ಅ

ಅಂಕಾರ : ಟರ್ಕಿಯ ಹಾಗೂ ಅಂಕಾರ ಪ್ರಾಂತದ ರಾಜಧಾನಿ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 1030 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ, 151 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಗಳ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,05,000 (2003). ಇಲ್ಲಿ ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಸಮುದ್ರದಿಂದ ದೂರವಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಈ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಅಂದಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷ ಕೆಮಾಲ್ ಅಟಾಟರ್ಕ್ ಎಂಬುವನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಅಂಗೊರಾ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಇವನು 1930 ರಲ್ಲಿ ಅಂಕಾರ ಎಂದು ಬದಲಾಯಿಸಿದ. ಆಧುನಿಕ ಟರ್ಕಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಪಟ್ಟಣದ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪಟ್ಟಣದ ಹಳೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೋಟೆಯಿದ್ದು ಅದರೊಳಗಡೆ ಒಂದು ಒಳಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಒಂದು ಬಿಳಿಯ ಗೋಪುರವಿದೆ. ಕೋಟೆಯ ಹೊರಭಾಗ ಪಾಳು ಬಿದ್ದಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಇಲ್ಲಿನ ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ ಹಾಗೂ ವಕ್ರವಕ್ರವಾಗಿರುವ ಬೀದಿಗಳ ಎಡಬಲಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಮರ ಹಾಗೂ ಹೆಂಚುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ರಚಿಸಲಾದ ಹಳೆಯ ಮನೆಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪೇಟೆಯೂ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮಾರಂಭಗಳು ಜರುಗುವ ಉಲಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಚೌಕವೂ ಇವೆ. ಪಟ್ಟಣದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಆಧುನಿಕತೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಅವಶೇಷಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿನಿಂದ ನೋಡಿದರೆ (1953ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡ) ಅಟಾಟರ್ಕ್‌ನ ಸಮಾಧಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಇತರ ಸ್ಮಾರಕಗಳೆಂದರೆ–ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸ್ಮಾರಕ, ಕಾನ್ಫಿಡೆನ್ಸ್ ಸ್ಮಾರಕ ಇತ್ಯಾದಿ. ಈಗಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ನಿವಾಸದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಅಟಾಟರ್ಕ್‌ನ ನಿವಾಸ ಈಗ ಒಂದು ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವಾಗಿದೆ. ಅಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರ, ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವಿನಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ರಂಗಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ರೇಡಿಯೋ ಕೇಂದ್ರ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಕಾಲೇಜು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದು. ಜೆನ್‌ಕ್ಲಿಕ್ ಪಾರ್ಕ್ ಎಂಬ ಉದ್ಯಾನವನ ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಕುದುರೆ ಜೂಜಿನ ಮೈದಾನ ಹಾಗೂ ಎರಡು ಕ್ರೀಡಾಂಗಣಗಳಿವೆ. ಪಟ್ಟಣದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 13 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕ್ಯುಬೆಕ್ ಡ್ಯಾಂ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಅಂಕಾರದಿಂದ ಇಸ್ತಾನ್‌ಬುಲ್, ಇಝ್‌ಮೀರ್ ಮತ್ತು ಅದಾನ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ರೈಲಿನ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ 26 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಈಸೆನ್‌ಬೋಗ ಎಂಬ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಪಟ್ಟಣದ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿ ಜಮಖಾನೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಮತ್ತು ಪೇರು ಜಾತಿಯ ಹಣ್ಣಿನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. **(ಎಂ.ಎಸ್.;ಎಸ್.ಆರ್.ಪಿ.)**

ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ರೇಖಾಕೃತಿಗಳು: ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಲಕರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ನಕ್ಷೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ರೇಖಾ ಆಲೇಖಗಳೂ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಸ್ಥಾನೀಯ ಹಂಚಿಕೆ ಹಾಗೂ ಕಾಲಮಾನಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲು ಇವುಗಳು ಉಪಯುಕ್ತ. ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ನಕ್ಷೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಲದೆ ನಕ್ಷೆಗಳ ಒಳಗೇ ಬಳಸಿ ಅವುಗಳ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಗುವುದು.

ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ರೇಖಾಕೃತಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಯಾವುದೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರೇಖಾಕೃತಿಗಳಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪಟ್ಟಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ರೇಖಾಕೃತಿಗಳಿಂದ ತೋರಿಸಿದಾಗ ಅವುಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳುವುದು ಬಹಳ ಸುಲಭ.

ರೇಖಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣ, ಚುಕ್ಕೆಗಳು, ರೇಖೆ, ಚಿಹ್ನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ತೋರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. **(ಎಸ್.ಕೆ.ಪಿ.)**

ಅಂಕಿ-ಅಂಶ ಸಂಗ್ರಹಣ ವಿಧಾನ: ವಿವಿಧ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅನುಸರಿಸುವ ಕ್ರಮ. ದತ್ತಾಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಾಗೂ ದ್ವಿತೀಯ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅವಲೋಕನ ವಿಧಾನ, ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ಸಂದರ್ಶನ, ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿ ಇತರ ವಿಧಾನಗಳು – ಅಂದರೆ ವೈಮಾನಿಕ ಛಾಯಾಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ದೂರಸಂವೇದಿ, ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಜಾಗತಿಕ ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ಧಾರ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೂಲಕ ದತ್ತಾಂಶಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ನೇರ ಅವಲೋಕನ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಧಾನ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧಕರು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹಾಗೂ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಸ್ವತಃ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಭೂಸ್ವರೂಪ, ಭೂರಚನೆ, ಶಿಲೆಗಳು, ಮಣ್ಣು, ಸಸ್ಯವರ್ಗ, ಪ್ರಾಣಿ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವರು. ಯಾವ ವಿಷಯವೂ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದೂರ ಉಳಿಯಲಾರವು. ಅವುಗಳ ಅವಲೋಕನವನ್ನು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ತೀರ್ಮಾನಿಸಬಹುದು. ನೇರ ಅವಲೋಕನದಲ್ಲಿ 2 ಬಗೆಗಳಿವೆ.

ಸಹಭಾಗಿತ್ವ ಅವಲೋಕನ : ಈ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧಕ ತಾನು ಸಂಶೋಧಿಸುತ್ತಿರುವ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲೇ ಉಪಸ್ಥಿತನಿದ್ದು ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ.

ಅಸಹಭಾಗಿತ್ವ ಅವಲೋಕನ : ಸಂಶೋಧಕ ಈ ಅವಲೋಕನದಲ್ಲಿ ಸಹಭಾಗಿಯಾಗಿರದೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಕನಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಸರಿ ಕಂಡುಬಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಟಿಪ್ಪಣಿ ಮಾಡುತ್ತಾ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಉತ್ತಮವಾಗಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ತಪ್ಪುಗಳು ನುಸುಳದಂತೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯ ತುಂಬಾ ವಿಳಂಬ ಹಾಗೂ ವೆಚ್ಚದಾಯಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಇವು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠತೆಯಿಂದ ದೂರ ಉಳಿಯಬಲ್ಲವು.

ಸಂದರ್ಶನ ವಿಧಾನ: ಇದು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವಿಧಾನವಾಗಿದೆ. ಸಂಶೋಧಕ ತನ್ನ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಸಂದರ್ಶನ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ 2 ವಿಧಗಳಿವೆ: ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಂದರ್ಶನ ಮತ್ತು ದೂರವಾಣಿ ಮೂಲಕ ನಡೆಸುವ ಸಂದರ್ಶನ. ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಂದರ್ಶನ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧಕ ಪ್ರತಿವರ್ತಿಗಳನ್ನು ಭೇಟಿಮಾಡಿ ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಅವರಿಂದ ಅಧ್ಯಯನದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲವು ಸಲ ಪ್ರತಿವರ್ತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಆದಾಯದ ಬಗ್ಗೆ ನಿಖರ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಕೊಡಲು ಹಿಂಜರಿಯಬಹುದು ಅಥವಾ ತಪ್ಪು ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡಬಹುದು. ಅಂತಹ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧಕ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಸಂದರ್ಶಕನ ಜಾಣ್ಮೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಲಘುವಿಧಾನದ ಮೂಲಕ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತವೆ. ವೈಯುಕ್ತಿಕ ಸಂದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾದರಿಗಳಿವೆ: ರಚನಾ ಸಂದರ್ಶನ, ರಚನಾತ್ಮಕವಲ್ಲದ ಸಂದರ್ಶನ. ನೇರ ಸಂದರ್ಶನದ ಮೂಲಕ ಪೂರ್ವಯೋಜಿತ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದರೆ ಅದನ್ನು ರಚನಾತ್ಮಕ ಸಂದರ್ಶನ (ಸ್ಟ್ರಕ್ಚರ್ಡ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಶಕ ಯಾವುದೇ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧತೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರ ಯೋಚಿಸಿ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ರಚನಾತ್ಮಕವಲ್ಲದ ಸಂದರ್ಶನವೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಮುಂದುವರೆದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೂರವಾಣಿ ಮೂಲಕ ನಡೆಸುವ ಸಂದರ್ಶನ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ವಿಧಾನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಮೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸಂಶೋಧಕ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನೇರವಾಗಿ ಭೇಟಿಮಾಡದೆ ದೂರವಾಣಿಯ ಮೂಲಕ ಉಪಯುಕ್ತ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ದುಬಾರಿಯಾದರೂ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಕೆಲವು ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿ ವಿಧಾನ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧಕ ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿಕೊಂಡ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುವನು. ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿ ಎಂದರೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಪಟ್ಟಿ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಮುಂದೆ ಹೌದು/ಇಲ್ಲ ಅಥವಾ ಸರಿ/ತಪ್ಪು ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿಯನ್ನು ಸಂಶೋಧಕನು ತಾನೇ ಪ್ರತಿವರ್ತಿಯನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು ಅಥವಾ ಕೆಲವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ತರಬೇತಿ ನೀಡಿ ಅವರ ಮೂಲಕವೂ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು ಅಥವಾ ಅಂಚೆ ಮೂಲಕ ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು.

ಈ ಮೇಲ್ಕಂಡ ವಿಧಾನಗಳ ಮೂಲಕ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ವೈಮಾನಿಕ ಛಾಯಚಿತ್ರ, ದೂರ ಸಂವೇದಿ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ದತ್ತಾಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ವಿಧಾನವೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ವಿಧಾನದ ಮೂಲಕ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಭೂಲಕ್ಷಣ, ಸಾಗರ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ಹವಾಮಾನದ ಬಗ್ಗೆ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಪಿ.)

ಅಂಕಿ-ಅಂಶಗಳ ಅರ್ಥೈಸುವಿಕೆ: ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ದತ್ತಾಂಶಗಳ ಅಥವಾ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿನ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಿತ ಹಾಗೂ ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದರ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವಿಕೆಯು ಎರಡು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ:

1. ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿನ ಫಲಿತಾಂಶ ಮತ್ತೊಂದರ ಫಲಿತಾಂಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸುವುದು.
2. ಇದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡುವುದು.

ಇದು ಸಂಶೋಧಿಸಿದ ಫಲಿತಾಂಶ, ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮತ್ತು ಆಧಾರ ಕಲ್ಪನೆಗಳಲ್ಲಿನ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಸಂಶೋಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷಯವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವುದರಿಂದ, ಇತರರಿಗೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಂಶೋಧಿಸಿದ ವಿಷಯ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ತೀರಾ ಅವಶ್ಯಕ. ಇದು ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಒಂದು ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗ. ಸಂಶೋಧಿಸಿದ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳ ನಡುವಿನ ಸಾಮ್ಯತೆ, ಅಂತರ ಮತ್ತು ನಿರಂತರತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇದು ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಉಳಿದವರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತಿದೆಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಹಾಗೂ ಅವರ ಪೂರ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಸರಿಯಾಗಿವೆಯೇ? ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ.

ಅರ್ಥೈಸುವಿಕೆಯಲ್ಲಿನ ಕೌಶಲ್ಯಗಳು: ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ತಾವು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಅಂಕಿ-ಅಂಶಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕೌಶಲ್ಯ ಇರುವುದು ಅತ್ಯವಶ್ಯಕ. ಇದೊಂದು ಕಲೆಯಾಗಿದ್ದು, ಅನುಭವದಿಂದ ಬರುವುದಾಗಿದೆ. ಅರ್ಥೈಸುವಿಕೆಯ ಕೌಶಲ್ಯಗಳು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಹಂತಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ.

ಸಂಶೋಧಕ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಅಂಕಿ-ಅಂಶಗಳ ಮತ್ತು ಮಾಹಿತಿಗಳ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಸಾಮ್ಯತೆ-ಭಿನ್ನತೆಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ವಿವರಣೆ ನೀಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯೀಕರಣ ಮತ್ತು ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಶೋಧಕ ತಮ್ಮ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನು ಅರ್ಥೈಸುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಇದ್ದಾಗ ಅವುಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. ಅಂತಿಮ ಹಂತದ ಅರ್ಥೈಸುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತವಾದ ವಿಷಯ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಸಂಪನ್ಮೂಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಸರಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಸಂಶೋಧಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಾರ್ವತ್ರೀಕರಣಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಧಾನ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಶೋಧಕ ಸರಿಯಾದ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದರೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ತಪ್ಪು ಅರ್ಥೈಸುವಿಕೆಯಿಂದ, ತಪ್ಪು ತೀರ್ಮಾನಗಳಿಗೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಶೋಧಕ ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದ ಅರ್ಥೈಸುವುದು ಅವಶ್ಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಸರಿಯಾದ ಅರ್ಥೈಸುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧಕ ಮುಂಜಾಗ್ರತ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದು.

ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳು ವಾಸ್ತವವಾಗಿದ್ದು ಸರಿಯಾದ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ತವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವಂತಿರಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಅನೇಕ ಸಂಖ್ಯಾ ಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಧಾನಗಳ ಮೂಲಕ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಬೇಕು. ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸುವಾಗ ತಪ್ಪುಗಳು ನುಸುಳದಂತೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಬೇಕು. ಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಬಳಸುವುದನ್ನು ತಿಳಿದಿರಬೇಕು. ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಅರ್ಥೈಸುವಿಕೆಯು ಪರಸ್ಪರ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿರುವುದನ್ನು ಸಂಶೋಧಕ ಮನಗಾಣಬೇಕು. ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ನಿಖರತೆ, ಕ್ರಮಬದ್ಧತೆ, ನ್ಯಾಯಬದ್ಧವಾದ ಮತ್ತು ಫಲಿತಾಂಶಗಳ ಹೋಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯ ಮುನ್ನೆಚ್ಚರಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸದ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧಕ ಗಮನ ನೀಡಬೇಕು. ಮೊದಲು ರೂಪಿಸಿದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಅಥವಾ ಆಧಾರ ಕಲ್ಪನೆಗಳು, ವಾಸ್ತವಿಕಾಂಶಗಳು ಮತ್ತು ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳ ನಡುವಿನ ಪರಸ್ಪರ ಅಧ್ಯಯನ ಅವಶ್ಯಕ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಪಿ.)

ಅಂಕೋಲ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಹಾಗೂ ಅದರ ಕೇಂದ್ರ. ಕಾರವಾರ ಪಟ್ಟಣದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 24 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿಯೂ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರತೀರದಿಂದ 3 ಕಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಂಗ್ಲೊ ವರ್ನಾಕ್ಯುಲರ್ ಪಾಠಶಾಲೆ, ಪ್ರವಾಸಿ ಮಂದಿರ, ಪಾಳು

ಬಿದ್ದಿರುವ ಕೋಟೆ– ಇವೇ ಮೊದಲಾದವು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಹಿಂದು, ಮುಸಲ್ಮಾನ ಹಾಗೂ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಮುದಾಯದ ಜನರು ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು ಬೇಸಾಯ, ವ್ಯಾಪಾರ ಹಾಗೂ ಕೂಲಿ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯುಂಟು. ಮುಂಬಯಿ ಹಾಗೂ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಿಂದ ಆಮದಾಗುವ ಅನೇಕ ಸಾಮಾಗ್ರಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅಕ್ಕಿ, ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಬಟ್ಟೆ ಹಾಗೂ ತರಕಾರಿಗಳು ಮಾರಾಟವಾಗುತ್ತವೆ.

ಅಂಕೋಲ ಕೋಟೆ ಪಟ್ಟಣದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗಕ್ಕೆ 363 ಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರವಾದ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದು ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸೊಂದಾ ದೊರೆ ಅಂಕೋಲದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ತನ್ನ ಪ್ರೇಯಸಿಯ ನಿವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಹಿಂದೆ ಈ ಕೋಟೆಯೊಳಗೆ ಅನೇಕ ಯುದ್ಧಗಳು ನಡೆದಿದ್ದವು. ಅಳಿದುಳಿದಿರುವ ಸು. 4.5 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಕಗ್ಗಲ್ಲು ಹಾಗೂ ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಶಿಲೆಯ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಕೋಟೆಯ ಒಳಗಡೆ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಹಣ್ಣಿನ ಮರಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಮನೆಗಳು ಕೂಡ ಉಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಕೋಟೇಶ್ವರ ಅಥವಾ ರುದ್ರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಅಂಗೋಲ: ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕಾಂಗೋ ಮತ್ತು ಕ್ಯೂನೀನ್ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ತೀರಪ್ರದೇಶ. ಹಿಂದಿನ ಹೆಸರು ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್. ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕ (12^0 ಮತ್ತು 18^0 ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶ. $12^030'$ ಮತ್ತು 25^0 ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶ) ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಜ಼ಾಂಬಿಯ ದೇಶವಿದೆ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ನೈಋತ್ಯ ಆಫ್ರಿಕವಿದೆ. ಸಮುದ್ರತೀರ 2080 ಕಿಮೀ ; ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 12,47,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 14 ಮಿಲಿಯನ್ (2003); ಶ್ವೇತವರ್ಣೀಯರು 2,40,000, ಮಿಶ್ರಜನಾಂಗದವರು 40,000. ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಬಿಳಿಯರನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ವಲಸೆ ಬರುವಂತೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ ಶ್ವೇತವರ್ಣೀಯರ ಪ್ರಜಾಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬೇಕೆಂದು ಪೋರ್ಚುಗಲ್ ಸರ್ಕಾರದ ಉದ್ದೇಶ. ರಾಜಧಾನಿ ಲುವಾಂಡ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,24,540(2003).

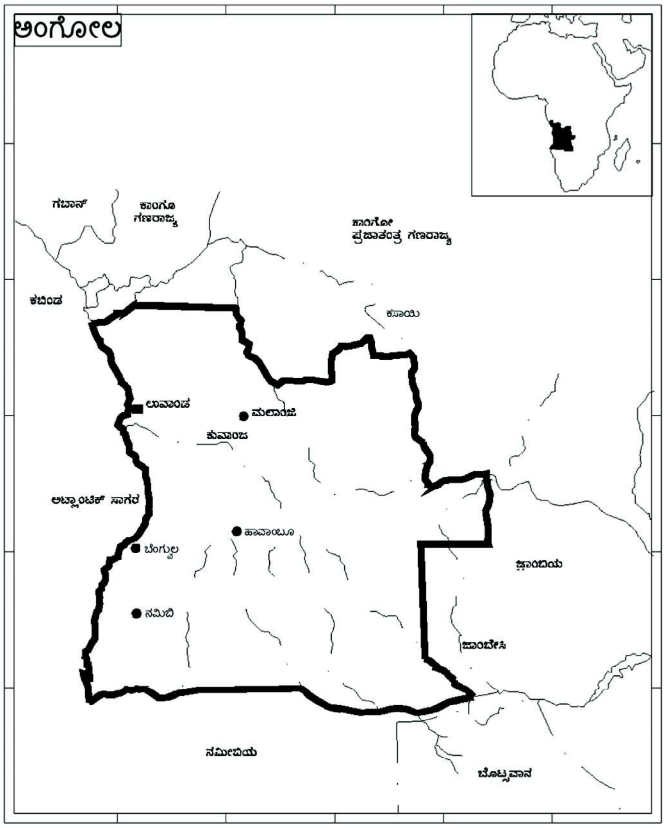

ಅಂಗೋಲವನ್ನು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ವಲಯಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಕಡಲತೀರ, 2. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ತೀರಪ್ರದೇಶ ಹಿತಕರವಾದ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ 1212ಮೀ – 1818 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಶ್ವೇತವರ್ಣೀಯರ ವಾಸಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 37.5 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸು. 150 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಮರಗಳಿರುವ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ ; ಆದರೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ನಡೆದಿಲ್ಲ.

15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಹೊರಟ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ನಾವಿಕರು 1482 ರಲ್ಲಿ ಅಂಗೋಲ ತೀರಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತಲುಪಿ ಕೊಂಚಕೊಂಚವಾಗಿ ದೇಶದ ಒಳಭಾಗದ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. 1575 ರಲ್ಲಿ ಪಾವ್‌ಲೋ ಡಯಸ್‌ದ ನೋವೇ ಎಂಬ ಪೋರ್ಚುಗೀಸನು ಅಂಗೋಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಲುವಾಂಡ ನಗರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. 1617ರಲ್ಲಿ ಬೆನ್‌ಗೂಲ ನಗರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಅಂಗೋಲದ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಉದ್ಯಮಗಳು ಪರಕೀಯರ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಲ್‌ಸ್ಹಾರ್‌ನ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಅಂಗೋಲದ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಕ್ರಮಗೊಳಿಸಿ ದೇಶದ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಕೆಲಸ ಭರದಿಂದ ಸಾಗಿದೆ.

ಅಂಗೋಲ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ದೇಶ ; ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಉಷ್ಣವಲಯದ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಉಪಯುಕ್ತ ಮರಗಳು, ಕಾಫಿ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಕತ್ತಾಳೆ ನಾರು, ಸಕ್ಕರೆ ಮುಂತಾದವು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೊರದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಉತ್ತಮವಾದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿರುವುದರಿಂದ ದನಕರುಗಳು, ಮೇಕೆ, ಕುದುರೆ, ಕುರಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುವರು. ಟ್ಸೆಟ್ಸೆ ಎಂಬ ನೊಣ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಂದ ಹಾನಿ ಹೆಚ್ಚು. ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆ ದೊರಕುತ್ತದೆಂದು 1955ರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಿತು. 1958ರಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ, ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಶುದ್ಧಿ ಕರಿಸಿದ ಎಣ್ಣೆ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಚಿನ್ನ, ಸೀಸ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಲುಂಡಾ ಎಂಬ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವಜ್ರದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಅನುಕೂಲತೆಗೆ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್‌ಉತ್ಪಾದನೆ ಭರದಿಂದ ಸಾಗಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ. 5000 ಕಿಮೀ ರೈಲ್ವೆ, 10,000 ಕಿಮೀ ಉತ್ತಮ ಭೂಮಾರ್ಗಗಳು ಮತ್ತು 20,000 ಕಿಮೀ ಸಾಧಾರಣ ರಸ್ತೆಗಳಿದ್ದರೂ ದೇಶದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದರೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಅತ್ಯವಶ್ಯಕ. (ಪಿ.ಕೆ.ಎಸ್.;ಎ.ಎಂ.)

ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ: ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವದ ಸುತ್ತ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಖಂಡ, $66^030'$ ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶದೊಳಗಿರುವ ಹಿಮಾವೃತ ಖಂಡದ ಚಾಚು ಮತ್ತು ಸಾಗರ. ಉತ್ತರ ಧ್ರುವದ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನೆಲೆಯಾಗಿರುವ ಭೂಖಂಡ. ಸಾಗರವನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಂತೆ ದ್ವೀಪಗಳು, ಖಂಡಗಳ ತುದಿಗಳು ನೆಲೆಯಾಗಿರುವುದು ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ವಿಶೇಷ. ಖಂಡವನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಂತೆ ದ್ವೀಪ, ಸಾಗರಗಳಿರುವುದು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಖಂಡದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಈ ಖಂಡವನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ಜಲರಾಶಿಯನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಸಾಗರವೆಂದೇ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಜಲರಾಶಿಯಲ್ಲ. ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರ, ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಹಾಗೂ ಅಂಟ್ಲಾಂಟಿಕ ಸಾಗರಗಳು ಒಂದುಗೂಡಿರುವ ಭಾಗ. ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬೀಸುವ ಮಾರುತ, ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾ ಪಥವನ್ನೂ ಖಂಡದ ಮೇಲೆ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬೀಸುವ ಮಾರುತ ಅಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾ ಪಥವನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಸಂಗಮ ಭಾಗ ದಕ್ಷಿಣ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧ ಅಲೆಗಳನ್ನು ಏಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡವನ್ನು ಏಳನೆಯ ಖಂಡವೆಂದು, ಪ್ರಪಂಚದ ಐದನೆಯ ವಿಶಾಲವಾದ ಖಂಡವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಖಂಡದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಚೀನ ದೇಶಗಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡದು (14,245,000 ಚ.ಕಿಮೀ). ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಒಂದೂವರೆಯಷ್ಟು. ಇದು ಭೂಗೋಳದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಖಂಡ. ಸಾಗರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 2,300 ಮೀ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಪರ್ವತಸಾಲು, ಕಣಿವೆ, ಕಂದರ, ಹಿಮನದಿಗಳಿದ್ದರೂ ಖಂಡದ ಶೇ. 95 ಭಾಗ ಹಿಮಾವೃತವಾಗಿದೆ. ಶೀತಲ ಖಂಡ, ಹಿಮದ ಮರುಭೂಮಿ, ಶ್ವೇತಖಂಡ, ರೆಫ್ರಿಜಿರೇಟರ್ ಖಂಡ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಇದಕ್ಕುಂಟು. ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಮೆರಿಕದ ದಕ್ಷಿಣದ ತುತ್ತ ತುದಿಯ ಕೇಪ್‌ಹಾರನ್ ಈ ಖಂಡ ಸಮೀಪದ ಭೂಭಾಗ. ಇದು 990 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ವಿನ್ಸನ್ ಮ್ಯಾಸಿಫ್ ಎಂಬ ಭಾಗವೇ ಖಂಡದ ಅತಿ ಎತ್ತರದ ಭಾಗ (5,140 ಮೀ). ಇದು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಕಡೆಗಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯಾಗಿದೆ. ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಪರ್ವತ ಸಾಲು ಈ ಖಂಡವನ್ನು ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಭೌಗೋಳಿಕ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪರ್ವತ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಜಲಜಶಿಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಮೈದಳೆದಿದೆ. ಸರೀಸೃಪಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಸ್ಯ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ 3,000 ಕಿಮೀ. ಖಂಡದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದು. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಶಿಲೆಗಳು ಪ್ರಾಚೀನವಾದವು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ನೈಸ್–ಗ್ರ್ಯಾನ್ಯುಲೈಟ್‌ಗಳಂತಹ ಶಿಲೆಗಳೇ ಇಲ್ಲೂ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮೈದಳೆದಿವೆ. ಇವು 570 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹಿಂದಿನವು. ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳ ನಡುವಿನ

ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರ 4,000 ಮೀ. ಭೌಗೋಳಿಕ ಧ್ರುವ ಮತ್ತು ಕಾಂತಧ್ರುವ ಎರಡು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲೇ ಇವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಭಾಗ ಬಹುತೇಕ ಸಾಗರಮಟ್ಟದಿಂದ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿದೆ. ಹಲವು ದ್ವೀಪಗಳ ಸಮೂಹವಿದು. ಮೌಂಟ್ ಎರಬಸ್ ಇಲ್ಲಿನ ಜೀವಂತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ.

ಹಿಮದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ: ಸು. 40 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಹಿಮಯುಗದಲ್ಲಿ (20 ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ) ಹಿಮದ ಸ್ತರಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಈ ಖಂಡದ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋದುವು. ಹಿಮಯುಗದ ಕೊನೆಯ ಹಂತ ತಲುಪಿದಾಗಲೂ (10,000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ) ಹಿಮ ಕರಗಲಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಶಾಶ್ವತ ಹಿಮರಾಶಿಯನ್ನು ಹಿಮದ ಟೋಪಿ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದಲ್ಲಿ 30 ದಶಲಕ್ಷ ಘನ ಕಿಮೀ ಹಿಮ ಸಂಚಯಿಸಿದೆ. ಇದೆಲ್ಲ ಕರಗಿದರೆ ಜಾಗತಿಕ ಸಾಗರದ ಮಟ್ಟ 50 ರಿಂದ 65 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಏರುತ್ತದೆಂದು ಅಂದಾಜು. ಹಿಮದ ಭಾರಕ್ಕೆ ಧ್ರುವಪ್ರದೇಶ 540 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ ಕುಸಿದಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಶೇ. 90 ಭಾಗ ಸಿಹಿನೀರು ಹಿಮದ ಗಡ್ಡೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದು ಅದು ಈ ಖಂಡದ ಮೇಲೆ ಕೂತಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕದಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆ ಹಿಮದ ಗರಿಷ್ಠ ಮಂದ 4.8 ಕಿಮೀ ಹಿಮದ ಹಾಳೆ ಖಂಡದಿಂದ ಮೆಲ್ಲನೆ ಸಾಗರದತ್ತ ಸರಿಯುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಪೂರ್ವ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕದ 4000 ಮೀ ಎತ್ತರದಿಂದ ಕಡಿದಾದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಳಿಯುವ ಹಿಮದ ಹಾಳೆಗಳು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಹಿಮನದಿಗಳಿಗೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಪರ್ವತ ಸಾಲು, ರಾಸ್ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ವೆಡೆಲ್ ಸಮುದ್ರದತ್ತ ಹಿಮನದಿಗಳು ಹಾಯುವುದನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟೆಯಂತೆ ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದೆ. ಸರಿಯುವ ಹಿಮದ ಗಡ್ಡೆಗಳು ಹಿಮದ ಖಂಡಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ತೇಲುವ ಬರ್ಫದ ಹೆಬ್ಬಂಡೆಗಳಿಗೂ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ರಾಸ್ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಇರುವ ಹಿಮದ ಚಾಚು ಸುಮಾರು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದು. 1983ರಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಗದಿಂದ ಕಳಚಿ ಸಮುದ್ರದ ಪಾಲಾದ ಹಿಮದ ಹೆಬ್ಬಂಡೆ 1760 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಿತ್ತು. 1976ರಲ್ಲಿ ಲಾಸನ್ ಹಿಮಚಾಚಿನಿಂದ ಕಿತ್ತುಬಂದ ಹಿಮಬಂಡೆ 3,600 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಿತ್ತು. ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದ ನಿಜವಾದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಅಳೆಯುವುದೇ ದುಸ್ತರವೆನ್ನುವಷ್ಟು ಹಿಮದ ರಾಶಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸು. 2.6 ದಶಲಕ್ಷ ಚ.ಕಿಮೀ ಬೆಳೆಯುವ ಹಿಮರಾಶಿ ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ ಹೊತ್ತಿಗೆ 18.8 ದಶಲಕ್ಷ ಚ.ಕಿಮೀ ಹಿಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಈ ಖಂಡದ ಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಬೀಸುವ ಬಿರುಗಾಳಿ ಹಾಗೂ ಸಾಗರದ ಪ್ರವಾಹ ತೇಲುವ ಹಿಮದ ಬಂಡೆಗಳು ಸಾಗುವ ದಿಕ್ಕನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಈ ಖಂಡ ವಾಯುಗುಣದ ವೈಪರೀತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವದ ಸಮೀಪ ರಷ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ವೋಸ್ಟಾಕ್ ಎಂಬ ಕೇಂದ್ರದ ಬಳಿ 1983ರಲ್ಲಿ –89^{0}ಸೆ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ದಾಖಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭೂಮಿಯ ಯಾವುದೇ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಉಷ್ಣತೆ ಇಷ್ಟು ಕೆಳಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿರುವುದು ಇದುವರೆಗೂ ದಾಖಲಾಗಿಲ್ಲ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲೂ –20^{0}ಸೆ. ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳು ಅನುಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಗರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆ –60^{0}ಸೆ. ದಾಖಲಾಗಿದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಗರ ತೀರದಲ್ಲಿ –20 ರಿಂದ –30^{0}ಸೆ. ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ –40 ರಿಂದ –70^{0}ಸೆ. ಉಷ್ಣತೆ ದಾಖಲಾಗಿದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ 0^{0}ಸೆ.ಗೆ ಇಳಿದರೆ, ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ –20 ರಿಂದ –35^{0}ಸೆ. ಗೆ ಇಳಿಯುವುದುಂಟು. ಗಂಟೆಗೆ 100 ಕಿಮೀ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಬಿರುಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಆರ್ದ್ರತೆ ಕಡಿಮೆ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠವೆಂದರೆ ವಾರ್ಷಿಕ 50 ಮಿಮೀ. ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಹಿಮದ ಮರುಭೂಮಿ. ಸಮುದ್ರದ ಅಂಚಿನಿಂದ ಧ್ರುವದತ್ತ ಹೋದರೆ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು: ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಹವಾಮಾನವಿದೆ. ಜೂನ್ 22ರಂದು ಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರ ಗೋಳಾರ್ಧ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿ ಸೂರ್ಯನೆಡೆ ವಾಲುವುದರಿಂದ ಆಗ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕದಲ್ಲಿ ದಿನದ 24 ಗಂಟೆಯೂ ಕತ್ತಲು.

ಡಿಸೆಂಬರ್ 22ರಂದು ದಕ್ಷಿಣ ಗೋಳಾರ್ಧ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿ ಸೂರ್ಯನೆಡೆ ವಾಲುವುದರಿಂದ ದಿನದ 24 ಗಂಟೆಯೂ ಬೆಳಕು. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಆರು ತಿಂಗಳು ಕತ್ತಲು, ಆರು ತಿಂಗಳು ಬೆಳಕು ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಖಂಡ ಜೈವಿಕ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಪೋಷಿಸಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಜೀವಿಗಳೂ ಈ ಪ್ರತಿಕೂಲ ವಾಯುಗುಣಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಧಾನ ಜೀವಿಗಳೆಂದರೆ ಪೆಂಗ್ವಿನ್. ಅದಿಲೆ, ಎಂಪರರ್ ಮತ್ತು ಚಿನ್ ಸ್ಟ್ರಾಪ್ ಇವು ಇಲ್ಲಿನ ಪೆಂಗ್ವಿನ್ ಪ್ರಭೇದಗಳು. ಬಹುತೇಕ ಪೆಂಗ್ವಿನ್‌ಗಳು ಕಲ್ಲು ಪೊಟರೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೂಡುಮಾಡಿ ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಗೂಡುಗಳನ್ನು ರೂಕರಿ ಎನ್ನಲಾಗುವುದು. ಅದಿಲೆ ಪೆಂಗ್ವಿನ್‌ಗಳು 30 ರಿಂದ 68 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರ. ಮೂರರಿಂದ ಆರು ಕಿಗ್ರಾಂ ತೂಕ. ವಸಂತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 3–4 ದಿನಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತವೆ. ಎಂಪೆರರ್ ಪೆಂಗ್ವಿನ್‌ಗಳು ಒಂದು ಮೀಟರ್ ಎತ್ತರದವರೆಗೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ತೂಕ 27 ರಿಂದ 41 ಕಿಗ್ರಾಂ. ಇವು ವರ್ಷಕ್ಕೊಂದು ಮೊಟ್ಟೆ ಇಡುತ್ತವೆ.

ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ದ್ವೀಪವನ್ನು ತೊರೆದು ಸ್ಕುವಾ ಎಂಬ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕದವರೆಗೂ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಪೆಂಗ್ವಿನ್ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಇವು ಅಪಹರಿಸುತ್ತವೆ. ನೀರುಕೋಳಿ, ಟರ್ನ್ ಇವೂ ಕೂಡ ದೂರದಿಂದ ಈ ಖಂಡಕ್ಕೆ ವಲಸೆ

ಎಂಪರರ್ ಪೆಂಗ್ವಿನ್

ಬರುತ್ತವೆ. ಖಂಡದ ಸಮೀಪದ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸೀಲ್ ಸಂತತಿ ಹೆಚ್ಚು. ಅವುಗಳ ತುಪ್ಪಳಕ್ಕಿರುವ ಅಪಾರ ಬೇಡಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಬೇಟೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಅಳಿವಿನಂಚಿಗೆ ತಲುಪಿವೆ. ಈಗ ಅವುಗಳ ಸಂತತಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಖಂಡದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಆರು ಬಗೆಯ ಸೀಲ್‌ಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ವೆಡೆಲ್ ಹಾಗೂ ರಾಸ್ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಸಂತತಿ ಹೆಚ್ಚು. 600 ಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ಇವು ಮುಳುಗಬಲ್ಲವು. ದಕ್ಷಿಣ ಸಾಗರದ ಬಹುತೇಕ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕ್ರಿಲ್ ಎಂಬ ಸೀಗಡಿಯೇ ಆಧಾರ. ಈ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಸು. 270 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ ಕ್ರಿಲ್ ಸಂಪನ್ಮೂಲವಿದೆಯೆಂದು ಅಂದಾಜು. ನೀಲ ತಿಮಿಂಗಿಲಗಳು ಕೂಡ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದ ಆಸುಪಾಸಿನ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಬರುತ್ತವೆ. 1994ರಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾನೂನು ರಚಿಸಿ ತಿಮಿಂಗಿಲಗಳ ಬೇಟೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಖಂಡಕ್ಕೆ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಬರುವವರು ಯಾವುದೇ ಜೀವಿ ಪ್ರಭೇದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ತರುವಂತಿಲ್ಲ.

ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡಕ್ಕೇ ಸೀಮಿತವಾದ ಮೇಲ್ವರ್ಗದ ಸಸ್ಯಗಳಿಲ್ಲ. ಸಸ್ಯದ ಸಾಲು ಈ ಖಂಡದ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಕೊನೆಯ ಅಂಚಿನಿಂದ 1200 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಟೆರಾ ಡೆಲ್ಫಿಗೋ ದ್ವೀಪದ ಬಳಿ (54^{0}ಪ. ರೇಖಾಂಶ) ವೃಕ್ಷರಾಶಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಪಶ್ಚಿಮದುದ್ದಕ್ಕೂ ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆದಿದೆ. ಸು. 300 ಜಾತಿಯ ಪಾಚಿ, 400 ಜಾತಿಯ ಶಿಲಾವಲ್ಕ, ಹಾವಸೆ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದ ತೆರೆದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಖಂಡದ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಿಹಿ ನೀರಿನ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲಾಗಿದೆ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು: 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡವನ್ನು ಅನೇಕ ದೇಶಗಳು ಕೇವಲ ತಮ್ಮ ಸಾಹಸದ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಒಂದೂವರೆಯಷ್ಟಿರುವ ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತುಗಳಿರಬಹುದೆಂದು ಹಲವು ದೇಶಗಳು ಊಹಿಸಿದ್ದವು. ತಮ್ಮ ಒಡೆತನ ಸಾಧಿಸಲು ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಹಲವು ದೇಶಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಗಡಿ ಗುರುತಿಸಿ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಘೋಷಿಸಿದವು. ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಇದು ಆಂಡಿಸ್ ಪರ್ವತದ ಮುಂದುವರಿದ ಭಾಗ. ಹಿಂದೆ ಸ್ಕಾಟ್ ತನ್ನ ಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಗದಿಂದ ಶಿಲಾ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಜೊತೆಗೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ತಂದಿದ್ದ. ಈ ಖಂಡ ಗೊಂಡ್ವಾನ ಮಹಾಖಂಡದ ಒಂದು ಭಾಗವೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತುಗಳ

ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಭಾರತ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ, ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸಂಪತ್ತು ತಾತ್ವಿಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲೂ ಇರಲೇಬೇಕೆಂಬುದು ಒಂದು ಊಹೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಚಿನ್ನ ದೊರೆಯುವ ವಿಟ್ ವಾಟರ್ಸ್ ರ್‍ಯಾಂಡ್‌ನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದ ಶಿಲೆಗಳು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದ ಕ್ವೀನ್ಸ್ ಮೌಡ್ ಲೆಂಡ್‌ನ ಪಶ್ಚಿಮತೀರಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಹಾಯುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಶಿಲೆಗಳ ಮುಂದುವರಿದ ಭಾಗವೋ ಎಂಬಂತೆ ಆ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ಭಾರತದ ಮೈತ್ರಿ ಕೇಂದ್ರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈವರೆಗೆ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಯಾವುವೂ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ. ಇದ್ದರೂ ಅವು ಹಿಮದ ಸ್ತರದಡಿ ಬಹುತೇಕ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿವೆ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭೂಭೌತ ವರ್ಷದ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯ ಅನಂತರ ಈ ಖಂಡದ ಬಹು ಭಾಗವನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ತಾಮ್ರದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿರುವುದನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕದ ಕೆಲವೆಡೆ ಕ್ರೋಮಿಯಂ, ಚಿನ್ನ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಸೀಸ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಮಾಲಿಬ್ಡಿನಂ ಮತ್ತು ಸತು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ರಾಸ್ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಬ್ರಾನ್ಸ್ ಫೀಲ್ಡ್ ಜಲಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲದಡಿ ತೈಲ ಇರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಂಡಿರುವ ಬೈರಿಗೆ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಸೂಚಿಸಿದೆ. ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಗಣಿ ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಹಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತಮ್ಮ ಏಕ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಘೋಷಿಸಿದ್ದರೂ ಅವು ಊರ್ಜಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯದ ಸಂಪನ್ಮೂಲವೆಂದರೆ ಹಿಮದ ಗಡ್ಡೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಘನೀಭವಿಸಿರುವ ಶುದ್ಧ ನೀರು.

ಖಂಡದ ಶೋಧ ಮತ್ತು ಸಾಹಸ ಯಾನಗಳು: ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ 1957–58ರಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭೂಭೌತ ವರ್ಷದ ಆಚರಣೆಯವರೆಗೆ ಈ ಖಂಡವನ್ನು ಕುರಿತು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಸಂಶೋಧಿಸಲಾಯಿತು. ಪ್ರತಿಕೂಲ ವಾತಾವರಣವಿರುವ ಹಾಗೂ ಸಾಹಸಿಗರಿಗೂ ಸವಾಲಾಗಿರುವ ಈ ಖಂಡದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾಲವೇ ಬೇಕಾಯಿತು.

ಗ್ರೀಕರು ಸಪ್ತರ್ಷಿ ಮಂಡಲದ ಕೆಳಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಎಂದು ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಗ್ರೀಕ್ ಭೂಗೋಳ ತಜ್ಞ ಟಾಲಮಿ ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವ ಪ್ರದೇಶ ನೆಲವಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಟೆರ್ರಾ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಸ್ ಇನ್‌ಕಾಗ್ನೀಟಾ (ಅಜ್ಞಾತ ದಕ್ಷಿಣ ನೆಲ) ಎಂದು ಕರೆದ.

ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದ ವೃತ್ತದ ಸುತ್ತ ಗಸ್ತು ಹೊಡೆದ ಮೊದಲಿಗ ಕೊಲಂಬಸ್ (1768). ಇದು ಪ್ರಾಯಶಃ ಯುರೋಪಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣಕ್ಕೆಂದು ಕೈಗೊಂಡ ಯಾನಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ವೃತ್ತದ ಒಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಕುಕ್‌ಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ (1772–75). ಇವನು ಮೂರು ಬಾರಿ ಯಾನ ಕೈಗೊಂಡು ನೆಲವೆಲ್ಲ ಹಿಮಾವೃತವಾಗಿದೆ ಎಂದಷ್ಟೇ ವಿವರಣೆ ನೀಡಿದ. ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲೇ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪವಿದ್ದುದು ಅವನಿಗೆ ಗೋಚರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದ್ದ ಜಾರ್ಜಿಯ ಎಂಬ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಪತ್ತೆಮಾಡಿದ. ಈಗಲೂ ಅದೇ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಆ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ನಾನು ಕೆಚ್ಚಿನಿಂದ ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಯಾರಾದರೂ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಮುನ್ನುಗ್ಗಿ ಖಂಡವಿದೆಯೆಂದು ಸಾಬೀತು ಪಡಿಸಿದರೆ ಅದರಿಂದ ಬಿಡಿಗಾಸಿನ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಬರೆದ. ಯುರೋಪು ಚೀನದೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಕುದುರಿಸಲು ಕುಕ್‌ನ ಸಾಹಸ ಯಾನದ ಹಿಂದೆಯೇ ಕೇಪ್ ಹಾರನ್ ಮೂಲಕ ಯಾನ ಮಾಡಿದ ನಾವಿಕರು ಸೀಲ್‌ಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡಿದರು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅವರ ನೌಕೆಗಳು ತೀರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ವಾಣಿಜ್ಯ ಯಾನದಿಂದಾಗಿ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದ ಸುತ್ತ ನಾವಿಕರು ಸುತ್ತಬೇಕಾಯಿತು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಅಂದಿನ ಸೋವಿಯತ್ ರಷ್ಯ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್–ಈ ಮೂರೂ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಈ ಅಜ್ಞಾತ ಖಂಡವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದ ಖ್ಯಾತಿ ತಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಪಾಮರ್ ಎಂಬ 20 ವರ್ಷದ ಅಮೆರಿಕದ ತರುಣ ಸೀಲ್‌ಗಳ ಬೇಟೆಗೆಂದು ಹೀರೋ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಪುಟ್ಟ ನೌಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಟ. ಸೀಲ್ ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ತಾಣವನ್ನು ಹುಡುಕುವಾಗ ಅವನು ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ ಕೋಡುಗಲ್ಲನ್ನು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಕಂಡನೆಂದು (1820) ಅಮೆರಿಕ ವಾದಿಸಿದೆ.

ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರಷ್ಯದ ಬೆಲ್ಲಿಂಗ್ ಹ್ಯಾಸನ್ ಎಂಬ ನಾವಿಕ ವೋಸ್ಟೋಕ್ ಮತ್ತು ಮಿರ್ನಿ ಎಂಬ ಎರಡು ನೌಕೆಗಳೊಡನೆ ಪಾಮರ್‌ಗೆ ಎದುರಾಗಿದ್ದ. ಕೇವಲ 30 ಕಿಮೀ ದೂರ ಸಾಗಿದ್ದರೆ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಟ್ಟ ಮೊದಲಿಗ ಎನ್ನುವ ಖ್ಯಾತಿ ಅವನದಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ ಖಂಡವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಂತಿರುಗಬೇಕಾಯಿತು. 1823ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಸಾಗರಯಾನಿ ಜೇಮ್ಸ್ ವೆಡಲ್ ದಕ್ಷಿಣ ಸಾಗರದ 74^0 ರೇಖಾಂಶ ತಲುಪಿ ಈಗಿನ ವೆಡಲ್ ಸಮುದ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ. 1837ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನ ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ದುಮಾಂಟ್ ದರ್ವಿಲ್ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಅದಿಲೇ ಲ್ಯಾಂಡ್ ಎಂದು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯ ಹೆಸರಲ್ಲಿ ಕರೆದ (ಅದಿಲೆ ಪೆಂಗ್ವಿನ್‌ಗಳ ಹೆಸರಿನ ಮೂಲ ಇದೇ). 1838–41ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ನೌಕಾಪಡೆಯ ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ವಿಲ್ಕಸ್, ಪೂರ್ವ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕದ 2400 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ತೀರವನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿ ಗಡಿ ಮುಟ್ಟಿ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಕಂಡ. ಹಿಂತಿರುಗಿದಾಗ ಯಥೋಚಿತ ಸ್ವಾಗತದ ಬದಲು ಸಂಗಡಿಗರನ್ನು ಹಿಂಸಿಸಿದ ಎನ್ನುವ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಅಮೆರಿಕ ಅವನಿಗೆ ಭಾರಿ ದಂಡ ವಿಧಿಸಿ ದಿವಾಳಿಗೆ ತಳ್ಳಿತು. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಪರಿಶೋಧಕ ಜೇಮ್ಸ್ ಕ್ಲಾರ್ಕ್ ರಾಸ್ 1839–43ರ ನಡುವೆ ಎರಬೆಸ್ ಮತ್ತು ಟೆರೆರ್ ಎಂಬ ಎರಡು ನೌಕೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧ ಸಾಗರವನ್ನು ಹಾಯ್ದು ರಾಸ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿದ. 1901–04ರ ನಡುವೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ನೌಕಾಪಡೆಯ ರಾಬರ್ಟ್ ಫಾಲ್ಕನ್ ಸ್ಕಾಟ್ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದ ಹಿಮನದಿಯನ್ನು ರಾಸ್ ಸಮುದ್ರ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹಾಯುವುದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದನಾದರೂ ಬಿರುಗಾಳಿಯಿಂದಾಗಿ ಹಿಂತಿರುಗಬೇಕಾಯಿತು. 1909ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಷಾಕಲ್ಟನ್ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಾಂತಧ್ರುವವನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿನಿಲ್ಲುವುದರಲ್ಲಿ ಸಫಲನಾದ. ಅದೇ ವರ್ಷ ಅಮೆರಿಕದ ರಾಬರ್ಟ್ ಪಿಯರಿ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವ ಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸು ಸಾಧಿಸುತ್ತಲೇ ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವ ತಲುಪುವ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿತು. ನಾರ್ವೆಯ ಅಮುಂಡ್‌ಸನ್ (1912), ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ರಾಬರ್ಟ್ ಫಾಲ್ಕನ್ ಸ್ಕಾಟ್ (1912) ಈ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಿದರು.

ಅಮುಂಡ್‌ಸನ್ 1911 ಡಿಸೆಂಬರ್ 4ರಂದು ಫ್ರಾಮ್ ಎಂಬ ನೌಕೆಯಲ್ಲಿ 43 ಮಂದಿ ಪಳಗಿದ ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳು, 4 ಶ್ವಾನಬಂಡಿ, ಕುದುರೆಗಳೊಡನೆ ಕ್ವೀನ್ಸ್ ಮೌಡ್ ಪರ್ವತ ಸಾಲಿನ ಮೂಲಕ ಹಾದು ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವವನ್ನು ತಲುಪಿ ಇತಿಹಾಸ ನಿರ್ಮಿಸಿದ. 1912 ಜನವರಿ 17ರಂದು ಸ್ಕಾಟ್ ತನ್ನ ತಂಡದೊಂದಿಗೆ ಅದೇ ಧ್ರುವವನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ಅಮುಂಡ್‌ಸನ್‌ನ ಹೆಜ್ಜೆ ಗುರುತು ನೋಡಿ ಹತಾಶನಾಗಿ ಹಿಂದಿರುಗುವಾಗ ಆಹಾರವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಬಿರುಗಾಳಿಯ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿ ತನ್ನ ಸಂಗಡಿಗರೊಂದಿಗೆ ಕೊನೆಯುಸಿರೆಳೆದ. ಅವನ ದಿನಚರಿಯಲ್ಲಿ ಅಮೂಲ್ಯ ಮಾಹಿತಿಗಳು ದೊರೆತವು. ಧ್ರುವವನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲುವ ಸ್ಪರ್ಧೆಗೆ ಇದು ತೆರೆ ಎಳೆಯಿತಾದರೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅನ್ವೇಷಣೆಗೆ ನವಚೈತನ್ಯವನ್ನು ತಂದಿತು. ಶ್ವಾನಪಡೆ, ಬಂಡಿ, ಪುಟ್ಟ ನೌಕೆಗಳನ್ನು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ತಂಡದ ಪರಿಶೋಧನೆಗೆ ಒಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲ ಹಿಂದೆ ಸರಿಯಿತು. ಈ ಖಂಡದ ಪರಿಶೋಧನೆಗೆ 1929ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ನೌಕಾಪಡೆಯ ಅಡ್ಮಿರಲ್ ರಿಚರ್ಡ್ ಬೈರ್ಡ್ ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವವನ್ನು ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ ವಿಮಾನಯಾನದ ಮೂಲಕ ತಲಪಿದ. ಅನಂತರ ಇವನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಸಾಹಸಯಾನಗಳಾದವು. ಅನಂತರ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳು ಮುಂದಾದವು.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭೂಭೌತ ವರ್ಷ: 1957 ಜುಲೈ 1ರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ 1958 ಡಿಸೆಂಬರ್ 31ರವರೆಗಿನ ಅವಧಿಯನ್ನು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭೂಭೌತ ವರ್ಷ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸಲು ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಯೋಜನೆ ರೂಪಿಸಿದರು. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಒಕ್ಕೂಟಗಳ ಮಂಡಳಿಯನ್ನು (ಐ.ಸಿ.ಎಸ್.ಯು) ಸ್ಥಾಪಿಸಿ 40 ದೇಶಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಖಂಡದ ವ್ಯಾಪಕ ಸಂಶೋಧನ ಯೋಜನೆಗಳು ಮೈದಳೆದು ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಿಬಿರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಯೋಜಿಸಲಾಯಿತು. ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳ ನೆರವು ಪಡೆಯುವುದು, ಹವಾಮಾನ ಕುರಿತು ಖಚಿತ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು, ಖಂಡದ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುವುದು ಯೋಜನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ 12 ದೇಶಗಳು ಮುಂದಾದವು. ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಹಾಗೂ ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 60 ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನವೊಂದೇ ಆರು ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಿತು. ಮ್ಯಾಕ್ ಮುರ್ಡೋ ಸೌಂಡ್ ಎಂಬ ಕೇಂದ್ರ ಈಗಲೂ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದಲ್ಲಿ, ಸರ್ವಋತುವಿನಲ್ಲೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ರಷ್ಯ, ಬ್ರಿಟನ್, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಕೂಡ ನೆಲ, ಜಲ, ಬಾನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ಅತ್ಯುಚ್ಚ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭೂಭೌತ ವರ್ಷದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸಾಧನೆ ಇಡೀ ಖಂಡವನ್ನು ಅಡ್ಡಹಾಯಲು ರೂಪಿಸಿದ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಯಾತ್ರೆ. ಇದರ ಮುಂದಾಳುಗಳು ಸರ್ ವಿವಿಯನ್ ಫುಟ್ ಮತ್ತು ಸರ್ ಎಡ್ಮಂಡ್ ಹಿಲೇರಿ. 1957ರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಈ ಯಾತ್ರೆ ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಖಂಡವನ್ನು ಅಡ್ಡ ಹಾಯಿತು. 12 ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ ಡಿ.ಸಿ.ಯಲ್ಲಿ ಸಭೆ ಸೇರಿ 1959ರಲ್ಲಿ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕರಡು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದುವು. ಒಪ್ಪಂದದಂತೆ ಇಡೀ ಖಂಡವೇ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಷ್ಟೇ ಮೀಸಲಾಗಿರಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣು ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಯಾವ

ದೇಶವೂ ನೆಲ, ಜಲದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಾಮ್ಯ ಘೋಷಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕದ ಪರಿಸರವನ್ನು ಕಲುಷಿತಗೊಳಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ ಹನ್ನೆರಡೂ ದೇಶಗಳು 1961ರಲ್ಲಿ ಈ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಸಹಿ ಹಾಕಿದುವು. 1991ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದ ಮ್ಯಾಡ್ರಿಡ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ 39 ದೇಶಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದ ಪರಿಸರ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸಭೆ ಸೇರಿ ಕೆಲವೊಂದು ಷರತ್ತುಗಳಿಗೆ ಸಹಿ ಹಾಕಿದರು. ಈ ಷರತ್ತಿನಂತೆ ಮುಂದಿನ 50 ವರ್ಷಗಳ ತನಕ ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಈ ಷರತ್ತನ್ನು 1998ರ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಿಂದ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ.

ಭಾರತ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಕೂಟದ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಹೊಂದಿದೆ. ಈಗ ಸ್ಕಾರ್ (ಸೈಂಟಿಫಿಕ್ ಕಮಿಟಿ ಆನ್ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ರಿಸರ್ಚ್) ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ. ಈ ಸಮಿತಿ ಖಂಡದ ಪರಿಸರ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ಕಟಿಬದ್ಧವಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಸೀಲ್ ಸಂತತಿಯನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲು ಕನ್ಸರ್ವೇಷನ್ ಆಫ್ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸೀಲ್ಸ್ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸಮಿತಿ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಜೀವ ಸಂಪನ್ಮೂಲವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಕನ್ಸರ್ವೇಷನ್ ಆಫ್ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಮೆರೈನ ಲಿವಿಂಗ್ ರಿಸೋರ್ಸ್ ಎಂಬ ಸಮಿತಿಯೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದೆ. ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಹಾಗೂ ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ದ್ವೀಪ, ಸಾಗರ, ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಜೈವಿಕ ವೈವಿಧ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ತಪಶೀಲು ಸಮೀಕ್ಷೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಗುರಿಯನ್ನಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಯೋಮಾಸ್ (ಬಯಾಲಾಜಿಕಲ್ ಇನ್ವೆಸ್ಟಿಗೇಷನ್ ಆಫ್ ಮೆರೈನ್ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಿಸ್ಟಮ್) ಎಂಬ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಕೂಟದ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತಂದಿವೆ. ಮುಂದಿನ ತಲೆಮಾರಿಗೆ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡವನ್ನು ಉಳಿಸಲೆಂದೇ ಮ್ಯಾಡ್ರಿಡ್ ಒಪ್ಪಂದದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನಿರ್ಧಾರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಈ ಖಂಡದ ಮೇಲೆ ಪರಿಸರ ಬೀರಿರುವ ಪ್ರಭಾವದ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನ, ಅಲ್ಲಿನ ಜೀವಿ ವೈವಿಧ್ಯದ ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ತ್ಯಾಜ್ಯ ಪದಾರ್ಥಗಳ ವಿಲೇವಾರಿ–ನಿರ್ವಹಣೆ, ಸಾಗರ ಮಾಲಿನ್ಯ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತೈಲ ಸೋರಿಕೆಯಿಂದುಂಟಾಗುವ ಅವಘಡಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿನ ಕ್ರಮಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಸಂಶೋಧನೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಯಾವ ಹೊಸ ಜೀವಿಗಳನ್ನೂ ತರುವಂತಿಲ್ಲ. ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ಹಾರಾಟ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿನ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಗಲಿಬಿಲಿಗೊಳಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. 2000 ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಕೆಲವೊಂದು ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳನ್ನು ತರಲಾಗಿದೆ. ಈ ತಿದ್ದುಪಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ತೀರದಲ್ಲಿ ನೌಕೆಗಳ ಚಲನವಲನಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಯಂತ್ರಣ ತರಲಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಪ್ರವಾಸೀ ಒತ್ತಡವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಮತ್ತು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿನ ಕ್ರಮವನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾರತ ಮತ್ತು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಯಾನ: 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ 70ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಮೈಲಿಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗಳಿಸಿತು. ಆರ್ಯಭಟ ಉಪಗ್ರಹವನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶಕ್ಕೆ ಹಾರಿಸಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ತೆರೆದಿದ್ದು ಒಂದಾದರೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಪೋಕ್ರಾನಿನಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಪರಮಾಣು ಬಾಂಬು ಸ್ಫೋಟಿಸಿದ್ದು ಈ ಸಾಧನೆ ಭಾರತದ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ, ತಂತ್ರಜ್ಞರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದ ಕನ್ನಡಿಯಂತಿದೆ. ಭಾರತ ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದ ಪರಿಶೋಧನೆಯಲ್ಲೂ ತೋರುವಂತೆ ಈ ಸಾಧನೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ನೈತಿಕ ಸ್ಥೈರ್ಯ ಮೂಡಿಸಿದುವು. 1981ರಲ್ಲಿ 21 ಸದಸ್ಯರ ಮೊದಲ ತಂಡ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಿಶೋಧನೆ ಮಾಡಲು ನಾರ್ವೆ ದೇಶದ ಪೋಲಾರ್ ಸರ್ಕಲ್ ಎಂಬ ನೌಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಟಿತು. ಈ ಪರಿಶೋಧನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಗಳೆಂದರೆ:

- ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ಆವಿಷ್ಟ ಕಣಗಳು ಭೂಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ಮೇಲೆ ವರ್ತಿಸುವ ಬಗೆಯನ್ನು ಅರಿಯಲು, ಆ ಮೂಲಕ ವಾತಾವರಣದ ಭೌತ ವಿದ್ಯಮಾನವನ್ನು ದಾಖಲಿಸಲು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ನೆಲೆ.

- ಇಡೀ ಭೂಗೋಳದ ಉಷ್ಣತೆಯ ಆಯವ್ಯಯವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಎರಡು ಧ್ರುವಗಳೇ. ವಾಯುಗೋಳದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆಯ ಸಾಗಣೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಸಾಗರದಿಂದ ನೆಲಕ್ಕೆ, ನೆಲದಿಂದ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವಾಗ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಅದು ಉದ್ದ ತರಂಗಗಳಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಭಾರತ ಉಪಖಂಡದ ವಾಯುಗೋಳದ ಮೇಲೆ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಅರಿಯಲು ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ.

- ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರ, ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರಗಳು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕದಲ್ಲಿ ಸಂಗಮವಾಗುತ್ತವೆ. ಆಗ ಅದು ದಕ್ಷಿಣ ಸಾಗರ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶೀತ ಜಲ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣ ಜಲಗಳ ವಿನಿಮಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮೇಲೆ ಇದರ ಪ್ರಭಾವ ದಟ್ಟವಾಗಿದೆ.

- ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಇಡೀ ಭೂಗೋಳದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಖಂಡ. ದಕ್ಷಿಣಾಕಾಶ ವೀಕ್ಷಿಸಲು, ಪರಿಸರದ ಕಲುಷಿತತೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಇದನ್ನು ನಿಸರ್ಗವೇ ಒದಗಿಸಿರುವ ಅಮೂಲ್ಯ ಕೊಡುಗೆ.

- ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಶೇ. 90 ಭಾಗದ ಸಿಹಿನೀರು ಮಂಜುಗಡ್ಡೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ಹಿಮಗಡ್ಡೆ ಎಷ್ಟು ಕರಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದು ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರದ ಮೇಲೆ ನೇರ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಹಿಮಾಲಯದ ಹಿಮನದಿಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸಿ, ಏರುತ್ತಿರುವ ಜಾಗತಿಕ ಉಷ್ಣದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಅಳೆಯಬಹುದು.

ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಜೈವಿಕ ವೈವಿಧ್ಯ ಹೇರಳವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೆಲವೇ ಜೀವಿಗಳು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಅಭಿವರ್ಧಿಸಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜೀವ ಸಂಕುಲಕ್ಕೆ ಆಹಾರದ ಮೊದಲ ಕೊಂಡಿಯಾಗಿರುವ ಕ್ರಿಲ್ ಎಂಬ ಸೀಗಡಿ ಅಧ್ಯಯನ ಜೀವ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಸು. 225 ಮಿ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಆಫ್ರಿಕ, ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಇಂಡಿಯ ಗೊಂಡ್ವಾನ ಖಂಡವೆಂಬ ಒಂದೇ ಒಂದು ಖಂಡವಾಗಿ ಒಂದುಗೂಡಿದ್ದವು. ಅನಂತರ ಒಡೆದು ಖಂಡಗಳಾಗಿ ಚಲಿಸಿ ಈಗಿನ ನೆಲೆ ತಲಪಿದುವು. ಭಾರತ ಮತ್ತು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳಿವೆ. ಖಂಡಗಳ ಉಗಮ, ವಿಕಾಸವನ್ನರಿಯಲು ಈ ನಿಟ್ಟಿನ ಅಧ್ಯಯನ ಹೊಸ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ.

ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದ ಅನ್ವೇಷಣೆಗೆ ಹಿಂದೆ ತೊಡಗಿದ್ದ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳು ಆ ಖಂಡದ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟಿದ್ದವು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಈವರೆಗೆ ವರದಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಇದರ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನೆ ಮಾಡಲು ಭಾರತ ಕೂಡ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಯಾತ್ರೆಗೆ ತೊಡಗಿತು.

ಇಡೀ ಯೋಜನೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ಸಾಗರಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಇಲಾಖೆ ಕೈಗೊಂಡಿತು. 1981ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 6ರಂದು ಎಸ್. ಜೆಡ್. ಕಾಸಿಂರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ 21 ಮಂದಿ ಸದಸ್ಯರ ತಂಡದಲ್ಲಿ ಸಾಗರ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಪವನವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಭೂಭೌತ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು, ರೇಡಿಯೋ ಸಂವಹನ ತಜ್ಞರು ಮತ್ತು ನೌಕಾಪಡೆಯ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವರ್ಗ ಇತ್ತು. ಪೋಲಾರ್ ಸರ್ಕಲ್ ನೌಕೆಯಲ್ಲಿ ಗೋವಾ ಬಂದರಿನಿಂದ ಮಾರಿಷಸ್ ದ್ವೀಪದ ಮೂಲಕ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕದತ್ತ ಪಯಣ ಮಾಡಿತು. ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ತಲಪಲು ಕ್ರಮಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಒಟ್ಟು ದೂರ 11,000 ಕಿಮೀ. ಡಿಸೆಂಬರ್ 16ರಂದು ತಂಡ ಮಾರಿಷಸ್ ದ್ವೀಪ ತಲಪಿತು. ಡಿಸೆಂಬರ್ 22ರಂದು ಈ ದ್ವೀಪದಿಂದ ಹೊರಟು ಸಾಗರದ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳಾದ 48^0 ಮತ್ತು 60^0 ದಾಟುವಾಗ 49 ಮೀ. ಉದ್ದದ 500 ಟನ್ನು ಭಾರದ ಪೋಲಾರ್ ಸರ್ಕಲ್ ನೌಕೆ ಅಲುಗಾಡತೊಡಗಿತು. ದೊಡ್ಡ ಬರ್ಫಗಳನ್ನು ತುಂಡರಿಸುವ ಹಲ್ಲುಗಳಿವೆ.

ಸಜ್ಜಾದ ಪೋಲಾರ್ ಸರ್ಕಲ್ ನೌಕೆ 1982 ಜನವರಿ 9 ರಂದು ಭಾರತೀಯ ಕಾಲಮಾನ 0030 ಗಂಟೆಗೆ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡವನ್ನು ತಲಪಿತು. ಈ ಭಾಗ ಕ್ವೀನ್ ಮೌಡ್ ಲ್ಯಾಂಡ್ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಹಿಮ, ಹಿಮದಉಷ್ಣವಿತರಣೆ, ಸ್ಫಟಿಕ ವಿನ್ಯಾಸ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಹಿಮ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಗೊಂಡರು. ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಲಾಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಪವನ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹವಾಮಾನ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಶಿಬಿರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ರೇಡಿಯೋ ತರಂಗಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿನ ಬಾನು ಹೇಗೆ ಸಂವಹಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿಯಲು ಅನೇಕ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಜೀವ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕದ ಜೀವಿಗಳ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಪಚನ ಕ್ರಿಯೆ ಕುರಿತಂತೆ ಅನೇಕ ಶೋಧಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರು. ಹೆಲಿಕಾಪ್ಟರ್ ಮತ್ತು ಹಿಮದ ಸ್ಕೂಟರುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ತಂಡ ಸಜ್ಜಿತವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿನ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷಿಸಿತು. ಎರಡು ಗುಡ್ಡಗಳ ನಡುವೆ ನೆಲೆಯಾಗಿದ್ದ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಸರೋವರವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿತು. ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ಹವಾಗುಣ ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ತಂಡ ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. ಭಾರತೀಯ ತಂಡ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮೊದಲ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರದ ಹೆಸರು ದಕ್ಷಿಣ ಗಂಗೋತ್ರಿ. ಇದು ನಾರುಗಾಜಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಕೇಂದ್ರ. ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ನೆಲೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಯಾವುದೇ ನಿರ್ದೇಶನ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಉಪಗ್ರಹಗಳ ನೆರವು ಪಡೆದು ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ದೇಶನಗಳ ನೆರವು ಪಡೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೊದಲ ಯಾನದಲ್ಲೇ ಭಾರತದ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡವನ್ನು ತಲಪುವ ಮೊದಲೇ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಸಾಗರಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಸಾಗರ ತಳದಿಂದ ಎದ್ದಿರುವ ಒಂದು ಪರ್ವತ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಿದ್ದರು. ಇದರ ನೆಲೆ 53^0–39^0 7′9″ ದ. ಮತ್ತು $47^0$55′82″ ಪೂ. ಸಾಗರ ತಳದ 4,500 ಮೀ ಆಳದಿಂದ ಇದು 1200 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಶೃಂಗಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಶೃಂಗ ಸಾಗರದ ಮೇಲ್ಮೈನಿಂದ ಕೇವಲ 880 ಮೀ ಆಳದಲ್ಲು, 134 ಕಿಮೀ ಸುತ್ತಳತೆಯಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಪರ್ವತವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಇಂದಿರಾಮೌಂಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಮೊದಲನೆಯ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಯಾತ್ರೆಯ ಯಶಸ್ಸಿನ ಅನಂತರ ಭಾರತ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಸಂಶೋಧನ ತಂಡವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮೊದಲ ಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ದಕ್ಷಿಣ ಗಂಗೋತ್ರಿ ಕೇಂದ್ರ ಈಗ ದಾಸ್ತಾನಿಗಷ್ಟೇ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಸಂಶೋಧನಾ ಕೇಂದ್ರ ಮೈತ್ರಿ. ಇದು ಶಿರ್ಮಾಚರ್ ಓಯಸಿಸ್ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಅಕ್ಷಾಂಶ 70^{0}45′53″ ರೇಖಾಂಶ 11^{0}44′03″. ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹಿಮ ಸಂಚಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವರ್ಷವಿಡೀ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು 1988–89ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ಸರ್ವಋತು ಕೇಂದ್ರ. 26 ಮಂದಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇರಲು ಅನುಕೂಲ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ 255 ಮೀ ದೂರವಿರುವ ಪ್ರಿಯದರ್ಶಿನಿ ಸರೋವರದಿಂದ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ. ಉಷ್ಣತೆ –40^0 ತಲುಪಿದರೂ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆಗೆ ಬಾಧಕವಾಗದಂತೆ ಕಾಯಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದ ಮೊದಲನೆಯ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಯಾತ್ರೆಯ ಅನಂತರ 23 ತಂಡಗಳು (2004) ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ತಂಡದ ಸಾಹಸ ಯಾತ್ರೆಯ ಯಶಸ್ಸು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದ ಸಲಹಾ ಮಂಡಳಿಯ ಸದಸ್ಯತ್ವವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಗಳಿಸಿದ ಅನುಭವದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ತಂಡ ವೆಡೆಲ್ ಸಮುದ್ರದ ಪರಿಶೋಧನೆಯಲ್ಲೂ ಯಶಸ್ಸು ಗಳಿಸಿತು. ಇದೊಂದು ಅತಿ ದುರ್ಗಮವಾದ ಭಾಗ. ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ನಾವಿಕ ಜೇಮ್ಸ್ ವೆಡೆಲ್ 1823ರಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಗವನ್ನು ತಲುಪಿದ.

ಭಾರತದ ಸಾಗರಾಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ನಿರಂತರ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರವೊಂದನ್ನು ತೆರೆದಿದೆ (ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಗರ ಸಂಶೋಧನೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕೇಂದ್ರ). ಮೈತ್ರಿ ಕೇಂದ್ರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಅನ್ವಯಿಸಿ ಕೈಗೊಂಡ ಭಾರತದ ತಂಡದ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಶೋಧನೆ ಹಿಮಾಲಯದ ಉನ್ನತ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮದ ಚಲನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಡುವ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ನೆರವಾಗಲಿದೆ. ಭಾರತದ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಸಾಗರ ಕುಗ್ಗುವುದರ ಬದಲು ವ್ಯಾಕೋಚಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ಮಾಹಿತಿ ಒದಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. 2007–08ರಲ್ಲಿ ಯೋಜಿಸಲಾಗಿರುವ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಧ್ರುವ ವರ್ಷದ ಆಚರಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮೂಲ ಸಂಶೋಧನೆ ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಭಾರತ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಪ್ರವಾಸ: ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡಕ್ಕೆ ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಂದ ಒತ್ತಡ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವದ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ವಿಮಾನ, ಹೆಲಿಕಾಪ್ಟರುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಬರುವರು. ಅಲ್ಲಿನ ಪರಿಸರವನ್ನು ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಕಲುಷಿತಗೊಳಿಸಬಹುದೆಂಬ ಭಯ ಪರಿಸರ ಪ್ರೇಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದೆ. ನ್ಯೂಜಿ಼ಲೆಂಡ್ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕದ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ದೇಶ. ಜೊತೆಗೆ ಹಿಂದೆ ಆ ಖಂಡದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಘೋಷಿಸಿತ್ತು. ಈಗ ಅಂಥ ಘೋಷಣೆ ಊರ್ಜಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಲ್ಯಾಂಡ್ ಎಂಬ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಆ ದೇಶ ಹಿಂದೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ ಸ್ಕಾಟ್ ಬೇಸ್ ಎಂಬ ಶಿಬಿರ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹತ್ತಿರವೇ ಅಮೆರಿಕದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಮ್ಯಾಕ್ ಮುರ್ಡೊ ಸೌಂಡ್ ಎಂಬ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ಪ್ರತಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲೂ ಸು. 1,000 ಮಂದಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗುವರು. ಚಳಿಗಾಲದ ಶಿಬಿರಕ್ಕೆಂದೇ 200 ಮಂದಿ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುವರು. ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಮೌಂಟ್ ಎರಬಸ್ ಎಂಬ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಇದೆ. ಇದನ್ನು ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ತೋರಿಸಲೆಂದು ನ್ಯೂಜಿ಼ಲೆಂಡ್ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಕ್ರೈಸ್ಟ್ ಚರ್ಚ್‌ನಿಂದ ವಿಮಾನಯಾನ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. ಇಟಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಮೀಪದ ಟೆರ್ರಾ ನೋವ ಕೊಲ್ಲಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಸತಿಗೃಹಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮೌಂಟ್ ಮೆಲ್ಬೋರನ್ ಎಂಬ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಚಿಲಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಿಂದ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕದ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಯಾತ್ರಿಕರನ್ನು ಒಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಮುಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವಕ್ಕೆ ಯಾತ್ರಿಕರನ್ನು ಒಯ್ಯುವ ಯೋಜನೆ ರೂಪಿಸಿದೆ. ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಯಾತ್ರೆಗೆ ತಗಲುವ ತಲಾ ವೆಚ್ಚ 33,000 ಅಮೆರಿಕನ್ ಡಾಲರ್. ಪ್ರತಿವರ್ಷ 21,000 ಮಂದಿ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದ ಸುತ್ತಣ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡುವರು. ಪೆಂಗ್ವಿನ್, ಸೀಲ್ ಮತ್ತು ತಿಮಿಂಗಿಲಗಳನ್ನು ನೋಡುವ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವರು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಯಾತ್ರಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಲು, ಅಲ್ಲಿನ ಪರಿಸರ ಹಾಳಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಗ್ರೀನ್‌ಪೀಸ್ ಸದಸ್ಯರು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಕೂಟದ ಸದಸ್ಯ ದೇಶಗಳನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಜಾಗತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ: ಸದ್ಯ 39 ದೇಶಗಳು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿವೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಈ ಖಂಡ ಕುರಿತು ಅನೇಕ ಹೊಸ ಅಂಶಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುತ್ತಿವೆ. ಖಂಡದ ಹಿಮದ ಅಧ್ಯಯನ, ಪವನವಿಜ್ಞಾನ, ಭೂಕಾಂತತ್ವ, ಭೂಕಂಪನ ವಿಜ್ಞಾನ, ಅಯನೋಗೋಳದ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಇಲ್ಲಿನ ಕಾಯಂ ಪರಿಶೋಧನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಸರ್ವಋತುವಿನಲ್ಲೂ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನೂ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದ ಸುತ್ತಣ ದಕ್ಷಿಣ ಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ಸಮೃದ್ಧ ಪೋಷಕಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಆಸಕ್ತಿ ತಳೆದಿವೆ. ಈ ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ ಮೀನುಗಳ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಶೀತಲ ಅಂಶವಿದ್ದು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಶೈತ್ಯವನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸುವುದರ ಗುಟ್ಟನ್ನು ಜೀವ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅರಿತಿದ್ದಾರೆ. ಪೆಂಗ್ವಿನ್, ಸೀಲ್, ಕ್ರಿಲ್ ಕುರಿತು ಈಗ ಮಾಡಿರುವ ಅಧ್ಯಯನ ಅವುಗಳ ಜೀವಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಸಾಗರದ ಆಹಾರದ ಮೊದಲ ಕೊಂಡಿ ಎನಿಸಿರುವ ಕ್ರಿಲ್ ಎಂಬ ಸೀಗಡಿಗಳ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಡಿರುವ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಅವುಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಬೆಳೆಸಬೇಕೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಹೊಸ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಲು ಅವಕಾಶ ನೀಡಿವೆ.

ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈ ಖಂಡದ ಬಹುತೇಕ ಶಿಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಹಿಂದೆ ಗೊಂಡ್ವಾನ ಖಂಡದ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಇತರ ಸದಸ್ಯ ಖಂಡಗಳ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ತಾಳೆಯಾಗುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ದೃಢಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಖಂಡ ಈಗಿನದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಹಿಮರಾಶಿಯಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತೆಂದು ಪ್ರಾಗ್ವಾತಾವರಣ ಕುರಿತು ಹಿಮವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮಾಡಿರುವ ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. 1982ರಲ್ಲಿ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದಿಂದ ದೊರೆತ ಸ್ತನಿಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆ, 1986ರಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಡೈನೋಸಾರ್‌ಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆ ಈ ಖಂಡ ಹಿಂದೆ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷ್ಯಾಧಾರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. 1984ರಲ್ಲಿ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದ ಅಲೆನ್ ಹಿಲ್ಸ್ ಎಂಬ ಭಾಗದ ಬಳಿ 1.9 ಕಿಗ್ರಾಂ. ತೂಕದ ಆಲೂಗಡ್ಡೆ ಗಾತ್ರದ ಉಲ್ಕೆಯ ತುಂಡು (ಎಎಲ್‌ಎಚ್-84001) ಸಿಕ್ಕಿತು. ಇದು ಮಂಗಳಗ್ರಹದಿಂದ ಸಿಡಿದು ಬಂದಿರುವ ತುಂಡೆಂದು ಖಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕದ ಹಿಮದ ಹಾಳೆಯ ಮೇಲೆ ಉಲ್ಕಾ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದೇ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಚಂದ್ರ ಶಿಲೆಯ ತುಣುಕುಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿನ ಹಿಮದ ಹಾಳೆಯಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದುವರೆಗೆ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದಿಂದ ಸು. 15,000 ಉಲ್ಕಾ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಹೆಕ್ಕಿ ತೆಗೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವು ಒಂದೊಂದೂ ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಉಗಮ, ವಿಕಾಸ ಕುರಿತು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ರೇಡಿಯೋ ತರಂಗಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿ ಹಿಮದ ಸ್ತರಗಳ ಕೆಳಗೆ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಸರೋವರವಿರುವುದನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲಾಗಿದೆ. ಉಪಗ್ರಹಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಹಿಮದ ಹಾಳೆಗಳ ಚಲನೆಯನ್ನು ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಳೆದಿದ್ದಾರೆ. 1985ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಂಶೋಧನಾ ತಂಡವೊಂದು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕದ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಸ್ಟ್ರಾಟೋಗೋಳದಲ್ಲಿ ಓಜೋನ್ ಪದರ ತೆಳುವಾಗಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಷ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ರಂಧ್ರ ಉಂಟಾಗಿರುವುದಾಗಿ ವರದಿ ಮಾಡಿತು. ಅದರಿಂದ ತೂರಿಬರುವ ಅತಿನೇರಿಳೆ ಕಿರಣಗಳು ಭೂಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಮಾರಕ ಎಂದು ತಿಳಿದ ಮೇಲೆ ಓಜೋನ್ ವಲಯವನ್ನು ಛಿದ್ರಮಾಡುವ ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ಕ್ಲೋರೋಫ್ಲೂರೋ ಕಾರ್ಬನ್ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಲು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವದ ಮೇಲೆ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕದ ಏಕಾಂತತೆ ಬೀರುವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಅನೇಕ ದಶಕಗಳಿಂದ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ನಿಸರ್ಗವೇ ಒದಗಿಸಿರುವ ಜೀವಂತ ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯ. (ಪಿ.ಡಿ.ಎಂ.)

ಅಂಡಮಾನ್ ಮತ್ತು ನಿಕೋಬಾರ್ ದ್ವೀಪಗಳು: ಸು. 223 ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಸ್ತೋಮ ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಯ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ (ಉ.ಅ. 7^0–13^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ 92^0–95^0). ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 8249 ಚ.ಕಿಮೀ. ಅಂಡಮಾನ್ ದ್ವೀಪ ಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಅಂಡಮಾನ್, ಮಧ್ಯ ಅಂಡಮಾನ್, ದಕ್ಷಿಣ ಅಂಡಮಾನ್ ಮತ್ತು ಪುಟ್ಟ ಅಂಡಮಾನ್‌ಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ನಿಕೋಬಾರ್ ಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಕಾರ್‌ನಿಕೋಬಾರ್, ಪುಟ್ಟ ನಿಕೋಬಾರ್ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ನಿಕೋಬಾರ್ ಎಂಬ ಮೂರು ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಈ ಎರಡು ಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು 10 ಡಿಗ್ರಿಯ ಕಡಲುಗಾಲುವೆ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಪ್ರಧಾನವಾದ ರೇವುಪಟ್ಟಣ ಪೋರ್ಟ್ ಬ್ಲೇರ್ (ಸ್ಥಾಪನೆ 1858). ಇದು ಚೆನ್ನೈನಿಂದ 1120 ಕಿಮೀ. ಯಂಗಸ್‌ಗೆ 600 ಕಿಮೀ. ಹಾಗೂ ಕೋಲ್ಕತಕ್ಕೆ 1150 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ.

ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಚೀನದ ಇತ್ಸಿಂಗ್, ಇಟಲಿಯ ಮಾರ್ಕೊಪೋಲೊ, ನಿಕಾಲೊ ಕಾಂಟಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಇವುಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. 1780 ರಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಆರ್ಚಿಬಾಲ್ಡ್ ಬ್ಲೇರ್ ಎಂಬುವರು ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಸಾಹತುವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಬಹಳಕಾಲ ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ದುಷ್ಕರ್ಮಿಗಳ, ಕೊಲೆಪಾತಕಿಗಳ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಬಂದಿಗಳ ನಿವಾಸವಾಗಿತ್ತು. 1858ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ

ಬಂದ ಬಂದಿಗಳ ರವಾನೆಯ ಕಾನೂನು 1945ರಲ್ಲಿ ರದ್ದಾಯಿತು. 1942ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿಯರು ಈ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದರು. 1956ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಇದು ಭಾರತದ ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ.

ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ತುಂಬಿವೆ; ಇವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹವಳ ದ್ವೀಪಗಳು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಂಡಿದೆ. ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ 300 ಮೀ – 760 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಕಣಿವೆಗಳ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೊಲ್ಲಿಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು ಬ್ಲೇರ್, ಕಾಲ್‌ಪಾಂಗ್, ಕಾಲಾರ ಮತ್ತು ಕಾಂಗೊ. ನದಿಗಳೆಲ್ಲ ಸಣ್ಣವು, ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪ್ರವಾಹವುಳ್ಳ ನುಗ್ಗು ಹೊನಲಿನವು.

ಇಲ್ಲಿನ ವಾಯುಗುಣ ಸಾಗರಿಕ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮಾದರಿಯದು. 24^0 ಯಿಂದ 30^0 ಸೆ ವರೆಗೆ ಉಷ್ಣಾಂಶವಿರುತ್ತದೆ. ಸರಾಸರಿ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಆರ್ದ್ರತೆ ಶೇ. 80. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 200 ಸೆಂಮೀ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 300 ಸೆಂಮೀ.

ಇಲ್ಲಿನ ಸಸ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಕಾಡುಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾದವು ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣದ, ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗ್ರೋವ್ ಎಂಬ ಮರಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಆರಣ್ಯಗಳು ಎಲ್ಲೆಡೆ ಹಬ್ಬಿವೆ. ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಕಾಡುಗಳು ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬೆಟ್ಟಗಳ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಗಲವಾದ ಎಲೆಯುಳ್ಳ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮ್ಯಾಂಗ್ರೋವ್ ಕಾಡುಗಳು ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು.

ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಪತ್ತು ಅರಣ್ಯ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಕೆಲವು ಮರಗಳು ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುತ್ತಿವೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಅವಕಾಶವಿದ್ದರೂ ಈಗ ಇಲ್ಲಿನ ಜನರ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪೂರೈಸುವಷ್ಟಿದೆ. ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಪರಾಧಿಗಳ ನೆಲೆಸುನಾಡಾದಾಗಲೇ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಈಗ ಶೇಕಡ ಒಂದರಷ್ಟು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೃಷಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಉಷ್ಣ ವಲಯದ ಬೆಳೆಗಳಾದ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಳುಗಳು, ಕಬ್ಬು, ಬತ್ತ, ಸಿಹಿ ಗೆಣಸು, ಬಾಳೆ, ಪರಂಗಿ, ಮಾವು, ಸೇಬು, ತೆಂಗು, ರಬ್ಬರ್, ಚಹ–ಇವೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೋಳಿ ಸಾಕಣೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮರ ಕೊಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದು ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ. ಜಾತಂ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಮರ ಕೊಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ದೊಡ್ಡದು. ಪೋರ್ಟ್‌ಬ್ಲೇರ್‌ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೆಂಕಿಪೊಟ್ಟಣದ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇದೆ. ವಿವಿಧ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಅನುಕೂಲಗಳಿವೆ.

ಈ ದ್ವೀಪ ಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,70,000 (2003). ಸು. 400 ಹಳ್ಳಿಗಳಿವೆ. ಪೋರ್ಟ್‌ಬ್ಲೇರ್ ಒಂದೇ ಜನನಿಬಿಡವಾದ ಪಟ್ಟಣ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 25,000. 1951–61ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಬಂಗಾಳದಿಂದ ನಿರಾಶ್ರಿತರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 105 ಹೆಚ್ಚಿತು. ಸ್ಥಳೀಯ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 20,000. ಇದು ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 22 ರಷ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜಾರಾವಾಸ್, ಒಂಗೇಸ್, ಅಂಡಮಾನೀಸ್ ಮತ್ತು ಸೆಂಟಿನಲೀಸ್ ಪಂಗಡದವರು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ಜನಾಂಗಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವರು.

ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯ, ಕಾಡು ಜನರು, ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಭೂಲಕ್ಷಣ ಇವುಗಳಿಂದ ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ವಿಚಿತ್ರವಾದೊಂದು ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ದಂಡನೆಗೊಳಗಾದ ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನಿಡುವ ಸ್ಥಳಗಳಾಗಿದ್ದವು.

ಈ ದ್ವೀಪ ಸ್ತೋಮ ಇಂದು ಭಾರತ ಒಕ್ಕೂಟದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ಉತ್ತಮ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಎದುರು ನೋಡುತ್ತಿದೆ. ಅರಣ್ಯ ಮತ್ತು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಭವಿಷ್ಯ ಉತ್ತಮವಾಗಲಿದೆ.
(ಎ.ಬಿ.ಎಂ.;ಎಚ್.ಆರ್.)

ಅಂತರ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆ: ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಯೋಜನಾ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಆಯಾಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು ವಿರಳವಾದ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಅಸಮತೋಲನವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾದ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಕೊರತೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಿ ಅನಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಅಸಮತೋಲನವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಈ ಯೋಜನೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. (ಐ.ಕೆ.ವಿ.)

ಅಂತರಕೋನಮಾಪಕ : ದೂರದ ವಸ್ತುಗಳೆರಡರ ಲಂಬ ಹಾಗೂ ಕ್ಷಿತಿಜೀಯ ಕೋನಾಂತರಗಳನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಮೋಜಣಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಒಂದು ಉಪಕರಣ (ಥಿಯೊಡಲೈಟ್). ಇದು ಭೂ ನಕ್ಷೆ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಲಂಬವಾಗಿ ಎರಡು ವರ್ತುಲ ಅಳತೆಪಟ್ಟಿಗಳೂ ಊರ್ಧ್ವ ಮತ್ತು ಸಮತಲಗಳಲ್ಲಿ ಕೋನದ ಅಳತೆಗೆ ಸಹಾಯವಾಗುವಂತೆ ವರ್ತುಲಪಟ್ಟಿಗಳ ಕೇಂದ್ರ ನೇರದಲ್ಲೇ ತಿರುಗುವ ಒಂದು ದೂರ ದರ್ಶಕವೂ ಇವೆ. ಕೋನಗಳ ನಿಖರ ಅಳತೆಗೆ ಸಹಾಯವಾಗಲು ಪ್ರತಿ ವರ್ತುಲ ಪಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ವರ್ನಿಯರ್ ಪಟ್ಟಿಗಳಿರುವುವು. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ಮಟ್ಟ ತಿರುಪುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವ ಭದ್ರವಾದ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಅಳವಡಿಸಿದೆ.

ಅಂತರಕೋನಮಾಪಕಗಳನ್ನು ಊರ್ಧ್ವತಲದ ಕೋನಗಳಿಗಿಂತ ಕ್ಷಿತಿಜೀಯ ಕೋನಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ನಿಖರವಾಗಿ ಅಳತೆ ಮಾಡುವಂತೆ ರಚಿಸುವರು. ಭೂಮಿಯ ಅಳತೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷಿತಿಜೀಯ ಕೋನಗಳೇ ಮುಖ್ಯ. ಊರ್ಧ್ವತಲದಲ್ಲಿ ಅಳತೆ ಮಾಡಿದ ಕೋನಗಳು ಭೂಮಿಯ ವಾತಾವರಣದಿಂದುಂಟಾಗುವ ಬೆಳಕಿನ ವಕ್ರೀಭವನದಿಂದ ಅಷ್ಟು ನಿಖರವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ವಸ್ತುಗಳ ಎತ್ತರ ಅಳತೆ ಮಾಡಲು ಅಂತರಕೋನಮಾಪಕ ಅಷ್ಟು ಉಪಯೋಗಕಾರಿಯಲ್ಲ. ಈ ಮಾಪಕವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಭೂಮಿಯಮೇಲಿನ ವಸ್ತುಗಳೆರಡರ ಎತ್ತರ ಸಮತಲದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ನಡುವಣ ಕೋನವನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಅಳತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಅಂತರಕೋನಮಾಪಕಗಳನ್ನು ರಾತ್ರಿ ವೇಳೆ ದೂರದ ಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ಕಳುಹಿಸಿದ ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣಗಳ ನೇರಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿ ಆ ಸ್ಥಳಗಳಿಗಿರುವ ಕೋನಾಂತರವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು.

ಅಂತರ ಕೋನಮಾಪಕ

ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಥಿಯೋಡೊಲೈಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪದೋತ್ಪತ್ತಿ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ವಿಸ್ಮಯಕಾರಕ. ನೋಡುವುದು, ದಾರಿ, ನಯ ಮುಂತಾದ ಪದಗಳಿಗಿರುವ ಗ್ರೀಕ್ ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಕೆಲವರು ಓಡುವುದು, ದೂರ ಮುಂತಾದ ಪದಗಳಿಗಿರುವ ಗ್ರೀಕ್ ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರೂ ವಾದಿಸುವರು. ಹಾಗೆಯೇ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಿಚಿತ್ರ ವಿವರಣೆಗಳಿವೆ. ತಿಯೊಡಲಸ್ ಎಂಬ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನು ಬರೆದಿರುವ ಒ.ಎಫ್.ಆರ್ ಥಿಯೊಡೋಲೈಟ್ ಅಥವಾ ಥಿಯೊಡೆಲೆಟ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಉದ್ಭವವಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. (ಪಿ.ವಿ.)

ಅಂತರಗ್ನಿ ಶಿಲೆಗಳು: ಅಗ್ನಿ ಶಿಲೆಗಳ ಒಂದು ವರ್ಗ. ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಯಿಂದ ಬಹಳ ಆಳದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಪಾಕ(ಮ್ಯಾಗ್ಮ) ನಿಧಾನವಾಗಿ ತಂಪಾಗಿ ಘನೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡ ಖನಿಜಗಳ ಹರಳುಗಳಿರುವ ಶಿಲೆಗಳಿವು(ಪ್ಲುಟಾನಿಕ್ ರಾಕ್ಸ್). ಈ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಖನಿಜ ಸಮೂಹವೂ ಇದೆ. ಇವು 400 ರಿಂದ 6000 ಮೀ ದಪ್ಪದ ಮೇಲ್ಪದರದ ಕೆಳಗೆ ಘನೀಕರಿಸಿದವೆಂದು ಡ್ಯಾಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳ ಘನೀಕರಣಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೊರಕಾಣುವ ಈ ಶಿಲೆಗಳೆಲ್ಲ ಭೂಮಿಯ ಹೊರಮೈಯಿಂದ ನೂರಾರು ಮೀಟರ್‌ನಿಂದ 20 ಕಿಮೀ ತಳದಲ್ಲಿ ಸ್ಫಟಿಕೀಕರಿಸಿದುವೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

ಅಂತರಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳ ವಿಶೇಷವಾದ ಒಳರಚನೆಗೆ ಕಾರಣ ಅವು ಆಳದಲ್ಲಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ತಂಪಾಗಿ ಘನೀಕರಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಅವುಗಳ ಅಂತಸ್ಸರಣದ ರೂಪ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ ಉಷ್ಣಾಂಶವೂ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ.

ಅಂತರಗ್ನಿಶಿಲಾಕಾರ್ಯಗಳ ರೂಪ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಾಲವಾದುವು ಸಾವಿರಾರು ಚ.ಕಿಮೀಗಳವರೆಗೆ ಹರಡಿರುತ್ತವೆ: ಅತಿ ಚಿಕ್ಕವು ಕೆಲವು ಸೆಂಟಿಮೀಟರ್‌ಗಳಷ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಅಂತರಗ್ನಿಶಿಲಾಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಲ್, ಲ್ಯಾಕೊಲಿತ್, ಫೇಕೊಲಿತ್, ಡೈಕ್ (ಒಡ್ಡು), ಬ್ಯಾಥೊಲಿತ್, ಸ್ಟಾಕ್ಸ್(ಬಾಸಸ್) ಮತ್ತು ಪ್ಲುಟಾನುಗಳು

ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಅವುಗಳ ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ: ಸಿಲ್‌ಗಳು ಸ್ಥಳೀಯ ಶಿಲೆಗಳ ಹರವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಅವುಗಳ ಪದರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಹರಡಿರುವ ಶಿಲಾಪಾಕದ ಘನೀಕೃತ ಪದರಗಳಾಗಿವೆ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಸಿಲ್‌ಗಳು ಹಲವು ಮೀಟರ್‌ಗಳಷ್ಟು ದಪ್ಪ, ಹರವು ಅನೇಕ ಸಾವಿರ ಚ.ಕಿಮೀ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅವುಗಳ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಅಲ್ಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಫೇಕೊಲಿತ್‌ಗಳು ಮಡಪುಗಳ ತಳ ಮತ್ತು ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಮಸೂರಾಕಾರದ ಮತ್ತು ಬಾಗಿದ ಅಂತಸ್ಸರಣಗಳು. ಲೋಪೊಲಿತ್‌ಗಳು ಪದರವಾಗಿರುವ ಅಥವಾ ಬಾನೆಯಂತಿರುವ ಅಂತಸ್ಸರಣ ಕುಸಿದು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದವು. ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವ ಕೆಲವು ಅಂತಸ್ಸರಣಗಳು ಅಲ್ಪಸಿಲಿಕಾಂಶ ಶಿಲೆಗಳಿಂದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಒಡ್ಡುಗಳು ಇಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿಯೂ ಬಹಳ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ಸಮಾನಾಂತರವಾದ ಪಕ್ಕಗಳಿರುವ ರಚನೆಗಳು. ಇವು ನೇರವಾಗಿ ಅಥವಾ ಕಡಿದಾಗಿ ಇಳಿವೋರೆಯಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಶಿಲಾಪದರಗಳನ್ನೂ ಇತರ ರಚನೆಗಳನ್ನೂ ಭೇದಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಒಡ್ಡುಗಳಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಒಡ್ಡುಗಳ ಸಮೂಹವೆಂದು, ಒಂದು ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಹೊರಹರಡಿದ್ದರೆ ಹೊರಗಾಮಿ ಒಡ್ಡುಗಳೆಂದು, ಚಕ್ರಾಕಾರವಾಗಿದ್ದರೆ ಒಡ್ಡುಗಳ ಚಕ್ರವೆಂದು ಹೆಸರು. ಬ್ಯಾಥೊಲಿತ್‌ಗಳು ಕಡಿದಾಗಿ ಇಳಿಜಾರಾಗಿರುವ ಗೋಡೆಗಳುಳ್ಳ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಳ ಕಾಣದಂತಿರುವ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಅಂತಸ್ಸರಣಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಶಿಲೆಗಳಾದ ಗ್ರಾನೈಟ್, ಗ್ರಾನೊಡಯೊರೈಟ್ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಶಿಲೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡವು ಸಾವಿರಾರು ಚ.ಕಿಮೀ ಹರಡಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಬ್ಯಾಥೊಲಿತ್‌ಗಳು ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳೇ ಅಥವಾ ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆಗಳೇ ಎಂಬ ಸಂಶಯವಿದೆ. ಖನಿಜ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿಯೂ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ಯಾಥೊಲಿತ್‌ಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ, ಆದರೆ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುವ ಈ ರೀತಿಯ ಶಿಲಾರೂಪಕ್ಕೆ (40 ಚ.ಕಿಮೀಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ) ಸ್ಟಾಕ್ಸ್ (ಬಾಸಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪ್ಲುಟಾನುಗಳು ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಯಾವುದನ್ನೂ ಹೋಲದಿರುವ ಅಂತಸ್ಸರಣಗಳು.

ಒಳರಚನೆ : ಅಂತರಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳ ಒಳರಚನೆಯ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಪೂರ್ಣ ಸ್ಫಟಿಕತ್ವ ಮತ್ತು ಸಮಕಣವಿನ್ಯಾಸ. ಇದಕ್ಕೆ ಗ್ರಾನಿಟಿಕ್ ಒಳರಚನೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಉದಾ: ಗ್ರಾನೈಟ್‌ಶಿಲೆ, ಇವೆರಡೂ ರಚನೆಗಳು ಶಿಲಾಪಾಕ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಘನೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾದುವು. ಇದರಿಂದ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಮತ್ತು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಮಿತಿ ಕಲ್ಪಿಸುವ ವಿನ್ಯಾಸ ಬೆಳೆದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಗುಂಪಿನ ಅಲ್ಪಸಿಲಿಕಾಂಶ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಖನಿಜಕಣಗಳು ನಿರಾಕಾರವುಳ್ಳವಾಗಿಯೂ ಅಧಿಕ ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ಣಾಕಾರವುಳ್ಳವಾಗಿಯೂ ಇವೆ.

ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆ: ಅಂತರಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆಯೇ ಸಿಲಿಕಾಂಶವು ಶೇ. 35 ರಿಂದ 75 ವರೆಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಿಲಿಕಾಂಶದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಅಧಿಕಸಿಲಿಕಾಂಶ ಶಿಲೆಗಳು (ಶೇ. 65 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು), ಸಮ ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಶಿಲೆಗಳು ಅಥವಾ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಶಿಲೆಗಳು (ಶೇ. 52 ರಿಂದ 65ರ ವರೆಗೆ) ಮತ್ತು ಅತ್ಯಲ್ಪಸಿಲಿಕಾಂಶ ಶಿಲೆಗಳು (ಶೇ. 45 ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ) ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವರ್ಗೀಕರಣ : ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಕ್ರಮೇಣ ಹೆಚ್ಚುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಹೀಗೆ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ:

1. ಗ್ರಾನೈಟ್ ಡಯೋರೈಟ್ ಸಮೂಹ : ಕ್ವಾರ್ಟ್ಜ್, ಪೊಟ್ಯಾಷ್ ಫೆಲ್‌ಸ್ಪಾರ್. ಸೋಡಿಕಪ್ಲೇಜಿಯೋಕ್ಲೇಸ್‌ಗಳೊಂದಿಗೆ ಬಯೋಟೈಟ್ ಅಥವಾ ಹಾರನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಖನಿಜಗಳು ವಿವಿಧ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಸೋಡಾಗ್ರಾನೈಟ್ ಅಡಮೆಲೈಟ್.

2. ಸಯನೈಟ್ ಸಮೂಹ : ಫೆಲ್‌ಸ್ಪಾರ್‌ಗಳ ಮತ್ತು ಇತರ ಅಧಿಕ ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಖನಿಜಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಕಡಿಮೆಯಿರುವ ನೆಫೆಲೀನ್, ಲ್ಯೂಸೈಟ್, ಸೋಡಲೈಟ್ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಸೋಡ ಪ್ರಮಾಣ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವ ಆಂಫಿಬೋಲ್ ಮತ್ತು ಪೈರಾಕ್ಸೀನ್‌ಗಳೂ ಇರುವ ಸಯನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳು.

3. ಡಯಾರೈಟ್ ಸಮೂಹ : ಬೆಣಚು, ಆಂಡಿಸೀನ್ ಪ್ಲೇಜಿಯೋಕ್ಲೇಸ್ ಬಯೋಟೈಟ್ ಹಾರನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಮುಂತಾದ ಖನಿಜಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವ ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್‌ಡಯೋರೈಟ್ ಮತ್ತು ಅಗೈಟ್‌ಡಯೋರೈಟ್.

4. ಆಲ್ಕಲಿ ಗ್ಯಾಬ್ರೊ ಸಮೂಹ : ಆಲ್ಕಲಿ ಖನಿಜಗಳಿರುವ ಟೆಶ್ವನೈಟ್, ತೆರಲೈಟ್, ಎಸ್ಸೆಕ್ಸೈಟ್, ಪಿಕ್ರೈಟ್, ಶಾರನಕೈಟ್.

5. ಗ್ಯಾಬ್ರೊ ಸಮೂಹ : ಲ್ಯಾಬ್ರೊಡಾರೈಟ್ ಪ್ಲೇಜಿಯೋಕ್ಲೇಸ್, ಆಗೈಟ್ ಕೆಲವು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಲಿವೀನ್ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಉಳ್ಳ ಆಲಿವೀನ್ ಗ್ಯಾಬ್ರೊ, ಅನಾರ್ಥೊಸೈಟ್, ಟ್ರಾಕ್ಟೊಲೈಟ್ ಮುಂತಾದ ಶಿಲೆಗಳು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದುವು.

6. ಪೆರಿಡೊಟೈಟ್ ಸಮೂಹ : ಪೈರಾಕ್ಸೀನ್, ಆಲಿವೀನ್ ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಇರುವ ಪ್ಲೇಜಿಯೊಕೇಸ್ ಮುಂತಾದ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಪೈರಾಕ್ಸಿನೈಟ್, ಪೆರಿಡೊಟೈಟ್ ಮತ್ತು ಡನೈಟ್ ಮುಂತಾದ ಶಿಲೆಗಳು. (ಎಸ್.ವಿ.)

ಅಂತರಿಕ್ಷ ಮೋಜಣಿ: ವಿಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಂಬಗ್ರಾಹಿಗಳನ್ನು (ಕ್ಯಾಮರ) ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಅಂತರಿಕ್ಷದಿಂದ ಒಂದು ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಆ ಚಿತ್ರಗಳ ಆಧಾರದಮೇಲೆ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣದ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು (ಟಾಪೋಗ್ರಫಿಕ್ ಮ್ಯಾಪ್) ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಇಂಥ ಮೋಜಣಿಗೆ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಮೋಜಣಿ (ಏರಿಯಲ್ ಸರ್ವೇಯಿಂಗ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಬಿಂಬಗ್ರಾಹಿ ತಟ್ಟೆಯ (ಸೆನ್ಸಿಟಿವ್ ಪ್ಲೇಟ್) ಮೇಲೆ ಬೀಳುವ ಛಾಯೆಯ ಅಳತೆಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ಅದರ ಮೂಲ ವಸ್ತುವಿನ ಅಳತೆಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಪ್ರಮಾಣ (ರೇಷಿಯೋ) ಬಿಂಬಗ್ರಾಹಿಯ ಮಸೂರ (ಲೆನ್ಸ್), ತಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಮೂಲವಸ್ತು ಇವುಗಳ ಅಂತರದ ಪ್ರಮಾಣದಷ್ಟೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನನುಸರಿಸಿ ವಿಮಾನದ ಮಟ್ಟವನ್ನು ವಾಯುಭಾರಮಾಪಕಯಂತ್ರದಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದರಿಂದಾಗಲೀ

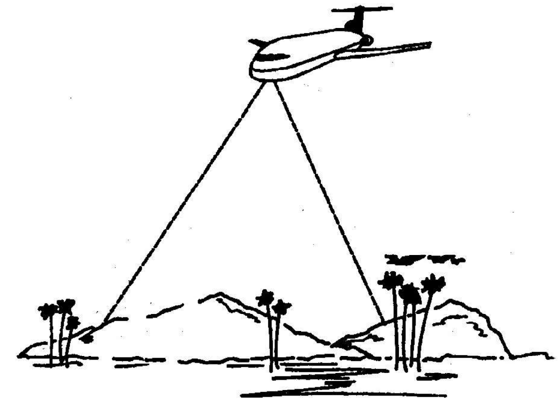

ವೈಮಾನಿಕ ಛಾಯಾಚಿತ್ರ

ಛಾಯಾಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಎರಡು ಸ್ಥಳಗಳ ವಾಸ್ತವ ದೂರಾಂತರವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಸಲಕರಣೆಗಳಿಂದ ಅಳೆಯುವುದರಿಂದಾಗಲೀ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಒಂದು ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆ, ಸಮುದ್ರತೀರದ ಮೋಜಣಿ, ದಟ್ಟವಾಗಿಯೂ ವಿಶಾಲವಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆದಿರುವ ನಗರದ ಮೋಜಣಿ, ಖನಿಜ ಪ್ರದೇಶದ ಮೋಜಣಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಮೋಜಣಿಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯವಾದ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಅತಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರದೇಶದ ಮೋಜಣಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಈ ವಿಧವಾದ ಕ್ರಮ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಅಂತರ್ಜಲ: ನೆಲಮಟ್ಟದ ಕೆಳಗೆ ಆಳದಲ್ಲಿನ ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿನ ರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ಮಳೆಯನೀರಿನ ಬಹುಭಾಗ ಹರಿದುಹೋಗುತ್ತದೆ; ಕೊಂಚ ಭಾಗ ಆವಿಯಾಗಿ ವಾಯುಮಂಡಲವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೂ ಕೊಂಚ ಭಾಗವನ್ನು ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಉಳಿದ ನೀರು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಪದರಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನ ಮೂಲಕ ಜಿನುಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗಿರುವುದೇ ಅಂತರ್ಜಲ. ಹೀಗೆ ಜಿನುಗಿ ಶೇಖರಗೊಳ್ಳುವ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹಲವಾರು ಅಂಶಗಳು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹುಡಿಮಣ್ಣಿನ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಮಳೆಯ ನೀರು ಬಹುಬೇಗನೆ ಆವಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ನೀರು ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಭೂ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆವಿಯಾಗದೆ ನೆಲದ ಮೇಲಿನ ಕುಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗುತ್ತದೆ. ನೆಲ ಭಾಗ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಬಹುಬೇಗನೆ ಹರಿದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆವಿಯಾಗುವ ನೀರಿನ ದರಕ್ಕಿಂತ ಹರಿಯುವ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಹೆಚ್ಚು. ಅಂತೂ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಡೊಗಟೆಯ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಜಲವಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಶೇಖರವಾಗುವ ಆಳ ನೆಲಮಟ್ಟದಿಂದ ಎರಡು ಕಿಮೀಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮರುಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಳದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ.

ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿನ ಅಂತರ್ಜಲದ ಪ್ರಮಾಣ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿರದೆ 1–50ರಷ್ಟು ಏರುಪೇರುಗಳಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಶಿಲೆಗಳ ರಂಧ್ರತ್ವವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ರಂಧ್ರತ್ವ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವ ಶಿಲೆಗಳು ಉತ್ತಮ ಜಲವಾಹಕಗಳೂ ಆಗಿವೆ. ರಂಧ್ರಗಳ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಅವು ಹರಡಿರುವ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯ. ಅಲ್ಲದೆ ಶಿಲೆಯ ಸೀಳುಗಳೂ ಬಿರುಕುಗಳು ನೀರು ವ್ಯಾಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಸಹಕಾರಿಗಳು. ಮರಳು ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೂರಕ್ಕೆ ಹತ್ತು ಹದಿನೈದರಷ್ಟು ರಂಧ್ರತ್ವವಿರುತ್ತವೆ. ನೊರಜುಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ನೂರಕ್ಕೆ ಮೂವತ್ತಾರರಷ್ಟು ರಂಧ್ರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ರಂಧ್ರತ್ವ ಬಹು ಹೆಚ್ಚು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತರ್ಜಲ ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರಸಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜೇಡುಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ

ನೂರಕ್ಕೆ ಐವತ್ತೆರಡು ಭಾಗ ರಂಧ್ರಗಳಿದ್ದರೂ ನೀರು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸಲಾರದು. ಅದೊಂದು ಅವ್ಯಾಪ್ಯ ಶಿಲೆ (ಇಮ್ಪರ್ಮಿಯಬಲ್). ನೀರನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲುದೇ ಹೊರತು ಅದರ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿಲ್ಲ.

ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಪೊಗಟೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಸ್ತರ ಹೊಂದಿರುವ ಗರಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದ ಅಂತರ್ಜಲವಿರುವ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಸಂತೃಪ್ತವಲಯ(ಸ್ಯಾಚುರೇಟೆಡ್ ಝೋನ್) ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲ್ಭಾಗವೇ ಜಲಮಟ್ಟ (ವಾಟರ್ ಟೇಬಲ್). ಇದಕ್ಕೂ ನೆಲಮಟ್ಟಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಭೂಭಾಗವೇ ವಾಯು ಸಂಸರ್ಗಮಂಡಲ (ಝೋನ್ ಆಫ್ ಏರಿಯೇಷನ್). ಇದರ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ಮಳೆಯ ನೀರು ಜಿನುಗಿ ಜಲಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದು. ಈ ನೀರನ್ನು ಜಿನುಗು ನೀರು(ವಡೋಸ್ ವಾಟರ್) ಎನ್ನುವರು. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಜಲಮಟ್ಟ ವರ್ಷದುದ್ದಕ್ಕೂ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿರದೆ ಏರುಪೇರುಗಳಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೆಲಭಾಗದ ಏರುತಗ್ಗುಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ಹವಾಗುಣದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಬೆಂಗಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಮೀಟರ್‌ಗಳ ಆಳದಲ್ಲೂ ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಕೆಲವು ಮೀಟರ್ ಆಳದಲ್ಲೂ ಸಾಧಾರಣ ಮಳೆಯಾಗುವ ಬಯಲುಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ 15 ರಿಂದ 45 ಮೀ ಆಳದಲ್ಲೂ ಜಲಮಟ್ಟವಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಭೂ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲೆಗಳ ವಿನ್ಯಾಸವೂ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶ.

ಅಂತರ್ಜಲ ಭೂಮಿಯ ಒಳಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೆಕಡೆ ಶೇಖರವಾಗಿರದೆ ಕೆಳಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸದಾ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಭೂಮಿಯ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಶಕ್ತಿ. ಮೇಯಿನ್‌ಜ಼ರ್ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೇಗವೆಂದರೆ ದಿನಕ್ಕೆ 130 ಮೀ ಆದರೆ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಇದು ಬಹು ಹೆಚ್ಚು. ಅಧಿಕವೆಂದರೆ ದಿನಕ್ಕೆ 1.5 ಮೀಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಬಾರದು: ಕನಿಷ್ಠವೆಂದರೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 1.5 ಮೀಗೆ ಕಡಿಮೆ ಇರಬಾರದು.

ಭೂ ಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಒತ್ತಡ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೀಳುಗಳು ಹಾಗೂ ಬಿರುಕುಗಳೂ ಉಂಟಾಗಿ ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಅಂತರ್ಜಲ ಹೊರ ಚಿಮ್ಮುತ್ತದೆ. ಇವೇ ಚಿಲುಮೆಗಳು. ಒತ್ತಡದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಚಿಮ್ಮುವ ನೀರಿನ ಎತ್ತರ ನಿರ್ಧಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಚಿಲುಮೆಯ ನೀರು ತಣ್ಣಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹಲವು ಚಿಲುಮೆಗಳು ಬಿಸಿನೀರನ್ನು ಚಿಮ್ಮುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಚಿಲುಮೆಗಳ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಅಂಶಗಳಿದ್ದು ಉತ್ತಮ ಔಷಧಿಯ ಗುಣಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಚಿಲುಮೆಗಳನ್ನು ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ, ಹಿಮಾಲಯ ತಪ್ಪಲು ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಬಿಹಾರ, ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರವೇಶ್ಯ ಶಿಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ಜಿನುಗುವಾಗ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಕರಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅನೇಕ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಶಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಸುಣ್ಣ ಶಿಲೆಯ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುವಾಗ ಆ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಸವೆಸಿ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡು ಗವಿ ಕಂದರಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯಬಲ್ಲದು. ಈ ಗವಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರಾಕಾರದ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಮನೋಹರವಾದ ಇಳಿ ಗೊಂಚಲುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬಲ್ಲದು.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಜಲ ಪ್ರಕೃತಿ ಮಾನವನಿಗಾಗಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೂತಿಟ್ಟಿರುವ ಗುಪ್ತನಿಧಿ. ಇದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಮಾನವರಿಗಾಗುವ ಉಪಯೋಗಗಳು ಅಧಿಕ. ಬೇಸಾಯಕ್ಕಂತೂ ಇದು ವರ. ಇದರಿಂದ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಕೊರತೆಯ ನಿವಾರಣೆಯೂ ಸಾಧ್ಯ. ಭಾರತದ ಕೇಂದ್ರ ಅಂತರ್ಜಲ ಮಂಡಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ ಜಲ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ಶೋಧನೆ, ಮೌಲ್ವೀಕರಣ ಮತ್ತು ಮುನ್ಸೂಚನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸು. 431.9 ಬಿ.ಘ.ಮೀ ಪುನಃ ಭರ್ತಿ ಮಾಡಬಲ್ಲ ಅಂತರ್ಜಲ ಸಂಪತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಅಂದಾಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 70.93 ಬಿ.ಘ.ಮೀ ಅಂತರ್ಜಲವನ್ನು ಗೃಹಬಳಕೆ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬಳಕೆಗಾಗಿ ಕಾಯ್ದಿರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉಳಿದ 360.81 ಬಿ.ಘ.ಮೀ ಅಂತರ್ಜಲ ಸಂಪತ್ತು ನೀರಾವರಿಗಾಗಿ ಲಭ್ಯವಿದೆ. ಅಂದಾಜೊಂದರ ಪ್ರಕಾರ ಲಭ್ಯವಾಗುವ ಅಂತರ್ಜಲ ಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶೇ. 31.92ರಷ್ಟನ್ನು ಈಗಾಗಲೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಅಂತರ್ಜಲದ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಕೇಂದ್ರ ಅಂತರ್ಜಲ ಪ್ರಾಧಿಕಾರವೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮಂಡಲಿಯು ಈಗಾಗಲೇ ದೇಶದಾದ್ಯಂತ 11 ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಅಂತರ್ಜಲ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಕ್ರಮಬದ್ಧತೆಗಾಗಿ ಗುರ್ತಿಸಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಗಣಿ ಮತ್ತು ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಇಲಾಖೆ ಸಮೀಕ್ಷೆಯೊಂದರ ವರದಿ ಪ್ರಕಾರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 11,416 ದಶಲಕ್ಷ ಘನ ಮೀಟರ್‌ಗಳಷ್ಟು ಅಂತರ್ಜಲ ಸಂಪತ್ತಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 8,812 ದಶಲಕ್ಷ ಘ.ಮೀ ನೀರಾವರಿಗೆ ಬಳಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸು. 10 ಲ.ಹೆ. ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿಗಾಗಿ ಅಂತರ್ಜಲವನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ವಿ.ಜ.)

ಅಂತರ್ಜಲ ಮಟ್ಟ: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಪದರದ ತಳದ ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಸರಂಧ್ರಶಿಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುವ ನೀರೇ ಅಂತರ್ಜಲ. ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯ ವಿವಿಧ ಮೂಲಗಳಿಂದ ನೀರು ಭೂಮಿಯ ಒಳಸೇರಿ ಅಂತರ್ಜಲವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದು. ಅಂತರ್ಜಲದ ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ನೀರು ಮತ್ತು ಶಿಲಾಪಾಕ ಜಲ ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಭೂಮಿಯ ಒಳಸೇರುವ ನೀರು ಶಿಲೆಗಳ ಸರಂಧ್ರತೆಯಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟದವರೆಗೆ ಸಂಗ್ರಹಗೊಳ್ಳುವುದು. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹವಾದ ಶಿಲಾ ಸರಂಧ್ರತೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರಿತ ವಲಯ. ಸಂಪೂರಿತ ಮಟ್ಟದ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟವನ್ನು ಅಂತರ್ಜಲಮಟ್ಟ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅಂತರ್ಜಲ ಪ್ರಮಾಣ ಶಿಲೆಗಳ ಸರಂಧ್ರತೆಯ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಶಿಲೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸರಂಧ್ರತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು. ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಸುಲಭವಾಗಿ ನೀರು ಒಳಸೇರುವುದು. ಉದಾ: ಡೋಲೋರೈಟ, ಮರಳು ನುರುಜುಗಲ್ಲು ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲುಗಳು. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಕೆಲವು ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಣಗಳ ರಚನೆ ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿದ್ದು ನೀರು ಒಳಗೆ ಸೇರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

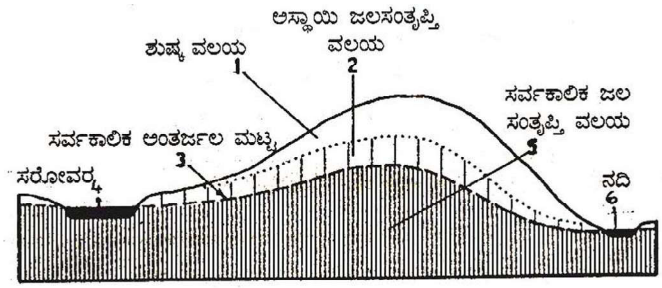

ಅಂತರ್ಜಲಮಟ್ಟ ಮತ್ತು ವಲಯಗಳು

ಉದಾ: ಬಸಾಲ್ಟ್ ಶಿಲೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತರ್ಜಲ ಮಟ್ಟದ ಪ್ರಮಾಣ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತರ್ಜಲಮಟ್ಟವನ್ನು ಎರಡು ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ:

1) ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ಮಟ್ಟ: ಇಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಜಲ ಮಟ್ಟ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಪೂರಿತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಸರ್ವಕಾಲಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಜಲ ಮಟ್ಟ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದು ಕೆಳಗಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ.

2) ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಮಟ್ಟ: ಅಂತರ್ಜಲ ಮಟ್ಟ ಒಂದೇ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರದೇ ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಋತುವಿನಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರಿತ ಮಟ್ಟವನ್ನು ತಲುಪಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಋತುವಿನಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರಿತ ಮಟ್ಟದಿಂದ ತುಂಬಾ ಕೆಳಗಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಪಡೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ನದಿ ಹರಿಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಜಲ ಮಟ್ಟ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವುದು. ಆದರೆ ಬೇಸಗೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಜಲ ತುಂಬಾ ಆಳದಲ್ಲಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ತತ್ಕಾಲಿಕ ಮಟ್ಟ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅಂತರ್ಜಲದ ಮಟ್ಟ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಅಥವ ಸರ್ವಕಾಲಿಕ ಎಂಬುದನ್ನು ಬಾವಿಯನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದರಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬಾವಿ ತೋಡಿದಾಗ ಅಂತರ್ಜಲ ಮಟ್ಟ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಸಮೀಪದಲಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬೇಸಗೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಜಲ ಕೆಳಗಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಬಾವಿ ಬರಿದಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಮಟ್ಟದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ಬೇಸಗೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಕಾಲಿಕ ಅಂತರ್ಜಲ ಮಟ್ಟದವರೆಗೂ ತೋಡಿದರೆ ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ನೀರು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. (ಕೆ.ಕೆ.)

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದಿನಾಂಕ ರೇಖೆ: 180^0 ರೇಖಾಂಶದ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ರೇಖೆಗೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ (ಇಂಟರ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಡೇಟ್ ಲೈನ್). ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ನಿರ್ಜನ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ಇದು ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸಾಗುವಾಗ ಎದುರಾಗುವ ಒಂದೆರಡು ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಂತೆ ಈ ರೇಖೆಯನ್ನು ಎಳೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಭೂಮಿ ತನ್ನ ಅಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಉದಯಾಸ್ತಗಳು (ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಯ) ಅದಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇರುವ ಸ್ಥಳದ ಉದಯಾಸ್ತಗಳಿಗಿಂತ (ಸಮಯಕ್ಕಿಂತ) ಹಿಂದೆಯೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಇರುವ ಸ್ಥಳದ ಉದಯಾಸ್ತಗಳಿಗಿಂತ (ಸಮಯಕ್ಕಿಂತ) ಮುಂದೆಯೂ ಇರುವುವು. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಇದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ತೊಡಕನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಭೂಮಿಯನ್ನು 24 ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲವಲಯಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಗ್ರೀನ್ವಿಚ್ ಮಧ್ಯಾಹ್ನರೇಖೆ (0^0 ರೇಖಾಂಶ) ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ $7\frac{1}{2}^0$ ರೇಖಾಂಶದ

ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ರೇಖೆಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ 15^0 ಅಗಲದ ಪ್ರದೇಶ ಸೊನ್ನೆ ಗಂಟೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಕಾಲ ವಲಯ. ಇವೆರಡೂ ರೇಖೆಗಳಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕುಗಳ ಕಡೆಗೆ 15° ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ರೇಖೆಗಳು ಗುರುತಿಸುತ್ತ ಸಾಗಿದರೆ $172\,½^0$ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು $172\,½^0$ ಪಶ್ಚಿಮ ರೇಖಾಂಶಗಳಿರುವ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ತಲುಪಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಗುರುತಿಸಲಾದ ಕಾಲವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಯ, ಗ್ರೀನ್ವಿಚ್ ಸಮಯಕ್ಕಿಂತ ಕ್ರಮವಾಗಿ 1. 2, ...12 ಗಂಟೆ ಮುಂದೆಯೂ (ಪೂರ್ವದೆಡೆ) ಮತ್ತು ಹಿಂದೆಯೂ (ಪಶ್ಚಿಮದೆಡೆ) ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ $172\,½^0$ ಪೂರ್ವದಿಂದ 180^0 ವರೆಗಿನ $7½^0$ ಅಗಲದ ವಲಯ ಗ್ರೀನ್ವಿಚ್ 12 ಗಂಟೆ ಮುಂದೆ ಇದೆ; $172\,½^0$ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ 180^0 ವರೆಗಿನ $7½^0$ ಅಗಲದ ವಲಯ 12 ಗಂಟೆ ಹಿಂದೆಯಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದಿನಾಂಕ ರೇಖೆಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 12 ಗಂಟೆ ಆಗಿರುವಾಗ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅದೇ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ 12 ಗಂಟೆ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬ ಪ್ರಯಾಣಿಕ ಗ್ರೀನ್ವಿಚ್‌ನಿಂದ (ಅಂದರೆ 0 ಕಾಲವಲಯದಿಂದ) ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗಿದರೆ ಒಂದೊಂದು ಹೊಸ ಕಾಲವಲಯವನ್ನು (15^0 ರೇಖಾಂಶಗಳನ್ನು) ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಂತೆಯೂ ಅವನು ತನ್ನ ಗಡಿಯಾರವನ್ನು ಒಂದೊಂದು ಗಂಟೆ ಮುಂದೆ ಇಡಬೇಕು; ಇದರ ಬದಲು ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗಿದರೆ ಗಡಿಯಾರವನ್ನು ಒಂದೊಂದು ಗಂಟೆ ಹಿಂದೆ ಇಡಬೇಕು. ದಿನಾಂಕ ರೇಖೆಯನ್ನು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖಿಯಾಗಿ ತಲುಪಿದವನ ಗಡಿಯಾರ ಗ್ರೀನ್ವಿಚ್ ಸಮಯಕ್ಕಿಂತ 12 ಗಂಟೆ ಮುಂದೆಯೂ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖಿಯಾಗಿ ತಲುಪಿದವನ ಗಡಿಯಾರ ಗ್ರೀನಿಚ್ ಸಮಯಕ್ಕಿಂತ 12 ಗಂಟೆ ಹಿಂದೆಯೂ ಇರುವುದು. ದಿನಾಂಕ ರೇಖೆಯನ್ನು ದಾಟದವನು ಸಮಯ, ದಿನಾಂಕ ಮತ್ತು ದಿನದ ಗೊಂದಲಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಾನೆ. ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಸಂದಿಗ್ಧತೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ವಾಷಿಂಗ್ಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ರೇಖಾ ಸಮಾವೇಶ 1884ರಲ್ಲಿ ನೆರವೇರಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಕಾರ ದಿನಾಂಕ ರೇಖೆಯನ್ನು ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡ ಹಾಯ್ದಾಗ ತಾರೀಖು ಪಟ್ಟಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ತಾರೀಖನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಹಾಯ್ದಾಗ ಒಂದು ತಾರೀಖನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನವಾಯಿತು. ದಿನಾಂಕ ರೇಖೆ ಗ್ರೀನ್ವಿಚ್ ಮಧ್ಯಾಹ್ನರೇಖೆಯ ಮುಂದುವರಿಕೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ.

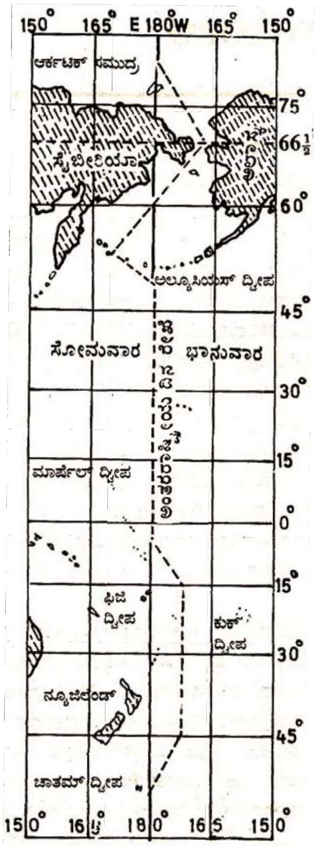

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದಿನಾಂಕರೇಖೆ

ಉದಾ: ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಿದ ಹಡಗೊಂದು ಮಂಗಳವಾರ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ 6 ಗಂಟೆಗೆ ಈ ರೇಖೆಯನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ಅದರ ದಿನಾಂಕ ಮತ್ತು ಕಾಲವನ್ನು ಸೋಮವಾರ ಪ್ರಾತಃ ಕಾಲ 6 ಗಂಟೆಯೆಂದು ಬದಲಾಯಿಸಬೇಕು. ಅದೇ ರೀತಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಚಲಿಸಿದ ಹಡಗೊಂದು ಮಂಗಳವಾರ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ 6 ಗಂಟೆಗೆ ಈ ರೇಖೆಯನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ದಿನಾಂಕ ಮತ್ತು ಕಾಲವನ್ನು ಬುಧವಾರ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ 6 ಗಂಟೆಯೆಂದು ಬದಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗಾಗಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿ ದಿನಾಂಕ ರೇಖೆ ದಾಟಿದಾಗ ಒಂದು ದಿನ ಲಾಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದರೆ ಒಂದು ದಿನ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತೊಂದು ನಿದರ್ಶನ ಕೊಡುವುದಾದರೆ ಸೋಮವಾರ, ಜನವರಿ 4 ರಂದು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದ ಹಡಗು ಈ ರೇಖೆಯನ್ನು ದಾಟಿದರೆ ಮಂಗಳವಾರ ಜನವರಿ 5ನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಅನಂತರದ ದಿನ ಬುಧವಾರ, ಜನವರಿ 6ನ್ನು ಲಾಗ್ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಬೇಕು. ಹೀಗಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದ ಹಡಗಿಗೆ 6ವಾರದ ದಿನಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪಯಣಿಸಿದ ಹಡಗು ಸೋಮವಾರ ಜನವರಿ 4ರಂದು ಈ ರೇಖೆಯನ್ನು ದಾಟಿದಾಗ, ಮತ್ತೆ ಅದೇ ದಿನ, ದಿನಾಂಕ ಮತ್ತು ಕಾಲವನ್ನು ಲಾಗ್ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ, ಸೋಮವಾರ, ಜನವರಿ 4 ಮತ್ತು ಸೋಮವಾರ, ಜನವರಿ 4 ಎಂದು ನಮೂದಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದ ಹಡಗಿಗೆ 8 ವಾರದ ದಿನಗಳು ದಾಖಲಾಗುತ್ತವೆ. (ಆರ್.ಆರ್.ಯು.)

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭೂಪಟಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಘ: ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭೌಗೋಳಿಕ ಒಕ್ಕೂಟದಿಂದಲೇ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಈ ಸಂಘ ಇನ್ನೂ ಒಕ್ಕೂಟದ ಸಂಯೋಜಿತ ಸಂಘವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಸಂಘದ ಪ್ರಮುಖ ಧ್ಯೇಯಗಳಿವು 1. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಆಕೃತಿ ವಿಸ್ತಾರಗಳನ್ನು ತ್ರಿಕೋಣಮಾನದಿಂದ ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು. 2. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಅಧ್ಯಯನದ ವಿವಿಧಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದೇಶವಿವರಣೆಯ ಭೂಪಟಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕೊಡುವುದು. 3. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಭೂಮಿಯ ಕೆಲವು ಮೇಲ್ಮೈ ಭಾಗಗಳನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಸಮಗೊಳಿಸಲು ಇರುವ ಅಗತ್ಯ. 4. ಭೂಗೋಳವೊಂದನ್ನು 1:1,000,000ರ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಲು ಒಂದು ಪ್ರಯೋಗತಂತ್ರವನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು.

ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಪ್ರಮಾಣದ ರೀತ್ಯ ಭೂಪಟದ ರಚನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಲು ಸಂಘ 1891ರಲ್ಲಿ ಬರ್ನ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನಿನ ಕರ್ನಲ್ ಕೋಎಲ್ಲೊ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮರ್ಥ ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿತು. ಸಂಘದ ಮೂರು ಅಧಿವೇಶನಗಳು ಸ್ಟಾಕ್‌ಹೋಂ (1960), ಲಂಡನ್ (1964) ಮತ್ತು ನವದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ (1968) ನಡೆದುವು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು 1925ರಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ದೊರೆ ಫೌದ್‌ನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ 1908ರಲ್ಲಿ ಜಿನೀವ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಪ್ರಪಂಚದ ಉಬ್ಬುಚಿತ್ರ ಭೂಪಟದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ಹಾಗೂ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಭೂಪಟಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚುಹಾಕಲು ಯುದ್ಧಾನಂತರ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

1968ರ ನವದೆಹಲಿಯ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ 1. ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ತರಬೇತಿ, 2. ತಾಂತ್ರಿಕ ಪದಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ, ವರ್ಗೀಕರಣ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಪ್ರಮಾಣನಿಷ್ಕರ್ಷೆ, 3. ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಚಾಲನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ–ಈ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಸಲಾಯಿತು. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭೌಗೋಳಿಕ ಒಕ್ಕೂಟ ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಘದ ಜಂಟಿ ಅಧಿವೇಶನ ಎರಡೂ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣಿತರ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಹಕಾರಕ್ಕೆ ಕರೆನೀಡಿತು. (ಇ.ಎ.ಎ.)

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭೂಭೌತ ವರ್ಷ: 1957 ಜುಲೈ 1ರಿಂದ 1958ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 31 ರವರೆಗಿನ 18 ತಿಂಗಳ ಅವಧಿಗೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ (ಇಂಟರ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಜಿಯೋಫಿಸಿಕಲ್ ಇಯರ್–ಐ.ಜಿ.ವೈ.). ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಗ್ರಹ ಹಾಗೂ ಅದರ ಸುತ್ತಲಿರುವ ವಾತಾವರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸುವುದರ ಮೂಲಕ ವಿಶ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅರಿವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಈ ಭೂಭೌತ ಸಂಶೋಧನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಸು. 70 ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತವೂ ಒಂದಾಗಿತ್ತು.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭೂಭೌತ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಒಕ್ಕೂಟ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿತು. ಈ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅಯೋನಾಮಂಡಲ (ಅಯೋನೋಸ್ಫಿಯರ್), ರೇಡಿಯೋ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ, ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ಭೂಭೌತವಿಜ್ಞಾನ, ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಪವನವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿದ್ದರು.

ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ :

1. ಬಾಹ್ಯ ವಾಯುಮಂಡಲದ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ : ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಘಟನೆಗಳು ಹಾಗೂ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶದ ಇತರ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶದ ಮಾಧ್ಯಮದಿಂದ ಬರುತ್ತಿರುವ ಕಣಗಳ ಹಾಗೂ ರಶ್ಮಿಪ್ರಕಾಶದ ಅಧ್ಯಯನ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿತ್ತು. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಲು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ರಷ್ಯ ದೇಶಗಳು ಅನೇಕ ಪರೀಕ್ಷಾರ್ಥ ರಾಕೆಟ್ಟುಗಳನ್ನೂ ಕೃತಕ ಭೂ ಉಪಗ್ರಹಗಳನ್ನೂ ಕಳುಹಿಸಿ, ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದುವು.

2. ಶಾಖ ಮತ್ತು ನೀರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನಡೆದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು : ಹವಾಮಾನಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಾಗರಗಳ ವಿವರಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ನದಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಇವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸೇರಿತ್ತು.

3. ಭೂರಚನೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಒಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು : ಭೂಕಂಪಗಳಿಗೆ, ಗುರುತ್ವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೂ ಅಕ್ಷಾಂಶ, ರೇಖಾಂಶಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ನಡೆಸಲಾಯಿತು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಜೀವವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅಧ್ಯಯನ, ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಭೂಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲಾಯಿತು.

ಸೂರ್ಯನ ಕಪ್ಪುಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಏರುಪೇರುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಹೊರಡುವ ತೇಜಾಣುಗಳ ಚಲನವಲನ, ಅಯೋನಾವರಣದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳು, ವಿದ್ಯುದಯಸ್ಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿನ ಬದಲಾವಣೆ, ಭೂಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿನ ಬದಲಾವಣೆ ಹಾಗೂ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ಆಗುವಂಥ ಪರಿಣಾಮಗಳ ಅಧ್ಯಯನ–ಇವುಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭೌಗೋಳಿಕ ಒಕ್ಕೂಟ: ಇದನ್ನು 1922ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಪ್ರಪಂಚದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದೇ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿ. ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಸಭೆ ಸೇರಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗುವುದು. ಅನಂತರ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗುವುದು. ಈ ಒಕ್ಕೂಟ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಸಮಿತಿ ಮತ್ತು ಕಚೇರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಗೆ ಒಕ್ಕೂಟದಲ್ಲಿ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಲು ನಾನಾ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಒಬ್ಬರನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನಾಗಿಯೂ ಏಳುಜನ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರುಗಳನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಒಬ್ಬ ಖಜಾಂಚಿಯನ್ನೂ ನೇಮಿಸಲಾಗುವುದು. 50 ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಇದರ ಸದಸ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವನ್ನು ನೀಡಲು ಒಬ್ಬ ನಿರ್ದೇಶಕ, ಐದು ಸದಸ್ಯರನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಒಂದು ಸಮಿತಿಯನ್ನೂ ನೇಮಕ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಇದು ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡುವುದು.

ಏಷ್ಯ ಖಂಡದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ 21ನೆಯ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭೂ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅಧಿವೇಶನ 1968 ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರ: ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವುದೇ ರಾಷ್ಟ್ರ ತಾನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಸರಕು–ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಕಳಿಸಿ, ತನಗೆ ಅವಶ್ಯವೆನಿಸದ ಸರಕು–ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಹೊರದೇಶಗಳಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವುದು. ಪ್ರಪಂಚದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಅಸಮಾನ ಹಾಗೂ ಹಂಚಿಕೆ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಕೂಡ ವೈವಿಧ್ಯತೆ ಇರುವುದರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರ–ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುವಂತಾಯಿತು. ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡದಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಪರಸ್ಪರ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ ತಾನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಸರಕು ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಮಾರಾಟ ಮಾಡುವುದನ್ನು ರಫ್ತು ಅಥವಾ ನಿರ್ಯಾತವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅವಶ್ಯವೆನಿಸಿದ ಸರಕು ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಇತರ ದೇಶಗಳಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಆಯಾತ ಅಥವಾ ಆಮದು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಕೇವಲ ರಾಷ್ಟ್ರ–ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಸರಕು–ಸೇವೆಗಳ ವಿನಿಮಯ ನಡೆಯದೇ ಸ್ನೇಹ, ಶಾಂತಿ, ಸೌಹಾರ್ದ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಲು ಸದಾವಕಾಶವಿದೆ.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಅನೇಕ ನಿಯಂತ್ರಣಗಳಿಗೊಳಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಬೇಕಾದ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಬೇಕಾದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದ ರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೇಯೆ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಬೇಕಾದ ದೇಶಕ್ಕೆ ರವಾನಿಸುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಪದ್ಧತಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ತೂಕ ಅಳತೆ, ಸುಂಕದ ನಿಯಮ, ತೆರಿಗೆ ಪದ್ಧತಿ, ಆಮದು–ರಫ್ತು ನಿಯಮ ಮೊದಲಾದವು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ ತನ್ನದೇ ಆದ ನಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ನಾಣ್ಯಗಳು ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸುವಾಗ ಅಥವಾ ಪಡೆಯುವಾಗ ತಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ನಾಣ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿನಿಮಯ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಲ್.ಟಿ.ಎನ್.)

ಅ) ಆಂತರಿಕ ವ್ಯಾಪಾರ: ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ ತಾನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಸರಕು–ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಇತರ ಯಾವುದೇ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಕಳಿಸದೆ, ತನ್ನ ಗಡಿಯೊಳಗೆ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಆಂತರಿಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಅಥವಾ ಸ್ವದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಆಂತರಿಕ ವ್ಯಾಪಾರದ ಗಾತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು, ದೇಶದವಿಸ್ತಾರ, ಅದರ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ವೈವಿಧ್ಯತೆ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಜೀವನಮಟ್ಟ ಮತ್ತು ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಜರ್ಮನಿ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಂತಹ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆಂತರಿಕ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ರವಾನಿಸುವಾಗ ಅವುಗಳಿಗೆ ವಿಮೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಕಡ್ಡಾಯವಾದ ನಿಯಮವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ ದೇಶದೊಳಗೆ ನಡೆಯುವುದರಿಂದ ಸರಕುಗಳು ನಾಶವಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳು ತುಂಬಾ ಕಡಿಮೆ. ಆಂತರಿಕ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವವರು ಮತ್ತು ಮಾರುವವರು ಯಾವುದೇ ನಿರ್ಭಂಧನೆಗೆ ಒಳಪಡದೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಾಗಿರುವರು. ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ನಾಣ್ಯ ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ನಾಣ್ಯದ ವಿನಿಮಯ ಸಮಸ್ಯೆಯೇ ಉದ್ಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದೇ ವ್ಯಾಪಾರ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ತೂಕ, ಅಳತೆ, ಸುಂಕದ ನಿಮಯ, ತೆರಿಗೆಯ ಪದ್ಧತಿ, ಆಮದು, ರಫ್ತುಗಳ ನಿಮಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ತೊಂದರೆ ಉದ್ಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಆಂತರಿಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಒಂದೇ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಳಗೆ ನಡೆಯುವುದರಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರದ ನಿಯಮಾವಳಿಗಳಾಗಲೀ, ನಿರ್ಬಂದಗಳಾಗಲಿ ಜಟಿಲವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. (ಎ.ಪಿ.ಎಸ್.)

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರಕು ಒಪ್ಪಂದಗಳು: 1930ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಗೋದಿ, ಸಕ್ಕರೆ, ತವರ ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರಕು ಒಪ್ಪಂದಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದುವು. ಸರಕುಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣ ಪ್ರಯತ್ನ ಈ ಮೊದಲೇ ಕಂಡು ಬಂದಿದ್ದರೂ ಇದು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಗಳಿಸಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದದ್ದು ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ.

ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳ ಬೆಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಏರಿಳಿತಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಕರಿಗೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಕಷ್ಟ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸರಕು ಒಪ್ಪಂದಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಯಿತು. ಬೇಡಿಕೆ ಮತ್ತು ನೀಡಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಬೆಲೆಗಳ ಏರಿಳಿತಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದರಿಂದ ಸರಕುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರದ ಮೇಲೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹತೋಟಿ ಅವಶ್ಯಕವೆಂಬುದನ್ನು ಮನಗಂಡು ಒಪ್ಪಂದಗಳ ಮೂಲಕ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳು, ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರದ ಮೇಲೆ ಹತೋಟಿ ಇಡಲು ಯತ್ನಿಸಲಾಯಿತು. ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ನಿಗದಿ ಮಾಡಿ ಅಧಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆಯಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ತಡೆಯಲು ಮತ್ತು ನಿಗಧಿಯಾದ ಬೆಲೆಗೆ ಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ಮಾರಲು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಉತ್ಪಾದಕರಿಗೆ ಒದಗಬಹುದಾದ ನಷ್ಟವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದು–ಇವೇ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರಕು ಒಪ್ಪಂದಗಳ ಮೂಲಭೂತ ಉದ್ದೇಶಗಳು.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗೋದಿ ಒಪ್ಪಂದ: ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ 1933ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗೋದಿ ಒಪ್ಪಂದ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದರ ಅವಧಿ ಮುಗಿದ ಕೂಡಲೆ ಸೂಕ್ತ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳೊಂದಿಗೆ ಮುಂದಿನ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ಮತ್ತೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 1949ರ ಒಪ್ಪಂದ 1953ರ ವರೆಗೆ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, 1953ರಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು 1957ರ ವರೆಗೂ ಅನಂತರ 1962ರ ವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಒಪ್ಪಂದಗಳ ಪ್ರಕಾರ, ಸ್ಥಿರವಾದ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಮದು, ರಫ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ಭರವಸೆ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಒಂದೊಂದು ಅವಧಿಯ ಒಪ್ಪಂದದಲ್ಲೂ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೂ ಎಲ್ಲದರ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಬಂಧನೆಗಳು ಈ ರೀತಿ ಇದ್ದುವು: 1. ರಫ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ನಿಗದಿಯಾದ ಪ್ರಮಾಣದ ಗೋದಿಯನ್ನು ನಿಗದಿಯಾದ ಅಧಿಕ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಮೀರದಂತೆ ಖಾತರಿಯಾಗಿ ಒದಗಿಸಬೇಕು. 2. ಆಮದು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಗೊತ್ತಾದ ಪ್ರಮಾಣದ ಗೋದಿಯನ್ನು ನಿಗದಿಯಾದ ಕನಿಷ್ಠ ಬೆಲೆಗೆ ಕಡಿಮೆ ಇಲ್ಲದಂತೆ ರಫ್ತುರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಖಾತರಿಯಾಗಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 3. ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಸಹಿಹಾಕಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಗೋದಿಯ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬೆಲೆಯ ಕನಿಷ್ಠತಮ ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ಮಟ್ಟವನ್ನು ನಿಗದಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಆಂತರಿಕ ಬೆಲೆಗೆ ಈ ನಿಯಂತ್ರಣ ಅನ್ವಯಿಸಕೂಡದು.

ಗೋದಿ ಒಪ್ಪಂದದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಒಂದು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗೋದಿ ಸಭೆಯನ್ನು ನಿಯಮಿಸಲಾಯಿತು. ಗೋದಿ ಬೆಲೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಸದಸ್ಯರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಒದಗಿಸುವುದು, ವಾರ್ಷಿಕ ವರದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಒಪ್ಪಂದದ ಷರತ್ತುಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸುವುದರಿಂದ ಸಂಭವಿಸುವ ವಿವಾದಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು–ಮುಂತಾದುವು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯಗಳು. ಈ ಸಭೆಗೆ ಪ್ರತಿಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಇರಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಯಿತು. ಸಭೆಯ ಕಾರ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗಲು ಒಂದು ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಸಮಿತಿ ಮತ್ತು ಒಂದು ಬೆಲೆ ಸಲಹಾ ಸಮಿತಿ ನೇಮಕವಾದುವು.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಕ್ಕರೆ ಒಪ್ಪಂದ : ಇದರ ಉದ್ದೇಶವೂ ಬೆಲೆಯ ಸ್ತಿಮಿತತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ 1920ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು. 1931ರಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಚಾಡ್‌ಬೋರ್ನ್ ಯೋಜನೆ ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಯತ್ನ. ಆದರೆ ಇವು ಅಷ್ಟೇನೂ ಫಲಕಾರಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸಕ್ಕರೆಯ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಸ್ತಿಮಿತದಲ್ಲಿಡುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮಹತ್ತರವಾದುದು 1954ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಕ್ಕರೆ ಒಪ್ಪಂದ. 1953ರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ

ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ 50 ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಸೇರಿದ್ದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಆದ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಈ ಒಪ್ಪಂದ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು. 22 ರಫ್ತುರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಮತ್ತು 16 ಆಮದುರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಈ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಸಹಿ ಹಾಕಿದುವು. ಈ ಒಪ್ಪಂದದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಕ್ಕರೆ ಸಭೆಯೊಂದು ನಡೆಯಿತು. ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಸದಸ್ಯರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಸದಸ್ಯ ಇರುವರು. ಐವರು ಸದಸ್ಯರನ್ನುಳ್ಳ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಸಮಿತಿಯೊಂದು ಸಭೆಯ ಕರ್ತವ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ತವರ ಒಪ್ಪಂದ : ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೂ ಒಪ್ಪಂದಗಳ ಮೂಲಕ ತವರದ ಬೆಲೆಯ ಸ್ತಿಮಿತತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದುವು. 1921ರಲ್ಲಿ ಮಲಯ, ನೆದರ್‌ಲೆಂಡ್ಸ್ ಮತ್ತು ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್‌ಗಳು ಸೇರಿ ಬಾಂಡೂಂಗ್ ಪೂಲ್ ಎಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದುವು. 1929ರಲ್ಲಿ ತವರ ತಯಾರಿಕೆಗಾರರ ಸಂಘವೊಂದನ್ನು ಬ್ರಿಟನ್, ನೆದರ್‌ಲೆಂಡ್ಸ್ ಮತ್ತು ಬೊಲಿವಿಯಾಗಳು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದುವು. 1931ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ತವರ ಒಪ್ಪಂದವೇ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು. 1937ರಲ್ಲಿ ಈ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಹೊಸ ಒಪ್ಪಂದವೊಂದು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ತವರದ ಬೇಡಿಕೆ–ನೀಡಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಹತೋಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಬೆಲೆಯನ್ನು ಸ್ತಿಮಿತದಲ್ಲಿಡಲು ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು. ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳ ಫಲವಾಗಿ 1953ರಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ತವರ ಒಪ್ಪಂದ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಇದರ ಆಡಳಿತ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ತವರ ಸಭೆಯೊಂದು ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

ಯುದ್ಧಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧೋತ್ತರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಬೆಲೆಗಳ ಸ್ತಿಮಿತತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಅನುಸರಿಸಿದ ಮುಖ್ಯ ಕ್ರಮಗಳು ಮೂರು. 1. ಬಫರ್ ದಾಸ್ತಾನು; 2. ರಫ್ತುಪಾಲು ನಿಗದಿ ಮಾಡುವುದು; 3. ಬೆಲೆಯ ಮೇಲ್ಮಿತಿ ಮತ್ತು ಕೆಳಮಿತಿಯನ್ನು ನಿಗದಿ ಮಾಡುವುದು. ತವರದ ನೀಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ದಾಸ್ತಾನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬೆಲೆ ಇಳಿಯದಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಬಫರ್ ದಾಸ್ತಾನುವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ಪ್ರತಿ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರದ ರಫ್ತು ಕೋಟಾವನ್ನು ನಿಗದಿ ಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ಖಾತರಿಯಾದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ದೊರಕುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ರಫ್ತುಪಾಲು ನಿಗದಿವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ಬೆಲೆಯ ಮೇಲ್ಮಿತಿ ಮತ್ತು ಕೆಳಮಿತಿಯನ್ನು ನಿಗದಿ ಮಾಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಬೆಲೆಯ ಸ್ತಿಮಿತತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ನೆರವು ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರಕುಒಪ್ಪಂದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದ ಸರಕುಗಳ ಉತ್ಪನ್ನ, ಬೇಡಿಕೆ, ನೀಡಿಕೆ, ಬೆಲೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡುವ ಆದರ್ಶ ಧ್ಯೇಯಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಿಯೋಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಇವು ಹೆಚ್ಚು ಜಯಪ್ರದವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರಕು ಒಪ್ಪಂದಗಳು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅವು ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಸದಸ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕು. ಕೆಲವೇ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಸಹಿ ಹಾಕಿ ಉಳಿದುವು ಒಪ್ಪಂದದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸೇರದಿದ್ದರೆ, ಇಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇದುವರೆಗೆ ರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ಒಪ್ಪಂದಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ಸರಕಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತಿದ್ದು ಸಮಗ್ರವಾದ ಸರಕು ಒಪ್ಪಂದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ಇನ್ನೂ ನಡೆದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಕೆಲವು ಕುಂದು ಕೊರತೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರಕು ಒಪ್ಪಂದಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅಂಶ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಎ.)

ಅಂಧಕಾರ ಯುಗ: ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪತನದ ಅನಂತರ ರಾಜಕೀಯ ಅಶಾಂತಿಯಿಂದಾಗಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಜ್ಞಾನದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಕುಂಠಿತವಾದುದ್ದನ್ನೇ ಅಂಧಕಾರಯುಗ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದು, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ ನಂಬಿಕೆಗಳು, ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆ ಪ್ರಚುರಗೊಂಡವು. ಎರಟಾಸ್ತನಿಸ್, ಸ್ಟ್ರಾಬೋ, ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್, ಟಾಲಮಿಯಂತವರ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಮಸುಕಾದವು. ಭೂಮಿಯ ಗೋಳಾಕಾರ ಹಾಗೂ ಸೂರ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾದಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಹುಸಿಗೊಳಿಸುವಂತಹ ವಿವರಣೆಗಳು ಪ್ರಚಲಿತಗೊಂಡವು. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ T-O ನಕ್ಷೆಗಳು ರಚನೆಗೊಂಡು ಮೂಢ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. (ಸಿ.ವೈ.ಪಿ.)

ಅಂಬಾಲ: ಹರಿಯಾಣ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು 5420 ಚ.ಕಿಮೀ. ಅಂಬಾಲ ಪಟ್ಟಣ ($30^0 21'$ ಉ. ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು $76^0 52'$ ಪೂ. ರೇಖಾಂಶ) ದಂಡು ಮತ್ತು ನಗರಭಾಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ದಂಡಿನ ಭಾಗ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇದು ಅಂಬಾಲ ನಗರದ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿದ್ದು ದಟ್ಟವಾದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 139222.

ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಅಂಬಾಲ ವೇದಜನಾಂಗದ ಮೂಲಪುರುಷರಾದ ಆರ್ಯರ ಪುರಾತನ ಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತು. ಅಂಬಾಲ ಕ್ಷೇತ್ರ 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಂಬಾ ರಜಪೂತನಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಆತನ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಅಂಬಾಲವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ಈ ಹೆಸರು ಅಂಬಾಲದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಗೋಚರವಾಗುವ ಮಾವಿನತೋಪುಗಳಿಂದ ಬಂದಿರಲಿಕ್ಕೂ ಸಾಕು. ಅಂಬವಾಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದ್ದುದು ಅನಂತರ ಅಶುದ್ಧವಾಗಿ ಅಂಬಾಲವಾಗಿರಬಹುದು. 1809ರಲ್ಲಿ ಒಡೆಯನಾಗಿದ್ದ ದಯಾಕಾರ್ ನಿಧನನಾದ ಅನಂತರ 1823ರಲ್ಲಿ ಅದು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕೈಸೇರಿತು; ಮುಂದೆ 1849ರಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಅಂಬಾಲ ಮೈದಾನ ಮತ್ತು ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳು ಸೇರುವ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿದೆ. ತನ್ನ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆ, ಹಣ್ಣುಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ರೇಷ್ಮೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಗಾಜು ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಲಕರಣೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಆಟದ ಸಾಮಾನುಗಳು ಅಂಬಾಲದ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯ ಚಟುವಟಿಗೆಗಳು. ಅಂಬಾಲ ಇಂದಿಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕತೆಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿ. ಸಿಕ್ಕರ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ದೇವಸ್ಥಾನವಾದ ಗುರುದ್ವಾರ ಮಂಜಿ ಸಾಹಿಬ್ ಇಲ್ಲಿದೆ, ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಅನೇಕ ಯಾತ್ರಿಕರನ್ನು ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿದೆ. (ಡಿ.ಸಿ.ಬಿ.)

ಅಕರ್ ಮ್ಯಾನ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿ. ಅಮೆರಿಕದ ನಗರ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವರು. ಇವರು ಪ್ರಪಂಚ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸಹಕಾರದೊಂದಿಗೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾರ್ಯ ವಿಧಾನ ಹಾಗೂ ವ್ಯವಸ್ಥಾನುಸಾರ ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಷಯಗಳ ಕುರಿತು ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ವಿಧಾನದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದರು. ಇವರ ಸಂಶೋಧನ ಲೇಖನ ಜಿಯೊಗ್ರಫಿ ಎ ಫಂಡಮೆಂಟಲ್ ರೀಸರ್ಚ್ ಡಿಸಿಪ್ಲೀನ್ ಶಿಕಾಗೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿತು (1958). (ಬಿ.ಸಿ.)

ಅಕೋಲ: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ ಹಾಗೂ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇಂದ್ರ ($20^0 42'$ ಉ. ಅಕ್ಷಾಂಶ, $77^0 2'$ ಪೂ. ರೇಖಾಂಶ). ಅಕೋಲ ಪೂರ್ಣಾನದಿಯ ಉಪನದಿಯಾದ ಮುರ್ನಾ ನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮದಡದ ಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಪೂರ್ವದಡದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಾಜ್ನಾಪೇಟೆ, ಸರ್ಕಾರಿ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಮತ್ತು ಐರೋಪ್ಯರ ನಿವಾಸಗಳಿವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 1,50,000. ಪುರಸಭೆಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ.

ಪಟ್ಟಣದ ಸುತ್ತಲಿನ ಕೋಟೆ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ್ದು. ಈ ಪಟ್ಟಣ ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದ ಕೇಂದ್ರ. ಹತ್ತಿಯಿಂದ ಬೀಜವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳುಂಟು. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಶಾಲೆಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಊರಿನ ತುಂಬ ವಖಾರಗಳು ದಲಾಲಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 10,598 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 23 ಲಕ್ಷ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭೂಭಾಗ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿದ್ದು ಕಣಿವೆಯ ಪ್ರದೇಶ ಸಾಕಷ್ಟಿದೆ. ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್‌ಘಟ್ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಜಂತಾ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಂತಿವೆ. ಈ ಭಾಗ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 600 ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದು ಬಾಸಿಮ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಅಜಂತ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಪತಿಗೆ ಉಪನದಿಯಾದ ಪೂರ್ಣಾ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಶಾಖ ಹೆಚ್ಚು. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 85 ಸೆಂಮೀ. ಪೂರ್ಣಾ ಕಣಿವೆ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಫಲವತ್ತಾದ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಗೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾಗವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೃಷಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.;ಡಿ.ಕೆ.)

ಅಕ್ಯಾಬ್: ಮಯನ್ಮಾರ್‌ನ (ಬರ್ಮಾ) ಅರಕಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲಿ ಮಾಯಿಕಲಾಡನ್ ಮತ್ತು ಲೆಮ್ರೊ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮದಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ರೇವುಪಟ್ಟಣ ($20^0 14'$ ಉ ಅಕ್ಷಾಂಶ, $92^0 55'$ ಪೂ ರೇಖಾಂಶ). ಹಿಂದೆ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯಾಗಿದ್ದು ಇಂದು ಮಯನ್ಮಾರ್ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ರೇವುಪಟ್ಟಣವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 3 ಲಕ್ಷ ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ. ಬೌದ್ಧರೇ 1/3 ಭಾಗದಷ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಜೊತೆಗೆ ದೊಡ್ಡ ಅಕ್ಕಿ ಗಿರಣಿಗಳೂ ಇವೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಅಕ್ಷ: ಭೂಮಿ ತನ್ನ ಅಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ಬುಗುರಿಯಂತೆ ಆವರ್ತಿಸುತ್ತಿದೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ಹಾಗೂ ಭೂಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುವಂತೆ ಎಳೆಯುವ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ರೇಖೆಗೆ 'ಭೂಅಕ್ಷ' ವೆನ್ನುವರು. ಅಕ್ಷ

ಎಂದರೆ ಒಂದು ಸರಳರೇಖೆ; ಇದು ಆವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವ ವಸ್ತುವಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇರುವಲ್ಲಿಯೇ ಆವರ್ತಿಸುವುದರಿಂದ ಅಕ್ಷದ ಸ್ಥಾನ ಸ್ಥಿರ; ವಸ್ತುವಿನ ಇತರ ಬಿಂದುಗಳೂ ಅಕ್ಷದ ಸುತ್ತಲೂ ಸ್ಥಿರದೂರಗಳಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಪಥಗಳಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ.

ಬೀಜ ರೇಖಾಗಣಿತದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷ ಪದದ ಅರ್ಥ ಬೇರೆ. ದತ್ತವಸ್ತುವಿನ (ಅಥವಾ ಘನದ ಅಥವಾ ವಕ್ರರೇಖೆಯ) ಮೇಲಿರುವ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವಂತೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಒಂದು ಮೂಲರೇಖೆಯನ್ನು ಆರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇದು ಒಂದು ಅಕ್ಷ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಸ್ಥಿರಬಿಂದುವನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇದು ಮೂಲಬಿಂದು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಆಯಾ ನಿರ್ದೇಶಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕ್ರಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಮೂಲಬಿಂದುವಿನ ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಅಕ್ಷಗಳನ್ನು ಆರಿಸಬಹುದು.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಮೊದಲು ಇಟಲಿಯ ಮುಸೊಲೋನಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಹಿಟ್ಲರನೊಡನೆ ಇದ್ದ ತನ್ನ ಅವಿಭಾಜ್ಯಮೈತ್ರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು "......ಈಗ ನಾವು ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕಾದ ಇನ್ನೊಂದು ವಾಸ್ತವಿಕಾಂಶ ರೋಮ್–ಬರ್ಲಿನ್ ಅಕ್ಷ ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ಭಾವನೆ...." ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದ (1937). ಹಿಟ್ಲರ್ ಮತ್ತು ಆತನ ಅನುಯಾಯಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅಂದಿನಿಂದ ಅಕ್ಷರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಎಂಬ ಪದ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿತು. (ಸಿ.ಎನ್.ಎಸ್.)

ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶ: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಕೋನನಿರ್ದೇಶಕಗಳು (ಲ್ಯಾಟಿಟ್ಯೂಡ್ ಮತ್ತು ಲಾಂಜಿಟ್ಯೂಡ್). ಭೂಗೋಳದ ಮೇಲೆ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆಗೆ ಸಮಾನಾಂತರದಲ್ಲಿ ಎಳೆಯಬಹುದಾದ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ರೇಖೆಗಳಿಗೆ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳೆನ್ನುವರು. ಭೂಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆಯ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಾನದ ಕೌನಿಕ ದೂರವೇ ಅಕ್ಷಾಂಶ. ಎಲ್ಲ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳೂ ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆಗೆ ಸಮಾನಾಂತರ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಮಾನಾಂತರ ರೇಖೆಗಳು ಎನ್ನುವರು. ಭೂಮಿಯ ಅಕ್ಷಕ್ಕೆ ಲಂಬವಾಗಿರುವಂತೆ, ಕೇಂದ್ರದ ಮೂಲಕ ರಚಿಸಿದ ಸಮತಲ, ಭೂಗೋಳವನ್ನು ಒಂದು ಮಹಾವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಛೇದಿಸುವುದು. ಇದು ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತ (ಭೂಮಧ್ಯ ರೇಖೆ: ಟೆರ್ರೆಸ್ಟ್ರಿಯಲ್ ಈಕ್ವೇಟರ್). ಅಕ್ಷಾಂಶ

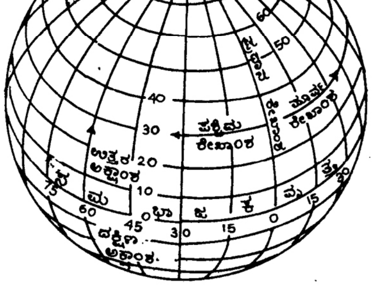

ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳು ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶಗಳು

ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದ ಮಹಾವೃತ್ತ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ಎಳೆದ ಅಲ್ಪವೃತ್ತಗಳು ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶ ವೃತ್ತಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ 90^0 ಉ. ಮತ್ತು 90^0 ದ. ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಳದ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳನ್ನು 0^0 ಯಿಂದ (ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತದ ಮೇಲಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳು) 90^0 ಉ. ಅಥವಾ ದಕ್ಷಿಣದವರೆಗೆ ಸೂಚಿಸಲಾಗುವುದು.

ಅಕ್ಷದ ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ಸಮತಲಗಳು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮಹಾವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಛೇದಿಸುವುವು ಮತ್ತು ಸಮಭಾಗಿಸುವುವು. ಇಂಥ ಮಹಾವೃತ್ತಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ. ಅವೆಲ್ಲವೂ ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತ ಮತ್ತು ಇತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ ವೃತ್ತಗಳಿಗೆ ಲಂಬವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಹೆಸರು ರೇಖಾಂಶವೃತ್ತಗಳು. ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಧ್ರುವಬಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುವಂತೆ ಹಾಗೂ ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆಯನ್ನು ಸಮಕೋನದಲ್ಲಿ ಛೇಧಿಸುವಂತೆ ಎಳೆಯಬಹುದಾದ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ರೇಖೆಗಳಿಗೆ ರೇಖಾಂಶಗಳು ಎನ್ನುವರು.

ಭೂಗೋಳದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 360^0 ರೇಖಾಂಶಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ರೇಖೆಗಳೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವುರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಗ್ರೀನಿಚ್ ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ರೇಖಾಂಶವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 0^0 ಯಿಂದ 180^0 ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 0^0 ಯಿಂದ 180^0 ಗಳಾಗಿ (ಒಟ್ಟು 360^0) ಭೂಗೋಳವನ್ನು ವಿಭಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗ್ರೀನಿಚ್‌ನಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇದ್ದರೆ ಆ ರೇಖಾಂಶವನ್ನು ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶವೆಂದೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಇದ್ದರೆ ಪಶ್ಚಿಮ ರೇಖಾಂಶವೆಂದೂ ಹೇಳುವರು.

ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶಗಳನ್ನು ಡಿಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಣಿಕೆ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಗೋಳಾಕಾರದ ಭೂಮಿ 360^0 ಗಳಿಗೆ ಸಮ. ಪ್ರತಿ 1^0 ರೇಖಾಂಶ $60'$ ನಿಮಿಷ, ಪ್ರತಿ ನಿಮಿಷವನ್ನು 60 ಸೆ.ಗಳೆಂದು ಭಿನ್ನಾಂಶಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಋತುಭೇದಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ 23^0 $27'$ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮಕರಸಂಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತ (ಟ್ರಾಫಿಕ್ ಆಫ್ ಕ್ಯಾಪ್ರಿಕಾರನ್) ಮತ್ತು ಕರ್ಕಾಟಕಸಂಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತ (ಟ್ರಾಫಿಕ್ ಆಫ್ ಕ್ಯಾನ್ಸರ್) (ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸಂಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತಗಳು) ಎಂದೂ 66^0 $32'$ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಅಕ್ಷಾಂಶವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಉತ್ತರಮೇರುವೃತ್ತ (ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸರ್ಕಲ್) ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಮೇರುವೃತ್ತ (ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸರ್ಕಲ್) – ಒಟ್ಟಾಗಿ ಮೇರುವೃತ್ತಗಳು ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳೆನ್ನುವರು.

0^0 ರೇಖಾಂಶವೃತ್ತದ ಮುಂದುವರಿಕೆಯೇ 180^0 ಪೂರ್ವ ಅಥವಾ 180^0 ಪಶ್ಚಿಮ ರೇಖಾಂಶವಾಗಿದೆ.

ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಕೋನನಿರ್ದೇಶಕಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಾಗ ಅಕ್ಷಾಂಶವನ್ನು ಮೊದಲೂ ರೇಖಾಂಶವನ್ನು ಅನಂತರವೂ ಹೇಳುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳು ($12^057'$ ಉತ್ತರ, $77^038'$ ಪೂರ್ವ) ಎಂದರೆ ಅದರ ಅಕ್ಷಾಂಶ $12^057'$ ಉತ್ತರ ಎಂದೂ ರೇಖಾಂಶ $77^038'$ ಪೂರ್ವ ಎಂದೂ ಅರ್ಥ. (ಸಿ.ಎನ್.ಎಸ್.;ಎಂ.ಎಸ್.)

ಅಗರ್ತಲ: ತ್ರಿಪುರ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ ($23^051'$ ಉ. ಅಕ್ಷಾಂಶ, $91^021'$ ಪೂ. ರೇಖಾಂಶ). ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಶಿಕ್ಷಣ, ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹಿಂದುಳಿದಿರುವ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಪಟ್ಟಣ. ಇಲ್ಲಿ ಹೋರಾ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಕೋಲ್ಕೊತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಾಲೇಜೊಂದು ಇಲ್ಲಿದೆ.

ಇದೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ರೈಲುನಿಲ್ದಾಣವುಳ್ಳ ಪಟ್ಟಣ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಕೆಲವು ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಭಾರತ ಮತ್ತು ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ ಗಡಿಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಸೇನಾಶಿಬಿರಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಅಲ್ಪ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ ಕಾರಣ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಮಳೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಹವಾಗುಣ ಅಷ್ಟು ಹಿತಕರವಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದಾಗಿ ಜನ ಆಗಾಗ ತೊಂದರೆಗೊಳಗಾಗುತ್ತಾರೆ. ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣದ ನಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರದ ನೆರವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3 ಮಿಲಿಯನ್. (ಡಿ.ಕೆ.)

ಅಗ್ನಿಶಿಲಾಛಿದ್ರಗಳು: ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳ ಸ್ಫೋಟನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಶಾಖ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಎಸೆಯಲ್ಪಡುವ ಶಿಲೆಗಳ ಚೂರುಗಳು, ಗಾತ್ರಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತದ ಬಾಯಿಂದ ಗಗನದತ್ತ ಬಹು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಶಿಲಾವರ್ಷದಂತೆ ಮತ್ತೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಈ ಚೂರುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಶಿಲೆಗಳು, ಶಿಲಾರಸದ ತುಣುಕುಗಳು ಹಾಗೂ ಶಿಲೆಗಳ ಸಣ್ಣ ಕಣ, ಬೂದಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೇರಿರುತ್ತದೆ. ಇವೇ ಅಗ್ನಿಶಿಲಾಛಿದ್ರಗಳು (ಪೈರೊಕ್ಲ್ಯಾಸ್ಟಿಕ್).

ಅಗ್ನಿಶಿಲಾಛಿದ್ರಗಳು ಹೊರಕ್ಕೆ ಎಸೆಯಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಅವು ಶಿಲಾರಸದೊಡನೆ ಸೇರಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಬಹುದು ಅಥವಾ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯಬಹುದು. ಕಣಗಳ ಗಾತ್ರಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಮೂರು ಭಾಗವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಕಣಗಳ ಗಾತ್ರ	ಗಟ್ಟಿಯಾಗದ್ದು	ಗಟ್ಟಿಯಾದದ್ದು
4 ಮಿಮೀಗಿಂತ ಮೇಲೆ	ಬೂದಿ (ಧೂಳು)	ಟಫ್
4–32 ಮಿಮೀವರೆಗೆ	ಲಾಪಿಲ್ಲಿ	ಲಾಪಿಲ್ಲಿ ಟಫ್
32 ಮಿಮೀಗಿಂತ ಮೇಲೆ	ಬಂಡೆಗಳು (ಬ್ಲಾಕು)	ಬ್ರೆಷಿಯ
ಅಗ್ಲಾಮರೇಟ್	ಗುಂಡುಗಳು (ಬಾಂಬು)	

ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಸ್ಫೋಟಗೊಂಡಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೊದಲು ಹೊರಕ್ಕೆ ಎಸೆಯಲ್ಪಡುವುದು ಬೂದಿ ಅಥವಾ ಮರಳು. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬೂದಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಮಿತವಾಗಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬೂದಿಯುಕ್ತವಾದ ಈ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಟಫ್ ಎನ್ನುವರು. ಇದು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಪದರ ಪದರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದರವೂ ನಿಯತಕಾಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಆಧಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಸಮುದ್ರದ ತಳವನ್ನು ಸೇರಿ, ಮರಳು, ಜೇಡುಗಳ ಜೊತೆ ಶೇಖರವಾಗಿ ಟಫ್ ಮರಳುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಟಫ್ ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳಾಗಿ ಮೈದೋರುತ್ತವೆ.

ಬೂದಿಯ ಜೊತೆ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಮೊನಚಾದ ಗಾಜಿನ ಕಣಗಳು ಮಿಶ್ರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಬರಿಯ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಲಾವಾರಸದ ಸಣ್ಣ ದ್ರವಕಣಗಳೇ ಇವಕ್ಕೆ ಮೂಲ. ಬಹುಬೇಗ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಇವು ಸಣ್ಣಗಾಗುವುದರಿಂದ ಗಾಜಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಾತ್ರದ ಅಂದರೆ ಬಟಾಣಿಯಿಂದ ಬಾದಾಮಿಯಷ್ಟು ಗಾತ್ರವಿದ್ದು ಗುಂಡು ಅಥವಾ ಮೊನಚಾಗಿರುವ ಆಕಾರವನ್ನುಳ್ಳ ಶಿಲಾಛಿದ್ರಗಳು ಒಂದುಗೂಡಿರುವ ಶಿಲೆಯೇ ಲಾಪಿಲ್ಲಿ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಶಿಲಾರಸ ಹಾಗೂ ಬೂದಿಯೊಡನೆ ಮಿಶ್ರಿತವಾಗಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವುದೇ ಲಾಪಿಲ್ಲಿ ಟಫ್.

ಆಸ್ಫೋಟನೆಗೊಂಡಾಗ ಆ ಪ್ರಚಂಡ ರಭಸಕ್ಕೆ ಭಾರಿ ಬಂಡೆಗಳೇ ಹೊರಕ್ಕೆ ಸಿಡಿಯುತ್ತವೆ. 32 ಮಿಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಾತ್ರವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಬಂಡೆಗಳು (ಬ್ಲಾಕುಗಳು) ಎನ್ನುವರು; ಬೂದಿ ಅಥವಾ ಮರಳಿನ ಜೊತೆ ಸೇರಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಬ್ರೆಚಿಯ ಎನ್ನುವರು. ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಗುಂಡು ಹಾಗೂ ಅಂಡಾಕಾರವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಗುಂಡುಗಳು, ಮುದ್ದೆಗಳು (ಬಾಂಬು) ಎಂದೂ ಖಂಡಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸೇರಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಗ್ಲಾಮರೇಟ್ ಶಿಲೆ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಅಗ್ನಿಶಿಲಾಛಿದ್ರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಬಾಯಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಶೇಖರವಾಗುತ್ತವೆ. ಹಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಮಂದತೆ ಮುನ್ನೂರು ಮೀ ಮುಟ್ಟಬಹುದು. ಮೌಂಟ್ ಎಟ್ನಾ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಶಿಲಾಛಿದ್ರಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣದಿಂದಾದುದು. ಆದರೆ ಧೂಳು, ಬೂದಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಣಗಳು ಕುಂಡದ ಬಳಿ ಶೇಖರವಾಗದೆ ಬಹುದೂರಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಕಟ್ಮಾಯಿ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತದಿಂದ ಸು. 150 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕೊಡಿಯಾಕ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಸು. ಮೂರು ಮೀ ಮಂದವಾಗಿರುವ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತದ ಬೂದಿ ಶೇಖರವಾಗಿದೆ. 1883ರಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಕಟೋವ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತದಿಂದ ಎಸೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಬೂದಿ ಮತ್ತು ಧೂಳು ವಾಯುಮಂಡಲವನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಸುಮಾರು ಎರಡು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿತ್ತು. (ಎಂ.ಎನ್.ವಿ.)

ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳು: ಭೂಮಿಯ ಆಳದಲ್ಲಿರುವ ಮ್ಯಾಗ್ಮ ಅಥವಾ ಮಾತೃಶಿಲಾದ್ರವ ತಂಪಾಗುವಿಕೆಯಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಮೈದೋರಿದ ಶಿಲೆಗಳು (ಇಗ್ನಿಯಸ್ ರಾಕ್ಸ್). ಮ್ಯಾಗ್ಮ ಉಂಟಾಗಲು ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಾಖ ಅಗತ್ಯ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಯೇ ಮೂಲಭೂತವಾದುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಶಿಲಾದ್ರವದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಸಿಲಿಕೇಟುಗಳು ಆವಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಆಮ್ಲಗಳು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುತ್ತವೆ. ಶಿಲಾದ್ರವ ಕ್ರಮೇಣ ಆರಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವಾಗ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಖನಿಜಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಆವಿ ಮತ್ತು ಆಮ್ಲಗಳು ಬಹು ಸಹಕಾರಿ. ಶಿಲಾದ್ರವ ಹೆಚ್ಚಿನ (ಶಿಲಾರಸ) ಆಳದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ್ದರೂ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಪದರಗಳಿಗೆ ಆಗಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಸ್ಫೋಟ ಮತ್ತು ಒಳ ಒತ್ತಡದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಮೇಲೆ ಬಂದಂತೆಲ್ಲ ಅದರ ಉಷ್ಣತೆ ಕುಗ್ಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ತಂಪಾಗಿ ಅನಂತರ ಶಿಲೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಈ ತೆರನಾದ ಚಟುವಟಿಕೆ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಮುಂದುವರಿದಲ್ಲಿ ಲಾವಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ವರಸೆ ವರಸೆಯಾಗಿ ಅಡಕವಾಗುತ್ತ ಹೋಗಬಹುದು. ಭಾರತದ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿನ ಡೆಕ್ಕನ್ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಎಂಬ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆ ಇದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತಮವಾದ ಉದಾಹರಣೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಈ ಬಗೆಯ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ್ದ ಅನಿಲಗಳು ಹೊರಹೊಮ್ಮುವಾಗ ನಾನಾ ಗಾತ್ರದ, ಆಕಾರದ ರಂಧ್ರಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಹಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತೃಶಿಲಾದ್ರವದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಶಿಲೆಯ ಹೊರಮೈ ನುಣುಪಾಗಿದ್ದು ಹಗ್ಗದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಲಾವಾ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ನೀರಿನ ಅಥವಾ ಶೈತ್ಯದ ಸಂಪರ್ಕ ಉಂಟಾದಾಗ ದಿಂಬಿನಾಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದುಂಟು. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮರಡಿಹಳ್ಳಿ, ಕುರುಬರ ಮರಡಿಕೆರೆ, ತುಮಕೂರಿನ ಬೆಳ್ಳಾರ, ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶದ ಮಾರಿಕುಪ್ಪಂ–ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ದಿಂಬಿನಾಕಾರದ ಅಗ್ನಿಶಿಲಾಪ್ರವಾಹದ ರಚನೆಗಳಿವೆ. ದ್ರವ ರೂಪದಲ್ಲಿನ ಲಾವಾರಸ ತಂಪಾಗಿ ಶಿಲೆಯಾದಾಗ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕುಗ್ಗುವುದರಿಂದ ಒತ್ತಡದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳುಂಟಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಸೀಳುಗಳು ತಲೆದೋರುತ್ತವೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಶಿಲಾ ಪ್ರವಾಹ ಒಂದೇ ಗಾತ್ರದ ಮುಮ್ಮೂಲೆಯ, ಚಚ್ಚೌಕನೆಯ ಐದು ಅಥವಾ ಆರು ಮುಖಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನೀಳ್ಗಂಬಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಜಯಂಟ್ಸ್ ಕಾಸ್‌ವೇ ಮತ್ತು ಮುಂಬಯಿಯ ಗಿಲ್ಬರ್ಟ್ ಬೆಟ್ಟದ ಬಳಿ ಇದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಈ ಬಗೆಯ ಶಿಲಾರೂಪಗಳನ್ನು ಬಹಿಸ್ಸರಣ ಶಿಲೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಆದರೆ ಕೆಲವು ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳು ಹೀಗೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹರಿದು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟದೆ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲೇ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಮೇಲೆ ಮುಚ್ಚಿರುವ ನೆಲದ ಭಾಗ ಕ್ರಮೇಣ ನಶಿಸಿ ಹೋದಾಗ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಅಂತಸ್ಸರಣಶಿಲೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಸಿಲ್, ಡೈಕ್, ರಿಂಗ್‌ಡೈಕ್, ಪ್ಲಗ್ ಮೊದಲಾದುವು ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದವುಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಲಘು ಅಂತಸ್ಸರಣಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಮುಖ ಬಹಿಸ್ಸರಣವೊಂದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಗುಂಪುಗುಂಪಾಗಿ ಹರಡಿರುತ್ತವೆ. ಶಿಲಾದ್ರವ ಭೂಪದರಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾಯ್ದು ಬರುವಾಗ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಸೀಳುಗಳು ಉಂಟಾಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲಾದ್ರವ ಪ್ರವಹಿಸಿ ಆರಿ ತಣ್ಣಗಾಗುವುದರಿಂದ ಈ ಶಿಲಾರೂಪಗಳು ತಲೆದೋರುತ್ತವೆ.

ಲ್ಯಾಕೊಲಿತ್, ಲೋಪೊಲಿತ್, ಸ್ಟಾಕ್, ಬಾಸ್ ಮತ್ತು ಬ್ಯಾತೊಲಿತ್‌ಗಳನ್ನು ಪ್ರಮುಖ ಬಹಿಸ್ಸರಣಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶಿಲೆಯ ಹೊರರಚನೆಯಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಒಳರಚನೆ ಅಥವಾ ವಿನ್ಯಾಸ. ಇದು ಶಿಲೆ ಉಂಟಾದ ರೀತಿಯನ್ನೂ ಆಗಿನ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನೂ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಬಹುಸಹಾಯಕ. ವಿನ್ಯಾಸ ಶಿಲೆಯ ಖನಿಜ ಕಣಗಳ ಗಾತ್ರ, ಆಕಾರ, ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಕಣಗಳಿಗಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಖನಿಜಕಣಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ಫುಟಗೊಂಡಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಸ್ಫಟಿಕಾಕೃತಿಯುಳ್ಳ ರಚನೆ ಅಸ್ಫುಟಗೊಂಡಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ಣಸ್ಫಟಿಕಾಕೃತಿಯುಳ್ಳ ರಚನೆ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಸ್ಫಟಿಕಾಕೃತಿಯುಳ್ಳ ರಚನೆ ಎಂದೂ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಖನಿಜಗಳ ರಚನೆ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಶಿಲೆ ಮುದ್ದೆಯಾಗಿದ್ದು ಅಸ್ಪಷ್ಟ ವಿನ್ಯಾಸವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಶಿಲಾದ್ರವ ಬಹುತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ತಂಪಾಗಿ ಕಣಗಳು ದಪ್ಪನಾಗಿದ್ದು ರಚನೆ ಒರಟಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾದ್ರವ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಆರುತ್ತ ಬಂದಿತೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು.

ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ವಿವಿಧರೀತಿಯ ಶಿಲೆಗಳಿವೆಯಾದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದರಂತೆ ಮತ್ತೊಂದು ಇಲ್ಲ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಅಗ್ನಿ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ನಾನಾ ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ವರ್ಗೀಕರಣ ಅಷ್ಟು ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಭೂವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಾರು ಬಗೆಯ ಶಿಲಾವರ್ಗೀಕರಣಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು; 1. ಶಿಲೆಗಳ ಖನಿಜಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿರುವ ವಿಧಾನಗಳು, 2. ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿ ಉಳ್ಳವು, 3. ಶಿಲೆಗಳ ಹೊರರಚನೆ, ವಿನ್ಯಾಸ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವ ವಿಧಾನಗಳು.

1. ಖನಿಜ ಸಂಯೋಜನ ವರ್ಗೀಕರಣ: ಇದು ವಿವರವಾದ ಶಿಲಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಬಹು ಸಹಕಾರಿ. ಕಾರಣ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕ ಯಂತ್ರ ಮತ್ತು ಇತರ ಉಪಕರಣಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಶಿಲೆಯ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಬಹುದು. ವಿವಿಧ ಖನಿಜಗಳ ಒಟ್ಟುಗೂಡುವಿಕೆಯಿಂದ ಆದುದೇ ಖನಿಜ ಶಿಲೆ. ಶಿಲೆಯ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಅವಶ್ಯಕ, ಸಹಾಯಕ ಮತ್ತು ಗೌಣಖನಿಜಗಳೆಂದು ಮೂರು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲೆರಡು ಗುಂಪಿನವು ಶಿಲಾದ್ರವದ ನೇರ ಆರುವಿಕೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದುವು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಇವಕ್ಕೆ ಮೂಲಖನಿಜಗಳೆಂದು ಹೆಸರಿಡಲಾಗಿದೆ. ಮೂರನೆಯ ಗುಂಪಿನವು ಮೂಲಖನಿಜಗಳು, ಶಿಥಿಲೀಕರಣಕ್ಕೋ ಅಥವಾ ರೂಪಾಂತರಕ್ಕೋ ಒಳಗಾದಾಗ ಉಂಟಾದವು. ಹಲವು ವೇಳೆ ಖನಿಜಪೂರಿತ ದ್ರವಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಯೂ ಇವುಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು. ಶಿಲೆಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಮೂಲಖನಿಜಗಳು ಬಹುಮುಖ್ಯ, ಇತರವು ಗೌಣ. ಮೂಲ ಖನಿಜಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿಯೇ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ವಿವಿಧವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್ ಫೆಲ್ಸ್‌ಫಾರ್‌ಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಗೆಬಂಗಾರ (ಮೈಕ) ಅಥವಾ ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಆ ಶಿಲೆ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸ್ಫೀನ್, ಅಪೆಟೈಟ್, ಜಿರ್‌ಕಾನ್ ಮುಂತಾದ ಸಹಾಯಕ ಖನಿಜಗಳೂ ಕ್ಲೋರೈಟ್, ಮ್ಯಾಗ್ನಟೈಟ್ ಮುಂತಾದ ಆನುಷಂಗಿಕ ಖನಿಜಗಳೂ ಇರಬಹುದು ಅಥವಾ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಅಂದರೆ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಹೆಸರಿಸಲು ಇವುಗಳ ಪಾತ್ರ ಗೌಣ. ಅವಶ್ಯಕ ಖನಿಜಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅದು ಗ್ರಾನೈಟ್ ಆಗಲಾರದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದೇ ಶಿಲೆ ಸಯನೈಟ್ ಶಿಲೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

2. ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನ ವರ್ಗೀಕರಣ: ಶಿಲೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಲು ಈ ಬಗೆಯ ವರ್ಗೀಕರಣ ಉಪಯುಕ್ತ. ಒಂದೇ ತೆರನಾದ ಮಾತೃ ಶಿಲಾದ್ರವದಿಂದ ಮೈವೆತ್ತ ಶಿಲೆಗಳು ತಮ್ಮ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಖನಿಜಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಅವುಗಳ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಭೇದಭಾವಗಳು ಬರಲಾರವು.

ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಯನ್ನು ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿ ಅದರ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು 13 ಅಥವಾ 14 ಮುಖ್ಯ ಆಕ್ಸೈಡುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿಯೋಜಿಸಲಾಗುವುದು. ಇವುಗಳ ಒಟ್ಟು ಮೊತ್ತ 100. ಹೀಗೆ ನಿರ್ಧರಿಸಿದ ಆಕ್ಸೈಡುಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ವಿವಿಧ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಂಯೋಜಿಸಿ ಬಂದ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಈ ಬಗೆಯ ವರ್ಗೀಕರಣ, ಶಿಲೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ರೀತಿಯನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಬಹುಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ.

3. ಮೂರನೆಯ ವರ್ಗೀಕರಣ: ಇದು ಶಿಲೆಗಳ ಆಕಾರ, ರಚನೆ, ವಿನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಅವು ತೋರಿಬರುವ ರೀತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿದೆ. ಶಿಲಾದ್ರವ ಆರಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿದ ವಿಧಾನಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಶಿಲೆಗಳ ಆಕಾರ, ರಚನೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಆಳದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲಾದ್ರವ ಬಹು ನಿಧಾನವಾಗಿ ತಂಪಾಗಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವ ಕಾರಣ ಅದರ ಹೊರಮೈ ರಚನಾ ವಿನ್ಯಾಸ ಒಂದು ತೆರನಾಗಿದ್ದರೆ ಅದೇ ಶಿಲಾದ್ರವ ಕೂಪ ಅಥವಾ ಬಿರುಕುಗಳ ಮೂಲಕ ನೆಲದ ಮೇಲೆ

ಶೀಘ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಆರಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿದಾಗ ತಲೆದೋರುವ ಲಕ್ಷಣ, ವಿನ್ಯಾಸಗಳೇ ಬೇರೆ ತೆರನಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅಷ್ಟೂ ಅಷ್ಟು ಭಿನ್ನ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವೆರಡರ ಮಧ್ಯೆ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಆರಿ ತಣ್ಣಗಾದಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಲಕ್ಷಣ, ವಿನ್ಯಾಸಗಳೇ ಬೇರೆ. ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಪಾತಾಳದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಅಂತರಗ್ನಿಶಿಲೆ ಅಥವಾ ಪ್ಲುಟಾನಿಕ್ ಶಿಲೆ ಎಂದೂ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದುವನ್ನು ಮಧ್ಯಸ್ಥಶಿಲೆ ಅಥವಾ ಹೈಪಬಸಲ್ ಶಿಲೆ ಎಂದೂ ಮತ್ತು ಭೂಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದುವನ್ನು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜನ್ಯ ಶಿಲೆ ಅಥವಾ ವಲ್ಕ್ಯಾನಿಕ್ ಶಿಲೆ ಎಂದೂ ಮೂರು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂತರ್ಗತ ಶಿಲೆಗಳು ಸಮಕಣವಿನ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಮಧ್ಯಸ್ಥಶಿಲೆಗಳು ಅಸಮಕಣವಿನ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜನ್ಯ ಶಿಲೆ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಅಥವಾ ಪ್ರವಾಹವಿನ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನೇ ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಟರೆಲ್ ಅವರು ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿರುವ ಮುಖ್ಯಗುಣಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ:

ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ: ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೂ ವಿವರವಾಗಿ ಅವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತ ಒಂದೇ ಮಾತೃಶಿಲಾದ್ರವದಿಂದ ವಿವಿಧ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಬಂದುವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾತೃಶಿಲಾದ್ರವವನ್ನು ಮೂಲ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಎಂದು ಅನೇಕ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಹಲವರ ಅಭಿಮತದಂತೆ ಒಂದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಎರಡು ಮಾತೃಶಿಲಾದ್ರವಗಳೇ ಇವೆಯೆಂದೂ ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮಾತೃಶಿಲಾದ್ರವ ಆರುವಾಗ ವಿವಿಧ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ವಿಧವಿಧವಾದ ಶಿಲೆಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾದುವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾದಾಗ ಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲ (ಬೇಸಿಕ್)ಶಿಲೆಗಳು, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದವು ಆಮ್ಲಶಿಲೆಗಳು, ಇವೆರಡರ ಮಧ್ಯೆ ರೂಪತಾಳಿದವು ಬಗೆಬಗೆಯ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಶಿಲೆಗಳು. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನೇ ವಿಭೇದೀಕರಣ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಮಾತೃಶಿಲಾದ್ರವ ಪ್ರವಹಿಸುವಾಗ ತನ್ನ ದಾರಿಗೆ ಅಡ್ಡಬಂದ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ, ಜೇಡುಶಿಲೆ ಮುಂತಾದ ಅನ್ಯಶಿಲೆಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಶಾಖವಿರುವ ಕಾರಣ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಅದರ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಬದಲಾವಣೆಗಳುಂಟಾಗಿ ಹೊಸಶಿಲೆಗಳು ತಲೆದೋರುತ್ತವೆ. ಸುಣ್ಣ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಆಲ್ಕಲೈನ್ ಶಿಲೆಯೂ ಜೇಡುಶಿಲೆಯನ್ನು ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ನೋರೈಟ್ ಶಿಲೆಯೂ ಉಂಟಾಗುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಸಮೀಕರಣ (ಅಸ್ಸಿಮಿಲೇಷನ್) ಎನ್ನುವರು.

ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳ ಖನಿಜನಿಕ್ಷೇಪಗಳು: ಲೋಹಖನಿಜಗಳಿಗಂತೂ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳೇ ತೌರೂರು. ಕಾರಣ ಖನಿಜಗಳಿಗೆ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಅದುರು ಮಾತೃದ್ರವ ಮತ್ತು ಮಾತೃಶಿಲಾದ್ರವದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಶ. ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಮುಖ್ಯವಾದ ಲೋಹಗಳು ಚಿನ್ನ, ತಾಮ್ರ, ತವರ, ಕ್ರೋಮಿಯಂ, ಟೈಟೇನಿಯಂ, ಕಬ್ಬಿಣ, ನಿಕ್ಕಲ್, ಇವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇತರ ಖನಿಜಗಳಾದ ಅಭ್ರಕ, ಕುರಂದದಕಲ್ಲು (ಕೋರಂಡಂ), ಜಿರ್‌ಕಾನ್, ವಜ್ರ, ಮಾನಜೈಟ್, ಕೊಲಂಬೈಟ್, ಸಾಮರ್‌ಸ್ಕೈಟ್, ಯುರೇನಿಯಂ ಮತ್ತು ಥೋರಿಯಂಗಳೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳು: ಇವು ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾಸಮೂಹದೊಡನೆ ಬೆರೆತಿರುವ ರಯೋಲೈಟ್, ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಮುಂತಾದ ಬಹಿಸ್ಸರಣ ಶಿಲೆಗಳು. ಇವು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಕ್ಲೋಸ್‌ಪೇಟೆ ಗ್ರಾನೈಟ್, ಚಾರ್ನ್‌ಕೈಟ್ ಮೊದಲಾದ ಅಂತಸ್ಸರಣಶಿಲೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇವು ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯ ಮತ್ತು ನೈಸ್‌ಶಿಲಾಸ್ತೋಮದಿಂದ ಹೊರಬಂದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಗ್ರಾನೈಟ್ ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳು ಕ್ಲೋಸ್‌ಪೇಟೆ (ರಾಮನಗರ), ತುಮಕೂರು, ಮೊಳಕಾಲ್ಮೂರು, ಬಳ್ಳಾರಿ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಚಾರ್ನ್‌ಕೈಟ್ ಬೆಟ್ಟಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ವಲಯದ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟ, ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿ ಬೆಟ್ಟ, ಶಿವಸಮುದ್ರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಆರ್ಷೇಯಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಈ ಶಿಲಾಸಮೂಹವನ್ನು ಭೇದಿಸಿರುವ ನೂರಾರು ಒಡ್ಡುಗಳು (ಡೈಕ್ಸ್) ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಂದಿವೆ. ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರ ಮತ್ತು ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಎಂಬ ಬಹಿಸ್ಸರಣಶಿಲೆಯ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಅಜಂತ: ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗುಹಾಂತರ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳ. ಈಗಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ (ಹಿಂದಿನ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ) ಔರಂಗಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಸುತ್ತ ಮಲೆಸೀಮೆ, ಚಂದರ್, ಶತಮಾಲ, ವಿಂಧ್ಯಾದ್ರಿ, ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಇವೆ. ಇವುಗಳ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 1200 ಮೀ. ಇವು ಮನಮಾಡದಿಂದ ಬೀರಾರಿನವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ, ಸೈನ್ಯದ ಓಡಾಟ ಸಾಗಣೆಗಳಿಗನುಕೂಲವಾದ ಕಣಿವೆ ದಾರಿಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರಗಡಿಯಾದ ಈ ಶ್ರೇಣಿ ಬೀರಾರಿನಲ್ಲಿ 600 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಮಾರ್ಕಂಡ (1316 ಮೀ), ಸಪ್ತಶೃಂಗ (1400 ಮೀ), ಧೊಡಕ್ (1424 ಮೀ), ತುದ್ರೆ (1359 ಮೀ) – ಇವು ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಶಿಖರಗಳು.

ಅಜಂತ ಕಣಿವೆ ಔರಂಗಾಬಾದ್ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲೋರಗಳಿಂದ 152 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಜಂತ ಗುಹಾಂತರ್ದೇವಾಲಯಗಳು ವಾಘ್ ಕಣಿವೆಯ ಮನೋಹರವಾದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿವೆ. ಕಲೆಯ ಪ್ರಭೇದಗಳಾದ ಶಿಲ್ಪ, ಕೆತ್ತನೆ ಹಾಗೂ ವರ್ಣಲೇಪನ ಇವುಗಳ ಕೇಂದ್ರವೆನಿಸಿರುವ ಅಜಂತ ಭಾರತೀಯ ಪರಮೋತ್ಕೃಷ್ಟ ಕಲಾನೈಪುಣ್ಯದ ಚಿರಂತನಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಕೊರೆದು ಗುಹಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ 7ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಸಾತವಾಹನ, ವಾಕಾಟಕ ಮತ್ತು ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯ ಸಂತತಿಗಳ ಅರಸರು ಬೌದ್ಧಭಿಕ್ಷುಗಳಿಗಾಗಿ ಗುಹಾಂತರ್ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಗುಹಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಹಾಗೂ ಕಲಾವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕುಶಲತೆಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸಿರುವರು. ಮತನಿಷ್ಠೆ ಹಾಗೂ ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಕಲಾಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ವರ್ಣಲೇಪನದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಭಿಕ್ಷುಗಳು ಅತ್ಯುನ್ನತವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿರುವರು.

ಅಜಂತದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 30 ಗುಹಾಂತರ್ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಅನೇಕ ಗುಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿಯ ವೈಪರೀತ್ಯದಿಂದ ಚಿತ್ರಗಳು ನಾಶವಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಡಿ.ಎಂ.)

ಅಜರ್‌ಬೈಜಾನ್: ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಕಾಕಸಸ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ದೇಶ. ಭೂಮಧ್ಯ ಸಮುದ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವ ಈ ದೇಶ ಹಿಂದಿನ ಸೋವಿಯತ್ ರಷ್ಯದಿಂದ 1991 ಆಗಸ್ಟ್ 30 ರಂದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು. ರಾಜಧಾನಿ ಬಾಕು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,713,300 (2002).

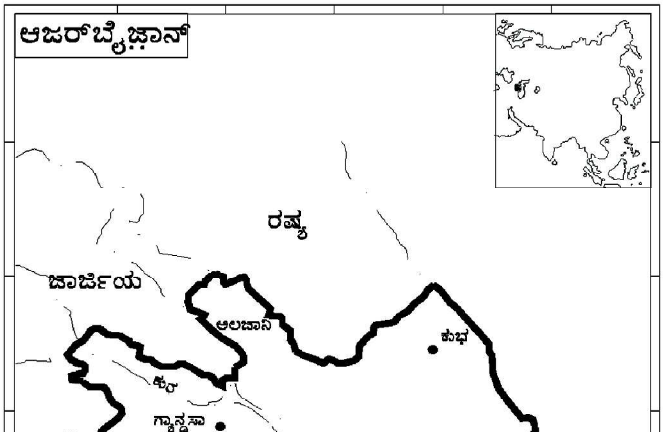

ಸನ್ನಿವೇಶ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ: ಅಜರ್‌ಬೈಜಾನ್ 37^0 ಉ. ಅ. ದಿಂದ 41^0 ಉ. ಅ. ಮತ್ತು 44^0 ಪೂ. ರೇ. ದಿಂದ 51^0 ಪೂ.ರೇ. ನಡುವೆ ನೆಲೆಸಿದೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ, ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾರ್ಜಿಯ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಆರ್ಮೇನಿಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಇರಾನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 86,600 ಚ.ಕಿಮೀ.

ಭೌಗೋಳಿಕ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ವಾಯುಗುಣ: ಈ ದೇಶ ಹಲವು ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತವಾದ ಆರಾರಟ್ ಪರ್ವತಗಳು ಮತ್ತು ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅರಾಕಬ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಪಾದಬೆಟ್ಟಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತ ಶಿಖರ 'ಬಜರ್ ಡ್ಯೂಜಿ'. (4480 ಮೀ). ಇದರ ಭೂ ಭಾಗ ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ.

ಅಜರ್‌ಬೈಜಾನ್‌ನ ವಾಯುಗುಣ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಉಷ್ಣಾಂಶ ಋತುಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ದೇಶದ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಣಹವೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಉಪ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲ ಶೀತವಾಗಿದ್ದು ಬೇಸಿಗೆಯು ದೀರ್ಘವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗ್ನೇಯ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಉಷ್ಣಾಂಶ 6^0ಸೆ. ಇದ್ದರೆ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ 26^0ಸೆ. ರಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ 9^0ಸೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ 12^0ಸೆ. ಇರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ಮಳೆ 20–40 ಸೆಂಮೀ. ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ದೇಶದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿಲ್ಲ. ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ 130 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಅಧಿಕ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಅಜರ್‌ಬೈಜಾನ್‌ನ ಬಹುತೇಕ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಕಚ್ಚಾ ತೈಲ ಮತ್ತು ಗಣಿ ಉದ್ಯಮಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳೆಂದರೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರ. ಕೃಷಿ ಇಂದಿಗೂ ದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ಆದಾಯ ಮೂಲವಾಗಿದ್ದು ಅದು ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ 1/3 ಭಾಗದಷ್ಟು ಪಾಲನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಹತ್ತಿ, ರೇಷ್ಮೆ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಬತ್ತ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಎಣ್ಣೆಕಾಳುಗಳು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪಶುಪಾಲನೆ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಕುರಿ ಮತ್ತು ಮೇಕೆಗಳ ಸಾಕಾಣಿಕೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯಿನ್ ಸಮುದ್ರದ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೃಷಿ ಆಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿವೆ. ಅಜರ್‌ಬೈಜಾನ್‌ನ ತ್ವರಿತ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕಚ್ಚಾ ತೈಲ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8,176,000 (2002). ಜನಸಾಂದ್ರತೆ 97 ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ ಜನರು. ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 93.4 ರಷ್ಟು ಮುಸ್ಲಿಮ್ಮರು ಇವರಲ್ಲಿ ಶೇ. 60–70 ರಷ್ಟು ಶಿಯಾ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು.

ದೇಶದ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆ ಅಜೆರ್ ಬೈಜನಿ. ಈ ಭಾಷೆಯನ್ನು ದೇಶದ ಶೇ. 95 ಜನ ಮಾತನಾಡುವರು. ಉಳಿದವರು ಟರ್ಕಿಷ್, ತುರ್ಕಮೆನಿಷ್ ಮತ್ತು ರಷ್ಯನ್ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸುವರು. (ಎಸ್.ವಿ.)

ಅಜ್ಮೀರ್: ರಾಜಸ್ತಾನದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ. ಈ ನಗರ 11 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಚೌಹಾನ್ ವಂಶದ ರಾಜ ಅಜಯದೇವನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಯಿತು. ಊರು ಅರಾವಳಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಉತ್ತರದ ತುದಿಯ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿದೆ ($26^0 28'$ ಉ. ಅ–$74^0 41'$ ಪೂ.ರೇ). ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಆನಾಸಾಗರ, ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಫಾಯ್ ಸಾಗರಗಳೆಂಬ ಸರೋವರಗಳುಂಟು. ಫಾಯ ಸರೋವರದಿಂದ ಅಜ್ಮೀರ್ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ನೀರನ್ನು ಸರಬರಾಜು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತ ಮಹಮದೀಯ ಸಂತ ಮುಯಿನ್–ಉದ್–ದೀನ್ ಚಿಸ್ತಿ ಸಮಾಧಿಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಿಳಿ ಅಮೃತಶಿಲೆಯ ಕಟ್ಟಡಗಳುಂಟು. ಅಕ್ಬರ್ ದೊರೆ ತನ್ನ ರಾಣಿಯ ಸಂಗಡ ಆಗ್ರಾದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಡೆದುಬಂದು ಮಗನನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. 1200 ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಜೈನ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಮಸೀದಿಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ತಾರಗರ್ ಬೆಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಕಲೆಯ ಸೌಂದರ್ಯ ಇಂದಿಗೂ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಉಳಿದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಛಾವಣಿಗೆ 40 ಆಧಾರಸ್ತಂಭಗಳಿವೆ. ಬೆಟ್ಟದ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕೋಟೆಯ ಗೋಡೆ ಸು. 3 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಿದೆ. ಈ ಕೋಟೆಗೆ ಕಾಲುದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಬೇಕು.

ಜಿಲ್ಲಾಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಇಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ನಗರ ನಿರ್ಮಾಣ ಉತ್ತಮ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಸಾಂಬಾರ್ ಸರೋವರ ಹಾಗೂ ರಾಮ್‌ಸುರ್‌ನಿಂದ ಬರುವ ಉಪ್ಪು ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನಗರ ಎಣ್ಣೆ ತಯಾರಿಕೆಗೆ, ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣಹಾಕುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿ. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಅಜ಼ೋರ್ಸ್ ದ್ವೀಪಗಳು: ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ 30^0–40^0 ಉ, ಅ; 25^0–31^0 ಪ.ರೇ.ಗಳವರೆಗೆ ಹರಡಿವೆ. ಸಾವೋ ಮಿಗಲ್ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪ. ಇತರ ದ್ವೀಪಗಳು; ಸಾಂತಾ ಮೇರಿಯ, ಫಾರ್ಮಿಗಸ್, ರಾಕ್ಸ್, ಟೆರಿಸೀರ, ಗ್ರೇಷಿಯಸ, ಸಾವೊ, ಜೋರ್ಗಾ, ಪಿಕೊ, ಫಯಾಲ ಮತ್ತು ಫ್ಲೋರ್ಸ್ ಕಾರ್ವೊ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,300 ಚ.ಕಿಮೀ. 1445ರಲ್ಲಿ ಈ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಕಂಡುಹಿಡಿದರು. 1580 ರಿಂದ 1640ರವರೆಗೆ ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಸ್ಪೇನಿನ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದವು. 1823 ರಿಂದ 1833 ರವರೆಗೆ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರಿಗೂ ಸ್ಪೇನಿನವರಿಗೂ ಹೋರಾಟ ನಡೆದು, ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಪುನಃ ಈ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಈಗಲೂ ಇವು ಪೋರ್ಚುಗಲ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅವರದೇ ಮೇಲುಗೈ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,42,073 (2001).

ಈ ದ್ವೀಪಗಳದು ಮಲೆನಾಡಿನ ಪರಿಸರ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಭೂಕಂಪಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಬಿಸಿನೀರು ಬುಗ್ಗೆಗಳಿವೆ. ಹವಾಮಾನ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಾಗಿದೆ. ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ ಬೇಸಾಯ ಮತ್ತು ಪಶುಪಾಲನೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಗೋದಿ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು, ತಂಬಾಕು, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಅನಾನಸ್, ಕಿತ್ತಳೆ ಮತ್ತು ಬಾಳೆ. ಮದ್ಯ, ಹಣ್ಣು ಹಂಪಲು, ಗಿಣ್ಣು, ಬೆಣ್ಣೆ, ದನ ಮತ್ತು ಹಂದಿಗಳ ಮಾಂಸ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಫಯಾಲ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಹೋರ್ಟಾ ಎಂಬುದು ಉತ್ತಮ ಬಂದರು. ಟರ್ಸೀರ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಆಂಗ್ರಾ ಎಂಬುದು ದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿ. (ಬಿ.)

ಅಟಕಾಮ: ಚಿಲಿ ದೇಶದ ಮರುಭೂಮಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 30^0 ದ. ಅ.ದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಸಾವಿರ ಕಿಮೀ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನಿವಾಸಿಗಳು ಅಮೆರಿಕನ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು. ಇಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಪೆಟ್ಲುಪ್ಪು (ನೈಟ್ರೇಟ್) ಮತ್ತು ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಆಕರ್ಷಿತರಾಗಿ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿದರು. ಮೊದಲು ಇದರ ಒಡೆತನಕ್ಕಾಗಿ ಚಿಲಿ, ಬೊಲಿವಿಯ ಮತ್ತು ಪೆರು ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಯುದ್ಧಗಳಾದುವು. ಕೊನೆಗೆ ಚಿಲಿ ದೇಶ ಜಯಶಾಲಿಯಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಸಮುದ್ರತೀರವಿದೆ. ಉಳಿದ ಭಾಗ ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಐದು–ಆರು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಅತ್ಯಲ್ಪ 3 ಸೆಂಮೀ ನಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಇದ್ದು ವರ್ಷದ ಬಹುಕಾಲ ಶುಷ್ಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಒಂದು ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇಕ್ವಿಕ್ ಮತ್ತು ಆಂಟೊಫಗಸ್ಟ ಇಲ್ಲಿಯ ಬಂದರುಗಳು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಪೆಟ್ಲುಪ್ಪು ಮತ್ತು ಬೊಲಿವಿಯದ ಖನಿಜ ಯುರೋಪು, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ನೈಟ್ರೇಟ್ ತೆಗೆಯುವ ಯಾಂತ್ರಿಕ ವಿಧಾನವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದಾಗಿನಿಂದ ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ; ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಅಯೊಡಿನ್ ಎಂಬ ಉಪವಸ್ತು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಶೇ. 30 ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಚಿಲಿ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಅದರ ಮಧ್ಯಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಹವಾಮಾನ ಹಿತಕರ. ಓಯಸಿಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಿ, ಲಾಮಾ ಮತ್ತು ಮೇಕೆಗಳನ್ನು ಸಾಕುವರು. ಆಲ್ಫಾಲ್ಫಾ ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇವರ ಆಹಾರ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಕುರಿಯ ಮಾಂಸ, ಹಾಲು, ಬೆಣ್ಣೆ, ಗಿಣ್ಣು ಮುಂತಾದವು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಉಣ್ಣೆಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನ ಮಡಕೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1000 (2005). (ಬಿ.ಸಿ.)

ಅಟ್ಲಾಂಟ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಜಾರ್ಜಿಯ ಪ್ರಾಂತದ ರಾಜಧಾನಿ; ಚಟ್ಟಹೂಚಿ ನದಿಯಿಂದ 13 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಅನೇಕ ರಸ್ತೆಗಳೂ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳೂ ವಿಮಾನಮಾರ್ಗಗಳೂ ಸಂಧಿಸುವ ಸ್ಥಳ ಆದ್ದರಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂ ಆರ್ಲಿಯನ್ಸ್ ಪಟ್ಟಣಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿಂದ ಅಲಬಾಮ, ಟೆನ್ನೇಸಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಕೆರೋಲಿನ ಮತ್ತು ಫ್ಲಾರಿಡಗಳ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಸಾಧನಗಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,112,198 (2000).

ಹಿಂದಿನ ಪಟ್ಟಣದ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ 1866ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ದಾಳಿಯಿಂದ ನಾಶವಾಯಿತು. ಈಗ ಅಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆಗಳೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಚಟ್ಟಹೂಚಿ ನದಿಯಿಂದ ನೀರನ್ನು ಪೂರೈಸಲಾಗಿದೆ. ದೇಶದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗ ವ್ಯಾಪಾರ ವಹಿವಾಟುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. (ಎ.ಆರ್.)

ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮಹಾಸಾಗರದ ಪ್ರವಾಹಗಳು: ಪ್ರಪಂಚದ ಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹಗಳಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಪ್ರವಾಹಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಅಭ್ಯಸಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸಾಗರದಲ್ಲಿನ ಪ್ರವಾಹಗಳ ಚಲನೆ ಹಾಗೂ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ರೂಪು ರೇಷೆಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಉತ್ತರ, ದಕ್ಷಿಣ ಹಾಗೂ ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತ ಪ್ರವಾಹಗಳ ಮೂಲಕ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತ ಪ್ರವಾಹಗಳು: ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಎರಡೂ ಕಡೆ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ಕಿಗೆ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಉತ್ತರ ವಿಷುವದ್ ವೃತ್ತ ಪ್ರವಾಹ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ವಿಷುವದ್ ವೃತ್ತ ಪ್ರವಾಹ ಎನ್ನಲಾಗುವುದು. ಇವೆರೆಡು ಉಷ್ಣಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹಗಳಾಗಿವೆ. ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ವಿಷುವದ್ ವೃತ್ತ ಪ್ರವಾಹ

ಆಫ್ರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದ ಕೇಪ್‌ವರ್ಡ್‌ಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭಗೊಂಡು, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸಿ, ಅಮೆರಿಕದ ಪೂರ್ವ ತೀರದಿಂದ ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟು, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ತಿರುಗುವುದು. ಟ್ರಿನಿಡಾಡ್ ಬಳಿ ಎರಡು ಕವಲುಗಳಾಗುವುದು. ಒಂದು ಶಾಖೆ ಅಂಟಿಲಿಸ್ ಪ್ರವಾಹ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್‌ನ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಖೆ ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಪ್ರವಾಹ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಇದೇ ಸಮುದ್ರದ ಮೂಲಕ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಖಾರಿ ತಲುಪುವುದು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಫ್ಲೊರಿಡ ಜಲಸಂಧಿ ಮೂಲಕ ಗಲ್ಫ್ ಸ್ಟ್ರೀಂ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹರಿಯುವುದು. ದಕ್ಷಿಣ ವಿಷುವದ್ ವೃತ್ತ ಪ್ರವಾಹ ಆಫ್ರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಪೂರ್ವ ತೀರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವುದು. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಬ್ರೆಜಿಲ್ಲಿನ ಕೇಪ್ ಸ್ಯಾನ್ ರೋಡ್ ಭೂಶಿರದ ಬಳಿ 2 ಶಾಖೆಯಾಗುವುದು. ಒಂದು ಶಾಖೆ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಚಲಿಸಿ ಟ್ರಿನಿಡಾಡ್ ಬಳಿ ವಿಷುವದ್ ವೃತ್ತ ಪ್ರವಾಹ ಸೇರುವುದು. ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಖೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಪ್ರವಾಹ ಎನಿಸಿಕೊಂಡು ಹರಿದು ಅಮೆರಿಕದ ಪೂರ್ವ ತೀರ ತಲುಪುವುದು. ಈ ವಿಷುವದ್ ವೃತ್ತ ಪ್ರವಾಹಗಳ ನಡುವೆ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ವಿಷುವದ್ ವೃತ್ತ ಪ್ರತಿ ಪ್ರವಾಹ ಹರಿಯುವುದು. ಇದು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತಗೊಂಡಿದ್ದು, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಆಫ್ರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಗಳ ಮೂಲಕ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವಾಗ, ಇದನ್ನು ಗಿನಿಯಾ ಪ್ರವಾಹ ಎನ್ನುವರು.

ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಪ್ರವಾಹಗಳು: ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಎಡದಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ ಅಂದರೆ ಗಡಿಯಾರದ ಮುಳ್ಳಿನ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರದ ತಟಸ್ಥ ಸಾಗರ ಭಾಗದ ಸುತ್ತ ಆವರ್ತವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವುದು. ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಆರಂಭದ ಭಾಗವನ್ನು ಗಲ್ಫ್ ಸ್ಟ್ರೀಮ್ ಉಷ್ಣಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹ ಎನ್ನುವರು. ಅನಂತರ ಹೆಟ್ಟರಾಸ್ ಭೂಶಿರದ ಸರಣಿಯನ್ನು ಫ್ಲೋರಿಡ ಪ್ರವಾಹ ಎನ್ನುವರು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಗ್ರಾಂಡ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ವರೆಗಿನ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಗಲ್ಫ್ ಸ್ಟ್ರೀಂ ಉಷ್ಣ ಪ್ರವಾಹ ಎನ್ನುವರು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಇದು ಹಲವು ಶಾಖೆಗಳಾಗುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು

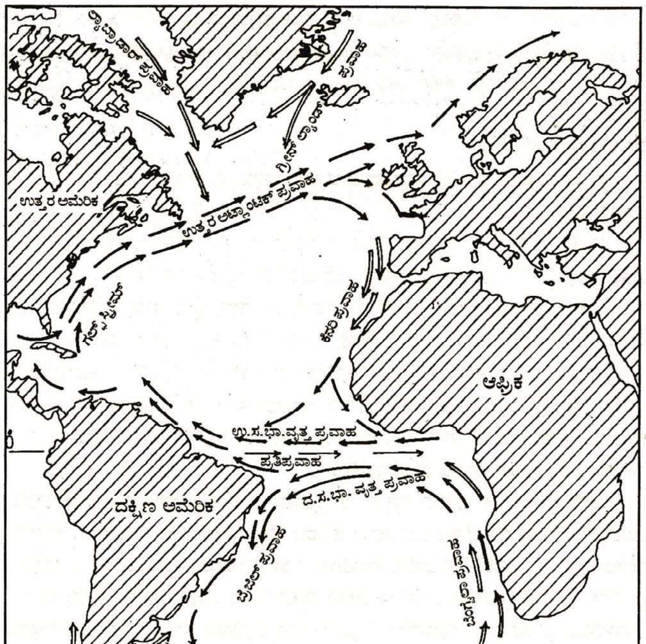

ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮಹಾಸಾಗರದ ಪ್ರವಾಹಗಳು

ಶಾಖೆ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ, ಮಂದಗತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದು ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರದೇ ಆದ ಸರಣಿ ನಾರ್ವೇಜಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಮೂಲಕ ಇದೇ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹರಿಯುವುದು. ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಖೆ ಐಸ್ಲೆಂಡ್‌ನ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಐರ್ ಮಿಂಗರ್ ಪ್ರವಾಹ ಎನಿಸಿಕೊಂಡರೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಚಿಕ್ಕ ಸರಣಿಯು ಗ್ರೀನ್ಲೆಂಡ್ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಸೇರುವುದು. ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿಯುವ ಪ್ರವಾಹದ ಸರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನು, ಎರಡನೆಯದು ಬಿಸ್ಕೆ ಅಖಾತವನ್ನು ರೆನ್ನೆಲ್ ಪ್ರವಾಹ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಶಾಖೆ ಕ್ಯಾನರಿ ಪ್ರವಾಹ ಸೇರುವುದು. ಕ್ಯಾನರಿ ಪ್ರವಾಹ ಶೀತ ಪ್ರವಾಹವಾಗಿದ್ದು, ಆಫ್ರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರ ಮಡೇರಿಯಾ ಹಾಗೂ ವರ್ಡೆ ಭೂಶಿರಗಳ ನಡುವೆ ಹರಿಯುವುದು. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಬೆಫಿನ್ ಅಖಾತ ಮತ್ತು ಡೇವಿಸ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುವ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ಶೀತ ಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹ ಎನ್ನುವರು. ಇದು ನ್ಯೂಫೌಂಡ್ ಲೆಂಡ್ ಬಳಿ ಎರಡು ಶಾಖೆಗಳಾಗುವುದು. ಒಂದು ಕೋಬಾಟ್ ಪ್ರವಾಹ. ಇದು ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಅಖಾತವನ್ನು ಮತ್ತು ಇನ್ನೊಂದು ಜಲಸಂಧಿ ಪ್ರವಾಹ ಇದು ನೈರುತ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರಧಾನ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಸೇರುವುದು.

ದಕ್ಷಿಣ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಪ್ರವಾಹ: ದಕ್ಷಿಣ ವಿಷುವದ್ ವೃತ್ತ ಪ್ರವಾಹ ಬ್ರಜಿಲ್‌ನ ಕೇಪ್‌ಕಾನ್‌ರೋಕ್‌ನಿಂದ ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಎರಡು ಶಾಖೆಗಳಾಗುವುದು. ಒಂದು ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಉತ್ತರ ವಿಷುವದ್ ವೃತ್ತ ಪ್ರವಾಹ ಸೇರುವುದು. ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಖೆ ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಪ್ರವಾಹವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವುದು. ಅನಂತರ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವ ವಲಯದ ಫಾಕ್ಲೆಂಡ್ ಶೀತ ಪ್ರವಾಹ ಸೇರುವುದು. ಸು. 40^{0} ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು 1839 ರಲ್ಲಿ ವಿಲ್ಕಸ್ ಎಂಬುವವನು ಶೋಧಿಸಿದ. ಬ್ರಜಿಲ್ ಮತ್ತು ಫಾಕ್ಲೆಂಡ್ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ಶೀತ ಪ್ರವಾಹವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದು. ಆಫ್ರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಇದನ್ನು ಬೆಂಗ್ವೆಲಾ ಪ್ರವಾಹ ಎನ್ನುವರು. ಅನಂತರ ಇದು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಚಲಿಸಿ ಕಾಂಗೋ ನದಿ ಅಳಿವೆಯ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ವಿಷುವದ್ ವೃತ್ತ ಪ್ರವಾಹ ಸೇರುವ ಮೂಲಕ ಒಂದು ಆವರ್ತವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವುದು. (ಎನ್.ಎಲ್.)

ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸನ್ನದು: ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ಅವುಗಳ ನಾಯಕರೂ ನಡೆಸಿದ ಅನೇಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸನ್ನದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಒಂದು ಮೈಲಿಗಲ್ಲಾಗಿದೆ. ಅದು ಈಗಿನ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಡಿಗಲ್ಲೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಸನ್ನದು 1941 ಆಗಸ್ಟ್ 14ರಂದು ಪ್ರಪಂಚದ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾದ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ದೇಶಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಯಿತು. ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಪರವಾಗಿ ಆಗಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಫ್ರಾಂಕ್ಲಿನ್ ರೂಸ್ವೆಲ್ಟರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ದೇಶದ ಪರವಾಗಿ ಆಗಿನ ಮಹಾ ಪ್ರಧಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದ ವಿನ್‌ಸ್ಟನ್ ಚರ್ಚಿಲರು ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಯುದ್ಧದ ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸಿ ಒಂದು ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದ ಅನಂತರ ಅವರಿಬ್ಬರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಈ ಸನ್ನದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಯಿತು. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದಕ್ಕೂ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಪ್ರಪಂಚದ ಭವಿಷ್ಯದ ಏಳಿಗೆಗೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕೆಂದು ಎರಡು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ಈ ಕೆಲವು ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

1. ಎರಡು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸ್ವಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಸ್ತರಣೆಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬಾರದು. 2. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ದೇಶದ ಜನಗಳ ಅಭಿಲಾಷೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳೂ ಆಗಕೂಡದು. ಅಂಥ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಎರಡು ದೇಶಗಳೂ ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. 3. ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಜನರೂ ತಮಗೆ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಸರ್ಕಾರ ಬೇಕೊ ಅಂಥದನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಮತ್ತು ಅವರ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಎರಡು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ಗೌರವಿಸುತ್ತವೆ. 4. ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೂ ಎರಡು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತವೆ. 5. ಎರಡು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಭದ್ರತೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಜನರ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಶ್ರಮಿಸುತ್ತವೆ. 6. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿ, ಜನರನ್ನು ಯುದ್ಧಭೀತಿಯಿಂದ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕೊರತೆಗಳಿಂದ ಪಾರುಮಾಡಲು ಎರಡು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ. 7. ಸಮುದ್ರಯಾನದ ಹತೋಟಿ ಯಾವ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹಕ್ಕಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಜನರೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವ ಭಾಗಕ್ಕಾದರೂ ಹೋಗುವಂತೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲು ಎರಡು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತವೆ. 8. ಯುದ್ಧವನ್ನೂ ಆಕ್ರಮಣ ಭೀತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದನ್ನೂ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ನಿಷೇಧಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವ ರಾಷ್ಟ್ರವೂ ಬಲಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡದಂತೆ ಎರಡು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಈ ಮೇಲಿನ ಎಂಟು ತತ್ತ್ವಗಳು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸನ್ನದಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಇವು ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಾಜಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸನ್ನದಿಗೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಸ್ಥಾನ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. (ಎಂ.ಕೆ.ಆರ್.)

ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ: ಭೂಮಿಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ 20 ಭಾಗ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ. ದೊಡ್ಡ ಮಹಾಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು. ಇದು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ಐಸ್ಲೆಂಡ್ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬೋವೆಲ್ ದ್ವೀಪದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಯುರೋಪು, ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡಗಳು, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡಗಳೂ ಇವೆ.

ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 8,24,63,802 ಚ.ಕಿಮೀ ಈ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅನೇಕ ಸಮುದ್ರಗಳೊಡನೆ ಇದರ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 68 ದಶಲಕ್ಷ ಚ.ಕಿಮೀ. ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ಆಖಾತ, ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ, ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ, ಮೆಡಿಟೆರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ, ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ, ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಮುಂತಾದವು ಈ ಸಾಗರದ ಶಾಖೆಗಳು. ಇದಕ್ಕಲ್ಲದೆ ಬೇರಾವ ಸಾಗರಕ್ಕೂ ಅಷ್ಟೊಂದು ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳು ಬಂದು ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಸಾಗರದ ಮೂಲಕ ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತ ಹಾದು ಹೋಗುವುದರಿಂದ, ಇದನ್ನು ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಸರಾಸರಿ ಆಳ 3.2 ಕಿಮೀ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಖಂಡಾವರಣ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಳ ಕಡಿಮೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಐಸ್ಲೆಂಡ್‌ನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಬೊವೆಟ್ ದ್ವೀಪದವರೆಗೆ ಹಾವಿನಾಕಾರದ ಮಧ್ಯ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಶ್ರೇಣಿ ಎಂಬ ಜಲಾಂತರ್ಗತ ಪರ್ವತದ ಸಾಲು ಇದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಸು. 3000 ಮೀ ನೀರಿದೆ. ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತ ಹಾದುಹೋಗುವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರೊಮಾಚ್ ಫೆರ‍್ರೊ ಎಂಬ ಕಣಿವೆಯುಂಟು. ಇದರ ಆಳ 5000 ಮೀ. ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಶ್ರೇಣಿಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಡಾಲ್ಫಿನ್ ಶ್ರೇಣಿ ಎಂದೂ ದಕ್ಷಿಣದ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಛಾಲೆಂಜರ್ ಶ್ರೇಣಿಯೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಈ ಮಧ್ಯಶ್ರೇಣಿಯ ಮುಳುಗದಿರುವ ಭಾಗ ಅಜ್ಹೋರ್ಸ್, ಸೇಂಟ್ ಪಾಲ್, ಅಸೆನ್ಷಿಯನ್, ಸೇಂಟ್ ಹೆಲಿನಾ, ಟ್ರಿಸ್ಟಾನ್ ಡ ಕೂನ್ಯಾ, ಗಾಫ್, ಬೋವೆಟ್ ಮುಂತಾದ ದ್ವೀಪಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಶಾಖೆಗಳಿವೆ. ವಾಲ್ವಿಸ್ ರಿಡ್ಜ್ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ 30^0 ದ. ಅಕ್ಷಾಂಶದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕದತ್ತ ಹಬ್ಬಿದೆ. ರಯೋಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ರಿಡ್ಜ್ ಎಂಬುದು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಕಡೆಗೆ 30^0 ದ. ಅಕ್ಷಾಂಶದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ವೈವಿಲೆ ಥಾಮ್ಸನ್ ರಿಡ್ಜ್ ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ವಿನ್ಸೆಂಟ್ ರಿಡ್ಜ್ ಎಂಬ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಶ್ರೇಣಿಗಳೂ ಈ ಸಾಗರವನ್ನು ಬ್ರಜಿಲ್, ಅರ್ಜೆಂಟೀನ, ಅಂಗೋಲ, ಕೇಪ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳೆಂದೂ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಹತ್ತಿರದ ಕೇಪ್ ವರ್ಡೆ ಶ್ರೇಣಿ, ಗಿನಿಯಾ ಶ್ರೇಣಿಗಳೆಂದೂ ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೆಸ್ಟ್‌ಇಂಡೀಸ್ ದ್ವೀಪಗಳಿರುವ ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಉಪಸಮುದ್ರ.

ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಆಳದಲ್ಲಿ 1,600 ಕಿಮೀ ಅಗಲವುಳ್ಳ ವಿಶಾಲವಾದ ಟೆಲಿಗ್ರಾಫ್ ಜಲಾಂತರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿದೆ. ಇದು ಉತ್ತರ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಿಂದ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ಪ್ರದೇಶಗಳವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಟೋರಿಕೋ ದಕ್ಷಿಣ ಸ್ಯಾಂಡ್‌ವಿಚ್ ನಾರೆಪ್ ಎಂಬ ಆಳವಾದ ಕೂಪ ಭಾಗಗಳಿವೆ (ಡೀಪ್ಸ್).

ಈ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪ್, ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಈಶಾನ್ಯಭಾಗ, ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿ–ಈ ಭಾಗಗಳು ವಿಶಾಲವಾದ ಖಂಡಾವರಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿವೆ.

ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಗಿನಿ ಆಖಾತದಿಂದ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಆಖಾತದ ವರೆಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆ ಇದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ಹತ್ತಿರವೂ 40^0 ದ ಅಕ್ಷಾಂಶದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಅತಿ ಶೀತಭಾಗಗಳಿವೆ. ಈ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಸಾರ್ಗಾಸೋ ಸಮುದ್ರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಪಾಚಿ ಸಸ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ವಾಯವ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಮಂಜು ಕವಿದಿರುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷ ಅಂಶ.

ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಗಿನಿ ಪ್ರವಾಹ, ಗಯಾನಪ್ರವಾಹ, ಫ್ಲಾರಿಡ ಗಲ್ಫ್‌ಸ್ಟ್ರೀಮ್, ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಪ್ರವಾಹ, ಕ್ಯಾನರೀಸ್ ಪ್ರವಾಹಗಳೂ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ಪ್ರವಾಹಗಳೂ ಕಂಡುಬರುವುವು. ದಕ್ಷಿಣ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಪ್ರವಾಹ, ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರವಾಹ, ಬೆಂಗ್ವೆಲ್ಲಾ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಅಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಯಾಗಿ ಹರಿಯುವುವು. ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರತಿ ಪ್ರವಾಹ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಆವರ್ತವಾರುತಗಳುಂಟಾಗಿ ಬಿರುಗಾಳಿಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ 40^0 ದ. ಅಕ್ಷಾಂಶದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬಿರುಗಾಳಿಗಳು ಬೀಸುವುವು.

ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ಸ್, ಬಹಾಮಾ ಬ್ಯಾಂಕ್ಸ್, ಜಾರ್ಜ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ಸ್, ಸ್ಕಾಷಿಯ ಪ್ರದೇಶ, ಐರಿಷ್ ಸಮುದ್ರ, ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ನೈರುತ್ಯಭಾಗ–ಇವು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಮುಖ್ಯ ಜಲಪ್ರದೇಶಗಳು. ಈ ಸಾಗರ ಪ್ರಪಂಚದ ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯಾಗಿದೆ. (ಎ.ಕೆ.)

ಅಟ್ಲಾಸ್: ಚಿಕ್ಕ ಅಳತೆಯ ಹಲವಾರು ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಪುಸ್ತಕ ಅಥವಾ ಸಂಚಯನವನ್ನು ಅಟ್ಲಾಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಚಿಕ್ಕ ಹಾಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಕೇವಲ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೋರಿಸಲಾಗುವುದು. ಈ ನಕ್ಷೆಗಳು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ನೀಡಬಲ್ಲವು. ಇವುಗಳು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸಲು ಬಹು ಸೂಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಟ್ಲಾಸ್ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿ ಭೂಮಿಯ ವಿವಿಧ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಅಟ್ಲಾಸ್ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಲಾಗಿರುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವುಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ನಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ತಯಾರಾಗಿರುವ ದೇಶಗಳ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗಿರುವುದು. ಪ್ರತಿ ನಕ್ಷೆಯು ಸೂಚನೆ ಅಂದರೆ ಲೆಜೆಂಡ್‌ನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ.

ಅಟ್ಲಾಸ್‌ಗಳನ್ನು ಸಹ ವಿವಿಧ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಇವುಗಳು ಹೊಂದಿರುವ ಮಾಹಿತಿಯೂ ಸಹ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದು. ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಅಟ್ಲಾಸ್, ಸಾಮಾಜಿಕ – ಆರ್ಥಿಕ ಅಟ್ಲಾಸ್, ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಅಟ್ಲಾಸ್, ಜನಗಣತಿಯ ಅಟ್ಲಾಸ್ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಅಟ್ಲಾಸ್ ಪರ್ವತಗಳು: ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಆಫ್ರಿಕದ ವಾಯವ್ಯತೀರಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ 2,400 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು ಮೊರಾಕೊ, ಆಲ್ಜೀರಿಯ ಟ್ಯುನಿಸಿಯಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಈಶಾನ್ಯಭಾಗದಿಂದ ನೈರುತ್ಯದವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಯೂ ಇದೆ. ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಸ್ ಶ್ರೇಣಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ತೀರಕ್ಕೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಜೆಬೆಲ್ ಟೋಬ್‌ಕಲ್ (4165 ಮೀ) ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತ. ಇರ್‌ಹಿಲ್ ಮೊಗಾನ್ (4071 ಮೀ) ಮೊರಾಕೊದ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತವಾಗಿದೆ. ಈ ಶಿಖರಗಳು ವರ್ಷದ ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ಹಿಮದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಶಿಖರಗಳ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಜಾತಿಯ ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಫಾಸ್ಫೇಟುಗಳು ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಗಣಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು : ಸೆಂಟಾದಿಂದ ಟಾನ್ ಭೂಶಿರದವರೆಗೆ ಹರಡಿರುವ ಸಾಗರಿಕ ಶ್ರೇಣಿ. ಘಿರ್ ಭೂಶಿರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರಕ್ಕೆ ಹರಡಿರುವ ಒಳ ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದ ಶ್ರೇಣಿ. ಇಲ್ಲಿಯ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಫಾಸ್ಫೇಟುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಅಡಕಾಕಾರದ ರಾಷ್ಟ್ರ: ಈ ಬಗೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವೃತ್ತಾಕಾರ ಅಥವಾ ಆಯತಾಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ನಕಾಶೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಈ ಆಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕವಾಗಿ ವೃತ್ತಾಕಾರ ಅಥವಾ

ಆಯತಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಇರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವಸತಿಗಳು ಭೌಗೋಳಿಕ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ಅಂತರವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಆಕಾರದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಅನೇಕ ಅನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇರೆಗಳು ಹಲವಾರು ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಅಂತರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಆಕಾರದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ನಡುಗಡ್ಡೆಗಳು ಮತ್ತು ಯಾವುದೇ ಬಿಡಿ ಭಾಗದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೇ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಸಂಪರ್ಕ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ತಲುಪಲು ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಸಮಸ್ಯೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಆಡಳಿತದ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಆಕಾರದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಥಿರತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಸಾಮಾಜಿಕ ಗುಂಪುಗಳು, ವೈವಿಧ್ಯಮಯ, ಭೌತಿಕ ಪರಿಸರ ಇದ್ದಾಗ್ಯೂ ಸಹ ಈ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸರಳವಾದ ಸಂಪರ್ಕ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸಬಹುದು. ಒಂದು ಆದರ್ಶಯುತವಾದ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಜಧಾನಿ ಕೇಂದ್ರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಈ ಆಕಾರದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಥವಾ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಥವಾ ಎರಡರಿಂದಲೂ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರವಲಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಆಕೃತಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಉದಾ: ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಉರುಗ್ವೆ, ಯುರೋಪಿನ ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಪೋಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ಸೂಡಾನ್. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಅಡಿಲೇಡ್: ದಕ್ಷಿಣ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಈ ನಗರ ಟಾರೆನ್ಸ್ ನದೀಮುಖ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ (ದ. ಅಕ್ಷಾಂಶ $34^{0}36'$ ಪೂ. ರೇಖಾಂಶ $138^{0}36'$). ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ 4ನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. 4ನೆಯ ವಿಲಿಯಮ್‌ನ ರಾಣಿಯ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,072,585 (2003).

ಮಳೆಗಾಲದ ಅವಧಿ 122 ದಿನಗಳು. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಸರಾಸರಿ 100 ಸೆಂಮೀ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರ. ಗೋದಿ ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಈಗ ದೊಡ್ಡ ಉದ್ದಿಮೆಗಳು ತಲೆ ಎತ್ತಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಡಿಲೇಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ (1874). (ಎನ್.ಸಿ.ವಿ.)

ಅಣ್ಣಾಮಲೈ: ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯದ ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು. ($10^{0}13'$-$10^{0}31'$ ಉ. ಅಕ್ಷಾಂಶ, $76^{0}52'$-$77^{0}23'$ ಪೂ. ರೇಖಾಂಶ). ಇವು ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು, ಪಾಲ್ಘಾಟ್ ಕಣಿವೆಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವ ಮೂರು ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಗರಿಷ್ಠ ಎತ್ತರ 2425 ಮೀ. ಇವುಗಳ ಇಳಕಲು ಇಳಿಜಾರುಗಳು ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಅಣ್ಣಾಮಲೈ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆನೈಮುಡಿ ಶಿಖರ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದುದು (2680 ಮೀ).

ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀಸ್ ರೂಪಾಂತರಿತ ಶಿಲೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಫೆಲ್ಸ್ಪಾರ್ ಮತ್ತು ಕ್ವಾರ್ಟ್ಜ್ ಎಳೆಗಳು ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಪಾರ್ಫೈರೈಟ್‌ಗಳು ಬೆರೆತಿರುವ ಶಿಲಾಭಾಗಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಉನ್ನತ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ 900 ಮೀ – 1370 ಮೀ ವರೆಗೆ ಕಾಫಿ ಮುಖ್ಯಬೆಳೆ. ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ತೇಗದ ಮರಗಳಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಕರಡಿ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಕಾಡುಕೋಣ, ಸಾರಂಗ, ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಮುಂತಾದ ವನ್ಯಜೀವಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರದ ನೀಲಗಿರಿ ಕಾಡುಟಗರು (ಐಬೆಕ್ಸ್) ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. (ಎಂ.ಎನ್.ವಿ.ಡಿ.)

ಅತ್ಯಲ್ಪ ಸಿಲಿಕಾಂಶಶಿಲೆಗಳು: ಶೇ. 45 ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಸಿಲಿಕಾಂಶವಿರುವ ಶಿಲೆಗಳು (ಅಲ್ಟ್ರಬೇಸಿಕ್ ರಾಕ್ಸ್). ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಶಿಲೆಗಳ ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಫೆಲ್ಸ್ಪಾರ್ ಖನಿಜಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ; ಇದ್ದರೂ ಪ್ರಮಾಣ ಬಹಳ ಅಲ್ಪ. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಅಧಿಕವಿರುವ ವಿಧಗಳು ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಲಿವೀನ್ ಪೈರಾಕ್ಸೀನ್ ಮತ್ತು ಅದಿರು ಖನಿಜಗಳಿವೆ. ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಅಭ್ರಕಗಳು ಕೆಲವು ಬಗೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ.

ಶಿಲಾವಿಧಗಳು: ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಖನಿಜಗಳಿರುವ ಅಥವಾ ಖನಿಜಗಳು ವಿವಿಧ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರಿದೆ. ಈ ಗುಂಪಿನ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲಕಣಶಿಲೆಗಳು. ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣಶಿಲೆಗಳು ಎಂದು ಎರಡು ಗುಂಪು.

ಅತ್ಯಲ್ಪ ಸಿಲಿಕಾಂಶಶಿಲೆಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ: ಅತ್ಯಲ್ಪ ಸಿಲಿಕಾಂಶಶಿಲೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಪ್ಪವಾದ ಸಿಲ್‌ಗಳ (ಉದಾ: ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್‌ನಲ್ಲಿರುವವು) ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಕೊಲಿತ್‌ಗಳ ಹರವಿನ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ (ಉದಾ: ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಬುಷಾವೆಲ್ಡ್ ಶಿಲಾತೊಡಕು, ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಟಿಲ್‌ವಾಟರ್ ತೊಡಕು ಮತ್ತು ಒರಿಸ್ಸದಲ್ಲಿರುವ ಕಿಯೊಂಜಹಾರ್ ಶಿಲಾತೊಡಕು ಮುಂತಾದುವು) ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಶಿಲಾರಸ ಸ್ಫಟಿಕೀಕರಿಸುವಾಗ ಮೊದಲು ರೂಪುಗೊಂಡ ಹರಳುಗಳು ತಳದಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗುವುದರಿಂದ ಇವು ಉಂಟಾಗಿವೆ. ಮೊದಲು ಸ್ಫಟಿಕೀಕರಿಸಿ ಶೇಖರವಾದ ಪದರುಗಳು ಪುನಃ ದ್ರವಿಸಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಡೈಕುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿಂತಾಗ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ರೂಪುಗೊಂಡವು. ಉಳಿದ ಕೆಲವು ಮೊದಲೇ ರೂಪುಗೊಂಡಿದ್ದ ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ಸಿಲಿಕಾಂಶಗಳಿರುವ ಶಿಲೆಗಳ ಮೆಟಸೊಮ್ಯಾಟಿಕ್ ರೂಪಾಂತರದಿಂದಾದುವು. (ಎಸ್.ವಿ.)

ಅಥಣಿ: ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಅದರ ಕೇಂದ್ರ ಬೆಳಗಾಂವಿಯಿಂದ ಬಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿದೆ. $16^{0}.27'$ – $16^{0}.58'$ ಉ. ಅ. ದವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,113 ಚ.ಕಿಮೀ ಇಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಒಂದು ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲು ಇದನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 58 ಸೆಂಮೀ. ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಹತ್ತಿ, ಕಡಲೆಕಾಯಿ, ಜೋಳ, ಕಡಲೆ, ಗೋದಿ, ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯಗಳು, ಸಜ್ಜೆ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವರು. ಕಬ್ಬನ್ನು ಬಾವಿ ನೀರಾವರಿಯಿಂದ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಗೋದಿ, ಕಡಲೆಕಾಯಿ, ಹತ್ತಿ, ಅಡಕೆ, ತೆಂಗು, ಎಣ್ಣೆಬೀಜಗಳು ವಾಣಿಜ್ಯಬೆಳೆಗಳು. ಅಕ್ಕಿ, ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ರೆಗ್ಯುಲೇಟೆಡ್ ಮಾರ್ಕೆಟ್ ಇದೆ. ಹತ್ತಿಗಿರಣಿ, ಎಣ್ಣೆ ಗಿರಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಕೈಮಗ್ಗಗಳು ಇವೆ. (ಎ.ಕೆ.)

ಅಥೆನ್ಸ್: ಗ್ರೀಸ್ ದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿ ಮೆಡಿಟೆರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಈಶಾನ್ಯ ತೀರದಲ್ಲಿದೆ. ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದ್ದು ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಕಣ್ಮನಗಳನ್ನು ಸೆಳೆದಿದೆ. ಐರೋಪ್ಯ ಜನಾಂಗಗಳ ನಾಗರಿಕತೆ ಬೆಳೆದದ್ದು ಇಲ್ಲಿಂದ. ಪ್ರಪಂಚದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಈ ನಗರ ನೀಡಿರುವ ಕಾಣಿಕೆ ಅಪಾರ.

ನಗರದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ, ಈಶಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಮ್ಯೂಸೆಸ್, ನಿಂಫ್ ಮತ್ತು ನಿಕ್ಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಏರೋಪೇಗಸ್ ವಿಭಾಗವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯದ 285 ಮೀ ಎತ್ತರವುಳ್ಳ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಬಯಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಟಿಕ ಮೈದಾನ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೀಫೈಸಸ್ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಲಿಸಾಸ್ ನದಿಗಳಿವೆ. 6 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೂ ಈ ನಗರ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅಕ್ರೋಪೋಲಿಸ್ ಎಂಬುದು ಪ್ರಾಚೀನ ಅಥೆನ್ಸ್ ಪಟ್ಟಣ. ನಿಯೋಪೋಲಿಸ್ ಎಂಬ ಹೊಸನಗರ ಅಕ್ರೋಪೋಲೀಸ್‌ಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಬೃಹತ್ ಅಥೆನ್ಸ್ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 745,514 (2002). ಗ್ರೀಸ್ ದೇಶದ ಕೈಗಾರಿಕೋತ್ಪನ್ನದ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಅಥೆನ್ಸ್ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು– ರೇಷ್ಮೆ, ಉಣ್ಣೆ, ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ, ಯಂತ್ರಸಾಧನಗಳು, ಮತ್ತಿತರ ಜೀವನಾವಶ್ಯಕ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು.

ಅಥೆನ್ಸ್ ನಗರದ ಖ್ಯಾತಿ ಉಳಿದಿರುವುದು ಗ್ರೀಕರು ಬೆಳೆಸಿ ಪೋಷಿಸಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ. ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (1837), ವಿವಿಧ ಕಲಾಸಂಘಗಳು, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆ, ಪ್ರಾಚ್ಯಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ವಿವಿಧ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಗ್ರೀಕ್ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿಯ ಆಲೋಚನಾಸಭೆಯೂ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಹಾಗೂ ಅದರ ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸ್ಮಾರಕಗಳು, ಅವಶೇಷಗಳು ಇಂದಿಗೂ ನಾನಾ ದೇಶಗಳ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಗ್ರೀಕ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಂದರೆ ಅಥೆನ್ಸ್ ಎಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು.

ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅಲಬಾಮ, ಜಾರ್ಜಿಯ, ಓಹಿಯೊ, ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ, ಟೆನೆಸ್ಸಿ ಮತ್ತು ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಥೆನ್ಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಪಟ್ಟಣಗಳಿವೆ.(ಎ.ಎಂ.)

ಅದಿರು: ಗಣಿಯಿಂದ ಹೊರತೆಗೆದ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಹೆಸರಿದೆ (ಓರ್). ವೈಜ್ಞಾನಿಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಲಾಭದಾಯಕವಾದ ಮತ್ತು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಒಂದು ಅಥವಾ ಹಲವಾರು ಖನಿಜಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಶಿಲೆಯೇ ಅದಿರು. ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಖನಿಜಕ್ಕೆ ಲಾಭದಾಯಕ ಬೆಲೆ ದೊರೆಯದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದು ಅದಿರೆನಿಸದೆ ಕೇವಲ ಖನಿಜವೆನಿಸುತ್ತದೆ (ಮಿನರಲ್).

ಅದಿರಿನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಪಯುಕ್ತವಾದ ಹಲಕೆಲವು ಖನಿಜಗಳೂ ಇರುವುದುಂಟು. ಇವನ್ನು ಗ್ಯಾಂಗ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಅದಿರು ಮತ್ತು ಗ್ಯಾಂಗ್ ಖನಿಜಗಳ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಲೋಹ ಖನಿಜವಾದರೂ ಹಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಹ ಖನಿಜವಾದರೂ ಆಗಬಹುದು. ಅನೇಕವೇಳೆ ಇವು ಸಹ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅದಿರು ಖನಿಜವನ್ನು ಗ್ಯಾಂಗ್ ಖನಿಜಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವುದೂ ಸಾಹಸದ ಕೆಲಸವಾದೀತು. ಈ ಬಗೆಯ ಲೋಹ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೆಚ್ಚವೂ ಆದೀತು. ಎಷ್ಟೋ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 20–25 ಟನ್ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಒಂದು ಟನ್ ಅದಿರು ಮಾತ್ರ ದೊರೆಯಬಹುದು.

ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಲೋಹಾಂಶದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದೇ ಖನಿಜದ ವಿವಿಧ ಅದಿರುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಲೋಹಾಂಶವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ– ತಾಮ್ರದ ಅದಿರುಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಹಾಂಶ ನೂರಕ್ಕೆ ಒಂದರಿಂದ ಎಪ್ಪತ್ತೈದರವರೆಗೂ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಶೇಕಡ ಒಂದಂಶವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಅದಿರು ಕಡಿಮೆ ದರ್ಜೆಯದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ತಾಮ್ರವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಒಪ್ಪಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಶೇ. 75 ಲೋಹಾಂಶವನ್ನುಳ್ಳ ಅದಿರನ್ನು ಇಷ್ಟು ಕಷ್ಟವಿಲ್ಲದೆ ಸುಲಭವಾಗಿ, ಹೆಚ್ಚು ಖರ್ಚಿಲ್ಲದೆಯೂ ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಬಹುದು.

ಕೆಲವು ಲೋಹಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಬೆಲೆಯಿರುವ ಕಾರಣ ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ ಅವು ಬಹುಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆತರೂ ಅದಿರಿಗೆ ಬೆಲೆ ಇದೆ. ಅಲಾಸ್ಕಾದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೂನೂ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಅಂಶ ನೂರಕ್ಕೆ ಕೇವಲ 0.00016ರಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಚಿನ್ನಕ್ಕಿರುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಲೆಯ ಕಾರಣ ಅದು ಉತ್ತಮ ಅದಿರೆನಿಸಿದೆ. ಒಂದು ಟನ್ ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 3–4 ಅಂಶಗಳಷ್ಟು ಚಿನ್ನವಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಉತ್ತಮ ಅದಿರೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅದಿರು ಒಂದೇ ಒಂದು ಲೋಹವನ್ನು ಹೊಂದಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಹಲವಾರು ಲೋಹಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರಬಹುದು. ಇವನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸರಳ ಅದಿರು, ಸಂಯುಕ್ತ ಅದಿರು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ, ಅಲ್ಯೂಮಿನಂ, ಕ್ರೋಮಿಯಂ, ತವರ, ಪಾದರಸ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್– ಈ ಲೋಹಗಳ ಅದಿರುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸರಳ ಅದಿರುಗಳು. ಆದರೆ ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ತಾಮ್ರ, ಸೀಸ, ಸತು, ನಿಕ್ಕಲ್, ಕೊಬಾಲ್ಟ್, ಆ್ಯಂಟಿಮನಿ– ಇವು ಸಂಯುಕ್ತ ಅದಿರುಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಕೇವಲ ಒಂದು ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿ ಸೀಸ ಹೀಗೆಯೇ ಬೆಳ್ಳಿ, ಸೀಸ, ಸತು, ತಾಮ್ರ, ಚಿನ್ನ; ತವರ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಸೀಸ, ಸತು: ನಿಕ್ಕಲ್, ತಾಮ್ರ, ಚಿನ್ನ, ಪ್ಲಾಟಿನಂ– ಈ ಲೋಹಗಳ ಸಂಯುಕ್ತಅದಿರುಗಳು ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸರ್ವೆ ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅದಿರುಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ–ಬೆಳ್ಳಿ, ಬೆಳ್ಳಿ–ಸೀಸ, ಸೀಸ–ಸತು, ಸತು–ತಾಮ್ರ, ತಾಮ್ರ–ಚಿನ್ನ, ಕಬ್ಬಿಣ–ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಕಬ್ಬಿಣ–ಟೈಟೇನಿಯಂ, ನಿಕ್ಕಲ್–ತಾಮ್ರ, ನಿಕ್ಕಲ್–ಕೊಬಾಲ್ಟ್, ಕ್ರೋಮಿಯಂ–ಪ್ಲಾಟಿನಂ, ತವರ–ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್, ಮಾಲಿಬ್ಡಿನಂ–ತಾಮ್ರ, ಸತು–ಕ್ಯಾಡ್ಮಿಯಂ– ಇವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ನಂಟನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಲೋಹಾಂಶವೇ ಟೆನರ್. ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶೇಕಡಾವಾರಾಗಿಯೋ ಅಥವಾ ಅಮೂಲ್ಯ ಲೋಹಗಳಾದಲ್ಲಿ ಟನ್ನಿಗೆ ಇಷ್ಟು ಗ್ರಾಂಗಳೆಂದೋ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಲೋಹಕ್ಕೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಬೆಲೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಅದಿರಿನ ಟೆನರ್ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಲೋಹದ ಬೆಲೆ ಹೆಚ್ಚಿದಷ್ಟೂ ಅದರ ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಅದಿರುಗಳಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಬೆಲೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಲಾಭದಾಯಕವೆನಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ನೂರಕ್ಕೆ 35 ರಿಂದ 50ರಷ್ಟು ಲೋಹಾಂಶವಿದ್ದರೆ ಸಾಕು. ಆದರೆ ತಾಮ್ರದ ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಶೇ. 0.8% ರಷ್ಟೂ ಚಿನ್ನದ ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ 1/1000ರಷ್ಟು ಲೋಹಾಂಶವಿದ್ದರೆ ಸಾಕು.

ಅನೇಕ ಅದಿರುಗಳು ಲೋಹ ಖನಿಜಗಳಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಅಲೋಹ ಖನಿಜಗಳೂ ಹೌದು. ಇವನ್ನು ಒಪ್ಪಮಾಡಿದಾಗ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತೇವೆ. ಉದಾ: ಮ್ಯಾಲಕೈಟ್ ಎಂಬ ಅದಿರಿನಿಂದ ತಾಮ್ರ, ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಅದಿರಿನಿಂದ ಅಲ್ಯೂಮಿನಂ ಮತ್ತು ಸೆರುಸೈಟ್ ಅದಿರಿನಿಂದ ಸೀಸ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅದಿರು ಖನಿಜಗಳು ಸಹಜ ಲೋಹಗಳಾಗಿಯೂ ದೊರೆಯಬಹುದು, ಇಲ್ಲವೆ ಇತರ ಖನಿಜ ಅಥವಾ ಧಾತುಗಳ ಸಂಯೋಗದೊಡನೆಯೂ ದೊರೆಯಬಹುದು. ಆದಾಗ್ಯೂ ಅನೇಕ ಅದಿರುಗಳು ಎರಡನೆಯ ದರ್ಜೆಯವು.

ಒಂದು ಲೋಹಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಅದಿರು ಎನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ. ಒಂದೇ ಲೋಹಕ್ಕೆ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಅದಿರುಗಳೂ ಇರಬಹುದು. ಉದಾ: ಚಾಲ್ಕೊಸೈಟ್, ಬೋರ್ನೈಟ್, ಚಾಲ್ಕೊಪಿರೈಟ್, ಕ್ಯುಪ್ರೈಟ್, ಮ್ಯಾಲಕೈಟ್ ಇವೆಲ್ಲ ತಾಮ್ರದ ಅದಿರುಗಳು. ಇವು ಒಂದೇ ನಿಕ್ಷೇಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಬಹುದು. ಹೀಗೆಯೇ ಒಂದೇ ಅದಿರಿನಿಂದ ಹಲವಾರು ಲೋಹಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಉದಾ: ಸ್ಟೆನೈಟ್ ಅದಿರಿನಿಂದ ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಸತುವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. (ಎಂ.ಎನ್.ವಿ.)

ಅದಿಲಾಬಾದ್: ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಗೋದಾವರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣ. ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯಿಂದ ಕಾಶಿಗೆ ಹೋಗುವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಾಗಪುರ ಮತ್ತು ಹೈದರಾಬಾದ್ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಮಧ್ಯರೈಲ್ವೆಯ ಮುದ್‌ಖೇಡ್ ಶಾಖೆಯ ಕೊನೆಯ ನಿಲ್ದಾಣ. ನಾಗಪುರದಿಂದ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ 180 ಕಿಮೀ ($19^0.4'$ ಉ. ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು $78^0.33'$ ಪೂ. ರೇಖಾಂಶ) ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,50,600. ಅನೇಕ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಚೇರಿಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಿಂದು ದೇವಾಲಯವಿದ್ದು ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ; ಅಲ್ಲದೆ ಇದು ಧಾನ್ಯಸರಕುಗಳ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ ಸ್ಥಳ.

ಅದಿಲಾಬಾದಿನ ವಾಯುವ್ಯದಿಕ್ಕಿಗೆ 60 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮಹುರ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕೋಟೆಯಿದೆ. 14–16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಬಹಮನಿ ಮತ್ತು ಇಮಾದ್‌ಷಾಹಿ ಸುಲ್ತಾನರ ಕಾಲದ ಅವಶೇಷಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ.

ಅದಿಲಾಬಾದ್ ತಾಲ್ಲೂಕು ಹಾಗೂ ಜಿಲ್ಲೆ: ಗೋದಾವರಿ ಮತ್ತು ಪೆನಗಂಗ ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 600 ಮೀ ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 10,500 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 12,50,850. ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು– ಗೋದಾವರಿ ಮತ್ತು ಪೆನಗಂಗ.

ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಅಥವಾ ಸತ್ಮಲಪರ್ವತ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಗ್ನೇಯ–ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 100 ಸೆಂಮೀ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಸಂಪದ್ಭರಿತ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ತೇಗ, ಎಬೊನಿ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ವನ್ಯಮೃಗ ಬೇಟೆ ಬಹಳವಾಗಿತ್ತು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಬತ್ತ, ಗೋದಿ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜಗಳು ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ.

ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಗಂಧಕ ದೊರಕುವುದು. ಇತರ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವೆಂದರೆ ಕಾಗದ, ರೇಷ್ಮೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮತ್ತು ಆಟದ ಸಾಮಾನುಗಳು. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಅಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ಯಾವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲದ ಲಭ್ಯತೆಗಿಂತ ಅಧಿಕ ಅಥವಾ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇದೆಯೋ ಅಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ರೀತಿಯಿಂದ ಉದ್ಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಮುಗಿದುಹೋಗಿ ಕೊರತೆಯುಂಟಾಗುವುದು. ಅಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಹಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ತಲೆದೋರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ನಿರುದ್ಯೋಗ, ಕಡಿಮೆ ತಲಾದಾಯ, ಬಡತನ, ಜೀವನಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕುಸಿತ, ಆಹಾರದ ಕೊರತೆ, ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ವಲಸೆಹೋಗುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ. (ಎಸ್.ಐ.ಬಿ.)

ಅಧಿಕವರ್ಷ: ಒಂದು ಅಧಿಕ ದಿನವುಳ್ಳ ಅಥವಾ 366 ದಿವಸಗಳುಳ್ಳ ವರ್ಷ. 4 ರಿಂದ ಭಾಗವಾಗುವ ಕ್ರಿ.ಶ.ದ ವರ್ಷಸಂಖ್ಯೆ (ಲೀಪ್ ಇಯರ್). ಶತಮಾನ ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇರುವ ನಿಯಮ ಬೇರೆ. ಅಧಿಕ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಫೆಬ್ರವರಿ ಮಾಹೆ 28 ದಿನಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ 29 ದಿನಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಈ ಗಣನೆ ರೋಮ್‌ದೊರೆ ಜ್ಯೂಲಿಯಸ್ ಸೀಸರನ ಕಾಲದಿಂದ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಭೂಮಿ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವ ವೇಳೆ 365.25636 ದಿನಗಳು; ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ $365^1/_4$ ದಿನಗಳು. ಅನುಕೂಲದದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 365 ದಿವಸಗಳೆಂದು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಉಳಿದ $^1/_4$ ದಿನವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಈ ಲೆಕ್ಕದಂತೆ ಒಂದು ದಿನವನ್ನು ಆ ವರ್ಷದ ಫೆಬ್ರವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಒಂದು ಹೆಚ್ಚಿನ ದಿನ ಬರುವ ವರ್ಷ ಅಧಿಕವರ್ಷ. ಇದರಿಂದ ವರ್ಷದ ಸರಾಸರಿ ಅವಧಿ 365.25 ದಿನಗಳು ಆಗುತ್ತವೆ. ಇದು ಋತುಗಳು ನಿರ್ಮಿಸುವ ವರ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ದೋಷಪ್ರಮಾಣ 400 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಅಧಿಕ ದಿವಸಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ 400 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ದಿನಗಳಷ್ಟು ಕಳೆಯಬೇಕು. ಶತಮಾನದ ಸಂಖ್ಯೆ 4 ರಿಂದ ಭಾಗವಾದರೆ ಮಾತ್ರ (ಉದಾ: 2000, 2400 ಇತ್ಯಾದಿ; 1900, 2100, ಇತ್ಯಾದಿ ಅಲ್ಲ) ಆ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭವರ್ಷ ಅಧಿಕವರ್ಷವೆಂದು ಪೋಪ್ ಗ್ರೆಗೊರಿ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದ. ಈ ತೀರ್ಮಾನದಂತೆ, ವರ್ಷದ ಸರಾಸರಿ ಅವಧಿ 365.2425 ದಿನಗಳು ಆಗುತ್ತವೆಯಲ್ಲದೆ 400 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ 97 ಅಧಿಕವರ್ಷಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಗ್ರೆಗೊರಿಯ ವರ್ಷಮಾನ ಋತುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಿಂಚಿತ್ ಅಧಿಕವಾಗಿ, 4000 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸು. ಒಂದು ದಿವಸದಷ್ಟು ದೋಷ ಪ್ರಮಾಣವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. (ಸಿ.ಎನ್.ಎಸ್.)

ಅನಂತಪುರ: ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ಅದರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ನಗರ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಗುಂತಕಲ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,50,000. ಇತಿಹಾಸದ ಪ್ರಕಾರ ಅನಂತಪುರವನ್ನು ವಿಜಯನಗರದ ಒಬ್ಬ ದಿವಾನ ತನ್ನ ಪತ್ನಿ ಆನಂದಳ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ: 19,130 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 35,68,871. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಎರ್ರಕೊಂಡ ಎಂಬ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಅನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ಅತ್ಯಂತ ಶುಷ್ಕಪ್ರದೇಶ. ಬಹುಭಾಗ ಕೆಂಪುಮಣ್ಣಿನಿಂದಲೂ ಬಂಜರುಗುಡ್ಡಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ನವಣೆ, ಸಜ್ಜೆ, ಕಾಳು ಮತ್ತು ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಬತ್ತವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬೆಳೆಯಲಾಗುವುದು. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಅನಟೋಲಿಯ: ತುರ್ಕಿಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 4,59,387 ಚಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 25 ಮಿಲಿಯನ್, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪಾಂಟಿಕ್ ಪರ್ವತ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಟಾರಸ್ ಪರ್ವತ ಇವೆ. ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾಗುತ್ತ ಅರ್ಮೀನಿಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸೇರುವುದು; ಆದರೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನವನ್ನು ತಲುಪುವುದು. ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 760 ಮೀ ತುರ್ಕಿಯ ರಾಜಧಾನಿ ಅಂಕಾರ ಪಟ್ಟಣ ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ.

ಇದು ವಿಚಿತ್ರ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅತಿಶೀತದಿಂದ ಕೂಡಿ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಶಾಖದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶುಷ್ಕ ವಾತಾವರಣವಿರುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ರಷ್ಯದ ಸ್ಟೆಪ್ಪಿ ಮಾದರಿಯದು. ಫಲವತ್ತಾದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿವೆ. ಪಶುಪಾಲನೆ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಇದು ಅಂಗೋರ ಮೇಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಥಳ. ಮಳೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಗೋದಿ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಸೇಬು ಮೊದಲಾದ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನೂ ಅಫೀಮನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುವರು.

ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರ ಸರಹದ್ದಿನ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ದೊರಕುವುದು. ಮಧ್ಯ ಅನಟೋಲಿಯದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಸಿಗುವುದು. ಇಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ಕಾರಾಬುಕ್ ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತದೆ. ತಾಮ್ರ, ಕ್ರೋಮೈಟ್, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಮತ್ತು ಪಾದರಸ ಇಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಇತರ ಖನಿಜಗಳು. ಸಕ್ಕರೆ ಮತ್ತು ಹಿಟ್ಟಿನ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಅನಾಕ್ಸಿಮ್ಯಾಂಡರ್: ಪ್ರಶ.ಪೂ. 611–547 ಗ್ರೀಕ್‌ದೇಶದ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ ಹಾಗೂ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ, ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲಕಾರಿ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ. ಅಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಪಟವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ರಚಿಸಿದ ಖ್ಯಾತಿ ಇವನದು. ಇಂದಿನ ಟರ್ಕಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮಿಲೆಟಸ್‌ನಗರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಈತ ಗ್ರೀಕರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಥೇಲ್ಸ್ ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ. ಅಯನಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಮತ್ತು ವಿಷುವದ್ ಸಂಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ನೆರಳುಗಡಿಯಾರದ ಸಮತಲಕಂಬಿ ಅಂದರೆ ಕಂಬವನ್ನು (ನೋಮನ್ ಉಪಕರಣ) ಬಳಸಿದವರಲ್ಲಿ ಈತ ಮೊದಲಿಗ. ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯದ ಜನರು ಆವಿಷ್ಕರಿಸಿದ್ದ ನೋಮನ್ ಉಪಕರಣವನ್ನು ಗ್ರೀಕರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಿದ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದರ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಸೂರ್ಯ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಮೇಲೇರಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಅನಂತರ ಕೆಳಗಿಳಿದಂತೆ ಕಂಬದ ನೆರಳಿನ ಉದ್ದ ಏರುಪೇರಾಗುವುದು. ಇದರ ಆಧಾರದಿಂದ ಕಾಲವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಮಾಡಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಇದನ್ನೇ ಮೆರೈಡ್ ಅಂದರೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದಲೇ ಮೆರಿಡಿಯನ್ ಪದ ಬಳಕೆಗೆ

ದ ದಿ ೦ ಬ

ಅನಾಕ್ಸಿಮ್ಯಾಂಡರನ ನಕ್ಷೆಯ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಸ್ ದೇಶವಿರುವಂತೆ ತೋರಿಸಲಾಗಿದ್ದಿತು. ಈತನಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಚಿತ್ರಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಅನಾಕ್ಸಿಮ್ಯಾಂಡರ್ ನಕ್ಷೆಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ನಿರೂಪಿಸಿ ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣನಾದ. ಈ ನಕ್ಷೆ ವೃತ್ತಾಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದು ನಡುವೆ ಭೂಭಾಗವಿದ್ದು ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಸಾಗರವಿರುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದ್ದಿತು. (ಸಿ.ವೈ.ಪಿ.)

ಅನಾಕ್ಸೊಗೊರಾಸ್ : ಪ್ರಶ.ಪೂ. 500–428 ಗ್ರೀಕ್ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ, ಐಯೋನಿಯನ್ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಪಂಥದ ಸದಸ್ಯ. ಈತ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವಿಕಾಸ ಪಡೆದು ಗ್ರೀಕ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿರೂಪವೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಥೆನ್ಸ್‌ಗೆ ಬಂದು ಸು. 30 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ವಾಸ್ತವ್ಯ ಹೂಡಿದ. ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಮಾನವಿಕ ವಿಷಯಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಆಸಕ್ತಿಯಿದ್ದರೂ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಈತ ಆಗಾಗ ಆಕಾಶಕಾಯಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿ, ಆ ಬಗ್ಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸೃಷ್ಟಿಸುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಂಡಿದ್ದು ಉಂಟು. ಗ್ರಹಣಗಳು, ಉಲ್ಕೆಗಳು, ಕಾಮನ ಬಿಲ್ಲು ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯ ಮೊದಲಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ.

ಆಕಾಶಕಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ಲೋಹದ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಗಳೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ. ಆಕಾಶಕಾಯಗಳು ಪೃಥ್ವಿಯಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡ ಶಿಲೆಗಳ ರಾಶಿಯಾಗಿದ್ದು ಅವು ಅತ್ಯಂತ ವೇಗದ ಅಕ್ಷಭ್ರಮಣೆಯಿಂದ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತವೆಂಬುದು ಈತನ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಆಕಾಶಕಾಯಗಳು ಅಪಾಯಕಾರಿಗಳೆಂಬ ವಿಚಾರವೂ ಈತನಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಈತ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಕುರಿತು ಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಮಾತ್ರ ಲಭ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪರಿಕಲ್ಸ್ ರಾಜಕೀಯ ವಿರೋಧಿ ಮತ್ತು ಇವನ ಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಾದ ವಿವಾದದಿಂದಾಗಿ ಇವನ ಜೀವಿತದ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳು ದುರಂತಮಯವಾದ್ದವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಇವನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರನ್ನು ಕೆರಳಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಈತನೊಬ್ಬ ಅಪಾಯಕಾರಿ ಮನುಷ್ಯನೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವ ಮಟ್ಟವನ್ನೂ ಮುಟ್ಟಿತ್ತು. ಇವನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಯಿತು. ಪೆರಿಕ್ಲಿಸ್ ಬಹಳವಾಗಿ ಹೆಣಗಾಡಿ ಇವನನ್ನು ಬಂಧನದಿಂದ ವಿಮುಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಈತ ಅಥೆನ್ಸಿನಿಂದ ಐಯೋನಿಯದ ಲ್ಯಾಂಪ್‌ಸಕಸ್‌ಗೆ ತೆರಳಿದ. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 428ರಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ. ಅಲ್ಲಿನ ಜನರು ಇವನ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥ ಒಂದು ಸ್ತಂಭವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದನ್ನು ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ನೈಜತೆ (ಮೈಂಡ್ ಎಂಡ್ ಟ್ರೂತ್) ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರೆದರು. ಇವನ ಅನೇಕ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳು ಸಿಸಿಲಿಯಲ್ಲಿ 6ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು. (ಎಂ.ಪಿ.)

ಅನುರಾಧಪುರ: ಉತ್ತರ ಶ್ರೀಲಂಕದ ಮಧ್ಯಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ (ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ $8^0.20'$, ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶ $88^0.30'$). ಕೊಲಂಬೊದಿಂದ ಸು. 205 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಕೊಲಂಬೊ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ತಮಿಳರ ಮುಖ್ಯ ನಗರವಾದ ಜಾಫ್ನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 10ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀಲಂಕದ ಪ್ರಾಚೀನ ನಗರ. ಈಗಲೂ ಇದು ಬೌದ್ಧರ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಿಲೋನ್–ಜಾಫ್ನ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಅನುರಾಧಪುರ ಬೇಗನೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. ಸುತ್ತಣ ಕಾಡು ಕಡಿದು ಹೊಸ ಹಾಗೂ ದುರಸ್ತುಮಾಡಿದ ಕೆರೆಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬತ್ತದ ಬೆಳೆಗೆ ಅನುಕೂಲ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಟಾಲೆಮಿಯ ಭೂಪಟದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಅನುರಾಧಗ್ರಾಮನ್ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಕೆ.ಆರ್.)

ಅಶೋಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮಗ ಮಹೇಂದ್ರ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಂದ 12 ಕಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿರುವ ಮಹಂತಲೆ ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವನ್ನು ತಂದನೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಬುದ್ಧನಿಗೆ ಬೆಳಕು ಕೊಟ್ಟ ಪವಿತ್ರ ಬೋಧಿವೃಕ್ಷದ ಒಂದು ಶಾಖೆಯನ್ನು ತಂದು ಈ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟಿದ್ದು ಈಗಲೂ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಇದನ್ನು ಬುದ್ಧಗಯೆಯಿಂದ ತರಲಾಯಿತು ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದುದರಿಂದ ಈ ನಗರ ಒಂದು ಪುಣ್ಯಸ್ಥಳ ಎನಿಸಿದೆ. ಇದನ್ನು ಯುನೆಸ್ಕೊ 1982 ರಲ್ಲಿ ವರ್ಲ್ಡ್ ಹೆರಿಟೇಜ್ ಸೈಟ್ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 746466. (ಎ.ಎಂ.ಎ.)

ಅನುರೂಪ ಪ್ರಕ್ಷೇಪ: ಗೋಳದ ಮೇಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಆಕಾರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕ್ಷೇಪದ ಮೇಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಆಕಾರಗಳು ಏಕರೀತಿಯಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಅನುರೂಪತೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೆ ಅನುರೂಪ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಗಳೆನ್ನುವರು. ಅನುರೂಪ ಪ್ರಕ್ಷೇಪದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ರೀತಿಯು ಆಕಾರ ಹಾಗೂ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಗೋಳದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಲಂಬವಾಗಿ ಛೇದಿಸುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅನುರೂಪ ಪ್ರಕ್ಷೇಪದಲ್ಲಿಯೂ ಅವುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಲಂಬವಾಗಿದ್ದು ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ನೈಜವಾಗಿ ರೂಪಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಬದಲಾಗಿ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಅನ್ನಪೂರ್ಣ: ನೇಪಾಲದಲ್ಲಿನ ಹಿಮಾಲಯದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಉನ್ನತಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ. ಕಾಳಿ, ಗಂಡಕಿ ಮತ್ತು ಮರ್ಯಾಂದಿ ನದೀಕಣಿವೆಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದು, ಅನ್ನಪೂರ್ಣವೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಉನ್ನತ ಶಿಖರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅನ್ನಪೂರ್ಣ–I: 8000

ಮೀ, ಅನ್ನಪೂರ್ಣ–II: 7890 ಮೀ: ಇವೆರಡು ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ತುದಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಅನ್ನಪೂರ್ಣ–III: 7532 ಮೀ, ಅನ್ನಪೂರ್ಣ–IV: 7,480 ಮೀ. ಇವೆರಡು ಮಧ್ಯಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿವೆ.

ಅನ್ನಪೂರ್ಣ ಶಿಖರ

ಅನ್ನಪೂರ್ಣ–I: ಜಗತ್ತಿನ ಉತ್ತುಂಗ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದನೆಯದು. 1950ರವರೆಗೆ ಇದರ ಅಸ್ತಿತ್ವ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಯುರೋಪಿಯನ್ ಪರ್ವತಾರೋಹಿಗಳು ಕಾಳಿ, ಗಂಡಕಿ ನದೀಕಣಿವೆಗಳ ವಾಯವ್ಯದಿಕ್ಕಿಗಿರುವ ಧವಳಗಿರಿಯನ್ನು ಏರಲು ಹೊರಟು ದಾರಿಕಾಣದೆ ಅನ್ನಪೂರ್ಣ ಶಿಖರದ ಕಡೆ ಹೊರಟರು. ಆಗ ಅದನ್ನೇ ಜಗತ್ತಿನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಮೊರಿಸ್ ಹರ್‌ಜಾಗ್ ಎಂಬುವನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಪರ್ವತಾರೋಹಿ ತಂಡ ಈ ಶಿಖರಾರೋಹಣದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಐದು ಶಿಬಿರಗಳನ್ನು ನೋಡಿ (ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಶಿಬಿರಸ್ಥಾನ 7450 ಮೀ) 1950ರ ಜೂನ್ 3ನೆಯ ತಾರೀಖು ಹರ್‌ಜಾಗ್ ಮತ್ತು ಲೂಯಿಸೆ ಲಾಚೆನೆಲ್ ಶಿಖರದ ಉತ್ತುಂಗಸ್ಥಾನವನ್ನು ತಲುಪಿದರು. ಆದರೆ ಅವರೋಹಣಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ತಂಡದ ನಾಯಕರು ದುರದೃಷ್ಟಕರ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಹಿಮಾಲಯದ ಉನ್ನತ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಹತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಉತ್ತುಂಗಶಿಖರ. ಎಚ್.ಬಿಲ್ಲರ್, ಎಚ್. ಸ್ವೆಯಿನ್‌ಮೆಟ್ಜ್ ಮತ್ತು ಜೆ. ವೆಲೆನ್‌ಕಾಂಪ್ ಎಂಬುವರು 1955 ಮೇ 30ರಂದು ಅನ್ನಪೂರ್ಣ–Iನ್ನು ಹತ್ತಿದರು. 1960 ಮೇ 17 ರಂದು ಜೆ.ಓ.ಎಮ್. ರಾಬರ್ಟ್ಸನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಆರ್. ಗ್ರಾಂಟ್ ಮತ್ತು ಸಿ.ಜೆ. ಗೊನಿಂಗ್‌ಟನ್ ಎಂಬುವರು ಅನ್ನಪೂರ್ಣ–IIನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಹತ್ತಿದರು. (ಕೆ.ಆರ್.)

ಅನ್ಯಶಿಲೆ: ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅನ್ಯ ಜಾತಿಯ ಶಿಲೆ (ಕ್ಸೆನೊಲಿತ್). ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಬಣ್ಣದ ಗ್ರಾನೈಟ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪನೆಯ ತೇಪೆಗಳಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಹುಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಛಿದ್ರಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಹಲವಾರು ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಭೂಗರ್ಭದಿಂದ ಮ್ಯಾಗ್ಮ ಮೇಲ್ಪದರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ತೂರಿ ಬರುವಾಗ, ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಒಡೆದುಚೂರಾಗುತ್ತವೆ. ಹಲ ಕೆಲವು ಚೂರುಗಳು ಹಾದು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಮ್ಯಾಗ್ಮದೊಡನೆ ಸೇರಿ ಅನ್ಯಶಿಲೆಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವು ಅಗ್ನಿ, ಜಲಜ ಅಥವಾ ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿರಬಹುದು. ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಅನ್ಯಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಪರಸ್ಪರ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಅನ್ಯಶಿಲೆ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಯ ರೂಪರೇಷೆಗಳನ್ನೇ ಹೋಲುವುದೂ ಉಂಟು. (ಎಸ್.ಕೆ.ವಿ.)

ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತಗಳು: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿರುವ ತಗ್ಗಾದ, ಗುಂಡು ಆಕೃತಿಯ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮತ್ತು ವಿಚ್ಛೇದಿತ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳ ಪ್ರದೇಶ. ಇದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರತೀರಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲಬಾಮದಿಂದ ನ್ಯೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನವರೆಗೆ 2400 ಕಿಮೀ ಹಬ್ಬಿ ಕ್ವಿಬೆಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ 160 ರಿಂದ 400 ಕಿಮೀ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನಾವರಿಸಿದ್ದ ಅರಣ್ಯ ಈಗ ವಿರಳವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ರಾಕಿ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಷ್ಟೇ ಇವು ಭವ್ಯವಾಗಿವೆ. ಪರ್ವತಗಳ ಎತ್ತರ 900 ರಿಂದ 1500 ಮೀ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶ್ರೇಣಿಗಳೆಂದರೆ ಜಾರ್ಜಿಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಕೆರೊಲಿನಾದ ಬ್ಲೂರಿಡ್ಜ್ ಪರ್ವತಗಳು, ಟೆನ್ನೆಸಿ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಕೆರೊಲಿನಾದ ದಿ ಗ್ರೇಟ್ ಸ್ಮೋಕಿ ಪರ್ವತಗಳು ಮತ್ತು ಟೆನ್ನೆಸಿ ಮತ್ತು ಕೆಂಟಕಿಯಲ್ಲಿನ ಕಂಬರ್‌ಲೆಂಡ್ ಪರ್ವತಗಳು. ಮಧ್ಯದ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಜೀನಿಯ ಬ್ಲೂರಿಡ್ಜ್ ಪರ್ವತಗಳು ಮತ್ತು ವರ್ಜೀನಿಯಗಳು ಮೇರಿಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯಗಳ ಅಲೆಘನಿ ಪರ್ವತಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಉತ್ತರದ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಕ್ಯಾಟ್‌ಸ್ಕಿಲ್ ಮತ್ತು ಆಡಿರೊಂಡಾಕ್ ಪರ್ವತಗಳು, ವರ್ ಮಾಂಟ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರೀನ್ ಪರ್ವತಗಳು ಮತ್ತು ನ್ಯೂ ಹ್ಯಾಂಪ್‌ಷೈರ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ವೈಟ್ ಪರ್ವತಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರಗಳೆಂದರೆ ದಿ ಗ್ರೇಟ್ ಸ್ಮೋಕಿ ಪರ್ವತದ ಮೌಂಟ್ ಮಿಚ್ಚೆಲ್ (2030 ಮೀ), ಮತ್ತು ಬ್ಲೂರಿಡ್ಜ್ ಪರ್ವತದ ಕ್ಲಿಂಗ್‌ಮನ್ಸ್ ಡೋಮ್ (2024 ಮೀ). ಇವೆರಡೂ ಉತ್ತರ ಕೆರೊಲಿನಾದಲ್ಲಿವೆ. ಉತ್ತರದ ವೈಟ್ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿರುವ ಮೌಂಟ್ ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ 1916 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ.

ಉತ್ತರ ಕೆರೋಲಿನದಲ್ಲಿ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತಗಳು

ನೈಋತ್ಯದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಜೀನಿಯ ಕೆಂಟುಕಿ ಪ್ರದೇಶದ ಕಂಬರ್‌ಲೆಂಡ್ ಕಣಿವೆ, ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯದ ಡಿಲಾವರ್ಡ್ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್‌ನಲ್ಲಿನ ಮೋಹಕ್–ಹಡ್ಸನ್ ಕಣಿವೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಮೊದಲು ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬಂದು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದವರು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಡದಂತೆ ಈ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ತಡೆದಿದ್ದುವು. ಆದರೆ ಈಗಿನ ಸುಧಾರಿಸಿದ ಹಾಗೂ ತೀವ್ರಗತಿಯ ವಾಹನಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ಭಾಗಕ್ಕಾದರೂ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಪ್ರಯಾಣ ಹಾಗೂ ಸಾಗಾಣಿಕೆಗೆ ಯಾವ ಅಡಚಣೆಗಳೂ ಇಲ್ಲ. (ಸಿ.ಎಂ.)

ಅಪೆನೈನ್ ಶ್ರೇಣಿ: ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಒಂದು ಭಾಗ. ಇಟಲಿಯ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಸಿಸಿಲಿ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿವೆ. ಇಟಲಿಯ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸಾವೋನದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ರೆಗ್ಗಿಯೊಡಿ ಕ್ಯಾಲಾಬ್ರಿಯದವರೆಗೆ 1350 ಕಿಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಅಗಲ 40 ರಿಂದ 130 ಕಿಮೀ. ಇದನ್ನು ಇಟಲಿಯ ಬೆನ್ನೆಲುಬು ಎನ್ನುವರು. ಇಟಲಿಯ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸ್ವರೂಪಗಳು. ಇವು ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತಗಳು. ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1) ಉತ್ತರ ಅಪೆನೈನ್. 2) ಮಧ್ಯ ಅಪೆನೈನ್ ಮತ್ತು 3) ದಕ್ಷಿಣ ಅಪೆನೈನ್.

1) ಉತ್ತರ ಅಪೆನೈನ್ ದೀರ್ಘವಾಗಿದ್ದು ಲೆಗೊರಿಯನ್, ಟಸ್ಕನ್ ಮತ್ತು ಲುಂಬ್ರಿಯ ಎಂಬ ಮೂರು ಪರ್ವತಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಲೆಗೊರಿಯನ್ ಪರ್ವತ ಜಿನೀವ ಖಾರಿಯನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ಮೌಂಟ್ ಬ್ಯೂ ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ (1803 ಮೀ). ಟಸ್ಕನ್ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಮೌಂಟ್ ಸಿಮೋನ್ (2140 ಮೀ) ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಅಮೃತಶಿಲೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ವಾಯವ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಲಿಗುರಿಯ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಲುಂಬ್ರಿಯನ್ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಟೈಬರ್ ಮತ್ತು ಮೆಟಾನಸ್ ನದಿಗಳು ಉಗಮವಾಗುತ್ತವೆ.

2) ಮಧ್ಯ ಅಪೆನೈನ್ ಪರ್ವತಗಳು ಉತ್ತರ ಅಪೆನೈನ್‌ಗಿಂತ ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ಅಗಲವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿವೆ. ಏಡ್ರಿಯಾಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ ತೀರದವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿವೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊರ ಉಬ್ಬಿದ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿವೆ. ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ನಿರ್ಮಿತ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಶಂಕಾಕೃತಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಕುಂಡಗಳಿವೆ. ಮೌಂಟ್ ಕಾರ್ನೊ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರ (2915ಮೀ); ಇಟಲಿಯಲ್ಲೇ ಎತ್ತರವಾದುದು.

3) ದಕ್ಷಿಣ ಅಪೆನೈನ್ ಪರ್ವತಗಳು ಸಾಂಗ್ರೊ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡು ಇಟಲಿಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಭಾಗವನ್ನು ರೂಪಿಸಿವೆ. ಈ ಭಾಗ ಮಡಿಕೆ ಮತ್ತು ಸ್ತರಭಂಗಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ನಡುವೆ ತಗ್ಗುಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡಿದ್ದು, ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿ ಹರಡಿದೆ. ಮೌಂಟ್ ಪಾಲಿನೊ (2250ಮೀ), ಮೌಂಟ್ ಸಿವೇಟಿ (1900ಮೀ) ಮತ್ತು ವಾಲುಟರ್ನೊ (1836ಮೀ) ಪ್ರಮುಖ ಶಿಖರಗಳು.

ಅಪೆನೈನ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಒಂದು ಭಾಗ ಸಿಸಿಲಿ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಜನ್ಯ ಶ್ರೇಣಿ. ಇಲ್ಲಿ ಜಾಗ್ರತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿವೆ. ಉದಾ: ಮೌಂಟ್ ಎಟ್ನ, ಸ್ಟ್ರಾಂಬೋಲಿ. (ಡಿ.ಕೆ.)

ಅಬರ್‌ಡೀನ್: ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರಿನ ನಾಲ್ಕು ಪಟ್ಟಣಗಳಿವೆ. 1. ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಅಬರ್ ಡೀನ್ ಷೈರಿನ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ಇದು ಡೀ ಮತ್ತು ಡಾನ್ ನದಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಪೂರ್ವ ತೀರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಸಮುದ್ರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಪ್ರದೇಶಗಳ ಮಧ್ಯೆ ರೈಲು ಹಾಗೂ ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆ ಗಳಿಗೆ ನಿಲ್ದಾಣವಾಗಿದೆ. ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಮುಖ್ಯರೇವುಪಟ್ಟಣವೂ ಆಗಿದೆಯಲ್ಲದೆ ವಿಹಾರಸ್ಥಳವೆಂದು ಹೆಸರುಪಡೆದಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 26 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನ ಸಂಖ್ಯೆ 8,60,000 (2003). ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಬಳಸಲಾಗುವ ಗ್ರ್ಯಾನೈಟ್ ಶಿಲೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಗ್ರ್ಯಾನೈಟ್ ನಗರವೆಂದು ಹೆಸರುಪಡೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸೇಂಟ್ ಮಚಾರ್ ಆರಾಧನ ಮಂದಿರವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಈ ಶಿಲೆಯಲ್ಲೇ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಆಗ್ನೇಯ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ವಾಣಿಜ್ಯಕೇಂದ್ರವಾಗಿರವುದಲ್ಲದೆ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ದನಕರುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವೂ ಅಧಿಕಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಜನರ ಪ್ರಧಾನ ಕಸಬು. ಬಟ್ಟೆ ಗಿರಣಿಗಳು, ಕಾಗದದ, ಮರಗೆಲಸದ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯ ಉಪಕರಣಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಒಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ. ಡೀ ನದಿಯ ಅಳಿವೆಯ ಅನುಕೂಲತೆಯಿಂದಾಗಿ ಇದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬಂದರಾಗಿದೆ. ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್, ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳ ರೇವುಪಟ್ಟಣಗಳೊಂದಿಗೆ ವಾಣಿಜ್ಯಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

2. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಮಿಸಿಸಿಪಿಯ ಈಶಾನ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಟಾಂಬಿಗ್ಬೀ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲಿರುವ ಊರು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 80,000 (2003). ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ.

3. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ದಕ್ಷಿಣದ ಕೋಟಾದ ಈಶಾನ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪಟ್ಟಣ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,65,000 (2003). ಪ್ರಾಂತದ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯಕೇಂದ್ರ. ಆಹಾರಧಾನ್ಯ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ಅಗಸೆನಾರು–ಇವು ಇಲ್ಲಿನ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು.

4. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ ಭಾಗದ ಗ್ರೇಸ್ ಹಾರ್ಬರ್ ಕೌಂಟಿಯ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ರೇವು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 24.9 ಚಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,60,650 (2003). ಪಲೈವುಡ್, ಸೆಲ್ಪ್, ಕಾಗದ, ಮರಗಳು, ಮರದ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಮೀನು ಹಾಗೂ ಇತರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಅಬು ಪರ್ವತ: ದಕ್ಷಿಣ ರಾಜಸ್ತಾನದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಅರಾವಳೀ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಅಬು ನಗರದ ಹತ್ತಿರ ಕಾಣಬರುವ ದೊಡ್ಡ ಪರ್ವತ. ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ $24^0–40'$, ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶ $72^0–45'$. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಅಹಮದಾಬಾದಿಗೆ 176 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. 11 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿರುವ ಒಂದು ನದೀಕಣಿವೆ ಉಳಿದ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲಿನಿಂದ ಪರ್ವತವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದೆ. ಈ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಾನಸ್ ಎಂಬ ನದಿ ಹರಿಯುವುದು. ಈ ಪರ್ವತ ಮೈದಾನದ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕಡಿದಾದ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲಾದ್ವೀಪದಂತೆ ತೋರುವುದು. ಎತ್ತರ 1212 ಮೀ–1712ಮೀ.

ಜೈನ ದೇವಾಲಯ

ಪರ್ವತದ ನೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪೀಠಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊರೆದಿರುವ ಜೈನ ಬಸದಿಗಳೂ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಗೋಪುರಗಳೂ ಇವೆ. ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ ಇದೊಂದು ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಅರ್ಬುದ ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿಖರದ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಪೀಠಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಯ ಗುಹೆ ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರವೆನಿಸಿದ ದಾತ – ಭೃಗುವಿನ ಪಾದಗಳ ಹೆಜ್ಜೆ ಮೂಡಿದೆಯೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಈ ಶಿಖರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದಿಲ್‌ವಾರಾ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅಮೃತಶಿಲೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಎರಡು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಇವು ಗುಜರಾತಿನ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಮಾದರಿಯಾಗಿವೆ. ಜೈನರ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಐದು ಪವಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು. ಇಲ್ಲಿ ಜೈನ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲದೆ ಜೈನ ಶಾಸನಗಳೂ ಇವೆ.

ಅಬು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರ್ವತ ಧಾಮವೆನಿಸಿದ್ದರೂ ಜೈನರ ಮುಖ್ಯ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ ಹಾಗೂ ರಾಜಸ್ತಾನದ ಬೇಸಗೆಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದೆ. ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ 21^0ಸೆ. ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ 32^0ಸೆ ವರೆಗೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಪ್ರಮಾಣ 170 ಸೆಂಮೀ. ಬ್ರಹ್ಮಕುಮಾರಿ ಈಶ್ವರೀಯ ವಿದ್ಯಾಲಯ ಕೇಂದ್ರ ಇಲ್ಲಿದೆ.

(ಎಸ್.ಎಂ.ಎ.; ಎಸ್.ಎನ್.; ಪಿ.ಬಿ.ಡಿ.; ಬಿ.ಜಿ.)

ಅಬ್‌ಖೇಜಿಯ: ಜಾರ್ಜಿಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಸು. 8600 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,77,000 (2006). ಇದರ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಇದು ಅಬ್‌ಖೇಜಿಯವನ್ನು ರಷ್ಯ ಫೆಡರೇಷನ್‌ನಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ಇದರ ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜಾರ್ಜಿಯದ ಭಾಗಗಳು ಹಾಗೂ ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತ ಸರಣಿ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗಿದೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ಶಿಖರಗಳು (ಸು. 4000 ಮೀ) ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ ಸುಖುಮಿ. ರಷ್ಯನ್ ಇಲ್ಲಿನ ಭಾಷೆ.

ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಉಗಮಹೊಂದುವ ಹಲವಾರು ನದಿಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ನೀರಾವರಿಗೆ ವರದಾನವಾಗಿವೆ. ಕೊಡೊರಿ, ಫಲಿಡ್ಸ್‌ಗ ಮತ್ತು ಗುಮಿಸ್ತ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಹಲವಾರು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಸರೋವರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರಿಟ್ಸ ಸರೋವರ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು.

ಈ ಪ್ರದೇಶ ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರದ ಸನಿಹದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಹಾಗೂ ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಇಲ್ಲಿನ ವಾಯುಗುಣ ಆಹ್ಲಾದಕರವಾಗಿದೆ. ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಉಪ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಸು. 110–150 ಸೆಮೀ. ಕರಾವಳಿಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ 170–350 ಸೆಮೀ. ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತ ಶಿಖರಾಗ್ರಗಳು ಹಿಮದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ರೂಬಲ್ ಇಲ್ಲಿನ ಹಣ. (ಎ.ವಿ.ಎಸ್.)

ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಅಳತೆ ಮಾನಗಳು: ಒಂದು ದೇಶದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಆ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿವೆ. ಅಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಅವು ಹೊಂದಿರುವ ಆರ್ಥಿಕ ಮಟ್ಟ / ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ನೋಡಲಾಗುವುದು. ದೇಶದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ, ಆರ್ಥಿಕ ಅಂಶಗಳಾದ ತಲಾವರಮಾನದ ಜೊತೆಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಅಳತೆಮಾನದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಮಟ್ಟ, ಆರೋಗ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಭದ್ರತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಂಶಗಳು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸ್ಥಿತಿ ವಿವರಣೆ ಅಂದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದರ, ಜನನ ದರ, ಮರಣ ದರ ಅದರಲ್ಲೂ ಶಿಶುಮರಣ ದರ ಹಾಗೂ ಜನನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರ ಮರಣ ದರ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ ಹಾಗೂ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ದೇಶದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಈ ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸ್ಥಿತಿಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದವುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಬಳಕೆಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ದೇಶದ ಉತ್ಪಾದನಾ ಅಂಶ (ಜಿಎನ್‌ಪಿ), ದೂರವಾಣಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ, ಸಾಕ್ಷರತೆ, ವೈದ್ಯರುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ, ಶಿಶುಮರಣ ದರ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನನ ದರ, 15 ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಕೆಳಗಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಇವು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಅಳತೆಮಾನದಂಡಗಳಾದರೆ ನಿಜವಾದ ಜನರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೂಚ್ಯಾಂಕವನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಅಳೆದು ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ನೆರವನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಳತೆ ಮಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ದೇಶದ ತಲಾವರಮಾನವನ್ನು ಹಾಗೂ ಜನರ ಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಅಮೆರಿಕ ಡಾಲರ್‌ಗೆ ಸರಿಹೊಂದಿಸಿ ನೋಡುವುದು; ಜನರ ಆಯುಷ್ಯದ

ಮಟ್ಟ ಅದರಲ್ಲೂ ಶಿಶು ಹುಟ್ಟಿದಂದಿನ ಆಯಸ್ಸಿನ ದರ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದಲ್ಲೂ ವಿವಿಧ ಹಂತದವರೆಗೆ ಮಕ್ಕಳದಾಖಲಾತಿ, ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಕೆಲವು ಅಳತೆಮಾನಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗಂಡಸರು–ಹೆಂಗಸರ ನಡುವಿನ ಆಯಸ್ಸಿನ ಪರಿಮಾಣ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಮಟ್ಟ ಮತ್ತು ಅವರ ನಿಜವಾದ ವರಮಾನ ಗಳಿಕೆ. ಇದನ್ನು ಒಟ್ಟಾರೆ ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೂಚ್ಯಾಂಕವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ನಿಜವಾದ ಮುಖವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಇತ್ತೀಚಿನ ಪರಿಷ್ಕೃತ ಮಾನವೆಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀಸ್ವಶಕ್ತೀಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಳತೆ ಮಾನ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ತ್ರೀಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಜನ ಅಲ್ಲಿನ ಗಂಡಸರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಸಂಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಮುಂತಾದ ನಿರ್ವಹಣಾ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ ಹಾಗೂ ಅವರು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲಸಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾರೆಯೇ ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಅಳತೆ ಮಾನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಇ.)

ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ: ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯು ಆಯಾ ಸಮಾಜ ಹೊಂದಿರುವ ಆರ್ಥಿಕ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮಟ್ಟವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜನರು ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಗಳ ಬಳಕೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹೊಂದಿರುವ ಐಹಿಕ ಭೋಗವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು ಒಂದು ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದಾದರೂ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಜನರ ಆರ್ಥಿಕ ಮಟ್ಟದೊಂದಿಗೆ ಸಮಾಜದ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಅಂಶವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿದೆ. ವಿಶ್ವ ಸಂಸ್ಥೆ 1960 ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಅನೇಕ ಸಮಾಜ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯು ಜನರ ಕೇವಲ ಆರ್ಥಿಕ ವರಮಾನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದಷ್ಟೆಯಲ್ಲದೆ, ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ವರಮಾನದ ಸಮಾನ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಬಡವ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮಂತ ವರ್ಗಗಳ ನಡುವೆ ವಿಪರೀತ ಅಂತರವಿಲ್ಲದಂತೆ ಉತ್ಪಾದನೆ–ಅನುಭೋಗ ಅಂಶಗಳು ನಡೆಯಬೇಕು. ಆಗಲೇ ಅದು ನಿಜವಾದ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಎಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಯು.ಎನ್.ಡಿ.ಪಿ.ಯ ಒಂದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಇದು ಸ್ವಸ್ಥ ದೀರ್ಘ ಆಯಸ್ಸಿನ ಜನಾಂಗದ ನಿರ್ಮಾಣ; ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲಾ ಜನರಿಗೂ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಒದಗಿಸಿ ಕೊಡುವುದು; ಜನರ ಸುಧಾರಿತ ಜೀವನ ಮಟ್ಟ ಹೊಂದಲು ಅವರಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲು ಹಾಗೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಹಿಡಿತ ಹೊಂದಲು ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ತೃತೀಯ ಅಥವಾ ಬಡರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಲು ಅದರ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೂಚ್ಯಾಂಕಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ 1990ರ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ಮಾನವನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಹೊಸ ಹೊಸ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಪ್ರಣಾಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ವರದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಉದಾ: 1990 (ಎಚ್.ಆರ್.ಡಿ.) ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಪಂಚದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು ಕೊಡುವುದರೊಂದಿಗೆ ಬಡ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಥದಲ್ಲಿ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಲು ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಗತೀಕರಣ ಮತ್ತು ಸಡಿಲ ಆರ್ಥಿಕತೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ತದನಂತರದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ನೋಡುವ ದೃಷ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಅದನ್ನು ಅಳೆಯುವ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲತೆ ಮತ್ತು ನಿಖರತೆಗಳು ಬಂದಿವೆ. 1993ರ ಮಾನವ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಪ್ರಕಾರ ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳಬೇಕು ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. 1994 ಎಚ್.ಆರ್.ಡಿ. ಪ್ರಕಾರ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳೊಂದಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಮಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಲು ಉತ್ತರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ಬಡ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಸಂಬಂಧಗಳೇರ್ಪಡಬೇಕೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ 1996ರ ಎಚ್.ಆರ್.ಡಿ. ಪ್ರಕಾರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಳ ನಡುವಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಡಿಮೆಮಾಡುವುದೇ ನಿಜವಾದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ವ ಸಂಸ್ಥೆಯ ನೆರವನ್ನು ಎಚ್.ಆರ್.ಡಿ. ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹಂಚುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಜನರ ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಸಮಾಜದ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ 1998 ಎಚ್.ಆರ್.ಡಿ. ಬಹಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಪಡೆದಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಅನುಭೋಗ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದು, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಅತಿ ಭೋಗದಿಂದುಟಾಗುವ ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯವನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡುವುದು ಹಾಗೂ ಜಾಗತೀಕರಣದಿಂದುಟಾಗುವ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಎಚ್.ಆರ್.ಡಿ.)

ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮತೋಲನ: ಪ್ರಪಂಚದ ಬಹುತೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮತೋಲನ ಮತ್ತು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದ್ದು ಇದಕ್ಕೆ ಅಮೆರಿಕ ಕೂಡ ಹೊರತಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ರಾಜ್ಯ, ದಕ್ಷಿಣ ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಅಸಮತೋಲನ ಇರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಗುರುತಿಸಿದ ರಷ್ಯದ ಸ್ಟಾಲಿನ್‌ನನ್ನು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮತೋಲನದ ಹರಿಕಾರ ಎನ್ನಬಹುದು. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ ಅಸ್ಥಿರತೆಗಳಿಂದ ಅಸಮತೋಲನ ಕಾಣಬಹುದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕತೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮತೋಲನ ಕೂಡ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮಾನತೆ ಎಂಬುದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು ತುಂಬಾ ಮುಂದುವರಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳಾದರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ತೀರ ಹಿಂದುಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮಾನತೆ ಎನ್ನುವರು.

ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮತೋಲನಕ್ಕೆ ಹಲವು ಕಾರಣಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಅಸಮರ್ಪಕ ಹಂಚಿಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶ. ಅಂದರೆ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತೀರ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಮಿತಿಮೀರಿದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಬಡತನ ಇರುವಲ್ಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದಿರುತ್ತವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಬಂಡವಾಳದ ಕೊರತೆ, ಹಿಡಿತ ಸಾಧಿಸದ ಆರ್ಥಿಕ ಯೋಜನೆಗಳು, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ.

ತಲಾದಾಯ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕೇವಲ ತಲಾದಾಯ ಒಂದೇ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯ ಮಾನದಂಡವಲ್ಲ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿನ ವೈವಿಧ್ಯತೆ, ಕೃಷಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿನ ಅಸಮತೋಲನ, ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿಭಿನ್ನ ಮಟ್ಟ, ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವ ನಗರ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಹೀಗೆ ಹಲವು ಅಂಶಗಳು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಟ್ಟವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಮೇಲಿನ ಅಂಶಗಳು ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಕಂಡುಬರುವ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಹಾಗೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ತಲಾದಾಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಗ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಭಿನ್ನ ಅಂತರವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪಂಜಾಬ್, ಹರಿಯಾಣ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತಲಾದಾಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ಮುಂದುವರೆದ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೆ, ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ಬಿಹಾರ, ಒರಿಸ್ಸ, ಅಸ್ಸಾಂ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೀರ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಹಿಂದುಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವಂತಹ ಪ್ರಮುಖ ಮಾನದಂಡವಾಗಿದೆ. ವಿವಿಧ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿನ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಉತ್ಪಾದನ ಮೌಲ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ಗುಜರಾತ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದ್ದು, ಸಹಜವಾಗಿ ಇವುಗಳ ಉತ್ಪಾದನ ಮೌಲ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಒರಿಸ್ಸ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಬಿಹಾರ, ರಾಜಸ್ತಾನ, ಈಶಾನ್ಯ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕೇಂದ್ರೀಕೃತಗೊಂಡಿದ್ದು ಇವುಗಳ ಉತ್ಪಾದನಾ ಮೌಲ್ಯ ಕಡಿಮೆ ಇದೆ. ಇದು ರಾಜ್ಯ ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ನಡುವಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದ ಕೃಷಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮತೋಲನ ಇರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನಾ ಇಳುವರಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ, ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನಾ ಇಳುವರಿ ತೀರ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಪಂಜಾಬ್, ಹರಿಯಾಣ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಉತ್ಪಾದನಾ ಇಳುವರಿ ಇದ್ದರೆ, ಕೇರಳ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಂತಹ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನಾ ಇಳುವರಿ ತೀರ ಕಡಿಮೆ ಇದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ರಸಗೊಬ್ಬರಗಳ ಬಳಕೆ ಪ್ರಮಾಣ, ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವ ಬೆಳೆಗಳ ಪ್ರದೇಶ, ಇವುಗಳಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಅಸಮತೋಲನ ಇರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಅಸಮತೋಲನ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮತೋಲನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮತೋಲವನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಮತ್ತೊಂದು ಮಾನದಂಡ ಬಡತನ. ಒರಿಸ್ಸ, ಬಿಹಾರ, ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಂತಹ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಡತನ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ತೀರ ಹಿಂದುಳಿದಿವೆ. ಪಂಜಾಬ್, ಕೇರಳ, ಹರಿಯಾಣ, ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಡತನ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ ಇದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರೆದ ರಾಜ್ಯಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮತೋಲನವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದ್ದು, ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಸಮತೋಲನವಿದ್ದದ್ದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೇಶದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣ ಹಾಗೂ ನಗರೀಕರಣದಿಂದ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವತಂತ್ರ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಮಹತ್ವ ಕೊಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬಂದರುಗಳಿಗೂ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಆದರೂ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ, ಕೋಲ್ಕೊತ್ತ ಬಂದರುಗಳು ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದವು. ಸ್ವಾತಂತ್ರಾ ನಂತರ ಅಸಮತೋಲನ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಸರಕಾರ ಹಲವಾರು ಮಹತ್ವದ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿತ್ತು. 1950ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರದ ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗ ಕೆಲವು ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿತು. ಉಳಿತಾಯ, ಹೂಡಿಕೆ, ಉದ್ಯೋಗ, ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಗಮನ ನೀಡಿತು. ನಗರಗಳ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಒತ್ತುಕೊಟ್ಟಿತು. ಭೂಸುಧಾರಣೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಲ್ಯಾಣಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಗಮನ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಈ ಯೋಜನೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರಾಶ್ರಿತರ ಸಮಸ್ಯೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡದಿರುವುದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮತೋಲನ ಬೆಳೆಯಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ದ್ವಿತೀಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಮತೋಲನ ಸಾಧಿಸುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಸಮುದಾಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ನೀರಾವರಿ ಮೂಲಕ ಸ್ಥಳೀಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತು ನೀಡಲಾಯಿತು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ವಿದ್ಯುತ್, ನೀರಾವರಿ ಪೂರೈಕೆ, ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಗಳಿಗೆ ಗಮನಹರಿಸಲಾಯಿತು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಈ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮತೋಲನ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಗಮನ ಹರಿಸಿದರೂ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಲಾಯಿತು. ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ನಡುವೆ ಅಸಮತೋಲನವೇರ್ಪಟ್ಟಿತು. 1956 ರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಭಾಷೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಾಜ್ಯಗಳ ವಿಂಗಡಣೆಯು, ಯೋಜನೆಗಳ ವೈಫಲ್ಯತೆಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ತೃತೀಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಗೆ ಆದ್ಯ ಗಮನ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಹಸುರು ಕ್ರಾಂತಿಯಂತಹ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಉತ್ಪಾದನಾ ಇಳುವರಿ ಕೂಡ ಅಧಿಕವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇದು ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡು ಬರದೆ, ಪಂಜಾಬ್, ಹರಿಯಾಣಗಳಂತಹ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ಇಳುವರಿ ಕಂಡು ಬಂದಿತು.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮತೋಲನಯನ್ನು ನಿಜವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿ ಪಟ್ಟಣ ಹಾಗೂ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಂತರವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸಣ್ಣ, ಅತಿ ಸಣ್ಣ ರೈತರ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ, ಬರಗಾಲ ಪ್ರದೇಶ ಯೋಜನೆ, ಗ್ರಾಮೀಣ ಉದ್ಯೋಗ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಐದನೆಯ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿಕೊಂಡು, ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಈಗಿರುವ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಯಿತು. ಬರಗಾಲ ಪ್ರದೇಶ ಯೋಜನೆ, ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶ ಯೋಜನೆ, ಪ್ರದೇಶ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಅಥವಾ ಸಮಸ್ಯೆ ಆಧಾರಿತ ಪ್ರದೇಶ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಡಿಯಲ್ಲಿ, ಸಣ್ಣ ರೈತರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ, ಬುಡಕಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು – ಗುಂಪು ಯೋಜನೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಡಿ, ಹಣಕಾಸು ಹೂಡಿಕೆ, ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷ ಪ್ರದೇಶ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಡಿ, ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಮತ್ತು ಬುಡಕಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಯೋಜನೆಗೊಳಿಸಿ ಪ್ರದೇಶದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಡಿ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಯಿತು.

1991ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನೀತಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ವರದಾನವಾದರೂ ಸಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ನಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದರೆ, ಸಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುಂಠಿತಗೊಂಡವು. ಹೀಗೆ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನೀತಿ ಗ್ರಾಮೀಣ, ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಸಮಾನತೆ ಹೆಚ್ಚಿಸುವಲ್ಲಿ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮಾನತೆ ಹೆಚ್ಚಾದುದ್ದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಇನ್ನು ಹಲವಾರು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ, ಇಂಧನ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ, ಮುಂತಾದವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ವಿಸ್ತರಣೆಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು. ಹಲವು ಆರ್ಥಿಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣಗೊಳಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಆಯಾ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿ ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸುವುದು. ಹಿಂದುಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಹಣಕಾಸಿನ ಯೋಜನೆ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಿ ಅಂತಹ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಡವಾಳ ತೊಡಗಿಸಲು ಮುಂದೆ ಬರುವವರಿಗೆ ಸಹಾಯಧನ, ವಿದ್ಯುತ್ ಪೂರೈಕೆ, ಸಾರಿಗೆಸಂಪರ್ಕ ಒದಗಿಸುವುದು. ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಗಮನ ನೀಡುವುದು ಮುಂತಾದವು ಅಸಮಾನತೆ ನಿವಾರಿಸುವಂತಹ ಉತ್ತಮ ಪರಿಹಾರ ಕ್ರಮಗಳಾಗಿವೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಅಮರಕಂಟಕ: ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ವಿಲಾಸಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಪರ್ವತ. ಮೇಕಲಾ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ನರ್ಮದಾ ನದಿಯನ್ನು ಮೇಕಲಕನ್ಯೆಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಕಾಳಿದಾಸ ಈ ಪರ್ವತವನ್ನು ಅಮರಕೂಟವೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ (ಮೇಘದೂತ). ಇಲ್ಲಿ ಅಮರನಾಥ, ನರ್ಮದಾ ಮುಂತಾದ ಮಂದಿರಗಳಿವೆ. ಶಿವ ಸುಟ್ಟಂಥ ತ್ರಿಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಮರಕೂಟದಲ್ಲಿತೆಂದು ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಗ್ರಹಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಪರ್ವತಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಿದರೆ ಹತ್ತು ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗ ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯ ಬರುವುದೆಂದು ಪದ್ಮ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಭಗ್ನವಾದ ಕರ್ಣಮಂದಿರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಶೀಲನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಅಮರನಾಥ: ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ಥಳ. ಶ್ರೀನಗರದಿಂದ ಚಂದನವಾಡಿ, ಶೇಷನಾಗ ಮತ್ತು ಪಂಚತರಣಿಗಳನ್ನು ದಾಟಿ 8 ಕಿಮೀ ನಡೆದರೆ ಅಮರನಾಥ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಯ 8 ಕಿಮೀ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ 2.5 ಕಿಮೀ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಹತ್ತಿ ಇಳಿಯಬೇಕಾಗುವುದು. ಅನಂತರ ಹಿಮದಿಂದ ಆವರಿಸಿರುವ ಕಣಿವೆಯ ಒಳಗೆ ಸು. 3.2 ಕಿಮೀ ದೂರ ನಡೆದರೆ ಕ್ಷೇತ್ರ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಮದ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಹಾದು ಹೋದರೆ ಬೆಟ್ಟದ ಮಧ್ಯೆ ಸು. 390 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದೇ ಅಮರನಾಥ ಗುಹೆ. ಗುಹೆ 15 ಮೀ ಅಗಲ, 15 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ; ಈ ಆಯಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಸು. 20 ಮೀ ಉದ್ದವಿದೆ. ಗುಹೆಯ ಹೊರಭಾಗದ ಒಂದು ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ಅಮರಗಂಗೆ ಎಂಬ ಸಣ್ಣ ಹಿಮಝರಿ ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳ ಸ್ನಾನಪಾನಾದಿಗಳಿಗೆ ಪವಿತ್ರವೆನಿಸಿದೆ. ಗುಹೆಯ ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಹಿಮರಾಶಿ ಶಿವಲಿಂಗಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವುದು. ಇದನ್ನು ಅಮರನಾಥಶಿವ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ದೇವಾಲಯ ಅಲ್ಲಿನ ದೇವನಂತೆ ಕೇವಲ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ, ಮಾನವನಿರ್ಮಿತವಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ನಗ್ನೀಕರಣಕಾರಕಗಳಾದ ಮಳೆ, ಗಾಳಿ ಬಿಸಿಲುಗಳು ಈ ಪವಾಡವನ್ನೆಸಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ದೇವ, ದೇಗುಲ. ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳೇ ಪೂಜಾರಿಗಳು. ಈ ವಿಶೇಷಗುಣದಿಂದಾಗಿ ಅಮರನಾಥ ಗುಹೆ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಹಿಮಲಿಂಗ

ಅಮರನಾಥ ಗುಹೆಯ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರ

ಅಮರಾವತಿ[1]: ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಗುಂಟೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸತ್ತೇನಪಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಧಾನ್ಯಕಟಕವೆಂಬುದು ಇದರ ಹಳೆಯ ಹೆಸರು. ಹಿಂದೆ ಇದು ಸಾತವಾಹನರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸುಮಾರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿನ ಅಮರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಶಿವರಾತ್ರಿ ಉತ್ಸವ ತುಂಬ ವೈಭವಪೂರಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೌದ್ಧಸ್ತೂಪದ ಕಲಾಕುಶಲತೆ ಈ ಸ್ಥಳ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಅಮರಾವತಿ²: ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಾಗೂ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಕೊಂಗುನಾಡು ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಕೊಯಮತ್ತೂರಿನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅಣ್ಣಾಮಲೈ ಮತ್ತು ಪಳನಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಂಧಿಸ್ಥಾನದ ಬಳಿ ದಖನ್ನಿನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರವಾದ ಕೇರಳದ ಆನೈಮುಡಿಗೆ (2680 ಮೀ) ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಈ ನದಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಇದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಅಮರಾವತಿ ಎಂಬ ನದಿ ಹುಟ್ಟಿ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಕೇರಳದ ಪೆರಿಯಾರ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಅಮರಾವತಿ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಧಾರಾಪುರವನ್ನು ಹಾಯ್ದು ಅನಂತರ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದು ಕರೂರಿನಿಂದ ಸು. 15 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸು. 600 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಎತ್ತರವಾದ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಹರಿದು ಅನಂತರ ಸುಮಾರು ಸಮಮಟ್ಟವಾದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಮರಾವತಿ–ಕಾವೇರಿ ಸಂಗಮಪ್ರದೇಶ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಚೋಳ, ಚೇರ, ಪಾಂಡ್ಯ ಎಂಬ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ರಾಜವಂಶಗಳು ತಮ್ಮ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧರಿಸಿದುವು. ಇದು ಮೈಸೂರು–ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕದನಗಳ ಕೇಂದ್ರವೂ ಆಗಿತ್ತು.

ಈ ನದಿ ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ನಾಲ್ಕು ಉಪನದಿಗಳು ಇದನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮೇಲ್ಕಣಿವೆ ಜನನಿವಾಸಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಕೆಳಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅನುಕೂಲವಿದೆ. ನದಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನದ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ನದಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬತ್ತ, ಹತ್ತಿ, ಕಬ್ಬು ಮುಂತಾದ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ನದಿ ಹರಿಯುವ ಭೂಭಾಗ ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರದ ಉತ್ತಮ ಹಿನ್ನೀರು ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ಮತ್ತು ಪೂರ್ಣಿಮೆ: ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದ ಕೊನೆಯದಿನ ಚಂದ್ರ ತನ್ನ ಅಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುತ್ತಾ ಭೂಮಿಯನ್ನು 27 1/3 ದಿನಗಳಿಗೊಂದು ಬಾರಿ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡುವನು. ಇದು ಚಂದ್ರನ ಆವರ್ತಕಾಲ. ಚಂದ್ರನು ದಿನಕ್ಕೆ $13^0 2'$ ಯಂತೆ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಚಲಿಸುವನು. ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯ ಸಹ ತನ್ನ ದೃಷ್ಟಪಥದಲ್ಲಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಸು. 1^0 ಯಂತೆ, ಚಂದ್ರ ಚಲಿಸುವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲೇ ಚಲಿಸುವುದರಿಂದ ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರರಿಗೆ ಒಂದು ದಿನದಲ್ಲಿ $12^0 2'$ ಗಳಷ್ಟು ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಅಂತರವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರರ ಆಕಾಶಕಾಯ ರೇಖಾಂಶ (ಸೆಲಿಸ್ಟಿಯಲ್ ಲಾಂಗಿಟ್ಯುಡ್) ಒಂದೇ ಆದಾಗ ಅವರೀರ್ವರೂ ಒಂದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಅಂದು ಇಬ್ಬರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಉದಯವಾಗಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಮುಳುಗುವರು. ಆ ದಿನವೇ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ. ಆ ದಿನದ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಹೊಸ ಚಂದ್ರ (ನ್ಯೂ ಮೂನ್) ಎನ್ನುವರು. ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಚಂದ್ರನ ಭಾಗ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಭೂಮಿಯಿಂದ ವೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಚಂದ್ರ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ದಿನವನ್ನು ಚಂದ್ರನು ಯುತಿಯಲ್ಲಿರುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ದಿನದಿಂದ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಚಂದ್ರನ ಅಂತರವು ದಿನಕ್ಕೆ $12^0 2'$ ರಂತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಾ, ಅಂದರೆ ಪ್ರತಿ ದಿನವೂ ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯನಿಗಿಂತ $12^0 2'$ ನಷ್ಟು (ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ) ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಲಿಸುತ್ತಾ 180^0 ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದಾಗ ಸೂರ್ಯ–ಚಂದ್ರರು ಎದುರುಬದುರಿನ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವರು. ಅಂದು ಸೂರ್ಯಾಸ್ತ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರೋದಯವಾಗುವುದು. ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಪೂರ್ಣ ಚಂದ್ರ ಬೆಳಗುವನು; ಅದೇ ಪೂರ್ಣಿಮೆ. ಅಂದು ಚಂದ್ರನು ವಿಯುತಿಯಲ್ಲಿರುವನು ಎನ್ನುವರು. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಅಮೂರ್ ನದಿ: ಪೂರ್ವ ಸೈಬಿರಿಯದ ಮುಖ್ಯ ನದಿ. ಉದ್ದ 4800 ಕಿಮೀ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಷಿಲ್ ಮತ್ತು ಆರ್ಗನ್ ಉಪನದಿಗಳು. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ ಪ್ರಬಲ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಂದಿನಿಂದ ಈ ನದಿಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚಿತ್ತು. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಿಂದಾಗಿ ತುಂಬ ಪ್ರವಾಹವಿರುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕ ದೋಣಿಗಳ ಸಂಚಾರ 3200 ಕಿಮೀ ವರೆಗೂ ನಡೆಯಬಹುದು. ಈಚೆಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ನದಿನೀರನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಅಮೃತಶಿಲೆ: ಇದೊಂದು ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆ (ಮಾರ್ಬಲ್). ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಅಥವಾ ಮೆಗ್ನೀಷಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಇದರ ಮೂಲವಸ್ತು. ಹೆಚ್ಚು ಗಡುಸಲ್ಲದ ಈ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಭೂಮಿಯಿಂದ ಹಲಗೆಗಳಾಗಿ ಅಥವಾ ದಿಮ್ಮಿಗಳಾಗಿ ಸೀಳಿ ಹೊರತೆಗೆದು, ಗರಗಸದಿಂದ ಕೊಯ್ದು ಬೇಕಾದ ಅಳತೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಸಾಣೆ ಹಿಡಿದು ನಯವಾಗಿ ಹೊಳೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಇದು ಒಳ್ಳೆ ಅಲಂಕಾರದ ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದು. ಶುದ್ಧ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡು ಬಿಳಿಯ ಅಮೃತಶಿಲೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅಶುದ್ಧ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಡಾಲೊಮೈಟ್‌ಗಳಿಂದ ಬಗೆಬಗೆಯ ಬಣ್ಣದ ಅಮೃತಶಿಲೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಬಣ್ಣದ ಹರಳು ಮತ್ತು ಸ್ವಭಾವ ಮೂಲ ಕಶ್ಮಲಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿವೆ. ಬೂದು, ನೀಲಿಬೂದು, ಹಳದಿ, ಕಂದು ಬಣ್ಣ, ಕೆಂಪುಹಸಿರು, ಹಸಿರುಕಪ್ಪು ಮುಂತಾದ ಬಣ್ಣಗಳು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿವೆ. ಅಮೃತಶಿಲಾಭೇದಗಳ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಕಡೆಯಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅಮೃತಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಹೆಣಿಗೆಯುಳ್ಳ ಶುದ್ಧಬಿಳಿಯ ಶಿಲೆ ಪ್ರಮುಖ. ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ಬಲವನ್ನುಳ್ಳ ಅಮೃತಶಿಲೆಗಳು ಶಿಲ್ಪಾರ್ಹಶಿಲೆಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಟರ್ಪಂಟೀನ್ ಯುಕ್ತ ಅಮೃತಶಿಲೆಗಳು ಹಳದಿ ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಕಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ; ರೂಯಿನ್ ಎಂಬುದು ಅಸಮವಾಗಿರುವ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಯ ರೇಖಾವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಮೃತಶಿಲಾ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ರಾಜಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ಅರಮನೆಗಳು, ದೇವಾಲಯಗಳು, ವಿಗ್ರಹಗಳು ಮತ್ತು ಸಮಾಧಿಭವನಗಳು ಅಮೃತಶಿಲೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ತಾಜ್‌ಮಹಲ್ ಇಂಥ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ಈಗ ಎಲ್ಲ ವಿಧದ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಅಮೃತ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಬಳಸುವರು. ಯುರೋಪು ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲೂ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ಈ ಅಮೃತಶಿಲೆ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಈಗಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಬಿ.ಎಲ್.; ಕೆ.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಅಮೃತಸರ: ಪೂರ್ವ ಪಂಜಾಬ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗುರು ರಾಮದಾಸನಿಂದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು (1577). ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಪಟ್ಟಣದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ: 5075 ಚಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ಸು. 34,04,680.

ಸ್ವರ್ಣ ಮಂದಿರ

ಸಿಖ್ಖರ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ಮತೀಯ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸಿದ ಸುವರ್ಣ ಮಂದಿರವಿದೆ. ಸಿಖ್ಖರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಶಾಲುಗಳು ಮತ್ತು ಜಮಖಾನಗಳು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿವೆ. ಹಿಂದೆ ಜಲಿಯನ್ ವಾಲಾಬಾಗ್ ಹತ್ಯಾಕಾಂಡ ನಡೆದುದು (1919) ಈ ನಗರದಲ್ಲಿಯೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಅಮೆಝಾನ್ ನದಿ: ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇದರಂತೆ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ತಂದು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸುರಿಯುವ ಬೇರೊಂದು ನದಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಪೆರುವಿನ ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಬ್ರೆಜಿಲಿನ ಎಲ್ಲ ಭಾಗ, ಬೊಲಿವಿಯ, ಪೆರು, ಈಕ್ವೆಡಾರ್, ಕೊಲಂಬಿಯ ಮತ್ತು ವೆನಿಜೂಲಗಳ ಬಹುಮಟ್ಟಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ನೀರನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ 2/3 ನೀರನ್ನು ಬಸಿಯುತ್ತದೆ. ನದಿಯ ಉದ್ದ ಸು. 6240 ಕಿಮೀ. ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಯ ವಿಸ್ತಾರ: ಸು. 7,050,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಉದ್ದಕ್ಕೂ ನೂರಾರು ಉಪನದಿಗಳು ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇದರ ಆಳ ಸು. 36 ಮೀ, 3680 ಕಿಮೀ ಗಳವರೆಗೆ ಹಡಗುಗಳು ಓಡಾಡುತ್ತವೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹವಿದ್ದಾಗ ನೀರಿನ ವೇಗ ಗಂಟೆಗೆ 8 ಕಿಮೀ, ಉಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 5 ಕಿಮೀ. ಈ ಬೃಹನ್ನದಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನೀರಿನ ಪರಿಮಾಣದಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಒಳನಾಡು ಕಡಲು (ಇನ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಸೀ) ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹರಿಯುವ ಎಲ್ಲಾ ನದಿಗಳ ಸು. 1/5 ಭಾಗದಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ಅಮೆಝಾನ್ ನದಿ ಒಂದೇ ಹರಿಸುತ್ತದೆ.

ಇದರ ನೀರನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿ ದಟ್ಟವಾದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಕಾಡು ಬೆಳೆದಿದೆ. ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ನೀರು, ಮೇಲೆ ಬಿಸಿಲು–ಇವುಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿರುವ ದೈತ್ಯಾಕಾರದ ಮರಗಳೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆದು ಬಿಸಿಲಿಗಾಗಿ

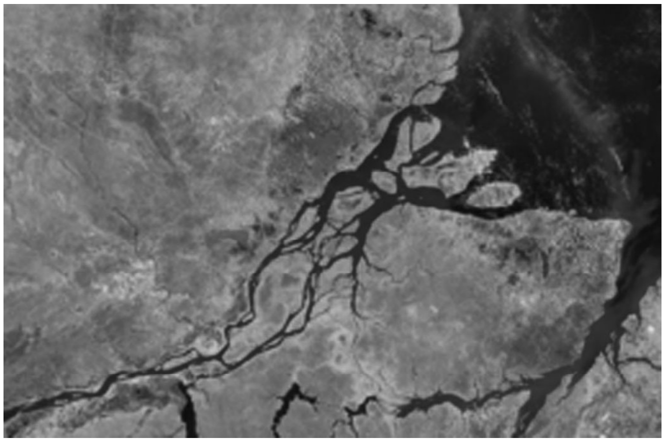

ಅಮೆಜಾನ್ ನದಿಯ ಮುಖಜಭೂಮಿ, ಉಪಗ್ರಹ ಚಿತ್ರ

ಅವುಗಳ ತುದಿಗೂ ಹೋಗಿ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಅಷ್ಟೇ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಬಳ್ಳಿಗಳೂ ಅಲ್ಲಿವೆ. ದಟ್ಟವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ಎಲೆಗಳಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಕಡೆ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ತಲುಪಲಾರದು. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಂತೂ ಕಪಿ ಮುಂತಾದ ವೃಕ್ಷವಾಸಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮರಗಳ ಮೇಲೆಯೇ ಹುಟ್ಟಿ ಅಲ್ಲೇ ಬೆಳೆದು ನೆಲವನ್ನು ಕಾಣದೆಯೇ ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಈ ನದಿ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಹೊತ್ತು ತರುವ ನೆರೆಮಣ್ಣು ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂವತ್ತು ಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಎಂದು ಅಂದಾಜು. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ ಬೀಳುವ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಹರಡಿವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಕಣಿವೆಗಳ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಕಾಫಿ, ಕಿತ್ತಳೆ ಮತ್ತು ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಬಾರ್ಲಿ, ರಬ್ಬರ್, ಟಾಪಿಯೋಕವನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ ಕ್ವಿನೈನ್ ಮರಗಳಿವೆ.

ಅಮೆಜಾನ್ ನದಿ ಬಳಸು, ಬ್ರೆಜಿಲ್

ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಮರ ಹತ್ತುವ ಮತ್ತು ಮರಗಳ ಮೇಲೆಯೇ ವಾಸಿಸುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಚಿರತೆ ಮುಂತಾದ ಕ್ರೂರ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಗಿಳಿ, ಹದ್ದು, ನೀರುಕೋಳಿ ಮೊದಲಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ. ಕಪ್ಪೆ, ಹಾವುಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ನದಿ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಟ್ಟಣಗಳಿವೆ. ರಬ್ಬರ್ ಉತ್ಪಾದನೆ ಈಚೆಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ನದಿಯ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ತಡೆದು ಜನ ವಸತಿಗೆ ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರೆ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚದ ಆಹಾರ ಕಣಜವಾಗಬಲ್ಲದು. (ಬಿ.ಟಿ.)

ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು: 50 ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ 25^0 ಮತ್ತು 49^0 ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ, 69^0 ಮತ್ತು 125^0 ಪಶ್ಚಿಮ ರೇಖಾಂಶಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಇದನ್ನು ಅಮೆರಿಕವೆಂದೇ ಕರೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ದೇಶ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕೆನಡ ದೇಶಗಳಿವೆ. ಖಂಡಾಂತರಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 9,809,155 ಚ.ಕಿಮೀ. ಗಡಿಯಾಚೆ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಾಸ್ಕ, ಹವಾಯ್, ಪನಾಮಾ ಕಾಲುವೆಪ್ರಾಂತ್ಯ–ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಅಲಾಸ್ಕ ಮತ್ತು ಹವಾಯ್ ದೇಶಗಳೂ ಸೇರಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 300 ಮಿಲಿಯನ್ (2005).

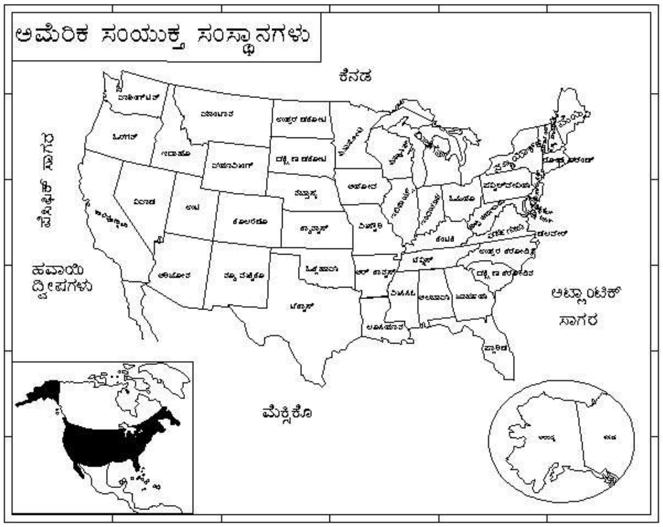

ಶೇ 65 ರಷ್ಟು ಜನ ನಗರ ವಾಸಿಗಳು. 150 ನಗರಗಳು ಒಂದೂವರೆ ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೊಂದಿದ್ದುವು (2003).

ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈರಚನೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಐದು ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಪೂರ್ವದ ಸಮುದ್ರತೀರ ಪ್ರದೇಶ, ತೃತೀಯ ಯುಗಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಅವಸಾದೀ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಭೂಮಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ, ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಆದ ಭೂಕುಸಿತದಿಂದಾಗಿ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಸಮುದ್ರ ಆವರಿಸಿದೆ. 2. ಈ ತೀರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ಕಡಿದಾದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು, ಕಣಿವೆಗಳು, ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಪ್ರದೇಶಗಳು ಇವೆ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತಿದೊಡ್ಡ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಪ್ರದೇಶ. 3. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ, ವಿಶಾಲವಾದ ಮಿಸಿಸಿಪ್ಪಿ ಜಲಾನಯನಭೂಮಿ ಅತ್ಯಂತ ಫಲವತ್ತಾದ ನದೀಬಯಲು. ಇಲ್ಲಿ ಆಗುವಷ್ಟು ಧಾನ್ಯಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಬೇರೆಲ್ಲೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾಗಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಈ ಬಯಲು ರಾಕಿಪರ್ವತಗಳ ಕಡೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರವಾಗುತ್ತದೆ. 4. ಈ ಬಯಲಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಆವರಿಸಿರುವ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಇದರ ಮುಖ್ಯಭಾಗವನ್ನು ಓಸ್ಟಾರ್ಕ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. 5. ಇದಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿರುವ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಿವೆ. ಉನ್ನತಪ್ರದೇಶದ ಪೂರ್ವ ಅಂಚು ರಾಕಿಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ. ಅದರ ಪಶ್ಚಿಮದ್ದೆ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಇನ್ನೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ತಗ್ಗಾದ ಜಲಾನಯನಭೂಮಿ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯಿದೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರತೀರಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೆ ಸಮಾನಾಂತರ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳೆರಡಿವೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಫಲವತ್ತಾದ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಕಣಿವೆ ಇದೆ. ಪೂರ್ವ ತೀರದಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ನದೀಮುಖಗಳಿರುವುದರಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರಯೋಗ್ಯವಾದ ಬಂದರುಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮತೀರದಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾನ್‌ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೊ, ಪ್ಯೂಜೆಟ್ ಸೌಂಡ್ ಎರಡೇ ಉಪಯುಕ್ತ ರೇವುಗಳು.

ವಾಯುಗುಣ : ಇಷ್ಟೊಂದು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿರುವ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ವಾಯುಗುಣ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಆಗ್ನೇಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ; ಶಾಖದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಗೂ ಚಳಿಗಾಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೆಚ್ಚು.. ಪಶ್ಚಿಮದ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ. ಮಳೆ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ತೀರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಅಲಬಾಮ, ಮಿಸಿಸಿಪ್ಪಿ ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು; ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಕಡಿಮೆ. ಕೊಲರಾಡೊ, ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯಗಳಲ್ಲೂ ಕಡಿಮೆ. ಆದರೆ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರದ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಸಮೃದ್ಧ. ಮಳೆ ತೀರ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವ ಪ್ರಾಂತಗಳು ನ್ಯೂಮೆಕ್ಸಿಕೊ, ನೆವಾಡ, ಮಾಂಟಾನ ಮತ್ತು ಅರಿಜೋನ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಮೇಲಿಂದ ಬರುವ ಮಾರುತಗಳನ್ನು ಸಿಯಾರ ನೆವಾಡ ಪರ್ವತಗಳು ತಡೆಯುವುದರಿಂದ ಯೂಟ ಮತ್ತು ನೆವಾಡಗಳಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 25 ಸೆಂಮೀಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆನಡ ಕಡೆಯಿಂದ ಬೀಸುವ ಚಳಿಮಾರುತಗಳಿಗೆ ತಡೆಯಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಮಿಸೌರಿ ಮಿಸಿಸಿಪ್ಪಿ ಬಯಲಿನ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಚಳಿ.

ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು: ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವಿಧದ ಖನಿಜಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಏಳು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಭಾರಿ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಸುಪೀರಿಯರ್ ಸರೋವರದ ಹತ್ತಿರ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ತಾಮ್ರದನಿಕ್ಷೇಪ ಲಭ್ಯವಿದೆ. ಅನಿಲಗಳು ಟೆಕ್ಸಾಸ್, ಓಕ್ಲಹಾಮ, ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಶಸ್ತ ಲೋಹಗಳು ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ, ಇಡಾಹೊ, ಮಾಂಟಾನ, ಯೂಟ, ಅರಿಜೋನ, ಅಲಾಸ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿವೆ. ದೇಶದ ಕೈಗಾರಿಕಾಪ್ರಗತಿಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಎಲ್ಲ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನೂ ನಿಸರ್ಗವೇ ಒದಗಿಸಿದೆ. ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನದಲ್ಲೂ ದೇಶ ಬೃಹತ್‌ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಭೂಮಿಯ ಶೇ 60 ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸು. 43 ಲಕ್ಷ ಜನ ಕೃಷಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗೋದಿ, ಓಟ್ಸ್, ಜವೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಧಾನ್ಯಗಳು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಬತ್ತವನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಬೆಳೆಯುವರು. ಕೆಂಟುಕಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಕೆರೊಲಿನ, ವರ್ಜೀನಿಯ, ಉತ್ತರ ಕೆರೊಲಿನ, ಟೆನೆಸ್ಸಿ, ಜಾರ್ಜಿಯ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವರು. ಲೂಸಿಯಾನದಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆಯ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೆಚ್ಚು; ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಟ್ ಗೆಡ್ಡೆಯಿಂದ ಸಕ್ಕರೆ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಗಾಧ ಮೂಲಸಂಪತ್ತನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕಾ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕಾಪ್ರದೇಶ ಬೃಹತ್ ಸರೋವರಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿನಾಯ್ ಇಂಡಿಯಾನಗಳವರೆಗೂ ಹರಡಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಆಗ್ನೇಯ, ನೈಋತ್ಯಭಾಗಗಳಿಗೂ ಕೈಗಾರಿಕೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಯಾಂತ್ರೀಕರಣ ಎಲ್ಲ ರಂಗಗಳಲ್ಲೂ ಬೆಳೆದಿರುವುದರಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರಕಲಾಪರಿಣತರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕೊಂಚ ಹೆಚ್ಚಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. 1880 ರಿಂದಲೂ ರಾಷ್ಟ್ರದ ರಫ್ತು ಆಮದಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ರಫ್ತಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳು–ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮೊದಲಾದ ಅದಿರುಗಳು, ಕಚ್ಚಾ ಹತ್ತಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮುಂತಾದವು, ಆಹಾರಪದಾರ್ಥಗಳು, ತಯಾರಾದ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಸಿದ್ಧ ವಸ್ತುಗಳು.

ವಿಶಾಲವಾದ ನದಿಬಯಲುಗಳು, ವಾಯುಗುಣದ ವೈವಿಧ್ಯ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳು ಸಮೃದ್ಧ ಮಳೆ –ಇವುಗಳಿಂದ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಪದ್ಭರಿತ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದೆ. ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಲ್ಲಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ, ಮರಮಟ್ಟುಗಳಿಗೆ, ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಅರಣ್ಯಸಂಪತ್ತು, ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬಂದರುಗಳು ಹೀಗೆ ಯಾವುದರಲ್ಲೂ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಅದರ ಐಹಿಕ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಇದೇ ಮೂಲ. ಚಂದ್ರಲೋಕಕ್ಕೆ ಮಾನವನನ್ನು ಕಳುಹಿಸುವಂಥ ಸಾಹಸ ಅವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದು ಅಪಾರ ಸಂಪತ್ತಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ. ಅವರು ಹೊಂದಿರುವ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪ್ರಗತಿಯಿಂದ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುವುದಾದರೆ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿಯೇ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎಸ್.ವಿ.)

ಅಮೆರಿಕಗಳು: ಪಶ್ಚಿಮಗೋಳಾರ್ಧದಲ್ಲಿರುವ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ, ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅಮೆರಿಗೊ ವೆಚ್‌ಪುಜಿಯಿಂದ ಅಮೆರಿಕ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕನ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಮಾರ್ಟಿನ್ ವಾಲ್ಡ್ ನೀ ಮುಲ್ಲರ್ ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಬಳಸಿದ. ಕ್ರಿಸ್ಟೋಫರ್ ಕೊಲಂಬಸ್ 1492ರಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡಿ ಭಾರತದೇಶಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಹಾದಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದನೆಂದು ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿದ ದೇಶವೇ ಈಗಿನ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡಗಳು. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ದಕ್ಷಿಣದ ಚೂಪಾದ ತುದಿ ಕೇಪ್ ಹಾರನ್ನನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಆ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ಶೈತ್ಯಭರಿತವಾಗಿ ಹಿಮಗಡ್ಡೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಭಾಷೆ, ಆಚಾರವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡಗಳನ್ನು ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ ಒಂದನ್ನು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಮೆರಿಕ ಎನ್ನುವರು. ಮೆಕ್ಸಿಕೊ, ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕ, ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಆಂಗ್ಲೋ ಅಮೆರಿಕ ಎನ್ನುವರು. ಕೆನಡ, ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. (ಎಚ್.ಎಂ.ಎಸ್.)

ಅಮೆರಿಕದ ಆದಿವಾಸಿಗಳು: ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಸಸ್ತನಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಆದಿಮಾನವನ ಅವಶೇಷಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಸಂತತಿ ಉಗಮಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಸಮರ್ಥಿಸಿರುವರು. ಈಗ ದೊರೆತಿರುವ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪುರಾತನ ಶಿಲಾಯುಗದ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಅಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಸೈಬೀರಿಯದಿಂದ ಬೇರಿಂಗ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸು. 25,000–35,000 ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಮಾನವ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಹೋಗಿರುವವನೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವರನ್ನೇ ಕೊಲಂಬಸ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಎಂದು ತಪ್ಪಾಗಿ ಕರೆದ. ಅನಂತರ ಇವರನ್ನು ಅಮೆರಿಕನ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಈ ಜನರು ಅಮೆರಿಕದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ನೆಲೆಸಿದರು. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಅವರು ನೆಲೆಸಲು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದ್ದು 10,000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ. ಎ.ಎಲ್. ಕ್ರೋಬರ್ ಮತ್ತು ಜೆ. ಎಚ್. ಸ್ಟೆವರ್ಡ್‌ರ ಪ್ರಕಾರ ಇವರಲ್ಲಿ ಬಹುಜನ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವವರು. 2001ರ ಅಂದಾಜಿನಂತೆ ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಹಾಗೂ ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 10 ದಶಲಕ್ಷ, ಮೆಕ್ಸಿಕೊದಲ್ಲಿ 30 ದಶಲಕ್ಷ, ಕೆರಿಬಿಯನ್ ವಲಯದಲ್ಲಿ 4,45,000, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಆಂಡೀಸ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 30 ದಶಲಕ್ಷ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 10 ದಶಲಕ್ಷ ಅಮೆರಿಕದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಿರುವರೆಂದು ಅಂದಾಜುಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಅಮೆರಿಕದ ಆದಿವಾಸಿಗಳಾದ ಎಸ್ಕಿಮೊ ಮತ್ತು ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಮಂಗೋಲಾಯ್ಡ್ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರಲ್ಲಿ ಸು. 400 ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಿವೆಯಲ್ಲದೆ 160 ಭಾಷಾವರ್ಗಗಳಿವೆ. ಇವರು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಟ್ಲಿನ್ ಗಿಟ್, ಹೈಡ್, ಬೆಲ್ಲುಕೂಲ, ಕ್ರೊ, ಬ್ಲಾಕ್ ಫುಟ್, ಅರಪಾಹೊ, ಕಿಯೋವಿ, ಡಕೋಟ, ಹಿಡಟ್ಸ, ಜ಼ಪೋಟ ಆಜ಼್ಟೆಕ್, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಇಂಕ, ವಿಟೋಟೊ–ಈ ಕೆಲವರು ಮುಖ್ಯರು.

ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರದೇಶಗಳು.

ಮೂಲ ಅಮೆರಿಕನ್ನರ ಗುಂಪು	ಪ್ರಸ್ತುತ ಅವರು ನೆಲೆಸಿರುವ ಸ್ಥಳ
ಅಪಾಚೆ	ನ್ಯೂಮೆಕ್ಸಿಕೊ
ಕಿರಿಕಾಹುವಾ	ಅರಿಜೋನ, ಓಕ್ಲಹಾಮ
ಜಿಕಾರಿಲ್ಲಾ	ನ್ಯೂಮೆಕ್ಸಿಕೊ
ಲಿಪನ್	ನ್ಯೂಮೆಕ್ಸಿಕೊ
ಮೆಸ್‌ಕ್ಯಾರೆಲೊ	ನ್ಯೂಮೆಕ್ಸಿಕೊ
ಪಶ್ಚಿಮ ಅಪಾಚೆ	ಅರಿಜೋನ
ಕೋವಾಹುಯಿಟೆಕ್	ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ
ಕೋಕೋಪ್ಪಾ	ಅರಿಜೋನ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ
ಹಲ್‌ಚಿಡೋಮ	ಅರಿಜೋನ
ಹವಾಸುಪೆ	ಅರಿಜೋನ
ಕರನ್‌ಕವಾ	ಟೆಕ್ಸಾಸ್
ಮಾರಿಕೋಪ	ಅರಿಜೋನ
ಮೊಜಾವೆ	ಅರಿಜೋನ, ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ
ನಜಾವೋ	ಅರಿಜೋನ, ನ್ಯೂಮೆಕ್ಸಿಕೊ, ಉತ಼ಾ
ಪಿಮ	ಅರಿಜೋನ, ಮೆಕ್ಸಿಕೊ
ಪಿರೋ	ನ್ಯೂಮೆಕ್ಸಿಕೋ
ಹೋಪಿ	ಅರಿಜೋನ,
ಕೆರೆಸ್, ಟೆವಾ, ಟಿವಾ, ಟೋವಾ, ಜೂನಿ	ನ್ಯೂಮೆಕ್ಸಿಕೊ
ಯಾಕ್ವಿ, ಯವಾ ಪಾಯ್, ಯಾಮ	ಅರಿಜೋನ

ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸರ ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಜೀವನದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಜೀವನದಿಂದ ಈ ವಿಷಯ ದೃಢಪಡುತ್ತದೆ. ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರ ಕೆಲವು ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಅವರ ಜೀವನದ ರೀತಿಯನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಹೈಡಗಳು ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರಲ್ಲಿ ಬೆಸ್ತರ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರು ಒಳ್ಳೆಯ ದೋಣಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದು 25 ಮೀ ಉದ್ದ 3 ಮೀ ಅಗಲವಿರುವ ದೋಣಿಯನ್ನು ಒಂದೇ ಮರದ ತುಂಡಿನಿಂದ ಕೆತ್ತಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಅಲಂಕಾರ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಆಸಕ್ತಿ. ತಾವು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಹೈಡಗಳ ಸಮಾಜ ಮಾತೃಪ್ರಧಾನ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಗಣ್ಯವಾದ ಸ್ಥಾನವಿತ್ತು. ಇವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಾಗಲೆಂದು ಆಸೆಪಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರಲ್ಲಿ ಕ್ರೊ ಗುಂಪಿನವರು ಪ್ರಮುಖರು. ಮೇಕೆ, ಜಿಂಕೆ, ಸಾರಂಗ, ಕಡವೆ, ಕಾಡುಕೋಣಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾಡುಕೋಣಗಳ ಬೇಟೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾಗಿದೆ. ಮೂರು ಕಡೆಗಳಿಂದ ಕಾಡುಕೋಣಗಳ ಹಿಂಡನ್ನು ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಕಡೆಯಿರುವ ಕಮರಿಗೆ ಇಳಿಸಿ ಅನಂತರ ಅಗತ್ಯವಾದಾಗ ತಮಗೆ ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ನಾಯಿಯನ್ನು ಪಳಗಿಸಿ ಬೇಟೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. 1650ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಅವರು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಕ್ರೊಗಳು ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಲ್ಲದೆ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವುದನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರು. ಅವರ ಪೂಜೆಗೆ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಅಗತ್ಯವಾದದ್ದರಿಂದ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆಧುನಿಕ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಒಳಪಡದೆ, ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳ ಕಾಠಿಣ್ಯವನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತ ಜೀವಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅಮೆಜಾನ್ ನದಿಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿಟೋಟೋಗಳು ಅತಿ ಮುಖ್ಯರು. ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಆಹಾರಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರಿಗೆ ಆಹಾರ ದೊರಕುವುದು ಕಷ್ಟ. ಮರಗಳು ಹಾಗೂ ಬಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಣ್ಣುಗಳು, ಇಲಿ, ಕಪ್ಪೆ, ಹಲ್ಲಿ, ಹಾವು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳೇ ಇವರ ಆಹಾರ. ಹಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹಾವು ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನೂ ತಿನ್ನುವರು. ಆದರೆ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಟೋಟೊಗಳ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ರಮ ಪುರಾತನವಾದದ್ದು. ಸ್ಥಳಾಂತರ ಬೇಸಾಯ ಎಂದು ಇದನ್ನು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಣದವರೆಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ದೊಡ್ಡ ಗುಡಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವರು. ಆ ಗುಡಿಸಲು 25 ಮೀ ಉದ್ದ 20 ಮೀ ಅಗಲ ಮತ್ತು ಸರಾಸರಿ 10 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಿಟಕಿಗಳಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಒಲೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಮಲಗಲು ಹಗ್ಗದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಒರಟಾದ ಮಂಚ. ಗಂಡಸರು ಮರದ ತೊಗಟೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಉಡುಪನ್ನು ಧರಿಸುವರು. ತಮ್ಮ ಉಡುಪನ್ನು ಬೇರೆಯವರೆದುರಿಗೆ ಕಳಚುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹೆಂಗಸರು ಮಾತ್ರ ಯಾವ ಉಡುಪುಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸದೆ ಬೆತ್ತಲಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ಕ್ರೂರಪದ್ಧತಿಗಳು ನಶಿಸಿವೆ. ಅನೇಕ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಆದಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಈಗಿನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಭಾಷಾಧ್ಯಯನ, ಅವರ ಜಾನಪದ ಸಂಗ್ರಹಣ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಯುರೋಪಿನವರು ಅಮೆರಿಕದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟಂದಿನಿಂದ ಅವರಿಗೂ ಆದಿವಾಸಿಗಳಿಗೂ ಘರ್ಷಣೆ, ರಾಜಿಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಈ ಮುನ್ನೂರು ನಾನೂರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿವಾಸಿಗಳನೇಕರು ಸತ್ತಿರುವರು. ಉಳಿದವರು ವಿದೇಶೀಯರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತಿರುವರು. (ಎಚ್.ಎಂ.ಎಸ್.)

ಅಮೆರಿಕನ್ ಸಮೋಅ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವ ದಕ್ಷಿಣ ಫೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ. ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಾರ್ವಭೌಮ ಸಮೋಅವಿನ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 57,291 (2000). ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 200.22 ಚ.ಕಿಮೀ. ಟುಟುಯಿಲ ದ್ವೀಪದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಪಗೋ ಪಗೋ ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ. ಇದು ಒಟ್ಟು 5 ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಎರಡು ಹವಳ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಪದೇ ಪದೇ ಡಿಸೆಂಬರ್–ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಿನ ನಡುವೆ ಚಂಡಮಾರುತಗಳಿಗೆ ಈಡಾಗುತ್ತವೆ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಅಮೆರಿಕನ್ನರ ಕೊಡುಗೆ: ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ 1795 ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಹಾರ್ವರ್ಡ್, ಕೊಲಂಬಿಯ ಪ್ರಿನ್ಸ್‌ಟನ್, ಡಾರ್ಟ್‌ಮಾತ್ ಯೇಲ್ ಹಾಗೂ ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ ಮೊದಲಾದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಿತ, ಭೌತಿಕ ಹಾಗೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಆರ್ನಾಲ್ಡ್ ಗಾಯಟ್ 1870 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹಾರ್ವರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿದ. ಇದರ ಮೂಲಕ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯತ್ತ ಸಾಗಿತು.

ವಿಲಿಯಂ ಮೋರಿಸ್ ಡೇವಿಸ್ ಅಮೆರಿಕದ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್‌ನ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಇವನು ಸವೆತ ಚಕ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದ. ಇದನ್ನು 1899 ರಲ್ಲಿನ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಾಗಾರದಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಮಾರ್ಕ್ ಜೆಫ್ಹರಸನ್ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದ. ಇವನು ಕೇಂದ್ರೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು ಪ್ರಧಾನ ನಗರ ಹಾಗೂ ಸಿವಿಲೈಜಿಂಗ್ ರೈಲ್ಸ್ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ. ಇವನ ಶಿಷ್ಯ ಐಸಾಯ್ ಬೌಮ್ಯಾನ್ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ. 1903 ರಿಂದ 1919 ರವರೆಗೆ ಅ.ಸಂ.ಸಂದಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ರೊಲ್ಲಿನ್.ಡಿ. ಸಾಲಿಸ್‌ಬರಿ ಕಾರಣನಾದ. ಮಿಸ್ ಎಲೆನ್ ಚರ್ಚಿಲ್ ಸಂಪೆಲ್ (1863–1932) ಅ.ಸಂ.ಸಂ.ದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದವನ್ನು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿದರು. ಇವರು ತಮ್ಮ ಇನ್‌ಫ್ಲೂಯನ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿಕಲ್ ಎನ್‌ವಿರಾನ್‌ಮೆಂಟ್ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಎಲ್ಸ್‌ವರ್ತ ಹಂಟಿಂಗ್‌ಟನ್ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಭದ್ರ ಬುನಾದಿ ಹಾಕಿದರು. ಇವರು ಸಿವಿಲೈಜೇಷನ್ ಅಂಡ್ ಕ್ಲೈಮೇಟ್, ಮೈನ್ ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್ ಆಫ್ ಸಿವಿಲೈಜೇಷನ್ ಹಾಗೂ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಹ್ಯೂಮನ್ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಇವರ ಅನಂತರ ಕಾರ್ಲ್ ಓಸೌರ್ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭೂ ದೃಶ್ಯಾವಳಿಯ ಅಧ್ಯನವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಬರ್ಕ್‌ಲೀ ವಿ.ವಿ. ದಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಡರ್ವೆಂಟ್ ವೈಟಲ್‌ಸೇ ರವರು ಸೀಕ್ವೆಂಟ್ ಅಕ್ಯೂಪೇಷನ್ಸ್ ಎಂಬ ಹೊರ ಪರಿಭಾವನೆ ನೀಡಿದರು. ಪ್ರಪಂಚದ ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ವಿಂಗಡಿಸಿದರು. 1939 ರಲ್ಲಿ ರಿಚರ್ಡ್ ಹಾರ್ಟ್‌ಶೋರ್ನ್‌ರವರು ಪರ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟೀವ್ಸ್ ಆನ್ ದಿ ನೇಚರ್ ಆಫ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಗ್ರಂಥ ಬರೆದರು. ಇದು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ತಾತ್ವಿಕ ನಿರೂಪಣೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು.

ಅಮೆರಿಕನ್ನರ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಪರಿಭಾವನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಹುದು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ:

1. ಮಾನವ ಜೀವಿಶಾಸ್ತ್ರ (ಹ್ಯೂಮನ್ ಇಕಾಲಜಿ)
2. ಜೀವಭೂವಿವರಣೆ (ಕರಾಲಜಿ)
3. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ (ಹಿಸ್ಟಾರಿಕಲ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ)
4. ಪ್ರದೇಶದ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (ಫಂಕ್ಷನಲ್ ಆರ್ಗನೈಜೇಷನ್ ಆಫ್ ಸ್ಪೇಸ್)

ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಸ್ಥಾಪಕ ಬರ್ರೋಸ್ ಪ್ರಕಾರ ಮಾನವ ಜೀವ ವಿಜ್ಞಾನವು ಭೂ ರಚನಾಶಾಸ್ತ್ರ, ವಾಯುಗುಣಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಜೈವಿಕ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಗಳೊಡನೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಾನವ ಮತ್ತು ಪರಿಸರದ ನಡುವಿನ ಅಧ್ಯಯನವಾಗಿದೆ. ಮಾನವ ನಿಸರ್ಗದ ಆಸ್ತಿ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಪರಿಸರವಾದದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತು ನೀಡಿಲ್ಲ.

ಮಾರ್ಕ್ ಜೆಫರ್‌ಸನ್ ನಗರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದರು. ಈ ಕೋರೋಲಜಿ ಎಂಬ ಪರಿಭಾವನೆಯನ್ನು ಕಾರ್ಲ್‌ಸೌರ್ ನೀಡಿದರು. ಒಂದು ಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ಪ್ರದೇಶದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಇದು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರದೇಶವೊಂದರ ಜೈವಿಕ ಮತ್ತು ಭೌತಿಕ ಅಂಶಗಳು ಮಾನವರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಭೂ ದೃಶ್ಯಾವಳಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಪ್ರಭಾವಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದೇ ಇದರ ತಿರುಳು.

ಬ್ರೌನ್, ಮಿರರ್ ಆಫ್ ಅಮೆರಿಕನ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಹಿಸ್ಟಾರಿಕಲ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಆಫ್ ದಿ ಯುನೈಟೆಡ್ ಸ್ಟೇಟ್ಸ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಿದರು. ಕಾರ್ಲ್ ಸೌರ್‌ರವರು ಹಾರ್ಟ್‌ಶೋರ್ನ್‌ರವರೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ರಾಜಕೀಯ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ನೆಲೆಗಟ್ಟನ್ನು ಒದಗಿಸಿದರು. ಪ್ಲಾಟ್ ಎಂಬುವವರು ಹೈರಾರ್ಕಿ ಆಫ್ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಪ್ಲೇಸಸ್ ಎಂಬ ಪರಿಭಾವನೆಯನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಹಾರ್ಟ್‌ಶೋರ್ನ್‌ರು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದೇ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂದರು.

ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಆಧ್ಯಯನ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತಹ ಹಲವು ಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆದವು. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ವಿವರಣೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಹಂಚಿಕೆ ಅಧ್ಯಯನ ಹಾಗೂ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಅಧ್ಯಯನ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕನ್ನರು ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಅಂದಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಮೆರಿಕನ್ನರು ದೂರ ಸಂವೇದಿ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು (ಪರಿಸ್ಥಿತಿ) ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದರು. (ಎನ್.ಎಲ್.)

ಅಮ್ಮಾನ್: ಅರಬ್ ದೇಶದ ಚಿಕ್ಕ ಭಾಗವಾದ ಜೋರ್ಡಾನಿನ ರಾಜಧಾನಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 9,69,598(2003). ಬಹು ಹಳೆಯ ಊರು. ಹಿಂದೆ ಇದಕ್ಕೆ ರಬ್ಬತ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರವಾಸೀ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ವಿಮಾನ ಮತ್ತು ರೈಲು ಕೇಂದ್ರವೂ ಹೌದು. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಚರ್ಮ, ಬಟ್ಟೆ, ಹೆಂಚು, ಸಿಮೆಂಟ್ ಮೊದಲಾದವು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. (ಆರ್.ಡಿ.ಆರ್.)

ಅಮ್ಲಾಂಡ್ ಪೋಷಕ ಪ್ರದೇಶ: ನಗರದ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಮ್ಲಾಂಡ್ ಅಥವಾ ನಗರ ಹಿನ್ನಾಡು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗಗಳು ಕೇಂದ್ರದ ಜೊತೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ನಗರದ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಲು ಇದು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನರು ಕೇವಲ ಕೇಂದ್ರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ನಂಬಿಕೊಳ್ಳುವಂತಿಲ್ಲ, ಬದಲಾಗಿ ಅವರು ನಗರದ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅಮ್ಲಾಂಡ್ ಭಾಗಗಳು ನಗರ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳೆರಡರ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅಮ್ಲಾಂಡ್ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಈ ವಾನ್‌ಕ್ಲಿಷ್ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದನು. ಅನಂತರ 1992 ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ದೊಡ್ಜೆ ಎಂಬುವವನು ಈ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಚುರ ಪಡಿಸಿದ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯ ಮಿಡಿಸನ್ ಹಾವೆಲ್ ಎಂಬ ನಗರವನ್ನು ಅಮ್ಲಾಂಡ್ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿದ.

ಅಮ್ಲಾಂಡ್ ಪೂರ್ವ ಪ್ರದೇಶ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ತರಕಾರಿ ಮತ್ತು ಹಾಲಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ವಲಯವಾಗಿದೆ. ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಈ ಅಮ್ಲಾಂಡ್ ಮುಖಾಂತರ ನಗರಗಳಿಗೆ ಮಾರಾಟ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದು ಸಗಟು ಮತ್ತು ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರ ವಲಯ, ವಾಹನ

ನಿರ್ವಹಣಾವಲಯ, ಸುದ್ದಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ವಲಯ, ವೈದ್ಯಕೀಯ, ಸಾಮಾನು ಮತ್ತು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿರುವ ವಲಯವಾಗಿದೆ. ಇತರೇ ಅಂಶಗಳಾದ ವ್ಯಾಪಾರ, ಮನರಂಜನೆ, ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ವಲಯವಾಗಿದೆ.

ಈ ಅಮ್ಲಾಂಡ್ ನಗರದ ಕೇಂದ್ರೀಭಾಗವನ್ನು ಕೇವಲ ಒಂದು ಗಂಟೆಯ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ತಲುಪುವಂತಹ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ, ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. (ಎಂ.ಡಿ.)

ಅಯನ ಸಂಕ್ರಾಂತಿಗಳು: ಆಕಾಶಗೋಳದಲ್ಲಿ ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತದಿಂದ ಅತ್ಯಧಿಕ ಕೋನಾಂತರದಲ್ಲಿರುವ ಸೂರ್ಯನ ಎರಡು ಸ್ಥಾನಗಳು (ಸಾಲ್ಸ್‌ಟಿಸ್). ಅತಿ ಉತ್ತರದ ಬಿಂದುವನ್ನು ಜೂನ್ 21ರಂದೂ ಅತಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಬಿಂದುವನ್ನು ಡಿಸೆಂಬರ್ 22 ರಂದೂ ಸೂರ್ಯ ತಲಪುವನು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನ ಸೂರ್ಯಚಲನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಬಿಂದು ಅಥವಾ ತಾರೀಖುಗಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣಾಯನಾರಂಭ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಾಯನಾರಂಭ ದಿನಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವುದಿದೆ. ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ (ಸಮ್ಮರ್ ಸಾಲ್ಸ್‌ಟಿಸ್) ಮತ್ತು ಮಕರ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ (ವಿಂಟರ್ ಸಾಲ್ಸ್‌ಟಿಸ್) ಎಂದು ಇವುಗಳ ಹೆಸರು. ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುವ ಭೂಮಿಯ ಅಕ್ಷ ಕಕ್ಷಾತಲಕ್ಕೆ 23 $^{1}/_{2}$ ಯಷ್ಟು ಬಾಗಿಕೊಂಡಿರುವುದೇ ಈ ದೃಗ್ಗೋಚರ ಸೂರ್ಯಚಲನೆಗೆ ಕಾರಣ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಜೂನ್ 21 ರಂದು (ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ) ಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರ ಮೇರುವೂ ಡಿಸೆಂಬರ್ 22 ರಂದು (ಮಕರ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ) ದಕ್ಷಿಣ ಮೇರುವೂ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿ ಸೂರ್ಯನೆಡೆಗೆ ವಾಲುವುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲಿನ ದಿನದಂದು ಉತ್ತರಾರ್ಧಗೋಲದವರೆಗೂ ಎರಡನೆಯ ದಿನದಂದು ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧ ಗೋಲದವರೆಗೂ ನಡುಬೇಸಗೆ. ಅಯನ ಸಂಕ್ರಾಂತಿಗಳು ಋತುಭೇದಗಳನ್ನು ಅರಿಯಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. (ಆರ್.ಆರ್.ಯು.)

ಅಯೋವ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಮಿನಿಸೋಟ ಹಾಗೂ ಡಕೋಟಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಂತೆ ಅಯೋವರಾಜ್ಯ 1832ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಯಿತು. 35 ವರ್ಷಗಳ ಮೊದಲೇ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಲೂಸಿಯಾನದ ಬೃಹತ್ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಭಾಗವಿದು. ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಅಯೋವ ಭಾಗವನ್ನು ಒಂದು ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಅಂಗವಾಗಿ 1846ರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಕೇಂದ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಅಯೋವ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ಮತ್ತು ಮಿಸ್ಸೌರಿ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮಕ್ಕೆ ಅನತಿದೂರದಲ್ಲಿ 160 ಕಿಮೀ ಗಳವರೆಗಿನ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಮೈದಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಕೆಲವೆ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ, ವಿಸ್ತರಣಾಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ವ್ಯವಸಾಯವೆ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬಾಗಿದ್ದು, ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ 2/3 ಭಾಗ ವ್ಯವಸಾಯದಿಂದಲೇ ಬರುವುದು. ಜೋಳ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಧಾನ್ಯದಲ್ಲಿ 1/6 ಭಾಗ ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕೋಳಿ, ದನಕರುಗಳ ಸಾಗಣೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಹಾಲಿನ ಹಾಗೂ ಮಾಂಸದ ಉದ್ಯಮ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿದ್ದು ರಾಷ್ಟ್ರದ 1/4 ಭಾಗ ಹಂದಿಮಾಂಸ ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಪವಾಗಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಜಿಪ್ಸಮ್ ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಮಾಂಸ ಮತ್ತು ಧಾನ್ಯಗಳಂಥ ಆಹಾರಪದಾರ್ಥಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಕೃಷಿ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ವಿಮಾನಭಾಗಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮುಂತಾದವು ಇತರೆ ಉದ್ಯಮಗಳಾಗಿವೆ. ಶೇ. 50ರಷ್ಟು ಜನ ಡೆಮೊಯಿನ್ಸ್, ಸೀಡರ್ ರ‍್ಯಾಪಿಡ್ಸ್, ಡೆವನ್‌ಪೋರ್ಟ್, ಡುಬುಕ್, ಕೌನ್ಸೆಲ್ ಬ್ಲಫ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸೂ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. (ಸಿ.ಎಂ.)

ಅರಕಲಗೂಡು: ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಅದರ ಕೇಂದ್ರ. ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ಹಾಸನ, ಆಲೂರು, ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣ, ಹೊಳೆನರಸೀಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ಮತ್ತು ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆ ಇದೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೇಮಾವತಿ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕಾವೇರಿ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅನೇಕ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಕುರುಚಲು, ಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ಮರಗಳುಳ್ಳ ಕಾವಲುಗಳಿವೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ 71 ಸೆಂಮೀವರೆಗೆ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಜೋಳ, ರಾಗಿ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಈರುಳ್ಳಿ, ಕಡಲೇಕಾಯಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ–ಇವುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾವೇರಿನದಿಗೆ ಕೃಷ್ಣರಾಜಕಟ್ಟೆ ಎಂಬ ಚಿಕ್ಕ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ರಾಮನಾಥಪುರ ಮತ್ತು ಕಟ್ಟೆಪುರ ಎಂಬ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು ಸು. 6,000 ಹೆಕ್ಟೇರ್‌ಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ದೊಡ್ಡಕೆರೆಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆಗಳಿಂದ ಬತ್ತ, ತೋಟದ ಬೆಳೆಗಳು, ಅಡಕೆ, ಕಬ್ಬು, ತೆಂಗು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಯುವರು. ಪಶ್ಚಿಮದ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳೂ ಇವೆ. ದನಕರುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಜನ ಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 290. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,99,243.

ಅರಕಲಗೂಡು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದೊಡ್ಡ ಊರು. ಬತ್ತ, ಅಡಿಕೆ, ತೆಂಗು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ದನಗಳ ಜಾತ್ರೆ ನೆಡೆಯುತ್ತದೆ. (ಎ.ಕೆ.)

ಅರಕಾನ್ ಕರಾವಳಿ: ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಗೆ ಎದುರಾಗಿರುವ ಮಯನ್ಮಾರ್ ತೀರಪ್ರದೇಶ. ಇದು ಮುಳುಗಿರುವ ಅನೇಕ ಕಣಿವೆಗಳು, ಆಳವಾದ ಖಾರಿಗಳು, ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನ ನದೀಮುಖಗಳು, ತೀರಕ್ಕೆ ದೂರವಾಗಿರುವ ದ್ವೀಪಗಳು–ಇವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಯ ಪ್ರದೇಶ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಯಾಬ್‌ನಿಂದ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದು ಅನಂತರ ಉಂಟಾದ ಭೂಪಲ್ಲಟದಿಂದ ಅಳಿದು ಉಳಿದಿರುವ ಅವಶೇಷಗಳು. ಅರಕಾನ್ ತೀರದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಶಂಕುವಿನಾಕೃತಿಯ ಒಣಮಣ್ಣಿನ ದಿಣ್ಣೆಗಳು ಇವೆ ; ಇವು ಜಲಜನಕ ಮತ್ತು ಇಂಗಾಲ ಸಂಯುಕ್ತ ಅನಿಲವನ್ನು ಹೊರಬಿಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಮಣ್ಣಿನ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವು 100 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಜಲಪ್ರವಾಹ ಕಂಡುಬಂದು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಸ್ಫೋಟಗಳಾಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಮಣ್ಣಿನ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಅನಿಲ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂನ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮಯನ್ಮಾರ್‌ಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಇವುಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಒಳದೇಶದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿದೆ. ಈ ತೀರದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಯಾಬ್ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. (ಎನ್.ಎ.)

ಅರಕಾನ್‌ಯೋಮ: ಅಲ್ಪೈನ್ ಶ್ರೇಣಿಯಷ್ಟೇ ಹಳೆಯ ಪರ್ವತಪಂಕ್ತಿ. ಮಯನ್ಮಾರ್ ಭಾರತಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ತಳದ ಕಿಬ್ಬೆಟ್ಟಗಳು ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಚಾಚಿವೆ. ಮಧ್ಯಭಾಗ ಸ್ಫಟಿಕಶಿಲೆಯಿಂದಾಗಿದೆ. ಎರಡೂ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಭೂಯುಗದ ಪದರಪದರವಾಗಿರುವ ಬಂಡೆಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಶಿಖರಗಳು 3,000 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 2,000 ಮೀ. ಕ್ರೋಮೈಟ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಖನಿಜಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆಯಾದರೂ ಅವನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗಿಲ್ಲ. ಮಳೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ತರುವ ಮಾರುತಗಳಿಗೆ ಈ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಅಡ್ಡಲಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ 203 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ವ್ಯವಸಾಯ ಜನರ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿ. (ಎನ್.ಎ.)

ಅರಕಾನ್ಸಸ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇದನ್ನು ಸುಯೋಗದ ನಾಡು ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ; 1,37,741 ಚ.ಕಿಮೀ. 1836 ರಲ್ಲಿ 25 ನೆಯ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿತು. ಲಿಟ್ಲ್ ರಾಕ್ ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ. 1541–42 ರಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದೊಳಕ್ಕೆ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ಬಿಳಿ ಜನರ ತಂಡವೊಂದು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. 1686 ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರ ವ್ಯಾಪಾರ ವಸಾಹತು ಆರಂಭವಾಯಿತು. 1819 ರಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು ವಸಾಹತಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ 25 ಭಾಗ ಕಪ್ಪುಜನರು. ಇವರ ಹಕ್ಕು ಬಾಧ್ಯತಾಕಾನೂನಿಗೆ ಬಿಳಿಜನರು ವಿರೋಧವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು. ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಹಿತಕರ ವಾಯುಗುಣವಿದ್ದು ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಅನುಕೂಲತೆಗಳಿವೆ; ಭೂ ಪ್ರದೇಶದ ವೈವಿಧ್ಯದಿಂದ ನಾಡು ರಮಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅಗತ್ಯ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ. 26,73,400 (2000).

ಅರಕಾನ್ಸಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಎರಡು ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ; ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಮೈದಾನ, ತೀರದ ಖಾರಿ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಒಳಭಾಗದ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿಯ ಹತ್ತಿರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 35 ಮೀ ಮಾತ್ರ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ಕ್ರಮೇಣ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗಿ ವಾಯವ್ಯದ ಮ್ಯಾಗಜೀನ್ ಪರ್ವತದ ಬಳಿ 875 ಮೀ ಇದೆ.

ಓಜಾರ್ಕ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಉತ್ತರದ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಹಾಗೂ ವಾಯುವ್ಯದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನಾವರಿಸಿ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಅನೇಕ ತೊರೆ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿವೆ; ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡು ಹರಡಿದೆ. ಆದರೆ ಇದರ ಅಧಿಕ ಭಾಗ ಮೈದಾನ ಅಥವಾ ಕ್ರಮೇಣ ಎತ್ತರವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವ ಪ್ರದೇಶ. ಭೂ ವ್ಯವಸಾಯ, ಹಾಲಿನ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣು–ತರಕಾರಿಗಳ ಬೆಳೆ ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಾಸ್ಟನ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ.

ಅರಕಾನ್ಸಸ್‌ನ ಪಶ್ಚಿಮದ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಓಷಿಟೊ ಎಂಬ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ ಕಣಿವೆ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 333–666 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪ್ರದೇಶ. ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೆ ಈ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶವೂ ಅರಣ್ಯಮಯವಾಗಿದ್ದು ಇದರ ಅನೇಕ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ.

ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶ 48–64 ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಬಾಸ್ಟನ್ ಮತ್ತು ಓಷಿಟೊ ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದು ಮೊಗಸಾಲೆಯಂತಿರುವ ಸ್ಥಳ. ಓಷಿಟೊ ಪರ್ವತದ ಆಚೆ ಇರುವ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪರ್ವತಗಳು ಇಳಿಜಾರು ಭೂಮಿಯಿಂದ 666ಮೀ ಎತ್ತರವಿದ್ದು ಬಹಳ ಒರಟಾಗಿವೆ. ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಸಮ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ, ಫಲವತ್ತಾದ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳ ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಪೈನ್ ಮರದ ಕಾಡುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಅಧಿಕ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ, ಬತ್ತ, ಬಟಾಣಿ, ತರಕಾರಿಗಳು ಹಾಗೂ ಇತರ ಕೃಷಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮಿಸಿಸಿಪ್ಪಿ ನದಿಯ ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹದಿಂದಾಗಿರುವ ಸಮಭೂಮಿಯ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಸಮಭೂಪ್ರದೇಶಗಳು ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೊಳಗಾಗಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ನೀರ್ಗಾಲುವೆಗಳಿಲ್ಲ. ನದಿಗಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನೀರ್ಗಾಲುವೆಗಳಿಗೆ ಚರಂಡಿ ಹಾಗೂ ಕಾಲುವೆಯು ನೀರನ್ನು ಹಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾಂಸ ಮತ್ತು ಹಾಲಿಗಾಗಿ ದನಗಳನ್ನು ಸಾಕುವರು.

ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲ, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಕಟ್ಟಡದ ಕಲ್ಲುಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು. ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಲೋಹವನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಬಾಕ್ಸೈಟ್‌ನ ಗಣಿಗಳು ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಖನಿಜೋತ್ಪನ್ನದ ವಾರ್ಷಿಕ ಮೊತ್ತ 140 ದ.ಲ. ಡಾಲರ್. (ಜಿ.ಇ.ಕೆ.)

ಅರಣ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ: ಮೂಲತಃ ಹಳ್ಳಿಯ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡದ ಮತ್ತು ಜನರು ವಾಸವಾಗಿರದ ಹಾಗೂ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಭೂಭಾಗ. ವಿವಿಧ ವೃಕ್ಷ ಸಮೂಹಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾದ ಭೂವಲಯ. ಅರಣ್ಯ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಪದ ಫೊರಿಸ್ ಎಂಬುದರಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಸಂಯುಕ್ತರಾಷ್ಟ್ರಗಳ (ಯು.ಎನ್.) ಆಹಾರ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯ ವಿಭಾಗ (ಫುಡ್ ಅಂಡ್ ಅಗ್ರಿಕಲ್ಚರಲ್ ಆರ್ಗನೈಸೇಷನ್, ಎಫ್.ಎ.ಓ.) ನೀಡಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಸಸ್ಯಸಮುದಾಯ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಎಲ್ಲ ಗಾತ್ರದ ಗಿಡಮರಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ, ಕಡಿಯಲಿ ಬಿಡಲಿ ಮರಮುಟ್ಟು, ಸೌದೆ ಒದಗಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾಗಿರುವ ಅಥವಾ ಸ್ಥಳೀಯ ಹವೆಯ ಮೇಲೆ ಅಥವಾ ಜಲಸಂಪತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಲು ಶಕ್ತವಾಗಿರುವ, ಎಲ್ಲ ನೆಲೆಗಳಿಗೂ ಅರಣ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಕಾಡು, ಅಡವಿ ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳು. ಕಾಡನ್ನು ಈಚೆಗೆ ಕಡಿದು ಉಳಿದಿರುವ, ಆದರೆ ಬೇಗನೆ ಹೊಸಕಾಡನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿರುವ ನೆಲವೂ ಅರಣ್ಯವೇ. ಉದ್ಯಾನವನಗಳು, ರಸ್ತೆಬದಿಯ ಮರಸಾಲುಗಳು, ವ್ಯವಸಾಯೊತ್ಪನ್ನಕ್ಕಾಗಿ ನೆಟ್ಟು ಬೆಳೆಸಿದ ತೋಟಗಳು ಮುಂತಾದವು ಅರಣ್ಯ ಪದದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಗಿಡಮರ ಮುಂತಾದ ಸಸ್ಯಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಈ ಪದ ಸೀಮಿತವಲ್ಲ; ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಅರಣ್ಯೋತ್ಪತ್ತಿಗಳು ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಣ್ಯ ಪದ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅರಣ್ಯಗಳು ನೈಸರ್ಗಿಕವಾದವು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮಾನವನಿಂದಲೂ ಕಾಡು ಬೆಳೆಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಸಾಗಿದೆ. ಮಾನವನಿಂದ ಬೆಳೆಸಿದ ನೆಡುತೋಪುಗಳು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅರಣ್ಯಗಳಷ್ಟು ಮೂಲಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ವೈವಿಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ನವೀಕರಿಸಬಹುದಾದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳೂ ಒಂದು. ಅರಣ್ಯಗಳು ಬಹು ಉಪಯೋಗಿ. ಜೀವ ಪರಿಸರದ ಸಮತೋಲನವನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ವನ್ಯಜೀವಿಗಳ ಆವಾಸವಾಗಿವೆ. ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಮರಗಳು ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲುಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಹಲವು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಎತ್ತರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ದಾರುಮಯ ಸಸ್ಯಗಳೇ ಮರಗಳು. ಇವು ಹಲವು ಟೊಂಗೆಗಳುಳ್ಳ ದೊಡ್ಡ ಕಾಂಡವುಳ್ಳವು. ದಾರು ರಹಿತ ಸಸ್ಯವೇ ಹುಲ್ಲು. ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಮೇವು ನೀಡಿ ಆಸರೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಮೂಲಿಕೆ, ಛಾವಣಿ, ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಉಪಯುಕ್ತ. ಬತ್ತ, ಗೋದಿಯಂತಹ ಹುಲ್ಲು ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯ ನೀಡುತ್ತವೆ.

ಅರಣ್ಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸ್ಥಿತಿಗಳು: ಇವುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹಲವು ಭೌಗೋಳಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ವಾಯುಗುಣ, ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು, ಮಣ್ಣು, ಮಾನವ, ಕ್ರಿಮಿ–ಕೀಟ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಅರಣ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣದ ಮೂಲ ಘಟಕಗಳಾದ ಉಷ್ಣಾಂಶ, ಮಳೆ, ತೇವಾಂಶ ಮತ್ತು ಮಾರುತಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಉಷ್ಣಾಂಶ ಅರಣ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ವಿಧಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಉಷ್ಣವಲಯದ ಗಟ್ಟಿಮರಗಳ ಅರಣ್ಯ ಮತ್ತು ಸಮ ಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಮೃದುಮರದ ಅರಣ್ಯಗಳು. ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆ ಮರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅಗತ್ಯ. ಸದಾ ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಕಾಡುಗಳು, ಋತುಕಾಲಿಕ ಮಳೆಯಾಗುವಲ್ಲಿ ಎಲೆ ಉದುರು ಕಾಡು, ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯಾಗುವ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಪರ್ಣ ಕಾಡುಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಅತಿ ಶಾಖವುಳ್ಳ ಪ್ರಬಲ ಮಾರುತಗಳ ವಲಯಗಳಿಗಿಂತ ಗಾಳಿಗೆ ಮರೆಯಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು.

ಪರ್ವತ ಮತ್ತು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಅರಣ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಗಾಳಿಗಭಿಮುಖಭಾಗಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಅರಣ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕಡಿಮೆ. ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರು, ತೀವ್ರ ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತ, ಮಣ್ಣಿನ ಫಲವತ್ತು ಕುಸಿತ, ಕಣಿವೆಯ ತಳಭಾಗ, ಜೌಗುಪ್ರದೇಶ ಮುಂತಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳೂ ಅರಣ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ.

ಮಣ್ಣು, ಗಿಡಮರಗಳು ಬೆಳೆಯಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ನೀರು ಮತ್ತು ಆಹಾರಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ಅರಣ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಫಲವತ್ತಾದ ಹಾಗೂ ತೇವಾಂಶ ಸಂಗ್ರಹ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಮಣ್ಣು ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಅರಣ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಪೂರಕ. ಕಡಿಮೆ ಫಲವತ್ತಾದ ಹಾಗೂ ತೇವಾಂಶ ಸಂಗ್ರಹ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ವಿರಳ ಹಾಗೂ ಕುರುಚಲು ಗಿಡಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಅರಣ್ಯಗಳ ಅಳಿವು ಉಳಿವು ಮಾನವರಿಂದ ನಿರ್ಧಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೃಷಿ ವಿಸ್ತರಣೆ, ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣ, ನೀರಾವರಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಸಾರಿಗೆಮಾರ್ಗಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮುಂತಾದ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಮನುಷ್ಯ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವದು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಮತ್ತಿತ್ತರ ಒತ್ತಡದಿಂದಾಗಿ ಅರಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರೌಢತೆ ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕತೆ ಅರಣ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಹಂಚಿಕೆ ಹಾಗೂ ಉಳಿವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತದೆ. ಅರಣ್ಯಗಳ ಮಹತ್ವ, ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಅರಣ್ಯದ ವಿಧಗಳು: ಪ್ರದೇಶ, ಎಲೆ, ಮರಗಳ ಆಕಾರ–ಗಾತ್ರಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು 5 ಪ್ರಮುಖ ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

1. ಉಷ್ಣವಲಯದ ಅಗಲ ಎಲೆಗಳ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಅರಣ್ಯಗಳು: ಸಮಭಾಜಕ ಮತ್ತು ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಮಳೆಬೀಳುವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಅರಣ್ಯಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ, ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ಸದಾ ಹಸುರಾದ ಅಗಲ ಎಲೆಗಳುಳ್ಳ ಗಟ್ಟಿ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಪರಸ್ಪರ ಕೂಡಿಕೊಂಡ ರೆಂಬೆಗಳಿಂದ ಮೇಲ್ಚಪ್ಪರ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡು ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವುದು ಕಡಿಮೆ. ಅಭೇದ್ಯವಾದ ಈ ಅರಣ್ಯ ಮರಗಳ ಮೇಲೆ ಏರುಬಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಪರಾವಲಂಬಿ ಬಳ್ಳಿಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಎಬೋನಿ, ಮಹೋಗನಿ, ಸಾಗುವಾನಿ, ಬೀಟೆ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಸಿಂಕೋನ, ರಬ್ಬರ್ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಮರಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಅರಣ್ಯಗಳ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮರಕಡಿಯುವ–ಕೊಯ್ಯುವ ವೃತ್ತಿಸಾಗಿದೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವೆಡೆ ನೆಡುತೋಟದ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಕಾಡನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ, ಕೋಕೋ, ರಬ್ಬರ್ ತೋಟಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿವೆ. ಅಮೆಜಾನ್ (ದ.ಅಮೆರಿಕ) ಮತ್ತು ಕಾಂಗೋ (ಆಫ್ರಿಕ) ನದಿ ಬಯಲು, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ, ಮಲೇಷ್ಯ, ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ, ಮಯನ್ಮಾರ್ ಹಾಗೂ ಭಾರತದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು 'ಸೆಲ್ವಾಸ್' ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

2. ಉಷ್ಣವಲಯದ ಉದುರುವ ಅಗಲ ಎಲೆಗಳ ಅರಣ್ಯಗಳು: ಇಂಥ ಅರಣ್ಯಗಳು ಮಾನ್ಸೂನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ. ಉದಾ: ಭಾರತ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಥೈಲೆಂಡ್, ಕಾಂಬೋಡಿಯ, ದ.ಚೀನ, ಆಫ್ರಿಕದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗ. ಋತುಕಾಲಿಕ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಮತ್ತು ಮಳೆ ಹಂಚಿಕೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಈ ಅರಣ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಮಳೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು. ಅತ್ಯಧಿಕ ಮಳೆ ಬೀಳುವಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಸದಾ ಹಸುರು ಕಾಡುಗಳಿದ್ದರೆ, ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯಾಗುವಲ್ಲಿ ತೆರದ ವಿರಳ ಕಾಡುಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ತೇವಾಂಶದ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಬೇಸಗೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಜಲಾಂಶ ವಿಸರ್ಜನೆಯನ್ನು ಮಿತಗೊಳಿಸಲು ಮರಗಳು ಎಲೆಗಳನ್ನು ಉದುರಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಅರಣ್ಯಗಳಿಗೆ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಅರಣ್ಯಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಸಾಲ, ಸಾಗುವಾನಿ, ಬಿದಿರು, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಮಾವು, ಹಲಸು, ಬೇವು, ಹೊನ್ನೆ, ನಂದಿ ಮುಂತಾದ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಒತ್ತಡ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯ ವಿಸ್ತರಣೆಗಾಗಿ ಈ ಅರಣ್ಯಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ.

3. ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಅಗಲಎಲೆಯುಳ್ಳ ಅರಣ್ಯಗಳು: ಸಾಧಾರಣ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಮತ್ತು ಮಳೆ ಹಂಚಿಕೆ ಇಲ್ಲಿನ ವಿಶೇಷ. ಉದಾ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗ, ಪಶ್ಚಿಮ ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪ್, ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಜಪಾನ್, ಕೊರಿಯ,

ಈಶಾನ್ಯ ಚೀನ, ದಕ್ಷಿಣ ಚಿಲಿ, ಪಟಗೋನಿಯ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಓಕ್, ಎಲ್ಮ್, ಮ್ಯಾಪಲ್, ಬೀಚ್, ಬರ್ಚ್, ಚೆಸ್ಟ್‌ನಟ್, ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ವಾಲ್‌ನಟ್ ಮತ್ತು ಆಲ್ಡರಂಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಮುಖ ಮರಗಳು. ಇವು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಎಲೆಉದುರಿಸುತ್ತವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೃಷಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಗತಿಯಿಂದ ಈ ಅರಣ್ಯಗಳ ಬಹುಪಾಲು ನಾಶವಾಗಿದೆ.

4. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಅರಣ್ಯಗಳು: ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಅರಣ್ಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಅರಣ್ಯಗಳು ಸ್ಪೇನ್, ಪೋರ್ಚುಗಲ್, ಆಲ್ಜೀರಿಯ, ಟುನಿಷಿಯ, ಮೊರಾಕ್ಕೊ, ಇಟಲಿ, ಗ್ರೀಸ್, ದಕ್ಷಿಣ ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ, ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿ, ನೈಋತ್ಯ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಮುಖ ಮರಗಳೆಂದರೆ ಓಕ್, ಚೆಸ್ಟ್‌ನಟ್, ಲಾರೆಲ್, ಆಲೀವ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಪಲ್. ಈ ಗಟ್ಟಿಮರಗಳು ಬರದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ನಿಭಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಆಳವಾದ ಬೇರು, ಮಂದವಾದ ತೊಗಟೆ ಮತ್ತು ಎಲೆ ಹಾಗೂ ಮುಳ್ಳುಗಳುಳ್ಳ ಟೊಂಗೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಈ ಅರಣ್ಯಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರವೂ ಸಹ ಕೃಷಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ.

5. ಸೂಚಿಪರ್ಣದ ಮೃದು ಮರಗಳ ಅರಣ್ಯಗಳು: ಉತ್ತರ ಗೋಳಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ತಂಡ್ರಾ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು. ಉದಾ: ಅಲಾಸ್ಕ, ಕೆನಡ, ನಾರ್ವೆ, ಸ್ವೀಡನ್, ಫಿನ್‌ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಸೈಬೀರಿಯ ಹಾಗೂ ಇಟಲಿಯ ಕೆಲಭಾಗ, ಟಾಸ್ಮೇನಿಯ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ. ಇಂತಹದೇ ಅರಣ್ಯಗಳು ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಉಪ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಎತ್ತರದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಹಿಮಾಲಯ, ಸಿಯೆರ್ರಾ ನಿವೇಡ, ಕಾಸ್ಕೇಡ್, ರಾಕೀಸ್, ಕಾಕಸಸ್, ಚೀನ ಮತ್ತು ಜಪಾನಿನ ಪರ್ವತಭಾಗಗಳು. ಪೈನ್, ಫರ್, ಲಾರ್ಚ್, ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ಹೆಮ್‌ಲಾಕ್, ಪಾಪ್ಲರ್, ಡಗ್ಲಾಸ್, ಬಿಳಿಪೈನ್, ಹಳದಿ ಪೈನ್ ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಸಮ್‌ಫರ್‌ಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಮರಗಳು. ಇವುಗಳ ಎಲೆಗಳು ಮೊನಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸೂಚಿಪರ್ಣ (ಕೋನಿಫೆರಸ್) ಕಾಡುಗಳೆನ್ನುವರು. ಸೈಬೀರಿಯದಲ್ಲಿ 'ಟೈಗಾ' ಎನ್ನುವರು. ಮರಗಳು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಸದಾ ಹಸುರಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹಿಮವೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಶೀತವಾಯುಗುಣ ನಿಭಾಯಿಸುವ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳವು. ಈ ಅರಣ್ಯಗಳು ವಾಣಿಜ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಮುಖವಾದವು.

ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಉಪಯೋಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮತ್ತು ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಯೋಜನಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಯೋಜನಗಳು: ಮರಮುಟ್ಟು ಪೂರೈಕೆ: ಗೃಹ ನಿರ್ಮಾಣ, ಪೀಠೋಪಕರಣ ತಯಾರಿಕೆ, ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ, ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣ, ಎತ್ತಿನಗಾಡಿಗಳು, ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯಗಳು, ಆಟದವಸ್ತು, ಕರಕುಶಲವಸ್ತು ಮುಂತಾದವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಮರದ ದಾರು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ.

ಉರುವಲು: ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಅಡುಗೆ, ನೀರು ಕಾಯಿಸಲು ಮರವನ್ನು ಸೌದೆ ಮತ್ತು ಇದ್ದಿಲುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೂ ಸೌದೆ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ವಸ್ತು, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲ ಹಾಗೂ ಸೌರ ಶಕ್ತಿಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸೌದೆಯ ಬಳಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳ ಪೂರೈಕೆ: ಹಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುಗಳು ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಲಭ್ಯ. ಉದಾ: ಕಾಗದ, ರಬ್ಬರ್, ಅರಗು ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ, ಕರ್ಪೂರ, ಪ್ಲೈವುಡ್, ಸಾಬೂನು, ಬಣ್ಣ, ಸುಗಂಧ ತೈಲಗಳು, ಶ್ರೀಗಂಧ, ನೀಲಗಿರಿ, ಬೇವಿನ ಎಣ್ಣೆಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಆಹಾರ: ಮನುಷ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ಆಹಾರವಸ್ತುಗಳು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಹಣ್ಣು, ಗೆಡ್ಡೆ–ಗೆಣಸು, ಎಲೆಗಳು, ಹುಲ್ಲು, ಜೇನು ಹಾಗೂ ಬೇಟೆಯಾಡಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮಾಂಸ.

ಉಡುಪು: ಪೂರ್ವಿಕರಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಈಗಲೂ ಉಡುಪಿಗಾಗಿ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನಾಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ಕೃತಕ ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ನಾರುವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅರಣ್ಯಗಳ ಮರದ ತಿರುಳಿನಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಜೊತೆಗೆ ಧ್ರುವವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ತುಪ್ಪಳವುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚರ್ಮ ಅಲ್ಲಿಯ ಶೀತವಾಯುಗುಣಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಉಡುಪು ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿದೆ.

ಔಷಧಿಗಳು: ಹಲವು ಬಗೆಯ ಔಷಧಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರದ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಅರಣ್ಯಗಳು ಪೂರೈಸುತ್ತವೆ. ಅವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯ.

ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಯೋಜನಗಳು: ಆಮ್ಲಜನಕ ಮತ್ತು ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್ ಅನಿಲಗಳನ್ನು ಸಮತೋಲನಗೊಳಿಸುವ ಮೂಲಕ ಅರಣ್ಯಗಳು ಜೈವಿಕ ರಾಶಿಯ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ತಾಪಮಾನವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿ ತಂಪಾದ ಹವಾಮಾನ ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತವೆ, ಮಳೆಮಾರುತ ತಡೆದು ಮಳೆ ಸುರಿಸುತ್ತವೆ, ಬಾಷ್ಪೋತ್ಸರ್ಜನೆಯಿಂದ ವಾಯುವಿನ ತೇವಾಂಶವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತವೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕರ್ತೃಗಳ ಹಾವಳಿಯಿಂದಾಗುವ ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತವೆ. ಉದುರಿದ ಮರಗಳ ಎಲೆಗಳು ಕೊಳೆತು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಜೈವಿಕಾಂಶವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಮಣ್ಣಿನ ಫಲವತ್ತನ್ನು ವೃದ್ಧಿಸುತ್ತವೆ. ವನ್ಯಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಿ ಸಂಕುಲಗಳಿಗೆ ಆವಾಸವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಜಲಪ್ರವಾಹವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದರಿಂದ ಅಂತರ್ಜಲದ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸುತ್ತವೆ. ಬಾಷ್ಪೀಕರಣ ನಿಯಂತ್ರಿಸಿ ಮಣ್ಣಿನ ತೇವಾಂಶವನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತವೆ.

ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳ ಪಾತ್ರಮಹತ್ವದ್ದು. ನದಿಗಳ ಮೇಲ್ಕಣಿವೆ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೀರು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿರಲು ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ.

ಶುದ್ಧವಾದ ವಾಯು ಮತ್ತು ಆಕರ್ಷಣೀಯ ಹಸುರು ದೃಶ್ಯಾವಳಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಅರಣ್ಯಗಳು ಪ್ರವಾಸಿ ಮತ್ತು ವಿಹಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳ ತಾಣಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ.

ಅರಣ್ಯ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಪ್ರಪಂಚ. ಅಲ್ಲಿ ನಿರಂತರ ಹುಟ್ಟು, ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಸಾವು ಎಂಬ ಆವರ್ತನೆ ನಡೆದೇ ಇದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ಮುಂಗಾರು ಮಳೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಲೇ ಬೀಜೋತ್ಪತ್ತಿ ತೊಡಗುವುದು, ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಮಾಗಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೀಜೋತ್ಪತ್ತಿ ಆಗುವುದು. ಫಲಗಳೂ ಬೀಜಗಳೂ ತಾಯಿಮರದಿಂದ ದೂರಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಾರ ಹೊಂದಿ ಬೇರೂರಲು ತಕ್ಕ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ನಿಸರ್ಗವೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ. ಹಣ್ಣು ಬಿರಿದು ಬೀಜ ದೂರಕ್ಕೆ ಸಿಡಿಯಬಹುದು; ಗಾಳಿ, ನೀರು, ಹಕ್ಕಿ, ಮೃಗ, ಮನುಷ್ಯ ಎಂಬ ಕಾರಕಗಳ ಮೂಲಕ ಬೀಜಗಳು ಬಲುದೂರ ಒಯ್ಯಲ್ಪಡುವುವು. ಇಂಥ ಬೀಜಗಳು ಅನುಕೂಲ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಮೊಳೆತು ಗಿಡಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಹೊಸ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಮರುಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಒಂದು ನೂತನ ವನಸ್ಪತಿ ಕೇಂದ್ರವನ್ನೇ ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು, ಗೊಬ್ಬರ, ಗಾಳಿ, ನೀರು ಇವುಗಳಿಗಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಇದ್ದೇ ಇದೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಕಾಡುಗಳು: ಭೂಮಿಯ ಹೊರಮೈ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯಸ್ಥಾನವಿದೆ. ತೀವ್ರತೆ ಅತಿಯಾಗದ ಮತ್ತು ದೀರ್ಘಕಾಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ ಚಳಿಗಾಲವಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ದ್ವಿತೀಯಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ನೆಲದ ಶೇ 33 ಭಾಗ ಅರಣ್ಯಾವೃತವಾಗಿತ್ತು. ಇನ್ನೂ ಶೇ 25 ಭಾಗ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಇಂದು ಅದು ವ್ಯವಸಾಯಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಉಳಿದ ಶೇ 42 ಭಾಗ ಪೇಟೆ–ಪಟ್ಟಣಗಳು, ಬೋಳುಬೆಟ್ಟಗಳು, ರಸ್ತೆಗಳು, ಮರುಭೂಮಿಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಎಫ್. ಎ. ಓ. ವರದಿಯಂತೆ ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಿವರ ನೋಡಬಹುದು:

ಪ್ರಪಂಚದ ಖಂಡವಾರು ಅರಣ್ಯಗಳ ಹಂಚಿಕೆ (1997)

ಪ್ರದೇಶ	ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶ (ಮಿಲಿಯನ್ ಹೆಕ್ಟೇರು)	ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಶೇ. ಪ್ರಮಾಣ	ಪ್ರಪಂಚದ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೇ. ಪ್ರಮಾಣ
ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ	956.6	53.89	21.7
ಆಫ್ರಿಕ	752.8	25.89	17.0
ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ	733.5	39.12	16.6
ಏಷ್ಯ	520.0	19.13	11.8
ಯುರೋಪ್	141.0	29.80	3.2
ಓಷಿಯಾನಿಯ	96.0	11.33	2.2
ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕ	74.0	27.21	1.7
ರಷ್ಯ	1143.0	51.18	25.8
ಪ್ರಪಂಚ	**4416.9**	**33.52**	**100.0**

ಅರಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ: ಇದರ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಈಚಿನದು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಏರಿದಂತೆ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿಯೂ ಮನುಷ್ಯಕೃತವಾಗಿಯೂ ಅರಣ್ಯಗಳ ಅವ್ಯಾಹತ ನಾಶ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಘೋರ ವಿಪತ್ತುಗಳು ತಲೆದೋರುತ್ತವೆ. ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಅಧ್ಯಯನ ಅವಶ್ಯಕ ಮತ್ತು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಅರಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತು ಇರುವ ಹಲವಾರು ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗಳ ಸಾರ ಹೀಗಿದೆ: ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿವರಗಳ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸುವ ಒಂದು ಕಲೆ ಅರಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ. ಇಂಥ ಕಲೆಯ ಯಶಸ್ವಿ ಪ್ರಯೋಗದ ಮೇಲೆ ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿವಿಧ ಅಂಗಗಳಾದ ರಾಸಾಯನ, ಪ್ರಾಣಿ, ಸಸ್ಯ, ಜೈವಿಕ, ಗಣಿತ, ಭೌತ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ವಿಜ್ಞಾನಗಳನ್ನೂ ಅನ್ವಯಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಅರಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಭ್ಯಾಸ, ವರ್ಧನೆ, ಪೋಷಣೆ, ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಂದ ಪರಮಾವಧಿ ಉಪಯೋಗಗಳನ್ನು ಇಂದೂ ಮುಂದೂ ಹೊಂದುವ ವಿಧಾನಗಳು

ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಆಡಳಿತದ ಏರ್ಪಾಡು ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ಮರಗಳು ಬೆಳೆದು ಉಪಯೋಗಕಾರಿಯಾಗಲು ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳೇ ಬೇಕಾದುದರಿಂದ ಅರಣ್ಯಗಳ ಪ್ರಶ್ನೆ ದೀರ್ಘಕಾಲದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಯೋಜನೆ ಅವಶ್ಯಕ. ಬೆಳೆಸಬೇಕಾದ ಮರಗಳ ಪ್ರಭೇದ, ಪರಿಸರದ ಸ್ಥಿತಿ, ವಾಯುಗುಣ, ಮಣ್ಣಿನ ಗುಣ, ಮರಗಳ ಪೋಷಣೆಗೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಉಪಚಾರ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿ, ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕು.

ಅರಣ್ಯನಾಶ ಮತ್ತು ಸಂರಕ್ಷಣೆ: ಕೃಷಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಅರಣ್ಯದ ಮರ-ಗಿಡಗಳನ್ನು ಕಡಿದುಹಾಕುವುದರಿಂದ ಅರಣ್ಯ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ, ಮನುಷ್ಯರಿಂದ ಅರಣ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಹಾಗೂ ಬೇಗ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯಗಳಿಗಿಂತ ಉಷ್ಣವಲಯದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯನಾಶದ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚು. ಪ್ರಸ್ತುತದರದಲ್ಲೆ ಅರಣ್ಯ ನಾಶವಾಗುತ್ತಾ ಹೋದರೆ ಮುಂದಿನ 60 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಅರಣ್ಯ ಶೇ. 90 ನಾಶವಾಗುವುದೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅರಣ್ಯ ನಾಶದ ಗತಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅರಣ್ಯ ನೀತಿಯನ್ವಯ ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಶೇ. 33 ಭಾಗ ಅರಣ್ಯದಿಂದಾವೃತವಾಗಿಲ್ಲ.

ಅರಣ್ಯಗಳು ಹಲವು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಮಾನವನ ಪ್ರವೇಶ, ಕೃಷಿವಿಸ್ತರಣೆ, ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಕೀಟಗಳು ಮತ್ತು ರೋಗಗಳು, ವರ್ಗಾವಣೆ ಬೇಸಾಯ (ಕುಂಬ್ರಿ), ಸೌದೆಯ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವುದು, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಬೇಡಿಕೆ, ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ನೀರಾವರಿಯೋಜನೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಹಾಗೂ ಜಾನುವಾರುಗಳು ಅತಿಯಾಗಿ ಮೇಯುವ (ಗ್ರೇಸಿಂಗ್) ಕ್ರಿಯೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣಗಳು.

ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಸೌಕರ್ಯ, ಲಾಭಗಳಿಗಾಗಿ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಹಾನಿ ಅಪಾರವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಹಾನಿಯಿಂದ ಅರಣ್ಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಲು ಸರ್ಕಾರ ಕಾನೂನು ಕಾಯಿದೆ ಮಾಡಿ ತಪ್ಪಿತಸ್ಥರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಶಿಕ್ಷಿಸುವುದು. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯನಿಂದೊದಗುವ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಪರೋಕ್ಷ ಹಾನಿ ಪೂರ್ಣ ಅನಿವಾರ್ಯವಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನ ಅಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ವಿನಾಶಕಾರೀ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗಬಹುದು ಅಥವಾ ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚಾಗಿ ತೊಡಗಬಹುದು. ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ–ತಳದ ಕಿಚ್ಚು, ತಲೆಯ ಕಿಚ್ಚು, ಮೊದಲಿನವೇ ಹೆಚ್ಚು. ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ ತರಗೆಲೆ, ಹುಲ್ಲು, ಹೊದರುಗಳನ್ನು ದಹಿಸಿ ಬೇಗನೆ ಹರಡಿದ ಈ ಕಿಚ್ಚು ಮರಗಳ ತಳಕ್ಕೆ ಗಾಸಿ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಶಮನವಾಗುವುದು. ತಳದ ಕಿಚ್ಚು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹತೋಟಿಗೆ ಒಳಪಡುವುದು. ತಲೆಯ ಕಿಚ್ಚುಗಳು ಮರಗಳ ಮೇಲುಭಾಗವನ್ನೆಲ್ಲ ಉರಿಸಿ ಮರಗಳನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಗಾಳಿ ಬೀಸಿದಂತೆ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾಗುವ ಈ ಕಿಚ್ಚುಗಳನ್ನು ಹತೋಟಿಗೆ ತರುವುದು ಕಷ್ಟ. ಇಂಥ ಕಿಚ್ಚುಗಳಿಂದ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಹಾನಿಯಾಗುವುದು. ಬೆಂಕಿ ಒಳ್ಳೆ ಸೇವಕ, ಆದರೆ ಕೆಟ್ಟ ಒಡೆಯ ಎನ್ನುವ ನಾಣ್ನುಡಿಗೆ ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚು ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚುಗಳಿಂದ ಅರಣ್ಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಲು ಅನುಸರಿಸುವ ಕ್ರಮಗಳು–(1) ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ, ಶಿಕ್ಷೆಯಿಂದ ಮನುಷ್ಯಕೃತ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದು; (2) ಕಾಡುಗಳ, ತೋಪುಗಳ ಸುತ್ತ ಒಳಗೆ ಹೊರಗೆ ಕಿಚ್ಚನ್ನು ತಡೆಯುವ ಅಪ್ಪಿಷ್ಟಗಲದ ಪಾಕುಸಾಲುಗಳನ್ನು (ಬೆಂಕ್ರೋಟು) ಮಾಡಿ ಅವು ಮುಚ್ಚಿಹೋಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರ ವಹಿಸುವುದು. ಹೊರಗಿನಿಂದ ಹರಡಿಬಂದ ಬೆಂಕಿ ಈ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಸ ದೊರೆಯದೆ ನಂದಿಹೋಗುವುದು ಅಥವಾ ಅಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಹತೋಟಿಗೆ ತರಬಹುದು. ಅಡವಿಯಲ್ಲಿನ ರಸ್ತೆಗಳ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಕುಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳು ಇರದಂತೆ ನಿರ್ಮೂಲನ ಮಾಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಬೆಂಕಿಯ ಹರಡುವಿಕೆಗೆ ತಡೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚನ್ನು ತಡೆಯಲು ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧಾನವೂ ಇದೆ. ಬೆಂಕಿ ಹರಡಬಹುದಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಮೊದಲೇ ಗುರುತಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ನಿಯಂತ್ರಿತವಾದ ಬೆಂಕಿ ಹಾಕುವುದು. ಇದರಿಂದ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದ ಅಪಘಾತ ಇಲ್ಲದಾಗುತ್ತದೆ. ಅರಣ್ಯ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯವರ ನಿರಂತರ ಜಾಗರೂಕತೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಹೆಲಿಕಾಪ್ಟರ್ ಸಹಾಯದಿಂದ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳನ್ನು ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚಿನಮೇಲೆ ಮಳೆಗೆರೆದು ಶಮನಗೊಳಿಸುವುದೂ ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಕೀಟಗಳು ಮತ್ತು ರೋಗಗಳು: ಅಡವಿಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಘಾಸಿಯುಂಟುಮಾಡುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಕೀಟಗಳು, ರೋಗಗಳು ಯಾವುವು; ಅವುಗಳಿಂದಾಗುವ ಘಾತದ ಸ್ವರೂಪವೇನು ಎಂಬುದರ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ರಕ್ಷಣೋಪಾಯ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಅತಿಯಾಗಿ ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನು ಮೇಯಿಸುವುದರಿಂದ, ಕಾಡುಪ್ರಾಣಿಗಳಾದ ಆನೆ, ಕಾಡುಕೋಣ, ಕಾಡುಹಂದಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ನಾಶ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಮಿಡತೆಗಳು ಮುಂತಾದ ಕೀಟಗಳು ಮಹಾರಣ್ಯಗಳನ್ನೇ ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡಿದುದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಗಳಿಂದ, ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳಿಂದ ಹರಡುವ ರೋಗಗಳು–ಅರಣ್ಯಗಳಿಗೆ ಮಾರಕ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಿಂದ ಆಗುವ ಹಾನಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರ ಹುಡುಕಬೇಕು. ಅರಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಶೋಧನಾಗಾರದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಕೆಲಸವಿದು.

ಇತರ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕಾರಣಗಳು : ನದಿ ಪ್ರವಾಹ, ಬರಗಾಲ, ಭೂಕುಸಿತ, ಭೂಕಂಪ, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಮೊದಲಾದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕ್ಷೋಭೆಗಳಿಂದ ಕಾಡುಗಳು ಒಣಗಬಹುದು. ನೆಲ ಸವೆದು ಕುಸಿಯದಂತೆ ಕಾಪಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ, ಗಾಳಿಯ ಸಂಚಾರ ಸರಾಗವಾಗಿರುವಂತೆ ಮರಗಳ ಇರವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಕಾಡಿನ ಝರಿಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವುದರ ಮೂಲಕ ಇಂಥ ಅಪಾಯಗಳಿಂದ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬಹುದು.

ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹತೋಟಿ ಕ್ರಮಗಳು: (1) ನೆಲದ ಸದುಪಯೋಗ (2) ಎಲ್ಲೆಕಟ್ಟನ್ನು ಹಾಕುವುದು (3) ಎಲ್ಲೆಯ ಸುತ್ತ ಅಗಳನ್ನು ತೋಡುವುದು (4) ವಾಟ್ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹಾಕುವುದು (ಭೂಮಿಯ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಮಣ್ಣನ್ನು ಎಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಶಿಹಾಕಿ ಯಾವ ರೂಪದಲ್ಲೇ ಆಗಲಿ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನೋ ಏಣುಗಳನ್ನೋ ಕಟ್ಟುವ ವಿಧಾನ. ಕೊಚ್ಚಿ ಹೋಗುವ ನೀರನ್ನು ತಡೆದಿಡುವುದು ಇವುಗಳ ಉದ್ದೇಶ) 5 ಸೋಪಾನ ಪಂಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು (6) ಕೊರಕಲುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚುವುದು (7) ತಡೆಗಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಹಾಕುವುದು (8) ಪ್ರವಾಹಗಳನ್ನೂ ಹುಚ್ಚು ಹೊಳೆಗಳನ್ನೂ ಸರಿಯಾದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು (9) ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು (10) ಅಡವಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು.

ಅರಣ್ಯನಾಶದಿಂದಾಗುವ ಪ್ರಮುಖ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳು: ವನ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಆವಾಸಗಳ ಹಾನಿ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಅವನತಿ, ಜೈವಿಕ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗೆ ಹಾನಿ, ಜಲಾವರ್ತಕ್ಕೆ ಅಡಚಣೆ, ಮಳೆ ಹಂಚಿಕೆ ಕುಸಿತ, ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣು ನಿಸ್ಸಾರಗೊಳ್ಳುವುದು, ಪರ್ವತಗಳ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಕುಸಿತಸಂಭವ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಅರಣ್ಯದ ಲಘು ಫಸಲುಗಳು: ಅರಣ್ಯದ ಪ್ರಧಾನ ಫಸಲುಗಳು ಚೌಬೀನೆ (ನಾಟಾ), ಸೌದೆ (ಉರಿಸುವ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಇದ್ದಲು). ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಸ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಬಂಧ ಉತ್ಪನ್ನಗಳೆಲ್ಲ ಲಘು ಫಸಲುಗಳೇ. ಇವುಗಳ ವಿಂಗಡಣೆ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿದೆ.

1) ಸಸ್ಯ ಸಂಬಂಧ ಫಸಲುಗಳು: 1 ಕಾಡುಹುಲ್ಲು, ಬಿದಿರು, ಬೆತ್ತ, 2 ಮರದ ಎಲೆಗಳು (ಮೇವಿನ ಎಲೆ, ಗೊಬ್ಬರದ ಎಲೆ). 3 ನಾರುಗಳು ಮತ್ತು ಮಡ್ಡಿ ರೇಷ್ಮೆ. 4 ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜಗಳು. 5 ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡುವ ಟ್ಯಾನ್ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣಗಳು. 6 ಅಂಟು, ರಾಳ, ತೈಲರಾಳ, 7 ಔಷಧಿ, ಸಾಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ತಿನಿಸು ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮತ್ತು ವಿಷಪೂರಿತ ವಸ್ತುಗಳು. 8 ಬಟ್ಟಿ ಇಳಿಸಿ ಅಥವಾ ಕಷಾಯದಿಂದ ಬರುವ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. 9 ಇನ್ನುಳಿದ ವಿವಿಧ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು.

2) ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಬಂಧ ಫಸಲುಗಳು: 1 ಅರಗು 2 ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಮೇಣ 3 ರೇಷ್ಮೆ 4 ಚರ್ಮ 5 ದಂತ 6 ಹಕ್ಕಿಗಳ ಗೂಡು 7 ಮೀನು 8 ಷಿಕ್ಕರಿಯ ಸಂಗ್ರಹಗಳು.

ಅರಣ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಇವುಗಳ ವಿಭಾಗಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ. 1 ಚೌಬೀನೆ ತಯಾರಿಕೆ (ಲಾಗ್ಗಿಂಗ್), ಹದಮಾಡುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಮರ ಸಂಸ್ಕರಣ 2 ಮರಕೊಯ್ತ ಮತ್ತು ಪೀಠೋಪಕರಣ 3 ಪದರ ಹಲಗೆ (ಪ್ಲೈವುಡ್) ಮತ್ತು ಗಟ್ಟಿ (ಹಾರ್ಡ್) ಹಲಗೆ 4 ಕಾಗದದ ಪಲ್ಪ್ ಮತ್ತು ರೇಯಾನ್ 5 ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ, 6 ಸೌದೆ, ಇದ್ದಲು, 7 ಗಂಧದ ಎಣ್ಣೆ, ಕಚು. ಟರ್ಪೆಂಟೈನ್, ಅರಗು ಕರ್ಪೂರ, ಹುಲ್ಲು ಸರಬರಾಜು ಇತ್ಯಾದಿ.

ವನ್ಯಮೃಗ ಸಂರಕ್ಷಣೆ: ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ, ಕಾಡುಗಳ ನಿರ್ಮೂಲನ, ಮೃಗ ಪಕ್ಷಿಗಳ ನಿರಾಶ್ರಿತತ್ವ, ನಾಶ–ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಬೃಹತ್ಪ್ರಮಾಣ ತಾಳಿವೆ. ವನ್ಯಮೃಗಸಂರಕ್ಷಣೆ ಅರಣ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಒಂದು ಬಲು ಮುಖ್ಯ ಅಂಗ, ನಿಸರ್ಗದ ಸಮತೋಲನ ಕಾದಿಡುವುದರಲ್ಲಿ, ಮನುಷ್ಯ ಜೀವನ ಸುಗಮಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಇದರ ಪಾತ್ರ ಹಿರಿದು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ರಕ್ಷಿತ ಅರಣ್ಯಗಳು, ಬೇಟೆ ನಿಷೇಧಿಸಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೇ ಮೀಸಲಾಗಿರುವ ವನ್ಯಜೀವಿಧಾಮ, ಪಕ್ಷಿಧಾಮ ಹಾಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನಗಳು ಇವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ 1907ರಲ್ಲಿ ಬೇಟೆ ನಿಷೇಧ ಕಾನೂನು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಆಗ ಪ್ರಚಾರವಾಗಿದ್ದ ಮೃಗನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ವನ್ಯಜೀವಿಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದ ಅನೇಕ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಟೆಯನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿತ್ತು. 1941 ರಲ್ಲಿ ನೀಲಗಿರಿಗೂ ವೈನಾಡಿಗೂ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಸು. 831 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶದ ವೇಣುಗೋಪಾಲ ವನ್ಯಮೃಗ ಕ್ಷೇಮಸ್ಥಾನ ಇದರಲ್ಲಿದೆ. ಬಂಡೀಪುರದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಮತ್ತು ಇದನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮೃಗೋದ್ಯಾನವಾಗಿ ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಇತರ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಉದ್ಯಾನಗಳು ನಾಗರಹೊಳೆ (285 ಚ.ಕಿಮೀ), ರಂಗನತಿಟ್ಟು, ದಾಂಡೇಲಿ (205–212 ಚ.ಕಿಮೀ) ಇತ್ಯಾದಿ. (ವೈ.ಎಂ.ಎಲ್.ಎಸ್.; ಎನ್.ಎಸ್.ಕೆ.; ಎ.ಕೆ.)

ಅರಣ್ಯ ಕಾಯಿದೆಗಳು: ಅರಣ್ಯ ಪದದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಆಯಾದೇಶದ ಸಂವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಕಾಲಾನುಸಾರ ಬದಲಾವಣೆಗೊಂಡಿದೆ. ಈಗ ಸರಕಾರ ಅರಣ್ಯ ಎಂದು ವಿಧಿಸುವ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಆಡಳಿತಕ್ಕಾಗಿ ರೂಪಿಸುವ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಅರಣ್ಯ ಕಾಯಿದೆಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭೂಮಿಯ ಒಡೆತನ ಯಾರದ್ದಾಗಿದ್ದರೂ

ಕಾಯಿದೆಗಳಿಗೆ ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿದ್ದೇ ಇದೆ. ಅರಣ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಪತ್ತು. ಅದರ ಏಳ್ಗೆ, ನಾಶಗಳೊಡನೆ ದೇಶ ನಿಕಟವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅರಣ್ಯ ನೀತಿ. 1927ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಇದ್ದ ಕಾಯಿದೆಗಳನ್ನು ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಿ ಹೊಸ ಕಾಯಿದೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿತು. ಕರ್ನಾಟಕ 1900ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಕಾಯಿದೆ 1901 ಜನವರಿ 1 ರಂದು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಇಂಥ ಕಾಯಿದೆಗಳಿಗೆ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳೂ ಬಂದಿವೆ.

ವನಮಹೋತ್ಸವ: ಭಾರತ ಜನತೆಗೆ ಅರಣ್ಯಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆ, ಉಪಯೋಗ ಇವುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅರಿವು ಮೂಡುವಂತೆ ಮಾಡಲು ದೇಶದ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ವರ್ಧಿಸಲು ವನಮಹೋತ್ಸವ ಎಂಬ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಪ್ತಾಹವನ್ನು 1950ರಿಂದ ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 1952ರಲ್ಲಿ ಕೆ.ಎಂ.ಮುನ್ಷಿಯವರಿಂದ ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಗ್ರಾಮೀಣ ಮತ್ತು ನಗರ ಕೇಂದ್ರಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಇದರ ಆಚರಣೆಯಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಹೆಚ್ಚು. ತೀವ್ರಗತಿಯ ನಗರೀಕರಣ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣದಿಂದಾಗಿ ವಾಯುಮಾಲಿನ್ಯ, ಜಲಮಾಲಿನ್ಯ ಮತ್ತು ಶಬ್ದ ಮಾಲಿನ್ಯಗಳು ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆದ್ದರಿಂದ ರಸ್ತೆಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು ಈ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು: ಡೆಹರಾಡೂನಿನಲ್ಲಿರುವ ಫಾರೆಸ್ಟ್ ರಿಸರ್ಚ್ ಇನ್ಸ್‌ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು. ಇದು 1878ರಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ರೂಪ ತಳೆಯಿತು. ಅರಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಭ್ಯಾಸ, ಅರಣ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ತರಪೇತು ಗೊಳಿಸುವುದು ಇದರ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶಗಳು. 1906ರಲ್ಲಿ ಶಾಖೆಗಳು ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಬೆಳೆದವು. ಸು. 526.10 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಆಡಳಿತ ಕಛೇರಿ, ಸಂಶೋಧನಾಲಯಗಳು, ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ (1920). ಆಧುನಿಕ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತ ಅರಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ, ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುತ್ತಿರುವ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ದೇಶದ ಪ್ರಗತಿಯ ಒಂದು ಭವ್ಯ ಸಂಕೇತ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಇತರ ಅರಣ್ಯ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಜಬ್ಬಲ್‌ಪುರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ.

ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಅರಣ್ಯ ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯ: ಇದು 1936ರ ಜನವರಿ 2ರಂದು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಮುಂದೆ (1938 ಅಕ್ಟೋಬರ್ 17) ಇದೊಂದು ಬೃಹತ್ ಅರಣ್ಯ ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಇದನ್ನು ಜರ್ಮನಿಯ ಮ್ಯೂನಿಚ್ ಅರಣ್ಯ ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. 1940 ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಅರಣ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಬಿದಿರನ್ನು ರೇಯನ್ ಪಲ್ಪ್ ಆಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಮೊದಲು ಭಾರತಕ್ಕೆ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಹಿರಿಮೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯದು. ಅರಗಿನ ಕೀಟ ಸಾಕಲು ವಿವಿಧ ವೃಕ್ಷಗಳ ಬಳಕೆಯನ್ನು (ಯಲಚಿ, ಜಾಲರಿ ಮುಂತಾದವು) ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಿ ಅರಗಿನ ತಯಾರಿಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದ ಹಿರಿಮೆ ಇದರದು. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಸಾಧನೆ ಔಷಧಿ ಸಸ್ಯಗಳ ಕನ್ನಡದ ಹೆಸರುಗಳಿಗೆ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಹೆಸರುಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಆಯುರ್ವೇದದ ವೈದ್ಯರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದೆ. ಸುಗಂಧದ ಎಣ್ಣೆ, ಗಂಧದ ಎಣ್ಣೆ, ಕಾಗದ, ಪ್ಲೈವುಡ್ ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಗಮನಾರ್ಹ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದೆ. ಗಂಧದ ಮರಕ್ಕೆ ತಗಲುವ ಸ್ಪೈಕ್ ರೋಗದ ಬಗ್ಗೆ 1938ರಿಂದಲೂ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಇದರ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಎಫ್.ಎ.ಓ. ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರ ಕೆಲವು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರೂ ಇನ್ನೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿರ್ವಹಣೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ವಹಿಸಿಕೊಡಲಾಯಿತು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ: ಭಾರತದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ, ವೃಕ್ಷ ಮತ್ತು ಮೂಲಿಕೆಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡಿದೆ. ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯವೃಕ್ಷಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಪಾಣಿನಿಯ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 5ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಂತೂ ವಿವಿಧ ಅರಣ್ಯ ವೃಕ್ಷಗಳು, ಅವುಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ, ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಇದೆ. ಪಾಣಿನಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಅರಣ್ಯಗಳಾದ ಪುರಾಗವನ, ಮಿಸ್ರಕವನ ಮತ್ತು ಉದ್ಯಾನಗಳಾದ ಅಮರವನ, ಖದಿರವನ, ಇಕ್ಷುವನ ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ, ಅರಣ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಪಾಣಿನಿಗಿಂತ ಹಿಂದೆ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಜ್ಞಾನವಿತ್ತು ಎಂದು ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ (ಮುಜುಂದಾರ್ 1946). ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಾದ ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತಗಳಲ್ಲಂತೂ ವೃಕ್ಷಗಳ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯಗಳ ವರ್ಣನೆ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಬೌದ್ಧ ಮತ್ತು ಜೈನಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಸ್ತಾಪಗೊಂಡಿದೆ. ಕೌಟಿಲ್ಯ ತನ್ನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಂದಿನ ಅರಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ರೂಪರೇಖೆಗಳನ್ನು, ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ, ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು, ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಯಾವ ಶಿಕ್ಷೆ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಂದು ಅರಣ್ಯಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗೆಂದೇ ಒಬ್ಬ ರಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದ. ಈತ ಅಂದಿನ ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾಗಿದ್ದ. ಅವನನ್ನು ಕುಪ್ಯಾದಕ್ಷ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇವನ ಕೆಲಸ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಬರುವ ಆದಾಯ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಗಮನಕೊಡುವುದು, ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಅರಣ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ನೀಡುವುದೂ ಆಗಿತ್ತು. ಕುಪ್ಯಾದಕ್ಷನಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿರಲು ಅನೇಕ ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಅರಣ್ಯ ಸಂರಕ್ಷಕರಿದ್ದರು. ಹಡಗುಗಳು, ಮನೆಗಳು, ರಥಗಳು, ವ್ಯವಸಾಯದ ಉಪಕರಣಗಳು ಮುಂತಾದ ತಯಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬಾಳಿಕೆ ಬರುವಂಥ ಮರಗಳು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಶುಕ್ರನೀತಿಸಾರದಲ್ಲೂ ಅರಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬರುತ್ತದೆ. ಅರಣ್ಯಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗೆ ವನಸ್ಪತಿಶಾಸ್ತ್ರ ಕೋವಿದನಾದ ಒಬ್ಬ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದ. ಪ್ರತಿ ಆರು ಯೋಜನ ಸುತ್ತಳತೆಯುಳ್ಳ ಎಲ್ಲ ಅರಣ್ಯಗಳೂ ಒಂದೊಂದು ರಾಜಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕು ಎಂಬ ನಿಯಮವಿತ್ತು. ಸುಮಂತ್ರ (ಅರ್ಥಸಚಿವ) ರಾಜನಿಗೆ ರಾಜ್ಯದ ಅರಣ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ, ರಾಜಮಾರ್ಗಗಳು, ವ್ಯವಸಾಯ ಯೋಗ್ಯ ಭೂಮಿ ಇವುಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ವಿವರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಉಪಯುಕ್ತ ಮರಗಳನ್ನೇ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸಲು, ಬೆಳೆಸಲು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಸ್ಯಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರಿಜ್ಞಾನ, ಪರಿಶ್ರಮಗಳಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ನೇಮಕಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಮೆಚ್ಚಬೇಕಾದ ವಿಷಯ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಆರ್.)

ಅರಬ್ ಒಕ್ಕೂಟ: ಸಿರಿಯ, ಟ್ರಾನ್ಸ ಜೋರ್ಡಾನ್, ಇರಾಕ್, ಸೌದಿಅರೇಬಿಯ. ಲೆಬನಾನ್, ಯೆಮನ್ ಮತ್ತು ಈಜಿಪ್ಟ್ ಹೀಗೆ–ಏಳು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸೇರಿ ರಚನೆಗೊಂಡ ಒಕ್ಕೂಟ. 1945 ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಕೇಂದ್ರ ಕಛೇರಿ ಕೈರೋನಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ದೇಶವೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇದರ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದು ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಮುಗಿಯುವುದರೊಳಗೆ ಇದು ಕಾರ್ಯಗತವಾಯಿತು. ಈಜಿಪ್ಟ್ ದೇಶದ ನಹಾಸ್ ಪಾಷ ಕೈರೊದಲ್ಲಿ ಒಗೂಡಿಸಿದ ಅರಬ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಭೆಯ ತೀರ್ಮಾನದಂತೆ ಒಕ್ಕೂಟ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಈ ಕೂಟದ ನಿಬಂಧನೆಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಬೇರೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ತನ್ನ ಸದಸ್ಯರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಾಗರಿಕತೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದೇ ಈ ಒಕ್ಕೂಟದ ಧ್ಯೇಯ. ಈ ಒಕೂಟದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂತಲೂ ಯಾವುದೇ ಅಪಾಯವನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಾಗ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಾಯ ನೀಡಬೇಕೆಂತಲೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿವೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೇ ಈ ಕೂಟದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ ಇದು ಇಸ್ಲಾಂ ಒಕ್ಕೂಟವಲ್ಲ. ಇದು ಅರಬ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮತ್ತು ಜನಗಳ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆ ಮಾತ್ರ. ಈಚೆಗೆ ಇದು ಆಲ್ಜೀರಿಯ, ಸೂಡಾನ್, ಲಿಬಿಯ, ಟುನೀಷಿಯ ಮತ್ತು ಮೊರಾಕೊ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸೇರುವಿಕೆಯಿಂದ ಬಲಗೊಂಡಿದೆ. ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಅರಬ್‌ಪ್ರಪಂಚವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಕೂಟದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತೈಲ ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂನ ತೌರುಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕೂಟದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. (ಎಂ.ಕೆ.ಆರ್.)

ಅರಬ್ ಗಣರಾಜ್ಯ: ಈಜಿಪ್ಟ್ ಮತ್ತು ಸಿರಿಯಗಳ ನಡುವಿನ ರಾಜಕೀಯ ಒಪ್ಪಂದದಂತೆ ಏರ್ಪಟ್ಟು 1958–61ರ ವರೆಗೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು. 1953 ಜನವರಿ 18ರಂದು ಈಜಿಪ್ಟ್ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. ರಾಜ್ಯದ ಆದಾಯವನ್ನೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಭೋಗವಿಲಾಸಗಳಿಗೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಜೆಗಳ ಅಭ್ಯುದಯವನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿದ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಿ, ಭೇ, ಪಾಷಾ ಮುಂತಾದ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸಿ, ಮೊಹಮ್ಮದ್ ನಗೀಬ್ನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಯಿತು.

ಆದರೆ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ತುಂಬ ಹದೆಗೆಟ್ಟಿತ್ತು. ಸುಯೆಜ್ ಕಾಲುವೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮತ್ತು ಸೂಡಾನಿನ ಭವಿಷ್ಯ ಇವೆರಡೂ ಬಗೆಹರಿಯದೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಸರಿಹೋಗುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮಿತಿಮೀರಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಹೊಸ ಆಡಳಿತವರ್ಗ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು. 1954ರಲ್ಲಿ ನಾಸೆರ್ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಸೂಡಾನಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಘೋಷಿಸಿತು. 1954ರ ಒಪ್ಪಂದದಂತೆ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದ ಬ್ರಿಟೀಷ್ ರಕ್ಷಣಾಪಡೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ 20 ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಭರವಸೆ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ರಕ್ಷಣಾಪಡೆ ಈಜಿಪ್ಟನ್ನು

ಬಿಟ್ಟು ಹೋಯಿತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನೊಂದಿಗೆ ಸ್ನೇಹ ಸಂಬಂಧ ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಬಾಗ್ದಾದ್ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಇರಾನ್, ಇರಾಕ್, ತುರ್ಕಿ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸೆಂಟೋಕೂಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲು ನಾಸೆರ್ ನಿರಾಕರಿಸಿದ. ಈ ಕೂಟಕ್ಕೆ ಅರಬ್ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ವಿರೋಧವಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ನಾಸೆರ್ ಒಬ್ಬನೇ ಅರಬ್ಬರ ಗೌರವ ಮತ್ತು ಹಿತರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾದವನೆಂಬ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆದು ಆತ ಅವರ ಮುಖಂಡನಾದ. ಬಾಗ್ದಾದ್ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿದ್ದ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಯೂಗೋಸ್ಲಾವಿಯ ರಾಜ್ಯಗಳೊಡನೆ ಸ್ನೇಹವ್ಯವಹಾರ ಬೆಳೆಸಿ, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಈಜಿಪ್ಟ್ ಪಾತ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. 1955ರಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಬಾಂಡುಂಗ್ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಅಲಿಪ್ತನೀತಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದ.

ನಾಸೆರ್ ಇಸ್ರೇಲಿನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅರಬ್ಬರೇ ಬಹು ಸಂಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದ ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಬೆಂಬಲ ಪಡೆದ ರಾಜ್ಯವೊಂದು ನಿರ್ಮಿತವಾದರೆ ಅದು ಅನೇಕ ಹೊಸ ರಾಜಕೀಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡಿ ತಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಬಹುದೆಂಬುದು ಅರಬ್ಬರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಇಸ್ರೇಲಿನ ಬಹಿಷ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಈಜಿಪ್ಟೇ ಮುಂದಾಳಾಗಿತ್ತು. 1955ರ ಫೆಬ್ರವರಿಯಲ್ಲಿ ಇಸ್ರೇಲ್ ಸೈನ್ಯ ಗಾಜ಼ಾದ ಸೈನ್ಯ ಠಾಣೆಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ನಡೆಸಿತು. ಮುಂದೆ ಗಂಡಾಂತರ ಕಾದಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನರಿತು ಅರಬ್ಬೀ ಗೆರಿಲ್ಲಾ ಯೋಧರ ತಂಡಗಳನ್ನು ಈಜಿಪ್ಟ್ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿತು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಈಜಿಪ್ಟಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ನಿಂತುವು. ಆಗ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಂದಿಗೆ ಈಜಿಪ್ಟ್ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಬೇಕಾಯಿತು. 1956–59ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಇಸ್ರೇಲ್‌ಗಳ ವಿರುದ್ಧ ನಿಂತು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಈಜಿಪ್ಟಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ ಇದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿತು.

ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಮತ್ತು ಇತರ ಅರಬ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮುಂತಾದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಮುರಿದು ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಒಕ್ಕೂಟವೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದೆ ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗವಾದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆಯೆಂಬಂತೆ ಈಜಿಪ್ಟ್ ಮತ್ತು ಸಿರಿಯ ದೇಶಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ತಮ್ಮ ಎರಡು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ಒಂದಾಗಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಅರಬ್ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಯೆಮೆನ್ ಕೂಡ ಈ ಕೂಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. ನಾಸೆರ್ ಈ ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜ್ಯಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಆರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ. ಹೊರರಾಷ್ಟ್ರ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ, ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತಿತರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಏಕತೆಯಿರಬೇಕು, ಇತರ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಸದಸ್ಯರಾಷ್ಟ್ರವೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರಬೇಕು ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಗೆ ದೊರಕಿತು. ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಾಂಗವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಉಚ್ಚ ಸೇನಾಪತಿಯಾದ. ಉಪರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸುವುದು, ವಜಾ ಮಾಡುವುದು ಅವನ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿತು. (ಎಂ.ಕೆ.ಆರ್.)

ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರ: ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರದ ಒಂದು ಭಾಗ. ಇದು ಭಾರತದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಎರಿಥ್ರಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಎಂಬುದು ಇದರ ಹಳೆಯ ಹೆಸರು. ಅರಬ್ಬರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಭಾರತವೂ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಇರಾನ್ ದೇಶಗಳ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅರೇಬಿಯ, ಆಫ್ರಿಕಗಳ ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳೂ ಇವೆ. ಕೆಂಪು ಸಮುದ್ರವೂ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯೂ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ಸಿಂಧೂ, ನರ್ಮದ ಮತ್ತು ತಪತಿ ಇವು ಈ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಸಮುದ್ರ ತೀರ ಹಡಗಿನ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಈಗ ಯುರೋಪು ಮತ್ತು ಭಾರತಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಪ್ರಮುಖ ನೌಕಾಮಾರ್ಗವಾಗಿದೆ. ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಿಂದ ಮೇ ವರೆಗೆ ಈಶಾನ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತವೂ ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಸುಯೆಜ಼್ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ತೆರೆದ ಅನಂತರ (1869) ಹೆಚ್ಚಿತು. ಏಡನ್, ಮುಂಬಯಿ ಮತ್ತು ಕರಾಚಿ ಈ ಸಮುದ್ರ ತೀರದ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಬಂದರುಗಳು. ಇಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಸೊಕೊಟ್ರಾ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷದ್ವೀಪ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಅರಸೀಕೆರೆ: ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 777 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,03,000. ಸುತ್ತಲೂ ಕಡೂರು, ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ, ಹಾಸನ, ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ, ತಿಪಟೂರು, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಮತ್ತು ಬೇಲೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿವೆ. ಇದು ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ಪ್ರದೇಶ. ಹಿರೇಕಲ್ಲುಬೆಟ್ಟ ಎಂಬುದು ಎತ್ತರವಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಅನೇಕ ಕಾಡುಗಳೂ ಕುರುಚಲು ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆವ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಾಧಾರಣ ಫಲವತ್ತಾದ ಗಡುಸಾದ ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಬೂದುಬಣ್ಣದ ಮಣ್ಣಿದೆ. ಭೂಮಿ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ವೇದಾವತಿ ನದಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಕಡಿಮೆ. ರಾಗಿ, ತೆಂಗು, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಎಣ್ಣೆಕಾಳುಗಳು, ಜೋಳ – ಇವು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಕೆರೆಗಳ ಆಶ್ರಯದಿಂದ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬತ್ತವನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಅರಸೀಕೆರೆಯನ್ನು ಹೊಯ್ಸಳ ಅರಸ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಊರಿಗೆ ಅದೇ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 45,160. ಆ ಕೆರೆಯ ಹತ್ತಿರ ಒಂದು ಕೋಟೆ, ಕೆಲವು ದೇವಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ನಾಗರಕೆರೆ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಕೆರೆ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಈಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ ಹೊಯ್ಸಳ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅರಸೀಕೆರೆ ವಿಜಯನಗರಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಊರಾಗಿತ್ತು. ಆಮೇಲೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಅನಂತರ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಸೇರಿತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಲಿದೆ. ಗುಡಿಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ನೇಯ್ಗೆ, ಬಿದರಿನ ಕೆಲಸ, ಮಣ್ಣಿನ ಕೆಲಸ ಇವು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬುಗಳಾಗಿವೆ. (ಎ.ಕೆ.)

ಅರಾವಳಿ ಸಮುದಾಯ: ಭಾರತದ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಭಾಗದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ. ಕೇಟ್ರಿಯಿಂದ ಭಕಾರ್‌ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ರಾಜಸ್ತಾನದ ಮಧ್ಯೆ ಹಾದುಹೋಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಅಬುಪರ್ವತ ಒಂದು ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ.

ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಬಹುಭಾಗ ಹೆಚ್ಚಿನ ರೀತಿಯ ಶಿಥಿಲೀಕರಣಕ್ಕೊಳಗಾಗದಿರುವ ಕಾರಣ ನೆಲಭಾಗದಿಂದ ಆವೃತ್ತವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಂತೆ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪಭಾಗದ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣವನ್ನು ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಇದರ ಪಾತ್ರ ಹಿರಿದು. ಕ್ಷೋಭೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಶಕ್ತಿಗಳ ಅಕ್ಷ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿರುವುದೇ ಈ ಸಮುದಾಯದ ಲಕ್ಷಣ. ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ರಾಜಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಈಶಾನ್ಯ–ನೈಋತ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಅಜ್ಮೀರ್‌ನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ನೈಋತ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದು ಅಬುಪರ್ವತದವರೆಗೂ ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲು ಉತ್ತರ ಹಿಮಾಚಲ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ನೀಲಗಿರಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಕಂಡುಬರುವ ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ತೋಮ ಒಂದಾಗಿದೆ. ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಥಾರ್ ಮರುಭೂಮಿಯ ಮರಳಿನಿಂದಲೂ ನದಿಮೆಕ್ಕಲಿನಿಂದಲೂ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮರುಭೂಮಿಯ ಮರಳು ಇನ್ನಷ್ಟು ಹರಡದಂತೆ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ತಡೆಯಾಗಿದೆ. ದೆಹಲಿಯತ್ತ ಅರಾವಳಿ ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದರಂತೆ ಕಂಡುಬರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳಂತೆ, ಕಡಿದಾದ ಬಂಡೆಗಳಂತೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕಾಥೇವಾಡ ಮತ್ತು ಕಚ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಳಿದುಳಿದ ಹಲವಾರು ಶಿಖರಗಳಿವೆ.

ಈ ಸಮುದಾಯದ ಶಿಲೆಗಳು ಭೂಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನಯುಗವಾದ ಅರ್ಷೇಯಕಲ್ಪ ಮತ್ತು ಪ್ರಿ–ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ, ಪುರಾಣಯುಗದ ವಿಂಧ್ಯ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯ ಅರಾವಳಿ ಶ್ರೇಣಿಯ ಇಕ್ಕೆಲದಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಪುರಾಣಯುಗಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿನದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು, ಅಲ್ಲದೆ ವಿಂಧ್ಯ ಶಿಲಾ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಮಡಿಕೆ, ಸ್ತರಭಂಗ ಮುಂತಾದವನ್ನು ತೋರಿಸದೆ ಸಮತಲವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದು ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ನಿರ್ಜೀವಯುಗದಲ್ಲಾದ ಖನಿಜಪರಿವರ್ತನೆ ಈ ಸಮುದಾಯದ ಹಲವಾರು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಅರಾವಳಿ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಸೀಸ ಮತ್ತು ಸತುವಿನ ಸ್ತರಗಳು, ಶಿಲಾಸೀಳು, ಬಿರುಕು ಮತ್ತು ಸ್ತರಭಂಗಗಳ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ. ಜೈಪುರ ಮತ್ತು ಮೇವಾರ್‌ದಲ್ಲಿನ ಡಾಲೊಮೈಟ್, ಫಿಲ್ಲೈಟ್ ಮತ್ತು ಕ್ವಾರ್ಟ್‌ಜೈಟ್ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಈ ಖನಿಜಗಳಿಗೆ ತವರು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಏಕೈಕ ಸೀಸ ಮತ್ತು ಸತುವಿನ ಗಣಿ ಎನಿಸಿದ ಜಾವರ್ ಗಣಿ ಉದಯಪುರದ ಬಳಿ ಇದೆ. ಈ ಲೋಹ ಖನಿಜಗಳಲ್ಲದೆ ಅರಾವಳಿ ಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಹಾಸುಗಲ್ಲುಗಳೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಕಟ್ಟಡದ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಇವು ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಬುಂಡಿ ಬಳಿಯ ಉಮ್ರೋರ್ ಸುತ್ತಲಿನ ಸುಣ್ಣ ಶಿಲೆಯೂ ಜೈಪುರದ ಬಳಿಯ ರಘುನಾಥ್ ಘರ್‌ನ ಹಾಸುಗಲ್ಲುಗಳೂ ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುವು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಅರಿಝೋನ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. $31^{0}20'$ ಮತ್ತು 37^{0} ಉ. ಅಕ್ಷಾಂಶ, $109^{0}2'$– $114^{0}45'$ ಪ. ರೇಖಾಂಶಗಳಿಂದ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಫೀನಿಕ್ಸ್ ರಾಜಧಾನಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,325,045 (2001). ಟಸ್ಕಾನ್ ಮತ್ತು ಟೆಂಪೆ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,95,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,130,632 (2000). ಅಪಾಚೀ ಇಂಡಿಯನ್ ಜನರ ನೆಲೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಂತ್ಯವೆಂದೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ತಾಮ್ರ ಪ್ರಾಂತ್ಯವೆಂದೂ ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದೆ. ಶೇ. 87 ಬಿಳಿಯರು, ಉಳಿದವರು ಕಪ್ಪು ಜನಾಂಗ, ಆದಿವಾಸಿ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಇತ್ಯಾದಿ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ 6ನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ 35ನೆಯ ಸ್ಥಾನಪಡೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು ಹೇರಳ, ಆದರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಲದು. ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೊಲರಾಡೊ ಮಹಾಕಮರಿ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. (ಕೆ.ಆರ್.)

ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್: ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.384–322. ಗ್ರೀಸ್ ದೇಶದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. ಥ್ರೇಸಿನ ರೇವುಪಟ್ಟಣವಾದ ಸ್ಟಗಿರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ, ತಂದೆ ನೈಕೊಮ್ಯಕಸ್ ಮ್ಯಸಿಡಾನಿನ ದೊರೆ ಎರಡನೆಯ ಅಮಿನ್‌ಟಾಸ್‌ನ ಆಸ್ಥಾನದ ವೈದ್ಯನಾಗಿದ್ದ.

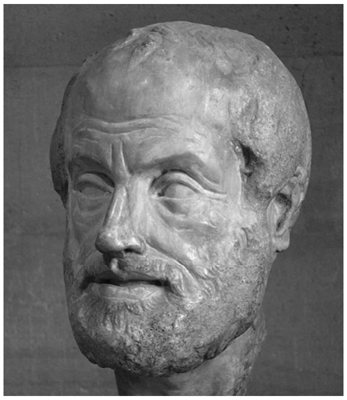

17ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಅಥೆನ್ಸ್ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಪ್ಲೇಟೊನ ಅಕಾಡೆಮಿಯನ್ನು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿ 20 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ವ್ಯಾಸಂಗ ನಡೆಸಿದ. ಪ್ಲೇಟೊ ಇವನನ್ನು ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾಪೀಠದ ವಿಚಾರಚೈತನ್ಯವೆಂದು ಕರೆದಿರುವನು. ಗುರು ಏನನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದರೂ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಂಡಿಸದೆ ಬಿಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಪ್ಲೇಟೋನ ಮರಣಾನಂತರ ಅವನ ಸೋದರನ ಮಗನೇ ಸ್ಪಿಸಿಪಸ್ ಪ್ಲೇಟೊನ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾದನೇ ಹೊರತು ಪ್ಲೇಟೊನಂತೆ ಅದರ ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಇರಲು ಒಗ್ಗದೆ ತನ್ನ ಸಹಪಾಠಿಯಾದ ಜೆನೊಕ್ರೇಟೀಸ್‌ನೊಡನೆ ಅಕಾಡೆಮಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತ ಹರ್ಮೀಸ್ ತನಗೆ ಬಹುಮಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಅಪ್ಸಸ್ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ ಒಂದು ವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ತನ್ನ ಸಹಪಾಠಿಯೊಡನೆ ಅದನ್ನು ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನಡೆಸಿದ. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲೂ ಆಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದ. (ಕೆ.ಎಸ್.ಯು.)

ಅರುಣಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ: ಭಾರತದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. 1962 ಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದೆ ಅರುಣಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಈಶಾನ್ಯ ಗಡಿನಾಡಿನ ಏಜೆನ್ಸಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತಲ್ಲದೇ ಅಸ್ಸಾಂ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. 1972 ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅರುಣಾಚಲಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಪುನರ್ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಯಿತು. 1987 ಫೆಬ್ರವರಿ 20 ರಂದು ಇದು ಭಾರತ ಒಕ್ಕೂಟದ 24ನೆಯ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಸನ್ನಿವೇಶ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ: ಈ ರಾಜ್ಯ 26^0–$28'$ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶದಿಂದ 29^0–$30'$ ಉ.ಅಕ್ಷಾಂಶದ ವರೆಗೂ ರೇಖಾಂಶಿಕವಾಗಿ $91^0 30'$ ಪೂ.ರೇ. ದಿಂದ $96^0 30'$ ಪೂ.ರೇ. ದವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಯನ್ಮಾರ್, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಭೂತಾನ್, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಚೀನ ಮತ್ತು ಟಿಬೆಟ್‌ಗಳ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗಡಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಸಾಂ ಮತ್ತು ನಾಗಾಲ್ಯಾಂಡ್ ರಾಜ್ಯಗಳ ಗಡಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 83,743 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು 16 ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಇಟಾನಗರ ಈ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದು ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 530 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,091,117.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಅರುಣಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ ಭಾರತದ ಈಶಾನ್ಯ ಗಡಿ ಭಾಗದ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ರಾಜ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದು ನಾಲ್ಕು ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. 1) ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು 2) ಉಪ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ 3) ನದಿ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶಗಳು 4) ಪರ್ವತದ ಇಳಿಜಾರುಗಳು.

ಹಿಮಾಲಯದ ಶಿವಾಲಿಕ್ ಭಾಗ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಶಿವಾಲಿಕ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಹಲವಾರು ಬೆಟ್ಟ ಸರಣಿಗಳು ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಟಿಬೆಟ್‌ನಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾ ನದಿ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿನ ನದಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಕೊರೆದು ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಅಸ್ಸಾಂ ರಾಜ್ಯದ ಮೈದಾನದಿಂದ ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿವೆ. ಎತ್ತರವಾದ ತಳ ಹಿಮಲಾಯದ (ಶಿವಾಲಿಕ್) ಭಾಗದಿಂದ ತಗ್ಗಾದ ನದಿ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದ ಕಡೆಗೆ ಈ ರಾಜ್ಯದುದ್ದಕ್ಕೂ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಜಲವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಈ ರಾಜ್ಯ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತ ಭಾಗದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಹೊಂದಿ ಹಾಗೂ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ 500 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸರೋವರಗಳು ಮತ್ತು ನದಿಗಳು ಉಗಮ ಹೊಂದಿವೆ. ಹಲವಾರು ನದಿಗಳು ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಪ್ರಮುಖ ನದಿ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ. ಇದು ಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದ್ದು, ಟಿಬೆಟ್ಟಿನಿಂದ ಹರಿದು ಬಂದು ಅರುಣಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಅಸ್ಸಾಂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಗೆ ಸೇರುವ ಮೊದಲು ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದ ಮೂಲಕವೂ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾಮೆಂಗ್, ಸುಬನ್ ಸಿರಿ, ಸಿಯಾಂಗ್, ಲೋಹಿತ್ ಮತ್ತು ಟೆರಾಪ್, ಕಾಮ್ಸು, ಶಿವೂಮ್, ದಿಬಾಂಗ್, ನೋಹಾ – ದಿಹಾಂಗ್, ಕಾಮ್ಪಾಂಗ್ ಮುಂತಾದವು ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು.

ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರಕಾರಗಳು: ಈ ರಾಜ್ಯದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳು ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ವಿಭಿನ್ನ ರೀತಿಯ ಮಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಧದ ಮಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು: 1) ಅರಣ್ಯ ಮಣ್ಣು: ಇದು ಎತ್ತರವಾದ ಬೆಟ್ಟ ಹಾಗೂ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ತೆಳು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಸಾಕಷ್ಟು ಸಾರಜನಕವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮರದ ಎಲೆಗಳು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕೊಳೆತು ಹ್ಯೂಮಸ್ ಅಥವಾ ಜೈವಿಕಾಂಶದ ಪ್ರಮಾಣ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. 2) ಜೌಗು ಮಣ್ಣು: ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇಳಿಜಾರಿನ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಮಣ್ಣನ್ನು ಜೌಗು ಮಣ್ಣು ಎನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸದಾ ನೀರಿನ ಜಿನುಗುವಿಕೆ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದು, ಜೈವಿಕಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬತ್ತ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕ ನೀರಿನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಇತರೆ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 3) ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಣ್ಣು: ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಬೀಳುವುದರಿಂದ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಸಿಲಿಕ ಮತ್ತು ಲವಣಾಂಶಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕರಗಿ ಮತ್ತು ತೊಳೆಸಲ್ಪಟ್ಟು ಕೇವಲ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶಗಳು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಮಣ್ಣನ್ನೇ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಣ್ಣು ಎನ್ನುವರು. ಇದರಲ್ಲಿ ತರಕಾರಿ ಹಾಗೂ ಇತರೆ ಕೆಲವು ತೋಟಗಾರಿಕಾ (ಹಣ್ಣು) ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 4) ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣು: ಪರ್ವತದ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಇಳಿಜಾರುಗಳಿಂದ ಅಧಿಕ ಮಳೆಯ ನೀರು ಹಾಗೂ ನದಿಗಳಿಂದ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ

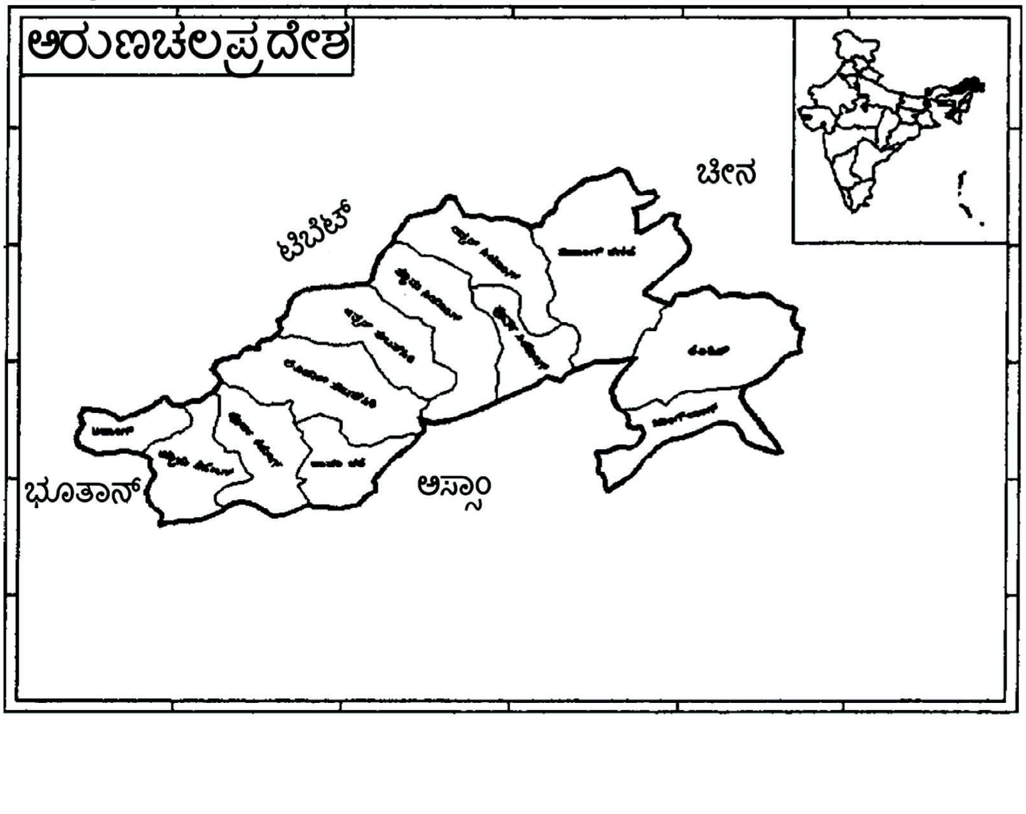

ಸಂಚಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಮಣ್ಣನ್ನೇ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣು ಎನ್ನುವರು. ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಫಲವತ್ತಾಗಿದ್ದು ಬತ್ತ ಹಾಗೂ ಗೋದಿಗಳಂತಹ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಎತ್ತರಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ತೇವಯುತ ಉಪ ಉಷ್ಣವಲಯ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗ ತಂಪಾದ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ, ಇದರ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಆಲ್ಫೈನ್ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮಳೆ ಅಸಮಾನವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದ್ದು, ವರ್ಷವಿಡೀ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಮೇ ತಿಂಗಳಿನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ವರೆಗಿನ ಅವಧಿ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿನ ಅತಿ ತೇವಯುತ ಋತುವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಿಂದ ಡಿಸೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳ ಮಧ್ಯದವರೆಗೆ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯ ಮಾರ್ಚ್‌ನಿಂದ ಮಧ್ಯ ಜೂನ್‌ವರೆಗಿನ ಅವಧಿ ಅರುಣಾಚಲ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಲು ಒಳ್ಳೆಯ ಅವಧಿಯಾಗಿದ್ದು, ಆಗ ನಿರಭ್ರ ಆಕಾಶವಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಉತ್ತಮ ಹವಾಗುಣವಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆ 100 – 575 ಸೆಂಮೀವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಇದು ಶ್ರೀಮಂತವಾದ ಸಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಸು. 5000 ಜಾತಿಯ ಮರಗಿಡಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸು. 500 ಅಪರೂಪದ ಸಸ್ಯ ಸಂಕುಲಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯ ವರ್ಗ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆ, ಎತ್ತರ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿದಂತೆ ಹಂಚಿಕೆಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಸಸ್ಯವರ್ಗವನ್ನು ಅಗಲ ಎಲೆಯುಳ್ಳ ಐದು ವಿಧದ ಅರಣ್ಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ: 1) ಉಷ್ಣ ವಲಯದ ಅರಣ್ಯಗಳು 2) ಉಪ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಅರಣ್ಯಗಳು 3) ಪೈನ್ ಅರಣ್ಯಗಳು 4) ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದ ಅರಣ್ಯಗಳು 5) ಆಲ್ಪೈನ್ ಅರಣ್ಯಗಳು. ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ವಿಧದ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಬಿದಿರು ಮತ್ತು ಇತರೆ ಹುಲ್ಲುಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯ ವರ್ಗಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಕಣಿವೆಗಳ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ದಟ್ಟವಾದ ಹಾಗೂ ಗಟ್ಟಿ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪೈನ್ ಅರಣ್ಯಗಳು ಬೆಟ್ಟಮಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಮೊನಚಾದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಮೃದು ಮರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಆಲ್ಫೈನ್ ಅರಣ್ಯಗಳು ಪರ್ವತದ ಅತಿ ಉನ್ನತ ಅಥವಾ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದು, ಕೇವಲ ಹುಲ್ಲುಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸಸ್ಯವರ್ಗದಿಂದ ಕೂಡಿವೆ.

ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಈ ರಾಜ್ಯ ವನ್ಯಪ್ರಾಣಿ ಸಂಕುಲ ಹೊಂದಿರುವ ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ 85 ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಕುಲಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಶಿವಾಲಿಕ್ ಮತ್ತು ಮೈದಾನದ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಆನೆ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮಿಥುನ್, ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಬಿಳಿಬಣ್ಣದ ಗಿಬ್ಬನ್, ಹಿಮಜಿಂಕೆ, ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಚಿರತೆ, ಹಿಮಾಲಯದ ಕಪ್ಪು ಕರಡಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇದಲ್ಲದೇ 500 ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಭಾರತೀಯ ಹಾರ್ನ್‌ಬಿಲ್ ಜಾತಿಯ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಈ ರಾಜ್ಯ ತವರಿದ್ದಂತೆ. ಬಿಳಿ ರೆಕ್ಕೆಗಳಿರುವ ಮರದ ಬಾತುಕೋಳಿ, ಹಸುರು ಪಾರಿವಾಳ, ಬಂಗಾಲದ ಫ್ಲೋರಿಕಾನ್, ಟಿಮ್ಮಿನಿಕ್ಸ್, ಸ್ಕ್ಲಾಟರ್ ಮಾನಾರ್ ಟಿಗೋಡಾನ್‌ಗಳಂತಹ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಹಲವು ವನ್ಯಜೀವಿ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಹಾಗೂ ಪಕ್ಷಿಧಾಮಗಳು ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿವೆ; ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನಗಳಾದ ನಾಮ್ ದಪ್ಪಾ ಮತ್ತು ಮೌಲಿಂಗ್‌ಗಳು ಹಾಗೂ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ 8 ವನ್ಯಜೀವಿ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಧಾಮಗಳಾದ ಪಾಕಾಯ್, ಇಟಾನಗರ, ಡೇಯಿಂಗ್ ಇರಿಂಗ್, ಮೆಹಾಪೋಕಾನೆ, ಈಗಲ್ಸ್ ನೆಸ್ಟ್, ಕಮ್ಲಾಂಗ್ ಮತ್ತು ದಿಬಾಂಗ್‌ಗಳು ಇವೆ.

ಕೃಷಿ: ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಗಾವಣೆ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮ (ಜೂಮಿಂಗ್) ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಒಗ್ಗೂಡಿ ಕೃಷಿ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುತೇಕ ಜನ ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಜೂಮಿಂಗ್ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ (ಕುಂಬ್ರಿ) ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟು ಹಾಕಿ ಆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ನೇಗಿಲಿನಂತಹ ಉಪಕರಣದಿಂದ ಉಳುಮೆ ಮಾಡಿ ನೇಗಿಲ ಹಿಂದೆ ಬಿತ್ತನೆ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತಿ, ಕನಿಷ್ಟ ಪಕ್ಷ ನಾಲ್ಕು ಭಾರಿ ಕಳೆ ತೆಗೆದು, ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಕಾಡು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಿಗಳಿಂದ ಕಾಯುವ ಹಾಗೂ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಅಳಿದುಳಿದ ಮಿಶ್ರ ಫಸಲನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಗಾರರು ಪುರುಷ, ಮಹಿಳೆ ಹಾಗೂ ಮಕ್ಕಳು ಸು. 5–6 ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರಮವಹಿಸುವರು. ಬತ್ತ, ತೃಣ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಗೋದಿ ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು. ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಬದನೆ, ಶುಂಠಿ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಕುಂಬಳ, ಸೌತೆ, ಅನಾನಸ್, ಕಿತ್ತಳೆ, ನಿಂಬೆ ಪರಂಗಿ, ಬಾಳೆ ಇತ್ಯಾದಿ ತರಕಾರಿ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು: ಈ ರಾಜ್ಯ ಅಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದ ಖನಿಜ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಗ್ರಾಫೈಟ್, ಬೆಣಚು ಶಿಲೆ, ಅಭ್ರಕ, ತಾಮ್ರ, ಡಾಲೋಮೈಟ್, ಕಚ್ಚಾ ತೈಲ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲ ಹಾಗೂ ಅಮೃತ ಶಿಲೆಗಳಂತಹ ಖನಿಜ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಬಲ್ಲ ಸಂಭಾವ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 1991 ರಲ್ಲಿ ಅರುಣಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ ಖನಿಜ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್ ಅರಂಭವಾಯಿತು. ನಾಮ್‌ಚಿಕ್ ನಾಮ್‌ಫುಕ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿವೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಈ ರಾಜ್ಯ ಹೊಂದಿರುವ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪನ್ಮೂಲದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹಲವಾರು ಮಧ್ಯಮ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಿಮೆಂಟ್ ಉತ್ಪಾದನ ಸ್ಥಾವರಗಳೂ ಹಣ್ಣು ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಘಟಕಗಳೂ ತಲೆಯೆತ್ತಿವೆ. ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಕರಕುಶಲ ಉತ್ಪನ್ನ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕೈಮಗ್ಗ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜನ ಬೆತ್ತ ಮತ್ತು ಬಿದಿರಿನ ಬುಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಹೆಣೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾವಿಣ್ಯತೆ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಮರದ ಕೆತ್ತನೆ, ಕಮ್ಮಾರಿಕೆಗಳಂತಹ ವೃತ್ತಿಗಳೂ ಕೆಲವು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಗುದ್ದಲಿ, ಹಾರೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಕೃಷಿ ಯೋಗ್ಯ ಹಾಗೂ ದೈನಂದಿನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವೆನಿಸುವ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಪ್ಲೈವುಡ್ ಹಾಗೂ ಮೇಣದ ಬತ್ತಿ ತಯಾರಿಕಾ ಘಟಕಗಳೂ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿವೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ಈ ರಾಜ್ಯ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆ ರೈಲ್ವೆ ಮತ್ತು ವಾಯುಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ರಾಜ್ಯ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಸ್ಥೆ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಹಾಗೂ ನಿರಂತರವಾಗಿ ರಾಜ್ಯದ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ನೆರೆ ರಾಜ್ಯಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ನಾಹರ್‌ಲಗೂನ್ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಲಖಿಂಪುರ ಮತ್ತು ಇಟಾನಗರಗಳ ನಡುವೆ ನೇರ ಸಾರಿಗೆ ಸೇವೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿ ನಿತ್ಯವೂ ಇಟಾನಗರದಿಂದ 429 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಗುವಾಹಟಿಗೆ ಬಸ್ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಇಟಾನಗರದಿಂದ 33 ಕಿಮೀ ಹಾಗೂ ನಹಾರ್ ಲಗೂನ್‌ನಿಂದ 23 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಹಾರ್ಮುಟಿ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣ ಈ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣ. ಆದರೂ ಇಟಾನಗರದಿಂದ 60 ಕಿಮೀ, ನಹರ್ ಲಗೂನ್‌ನಿಂದ 50 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಅಸ್ಸಾಂ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಲಖಿಂಪುರ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣ, ಆಧುನಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ನಿಲ್ದಾಣ. ಇಟಾನಗರದಿಂದ 67 ಕಿಮೀ ನಹರ್‌ಲಗೂನ್‌ನಿಂದ 57 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಅಸ್ಸಾಂನ ಉತ್ತರ ಲಖಿಂಪುರದಲ್ಲಿರುವ ಲಿಲಾಬಾರಿಯಲ್ಲಿಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಅತಿ ಸಮೀಪವಾದದ್ದಾಗಿದೆ. ಇಂಡಿಯನ್ ಏರ್‌ಲೈನ್ಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಪ್ರತೀ ಬುಧವಾರ, ಶುಕ್ರವಾರ ಮತ್ತು ಭಾನುವಾರಗಳಂದು ಕೋಲ್ಕತ್ತದಿಂದ ತೇಜ್‌ಪುರಗಳ ನಡುವೆ (ಇಟಾನಗರದಿಂದ 216 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ) ನೇರ ವಿಮಾನ ಸೇವೆಯನ್ನೂ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಿದೆ. ಗುವಾಹಟಿಯಿಂದ ನಹರ್ ಲಗೂನ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಹೆಲಿಕಾಪ್ಟರ್ ಸೇವೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವಾಣಿಜ್ಯ: ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪಟ್ಟಣ, ನಗರ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ತವಾಂಗ್, ಬಾಮ್ದಿಲಾ, ಟಿಪಿ, ಇಟಾನಗರ, ಝಿರೋ, ಡಾಪೋರಿಜೋ, ಅಲಾಂಗ್, ಪರಶುರಾಮ್‌ರಾಯ್ ಕುಂಡ್, ಮಲಿನಿತನ್, ಲಿಕ್‌ಬಾಲಿ, ನಾಮ್‌ಸಾಯ್, ಮಾಯಾವೋ ಮತ್ತು ಚಾಂಗ್‌ಲಾಂಗ್ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣಗಳು. ಇಲ್ಲಿನ ಮರದ ಕೆತ್ತನೆ, ಬಿದಿರು ಮತ್ತು ಬೆತ್ತದ ಬುಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಕರಕುಶಲ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಾಣಿಜ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಖ್ಯಾತಿಗೊಳಿಸಿದೆ.

ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 10,91,117. ಅದರಲ್ಲಿ 5,73,951 ಪುರುಷರು, 5,17,166 ಸ್ತ್ರೀಯರು. ಇಲ್ಲಿನ ಲಿಂಗಾನುಪಾತ ಪ್ರಮಾಣ 1000 ಪುರುಷರಿಗೆ 901 ಸ್ತ್ರೀಯರು. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 54.74. ಇಲ್ಲಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬುಡಕಟ್ಟು ಸಮುದಾಯದವರಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯ 20 ಮುಖ್ಯ ಬುಡಕಟ್ಟು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಉಪಬುಡಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾದ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳೆಂದರೆ ಆದೀಸ್, ನಿಶಿ, ಅಪತಾನಿ, ಟಾಗಿನ್, ಮಿಶ್ಮಿ, ಖಾಮ್ಟಿ, ನಾಯ್ಟಿ, ವಾಂಛೋ, ಟಾಂಗ್‌ಸಾ, ಸಿಂಗ್‌ಪ್ಹೋ, ಮೊನ್ಸಾ, ಕೆರ್ಡೂಕ್‌ಪೆನ್ ಮತ್ತು ಅಕಾಗಳು. ಇವರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆಗಳು ಮೋದ್ವಾ, ಅಪತಾನಿ, ಹಿಲ್ ಮಿರಿ, ಇಡು, ಟಾಗಿನ್ ಆದಿ, ಕಾಮ್ಟಿ, ಸಿಂಗ್‌ಪ್ಹೋ ಟಾಂಗ್‌ಸಾ, ನೋಕ್ಟೆ, ವಾಂಛೋ, ದಿಗಾರೂ, ಮಿಜಿ.

ಪ್ರಮುಖ ನಗರ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳು: ಇಟಾನಗರ, ನಹರ್‌ಲಗೂನ್, ಟವಾಂಗ್, ಬಾಮ್ದಿಲಾ, ರೂಪ, ಭಾಲುಕ್ ಪೊಂಗ್, ಸೆಪ್ಪಾ, ದಾಪೋರಿಜೋ, ಅಲಾಂಗ್, ಪಾಸಿಘಾಟ್, ಯಿಂಗ್ ಕಿಯಾಂಗ್ ರೋಯಿಂಗ್, ಟೆಝು, ನಾಮ್‌ಸಾಯ್, ಖೋನ್ಸಾ, ಅದಿನಿ, ಚಾಂಗ್‌ಲಾಂಗ್ ಮುಂತಾದವು.

(ಎಚ್.ಎಚ್.)

ಅರುಬ: ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ದ್ವೀಪ. ವೆನಿಜ಼ುವೆಲಾ ಫಾಲ್ಕನ್ ರಾಜ್ಯದ ಪರಾಗುವಾನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 27 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ ಒರೆಂಜೆಸ್ಟಾಡ್. ಇದು $12^{0}19'$ ಉ.ಅ. ಮತ್ತು $70^{0}1'$ ಪ. ರೇ. ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಧಾನ ನದಿವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿನ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಬಿಳುಪಾದ ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆಕರ್ಷಕ ಬೀಚ್‌ಗಳಿಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪದ ಒಳನಾಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಏರು ತಗ್ಗುಗಳುಳ್ಳ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಹೊಯಿಬರ್ಗ್ 165 ಮೀ ಮತ್ತು ಮೌಂಟ್ ಜಮನೋಟ 188 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು, ಇವು ಈ ದ್ವೀಪದ ಅತೀ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತ ಅರುಬ ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್‌ನ ಸದಸ್ಯ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕವಾಗಿ (ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ) ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಸ್ಥಳೀಯ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಸಾಗರೀಯ ಮಾದರಿಯದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಉಷ್ಣಾಂಶ ವಿವಿಧ ಋತುಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಷ್ಣಾಂಶದ ಪ್ರಮಾಣ 28^{0}ಸೆ. ಆಗಿದ್ದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರಗಳ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ, ಸು. 50 ಸೆಮೀ ಈ ದೇಶ ತನ್ನ ಒಟ್ಟು ವಾರ್ಷಿಕ ಆದಾಯದ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಆದಾಯವನ್ನು ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದಿಂದ ಗಳಿಸುವುದು. ಈ ಉದ್ಯಮ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯಾಗಿದೆ. (ವಿ.ಎಲ್.ಆರ್.)

ಅರೆ ಅಥವಾ ಕಲ್ಲುಗಣಿ: ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ನೆಲಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಹೊರತೆಗೆಯುವ ಸ್ಥಳ (ಕ್ವಾರಿ). ಹೀಗೆ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹಾಸುಗಲ್ಲು, ಪಾಯಗಲ್ಲು, ಚಪ್ಪಡಿ ಕಲ್ಲು ಮುಂತಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು.

ಅರೆಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ : ಬಯಲು ಅರೆಗಳು (ಓಪನ್ ಕ್ವಾರೀಸ್); ನೆಲದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅರೆಗಳು (ಅಂಡರ್‌ಗ್ರೌಂಡ್ ಕ್ವಾರೀಸ್).

ಬಯಲು ಅರೆಗಳು: ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಮಟ್ಟದ ಮೇಲೆಯೇ ಇರುವುವು. ಇವನ್ನು ಅಂತಸ್ತು ಅರೆಗಳೂ (ಷೆಲ್ಫ್ ಕ್ವಾರೀಸ್) ಎನ್ನಲೂಬಹುದು. ಮೇಲುಹೊದಿಕೆ ಇಲ್ಲದ ಈ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಭೂಮಿಯ ಹೊರಮೈಯಿಂದಲೇ ತೋಡಿ ತೆಗೆಯುವರು.

ನೆಲದಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅರೆಗಳು: ಇಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯೊಳಗಿರುವ ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಸೀಳಿ ಹೊರಕ್ಕೆ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಅರೆಗಳ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು : ಪ್ರಮಾಣಕಲ್ಲು (ಡೈಮನ್‌ಷನಲ್ ಸೈಜ್ ಸ್ಟೋನ್); ಜಲ್ಲಿಕಲ್ಲು (ಕ್ರಶ್‌ಡ್‌ಸ್ಟೋನ್); ಮುರಿದಕಲ್ಲು (ಬ್ರೋಕನ್ ಸ್ಟೋನ್). (ಜಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಅರೇಬಿಯ: ಏಷ್ಯದ ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪುಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಪರ್ಷಿಯನ್ ಕೊಲ್ಲಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ. ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ $12^{0}45'–34^{0}50'$ ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶ $30^{0}30'–60^{0}$. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 2560000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 21 ಮಿಲಿಯನ್. ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರದೇಶ ಮರಳುಗಾಡು. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತಗಳಿದ್ದು ಮಳೆಯಾಗಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಇಂಥ ಕೆಲವುಕಡೆ ಬೇಸಾಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಅರೇಬಿಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಲೆಮಾರಿ ಸಮುದಾಯಗಳಿದ್ದು ಕುರಿಕಾಯುವ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತ ತೈಲನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿದ್ದು ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಇವುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಅರೋರಾ ಬೆಳಕು: ಅರೋರಾ ಒಂದು ವರ್ಣಮಯ ಪ್ರಭೆ, ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಪ್ರವಹಿಸಿ ಬರುವ ವಿದ್ಯುದಾವಿಷ್ಟ ಕಣಗಳ ಧಾರೆಗೆ ಸೌರಮಾರುತವೆಂದು ಹೆಸರು. ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಿಂದ ಭೂತ್ರಿಜ್ಯದ ಎಪ್ಪತ್ತೈದರಷ್ಟು ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲಬಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಸೌರಮಾರುತದಲ್ಲಿನ ಪ್ರೋಟಾನ್ ಮತ್ತು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳ ಧಾರೆಗಳು ವಿಕೃತಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾಣುಗಳು ಉದ್ರೇಕಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ವಿವಿಧ ಅನಿಲಗಳ ಉದ್ರೇಕಿತ ಪರಮಾಣುಗಳು ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣದ ಬೆಳಕನ್ನು ಉತ್ಸರ್ಜಿಸುತ್ತವೆ. ಅರೋರಾ ಪ್ರಭೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹಸುರು ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಪರಮಾಣುಗಳು. ನೈಟ್ರೋಜನ್ ಮತ್ತು ಆಕ್ಸಿಜನ್‌ಗಳೆರಡೂ ಕೆಂಪು ಬೆಳಕನ್ನು ಉತ್ಸರ್ಜಿಸುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವದ ಸಮೀಪದ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳಲ್ಲಿನ ಧ್ರುವ ಪ್ರಭೆಗೆ ಅರೋರಾ ಬೋರಿಯಾಲಿಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂತಹದೇ ಪ್ರಭೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅರೋರಾ ಆಸ್ಟ್ರಾಲಿಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. (ಎ.ಪಿ.)

ಅರ್ಕಾವತಿ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಒಂದು ನದಿ. ಕಾವೇರಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲೊಂದು. ನಂದಿದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. 192 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಿದೆ. ನೆಲಮಂಗಲದ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಯಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ಕುಮುದ್ವತಿ, ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಕಡೆಯಿಂದ ಬರುವ ವೃಷಭಾವತಿಗಳು ಇದರ ಉಪನದಿಗಳು. ಸಾವನದುರ್ಗ, ರಾಮಗಿರಿ, ಶಿವಗಿರಿ ಮೊದಲಾದ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೂಲಕ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ನೀರಾವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಮೇಲ್ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಘಟ್ಟ ಮೊದಲಾದ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳಿಗೂ ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ, ಕಾಕೋಳು ಮುಂತಾದ ಕೆರೆಗಳಿಗೂ ನೀರನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಂದುವರಿದು ನೆಲಮಂಗಲ, ಮಾಗಡಿ, ರಾಮನಗರ ಮತ್ತು ಕನಕಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಕನಕಪುರದ ಹತ್ತಿರ ಸಂಗಮದ ಬಳಿ ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಇದರ ಪಾತ್ರ ಒಣ ಮರಳಿನಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬತ್ತಿ ಹೋಗದೆ ನೀರು ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉಪನದಿಗಳ ನೀರು ಒದಗುವುದರಿಂದ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಪ್ರವಾಹಗಳೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪ್ರವಾಹದ ಚಲನೆ 3500 ರಿಂದ 5000 ಕ್ಯೂಸೆಕ್ಸ್‌ವರೆಗಿರುವುದು. ನೆಲಮಂಗಲ, ಮಾಗಡಿ ಮತ್ತು ರಾಮನಗರಗಳಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈಚೆಗೆ ಇದರ ನೀರನ್ನು ನೀರಾವರಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಜನಾರೂಪವಾದ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. (ಎ.ಕೆ.)

ಅರ್ಕೋಣಂ: ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಆರ್ಕಾಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಲಾಜಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಇದು $13^{0}5$ದಿ ಉ. ಅಕ್ಷಾಂಶ $79^{0}40'$ ಪೂ. ರೇಖಾಂಶದ ಮೇಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 6.48 ಚ.ಕಿಮೀ. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ರೈಲ್ವೆಯ ವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ನೈರುತ್ಯ ಶಾಖೆಗಳು ಅರ್ಕೋಣಂ ಜಂಕ್ಷನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದರಿಂದ ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಎ.ಆರ್.)

ಅರ್ಜೆಂಟೈನ: ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಮುಖ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ($35^{0}–55^{0}$ ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶ, $54^{0}.22'–73^{0}.30'$ ಪಶ್ಚಿಮ ರೇಖಾಂಶ). ವಿಸ್ತಾರ 2,780,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶಾಲವಾಗಿದ್ದು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 39,921,833 (2002). ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ ಬ್ಯೂನೆಸ್ ಐರಸ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 12,431,000 (2002). ಶೇ. 89 ಜನ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಕ್ಷರರ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 87. ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 25. ಆದರೂ ಇದು ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನ ರಾಷ್ಟ್ರ ಇಲ್ಲಿನ ನಾಣ್ಯ ಪೆಸೊ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಗೋದಿ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ರೈ, ಓಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಅಗಸೆನಾರು.

ಈ ದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಬಹಳ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹಿಮಾವೃತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಹಬ್ಬಿದೆ. ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಫಲವತ್ತಾದ ಪಂಪಾಸ್ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮರುಭೂಮಿ ಇದೆ. 1580ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದವರು ಇದನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಈ ವಸಾಹತುಗಾರರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಕೂಡಲೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿ ಸಿಗಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು ಇದನ್ನು ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಡೆಂದು ಕರೆದರು.

ಈ ದೇಶವನ್ನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1 ಉತ್ತರ ಚಾಕೊ ಪ್ರದೇಶ. 2 ಪಂಪಾಸ್ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಪ್ರದೇಶ. 3 ಚಾಕೊ, ಪಂಪಾಸ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದ ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವಿನ ಸೀಮೆ. 4 ಪಟಗೋನಿಯ ತಪ್ಪಲು.

1. ಉತ್ತರದ ಚಾಕೊ ಪ್ರದೇಶ : ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಪರ್ವತಗಳ ತಪ್ಪಲಿನಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಪರಗ್ವೆ ನದಿಯ ಬಯಲಿನವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅರಣ್ಯದಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವಿರುವುದರಿಂದ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಕಾಡುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ದಟ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಸಮುದ್ರ ಸಮೀಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹವೆ ಹಿತಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ನದಿಗಳು ಸದಾ ತಮ್ಮ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಬದಲಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ತು ಮತ್ತು ನೀರಿನ ಸೌಕರ್ಯ ಪಡೆಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ವಸಾಹತುಗಾರರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿನ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳ ಭಯ ಹೆಚ್ಚು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಕಡಿಮೆ. ಕುರಿಗಳನ್ನೂ ಪರ್ವತಗಳ ತಳಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ದನಗಳನ್ನೂ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ರದೇಶ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಕ್ವೆಬ್ರೊಕೊ ಎಂಬ ಜಾತಿಯ ಗಿಡ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮರ ಬಹಳ ಗಟ್ಟಿ. ಪರಗ್ವೆ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಉದ್ಯೋಗ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದಟ್ಟ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಇರುವ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ.

2. ಪಂಪಾಸ್ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಪ್ರದೇಶ : ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯ ಭಾಗದ ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿದೆ. ಹವಾಗುಣ ಬಹಳ ಸೌಮ್ಯ, ಹಿತಕರ, ಮೇಲಾಗಿ ಭೂಮಿ ಬಹಳ ಫಲವತ್ತಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅರ್ಜೆಂಟಿನದ ಜನದಟ್ಟಣೆಯ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಬೇಸಗೆಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ 26.6^0 ಸೆ. ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲದ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ 15.55^0 ಸೆ. ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ 50 ರಿಂದ 100 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. 40^0 ಅಕ್ಷಾಂಶದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಎಂದರೆ ರಿಯೊ ಕೊಲೊರಾಡೊ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮಳೆ ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಪ್ರದೇಶ ವಾಣಿಜ್ಯ ಪ್ರತಿ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಮಾರುತಗಳು ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಬರುವಾಗ ತಮ್ಮ ತೇವಾಂಶವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಪಂಪಾಸ್ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಜವಾದ ಪಂಪಾಸ್ ಪ್ರದೇಶವೆಂದರೆ ಬ್ಯೂನೆಸ್ ಐರಿಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಇದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 150 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಭೂಮಿ ಬಹಳ ಫಲವತ್ತಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕೃಷಿಯೇ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ.

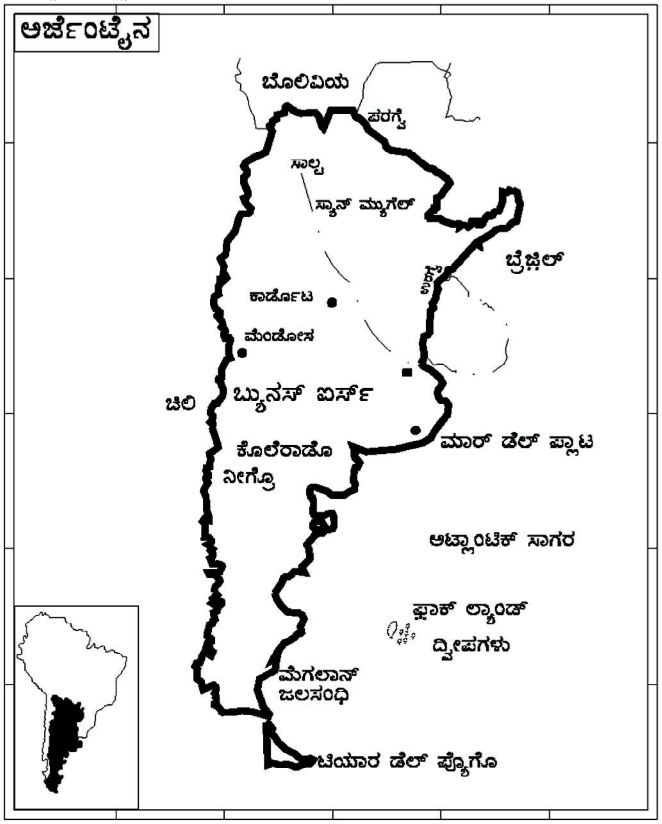

ಇಲ್ಲಿಯ ಮಳೆ ಮತ್ತು ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ನಿವಾಸಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದುದರಿಂದ ಸ್ಪೇನಿನಿಂದ ಬಂದ ವಲಸೆಗಾರರು ಇಲ್ಲೇ ನೆಲಸಿದರು. ವಾಸಕ್ಕೆ ಅಡಚಣೆಗಳೇನೋ ಇದ್ದವು. ಅದು ಕೇವಲ ಹುಲ್ಲು ಗಾವಲು. ಚಿಗರೆ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹೊರತು ಕೃಷಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಿತ್ತಲು ಬೀಜಗಳನ್ನು, ವ್ಯವಸಾಯದ ಸಲುವಾಗಿ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು, ದನಕರುಗಳನ್ನು ಇವರು ಮೊದಲು ತಮ್ಮ ದೇಶದಿಂದ ತರಬೇಕಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಬಹಳವಾಗಿತ್ತು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಇವರು ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಬಾಳುವುದನ್ನು ಕಲಿತರು. ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳನ್ನು ಕೂಲಿಗಳಂತೆ ದುಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ತಂಪು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಗೋದಿಯನ್ನು, ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಚ್ಚಗಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ ಮತ್ತು ತೀರ ತಂಪಾಗಿರುವ ಕಡೆ ತೋಕೆ ಗೋದಿ (ಓಟ್ಸ್) ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿದರು.

ಈಗ ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ತನ್ನ ಒಟ್ಟು ಗೋದಿ ಉತ್ಪನ್ನದ 3/4 ಭಾಗವನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತದೆ. 1870ರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಭರದಿಂದ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದುತ್ತಲಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಪಶುಪಾಲನೆ, ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಮೊದಲು ದನಗಳನ್ನು ತೊಗಲಿನ ಸಲುವಾಗಿ ಸಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈಗ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಹಾಲು, ಬೆಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಮಾಂಸಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಶೀತಲೀಕರಣ ಮಾಡಿ ಪರದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕೃಷಿಗಿಂತ ಈ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ಕುಟುಂಬ ಪ್ರಿಯರು. ಅವರದು ಅವಿಭಕ್ತಕುಟುಂಬಗಳು. ಒಂದೆ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂರು ಮುನ್ನೂರು ಜನ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಮನೆಗಳು ದೊಡ್ಡ ರಾಜ ಮಹಲನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಮನೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ತೋಟಗಳು; ಅವುಗಳ ಆಚೆ ಸೇವಕರ ಮನೆಗಳು. ಇವರು ನಗರ ವಾಸಿಗಳು. ಮಹಿಳೆಯರು ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಾಗಿ ಅಥವಾ ಕಾರಕೂನರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಇಡೀ ದೇಶದಲ್ಲೇ ಅತಿ ಪ್ರಗತಿಪರಭಾಗವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

3. ಪೂರ್ವದ ಜಾಕೋ, ಪಂಪಾಸ್ ಮತ್ತು ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗ: ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಕೊಳ್ಳಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದೊಂದು ಬರಡು ಪ್ರದೇಶ. ಕಾರಣ ಆಗ್ನೇಯದಿಂದ ಬೀಸುವ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವುದರೊಳಗಾಗಿ, ತಮ್ಮ ತೇವಾಂಶವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಕೇವಲ 12 ರಿಂದ 15 ಸೆಂಮೀ ಮಾತ್ರ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೂ ಕೇವಲ 30^0 ಯಿಂದ 40^0 ಅಕ್ಷಾಂಶದವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ. 45^0 ಅಕ್ಷಾಂಶದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮಳೆಯೇ ಇಲ್ಲ. 30^0 ರಿಂದ 40^0 ಅಕ್ಷಾಂಶದ ನಡುವೆ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಕಿತ್ತಳೆ ಮುಂತಾದ ಹಣ್ಣುಗಳು ಮತ್ತು ಗೋದಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯಾಗುವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕೊಳ್ಳಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ದನಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಮಾಂಸದ ಉತ್ಪಾದನೆಯೇ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳೆಂದರೆ ಮೆಂಡೋಸಾ, ಬ್ಯೂನೆಸ್ ಐರಿಸ್.

4. ಪಟಗೋನಿಯ ತಪ್ಪಲು: ರಿಯೋಕೊಲರಾಡೊ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ ಖಂಡದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆ ಬಹಳ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸಂಪೂರ್ಣ ಮರುಭೂಮಿ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಳೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುವರು. ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 300 ರಿಂದ 900 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಪ್ರದೇಶ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಲದು.

ಪಂಪಾಸ್ ಪ್ರದೇಶವೇ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ವ್ಯವಸಾಯವೇ ಪ್ರಧಾನ ಕಸುಬು. ಬ್ಯೂನೆಸ್ ಐರಿಸ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರದಲ್ಲಿ ಒಂದು. ರೋಜಾರಿಯೊದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಒಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದ ಎಲ್ಲ ಜನರೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ನಾಗರಿಕರಾಗಬೇಕೆನ್ನುವ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸರ್ಕಾರ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇಟಾಲಿಯನ್ ಮತ್ತು ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಜನರಿಗೆ. ಇಲ್ಲಿ 42,000 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಈ ದೇಶ ಶಿಕ್ಷಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಗತಿಹೊಂದಿದೆ. ಅನೇಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು, ಸಾವಿರಾರು ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳು ಇವೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ನಿರ್ಯಾತಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಒಟ್ಟು ನಿರ್ಯಾತದ ಶೇ. 12. ಇಲ್ಲಿಂದ ಗೋದಿ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಅಗಸೆ, ಮಾಂಸ ಮತ್ತು ಮಾಂಸದ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಉಣ್ಣೆ, ಚರ್ಮ, ಎಣ್ಣೆಕಾಳುಗಳು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ.

ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ತನ್ನದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ಜನ ರೋಮನ್ ಕ್ಯಾಥೊಲಿಕ್ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಸಂವಿಧಾನ ಸರ್ವರಿಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಅಲ್ ಇದ್ರಿಸಿ: ಸು. 1100–1166. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅರಬ್ ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. ಈತನ ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು ಅಬು ಅಬ್ದುಲ್ಲಾ ಮಹಮದ್ ಇಬ್ನ್ ಮಹಮದ್ ಅಷ್‍ರೀಫ್ ಅಲ್ ಇದ್ರಿಸಿ. ಈತ ಕಾರ್ಡೋಬದ ಕಲೀಫನಾಗಿದ್ದ ಇದ್ರಿಸಿಯ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು. ಈತ ಸೀಟಾ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಕಾರ್ಡೋಬದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆ ಮುಗಿಸಿ ಸ್ಪೇನ್, ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ, ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್‍ಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಟನೆ ಮಾಡಿದ. ಸಿಸಿಲಿಯ ಎರಡನೆಯ ರೋಜರ್ ಈತನನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ ಆಗ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಪಂಚದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಣ ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ರಚಿಸುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಈತನಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ.. ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಇದ್ರಿಸಿ ಸುಮಾರು ಹದಿನೈದು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮುಗಿಸಿದ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಹೆಸರು ನುಜಾಹತ್ ಲಾ ಮುಸ್ತಾಕಿಷ್ಕಿ ತೀಕಲಾ ಅಫ್ಕ. ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರೋಜರನ ಪುಸ್ತಕ (ಕಿತಾಬ್ ರೋಜರ್) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಗ್ರೀಕ್ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದ ಏಳು ವಾಯುಗುಣಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿದೆ.

ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಶೀತಪ್ರದೇಶದವರೆಗೂ ಇರುವ ನೆಲ ಈ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಗವನ್ನೂ ಸಮಾನಾಂತರ ಲಂಬರೇಖೆಗಳಿಂದ ಹತ್ತು ಉಪವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ. ಈ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವದ

ಕಡೆಗೆ ಎಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಇಲ್ಲದ ಅಂಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಜೋಡಣೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬೈಬಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಿರುವ ಗೋಗ್ (ಯಜೂಜ್), ಮಗೋಗ್ (ಮಜೂಜ್) ಭೂ ಪ್ರದೇಶ ರೋಮ್ ಹಾಗೂ ಸೇಂಟ್ ಬ್ರಾಂಡನ್ ದ್ವೀಪಗಳ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಭೂಪಟಗಳು ಚಿಕ್ಕವಾದರೂ ಲೇಖಕನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಬಹು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಲೇಖಕನಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಮೂಲ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ನಮೂದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಟಾಲಮಿ ಮತ್ತು ಒರೊಸಿಯಸರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನಾವ ಐರೋಪ್ಯ ಲೇಖಕರನ್ನೂ ನಮೂದಿಸಿಲ್ಲ. ಇವನು ತನ್ನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮಸೂದಿ ಮತ್ತು ಇಬ್ನ್ ಹ್ಯಾಕಲರು ಅರಬ್ಬೀದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಇವನಿಗೆ ಬಿರೂನಿ ಅಥವಾ ಮಕ್ ದಿಸಿ ಬಹುಶಃ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದ್ರಿಸಿ ತನ್ನ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಹೆಚ್ಚು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ವರದಿ ಹಾಗೂ ರೋಜರನ ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ದಾಖಲೆಗಳಿಂದ ಆಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಟಲಿಯ ಸಿಸಿಲಿಯ ವರ್ಣನೆ ವಿವರವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳದ ಅಂಶಕ್ಕಿಂತ ಇತಿಹಾಸದ ಅಂಶವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸಮುದ್ರಯಾತ್ರಿಕರ ಬರೆಹದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಭಾಗಗಳ ಲಕ್ಷಣ, ರೋಮ್, ಸಿಸಿಲಿ, ಇಟಲಿ, ಗರೀಸ್, ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯ, ಬ್ರಿಟನ್ ದೇಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿಲಿಯಂ ದಿ ಬ್ಯಾಡ್‌ನ ಬಗ್ಗೆ ಈತ ಬರೆದ ಕೆಲವು ಟೀಕೆಗಳು ನಾಶವಾಗಿವೆ. ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ವೈದ್ಯವಿಜ್ಞಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಈತ ಬರೆದ ಕೆಲವು ಲಿಪಿಗಳನ್ನು ಇಸ್ತಾನ್ ಬುಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಈತ ಬರೆದ ಪುಸ್ತಕದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್, ಪ್ಯಾರಿಸುಗಳಲ್ಲಿನ ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಈತನ ಭೂಪಟಶಾಸ್ತ್ರ ಯುರೋಪಿನ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವಬೀರದಿದ್ದರೂ ಮಾರಿನೋ-ಸನುಡೂ ಮತ್ತು ಪಿಯೆತ್ರೊ ವೈಕಾಂಟಿ ರಚಿಸಿದ ಭೂಪಟದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ. ಮಡೀರ ಮತ್ತು ಕೆನರೀಗಳ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಕುರಿತ ಈತನ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಅನ್ವೇಷಣೆಗೆ ದಾರಿಯಾಯಿತೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಈತನು ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರ ಒಂದು ಒಳನಾಡಿನ ಸಾಗರವೆಂಬ ತಪ್ಪು ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿದ. ಅಲ್ಲದೆ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಒಂದು ಒಳನಾಡಿನ ಸಮುದ್ರವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ. ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ಮತ್ತು ನೈಜರ್‌ನದಿಗಳ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ. (ಎಂ.ಆರ್.ಎಚ್.)

ಅಲ್ ಇದ್ರಿಸಿ ರಚಿತ ಭೂನಕ್ಷೆ

ಅಲ್ ಬರೂನಿ : ಸು. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅರಬ್ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. ಮಹಮದ್ ಘಸ್ನಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದ. ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಕಲಿತು ಹಲವಾರು ಸಂಸ್ಕೃತದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅರೆಬಿಕ್ ಭಾಷೆಗೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದ. ಕಿತಾಬ್ – ಅಲ್– ಹಿಂದ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು 1030ರಲ್ಲಿ ಬರೆದ. ಇದು ಭಾರತ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಲಂಕ ದೇಶಗಳ ಭೌಗೋಳಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳ ವಿವರಣೆಯನ್ನೂ ಭಾರತದ ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾನ್ಸೂನ ಮಾರುತಗಳ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಗುಂಡಸಿಯ ಬೆಟ್ಟಗಳು, ಹಿಮಾಲಯದ ತಪ್ಪಲಿನ ಶಿಲಾ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನ ಸಂಚಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. (ಎಂ.ಆರ್.ಎಚ್.)

ಅಲ್ ಮಸೂದಿ: ಸು. 9ನೆಯ ಶತಮಾನ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅರಬ್ ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ; ಇತಿಹಾಸಕಾರ ಪ್ರವಾಸಿ. ಬಾಗ್ದಾದಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. 915ರಲ್ಲಿ ಪರ್ಶಿಯ, ಕರ್ಮನ್‌ಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಯಿತ್ತು ಮುಲ್ತಾನ್ ಅನಂತರ ಕ್ಯಾಂಬೆ, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಮಡಗಾಸ್ಕರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಓಮನ್‌ಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ. ಅನಂತರ ಪ್ಯಾಲಸ್ತೀನ್, ಡಮಾಸ್ಕಸ್‌ಗಳಿಗೆ ತೆರಳಿ ತನ್ನ ಜೀವನದ ಕೊನೆಯ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಸಿರಿಯ ಹಾಗೂ ಈಜಿಪ್ಟ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕಳೆದ.

ಈತ ಉತ್ತಮ ಬರೆಹಗಾರನಾಗಿದ್ದ. ಈತನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಿತಾಬ್ ಅಕ್ಬರ್ ಉಲ್ ಜಮಾನ್ ಹಾಗೂ ಕಿತಾಬ್ ಉಲ್ ಆಸತ್ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವೆರಡೂ ಬೃಹತ್ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಇವುಗಳ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಮುರೂಜ್ ಉದ್ ದಹಾಬ್ ವಾ ಮಾದಿನ್ ಉಲ್ ಜವಾಹಿರ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನೀಡಿರುವನು. ಇದನ್ನು ಮೀಡೋಸ್ ಆಫ್‌ಗೋಲ್ಡ್ ಆ್ಯಂಡ್ ಮೈನ್ಸ್ ಆಫ್ ಪ್ರೆಷಿಯಸ್ ಸ್ಟೋನ್ಸ್ ಎಂದು ಭಾಷಾಂತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಎರಡನೆಯ ಸಂಪುಟ ಕಿತಾಬ್ ಉತ್ ತನ್‌ಬ್ಹವಾಲ್ ಇಶ್ರಫ್ ಈತನ ಎಲ್ಲಾ ಬರೆಹಗಳ ಸಾರಾಂಶವಾಗಿದೆ.

ಭೌಗೋಳಿಕ ಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಈತನ ಕೊಡುಗೆ ಮಹತ್ತರವಾದುದು. ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಅದು ಒಳನಾಡಿನ ಸಮುದ್ರವೆಂದು ಉತ್ತರದ ಸಾಗರದೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ನಿರೂಪಿಸಿದ. ನೈಲ್‌ನದಿಯ ಮೂಲ ಅಬಿಸೀನಿಯದ ಪರ್ವತಗಳ ಬಳಿ ಇರುವುದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ. ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದ ಕ್ಲುಪ್ತ ಮಾರುತಗಳ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ. ಮಾನವನ ಜೀವನ ವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯನ ವರ್ತನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪರಿಸರದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸಿದ. ಭಾಷೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಅಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದ ಜನವಸತಿಯ ಭೂಭಾಗಗಳನ್ನು ಏಳು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ವಿವರಿಸಿದ. ಈತ ಪರಿಸರವಾದದ ಮೂಲ ಪ್ರತಿಪಾದಕರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖನಾದವನೂ ಹೌದು. (ಸಿ.ವೈ.ಪಿ.)

ಅಲಕಾನಂದ: ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಕಾಮೆಟ್ ಶಿಖರದ 7711ಮೀ ಹತ್ತಿರ ಹುಟ್ಟಿ ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದು ಭಾಗೀರಥಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಸರಸ್ವತೀ ನದಿಯಲ್ಲದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಉಪನದಿಗಳಿವೆ. ನಂದಾಕಿನಿ ನಂದಪ್ರಯಾಗದಲ್ಲೂ ಪಿಂದಾರ ಕರ್ಣಪ್ರಯಾಗದಲ್ಲೂ ಮಂದಾಕಿನಿ ರುದ್ರಪ್ರಯಾಗದಲ್ಲೂ ಈ ನದಿಗೆ ಸೇರಿ ಆಯಾ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಪವಿತ್ರ ಸಂಗಮಕ್ಷೇತ್ರಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿವೆ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಅಲಘನಿ ಪರ್ವತಗಳು: ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ, ವರ್ಜೀನಿಯ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಹಡ್ಸನ್ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 1455 ಮೀ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತಗಳ ಭಾಗ. ಹಿಮಯುಗದಲ್ಲಿ ಹಿಮಭರಿತವಾಗಿದ್ದುವು. ಹಿಮನದಿಗಳ ಪ್ರವಾಹ ತಂದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದಾಗಿ ಅನೇಕ ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆಗಳು ಫಲವತ್ತಾಗಿವೆ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ ಬಹು ಒರಟಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಅಲಘನಿ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಲಾಭದಾಯಕ ಉದ್ಯಮ. (ಜಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಅಲಬಾಮ: ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದಿಂದ 1795 ಮತ್ತು 1813 ರಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟು , 1817 ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸೀಮೆಯಾಗಿ 1819 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅಂತರ್‌ಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1861) ದಕ್ಷಿಣದ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡು, ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದ ಅನಂತರ 1865ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಖಾರಿಯ 80 ಕಿಮೀ ಉದ್ದನೆಯ ತೀರ ಪ್ರದೇಶವಲ್ಲದೆ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತಗಳ ದಕ್ಷಿಣದ ತುದಿಯ ವರೆಗಿರುವ ತೀರದ ಮೈದಾನದವರೆಗೂ 560 ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,33,950 ಚ.ಕಿಮೀ. ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಹಿತಕರವಾದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ; ಬೇಸಗೆ ದೀರ್ಘವಾದರೂ ಉಷ್ಣ ಹೆಚ್ಚಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಗಾಳಿ ತೇವವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲ ಹ್ರಸ್ವವಲ್ಲದೆ ಹಿತಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಮ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಜನವಸತಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದುದು ಬಹು ಹಿಂದೆಯೇ; ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ತೊಂದರೆಗಳು ಆಗಾಗ್ಯೆ ಬಂದರೂ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನ ಕಳೆಯುವವರೆಗೂ ಇದರ ಪ್ರಗತಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೃಷಿರಂಗದಲ್ಲಿತ್ತು; ಹತ್ತಿ ಇದರ ಸಂಪತ್ತಿನ ಬಹುಭಾಗವನ್ನೊದಗಿಸಿತು. ಈಗ ಧಾನ್ಯ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಹಣ್ಣುಗಳು, ಕಾಯಿಪಲ್ಯಗಳಲ್ಲದೆ ಹತ್ತಿಯನ್ನೂ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ; ಪಶುಪಾಲನೆಯೂ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ

ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಬ್ಬಿಣಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರಗತಿ, ಅದರ ಖನಿಜೋತ್ಪನ್ನಗಳ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ; ಈ ಉತ್ಪನ್ನವೇ ಇಡೀ ದೇಶದ ಉತ್ಪನ್ನದ ಮೂರನೆಯ ಎರಡರಷ್ಟಿದೆ; ಕಬ್ಬಿಣ, ಉಕ್ಕು, ನೇಯ್ಗೆ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆ, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು, ಮರಮುಟ್ಟುಗಳು, ಕಾಗದ, ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದ ಮಾಂಸ ಮತ್ತು ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 44,47,000 (2000). ಶೇ. 30 ಜನ ನೀಗ್ರೋಗಳು. ಬರ್ಮಿಂಗ್ ಹ್ಯಾಂ, ಮೊಬೈಲ್ ಮತ್ತು ಮಾಂಟ್ಗೋಮರಿ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣಗಳು. ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಗತವೈಭವವನ್ನು ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ತರುವಂಥ ರಾಜ್ಯದ ಚರಿತ್ರಾರ್ಹವಾದ ಹಿಂದಿನ ಯುದ್ಧಪೂರ್ವ ಸ್ಥಳಗಳು ಮತ್ತು ಹಳೆಯ ದೊಡ್ಡ ಮರದ ತೋಪುಗಳನ್ನು ನೋಡಲು ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. (ಸಿ.ಎಂ.)

ಅಲಹಾಬಾದ್: ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಗಂಗ ಮತ್ತು ಯಮುನ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮಕ್ಷೇತ್ರ (ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ $25^0 25'$, ಪೂರ್ವರೇಖಾಂಶ 82^0). ಪ್ರಯಾಗವೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ತ್ರಿವೇಣಿ ಸಂಗಮವೆಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಗಳಿಸಿದೆ. ಪವಿತ್ರವಾದ ಮೂರು ನದಿಗಳು ಅಂದರೆ ಗಂಗ, ಯಮುನ ಮತ್ತು ಗುಪ್ತಗಾಮಿನಿಯಾದ ಸರಸ್ವತಿ ನದಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಪುರಾಣದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ನಡೆಯುವ ಮಾಘಮೇಳಕ್ಕೂ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುವ ಕುಂಭಮೇಳಕ್ಕೂ ಭಾರತದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಜನರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ. ಅಕ್ಬರನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಮೂರನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಸೈನ್ಯಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ರಸ್ತೆ ಜಲ ಮತ್ತು ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಅಲಹಾಬಾದನ್ನು ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಳವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿವೆ. ಗಂಗ ಮೈದಾನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಶೇಖರಣೆಗೆ, ಹಂಚಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ, ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಭಾರತದಿಂದ ಬರುವ ರೈಲುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಪುರಾತನ ಪಟ್ಟಣವಾದರೂ ಇತ್ತೀಚಿನ ಅನೇಕ ಮಾಪಾಡುಗಳಿಂದ ಆಧುನಿಕವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,30,730. (ಆರ್.ಪಿ.ಎಸ್.)

ಅಲಾಸ್ಕ: ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನ 1867 ರಲ್ಲಿ ರಷ್ಯದಿಂದ ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಕೊಂಡು 1884 ರಲ್ಲಿ ಓರೆಗಾನ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿತು. 1912 ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸೀಮೆಯಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡು 1959 ರಲ್ಲಿ 49 ನೆಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಗಿ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನ ಹೊಂದಿತು. 1912 ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಮೊದಲನೆಯದು. ಬಹು ದೊಡ್ಡ ರಾಜ್ಯ. ಖಂಡದ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗಿಂತ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವಾಯವ್ಯದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿದ್ದು, ಪರ್ವತಮಯವಾಗಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ವಾಯವ್ಯದ ಬಾಗಿದ ವಿಸ್ತೃತಭಾಗ ಇರುವುದು ಇಲ್ಲಿಯೇ. ದಕ್ಷಿಣದ ಸಾಧಾರಣ ಎತ್ತರದ ತೀರಪ್ರದೇಶದ ಶ್ರೇಣಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರವಾದ ಸಮಾನಾಂತರ ಶ್ರೇಣಿ ಇದೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಮೆಕಿನ್ಲೆ ಶಿಖರ (6158 ಮೀ) ಈ ಒಳಭಾಗದ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿದೆ. ತಗ್ಗಾದ ಉತ್ತರದ ಶ್ರೇಣಿ ಕಮಾನಿನಂತೆ ಬಾಗಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,522,595 ಚ.ಕಿಮೀ.

ಅಲಾಸ್ಕದ ಎತ್ತರಭಾಗ ಉತ್ತರಧ್ರುವದ ಆಚೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣತೀರ ಜಪಾನ್ ಪ್ರವಾಹದ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಆಹ್ಲಾದಕರ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. 1898ರ ಸುವರ್ಣ ಶೋಧದ (ಗೋಲ್ಡ್ ರಷ್) ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಾಸ್ಕದ ಖನಿಜಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯಿತು. ಇಂದು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಆ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೇರಿದೆ. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲ, ತವರ, ಕ್ರೋಮೈಟ್, ಪಾದರಸ, ತಾಮ್ರ, ಆಂಟಿಮೊನಿ, ಟಂಗ್ಸ್ಟನ್ ಮುಂತಾದ ಖನಿಜಗಳೂ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಮಧ್ಯ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಪ್ರದೇಶದ ಬೆಳೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಪಶುಪಾಲನೆಯ ಉತ್ಪನ್ನವೂ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಆಂಕೊರೇಜಿನ ಬಳಿಯ ಮಟನುಸ್ಕ ಕಣಿವೆಯ ಬೆಳೆ ರಾಜ್ಯದ ಅರ್ಧ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಷ್ಟಾದರೂ ವ್ಯವಸಾಯ ಅಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದಿಲ್ಲ; ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಅದರ ರಫ್ತು ಅಲಾಸ್ಕದ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾಲ್ಮನ್ ಜಾತಿಯ ಮೀನುಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಪಾಲು ಕಾರ್ಮಿಕವರ್ಗಕ್ಕೆ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ.

ಅಲಾಸ್ಕದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8,60,370 (2003). ಸಣ್ಣ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಪ್ರಜೆಗಳು ವಾಸಿಸಿದರೆ, 20,000 ದಷ್ಟು ಅಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಎಸ್ಕಿಮೋಜನರು ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವರು. ಆಂಕೊರೇಜ್, ಫೇರ್‌ಬ್ಯಾಂಕ್ಸ್, ಜೂನೆ ಮತ್ತು ಕೆಚಿಕನ್–ಇವು ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳು. (ಸಿ.ಎಂ.)

ಅಲಿಘರ್: ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಅಲಿಘರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ; ದೆಹಲಿಯಿಂದ 128 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಹಿಂದಿನ ಹೆಸರು ಕೊಯಿಲ್ ಅಥವಾ ಕೋಲ್. ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಂತರ ಅನೇಕ ಗೋರಿಗಳಿವೆ. 1889ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ದೊಡ್ಡ ಲಯಾಲ್ ಗ್ರಂಥಭಂಡಾರವನ್ನು ಈಗ ಮಾಳವೀಯ ಗ್ರಂಥ ಭಂಡಾರ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬೀಗಗಳು ಮುಂತಾದ ಲೋಹಪದಾರ್ಥಗಳು, ಜಂಖಾನಗಳು, ರತ್ನಗಂಬಳಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಇದು ಮುಸ್ಲಿಂರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರ . 1875 ರಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ ಸೈಯದ್ ಅಹಮದ್ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆ ಪ್ರೌಢವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಈಗ ಅಲಿಘರ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾಲೇಜುಗಳು, ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಗಳು, ವಿವಿಧ ಕಲಾಶಾಲೆಗಳು ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ನೇತ್ರವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,69,087. (ಜಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಅಲಿಪ್ತ ನೀತಿ ಚಳವಳಿ: ಪ್ರಪಂಚದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದುತ್ತಿರುವ 114 ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಒಂದು ಗುಂಪು. ಇದರ ಮೂಲತತ್ವಗಳು 1955ರಲ್ಲಿ ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದ ಬಾಂಡುಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಭಾರತದ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಧಾನಿಯಾದ ಪಂಡಿತ್ ಜವಾಹರಲಾಲ್ ನೆಹರೂ 1955ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ಈ ವಿದೇಶಾಂಗ ನೀತಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದರು. 1961ರಲ್ಲಿ ಬೆಲ್‌ಗ್ರೇಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಅಲಿಪ್ತ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನ ನಡೆಯಿತು. ಈ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಭಾರತವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಪ್ರಪಂಚದ 25 ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದವು. ಈ ಅಲಿಪ್ತ ರಾಷ್ಟ್ರ ಚಳವಳಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ ರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಅನಕ್ಷರತೆ ಹಾಗೂ ಬಡತನ ನಿರ್ಮೂಲನೆ. ಅಲಿಪ್ತ ನೀತಿಯನ್ನು ತಟಸ್ಥ ನೀತಿ ಎಂದು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈಗ ಭಾರತ ಅಲಿಪ್ತ ನೀತಿಯನ್ನು ತನ್ನ ವಿದೇಶಾಂಗ ನೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಘಟನೆಯನ್ನು ನ್ಯಾಯದ ತಕ್ಕಡಿಯಲ್ಲಿ ತೂಗಿ ಯಾವ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ ಆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪರವಾಗಿ ಬೆಂಬಲ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಬಲಿಷ್ಠ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಅಶಕ್ತ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಮಾಡುವ ಅನ್ಯಾಯದ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅಲಿಪ್ತ ನೀತಿ ಇಂದು ಅತಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕೂಟ ಇದಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಅಲೆಂಡ್: ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ. 60^0 ಉ. ಮತ್ತು 20^0 ಪೂ. ರೇ. ಇದು ಬೊತ್ನಿಯಾ ಖಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನ ಅಧೀನಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಇದು ವ್ಯೂಹಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಡಿಷ್ ಭಾಷೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಸು. 300 ಜನವಸತಿಯುಳ್ಳ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪ ಫಾಸ್ಟ್ ಒಲೆಂಡ್. ಶೇ. 50ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. ಒಲೆಂಡ್‌ನ ರಾಜಧಾನಿ ಮಾರಿಹ್ಯಾಮ್ನ್ ಅಲೆಂಡ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಇಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಅಲೆಂಡ್‌ನ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 13,517 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 26,711 (2005). ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 17.5. ಇಲ್ಲಿನ ಹಣ ಯುರೊ. (ಬಿ.ಪಿ.)

ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ದ್ವೀಪಗಳು: ದಕ್ಷಿಣ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗ ಗ್ರಹ್ಯಾಮ್‌ಲೆಂಡ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿದೆ. ಬೆಲ್ಲಿಂಗ್‌ಹೌಸೆನ್ ಇವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು (1821) ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಭೂ ಪ್ರದೇಶ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೆಸರಿಟ್ಟ (ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು 1940ರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಲಾಯಿತು). ಫಾಕ್‌ಲೆಂಡ್ ದ್ವೀಪಗಳ ವಿಸ್ತೃತ ಭಾಗವಾಗಿರುವ ಈ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ವಿಶೇಷ. ತಿಮಿಂಗಿಲಗಳನ್ನು ಹಿಡಿವ ತಂಡಗಳು ಈ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಭೇಟಿಕೊಡುತ್ತವೆ. (ಜಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯ: ಉತ್ತರ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಮುಖ್ಯ ರೇವುಪಟ್ಟಣ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 332ರಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯದ ದೊರೆ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಮಹಾಶಯನಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ.

ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪಟ್ಟಣವಾದರೂ ಈಗ ಇದೊಂದು ಆಧುನಿಕ ಮಹಾನಗರವಾಗಿದೆ. ಇದು ಕೆಳ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ನೈಲ್‌ನದಿ ಹಾಗೂ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಕೈರೋಗೆ 206 ಕಿಮೀ. ಈಜಿಪ್ಟಿನ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳ ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 33,28,196 (2003). ಅರಬ್ಬರೇ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಾಯುಗುಣವಿದ್ದು ಮಳೆ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಆಲಿಕಲ್ಲಿನ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಮಾರ್ಚ್‌ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹಿತಕರ ಹವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಗಲವಾದ ಕಾಲುವೆಗಳಿಂದ ನೀರು ಹಾಯಿಸಿ ಎರಡು ಬಂದರುಗಳನ್ನು ಈ ನಗರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ದೊಡ್ಡ

ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ. ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಆಮದು ರಫ್ತುಗಳ ಬಹುಭಾಗ ಈ ರೇವುಪಟ್ಟಣದ ಮುಖಾಂತರವೇ ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕೇಂದ್ರ ಇಲ್ಲಿದೆ. (ಜಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನ ಮರಣಾನಂತರ ಟಾಲಮಿ ಸಂತತಿಯ ಅರಸರು ಇದನ್ನು ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಈ ಅರಸರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ನಗರ ಸರ್ವತೋಮುಖವಾದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. ಕಲೆ, ಧರ್ಮ, ವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಗೆ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಮೌರ್ಯರ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಪಾಟಲೀಪುತ್ರದ ಮಧ್ಯೆ ವಾಣಿಜ್ಯ, ರಾಜತಾಂತ್ರಿಕ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಪರ್ಕವೇರ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ವಿಶಾಲವಾದ ಮತ್ತು ಸುಂದರವಾದ ಅರಮನೆಗಳಿಂದಲೂ ಸುಸಜ್ಜಿತವಾದ ರಂಗ ಮಂಟಪಗಳಿಂದಲೂ ವಾಣಿಜ್ಯೋದ್ಯಮಗಳಿಂದಲೂ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಜ್ಞಾನಪ್ರಿಯರೂ ಕಲಾಸಂಪನ್ನರೂ ಆದ ಟಾಲಮಿ ಅರಸರು ಸಹಸ್ರಾರು ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಭವ್ಯ ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಗ್ರಂಥಭಂಡಾರದಲ್ಲಿ ರೋಮ್, ಗ್ರೀಸ್, ಭಾರತ ಮತ್ತು ಈಜಿಪ್ಟಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳಿದ್ದವು. ಪ್ರಶಕ್ತ ಶಕ ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರವಾಯಿತು.

ಈಜಿಪ್ಟ್‌ರಾಜ್ಯ ರೋಮನ್‌ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅನಂತರ ಈ ನಗರದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಇಡೀ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿದ್ದು ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಜೊತೆಗೆ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ದಾಸ್ತಾನು ಸಂಗ್ರಹನಗರಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿತ್ತು. ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ಅನೇಕ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿವೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಅಲೆಗಳ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತದ ಶಕ್ತಿ: ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಏರುವುದು ಮತ್ತು ಇಳಿಮುಖವಾಗುವುದರಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವ ಶಕ್ತಿ. ಇದು ನವೀಕರಿಸಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿ. ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ: 1 ಗಾಳಿಯ ಅಲೆಗಳು; 2 ತೆರೆನೊರೆ (ಸರ್ಫ್); 3 ಅಲೆಗಳ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತ ಅಥವಾ ಭರತವಿಳಿತ. ಗಾಳಿಯ ಅಲೆಗಳು ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಟನ್ ತೂಕದ ಜಹಜುಗಳನ್ನು ಹತ್ತಾರು ಅಡಿಗಳ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಎತ್ತಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಶಕ್ತಿಯಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಈ ಶಕ್ತಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ತೆರೆನೊರೆಯಿಂದ ಶಕ್ತಿಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಎಲ್ಲ ಸಮುದ್ರ ತೀರಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಖಗೋಳ ಘಟನೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ಯಾವಾಗ ಬರುವುದೆಂದು ಮುಂಚೆಯೇ ಹೇಳಬಹುದು.

ಉಬ್ಬರದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಳಸಲು ಹಲವು ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ನದಿಯ ಅಳಿವೆಯಲ್ಲಿ 6 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಭರತವಿದ್ದು ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಬಹುದಾದ ಹಳ್ಳವಿದ್ದರೆ ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಉಬ್ಬರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನೂ ತೆರೆದು ಹಳ್ಳವನ್ನು ತುಂಬಬಹುದು. ಉಬ್ಬರ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಕೂಡಿಟ್ಟ ನೀರನ್ನು ತಿರುಬಾನಿಗಳ ಮೂಲಕ ಬಿಡಬಹುದು. ಕಟ್ಟೆಯ ಎರಡು ಮುಖಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನೀರು ಒಂದೇ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರುವವರೆಗೂ ಕೆಲವು ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಈ ನೀರು ಒದಗುತ್ತದೆ.

ಎತ್ತರದ ಉಬ್ಬರದ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಒಂದು, ತಗ್ಗಿನ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು–ಹೀಗೆ ಎರಡು ಕೊಳಗಳಿದ್ದರೆ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಟರ್ಬೋ–ಜನರೇಟುಗಳನ್ನು ಕೂರಿಸಿದ ಕಟ್ಟೆ ಈ ಕೊಳಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತದೆ. ಟರ್ಬೈನುಗಳಿಂದ ನೀರು ತಗ್ಗಿನ ಕೊಳಕ್ಕಾದರೂ ಬೀಳಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೆ ನೇರವಾಗಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನಾದರೂ ಸೇರಬಹುದು. ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಕೊಳಗಳಿಗೂ ಕೊಳದಿಂದ ಕೊಳಕ್ಕೂ ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೆರೆದರೆ ದಿನವೆಲ್ಲ ತಿರುಬಾನಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೊಳದ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಬರುವಷ್ಟು ಪರಮಾವಧಿಯ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗಲಾರದು. ಆದರೆ ಒಂದೇ ಕೊಳವಿದ್ದರೆ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಾರಿ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮತ್ತೆರಡು ಸಾರಿ ಪರಮಾವಧಿಯ ವಿದ್ಯುತ್ತೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದು ನಮಗೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಬಹುದು.ಆಗ ಮತ್ತೊಂದು ಎರಡು ಕೊಳಗಳ ಯೋಜನೆಯನ್ನೂ ಇಡಬಹುದು. ಪರಮಾವಧಿಯ ಎತ್ತರದ ಉಬ್ಬರ ಬಂದಾಗ ನೀರನ್ನು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಎರಡನೆಯ ಕೊಳಕ್ಕೆ ಪಂಪುಮಾಡಿ ಶೇಖರಿಸಿ ಬೇಕಾದಾಗ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸೆವರ್ನ್ ನದೀಮುಖದಲ್ಲಿಯೂ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ರ್‍ಹೋನ್ ನದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ಫಂಡಿ ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಯೋಜನೆಗೆ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಬೇರೆ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ತಗಲುವ ವೆಚ್ಚಕ್ಕಿಂತ ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚ ಕೊಂಚ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದೊಡ್ಡ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಭೂಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಂಧನಗಳು ತೀರಿದಂತೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಂತೂ ಈ ಯೋಜನೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೆವರ್ನ್ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ 4 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಕೊಳದ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬಹುದು. ಸು. 10 ಕೋಟಿ ಪೌಂಡು ಖರ್ಚಿನಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 200 ಕೋಟಿ ಕಿಲೋವಾಟ್ ಗಂಟೆಗಳ (ಕೆ.ಡಬ್ಲ್ಯು.ಎಚ್.) ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡಿ 10 ಲಕ್ಷ ಟನ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ಉಳಿಸಬಹುದು.

ನೋವಸ್ಕೋಷಿಯವನ್ನು ಕೆನಡದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಫಂಡಿಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಎರಡು ಯೋಜನೆಗಳು ಸಾಧ್ಯ. ಪೆಟಕೋಡಿಯಾಕ್ ನದಿಯ ಮೇಲಿನ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 130 ಕೋಟಿ ಕಿಲೋವಾಟ್ ಗಂಟೆಗಳಷ್ಟು ವಿದ್ಯುತ್ತು ಬರಬಹುದು. ಪಾಸಮಕ್ವಾಡಿ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ನಡುವೆ ದ್ವೀಪಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಕಟ್ಟೆಯ ಖರ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ 60 ಕೋಟಿ ಕಿಲೋವಾಟ್ ಗಂಟೆಗಳ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿ ತೆಗೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಖರ್ಚು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಯೋಜನೆಯ ಎರಡರಷ್ಟು ಆಗುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ನದಿ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಇಂತಹುದೇ ಯೋಜನೆಗಳು ಸಾಧ್ಯ. ಸಾಗರ ವಿಜ್ಞಾನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದು ಗೋವದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ 8000 ದಿಂದ 9000 ಮೆ.ವಾ. ಉಬ್ಬರವಿಳಿತ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಗುಜರಾತಿನ ಕಚ್ ಮತ್ತು ಖಂಬಾತಖಾರಿಗಳು, ಪೂರ್ವಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಸುಂದರ ಬನ, ಲಕ್ಷದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ನಿಕೋಬಾರ್ ದ್ವೀಪಗಳ ತೀರಗಳು ಉಬ್ಬರವಿಳಿತ ಶಕ್ತಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಲು ಸೂಕ್ತವಾದ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಚ್‌ಖಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಬ್ಬರವಿಳಿತ ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಯೋಚಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರ್ ಫ್ರೈಯರ್‌ವಾನ್ ಹಂಬೋಲ್ಟ್ : 1769–1859. ಜರ್ಮನ್ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ ಇವನು ಫ್ರಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ, ಬರ್ಲಿನ್ ಮತ್ತು ಗಾಟಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ. ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪನ್ನು 1790 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ 1799 – 1804 ರವರೆಗೆ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ. 1880 ರಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾರಿಸಿಗೆ ರಾಜತಾಂತ್ರಿಕ ನಿಯೋಗಿಯಾಗಿ ಹೋದ. ಅಲ್ಲಿ ಇವನು ನರೇಟೀವ್ಸ್ ಎಂಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಇದನ್ನು ಎಚ್.ಎಮ್. ವಿಲಿಯಂಸ್ (1814–29) ಮತ್ತು ಥಾಮಾಸಿನ್ ರೋಸ್ (1852–53) ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದರು. 1829 ರಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ ತರುವಾಯ ಬರ್ಲಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ. ಆಗ ಕಾಸ್ಮೋಸ್ ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿ (ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ) ಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಮತ್ತು ಅದರ ಭೌತಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ 1845 ರಿಂದ 1862 ರಡರ ನಡುವೆ ಈ ಸಿ.ಒಟ್ಟೆ ಲಂಡನ್ ಅವರು ಹಂಬೋಲ್ಟನ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳನ್ನು 5 ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು.

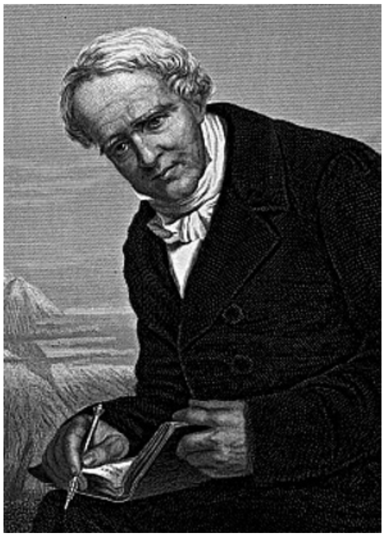

ಈತ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ 30 ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಮಧ್ಯಭಾಗ, ಅಮೆಜ಼ಾನ್, ಒರಿನೋಕೊ ನದಿಗಳ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡಸಿದ. ಸಾಗರಿಕ ಪ್ರವಾಹಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಿಸಿದ. ಪೆರುವಿನ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಹಂಬೋಲ್ಟ ಪ್ರವಾಹವೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. 1804ಕ್ಕೆ ಯುರೋಪಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ವಾಯುಗುಣ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಬುನಾದಿ ಹಾಕಿದ. ರಷ್ಯ, ಸೈಬೀರಿಯ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಮಹತ್ವದ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಕಲೆಹಾಕಿದ. ಇವನು ತನ್ನ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಕೆ ಮಾಡಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿಯೇ ಅನಂತರ ತೌಲನಿಕ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನದ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು ಇವನಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವ ಬಂದಿತು. (ಎಂ.ಆರ್.ಎಚ್.)

ಅಲೆತಡೆ: ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳ ರಭಸ ತಡೆಯಲು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕೃತಕ ಕಟ್ಟಡ (ಬ್ರೇಕ್ ವಾಟರ್). ಕೃತಕ ಬಂದರುಗಳಿಗೆ ಇದು ಅಲೆಗಳ ಹೊಡೆತಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ತಿ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಅಲೆತಡೆಗಳನ್ನು

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಡಕ್ಕೆ ಭದ್ರವಾಗಿ ಬಿಗಿಯುತ್ತಾರೆ. ಒಂದೇ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ದೋಣಿಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಅಲೆಗಳನ್ನೂ ಎದುರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಕಟ್ಟಬಹುದಾದರೂ ರಕ್ಷಣೆಯ ಭಾಗವೇ ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ. ಅಲೆತಡೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಖರ್ಚು ವಿಶೇಷವಾಗುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ದೇಶನವನ್ನು ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಮಾಡಬೇಕು. ಕಟ್ಟಡದ ಮೇಲೆ ಅಲೆಗಳು ನೇರವಾಗಿ ಬಡಿದರೆ ಆಘಾತ ಹೆಚ್ಚು. ಆದರೆ ಓರೆಯಾಗಿ ಹೊಡೆದಾಗ ಕಟ್ಟಡದ ಮೇಲಿನ ಹೊಡೆತ ಕಡಿಮೆಯಾದರೂ ಬಂದರಿನ ಪ್ರವೇಶಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಅಲೆಗಳು ಹರಿದು ಸಮುದ್ರ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧವಾಗಿದ್ದಾಗ ಹಡಗುಗಳು ಒಳಗೆ ಬರುವುದೇ ಅಪಾಯವಾಗಬಹುದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲೆತಡೆಗಳನ್ನು ಯಾವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಅಲೆಗಳು ಬೇರೆ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಬಂದರಿನ ಹೊರಗಡೆಯ ತೀರಕ್ಕೆ ಬಡಿಯುವುವೋ ಆ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಬೇಕು. ನದಿಗಳ ಅಳಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದರುಗಳಿರುವಾಗ ಅಲೆಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ತಡೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಾರದು. ಅಂಥ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆಬಲೆಗಳನ್ನು (ವೇವ್–ಟ್ರ್ಯಾಪ್ಸ್) ಕಟ್ಟಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರವೇಶನಾಲೆಯ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಮುಖವನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿರುವ ಈ ಆಳವಾದ ಬಾಯಿಗಳು ಅಲೆಗಳನ್ನು ಹೀರುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಒಳಚಾಚುಗಳು, ಭೂಶಿರಗಳು, ತೀರಕ್ಕೆ ದೂರವಾದ ದ್ವೀಪಗಳು, ನೀರೊಳಗಣ ಬಂಡೆಗಳು– ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಸರಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಬಂದರಿನ ಪ್ರವೇಶ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಡಚಣೆಗಳೂ ಇಲ್ಲದೆ ದೊಡ್ಡ ಹಡಗುಗಳೂ ಸರಾಗವಾಗಿ ಒಳಕ್ಕೆ ಸಂಚರಿಸುವಂತಿರಬೇಕು.

ಬಂದರಿನಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ನೀರಿನ ಕನಿಷ್ಠ ಆಳಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಅಲೆತಡೆಯ ಕನಿಷ್ಠ ಎತ್ತರವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕು. ನೀರಿನ ಆಳ 23 ಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ಅಲೆತಡೆಯ ಬಾಹುಗಳ ಉದ್ದವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಕಟ್ಟಡದ ಖರ್ಚೂ ವಿಪರೀತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೂಳನ್ನೆತ್ತುವುದು (ಡ್ರೆಡ್ಜಿಂಗ್) ಹೆಚ್ಚಾಗದ ಹಾಗೂ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಬಂದರಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ದೊರಕುವ ಹಾಗೂ ಅಲೆತಡೆಯ ಜಾಗವನ್ನು ಆಖೈರಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಲೆತಡೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಕೊರೆದು ಹೋಗಬಹುದು; ಇಲ್ಲವೆ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅಲೆಗಳು ಸಮುದ್ರತೀರವನ್ನು ಓರೆಯಾಗಿ ಬಡಿದರೆ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಪ್ರವಾಹಗಳು ತೀರದ ಮಣ್ಣನ್ನು ಕೊರೆದು ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಅಲೆತಡೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಿಮೀಗಳವರೆಗೂ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಆಸ್ತಿಗಳಿಗೆ ನಷ್ಟವಾಗಬಹುದು.

ಭರತದ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೂ ಅಲೆತಡೆಯ ಜಾಗದ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಉಬ್ಬರದ ನೀರಿನ ಇಳಿತದ ಪ್ರವಾಹ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಬಂದರಿನ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಆಳ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳ ಪ್ರವಾಹವನ್ನೂ ಅಲೆತಡೆಯ ಜಾಗವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವಾಗ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನದಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ, ಅದರ ವೇಗ, ಮೇಲಿನಿಂದ ಬರುವ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣು– ಇವುಗಳಿಂದ ತೊಂದರೆಯಾಗದ ಹಾಗೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಸಮುದ್ರ ವರ್ಷದ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲ ಮಾರುತ ಮತ್ತು ಅಲೆಗಳಿಂದ ಹೊರತಾಗಿದ್ದು ಶಾಂತವಾಗಿರುವುದೆಂದು ನೋಡಿ ಅಲೆತಡೆಗಳ ದುರಸ್ತಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೆ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು ಬೀಸುವ ಕಡೆ ಋತುಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಗಾಳಿಯ ದಿಕ್ಕೂ ಬಲವೂ ನಿಯತಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬದಲಾಗುತ್ತವೆ. ಚಂಡಮಾರುತಗಳೂ ಸುಂಟರಗಾಳಿಗಳೂ ಕ್ಲುಪ್ತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೀಸುತ್ತವೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಅಲೆಪ್ಪಿ: ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಅಲಪುಳೈ, ಔಲಪುಳೈ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. 1958ರಲ್ಲಿ ಕ್ವಿಲಾನಿನ ಆರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಜೊತೆ ಕೊಟ್ಟಾಯಮ್‌ನ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು (ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ 9^0–10^0 ಮತ್ತು ಪೂರ್ವರೇಖಾಂಶ 76^0–77^0). ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 1138 ಚ.ಕಿಮೀ. ಅಲೆಪ್ಪಿ ಪಟ್ಟಣ ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯದ ಸುರಕ್ಷಿತವಾದ ಪ್ರಮುಖ ರೇವುಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಕೊಚ್ಚಿನ್ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ 56 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 20.5 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,67,850. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷರು 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಈ ರೇವಿನ ಮೂಲಕ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರೈಲು ಅಥವಾ ಒಳ್ಳೆಯ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿಲ್ಲ. ಒಳನಾಡಿನ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಚಾರಸೌಕರ್ಯ ಮತ್ತು ಸರಕುಗಳ ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಕಾಲುವೆಗಳ ಮೂಲಕವೇ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ತೆಂಗು. ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು ತೆಂಗಿನ ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವುದು, ತೆಂಗಿನ ನಾರು ಬಿಡಿಸುವುದು, ಚಾಪೆ ನೇಯುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ. ರೇವುಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತೆಂಗು, ಜಮಖಾನಗಳು ಏಲಕ್ಕಿ, ಮೆಣಸು ರಫ್ತಾಗುವುವು. ಇಲ್ಲಿ ಸನಾತನಧರ್ಮದ ಕಾಲೇಜಿದೆ; ಇದು ತಿರುವಾಂಕೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಅಲೆಮಾರಿ ಜನಜೀವನ: ಒಂದು ಕಡೆ ಬಹುಕಾಲ ನೆಲೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲದೆ, ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಅಲೆಯುವ ಜನಕ್ಕೆ ಅಲೆಮಾರಿಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ (ನೊಮ್ಯಾಡ್ಸ್). ಪ್ರಾಚೀನ ಮಾನವನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ, ಆತ ತನ್ನ ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಟೆಯಾಡುವುದು, ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದು, ವ್ಯವಸಾಯ, ಪಶುಪಾಲನೆ–ಮುಂತಾದವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಪಶುಪಾಲನೆಗೆ ಜಲವಸತಿ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೂ ಬೇಟೆಗೂ ತಕ್ಕ ಸನ್ನಿವೇಶ ಸದಾಕಾಲವೂ ಒಂದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯದಿದ್ದಾಗ, ಜಲದ ಅಭಾವ ತಲೆದೋರಿದಾಗ ಅವನ್ನರಿಸಿಕೊಂಡು ಮನುಷ್ಯ ಅಲೆದಾಡುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆದಿಮಾನವ ಅಲೆಮಾರಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನೆನ್ನಬಹುದು.

ಹಳೆ ಮತ್ತು ಹೊಸ ಶಿಲಾಯುಗದ ಜನ ಚೂಪಾದ ಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳಿಂದ ಮೃಗಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡಿ, ಗೆಡ್ಡೆಗೆಣಸುಗಳನ್ನು ಅಗೆದು ತಿಂದು ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರಾದ ಕಾರಣ ಅಲೆಮಾರಿತನ ಅವರಿಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿತ್ತು. ನಂತರ ನಾಗರಿಕತೆ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದಂತೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಜನ ಸ್ಥಿರ ವಸತಿಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ವಾಸಿಸತೊಡಗಿದರೂ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಅಲೆಮಾರಿ ಜೀವನವನ್ನೇ ಮುಂದುವರೆಸಿದರು.

ನಾಗರಿಕ ಮಾನವನು ಹಳ್ಳಿ, ಊರು, ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು ನೆಲೆನಿಲ್ಲಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಂತೆ ಸುತ್ತಲಿನ ಅರಣ್ಯಗಳು ಹಾಳಾದುವಲ್ಲದೆ ಅವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದ ಅಲೆಮಾರಿಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಇಲ್ಲವಾದುವು ಅಥವಾ ಕಾಡಿನೊಂದಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಹಿಂದೆ ಸರಿದು ದೂರದ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿದುವು. ನಾಗರಿಕ ಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಸಹಜ ಭಯ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಜೀವನಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಆಸ್ಥೆ–ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಅವರು ಹಾಗೆ ಮಾಡಿರಬಹುದು. ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಅಲೆಮಾರಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುವ ಜನಾಂಗಗಳು ಇವತ್ತಿಗೂ ಕಂಡು ಬರಲು ಇದೇ ಕಾರಣವಿರಬೇಕು. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳು, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು, ಆಫ್ರಿಕದ ಬುಷ್‌ಮನ್ ಜನ, ಅಂಡಮಾನಿನ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳು ಮುಂತಾದವರು ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ನಿಂತ ಕಡೆ ನಿಲ್ಲದೆ ಸದಾಕಾಲ ಅಲೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರೆಂದರೆ ಜಿಪ್ಸಿಗಳು. ಇವರು ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುವರು.

ಚರಜೀವನದ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಬೇಟೆಯಾಡುವ, ಗೆಡ್ಡೆಗೆಣಸು ಕೂಡಿಡುವ, ಪಶುಪಾಲನೆಯಿಂದ ಜೀವಿಸುವ ಜನರನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು. ಚರ ಜೀವನದ ಜೀವಾಳವೆಂದರೆ ಪಶುಪಾಲನಾವೃತ್ತಿ. ದ್ರಾವಿಡರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ವಲಸೆಬಂದವರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನವರಾದ ಕೋಲರೂ ಅಲೆಮಾರಿಗಳೇ. ಅನಂತರ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಿಂದ ಆರ್ಯರು ವಲಸೆ ಬಂದರು. ಅವರ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿ ಪಶುಪಾಲನೆಯಾಗಿತ್ತು. ದನಗಳ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ದೇಶದಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ಅಲೆಯುತ್ತ ಬಂದರು.

ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಇರ್ಕುಳ ಮತ್ತು ಎನ್ನಡಿಗಳು ಹಕ್ಕಿ ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಬಿರ್‌ಹರ್, ಕ್ಹರಿಯಾ, ಚೆಂಚು, ಮಲಪನ್‌ತರಂ, ಕಾಡರರು, ಪಾಳಿಯನ್, ಪನಿಯನ್, ಕುರುಂಬ ಮುಂತಾದವರು ಗೆಡ್ಡೆಗೆಣಸನ್ನು ಅಗೆದು ಶೇಖರಿಸಲು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಕಾಡುಮೇಡುಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುತ್ತಾರೆ. ನೀಲಗಿರಿಯ ತೋಡರು, ಉತ್ತರಭಾರತದ ಗಾದ್ದಿಗಳು ಪಶುಪಾಲನೆಯಿಂದ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಗಾದ್ದಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕುರಿಮಂದೆಯೊಡನೆ ಹಿಮಾಲಯದ ದಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹವಾಮಾನಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ತೋಡರು ತಮ್ಮ ಎಮ್ಮೆ ಹಿಂಡಿನೊಡನೆ ಮೇವಿಗಾಗಿ ನೀಲಗಿರಿಯ ದಟ್ಟ ಮೈದಾನದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗೊತ್ತಾದ ನೆಲೆಯಿಲ್ಲದೆ, ಚಿರಕಾಲ ಅಲೆಮಾರಿಯಾಗಿ ಅಥವಾ ಒಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ಸಲ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರದೆ ಅಲೆಯುವ ಪಂಗಡ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ.

ಕರ್ನಾಟಕ : ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲೆಮಾರಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುವ ಕೆಲವು ಪಂಗಡಗಳಿವೆ. ಅನೇಕ ದಶಕಗಳ ಹಿಂದೆ ಲಂಬಾಣಿ, ಮಣ್ಣು ಒಡ್ಡರು, ಕೊರಚ, ಕೊರಮ, ಬುಡಬುಡಿಕೆ, ಮೊಂಡರು, ಡೊಂಬರು, ಹಾವಾಡಿಗರು, ಶಿಳ್ಳೆಕ್ಯಾತ, ಹಂದಿಜೋಗಿ, ಸೋಲಿಗರು, ಇರುಳಿಗರು, ಎರವರು ಮುಂತಾದವರೆಲ್ಲ ಅಲೆಮಾರಿ ಜೀವನವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದರು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಈ ಜನರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಸ್ಥಿರಜೀವನ ನಡೆಸಲು ಸರ್ಕಾರ ವಸತಿ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಅನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೂ ಈ ಜನಾಂಗದವರೆಲ್ಲ ಅಲೆಯುವುದನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಅಲೆಯುವ ಈ ಜನ ಏನಾದರೊಂದು ಕಸುಬನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ, ಲಂಬಾಣಿಗಳು ಮೊದಲಿಗೆ ಉಪ್ಪು ಮುಂತಾದ್ದನ್ನು ಎತ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಸಿ ಮಾರಾಟ ಮಾಡಲು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗಲಾದರೂ ಅವರು ಬೇರೆ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಸೇರದೆ, ಪ್ರತ್ಯೇಕ ತಾಂಡಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಲಂಬಾಣಿ ಹೆಂಗಸರು ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸೌದೆ, ಹಣ್ಣುಹಂಪಲನ್ನು

ಕೊಡಿಟ್ಟು, ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರಿ, ಹಣ, ಧಾನ್ಯ ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಡೊಂಬರು ಅನೇಕ ತರದ ತಮಾಷೆ ಆಟಗಳನ್ನು ಜನರಿಗೆ ತೋರಿಸುತ್ತ ಊರಿಂದೂರಿಗೆ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುತ್ತ ಅನ್ನ ಬಟ್ಟೆ ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹಾವಾಡಿಗರೂ, ಕಿಳ್ಳಿಕ್ಯಾತರೂ (ಶಿಳ್ಳೆಕ್ಯಾತ), ಮಣ್ಣು ಒಡ್ಡರು, ಹಂದಿಜೋಗಿಗಳು, ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ನೀಲಗಿರಿ, ಕೇರಳದ ವೈನಾಡು, ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡು ಕುರುಬರು, ಕುರುಂಬರು, ಹಕ್ಕಿಪಿಕ್ಕಿ ಜನಾಂಗದವರು ಅಲೆಮಾರಿಜೀವನ ನಡೆಸುವರು. ಹಕ್ಕಿಪಿಕ್ಕಿಯವರಿಗೆ ಹಕ್ಕಿಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡುವುದೇ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು.

ಕಾಡುಕುರುಬರು ಬೇಟೆ ಹಾಗೂ ಅರಣ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವರು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಇವರು ವಾಸಿಸುವ ಗುಡಿಸಲಿನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ನೆಲ ಅಗೆದು, ರಾಗಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಜೇನು, ಮರದ ಅಂಟು, ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಮತ್ತಿತರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿ, ಹಳ್ಳಿಗರಿಗೆ ಮಾರಿ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯ, ಬಟ್ಟೆಬರೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕಾಡು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಜಾಡು ಹಿಡಿದು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಿ ಬೇಟೆಯಾಡುವುದರಲ್ಲೂ ಇವರು ನಿಪುಣರು. ಇವರ ಬೇಟೆಯ ಕ್ರಮಗಳು, ಬೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಇವರಿಗಿರುವ ಜಾಣ್ಮೆ ಎಂಥವರನ್ನಾದರೂ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇವರು ಕಾಡೆಮ್ಮೆಯ ಮಾಂಸ ಒಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮಾಂಸವನ್ನೂ ತಿನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಬಿದಿರ ಕಳಿಲೆ, ಗೆಡ್ಡೆಗೆಣಸುಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಸಲ ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಬೆರೆಸಿಕೊಂಡು ತಿನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಜೇನಿನಿಂದ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ತುಪ್ಪ, ಮೇಣ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಶೇಖರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬುಡಕಟ್ಟಿನವರು ಎಲ್ಲಾ ಭೂಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕಖಂಡಗಳು ಹಲವಾರು ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾದವರು:

ಏಷ್ಯದ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು: ಉತ್ತರ ಅರೇಬಿಯದ ರುವಾಲ, ಬಿದೂಯಿನ್ ಜನಾಂಗದವರು ಒಂಟೆ, ಕುರಿ, ಮೇಕೆ ಮತ್ತು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಒಂಟೆಯೇ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಿ. ಒಂಟೆಯ ಹಾಲೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತಿಂಗಳು ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಆಹಾರ. ಹಸಿ ಹಾಲು ಮತ್ತು ಹುಳಿ ಹಾಲನ್ನು (ಮೊಸರು) ಕುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಒಂಟೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬೆಣ್ಣೆ ಮುಂತಾದ ಯಾವ ಪದಾರ್ಥವನ್ನೂ ಮಾಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ಕೂದಲುಗಳಿಂದ ಚೀಲ, ಹಗ್ಗ ಮುಂತಾದ ನಿತ್ಯ ಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂಟೆಗಳನ್ನು ಸವಾರಿ ಮಾಡಲೂ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಿಡಾರ ಬದಲಾಯಿಸಿದಾಗ ತಮ್ಮ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಕಝಾಕ್ ಜನಾಂಗದವರು ಕುದುರೆ, ಕುರಿ, ಮೇಕೆ, ದನ ಮತ್ತು ಒಂಟೆಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಕುದುರೆ, ಅದರಲ್ಲೂ ಹೆಣ್ಣು ಕುದುರೆ ಇವರಿಗೆ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರಾಣಿ. ಕುದುರೆ ಹಾಲಿನಿಂದ ಕುಮಿಸ್ ಎಂಬ ಮಾದಕ ಪಾನೀಯವನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಒಳ್ಳೆಯ ಕುದುರೆ ಸವಾರರು. ಆದರೆ ಹೆಣ್ಣು ಕುದುರೆ ಮೇಲೆ ಸವಾರಿ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಪವಿತ್ರವಾದವುಗಳೆಂದು ಯಾವ ಕೆಲಸಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕುದುರೆಯ ಮಾಂಸಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಬೆಲೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಕುದುರೆಯ ಚರ್ಮದಿಂದ ಜೀನನ್ನೂ ಕೂದಲಿನಿಂದ ಹಗ್ಗವನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಆರು ಸಲ ವಸತಿ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಇಸ್ಲಾಂ ಮತಾವಲಂಬಿಗಳು. ಸ್ತ್ರೀಯರು ಬುರುಕಾ ಧರಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಖಿರ್‌ಘೀಜ್ ಜನಾಂಗದವರು ಕಝಾಕರನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತಾರೆ. ಕುದುರೆ ಮತ್ತು ಚಮರೀ ಮೃಗಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಸ್ಥಳ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಬಡವ ಬಲ್ಲಿದರೆಂಬ ವರ್ಗಗಳಿಲ್ಲ. ಗುಂಪಿಗೊಬ್ಬ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಿರುತ್ತಾನೆ.

ಮಂಗೋಲಿಯದ ವಾಯವ್ಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲ್‌ಮಕ್ ಎಂಬ ತುರ್ಕಿ ಮಾತನಾಡುವ ಮಂಗೋಲಿಯನ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಕುರಿ, ಮೇಕೆ, ದನ ಮತ್ತು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹಾಲು, ಮಾಂಸ, ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆ ಎಲ್ಲವೂ ಜೀವನಾಧಾರ ವಸ್ತುಗಳು. ಕಝಾಕರ ಹಾಗಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇವರೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹಿಂಡಿನೊಡನೆ ಮೇವನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಅಲೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹೆಂಗಸರು ಮನೆಯ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೂ ಗಂಡಸರೂ ಮಂದೆ ಕಾಯುವ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಏಷ್ಯದಲ್ಲೇ ಅತಿ ಚುರುಕಾದ ಮತ್ತು ಬಾಳಿಕೆಯುಳ್ಳ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಕುದುರೆಯೇ ಇವರ ಸರ್ವಸ್ವ.

ಏಷ್ಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ಮತ್ತು ದನಗಳು ಜೀವಿಸಲಾರದ ಕಡೆ ಹಿಮಸಾರಂಗಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲದೆ ಬೇಟೆಯಾಡಿ ಮತ್ತು ಮೀನು ಹಿಡಿದು ಜೀವಿಸುವ ತುಂಗು ಜನಾಂಗದವರು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಮಸಾರಂಗಗಳ ತುಳಿತದಿಂದ ನೆಲ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಯದಿರುವುದರಿಂದ, ಮೇವಿಗಾಗಿ ವಸತಿಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಅಲೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹಿಮಸಾರಂಗ ಇವರಿಗೆ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರಾಣಿ. ಅದನ್ನು ಸವಾರಿಗೂ ಸಾಮಾನು ಸಾಗಿಸಲೂ ಚಿಕ್ಕ ಬಂಡಿಯನ್ನು ಎಳೆಯಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಚರ್ಮವನ್ನು ಉಡುಪಿಗಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಹಿಮಸಾರಂಗ ಇವರ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಿದೆ. ಹಿಮಸಾರಂಗಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಪವಿತ್ರವೆಂದು ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಾಣಿ ಮಾನವರಿಗೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುವ ದಿವ್ಯ ಸಾಧನವಾಗಿದ್ದು, ಆತ್ಮವನ್ನು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುವುದೆಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಇದೆ. ವಿವಾಹಾದಿ ಮಂಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಸಾವು ಮೊದಲಾದ ದುಃಖಸಮಯಗಳಲ್ಲೂ ಹಿಮಸಾರಂಗವನ್ನು ಆಹುತಿ ಕೊಟ್ಟು ಅದರ ಮಾಂಸ ಭಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ತುಂಗುಸ್ ಜನರಲ್ಲಿ ಜನಾಂಗದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬಣಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಿದ್ದಾನೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಬಡವ ಬಲ್ಲಿದರೆಂಬ ವರ್ಗಗಳಿಲ್ಲ. ಜನಾಂಗದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಸಮಾನಾಧಿಕಾರವುಳ್ಳವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಬೇಟೆ ಮತ್ತು ಪಶುಪಾಲನೆಗಳಿಂದ ಜೀವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗಂಡಸು ಬೇಟೆಯಾಡಿ ಆಹಾರ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಮೇಯಿಸಲು ಮೊದಲೇ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬಿಡಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಹೆಂಗಸು ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಗಂಡಸು ಬೇಟೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬದಲಾಯಿಸಿದ ಹೊಸ ಬಿಡಾರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತಾನೆ.

ತಂಡ್ರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಸಮೋಯದ್, ಚುಕ್‌ಚಿ ಮತ್ತು ಕೊರ್‌ಯಾಕ್ ಜನಾಂಗಗಳ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು ಬೇಟೆಯಾಡುವುದು, ಜಿಂಕೆ ಹಿಮಸಾರಂಗಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದು. ಯಕುಟ್ ಮತ್ತು ಯುಕಾಘಿರ್ ಜನಾಂಗದವರು ಸ್ಕಾಂಡಿನೇವಿಯದ ಲ್ಯಾಪ್ ಜನರಂತೆ ಹಾಲಿಗಾಗಿ ಹಿಮಸಾರಂಗಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಪಶುಪಾಲನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನೆಲೆಯಿಲ್ಲದೆ ಅಲೆಯುವುದೇ ಈ ಜನಾಂಗಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಆಫ್ರಿಕದ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರು : ಆಫ್ರಿಕದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಪಶುಪಾಲನೆಗಾಗಿ ಅಲೆಮಾರಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುವ ಜನಾಂಗಗಳಿವೆ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿರುವ ಟೊಂಗ, ಝೂಲು, ಲೋಜಿ ಮುಂತಾದವರು ಪಶುಪಾಲನೆ, ತೋಟಗಾರಿಕೆ, ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಸ್ಥಿರಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪಶುಪಾಲನೆಯಿಂದಲೇ ಜೀವನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಬೇಜ, ಅಫರ್, ಸೋಮಾಲಿ, ನ್ಯೂಅರ್, ಡಿಂಕ, ನೈಜೀರಿಯದ ಘುಲಾನಿ, ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಮಸ್ಯೆ ಮತ್ತು ಉಗಾಂಡದ ಬಹಿಮ ಮುಖ್ಯರಾದವರು. ಉಗಾಂಡದಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡುವ ಬೈರು ಜನಾಂಗದವರು ಬಹಿಮರಿಗೆ ಅಡಿಯಾಳಾಗಿ ನಿಕೃಷ್ಟಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಘುಲಾನಿಗಳ ಮುಖ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ದನ. ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕುರಿ ಮೇಕೆಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಭೌಗೋಳಿಕ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲುಂಟಾಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ವಸಾಹತುಗಳ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಜನರ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ, ಮೇವು ನೀರಿನ ಸೌಕರ್ಯ, ವ್ಯಾಪಾರದ ಅನುಕೂಲತೆ–ಇವು ಅಲೆಮಾರಿ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಶಗಳು.

ಇವರು ಬೇಸಗೆ ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಸತಿಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಸನ್ನಿವೇಶ ಮತ್ತು ಆಯಾ ಜನರ ಪದ್ಧತಿಯ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಈ ವಸತಿಗಳ ಅಂತರವಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಜನ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಮದುವೆ ಮುಂಜಿ ಮುಂತಾದ ವಿಶೇಷ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆಯುವುವು.

ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಮಸ್ಯೆ ಜನಾಂಗದವರೂ ಪಶುಪಾಲನೆಯಿಂದಲೇ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕುರಿ, ಕತ್ತೆ ಮತ್ತು ಒಂಟೆಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ದನಗಳ ಮೇವಿಗಾಗಿ ಅಲೆಯುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಗುಂಪಿನ ಯುವಕ ಯೋಧರು ದನ ಕಾಯುವುದಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ನಾಡಿನ ದನಗಳನ್ನು ಕದಿಯುವುದರಲ್ಲೂ ತೊಡಗುತ್ತಾರೆ.

ಮಸ್ಯೆ ಜನರು ಪಶುಪಾಲನೆಯಿಂದಾಗಿ ಬೇಟೆಯನ್ನೂ ಭೂಮಿ ಉಳುವುದನ್ನೂ ಕಡೆಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎಷ್ಟೋ ಜನ ವ್ಯವಸಾಯಗಾರರನ್ನು ದನಗಳ ಮೇವಿಗಾಗಿ ಜಮೀನು ಬಿಡಿಸಿ ಓಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಸವಾರಿ ಮಾಡಲು ಅಥವಾ ಸಾಮಾನು ಸಾಗಿಸಲು ದನಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಲು, ಬೆಣ್ಣೆ, ಚರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಅವನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ; ತಾವು ಬಳಸಿ ಮಿಕ್ಕಿದ್ದನ್ನು ನೆರೆಯವರಿಗೆ ಧಾನ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಮಾರುತ್ತಾರೆ. ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಮತಾಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ದನಗಳನ್ನು ಕೊಂದು ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಮಾಂಸ ಮತ್ತು ಹಾಲನ್ನು ಒಂದೇ ದಿನ ಸೇವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಮಾಂಸದ ಅಡುಗೆಯನ್ನು ವಸತಿಯಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲದೆಯೇ ಅವುಗಳ ರಕ್ತನಾಳಗಳಿಂದ ರಕ್ತ ಶೇಖರಿಸುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ, ದನ ಮತ್ತು ಕುರಿಗಳ ರಕ್ತವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

(ಪಿ.ಪಿ.)

ಅಲೆಮಾರಿ ಪಶುಪಾಲನಾ ಕೃಷಿ: ಇದು ಜೀವನಾಧಾರ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಒಂದು ಭಾಗ (ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನ ಅಲೆಮಾರಿ ಕೃಷಿ). ಆದರೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದೇ ಮುಖ್ಯ. ಇದಕ್ಕೆ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಕಾರಣ. ಹೀಗಾಗಿ ಇದನ್ನು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನ ಅಲೆಮಾರಿ ಪಶುಸಾಕಾಣಿಕೆ ಎನ್ನುವರು. ಇದು ಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣವಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಪ್ರಪಂಚದ ಕೆಲವೇ ಜನರು ಈ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಒಣಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಇದು ನೆಲೆಸಿತು. ಇದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ ಮಧ್ಯಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯಾದ ಶುಷ್ಕ ಭೂ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯದ ಬೆಡೋಯಿನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಮಸಾಯ್ ಪ್ರದೇಶ. ಈ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುವವರು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸು. 15 ಮಿ. ಜನರಿರಬಹುದೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇವರು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಭೂ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 30 ಮಿ. ಚ.ಕಿಮೀ.

ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ನೋಡುವುದಾದರೆ ವ್ಯವಸಾಯದ ಉಗಮದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಬೇಟೆಗಾರರು ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಹಣಕಾರರ ನಂತರ ಇವರು ಕಂಡು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಬೇಟೆಗಾರರು ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಹಕಾರರಿಗಿಂತ ಮುಂದುವರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವರು ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಇವರು ಸ್ಥಿರ ಬೇಸಾಯಗಾರರಿಗಿಂತ ಹಿಂದುಳಿದಿದೆ. ಇವರಿಗೆ ವ್ಯವಸಾಯವು ಸಹ ತಿಳಿದಿದೆ. ವಾಯುಗುಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅಲೆಮಾರಿ ಪಶುಸಾಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇವರು ನೆಲೆ ನಿಂತು ವ್ಯವಸಾಯ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಒಣ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡು ಆಹಾರ ಮತ್ತು ನೀರನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಅಲೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಇವರು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಲಕ್ಷಣ, ಅಲ್ಲಿನ ವಾಯುಗುಣ, ನೀರಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ, ರಾಜಕೀಯ ಅಸ್ಥಿರತೆ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಹಾಗೂ ವಾಯುಗುಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಗಳ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದ ಇವರು ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವರು. ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂಟೆಯನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಹೊತ್ತು ನೀರಿನ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲದೆ ಬಹುದೂರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಭಾರವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುವುದು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕುರಿ ಮತ್ತು ಆಡುಗಳನ್ನು ಸಹ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯಾದಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಆಡುಗಳಿಗೆ ಆಗಾಗ ನೀರು ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇವು ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಜೀವಿಸಬಲ್ಲವು. ಕುರಿಗಳಿಗೆ ವಾಯುಗುಣದ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚು ಹಾಗೂ ಇವು ನಿಧಾನಗತಿಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ನೀರು ಮತ್ತು ಆಹಾರದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ.

ಇವರು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಹಾಲು, ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ತುಪ್ಪಳಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಬಳಕೆ ಮಾಡುವರು. ತುಪ್ಪಳದಿಂದ ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಟೆಂಟು ನಿರ್ಮಿಸುವರು. ಇವರು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಮಾಂಸಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವಾದರೂ ಸತ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮಾಂಸಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಅವರ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಗೌರವ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಅವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕುಟುಂಬವು ಸು. 25–60 ರಷ್ಟು ಕುರಿ, ಆಡುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು 10–25 ಒಂಟೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಜೀವನಾಧಾರ ಬೇಸಾಯಗಾರರಿಗೆ ವಿನಿಮಯದ ಮೂಲಕ ಆಹಾರ, ಕಾಳುಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕುಟುಂಬದ ಹೆಂಗಸರು ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳು ಒಂದು ಕಡೆ ನೆಲಸಿ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಗಂಡಸರು ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹಿಂಡುಗಳೊಡನೆ ಅಲೆದಾಡಲು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ.

ಈಗ ಇದೊಂದು ಇಳಿಮುಖಗೊಂಡ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಬದಲಾವಣೆ, ಸರ್ಕಾರಗಳ ನೆರವು, ಆಧುನಿಕ ಉಪಕರಣ ಬಳಕೆ, ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರಣ. ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದ ನೀತಿಯಿಂದಾಗಿ ಇವರು ಒಂದು ಕಡೆ ನೆಲಸಿ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯವಾಯಿತು. ರಷ್ಯ, ಚೀನ, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಇಸ್ರೇಲ್, ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ, ಸಿರಿಯ, ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ಒಂದು ಕಡೆ ನೆಲೆಸಿರುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಹಲವಾರು ಬಿಗಿ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ಸಹ ಅವರ ಜೀವನ ಸ್ಥಿತಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸುಧಾರಿಸಿಲ್ಲ. ಇವರಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗಡಿಯೊಳಗೆ ಹೈನುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಇವರು ಗಣಿಗಳು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಉತ್ಪಾದನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಾಗಿ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಅಲ್ಪ ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಶಿಲೆಗಳು: ಇವುಗಳ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಶೇ. 55ಕ್ಕೂ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ (ಬೇಸಿಕ್ ಅಥವಾ ಮ್ಯಾಫಿಕ್ ಶಿಲೆಗಳು). ಸಿಲಿಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಖನಿಜವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದೇ ಅಪೂರ್ವ. ಅಲ್ಲದೆ ಇತರ ಖನಿಜಗಳೊಡನೆ ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ಸಂಯೋಜಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರ ಪ್ರಮಾಣ ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಶಿಲೆಯ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಪಾತ್ರ ಗೌಣ. ಈ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಛಾಯೆಯ ಅಭ್ರಕ, ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಪೈರಾಕ್ಸೀನ್ ಖನಿಜಗಳೇ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣವೂ ಕಪ್ಪು.

ಇವು ಅಂತಸ್ಸರಣ (ಇನ್‌ಟ್ರೂಷನ್) ಮತ್ತು ಬಹಿಸ್ಸರಣ (ಎಕ್ಸ್‌ಟ್ರೂಷನ್) ಈ ಎರಡೂ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ವರ್ಗದ ಮುಖ್ಯ ಶಿಲೆಗಳು ಗ್ಯಾಬ್ರೊ ಗುಂಪಿನವು. ಇವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಲ್ಯಾಕೊಲಿತ್, ಲೋಪೊಲಿತ್, ಬ್ಯಾಕೊಲಿತ್ ಮತ್ತು ಶಿಲಾಹಾಳೆಗಳು. ಬಹಿಸ್ಸರಣವರ್ಗದ ಪ್ರಮುಖ ಶಿಲೆಗಳು ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಗುಂಪಿನವು. ಇವು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಲಾವಾಪ್ರಸ್ತರಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಗ್ಯಾಬ್ರೊ ಗುಂಪಿನ ಶಿಲೆಗಳು ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು. ಸಮಕಣರಚನೆಯನ್ನು ತಳೆದಿವೆ. ಖನಿಜಕಣಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಪ್ಪನಾಗಿದ್ದು ಒಂದೇ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು ಗ್ಯಾಬ್ರೊ, ಆಲಿವೀನ್ ಗ್ಯಾಬ್ರೊ ನೋರೈಟ್, ಟ್ರಾಕ್ಟೊಲೈಟ್ ಮತ್ತು ಅನಾರ್ಥಸೈಟ್. ಈ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಖನಿಜ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿವೆ. ಅವುಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಲ್ಲ. ಗ್ಯಾಬ್ರೊ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ಲೇಜಿಯೊಕ್ಲೇಸ್ ಮತ್ತು ಅಗೇಟ್ ಖನಿಜಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಆಲಿವೀನ್ ಗ್ಯಾಬ್ರೊವಿನಲ್ಲಿ ಈ ಖನಿಜಗಳೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದು ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆಲಿವೀನ್ ಸಹ ಇರುತ್ತದೆ. ಗ್ಯಾಬ್ರೋ, ಆಲಿವೀನ್ ಗ್ಯಾಬ್ರೊ, ನೋರೈಟ್ ಮತ್ತು ಟ್ರಾಕ್ಟೊಲೈಟ್‌ಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಕಾರ್ನ್‌ವಾಲ್, ಅಬರ್ಡೀನ್‌ಷೈರ್ ಮತ್ತು ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ. ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್‌ಗ್ಯಾಬ್ರೊಡೈಕ್ ಮತ್ತು ಸಿಲ್ಲುಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್, ಪೂರ್ವ ಅಮೆರಿಕ, ಗಯಾನ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಅನಾರ್ಥಸೈಟ್ ಕೆನಡ, ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಬಳಿಯ ಅಡಿರೋಂಡಾಕ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸ್ಕಾಂಡಿನೇವಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾತೊಲಿತ್‌ಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ನಮ್ಮ ದೇಶದ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಸಿತ್ತಂಪುಂಡಿ, ಬಿಹಾರ್, ಒರಿಸ್ಸ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಹಲವಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಡಾಲರೈಟ್‌ಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಡೈಕ್ ಸಮೂಹಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಪ್ರತಿ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಹರವುಳ್ಳ ನೂರಾರು ಡೈಕುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಒಂಟಿ ಡೈಕುಗಳು ಅಪೂರ್ವ. ಹಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲೆ ಸಿಲ್ ಆಕಾರವನ್ನು ತಳೆದಿದೆ. ಇವು ಸಹ ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು. ಹಲವು ವೇಳೆ ಆಲಿವೀನ್ ಹೈಪರ್‌ಸ್ತೀನ್ ಮತ್ತು ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್‌ಗಳನ್ನು ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳ ಖನಿಜ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಿಗೂ ಗ್ಯಾಬ್ರೊಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ರಚನೆ ಅಥವಾ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಹೋಲಿಕೆಯಿಲ್ಲ. ಇದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಹೆಣಿಗೆ ರಚನೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ, ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಡಾಲರೈಟ್ ಡೈಕುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬಹಿಸ್ಸರಣವರ್ಗದ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಶಿಲಾಗುಂಪಿನಲ್ಲಿಯೂ ಖನಿಜ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇವು ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ಬೂದುಮಿಶ್ರಿತಕಪ್ಪು. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜನ್ಯ ಶಿಲೆಯಾದ ಕಾರಣ ರಚನೆ ಅಸ್ಪಷ್ಟ. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಿಲಿಕ, ಜಿಯೊಲೈಟ್, ಎಪಿಡೋಟ್, ಕ್ಯಾಲ್ಸೈಟ್ ಮುಂತಾಗಿ ವಿವಿಧ ಆನುಷಂಗಿಕ ಖನಿಜಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದ ಮೂಲಕ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿಶೇಷ ರಚನೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಬೆಸಾಲ್ಟಿಕ್ ವಿನ್ಯಾಸವೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.)

ಅಲ್ಪವೃಷ್ಟಿ ವ್ಯವಸಾಯ: ಅಲ್ಪವೃಷ್ಟಿ, ಅನಿಶ್ಚಿತ ವೃಷ್ಟಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುವ ಸಾಗುವಳಿ ಪದ್ಧತಿ (ಡ್ರೈ ಫಾರ್ಮಿಂಗ್). ಪಂಜಾಬ್, ರಾಜಸ್ತಾನ, ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ, ಗುಜರಾತ್, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಕರ್ನಾಟಕ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯಗಳ ಮಳೆಕೊರತೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಸಾಗುವಳಿ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಶೇ. 22 ಒಣ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ 15–35 ಸೆಂಮೀ ಬೀಳುವುದು.

ದೇಶದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೇಸಗೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗುವುದು. ಕರ್ನಾಟಕ ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯಗಳ ಕೆಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂಗಾರು ಮಳೆ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವುದು. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಮಳೆ ಬೀಳದ ದಿನಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಹೀಗಾಗಿ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ತೀವ್ರ ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ದಕ್ಷಿಣದ ತಪ್ಪಲಿನ ಎರೆಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇಂಗುವುದರಿಂದ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಮಳೆ ನೀರು ಸಾಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಲ್ಪವೃಷ್ಟಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಜ್ಜೆ, ನವಣೆ, ರಾಗಿ, ಜೋಳ, ಸಾಸುವೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಟ್ಟ ನೀರಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಉಪಬೆಳೆಗಾಗಿ ಕಡಲೆ, ಬಾರ್ಲಿ, ಸಾಸುವೆ, ಎಣ್ಣೆಕಾಳು ಮತ್ತು ಗೋದಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಉದ್ದು, ಹೆಸರು ಮುಂತಾದ ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಸಜ್ಜೆಯ ಜೊತೆ ಮಿಶ್ರ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಗುಜರಾತ್, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ದಖನ್ನಿನ ತಪ್ಪಲಿನ ಕೆಲಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಜ್ಜೆ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಎಳ್ಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಕ್ರಮವಿದೆ. ಕೆಲವು ಮಜ್ಜೆರೆ (ಹೆವಿ ಬ್ಲ್ಯಾಕ್ ಸಾಯ್ಲ್) ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗಸೆ, ಗೋದಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಚಳಿಗಾಲದ ಬೆಳೆಗಳಾಗಿ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ದಖ್ಖನ್ನಿನ ತಪ್ಪಲಿನ ಮಧ್ಯೆ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಳ, ಶೇಂಗ (ಕಡಲೆಕಾಯಿ) ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳಾಗಿವೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಲ್ಪವೃಷ್ಟಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರಾಗಿ ಪ್ರಧಾನ ಬೆಳೆ. ತೊಗರಿ, ಉದ್ದುಗಳನ್ನು ರಾಗಿಯಂಥ ಬೆಳೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಮಿಶ್ರ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವರು.

ಅಲ್ಪವೃಷ್ಟಿ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳಿವೆ: 1. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಹಿಂಗಿಸಲು ನೇಗಿಲು ಹೊಡೆಯುವುದು; 2. ಮಳೆ ನೀರನ್ನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂಗಿಸಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು; 3. ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಸಣ್ಣಹುಡಿಮಣ್ಣಿನ ಪದರು ರಚಿಸುವುದು; 4. ಬಿತ್ತನೆಗೆ ಮೊದಲು ಮತ್ತು ಬಿತ್ತನೆಯ ನಂತರದ ಸಾಗುವಳಿ ಕ್ರಮಗಳು.

ಮೇಲಿನ ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳು ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಮಳೆನೀರನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ಸೋಲಾಪುರ (ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ), ರೋಹಟಕ (ಪಂಜಾಬ್), ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಬಿಜಾಪುರ, ರಾಯಚೂರು, ಹಗರಿ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಭಾರತೀಯ ಕೃಷಿಸಂಶೋಧನಕೇಂದ್ರದ ವೃಷ್ಟಿವ್ಯವಸಾಯಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳ ಮೇಲೆ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಕ್ಷೇತ್ರ ಸಾಗುವಳಿ ಕ್ರಮಗಳು: ಅಲ್ಪವೃಷ್ಟಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಭೂಮಿಯ ಗುಣಾನುಸಾರ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ದಖನ್ನಿನ ತಪ್ಪಲಿನ ಕಪ್ಪುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಲಾದ ವಿವಿಧ ಕ್ರಮಗಳು ಹೀಗಿವೆ:

1. ಸಮಪಾತಳಿಯ, ಒಡ್ಡು ಹಾಕುವುದು ಮತ್ತು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸಣ್ಣ ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವುದು 2. ಭೂಮಿಯ 20 ಸೆಂಮೀ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ತಿರುವಿಹಾಕುವುದು 3. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂಗಾರು ಪೈರಿಗಾಗಿ ಮೀಸಲಿಟ್ಟ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹರಗುವುದು 4. ದನದ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ತೆಳುವಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹರಡುವುದು 5. ಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ತಗ್ಗಿಸಲು ಎರಡು ಸಾಲುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಗಲಕ್ಕೆ ಕೂರಿಗೆಯಿಂದ ಬಿತ್ತುವುದು 6. ಎಡೆ ಹೊಡೆಯುವುದು 7. ಸುಧಾರಿಸಿದ ಮತ್ತು ತಜ್ಞರು ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡಿದ ತಳಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತುವುದು 8. ಎರಡು ವರ್ಷಕೊಮ್ಮೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪಡ ಬೀಳಿಸುವುದು. ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾಯಿಸಿ ಕೆಂಪು ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಈ ಸಾಗುವಳಿ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಂದ ಮಳೆಯ ನೀರಿನ ಸಮರ್ಪಕ ಉಪಯೋಗ, ಭೂಮಿಯ ಸಾರದ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಲಾಭದಾಯಕ ಉತ್ಪನ್ನ ಸಾಧ್ಯ.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಭೂಜಲ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಕ್ರಮಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೃತಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಬೆಳೆಗಳ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕೃತಕ ಗೊಬ್ಬರ ಮತ್ತು ಬೀಜಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಳಕ್ಕೆ ಹಾಕಲು ಉಪಯುಕ್ತ ಕೂರಿಗೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೃತಕ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ಬೀಜದ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಅದೇ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸ್ವಭಾವದ ಹತ್ತಿ, ಶೇಂಗ (ಕಡಲೆಕಾಯಿ) ಮತ್ತು ಬಿರುಸು ಸ್ವಭಾವದ ಸಜ್ಜೆ, ರಾಗಿ, ನವಣೆ, ಜೋಳ ಮುಂತಾದುವು ಗೊಬ್ಬರ ಮತ್ತು ಲಭ್ಯವಿರುವ ತೇವ ಸರಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಪಡಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ತೋಡುಗ (ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಬಟ್ಟಲಾಕಾರದ ತಗ್ಗುಗಳನ್ನು ತೋಡುವುದು) ಯಂತ್ರ ಉಪಯುಕ್ತ. ಅಲ್ಪವೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಪಾತಳಿಯ ಒಡ್ಡುಗಳನ್ನು ಹಾಕಲು ಬಂಡ್ ಫಾರ್ಮರ್ (ಒಡ್ಡು ರಚಿಸುವ ಉಪಕರಣ)ಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ಸಿ.ಆರ್.)

ಅಲ್ಬ್ರೆಕ್ಟ್ ಪೆಂಕ್ : 1858–1945. ಜರ್ಮನಿಯ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. ಇವರು 1880ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಲೀಪ್ಜಿಗ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ ಕಾರ್ಲ್ ಜಿಟ್ಟಲ್‍ರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಅನಂತರ 1885ರಲ್ಲಿ ವಿಯನ್ನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಸು. 20 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ (1906ರವರೆಗೆ) ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಸುಸಜ್ಜಿತವಾದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. 1906ರಲ್ಲಿ ಬರ್ಲಿನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಫರ್ಡಿನಾಂಡ್ ವಾನ್ ರಿಚ್‍ಥೋಫೆನ್‍ನ ಅನಂತರ ಭೂಗೋಳಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡರು. ಇವರು ರಿಚ್‍ಥೋಫೆನ್‍ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಹಾಗೂ ಎಡ್ವರ್ಡ್‍ಸ್ಯೂಯೆಸ್ ಮತ್ತು ಅಲ್ಫ್ರೆಡ್ ಹೆಟ್ನರ್ ಅವರ ಸಮಕಾಲೀನರು. ಮಾರ್ಫೊಲಾಜಿಡರ್ ಎರ್ಡೋಬೆರ್ಫ್ಲಾಜೆ ಎಂಬುದು ಇವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರಂಥ. ಪೆಂಕ್‍ರು ಅದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸುವಾಗ ಜಿಯೊಮಾರ್ಫೊಲಜಿ ಎಂಬ ಹೊಸ ಪದವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಇವರು ಭೂಸ್ವರೂಪ ವಿಜ್ಞಾನದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು ಮತ್ತು ಭೂಸ್ವರೂಪದ ವಿಕಾಸದ ಮೂಲತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದರು.

ಇವರು 1910ರಲ್ಲಿ ವಾಯುವೈಜ್ಞಾನಿಕ (ಹವಾಮಾನದ) ಅಂಕಿಅಂಶಗಳ ಅನುಪಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಹಾಯದಿಂದ ವಾಯುಗುಣಗಳ ವಿಂಗಡಣೆ ಮಾಡಬಹುದೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಕಲ್ಪನೆ ನೀಡಿದರು. ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣಾಂಶದೊಂದಿಗೆ ಬಾಷ್ಪೀಭವನ ಹೆಚ್ಚುವುದೆಂದು ಹೇಳಿದವರಲ್ಲಿ ಇವರು ಮೊದಲಿಗರು. ಅದರಂತೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಮಳೆ ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಚಲಿತ ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಮಾನವನು ಪೃಥ್ವಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಸವೆಸಿ ರೂಪಿಸುವ ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದರು.

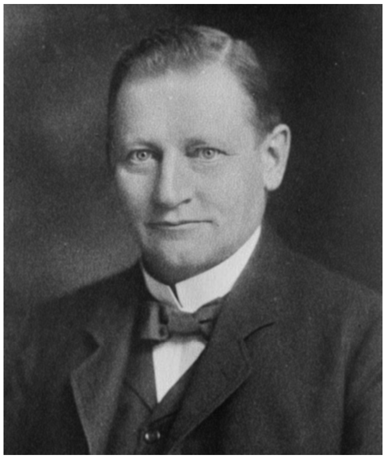

ಇವರು ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಸೂಯಿಸ್ ಜೊತೆಗೂಡಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದರು. ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಭೂಸ್ವರೂಪದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವ ನಿಖರವಾದ ನಕ್ಷೆಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ (ಒಂದಂಗುಲ) ನಕ್ಷೆಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದವು. ಇವರ ಮೂಲ ವಿಚಾರಗಳು ಅನೇಕ ಯುವ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಭೂಸ್ವರೂಪವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವಾಯುಗುಣವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನಿತ್ತವು. ಪೆಂಕ್‍ರವರು ವ್ಲಾಡಿಮಿರ್ ಕೋಪೆನ್ ವಿಚಾರಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಪ್ರಪಂಚದ ವಾಯುಗುಣ ವಿಂಗಡನೆ ಮಾಡಿದರು. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ: ಒಂದು ಹಗುರ ಲೋಹ. ಅನೇಕ ಉತ್ಕರ್ಷ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದು ವಾತಾವರಣಕ್ಕೆ ತೆರೆದರೂ ಹೊಳಪು ಮಾಸದು. ಆಟೋಮೊಬೈಲ್, ರೈಲು ಕೋಚು ಹಾಗೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವೈಮಾನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಲೋಹ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಬಡವರ ಬೆಳ್ಳಿಯೆಂದೇ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣ, ಕಿಟಿಕಿ, ಬಾಗಿಲು ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುವುದು.

ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅದಿರಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಕಯೋಲಿನ್, ಕಯೋಲೈಟ್ ಮತ್ತು ಕಾರಂಡಂ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಗಿನಿ, ಜಮೈಕ, ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಚೀನ, ಭಾರತ, ರಷ್ಯಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಉತ್ಪಾದನ ದೇಶಗಳು. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಅಲ್ಯೂಷಿಯನ್ ದ್ವೀಪಗಳು: ಉತ್ತರ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ. ಸು. 150 ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಅಲಾಸ್ಕದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಕಾಮ್‍ಚಟ್ಕಾ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದವರೆಗೆ ಸು. 1932 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಹಬ್ಬಿವೆ. 52^0–55^0 ಉತ್ತರ ರೇಖಾಂಶ, 163^0–170^0 ಪಶ್ಚಿಮ ರೇಖಾಂಶ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 10,500. ಇವು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಆದುವು. ಅನೇಕ ಸುಪ್ತ ಹಾಗೂ ಸಜೀವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿವೆ. ಸಾಗರಿಕ ವಾಯುಗುಣವಿದ್ದು ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ವರ್ಷದ ಬಹುಕಾಲ ವಾತಾವರಣ ದಟ್ಟ ಮಂಜಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸರಾಸರಿ 3.4^0 ಸೆ ಉಷ್ಣತೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಪೈರು ಬೆಳೆಯುವ ಅವಧಿ ಸು. 135 ದಿವಸಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೋನಿಫೆರಸ್ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮೃದು ಮರ ದೊರೆತರೂ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ಬೇಟೆ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗಗಳು. ಪ್ರಮುಖ

ರೇವು ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಯುನಲಾಸ್ಕ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣ. ಇಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ನೌಕಾ ನೆಲೆ ಇದೆ. (ಜಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಅಷ್ಟದಿಕ್ಕುಗಳು: ಪೂರ್ವ (ಈಸ್ಟ್), ಆಗ್ನೇಯ (ಸೌತ್‌ಈಸ್ಟ್), ದಕ್ಷಿಣ (ಸೌತ್), ನೈಋತ್ಯ (ಸೌತ್‌ವೆಸ್ಟ್), ಪಶ್ಚಿಮ (ವೆಸ್ಟ್), ವಾಯವ್ಯ (ನಾರ್ತ್‌ವೆಸ್ಟ್), ಉತ್ತರ (ನಾರ್ತ್) ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ (ನಾರ್ತ್‌ಈಸ್ಟ್) ಇವು ಅಷ್ಟ ದಿಕ್ಕುಗಳು. ಇಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ಯಮ, ನಿರ್ಋತಿ, ವರುಣ, ವಾಯು, ಕುಬೇರ ಮತ್ತು ಈಶ್ವರ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಈ ದಿಕ್ಕುಗಳ ಒಡೆಯರೆಂದು ಪುರಾಣ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಅಷ್ಟದಿಕ್ಪಾಲಕರೆಂದು ಕರೆಯುವುದಿದೆ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ದಿಕ್ಸೂಚಿ

ಅಸಂಪ್ರದಾಯ ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಇದು ಅಸಂಘಟಿತ ವಲಯವಾಗಿದ್ದು, ಇಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಿಧವಾದ ಸಂಘಟನೆಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಘಟಿತ ವಲಯದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಯಾವುದೇ ನೀತಿ, ನಿಯಮಗಳು ನೇರವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯು ಉತ್ಪಾದನೆ ಉಂಟಾದರೂ ಯಾವುದೇ ವಿಧವಾದ ಅಧಿಕೃತ ಸಂಘಟನೆಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ದ್ವಿ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಭಾಗ ಸಂಘಟಿತ ವಲಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಗ ಅಸಂಘಟಿತ ವಲಯವಾಗಿದೆ. ಸಂಘಟಿತ ಆರ್ಥಿಕತೆಯನ್ನು ಅಪ್ಪರ್ ಸರ್ಕ್ಯೂಟ್ ಎಂದೂ ಅಸಂಪ್ರದಾಯ ಆರ್ಥಿಕತೆಯನ್ನು ಲೋಯರ್ ಸರ್ಕ್ಯೂಟ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿನ ಭಿನ್ನತೆಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಚರಗಳು	ಸಂಪ್ರದಾಯ ಆರ್ಥಿಕತೆ	ಅಸಂಪ್ರದಾಯ ಆರ್ಥಿಕತೆ
ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ	ಬಂಡವಾಳ ಪ್ರಧಾನ	ಶ್ರಮ ಪ್ರಧಾನ
ಸಂಘಟನೆ	ಅಧಿಕಾರ ಶಾಹಿ	ಪುರಾತನ
ಶ್ರಮ	ನಿಯಮಿತ	ನಿಯಮಿತ
ಬೆಲೆ	ನಿಗದಿತ	ಚೌಕಾಸಿ
ಸಾಲ	ಹಣಕಾಸು ಸಂಸ್ಥೆಗಳು	ವೈಯಕ್ತಿಕ
ಬೇರೆ ದೇಶಗಳ ಅವಲಂಬನೆ	ಹೆಚ್ಚು	ಅತ್ಯಲ್ಪ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲ

ಅಸಂಪ್ರದಾಯ ಆರ್ಥಿಕತೆಯು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಂಡುಬರುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಅಸಂಪ್ರದಾಯ ಆರ್ಥಿಕತೆಗಳೆರಡೂ ಒಟ್ಟೊಟ್ಟಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅಸಂಪ್ರದಾಯಕ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಅಂಶಗಳು ಸಂಘಟಿತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ನಿಖರವಾದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳು ಸಹ ಲಭ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಪಿ.)

ಅಸನ್ಸಾಲ್: ಪಶ್ಚಿಮಬಂಗಾಲದ ಬರ್ದವಾನ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಾಮೋದರ ನದೀಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ನಗರ. ರಾಣಿಗಂಜ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳ ಹತ್ತಿರ, ಪೂರ್ವರೈಲ್ವೆಯಲ್ಲಿ, ಕೋಲ್ಕೊತದಿಂದ 210 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 6.4 ಚ.ಕಿಮೀ. ಗ್ರಾಂಡ್ ಟ್ರಂಕ್ ರಸ್ತೆ ನಗರದ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾನಗರ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ್ಲಿನ ಮಾರಾಟ ಕೇಂದ್ರ. ಮುಖ್ಯರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೈಲ್ವೆ ಕಾಲೋನಿ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳಿವೆ. ಉಪನಗರವಾದ ಜಿಕೆ ನಗರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇದೆ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕುಲುಮೆಗಳಿವೆ. ರಾಸಾಯನಿಕ ಹಾಗೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 10,90,171. (ಕೆ.ಎನ್.ಪಿ.)

ಅಸೆನ್‌ಸಿಯಾನ್ ದ್ವೀಪ: ಆಫ್ರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿದೆ. ಸು. 1600 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಗರೋತ್ತರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವುದು ಇದರ ಒಂದು ಭಾಗವಾದ ಸೇಂಟ್ ಹೆಲಿನ ದ್ವೀಪ ಸು. 1287 ಕಿಮೀ ಆಗ್ನೇದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪ ರಾಯಲ್ ಏರ್‌ಫೋರ್ಸ್ ಮತ್ತು ಯು.ಎಸ್. ಏರ್‌ಪೋರ್ಸ್ ಜಂಟೀ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗೆ ವಾಯುನೆಲೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪದ ವಾಯು ನೆಲೆಯನ್ನು ಫಾಕ್‌ಲೆಂಡ್ ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಈ ದ್ವೀಪ ಜಾಗತಿಕ ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ದೇಶನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಭೂತರಂಗ ಸಾಧನ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 91 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1100 (2005). ಜನಸಾಂದ್ರತೆ 22 ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲೀಷ್. ರಾಜಧಾನಿ ಜಾರ್ಜ್‌ಟೌನ್ ಇಲ್ಲಿನ ನಾಣ್ಯ. ಸೆಂಟ್ ಹೆಲಿನ ಪೌಂಡ್. ಸರ್ಕಾರ ಸೆಂಟ್ ಹೆಲಿನ–ಅಧೀನದಲ್ಲಿದೆ.

ಅಸೆನ್‌ಸಿಯಾನ್ ದ್ವೀಪ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಶಿಖರ, ಮಧ್ಯ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಒಂದು ಭಾಗ. ಈ ದ್ವೀಪದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಭೂಮಿ, ಲಾವಾ ಹರಿವಿನಿಂದ ಮತ್ತು ಶಂಕಾಕೃತಿಯ ಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಸು. 40ಕ್ಕೂ ಅಧಿಕ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಬಟ್ಟಲಾಕಾರದ ಭೂ ಸಾದೃಶ್ಯಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. 1843ರ ವರೆಗೂ ಈ ದ್ವೀಪ ವೃಕ್ಷರಹಿತವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈಗ ಹಚ್ಚ ಹಸುರಾದ ಪರ್ವತಗಳು ಕೃತಕ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಎತ್ತರದ ಭಾಗ 859 ಮೀ ಪೂರ್ವಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಬೋಟ್ಸಾವಾನೆ ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಸ್ವರ್ಗ. ಅಸೆನ್‌ಸಿಯಾನ್‌ಗೆ ಆಗಮಿಸಿದ ಯೂರೋಪಿಯನ್ನರು ಇಲಿ, ಬೆಕ್ಕು ನಾಯಿಗಳನ್ನು ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ತಂದರೆ, ಅವುಗಳ ಉಪಟಳದಿಂದ ಸಮುದ್ರ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಬೋಟ್ಸವಾನ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿವೆ.

ಅಸೆನ್‌ಸಿಯಾನ್ ದ್ವೀಪದ ವಾಯುಗುಣ ಉಪಷ್ಣವಲಯದ್ದು. ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ 20^0ಯಿಂದ 31^0ಸೆ. ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 10^0 ಸೆ. ಇರುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ವರ್ಷದ ಯಾವ ಋತುವಿನಲ್ಲಾದರೂ ಆಗಬಹುದು, ಆದರೆ ಅಧಿಕ ಮಳೆ ಜನವರಿ ಮತ್ತು ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ಈ ದ್ವೀಪ ವಾಯುನೆಲೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಸೈನಿಕ ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕ ಗುತ್ತಿಗೆದಾರರು ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನವರು, ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ಸೇಂಟ್ ಹೆಲಿನ ದ್ವೀಪದಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿರುವರು ಮುಖ್ಯ ಜನಸಂಖ್ಯಾವಾಹಿನಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1100. ಅಮೆರಿಕ ವಾಯುನೆಲೆಯ ವೈಮಾನಿಕ ವರ್ಗದ ಸಂಖ್ಯೆ 150, ರಾಯಲ್ ಏರ್‌ಪೋರ್ಸ್ ಅಧಿಕಾರಿ ವರ್ಗ 200, ಇತರರೆಂದರೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು, ಆಡಳಿತ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಈ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಲು ಈ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗಿಯಾಗಿರಲೇಬೇಕು. ಯು.ಕೆ. ಸರ್ಕಾರ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ಕಾನೂನನ್ನು ವಿಧಿಸಿದೆ ಈ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಲು ಹಕ್ಕು ಪತ್ರವನ್ನು ಪಡೆದಿರಬೇಕು.

ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಇಲ್ಲಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ವೈಡಿಯಾವೇಕ್ ವಾಯುನೆಲೆಯ ಸುತ್ತ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ವಾಯುಯಾನಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಇಂಧನವನ್ನು ಸಾಗರೋತ್ತರದಿಂದ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಪ್ರಮುಖ ಚಟುವಟಿಕೆ. ವಾರ್ಷಿಕ 70,000 ಟನ್ ಇಂಧನ ಆಮದಾಗುತ್ತದೆ. ಯುದ್ಧ ವಿಮಾನಗಳಿಗೆ ಇಂಧನ ಪೂರೈಕೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ದ್ವೀಪ ಹಲವು ಸಂಪರ್ಕ ಸಾದನವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ಬಾನುಲಿ ಮರುಪ್ರಸಾರಕೇಂದ್ರ, ಬಿ.ಬಿ.ಸಿ ಮತ್ತು ಕೇಬಲ್ ವಯರ್‌ಲೆಸ್ ಜಾಲಸಂಪರ್ಕಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಿದೆ. ಯುರೋಪಿಯನ್ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶ ಸಂಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲಿ ಭೂಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ. ಫ್ರೆಂಚ್‌ಗಯಾನದಿಂದ ಉಡಾವಣೆ ಮಾಡುವ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶ ನೌಕೆಗಳು ಕಳಿಸುವ ಸಂದೇಶಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಇಲ್ಲಿ 5 ಕೇಂದ್ರಗಳು ಸುಸಜ್ಜಿತವಾಗಿವೆ.

ಈ ದ್ವೀಪದಿಂದ ರಫ್ತುಮಾಡುವ ವಸ್ತುಗಳೆಂದರೆ ಅಂಚೆ ಚೀಟಿಗಳು. ಪ್ರತಿವರ್ಷ 5–6 ಮಾದರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಚೆ ಚೀಟಿಯನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ನಿರ್ಬಂಧವಾಗಿದೆ. ಪ್ರವಾಸಿಮಂದಿರವಾಗಲಿ, ಪರವಾನಗಿಯಾಗಲಿ ಲಭಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲಿ ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದ ವಾಯುಯಾನ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜಾರ್ಜ್‌ಟೌನ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹೊಟೇಲ್‌ಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಲು ಆಸಕ್ತಿ ಉಳ್ಳವರು ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ಲಿಖಿತ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡುವವರಿಗೆ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದು ಒಂದು ಮೋಜು. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಅಸ್ಟ್ರಲೋಪಿತಿಕಸ್: ಸು. 4–20 ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಪ್ಲಿಸ್ಟೋಸೀನ್ ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ್ದ ಒಂದು ವಾನರ ಜಾತಿ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಹಲವಾರು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಇತರ ಕಪಿಗಳಂತಲ್ಲದೆ, ಇದು ಮನುಷ್ಯನ ರೀತಿಯ ದ್ವಿಪಾದಚಾರಿ. ತಲೆಬುರುಡೆಯ ಮಾಟ, ಹಲ್ಲಿನ ಜೋಡಣೆ ಮುಂತಾದ ಇತರ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲೂ ಇದು ನರಜಾತಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಸಮೀಪನರನೆಂದೂ ಪ್ರಾಕ್ತನ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಂತತಿಯ ಕಪಿಗಳು ಬಹುಸಾಮಾನ್ಯತರದ ಒರಟು ಶಿಲಾಯುಧಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಲೀಕಿಯವರ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ನಿಜಮಾನವನ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಈ ಜಾತಿ ಒಂದು ಮಧ್ಯಘಟ್ಟವೋ ಅಥವಾ ವಿಕಾಸ ಕಾಂಡದಿಂದ ಒಡೆದು ಮಧ್ಯದಲ್ಲೇ ಅಳಿದು–ಹೋದ ಒಂದು ಕವಲೋ ಎಂಬುದು ಇನ್ನೂ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ.

ಮೊಟ್ಟ-ಮೊದಲು ಡಾರ್ಟ್ 1924ರಲ್ಲಿ ಬೆಕುವಾನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ (ಆಫ್ರಿಕ) ಟಾಂಗ್ಸ್ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ತಲೆ ಬುರುಡೆಯ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಅವರು ಅಸ್ಟ್ರಲೋಪಿತಿಕಸ್ ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದರು. 1936–51ರಲ್ಲಿ ರಾಬರ್ಟ್ ಬ್ರೂಂ ಟ್ರಾನ್ಸವಾಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತಲೆಬುರುಡೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದರು. ಲೀಕಿ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮತಿ ಲೀಕಿಯವರು ಟಾಂಗನೀಕದ ಓಲ್ಡುವೈ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ 1956ರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಜಿಂಜಾಂತ್ರಪಸ್ ತಲೆಬುರುಡೆಯೂ ಇದೇ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದುದೆಂದು ಅನೇಕ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ತಲೆಬುರುಡೆ 600–700 ಕ್ಯೂಬಿಕ್ ಸೆಂಮೀ ಇದ್ದಾಗ್ಯೂ (ಬಾಲವಿಲ್ಲದ ಮಂಗಗಳಿಗೆ ಇಷ್ಟೇ ಇದೆ) ಜಿಂಜಾಂತ್ರಪಸ್ ಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು. ಲೀಕಿಯವರು ಇದರ ತಲೆಬುರುಡೆಯ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿದರು. ಅಸ್ಟ್ರಲೋಪಿತಿಕಸ್ ಗುಂಪು ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಮರವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಮಾನವನಂತೆ ಎರಡು ಕಾಲುಗಳ ಮೇಲೆ ನೆಟ್ಟಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವು ತಮ್ಮ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ಯಾಬೂನ್, ಮೊಲ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದುವು. (ಎಸ್.ಎಂ.)

ಅಸ್ತಿತ್ವವಾದ: ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಹಾಯುದ್ಧಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಗಮವಾದ ಪಂಥ (ಎಕ್ಸಿಸ್ಟೆಂನ್ಷಿಯಲಿಸಂ) ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ಮತಧರ್ಮ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿರೋಧವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಮೂಲಕ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಈ ಪಂಥದ ಪ್ರಮುಖರು ಸೊರೆನ್ ಕಿರ್ಕ್‌ಗಾರ್ಡ್ (1813–55) ಎಂಬ ಡ್ಯಾನಿಷ್ ತಾತ್ತ್ವಿಕ, ಜರ್ಮನಿಯ ಮರ್ಲಿನ್ ಹೈಡ್‌ಗರ್ (1889–1976) ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ನ ಜೀನ್ ಪಾಲ್‌ಸಾತ್ರೆ (1905–80). ಅಸ್ತಿತ್ವವೇ ಸತ್ವಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಎಂಬುದು ಅಸ್ತಿತ್ವವಾದದ ಪ್ರಮುಖ ಉಕ್ತಿ ಎಂದರೆ ಅಸ್ತಿತ್ವವಾದವು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲ. ಅದು ಮಾನವನ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಕುರಿತ ಈ ಚರ್ಚೆ, ಎಂದರೆ ಮಾನವನ ಸ್ವಭಾವ ಅವನ ಬದುಕಿನ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಂದ ನಿರ್ಧಾರಿತವಾಗಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಅದು ಬದುಕೇ ಅವನ ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ನಿರ್ಧರಿತವಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಸಾವಿನ ಭಯ, ತನ್ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತ ಅವನ ಆತಂಕ, ಈ ಆತಂಕವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಎದುರಿಸಲೇಬೇಕಾದ ಅನಿವಾರ್ಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ–ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅವನನ್ನು ಬದುಕು ಸಾವುಗಳ ನಡುವಣ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ದೂಡುತ್ತವೆ. ಈ ಆಯ್ಕೆಯಲ್ಲೇ ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಎಂದರೆ ಈ ಅಸ್ತಿತ್ವವು ಮನುಷ್ಯನ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ. ಅಸ್ತಿತ್ವವಾದಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸಿದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ಮಾತ್ರವೇ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಇರುವುದು. ಉಳಿದೆಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳೂ ಕೇವಲ ಇರಬಲ್ಲವಾಗಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಆ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಇರುವಂತೆ ಜಗತ್ತಿನ ಬಗ್ಗೆ ಕಳಕಳಿಯ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಮನುಷ್ಯನ ಬದುಕಿಗೆ ಇರುವಂತೆ ಉದ್ದೇಶವಿಲ್ಲ ಈ ಉದ್ದೇಶವೇನೇ ಇರಬಹುದು. ಅದು ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯನಿಂದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರಬಹುದು. ಈ ಉದ್ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನು ಸಫಲನಾಗಬಹುದು ಅಥವಾ ವಿಫಲವಾಗಬಹುದು. ಒಟ್ಟಾರೆ ಮನುಷ್ಯನ ಬದುಕಿಗೆ ಒಂದು ಉದ್ದೇಶವಿದೆ. ಈ ಉದ್ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅವನು ವಿಫಲನಾದಾಗ ಅವನಿಗೆ ನಿರಾಶೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಉದ್ದೇಶ ನಿರಾಶೆಗಳನ್ನು ಮಾನವನಲ್ಲದೇ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಮೂರನೆಯದಾಗಿ ವಸ್ತುಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲ. ಸಂಪರ್ಕವು ಮನುಷ್ಯ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವೇ ಹೊರತು ಮನುಷ್ಯ ಮತ್ತು ವಸ್ತುಗಳ ನಡುವಣ ಅಲ್ಲ. ಹೇಳುವವ ಮತ್ತು ಕೇಳುವವರ ನಡುವಣ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸಂಪರ್ಕವೆನ್ನುತ್ತೇವೆ.

ಈ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಎಂಬುವುದಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನೊಬ್ಬನಲ್ಲೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರುವುದು. ಮನುಷ್ಯನೆಂದರೆ ಅವನು ಸ್ವತಂತ್ರನೆಂದರ್ಥ. ಅವನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಡಚಣೆಗಳಿರಬಹುದು. ಅವೆಷ್ಟೇ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಎಷ್ಟೇ ತೀವ್ರವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವು ಅವನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ದಮನಗೊಳಿಸಲಾರವು. ಸಾವಿನ ಸಂದರ್ಭವೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಯಾರೂ ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಮನುಷ್ಯನಿಂದ ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಮನುಷ್ಯ ಒಂದು ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯ. (ಎಚ್.ಎಂ.ಪಿ.)

ಅಸ್ಸಾಂ: ಭಾರತದ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. (ಉ.ಅ. 22^0–28^0. ಪೂ.ರೇ $89^045'$ – 96^0.) ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1.22.000. ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 26,638,407 (2001). ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಟಿಬೆಟ್, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಮಯನ್ಮಾರ್, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ ಮೇರೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ನೇಪಾಲ ಮತ್ತು ಪಾಕಿಸ್ತಾನಗಳ ನಡುವಿರುವ, ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳ ತಪ್ಪಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಭಾರತದ ಇತರ ಭಾಗದೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ದಿಸ್ಪುರ್. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 492,996.

ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಭಾಗಗಳು: ರಾಜ್ಯ ಅನೇಕ ಪರ್ವತಗಳಿಂದಲೂ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳ ತಪ್ಪಲುಗಳು ಉತ್ತರದಲ್ಲೂ ಗಾರೋ. ಖಾಸಿ, ಜೈಂತಿಯ, ಮಿಕಿರ್ ಮತ್ತು ನಾಗಾ ಬೆಟ್ಟಗಳು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲೂ ಮೇರೆಯಾಗಿರುವ ಕಿರಿದಾದ ಉದ್ದವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾ ನದೀಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಪಾಲು ಜನರು ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಾಜ್ಯದ ವಾಯುಗುಣ ತಂಪಾಗಿದ್ದು, ಹೆಚ್ಚು ತೇವಾಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ನೈರುತ್ಯ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಅಸ್ಸಾಂ ರಾಜ್ಯ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಧಿಕ ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. (ಸರಾಸರಿ 230 ಸೆಂಮೀ). ನವಗಾಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ 130 ಸೆಂಮೀ, ಚಿರಾಪುಂಜಿಯಲ್ಲಿ 1200 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಮಾರ್ಚವರೆಗೆ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾಗಿ ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕ ಸರ್ವಕಾಲಿಕ ನದಿಗಳಿವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾ ನದಿಗೆ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಉಪನದಿಗಳು ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಸುಬಾನ್ಸಿರಿ, ಭಾರಾರಿ, ಪಾಗ್ಲಾಡಿಯಾ, ಮಾನಹ್ ಮತ್ತು ಸಂತೋಷ್

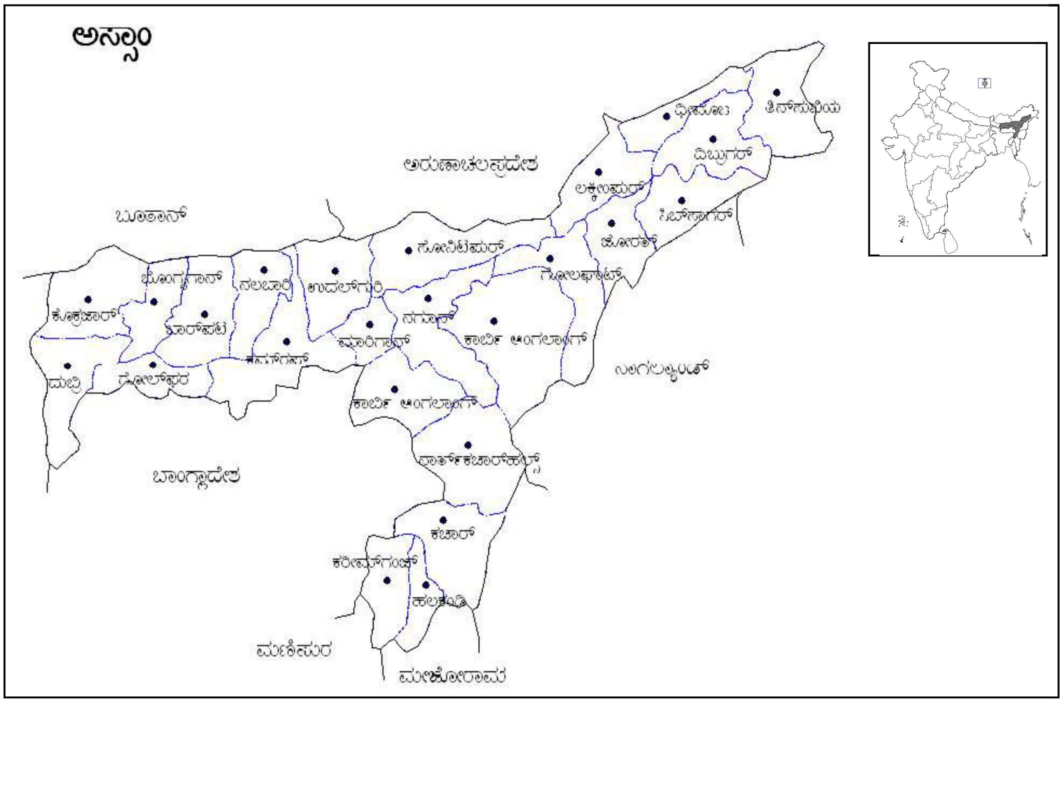

ಎಂಬುವು ಉತ್ತರ ದಂಡೆಯಿಂದಲೂ ಬುರ್ಹಿದಿಹಿಂಗ್, ಧಾನ್ಸಿಖಿ, ಕೋಪಿಲಿ, ದೀಗಾರು, ದೂಧ್ನೊಯ್ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾಯಿ ಎಂಬುವು ದಕ್ಷಿಣ ದಂಡೆಯಿಂದಲೂ ಹರಿದು ಬರುವ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಅನೇಕ ಜಲಪಾತಗಳ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕ ಜಲಪಾತಸರಣಿಗಳನ್ನುಳ್ಳ, ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸ್ಸಾಂ ರಾಜ್ಯ ಅಧಿಕ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

ಜನರು : ವಿವಿಧ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಜನರುಳ್ಳ ಅಸ್ಸಾಂ ಭಾರತದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ. ಆಸ್ಟ್ರೋ– ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್, ದ್ರಾವಿಡ ಮತ್ತು ಮಂಗೋಲ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಜನರು ಈ ರಾಜ್ಯದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು. ಕಡಿಮೆ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಆರ್ಯರು, ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತು ನೆಲೆಸಿದರು. ಅನಂತರ ಮೊಗಲರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸು. 18 ಸಲ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಂದ, ಈ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ತುರ್ಕಿ, ಇರಾನಿ ಮತ್ತು ಅರಬ್ಬಿ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು ಬೆಳೆದುವು. ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮ ಹರಡಿತು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಸ್ಸಾಮಿ ಜನ ಈ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಮಿಶ್ರ ಜನಾಂಗದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಛೋಟಾ ನಾಗಪುರದ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಟೀ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಗಾರರಾಗಿಯೂ ನೇಪಾಲದ ಪಶುಪಾಲಕರು, ಕೂಲಿಗಾರರಾಗಿಯೂ ಸೈನಿಕರಾಗಿಯೂ ಬಂದು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವರು. ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾ ನದಿಯ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜನ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಭಾಷೆಯಾದ ಅಸ್ಸಾಮಿಯನ್ನು ಮಾತನಾಡುವರು. ಕಚಾರ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಬೆಟ್ಟಪ್ರದೇಶದ ನಾಲ್ಕು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನ ಟಿಬೆಟ್, ಬರ್ಮೀ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸ್ಥಳೀಯ ಉಪಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಬಹುಪಾಲು ಜನರು ಹಿಂದಿ, ಮುಂಡಾರಿ, ನೇಪಾಲಿ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಬಳಸುವರು.

ಅಸ್ಸಾಂ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೀಘ್ರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಿಂದ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ನಿರಾಶ್ರಿತರೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ ದೇಶದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ವಲಸೆಗಾರರೂ ಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ.

ಈಗ ಅಸ್ಸಾಂ ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ 7.7ರಷ್ಟು ಜನ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವರು. ಇತರರು ಗ್ರಾಮವಾಸಿಗಳು. ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ 2/3 ರಷ್ಟು ಹಿಂದುಮತೀಯರೂ ಶೇ 23.29 ರಷ್ಟು ಮುಸಲ್ಮಾನರೂ ಶೇ 6.44 ಕ್ರೈಸ್ತರೂ ಶೇ 0.31 ಬೌದ್ಧರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಉಳಿದವರು ಇತರ ಧರ್ಮೀಯರೋ ಅನ್ಯಧರ್ಮೀಯರೋ ಆಗಿದ್ದಾರೆ.

ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ : ರಾಜ್ಯದ ಸು. ಶೇ 40 ಪ್ರದೇಶ (4–5 ದಶಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳು) ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ ಕೇವಲ ಶೇ 12 ಮಾತ್ರ ಸಂರಕ್ಷಣೆಪಡೆದ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಉಳಿದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ಅನಿರ್ಬಂಧವಾಗಿ ಕಡಿಯುವುದರಿಂದಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದನಕರುಗಳನ್ನು ಮೇಯಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಪರಿವರ್ತನ ರೀತಿಯ ವ್ಯವಸಾಯದಿಂದಲೂ ಅರಣ್ಯಭಾಗಗಳು ಹಾಳಾಗಿವೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ: ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು, ಒಟ್ಟುಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸುಮಾರು ಶೇ 72 ವ್ಯವಸಾಯಾವಲಂಬಿಗಳು, ಬತ್ತ, ಸಾಸಿವೆ, ಕಬ್ಬು, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಮೆಕ್ಕೆ, ಜೋಳ, ಉರುಟು ಧಾನ್ಯಗಳು, ಕಿತ್ತಲೆ–ಇವು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು: ಟೀ, ಸೆಣಬು, ಹತ್ತಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು–ಇವು ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯಬೆಳೆಗಳು. ಈ ರಾಜ್ಯ ಸು. 2 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಬತ್ತವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದು. ಭಾರತದ ವಿಭಜನೆಯ ನಂತರ ಸೆಣಬಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ವರ್ಗಾವಣೆ ಬೇಸಾಯವನ್ನು (ಜೂಮ್) ಸರ್ಕಾರ ನಿಷೇಧಿಸಿದ್ದರೂ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅದು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ನಿಗದಿಮಾಡಿದ ಪರ್ವತಗಳ ಇಳಿಜಾರುಗಳ ಮೇಲಿನ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ, ಕುರುಚಲನ್ನು ಸುಟ್ಟು, ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡುವರು. ಅನಂತರ ಆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಕಾಡು ಬೆಳೆಯುವಂತೆ ಹಾಗೂ ಸಾರವತ್ತಾಗುವಂತೆ ಬೀಳುಬಿಡುವರು. ಆದರೆ ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಕ್ಷೀಣಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಭೂಮಿಯ ಸಾರ ನಶಿಸುವುದು.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಅಸ್ಸಾಂ ರಾಜ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದಿದೆ. ಅನೇಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಅನುಕೂಲತೆಗಳಿದ್ದರೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಗಳ ಕೊರತೆ, ಮಾರಾಟದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಸರಹದ್ದಿನ ಸನ್ನಿವೇಶ – ಇವು ಕೆಲವು ಕಾರಣಗಳು. ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಟೀಯನ್ನು ಬೆಳೆಯುವುದು ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಮಾರಾಟಕ್ಕಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದು ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಇದು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದ್ದು ಅಮೂಲ್ಯ ವಿದೇಶೀ ವಿನಿಮಯ ಹಣವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವ ಉದ್ಯಮವಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸು. 965 ತೋಟಗಳು 170 ದಶಲಕ್ಷ ಕಿಗ್ರಾಂ ಟೀಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವುವು. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳು ದಿಗ್ಬಾಯ್ ಮತ್ತು ಗುಹಾವಟಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕಾರ್ಯಾಗಾರ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಯ ಮೇಲ್ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುವ ತೈಲವನ್ನು ಕೊಳವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗಾರೋ, ಖಾಸಿ, ಮತ್ತು ಜೈಂತಿಯ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಸೀಬ್‌ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಲಾಖಿಮ್‌ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆ 7,60,000 ಟನ್ನುಗಳು, ಟೀ ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲದೆ, ಚಿರಾಪುಂಜಿಯ ಒಂದು ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ದೇರ್‌ಗಾಂನ (ಸಿಬ್ ಸಾಗರ್) ಒಂದು ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ನಾಮರೂಪದ (ಲಾಖಿಂಪುರ) ಒಂದು ಗೊಬ್ಬರ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮತ್ತು ಸಿಲ್‌ಘಾಟ್‌ನ (ನವಗಾಂಗ್) ಒಂದು ಸೆಣಬಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇವು ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಇತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ಅಸ್ಸಾಂ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನೆಯ್ಯುವುದು ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ಹುಳುಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದು ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಸಹಾಯಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸದ ಎಂಡಿ ಮತ್ತು ಮುಗ ರೇಷ್ಮೆಗಳು ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿಶೇಷ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಬಂಗಾರದ ಬಣ್ಣದ ಮುಗ ರೇಷ್ಮೆಯನ್ನು ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸದ ಹೊಲಿಗೆಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆಕರ್ಷಕವಾದ ತೆಳುಹಳದಿಬಣ್ಣದ ಎಂಡಿ ರೇಷ್ಮೆಯನ್ನು ಮೇಲಿನ ಹೊದಿಕೆಗಾಗಿಯೂ ಅಂಗಿ ಮುಂತಾದ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ದಂತದ ಕೆಲಸ ಬಿದಿರಿನ ಕೆಲಸ, ಬೆತ್ತದ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಕಂಚಿನ ಸಾಮಾನುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ–ಇವು ಇತರ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ಕಾಜಿರಂಗ ಮತ್ತು ಮಾನಸ ವನ್ಯಮೃಗ ಸಂರಕ್ಷಣಾಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಏಕ ಖಡ್ಗಮೃಗ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯಗಳೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಷಿಲ್ಲಾಂಗ್ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಧಾಮಗಳ ರಾಣಿ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಧಿಕ ಮಳೆ ಪಡೆಯುವ ಚಿರಾಪುಂಜಿಯಿಂದ 48 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ, ತೋಕ್ಲಾಯ್ನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಂಶೋಧನ ವೇಧಶಾಲೆ, ಜೋರ್ಹಾತ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಚಹ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಎಣ್ಣೆಯ ಬಾವಿಗಳು, ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳು ಅನೇಕ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವ ಇತರ ಸ್ಥಳಗಳು.

ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಸಾಂರಾಜ್ಯ ಭಾರತದ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗಿಂತ ಹಿಂದುಳಿದಿಲ್ಲ. ಗುಹಾವತಿ ಮತ್ತು ದಿಬ್ರೂಗರ್ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಿವೆ. ಎರಡು ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಕಾಲೇಜುಗಳು, ಎರಡು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜುಗಳು, ಒಂದು ಪಶುವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯದ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಿದ್ಯೆಗಾಗಿ 75 ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. (ಎಚ್.ಪಿ.ಡಿ.)

ಅಸ್ಸಾಂ ಖನಿಜತೈಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು: ಅಸ್ಸಾಂಪ್ರಾಂತ್ಯದ (ಭಾರತ) ನಾಗಾ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮತ್ತು ಸುರ್ಮಕಣಿವೆಯ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಖನಿಜತೈಲ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. 1866ರಲ್ಲಿ ಮಾಕುಂನಾಮ್‌ಡಂಗ್ ಬಳಿ ತೈಲ ದೊರೆಯುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬಾವಿಕೊರೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು (ಖನಿಜ ತೈಲವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಬಾವಿಗಳನ್ನು ಬೋರ್‌ವೆಲ್‌ಗಳಂತೆ ಯಂತ್ರದಿಂದ ಕೊರೆಯುತ್ತಾರೆ.) ಇಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ತೈಲಸಿಕ್ಕಿದರೂ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಅಷ್ಟು ಆಶಾದಾಯಕವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ದಿಗ್ಬಾಯಿ ಬಳಿ 1889ರಲ್ಲಿ ಬಾವಿ ಕೊರೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ, 1890ರಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ ತೈಲ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಮೊದಲು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಆಶಾದಾಯಕವಾಗದಿದ್ದರೂ, ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಭೂರಚನೆಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಅನೇಕ ಹೊಸ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದಮೇಲೆ ತೈಲ ದೊರೆವ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತ ಬಂತು. ಅನಂತರ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ದಿಗ್ಬಾಯಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿ ಸು. 60 ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಡೆದು ಬರುತ್ತಿದೆ.

ನಾಗಾಬೆಟ್ಟಗಳ ಮತ್ತು ಸುರ್ಮಕಣಿವೆಯ ಇತರಭಾಗಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅನೇಕ ವರ್ಷ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸಮೀಕ್ಷೆಮಾಡಿ ಅನೇಕ ತೈಲ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿದರೂ ಸರಿಯಾದ ಪ್ರತಿಫಲ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. 1915ರಲ್ಲಿ ಬಾದರ್ಪುರ ಬಳಿ ತೋಡಿದ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ತೈಲವಿರುವ ಸೂಚನೆಗಳು ಕಂಡುಬಂದು ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ 60 ಬಾವಿಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ತೈಲ ಕ್ರಮೇಣ ಬತ್ತಿಹೋಗಿ, 1933ರಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ 18 ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 3,20,000 ಟನ್ ಮಾತ್ರ ತೈಲ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ, ಈ ಯೋಜನೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಅನಂತರ ನಾಗಾಬೆಟ್ಟಗಳ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾನದಿಯ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭೂಭೌತಶಾಸ್ತ್ರ ರೀತ್ಯಾ (ಜಿಯೊಫಿಸಿಕಲ್) ಪರಿಶೀಲನೆ ನಡೆಸಲಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣು ಬಹಳ ಮಂದವಾಗಿದ್ದು ತೈಲ ಸಂಯೋಜಿತ ಶಿಲೆಗಳು ಬಹು ಆಳದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದ್ದುವು. ಆದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೂ ನಾಗಾಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಂತೆ ಭೂಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ, ತೈಲದ ಸೂಚನೆಗಳು ಕಂಡುಬರಲಿಲ್ಲ. ಆಳದಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತವಾಗಿರುವ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರ ರಚನೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಮತ್ತೆ ಭೂಭೌತಶಾಸ್ತ್ರ ರೀತ್ಯಾ ಪರಿಶೀಲನೆ ಮಾಡಲಾಗಿ,

ಅದರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ಕೊರೆದುದರ ಫಲವಾಗಿ ನಾಹರ್‌ಕಟಿಯಾ, ಮೊರಾನ್, ರುದ್ರಸಾಗರ್ ಮತ್ತು ಲಾಕ್ವಾ ಎಂಬ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ತೈಲ ಸಿಕ್ಕಿ, ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಈಗ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿವೆ.

ಅಸ್ಸಾಂ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ತೈಲ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಯೋಸೀನ್ ಕಾಲದ ಟಿಪಂ ಶ್ರೇಣಿಯ ಮರಳುಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳಲ್ಲೂ ಮತ್ತು ಒಲಿಗೋಸೀನ್ ಕಾಲದ ಬರೈಲ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಮರಳು ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಈ ಶಿಲಾಪದರಗಳು ಮಡಿಕೆಯಾಗಿ, ಎರಡು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲೂ ಪರಸ್ಪರ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಇಳಿಜಾರು ಹೊಂದಿರುವ ಶಿಲಾ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ತೈಲ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಶಿಲಾರಚನೆಯಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಾವಿಯನ್ನು ಕೊರೆದಾಗ ತೈಲ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಬರುತ್ತದೆ; ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದು ತೈಲವನ್ನು ಪಂಪುಮಾಡಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಬೇಕು. ತೈಲದ ಜತೆ ಅನಿಲವೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸೇರಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಅನಂತರ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ತೈಲಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ವಿವರ : ದಿಗ್ಬಾಯಿ ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ಈಶಾನ್ಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾಗಾಬೆಟ್ಟಗಳ ಬುಡದಲ್ಲಿರುವ ಟಿಪಂ ಗುಡ್ಡಸಾಲಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೇ ತೈಲಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಪೈಕಿ ದಿಗ್ಬಾಯಿ ಕ್ಷೇತ್ರವೂ ಒಂದು. ಇದು ಆಸ್ಸಾಂ ಆಯಿಲ್ ಕಂಪನಿ ಲಿಮಿಟೆಡ್‌ಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ರೀತ್ಯಾ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರ ಒಂದು ಉದ್ದವಾದ ಹೊರಮಡಿಕೆ (ಆಂಟಿಕ್ಲೈನ್) ಮೇಲಿದೆ. ಈ ಹೊರಮಡಿಕೆ ಸು. 13 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಪ್ರಸರಿಸಿ ಗುಂಭದಂತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ತೈಲ ಸು. 1,000 ಮೀ ಮಂದವಾದ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಶಿಲೆಗಳು ಟಿಪಂಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ 1890ರಲ್ಲೇ ತೈಲ ಸಿಕ್ಕಿದರೂ ಮೊದಲು 30 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿತ್ತು. 1917ರಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು (2400 ಟನ್ನು) ಆಗಿನ ಬಾವಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೊರಮಡಿಕೆಯ ಶಿಖರದ ಮೇಲೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಬಾವಿಗಳು ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಅನಂತರ ಭೂರಚನೆಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದು ಆಳವಾಗಿ ಕೊರೆದಾಗ ತೈಲವುಳ್ಳ ಇತರ ಮರಳು ಶಿಲೆಗಳು ಕಂಡುಬಂದುವು. ಅನಂತರ ನೂರಾರು ಬಾವಿಗಳನ್ನು ತೋಡಲಾಯಿತು. ಸು. 40 ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ತೈಲ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದುವರೆಗೂ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ 1,000 ಬಾವಿಗಳು ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಆದರೆ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ತೈಲ ಮುಗಿದು, ಈಗ ಸು. 400 ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ; ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ 30 ಬಾವಿಗಳಲ್ಲೇ ಈಚಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಬಹುಭಾಗ ದೊರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಶಿಲಾ ಪ್ರಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿನ ಅನಿಲಗಳ ಒತ್ತಡದಿಂದ ತೈಲ ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲದಮೇಲಕ್ಕೆ ತಾನಾಗಿ ಉಕ್ಕಿಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ತಾನಾಗಿ ಉಕ್ಕಿಬರದಿರುವ ಬಾವಿಗಳಿಗೆ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಅನಿಲವನ್ನು ಯಂತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರದೊಳಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದಾಗ ತೈಲ ಮೇಲೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಪ್ ಮಾಡಿಯೇ ತೈಲವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಬೇಕು. ಒಳ್ಳೆ ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ದಿನಕ್ಕೆ 100–150 ಕಿಲೋಲೀಟರ್‌ಗಳಷ್ಟು ತೈಲ ಬರುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ದೈನಿಕ ಉತ್ಪತ್ತಿ 40 ಕಿಲೋ ಲೀಟರ್‌ನಷ್ಟು ಇರುತ್ತದೆ.

ಬಾವಿಗಳಿಂದ ಬರುವ ಅಶುದ್ಧ ತೈಲವನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡಲು ಅಸ್ಸಾಂ ಆಯಿಲ್ ಕಂಪೆನಿಯವರು ದಿಗ್ಬಾಯಿಯಲ್ಲೇ ಒಂದು ರಿಫೈನರಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲು ಈ ರಿಫೈನರಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 28,000 ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ತೈಲವನ್ನು ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗ ಇಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಹ ತೈಲ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ತೈಲ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದಂತೆ ರಿಫೈನರಿಯ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಸು. 10 ವರ್ಷಗಳಿಂದ ನಾಹರ್‌ಕಟಿಯಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ತೈಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗವನ್ನು ಕೊಳವೆ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿಸಿ ದಿಗ್ಬಾಯಿ ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧಿಕರಣ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಶುದ್ಧೀಕರಣದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 500,000 ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ತೈಲ ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ದಿಗ್ಬಾಯಿ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಕಚ್ಚಾ ತೈಲದ ಸಾಪೇಕ್ಷಸಾಂದ್ರತೆ ಸು. 0.85 ಇದೆ. ರಿಫೈನರಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಚ್ಚಾ ತೈಲದಿಂದ 23% ಮೋಟಾರ್ ಸ್ಪಿರಿಟ್, 22% ಸೀಮೆಎಣ್ಣೆ, 13% ಡೀಸಲ್ ಆಯಿಲ್, 11% ಫ್ಯೂಯಲ್ ಆಯಿಲ್ ಮತ್ತು 10% ಮೇಣ, 19% ಇತರ ವಿವಿಧ ಸಾಮಾಗ್ರಿಗಳು ತೆಗೆಯಲ್ಪಡುತ್ತವೆ; ಉಳಿದ 2% ಮಾತ್ರ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗ ಸು. 60 ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ದಿಗ್ಬಾಯಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮತ್ತು ರಿಫೈನರಿಯಲ್ಲಿ ಅವಿರತವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆದು ಬಂದು ದಿಗ್ಬಾಯಿ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ತೈಲಬತ್ತಿದಂತೆ ಕಂಡುಬಂದಿದ್ದರೂ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಿರುಕುಬಿಡಿಸುವುದು (ಫಾರ್‌ಮೇಷನ್ ಫ್ರ್ಯಾಕ್‌ಚರಿಂಗ್) ಅಥವಾ ಅಗ್ನಿಪ್ರವಹಿಸುವುದು (ಫೈರ್‌ಫ್ಲಡಿಂಗ್) ಮುಂತಾದ ನೂತನವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಕೆಲವು ಬಾವಿಗಳನ್ನು ಸಜೀವಗೊಳಿಸಿ ತೈಲಪಡೆಯುವ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳು ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿ ನಡೆದು ಬರುವ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯಿದೆ.

ನಾಹರ್‌ಕಟಿಯ : ಇದು ದಿಗ್ಬಾಯಿಗೆ 40 ಕಿಮೀ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ದಿಹಿಂಗ್‌ನದಿ ದಡದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಸ್ಸಾಂ ಆಯಿಲ್ ಕಂಪನಿ ಮತ್ತು ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಸಮಭಾಗವುಳ್ಳ ಆಯಿಲ್ ಇಂಡಿಯ ಲಿಮಿಟೆಡ್ ಕಂಪನಿಗೆ ಸೇರಿದೆ.

ಹಿಮಾಲಯಪರ್ವತ ಮತ್ತು ನಾಗಾಬೆಟ್ಟಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣು ಸು. 1,000–1,500 ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಮಂದವಾಗಿದೆ. ಶಿಲೆಗಳೆಲ್ಲಾ ಈ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿ ಆಳದಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತವಾಗಿವೆ. ಅಸ್ಸಾಂ ಆಯಿಲ್ ಕಂಪನಿಯವರು 1925ರಲ್ಲಿ ಭೂಮ್ಯಾಕರ್ಷಣ ವಿಧಾನ(ಗ್ರ್ಯಾವಿಟೇಷನಲ್ ಸರ್ವೆ) ಪರಿಶೀಲನೆ ನಡೆಸಿದಾಗ ನಾಹರ್‌ಕಟಿಯ ಬಳಿ ಶಿಲಾ ರಚನೆ ಉಬ್ಬಾಗಿರುವ ಸೂಚನೆ ಕಂಡುಬಂದಿತು. ಆಗ ಇನ್ನೂ ಭೂಭೌತಶಾಸ್ತ್ರದ ಪರಿಶೋಧನೆಗಳು ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಅನಂತರ 1937ರಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪನವಿಧಾನ ಸಮೀಕ್ಷೆ (ಸೀಸ್ಮಿಕ್ ಸರ್ವೆ) ನಡೆಸಿದಾಗ ನಾಹರ್‌ಕಟಿಯ ಬಳಿ ಶಿಲಾರಚನೆ ಆಂಟಿಕ್ಲೈನ್‌ನಂತೆ ಇರುವ ಸೂಚನೆ ದೊರಕಿತು. ಈ ರಚನೆ ಸು. 3,000 ಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿದೆಯೆಂದು ಅಂದಾಜಾಗಿತ್ತು. ಇಷ್ಟು ಆಳದ ಬಾವಿಯನ್ನು ಕೊರೆಯಲು ಯೋಜನೆ ತಯಾರಿಸುವ ವೇಳೆಗೆ, 1939ರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ, ಕಾರ್ಯ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ 1952ರಲ್ಲಿ ನಾಹರ್‌ಕಟಿಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಬಾವಿಯನ್ನು ಕೊರೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು; 1953ರಲ್ಲಿ ಈ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 2740ಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿ ತೈಲಸಿಕ್ಕಿತು. ತೈಲ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದು ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿತ್ತು. ಇದುವರೆಗೂ 140 ಬಾವಿಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯಲಾಗಿದೆ. 8–10 ಬಾವಿಗಳ ವಿನಾ ಬಾಕಿಯವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ತೈಲ ಸಿಕ್ಕಿದೆ; ಕೆಲವು ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿಲಮಾತ್ರ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಬಾವಿಗಳ ತೈಲ ಮತ್ತು ಅನಿಲ ತಾನಾಗಿಯೇ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹರಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ನಾಹರ್‌ಕಟಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಲಿಯಾನ 25 ರಿಂದ 30ಲಕ್ಷ ಟನ್‌ನಷ್ಟು ತೈಲವನ್ನು, ಕನಿಷ್ಠಪಕ್ಷ 20 ವರ್ಷ ಪರ್ಯಂತರ ಪಡೆಯಬಹುದೆಂದು ಅಂದಾಜಾಗಿದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ದಿನವಹಿ 15 ಲಕ್ಷ ಘ.ಮೀ.ಗಳು ಅನಿಲವನ್ನೂ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ದೂಲಿಯಜಾನ್ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣದ ಬಳಿ ಒಂದು ಶಿಬಿರ (ಕಾಲೊನಿ) ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ದೂಲಿಯಜಾನ್ ಈಗ ಒಂದು ನವೀನಪಟ್ಟಣವಾಗಿದೆ.

ಮೊರಾನ್ : ಈ ಕ್ಷೇತ್ರ ನಾಹರ್‌ಕಟಿಯಕ್ಕೆ 40 ಕಿಮೀ ಪಶ್ಚಿಮ–ನೈರುತ್ಯ ಮಧ್ಯಕೋನದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 1956ರಲ್ಲಿ ತೈಲಸಿಕ್ಕಿತು. ಇಲ್ಲಿನ ಆಂಟಿಕ್ಲೈನ್ ನಾಹರ್‌ಕಟಿಯಾದ್ದಕ್ಕಿಂತ 500 ಮೀ ಹೆಚ್ಚು ಆಳದಲ್ಲಿದೆ. ತೈಲ ನಾಮಸಾಂಗ್ ಶ್ರೇಣಿಯ— ಅಂದರೆ ಟಿಪಂ ಶಿಲೆಗಳ ಕಾಲದ ಅನಂತರ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸ್ತರಭಂಗಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ಶಿಲಾರಚನೆ ಕ್ಲಿಷ್ಟತರವಾಗಿದೆ. ಇದುವರೆಗೆ 29 ಬಾವಿಗಳನ್ನು ತೋಡಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ 7 ಖಾಲಿ; ಬಾಕಿಯವುಗಳಲ್ಲೂ ತೈಲ ಉತ್ಪತ್ತಿ ನಾಹರ್‌ಕಟಿಯಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಪರಿಮಾಣ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ತೈಲ ಎಲ್ಲ ಬಾವಿಗಳಲ್ಲೂ ಮೇಲಕ್ಕೆ ತಾನಾಗಿಯೆ ಉಕ್ಕಿ ಬರುತ್ತಿದೆ. ತೈಲದ ವಸ್ತುರಚನೆ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ನಾಹರ್‌ಕಟಿಯ ತೈಲದಂತೇ ಇದೆ. ಸಾಪೇಕ್ಷಸಾಂದ್ರತೆ 0.85.

ನಾಹರ್‌ಕಟಿಯ ಮತ್ತು ಮೊರಾನ್ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ತೈಲವನ್ನು ಕೊಳವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಗೌಹಾತಿ ಬಳಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ನೂನಮತಿ ಶುದ್ಧೀಕರಣಕ್ಕೂ ಬಿಹಾರ್‌ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ಶುದ್ಧೀಕರಣಕ್ಕೂ ರವಾನಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಪರಿಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ನಾಹರ್‌ಕಟಿಯದಿಂದ ಮೊರಾನ್ ಮತ್ತು ನೂನಮತಿ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾನದಿ ದಾಟಿ ಬರೌನಿವರೆಗೂ ಸು. 1200 ಕಿಮೀ. ಉದ್ದದ ಕೊಳವೆಗಳನ್ನು 45 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಲಾಗಿದೆ. ಬಾವಿಗಳಿಂದ ಬಂದ ತೈಲಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮ್ಮಿಳಿತವಾಗಿರುವ ಅನಿಲವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ, ಅನಂತರ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಶಾಖಮಾಡಿ ಕೊಳವೆಯಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ದ್ರವರೂಪಮಾಡಲು ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ನಾಹರ್‌ಕಟಿಯ ಮತ್ತು ಮೊರಾನ್ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಈ ಕೊಳವೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವುಕಡೆ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳಿಂದ ಒತ್ತಡಮಾಡಿ ತೈಲ ಅಷ್ಟು ಅಪಾರದೂರ ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ಸಾಗಿಬರುವಂತೆ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಅನಿಲ ಮತ್ತು ತೈಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಮ್ಮಿಳಿತವಾಗಿದ್ದು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದ ಅನಿಲವನ್ನು ಅಸ್ಸಾಮ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲೇ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ನಾಮ್‌ರೂಪ್ ಬಳಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಪಡೆಯುವ ಕಾರ್ಯಾಗಾರ ಹಾಗೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ ಮತ್ತಿತರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ.

ರುದ್ರಸಾಗರ್ : ಈ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮತ್ತು ಲಾಕ್ವಾಕ್ಷೇತ್ರ ಭಾರತೀಯ ತೈಲ ಮತ್ತು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ ಮಂಡಲಿ (ಒ.ಎನ್.ಜಿ.ಸಿ)ಗೆ ಸೇರಿವೆ. ರುದ್ರಸಾಗರ್ ಮೊರಾನ್ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ 40

ಕಿಮೀ. ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ, ಶಿಬ್‌ಸಾಗರ್ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ಮೊದಲನೆಯ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ 1961ರಲ್ಲಿ ತೈಲ ಸಿಕ್ಕಿತು. ತೈಲ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬರೈಲ್‌ಶ್ರೇಣಿ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಕೊಂಚ ಭಾಗ ಟಿಪಂಶ್ರೇಣಿಯ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಶಿಲಾರಚನೆ ಹೆಚ್ಚು ಇಳಿಜಾರುಗಳಿಲ್ಲದ ಗುಂಭಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಬಾವಿಗಳು ಸು. 3,500 ಮೀ. ಆಳದವರೆಗೂ ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇದುವರೆವಿಗೂ 8 ಬಾವಿಗಳನ್ನು ತೋಡಲಾಗಿದೆ; ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ ತೈಲ ಉತ್ಪತ್ತಿ ನಿಗದಿಯಾಗಿದೆ. ತೈಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೊರಾನ್ ಕ್ಷೇತ್ರದಂತೆ ಇದೆ.

ಭಾರತೀಯ ತೈಲ ಮತ್ತು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ ಮಂಡಲಿ ಭೂಭೌತಶಾಸ್ತ್ರ ರೀತ್ಯಾ ಪರಿಶೀಲನೆ ನಡೆಸಿ ರುದ್ರಸಾಗರ್ ಅಲ್ಲದೆ ಇತರ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಆಂಟಿಕ್ಲೈನ್ ಶಿಲಾರಚನೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ರಚನೆಗಳ ಪೈಕಿ ಲಾಕ್ವಾ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ತೈಲ ಸಿಕ್ಕಿದೆ.

ಲಾಕ್ವಾ : ಇದು ಮೊರಾನ್‌ಗೆ 20 ಕಿಮೀ. ದಕ್ಷಿಣ ನೈಋತ್ಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಆಂಟಿಕ್ಲೈನ್ ಮೊರಾನ್ ಮತ್ತು ರುದ್ರಸಾಗರ್‌ಗಳ ಶಿಲಾರಚನೆಗಿಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೂ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಇದೆ. 1963ರಲ್ಲಿ ತೋಡಿದ ಮೊದಲನೇ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ತೈಲ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಟಿಪಂಶ್ರೇಣಿಯ ಹಾಗೂ ಬರೈಲ್‌ಶ್ರೇಣಿಯ ಅನೇಕ ಮರಳು ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳಿಂದಲೂ ತೈಲ ಪಡೆಯಬಹುದೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ.

ರುದ್ರಸಾಗರ್ ಮತ್ತು ಲಾಕ್ವಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಕಾರ್ಯ ಇನ್ನೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತೈಲ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣ ನಿಗದಿಮಾಡಲು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿವೆ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೆಲ್ಲಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾ ನದಿಯ ಎಡಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿವೆ. ಬಲಭಾಗದ ಮೆಕ್ಕಲು ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ತೈಲಾನ್ವೇಷಣಕಾರ್ಯ ಇನ್ನೂ ನಡೆದಿಲ್ಲ.

ಆಯಿಲ್‌ಏಷ್ಯಾ 1993ರಲ್ಲಿ ವರದಿಮಾಡಿದಂತೆ ಲಕ್ವಾದಲ್ಲಿ 670 ಮಿ. ಬ್ಯಾರೆಲ್ ತೈಲ, ರುದ್ರಸಾಗರ 335 ಮಿ. ಬ್ಯಾರೆಲ್ ತೈಲ, ನಹರ್‌ಕಾಟಿಯಾ 200 ಮಿ. ಬ್ಯಾರೆಲ್ ತೈಲ ಜೋರಜನ್ 100 ಮಿ. ಬ್ಯಾರೆಲ್ ತೈಲ ನಿಕ್ಷೇಪ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. (ಎಂ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಅಸ್ಸೀರಿಯ: ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯ ಟೈಗ್ರಿಸ್ ನದಿ ತೀರದ ಒಂದು ಪುರಾತನ ದೇಶ. ಈಗಿನ ಇರಾನ್ ದೇಶದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ನಾಗರಿಕತೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ಯಾಬಿಲಾನಿಯರ ನಾಗರಿಕತೆಗೆ ಅನುರೂಪವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರನ್ನು ಏಷ್ಯಖಂಡದ ರೋಮನ್ನರು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ರೋಮನ್ನರಂತೆ ಇವರೂ ಕೂಡ ಸಾಹಸಿಗರು, ಆಕ್ರಮಣಕಾರಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯವರು. ಇವರು ಸಂಘಟನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾದವರು. ಅಸ್ಸೀರಿಯ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ದೇಶ. ಟೈಗ್ರಿಸ್ ನದಿಯ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಈ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಆರ್ಮೇನಿಯನ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇರಾನಿನ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತ ಸ್ತೋಮಗಳು ಹಾಗೂ ಜ್ಹಾಗ್ರೋಸ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಅಸ್ಸೀರಿಯ ಒಂದು ಕೃಷಿಪ್ರಧಾನವಾದ ದೇಶ. ಅಸ್ಸೀರಿಯನ್ ಜನರು ಮೊದಲು ಬ್ಯಾಬಿಲಾನಿಯದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪುರಾವೆಗಳಿವೆ. ಈ ಜನರು ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರೆಂದೂ ಇವರು ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಜನಾಂಗದವರೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಮಣ್ಣಿನ ಮಡಿಕೆಯ ಚೂರುಗಳು, ಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳು ಮತ್ತು ಮನೆಯ ತಳಪಾಯಗಳು ಅಸ್ಸೀರಿಯದಲ್ಲಿ ನವಶಿಲಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಜನರು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರಬಹುದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಿದೆ. ಅಸ್ಸೀಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ಪಟ್ಟಣಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಸ್ಸೂರ್, ನೈನಿವಿ, ಕಲಾ (ನಿಮ್‌ರುದ್) ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಅಸ್ಸೀರಿಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಗುಲಾಮಗಿರಿಯಿದೆ. ಬಹುಪಾಲು ಗುಲಾಮರು ಯುದ್ಧ ಖೈದಿಗಳಾಗಿ ಬಂದೀಖಾನೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಅನೇಕರು ತಮ್ಮ ಸಾಲತೀರಿಸಲು ಹೆಂಡತಿಮಕ್ಕಳನ್ನು ಮಾರಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಮಾತನಾಡುವ ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಭಾಷೆ ಸೆಮಿಟಿಕ್ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು ಹೀಬ್ರೂ ಹಾಗೂ ಅರಾಬಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಸಿರಿಯನ್ ಧರ್ಮ ಸುಮೇರಿಯನ್ ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಬಿಲಾನಿಯನ್ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಅಹಮದ್ ನಗರ: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ನಗರ. ಈ ನಗರ ಸೀನಾ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ ($19^{0}5'$ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ $74^{0}55'$ ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶ). ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,80,376. ಮುಂಬಯಿಗೆ 350 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಪುಣೆ ವಿಭಾಗದ ಮಿಲಿಟರಿ ಠಾಣ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಹತ್ತಿ ಹಾಗೂ ರೇಷ್ಮೆ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರವೆನಿಸಿದೆ. ಹತ್ತಿಯನ್ನು ನೇಯುವ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣ ಹಾಕುವ ಗಿರಣಿಗಳುಂಟು.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಪ್ರದೇಶ ಬಂಜರು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 10,355 ಚಕಿಮೀ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗೋದಾವರಿ ಹಾಗೂ ಉಪನದಿಗಳಾದ ಪಾರವಾರ ಮತ್ತು ಮೂಲಾ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇತರ ನದಿಗಳೆಂದರೆ ಡಾರ್, ಸೇಘಾನಿ, ಭೀಮ, ಹಾಗೂ ಗೋರ್. ಹತ್ತಿ, ಗೋದಿ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು.

ನಿಜಾಮ್‌ಶಾಹಿ ವಂಶದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕ ಅಹಮದ್ ನಿಜಾಮ್ ಷಾ ಬಹಮನಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಪಡೆದ ವಿಜಯದ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ 1494 ರಲ್ಲಿ ಅದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಗರ ಸ್ಥಾಪನೆಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅಹಮದ್ ನಗರ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಅದನ್ನೇ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಅಹಮದಾಬಾದ್: ಗುಜರಾತಿನ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ನಗರ, ಸಬರಮತಿ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 20,56,680. 1411 ರಲ್ಲಿ ಗುಜರಾತಿನ ಸುಲ್ತಾನ್ ಅಹಮ್ಮದ್ ಷಾ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಮೇಲೆ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. 15 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಈತ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಟೆಯ ಒಳಗಿರುವ ಮಸೀದಿ, ಸಯೀದ್ ಅಲಮ್‌ನ ಗೋರಿ, ಹೈಬತ್‌ಖಾನನ ಗೋರಿ ಮತ್ತು ಜಾಮಿಮಸೀದಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇಲ್ಲಿನ ಮೊದಲ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿಯ ಫಿರೋಜ್ ಷಾ ತುಘಲಕ್‌ನ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಬಹಳವಾಗಿದೆ. ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರಾಂಗಣದ ಮಧ್ಯೆ ಅನೇಕ ಕಂಬಗಳು, ಕಮಾನುಗಳು ಮತ್ತು ಗುಮ್ಮಟಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಜಾಮೀಮಸೀದಿ (1423) ಗುಜರಾತ್ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಶೈಲಿಗೇ ಮುಕುಟಪ್ರಾಯವಾದ ಕೃತಿಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಬಳಿಯೇ ಇರುವ ತೀನ್‌ದರ್ವಾಜಾ ಸಹ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಕಟ್ಟಡ. ಅಹಮದ್ ಷಾನ ಅನಂತರ ಆಳಿದ ಮಹಮದ್ ಷಾನ (1442–51) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಅಹಮದ್ ಷಾನ ಗೋರಿ, ರಾಣಿ–ಕಾ–ಹುಜ್ರಾ ಎಂಬ ರಾಣಿಯರ ಗೋರಿಗಳು ಸಹಾ ಇದೇ ವಾಸ್ತುಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿಯೇ ಇವೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇವೆ. ನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ದಡದ ಮೇಲಿರುವ ಸಾಬರಮತಿ ಬಡಾವಣೆ ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರ ಆಶ್ರಮವಿದ್ದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಥಳ. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಅಳಂದ: ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು. ಅದರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಹಿಂದೆ ಅಲಂದೆಸಾಸಿರವೆಂಬ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತು. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,94,445 ಹಾಗೂ ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 35,308. ಚಾಳುಕ್ಯರ ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಶಾಸನವೂ ಸುಮಾರು ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ಜೈನವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಲಾಡ್ಲೆ ಮುಶ್ಸೆಕ್ ಎಂಬ ಒಂದು ಗೋರಿಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಬಹಮನಿ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಬಳಿಯಲ್ಲೇ ತುಕಾರಾಮರ ಪರಮಗುರುವಾದ ರಾಘವಚೈತನ್ಯರ ಸಮಾಧಿಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಸುಮಾರು 3 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಜಾಗ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಹಸ್ತಾಮಲಕರು ತಂಗಿದ್ದ ಸ್ಥಳವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಅಳಿವೆ: ನದೀಮುಖಜಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲ ತಗ್ಗಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೋ ಅಥವಾ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೋ ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ನದೀಮುಖದ ಒಳಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅಂಥ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅಳಿವೆಯೆಂದು (ಎಸ್ಚ್ಯುಅರಿ) ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ನದಿಯ ಸಿಹಿ ನೀರು ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರದ ಉಪ್ಪು ನೀರು ಸಮ್ಮಿಲನವಾಗುವ ಭಾಗ. ನದಿಯ ನೀರಿನ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದಾಗಿ ನೀರಿನ ಲವಣತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ. ಅಳಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಧಗಳಿವೆ: 1) ಮುಳುಗಿದ ನದಿ ಕಣಿವೆ ಅಳಿವೆಗಳು: ಸಮುದ್ರ ತೀರ ಮುಳುಗುವುದರಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾದವು. ಉದಾ: ಚೆಸಪೀಕ್ ಕೊಲ್ಲಿ. 2) ಫಿಯೋರ್ಡ್ ಅಳಿವೆಗಳು: ಹಿಮನದಿ ಕಣಿವೆಗಳು ಸಮುದ್ರ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಆಳವಾಗುವುದರಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾದವು. ಹಿಮೀಕರಣ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೊಲಂಬಿಯ, ದಕ್ಷಿಣ ಚಿಲಿ, ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್, ನಾರ್ವೆ, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್‌ನ ದಕ್ಷಿಣ ದ್ವೀಪ. 3) ಭೂರಚನಾ ಅಳಿವೆಗಳು: ಇವು ಭೂಚಿಪ್ಪಿನ ಚಿಕ್ಕ ಭಾಗ ಸ್ತರಭಂಗದಿಂದ ಕುಸಿದು ನಿರ್ಮಾಣವಾದವು. ಉದಾ: ಸ್ಯಾನ್‌ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೊ ಕೊಲ್ಲಿ. 4) ಅಡ್ಡದಿಣ್ಣೆ ನಿರ್ಮಿತ ಅಳಿವೆಗಳು: ಇವು ಕೊಲ್ಲಿ ಮುಖ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳಿಂದ (ಬೇ ಮೌತ್ ಬಾರ್ಸ್) ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಅಮೆರಿಕದ ಟೆಕ್ಸಸ್ ಕೊಲ್ಲಿ ಕರಾವಳಿ. ಭಾರತದ ತಪತಿ ನದಿ ಮುಖಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಾದ ಅಳಿವೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಥೇಮ್ಸ್, ಎಲ್ಬ್‌ನದಿ ಮುಖಗಳು, ಮರ್ಷಿಸೈಡ್ ಮತ್ತು ಕ್ಲೈಸೈಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅಳಿವೆಗಳು ಉತ್ತಮ ರೇವುಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಸೂಕ್ತ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಆ

ಆಂಗ್ವಿಲ್ಲ: ಸಮತಟ್ಟಾದ ಹವಳ ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿರುವ ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿನ ದ್ವೀಪ ಇದು ಪ್ರಸ್ತುತ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಜ್ಯದ ಸಾಗರೀಯ ಭೂಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಉಷ್ಣವಲಯದ ಒಣ ವಾಯುಗುಣ ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಈಶಾನ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಈ ಒಣವಾಯುಗುಣ ಸುಧಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ವಿವಿಧ ಋತುಮಾನಗಳಲ್ಲಿನ ಉಷ್ಣಾಂಶದ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಸರಾಸರಿ ದೈನಂದಿನ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ 27^0ಸೆ ನಿಂದ ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ 30^0ಸೆ.ಗೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಸರಾಸರಿ 90 ಸೆಮೀ. ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಮತ್ತು ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳು ಗರಿಷ್ಠ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು. ಫೆಬ್ರವರಿ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಅಥವಾ ಒಣಹವೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೂನ್‌ನಿಂದ ನವೆಂಬರ್ ನಡುವೆ ಹರಿಕೇನ್ ಚಂಡಮಾರುತಗಳ ಹಾವಳಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಆಂಗ್ವಿಲ್ಲದ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಇತರೆ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಹಲವು ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 102 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನವಸತಿ ಕೆಲವೇ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಅದು ಸು. 13,477 (2006). (ಎಚ್.ಎಸ್.)

ಆಂಟಿಗುವ ಮತ್ತು ಬಾರ್ಬುಡ: ಇವೆರಡು ಕೆರಿಬಿಯನ್ ದ್ವೀಪ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಇವುಗಳ ಭೌಗೋಳಿಕ ಎಲ್ಲೆಗಳು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಜೊತೆ ಹಂಚಿಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಎರಡೂ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದ ಕೇಂದ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದಿಂದ 17^0 ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ 61^0 ಪ. ರೇ. ದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಎರಡೂ ದ್ವೀಪಗಳು ಆಂಟಿಲಿ ಎಂಬ ಚಿಕ್ಕ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದ ಭಾಗಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದ ಉತ್ತರದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗುಡಿಲೋಪ್ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ, ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಂಟ್‌ಸಿರಟ್ ದ್ವೀಪಗಳು, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸೈಂಟ್‌ಕಿಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ನೆವಿಸ್, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಸೈಂಟ್ ಬರ್ತೆಲಿಮೆ ಮತ್ತು ಸೈಂಟ್ ಮಾರ್ಟಿನ್ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹಗಳು ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ.

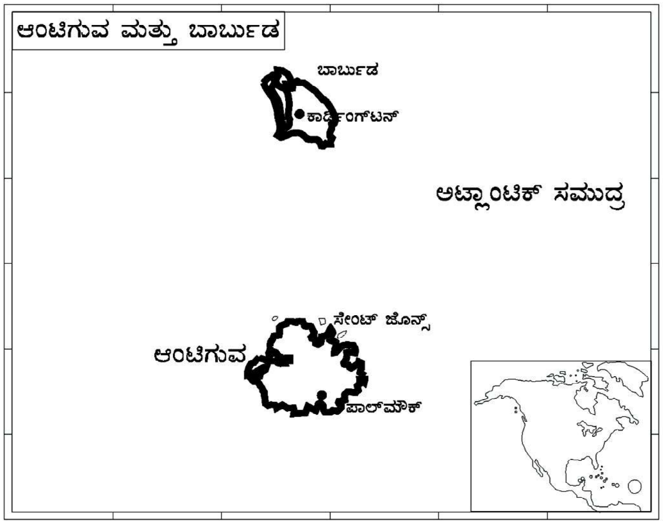

ಹಿಂದೆ ಅಮೆರಿಕನ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರೇ ಅಲ್ಲಿನ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳು. ಆನಂತರ ಅರವಾಕ್ ಮತ್ತು ಕೆರಿಬ್ ಅಮೇರಿ ಇಂಡಿಯನ್ಸ್ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆಂಟಿಗುವ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಈ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ವಡಾಡ್ಲಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. 1493 ರಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ಟೋಫರ್ ಕೊಲಂಬಸ್ ಎರಡನೆಯ ಬಾರಿಗೆ ಈ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಟ್ಟಾಗ ಈ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಆಂಟಿಗುವ ಎಂದು ಕರೆದನು.

ಆಂಟಿಗುವ ಮತ್ತು ಬಾರ್ಬುಡವು ಹಲವಾರು ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಆಂಟಿಗುವ ಅತಿದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪ ಹಾಗೂ ಜನಭರಿತವಾಗಿದೆ. ಬಾರ್ಬುಡ ಆಂಟಿಗುವದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ದ್ವೀಪ. ಆಂಟಿಗುವ ಮತ್ತು ಬಾರ್ಬುಡ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹವು ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 250 ಮೀ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಭಾಗದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತ ಬೊಗಿ ಶಿಖರವು 402 ಮೀ. ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 442 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 82,786 (2005).

ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ತೇವ ಹಾಗೂ ಶುಷ್ಕ ಹವಾಮಾನವು ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆ.

ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರ ಹಾಗೂ ರಾಜಧಾನಿ ಸೇಂಟ್‌ಜಾನ್ಸ್ ಆಂಟಿಗುವ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ಬಾರ್ಬುಡ ದ್ವೀಪದ ಅತಿದೊಡ್ಡ ನಗರ ಕಾರ್ಡಿಂಗ್‌ಟನ್. ರಿಡೊಂಡ ದ್ವೀಪವನ್ನು 1860ರಲ್ಲಿ ಆಂಟಿಗುವ ಮತ್ತು ಬಾರ್ಬುಡಗಳಿಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಗಿತ್ತಾದರೂ, ಆ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ – ಈ ದ್ವೀಪವು ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳು 1981 ರ ನವೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದವು.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ರಾಷ್ಟ್ರದ ಶೇ. 50 ರಷ್ಟು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯವು ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದಿಂದ ಬರುತ್ತಿದೆ. 2000ದ ನಂತರ ಪ್ರವಾಸಿಗರ ಸಂಖ್ಯೆ ಇಳಿಮುಖವಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಇಲಾಖೆಯು ತೀವ್ರ ನಷ್ಟವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವಂತಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ಕೃಷಿಯು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆಂತರಿಕ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಅಲ್ಪ ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಅಭಾವವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ.

ಕೂಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಣ ಲಭ್ಯವಾಗುವುದರಿಂದ ಕೃಷಿಯು ಅವಸಾನಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಹಣಕಾಸಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹಾಗೂ ಭದ್ರತೆಯನ್ನು ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಇಲಾಖೆ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಸಕ್ಕರೆ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಪ್ರಮುಖ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಫ್ತು ಪದಾರ್ಥಗಳು.

ಜನ–ಸಮಾಜ–ಭಾಷೆ: ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನರು ಹಿಂದಿನ ಗುಲಾಮ ಸಂತತಿಗೆ ಸೇರಿದವರು, ಇವರೊಂದಿಗೆ ಯುರೋಪಿಯನ್, ಐರಿಷ್, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮತ್ತು ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಸೇರಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ದ್ವೀಪ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಜನ ಪಟೊಯಿಸ್ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯೋಲಿ ಮೂಲದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಕ್ರೀಡೆ: ಕ್ರಿಕೆಟ್ ಬಹು ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಕ್ರೀಡೆ. 2007ರಲ್ಲಿ ವೆಸ್ಟ್‌ಇಂಡೀಸ್‌ನಲ್ಲಿ (ಪ್ರಾಯೋಜಕತ್ವ) ನಡೆದ ವಿಶ್ವಕಪ್ ಕ್ರಿಕೆಟ್ (11 ಮಾರ್ಚ್ – 28 ಏಪ್ರಿಲ್ 2007) ನ ಕೆಲವು ಪಂದ್ಯಗಳು ಆಂಟಿಗುವದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಸರ್ ವಿವಿಯನ್ ರಿಚರ್ಡ್ಸ್ ಆಟದ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಲಾಯಿತು. ಈ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ 20,000 ವೀಕ್ಷಕರಿಗೆ ಸ್ಥಳಾವಕಾಶ ವಿದೆ. ಫುಟ್‌ಬಾಲ್ ಜನಪ್ರಿಯ ಕ್ರೀಡೆ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಂದ್ಯಗಳನ್ನು ಆಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಬಂಧಗಳು: ಆಂಟಿಗುವ ಮತ್ತು ಬಾರ್ಬುಡ ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್, ಯುನೈಟೆಡ್ ನೇಷನ್ಸ್, ಡಬ್ಲ್ಯೂ.ಟಿ.ಸಿ, ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಆಫ್ ನೇಷನ್ಸ್, ಆರ್ಗನೈಸೇಶನ್ ಆಫ್ ಅಮೇರಿಕನ್ ಸ್ಟೇಟ್ಸ್, ಆರ್ಗನೈಸೇಷನ್ ಆಫ್ ಈಸ್ಟ್ರನ್ ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸ್ಟೇಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಕೆರೆಬಿಯನ್ ರೀಜಿನಲ್ ಸೆಕ್ಯೂರಿಟಿ ಸಿಸ್ಟಮ್ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸದಸ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಆಂಟಿಮನಿ: ಇದು ಲೋಹ ಖನಿಜ. ಇದರ ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಠಿಣ, ಹರಳು ರಚನೆ, ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದು, ಇದನ್ನು ಉರಿ ಬರದಂತಿರಲು ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಿರಾಮಿಕ್, ಮೆರಗು ಕೂಡಲು, ಸಿಡಿಮದ್ದು ತಯಾರಿಕೆ, ಔಷಧ, ಲೋಹಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿಸಲು ಬಳಸಲಾಗುವುದು ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ರಬ್ಬರ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಲ್ಕನೈಸ ಮಾಡಲು, ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣ ಹಾಕಲು ಮತ್ತು ಗಾಜು ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಇದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅ.ಸಂ.ಸ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ, ಬೊಲಿವಿಯ, ಸರ್ಬಿಯ, ಮೆಸಿಡೊನಿಯ, ಟರ್ಕಿ, ಆಲ್ಜೀರಿಯ, ಮೊರಾಕ್ಕೊ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಚೀನ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಆಂಟೆರಿಯೊ[1]: ಇದು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡದಲ್ಲಿರುವ ಸಿಹಿ ನೀರಿನ ಸರೋವರ. ಇದನ್ನು ಮೊದಲು ನೋಡಿದವನು ಎಟಿನೆ ಬ್ರೂಲ್ (1615). ಇದು ಪಂಚಮಹಾ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಅತ್ಯಂತ ಚಿಕ್ಕದಾದರೂ ಆಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ 3 ನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. 309 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಮತ್ತು 85 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 19477 ಚ.ಕಿಮೀ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 73.87 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾದ ಭಾಗ

233.6 ಮೀ ಅಂದರೆ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 159.75 ಮೀ ಆಳ. ಜಲಾನಯನ ಕ್ಷೇತ್ರ ಸು. 90,132 ಚ.ಕಿಮೀ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 75 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುವುದು.

ಇದು ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಮತ್ತು ಆಂಟೆರಿಯೊ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇದೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಎತ್ತರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮೈದಾನ ವಿಶಾಲವಾಗುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸು. 13 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಯಾಗರ ಗುಡ್ಡವಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಣ್ಣು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ನಯಾಗರ, ಜಿನಿಸೀ, ಅಸ್‌ವಿಗೊ, ಬ್ಲಾಕ್ ಮತ್ತು ಟ್ರೆಂಟ್ ಎಂಬ ನದಿಗಳು ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಈರಿ ಮತ್ತು ಆಂಟೆರಿಯೊ ಸರೋವರಗಳನ್ನು 43 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಿರುವ ವೆಲ್ಲ್ಯಂಡ್ ಕಾಲುವೆ ಸೇರಿಸಿದೆ. ಸರೋವರಕ್ಕೂ ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕವಿರುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಂದ ನೀರು ಆ ನದಿಯ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಈ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ದ್ವೀಪಗಳಿಲ್ಲ. ಸರೋವರದ ನೀರು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ರೇವುಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇದರ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯವಾದ ರೇವುಪಟ್ಟಣಗಳು : ಕಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್, ಟೊರಾಂಟೊ, ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟನ್. ಜಲಮಾರ್ಗದಿಂದ ವಸ್ತುಸಾಗಾಣಿಕೆ ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಗಿಸುವರು. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಆಂಟೆರಿಯೊ²: ಕೆನಡದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕ್ವಿಬೆಕ್, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮಾನಿಟೊಬ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್, ಓಹಿಯೋ ಮತ್ತು ಮಿಷಿಗನ್, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಡ್ಸನ್ ಮತ್ತು ಜೇಮ್ಸ್ ಕೊಲ್ಲಿಗಳಿವೆ. 42^0 –57^0 ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ $70^0 30'$ ಯಿಂದ 95^0 ಪಶ್ಚಿಮ ರೇಖಾಂಶ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 10,68,587 ಚ.ಕಿಮೀ. ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರದ ಉದ್ದ ಸು. 1680 ಕಿಮೀ. ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಗಲ ಸು. 1600 ಕಿಮೀ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದು ವನ್ಯಸಂಪತ್ತು ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ವ್ಯವಸಾಯ ತುಂಬ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,28,61,840 (2007).

ಚಿನ್ನ, ನಿಕ್ಕಲ್, ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಕೊಬಾಲ್ಟ್, ಯುರೇನಿಯಂ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಗಂಧಕ ಮುಂತಾದ ಖನಿಜಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ಜಿ.)

ಆಂಟ್‌ವರ್ಪ್: ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್ಮಿನ ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದಿಂದ 88 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಸಮತಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 446500 (2000) ಶೆಲ್ಡ್ ನದಿಯ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದು ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಪಟ್ಟಣದ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿಗೂ ಸುರಂಗಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಇಲ್ಲಿನ ರೈಲು ಮತ್ತು ಜಲಮಾರ್ಗಗಳು ಫ್ರಾನ್ಸ್, ರೈನ್‌ಲ್ಯಂಡ್, ಮತ್ತು ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್‌ಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಕಾರುಗಳು, ಹಡಗು ಕಟ್ಟುವಿಕೆ, ಸಕ್ಕರೆ, ಎಣ್ಣೆ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಇವೇ ಮುಂತಾದವು ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ವಜ್ರ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲೆ ಮತ್ತು ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. (ಪಿ.ಡಿ.ಎಂ.)

ಆಂಡೀಸ್: ಈ ಬೃಹತ್ ಪರ್ವತವನ್ನು ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಡಿಲ್ಲೆರಾ ಡಿ ಲಾಸ್ ಆಂಡೀಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪನಾಮಾ ಜಲಸಂಧಿಯಿಂದ ಟೆರಾ ಡೆಲ್ ಫ್ಯೂಗೊವರೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮತೀರದಲ್ಲಿ ಸು. 6400 ಕಿಮೀ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇದು ಹಿಮಾಲಯಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯದು. ಅಕಾಂಕಾಗ್ವ ಶಿಖರ (6857 ಮೀ) ಪಶ್ಚಿಮಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲೇ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಶಿಖರವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಈಚಿನ ಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಆ ಕೀರ್ತಿ ಓಜೋಸ್ ಡಿ ಸಲ್ಯಾಡೊ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಸಂದಿದೆ. ಈ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಚಿಂಬೊರೋಸೊ, ಇಲ್ಲಾಂಪು, ಈಯೇಮಾನೀ ಮುಂತಾದ ಅಗ್ನಿ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 6000 ಮೀಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ. ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಬೊಲಿವಿಯದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಟಿಪ್ಲಾನೊ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿದೆ. ಪೆರು, ಈಕ್ವೆಡಾರ್ ಮತ್ತು ಕೊಲಂಬಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಂಡೀಸ್‌ನ ಎರಡು ಮೂರು ಸಮಾನಾಂತರ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಆಳವಾದ ನದೀ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಈ ಪರ್ವತದ ಅಗಾಧವಾದ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಕಷ್ಟಕರವಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅರ್ಜೆಂಟೈನದಿಂದ ಚಿಲಿಗೆ ಪರ್ವತದ ಮುಖಾಂತರ ಒಂದು ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಹಾದುಹೋಗುವುದು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತದ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಸ್ಪೇನಿನವರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿತು. ಇಂದು ಈ ಪರ್ವತಭಾಗದಿಂದ ತಾಮ್ರ, ಸೀಸ, ತವರ, ಪ್ಲಾಟಿನಂ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಆಂಡೀಸ್ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೀರಾಡಿವಾಸ್ಕೊ, ಪೊಟೋಸಿ, ಚುಕ್ವಿಕಾಮಟಾ ಗಣಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಲಾಪಾಜ್ (3600 ಮೀ), ಕ್ವಿಟೊ (2823 ಮೀ) ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣಗಳು. ಟಿಟಿಕಾಕ ಸರೋವರ (3750 ಮೀ) ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇಂಕ ನಾಗರಿಕತೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಪೆರುವಿನ ಆಂಡೀಸ್, ಅರ್ಜೆಂಟೈನ, ಚಿಲಿಗಳ ಆಂಡೀಸ್

ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳು, ಪುಂಟಾ, ಚಿಲಿ

ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ಸುಂದರ ಪ್ರಕೃತಿ ದೃಶ್ಯಗಳು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಆಂಡೊರ: ಯುರೋಪಿನ ಈಶಾನ್ಯದ ಪೂರ್ವ ಪಿರನೀಸ್ ಪರ್ವತ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ 464 ಚ.ಕಿಮೀ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸುತ್ತಳತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸಣ್ಣ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಇದು 1278 ರಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂದು ಪುರಾತತ್ತ್ವ ದಾಖಲೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ ಆಂಡೊರ ಲಾ ವೆಲ್ಲ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 22390 (2000). ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಹಾಗೂ ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶಗಳ ಜೊತೆ ಆಂಡೊರ ತನ್ನ ಗಡಿಗಳನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಬಾರ್ಸಿಲೋನ ಮತ್ತು ಟೊಲೋಸ್ ನಡುವಿನ ಪ್ರದೇಶವೆ ಆಂಡೊರ.

ಇದು $42^0 30'$ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಹಾಗೂ $1^0 31'$ ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಗಿರಿಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ಪುಟ್ಟರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ, ಸರಾಸರಿ 1996 ಮೀ ಎತ್ತರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರ ಶಿಖರ ಕೋಮಾ ಪಿಡ್ರಸ್ 2946 ಮೀ. ಆಂಡೊರ ಪರ್ವತ 3 ಕಣಿವೆಗಳಾಗಿ – ಆಂಗ್ಲ ಅಕ್ಷರದ ವೈ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ನದಿ ವಲೀರ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಗಮವಾಗಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಯ ಕಣಿವೆಯ ಭಾಗ 870 ಮೀ, ಇದು ಆಂಡೊರದ ಅತಿ ತಗ್ಗಾದ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ.

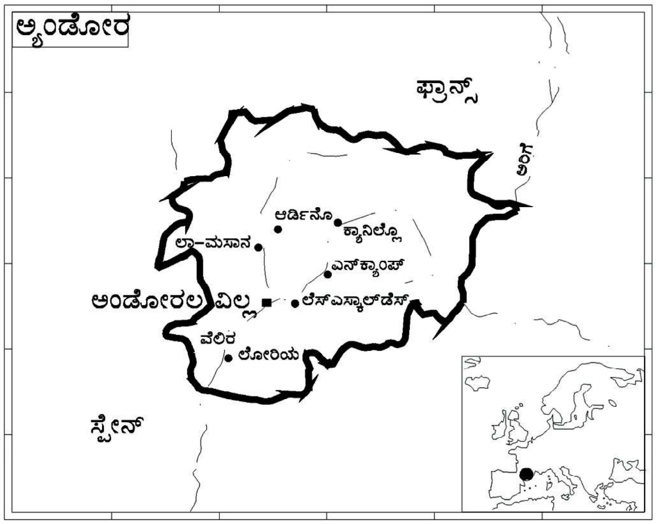

ವಾಯುಗುಣ: ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ, ಈ ದೇಶದ ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪರ್ವತಗಳು ಸದಾ ಹಿಮದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದ್ದು, ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ತಂಪಾದ ಹವಾಮಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಆಂಡೊರ ಅರ್ಥಿಕವಾಗಿ ತೀರಾ ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಟ್ಯಾಕ್ಸ್ ಹೆವೆನ್ ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರದ ಶೇ. 80 ಭಾಗ ಆದಾಯ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದಿಂದ ಪೂರೈಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ 9 ಮಿ. ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಆಂಡೊರದ ತೆರಿಗೆ ಮುಕ್ತ ಧೋರಣೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಇಲಾಖೆಯು ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ಬೇಸಗೆ ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುವ ವಸತಿಗಳನ್ನು (ರೆಸಾರ್ಟ್) ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ.

ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಹಲವಾರು ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ತಂದಿದೆ. ತೆರಿಗೆ ಮುಕ್ತಧೋರಣೆಯಿಂದ ಆಂಡೊರ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕಡೆ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕೃಷಿಗೆ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಭೂಮಿ ಶೇ. 2 ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ. ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮೂಲಕ ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಉತ್ಪನ್ನಗಳೆಂದರೆ – ಸಿಗರೇಟ್, ಸಿಗಾರ್ ಮತ್ತು ಪಿಠೋಪಕರಣಗಳು.

ಆಂಡೊರ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಒಕ್ಕೂಟದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಜೊತೆ ಆಂಡೊರ ಹೊಂದಿರುವ ವಿಶೇಷ ಸಂಬಂಧಗಳಿಂದ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರದಂತಹ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಒಕ್ಕೂಟ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಜೊತೆ ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಸುಂಕದ ಗಣನೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ನೀಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಆಂಡೊರ ತನ್ನದೇ ಆದ ಹಣ (ಕರೆನ್ಸಿ) ಹೊಂದಿಲ್ಲ, ಬದಲಿಗೆ ಫ್ರಾನ್ಸನ (ಫ್ರಾಂಕ್) ಮತ್ತು ಸ್ಪೇನ್‌ನ (ಪೆಸಿಟ) ಕರೆನ್ಸಿಯನ್ನು 1999 ವರೆಗೂ ಬಳಸುತ್ತಿತ್ತು. 1999 ರಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಕರೆನ್ಸಿಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಯೂರೊ ಕರೆನ್ಸಿಯನ್ನು ಚಲಾವಣೆಗೆ ತಂದಿತು.

ಸಮಾಜ – ಜನಸಂಖ್ಯೆ – ಭಾಷೆ – ಸಂಸ್ಕೃತಿ: ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಆಂಡೊರ ಜನರು ದೀರ್ಘಾಯುಶಿಗಳು (83.52 ವರ್ಷ ಸರಾಸರಿ) ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 33. ಈ ದೇಶದ ನಿವಾಸಿಗಳು ಅನ್ಯರಾಷ್ಟ್ರೀಯರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನ್ ಮೂಲದವರು ಶೇ. 43, ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಶೇ. 11 ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್ ಮೂಲದವರು ಶೇ. 7 ರಷ್ಟು, ಉಳಿದ ಶೇ. 6 ಇತರೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಬಂದು ನೆಲಸಿದವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 71,211 (2002). ಆಂಡೊರ ಭಾಷೆ ಕೆಟಲನ್. ಈ ಭಾಷೆ ನೆರೆ ರಾಷ್ಟ್ರ ಸ್ಪೇನ್ ಭಾಷೆಯೂ ಹೌದು. ಜೊತೆಗೆ– ತ್ರಿವಳಿ ಭಾಷೆಗಳಾದ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್, ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆಗಳು ಸಹ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಧರ್ಮ ಕ್ಯಾಥೋಲಿಕ್.

ಆಂಡೊರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಕೆಟಲನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಕಾರಣ, ಇಲ್ಲಿನ ಜನರು, ಸ್ಪೇನ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವರು ಹಾಗೂ ಕೆಟಲನ್ ಮೂಲದವರು. ಪರಸ್ಪರ ಸ್ಪೇನ್ ಮೂಲವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಈ ಭಾಷೆ ಆಂಡೊರ ಜನರಿಗೆ ತುಂಬ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ.

ಆಂಡೊರ ದೇಶಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಸಂವಿಧಾನವಿಲ್ಲ, ಆದಕಾರಣ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿಲ್ಲ. ಫ್ರಾನ್ಸನ ಸಾವರ್ನಿಟಿ ಹಾಗೂ ಸ್ಪೇನ್‌ನ ವುರ್ಗಲ್ ಬಿಷಪ್ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಆಯ್ಕೆಯಾದ 28 ಸದಸ್ಯರನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸರ್ಕಾರ ಹೊಂದಿದೆ.

ಆಂಡೊರ ಕೃಷಿಪ್ರಧಾನ ರಾಷ್ಟ್ರ. ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ ಮತ್ತು ತಂಬಾಕು ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು.

ಕಬ್ಬಿಣ, ಸತು, ಲವಣ ಮತ್ತು ಕಟ್ಟಡಕಲ್ಲು ಪ್ರಮುಖ ಉತ್ಪಾದನಾ ವಸ್ತುಗಳು. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಆಂಡ್ರೊಮಿಡ: ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಕ್ಷತ್ರಪುಂಜದ (ಕಾನ್‌ಸ್ಟಲ್ಲೇಷನ್) ಮತ್ತು ಅದೇ ವಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ನೆಬ್ಯುಲದ ಹೆಸರು. ಆಂಡ್ರೊಮಿಡ ನಕ್ಷತ್ರಪುಂಜ ಉತ್ತರಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪರ್ಸಿಯಸ್ ಮತ್ತು ಕೆಸ್ಸಿಯೋಪಿಯ ಪುಂಜಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸುವಂಥ ಪ್ರಕಾಶಮಾನ ಬಿಡಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇದೇ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಅತಿ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ನೆಬ್ಯುಲಕ್ಕೆ ಆಂಡ್ರೊಮಿಡ ನೆಬ್ಯುಲವೆಂದೇ ಹೆಸರು. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಬರಿಗಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವ ಪರಮಾವಧಿ ದೂರದ ಮಿತಿ ಈ ನೆಬ್ಯುಲ. ಮಸುಕುಬೆಳಕಿನ ಮಚ್ಚೆಯಂತೆ ತೋರುವ ಇದರ ದೂರ ಸುಮಾರು 2,000,000 ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳು. ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಮೆಸ್ಸಿಯರ್‌ನ ಆಕಾಶಕಾಯಗಳ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಆಂಡ್ರೊಮಿಡ ನೆಬ್ಯುಲದ ಸ್ಥಾನ ಸೂಚ್ಯಂಕ 31 ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ನೆಬ್ಯುಲವನ್ನು ಒ 31 ಎಂದೇ ಕರೆಯುವುದು ರೂಢಿಯಾಗಿದೆ. ಒ 31 ಆವರ್ತಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದರ ಆಕಾರ ಸುರುಳಿಯಂತಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 100 ಬಿಲಿಯನ್ (1 ಬಿ=1 ಮಿಲಿಯನ್ ಮಿಲಿಯನ್) ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿರಬಹುದೆಂದು ಅಂದಾಜು. ಒಂದರಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ದೂರವಾಗಿ ಧಾವಿಸುತ್ತಿರುವ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳಿಗಿಂತ (ನಕ್ಷತ್ರ, ನೆಬ್ಯುಲ ಮುಂತಾದ ಆಕಾಶಕಾಯಗಳ ಮಹಾಸಮುದಾಯ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ–ಗ್ಯಾಲಕ್ಸಿ) ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಒ 31 ಮಾತ್ರ ಸೌರವ್ಯೂಹದೆಡೆಗೆ ಚಲಿಸುತ್ತಿದೆ. 100ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ನೋವಾಗಳನ್ನು ಒ 31 ರಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ನೆಬ್ಯುಲ ರೇಡಿಯೊ ತರಂಗೋತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರವೂ ಹೌದು. (ಕೆ.ಎಸ್.ಯು.)

ಆಂತರಿಕ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆ: ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದಾಗ ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವಿಂಗಡನೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ವಿಂಗಡನೆಯಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಹಲವಾರು ವಿಭಿನ್ನತೆಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆಯಾಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಲಭ್ಯವಾಗುವ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಸದ್ಬಳಕೆಗಾಗಿ ರೂಪಿಸುವ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಆಂತರಿಕ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವ ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳಾದ ಜಿಲ್ಲಾ ಪಂಚಾಯತ್ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕು ಪಂಚಾಯತ್‌ಗಳು ಈ ಯೋಜನೆಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಮಟ್ಟದ ಯೋಜನೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. (ಕೆ.ವಿ.ಐ.)

ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳು: ಭೂಮಿಯ ಹೊರಚಿಪ್ಪಿನ ಒಳಗಡೆ ಕೆಲವೊಂದು ಆಳದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಭೂವಿರೂಪಣ (ಡಯೊಸ್ಟ್ರೊಪಿಸಂ) ಮತ್ತು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಕ್ರಿಯೆ (ವಾಲ್ಕನಿಸಂ)ಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅವು ಭೂಕಂಪ ಮತ್ತು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸಿ ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಮೇಲೆ ಉಬ್ಬು (ಪರ್ವತ) ಮತ್ತು ತಗ್ಗು (ಕಣಿವೆ)ಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಖಂಡ ನಿರ್ಮಾಣ ಶಕ್ತಿ (ಎಪಿರೊಜೆನಿಟಿಕ್ ಫೋರ್ಸ್) ಮತ್ತು ಪರ್ವತ ನಿರ್ಮಾಣ ಶಕ್ತಿ (ಓರೊಜನಿನೆಟಿಕ್ ಫೋರ್ಸ್)ಗಳೆಂದು ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಅವು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಊರ್ಧ್ವಮುಖವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಮತಲವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ.

ಭೂಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಊರ್ಧ್ವಮುಖ ಚಲನೆಯಿಂದ ಹೊರಮೈಯಲ್ಲಿ ಏರಿಳಿತಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಚಲನೆಯಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಖಂಡಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಖಂಡ ನಿರ್ಮಾಣ ಶಕ್ತಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಭೂಚಿಪ್ಪಿನ ಒಂದು ಭಾಗವು ಮೇಲೇಳುವುದರಿಂದ ಖಂಡ (ಕಾಂಟಿನೆಂಟ್ಸ್) ಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರ ತಳದಲ್ಲಿ ತಗ್ಗುಗಳುಂಟಾದರೆ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟವು ಕೆಳಗಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಫ್ಲೋರಿಡ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ, ಭಾರತದ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ ಭಾಗಗಳು, ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ, ಏಡ್ರಿಯಾಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಮರೊರ ದ್ವೀಪ ಮೊದಲಾದವು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಮೇಲೇಳುತ್ತಲಿವೆ. ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ, ಅಲಾಸ್ಕಾ, ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯಾ ಮತ್ತು ಪಾಂಡಿಚೆರಿ ಕರಾವಳಿಗಳು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕುಸಿಯುತ್ತಲಿವೆ. ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಗಳು ಭೂಖಂಡ ನಿರ್ಮಾಣ ಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಉಂಟಾದ ತಗ್ಗುಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಭೂಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಸಮಯ ಚಲನೆಯಿಂದ ಭೂಚಿಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಸಂಕೋಚ (ಕಾಂಪ್ರೆಷನ್) ಮತ್ತು ಕರ್ಷಣೆ (ಟೆನ್‌ಷನ್) ಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಭೂಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಸಮತಲವಾಗಿ ಚಲಿಸುವುದರಿಂದ ಭೂಚಿಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಏರಿಳಿತಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಸಮತಲ ಚಲನೆಯಿಂದ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಪರ್ವತಗಳುಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು 'ಪರ್ವತ ನಿರ್ಮಾಣ ಶಕ್ತಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಸಂಕೋಚ ಮತ್ತು ಕರ್ಷಣೆ ಶಕ್ತಿಯು ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕರ್ಷಣೆ ಉಂಟಾದಾಗ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸಂಕೋಚ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಶಕ್ತಿಗಳ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಸ್ತರಭಂಗ, ಬಿರುಕು (ಸೀಳು) ಮತ್ತು ಮಡಿಕೆಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಎರಡು ಸಮಾನಾಂತರ ಸ್ತರಭಂಗಗಳ ನಡುವಣ ಭಾಗ ಕುಸಿದು ಸೀಳು ಕಣಿವೆ (ರಿಫ್ಟ್ ವ್ಯಾಲಿ) ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಸೀಳು ಕಣಿವೆ, ಜರ್ಮನಿಯ ರೈನ್ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಸ್ಕಾಟ್ಲಂಡಿನ ಮಿಡ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಕಣಿವೆಗಳು ಸೀಳು ಕಣಿವೆಗಳ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ಅದರಂತೆ ಎರಡು ಸಮಾನಾಂತರ ಸ್ತರಭಂಗಗಳ ನಡುವಣ ಭೂಭಾಗ ಮೇಲೇಳುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಸ್ತರಭಂಗಗಳ ಹೊರಗಿನ ಎರಡೂ ಭಾಗಗಳು ಕೆಳಗಡೆ ಚಾಚುವುದರಿಂದ ಖಂಡ ಪರ್ವತ (ಬ್ಲಾಕ್ ಮೌಂಟನ್ಸ್) ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿನ ವೊಸ್ಜೆಸ್, ಬ್ಲ್ಯಾಕ್ ಫಾರೆಸ್ಟ್, ಹಾರ್ಲ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳು, ಸೂಯೆಜ್ ಮತ್ತು ಅಕ್ಕಾಬ್ ಖಾರಿಗಳ ನಡುವಣ ಸಿನಾಯಿ ಪರ್ವತ ಹಾಗೂ ಹಳದಿ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಜಪಾನ್ ಸಮುದ್ರಗಳ ನಡುವಣ ಕೊರಿಯಾ ಪರ್ವತಗಳು ಭೂಖಂಡ ಪರ್ವತಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಶಿಲಾಪದರುಗಳ ಎರಡೂ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಕೋಚ ಶಕ್ತಿಯ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಬೃಹತ್ ಮಡಿಕೆಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಭೂ ಚಿಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಬೃಹತ್ ಮಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತ (ಫೋಲ್ಡ್ ಮೌಂಟನ್ಸ್) ಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಆಲ್ಪ್ಸ್, ಹಿಮಾಲಯ, ರಾಕೀಸ್ ಮತ್ತು ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳು ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತಗಳ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಆಂಥ್ರಪೋ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ: ಇದೊಂದು ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯ ಪದ. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದವರು ಫ್ರೆಡ್ರಿಚ್ ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್. ಆಂಥ್ರಪೋ ಎಂದರೆ ಮಾನವ ಎಂದರ್ಥ. ಆಂಥ್ರಪೋ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಯ ಹ್ಯೂಮನ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್‌ನು ಆಂಥ್ರಪೋ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಬಳಸಿದರು. ಹರ್ಬರ್ಟ್ ಸ್ಪೆನ್ಸರ್ ಬರೆದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಡಾರ್ವಿನ್ ವಾದ ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವಿ ಸಮುದಾಯಗಳಂತೆಯೇ, ಮಾನವ ಸಮುದಾಯಗಳೂ ಸಹ ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ನಿರಂತರ ಹೋರಾಟ ಮುಂದುವರೆಸಿವೆ ಎಂದು ಮಂಡಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಭಾವಗೊಂಡಿದ್ದ ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್‌ರು 1882 ರಲ್ಲಿ ಆಂಥ್ರಪೋ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ. ಆರ್, ಔಟ್ ಲೈನ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಇನ್‌ಫ್ಲುಯೆನ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿಕಲ್ ಎನ್‌ವಿರಾನ್‌ಮೆಂಟ್ ಆಫ್ ಆನ್ ಹಿಸ್ಟರಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಮೊದಲ ಸಂಪುಟ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇದರ ಎರಡನೇ ಸಂಪುಟವನ್ನು 1891 ರಲ್ಲಿ ಆಂಥ್ರಪೋ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ; ದಿ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿಕಲ್ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಬ್ಯೂಷನ್ ಆಫ್ ಮ್ಯಾನ್‌ಕೈಂಡ್ ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್‌ರ ಅನಂತರ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಆಂಥ್ರಪೋ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಪಂಥವನ್ನು ರಿಚ್‌ಕೊಫೆನ್, ಹೆಟ್ನರ್ ಮೊದಲಾದವರು ಮುಂದುವರೆಸಿದರು. (ಎನ್.ಎಲ್.)

ಆಂಥ್ರಸೈಟ್: ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಇತರ ವಿಧಗಳು ಪೀಟ್, ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಮತ್ತು ಬಿಟುಮಿನಸ್. ಆಂಥ್ರಸೈಟ್ ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ದರ್ಜೆಯದು. ಇದರ ದಹನ ಪ್ರಮಾಣ (ಫ್ಯುಯೆಲ್ ರೆಷಿಯೊ) 12 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ; ಕ್ಯಾಲೊರಿಫಿಕ್ ಗುಣ 14,500–15,000 ಬಿ.ಟಿ.ಯು ; ಕಾರ್ಬನ್ ಅಂಶ ಶೇ. 93 –95 ರಷ್ಟು; ಮತ್ತು ಅನಿಲರೂಪದ ದಹನ ವಸ್ತುಗಳು ಶೇ. 3 – 5 ರಷ್ಟು, ಈ ವಿಶೇಷಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಾರಣ ಇದನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಗಪ್ಪು ಅಥವಾ ನಶ್ಯದ ಛಾಯೆಯುಳ್ಳ ಕಪ್ಪು. ಹಲವು ಬಾರಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಹಿಡಿದಾಗ ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಮಿನುಗುವುದೂ ಉಂಟು. ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಬೆರಳಿಗೆ ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲ, ಫಳಫಳನೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ. ಛಿದ್ರವಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪೆಚಿಪ್ಪಿನಂಥ ಗುರುತುಗಳು, ಹಲವು ವೇಳೆ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಗುರುತುಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಕಾಠಿಣ್ಯ 0.5–2.5. ಅಂದರೆ ಉಗುರಿನಿಂದ ಅಥವಾ ಸೂಜಿಯಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ಗೀರಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಾಂದ್ರತೆ 1.32–1.7.

ಇದರ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರ್ಬನ್ ಶೇ. 95. ಇದರೊಡನೆ ಇತರ ಧಾತುಗಳಾದ ಜಲಜನಕ, ಆಮ್ಲಜನಕ ಮತ್ತು ಸಾರಜನಕ ಬಹು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಉರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಕೊಂಚ ಕಷ್ಟ. ಜ್ವಾಲೆ ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿರದೆ ಸಣ್ಣದಾಗಿದ್ದು ಬಹುಕಾಲ ಉರಿಯುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಶಾಖವನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ಕಡಿಮೆ ದರ್ಜೆಯವು ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಉತ್ತಮ ಬಗೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಶಿಲಾಪದರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮಾರ್ಪಾಡನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹಲವು ಬಾರಿ ಹೀಗಾಗದೆ ಭೂಮಿಯ ಆಳದಲ್ಲಿ ಹುದುಗುವ ಮೊದಲೇ ಸಸ್ಯಸಂಬಂಧವಾದ ವಸ್ತುಗಳು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿರಬಹುದು.

ಆಂಥ್ರಸೈಟನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣೋತ್ಪತ್ತಿಮಾಡಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಹೊಗೆ ಬೇಡವಾದ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದರ ಉಪಯೋಗವಿದೆ.

ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಮೆರಿಕದ ಪೆನ್ಸಿಲ್‌ವೇನಿಯ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ದಕ್ಷಿಣ ವೇಲ್ಸ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜರ್ಮನಿಯ ಸ್ಯಾಕ್ಸನಿ ಮತ್ತು ರಷ್ಯದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಪೆನ್ಸಿಲ್‌ವೇನಿಯದ ಆಂಥ್ರಸೈಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಶೇ. 85–95 ರಷ್ಟು, ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಈ ವರ್ಗದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನಲ್ಲಿ ಶೇ. 94 ರಷ್ಟು ಇಂಗಾಲವಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ದರ್ಜೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಹಂಚಿಕೆ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅದು ಜಮ್ಮು–ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.)

ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ: ಭಾರತದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲಿ ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 274674 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7,57,27,541. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಛತ್ತಿಸಗಡ ಮತ್ತು ಒರಿಸ್ಸ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯಗಳು ಇವೆ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿ ಇದೆ. ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 1550 ಕಿಮೀ ಸಮುದ್ರ ತೀರವಿದೆ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳು : ಇದನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1 ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ: ಮಧ್ಯಭಾಗವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದನ್ನು ತೆಲಂಗಾಣ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತೂರಿನಿಂದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅದಿಲಾಬಾದ್‌ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾಗಿದ್ದು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಅಗಲವಾಗುತ್ತದೆ. 2 ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳ ಪ್ರದೇಶ : ಇದು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಶೇಷಾಚಲ (ತಿರುಪತಿ) ಮತ್ತು ಪಾಲ್‌ಕೊಂಡ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕಾಕುಳಂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರಭಾಗದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ನಲ್ಲಮಲ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಈ ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳು 430 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿ ಸರಾಸರಿ 30 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿವೆ. ಇವು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ 900 ರಿಂದ 1,100 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಈ ಘಟ್ಟಗಳು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನೆಲ್ಲೂರು, ಗುಂಟೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಉತ್ತರದ ಕಡೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಡೆದು ಹೋಗಿ ನದಿಗಳ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪೆನ್ನಾರ್ ನದಿಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾ ಮತ್ತು ಗೋದಾವರಿ ನದಿಗಳು ಪರ್ವತ ಪಂಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಒಡೆದು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. 3. ಪೂರ್ವತೀರ ಪ್ರದೇಶ : ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳು ಮತ್ತು ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಯ ತೀರದ ನಡುವೆ ಸಮುದ್ರ ತೀರ ಮೈದಾನವಿದೆ. ಇದು 100 ರಿಂದ 150 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಗೋದಾವರಿಯ ಈ ತೀರ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕವಲಾಗಿ ಹರಿದು ಗೌತಮೀ ಗೋದಾವರಿ, ವಸಿಷ್ಠ ಗೋದಾವರಿ ಎಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದು ಏಳು ಪ್ರವಾಹಗಳಾಗಿ

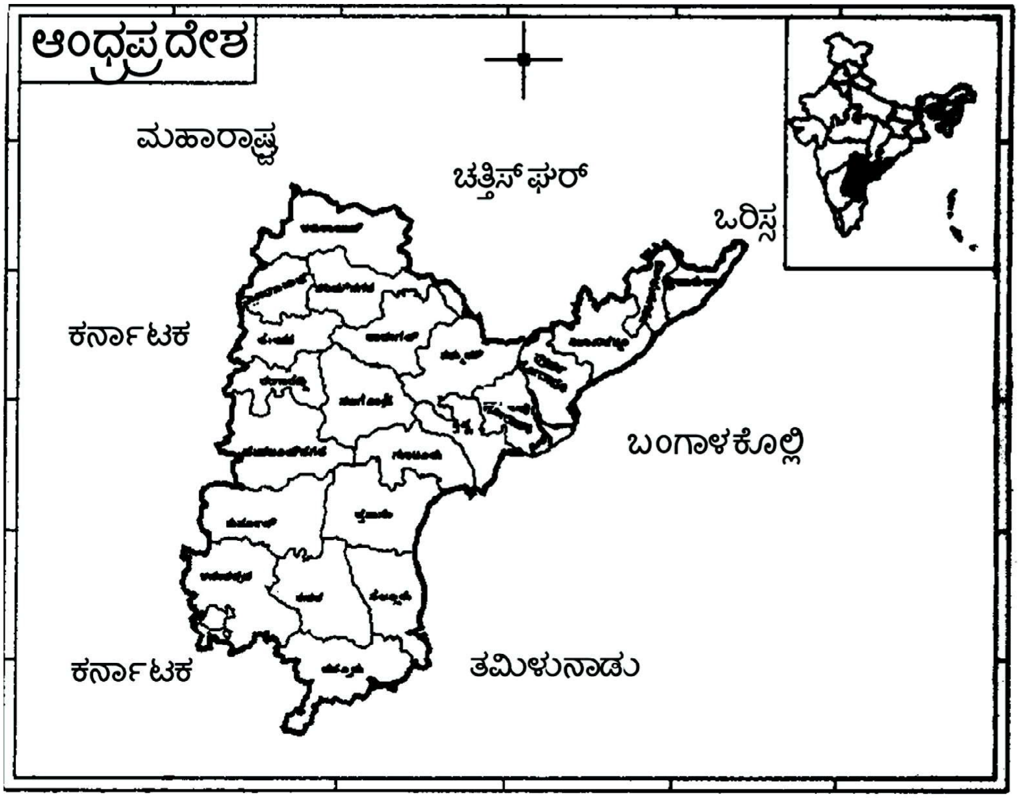

ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುನ್ನ ಮೂರು ಉಪ ಪ್ರವಾಹಗಳಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಗೋದಾವರಿ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಗಳ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ನೀರಾವರಿ ಕಾಲುವೆ ಉಪ ಕಾಲುವೆಗಳಿವೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಬೇಸಗೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಯಲುಸೀಮೆ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸೆಕೆಯಾಗಿದ್ದು 35^0 ಸೆ. ನಿಂದ 43.3^0 ಸೆ. ವರೆಗೆ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತವೆ. ತೆಲಂಗಾಣ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಸೆಕೆ ಕಡಿಮೆ. ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳು 200 ರಿಂದ 250 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ರಾಯಲಸೀಮೆ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ 50 ರಿಂದ 75 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾದರೆ ಹೆಚ್ಚು. ಉತ್ತರದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ 88 ರಿಂದ 125 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಡುಗಳು : ರಾಜ್ಯದ ಸು. ಐದನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಕಾಡು ಪ್ರದೇಶ. ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಈಶಾನ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಾದ ಶ್ರೀಕಾಕುಳಂ, ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣ, ಗೋದಾವರಿ ಮತ್ತು ಕರ್ನೂಲ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ.

ಖನಿಜಗಳು : ತೆಲಂಗಾಣ ಭಾಗದ ಉತ್ತರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಈಶಾನ್ಯದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಾದ ಶ್ರೀಕಾಕುಳಂ ಮತ್ತು ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು, ನೆಲ್ಲೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ರಕ, ಹೈದರಾಬಾದ್, ಗುಂಟೂರು, ಅದಿಲಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಕರ್ನೂಲು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾರೈಲ್, ಕಡಪ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ನಾರು ಅದಿರುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಕಡಪ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕರಿಹಾಸುಕಲ್ಲು ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದ ಅನೇಕ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದೆ.

ನೀರಾವರಿ : ಗೋದಾವರಿ, ಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ಪೆನ್ನಾರ್ ನದಿಗಳ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಕಾಲುವೆಗಳು ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಗೋದಾವರಿ ಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಕಾಲುವೆಗಳಿಂದ 4.4 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಜಮೀನು, ಕೃಷ್ಣ ಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಪ್ರಕಾಶಂ ಬ್ಯಾರೇಜ್‌ನಿಂದ 4.6 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಜಮೀನು, ನಿಜಾಮಸಾಗರದಿಂದ (ಗೋದಾವರಿ ನದಿಯ ಉಪನದಿ ಮಂಜೀರಾ ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟು) 1.1 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಜಮೀನು ಸಾಗುವಳಿಯಲ್ಲಿದೆ. ತುಂಗಭದ್ರ ನದಿಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ಕಡಪ ಕರ್ನೂಲು ಕಾಲುವೆಯಿಂದ 1.1 ಲಕ್ಷ ಹೆ.ಗೆ ನೀರು ಒದಗಿದೆ. ತುಂಗಭದ್ರ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಕೆಳಭಾಗದ ಕಾಲುವೆಗಳ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಗಾಲುವೆ ಕಾಲುವೆಗಳಿಂದ 0.8 ಲಕ್ಷ ಹೆ ಜಮೀನಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಕರ್ಯ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಸು. 140 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿರುವ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಾಗಾರ್ಜುನ ಸಾಗರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ 14.4 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಗೆ ನೀರೊದಗಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿಯ ಬಹಳಷ್ಟು ಭಾಗಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಚಕುಂಡ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರ ವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಒದಗುತ್ತದೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ : ಬತ್ತ, ಜೋಳ, ಕಬ್ಬು, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು, ನೆಲಗಡಲೆ, ತೆಂಗುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಹರಳು ಬೀಜ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಹುಣಸೆ ಹಣ್ಣು, ಮಾವಿನ ಹಣ್ಣು, ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಆಂಧ್ರ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ. ಗುಂಟೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಹಡಗುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಗಳು ಇವೆ. ಹೈದರಾಬಾದ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಗಳು, ಉಕ್ಕಿನ ಫರ್ನಿಚರ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಸಿಗರೇಟು ಬೀಡಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಇವೆ. ಮತ್ತು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಸಾಫ್ಟ್‌ವೇರ್ ಉದ್ಯಮಗಳು ಭಾರಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತಲೆಯೆತ್ತಿವೆ. ರಾಜಮಹೇಂದ್ರಿ, ಸಿರ್‌ಪೂರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಗದ ತಯಾರಿಸುವ ಭಾರಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ನಿಜಾಮಸಾಗರ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಖಾನೆ. ಗೂಡೂರಿನಲ್ಲಿ ಗಾಜು ಮತ್ತು ಗಾಜಿನ ಪದಾರ್ಥ ತಯಾರಿಸುವ ಭಾರಿ ಉದ್ಯಮವಿದೆ. ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾರಂಗಲ್ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲೂರಿನ ರತ್ನಗಂಬಳಿ ಜಮಖಾನುಗಳು; ಧರ್ಮಾವರಂ, ನಾರಾಯಣ ಪೇಟೆಗಳ ರೇಷ್ಮೆ ಮತ್ತು ಜರೀ ಸೀರೆಗಳು; ಗಡ್ವಾಲ್, ಸಿದ್ದಿಪೇಟೆಗಳ ನೂಲಿನ ಸೀರೆಗಳು, ಬಿದ್ರಿ ಕೆಲಸ, ನಾಜೂಕಿನ ಬಗೆಗಳು; ನರಸಾಪುರದ ಅರಗುಮೆರಗಿನ ವಸ್ತುಗಳು; ಕರೀಂ ನಗರದ ಬೆಳ್ಳಿ ಎಲೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ನಾಜುಕಿನ ಕೆಲಸ; ನಿರ್ಮಲ, ಕೊಂಡಪಲ್ಲಿ, ನಕ್ಕಪಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ತಿರುಪತಿಯ ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಆಟದ ಸಾಮಾನುಗಳಿಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಪರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಬೇಡಿಕೆ ಇದೆ. ತೆಂಗಿನ ಹುರಿ ಮಾಡುವುದು, ಚರ್ಮದ ಕೆಲಸಗಳು ಸಾವಿರಾರು ಜನಗಳಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಕಲ್ಪಿಸಿವೆ.

ಸಂಚಾರ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು: ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 4,544 ಕಿಮೀ ರೈಲು ಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಸಿಕಂದರಾಬಾದ್ ನಗರ ದಕ್ಷಿಣ ಮಧ್ಯ ವಲಯದ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 13,053 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಬಳಿ ಇರುವ ಬೇಗಂಪೇಟ್ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಕಾರ್ಯಾರಂಭ ಮಾಡಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣ, ಕಾಕಿನಾಡ, ಮಚಲಿಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಡಗು ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ.

ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು: ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಹೈದರಬಾದ್: ಹೈದರಾಬಾದ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ನಿಜಾಮಶಾಹಿ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದ ಇಲ್ಲಿ ಇಂಡೊ–ಮುಸ್ಲಿಂ ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪರಂಪರೆಯ ಸಮ್ಮಿಳಿತ ಮಾದರಿಯ ಅನೇಕ ಭವ್ಯ ಕಟ್ಟಡಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಾರ್‌ಮಿನಾರ್, ಚಾರಕಮಾನ್, ಬಾದಶಾಹಿ ಅಷೂರಖಾನಾ, ಮುಷೀರಾಬಾದ್ ಮಸೀದಿ, ಫಲಕ್‌ನುಮಾ ಅರಮನೆಗಳು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ. ಈಗಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಉಸ್ಮಾನಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು, ಹೈಕೋರ್ಟ್ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಭವ್ಯವಾಗಿವೆ. ಹೆಲ್ತ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ, ಅಜಂತಾ ಪೆವಿಲಿಯನ್, ಸಾಲಾರ್‌ಜಂಗ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂಗಳು ಆಕರ್ಷಕ ಸ್ಥಳಗಳು. ಗೋಲ್ಕೊಂಡ ಕೋಟೆ (ಕುತುಬ್ ಷಾಹಿ ಅರಸರ ಕೋಟೆ, ಅರಮನೆಗಳು), ವಾರಂಗಲ್ (ಕಾಕತೀಯ ರಾಜರು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೇವಾಲಯಗಳು), ಶ್ರೀಶೈಲ (ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಲಿಂಗ ದೇವಸ್ಥಾನ), ತಿರುಪತಿ (ವೆಂಕಟೇಶ್ವರ, ಬಾಲಾಜಿ ದೇವಸ್ಥಾನ), ಕಾಳಹಸ್ತಿ, ಸಿಂಹಾಚಲ, ಭದ್ರಾಚಲ, ಲೇಪಾಕ್ಷಿಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ದ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲದೆ ಉತ್ತಮ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಲಕ್ಷಾಂತರ ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳು ಇವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತಿ: ಆಂಧ್ರದ ಭಾಷೆ ತೆಲುಗು ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಸಂಗೀತದ ಶ್ರೀ ತ್ಯಾಗರಾಜರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಆಂಧ್ರದ ಪ್ರತಿ ಊರಿನಲ್ಲೂ ದೇವಸ್ಥಾನದ ರಥೋತ್ಸವಗಳು, ಜಾತ್ರೆಗಳು, ಬಹಳ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಜರಗುತ್ತವೆ. ರೈತಕೋಟಿ ಏರುವಾಕ ಸುಗ್ಗಿಯ ಸಂಭ್ರಮವನ್ನು ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗೀತೆಗಳಿಂದಲೂ ಉತ್ಸಾಹ ಭರಿತ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಂದಲೂ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೂಚುಪುಡಿ ನೃತ್ಯ, ಭಾಗವತ ಸಂಗೀತ–ಸಾಹಿತ್ಯ ಹರಿಕಥೆಗಳು ಆಂಧ್ರದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. (ಆರ್.ಎಂ.ಆರ್.)

ಆಂಸ್ಟರ್‌ಡ್ಯಾಮ್[1]: ನೆದರ್ಲೆಂಡಿನ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1002868 (2001). ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದರೂ 48 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಹೇಗ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ಕಚೇರಿಗಳಿವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ನಾನಾ ದೇಶಗಳೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಯುರೋಪಿನ ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದ ಕಾಲುವೆಯ ಮೂಲಕ ನಾವೆಯ ಅನುಕೂಲತೆ ಹೊಂದಿರುವ ರೇವುಪಟ್ಟಣ. ಕಾಫಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ರಬ್ಬರ್, ಕೋಕೊ, ಗಟ್ಟಿಮರದ ಸಾಮಾನುಗಳು ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ವಜ್ರ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಹೊಳಪು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಜೈಡರ್ ಜೀ ಸಮದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ತಗ್ಗಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಗರವನ್ನು ಗುಡ್ಡಗಳ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಅದರ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸೇತುವೆಗಳೂ 17 ಮತ್ತು 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಮುಖ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ನಗರ 1370ರಲ್ಲಿ ಹ್ಯಾನ್ಸಿಯಾಟಿಕ್ ಒಕ್ಕೂಟವನ್ನು ಸೇರಿತು. ಇದು ಸ್ಪಿನೋಜನ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ. ರೆಂಬ್ರಾನ್‌ನ ವಾಸಸ್ಥಾನ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವಿದೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಆಂಸ್ಟರ್‌ಡ್ಯಾಮ್[2]: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಈರಿ ಮತ್ತು ಆಂಟೇರಿಯೊ ಸರೋವರಗಳ ಕಡೆ ರೈಲು, ರಸ್ತೆಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಮೊಕಾವ್ಕ್ ನದಿ ಹರಿಯುವುದು. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಾಲೆಂಡಿನಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದ ಜನ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಆಂಸ್ಟರ್‌ಡ್ಯಾಮ್[3]: ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇಂಟ್ ಪಾಲ್ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ದ್ವೀಪದ ಹೆಸರು. ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಆಕರ್ಷಕ ಮತ್ತು ವಿಕರ್ಷಕ ಅಂಶಗಳು: ಆರ್ಥಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಕ ಮತ್ತು ವಿಕರ್ಷಕ ಪದಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಅಪಾರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯು ನಗರಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮಾನವನ ವಲಸೆಗೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಕ ಮತ್ತು ವಿಕರ್ಷಕ ಅಂಶಗಳೇ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣವೆಂದು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಏರಿಳಿತಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ತೊಂದರೆಗಳಿಗೆ ಆಕರ್ಷಕ ಮತ್ತು ವಿಕರ್ಷಕ ಅಂಶಗಳು ಕಾರಣ ಎಂದು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಮನಗಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಮುಖ ವಿಕರ್ಷಕ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ ಬಡತನ, ನಿರುದ್ಯೋಗ, ಕಡಿಮೆ ಕೂಲಿ, ಸಣ್ಣ ಭೂಹಿಡುವಳಿ, ಜಾತಿಪದ್ಧತಿ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯ ಆಚರಣೆ, ಮೂಢನಂಬಿಕೆ, ಅನಕ್ಷರತೆ, ಮಹಿಳೆ ಮತ್ತು ಪುರುಷರ ನಡುವಿನ ಅಸಮಾನತೆ, ಉನ್ನತ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕೆ ಸೌಲಭ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಮತ್ತು ಮನರಂಜನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅವಕಾಶ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು, ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ 'ತಳ್ಳುವ' ಅಥವಾ ಪ್ರಚೋದಿಸುವ (ಪುಶ್) ಅಂಶಗಳೆಂದು ಕರೆಯಾಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಕ ಅಂಶಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ತಮ ಉದ್ಯೋಗ ಅವಕಾಶಗಳು, ಹೆಚ್ಚು ಕೂಲಿ ಮತ್ತು ವೇತನ, ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣ, ನಗರೀಕರಣ, ಸಮಾನತೆ ತತ್ತ್ವ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕಿರುವ ವಿಪುಲ ಅವಕಾಶಗಳು, ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಜೀವನ ಶೈಲಿ, ಉತ್ತಮ ಸಾರಿಗೆ–ಸಂಪರ್ಕ ಮತ್ತು ಮನರಂಜನೆ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ವಿಕರ್ಷಕ ಅಂಶಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಅಂಶಗಳು 'ಎಳೆಯುವ' ಅಥವಾ ಆಕರ್ಷಿಸುವ (ಪುಲ್) ಕಾರಣಗಳೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಂತಹ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಗರಗಳು ವೇಗವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಲು ಆಕರ್ಷಕ ಮತ್ತು ವಿಕರ್ಷಕ ಅಂಶಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ ಎಂದು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. (ಪಿ.ಎನ್.ಎಚ್.)

ಆಕಾಶ: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಕವಿಚಿಟ್ಟಂತೆ ಕಾಣುವ ನೀಲವರ್ಣದ ಅರ್ಧಗೋಳ; ಗಗನ, ಬಾನು, ವ್ಯೋಮ, ಖಗೋಳ–ಇವು ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳು (ಸ್ಕೈ, ಹೆವೆನ್, ಫರ್ಮಮೆಂಟ್, ಸೆಲೆಸ್ಟಿಯಲ್ ಸ್ಫಿಯರ್). ಆಕಾಶಕಾಯಗಳ ಹಂಚಿಕೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸಮಗ್ರ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವ ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವೆನ್ನುವರು. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ತೆಗೆದರೆ ದೊರೆಯುವ ಪ್ರದೇಶವೇ ಆಕಾಶ (ಸ್ಪೇಸ್). ಅಂತರಿಕ್ಷವೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದೊಂದು ಶೂನ್ಯ ಪ್ರದೇಶ. ಭೌತಿಕ ಆಕಾಶವೆಂಬ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದವು ಶೂನ್ಯಾಕಾಶದ ಒಂದು ಅಂಶವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ– ಎರಡು ಬಿಂದುಗಳ ನಡುವಣ ಆಕಾಶ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ಎಲ್ಲಿಯೇ ಯಾವ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತು ನೋಡಿದರೂ ತಾನೇ ಈ ಗೋಳದ ಕೇಂದ್ರ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಆಕಾಶದ ಆಳ ಊಹೆಗೆ ನಿಲುಕದು. ವಸ್ತುಗಳ ದೂರಗಳು ಒಂದು ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವವರೆಗೆ ಅಂತರಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣು ಗುರುತಿಸಬಲ್ಲುದು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಸೂರ್ಯ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ (ಒಟ್ಟಾಗಿ ಆಕಾಶಕಾಯಗಳು) ಆಕಾಶದ ಮೈಗೆ ಅಂಟಿರುವಂತೆ ಕಾಣುವುದು ಈ ಕಾರಣದಿಂದ. ಸರಿಸುಮಾರು ಗೋಳಾಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಆವರಿಸಿದ ವಾಯುಮಂಡಲವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಎತ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಮೋಡಗಳು ತೇಲುತ್ತಿವೆ; ಅಸಂಖ್ಯಾತ ದೂಳಿನ ಕಣಗಳು, ನೀರಾವಿ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣಗಳು ಲೀನಗೊಂಡು ನಿರಂತರ ಕ್ಷೋಭೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಆಕಾಶಕಾಯದ ಬೆಳಕೂ ವಾಯುಮಂಡಲದ ಕವಚವನ್ನು ದಾಟಿ ವೀಕ್ಷಕನೆಡೆಗೆ ಬರಬೇಕು. ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳು ಹೀಗೆ ಬರುವಾಗ ಅವುಗಳಿಗೂ ವಾಯುಕಣಗಳಿಗೂ ಭೌತಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಉಂಟಾಗಿ ಕಣಗಳು ನೀಲವರ್ಣವನ್ನು ಚದರಿಸುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ವಾಯುಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಈ ಬಣ್ಣ ಬಂದಿದೆ. ವಾಯುಮಂಡಲದ ಮೂಲಕ ಆಕಾಶಕಾಯಗಳನ್ನು ನಾವು ನೋಡುವುದರಿಂದ ಅವೆಲ್ಲವೂ ನೀಲಗೋಳದ ಮೈಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಿಂದಲೂ ಬೆಳಕು ಮತ್ತು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣುಗಳ ರಚನೆಯಿಂದಲೂ ಅದೊಂದು ನೀಲ ಅರ್ಧಗೋಳವಾಗಿ ಭಾಸವಾಗುತ್ತವೆ.

ಆಕಾಶ–ಭೂಮಿ ಅತಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಹಾವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸಿದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುವುದು. ಇದರ ಕೇಂದ್ರ ವೀಕ್ಷಕ. ಈ ವೃತ್ತದಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಅವನಿಗೇನೂ ಕಾಣಿಸದು. ವೃತ್ತದ ಹೆಸರು ಕ್ಷಿತಿಜ (ದಿಗಂತ). ವೀಕ್ಷಕನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕ್ಷಿತಿಜ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಆಕಾಶಕಾಯವೂ ಕ್ಷಿತಿಜದ ಪೂರ್ವವಲಯದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ, ಮೇಲೇರಿ, ಪಶ್ಚಿಮವಲಯದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದಂತೆ ನಮಗೆ ಭಾಸವಾಗುವುದು. ಆಕಾಶಕಾಯವೂ ಒಂದೊಂದು ಕಾಯದ ಪಥವೂ ಒಂದೊಂದು ವೃತ್ತ. ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನೆಡೆಗೆ ಸರಿದಂತೆ ಅಲ್ಲಿರುವ ನಕ್ಷತ್ರ ಪಥಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಸಂಕೋಚಗೊಂಡು ಒಂದು ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ನಕ್ಷತ್ರ ಪೂರ್ಣ ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ತೋರುವುದು. ಇದು ಧ್ರುವನಕ್ಷತ್ರ. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಕಾಯದ ದೈನಂದಿನ ಪಥ ಧ್ರುವನಕ್ಷತ್ರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಅದರಿಂದ ಆಯಾ ನಕ್ಷತ್ರದ ದೂರ ತ್ರಿಜ್ಯವಾಗಿರುವ ವೃತ್ತ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿಯೂ (ಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರಾರ್ಧವಲಯದಲ್ಲಿರುವ ನಮಗೆ ಕಾಣಿಸದ) ಒಂದು ನಿಶ್ಚಲ ಬಿಂದುವಿದೆ. ಅದು ದಕ್ಷಿಣಧ್ರುವ. ಆಕಾಶಗೋಳ ಈ ಎರಡು ಧ್ರುವಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವ ವ್ಯಾಸದ (ಇದರ ಕೇಂದ್ರ ವೀಕ್ಷಕ) ಸುತ್ತಲೂ ದಿವಸಕ್ಕೊಂದು ಸಲ ಆವರ್ತಿಸುವುದು. ಭೂಮಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ದಿವಸಕ್ಕೊಂದು ಸಲ ಆವರ್ತಿಸಿದಂತೆ ನಮಗೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. *

ಆಕಾಶಗಂಗೆ: ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಹಲವಾರು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ (ಗ್ಯಾಲಕ್ಸೀಸ್) ಸೂರ್ಯ ಇರುವ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ (ಮಿಲ್ಕಿ ವೇ). ಸ್ಥಳೀಯ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ, ಕ್ಷೀರಪಥ, ಬಾಂದೊರೆ ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳು.

ಬರಿಗಣ್ಣಿನಿಂದ ಆಕಾಶಗಂಗೆಯನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಆಕಾಶದ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ಪಸರಿಸಿರುವ ಈ ಮಂದ ಪ್ರಕಾಶದ ಬೆಳಕಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಇರಬಹುದೆಂದು ಅಂದಾಜು. ಲಘುಶ್ವಾನ (ಕೆನಿಸ್‌ಮೈನರ್), ಮಹಾವ್ಯಾಧ (ಒರೈಯನ್), ಮಿಥುನ (ಜೆಮಿನಿ), ವೃಷಭ (ಟಾರಸ್), ಆರಿಗಾ, ಪರ್ಸಿಯಸ್, ಕೆಸಿಯೋಪಿಯ, ಆಂಡ್ರೊಮಿಡ, ಸಿಫಿಯುಸ್, ಸಿಗ್ನಸ್, ಅಕ್ವಿಲಾ, ಧನು (ಸಜಿಟೇರಿಯಸ್), ವೃಶ್ಚಿಕ (ಸ್ಕಾರ್ಪಿಯೋ), ಸೆಂಟಾರಸ್, ಕ್ರಕ್ಸ್, ಕರಿನಾ, ವೇಲಾ ಪಪ್ಪಿಸ್, ಮಹಾಶ್ವಾನ (ಕೆನಿಸ್ ಮೇಜರ್) ಮುಂತಾದ ನಕ್ಷತ್ರಪುಂಜಗಳನ್ನು ಆಕಾಶಗಂಗೆ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಸಿಗ್ನಸ್ ನಕ್ಷತ್ರಪುಂಜದ ಬಳಿ ಆಕಾಶಗಂಗೆಯ ಪ್ರಕಾಶ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು, ಅಲ್ಲಿ ಈ ಬೆಳಕಿನ ಹೊನಲು ಎರಡು ಕವಲಾಗಿ ಒಡೆದು ಸ್ಕೂಟಂ ಮತ್ತು ಒಫಿಯೂಕಸ್ ಪುಂಜಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ವೃಶ್ಚಿಕ – ಧನು ರಾಶಿಗಳ ಮೂಲಕ ಒಂದೊಂದು ಕವಲೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಾಗುವುದು. ಆರ್ಗೋ ಮತ್ತು ಸೆಂಟಾರಸ್ (ದಕ್ಷಿಣಾಕಾಶ) ಪುಂಜಗಳ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಗಂಗೆಯ ಪ್ರಕಾಶ ಅಧಿಕತಮ. ವೃಶ್ಚಿಕ ಮತ್ತು ಧನು ರಾಶಿಗಳ ಸಮೀಪ ಇದರ ಅಗಲ ಪರಮಾವಧಿ, ಸುಮಾರು 40^0.

ದೂರದರ್ಶಕಗಳ ಮೂಲಕ ನೋಡುವಾಗ ಅಥವಾ ಛಾಯಾಚಿತ್ರ ತೆಗೆದು ಪರೀಶಿಲಿಸುವಾಗ ಆಕಾಶಗಂಗೆ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಆದರೆ ಕ್ಷೀಣವಾದ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಂದಲೂ ನೆಬ್ಯುಲಗಳಿಂದಲೂ ಅಂತರ ನಾಕ್ಷತ್ರಿಕ ದೂಳು, ಅನಿಲಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ದೂಳಿನ ರಾಶಿ ಕೆಲವೆಡೆ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಮಳೆ ಮೋಡದಂತೆ ಕಪ್ಪಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಸಮೀಪದ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಇವುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಕೆಲವು ನೆಬ್ಯುಲಾಗಳ ನಡುವೆ ಬೂದಿಯ ನಡುವಿನ ಕೆಂಡದಂತೆ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಹುದುಗಿವೆ. ಅಚ್ಚ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ನೆಬ್ಯುಲಾಗಳು ನಮ್ಮ ಸಮೀಪ ಇವೆ. (300–1500 ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳು). ಸುಮಾರು 5000 ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕಪ್ಪು ನೆಬ್ಯುಲಾ ಮಹಾವ್ಯಾಧ ಪುಂಜದ ಖಡ್ಗದ ಹಿಂದೆ ಇದೆ. ದೂರದರ್ಶಕ ವೀಕ್ಷಣೆಗೆ ಇದು ಹಸಿರು ಬಣ್ಣದ ಮೋಡದಂತೆ ಕಾಣುವುದು (ಆಂಡ್ರೊಮಿಡ ನೆಬ್ಯುಲಾ ಆಕಾಶಗಂಗೆಯ ಅಂಶವಲ್ಲ).

ಆಕಾರ : ಖಗೋಳವನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವ ಆಕಾಶಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಮಹಾವೃತ್ತವಿದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಈ ಮಹಾವೃತ್ತದ ಹೆಸರು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವಿಷುವದ್ವೃತ್ತ (ಗ್ಯಾಲಾಕ್ಟಿಕ್ ಈಕ್ವೇಟರ್). ಇದರ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವದ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳು: ವಿಷುವದಂಶ (ರೈಟ್ ಅಸೆನ್ಷನ್) 12 ಗಂ. 40 ಮಿ. ಮತ್ತು ಘಂಟಾವೃತ್ತಾಂಶ (ಡೆಕ್ಲಿನೇಷನ್) 28^0 ಉ. ಖಗೋಳೀಯ (ಸೆಲೆಸ್ಟಿಯಲ್) ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವಿಷುವದ್ವೃತ್ತಗಳು ಅಕ್ವಿಲಾ ಪುಂಜದ ಬಳಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಆಕಾಶಗಂಗೆಯ ಆಕಾರವನ್ನು ಯಾವುದೇ ವಿಧದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕ್ರಮದಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಮಹಾ ವೈಶಾಲ್ಯದ ಅತ್ಯಲ್ಪಾಂಶ ಸೂರ್ಯ; ಅದರ ಅತ್ಯಲ್ಪಾಂಶ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಮಾನವ; ಸಮುದ್ರದೊಳಗಿನ ಕ್ರಿಮಿ ಸಮುದ್ರದ ಆಕಾರ ತಿಳಿಯಲು ಮಾಡಿದ ಯತ್ನದಂತೆ. ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಇದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಲಿಯಂ ಹರ್ಷೆಲ್ (18ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಈ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆ ಇಟ್ಟ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. ದೂರದರ್ಶಕದಿಂದ ಆಕಾಶದ ವಿವಿಧ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಬಿಡಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಆತ ಎಣಿಸಿದ. ವಲಯ–ನಕ್ಷತ್ರಸಂಖ್ಯೆ ಕೋಷ್ಟಕ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ (ಡಿಸ್ಟ್ರಿಬ್ಯೂಷನ್) ಒಂದು ವಿಶೇಷತೆ ಕಂಡ. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತದ ಧ್ರುವಗಳಿಂದ ಆಕಾಶಗಂಗೆಯೆಡೆಗೆ ಸರಿದಂತೆ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ; ಮತ್ತು ಇಂಥ ವೃದ್ಧಿ ಉಜ್ವಲ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕ್ಷೀಣ ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಬರಿಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುವಾಗ ಸಮಗ್ರ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕವಾಗಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿದಂತೆ ಕಂಡರೂ ದೂರದರ್ಶಕ ವೀಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಇದರಲ್ಲೂ ಒಂದು ಕ್ರಮಬದ್ಧತೆ ಇದೆ; ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವಿಷುವದ್ವೃತ್ತದೆಡೆಗೆ ನಕ್ಷತ್ರ ಸಾಂದ್ರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಕಾಂತಿಯ ವಿಲೋಮಾನುಪಾತದಲ್ಲಿ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದದ್ದು ಹೊಸ ಅನ್ವೇಷಣೆಗೆ ಪ್ರಚೋದನೆ ನೀಡಿತು.

ಅಮೆರಿಕದ ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಸಿಯರ್ನ್, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಅಕ್ಷಾಂಶದ (ಗ್ಯಾಲಾಕ್ಟಿಕ್ ಲ್ಯಾಟಿಟ್ಯೂಡ್) ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಶಕ್ತಿಯುತ ಕ್ಯಾಮರಾಗಳಿಂದ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಛಾಯಾಚಿತ್ರ ತೆಗೆದು ಒಂದು ಕೋಷ್ಟಕ ತಯಾರಿಸಿದ. ಈ ಕೋಷ್ಟಕ ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಆಕಾಶಗಂಗೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಕ್ಕೆ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಹಿನ್ನಲೆ ಒದಗಿಸಿತು. ಆಕಾಶಗಂಗೆ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ನಿಬಿಡಸಮೂಹ; ಇದರ ಆಕಾರ ಚಪ್ಪಟೆ ತಟ್ಟೆಯಂತಿದೆ; ಸೂರ್ಯ ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂಶ ಎಂದು ದೃಢಪಟ್ಟಿತು.

ಸೂರ್ಯನ ಸ್ಥಾನ : ಆಕಾಶಗಂಗೆಯ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಇರಬಹುದೆಂದು ಹರ್ಷೆಲ್ ಮೊದಲು ಭಾವಿಸಿದ್ದ. ಆದರೆ ಮುಂದಿನ ವೀಕ್ಷಣೆಗಳು ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಇಂಥ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನವೀಯಲು ಯಾವ ಸಮರ್ಥನೆಯನ್ನೂ ಒದಗಿಸಲಿಲ್ಲ. ಧನೂರಾಶಿಯ ಕಡೆಗೆ ವೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಆಕಾಶಗಂಗೆಯ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ನಿಬಿಡವಾಗಿವೆ; ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ (ಅರಿಗಾ ಪುಂಜದೆಡೆಗೆ) ನೋಡಿದಾಗ ಅವು ವಿರಳವಾಗಿವೆ.

ಎರಡು ತಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಒಂದರಮೇಲೆ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಕವುಚಿಟ್ಟರೆ ದೊರೆಯುವಂಥ ಘನಾಕೃತಿ ಆಕಾಶಗಂಗೆಯದು –ಮಧ್ಯೆ ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡಿದೆ, ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ತೆಳುವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವುದು, ಇದನ್ನು ಆವರಿಸಿ ಸುರಳಿ ಕೈಗಳಿವೆ. ಆಕಾಶಗಂಗೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಧನೂರಾಶಿಯ

ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಇದೆ, ವ್ಯಾಸ ಸುಮಾರು 1,00,000 ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳು; ನಡುವಿನ ಉಬ್ಬಿದ ಭಾಗದ ದಪ್ಪ 3,000–4,000 ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳು; ಆಕಾಶಗಂಗೆಯ ಕೇಂದ್ರೀಯ ನಿಬಿಡ ನಕ್ಷತ್ರವಲಯದ ದಪ್ಪ 8,000–10,000 ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳು; ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಹಂಚಿಕೆ ವಿರಳವಾಗುತ್ತ, ಅಂಚಿನೆಡೆಗೆ ಸಾಗಿದವಂತೆ ತೀರ ತೆಳುವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಸೂರ್ಯನ ದೂರ 30,000 ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳು. ಸೂರ್ಯ ಆಕಾಶಗಂಗೆಯ ಸಮತಲದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕೋಮ್ ಪುಂಜದೆಡೆಗೆ 100 ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ.

ಆವರ್ತನೆ : ಆಕಾಶಗಂಗೆ (ಅಂದರೆ ಇದರೊಳಗೆ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ಸಕಲ ನಕ್ಷತ್ರ, ನೆಬ್ಯುಲ ಮುಂತಾದವು) ತನ್ನ ಕೇಂದ್ರದ ಸುತ್ತಲೂ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಆವರ್ತಿಸುತ್ತಿದೆ. ಒಂದು ಉಬ್ಬಿದ ತಟ್ಟೆ ತನ್ನ ಕೇಂದ್ರದ ಸುತ್ತಲೂ ಆವರ್ತಿಸುವಾಗ ತಟ್ಟೆಯ ಮೇಲಿನ ವಿವಿಧ ಬಿಂದುಗಳ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸ್ಥಾನಗಳು ಬದಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ತಟ್ಟೆ ದೃಢವಸ್ತು ಆಗಿರುವುದು ಇದರ ಕಾರಣ. ಆದರೆ ಆಕಾಶಗಂಗೆ ದೃಢವಸ್ತುವಲ್ಲ. ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಆಕಾಶಕಾಯಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣೆಗಳಿಂದ ಬಂಧಿತವಾಗಿ ಸಡಿಲವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡು ಒಂದೆಡೆ ಕಲೆತಿರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಇಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಆವರ್ತನೆಯ ನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ಎಲ್ಲ ಆಕಾಶಕಾಯಗಳ ಪರಿಭ್ರಮಣೆಯ ದಿಕ್ಕು ಒಂದೇ ಆಗಿದೆ; ಕೇಂದ್ರಸಮೀಪ ಕಾಯಗಳ ಪರಿಭ್ರಮಣವೇಗ ದೂರದವುಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವೀಕ್ಷಣೆಗಳಿಂದ ಮೊದಲನೆಯದು ದೃಢಪಟ್ಟಿದೆ; ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಚಲನೆಯ ದಿಕ್ಕುಗಳು ಧನೂರಾಶಿಯೆಡೆಗೆ (ಆಕಾಶಗಂಗೆಯ ಪ್ರತಿಕೇಂದ್ರ) ಒಲವು ತೋರಿಸಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಈ ಚಲನೆಯ ವೇಗ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 64 ಕಿಮೀಗಳ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತಿದೆ. ಒಂದು ಪರಿಭ್ರಮಣೆ ಮುಗಿಸಲು ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಅವಧಿ ಸು. $2x10^8$ ವರ್ಷಗಳು. ಈ ಅವಧಿಯನ್ನು ಒಂದು ವಿಶ್ವವರ್ಷ (ಕಾಸ್ಮಿಕ್ ಇಯರ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವುದಿದೆ. ಆಕಾಶಗಂಗೆಯ ವಿವಿಧ ಕಾಯಗಳ ಪರಿಭ್ರಮಣ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಅಸಮಾಂಗತ್ವವಿದೆ. ಕೇಂದ್ರ ಸಮೀಪ ಕಾಯಗಳ ಪರಿಭ್ರಮಣವೇಗ ಕೇಂದ್ರ ದೂರ ಕಾಯವಾದ ಸೂರ್ಯನ ವೇಗಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಇದರ ಕಾರಣ ಪ್ರಾಯಶಃ ಆಕಾಶಗಂಗೆಯ ಸಡಿಲವಾದ ಜೋಡಣೆಗೆ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ದುರ್ಬಲ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ವಲಯ. ಇಂಥ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 322–483 ಕಿಮೀ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿದ್ದರೆ ಅವು ಆಕಾಶಗಂಗೆಯ ವಲಯದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ವಿಶಾಲ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾಗಬಹುದು.

ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ : ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಸೂರ್ಯನ ಕಕ್ಷೆಯವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಆಕಾಶಗಂಗೆಯ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ $1.6x10^{11}$ ಸೂರ್ಯದ್ರವ್ಯರಾಶಿಯಷ್ಟು. ಇದರಿಂದ ಹೊರಗಿನ ವಲಯದ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಗಂಗೆಯ ಒಟ್ಟು ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ $2x10^{11}$ ಸೂರ್ಯದ್ರವ್ಯರಾಶಿಯಷ್ಟು ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಗಂಗೆಯ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯವಸ್ತು ಹೇರಳವಾಗಿರಬಹುದೆಂಬ ವಾದ ಕೇಳಿಬರುತ್ತಿದೆ. ಗ್ಯಾಲಕ್ಸಿಯ ಆವರ್ತನೆಯನ್ನು ಸಾಧಾರಣ ಭೌತನಿಯಮಗಳಿಂದ ವಿವರಿಸಲಾಗಿರುವುದೇ ಈ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಡಾರ್ಕ್ ಮ್ಯಾಟರ್ ಎನ್ನುವ ಈ ವಸ್ತು ಗ್ರಹಗಳು, ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು, ಕಂದು ಕುಬ್ಜಗ್ರಹಗಳಿಂದಾಗಿರಬಹುದೆಂಬ ಊಹೆಯೂ ಇದೆ. (ಡಿ.ಆರ್.ಎ.)

ಆಕ್ರಾ: ಆಫ್ರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಗಣರಾಜ್ಯವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಘಾನಾದ ರಾಜಧಾನಿ, ರೇವು. ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 1,904,000 (2000). ಹಿಂದೆ ಇದು ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಸಾಹತಾಗಿದ್ದ ಗೋಲ್ಡ್ ಕೋಸ್ಟ್‌ಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್, ಫ್ರೆಂಚ್ ಮತ್ತು ಡಚ್ಚರ ಕೋಟೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿರುವುದರಿಂದ ಸಾರಿಗೆ ಅನುಕೂಲತೆ ಈ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಸಾಬೂನು ಮತ್ತು ಕೀಟನಾಶಕ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಬಹುವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಂದ ಕೊಕೊ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಆಕ್ಲೆಂಡ್: ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಉತ್ತರ ದ್ವೀಪದ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ರೇವು ಪಟ್ಟಣ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1223200 (2004). ಇದು ಆಧುನಿಕ ಅನುಕೂಲತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ನೌಕಾ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಮೂಲ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಹೈನು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರವೂ ಆಗಿದೆ. 1865ರಲ್ಲಿ ವೆಲ್ಲಿಂಗ್‌ಟನ್ ನ್ಯೂಜೀಲೆಂಡಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗುವವರೆಗೆ ಇದೇ ದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ವೆಲ್ಲಿಂಗ್‌ಟನ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ದ್ವೀಪದ ಇತರ ಕೇಂದ್ರಗಳೊಡನೆ ರೈಲು ಮತ್ತು ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕಗಳೂ ಇವೆ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕಗಳ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರದೊಡನೆ ಹಡಗು ಹಾಗೂ ವಿಮಾನಗಳೂ ಇವೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಆಕ್ಷಿಕ ಪ್ರದೇಶ: ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಒಂದೇ ಅಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆ ಅಥವಾ ರೈಲು ಕಕ್ಷೆಯಾಗಿರಬಹುದು. ಈ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯವನ್ನು ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒದಗಿಸಿದರೆ, ಹೊಸ ಚಟುವಟಿಕೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಗಳು ಚುರುಕಾಗಿದ್ದು, ಆಕ್ಷಿಕ ಪ್ರದೇಶದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಹೆದ್ದಾರಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರೆ, ಅದು ಒಂದು ಯೋಜನಾ ಆಕ್ಷಿಕ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಆಕ್ಷಿಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಯೋಜನೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರದೇಶವು ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಅಥವಾ ಅಡ್ಡಾದಿಡ್ಡಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಮುಂದೆ ಸುಗಮ ಸಂಚಾರಕ್ಕಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಒಂದು ಕಾರ್ಯ ರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಒಡ್ಡಬಹುದು. ಆಕ್ಷಿಕ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮೊದಲು ಗುರುತಿಸಿ, ಯೋಜನೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಿದಲ್ಲಿ, ಆಕ್ಷಿಕ ಪ್ರದೇಶವು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಂಬೈ ಪುಣೆ ಆಕ್ಷಿಕ ಪ್ರದೇಶ, ಮೈಸೂರು–ಬೆಂಗಳೂರು ಆಕ್ಷಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ವೇಗವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಆಕ್ಷಿಕ ಪ್ರದೇಶದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಈಗ ಯೋಜನಾ ಹಂತದಲ್ಲಿರುವ ಬಿಎಂಐಸಿ ಮತ್ತು ಜೋಡಿ ರೈಲು ಹಳಿ ಯೋಜನೆಗಳು ಕಾರ್ಯಗತವಾದ ಮೇಲೆ ಮೈಸೂರು–ಬೆಂಗಳೂರು ಆಕ್ಷಿಕ ಪ್ರದೇಶವು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುವುದು. (ಎನ್.ಎಸ್.)

ಆಗಸ್ಟ್ ಲೋಷ್: 1940ರಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದವರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಆದಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಅಂಶಗಳು ಮತ್ತು ಗರಿಷ್ಠ ಲಾಭವನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹೇಗೆ ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಸ್ಥಾನೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಆಕಾರ ಹಾಗೂ ಗಾತ್ರ ಹೇಗೆ ಗರಿಷ್ಠ ಆದಾಯದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

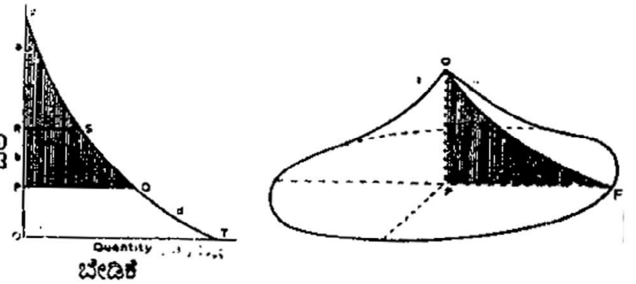

ಲೋಷ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು: ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಮಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಸರಕು ಸೇವೆಗಳ ಪೂರೈಕೆ ಸ್ಥಿರವಾಗುತ್ತದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಹಂಚಿಕೆ ಸಮಾನವಾಗಿದ್ದು ಬೆಲೆ ಜಾಸ್ತಿಯಾದಾಗ ಬೇಡಿಕೆಯು ಕುಸಿಯುತ್ತದೆ. ಬೆಲೆ ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು. ಉದ್ಯಮಗಳು ಗರಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದ ಲಾಭಗಳಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ.

ಸಮತಟ್ಟಾದ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಉತ್ಪಾದಕರು ತಮ್ಮ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಇಬ್ಬರ ನಡುವೆ ಸಮಾನ ದೂರವಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಲ್ಲವೂ ವೃತ್ತಾಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಪ್ರದೇಶದ ಗಾತ್ರವು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ಪಾದಕರು ಅಥವಾ ಉದ್ಯಮಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಧರಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ಪಾದಕರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಪ್ರದೇಶವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಾ ಬರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಲಾಭಗಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪೈಪೋಟಿ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಪ್ರದೇಶದಿಂದಾಗಿ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸೇವೆಯಿಂದ ವಂಚಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಉತ್ಪಾದಕರು ಬಹಳ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಚಲಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಷಡ್ಭುಜಾಕೃತಿಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಪ್ರದೇಶವು ಹಲವಾರು ಉತ್ಪಾದಕರಿಂದ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಷಡ್ಭುಜಾಕೃತಿಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಉತ್ಪಾದಕನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗಾತ್ರದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಷಡ್ಭುಜಾಕೃತಿಯ ಗಾತ್ರವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಲೋಷ್ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅನುಭೋಗಿಗಳು ಹಾಗೂ ಉತ್ಪಾದಕರುಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸು. 150 ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗಾತ್ರದ ಷಡ್ಭುಜಾಕೃತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉತ್ಪಾದನಾ ಘಟಕವನ್ನು ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಷಡ್ಭುಜಾಕೃತಿಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಪ್ರದೇಶವು ಒಂದು ಬಿಂದುವನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ

ಜೋಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ 12 ವಲಯಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆರು ವಲಯಗಳು ಅನೇಕ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಬೇಡಿಕೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಅನೇಕ ಟೀಕೆಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿದ್ದು, ಅಮೂರ್ತ ಹಾಗೂ ಅಗೋಚರವಾಗಿದೆ. ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಲು ಇದು ವಿಫಲವಾಗಿದೆ. ಬೇಡಿಕೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಅತಿಕ್ರಮಣದಿಂದಾಗಿ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆಯು ಸಹಜವಾಗಿ ಉದ್ಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಘಟಕಗಳು ಮತ್ತು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳ ನಡುವೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮತೋಲನವೇರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಲಾಭ ಪಡೆಯುವ ತಾತ್ವಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಲಾಭದ ಪ್ರಮಾಣ ಕ್ರಮೇಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾದ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನೇ ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ರಚಿಸಿದ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಇದೊಂದು ಸವಾಲಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ಜಿ.)

ಆಗುಂಬೆ: ಶಿವಮೊಗ್ಗದಿಂದ ಸು. 80 ಕಿಮೀ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೂ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರದ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಡದಿಂದ ಸು. 48 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲೊಂದು ($13^{0}35'$ ಉ.ಅ. $75^{0}05'$ ಪೂ. ರೇ.). ಎತ್ತರ 695 ಮೀ. ಪಶ್ಚಿಮದ ತಳದಲ್ಲಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಎಂಬ ಊರಿದೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆಗುಂಬೆಯ ಪೇಟೆ ಇದೆ. ಸುತ್ತುಮುತ್ತ ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂರು ತಿಂಗಳು ಸದಾ ಜಡಿಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತಿರುತ್ತದೆ (570 ಸೆಂಮೀ ಗೂ ಹೆಚ್ಚು). ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಮಳೆಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗೂ ಮೈಸೂರಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ರಸ್ತೆ ಹತ್ತಾರು ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ತಿರುವುಗಳಿಂದ (ಹೇರ್‌ಪಿನ್ ಕರ್ವ್ಸ್) ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಡವೆ, ಕಾಡುಕೋಣಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಉಪಯುಕ್ತ ಗಿಡಮರಗಳಲ್ಲದೆ ಬಿದಿರು ದಟ್ಟವಾಗಿದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಏಲಕ್ಕಿಯನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸಿಡಿಲು, ಗುಡುಗು, ಮಿಂಚು ಮಳೆಯಿಂದ ಆಗುಂಬೆ ಭಯಂಕರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ದಟ್ಟಕಾಡಿನಿಂದಲೂ ಮಳೆಮೋಡಗಳಿಂದಲೂ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂರು ತಿಂಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಬಿಸಿಲು ಬೀಳುವುದು ತುಂಬ ಅಪರೂಪ. ಬಿರುಗಾಳಿಗೋ ಜಡಿಮಳೆಗೋ ದಿನವೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಬೃಹದಾಕಾರದ ಮರ ರಸ್ತೆಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಬಿದ್ದು ಸಂಚಾರ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಬಸ್ಸು, ಲಾರಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೊಡಲಿ ಗರಗಸಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅತ್ಯಂತ ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯ ಸಿರಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಘಟ್ಟದ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲಿಯ 60–90 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಬೃಹತ್‌ವೃಕ್ಷಗಳು ಯಾವುದೋ ಪಾತಾಳದಿಂದೆದ್ದು ಬಂದವುಗಳಂತೆ ತಮ್ಮ ತಲೆಯನ್ನೆತ್ತಿ ಇಣುಕುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಜಿಗಣೆ ಜಾತಿಯ ಇಂಬುಳ ಎಂಬ ರಕ್ತಹೀರುವ ಕೀಟಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ತಮ್ಮ ತಾರಸ್ವರದಿಂದ ಕಿವಿಯನ್ನು ಕೊರೆಯುವ ಮರಚಾರಟೆಗಳ ಸಂಗೀತ ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯ. ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದ ಮೇಲಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ದುಮುಕುವ ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ ಜಲಪಾತಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲ. ಅರಣ್ಯದ ಸುಮನೋಹರ ಭಯಂಕರತೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಬಹುದು.

ಸೂರ್ಯಾಸ್ತಮಾನ: ಆಗುಂಬೆಯ ಪೇಟೆಯಿಂದ ಸು. 1.6 ಕಿಮೀ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತಮಾನ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಲು ಬೆಟ್ಟದ ನೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಂಗಸ್ಥಳವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ವರ್ಷವಿಡೀ–ಮಳೆಗಾಲ ಹೊರತು–ಈ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೋಡಲು ದೇಶೀಯ, ವಿದೇಶೀಯ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಾವಿರಾರು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಮೋಡವಿಲ್ಲದ ಶುಭ್ರ ಸಂಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತವನ್ನು ನೋಡಲು ಚೆನ್ನ. ಈ ರಂಗಸ್ಥಳದಿಂದ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಸು. 900 ಮೀ ಪಾತಾಳ ದರ್ಶನ ಮೈನವಿರೇಳಿಸುವಂಥದು. ಕೇವಲ ಆಳ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಪಡುಗಡಲ ತಡಿಯವರೆಗಿನ, ಅಲ್ಲಿಂದ ದಿಗಂತದ ಅಂಚಿನವರೆಗಿನ ಸು. 48 ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರ ಒಮ್ಮೆಗೇ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತುಂಬುತ್ತದೆ. ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಅನುಭವ ಮಾತಿಗೆ ಮೀರಿದುದು; ಮೌನವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸುವಂಥದು.

ಸೂರ್ಯಾಸ್ತಮಾನದ ಸುಂದರದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೋಡಲು ರಂಗಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸಂಜೆಯ ಹೊತ್ತು ಕುಳಿತು ಪ್ರಕೃತಿ ತೋರುವ ವಿವಿಧವೇಷಗಳನ್ನು ಕಾಣಬೇಕು. ನಿಸರ್ಗ ತನ್ನ ನೂರಾರು ಸೀರೆಗಳನ್ನು ಉಟ್ಟು ಕಳಚುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಅರಬ್ಬೀಸಮುದ್ರದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ ಸಾವಿರಾರು ಬೆಳ್ಳಿಮೋಡಗಳು ಬೆಳ್ಳಿಯ ವಿಮಾನಗಳಂತೆ ತೇಲಿ ಬರುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಸೂರ್ಯನ ಬಿಸಿಲು ಪ್ರಖರವಾಗಿರುವ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಹೊತ್ತು ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಬೇಕು. ಸಾವಿರಾರು ಮೈಲು ಅಗಲದ ಪಡುಗಡಲು ಕೇವಲ 5–8 ಸೆಂಮೀ ಅಗಲವಾಗಿ ದಿಗಂತರೇಖೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗುವ ಅದ್ಭುತವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲೆಗಳಿಂದ ಸಂಚಲಿತವಾದ ಸಮುದ್ರ ಏನೋ ಜೀವಂತವಸ್ತು ಅತ್ತಿತ್ತ ಅಲುಗಾಡಿದಂತೆ ಕಾಣುವ ದೃಶ್ಯ ವಿಸ್ಮಯಕರವಾದುದು. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಓಡಾಡುವ ಬಿಳಿಯ ಹಾಯಿ ಬಿಚ್ಚಿದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ದೋಣಿಗಳನ್ನೂ ಹಡಗುಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಸಂಜೆಯ ಹೊತ್ತು, ಸೌಂದರ್ಯದ ಸಾಗರವೇ ನಮ್ಮೆದುರು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯ ತನ್ನ ಪ್ರಖರತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಇಳಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಕ್ಷಣಕ್ಷಣವೂ ಸಮುದ್ರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಮೇಘಮಾಲೆ ಬಗೆಬಗೆಯ ಬಣ್ಣವನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯಾಸ್ತಮಾನದ ನಾಟಕವನ್ನಾಡಲು ಪ್ರಕೃತಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಮಹಾಪಟವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಕಾಶ ಚಿತ್ರ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯ ಇಳಿಯುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕಡಲು ಮೊದಮೊದಲು ಹೊಂಬಣ್ಣದ ಹಾಳೆಯಾಗಿದ್ದು, ದಿಗಂತರೇಖೆಗೆ ಹತ್ತಿರವಾದಾಗ ಸಮಸ್ತ ಸಮುದ್ರವಿಸ್ತಾರ ರಕ್ತಾರುಣರೇಖೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸುಂದರದೃಶ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತಮಾನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಯೂ ಇಷ್ಟು ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲವಂತೆ. ಸಾವಿರಾರು ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಿಂದ ಆ ಒಂದು ಅಮೃತಗಳಿಗೆಯನ್ನು ಸವಿಯಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಮೋಡಗಳು ಕಲ್ಪನೆಗನುಸಾರವಾಗಿ, ಆನೆಯ, ಸಿಂಹದ, ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಣಿಗಳ, ಬಗೆಬಗೆಯ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳಿ ತಮ್ಮ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸಿ ಮರೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಯಾವ ಚಿತ್ರಕಾರನ ಚಿತ್ರವೂ ಈ ನಿಸರ್ಗ ನಿರ್ಮಿತ ಕಲಾಕೃತಿಗೆ ಸರಿದೂಗದು ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯ ಮುಳುಗುವ ಕೊನೆಯ ಒಂದು ನಿಮಿಷದ ಹೊತ್ತಂತೂ ಅಪೂರ್ವ ರಸಗಳಿಗೆ ಎನ್ನಬೇಕು. ಆಗುಂಬೆಯ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತದ ಸಮಯ ಸೂರ್ಯ ಕವುಚಿಟ್ಟ ಸ್ವರ್ಣ ಕುಂಭಾಕೃತಿಯಾಗಿ, ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯಾಗಿ, ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಬಿದಿಗೆಯ ಚಂದ್ರಲೇಖೆಯಾಗಿ ತನ್ನ ಕೊನೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾಗುವ ಸೌಂದರ್ಯ ನಾಟಕ ದೃಶ್ಯ ಆನಂದದ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಯುವುದರೊಳಗೆ ಈ ಒಂದು ಅಮೃತಗಳಿಗೆಯನ್ನು ಕಾಣದೆ ಹೋಗುವವನು ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲ ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. (ಎ.ಆರ್.;ಜಿ.ಸಿ.ಎ.)

ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ: ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ದ್ವೀಪಗಳು, ಏಷ್ಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿನ ಇಂಡೋಚೀನ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ–ಇವುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಭೂಪ್ರದೇಶ. ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ, ಫಿಲಿಪ್ಪೈನ್ಸ್ ದ್ವೀಪಗಳು, ಬೋರ್ನಿಯದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಭಾಗಗಳು ಮತ್ತು ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ ಟಿಮೋರ್– ಇವು ಮೊದಲ ಭಾಗದ ರಾಜಕೀಯ ವಿಭಾಗಗಳು. ಮಯನ್ಮಾರ್, ಥೈಲೆಂಡ್, ಕಾಂಬೋಡಿಯ, ಲಾವೋಸ್, ವಿಯಟ್ನಾಂ, ಮಲೇಷ್ಯ, ಸಿಂಗಪುರ–ಇವು ಎರಡನೆಯ ಭಾಗದ ರಾಜಕೀಯ ವಿಭಾಗಗಳು.

ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಅನೇಕ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಕಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಇರವಾಡಿಗಳಂಥ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ದ್ವೀಪಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಂತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿವೆ. ವಾಯುಗುಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಷ್ಣವಲಯದಾಗಿದ್ದು ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 40 ಸೆಂಮೀ. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಇದು ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ.

ಮಲೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಭಾಷೆ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಐಕ್ಯ ಉಳಿದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣದು. ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಜೋಳ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಧಾನ ಬೆಳೆಗಳು. ಅಲ್ಲಿಂದ ರಬ್ಬರ್, ಅಕ್ಕಿ, ತೆಂಗಿನೆಣ್ಣೆ, ಸಕ್ಕರೆ, ತೇಗ, ಮನಿಲ ಹೆಂಪ್, ಚಹ, ಕಾಫಿ, ತಂಬಾಕು, ಮೆಣಸು, ತವರ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಬಾಕ್ಸೈಟ್– ಇವು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳು ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಭಾರತ, ಚೀನ ಮತ್ತು ಇತರ ದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ ಸಾಕಷ್ಟು ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳೂ ಪಶ್ಚಿಮದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾದುವಲ್ಲದೆ ಥೈಲೆಂಡ್ ಒಂದನ್ನುಳಿದು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳೂ ಪಶ್ಚಿಮ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವಸಾಹತುಗಳಾದುವು. 1961ರ ವೇಳೆಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಬೋರ್ನಿಯೊ ಮತ್ತು ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಟಿಮೋರ್‌ಗಳನ್ನುಳಿದು ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳಿಸಿದುವು.

ಭಾಷೆಗಳು: ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ ಬಹು ಭಾಷೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಗಳಂತೂ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವಂತಿದೆ. ಮಯನ್ಮಾರ್ ಒಂದರಲ್ಲೇ 125–140 ಭಾಷೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಯೆಟ್ನಾಂ, ಕಾಂಬೋಡಿಯ, ಥೈಲೆಂಡ್, ಮಲೇಷ್ಯ, ಮಯನ್ಮಾರ್ ಭಾಷೆಗಳು ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನವಾಗಿದ್ದು ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಭಾಷೆಗಳಾಗಿವೆ. ಕಾರೆನ್ ಮತ್ತು ಷಾನ್‌ಗಳಂಥ ಕೆಲವು ಬರವಣಿಗೆಗಳು ಬಂದು ಕೇವಲ ಒಂದು ಶತಮಾನ ಮಾತ್ರ ಆಗಿದೆ. ಉಳಿದ ಭಾಷೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿದಿರುವುದು ಬಹು ಸ್ವಲ್ಪ. ಪಾದ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಅವಕ್ಕೆ ನಿಘಂಟುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರವಾಸಿಗರು, ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕೆಲವಕ್ಕೆ ಶಬ್ದಭಂಡಾರವನ್ನು ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಉಳಿದವಕ್ಕೆ ಯಾವ ದಾಖಲೆಯೂ ಇಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೋನೇಸಿಯನ್ ಅಥವಾ ಮಲೆಯೊ–ಪಾಲಿನೇಸಿಯನ್, ಮಾನ್–ಖ್ಮರ್, ಸಿನೋ–ಟಿಬೆಟನ್ ಎಂಬ ಮೂರು ಭಾಷಾ ಕುಟುಂಬಗಳಿವೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಂಘ: ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಂಘ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಲು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೀಟೊ ವಿಫಲತೆ ಅದರಲ್ಲೂ, ದಕ್ಷಿಣ ವಿಯಟ್ನಾಂ ದೇಶದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ವಿಫಲತೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಅನಂತರ 1967ರಲ್ಲಿ ಮಲೇಷ್ಯ, ಸಿಂಗಪುರ, ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ, ಥೈಲೆಂಡ್ ಹಾಗೂ ಫಿಲಿಪ್ಪೈನ್ಸ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಂಘ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡವು. ಅನಂತರ 80ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ವಿಯಟ್ನಾಂ, ಕಾಂಪೂಚಿಯಾ ದೇಶಗಳು ಸಹ ಈ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡವು. ಈಗ ಎಎಸ್‍ಈಎಎನ್ (ಅಸಿಯಾನ್) ಸಂಘ ಹತ್ತು ಸದಸ್ಯರನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲ ರಾಜಕೀಯ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಈ ಸಂಘದ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಒಂದು ದೇಶದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದು ದೇಶದ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿತು. ಈಗ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಒಂದು ಸ್ಥಿರವಾದ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಹೂಡಿಕೆದಾರರ ಆಕರ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಯುರೋಪಿಯನ್ ಒಕ್ಕೂಟವು ಸಹ ಆರ್ಥಿಕ ಸಹಕಾರವನ್ನು ಸಂಸ್ಥೆಯೊಡನೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನವು ಸಹ ಎಎಸ್‍ಈಎಎನ್(ಅಸಿಯಾನ್)ದ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಂದಿಗೆ ಒಡಂಬಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ 1944ರ ಏಷ್ಯನ್ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಕ್ಷಿನೋಟ ಹಾಗೂ 1992ರ ಪ್ರಪಂಚದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ವರದಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಆಸಿಯಾನ್‍ದ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾದ ಸಿಂಗಪುರ, ಮಲೇಷ್ಯ, ಥೈಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಇಂಡೊನೇಷ್ಯಗಳ ತಲಾವಾರು ನಿವ್ವಳ ಉತ್ಪಾದನೆ 1000ರಿಂದ 17000 ಡಾಲರ್‌ಗಳವರೆಗೆ ಏರಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವಾರ್ಷಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ದರವೂ ಸಹ ಶೇ. 4.5 ರಿಂದ ಶೇ. 6.5 ಹೆಚ್ಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಿಂದಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸ್ಪರ್ಧೆಯನ್ನು ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಮಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿವೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸೇನಾ ಕೂಟ: ಈ ಸೇನಾ ಕೂಟವು ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟರ ಭೀತಿಯಿಂದ ಜನ್ಮ ತಾಳಿದ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ. ಕೆಂಪು ಚೀನ ಸ್ಥಾಪನೆಯೊಡನೆ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮತಾವಾದದ ಹಬ್ಬುವಿಕೆಯ ಭಯ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ರಕ್ಷಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಮುಂದಾದವು. ಪ್ರಥಮವಾಗಿ 1954ರಲ್ಲಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಗಳ ನಡುವೆ ಸೈನಿಕ ಸಂದಾಯದ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ವಿಯಟ್ನಾಂನಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರ ಪ್ರಭಾವ ಇಳಿಮುಖವಾದಂತೆ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಸೈನಿಕ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಅಮೆರಿಕ ಸಲಹೆ ನೀಡಿತು. ಭಾರತ, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಶ್ರೀಲಂಕ ಮತ್ತು ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇತರೆ ಏಷ್ಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಈ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದವು. ಫಿಲಿಪ್ಪೈನ್ಸ್ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಮನಿಲಾದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸಭೆ ಸೇರಿ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸೇನಾ ಕೂಟ ರಚಿಸಿಕೊಂಡವು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಹಿ ಮಾಡಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂದರೆ ಅಮೆರಿಕ, ಬ್ರಿಟನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ನ್ಯೂಜೀಲೆಂಡ್, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಥೈಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಫಿಲಿಪ್ಪೈನ್ಸ್. ಈ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶವೆಂದರೆ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಸರಕಾರಗಳ ಹಬ್ಬುವಿಕೆಯನ್ನು ತಡೆಯುವುದಾಗಿದೆ. 1960–61ರ ಲಾವೋಸ್ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನೊಡನೆ ಸೀಟೋ ಸೇನಾಕೂಟದ ಪತನವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಹಾಗೂ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ದೂರ ಉಳಿದವು. ವಿಯಟ್ನಾಂನಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಸರ್ಕಾರದ ಸ್ಥಾಪನೆ ಹಾಗೂ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪ್ರಭಾವ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದವು. ಈ ಭಾಗದ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಪರಮಶ್ರೇಷ್ಠ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾಗಿದ್ದ ಅಮೆರಿಕ ಹಾಗೂ ರಷ್ಯಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ರಾಜಕೀಯ ಅಸ್ಥಿರತೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಆಗ್ರ: ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ, ಪಟ್ಟಣ. ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ತಾಜ್‍ಮಹಲ್ ಇರುವ ನಗರ. ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಯಮುನಾ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿಗೆ 320 ಕಿಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 36,11,301. ಅಕ್ಬರ್ ಇದನ್ನು ಊರ್ಜಿತಗೊಳಿಸಿ (1566) ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಇಲ್ಲಿ ಅಲಿಘರ್ ಮುಸ್ಲಿಂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ. ಇದು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣ, ವಾಣಿಜ್ಯಕೇಂದ್ರ, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಹಿಟ್ಟಿನ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಕಲಾತ್ಮಕವಾದ ಉಣ್ಣೆಯ ಜಮಖಾನಗಳು ಇಲ್ಲಿಂದ ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಚರ್ಮದ ಸಾಮಾನುಗಳಿಗೂ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಅಮೃತಶಿಲೆಯ ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸ, ಬೆಳ್ಳಿಯ ಎಳೆಗಳ ನೆಯ್ಗೆಗಳಿಗೆ ಇದು ಹೆಸರುವಾಸಿ.

ಆಗ್ರ ನಗರ ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ಥಳ. ಸಿಕಂದರ್ ಲೋದಿ 1504ರಲ್ಲಿ ಈ ನಗರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಇದನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ. ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕೋಟೆಯನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಮುಂದೆ ಮೊಗಲ ಬಾದಶಹನಾದ ಬಾಬರ್ ಇದನ್ನು ಗೆದ್ದು ಹಳೆಯ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಮೀ ಮಸೀದಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ತರುವಾಯ ಇದು ಅಕ್ಬರ್, ಜಹಂಗೀರ್, ಷಹಜಹಾನ್ ಮೊದಲಾದ ಮೊಗಲ ಬಾದಶಹರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅಕ್ಬರ್ ಈ ನಗರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ರಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಕಲ್ಲಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಈ ಕಟ್ಟಡಗಳ ರಚನೆ ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು.

ತಾಜಮಹಲ್

ಈತ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಮೋತಿಮಸೀದಿ ಒಂದು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕಲಾಕೃತಿ. ಷಹಜಹಾನ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಮಮತಾಜಳ ಸ್ಮರಣೆಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ತಾಜಮಹಲ್ ಎಂಬ ಶಿಲಾಕೃತಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ, ಅದ್ಭುತ ಕಲಾಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಬಾಬರ್ ಮತ್ತು ಹುಮಾಯೂನರ ಕಾಲದ ಮಸೀದಿಗಳು ಈಗ ಹಾಳಾಗಿವೆ. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.;ಎಸ್.ಎಂ.ಎಚ್.)

ಆಜಿಮ್‍ಘರ್: ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ ಉ.ಅ. 20^0–26^0, ಪೂ.ರೇ. 80^0–82^0. ವಾರಣಾಸಿಯಿಂದ 85 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಟೊನ್ಸ್ ಉಪನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಬಹುಜನ ವ್ಯವಸಾಯದಿಂದ ಜೀವಿಸುತ್ತಾರೆ. 1665ರಲ್ಲಿ ಮೊಗಲರ ಸಾಮಂತ ಆಜಂಖಾನ್ ಈ ನಗರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಅದಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶ ರಜಪೂತರ ವಶದಲ್ಲಿತ್ತು. ಈಗ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪುರಾತನ ಕೋಟೆಯೂ ಒಂದು ಕಲಾಭವನವೂ ಎರಡು ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇವೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಆಡಮ್ ಶಿಖರ: ಶ್ರೀಲಂಕದಲ್ಲಿ ಕೊಲಂಬೊದಿಂದ 72 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿದೆ, (ಉ.ಅ. $6^0.55'$–ಪೂ.ರೇ. $80^0.30'$) ಹಟ್ಟನ್ ಮತ್ತು ರತ್ನಪುರಿ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ತಲುಪಬಹುದು. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಎತ್ತರ 2280 ಮೀ. ಅಗಲ 22.2 ಮೀ. ಉದ್ದ 7.2 ಮೀ. ಇಲ್ಲಿ 1.6 ಮೀ ಉದ್ದ 0.75 ಮೀ ಅಗಲವಿರುವ ಪಾದಮುದ್ರೆ ಇದೆ. ಇದನ್ನು ಬೌದ್ಧರು, ಮುಸ್ಲಿಮರು, ಹಿಂದೂಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬುದ್ಧ, ಆಡಮ್, ಶಿವ–ಇವರ ಪಾದವೆಂದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಬೌದ್ಧರ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದು ಪವಿತ್ರ ಯಾತ್ರಸ್ಥಳವೆನಿಸಿದೆ. (ಪಿ.ಜಿ.)

ಆಡಿಸ್ ಅಬಾಬಾ: ಇಥಿಯೋಪಿಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,200,186 (2002). ಮಧ್ಯ ಇಥಿಯೋಪಿಯದ ಎನ್‍ಟೊಟೊ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿದೆ. (ಉ.ಅ. $9^0 1'$, ಪೂ.ರೇ. $38^0 56'$). ಆಡಿಸ್ ಅಬಾಬಾ ಎಂದರೆ ಹೊಸ ಹೂ ಎಂದರ್ಥ. ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಎರಡನೆಯ ಮೆನಲಿಕ್ ಈ ನಗರವನ್ನು 1887 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. 1889 ರಲ್ಲಿ ಇದು ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. ಆತ ನೆಡಿಸಿದ 2,000 ನೀಲಗಿರಿ ವೃಕ್ಷಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಬಹುಜನರ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್. ಇಟಲಿ ಸೈನ್ಯ 1936 ರಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. 1941ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮತ್ತು ಇಥಿಯೋಪಿಯ ಪಡೆಗಳು ವಾಪಸ್ಸು ಪಡೆದುವು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಜಿಬೂತಿಗೆ ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. 19 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಅಕೇಕಿ ಸರೋವರದಿಂದ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಸರಬರಾಜಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಫಿ, ತಂಬಾಕು, ಚರ್ಮ ಮುಂತಾದುವು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಲಘು ಉದ್ದಿಮೆಗಳೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ. ಅನೇಕ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಘಟನೆಗಳ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ಆಫ್ರಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಏಕತೆಯ ಸಂಘಟನೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಇಲ್ಲಿದೆ. (ಎಸ್.ಸಿ.ವಿ.)

ಆದರ್ಶ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಆದರ್ಶ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಅನುಕೂಲವಾದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅಲ್ಲಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೊಳಪಟ್ಟು, ಅತ್ಯಧಿಕ ತಲಾ ಹುಟ್ಟುವಳಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಅದರಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ಜೀವನ ನಡೆಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಸು. 60 ಮಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೊಂದಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯು 30 ಮಿ.ಗೆ ಇಳಿದರೆ ಅನೇಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೇವಾ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿತ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಜೀವನಮಟ್ಟವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ

ಜನಸಂಖ್ಯೆಯು 60 ಮಿ.ದಿಂದ 90 ಮಿ.ಗೆ ಏರಿದರೆ ಪ್ರಚಲಿತ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ನಡೆಸುವ ಜೀವನಮಟ್ಟವನ್ನು ನಡೆಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆದರ್ಶ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಗಾತ್ರವು ಈ ಎರಡೂ ಮಿತಿಗಳ ನಡುವೆ ಅಡಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ಜೀವನ ನಡೆಸಲು ಸಹಾಯಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅದು 55 ಮಿ. ಆಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ 65 ಮಿ. ಅಥವಾ ಇನ್ನಾವುದೋ ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆಯಾಗಿರಬಹುದು. (ಎಸ್.ಐ.ಬಿ.)

ಆದಾನ ಮತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ: ಆದಾನ ಮತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿ ತಂತ್ರವನ್ನು ವೆಸ್ಸಿಲಿ ಎಂ. ಲೀಯಾಂಟೀಫ್‌ರವರು 1951ರಲ್ಲಿ ಪರಿಚಯಿಸಿದರು. ಇವರು ಆದಾನ ಮತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿ ತಂತ್ರವನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಂತರ ಸಂಬಂಧ, ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಕೀರ್ಣತೆ ಹಾಗೂ ಬೇಡಿಕೆ ಮತ್ತು ನೀಡಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಿರತೆ ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲು ಬೇಕಾಗುವ ಅಗತ್ಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅರಿಯಲು ಈ ತಂತ್ರವನ್ನು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿ ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಆದಾನ ಮತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿ ತಂತ್ರ ಅಥವಾ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಅಂತರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಎಂದು ಸಹ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ವೆಸ್ಸಿಲಿ ಲೀಯೊಂಟೀಫ್‌ರವರು ಆದಾನ ಮತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಶ್ನಾತೀತ ಕರ್ತೃ ಆಗಿದ್ದಾರೆ.

ಆದಾನ ಮತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಅಥವಾ ಅಂತರಿಕ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರ ಅವಲಂಬನೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಗುಣಾತ್ಮಕ ಅಂತರ ಅವಲಂಬನೆ ಮತ್ತು ಅಂತರ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿರುವ ಯಾವುದೇ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ನಡುವಿನ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಇದು ಯಾವುದೇ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸಮೀಕರಣದ ಮೂಲಕ ಸಾದರಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಸೈಮನ್ ಕುಜ್ನೆಟ್ಸ್‌ರವರ ಪ್ರಕಾರ ಆದಾನ ಮತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯು ಆರ್ಥಿಕ ರಚನೆ ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತೀರ ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಆರ್ಥಿಕ ರಚೆನೆಗೆ ಒತ್ತುಕೊಟ್ಟಿರುವ ಒಳನೋಟವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದಾನ ಮತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯೂ ಆರ್ಥಿಕ ಅಂತರ ಅವಲಂಬನೆಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ನೀಡಿಕೆ ಮತ್ತು ಬೇಡಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಿರತೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದಾನ ಮತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಂತರ ಅವಲಂಬನೆ ಮತ್ತು ಅಂತರ ಸಂಬಂಧಗಳ ಇಡೀ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದಾನಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಅರ್ಥಿಕತೆಯನ್ನು ಸ್ಥಿರತೆಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಕಬ್ಬಿಣ ಆದಾನವಾದರೆ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕಬ್ಬಿಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಆದಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದು ಕನಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದ ಕಬ್ಬಿಣ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲುಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಆದಾನ ಮತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಆದಾನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ–

1) ಆದಾನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ನೇರವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

2) ಇದು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಯಾಗಿದ್ದು, ವೆಲ್‌ರಸ್ ಮತ್ತು ಪ್ಯಾರೇಟೋರವರುಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ಥಿರತೆಯ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಭಿನ್ನವಾದುದಾಗಿದೆ.

3) ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ಥಿರತೆಯ ಸಂಗತಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ನಿಡಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಆದಾನ ಮತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಭಾಗಶಃ ಸ್ಥಿರತೆಯನ್ನು ಯಾವುದೇ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲು ಅನ್ವಯಿಸಲಾಗುವುದು.

ಆದಾನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಿತವಾಗಿದೆ.

1) ಸಮಗ್ರ ಆರ್ಥಿಕತೆಯನ್ನು ಅಂತರಿಕ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಿಭಾಗ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧ ವಸ್ತುಗಳ ವಿಭಾಗ ಎಂಬುದಾಗಿ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

2) ಯಾವುದೇ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪನ್ನ ಅದೇ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಆದಾನವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಇತರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಆದಾನವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಬೇಡಿಕೆ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆದಾನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲ್ಪಡುವುದು.

3) ಯಾವುದೇ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೈಗಾರಿಕೆಯು ತನ್ನದೇ ಆದ ಒಂದೇ ತೆರನಾದ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ.

4) ಉತ್ಪಾದನಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಸ್ಥಿರ ಪ್ರತಿಫಲಗಳಿರುತ್ತವೆ.

5) ಯಾವುದೇ ಉತ್ಪಾದನಾ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಆದಾನಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿರತೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದು. ಆದಾನಗಳ ಬಳಕೆಯ ಪ್ರಮಾಣವು ಉತ್ಪನ್ನದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿ ವಿಭಾಗದ ಅಥವಾ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಆದಾನ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಗುಣಕಗಳು ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಆದಾನ ಮತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಮಿತಿಗಳು

1) ಆದಾನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯು ಅಸಹಜ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರತಿಫಲಗಳು ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದಾನ ತಂತ್ರಗಳು ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಾನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರತಿಫಲಗಳು ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದನಾ ತಂತ್ರಗಳು ಚಲನಾತ್ಮಕ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಹೊಂದುತ್ತಿರುತ್ತವೆ.

2) ಇದು ಆರ್ಥಿಕ ದಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉಪೇಕ್ಷೆಮಾಡಿದೆ.

3) ಈ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ತುಂಬ ತಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿದ್ದು ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಕೊರತೆ ಕಂಡುಬರುವ ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

4) ಆದಾನ ಮತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾದರಿಯು ಉತ್ಪಾದನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿನ ಅಡತಡೆಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಫಲಗಳಲ್ಲಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಉಪಯೋಗಗಳು: 1) ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಬೇಕಾಗುವ ಅಗತ್ಯ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಅಂದರೆ ಆದಾನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಪಟ್ಟಿಯು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಒಳರಚನಾ ಸಂಬಂಧಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗಿದೆ.

2) ಇದು ಅಂತರ ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಅಂತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಹಾಗೂ ಸಮತೋಲನವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುತ್ತದೆ.

3) ಇದನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಸಾಧನವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

4) ಇದನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯವನ್ನು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲು ಸಹ ಬಳಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

5) ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಆಮದು ಮಟ್ಟ ಹಾಗೂ ಅಂತಿಮ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲು ಆದಾನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ತಂತ್ರವನ್ನು ಬಳಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

6) ಯಾವುದೇ ಆರ್ಥಿಕತೆಯು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉತ್ಪಾದನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ತಲಪಲು ವಿವಿಧ ಆರ್ಥಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಸಮರ್ಪಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಹಂಚಿಕೆ ಮತ್ತು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಆದಾನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ತಂತ್ರವನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

7) ಇದನ್ನು ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಪರಿಣತಶ್ರಮದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಮೌಲ್ಯೀಕರಿಸಲು ಸಹ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು.

8) ಯಾವುದೇ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ನೇರ ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಿಕೆ ಮತ್ತು ಶ್ರಮದ ಆಮದಿನ ಅಗತ್ಯ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಅಗತ್ಯದ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲು ಸಹ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು.

9) ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಆದಾನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಯೋಜನೆಗಳ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ರಚಿಸಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯೋಜನೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. (ಟಿ.ಎಂ.ಎಂ.)

ಆದಿಚುಂಚನಗಿರಿ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಮಂಡ್ಯಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾಗಮಂಗಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬೆಳ್ಳೂರಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 967 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಗಿರಿ ಪ್ರಕೃತಿಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ತವರು. ದಟ್ಟವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿನಿಂತಿರುವ ಕಾನನವನ್ನು ಹಾದು ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಏರಿದರೆ ಅನ್ನದಾನಿ ಮಠ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ.

ಚುಂಚನಗಿರಿ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಪ್ರವಾಸಿಕ್ಷೇತ್ರ. ಇಲ್ಲಿನ ಗವಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಬಂಡೆಗಳನ್ನೇರಿ ಹೋಗುವುದೊಂದು ಸಾಹಸ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸಮೀಪದ ಕೂಡುಬಂಡೆ ಮೂರುಬಾರಿ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ. ಮೇದರಗುಡ್ಡದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ಕೂಗು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿ ಬೆಟ್ಟದ ನೆತ್ತಿಯಿಂದಲ್ಲೋ ಕೇಳಿಬರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರಭಾಗದ ಹನುಮಾನ ಕಣಿವೆ ಗಿರಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದ ರಮ್ಯನೋಟವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಆದಿಚುಂಚನಗಿರಿ ಪವಿತ್ರಕ್ಷೇತ್ರವೆಂತೋ ಅಂತೆಯೇ ಮಠ, ದೇವಾಲಯ, ನಾಗ ಚಾವಡಿ, ಭೈರವನ ಗುಡಿ ಮತ್ತು ನಾನಾರೀತಿಯ ನಿಸರ್ಗದ ಅದ್ಭುತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳವೂ ಆಗಿದೆ. ಇದೊಂದು ನವಿಲುಧಾಮವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಪಿ.)

ಆದಿಜೀವಯುಗ: ಭೂವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸು. 600 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಿಂದ 1850 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳವರೆಗಿನ ಹಿಂದಿನಕಾಲ. (ಪ್ರೊಟೆರೊಜೋಯಿಕ್ ಈರ); ಆರ್ಷೇಯ (ಆರ್ಕಿಯನ್) ಮತ್ತು ಪುರಾತನ ಜೀವ ಯುಗಗಳ (ಪೇಲಿಯೊಜೋಯಿಕ್ ಈರ) ನಡುವಿನ ಯುಗ. ಆದಿಜೀವಯುಗ ಕೊನೆಗೊಂಡೊಡನೆ (ಅಂದರೆ ಸುಮಾರು 600

ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ) ಪುರಾತನ ಜೀವಯುಗದ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಲ್ಪ (ಇಪಾಕ್) ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆಗ ರೂಪುಗೊಂಡ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳ ತಳದಲ್ಲಿರುವ ಅಗಾಧ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಭೂಮಿಯ ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲದ ಸುಮಾರು ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಜೀವಾವಶೇಷರಹಿತವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸಂಚಯನಗೊಂಡಿರುವ ಶಿಲಾರಾಶಿಗಳಿಂದ ಕಾಲವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಪ್ರೀ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲಾರಾಶಿಯನ್ನು ಕೆಳಭಾಗ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಭಾಗ ಎಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಬಹುದು. ಕೆಳಭಾಗ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗ್ರ್ಯಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ನೈಸ್ ಮುಂತಾದ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಿಂದಲೂ, ರೂಪಾಂತರಪಡೆದ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಮೇಲ್ಭಾಗ ಬಹುಭಾಗ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಆಗಿದೆ. ಈ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು ನೊರಜುಶಿಲೆ, ಪೆಂಟೆ ಶಿಲೆ, ಮರಳ ಶಿಲೆ, ಜೇಡು ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣ ಶಿಲೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ಪದರ, ನಕಲ ಪದರ ಮುಂತಾದ ಸಾಗರ ಶಿಲಾ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಆರ್ಷೇಯ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯವೆಂದೂ, ಮೇಲ್ಭಾಗಕ್ಕೆ ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಇದು ಅಮೆರಿಕ ದೇಶದ ಅಲ್‌ಗಾಂಕಿಯನ್ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಸಮವಾದುದು. ಕಡಪ ಮತ್ತು ವಿಂಧ್ಯ ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳು ಈ ಸಮುದಾಯದ ಭಾಗಗಳು. ಇದು ಆದಿ ಜೀವಯುಗದ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯ. ಆದಿ ಜೀವಯುಗದ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮ ಆದರ್ಶ ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಸಾವಿರಾರು ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರವಿರುವ ಶಿಲಾಪದರಗಳ ಗುಂಪು. ಇವಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಆರ್ಷೇಯ ಯುಗದ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಗಳಿಗೂ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಅನನುರೂಪತೆ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಈವಾರ್ಕೀಯನ್ ಅನನುರೂಪತೆಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಕಾಲದ ಶಿಲಾರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕ ಅನನುರೂಪತೆಗಳಿವೆ. ಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪದ ಕಾರ್ಯಗಳು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಪುನರಾವರ್ತಿಸಿರುವುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳು ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಶಿಥಿಲೀಕರಣ ಮತ್ತು ಶಿಲಾಸಂಚಯನ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದಲೇ ರೂಪುಗೊಂಡುವು. ಆದರೆ ಇವು ಜೀವಾವಶೇಷ ರಹಿತ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಗಳು ಇದ್ದುವು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಹಜವಾದ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳಿಂದ ಇಂಥ ಜೀವಿಗಳಿದ್ದುವೆಂದು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸಬಹುದು.

ಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪರಾಶಿಯನ್ನು ವರ್ತಮಾನಕಾಲದ ಭೂ ಇತಿಹಾಸದ ಆದಿಯವರೆಗೆ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಿದರೆ ಜೀವವೃಕ್ಷ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದ ಆದಿಯವರೆಗೆ ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಾವಶೇಷದ ಕುರುಹೇ ಇಲ್ಲ. ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಜೀವಾವಶೇಷಗಳು ಜೀವವೃಕ್ಷದ ಪ್ರಾರಂಭ ಕಾಲದವಲ್ಲ ಎಂಬುದು ನಮಗೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದ ಜೀವರಾಶಿ ಬಹು ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದು ಬೆನ್ನೆಲುಬಿಲ್ಲದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಲು ಜೀವಿ ಬಹುಕಾಲದವರೆಗೆ ಸತತವಾಗಿ ವಿಕಾಸಹೊಂದಿದ ಅನಂತರವೇ ಸಾಧ್ಯ. ಅಂದರೆ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದಿಂದ ಈಗಿನವರೆಗೆ ಕಾಲಾವಧಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಎಷ್ಟೇ ಆದರೂ ಜೀವರಾಶಿ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಬಹಳ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಇದ್ದು ಅಧಿಕ ವಿಕಾಸ ಹೊಂದಿರಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ನಿರ್ಧರಿಸುವರು.

ಆದಿಜೀವಯುಗದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಗಳು ಇದ್ದುವೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನಮಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರ ದೊರಕಿದೆ. ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ನಿಕ್ಷೇಪ, ಗ್ರಾಫೈಟ್, ಇಂಗಾಲಾಂಶ, ಗ್ಲಾಕೊನೈಟ್ ಪಟ್ಟಿಯಿರುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ನಿಕ್ಷೇಪ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಮುಂತಾದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಜೀವಿಗಳು ಇರುವುದನ್ನು ಸಾರುತ್ತವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣಗಳು. ಈ ಕಾಲದ ಸುಣ್ಣ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾಗವಾದರೂ, ಜೀವಿಗಳ ಅದರಲ್ಲೂ ಆಲ್ಗೇ ಎಂಬ ಸಸ್ಯಗಳ ಬೆಳೆಯಣಿಗೆಯಿಂದ ಆದಂಥವು ಎಂದು ಕೆಲವರ ವಾದ. ಆದರೆ ಈ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಲ್ಗೇಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಜೀವಿಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದ ಆದಂಥವೋ ಅಥವಾ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಆದಂಥವೋ ಎಂಬ ಶಂಕೆ ಇನ್ನೂ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಕಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಗ್ರ್ಯಾಫೈಟ್ ಶಿಲೆ ಬಳ್ಳಿ ಬಳ್ಳಿಯಾಗಿಯೂ ಕಣವಾಗಿಯೂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕೆನಡ ದೇಶದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ ಜೆ. ಡಬ್ಲ್ಯು. ಡಾಸನ್ ಗ್ರ್ಯಾಫೈಟ್ ಪದರವನ್ನು ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಕಾಲದ (ಇಂಗಾಲಯುಗ) ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಪದರಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಇಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದ ಇಂಗಾಲಾಂಶ ಜೀವಿಗಳ ಮೂಲಕ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿರುವನು. ಆದರೆ ಯಾವುದೇ ಗ್ರಾಫೈಟ್ ಶಿಲೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ಅದು ಜೀವಿ ಜನಿತವೆಂದು ನಿಖರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಪದರವಿರುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟರೈಟ್‌ಗಳೂ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ಜೀವಿಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡವೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ ಯಾವ ನಿಕ್ಷೇಪವೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹೀಗೆಯೇ ಆದುದು ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅವು ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿಯೂ ರೂಪುಗೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಆದಿಜೀವಯುಗದ ಶಿಲಾಸಮೂಹಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಾವಶೇಷಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಕೆಲವು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ಬಹಳ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ. 1858ರಲ್ಲಿ ಲೋಗಾನ್, ಕೆನಡದ ಲಾರೆನ್ಷಿಯನ್ ನೈಸ್ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕುತೂಹಲಕರ ಖನಿಜ ಶೇಖರಣೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಸರ್‌ಪೆಂಟೈನ್ ಎಂಬ ಖನಿಜಗಳು ಒಂದರಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಅನೇಕ ಸ್ತರಗಳಾಗಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಕ್ಯಾಲಸೈಟ್ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿಯೂ ಸರ್‌ಪೆಂಟೈನ್ ಗೂಡುಗಳನ್ನು ತುಂಬಿದಂತಿದ್ದುವು. ಇಂಥ ರಚನೆ ಖನಿಜದಲ್ಲಿರುವುದು ಬಹಳ ವಿರಳ. ಆದುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಜೀವಿ ಸಂಬಂಧವಿರಬೇಕೆಂದು ಲೋಗನ್ ನಿರ್ಧರಿಸಿದ. ಇದರ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಗಳನ್ನು ಡಬ್ಲ್ಯು. ಬಿ. ಕಾರ್ಪೆಂಟ್ ವರದಿ ಮಾಡಿದ.

1885ರಲ್ಲಿ ಜೇಮ್ಸ್ ಹಾಲ್ ಆದಿಜೀವಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆಕೋಸಿನಂಥ ರಚನೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಣಿಯ ಅವಶೇಷವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟು ಅದನ್ನು ಕ್ರಿಪ್ಟೋಜೋವಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ. ಇದೇ ರೀತಿಯ ರಚನೆ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಗೋಬಿ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ವರದಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ರಚನೆಗಳು ಆಲ್ಗೇ ಎಂಬ ಸಸ್ಯದ ಅವಶೇಷವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಭಾರತದ ಕಡಪ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸುಣ್ಣ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ರಚನೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಜೀವಕಣ ರಚನೆಗಳು ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಜೀವಾವಶೇಷಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟ. ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ರೀತಿಯ ರಚನೆಗಳನ್ನು ರಾಸಾಯನಿಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. (ಎಂ.ಆರ್.ಎಸ್.)

ಆದಿಮಾನವ: ಮಾನವನ ಉಗಮ ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಆಗಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಮಾನವ ಈಗಿನ ರೂಪಿನಲ್ಲೇ ಹುಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಆತ ಹಲವು ಅವಸ್ಥಾಂತರಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರಬೇಕು. ಅವನ ಪೂರ್ವಜರು ಯಾರು, ಅವನ ಮೂಲಸ್ವರೂಪ ಹೇಗಿತ್ತು ಎಂಬುವು ಜಟಿಲ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಾಗಿವೆ. ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ವಿಕಾಸವಾದದ ಫಲವಾಗಿ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಜೀವಿಗಳು ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಮೇಲೆ ಮಾನವನ ಪೂರ್ವಜರು ವಾನರಕುಲದವರಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಒಂದು ವಾದವಿತ್ತು. ಕಾರಣ ವಾನರ ಮಾನವನ ತೀರ ಸಮೀಪ ಬಂಧುವಾಗಿರುವುದು. ಆದರೆ ಮಾನವ ನೇರವಾಗಿ ವಾನರಕುಲದಿಂದ ಅವಸ್ಥಾಂತರ ಹೊಂದಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಮಾನವನಿಗೂ ವಾನರಗೂ ಮೂಲ ಈಗ ಅಳಿದು ಹೋಗಿರುವ ಬೇರೆ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದೂ ತಜ್ಞರ ಮತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಣಿ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನವನನ್ನು ಸೇರ್ಪಡಿಸಿರುವ ಆ ಕೊಂಡಿಯನ್ನು (ಮಿಸ್ಸಿಂಗ್ ಲಿಂಕ್) ಅರಸುವುದರಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಪೂರ್ಣಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ.

ಆದಿಮಾನವ ಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಎಲ್ಲಿ ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಭೇದವಿದೆ. ಅವನು ಹುಟ್ಟಿದುದು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕೆಲವು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈ ಉಗಮ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಾಗಿರಬೇಕೆಂದೂ (ಮಿಯೊಸೀನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಕನ್‌ಸಲ್ ಎಂಬ ಜೀವಿಯೊಂದಿತ್ತು; ಇದು 0.6 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದ್ದು, ಕಾಲುಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರ ನಡೆದು ಕೈಗಳನ್ನು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸಿತ್ತು; ತೋಳುಗಳು ತುಂಡಾಗಿದ್ದವು; ಮಿದುಳು ಕೋತಿಗಳ ಮಿದುಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮಗೊಂಡಿತ್ತು) ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಾಗಿರಬೇಕೆಂದೂ ವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಮಾನವನ ಉಗಮ ಒಂದೇ ಕಡೆಯಲ್ಲಾಯಿತೇ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ, ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತೇ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಅದು ಹೇಗಿದ್ದರೂ ಮಾನವ ಜನಿಸಿದುದು ಪೂರ್ವಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿಯೇ ಹೊರತು ಪಶ್ಚಿಮಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಲ್ಲ ಎಂಬುದು ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿದೆ.

ಮಾನವ ನೇರವಾಗಿ ನಿಂತು ತನ್ನ ಎರಡು ಪಾದಗಳಿಂದಲೇ ನಡೆಯಬಲ್ಲ ಮತ್ತು ಓಡಬಲ್ಲ–ಇದೇ ವಾನರಗೂ ಮಾನವನಿಗೂ ಇರುವ ಮೂಲ ವ್ಯತ್ಯಾಸ. ಕಾಲಿನ ಹೆಬ್ಬೆರಳುಗಳು ಇತರ ಬೆರಳುಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಲಾರವು. ಪಾದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೆಲಕ್ಕೂರುತ್ತದೆ. ದವಡೆಗಳು ಹಗುರವಾಗಿ ದುಂಡಗಿವೆ. ಹಲ್ಲುಗಳು ವಿಶಾಲವಾದ ಕಮಾನಿನಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ನೆಟ್ಟಗೆ ಎದೆ ಚಾಚಿ ನಡೆಯುವ ಅವನ ನಿಲುವಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ತಲೆಯ ಬುರುಡೆಯ ಕಾಂಡೈಲ್ ಮತ್ತು ಬೆನ್ನುಮೂಳೆ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಬೆನ್ನುಮೂಳೆ 8ರ ಆಕಾರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಶರೀರದ ಪೂರ್ಣಭಾರ ನೇರವಾಗಿ ಕಾಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇದೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಮಿದುಳಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ವಾನರನ ಮಿದುಳು ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಸು. 350–

500 ಘನ ಸೆಂಮೀ ದೊಡ್ಡದು. ಮಾನವನದಾದರೊ ಸರಾಸರಿ 1,350 ಮತ್ತು 1,500 ಘನ ಸೆಂಮೀ ದೊಡ್ಡದು. ಹಣೆ ಮತ್ತು ಗಲ್ಲದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಮಾನವನಲ್ಲಾಗಿದೆ. ವಾನರಗಳಲ್ಲಿ ಹಣೆ ಮತ್ತು ಗಲ್ಲಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿಲ್ಲ. ಕಪಿಯು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲಿನಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲುದಾದರೂ ಅದು ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ನೇಟ್ಟಗೆ ನಿಲ್ಲುವಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಓಡುವಾಗ ಮುಂದಿನ ಪಾದಗಳ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದೇ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಮಾನವನ ಪೂರ್ವಜರಿಗೂ ನೇರ ನಿಲುವು ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ಅವರು ಎರಡು ಕಾಲುಗಳಿಂದಲೇ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ತಲೆ ಬುರುಡೆಯಲ್ಲಿನ ಮಿದುಳುಕೋಶ, ಆತ ಉಪಯೋಗಿಸಿರಬಹುದಾದ ಉಪಕರಣಗಳು ಆದಿಮಾನವನನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಕಾರಿ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸುವಾಗ ಲಕ್ಷಾಂತರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಇದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಅನೇಕ ಕಡೆ ದೊರೆತಿವೆ. ಇವುಗಳ ಕಾಲವನ್ನೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳ ತಲೆಬುರುಡೆಗಳೂ ಇತರ ಅಸ್ಥಿಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ.

ಇದುವರೆಗೆ ದೊರೆತಿರುವ ಇಂಥ ಅಸ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುವು ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಕೆಲವು ಗವಿಗಳಿಂದ ಬಂದಂಥವು. ಮಾನವನದೆಂಬಂತೆ ಕಾಣುವ ಇಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲಾದ (ಫಾಸಿಲೈಸ್ಡ್) ಮೂಳೆಗಳು ಈ ಪ್ರಾಣಿ ನೇರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲದಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ನೇರವಾಗಿ ನಡೆಯಬಲ್ಲುವಾಗಿದ್ದುವು ಎಂದೂ ಊಹಿಸಬಹುದು. ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾಗಿದ್ದ ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹಿಂದೆಯೇ ಇದ್ದುವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳ ಮಿದುಳು ಮಾತ್ರ ವಾನರ ಮಿದುಳಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳನ್ನು ಆಸ್ಟ್ರಲೋಪಿತಿಕಸ್ (ಮಂಗ–ಮಾನವ) ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಕಾಲದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರಲೋಪಿತಿಕಸ್ ಜೀವಿಗಳ ಉದಯವಾಯಿತು. ಇದರ ತಲೆ ಬುರುಡೆಯ ಕಾಂಡೈಲ್ ಮುಂದೆ ಸರಿದಿದೆ. ಸೊಂಟ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಬೆನ್ನೆಲುಬು S ಬಾಗುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದು 1.2 ಮೀ ಎತ್ತರವಿತ್ತು. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ನೆಟ್ಟಗೆ ನಡೆಯಿತು.

ಆಸ್ಟ್ರಲೋಪಿತಿಕಸ್ ಮಂಗನ ದವಡೆಗಳು ಬಹಳ ಗಾತ್ರವಿದ್ದು ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿದ್ದವು. ಹಲ್ಲುಗಳು ಮನುಷ್ಯನ ಹಲ್ಲಿನಂತೆಯೇ ಇದ್ದವು. ಕೋರೆ ಹಲ್ಲು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿತ್ತು. ಗೋರಿಲ್ಲಾದ ಹಲ್ಲಿನಂತೆ ಉದ್ದವಾಗಿ ಬಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಲ್ಲುಗಳು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕಮಾನಿನಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಇದರ ಮಿದುಳುಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕದು. ಕಣ್ಣಿನ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾಗು ತಲೆಯ ಬುರುಡೆಯ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡವಾದ ಅತಿ ಮಂದವಾದ ಏಣುಗಳಿದ್ದವು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ತಲೆಯ ಚಿಪ್ಪು ಮಂದವಾಗಿ ಭಾರವಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಮಿದುಳುಪೆಟ್ಟಿಗೆ 600 ಘನ ಸೆಂಮೀನಷ್ಟಿತ್ತು. ಅಂದರೆ ಗೋರಿಲ್ಲಾ ಮಿದುಳುಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ದೊಡ್ಡದಾಗಿತ್ತು. ಓಲ್ಡುವಯ್ ಮುಂತಾದ ಕಡೆ ಈ ಮೂಳೆಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲವು ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಉಪಕರಣಗಳು ದೊರೆತಿದ್ದರೂ ಆಸ್ಟ್ರಲೋಪಿತಿಕಸ್ ಪ್ರಾಣಿಯೇ ಅವುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿತ್ತೇ ಎನ್ನುವುದು ಸಂದೇಹ. ಆದರೂ ಇವು ಮಂಗಕುಲಕ್ಕಿಂತ ಮಾನವ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಹತ್ತಿರ ಬರುವುದರಿಂದ ಮಾನವನ ಪೂರ್ವಜರ ಸ್ವರೂಪ ಹೇಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಇವುಗಳಿಂದ ಊಹಿಸಬಹುದು.

ಇದರಂತೆಯೇ ಚೀನದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ಹಲ್ಲುಗಳು ಬೃಹದಾಕಾರದ ಮಂಗಮಾನವನಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದವುಗಳಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯ ದೊಡ್ಡ ಹಲ್ಲುಗಳುಳ್ಳ ದವಡೆಗಳು ಜಾವದಲ್ಲೂ ದೊರೆತಿವೆ. ಇವು ರೂಪ, ಗುಣ, ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಕುಲದ ಕಡೆಗೆ ವಾಲಿವೆಯೇ ಅಥವಾ ವಾನರಕುಲದ ಕಡೆಗೇ ಎನ್ನುವುದು ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿಲ್ಲ.

ಜಾವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಾನವನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜಾತಿಯ ಮೂಳೆಗಳೂ ದೊರೆತಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುವು ದೊಡ್ಡ ಗೊರಿಲ್ಲಾ ಗಾತ್ರದ ಮಾನವನಿಗೆ ಸೇರಿದುವು. ಇದರ ಮೂಳೆಗಳು ಹಾಂಕಾಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದವು. ಇದನ್ನು ಜೈಗಾಂಡೊಪಿಥಿಕಸ್ ಎಂಬ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ವೈಡನ್ ರಿಚ್ ಎಂಬುವನು ಇದನ್ನು ಪಿತಿಕ್ಯಾಂತ್ರೋಪಸ್‌ಗಳ ಜನಕನೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಬಹಳ ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಜೀವಿಯೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದರ ದವಡೆ ಗೊರಿಲ್ಲಾ ದವಡೆಗಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡದು; ಹಲ್ಲುಗಳು ಗೊರಿಲ್ಲಾ ಹಲ್ಲುಗಳನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚು ಹೋಲುತ್ತವೆ.

ಪಿತಿಕ್ಯಾಂಥ್ರೊಪಸ್ ಅಥವಾ ಜಾವ ಮಾನವ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಮಂಗ ಮಾನವನ (ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದವ) ಮೂಳೆಗಳನ್ನು ಡುಬಾಯಿಸ್ ಡಚ್ ಡಾಕ್ಟರ್ ಜಾವದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಇವುಗಳ ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಈ ವಿಷಯಗಳು ತಿಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಜಾವ ಮಾನವ ಸು. 1.7 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದ್ದ. ನೇರವಾಗಿ ನಡೆಯಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದರೂ ತಲೆ ಅಷ್ಟು ನೇರವಾಗಿ ಎತ್ತಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತಲೆಯ ಚಿಪ್ಪು ತುಂಬ ದಪ್ಪವಾಗಿಯೂ ಭಾರವಾಗಿಯೂ ಇತ್ತು. ಕಪಿಯ ಮಿದುಳಿಗೂ ಈಗಿನ ಮಾನವನ ಮಿದುಳಿಗೂ ನಡುವಿನ ಗಾತ್ರದ ಮಿದುಳಿತ್ತು (778–1,100 ಘನ ಸೆಂಮೀ). ದಪ್ಪ ಹಲ್ಲು, ದೊಡ್ಡ ದವಡೆ, ಕಿರುಹಣೆ, ಅತಿಯಾಗಿ ಮುಂಚಾಚಿದ ಹುಬ್ಬುಮೂಳೆ, ಕಿರುಕದಪು–ಇದು ಅವನ ಮುಖದ ಆಕಾರ. ಈ ಜಾವ ಮಾನವ ಉಪಯೋಗಿಸಿರಬಹುದಾದ ಉಪಕರಣಗಳು ಅವನ ಮೂಳೆಗಳೊಂದಿಗೆ ದೊರೆತಿಲ್ಲ.

ಸುಮಾರು ಇವನ ಕಾಲಕ್ಕೇ ಸೇರಿದ್ದು ಇವನನ್ನೇ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುವ ಚೀನ ಮಾನವ (ಸಿನಾನ್‌ತ್ರೋಪಸ್ ಪಿಕಿಸಿನೆಸ್) ಪೀಕಿಂಗ್ ಬಳಿಯ ಚುಕೋಟಿನ್ ಗವಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಇವನು ಜಾವ ಮಾನವನಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಧಡೂತಿಯಾಗಿದ್ದ. ಅವನಿಗಿಂತ ನೇರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ತಲೆಬುರುಡೆ ಜಾವ ಮಾನವನ ತಲೆಬುರುಡೆಯನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತಿದ್ದರೂ ಮಿದುಳುಕೋಶ ಸ್ವಲ್ಪ ದೊಡ್ಡದಾಗಿತ್ತು (1,300 ಘನ ಸೆಂಮೀ). ಮುಖವು ಜಾವ ಮಾನವನಷ್ಟು ರೂಕ್ಷವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಆದಿಮಾನವ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅವನ ಮೂಳೆಗಳು, ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಉಪಕರಣಗಳು, ಇತರ ಸಲಕರಣೆಗಳು ದೊರೆತಿರುವುದರಿಂದ ಅವನ ಜೀವನ ವಿಧಾನ, ಆಹಾರ ಮುಂತಾದುವು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಆತ ಬೆಂಕಿಯ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಆಹಾರ ಬೇಯಿಸುವುದನ್ನೂ ತಿಳಿದಿದ್ದ. ಕಲ್ಲನ್ನು ಚಕ್ಕೆ ಎಬ್ಬಿಸಿ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಗವಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋಳ, ಕಾಡುನಾಯಿ, ನರಿ, ಕರಡಿಗಳ ಮೂಳೆಗಳೂ ದೊರೆತಿವೆ. ಅವುಗಳು ಆಗಾಗ ಅವನ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುವೊ ಅಥವಾ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅವನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದನೊ ತಿಳಿಯದು. ಜಿಂಕೆ, ಕುರಿ, ಎಮ್ಮೆ, ಕಾಡುಕೋಣ, ಒಂಟೆ, ರೈನೋ, ಉಷ್ಟ್ರಪಕ್ಷಿ, ಆನೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಮೂಳೆಗಳನ್ನು ಸೀಳಿ ಹಾಕಿರುವುದರಿಂದ ಆತ ಅವುಗಳನ್ನು ಆಹಾರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಖಚಿತ. ಮನುಷ್ಯನ ಮೂಳೆಗಳೂ ಸೀಳಿ ಬಿದ್ದಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆತ ನರಭಕ್ಷಕನೂ ಆಗಿದ್ದನೆ ಎಂಬ ಸಂದೇಹ ಬರುತ್ತದೆ. ಆತನಂಥವರೆ ಮುಂದೆ ವಿಕಾಸಗೊಂಡು ಆಧುನಿಕ ಮಂಗೋಲ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಚೀನ ಮಾನವರಾದರೇ? ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಇವರೆಲ್ಲ ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕೈದು ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಆದಿಮಾನವರು. ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೂ ಸರಿ ಸುಮಾರು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಆದಿಮಾನವರ ಎಲುಬುಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಜರ್ಮನಿಯ ಹೈಡೆಲ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಬೃಹದ್ಗಾತ್ರದ ದವಡೆಯೇ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಮಾನವನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಕುರುಹು. ಇದು ಪೀಕಿಂಗ್ ಮಾನವನಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಾಚೀನವಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಈಚಿನದಾದ ಬಹುಶಃ ಪೀಕಿಂಗ್ ಮಾನವನ ಸಮಕಾಲಕ್ಕೆ ಬರಬಹುದಾದ ಮತ್ತೊಂದು ತಲೆ ಬುರುಡೆ ಹಂಗರಿಯ ಎರ್ಟೆಸ್ಲೋಲೋಸ್‌ನಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಇದು ಕಪಿಮಾನವನದೇ ಇಲ್ಲವೆ ಪೂರ್ಣ ಮಾನವನದೇ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಓಲ್ಡುವಾಯ್‌ನಲ್ಲಿ ವಲೀಕಿಯವರು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಚೆಲಿಯನ್ ತಲೆ ಬುರುಡೆಯೂ ಪೀಕಿಂಗ್ ಮಾನವನ ಕಾಲಕ್ಕೇ ಸೇರಿರಬಹುದು. ಆಫ್ರಿಕದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಟರ್ನಿಫೈನ್‌ನಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಟರ್ನಿಫೈನ್ ಮಾನವನ ದವಡೆಯ ಕೆಳಭಾಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಚಿಕ್ಕ ಮಗುವೊಂದರ ಬುರುಡೆಯ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು, ಆಶೂಲಿಯನ್ ಶಿಲಾಯುಧಗಳೂ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಇವುಗಳ ಕಾಲ ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಮಧ್ಯಭಾಗವಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜರ್ಮನಿಯ ಸ್ಟೈನ್‌ಹೀಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ತಲೆಬುರುಡೆಯ ಚೂರು ದಪ್ಪ ಚಿಪ್ಪುಳ್ಳದ್ದು; ಹಿಂಭಾಗ ತೀರ ತಗ್ಗಾಗಿಲ್ಲ. ಹಣೆ ಹುಬ್ಬಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮುಂಚಾಚಿದ್ದರೂ ಮುಖದ ರಚನೆ ತೀರ ಪ್ರಾಚೀನವೆನ್ನಲಾಗದು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸ್ವಾನ್ಸ್‌ಕೂಂಬ್‌ನಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ತಲೆಬುರುಡೆಯ ಭಾಗವೂ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿವರ್ತಿತವಾದುದೆಂದು ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ ಈತನ ಮಿದುಳಿನ ಪ್ರಮಾಣ 1,325 ಘನ ಸೆಂಮೀ. ಈತ ಕಲ್ಲು ಕೊಡಲಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಈ ಕೊಡಲಿಗಳು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಚೂಪಾಗಿದ್ದುವು. ಹಾಗೆಯೇ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಫಾನ್ಟೆಷೆವಾಡೆ ಬಳಿಯ ಗವಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ತಲೆಬುರುಡೆಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿದೆ. ಹುಬ್ಬು ಮೂಳೆ ಅಷ್ಟು ದಪ್ಪನಾಗಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ಣ ಮಾನವರೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಇವರೆಲ್ಲ ಅರ್ಹರಾಗಿದ್ದರೇ ಎಂಬುದು ಇನ್ನೂ ನಿರ್ಧಾರವಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವ ಪಂಗಡಗಳೆಲ್ಲ ಸುಮಾರು ಐದು ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದಿನವೆಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. 1911ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪಿಲ್ಟ್ ಡೌನ್ ಬಳಿ ಪ್ರಥಮ ಹಿಮಯುಗದ ಶಿಲಾ ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಅವಶೇಷವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಯಿತು. ಇದನ್ನು ಪಿಲ್ಟ್ ಡೌನ್ ಮಾನವನೆಂದು ಕರೆದರೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಇದೊಂದು ಮೋಸವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಬಂದರೆ ನಮಗೆ ಕಾಣಸಿಗುವ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪಂಗಡ ನಿಯಾಂಡರ್‌ತಾಲ್ ಮಾನವರದು. ಜರ್ಮನಿಯ ನಿಯಾಂಡರ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಇವರ ಮೂಳೆಗಳು ದೊರೆತುದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಸ್ಪೇನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ರಷ್ಯ, ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ, ಯೂಗೋಸ್ಲಾವಿಯ, ಇಟಲಿಗಳಲ್ಲೂ ಇವರ ಅವಶೇಷಗಳು

ದೊರೆತಿವೆ. ಒರಟು ಮುಖದ ಈ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಇಳಿಜಾರು ಹಣೆ, ಉದ್ದ ಮತ್ತು ಅಗಲವಾಗಿ ಹರಡಿದ ಮೂಗು, ದೊಡ್ಡ ದವಡೆ, ಅತಿ ಕಿರಿದಾದ ಗಲ್ಲ ಇತ್ತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಬಗ್ಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಕುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಭುಜ ವಿಸ್ತಾರ, ಎದೆ ದಪ್ಪ, ಕಾಲುಗಳು ಗಿಡ್ಡ. ಸುಮಾರು ಎಪ್ಪತ್ತೈದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಹಿಮಯುಗದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನ ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಈ ವ್ಯಕ್ತಿ ರೂಕ್ಷನಾಗಿದ್ದುದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇವನ ಮಿದುಳು ಕೋಶ 1,450 ಘನ ಸೆಂಮೀ. ಆಧುನಿಕ ಮಾನವನ ಮಿದುಳುಕೋಶದಷ್ಟೇ ಇದೆ. ಹಿಮಯುಗದ ಅತಿ ಶೀತವನ್ನೆದುರಿಸಲು ಈತ ಗವಿಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದ್ದ. ಆದರೆ ಇದೇ ಆಶ್ರಯಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಧಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬೃಹತ್ಕರಡಿಗಳನ್ನೂ ಉದ್ದ ಕೋರೆಯ ಹುಲಿಗಳನ್ನೂ ಅವನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು, ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಟೆಯಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ಹಿಮಪ್ರಪಾತದ ನೀರ್ಗಲ್ಲುಗಳ ಕೊರೆತ ಕಷ್ಟಗಳ ನಡುವೆ ಸಿಕ್ಕಿಹಾಕಿಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಈಜಿ ಜಯಿಸಿದ. ಈ ಒರಟು ಮಾನವ ಯುರೋಪಿನ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಬೇರೆಡೆಗಳ ಆದಿಮಾನವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತ ಬೆಳೆದು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಆಧುನಿಕನಾಗುತ್ತಿದ್ದ. ಈ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನೇ ಜಾವ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿರುವ ಸೋಲೋ ಮಾನವನಲ್ಲೂ ಆಫ್ರಿಕದ ರೊಡೇಷಿಯ (ಜಿಂಬಾಬ್ವೆ) ಮಾನವನಲ್ಲೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಇವರೂ ಸರಿಸುಮಾರು ನಿಯಾಂಡರ್‌ತಾಲ್ ಮಾನವನ ಕಾಲಕ್ಕೇ ಇದ್ದವರಾದರೂ ಅವರಿಗಿಂತ ವಿಭಿನ್ನರೀತಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದರು.

ಹಿಮಯುಗದ ಹಿಂಜರಿತದಿಂದ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಶಾಖ ಹರಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಿಂದ ನಿಯಾಂಡರ್‌ತಾಲ್ ಮಾನವನಿಗಿಂತಲೂ ಮುಂದುವರಿದ ಮಾನವಪಂಗಡ ಇಲ್ಲಿಗೆ ವಲಸೆಬಂದು ನಿಯಾಂಡರ್‌ತಾಲ್ ಮಾನವರನ್ನು ಕೊಂದು ನಾಶ ಮಾಡಿರಬೇಕೆಂದು ಒಂದು ವಾದ. ಆದರೆ ಅದು ಹಾಗಾಗದೆ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಇವರು ಹೊಸ ಜನಾಂಗದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತು ಒಂದಾಗಿ ಹೋಗಿರುವ ಸಂಭವವೇ ಹೆಚ್ಚು. ಪ್ಯಾಲಸ್ತೀನಿನ ಮೌಂಟ್ ಕಾರ್ಮೆಲ್ ಗವಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಮೂಳೆಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿ ಕೊಡುತ್ತವೆ.

ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಹಿಮಯುಗ ಕಳೆದು ನೀರ್ಗಲ್ಲುಗಳು ಕರಗಿದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಜನಾಂಗ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಹಲವೆಡೆ ಆಧಾರಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಕ್ರೋಮ್ಯಾಗ್ನನ್ ಗವಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಅವಶೇಷಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೊರೆತು ಈ ಮಾನವನಿಗೆ ಕ್ರೋಮ್ಯಾಗ್ನನ್ ಮಾನವನೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇವರು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿ ಹೋಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಮಾನವನಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ದೀರ್ಘದೇಹಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಇವರಿಗೆ ದೊಡ್ಡದಾದ ಉದ್ದುದ್ದ ತಲೆಯಿದ್ದು ಆಧುನಿಕ ಮಾನವನಿಗಿಂತ ದಪ್ಪ ಮಿದುಳಿತ್ತು. ತೆಳುಮೂಗು, ತುಂಬುಗಲ್ಲಗಳಿದ್ದುವು. ಕಲ್ಲಿನ ಹಲವು ರೀತಿಯ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಇವರು ನಿಷ್ಣಾತರಾಗಿದ್ದರು. ಮೂಳೆ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚರ್ಮಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಬೀಸಿ ಹೊಡೆಯಬಲ್ಲ ಆಯುಧಗಳು ಇವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದುವು. ಚಿಕ್ಕ ಕಲ್ಲಿನ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿ ಬಾಣದ ತುದಿಗೆ ಸೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೊಕ್ಕೆಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಮೂಳೆಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮಾಂಸಖಂಡವನ್ನು ಚುಚ್ಚಿ ಹಿಡಿಯಬಲ್ಲಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಮಂತ್ರ ಮಾಟಗಳನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇವರು ಚತುರ ಕಲಾವಿದರಾಗಿದ್ದರು. ಗವಿಗಳ ಗೋಡೆಗಳಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ಆ ಕಾಲದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು ಅದ್ಭುತವಾಗಿವೆ. ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಇವರು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಕಾಲ ಸುಮಾರು ನಲವತ್ತು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ. ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಆಧುನಿಕ ಮಾನವ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ವಾನರ ವಿಕಾಸ ಹೊಂದುತ್ತ ಐದು ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಆದಿಮಾನವನಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಸುಮಾರು ನಲವತ್ತು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಆಧುನಿಕ ಮಾನವನಾಗಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೆಳೆದನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

(ಎಲ್.ಎಸ್.ಜಿ.;ಎಂ.ಎಚ್.)

ಆದಿವಾಸಿಗಳು: ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಒಂದು ದೇಶದ ಮೂಲವಾಸಿಗಳು (ಅಬೊರಿಜಿನ್ಸ್). ಇಂಥವರೇ ಮೂಲವಾಸಿಗಳೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಕಷ್ಟದ ಕೆಲಸ. ಈ ಪದವನ್ನು ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ರೋಮಿನ ಲೇಖಕರು ಲ್ಯಾಟಿಯಂ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ಮೂಲವಾಸಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಬಳಸಿದರು. ಈಗ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಕಾಲಿಡುವ ಮೊದಲು ಆಯಾ ದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಮೂಲವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ಜನರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡು ಮೂಲ ಜೀವನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ ಇಂದಿಗೂ ಹೊಂದಿರುವ ಜನರನ್ನು ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗುವುದು. ಅಮೆರಿಕದ ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಮತ್ತು ಅವರಿಗೂ ಹಿಂದಿನ ಅನೇಕ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಮಾವೋರಿಗಳು, ಆಫ್ರಿಕದ ಬುಷ್‌ಮನ್‌ಗಳು ಮೊದಲಾದವರು ಆಯಾ ಖಂಡಗಳ ಆದಿವಾಸಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ನೀಗ್ರಾಯ್ಡ್, ಪ್ರೋಟೋ ಆಸ್ಟ್ರಾಲಾಯ್ಡ್, ಮಂಗೋಲಾಯ್ಡ್, ದ್ರಾವಿಡ ಮೊದಲಾದ ಆದಿವಾಸಿ ಪಂಗಡಗಳಿವೆ. ಇವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಲೆಮಾರಿಗಳು. ಪುರಾತನ ಆರ್ಥಿಕ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದು ಗುಂಪು ಅಥವಾ ಪಂಗಡಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವವರು. ಬೇಟೆಗಾರಿಕೆ, ಬೇಸಾಯ ಹಾಗೂ ಪಶುಪಾಲನೆಯನ್ನೂ ಇತರ ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಕಲಿತು ತಮಗೆ ಸರಿದೋರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವರು. ಮೊದಮೊದಲು ಹೊರದೇಶದಿಂದ ಬಂದವರೊಡನೆ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಸೆಣಸಿ, ನಂತರ ದುರ್ಗಮ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ನೆಲೆಸಿರುವರು.

ಮೂಲ ಜನರು ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ, ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚದರಿ ಹೋಗಿರುವರು. ಅವರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿರುವುದು ಬಹಳ ದೂರದ, ದುರ್ಗಮವಾದ, ತುಂಬ ಹಿಂದುಳಿದಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ. ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನ ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಪೂರ್ವಾಚಲ ಪ್ರದೇಶದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವ ಗುರುಂಗ್, ಲಿಂಬು, ಲೆಪ್‌ಚ, ಅಕ, ದಾಫ್ಲ, ಅಬೋರ್, ಮಿರಿ, ಮಿಷ್ಮಿ, ಸಿಂಗ್‌ಫೊ, ಮಿಕಿರ್, ಕಚಾರಿ, ಗಾರೋ, ಖಾಸಿ, ನಾಗ, ಲುಷಾಯ್ ಮತ್ತಿತರ ಪಂಗಡಗಳೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಜಾರ್ಖಂಡ್, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಛತ್ತೀಸ್‌ಗರ್ ಮತ್ತು ಒರಿಸ್ಸಗಳ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಮಧ್ಯವಲಯ ಸಂತಾಲ, ಮುಂಡ, ಒರಾಯನರು, ಹೊ, ಗೊಂಡ್, ಜುವಾಂಗ್, ಭಿಲ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಹಲವು ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ವಸತಿಯನ್ನೊದಗಿಸಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಚೆಂಚು, ತೋಡ, ಕದರ್, ಕುರುಂಬ, ಇರುಳ, ಮುಥುವನ್, ಕಾನಿಕ್ಕಾರ್ ಮುಂತಾದ ಜನರು ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಡಮಾನ್ ನಿಕೋಬಾರ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಜಾರವ ಓಂಗೆ ಮೊದಲಾದ ಹಲವಾರು ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನರು ವಾಸಿಸುವರು.

ಮಾನವಕುಲಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಬಳಸುವಂತೆ ಆದಿವಾಸಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದ ಜನಾಂಗವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಹಿಂದೂ ಜನಾಂಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅದರಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಇರುವುದು ಭಾಗಶಃ ಮಾತ್ರ ಆದರೆ, ಈಶಾನ್ಯ ಮೇರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜನಾಂಗಗಳಿಗೂ ಅಂಡಮಾನ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಿಗೂ ಈ ಮಾತು ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅವು ಸ್ವಭಾವತಃ ಆದಿಜನಾಂಗಗಳು. ರಾಜ್‌ಗೊಂಡ್ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಹಿಂದುತ್ವ ಹೊಂದಿದ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ವಿಭಾಗರೇಖೆ ಬಹಳ ತೆಳು. ಆಡಳಿತ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ, ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಹಿಂದುಳಿಕೆಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಕೆಲವು ಹಿಂದು ಜನಾಂಗಗಳನ್ನು ಆದಿವಾಸಿ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳೆಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಿರುವುದಕ್ಕೆ ಹಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ.

ಈಶಾನ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಜನ ಟಿಬೆಟೊ–ಬರ್ಮನ್ ಭಾಷಾಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವಿವಿಧ ಉಪಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಆಡುತ್ತಾರೆ. ಬಂಗಾಳ, ಬಿಹಾರ, ಒರಿಸ್ಸಗಳ ಹಲವು ಜನಾಂಗಗಳು ಆಸ್ಟ್ರಿಕ್ ಭಾಷಾಕುಟುಂಬದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಗುಂಪಿನ ಮುಖ್ಯ ಆದಿವಾಸಿ ಭಾಷೆಗಳೆಂದರೆ ಸಂತಾಲಿ, ಸವಾರ, ಮುಂಟಾರಿ ಮತ್ತು ಗಡಬ. ಉಳಿದ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು ತಾವು ವಾಸಿಸುವ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇಂಡೊ ಆರ್ಯನ್ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಾರೆ.

(ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

ಆಧಾರ ಮಟ್ಟ: ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಭಾಗಗಳ ಎತ್ತರವನ್ನು ಅಳತೆ ಮಾಡಲು ಪರಿಗಣಿಸುವ ಮಟ್ಟ (ಬೇಸ್‌ಲೆವಲ್). ಇದು ಇಳಿಯುಬ್ಬರ ಅಥವಾ ಏರುಬ್ಬರಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಇಂದಿನ ಚೆನ್ನೈ ಬಳಿಯಲ್ಲಿನ ಏರುಬ್ಬರದ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಆಧಾರಮಟ್ಟವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದ್ದಿತು. ಇಂದು ವಿವಿಧ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಏರುಬ್ಬರವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಮಾಡಿ ಸರಾಸರಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದು ಆಧಾರ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಳದ ಎತ್ತರವನ್ನು ಮೀಟರು ಅಥವಾ ಅಡಿಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿ ಅದರ ಪಕ್ಕ ಎಂ.ಎಸ್.ಎಲ್ ಎಂದು ಬರೆದಿರುವರು. ಅದರ ಅರ್ಥ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಆಧಾರ ಮಟ್ಟ ಆ ಸ್ಥಳವು ಹೊಂದಿರುವ ಎತ್ತರವನ್ನು ಅದು ಸೂಚಿಸುವುದು ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮೈಸೂರು ನಗರದ ಎತ್ತರ 770 ಮೀ. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಆಧುನಿಕ ಜೀವಯುಗ: ಭೂ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ 63 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಈಚೆಗಿನ ಕಾಲ (ಸೀನೋಜೋಯಿಕ್ ಈರ). ಅದರ ಹಿಂದಿನ ಉರಗ ಯುಗದ (ಮೀಸೊಜೋಯಿಕ್ ಈರ) ಕೊನೆಯ ಭಾಗವಾದ ಕ್ರಿಟೇಷಿಯಸ್ ಕಲ್ಪದ (ಈಪಾಕ್) ಅನಂತರ ಮಹಾಪ್ರಳಯವಾಗಿ ಮಹತ್ತರ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ಅದರ ಪ್ರಭಾವ ಜೀವಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಉರಗ ಯುಗದಲ್ಲಿ (ಮಧ್ಯಜೀವ ಯುಗ) ಭೂಸ್ವಾಮ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದ ಏಕೈಕ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗವಾದ ಸರೀಸೃಪಗಳ ಅನೇಕ ಶಾಖೆಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿರ್ವಂಶವಾದುವು. ಬೆನ್ನೆಲುಬಿಲ್ಲದ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಆ್ಯಮೊನೈಟ್ ಮತ್ತು ಬೆಲಿಮ್ನೈಟ್ ಎಂಬ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಅಂದಿನ ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಿದ್ದವು. ಅವೆಲ್ಲ ಗತಕಾಲದ ಕುರುಹಾದವು. ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ತಾನೇತಾನಾಗಿ ಬೀಡು

ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಸೈಕಾಡ್ ಮತ್ತು ಕೋನಿಫರ್ ಎಂಬ ಹೂಬಿಡದ ಆದರೆ ಬೀಜಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಜಿಮ್ನೋಸ್ಪರ್ಮ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಅನೇಕ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ವಂಶ ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಹೇಗೋ ಉಳಿದುಕೊಂಡವು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸರೀಸೃಪಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸಸ್ತನಿಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸಿದವು. ಅವು ಆಧುನಿಕ ಜೀವಕಲ್ಪದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜಾತಿಯವು. ಆದರೆ ಅವು ವಿವಿಧ ವಾತಾವರಣಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಅನುಕೂಲಗತಿಗಳ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬಹು ಬೇಗನೆ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿ ಅನೇಕ ವಿಧದ ಸಸ್ತನಿಗಳಾದವು. ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಶಂಖುಗಳು, ಕಪ್ಪೆಚಿಪ್ಪು ಮತ್ತು ಮುತ್ತಿನ ಚಿಪ್ಪಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಆ್ಯಮೊನೈಟ್ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದವು. ಹೂ ಬಿಡುವ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಮಧ್ಯ ಜೀವಕಲ್ಪದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತಾದರೂ ಅದು ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿದುದು ಆಧುನಿಕ ಜೀವಯುಗದಲ್ಲಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಭೂತಕಾಲವನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಜೀವಯುಗ ಎಂದು ಕರೆದಿರುವುದು ಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಅಗಾಧವಾದ ಭೂಚಲನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಹೊಸ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮಗಳ ಉದಯವಾಯಿತು. ಮೊದಲೇ ಇದ್ದ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮಗಳು ಹೊಸ ರೂಪ ತಾಳಿದವು. ಈಗಿನ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲ ಬಹುತೇಕ ಆಗ ಆದವುಗಳೇ. ಅದುವರೆಗೂ ಒಂದಾಗಿದ್ದ ಗೊಂಡ್ವಾನ ಭೂಭಾಗ ಈಗಿನ ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪಭಾಗ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಆಫ್ರಿಕ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಎಂಬ ಖಂಡಗಳಾಗಿ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಬೇರ್ಪಟ್ಟ ಭೂಭಾಗಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಿಂದೆಂದೂ ಕಂಡರಿಯದಷ್ಟು (ಆರ್ಷೇಯ ಯುಗವನ್ನುಳಿದು) ಶಿಲಾರಸ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು. ಭಾರತದ ಡೆಕನ್ ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಶಿಲಾವರ್ಗ, ಆಫ್ರಿಕದ ಸ್ಟ್ರಾಂಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಸೆರ‍್ರಾಗೆರಾಲ್ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜಶಿಲೆಗಳು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಶಿಲಾರಸದಿಂದ ಆದುವು. ಈ ಖಂಡಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇದ್ದ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಭೂಭಾಗಗಳು ಸಮುದ್ರಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರಲೂ ಸಾಧ್ಯ. ಮಡಗಾಸ್ಕರ್ ಮತ್ತು ಭಾರತಗಳ ನಡುವೆ ಸೇತುವೆಯಂತಿದ್ದ ಲೆಮೂರಿಯ ಮುಳುಗಿಹೋಗಿ ಈಗಿನ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ತೀರಗಳು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ರೂಪುಗೊಂಡವು. ಹೀಗೆ ಬೇರ್ಪಟ್ಟ ಖಂಡಗಳ ಚಲನೆಯಿಂದ, ಆ ಕಾಲದ ಭೂಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇದ್ದ ಟೆತಿಸ್ ಎಂಬ ಸಾಗರ ಪ್ರದೇಶ ಮಾಯವಾಗಿ ಅದರಡಿಯಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿದ್ದ ಜಲಜಶಿಲಾರಾಶಿ ಭೂಚಲನೆಗಳ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಅಟ್ಲಾಸ್, ಪಿರನೀಸ್, ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮಗಳಾಗಿ ಮೇಲೊಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟವು. ಮಾರುತಗಳ ಬಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಸವೆದಿದ್ದ ರಾಕೀಸ್ ಮತ್ತು ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮಗಳು ಸಹ ಈಗಿನ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಮೇಲೊಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟವು.

ಟಿಬೆಟ್ಟಿಗೂ ಭಾರತದ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೆ ಇದ್ದ ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು ಭೂಚಲನೆಗೊಳಪಟ್ಟು ಮೇಲೊಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟುದು ಸರಿಯಷ್ಟೆ. ಈ ಕಾರ್ಯ ಕ್ರಿಟೇಷಿಯಸ್ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಸಾಗರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಆಳ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಚೂರುಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪವಾಯಿತು. ಈ ಕಾಲದ ನಿಜವಾದ ಆರಂಭ ಇಯೊಸೀನ್ ಕಾಲದ ಅಂತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಯಿತು. ಇದೇ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳ ಉದಯದ ಮೊದಲನೆಯ ಹಂತ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರದ ನೀರು ಮುಕ್ಕಾಲುಭಾಗ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ನಿರ್ಗಮಿಸಿ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧ್ ಮತ್ತು ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ್ ಕೊಲ್ಲಿಗಳ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಸಾಂ ಮತ್ತು ಬರ್ಮ ಕೊಲ್ಲಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಹಾಗೆ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರಗಳಾಗಿಯೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿತು. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಜಲಜಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪ ಮೇಲ್ಭಾಗಕ್ಕೆ ಒಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅನಂತರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಶಾಂತವಾಗಿತ್ತು. ಮತ್ತೆ ಮಿಯೊಸೀನ್ ಕಾಲದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಚಲನೆ ಅತಿ ತೀವ್ರಗೊಂಡಿತು. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಈಗಿನ ರೂಪಕ್ಕೆ ಬಂದುದು ಈ ಚಲನೆಯ ಅನಂತರವೇ. ಆಗಲೇ ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರದ ಪೂರ್ಣನಿರ್ಗಮನವೂ ಆಯಿತು. ಅದರ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ನದೀಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಕೆಸರು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪರ್ವತಗಳ ಉದಯವಾಯಿತು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಮೇಲೇಳುತ್ತಿರುವ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳಿಗೂ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೆ ಬಹು ಆಳವಾದ, ಅಗಲದಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾದ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶ ಉಂಟಾಯಿತು. ಇಂಥ ಪ್ರದೇಶ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಇದೆ. ಈ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ನದಿಗಳು ತಂದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣು ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂತು. ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಕಡೆಯಿಂದಲೂ ನದಿಗಳು ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣನ್ನು ತಂದು ಈ ತಗ್ಗನ್ನು ತುಂಬಿದುವು. ಪ್ಲಿಯೊಸೀನ್ ಕಾಲದ ಅಂತ್ಯ ಅಥವಾ ಪ್ಲಿಸ್ಟೊಸೀನ್ ಕಾಲದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭೂಚಲನೆ ಆಯಿತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ, ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳು ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡ ನದಿ ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಕ್ಕೂ ತಗುಲಿತು. ಅವೂ ಮೇಲೊಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟವು. ಅಲ್ಲದೆ ಮಡಿಕೆ ಮಡಿಕೆಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಸ್ತರಭಂಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳ ಕ್ರಮ ತಲೆಕೆಳಗಾಗಿ ಅದಲುಬದಲಾಯಿತು. ಈ ಶಿಲಾರಾಶಿಯನ್ನೇ ನಾವು ಶಿವಾಲಿಕ್ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯವೆಂದು ಕರೆಯುವುದು. ಇವು ಖಂಡಾಂತರ ಜಲಜ ಮತ್ತು ಭೂನಿಕ್ಷೇಪಗಳು. ಇವಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಈಗಿನ ಸಿಂಧೂ ಗಂಗಾ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಗಳ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಕ್ಕೂ ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಇಲ್ಲ. ಶಿವಾಲಿಕ್‌ಶಿಲೆಗಳು ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಿರಿದಾಗಿ, ಭೂ ಚಲನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮಡಿಕೆಯಾಗಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ, ತಾವು ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಆದರೆ ಗಂಗಾ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಗಳ ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪ ಹಾಗಾಗಿಲ್ಲ.

ಈ ಬದಲಾವಣೆಯಾದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬಂದಿತು. ತೀವ್ರ ಶೀತವಾಯುಗುಣ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ, ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಗೋಳದಲ್ಲಿ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಶಿವಾಲಿಕ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸಸ್ತನಿಗಳು ಈ ಶೀತ ವಾಯುಗುಣದ ಅತಿ ಶೈತ್ಯವನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಗತವಂಶಿಗಳಾದುವು. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳ ಕೊನೆಯ ಮೇಲೇರಿಕೆಯನ್ನೂ ಶೀತವಾಯುಗುಣವನ್ನೂ ಮಾನವ ಅವಲೋಕಿಸಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಹೀಗೆ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳೂ ದೀರ್ಘ ಪ್ರಶಾಂತ ಕಾಲಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಮೂರು ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಬಂದಿವೆ.

ಆಧುನಿಕ ಜೀವಯುಗವನ್ನು ಆರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದಿಂದ ಭೂತಕಾಲದೆಡೆಗೆ (ಆವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಸಂಖ್ಯೆ ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸೂಚಿಸುವುದು): ಪ್ಲಿಸ್ಟೊಸೀನ್ (1.0±0.5); ಪ್ಲಿಯೊಸೀನ್ (13 ± 1); ಮಯೊಸೀನ್ (25 ± 1); ಆಲಿಗೊಸೀನ್ (36 ± 2); ಇಯೊಸೀನ್ (58 ± 2); ಪೆಲಿಯೊಸೀನ್ (63 ± 2). (ಡಿ.ಆರ್.)

ಆಧುನಿಕೋತ್ತರ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗಳು : ಆಧುನಿಕೋತ್ತರ ವಿಷಯವು ಅಂತರ್ ಅಧ್ಯಯನ ವಸ್ತುವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆ ಅಂದರೆ ಪ್ಯಾರಡೈಮ್ ಆಗಿರುವುದು. ಇದು ಆಧುನಿಕ ವಿಧಾನಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಪಂಥವಾಗಿದೆ. ಡೆಸ್‌ಕಾರ್ಟೀಸ್ ಆಧುನಿಕತೆಯ ಪ್ರತಿಪಾದಕ. ಈತನ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಆಧುನಿಕೋತ್ತರ ಪಂಥವು ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿತು. ಇದು ಇತ್ತೀಚಿನ ಆಲೋಚನಾ ಲಹರಿಯಾಗಿದ್ದು ಇಂದಿಗೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಈ ವಾದದ ಪ್ರಕಾರ ಸಾಮಾಜಿಕ ರಚನೆ ಹಾಗೂ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸರಳವಾದ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ನಾವು ಯಾವುದೇ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮನಗಾಣುವ, ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸುವ ಹಾಗೂ ನಿರೂಪಿಸುವ ವಿಧಾನವು ನಮ್ಮ ಲಿಂಗ, ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ಗ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗುವುದು. ಅಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮಾಹಿತಿಯೂ ಅಪೂರ್ಣ: ಒಂದರ ನಿರೂಪಣೆ ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನ. ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಪರಿಭಾವಿಸಿರುವಂತೆ ಈ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿ, ಗ್ರಾಹಕ ವರ್ಗದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ, ಜಾಗತೀಕರಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿದೆ.

ಆಧುನಿಕೋತ್ತರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನಿಯ ಸ್ಥಳ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಅಳತೆಗಳು ಸಾಮಾಜಿಕ ನಿರ್ಮಾಣವೇ ಹೊರತು ಹೊರಗಿನಿಂದ ನೀಡಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳಲ್ಲ. ಕಾಲ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಾನೀಯಗಳು ಸಾರಿಗೆ–ಸಂಪರ್ಕಗಳಿಂದಾಗಿ ಒತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಈ ವಾದವು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಮಿತಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರದಿದ್ದು ಆಧುನಿಕವಾದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ವಿವರಿಸಿರುವಂತೆ ಆಧುನಿಕೋತ್ತರ ಪಂಥವು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳು ಬಹುತೇಕ ಆಧರಿಸಿರುವ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಭೌಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಭೌಗೋಳಿಕ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಾನೀಯತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದು. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಆನೇಕಲ್ಲು: ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಇಲ್ಲಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಕಣಿವೆ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದಲೂ ಕಾಡಿನಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ್ದು, ಅರ್ಕಾವತಿ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಪೂರ್ವದ ಕಣಿವೆ ಪೆನ್ನಾರ್ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,98,961.

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 35 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ $12^0 43'$ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು $77^0 42'$ ಪೂರ್ವರೇಖಾಂಶಗಳು ಸಂಧಿಸುವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಆನೇಕಲ್ಲು ಪಟ್ಟಣವಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 33,160. ಇತ್ತೀಚಿನ ಜನಜಾಗೃತಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಪಟ್ಟಣ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದಲ್ಲದೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೂ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ: ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿನ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರ. (29^0–$38^0.35'$ ಉ.ಅ; $60^0.50'$–$71^035'$ ಪೂ.ರೇ.) ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 560 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 1,232 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 6,47,500 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,18,56,957 (2002). ಶೇ 99 ಜನ ಮುಸಲ್ಮಾನರು. ಪಶ್ತೊ ಮತ್ತು ಪರ್ಷಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾಬೂಲ್ ನಗರ (ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3 ಮಿಲಿಯನ್) ರಾಜಧಾನಿ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯಕೇಂದ್ರ.

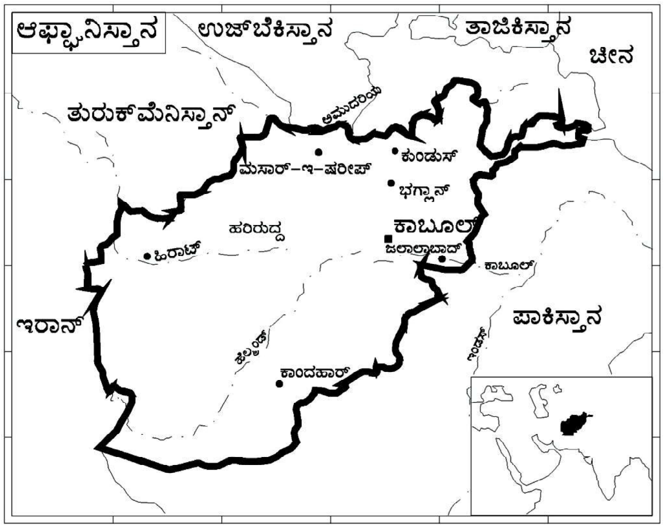

ನೆಲ ಸರಾಸರಿ 1200 ಮೀ ಎತ್ತರವುಳ್ಳ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 450 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಸಾಧಾರಣ ಮೈದಾನವಿದೆ. ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ 960 ಕಿಮೀ ಗಳವರೆಗೆ, 6000 ಮೀ ಎತ್ತರವುಳ್ಳ ಹಿಂದೂಕುಷ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಈಶಾನ್ಯದಿಂದ ನೈರುತ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ 1800 ಮೀ ಎತ್ತರವುಳ್ಳ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ.

ಈ ದೇಶದ ಮೂಲಕ ಆಮೂದಾರ್ಯ ನದಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ಹರಿರುದ್ ಮತ್ತು ಮುರ್ಘಾಬ್ ನದಿಗಳು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೂ, ಹೆಲ್ಮಂಡ್ ನದಿ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೂ ಕಾಬೂಲ್ ನದಿ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೂ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ನದಿಗಳ ಕಣಿವೆಗಳು ಫಲವತ್ತಾಗಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಭಾಗಗಳಾಗಿವೆ. ಕೆಲವು ಸರೋವರಗಳೂ ಉಂಟು.

ಇದು ಒಳನಾಡಿನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ 21^0ಸೆ. ಉಷ್ಣಾಂಶವೂ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ 6–10^0ಸೆ. ಉಷ್ಣಾಂಶವೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ 25–30 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ ಹಿಮವೃಷ್ಟಿಯಾಗುವುದೂ ಉಂಟು. ದೇಶದ ಬಹುಪಾಲು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದ ಶುಷ್ಕ ಭೂಮಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒರಟು ಹುಲ್ಲು, ಕುರುಚಲು, ಹಲಕೆಲವು ಬಳ್ಳಿಗಳು, ಅಂಟಿನ ಗಿಡಗಳು ಮಾತ್ರ ಇವೆ. ತೋಳ, ಮೊಲ, ಕಾಡು ಟಗರು, ನರಿ, ಮುಳ್ಳುಹಂದಿಗಳು ಈ ದೇಶದ ಕೆಲವು ವನ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳು.

ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಶೇ 15 ಪ್ರದೇಶ ವ್ಯವಸಾಯಯೋಗ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಸು. ಶೇ 50 ವ್ಯವಸಾಯದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬೇಸಾಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆಮೂದಾರ್ಯ, ಹೆಲ್ಮಂಡ್, ಕಾಬೂಲ್ ನದಿಗಳ ಫಲವತ್ತಾದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯ, ಜೋಳ, ಬೀಟ್ ರೂಟ್, ಕಬ್ಬು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಹತ್ತಿ, ಹರಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಸೇಬು, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ದಾಳಿಂಬೆ, ಕಲ್ಲಂಗಡಿ, ಏಪ್ರಿಕಾಟ್, ಪೀಚ್, ಪೇರಲ, ಪ್ಲಮ್ ಮುಂತಾದ ಹಣ್ಣುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಒಣಗಿಸಿ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕುರಿ, ದನಕರು, ಮೇಕೆಗಳನ್ನು ಮಾಂಸ, ಹಾಲು, ತುಪ್ಪಟ, ಚರ್ಮ, ಗಿಣ್ಣುಗಳಿಗಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಇದೆ.

ಕ್ರೋಮ್, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಅಭ್ರಕ, ಉಪ್ಪು, ಸತು, ಸೀಸ, ಗಂಧಕ, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ತೈಲ ಮತ್ತು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲಗಳು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಖನಿಜೋದ್ಯಮ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಮಹಿಪಾರ್, ಸಾರೋಬಿ, ಮತ್ತು ನಂಗಾಹರ್ – ಇವು ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು.

ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆ, ಉಣ್ಣೆ ಹಸನುಮಾಡುವುದು, ಜಮಖಾನ, ಕಂಬಳಿ, ಸಾಬೂನು, ಸಿಮೆಂಟ್, ಸಕ್ಕರೆ ತಯಾರಿಕೆ, ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡುವುದು, ಹತ್ತಿಗಿರಣಿ, ಹಿಟ್ಟಿನಗಿರಣಿ, ಬೆಂಕಿಪೆಟ್ಟಿಗೆ ತಯಾರಿಕೆ, ಚಿಕ್ಕ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಕಾಬೂಲ್, ಕಂದಹಾರ್, ಹೀರತ್, ಸೆರಾಜ್, ಗುಲ್‌ಬಹಾರ್, ಗಾರದೆ, ಖುಮ್ರಿ ಮುಂತಾದ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿವೆ.

ದೇಶ ಪರ್ವತಮಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ. ಖೈಬರ್, ಕೋಜಾಕ್, ಗೋಮಲ್, ಕುರ್ರಂ, ಟೋಚಿ ಕಣಿವೆಗಳ ಮೂಲಕ ದೇಶದ ನಾನಾಕಡೆಗಳಿಂದ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಇರಾನ್, ರಷ್ಯ ದೇಶಗಳ ಕಡೆಗೆ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸಾಲಾಂಗ್ ಸುರಂಗದ ಮೂಲದ ಕಾಬೂಲಿನಿಂದ ಉತ್ತರ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ವಿಮಾನ ಮಾರ್ಗಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ತುಪ್ಪಟ, ಜಮಖಾನಗಳು, ಹತ್ತಿ, ಹಣ್ಣು, ಚರ್ಮಗಳು, ಇಂಗು, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಬಟ್ಟೆ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ವಾಹನಗಳು, ಟೀ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ವಿವಿಧ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳು, ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಆಮದಾಗುತ್ತವೆ. (ಎ.ಕೆ.)

ಆಫ್ರಿಕ: ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ಗೋಳದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಖಂಡ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯ ಖಂಡದ ಅನಂತರ ಎರಡನೆಯದು. ಭೂವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಇದು ಬೃಹದಾಕಾರದ ಯುರೇಷಿಯ ಭೂಭಾಗದ ಒಂದು ವಿಸ್ತರಣೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇಂದು ಜಿಬ್ರಾಲ್ಟರ್ ಜಲಸಂಧಿ ಮತ್ತು ಸೂಯೆಜ್ ಕಾಲುವೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅಂಕುಡೊಂಕಾದ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು, ಭವ್ಯ ಜಲಪಾತಗಳು, ದಟ್ಟವಾದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಕಾಡುಗಳಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿನ ನೆಲ ರಮ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕಾಡು ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಜಿರಾಫೆ, ಓಕಾಪಿ, ಆರ್ಡ್‌ವಾರ್ಕ್, ನೀರಾನೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಂಗೊ ಪ್ರದೇಶದ ಪಿಗ್ಮಿಗಳು, ಕಲಹರಿ ಮರುಭೂಮಿಯ ಬುಶ್ಮನ್ ಶಿಲಾಯುಗದೊಂದಿಗಿನ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಜೀವಂತ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈಜಿಪ್ಟ್‌ನವರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಪುರಾತನ ಪಿರಮಿಡ್ಡುಗಳು ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಮೂಕ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿವೆ. ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕಕ್ಕೂ ಏಷ್ಯ ಯುರೋಪುಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿತ್ತು. ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಗಳು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಅಂಥ ಸಂಪರ್ಕಗಳಿಂದ ದೂರ ಉಳಿದುವು. ಅಂಟುಜಾಡ್ಯಗಳಿಗೆ ಯುಕ್ತ ಮದ್ದು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಖಂಡಾನ್ವೇಷಣೆ ಬಿರುಸಿನಿಂದ ನಡೆದು ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಶೋಷಣೆಯ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬಂದ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರ ದಾಳಿಗೆ ಆಫ್ರಿಕ ತುತ್ತಾಯಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಬಹಳಕಾಲ ಖಂಡದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ತನ್ನ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಲಾಭದಾಯಕವಾದ ಭಾಗಗಳು ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳು ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಪೋರ್ಚುಗಲ್ ಮತ್ತು ಸ್ಪೇನಿನ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ 57 ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿವೆ. ಈ ಖಂಡದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 816,524,000 (2001).

ಸನ್ನಿವೇಶ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ : ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತ ಈ ಖಂಡದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾದುಹೋಗಿದ್ದು ಖಂಡವನ್ನು ಸುಮಾರು ಸಮವಾದ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ. ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತ ಮತ್ತು ಮಕರ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತಗಳು ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹಾದುಹೋಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಖಂಡವನ್ನು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಖಂಡವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರವೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರವೂ ಇದನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆಯಾಗಿ ಇಡೀ ಖಂಡವೇ ಒಂದು ದ್ವೀಪದಂತಿದೆ. 35^0 ದ.ಅ.–37^0 ಉ.ಅ. ಹಾಗು 18^0 ಪ.ರೇ. 54^0 ಪೂ. ರೇ. ಗಳ ನಡುವೆ ಹರಡಿದೆ.

ಆಫ್ರಿಕ ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಭೂಭಾಗದ $^1/_5$ ಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 30,348,110 ಚ.ಕಿಮೀ. ಅಂದರೆ ಯುರೋಪಿನ ಮೂರರಷ್ಟು. ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸು. 8,000 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವ ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 7,200 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಇದೆ.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಮತ್ತು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಕಡಿದಾದ ತೀರಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಭೂಮಿ ಸ್ತರಸ್ತರವಾಗಿ ಎತ್ತರವಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಡ್ರಾಕೆನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಇಳಿಜಾರು ಕ್ರಮವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಅಂಚು ಕಡಿದಾಗಿದ್ದು ಹರಿವ ನದಿಗಳೆಲ್ಲ ಜಲಪಾತಗಳಾಗಿ ಧುಮುಕುವುದರಿಂದ ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಬೆಳೆಯಲು ಅವಕಾಶ ಕಡಿಮೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಟ್, ಇಟಲಿಯ ಸೋಮಾಲಿ ಲ್ಯಾಂಡ್, ನೈಜೀರಿಯ, ಫ್ರೆಂಚ್ ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಮೈದಾನಗಳಿವೆ. ಗಿನಿ ಖಾರಿಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರಗಳಾದ ಕೋಟೆ–ಡಿ–ವೋರೆ, ಸ್ಲೇವ್ಸ್ ಕೋಸ್ಟ್, ಗೋಲ್ಡ್ ಕೋಸ್ಟ್‌ಗಳಿವೆ. ಖಂಡದ ಬಹುಭಾಗಗಳು ಪುರಾತನ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಬೆಲೆ ಬಾಳುವ ಖನಿಜಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಕೇಪ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಅಟ್ಲಾಸ್ ಪರ್ವತಗಳೂ ಗುಣ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಆಲ್ಪೈನ್ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ವರ್ಗೀಕೃತ ಪರ್ವತಗಳು. ಈ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಎತ್ತರದ ಶಿಖರಗಳೆಂದರೆ ಮೌಂಟ್ ಕಿಲಿಮಾಂಜರೋ (5801 ಮೀ), ಮೌಂಟ್ ಕೆನ್ಯ (5117 ಮೀ), ಮೌಂಟ್ ಎಲ್ಗಿನ್ (4245 ಮೀ).

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ (1500–3000 ಮೀ) ಉತ್ತರದ ಕಡೆ ಹೋದಂತೆ ಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವುದು (300–1200 ಮೀ). ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತವಾದ ಪ್ರದೇಶವೆಂದರೆ ಇಥಿಯೋಪಿಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಅಲ್ಲಿಯ ಭೂಮಿಯ ಮಟ್ಟ 4500 ಮೀಗೂ ಹೆಚ್ಚು. ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆ ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಸು. 2400 ಮೀ ಎತ್ತರ.

ಆಫ್ರಿಕದ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಪಾರ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಖಂಡದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸೀಳು ಕಣಿವೆಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಮತ್ತು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಇದು ಸು. 48 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ 4,800 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಕಣಿವೆಯ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಖಂಡದ ಮುಖ್ಯ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಆಲ್ಬರ್ಟ್, ಟಾಂಗನೀಕ, ನಯಾಸ ಮತ್ತು ರುಡಾಲ್ಫ್ –ಇವು ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಸರೋವರಗಳು. ಎರಡನೆಯ ನಿಮ್ನ ಭೂಮಿಯೇ ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಆಲ್ಜೀರಿಯ, ಲಿಬಿಯ, ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಈಜಿಪ್ಟ್ ಮತ್ತು ಸೂಡಾನ್‍ಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದೆ. ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಚಾಡ್ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಸರೋವರವಿದೆ. ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸಹ ಸೀಳು ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯದು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 69,464 ಚ.ಕಿಮೀ. ನಿಮ್ನಭೂಮಿಯ ಮೂರನೆಯ ಭಾಗವೆಂದರೆ ಕ್ವಟ್ಟಾರ ಪ್ರದೇಶ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 132 ಮೀ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿದೆ. ಕಲಹರಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಇತರ ಮರುಭೂಮಿಗಳೂ ಸೇರಿದರೆ ದೇಶದ ಶೇ. 25 ರಷ್ಟು ಶುಷ್ಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿವೆ.

ಆಫ್ರಿಕದ ನದಿಗಳು : ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನದಿಗಳೇ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು, ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುವುದು ಈ ಖಂಡದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ನದಿಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ನಡುವಣ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಸರೋವರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಗಳನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಝಾಂಬೆಜಿ ಮಾತ್ರ ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಆಫ್ರಿಕದ ಅತಿಮುಖ್ಯ ನದಿಯಾದ ನೈಲ್ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸರೋವರದ ಬಳಿ ಹುಟ್ಟಿ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು, ಉಪನದಿಯಾದ ನೀಲಿನೈಲ್ ಜೊತೆಗೂಡಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರುವುದು. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ಉದ್ದವಾದ ನದಿಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ನೈಲ್ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ (6459 ಕಿಮೀ) ಕಾಂಗೊ ಆರನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ (4,800 ಕಿಮೀ) ನೈಜರ್ ಹತ್ತನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ (4,160 ಕಿಮೀ) ಪಡೆದಿವೆ.

ಉಗಾಂಡ, ಸೂಡಾನ್ ಗಣರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಈಜಿಪ್ಟ್‍ಗಳ ಮೂಲಕ ನೈಲ್‍ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ನೈಜರ್ ನದಿಯು ತನ್ನದೇ ಆದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಮೈದಾನವನ್ನೂ ಮುಖಜಭೂಮಿಯನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆ. ಕಾಂಗೊ ನದಿಯ ಅಳಿವೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ದೇಶದ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಒಳ ಸಮುದ್ರವಿತ್ತೆಂಬ ಊಹೆಗೆ ಅವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಝಾಂಬೆಜಿ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಜಲಪಾತಕ್ಕೂ ಆರೆಂಜ್ ನದಿ ತುಗೇಲ್ ಜಲಪಾತಕ್ಕೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಜಲಪಾತಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ನಿರ್ಮಾಣದ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಭವಿಷ್ಯವಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ : 35^0 ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶದಿಂದ 37^0 ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶದವರೆಗೆ ಆಫ್ರಿಕ ಆವರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ವಿಶಾಲವಾದ ಈ ಖಂಡದ ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ತುದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತೇವದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಉಷ್ಣ ವಾತಾವರಣವಿದೆ. ಸವನ್ನ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಉಷ್ಣತೆ ಇಲ್ಲ. ಸ್ಥಳ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾಗಿದೆ.

ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಕೇವಲ 12 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯುಂಟಾಗುವುದು. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಸು. 49^0ಸೆ ಗೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಾಂಗೊ ನದಿಯ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ, ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 200 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು. ಕ್ಯಾಮರೊನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 1000 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಉನ್ನತವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಮಾದರಿಯ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೆ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತದ ಶಿಲಾರಸದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ, ಕೀನ್ಯ ಮತ್ತು ಎಲ್ಗಿನ್ ಶಿಖರಗಳು ವರ್ಷದ ಎಲ್ಲ ಋತುಗಳಲ್ಲೂ ಮಂಜಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಿರುತ್ತವೆ.

ಆಫ್ರಿಕದ ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿದೆ. ಉತ್ತರಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿರುವಂಥ ವಾಯುಗುಣ ವಲಯಗಳೇ ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿವೆ. ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತ ಖಂಡದ ನಡುವೆ ಹಾದುಹೋಗುವುದರಿಂದ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಗೋಳದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆ ಕಾಲವಾಗಿದ್ದರೆ ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ.

ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ 5^0 ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಅಧಿಕ ಶಾಖ, ಅಧಿಕ ಮಳೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತ ಮಾದರಿಯ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. 5^0–15^0 ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಬೆಚ್ಚನೆಯ ವಾಯುಗುಣವಿದ್ದರೂ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ. ಈ ವಲಯದಿಂದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತೇವಾಂಶ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಶುಷ್ಕ ವಾತಾವರಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತದ ಕಡೆ ಹರಿಯುವ ಬೆಂಗ್ವೆಲಾ ಶೀತ ಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹವೂ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಮೊಜಾಂಬಿಕ್ ಉಷ್ಣಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹವೂ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳ ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತವೆ.

ವಾಯುಗುಣದ ರೀತ್ಯಾ ಇಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ನಾಲ್ಕು ವಲಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕಾಂಗೊ ನದಿಯ ಬಯಲು, ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದ ಚಾಡ್ ಗಣರಾಜ್ಯ ಗಿನಿ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ದಕ್ಷಿಣ ನೈಜೀರಿಯ, ಕೋಟೆ–ಡಿ–ಐವೋರೆ ಮತ್ತು ಘಾನದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತ ಮಾದರಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಮಳೆ ಅಧಿಕ. ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಅನಂತರ ಶಾಖದ ಪ್ರಚಲನ ಪ್ರವಾಹದಿಂದಾಗಿ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತ ವಲಯದ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಸವನ್ನ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಚಾಡ್ ಸರೋವರದವರೆಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಟ್ಯಾಂಗನೀಕ, ಜ಼ಾಂಬಿಯ ಮತ್ತು ಅಂಗೋಲಗಳಲ್ಲೂ ಈ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತದ ವಾಯುಗುಣದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಬೆಚ್ಚನೆಯ ಬೇಸಗೆಯೂ ಶೀತವಾದ ಚಳಿಗಾಲವೂ ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇದನ್ನು ಸೂಡಾನ್ ಮಾದರಿಯ ವಾಯುಗುಣವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮರುಭೂಮಿಯ ವಾಯುಗುಣವೆಂದರೆ ಅಧಿಕ ಶಾಖದಿಂದ ಕೂಡಿ ಮಳೆಯೇ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು. ಇಂಥದ್ದು ಉತ್ತರದ ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಲಹರಿ ಮರುಭೂಮಿ ವಲಯದಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಾಯುಗುಣ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮೊರಾಕೊ, ಆಲ್ಜೀರಿಯ, ಟ್ಯುನೀಸಿಯ, ಲಿಬಿಯ ಮತ್ತು ಈಜಿಪ್ಟ್ ದೇಶಗಳ ಉತ್ತರ ತೀರಗಳಲ್ಲೂ ದಕ್ಷಿಣದ ತುದಿಯಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಿಲ್ಲ, ಸೆಕೆ ಹೆಚ್ಚು. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವೂ ಉತ್ತೇಜನಕಾರಿಯೂ ಆಗಿರುವುದು.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಇದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟಡವಿಗಳು ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯನ ಎತ್ತರದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿಂದ ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶವೇ ತುಂಬಿಹೋಗಿತ್ತು. ಈಗ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳನ್ನೂ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳನ್ನೂ ಸುಟ್ಟು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ವಾಯುಗುಣಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯ ವಲಯಗಳಿವೆ.

ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತ ಪ್ರದೇಶದ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಕಾಂಗೊ ಮತ್ತು ಗಿನಿ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ಮಡಗಾಸ್ಕರ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲೂ ಇದೇ ಸಸ್ಯವರ್ಗವುಂಟು. ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಅನೇಕ ಕಾಡುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿರುವ ದೈತ್ಯಾಕಾರದ ಮರಗಳಿವೆ. ಮಹಾಗನಿ, ಐರನ್‍ವುಡ್, ಕೋಕೊ ಮತ್ತು ರಬ್ಬರ್ ಮುಂತಾದ ನಾನಾ ಜಾತಿಯ ಉಪಯುಕ್ತ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ತೆಂಗು ಮತ್ತು ಕಾಡುಬಾಳೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಸವನ್ನ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು : ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತದ ಕಾಡುಗಳ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳಿವೆ. ಇವು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ತೀರಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉಗಾಂಡದವರೆಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಬೆಟ್ಟದ ಸೀಮೆಯಿಂದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದವರೆಗೂ ವಿಶಾಲವಾದ ಈ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಉಗಾಂಡ, ಸೂಡಾನ್, ಜಿಂಬಾಬ್ವೆ, ಜಾಂಬಿಯ ಮತ್ತು ಅಂಗೋಲಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ವನ್ಯಮೃಗ ಸಂಪತ್ತು : ಆಫ್ರಿಕ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣಿ ವಿಶೇಷಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ನಡುವಣ ದೊಡ್ಡ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಗೊರಿಲ್ಲ, ಚಿಂಪಾಂಜಿ, ಲೌವ್ ಬರ್ಡ್, ಕೆಂಪು ಎದೆಯ ಗಿಣಿ, ಹೆಬ್ಬಾವು, ನಾಗರ ಹಾವು, ಮೊಸಳೆ ಮೊದಲಾದ ಮೃಗಗಳಿವೆ. ಸವನ್ನ ಮತ್ತು ವೆಲ್ಡ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಂಹ, ಹೇಸರುಕತ್ತೆ, ಹರಿಣ, ಘೇಂಡಾಮೃಗ, ಕಾಡು ಎಮ್ಮೆ, ಅರ್ಡ್‍ವುಲ್ಫ್, ಮುಳ್ಳುಹಂದಿ, ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಜಿಂಕೆಗಳು, ಆನೆಗಳು ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸಾವಿರಾರು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಈಚೆಗೆ ಮಾನವನ ಅತಿಕ್ರಮ ಪ್ರವೇಶದಿಂದಾಗಿ, ವಿವೇಚನೆಯಿಲ್ಲದ ಬೇಟೆಯಿಂದಾಗಿ ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಬಹು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂಟೆ, ಕಂಕನರಿ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ನುಬಿಯದ ಕಾಡು ಕತ್ತೆಗಳು, ಕಪಿಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಆಫ್ರಿಕದ ಮೃಗಗಳಲ್ಲಿ ಸೆಕ್ರೆಟರಿ ಹಕ್ಕಿ, ಐಬಿಸ್, ಹಾರ್ನ್‍ಬಿಲ್, ಮರಾಬು, ಗಿನಿ ಹಕ್ಕಿಗಳು

ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇಡೀ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಹುಳುಹುಪ್ಪಟೆಗಳು ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ಇವೆ; ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಚಿಟ್ಟೆಗಳಿವೆ. ಸೈನಿಕ ಇರುವೆಗಳಿಗೆ ಮಿಡಿತೆಗಳಿಗೆ ಆಫ್ರಿಕ ತವರೂರು. ಮಲೇರಿಯ ಹರಡುವ ಸೊಳ್ಳೆ ಮತ್ತು ಟ್ಸೆಟ್ಸೆ ನೊಣಗಳು ಇಲ್ಲಿಯವೇ. ಉಷ್ಟ್ರಪಕ್ಷಿ ಇಲ್ಲಿನ ಮರುಭೂಮಿಯ ಮೂಲವಾಸಿ. ಈಚೆಗೆ ವನ್ಯಮೃಗ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಳವಳಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ವೇಳೆ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ವನ್ಯಮೃಗ ಸಂರಕ್ಷಣಾಲಯಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು : ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಆಫ್ರಿಕ ಖನಿಜಗಳ ತವರೂರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ 19 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಖನಿಜೋತ್ಖನನ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ, ಜಿಂಬಾಬ್ವೆ, ಟಾಂಗನೀಕ, ಗೋಲ್ಡ್‌ಕೋಸ್ಟ್, ಕಾಂಗೊ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಶೇ. 5 ಚಿನ್ನ ಆಫ್ರಿಕದಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. 1870ರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ವಜ್ರ ಪತ್ತೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಟಾಂಗನೀಕ, ಅಂಗೋಲ, ಕಾಂಗೊ, ಬ್ರಿಟಿಷ್, ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಅಮೂಲ್ಯ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಉತ್ತಮ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರೀ ದರ್ಜೆಯ ವಜ್ರ (ಪ್ರಪಂಚದ ಶೇ. 98 ಭಾಗ) ಸಿಗುತ್ತಿದೆ. ಖಂಡದ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶವೆಂದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್‌ಗಳು ದೊರೆಯುವುದರಿಂದ ಸಿಯಾರ ಲಿಯೋನ್ನಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ.

ಯುರೇನಿಯಂ, ವಜ್ರ, ತಾಮ್ರ, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಕ್ರೋಮಿಯಂ ಇವು ಆಫ್ರಿಕದ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಇತರ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತುಗಳು.

ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುರಿಂದ ಅವುಗಳ ಕೊರತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಈಜಿಪ್ಟ್, ಅಲ್ಜೀರಿಯ, ಗ್ಯಾಬನ್, ನೈಜೀರಿಯ ಅಂಗೋಲ ಮತ್ತು ಮೊರಾಕೊಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕಾಂಗೊ ಮತ್ತು ಜಿಂಬಾಬ್ವೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಜ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ಕಾಂಗೊದ ಕಟಾಂಗ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಬೆಲೆ ಬಾಳುವ ತಾಮ್ರದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ತಾಮ್ರದ ಜೊತೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಸತು, ಕಬ್ಬಿಣ, ತವರ, ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್, ಪ್ಲಾಟಿನಂ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಮತ್ತು ಬಿಸ್ಮತ್ ಲೋಹಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಮೊರಾಕೊ, ಘಾನಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕಾಂಗೊ, ಜಿಂಬಾಬ್ವೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಬಾಲ್ಟ್ ಕೂಡ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಅದಿರಿಗೆ ಗಿನಿ ಮತ್ತು ಘಾನ ದೇಶಗಳು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿವೆ. ಟ್ಯೂನೀಸಿಯ ಮತ್ತು ಮೊರಾಕೊ ಫಾಸ್ಫೇಟನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ರಾಜ್ಯಗಳು. ಸೀಸ ಮತ್ತು ತವರ ಜಿಂಬಾಬ್ವೆ, ನೈಋತ್ಯ ಆಫ್ರಿಕ, ಮೊರಾಕೊ ಮತ್ತು ಕಾಂಗೊ ರಾಜ್ಯಗಳ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು.

ವ್ಯವಸಾಯ : ಆಫ್ರಿಕದ ಜನರ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ ವ್ಯವಸಾಯ. ಸಾಕಷ್ಟು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ, ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದನಕರು ಮತ್ತು ಕುರಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದು ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಜೀವನೋಪಾಯಗಳು.

ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧವಾದ ವ್ಯವಸಾಯ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಳೆಗಳು ಜೀವನಾಧಾರದವು. ವ್ಯವಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯೂ ವಿಚಿತ್ರವಾದುದು. ಹೊಲದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಹಳ್ಳಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಮರ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಸವರಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ನೆಲಗಡಲೆ, ಗೆಣಸು, ಕೆಲವು ರೀತಿಯ ಕಾಳುಗಳು ಮಾಮ್ ಮತ್ತು ಕೆಸ್ಸವ್ ಎಂಬ ಗೆಣಸಿನ ಜಾತಿಯ ಗೆಡ್ಡೆಗಳು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಜೋಳ ಮತ್ತು ಬತ್ತವನ್ನು ಸಹ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಆ ಭೂಮಿ ನಿಸ್ಸತ್ತ್ವವಾದಾಗ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದು ಜಾಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುವರು. ಇದು ಇಲ್ಲಿನ ವ್ಯವಸಾಯದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಇತರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು – ತಾಳೆ (ಇದರಿಂದ ಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಕೊಬ್ಬರಿಯ ಹಾಗಿರುವ ತಿರುಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ), ಕೋಕೊ, ಕಾಫಿ, ಬಾಳೆ ಮತ್ತು ರಬ್ಬರ್.

ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜ಼ಾಂಬಿಯದ ದಕ್ಷಿಣದ ಭಾಗ ಕಾಂಗೊ, ಸಿಯಾರ ಲಿಯೋನ್ ಮತ್ತು ನೈಜೀರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ತಾಳೆಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ತಾಳೆ ತಿರುಳು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿವೆ. ಗಿನಿ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳು, ಘಾನ, ಪಶ್ಚಿಮ ನೈಜೀರಿಯಗಳು ಕೋಕೊ ಬೆಳೆಗೆ ಹೆಸರುಗಳಿಸಿವೆ. ಇಥಿಯೋಪಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅರಾಬಿಕ್ ಕಾಫಿಗೆ ತವರುಮನೆ. ಕಾಫಿಯನ್ನು ಸಿಯಾರ, ಲಿಯೋನ್, ಲೈಬೀರಿಯ, ಕಾಂಗೊ, ಅಂಗೋಲ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದ ಬೆಟ್ಟದ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮಳೆ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೀಳುವ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಳೇ ಹಣ್ಣನ್ನು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾಂಗೊ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ರಬ್ಬರಿನ ಗಿಡಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ.

ನದೀ ಕೊಳ್ಳಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯ ಸುಧಾರಿಸಿದ ವ್ಯವಸಾಯ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಹತ್ತಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ನದಿಯ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಆಫ್ರಿಕದ ಹತ್ತಿಯ ಬೆಳೆ ದಿನೇ ದಿನೇ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿದೆ. ಸೂಡಾನ್ ಮತ್ತು ಈಜಿಪ್ಟ್ ದೇಶಗಳು ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಶ್ಯಾಕಲ್ ಎಂಬ ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಹತ್ತಿಗೆ ಈಜಿಪ್ಟ್ ಹೆಸರಾದ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಕಾಂಗೊ, ಉಗಾಂಡ ಮತ್ತು ಗಿನಿ ತೀರದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಸನೆಗಾಲ್, ಗ್ಯಾಂಬಿಯ, ಉತ್ತರ ನೈಜೀರಿಯ ಮತ್ತು ಕಾಂಗೊ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಬೆಳೆಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಗಡಲೆಯೂ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಈಜಿಪ್ಟ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಜೋಳವನ್ನು ಮೇವಿಗಾಗಿಯೇ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೈವೆಲ್ಡ್ ಪ್ರದೇಶ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಜೋಳದ ಬೆಳೆಗೆ ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದೆ. ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣವಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಸವನ್ನದ ನಾಡುಗಳಾದ ಸೂಡಾನ್ ಕಾಂಗೊ ಮತ್ತು ಮಡಗಾಸ್ಕರ್, ಜಿಂಬಾಬ್ವೆ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಗಳಲ್ಲೂ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದ ಆಲ್ಜೀರಿಯ, ಟ್ಯೂನಿಷಿಯ ಮತ್ತು ಮೊರಾಕೊ ರಾಜ್ಯಗಳು ಗೋದಿ ಮತ್ತು ಬಾರ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿವೆ. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣಿನ ತೋಟಗಳು ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಮುಂತಾದ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆಲೀವ್ ಮತ್ತು ದ್ರಾಕ್ಷಿ ತೋಟಗಳಿಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಸರುವಾಸಿ. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್, ನೇಟಾಲ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಜಿಂಬಾಬ್ವೆಯಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯುವರು.

ದನಕರು ಮತ್ತು ಕುರಿ ಸಾಕುವುದು ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಗಿನಿ ತೀರ, ಸೂಡಾನ್, ಪೂರ್ವ ರಾಜ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ರಾಜ್ಯಗಳು ದನಕರುಗಳು ಮತ್ತು ಕುರಿ ಸಾಕಣೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಬರ್‌ಬರಿ ರಾಜ್ಯಗಳು (ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್) ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಜಿಂಬಾಬ್ವೆ, ಅಂಗೋಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಕುರಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು : ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ, ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಆಫ್ರಿಕದ ಯಾವ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇನ್ನೂ ಶೈಶವಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ಈಗ ಇರುವ ಕೆಲವೇ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಅಥವಾ ಖನಿಜಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುವು. ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ಕಚ್ಚಾ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಪ್ರಗತಿ ದ್ವಿತೀಯ ಯುದ್ಧಾನಂತರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಡೆದಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಭಾರಿ ಪ್ರಮಾಣದ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ರಫ್ತು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅಣಿಗೊಳಿಸುವ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಮವನ್ನು ಹದ ಮಾಡುವುದು, ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದು, ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ತಾಮ್ರವನ್ನು ಕರಗಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಕೀನ್ಯ, ಜಿಂಬಾಬ್ವೆ, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಕಾಂಗೊ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ತಾಮ್ರವನ್ನು ಕರಗಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಕಾಂಗೊದಲ್ಲೂ, ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆಯ ಉದ್ಯಮ ಸೂಡಾನ್ ಮತ್ತು ಈಜಿಪ್ಟ್‌ಗಳಲ್ಲೂ ತಾಳೆ ಕಾಯಿಯಿಂದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಕೈಗಾರಿಕೆ ನೈಜೀರಿಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಲಿಬಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಉದ್ಯಮ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿದೆ. ಈಜಿಪ್ಟ್, ಉಗಾಂಡ ಮತ್ತು ಜಿಂಬಾಬ್ವೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದೆ. ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ, ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಕಾರು ಮುಂತಾದ ವಾಹನಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಉಗಾಂಡದಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆಯ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಣ್ಣೆ ಬಟ್ಟೆ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಸೋಪು, ರಬ್ಬರ್ ಟೈರುಗಳು, ಬೆಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಗಿಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ.

ಸಂಚಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿನ ಸಂಚಾರ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಬೇರೆ ಖಂಡಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಖಂಡ ಇನ್ನೂ ಬಹಳ ಹಿಂದುಳಿದಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಸು. 72000 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರೈಲು ಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗ ದಕ್ಷಿಣ ಯೂನಿಯನ್ ಆಫ್ ಸೌತ್ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಧಾರಣ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವೂ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಹೆಚ್ಚು ದೂರವಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳ ಮಧ್ಯೆ

ವಾಯುಮಾರ್ಗ ಸಂಪರ್ಕಗಳಿವೆ. ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಮರುಭೂಮಿ ವಲಯಗಳಲ್ಲೂ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳ ಕೊರತೆ ಇದೆ. ಸಹರದಲ್ಲೂ ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲೂ ಸರಕು ಸಾಗಾಣಿಕೆಗೆ ಒಂಟೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದೋಣಿ ಮುಖ್ಯ ಸಾಗಾಣಿಕೆಯ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ನೈಲ್ ಮತ್ತು ಕಾಂಗೊ ಮುಂತಾದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ದೋಣಿಯ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲತೆಯಿದೆ.

ಆಫ್ರಿಕದ ನಾಗರಿಕತೆ : 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ, ಎರಡು ಮಹಾಯುದ್ಧಗಳ ಪರಿಣಾಮ ಮತ್ತು ಮಹತ್ತರ ರಾಜಕೀಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಂದ ಆಫ್ರಿಕದ ನಾಗರಿಕತೆ ಬದಲಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಮಹಾನಗರಗಳು ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿ ಅನೇಕ ಹಳ್ಳಿಗರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣದ ಕಡೆಗೆ ಧಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಈಚೆಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮನೋಭಾವ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಉಕ್ಕೇರುತ್ತಿದೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಸ್ವಯಮಾಧಿಕಾರ ಪಡೆದಿವೆ.

ಖಂಡದ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರ ಏರುಪೇರುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಈಜಿಪ್ಟ್ ಭವ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದು, ನವ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲೂ ಹಿಂದುಳಿದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಕೆಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಏನೂ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿಲ್ಲ. ಬಡತನ, ಅನಾರೋಗ್ಯ, ಅನಕ್ಷರತೆ, ಎಲ್ಲೆಡೆ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಮಂತ್ರ, ಮಾಟ, ಬಹುಪತ್ನಿತ್ವ ಮುಂತಾದ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆದ ಮಹತ್ತರ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಇಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿವೆ. ಆಫ್ರಿಕ, ಅನೇಕ ಅಪೂರ್ವ ಅವಶ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ಕಚ್ಚಾಪದಾರ್ಥಗಳ ಕೋಟೆಯಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಈ ಹಿಂದುಳಿದ ಜನಾಂಗ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲು ತವಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯವಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿವೆ. (ಎಸ್.ಎಲ್.ಎಂ.)

ಆಫ್ರಿಕದ ಜನಾಂಗಗಳು: ಆಫ್ರಿಕದ ಮೂಲವಾಸಿಗಳು. ಜನಾಂಗಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಫ್ರಿಕವನ್ನು ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಎಂಬ ಎರಡು ವಲಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು ಎರಡು: ನೀಗ್ರೊ ಮತ್ತು ಕಾಕಸಾಯಿಡ್. ಈ ಎರಡು ಜನಾಂಗಗಳನ್ನು ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದ್ದರೂ ಎರಡು ಜನಾಂಗಗಳೂ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಸಂಪರ್ಕಗಳಿಂದ ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿವೆ.

ಮರುಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ನೀಗ್ರೊಗಳ ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ಕಣ್ಣು ಕಪ್ಪು. ಗುಂಗುರು ಕೂದಲು, ಗೆಡ್ಡೆಮೂಗು, ಉದ್ದನೆಯ ತಲೆ, ಚಾಚುದವಡೆ, ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ಎತ್ತರ ಮುಂತಾದವು ಅವರ ಇತರ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಭಾಷಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಿಗ್ರೋಗಳನ್ನು ಬಂಟು ಮತ್ತು ಸೂಡಾನಿಗಳು ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು. ಬಂಟು ಭಾಷೆಯಾಡುವವರು ನೀಗ್ರೊ ಆಫ್ರಿಕದ ಮೂರನೇ ಎರಡು ಭಾಗ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರನ್ನು ಉಗಾಂಡ, ಟ್ಯಾಂಗನೀಕ, ಜಿಂಬಾಬ್ವೆ, ಉತ್ತರ ಮೊಜಾಂಬಿಕ್ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪೂರ್ವಬಂಟು ಜನ ಎಂದೂ ಅಂಗೋಲ, ಬೆಲ್ಜಿಯನ್ ಕಾಂಗೊ, ಫ್ರೆಂಚ್ ಈಕ್ವೆಟೋರಿಯಲ್ ಆಫ್ರಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಟು ಜನ ಎಂದು, ಜಾಂಬೆಸಿ ನದಿಯ ಕೆಳ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಬಂಟು ಜನ ಎಂದೂ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಿಗ್ರೋಗಳನ್ನು ಐದು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಪೂರ್ವದ ಪಶುಪಾಲನಾ ಕ್ಷೇತ್ರ, ಕಾಂಗೊ, ಗಿನಿತೀರ ಪ್ರದೇಶ, ಪಶ್ಚಿಮ ಸೂಡಾನ್ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಸೂಡಾನ್ ಪೂರ್ವದ ಪಶುಪಾಲನಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪಶುಪಾಲನೆಯೇ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿ. ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಕಾಂಗೊ ಮತ್ತು ಗಿನಿ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಮತ್ತು ಬಲಯುತವಾದ ರಾಜ್ಯಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ. ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ನಗರೀಕರಣ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಮತೀಯ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಗುಪ್ತ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು, ಶಿಲ್ಪ ವರ್ಣಚಿತ್ರ ಕಲೆಗಳು ಮುಂತಾದವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಸೂಡಾನಿನಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದು ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದು, ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಮುಂಚಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೇ ಉಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಪಿತೃ ದೇವತಾಪೂಜೆ, ಮಡಕೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಕೆಲಸ, ವ್ಯವಸಾಯ ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಪಶುಪಾಲನೆ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ನಾಯಿ, ಕುರಿ, ಹಂದಿ, ಕೋಳಿಗಳೇ ಇವರ ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಸೂಡಾನಿನ ಸ್ಟೆಪ್ಪಿಸ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪಶುಪಾಲನೆಯೇ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿ.

ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನೀಗ್ರೊಗಳಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಿನ್ನವಾದ ಹಾಟೆನ್‌ಟೊ, ಪಿಗ್ಮಿ ಮತ್ತು ಬುಶ್ಮೆನ್ ಜನಾಂಗದವರು ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ನೀಗ್ರೊಗಳಂತೆಯೇ ಕಂಡರೂ ಅವರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರನ್ನು ನೀಗ್ರಾಯಿಡ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಲಹರಿ ಮರುಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಕಾಂಗೊ ಪ್ರದೇಶಗಳ ದುರ್ಗಮವಾದ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಇವರು ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಹುಶಃ ಇವರು ಆಫ್ರಿಕದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಾಗಿದ್ದು, ನೀಗ್ರೊಗಳ ದಾಳಿಯಿಂದ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ನೆಲೆಸಿದವರಿರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಪಿಗ್ಮಿಗಳು

ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವ ನೀಗ್ರೊ ಅಥವಾ ನೀಗ್ರಾಯಿಡ್ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ನೀಗ್ರೊಗಳಿಗಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೇ ಇವರಲ್ಲೂ ಇದ್ದರೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಭಾಷಾಭೇದಗಳನ್ನು ಈ ವಿವಿಧ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಹೋಟೆಂಟೋ ಎಂಬ ಜನಾಂಗದವರು ನೈರುತ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರಿಗೂ ಬುಷ್‌ಮನ್ ಜನಗಳಿಗೂ ವಿಶೇಷ ಹೋಲಿಕೆಗಳಿದ್ದರೂ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭೇದಗಳು ಬೇಕಾದಷ್ಟಿವೆ. ಪಶುಪಾಲನೆ, ಬೇಟೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬುಗಳು.

ನೀಗ್ರಿಟೋ ಅಥವಾ ನೆಗ್ರಿಲ್ಲಾ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಕುಳ್ಳರು ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್, ಕಾಂಗೊ ಮತ್ತು ಈಕ್ವೆಟೋರಿಯಲ್ ಆಫ್ರಿಕದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವರು ನೀಗ್ರೊ ಬಂಟುಗಳ ಗುಲಾಮರು. ಬಂಟು ಭಾಷೆಯನ್ನೇ ಆಡುತ್ತಾರೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ಮತ್ತು ಬೇಟೆಯಾಡುವುದು ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹಿಂದುಳಿದವರು.

ಬುಷ್‌ಮನ್ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವ ಜನಾಂಗದವರು ಕಲಹರಿ ಮರುಭೂಮಿ, ಬೆಚುವಾನ ಲ್ಯಾಂಡ್, ದಕ್ಷಿಣ ಅಂಗೋಲಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಭಾಗದ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ಜನಾಂಗದವರೇ ಇವರು. ಇವರು ಬಂಟುಗಳಿಗಿಂತ ಭಾಷೆ, ರೂಪ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನರು. ಹಳದಿಯ ಬಣ್ಣದ ಸುಕ್ಕುಗಟ್ಟಿದ ಚರ್ಮದ, ಸುಮಾರಾಗಿ ಕುಳ್ಳರಾಗಿರುವ ಇವರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೇಟೆಯಿಂದ ಜೀವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಸಂಸ್ಕೃತರಾದರೂ ಇವರು ಗುಹೆಗಳ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿವೆ.

ನೀಗ್ರೊಗಳಿಗಿಂತ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭಿನ್ನರಾದ ಜನರು ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದ ಈ ಜನಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಶರೀರ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯದ ಜನಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಾರೆ. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಕಾಕಸಾಯಿಡ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಈ ಜನರು ಕುಳ್ಳರು. ಕರಿಯ ಕೂದಲುಳ್ಳವರು ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವರು ಮತ್ತು ತಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದವರು. ಸ್ಥಳೀಯ ಆದಿವಾಸಿಗಳೊಡನೆ ಮತ್ತು ಅರಬ್ಬರೊಡನೆ ಉಂಟಾದ ಸಂಪರ್ಕಗಳಿಂದ, ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ ಜನರನ್ನು ಹೆಮೈಟ್ ಮತ್ತು ಸೈಮೈಟ್ ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೇಮೈಟಿಕ್ ಜನಾಂಗದವರು ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ ಪಶ್ಚಿಮ ಸಹರಾದಿಂದ ಇಥಿಯೋಪಿಯದವರೆಗೂ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರನ್ನು ಭಾಷಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬರ್ಬರರು ಮತ್ತು ಕುಷಿಟಿಗಳು ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು. ಬರ್ಬರರು ನೀಗ್ರೊ ಮಿಶ್ರಣ ಹೊಂದಿದ ಕಾಕಸಾಯಿಡ್ ಜನಗಳು. ಇಸ್ಲಾಂ, ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಆದಿವಾಸಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾದ ಇವರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಬರ್ಬರರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾದವರು ಕಬೈಲ್, ಸಿವಾನ್, ಟೆಬು ಮತ್ತು ಟುವಾರೆ.

ಕುಷಿಟಿಕ್ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಜ, ಡಂಕಿಲ್, ಗಲ್ಲ, ಸೊಮಾಲಿ ಮುಖ್ಯರಾದವರು. ಇವರು ಇಥಿಯೋಪಿಯ, ಸೊಮಾಲಿ ಲ್ಯಾಂಡ್, ಉತ್ತರ ಕೆನ್ಯ, ಆಗ್ನೇಯ ಈಜಿಪ್ಟ್ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಆಂಗ್ಲೊ ಈಜಿಪ್ಷಿಯನ್ ಸೂಡಾನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸೆಮಿಟಿಕ್ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವ ಆಫ್ರಿಕದ ಜನರು ಇಥಿಯೋಪಿಯನ್ನರು ಮತ್ತು ಅರಬ್ಬೀ ವಲಸೆಗಾರರು. ಈ ವಲಸೆಗಾರರಿಗೆ ಕಲಾಬಿಷ್ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಇವರು ಸೂಡಾನಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಿತ ಜನಾಂಗ. ಇವರು ಇಸ್ಲಾಂ ಮತಾವಲಂಬಿಗಳು. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

ಆಫ್ರಿಕದ ಭಾಷೆಗಳು: ಪ್ರಪಂಚದ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಸಾವಿರದ ಎಂಟುನೂರು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡವೊಂದರಲ್ಲೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಭಾಷೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು. ಇದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಭಾಷಾ ವೈವಿಧ್ಯ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ನೈಜೀರಿಯದ ಸ್ವಾಜಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಂಥ ಕೆಲವು ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಭಾಷೆಗಳು ಇವೆ. ಅನೇಕ ಲಕ್ಷ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಜನ ಆಡುವ ದೊಡ್ಡ ಭಾಷೆಗಳೂ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಸ್ವಾಹಿಲಿ (40 ದಶಲಕ್ಷ), ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ಹೌಸ (50 ದಶಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು), ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದ ಅರಬ್ಬೀ (ಅರೇಬಿಯ, ಇರಾಕ್, ಪ್ಯಾಲಸ್ಟೀನ್ ಮತ್ತು ಸಿರಿಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರೆ 100 ದಶಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು).

ಇಲ್ಲಿನ ಭಾಷೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿಲ್ಲ. ಆ ಭಾಷೆಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣವೂ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ನೋಡುವುದಾದರೆ ಆಫ್ರಿಕದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಐದು ವಂಶಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಹೆಮಿಟೊ–ಸೆಮಿಟಿಕ್ : ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಆಫ್ರಿಕದ ಉತ್ತರದ ಉದ್ದಗಲದಲ್ಲಿ; 2. ಮಧ್ಯ ಸಹರನ್ : ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದ ಚಾಡ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ; 3. ನೈಜರ್ ಕಾಂಗೊ : ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಇಡೀ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ; 4. ಮ್ಯಾಕ್ರೊ ಸುಡಾನಿಕ್ : ಸೂಡಾನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ; 5. ಕ್ಲಿಕ್ : ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲಿ.

ಈ ಒಂದೊಂದು ವಂಶದಲ್ಲೂ ಉಪವರ್ಗಗಳನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆಫ್ರಿಕದ ಭಾಷೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ವಸಾಹತು ಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಸ್ಥಾನ ಬಹಳ ಭದ್ರವಾದುದು. ಇಲ್ಲಿ ಇದು ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕಾನ್ಸ್ ಭಾಷೆ (ಡಚ್ ಭಾಷೆಯ ರೂಪಾಂತರ) ರಾಷ್ಟ್ರ ಭಾಷೆಗಳಾಗಿವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಘಾನ, ಕೀನ್ಯ, ಲಿಬೀರಿಯ, ನ್ಯಾಸಾಲ್ಯಾಂಡ್, ಟಾಂಗನೀಕ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆಲ್ಜೀರಿಯ, ಕ್ಯಾಮರೂನ್ಸ್, ಟ್ಯುನೀಷಿಯ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಲಿಬಿಯ, ಇಥಿಯೋಪಿಯ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಟಾಲಿಯನ್ ಭಾಷೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಅಂಗೋಲ, ಮೊಸಾಂಬಿಕ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮೊರಾಕೊ, ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಸಹರ, ಗಿನಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಜರ್ಮನಿಯ ವಸಾಹತುಗಳಾಗಿದ್ದ ಕ್ಯಾಮರೂನ್ಸ್, ಟೋಗೋ, ನ್ಯಾಸಾಲ್ಯಾಂಡ್ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಳವಾಗಿ ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. (ಎಂ.ಸಿ.)

ಆಫ್ರಿಕದ ಭೂ ಇತಿಹಾಸ: ಖಂಡದ ಉತ್ತರ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಇಡೀ ಖಂಡವನ್ನೇ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇದು ಭೂಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ–ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಸಮುದ್ರಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದ್ದು ಶಾಶ್ವತ ಖಂಡವೆನಿಸಿದೆ. ಈ ಭೂಖಂಡದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಆರ್ಕೀಯನ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ನವೀನ ಯುಗದವರೆಗಿನ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಆರ್ಕೀಯನ್ ಅಥವಾ ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ತೀವ್ರಗತಿಯ ರೂಪಾಂತರಕ್ಕೊಳಗಾದ ಶಿಲಾ ಸಮುದಾಯಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಭೂಕಲ್ಪಗಳ ವಿವಿಧ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಅಂತಸ್ಸರಣಗಳನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಇವುಗಳ ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ಸಮುದ್ರಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜಲಜಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳೂ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಹಲಕೆಲವು ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳ ಸಂಯೋಜನೆ, ತೀರಪ್ರದೇಶದ ವಿನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಈ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳಿಗೂ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಭೂಖಂಡಗಳಾದ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ, ಭಾರತ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ಅಂಟಾರ್ಕ್ಟಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಪೇಲಿಯೊಜೋಯಿಕ್ ಮತ್ತು ಮೀಸೊಜೋಯಿಕ್ ಯುಗಗಳ ಶಿಲಾ ಸಮುದಾಯಗಳಿಗಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ಹೋಲಿಕೆ – ಇವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈಗ ದೂರ ದೂರ ಹರಡಿ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವ ಈ ಭೂಖಂಡಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಭೂ ಇತಿಹಾಸದ ಪರ್ಮೊ–ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ ತನಕ ಗೊಂಡ್ವಾನಲ್ಯಾಂಡ್ ಎಂಬ ಏಕ ಬೃಹತ್ ಭೂಖಂಡವಾಗಿತ್ತೆಂದು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಖಂಡದ ಇಂದಿನ ರೂಪುರೇಷೆ ಬಹುಶಃ ಕ್ರಿಟೇಷಯಸ್ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಯಿತೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಖಂಡದ ಭೂ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ತೀವ್ರಗತಿಯ ಪರ್ವತಜನ್ಯ ಆಂದೋಳನಗಳೂ ಉಂಟಾಗಿವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿನ ಅಟ್ಲಾಸ್ ಪರ್ವತ ಯುರೋಪಿನ ಪರ್ವತಗಳೊಡನೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಾಂಧವ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸಿತು. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣದ ಕೇಪ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಮೈವೆತ್ತಿತು. ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಯ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೇಲಿಯೊಜೋಯಿಕ್ ಯುಗದ ಮಡಿಕೆಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಹಲವು ಕಡೆ ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದ ಶಿಲಾವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೃಹದಾಕಾರದ ತಗ್ಗುಗಳೂ, ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಅಷ್ಟೇ ದೊಡ್ಡದಾದ ಉಬ್ಬುಗಳೂ ಇವೆ. ಇವುಗಳ ರಚನೆ ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾಗಿ ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ನಡೆದ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿನ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಗಳು– ಕಾಂಗೊ ತಗ್ಗು, ಕಲಹರಿ ತಗ್ಗು ಮತ್ತು ಚಾಡ್ ತಗ್ಗು, ಈ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಜಲಜ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಭೂವಿನ್ಯಾಸವೆಂದರೆ – ಭೂಕುಸಿತದಿಂದಾದ ಕಮರಿಗಳು. ಇವು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಜೋರ್ಡಾನಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮೊಸಾಂಬಿಕ್‌ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇವು ವಿವಿಧ ಭೂಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿದ್ದರೂ ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಮಧ್ಯ ಪ್ಲಿಸ್ಟೊಸೀನ್ ಭೂಯುಗದ ಮುದ್ರೆ ಅಚ್ಚಳಿಯದಂತಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಮರಿಗಳ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಭೂಪ್ರದೇಶ 3033.33 ಮೀ ಮೀರಿ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು, ಆಳವೂ ಅಷ್ಟೇ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಕಮರಿಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಭೂಭಾಗಗಳ ತುಯ್ತದಿಂದಾದುವೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭೂಚರಿತ್ರೆಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಪರ್ವತಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಅಗ್ನಿಶಿಲಾ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರೂ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಮಂದ 8797 ಮೀ, ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 8,000–1,50,000 ಘನ (ಕ್ಯೂಬಿಕ್) ಕಿಮೀ ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಕಲ್ಬಿನಿಯ ಮತ್ತು ಹೋಪ್ ಟೌನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 12900 ಚ.ಕಿ.ಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಡಾಲರೈಟ್ ಹಾಳೆಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೀನ್ಯ ರಾಜ್ಯದ ಮಧ್ಯ ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದ ಫೊನೋಲೈಟ್ ಲಾವಾ ಪ್ರಸ್ತರಗಳೂ ಬಹುಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಭೂಕಮರಿಗಳ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಕೀನ್ಯ ಶಿಖರ, ಕಿಲಿಮಾಂಜಿರೊ ಶಿಖರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಲುಪ್ತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು. ಹೀಗೆಯೆ ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ (1931–40) ಟಾಂಜಾನಿಯದ ಲೆಂಗೈ, ಕಾಂಗೊನ ನ್ಯಾಮ್ಲಾಗಿರ ಮತ್ತು ನಿರಗೊಂಗೊ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳನ್ನೂ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಅಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಲಾವಾ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಹೊರಬಂದವು. ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದ ಕ್ಯಾಮರೂನ್ ಎಮಿಕೌಸಿ ಮತ್ತು ಟಿಬೆಸ್ಟಿಗಳಲ್ಲೂ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕುರುಹುಗಳಿವೆ.

ಖಂಡದ ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಿದ್ಯುತ್ ವಿಕಿರಣ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಆ ಶಿಲೆಗಳ ಕೆಲವು ಖನಿಜಗಳ ವಯಸ್ಸನ್ನು ಅಳೆದು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಏಳು ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿಲೆಗಳ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಯಸ್ಸು 3,000,000,000 ವರ್ಷಗಳು ಮತ್ತು ಕನಿಷ್ಠ ವಯಸ್ಸು 630,000,000 ವರ್ಷಗಳು.

ಆಫ್ರಿಕದ ಸುಮಾರು ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭೂಪ್ರದೇಶ ಆರ್ಕೀಯನ್ ಯುಗದ ಪದರುಶಿಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಗೀರುಶಿಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಕಡೆ ತೂರಿಕೊಂಡು ಭೂಯುಗದ ವಿವಿಧಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಹೊರಬಂದಿದೆ. ಶಿಲಾಸಮೂಹ ಅನೇಕ ಕಡೆ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸವೆದುಹೋಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೆ ತವರೆನಿಸಿದೆ. ಉದಾ. 9100 ಮೀ ಮಂದವಾದ ಬುಲವಾಯನ್ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿ. ಅಲ್ಲದೆ ಈಜಿಪ್ಟ್, ಸೂಡಾನ್, ಘಾನ, ನೈಜೀರಿಯ, ಕ್ಯಾಮರೂನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಆರ್ಕೀಯನ್ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ತಾಮ್ರ, ಸತು, ಕ್ರೋಮೈಟ್, ಬೆರಿಲ್, ಕಲ್ನಾರು, ಅಭ್ರಕ ಮತ್ತು ಇತರ ಅಪೂರ್ವ ಖನಿಜಗಳಿವೆ.

ಉತ್ತಮ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳಿರುವ ಕಡೆ ಅದನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿ ವಯೋಗುಣಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉದಾ. ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಆರ್ಕೀಯನ್ ಶಿಲಾಸಮೂಹವನ್ನು ಬೇಸ್‌ಮೆಂಟ್, ನ್ಯಾನ್‌ಜಿಯನ್ ಮತ್ತು ಕವಿರಾಂಡಿಯನ್ ಎಂದು ವಿಭಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ವಿಟ್‌ವಾಟರ್ಸ್‌ರ್ಯಾಂಡ್ ಮತ್ತು ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಆದಿ ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹಿರಿಯ ಮತ್ತು ಕಿರಿಯ ಉಪವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಿರಿಯ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ದರ್ಜೆಯ ಚಿನ್ನದ ಅದುರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಕಿರಿಯ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಬುಷ್‌ವೆಲ್ಡ್ ಶಿಲಾಸಮೂಹವೂ ಇವೆ. ಈ ಶಿಲಾಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ದೊರೆವ ಕ್ರೋಮೈಟ್, ನಿಕ್ಕಲ್ ಮತ್ತು ಪ್ಲಾಟಿನಂ ಅದಿರುಗಳು ಲೋಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧ.

ಆದಿ ಪೇಲಿಯೊಜೋಯಿಕ್ ಕಲ್ಪದ ಶಿಲೆಗಳು ಇಡೀ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲೆ ಅಪೂರ್ವ. ಉತ್ತರದ ಮೊರಾಕೊದಲ್ಲಿ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲಾ ಪ್ರಸ್ತರಗಳೂ ಸಹರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆರ್ಡೊವೀಶಿಯನ್ ಪ್ರಸ್ತರಗಳೂ ಇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸೈಲೂರಿಯನ್ ಯುಗದ

ಶಿಲೆಗಳೂ ಹರಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರೇಕಿಯೋಪಾಡ್‍ನ ಚಿಪ್ಪುಗಳೂ ಮತ್ತು ಕ್ರೈನಾಡ್ ಅವಶೇಷಗಳು ಹುದುಗಿವೆ. ಇದೇ ಯುಗದ ಕೆಂಪು ಮರಳು ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಪೆಂಟೆಶಿಲೆ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ, ಕಾಂಗೊ ಮತ್ತು ಟಾಂಜಾನಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳುದ್ದಕ್ಕೂ ಹರಡಿವೆ. ಟಾಂಜೇನಿಯದ ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನು, ಶಲ್ಕಗಳು, ಏಡಿ, ಸ್ಪಂಜು ಮತ್ತು ರೇಡಿಯೋಲೇರಿಯ ಮುಂತಾದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಈ ಶಿಲಾ ಪ್ರಸ್ತರಗಳೂ ಕಾಂಗೊ ಮತ್ತು ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಭೂಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದಿವೆ.

ಡಿವೋನಿಯನ್ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳಲ್ಲೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಯುಗದ ಬೊಕೆವಾಲ್ಡ್ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕೇಪ್ ಸಹರ ಲಿಬಿಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಸೂಡಾನ್‍ಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಘಾನ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಯುಗದ ಕೆಳ, ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಮೇಲಿನ ಉಪವರ್ಗಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಇವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನೆಲ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುವು (ಕಾಂಟಿನೆಂಟಲ್). ಚಾಡ್ ಮತ್ತು ಲಿಬಿಯ – ಈಜಿಪ್ಟ್ – ಸೂಡಾನ್ ಗಡಿ ಪ್ರದೇಶದ ಮಧ್ಯೆಯಿರುವ ಈ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಾವಶೇಷಗಳೂ ಇತರ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳೂ ಇವೆ.

ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಕಾರೂ ಶಿಲಾ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಅನೇಕ ಕಡೆ ನೋಡಬಹುದು. ಶ್ರೇಣಿಯ ಅತಿ ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಸ್ತರಗಳೆಂದರೆ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ ಹಿಮ ನದಿಯ ಡ್ವೈಕಾ ಟಿಲ್ಲೈಟ್ ಶಿಲಾ ಪ್ರಸ್ತರಗಳು. ಇವು ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ 607 ಮೀ. ಮಂದವಾಗಿದ್ದು ಬಹು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸರಿದಂತೆಲ್ಲ ತೆಳುವಾಗುತ್ತ ಕಡೆಕಡೆಗೆ ಕಾಂಗೊ ಮತ್ತು ಮಡಗಾಸ್ಕರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಚದುರಿಹೋಗಿವೆ.

ಪರ್ಮಿಯನ್ ಯುಗದ ಎಕ್ಕಾ ಶಿಲಾ ಪ್ರಸ್ತರಗಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ, ಜಿಂಬಾಬ್ವೆ ಮತ್ತು ಟಾಂಗನೀಕಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೆ ಇವು ಹೆಸರುವಾಸಿ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ಲಾಸಾಪ್ಟೆರಿಸ್ ಎಂಬ ಸಸ್ಯಾವಶೇಷವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಯುಗದ ಬ್ಯೂಫರ್ಟ್ ಶಿಲಾ ಪ್ರಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಸರೀಸೃಪಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳಿವೆ. ಇದಾದ ಅನಂತರ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಲಾವಾಗಳ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮುವಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಈ ಲಾವಾ ಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಡ್ರೇಕನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲಿ 1365 ಮೀ. ಮೀರಿ ಮಂದವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ನಿಕಟವರ್ತಿಯಾದ ಶಿಲಾ ಒಡ್ಡುಗಳೂ ಮತ್ತು ಸಿಲ್‌ಗಳೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ.

ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ. ಅವು ಕಾಂಗೋ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ಭೂಯುಗದಲ್ಲಿ ಖಂಡದ ಬಹುತೇಕ ಭಾಗ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಯಿತು. ಬಹುಶಃ ಏಕ ಖಂಡವಾದ ಗೊಂಡ್ವಾನ ಸಹ ಒಡೆದು ಛಿದ್ರವಾಗಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಡಗಾಸ್ಕರ್ ಮೂಲ ಖಂಡದಿಂದ ದೂರ ಸರಿಯಿತು. ಮುಂದೆ ಕ್ರಿಟೇಷಿಯಸ್ ಯುಗದ ವೇಳೆಗೆ ಖಂಡಕ್ಕೆ ಈಚೆಗಿನ ರೂಪುರೇಷೆ ಬಂದಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಈ ಯುಗದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಖಂಡದ ಪೂರ್ವತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಉತ್ತಮ ಸುಣ್ಣಶಿಲಾ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ರೂಪಗೊಂಡುವು.

ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಯುಗವಾದ ಮೇಲೆ ಸಮುದ್ರ ಕ್ರಮೇಣ ತನ್ನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಕುಗ್ಗುತ್ತ ಇಯೊಸೀನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಜಲಾಶಯಗಳಂತೆ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಯಿತು. ಉದಾ : ನೈಲ್‌ಕಣಿವೆ ಕೇಂದ್ರ ಲಿಬಿಯ, ನೈಜರ್‌ಕಣಿವೆ – ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳು ಶೇಖರವಾಗಲು ಮೊದಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೆ ಟರ್ಷಿಯರಿ ಮತ್ತು ಕ್ವಾಟರ್ನರಿ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳೂ ನಿಕ್ಷೇಪವಾದುವು. ಚಾಡ್ ಮುಂತಾದ ಕಡೆ ಉಂಟಾದ ಇಳುಕುಗಳಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪವಾದ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಭೂಕಾಲದ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳು ಹುದುಗಿವೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಫಯ್ಯಾಂಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಸ್ತರಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗತಕಾಲದ ಆನೆ ಮತ್ತು ಕಪಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಸಹರದಲ್ಲಿ ಇಯೊಸೀನ್ ಕಾಲದ ಸಮುದ್ರವಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಟೆಥಿಯನ್ ಬೃಹತ್ ಇಳಕಲಿನ (ಜಿಯೊಸಿಂಕ್ಲೈನ್) ಜಲಜಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಉದ್ಭವಗೊಂಡ ಅಟ್ಲಾಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಮೊದಲ ಹಂತವೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಮಯೊಸೀನ್ ಸಮುದ್ರ ಆಲ್ಜೀರಿಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಪ್ಲಿಯೊಸೀನ್ ಕಾಲದ ಸಮುದ್ರವಂತೂ ಇನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕದು. ಹೀಗಾಗಿ ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದ ಬಹುಭಾಗ ಭೂಖಂಡವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು.

ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದ ಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಖಂಡದ ಪೂರ್ವ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಪ್ಲಿಯೊಸೀನ್ ಕಾಲದ ಗುಹಾನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಮಾನವ ಪೂರ್ವಜರ ಗುಂಪಿನ ಆಸ್ಟ್ರಲೋಪಿಥಿಕಸ್ ಎಂಬ ನರವಾನರ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಜೀವ ವಿಕಾಸದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಟಾಂಜೇನಿಯದ ಓಲ್ಡುವೈ ಇಳುಕಲಿನ ಮೆಕ್ಕಲು ಪ್ರದೇಶ ಈ ಅವಶೇಷಗಳಿಗೆ ಬಹು ಹೆಸರುವಾಸಿ. ಅಲ್ಲದೆ ಖಂಡದುದ್ದಕ್ಕೂ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ಲಿಸ್ಟೊಸೀನ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಯುಗದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಆದಿಮಾನವನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇತರ ಕುರುಹುಗಳನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.)

ಆಫ್ರಿಕನ್ ಐಕ್ಯತಾ ಸಂಘ: ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಏಕತೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಒಂದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಂಘವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಂಘದ ಉದ್ದೇಶ ತ್ವರಿತ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗಿಸುವುದು ಆಗಿದೆ. ಆಫ್ರಿಕನ್ ಐಕ್ಯತಾ ಸಂಘಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ 50 ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಸಂಘವು ಇತರ ಸಂಘಗಳಾದ ಆಫ್ರಿಕನ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್, ಪ್ಯಾನ್ ಆಫ್ರಿಕನ್ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪೊಲಿಸಾರಿಯೋ (ಸ್ಪಾನಿಷ್ ಮತ್ತು ಸಹರ) ಮತ್ತು ನೈಋತ್ಯ ಆಫ್ರಿಕನ್ ಪ್ರಜಾ ಸಂಸ್ಥೆ (ಎಸ್.ಡಬ್ಲ್ಯು.ಎ.ಪಿ.ಓ. ನಮೀಬಿಯ) ಇವುಗಳ ಸಹಯೋಗದೊಂದಿಗೆ, ತನ್ನ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು ಸದಸ್ಯರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವು ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಮುಖ್ಯ ಕಛೇರಿಯಾದ ಆಡಿಸ್ ಅಬಾಬಾದಲ್ಲಿ ಸಭೆ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಆಫ್ರಿಕ ಐಕ್ಯತಾ ಸಂಘದ ವಿಶಾಲವಾದ ಉದ್ದೇಶವೆಂದರೆ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಂದಿಗೆ ಏಕತೆ ಸಾಧಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಸಂಘ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಪಾನ್ ಆಫ್ರಿಕನ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವಿನ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ತಲೆದೋರಿವೆ. ಶಕ್ತಿ ಶಾಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಂದಿಗೆ ದ್ವಂದ್ವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು, ವೈಯಕ್ತಿಕ ಶಕ್ತಿ ರಕ್ಷಣೆ ಹಾಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದು. ಈ ಆಫ್ರಿಕನ್ ಐಕ್ಯತಾ ಸಂಘವು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಜನಾಂಗೀಯ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು, ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಗ್ಗಟ್ಟಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಮೂಡಿಸಲು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ವಿಫಲವಾದವು ಮತ್ತು ಸಹಕಾರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಮೂಲಕ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಡವಾಳದ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಧನ ಪೂರೈಸಿಕೊಡುವುದು, ಅಲ್ಲದೆ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಪೌಷ್ಟಿಕತೆ, ಬರಗಾಲ, ಅಧಿಕ ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ, ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕುವಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕನ್ ಐಕ್ಯತಾ ಸಂಘ ವಿಫಲವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಈ ಸಂಘ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಒಳಿತಿಗೋಸ್ಕರ ಹೋರಾಡುವ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಆಬಾದಾನ್: ಇರಾನಿಗೆ ಸೇರಿದ, ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರ್ಷಿಯ ಕೊಲ್ಲಿಗೆ 48 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು. ಪ್ರಪಂಚದ ಮುಖ್ಯ ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,15,139 (2005). (ಆರ್.ಡಿ.ಆರ್.)

ಆಮದು: ಬಳಕೆಗಾಗಲಿ, ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗಾಗಲಿ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೊರ ದೇಶದಿಂದ ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಆಮದು ವ್ಯಾಪಾರವೆಂದು ಹೆಸರು (ಇಂಪೋರ್ಟ್). ಹೀಗೆ ತರಿಸಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಆಮದು ಪದಾರ್ಥಗಳು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ರಫ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ, ರಫ್ತು ಪದಾರ್ಥಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾದವು. ಆಮದಿನಿಂದ ದೇಶದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ದೇಶದೊಳಕ್ಕೆ ಬರುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ, ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ, ನಿಯೋಗಿಗಳ ಮತ್ತು ವಿದೇಶೀ ಸೇನಾನಾಣ್ಯಗಳ ಬಳಕೆಗಾಗಿ ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪದಾರ್ಥಗಳು. ಆದರೆ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಹೊರದೇಶಗಳಿಂದ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಾದಿಗಳು, ಅಗತ್ಯವಸ್ತುಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕಾದಿಗಳು, ತಜ್ಞರ ಸೇವೆ ಮೊದಲಾದವು ಆಮದು ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಪ್ರತಿ ರಾಷ್ಟ್ರವೂ ಸ್ವಾವಲಂಬಿಯಾಗಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಮಾತು. ಒಂದಲ್ಲೊಂದು ಸರಕು ಅಥವಾ ಸೇವೆ ಅಥವಾ ಬಂಡವಾಳಕ್ಕೆ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಲೇಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕಾರಣಗಳಿರಬಹುದು. ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಕಾರಣಗಳಿರಬಹುದು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಅರಬ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ತೈಲಕ್ಕಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಪೆಟ್ಟು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ನವೀನ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳ ಕೊರತೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಮುಂದುವರೆದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಆಹಾರ ಸಮಸ್ಯೆ ಭೀಕರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತದೆ.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರದ ಮುಖ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾದ ತಾರತಮ್ಯ ವೆಚ್ಚ ಸಿದ್ಧಾಂತ (ಥಿಯರಿ ಆಫ್ ಕಂಪ್ಯಾರಿಟಿವ್ ಕಾಸ್ಟ್ಸ್) ತಿಳಿಸುವಂತೆ ಪ್ರತಿ ರಾಷ್ಟ್ರವೂ ಯಾವ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲ ಹೊಂದಿದೆಯೋ ಅಥವಾ ಯಾವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬೇರೆಯವರಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಲು ಶಕ್ಯವಾಗಿದೆಯೋ ಅಂಥ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು

ತಯಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಉಳಿದವುಗಳನ್ನು ಯಾವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತಮಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಲು ಶಕ್ಯವಾಗಿದೆಯೋ ಅವುಗಳಿಂದ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಹವೆ ಇಲ್ಲದಿರುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಕವಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ತಗಲುವ ವೆಚ್ಚ ಅತಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲು ಎಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವೋ ಅಲ್ಲಿಂದ ಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಲೇಸು. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಸರಕುಗಳ ಆಮದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಅಂತೆಯೇ ಸೇವೆಗಳ ಆಮದೂ ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಇತರ ದೇಶಗಳ ಜನರ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸೇವೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲವೇ ಇತರ ದೇಶಗಳ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸೇವೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಬಹುದು.

ಆಮದು ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಲೇಣಿ ದೇಣಿ ಪಟ್ಟಿಯ (ಬ್ಯಾಲನ್ಸ್ ಆಫ್ ಪೇಮೆಂಟ್) ಮೇಲೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರುತ್ತದೆ. ಪಟ್ಟಿಯು ಸರಿದೂಗುವಂತೆ ಆಮದು ಮತ್ತು ರಫ್ತುಗಳು ಸಮನಾಗಿರಬೇಕು. ರಫ್ತಿಗಿಂತ ಆಮದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿತಾಯ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಒಂದೂ ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವಲ್ಲ. ಖೋತವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸಮಸ್ಯೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಉಳಿತಾಯ ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಿತಿ ಎಂದು ಭಾವಿಸುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಸಮಸ್ಥಿತಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದುದೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ಆವಶ್ಯಕ. ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಲೇಣಿ ದೇಣಿ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿತಾಯವಿದ್ದರೆ ಬೇರೆ ಯಾವುದೋ ದೇಶ ಖೋತ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಲೇಣಿ ದೇಣಿ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಖೋತ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವೋ ಉಳಿತಾಯವೂ ಅಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಎ.)

ಆಮ್ಲ ಮಳೆ: ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಂದ, ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ವಾಹನಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ರಸಗೊಬ್ಬರದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವ ವಿಷಕಾರಿ ಅನಿಲಗಳಾದ ಗಂಧಕದ

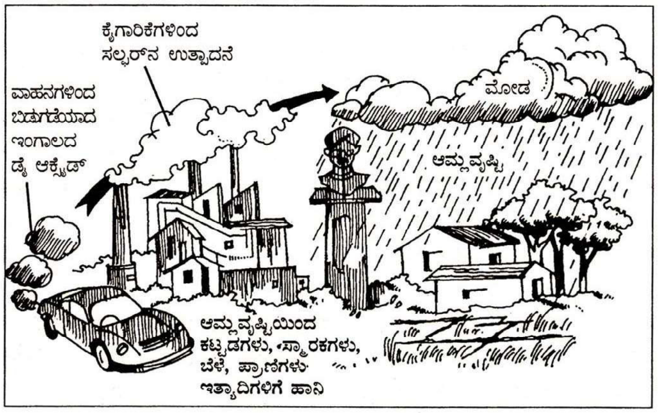

ಆಮ್ಲವೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದಾಗುವ ಹಾನಿಗಳು

ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್ ಮತ್ತು ಸಾರಜನಕದ ಆಕ್ಸೈಡ್‌ಗಳು ವಾಯುಮಂಡಲದ ನೀರಾವಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಯೋಜನೆಯಾಗಿ ಗಂಧಕಾಮ್ಲ ಮತ್ತು ನೈಟ್ರಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿ ಮಳೆಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗಿದ್ದು ಇದನ್ನು ಆಮ್ಲೀಯ ಮಳೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆಮ್ಲ ಮಳೆಯಿಂದಾಗಿ ಅನೇಕ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. 2003 ರ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿರುವ ಆಮ್ಲ ಮಳೆಯಿಂದಾಗಿ ಸು. 133 ಕೋಟಿ ಡಾಲರ್ ಆರ್ಥಿಕ ನಷ್ಟ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಚೀನದ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಮ್ಲ ಮಳೆಯಾಗುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಆಮ್ಲೀಯ ಮಳೆಯ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಸರೋವರ ಮತ್ತು ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲಿನ ಜಲಚರ ಜೀವಿಗಳು ಸಾವನ್ನಪ್ಪುತ್ತವೆ. ಸಸ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಆವಶ್ಯಕವಾಗಿರುವ ಪೋಷಕಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದ ಆಮ್ಲ ಮಿಶ್ರಿತವಾಗುವುದರಿಂದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕುಂಠಿತವಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ನಶಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಫಲವತ್ತತೆ ಕ್ರಮೇಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾನವನ ಆರೋಗ್ಯದ ಮೇಲೂ ಕೆಟ್ಟ ಪರಿಣಾಮವುಂಟಾಗಿ ಶ್ವಾಸಕೋಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತಹ ಕಾಯಿಲೆಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ, ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸುಂದರ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ಮಾರಕಗಳೂ ಸವಕಳಿ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಭಾರತದ ತಾಜಮಹಲ್, ಅಥೆನ್ಸ್‌ನ ಪಾರ್ಥೇನಾಂ ಕಟ್ಟಡಗಳು. ಆಮ್ಲೀಯ ಮಳೆಯಿಂದಾಗುವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಅಥವಾ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ವಾಯುಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಅನಿಲಗಳಾದ ನೈಟ್ರೋಜನ್ ಆಕ್ಸೈಡ್, ಕಾರ್ಬನ್ ಮಾನಾಕ್ಸೈಡ್ ಮತ್ತು ಸಲ್ಫರ್ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್‌ಗಳ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಆಮ್ಲ ಮಳೆ ಸಮಸ್ಯೆ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ದೇಶದ ಸಮಸ್ಯೆಯಲ್ಲ. ಅದೊಂದು ಜಾಗತಿಕ ಸಮಸ್ಯೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದು ಸೂಕ್ತ. (ಜಿ.ಡಿ.)

ಆಂಗ್ಲೋಸ್ಯಾಕ್ಸನರು: ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ರೋಮನರ ಆಧಿಪತ್ಯ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ, ಜರ್ಮನಿಯಿಂದ ಬಂದು ನೆಲಸಿದ ಜನ. ಆಂಗ್ಲರು ಮತ್ತು ಸ್ಯಾಕ್ಸನರು ಎಂಬ ಎರಡು ಜನಾಂಗದವರ ಮಿಲನದಿಂದ ಆದ ಜನಾಂಗವಿದು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪೂರ್ವ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ಆಂಗ್ಲರು ಪೂರ್ವಆಂಗ್ಲಿಯ, ಮರ್ಸಿಯ, ನಾರ್ದಂಬ್ರಿಯ ಮುಂತಾದ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡರು. ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಆಂಗ್ಲರ ನೆರೆಯಲ್ಲೆ ಇದ್ದ ಸ್ಯಾಕ್ಸನರು ಕ್ರಿ.ಶ. 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿ ಸಸೆಕ್ಸ್, ವೆಸೆಕ್ಸ್ ಮತ್ತು ಎಸೆಕ್ಸ್ ಎಂಬ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಜ್ಯೂಟರು ಬಂದು ಕೆಂಟ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದರು. ಮುಂದೆ ಡೇನರು, ನಾರ್ಮನ್ನರು ಮುಂತಾದವರೂ ಬಂದರು. ಇವರೆಲ್ಲ ಪೂರ್ವದಿಂದಲೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದ ಕೆಲ್ಟ್‌ಜನರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತುಹೋದರು. ಮುಂದೆ ಆ್ಯಂಗ್ಲೋಸ್ಯಾಕ್ಸನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಬಂದು ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ನಾರ್ಮನರಿಗೇ ಅಲ್ಲದೆ ಹಿಂದೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಜನರಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತಾಯಿತು. *

ಆಡಮ್ ಸೇತುವೆ: ಭಾರತಕ್ಕೂ ಶ್ರೀಲಂಕಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೆ ಸು. 36 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ, ಆಳವಿಲ್ಲದ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಚಿಪ್ಪಿನಂಥ ಮರಳುಗಲ್ಲುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಕಿರಿದಾದ, ಅರ್ಧ ಮುಳುಗಿರುವ ಒಡ್ಡು. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಆಳ 10 ಮೀ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿರುವ ಕ್ರುಸಡೈ ದ್ವೀಪ ಪಾಂಬನ್ ದ್ವೀಪದ ಕೊಟ್ಟಿಕಲ್ ತುದಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದ್ದು ಉಪಯುಕ್ತ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವೀಕ್ಷಣಾಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ನೀರಿನಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಯಾವುದೇ ದೊಡ್ಡ ದೋಣಿ ಸಂಚಾರಕ್ಕೂ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೊಲಂಬೋದಿಂದ ಚೆನ್ನೈಗೆ ಹೋಗುವ ಹಡಗುಗಳು ಶ್ರೀಲಂಕ ದ್ವೀಪದ ಪೂರ್ವ ತೀರವನ್ನು ಬಳಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಧನುಷ್ಕೋಟಿಯಲ್ಲಿನ ಭಾರತದ ರೈಲು ಮಾರ್ಗದ ಅಂತಿಮ ನಿಲ್ದಾಣ ಮತ್ತು ತಲೈಮನ್ನಾರಿನಲ್ಲಿನ ಶ್ರೀಲಂಕ ಸರ್ಕಾರದ ರೈಲು ಅಂತಿಮ ನಿಲ್ದಾಣಗಳ ನಡುವೆ ರೈಲು ವಿಭಾಗದ ದೋಣಿ ಸಂಚಾರದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ. ತಲೈಮನ್ನಾರ್ ಜಲವಿಭಾಗದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿರುವ ಮನ್ನಾರ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ಮನ್ನಾರ್ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಲಂಕ ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗದ ನಡುವೆ ಒಂದು ಕಿರಿದಾದ ಕಾಲುವೆ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಒಂದು ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲು ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸೇತುವೆಯ ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದಾಗಿ ಮನ್ನಾರ್ ಪಟ್ಟಣ ಬೆಳೆಯಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸಿದ್ದ ಮನ್ತೈ (ಈಗ ಇದನ್ನು ಮನ್‌ಟೋಟಾ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ) ಎಂಬ ಒಂದು ಪುರಾತನ ಬಂದರು ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥಳವಿದೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹಣ್ಣಿನ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಮನ್ನಾರಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ.

ರಾಮನ ಸೈನ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟಿ, ರಾವಣನೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಅವನಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಲು ಸಹಾಯವಾಗುವಂತೆ ಹನುಮಂತ ಈ ಸೇತುವೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ನಂಬಿಕೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ರಾಮನ ಸೇತುವೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಇದರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಚರ್ಚೆ ನಡೆದಿದೆ. (ಕೆ.ಕೆ.;ಪಿ.ಜಿ.)

ಆಯ್ಕೆ ಕಡಿಯುವಿಕೆ: ಅರಣ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಹಲವು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ವಯಸ್ಸಿನ ಮರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಮರಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ವಯಸ್ಸಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಮರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಕಡಿದು ಆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಸಸಿಗಳನ್ನು ನೆಡಲು ಅನುವು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಆಯ್ಕೆ ಕಡಿಯುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಮರಗಳನ್ನು ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಬಲಿತ ಮರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಕಡಿಯುವಿಕೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಂದುವರೆದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಅಳವಡಿಸಿ ಮರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿ ಕಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ವಯಸ್ಸಿನ ಮರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮಿಶ್ರಣಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧಾನವು ಬಹಳ ಪ್ರಸ್ತುತವಾದುದು.

ವಿಭಾಗೀಯ ಕತ್ತರಿಸುವಿಕೆ (ಬ್ಲಾಕ್‌ಕಟ್ಟಿಂಗ್) : ಮರಕಡಿಯುವ ಮತ್ತೊಂದು ಆಧುನಿಕ ವಿಧಾನ. ಇದು ವಿಭಾಗವೊಂದರ ನೆಡುತೋಪ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಬಹಳಷ್ಟು ಮರಗಳು ಒಂದೇ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶವನ್ನು 25–50 ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟು ಬೆಳೆಸಿರುವುದರಿಂದ ಮರಗಳು ಬಲಿತ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಮ್ಮೆ

ಕಟಾವು ಮಾಡಿ, ವಿಸ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಸಸಿಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟು ಪೋಷಿಸಬಹುದು. ಮತ್ತೊಂದು ಅವಧಿ ಅಥವಾ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ವಿಭಾಗದ ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿಯಲಾಗುವುದು. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ನಿರಂತರವಾಗಿ ವರ್ಷದಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಾ ಹೋದಂತೆ ಒಂದು ವಿಭಾಗವು ಕಟಾವಾದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಟಾವಿಗೆ ಸಿದ್ಧಗೊಳ್ಳುವುದು. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಆರೆಂಜ್ ಫ್ರೀಸ್ಟೇಟ್: ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಹಿಂದೆ ಬೋಯರ್ ಜನಾಂಗದವರಿಗೆ ಸೇರಿದ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಆರೆಂಜ್ ನದಿ, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ವಾಲ್ ನದಿ ಇದರ ಎಲ್ಲೆಗಳು. ಇಡೀ ಪ್ರಾಂತ ಒಂದು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 1200 ಮೀ. ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರ. ಮಳೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿಲ್ಲ. ಅರೇಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಬರುವ ಮಾರುತವನ್ನು ಡ್ರೇಕನ್ಸ್ ಬರ್ಗ್ ಪರ್ವತಗಳು ತಡೆಯುವುದರಿಂದ, ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಬೀಸುವ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಳೆ. ಆರೆಂಜ್ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ 849520 ಚ.ಕಿಮೀ. ಪಶುಪಾಲನೆ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ. ಗೋದಿ, ಬತ್ತ ಮುಂತಾದ ಆಹಾರಧಾನ್ಯಗಳು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಹಣ್ಣುಗಳು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಚಿನ್ನ, ವಜ್ರ, ಯುರೇನಿಯಂ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು. ಬೋಯರ್ ಜನ (ಡಚ್ ಸಂತತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಆಫ್ರಿಕನ್ನರು) 1835–48 ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲಸಿದರು. 1848 ರಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಕೇಪ್ ಕಾಲೊನಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಬೋಯರರು ಇದಕ್ಕೊಪ್ಪದೆ 1854 ರಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರರಾದರು. ಈ ದೇಶ ಆರೆಂಜ್ ಫ್ರೀಸ್ಟೇಟ್ ಎಂಬ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. 1907ರಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ 1910ರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿಹೋಯಿತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಫ್ರೀಸ್ಟೇಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಐ.)

ಆರೋಹಿಗಾಳಿ: ಎರಡು ಸ್ಥಳಗಳ ನಡುವೆ ಉಂಟಾಗುವ ಉಷ್ಣಾಂಶದ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಸಂಭವಿಸುವ ಸ್ಥಳೀಯ ಮಾರುತಗಳು. ಇವು ಕಣಿವೆಯ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಊರ್ಧ್ವಮುಖವಾಗಿ ಬೀಸುವುವು. ಹಗಲಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಶಾಖಕ್ಕೆ ಪರ್ವತಗಳ ಇಳಿಜಾರು ಬೇಗ ಕಾಯುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಪಾದ ಅಥವಾ ಕಣಿವೆಯ ತಳಭಾಗವು ಪರ್ವತಗಳ ಇಳಿಜಾರಿನಷ್ಟು ಕಾಯುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕಾಯ್ದು ಹಗುರವಾದ ವಾಯು ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಮೇಲೇರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಆರೋಹಿಗಾಳಿ ಅಥವಾ ಕಣಿವೆ ಮಂದಮಾರುತಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಇಂಥ ಮಾರುತಗಳು ಪರ್ವತಗಳ ಶಿಖರಭಾಗ, ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರು (ಎಸ್ಕಾರ್ಪ್‌ಮೆಂಟ್) ಮತ್ತು ಎತ್ತರ ಭೂಭಾಗಗಳ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಶಿ ಮೋಡಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತವೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅತಿಶಾಖ ಮತ್ತು ಆರ್ದ್ರದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಅಪರಾಹ್ನ ವೇಳೆಗೆ ಗುಡುಗು ಮಿಂಚಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆರೋಹ ಮಳೆ ಸುರಿಯುವುದುಂಟು. ರಾತ್ರಿಯವೇಳೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ವಿರುದ್ಧವಾಗುವುದರಿಂದ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಕಣಿವೆಯಕಡೆಗೆ ವಾಯು ಚಲಿಸುವುದು. ಇದನ್ನು ಪರ್ವತ ಮಂದಮಾರುತ ಅಥವಾ ಅವರೋಹಿಗಾಳಿ (ಕ್ಯಾಟಬ್ಯಾಟಿಕ್ ಮಾರುತ) ಎನ್ನುವರು.

ಆರೋಹಿಗಾಳಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯ, ನಿರಂತರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೌರಜನ್ಯ ಶಾಖವು ತೀವ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಂಥ ಮಾರುತಗಳು ಸೂರ್ಯಾಸ್ತದ ಅನಂತರವೂ ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಬೀಸುವುದುಂಟು. ಹಿಮಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯ. ಆಗಾಗ್ಗೆ ಅಧಿಕ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುವುದುಂಟು. ಗಾಳಿಗಭಿಮುಖ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಆರ್ಕನಿ ದ್ವೀಪಗಳು: ಈ ದ್ವೀಪ ಸ್ತೋಮಗಳು ಸ್ಕಾಟ್‌ಲೆಂಡಿನ ಉತ್ತರ ಕರಾವಳಿಗೆ 102 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿವೆ. ಇದು 90ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 24 ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಜನ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 19,245 (2001). ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯಕೃಷಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಭೂಮಿ ತಗ್ಗು, ನೆಲ ಕಲ್ಲು. ಏನೂ ಬೆಳೆಯದಷ್ಟು ಬಂಜರು. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಒಂದು ಉದ್ಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪೊಮೋನ ದ್ವೀಪ (ಮೇನ್ ಲ್ಯಾಂಡ್) ಅತಿ ದೊಡ್ಡದು.

ಕಿರ್‌ಕ್ವಾಲ್ ಹಾಗೂ ಸ್ಟ್ರಾಮ್ನೆಸ್ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣಗಳು. ಕಿರ್‌ಕ್ವಾಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ (11–12ನೆಯ ಶತಮಾನದ) ಚರ್ಚುಗಳನ್ನೂ ಶ್ರೀಮಂತರ ನಿವಾಸಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಅವಶೇಷಗಳಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಚರಿತ್ರಪೂರ್ವಕಾಲದ ಶಿಲಾ ಮತ್ತು ಕಂಚುಯುಗಗಳ ಅವಶೇಷಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಶೀತವಲಯದ್ದಾದರೂ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಡ್ರಿಫ್ಟ್ ಎಂಬ ಉಷ್ಣೋದಕ ಪ್ರವಾಹ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಮಾರುತಗಳು ಚಳಿಯನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಡಿಮೆಮಾಡುತ್ತವೆ. ಬೇಸಗೆಯ ಅವಧಿ ಕೆಲವೇ ವಾರಗಳು ; ಆದರೂ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಆರ್ಕನಿ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಹಸುರು ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಮರಳು ಕಲ್ಲುಗಳು ಕಟ್ಟಡಗಳ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಕೆಲವೇ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುವ ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣು ಫಲವತ್ತಾದ್ದು ; ಓಟ್ಸ್, ಬಾರ್ಲಿ, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ ಮುಖ್ಯ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳು. ಪಶುಪಾಲನೆಯಿಂದ ಹಾಲು, ಮಾಂಸ, ಮೊಟ್ಟೆ ಮುಂತಾದ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಅಗಾಧಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಆಹಾರವನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ವೃತ್ತ: 66°33′ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ; ಅಥವಾ ಉತ್ತರ ಮೇರು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ 23°27′ ತ್ರಿಜ್ಯವಾಗಿ ಎಳೆದ ವೃತ್ತ (ಉತ್ತರ ಮೇರುವೃತ್ತ). ಇದೇ ರೀತಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮೇರು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ವೃತ್ತವಿದೆ.

ಭೂಮಿಯ ಅಕ್ಷ ಮತ್ತು ಕಕ್ಷಾತಲಗಳ (ಭೂಮಿ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವ ಪಥದ ಹೆಸರು ಭೂಮಿಯ ಕಕ್ಷೆ) ನಡುವೆ 66°33′ ಬಾಗು ಇದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಭೂವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ (ಭೂಮಿಗೆ ಒಂದು ಪರಿಭ್ರಮಣೆ ಮುಗಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಅವಧಿ) ಸೂರ್ಯ 23°27′ (90°–66° 33′ = 23°27′) ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳ (ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಕ್ರಾತಿ ವೃತ್ತಗಳೆಂದು ಹೆಸರು) ನಡುವೆ ಆಂದೋಲಿಸಿದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುವುದು. ಅಂದರೆ, ಸೂರ್ಯ ಸಂಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತಗಳ ಗಡಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಎಂದೂ ಸಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ಗಡಿಗಳ ಒಳಗಿರುವವರಿಗೆ ಉದಾ: ಮೈಸೂರಿನವರಿಗೆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಲ ಸೂರ್ಯ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಬರುವುದು. ಗಡಿ ವೃತ್ತಗಳ ಮೇಲೆ ಇರುವುವವರಿಗೆ ಒಂದೇ ಸಲ ಬರುವುದು; ಗಡಿಗಳಿಂದ ಹೊರಗೆ ಇರುವವರಿಗೆ ಎಂದೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ–ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಇವರ ರಾತ್ರಿ ಹಗಲುಗಳ ಏರಿಳಿತಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ತೀವ್ರವಾಗಿರುವುದು. ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ವೃತ್ತದಂತೆ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ವೃತ್ತ ಇನ್ನೊಂದು ಗಡಿ. ಅಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿವಸ (24 ಗಂಟೆ ಕಾಲ) ಸೂರ್ಯ ಮುಳುಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ–ಸಂಪೂರ್ಣ ಹಗಲು; ಮುಂದೆ ಒಂದು ದಿವಸ (24 ಗಂಟೆ ಕಾಲ) ಸೂರ್ಯ ಮೂಡುವುದೇ ಇಲ್ಲ–ಪೂರ್ಣ ರಾತ್ರಿ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ವೃತ್ತಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಬಂದಿದೆ. ಈ ವೃತ್ತಗಳಿಂದ (66°33′) ಆಯಾ ಧ್ರುವಗಳವರೆಗೆ (90°) ಇರುವವರಿಗೆ ಹಗಲು, ರಾತ್ರಿಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅತಿ ತೀವ್ರ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ದಿವಸ ನಿರಂತರ ಹಗಲು ನಿರಂತರ ರಾತ್ರಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಧ್ರುವ ಬಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ (90° ಉ. ಮತ್ತು ದ.) 6 ತಿಂಗಳು ನಿರಂತರ ಹಗಲೂ 6 ತಿಂಗಳು ನಿರಂತರ ರಾತ್ರಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ.

ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆಯಿಂದ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ವೃತ್ತಗಳ ದೂರ ಸು. 11120 ಕಿಮೀ; ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ವೃತ್ತ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ, ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯ ಖಂಡಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಎಲ್ಲ ಖಂಡಗಳ ವಾಯುಗುಣ, ಸಸ್ಯಜೀವನ ಜನಜೀವನಕ್ರಮ ಈ ವೃತ್ತದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೇ ರೀತಿ ಇದೆ. ಅತಿ ಶೀತ ಪ್ರದೇಶಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿನ ಜನ ಬೆಚ್ಚಗಿರಲು ವಿಶಿಷ್ಟ ನಮೂನೆಯ ಉಡುಪುಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರ: ಪ್ರಪಂಚದ ಮಹಾ ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ನಾಲ್ಕನೆಯದು. ಉತ್ತರ ಧ್ರುವದ ಸುತ್ತಲಿನ (ಉ. ಅ. ಸು. 70° ವರೆಗಿನ) ಜಲಭಾಗವನ್ನು ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಶೀತ ವಾಯುಗುಣ ಇರುವ ಜಲಪ್ರದೇಶ. ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ವಿಸ್ತಾರ 13.7 ದ.ಲ. ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು ಬೇರಿಂಗ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಮೂಲಕ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದೊಡನೆ ಹಾಗೂ ಬ್ಯಾಫಿನ್ ಕೊಲ್ಲಿ ನಾರ್ವೇಜಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಮೂಲಕ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರ ತೀರದ ಖಂಡಾವರಣ ಪ್ರದೇಶವು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಬ್ಯಾಫಿನ್ ಕೊಲ್ಲಿ, ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ಸಮುದ್ರ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ತಗ್ಗುಗಳ ಆಳ 2000 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು 77°.44′ ಉ. ಅ., 175° ಪೂ.ರೇ. ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನೂ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಅಂತರ್ಗತ ಶ್ರೇಣಿ ವೈವಿಲ್ ಥಾಂಪ್ಸನ್–ರಿಡ್ಜ್ ಕೇವಲ 600 ಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿದೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಇಂಥ ಜಲವಿಭಾಗದ ಆಳ 50 ಮೀ ಮಾತ್ರ.

ಸಮುದ್ರದ ತಳದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿ ಅಥವಾ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಯಾವುವೂ ಇಲ್ಲ ; ಶೇ. 1 – ಶೇ. 4 ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವುದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಸ್ಪಿಟ್ಸಬರ್ಗನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಪ್ರಮಾಣ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು. ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಸಮುದ್ರಪಾಚಿ (ಅಥವಾ ಶೈವಲ) ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹರಡಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಶೀತಪ್ರದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ; ಇದಕ್ಕೆ

ಕಾರಣ, ಅದರ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಲವಣತ್ವ. ಈ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಬಂದುಸೇರುವ ನದಿಗಳು ಸಿಹಿ ನೀರನ್ನು ತರುತ್ತವೆ; ನೀರು ಆವಿಯಾಗಿ ಲವಣತ್ವ ಹೆಚ್ಚಲು ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಆಯಾ ನಿಯತಕಾಲಿಕ ಮಾರುತಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಮೇಲಿನ ನೀರು ಚಲಿಸುತ್ತದೆ; ಲವಣತೆಯು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಸಾಗರದ ನೀರು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿ ಲವಣ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದ ಹಿಮಕರಗಿ ನೀರು ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವುದು. ಉತ್ತರ ಮೇರು ವೃತ್ತದ ಹತ್ತಿರ ಸೈಬೀರಿಯ ಮತ್ತು ಅಲಾಸ್ಕ ಕಡೆಯಿಂದ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ಕಡೆಗೆ ಒಂದು ಪ್ರವಾಹವೇರ್ಪಟ್ಟು ಮೇರು ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಹಿಮಗಡ್ಡೆಗಳೂ ಇದರೊಂದಿಗೆ ತೇಲಿಹೋಗಿ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಕರಗಿ ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬೇರಿಂಗ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಮೂಲಕ ಒಯಾಶಿವೋ ಪ್ರವಾಹ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವುದು.

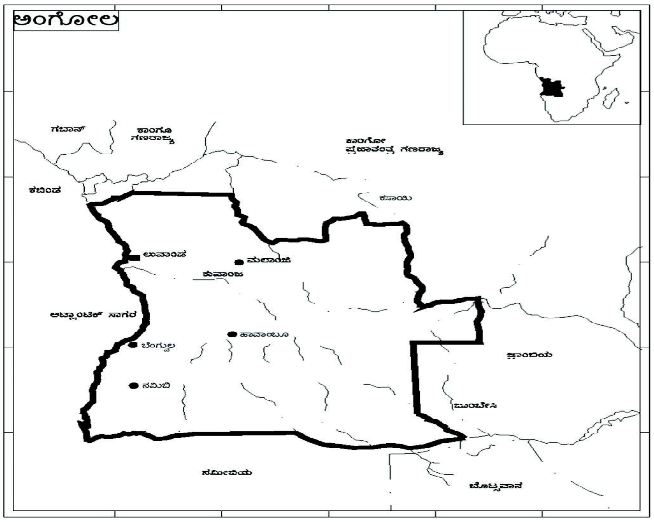

ಮೇರು ಪ್ರದೇಶದ ಸಮುದ್ರಜಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಳಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಲವಣತೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಿಂದ ಸು. 200 ಮೀ ಆಳದವರೆಗೂ ನೀರು ಘನೀಭವಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಉಷ್ಣತೆಗಿಂತಲೂ (ಫ್ರೀಸಿಂಗ್ ಪಾಯಿಂಟ್) ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಸು. 60ಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ 19^0 ಸೆ. ಇರುತ್ತದೆ. ಸು. 330 ರಿಂದ 400 ಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಬೇಸಿಗೆ, ಚಳಿಗಾಲಗಳಲ್ಲಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸ (ಮೇಲಿನ 2–3 ಮೀ ತಳದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹೊರತು) ಬಹಳ ಸ್ವಲ್ಪ. ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶೈತ್ಯ ಕೊಂಚ ಹೆಚ್ಚು.

ಲವಣತೆ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ 29 ಅಥವಾ 30 ರಷ್ಟಿದ್ದು ಆಳ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ 200ಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ 35 ರಷ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಳದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬದಲಾವಣೆಯೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರದ 2/3 ಭಾಗ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ಅಥವಾ ಹಿಮಗಡ್ಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ಹಿಮ ಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದಲೂ ನೀರ್ಗಲ್ಲುಗಳು ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಹಿಮಗಡ್ಡೆಗಳು ಕರಗುವುವಾದರೂ ಹೆಚ್ಚುಭಾಗ ಉಷ್ಣೋದಕಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಕರಗುತ್ತವೆ. ಅಲೆಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದಲೂ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ಕರಗುವುದುಂಟು.

ಹಿಮಗಡ್ಡೆಯಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳಾಗಲಿ, ಪ್ರಾಣಿಗಳಾಗಲಿ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ; ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಕಾಡ್, ಹ್ಯಾಲಿಬಟ್, ಸಾಲ್ಮನ್ ಮುಂತಾದ ಮೀನುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಚಲಿಸುವ ಹಿಮಗಡ್ಡೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೀಲ್ ಎಂಬ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕೂಡ ಬರುತ್ತವೆ. ತಿಮಿಂಗಿಲಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿಲ್ಲ. (ಪಿ.ಡಿ.ಎಂ.)

ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಾವಿ: ಶಾಶ್ವತ ಜಲಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀರು ದೊರೆಯುವ ಬಾವಿ. ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಚಿಲುಮೆ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಾವಿಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಜನರಿಗೆ ಮತ್ತು ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ವರ್ಷದುದ್ದಕ್ಕೂ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಪ್ರಕೃತಿ ನಮಗೆ ದಯಪಾಲಿಸಿದ ಅಕ್ಷಯಪಾತ್ರೆಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಅಂತರ್ಜಲ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಮೆಯಿನ್‌ಜರ್ ಈ ಬಾವಿಗಳ ಸ್ವರೂಪ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ನೀಡಿದ.

ಆಳದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ನೀರು ಈ ಬಾವಿಗಳ ಮೂಲಕ ನಮಗೆ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಇವು ಉಂಟಾಗಲು ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ಶಿಲೆಗಳ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ವಿನ್ಯಾಸವು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಹೀಗಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಂದರಲ್ಲಿ ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಾವಿಯನ್ನು ತೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಾರದು. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಶಿಲಾವಿನ್ಯಾಸವಿದ್ದ ಕಡೆ ಮಾತ್ರ ಇವು ಸಾಧ್ಯ. ಶಿಲೆಗಳು ಪ್ರಸ್ತರೀ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅಷ್ಟು ಅಡಕವಲ್ಲದ ರಚನೆಯುಳ್ಳ ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳಾಗಿರಬೇಕು. ಮರಳು ಶಿಲೆ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. ಇದು ವಿವಿಧ ಗಾತ್ರದ ಮರಳಿನ ಕಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಕಣಗಳ ಮಧ್ಯೆ ನೀರು ಸುಲಭವಾಗಿ ಜಿನಗಲು ಅಥವಾ ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಸರಂಧ್ರ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ಯಶಿಲೆಗಳು ಉತ್ತಮ ಜಲವಾಹಕವೂ ಹೌದು. ಇವುಗಳ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲೂ ಅವ್ಯಾಪ್ಯ ಶಿಲೆಗಳು ಹರಡಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಿನುಗುವ ನೀರು ಪೋಲಾಗದೆ ಶೇಖರವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ, ಜೇಡು ಶಿಲೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳು ಅವ್ಯಾಪ್ಯ ಶಿಲೆಗಳು. ಆದರೆ ಕೇವಲ ಇಷ್ಟಾದರೆ ಸಾಲದು. ನೀರು ಜಿನುಗಿ ಶೇಖರವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಈ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದು ಬಾಣಲೆಯಂತಾದರೆ ಬಹು ಉತ್ತಮ. ಆಗ ನೆಲದ ಮೇಲಿನ ನೀರು ಮರಳು ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರದ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲೂ ಜಿನುಗಿ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ನೀರಿನ ಶೇಖರಣೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ದ್ರವ ಒತ್ತಡವೂ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬಾವಿಯನ್ನು ತೋಡಿದಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗಿರುವ ನೀರು ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವ ಕಾರಣ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಚಿಮ್ಮಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡ ಬಾವಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

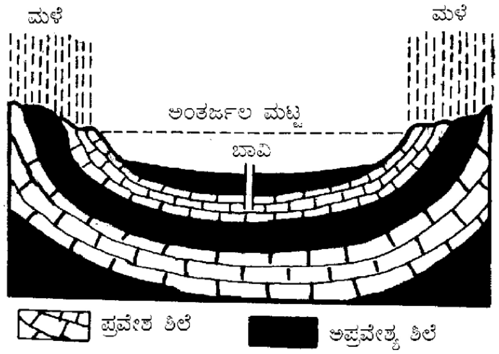

ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಾವಿ

ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಬಾಣಲೆಯಂತಿರುವ ತಗ್ಗನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸದೆ ಕೇವಲ ಒಂದೇ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ನೆಲಮಟ್ಟದಿಂದ ವಾಲಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಈ ಬಗೆಯ ಶಿಲಾವಿನ್ಯಾಸವೂ ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಾವಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾದದ್ದೆ. ಒತ್ತಡ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿನ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲೂ ನೀರು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಚಿಮ್ಮುತ್ತದೆ.

ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಡಕೋಟ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಚಿಲುಮೆಗಳ ನೀರು 65 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಚಿಮ್ಮುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ವೂನ್‌ಸಾಕೆಟ್ ಎಂಬಲ್ಲಿನ ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಾವಿಯ ಮೂಲಕ ಚಿಮ್ಮುವ ನೀರು ಬಹು ರಭಸದಿಂದ ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ರಭಸದಲ್ಲಿನ ದ್ರವ ಒತ್ತಡವನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ಜಲ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಹಿಟ್ಟಿನ ಗಿರಣಿಯನ್ನೂ ಈ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈ ತೆರನಾದ ಬಾವಿಗಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಅಷ್ಟಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ದ್ರವ ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡದ ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಪ್ರವಾಹಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ನೀರು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಚಿಮ್ಮಲಾರದು; ಆದರೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುತ್ತದೆ. ಇವು ಹೆಚ್ಚು ನೀರನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಅಮೆರಿಕದ ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಈ ಬಗೆಯ ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ತಿಂಗಳಿಗೆ 6,000 ಗ್ಯಾಲನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೀರು ದೊರೆತ ದಾಖಲೆಗಳಿವೆ.

ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ತೋಡುವ ಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಬಳಕೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ 2000 ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆ) ಈಜಿಪ್ಟಿನವರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಬರುವ ಮೋಸೆಸ್ ಇವರಿಂದಲೇ ಬಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಪಡೆಯುವ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿತನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಅದೇ ಕಾಲದ ಥೀಬನ್, ಷಾಬ್ ಮತ್ತು ಡಾಷೆಲ್ ಓಯಸಿಸ್‌ಗಳಿಗೆ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಾವಿಗಳಿಂದ ನೀರು ಒದಗುತ್ತಿತ್ತೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನೂ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಕೆಲವು ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಾವಿಗಳನ್ನು 150 ಮೀಗಿಂತ ಆಳಕ್ಕೆ ತೋಡಲಾಗಿತ್ತು.

ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ತೋಡುವುದು ಮೊದಲಾಯಿತು. ಮೊತ್ತಮೊದಲನೆಯ ಬಾವಿಯನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನ ಆರ್ಟಾಯ್ಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಲಿಲಿಯರ್ಸ್ ಬಳಿ 1126ರಲ್ಲಿ ತೋಡಲಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಹೆಸರಿನ ನಂಟು ಈ ಬಗೆಯ ಬಾವಿಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿ ಮುಂದೆ ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್

ಬಾವಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವು. ಮುಂದೆ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಟಲಿ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿದರು. ಇಂದಿಗೂ ಈ ಬಾವಿಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಿನ ಜನರಿಗೆ ಮಹೋಪಕಾರವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಧಾನಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಭೂಭೌತ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಆಧುನಿಕ ಭಗೀರಥರು ಪಾತಾಳ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಹೊರತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮೂಲಕ ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಾರು ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಾವಿಗಳ ಜನಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಸಾಲದೆ ಹಲವಾರು ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಪ್ರವಾಹಗಳನ್ನೇ (ಗುಪ್ತನದಿ) ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿದ್ದಾರೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಕೆನಡ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಡಕೋಟ ಮರಳು ಶಿಲಾಸ್ತರ ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾದುದು. ಇದು ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕ, ಪಶ್ಚಿಮ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಕೆನಡಗಳಲ್ಲೂ ಸಹಸ್ರಾರು ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಇದು ಎತ್ತರದ ರಾಕಿ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾಗಿ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿವೋರೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ ಸಾಸ್ಕಚವಾನ್, ಮಾಂಟಾನ, ಡಕೋಟ, ವ್ಯೋಮಿಂಗ್, ನೆಬ್ರಾಸ್ಕ ಮತ್ತು ಕಾನ್ಸಾಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ನೆಲಮಟ್ಟದಿಂದ ಆಳಕ್ಕೆ ಹುದುಗಿದೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಮಳೆಯ ನೀರು ಮರಳು ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಆ ಮೂಲಕ ನಾನಾಕಡೆ ತೋಡಿರುವ ಸಹಸ್ರಾರು ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಾವಿಗಳ ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಾವಿಗಳೇ ಜನರಿಗೆ ಮತ್ತು ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಆಸರೆ. ಭಾರತದ ಪಾಂಡಿಚೆರಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಹಲವಾರು ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಾವಿಗಳಿವೆ. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.)

ಆರ್ಡೋವಿಶಿಯನ್ ಸ್ತೋಮ: ಪುರಾತನ ಜೀವಿಯುಗದ (ಪೆಲಿಯೊಜೋಯಿಕ್) (ಸು. 600–230 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲ) ಎರಡನೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕಲ್ಲುಗಳಿಗೆ ಭೂವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಹೆಸರು. ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಅನಂತರ ಆರ್ಡೋವಿಶಿಯನ್ ಮತ್ತು ಇದರ ಅನಂತರ ಸೈಲೂರಿಯನ್ ಬರುತ್ತದೆ. ಆರ್ಡೋವಿಶಿಯನ್ ಯುಗದ ಕಾಲ ಸು. 500–425 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದೆ.

ಆರ್ಥಿಕ ಆಸರೆ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕೇತರ ಆಸರೆ: ಇದನ್ನು ವಿವಿಧ ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಶ್ರಮ ಬಲದ ಪ್ರಮಾಣಾನುಗುಣ ಹಂಚಿಕೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಆಸರೆ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕೇತರ ಆಸರೆಗಳ ಭಿನ್ನತೆಯು ಮೂಲ ಅಥವಾ ರಫ್ತು ಆಧಾರಿತ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಅಮೂಲ ಅಥವಾ ಸ್ಥಳೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲಾಗುವುದು. ಮೂಲ ಮತ್ತು ಅಮೂಲ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಯಾವುದೇ ನಗರದಲ್ಲಿನ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಆ ನಗರಕ್ಕೆ ಆದಾಯವು ಪ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ನಗರವು ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮೂಲ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಗರದ ಹೊರಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಈ ರೀತಿಯ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ರಫ್ತು ಆಧಾರಿತ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ

ಆರ್ಥಿಕ ಆಸರೆ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಸಮುದಾಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಆಸರೆ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕೇತರ ಅಸರೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಆಸರೆ ಚಟುವಟಿಕೆಯು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆರ್ಥಿಕತೆಗೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಕೊಡುಗೆ ಕೊಡವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಕೇಂದ್ರಗಾಮಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಪ್ರವಹಿಸುವಿಕೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನಗರದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತದೆ.

ಆರ್ಥಿಕೇತರ ಆಸರೆಯು ನಗರದ ಅಗತ್ಯ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಕೊಡುವುದರ ಮೂಲಕ ನಗರದ ಸ್ಥಳೀಯ ಜನತೆಗೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಆಸರೆ ಕ್ಷೇತ್ರವು ನಗರ ಚಟುವಟಿಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ರಫ್ತು ಮಾಡಲು ಅಗತ್ಯ ಸರಕು ಮತ್ತು ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಆರ್ಥಿಕೇತರ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಸ್ಥಳೀಯ ಅಗತ್ಯದ ಅನುಕೂಲತೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಹೋಲಿಕೆ ವೆಚ್ಚ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸರಕು ಮತ್ತು ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ರಫ್ತು ಆಧಾರಿತ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯು ಅಲ್ಪಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಪಡೆದಿರುವುದು ಹಾಗೂ ನಗರದ ರಫ್ತು ಆಧಾರಿತ ಚಟುವಟಿಕೆಗೆ ಆದ್ಯತೆ ಕೊಡಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ತನ್ನದೇ ಆದ ಮಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ನಗರದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದರೆ ಅದು ನಗರದ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಬಹುದು.

ಆರ್ಥಿಕ ಆಸರೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಯು ರಫ್ತು ಆಧಾರಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಆರ್ಥಿಕೇತರ ಆಸರೆಯು ಸ್ಥಳೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಆಸರೆ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ನಗರದಿಂದಾಚೆ ತನ್ನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಆದಾಯವು ನಗರಕ್ಕೆ ಪ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು. ಆದರೆ ಆರ್ಥಿಕೇತರ ಆಸರೆ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿದ್ದು ತನ್ನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಳೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದು ನಗರ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ: ಅಮೆರಿಕದ ಡೆಟ್ರಾಯಿಟ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮೋಟಾರು ವಾಹನ ತಯಾರಿಕೆಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ವಾಹನಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಹೊರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಆದಾಯವು ಹರಿದು ಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಆರ್ಥಿಕೇತರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಾದ ಬ್ಯಾಂಕು, ಲಾಂಡ್ರಿ, ಸಲೂನ್ ಮುಂತಾದವುಗಳು ನಗರದ ಜನತೆಗೆ ಅಗತ್ಯ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಆರ್ಥಿಕೇತರ ಆಸರೆ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ದೀರ್ಘಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಸೇವೆಗಳು ಸಹ ನಗರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಬಹುದು. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಆರ್ಥರ್ ಎಚ್. ರಾಬಿನ್‌ಸನ್: 1915–2004. ಅಮೆರಿಕದ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ ಮತ್ತು ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. ಇವರು ಕೆನಡದ ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಇವರ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಮೆರಿಕದ ವಿಸ್ಕಾನ್‌ಸಿನ್–ಮೆಡಿಸನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧತಂತ್ರ ವಿಭಾಗದ ಭೂಪಟ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದರು. 1941ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಯುದ್ಧತಂತ್ರ ಸೇವೆ ಕಛೇರಿಗೆ ಸೇರಿದಾಗ ಯಾವ ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂದರ್ಭಲ್ಲಿ ಇವರು ಕೆಲವು ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಭೂಪಟ ರಚನೆಯ ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರ ಕೌಶಲ್ಯಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿದರು.

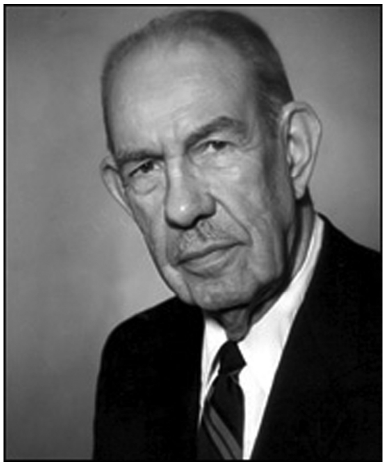

ಇವರು ತಮ್ಮ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿ ಸು. 5000 ಭೂಪಟಗಳನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದರು. 1943–44ರಲ್ಲಿ ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಮತ್ತು ಕೈರೋ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದ ಒಕ್ಕೂಟ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಭೂಪಟ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ದೇಶದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಇವರು ತಮ್ಮ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿನ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ 1946ರಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯದಳದ ಪಾರಿತೋಷಿಕವನ್ನು ಅಮೆರಿಕ ಸೈನ್ಯದಿಂದ ಪಡೆದರು.

ರಾಬಿನ್‌ಸನ್‌ರ ಕೃತಿ ಇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿಯೇ ರಚಿತವಾದ ರಾಬಿನ್‌ಸನ್ ನಕ್ಷಾ ಪ್ರಕ್ಷೇಪವಾಗಿದೆ. 1961ರಲ್ಲಿ ರ್‍ಯಾಂಡ್ ಮ್ಯಾಕ್‌ನ್ಯಾಲ್ಲಿ ಕಂಪನಿಯವರು ಪ್ರಪಂಚದ ಭೂಪಟವನ್ನು ರಚಿಸಲು ಹೊಸದೊಂದು ಪ್ರಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಲು ರಾಬಿನ್‌ಸನ್ ಅವರಿಗೆ ಸೂಚಿಸಿದ್ದರು. ಇವರು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಭೂಪಟವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಇವರು ಉತ್ತಮ ಬರಹಗಾರ ಮತ್ತು ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರರಚನೆಯ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿ ತಂತ್ರಜ್ಞರಾಗಿದ್ದರು. 60ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಬುದ್ಧ ಲೇಖನಗಳನ್ನೂ ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ತಂತ್ರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಡಿ.ವೈ.)

ಆರ್ಥಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ: ಆರ್ಥಿಕ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ಪದವನ್ನು ಮೊದಲು 1882ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಗೋಟ್ಜ್ ಬಳಸಿದ. ಉತ್ಪಾದನೆ, ಹಂಚಿಕೆ ಹಾಗೂ ಅನುಭೋಗ ಮುಂತಾದ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವುದು ಇದರ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದೆ. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಈ ವಿಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ವಸ್ತುಗಳು, ಸೇವೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿರುವ ಮಾನವ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸ್ಥಾನೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಇದು ವಿವರಿಸುವುದು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಉದಾ: ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಗೋಧಿ, ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಒತ್ತು ನೀಡಿ ವಿವರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಹಂಚಿಕೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಹಲವಾರು ವಲಯಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂದಿಗೂ ಈ ವಿಧಾನವು ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಆರಂಭಿಕ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಇಂದು ಇದರ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸರ್ಕಾರದ ನೀತಿ–ನಿಯಮಗಳು ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಸಂಚಾರ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಿಂದಾಗಿ ವಸ್ತುಗಳು ಹಾಗೂ ಸೇವೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಹಂಚಿಕೆ ಹಾಗೂ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಇದು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು. ಈ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳಿಂದ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು, ಲಾಭದಾಯಕವಾದ ಕೆಲವೇ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಲಾಭದಾಯಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ರೂಪಿಸಲಾಯಿತು. ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೊದಲ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾದುದು ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ. ಕ್ರಿಸ್ಟಾಲರನ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಳ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಗೊಂಡಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾದ ಹಲವಾರು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ವಾನ್‌ಥ್ಯೂನನ್‌ನ ವ್ಯವಸಾಯಸ್ಥಾನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ದಿ ಐಸೊಲೇಟೆಡ್ ಸ್ಟೇಟ್(1933), ವೆಬ್ಬರ್, ಲೋಶ್, ಸ್ಮಿತ್ ಅವರುಗಳ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾನ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಈ ಬಗೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಬಳಕೆಗೆ ಅಡಿಪಾಯವನ್ನು ಹಾಕಿದವು. ಇಂದು ರೂಪಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ನಗರ–ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವವು. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಆರ್ಥಿಕ ಮಿತವ್ಯಯ ಪರಿಮಾಣ: ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾನೀಕರಣವನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಾಗ ಐಸಾರ್ಡ್‌ರವರು ಈ ರೀತಿಯ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ, ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ಹೊಂದ ಬಯಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅನೇಕ ಸ್ಥಾನೀಕರಣದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಸ್ಮಿತ್‌ರವರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ, ಬೆಂಗಳೂರಿನಂಥ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ನಗರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಾಗ ಕೆಲವು ಅನುಕೂಲಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಅಲ್ಲಿರುವ ವಿಶೇಷ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ವಿದ್ಯಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಸಗಟು ಮಾರಾಟದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು, ಸಂಶೋಧನೆಯ ಅಂಗಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸಾಮೀಪ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ. ಅಂದರೆ ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕೆ ಹೊಸ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಾಗ ರಸ್ತೆಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ನೌಕರರ ಮನೆಗಳು, ಶಾಲಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮತ್ತು ಇತರೆ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟ ಬ್ಯಾಂಕ್, ಪೋಸ್ಟ್ ಆಫೀಸ್, ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಅದು ಖರ್ಚುಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನಂತಹ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಲೇ ಕೆಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ನೆಲೆಗೊಂಡು, ಇತರೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಸೇವಾ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ, ಒಂದು ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಡುವ ಅಥವಾ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳುವ ಕೈಗಾರಿಕೆ–ಇಂತಹುವುಗಳಿಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ವೆಚ್ಚಮಾಡಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಒಂದು ರೀತಿಯ ಆರ್ಥಿಕ ಮಿತವ್ಯಯ ಮತ್ತು ಇದು ಈಗಾಗಲೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಬೆಳೆದಿರುವ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರಿಗೆ ಆಗುವ ಹಣದ ಲಾಭವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಐಸಾರ್ಡ್‌ರವರ ಪ್ರಕಾರ ಈ ರೀತಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾಪಕರಿಗೆ ಆಗುವ ಆರ್ಥಿಕ ಮಿತವ್ಯಯ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ಒಂದು ನಗರದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟಿದೆ ಅಥವಾ ಒಬ್ಬ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾಪಕ ಆ ನಗರವನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಗ ಪಡೆದಿದ್ದೆಷ್ಟು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಒಂದು ಸಂಶೋಧನೆಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರೆ ಅಂತಹ ಆರ್ಥಿಕ ಮಿತವ್ಯಯ ಪರಿಮಾಣಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಸ್ಥಾನೀಕರಣವಾಗುವಾಗ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳು ಇತರೇ ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ಅಂಶಗಳೊಂದಿಗೆ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಆಗಲೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಮೇಲಿನ ಮೂಲತಃ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ವೆಚ್ಚಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಉಳಿತಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇವೇ ಆರ್ಥಿಕ ಮಿತವ್ಯಯ ಪರಿಮಾಣ. (ಬಿ.ಇ.)

ಆರ್ದ್ರತೆ: ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿರುವ ನೀರಾವಿಯ ಅಂಶ (ಹ್ಯುಮಿಡಿಟಿ). ಈ ಅಂಶ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಹವೆ ಆರ್ದ್ರವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ (ತೇವ) ಕಡಿಮೆ ಆದಂತೆ ಶುಷ್ಕವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ (ಒಣ) ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ನೀರು ಕಾದು ಆವಿಯಾಗಿ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುವುದು. ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಗಾಳಿಗೆ ಒಡ್ಡಿದ ನೀರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆರಿಹೋಗುವುದು, ಅಂದರೆ (ಆವಿ) ಬಾಷ್ಪವಾಗುವುದು. ಇಂಥ ಕ್ರಿಯೆಯ ನಿಯಮ ತಿಳಿಯಲು ಡಾಲ್ಟನ್ ಒಂದು ಪ್ರಯೋಗ ನಡೆಸಿದ: ವಾಯುಭಾರಮಾಪಕದ ಪಾದರಸದ ಮೇಲುಭಾಗದ ನಿರ್ವಾತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಆವಿಯಾಗಲು ಬಿಟ್ಟ; ಒಂದೊಂದೇ ಹನಿ ನೀರನ್ನು ಪಾದರಸ ಸ್ತಂಭದ ಮೇಲುಭಾಗಕ್ಕೆ ಏರುವಂತೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಮೊದಲಿನ ಕೆಲವು ಹನಿಗಳು ಬೇಗನೆ ಆರಿ, ಬಾಷ್ಪ (ನೀರಾವಿ) ನಿರ್ವಾತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಯಿತು; ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನೀರಾವಿಯ ಸಂಮರ್ದದಿಂದ ಸ್ತಂಭದ ಮಟ್ಟ ತಗ್ಗಿತು; ಒಂದು ಮಿತಿಗೆ ಬರುವಾಗ ಹನಿ ಆರಲಿಲ್ಲ; ಸ್ತಂಭದ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ತೆಳುಪದರವಾಗಿ ಹರಡಿತು; ಮಟ್ಟ ಮತ್ತೆ ತಗ್ಗಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ಹನಿಗಳು ಪದರದ ದಪ್ಪವನ್ನು ವರ್ಧಿಸಿದುವೇ ವಿನಾ ಬೇರೆ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ಉಂಟು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಯೋಗ ನಡೆದದ್ದು ಸ್ಥಿರ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಡಾಲ್ಟನ್ ತರ್ಕಿಸಿದ: ನೀರ ಪದರ ಮೊದಲು ತೋರಿದಾಗ ನಿರ್ವಾತ ಪ್ರದೇಶದ ಬಾಷ್ಪ ಪರ್ಯಾಪ್ತ ಅಥವಾ ಜಲಸಂತೃಪ್ತ (ಸ್ಯಾಚುರೇಟೆಡ್) ಸ್ಥಿತಿ ಮುಟ್ಟಿತ್ತು; ಮುಂದೆ (ಆ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ) ಅದು ಹೆಚ್ಚು ಬಾಷ್ಪವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸದು. ಇಂಥ ಸಂತೃಪ್ತ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪರಮಾವಧಿ ಬಾಷ್ಪ ಸಂಮರ್ದ (ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮಂ ವೇಪರ್ ಪ್ರೆಷರ್) ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಬೆಲೆ ಉಷ್ಣತೆಯ ಏರಿಕೆಯೊಡನೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿನ ಬಾಷ್ಪಸಂಮರ್ದ ಅಥವಾ ನೀರಾವಿಯ ಒತ್ತಡ (ವೇಪರ್ ಪ್ರೆಷರ್) ಅದೇ ಉಷ್ಣತೆಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂಥ ಪರಮಾವಧಿ ಬಾಷ್ಪ ಸಂಮರ್ದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಆ ಬಾಷ್ಪ ಅಪರ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದೆ (ಅನ್‌ಸ್ಯಾಚುರೇಟೆಡ್) ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ವಿವಿಧ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಪರಮಾವಧಿ ಬಾಷ್ಪ ಸಂಮರ್ದಗಳನ್ನು ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ವಾಯುಭಾರಮಾಪಕ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ರೀನಾಲ್ಟ್ ಅಳೆದ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪರ್ಯಾಪ್ತಗೊಳಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಆವಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ.

ವಾಯುವಿನ ಆರ್ದ್ರತೆ ಅಳೆಯುವುದು ಮುಂದಿನ ಘಟ್ಟ. ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿರುವ ನೀರಾವಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೂ ದೇಶದೇಶಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಯುವಿನ ಆರ್ದ್ರತೆಯ ಖಚಿತ ನಿರ್ಧಾರ ಅಸಾಧ್ಯ. ಇಂಥಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವಿಧಾನಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದ ನೆರವು ಪಡೆಯಲೇಬೇಕು. ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ ವಾಸ್ತವ ನೀರಾವಿಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಸಮಗ್ರ ಆರ್ದ್ರತೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ (ಆಬ್ಸ್ಯೂಲೂಟ್ ಹ್ಯುಮಿಡಿಟಿ). ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ (ಆಬ್ಸ್ಯೂಲೂಟ್) ಇರುವ ನೀರಾವಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ಅದೇ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ವಾಯು ಹೊಂದಬಹುದಾದ ಪರಮಾವಧಿ ನೀರಾವಿಯ ಅನುಪಾತಕ್ಕೆ ಸಾಪೇಕ್ಷ (ರಿಲೇಟಿವ್) ಆರ್ದ್ರತೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ವಾಯುವನ್ನು ತಂಪುಗೊಳಿಸಿದಂತೆ ಪರಮಾವಧಿ ನೀರಾವಿಯ ಮತ್ತು ನೀರಾವಿಯ ಸಂಮರ್ದಗಳು ಸಮಾನವಾಗಿರುವ ಸ್ಥಿತಿ ತಲುಪುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ದ್ರವೀಕರಣ ಅಥವಾ ಘನೀಕರಣ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು. ಇದು ಇಬ್ಬನಿ ಬಿಂದು (ಡ್ಯೂ ಪಾಯಿಂಟ್). ಅಂದರೆ ನೀರಾವಿಯ ಘನೀಕರಣ ಆರಂಭವಾಗುವ ಉಷ್ಣತೆ, ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ತೇವ ಸಾಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ಹನಿಹನಿಯಾಗಿ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇಬ್ಬನಿ ಬಿಂದು ವಾಯುಮಂಡಲದ ಆರ್ದ್ರತೆಯ ಮಾನವೂ ಹೌದು. (ಎಂ.ಆರ್.ಕೆ.;ಎಂ.ಸಿ.ಜಿ.;ಎ.ಆರ್.ಸಿ.)

ಆರ್ನಾಲ್ಡ್ ಹೆನ್ರಿ ಗೈಯುಟ್: 1807–54. ಸ್ವಿಸ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ ಮತ್ತು ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. 1807 ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 28 ರಲ್ಲಿ ಸ್ವಿಟ್ಜರ್‌ಲೆಂಡಿನ ಚೌಡ್ ವಿಲ್ಲರ್ಸ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ. 1839ರಿಂದ 1848 ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಚಾಟಲ್ ಅಕಾಡೆಮಿಯಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ

ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಕೇಂಬ್ರಿಡ್ಜ್ ಮತ್ತು ಮೆಸ್ಯಾಚುಸೆಟ್ಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸಕ ನಾಗಿಯೂ ಪ್ರಿನ್ಸ್‌ಟನ್‌ನಲ್ಲಿ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ನಾಗಿಯೂ ತನ್ನ ಕೊನೆಗಾಲದ (1854) ವರೆಗೆ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿದ. ಪ್ರಿನ್ಸ್‌ಟನ್ನಿನ ಭೂ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗದ ಭವನದ ಮೇಲೆ ಇವನ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥ ಗೈಯುಟ್ ಭವನ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ ಹಾಗೂ ವಾತಾವರಣ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾಗಿ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದ. 1838ರಲ್ಲಿ ಇವನ ಆಪ್ತಮಿತ್ರರಾದ ಅಗಜ಼ಿಜ಼್‌ರ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ಹಿಮನದಿ ಕಾರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನ ಭೂ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ–ಅದರಲ್ಲಿ ಹಿಮಗಡ್ಡೆಯ ಚಲನೆ ಮತ್ತು ವಿನ್ಯಾಸಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಹಿಮಗಡ್ಡೆ ಜಾರುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಚುಗಳಿಗಿಂತ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ವೇಗ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಈತ ಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ. ಹಾಗೆಯೇ ಹಿಮಗಡ್ಡೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ವೇಗ ಕೆಳಭಾಗದ ವೇಗಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಈತನ ಪ್ರಕಾರ ಮಂಜಿನ ಕಣಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು

ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಅಥವಾ ಪಟ್ಟಿಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹಿಮಗಡ್ಡೆಯ ಚಲನೆ ಮಂಜಿನ ಕಣಗಳ ವರ್ಗಾವಣೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಆಗುತ್ತದೆ ಬದಲಿಗೆ ಮಂಜಿನ ಜಾರುವಿಕೆಯಿಂದಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ.

ಈತ ನಡೆಸಿದ ಅಪಾರವಾದ ವಾತಾವರಣ ವೀಕ್ಷಣೆಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ವಾತಾವರಣ ಮತ್ತು ಭೌತಕೋಷ್ಟಕಗಳು (1852, ಪುನರ್ ಮುದ್ರಣ 1884) ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ್ದು. ಈತ ರೂಪಿಸಿದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಂಪುಟಗಳು, ಗೋಡೆ ಭೂ ಪಟಗಳು ಅಮೆರಿಕದಾದ್ಯಂತ ಭೂ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಗೊಳಿಸಿದವು. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಆರ್ಮೇನಿಯ: ಸೋವಿಯತ್ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದ್ದು ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟದ ಪತನದ ಅನಂತರ ಆರ್ಮೇನಿಯ ಒಂದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದೆ. 38^0–40^0 ಉ. ಅ. ಹಾಗೂ 45^0–55^0 ಪೂ. ರೇ. ದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಜಾರ್ಜಿಯ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಜರ್‌ಬೈಜಾನ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಇರಾನ್, ನೈರುತ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ತುರ್ಕಿ ದೇಶಗಳಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 30,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 38ಲಕ್ಷ (2002). ಶೇ. 88 ಆರ್ಮೇನಿಯರು, ಉಳಿದವರು ಅಜರ್‌ಬೈಜಾನಿಗಳು. ಅನೇಕ ಪರ್ವತ ಪಂಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಅಗ್ನಿ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ 1500–2400 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇವಾನ್(ಗೋಕ್ಚ) ಸರೋವರವಿದೆ. ಇದು 1417ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ 1884 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದು ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವಾಯುಗುಣ ಬದಲಾವಣೆಗೊಂಡರೂ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಚಳಿ, ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಶಾಖ ಹೆಚ್ಚು. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 40 ಸೆಂಮೀ. ಜ್ಯಾಂಗ್ ಉಪನದಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅರಾಕ್ಸ್ ನದಿ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ವಿಶಾಲವಾದ ಬಂಜರು ಮತ್ತು ಜೌಗು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸೆವಾನ್ ಸರೋವರ, ಅರ್ಪ, ಅರಾಕ್ಸ್ ನದಿಗಳ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಭೂಮಿ 2 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಮತ್ತು ವ್ಯಾವಸಾಯಿಕ

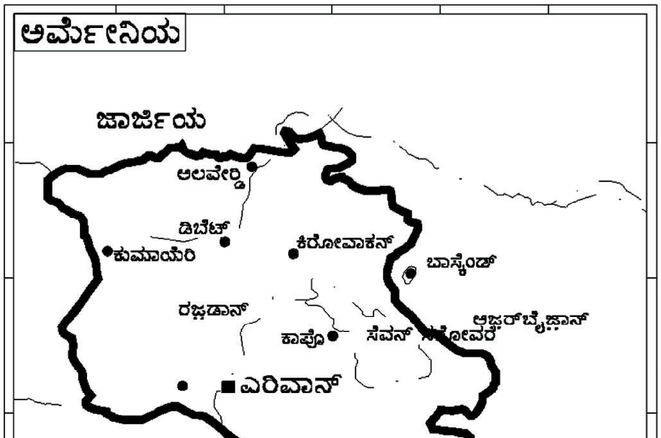

ಭೂಮಿ 4,60,777 ಹೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಬೀಟ್‌ರೂಟ್, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ. ಆರ್ಮೇನಿಯದ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸ ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರದ ಗಣಿಕೆಲಸ. ಎರೆವನ್ ರಾಜಧಾನಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,226,000 (2002). ಬಟ್ಟೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಕೃತಕ ರಬ್ಬರ್, ಟೈರುಗಳು, ಕೇಬಲ್ಲುಗಳು, ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ತಿರುಬಾನಿಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಲೆನಿನಾಕನ್ ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡಪಟ್ಟಣ. ಅರಾರತ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಿಮೆಂಟ್, ಕಿರೊವಾಕನ್‌ನಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಸೆವಾನ್ ಸರೋವರ ಹಾಗೂ ಜ಼ಾಂಗಾ ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆರ್ಮೇನಿಯನ್ ಭಾಷೆಯ ಮುಖಾಂತರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ.

ಆರ್ಮೇನಿಯ ಗಣರಾಜ್ಯ 1918ರಲ್ಲಿ ತಲೆಯೆತ್ತಿತು. ಯುರೋಪಿನ ಶಕ್ತಿಕೂಟದವರು ಇದನ್ನು 1920ರಲ್ಲಿ ಮನ್ನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಇದರ ಬಾಳ್ವೆ ನಾನಾ ಬಗೆಯಾಗಿ ಕೆಲವೇ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಆಗ ಇಲ್ಲಿ ಬೋಲ್ಶೆವಿಸರ ಪ್ರಭಾವ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ 1921ರಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯತ್ ಮಾದರಿಯ ಗಣರಾಜ್ಯ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. 1984ರಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯತ್ ಗಣರಾಜ್ಯ ಪತನದ ನಂತರ ಇದು ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ದೇಶವಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡು ಈಗ ಸಿ.ಐ.ಎಸ್. ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. (ಎಚ್.ಎಂ.ಎನ್.)

ಆರ್ಯರು: ಆರ್ಯ ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥ ಪೂಜ್ಯ ಎಂದೂ ಈ ಪದ ಉರ್ ಎಂಬ ಮೂಲದಿಂದ ಬಂದುದೆಂದೂ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಗೋವದಲ್ಲಿ ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ತಂಗಿದ್ದ ಫಿಲಿಪೋ ಸಸೆಟ್ಟಿ ಎಂಬ ಫ್ಲಾರೆಂಟೀನಿನ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿನ ಕೆಲವು ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ನಿಕಟವಾದ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟ. 1784ರಲ್ಲಿ ವಿಲಿಯಂ ಜೋನ್ಸ್ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸ ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟಿನ್, ಗಾಥಿಕ್ ಮತ್ತು ಕೆಲ್ಟಿಕ್, ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಪುರಾತನ ಪಾರಸಿ ಭಾಷೆಗಳು ಒಂದೇ ಮೂಲದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದವುಗಳೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಈ ತತ್ತ್ವದ ಆಧಾರದಮೇಲೆ ಒಂದೇ ಮೂಲಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದು, ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಯುರೋಪು ಮತ್ತು ಏಷ್ಯ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸರಿಸಿಕೊಂಡ ಕೆಲವು ಪಂಗಡಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಭಾಷೆ ಇಂಡೋ–ಯುರೋಪಿಯನ್ ಭಾಷೆಯೆಂದೂ ಆ ಪಂಗಡದವರು ನೆಲೆ ನಿಂತ ಭಾಗಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಅವರ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಾದುವೆಂದೂ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅನುಮಾನಿಸಿದರು.

ಮ್ಯಾಕ್ಸ್‌ಮುಲ್ಲರ್ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಪ್ರಕಾರ ಆರ್ಯರು ಮೂಲತಃ ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ಹಂಗರಿ ಮತ್ತು ಬೊಹೀಮಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದು ಕ್ರಮೇಣ ವಲಸೆ ಹೊರಟು, ಅವರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗುಂಪು ಜರ್ಮನಿ, ಇಟಲಿ ಮತ್ತು ಗ್ರೀಸ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸರಿಸಿತು. ಮತ್ತೊಂದು ಗುಂಪು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬಂದು ತುರ್ಕಿ, ಇರಾನ್ ಮತ್ತು ಭಾರತ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿತು. ಏಷ್ಯಮೈನರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಬೋಗಸ್‌ಕಾಯ್ ಶಾಸನದ ವಿವರಗಳು ಆರ್ಯರು ವಲಸೆ ಬಂದುದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಾಕ್ಷ್ಯವನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಆರ್ಯರ ಮೂಲನಿವಾಸ ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಉಕ್ರೇನ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಹಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಬಾಲಗಂಗಾಧರ ಟಿಳಕ್ ಮತ್ತು ಜಾಕೊಬಿ ಇವರು ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಾಧ್ಯಯನದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಆರ್ಯರು ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದರೆ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಾಧಾರ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಆರ್ಯರು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬಂದವರಲ್ಲ. ಅವರು ಭಾರತದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು, ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸರಸ್ವತಿ ಮತ್ತು ಧೃಷದ್ವತೀ ನದಿಗಳ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶವಾದ ಆರ್ಯಾವರ್ತದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದು ಕ್ರಮೇಣ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಸರಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ ಪಶ್ಚಿಮ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಹೋಗಿ ನೆಲೆಸಿದರು ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೇದವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾರಿಯಾದರೂ ಆರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಪರಕೀಯ ಮೂಲವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಈ ವಿದ್ವಾಂಸರ ವಾದದ ಮುಖ್ಯ ಆಧಾರ. ಆದರೆ ಈ ವಾದವನ್ನು ಬಹುಮಂದಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೇದಗಳ ರಚನೆಯ ಕಾಲವನ್ನು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹಾಕಲು ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆಯ ನಾಗರಿಕತೆ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2500 ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಹಿಂದೆಯೇ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಎಲ್ಲ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಸಿಂಧೂ ಮತ್ತು ಆರ್ಯರ ನಾಗರಿಕತೆಗಳು ಭಿನ್ನ ಎಂಬುದು ಸರ್ವವಿದಿತ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಲಿಕೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಮೂರ್ತಿಪೂಜೆ, ಬರೆವಣಿಗೆ, ನಗರೀಕರಣ, ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಮಾತೃದೇವತಾ ಮತ್ತು ಪಶುಪತಿಯ ಆರಾಧನೆ, ಪರದೇಶಗಳೊಡನಿದ್ದ ನಿಕಟ ವಾಣಿಜ್ಯಸಂಪರ್ಕ, ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಕಲಾಸಂಪನ್ನತೆ– ಇವುಗಳು ಸಿಂಧೂನದಿ ಬಯಲಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ವೈದಿಕ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಅಂಶಗಳು ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿನ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಮೂಗುಳ್ಳ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ದಸ್ಯುಗಳೆಂದೂ (ದ್ರಾವಿಡ) ಅವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ದಕ್ಷಿಣಾಪಥದ ಕಡೆಗೆ ಓಡಿಸಿದುದಾಗಿಯೂ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆರ್ಯರು

ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂಲತಃ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬ ವಿಷಯವಾಗಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿದ್ದರೂ ಅವರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬಂದರೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಬಹುಮಂದಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅನುಮೋದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಆರ್ಯರು ವಲಸೆ ಬಂದು ಸಿಂಧೂ ಮತ್ತು ಗಂಗಾ ನದಿಗಳ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅವರು ಬೆಳೆಸಿದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ವೇದಗಳೂ ಅವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳೂ ಆರಣ್ಯಕಗಳೂ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳೂ ಮತ್ತು ವೇದಾಂಗಗಳೇ ಮುಂತಾದವು ಆಧಾರಗಳು. ವೇದ ಎಂದರೆ ಪರಮಜ್ಞಾನ. ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಆರ್ಯರ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಮತೀಯ ಜೀವನದ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳ ಚಿತ್ರ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಕಂದುಮಿಶ್ರಿತ ಬಣ್ಣ, ದೃಢಕಾಯ ಹಾಗೂ ನೀಳವಾದ ಮೂಗು–ಇವು ಅವರ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಅವರು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕುಟುಂಬವ್ಯವಸ್ಥೆ ಆರ್ಯರ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಅಡಿಗಲ್ಲು. ರಕ್ತಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಅನೇಕ ಕುಟುಂಬಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಯಜಮಾನನಿರುತ್ತಿದ್ದ. ಅವರು ದಸ್ಯುಗಳೊಡನೆ ಹೋರಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅನೇಕ ಸಲ ಅವರವರಲ್ಲೇ ಕಲಹಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮುಖಂಡನ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವು ಹಳ್ಳಿಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಮುಖಂಡನಿರುತ್ತಿದ್ದ. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಮುಖಂಡರ ಪ್ರಭಾವ ಬೆಳೆದು ಅವರು ರಾಜರಾದರು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ರಾಜ ಅಥವಾ ಮುಖಂಡನನ್ನು ಚುನಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಪದ್ಧತಿ ಕೊನೆಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ರಾಜತ್ವ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯಾಯಿತು. ಸಿಂಧೂ ಮತ್ತು ಗಂಗಾನದಿಗಳ ಫಲವತ್ತಾದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ರಾಜ್ಯಗಳುದಯಿಸಿದವು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಹೊರಗಿನವರ ದಾಳಿಗಳಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದು ರಾಜನ ಮುಖ್ಯಕರ್ತವ್ಯಗಳಾದುವು. ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ರಾಜನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಪುರೋಹಿತ, ಸೇನಾನಿ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮವೃದ್ಧರಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯೋಧರು ಕತ್ತಿ, ಗುರಾಣಿ, ಶಿರಸ್ತ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಬಿಲ್ಲುಬಾಣಗಳನ್ನುಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಜೆಗಳು ತಮ್ಮ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ರಾಜನಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜ ನಿರಂಕುಶ ಪ್ರಭುವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಭಾ ಮತ್ತು ಸಮಿತಿ ಎಂಬ ಪ್ರಜಾಮುಖ್ಯರ ಎರಡು ಸಭೆಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಈ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಿ ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1500ರ ಅನಂತರ ರಾಜರು ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದರು. ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತತೊಡಗಿದ್ದುವು. ರಾಜರು ಅಶ್ವಮೇಧ, ರಾಜಸೂಯ ಮುಂತಾದ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆರ್ಯಪಂಗಡ ಕುಟುಂಬಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿತ್ತು. ತಂದೆಗೆ ಕುಂಟುಂಬದ ಯಜಮಾನ ಸ್ಥಾನವೂ ತಾಯಿಗೆ ಗೌರವದ ಆದರೆ ಗೌಣಸ್ಥಾನವೂ ಇದ್ದುವು. ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಪಶುಪಾಲನೆ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬಾಗಿತ್ತು. ಅವರಿಗೆ ನೇಗಿಲಿನ ಉಪಯೋಗ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಗೋಧಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ತರಕಾರಿ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ದನಕರುಗಳೇ ಅವರ ಅತಿ ಮಹತ್ತ್ವದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಅವುಗಳೇ ಅವರ ಸಂಪತ್ತು. ಎಮ್ಮೆ, ಕುರಿ, ಮೇಕೆ, ಕುದುರೆ ಮತ್ತು ನಾಯಿ ಇವುಗಳು ಅವರ ಇತರ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಸಸ್ಯಾಹಾರ ಹಾಗೂ ಮಾಂಸಾಹಾರ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಅವರು ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆಯ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನೂ ನಯ ಮಾಡಿದ ಚರ್ಮಗಳನ್ನೂ ತೊಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಒಡವೆಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಂಭ್ರಮದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸುರೆ ಹಾಗೂ ಸೋಮ ಎಂಬ ಮಾದಕ ಪಾನೀಯಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನೂಲುವುದು, ನೇಯುವುದು, ನಗನಾಣ್ಯ ತಯಾರಿಕೆ, ಮನೆಕಟ್ಟುವುದು ಮತ್ತು ಲೋಹಗಳ ಕೆಲಸ–ಇವು ಇತರ ಉಪಕಸುಬುಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಕ್ರಮೇಣ ವ್ಯಾಪಾರ ಬೆಳೆಯಿತು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹಸು ವಸ್ತುವಿನಿಮಯದ ಮಾನದಂಡವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ನಿಷ್ಕ, ಕಾರ್ಷಪಣ ಮುಂತಾದ ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು. ಕುದುರೆ ಜೂಜು, ರಥ ಪಂದ್ಯ ಮತ್ತು ಬೇಟೆಯಾಡುವುದು–ಇವು ಆರ್ಯರ ಮುಖ್ಯ ವಿನೋದ ಮತ್ತು ಜೂಜಾಟದ ಮಾರ್ಗಗಳಾಗಿದ್ದುವು.

ವೈದಿಕಯುಗದ ಅಂತ್ಯದ ವೇಳೆಗೆ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂತು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯ ಮತ್ತು ಶೂದ್ರ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಣಗಳಾದುವು. ಕಸಬು ಜಾತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿತ್ತು. ಕ್ರಮೇಣ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿ ವಂಶಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗುತ್ತ ಬಂತು.

ಆರ್ಯರು ಸಚೇತನವೆಂದೆಣಿಸಿದ್ದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿಗಳಾದ ಆಕಾಶ, ಸೂರ್ಯ, ಸಿಡಿಲು, ಮಿಂಚು, ಅಗ್ನಿ ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಶಕ್ತಿಗಳು ದಯಾಪೂರ್ಣವೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿದ್ದು, ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳಿಂದ ಅವುಗಳ ಕೃಪೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಬಹುದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿತ್ತು. ಮೂರ್ತಿಪೂಜೆ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬಲಿಯನ್ನು ಅಗ್ನಿಯ ಮುಖಾಂತರ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಜ್ಞ ಯಾಗಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಧಿಗಳು ವಿಶದವಾಗಿ ರೂಪಿತವಾಗಿದ್ದುವು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಅನೇಕ ದೇವ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆದರೂ ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿಯೂ ಸರ್ವಶಕ್ತನೂ ಆದ ಜಗನ್ನಿಯಾಮಕನೊಬ್ಬನೇ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಅವರಲ್ಲಿತ್ತು. ಶವಗಳನ್ನು ಸುಡುವ ಪದ್ಧತಿಯಿತ್ತು. ಸ್ವರ್ಗ ನರಕಗಳ ಕಲ್ಪನೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರಲಿಲ್ಲ.

ವೇದಯುಗವು ಇತಿಹಾಸಯುಗಕ್ಕೆ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳಾದುವು. ಆರ್ಯರು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲೂ ನೆಲೆಸಿದರು. ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಪದ್ಧತಿ ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ಬೇರೂರಿತು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ವೃದ್ಧಿಸಿತು. ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾದ ಪಟ್ಟಣಗಳೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಬೆಳೆದುವು. ಸಾಹಿತ್ಯ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಮೂರ್ತಿಪೂಜೆ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂತು. ಆರ್ಯ ದ್ರಾವಿಡ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಸಮ್ಮಿಲನದಿಂದ ಹಿಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅಖಂಡವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಆರ್ಯರ ಧರ್ಮ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಧರ್ಮಗಳ ಪೈಕಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸಿದೆ. ಆರ್ಯರ ಧರ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಋಗ್ವೇದ, ಜೆಂಡವೆಸ್ತ, ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಪೌರಾಣಿಕ ಪರಂಪರೆ, ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾಷೆಗಳು–ಇತ್ಯಾದಿ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನಗಳಾಗಿವೆ. ಆರ್ಯರು ನಾಗರಿಕರೂ ಸುಸಂಸ್ಕೃತರೂ ಆದ ಜನಾಂಗವಾಗಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಜೀವ–ಆತ್ಮ, ಜನ್ಮಾಂತರ, ಸ್ವರ್ಗ–ನರಕ, ಪುಣ್ಯ–ಪಾಪ, ಅದೃಷ್ಟ–ವಿಧಿ ಇವುಗಳ ಬಗೆಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಗಳಿದ್ದುವು. ಸತ್ತವರನ್ನು ಹೂಳುವ ಇಲ್ಲವೇ ಸುಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ತು. ಆತ್ಮ ಅವಿನಾಶಿ ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮನ ಮುಂದಿನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಲಿ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಅವರಿಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸತ್ತವನನ್ನು ಹೂಳುವಾಗ ಆತನೊಂದಿಗೆ ಆತನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಇಡುತ್ತಿದ್ದರು. ದಹನ ಮಾಡಿದರೆ ಚಿತೆಯೊಂದಿಗೆ ಅವನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಅಥವಾ ಚಿತಾಭಸ್ಮದೊಂದಿಗೆ ಇರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ವ್ರತ, ಹಬ್ಬಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕಾಲಗಣನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ವರುಣ ದೇವನ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಮದುವೆ, ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಯಾಗ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಿತ್ತು. ಯಾವುದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಪರಾಧಕ್ಕೆ ಸಮಾಜ ಹೊಣೆ ಹೊರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಕೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದವನ ಕುಟುಂಬವೇ ಸೇಡು ತೀರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಪಾಪಕೃತ್ಯ ಮಾಡಿದವರನ್ನು ಕಲ್ಲೇಟಿನಿಂದ ಶಿಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು. ಹಂದಿ, ಮೇಕೆ, ಹಸು, ಕುದುರೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಪ್ರಾಣಿಬಲಿ ಜೊತೆಗೆ ನರಬಲಿಯೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು ಉಂಟು. ಆಣೆ ಇಡುವ, ಶಪಥ ಮಾಡುವ, ಕಣಿ ಕೇಳುವ, ಕನಸು, ಶುಭ ಶಕುನ–ಅಪಶಕುನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರದೇ ಆದ ಪದ್ಧತಿ–ಪರಂಪರೆಗಳಿದ್ದುವು. ಆರ್ಯರು ಪಿತೃವರ್ಗದ ಆರಾಧಕರೂ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಆರಾಧಕರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಮಂತ್ರ–ಮಾಟ, ಆರಾಧನೆ–ಪೂಜೆ, ಜಪ–ತಪ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪುರೋಹಿತವರ್ಗವಿತ್ತು. ಮದ್ಯಪಾನ, ಮಾಂಸಾಹಾರ ಮೊದಲಾದ ಆಹಾರ ಪದ್ಧತಿಗಳೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಆಕಾಶ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪುರಾಣ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಬೆಳೆದಿದ್ದುವು. ಸಾಕಷ್ಟು ಲೈಂಗಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಸರ್ಪಪೂಜೆ, ಅಗ್ನಿಪೂಜೆ, ಆಕಾಶಪೂಜೆ, ವೃಕ್ಷಪೂಜೆಗಳೂ ಕಲ್ಲು, ಮರ, ಮಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಮೂರ್ತಿಪೂಜೆಯೂ ಆರ್ಯರಲ್ಲಿತ್ತು. ಪೂಜಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯ ಸಂಗೀತಗಳು ಜರುಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಆರ್ಯಧರ್ಮ ಶುದ್ಧರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲವಾದರೂ ಮಿಶ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಆರ್ಯಧರ್ಮವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. (ಜಿ.ಎ.)

ಆರ್ಲಿಂಗ್‌ಟನ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ವರ್ಜೀನಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ ಡಿ.ಸಿ.ಯ ಎದುರು ಪೊಟೋಮ್ಯಾಕ್ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿದೆ. ಬಾಸ್ಟನ್ ನಗರದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 13 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ದೇಶದ ಹಲವಾರು ರಕ್ಷಣಾ ಇಲಾಖೆಯ ಕಛೇರಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,70,936 (2004). ಬಾಸ್ಟನ್ ಹಾಗೂ ಮೇನ್ ರೈಲು ಮಾರ್ಗ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು. ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು. ಪಿಯಾನೊ, ದಿನಬಳಕೆ ಯಂತ್ರದ ಸಾಮಾನುಗಳು ಹಾಗೂ ಚಿತ್ರಪಟ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. 1807ರಲ್ಲಿ ವೆಸ್ಟ್ ಕೇಂಬ್ರಿಡ್ಜ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಆರ್ಲಿಂಗ್‌ಟನ್ ಪಟ್ಟಣ ಮಾರ್ಪಾಡಾಯಿತು. ಆದರೆ 1807ರಲ್ಲಿ ಆರ್ಲಿಂಗ್‌ಟನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನೇ ಮತ್ತೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಯಿತು.

ಆರ್ಲಿಂಗ್‌ಟನ್ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ನಗರ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಟ್ರಿನಿಟಿ ನದಿ ದಡದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 2,61,721. ಇದು ಮೋಟಾರು ವಾಹನ, ವಿಮಾನ, ವ್ಯವಸಾಯ ಉಪಕರಣ, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಮೊದಲಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ನಗರದಲ್ಲಿಯೇ ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಆರ್ಷೇಯ ಯುಗ: ಸು. 600 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಭೂ ವಿಜ್ಞಾನದ ಕಾಲಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಹೆಸರು (ಆರ್ಷೇಯನ್ ಈರ). ಆರ್ಷೇಯನ್ ಪದ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯದ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದು

ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ (ಆರ್ಷೇಯನ್ಸ್) ಆ ಕಾಲದ ಶಿಲಾಸಮೂಹಗಳಿಗೂ ರೂಢಿಯಿಂದ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪದ ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯ ಆರ್ಕೀಯ್ಸ್ (ಪುರಾತನ) ಮತ್ತು ಆರ್ಕಿ (ಆರಂಭ) ಎಂಬ ಮೂಲಶಬ್ದಗಳಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಸುಪೀರಿಯರ್ ಸರೋವರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಅಥವಾ ಕೆನೇಡಿಯನ್ ಶೀಲ್ಡ್ ಪ್ರದೇಶದ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಶಿಲಾಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಈ ಪದವನ್ನು ಮೊತ್ತಮೊದಲು ಬಳಸಿದರು (ಜೆ. ಡಿ. ಡಾನಾ, 1872). ಈ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಣಿ ಕಲ್ಲುಗಳು (ಗ್ರಾನೈಟಿಕ್ ನೀಸಸ್) ಸ್ಫಟಿಕೀಕರಿಸಿದ ಪದರುಶಿಲೆಗಳು (ಕ್ರಿಸ್ಟಲೈನ್‌ಷಿಸ್ಟ್) ಮಾರ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಸ್ತರೀ ಶಿಲೆಗಳು (ಮೆಟ–ಸೆಡಿಮೆಂಟ್ಸ್) ರೂಪಾಂತರಗೊಳ್ಳದ ಜೀವಾವಶೇಷವಿಲ್ಲದ ಶಿಲೆಗಳು; ಮತ್ತು ಭೂಗರ್ಭದಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಕಣಶಿಲೆ (ಎರಪ್ಟಿವ್ ಗ್ರಾನೈಟ್) ಇವು ಸೇರಿದ್ದುವು. ಮುಂದೆ 1875ರಲ್ಲಿ, ಆರ್ಕೀಯನ್ ಪದವನ್ನು ಅತಿ ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡ ಪದರ ಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಶ್ರೀಣಿಕಲ್ಲುಗಳ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಡಾನಾ ಅನ್ವಯಿಸಿದ. ಅವುಗಳ ಮೇಲ್ಪದರವಾಗಿ ಅವಸಾದನ ವಿಳಂಬನದಿಂದ (ಸ್ಟ್ರಾಟಿಗ್ರಾಫಿಕ್ ಬ್ರೇಕ್) ಕೂಡಿದ್ದು ಜೀವಾವಶೇಷಗಳಿಲ್ಲದ ಮತ್ತು ಅಷ್ಟು ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದದೆ ಇರುವ ಶಿಲಾಪದರಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಆರ್ಕೀಯನ್ ಪದದ ನಿರೂಪಣೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಮತ್ತು ಕೆನಡದ ಭೂಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸ್ತೋಮಗಳಿಗೆ ಆರ್ಕೀಯನ್ ಅಥವಾ ಆರ್ಷೇಯ ಪದ ನಿಖರವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸುವುದೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆರ್ಷೇಯ ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳು : ಕೆನೆಡಿಯನ್ ಶೀಲ್ಡಿನ ಆರ್ಷೇಯ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ಪದರುಶಿಲೆಗಳು, ಶ್ರೀಣಿಕಲ್ಲುಗಳು ಮತ್ತು ಕಣಶಿಲೆಗಳು ಭಾರತದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ತುಕಡಿಗಳಾಗಿ ಹರಡಿರುತ್ತವೆ. ಆರ್ಷೇಯ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಹೆಚ್ಚುಭಾಗ ರಾಜಸ್ತಾನ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಬಿಹಾರ್ ಮತ್ತು ಒರಿಸ್ಸ ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳು ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕೆಲವು ಭಾಗ ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿವೆ. ಭಾರತ ಭೂಶೋಧನಾ ಶಾಖೆ 1857ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಅನಂತರ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಆರ್ಷೇಯ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸದೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲಾಜಾಲವೆಂದು ಮೂಲಭೂತ ನಕಾಸೆಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. 1875ರಲ್ಲಿ ರಾಬರ್ಟ್ ಬ್ರೂಸ್ ಫೂಟ್ ಆಗಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮ ಪರಿಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಆರ್ಷೇಯ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಜಾಲದಿಂದ ವಿವಿಧ ಪದರುಶಿಲೆಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವರ್ಗವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ. ಈ ಪದರು ಶಿಲೆಗಳು ಧಾರವಾಡ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದರಿಂದ, ಆ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಕ್ಕೆ ಧಾರವಾಡ ವರ್ಗ ಎಂದು ಹೆಸರುಕೊಟ್ಟ. ಧಾರವಾಡ ಪದರು ಶಿಲೆಗಳು ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದಿದೆ. 1895ರಲ್ಲಿ ಪದರುಶಿಲೆಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಣಶಿಲೆಯಂಥ ಶ್ರೀಣಿಕಲ್ಲುಗಳನ್ನೂ ಕಣಶಿಲೆಗಳನ್ನೂ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಆ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಆರ್ಷೇಯ ಪದವನ್ನು ಫೂಟ್ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ. ಫೂಟ್ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಆರ್ಷೇಯ ಪದ ಕಣಶಿಲೆಯಂಥ ಶ್ರೀಣಿಕಲ್ಲುಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಕಣಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸಿದ್ದಿತು. 1906ರಲ್ಲಿ ಹಾಲೆಂಡನ್ನು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿರುವ ಸುಪೀರಿಯರ್ ಸರೋವರ ಪ್ರದೇಶದ ಹ್ಯುರೋನಿಯನ್ ಶಿಲಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಲಬಹುದಾದ ಧಾರವಾಡದ ವರ್ಗಕ್ಕೂ ಜೀವಾವಶೇಷವಿಲ್ಲದ, ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದದ, ದ್ವೀಪಕಲ್ಪ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕಡಪ, ಕರ್ನೂಲ್, ವಿಂಧ್ಯ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಸ್ತರೀ ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳಿಗೂ ಅಗಾಧ ಅವಸಾಧನ ವಿಳಂಬನವಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಕ್ಕೆ ತಂದು ಆರ್ಷೇಯ ಪದವನ್ನು ಧಾರವಾಡ ವರ್ಗಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸಿದ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಫರ್ಮರ್ ಮುಂತಾದ ಭೂ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರು. ಆದುದರಿಂದ ಈಗ ಆರ್ಷೇಯ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಕಣಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಕಣಶಿಲೆಯಂಥ ಶ್ರೀಣಿಕಲ್ಲುಗಳೂ ಅಲ್ಲದೆ, ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳೂ ಸೇರಿವೆ. ಆರ್ಷೇಯ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು : ಆರ್ಥಿಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಅನೇಕ ಖನಿಜಗಳು ಆರ್ಷೇಯ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪದರು ಶಿಲಾಸ್ತೋಮ ಚಿನ್ನ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು, ಕ್ರೋಮೈಟ್, ತಾಮ್ರ, ಸೀಸ, ಸತು, ಪಾಷಾಣ ಮತ್ತು ಸುರಮ (ಆಂಟಿಮೊನಿ) ಅದಿರುಗಳನ್ನೂ ಲೋಹೇತರ ಖನಿಜಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ನಾರು, ಕುರಂದ (ಕೊರ್‍ಯಾಂಡಮ್), ಗಾರ್ನೆಟ್ಸ್ ಅಥವಾ ಕೆಂಪು ಹರಳು, ಕಯನೈಟ್ ಮತ್ತು ಸಿಲಿಮನೈಟ್, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಅಮೃತಶಿಲೆ, ಶ್ವೇತ ಸುಧಾಶಿಲೆ (ಮ್ಯಾಗ್ನಸೈಟ್), ಖನಿಜವರ್ಣಗಳು (ಮಿನರಲ್ ಪಿಗ್‌ಮೆಂಟ್ಸ್), ಹೇಮಾಕ್ಷಿ (ಪೈರೈಟ್), ಬಳಪದ ಕಲ್ಲುಗಳು, ವರ್ಮಿಕ್ಯುಲೈಟ್ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಕಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಣಿಕಲ್ಲುಗಳ ಪೆಗ್ಮಟೈಟ್ ಸಿರಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಣಚು ಫೆಲ್‌ಸ್ಪಾರ್ ಅಭ್ರಕ, ಬಿಳೀ ಜೇಡು, ಪಚ್ಚೆಕಲ್ಲು, ಮಾನಜೈಟ್, ಸಾಮರಸ್ಕೈಟ್, ಕೊಲಂಬೈಟ್ ಮತ್ತು ಇತರ ವಿಕಿರಣಶಕ್ತಿ ತೋರುವ ಅಪೂರ್ವ ಮೂಲಧಾತು ಖನಿಜಗಳಿರುತ್ತವೆ. (ಬಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಆರ್ಸೆನಿಕ್: ಕೀಟನಾಶಕ ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಿಷವಸ್ತು. ಗಾಜು ತಯಾರಿಕೆ, ಲವಣ ತಯಾರಿಸಲು ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲಿಕೋ ಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿ ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಿರಿನ ಪುಡಿಯು ಹಿತ್ತಾಳೆ ಹಾಗೂ ಮರದ ಸಾಮಾನುಗಳಿಗೆ ಮೆರುಗು ಕೊಡಲು, ತಾಮ್ರದೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡಿ ಆರ್ಸಿನಿಯಲ್ ತಾಮ್ರ ತಯಾರಿಸಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಬೂದು, ಹಳದಿ ಮತ್ತು ಕಿತ್ತಳೆ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅ.ಸಂ.ಸಂ ಮತ್ತು ಸ್ವೀಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ದೊರೆಯುವ ಇತರ ದೇಶಗಳೆಂದರೆ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜರ್ಮನಿ, ಇಟಲಿ ಮತ್ತು ಜಪಾನ್. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಆಲಿಕಲ್ಲು: ರಾಶಿಮಳೆ ಮೋಡಗಳಿಂದ (ಕ್ಯೂಮುಲೋ ನಿಂಬಸ್ ಕ್ಲೌಡ್ಸ್) ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುವ ಹಿಮಗಡ್ಡೆಯ ಸಣ್ಣ ಉಂಡೆಗಳು (ಹೇಲ್). ಹವಾಮಾನಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಆಲಿಕಲ್ಲು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಮೂರು : 1. ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ತೇವಪೂರಿತ ಬಿಸಿಗಾಳಿ : 2. ಉನ್ನತ ಎತ್ತರಗಳವರೆಗೆ (15250 ಮೀ ಗಳನ್ನೂ ಮೀರಿ) ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಸಿಡಿಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬಿರುಗಾಳಿ : 3. ನೆಲದಿಂದ 3050 ರಿಂದ 3650 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವ ಬಿಂದು (ಫ್ರೀಸಿಂಗ್ ಪಾಯಿಂಟ್). ಹಿಮ ಮತ್ತು ನೀರು ಇವುಗಳ ಪರ್ಯಾಯ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಆಲಿಕಲ್ಲು ಬೆಳೆದು ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಹರಳುಗಟ್ಟುವುದು. ಗುಡುಗು, ಬಿರುಗಾಳಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಆಲಿಕಲ್ಲುಗಳು ಬೀಳುತ್ತವೆ. ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಮಳೆಯನ್ನು ಕಲ್ಮಳೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆಲಿಕಲ್ಲಿನ ಆಕಾರ ವಿವಿಧ. ಎರಡು ಪೌಂಡ್ ತೂಕದವನ್ನೂ ಕಂಡವರಿದ್ದಾರೆ. ತೇವಾಂಶವುಳ್ಳ ವಾಯು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೇರುವುದರಿಂದ ಆಲಿಕಲ್ಲುಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ನೀರಿನ ಹನಿಗಳು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೇವಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಇವುಗಳ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ತೂಕ ಹೆಚ್ಚುತ್ತವೆ. ತೂಕ ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏರಿ ಹೋಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ.

ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬೀಳುವಾಗ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿನ ತೇವಾಂಶವನ್ನು ಹೀರಿ ಇವುಗಳ ಗಾತ್ರ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಬಹುದು. ಆಲಿಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬಿರುಗಾಳಿಯ ಮಳೆ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ವಿಪರೀತ ನಷ್ಟವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮಾವು ಮುಂತಾದ ಹಣ್ಣುಗಳು, ಕಾಯಿಗಳು ಉದುರಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಕುಂಬಳ ಮೊದಲಾದುವು ಕೆಡುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಈ ಮಳೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಹಾಕಿಕೊಂಡ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಜನರು ಸಾಯುವುದೂ ಉಂಟು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಲಿಕಲ್ಲು ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕಲ್ಲಿನಂತಿರುತ್ತಾದರೂ ಹಿಮದ ಹರಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೃದು ಆಲಿಕಲ್ಲು ಅನೇಕವೇಳೆ ಹಿಮವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಆಲಿಕಲ್ಲಿನ ಗಾತ್ರ ಬಟಾಣಿ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಹಣ್ಣುಗಳಷ್ಟು ಅಥವಾ 6–13 ಸೆಂಮೀ. ಇವುಗಳ ಆಕಾರ ಗೋಳಾಕಾರ, ಶಂಕುವಿನ ಆಕಾರವೋ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಕಾರ ರಹಿತವೋ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯ ಅಂತ್ಯಭಾಗ ಅಥವಾ ಮುಂಗಾರಿನ ಪರಿಸರಣ ಮಳೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವುದುಂಟು. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಆಲಿಗೊಸೀನ್: ಭೂ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದ (ಈರ) ಮೂರನೆಯ ಕಲ್ಪ (ಇಪಾಕ್); 40 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ 25 ದ.ಲ. ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದ ವರೆಗಿನ ಅವಧಿ. ಈ ಗ್ರೀಕ್ ಪದದ ಅರ್ಥ ಅಲ್ಪ (ಓಲಿಗೋಸ್) ಈಚಿನದು (ಕಾನೋಸ್); ಈ ಅವಧಿಯ ಚಿಪ್ಪುಮೀನುಗಳ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಮಾತ್ರ (ಸು. ಶೇ. 10) ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ. ಉತ್ತರ ಜರ್ಮನಿಯ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಗಳನ್ನೂ ಜೀವಾವಶೇಷಗಳನ್ನೂ ಅಧ್ಯಯಿಸಿದ ಎಚ್.ಇ.ಬೆರಿಕ್ ಎಂಬಾತ ಆಲಿಗೊಸೀನ್ ಪದವನ್ನು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಬಳಸಿದ (1854).

ಆಲಿಗೊಸೀನ್ ಸ್ತೋಮಗಳು ಎಂದರೆ ಆ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಎಲ್ಲ ಶಿಲೆಗಳ ಸಮುದಾಯ ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಅರ್ಥ; ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅರ್ಥ ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದ ಆಲಿಗೊಸೀನ್ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಅವಸಾದನ ಶಿಲೆಗಳೆಂದಿದೆ. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಆಲಿಡೇಡ್: ಮೋಜಣಿ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಉಪಕರಣ. ಇದನ್ನು ದರ್ಶಕಪಟ್ಟಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದಿದೆ. ಯಾವುದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನೇರನೋಟದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸಮತಟ್ಟಿನ ಮೇಜಿನ ಹಾಳೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿಂಬಿಸಲು ಇದು ಸಹಾಯಕಾರಿ. ಆದಕಾರಣ ಮೋಜಣಿದಾರರಿಗೆ, ಭೂಮಿತಿ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ, ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ವರೂಪ (ಟೋಪೊಗ್ರಫಿ) ತಿಳಿಯ ಬಯಸುವವರಿಗೆ ಇದು ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತ ಉಪಕರಣ.

ಇದನ್ನು ಒಂದು ಚಪ್ಪಟೆ ಮತ್ತು ನೇರವಾದ ಕಬ್ಬಿಣ ಅಥವಾ ಮರದ ಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ತಯಾರುಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪಟ್ಟಿಯ ಎರಡು ತುದಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ನಿಲುವಿನ ಲೋಹದ ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಇವು ನೇರ ಗೆರೆಯ ಮೇಲಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಬಿರುಕುಗಳನ್ನು

ಹೊಂದಿದೆ. ಆಲಿಡೇಡನ್ನು ಸಮತಟ್ಟು ಮೋಜಣಿಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಮೇಲ್ಮೈಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಮತ್ತು ಭೂಪಟವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಉಪ ಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಕೋನಗಳನ್ನು ಅಳೆಯಬಲ್ಲ ಸಾಧನಕ್ಕೂ ಆಲಿಡೇಡ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಆಲಿಡೇಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯುಂಟು. ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಆಲಿಡೇಡ್, ಮತ್ತೊಂದು ದುರ್ಬೀನು ಆಲಿಡೇಡ್. ಸಾಮಾನ್ಯ ಆಲಿಡೇಡನ್ನು ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಬಹಳವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ದುರ್ಬೀನು ಆಲಿಡೇಡಿನ ಉಪಯೋಗ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮೋಜಣಿದಾರರಿಗೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಆಲಿಡೇಡಿನ ಜೊತೆಗೆ ಒಂದು ದುರ್ಬೀನು ಮತ್ತು ಅಳತೆ ಮಾಡುವ ಗೋಳಾಂಶ ಇವೆ. ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಎತ್ತರ ಮತ್ತು ಉದ್ದವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅಳೆಯಬಹುದು.

(ಬಿ.ಎಲ್.ಸಿ.ಆರ್.)

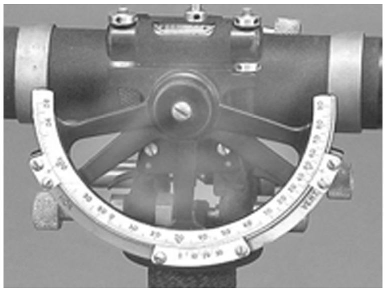

ದುರ್ಬೀನು ಆಲಿಡೇಡ್

ಆಲಿವ್ಸ್ ಬೆಟ್ಟಸಾಲು: ಜೆರುಸಲೆಂನ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 806 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಜರುಸಲೆಂಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಕಿಡ್ರಾನ್ ಕಣಿವೆ ಇದೆ. ಈ ಮಾರ್ಗವಾಗಿಯೇ ಡೇವಿಡ್ ಜರುಸಲೆಂನಿಂದ ಓಡಿಹೋದನೆಂದು ಬೈಬಲ್ಲಿನ ಹಳೆ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಯೇಸು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಹೊಸ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಹೇಳಿದೆ. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಾವಲಂಬಿಗಳಿಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆರಾಧನ ಮಂದಿರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಇದನ್ನು ಮಹಮದೀಯರು ಮಸೀದಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದರಂತೆ. ಬೆಟ್ಟದ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಗುಹೆಯನ್ನು ಧರ್ಮೋಪದೇಶಕರ ಸಮಾಧಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಸ್ಕೊಪಿಸ್ ಶಿಖರ ಆಲಿವ್ಸ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಒಂದು ಭಾಗ. 1925ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೀಬ್ರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. 1927ರ ಜುಲೈನಲ್ಲಾದ ಭೂಕಂಪದಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಅಪಾರ ಹಾನಿಯುಂಟಾಗಿತ್ತು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಆಲೆನ್ ಫ್ರೆಡ್: ಮಾನವ ನಡವಳಿಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ 1967ರಲ್ಲಿ ಆಲೆನ್ ಫ್ರೆಡ್ ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವಲ್ಲಿ ನಡವಳಿಕೆಯ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಹೇಳಿಕೆ: ಆಲೆನ್ ಫ್ರೆಡ್ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಉಪಯೋಗದ ಸಾಧ್ಯತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಂಶಗಳು ಮಾನವನ ಸ್ವಭಾವ ಮತ್ತು ಆತನಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವ ಮಾತೃಕೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಮಾತೃಕೆಯು ಒಂದು ದ್ವಿಚರ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಮಾಹಿತಿಯ ಗುಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಒಂದು ಘಟಕವು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತೀವ್ರಗೊಳಿಸಿದಾಗ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದಷ್ಟೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ ಉತ್ತಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾತೃಕೆಯ ಸದಿಶಗಳು ವ್ಯತ್ಯಾಸಾತ್ಮಕ ಅಂಶಗಳಿಗಿಂತ ದಿಕ್‌ಮಾನ ರೇಖೆಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ನಡವಳಿಕೆಯ ಮಾತೃಕೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾ ಒಂದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಎಲ್ಲೆಯೊಳಗೆ ಸ್ಥಾನೀಕರಣವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಗುಣಗಳು: ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಏನು ಮತ್ತು ಏತಕ್ಕೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಇವುಗಳ ಉಪಯೋಗದ ಮಹತ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಗಮನಹರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಳತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಪರಿಭಾವನೆಗಳ ನಡುವೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ– ಮನುಷ್ಯನ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರ–ಸ್ಥಾನೀಕರಣದ ಚಿತ್ರಣ ಮತ್ತು ಸ್ಥಿತಿಗಳು ಯಾವುದೇ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮಾನಸಿಕ ಚಿತ್ರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಮಿತಿಗಳು: ಮಾಹಿತಿಯಲ್ಲಿನ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸುತ್ತವೆ. ಮಾಹಿತಿ ಮತ್ತು ಮಾಹಿತಿಯ ಉಪಯೋಗ ನೈಜ ಹಾಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅವು ಕಾರಣ–ಪರಿಣಾಮಗಳಾಗಿಲ್ಲ. ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ನಿರ್ಧಾರಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಣೆಯ ಅಂಶವು ಸೇರಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಮಾನವನ ನಡವಳಿಕೆಯ ಗುಣಾತ್ಮಕವು ಕ್ಲಿಷ್ಟಕರವಾಗಿದೆ. ನಿರ್ಧಾರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ಜಿ.)

ಆಲ್ಜಿಯರ್ಸ್: ಆಲ್ಜೀರಿಯದ ಮುಖ್ಯ ರೇವು ಪಟ್ಟಣ, ರಾಜಧಾನಿ. ಹಳೆಯ ಹೆಸರು ಆಲ್ ಜೆಜೈರ್. ಆಲ್ಜಿಯರ್ಸ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಅಂಚಿನ 16 ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಎತ್ತರವಾದ ಸಹೆಲ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಇಳಿಜಾರಿನ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟಗಳು ತೀರಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಹರಡಿ ಪಟ್ಟಣದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ 372 ಮೀ ಗಳವರೆಗೂ ಏರಿವೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿರುವಂತೆ ದಕ್ಷಿಣ ಯುರೋಪಿನ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಗರದ ಬಡಾವಣೆಯೂ ಸೇರಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 44,47,000 (2002).

ಹಳೆಯ ತುರ್ಕಿಯ ಈ ರೇವುಪಟ್ಟಣ 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡು ತುರ್ಕಿಯ ಕುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಡಲುಗಳ್ಳ ಖೈರ್–ಎದ್–ದಿನ್ ಅಲ್ಲಿನ ಸ್ಪೇನಿನವರನ್ನು ಹೊರ ದೂಡಿದಂದಿನಿಂದ (1530) ಫ್ರೆಂಚರು ಆಕ್ರಮಿಸುವವರೆಗೆ (1830) ಹಲವು ಬಗೆಯ ಕೊಲೆ ಸುಲಿಗೆಗಳಿಗೆ ಖ್ಯಾತವಾಗಿತ್ತು.

ಈ ರೇವಿನ ಮುಖಾಂತರ 1955ರಲ್ಲಿ ಹಡಗುಗಳು 36,24,000 ಟನ್ನು ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ರವಾನಿಸಿದುವು. ವಾಹನಗಳು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು, ಗೋದಿ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಲೋಹಗಳು, ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ, ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಗೂ ಕಾಫಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಆಮದಾಗುತ್ತವೆ. ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸ, ತರಕಾರಿ, ಹಣ್ಣುಗಳು, ಕಬ್ಬಿಣ ಹಾಗೂ ರಂಜಕಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಇಲಿಂದ ಮಾರ್‌ಸೇಲ್ಸ್‌ಗೆ ಹಡಗಿನ ಸಂಚಾರವಿದೆ.

1942 ನವೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಆಗಸ್ಟ್ 1944 ರವರೆಗೆ ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದ ಸ್ನೇಹಪರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸೇವೆಗಳಿಗೆ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಆಲ್ಜೀರಿಯ: ಆಫ್ರಿಕದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಗಣರಾಜ್ಯ. 18^0–38^0 ಉ. ಅ. 9^0 ಪ. ರೇ. – 12^0 ಪೂ. ರೇ. ದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮೊರಾಕೊ ಮತ್ತು ಸ್ಪಾನಿಷ್ ಸಹರ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರ ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಲಿಬಿಯ ಮತ್ತು ಟ್ಯುನೀಷಿಯ,

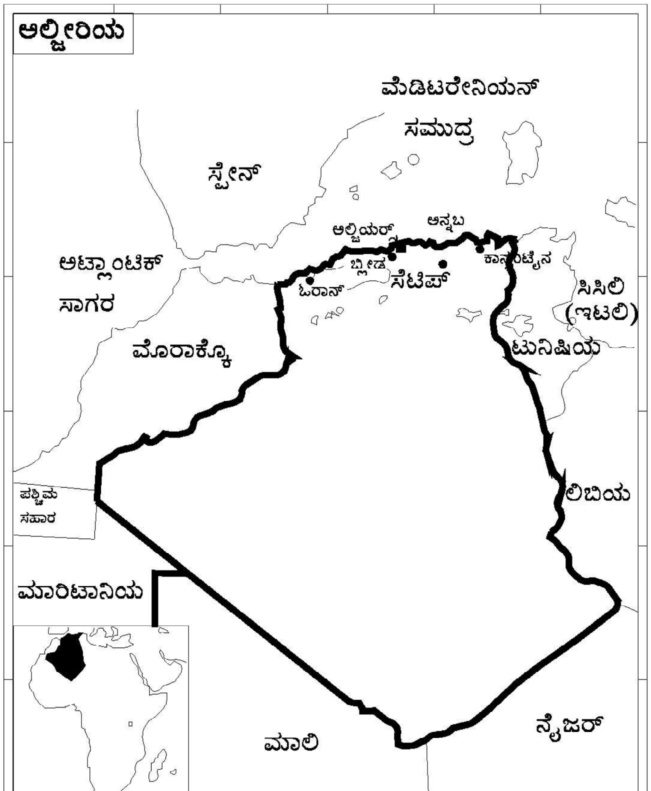

ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಓರಾನ್, ಆಲ್ಜಿಯರ್ಸ್ ಮತ್ತು ಕಾನ್ಸ್ಟೆಂಟೈನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಂತೆ ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,381,741 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 31,261,000 (2000). ಬಹುಪಾಲು ಮುಸ್ಲಿಮರು.

ಇಲ್ಲಿ ಹಿತಕರವಾದ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಿಸಿಲಿನತಾಪವಿದ್ದರೂ ರಾತ್ರಿವೇಳೆ ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಳೆಯೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಗುವುದರಿಂದ ಉತ್ತಮ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ.

ಆಲ್ಜೀರಿಯ ಭೌತಿಕವಾಗಿ ಟೆಲ್ ಅಟ್ಲಾಸ್ ಮತ್ತು ಸಹರದ ಅಟ್ಲಾಸ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಸಮಾನಾಂತರ ಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವುದು ಷಾಟ್ಸ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ; ಇದರಲ್ಲಿ ಭೂಕುಸಿತದಿಂದಾದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು ನೀರು ಬಸಿಯುವ ಕಾಲುವೆಗಳಾಗಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 450 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರದ ಸಹರ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ.

ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಾಯುಗುಣವಿರುವ ಉತ್ತರದ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯವೇ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು ; ಇಲ್ಲಿ ದೇಶೀಯ ರೈತರು ಆಹಾರಧಾನ್ಯಗಳು, ಆಲಿವ್ ಗಿಡಗಳು, ಎಸ್ಪಾರ್ಟೊ ಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಕ್ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ; ದನಕರುಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಐರೋಪ್ಯ ನಿವಾಸಿಗಳು ಮದ್ಯ, ತರಕಾರಿ, ಹಣ್ಣು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಫ್ತಾಗುವ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಭಾಗ ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸ; ಉಳಿದ ವಸ್ತುಗಳು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳು.

ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಹಿಟ್ಟು ಮಾಡುವುದು, ಶೋಧಿಸುವುದು, ಹಣ್ಣುಪಾಕ ಮತ್ತು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ತಯಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಮುದ್ರತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ ಇವೆ. ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕಡಿಮೆ. ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಸಿಮೆಂಟು, ಬಟ್ಟೆಬರೆಗಳು, ಸಕ್ಕರೆ ಮುಂತಾದುವು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. (ಪಿ.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಜೀರಿಯದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಯುರೋಪೀಯನ್ನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 10 ಲಕ್ಷದಷ್ಟಿತ್ತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಜನ ಫ್ರೆಂಚರು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದಾಗಿನಿಂದ ಸಹಸ್ರಾರು ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಈ ದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋದರು. ಉಳಿದವರು ಸ್ಥಳೀಯ ರೈತರುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದರು. ನಿರುದ್ಯೋಗ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವಂತೆ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದೇ ಆಲ್ಜೀರಿಯದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಓರಾನ್ ಪಶ್ಚಿಮ ಆಲ್ಜೀರಿಯದ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,93,000 (2002). ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸ, ಕಾಳು, ಎಸ್ಪಾರ್ಟೊ ಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ಕುರಿ. (ಕೆ.ಎಲ್.)

ಆಲ್ಟಾಯ್: ಸೈಬೀರಿಯದ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಉನ್ನತ ಪರ್ವತ ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಇರ್ಟಿಷ್ ಮತ್ತು ಯೆನೆಸಿ ನದಿಗಳ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದು ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಮಂಗೋಲಿಯದ ಉತ್ತರಗಡಿಯವರೆಗೂ ಚಾಚಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಾಲಿವಾನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ, ಆಗ್ನೇಯದ ಸೈಲ್ಯುಜಂ ಶ್ರೇಣಿ, ಕಟೂನ್ ಮತ್ತು ಚೂಯ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗಗಳೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. 4580 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಬೆಲೂಖ ಕಟೂನ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿದೆ. ಇರ್ಟಿಷ್, ಓಬ್ ಮುಂತಾದ ನದಿಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನೊದಗಿಸುವ ಹಿಮ ನದಿಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಉತ್ತರದ ಸಲೈರ್ ಮತ್ತು ಆಲಾ–ಟಾ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳು, ಈಶಾನ್ಯದ ಸಯಾನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ, ಪೂರ್ವದ ಟೆನ್ನು–ಉಲಾ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯದ ಮಂಗೋಲಿಯನ್ ಆಲ್ಟೈನ್ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಇದರ ಶಾಖೆಗಳು. ಈ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಚೀನ ಭೂಯುಗದ ಸ್ತರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, ಸವೆತದಿಂದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಂತಾಗಿ, ಪುನಃ ನೆಲದುಬ್ಬರಕ್ಕೊಳಗಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. 1820 ಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೂ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮೇಲೆ 2450 ಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ; ಅದಕ್ಕೂ ಮೇಲೆ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ ಶಿಖರಗಳು. ಸವೆದ ಪರ್ವತಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿ, ತಾಮ್ರ, ಪಾದರಸ, ಚಿನ್ನ, ಸೀಸ ಮುಂತಾದ ಲೋಹಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಲೆನಿನೊಗಾರ್‌ಸ್ಕ್ ಪ್ರಧಾನ ಗಣಿಕೇಂದ್ರ, ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ನಿನ ಅದಿರು ಕೋಲಿವನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ನಿವಾಸಿಗಳ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು ಬೇಟೆ, ಪಶುಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ. ರಾಜಧಾನಿ ಬರ್ನೌಲ್. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಆಲ್ಪ್ಸ್: ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದಲ್ಲಿಯೇ ಅತಿ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ಬಿಲ್ಲಿನಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಸು. 1120 ಕಿಮೀ ಹರಡಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮ. ನೈಋತ್ಯದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯದ ಕಡೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಅನೇಕ ಸಮಾನಾಂತರ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಜಿನೋವ ಖಾರಿಯಿಂದ ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್‌ಲೆಂಡ್, ಜರ್ಮನಿ, ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ಇಟಲಿ ಮತ್ತು ಯೂಗೋಸ್ಲಾವಿಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸರಿಸಿದೆ. ಈ ಪರ್ವತ ಆಕ್ರಮಿಸಿರುವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರೈನ್, ರ್‍ಹೋನ್, ಪೋ ಮತ್ತು ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಗಳ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ. ಈ ಬೃಹದ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಪಂಗಡಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು; ಪಶ್ಚಿಮ ಆಲ್ಪ್ಸ್, ಮಧ್ಯ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಆಲ್ಪ್ಸ್.

ಪಶ್ಚಿಮ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪ್ರದೇಶ ಮ್ಯಾರಿಟೈನ್, ಕೊಟ್ಟಿಯನ್, ಡೌಫೈನ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೈಯಾನ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್‌ಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಎತ್ತರದ ಶಿಖರ ಪಿಕ್‌ಡೆಸ್ ಎಕ್ರಿನ್ಸ್ (4072 ಮೀ) ಮಧ್ಯ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಬರ್ನೀಸ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಶ್ರೇಣಿ, ಪೆನ್ನೈಲ್ ಮಧ್ಯಶ್ರೇಣಿ, ಲೆಪೊಂಟೈನ್ ಮತ್ತು ಹೆಲ್‌ವೀಸಿಯನ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಆರ್ಟಲರ್ ಮತ್ತು ಡೊಲೊಮೈಟ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿದೆ. ಅತಿ ಎತ್ತರ ಶಿಖರ ಮೌಂಟ್ ಬ್ಲ್ಯಾಂಕ್ (4739 ಮೀ). ಇದು ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಅತಿ ಎತ್ತರವಾದುದು. ಪೂರ್ವ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪ್ರದೇಶ ನೊರಿಕ್, ಕಾರ್ಮಿಯನ್ ಮತ್ತು ಜೂಲಿಯಸ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್‌ಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮೌಂಟ್ ಸೆನಿಸ್, ಸಿಂಪ್ಲನ್, ಲಾಶ್ಟ್‌ಬರ್ಗ್, ಸೆಂಟ್ ಗೊಥಾರ್ಡ್, ಬ್ರೆನ್ನಾರ್, ಲಿಟ್ಲ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೇಟ್ ಸೇಂಟ್ ಬರ್ನಾರ್ಡ್, ಜೆಮ್ಮಿ, ಸ್ಪ್ಲೂಜನ್ ಮತ್ತು ಮಲೋಜ ಕಣಿವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗಬಹುದು. ಕೆಳ ಕಣಿವೆಯ ಮತ್ತು ಇಳಿಜಾರು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರಾಕ್ಷಿಬಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. 1800–2100 ಮೀ ವರೆಗಿನ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಕಾಡುಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸಿವೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಲ್ಪೈನ್ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಪಶುಪಾಲನೆಗೆ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಿಮರೇಖೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 2492 ಮೀ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 3000 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುವುದು. ಬೇಸಗೆ ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ.

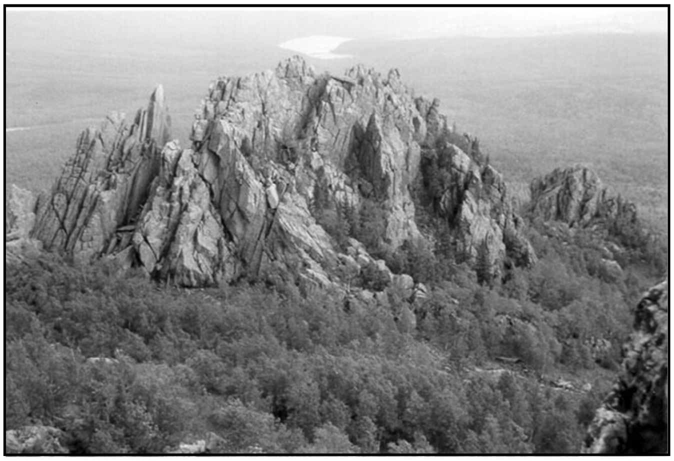

ಸ್ವಿಸ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್‌ನ ಭಾಗ

ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತ ಉತ್ತರ ಯುರೋಪಿನ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಯುರೋಪಿನ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸಮರ್ಥನೀಯವಾದ ಒಂದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಎಲ್ಲೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಜೆನೀವ, ಲೂಸರ್ನ್, ಕಾನ್ಸ್ಟೆನ್ಸ್, ಜೂರಿಚ್, ಲುಗಾನೊ, ಕೋಮೊ, ಗರ್ಡ ಮೊದಲಾದ ಉಪಯುಕ್ತ ಹಾಗೂ ಸುಂದರ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಸುತ್ತಣ ಪೈನ್ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಷಮಾಯ್, ಮಾರ್ಮಟ್, ಐಬೆಕ್ಸ್ ಮೊದಲಾದ ವನ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ. ಮತ್ತೆಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರದಂಥ ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯವುಳ್ಳ ಈ ಪರ್ವತತಾಣ ಸಂತೋಷಕೂಟ ಮತ್ತು ಕ್ರೀಡೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಪ್ರಪಂಚದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಜನ ತಂಡೋಪತಂಡವಾಗಿ ಬಂದು ಕೆಲಕಾಲ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರವಾಸಿ ಶಿಬಿರಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ ಪರ್ವತಗಳ ರಮ್ಯ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿಪಡೆದು ಮಂಜುಗೆಡ್ಡೆಯ ಮೇಲೆ ಜಾರುವ ಸ್ಕೀಯಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಸ್ಕೇಟಿಂಗ್ ಆಟಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಚ್ಚ ಹಸುರಿನ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಮೆರಗು ಕೊಟ್ಟಿವೆ. ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದಾಯವಿದೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಆಲ್ಫಾಲ್ಫ: ಮೂಲತಃ ಪೂರ್ವ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶಮೂಲವಾಸಿಯಾದ ಈ ಗಿಡ ರಷ್ಯ ದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಬಹಳ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇದರ ಕೃಷಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 400ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇದನ್ನು ಗ್ರೀಸ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ದಾಖಲೆಯಿದೆ. ಇದರ ಸೊಪ್ಪಿನ ಉತ್ಕೃಷ್ಟಗುಣದಿಂದಾಗಿ ಈ ಗಿಡವನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ, ಕೆನಡ, ಯುರೋಪ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಆಲ್ಫಾಲ್ಫ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹಸುರು ಮೇವಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುವುದಾದರೂ ಇದರ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಕೋಳಿ, ಹಂದಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮಿಶ್ರ ಆಹಾರ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದರ ವ್ಯವಸಾಯದಿಂದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿನ ನೈಟ್ರೋಜನ್

ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚುವುದೆಂದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಇದರ ಬೇರುಗಂಟುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿಯ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯವಿದ್ದು ಅವು ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿನ ನೈಟ್ರೊಜನ್ನನ್ನೇ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರೀಕರಣಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಮಾಡುವುದರಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಸಾರ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ.

ಈ ಗಿಡಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಬೂಷ್ಟು, ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ವೈರಸ್ ರೋಗಗಳು ತಗಲುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಗಣನೀಯ ನಷ್ಟವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಈ ರೋಗಗಳನ್ನು ರಾಸಾಯನಿಕ ಔಷಧಿಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ತಡೆಯಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ರೋಗನಿರೋಧಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನುಳ್ಳ ತಳಿಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ರೋಗಗಳಾಗಲಿ, ಕೀಟಗಳಾಗಲಿ ಸೋಂಕದಂತೆ ತಡೆಯಬಹುದು. (ಕೆ.ಬಿ.ಎಸ್.)

ಆಲ್‌ಫ್ರೆಡ್ ವಾನ್ ವೆಗನರ್: 1880–1931. ಜರ್ಮನಿಯ ಭೂಭೌತಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಮತ್ತು ಹವಾಮಾನ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. ಬರ್ಲಿನ್‌ನಲ್ಲಿ 1880 ನವೆಂಬರ್ 1 ರಂದು ಜನನ. ಅಂತರ ವಿಷಯ ವಿಜ್ಞಾನಿ. ಭೂಖಂಡಗಳ ಅಲೆತ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಗಳಿಸಿದರು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿದ್ದು 1904 ರಲ್ಲಿ ಬರ್ಲಿನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿ ಪಡೆದರು. ಅನಂತರ ಇವನಿಗೆ ಹವಾಮಾನ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಮೂಡಿತು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹವಾಮಾನ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಕೂಪ್ಪೆನ್‌ನ ಮಗಳನ್ನು ಈತ ಮದುವೆಯಾದರು. ಹವಾಮಾನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆನೇಕ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರು, ಥರ್ಮೊ ಡೈನಮಿಕ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಅಟ್‌ಮೋಸ್ಫಿಯರ್ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು.

ಇವರು ಗ್ರೀನ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಕಡೆಯ ಅನ್ವೇಷಣಾ ಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯೆ ಕಣ್ಮರೆಯಾದರು (1930). ಇವರ ಮೃತ ದೇಹ 1931 ಮೇ 12ರಂದು ದೊರಕಿತು.

ಖಂಡಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಗರಗಳ ಉಗಮ ಎಂಬ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಖಂಡಗಳ ಅಲೆತದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 1930 ರಲ್ಲಿ ಭೂಗರ್ಭಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. 1960ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೇ ಪ್ಲೆಟ್ ಟೆಕ್‌ಟಾನಿಕ್ಸ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಭಾಗವಾಗಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಈತನ ಪ್ರಕಾರ ಮೆಸೋಜೊಯಿಕ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಖಂಡಗಳು ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಪ್ಯಾಂಜಿಯಾ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಭೂಫಲಕಗಳ ಚಲನೆಯಿಂದ ಬಿರುಕುಗಳು ಉಂಟಾಗಿ 200 ದ.ಲ. ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಖಂಡಗಳು ಚಲಿಸಿದವು. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕ ಬೇರ್ಪಟ್ಟವು. ಇಯೋಸಿನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ಅಂಟಾರ್ಟಿಕ ಬೇರ್ಪಟ್ಟವು. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ವೆಗನರ್ ಪಳೆಯುಳಿಕೆ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ವಲಸೆ ಮುಂತಾದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

1960ರಲ್ಲಿ ಕೆನಡದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಜಾನ್ ಟುಜೊ ವಿಲ್ಸನ್ ಸ್ಥರಭಂಗ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದಾಗ ಅದು ವೆಗನರ್ ಅವರ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಒತ್ತು ನೀಡಿತು. 1980 ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಮೆರ್‌ಹವೆನ್‌ನಲ್ಲಿ ಇವರ ಹೆಸರಿನ ದ ಆಲ್‌ಫ್ರೆಡ್ ವೆಗನರ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಫಾರ್ ಪೋಲಾರ್ ಮತ್ತು ಮೆರೈನ್ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಇವರ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಕಾಣಿಕೆಗಾಗಿ 'ಅಸ್ಟರಾಯಿಡ್ 29227' ಕ್ಕೆ ವೆಗನರ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಡಲಾಯಿತು. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಆಲ್‌ಫ್ರೆಡ್ ಹೆಟ್ನರ್ : 1859–1914. ಜರ್ಮನಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ, ರ‍್ಯಾಟ್ಜೆಲ್ ಹಾಗೂ ರಿಚ್‌ಥೋಫೆನ್‌ರ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿದ್ದ. ಈತ ಪ್ರಾಥಮಿಕವಾಗಿ ಚಿಲಿಯ ವಾಯುಗುಣದ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿ, ಅದನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸುತ್ತಾ ಪಟಗೋನಿಯದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರೌಢ ಪ್ರಬಂಧ ಬರೆದ. ಈ ಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ 1881 ರಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿ ಪಡೆದ. ಅನಂತರ ಭೂಗರ್ಭ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿವಹಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದ. ಮುಂದೆ ರಿಚ್‌ಥೋಫೆನ್ನನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದ.

ಈತ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಐಡಿಯೋಗ್ರಫಿಕ್ ಹಾಗೂ ಮೊನೊಥೆಟಿಕ್ ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನವು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಅವುಗಳ ನಡುವಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸ, ಕಾರಣ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಹೇಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಈತ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಹಲವಾರು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ: ಸ್ಥಳ ನಿರ್ದೇಶನ, ಭೂಗರ್ಭ ಅಧ್ಯಯನ, ಭೂಸ್ವರೂಪ, ಹವಾಮಾನ,ವನಸ್ಪತಿ, ಜನವಸತಿ ಮತ್ತು ಹಂಚಿಕೆ, ಆರ್ಥಿಕತೆ, ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ವಿಭಾಗಗಳು ಹೀಗೆ ಈ ವಿಭಾಗಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಹುದು ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಹೆಟ್ನರನ ಈ ವಾದಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರತಿವಾದಗಳು ಇರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಭೌತಿಕ ಪರಿಸರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನೇ ಈತ ಎತ್ತಿಹಿಡಿದ. ಉದಾ: 'ಜನಸಾಂದ್ರತೆ' 'ಆರ್ಥಿಕತೆಗೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೆ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳಿಗೆ, ರಾಜಕೀಯ ನೀತಿ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಭೌತಿಕ ಪರಿಸರವೊಂದೇ ಕಾರಣವಲ್ಲ, ಇತರೆ ಕಾರಣಗಳೂ ಇವೆ' ಎಂದು ಈತ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. (ಎನ್.ಎಲ್.)

ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಸರೋವರ: ಆಫ್ರಿಕದ ಕಾಂಗೊ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋ ಮತ್ತು ಉಗಾಂಡ ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಪೂರ್ವ ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದ ಮುಖ್ಯ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇದು ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದುದ್ದಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸೀಳು ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹಲವಾರು ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಇದು ಅಂಡಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ 160 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 35 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು ಗರಿಷ್ಠ ಆಳ 17 ಮೀ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5350 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಸು. 700 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಸರ್ ಸ್ಯಾಮ್ಯುಯಲ್ ಬೇಕರ್ ಎಂಬ ಆಂಗ್ಲೇಯ ಇದನ್ನು 1864ರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದು ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ರಾಣಿಯ ಪತಿ ಆಲ್ಬರ್ಟ್‌ನ ಹೆಸರನ್ನು ಈ ಸರೋವವರಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ನ್ಯಾನ್ಜ ಎಂದೂ ಹೆಸರಿದೆ. ಸೆಂಲಿಕಿ ಮತ್ತು ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ನೈಲ್ ನದಿಗಳು ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಸರೋರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಬೆಹ್ರ್ ಎಲ್ ಜೆಬೆಲ್ ಎಂಬ ನದಿ ಈ ಸರೋವರದಿಂದ ಹೊರಟು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಬೆಹ್ರ್ ಎಲ್ ಘಸಲ್ ಎಂಬ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂಗಮವೇ ವೈಟ್ ನೈಲ್ ನದಿಯ ಮೂಲ. ಬೆಹ್ರ್ ಎಲ್ ಜೆಬೆಲ್ ನದಿಯನ್ನು ಆಲ್ಬರ್ಟ್‌ನೈಲ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಸರೋವರದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ನಯಾನ್ ಜಾ ಎಂಬ ದೊಡ್ಡ ಮೈದಾನ ಸೆಂಲಿಕಿ ನದಿಯಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ಈ ಸರೋವರದಿಂದ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ನೈಲ್ ನದಿಯ ಮರ್ಚಿಸನ್ ಜಲಪಾತದವರೆಗೊ ಹಡಗು ಸಂಚಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಈ ಸರೋವರ 1894 ರಿಂದಲೂ ಉಗಾಂಡ ಮತ್ತು ಕಾಂಗೋ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳ ಗಡಿರೇಖೆಯಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ಜಿ.)

ಆಲ್ಬೇನಿಯ: ದಕ್ಷಿಣ ಯುರೋಪಿನ ಏಡ್ರಿಯಾಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಯೂಗೋಸ್ಲಾವಿಯ ಮತ್ತು ಗ್ರೀಸ್ ದೇಶಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಒಂದು ಪರ್ವತಮಯ ಬಾಲ್ಕನ್ ದೇಶ, ಉತ್ತರ ಅಜರ್‌ಬೈಜಾನಿನ ಹಳೆಯ ಹೆಸರು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 28478 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 35,63,112 (2005). ಇವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಮುಸ್ಲಿಮರು. ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಸು. 320 ಕಿಮೀ. ಉದ್ದ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 80 ಕಿಮೀ. ಅಗಲ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಉ.ಅ.38^0–43^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 18^0–22^0ಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದೆ. ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನ, ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶವಾದರೂ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ತಗ್ಗಾದ ಮೈದಾನ ಮತ್ತು ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಹತ್ತಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಸಕ್ಕರೆಗೆಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಶೇ. 13 ರಷ್ಟು ಭೂಮಿ ಮಾತ್ರ ವ್ಯವಸಾಯ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪರ್ವತ ಹಾಗೂ ಗುಡ್ಡಪ್ರದೇಶಗಳ ಜನರಿಗೆ ಕುರಿ ಮತ್ತು ಮೇಕೆಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದೇ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆ, ತಾಮ್ರ, ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುವುದು.

ರಾಜಧಾನಿ ಟಿರಾನ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,43,078 (2005). ಮುಖ್ಯ ರೇವುಪಟ್ಟಣ ಡೂರಸ್. ಟಿರಾನ ಮತ್ತು ಡೂರಸ್ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ.

ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಗಣರಾಜ್ಯವಾದ ಆಲ್ಬೇನಿಯದಲ್ಲಿ ಶಾಸನಾಧಿಕಾರ ಒಂದೇ ಸದನವುಳ್ಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಭೆಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಜನಕ್ಕೊಬ್ಬ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಧಿವೇಶನವಿಲ್ಲದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಾಂಗವೇ ಅವಶ್ಯ ಶಾಸನಾಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುವುದು. ಈ ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನೇ ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ವಿಧಿನಿರ್ವಾಹಕ ಕಾರ್ಯ ಸಚಿವಸಂಪುಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಈ ಸಚಿವಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಿ, ಕೆಲವರು ಉಪಪ್ರಧಾನಿಗಳು, ಮಂತ್ರಿಗಳು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಇಲಾಖಾ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಇರುತ್ತಾರೆ. 18 ವಯಸ್ಸು ಕಳೆದ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಮತದಾನದ ಹಕ್ಕಿದೆ. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷವೊಂದೇ ಆಲ್ಬೇನಿಯದ ರಾಜಕೀಯಪಕ್ಷ. ಆಡಳಿತ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ದೇಶವನ್ನು 16 ಜಿಲ್ಲೆಗಳಾಗಿಯೂ 30 ನಗರಗಳಾಗಿಯೂ 2600 ಗ್ರಾಮಗಳಾಗಿಯೂ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲೂ ಮೂರು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಚುನಾಯಿತರಾದ ಸದಸ್ಯರನ್ನುಳ್ಳ ಮಂಡಲಿಗಳು ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತವೆ.

ಒಂದು ಉಚ್ಚತಮ ನ್ಯಾಯಾಲಯ, ಸೈನಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು, ಮತ್ತು ಪ್ರಜಾನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಹೊಂದಿದೆ. ಪ್ರಜಾನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿಕಾರ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ನಿಗದಿ ಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉಚ್ಚತಮ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮತ್ತು ಸೈನಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಭೆ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನಿಯಮಿಸುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎ.)

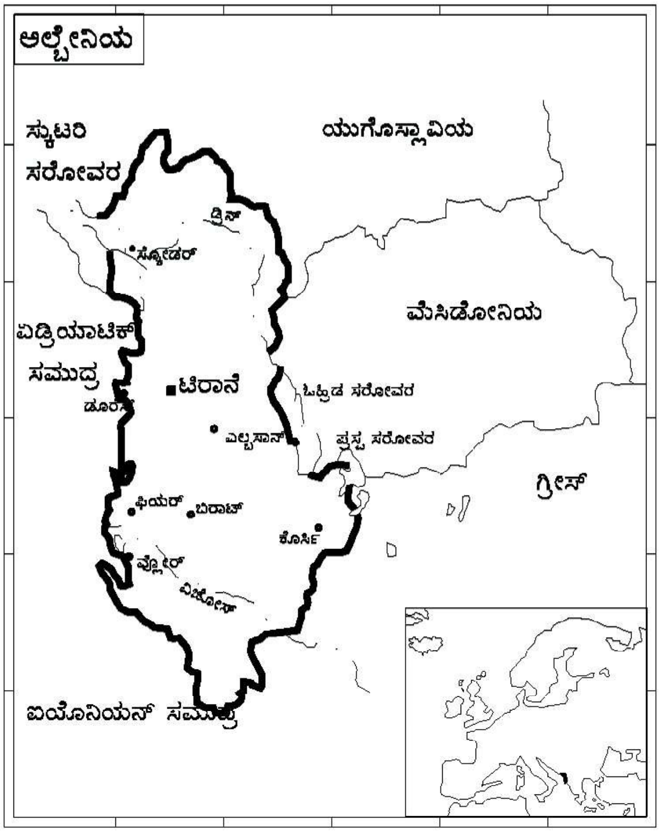

ಆಲ್ಮೋರ: ಭಾರತ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರಾಂಚಲ ರಾಜ್ಯದ ಕುಮಾನ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಜಿಲ್ಲೆ. ಇದು ಕಾಳಿ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿರುವ ಗಂಗಾನದಿಯ ಮೇಲ್ಕಾಣಿವೆ ಹಾಗು ಘಾಪ್ರನದಿಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 14082 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,30,446. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಸು. 1659 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದು, ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. 1790ರಲ್ಲಿ ಗೂರ್ಖಾ ಜನರು ಇದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಕೋಟೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. 1891ರಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟಣ ನೈನಿತಾಲ್‌ನೊಡನೆ ಸೇರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣ ವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಸೈನಿಕ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಉತ್ತಮ ನೀರು ಮತ್ತು ಹವೆಯಿಂದಾಗಿ ಆರೋಗ್ಯಧಾಮವೆನಿಸಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪುರಾತನ ಮಠವೊಂದಿದೆ. ಒಮ್ಮೆ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ಆಲ್ಮೋರಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಯಿತ್ತು ತಮ್ಮ ಧರ್ಮೋಪನ್ಯಾಸದಿಂದ ಜನರನ್ನು ಧರ್ಮಜಾಗೃತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರ ಕೊಲಂಬೋದಿಂದ ಆಲ್ಮೋರದ ವರೆಗೆ ಎಂಬ ಉಪನ್ಯಾಸ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಆಲ್ಸೇಸ್ ಲೊರೇನ್: ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದ ಭಾಗಗಳು. ಮೊದಲಿಗೆ ಇವು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದು ಈಗ ಇವೆರಡೂ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು ಸೇರಿ ಆಲ್ಸೇಸ್ ಲೊರೇನ್ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿ ದೇಶಗಳ ಗಡಿಭಾಗಗಳಾದ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಫ್ರೆಂಚ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನರ ಕಲಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಎರಡೂ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಉಂಟಾದ ಯುದ್ಧ ಭಯಂಕರ ಮತ್ತು ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕವಾದುದು. 1870ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನರು ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದಾಗ ಆಲ್ಸೇಸ್ ಲೊರೇನ್ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಈಗ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಫ್ರೆಂಚರ ಆಧೀನದಲ್ಲಿದೆ.

ಆಲ್ಸೇಸ್ : ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 8288 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರ ಮುಖ್ಯನಗರ ಸ್ಟ್ರಾಸ್‌ಬರ್ಗ್. ಹಾತ್-ರಿಹನ್ ಮತ್ತು ಬಾಸ್ ರಿಹನ್‌ಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಮುಲ್‌ಹೌಸನ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಪೊಟ್ಯಾಷ್‌ನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳುಂಟು. ಬೆಲ್‌ಪೋರ್ಟ್ ಮತ್ತು ಕಾಲ್‌ಮಾರಿನ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಗಿರಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಾವೆರಿನ್ನಲ್ಲಿ ಉಣ್ಣೆಗಿರಣಿಗಳು ಇವೆ. ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಬೆಳೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಲ್ಯೊಟರ್, ಮೊಡರ್, ಥೌರ್ ನದಿಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. 1870ರಲ್ಲಿ ಇದು ಫ್ರೆಂಚರಿಂದ ಜರ್ಮನಿಯವರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಬಂತು. 1798ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಫ್ರೆಂಚರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಬಂತು. 1871–1919 ಮತ್ತು 1940–45ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲೂ ಜರ್ಮನರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿದ್ದು, ಇದೀಗ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಬಹು ಮುಖ್ಯಭಾಗವಾಗಿದೆ.

ಲೊರೇನ್ : ಇದು 1789 ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತು. ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ ನ್ಯಾನ್ಸಿ. ಮ್ಯೂಸೆ ಮತ್ತು ಮೊಸಲ್ಲೆ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ವ್ಯವಸಾಯ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಯುರೋಪು ಖಂಡದಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಗಣಿಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವ ಜನರಿದ್ದಾರೆ. (ಜಿ.ಆರ್.ಕೆ.;ಎಂ.ಎಸ್.)

ಆವರ್ತ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯಾವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು: ವಿಶೇಷವಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಮಾರುತಗಳು ಹಾಗೂ ಋತುಕಾಲಿಕ ಮಾರುತಗಳು ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದಿ ಅವು ಸುಳಿಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವೇಗವಾಗಿ ಬೀಸುವುವು. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದ ಹವಾಮಾನದ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುವು. ಇವುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಬೀಸುವ ದಿಕ್ಕು, ವೇಗ ಹಾಗೂ ಹವಾಮಾನದ ಮೇಲಾಗುವ ಪರಿಣಾಮಗಳೆಲ್ಲಾ ಅನಿಶ್ಚಿತ. ಹೀಗಾಗಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನಿಶ್ಚಿತ ಮಾರುತಗಳು (ವೇರಿಯಬಲ್ ವಿಂಡ್ಸ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು: ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನ ಸೈಕ್ಲೋನ್ ಎಂಬ ಪದ ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯ ಕೈಕ್ಲೋಸ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಕೈಕ್ಲೋಸ್ ಎಂದರೆ ಹಾವಿನಾಕೃತಿಯ ಸುರುಳಿ ಎಂದರ್ಥ. ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುರುಳಿಯಂತೆ ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಾರುತಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೆನ್ರಿ ಪಿಡ್ಡಿಂಗ್‌ಟನ್ ಎಂಬ ಹವಾಮಾನ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಸೈಕ್ಲೋನ್ ಪದವನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ 1848 ರಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ.

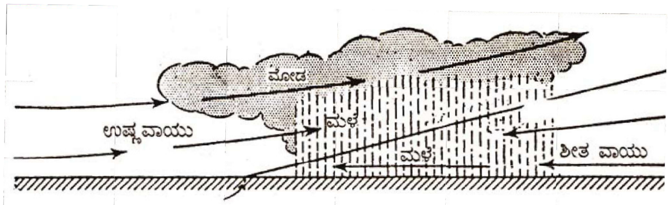

ಆವರ್ತ ಮಳೆ

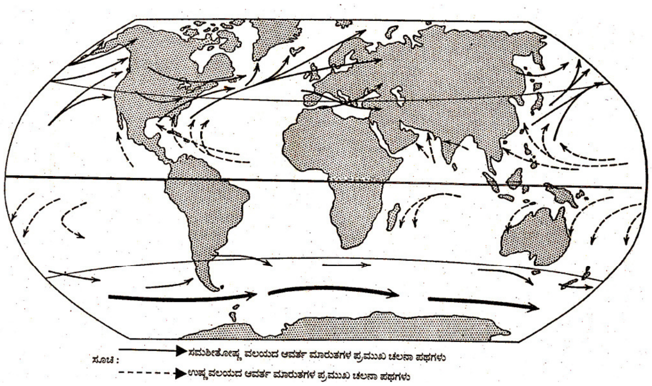

ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳ ಪಥಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ನಕ್ಷೆ

ಸುತ್ತಲಿನ ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡವುಳ್ಳ ಕೇಂದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ಬೀಸುವ ಮಾರುತಗಳೇ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು. ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡವುಳ್ಳ ಕೇಂದ್ರವು ಸುತ್ತಲೂ ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡದಿಂದಾವರಿಸಿದ್ದು, ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಹೊರ ಹೋದಂತೆ ಒತ್ತಡವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಹೋಗುವಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ವಾಯು, ಕೇಂದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಧಾವಿಸುವುದು. ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡವುಳ್ಳ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ವಾಯುವಿನ ಒತ್ತಡದ ತಗ್ಗು ಅಥವಾ ವಾಯುಭಾರಕುಸಿತಕ್ಷೇತ್ರ (ಡಿಪ್ರೆಷನ್) ಎನ್ನುವರು. ಇಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಮ ಭಾರ ರೇಖೆಗಳು ಒತ್ತಡದ ತಗ್ಗಿನ ಸುತ್ತಲೂ ವೃತ್ತಾಕಾರವೂ ಹಾಗೂ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಹೊರ ಹೋದಂತೆ ಪರಸ್ಪರ ಹತ್ತಿರವಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವು ಕೇಂದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಒತ್ತಡದ ಕಡಿದಿಳಿತವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ವಾಯು ಸುತ್ತಲಿನಿಂದ ಕೇಂದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ವೇಗವಾಗಿ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಮುನ್ನುಗ್ಗುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಚಲನಾವೇಗವು

ತೀವ್ರವಾಗಿದ್ದು ಬಿರುಗಾಳಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ಆವರ್ತ ಚಂಡಮಾರುತ (ಸೈಕ್ಲೋನ್ ಸ್ಟಾರ್ಮ್) ಎಂಬುದು ಅನ್ವರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಹಾನಿಯೂ ಸಂಭವಿಸುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ವಾಯುಮಂಡಲದ ಕ್ಷೋಭೆ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸುವುದುಂಟು.

ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಗೋಳಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ದಿಕ್ಕಿಗೂ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಗೋಳಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ದಿಕ್ಕಿಗೂ ಬೀಸುತ್ತವೆ.

ವಿಧಗಳು: ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ವಲಯಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳನ್ನು ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಉಷ್ಣವಲಯದ ಆವರ್ತಮಾರುತಗಳು. 2. ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಆವರ್ತಮಾರುತಗಳು.

1. ಉಷ್ಣವಲಯದ ಆವರ್ತಮಾರುತಗಳು : ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತ ಮತ್ತು ಮಕರ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತಗಳ ನಡುವಣ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಆವರ್ತಮಾರುತಗಳು. ಇವು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು, ಋತುಮಾನಗಳ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಉಂಟಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಗಾತ್ರ, ಆಕಾರ, ವೇಗ ಮತ್ತು ರೂಪಿಸುವ ಹವಾಮಾನದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳೂ ಸಹ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯುವರು. ಉದಾ : ಉತ್ತರ ಅಮೇರಿಕ ಮತ್ತು ಕೆರೀಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಹರಿಕೇನ್, ಉತ್ತರ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ (ಚೀನ ಮತ್ತು ಜಪಾನ್) ದಲ್ಲಿ ಟೈಫೂನ್, ಫಿಲಿಪ್ಪೀನ್ಸ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಬಗೋಯಿಸ್, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ವಿಲ್ಲಿವಿಲ್ಲಿಸ್ ಮತ್ತು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸೈಕ್ಲೋನ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಉಗಮ: ಉಷ್ಣವಲಯದ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೂ ಉಷ್ಣಾಂಶಕ್ಕೂ ನೇರವಾದ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಅವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅತಿ ಉಷ್ಣಾಂಶವುಳ್ಳ ಸಾಗರಗಳ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುವು. ಔಷ್ಣೀಯ ಒತ್ತಡದ ತಗ್ಗು ಕೇಂದ್ರವು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುವುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ಉಗಮ ಹೊಂದುವುವು. ಇವುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕೆಲವು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಪೂರಕವಾಗಿರಬೇಕು. ಉದಾ : ಅತಿಶಾಖ ಮತ್ತು ತೇವಾಂಶವುಳ್ಳ ವಾಯುವಿನ ಪೂರೈಕೆ, ಪ್ರಬಲವಾದ ಕೊರಿಯಾಲಿಸ್ ಶಕ್ತಿ, ಅಂತರ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಅಪಸರಣದೊಡನೆ ಸಾಗರಗಳ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳ ಸಂಬಂಧ ಹಾಗೂ ದುರ್ಬಲವಾದ ನಿತ್ಯಮಾರುತಗಳು. ಇಂತಹ ಭೌಗೋಳಿಕಾಂಶಗಳು ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಶಾಂತ ವಲಯದಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ಸಮುದ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಲಭ್ಯ.

ಉಷ್ಣವಲಯದ ಜಲರಾಶಿಗಳ ಮೇಲಿನ ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ತೇವಾಂಶವುಳ್ಳ ಉಷ್ಣವಾಯು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದ ತೇವಾಂಶವುಳ್ಳ ಉಷ್ಣವಾಯುಗಿಂತ ಬಹು ಹಗುರವಾದುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂತಹ ಔಷ್ಣೀಯ ತೇವಾಂಶ ಭರಿತ ವಾಯು ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡಕೋಶ ಹಾಗೂ ನಿರಾತಂಕವಾದ ಪ್ರಚಲನ ಪ್ರವಾಹದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಪೂರಕ. ವಾಯುವಿನ ಊರ್ಧ್ವಮುಖ ಚಲನೆಯಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡದ ತಗ್ಗುಗಳೇರ್ಪಡುವುದು. ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ಲಘು ತಗ್ಗು ಉಂಟಾದರೂ ಸಹ ವಾಯು ಸುರುಳಿಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬೀಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ವಾಯುಚಲನೆ ಏರ್ಪಡುವುದು. ಪ್ರಚಲನಾ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಘನೀಕರಣವೇನಾದರೂ ಏರ್ಪಟ್ಟರೆ, ವಾಯುವಿನ ಊರ್ಧ್ವಮುಖ ಚಲನಾವೇಗ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು. ಜೊತೆಗೆ ವಾಯುವಿನ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಚಲನಾವೇಗವೂ ಹೆಚ್ಚುವುದು.

ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಗಾತ್ರ : ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಗಾತ್ರಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಚಿಕ್ಕವು. ವ್ಯಾಸ ಸಾಕಷ್ಟು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವುದು. ಅಂದರೆ 80 ರಿಂದ 300 ಕಿಮೀ ಇರುವುದು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದು, ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ಅದು 300 ರಿಂದ 1500 ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತರಿಸುವುದು. ಮೋಡಗಳಿಂದಾವೃತವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವು ವೃತ್ತಾಕಾರ ಹಾಗೂ ಅಂಡಾಕಾರವನ್ನು ಹೋಲುವುವು.

ವೇಗ : ಚಲನಾವೇಗ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಗಂಟೆಗೆ 120 ರಿಂದ 200 ಕಿಮೀ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವುವು. ಒಂದು ಆವರ್ತ ಮಾರುತಕ್ಕೂ ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೂ ಹಾಗೂ ದಿನದಿಂದ ದಿನಕ್ಕೂ ವೇಗವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವುದು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಒಂದೇ ಆವರ್ತಮಾರುತದ ವೇಗವೂ ಸಹ ಅದು ಸಾಗುವ ಪಥದುದ್ದಕ್ಕೂ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ದುರ್ಬಲವಾದ ಆವರ್ತಮಾರುತಗಳು ಪ್ರತಿಗಂಟೆಗೆ 32 ಕಿಮೀ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಬೀಸಿದರೆ ಹರಿಕೇನ್‌ನಂತಹ ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಪ್ರತಿ ಗಂಟೆಗೆ 180 ಕಿಮೀ. ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಬೀಸುವುವು. ಸಾಗರಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಬಲವಾಗಿಯೂ ಅತಿವೇಗದಿಂದಲೂ ಬೀಸುವುವು. ಆದರೆ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಅವು ದುರ್ಬಲ ಮತ್ತು ಮಂದಗತಿಯಿಂದ ಸಾಗುವುವು. ಭೂಮೇಲ್ಮೈನ ಅಡೆತಡೆಗಳಿಂದಾಗಿ ವೇಗವು ಕುಂದುವುದು. ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹಾನಿ ಹೆಚ್ಚು. ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡವುಳ್ಳ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಯುವಿನ ಚಲನೆ ಲಘುವಾಗಿದ್ದು ಹೊರಹೋದಂತೆ ತೀವ್ರಗೊಳ್ಳುವುದು.

ಇವು ಸಾಗುವ ಪಥವು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅವು ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟು ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಬೀಸುತ್ತಾ ಉಪ ಉಷ್ಣವಲಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ದುರ್ಬಲಗೊಳ್ಳುವುವು. ಈ ಪಥದ ಮುಖ್ಯ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದಿಂದ 15^0 ಮತ್ತು 30^0 ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳ ನಡುವೆ ಈ ಮಾರುತಗಳ ಚಲನಾಪಥವು ಅಸ್ಪಷ್ಟ–ಅನಿಶ್ಚಿತವಾದರೂ ಅವು ಕ್ರಮೇಣ ಧ್ರುವಗಳ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗುವುವು. ಆದರೆ ಅವು 30^0 ಅಕ್ಷಾಂಶವನ್ನು ದಾಟಿದ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ತಿರುಗಿ ದುರ್ಬಲಗೊಳ್ಳುವುವು.

ರಚನೆ : ಉಷ್ಣವಲಯದ ಆವರ್ತಮಾರುತಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಹತ್ತಿರವಾಗಿರುವುವು ಮತ್ತು ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಸಮಭಾರ ರೇಖೆಗಳಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಡುವುವು. ಲಘು ವಾಯು ಚಲನೆ ಹಾಗು ನಿರ್ಮಲವಾದ ನೀಲಿ ಆಕಾಶವುಳ್ಳ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು 'ಆವರ್ತ ಮಾರುತದ ನೇತ್ರ, ಅಥವಾ ಕಣ್ಣು' ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದರ ವ್ಯಾಸ 5 ರಿಂದ 50 ಕಿಮೀ. ಅತ್ಯಧಿಕ ಶಾಖ ಮತ್ತು ಸಾಪೇಕ್ಷ ಆರ್ದ್ರತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಕೇಂದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಒತ್ತಡದ ಏರಿಳಿತವು ಬಹು ಕಡಿದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮಾರುತಗಳ ನೇತ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಧಾವಿಸುವುವು. ಇದರಿಂದ ವಾಯು ಸಂಕೋಚವೇರ್ಪಟ್ಟು ಉಷ್ಣಾಂಶ ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು. ಜೊತೆಗೆ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಘನೀಭವನ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದ ಗುಪ್ತೋಷ್ಣ (ಲೇಟೆಂಟ್ ಹೀಟ್) ಬಾಷ್ಪೀಕರಣಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗುವುದು. ಹೀಗಾಗಿ ನೇತ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶ ಪ್ರಶಾಂತ. ಆದರೆ ನೇತ್ರದ ಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರಬಲವಾದ ವಾಯುಚಲನೆಯು ಸುರುಳಿಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಮೇಲೇರುವುದು. ಇದರಿಂದ ನೇತ್ರಭಾಗದ ಸುತ್ತಲೂ ಗೋಡೆಯಂತೆ ರಾಶಿ ವೃಷ್ಟಿ ಮೋಡಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುವುವು. ಇವು ಮಿಂಚು, ಗುಡುಗು–ಸಿಡಿಲುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಧಾರಾಕಾರವಾದ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾರುತಗಳ ಚಲನಾವೇಗವೂ ಸಹ ತೀವ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಹವಾಮಾನ : ಯಾವುದೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳ ಆಗಮನಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಕೆಲವು ಮುನ್ಸೂಚನೆಗಳು ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಒಮ್ಮೆಲೆ ವಾಯುವಿನ ಉಷ್ಣತೆ ತೀಕ್ಷ್ಣಗೊಳ್ಳುವುದು ಮತ್ತು ಮಾರುತಗಳ ಚಲನಾವೇಗ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು, ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಒತ್ತಡದ ಇಳಿತ, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕುಂತಲ ಅಥವಾ ಕುಂತಲಪದರು ಮೋಡಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿನ ಅಲೆಗಳ ಎತ್ತರವು ಹೆಚ್ಚುವುದು ಮತ್ತು ಆಕಾಶವು ದಟ್ಟವಾದ ಮೋಡಗಳಿಂದಾವರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಮೋಡಗಳ ದಟ್ಟಣೆಯು ವೃದ್ಧಿಸುತ್ತಾ ಅವು ರಾಶಿ ವೃಷ್ಟಿ ಮೋಡಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಗುಡುಗು ಮತ್ತು ಮಿಂಚುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಧಾರಾಕಾರವಾದ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುವುವು. ನೇತ್ರ ಭಾಗವು ನಿಶ್ಚಲವಾದ ನೀಲಿ ಆಕಾಶ, ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡವುಳ್ಳ ಕೇಂದ್ರ, ವಾಯು ಚಲನಾರಹಿತವಾದ ಪ್ರಶಾಂತತೆ, ಮಳೆ ರಹಿತವಾದ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಿರವಾದ ಹವಾಮಾನದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ವಿಶೇಷವಾದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದಂತಹ ಹವಾಮಾನದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಅಲ್ಪಾವಧಿಯವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ದೂರ ಸರಿದ ನಂತರ ಅಥವಾ ದುರ್ಬಲಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಆ ಸ್ಥಳದ ಹವಾಮಾನದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಪ್ರಶಾಂತಗೊಳ್ಳುವುದು. ಸಾಗರಗಳ ಮೇಲೂ ಇದೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಗುವುದು.

ಹಂಚಿಕೆ : ಇವು ಬಹುವಾಗಿ ಎರಡೂ ಗೋಳಾರ್ಧಗಳ 5^0 ರಿಂದ 15^0 ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶದ ಸಾಗರಗಳ ಮೇಲೆ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದ ಹವಾಮಾನದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುವು. ಇವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 6 ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತ : 1. ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್, ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಖಾರಿ ಮತ್ತು ಕೆರೀಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ. 2. ಉತ್ತರ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ. ಇದರಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ದ್ವೀಪಗಳು, ಚೀನ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಫಿಲಿಫೀನ್ಸ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. 3. ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಗಳು. 4. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಪೂರ್ವಭಾಗ: ಇದರಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಅಮೇರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರವು ಸೇರುವುದು. 5. ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರ. ಉದಾ : ಮಲಗಾಸಿಯ ಪೂರ್ವಭಾಗ. 6. ದಕ್ಷಿಣ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ. ಉದಾ : ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದ ಸಮುದ್ರ ತೀರಗಳು, ಸಮಾವೋ ಮತ್ತು ಫಿಜಿ ದ್ವೀಪಗಳು.

ಎರಡನೆಯದು ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ಸುಮಾರು 22 ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ಸಂಭವಿಸುವುವು. ಅವು ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಉಷ್ಣ ವಲಯದ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 36 ರಷ್ಟಾಗಿರುತ್ತವೆ.

2. ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು : ಮಧ್ಯ ಅಕ್ಷಾಂಶವಲಯದ ಹವಾಮಾನದ ವಿಪ್ಲವತೆಗೆ ಈ ಮಾರುತಗಳು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುವು. ಆದರೂ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳಷ್ಟು ತೀವ್ರ ಮಟ್ಟದ ಕ್ಷೋಭೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಇವುಗಳನ್ನು ಅಲೆಯ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ಅಥವಾ ಒತ್ತಡದ ತಗ್ಗು ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಸಮಭಾರರೇಖೆಗಳ ರಚನೆ, ಒತ್ತಡದ ಏರಿಳಿತ, ಹಂಚಿಕೆ, ಚಲನೆ ಮುಂತಾದ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಉಗಮ : ವಿಭಿನ್ನ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಎರಡು ವಾಯುರಾಶಿಗಳು ಸಂಧಿಸುವುದರಿಂದ ಸಂಭವಿಸುವುವು. ಶಾಖವೂ, ತೇವಾಂಶವುಳ್ಳವೂ ಮತ್ತು ಹಗುರವೂ ಆದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುರಾಶಿ ಹಾಗೂ ಶೀತವೂ ಮತ್ತು ಸಾಂದ್ರವುಳ್ಳ ಧ್ರುವೀಯ ವಾಯುರಾಶಿಗಳು ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಬೀಸುತ್ತ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುವುದರಿಂದ ಇವು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುವು.

2. ಧ್ರುವೀಯ ವಾಯುಮುಖ ಸಿದ್ಧಾಂತ (ಪೋಲಾರ್ ಫ್ರಂಟ್‌ಥಿಯರಿ): ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ವಾಸಾರ್ಹವಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಇದನ್ನು ವಾಯು ಮುಖ ಅಥವಾ ಅಲೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ನಾರ್ವೆ ದೇಶದ ಹವಾಮಾನ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾದ ವಿ. ಜೆರ್ಕ್‌ನೆಸ್ ಮತ್ತು ಜೆ. ಜೆರ್ಕ್‌ನೆಸ್‌ರವರಿಂದ 1918ರಲ್ಲಿ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ವಿಭಿನ್ನ ಭೌತಿಕ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಶೀತ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣ ವಾಯುರಾಶಿಗಳೆರಡೂ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಬೀಸಿ ಬಂದು ಸಂಧಿಸುವುದರಿಂದ ವಾಯುಮುಖಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುವುವು. ಇದರಿಂದ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ಸಂಭವಿಸುವುವೆಂದು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

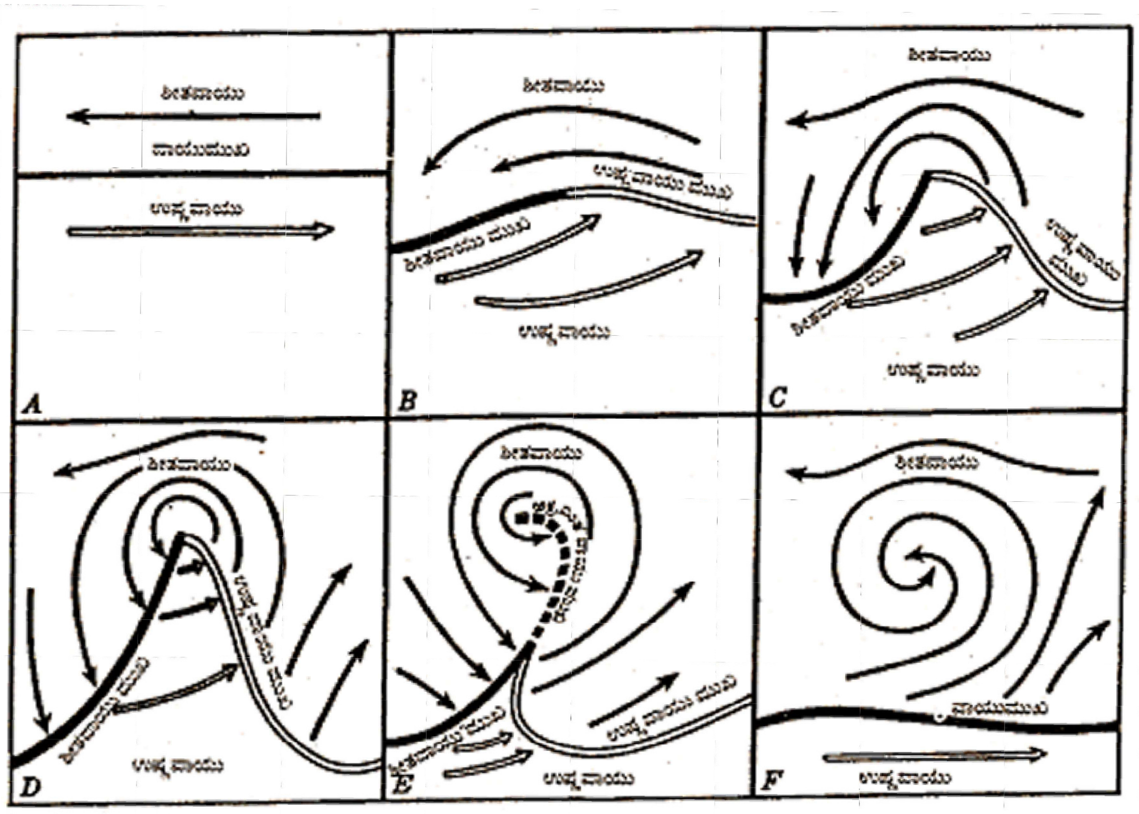

ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ

ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹವಾಮಾನ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಲನಾತ್ಮಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮತ್ತು ಧ್ರುವೀಯ ವಾಯು ಮುಖ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವು.

1. ಚಲನಾತ್ಮಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ (ಡೈನಾಮಿಕ್ ಥಿಯರಿ): ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಂದಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಹವಾಮಾನದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿದ ಲ್ಯಾಂಫರ್ಟ್ ಮತ್ತು ಷಾ ರವರು 1911ರಲ್ಲಿ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಶೀತ ವಾಯುರಾಶಿಯು ಉಷ್ಣವಾಯು ರಾಶಿಯನ್ನು ಸಂಧಿಸಿದಾಗ ಉಷ್ಣವಾಯು ಸು. 2300 ಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೂ ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ಚಲಿಸುವುದು. ಅನಂತರ ಕೆಳಗಿಳಿಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಾಗ ಸುಳಿಗಾಳಿಗಳು ಸಂಭವಿಸುವುದರಿಂದ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುವು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸುಳಿಗಾಳಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಉಷ್ಣವಲಯ ಮೇಲೇರುವ ಮತ್ತು ಕೆಳಗಿಳಿಯುವ ಮಧ್ಯೆ ಶೀತ ವಾಯುರಾಶಿಯು ಶಂಕುವಿನಾಕೃತಿ (V) ಯಲ್ಲಿ ಬೆಣೆಯಂತೆ ಮುನ್ನುಗ್ಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ಶಂಕಾಕೃತಿಯನ್ನು ಹೋಲುವುವು. ಇವುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಎರಡು ವಿಭಿನ್ನ ವಾಯುರಾಶಿಗಳು ಸಂಧಿಸುವದರ ಫಲವೆಂಬುದು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸಾರಾಂಶ. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ದಾಟಿದ ಅನಂತರ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶದ ವಿರುದ್ಧಗುಣಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಮತ್ತೊಂದು ವಾಯುರಾಶಿಗಳು ಸಂಧಿಸುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಮುನ್ನುಗ್ಗುವುದರಿಂದ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ಸಂಭವಿಸುವುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವು ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಅಥವಾ ಗತಿಶೀಲವಾದವು.

ಶೀತವೂ ಸಾಂದ್ರವೂ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಲ್ಪ ತೇವಾಂಶವುಳ್ಳ ಧ್ರುವೀಯ ವಾಯುರಾಶಿಯು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಕಡೆಗೂ ಮತ್ತು ಅತಿ ಉಷ್ಣವೂ ತೇವಾಂಶಭರಿತವೂ ಹಾಗೂ ಹಗುರವೂ ಆದ ವಾಯುರಾಶಿಯು ಧ್ರುವದ ಕಡೆಗೂ ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಈ ಎರಡೂ ವಿಭಿನ್ನ ಗುಣಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ವಾಯುರಾಶಿಗಳು ಮಧ್ಯ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುವುವು. ಅವುಗಳು ತಮ್ಮ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಭೌತಿಕ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದಾಗ ಪರಸ್ಪರ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಸಾಗುವುವು. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಸ್ಥಿರ ವಾಯುಮುಖ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವುದು. ಇಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ನೆರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಧಾವಿಸಿ ಬರುವ ಶೀತ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣ ವಾಯುರಾಶಿಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಧಿಸುವುದರಿಂದ ಅಸ್ಥಿರವಾದ ವಾಯು ಅಲೆಗಳೇರ್ಪಟ್ಟು ಅವು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳ ಹುಟ್ಟು ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುವು. ಅಸ್ಥಿರ ಅಲೆಯ ರೂಪದ ಮುಖಭಾಗಕ್ಕೆ ಧ್ರುವೀಯ ವಾಯುಮುಖವೆನ್ನುವರು.

ಶೀತ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣವಾಯು ರಾಶಿಗಳು ಒಂದರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಮುನ್ನುಗ್ಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುವು. ಮುಂದೆ ಧಾವಿಸುವ ವಾಯುಮುಖಭಾಗವು ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಯರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ವಾಯುಮುಖ (ಫ್ರಂಟ್) ಎನ್ನುವರು. ನಾರ್ವೆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಫ್ರಂಟ್ ಎಂದರೆ ಅಲೆ ಎಂದರ್ಥ. ಅಲೆಯಾಕಾರದ ವಾಯುವಿನ ಮುಖಭಾಗವನ್ನು ನಾರ್ವೆ ದೇಶದ ಹವಾಮಾನ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಹೀಗೆಂದು ಕರೆದಿರುವರು. ಉಷ್ಣ ವಾಯುರಾಶಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಶೀತವಾಯುರಾಶಿಯು ಧಾವಿಸುವುದನ್ನು

ಶೀತವಾಯುಮುಖ (ಕೋಲ್ಡ್ ಫ್ರಂಟ್) ಎಂದೂ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣವಾಯುರಾಶಿಯು ಶೀತವಾಯು ರಾಶಿಯ ಮೇಲೇರಿ ಧಾವಿಸುವುದನ್ನು ಉಷ್ಣವಾಯುಮುಖ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. (ವಾರ್ಮ್ ಫ್ರಂಟ್) ಶೀತವಾಯುರಾಶಿಯಿಂದ ಉಷ್ಣವಾಯು ರಾಶಿಯು ಕ್ರಮೇಣ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆವರಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಇದನ್ನು ಆಕ್ರಮಿತ ಕ್ಷೇತ್ರ ವಾಯುಮುಖ (ಆಕ್ಲೂಡೆಡ್ ಫ್ರಂಟ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದರಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡವುಳ್ಳ ಕೇಂದ್ರ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುವುದು. ಸುತ್ತಲೂ ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡವೇರ್ಪಡುವುದು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸುತ್ತಲಿನ ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡವುಳ್ಳ ಕೇಂದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ವಾಯು ಮುನ್ನುಗ್ಗುವುದರಿಂದ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ಉಂಟಾಗುವುವು.

ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಗಾತ್ರ : ಈ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ವಿವಿಧಾಕಾರವುಳ್ಳವು. ಉದಾ: ಶಂಕಾಕಾರ, ವೃತ್ತಾಕಾರ, ಅರ್ಧವೃತ್ತಾಕಾರ, ಅಂಡಾಕಾರ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಅವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತೆಲಕೆಳಗಾದ 'ವಿ' (Λ) ಅಕ್ಷರದಾಕಾರದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಾಗ ಈ ಆವರ್ತಮಾರುತಗಳು ವೃತ್ತಾಕಾರ ಅಥವಾ ದೀರ್ಘವೃತ್ತಾಕಾರವಾದ ಸಮಭಾರರೇಖೆಗಳಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಡುವುವು. ಇವು ಬಹು ವಿಸ್ತಾರವಾದವು ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಸ 1000 ದಿಂದ 1900 ಕಿಮೀ. ಆದರೆ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಎಲ್ಲಾ ಆವರ್ತಮಾರುತಗಳು ಒಂದೇ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು 150 ಕಿಮೀ ವ್ಯಾಸವುಳ್ಳವಾಗಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವುಗಳ ವ್ಯಾಸ 3000 ಕಿಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಊರ್ಧ್ವಮುಖವಾಗಿ 10 ರಿಂದ 12 ಕಿಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿರುತ್ತವೆ.

ವೇಗ ಮತ್ತು ಪಥ: ಇವು ಜಲರಾಶಿ ಮತ್ತು ಭೂರಾಶಿಗಳೆರಡರ ಮೇಲೂ ಸಂಭವಿಸುವುವು. ಅವು ಚಳಿಗಾಲ ಹಾಗೂ ಸಾಗರಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಬೀಸುವುವು. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಸರಾಸರಿ ವೇಗ ಪ್ರತಿ ಗಂಟೆಗೆ 48 ಕಿಮೀ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ 32 ಕಿಮೀ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರಗಳ ಮೇಲೆ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಮಾರುತಗಳ ವೇಗ ಬಹು ತೀವ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾರುತಗಳ ಪಥವು ಬಹುವಾಗಿ ಪ್ರತಿವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದ್ದು ಅವು ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಚಲಿಸುವುವು.

ಹವಾಮಾನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ : ಈ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹವಾಮಾನವೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವುದು. ಅದರಲ್ಲೂ ಈ ಆವರ್ತಮಾರುತಗಳ ಆಗಮನ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಶೀತವಾಯು ಮುಖ ಹಾಗೂ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹವಾಮಾನದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಯಿಂದ ಆಗಮಿಸಿದಂತೆ ಅವುಗಳ ಚಲನಾ ವೇಗವು ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು, ಒತ್ತಡವೂ ಇಳಿಯುವುದು, ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರರ ಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರಭಾವಳಿ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯದ ಕಡೆಗೆ ದಿಕ್ಕು ಬದಲಿಸಿ ಬೀಳುವುವು. ಉಷ್ಣ ವಾಯುರಾಶಿಮುಖಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ವೃಷ್ಟಿ ಪದರು ಮೋಡಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡು ಆಕಾಶವು ಮೋಡಗಳಿಂದ ಕವಿದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮೋಡಗಳಿಂದ ಜಡಿ ಮಳೆ ಸುರಿಯಲಾರಂಭಿಸುವುದು. ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ಅವಧಿ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ ತೇವಾಂಶದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಮಾರುತಗಳು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ದಿಕ್ಕು ಬದಲಿಸಿದ ನಂತರ ಉಷ್ಣ ವಾಯು ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೋಡ ರಹಿತ ಆಕಾಶವೇರ್ಪಟ್ಟು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು, ವಿಶಿಷ್ಟ ಆರ್ದ್ರತೆಯು ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ತುಂತುರು ಮಳೆಯಾದರೂ ಹವಾಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಾಂತತೆ ಮತ್ತು ಸೌಮ್ಯ ವಾತಾವರಣವೇರ್ಪಡುವುದು.

ಶೀತವಾಯುವಿನ ಆಗಮನದಿಂದ ಮುಖಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶವು ಸಾಕಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಶೀತದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಏರ್ಪಡುವುದು. ಶೀತ ವಾಯು ಉಷ್ಣ ವಾಯುವನ್ನು ಮೇಲೇರಿಸುವುದು. ಮಾರುತಗಳ ದಿಕ್ಕು ನೈಋತ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಬದಲಾಗುವುದು. ಆಕಾಶ ರಾಶಿವೃಷ್ಟಿಮೋಡಗಳಿಂದಾವೃತವಾಗುವುದು. ಅವು ಗುಡುಗು-ಮಿಂಚುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಅಧಿಕ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುವುವು. ಆದರೆ ಮಳೆಯ ಅವಧಿ ಅಲ್ಪ, ನಂತರ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಆಕಾಶವು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವುದು. ವಾಯುವಿನ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು, ಒತ್ತಡ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚುವುದು ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟ ಆರ್ದ್ರತೆಯು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು.

ಹಂಚಿಕೆ : ಈ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳ ಹಂಚಿಕೆ ಸೀಮಿತ. ಅವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಪಧ್ರುವ ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡವುಳ್ಳ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಸಂಭವಿಸುವವು. ಉತ್ತರಗೋಳಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸರಣಿಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕೆಯ ಪೂರ್ವಭಾಗದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡು ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಮೂಲಕ ಹಾಯ್ದು ಯುರೋಪ್ ಖಂಡ ವ್ಯಾಪಿಸುವುದು. ಎರಡನೆಯದು ಏಷ್ಯಖಂಡದ ಪೂರ್ವತೀರ, ಅಂದರೆ ಜಪಾನ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಬಳಿ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡು ಉತ್ತರ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಮೂಲಕ ಹಾಯ್ದು ಅಲಾಸ್ಕ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕೆಯ ವಾಯವ್ಯ ತೀರದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸುವುದು. ಇವುಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸರಣಿ ಮತ್ತು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸರಣಿ ಎನ್ನುವರು.

ದಕ್ಷಿಣಗೋಳಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡು ದಕ್ಷಿಣ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್, ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರದವರೆಗೂ ಈ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ಸಂಭವಿಸುವುವು.

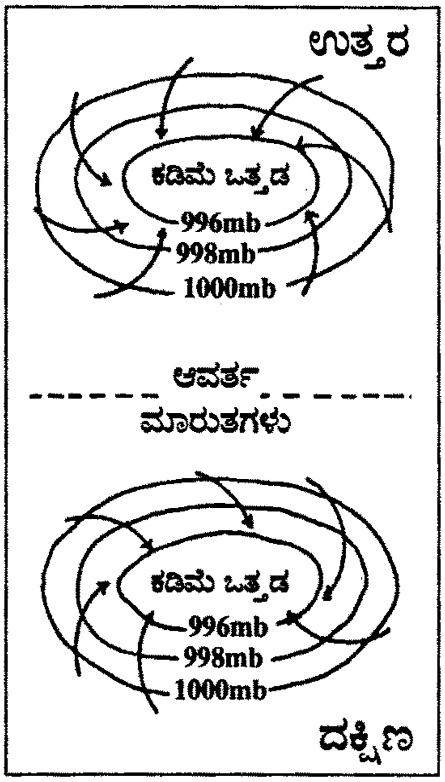

ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು

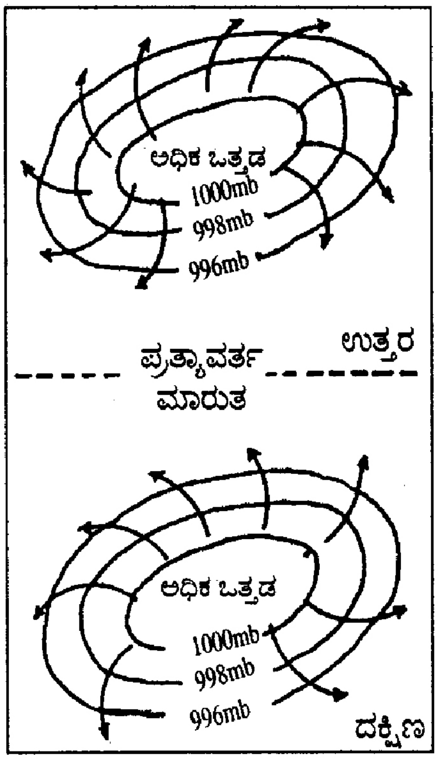

ಪ್ರತ್ಯಾವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು

ಪ್ರತ್ಯಾವರ್ತಮಾರುತಗಳು (ಆ್ಯಂಟಿ ಸೈಕ್ಲೋನ್): ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡವುಳ್ಳ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಸುತ್ತಲಿನ ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡವುಳ್ಳ ಪ್ರದೇಶದ ಕಡೆಗೆ ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ಬೀಸುವ ಮಾರುತಗಳಿಗೆ 'ಪ್ರತ್ಯಾವರ್ತ ಮಾರುತ' ಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವುಗಳನ್ನು ಆವರ್ತ ಪ್ರತಿ ಮಾರುತವೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಇವುಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವಂತಹ ಸಮಭಾರರೇಖೆಗಳು ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಅಥವಾ ಅಂಡಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡವಿದ್ದು ಹೊರಹೋದಂತೆ ಅದು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಉತ್ಪತ್ತಿ : ಪ್ರತ್ಯಾವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಉಗಮವು ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ವಾಯುಚಲನೆಯ ಆಂದೋಲನ ಮತ್ತು ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಇಳಿಯುವಿಕೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿದೆ. ವಾಯುಮಂಡಲದ ಮೇಲುಸ್ತರದಲ್ಲಿ ವಾಯು ತಂಪಾಗುವುದರಿಂದ ಭಾರವು ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು; ಸಾಂದ್ರವಾಯು ಕೆಳಗಿಳಿಯುವುದು. ಇದರಿಂದ ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡವೇರ್ಪಟ್ಟು, ಅಲ್ಲಿಂದ ಸುತ್ತಲೂ ವರ್ತುಲಾಕಾರವಾಗಿ ಮಾರುತಗಳು ಬೀಸುವುವು. ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯಾವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಪ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವುವು.

ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು : 1. ಪ್ರತ್ಯಾವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ಬೃಹದಾಕಾರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. 2. ಅವು ವರ್ತುಲಾಕಾರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. 3. ಕೇಂದ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡ ಗರಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದು ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಆದರೂ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವುದಿಲ್ಲ. 4. ಈ ಮಾರುತಗಳ ಪಥ ಅನಿಶ್ಚಿತವಾದುದು. 5. ಇವುಗಳ ಚಲನಾವೇಗ ಕಡಿಮೆ. 6. ಉತ್ತರಗೋಳಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಗೋಳಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿಯೂ ಬೀಸುವುವು. 7. ಇವುಗಳಿಗೆ ವಾಯುಮುಖಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. 8. ಚಳಿಗಾಲಕ್ಕಿಂತ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ.

ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ V ಆಕಾರವನ್ನು ತಾಳುವವು. ಅವುಗಳ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳಿಗಿಂತ ಮೂರು ಪಟ್ಟು (ಶೇ. 75) ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಸ 9000 ಕಿಮೀ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಉದ್ದಗಲಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುತ್ತದೆ. ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಪ್ರತ್ಯಾವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ಬಹುವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಪಥ ಮತ್ತು ವೇಗ : ಈ ಮಾರುತಗಳ ಪಥ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ಮತ್ತು ಅನಿಶ್ಚಿತವಾದುದು. ಅದು ಆಗಾಗ್ಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತ್ಯಾವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ಮಂದಗಾಮಿಗಳು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ಸ್ಥಗಿತಗೊಳ್ಳುವುವು. ಇವುಗಳ ಸರಾಸರಿ ಚಲನಾವೇಗ ಪ್ರತಿಗಂಟೆಗೆ 30 ರಿಂದ 50 ಕಿಮೀ.

ಹವಾಮಾನದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ : ಪ್ರತ್ಯಾವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡವುಳ್ಳ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬೀಸುವುದರಿಂದ ಕೆಳಗಿಳಿದಂತೆಲ್ಲಾ ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಒಣಗಾಳಿಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುವು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಷ್ಣಾಂಶದ ಪ್ರವಣತೆಯು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ವಾಯುವಿನ ಸಮಸ್ಥಿತಿಯು ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಒಣಹವೆಯುಳ್ಳ ಹವಾಮಾನವೇರ್ಪಡುವುದು. ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಮೋಡರಹಿತ ಶುಭ್ರವಾದ ಆಕಾಶವು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುವುದು. ಮಳೆ ರಹಿತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇರಲಾರದು. ಪ್ರತ್ಯಾವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ಸಾಗರಗಳ ಮೇಲೆ ಬೀಸಿ ಬರುವಾಗ ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಸಾಧಾರಣ ಪ್ರಮಾಣದ ತೇವಾಂಶದಿಂದ ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದ ಮೋಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಮಳೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುವು.

ಹವಾಮಾನದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಋತುಕಾಲಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವುದು. ವಸಂತ ಕಾಲದ ಪ್ರಾತಃಕಾಲಕ್ಕೆ ದಟ್ಟವಾದ ಮಂಜು ಕವಿದ ವಾತಾವರಣವಿರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಚಳಿಗಾಲಕ್ಕಿಂತ ಬೇಸಗೆಯ ಹಗಲಿನ ತಾಪಮಾನವು ಹೆಚ್ಚು. ಇದು ವಾಯುರಾಶಿಗಳ ಸ್ವರೂಪ, ಹವಾಮಾನದ ಸ್ಥಿತಿ, ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ ತೇವಾಂಶದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಧರಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾರಗಳು : ವಾಯುಗುಣ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಪ್ರತ್ಯಾವರ್ತ ಮಾರುತಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುವರು. ಆದರೂ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ: 1) ಶೀತ ಪ್ರತ್ಯಾವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು, 2) ಉಷ್ಣಪ್ರತ್ಯಾವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು.

1) ಶೀತಪ್ರತ್ಯಾವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು : ಇವು ಶೀತವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಶೀತವಲಯಗಳ ಭೂಭಾಗಗಳು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣಾಂಶವೂ, ಭಾರವೂ ಆಗಿದ್ದೂ, ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಾವರ್ತ ಮಾರುತಗಳೇರ್ಪಡುವುವು. ಅಂದರೆ, ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ವಾಯು ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಸಾಂದ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಸಾಂದ್ರವುಳ್ಳ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಶೀತ ಮಾರುತಗಳು ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ವರ್ತುಲವಾಗಿ ಬೀಸುವುದು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭೂಖಂಡಗಳ ಶೀತವಾದ ಒಳನಾಡುಗಳಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುವು. ಉದಾ : ಸೈಬೀರಿಯ, ಗ್ರೀನ್‌ಲ್ಯೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಕೆನಡ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು 'ಭೂ ಪ್ರತ್ಯಾವರ್ತ ಮಾರುತ' ಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಇವು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಧ್ರುವಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷವೆಲ್ಲಾ ಸಂಭವಿಸುವುವು.

2) ಉಷ್ಣಪ್ರತ್ಯಾವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು : ಇವು ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡವುಳ್ಳ ಉಪ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವುವು. ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದಿಂದ ವಾಯು ಕೆಳಗಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಒತ್ತಡವು ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಸುತ್ತಲೂ ಮಾರುತಗಳು ಬೀಸುವುವು. ವಿಶಾಲವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರವುಳ್ಳವಾದರೂ ಮಂದಗಾಮಿಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕೆಲಕಾಲ ಸ್ಥಗಿತಗೊಳ್ಳುವುವು. ಹೀಗಾಗಿ ನಿರಂತರವೂ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನ ಹವಾಮಾನದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುವು. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಆವರ್ತನ ಮಾಪಕಗಳು: ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಮಟ್ಟಸವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ದೂರವನ್ನು ಸೈಕಲ್ಲಿನ ಚಕ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ಅಳೆಯಬಹುದು. ಸೈಕಲ್ ಚಕ್ರದ ಲೋಹದ ಪಟ್ಟಿಗೆ, ಒಂದು ಅಳತೆ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಅಂಟಿಸಿ, ಯಾವುದೇ ಎರಡು ಸ್ಥಳಗಳ ನಡುವೆ ಅದನ್ನು ಚಲಿಸಿದಾಗ ಅದು ಎಷ್ಟು ಸುತ್ತು ತಿರುಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೆ ಸಾಕು. ಆ ಎರಡು ಸ್ಥಳಗಳ ನಡುವಿನ ದೂರವನ್ನು $2\pi r$ ಸೂತ್ರದ ಮೂಲಕ ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ r = ಸೈಕಲ್ ಚಕ್ರದ ತ್ರಿಜ್ಯ. ಈ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸೈಕಲ್ ಚಕ್ರದ ಸುತ್ತಳತೆಯನ್ನು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಚಕ್ರವು ತಿರುಗಿರುವ ಸುತ್ತುಗಳಿಂದ ಗುಣಿಸಿದರೆ, ಆ ಸ್ಥಳಗಳ ನಡುವಿನ ದೂರ ದೊರೆಯುವುದು. ಇದನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಮಾಪಕವನ್ನು ರಚಿಸಬಹುದು. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಆವಾಸ ಸ್ಥಾನ: ಜೀವಿಸ್ಥಳ ಅಥವಾ ಜೀವಿಗಳ ನೆಲೆ ಅಥವಾ ಜೀವಿಯು ವಾಸಿಸುವ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸ್ಥಳ. ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಹಲವು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಜೀವಿಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳ ಹಂಚಿಕೆ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೇ ಜೀವಿಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ, ಆ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಆವಾಸಸ್ಥಾನ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಆವಾಸಸ್ಥಾನವನ್ನು ಜೀವಿಗಳು ವಾಸವಾಗಿರುವ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಜಲಭಾಗ, ಭೂಭಾಗ, ವಾಯುಮಂಡಲ ಹಾಗೂ ವೃಕ್ಷದ ಮೇಲಿನ ಜೀವಿಸ್ಥಳ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜೀವಿಯ ಆವಾಸಸ್ಥಾನವೂ ವೈವಿಧ್ಯತೆದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಡಿ.)

ಆವೃತ್ತಿ ಸಂಖ್ಯಾ ಚಿತ್ರ: ಆವೃತ್ತಿ ಸಂಖ್ಯಾ ವಿತರಣೆಯನ್ನು ಲೇಖಾ ಚಿತ್ರದ ಮೂಲಕ ತೋರಿಸುವ ವಿಧಾನವೇ ಆವೃತ್ತಿ ಸಂಖ್ಯಾ ಚಿತ್ರ ಇದರಲ್ಲಿ ವರ್ಗಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಲಂಬ ಸ್ತಂಬಗಳ ಮೂಲಕ ತೋರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಲೇಖಾ ಚಿತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸುವಾಗ ಯಾವಾಗಲೂ 0x ಅಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ವರ್ಗಾಂತರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು 0y ಅಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ಆವೃತ್ತಿ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅಳತೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ವರ್ಗಗಳಿರುತ್ತವೆಯೋ ಅಷ್ಟು ದೀರ್ಘ ಚೌಕಾಕೃತಿಗಳು (ಲಂಬ ಸ್ತಂಭಗಳು) ಇರುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿ ಚೌಕಾಕೃತಿಯ ಎತ್ತರ ಅದರ ವರ್ಗಾವೃತ್ತಿಯ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. (?)

ಆಸ್ಕರ್ ಪಾಶ್ಚೆಲ್: 1826–75. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜರ್ಮನ್ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿ. ಇವರು 1849ರಲ್ಲಿ ಪತ್ರಕರ್ತರಾಗಿ ತನ್ನ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು ಮತ್ತು 1854ರಿಂದ 1870ರವರೆಗೆ ಔಸ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಆ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಗಳ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಲೇಖನಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಇವರು

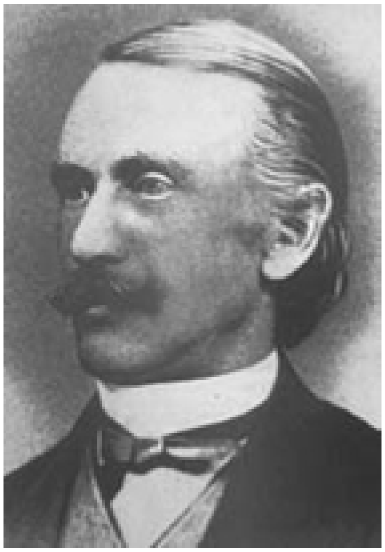

ಪ್ರಾಚೀನ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಬಗ್ಗೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬರೆದರು ಮತ್ತು ಈ ಅನುಭವದ ಆಧಾರದ ಮೇಲಿಂದ ಇವರನ್ನು ರಾಯಲ್ ಅಕಾಡೆಮಿ ಆಫ್ ಸೈನ್ಸ್ ಜರ್ಮನಿಯ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಬರೆಯಲು ಆಹ್ವಾನಿಸಿತು. 1865ರಲ್ಲಿ ಶೆಷಿಷ್ಟೆಡರ್ ಎರ್ಡಕುಂಡೆ ಎಂಬ ಇವರ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಇವರು ಹಂಬೋಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ರಿಟ್ಟರ್ ಅವರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಅನೇಕ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಅವುಗಳನ್ನು ಸಂಕಲನ ಮಾಡಿ 1870ರಲ್ಲಿ ನ್ಯೂ ಪ್ರಾಬ್ಲೆಮೆಡರ್ ವರ್ಗ್ಲೈಟೆಂಡೆನ್ ಎರ್ಡಕುಂಡೆ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇದರಲ್ಲಿ ರಿಟ್ಟರ್‌ನ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಧಾನವನ್ನು ಹಾಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವು ನೈಸರ್ಗಿಕ ವಿಜ್ಞಾನದೊಂದಿಗೆ ಸಮಾನವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬೋಲ್ಟ್‌ನ ವಿಚಾರವನ್ನು ಕಟುವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿದರು. ತುಲನಾತ್ಮಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಸ್ವರೂಪ ವಿಜ್ಞಾನದಂತೆ ನಿಶ್ಚಿತ ವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಗುರಿ ಹೊಂದಿರಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸಿದರು. ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ನಕ್ಷೆಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪೃಥ್ವಿಯ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ ಅವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬೇಕೆಂದು ಇವರು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಆಧುನಿಕ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಸ್ತಿಭಾರ ಹಾಕಿದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು

ಆಸ್ಕರ್ ಪಾಶ್ಚೆಲ್‌ರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. 1871ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಲೀಪ್ಜಿಗ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡರು. ಅವರು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ವಿಜ್ಞಾನವಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದರು.

ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಗಳು ಜ್ಞಾನದ ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೆಂದು ವಾದಿಸಿದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವೆರಡೂ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಸೇರಿ ಒಂದೇ ವಿಜ್ಞಾನದ ಭಾಗವಾಗಬಾರದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟರು. ಹೀಗೆ ಇವರು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಗಳ ನಡುವೆ ದ್ವಂದ್ವವಾದದ ಜನಕರಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದರು. ಪಾಶ್ಚೆಲ್‌ರು ಮಾನವ ಕುಲಗಳ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಭೌಗೋಳಿಕ ಹಂಚಿಕೆ ಕುರಿತು ಆಳವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರು. ಪಾಶ್ಚೆಲ್‌ನ ದಿ ರೇಸಸ್ ಆಫ್ ಮ್ಯಾನ್‌ಕೈಂಡ್: ದೇರ್‌ಡಿಸ್ಟ್ರಿಬ್ಯೂಷನ್ (1876) ಎಂಬುದು ಈಗ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಇವರ ಏಕಮಾತ್ರ ಗ್ರಂಥ. ಇವರು ತಮ್ಮ 49ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಧನಹೊಂದಿದರು ಮತ್ತು ಇವರ ಫಿಜಿಷೆ ಎರ್ಡ್‌ಕುಂಡೆ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಇವರ ಮರಣಾನಂತರ 1879 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಯಿತು. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಆಸ್ಕರ್ ಸ್ಪೇಟ್: 1911–2000. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನವೊಂದು ಶಿಕ್ಷಣಾತ್ಮಕ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸಮೃದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾದವರು. ಇವರ ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು ಓಸ್ಕಾರ್ ಹರ್ಮನ್ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಸ್ಪೇಟ್. ಓ.ಎಚ್.ಕೆ. ಸ್ಪೇಟ್ ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಬ್ಲೂಮ್ಸ್‌ಬರಿಯಲ್ಲಿ (1911). ತಂದೆ ಜರ್ಮನ್, ತಾಯಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್. ವ್ಯಾಸಂಗ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಕೇಂಬ್ರಿಜ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ, ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿಕೊಂಡ ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ಷೇತ್ರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ. ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿಗಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ವಿಷಯ ಇತಿಹಾಸ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ.

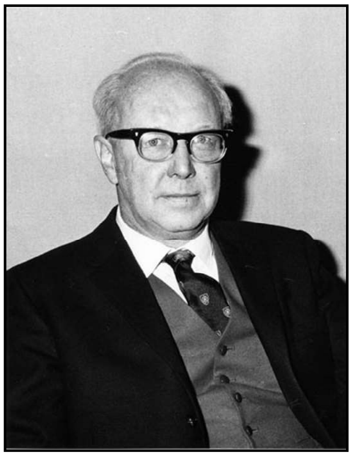

ಇವರ ವೃತ್ತಿ ಪ್ರಾರಂಭಕ್ಕೂ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೂ ಭಾರತಕ್ಕೂ ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಒಂದು ವರ್ಷ ಶಿಕ್ಷಕನಾಗಿ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿದ ಅನಂತರ ಮಯನ್ಮಾರ್‌ನ (ಬರ್ಮ) ರಂಗೂನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಾನ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು (1937). ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಸಾಹತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಮರದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಯನ್ಮಾರ್‌ನ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಗತಿಗಾಗಿ ಗಮನ ಹರಿಸಿದರು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಂಗೂನ್ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿಯರ ದಾಳಿಯಿಂದ ತೀವ್ರಗಾಯಗೊಂಡರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇವರನ್ನು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿ ಕೊಡಲಾಯಿತು. 1944ರಲ್ಲಿ ನವದೆಹಲಿ ಇಂಟರ್‌ಸರ್ವಿಸ್ ಟೋಪೊಗ್ರಫಿಕಲ್ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಸೇವೆಗೆ ಪಾದಾರ್ಪಣ ಮಾಡಿ ಮುಂದೆ ಶ್ರೀಲಂಕದ ಕ್ಯಾಂಡಿಯಲ್ಲೂ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. 1947ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನ ಬೆಡ್‌ಫೋರ್ಡ್ ಮಹಿಳಾ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸಕರಾಗಿ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಲು ತೆರಳಿದರು. ದಕ್ಷಿಣೇಷ್ಯ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಇವರು ಪಾಂಡಿತ್ಯಪಡೆದವರಾಗಿದ್ದರು. ಲಂಡನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಸೇವಾವಧಿಯಲ್ಲೇ ಇವರು ಬರೆದ ದಿ ಚೇಂಜಿಂಗ್ ಫೇಸ್ ಆಫ್ ಏಷ್ಯ ಎಂಬ ಕೃತಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಯಿತು. ಭಾರತ–ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ವಿಭಜನೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪಂಜಾಬ್ ಬೌಂಡರಿ ಕಮಿಷನ್ ನಲ್ಲಿ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿದರು. 1951ರಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯ ಮತ್ತು ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಕುರಿತ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಇವರ ಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಭಾರತದ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ತನ್ಮೂಲಕ ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಇವರ ಕೊಡುಗೆ ಸ್ಮರಣೀಯ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಆಸ್ಟ್ರಿಯ: ಇಟಲಿಗೆ ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ಒಂದು ಖಂಡಾಂತರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 83,858 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8.1 ದಲ.ಗಳು (2005). ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ.ಗೆ 99 ರಷ್ಟು ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯಿರುವುದು. ಇದು ಉ.ಅ. $46^{0}.22'$ ದಿಂದ $49^{0}.1'$ ದವರೆಗೆ ಸು. 292 ಕಿಮೀ. ಉದ್ದ ಹಾಗೂ ಪೂ.ರೇ. $9^{0}.22'$ ರಿಂದ $17^{0}.10'$ ವರೆಗೆ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 80 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ದೇಶದ ಗಡಿ ಸು. 2621 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ಈ ದೇಶದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಜರ್ಮನಿ, ಜೆಕ್ ಮತ್ತು ಸ್ಲೋವೇಕಿಯ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳಿವೆ, ಇದರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಇಟಲಿ ಹಾಗೂ ಸರ್ಬಿಯ ಮಾಂಟಿನೀಗ್ರೊ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹಂಗರಿ ಮತ್ತು ಸ್ವಿಟ್ಜರ್‌ಲೆಂಡ್‌ಗಳಿವೆ.

ಭೂಸ್ವರೂಪ: ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಬಹುಭಾಗ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಪೂರ್ವ ಭಾಗ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಪರ್ವತ 13^{0} ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆಲ್ಪ್ಸ್ ನಲ್ಲಿಯ ಗ್ರೊಸ್ಸಿಲಾಕ್ನರ ಶಿಖರ 3797 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರೆನ್ನರ್ ಹಾಗೂ ಜಮ್ಮರಿಂಗ್ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಈ ದೇಶದ ಮುಖ್ಯನದಿ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್. ಇದು ಸು. 377 ಕಿಮೀ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನ್, ಡ್ರಾವ ಮತ್ತು ಮೂರ್ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರಗಳೂ ಇವೆ. ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ಈಶಾನ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದ್ದು ವಿಯನ್ನ ಮೈದಾನವನ್ನು ಸೇರುವುದು. ಪರ್ವತಗಳ ತಪ್ಪಲುಗಳು ಸಸ್ಯವರ್ಗದಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಅನೇಕ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಛಿದ್ರವಾಗಿರುವ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಹೇರಳವಾಗಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣದ ವೈವಿಧ್ಯ ಹಾಗೂ ಸನ್ನಿವೇಶ ಇವು ಆಸ್ಟ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧರೀತಿಯ ವಾಯುಗುಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಾಯುಗುಣವಿದ್ದು, ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ಅತಿಕನಿಷ್ಠವಾಗಿದ್ದು ಮತ್ತು ಗರಿಷ್ಠ ಜುಲೈನಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ 90 – 210 ಸೆಂಮೀ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಹಿಮವೃಷ್ಟಿಯಾಗುವುದು.

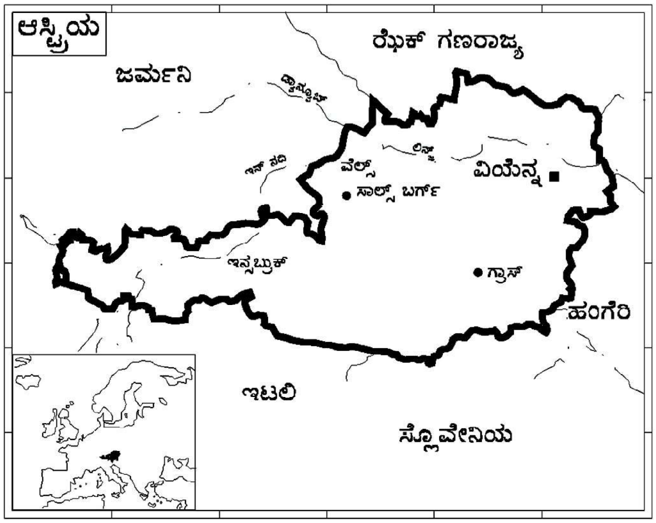

ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ದೇಶದ ಶೇ. 47 ಭಾಗ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಪೂರ್ವದ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಅಗಲವಾದ ಎಲೆಯುಳ್ಳ ಮರಗಳು ಅತಿ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೊನಚಾದ ಹಾಗೂ ಆಲ್ಪೈನ್ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನ ಸಸ್ಯವರ್ಗವಿದೆ. ಬೀಚ್, ಬರ್ಚ್ ಮತ್ತು ಓಕ್ ಮುಂತಾದ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಮರಗಳು ಮತ್ತು ಇತರೆ ಕೋನಿಫೆರಸ್ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ವನ್ಯಮೃಗಗಳಿವೆ. ಕಾಡುಜಿಂಕೆಗಳು ವಿರಳ. ಚಿಗರಿ, ಮೊಲ, ಗ್ರೌಸ್, ಕವಜುಗ ಮತ್ತು ಫೆಸೆಂಟ್ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ.

ದೇಶದ ಅರ್ಧಭಾಗದಷ್ಟು ಭೂಮಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಸು. 1/3 ಭಾಗ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು. ಪಶುಪಾಲನೆ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಹಾಗು ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್‌ಗಳ ನಡುವಿನ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 30 ಜನರು ಆಧುನಿಕ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವರು. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳಾದ ಗೋದಿ, ರೈ, ಓಟ್ಸ್, ಬಾರ್ಲಿ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಸಕ್ಕರೆ ಗೆಡ್ಡೆಗಳು ಮತ್ತು ಹೈನು ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾದ ಹಾಲು, ಬೆಣ್ಣೆ, ತುಪ್ಪಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಆಸ್ಟ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಡೈನಾರಿಕರು, ನಾರ್ಡಿಕರು, ಆಲ್ಪೈನರು ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಬಾಲ್ಟಿಕರು ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪಂಗಡಗಳಿವೆ. ಡೈನಾರಿಕರು ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ಕಪ್ಪಾಗಿಯೂ ನಾರ್ಡಿಕರು ತೆಳ್ಳಗೆ ಎತ್ತರವಾಗಿ ಸುಂದರವಾಗಿಯೂ ಆಲ್ಪೈನರು ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾಗಿ ಕುಳ್ಳಾಗಿಯೂ ಪೂರ್ವಬಾಲ್ಟಿಕರು ಮಧ್ಯಮ ಎತ್ತರದವರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಹಂಗೆರಿ ಗಡಿಯ ಬರ್ಗನ್‌ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಚ್ ಮತ್ತು ಮಾಗ್ಯಾರರು, ಯುಗೊಸ್ಲಾವ್ ಗಡಿಯ ಸ್ಟೀರಿಯ ಮತ್ತು ಕಾರಿಂಥಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಲೋವನ್ನರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕ್‌ನಲ್ಲಿ ರುಥೇನಿಯನ್ನರು, ರೊಮೇನಿಯನ್ನರು, ಸರ್ಬಿಯನ್ನರು ಮತ್ತು ಇಟಾಲಿಯನ್ನರು ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಸೀಸ, ಸತು ಹಾಗೂ ತಾಮ್ರ ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಹೇರಳವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಕೊರತೆ ಕಾಣದು.

ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಮರದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು. ಕಾಗದ, ಕಬ್ಬಿಣ ಹಾಗೂ ಉಕ್ಕಿನ ತಯಾರಿಕೆ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಶುದ್ಧೀಕರಣ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಗಿರಣಿಗಳು, ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡುವುದು.

ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ಕಚ್ಚಾ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರವಾನಿಸುವುದು. ಆಮದು ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರ, ಪಾನೀಯ ಹಾಗೂ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ಮುಖ್ಯ.

ರಾಜಧಾನಿ ವಿಯನ್ನ. ರೈಲು ಹಾಗೂ ಇತರ ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗಗಳ ಕೇಂದ್ರ, ಜರ್ಮನ್ ಮುಖ್ಯ ಭಾಷೆ (ಶೇ. 99). ಸ್ಲೋವೇನಿಯನ್, ಹಂಗೆರಿಯನ್ ಕ್ರೋವೆಷಿಯನ್ ಮತ್ತು ಬವೇರಿಯನ್‍ಗಳನ್ನಾಡುವವರು ಇದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಲ್ಪ.

ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕರೇ ಹೆಚ್ಚು (90%), ಉಳಿದವರು ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್, ಯಹೂದಿ, ಗ್ರೀಕ್ ಮುಂತಾದವರು.

ರೈಲ್ವೆ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ಸರ್ಕಾರದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ. ಯೆನ್ನ-ಸಾಲ್ಜ್‍ಬರ್ಗ್ ಹೆದ್ದಾರಿ (418 ಕಿಮೀ) ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿ ಜಲಸಾರಿಗೆಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ರಷ್ಯದೊಡನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ 1956ರ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಹಡಗುಗಳು ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರದವರೆಗೂ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡುತ್ತವೆ. ಗ್ರಾಜ್, ಇನ್ಸ್‍ಬ್ರುಕ್, ಕ್ಲಾಗೆನ್‍ಫರ್ಟ್, ಲಿಂಜ್, ಸಾಲ್ಜ್‍ಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ಸ್ಕ್ವೆಚಾದ್‍ಗಳಲ್ಲಿ (ವಿಯನ್ನದ ಹತ್ತಿರ)ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ದೇಶದ ಸಾರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇಟಲಿಯ ಟ್ರೇಸ್ಟ್ ಬಂದರಿನ ಮುಖಾಂತರವೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯ ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ಬ್ರೆಮನ್ ಬಂದರುಗಳ ಮುಖಾಂತರವೂ ನಡೆಯುವುದು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ: ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಚಿಕ್ಕ ಭೂ ಖಂಡ. ಸುತ್ತಲೂ ಸಾಗರದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದ್ದು ಇಡೀ ಖಂಡವೇ ಒಂದು ಬೃಹತ್‍ದ್ವೀಪ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಎಂಬ ಪದ ದಕ್ಷಿಣ ಎಂದು ಅರ್ಥ ಕೊಡುವ ಆಸ್ಟ್ರಿಲ್ ಎಂಬುದರಿಂದ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಅಂದರೆ ಇದು ದಕ್ಷಿಣದ ಭೂಖಂಡವೆಂದರ್ಥ. ಈ ಖಂಡ $10^{0}.41'$ ದ. ಅಕ್ಷಾಂಶದಿಂದ $43^{0}.39'$ ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶದ ವರೆಗೆ ಹಾಗೂ ರೇಖಾಂಶಿಕವಾಗಿ $113^{0}.9'$ ಪೂರ್ವದಿಂದ $153^{0}.39'$ ಪೂ. ದವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 76.82 ಲಕ್ಷ ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರ ಹಾಗು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಅಂದರೆ ಇದರ ವಿಸ್ತಾರ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಷ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರತೀರ 19530 ಕಿಮೀ. ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಇದೊಂದು ಅಡಕವಾದ ಭೂಭಾಗ. ಇದು ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ, ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷಾಂಶರೀತ್ಯಾ ಇದರ ಸ್ಥಾನ, ಇವೆಲ್ಲ ಇದರ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಖಂಡದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಲಕ್ಷಣ ನಿರ್ಣಯವಾಗಿರುವುದು ಈ ಅಂಶಗಳಿಂದ.

ಬ್ಲೂ ಮೌಂಟನ್

ರಾಜಕೀಯ ವಿಭಾಗಗಳು : ಆಡಳಿತದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ದೇಶವನ್ನು 7 ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳೆಂದರೆ : 1 ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, 2. ಉತ್ತರ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, 3. ದಕ್ಷಿಣ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, 4. ಕ್ವೀನ್ಸ್‍ಲೆಂಡ್, 5. ನ್ಯೂ ಸೌತ್ ವೇಲ್ಸ್, 6. ವಿಕ್ಟೋರಿಯ, 7. ಟಾಸ್ಮೇನಿಯ ದ್ವೀಪ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿರದ ಈ ಖಂಡದ ಇತರ ಭಾಗಗಳೆಂದರೆ ಈ ಖಂಡದ ಹೊರಗಡೆ ಇರುವ ಪಾಪುವನ್ಯೂಗಿನಿ, ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ನಾರ್‍ಫೋಕ್ ದ್ವೀಪ, ಹಿಂದೂಮಹಾಸಾಗರದ ಕೋಕೋಸ್ (ಕೀಲಿಂಗ್) ದ್ವೀಪಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ರಿಸ್ಮಸ್ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಅಂಟಾರ್ಕ್‍ಟಿಕ್ ಭಾಗ ಮೊದಲಾದವು.

ಭೂಸ್ವರೂಪ : ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮೂಲತಃ ಗೊಂಡ್ವಾನ ಭೂರಾಶಿಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದುದು. ಇದನ್ನು ಭೂಸ್ವರೂಪದ ಆಧಾರದಿಂದ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳೆಂದರೆ: 1. ಪೂರ್ವದ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶಗಳು, 2. ಮಧ್ಯದ ತಗ್ಗು ಮೈದಾನ 3. ಪಶ್ಚಿಮದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ.

1. ಪೂರ್ವದ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶ: ಈ ಖಂಡದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದ ಯಾರ್ಕ್ ಭೂಶಿರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿನ ಮರ್ರೆ ನದಿಯ ಉಗಮಸ್ಥಾನದವರೆಗೂ ಹರಡಿವೆ. ಈ ಪರ್ವತ ಭಾಗವೇ ಗ್ರೇಟ್ ಡಿವೈಡಿಂಗ್ ರೇಂಜ್. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೊಸಿಯುಸ್ಕೊ (2230 ಮೀ) ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರ ಶಿಖರ. ಇದು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ದೇಶದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ. ಭೂವಿಜ್ಞಾನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಪರ್ವತಗಳು ಪ್ರಿ-ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್‍ನಿಂದ ಕಾರ್ಬೋನಿಫೆರಸ್‍ವರೆಗಿನ ಕಾಲದ ವಿವಿಧ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗಿವೆ; ಅವುಗಳ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಈಚಿನ ಭೂನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಮರ್ರೆ-ಡಾರ್ಲಿಂಗ್ ನದಿಗಳ ಉಪನದಿಗಳ ಉಗಮ ಗ್ರೇಟ್ ಡಿವೈಡಿಂಗ್ ರೇಂಜ್‍ನಲ್ಲಿ. ಅವು ಪ್ರಧಾನ ನದಿಯನ್ನು ಸಮಕೋನದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮರ್ರೆ ನದಿ ಮೆಲ್ಬೋರ್ನ್ ತಗ್ಗು ಬಯಲಿನ ಮುಖಾಂತರ ಹರಿದು, ಟಾಸ್ಮೇನಿಯ ಜಲಸಂಧಿಯನ್ನು ತಲಪುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವದ ತೀರಪ್ರದೇಶದ ಆಚೆ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದ ಹವಳದ್ವೀಪ ಸಮುದಾಯಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ದಿ ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ಯಾರಿಯರ್ ರೀಫ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಸಮುದ್ರತೀರಕ್ಕೆ 16 ಕಿಮೀ- 241 ಕಿಮೀ ಸಮಾನಾಂತರದಲ್ಲಿ 2011 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಹರಡಿವೆ.

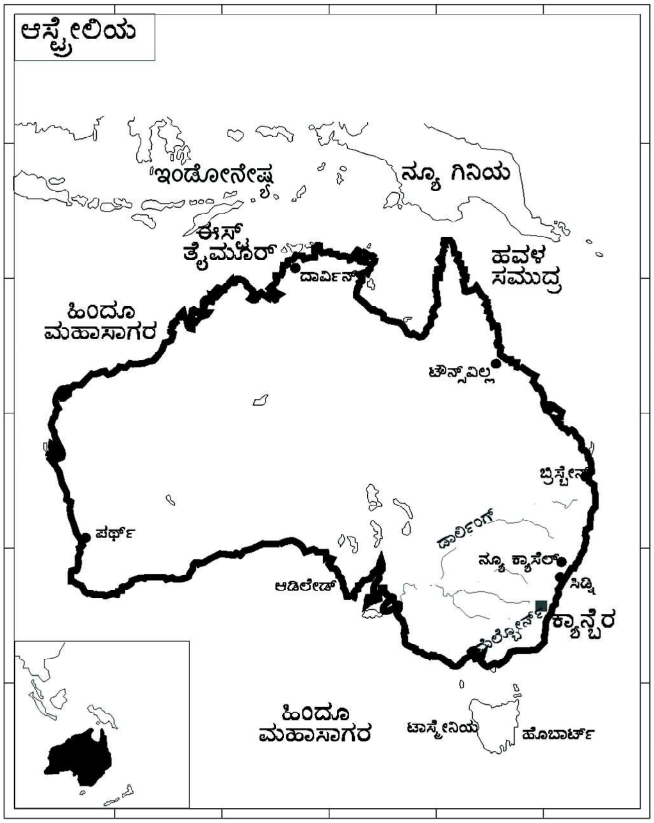

2. ಮಧ್ಯದ ತಗ್ಗು ಬಯಲುಗಳು: ಉತ್ತರದ ಕಾರ್ಪೆಂಟೇರಿಯ ಕೊಲ್ಲಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ತೀರದವರೆಗೊ ಈ ಮೈದಾನ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಉತ್ತರದ ಬರ್ಕ್‍ಲಿ ಡೌನ್ಸ್, ಗ್ರೇ ಮತ್ತು ಫ್ಲ್ಯಾಂಡರ್ ಬೆಟ್ಟ ಸಾಲುಗಳ ವಿನಾ ಉಳಿದ ತಗ್ಗು ಬಯಲು ಪರ್ಮಿಯನ್ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣ ಸಂಚಯನಗಳು ಗ್ರೇಟ್ ಡಿವೈಡಿಂಗ್ ರೇಂಜ್‍ನ ಪೂರ್ವ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಮರಳುಶಿಲೆ, ಜೇಡಿಪದರಗಲ್ಲು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸ್ತರಪದರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿವೆ. ಭೂರಚನಾಶಾಸ್ತ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿನ ಭೂರಚನೆ ಏಕ ರೀತಿಯ ಭೂಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಈ ಮೈದಾನ ಆಂತರಿಕ ಜಲವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಮೈದಾನದ ನಡುವೆ ಇರುವ ಐರ್ ಸರೋವರದ ಕಡೆಗೆ ಈ ಮೈದಾನದ ಎಲ್ಲ ನದಿಗಳೂ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಗಾರ್ಡ್‍ನರ್ ಸರೋವರ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದ್ದು ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರಧಾನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜೌಗು ಭಾಗಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ. ಈ ಭಾಗಗಳನ್ನು 1. ಮರ್ರೆ-ಡಾರ್ಲಿಂಗ್ ಮೈದಾನ; 2. ಐರ್ ಸರೋವರದ ಮೈದಾನ; 3. ಕಾರ್ಪೆಂಟೇರಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಎಂದು ಮೂರು ಭಾಗ ಮಾಡಬಹುದು.

3. ಪಶ್ಚಿಮದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ: ಇದು ಮಧ್ಯ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿನ ಕಾರ್ಪೆಂಟೇರಿಯ ಕೊಲ್ಲಿಯಿಂದ ಆನ್‍ಸ್ಲೊ, ಪರ್ತ್ ಮತ್ತು ಆಲ್ಬೆನಿಗಳವರೆಗೆ ಹರಡಿರುವ ತಗ್ಗಿನ, ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇರುವ ಪೀಠಭೂಮಿ. ಗ್ರೇಟ್ ಸ್ಯಾಂಡಿ ಡೆಸರ್ಟ್, ಗಿಬ್ಸನ್ ಮತ್ತು ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಮರುಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಭೂಮಿಯು ಭಾರತ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕಗಳ ಪೀಠಭೂಮಿಗಳಷ್ಟೇ ಹಳೆಯದು. ಇದು ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿನ ಸಹರ

ಮರುಭೂಮಿ ಅವಳಿಜವಳಿಗಳಂತಿವೆ. ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದೆ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಭೂಭಾಗ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಟಾರ್ಟಿಕದ ಭೂಭಾಗದೊಂದಿಗೂ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ದಖನ್ ಪೀಠಭೂಮಿಯೊಂದಿಗೂ ಭೂಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಈ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಅಖಂಡ ಭೂಭಾಗ ಒಡೆದು ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಈಗಿರುವಂತೆ ದ್ವೀಪಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದುವು. ಮೊತ್ತಮೊದಲು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ದ್ವೀಪವಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳು ತಮ್ಮವೇ ಆದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ತೃತೀಯ ಭೂಯುಗದಲ್ಲಿ ಆದ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಯೂಕ್ಲ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿನ ನೆಲ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲುಮಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸರಂಧ್ರವಾಗಿದೆ ; ಮಳೆ ಬಿದ್ದ ಕೂಡಲೆ ನೀರನ್ನು ಹೀರಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲದೊಳಗೆ ನೀರು ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಭೂಮ್ಯಂತರ್ಗತ ಜಲಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ವಾಯವ್ಯದ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲೂ ದಕ್ಷಿಣದ ಯೂಕ್ಲ ತಗ್ಗುಭೂಭಾಗದಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ಯಾರಿಯರ್ ರೀಫ್

ನದಿಗಳು ಮತ್ತು ಸರೋವರಗಳು: ಇಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಚಿಕ್ಕ ನದಿಗಳು. ಹಾಕ್ಸ್‌ಬರಿ, ಫಿಟ್ಸ್ ರಾಯ್, ಬರ್ಡೆಕಿನ್ ನದಿಗಳು ಪೂರ್ವದ ಪರ್ವತಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿದು, ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಫ್ಲಿಂಡರ್ಸ್ ಮತ್ತು ರೋವರ್ ನದಿಗಳು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಕಾರ್ಪೆಂಟೇರಿಯ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆ ಹರಿದು, ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮರ್ಚಿಸನ್, ಫಿಟ್ಸ್‌ರಾಯ್ ಮತ್ತು ವಿಕ್ಟೋರಿಯಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದುವು.

ಈ ಖಂಡದ ಮುಖ್ಯನದಿ ಮರ್ರೆ ಇದು ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡ್ರಿನ್ ಸರೋವರ ಎನ್ನುವ ಆಳವಿಲ್ಲದ ಜೌಗುತಗ್ಗಿನ ಮುಖಾಂತರ ಹರಿದು, ಎನ್‌ಕೌಂಟರ್ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಡಾರ್ಲಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಮರ್ರುಂಬಿಡ್ಜೀ– ಈ ನದಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳು. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಋತುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾವೆಯ ಸಂಚಾರ ಸಾಧ್ಯ.

ಇಲ್ಲಿನ ಸರೋವರಗಳು ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕವು. ಎಲ್ಲ ಉಪ್ಪುನೀರಿನವು. ಐರ್, ಟಾರೆನ್ಸ್, ಗೇರ್ಡ್‌ನರ್ ಸರೋವರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಐರ್ ಈ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿದೊಡ್ಡದು. ಐರ್‌ಈ ಖಂಡದ ನಡುವೆ ಅತಿತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಉಲೂರು ಅಥವಾ ಆಯರ್ ಶಿಲೆಯಿರುವುದು. ಇದರ ಸುತ್ತಳತೆ 6 ಕಿಮೀ. ಎತ್ತರ 348 ಮೀ. ಇದನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿದೊಡ್ಡ ಏಕ ಶಿಲೆಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಖಂಡದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಮಕರ ಸಂಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣವನ್ನೂ ಇದರ ಎರಡರಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣವನ್ನೂ ಹೊಂದಿವೆ.

ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಾಯುಗುಣ ಹೊಂದಿದ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ, ಮೆಲ್ಬರ್ನ್‌ಗಳಿಂದ ಅತ್ಯುಷ್ಣ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಕ್ವೀನ್ಸ್‌ಲೆಂಡ್‌ನವರೆಗೂ ಇಲ್ಲಿನ ವಾಯುಗುಣ ಬದಲಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಶೀತೋಷ್ಣಗಳ ವೈಪರೀತ್ಯ ಕಂಡುಬರುವುದು ಆಲಿಸ್ ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್ಸ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ: ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ 36^0 ಸೆ ನಷ್ಟು ಅಧಿಕ ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ -6^0 ಸೆ ನಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣತೀರದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ತೀರಪ್ರದೇಶದ ವಾಯುಗುಣ ಆಲ್ಜೀರಿಯ, ಸ್ಪೇನ್, ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯಗಳ ವಾಯುಗುಣದಂತೆ; ಅಂದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಶಾಖವಿರುವ ಮಳೆಯಿಲ್ಲದ ಬೇಸಗೆ, ಚಳಿ ಕಡಿಮೆಯಾದ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಚಳಿಗಾಲ.

ಟಾಸ್ಮೇನಿಯದ ವಾಯುಗುಣ: ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಬೀಸುವ ವಾಣಿಜ್ಯ ಪ್ರತಿಮಾರುತಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಮೆಲ್ಬರ್ನ್ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶ ಪೂರ್ತಿ ಈ ಮಾರುತದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಸಿಡ್ನಿ ಬಳಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಮರುಭೂಮಿಯನ್ನು ತಲಪುವ ಮಾರುತಗಳು ಅರೆ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಡವಿರುವ ಕಡೆಗೆ ಬರುವುದರಿಂದ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಬಿರುಸಾಗುತ್ತವೆ. ಅದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಾಂಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಶೇ. 1 ಭಾಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ಮರುಭೂಮಿಯ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿವೆ. ಈ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಕಾಂಗರೂ ಹುಲ್ಲು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಕ್ವೀನ್ಸ್‌ಲೆಂಡ್‌ನ ಸದಾ ಹಸುರಾಗಿರುವ ಮರಗಳು ಲಿಯಾನಾಸ್ ಮತ್ತು ಜರ್‍ರಿ ಮರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಹೋದ ಹಾಗೆಲ್ಲ ಇವು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಕಾಡುಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮರಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಬೆಳೆಯುವ ಕುರುಚಲು ಮುಂತಾದ ಸಸ್ಯಗಳಿಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ನೀಲಗಿರಿ ಮರಗಳು ಭವ್ಯವಾದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 600 ವಿಧಗಳಿವೆ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಇವು 90 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಕೇಸಿಯ, ಮುಲ್ಗ್, ಮಲ್ಲೀ ಎನ್ನುವ, ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಲ್ಲದ ನೀಲಗಿರಿ ಮರಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಮರುಭೂಮಿಯ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿನ ಶುಷ್ಕಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸಸ್ಯಗಳು ಅಂತರ್ಜಲವನ್ನು ಹೀರಿ ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ : ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲದ ವಿಚಿತ್ರ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸರೀಸೃಪಗಳು ಮತ್ತು ವಿಷಪೂರಿತ ಹಾವುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿವೆ. ಪ್ಲಾಟಿಪಸ್ ಎನ್ನುವ ಸ್ತನಿ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಮರಿಗಳಿಗೆ ಮೊಲೆಯೂಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೂತಿ ಬಾತಿನ ಕೊಕ್ಕಿನಂತಿದೆ. ಮೈತುಂಬ ತುಪ್ಪಳ ಚರ್ಮದ ಹೊದಿಕೆ ಇದೆ. ಮಾರ್ಸ್ಯೂಪಿಯಲ್ ವರ್ಗದ ಸ್ತನಿಗಳ ಅರೆಬೆಳೆದ ಮರಿಗಳನ್ನು ಹಡೆದು ಅನಂತರ ಅವನ್ನು ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಹೊರ ಚೀಲದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬೆಳೆಸುತ್ತವೆ. ಕಾಂಗರೂ, ಒಪೋಸಂ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಕಾಂಗರೂ ಗಂಟೆಗೆ 36 ಕಿಮೀ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಓಡುತ್ತದೆ. ಎಮೂ ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿನ ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ದೊಡ್ಡದಾದುದು. ಲೈರ್ ಎಂಬ ನವಿಲಿನಂತಿರುವ ಸೊಗಸಾದ ಪಕ್ಷಿ ವಿವಿಧ ಧ್ವನಿಗಳನ್ನು ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅನುಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಡಿಂಗೊ ಎಂಬ ಕಾಡು ನಾಯಿ ನೋಡಲು ತೋಳದಂತಿದೆ. ವಾಲ್ಲಬಿ, ನೋಣಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವ ಎಕಿಡ್ನ, ಮರ ಹತ್ತುವ ಸಣ್ಣ ಆಕಾರದ ಕರಡಿ ಕೋಲ– ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ರಕ್ಷಿತ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಗಿಣಿಗಳು, ಉಷ್ಟ್ರಪಕ್ಷಿ, ಕ್ಯಾಸ್ಸೋವರಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ: ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯಯೋಗ್ಯವಾದ ಭೂಮಿ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಸಮುದ್ರತೀರ ಮತ್ತು ನದಿ ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವ್ಯವಸಾಯವಿದೆ. ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಜನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಬೆಳೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿವೆ. ಮುಖ್ಯಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಗೋದಿ, ಓಟ್ಸ್, ಕಬ್ಬು, ಬಾರ್ಲಿ, ಜೋಳ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಬಾಳೆ, ಕಿತ್ತಳೆ ಮೊದಲಾದ ಹಣ್ಣುಗಳು.

ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಾವಿ ಪ್ರದೇಶ : ಇವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಧ್ಯದ ತಗ್ಗುಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರೇಟ್ ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಯಲು; ಮರ್‍ರೆ ಬಯಲು: ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಯೂಕ್ಲ ಬಯಲು; ಪಶ್ಚಿಮದ ಪೀಠಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪರ್ತ್ ಬಯಲು, ವಾಯವ್ಯ ಬಯಲು, ಮರುಭೂಮಿ ಬಯಲುಗಳು–ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಾವಿ ಗುಂಪುಗಳು. ಈ ಬಾವಿಗಳು ನೀರಿಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ.

ಪಶುಪಾಲನೆ: ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ಪಶುಪಾಲನೆಯೇ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಳೆ, ಅತಿಯಲ್ಲದ ಉಷ್ಣಾಂಶ, ವಿಶಾಲವಾದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು–ಇಲ್ಲಿನ ಪಶುಪಾಲನೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾದ ಮುಖ್ಯ ಅನುಕೂಲಗಳು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕುರಿ, ದನ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಕುರಿ ಸಾಕುವಿಕೆಗೆ ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿರವಷ್ಟು ವಾಯುಗುಣದ ಅನುಕೂಲ ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಗ್ರೇಟ್ ಡಿವೈಡಿಂಗ್ ರೇಂಜ್‌ನ ಪಶ್ಚಿಮದುದ್ದಕ್ಕೂ ವಿಶಾಲ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಉಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಮಾಂಸಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತಮವಾದ ಉಣ್ಣೆ ಕೊಡುವ ಮೆರಿನೊ ಕುರಿ ಈ ಖಂಡದ ವಿಶೇಷ.

ಉತ್ತರದ ಮಳೆ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಪೂರ್ವದ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದನಕರುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಇವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾಂಸಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಕಿದರೂ ಹಾಲು, ಬೆಣ್ಣೆ, ಗಿಣ್ಣನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಅಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ರಫ್ತು ಮಾಡುವರು.

ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು: ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಭೂರಚನೆಗೂ ಅದರ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತಿಗೂ ಬಹು ಹತ್ತಿರದ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಲೋಹ ಖನಿಜಗಳು ಅಂತರಾಗ್ನಿ ಶಿಲೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಯೋಜಿತವಾಗಿ ಘನಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿವೆ–ತವರ, ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್, ಚಿನ್ನ, ತಾಮ್ರ, ಸೀಸ, ಸತು, ಬೆಳ್ಳಿ, ಆಂಟಿಮೊನಿ ಮತ್ತು ಪಾದರಸ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಶಿಲಾಪದರಗಳು ಶಿಥಿಲೀಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಫಟಿಕಾಕೃತಿ ಶಿಲೆಗಳಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದಾಗ ಶಿಲಾಹಂಚಿಕೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಏರುಪೇರಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಅದಿರುನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ಆದಾಗ್ಯೂ ಗ್ರೇಟ್ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯನ್ ಷೀಲ್ಡ್ (ಪೀಠಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ)ಲೋಹದ ಖನಿಜಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾಗಿದೆ. ಗ್ರೇಟ್ ಡಿವೈಡಿಂಗ್ ರೇಂಜ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಇದು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಖನಿಜಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆರು ಸಮಾನಾಂತರ ವಲಯಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು :

1. ಸಮುದ್ರತೀರದ ಬಳಿ ಇರುವ ಬೆಣಚುಗಲ್ಲಿನ ಪದರ ಶಿಲೆ, ನುಣುಪು ಶಿಲೆ, ಭಿನ್ನಸ್ತರ ಶಿಲೆಯ ವಲಯ. 2. ಗ್ರಾಫೈಟ್, ಕಲ್ನಾರು ಮತ್ತು ತವರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ನುಣುಪುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ನೈಸ್ ಶಿಲೆಗಳ ವಲಯ. 3. ಶುಷ್ಕ ಸ್ಫಟಿಕಾಕೃತಿಗಳು. 4. ಹೇರಳವಾಗಿ ಚಿನ್ನ ದೊರೆಯುವ ಸ್ಫಟಿಕಾಕೃತಿ ಶಿಲೆಗಳು. 5. ಅದುರಿನಿಂದ ಕೂಡಿರದ ಸ್ಫಟಿಕಾಕೃತಿ ಶಿಲೆಗಳ– ನೈಸ್. 6. ಚಿನ್ನದ ಅದಿರುಗಳಿರುವ ಸ್ಫಟಿಕಾಕೃತಿ ಶಿಲೆಗಳು.

ಆರನೆಯ ವಲಯ ಎಸ್ಪೆರಾನ್ಸಿನ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ನಾರ್ಸ್‌ಮನ್ ಮತ್ತು ಕಾಲ್ಗೂರ್ಲಿ ಮುಖಾಂತರ ಲಿಯೋನಾರವನ್ನು ಹಾಯ್ದು ಉತ್ತರ ತೀರದ ಪಿಲ್‌ಬರವನ್ನು ತಲಪುತ್ತದೆ. ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಚಿನ್ನದ ವಲಯ ಫಿಲಿಪ್ಸ್ ನದಿಯ ಹತ್ತಿರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಸದರ್ನ್ ಕ್ರಾಸ್ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟಿನ್ ಸರೋವರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೊಳಗೊಂಡು 240 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ಯಾಸ್ಕಾಯಿನ್ ಮತ್ತು ಆಷ್‌ಬರ್ಟನ್ ನದಿಗಳವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ.

ನ್ಯೂ ಸೌತ್‌ವೇಲ್ಸ್ ಮತ್ತು ಕ್ವೀನ್ಸ್‌ಲೆಂಡ್ ತಾಮ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮರಳುದಿಣ್ಣೆಗಳಿಲ್ಲ ; ಆದುದರಿಂದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಲುಪಬಹುದು.

ಪೂರ್ವದ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ತವರದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಚಿಲ್ಲಾಂಗೊ, ಗೊಟಾಟ್, ಚಾರ್ಟರ್ಸ್ ಟವರ್ಸ್, ಮೌಂಟ್ ಮಾರ್ಗನ್ ಮತ್ತು ಜಿಪಿಕ್ ಇವೆಲ್ಲ ಕ್ವೀನ್ಸ್‌ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿವೆ. ನ್ಯೂ ಸೌತ್‌ವೇಲ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಗ್ರೇಟ್ ಡಿವೈಡಿಂಗ್ ರೇಂಜ್‌ನ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ವಿಕ್ಟೋರಿಯದಲ್ಲಿ ಬೆಲ್ಲಾರಟ್ ಮತ್ತು ಬೆಂಡಿಗೊಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಟಾಸ್ಮೇನಿಯದಲ್ಲಿ ತವರ, ತಾಮ್ರ, ಮತ್ತು ಸತುವಿನ ಗಣಿಗಳಿವೆ.

ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಖನಿಜಗಳು:–ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಸೀಸ, ಸತು, ತಾಮ್ರ, ಟೈಟೇನಿಯಂ, ತವರ, ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್, ಚಿನ್ನ.

ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗಗಳು : ಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗಗಳ ಹಂಚಿಕೆ ಖಂಡದ ಆಗ್ನೇಯ, ನೈಋತ್ಯ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಒತ್ತಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ವಿಶಾಲ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ವಾಯುಸಂಚಾರ ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ.

ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದು, ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಇದರ ಸಾರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇದು ಸು. 40478 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾದ ರೈಲುಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ದೇಶದ ಪೂರ್ವ – ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರಗಳನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸುವ ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯನ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು.

ವಿದೇಶೀ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಹಾಲಿನ ವಸ್ತುಗಳು –ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೆಣ್ಣೆ, ಗೋ ಮಾಂಸ, ಗೋದಿ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಹಾಗೂ ಉಣ್ಣೆ ಮೊದಲಾದವು.

ಆಮದು ವಸ್ತುಗಳು : ವಿಮಾನ, ಹಡಗು ಮತ್ತು ರೈಲ್ವೆ ಉಪಕರಣಗಳು, ಮೋಟಾರು ವಾಹನಗಳು, ಗ್ರಾಮೀಣ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉಪಕರಣಗಳು, ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣ ಉಪಕರಣಗಳು ಮೊದಲಾದವು.

ಬ್ರಿಟನ್ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರದ ಪಾಲುದಾರ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಅದು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಶೇ. 17 ಭಾಗ ರಫ್ತನ್ನು ಪಡೆದು, ಶೇ. 26 ಭಾಗ ಆಮದನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೆ ರಫ್ತುಮಾಡುವ ವಸ್ತುಗಳು, ಆಹಾರ, ಉಣ್ಣೆ, ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಲೋಹಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಯಂತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಮರಮುಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಕೆನಡ, ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಗಳೊಡನೆ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ವ್ಯಾಪಾರ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ. ಯುರೋಪ್ ವಾಣಿಜ್ಯಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯವನ್ನು ದೂರವಿರಿಸಿದರೂ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅನುಕೂಲಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 20,900,437 (2005) ಸರಾಸರಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ ಕೇವಲ 2.6 ಮಾತ್ರ. ದೇಶದ ಹೆಚ್ಚುಭಾಗ ಮರುಭೂಮಿ. ಇದರಿಂದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 90 ಭಾಗವು ಶೇ. 3 ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು : ಕ್ಯಾನ್ಬೆರ ದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,32,798 (2000). ಸಿಡ್ನಿ 42,97,100 ಮೆಲ್ಬರ್ನ್, ಬ್ರಿಸ್ಬೇನ್, ಅಡಿಲೇಡ್, ಪರ್ತ್, ನ್ಯೂಕ್ಯಾಸಲ್, ವೊಲ್ಲೋನ್‌ಗಾಂಗ್, ಹೋಬರ್ಟ್ ಮತ್ತು ಗೀಲಾಂಗ್ ಇತರ ಮುಖ್ಯನಗರಗಳು.

ಆದಿವಾಸಿಗಳು : ಇವರು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲ. ಏಷ್ಯದವರಾಗಿದ್ದು ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಯುಗ ಬಂದು ಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ನೀರೆಲ್ಲ ಘನೀಭವಿಸಿದ ಮೇಲೆ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಬಂದರು. ಆಗ ಏಷ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದೊಂದಿಗೆ ಭೂಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಈ ಯುಗ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ, ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹರಡಿದ್ದ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ಕರಗಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹರಿಯಿತು ; ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳೆಲ್ಲ ನೀರಿನಿಂದಾವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಲ್ಲ ದ್ವೀಪಗಳಾಗಿ ನಿಂತವು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಭೂಭಾಗದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಜನರು ಏಷ್ಯದ ಇತರ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಂಗಡಗಳೆಂದರೆ ಈಶಾನ್ಯದ ಒರೀನಿಯನ್ ನಿಗ್ರಿಟೊಗಳು, ಉತ್ತರದ ಕಾರ್ಪೆಂಟೇರಿಯನ್ ಜನ, ಪಶ್ಚಿಮದ ಮರಳು ಕಾಡಿನ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು. ಆಗ್ನೇಯದ ಮರ್ರೆ ಬಯಲಿನ ಆದಿವಾಸಿಗಳು. ಇವರುಗಳನ್ನು ಅಬಾರಿಜಿನಲ್ಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇವರು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 1.5 ರಷ್ಟಿರುವರು. ಈ ಆದಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಇವರ ಜೀವನ ಕ್ರಮ, ಇವರ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಏಷ್ಯದರೊಡನೆ ಕಂಡುಬರುವ ಸಾಮ್ಯ. ಈ ಹೋಲಿಕೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ದೇಶದಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪವಾದ ಅನಂತರ ಇವರು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಇತರ ಜನರ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡರು; ಅಲ್ಲದೆ ಇವರಲ್ಲನೇಕರು ಆಹಾರ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅಲೆಮಾರಿ ಜೀವನ ನಡೆಸಬೇಕಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಇವರಲ್ಲೇ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಪರ್ಕವೇರ್ಪಡುವಂತಾಗಿ ಅನೇಕರು ತಮ್ಮ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯನ್ನು ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಕಳೆದುಕೊಂಡರು. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇವರು ಮಧ್ಯಮ ಮಟ್ಟದವರೆನ್ನಬಹುದು; ಇವರ ಅಂಗಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ಮಟ್ಟಿನ ಹೊಂದಿಕೆಯಿದೆ. ಆದರೆ ಸರಿಯಾದ ಪೋಷಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕೃಶಾಂಗರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರದು ಕಂದು ಬಣ್ಣ, ಕೂದಲು ತೀರ ಕಪ್ಪು. 1788ರಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ ಬಿಳಿಯರು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಾಗ, ಅಲ್ಲಿನ ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸುಮಾರು ಮೂರು ಲಕ್ಷದಷ್ಟಿತ್ತೆಂದು ಅಂದಾಜು. ಬಿಳಿಯರಿಂದ ಗೊತ್ತುಗುರಿಯಿಲ್ಲದ ಸಾಮೂಹಿಕ ಕೊಲೆ ಕೆಲವು ಕಡೆ ವಿಷಪ್ರಯೋಗ, ಸಿಡುಬು, ಕ್ಷಯ ಮುಂತಾದ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳು ಇವುಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆ ಸಂಖ್ಯೆ ಬಹುಬೇಗ ಕುಗ್ಗಿತು. ಟಾಸ್ಮೇನಿಯದ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಮಲೇಷ್ಯ, ಪಾಲಿನೇಷ್ಯಗಳಿಂದ ವಲಸೆಬಂದ ಪುಟ್ಟ ನೀಗ್ರೊಕಲ್ಪ ಜಾತಿಯವರು. ಇವರು 1888ರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಿರ್ನಾಮವಾದರು. ಈ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಹೀಗೆ ಅಳಿಯುವುದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಸರ್ಕಾರ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದೆ.

ಈ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಕೃಷಿಜೀವನ ನಡೆಸುವ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಲೇ ಇಲ್ಲ, ಉತ್ತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಕೆಲವೇ ಜನರ ಹೊರತು ಬೇಟೆಯಾಡುವುದು, ದೊರಕಿದ ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು, ಇವೇ ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬುಗಳು. ತಾವು ನೆಲೆಸಿದ ಪ್ರದೇಶದ ಜೀವನೋಪಾಯ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಇವರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಾಧನಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗಲೆಲ್ಲ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಗೆ ವಲಸೆಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಜೀವನಾವಶ್ಯಕ ವಸ್ತುಗಳೇ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಬಹುಪಾಲು ಜನರು ನಗ್ನರಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಧರಿಸುವುದು ಕೆಲವು ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ. ಮರಳುಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಕೊರೆತದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರರು. ಗಾಳಿಬರುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆದುರಾಗಿ ಸಣ್ಣ ದಿಬ್ಬವನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಬೆಂಕಿಯನ್ನುರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಾಣರು. ಇವರಿಗಿರುವುದು, ಕಡ್ಡಿಗಳು ಎಲೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಗೂಡಿನಂಥ ಗುಡಿಸಲು. ರಾತ್ರಿಯ ಚಳಿಯನ್ನು ತಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕ ಪಂಗಡಗಳ ಜನರು ತಾವು ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕೊಬ್ಬನ್ನು ಸಾಯಂಕಾಲವೇ ಮೈಗೆಲ್ಲ ಬಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚು ಶಾಖಕ್ಕಾಗಿ ಅದರಮೇಲೆ ಬೂದಿಯನ್ನು ಸವರುತ್ತಾರೆ. ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಮಲಗುವ ಪಕ್ಕ ಉರಿಯನ್ನು ಸರಿಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ವಾಸಿಸುವ ಪ್ರದೇಶ ಬಹುಪಾಲು ಮರಳುಗಾಡಾದ್ದರಿಂದ ನೀರು ದೊರಕುವುದು ಬಹುಕಷ್ಟ. ಅದನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚಮತ್ಕಾರವಾದ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಡಿಂಗೋ, ಕಾಂಗರೂ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಒಂದೆರಡು ಅಡಿ ಆಳದಲ್ಲೇ ನೀರು ಇರುವ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ವಾಸನೆಯಿಂದ ತಿಳಿದು ಅಲ್ಲಿ ಬಗೆದು ನೀರು ಕುಡಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಹೋಗಿ ಈ ಜನರೂ ನೀರನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಮರಗಳು ಕೊಳವೆಯಂತಿರುವ ತಮ್ಮ ಬೇರುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಶೇಖರಿಸುತ್ತವೆ ; ಇವುಗಳನ್ನು ಅಗೆದು ಆ ನೀರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಕಪ್ಪೆಗಳು ತಮ್ಮ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸುವ ನೀರನ್ನೂ ತೆಗೆದು ಕುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಎದ್ದು ಗಿಡಗಳ ಎಲೆಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಇಬ್ಬನಿಯನ್ನು ಶೇಖರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡಿಯೇ ಆಹಾರವನ್ನೊದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಇವರು ಬೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಬಲು ಚತುರರು ; ಸುಳಿವು ಕೊಡದೆ ಬೇಟೆಯನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಹೋಗುವ ನಿಪುಣರು. ಕಲ್ಲಿನ ಮತ್ತು ಮರದ ಆಯುಧಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಇತರ ದೇಶಗಳ ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಆಯುಧಗಳಂತೆಯೇ ಇದ್ದರೂ ಬೂಮರ್‍ಯಾಂಗ್ ಇವರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಯುಧ. ಇದು ಗುರಿಗೆ ತಗಲಿದ ಮೇಲೆ ಎಸೆದವನ ಬಳಿಗೇ ಬಂದು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಟ್, ಭಾರತ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಇದನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದಷ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾವ ದೇಶದವರೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಿಲ್ಲ. ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಬೇಟೆಯನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟುವುದನ್ನು ಇವರು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಕಲಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹಗಲೆಲ್ಲ ಬೇಟೆ, ಆಹಾರ ಶೇಖರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತ ರಾತ್ರಿ ಬರಿಮೈಯಲ್ಲಿ ನೆಲದಮೇಲೆ ಮಲಗುವ ಈ ಆದಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಇದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ನೀರು ಆಹಾರ ಹೆಚ್ಚು ಕಷ್ಟವಿಲ್ಲದೆ ದೊರಕುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಕಲಾಪ್ರಜ್ಞೆ ಕೊಂಚವಾದರೂ ವಿಕಸಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲಂಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ಆಯುಧಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯುವುದು, ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು, ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಟೆಯ ದೃಶ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವುದು, ಮೊದಲಾದ ಕಲಾಭಿರುಚಿ ಆದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನಗಳು. ಇಲ್ಲಿನ ಜನ ತೀರ ಅನಾಗರಿಕರಾದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಚಿತ್ರಗಳು ತುಂಬ ಒರಟಾಗಿವೆ, ಚಿಕ್ಕಮಕ್ಕಳು ಬರೆಯಲೆತ್ನಿಸುವ ಚಿತ್ರಗಳಂತೆ. ಆದರೆ ಮಾನವ ನಾಗರಿಕತೆಯ ವಿಕಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆನ್ನುವವರಿಗೆ ಈ ಚಿತ್ರಗಳು ಸ್ವಾರಸ್ಯಪೂರ್ಣವೂ ಬೋಧಪ್ರದವೂ ಆಗಿವೆ.

ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಟಾಸ್ಮೇನಿಯನ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಜನ ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಆ ನೆಲದ ಮಕ್ಕಳಾಗಿ ಬಾಳಿದವರು. 1876ರವರೆಗೂ ಅವರ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದವರು ಇದ್ದರು ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಜನಾಂಗ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಟ್ಟ ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ ಕಪ್ಪುಜನ ಆಗಮಿಸಿದರು. ಕಪ್ಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಚಾಕೊಲೇಟ್ ಬಣ್ಣದ, ವಂಕಿವಂಕಿಯಾದ ಗುಂಗುರು ಗೂದಲಿನ ಈ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ 1788ರಲ್ಲಿ 35,000 ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಐರೋಪ್ಯರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕುಗ್ಗುತ್ತಾಬಂತು. ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಉತ್ತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಉತ್ತರ ಕ್ವೀನ್ಸ್‌ಲೆಂಡ್, ದಕ್ಷಿಣ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಇವರಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಒಳಪಂಗಡಗಳು ಇವೆ. ಗೊತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶವೊಂದನ್ನು ತನ್ನದು ಎಂಬಂತೆ ಭಾವಿಸಿ ಬೇಟೆಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿ ಜೀವಿಸುವ ಜನ. ಇವರು, ಉಳುವುದನ್ನರಿಯರು. ಇವರಿಗೆ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿ ನಿಂತವರು. ಜೀವಜಂತುಗಳನ್ನೂ, ಗೆಡ್ಡೆಗೆಣಸುಗಳನ್ನೂ, ಹಣ್ಣುಸೊಪ್ಪುಗಳನ್ನೂ ತಿಂದೇ ಕಾಲ ಹಾಕುವವರು. ಇವರು ಗಿಡದಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಬಲ್ಲರೇ ಹೊರತು ನೆಲದಿಂದ ಏನನ್ನೋ ಬೆಳೆಯುವ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋದವರಲ್ಲ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳ ಪೂರ್ವಿಕರು ನೀರಿನ ಅನುಕೂಲವಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರು. ಆ ಎಡೆಗಳೇ ಇವರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪವಿತ್ರವಾದುವು. ಅವರ ಆತ್ಮಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಆ ಎಡೆಗಳಲ್ಲೆ ಇವೆ–ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿರುವುದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇವರು ದೂರ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆಗೆ, ವಿನಯಕ್ಕೆ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಗೆ ಹೆಸರಾದ ಈ ಜನ ವಿನೋದಪ್ರಿಯರೂ ಹೌದು. ತುಂಬ ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದ ತಮ್ಮ ಬದುಕನ್ನು ಹೊರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಜನ ತಾಳ್ಮೆಗೆ ಹೆಸರಾದವರು. ನೈತಿಕತೆ ಇವರ ಬದುಕಿನ ಉಸಿರು. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮಡಿಲಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಇವರು ಹೆಚ್ಚು ಸಾಹಸಿಗಳು. ಐದರಿಂದ ಆರು ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ, ದೃಢಕಾಯರಾದ ಈ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳು ನಡುವಿಗೆ ಸುತ್ತಿರುವ ಮಾನವ ಕೂದಲಿನ ಪಟ್ಟಿಗೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಮುಖದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವರ್ಣವನ್ನು ಬಳಿದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಆಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಾಯಿ ಮುಕ್ಕಳಿಸದೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದ್ದಲಿನಿಂದ ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಬಿಸಿಯಾದದ್ದೇನನ್ನೂ ಕುಡಿಯರು. ಹೀಗಾಗಿ ಇವರ ಹಲ್ಲುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಭದ್ರ, ಆಕರ್ಷಕ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಇಂಥ ಉತ್ತಮ ಅಭ್ಯಾಸಗಳು ಇವರಲ್ಲಿಯೂ ತಪ್ಪಿ ಹೋಗುತ್ತಿವೆ. (ಇ.ಎ.ಆರ್.)

ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯನ್ ನ್ಯೂಗಿನಿ: ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿರುವ ಪಾಪುಅ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಬ್ರಿಟಿಷರ ನ್ಯೂಗಿನಿ ಎಂದು ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಯಲಾಗಿದ್ದು ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಪರವಾಗಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿರುವ ನ್ಯೂಗಿನಿಯ ಟ್ರಸ್ಟ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ನ್ಯೂಗಿನಿ ಇಂಡೊನೇಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದಿಂದ 12^0 ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು 16^0 ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರದೇಶದ ಒಳಭಾಗ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪರ್ವತಮಯವಾಗಿದೆ ಅಥವಾ ತೀರದ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ತೋಟಗಾರಿಕೆ ವ್ಯವಸಾಯದಿಂದ ಕೊಬ್ಬರಿ ಮತ್ತು ರಬ್ಬರನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವರು. ಕಾಫಿ ಬೆಳೆ ಮಧ್ಯದ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ : 6.4 ಮಿಲಿಯನ್ (2000). *

ಆಸ್ವಾನ್: ಈಜಿಪ್ಟ್ ದೇಶದ ಆಸ್ವಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ಕೈರೋದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 893 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ನೈಲ್ ನದಿಯ ಪೂರ್ವದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 249,017 (1999), ಸರಹದ್ದಿನ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳವಾದುದರಿಂದ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಗಡಿಸೇನೆಯ ಠಾಣೆ, ನೆರೆಯ ಸೂಡಾನ್, ಅಬಿಸೀನಿಯಗಳೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯದ್ವಾರ. ಆಸ್ವಾನಿನ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಜಲಪಾತದ ಶಿರೋಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಷೆಲ್ಲಾಲ್‌ವರೆಗೂ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದಾಚೆಗೆ ಸೂಡಾನಿನೊಂದಿಗೆ ಜಲಮಾರ್ಗ ಸಂಪರ್ಕ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 48 ಕಿಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ನಿಕ್ಷೇಪ ಕೈರೋ ವಿಭಾಗದ ಕಬ್ಬಿಣ–ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಆಸ್ವಾನ್ ಒಂದು ಆರೋಗ್ಯಧಾಮ, ಪ್ರವಾಸಿಕೇಂದ್ರ; ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲೇ ಸುಂದರವಾದ ನಗರ. ತಂಪಾದ ಹವೆ ಇಲ್ಲಿ ಇದೆ.

ನಗರದ ಮುಖಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಎಲಿಫಂಟೈನ್ ನಡುಗಡ್ಡೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದಲೂ ಜನ ವಸತಿ ಇತ್ತು. ನೈಲ್ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹವನ್ನಳೆಯಲು ಆಗ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಸ್ತಂಭವೊಂದು ಈಗಲೂ ಇದೆ. ಮುಂದೆ ನಗರ ಬೆಳೆಯಿತು. ಪುರಾತನ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ದೇವಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಬೇಕಾದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಸಮೀಪದ ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಎಬ್ಬಿ ತೆಗೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದ ಮೇಲೆ ನಗರದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿತು.

ನೈಲ್ ನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಕಡಿದಾದ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬಂಡೆಗಳಲ್ಲೇ ಕೊರೆದ ಅನೇಕ ಗೋರಿಗಳಿವೆ. ನಗರದ ಬಳಿಯಲ್ಲೇ ಆಸ್ವಾನ್ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯಿದೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.;ಡಿ.ಕೆ.)

ಆಸ್ವಾನ್ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ: ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಆಸ್ವಾನ್ ಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ನೈಲ್ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ. ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಇದು ಸಹರಾ ಮರುಭೂಮಿಯ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಉಷ್ಣಾಂಶ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಆ ದೇಶದ ಜೀವನಕ್ಕೆ ನೈಲ್ ನದಿಯ ನೀರೇ ಆಧಾರ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ಉದ್ದವಾದ (5,760 ಕಿಮೀ) ನೈಲ್ ನದಿಯ ಕೊನೆಯ ಮಜಲಿನಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಟ್ ಇರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆಗ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸು. 50 ದಿನ ಈ ನದಿ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಬೆಂಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ದಡಮೀರಿ ಹರಿದು ಇಕ್ಕೆಲಗಳ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಹರಡಿ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣನ್ನು ಸಂಚಯಿಸುವುದು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 4,500 ರಿಂದಲೂ ಗದ್ದೆಗಳ ಸುತ್ತ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಪ್ರವಾಹ ಇಳಿದ ಮೇಲೆ ಮಣ್ಣು, ನೀರನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿ ಈಜಿಪ್ಟಿಯನ್ನರು ಹುಲುಸಾದ ಬೆಳೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು ನೈಸರ್ಗಿಕವಾದ ನೀರಾವರಿಯ ಕ್ರಮ. ಈಗ ಆಸ್ವಾನ್ ಕಟ್ಟೆಯ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಮೇಲೆ ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಿನ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಬರಿದಾಗಿರುವ ಜಲಾಶಯಕ್ಕೆ ಪ್ರವಾಹ ಬಂದು ಸೆಪ್ಟೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಪರಮಾವಧಿ ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ನವಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಇಳಿಯುತ್ತಿರುವ ಪ್ರವಾಹದ ನೀರನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿ ಫೆಬ್ರವರಿಯಿಂದ ಜುಲೈ ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ನಾಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ಗದ್ದೆಗಳಿಗೆ ಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಆಸ್ವಾನ್ ಎತ್ತರ ಕಟ್ಟೆ : ಆಸ್ವಾನ್ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲುಗಡೆಗೆ 6 ಕಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವುದೇ ಪ್ರಮುಖ ಕಟ್ಟೆ. 1960ರಲ್ಲಿ ಇದರ ನಿರ್ಮಾಣ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಡದ ವಿಸ್ತಾರ ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಸುರು ಕೊನರಿಸಿ,

ಗೋದಿ, ಹತ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಬೆಳೆಸು ತೆಗೆಯುವ ಕನಸೇ ಈ ಯೋಜನೆಯ ಹಿಂದಿದ್ದ ಪ್ರೇರಕಶಕ್ತಿ. ಒಮ್ಮೆ ಮಹಾಪ್ರವಾಹ, ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಶಾಂತವಾಗಿ ಹರಿಯುವಿಕೆ ಹೀಗೆ ಸುತ್ತಣ ಜನರನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಯಲ್ಲಿ ತಳ್ಳಿ ತಬ್ಬಿಬ್ಬು ಮಾಡುವ ನೈಲ್ ನದಿಯನ್ನು ಅಂಕೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ, ಪ್ರವಾಹಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ನೀರನ್ನು ಶೇಖರಿಸುವುದು ಇದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ಜಲಾಶಯದಲ್ಲಿ 12,56,00,000 ಘ.ಅ. ನೀರನ್ನು ಶೇಖರಿಸಬಹುದೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲಾಯಿತು. ತಲಾ 1,75,000 ಕಿ.ವಾ. ಗಳಂತೆ ಒಟ್ಟು 2,100 ಸಾವಿರ ಕಿ.ವಾ. ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಜಲವಿದ್ಯುದಾಗಾರದ ನಿರ್ಮಾಣವೂ ಈ ಯೋಜನೆಯ ಅಂಗವಾಗಿದೆ.

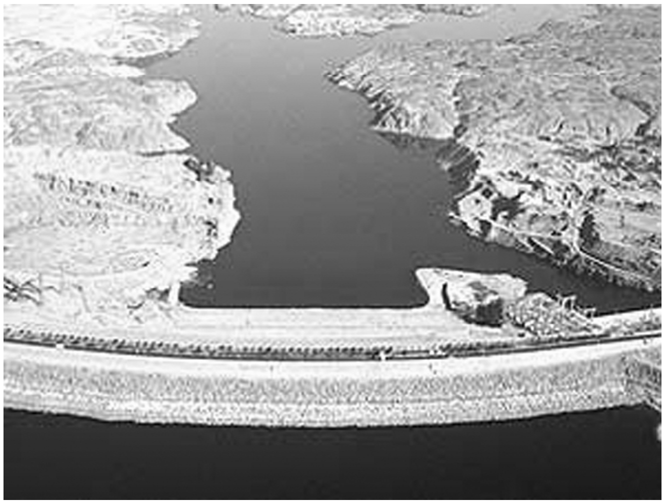

ಈ ಕಟ್ಟೆಯ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯ ಎರಡು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಹಂತ 1964ರಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯಿತು. ಆ ವರ್ಷದ ನವೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಹಂತದ ಕಾರ್ಯಾರಂಭವಾಯಿತು. ರಷ್ಯದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಹಕಾರದೊಂದಿಗೆ, 30,000 ಈಜಿಪ್ಷಿಯನ್ ಕೆಲಸಗಾರರಿಂದ 2,000 ಮಂದಿ ರಷ್ಯ ತಜ್ಞರಿಂದಲೂ ಈ ಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಇದರಿಂದ ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡಿರುವ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಜಲಾಶಯವನ್ನು ನಾಸ್ಸೆರ್ ಸರೋವರ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ವಿದ್ಯುದಾಗಾರದ ನಿರ್ಮಾಣದೊಂದಿಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಸಾಗಣೆ ಸರಬರಾಜು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ನಿರ್ಮಾಣದ ಕೆಲಸವೂ ಸಾಗಿತು. ಅಖಿಲ ಈಜಿಪ್ಟ್ ವಿದ್ಯುತ್‌ಜಾಲ (ಗ್ರಿಡ್ ಸಿಸ್ಟಂ) ನಿಯಂತ್ರಣ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಕೈರೊ ನಗರದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ನೀರಾವರಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಸರಬರಾಜೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿ, ಇದರಿಂದ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸಹಾಯವಾಗಿದೆ.

ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಾಲ. 628 ಕಿಮೀ ನೀರು ಒದ್ದು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಇದು ಸೂಡಾನ್ ಪ್ರದೇಶದೊಳಕ್ಕೂ ಚಾಚುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಈಜಿಪ್ಟ್ ಹಾಗೂ ಸೂಡಾನಿನ ಸು. 90,000 ರೈತರು ನೆಲೆಯಿಲ್ಲದವರಾಗುತ್ತಾರೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಇವರಿಗೆ ಈಜಿಪ್ಟ್, ಸೂಡಾನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವಸತಿಯನ್ನೂ ಬೇಸಾಯದ ನೆಲವನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಯಿತು.

ಈ ಎತ್ತರ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನೊತ್ತಿ ನೀರು ಶೇಖರವಾದಾಗ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ವಸ್ತುಗಳೂ ಮುಳುಗಿ ನಾಶವಾಗುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಬೇರೆಡೆಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ನೆರವಿನಿಂದ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

(ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಆಹಾರ ಜಾಲ: ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಸರಪಳಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರದೆ ಇತರ ಆಹಾರ ಸರಪಳಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು. ಹೀಗೆ ಈ ಆಹಾರ ಸರಪಳಿಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದನ್ನೇ ಆಹಾರ ಜಾಲ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರದ ಜೀವಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ರಚನೆಯಾಗುವ ಆಹಾರ ಸರಪಳಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾ:ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೇಯುವ ಆಹಾರ ಸರಪಳಿಯಲ್ಲಿ ಮೊಲದ ಸಂತತಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಇಲಿಗಳು ತಿನ್ನುವ, ಇಲಿಯನ್ನು ಹಾವು ತಿಂದರೆ ಹಾವನ್ನು ಗಿಡುಗ ತಿನ್ನುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಕೊಂಡಿಯಂತೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ.

ಇಂತಹ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಪ್ರದೇಶದ ಆಹಾರ ಜಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಮುಂದಿನ ಐದು ಪ್ರಕಾರದ ಆಹಾರ ಜಾಲ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ

ಅ) ಹುಲ್ಲು ➔ ಮಿಡತೆ ➔ ಗಿಡುಗ

ಆ) ಹುಲ್ಲು ➔ ಮಿಡತೆ ➔ ಹಲ್ಲಿ ➔ ಗಿಡುಗ

ಇ) ಹುಲ್ಲು ➔ ಮೊಲ ➔ ಗಿಡುಗ

ಈ) ಹುಲ್ಲು ➔ ಇಲಿ ➔ ಗಿಡುಗ

ಉ) ಹುಲ್ಲು ➔ ಇಲಿ ➔ ಹಾವು ➔ ಗಿಡುಗ

ಈ ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಐದು ಆಹಾರ ಸರಪಳಿಗಳು ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಇವುಗಳು ಆಹಾರ ಜಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸಮತೋಲನ ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲು ಆಹಾರ ಜಾಲವು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಆಹಾರ ಸರಪಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಮತೋಲನ ಉಂಟಾದರೆ ಆಹಾರ ಜಾಲದ ಜೀವಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಏರಿಳಿತ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಪ್ರತಿಕೂಲಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಪ್ರದೇಶದ ಆಹಾರ ಸರಪಳಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮೊಲದ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ಇತರ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ, ಬದಲಿ ಉಪಭೋಗಿ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು. ಇದೇ ರೀತಿ ಮೊಲಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಬದುಕುವ ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರದೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಿ ಉಪಭೋಗಿಗಳಿಂದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಮುಂದುವರೆಯುವುದು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಜೀವಿಗಳ ಉಳಿವಿಗೆ ಸಮತೋಲನವಾದ ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಗತ್ಯ. ಕೇವಲ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕಗೊಂಡು ಸಂಘರ್ಷ ಏರ್ಪಟ್ಟು ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ.

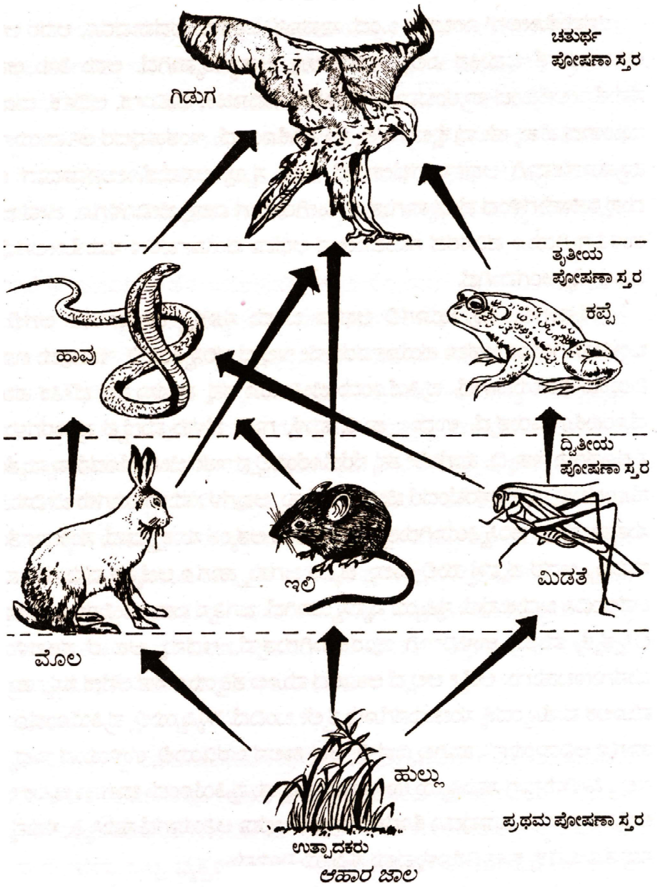

ಆಹಾರ ಜಾಲ

ಹೀಗೆ ಆಹಾರ ಜಾಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜೀವಿ ಪ್ರಭೇಧವೂ ಸಹ ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾಗಿ ನಿರ್ಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ನಿಯಮಿತವಾಗಿದ್ದು, ಜೀವಿ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಮತೋಲನವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. (ಜ.ಡಿ.)

ಆಹಾರ ಸರಪಳಿ: ಒಂದು ಜೀವಿ ಮತ್ತೊಂದು ಜೀವಿಯನ್ನು ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದು, ಆಹಾರ ಶಕ್ತಿ ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ವರ್ಗಾವಣೆಯಾಗುವುದನ್ನು ಆಹಾರ ಸರಪಳಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳು

ಮೊದಲ ಪೋಷಣಾ ಸ್ತರ. ಇವು ಸೂರ್ಯನ ಶಕ್ತಿ, ನೀರು ಮತ್ತು ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಇಂಗಾಲವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಆಹಾರವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಕೆಲವು ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಜೀವಿಗಳಾದ ಮೊಲ, ಜಿಂಕೆ, ಕುರಿ, ದನಕರು ಮುಂತಾದವು ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಬದುಕುತ್ತವೆ. ಈ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಜೀವಿಗಳಾದ ಹುಲಿ, ಸಿಂಹ, ಚಿರತೆ, ತೋಳ ಮುಂತಾದವು ತಿಂದು ಬದುಕುತ್ತವೆ. ಈ ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಅಳಿದ ಅನಂತರ ಅವುಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಕೊಳೆಯಿಸುವ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳಿಂದ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

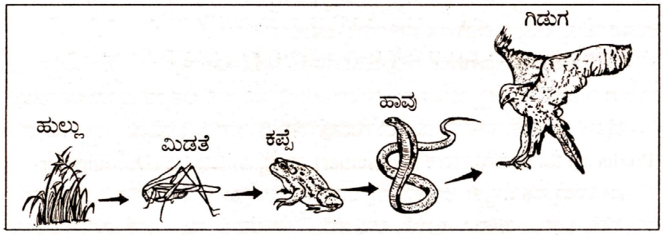

ಆಹಾರ ಸರಪಳಿ

ಆಹಾರ ಸರಪಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉತ್ಪಾದಕಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಜೀವಿಗಳು ದ್ಯುತಿ ಸಂಶ್ಲೇಷಣಾ ಕ್ರಿಯೆಯ ಮೂಲಕ ಆಹಾರವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಸಸ್ಯಗಳು ತಯಾರಿಸುವ ಆಹಾರವನ್ನು ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಜೀವಿಗಳು ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉಪಭೋಗಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಜೀವಿಗಳು ತಿಂದು ಆಹಾರವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ದ್ವಿತೀಯ ಉಪಭೋಗಿಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಜೀವಿಗಳು ತಿನ್ನುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ತೃತೀಯ ಉಪಭೋಗಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಜೀವಿ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಆಹಾರ ಸರಪಳಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ಮೇಯುವ ಆಹಾರ ಸರಪಳಿ, ಕೊಳೆಯಿಸುವ ಆಹಾರ ಸರಪಳಿ.

ಮೇಯುವ ಆಹಾರ ಸರಪಳಿಯು ಹಸುರು ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಸರಪಳಿಯಲ್ಲಿ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಜೀವಿಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಮೀನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಹುಲ್ಲು ➔ ಇಲಿ ➔ ಹಾವು ➔ ಗಿಡುಗಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ.

ಕೊಳೆತ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಆಹಾರ ಸರಪಳಿಯಲ್ಲಿ ಮೃತ ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಜೀವಿಗಳು ಕೊಳೆಯಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಆಹಾರ ಸರಪಳಿ ಆರಂಭಗೊಂಡು ಮುಂದುವರೆಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಆಹಾರ ಸರಪಳಿಯು ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಗಳಿಗೂ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಗಳಿಂದ ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳಿಗೂ ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳಿಂದ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೂ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. (ಜ.ಡಿ.)

ಇ

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆ: ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿ ಎರಡು ದೇಶಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತ, ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತ ಯುರೋಪಿನ ಉತ್ತರಭಾಗದ ನೌಕಯಾನಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತವಾಗಿರುವ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆ. ಇದು ಸು. 562 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಮತ್ತು 25 ರಿಂದ 160 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಿದೆ. ಇದರ ಅತ್ಯಂತ ಕಿರಿದಾದ ಭಾಗ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಡೋವರ್‌ನಿಂದ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದ ಕಾಲ್ಲೆಸ್ ನಗರದವರೆಗೆ ಡೋವರ್ ಜಲಸಂಧಿಯಾಗಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾದ ಭಾಗ 175 ಮೀ ಆಳವಿರುವ ಹಡ್ ಎಂಬ ಕೂಪ.

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾಲುವೆಯ ಮೂಲಕ ಅನೇಕ ಹಡಗುಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಡೋವರ್ ಜಲಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ನಿತ್ಯ 600 ಹಡಗುಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರ ಮೂಲಕ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶಗಳ ಜನರು ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ತೀರದ ಕಡೆಗಿನ ಬಂದರುಗಳೆಂದರೆ ಡೋವರ್, ವೆಮೌತ್, ಪೋರ್ಟ್‌ಮೌತ್ ಮತ್ತು ಸೌತಾಂಪ್ಟನ್. ಫ್ರಾನ್ಸ್ ತೀರದ ಕಡೆಗಿನ ಬಂದರುಗಳೆಂದರೆ ಚಾಲೋಗ್ನೆ–ಸುಲ್–ಮೆರ್, ಕಾಲೈಸ್, ಚೆರ್‌ಭೂರ್ಗ್, ಡಿಯಾಪ್ಪೆ ಮತ್ತು ಲಿ–ಹಾವ್ರೆ ಫ್ರೆಂಚ್ ತೀರದ ಕಡೆಗೆ ವೆಟ್ಟ್ ದ್ವೀಪವಿದೆ.

ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಹಾಗೂ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಿಂದ ಬರುವ ಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಈ ಕಾಲುವೆಯ ಬಳಿ ಸಂಧಿಸಿ ಸಾಗರದ ತಳದಲ್ಲಿ ಅಸಮ ಭೂಸ್ವರೂಪ ಉಂಟಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಹಾದು ಹೋಗುವ ಹಡಗು ಮತ್ತು ದೋಣಿಗಳಿಗೆ ಕಷ್ಟಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸು. 10000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ನಡುವಿನ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೀರು ಹರಿದು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾಲುವೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಮುಂಚೆ ಜನರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನಿಂದ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗೆ ನಡೆದು ಹೋಗಬಹುದಿತ್ತು ಎಂದು ಭೂಗರ್ಭಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಎಂಜಿನಿಯರ್ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಮ್ಯಾಥಿವ್ 1802ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾಲುವೆಯ ಟನಲ್‌ಗೆ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ. 1986ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶಗಳು ಡೋವರ್ ಜಲಸಂಧಿ ಸುರಂಗ ರೈಲು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ರಚಿಸಲು ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಘೋಷಿಸಿದವು. ಟನಲ್‌ಅನ್ನು ಕಟ್ಟಲು 1986ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿ ಮೇ 1994ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದವು.

ಸಾಹಸಿಗಳಿಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ಈಜಿ ದಾಟುವುದು ರೋಮಾಂಚಕ ಕಾರ್ಯ. 1875ರಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಥ್ಯೂ ವೆಬ್ ಆಫ್ ಡಾಲಿ ಶ್ರೂಪ್‌ಷ್ಟರ್, ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ದಾಟಿದ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ನಡುವಿನ ದೂರವನ್ನು 21 ಗಂಟೆ, 45 ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ ದಾಟಲಾಯಿತು. 1926ರಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಗರ್ಟ್ರೂಥ್ ಎಡೆರೆಲ್ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ದಾಟಿದ ಪ್ರಥಮ ಮಹಿಳೆ. 1978ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಪೆನ್ನಿಲಿ. ಡಿನ್ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನಿಂದ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗೆ ಈಜುವುದರಲ್ಲಿ ದಾಖಲೆ ಮುರಿಯಲಾಯಿತು (7 ಗಂಟೆ 40 ನಿಮಿಷ). 1994ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಚಡ್ ಹಂಡ್ ಬೈ 7 ಗಂಟೆ, 17 ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಈಜಿ ವಿಶ್ವ ದಾಖಲೆ ಮಾಡಿದ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.ಆರ್.)

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯ ಸುರಂಗ: ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೂ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಉತ್ತರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಡೋವರಿಗೂ ಕಲಾಯಿಸ್‌ಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆ ಇದೆ. ಅದರ ಅಗಲ 33.6 ಕಿಮೀ. ಆಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ. ಸಮುದ್ರದ ತಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸುರಂಗವನ್ನು ಕೊರೆದು ಎರಡೂ ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಭೂಸಂಚಾರವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಶಿಲ್ಪಿ ಮಾಥ್ಯೂ ಫೆವಿಯರ್ 1802ರಲ್ಲಿ ನೆಪೋಲಿಯನ್ನನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ. ಅದಾದ ಕೆಲವೇ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೂ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೂ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ್ದರಿಂದ ಆ ಯೋಜನೆ ಮೂಲೆಗೆ ಬಿತ್ತು.

ಅನಂತರ ಸಮುದ್ರದ ತಳದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಉಕ್ಕಿನ ಕೊಳಾಯಿಗಳನ್ನಿಡುವ ಸೂಚನೆಯೂ ಒಂದು ಸೇತುವೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಸೂಚನೆಯೂ ಬಂದುವು. ಕೊನೆಗೆ ಸೂಯೆಜ಼್‌ಕಾಲುವೆಯಲ್ಲಿ ಲೆಸಪ್ಸನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಗ್ಯಾಮೆಂಡ್ ಮತ್ತೊಂದು ಸುರಂಗದ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಮಿತ್ರನಾಗಿದ್ದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮೂರನೆಯ ನೆಪೋಲಿಯನ್ನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ. ಈಗಲೇ ಎರಡು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೂ ನಡುವಿನ ಅಂತರ ಕಡಿಮೆ. ಅದನ್ನು ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದೇ ಎಂದು ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಅಂದಿನ ಪ್ರಧಾನಿ ಪಾಮರ್‌ಸ್ಟನ್ ಕೇಳಿದ. ಆದರೆ ಗ್ಲ್ಯಾಡ್‌ಸ್ಟನ್ ಪ್ರಧಾನಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಈ ಯೋಜನೆಗೆ ಬೆಂಬಲ ದೊರಕಿತು. 1868ರಲ್ಲಿ ಆಂಗ್ಲೋ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸುರಂಗಸಮಿತಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಶಿಲ್ಪಿ ರಾಬರ್ಟ್ ಸ್ಟೀವನ್ಸನ್ ಮತ್ತು ಬ್ರುಸೆಲ್

ಇದ್ದರು. ಎರಡು ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೆಲಸವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲು ಸಿದ್ಧತೆಗಳಾದವು. ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ರಾಣಿ ಬಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ಯಾಮಂಡ್‌ನನ್ನು ಆದರಿಸಿದಳು. ಈ ಕಡೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ದೊರೆ ಸುರಂಗ ಸಮಿತಿಗೆ ಔತಣವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ.

ಏತನ್ಮಧ್ಯೆ 1870ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಫ್ರ್ಯಾಂಕೋ-ಪ್ರಷ್ಯನ್ ಯುದ್ಧ ಬೇಗ ಮುಗಿದರೂ ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ. ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಪ್ರಜಾ ರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. 1875ರಲ್ಲಿ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ರಾಣಿಗೂ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಗಣರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಒಪ್ಪಂದವಾಗಿ ಸುರಂಗದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಬಹುದೆಂದು ಒಪ್ಪಲಾಯಿತು. 1877ರಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ತುಲಾಕಾರದ 6.30 ಮೀ ವ್ಯಾಸದ ಎರಡು ಸುರಂಗಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ 105 ಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಎರಡಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಒಂದೊಂದು ಕಡೆಯೂ 7 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ತೋಡುದಾರಿಯಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಕಡೆ ಡೋವರ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಹೊರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 75 ಮೀ ತಗ್ಗಿಗೆ ಸುರಂಗ ಮುಟ್ಟಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಇಳಿದು ಆಚೆಯ ದಡದಿಂದ 8 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 60 ಮೀ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಕಲಾಯಿಸ್‌ಗೂ ಯೋಲಾನಿಗೂ ನಡುವೆ ಮಾರ್ಕ್ವೆ ಪಟ್ಟಣದ ಹತ್ತಿರ ಮುಗಿದಿತ್ತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕಡೆ 1880ರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸುರಂಗಗಳನ್ನು ತೋಡಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಮೊದಲು ಕೊರೆದ 1950 ಮೀ ಉದ್ದದ ಪರೀಕ್ಷಾ ಸುರಂಗದೊಳಗೆ ವಿದ್ಯುದ್ದೀಪದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಟ್ರಾಲಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ರಾಣಿ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ, ಎಡ್ವರ್ಡ್ ರಾಜಕುಮಾರ ಗ್ಲ್ಯಾಡ್‌ಸ್ಟನ್, ಡಿಸ್ರೇಲಿ-ಇವರು ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟರು. ಕೆಲಸ ಏಳೆಂಟು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯುವ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಿತ್ತು.

ಆದರೆ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಸೇನಾನಾಯಕ ಲಾರ್ಡ್ ವುಲ್ಸ್ಲಿ ಈ ಸುರಂಗದಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಭದ್ರತೆಗೆ ಊನವೆಂದು ವಾದಿಸಿದ (1882). ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಜನತೆಗೆ ಸುರಂಗ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ನೈನ್‌ಟೀನ್ತ್ ಸೆಂಚುರಿ ಮತ್ತು ಟೈಮ್ಸ್ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ವ್ಯಕ್ತಪಟ್ಟಿತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮೇಲಿನ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ಸುರಂಗವಿದ್ದಾಗ ಹೇಗೆ ತಪ್ಪಸಬಹುದೆಂದೂ ನೋಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಆದರೂ ಸೇನಾನಾಯಕರು ಹಟ ಹಿಡಿದರು. 1884ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಕಡೆಯ ಕೆಲಸ ನಿಂತಿತು. ಅನಂತರ ಫ್ರೆಂಚರೂ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

1909ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಬ್ಲೀರಿಯವ್ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾರಿದಾಗ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ದ್ವೀಪವಾಗಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. 1913ರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಆಳವಾದ ಉದ್ದವಾದ ಸುರಂಗವನ್ನು ಕೊರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಕಾಮನ್ನರ ಸಭೆ ಒಪ್ಪಿತು. ಪ್ರಧಾನಿ ಅಸ್ಕ್ವಿತ್ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ ಹಿಂದೆ ಸುರಂಗವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದ್ದು ತಪ್ಪು ಎಂದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯಿತು. ಜರ್ಮನಿಯ ಜೆಪ್ಲಿನ್ನ್‌ಗಳಿಂದ ಲಂಡನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಬಾಂಬುಗಳು ಬಿದ್ದುವು. ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದ ಮೇಲಾದರೂ ಅದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬೇಕೆಂಬ ಬುದ್ಧಿ ಬಂತು. ಏತನ್ಮಧ್ಯೆ ಎಂಜಿನಿಯರುಗಳು ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಭದ್ರತೆಯ ದಾರಿಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಫ್ರೆಂಚರು ಒಪ್ಪಿದರು. ಆದರೆ ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ 1920ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾರಿ, 1924ರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಸಾರಿ, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಸುರಂಗ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ; ಮತ್ತೆ ರ್‍ಯಾಮ್ಸೆ ಮ್ಯಾಕ್ಡೊನಾಲ್ಡನ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ವಿರೋಧ ವ್ಯಕ್ತಪಟ್ಟಿತು. ಫರುಗಿ ಬಾಲ್ಡ್ವಿನ್ ಸುರಂಗ ಬೇಕು ಎಂದಾಗ ಯುದ್ಧ ಕಚೇರಿ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿತು. ಬೇಡ ಎನ್ನುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಯಿತು. ಕಾರಣಗಳು ಗೌಣವಾದುವು. ಸುರಂಗವಿದ್ದರೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ವಿಮಾನಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆ ತಗಲುತ್ತದೆಂಬ ವಾದವೂ ಹುಟ್ಟಿತು.

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾಯಿತು. 1939ನೆಯ ಡಿಸೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಸಮಿತಿ ಸುರಂಗ ತೋಡಲು ಎಷ್ಟು ಕಾಲ ಹಿಡಿದೀತು ಎಂದು ಅವಸರವಸರವಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿತು. ಮೊದಲ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಎಂಜಿನಿಯರುಗಳಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ತಗಲುವ ವೆಚ್ಚದ ಅಂದಾಜು ಕೋಟಿ ಪೌಂಡು ಎಂದು ಹೇಳಿತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಆಗ ದಿನಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ ಪೌಂಡುಗಳನ್ನು ಯುದ್ಧಕ್ಕಾಗಿ ಖರ್ಚು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಆ ಹಣವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಯುದ್ಧದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ವೈಟ್ ದ್ವೀಪದಿಂದ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಚೆರ್‌ಭೋರ್ಗ್‌ರವರೆಗೆ 7.5 ಸೆಂಮೀ ನಾಲ್ಕು ಕೊಳಾಯಿ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಡನ್ ಜೆನೆಸ್ಸಿನಿಂದ ಬೋಲಾನಿನವರೆಗೆ 16 ಕೊಳಾಯಿ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಹಾಕಿ 1944ನೆಯ ಆಗಸ್ಟ್‌ನಿಂದ 1955ನೆಯ ಮೇ ವರೆಗೆ 12 ಕೋಟಿ ಗ್ಯಾಲನ್ ಪೆಟ್ರೋಲನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಮಿತ್ರಸೇನೆಯ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಗಿಸಲಾಯಿತು. 1994 ರಲ್ಲಿ ಈ ಸುರಂಗವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್: ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜ್ಯದ ನಾಲ್ಕು ರಾಜಕೀಯ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದಾದುದು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ 50^0 ಉ. ದಿಂದ $56^030'$ ಉ.ಅ. ದವರೆಗೂ 1^0 ಪೂ. ರೇ. ದಿಂದ 5^0 ಪ.ರೇ. ದವರೆಗೂ ಹರಡಿದೆ. ಇದು ಹೆಚ್ಚೂ ಕಡಿಮೆ ತ್ರಿಕೋನಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದು ಅದರ ತುದಿಯು ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಟ್ವೀಡ್ ನದಿಯ ಮುಖಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ತಳವು ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆ ಮತ್ತು ಡೋವರ್ ಜಲಸಂಧಿ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಐರಿಷ್ ಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ವೇಲ್ಸ್ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆ ಮತ್ತು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಕಡಲು. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,30410 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,97,52,900 (2001). ಇದು ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ರಾಜಧಾನಿ ಲಂಡನ್. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7,007,091.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಿಂದ ಇಳಿಜಾರು ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಇರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಪರ್ವತ ಸರಣಿ ಪೆನ್ನೈನ್. ಇದು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮಧ್ಯ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಪೆನ್ನೈನ್‌ನನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನ ಬೆನ್ನೆಲುಬು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಯಾರ್ಕ್‌ಶೈರ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಲಂಕಾಶೈರ್ ಮೈದಾನಗಳಿವೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಲೇಕ್ ಜಿಲ್ಲೆ ಅನೇಕ ಸರೋವರ ಮತ್ತು ಪರ್ವತಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಸುಂದರ ತಾಣವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 15 ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವುಲ್ಸ್‌ವಾಟರ್ ಮತ್ತು ವಿಂಡರ್‌ಮಿಯರ್ ದೊಡ್ಡವು. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪರ್ವತಗಳು 900 ಮೀ ಎತ್ತರ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರ ಸ್ಕಾಫೆಲ್ ಪೈಕ್ (978 ಮೀ) ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಮಿಡ್ಲ್ಯಾಂಡ್ ಪೀಠಭೂಮಿ ಮಧ್ಯಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಥೇಮ್ಸ್ ನದಿ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸೆವನ್ ನದಿ, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಟ್ರೆಂಟನದಿ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಔಸ್‌ನದಿಗಳಿವೆ. ಈ ಪೀಠಭೂಮಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮತ್ತು ಫಲವತ್ತಾದ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದುದ್ದಕ್ಕೂ ಮಿಡ್ಲ್ಯಾಂಡ್ ತಗ್ಗಾಗಿ ಸಮತಟ್ಟವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಬಳಿ ತೀರವು ಅತ್ಯಂತ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದ್ದು ಅದನ್ನು ವಾಶ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಗಳಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಸ್ಕಾರ್ಪಲ್ಯಾಂಡ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಪ್ರದೇಶವಾಗಿವೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾಲುವೆಯ ಕಡೆಗೆ ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಡೋವರ್ ಕ್ಲಿಫ್ (ಪ್ರಪಾತ) ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನ ಮುಖ್ಯ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗ ಏರಿಳಿತ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನ ತೇವಭರಿತ ಪ್ರದೇಶ.

ನದಿಗಳು ಮತ್ತು ಸರೋವರಗಳು: ನದಿಗಳು ದೇಶದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಟೀಸ್, ಥೇಮ್ಸ್ ಮತ್ತು ಟೈನೆ ನದಿಗಳು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಉತ್ತರದ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ (ನಾರ್ತ್‌ಸಿ) ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಮರ್‌ಸೆ, ಡೀ, ಸವರೆನ್ ಮತ್ತು ಎವನ್ ನದಿಗಳು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಐರಿಷ್ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಹಲವಾರು ಸಣ್ಣ ನದಿಗಳು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನ ಅತಿ ಉದ್ದವಾದ ನದಿ ಥೇಮ್ಸ್ (338 ಕಿಮೀ) ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡ ನದಿ ಸವರೆನ್ (336 ಕಿಮೀ). ಇದು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ವೇಲ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಮೂರನೆಯ ಉದ್ದವಾದ ನದಿ ಟ್ರೆಂಡ್ (274 ಕಿಮೀ). ಮೇಲ್ಕಂಡ ನದಿಗಳು ಒಳನಾಡ ಜಲಸಾರಿಗೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದು ಅನೇಕ ಬಂದರುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಲಂಡನ್ ನಗರ ಥೇಮ್ಸ್ ನದಿ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಇಲ್ಲಿನ ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ತುಂಬ ದೂರದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದ ಹತ್ತಿರ ಗಲ್ಫ್ ಸ್ಟ್ರೀಂ ಉಷ್ಣಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾಗಿದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ನೈರುತ್ಯದಿಂದಲೂ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದಲೂ ಬೀಸುವ ಮಾರುತಗಳು ಬೇಸಗೆಯ ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಚಳಿಗಾಲದ ಚಳಿಯನ್ನು ತಗ್ಗಿಸುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಮಾರುತಗಳು ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಸಮಧಾತುವಾಗಿ ಇಡುತ್ತವೆ. ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮದ ತೀರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಉಷ್ಣಾಂಶ 11^0 ಸೆ. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ 9^0ಸೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನ ಬೇಸಗೆಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ 16^0ಸೆ. (ಜುಲೈ) ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ 4.4^0ಸೆ. (ಜನವರಿ) ಇರುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 76 ಸೆಂಮೀ. ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಗಿಂತ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಹಿಂದೆ ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯ ಹೊಂದಿತ್ತು. ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಓಕ್ ಮತ್ತು ಬಿಚ್ ಮರಗಳಿದ್ದವು. ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪೈನ್ ಮತ್ತು ಬರ್ಚ್ ಸೂಚಿಪರ್ಣ ಮರಗಳ ಅರಣ್ಯವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಜನವಸತಿ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದ ಅರಣ್ಯಗಳು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಇಂದು ಕೇವಲ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಶೇ. 7 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಮಿಡ್ಲ್ಯಾಂಡ್, ಈಶಾನ್ಯಭಾಗ ಮತ್ತು ಲಂಡನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಬೆಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಚೆರ್ರಿ, ಸೇಬು ಮತ್ತು ಪ್ಲಮ್ ಜಾತಿ ಹಣ್ಣಿನ ಮರಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಂದರೆ ಜಿಂಕೆ, ನರಿ, ಮೊಲ, ಕುದುರೆ, ನೀರುನಾಯಿ ಮತ್ತು ಕರಡಿ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಹೆಚ್ಚು ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬಂದರುಗಳಿಂದಾಗಿ ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳೆಂದರೆ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲಗಳು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಪೆನ್ನೈನ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಪೂರ್ವ ಮಿಡ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ದಕ್ಷಿಣ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಕಾಲುವೆಯ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಲಂಡನ್ ಹಾಗೂ ಅದರ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪನ್ನಗಳೆಂದರೆ ಪಾನೀಯಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಜವಳಿ, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್ ಉಪಕರಣಗಳು, ಉಕ್ಕಿನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳು ಚರ್ಮೋತ್ಪನ್ನಗಳು ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆ ಪದಾರ್ಥಗಳು.

ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಭೂಮಿಯ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಹೆಚ್ಚು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿನ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಗೋದಿ, ಸಕ್ಕರೆ ಗೆಡ್ಡೆ, ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆ ಪಶುಪಾಲನೆ, ಕೋಳಿಸಾಕಣೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾಡ್, ಹೆಡಾಕ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಕರಲ್ ಮೊದಲಾದ ಜಾತಿಯ ಮೀನುಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಉತ್ತಮ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೊಂದಿದ್ದು, ವ್ಯಾಪಕವಾದ ರೈಲು, ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ಒಳನಾಡು ಜಲಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸ್ಥಾನ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿದೆ. ಇದರ ವ್ಯಾಪಾರ ಯುರೋಪಿನ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು, ಅಮೆರಿಕಾ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಕೆನಡದೊಂದಿಗೆ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇದು ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ಸರಕುಗಳೆಂದರೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ಮತ್ತು ಸಾರಿಗೆ ಸಲಕರಣೆಗಳು. ಇದು ಮೋಟಾರು ಕಾರು, ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳು, ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳು, ಲೋಹ ಮತ್ತು ಖನಿಜ ಅದಿರುಗಳು ಮತ್ತು ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.)

ಇಂಡಿ: ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2186 ಚ.ಕಿಮೀ. ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳ ಮಳೆನೆರಳಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಪ್ರಮಾಣ ಸು. 160 ಸೆಂಮೀ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೆಕೆ ಹೆಚ್ಚು. ಉಷ್ಣತೆ ಕೆಲವು ಸಲ 46^0 ಸೆ. ಮುಟ್ಟುವುದೂ ಉಂಟು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಭೀಮಾನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಮುಖ ವೃತ್ತಿ ವ್ಯವಸಾಯ. ಗೋದಿ, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಶೇಂಗ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,56,768. ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಇಂಡಿ. ಶೇ. 21 ಜನ ಅಕ್ಷರಸ್ಥರು. (ಎಂ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಇಂಡಿಯದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು: ಬ್ರಿಟಿಷ್ ದೊರೆ ಐದನೆಯ ಜಾರ್ಜ್ ಮತ್ತು ರಾಣಿ ಮೇರಿ ಇವರು ಭಾರತಕ್ಕೆ 1921 ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಮುಂಬಯಿ ನಗರದ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಭವ್ಯವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಕಟ್ಟಡ (ಗೇಟ್ ವೇ ಆಫ್

ಇಂಡಿಯ). ಈ ಕಟ್ಟಡ ಇರುವ ಸ್ಥಳ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ನಾವಿಕರಿಗೆ ಬಂದರಾಗಿಯೂ ಗುರುತಿನ ಸ್ಥಳವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಮುಗಲ್ ರೀತಿಯ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಜರಾಣಿಯರನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಅದನ್ನು ತೆಗೆದು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾದ ಮಂಟಪವನ್ನೂ ಸಭಾಂಗಣವನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಶಿಲ್ಪಿ ಜಿ. ವಿಟೆಟ್ ಎಂಬುವನು ಈಗಿರುವ ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಇದು ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಗುಜರಾತೀ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಹಿಂದೂ ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಂ ಮಾರ್ಗಗಳ ಸಮ್ಮಿಳನಕ್ಕೊಂದು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಮುಂಬಯಿಯ ಹತ್ತಿರ ಸಿಗುವ ಹಳದಿ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳನ್ನು (ಎಲ್ಲೊ ಬೆಸಾಲ್ಟ್) ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಕಮಾನುಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಕಲ್ಲುಗಳು ಗ್ವಾಲಿಯರ್‌ನಿಂದ ತಂದವು. ಈ ಸ್ಮಾರಕದ ಆರಂಭೋತ್ಸವವನ್ನು 1924 ಡಿಸೆಂಬರ್ 24ರಂದು ಆಗಿನ ವೈಸ್‌ರಾಯ್ ಅರ್ಲ್ ರೀಡಿಂಗ್ ನೆರವೇರಿಸಿದ. ಇದು ಮುಂಬಯಿನ ಜನರಿಗೂ ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರಿಯವಾದ ವಿಹಾರಸ್ಥಳ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಇಂಡಿಯನ್ ರಬ್ಬರ್ ಮರ: ಮೊರೇಸಿ ಕುಟುಂಬದ ಫೈಕಸ್ ಇಲಾಸ್ಟಿಕ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಮರ. 45 ಮೀ ಎತ್ತರ ಬೆಳೆದ ದಾಖಲೆಗಳಿವೆ. ಸಸ್ಯಕ್ಷೀರದಿಂದ (ಲ್ಯಾಟೆಕ್ಸ್) ರಬ್ಬರ್ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಮರಕ್ಕೆ ಬಿಳಲುಗಳು, ಬೇರುಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿವೆ. ಎಲೆಗಳ ಉದ್ದ 15 ಸೆಂಮೀ. ಒರಟು, ತೊಗಟೆಯ ಬಣ್ಣ ಬೂದು ಅಥವಾ ಕೆಂಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದು. ಈ ಮರದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹಿಮಾಲಯದ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ, ನೇಪಾಳದಿಂದ ಮಯನ್ಮಾರ್‌ವರೆಗಿನ ತೇವಪೂರಿತ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿದೆ.

ಮರದ ಮೂಲಸ್ಥಾನ ಭಾರತ. ಅಸ್ಸಾಮಿನಲ್ಲಿ 1874ರಲ್ಲಿಯೇ ಇದರ ತೋಟಗಳಿದ್ದವು. ಮುಂದೆ ಕರ್ನಾಟಕ, ತಮಿಳುನಾಡುಗಳಲ್ಲೂ ಇದರ ಕೃಷಿ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಲಾಭದಾಯಕವಾದ ಪ್ಯಾರಾ ರಬ್ಬರ್ ಮರ (ಹೆವಿಯ ಬ್ರೆಜಿಲಿಯನ್ಸಿಸ್) ಇಂಡಿಯ ರಬ್ಬರ್ ಮರದ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಆಕ್ರಮಿಸಿತು. ಆದರೂ ಅಸ್ಸಾಂ ಮತ್ತು ಮಯನ್ಮಾರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ಇದರಿಂದ ರಬ್ಬರ್ ಪಡೆಯುವುದುಂಟು.

ಬೀಜಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಕೊಂಬೆಗಳಿಂದ ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಸಸಿಗಳಿಂದ ಬೆಳೆಸಿದ ಮರಗಳು ಉತ್ತಮ ಎಂದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಅಸ್ಸಾಮಿನಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬೀಜ ನೆಡುತ್ತಾರೆ. ಒಂದೆರಡು ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಳಕೆಯೊಡೆಯುತ್ತವೆ. ಸಸಿಗಳು 35 ಸೆಂಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆದಾಗ ನರ್ಸರಿಗಳಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸು. 3 ವರ್ಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ, ಗಿಡಗಳು 3 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆದಾಗ, 9 ಮೀ ಅಂತರಕ್ಕೊಂದರಂತೆ ತೋಟದಲ್ಲಿ ನೆಡುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಂಡ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕೊಂಬೆಗಳಿಂದ ಸಸ್ಯಕ್ಷೀರವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಕಾಂಡದ ಮೇಲೆ ಕೊಂಬೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಕತ್ತಿಯಿಂದ ಕೊಯ್ದು ಗಾಯಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಸೋರುವ ಕ್ಷೀರವನ್ನು ಎಲೆ ಅಥವಾ ಚಾಪೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೊಂಚಭಾಗ ಕೊಯ್ದಿರುವ ಜಾಗದಲ್ಲೇ ಗಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವುದನ್ನೂ ಚಾಪೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗಿರುವುದನ್ನೂ ತೆಗೆದು ಶುಚಿಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಉಂಡೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ.

ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿದಾಗ ಕ್ಷೀರ ರಬ್ಬರ್ ಆಗುತ್ತದೆ. ಟ್ಯಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಆಲಂ ಸೇರಿಸಿ ಇದನ್ನು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿಸಬಹುದು. ರಬ್ಬರಿನ ಉತ್ಪನ್ನ ಪ್ರಮಾಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಂಡಿಯ ರಬ್ಬರ್ ಲಾಭದಾಯಕವಲ್ಲ. ಇದರ ಉತ್ಪನ್ನ ಒಂದು ಹೆ.ಗೆ ಸರಾಸರಿ 2.5 ಕೆ.ಜಿ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದರ ಸಸ್ಯಕ್ಷೀರದಲ್ಲಿ ರಾಳಪದಾರ್ಥ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು ಇದರಿಂದ ಬಂದ ರಬ್ಬರ್ ಕೆಲಕಾಲಾನಂತರ ಬಹಳ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಬಿರುಸಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. (ಎ.ಕೆ.ಎಸ್.;ಕೆ.ಬಿ.ಎಸ್.)

ಇಂಡಿಯನ್ ರೋಡ್ಸ್ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್: ಭಾರತೀಯ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುವುದು ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪರಿಹಾರ ಸೂಚಿಸುವುದು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಸ್ಥಾಪನೆ 1934. ಕೇಂದ್ರ ಕಾರ್ಯಾಲಯ ನವದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಒಂದು ಮಹಾ ಅಧಿವೇಶನ ನಡೆಸುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಾದ್ಯಂತ 150ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಭಾಗವಹಿಸುವರು. ಇದರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಧಿವೇಶನಗಳಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾದ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಮಿತಿ, ಉಪಸಮಿತಿ ನಿರ್ವಹಿಸುವುವು. ಇವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಎಂಜನಿಯರುಗಳ ಶಿಕ್ಷಣ, ವ್ಯಾಪಾರ, ಕಲೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಸ್ತೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಜರ್ನಲ್ ಎಂಬ ತ್ರೈಮಾಸಿಕವನ್ನು ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಪೋರ್ಟ್ ಕಮ್ಯುನಿಕೇಷನ್ ಮಂತ್ಲಿ ರಿವ್ಯೂ ಎಂಬ ಮಾಸಿಕವನ್ನು ಇದು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದೆ. ರಸ್ತೆಗಳ ನಿಯಮ ಕುರಿತು ಲಘುಹೊತ್ತಿಗೆಗಳನ್ನು (ಬುಲೆಟಿನ್) ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಒಂದು ಸುಸಜ್ಜಿತ ಗ್ರಂಥಭಂಡಾರ ಇದೆ. ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಕುರಿತು ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಂದ, ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ತಂತ್ರಜ್ಞರಿಂದ ಬಂದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಇಂಡಿಯನ್ನರು (ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರು): ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳು. ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿನಿಂದಲೂ ಇವರು ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಮೆರಿಕವನ್ನು ಮೊದಲ

ಬಾರಿ ಕಂಡ ಕೊಲಂಬಸ್ ತಾನು ಇಂಡಿಯದ ಪೂರ್ವತೀರವನ್ನು ತಲಪಿದ್ದೇನೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಜನರನ್ನು ಇಂಡಿಯನ್ನರೆಂದು ಕರೆದ. ಇವರು ಅಮೆರಿಕದವರಾದ್ದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಇವರ ಪೂರ್ವಿಕರು ಏಷ್ಯದ ಈಶಾನ್ಯಭಾಗದಿಂದ ಬೇರಿಂಗ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಮೂಲಕ ವಲಸೆ ಬಂದವರು ಎಂಬುದು ಈಗ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಖಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇವರು ಅಲೆ ಅಲೆಯಾಗಿ ಬಂದು ಬೇರೆ ಬೇರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರಿಂದ ಇವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭಾಷಾವರ್ಗಗಳಿವೆ. ನೆಲೆಸಿದ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಸ್ಥಿತಿ, ವಾಯುಗುಣ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇವರ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲೂ ವೈವಿಧ್ಯವುಂಟಾಯಿತು. ಇವರು ಮಂಗೋಲಾಯಿಡ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಇವರೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಕಡೆಯಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದವರಾದ್ದರಿಂದ ಇವರ ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿವೆ. ಇವರ ತಲೆಗೂದಲು ಕಪ್ಪು, ಒರಟು; ಕಣ್ಣುಗಳು ಕಪ್ಪು ; ಮೈ ಮೇಲೆ ಕೂದಲು ವಿರಳ; ಚರ್ಮದ್ದು ಕಂದುಬಣ್ಣ. ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೇ ಇವರು ತಮ್ಮೊಡನೆ ತಂದರು. ತಿರುಗಣೆಯನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ ಇವರು ಬೆಂಕಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು; ನಾಯಿ ಸಾಕುತ್ತಿದ್ದರು ; ಕುಕ್ಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು; ಕಲ್ಲಿನ ಸಲಕರಣೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರ ಒಂದು ನೃತ್ಯ

ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಭೂವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದರು. ಹತ್ತಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಹುರುಳಿ, ಪರಂಗಿಹಣ್ಣು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಾಣ, ಈಟಿ, ಭರ್ಜಿಗಳಿಂದ ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ಲೆಡ್ಜ್ ಅಥವಾ ಜಾರು ಬಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ, ಹರಿಗೋಲುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕುಶಲ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದರು; ಕೊಳಲು, ಮದ್ದಲೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಗಾಯನಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು; ಚರ್ಮ, ಮಡಕೆ, ಮೂಳೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅಂದವಾದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನೇಕ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲೂ ದೇವತಾಶಕ್ತಿಯೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಪಡುತ್ತದೆಯೆಂದು ನಂಬಿ ಈ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಾನವನ ಆತ್ಮ ಈ ಶಕ್ತಿಯ ಒಂದು ಅಂಶವಾದ್ದರಿಂದ ಅದೂ ಅಮರವೆಂದು ಇವರ ನಂಬಿಕೆ. ಒಂದೊಂದು ಬಣಕ್ಕೂ ಒಂದೊಂದು ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ದೇವತೆಯುಂಟು. ಈ ಗುಂಪಿನ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಈ ದೇವತೆಯ ಕೆಲಸ. ಈ ಸ್ಥಾನಿಕ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಪಕಾರಿಗಳು, ಧರ್ಮಶೀಲರು. ಇದು ಈ ಜನರ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಂಬಿಕೆ. ಸಮಾಜ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇವರಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇರಕ್ವಾಯ್ಸ್, ನಚೀಸ್, ಪ್ಯುಬ್ಲೊ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಹೆಚ್ಚು ನಾಗರಿಕರಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಸಮಾಜ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕೊಲಂಬಸ್ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 12 ಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 4 ಲಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕುಗ್ಗಿತ್ತು. ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದ ಐರೋಪ್ಯ ವಲಸೆಗಾರರೊಂದಿಗೆ ನಡೆದ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಪದೇ ಪದೇ ಅನುಭವಿಸಿದ ಸೋಲುಗಳೂ ಬಿಳಿಯರಿಂದ ಇವರು ಕಲಿತ ಕುಡಿತವೇ ಮುಂತಾದ ದುಶ್ಚಟಗಳೂ ಹಳೆಯ ಜಗತ್ತಿನಿಂದ ಬಂದ ಬಿಳಿಯರು ತಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ತಂದು ಹರಡಿದ ರೋಗಗಳೂ ಬಂದೂಕಿನ ಆಗಮನವೂ ಇವರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಕುಗ್ಗಲು ಕಾರಣ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಕಾಲದಿಂದ ಇವರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭೂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವಂತೆ ಕಡ್ಡಾಯ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಂತು ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವ ಅಭ್ಯಾಸ ಇವರಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಮೊದಮೊದಲು ಇವರಿಗೆ ಹಿಂಸೆಯಾಯಿತು. ಕ್ರಿಯಾಹೀನತೆಯೂ ಅಭಿಮಾನ ಶೂನ್ಯತೆಯೂ ಇವರ ಕ್ಷೀಣದೆಸೆಗೆ ಕಾರಣಗಳಾದುವು.

ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಳೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಬೇಡಿಕೆ ಅಧಿಕವಾದಾಗ ಇವರು ಮತ್ತೆ ಉಪಯುಕ್ತ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತೊಡಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಹಿಂದಿನ ತಲೆಮಾರುಗಳ ಗಾಯದ ಗುರುತುಗಳನ್ನು ಮರೆತು ಇವರು ಹೊಸ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡರು. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಇಳಿತಕ್ಕೆ ತಡೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಒಂದು ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸರ್ಕಾರ ಈ ಇಂಡಿಯನ್ನರ ಕ್ಷೇಮಾಭ್ಯುದಯಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿ ಅವರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. ಮಸಚೂಸೆಟ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಟಾಕ್ ಬ್ರಿಜ್ ನಗರದ ಇಂಡಿಯನ್ ಪ್ರೌಢ ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಯಂಥ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಇವರಿಗೆ ದೊರಕುತ್ತದೆ. 1924ರಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಪೌರತ್ವ ಮಾನ್ಯತೆ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಒಂದೂಕಾಲು ಲಕ್ಷ. ಅಲ್ಲಿ ಇವರು ಅಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯಾತರೆಂದು ಪರಿಗಣಿತರಾಗಿದ್ದು ಸರ್ಕಾರದ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲೂ ಇವರಿಗೆ ಪೌರತ್ವ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಇಂಡಿಯನ್ನರು (ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕ): ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ಮೂಲವಾಸಿಗಳು. ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ವಲಸೆ ಬರುವ ಮೊದಲು ಇಲ್ಲಿ ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆ 20 ಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಮತ್ತು ನೆರೆಹೊರೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಇವರು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಮೆಕ್ಸಿಕೊ, ಗ್ವಾಟೆಮಾಲ, ಈಕ್ವೆಡಾರ್, ಬೊಲಿವಿಯ ಮತ್ತು ಪೆರು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಭಾಗದಷ್ಟು ಜನ ಇಂಡಿಯನ್ನರು. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ನಶಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಜನಾಂಗ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಆಧುನಿಕ ನಾಗರಿಕತೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ ಸು. 35,000 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದವರೆಗೂ ಬೇರಿಂಗ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಅಲೆ ಅಲೆಯಾಗಿ ವಲಸೆ ಬಂದ ಈ ಜನರು ಇಡೀ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿ ಬೇಟೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗಳಿಂದ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಮತ್ತು ನಗರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡರು. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವೈವಿಧ್ಯಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಹಲವು ವಿಧದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಈ ಜನರಲ್ಲಿ ಸು. 1,700 ಭಾಷೆಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗುಂಪಿನವರೂ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಭಾಷೆ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕ ಅಥವಾ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಮತ್ತು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ಮೊದಲು, ಅನೇಕ ಗುಂಪುಗಳ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ನವಹೋ, ಪ್ಯುಬ್ಲೊ, ಹುಯಿಚೊಲ್ ಮುಂತಾದ ಪಂಗಡಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಪ್ರ.ಶ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅನಂತರ ಮೆಕ್ಸಿಕೊದಲ್ಲಿ ಆಜ್ಟೆಕರೂ ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಮಾಯ ಪಂಗಡದವರೂ ಉನ್ನತಮಟ್ಟದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡರು. ಹೈರೊಗ್ಲಿಫಿಕ್ ಬರೆವಣಿಗೆಯನ್ನೂ ಉನ್ನತಮಟ್ಟದ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಮತೀಯ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನೂ ಕಲೆ ವಿಜ್ಞಾನಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು.

ಆಜ್ಟೆಕ್ ಜನ ಉತ್ತರದಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದ ಯುದ್ಧಪ್ರಿಯರು. ಅಲೆಮಾರಿ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಇವರಲ್ಲಿ ನರಬಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇವರು ಉತ್ತಮ ಲೋಹದ ವಸ್ತು ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಪರರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜೋಳ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಎತ್ತರದ ಕಂಬಗಳಿಂದಲೂ ರೆಕ್ಕೆಯುಳ್ಳ ಸರ್ಪಗಳಿಂದಲೂ ಅಲಂಕೃತವಾದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮತಸಂಬಂಧವಾದ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿತ್ತು. ಪ್ರಪಂಚದ ಪುರಾತನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆಜ್ಟೆಕ್ ಮತ್ತು ಮಾಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಸಹ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ.

ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ಮಾಯ ಜನರ ನಗರಗಳು 1511ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಜನರಿಂದ ನಾಶಗೊಂಡವು. ಇವರು ಕಾಡು ಕಡಿದು ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಸಾರ ಮುಗಿದಾಗ ಆ ಸ್ಥಳ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಡೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಇದೇ ರೀತಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಡಿಗಡಿಗೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಬದಲಾಗುತ್ತಿದ್ದುದರ ಫಲವಾಗಿ ಗ್ರಾಮಗಳು ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಇವರ ನಾಗರಿಕ ಜೀವನ ಬೆಳೆಯಲು ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮತನಾಯಕರ ನಿವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಇವರು ದೇವಾಲಯಕೇಂದ್ರಸ್ಥಳಗಳಾದ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದರು.

ಶಾಂತಿಪ್ರಿಯರಾದ ಈ ಜನರಲ್ಲಿ ಮತೀಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿತ್ತು. ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪವೂ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯೂ ಪಂಚಾಂಗ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಉನ್ನತಮಟ್ಟಕ್ಕೇರಿದ್ದುವು. ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಇವರು ಕೃತಕ ದಿಬ್ಬದ ಮೇಲೋ ಪಿರಮಿಡ್ಡುಗಳ ಮೇಲೋ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಲೋಹದ ಬಳಕೆ ವಿರಳವಾಗಿತ್ತು. ಮರದಲ್ಲೂ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಶಿಲೆಯಲ್ಲೂ ಜೇಡಿಯ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲೂ ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೇಟೆಯೂ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದ ಈ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಅನುವಂಶಿಕ ನಾಯಕರಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಮತೀಯ ಕಲಾಪಗಳು ವೈದ್ಯ, ಮಂತ್ರ, ತಂತ್ರ–ಎಲ್ಲವೂ ನಾಯಕರ ನಿರ್ದೇಶನದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ನರಬಲಿಗಾಗಿ ಜನರನ್ನೊದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ತಮ್ಮ ವಿಜಯ ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿ ಮಾನವರ ತಲೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಈ ಜನ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ನೆರೆಹೊರೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದರು. ವ್ಯವಸಾಯ ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆ, ನೇಯ್ದ ಬುಟ್ಟಿ, ತೂಗುಮಂಚ, ಹುಲ್ಲುಚಾವಣಿಯ ಮನೆ–ಇವು ಇದರ ಜೀವನ ಸಾಧನ. ಇವರು ನಿತ್ಯಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ; ವ್ಯಾಪಾರ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲೂ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ಅನುವಂಶಿಕ ನಾಯಕರು ಸಮಾಜದ ಮೇಲೆ ಬಿಗಿಯಾದ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಹೊರಿಸಿದ್ದರು. ಯೋಧರಿಗೂ ಪುರೋಹಿತವರ್ಗಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿತ್ತು. ಇವರ ಗುಂಪುಗಳು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಆಗಾಗ ಒಂದಾದರೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯನ್ನುಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಿದ್ದುವು; ಮಧ್ಯ ಆಂಡೀಸ್ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಾಂದ್ರ ವ್ಯವಸಾಯ ಪಶುಪಾಲನೆಗಳಿಂದ ಜನನಿಬಿಡವಾಗಿದ್ದು, ದಕ್ಷ ಮತ್ತು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದ್ದುದರಿಂದ ಬಹಳ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದು, ನಾಗರಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹೊಂದಿದ್ದುವು. ದೇವಾಲಯವೇ ಸಮಾಜಜೀವನದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಗಳು ಬೆಳೆದುವು. ಉತ್ತಮ ವರ್ಗದವರು ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಮತೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲೂ ಕೆಳವರ್ಗದವರು ವ್ಯವಸಾಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲೂ ತೊಡಗಿದ್ದರು.

ಚಾಕೋ, ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಚಿಲಿ, ಪೆಟಗೋನಿಯ ಮುಂತಾದ ಹೊರವಲಯದ ಕಾಡುಪ್ರದೇಶಗಳ ಜನ ಸರಳಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ ಹಿಂದುಳಿದಿತ್ತು. ಬೇಟೆ, ಆಹಾರ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಅಥವಾ ಕೀಳ್ಮಟ್ಟದ ವ್ಯವಸಾಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತಿದ್ದ ಇವರು ಅಲೆಮಾರಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಆಡಳಿತ ಪದ್ಧತಿ ಇವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ದೇಹದ ಶೃಂಗಾರವೂ ನೃತ್ಯ ಸಂಗೀತಗಳೂ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಆಟಗಳೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಮಂತ್ರ ಮಾಟಗಳು ಇವರ ಮತೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು. ಇವರು ಯುದ್ಧ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದಿದ್ದರು, ಇವರು ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ಕೇವಲ ಆತ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಮಾತ್ರ.

ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಮೆರಿಕದ ಎಲ್ಲಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಜನರ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸಾಮ್ಯಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದರೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಕಲೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಬೆಳೆದು ಬಂದುವು. ಈಕ್ವೆಡಾರಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರತಿರೂಪದ ಶವದ ಜಾಡಿಗಳೂ ಬಹಳ ಹಳೆಯವಾದ ಕಲ್ಲಿನ ಕುರ್ಚಿಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೊಲಂಬಿಯದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರಿಕೆ, ದೊಡ್ಡ ಶವದ ಜಾಡಿಗಳು, ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರದ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಕಲ್ಲಿನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೋದ ಹೋದಂತೆ ದುರ್ಗಮವಾದ ಬೆಟ್ಟಕಾಡುಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಮುಂದುವರಿದ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಕುರುಹುಗಳು ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ಮಡಿಕೆಗಳೂ ಆಭರಣಗಳೂ ಲೋಹದ ವಸ್ತುಗಳೂ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ, ಶವಸಂಸ್ಕಾರ ಪದ್ಧತಿಯೇ ಮುಂತಾದ, ಜನಜೀವನ ರೀತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಬೀರುವಂಥ, ಅನೇಕ ಮಾಹಿತಿಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಮೆರಿಕದ ಇಂದಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಅಪಾರವಾದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿವೆ. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಇಂಡಿಯಾನ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಿಂದ ಇಂಡಿಯನ್ನರ ಹೆಸರನ್ನು ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಹೊಂದಿದೆ. ಇದನ್ನು ಹೂಸಿಯೆರ್ ಸ್ಟೇಟ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 94328 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6.23 ದಶಲಕ್ಷಗಳು. ರಾಜಧಾನಿ ಇಂಡಿಯಾನ ಪೊಲಿಸ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7,81,870 (2000). 1800ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 92 ಕೌಂಟಿಗಳಿವೆ. ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಿಷಿಗನ್ ಸರೋವರವಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಓಹಾಯೊ ನದಿಯೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗಶಃ ವಬಾಷ್ ನದಿಯೂ ಇದರ ಎಲ್ಲೆಗಳು. ಉಳಿದ ಭಾಗದ ಎಲ್ಲೆಕಟ್ಟು ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ. ಒಳನಾಡಿನ ರಾಜ್ಯವಾದರೂ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಮಹಾ ಸರೋವರಗಳೂ ಓಹಾಯೊ ಮಿಸಿಸಿಪ್ಪಿ ನದಿಗಳೂ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಜಲಮಾರ್ಗ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿವೆ. ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳೆಂದರೆ ಉತ್ತರದ ಮಹಾಸರೋವರದ ಅಂಚಿನ ತಗ್ಗಾದ ಮೈದಾನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಹಿಮನದಿ ಸಂಚಯನದ 'ಟಿಲ್' ಮೈದಾನ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ವಬಾಷ್ ಹಾಗೂ ಅದರ ಉಪನದಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯನದಿಗಳು. ಖಂಡಾಂತರ ಆರ್ದ್ರ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಈ ರಾಜ್ಯ ಹೊಂದಿದೆ.

ಇಂಡಿಯಾನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಓಕ್ ಮತ್ತು ದಾರು ಜಾತಿಯ ಮರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಾಡುಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದುವು. ಮಧ್ಯ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿತ್ತು.

ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಆದಾಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯದ ಪಾತ್ರವೇ ಹೆಚ್ಚು. ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಓಟ್ಸ್, ಗೋದಿ, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಸೋಯಬೀನ್ಸ್, ಹಣ್ಣು, ತರಕಾರಿ ಮುಂತಾದುವು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಹಂದಿಗಳನ್ನೂ ದನಕರುಗಳನ್ನೂ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ. ರಾಜ್ಯದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳಿರುವ ಗ್ಯಾರಿ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ಮಿಷಿಗನ್ ಸರೋವರದ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟಣವಿದೆ. ವಾಹನಗಳ ಬಿಡಿ ಭಾಗಗಳು, ವಿಮಾನದ ಎಂಜಿನ್ನುಗಳು, ರೈಲ್ವೆಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ವಸ್ತುಗಳು, ವಿದ್ಯುತ್ ಯಂತ್ರಗಳು, ವ್ಯವಸಾಯದ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಸೋಪು, ಸಿಮೆಂಟು, ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಆಹಾರವಸ್ತುಗಳು ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ನಾನಾ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಇಂಡಿಯಾನಪೊಲಿಸ್, ಗ್ಯಾರಿ, ಫೋರ್ಟ್‌ವೇನ್, ಸೌತ್ ಬೆಂಡ್, ಇವಾನ್ಸ್ ವಿಲ್ ಮತ್ತು ಹ್ಯಾಮಂಡ್ ದೊಡ್ಡ ನಗರ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ: ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ 1300 ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಉ.ಅ. 6^0– ದ.ಅ. 11^0 ಹಾಗೂ ಪೂ.ರೇ. 95^0 – 141^0 ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ಗಣರಾಜ್ಯವೆಂದು ಇದರ ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು. ಈ ಗಣರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡು ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ದ್ವೀಪ ಸ್ತೋಮವನ್ನು ಇಂಡೋನೇಷ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯುವುದೂ ಉಂಟು. ಸುಮಾತ್ರ, ಜಾವ, ಮಧುರ, ಕಾಲಿಮಾಂಟನ್ (ಇದರ ಮೊದಲಿನ ಹೆಸರು ಬೋರ್ನಿಯೋ), ಸುಲವೇಶಿ ನೂಸಾತೆಂಗರ, ಮಲುಕು (ಮಲಕ್ಕ), ನ್ಯೂಗಿನಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ ಹಾಗೂ ಮೂರು ಸಾವಿರ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ದ್ವೀಪಗಳು ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ಗಣರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1919,400 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 241,973,900 (2005). ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 66 ಭಾಗ ಜಾವ ದ್ವೀಪವೊಂದರಲ್ಲೇ ಕೇಂದ್ರಿಕೃತವಾಗಿದೆ. ರಾಜಧಾನಿ ಜಕಾರ್ತ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 11,500,000.

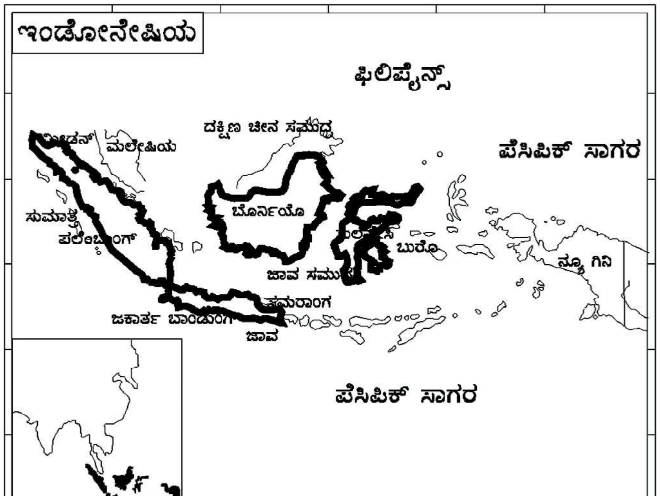

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ದ್ವೀಪಗಳು ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಆ ದೇಶಗಳ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರ ತೀರ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿರದ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗೆ ಎತ್ತರ ಕ್ರಮೇಣ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗಿದೆ. ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದ ಅಗ್ನಿ ಪರ್ವತಗಳು, ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಾಲಿ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಗುನುಂಗ್ ಅಗುಂಗ್ (5900 ಮೀ)

ಗುನಂಗ್ ಬಟುಕ್ (1734 ಮೀ), ಗುನಂಗ್ ಕೌ (2392 ಮೀ), ಗುನಂಗ್ ಬಕುಂಗನ್ (1515 ಮೀ) ಮುಂತಾದ ಹೆಸರಾಂತ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಜಾವ ಮತ್ತು ಲೊಂಬೋಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಮೇರು ಶಿಖರದಂಥ (3723 ಮೀ) ಅನೇಕ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಜಾವ, ಬಾಲಿ ಮತ್ತು ಲೊಂಬೋಕ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಜೌಗು ಅರಣ್ಯಗಳೂ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಪರ್ವತದ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕಾಲಿಮಾಂಟನಿನಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಜೌಗು ಅರಣ್ಯಗಳು ಅಧಿಕ. ಸುಮಾತ್ರದ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಪೂರ್ವ, ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಸುಮಾತ್ರವೆಂದು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಇವು ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಸುಮಾತ್ರದ ಈ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ರೈಲು ಸಂಚಾರ ಸೌಕರ್ಯವಿದ್ದರೂ ಪರ್ವತಗಳು ಮತ್ತು ಕಮರಿಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಭಾಗಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಪರ್ಕವ್ಯವಸ್ಥೆ ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಸುಮಾತ್ರದ ಸಮುದ್ರತೀರ ಪ್ರದೇಶದ ಸುತ್ತ ಉಸುಬು ನೆಲ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಹದಿಂದಾದ ಭೂಮಿಯಿದೆ. ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ಟಲು ದಿಬ್ಬಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಸುಲವೇಶಿಯಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳು ಹೆಚ್ಚು.

ವಾಯುಗುಣ : ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದ್ದು ಅಧಿಕ ಮಳೆ, ಆರ್ದ್ರತೆ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣತೆ ಇರುವ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ. ನವೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಿನವರೆಗೆ ಮಳೆಗಾಲ, ಮುಂದೆ ಮಳೆ ಕ್ರಮೇಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ವರೆಗೆ ಒಣಹವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಳೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಪ್ರಮಾಣ ಸರಾಸರಿ 243 ಸೆಂಮೀ. ಕೆಲವು ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 600 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಬೆಳೆ, ಖನಿಜ, ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಇಂಡೊನೇಷ್ಯದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದ್ವೀಪವೂ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ ; ದೇಶದ ಸಂಪತ್‌ಸಮೃದ್ಧಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಸುಮಾತ್ರ ಚಿನ್ನಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ರೆಡ್‌ಜಂಗಲ್‌ಬಾಂಗ್‌ನ ಸುತ್ತಲೂ ಸೀಸದ ಅದಿರುಗಳಿವೆ. ಪಂಕಂಬಾರು ಮತ್ತು ಪಲೆಂಬಾಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಬಂಕಾ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವಾದ ಅರಣ್ಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ರಬ್ಬರು, ಕೋಕೊ, ಕಾಫಿ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಪಲೆಂಬಾಂಗ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನಾನಸ್ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜಾವ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಜಕಾರ್ತ ನೂಲಿನ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೂ ಮೋಟಾರು ಸೈಕಲ್ಲುಗಳಿಗೂ ಹೆಸರುವಾಸಿ. ಬೊಗೋರ್ ಟೈರು ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನಲ್ಲದೆ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಸ್ಯೋದ್ಯಾನವೊಂದನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಜಿಲಟ್ಟಜಾಪ್ ಎಂಬುದು ಮೀನಿನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೂ ಕೈಕಸಬುಗಳಿಗೂ ಕೈಮಗ್ಗ ಹಾಗೂ ಹತ್ತಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉಡುಗೆ ಬಾಟುಕ್, ಎಂಬುದರ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಇದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದೆ. ಈ ಉಡುಪು ಭಾರತದ ಸೀರೆಯನ್ನೇ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿಗಳನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಗಾಜಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ಇದೆ. ಮಧುರದಲ್ಲಿರುವ ಪಾಮೆಕಾಸನ್ ಧಾನ್ಯ ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದೆ. ಮಧ್ಯಜಾವದಲ್ಲಿ ಬಾಳೆಯ ಬೆಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ಜಕಾರ್ತ (ಜೋಗ್ಯಕಾರ್ತ)ದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕರಕುಶಲ ಕೆಲಸ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧ.

ನುಸಾತೆಂಗರ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬಾಲಿದ್ವೀಪದ ಸಿಂಗರಡ್ಜ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದು ಇಂಡೋನೇಷ್ಯಕ್ಕೆ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಬಾಲಿಯ ದೊಡ್ಡನಗರವಾದ ಡೆಪಸರ್‌ನಲ್ಲಿ ಹಿತಕರ ವಾಯುಗುಣ, ಮನಮೋಹಕ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸೌಂದರ್ಯ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದು ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಲೊಂಬೋಕಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಮಟರಾಮ್ ಗೋಮಾಂಸ ಮತ್ತು ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಬೀಮ, ಎಂಡೆಹ್, ಸುಂಬ ಮತ್ತು ಇತರ ದ್ವೀಪಗಳು ಗೋಮಾಂಸವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ ದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ತಿಮೂರ್ ಒಣಹವೆಯ ಪಟ್ಟಣ. ಮೆದುಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮಳೆಯ ಕಾಡುಗಳು ಯಥೇಚ್ಛ. ಸುಂಬದಲ್ಲಿ ಕಮೊಡೊ ಡ್ರಾಗನ್ ಎಂಬ ಕಶೇರುಕ ಪ್ರಾಣಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹಲ್ಲಿಯಂತಿರುವ ಈ ಪ್ರಾಣಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಉಳಿದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಳ.

ಕಾಲಿಮಾಂಟನ್ ಮತ್ತು ಸಿಂಗಪುರಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಆಳವಾದ ಕರಿಮಾಟ ಜಲಸಂಧಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಯೋಗ್ಯ. ಪಾಂಟಿಯನಾಕಿ ರಬ್ಬರ್ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯಗಳಿಗೂ ಬಾಲಿಕ್ ಪಾಪನ್ ಪೆಟ್ರೋಲಿಗೂ ಸಮವಿಂಡ ಹತ್ತಿ ಜವಳಿಗೂ ತಾರಕನ್ ಪೆಟ್ರೋಲಿಗೂ ಬಂಜಾರ್ ಮಾಸಿನ್ ಮೀನಿಗೂ ಮತ್ತು ಮಾರ್ತಾಪುರ ಆಭರಣಗಳಿಗೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಕಾಲಿಮಾಂಟನ್ ಮತ್ತು ಸುಲವೇಶಿಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಆಳವಾದ ಜಲಸಂಧಿ ಮೀನು ಹಿಡಿಯಲು ಯೋಗ್ಯ; ಕಾಲಿಮಾಂಟನ್ ಅರಣ್ಯದ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಜಪಾನಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಸುಲವೇಶಿ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಗೊರೊಂಟಲೊ ರಬ್ಬರಿಗೂ ಪೊಸೊ ಆಳ ಸಮುದ್ರದ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೂ ಮತ್ತು ಕೆಂಡಲ್ ಉಪ್ಪುಮೀನಿಗೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಪಿಂಡಾಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪು ಮೀನು ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕರಣಾ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ಮಕಾಸರ್ ಕೈಮಗ್ಗ ಮತ್ತು ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೂ ಕೊಬ್ಬರಿಯ ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಸುಲವೇಶಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪಲೋಪೊ ಶುಷ್ಕಪ್ರದೇಶ. ಮಲುಕು, ಬುರು, ಸೆರಾನ್, ಅಂಬನ್ ಮತ್ತು ಬಂಡ ದ್ವೀಪಗಳು ಸಮುದ್ರದ ಮುತ್ತುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇಂಡೊನೇಷ್ಯದ ವ್ಯವಸಾಯ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯದಾಗಿದೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಮುಖ ಚಟುವಟಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟು ಭೂಮಿಯ ಶೇ. 17 ರಷ್ಟು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಬತ್ತ, ತಾಳೆ, ಕಾಫಿ, ಚಹ, ಕೊಕೊ, ರಬ್ಬರ್.

ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಮೀನಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ತವರ, ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲೂ ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ : ಸರಪಣಿಯ ಕೊಂಡಿಗಳಂತೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ ದ್ವೀಪಗಳ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹಡಗು ಮತ್ತು ವಿಮಾನಗಳೆ ಮುಖ್ಯ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳು. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲು ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ. 3,46,863 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಗಳೂ 6640 ಕಿಮೀ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳೂ ಇವೆ (1998).

ರುಪೈಯ ಎಂಬುದು ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದ ನಾಣ್ಯ. ಇದನ್ನು 100 ಸೆನ್‌ಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದ ಬಾಲಿ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಡೊನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಮರು ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ನುಸಾತೆಂಗರ ದ್ವೀಪಗಳು ಮತ್ತು ಕಾಲಿಮಾಂಟನ್‌ನಲ್ಲಿ ಚೀನಿಯರು ಹಾಗು ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧರಿದ್ದಾರೆ. ಜಾವ ಮತ್ತು ಸುಮಾತ್ರದಲ್ಲೂ ಮುಸ್ಲಿಮರು ಹೆಚ್ಚು. (ಇ.ಎ.ಎ.)

ಇಂಡೋ-ಆರ್ಯನ್ ಭಾಷೆಗಳು: ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷಾವರ್ಗಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇಂಡೋ-ಯುರೋಪಿಯನ್ ಭಾಷಾವರ್ಗದ ಅತಿಮಹತ್ತ್ವದ ಒಂದು ಶಾಖೆ. ಕೆಂಟುಮ್ ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಪು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರ ಪ್ರಕಾರ ಇದಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನದು ಇಂಡೋಹಿಟ್ಟೈಟ್ ಶಾಖೆ. ವಿವಾದಾಸ್ಪದವಾದ ಈ ಇಂಡೊಹಿಟೈಟ್ ಗುಂಪಿನ ಸ್ಥಾನದ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿ, ಇಂಡೋ-ಯುರೋಪಿಯನ್ ಗುಂಪಿನಿಂದ ವಂಶವೃಕ್ಷವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಇಂಡೋ-ಇರಾನಿಯನ್, ಗ್ರೀಕ್, ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಮುಂತಾದ ಶಾಖೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಆಮೇಲೆ ಈ ಇಂಡೋ-ಇರಾನಿಯನ್ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಇರಾನಿಯನ್ ಮತ್ತು ಇಂಡೋ-ಆರ್ಯನ್ ಎಂಬ ಶಾಖೆಗಳೊಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇಂಡೋ-ಇರಾನಿಯನ್ ಶಾಖೆ ಆರ್ಯರು ಇನ್ನೂ ಭಾರತವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚಿನ ಘಟ್ಟ. ಇದು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2000 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ವರುಣ, ಸೂರ್ಯ ಮುಂತಾದ ಆರ್ಯದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದುದು, ಈ ಮಾತಿಗೆ ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಆರ್ಯರಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಗುಂಪು ಈಗಿನ ಇರಾನ್ ಮತ್ತು ಅದರ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಂತು ಇರಾನಿ ಶಾಖೆಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಪು ಹಾಗೇ ಮುಂದುವರಿದು ಭಾರತವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಇಂಡೋ-ಆರ್ಯನ್ ಶಾಖೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ಇಂಡೋ-ಆರ್ಯನ್ ಭಾಷೆಗಳ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು ಆರ್ಯರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟಂದಿನಿಂದ.

ಭಾರತದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟವರಲ್ಲಿ ಆರ್ಯರೇ ಪ್ರಥಮರೇನಲ್ಲ. ಇವರಿಗಿಂತಲೂ ಹಿಂದೆ ನಿಗ್ರಿಟೊ, ಆಸ್ಟ್ರಿಕ್ ಮತ್ತು ದ್ರಾವಿಡ ಜನಾಂಗಗಳು ಇಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಅವೆಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ವೇದ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಇಂಡೋ-ಆರ್ಯನ್ ಶಾಖೆಯ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಉಲ್ಲೇಖವೆಂದರೆ ಋಗ್ವೇದ. ವೇದಗಳ ಕಾಲದ ಬಗೆಗಿನ ಅನೇಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ತೂಗಿನೋಡಿ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಆಧಾರದಿಂದ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಅದು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.ಸು. 1500-1300 ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ವೇದಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಈಗ ಎಲ್ಲೆಡೆಗೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವ ಆ ಶಾಖೆಯ ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಸು. 3000 ವರ್ಷಗಳ ಅವ್ಯಾಹತ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಭಾಷೆಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಇಂಥ ಸುದೀರ್ಘ ಇತಿಹಾಸವನ್ನುಳ್ಳ ಇಂಡೋ-ಆರ್ಯನ್ ಭಾಷೆಗಳು ಬದಲಾವಣೆಯ ಅನೇಕ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. 1 ಪೂರ್ವ ಇಂಡೋ-ಆರ್ಯನ್ : ವೇದದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಅಭಿಜಾತ ಸಂಸ್ಕೃತ ; 2 ಮಧ್ಯ ಇಂಡೋ-ಆರ್ಯನ್ : ಪಾಲಿ, ಪ್ರಾಕೃತ, ಅಪಭ್ರಂಶ ; 3 ನವ ಇಂಡೋ-ಆರ್ಯನ್; ಹಿಂದಿ, ಬಂಗಾಲಿ, ಗುಜರಾತಿ, ಲಹಂದ, ಪಂಜಾಬಿ, ಪಹಾಡಿ, ಬಿಹಾರಿ, ಮರಾಠಿ, ಸಿಂಧಿ, ರಾಜಸ್ಥಾನಿ, ಒರಿಯ, ಅಸ್ಸಾಮೀ.

ಪೂರ್ವ ಇಂಡೋ-ಆರ್ಯನ್ : ಈ ಘಟ್ಟದ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಗಗಳಾದ ವೈದಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಅಭಿಜಾತ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೇ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಭಿನ್ನತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ವೇದದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಪಾಣಿನಿಯವರೆಗೆ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ 4ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಪೂರ್ವ ಇಂಡೋ-ಆರ್ಯನ್ ಯುಗ, ವೇದಗಳು ಆಡುನುಡಿಗೆ ಬಹಳ ಸಮೀಪವಿದ್ದುವು. ಅಂತೆಯೆ ಆ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಚ್ಛಂದತೆ ಇತ್ತು. ವೈವಿಧ್ಯವಿತ್ತು.

ಮಧ್ಯ ಇಂಡೋ–ಆರ್ಯನ್ : ಸಂಸ್ಕೃತ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಮಧ್ಯ ಇಂಡೋ–ಆರ್ಯನ್ ಭಾಷೆಗಳು ಅದರ ಸ್ಪರ್ಧಿಗಳೆಂಬಂತೆ ಅನೇಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದವು. ಅವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಡುಮಾತುಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಗ್ರಂಥಸ್ಥವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದುವು. ಈ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಮೊದಮೊದಲು ಅತಿಯಾಗಿತ್ತು. ವಿಚಿತ್ರವೆಂದರೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತಗಳ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಪೂರ್ಣ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿದ್ದು ಅದು ತಾಯಿನುಡಿಯ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ದೂರವಾದ ಮೇಲೆ, ಪ್ರಶ.ಪೂ. 500 ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಬೌದ್ಧ ಮತ್ತು ಜೈನ ಧರ್ಮಗಳ ಉದಯದೊಂದಿಗೆ ಮಧ್ಯ ಇಂಡೋ–ಆರ್ಯನ್ ಭಾಷೆಗಳೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದುವು. ಈ ಮತಸ್ಥಾಪಕರು ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಆಡುನುಡಿಯನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲೇ ಇರುವುದು ಈ ಮಾತಿಗೆ ನಿದರ್ಶನ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಪ್ರಾಕೃತ ಬಳಕೆಯಾದದ್ದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಜೈನ, ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಗಳ ಪ್ರಾರಂಭದ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲ ಮಧ್ಯ ಇಂಡೋ–ಆರ್ಯನ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೇ ಇವೆ. ಬರಬರುತ್ತ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಕೈಮೇಲಾಗಿ ಬೌದ್ಧ, ಜೈನಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳಿಗೂ (ಸ್ವಲ್ಪ ತಡವಾಗಿಯಾದರೂ) ಸಂಸ್ಕೃತವೇ ಮಾಧ್ಯಮವಾಯಿತು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತಗಳ ಏರು ಪೇರು ವೈದಿಕ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಜೈನಧರ್ಮಗಳ ಏರುಪೇರುಗಳೊಡನೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಧರ್ಮ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತವೇ ಭರತಖಂಡಕ್ಕೆಲ್ಲ ಏಕಮುಖ ಭಾಷಾಸಾಧನವಾಯಿತು. ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕಗಳಿಂದ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ನಿದರ್ಶನಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪಾತ್ರಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲೂ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಪಾತ್ರಗಳು ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲೂ ಮಾತನಾಡುವುದು ಪದ್ಧತಿ. ರಾಜರು, ಮಂತ್ರಿಗಳು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಮುಂತಾದ ಉಚ್ಚವರ್ಗದವರು ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನೂ ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಮಕ್ಕಳು, ವಿದೂಷಕ (ಇವನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಿದ್ದರೂ) ಪ್ರಾಕೃತವನ್ನೂ ಮಾತನಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಾಕೃತಗಳು ಆಡುನುಡಿಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರೇಕೆ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಕೂಡ ಅವುಗಳನ್ನೇ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಭಾಷೆಯಾಗಿತ್ತು. ಧರ್ಮಚರ್ಚೆ, ಆಡಳಿತ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಅದರ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ನವ ಇಂಡೋ–ಆರ್ಯನ್ : ಪ್ರ.ಶ. 1000ದ ಸುಮಾರಿಗೆ ಆರ್ಯನ್ ಭಾಷೆ ತನ್ನ ಮುಂದಿನ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟಿತು. ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಗಳು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಪಭ್ರಂಶಗಳ ಮುಖಾಂತರ ನವ ಇಂಡೋ–ಆರ್ಯನ್ ಭಾಷೆಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾದುವು. ಸಂಸ್ಕೃತವಂತೂ ಇದ್ದೇ ಇತ್ತು. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬರೆಹದ ಭಾಷೆಯಾಗಿ. ಈ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಗಳೆಲ್ಲ ಆಡುನುಡಿಗಳಾದುದರಿಂದ (ಮುಂದೆ ಒಂದೆರಡು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಭಾಷೆಗಳೂ ಆದುವು) ಮೂಲಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಸಂಸ್ಕೃತ ತನ್ನ ಗತವೈಭವದೊಂದಿಗೆ ನಿಂತಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಗಳು ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವಹಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ನವ ಇಂಡೋ–ಆರ್ಯನ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಬಂದದ್ದು ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪಾಲಿ, ಪ್ರಾಕೃತಗಳ ಬಳುವಳಿಯಾಗಿ. ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯ ಹಿಂದೆಯೂ ಅಪೂರ್ವವಾಗಿದ್ದಿತಾದರೂ ಇದ್ದಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲೂ ಅದು ನವ ಇಂಡೋ–ಆರ್ಯನ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ನವ ಇಂಡೋ–ಆರ್ಯನ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯರಚನೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮಕಾಲೀನವಾಗಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ 10ನೆಯ ಶತಮಾನ, ಗುಜರಾತಿಯಲ್ಲಿ 12ನೆಯ ಶತಮಾನ, ಪಂಜಾಬಿಯಲ್ಲಿ 11ನೆಯ ಶತಮಾನ, ಅಸ್ಸಾಮಿಯಲ್ಲಿ 13ನೆಯ ಶತಮಾನ, ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ 13ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆ ಮೊದಲಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಹಿಂದಿನ ಘಟ್ಟಗಳಿಂದ ನವ ಇಂಡೋ–ಆರ್ಯನ್ ಭಾಷೆಗಳ ಭಿನ್ನತೆ ಅವಲೋಕಿಸುವಾಗ, ಧ್ವನಿ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದು ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿಲ್ಲ. ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಿನ್ನತೆಯಿಂದ ವೈಯಕ್ತಿಕತೆ ಹೆಚ್ಚಿ, ಒಂದೊಂದು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ರೀತಿಯ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ನವ ಇಂಡೋ–ಆರ್ಯನ್ ಭಾಷೆಗಳು, ಸಂಸ್ಕೃತದ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆದವೆನ್ನಬಹುದು. ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ನೇರ ಸ್ವೀಕರಣ ಇಲ್ಲಿ ಅತಿಯಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು – ಕೆಲ ಆರ್ಯೇತರ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕೂಡ–ಸಂಸ್ಕೃತವಿಲ್ಲದೆ ಕಲ್ಪಿಸಲು ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ತತ್ಸಮ, ತದ್ಭವ ಹೀಗೆ ನಾನಾ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಷೆಗಳೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಎರವಲು ಪಡೆದಿವೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಇಂಡೋ – ಬ್ರಹ್ಮ ನದಿ: ಸುಮಾರು ಎರಡು ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ (ಮಯೋಸೀನ್ ಯುಗ) ಹಿಮಾಲಯ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಒಂದು ಮಹಾನದಿ. ಭಾರತ ದೇಶದ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣಾ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಇ.ಎಚ್. ಪ್ಯಾಸ್ಕೊ ಇದರ ಗತಿ, ಪಥಗಳನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸಿ ಈ ಹೆಸರು ಕೊಟ್ಟರು. ಈಗಿನ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿ ಭಾರತ ದೇಶವನ್ನು ಅಸ್ಸಾಮಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಂಡೋ–ಬ್ರಹ್ಮ ನದಿ ಹುಟ್ಟಿತೆಂದು ಆತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅದರ ಸಮರ್ಥನೆ ಹೀಗಿದೆ: ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ 4000 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾದ ಒಂದು ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆ ಇತ್ತು. ಇಂಡೋ–ಬ್ರಹ್ಮ ನದಿ ಈ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಡೆಹರಾಡೂನ್‌ವರೆಗೆ 1,600 ಕಿಮೀ ಪ್ರವಹಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿರುವ ಮರ್ರೀಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಅಟಾಕನ್ನು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂನದಿಯನ್ನು ಉಪನದಿಯಾಗಿ ಪಡೆದು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಸಿಂಧ್ ಪ್ರಾಂತದ ಹತ್ತಿರ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತಿತ್ತು. ಗಂಗಾ, ಯಮುನಾ, ಸರಸ್ವತೀ ಹಾಗೂ ಪಂಜಾಬಿನ ಪಂಚನದಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಿಂಧೂ ಇದರ ಇತರ ಉಪನದಿಗಳು. ಭಾರತದ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಂಡೋ–ಬ್ರಹ್ಮನದಿ ಸು. 15 ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬಹಳ ಪ್ರಬಲವಾದ ನದಿಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹೀಗೆಯೆ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಸು. 5 ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದ ಭೂಕಂಪಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಇಂಡೋ–ಬ್ರಹ್ಮ ನದಿಯ ಕಣಿವೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಉಬ್ಬಿ ಎತ್ತರವಾಯಿತು. ನದಿಯ ಗತಿ, ಚಲನೆ, ಉಪನದಿಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವ–ಇವು ಕುಂಠಿತಗೊಂಡುವು. ಗಂಗಾ ಮತ್ತು ಯಮುನಾ ನದಿಗಳು ಮೂಲ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರದೆ ಅದನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಇಳಿಜಾರಾಗಿರುವ ಪೂರ್ವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರಿದುವು. ಸರಸ್ವತೀ ನದಿ ರಾಜಸ್ತಾನದ ಮೂಲಕ ಪ್ರವಹಿಸಿ, ಕಚ್ ಪ್ರದೇಶದ ಹತ್ತಿರ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರಿತು. ಸಿಂಧೂ ನದಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಇಂಡೋ–ಬ್ರಹ್ಮದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಮೂಲನದಿಯಾಯಿತು. ಪಂಚನದಿಗಳು ಸಿಂಧೂವಿನ ಉಪನದಿಗಳಾದುವು. ಇದರಿಂದ ಇಂಡೋ–ಬ್ರಹ್ಮನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ನೀರಿಲ್ಲದೆ ಸಿಂಧೂನದಿಗೆ ಉಪನದಿಯಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಈಗ ಆ ಇಂಡೋ–ಬ್ರಹ್ಮದ ಭಾಗ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಸೋಹನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಸಿಂಧೂವಿನ ಉಪನದಿಯಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಯಮುನಾ ನದಿ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಸರಸ್ವತೀ ನದಿಯು ಕೆಲವು ನೀರಾವರಿ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಇದರಿಂದ ಚಲನಶಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾದ ಸರಸ್ವತೀ ನದಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರದೆ ರಾಜಸ್ತಾನದಲ್ಲಿರುವ ಪುಷ್ಕರವೆಂಬ ಸರೋವರದವರೆಗೂ ಪ್ರವಹಿಸಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗಿಹೋಯಿತು. ಇದರ ಮೂಲ ಭಾಗ ಈಗ ದೆಹಲಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಘಘರ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಚಿಕ್ಕನದಿಯಾಗಿದೆ. ಯಮುನಾ ನದಿ ಸರಸ್ವತಿಯ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಜನ ಅಲಹಾಬಾದಿನ ತ್ರಿವೇಣಿ ಸಂಗಮದಲ್ಲಿ ಸರಸ್ವತೀ ನದಿಯೂ ಇದೆಯೆಂದು ನಂಬಿದ್ದಾರೆ. ಈಗಲೂ ಇಂಡೋ–ಬ್ರಹ್ಮನದಿಯ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದವಿದೆ. (ಎನ್.ಕೆ.ಎನ್.ಐ.)

ಇಂಡೋ–ಯುರೋಪಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳು: ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷಾ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಈ ಭಾಷೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಅಧಿಕವಿದ್ದು ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಪುನರ್‌ವಿಂಗಡಣೆಗೊಂಡಿದೆ. ಇವುಗಳು ಪುರಾತನ ಕಾಲದ ಜನರ ವಲಸೆಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಮುಖ್ಯವಾದ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಭಾಷಾವಂಶಾವಳಿ ಯುರೋಪಿನ ಹಾಗೂ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರಿಂದ ವಸಾಹತುಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ ಭೂಭಾಗಗಳು, ನೈರುತ್ಯ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯಗಳ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ.

ಯುರೋಪಿನ ಭಾಷೆಗಳು : ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಇಂಡೋ–ಯುರೋಪಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಉಪವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ: ಜರ್ಮನಿಕ್, ಗ್ರೀಕೋರೋಮನ್, ಸೆಲ್ಟಿಕ್–ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಸ್ಲಾವಿಕ್ ಮತ್ತು ಇಲಿರಿಯಸ್.

(1) ಗ್ರೀಕೋ–ರೋಮನ್ ಭಾಷೆಗಳು : ಈ ಭಾಷೆಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಲ್ಯಾಟಿನ್, ಗ್ರೀಕ್, ಇಟಾಲಿಯನ್, ಫ್ರೆಂಚ್, ಸ್ಪಾನಿಷ್, ಕಟಾಲಿನ್, ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್, ರೊಮೇನಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳು ಈ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆಗಳಾಗಿವೆ. ಜರ್ಮನಿ ಸ್ಕಾಂಡಿನೇವಿಯನ್ – ರೋಮನ್ ಭಾಷೆಗಳು: ಜರ್ಮನಿಕ್ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭಾಷೆಗಳು ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆಗಳಿವು; ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಜರ್ಮನ್, ಡೇನಿಷ್, ಸ್ವೀಡಿಷ್, ನಾರ್ವೆಜಿಯನ್, ಐಸ್‌ಲೆಂಡಿಕ್, ಫ್ರಿಸಿಯನ್, ಫ್ಲೆಮಿಷ್. ಬಾಲ್ಟೋ–ಸ್ಲಾವಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳು : ಸ್ಲಾವೋಯಿಕ ಭಾಷೆಗಳು ಸ್ಲಾವಿಕ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಯೂಗೋಸ್ಲಾವಿಯ, ರೊಮೇನಿಯ, ಬಲ್ಗೇರಿಯ, ಹಂಗೆರಿ, ಪೋಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ರಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಷೆಗಳಿವೆ. ಪೊಲಿಷ್, ಚೆಕ್, ಸ್ಲೊವಾಕ್, ಸ್ಲೊವಿನ್, ಸರ್ಬೋಕ್ರೋಟ್, ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯನ್, ಬಲ್ಗೇರಿಯನ್, ರಷ್ಯನ್, ಉಕ್ರೇನಿಯನ್, ಬೈಲ್‌ರಷ್ಯನ್ ಮತ್ತು ರುಥೇನಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳು ಈ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳು ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಲಾತ್ವಿಯ ಮತ್ತು ಲಿಥುವೇನಿಯನ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಸೆಲ್ಟಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳು : ಇಂದು ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಆಕ್ರಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕೆಲವು ಮೂಲ

ಭಾಷೆಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಬಲ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೆಲ್ಟಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳು ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವುಗಳು ಅವಶೇಷ ಭಾಷೆಗಳಂತೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ – ಕೋರ್ನಿಷ್, ಗಾಲಿಕ್, ವೆಲ್ಷ್, ವಿರ್ಶ್ ಹಾಗೂ ಬ್ರಿಟನ್‌ನ ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ಭಾಷೆಗಳು.

ಯುರೋಪಿನ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಷೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಹರಡಿರುವುದು. ಇದು ಭೌಗೋಳಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ಜನಾಂಗೀಯ ಗಡಿಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ. ಈಗಲೂ ಇಂಡೋ–ಯುರೋಪಿಯನ್ ಭಾಷಾ ವರ್ಗದ ಮೂಲಸ್ಥಾನ ಯಾವುದು ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಚರ್ಚೆ ನಡೆದಿದೆ. ಮೂಲಸ್ಥಾನ ಯುರೋಪ್ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಖಚಿತವಾಗಿ ಅದು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ ಎಂಬ ಹಳೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಈಗ ಕೈಬಿಡಲಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ಕಣಿವೆಗಳು ಈ ಭಾಷೆಗಳ ಮೂಲಸ್ಥಾನವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂಡೋ–ಯುರೋಪಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಭಾರತಕ್ಕೆ ತಂದ ಇಂಡೋ–ಆರ್ಯನ್ನರ ವಲಸೆಯ ಕೊನೆಯ ಹಂತ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.ಸು. 1500 ದಲ್ಲಿ ಆಗಿರಬಹುದು ಎಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯ ಅಧಿಕಪಾಲು ಜನ ಈ ಮೂಲದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೇ ಆಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿ, ಉರ್ದು, ಬಂಗಾಲಿ, ಅಸ್ಸಾಮಿ, ಒರಿಯ, ಮರಾಠಿ, ಪಂಜಾಬಿ, ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರಿ – ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಿಂಹಳಿ ಭಾಷೆಯನ್ನೂ ಸೇರಿಸಬಹುದು. (ಟಿ.ಬಿ.)

ಇಂಡೋ–ಚೀನ: ಕಾಂಬೋಡಿಯ, ಲಾವೋಸ್ ಮತ್ತು ವಿಯೆಟ್ನಾಂ ದೇಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಫ್ರೆಂಚ್ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿತ್ತು. 1893ರಿಂದ ಫ್ರೆಂಚರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು 1945ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಅಲ್ಪಕಾಲದವರೆಗೆ ತನ್ನ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಪುನಃ ಫ್ರೆಂಚರು ಇದನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. 1949–50ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮೊದಲ ಇಂಡೋ–ಚೀನ ಯುದ್ಧ ನಂತರ ಕಾಂಬೋಡಿಯ, ಲಾವೋಸ್, ಮತ್ತು ವಿಯಾಟ್ನಾಂಗಳು ಫ್ರೆಂಚ್ ಒಕ್ಕೂಟದ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾದವು. 1954ರಲ್ಲಿ ಜಿನೀವ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅನಂತರ ಇವು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡವು. ಈಗ ಇಂಡೋ–ಚೀನ ರಾಷ್ಟ್ರ ತನ್ನ ಮೂಲ ರೂಪದಲ್ಲಿಲ್ಲ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಡಿ.)

ಇಂದೋರ್: ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯದ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪೂರ್ವದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂದೋರ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇದು $22^0 43'$ ಉ. ಅ. ಮತ್ತು $75^0 54'$ ಪೂ. ರೇ. ದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಖಾನ ಮತ್ತು ಸರಸ್ವತಿ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮದಲ್ಲಿದ್ದು, ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 521 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಬೇಸಗೆಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಇದು ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 829,327 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 16,39,044.

1715ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಜಮೀನುದಾರರು ಇದನ್ನು ವ್ಯಾಪಾರ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. 1741ರಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಇಂದೂರ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು. 1964ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ರಾಜಕುಮಾರರಿಗಾಗಿಯೆ ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದ ಡೇಲಿ ಕಾಲೇಜು ಇಲ್ಲಿರುವ ಅಮೃತಶಿಲೆಯ ಸುಂದರ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲೊಂದು. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಇಂಫಾಲ್: ಭಾರತದ ಮಣಿಪುರ ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಈ ನಗರ ಕೋಲ್ಕತದ ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ 640 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮಣಿಪುರ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 76 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 245,967. ಇಲ್ಲಿ ಟಿಬೆಟನ್ನರು ಮತ್ತು ಬರ್ಮೀಯರನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮಿಶ್ರ ಜನಾಂಗವಿದೆ. ಇವರೆಲ್ಲ ವೈಷ್ಣವ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಿಂದೂಗಳು. ಇವರು ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಗೀತ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಫಾಲ ಕಾಲೇಜು, ಇಂಫಾಲ ಬೋಧಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ, ಧನಮಂಜರಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ–ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಗುವಾಹತಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ನೆಯ್ಗೆ, ಹಿತ್ತಾಳೆ ಮತ್ತು ಕಂಚಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಾಮೋದ್ಯೋಗಗಳಿಗೆ ಈ ಸ್ಥಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. *

ಇಕ್ವೆಟೋರಿಯಲ್ ಗಿನಿ: ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದ ಸಣ್ಣರಾಷ್ಟ್ರ. ಇದನ್ನು ರಿಪಬ್ಲಿಕ್ ಆಫ್ ಇಕ್ವೆಟೋರಿಯಲ್ ಗಿನಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂದರೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಮರೂನ್, ದಕ್ಷಿಣ ಹಾಗು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಗ್ಯಾಬನ್, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಗಿನಿ ಕೊಲ್ಲಿ, ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾವೋಟಾಮಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪೆ.

ಇಕ್ವೆಟೋರಿಯಲ್ ಗಿನಿ 28,501 ಚ.ಕಿಮೀ ಭೂಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ಗಡಿ ಫರ್ನಾಂಡೊ ಪೊ, ಕಾರ್ಸಿಕ್ಕೊ ಗ್ರೇಟ್, ಇಲೊಬೇ ಅನ್ನಾಬಾನ್ ಮತ್ತು ರಿಯೋ ಮುನಿ ಜೊತೆ ಹಂಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆಫ್ರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯನ್ನು ಗಡಿಭಾಗವಾಗಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಉ.ಅ. 1^0–3^0 ಹಾಗೂ ಪೂ.ರೇ. 9^0–10^0 ನಡುವೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ.

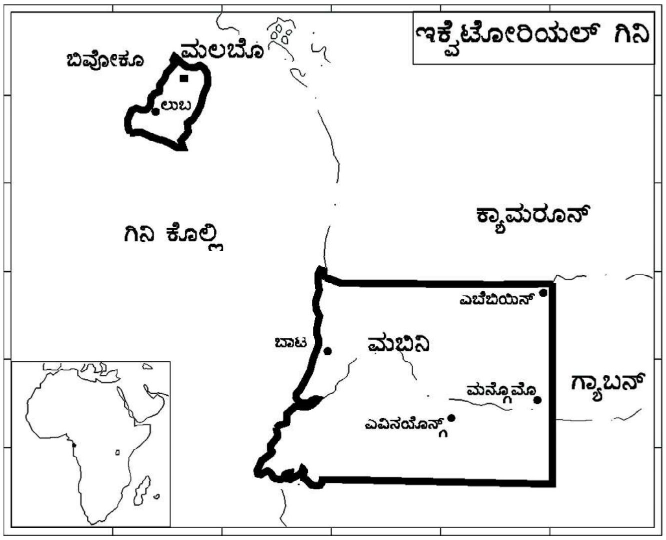

ಹಿಂದೆ ಈ ದೇಶ ಸ್ಪೇನ್‌ನ ವಸಾಹತ್ತಾಗಿದ್ದು ಇದನ್ನು ಸ್ಪಾನಿಷ್ ಗಿನಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಖಂಡಾವರಣದ ಗಡಿಯನ್ನು ಸಹ ಹೊಂದಿದೆ. ರಿಯೋಮುನಿ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,35,881, (2000).

ಬೈಯಾಕೊ ದೊಡ್ಡಗಾತ್ರದ ದ್ವೀಪ, ರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜಧಾನಿ ಮಲಾಬೊ ಇರುವುದು ಈ ದ್ವೀಪದಲ್ಲೇ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 30,418 (2001). (ಹಿಂದಿನ ಹೆಸರು ಸಂತ ಇಸೆಬೆಲ್) ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇತರೆ ದ್ವೀಪಗಳೆಂದರೆ ಕೊರಿಸ್ಕೊ, ಇಲೊಬೇ, ಗ್ರ್ಯಾಂಚಿ ಹಾಗೂ ಇಲೊಬೇ ಚಿಕೊ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಅನಂತರ (1975) ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಮಸಿಯಸ್ ನ್ಯೊಮ ಬಹುತೇಕ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದ.

ಈ ದೇಶದ ಯಾವುದೇ ಭಾಗವು ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲ, ಆದರೆ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತದ ಸಮೀಪವಿರುವುದೇ, ಈ ಹೆಸರು ಬರಲು ಒಂದು ಕಾರಣ, ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಗಿನಿ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಹತ್ತಿರ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸ್ಥಾನ ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇಕ್ವೆಟೋರಿಯಲ್ ಗಿನಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಎರಡೇ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾದ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ಹಾಗು ಇಕ್ವೆಟೋರಿಯಲ್ ಗಿನಿ ದೇಶಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಭೂಭಾಗಗಳು ಖಂಡಾವರಣದಲ್ಲಿದ್ದು ಅದರ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ (ಕಲ್ಪ) ಹೊಂದಿರುವುದು.

ಸಮಾಜ–ಜನ–ಭಾಷೆ: ಬಂಟು ಮೂಲದ ಜನ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಧಾನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ. ಫಂಗ್ ಬುಡಕಟ್ಟು ಇಲ್ಲಿನ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು, ನಿರಂತರ ಒಳ ವಲಸೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭಯಾಕೊ ದ್ವೀಪದ ಫಂಗ್ ಬುಡಕಟ್ಟು ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದೆ.

ಫಂಗ್ ಬುಡಕಟ್ಟು ಶೇ. 8 ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಬುಡಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ 67 ಒಳ ಪಂಗಡಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ರಿಯೋ ಮುನಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನ ಫಂಗ್–ತುಮು ಭಾಷಿಗರು, ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನ ಫಂಗ್–ಓಕಾ ಭಾಷಿಗರು. ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳ ಮಧ್ಯ ಸಾಕಷ್ಟು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಬುಬಿ ಜನಾಂಗ ಶೇ. 15 ರಷ್ಟು ಬೆಯಾಕೊ ದ್ವೀಪ ಮೂಲವಾಸಿಗಳು.

ಕರಾವಳಿ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರಾದ ಪ್ಲೇಯರೋಸ್–ಇವರನ್ನು ಬೀಚ್ ಪೀಪಲ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಖಂಡಾವರಣ ಹಾಗೂ ಉಳಿದ ದ್ವೀಪ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳೆಂದರೆ; ಡೆವಿಸ್, ಬುಜಿಬಾಸ್, ಬಾಲಿಂಗೂಸ್ ಹಾಗೂ ಬೆಂಗಾಸ್.

ಫರ್ನಾಂಡಿನೊಸ್ ಜನರು ಕ್ರಿಯೋಲಿ ಮೂಲದವರು ಇವರು ಬಯಾಕೊ ದ್ವೀಪ ವಾಸಿಗಳು. ಇವರು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 5 ರಷ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಆಫ್ರಿಕ ಜನಾಂಗದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತಿರುವ ಯುರೋಪಿಯನ್ (ಸ್ಪಾನಿಷ್ ಹಾಗೂ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್) ಜನರು ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. ನೆರೆರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾದ ಕ್ಯಾಮರೂನ್, ನೈಜೀರಿಯ ಹಾಗೂ ಗ್ಯಾಬನ್ ಮೂಲದವರು ಇಕ್ವೆಟೋರಿಯಲ್ ಗಿನಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಏಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಆಫ್ರಿಕದ ಕಪ್ಪು ಜನರನ್ನು ಕೊಕೋ ಮತ್ತು ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಲು ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಹೀಗೆ ಬಂದ ಜನರು ಲೈಬೀರಿಯ, ಅಂಗೋಲ, ಮೊಜಾಂಬಿಕ್ ಹಾಗೂ ಏಷ್ಯದಿಂದ ಬಂದ ಚೀನಿಯರು. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಇತರೇ ದೇಶದ ಜನರಿಗೂ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಲು ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷ್, ಫ್ರೆಂಚ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ನರು ಇಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಸಾವಿರಾರು ಇಕ್ವೆಟೋರಿಯಲ್ ಗಿನಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಹೋದರು. ಒಂದು ಲಕ್ಷಜನ ಕ್ಯಾಮರೂನ್, ಗ್ಯಾಬನ್ ಹಾಗೂ ನೈಜೀರಿಯಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೊ ಮೆಸ್ಸಿಯಸ್ ನ್ಯೋಮರ (ಅಧ್ಯಕ್ಷ) ಸರ್ವಾಧಿಕಾರ ಧೋರಣೆಯೆ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ಫರ್ನಾಂಡೊ ದ್ವೀಪ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯನ್ನು 900 ಮೀ ಎತ್ತರದೂಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೊಕೋ ಬೆಳೆಯನ್ನು 600 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಬೋನಿ, ಮಹಾಗನಿ, ಒಕ್ ವೃಕ್ಷಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. (ಎ.ಎಸ್.ಎ.)

ಇಜ್ಮಿರ್: ತುರ್ಕಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಾಗೂ ರೇವು ಪಟ್ಟಣ. ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಮರ್ನ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. 24 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಿರುವ ಇಜ್ಮಿರ್ ಖಾರಿಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ, ಏಜಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ತೀರದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಖಾರಿ ಹಾಗೂ ಪಟ್ಟಣ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿವೆ. ಪೂರ್ವದಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಮೂರು ಪ್ರವಾಹಗಳು ಈ ಖಾರಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಸ್ಯವರ್ಗವಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 26,49,582 (2007).

ಇದು ವ್ಯವಸಾಯ, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಹಡಗಿನ ಉದ್ಯಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಆಲಿವ್ ಮರಗಳು, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಖರ್ಜೂರ, ಬಾದಾಮಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಹತ್ತಿ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು. ಜೇನುಸಾಕಣೆಗೂ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಹಂದಿಮಾಂಸದ ರಫ್ತಿಗೂ ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜಮಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೇಡಿಕೆ ಇದೆ.

ನ್ಯಾಟೋ ಒಪ್ಪಂದದಂತೆ ಆಗ್ನೇಯ ಯುರೋಪಿನ ಸೈನಿಕ ಠಾಣೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಅನೇಕ ವಿಮಾನಮಾರ್ಗ ಕೇಂದ್ರಗಳಿದ್ದು ಉತ್ತಮವಾದ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬಂದರಿನ ಉತ್ತಮ ಅನುಕೂಲತೆಯಿದ್ದರೂ ಇಸ್ತಾನ್‌ಬುಲ್‌ನಂಥ ರೇವು ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿಲ್ಲ. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಇಟಲಿ: ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಮಾತೃಸ್ಥಾನವಾಗಿದ್ದ, ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಚಾಚಿ ನಿಂತಿರುವ ಬಹು ಸಣ್ಣ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ. ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದಾದರೂ ಪ್ರಾಚೀನದಲ್ಲಿ ಇದು ಹೊಂದಿದ್ದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅಚ್ಚರಿಗೊಳಿಸುವಂಥದು. ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕಿದ್ದ ವಿಸ್ತಾರ ಮತ್ತು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟು ಅದ್ವಿತೀಯವಾದುದು.

ಇಟಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಯುರೋಪಿನ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ (ರಿಪಬ್ಲಿಕಾ ಇಟಾಲಿಯಾನ ಅಥವಾ ಇಟಾಲಿಯ). ಯುರೋಪಿನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದೊಳಕ್ಕೆ ಚಾಚಿರುವ ಮೂರು ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದ್ದು; ಸಾನ್ ಮರೀನೊ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಟಿಕನ್ ನಗರಸೀಮೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಭಾಗವೂ ಈ ಭೂಶಿರದ ಮುಂದಿನ ಭಾಗದಂತಿರುವ ಸಿಸಿಲಿ ದ್ವೀಪವೂ ಸಾರ್ಡಿನಿಯ, ಎಲ್ಬ ಮತ್ತು ಸುಮಾರು ಎಪ್ಪತ್ತು ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಸೇರಿರುವ ಪ್ರದೇಶ. ಈ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ರೈಲುದಾರಿಯ ಕೈಮರದಂತೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಉ.ಅ. $35^0.39'$ ನಿಂದ $47^0.5'$ ರವರೆಗೆ 1168 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಿರುವ ಈ ದೇಶ ಎಲ್ಲೂ 240 ಕಿಮೀಗಿಂತ ಅಗಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಇದು ಪೂರ್ವಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿ ಪೂ.ರೇ. $6^0.55'$ ನಿಂದ $18^0.30'$ ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇಟಲಿಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಿಲ್ಲಿನಂತೆ ಬಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್, ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ಯೂಗೋಸ್ಲಾವಿಯ ದೇಶಗಳೂ ಇಟಲಿಯೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡಿದೆ. ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ನೆತ್ತಿಯ ಗೆರೆಯೇ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಟಲಿಗೂ ಈ ದೇಶಗಳಿಗೂ ನಡುವಣ ಗಡಿರೇಖೆ. ಇಟಲಿ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಿಗುರಿಯನ್ ಸಮುದ್ರವೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಟಿರಿನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರವೂ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಐಯೋನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರವೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಏಡ್ರಿಯಾಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರವೂ ಇವೆ. ಸಿಸಿಲಿ ದ್ವೀಪಕ್ಕೂ ಆಫ್ರಿಕಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಸಿಸಿಲಿಯನ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಅಗಲ ಕೇವಲ 144 ಕಿಮೀ. ಹೀಗಾಗಿ ಇಟಲಿಯೂ ಸಿಸಿಲಿಯೂ ಮೇಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನೇ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಇಬ್ಭಾಗಿಸಿವೆ. ಸಿಸಿಲಿ, ಸಾರ್ಡಿನಿಯಗಳು ಕೂಡಿದ ಇಟಲಿಯ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,01,323 ಚ.ಕಿಮೀ. ಆಡಳಿತ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಇದನ್ನು ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 58103033 (2005). ರಾಜಧಾನಿ ರೋಂ. ಪೀಸಾ ಮಿಲಾನ್, ಟ್ಯೂರಿನ್, ಪಾಲೆರ್ಮೋ, ಜಿನೋವ, ಫ್ಲಾರೆನ್ಸ್, ಬೊಲೋಗ್ನ, ವೆನಿಸ್ ಮುಖ್ಯನಗರಗಳು.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಇಟಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಖಂಡಾಂತರ ಪ್ರದೇಶವೆಂದೂ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪಪ್ರದೇಶವೆಂದೂ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತದ ದಕ್ಷಿಣದ ಇಳುಕಲೂ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಪೆನ್ನೈನ್ ಪರ್ವತಗಳ ಉತ್ತರದ ಇಳಿಜಾರು ಇಟಲಿಯ ಖಂಡಾಂತರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅಡಕತ್ತರಿಯಂತೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ಉತ್ತರ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಪನೈನ್ ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವೆ ಲೊಂಬಾರ್ಡಿ ಮೈದಾನವಿದೆ. ಇಟಲಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಆಲ್ಪ್ಸ್ (4478 ಮೀ) ಮಾಂಟೆರೋಸ್ (4634 ಮೀ) ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಪರ್ವತದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಮೌಂಟ್ ಬ್ಲಾಂಕ್. ಇದು ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಇಟಲಿ ಹಾಗು ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವುದು.

ಇಟಲಿಯ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಭಾಗವನ್ನು ಕಬ್ಬಿನ ಗಿಣ್ಣುಗಳಂತೆ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಈ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ನಡುವೆ ಅಪನ್ನೈನ್ ಪರ್ವತಗಳು ಬೆನ್ನೆಲುಬಿನಂತೆ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಕಂಪ ನದಿಯ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಫ್ಲೆಗ್ರೀನ್ ಫೀಲ್ಡ್ಸ್ ಮತ್ತು ವೆಸೂವಿಯಸ್ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಇವು ಇನ್ನೂ ಜೀವಂತವಾಗಿವೆ; ನೇಪಲ್ಸ್ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಇವೆ. ಅಪೆನ್ನೈನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಬಂಡೆಗಳಿವೆ. ಅಪೆನ್ನೈನ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾಗಿಯೂ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದಪ್ಪಗೂ ಎತ್ತರವಾಗಿಯೂ ಮುಂದೆ ತಗ್ಗಿಯೂ ಇವೆ.

ಮೌಂಟ್ ಬ್ಲಾಂಕ್

ನದಿಗಳು: ಇಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪೋ, ಟೈಬರ್ ಹಾಗು ಆರ್ನೋ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇಲ್ಲಿನ ನದಿಗಳ ಪ್ರವಾಹಗಳು ವರ್ಷಾದ್ಯಂತ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಏರುಪೇರು ದಕ್ಷಿಣದ ನದಿಗಳಷ್ಟು ಅಧಿಕವಲ್ಲ.

ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಮುಂಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಕರಗಿದ ಹಿಮನೀರಿನಿಂದ ಕೂಡಿ ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಕೆಳಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬಾರಿ ಪ್ರವಾಹ. ಮುಂಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಕರಗಿ ನೀರು ಹರಿದರೆ ಬೇಸಗೆಯ ಕೊನೆಭಾಗದಲ್ಲೂ ಶರತ್ಕಾಲದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲೂ ಬೀಳುವ ಮಳೆಯಿಂದ ತುಂಬು ಹರಿವಿರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದ ಮೈದಾನದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪೋ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗಮವಾಗುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಚಿಯಲ್ಲೂ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರಿನಲ್ಲೂ ಪ್ರವಾಹ. ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ವರೆಗೆ ಅವುಗಳ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟ ಕಡಿಮೆ. ಮಧ್ಯ ಇಟಲಿಯ ನದಿಗಳಿಗೆ ವಸಂತಋತುವೇ ಪ್ರವಾಹಕಾಲ. ಜುಲೈಯಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ವರೆಗೆ ತಗ್ಗಿದ ಮಟ್ಟ. ನವೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರವಾಹ. ದಕ್ಷಿಣ ಇಟಲಿಯ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಫೆಬ್ರವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹದ ಭೋರ್ಗರೆತ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಇವು ಬಹುತೇಕ ಶುಷ್ಕ. ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಇದು ಇಟಲಿಯ ನದಿಗಳ ಪ್ರವಾಹದ ಚಿತ್ರ.

ಪೀಸಾ ಓಲುಗೋಪುರ

ವಾಯುಗುಣ: ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಅಕ್ಷಾಂಶದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಡಿಗ್ರಿಗಳ ಅಂತರವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆಗೆ ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಸಮುದ್ರಕ್ಕಿರುವ ದೂರವೂ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಕಾರಣ. ಸಮುದ್ರಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು; ಹವೆ ಹಿತಕರ. ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ತಂಪು; ಅಲ್ಲಿ ಮಳೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು. ಪರ್ವತಗಳ ಪೂರ್ವ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಇದು ಮಳೆನೆರಳು ಪ್ರದೇಶ. ಉತ್ತರ ಮೈದಾನ ಅಂದರೆ ಪೋ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಷದ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ 13^{0}ಸೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಸಿಸಿಲಿಯಲ್ಲಿ 18^{0}ಸೆ. ಉಷ್ಣತೆಯಿರುತ್ತದೆ.

ಉತ್ತರದ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪರಮಾವಧಿ ಮಳೆ ಅಧಿಕ; ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತೀರಕಡಿಮೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮಾರುತಗಳೇ ಮೋಡ ವಾಹಕಗಳಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ಪೂರ್ವಭಾಗ ಶುಷ್ಕ. ಇಟಲಿಯ ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಾಯುಗುಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಳೆ; ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ತೇವವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಮಳೆಗಾಲ; ಶರತ್ ಹಾಗೂ ವಸಂತಋತುಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಅಧಿಕ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲೇ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚು. ಆದರೆ ಬೇಸಗೆಯ ಒಣಹವೆಯ ಅವಧಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಕಿರಿದಾಗುತ್ತದೆ. ಪೋ ನದಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲೇ ಮಳೆಯ ಕನಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣ. ಈ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ, ಬೇಸಗೆಕಾಲಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಣ ಹವೆ ಇರುವುದು ಸ್ವಾರಸ್ಯದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತದ ಶೃಂಗ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ಸದಾ ದಟ್ಟವಾದ ಹಿಮಕವಚವನ್ನು ಹೊದ್ದಿರುತ್ತವೆ. ಅಷ್ಟು ಎತ್ತರವಲ್ಲದ ಅಪೆನೈನ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ಹಿಮ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ಬಯಲು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಷದ ಕೇವಲ ಹತ್ತುದಿನ ಹಿಮ ಕಂಡರೆ ಹೆಚ್ಚು. ವಾಯುಗುಣದ ಹಿತಾಹಿತಗಳನ್ನೂ ಜೀವನ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೂ ವ್ಯವಸಾಯ, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಗಮನಿಸಿ ಜನ ನೆಲೆನಿಲ್ಲುತ್ತ ಹೋಗಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಮಧ್ಯ ಐರೋಪ್ಯ ಹಾಗೂ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳೆರಡೂ ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಪ್ರಸರಿಸಿವೆ. ಶಂಕುವಿನಾಕಾರದ (ಕೊನಿಫೆರಸ್) ಮರಗಳಿಂದಲೂ ಅಗಲೆಲೆಯ ಪರ್ಣಪಾತೀ ವೃಕ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ ಕಾಡುಗಳು, ಕುರುಚಲು ಕಾಡುಗಳು, ಹಸುರು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಮಧ್ಯ ಐರೋಪ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಲಕ್ಷಣ. ಶರತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಾಡಿಹೋಗಿ ಮತ್ತೆ ಬೆಳೆಯುವ ಸಸ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ. ಶಂಕುವಿನಾಕಾರದ ಮರಗಳೂ ದಪ್ಪನಾದ ಅಗಲೆಲೆಯ ನಿತ್ಯ ಹಸುರು ವೃಕ್ಷಗಳೂ ವಾರ್ಷಿಕ ಸಸ್ಯಗಳೂ ಗೆಡ್ಡೆಯಿಂದ ಬೆಳೆಯುವ ಗಿಡಗಳೂ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಣಗುವ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳೂ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇವೆರಡು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಖಚಿತ ಗೆರೆ ಎಳೆಯುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾದರೂ ಇಟಲಿಯ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗವನ್ನೂ ಮಧ್ಯೆ ಐರೋಪ್ಯ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಭಾಗವನ್ನು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಇಟಲಿಯ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿ ಭಾಗವನ್ನು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. ಅಪೆನೈನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮೇಲೂ ಸಿಸಿಲಿಯ ಎಟ್ನ ಪರ್ವತದ ಮೇಲೂ ಪರ್ಣಪಾತೀ ವೃಕ್ಷಗಳ ಕಾಡುಗಳು ಅಧಿಕ. ಇಟಲಿಯ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಮೌಂಟ್ ವೆಸೂವಿಯಸ್, ಹಾಳುಬಿದ್ದ ಪಾಂಪೆ ನಗರದಿಂದ

ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಇಟಲಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪ್ ಬಾಲ್ಕನ್ ಹಾಗೂ ಆಫ್ರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ರೂಪಸಾಮ್ಯವುಂಟು. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ದಯಾದೃಷ್ಟಿ ಕಡಿಮೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಅವು ವಿರಳ. ಬೇಟೆಯಾಡಲು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹಕ್ಕುಂಟು. ಜಮೀನಿನ ಒಡೆಯನಿಗೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಸ್ವಾಮ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಆಹಾರದ ಕೊರತೆಯನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಲುವಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಕರಡಿಗಳು ಅಬ್ರುಜಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ತೋಳಗಳು ಅಪೆನೈನ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಸಣ್ಣಜಾತಿಯ ಜಿಂಕೆಗಳು (ರೋ) ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ವೆನಿಸ್ ಬಳಿಯ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾರಂಗಗಳೂ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪ್ರದೇಶದ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಷಾಮಾಯ್ ಮೃಗಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಡುಹಂದಿಗಳೂ ಇವೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ, ಖನಿಜ, ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಇಟಲಿ ಕೃಷಿಪ್ರಧಾನ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಇಲ್ಲಿಯ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ವ್ಯವಸಾಯವೇ ತಳಹದಿ. ದೇಶದ ಶೇ. 90 ಭಾಗ ಬೇಸಾಯದ ನೆಲದಿಂದಲೂ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ದೇಶದ ದುಡಿಯುವ ಜನರಲ್ಲಿ 2/5 ಭಾಗ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲೂ ಅರಣ್ಯೋದ್ಯಮದಲ್ಲೂ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ದೇಶದ ನಾನಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆಲ್ಪೈನ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಅರಣ್ಯ, ಹಣ್ಣಿನ ತೋಟ ಹಾಗೂ ಗೋಮಾಳಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಪೋ

ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಧಾನ್ಯ ಹಾಗೂ ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮಧ್ಯ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದವಸ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು, ಆಲಿವ್ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿದೆ.

ಗೋದಿ, ಬೀಟ್‌ರೂಟ್, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಜೋಳ, ಟೊಮ್ಯಾಟೊ, ಬತ್ತ, ಓಟ್ಸ್, ಬಾರ್ಲಿ, ಸಣ್ಣಗೋದಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಸೆಣಬು–ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಬೆಳೆಗಳು. ಕಿತ್ತಲೆ ಹಾಗೂ ನಿಂಬೆಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸ ಹಾಗೂ ಆಲಿವ್ ಎಣ್ಣೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪೈಕಿ ಇಟಲಿಗೆ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ.

ಕುರಿ, ಮೇಕೆ, ಹಂದಿ, ಕತ್ತೆ, ಕುದುರೆ, ಹೇಸರಗತ್ತೆ, ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಾಕಣೆ ಇದೆ. ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು ಅಷ್ಟೇನೂ ಆಶಾದಾಯಕವಾದುದಲ್ಲ. ಗಂಧಕ ಹಾಗೂ ಪಾದರಸ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಇಟಲಿ ಇದನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ 1/3 ಭಾಗದಷ್ಟು ಪಾದರಸ ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ, ಸತು, ಸೀಸ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಮತ್ತು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಅದಿರುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯೂ ಇದೆ. ಆದರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಹಾಗೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸಾಕಷ್ಟು ದೊರಕದಿರುವುದು ದೇಶದ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಭಾರಿ ಪೆಟ್ಟು. ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಗಣಿಗಳು ಸಿಸಿಲಿ, ಸಾರ್ಡಿನಿಯ, ಟಸ್ಕನಿ, ಲೊಂಬಾರ್ಡಿಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಸಿಸಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಎಣ್ಣೆ ಬಾವಿಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೇ ಅತಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಎಣ್ಣೆ ದೊರಕುವ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಯೋಜನೆಯಂತೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕೆಲಸಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಇಟಲಿಯ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಯೋಜಿತ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ದೇಶ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಬಟ್ಟೆ ಉತ್ಪಾದನೆ ಇಟಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ನೀಡಿದೆ. ಈ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರೇಷ್ಮೆ, ಉಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಕೃತಕನೂಲಿನ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸ ತಯಾರಿಕೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತು, ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಗೂ ಮೋಟಾರು ಕಾರು, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಉದ್ಯಮಗಳಾಗಿವೆ. (ಬಿ.ಎನ್.ಎಸ್.)

ಇಟಾರ್ಸಿ: ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಹೊಷಂಗಾಬಾದ್ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಮುಂಬಯಿನಿಂದ 742 ಕಿಮೀ, ಕೋಲ್ಕತದಿಂದ 1498 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ–ಕೋಲ್ಕತ ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿದೆ. ಕಾನ್ಪುರ, ಆಗ್ರ ನಗರಗಳೊಂದಿಗೂ ರೈಲುಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದೆ. ಇದೊಂದು ಸಂಧಿ ಸ್ಥಳ. ಹೊಷಂಗಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಫ್ತು ವ್ಯಾಪಾರದ ಬಹುಭಾಗ ಈ ಊರಿನ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿವಾರವೂ ದನಗಳ ಭಾರಿ ಸಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಡ್ಸ್ ಫಾರಿನ್ ಮಿಷನ್ ಎಂಬ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಂಸ್ಥೆ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪಾಠಶಾಲೆಯಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 93,783. *

ಇಟಾವ: ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಮುಖ್ಯ ನಗರ. ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಭಿಂಡ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಿದೆ. ಮಿಕ್ಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಗ್ರ, ಮೆಣಿಪುರ, ಫರೂಕಾಬಾದ್, ಕಾನ್ಪುರ ಮತ್ತು ಜಲೌನ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2287 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಮುನಾನದಿಯೂ ಸಂಗರ್ ಮುಂತಾದ ಉಪನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆ ಏರುತಗ್ಗುಗಳ ಪ್ರದೇಶ. ಭೂಮಿ ಫಲವತ್ತಾದ ಎರೆಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ವ್ಯವಸಾಯ ಮೂಲ ಕಸುಬು. ಬೇಸಗೆಯ ಕ್ಲುಪ್ತಮಾರುತಗಳಿಂದ ಸರಾಸರಿ 55 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಗೋದಿ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಬತ್ತ ಮುಂತಾದವು ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಕಬ್ಬು, ಸಾಸಿವೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ನೆಲ ಕೊಂಚ ಎತ್ತರವಾಗುವುದರಿಂದ ನದಿಯಿಂದಾದ ಕಮರಿಗಳೂ ಕೊರಕಲುಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು. ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಡಚಣೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಭಾಗ ಅಷ್ಟು ಮುಂದುವರಿದಿಲ್ಲ.

ಇದು ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಆಗ್ರಕ್ಕೆ 112 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಯಮುನಾನದಿಯ ಉತ್ತರದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,340,031. ಆಗ್ರದಿಂದ ಕಾನ್ಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಈ ಊರಿನ ಮೂಲಕ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹತ್ತಿ, ರೇಷ್ಮೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. 15 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಒಂದು ಕೋಟೆಯ ಅವಶೇಷಗಳು, ಅನೇಕ ಹಿಂದು ದೇವಾಲಯಗಳು ಇವೆ. ಇವು ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. *

ಇಡ್ರಿಯ: ಗಣಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಯೂಗೋಸ್ಲಾವಿಯದ ಚಿಕ್ಕ ಪಟ್ಟಣ. ಯೂಗೋಸ್ಲಾವಿಯದ ವಾಯವ್ಯಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ನದಿ ತೀರದಲ್ಲಿದೆ. ಟ್ರೀಸ್ಟ್ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ 50 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಪಾದರಸದ ಅದಿರಿನ ಗಣಿ ಸಿನ್ನಬಾರ್ ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವುಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಈ ಅದಿರನ್ನು ಉತ್ಖನನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ನಿಯಂತ್ರಿಸಿದೆ. ಚಾರಿತ್ರಿಕವಾಗಿ ಇಡ್ರಿಯ ಮೊದಲು ಇಟಲಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಾನಂತರ ಯೂಗೋಸ್ಲಾವಿಯದ ವಶವಾಯಿತು. *

ಇಥಾಕ[1]: ಅಯೋನಿಯದ ಸಪ್ತದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 118 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7000ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಪರ್ವತಮಯ ದೇಶ. ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಲೋ ಕೊಲ್ಲಿಯಿದೆ. ವಥಿ, ಅಯೆಟೊ, ಅನಾಯ್, ಎಕ್ಸಾಯ್ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ. ಜನ ಧೈರ್ಯಶಾಲಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3210. ಪುರಾಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಒಡೀಸಿಯಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಳವೆಂದೂ ಇದರ ಖ್ಯಾತಿಯಿದೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಇಥಾಕ[2]: ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಕೇಯುಗ ಸರೋವರದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಫಿಂಗರ್ ಸರೋವರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕಣಿವೆ, ಪ್ರಪಾತಗಳು ಮತ್ತು ಜಲಪಾತಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಸೌಂದರ್ಯದ ಬೀಡಾಗಿದೆ. ಜಲಪಾತಗಳಲ್ಲಿ ಬಟರ್ ಮಿಲ್ಕ್ ಹಾಗೂ ಟೌಘಾನಾಕ್ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಇಲ್ಲಿ ಕಾರ್ನೆಲ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವಿದೆ. ಸಂಗೀತ, ನಾಟಕ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಯಾಮ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 29,541. ಕಾಗದ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಗೊಬ್ಬರ, ಚರ್ಮ, ಬಂದೂಕು ಮತ್ತು ಯಂತ್ರಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಇಥಿಯೋಪಿಯ: ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ. 4^0 ಮತ್ತು 18^0 ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳ ಮತ್ತು 33^0 ಮತ್ತು 48^0 ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶಗಳ ನಡುವಿನಲ್ಲಿದೆ. ಸಹಜ ಕೋಟೆಯಂತಿದ್ದು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಾನುಕೂಲವಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಹೆಸರು ಅಬಿಸೀನಿಯ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 11,05,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 75 ಮಿಲಿಯನ್. 1952ರವರೆಗೂ ಇದೊಂದು ಒಳನಾಡು ರಾಜ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಸಮುದ್ರತೀರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಎರಿಟ್ರಿಯದೊಡನೆ ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾದ ಮೇಲೆ, 960 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕೆಂಪುಸಮುದ್ರತೀರ ಸೇರ್ಪಡೆಗೊಂಡಿತು.

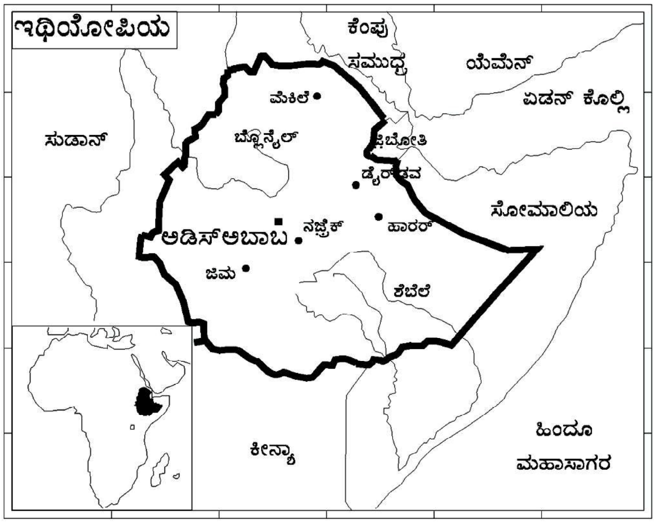

ಆಫ್ರಿಕದ ಮಧ್ಯಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕದ ಕೋಡು (ಹಾರ್ನ್ ಆಫ್ ಆಫ್ರಿಕ) ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಭಾಗವಿದು. ಪ್ರಾಚೀನಜೀವಿಯುಗದ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಾನಾರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುತ್ತ ಬಂದು, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿಂದ ಹೊರಚಿಮ್ಮಿದ ಶಿಲೆಗಳೊಡನೆ ಬೆರೆತು ಪದರಪದರವಾಗಿರುವ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ 3636–4545 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಇಳಿಜಾರು ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳೆಲ್ಲ ಪರ್ವತಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಜಲಪಾತಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ ನದಿ ತಾಣ ಸರೋವರದಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ನೀಲಿ ನೈಲ್. ಇಥಿಯೋಪಿಯದ ವಾಯುಗುಣ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ಮಳೆ ಅಧಿಕ; ಜುಲೈ, ಆಗಸ್ಟ್, ಸೆಪ್ಟಂಬರುಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು ಬಂಜರುಭೂಮಿ; ಡಂಕಿಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮರುಭೂಮಿ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗವನ್ನೂ ವಾಯುಗುಣ ಹಾಗೂ ಮಳೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯದು, ಹವೆ ತಂಪಾಗಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪರ್ವತ ಮತ್ತು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ; ಇಲ್ಲಿ ಎತ್ತರ

ಮತ್ತು ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಕಾಫಾಪ್ರಾಂತ್ಯ ಕಾಫಿಗಿಡದ ಮೂಲನೆಲೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕಾಫಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವುದು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಮಳೆಯಿಲ್ಲದೆ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಿರುವ ತಗ್ಗುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ; ಇಲ್ಲಿ ಅಕೇಷಿಯ ಜಾತಿಯ ಮರಹೆಚ್ಚು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿವೆ. ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಚೌಬೀನ ನೀಡುವ ಮರಗಳಿವೆ. ತಾಳೆ, ಸೈಕಮೋರ್ ಎಂಬ ಅಂಜೂರದ ಮರ, ಗೋಂದು ಕೊಡುವ ಮರ, ಕಿತ್ತಲೆ, ನಿಂಬೆ, ದಾಳಿಂಬೆ, ಪೀಚ್, ಬಾಳೆ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಹತ್ತಿ, ಕಬ್ಬು ಇವು ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ನೀಲಗಿರಿ ಮರಗಳನ್ನು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ರಾಜಧಾನಿ ಆಡಿಸ್ ಅಬಾಬ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,200,186 (2002). ಮಸಾವ ಮತ್ತು ಅಸಾಬು ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳು. ಖನಿಜೋತ್ಪನ್ನಗಳಾದ ಬಂಗಾರ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಪ್ಲಾಟಿನಂ ಮುಂತಾದವು ಈ ಬಂದರುಗಳಿಂದ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ಸಂಚಾರ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಡಿಮೆ, ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಇದಾಹೊ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪರ್ವತಮಯ ರಾಜ್ಯ. ಅಮೆರಿಕದ ಇಂಡಿಯನ್ನರ ರೀತ್ಯಾ ಇದಾಹೊ ಎಂದರೆ ಪರ್ವತವಜ್ರ, ವಜ್ರರಾಜ್ಯವೆಂದು ಇದನ್ನು ಕರೆಯುವುದು ರೂಢಿ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೊಲಂಬಿಯ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಭೂಪ್ರದೇಶದಿಂದಲೇ ಕೂಡಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೊಲಂಬಿಯ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಮಾಂಟಾನ ಮತ್ತು ವ್ಯೊಮಿಂಗ್, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಯೂಟ ಮತ್ತು ನೆವಾಡ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಒರೆಗಾನ್ ಮತ್ತು ವಾಷಿಂಗ್ಟನ್ ಇವೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 216456 ಚ.ಕಿಮೀ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ನೇಕ್ ನದಿಯ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಕಮರಿಗಳೂ, ಅಬ್ಬಿಗಳೂ ಹೇರಳ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸೆಲ್‌ಕರ್ಕ್ ಪರ್ವತವೂ ಕೋರ್ ಡಿ'ಅಲಿನ ಪರ್ವತವೂ ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ಸರೋವರವೂ ಇವೆ. ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವಂತೆ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಲಿಯರ್‌ವಾಟರ್ ಪರ್ವತವೂ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸೆವೆನ್ ಡೆವಿಲ್ಸ್ ಪರ್ವತವೂ, ಪೂರ್ವದ ಎಲ್ಲೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟರ್‌ರೂಟ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯೂ ಇದೆ. ಇದು ಮರುಭೂಮಿಗಳಿಂದಲೂ, ಮೈದಾನಗಳಿಂದಲೂ, ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಯ ನೆಲದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶ. ಸೈಲೂರಿಯನ್‌ನಿಂದ ಪ್ಲಿಯೊಸೀನ್ ವರೆಗೆ ಭೂ ಇತಿಹಾಸದ ಎಲ್ಲ ಯುಗಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಭೂರಚನೆಯನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ವಾಯುಗುಣ, ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದ ಸ್ನೇಕ್ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆಯಿರುತ್ತದೆ. 28^0ಸೆ ಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ. ಇತರ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 15^0ಸೆ ಸರಾಸರಿ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 13^0ಸೆ ಕಡಿಮೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದ 20^0ಸೆ ಉಷ್ಣತೆ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ತಗ್ಗಿನ ನೆಲದಲ್ಲಿ -6^0 ಯಿಂದ -1^0 ಸೆ ಕೊರೆಯುವ ಹಿಮ ಬೀಳದಿರುವ ದಿನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿಯಲ್ಲಿ 150ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದು ತೊಂಬತ್ತಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ.

ರಾಕಿ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ 75 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 100 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುವುದು. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ತೀರ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ 100 ಸೆಂಮೀ. ತೀರ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 25 ಸೆಂಮೀ. ಹಿಮಾವೃತ ದಿನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 90 ರಿಂದ 30ರ ವರೆಗೆ ಪ್ರದೇಶಾನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ವರ್ಷದ ಎಲ್ಲ ಋತುಗಳಲ್ಲೂ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಪರಿಮಾಣ.

ಉಷ್ಣತೆ ಹಾಗೂ ನೆಲದೆತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇದಾಹೊ ರಾಜ್ಯದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ನೇಕ್ ನದಿಯ ಮೈದಾನದಲ್ಲೂ ಅದರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ಮರುಭೂಮಿಯ ಕುರುಚಲು ಕಾಡು ಸಾಮಾನ್ಯ, ಉತ್ತರದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ಗುತ್ತಿಹುಲ್ಲಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಸೆರಗೂ ದಾರುವೃಕ್ಷಗಳ ಒಡಲೂ ಲಾರ್ಚ್, ಫರ್, ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಮರಗಳ ಬೊಟ್ಟುಗಳೂ ಇವೆ. ಕೆಲವು ಕಾಡುಗಳು ವಾಣಿಜ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯ.

ವ್ಯವಸಾಯ, ಖನಿಜ, ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಸಾಂದ್ರಬೇಸಾಯ, ಪಶುಪಾಲನೆ ಇದೆ. ಸ್ನೇಕ್ ನದಿಯ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರಾಜ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯ ದಕ್ಷಿಣ–ಮಧ್ಯ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ, ಹಾಗೂ ಉತ್ತರದ ಪಶ್ಚಿಮ ಬದಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯದ ಜಮೀನುಗಳು ಅಧಿಕ. ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯ. ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಒಳಪಡದ ಜಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಗೋದಿಯ ಬೆಳೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು; ಓಟ್ಸ್, ಬಾರ್ಲಿಗಳೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ನೀರಾವರಿಯ ನೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ಮಸಾಲೆಯ ಸೊಪ್ಪಿನ (ಆಲ್ಫಾಲ್ಫ) ಬೆಳೆ ಅಧಿಕ. ದಕ್ಷಿಣ–ಮಧ್ಯ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ–ಪೂರ್ವ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆಯ ಬೀಟ್, ಚೀಸ್, ಉಣ್ಣೆ– ಇವು ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು.

ರಾಜ್ಯದ ಅನೇಕ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಕೋರ್ ಡಿ'ಅಲಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ಸೀಸ ಬೆಳ್ಳಿಗಳು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಸತುವೂ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಚಿನ್ನ ತಾಮ್ರಗಳೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.ಯು.)

ಇದ್ರಿಸ್: ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದನೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರವಾದಿ. ಇವನು ಯಹೂದಿಯೆಂದೂ ಈತನಿಗೆ ಇಲ್ಯಾಸ್ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರಿತ್ತೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈತ 72 ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಈತ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳೆರಡನ್ನೂ ತಿಳಿದಿದ್ದ ಮೊದಲಿಗರಲ್ಲೊಬ್ಬನೆಂದೂ ವಿಶ್ವದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕುರಿತು ಇತರರಿಗೆ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ಪ್ರತೀತಿ. (ಎಸ್.ಎ.ಬಿ.ಕೆ.)

ಇನ್ಸ್‌ಬ್ರುಕ್: ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಟೈರೋಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಮ್ಯೂನಿಚ್‌ನಿಂದ 96 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 1,13,392 (2001). ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು, ಸುಂದರ ಚರ್ಚುಗಳು, ಅರಮನೆ–ಮೊದಲಾದುವು ಇವೆ. ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವೂ ಇದೆ. ಇನ್ಸ್ ನದಿಯ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಗಿರಿ ಕಂದರಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಆಕರ್ಷಣೀಯ ತಾಣವಾಗಿದೆ. ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿವೆ. ಇದು ಚಳಿಗಾಲದ ಕ್ರೀಡಾಕೇಂದ್ರವೂ ಹೌದು. 1964 ಮತ್ತು 1976ರಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಒಲಂಪಿಕ್ ಕ್ರೀಡೆಗಳು ಇಲ್ಲ ನಡೆದಿದ್ದವು. *

ಇಬಾದಾನ್: ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ನೈಜೀರಿಯ ದೇಶದ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಓಯೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ ಹಾಗೂ ಅದರ ರಾಜಧಾನಿ. ಇದು ಏಳು ಗುಡ್ಡಗಳ ಮೇಲೆ ನೆಲೆಸಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 17,31,000 (2000). ನೀಗ್ರೊ ಜನರು ಹೆಚ್ಚು ; ಅವರಲ್ಲಿ ಬಹುಮಂದಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರು. 1948ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ವಿದ್ಯಾಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತರ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚು. ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಕೋಕೋ, ಹತ್ತಿ, ಜೋಳ, ನಿಂಬೆ, ನೇರಳೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ. ಇದು ನೈಜೀರಿಯದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾಕೇಂದ್ರ. ಈ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಲಾಗೋಸ್‌ನಿಂದ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.ಆರ್.)

ಇಬ್ನ್ ಖಾಲ್ದೂನ್: ಸು. 1332–1406. ಅರಬ್ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ ಅರಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಈತ ಕೊನೆಯವನು. ತನ್ನ ಜೀವನದ ಹೆಚ್ಚುಕಾಲವನ್ನು ಈತ ಆಲ್ಜೀರಿಯ, ಟುನಿಷಿಯ, ಸ್ಪೇನ್ ಹಾಗೂ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಳೆದ. ಈತನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರಂಥ ಮುಖದ್ದಿಮ್ಮಾ. ಈ ಗ್ರಂಥ ಮಾನವ ಸಮಾಜದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶದವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸುವುದು. ಮಾನವನ ನಾಗರಿಕತೆ, ಅಲೆಮಾರಿ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಸಮಾಜಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು, ನಗರ ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನ ಜೀವನ, ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ವಿಧಾನಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಘಟನೆಯ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಖಾಲ್ದೂನ್ ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಮರುಭೂಮಿಯ ಅಲೆಮಾರಿಗಳು ಅತಿ ಪುರಾತನವಾದ ನೈಜ ಸಂಘಟನೆಯಾಗಿರುವುದು. ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಜನರು ವೈಭವಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದು ಮೃದು ಧೋರಣೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವರು. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದ. ಮುಂದುವರಿದು ಉತ್ತರಾರ್ಧಗೋಳ ಹೆಚ್ಚು ಜನರಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು. ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶದಿಂದ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತ ಪ್ರದೇಶ ಕಡಿಮೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು. ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯ ಹೆಚ್ಚು ಜನರಿಂದ ಕೂಡಿರಲು ಅದರ ವಾಯುಗುಣ ಕಾರಣ. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಶೀತವಲಯ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಅತಿ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದು ಮಾನವನಿಗೆ ಅಹಿತಕರವಾಗಿರುವುದು. ಹೀಗೆ ಪರಿಸರ, ಮಾನವ ಜೀವನ, ಜನರ ವರ್ತನೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿರುವುದನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸಿದ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಾಗಿಯೇ ಈತನನ್ನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗನೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. (ವೈ.ಪಿ.ಪಿ.)

ಇಬ್ನ್ ಬತೂತ: ಸು. 1304–68. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರವಾಸಿ. ಇತಿಹಾಸಕಾರ, ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ, ಮುಸ್ಲಿಂ ಮೂಲ ಹೆಸರು ಅಬ್ದುಲ್ಲಾ ಮೊಹಮ್ಮದ್. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ತೀರದ ಟ್ಯಾಂಜೀರ್ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಈತ ಮೂಲತಃ ನೀಗ್ರೋ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ

ಸೇರಿದವನು, ಅರಬ್ಬನಲ್ಲ. ಸು. 1325ರಲ್ಲಿ 21ರ ಹರಯದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕಾ ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟ ಈತ, ಅನಂತರ ಈಜಿಪ್ಟ್, ಸಿರಿಯ, ಪರ್ಷಿಯ, ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ, ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರತೀರ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಭಾರತ, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಸುಮಾತ್ರ, ಚೀನ ಹಾಗೂ ಮಾಲ್ಡೀವ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದ. ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಮೊಜಾಂಬಿಕ್ ಹಾಗೂ ಇಥಿಯೋಪಿಯಗಳನ್ನೂ ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ. ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ 10^0ದ ಅಕ್ಷಾಂಶದಲ್ಲಿರುವ ಕಿಲ್ವದವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿದ. ಅನಂತರ ಆಫ್ರಿಕದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿರದೆ, ಹಲವಾರು ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ. ಇಬ್ನ್ ಹಾಕಾಲ್ ನೀಡಿದ ವಿವರಣೆಗಳು ಸರಿಯಾದವುಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಪಡಿಸಿದ.

ಪರ್ಷಿಯದ ಮೂಲಕ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದ ಈತ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಸುಲ್ತಾನನಾಗಿದ್ದ ಮಹಮ್ಮದ್‌ಬಿನ್ ತುಘಲಕ್‌ನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ. ಇಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಿ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ. ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನ ಈತನನ್ನು ಚೀನಕ್ಕೆ ತನ್ನ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ. ಭಾರತದಿಂದ ಹೊರಟ ಈತ ಮೊರಾಕ್ಕೊ ದೇಶಕ್ಕೆ ಭೇಟಿನೀಡಿದ. ಸಹಾರ ಮರುಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಟಿಟಿಂಬಕ್ಟು ನಗರವನ್ನು ತಲುಪಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ನೈಜರ್ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಅದರ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ನೀಗ್ರೋ ಮುಸ್ಲಿಂ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ. ಹೀಗೆ 25 ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸು. 1,20,000 ಕಿಮೀ ಸಂಚರಿಸಿದನೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಅಂದಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಇರುವ ಆಧಾರಗಳಲ್ಲಿ ಈತನ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವು. (ವೈ.ಪಿ.ಪಿ.)

ಇಬ್ನ್ ಹಾಕಲ್: ಅರಬ್ ಪ್ರವಾಸಿ. ಇರಾನಿನ ಬಾಗ್ದಾದ್ ನಿವಾಸಿ. ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯ (ಇರಾಖ್)ದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ನಸಿಬಿಸ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಇವನ ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು ಅಬು ಅಲ್–ಖಾಸಿಂ ಇಬ್ನ್ ಅಲಿ ಅಲ್–ನಸಿಬ್ ಇಬ್ನ್ ಹಾಕಲ್ ಅಥವಾ ಮಹಮ್ಮದ ಅಬ್ದುಲ್ ಖಾಸಿರಿ. ತನ್ನ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲೇ ಜಲಯಾನ, ಪರಿಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದ್ದ. 943ನೇ ಮೇ 15ರಂದು ಬಾಗ್ದಾದಿನಿಂದ ತನ್ನ ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಆಗ ಬಾಗ್ದಾದ್ ಇಸ್ಲಾಂ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರವಾಗಿತ್ತು. ಈತ 30 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ (973ರ ವರೆಗೆ) ಸಂಚರಿಸಿ ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಯನ್ನಿತ್ತ. ಇವನು ಸ್ಪೇನ್, ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ತಂಪು ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ಉಷ್ಣಮರುಭೂಮಿಯವರೆಗೆ ಬಹುತೇಕ ಇಡೀ ಮುಸ್ಲಿಂ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ನೋಡಿದ. ಇವನು ಭೇಟಿಯನ್ನಿತ್ತ ದೇಶಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರದೇಶಗಳಿವು: ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ (ಟ್ಯುನಿಷಿಯ, ಮೊರಾಕ್ಕೊ, ಈಜಿಪ್ಟ್), ಸಹರದ ದಕ್ಷಿಣ ಸೀಮೆ, ಸಿರಿಯ, ಆರ್ಮೇನಿಯ, ಇರಾನ್, ಇರಾಕ್, ಅಜರ್‌ಬೈಜಾನ್, ಅಲ್–ಜಜೀರ, ಖುಜಿಸ್ತಾನ್, ಖವಾರಿಜ್ಮ್, ಟ್ರಾನ್ಸೊಕ್ಸನಿಯ, ಫಾನ ಮತ್ತು ಸಿಸಿಲಿ. ಈತ ಬರೆದ ಎ ಬುಕ್ ಆಫ್ ರೂಟ್ಸ್ ಅಂಡ್ ರೆಲ್ಮ್ಸ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಹಾಗೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ದೇಶಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಐರೋಪ್ಯ ದೇಶಗಳ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೂ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಉತ್ತರ ಮಹಾಸಾಗರದೊಡನೆ ಯಾವ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹೊಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದೊಡನೆ ಒಂದು ಕಾಲುವೆಯ ಮೂಲಕ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಇವನ ಪ್ರಕಾರ ಯುರೋಪ್ ಒಂದು ದ್ವೀಪವಾಗಿತ್ತು. ಆಫ್ರಿಕದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತ ಕೆಂಪುಸಮುದ್ರದ ಪಕ್ಕದ ಆಫ್ರಿಕದ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೊರಳುತ್ತದೆ. ಇಸ್ಲಾಂ ದೇಶಗಳ ಸುತ್ತಲಿನ ದೇಶಗಳನ್ನೂ ಜನರನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದರಂತೆ ತನ್ನ ಪ್ರವಾಸಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಆನ್ ದಿ ಶೇಪ್ ಆಫ್ ದಿ ವರ್ಲ್ಡ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದ. ಇದು ತನ್ನ ನಿಖರತೆ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಇಬ್ಬನಿ: ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿನ ಆವಿ ರಾತ್ರಿ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬೀಳುವಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ನೀರಹನಿ (ಡ್ಯೂ). ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಿಡಮರಗಳ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವ ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿ ವಕ್ರೀಭವಿಸಿ ವರ್ಣರಂಜಿತ ದೃಶ್ಯ ಬೀರುವ ಇಬ್ಬನಿಗಳ ಹಾಸು ನೋಡಲು ಬಲು ಸುಂದರ. ನಿರಭ್ರ ಆಕಾಶ ಮತ್ತು ಸ್ತಬ್ಧ ಇಲ್ಲವೇ ಮಂದಚಲನೆಯ ವಾಯುಮಂಡಲ ಇವು ಇಬ್ಬನಿಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಸಹಕಾರಿಗಳು.

ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಆಗಸಕ್ಕೆ ಒಡ್ಡಿರುವ ಹೊರಮೈಯಿಂದ ವಸ್ತುಗಳು ಉಷ್ಣವನ್ನು (ವಿಕಿರಣದಿಂದ–ರೇಡಿಯೇಷನ್) ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುವು. ಹೀಗೆ ಸಂಭವಿಸುವ ನಷ್ಟ ಆಯಾ ವಸ್ತುವಿನ ಆಂತರಿಕ ರಚನೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಬಾಹ್ಯಾವರಣದಿಂದ ಭರ್ತಿಯಾಗಬೇಕು. ಹೀಗಾಗದಿದ್ದಾಗ ವಸ್ತುವಿನ ಹೊರಮೈ ಉಷ್ಣತೆ ತಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಎಲೆ, ಹೂದಳ ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲಿನ ಗರಿ ಇವು ಉಷ್ಣವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಸುತ್ತಲಿನ ವಾಯುವನ್ನು ತಂಪುಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ತಂಪಾದ ವಾಯುವಿನ ಉಷ್ಣತೆ ಇಬ್ಬನಿಬಿಂದುವಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ನೀರಿನ ಆವಿ ಸಾಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ಎಲೆ ದಳ ಮತ್ತು ಗರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಹನಿ ಹನಿಯಾಗಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮೋಡಗಳಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಮಾರುತ ವೇಗವಾಗಿ ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಇಬ್ಬನಿ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಕಿರಣತೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಉಷ್ಣನಷ್ಟವನ್ನು ಮೋಡಗಳು ತಡೆದು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಣ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಕಾದಿಡುತ್ತವೆ; ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲೂ ಇಬ್ಬನಿ ಬಿಂದುವಿಗಿಂತ ತಗ್ಗಿಗೆ ಇಳಿಯಲು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಹಿಂದಿನಕಾಲದ ಜನ ಇಬ್ಬನಿ ಆಕಾಶದಿಂದ ಬೀಳುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ ಕೂಡ (ಮೀಟಿಯರೊಲಾಜಿಕ್‌ದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ) ಬೆಳಗಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕಾದು ಆವಿಯಾದ ನೀರು ರಾತ್ರಿ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ಇಬ್ಬನಿ ಇಲ್ಲವೆ ಮುಂಜಾನೆ ಬೀಳುತ್ತದೆಂದು ನಂಬಿದ್ದ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಲೂಯಿಕಾನಸ್ಟಂಟ್ ಪ್ರಿವಾಸ್ಟ್ (1792) ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿಯೇ ಇಬ್ಬನಿಗೂ ವಸ್ತುಗಳ ತೆರೆದ ಹೊರಮೈಗಳ ವಿಸರಣೆಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗ. ಇಬ್ಬನಿಯ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಲಂಡನ್ನಿನ ಸೇಂಟ್ ಥಾಮಸ್ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯ ವೈದ್ಯ ಚಾರಲ್ಸ್ ವೆಲ್ಸ್ (1814). ಗಾಳಿ ಮೆಲ್ಲನೆ ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಇಬ್ಬನಿಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ತ್ವರಿತಗತಿಯಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಈತ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೋರಿಸಿದ. ಜಾನ್ ಅಟ್ಕಿನ್ (1885) ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಇಬ್ಬನಿಯಂತೆ ಬೇರಿನ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ನೀರಿನಹನಿಗಳು ಮೂಡುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ.

ಇಬ್ಬನಿಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ನೀರಿನ ಆವಿಯ ವಿಸರಣವೇ ಕಾರಣ. ವಾಯುಮಂಡಲದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅದರ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ನೀರಿನ ಆವಿ ಅಧೋಮುಖವಾಗಿ ವಿಸರಣವಾಗಿ ಇಬ್ಬನಿಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವೆ ತೇವವಾಗಿರುವ ನೆಲದ ಉಷ್ಣತೆ ಎಲೆಗಳ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಉಷ್ಣತೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ನೀರಿನ ಆವಿ ಊರ್ಧ್ವಮುಖವಾಗಿ ವಿಸರಣವಾಗಿ ಇಬ್ಬನಿಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಧೋಮುಖವಾಗಿ ವಿಸರಣವಾದ ನೀರಿನ ಆವಿಯಿಂದ ಬೆಳೆದ ಇಬ್ಬನಿಯನ್ನು ಇಬ್ಬನಿಪಾತ (ಡ್ಯೂಫಾಲ್) ಎಂದೂ ಊರ್ಧ್ವಮುಖವಾಗಿ ವಿಸರಣವಾದ ನೀರಿನ ಆವಿಯಿಂದ ಬೆಳೆದ ಇಬ್ಬನಿಯನ್ನು ಬಟ್ಟಿಇಬ್ಬನಿ (ಡಿಸ್ಟಿಲೇಷನ್) ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದಿದೆ.

ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣವಲಯಗಳ ಹವಾಗುಣ ಇಬ್ಬನಿಯ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಪ್ರೇರಕವಾಗಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಸಾಲಿಯಾನ ಇಬ್ಬನಿಯ ಮೊತ್ತ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಗಾಳಿಯ ಆರ್ದ್ರತೆಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಚಳಿ ಇಲ್ಲವೆ ನಿರಾರ್ದ್ರತೆ ಬಿಸಿ ಹವಾಗುಣವಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 1.3 ಸೆಂಮೀ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಆರ್ದ್ರತೆ ಇದ್ದು ಬಿಸಿ ಹವಾಗುಣವಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 8 ಸೆಂಮೀ ಇಬ್ಬನಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇಸ್ರೇಲಿನಂಥ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬನಿಯಿಂದಲೇ ಬೇಸಗೆ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮರುಭೂಮಿಯ ಮರಗಳು ಬದುಕಿರುವುದೂ ಇಬ್ಬನಿಯಿಂದಲೇ. ಇಬ್ಬನಿಯಿಂದ ಅನುಕೂಲದಂತೆ ಪ್ರತಿಕೂಲವೂ ಇದೆ. ಬಹಳ ಕಡೆ ಇದನ್ನುಂಡು ಬೆಳೆಯುವ ಅಣಬೆ ಮತ್ತು ಕಳೆ ಉಪಯುಕ್ತ ಗಿಡಮರಗಳಿಗೆ ಹಾನಿ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಇಬ್ಬನಿಬಿಂದು : ಗಾಳಿ ತಂಪುಗೊಂಡಂತೆ ಸಂತೃಪ್ತ ನೀರಾವಿಯ ಮತ್ತು ನೀರಾವಿಯ ಸಂಮರ್ದಗಳು ಸಮಾನವಾಗಿರುವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಲಪುತ್ತವೆ. ಎಂದರೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಗಾಳಿ ಉಷ್ಣವಿಸರಣೆಯಿಂದ ಲಭ್ಯವಾಗುವ ನೀರಾವಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥವಾಗುವುದು. ಇಂಥ ಅವಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆಯ ಹೆಸರು ಇಬ್ಬನಿಬಿಂದು. ಸಮುದ್ರ, ನದಿ ಮತ್ತು ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಸದಾ ಬಾಷ್ಪೀಕರಣಗೊಂಡು (ಇವಾಪರೇಷನ್) ವಾಯುಮಂಡಲವನ್ನು ಸೇರುವುದರಿಂದ ವಾಯು ಸದಾ ನೀರಾವಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪ್ರಮಾಣ ಬೆಳಗಿನ ವೇಳೆಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನೂ ಪರಿಸರದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸ್ವಭಾವವನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ.

ರಾತ್ರಿ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಎಲೆ, ದಳ ಮತ್ತು ಗರಿಗಳಿಂದ ಉಷ್ಣವಿಸರಣಗೊಂಡು ತತ್ಫಲವಾಗಿ ವಾಯುವಿನ ಉಷ್ಣತೆ ಇಬ್ಬನಿಬಿಂದುವಿಗಿಂತ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿದರೆ ಹೆಚ್ಚಾದ ಆವಿ ಸಾಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ಇಬ್ಬನಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವ ಬಿಂದುವಿಗಿಂತ (ಫ್ರೀಸಿಂಗ್ ಪಾಯಿಂಟ್) ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಇಬ್ಬನಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿ ಬಿಳಿ ಮಂಜು ಆಗಿ ರೂಪಾಂತರಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಾಯು ನೀರಾವಿಯಿಂದ ಸಂತೃಪ್ತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇರುವ ನೀರಿನ ಆವಿಯಿಂದಲೇ ಅದನ್ನು ಸಂತೃಪ್ತಗೊಳಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅದರ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಬೇಕು. ವಾಯುವನ್ನು ಸಂತೃಪ್ತಗೊಳಿಸುವ ನೀರಿನ ಆವಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ.

ಗಾಜಿನ ಲೋಟದಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿಗೆ ಮಂಜುಗಡ್ಡೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಕಲಕಿದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಲೋಟದ ಹೊರಮೈಮೇಲೆ ಇಬ್ಬನಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ರೀನೋನ ಆರ್ದ್ರತಾಮಾಪಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯೋಗವೂ ಇಂಥದೆ. (ಎಸ್.ಎ.ಎಚ್.)

ಇಮ್ಯಾನುಯೆಲ್ ಡಿ ಮಾರ್ಟೋನ್ನೆ: 1873–1955. ಫ್ರೆಂಚ್ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ. ಈತ 1873ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಾನಿಯದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ವೈಡಾಲ್ ಡಿ ಬ್ಲಾಷ್‌ನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಪದವಿ ಪಡೆದರು. ಈತ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪ್ ಇವರ ಅಧ್ಯಯನದ ವಿಶೇಷ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಇವರು ಭೂವಿಜ್ಞಾನ, ಭೂಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಜೀವವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಪಡೆದರು. ಕಾರ್ಪಥಿಯನ್ ಪರ್ವತಗಳ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಹಿಮ ಸವೆತದ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದ್ದರು. 1904ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಎಂಟನೆಯ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ವಿಲಿಯಂ ಮೋರಿಸ್ ಡೇವಿಸ್ ಅವರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾದರು. ಭೂ ಸ್ವರೂಪ ವಿಜ್ಞಾನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಅವರ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾದರು. ಟ್ರೇಟೆ ಡಿ ಜಿಯಾಗ್ರಫಿ ಪಿಜಿಕ್ ಮತ್ತು ಲಾ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಫಿಜಿಕ್ ಇವರ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯ ಕೃತಿಗಳು. ಇವರು ಅನೇಕ ಫ್ರೆಂಚ್ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಿಗೆ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡಲು ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡಿದರು. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಇಯೊಸೀನ್: ಭೂವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದ ಎರಡನೆಯ ಕಲ್ಪ. 60 ದಶಲಕ್ಷವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ 40 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದವರೆಗಿನ ಅವಧಿ. ಈ ಗ್ರೀಕ್ ಪದದ ಅರ್ಥ ಪ್ರಾರಂಭದ (ಇಯೊ) ಈಚಿನದು (ಕ್ಯಾಯನೋಸ್); ಎಂದರೆ ವಿಕಾಸಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಈಚಿನ ಜೀವಿಗಳ ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲವನ್ನು ಇಯೊಸೀನ್ ಪದ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಇಯೊಸೀನ್ ಸ್ತೋಮ: ಇಯೊಸೀನ್ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳಿಗೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. ಭೂಮಿಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಇರಾಕ್: ಏಷ್ಯದ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅರಬ್ಬೀ ಗಣರಾಜ್ಯ. 23^0–37^0 ಉ.ಅ. ಮತ್ತು 35^0–50^0 ಪೂ.ರೇ. ನಡುವೆಯಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಾಚೀನ ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಟರ್ಕಿ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸಿರಿಯ, ಜೋರ್ಡಾನ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ, ಕುವೈತ್, ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇರಾನ್ ದೇಶಗಳಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 438,317 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 26,074,906 (2004); ರಾಜಧಾನಿ ಬಾಗ್‌ದಾದ್. ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ 40 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕರಾವಳಿಯಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5.6 ಮಿಲಿಯನ್.

ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಈ ದೇಶವನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಉತ್ತರದ ಅಲ್ ಜ಼ಸೀರಿಯ ಪ್ರದೇಶ, ಟೈಗ್ರಿಸ್ ಮತ್ತು ಯೂಫ್ರಟೀಸ್ ಯಮಳ ನದೀಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದ ಮರುಭೂಮಿ. ಜಾಗ್ರೋಸ್ ಪರ್ವತ ಮತ್ತು ಅರೇಬಿಯದ ದಿಣ್ಣೆ ನೆಲದ ಮಧ್ಯ ಈ ನದಿಗಳ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. 1840 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವುಳ್ಳ ಟೈಗ್ರಿಸ್ ಅತಿಮುಖ್ಯ ನದಿ. 2720 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾದ ಯೂಫ್ರಟೀಸ್ ನಿಧಾನವಾಗಿ, ಬಳಸುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಇದರಿಂದ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿ ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಗಳ ನಡುವೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾರ್ಗ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಟೈಗ್ರಿಸ್ ಮತ್ತು ಯೂಫ್ರಟೀಸ್ ನದಿಗಳೆರಡೂ ಪ್ರವಾಹ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣನ್ನು ದಂಡೆಗೆ ತಂದು ಹಾಕುತ್ತವೆ. ಈ ಎರಡೂ ನದಿಗಳ ಮುಖಜ ಭೂಮಿ ಬಹಳ ಫಲವತ್ತಾಗಿವೆ. ಈ ಯಮಳ ನದಿಪ್ರದೇಶ ಪುರಾತನ ನಾಗರಿಕತೆಯ ತೊಟ್ಟಿಲಾಗಿತ್ತು. ಜಬಲ್ ಇಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರ.

ಅತಿ ಉತ್ತರದ ಗಡಿಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 3030 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರ ಇರಾಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಅಡಿಗುಡ್ಡದ ಪ್ರದೇಶ 606 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಅಲೆಮಾರಿಗಳಾದ ಕುರ್ಡ್ಸ್ ಜನರ ನೆಲೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಷ್ಣವೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯದು ಮರಳುಗಾಡಿನ ವಾಯುಗುಣ. ಬಾಗ್ದಾದಿನಲ್ಲಿ ಮಳೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸು. 15 ಸೆಂಮೀ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ (ನವೆಂಬರಿನಿಂದ ಜೂನ್ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ) ಮಳೆಯಾಗುವುದು. ಜನವರಿ ಅತ್ಯಂತ ಚಳಿಯಾಗುವ ತಿಂಗಳು. ಆಗ ಉಷ್ಣತೆ 10^0ಸೆ. ಇರುವುದು. ಆಗಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 36^0ಸೆ. ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ 45^0–50^0ಸೆ. ಇರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಈಶಾನ್ಯಭಾಗ ತಂಪಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುವುವು. ಆದರೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಸಿರಿಯನ್ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ 3 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆರ್ದ್ರತೆ ಪ್ರಮಾಣ ತುಂಬ ಕಡಿಮೆ.

ಟೈಗ್ರಿಸ್–ಯೂಫ್ರಟೀಸ್ ನದಿಗಳ ಪ್ರದೇಶ ಫಲವತ್ತಾದದ್ದು. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಸಿರಿಯನ್ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನವಸತಿಯಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿರಳವಾಗಿ ಗಿಡಗಂಟಿ ಮುಳ್ಳು ಮತ್ತು ಮರುಭೂಮಿ ಗಿಡಗಳಿವೆ. ನದೀ ತಟದಲ್ಲಿ ಖರ್ಜೂರ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಿರುಬ, ತೋಳ, ನರಿ, ಮೊಲ, ಜಿಗರೆ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ರಣಹದ್ದು, ಡೇಗೆ ಮುಂತಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಭೂ ಇತಿಹಾಸ: ಪೂರ್ವ, ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಗುಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶವೇ ಇರಾಕ್. ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನತ್ತ ಇದು ಮುಂದುವರಿದು ಪರ್ಷಿಯನ್ ಕೊಲ್ಲಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇರಾಕ್ ಅಸ್ಥಿರ ಭೂಭಾಗವಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ಭೂ ಕುಸಿತಕ್ಕೂ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಿರಿಯದಾದ ಜಲಜಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದತ್ತ ಅತಿ ಪುರಾತನ ಮತ್ತು ಗಡುಸಾದ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಿರಿಯ–ಅರೇಬಿಯ ಭೂಪ್ರದೇಶವೂ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ತೀವ್ರ ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದಿರುವ ಮತ್ತು ಉನ್ನತವಾಗಿರುವ ಜ಼ಾಗ್ರೋಸ್ ಮತ್ತು ಅನಟೋಲಿಯನ್ ಪರ್ವತ ಪಂಕ್ತಿಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ಪರ್ವತಗಳೂ ಕಿರಿಯ ವಯಸ್ಸಿನ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದಾದುವು. ಜ಼ಾಗ್ರೋಸಿನವು ಬಹು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಮೇಲ್ಮಡಿಕೆಗಳು. ಇವು ಕಡಿದಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ವಾಯವ್ಯ–ಆಗ್ನೇಯ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮಟ್ಟಸವಾದ ನದೀ ಮೆಕ್ಕಲಿನ ಬಯಲುಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಧಿಡೀರನೆ ಎದ್ದುನಿಂತು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ತೋರುತ್ತವೆ. ಇರಾಕ್–ಇರಾನ್ ಗಡಿ ಈ ಜಾಡನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸು. 400 ಕಿಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕಡಿದಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ವಾಯವ್ಯ–ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಭಾಗ ಕ್ರಮೇಣ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಎತ್ತರವಾಗುತ್ತ ಸಿರಿಯ–ಅರೇಬಿಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆರ್ಕೀಯನ್ (ಆರ್ಷೇಯ) ಯುಗದ ಗ್ರಾನೈಟುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಜುರಾಸಿಕ್, ಕ್ರಿಟೇಷಸ್, ಇಯೋಸೀನ್ ಮತ್ತು ಮಯೋಸೀನ್ ಯುಗಗಳ ಜಲಜ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಮಟ್ಟಸವಾಗಿರದೆ ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ವಾಲಿವೆ. ಅನೇಕಕಡೆ ಭೂಸವೆತಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಗಳು ಮೈದೋರಿವೆ. ಯೂಫ್ರೆಟೀಸ್ ಕಣಿವೆಯ ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಕಡಿದಾದ ಬೆಟ್ಟವಿದೆ. ದೇಶ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಇರಾಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಬಹುಶ: ಈ ಹೆಸರೇ ಇಡೀ ದೇಶಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವಾಗಿದೆ. ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲಾ ಪ್ರಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಮಡಿಕೆಗಳಿದ್ದು ಅವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲುಗಳಂತೆ ತೋರಿಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಮೊಸುಲ್ ಬಳಿ ಇರುವ ಜಿಬಲ್ ಸಿಂಜಾರ್.

ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಇರಾಕ್ ವೇಗವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಕೃಷಿ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಮುಖ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆ. ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೃಷಿಯ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತರಾಗಿರುವವರ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಅಧಿಕ. ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಕೃಷಿ: ಇರಾಕಿನ ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು 2 ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಒಂದು, ಮಳೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ. ಎರಡು, ನೀರಾವರಿಯಿಂದ ಸಾಗುವಳಿಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶ. ಮಳೆಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಬಾರ್ಲಿ, ಗೋದಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಅಂಜೂರ ಮತ್ತು ಬತ್ತ. ನೀರಾವರಿ ಅವಶ್ಯವಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುವ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ, ಬಾರ್ಲಿ, ಅಂಜೂರ ಮತ್ತು ಬತ್ತ. ಬಾರ್ಲಿ ಇರಾನಿನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆ. ಲೆಂಟಿಲ್ಸ್ (ಚನ್ನಂಗಿ ಮೊದಲಾದ ಜಾತಿಯ ಬೆಳೆಗಳು), ನಾರಗಸೆ (ಲಿನ್ಸೀಡ್)–ಇವು ಚಳಿಗಾಲದ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಾರ್ಲಿಯನ್ನು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ ರಫ್ತು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಬತ್ತ, ಎಳ್ಳು ಬೇಸಗೆಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಮರದ ಬೆಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಜೂರ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಇರಾಕ್ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅಂಜೂರ ಬೆಳೆಯುವ ರಾಷ್ಟ್ರವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ; ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೇ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಇದು ಅನೇಕ ಸಾರಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಉತ್ಪಾದನೆಯ 2/3 ರಷ್ಟು ಅಂಜೂರವನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ತೈಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ವಿದೇಶೀ ವಿನಿಮಯದ ಗಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಜೂರಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ.

ಖನಿಜ: ತೈಲವೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇರಾಕಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಯಾವ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ತೈಲ ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆ. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಪ್ಲಾಟಿನಂ, ಸತು ದೊರೆತಿವೆ. ಮಾಸಲು ಹಳದಿಬಣ್ಣದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಜಿಪ್ಸಂ ಮತ್ತು ಲವಣ ಎಲ್ಲೆಡೆ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಇರಾಕಿನಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಬಾಗ್ದಾದಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವಿದ್ಯುತ್, ಇಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಿಮೆಂಟಿನ ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ. ಅಂಜೂರ ಹದಮಾಡಿ ರಫ್ತು ಮಾಡುವುದು, ಆಹಾರವಸ್ತು ಸಂಶೋಧನಾಲಯ, ನೇಯ್ಗೆ, ಸಿಗರೇಟ್–ಇವು ಮುಖ್ಯ.

1959ರಲ್ಲಿ ಸೋಮಿಯತ್ ಸಹಕಾರದೊಂದಿಗೆ 11 ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ (ಬಾಗ್ದಾದ್), ವಿದ್ಯುತ್ ಸಲಕರಣೆಗಳು (ಬಾಗ್ದಾದ್), ಔಷಧ ತಯಾರಿಕೆ (ಸಮಾರ) ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯೋಪಕರಣ (ಮುಸಾಯಿಬ್)–ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. 1961ರ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ ನೀತಿಯಿಂದ ಹೊಸ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕುತ್ತಿದೆ. 1949ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಬ್ಯಾಂಕು ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಹಾಯಕ.

ಆರ್ಥಿಕ ಯೋಜನೆ: 1959ರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯ ಒಂದು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಯೋಜನೆ ಇರಾಕಿನಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. 1961 ರಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಲೀನಗೊಂಡಿತು. ಈ ಯೋಜನೆಯ ಒಟ್ಟು ವೆಚ್ಚ 56.634 ಕೋಟಿ ಇರಾಕಿ ದೀನಾರ. ಈ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ದೊರೆತಿದೆ. ಆದರೆ ಯೋಜನೆಯ ವಾಸ್ತವ ವೆಚ್ಚ, ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿತ್ತು. ಯೋಜನೆಗೆ ಹಣವನ್ನು ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಲಾಭದಿಂದಲೂ ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟದ ನೆರವಿನಿಂದಲೂ ಸರ್ಕಾರದ ಉದ್ಯಮಗಳ ಲಾಭದಿಂದಲೂ ಒದಗಿಸಲಾಯಿತು. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.)

ಇರಾನ್ : ನೈಋತ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿರುವ, ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ. ಇರಾನ್ ಎಂದರೆ ಆರ್ಯನ್ನರ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಎಂದರ್ಥ. ಆರಿಯನ್ ಎಂಬ ಪದ ಕ್ರಮೇಣ ಅಪಭ್ರಂಶಗೊಂಡು ಇರಿಯನ್ ಹಾಗೂ ಇರಾನ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದನ್ನು ಪರ್ಷಿಯವೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಿಂದ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3000 ಹಾಗೂ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1500ರಲ್ಲಿ ವಲಸೆ ಬಂದ ಆರ್ಯನ್ನರ ಎರಡು ಸಮೂಹಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಇಂದಿನ ವಾಯವ್ಯ ಹಾಗೂ ಇರಾನಿನ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದವು. ಗ್ರೀಕರು ಇವರನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮೀಡರು ಮತ್ತು ಪರ್ಷಿನ್ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಮಧ್ಯ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಮೀಡಿಯ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪರ್ಷಿನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಪರ್ಷಿಯ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದೆ.

ಸ್ಥಾನ: ಇರಾನ್ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿಯ ಮಕ್‌ರಾನ್ ತೀರದಿಂದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೆ ಹಾಗೂ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಟರ್ಕಿ ಇರಾಕಿನಿಂದ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ನಡುವೆ ನೆಲೆಸಿದೆ. ಇದು ಸು. 25^0 ಉ. ದಿಂದ 40^0 ಉತ್ತರ ಅ. ವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ ಹಾಗೂ $43^0 30'$ ಪೂ. ರೇ.ದಿಂದ $63^0 30'$ ಪೂ.ರೇ.ದವರೆಗೆ ಹರಡಿದೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಅತಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇರಾನ್ ಸಹ ಒಂದು. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 16,48,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇರಾನ್ ಭಾರತದ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧದಷ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದು ಈಶಾನ್ಯದ ಸರ್‌ಖಾನ್‌ನಿಂದ ನೈಋತ್ಯದ ಶಟಲ್–ಅಲ್–ಅರಬ್‌ವರೆಗೆ 1370 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದ ಗ್ವಾಟರ್‌ನಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಮೌಂಟ್ ಅರಾರತ್‌ವರೆಗೆ 2198 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಇರಾನ್ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪರ್ಷಿಯನ್‌ಖಾರಿ ಹಾಗೂ ಓಮನ್ ಕೊಲ್ಲಿಗಳ ತೀರವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ತೀರಪ್ರದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ 2655 ಕಿಮೀ. ಇರಾನ್ ದಕ್ಷಿಣ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತೀರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಉಳಿದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಗಡಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಅಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ, ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ತುರ್ಕ್‌ಮೆನಿಸ್ತಾನ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಆರ್ಮೇನಿಯ ಮತ್ತು ಅಜರ್‌ಬೈಜಾನ್, ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಟರ್ಕಿ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಇರಾಕ್ ದೇಶಗಳೊಡನೆ ಭೂಗಡಿರೇಖೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಾರ್ಮುಜ್ ಜಲಸಂಧಿ ಓಮನ್ ಮತ್ತು ಇರಾನ್‌ಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ಈ ಜಲಸಂಧಿಯಲ್ಲಿರುವ ಓಷ್ಮ್ ದ್ವೀಪ ಇರಾನ್‌ನ ಅತಿದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಖಾರ್ಗ್ ದ್ವೀಪ ಇರಾನಿನ ಮುಖ್ಯ ತೈಲರಫ್ತಿನ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ.

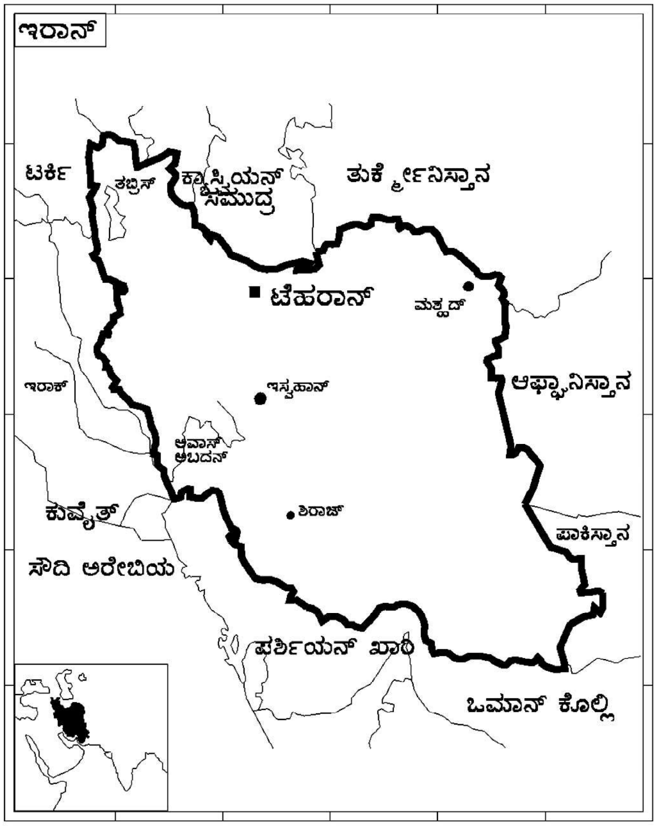

ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು: ಇರಾನ್ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಅಂತರ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಸುತ್ತಲೂ ಪರ್ವತಗಳು ಹಾಗೂ ಉನ್ನತ ಭೂಭಾಗಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ಕೇಂದ್ರಭಾಗ ಸಾಕಷ್ಟು ತಗ್ಗಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿಗಳ ನಡುವೆ ನೆಲೆಸಿದೆ. ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರಗಳು ಭೂ ಇತಿಹಾಸದ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗಿದ್ದು, ಇದನ್ನೇ ವೆಗೆನರ್ ತೆಥಿಸ್ ಸಮುದ್ರವೆಂದು ಕರೆದಿರುವನು. ತೆಥಿಸ್ ಸಮುದ್ರದ ಭಾಗ ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟು ಉನ್ನತವಾದ ಆಲ್ಪ್ಸ್, ಕಾಕಸಸ್, ಎಲ್‌ಬ್ರೂಜ್, ಹಿಂದೂಕುಷ್ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕೆಂಪು ಸಮುದ್ರ, ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿಗಳ ನಡುವೆ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳು ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡು, ಅವುಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡಿವೆಯೆಂದು ಭೂ ಇತಿಹಾಸಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿಗಳು ಹಿಂದೆ ಒಂದುಗೂಡಿದ್ದವೆಂದು ನಿರೂಪಿಸುವ ಹಲವಾರು ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ.

ಇರಾನ್ ಭೂ ಇತಿಹಾಸದ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಿಂದ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 27 ಮೀ ತಗ್ಗಾಗಿರುವ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರತೀರದಿಂದ ಎಲ್‌ಬ್ರೂಜ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೌಂಟ್ ರಾಮವಂಡ್ (5604

ಮೀ) ಗಳವರೆಗೆ ಎತ್ತರದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇರಾನ್ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಬಂದಂತೆ ಐದು ಭೂಸ್ವರೂಪ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ತೀರಪ್ರದೇಶ, ಎಲ್‌ಬ್ರೂಜ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ, ದಕ್ಷಿಣದ ಜಾಗ್ರೋಸ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ, ಕೇಂದ್ರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ, ದಕ್ಷಿಣದ ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನ.

ವಾಯುಗುಣ: ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅರೇಬಿಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಥಾರ್‌ಮರುಭೂಮಿಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಇರಾನ್, ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಬೇಸಗೆಯ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಮರುಭೂಮಿಯ ಕೆಲವು ಕಡೆ 45^{0}ಸೆ. ಗಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶದ ಹಂಚಿಕೆ ಬೇಸಗೆಯ ಸ್ಥಿತಿಗಿಂತ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವುದು. ವಾಯವ್ಯದ ಜಾಗ್ರೋಸ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ –30^{0}ಸೆ. ಅತಿಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣಾಂಶ ದಾಖಲಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಖಂಡಾಂತರತೆಯಿಂದಾಗಿ ತಗ್ಗು ವಲಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯೂ –20^{0}ಸೆ. ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಇರಾನಿನ ಕೇಂದ್ರಭಾಗದ (ಅಂತರ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ), ಸುತ್ತಲೂ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ, ಜಲಾಂಶವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸಾಗರಿಕ ಮಾರುತಗಳು ಈ ವಲಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಎಲ್‌ಬ್ರೂಜ್ ಪರ್ವತಗಳ ಒಳನಾಡಿನ ಕಡೆಯ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿರುವ ತೆಹರಾನ್ 23 ಸೆಂಮೀ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. ದಸ್ತ–ಎ–ಕವಿರ್ ಮತ್ತು ದಸ್ತ್ ಎ ಲೂಟ್ ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯು 5 ಸೆಂಮೀ ಮಾತ್ರ. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ತೀರ 100 ಸೆಂಮೀ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಹಿಮವೃಷ್ಟಿ ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಟರ್ಕಿಯ ಅನಂತರ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಎರಡನೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,80,17,900.

ಇರಾಕ್‌ನೊಡನೆ ನಡೆದ ದೀರ್ಘ ಯುದ್ಧದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕುಂಠಿತಗೊಂಡಿತು. ಇಂದು ಅದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯು ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಆಚರಣೆಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಅಧಿಕಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ.

ಧರ್ಮಗಳು: ಇರಾನ್ ಇಸ್ಲಾಮಿಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಶೇ. 98ರಷ್ಟು ಜನ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಶೇ. 90ರಷ್ಟು ಜನ ಶಿಯಾ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವರು. ಶಿಯಾ ಪಂಥ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪಂಥವಾಗಿದೆ. ಇರಾನ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 3.5 ಲಕ್ಷ ಬಹಾಯಿ ಧರ್ಮೀಯರು ಕಂಡುಬರುವರು. ಇವರು ಇರಾನಿನ ಅತಿಮುಖ್ಯ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರು. ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರು, ಯಹೂದಿಗಳು, ಪಾರ್ಸಿಗಳನ್ನು ಇರಾನ್ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಂದಿನ ಇಸ್ಲಾಮಿಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯ ಇತರ ಧರ್ಮೀಯರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಮೊಟಕುಗೊಳಿಸಿದೆ.

ನಗರಗಳು: ಇರಾನ್ ಹೊಂದಿರುವ ಭೌಗೋಳಿಕ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳಿಂದಾಗಿ ನಗರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿವೆ. ವ್ಯವಸಾಯ ಹಾಗೂ ಇತರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉದ್ಯೋಗಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಲು ಇರಾನ್ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ಮರುಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಇರಾನಿನ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯೊಡನೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ವಲಸೆಯೂ ಸಹ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ನಗರಗಳು ತ್ವರಿತವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿವೆ. ಶೇ. 61 ರಷ್ಟು ಜನರು ಇರಾನಿನ 24 ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತಗೊಂಡಿರುವರು. ರಾಜಧಾನಿ ಟೆಹರಾನ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 73,80,000 (2002).

ಇರಾನಿನ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಮುಖ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ವ್ಯವಸಾಯ, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಇತರ ಸೇವಾಕ್ಷೇತ್ರಗಳು. ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಕೆಲಸಗಾರರ ಶೇ. 36ರಷ್ಟು ಜನ ನಿರತವಾಗಿದ್ದು, ಇದು ಸಮಗ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯದ ಶೇ. 12 ರಷ್ಟನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಿದೆ. ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಕೇವಲ ಶೇ. 1ರಷ್ಟು ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ಇದು ಸಮಗ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯದ ಶೇ. 25ರಷ್ಟನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಪಡೆದಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲಿ ಶೇ. 32 ಭಾಗದಷ್ಟು ಜನ ಕಾರ್ಯ ನಿರತರಾಗಿದ್ದು ಇದು ನೀಡುತ್ತಿರುವ ಸಮಗ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯದ ಪಾಲು ಶೇ. 17 ರಷ್ಟು. ಉಳಿದ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಇತರ ಸೇವಾಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿರುವರು.

ವ್ಯವಸಾಯ: ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ದೇಶ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂಭಾಗಗಳು ಪರ್ವತಗಳು ಹಾಗೂ ಮರುಭೂಮಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ. ನೀರಾವರಿಗೆ ದೊರೆಯುವ ಜಲಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಪರಿಮಿತವಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಉಳಿದ ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಆಹಾರಧಾನ್ಯಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾವಲಂಬಿಯಾಗಲು ಸರಕಾರ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ನೀರಾವರಿ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಸಹ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೊಸತಳಿಗಳ ಬಳಕೆ ಹಾಗೂ ಬೆಲೆ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಇಳುವರಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಯಾಂತ್ರೀಕೃತ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಒತ್ತು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ 1991ರಿಂದ 1996ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯದ ಪಾಲು ಶೇ. 12ರಿಂದ ಶೇ. 26ಕ್ಕೆ ಏರಿಕೆಯಾಗಿರುವುದೆಂದು ಇರಾನಿನ ಆರ್ಥಿಕ ವರದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬತ್ತ ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಸೇಬು, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಖರ್ಜೂರ, ಕಿತ್ತಳೆ, ನಿಂಬೆ, ಕಲ್ಲಂಗಡಿ ಮುಖ್ಯ ಹಣ್ಣಿನ ಬೆಳೆಗಳು. ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇರಾನ್ ಒಣಗಿಸಿದ ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಹಾಗೂ ಖರ್ಜೂರವನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುವುದು.

ಖನಿಜಗಳು ಮತ್ತು ಗಣಿಗಾರಿಕೆ: ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇರಾನ್ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಇರಾನಿನ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ತಾಮ್ರ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಸತು, ಗಂಧಕ, ನಿಕ್ಕಲ್, ಗ್ರಾಫೈಟ್, ಸೋಡಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್, ಕಲ್ಲುಪ್ಪು ಮೊದಲಾದ ಇತರ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಇರಾನ್ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಏಷ್ಯದ ಒಟ್ಟು ತೈಲ ನಿಕ್ಷೇಪದ ಶೇ. 13.3ರಷ್ಟನ್ನು ಇರಾನ್ ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದೆಂದು ಪ್ರಪಂಚದ ತೈಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ 1993ರ ವರದಿ ಅಂದಾಜುಮಾಡಿದೆ. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚಾತೈಲದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮೊದಲು ಆರಂಭವಾದುದು ಇರಾನಿನಲ್ಲಿ. ಇರಾನ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಮುಖ್ಯ ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹಾಗೂ ರಫ್ತಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಇದು ಕಚ್ಚಾತೈಲದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ರಷ್ಯದ ಅನಂತರ ಪ್ರಪಂಚದ ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಂದು ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣಗೊಳಿಸಿ, ನ್ಯಾಷನಲ್ ಇರಾನಿಯನ್ ಆಯಿಲ್ ಕಂಪನಿಗೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಶೋಧಿಸಲಾಗಿರುವ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲದೆ ಇಂದು ಹೊಸ ತೈಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಈ ಕಂಪನಿ ಶೋಧಿಸಿದೆ. ಇರಾನ್ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ರಫ್ತಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಂಘಟನೆಯ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ.

ಇರಾನಿನ ಎರಡು ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ತೈಲನಿಕ್ಷೇಪ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ನೈಋತ್ಯದ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮದ ವಲಯ. ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿಯ ತೀರ ಹಾಗೂ ಖಂಡಾವರಣ ವಲಯಗಳೆರಡೂ ಅಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಗಾಚ್‌ಸರನ್ ಮತ್ತು ಅಘಜರಿ ಈ ವಲಯದ ಮುಖ್ಯ ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಜಾಗ್ರೋಸ್ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಕೆರ್‌ಮನ್‌ಶಾ ಮಸ್ಜಿದ್–ಎ–ಸುಲೇಮನ್, ಹಾಫ್‌ಕೆಲ್ ಹಾಗೂ ಲಾಲಿ ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಇವಲ್ಲದೆ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿಯ ಖಂಡಾವರಣ ಪ್ರದೇಶ ಸಹ ಇಂದು ಕಚ್ಚಾತೈಲವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದು. ಖಂಡಾವರಣ ವಲಯದಲ್ಲಿ ತೈಲವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಮೂರು ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ದೋರೌಡ್, ಸಾಲ್ಮನ್–ರೊಸ್ತಾಮ್. ಅಘಜರಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ಇರಾನಿನಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ತೈಲವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಕಚ್ಚಾತೈಲವನ್ನು ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಖಾರ್ಗ್ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸಿ ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಇರಾನಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನೆಯು 270 ದ.ಲ. ಟನ್ನು. ಹಲವಾರು ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ತೈಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಂದ ಕೊಳವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಕಚ್ಚಾತೈಲವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿ ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಲಾಗುವುದು. ಇರಾನ್ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ. ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಬಡಾನ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿದೊಡ್ಡ ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರ. ಇರಾನ್–ಇರಾಕ್ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಈ ಕೇಂದ್ರ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಗೊಂಡಿತ್ತಾದರೂ ಇಂದು ಈ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಮರುನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ತೆಹರಾನ್, ತಾಬ್ರಿಜ್, ಕೆರ್‌ಮನ್‌ಶಾ, ಅರಾಕ್, ಇಸ್‌ಫಹಾನ್, ಬಂದರ್‌ತಾಹೇರಿ, ಶಿರಾಜ್ ಮತ್ತು ಬಂದರ್–ಎ–ಅಬ್ಬಾಸ್ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳು.

ಇರಾನ್ ಆಂತರಿಕ ಬಳಕೆಯ ತೈಲ ಹಾಗೂ ರಫ್ತಿನ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ತೈಲ ಸಾಗಾಣಿಕೆಗಾಗಿ ಕೊಳವೆ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ. ಇರಾನಿನ ತೈಲ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲ ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಕೊಳವೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದಲೇ ನಿರ್ವಹಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ತೆಹರಾನ್ ಮತ್ತು ತಾಬ್ರಿಜ್ ನಗರಗಳ ನಡುವೆ ತೈಲ ಸಾಗಾಣಿಕೆಯ ಕೊಳವೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದರ್ ಅಬ್ಬಾಸ್ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಸುತ್ತಲಿನ ರಫಸಂಜನ್, ಕರ್ಮನ್ ಮತ್ತು ಯಜ್ಡ್ ನಗರಗಳಿಗೆ ಕೊಳವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಫ್ತಿನ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ತೈಲಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಖಾರ್ಗ್ ದ್ವೀಪದವರೆಗೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೊಳವೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲ: ಇರಾನ್ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರಪಂಚದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ರಷ್ಯದ ಅನಂತರ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು 20 ದಶಲಕ್ಷ ಘನ ಮೀ ಅಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲದ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಯೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಅನಿಲ ನಿಕ್ಷೇಪದ ಶೇ. 12.6 ರಷ್ಟು. ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಂಗನ್‌ನಿಂದ 70 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಅಸಾಲುಯ್ಯೇ ಅನಿಲ ನಿಕ್ಷೇಪದ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ನಾರ್ ಕಂಗನ್ ಹಾಗೂ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ತೀರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನಿಲ ನಿಕ್ಷೇಪದ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲವನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸುವ ಹಲವಾರು ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲವನ್ನು ರಫ್ತುಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಇದನ್ನು ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸಲು ಟರ್ಕಿ ಹಾಗೂ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿಯವರೆಗೆ ಕೊಳವೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇರಾನ್ ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದೆ. ಸೀಸ, ಸತು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ತಾಮ್ರ, ಯುರೇನಿಯಂ, ಕ್ರೋಮಿಯಂ ಮತ್ತು ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಇರಾನಿನ ಇತರೆ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಇರಾನಿನ ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ 1930ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿದವು. ದೇಶಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡಲಾಯಿತು. ಸಕ್ಕರೆಗೆಡ್ಡೆಯಿಂದ ಸಕ್ಕರೆ ತಯಾರಿಕೆ, ಬಟ್ಟೆ, ಬೆಂಕಿಪೊಟ್ಟಣ, ಸಿಗರೇಟ್, ಸಿಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಗಾಜಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ವೇಳೆಗೆ ಇರಾನ್ ಸರಕಾರಿ ಸ್ವಾಮ್ಯದ 30 ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹಾಗೂ ಖಾಸಗಿ ಒಡೆತನದ ಸು. 200 ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದಿತು. ಅನಂತರದ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಥಿರತೆ, ತೈಲ ರಫ್ತಿನಿಂದ ದೊರೆತ ಅಪಾರ ಬಂಡವಾಳ, ಯೋಜಿತ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಇರಾನ್ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು.

ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ತಯಾರಿಕೆ, ಪೆಟ್ರೋ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು, ತಾಮ್ರದ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆಬಟ್ಟೆ, ವಾಹನ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಔಷದಿ ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಿಮೆಂಟ್ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಇರಾನಿನ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ಇರಾನ್ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದರ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶ ಮರುಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ವೆಚ್ಚವಾಗುವುದು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ರಸ್ತೆಗಳು, ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಹಾಗೂ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಕೊಳವೆ ಮಾರ್ಗಗಳು ಕಚ್ಚಾತೈಲ ಹಾಗೂ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲದ ಸಾಗಾಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ರಸ್ತೆಗಳು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು, ಬಂದರುಗಳು ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸಿವೆ. ಇರಾನ್ 51485 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಇದರಲ್ಲಿ ಹೆದ್ದಾರಿ ಮಾರ್ಗದ ಉದ್ದ 21,577 ಕಿಮೀ.

ರೈಲು ಸಾರಿಗೆ ಇರಾನಿನ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದದು. ಇರಾನ್ ಹೊಂದಿರುವ ರೈಲು ಮಾರ್ಗದ ಉದ್ದ 6422 ಕಿಮೀ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಜರ್‌ಬೈಜಾನಿನ ಜುಲ್ಫದಿಂದ ತಾಬ್ರಿಜ್‌ವರೆಗಿನ 147 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಮಾರ್ಗ ವಿದ್ಯುದೀಕರಣಗೊಂಡಿದೆ. ಬಂದರ್, ಅಬ್ಬಾಸ್–ಬಾಫ್ಕ್ ನಗರಗಳನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸುವ 730 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಮಾರ್ಗ, 560 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕೆರ್‌ಮನ್–ಬಾಹೆಡಾನ್ ಮಾರ್ಗ, ಮಶಾದ್–ಸಾರಾಖ್ ತೆಹರಾನಿನ ಮೂಲಕ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿಯ ಬೂಶ್‌ಶೆಹರ್‌ವರೆಗೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ.

ಇರಾನ್ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿ ಹಾಗೂ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದರುಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದೆ. ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಇದರ ಆರ್ಥಿಕತೆಗೆ ಬಂದರುಗಳು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಅವಶ್ಯಕ. ಅಬ್ಬಾಸ್, ಖೊಮೇನಿ, ಖೊರ್ರಂಶಹರ್, ಶಾಹಿದ್‌ರಾಬೈ, ಛ್ಬಾಬಹಾರ್, ಬ್ಯೂಶಹರ್, ಗಾನಾವ್ವೆ, ಅಬಡಾನ್ ಇರಾನಿನ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರುಗಳು. ಖಾರ್ಗ್ ದ್ವೀಪ ಇರಾನಿನ ಅತಿಮುಖ್ಯ ತೈಲ ರಫ್ತಿನ ಕೇಂದ್ರ. ಅಲ್ಲದೆ ತೈಲ ರಫ್ತಿಗಾಗಿಯೇ ಗಾನಾವ್ವೆ ಬಂದರನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ತೀರದ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು. ಪಹ್ಲವಿ, ನವಶಹರ್ ಮತ್ತು ಶಾ. ಇರಾನಿನ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ತೆಹರಾನ್‌ಲ್ಲಿದೆ.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರ: ಇರಾನಿನ ಇಂದಿನ ಮುಖ್ಯ ರಫ್ತಿನ ವಸ್ತುಗಳೆಂದರೆ ಕಚ್ಚಾತೈಲ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲ ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಇವು ಇರಾನಿನ ಒಟ್ಟು ರಫ್ತಿನ ಶೇ. 75 ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಇರಾನಿನ ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಕ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾದ ರತ್ನಗಂಬಳಿ, ಒಣಗಿಸಿದ ಹಣ್ಣುಗಳು, ಹದ ಮಾಡಿದ ಚರ್ಮ, ಅದಿರುಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕ ಹಾಗೂ ತಾಮ್ರದ ವಸ್ತುಗಳು, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕನ್ನು ರಫ್ತುಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಇರಾನಿನ ಆಮದು ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳು ಹೈನುಗಾರಿಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳು, ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಹಾಗೂ ದಾರ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ವಿದ್ಯುನ್ಮಾನ ವಸ್ತುಗಳು, ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣಗಳು, ತಾಂತ್ರಿಕ ವಸ್ತುಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿವೆ. ಇರಾನಿನ ಮುಖ್ಯ ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂದರೆ ಜರ್ಮನಿ, ಜಪಾನ್, ಇಟಲಿ, ಯುನೈಟೆಡ್ ಅರಬ್ ಎಮಿರೇಟ್ಸ್, ದಕ್ಷಿಣ ಕೊರಿಯ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟನ್. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.ಆರ್.;ಎಂ.ಎಸ್.)

ಇರಾವಾಡಿ: ಮಯನ್ಮಾರ್‌ನ ಪ್ರಮುಖ ನದಿ. ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಈಶಾನ್ಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ, ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ, 4500–5700 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಗಮ. ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಮಯನ್ಮಾರಿನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಸು. 3470 ಕಿಮೀ ಹರಿದು ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವಾಗ ಸು. 12 ಕವಲುಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯುತ್ತದೆ. ನದಿಮುಖಜಭೂಮಿ ಬಹು ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶ. ಸು. 4 ಲಕ್ಷ ಚ.ಕಿಮೀ ಹರಡಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಿಟ್ ಕೈನದಿಂದ ಕೆಲವು ಕಿಮೀ ಮುಂದೆ ನದಿ ಸು. 0.4 ಕಿಮೀ ಅಗಲ ಹಾಗೂ 9 ಮೀ ಆಳವಾಗಿದ್ದು, ನೌಕಾಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಬಸ್ಸೇನ್ ಮತ್ತು ರಂಗೂನ್ ನದಿಗಳನ್ನು ಇರಾವಾಡಿ ನದಿಗೆ 1883ರಲ್ಲಿ ಕಾಲುವೆಯ ಮೂಲಕ ಜೋಡಿಸಲಾಯಿತು. ಚಿಂದ್ವಿನ್ ಇರಾವಾಡಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಉಪನದಿ. ದೊಡ್ಡ ಹಡಗುಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಇದನ್ನು 1933–35ರಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. ಇಂದು ಇರಾವಾಡಿ ನದಿ ಮಯನ್ಮಾರಿನ ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಯ ಬೆನ್ನೆಲುಬಾಗಿದೆ. ಬಸ್ಸೇನ್, ಯಾಂಗೂನ್, ಹೆಂಜಾದ, ಮಗ್ವೆ, ಪಕೊಕೊ, ಭಾಮೊ ಮುಂತಾದುವು ಇದರ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳು. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಇಲಿನಾಯ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕ್ಕಿದೆ. ಇದು ಮಹಾಸರೋವರಗಳ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಂತ್ಯ. 1673ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಅನ್ವೇಷಕರಾದ ಜೋಲಿಯಟ್ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಕ್ವೆಟ್ಟೆ ಅವರಿಂದ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. 1763ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಬಹುಕಾಲ ಇಂಡಿಯಾನದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು 1809ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಗಿ 1818ರಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿಯ ಬಯಲಿನ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಒಹಾಯೊ ನದಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮಿಚಿಗನ್ ಸರೋವರದವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 146,076 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 127,13,634 (2004). ಇದು ಒಳನಾಡು ರಾಜ್ಯವಾದರೂ ಉತ್ತಮವಾದ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳ ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ. ಭೌಗೋಳಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶದಿಂದಾಗಿ ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆಯುಳ್ಳ ಮತ್ತು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಬೇಸಗೆ, ಅತ್ಯಧಿಕ ಶೀತವುಳ್ಳ ಚಳಿಗಾಲ ಹೆಚ್ಚು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಿತಕರವಾದ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಸು. 1809ರ ವೇಳೆಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನವಸತಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಖನಿಜಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ವಲಸೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದರು. ವ್ಯವಸಾಯ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಆದಾಯದ ಮೂಲಾಧಾರ. ಶೇ. 90 ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಹರಡಿದೆ. ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಸೋಯಬೀನ್ಸ್, ಓಟ್ಸ್, ಬಟಾಣಿ, ಅವರೆ, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಆಲ್ಫಾಲ್ಫ ಹುಲ್ಲು, ಹಣ್ಣು, ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪಶುಪಾಲನೆ ಇದೆ. 1858ರಲ್ಲಿ ಅಬ್ರಹಾಂ ಲಿಂಕನ್ ಮತ್ತು ಸ್ಟೀಫನ್ ಡಗ್ಲಾಸರು ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಗುಲಾಮೀ ವಿಷಯಕವಾದ ಚರ್ಚೆಯಿಂದ ಅವರ ಹೆಸರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಪಡೆಯಿತು. ಅಂತರ್ಯುದ್ಧ ಮುಗಿಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿದವು. ರೈತರು ಗ್ರ್ಯಾಂಜರ್ ಆಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ರೈಲು ವಿಸ್ತರಣೆಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ದೇಶದ ಪ್ರಗತಿ ಇಮ್ಮಡಿಸಿತು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಖನಿಜಗಳು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿ ಮಾಡಿವೆ. ಭಾರಿ ಹಾಗೂ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಶಿಕಾಗೊ ನಗರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಕೈಗಾರಿಕೋತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪಾಲು ಕೇಂದ್ರಿಕೃತವಾಗಿದ್ದು, ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ನಗರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಎರಡನೆಯ ನಗರವಾಗಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಭಾರಿ ಯಂತ್ರಗಳು, ವ್ಯವಸಾಯೋಪಕರಣಗಳು, ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳು, ಪೆಟ್ರೋಕೆಮಿಕಲ್ಸ್, ವಿದ್ಯುದುಪಕರಣಗಳು, ರೈಲ್ವೆಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ವಸ್ತುಗಳು, ಮರದ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಗಡಿಯಾರಗಳು, ಗಾಜಿನ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಡೀಸೆಲ್ ಯಂತ್ರಗಳು, ಬಟ್ಟೆ, ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳು–ಮುಂತಾದುವು ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೋತ್ಪನ್ನಗಳಾಗಿವೆ.

ಶೇ. 80 ಜನ ನಗರವಾಸಿಗಳು. ಶಿಕಾಗೊ ನಗರ 28,69,121 (2003). ಪಿಯೋರಿಯ, ರಾಕ್‌ಫೋರ್ಡ್, ಷಾಂಪೇನ್, ಅರ್ಬಾನ, ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್‌ಫೀಲ್ಡ್, ಡಿಕೇಟರ್, ಈಸ್ಟ್ ಸೇಂಟ್ ಲೂಯಿ, ರಾಕ್ ಐಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಮೋಲೀನ್ ಇತರ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರಗಳು. ರಾಜಧಾನಿ ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್‌ಫೀಲ್ಡ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 113,586 (2003). (ಸಿ.ಎಂ.)

ಇಸ್ತಾನ್‌ಬುಲ್: ತುರ್ಕಿದೇಶದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ನಗರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಮುಖ ರೇವುಪಟ್ಟಣ. ಮಾರ್ಮರಾ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಬಾಸ ಪೊರಸ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೂ, ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ.ರೋಮನ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ. 330ರಲ್ಲಿ, ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟೈನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಿಂದ ಹಿಂದೆ ಗ್ರೀಕ್ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದ ಬಿಜ಼ಾಂಟಿಯಂನ ಈ ಭಾಗ ಕಾನ್‌ಸ್ಟ್ಯಾಂಟಿನೋಪಲ್ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದಿತು. 1453ರಲ್ಲಿ ತುರ್ಕಿಯ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಮೇಲೆ ಆಟೋಮನ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಇಸ್ತಾನ್‌ಬುಲ್ ಎಂದಾಯಿತು. 1922ರಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಅಂಕಾರಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 10,018,735 (2001). ಇಂದಿಗೂ ಇದು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಉಪಯುಕ್ತ ರೇವುಪಟ್ಟಣವಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ. ಇಲ್ಲೊಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ. (ಸ್ಥಾಪನೆ 1453. ಪುನರ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ 1933). ಊರಿನ ಐರೋಪ್ಯಭಾಗ ಗೋಲ್ಡನ್ ಹಾರನ್ನಿನ ಏಳು ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲಿದೆ. ಮಧ್ಯ ಯುಗದ ಕೋಟೆ ಕೊತ್ತಳಗಳ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಊರಿನ ಕೆಲಭಾಗಗಳು ಗ್ರೀಸ್ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯಗಳ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಈಗಲೂ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿದೆ. ಬಿಜ಼ಾಂಟೀನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ ಈಗ ಉಳಿದಿರುವುದೆಂದರೆ ಹಾಜಿಯ ಸೋಫಿಯ. ಹಿಂದೆ ಚರ್ಚಾಗಿದ್ದ ಈ ಭವ್ಯಮಂದಿರ ಈಗ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನಶಾಲೆಯಾಗಿದೆ. ತುರ್ಕಿ ಕಲೆಗೆ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿ ಈಗ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅನೇಕ ಮಸೀದಿಗಳು ಉಳಿದು ಬಂದಿವೆ. ಜೊತೆಗೆ 19 ಮತ್ತು 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸುಲ್ತಾನರ ಅರಮನೆಗಳು ರಮಣೀಯವಾಗಿವೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಇಸ್ಫಹಾನ್: ಮಧ್ಯ ಇರಾನಿನಲ್ಲಿ ಟೆಹರಾನಿಗೆ 32 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ಷಿರಾಜ್ ನಗರಕ್ಕೆ 347 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸುಂದರ ನಗರ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 1050 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಹಳ ಹಿತಕರವಾದ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 12,66,072 (1996). ಧಾರಾಳವಾಗಿ ನೀರು ಸರಬರಾಜು ಇರುವುದರಿಂದ ರಮ್ಯವಾದ ಉದ್ಯಾನಗಳನ್ನೂ ಫಲವತ್ತಾದ ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಜೈನ್‌ದೇಹ್ (ಜೀವನದಿ) ನದಿ ನಗರದ ಸಮೀಪ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ 1051 ರಿಂದ 1063 ರ ವರೆಗೆ, 1072 ರಿಂದ 1092ರ ವರೆಗೆ 1590 ರಿಂದ 1722ರ ವರೆಗೆ ಪರ್ಷಿಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ನಗರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಲ್ತಾನ ಒಂದನೆಯ ಅಬ್ಬಾಸನ ಭವ್ಯ ಅರಮನೆ ಮತ್ತು ಸುಂದರವಾದ ಮಸೀದಿ ಇವೆ. ಇವು ಪಾರಸಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಲಾಕೌಶಲಕ್ಕೂ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕ್ಕೂ ನಿದರ್ಶನಗಳು. ಇಂಥ ಅನೇಕ ಸುಂದರ ಮಸೀದಿಗಳು ನಗರದ ಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ನಾನಾ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ರಮ್ಯವಾಗಿ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಮನೆಗಳು, ವಿಶಾಲವಾದ ಉಪ್ಪರಿಗೆ ಮೊಗಸಾಲೆಗಳು, ಸಾಲು ಮರಗಳು, ಹೂದೋಟಗಳು ಸುಂದರ ಕಮಾನು ಸೇತುವೆಗಳು (ಈಗ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಶಿಥಿಲವಾಗಿದ್ದರೂ)– ನಗರಕ್ಕೆ ಆಕರ್ಷಕ ಮೆರುಗು ಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಅನೇಕ ನೆಯ್ಗೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಂತಿಯಿಂದ ಮಾಡುವ ತೆರೆಪುಚಿತ್ರ ಕೆಲಸಕ್ಕೂ ಲೋಹ ಪದಾರ್ಥಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಈ ನಗರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. ತೈಲ ಶುದ್ಧಿಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸಹ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. *

ಇಸ್ರೇಲ್: ಬೈಬಲ್ಲಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಹೂದಿ ಜನಸಮುದಾಯದ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದು ಮುಂದೆ ಹೀಬ್ರು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಇದೇ ಅಂಕಿತವಾಯಿತು. ಈಗ ನೈರುತ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. 1948ರ ಮೇ 15 ರಂದು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಲೆಬನಾನ್, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಿರಿಯ ಮತ್ತು ಜೋರ್ಡನ್, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಈಜಿಪ್ಟ್ ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಗಳಿವೆ. $29^{0}.30'$ ದಿಂದ $33^{0}.15'$ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶದವರೆಗೂ ಮತ್ತು $34^{0}.15'$ ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶದಿಂದ $35^{0}.41'$ ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶದವರೆಗೂ ಹರಡಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 20770 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7.2 ಮಿಲಿಯನ್ (2002). ಇದರಲ್ಲಿ 4/5 ಜನರು ಯಹೂದಿಯರು, 1/4 ಅರಬ್ಬಿಯನ್ನರು. ಭಾಷೆ ಹೀಬ್ರು ಮತ್ತು ಅರೇಬಿಕ್. ಇಲ್ಲಿ ಯಹೂದಿ, ಇಸ್ಲಾಂ, ಮತ್ತು ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಧರ್ಮದ ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜಧಾನಿ ಜೆರೂಸಲೆಂ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7,32,100 (2006).

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಇಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಮುಖ ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನ, ಉತ್ತರದ ಅಂಚಿನಿಂದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದವರೆಗೆ ಇರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪ್ರದೇಶ, ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಜೋರ್ಡಾನ್ ನದಿಯ ಸೀಳು ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನೆಗೆವ್. ಇದು ಶುಷ್ಕ ಪ್ರದೇಶ. ಇದರ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮರಳುಕಲ್ಲು ಭೂಮಿಯಿದೆ. ಉತ್ತರದ ಗ್ಯಾಲಿಲೀ ಬೆಟ್ಟಗಳೇ ಇಸ್ರೇಲಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪ್ರದೇಶ. ಶಿಖರಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದುದ್ದು ಮೆರಾನ್ (1208 ಮೀ). ಜೋರ್ಡಾನ್ ಕಣಿವೆ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 1210 ಮೀ ಎತ್ತರ. ಆದರೆ ಗ್ಯಾಲಿಲೀ ಕಣಿವೆಯು ಸಮುದ್ರದ ಬಳಿ 304 ಮೀ ತಗ್ಗಾಗಿದೆ. ಮೃತ್ಯ ಸಮುದ್ರದ ಮಟ್ಟ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 399 ಮೀ ತಗ್ಗಾಗಿದೆ. ಅಕಾಬ ಖಾರಿಯವರೆಗೂ ಸೀಳು ಕಣಿವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಜೋರ್ಡಾನ್ ನದಿ ಇಸ್ರೇಲ್‌ನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಯಾಗಿದ್ದು ಸು. 200 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ಉಪನದಿ ಯಾರ್ಮುಕ್ ಇತರ ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳು ಮಳೆ ಹೊರತು ಉಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶುಷ್ಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಗ್ಯಾಲಿಲೀ ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ತಿಳಿಯಾಗಿದ್ದು, ಮೃತ್ಯು ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಸಾಗರದ ನೀರಿಗಿಂತಲೂ ಉಪ್ಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿನ ನೀರು ಹೆಚ್ಚು ಆವಿಯಾಗುವುದೆ ಕಾರಣ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನ ಲವಣ ಸಾಂದ್ರೀಕರಣ ಸಾಗರದ ಸರಾಸರಿಗಿಂತ ಎಂಟು ಪಟು ಹೆಚು.

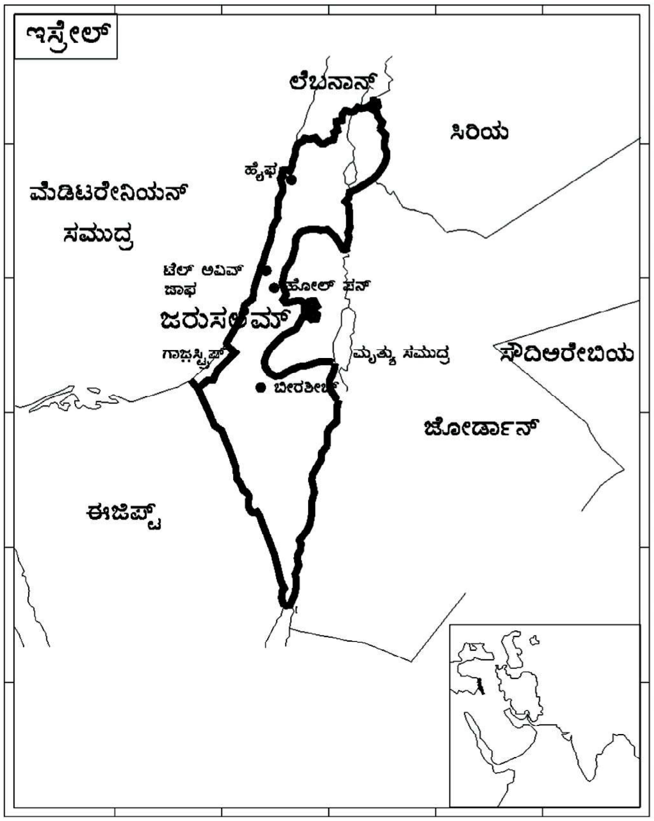

ಇಸ್ರೇಲ್‌ನ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮರುಭೂಮಿ ವಾಯುಗುಣ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ನಿರಭ್ರ ಆಕಾಶವಿದ್ದು ಮಳೆ ರಹಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಾಧಾರಣ ಸರಾಸರಿ 70 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಿಂದ ಮಾರ್ಚಿಯವರೆಗೆ ಮಳೆಗಾಲ. ಮಳೆಯು ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬಿರ್‌ಶಿಬಾ ಮತ್ತು ಗಾಜ಼ಾದಿಂದಾಚೆಗೆ ಮರುಭೂಮಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜುಲೈನಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ 20^{0}ಸೆ. ಚಳಿಗಾಲ ತಂಪಾಗಿದ್ದು ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 14^{0}ಸೆ. ಮತ್ತು ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ 9^{0}ಸೆ. ಇರುತ್ತದೆ. ಮೃತ್ಯು ಸಮುದ್ರ ಪ್ರದೇಶ ನೈಋತ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲೇ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶಭರಿತ (49^{0}ಸೆ.) ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಖಮ್‌ಸಿನ್ ಉಷ್ಣಭರಿತ, ಶುಷ್ಕ ಹಾಗೂ ಧೂಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಾರುತ ವಸಂತ ಮತ್ತು ಶರತ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರುಭೂಮಿಯಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಬೀಸುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳೆಲ್ಲ ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿವೆ. ಗ್ಯಾಲಿಲೀ ಮತ್ತು ಷರಾನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿ ಓಕ್ ಮರಗಳಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಎತ್ತರದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಜಲವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಪೈನ್ ಮರಗಳ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಣಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಕಾನೂನುಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸು. 100 ಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, 400 ರೀತಿಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಂದರೆ ತೋಳ, ಮುಂಗುಸಿ, ನರಿ, ನೀರುನಾಯಿ, ಕತ್ತೆಕಿರುಬ ಮತ್ತು ಮುಳ್ಳುಹಂದಿ.

ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಇಸ್ರೇಲಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೂ ಎರಡು ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಸತತವಾದ ಯುದ್ಧಭಯ. ಎರಡನೆಯದು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ವಲಸೆಗಾರರು. ಇಂತಹ ಕಠಿಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ಈ ಸಣ್ಣ ರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಧಿಸುತ್ತಿರುವ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಗಮನಾರ್ಹ. ಕೃಷಿ, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು. ದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಶೇ. 20 ಭಾಗ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಹತ್ತಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಬಿಟ್‌ರೂಟ್, ನೆಲಗಡಲೆ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಮುಖ ಹಣ್ಣುಗಳೆಂದರೆ ಆಲಿವ್, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಗೊಡಂಬಿ ಮತ್ತು ಕಿತ್ತಳೆ ವಿವಿಧ ತರಕಾರಿ ಮತ್ತು ಹೂವು. ಜಫ್ಫ್ ಕಿತ್ತಳೆ ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ರಫ್ತಾಗುವ ಪ್ರಮುಖ ಸರಕಾಗಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ, ಪೊಟಾಷ್, ಬ್ರೊಮೈನ್, ಅಭ್ರಕ, ಗಂಧಕ, ಕಾಸ್ಟಿಕ್ ಸೋಡ, ತಾಮ್ರ, ಜಿಪ್ಸಮ್ ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಸ್ಥಳೀಯ ಬಳಕೆಗೆ ಸಾಲದೆ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದು.

ಇಸ್ರೇಲ್ ನೈಋತ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿರುವ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದೆ. ಟೆಲ್‌ಅವೀವ್ ಮತ್ತು ಹೈಫ ಇಸ್ರೇಲ್‌ನ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಜವಳಿ, ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ರಸಗೊಬ್ಬರ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣಗಳು, ಆಭರಣಗಳು ಮತ್ತು ವಜ್ರದ ಕತ್ತರಿ ಸಾಣೆ.

ಉತ್ತಮ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೊಂದಿದೆ. ರೈಲು ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಳನಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಪರ್ಕಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಮುಖ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣಗಳೆಂದರೆ ಜೆರುಸಲೆಮ್, ಹೈಫ ಮತ್ತು ಟೆಲ್‌ಅವಿವ್. ಜೆರುಸಲೆಂ ಪ್ರಮುಖ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗದ ಕೇಂದ್ರ. ಇಸ್ರೇಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಒಳನಾಡು ಜಲ ಸಾರಿಗೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಿದೇಶಿ ಜಲಮಾರ್ಗದ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳೆಂದರೆ ಹೈಫ, ಟೆಲ್‌ಅವಿವ್, ಜಾಫ಼ಾ ಮತ್ತು ಯಾಲೆಟ್. ಟೆಲ್‌ಅವಿವ್‌ನ ಸಮೀಪದ ಬೆನ್–ಗುರಿಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಮುಖ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ.

ಜೆರೂಸಲೇಂ ನಗರ

ಇಸ್ರೇಲ್‌ನಲ್ಲಿ ರಫ್ತಿಗಿಂತ ಆಮದು ಮೊತ್ತ ಹೆಚ್ಚು ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ಪ್ರಮುಖ ಸರಕುಗಳೆಂದರೆ ಕತ್ತರಿಸಿದ ವಜ್ರ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ಹುಳಿ ಹಣ್ಣುಗಳು ಮತ್ತು ಜವಳಿ. ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ಆಮದುಗಳೆಂದರೆ ಕಚ್ಚವಜ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಉಕ್ಕು, ಚರ್ಮ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಮತ್ತು ಸೈನಿಕ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು. ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಐರೋಪ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಸಮುದಾಯ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳೊಡನೆ ವಿಶೇಷ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅಸಮವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಶೇ. 90 ಜನರು ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನೆಗೆವ್ ಮರುಭೂಮಿ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 83 ಭಾಗ ಯಹೂದಿ ಜನಾಂಗದವರು. (ಆರ್.ಟಿ.ಎಸ್.)

ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮ: ಪ್ರಪಂಚದ ಮುಖ್ಯ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಇರುವ ಅರಬ್ಬೀ ಹೆಸರು. ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮೀಯರನ್ನು ಮುಸ್ಲಿಮರೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಇಸ್ಲಾಂ ಎಂದರೆ ದೇವರಿಗೆ ಶರಣಾಗು ಎಂದರ್ಥ. ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯದ ಮಹಮದ್ ಪೈಗಂಬರ್‌ನಿಂದ (570–632) ಈ ಧರ್ಮ ಸ್ಥಾಪಿತಗೊಂಡಿದ್ದು ಒಂದೇ ದೇವರ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಸಾರುವುದು. ದೇವರನ್ನು ಅರೇಬಿಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಾ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ತನ್ನನ್ನು ದೇವರ ಪ್ರವಾದಿ ಎಂದು ಮಹಮದ್ ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದು ಈತನ ಬೋಧನೆಗಳನ್ನು ಕುರಾನ್ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಕಾರವಾನ್ ಮಾರ್ಗದ ಮೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಿದ್ದವು. ಮಹಮ್ಮದನ ಪ್ರವರ್ತಕರ ಬೋಧನೆ, ಅರಬ್ಬರ ಹಲವಾರು ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಈ ಧರ್ಮ ಉಗಮ ಹೊಂದಿತು. ಕುರಾನ್ ಧಾರ್ಮಿಕ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ. ದಿನನಿತ್ಯದ ಜೀವನದ ವಿಧಾನ, ದಿನದಲ್ಲಿ ಐದು ಬಾರಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಿಂಗಳು ಸೂರ್ಯೋದಯದಿಂದ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತದವರೆಗೆ ಉಪವಾಸ, ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಾರಿ ಮೆಕ್ಕ ಯಾತ್ರೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಬೋಧನೆಯನ್ನು ಕುರಾನಿನಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆ, ಮದ್ಯ ಸೇವನೆ, ಜೂಜು, ಹಂದಿಮಾಂಸ ಸೇವನೆ, ಬಡ್ಡಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಕುರಾನ್ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಿಷೇಧಿಸಿದೆ.

ಈ ಧರ್ಮ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ಧರ್ಮಗಳಿಗಿಂತ ವೇಗವಾಗಿ ಹರಡಿದೆ. ಮಹಮ್ಮದನ ಮರಣಾನಂತರ ಕೇವಲ ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಬಹು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಿತು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯಗಳಲ್ಲದೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನಿನಿಂದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದವರೆಗೂ (ಭಾರತ) ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಆಕ್ರಮಣ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ ಕಂದಾಯ ಹೇರಿಕೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹಲವಾರು ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಜನ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದಿಂದ ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಮಲೇಷ್ಯಗಳಿಗೂ ಹರಡಿತು. ಆದಾಗ್ಯೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯ ಇದರ ಕೇಂದ್ರ. ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ಇಸ್ಲಾಮಿನ ವಲಯ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ.

ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸು. 95 ಕೋಟಿ (ಶೇ. 17.7) ಅನುಯಾಯಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಧರ್ಮ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಕವಲುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಷಿಯಾ ಮತ್ತು ಸುನ್ನಿ ಪಂಥಗಳು. ಸುನ್ನಿ ಪಂಥ ಷಿಯಾಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅನುಯಾಯಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಷಿಯಾ ಪಂಥದ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ. ಈ ಪಂಥ ಇರಾನಿನಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದ್ದು, ಇರಾಕ್, ಸಿರಿಯ, ಲೆಬನಾನ್ ಹಾಗೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಯಾಯಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಒಳತಿರುಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮುಖ ಧರ್ಮಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವೂ ಒಂದೇ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಮೂಡಿಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ಸರಳ ಜೀವನಕ್ರಮ, ದಾನಧರ್ಮ, ಪರೋಪಕಾರ, ಆತ್ಮೋದ್ಧಾರ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳ ಸಾರವನ್ನೇ ಇಸ್ಲಾಂನಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಇಸ್ಲಾಂ ಒಂದು ಸರಳ ಸುಲಭವಾದ ಧರ್ಮ. (ಎಸ್.ಜಿ.ಎಂ.)

ಇಸ್ಲಾಮಾಬಾದ್ (ಪಾಕಿಸ್ತಾನ): ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ರಾಜಧಾನಿ. ಇದು ರಾವಲ್ಪಿಂಡಿಯ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,01,000 (2002). 1959ರಲ್ಲಿ ಕರಾಚಿಯ ಬದಲು ಇದನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಮಿಯರ ಪಾರಂಪರಿಕ ಹಾಗೂ ಆಧುನಿಕ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ನಗರ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದು 65 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಹೊಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಇದರ ಯೋಜಿತ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 90 ಚ.ಕಿಮೀ. 1965ರಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಮಬಾದ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿತು. *

ಇಸ್ಲಾಮಾಬಾದ್ (ಭಾರತ): ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನಗರದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 56 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಝೀಲಂ ನದೀದಡದ ಮೇಲಿರುವ ಪಟ್ಟಣ. ಇಂದಿನ ಹೆಸರು ಅನಂತನಾಗ್. ಇದು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಬುಡದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಸೂಚ್ಯಗ್ರ ಪರ್ವತವಿದೆ. ಪಟ್ಟಣದ ಹತ್ತಿರ ಅನೇಕ ಚಿಲುಮೆಗಳಿವೆ; ಅತಿ ದೊಡ್ಡದು ಅನಂತನಾಗ್. ಈ ಹೆಸರೇ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೂ ಬಂದಿದೆ. ಮಲ್ಲಿಕನಾಗ್ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಚಿಲುಮೆ ಗಂಧಕಾಂಶವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ತೋಟಗಳ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಕಾಶ್ಮೀರದ ದೊಡ್ಡ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಅತಿರಮ್ಯ ಸ್ಥಳ. ಹಿಂದೆ ಕಾಶ್ಮೀರದ ರಾಜಧಾನಿ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಅರಮನೆ, ಸುಂದರ ಮಸೀದಿ, ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಇವೆ. ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು ಕೃಷಿ, ನೆಯ್ಗೆ (ಶಾಲುನೇಯುವುದು). *

ಇಳಕಲ್ಲು: ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹುನಗುಂದ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಊರು. ಹುನಗುಂದದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 14 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಸನ್ನಿವೇಶ : $15^0.35'$ ಉ. ಅ. $76^0.7'$ ಪೂರೇ. ಇಳಕಲ್ಲು ಖಣ, ಸೀರೆ ಹೆಸರುವಾಸಿ. ನೇಯ್ಗೆಯ ಹಾಗೂ ಬಣ್ಣಹಾಕುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಈ ಊರು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಬನಶಂಕರಿ, ಬಸವಣ್ಣ ಮತ್ತು ವೆಂಕೋಬ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಿವೆ. (ಕೆ.ಎನ್.ಪಿ.)

ಇಳಿಜಾರು: ಸಮಾನಾಂತರ ವಿಸ್ತರಣೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶ ಹೊಂದಿರುವ ಎತ್ತರ (ಗ್ರೇಡಿಯಂಟ್). ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿವರಣೆಗಳಿಗೆ ಇಳಿಜಾರಿನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಳಿಜಾರು ಜಲವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಸಮೂಹ, ಮಣ್ಣಿನ

ಸವೆತ, ವಸತಿಗಳ ಹಂಚಿಕೆ, ಸಂಚಾರ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರುವುದು. ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಿಂದ ಅಳೆಯಬಹುದು:

1. ಕೋನಗಳಿಂದ: ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಊರ್ಧ್ವ ಅಂತರ ಹಾಗೂ ಸಮಾನಾಂತರ ಅಂತರದ ಅನುಪಾತವನ್ನು ಕೋನಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಲಾಗುವುದು.

2. ಭಿನ್ನರಾಶಿಯಿಂದ: ಇಳಿಜಾರಿನ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಭಿನ್ನರಾಶಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಸೂಚಿಸಬಹುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಂಶ ಮತ್ತು ಛೇದಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಊರ್ಧ್ವ ಹಾಗೂ ಸಮಾನಾಂತರ ಅಂತರ 50 ಮತ್ತು 1000 ಮೀಟರ್ ಆಗಿದ್ದಾಗ ಇಳಿಜಾರು:

$$\text{ಇಳಿಜಾರು} = \frac{\text{ಊರ್ಧ್ವ ಅಂತರ (VI)}}{\text{ಸಮನಾಂತರ ಅಂತರ (HI)}} = \frac{50}{1000} = \frac{1}{20}$$

ಇದು 20 ಮೀ. ದೂರಕ್ಕೆ 1 ಮೀ. ಇಳಿಜಾರು ಇರುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು.

3. ಶೇಕಡ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ: ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಊರ್ಧ್ವ ಅಂತರಗಳನ್ನು ಶೇಕಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಲಾಗುವುದು. ಉದಾ: ಊರ್ಧ್ವ ಅಂತರ 50 ಅಡಿ ಹಾಗೂ ಸಮಾನಾಂತರ ಅಂತರ 1000 ಅಡಿ ಆಗಿದ್ದಾಗ

$$\text{ಇಳಿಜಾರು} = \frac{\text{ಊರ್ಧ್ವ ಅಂತರ(VI)}}{\text{ಸಮನಾಂತರ ಅಂತರ(HI)}} \times \frac{50}{100} = \times 100 = \text{ಶೇ.}5$$

4. ಮಿಲ್‌ಗಳ ಮೂಲಕ: ರಕ್ಷಣಾತ್ಮಕ ಭೂಪಟಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಲ್ ಅಳತೆಯನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸುವರು. ಇದು ಇಳಿಜಾರಿನ ಶೇಕಡಾ ಪ್ರಮಾಣದ ಹತ್ತು ಪಟ್ಟಾಗಿರುವುದು.

$$\text{ಉದಾ: ಇಳಿಜಾರು} = \frac{\text{ಊರ್ಧ್ವ ಅಂತರ (VI)}}{\text{ಸಮನಾಂತರ ಅಂತರ(HI)}} \times 1000$$

$$= \frac{50}{1000} \times 1000 = 50 \text{ ಮಿಲ್‌ಗಳು}$$

(ಆರ್.ಎಸ್.)

ಈ

ಈಕ್ವೆಡಾರ್: ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ಈ ಖಂಡದ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪೈಕಿ ಉರುಗ್ವೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇದೇ ಅತ್ಯಂತ ಚಿಕ್ಕದು. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೊಲಂಬಿಯವೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವೂ ದಕ್ಷಿಣ–ಪೂರ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಪೆರುವೂ ಇವೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆ (ಇಕ್ವೇಟರ್) ಹಾದು ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಈ ದೇಶ ದ.ಅ. 5^0–ಉ.ಅ.2^0 ಮತ್ತು ಪ.ರೇ.75^0–81^0 ರವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,70,670 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 13,547,51 (2002).

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವುದರಿಂದ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯತೆಗಳು ವಿಪರೀತ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಅರೆಮರುಭೂಮಿಯೂ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಗಂಭೀರ ಕಾನನವೂ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಲ್ತೊಳೆಯುವ ತಗ್ಗುನೆಲವೂ ಮಗುದೊಂದು ಕಡೆ ಅಮೆಜ಼ಾನ್ ನದಿಯ ಶಿರೋಭಾಗವೂ ಇವೆ. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತ ನಿಂತಿದೆ. ಈಕ್ವೆಡಾರನ್ನು ಮೂರು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ: ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರಕ್ಕೂ ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಅಗಲ 32–185 ಕಿಮೀ. ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಇದು ಕಾಲುಭಾಗದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು 440 ಮೀ ಎತ್ತರದಿಂದ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದವರೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾಗ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯ ಯೋಗ್ಯ ನೆಲ. ಗ್ವಾಯಾಸ್ ಮತ್ತು ಎಸ್ಮರಾಲ್ಡಾಸ್ ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯನದಿಗಳು.

ಸಿಯೆರ ಅಥವಾ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶ: ಇದು ದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ 1/2 ಭಾಗವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ದೇಶ ಇಬ್ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಪಂಕ್ತಿಗಳ ಅಗಲ 113–161 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಸು. 644 ಕಿಮೀ. ಈ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ ದೇಶದ ಜಲ ವಿಭಾಜಕ ಕ್ಷೇತ್ರವಾದ್ದರಿಂದ ನದಿಗಳು ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಿಖರಗಳು 5454 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಎತ್ತರ. ಇವು ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ. ಶಿಖರಗಳು ಪೈಕಿ ಚಿಂಬರಾಸೋ 6050 ಮೀ ಅತ್ಯುನ್ನತ. ಇದು ಲುಪ್ತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯೊಂದರ ಟೊಪ್ಪಿಗೆ. ಆಂಡೀಸ್ ಪ್ರದೇಶವೇ ಪ್ರಪಂಚದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಕ್ರಿಯೆಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 20 ಜೀವಂತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿವೆ. ಕೋಟೊಪಾಕ್ಸಿ 5690 ಮೀ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಜೀವಂತ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ. ಆಂಟಿಸಾನ, ಕಾಯಾಂಬೆ ತುಂಗುರಾವ, ಪಿಚಿಂದ ಇತರ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳು. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಭೀಕರ ಭೂಕಂಪಗಳು ಪದೇ ಪದೇ ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ.

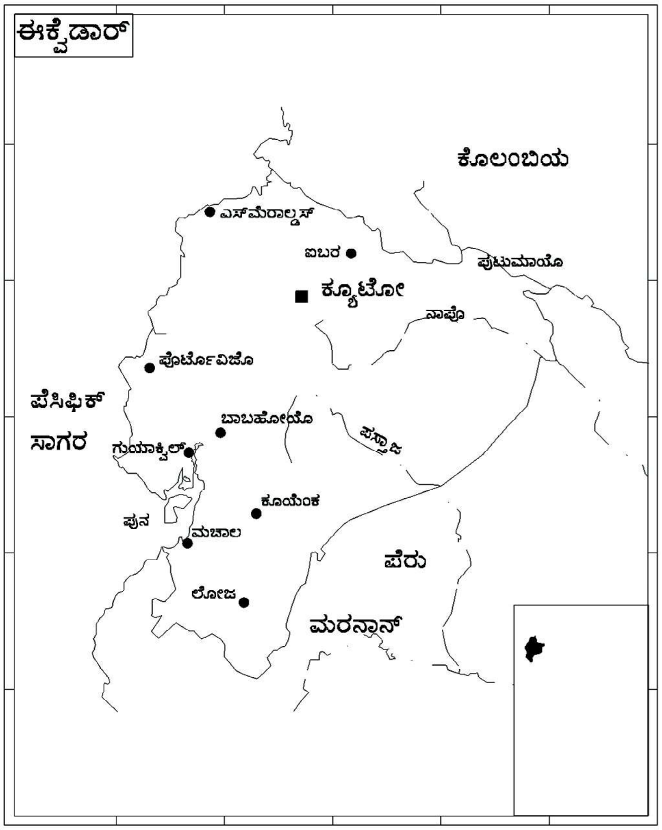

ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ: ಇದು ದೇಶದ ಪೂರ್ವಭಾಗ. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 1176 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಅಮೆಜ಼ಾನ್ ನದಿಯ ಉಪನದಿಗಳ ಪಾತ್ರವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಆವೃತ. ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಭಾಗವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಬಹಳ ಹಿಂದುಳಿದಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ, ಸಸ್ಯ ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಜನಜೀವನ: ಈ ದೇಶದ ಮೇಲೆ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತ ಹಾದುಹೋದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಮಾದರಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಎತ್ತರಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆಯೂ ಮಳೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು. ಆದರೆ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಹೆಚ್ಚು ತಂಪು. ಮಳೆ ಸು. 125 ಸೆಂಮೀ. ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರಗಳನ್ನು ಹಿಮ ಕವಿದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಆಯಾಪ್ರದೇಶದ ಎತ್ತರ ಮತ್ತು ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೀಳುವ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಪೂರ್ವದ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ ಬೀಳುವ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಹರಡಿವೆ. ಈ ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಶೇ. 74 ಭಾಗ ಬೆಲೆ ಬಾಳುವ ಮರಗಳ ಕಾಡು. ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾರ್ಗಗಳಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಕಾಡಿನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ವ್ಯವಸಾಯ, ಪಶುಪಾಲನೆ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಶೇ. 50 ಜನ ವ್ಯವಸಾಯದಿಂದ ಜೀವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಶೇ. 10 ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಶೇ. 5 ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದನ ಕುರಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಕಾಫಿ, ಬತ್ತ, ಬಾಳೆ, ಕೋಕೋ. ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು.

ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು ಚಿನ್ನ, ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಜಿಪ್ಸಂ, ಗಂಧಕ, ಪೆಟ್ರೋಲ್, ಉಪ್ಪು. ಆದರೆ ಇವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವರಮಾನದಲ್ಲಿ ಶೇ. 2 ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಗಣಿಗಳಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ದೇಶದ ನದಿಗಳು 9,69,150 ಕಿವಾ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿವೆಯಾದರೂ ಕೇವಲ 33,000 ಕಿವಾ ಮಾತ್ರ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆಯ ಗಿರಣಿಗಳು. ರಬ್ಬರ್, ಕಾಗದ ಮತ್ತು ಚರ್ಮದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಇವೆ. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 23 ರಷ್ಟು ಜನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಜೀವಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವರಮಾನದಲ್ಲಿ ಶೇ. 16 ಭಾಗ ಕೈಗಾರಿಕೆಯದು. ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಾಳೆ, ಕಾಫಿ, ಕೋಕೋ ಮತ್ತು ಇತರ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು. ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ವಾಹನ, ಔಷಧಿ, ಗೋದಿ ಮುಂತಾದವು ಮುಖ್ಯ ಆಮದು ವಸ್ತುಗಳು.

ಈಕ್ವೆಡಾರಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 29 ಜನ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಶೇ. 41 ಮಂದಿ ಮೆಸ್ಟಿಜೋಗಳು (ಐರೋಪ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಜನಗಳ ಬೆರಿಕೆ), ಶೇ. 39 ಮಂದಿ ಇಂಡಿಯನ್ನರು, ಶೇ. 10 ಬಿಳಿಯರು, ಶೇ. 5 ನೀಗ್ರೋಗಳು. ನೂರರಲ್ಲಿ ತೊಂಬತ್ತಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕರು. ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಇಲ್ಲಿನ ಸರ್ಕಾರಿ ಭಾಷೆ. ಶೇ. 93 ಜನ ಈ ಭಾಷೆ ಆಡುತ್ತಾರೆ.

ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 1127 ಕಿಮೀ ಕಿರು ಅಂತರ (ನ್ಯಾರೋ ಗೇಜ್) ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಗ್ವಾಯಾಕೀಲ್–ಕೀಟೊ ಮಾರ್ಗ ಮುಖ್ಯವಾದುದ್ದು. ಇಲ್ಲಿನ ರೈಲ್ವೆಯನ್ನು 1944ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಸು. 12880 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಪ್ಯಾನ್–ಅಮೆರಿಕನ್ ಹೆದ್ದಾರಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದ್ದು. ಇದು ಕೊಲಂಬಿಯದಿಂದ ಪೆರುವಿಗೆ ಈ ದೇಶದ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಈಕ್ವೆಡಾರಿನ ರಾಜಧಾನಿ ಕ್ವಿಟೊ. ಇದು ಸು. 2647 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ, ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆಯ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,500,000 (2002). ಗ್ವಾಯಾಕೀಲ್ ದೇಶದ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣ, ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾಕೇಂದ್ರ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,72,000. ಕ್ವೆಂಗ್ಕ, ಮಾಂಟ, ಪ್ವೆರ್ಟೋ ಬೊಲೀವಾರ್ ಇತರ ಪಟ್ಟಣಗಳು.

ಪಶ್ಚಿಮತೀರದ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವ ನಾಡಿನ ಜನ ಇನ್ನೂ ಹಿಂದುಳಿದವರು. ತೀರ ವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ಬೇಟೆ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯಮ. ಮೇಲ್ನಾಡುಗಳ ಬಟ್ಟೆ, ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಇವರು ಇವನ್ನು ಮಾರುತ್ತಿದ್ದರು. ತೀರದ್ವೀಪಗಳು ಇವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರ. ತಮ್ಮ ನಾಯಕರು ಸತ್ತರೆ ಅವರ ಸಮಾಧಿಗೆ ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದುವು. ತೀರಪ್ರದೇಶದ ಮೂಲವಾಸಿಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಕಣ್ಮರೆಯಾದರು. ಅಳಿದುಳಿದವರು ನೀಗ್ರೋಗಳೊಂದಿಗೂ ಇತರರೊಂದಿಗೂ ಬೆರೆತುಹೋದರು. ಪೂರ್ವದ ಜನ ತಮ್ಮ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ ತಮ್ಮತನವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಮುಂದೆಯೂ ಈಕ್ವೆಡಾರಿನ ಇತಿಹಾಸ ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಕರಾವಳಿಯ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲೂ ಅಲ್ಲಿನವರ ಪ್ರಭಾವ ಬೆಳೆಯಿತು. ಆದರೂ ಸರ್ಕಾರ ಮಾತ್ರ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅಭದ್ರವಾಗಿಯೇ ಸಾಗಿತ್ತು. ಈಕ್ವೆಡಾರಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಕ್ಷಿಪ್ರಕ್ರಾಂತಿಗಳು ಸಂಭವಿಸಿವೆ. ಒಬ್ಬರಾದ ಮೇಲೆ ಒಬ್ಬರಂತೆ ಸೇನಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಆಡಳಿತಸೂತ್ರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಭೂಕಂಪಗಳಂತೆ ಆಡಳಿತದಲ್ಲೂ ಕಂಪನಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ.

(ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಈಜಿಪ್ಟ್: ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಿನಾಯ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ ಪ್ರದೇಶ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಪರ್ಕಿಸಿದೆ. ಅರಬ್ ಗಣರಾಜ್ಯವೆಂದು ಇದರ ಅಧಿಕೃತ ಹೆಸರು. ಪುರಾತನ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಅತಿಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು.

ಆಫ್ರಿಕದ ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟಿರುವ ಈ ದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 9,97,739 ಚ.ಕಿಮೀ. ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಇದು ಚಚ್ಚೌಕಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ 22^0 ಯಿಂದ 32^0ಯ ವರೆಗೂ ಪೂರ್ವರೇಖಾಂಶ 25^0 ಯಿಂದ 36^0ಯ ವರೆಗೂ ಇರುವ ಈ ದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರ ಪರಮಾವಧಿ ದೂರ 1085 ಕಿಮೀ. ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮ 1255 ಕಿಮೀ. ಇಸ್ರೇಲ್, ಸೂಡಾನ್, ಲಿಬಿಯ, ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ, ಕೆಂಪು ಸಮುದ್ರ – ಇವು ಮೇರೆಗಳು.

ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಮುಖ್ಯಭಾಗಗಳೆಂದರೆ ನೈಲ್ ನದಿಯ ಕೆಳಭಾಗ ಮತ್ತು ಅದರ ಮುಖಜಭೂಮಿ. ಮೇಲಣ ಈಜಿಪ್ಟ್, ಕೆಳಗಣ ಈಜಿಪ್ಟುಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ನೈಲ್ ನದಿ ಕಣಿವೆಯ ಹೊರಗೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಂದರೆ ಪಶ್ಚಿಮದ ದಕ್ಷಿಣ ಮರುಭೂಮಿಗಳು. ಸಿನಾಯ್ ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಸಮುದ್ರದ ಜಿಲ್ಲಾಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು. ಸೂಯೆಜ್ ಖಾರಿಯಲ್ಲೂ ಕೆಂಪು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲೂ ಇರುವ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಬಂಜರು ದ್ವೀಪಗಳು ಈಜಿಪ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಜಂಬಲ್, ಷಡ್ವಾನ್, ಗೇಫಾಟಿನ್ ಮತ್ತು ಜೆಬರ್‌ಗಡ್ ಮುಖ್ಯ. 1949ರಲ್ಲಿ ಇಸ್ರೇಲಿನೊಂದಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಯುದ್ಧವಿರಾಮ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ಯಾಲಸ್ತೀನಿನ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಗಾಜ಼ಾ ಎಂಬ ಕರಾವಳಿಪ್ರದೇಶದ ಭೂಭಾಗ ಈಜಿಪ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಅನಂತರ 1967ರ ಅರಬ್–ಇಸ್ರೇಲ್ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಇಸ್ರೇಲ್ ಈ ತುಂಡನ್ನೂ ಸಿನಾಯ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪವನ್ನೂ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಅನಂತರದ ಒಪ್ಪಂದದಂತೆ ಇಸ್ರೇಲ್ ಸಿನಾಯ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಈಜಿಪ್ಟಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಿತು.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಈಜಿಪ್ಟನ್ನು ಭೂಸ್ವರೂಪದ ಆಧಾರದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು ಇವುಗಳೆಂದರೆ ನೈಲ್‌ನದಿ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಮುಖಜಭೂಮಿ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಮರುಭೂಮಿ, ಪೂರ್ವದ ಮರುಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಸಿನಾಯ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ. ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ

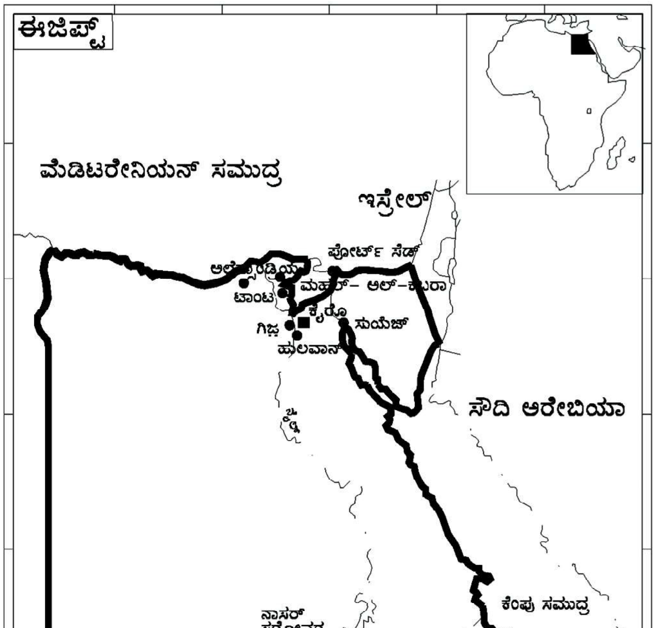

ಹರಿಯುವ ಮುಖ್ಯ ನದಿ ನೈಲ್ ಒಂದೇ. ಈ ನದಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಟನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು–ಮರಳುಗಲ್ಲು ಬಂಡೆಗಳ ನಡುವೆ ನುಸುಳಿ ಆಸ್ವಾನ್‌ಗೆ 8 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿ ಮುಂದೆ ಕ್ರಮೇಣ ವಿಸ್ತಾರವಾಗುವ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಕಣಿವೆಯ ಸರಾಸರಿ ಅಗಲ 9 ಕಿಮೀ. ಕೈರೋವಿನ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 19 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಈ ನದಿ

ಎರಡಾಗಿ ಕವಲೊಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮುಖಜಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಕುಡೊಂಕಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸಿ ರಾಸೆಟ್ಟ ಮತ್ತು ಡಾಮಿಯೆಟ್ಟಗಳ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಕವಲುಗಳು ಐಕ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಆಳದ ಅನೇಕ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ನೆಲ ಜವುಗು, ಬಂಜರು. ಉಪ್ಪು, ಮಿಶ್ರಿತ. ಈಜಿಪ್ಟಿನ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನೈಲ್‍ನದಿಗೆ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದಾದರೂ ಉಪನದಿಯಿಲ್ಲ. ನೈಲ್‍ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಏರಿಳಿತಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಪಿರಮಿಡ್

ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಡೆ ತುಂಬಿದ ದಿಣ್ಣೆ ನೆಲಗಳೂ ಕಲ್ಲು ಮರಳು ಬಯಲುಗಳೂ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದ ಮರಳು ರಾಶಿಗಳ ರೇಖೆಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ವಸತಿ ಅಪರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಮನುಷ್ಯ ಸಂಚಾರಕ್ಕೂ ವಾಸಕ್ಕೂ ಅಪ್ರಯೋಜಕ. ಆದರೆ ಓಯಿಸಿಸ್ಸುಗಳಿರುವಲ್ಲಿ ವಸತಿ ಸಾಧ್ಯ. ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ತಗ್ಗುಗಳ ಪೈಕಿ ಕಟ್ಟಾರ ಎಂಬುದು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಉಳಿದವು ಸಿವ, ಬಹಾರಿಯ, ಫರಾಫ್ರ, ದಖ್ಲ ಮತ್ತು ಖರ್ಗ.

ಸ್ಫಿಂಕ್ಸ್

ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೇಬಿಯನ್ ಮರುಭೂಮಿಯಿದ್ದು ಇದನ್ನು ಈಸ್ಟರ್ನ್ ಡೆಸರ್ಟ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೂ ತಗ್ಗುದಿಣ್ಣೆಯಿದೆ. ವಿರಳವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಬಾವಿಗಳಿಂದಲೂ ಊಟೆಗಳಿಂದಲೂ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಜಲ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.

ದೇಶದ ಪೂರ್ವಭಾಗವಾದ ಸಿನಾಯ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಭಿನ್ನವಾದದ್ದು. ಇದರ ನಡುವಿನಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಎತ್ತರ ನೆಲವೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಪರ್ವತವೂ ಇದರ ನಡುನಡುವೆ ಕಮರಿ, ಒಣಕಲು ತೊರೆಗಳೂ ಇವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಇಲ್ಲಿನದು ಮರುಭೂಮಿಯ ವಾಯುಗುಣ. ಹಗಲು ಉಷ್ಣಾಂಶ 30 ರಿಂದ 35^0 ಸೆ. ಆದರೆ ರಾತ್ರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಉತ್ತರದ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹವಾಮಾನ ಹಿತಕರ. ಮಳೆ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ, ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ 15 ರಿಂದ 30 ಸೆಂಮೀ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಭಾರಿ ಮಳೆಯಾಗುವುದುಂಟು. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಓಯಿಸಿಸ್ಸುಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಖರ್ಜೂರ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಒಂಟೆ, ಕತ್ತೆ, ಕುರಿ, ಮೇಕೆ, ಹಲವು ಜಾತಿಯ ಪಕ್ಷಿ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಣಿಸಂಕುಲ.

ಸೂಯೆಜ್ ಕಾಲುವೆ

ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯವೇ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಭೂಮಿ ಬಲು ಸ್ವಲ್ಪ. ನೈಲ್ ನದಿ ಮೈದಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇನ್ನಾವ ಉಪಯುಕ್ತ ಭೂಮಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ನೈಲ್ ನದಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಡೀ ದೇಶವೇ ಮರಳುಗಾಡಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ನದಿಯ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಶೇ. 9 ಮಾತ್ರ. ಇದರಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯೋಪಯುಕ್ತ ಭೂಮಿಯ ಬೆಲೆ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚು. ನೈಲ್ ನದಿಯ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಜನಜೀವನ ಧಮನಿ. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಈಜಿಪ್ಟನ್ನು ನೈಲ್‍ನದಿಯ ವರವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸು. 24,000 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕಾಲುವೆಗಳಿವೆ. ಆಸ್ವಾನ್ ಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿ ನೈಲ್‍ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಆಸ್ವಾನ್ ಜಲಾಶಯ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಜಲಾಶಯದ ನೀರನ್ನು ನೀರಾವರಿಗೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಈಜಿಪ್ಟ್ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೃಷಿ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಯುಂಟಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಉಪಕರಣಗಳೂ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿವೆ.

ಜನ ಜೀವನ: ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 78 ದಶಲಕ್ಷ (2003). ಶೇ. 99 ಭಾಗ ನೈಲ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ

600 ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು. ನದಿ ಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲೂ ಗಿರ್ಗ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲೂ ಸಾಂದ್ರತೆ ಅತಿಹೆಚ್ಚು; ಆದರೆ ಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಜವುಗು ನೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ. ನೈಲ್ ನದೀ ಕಣಿವೆಯಾಚೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿಯಲ್ಲಿ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯ.

ಈಜಿಪ್ಟ್ ಇದರ ಪುರಾತನ ಅವಶೇಷಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಸರುವಾಸಿ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಸಹ ಆದಾಯ ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಪಿರಮಿಡ್ಡುಗಳು, ಸ್ಫಿಂಕ್ಸ್ ಪ್ರವಾಸಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ.

ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಮೂರು ವರ್ಗಗಳುಂಟು: ನೈಲ್ ಕಣಿವೆಯ ರೈತರು (ಫೆಲ್ಲಾ) ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಿಗರು; ಮರಳುಗಾಡಿನ ಗ್ರಾಮಕರು; ನೈಲ್ ನದಿಯ ಮೊದಲನೆಯ ಜಲಪಾತದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ನುಬಿಯನ್ನರು ಅಥವಾ ಬರ್ಬರಿನ್ನರು.

ಅನೇಕ ಸಹಸ್ರಮಾನಗಳಿಂದಲೂ ನೈಲ್‌ನದಿಯ ದೃಢಾಂಗ ರೈತನಿಗೂ ಮರುಭೂಮಿಯ ತೆಳುದೇಹಿಗೂ ನಡುವಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಖಚಿತವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ.

ನೂರಕ್ಕೆ ತೊಂಬತ್ತರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಮುಸ್ಲಿಮರು. ಬಹುತೇಕ ಸುನ್ನಿ ಪಂಗಡ. ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮೊದಲಿದ್ದ ಹಳೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಾನುಯಾಯಿಗಳು ಈಗ ವಿರಳವಾಗಿದ್ದಾರೆ. 4ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಮತಾವಲಂಬಿಗಳು, ತಮ್ಮವೇ ಆದ ಚರ್ಚ್, ಪಂಚಾಂಗ ಮತ್ತು ಭಾಷೆಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಧರ್ಮೀಯರೂ ರೋಮನ್‌ಕೆಥೊಲಿಕ್, ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಮುಂತಾದ ಕ್ರೈಸ್ತರೂ ಇಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ಈಜಿಪ್ಟಿನ ರಾಜಧಾನಿ ಕೈರೊ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 68,00,992 (2004). ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡ್ರಿಯ, ಪೋರ್ಟ್‌ಸೆಡ್, ಟಾಂಟ, ಮೆಹಲ್ಲ ಎಲ್ ಕುಬ್ರ, ಸೂಯೆಜ಼್ ಮನ್ಸುರ ಇವು ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣಗಳು. ಈಜಿಪ್ಷಿಯನ್ ಪೌಂಡು ಇಲ್ಲಿನ ನಾಣ್ಯ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.ಆರ್.)

ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಭೂ ಇತಿಹಾಸ: ಗೊಂಡ್ವಾನ ಭೂಖಂಡದ ಮುಂಚೂಣಿಯ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭಾಗವೇ ಈಗಿನ ಈಜಿಪ್ಟ್. ಇಡೀ ದೇಶದುದ್ದಕ್ಕೂ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಆರ್ಷೇಯನ್ ಶಿಲೆಗಳ ಸಮೂಹ ಹರಡಿದೆ. ಈ ಸಮೂಹದ ಬಹುಭಾಗ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿದ್ದು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಶದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಪುರಾತನ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಇತರ ಭೂಯುಗಗಳ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಶೇಖರವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ನೂಬಿಯನ್ ಮರಳು ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳೇ ಅಧಿಕ. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇಯೋಸೀನ್ ಯುಗದ ಸುಣ್ಣಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ಲಿಸ್ಟೊಸೀನ್ ಯುಗದ ಜಲಜ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಆರ್ಷೇಯನ್ ಶಿಲಾಸಮೂಹದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲೆಯಾದ ಮೂಲನೀಸ್ ಶಿಲೆ (ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗೀರು ಶಿಲೆ) ದೇಶದ ಆಗ್ನೇಯ ಮತ್ತು ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ. ಈ ಗೀರು ಶಿಲೆಯ ಮೇಲೆ ಇತರ ಕಣಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡಿರುವ ಜಲಜಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಇದೇ ಗುಂಪಿನ ಗ್ರಾನೈಟ್, ಸರ್ಪೆಂಟಿನೈಟ್ ಮತ್ತು ಪದರು ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಆಸ್ವಾನ್, ಪಶ್ಚಿಮ ಮರುಭೂಮಿ, ಪೂರ್ವ ಮರುಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಸಿನಾಯ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಪೂರ್ವ ಮರುಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಸಿನಾಯ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಭೂಭಾಗವೇ ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ನೈಲ್ ಕಣಿವೆಯ ಹಲವಾರು ಜಲಪಾತಗಳಿಗೂ ಈ ಭೂಚಟುವಟಿಕೆಯೇ ಕಾರಣ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸದ್ಯದ ಭೂಭಾಗದ ಹತ್ತನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಆರ್ಷೇಯನ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಕಬ್ಬಿಣ, ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಇತರ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಅಮೃತಶಿಲೆ, ಸರ್ಪೆಂಟಿನೈಟ್, ಅಬ್ಸಿಡಿಯಾನ್, ಪಾರ್‌ಫಿರಿ ಮುಂತಾದ ಕಟ್ಟಡಶಿಲೆಗಳೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಪೇಲಿಯೋಜೋಯಿಕ್ ಭೂಕಲ್ಪದ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳು ಬಹು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿವೆ. ಸೂಯೆಜ಼್ ಕಾಲುವೆಯ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ತೋರಿಬರುವ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳು ಈ ವರ್ಗದವು. ಈ ಕಲ್ಪದುದ್ದಕ್ಕೂ ಆರ್ಷೇಯನ್ ಶಿಲೆಗಳ ಸವೆತದಿಂದ ದೊರೆತ ಕಣಗಳ ಶೇಖರಣೆಯಿಂದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಮರಳುಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪಗಳುಂಟಾದುವು. ಕೆಲವೆಡೆ ಇವು 4850 ಮೀ ಮೀರಿ ಮಂದವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಸಂಯೋಜನೆ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ಇಲ್ಲಿ ಜೀವಾವಶೇಷಗಳ ಸುಳಿವೇ ಇಲ್ಲ. ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದಿಂದ ಕ್ರಿಟೇಷಿಯಸ್ ಯುಗದ ತನಕ ಹರಡಿವೆ. ದೇಶದ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭೂಭಾಗ ಇವುಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಬಹುಭಾಗ ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಗಡಿಯಾಚೆ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲೂ ಇವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಇವೇ ನೂಬಿಯನ್ ಮರಳು ಶಿಲೆಗಳು.

ಕ್ರಿಟೇಷಿಯಸ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಉತ್ತರಭಾಗ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿತ್ತು. ಅದು ಮೊದಲಿಗೆ ಪ್ಲಿಯೊಸೀನ್ ಯುಗ ಮುಗಿಯುವ ತನಕ ಭೂಭಾಗಗಳನ್ನು ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಒಯ್ದು, ಕೆಳಕ್ಕೆ ತುಯ್ದು ದಾಖಲೆಗಳಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಭೂಭಾಗಗಳನ್ನು ಪಕ್ಕದ ಸಮುದ್ರ ಪದೇ ಪದೇ ಆವರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಕ್ರಿಟೇಷಿಯಸ್ ಯುಗದ ಸಮುದ್ರಾಕ್ರಮಣ ಬಹು ವಿಸ್ತಾರವಾದುದು. ಈಗಿನ ಕರಾವಳಿಯಿಂದ 960 ಕಿಮೀ ಭೂಭಾಗ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿತ್ತು. ಈ ಮುಳುಗಡೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 180 ಮೀ ಮಂದದ ಸುಣ್ಣ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡುವು. ಆದರೆ ಈಗ ಇದರ ಬಹುಭಾಗ ಇತರ ಕಿರಿಯ ಸಮುದ್ರಾಕ್ರಮಣ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಸಮುದ್ರನಿಕ್ಷೇಪದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾದವು, ಇಯೊಸೀನ್ ಯುಗದ ಸುಣ್ಣಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು. ಇವು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಪದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ (ಅಂದರೆ ಕ್ರಿಟೇಷಿಯಸ್ ಯುಗ) ಭೂಭಾಗ ಸಮುದ್ರಗತವಾದುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮರುಭೂಮಿಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದುದ್ದಕ್ಕೂ ಇವು ಹರಡಿವೆ. ಈ ಭೂಭಾಗ ಸುಣ್ಣಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಮೇಲೆದ್ದು ತೋರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಇದನ್ನು ನೈಲ್ ಕಣಿವೆ ಛೇದಿಸಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಶಿಲೆಯನ್ನು ನೈಲ್ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ನದೀಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡಶಿಲೆಯಾಗಿ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಆಲಿಗೋಸೀನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತೆ ಹಿಂಜರಿಯಿತು. ಅಲ್ಲಲ್ಲೆ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನದೀಯ ಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಕಂಡುಬಂದುವು. ಇವು ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳಿಲ್ಲದ ಮರಳುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ನುರುಜುಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು, ಹಲವೆಡೆ ಮರಳುಗಲ್ಲಾಗಿರುವ ಪುರಾತನ ವೃಕ್ಷಗಳ ಕಾಂಡಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ದೊರೆತಿವೆ.

ಆಲ್ ಫಯೂಂ ತಗ್ಗಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರದೇಶದ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಂಬುಳ್ಳ ಅಂಗುಲೇಟ ವರ್ಗದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪೂರ್ವಜ, ಆರ್ಸಿನಾಥೀರಿಯಂ ಮತ್ತು ಆನೆಯ ಪೂರ್ವಜ ಮೋರಿಥೀರಿಯಂ ಮತ್ತು ಪೇಲಿಯೊಮ್ಯಾಸ್ಟಡಾನ್‌ಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಇವು ಬಾಹ್ರಿಯಾ ಓಯಸಿಸ್ ಬಳಿಯೂ ಪೂರ್ವ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕೈರೊ ಮತ್ತು ಸೂಯೆಜ಼್ ನಡುವಿನ ಕಿರಿದಾದ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಆಲಿಗೋಸೀನ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದ ಆಲ್ಪೈನ್ ಪರ್ವತಜನ್ಯ ಶಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಕೆಂಪುಸಮುದ್ರದ ತಗ್ಗು ಅದರ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿನ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳೂ ಉಂಟಾದುವು. ಮಯೊಸೀನ್ ಯುಗದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಕುಗ್ಗಿತು. ಹೀಗಾದ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪವಾದುವು. ಇವನ್ನು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಮತ್ತು ಸಿವಾ–ಕ್ವಾಟ್ರಾ–ಮಘಾರ ತಗ್ಗುಗಳ ಮಧ್ಯೆ, ಕೈರೋ–ಸೂಯೆಜ಼್ ನಡುವೆ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಸಿನಾಯ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಮಯೋಸೀನ್ ಯುಗದ ಸಮುದ್ರದ ಶಾಖೆಯೊಂದು ಕೆಂಪುಸಮುದ್ರದ ತಗ್ಗನ್ನು ಆವರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಜಿಪ್ಸಂ ಮತ್ತು ಡಾಲೊಮಿಟಿಕ್ ಸುಣ್ಣಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಈ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಸಂಭವಿಸಿದ ಆಲ್ಪೈನ್ ಭೂಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಈ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಅನೇಕ ಕಡೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದು ಸ್ತರಭಂಗಗಳೂ ಉಂಟಾಗಿವೆ. ಹಲವು ಕಡೆ ಭೂಭಾಗಗಳು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಕ್ರಮೇಣ ನೈಲ್ ಕಣಿವೆಯ ಕಂದರವೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಈ ಎಲ್ಲ ಭೂ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಪ್ಲಿಯೊಸೀನ್ ಯುಗದಲ್ಲೇ ಕೊನೆಗೊಂಡುವು.

ಆದರೆ ನೈಲ್ ತಗ್ಗು ಮತ್ತು ಕೆಂಪುಸಮುದ್ರದ ಹಲಕೆಲವು ಅಂಚಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸಮುದ್ರ ಆಕ್ರಮಿಸಿತು. ಇದರಿಂದ ವಾಡಿ–ಅನ್‌ನಾಟ್ರುಕ್ ಶಿಲಾಸಮೂಹದ ಮರಳು ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳೂ ಜಿಪ್ಸಂನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜೇಡು ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳೂ ಉಂಟಾದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಸಳೆ, ನೀರುಕುದುರೆ, ಆನೆ, ಜಿರಾಫೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಹುದುಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಂಪುಸಮುದ್ರ ತೀರ ಮತ್ತು ನೈಲ್ ನದಿಯ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 180 ಮೀ ಮಂದವಾಗಿರುವ ನದೀ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಾದ ಪೆಂಟೆಶಿಲೆ, ನುರುಜುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಮರಳುಶಿಲೆಗಳ ಪ್ರಸ್ತರಗಳಿವೆ.

ಪ್ಲಿಸ್ಟೊಸೀನ್ ಮತ್ತು ಈಚಿನ ಯುಗಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು–ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಊಲೈಟ್ ಸುಣ್ಣಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳನ್ನು–ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲೂ ನುರುಜುಶಿಲೆ. ಮರಳು ಮತ್ತು ಜೇಡನ್ನು ನೈಲ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನ ಬಹು ಭಾಗ ಹಿಮದ ಹಾಳೆಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿತ್ತು. ಬಹುಶಃ ಈ ವಿಪರೀತ ಶೈತ್ಯಹವೆಯ ಕಾರಣ ಈಜಿಪ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಮಳೆ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಹಗಳ ಹಾವಳಿಯುಂಟಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮರಳು, ನುರುಜುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಶಿಲಾಪೆಂಟೆಗಳು ಶೇಖರವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಈಗಿನ ನದೀ ಮೆಕ್ಕಲು ಶೇಖರವಾಯಿತು. ಈ ಮೆಕ್ಕಲು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಥಿಯೋಪಿಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳ ಸವೆತದಿಂದಾದುದು. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.)

ಈಡನ್: ಬೈಬಲ್ಲಿನ ಹಳೆಯ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯ (ಓಲ್ಡ್ ಟೆಸ್ಟಮೆಂಟ್) ಪ್ರಕಾರ ಯೂಫ್ರೆಟೀಸ್ ನದಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು. ದೈವನಿರ್ಮಿತವಾದ ಇಲ್ಲಿನ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಆದಂ ಮತ್ತು ಈವ್ ವಾಸಿಸಿದ್ದರು ಎಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ದೇವರ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿ ಜ್ಞಾನವೃಕ್ಷದ ನಿಷಿದ್ಧ ಹಣ್ಣನ್ನು ತಿನ್ನಲಾಗಿ ಅವರನ್ನು ತೋಟದಿಂದ

ಹೊರಹಾಕಲಾಯಿತು. ಈಡನ್ ಎಂದರೆ ಹೀಬ್ರು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷ ಎಂದರ್ಥವಿದೆ. ಈಡನ್ನಿನಿಂದ ನದಿಯೊಂದು ದೇವರ ತೋಟಕ್ಕೆ ನೀರು ಒದಗಿಸಲು ಹರಿದುಹೋಯಿತೆಂದು ಜೆನಿಸಿಸ್‌ನಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ನದಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಉಪನದಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವೆಂದೂ ಯೂಫ್ರೆಟೀಸ್ ಮತ್ತು ಟೈಗ್ರಿಸ್ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೆಂದೂ ಪೀಸನ್, ಗಿಹೊನ್ ಎಂಬ ಉಳಿದೆರಡು ನದಿಗಳು ಇಂದಿನ ಆರಾಖ್ಸೊ ಮತ್ತು ಜಕ್ಸಾಗಳೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಬೈಬಲ್ಲಿನ ಅನಂತರ ಬಂದ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈಡನ್ನಿನ ತೋಟವನ್ನು ಸ್ವರ್ಗವೆನ್ನಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಧರ್ಮದಿಂದಿರುವವರ ಸಂತಾನ ಚಿರಂಜೀವಿಗಳಾಗಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಬೆಳೆಯಿತು.

ಯಹೂದಿಗಳ ಈ ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವನೆ ಕ್ರೈಸ್ತ ಹಾಗೂ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿನ ಸ್ವರ್ಗಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. *

ಈರೋಡು: ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯದ ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ರೈಲುಗಳ ಕೂಡು ನಿಲ್ದಾಣ. ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಕೊಯಮತ್ತೂರಿನಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 101 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4.5 ಲಕ್ಷ. ಇದು ವ್ಯಾಪಾರ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ನಗರದ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಹಿಂಜಿ ಬೇಲುಗಳಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಬಲು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ. *

ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್: ಏಷ್ಯಖಂಡದ ಆಗ್ನೇಯ ಭೂಭಾಗ ಅಂದರೆ ಪ್ರಧಾನ ಭೂಭಾಗ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ನಡುವೆ ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆಯ ಎರಡೂಕಡೆಗಳ ವಿಸ್ತಾರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವೀಪಗಳ ಸ್ತೋಮವನ್ನು ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುವರು.

ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಕ್ಕೆ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ಅಥವಾ ಪೂರ್ವ ಇಂಡಿಯ ದ್ವೀಪಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರಿರುವುದಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನರಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿನ ಜನರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಭಾರತದ ಪ್ರಭಾವ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಿದ್ದಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಸಾರ್ಥಕ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಪೈಕಿ ಜಾವದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಭಾವ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಗಾತ್ರದಲ್ಲೂ ಆರ್ಥಿಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಇದು ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸಿನ ಪ್ರಮುಖ ದ್ವೀಪ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ಅತಿಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇರುವ ನ್ಯೂ ಗಿನಿಯ ಜನರದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಬುಡಕಟ್ಟು. ಇವರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಭಾರತದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಇವರು ಬಹಳ ಹಿಂದುಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಆದಿವಾಸಿಗಳನ್ನು ಇವರು ಹೆಚ್ಚು ಹೋಲುತ್ತಾರೆ.

ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ವಿಸ್ತಾರ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 6,000 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ 2100 ಕಿಮೀ. ಇಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರಗಳ ದ್ವೀಪಗಳು ಸು. 4,000ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ನಾಗರಿಕತೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ–ಇವು ದ್ವೀಪದಿಂದ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ಇಂಡೋಚೀನ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ ಹಾಗೂ ಮಲಯ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಇಂದು ಇದು ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ, ಮಲೇಷ್ಯ, ಈಸ್ಟ್ ಟೈಮೂರ್, ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್, ಬ್ರುನೈ, ಸಿಂಗಪುರ, ನ್ಯೂಗಿನಿ ದೇಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಸಿನಲ್ಲಿ 95 ಜಾಗೃತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿವೆ. ಇದು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಸುತ್ತಲಿನ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ವೃತ್ತದ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಸಾಲು ಉತ್ತರ ಸುಮಾತ್ರದಿಂದ ಜಾವ ಕೆಳಸುಂಡಾ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಹಾದು ಬಂಡಾ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಸಮದೂರದಲ್ಲಿ ಒಂದಾದಮೇಲೊಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಸಾಲು ಉತ್ತರ ಸೆಲೆಬೆಸಿನಿಂದ ಸಾಂಘಿಹೆ ದ್ವೀಪಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾದು ಮಿಂಡನೋವವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಸ್ಫೋಟಕ ರೀತಿಯದಾಗಿದ್ದು ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಶಿಲಾರಸ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಕ್ರಿಯೆ ಎಂದರೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ತಲೆದೋರುವ ಜಿಗುಟು ಶಿಲಾರಸದ ಗುಮ್ಮಟಾಕಾರಗಳು. ಜಾವ ಮತ್ತು ಸುಮಾತ್ರಗಳ ಭೂಸಂಧಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಕಟೋವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ 1893ರ ಸ್ಫೋಟನೆ ಅತಿ ಭಯಂಕರವಾದುದು. ಈ ಸ್ಫೋಟನೆಯಲ್ಲಿ 30,000 ಜನರ ಪ್ರಾಣಹಾನಿಯಾಯಿತು ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರ ತಳದಲ್ಲಿ ಕಾಲ್‌ಡೇರಾ (ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಕಮರಿ) ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಆದ ಸ್ಫೋಟನೆಯಿಂದ ಅನಕ್ ಕ್ರಕಟೋವ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಬೆಟ್ಟವೇ ಉಂಟಾಯಿತು. ಈ ಸ್ಫೋಟನೆಯಿಂದ ಬಂದ ಉರಿಯುವ ಬಿಸಿ ಬೂದಿ ಮಧ್ಯ ಜಾವದಲ್ಲಿರುವ ಮೆರಾಪಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಮೇಲೆ ಶೇಖರವಾಗಿದೆ. *

ಈಸ್ಟ್ ಟೈಮೂರ್: ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ ದ್ವೀಪ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಸ್ವತಂತ್ರ ದ್ವೀಪ. ಟೈಮೂರ್‌ನ ಪೂರ್ವ ಭಾಗಕ್ಕಿದೆ. ದ.ಅ. 8^0–10^0 ಹಾಗೂ ಪೂರೇ. 124^0–127^0ಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಇಂಡೊನೇಷ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಇದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 14,874 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,062,777 (2006). ರಾಜಧಾನಿ ಡಿಲಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 50800. ಈಸ್ಟ್ ಟೈಮೂರ್ 1520ರಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ ವಸಾಹತು. 1860ರಲ್ಲಿ ಡಚ್ಚರ ವಶವಾಯಿತು. 1949ರಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಜುಲೈ 1976ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾತಂತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ ಇದರ ಹತೋಟಿಗಾಗಿ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿತು. 2002ರ ಮೇನಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆಯಿತು.

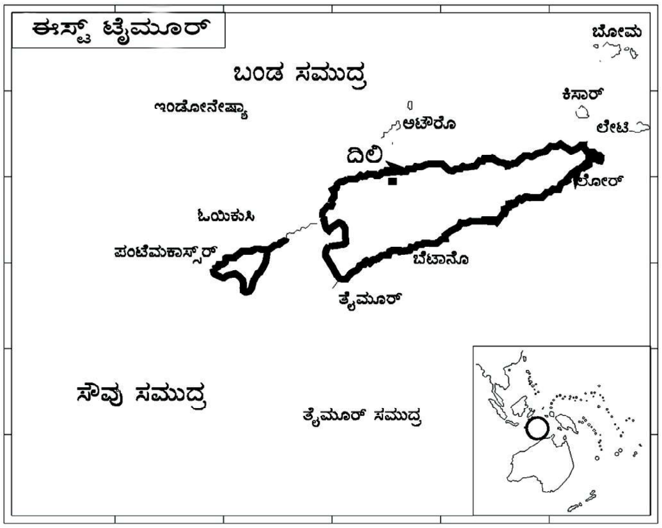

ಸುಂಡಾ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಈಸ್ಟ್ ಟೈಮೂರ್‌ನ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನಗಳು ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದ್ದು ಜನವಸತಿಗೆ ಅನುಕೂಲಕರ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿದ್ದು ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದಾವೃತವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ತೊರೆಗಳು ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರ. ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದಿದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ ಹೆಚ್ಚು ತಾಪದಾಯಕವಲ್ಲ. ಮಳೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದೆ.

ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಕೃಷಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 75ಭಾಗ ಬೇಸಾಯ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಫಿ, ಬತ್ತ, ಸಿಹಿಗೆಣಸುಗಳು, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ ಸೋಯಾಬೀನ್ಸ್, ತರಕಾರಿಗಳು, ಹಣ್ಣುಗಳಾದ ಮಾವು, ಬಾಳೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಿದೆ. ರಬ್ಬರ್, ತಂಬಾಕು, ತೆಂಗುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಿದೆ. ಗಂದದ ಮರ, ಚೌಬೀನೆ ಮರಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಅರಣ್ಯ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳು. ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿನ್ನ, ಕಚ್ಚಾತೈಲ, ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಹಾಗೂ ಅಮೃತಶಿಲೆ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪತ್ತುಗಳು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಲ್ಲ. ಮುದ್ರಣ, ಸಾಬೂನು ತಯಾರಿಕೆ, ಕರಕುಶಲ ವಸ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಕಚ್ಚಾತೈಲ, ಕಾಫಿ, ಗಂಧದ ಮರ ಮತ್ತು ಶಿಲೆಗಳ ರಫ್ತು ವ್ಯಾಪಾರವಿದೆ. ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಸೀಮೆ ಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ಆಮದಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಇಂಡೊನೇಷ್ಯದೊಡನೆ. ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಆಡಳಿತಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಟೆಹಾಸ ಭಾಷೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಶೇ. 90 ಜನ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರು. ಉಳಿದವರಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಮರು, ಬೌದ್ಧರು ಮತ್ತು ಹಿಂದುಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಹಣ, ಇಂಡೊನೇಷ್ಯನ್ ರುಪಿಯ ಅಮೆರಿಕದ ಡಾಲರ್ ಕೂಡ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಸಾರಿಗೆ ಸಂಚಾರ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮಗಳು ಉತ್ತಮವಾಗಿವೆ. ಸಾಕ್ಷರತೆ ಶೇ. 59ರಷ್ಟಿದೆ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಈಸ್ಟರ್ ದ್ವೀಪ: ಚಿಲಿಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ, ದಕ್ಷಿಣ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ 27^0.10' ದ. ಅಕ್ಷಾಂಶ ಹಾಗೂ 109^0.20' ಪಶ್ಚಿಮ ರೇಖಾಂಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪುಟ್ಟ ಒಂಟಿ ದ್ವೀಪ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 163 ಚ.ಕಿಮೀ. ಅದರಿಂದ ಸು. 3220 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಜನವಸತಿಯ ಪ್ರದೇಶವೆಂದರೆ ಪಿಟ್ಕೇರ್ನ್ ದ್ವೀಪ. ಇದು ಈಸ್ಟರ್ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಸು. 1760 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಈಸ್ಟರ್ ದ್ವೀಪ ಟಿರೆವಾಕ, ರಾನೊಕಾವೊ ಮತ್ತು ಪೊಯಿಕೆ ಎಂಬ ಮೂರು ಸುಪ್ತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಕೂಡಿ ಈ ದ್ವೀಪ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿವುದರಿಂದ ಇದು ತ್ರಿಭುಜಾಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಸು. 17 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಹಾಗೂ 24 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಈ ದ್ವೀಪ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಡಚ್ ಅಡ್ಮಿರಲ್ ಜೇಕಬ್ ರಾಗೆವೀನ್ 1722ರಲ್ಲಿ ಈಸ್ಟರ್ ಭಾನುವಾರದಂದು ಈ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂತೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಈತನೇ ಈ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಕಾಲಿರಿಸಿದ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗ. ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಈ ದ್ವೀಪದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಎಷ್ಟಿತ್ತೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯಾವಾಗಲು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,000 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೊರಗಿನವರು ತಂದ ರೋಗಗಳು ಹಾಗೂ ಗುಲಾಮ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಕೈಗೆ ಇಲ್ಲಿನ ಜನ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರಿಂದ ಆಂತರಿಕ ಹೋರಾಟಗಳಿಂದಾಗಿ, ಕೆಲವರು ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ವಲಸೆ ಹೋದದ್ದರಿಂದಲೂ ಈ ದ್ವೀಪದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1872ರ ವೇಳೆಗೆ 175ಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಿತು. ಅನಂತರ 1864ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಪಾದ್ರಿಗಳು ಈ ಜನರನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದರು. 1888ರಲ್ಲಿ ಇದು ಚಿಲಿಗೆ ಸೇರಿತು. ಚಿಲಿಯನರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿನ ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರೆಲ್ಲ ದ್ವೀಪದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಹಂಗ-ರೋವ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 3,618 (2000).

ಈ ದ್ವೀಪದ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳು ಯಾರೆಂಬುದು ಖಚಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿನವರ ಮೂಲ ಪುರುಷರು ಹೋಟುಮಾಟುವ ಎಂಬುವವನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಎರಡು ದೋಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದರೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಭಾಷೆ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ದ್ವೀಪವಾಸಿಗಳು ಪಾಲಿನೇಷಿಯನ್ನರು. ಆದರೆ ಇವರ ತಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದ. ಮೆಲನೀಜ಼ನರ ಮಿಶ್ರಣದ ಫಲವೇ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸ. ಇತರ ಪಾಲಿನೀಜ಼ನ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿರುವವರಿಗಿಂತ ಇಲ್ಲಿನವರಲ್ಲಿ ನೀಗ್ರೋ ಮಾದರಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳಾಗಿ ಭೂತಾಕಾರದ ನೂರಾರು ಶಿಲಾಪ್ರತಿಮೆಗಳೂ ಕಲ್ಲಿನ ಮನೆಗಳೂ ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೊರೆದಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಮರದ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಇನ್ನೂ ಓದಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿರುವ ಲಿಪಿಯುಕ್ತ ಮರದ ಹಲಗೆಗಳೂ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಈ ಲಿಪಿಗಳು ಮನುಷ್ಯರ ಹಾಗೂ ಹಕ್ಕಿ, ಮೀನು, ಗಿಡವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಪ್ರತೀಕ. ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ಎತ್ತರ. ಹಲಗೆಗಳ ಎರಡು ಬದಿಯಲ್ಲೂ ಕೆತ್ತಿರುವ ಈ ಲಿಪಿಗಳ ಒಂದೊಂದು ಸಾಲು ಮುಗಿದಮೇಲೂ ಅದರ ಮುಂದಿನ ಸಾಲು ಆ ಕೊನೆಯಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ಸಾಲು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಮುಂದಿನ ಸಾಲನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಹಲಗೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿರುಗಿಸಬೇಕು. ಈ ಹಲಗೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಾಡುಗಳನ್ನೂ ಕತೆಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿನ ಮೂಲವಾಸಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಈ ಲಿಪಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸುವುದು ಇದುವರೆಗೂ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇವು ಕೇವಲ ನೆನಪಿನ ಗುರುತುಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದು ಒಂದು ಸುಸಂಬದ್ಧ ಲಿಪಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೆಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಜನರಿಗೆ ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ಲೋಹದ ಉಪಯೋಗ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ.

*

ಉ

ಉಕ್ರೇನ್: ಸೋವಿಯತ್ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯ ಒಕ್ಕೂಟದ 15 ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದ್ದು 1991 ರಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. ಉಕ್ರೇನಿಯನ್ ಸೋವಿಯತ್ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯವೆಂಬುದು ಪೂರ್ಣನಾಮ. 1922ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 30ರಂದು ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟ ರಾಷ್ಟ್ರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ನಾಲ್ಕು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಉ.ಅ. 48^0–54′ ಹಾಗೂ ಪೂ.ರೇ. 25^0–41′ ನಡುವೆ ಇದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 603,700 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 48,396,470 (2002). ಒಕ್ಕೂಟದ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪೈಕಿ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಎರಡನೆಯದು. ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟದ ಐರೋಪ್ಯ ವಿಭಾಗದ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಬಹುತೇಕ ಈ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರ ಪೂರ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಬೈಲೊರಷ್ಯನ್ ಸೋವಿಯತ್ ಗಣರಾಜ್ಯ ಹಾಗೂ ರಷ್ಯನ್ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪೋಲೆಂಡ್, ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚೆಕೊಸ್ಲೋವಾಕಿಯ, ಹಂಗೆರಿ, ರೊಮೇನಿಯ, ಮಾಲ್ಡೇವಿಯನ್ ಸೋವಿಯತ್ ಗಣರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ಅಜೋವ್ ಸಮುದ್ರ ಇವೆ. ರಾಜಧಾನಿ ಕೀವ್. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,637000 (2002).

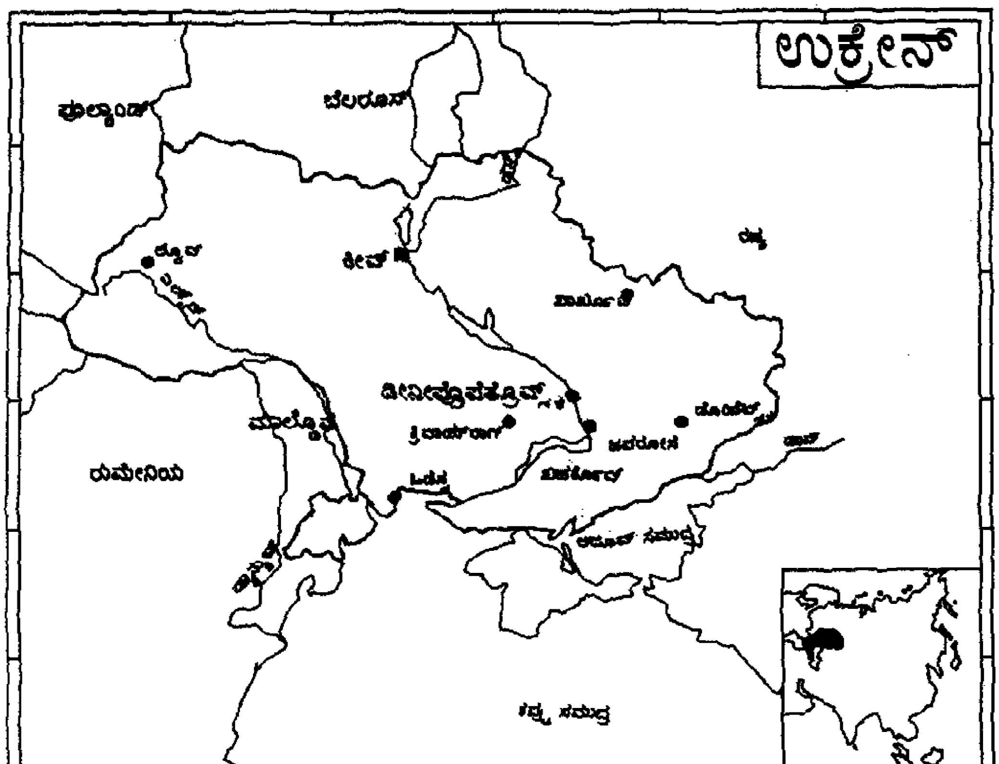

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: ಉತ್ತರಭಾಗದ ನೀಪರ್ ನದಿಯ ತಗ್ಗು ನೆಲ. ಈಶಾನ್ಯದ ಎತ್ತರದ ನೆಲ. ಮಧ್ಯನೀಪರ್ ತಗ್ಗುನೆಲ. ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ಆಜೋವ್ ಸಮುದ್ರಗಳ ಕಡೆಗಿರುವ ವಿಶಾಲ ಬಯಲು. ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕಾರ್ಪೇಥಿಯನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ, ಕ್ರಿಮಿಯನ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ.

ವಾಯುಗುಣ: ಇಲ್ಲಿನದು ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣ. ಆದರೆ ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರದ ಸನಿಹದಿಂದಾಗಿ ಇದು ತೀವ್ರವಲ್ಲ. ಜನವರಿಯಲ್ಲಿನ ಉಷ್ಣತೆ 7^0 ಸೆಂ. ನಿಂದ 3^0ಸೆಂ. ವರೆಗಿದ್ದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಉಷ್ಣತೆ ಥಟ್ಟನೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆದರೆ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲೂ ದಕ್ಷಿಣದ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಬೀಸುವ ಬಿಸಿಗಾಳಿ

ಹಿಮಗಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಕರಗಿಸುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಕಾರ್ಪೇಥಿಯನ್ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಮಿಯನ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 100–116ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಗುಡುಗು ಮಿಂಚಿನಿಂದ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು: ಉಕ್ರೇನಿನ ಉತ್ತರದ ತಗ್ಗುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಓಕ್, ಹಾರ್ನ್‌ಬೀಮ್, ಪೈನ್ ಮರಗಳಿವೆ. ಆಷ್, ಮೇಪಲ್ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಮರಳುಮಿಶ್ರಿತ ನೆಲವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪೀತದಾರು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಜವುಗುನೆಲದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಡರ್, ವಿಲ್ಲೊ ಪ್ರಧಾನ.

ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳದೇ ಆದ ಸಸ್ಯವಲಯಗಳಿವೆ. ಕಾರ್ಪೇಥಿಯನ್ನುಗಳ ಕೆಳಭಾಗ ಬೀಚ್ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಆಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿದೆ. ಮೇಲೇರಿದಂತೆ ಶಂಕುಧಾರಿ ಮರಗಳ ಕಾಡು ಹಾಗೂ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ನಲ್ಲಿರುವಂಥ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕಾರ್ಪೇಥಿಯನ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಮಾದರಿಯ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಉಕ್ರೇನಿನಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಶೇ. 60 ಭೂಭಾಗ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯಬೆಳೆ ಚಳಿಗಾಲದ ಗೋದಿ. ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರದ ತಗ್ಗುನೆಲದಲ್ಲೂ ಉತ್ತರ ಕ್ರಿಮಿಯದಲ್ಲೂ ಇದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ, ಎರಡನೆಯದು ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ. ಸೋವಿಯತ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಗಿದ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ ಬೆಳೆಯುವ ಕೆಲವೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ರೇನ್ ಒಂದು. ಚಳಿಗಾಲದ ರೈ, ವಸಂತದ ಬಾರ್ಲಿ, ಮಿಲೆಟ್, ಕಪ್ಪುಗೋದಿ ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು. ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಟ್ ಸಕ್ಕರೆ ಮುಖ್ಯ. ಇದು ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟದ ಪ್ರಧಾನ ಸಕ್ಕರೆ ಉತ್ಪಾದಕ ರಾಜ್ಯ. ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ, ರೇಪ್, ಅಗಸೆ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಕಲ್ಲಂಗಡಿ, ಕರಬೂಜ ಇವೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ವ್ಯವಸಾಯದ ಉಪಚಟುವಟಿಕೆಯಾಗಿರುವ ಪಶುಪಾಲನೆಯೂ ಮುಖ್ಯ. ದನ, ಹಂದಿ, ಕುರಿ, ಕೋಳಿ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಸಾಕಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟದ ಅರ್ಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ರೇನಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ವ್ಯವಸಾಯದಂತೆಯೇ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ಕಬ್ಬಿಣ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಆಂಥ್ರಸೈಟ್, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಲವಣ, ಫಾಸ್ಫೇಟುಗಳು, ಪಾದರಸ ಇಲ್ಲಿನ ಖನಿಜಗಳು. ಇವುಗಳ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ವಿದ್ಯುತ್ ರೈಲು, ಜಲಮಾರ್ಗಗಳೂ ಈ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಬೃಹತ್ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಸೂಪರ್ ಫಾಸ್ಫೇಟುಗಳು, ಬಣ್ಣಗಳು, ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ–ಇವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ.

ರೈಲ್ವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಒಡೆಸ, ನಿಕಲೈಯಫ್, ಟಗನ್‌ರಾಕ್, ಮಾರಿಯೂಪಾಲ್ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಸುಸಜ್ಜಿತ ಬಂದರುಗಳು. ಪುರಾತನ ನಗರ ಕೀವ್ ರಾಜಧಾನಿ. ಖಾರ್ಕಾಫ್ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. (ಬಿ.ಸಿ.ಪಿ.)

ಉಗಾಂಡ: ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶ 1^0 ಯಿಂದ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ 4^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 29^0–35^0ಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸೂಡಾನ್, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕೀನ್ಯ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಟಾಂಜಾನಿಯ ಮತ್ತು ರುವಾಂಡ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋ ಗಣರಾಜ್ಯ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಈ ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,36,037 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 22,824,000 (2002). ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿನ ಆಧಿಪತ್ಯದ ಹೆಸರಾದ ಬುಗಾಂಡವೇ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಹಿಲಿ ಭಾಷೆ ಆಡುವವರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಉಗಾಂಡ ಆಯಿತು. ರಾಜಧಾನಿ ಕಂಪಾಲ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತ ನಡುವೆ 1,300 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ದಕ್ಷಿಣದ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸರೋವರ ಈ ವಿಶಾಲ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಅಂಚಿಗೆ ತಾಕಿ, ಈ ದೇಶದ ಗಡಿಯನ್ನೂ ದಾಟಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಪರ್ವತಶಿಖರಗಳ ಪೈಕಿ ಎಲ್ಗನ್ ಪೂರ್ವದಲ್ಲೂ ರೂವಂಜೋರಿ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲೂ ಇವೆ. ರೂವಂಜೋರಿ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತವಾದದ್ದು. ನೈಲ್ ನದಿಯ ಉಗಮ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ.

ವಾಯುಗುಣ, ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತದ ಆಚೀಚೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ದೇಶದ ಬಹು ಭಾಗ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರ. ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸರೋವರದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ ವರ್ಷವಿಡೀ ಧಾರಾಳ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ 116 ಸೆಂಮೀ. ಉಳಿದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 100 ಸೆಂಮೀಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಉಷ್ಣತೆ. ಸರಾಸರಿ 23^0 ಸೆ.

ಹೆಚ್ಚು ನೀರು ಸರಬರಾಜಿರುವ ಉಗಾಂಡ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸವನ್ನ ಮಾದರಿಯ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿದೆ. ಈಗ ಇಲ್ಲಿ ಮಾನವನಿರ್ಮಿತ ಬಾಳೆತೋಟ ಹಬ್ಬುತ್ತಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಘಟ್ಟಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು ಒತ್ತಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಪರ್ವತದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳಿವೆ.

ಜನಸಾಂದ್ರತೆ, ಉದ್ಯೋಗ: ಉತ್ತರದ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಬಹಳ ಹಿಂದುಳಿದಿದೆ. ಸಂಚಾರ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದೆ ಮರುಭೂಮಿಯ ವಾತಾವರಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ಭಾಗದ ಜನ ದನಕರು ಮತ್ತು ಕುರಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಪೂರ್ವ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಜನಭರಿತ. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 200ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು. ಬುಗಾಂಡ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಹೆಚ್ಚು ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ವ್ಯವಸಾಯ ಹಾಗೂ ಪಶುಪಾಲನೆ ಇಲ್ಲಿನ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ನೆಲಗಡಲೆ ಮತ್ತು ಜೋಳ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಳು.

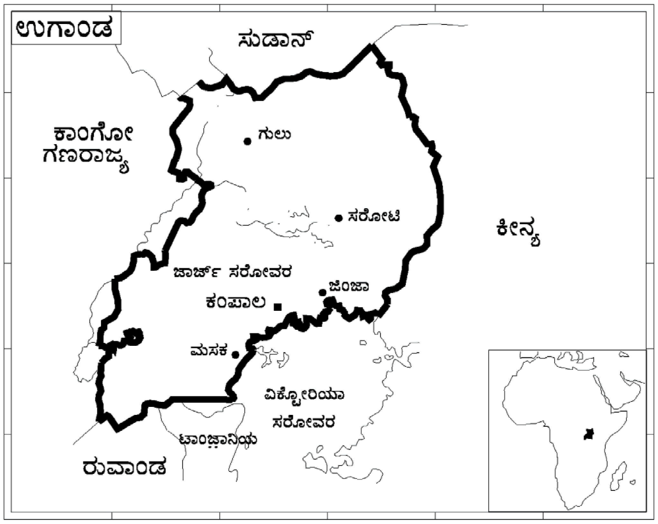

ಕಾಫಿ, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಉಗಾಂಡದ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಹತ್ತಿ, ಕಾಫಿ ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿದೇಶೀ ವಿನಿಮಯ ಸಂಪಾದಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳು. ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳು ಎಲ್ಗನ್ ಪರ್ವತಗಳ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಉದ್ದ ಎಳೆಯ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ರೂವಂಜೋರಿಯ ತಪ್ಪಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಹ ತೋಟಗಳಿವೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸರೋವರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಕಬ್ಬು, ಗೆಣಸು, ಅವರೆ ಮತ್ತು ಬಟಾಣಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸಿಮ್ ಸಿಮ್ ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ. ರೂವಂಜೋರಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ, ಕೋಬಾಲ್ಟ್, ಯುರೇನಿಯಂಗಳೂ ರೆಲೆಂಬಿಯ ಮತ್ತು ಟೋರೋರೋದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರೂ ಫಾಸ್ಫೇಟುಗಳೂ ದೊರಕುತ್ತವೆ.

ಜಿಂಜ ಉಗಾಂಡದ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾಕೇಂದ್ರ. ಕೀನ್ಯ–ಉಗಾಂಡ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ಓಪಿನ್ ಜಲಪಾತದಿಂದ ಹೇರಳವಾದ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಈಚೆಗೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಸಿಮೆಂಟ್, ಹತ್ತಿ, ಜವಳಿ, ಸಕ್ಕರೆ, ತಾಮ್ರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮುಖ್ಯ. ಅನುಭೋಗ ವಸ್ತುಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಪೋರ್ಟ್‌ಬೆಲ್, ಟರವಾರೋ ಮತ್ತು ಬಾಲೆ ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಕೇಂದ್ರಗಳು.

ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸರೋವರದ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಎನ್‌ಟಿಬ್ಬೆ ಉಗಾಂಡದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರ ಮತ್ತು ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ; ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಂದಿಗೆ ವಾಯುಮಾರ್ಗ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ.

ರಾಜಧಾನಿ ಕಂಪಾಲ ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಮೊಂಬಾಸದೊಂದಿಗೆ ಇದಕ್ಕೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಕಂಪಾಲದ ಬಳಿ ಇರುವ ಮತಾತಿರೆ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 773,463 (2002).

(ಎಸ್.ಎಲ್.ಎಂ.;ಎಚ್.ಆರ್.ಡಿ.)

ಉಜ್ಜಯಿನಿ: ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ಜಿಲ್ಲಾ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ನಗರ. ಅವಂತೀ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವ ಈ ನಗರ ಚಂಬಲ್ ನದಿಯ ಉಪನದಿಯಾದ ಕ್ಷಿಪ್ರಾ ನದಿ (ಉತ್ತರ ವಾಹಿನಿ) ದಂಡೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಚಂಬಲ್ (ಚರ್ಮಣಾವತೀ) ನದಿ ಮತ್ತು ಆರಾವಳಿ (ಪಾರಿಯಾತ್ರ) ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನರ್ಮದಾ ನದಿ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಿಂಧ್ಯಾಚಲ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ಇವೆ. ಈ ನಗರ ಇಂದೋರಿನಿಂದ ಸು. 55 ಕಿಮೀ, ಭೋಪಾಲಿನಿಂದ 180 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 1698 ಅಡಿಗಳ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,29,933.

ಇದು ಭಾರತದ ಮುಖ್ಯ ಪೌರಾಣಿಕ ಹಾಗೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಉಜ್ಜಯಿನಿಗೆ ಇತಿಹಾಸದ ಒಂದೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿದ್ದವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ಸ್ವರ್ಣಶೃಂಗಾ (ಕನಕಶೃಂಗಾ), ಎರಡನೆಯದು ಕುಶಸ್ಥಲೀ, ಮೂರನೆಯದು ಅವಂತಿಕಾ, ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಅಮರಾವತೀ, ಐದನೆಯದು ಚೂಡಾಮಣಿ ಮತ್ತು ಆರನೆಯದು ಪದ್ಮಾವತೀ ಎಂದಿತ್ತು. ಸೋಮದೇವ ತನ್ನ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿ

ಈ ನಗರವನ್ನು ಭೋಗವತಿ, ಹಿರಣ್ಯಾವತಿ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಕವಿ ಕಾಳಿದಾಸನಂತೂ ಉಜ್ಜಯಿನಿಯನ್ನು ವಿಶಾಲಾ ಎಂದೇ ಕರೆದು ಇದರ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪ, ಕುಮುದ್ವತಿ ಮತ್ತು ಶಿವಪುರಿ ಎಂಬವೂ ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ಇತರ ಹೆಸರುಗಳು.

ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪುರಾತನ ಸಪ್ತ ಪುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಜ್ಜಯಿನಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ನಗರವಾಗಿದ್ದು ಇಂದಿಗೂ ತನ್ನ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹಲವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಪೌರಾಣಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳಿವೆ. ಸ್ಕಂದಪುರಾಣದ ಪ್ರಕಾರ ಅವಂತಿ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ಅವಂತೀಪುರವಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪುರಾಸುರನ ಸಂಹಾರವಾದ ಮೇಲೆ ಶಿವನ ವಿಜಯದಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಉಜ್ಜಯಿನಿ (ಉತ್+ಜಯಿನಿ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜಯ ಗಳಿಸುವ) ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು.

ಸಂಸ್ಕೃತದ ಕವಿಗಳಾದ ಭಾಸ, ಶೂದ್ರಕ, ಭವಭೂತಿ, ಬಿಲ್ಹಣ, ಕಲ್ಹಣ, ಅಮರಸಿಂಹ, ಪದ್ಮಗುಪ್ತ, ಸೋಮದತ್ತ, ಕಾಳಿದಾಸ, ಬಾಣ ಮುಂತಾದವರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವಂತಿಯ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ವಿದೇಶಿ ಪ್ರವಾಸಿಗಳಾದ ಯುವಾನ್‍ಚಾಂಗ್, ಟಾಲಮಿ, ಪೆರಿಪ್ಲಸ್, ಬರ್ನಿಯರ್, ಅಲ್ಬೆರುನಿ ಮೊದಲಾದವರು ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾರತೀಯ ಜ್ಯೋತಿಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರವೂ ಉಜ್ಜಯಿನಿಗೆ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಇದು ಕರ್ಕಾಟಕ ವೃತ್ತದ ಮೇಲೆಯೇ ಇದೆ. ಇದು ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ 23^0–11′ ಇದ್ದು ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶ $75^0$45′ದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಪುರಾತನ ಭಾರತೀಯ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾದುಹೋಗುವ ರೇಖಾಂಶವನ್ನು ಪ್ರಧಾನ ರೇಖಾಂಶವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದರು. ಇದು ಲಂಕಾ, ಉಜ್ಜಯಿನಿಯಿಂದ ಮೇಲೆ ಹಾದು ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರ ಮತ್ತು ಮೇರು ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕಾಲಗಣನೆಯನ್ನು ಉಜ್ಜಯಿನಿಯಿಂದ ಶುರುಮಾಡಿದರೇ ಅದು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಅಭಿಮತ. ಇದನ್ನು ಪೂರ್ವ ಗ್ರೀನಿಚ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾಲಜ್ಞಾನದ ಈ ಅದ್ಭುತ ವಿಶೇಷತೆಯಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಧಾನ ದೇವತೆ ಕಾಲವನ್ನೇ ಮೀರಿನಿಂತ ಮಹಾಕಾಲ. ಉಜ್ಜಯಿನಿ ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಅಂಗಾರಕರ ಜನ್ಮಭೂಮಿ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇರುವುದರಿಂದ, ಭಾರತದ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಯೂ ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಆರಂಭ. ಜಯಪುರದ ಜಯಸಿಂಹ (1728–34) ಇಲ್ಲಿ ಜಂತರ್ ಮಂತರ್ ಅಥವಾ ವೇದಶಾಲಾ ಎಂಬ ಖಗೋಳ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯ ಕಟ್ಟಿಸಿದ.

ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಉಜ್ಜಯಿನಿ ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದಿತೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗಲಾರದು. ಕಾಶಿ ಮತ್ತು ಉಜ್ಜಯಿನಿ ನಾಗರಿಕತೆಯ ತೊಟ್ಟಿಲಾಗಿದ್ದುವು ಎನ್ನಬಹುದು.

ಉಜ್ಜಯಿನಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡಬೇಕಾದ ಅನೇಕ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು– ಮಹಾಕಾಲೇಶ್ವರ, ಅದರ ಮೇಲಿನ ಅಂತಸ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಓಂಕಾರೇಶ್ವರ, ಅದಕ್ಕೂ ಮೇಲಿರುವ ನಾಗಸಂಧ್ಯೇಶ್ವರ (ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮಾತ್ರ), ಜೂನಾ ಮಹಾಕಾಲ, ಹರಸಿದ್ಧಿ ಮಾತಾ, ಬಡೇ ಗಣೇಶ್, ಶಿಪ್ರಾ ತಟ, ದತ್ತ ಅಖಾಡಾ, ಗೋಪಾಲ ಮಂದಿರ, ಗಢಕಾಳಿಕಾ, ಭರ್ತಹರಿ ಗುಹೆ, ಕಾಲಭೈರವ, ಸಿದ್ಧವಟ್, ಮಂಗಲನಾಥ್, ಚೌಬೀಸ್‍ಖಂಬಾ ದ್ವಾರ್, ಕಾಲಿಯಾದಹ್, ಅಂಕಪಾತ್ ಮತ್ತು ವೇದಶಾಲಾ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿದ್ಯಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಸಿಂಧಿಯ ಓರಿಯಂಟಲ್ ರಿಸರ್ಚ್ ಇನ್ಸ್‍ಟಿಟ್ಯೂಟ್, ಕಾಳಿದಾಸ ಅಕಾಡೆಮಿ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವೇದವಿದ್ಯಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ, ಕಾವೇರಿ ಶೋಧ ಸಂಸ್ಥಾನ್ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. (ಆರ್.ಎಸ್.ಟಿ.)

ಉಜ್ಬೆಕಿಸ್ತಾನ: ಹಿಂದಿನ ಸೋವಿಯತ್ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯ ಒಕ್ಕೂಟದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಇಂದಿನ ಅಧಿಕೃತ ಹೆಸರು ಉಜ್ಬೆಕ್ ಸೋವಿಯತ್ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನವೂ ಉಳಿದ ಮೂರು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಜಾಕ್‍ಸ್ತಾನ್, ಕಿರ್ಗಿಷ ತಾಜಿಕಿಸ್ತಾನ್, ತುರ್ಕ್‍ಮೆನಿಸ್ತಾನ್‍ಗಳೂ ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯ 38^0 ಉ.–45^0 ಉ.ಅ. ಹಾಗೂ 36^0 ಪೂ–72^0 ಪೂ.ರೇ. ನಡುವೆ, ಸೋವಿಯತ್ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಉಜ್ಬೆಕ್ ಜನರಿರುವ ಭಾಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲೆ ಅಂಕುಡೊಂಕು. 1924ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಈ ಒಕ್ಕೂಟ ಗಣರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 4,47,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 25,484,000 (2002) ರಾಜಧಾನಿ ತಾಷ್ಕೆಂಟ್.

1991ರಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯತ್ ಗಣರಾಜ್ಯದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಯಿತು.

ಭೂವಿವರಣೆ: ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಟಯೆನ್ಷಾನ್ ಪರ್ವತದ ಕವಲುಗಳು ಒಳನುಗ್ಗಿವೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೈದಾನ; ನೆಲದ ಬಹುಭಾಗ ಮರುಭೂಮಿಮಯ. ನಡುನಡುವೆ ಇರುವ ಓಯಸಿಸ್ಸುಗಳ ಪೈಕಿ ಫರ್ಗನ್ ಕಣಿವೆಯದು ಅತಿ ದೊಡ್ಡದು. ಇದರ ಸುತ್ತ ಎತ್ತರ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ನದಿ ತೊರೆಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಆರಲ್ ಸಮುದ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿರುವ ಊಸ್ಟ್‍ಯರ್ಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 180–273 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಖನಿಜ ಸಂಬಂಧಿ ಲವಣಗಳಿರುವ ಆರಲ್ ಸಮುದ್ರ ಎಲ್ಲೂ 18 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಿಲ್ಲ.

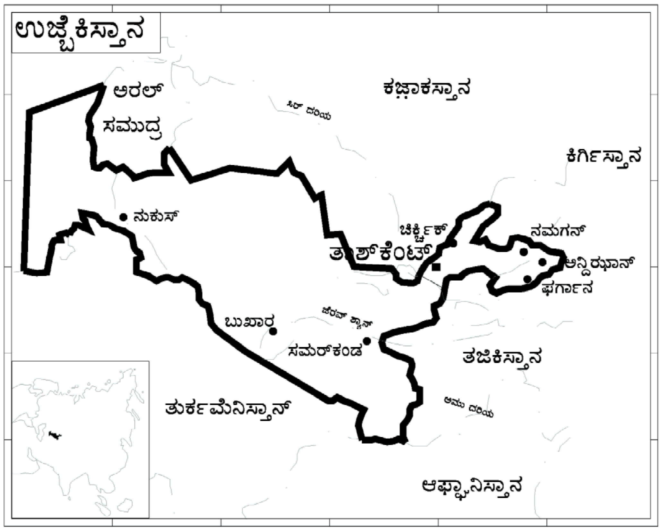

ಅರಲ್ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಪರ್ವತ ತಪ್ಪಲುಗಳಿಗೂ ಮಧ್ಯ 480 ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರದ ಪ್ರದೇಶ ಕಿಜ಼ಿಲ್‍ಕುಂ. ಮರಳು ತುಂಬಿದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಹುಲ್ಲುಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ಮರಳುದಿಣ್ಣೆಗಳಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಎತ್ತರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 181 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ, ಅಮೂದಾರ್ಯ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ನದಿ. ಇದು ಕಸಕಡ್ಡಿ ಶೇಖರಿಸುತ್ತಿದ್ದು ವರ್ಷವರ್ಷವೂ ತನ್ನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಯಲ್ಲಿನ ಪ್ರವಾಹ ಋತುಮಾನಾನುಸಾರವಾದದ್ದು.

ಕಿಜ಼ಿಲ್‍ಕುಂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಟಾಷ್ಕೆಂಟಿನ ಆಗ್ನೇಯಭಾಗಕ್ಕಿರುವ ಚಟ್‍ಕಲ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಈ ನಗರದ ಸುತ್ತಣ ಓಯಸಿಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ನೀರುಣಿಸುವ ಚಿರ್‍ಚಿಕ್, ಆಂಗ್ರೆನ್‍ಗಳು ಸೀರ್ ಧಾರ್ಯಾ ನದಿಯ ಉಪನದಿಗಳು. ಫರ್ಗನ್ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವ ಇತರ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ನದಿಗಳು ಹರಿದು ಬಂದು ಮುಖ್ಯ ನದಿಯಾದ ಅಮೂದಾರ್ಯವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಉಜ್ಬೆಕಿಸ್ತಾನದ ಮೇಲ್ಮೈ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಿನ್ನತೆ ಬಹಳ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸದ ಗತಿ ತೀವ್ರ. ಫೆಬ್ರವರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ಹಿಮಪಾತವಾದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ದಿನವಿಡೀ ಮಳೆ, ಮತ್ತೊಂದು ದಿನ ಹಿತಕರ ಹವಾಗುಣ, ಶಾಖ ಹೆಚ್ಚು, ಇರಾನ್ ಮತ್ತು ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಕಡೆಯಿಂದ ಬೀಸುವ ಅವರ್ತಮಾರುತಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಉತ್ತರ ಧ್ರುವಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕುಳಿರ್ಗಾಳಿ ಬೀಸಿದಾಗ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಟಾಷ್ಕೆಂಟಿನ ಉಷ್ಣಾಂಶ –10^0 ಸೆ. ಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದಿಂದ ಉಷ್ಣಮಾರುತ ಬೀಸಿದಾಗ 20^0 ಸೆ. ಇರುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲ ಮೋಡರಹಿತ. ಹಿಮ ಬೀಳುವುದು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಐದು ದಿನ ಮಾತ್ರ..

ವಸಂತಋತುವಿನಲ್ಲಿ ಆಕಾಶ ಸ್ವಚ್ಛ. ದಿನಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಕಾಶಮಾನ. ವಾಯುಶುಷ್ಕ, ಶಾಖ ಹೆಚ್ಚು. ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ವಾಯುವಿನ ತೇವಾಂಶ ಶೇ. 30. ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಿನ ಸಾಧಾರಣ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಜ್ಬೆಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಶಾಖ. ಆಗ ಇದರ ಉಷ್ಣತೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ 31^0–45^0 ಸೆಂ ಟಾಷ್ಕೆಂಟಿನ ಉಷ್ಣತೆ 40.5^0 ಸೆ., ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜುಲೈ ಉಷ್ಣತೆ 26^0 – 40^0 ಸೆ. ದೂಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸುಂಟರಗಾಳಿ ಏಳುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಈ ಗಾಳಿ ಶುಷ್ಕವಾದ್ದರಿಂದ ಮಳೆ ಇಲ್ಲ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ 5 ಸೆಂಮೀಗೂ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ. ಶರತ್ ಋತುವಿನಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಮಳೆ ಬೀಳಲುಪಕ್ರಮಿಸುತ್ತದೆ. ಅವರ್ತಮಾರುತಗಳು ಮಳೆ ತರುತ್ತವೆ. ಈ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು (50–60ಸೆಂಮೀ).

ಇಲ್ಲಿ ತಂಡ್ರ ಸಸ್ಯದಿಂದ ಮರುಭೂಮಿ ಸಸ್ಯದವರೆಗೆ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ವನಸ್ಪತಿಯುಂಟು. ಊಸ್ಟ್‍ಯುರ್ಟ್ ಮತ್ತು ಕೈಜಿಲ್‍ಕುಂನಲ್ಲಿ ಅರೆ ಮರುಭೂಮಿ ಸಸ್ಯವಿದೆ. ಕೈಜಿಲ್‍ಕುಂಗೂ ಅಮೂದಾರ್ಯಾಕ್ಕೂ ನಡುನೆಲದಲ್ಲೂ ಇತರ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಧಾರಾಳವಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಹುಲ್ಲು ಪೊದೆಗಳ ನಡುವೆ ಬಗೆ ಬಗೆ ಹೂ ಬಿಡುವ

ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವ ಉತ್ತರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪರ್ವತ ಸಾನುಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪಾಪ್ಲರ್, ಆಲಿವ್, ವಿಲ್ಲೊ ಮರಗಿಡಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ನೆಲದ ಎತ್ತರ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಮರ ಕಡಿಮೆ, ಹುಲ್ಲು ಹೆಚ್ಚು; ತುತ್ತತುದಿಯಲ್ಲಿ ತಂಡ್ರ.

ಹಲ್ಲಿ, ಜರ್ಬೋವ (ದಂಶಕ ಜಾತಿ), ಕಿರುಬ ಮತ್ತು ಗುಳ್ಳೆ ನರಿಗಳೂ ವಿರಳವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಕಾಡುಕತ್ತೆ, ಚಿಗರೆ ಮತ್ತು ಹುಲಿಗಳೂ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡುಮೇಕೆ, ಕುರಿ ಮತ್ತು ಚಿರತೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳು.

ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲ, ತವರ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಲಿಗ್ನೈಟ್, ತಾಮ್ರ, ಲವಣ, ಗಂಧಕ, ಟಂಗ್‍ಸ್ಟನ್, ಮಾಲಿಬ್ಡಿನಂ–ಇವು ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು.

ವ್ಯವಸಾಯ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಜನವಸತಿ: ಕೃಷಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವೊ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅದನ್ನೊದಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುವ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಣ ಬೇಸಾಯ. ಕಾಳು, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ ಇವು ಇಲ್ಲಿನ ಉತ್ಪನ್ನ. ವ್ಯವಸಾಯದ ಜೊತೆಗೆ ಪಶುಪಾಲನೆಯೂ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು. ದನಕರು, ಕುರಿ, ಕುದುರೆ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳು. ನದೀಬಯಲುಗಳ ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗೋದಿ, ಬತ್ತ, ಬಾರ್ಲಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಹಣ್ಣು, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಹತ್ತಿ, ತರಕಾರಿ, ಬೀಟ್ರೂಟ್ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. 1930ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ.

ಟಾಷ್ಕೆಂಟ್–ಸೈಬೀರಿಯ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗಿದೆ. ಸೈಬೀರಿಯದಿಂದ ಗೋದಿ, ಮರ, ಅರಣ್ಯವಸ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಈಗ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಹಾರ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತ ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ದೊರಕಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ, ಉಕ್ಕು, ತೈಲ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರ ಶುದ್ಧೀಕರಣ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ ಹಾಗೂ ವ್ಯವಸಾಯೋಪಕರಣ ತಯಾರಿಕೆಗಳೂ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗ ವಿದ್ಯುತ್. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೆಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲಗಳ ಉಪಯೋಗವೂ ಆಗುತ್ತಿದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ 26 ದ.ಲ (2002). ಉಜ್ಬೆಕ್ ಜನರೇ ಹೆಚ್ಚು (ಶೇ. 62.2). ಉಳಿದವರಲ್ಲಿ ರಷ್ಯನರು (ಶೇ. 13.5), ಟಾರ್ಟರರು (ಶೇ. 5.5), ಕಾಜ಼ಾಕರು (ಶೇ. 4.1). ಕಾಲಿಕರು (ಶೇ. 3.8) ಮತ್ತು ಕಾರಕಲ್ಪಾಕರು (ಶೇ. 2.1). ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ 40ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ನಗರ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದವರು ಕೃಷಿ, ಪಶುಪಾಲನೆ ಮುಂತಾದ ಕಸಬುಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಾರೆ. 1914ಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಶೇ. 97 ಜನ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರಾಗಿದ್ದರು. 1965ರ ವೇಳೆಗೆ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 22ಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಿತು. ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ರಷ್ಯನ್ ಮತ್ತು ಉಜ್ಬೆಕ್ ಭಾಷೆಗಳು ಟಾಷ್ಕೆಂಟ್, ಸಮರ್‌ಕಂಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಿವೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಶೇ. 90 ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ.

ಟಾಷ್ಕೆಂಟ್ ರಾಜಧಾನಿ, ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ನಗರ, ಕೈಗಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಚಿರ್‌ಚಿಕ್ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 333 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ರೈಲ್ವೆ ಜಂಕ್ಷನ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ, 2,124,000 (2002).

ಸಮರ್‌ಕಂಡ್ ಉಜ್ಬೆಕಿಸ್ತಾನದ ಹಳೆಯ ರಾಜಧಾನಿ. ಈ ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಗರ ಈಗ ಹೊಸ ರೂಪು ತಳೆದಿದೆ. ಹತ್ತಿ, ಉಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಜೊತೆಜೊತೆಗೆ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಪುರಾತನ ಮಸೀದಿಗಳೂ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 5ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯವೂ ಇವೆ.

ಬುಖಾರ ಪುರಾತನ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಕೇಂದ್ರ. ಹಳೆಯ ನಗರದ ಸುತ್ತಲೂ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಕೋಟೆಯೂ ಹತ್ತಿ, ಉಣ್ಣೆ ಮತ್ತ ರೇಷ್ಮೆ ಗಿರಣಿಗಳೂ ಇವೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲಗಳ ದೊಡ್ಡ ನಿಕ್ಷೇಪವಿರುವುದು ಈ ನಗರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಉಡುಪಿ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಕರಾವಳಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೊಂದು ಹಾಗೂ ಜಿಲ್ಲಾ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಹಾಗೂ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3575 ಚ.ಕಿಮೀ. ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಕುಂದಾಪುರ, ಕಾರ್ಕಳ ಮತ್ತು ಉಡುಪಿ ಎಂದು 3 ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾಗಿ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶ, ಒಳನಾಡು ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಪ್ರದೇಶ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ, ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶ ಇತ್ಯಾದಿ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬತ್ತ, ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯ, ಕಬ್ಬು, ನೆಲಗಡಲೆ ತೆಂಗು ಇತ್ಯಾದಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕುಂದಾಪುರ ಮತ್ತು ಉಡುಪಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿವೆ. ಒಳನಾಡು ಪ್ರದೇಶ ತಗ್ಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಉಡುಪಿ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಕಳ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ತೆಂಗು ಮತ್ತು ಅಡಕೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ, ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣ ಕಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದ್ದು ಸದಾ ಹಸುರಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಕುಂದಾಪುರ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಕಳ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ.

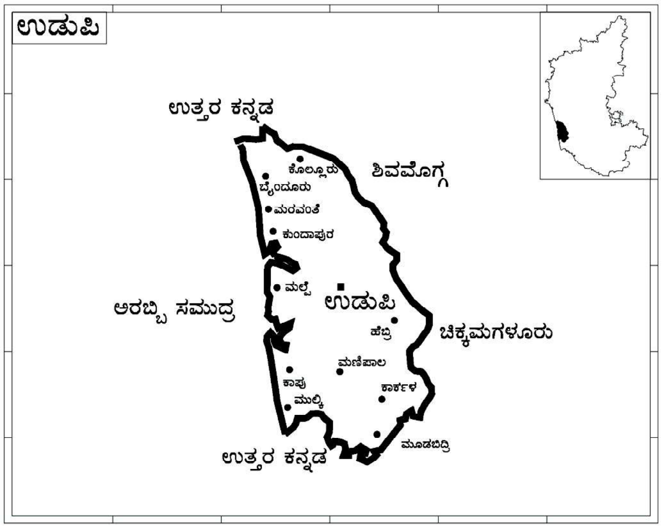

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿನ ಹಲವಾರು ನದಿಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೀತಾ, ಸ್ವರ್ಣ, ವರಾಹಿ ಹಾಗೂ ಗಂಗೊಳ್ಳಿ ನದಿಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯು ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ಸು. 400 ಸೆಂಮೀ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ, ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಣ್ಣುಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಈ ಮಣ್ಣು ಮರಗೆಣಸು ಮತ್ತು ಗೋಡಂಬಿ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ 60 ರಿಂದ 90 ದಿನಗಳವರೆಗೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ 30^0ಸೆ.

ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟದ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿದ್ದು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣ ಸಸ್ಯವರ್ಗವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶದ ಶೇ. 28 ರಷ್ಟು ಅರಣ್ಯದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳೆಂದರೆ ತೇಗ, ಹೊನ್ನೆ, ಬೀಟೆ, ಹಲಸು, ಮಾವು, ಸೀಗೆ, ಎಬೋನಿ, ಗೇರು, ಬಿದಿರು ಇತ್ಯಾದಿ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕಾಡುಕೋಣ, ಸಾಂಬಾರ್, ಚುಕ್ಕೆ ಜಿಂಕೆ, ಕಾಡು ಕುರಿ, ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಮತ್ತು ಜಲಚರಗಳಾದ ಮೊಸಳೆ, ಮೀನು ಹಾವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಕೃಷಿ: ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೇ. 34ರಷ್ಟು ಭೂಮಿ ಕೃಷಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಬತ್ತ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು, ನೆಲಗಡಲೆ, ಎಳ್ಳು, ಅಡಕೆ, ತೆಂಗು, ಗೇರು, ರಬ್ಬರ್, ಕೋಕೋ, ಬಾಳೆ, ಮಾವು, ಹಲಸು, ಸಿಹಿಗೆಣಸು, ಮರಗೆಣಸು, ಅನಾನಸ್, ವೀಳ್ಯದೆಲೆ, ಕರಿಮೆಣಸು, ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ಹಿಪ್ಪನೇರಳೆ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಸಾಗರೋತ್ಪನ್ನ ಮತ್ತು ಸಿಹಿನೀರಿನ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಒಟ್ಟು 9 ಶಿಥಲೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮತ್ತು 57 ಮಂಜುಗೆಡ್ಡೆ ತಯಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳೆಂದರೆ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು, ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು ಮತ್ತು ವನ್ಯಮೃಗಗಳು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೇ. 30ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಈ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಮರಗಳು ಹಲವು ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಪೂರೈಸುತ್ತವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ಖನಿಜಗಳೆಂದರೆ ಗ್ರಾನೈಟ್, ಮುಕಲ್ಲು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಸಿಲಿಕ–ಮರಳು ಮತ್ತು ಬಾಕ್ಸೈಟ್.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಬಟ್ಟೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಇತರೆ. ಮಣಿಪಾಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ: ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ಸಾರಿಗೆಯ ಮಾಧ್ಯಮಗಳೆಂದರೆ ರಸ್ತೆಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ರೈಲ್ವೆಸಾರಿಗೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸು. 139 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ (ಎನ್.ಎಚ್ 17) ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. 353 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಮತ್ತು 740 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಜಿಲ್ಲಾ ರಸ್ತೆಗಳು ಕಾರ್ಯ ನಿರತವಾಗಿದ್ದು ಅಂತಾರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಭಾರಿ ಸೇತುವೆಗಳು, ಅಂಚೆ. ತಂತಿಕಛೇರಿಗಳು ಮತ್ತು ದೂರವಾಣಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 11,12,243 ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿ 5.22 ಲಕ್ಷ ಗಂಡಸರು, 5.90 ಲಕ್ಷ ಹೆಂಗಸರು. ಉಡುಪಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಕಾರ್ಕಳ ತಾಲ್ಲೂಕು ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೊಂದಿದ ತಾಲ್ಲೂಕಾಗಿವೆ, ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 311.

ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರ ಉಡುಪಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,27,060. ಪ್ರಮುಖ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮತ್ತು ಅಷ್ಟಮಠಗಳ ಕೇಂದ್ರ. ದೇಶಾದ್ಯಾಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಡೆದ ಉಡುಪಿಯ ಹೋಟೆಲ್ ಉದ್ಯಮದ ಉಗಮ ಸ್ಥಾನ.

ಮಲ್ಪೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಬಂದರು. ಉಡುಪಿಯಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 7 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಸೇಂಟ್ ಮೇರಿದ್ವೀಪ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸುಂದರ ಮತ್ತು ಮೋಹಕವಾದ ದ್ವೀಪ. ಇದು ಮಲ್ಪೆ ಬಂದರಿನಿಂದ 5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಆಕರ್ಷಣೆಯೆಂದರೆ ನಿಸರ್ಗ ನಿರ್ಮಿತ ವಿವಿಧ ವಿನ್ಯಾಸದ ಕಲ್ಲುಕಂಬಗಳು.

ಮಣಿಪಾಲ ಉಡುಪಿಯಿಂದ ಸು. 5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,76,104. ಆಧುನಿಕ ವೈದ್ಯಕೀಯ, ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ, ಅನಾಟಮಿ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ, ಹಸ್ತ ಶಿಲ್ಪ, ಸೂರ್ಯಾಸ್ತ ವೀಕ್ಷಣೆಯ ಎಂಡ್ ಪಾಯಿಂಟ್ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳು. ಉಡುಪಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 12 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಪು ಸುಂದರ ಕಡಲತೀರ, ಸುಮಾರು 30 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಲೈಟ್ ಹೌಸ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಆಕರ್ಷಣೆ. ಉಡುಪಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 12 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಪಾಜಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮತ್ತು ದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಜನಿಸಿದ ಸ್ಥಳ. ಮರವಂತೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಡಲತೀರ. ಕುಂದಾಪುರದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 42 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕೊಲ್ಲೂರು ದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಕ್ತಿ ಪೀಠ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮೂಕಾಂಬಿಕ ದೇವಾಲಯ ಕೊಡಚಾದ್ರಿಯು ದಟ್ಟ ಪರ್ವತ ಸಾಲಿನ ನಡುವೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕಾರ್ಕಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜೈನಕೇಂದ್ರ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಎಲ್.)

ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸೇನಾ ಕೂಟ: ಒಂದು ರಕ್ಷಣಾತ್ಮಕ ಒಕ್ಕೂಟ (ನ್ಯಾಟೋ). ಈ ಸೇನಾ ಕೂಟವನ್ನು ಸಮಾಜವಾದಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಸಂಸ್ಥೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಾರ್ಚ್ 1947ರ ಬ್ರೆಸೆಲ್ಸ್ ಒಪ್ಪಂದದ ಮೂಲಕ ಬ್ರಿಟನ್, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಲಕ್ಸಂಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ನೆದರ್‌ಲೆಂಡ್ ಇದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿವೆ. ಸಮಾಜವಾದಿಗಳ ಭಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಜರ್ಮನಿ ಪ್ರಬಲವಾದರೆ ಎಂಬ ಭಯದಿಂದ ಒಂದು ಸೇನಾಕೂಟವಾಗಿ ಕೂಡಲ್ಪಟ್ಟವು. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಯುರೋಪಿಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆ ಸಮತಾವಾದದ ಸೆಳೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟು ತೀವ್ರವಾದಾಗ, ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಡನೆ ಪರಸ್ಪರ ಸೈನಿಕ ಸಹಾಯ ಒಕ್ಕೂಟವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಅಮೆರಿಕ ಮುಂದೆ ಬಂದಿತು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ 1949 ಏಪ್ರಿಲ್ 4 ರಂದು 12 ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ನ್ಯಾಟೋ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿವು: ಅಮೆರಿಕ, ಬ್ರಿಟನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಇಟಲಿ, ಕೆನಡ, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್, ಲಕ್ಸೆಂಬರ್ಗ್, ನಾರ್ವೆ, ಪೋರ್ಚುಗಲ್, ಐಸ್ಲೆಂಡ್ ಹಾಗೂ ನೆದರ್‌ಲೆಂಡ್. ಅನಂತರ ಮತ್ತೆ ಮೂರು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ನ್ಯಾಟೋ ಸೇರಿಕೊಂಡವು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಗ್ರೀಸ್, ಟರ್ಕಿ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿ. ಅಮೆರಿಕದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುವ ನ್ಯಾಟೋ ಬಗ್ಗೆ ಅಸಮಾಧಾನ ಹೊಂದಿದ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಈ ಒಕ್ಕೂಟದಿಂದ ದೂರವಿರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತು. ಆದರೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. ನ್ಯಾಟೋ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಅದರ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಣಾಳಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಗೌರವ ಇರಬೇಕು. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಂತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ಅವರುಗಳ ನಡುವಿನ ವಿವಾದಗಳನ್ನು ಶಾಂತಿಯುತವಾಗಿ ತಾವೇ ಬಗೆಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ತಮ್ಮಗಳ ನಡುವೆ ಆರ್ಥಿಕ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಸಾಧಿಸುವುದು, ವಿದೇಶಿ ಆಕ್ರಮಣದ ವಿರುದ್ಧ ಒಗ್ಗಟ್ಟಾಗಿ ಕ್ರಮಕೈಗೊಳ್ಳುವುದು, ಅಲ್ಲದೇ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶ ಸಮತಾವಾದಿ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಉದಯಿಸದಂತೆ ತಡೆಯುವುದು ಹಾಗೂ ಸದಸ್ಯರ ನಡುವೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಶ್ರಮಿಸುವುದು ಆಗಿದೆ. ನ್ಯಾಟೋ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಯಾವ ರಾಷ್ಟ್ರವೂ ಸಮತಾವಾದಿ ಸರ್ಕಾರದ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಆಮಿಷ ಹಾಗೂ ಪಿತೂರಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿಲ್ಲ. ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ನ್ಯಾಟೋ ಅದರ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ಸಾರಿದೆ. ಆದರೆ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಇಂದು ಈ ಸೇನಾ ಕೂಟಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಡುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಇದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ: ಪಶ್ಚಿಮಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಉ.ಅ.19^0–71^0 ಪ.ರೇ. 50^0–150^0 ವರೆಗೆ ಚಾಚಿ, ಪನಾಮದ ಸಣ್ಣ ನಡುವಿನಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಈಚೆಗೆ (1904–14) ಪನಾಮಾ ಕಾಲುವೆಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಜೋಡಿ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದ ಭಾಗ. ಕೆನಡ, ಅಲಾಸ್ಕವು ಸೇರಿದ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಮೆಕ್ಸಿಕೊಗಳನ್ನು ಈ ಖಂಡ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಗ್ರೀನ್ಲೆಂಡ್, ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆಯೆನ್ನಬಹುದಾದರೂ ಅದು ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ಅಧೀನರಾಜ್ಯ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಮೂರನೆಯ ಖಂಡವಾಗಿರುವ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ತಲೆಮೇಲಾದ ತ್ರಿಕೋನದ ಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 24,247,039 ಚ.ಕಿಮೀ. ಭೂಮಿಯ ಶೇ. 16ರಷ್ಟು ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 454,225,000 (2001). ಈ ಖಂಡದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಖಾರಿ ಮತ್ತ ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಬೇರಿಂಗ್ ಸಮುದ್ರ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರಗಳಿವೆ. ಈ ಖಂಡವನ್ನು ಏಷ್ಯಖಂಡದಿಂದ ಬೇರಿಂಗ್ ಜಲಸಂಧಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕವನ್ನು ಪೂರ್ವದ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಪಶ್ಚಿಮದ ಸಮಾನಾಂತರ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು, ಮಧ್ಯದ ತಗ್ಗು ಬಯಲು ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು.

ಮೊದಲ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳೂ ಖಂಡ ಪೂರ್ತಿ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ, ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಹರಡಿವೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಮೊದಲ ರೂಪಕ್ಕೆ ಲಂಬವಾಗಿ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಡಿದೆ.

ಪೂರ್ವದ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳು: ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತಗಳು, ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಫೌಂಡ್‌ಲೆಂಡ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಇದರಲ್ಲಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಸಮುದ್ರತಳದಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಪರ್ವತಮಯವಾಗಿತ್ತು. ಜಲಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದ ಭೂಮಿ ಸವೆದು ಅನೇಕ ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ನದಿ, ಹಿಮನದಿ ವಾಯುಗಳ ನಗ್ನೀಕರಣದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮಟ್ಟಸವಾದವು. ಇವು 2058 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಎತ್ತರವಾಗಿಲ್ಲವಾದರೂ ಮಧ್ಯದ ತಗ್ಗು ಬಯಲಿಗೂ ಮತ್ತು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲೂ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಇವು ತೀರಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಒಳನಾಡಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಪರ್ವತಗಳ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಸಸ್ಕ್ವಿಹನ, ಪೊಟೊಮೆಕ್, ಜೇಮ್ಸ್ ಮುಂತಾದ ನದಿಗಳು ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿ, ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆ ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತಗಳ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಪುರಾತನ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಸಮುದ್ರತೀರಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೆ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜಲಪಾತಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ತೀರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ನದಿಗಳೂ ಆಳವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಬರುವ ಹಡಗುಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಬಹುದು.

ಪಶ್ಚಿಮದ ಸಮಾನಾಂತರ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು: ಈ ಪರ್ವತ ಸಾಲುಗಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಿರ್ಮಿತವಾದುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವು ಎತ್ತರವಾಗಿಯೂ ವಿಶಾಲವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ನದೀಬಯಲುಗಳೂ ಇವೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ರಾಕಿ ಪರ್ವತಗಳು ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಸಿಯೆರ್ರ ಮಾದ್ರೆ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ತೀರಪರ್ವತಗಳು, ಸಿಯೆರ್ರ ನೆವಾಡ, ಪಶ್ಚಿಮ ಸಿಯೆರ್ರ ನೆವಾಡ, ಪಶ್ಚಿಮ ಮಾದ್ರೆ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಈ ಹೊಸ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜೀವಂತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಲಾವಾರಸವನ್ನು ಸುತ್ತ ಹರಡಿವೆ. ಈಗಲೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ತಾಮ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಮೂಲ್ಯ ಖನಿಜಗಳು ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕುವಂತೆ ಆದದ್ದು ಈ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಕಾರ್ಯದಿಂದ.

ಮಧ್ಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಲರಾಡೊ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ 1820 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ; ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೊಲಂಬಿಯ ಮತ್ತ ಅಲಾಸ್ಕ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳ ಎತ್ತರ ಕಡಿಮೆ. ಮಧ್ಯದ ಪ್ರದೇಶ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಶಿಲಾಪದರಗಳು ಅನೇಕ ಅಚ್ಚುಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಾಲವಾದದ್ದು 5.4 ಲಕ್ಷ

ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರದ ಗ್ರೇಟ್ ಬೇಸಿನ್ ಎಂಬುದು. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿನ ಕೊಲರಾಡೊ ನದಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ 150 – 1760 ಮೀ ಆಳದ ಭವ್ಯವಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಕೊರೆದುಕೊಂಡು ಹರಿಯುತ್ತದೆ (ಗ್ರಾಂಡ್ ಕ್ಯಾನಯನ್).

ಮಧ್ಯದ ತಗ್ಗು ಬಯಲುಗಳು: ಧ್ರುವಪ್ರದೇಶದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಮೆಕ್ಸಿಕೊವರೆಗೂ ಈ ವಿಶಾಲಪ್ರದೇಶ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ 3/5 ಭಾಗವನ್ನು ಈ ಪ್ರದೇಶ ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆ. ಇದರ ನಿರ್ಮಾಣ ಈಚಿನದು. ಆದರೆ ಇದರ ಭಾಗವಾಗಿರುವ ಕೆನಡಿಯನ್ ಶಿಲಾಫಲಕದ (ಷೀಲ್ಡ್) ಭಾಗ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ, ಗಟ್ಟಿ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶ. ಇದು ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ನಗ್ನೀಕರಣಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಮಟ್ಟ ಮೈದಾನವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವಪ್ರದೇಶದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಸರೋವರಗಳೂ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವ ಸಣ್ಣ ನದಿಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿದು ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜಲಪಾತಗಳಿವೆ. ಕೆನಡಿಯನ್ ಶಿಲಾಫಲಕಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ, ಕಣಜಶಿಲೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸಮಾನಾಂತರ ಪದರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಿಶಾಲ ಬಯಲುಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಶಿಲೆಗಳಿಂದಾದ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಇವೆ. ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಮಹಾಸಾಗರದಿಂದ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದರೆ 290 ಮೀ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕಾಣಲಾಗದು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಡಕೋಟ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಬ್ಲ್ಯಾಕ್‌ಹಿಲ್ಸ್, ಮಿಸ್ಸೂರಿ ಮತ್ತು ಅರಕಾನ್‌ಸಾಸ್ ನದಿಗಳ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದ ಓಝಾರ್ಕ್ ಬೆಟ್ಟಗಳು. ಈ ಬಯಲನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: ಮೆಕೆಂಜಿ ನದಿಯ ಉತ್ತರದ ತಗ್ಗು ಬಯಲು, ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಪಂಚಮಹಾಸರೋವರಗಳ ತಗ್ಗುಬಯಲು, ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿಯ ತಗ್ಗು ಬಯಲು, ಆಗ್ನೇಯದ ತಗ್ಗು ಬಯಲು, ರಾಕಿ ಪರ್ವತಗಳ ಕಡೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಏರುವ ಎತ್ತರದ ಬಯಲುಗಳು.

ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿನ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳು: ಇಲ್ಲಿ ತೀರದ ಮೈದಾನಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾದ ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ.

ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಹಿಮಶಿಲೆಯ ಪ್ರಭಾವ: ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸೀನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಉ. ಅಕ್ಷಾಂಶ 40^0 ಯಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್‌ನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಖಂಡಭಾಗವೆಲ್ಲ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ಪದರಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿತ್ತು. ಇಂದಿಗೂ ಈ ಪದರಗಳು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ, ಬ್ಯಾಫಿನ್, ಡೆವಾನ್ ಮತ್ತು ವಿಲ್ಲೆನ್ ಮೆರೆ ದ್ವೀಪಗಳು ಹಿಮಾವೃತವಾಗಿವೆ. ಮಧ್ಯದ ತಗ್ಗು ಬಯಲಿನ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಭಾಗದ ಭೂಲಕ್ಷಣಗಳು ಹಿಮಶಿಲೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಹಿಮಕರಗಿದ ಮೇಲೆ ಮರಳು, ಗಡುಸುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲುಗುಂಡುಗಳು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಸಂಚಿತವಾಗಿವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಮರಳೂ ಕಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಸಂಚಯನದಿಂದ ಫಲವತ್ತಾದ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮನದಿಗಳು U ಆಕಾರದ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿವೆ, ಮತ್ತು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರದಲ್ಲಿ ಕಡಲತೋಳುಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿವೆ. ಕೆನಡದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನ್ಯೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಲ್ಲುಗುಂಡುಗಳು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿವೆ. ಹಿಮದ ಕಾರ್ಯದಿಂದ, ಭೂರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಏರುಪೇರುಗಳಾಗಿ, ಜಲ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಅಡ್ಡಿಯುಂಟಾಗಿ, ಇಂದಿನ ಅನೇಕ ಸರೋವರ ಮತ್ತು ನದಿಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದುವು. ಮೊದಲು ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಹಿಮಬಂಡೆಗಳು ಇದ್ದದ್ದರಿಂದ ಮಹಾಸರೋವರಗಳ ನೀರು ಮೊದಲು ಮಿಸಿಸಿಪ್ಪಿಯ ಮುಖಾಂತರವೂ ಅನಂತರ ಮೂಹಾಕ್, ಹಡ್ಸನ್‌ಗಳ ಮುಖಾಂತರವೂ ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸೀನ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇಂಟ್‌ಲಾರೆನ್ಸ್ ನ ಮೂಲಕವೂ ಹರಿಯತೊಡಗಿತು.

ನದಿಗಳು: ಏಕರೀತಿಯ ಒಳಪದರದ ಚಲನೆಗಳು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ನದೀವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿವೆ. ನದಿಗಳ ಚಲನೆಯಲ್ಲೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿದೆ. ಮಿಸಿಸಿಪ್ಪಿ ನದೀವ್ಯೂಹ ಮೀಸೊಝೋಯಿಕ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಉಪನದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು, ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಉಪನದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಯಿತು. ಉತ್ತರ ಮಿನ್ನೆಸೋಟದ ಹಿಮನದಿಯ ಸಂಚಯನಗಳಿಂದ ಈ ನದೀವ್ಯೂಹ ತನ್ನ ಪಥವನ್ನೇ ಬದಲಾಯಿಸಿದೆ.

ಮೆಕೆಂಜಿ ನದಿಯೂ ಇದೇ ರೀತಿ ವಿಕಾಸಗೊಂಡಿದೆ. ಹಿಮನದಿಯ ಸವೆತ ಮತ್ತು ಸಂಚಯನಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದಿಯಂತೆ ಇದರ ಪಾತ್ರದಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಸರೋವರಗಳುಂಟಾಗಿವೆ.

ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಕರಗುವುದರಿಂದ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಒಟ್ಟು ಜಲಪ್ರವಾಹಕ್ಕಿಂತ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಜಲಪ್ರವಾಹ ಹೆಚ್ಚು.

ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಉತ್ತರ ಕೆನಡ ಮತ್ತು ಅಲಾಸ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ 3,220 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಯೂಕಾನ್ ನದಿ ಪ್ರಪಂಚದ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳಲ್ಲೊಂದು; ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕಡಿಮೆ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ತಿಂಗಳು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿರುವುದೂ ಮುಕ್ಕಾಲುಪಾಲು ಜನರಹಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವುದೂ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಇನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸ್ಕೀನಾ, ಫ್ರೇಸರ್, ಕೊಲಂಬಿಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿ ಸ್ನೇಕ್ ನದಿಗಳೂ ಪ್ರಪಂಚಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಂದರಗಳನ್ನು (ಕ್ಯಾನಿಯನ್‌ನ್ಯಾನ್) ಹೊಂದಿರುವ ಕೊಲರಾಡೊ ನದಿಯೂ ಇವೆ.

ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಹಡ್ಸನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಕೆಂಜಿ ಮತ್ತು ಸಸ್ಕ್ಯಾಚವನ್, ನೆಲ್ಸನ್‌ಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಅಥಬಾಸ್ಕ ಮತ್ತು ಗ್ರೇಟ್‌ಸ್ಲೇವ್ ಸರೋವರಗಳ ಮುಖಾಂತರ 1610 ಕಿಮೀ ದೂರ ಮೆಕೆಂಜಿ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಾವೆ ಪ್ರಯಾಣ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳು ಮಾತ್ರ. ಸಸ್ಕ್ಯಾಚವನ್ ನದಿ ವಿನಿಪೆಗ್ ಸರೋವರ ಸೇರುತ್ತದೆ. ನೆಲ್ಸನ್ ನದಿಯ ಮುಖಾಂತರ ಅದರ ನೀರು ಹಡ್ಸನ್ ಕೊಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಐದು ಮಹಾಸರೋವರಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿರುವ ಈ ನದಿ ಖಂಡದ ಒಳಭಾಗಕ್ಕೆ 400 ಕಿಮೀ ಜಲಮಾರ್ಗವನ್ನೊದಗಿಸಿದೆ. ಇನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆ ಇರುವ ನದಿಗಳು ಚಿಕ್ಕವಾದರೂ ಒಳನಾಡಿಗೆ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿವೆ, ಅವುಗಳ ಅಳಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಹಡ್ಸನ್, ಡೆಲೆವೇರ್, ಸಸ್ಕೆಹಾನ್ ಮುಂತಾದ ನದಿಗಳೂ ಮುಖ್ಯವಾದುವು.

ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ 4000 ಕಿಮೀಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದದ ಮಿಸಿಸಿಪ್ಪಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಇದರ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ 1/3 ಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಇದು ಅನೇಕ ಜಲಪಾತಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಸರೋವರಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸೇಂಟ್ ಲೂಯಿಸ್ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ರಾಕೀ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ 4000 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಮಿಸ್ಸೂರಿ ನದಿ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಿನ ಉಪನದಿಗಳು–ರೆಡ್ ರಿವರ್, ಒಹಾಯೊ, ಅರಕಾನ್ಸಾಸ್.

ಸೇಂಟ್ ಲೂಯಿಸ್ ಬಳಿ ಮಿಸಿಸಿಪಿಯು ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನವನ್ನು ತಲಪುತ್ತದೆ. ಇದು ಸು. 40 ರಿಂದ 130 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆ ಇದರ ಎರಡು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲೂ 60 ರಿಂದ 90 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಕಡಿದಾದ ದಂಡೆಗಳಿವೆ. ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣು ತಳದಲ್ಲಿ ಸಂಚಿತವಾದಂತೆ ಅದರ ಆಳ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ; ಇದರಿಂದ ನೀರು ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಹರಡಲಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಇಕ್ಕೆಡೆಯ ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನದಿಯ ಎರಡು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲೂ ಏರಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರವಾಹದ ಹೆಚ್ಚು ನೀರನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವ ಸರೋವರಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಈ ಏರ್ಪಾಡಿಗೆ ಕಾರಣ: ಮಿಸ್ಸೂರಿ, ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹಗಳ ಹಾವಳಿ ಹೆಚ್ಚು, 3220 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಿಯೋ ಗ್ರ್ಯಾಂಡಿ ಎಂಬುದು ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಮತ್ತೊಂದು ದೊಡ್ಡ ನದಿ.

ವಾಯುಗುಣ: ಉತ್ತರ, ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮದ ರಾಕೀ ಪರ್ವತಗಳು ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತಗಳು, ಮಧ್ಯದ ತಗ್ಗುಬಯಲನ್ನು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮತ್ತು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ದೂರಮಾಡಿವೆ. ಇದೊಂದು ಮೊಗಸಾಲೆಯಂತಿದೆ. ಉತ್ತರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳು ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಉತ್ತರದ ಶೀತ ಮಾರುತಗಳು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ನ್ಯೂ ಆರ್ಲಿಯನ್ಸ್ ವರೆಗೂ ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸಲೆಂಬಂತೆ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳು ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ, ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಗಲ್ಫ್‌ಸ್ಟ್ರೀಂ ಎಂಬ ಉಷ್ಣ ಪ್ರವಾಹದ ಮೇಲಿಂದ ಬೀಸುವ ಉಷ್ಣಮಾರುತಗಳು ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿಯಿಂದ ಮಧ್ಯ ಮಿಸಿಸಿಪಿಯ ವರೆಗೂ ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಈ ಖಂಡ ವಿಶಾಲವಾಗಿದ್ದು ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರದಿಂದ ಉಷ್ಣವಲಯದವರೆಗೂ ಹರಡಿರುವುದರಿಂದ, ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣಗಳಿಗೆ ಉಷ್ಣಾಂಶದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಇದೆ. ಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಮತ್ತು ಬೀಸುವ ಮಾರುತಗಳು ಕೂಡ ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ.

ಉಷ್ಣಾಂಶ : ಚಳಿಗಾಲದ ಸಮತಾಪರೇಖೆಗಳು ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿದ್ದರೂ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಬಾಗಿವೆ: ಅಂದರೆ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಬೆಚ್ಚಗಿದ್ದು, ಒಳಭಾಗ ಚಳಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. 0^0 ಸೆ ಸಮತಾಪರೇಖೆ ಮಹಾಸರೋವರಗಳ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಅಂದರೆ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಖಂಡ ಘನೀಭವನ ಉಷ್ಣತೆಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆ ಹೊಂದಿದೆ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಉಷ್ಣೋದಕ ಪ್ರವಾಹ ಪಶ್ಚಿಮ ಕೆನಡ ತೀರದ ಬಳಿ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ಅದು ಪೂರ್ವ ತೀರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬೆಚ್ಚಗಿದೆ. ಪೂರ್ವ ತೀರದಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ಶೀತೋದಕ ಪ್ರವಾಹ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ, ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ತೀರಗಳು -8^0ಸೆ ಯಿಂದ -20^0ಸೆ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಹೊಂದಿವೆ. ಅಂದರೆ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ

ಶೀತೋದಕ ಪ್ರವಾಹ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದುದ್ದಕ್ಕೂ ಹರಿದು ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಚಿನೂಕ್ ಎಂಬ ಬಿಸಿಗಾಳಿ ಆಲ್ಬರ್ಟ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ಮಹಾಸರೋವರಗಳು ಪೂರ್ವತೀರಗಳನ್ನು ಬೆಚ್ಚಗಿಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ.

ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಖಂಡಾಂತರ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಪರ್ವತಾವಳಿ ಸಾಗರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ದೂರಮಾಡಿದೆ. ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳು ಒಳಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ತಂಪಾಗಿವೆ. ಮಹಾಸರೋವರಗಳು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ತಂಪು ಬೀರುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧ ಖಂಡ ಹಾಗೂ ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ದ್ವೀಪಗಳು 27^0 ಸೆ. ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜುಲೈ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ನೈಋತ್ಯದ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ 32^0 ಸೆ. ಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶವಿರುತ್ತದೆ.

ಮಾರುತಗಳು ಮತ್ತು ಮಳೆ: ಕೊಲಂಬಿಯ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಆಗ್ನೇಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣೋದಕ ಪ್ರವಾಹದಿಂದುಂಟಾದ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪರ್ವತಗಳ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಇಲ್ಲದೆ, ಮಳೆ ನೆರಳಿನ ಪ್ರದೇಶ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಪರ್ವತಮಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಇಂಥ ಮಳೆನೆರಳುನಾಡು. ಪೂರ್ವ ಕೆನಡ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಫೌಂಡ್‌ಲೆಂಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಳೆ ಮತ್ತು ಹಿಮ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇದು ಆವರ್ತಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವ. ಮಿಸಿಸಿಪ್ಪಿ ಕಣಿವೆಯ ವಿನಾಶಕರ ಬಿರುಗಾಳಿಗಳು ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಮತ್ತು ಗಲ್ಫ್ ಕೋಸ್ಟ್ ಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹಾನಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ಭೂಸ್ಥಿತಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದಾದರೂ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದಿದೆ. ಎತ್ತರ ಮತ್ತು ವಾಯುಗುಣಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ವಿವಿಧರೀತಿಯ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳನ್ನು ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಕಾಡುಗಳು: ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ, ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಸೆಕೆ ಮತ್ತು ತೇವದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಡುಗಳು ಒತ್ತಾಗಿವೆ. ತಾಳೆಯ ಜಾತಿಯ ಮರ, ಮಹೋಗನಿ, ಲಾಗ್‌ವುಡ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಮರಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ತಗ್ಗು ಬಯಲು ಮತ್ತು ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರತರ ವ್ಯವಸಾಯ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಕಿತ್ತಲೆ, ಕಬ್ಬು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಕಾಫಿ ಮತ್ತು ಕೋಕೋ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಆಗ್ನೇಯ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಾದ ಫ್ಲಾರಿಡ ಮತ್ತು ಗಲ್ಫ್ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ತೇವಯುತ ಉಷ್ಣವಲಯದ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣಾಂಶದ ಚಳಿಗಾಲ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಬೇಸಗೆ ಕಾಲ ಇರುವುದಲ್ಲದೆ ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ಮಳೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಉದ್ದನೆಯ ಎಲೆಗಳ ಪೀತದಾರು ಮತ್ತು ತಾಳೆ ಮರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸೈಪ್ರಸ್‌ಗಳಿವೆ. ಪೀತದಾರುವನ್ನು ಹಲಗೆ, ಬಾಗಿಲು ಮತ್ತು ಅಣೆಕಟ್ಟು ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪೂರ್ವ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳುದುರುವ ಮತ್ತು ಎಲೆ ಮೊನಚಾದ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಿಶ್ರ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಓಕ್, ಗಟ್ಟಿದಾರು ಮರ, ಸಂಪಿಗೆ ಜಾತಿಯ ಎಲೆಯುದುರುವ ಮರಗಳ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತಗಳ ವಿನಾ ಉಳಿದೆಲ್ಲವೂ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶ. ಚಳಿಗಾಲದ ಗೋಧಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಜೋಳ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ–ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಮೇಪಲ್ ಮತ್ತು ಮೊನಚು ಎಲೆಯ ಕಾಡುಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಮರಗಳ ತಿರುಳಿನಿಂದ ಕಾಗದದ ತಯಾರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಿಶ್ರ ವ್ಯವಸಾಯ, ಪಶುಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ತೋಟಗಾರಿಕೆ – ಇಲ್ಲಿನ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬುಗಳು.

ಕೆನಡದ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಮೊನಚು ಎಲೆಯ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಈ ಕಾಡು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್‌ನಿಂದ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದವರೆಗೆ 4800 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಹರಡಿದೆ. ಸರಾಸರಿ ಅಗಲ 960 ಕಿಮೀ. ಪೀತದಾರು, ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ಭೂರ್ಜ, ಗುಗ್ಗುಲ ಮರಗಳು ದಟ್ಟವಾಗಿ ಹರಡಿವೆ. ಕೊಲಂಬಿಯದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಭವ್ಯವಾದ ಡಗ್ಲಾಸ್ ಫರ್ ಮರಗಳಿವೆ. ಇದು ತಂಡ್ರದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದೆ.

ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು: ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರೈರಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿದೆ. ಇದು ಮಧ್ಯಮ ಬಯಲಿನಿಂದ ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ಕೊಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಹರಡಿದೆ. ಪ್ರೈರಿಯ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಣ ಹವೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಆವಶ್ಯಕ. ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತದಿಂದ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಬಂಜರುಬಿದ್ದಿವೆ.

ಮರುಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಅರೆ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳು: ಇವು ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಕೊಲ್ಲಿಯಿಂದ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಮಧ್ಯ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯ ರಾಕೀ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮೆಕ್ಸಿಕೊವರೆಗೆ ಹರಡಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮಾನಾಂತರ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಬಯಲುಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಮಳೆ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಬಿದ್ದರೂ ಬಿದ್ದ ಮಳೆ ಭಾರಿ ಸುಂಟರಗಾಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಾಪಾಸುಕಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಜೋಷುವಾ ಮರಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ನೀರಾವರಿ ಅನುಕೂಲ ಒದಗಿದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಬಹುದು.

ತಂಡ್ರ: ಖಂಡದ ಉತ್ತರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಚಳಿ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚು. ಇದು ಬಂಜರುಭೂಮಿ. ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಹಿಮದ ಬಿರುಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಗಿಡ್ಡವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸಸ್ಯಗಳು ಬದುಕಿ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ಪಾಚಿ, ಶಿಲಾವಲ್ಕ ಮತ್ತು ನೀರು ಹಬ್ಬೆ ಗಿಡಗಳು ಅನುಕೂಲವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಿರುಬೇಸೆಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಸಿ, ಪೊದೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಆಕರ್ಷಕ ಹೂಗಳು ಮತ್ತು ವಲಸೆಗಾರ ಹಕ್ಕಿಗಳು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಜಿಂಕೆ ಮತ್ತು ಹಿಮಸಾರಂಗಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಾಯುಗುಣದ ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಕಾಡುಗಳು ಮತ್ತು ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳು ಬೇಸಗೆ ಕಾಲದ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಪಡೆದಿವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಮಧ್ಯ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದಲ್ಲಿದೆ.

ಪ್ರಕೃತಿ ಸಂಪತ್ತು: ಐರೋಪ್ಯರು ಈ ಖಂಡವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದಾಗ ಪ್ರಕೃತಿ ಸಂಪತ್ತು ಹೇರಳವಾಗಿತ್ತು. ನೆಲಸಿಗರು ಇದರ ಶೋಷಣೆಗೆ ಕೈಹಾಕಿದರು. ಇದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಯಾವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ತೋಪುಗಳು, ಕಾಡುಗಳ ವಿಶಾಲ ಭಾಗಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ನಾಶವಾದುವು. ಕಾಡು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬೇಟೆ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣು ಸವೆತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ನಾಡಿಗೆ ಹೀನಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಯಿತು. 1930ರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ತೀಕ್ಷ್ಣಕ್ಷಾಮಗಳಿಂದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇನ್ನೂ ಉಲ್ಬಣಗೊಂಡಿತು. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಮೃಗಸಸ್ಯಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದು, ಈಗ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹತೋಟಿಗೆ ಬಂದಿದೆ.

ಜಲಶಕ್ತಿ: ಗೃಹೋಪಯೋಗ, ನೀರಾವರಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ವಾಹನ ಸೌಕರ್ಯ, ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಶಕ್ತಿ, ವ್ಯರ್ಥ ಬಿಡುಗಡೆ–ಹೀಗೆ ಅಮೆರಿಕದ ಜಲಸಂಪತ್ತಿನದು ಆರು ದಾರಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಜಲಶಕ್ತಿಯ ಉಪಯೋಗವೂ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬಿದ್ದು ಒತ್ತಾದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೀರಿನ ಕೊರತೆ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಜಲಮೂಲಗಳು ಮೂರು: ಮಳೆ ಅಥವಾ ಹಿಮಪಾತ: ನದಿ, ಸರೋವರ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ನೀರು: ಚಿಲುಮೆ ಮತ್ತು ಬಾವಿಗಳಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರುವ ಭೂಮ್ಯಂತರ್ಗತ ಜಲ, ಮೊದಲನೆಯ ಜಲಮೂಲದ ಹತೋಟಿ ಅಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ರೀತಿಯ ಜಲವನ್ನು ಅಣೆಕಟ್ಟು ಮತ್ತಿತರ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸರೋವರ ನದಿ ಮತ್ತಿತರ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಜಲಾಶಯಗಳ ನೀರನ್ನು ಜನತೆಗೆ ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸೂಕ್ತ ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ಇತರ ಅನುಕೂಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಇರುವ ಕಡೆ ಭೂಮ್ಯಂತರ್ಗತ ಜಲವನ್ನು ಬಾವಿ ಮತ್ತು ಚಿಲುಮೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಈಶಾನ್ಯ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು, ಆಗ್ನೇಯ ಕೆನಡ ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಸಿಕೊದ ಮಧ್ಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ನಗರ ನೈರ್ಮಲ್ಯ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗಾಗಿ ಬಹಳ ನೀರನ್ನು ವ್ಯರ್ಥ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅಗತ್ಯದಷ್ಟೇ ಜಲಸಂಗ್ರಹಣೆ ಅಸಾಧ್ಯ. ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಇದ್ದರೂ ಗೃಹೋಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ನೀರು ಒದಗಿಸುವುದೂ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಡುಸು ನೀರೇ (ಹಾರ್ಡ್ ವಾಟರ್) ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ನಗರಗಳು ಬೆಳೆದಿರುವ ಶುಷ್ಕಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ನೀರಿನ ಕೊರತೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಇದಕ್ಕೊಂದು ನಿದರ್ಶನ. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೂ ನಗರ ಕೆಲಸಗಳಿಗೂ ನೀರು ಒದಗಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೊಲರಾಡೊ ನದಿಯಿಂದ, ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಕಾಲುವೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ನೀರನ್ನು ಸಾಗಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಸಮುದ್ರಜಲವನ್ನು ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿ ಒದಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಜಲಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಕಡಿಮೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ನೀರನ್ನು ನೀರಿನ ಅನುಕೂಲವಿಲ್ಲದ ರಾಜಧಾನಿಗಳಿಗೆ ಒದಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತರ ಮೆಕ್ಸಿಕೋ, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಕೆನಡಗಳಂಥ ಶುಷ್ಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಕಾರ್ಯ ಬಹು ಮುಖ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಳಿಗಾಲದ ಮಳೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿಟ್ಟಿರುವ ಜಲಾಶಯಗಳ ನೀರನ್ನು ಬೇಸಗೆ ಬೆಳೆಗಳಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ನದಿಗಳ ನೀರು ತಡೆದು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಅನೇಕ ಜಲಾಶಯಗಳು ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕಡಿಮೆ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಖನಿಜಗಳು: ಪ್ರಾಚೀನ ಭೂ ಯುಗದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸಮುದ್ರ ಮುಚ್ಚಿತ್ತು. ಕಣಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಗ ಖನಿಜಾತ್ಮಕ ಇಂಧನಗಳು ಉಂಟಾದುವು. ಇದು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ರಾಕೀ ಪರ್ವತಗಳು ಮೇಲೆದ್ದು ಭೂಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದುವು.

ಕಣಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಇಂಧನಗಳನ್ನು ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳ ಬೆಂಕಿ ನಾಶಗೊಳಿಸಿತಾದರೂ ಆಗ ಉಂಟಾದ ಮಹತ್ತರ ಒತ್ತಡದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭೂ ಮತ್ತಿತರ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಹ ಖನಿಜಗಳು ಸೇರಿದುವು. ನೂತನವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಶಿಲೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ನೀರು ಜಿನುಗಿ ಈ ಕಾರ್ಯಗತಿ ತೀವ್ರವಾಯಿತು. ಈ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಂದಲೇ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಖನಿಜಗಳು ದೊರೆಯುವಂತಾಯಿತು. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಮೂಲಖನಿಜಗಳಾದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರುಗಳು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. 1900 ರಿಂದ 1959ರ ವರೆಗೆ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ಪಾದನೆಯ ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಶ್ರೇಷ್ಠಮಟ್ಟದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಆಂಥ್ರಸೈಟ್‍ಗಳು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಬಿಟುಮಿನಸ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕಂಬರ್‍ಲೆಂಡ್, ಅಲಿಘನಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಿರುವ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಪೂರ್ವ ಒಳನಾಡು, ಪಶ್ಚಿಮ ಒಳನಾಡು ಮತ್ತು ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ಮಿಶಿಗನ್‍ಗಳ ಒಳನಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಕೆನಡದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನೋವಾಸ್ಕೋಷಿಯ, ಆಲ್‍ಬರ್ಟಾ, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೊಲಂಬಿಯಗಳಲ್ಲಿವೆ. ನೋವಾದಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟದ್ದು.

ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಇದು ಪ್ರಮುಖ ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನಾ ದೇಶ; ಪ್ರಪಂಚದ ಶೇ. 40 ಭಾಗವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ, ಕೆಂಟಕಿ, ಇಂಡಿಯಾನ, ಇಲಿನಾಯ್‍ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪೂರ್ವ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರಮುಖ ಎಣ್ಣೆ ಉತ್ಪಾದನಾ ವಿಭಾಗ. ಕಾನ್ಸಾಸ್, ಟೆಕ್ಸಾಸ್‍ಗಳ ಖಂಡಾಂತರ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ. ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಮತ್ತು ಗಲ್ಫ್‍ಕೋಸ್ಟ್ 2ನೆಯ ಹಾಗೂ 3ನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಕೆನಡ ಮತ್ತು ಅಲಾಸ್ಕಗಳು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾರಂಭಿಸಿವೆ. 1910ರಿಂದ 1919ರ ವರೆಗೆ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಪ್ರಪಂಚದ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಗಲ್ಫ್‍ಕೋಸ್ಟ್‍ನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಎಣ್ಣೆ ಮೂಲಗಳಿವೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 12 ಭಾಗ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿದೆ. ಸುಪೀರಿಯರ್ ಸರೋವರ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರಪಂಚದ ¼ ಭಾಗದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಉತ್ತಮ ಅದಿರು. ಪಂಚ ಮಹಾಸರೋವರಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅಪಲೇಶಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ನ್ಯೂಫೌಂಡ್‍ಲೆಂಡ್ ಬಳಿಯ ಬೆಲ್ ದ್ವೀಪ, ಬರ್‍ನ್ಟ್ ಕ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಸುಪೀರಿಯರ್ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ವಾಯವ್ಯದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಕೊಬಾಲ್ಟ್, ಮಾಲಿಬ್ಡಿನಮ್, ನಿಕ್ಕಲ್, ಟಂಗ್‍ಸ್ಟನ್‍ಗಳು ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಸಿಕೊಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಗ್ರೇಟ್ ಬೇರ್ ಸರೋವರದ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಯುರೇನಿಯಂ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಪಶುಪಾಲನೆ: ವಸಂತ ಋತುವಿನ ಗೋದಿಯನ್ನು ಮಧ್ಯ ಕೆನಡದಿಂದ ಮಧ್ಯ ಮಿಸಿಸಿಪ್ಪಿ ವರೆಗೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಳ ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲದ ಗೋದಿ ಬೆಳೆಯಲು ಅನುಕೂಲವಿದೆ. ಇನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಆರ್ದ್ರಉಷ್ಣವಲಯ ಪ್ರದೇಶ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಇದೆ; ಫ್ಲಾರಿಡಾ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬು, ಬತ್ತ, ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. 100^0 ಪಶ್ಚಿಮ ರೇಖಾಂಶದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ರಾಕೀ ಪರ್ವತಗಳ ವರೆಗೆ ಕುದುರೆ ಸಾಕುವುದೂ ಶುಷ್ಕ ವ್ಯವಸಾಯವೂ ಹೆಚ್ಚು. ಪಶುಪಾಲನೆ ಮಹಾಸರೋವರಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್‍ಲಾರೆನ್ಸ್ ತಗ್ಗು ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದಲ್ಲಿ ಬೆಚ್ಚಗಿರುವ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ : ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಶೇ. 8 ರಷ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಒತ್ತಡ ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ. ಆದರೂ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗ ಜಗತ್ತಿನ ನಾಲ್ಕು ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಾಂದ್ರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು.

ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲೂ ಕೆನಡದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಒಳಗಡೆಗೆ ಮಹಾ ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗಲ್ಫ್‍ಕೋಸ್ಟ್‍ವರೆಗೂ ಉತ್ತರದ ಆಂಟೇರಿಯೋದವರೆಗೂ ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ನಗರದ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯಿದೆ. ವಾಷಿಂಗ್‍ಟನ್, ಒರೆಗಾನ್ ಸುತ್ತಣಪ್ರದೇಶ, ಸ್ಯಾನ್‍ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೊ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಲಾಸ್ ಏಂಜಲ್ಸ್ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದಿರುವ ಖಂಡವೆಲ್ಲ ಜನರಹಿತ ಪ್ರದೇಶವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ಕೆನಡ ಮತ್ತು ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಉಳಿದವರೆಲ್ಲ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಐರೋಪ್ಯರು. ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಶೇ. 10 ರಷ್ಟು ನೀಗ್ರೋಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಜನರಲ್ಲಿ ಶೇ. 63 ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ನಗರಗಳಲ್ಲೂ ಶೇ. 20 ಮಂದಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲೂ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಈಗ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರು; ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವವರಲ್ಲಿ ಐರೋಪ್ಯ ಮೂಲದವರೇ ಅಧಿಕ; ನೀಗ್ರೋಗಳೂ ಯಥೇಚ್ಛ.

ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕವನ್ನು ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿಗೆ ಕಂಡ ಐರೋಪ್ಯರೆಂದರೆ ಬಹುಶಃ ಸ್ಕಾಂಡಿನೇವಿಯದ ನಾರ್ಸ್ ಜನ. ಆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸ್ಫೋಟವಾದಾಗ, ಅಲ್ಲಿನ ಒಂದನೆಯ ಹ್ಯಾರೋಲ್ಡ್ ದೊರೆ ತನ್ನ ನಾಡಿನ ಶ್ರೀಮಂತರ ಮೇಲೆ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ನಡೆಸಿದಾಗ ಆ ಜನ ಹೊರಬಿದ್ದರು. ನೆರೆದೇಶಗಳ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದರು. 9-10ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ನುಗ್ಗಿದ ಡೇನರೂ ಫ್ರೆಂಚ್ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾನ ಮಾಡಿ ಫ್ರೆಂಚರನ್ನು ಥಳಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಮತ್ತೆ ಅನಾಗರಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಳ್ಳಿದವರೂ ರಷ್ಯಕ್ಕೂ ಏರಿ ಹೋಗಿ ಹಾವಳಿ ಮಾಡಿದ ವೆರಾಗಿಯನ್ನರೂ ಇವರೇ. 700-1100ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲೂ ಕಾಲಿಕ್ಕಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಐಸ್‍ಲೆಂಡಿನ ಇತಿವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಈ ಪ್ರವಾಸಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಜಾರ್ನಿ ಹೆರ್ಜಾಫ್‍ಸನ್ ಐಸ್‍ಲೆಂಡಿನಿಂದ ಗ್ರೀನ್‍ಲೆಂಡಿನ ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಗಾಳಿ ಅವನ ನೌಕೆಯನ್ನು ಅಮೆರಿಕದ ತೀರಕ್ಕೆ ಹೊಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿರಬೇಕು (985-6). ಮುಂದೆ (1002-3ರಲ್ಲಿ) ಲೀಫ್‍ಎರಿಕ್ಸನ್ ಗ್ರೀನ್‍ಲೆಂಡಿನಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದ; ಸಮುದ್ರ ಕರೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲೇ ದಕ್ಷಿಣಾಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗಿದ. ತಾರ್ಫಿನ್ ಕಾರ್ಲ್‍ಸೆವ್ನಿ ಮೂರು ಹಡಗುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ. ಅವನೊಂದಿಗೆ ಹೆಂಗಸರೂ ಹೋಗಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ನಾರ್ಸ್ ಜನ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದರೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ದಾಖಲೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೊರಕಿಲ್ಲ. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದುದೆನ್ನಲಾದ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಪಟವೊಂದು ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಅಂತೂ ಕೊಲಂಬಸನ ಪೀಳಿಗೆಯ ಜನ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವುದಕ್ಕೂ ಎಷ್ಟೋ ಮುಂಚೆಯೇ ಐರೋಪ್ಯರು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟಿದ್ದರೆಂಬುದು ನಿಜ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪರಿಶೋಧಕರು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕವನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ಅವರು ಮಾಡಿದ್ದು ಅಮೆರಿಕದ ದರ್ಶನವಲ್ಲ, ಪುನರ್ದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾತ್ರ.

15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಐರೋಪ್ಯರು ಹೊಸ ಹೊಸ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಆವಿಷ್ಕಾರ, ಪರಿಶೋಧನೆ ಹಾಗೂ ನೆಲಸಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರು. ಹಿಂದಿನ ಕೆಲವು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಐರೋಪ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ್ದ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಸಾಹಸ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿತ್ತು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವದ ಜಾಗೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಹೆಚ್ಚಿತ್ತು, ಹೊಸ ನೆಲ, ಹೆಚ್ಚು ಸಂಪತ್ತು ದೊರಕೀತೆಂಬ ಆಸೆಯಿಂದ ಆ ದೇಶಗಳು ಜನರನ್ನು ಪರಿಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರದ ಹುಮ್ಮಸ್ಸೂ ಸೇರಿತು. ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಮತ್ತು ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲೆ ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಹೆಚ್ಚಿತು.

ಇಟಲಿಯ ಕ್ರಿಸ್ಟೋಫರ್ ಕೊಲಂಬಸ್ ಸ್ಪೇನಿನಿಂದ ಯಾತ್ರೆ ಹೊರಟು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಪೂರ್ವ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ತಲಪಿದಾಗ ಈ ಖಂಡದ ಹೊಸ ಯುಗದ ಬಾಗಿಲು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ತೆರೆಯಿತು. ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಸಾಹಸಿಗಳು ಕೆರಿಬಿಯನ್, ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಖಾರಿ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಣಮುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಒಳಹೊಕ್ಕರು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಲಸೆಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟವು. ಮೊದಮೊದಲು ವಲಸೆಗಾರರು ರೋಗದ ಉಪದ್ರವವನ್ನೂ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. 1513ರಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಬೋವ ಯೋಧರ ಪಡೆಯೊಂದಿಗೆ ಪನಾಮ ಭೂಕಂಠವನ್ನು ತಲಪಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಡೆದ. 1516ರಲ್ಲಿ ಡೈಗೋ ಎಂಬಾತನಿಗೆ ಕ್ಯೂಬ ಮಣಿಯಿತು. 1519ರಲ್ಲಿ ಎರ್ನಾಸ್ ಕೋರ್ಟೇಸ್ ಮೆಕ್ಸಿಕೊದ ಒಳಹೊಕ್ಕ. ಮುಂದೆ ಅನೇಕ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಸಾಹಸಿಗಳು ತಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ಪರಿಶೋಧಕರು ಹೋದ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲೇ ನಡೆದು ಈ ಖಂಡದ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದರು. ಇಂಕದ ಚಿನ್ನದ ಆಸೆಯೂ ಸಿಬೋಲದ ಸಪ್ತ ಸುವರ್ಣದ ನಗರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಲ್ಲಿನ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಮೋಹಕ ಕಥೆಗಳೂ ಈ ಸಾಹಸಿಗಳನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿದುವು.

ಸ್ಪೇನಿನ ಜನ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದ ಪರಿಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾಗ ಫ್ರೆಂಚರು, ಡಚ್ಚರು, ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಮುಂತಾದವರು ಉತ್ತರದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ಜಾನ್ ಕ್ಯಾಬಟ್ (ಇಂಗ್ಲಿಷ್), ಕಾರ್ತ್ಯೆ (ಫ್ರೆಂಚ್) ಸರ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಡ್ರೇಕ್ (ಇಂಗ್ಲಿಷ್) ಇವರು ಮುಖ್ಯರು. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರ, ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಪ್ರದೇಶ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ತಮ್ಮ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಮುಸುಕು ತೆರೆದು ಮೊಗ ತೋರಿಸಿದುವು.

ಫ್ರೆಂಚ್ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಪೋರ್ಟ್ ರಾಯಲನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದದ್ದು 1605ರಲ್ಲಿ. ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಫ್ರೆಂಚ್ ಕೆನಡ ಬೆಳೆಯಿತು. ತುಪ್ಪಳು ವ್ಯಾಪಾರ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿತ್ತು. ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತನೆ

ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬಂದವರೂ ದೇಶ ಪರ್ಯಟನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರು. ಆದರೆ ಇವರಿಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳು ಒದಗಿ ಬಂದುವು.

ಫ್ರೆಂಚರು ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸಹಕಾರ ಕೋರಿದರು. ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಂದ ಹಡ್ಸನ್ ಬೇ ಕಂಪನಿ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಕ್ರಮೇಣ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡರು.

ಫ್ರೆಂಚರ ಆಸೆಯೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭುತ್ವ ಬೆಳೆಯಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅವರು ಮಿನ್ನೆಸೋಟಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಮಿಸಿಸಿಪ್ಪಿಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ವಿಸ್ಕಾನ್ಸಿನ್‌ಗೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದರು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿಂದ ಸ್ಪಾನಿಷ್ ಪ್ರದೇಶದವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿದು ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಕಡಲ ತೀರದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಒತ್ತುಸಬೇಕೆಂಬುದು ಅವರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಸ್ಪೇನ್ ವಸಾಹತುಗಳೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಬಲಗೊಳಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು.

ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಹಡ್ಸನ್ ಬೇ ಕಂಪನಿ ಮೊದಮೊದಲು ಅಷ್ಟೇನೂ ಚುರುಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಫ್ರೆಂಚರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ ಮೇಲೆ ಅದಕ್ಕೂ ಹುರುಪು ಬಂತು. ರಷ್ಯನ್ ವರ್ತಕರೂ ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರು.

ಬಹುತೇಕ ಐರೋಪ್ಯರಿಂದಲೇ ಕೂಡಿರುವ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಹಿರಿಯ ದೇಶಗಳ ಜೀವನ ವಿಧಾನ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಐರೋಪ್ಯರ ವಿಧಾನ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಂದಲೇ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಈಗ ಅವು ವಿಶಿಷ್ಟರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.)

ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಭೂವಿನ್ಯಾಸ: ಶಿಲೆಗಳ ರಚನೆ, ಸಂಯೋಜನೆ, ಅವಿರುವ ಭೂಭಾಗದ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಪ್ರಸಕ್ತಸ್ಥಿತಿ ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕವನ್ನು ಐದು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಕೆನಡಿಯನ್ ಶಾಶ್ವತ ಭೂಖಂಡ: ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯವೆನಿಸಿದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಕಣ ಶಿಲೆಗಳ ಸಮುದಾಯ, ರಚನೆಯೂ ಬಹುಕ್ಲಿಷ್ಟ. ಈ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ಭೂಭಾಗ ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ತೀವ್ರ ತೆರನಾದ ಭೂ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿತ್ತೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ ಭೂಚರಿತ್ರೆಯ ಆದಿಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಪರ್ವತಜನ್ಯಶಕ್ತಿಗಳಿಂದಲೇ ಆದುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದು ಇತ್ತೀಚಿನ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ ಹಿಮನದಿಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದಾದುದು. ಪ್ಲಿಸ್ಟೋಸೀನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಇಡೀ ಉತ್ತರ ಭಾಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಆವರಿಸಿದ್ದ ಖಂಡಾಂತರ ವರ್ಗದ ಹಿಮಗಳಿಗೆ ಈ ಭಾಗವೇ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಹಿಮನದಿಗಳು ದಕ್ಷಿಣದತ್ತ ಚಲಿಸಿದುವು. ಹೀಗೆ ಮಂದಗತಿಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವಾಗ ಬೀಳುಬಿದ್ದ ಭೂಮಿಯ ಹೊರಮೈಯ ಶಿಲಾವಶೇಷಗಳನ್ನು ತಮ್ಮೊಡನೆ ಹೊತ್ತು ಮುಂದುವರಿದುವು. ಕ್ರಮೇಣ ಹಿಮನದಿಗಳು ಕರಗಿದಾಗ ಅವುಗಳೊಡನೆ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಶಿಲಾಕಳಪೆಯ ಬಹುಭಾಗ ದೂರದ ಕೇಂದ್ರದ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಕೆನಡಿಯನ್ ಭೂಖಂಡದಲ್ಲೂ ಸಂಚಿತವಾಯಿತು.

ಶಾಶ್ವತ ಭೂಖಂಡದ ಬಹುಭಾಗ ಹಿಮನದಿಗಳಿಂದ ತೇಯಲ್ಪಟ್ಟು ಅಷ್ಟು ಕಡಿದಾಗಿರದ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇವುಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಎತ್ತರ 35 ಮೀಟರುಗಳು. ಈ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಹಿಮನದಿಗಳ ಕೊರೆತದಿಂದುಂಟಾದ ಸರೋವರಗಳು, ಕಮರಿಗಳು ಮತ್ತು ಜೌಗುಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಹಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಎತ್ತರವಾದ ಮತ್ತು ಅಷ್ಟೇ ಕಡಿದಾದ ಪರ್ವತ ಸಾಲುಗಳೂ ಇವೆ. ಇವು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಹಿಮನದಿಯ ಹಾವಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಹಿಮನದಿಗಳು ಇವುಗಳಿಗಿಂತ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದು ಇವುಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆವರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಕೇಂದ್ರದ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶ: ಇದು ಕೆನಡಿಯನ್ ಶಾಶ್ವತ ಭೂಖಂಡದ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದತ್ತ ಹರಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಣಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಡಿಯ ಶಿಲಾ ಸಮುದಾಯದ ಮೇಲೆ ಜಲಜಶಿಲಾ ಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ವಲಯಗಳ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಶಾಶ್ವತ ಭೂಖಂಡ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸವೆತದಿಂದ ಬಂದ ಶಿಲಾಛಿದ್ರಗಳ ಸಂಚಯನದಿಂದ ಉಂಟಾದುದೇ ಈ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರ ಸಮೂಹ. ಭೂಮಿಯ ಇತರ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಡಿಸಿ ಸುಕ್ಕುಮಾಡಿದ ಭೂಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಒಳಗಾಗಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿಯ ಪೇಲಿಯೋಜೋಯಿಕ್ ಯುಗದ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು ಬೃಹದಾಕಾರದ ಗುಮ್ಮಟಗಳಾಗಿ, ಕಮಾನುಗಳಾಗಿ, ಬಾಣಲೆಯಂತೆ ಕುಳಿಬಿದ್ದು ಕಮರಿಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಮಟ್ಟಸವಾದ ವಿನ್ಯಾಸ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೀಸೋಜೋಯಿಕ್ ಮತ್ತು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗಗಳ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳ ಸಮುದಾಯವಿದೆ. ಈ ಪ್ರಸ್ತರಶಿಲೆಗಳು ರಾಕೀ ಪರ್ವತಗಳ ಭೂಸವೆತದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಶಿಲಾಬೀಳಿನ ಶೇಖರಣೆಯಿಂದಾದುವು. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಭೂಭಾಗದ ನದಿಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗೂ ಒಳಗಾದಾಗ ಕಡಿದಾದ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಕಂದರಗಳೂ ನಿರ್ಮಿತವಾದುವು.

ಪ್ಲಿಸ್ಟೋಸೀನ್ ಹಿಮನದಿಗಳು ತಾವು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶಿಲಾಕಣಗಳನ್ನು ಈಗಿನ ಮಿಸ್ಸೂರಿ ನದಿಯ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಒಹಾಯೊ ನದಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಶೇಖರಿಸಿದುವು. ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಹಿಮನದಿಗಳು ಹೊರಚಾಚುಗಳು ಕರಗಿ ತಾವು ತರುತ್ತಿದ್ದ ಶಿಲಾ ಬೀಳನ್ನು ಹಿಂದೆ ಬಿಟ್ಟ ಕಾರಣ ನೂರಾರು ಮೀಟರ್ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲು ಮತ್ತು ಶಿಲಾ ಏಣಿಗಳು ಮೈವೆತ್ತುವು; ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಹಿಮನದಿಗಳು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶಿಲಾ ಮುರಕಲು ಚೆಲ್ಲಾಪಿಲ್ಲಿಯಾಗಿ ಹರಡಿ ಕರಗಿದ ಹಿಮಗೆಡ್ಡೆಗಳ ನೀರಿಗೆ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿದಂತಾಗಿ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಸರೋವರಗಳೂ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಉಂಟಾದುವು.

ಈ ಭೂಪ್ರದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣದ ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಜಲಜಶಿಲಾ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ದಾಟಿ ಹೋದಲ್ಲಿ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಓಜಾರ್ಕ್ ಔಷಿಟಾ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮೀಟರ್‌ಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರದ ಕಡಿದಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾದ ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಇವೆ.

ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ: ಪೇಲಿಯೊಜೋಯಿಕ್ ಯುಗದ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು, ತೀವ್ರಗತಿಯ ಭೂಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೊಳಗಾದ ಕಾರಣ ಹೆಚ್ಚಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಡಿಕೆಬಿದ್ದು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಟ್ಟು ಪರ್ವತಪಂಕ್ತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆ ಸ್ತರಭಂಗಗಳನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟ್ ಮತ್ತು ಬ್ಲೂರಿಜ್ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಗಳ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯ ತೀವ್ರಗತಿಯ ಪರ್ವತಜನ್ಯ ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಕಣಶಿಲೆಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಈ ಕಣಶಿಲಾ ಸಮುದಾಯದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಹರಡಿವೆ. ಭೂಶಕ್ತಿಗಳೂ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಯಿಂದ ಉದ್ಭವವಾದುವೆಂದು ಇವುಗಳ ಹರವು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ತಲೆದೋರಿದ ಭೂ ಉತ್ಕರ್ಷ, ಮಡಿಕೆ ಬೀಳುವಿಕೆ, ಸ್ತರಭಂಗ ಮತ್ತು ಭೂಸವೆತಗಳೂ ಈ ಶಿಲೆಗಳ ರಚನೆಯನ್ನು ಕ್ಲಿಷ್ಟಗೊಳಿಸಿವೆ. ಇದನ್ನನುಸರಿಸಿಯೇ ಈ ಭೂಭಾಗದ ಇಂದಿನ ಮೈಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಭೂಶಕ್ತಿಗಳು ಪಶ್ಚಿಮದತ್ತ ಸರಿದು ಕ್ರಮೇಣ ಶಕ್ತಿಹೀನಗೊಂಡು ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಹೇಳಹೆಸರಿಲ್ಲದಂತಾದುವು. ಹೀಗಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಭಾಗಗಳ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ ನಿಖರವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ಶಿಲಾರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಲಭೂತ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಬಹು ಕಷ್ಟ. ಇವುಗಳ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗಗಳ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯತೆ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಟ್ಟ, ಏಣಿ (ರಿಜ್) ಮತ್ತು ಕಣಿವೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಬಹುತೇಕ 100–500 ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ.

ತೀರ ಪ್ರದೇಶ: ಈ ಭಾಗದ ಶಿಲೆಗಳ ರಚನೆ ಬಹು ಸರಳ. ಇಡೀ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಬೇರೆಲ್ಲೂ ಇಷ್ಟು ಸರಳವಾದ ರಚನೆಯನ್ನು ಕಾಣಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟ್ ಕಣಶಿಲೆಗಳು. ಪಶ್ಚಿಮದತ್ತ ಕೇಂದ್ರ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶ. ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆ ಯುಕಟಾನ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ– ಈ ಭೂಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟು ಗಡುಸಲ್ಲದ ಮೀಸೋಜೋಯಿಕ್ ಮತ್ತು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಜಲಜಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಸ್ತರಗಳೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮುದ್ರದತ್ತ ವಾಲಿವೆ. ಸಮುದ್ರದ ಕರೆಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಜೌಗುಪ್ರದೇಶವಿದ್ದು ಅದು ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಭೂಭಾಗವೆಂದು ಮನಗಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಭೂ ಸವೆತದಿಂದಾಗಿ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳೂ ಅಷ್ಟು ಕಡಿದಾಗಿರದ ಅಗಲವಾದ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಇವೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ (ಕಾರ್ಡಿಲೆರ): ಇವು ಕೆನಡಿಯನ್ ಶಾಶ್ವತ ಭೂಖಂಡದ ಮತ್ತು ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಿರಿಯವು. ಬಹು ಎತ್ತರವಾಗಿಯೂ ಕಡಿದಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು ಇಡೀ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿವೆ. ಶಿಲೆಗಳ ಹರವು ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿದ್ದು ಅದನ್ನನುಸರಿಸಿ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಕಂದರಗಳೂ ಮೈದೋರಿವೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಉತ್ತರದ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರಗಳು ಹಿಮನದಿಗಳಿಂದ ತೇಯಲ್ಪಟ್ಟು ಬಹು ಮೊನಚಾಗಿವೆ. ಈ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುಬಿದ್ದ ಶಿಲಾವಶೇಷಗಳು ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗಿವೆ. ಹಲವು ಶಿಖರಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಲುಪ್ತ ಮತ್ತು ಜಾಗೃತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಲಾವಾ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಪ್ರಸ್ತರಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಶೇಖರಗೊಂಡಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವುಗಳೊಡನಿರುವ ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳು ಮಡಿಕೆ ಬೀಳದೆ, ತಮ್ಮ ಪ್ರಸ್ತರೀ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳದೆ, ಭೂ ಉತ್ಕರ್ಷಗಳಿಗೊಳಗಾಗಿ ಸಹಸ್ರಾರು ಅಡಿಗಳ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಟ್ಟು ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಾಗಿವೆ. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.)

ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಮುಕ್ತ ವ್ಯಾಪಾರ ಒಕ್ಕೂಟ: ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಮುಕ್ತ ವ್ಯಾಪಾರ ಒಕ್ಕೂಟದಲ್ಲಿ ಕೆನಡ, ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ಸೇರಿವೆ. ಎನ್.ಎ.ಎಫ್.ಟಿ.ಎ. 1994 ಜನವರಿ 1ರಂದು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಪ್ರಧಾನ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ತನ್ನಿಂದ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ, ಕೆನಡಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ವಸ್ತುಗಳ ಸುಂಕವನ್ನು ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ 14 ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದೆಯಲ್ಲದೆ. ಕೆಲವು

ನಿರ್ಬಂಧಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದೆ. ಈ ಒಕ್ಕೂಟದ ಒಪ್ಪಂದದ ಮೂಲಕ ಅಮೆರಿಕದ ಈ ಮೂರು ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಮುಕ್ತ ವ್ಯಾಪಾರ ವಹಿವಾಟುಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಿಕೆ, ಸೇವಾ ನಿಬಂಧನೆಗಳನ್ನು ಸರಳೀಕರಿಸಿ ತನ್ಮೂಲಕ ಈ ಒಕ್ಕೂಟ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ಒಕ್ಕೂಟಗಳಲ್ಲೊಂದಾಯಿತು. (ಎಂ.ಎಚ್.)

ಉತ್ತರ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ: ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಆರು ರಾಜಕೀಯ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ (ನಾರ್ದರ್ನ್ ಟೆರಿಟೊರಿ). ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಸಂಯುಕ್ತ ಸರ್ಕಾರದ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಎರಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇನ್ನೊಂದು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ರಾಜಧಾನಿಯ ಪ್ರದೇಶ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಭಾಗ ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶ 26^0 ಯಿಂದ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಉತ್ತರ ತೀರದವರೆಗೂ ಪೂ. ರೇ. 129^0–138^0ಯ ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಮಕರಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಇದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲೇ ನೆಲಸಿರುವ ಪ್ರದೇಶ.

ವಿಸ್ತೀರ್ಣ: 2,04,834 ಚ.ಕಿಮೀ ಟಿಮಾರ್ ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲಿರುವ ಡಾರ್ವಿನ್ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು. ರಾಜಧಾನಿ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಆಲಿಸ್ ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್ಸ್ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ : ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಭಾಗ ಬರಡು. ವರ್ಣರಹಿತ, ಸು. 1600 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಿರುವ ಕರಾವಳಿ ಅಂಕು ಡೊಂಕಾಗಿರುವುದಾದರೂ ಅದು ತಗ್ಗಾಗಿಯೂ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಸೆರಗಿನಂತೆ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಗುಲ್ಮ ವೃಕ್ಷಗಳು ದಟ್ಟೈಸಿವೆ. ಮರಳು ತುಂಬಿದ ಕಡಲುದಂಡೆಗಳಿಗೂ ಮಣ್ಣಿನ ಜಗತಿಗಳಂತಿರುವ ನದೀ ಮುಖಗಳಿಗೂ ನಡುನಡುವೆ ವಿರಳವಾಗಿ ಮರಳುಗಲ್ಲುಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಸುಣ್ಣ ಜೇಡಿ ಹಾಗೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಗಟ್ಟಿ ಅದಿರುಗಳಿರುವ ಭೂಶಿರಗಳಿವೆ. ವಿಕ್ಟೋರಿಯ, ಡಾಲಿ, ರೋಪರ್, ಮಿಕಾರ್ಥರ್ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ಇವೆಲ್ಲ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬು ಪ್ರವಾಹ; ಒಣಋತುವಿನಲ್ಲಿ ಇವು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಮಡುಗಳ ಸಾಲುಗಳಂತಾಗುತ್ತವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ನೀರು ಒದಗಿಸುವ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರದೇಶವೆಂದರೆ ಬಾರ್ಕ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ವಿಸ್ತರಣೆ. ಸಮುದ್ರದಂಡೆಗೆ ಸಮಾನಂತರದಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯ–ಆಗ್ನೇಯವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇಲ್ಲೂ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ನದೀ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೂ ಸೊಂಪಾದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿವೆ. ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ, ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆಲ ಇಳಿಜಾರು; ಇದಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವುದೇ ವುಡ್ಸ್ ಸರೋವರ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಮ್ಯಾಕ್ ಡಾನೆಲ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ 1515 ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಶಿಖರಗಳುಂಟು. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಅಮೆಡ್ಯೂಸ್ ಸರೋವರ. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾರ್ಟ್ಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ. ದಕ್ಷಿಣದ ಪಶ್ಚಿಮಾಗ್ರದಲ್ಲಿ ಪೀಟರ್‌ಮನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸಿಂಪ್ಸನ್ ಮರುಭೂಮಿಯೂ ಇವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ತೀರಪ್ರದೇಶ ಭಾರತದ ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಂತೆ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮಾದರಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಬೀಸುತ್ತವೆ. ನವೆಂಬರಿನಿಂದ ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಬೇಸಗೆ. ಆಗ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ. ಜನವರಿ ತಿಂಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಶಾಖ. 32^0 ಸೆ. ಉಷ್ಣತೆ. ಮೇ–ಅಕ್ಟೋಬರ್ ಚಳಿಗಾಲ, 15^0 ಸೆ. ಉಷ್ಣತೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಕಾಡುಗಳೂ ಗುಲ್ಮವೃಕ್ಷದ ಕಾಡುಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರದ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸವನ್ನ ಮಾದರಿಯ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ನೀಲಗಿರಿಮರಗಳು ಧಾರಾಳ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲೂ ಕಾಂಗರೂ, ಮೊಸಳೆ, ಹಾವು, ಮೊಲ, ಬಗೆಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಕಪ್ಪೆ, ಮೀನು ಇವೆ. ಹಿಂದೆ ಟಿಮಾರ್‌ನಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂದ ಕಾಡೆಮ್ಮೆಗಳನ್ನು ಚರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಟೆಯಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸೊಳ್ಳೆ ವಿಪರೀತ. ಗೆದ್ದಲಿನ ಹಾವಳಿಯೂ ಬಹಳ.

ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದು ಮಣ್ಣೂ ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯವಸಾಯ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸವನ್ನ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದನ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದು ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು. ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯೂ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯೂ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರ ಇತರ ಕಸುಬುಗಳು.

ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು, ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಡಾರ್ವಿನ್ನಿಗೆ 80 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ರಂಜಂಗಲ್‌ನಲ್ಲಿ 1949ರಲ್ಲಿ ಯುರೇನಿಯಂ ಪತ್ತೆಯಾಗಿ 1954ರಲ್ಲಿ ಇದರ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಆರಂಭವಾದಾರಭ್ಯ ಇಲ್ಲಿ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಆದರೆ ಇದರ ಪ್ರಮಾಣ ಹಾಗೂ ಮೌಲ್ಯ ಇಷ್ಟೆಂಬುದು ಕಾಯ್ದಿಟ್ಟ ರಹಸ್ಯ. ಉಳಿದ ಖನಿಜಗಳ ಮೌಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಪಾಲು ತಾಮ್ರದ್ದು; ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಚಿನ್ನ. ಇವೆರಡನ್ನೂ ಟೆನ್ನಾಂಟ್ ಕ್ರೀಕ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಾಟ್ಸ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಮತ್ತು ಅಭ್ರಕ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ತವರ, ಬೆಳ್ಳಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಇತರ ಎರಡು ಲೋಹಗಳು.

ವ್ಯಾಪಾರ : ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯವರು ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಆಹಾರವನ್ನೂ ಆ ಭಾಗಗಳಿಂದ ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ವರಮಾನಕ್ಕಿಂತ ವೆಚ್ಚ ಆರು ಪಾಲು ಹೆಚ್ಚು.

ಡಾರ್ವಿನ್ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಬಿರ್‌ಡುಂವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹೆದ್ದಾರಿಯಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಆಲಿಸ್ ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್ಸ್‌ನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ರೈಲುಮಾರ್ಗವುಂಟು. ಡಾರ್ವಿನ್ ಬಂದರಿನಿಂದ ಹಡಗುಗಳು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಇತರ ಭಾಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿವೆ. ವಿದೇಶೀ ಹಡಗು ಸಂಚಾರವೂ ಉಂಟು.

1862ರ ವರ್ಷ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೈಲಿಗಲ್ಲು. ಆಗ ಮೆಕ್‌ಡೂವಲ್ ದಕ್ಷಿಣ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಿಂದ ಅಡಿಲೇಡ್ ನದೀಮುಖದವರೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದ. ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯವನ್ನು ದಾಟಿದವರಲ್ಲಿ ಇವನೇ ಮೊದಲಿಗ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಉತ್ತರ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ತನಗೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂದು ದಕ್ಷಿಣ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ವಾದ ಹೂಡಿತು. ದಕ್ಷಿಣ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯವೇ ಈ ಭಾಗದ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ವಸಾಹತು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಆಡಳಿತ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಸಮುದ್ರದ ಮೂಲಕವೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಮೊದಲು ಅಡಿಲೇಡ್ ನದಿಯ ಬಳಿಯ ಪ್ರದೇಶದಿಂದಲೂ ಅನಂತರ ಡಾರ್ವಿನ್ನಿನಿಂದಲೂ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಡಿಲೇಡಿನಿಂದ ಡಾರ್ವಿನ್ನಿಗೆ 1872ರಲ್ಲಿ ತಂತಿವ್ಯವಸ್ಥೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಕೇವಲ ಎರಡೇ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಸು. 3200 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಾಧನೆ. 1940ರ ವರೆಗೂ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ತಂತಿವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೊಂದೇ.

ಕಬ್ಬು, ರಬ್ಬರ್, ಕಾಫಿ ಮುಂತಾದ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದುವು. ಆದರೆ ಪ್ರತಿಕೂಲ ವಾಯುಗುಣ, ದೂರ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿಕೂಲವಾದ ಜಮೀನು ಹಿಡುವಳಿ ಪದ್ಧತಿ ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ಪ್ರಯತ್ನ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ತೋಟಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಕಾಮಗಾರಿಗಾಗಿಯೂ ಚೀನಿಯರನ್ನು ಕರೆಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಚಿನ್ನದ ಆಸೆಗೆ ಬಲಿ ಬಿದ್ದು ಆ ಲೋಹದ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ಭಗ್ನಮನೋರಥರಾದರು. ಡಾರ್ವಿನ್ನಿನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಪೈನ್‌ಕ್ರೀಕ್‌ವರೆಗೆ ಸು. 200 ಕಿಮೀ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಪೋರ್ಟ್ ಆಗಸ್ಟದಿಂದ ಆಲಿಸ್ ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್ಸ್‌ಗೂ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು.

1911ರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಸರ್ಕಾರ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. ಉತ್ತರ ಸೀಮೆಯ ನಾನಾ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಯೋಗಗಳು ವರದಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದುವು. ಇದರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಸುಧಾರಣೆಗಳಾದುವು. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಎರಡನೆಯ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಮಧ್ಯ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಎಂದು ಎರಡು ಭಾಗ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆದರೆ 1931ರಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಒಂದುಗೂಡಿಸಲಾಯಿತು. ಅಂತೂ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಪ್ರಗತಿ ನಿಧಾನ. ಡಾರ್ವಿನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ತೊಂದರೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು.

20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೂರನೆಯ ದಶಕದಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ಸೌಲಭ್ಯ ಬೆಳೆದಾಗ ಡಾರ್ವಿನ್ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀಯರು ಇದರ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣುಹಾಕಿದರು. 1942ರಲ್ಲಿ ಡಾರ್ವಿನ್ನು ಜಪಾನಿಗಳ ಬಾಂಬಿಗೆ ಗುರಿಯಾಗಲಾಗಿ ಉತ್ತರ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲೇ ಸೈನಿಕ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಯುದ್ಧಾನಂತರ ಇಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳ ಹಿತರಕ್ಷಣೆಯ ಕಾರ್ಯ ಸಾಗಿದೆ. 1962ರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಮತದಾನದ ಹಕ್ಕು ಲಭಿಸಿತ್ತು. ಅವರಿಗಾಗಿ ಅನೇಕ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಯಿತು. (ಪಿ.ಎಚ್.)

ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಜಿಲ್ಲೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಗೋವ, ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರ. ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ $13^0 55'$-$15^0 31'$ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವರೇಖಾಂಶ $74^0.9'$–$75^0.10'$ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 10,245 ಚ.ಕಿಮೀ.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಕಡಲ ಕರೆಯಿಂದ 16 ಕಿಮೀ ಅಗಲ, 130 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಇರುವ ಮೈದಾನ, ಕರಾವಳಿ. ಇದರ ಪೂರ್ವ ಮಗ್ಗುಲಿಗೆ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಗೋಡೆಯಂತೆ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ 160 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹಬ್ಬಿ ನಿಂತಿರುವ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಶ್ರೇಣಿ. ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಕಡಿದಾಗಿ ಇಳುಕಲಾಗಿರುವ ಪರ್ವತ ಸಾಲಿನ ಜಾರು ಮೈಮೇಲೆ ಪಡುಮೊಗನಾಗಿ

ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಕಾಳಿ, ಗಂಗಾವತಿ, ಅಘನಾಶಿನಿ, ಶರಾವತಿಗಳು ಮುಖ್ಯ. ಕಡಲ ತಡಿಯಿಂದ ಈ ನದೀಮುಖಗಳ ಮೂಲಕ 50 ಟನ್ ಭಾರದ ನಾವೆಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದವರೆಗೂ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತವೆ (ಕಾಳೀನದಿಯ ಮೇಲೆ 29 ಕಿಮೀ ಗಂಗಾವತಿಯ ಮೇಲೆ 22 ಕಿಮೀ, ಅಘನಾಶಿನಿ ಶರಾವತಿ 29 ಕಿಮೀ). ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಡಿಗೆರೆಯಿಂದಾಚೆಗೆ, ಶಿವಮೊಗ್ಗೆಯ ನೆಲದಲ್ಲಿ 250 ಮೀ ಎತ್ತರದಿಂದ ಶರಾವತಿ ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕಿ ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜೋಗ್ ಜಲಪಾತ ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ. ಮುಂದೆ ಈ ನದಿ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿರಸಿಗೆ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ 29 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಅಘನಾಶಿನಿ ನದಿಯಿಂದಾದ ಉಂಚಳ್ಳಿ ಜಲಪಾತ, ಯಲ್ಲಾಪುರದ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ 19 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾವಳಿ ನದಿಯ ಮಾಗೋಡು ಜಲಪಾತ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕಾಳೀನದಿಯ ಲಾಲಗುಳಿ ಜಲಪಾತ ಇವೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಗಣೇಶ (ಶಿವಗಂಗಾ), ಕೆಪ್ಪಜೋಗ ಮುಂತಾದ ಚಿಕ್ಕ ತಡಸಲುಗಳು ಅನೇಕ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಜಲಪಾತಗಳ ಜಿಲ್ಲೆಯೆನ್ನಲಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳೆಂದರೆ ಸಾಗರದ ಬಳಿ ಹುಟ್ಟಿ ತುಂಗಭದ್ರೆಗೆ ಸೇರುವ ವರದಾ ನದಿ.

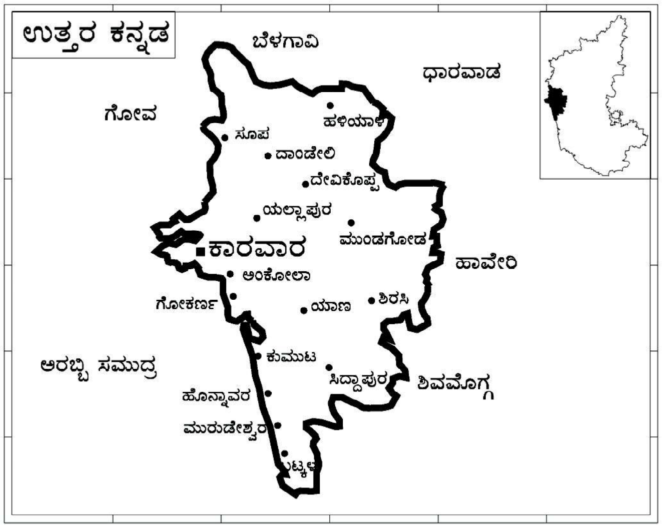

ಭಟ್ಕಳದಿಂದ ಕಾರವಾರದ ಉತ್ತರಸೀಮೆಯವರೆಗಿನ ಕರಾವಳಿ ಮರಳು ಭೂಮಿ, ಹಗುರವಾದ ಈ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಪೋಷಕ ದ್ರವ್ಯ ಕಡಿಮೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇದರ ಮೇಲೆ ಉಪ್ಪು ನೀರು ಬೆರೆತ ಉಸುಕಿನ ನೆಲೆವಿದೆ. ಇಂಥ ಫಲವತ್ತಾದ ನೆಲಕ್ಕೆ ಗಜನಿ ಭೂಮಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ನದಿಗಳ ದಡದಲ್ಲೂ ಮುಖದಲ್ಲೂ ಶೇಖರವಾದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣು ಫಲವತ್ತಾದದ್ದು. ಘಟ್ಟದ ಮೇಲಿರುವ ಫಲವತ್ತಾದ ಕೆಂಪುಮಣ್ಣಿನ ಹೆಸರು ಕಾಗದಾಳೆ. ಊರು, ಕಾನುಗಳ ನಡುವೆ ಬೆಳೆದ ಸೊಪ್ಪಿನ ಗಿಡಗಳಿಂದ ಅಡಕೆ ತೋಟಗಳಿಗೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ಗೊಬ್ಬರ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಹಳ್ಳಕೊಳ್ಳಗಳು ಮತ್ತು ಗುಡ್ಡ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಗಿಡ ಅಪಾರ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅಡಕೆ, ಮೆಣಸಿನ ಕಾಳು, ಏಲಕ್ಕಿ ಬಾಳೆಗಳ ತೋಟಗಳಿರುವುದು ದೊಡ್ಡ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ.

ವಾಯುಗುಣ: ಕರಾವಳಿಯ ಅಂಚಿನ ಹವಾಮಾನ ಸಮಧಾತು, ಆರೋಗ್ಯಕರ. ಏರುತಗ್ಗುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವುದರಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಊರುಗಳಿಗೆ ಸಮುದ್ರದ ಗಾಳಿ ನೇರವಾಗಿ ಬೀಸುವುದಿಲ್ಲ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಬೆವರು ಸುರಿಸುವ ಸೆಕೆ; ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆರ್ದ್ರತೆ. ಬೇಸಗೆಯ ಪರಮಾವಧಿ ಉಷ್ಣತೆ 33^0 ಸೆ. ಚಳಿಗಾಲದ ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ ಸುಮಾರು 14^0 ಸೆ. ಘಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಸೆಕೆಗಾಲ ಸುಖಕರ; ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಶೈತ್ಯಾಂಶ ಹೆಚ್ಚು.

ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಮುಂಗಾರು ಮಳೆ ಪ್ರಾರಂಭ. ಐದರಿಂದ ಏಳು ತಿಂಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲ. ಭಟ್ಕಳದಲ್ಲಿ 370 ಸೆಂಮೀ, ಕಾರವಾರದಲ್ಲಿ 300 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಘಟ್ಟದ ತುದಿಗೆ ಕೆಲವು ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ 500 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುವುದುಂಟು. ಘಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಾದ ಶಿರಸಿ, ಸಿದ್ದಾಪುರ, ಯಲ್ಲಾಪುರ, ಸುಪಗಳಲ್ಲಿ 250 ಸೆಂಮೀ, ಮುಂಡಗೋಡದಲ್ಲಿ 122 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ವರ್ಷದ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಭಟ್ಕಳ, ಕುಮುಟ, ಹೊನ್ನಾವರ, ಅಂಕೋಲ, ಕಾರವಾರ, ಸಿದ್ದಾಪುರ, ಯಲ್ಲಾಪುರ, ಸುಪ, ಶಿರಸಿ, ಹಳಿಯಾಳ, ಮುಂಡಗೊಡ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಭಟ್ಕಳದಿಂದ ಮುಂಡಗೋಡಿಗೆ ಮಳೆಯ ಅಂತರ ಸು. 265 ಸೆಂಮೀ. ನೆಲಕ್ಕೆ ನೀರುಣಿಸುವ ಕೆರೆಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ 9,420, ಒಡ್ಡುಗಳು 3,102, ನೀರಾವರಿಯ ಒಟ್ಟು ಕ್ಷೇತ್ರ 14462 ಹೆ.

ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು: ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶೇ. 81 ರಷ್ಟು (8345 ಚ.ಕಿಮೀ.) ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ. ಎಲೆಯುದುರುವ ವೃಕ್ಷಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಹೇರಳ. ವರ್ಷದಾದ್ಯಂತ ಹಸುರು ಎಲೆತೊಟ್ಟಿರುವವೂ ಉಂಟು. ಮರಗಿಡಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ಸಾಗವಾನಿ, ಹೊನ್ನೆ, ನಂದಿ, ಮತ್ತಿ ಮುಂತಾದವು ನಾಟದ ತುಂಡು ಒದಗಿಸುವ ಮರಗಳು. ಬೆಂಕಿಪೊಟ್ಟಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಮಿದು ಮರಗಳೂ ಕಾಗದದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಒದಗಿ ಬರುವ ಬಿದಿರೂ ಬೇಕಾದಷ್ಟಿವೆ. ತಾಳೆ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 10,200 ಹೆ. ಗಂಧದ ಮರಗಳು ಅಗ್ರಗಣ್ಯ. ಅಳಲೆ, ಸೀಗೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಅರಗು, ಗೋಂದು–ಇವು ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಇಡೀ ರಾಜ್ಯದ ಅರಣ್ಯ ಶಾಖೆಯ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಶೇ. 55 ರಷ್ಟು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಡುಗೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಅನೇಕ ಮೂಲ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಗೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾಡುಗಳು ಆಕರ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು: ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಜೇಡಿಮಣ್ಣು, ಇಲ್ಮನೈಟ್, ಗಾಜು, ಸಾಬೂನುಗಲ್ಲು, ಅಭ್ರಕ, ಬಾಕ್ಸೈಟ್ – ಇವು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಖನಿಜಗಳು. ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರುಗಳು ಹಲವೆಡೆ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಸುಪ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಖೋಡ್ಲಿ ಗಣಿಗಳು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಹೊನ್ನಾವರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಪ್ಸರಕೊಂಡವೂ ಕುಮಟ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿರುವ ಯಾಣವೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರುಗಳ ಆಕರ. ಯಾಣದಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಿರುವುದು ಸೂಜಿ ಮಾದರಿಯ ಲೋಹಚುಂಬಕ ಶಕ್ತಿಯ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು. ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇತರ ಒಂದೆರಡೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಅಭ್ರಕ, ಕಲ್ನಾರು, ಸಾಬೂನುಗಲ್ಲುಗಳೂ ಉಂಟು. ಸ್ವರ್ಣಮೃತ್ತಿಕೆಯೂ ಬಿಳಿಯ ಜೇಡಿಮಣ್ಣುಗಳೂ ಬಹಳ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ. ಜಿಗುಟು ಮಣ್ಣು, ಉಪ್ಪು, ಉಸುಕುಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲುಂಟು. ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಪಾದದ ಗೊಂಡಾರಣ್ಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮುಂತಾದ ಲೋಹಗಳ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಬತ್ತ, ತೆಂಗು, ಕಬ್ಬು, ಅಡಕೆ, ಮೆಣಸು, ಏಲಕ್ಕಿ, ಬಾಳೆ – ಇವು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುವ ಕ್ಷೇತ್ರದ ವಿಸ್ತಾರ 87,913.03 ಹೆ. ತೆಂಗಿನ ಕ್ಷೇತ್ರ 7,089.72 ಹೆ. ಕಬ್ಬಿನದು 1,307.11. ಹೆ. ಅಡಕೆಯನ್ನು 5,774.09 ಹೆ.ಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮೆಣಸಿನ ಕಾಳು, ಏಲಕ್ಕಿ, ಬಾಳೆ ಇವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಡಕೆಯ ತೋಟಗಳಲ್ಲೇ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ರಾಗಿ, ಕಡಲೆ, ತೊಗರಿ, ಇತರ ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ನೆಲಗಡಲೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಗೋಡಂಬಿ, ಮಾವು, ಹಲಸು, ಪರಂಗಿಹಣ್ಣು ಇತರ ಗಣ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು.

ವೃತ್ತಿ: ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರಮಜೀವಿಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಕುಂಬಾರಿಕೆ, ಚಮ್ಮಾರಿಕೆ, ಗುಡಿಗಾರಿಕೆ, ಹೊಲಿಗೆ, ಕಮ್ಮಾರಿಕೆ, ಬಡಗಿ ಕೆಲಸ, ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಕೆಲಸ ಮುಂತಾದುವು ಚಿಕ್ಕ ಉದ್ಯೋಗಗಳು; ಕೃಷಿ, ವ್ಯಾಪಾರ ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಗರಗಸದ ಗಿರಣಿ, ಮರದ ಸಾಮಾನು ತಯಾರಿಕೆ, ಗೋಡಂಬಿ ಉದ್ಯಮ, ವಾಹನ ದುರಸ್ತಿ, ಸಾಬೂನು ತಯಾರಿಕೆ, ಮುದ್ರಣಾಲಯ, ಅಕ್ಕಿಗಿರಣಿ, ವಲ್ಕನೀಕರಣ, ಅನುಭೋಗವಸ್ತು ತಯಾರಿಕೆ, ಮೇಣದ ಬತ್ತಿಯ ತಯಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದುವು ಅನೇಕರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ನೀಡಿವೆ. ಕೆತ್ತನೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಬುಟ್ಟಿ, ಚಾಪೆ ತಯಾರಿಕೆ, ಜೇನು ಸಾಕಣೆ, ಕೋಳಿ ಸಾಕಣೆ ಮುಂತಾದುವು ಇತರ ವೃತ್ತಿಗಳು.

ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ: ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಮೀನೂ ಆಹಾರ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೀನುಗಾರರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 7,000. ಭಟ್ಕಳ, ಹೊನ್ನಾವರ, ಕಾರವಾರ, ಕಾಗಾಲು, ಬೇಲೇಕೇರಿ ಮತ್ತು ಕುಮಟ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲದೆ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲೂ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಅವಕಾಶವೊದಗಿಸಲೆಂದು ಧರ್ಮಾಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಕಾಳೀಯೋಜನೆಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಸಹಕಾರಿಸಂಘಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಪಂಚಾಯತಿಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯ ನೀಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಲೆನಾಡು ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಸಾಕಲು ಅವಕಾಶವುಂಟು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಮಾಜ ವಿಕಾಸ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಮೀನು ಸಾಕಲು ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 4ರಿಂದ 5 ಟನ್ನು ಮೀನು ಉತ್ಪಾದಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಪೌಷ್ಟಿಕ ಆಹಾರದ ಪೂರೈಕೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಶಿರಸಿ, ಕುಮಟ, ಹೊನ್ನಾವರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನು ತಿನ್ನುವ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನು ಒದಗಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಉಪಕರಣ ನೀಡಿಕೆ, ಮೀನುಗಾರರಿಗೆ ವಸತಿ ಕಲ್ಪನೆ, ಮಾರಾಟ ಸಂಸ್ಥೆಯ ರಚನೆ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿವೆ.

ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ದಾಂಡೇಲಿಯಲ್ಲಿನ ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಪ್ಲೈವುಡ್, ಫೆರೋ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಮರಕೊಯ್ತ– ಇವು ಇತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಹೆಂಚು, ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಬಣ್ಣ, ಮೇಣದ ಬತ್ತಿ, ಸ್ಟ್ರಾಬೋರ್ಡು ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ.

ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು: ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕರಾವಳಿಯೂ ಜಲಪಾತಗಳೂ ಸೌಂದರ್ಯದ ಬೀಡುಗಳು. ಕಾರವಾರದ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ಅಂಜದೀವವೆಂಬ ನಡುಗಡ್ಡೆ, ಕರಾವಳಿ ಮತ್ತು ಘಟ್ಟದ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ನಡುವಿನ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗವಾದ ಅಣಶಿಗಟ್ಟ, ಶಿರಸಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಬೆಡಸಗಾಮಿಗುಡ್ಡ, ಹೊನ್ನಾವರದ ಹತ್ತಿರ ಇರುವ ಬಸವರಾಜ ದುರ್ಗವೆಂಬ ನಡುಗುಡ್ಡೆ, ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರಭಾಗದ ದರ್ಶನ ಗುಡ್ಡೆ, ಭಟ್ಕಳದ ಹತ್ತಿರದ ನೇತ್ರಾಣಿ ನಡುಗುಡ್ಡೆ ಮುಂತಾದುವು ನಿಸರ್ಗ ಸೌಂದರ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು.

ಹೊನ್ನಾವರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಇಡಗುಂಜಿ ಒಂದು ಗಣ್ಯ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ. ಹೊನ್ನಾವರದ ದೋಣಿಯನ್ನೇರಿ ಹೋಗುವಾಗ ಸುತ್ತಲಿನ ನಿಸರ್ಗದ ಆಕರ್ಷಕತೆ ಅದ್ವಿತೀಯವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಕುಮಟ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸೇರಿದ ಗೋಕರ್ಣ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಿವೆ.

ಸುಪದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 32 ಕಿಮೀಗಳಾಚೆ ರಾಕ್ಷಸಘಟ್ಟದ ತುದಿಯ ಮೇಲಿರುವ ಉಳುವಿ ವೀರಶೈವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಪಂಪಮಹಾಕವಿಯ ಜನ್ಮಸ್ಥಳವಾದ ಬನವಾಸಿ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇಲ್ಲಿನ ಮಧುಕೇಶ್ವರ–ಪಾರ್ವತಿಯರ ದೇವಾಲಯದ ಶಿಲ್ಪ ಗಮನಾರ್ಹ. ಸೋದೆಯ ರಘುನಾಥನಾಯಕ ಮಾಡಿಸಿದ್ದೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಕಲ್ಲುಮಂಚ, ನೃತ್ಯಮಂಟಪ, ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಗೋಪುರ ಮುಂತಾದುವು ಕದಂಬಯುಗದಿಂದ ವಿಜಯನಗರದ ಯುಗದವರೆಗಿನ ವಿವಿಧ ಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ. ಕುಮಟ, ಶಿರಸಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಗಡಿಗಳ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿರುವ ಯಾಣ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ.

ಶಿರಸಿಯಿಂದ 13 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಸೋಂದಾ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇದು ಸೋದೆನಾಯಕರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ದೇವಾಲಯ, ವಾದಿರಾಜಮಠ, ಅಕಳಂಕಮಠ ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಣವಲ್ಲೀ ಮಠಗಳಿವೆ. ಶಿರಸಿಗೆ 26 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮಂಜಗುಣಿಯಲ್ಲಿ ವೆಂಕಟರಮಣ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ತೇರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ.

ಶರಾವತಿಯ ಮೇಲೆ ಸಮುದ್ರದಿಂದ 29 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ನಗರ ಬಸ್ತಿಕೇರಿ ಹೈವರಸ ಮನೆತನದವರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಜೈನಬಸದಿಗಳಿವೆ.

ಸಿದ್ದಾಪುರದ ಸನಿಹದಲ್ಲಿರುವ ಬಿಳಗಿ 1400 ರಿಂದ 1763 ರವರೆಗೆ ಆಳಿದ ಆಂಡಣ್ಣ ಮನೆತನದ ರಾಜಧಾನಿ. ಅದೇ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಇಟಗಿಯ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ.

ಜನಜೀವನ, ಆಡಳಿತ, ಸಾರಿಗೆ: ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 13,54,000. ಸರಾಸರಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ 220 ಕಿಮೀ. ಇಲ್ಲಿ 11 ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಮತ್ತು 13 ಪಟ್ಟಣಗಳಿವೆ. ಹಳ್ಳಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 13,653. ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ 5,68,685 ಜನರೂ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ 1,20,864 ಮಂದಿಯೂ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯೊಡನೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಂಬಂಧ ಹೆಚ್ಚು. ಶಿಕ್ಷಣ, ವ್ಯಾಪಾರ, ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಬಯಲು ಸೀಮೆಯ ಸಂಪರ್ಕ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ಅಧಿಕ. ಅಡಕೆ, ಮೆಣಸು, ಏಲಕ್ಕಿಗಳ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಸ್ಥರ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 33.2.

ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಪಂಚಾಯತಿ, ಪೌರಸಭೆ, ತಾಲ್ಲೂಕು, ಆಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಲಿ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾ ಪರಿಷತ್ತು ಇವು ಇಲ್ಲಿನ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮುಖ್ಯ ಅಂಗಗಳು.

ಸಾರಿಕೆ ಸಂಪರ್ಕ: ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಎಂದರೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ರಸ್ತೆ. ಅದೀಗ ಭಟ್ಕಳದಿಂದ ಅಂಕೋಲ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಗೋವೆಯ ಗಡಿಗೆ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಬೆಳಗಾವಿ–ಜೋಗ್ ರಸ್ತೆಯ ಸುಧಾರಣೆ, ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ನಡೆದಿದೆ. ಕುಮಟ, ಬಿಳಗಿ, ಸಿದ್ದಾಪುರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಹೊನ್ನಾವರ, ದೊಡ್ಡ ಮನೆಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವ ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತಿವೆ. 2001ರ ವರೆಗೆ ಆದ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ರಸ್ತೆ ಒಟ್ಟು ಸು. 160 ಕಿಮೀ ಟಾರು ರಸ್ತೆ 600 ಕಿಮೀ ಜಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆ 550 ಕಿಮೀ ಉಳಿದ ರಸ್ತೆಗಳ ಒಟ್ಟಳತೆ 750 ಕಿಮೀ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ರೈಲು ಮಾರ್ಗವೆಂದರೆ ಅಳಣಾವರದಿಂದ ದಾಂಡೇಲಿಯವರೆಗಿನ ಮೀಟರ್‌ಗೇಜ್.

ಬಂದರುಗಳು: ಕಾರವಾರ, ಬೇಲೇಕೇರಿ, ತದಡಿ, ಕುಮಟ, ಹೊನ್ನಾವರ, ಭಟ್ಕಳ ಇವು ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಸರ್ವಋತು ಬಂದರಾಗಿಲ್ಲ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಪ್ರದೇಶದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ಕಾರವಾರದ ಮೂಲಕ ಕಳುಹಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಬಂದರಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಾಗಿ ಎರಡು ಹಂತಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. 5 ಲಕ್ಷ ಟನ್ ಕಬ್ಬಿಣ, 1 ಲಕ್ಷ ಟನ್ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಮತ್ತು 50,000 ಟನ್ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸರಕುಗಳ ಸಾಗಣಿಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಸರ್ವಋತು ಬಂದರಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಟು–ಇವು ಈ ಎರಡು ಹಂತಗಳು. ವಿದೇಶೀ ಹಡಗುಗಳು ಈಗ ದಂಡೆಯಿಂದ ಮೂರು ಯೂನಿಟ್ ಆಚೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಡಗುಯಾನ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಯೋಜನೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಕಾರವಾರದ ಅನಂತರ ಬೇಲೇಕೇರಿ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು. ಅದಿರು ಸಾಗಿಸಲು ಇಲ್ಲಿ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಸಲಕರಣೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ದಿನಕ್ಕೆ 4,000 ಟನ್ ಅದಿರನ್ನು ಸಾಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ತದಡಿ ಇನ್ನೊಂದು ಬಂದರು. 23,000 ಟನ್ ಸರಕು ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಇಲ್ಲಿಂದ ಸಾಗಿಸಲಾಗುವುದು. ಹೊನ್ನಾವರವನ್ನು ಮಧ್ಯಮ ತರಗತಿಯ ಬಂದರಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಯೋಜನೆ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕಿದೆ. ಇದು ರೈಲುಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ಭಟ್ಕಳ ಇನ್ನೊಂದು ಬಂದರು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರತಿವರ್ಷ 2,800 ಟನ್ ಸರಕು ಸಾಗಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಎಚ್.ಎಸ್.;ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್.)

ಉತ್ತರ ಕೆರೊಲಿನ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಆ ಒಕ್ಕೂಟ ಸೇರಿದ 13 ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು; ಒಕ್ಕೂಟ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸಿದವುಗಳಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡನೆಯದು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ವರ್ಜೀನಿಯ, ಪೂರ್ವ ಆಗ್ನೇಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕೆರೊಲೀನ ಮತ್ತು ಜಾರ್ಜಿಯ, ಪಶ್ಚಿಮ ವಾಯವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಟೆನಿಸಿ ಇವೆ. ಉ.ಅ. $30^{0}.52'$ ಮತ್ತು $26^{0}.34'$ ಹಾಗೂ ಪ.ರೇ. $75^{0}.27'$ ಮತ್ತು $84^{0}.20'$ ನಡುವೆ ಇರುವ ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,36,420 ಚ.ಕಿಮೀ. ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ಇದು ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ 28ನೆಯದು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8,049,313 (2001). ಕೆರೊಲಿನ ಎಂದರೆ ಚಾರಲ್ಸ್ ನ ದೇಶ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ದೊರೆ ಒಂದನೆಯ ಚಾರಲ್ಸನ ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿ ಈ ಹೆಸರನ್ನು 1629ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಬಳಸಲಾಯಿತು, ರಾಜಧಾನಿಯ ಹೆಸರು ರ್‍ಯಾಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ,74,000 (2007)–ಸರ್ ವಾಲ್ಟರ್ ರ್‍ಯಾಲಿಯ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥ

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಈ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ಭಾಗ ಕರಾವಳಿಯ ಬಯಲು. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತ. ಸಮುದ್ರ ತೀರದ ಬಳಿಯ ನೆಲ ತಗ್ಗು, ಜವುಗು; ಮೈದಾನದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಫಲವತ್ತು; ಇಲ್ಲಿನ ಕೊಳೆತ ಸಸ್ಯಪದಾರ್ಥ ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಮರಳುಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ಬೆಳೆಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತ. ಇದು ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶ, ಬಯಲಿನ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳೆಂದರೆ ರೋವನೋಕ್, ಚೌವಾನ್, ಟಾರ್–ಪಾಮ್ಲಿಕೊ, ನೂಸ್–ಟ್ರೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಕೇಪ್ ಫೀರ್. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಕೇಪ್ ಫೀರ್ ಒಂದೇ ಹಡಗು ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯ. ಈ ನದಿಯ ಮುಖದ ಮೇಲಿರುವ ವಿಲ್ಮಿಂಗ್ಟನ್ ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಆಳನೀರಿನ ಬಂದರು.

ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಪರಮಾವಧಿ ಎತ್ತರ 454 ಮೀ, ಕನಿಷ್ಠ 121ಮೀ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಇಳಿಜಾರಾಗಿರುವ ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ಯಾಡ್ಕಿನ್, ಕೆಟಾಬ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಡ್. ಇವುಗಳ ಆಳ ಕಡಿಮೆ, ವೇಗ ಹೆಚ್ಚು ; ಅಬ್ಬಿಗಳು ಅನೇಕ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಡಗು ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯದ ಜವಳಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಅಣೆಕಟ್ಟು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆದಿರುವುದು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ.

ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದ್ದು ಬ್ಲೂರಿಜ್; ಪಶ್ಚಿಮದ್ದು ಗ್ರೇಟ್ ಸ್ಮೋಕಿ. ಇವೆರಡನ್ನೂ ಕೂಡಿಸುವ ಅಡ್ಡ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಅನೇಕ. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಬ್ಲ್ಯಾಕ್ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿರುವ ಮಿಚೆಲ್ 2025ಮೀ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಶಿಖರ. ಪೂರ್ವ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ ಇರುವುದು ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೇ. ಆಕಾಶರಾಜ್ಯವೆಂದು ಅಭಿವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವ ಈ ಸುಂದರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 1760 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಎತ್ತರದ 43 ಶಿಖರಗಳೂ 1470 ರಿಂದ 1760 ಮೀ ಗಳ ವರೆಗಿನ ಎತ್ತರದ 125 ಶಿಖರಗಳೂ ಇವೆ. ಪರ್ವತ ಕಣಿವೆಗಳು ಇಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿ, ಕಡಿದಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ನಿಸರ್ಗ ಸೌಂದರ್ಯ, ಆಹ್ಲಾದಕರ ವಾಯುಗುಣಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮಾನವನಿರ್ಮಿತವಾದ ಒಳ್ಳೆಯ ರಸ್ತೆಗಳೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದು ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಮುಖ ಬೇಸಗೆದಾಣಗಳಲ್ಲೊಂದು.

ಬ್ಲ್ಯಾಕ್ ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಹಲವಾರು ತೊರೆಗಳು ಜಿಗಿದು ಹೊಳೆಗಳಾಗಿ ಸಂಭವಿಸಿ, ಕೆಲವು ಮಿಸಿಸಿಪಿಯನ್ನೂ ಕೆಲವು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನೂ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಬ್ಲೂ ರಿಜ್‌ನ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಹಿವಾಸಿ, ಲಿಟ್ಲ್ ಟೆನಿಸಿ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್ ಬ್ರಾಡ್ ನದಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಟೆನಿಸಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೂ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ನ್ಯೂ ನದಿ ಉದ್ಭವಿಸಿ ಒಹಾಯೊವಿನತ್ತ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ಲೂ ರಿಜ್‌ನ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುವ ಬ್ರಾಡ್, ಕೆಟಾಬ, ಯಾಡ್ಕಿನ್ ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಈಶಾನ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು, ಪೀಡ್ ಮಾಂಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಬೆನ್ನೇಣಿನ ಸಂದಿಯಿಂದ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ತಿರುಗಿ, ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿ ದಾಟಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕೆರೊಲೀನದಲ್ಲಿ ಧಾವಿಸಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ವಾಯುಗುಣ, ಸಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು: ರಾಜ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯದಂಚಿನಲ್ಲಿ ಉಪೋಷ್ಣ (ಸಬ್‌ಟ್ರಾಪಿಕಲ್) ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಮಧ್ಯಮ ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣ. ರಾಜ್ಯದ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 120 ಸೆಂಮೀ. ಪರ್ವತದ ಮೇಲೆ 135 ಸೆಂಮೀ.

ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ವಾಯುಗುಣ ಹಾಗೂ ಮಣ್ಣಿನಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿನ ಸಸ್ಯವೂ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರಿತ. ಶೀತವಲಯದ ನೆರೆಪ್ರದೇಶದ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಉಪೋಷ್ಣವಲಯದ ಕಿರುತಾಳೆಯವರೆಗೆ ನಾನಾ ಜಾತಿ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಮರದ ದಿಮ್ಮಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಐದನೆಯ ರಾಜ್ಯ. ಪೀತದಾರು ಮರ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರತೀರದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ವೀನಸ್ ಫ್ಲೈ–ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಎಂಬ ನೊಣಹಿಡುಕ ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಸಸ್ಯವೂ ಉಂಟು.

ವನ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುಂದಿಲಿ, ಅಳಿಲು, ತುಪ್ಪಳುಮ್ಮೆ, ಪೊದೆಬಾಲ, ಮೊನೆ ಮುಸುಡಿಯ ರ್‍ಯಾಕೂನ್, ಹೆಬ್ಬೆಟ್ಟುಳ್ಳ ಹಿಂಗಾಲಿರುವ, ವೃಕ್ಷವಾಸಿ ಜಲವಾಸಿ ರಾತ್ರಿಂಚರ ಪ್ರಾಣಿ ಒಪಾಸಮ್, ಜಿಂಕೆ, ಕರಡಿ, ನರಿ, ಕಾಡು ಬೆಕ್ಕು ಸಾಮಾನ್ಯ, ಕೆಂಬಕ್ಕಿ (ಕಾರ್ಡಿನಲ್), ಮೊಂಡು ಪುಕ್ಕಿ (ರೆನ್), ಅಣಕ ಹಕ್ಕಿ (ಮಾಕಿಂಗ್ ಬರ್ಡ್), ಚಿಕಡಿ, ಮರಕುಟಿಗ, ಕೋಗಿಲೆ, ಬೆಳವ, ಲಾವಕ್ಕಿ, ಪಾರಿವಾಳ, ರಾಬಿನ್, ಬಾತು ಕೋಳಿ ಮುಂತಾದ ಹಕ್ಕಿಗಳಿವೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ, ವಾಣಿಜ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹತ್ತಿ, ಹೊಗೆ ಸೊಪ್ಪು ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯಲು ಹಿತಕರವಾದ ವಾಯುಗುಣ ಈ ದೇಶದ ಮೂರರಲ್ಲೆರಡು ಭಾಗದಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ ಸರ್ವ ವ್ಯಾಪಿ. ಗೆಣಸು, ನೆಲಗಡಲೆ, ಸೋಯಬೀನ್ಸ್, ಪೀಚ್ ಹಣ್ಣು–ಇತರ ಬೆಳಸು. ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೋದಿಯನ್ನು ತಕ್ಕ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ರೈ, ಓಟ್ಸ್, ಗೋದಿ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ಬೆಳೆಗಳು. ಹಸು, ಹಂದಿ ಮುಖ್ಯ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳು.

ಖನಿಜ, ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಖನಿಜಗಳಲ್ಲಿ ಫೆಲ್‌ಸ್ಪಾರ್ ಮತ್ತು ಅಭ್ರಕ ಮುಖ್ಯ. ಇವು ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಕಲ್ನಾರು, ಬಿಳಿಯ ಜೇಡಿ ಮಣ್ಣು (ಕಾಯೊಲಿನ್) ನಿಕ್ಕಲ್ ಇತರ ಖನಿಜಗಳು. ವಿಲ್ಮಿಂಗ್ಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಜಲದಿಂದ ಬ್ರೋಮಿನ್ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹತ್ತಿ ಜವಳಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಅಣೆಕಟ್ಟು ತಯಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿಲ್ಲ. ಪೀಡ್ ಮಾಂಟ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಷಾರ್ಲಟ್, ಗ್ರೀನ್ಸ್‌ಬರೊ, ರ್‍ಯಾಲಿ ಮುಖ್ಯ ಜವಳಿ ಉತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಡರೆಂ, ವಿನ್ಸ್‌ಟನ್–ಸೇಲಂಗಳು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದಾಗಿವೆ. (ಸಿ.ಎಂ.;ಜೆ.ಇ.ಸಿ.)

ಉತ್ತರ ಕೊರಿಯ: ಉತ್ತರ ಚೀನದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ, ಹಳದಿ ಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ಜಪಾನ್ ಸಮುದ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ. 38^0 ಯಿಂದ 42^0, ಪೂ.ರೇ. 130^0–140^0 ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ದೇಶ. ಕೊರಿಯ ಪ್ರಜಾ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದಿ ಜನತಾ ಗಣರಾಜ್ಯ (ಡೆಮೊಕ್ರ್ಯಾಟಿಕ್ ಪೀಪಲ್ಸ್ ರಿಪಬ್ಲಿಕ್ ಆಫ್ ಕೊರಿಯ). ಇದಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕೊರಿಯ (ಕೊರಿಯ ಗಣರಾಜ್ಯ) ಇದೆ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಜಪಾನ್ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹಳದಿ ಸಮುದ್ರಗಳಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,22,762 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 22,224,000 (2002). ಕೊರಿಯ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಶೇ. 56 ಭಾಗವನ್ನು ಈ ರಾಜ್ಯ ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆ. ರಾಜಧಾನಿ : ಪಾಂಗ್‌ಯಾಂಗ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,741,260 (2002).

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯ ಬಹುಪಾಲು ಪರ್ವತಮಯ. ಆದರೆ ಜಪಾನ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿಲ್ಲ. ವ್ಯವಸಾಯಯೋಗ್ಯ ಭೂಮಿ ಕಡಿಮೆ. ಉತ್ತರ ಕೊರಿಯವನ್ನು ಅಲ್ಲಿನ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಮೂರು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು : ಮಧ್ಯ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ : ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ತೀರ ವಿರಳ. ಅನೇಕ ಶಿಖರಗಳು 2750 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಎತ್ತರ. ಈ ಪರ್ವತಗಳ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿನ ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಯಾಲೂ ಹಾಗೂ ಟೇಡಾಂಗ್ ನದಿಗಳು ಮುಖ್ಯ. ಪೂರ್ವದ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶ : ಈ ಕಿರಿದಾದ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮೀನುಗಾರರ ಹಳ್ಳಿಗಳಿವೆ. ನದೀಮುಖಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿನ ವ್ಯವಸಾಯ ಸಾಧ್ಯ. ಬತ್ತ ಮತ್ತು ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯ ಇಲ್ಲಿನ ಬೆಳೆ. ಅಲೆಗಳ ಹಾವಳಿ ಕಡಿಮೆ. ವಾಯವ್ಯ ಪ್ರದೇಶ : ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶ. ಆದರೆ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಅಡಚಣೆಗಳಿರುವುದರಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬೆಳೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಗೋದಿ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ, ಖನಿಜಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುವುದರಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಉತ್ತರ ಕೊರಿಯದ್ದು ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯನ್ ರೀತಿಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ವಾಯುಗುಣ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆ, ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರು ಗಡ್ಡೆ ಕಟ್ಟುವ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಉತ್ತರ ಕೊರಿಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಒಟ್ಟು ಭೂಮಿಯ ಶೇ. 70 ಭಾಗ ಕಾಡು. ಲಾರ್ಚ್, ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ಫರ್, ಬರ್ಚ್‌ಗಳು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಯಾಲೂ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲೂ ಮೇಪ್ಲ್, ಬಾಸ್‌ವುಡ್, ಬರ್ಚ್, ಪಾಪ್ಲರ್, ಓಕ್, ಆಷ್, ಹಾರ್ನ್‌ಬೀಮ್, ಎಲ್ಮ್, ಚೆಸ್ಟ್‌ನಟ್, ಹ್ಯಾಕ್‌ಟೆರಿ, ಮ್ಯಾಗ್ನೋಲಿಯ ಮತ್ತು ಜಪಾನೀ ಯೂಗಳಿವೆ. ಲಿಲಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಾಡು ಹೂಗಳು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶದ ಸೌಂದರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಏಷ್ಯದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗಿಂತ ಯುರೋಪಿನವನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಇದೊಂದು ವೈಚಿತ್ರ್ಯ. ಇಂಥ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹುಲಿ, ಹಿಮಚಿರತೆ, ಕಸ್ತೂರಿಮೃಗಗಳಿವೆ. ತೋಳ, ಕರಡಿ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಜಿಂಕೆ, ಕಪ್ಪೆ, ಹಲ್ಲಿ, ಹಾವು ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯ.

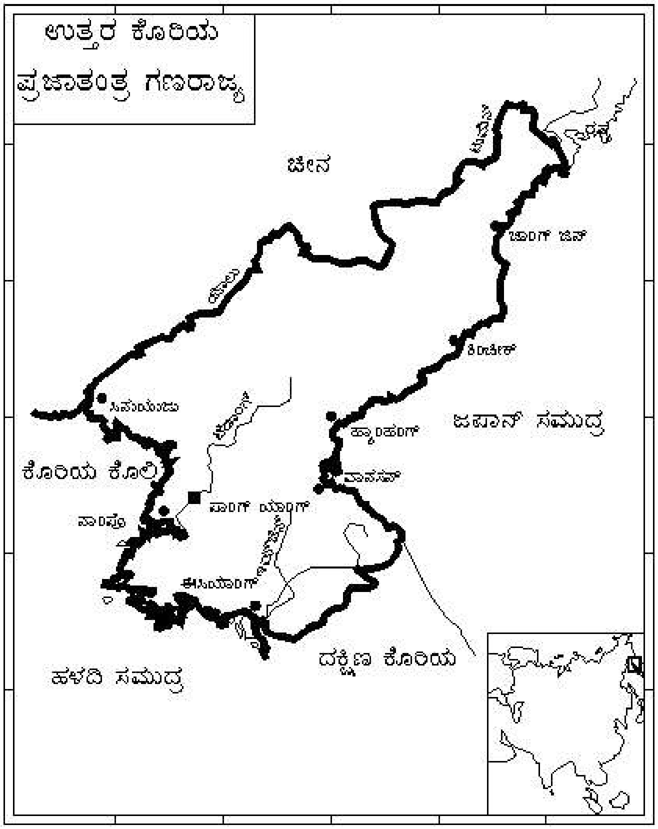

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು: ಉತ್ತರ ಕೊರಿಯದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾದ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ತಾಮ್ರ, ಸೀಸ, ಸತು, ಸ್ವರ್ಣ ಮಕ್ಷಿಕ, ಟಂಗ್ ಸ್ಟನ್, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಚಿನ್ನ ಮುಖ್ಯ.

ವ್ಯವಸಾಯ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಉತ್ತರ ಕೊರಿಯದ ಒಟ್ಟು ಭೂಮಿಯ 1/5 ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ವ್ಯವಸಾಯ ಯೋಗ್ಯ. ಬತ್ತ, ಗೋಧಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ ಮತ್ತು ಸೋಯ ಬೀನುಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಹತ್ತಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ನಾರು, ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜಪಾನ್ ಮಾದರಿಯ ಬತ್ತದ ಬೇಸಾಯದಿಂದಾಗಿ ಅಕ್ಕಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. 1905ರಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಜಪಾನೀಯರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯಲಾಯಿತು. ಈಗ ಹತ್ತಿಯೂ ಇಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ.

ಉತ್ತರ ಕೊರಿಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಜಪಾನೀಯರ ಆಕ್ರಮಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಸಾಯನವಸ್ತು, ಸಿಮೆಂಟ್, ಕಬ್ಬಿಣ, ಉಕ್ಕು, ವಿದ್ಯುತ್ತು ಮತ್ತು ಯಂತ್ರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದ್ದುವು. ದ್ವಿತೀಯ ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದು ಜಪಾನೀಯರು ಹಿನ್ನಡೆಯುವಾಗ ಇಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಿದರು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾಕರಣವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದಾಗ ಎಲ್ಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣಗೊಂಡುವು. ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಕೊರಿಯ ಯುದ್ಧದಿಂದ ಮತ್ತೆ ಇಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ನಾಶವಾಯಿತು. ಯೋಜನಾತ್ಮಕ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿನ ಸರ್ಕಾರ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದೆ. ವಿದ್ಯುತ್ತು, ಧಾತು ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಯಂತ್ರರಚನೆ, ರಸಾಯನವಸ್ತು, ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮುಖ್ಯ. ಸುಮಾರು ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಜನ ಈಗಲೂ ವ್ಯವಸಾಯ ನಿರತರು.

ಕೊರಿಯ ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿನ ರಸ್ತೆ ಹಾಗೂ ರೈಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಬಹುತೇಕ ನಾಶ ಹೊಂದಿದುವು. ಪುನರ್ನಿರ್ಮಿತ ರೈಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ ಶೇ. 21 ವಿದ್ಯುತ್‌ಚಾಲಿತ. ಮಾಸ್ಕೊ ಬೀಜಿಂಗ್‌ಗಳೊಂದಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಕೆಲವು ನದಿಗಳು ನೌಕಾಸಂಚಾರ ಯೋಗ್ಯವಾದವು. ಪಿಯಂಗ್ ಯಾಂಗಿನಿಂದ ಮಾಸ್ಕೊ ಬೀಜಿಂಗುಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟು.

ಆಡಳಿತ, ರಕ್ಷಣಾವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಉತ್ತರ ಕೊರಿಯದ ಈಗಿನ ಸಂವಿಧಾನದ (1948) ಪ್ರಕಾರ ಇದು ಜನತಾ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ (ಪೀಪಲ್ಸ್ ಡೆಮಾಕ್ರಸಿ). ಅಧಿಕಾರ ಜನತೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ, ಸಮಾನ ಹಾಗೂ ರಹಸ್ಯ ಮತದಾನದ ಮೂಲಕ ಜನತೆ ಅಧಿಕಾರ

ಚಲಾಯಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಮೋನ್ನತ ಜನತಾ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಧಿಕಾರ ನಿಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಅಧಿವೇಶನ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆರಡು ಬಾರಿ. ಈ ಸಭೆ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿಲ್ಲದಾಗ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಾದಿಯಾಗಿ ನಿರೂಪ ಹೊರಡಿಸುವ ಹೊಣೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷಮಂಡಲಿಯದು (ಪ್ರಿಸಿಡಿಯಂ). ಸಂಪುಟವು ಅದರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುವ ಮಂತ್ರಾಲಯಗಳು ಕೇಂದ್ರೀಯ ಆಡಳಿತಾಂಗಗಳು. ಪ್ರಧಾನಿ, ಉಪಪ್ರಧಾನಿ, ಮಂತ್ರಿಗಳು ಆಯೋಗಗಳ (ಮಂತ್ರಾಲಯಗಳ) ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಸಂಪುಟ ಸದಸ್ಯರು. ಸಂಪುಟವನ್ನು ನೇಮಿಸುವ ಹೊಣೆ ಪರಮೋನ್ನತ ಜನತಾ ಸಭೆಯದು. ಇದು ಈ ಸಭೆಗೂ ಅಧ್ಯಕ್ಷಮಂಡಲಿಗೂ ಹೊಣೆ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಉತ್ತರ ಡಕೋಟ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಉತ್ತರ ಮಧ್ಯ ಗುಂಪಿನ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಉ.ಅ. $45^0.55'$–49^0 ಹಾಗೂ ಪ. ರೇ. $96^0.25'$–$104^0.3'$ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡ ಪ್ರದೇಶದ ನಟ್ಟನಡುವಿನಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕೆನಡದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾದ ಮ್ಯಾನಿಟೋಬ ಮತ್ತು ಸಸ್ಕ್ಯಾಚವನ್, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ನದಿಯಾಚೆಗೆ ಮಿನಿಸೋಟ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಡಕೋಟ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮಾಂಟಾನ. ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಪರಮಾವಧಿ ಉದ್ದ 546 ಕಿಮೀ. ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಗರಿಷ್ಠ ಅಗಲ 341 ಕಿಮೀ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,83,295 ಚ.ಕಿಮೀ. ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಗಡಿಯಾದ ಕೆಂಪುನದಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಮೂರು ಕಡೆಯೂ ಇದರ ಎಲ್ಲೆ ಕೃತಕ. ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವುದು ಅಲ್ಲಿನ ಆದಿವಾಸಿಗಳಾದ ಡಕೋಟ ಅಥವಾ ನ್ಯೂ ಇಂಡಿಯನರಿಂದ, ಡಕೋಟ ಎಂದರೆ ಮಿತ್ರರೆಂದು ಅರ್ಥ. ಅಲುಗು ಬಾಲದ ರಾಜ್ಯ ಅಥವಾ ಫ್ಲಿಕರ್ ಟೇಲ್ ಸ್ಟೇಟ್ ಎಂಬ ಅಡ್ಡಹೆಸರು ಇದಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವ ಪುಟ್ಟ ಅಳಿಲು ಕಾರಣ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಉತ್ತರ ಡಕೋಟವನ್ನು ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಮೈದಾನಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಬಯಲು ಕೆಂಪು ನದಿಯ ಕಣಿವೆಯ ಪ್ರದೇಶ. ಇದು ಪುರಾತನ ಭೂಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಿಮನದೀಪಾತ್ರ. ಈ ಕಣಿವೆಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮಿಸೂರಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಒಳಭಾಗಕ್ಕಿರುವ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 382 ರಿಂದ 470 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತಾರ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 113 ಕಿಮೀ, ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ 322 ಕಿಮೀ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿರುವ ಸರೋವರಗಳ ಪೈಕಿ ಡೆವಿಲ್ಸ್ ಲೇಕ್ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದು. ಟರ್ಟ್ಲ್ ಪರ್ವತಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರದ ಕಿರೀಟ.

ಈ ರಾಜ್ಯದ ಮೂರನೆಯ ಹಾಗೂ ಅತಿ ಎತ್ತರದ ಭಾಗ ಮೆಟ್ಟಲಿನಂತಿದ್ದು ವಾಯವ್ಯ ಈಶಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪ್ರದೇಶವೇ ಮಿಸೂರಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಇಲ್ಲಿ ಮಿಸೂರಿ, ಚಿಕ್ಕ ಮಿಸೂರಿ, ಹಾರ್ಟ್, ಕ್ಯಾನನ್ ಬಾಲ್ ಮತ್ತು ನೈಫ್ ನದಿಗಳು ಮುಖ್ಯ. ಇವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ತೊರೆಗಳು ಪ್ರದೇಶದ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲೂ ಹರಡಿವೆ. ಎದ್ದು ನಿಂತಂತೆ ತೋರುವ ಕೋಡುಗಲ್ಲುಗಳ ಶಿಖರಗಳು ಶಿಲಾಪೀಠಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಮಳೆಯ ಹೊಡೆತ, ನದಿಗಳ ಕೊರೆತಗಳಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿನ ನೆಲ ತುಂಡು ತುಂಡಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಈ ನೆಲ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ನಿರುಪಯುಕ್ತ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸೋಡಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮುಂತಾದ ಖನಿಜಗಳು ಹೇರಳ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪ್ರದೇಶವೆಂದರೆ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 1051 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಬ್ಲ್ಯಾಕ್ ಬ್ಯೂಟ್ ಎಂಬ ಒಂಟಿ ಗುಡ್ಡ.

ವಾಯುಗುಣ: ಉತ್ತರ ಡಕೋಟದ್ದು ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣ. ಉಷ್ಣತೆಯ ಏರಿಳಿತದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಬಲು ಹೆಚ್ಚು. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ 37.8^0 ಸೆ. ಏರುವ ಪಾದರಸ, ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ತಳಕ್ಕಿಳಿದು -0^0 ಸೆ. ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ 53 ಸೆಂಮೀ; ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ 35 ಸೆಂಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪಾಲು ವಸಂತಕಾಲದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲೂ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲೂ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವರ್ಷ ಸುವೃಷ್ಟಿಯಾದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ವರ್ಷ ಅನಾವೃಷ್ಟಿ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಗಿಡಮರಗಳು ಕೆಂಪು ನದೀ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲು ಟರ್ಟ್ಲ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕೆನಡದ ಎಲ್ಲೆಯ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಡೆವಿಲ್ಸ್ ಲೇಕ್ ಹಾಗೂ ಇತರ ಸರೋವರಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗವುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಪಾಪ್ಲರ್, ಕಾಟನ್‍ವುಡ್ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಮಿಸೂರಿ ನದಿಯ ದಡಗಳಲ್ಲು ಬ್ಯಾಡ್‍ಲ್ಯಾಂಡ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲು ಪೊದೆ ಮತ್ತು ಕುರುಚಲು ವಿಶೇಷ.

ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು: ಉತ್ತರ ಡಕೋಟದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಸ್ಲೇಟುಕಲ್ಲು ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರಕುವ ಸ್ಲೇಟುಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಜೇಡಿಮಣ್ಣುಗಳು ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಹೆಂಚು ಮತ್ತು ಪಿಂಗಾಣಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಸಹಾಯಕ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜ.

ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಪಶುಪಾಲನೆ: ಈ ರಾಜ್ಯ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಸಾಗುವಳಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆಯಿಂದ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರಗಳ ಪಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಸರಾಸರಿ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 320 ಹೆ. ಒಟ್ಟು ಫಸಲಿನ ಮೌಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಪಾಲು ವಸಂತಗೋದಿಯದು. ಬಾರ್ಲಿ, ಫ್ಲಾಕ್ಸ್ ಸೀಡ್, ಡುರಂ ಗೋದಿ, ತೊಕೆ ಗೋದಿ (ಓಟ್ಸ್), ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಸೋಯಅವರೆ, ಸಕ್ಕರೆಬೀಟ್, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಹುಲ್ಲು–ಇತರ ಫಸಲು.

ಪಶುಪಾಲನೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಸಬು. ದನಕರು, ಹಂದಿ, ಕುರಿಗಳ ಪೋಷಣೆಯಲ್ಲದೆ ಕೋಳಿ ಸಾಕಣೆಯೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿವೆ. ಹೈನು ಲಾಭಕರ. ಸಹಕಾರಿ ಕ್ರಯ–ವಿಕ್ರಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿನ ರೈತರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸಕ್ತಿ. ಸಹಕಾರಿ ಮಾರಾಟ ಹಾಗೂ ಬಳಕೆದಾರರ ಸಹಕಾರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ದ್ವಿತೀಯ ಯುದ್ಧಾನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ.

ಮಿಸೂರಿ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಜಂಟಿಯಾಗಿ ಕೈಗೊಂಡಿರುವ ಜಲಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವೇ ಅಲ್ಲದೆ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯೂ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಮಿಸೂರಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ಗ್ಯಾರಿಸನ್ ಕಟ್ಟೆ, ಹಾರ್ಟ್ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿರುವ ಡಿಕಿನ್ಸನ್ ಮತ್ತು ಹಾರ್ಟ್ ಬ್ಯೂಟ್ ಕಟ್ಟೆ, ಜೇಮ್ಸ್ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾದ ಜೇಮ್ಸ್ ಟೌನ್ ಕಟ್ಟೆ, ಷಿಯೆನ್ ನದಿಯ ಮೇಲಣ ಬಾಲ್ಡ್‌ಹಿಲ್ ಕಟ್ಟೆ, ಫಾರ್ಕ್ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಕವಲಿನ ಹಮ್ಮೆ ಕಟ್ಟೆಗಳು ಮುಖ್ಯ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಉತ್ತರ ಡಕೋಟದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬಹಳ ತಡವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದುವು. ಇಲ್ಲಿನ ವಾಯುಗುಣ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿಲ್ಲದ್ದೂ ಜನಭರಿತ ಪೇಟೆಗಳಿಂದ ಈ ರಾಜ್ಯ ದೂರದಲ್ಲಿರುವುದೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಒದಗಿ ಬರುವ ಸಾಮಗ್ರಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗದಿದ್ದದ್ದೂ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಇಲ್ಲಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಪಶುಪಾಲನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂಥವು. ಬೆಣ್ಣೆ, ಗಿಣ್ಣು, ಹಾಲಿನ ಪುಡಿ ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಹೈನು ವಸ್ತುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಿಟ್ಟಿನ ಗಿರಣಿಗಳು ರಾಜ್ಯಾದ್ಯಂತ ಹರಡಿವೆ. ಮಾಂಸ ಸಂವೇಷ್ಟನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆಯ ಆಹಾರ ತಯಾರಿಕೆ, ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಕಟ್ಟಡ ವಸ್ತು ತಯಾರಿಕೆ ಇವೂ ಮುಖ್ಯ. ಇಲ್ಲಿನ ಉದ್ಯಮಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದವು.

ಉತ್ತರ ಡಕೋಟದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,42,200 (2000). ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀ.ಗೆ 12 (ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ 49.6) ಗ್ರಾಮಾಂತರ ವಾಸಿಗಳದೇ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 64.8. ರಾಜಧಾನಿ ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕ್ (ಜನಸಂಖ್ಯೆ 50,000). ಇತರ ನಗರಗಳು ಫಾರ್ಗೊ (70,500), ಗ್ರಾಂಡ್ ಫೋರ್ಕ್ಸ್ (46,000), ಮಿನಟ್ (36,650). (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಉತ್ತರ ಪಿನಾಕಿನಿ: ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೇಶವ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕಡಪ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿದು ನೆಲ್ಲೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೆಲ್ಲೂರಿನ ಬಳಿ ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿ. ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎರಡು ಪಟ್ಟಣಗಳಾದ ಮಂಚೇನಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಗೌರಿಬಿದನೂರು ಈ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲಿವೆ. ಇದು ಧನುಸ್ಸಿನಾಕಾರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಪಿನಾಕಿನಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಉತ್ತರ ಪೆನ್ನಾರ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚು ಮರಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ತರುವುದು. ಚಿತ್ರಾವತಿ, ಕುಮುದ್ವತಿಗಳು ಇದರ ಉಪನದಿಗಳು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಚಿತ್ರಾವತಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ನದಿಯ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 116 ಕೆರೆಗಳಿವೆ. ಜಕ್ಕಲಮಡಗು ಮತ್ತು ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಸಾಗರಗಳು ಇದರ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳು.

ವಿದುರಾಶ್ವತ್ಥ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಇರುವುದು ಇದರ ದಡದಲ್ಲೇ. ಇಲ್ಲಿನ ಪವಿತ್ರ ಅಶ್ವತ್ಥಮರವನ್ನು ಮಹಾಭಾರತದ ವಿದುರನೇ ನೆಟ್ಟನೆಂದು ನಂಬಿಕೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿಯೂ ವಿದುರಾಶ್ವತ್ಥ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾದುದು. *

ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ: ಭಾರತದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಉತ್ತರಭಾರತದ ವಿಶಾಲ ಬಯಲಿನ ನಡುಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1902ರ ವರೆಗೆ ವಾಯವ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳೆಂದೂ 1902–1935ರ ವರೆಗೆ ಆಗ್ರ–ಔಧ್ ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶವೇ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಈ ರಾಜ್ಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ. ಉ. ಅ. 24^0–30^0 ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. 77^0–85^0 ಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಹಿಂದಿನ ದೇಶೀಯ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಾದ ಬನಾರಸ್, ತೆಹರೀ–ಘರ್‌ವಾಲ್ ಮತ್ತು ರಾಂಪುರಗಳನ್ನೂ ಈ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದ್ದಿತು. ಇಂದು ಇದರ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗವನ್ನು ಉತ್ತರಾಂಚಲ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,36,286 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 16,60,52,859. ರಾಜಧಾನಿ ಲಖನೌ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 25,41,101. ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಇದು ಭಾರತದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ರಾಜ್ಯ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ. ರಾಜ್ಯವನ್ನು 70 ಜಿಲ್ಲೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಯಮುನಾ ನದಿಯೇ ಪಶ್ಚಿಮ ಗಡಿಯಾಗಿರುವ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ಹೈಮಾಚಲ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಉತ್ತರದ ಎಲ್ಲೆಯೊಳಗೆ ಹಿಮಾಲಯದ ಕಾಲುಚಾಚಿದೆ. ಹಿಮವಂತನ ಶಿಖೆಯೇ ಭಾರತ–ಟಿಬೆಟ್ ಮೇರೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದರೆ ಸಿಗುವುದೇ

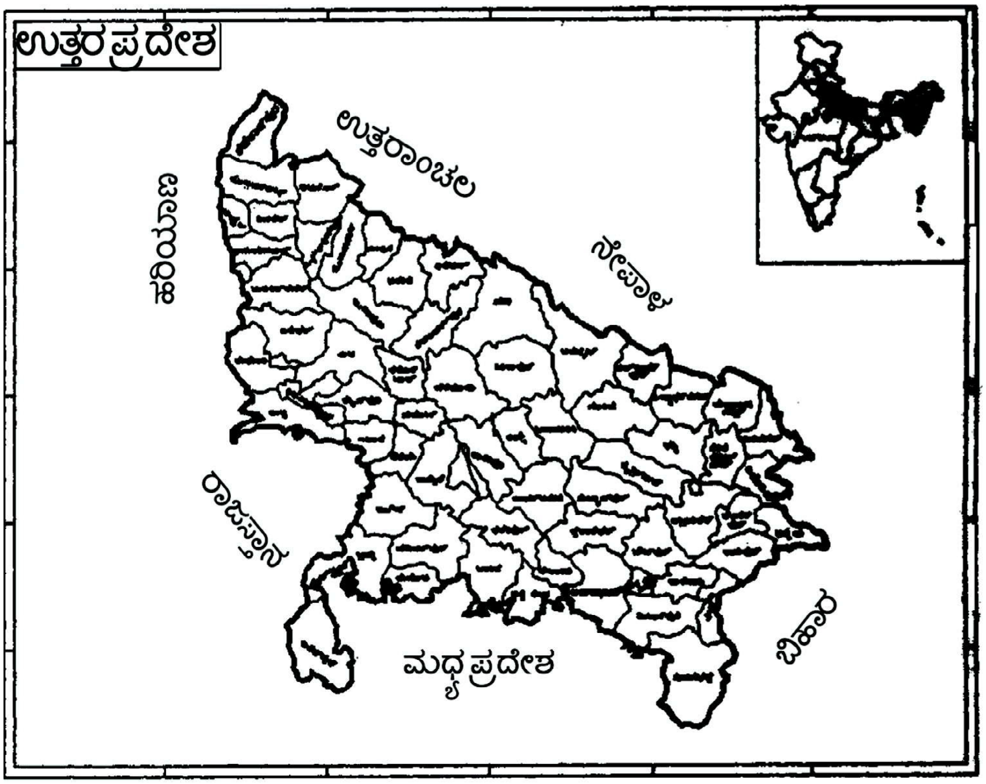

ನೇಪಾಳ. ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಗೆಯ ಬಯಲೂ ವಿಂಧ್ಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯೂ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಅಪ್ಪುತ್ತವೆ. ಭಾರತದ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ದೆಹಲಿ ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮ ಗಡಿಯಂಚು. ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಕಂಠದಂತಿರುವ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹಾರದ ಮಣಿಗಳಂತೆ ಬಳಸಿರುವ ರಾಜ್ಯಗಳೆಂದರೆ ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ, ಹರಿಯಾಣ, ರಾಜಸ್ಥಾನ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಬಿಹಾರ. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗ ಸು. 55,845 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ, ಉತ್ತರಾಂಚಲ್ ಎಂಬ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರ ರಾಜಧಾನಿ ಡೆಹರಾಡೂನ್.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಶಾಲ ಬಯಲು, ಬುಂದೇಲ್ ಖಂಡ (ವಿಂಧ್ಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಅಂಚು) ಎಂದು ಎರಡು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಬಹುದು.

ಈ ರಾಜ್ಯ ಗಂಗ-ಯಮುನ ನದಿಗಳ ವಿಶಾಲಬಯಲು. ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಯಮುನ ಮುಂದೆ ರಾಜ್ಯದೊಳಗೆ ಸಾಗಿ ಅಲಹಾಬಾದಿನ ಬಳಿ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗಮವಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಮಗಂಗಾ, ಗೋಮತಿ, ಘಾಘ್ರಾ – ಇವು ಗಂಗೆ ಯಮುನೆಯರ ಉಪನದಿಗಳು. ಹಿಮಾಲಯದ ಹಿಮ ಮತ್ತು ಮಳೆಗಳಿಂದ ಉಬ್ಬಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹಿಮಾಲಯದ ಮುಖ್ಯ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಗುಂಟ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ ಆಳ ಕಮರಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಲು ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳುಂಟು.

ನದಿಗಳು ತಂದು ತುಂಬಿದ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಫಲವತ್ತಾದ ಬಯಲು ಹೆಚ್ಚೇನೂ ಎತ್ತರವಿಲ್ಲ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ-ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಯೆಡೆಗೆ-ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ತಗ್ಗಿ ಸಾಗುವ ಈ ಬಯಲಿನ ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಂಚು ಸಮುದ್ರಕ್ಕಿಂತ 1,600 ಕಿಮೀ ದೂರವಿದ್ದರೂ ಇದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಕೇವಲ 215 ಮೀ ಎತ್ತರ ಮಾತ್ರ. ಮೈದಾನದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಥಟ್ಟನೆ ಬರುವ ಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದ ನದಿಗಳ ಪಾತ್ರ ಬದಲಾಗುವುದರಿಂದ ಸಂಭವಿಸುವ ಕಷ್ಟನಷ್ಟ ಅಧಿಕ. ದಕ್ಷಿಣದ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಎತ್ತರ ನೆಲ ಬಲು ಕಿರಿದು. ಬುಂದೇಲ್‌ಖಂಡವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಝಾನ್ಸಿ ಜಿಲ್ಲಾಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಭಾಗ ಅಷ್ಟೇನೂ ಫಲವತ್ತಲ್ಲ.

ವಾಯುಗುಣ: ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಎತ್ತರ ಪರ್ವತಗಳನ್ನುಳಿದು ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮಾದರಿಯ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದ ಮೈದಾನದ ಉಷ್ಣತೆ 47^0 ಸೆಂ. ಜನವರಿಯ ಉಷ್ಣತೆ 13^0 ಸೆಂ. ಅಗಾಗ್ಗೆ ಶೀತಮಾರುತಗಳೂ ಬೀಸುವುದುಂಟು. ಮಾರ್ಚಿ ತಿಂಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ ಅಂತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜೂನ್ ತಿಂಗಳ ಅಂತ್ಯದಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ವರೆಗೆ ಮಳೆಗಾಲ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಮಳೆ ಅಧಿಕ. ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ 64 ಸೆಂಮೀ, ಆದರೆ ಅಲಹಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ 100 ಸೆಂಮೀ.

ರಾಜ್ಯ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ನದಿಗಳ ಕೆಳಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಮೆಕ್ಕಲು ಮೇಲ್ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಳೆ ಮೆಕ್ಕಲು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಮೇಲ್ಕಣಿವೆಯ ಹುಡಿಮಣ್ಣು ಅಷ್ಟೇನೂ ಫಲವತ್ತಲ್ಲ. ಕೆಳಮೈದಾನದ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಜಿಗುಟು ಮಣ್ಣು ಸಾರಮಯ. ಉತ್ತರದ ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲೆ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಪ್ರದೇಶದ ಮಣ್ಣು ದಕ್ಷಿಣದ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣ ಫಲವತ್ತಾದ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣು ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಖನಿಜಗಳು: ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ ಇತ್ತೀಚಿನ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಖನಿಜಗಳಿಲ್ಲ. ಹಮೀರ್‌ಪುರ, ಝಾನ್ಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಜಿನ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಉತ್ತಮ ಮರಳು ಅಲಹಾಬಾದ್, ವಾರಾಣಸಿ, ಬಂಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಸಿಮೆಂಟಿನ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಒದಗುವಂಥ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಕಟ್ಟಡ ಕಲ್ಲು, ಸಾಲ್ಟ್ ಪೀಟರ್, ಬಣ್ಣದ ಮಣ್ಣು ಮುಂತಾದವೂ ರಾಜ್ಯದ ಕೆಲವೆಡೆ ಉಂಟು. ಮ್ಯಾಗ್ನಸೈಟ್, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಇತರ ಖನಿಜಗಳು.

ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಶೇ. 14–16ರಷ್ಟು ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ. ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿಯಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 1520 ಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಕಾಡು ಹರಡಿದೆ.

ಬೆಳೆ: ಭಾರತದ ಶೇ. 13 ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶ ಇರುವುದು ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ. ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ 100 ಸೆಂಮೀ, ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಸಾಕು. ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ತರಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಆವಶ್ಯಕ. ಬತ್ತ, ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಜೋಳ, ತೊಗರಿ ಮತ್ತು ಕಡಲೆಗಳು ಈ ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಳು. ಎಳ್ಳು, ಸಾಸಿವೆ, ಅಗಸೆ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಕಬ್ಬು, ಹತ್ತಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಸೆಣಬು ಮತ್ತು ಚಹ ರಾಜ್ಯದ ಇತರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು.

ನೀರಾವರಿ: ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಬಾವಿ, ಕಾಲುವೆಗಳು ಮುಖ್ಯ. ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಆಗಮನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಉಂಟು.

ಗಂಗ ಯಮುನೆಯರ ನಡುವಣ ನೆಲಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಯಮುನ ಮತ್ತು ಗಂಗ ಮೇಲ್ಕಣಿವೆ ಕಾಲುವೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಗಂಗ ಕೆಳಕಣಿವೆ ಕಾಲುವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮುಖ್ಯ. ಯಮುನ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಅಂಚಿನವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಮೈದಾನಕ್ಕೆ ಬೆಟ್ವ ಕಾಲುವೆಗಳು ನೀರುಣಿಸುತ್ತವೆ. ಗಂಗಾ ಘಾಘ್ರಾ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಶಾರದಾ ಕಾಲುವೆ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಈ ಹಳೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಈಚೆಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನೇಪಾಳದ ಸಹಯೋಗದಿಂದ ಘಾಘ್ರಾ ನದಿಯ ಮೇಲ್ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಣಿಗಳು: ಭಾರತದ ಇತರೆಡೆಗಳಂತೆ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಎತ್ತು, ಹಸು, ಎಮ್ಮೆ, ಕುರಿ ಮತ್ತು ಮೇಕೆಗಳು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಕುದುರೆ, ಹೇಸರಗತ್ತೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಒಂಟೆ, ಆನೆಗಳನ್ನೂ ಸಾಮಗ್ರಿ ಸಾಗಿಸಲು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಡು ಕಡಿಯುವ ಕ್ರಮಗಳ ಫಲವಾಗಿ ವನ್ಯಮೃಗಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆನೆ, ಸಿಂಹ, ಕೋತಿಗಳು ಈಗಲೂ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ದೇಶದ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ವನ್ಯಮೃಗಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿತ್ತು.

ವಿದ್ಯುತ್ತು: ಅನೇಕ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣ ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕಗಳಿವೆ. ಕಾನ್ಪುರದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಈಚೆಗೆ ಅಲೀಗಢ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹರ್ದ್ವಾಗಂಜಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಉಷ್ಣ ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕಾಲಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ನರೋರದಲ್ಲಿ ಅಣುವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜಲವಿದ್ಯುದಾಗಾರಗಳು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ಬಂದಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದುವು.

ಸಾರಿಗೆ: ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನದೀ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ, ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಬಲೆಯಂತೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 12 ಕಿಮೀ ರೈಲುಮಾರ್ಗವುಂಟು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳ ಉದ್ದ 2500 ಕಿಮೀ ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು 12000 ಕಿಮೀ ಜಿಲ್ಲಾ ಮತ್ತು ಇತರ ರಸ್ತೆಗಳು 29,000 ಕಿಮೀ.

ವಾಣಿಜ್ಯ: ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಧಾನ ರಾಜ್ಯ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳೇ ಅಧಿಕ. ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯ, ಸಕ್ಕರೆ, ಸಾಸಿವೆ, ಎಣ್ಣೆ, ಚರ್ಮದ ಸಾಮಾನು, ಗಾಜಿನ ಸಾಮಾನು ಮುಖ್ಯ ನಿರ್ಯಾತಗಳು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಚಹ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಜವಳಿ, ಹತ್ತಿ, ತುಪ್ಪ, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ವಿವಿಧ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ಗಟ್ಟಿ ಕಲ್ಲುಗಳು ಆಮದಾಗುತ್ತವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಆಧಿಕ್ಯದ ಕಾರಣದಿಂದ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯವೂ ಈಚೆಗೆ ಆಮದಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಜನಸಾಂದ್ರತೆ, ಶಿಕ್ಷಣ: ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪೈಕಿ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ಅತ್ಯಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೊಂದಿದೆ. ಒಟ್ಟು ಭಾರತದ ಶೇ. 9.65 ಪ್ರದೇಶ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯ ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಶೇ. 16.81 ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೊಂದಿದೆ. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 689. ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ ನಗರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ನಗರಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಔದ್ಯಮಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಅನೇಕ ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಇವು ಉನ್ನತ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಆಡಳಿತ ಹಾಗೂ ನ್ಯಾಯಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಆಗಿ ನಾಡಿನ ಜನಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿವೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿದ್ಯಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 40,000 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳು, 150 ಕಾಲೇಜುಗಳು. ಒಟ್ಟು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಸಂಖ್ಯೆ 40 ಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು.

ಗೋರಖ್‌ಪುರದಂಥ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಗಂಗಾನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಹೃಷಿಕೇಶ, ಹರಿದ್ವಾರ, ವಾರಾಣಸಿಗಳು ಗಂಗಯಮುನ ಸಂಗಮದಲ್ಲಿರುವ ಅಲಹಾಬಾದ್ ಹಿಂದುಗಳ ಪವಿತ್ರ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳು. ಆಗ್ರದಲ್ಲಿನ ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ತಾಜಮಹಲ್, ಇದರ ಬಳಿಯ ಫತೇಪುರಸಿಕ್ರಿಯಲ್ಲಿನ ಅಕ್ಬರನ ಕೋಟೆ ಇವು ಈ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಪ್ರವಾಸಿಗಳನ್ನಾಕರ್ಷಿಸಿವೆ. (ಎಂ.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಉತ್ತರ ಮರಿಯಾನ ದ್ವೀಪಗಳು: ಅಮೆರಿಕದ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು ಪಶ್ಚಿಮ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ವ್ಯೂಹಾತ್ಮಕ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಸು. 15 ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಹವಾಯಿ ಮತ್ತು ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್ ನ ನಡುವೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶ ಸ್ಥಾನವು ಕ್ರಮವಾಗಿ $15^{0}1'$ ಉ. ಹಾಗೂ $145^{0}4'$ ಪೂ. ದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಗುವಾಮ್ ದ್ವೀಪವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದಂತೆ ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಮರಿಯಾನ ದ್ವೀಪವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ದ್ವೀಪದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹಗಳು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಇವುಗಳ ಕಡಲ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹವಳ ದಿಬ್ಬಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರದ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹಗಳು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಉಗಮಗೊಂಡಿದ್ದು ಅನತಹನ್, ಪಗನ್ ಮತ್ತು ಅಗ್ರಿಹಾನ್ ಎಂಬ ಜಾಗೃತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರವೆಂದರೆ ಅಗ್ರಿಹಾನ್ ಸು. 965 ಮೀ ಎತ್ತರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಇದು ಜಾಗೃತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಪರ್ವತವಾಗಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಐದನೆಯ ಒಂದರಷ್ಟು ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಉಳಿದವು ಕುರುಚಲು ಗಿಡ ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನಿಂದ ಆವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯಾಗಿದ್ದು, ಅಳಿವಿನಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಹಲವಾರು ರೀತಿಯ ಜಲಚರಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಾಕಷ್ಟು ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದೆ.

ಈ ದ್ವೀಪ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಸಾಗರಿಕ ಮಾದರಿಯ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಋತುಮಾನಿಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಈಶಾನ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿನ ವಾತಾವರಣ ಆಹ್ಲಾದಕರವಾಗಿದೆ. ವಿವಿಧ ಋತುಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶವು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳುಗಳ ನಡುವೆ ಶುಷ್ಕ ವಾತಾವರಣ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಜುಲೈನಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳಿನವರೆಗೆ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದ್ವೀಪದ ರಾಜಧಾನಿ ಸೈಪನ್ ನಗರವಾಗಿದ್ದು ತನ್ನ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ವಾಯುಗುಣದ ವಿಶೇಷತೆಯಿಂದ ಗಿನ್ನೀಸ್ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ದ್ವೀಪದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 477 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 80,801 (2005). ಇಲ್ಲಿನ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 168 ಜನಗಳು. (ಬಿ.ಸಿ.)

ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ: ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೂ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಒಂದು ತಟ್ಟೆ (ಷ್ಯಾಲೋ) ಕಡಲು ನಡುವೆ ಇರುವ (ನಾರ್ತ್ ಸೀ) ಷೆಟ್ಲೆಂಡ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಉತ್ತರ ಅಂಚಿನಿಂದ (ಉ.ಅ. 61^{0}) ಡೋವರ್ ಜಲಸಂಧಿಯವರೆಗೆ (ಉ.ಅ. 51^{0}) ಪ.ರೇ 3^{0} ಪೂ.ರೇ 10^{0} ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಸಮುದ್ರದ ನೀರು. ನಾರ್ವೆ, ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್. ಜರ್ಮನಿ, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ನೆದರ್‌ಲೆಂಡ್ಸ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ತೀರಗಳನ್ನು ತೊಳೆಯುತ್ತದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5,75,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉತ್ತರದೆಡೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಭಾಗ ಬಲು ಗಾಢ. ಸಮುದ್ರದ ಇಳಿತದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಣ ಮರಳನ್ನು ನೀರು ಮುಚ್ಚಿಯೂ ಮುಚ್ಚದಂತಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಮುದ್ರದ ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧದ ಆಳ 40 ಮೀ. ಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಈ ಕಡಲ ನಡುವೆ ಇರುವ ತಿಟ್ಟುತಳದ ಹೆಸರು ಡಾಗರ್ ಬ್ಯಾಂಕ್. ತಿಟ್ಟುತಳದ ಉತ್ತರ ಅಂಚು ಕಡಿದು. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾರ್ವೆ ಬಳಿ ಕಡಲ ಆಳ ಹೆಚ್ಚು. ಇಲ್ಲಿನ ನೀರು ಕಿರಿದಾದ ಕಂದಕದಂತೆ ನಾರ್ವೆ ತೀರದ ಗುಂಟ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಡಿಯ ಭೂರಚನೆಯ ಇತಿಹಾಸ: ಮೂರನೆಯ ಭೂಯುಗದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡಭಾಗ ಕುಸಿದದ್ದರಿಂದ ಈ ಸಮುದ್ರ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಅತಿ ನೂತನಯುಗದ (ಪ್ಲಿಯೋಸೀನ್) ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಹಾಲೆಂಡ್ ಜರ್ಮನಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ದಟ್ಟ ಕಾಡಿದ್ದ ಈ ಜವುಗು ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಥೆಮ್ಸ್–ರೈನ್ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಮುಖಜಭೂಮಿಗಳಿದ್ದುವು. ಬರಬರುತ್ತ ಶೈತ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿ, ಪ್ಲಿಸ್ಟೋಸೀನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹಿಮಗಡ್ಡೆಯ ಪದರಗಳು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದುವು. ಹಾಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಆಂಗ್ಲಿಯವೂ ಹಿಮಾವೃತವಾಗಿದ್ದುವು. ಆಗ ಥೇಮ್ಸ್–ರೈನ್ ನದಿಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರದ ಹಾದಿ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಇವು ಈ ಹಿಮರಾಶಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ (ಈಗಿನ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಹಿಮಾನಿ (ಗ್ಲೇಷಿಯಲ್) ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗಲಾಗಿ ಈ ಸರೋವರದ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚಿ ಇದು ಅತಿನೂತನ ಯುಗೀಯ ನದಿಕಣಿವೆಯೊಂದರ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಹೋಗಿರಬೇಕು. ಇದೇ ಮುಂದೆ ಅಗಲವಾಗಿ ಆಳವಾಗಿ ಡೋವರ್ ಜಲಸಂಧಿಯಾಯಿತು. ಹಿಮಯುಗದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಡಾಗರ್ ತಿಟ್ಟುತಳದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಗ್ಗು ಮೈದಾನವಿತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಪೂ. 6000ದ ವೇಳೆಗೆ ಸಮುದ್ರದ ಮಟ್ಟ ಏರಿತು. ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಈಗಿನ ಆಕಾರ ತಳೆದದ್ದು ಆಗ.

ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದ ಸುತ್ತಲೂ ಭೂಭಾಗ ಕುಸಿದು ಉಂಟಾದ ತೀರಭಾಗಗಳುಂಟು. ದಕ್ಷಿಣದ ತೀರಗಳು ಅತಿ ಕಿರಿದು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ತೀರದಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾದ ಕೋಡುಗಲ್ಲುಗಳೂ ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ದಂಡೆಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಯುರೋಪಿನ ತೀರದಲ್ಲಿ ಜೌಗು ಭಾಗಗಳೂ ಮರಳಿನ ದಿಣ್ಣೆಗಳೂ ಉಪ್ಪು ನೀರಿನ ಹರವುಗಳೂ (ಲಗೂನ್) ಉಂಟು. ಉತ್ತರದ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿದಾದ ಕೋಡುಗಲ್ಲುಗಳೂ ಕಿರಿ ಅಳಿವೆಯಂಥ ಕೊಲ್ಲಿಗಳೂ ಸ್ಕ್ಯಾಗರ್‍ರ್ಯಾಕ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೃದುಶಿಲೆಗಳ ಕಿರಿದಾದ ಕೋಡುಗಲ್ಲುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಿಂದ ಶೇ. 35 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಲವಣಯುಕ್ತ ನೀರು ಡೋವರ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಮೂಲಕವೂ ಷೆಟ್‌ಲೆಂಡ್ ನಾರ್ವೆಗಳ ಮೂಲಕವೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹರಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡು ಕವಲುಗಳೂ ವಾಷ್–ಸ್ಕ್ಯಾಗರ್ಯಾಕ್‌ಗಳ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲಿ ತೊಡಕಿನ ಸುಳಿಗಳ ಉದ್ಭವಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಡೋವರಿನ ಮೂಲಕ ಬರುವ ಪ್ರವಾಹದೊಂದಿಗೆ ಥೇಮ್ಸ್, ರೈನ್ ಮತ್ತು ಎಲ್ಬ್ ನದೀ ನೀರೂ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಸ್ಕ್ಯಾಗರ್ಯಾಕ್ ನಿಂದ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಾರ್ವೆ ತೀರದ ಗುಂಟ ಹರಿಯುವ ನೀರು ಶೇ. 30 ರಷ್ಟು ಲವಣಯುಕ್ತವಾದದ್ದು. ಬಾಲ್ಟಿಕ್‌ನಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ನೀರು ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಲವಣಾಂಶ ಕಡಿಮೆ. ಸಮಕಾಲಿನ ಉಬ್ಬರ ರೇಖೆಗಳು ಈ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿವೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಥೇಮ್ಸ್ ಅಳಿವೆಯಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬರಗಳು ಸಂಭವಿಸುವ ಕಾಲ ಒಂದೇ. ಉಬ್ಬರಗಳಿಂದ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ 4 ಮೀ, ಡಚ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ 2 ರಿಂದ 3 ಮೀ, ನಾರ್ವೆ ತೀರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೀ, ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವತೀರದಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೆಚ್ಚು. ಬ್ರಿಟನ್, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ಮತ್ತು ನೆದರ್‌ಲೆಂಡ್ಸ್ ದೇಶಗಳ ತೀರ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿನ ವಿಷಮ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳಿಂದ ಸಂಭವಿಸುವ ಹಾನಿ ಅಧಿಕ. ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್ ಮತ್ತು ನೆದರ್‌ಲೆಂಡ್ಸ್‌ಗಳ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಕ ದಿಣ್ಣೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಆಗುವ ಅನಾಹುತವನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ತಡೆಗಟ್ಟಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರವಾಹಗಳೂ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳೂ ಸುಳಿಗಳೂ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದಲೂ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಬೆಚ್ಚನೆಯ ನೀರಿಗೆ ಭೂಭಾಗದಿಂದ ಹರಿಯುವ ತಂಪಾದ ನೀರು ಸೇರುವುದರಿಂದಲೂ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಪ್ಲಾಂಕ್‌ಟನ್ ಎಂಬ ಜೈವಿಕ ವಸ್ತು ಶೇಖರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನೀರಿನ ಅಂಥ ಚಲನೆಗಳಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ವಾಯುವಿನ ಅಂಶ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಲೂ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಸಮುದ್ರ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಬೆಳಕು ಸಾಕಷ್ಟು ಉಂಟು. ಇಂಥ ಆವರಣ ಮೀನುಗಳಿಗೆ ಅವಶ್ಯಕ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನ ಲಭ್ಯವಾಗಿದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ಚಟುವಟಿಕೆ ಹೆಚ್ಚು.

ಜರಡಿ ಬಲೆಗಳಿಂದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಆಳವಿಲ್ಲದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚಪ್ಪಟೆ ಮೀನು ಉತ್ತರದ ಆಳವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಡ್ ಮತ್ತು ಹ್ಯಾಡಕ್ ಮೀನೂ ಹೇರಳ. ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜೂನ್‌ನಿಂದ ನವೆಂಬರ್‌ವರೆಗೆ ಹೆರಿಂಗ್ ಮೀನುಗಳೂ ಉಳಿದ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಕರೆಲ್ ಮೀನುಗಳೂ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಡಾಗರ್ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಡ್ ಮೀನುಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಡಚ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಡಾಗರ್ ಎಂದರೆ ಕಾಡ್ ಮೀನು ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಉತ್ತರದ ತಂಪು ನೀರಿನಲ್ಲೂ ಇವು ಸಿಕ್ಕುವುದುಂಟು. ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಗಾಳಗಳಿಂದಲೇ ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. 1899ಮತ್ತು 1927ರಲ್ಲಿ ಆದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಒಪ್ಪಂದಗಳಿಂದ ಈ ಸಮುದ್ರದ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತವಾದ ವಿವಿಧ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿವೆ.

ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಜರ್ಮನ್ ಸಾಗರವೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಸಮುದ್ರದ ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ಸಾರಿಗೆ ಮಾರ್ಗಗಳು ಅನೇಕ. ಹಲ್, ಬರ್ಗನ್, ಸ್ಟಾಕ್‌ಹೋಮ್ ಮಾರ್ಗಗಳು ಮುಖ್ಯ. ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳು ಈ ಮಾರ್ಗಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆಗಳೆಂತಿರುವುದರಿಂದ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಇನ್ನೂ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆಯೆನ್ನಬಹುದು. (ಎ.ಕೆ.)

ಉತ್ತರ ಸೈಪ್ರೆಸ್‌ನ ಟರ್ಕಿಷ್ ಗಣರಾಜ್ಯ: ಸೈಪ್ರಸ್ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರದ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ ನಿಕೊಸಿಯಾ. ಇದು ಸೈಪ್ರಸ್ ನಿಂದ 1983 ನವೆಂಬರ್ 15 ರಂದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ಟರ್ಕಿ ದೇಶವನ್ನು ಉಳಿದು ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ದೇಶ ಇದಕ್ಕೆ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡಿಲ್ಲ. ಇದರ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,355 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 264172 (2006). ಇಲ್ಲಿನ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯು ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 78 ಜನರು.

ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಾಯುಗುಣದ ಸ್ಪಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಬಿಸಿಲು ಹಾಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಶಾಖ ಉಳ್ಳ ಬೇಸಗೆ ಮತ್ತು ಸಾಧಾರಣವಾದ ಶೀತವಾತಾವರಣವನ್ನು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಡಿಸೆಂಬರ್ ಮತ್ತು ಜನವರಿ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಸಾಗರದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಸಾಗರದ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಬಹಳ ತೀವ್ರವಾಗಿರದೆ, ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದ್ದು, ಸಾಗರದ ನೀರಿನ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಗರದ ನೀರಿನ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಯಾವುದೇ ಋತುಮಾನದಲ್ಲೂ 16^0ಸೆ. ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಗರಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಸು. 28^0ಸೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸೇವಾಕ್ಷೇತ್ರಗಳಾದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೇವೆಗಳು, ವ್ಯಾಪಾರ, ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ, ವಿದ್ಯಾಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆ ಹಾಗೂ ಲಘು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. (ಬಿ.ಪಿ.)

ಉತ್ತರಮುಖಿ: ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ನಾವಿಕರು ನೌಕೆಯ ಚಲನೆಯ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಅರಿಯಲು ಮತ್ತು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ ಯಾವುದೇ ವಸ್ತುವಿನ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಉಪಕರಣ (ಕಂಪಾಸ್); ದಿಕ್ಸೂಚಿ ಪರ್ಯಾಯ ಪದ. ಉತ್ತರಮುಖಿ ಮೂಲತಃ ಒಂದು ಅಯಸ್ಕಾಂತ. ಭೂಮಿಯ ಕಾಂತತೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸಜಾತೀಯ ಧ್ರುವಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಅಪಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ವಿಜಾತೀಯ ಧ್ರುವಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ – ಎಂಬ ನಿಯಮಾನುಸಾರ ಇದರ ನಿಲುವು ಸದಾ ಭೂಮಿಯ ಕಾಂತ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವುದು. ಉತ್ತರಮುಖಿಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮೂಲಸೂತ್ರ ಇದೇ.

ಇತಿಹಾಸ: ಉತ್ತರಮುಖಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದನ್ನು ಸಮುದ್ರಯಾನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಉಪಯೋಗಿಸಿದವರು ತಾವೆಂದು ಚೀನ, ಅರೇಬಿಯ, ಗ್ರೀಸ್, ಫಿನ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಇಟಲಿ ದೇಶದವರು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಉಪಯೋಗ ತಿಳಿಯುವ ಮೊದಲೇ ಪ್ರಪಂಚದ ನಾನಾ ಭಾಗದ ಜನ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಅವರಿಗೆ ದಿಕ್ಕನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ವಸ್ತುಗಳೆಂದರೆ ಸೂರ್ಯ, ಧ್ರುವನಕ್ಷತ್ರ ಮತ್ತು ತಾರಾಗುಚ್ಛಗಳು. ಉತ್ತರಮುಖಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ಬಳಸಿದಾಗ ನೌಕೆ ಯಾವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಮಾತ್ರ ಅದು ನೆರವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂದು ಮಾರುತ ಬೀಸಿದ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನಾವೆ ಚಲಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಚಲನದಿಕ್ಕನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಲು ಪ್ರಾಯಶಃ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಅರಬ್ಬರು ಸಮುದ್ರಯಾನದಲ್ಲಿ ಮುಂದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರೇ ಉತ್ತರ ಮುಖಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದವರೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಉಪಕರಣಕ್ಕೆ ಅವರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಹೆಸರು ಕೊಡದೆ ಇಟಲಿ ಭಾಷೆಯ ಬೊಸ್ಸೋಲ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಅವರು ಉತ್ತರ ಮುಖಿಯ ಮೊದಲು ನಿರ್ಮಾತೃಗಳೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಶಿಥಿಲಗೊಂಡಿದೆ. ಅವರು ಉತ್ತರ ಮುಖಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪರ್ಷಿಯನ್ ಆಖ್ಯಾನಕದಲ್ಲಿ ಆಧಾರ ದೊರೆತಿದೆ (1232ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿತ). 1282ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಬೈಲಾಕ್ ಕಿಬ್ಜ್ ಜಾಕಿ ಬರೆದ ಮರ್ಚೆಂಟ್ಸ್ ಟ್ರೆಶರ್ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಸಿರಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ನಾವಿಕರು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಉತ್ತರಮುಖಿಯ ಸ್ಥೂಲಪರಿಚಯವಿದೆ. ಮರದ ತುಂಡಿಗೋ ಅಥವಾ ದಬ್ಬೆಗೋ ಒಂದು ಕಾಂತ ಸೂಚಿಯನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ಅದನ್ನು ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ತೇಲಿಬಿಟ್ಟು ನಾವಿಕರು ದಿಕ್ಕನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನ ನಾವಿಕರು ಉತ್ತರಮುಖಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬ ವಿಷಯ ತಿಳಿದಿರುವುದು ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ನೆಕಮ್ (1187) ಎಂಬ ಬರೆಹಗಾರನ ಗ್ರಂಥದ ಮೂಲಕ. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮೋಡಗಳು ಕವಿದು ದಿಕ್ಕುತಪ್ಪಿದಾಗ ನಾವಿಕರು ಕಾಂತದಂಡದಿಂದ ಒಂದು ಸೂಜಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚುತ್ತಾರೆ. ಅದು ತಿರುಗಿ ಸ್ಥಿರಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ ಎಂದು ಆತ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಕಾಂಡಿನೇವಿಯದ ನಾವಿಕರು ಉತ್ತರಮುಖಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮೊದಲು ನಾವಿಕರು ಒಂದು ಸೂಜಿಗಲ್ಲನ್ನು ಮರದ ತುಂಡಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ಅದನ್ನು ನೀರು ತುಂಬಿದ ಬೋಗುಣಿಗಳಲ್ಲಿ ತೇಲಿಬಿಟ್ಟು ದಿಕ್ಸೂಚಿಯಂತೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿರಬೇಕು. ತೇಲುವ ಮರದ ತುಂಡು ಸೂಜಿಗಲ್ಲಿನ ಗುಣದಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಒಂದು ಬಣ್ಣದ ಪ್ರಮಾಣರೇಖೆಯನ್ನು ಎಳೆದು ತಳದಲ್ಲಿ ಎಳೆಯ ಬೋಗುಣಿಯನ್ನು ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ತಿರುಗಿಸಿ ನಾವೆ ಚಲಿಸುವ ದಿಕ್ಕನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಎರಡನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಗುರುತುಮಾಡಿದ ದುಂಡಾದ ರಟ್ಟುಬಿಲ್ಲೆಯ ಹಿಂಭಾಗಕ್ಕೆ ಕಾಂತ ಸೂಚಿಗಳನ್ನು ಅಂಟಿಸಿ ಅದನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೇಲಿಬಿಟ್ಟು ಉಪಯೋಗಿಸಿರಬೇಕು. ತಿರುಗಣೆಯ ಉಪಯೋಗ ಬಹಳ ಕಾಲ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಬಂದಿರಬೇಕು.

ಅಮಾಲ್ಫಿ ಬಂದರಿನಿಂದ ನಾವಿಕರು ಮೊದಲು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಮುಖಿಯನ್ನು ತಂದರೆಂಬ ಪರಂಪರಾಗತ ಐತಿಹ್ಯವೂ ಉಂಟು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಅಮಾಲ್ಫಿಯ ಫ್ಲಾವಿವೊ ಗಿವೋಯಿಯ ಎಂಬ ನಾವಿಕನೇ ಉತ್ತರಮುಖಿಯ ನಿರ್ಮಾತೃವೆಂಬ ಕಥೆಯೂ ಬೆರೆತುಕೊಂಡಿದೆ.

ಉತ್ತರಮುಖಿಯ ಮೊದಲ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಉಪಯೋಗದ ಬಗ್ಗೆ ಇಷ್ಟು ಗೊಂದಲವಿದ್ದರೂ 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚೀನಿಯರು, 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬರು, ಸ್ಕಾಂಡಿನೇವಿಯನರು ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಯುರೋಪೀಯನರು ಅದರ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದರೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಈ ಯಾವುದೇ ದೇಶದಲ್ಲಾದರೂ ಲಿಖಿತ ಆಧಾರಗಳು ಸಿಕ್ಕುವ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದೆಯೇ ಉತ್ತರಮುಖಿಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಉಪಯೋಗ ಆಗಿರಬಹುದು; ಅದರ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಉಪಯೋಗದ ವಿಚಾರ ಒಂದು ದೇಶದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ದೇಶಕ್ಕೆ ಕಾಲಕಳೆದಂತೆ ಮುಟ್ಟಿರಲೂಬಹುದು.

ಉತ್ತರಮುಖಿಯ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆ ಥಕ್ಕನೆ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದವರೆಗೆ ಮೆಚ್ಚುವಂಥ ಯಾವ ಕೆಲಸವೂ ನಡೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಂತಸೂಚಿಗಳಿಗೆ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಬ್ಬಿಣ ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟದಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅವು ಕಾಂತಗುಣವನ್ನು ಬೇಗ ಕಳೆದುಕೊಂಡುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದುವು; ಅವುಗಳ ಕಾಂತ ಮಹತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಮಾನತೆ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಲೋಪವಿರುತ್ತಿತ್ತು. 1766ರಲ್ಲಿ ಗೋವಿನ್ ನೈಟ್ ಎಂಬ ತಂತ್ರಜ್ಞ ಉತ್ತರಮುಖಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯತ್ವ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ತಂದ. ಉತ್ತಮ ಉಕ್ಕನ್ನು ಕಾಂತಸೂಚಿಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ಆತ ಬಳಸಿದ್ದ; ಮತ್ತು ಮಧ್ಯೆ ಟೊಪ್ಪಿಗೆ ಹಾಕಿ ಅವನ್ನು ತಿರುಗಣೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅಳವಡಿಸಿದ್ದ. ಹಿಂದಿನ ಯಾವುದೇ ಉತ್ತರಮುಖಿಯಾದರೂ ಇಷ್ಟು ಸುಧಾರಿಸಿದುದಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಯಲ್ ನೌಕಾಪಡೆಯವರು ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ ನಾವಿಕರು ಇದರ ಉಪಯೋಗ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು.

1830ರ ವರೆಗೆ ಒಂದೇ ಸೂಜಿಯ ಉತ್ತರಮುಖಿಯೇ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿತ್ತು. ಆದರೆ 1837ರಲ್ಲಿ ರಾಯಲ್ ನೌಕಾಪಡೆಯವರು ನಾಲ್ಕು ಸೂಜಿಗಳ ಉತ್ತರಮುಖಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ತಂದರು. ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾದರೂ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸಮವಾಗಿ ಜಡಮಾನವನ್ನು ಹಂಚುವುದೆ ಆಗಿತ್ತು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಯಾವ ಉತ್ತರಮುಖಿಯೂ ದೋಷಮುಕ್ತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಬೆ ಹಡಗುಗಳ ತಾಕಲಾಟದಲ್ಲಿ ಅವು ಹಾಳಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. 1862ರಲ್ಲಿ ಇ.ಎಸ್. ರಿಚಿ ಮತ್ತು 1866ರಲ್ಲಿ ಡಬ್ಲ್ಯೂ. ಆರ್. ಹ್ಯಾಮರ್ಸ್ಲಿ ಅವರು ಹಡಗುಗಳ ತಾಕಲಾಟದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಅಪಾಯವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಮತ್ತು ತಿರುಗಣೆಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವ ತೂಕವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ಕಾಂತವನ್ನು ಹೊತ್ತ ಸೂಚಿ ಬಿಲ್ಲೆ ಭಾಗಶಃ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೇಲುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಈ ರೀತಿ ದ್ರವ ಉತ್ತರಮುಖಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ರಿಚಿ ರಚಿಸಿದ ಉತ್ತರ ಮುಖಿಯನ್ನು ಯು.ಎಸ್. ಮತ್ತು ರಾಯಲ್ ನೌಕಾಪಡೆಗಳು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡುವು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಲಾರ್ಡ್ ಕೆಲ್ವಿನ್ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಹೊಸತೊಂದು ಉತ್ತರ ಮುಖಿ ದ್ರವ ಉತ್ತರಮುಖಿಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಸ್ವಲಕಾಲತಗ್ಗಿಸಿತು. ಆದರೂ 1906ರಲ್ಲಿ ದ್ರವ ಉತ್ತರಮುಖಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಉಪಯೋಗಿಸತೊಡಗಿದರು.

ಉತ್ತರಮುಖಿಗಿರುವ ದಿಕ್ಸೂಚಕಶಕ್ತಿ ಭೂಮಿಯ ಕಾಂತತ್ವದಿಂದ ಉಂಟಾದುದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದವ ವಿಲಿಯಂ ಗಿಲ್ಬರ್ಟ್. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಅಯಸ್ಕಾಂತವೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಉತ್ತರಮುಖಿ ತೋರಿಸುವ ದಿಕ್ಕು ಭೌಗೋಳಿಕ ಉತ್ತರವಲ್ಲವೆಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಚೀನಿಯರಿಗೆ 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೆ ಇದ್ದಿತೆಂಬ ಕಥೆಗಳೂ ಇವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವ ಭಾಗದ ನಾವಿಕರಿಗೇ ಆಗಲಿ ಇಂಥ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಇದ್ದಿತೆಂಬ ವಿಷಯ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು 1544ರಲ್ಲಿ ಜಾರ್ಜ್ ಹಾರ್ಟ್‌ಮನ್ ಎಂಬ ನಾವಿಕ ಬರೆದ ಪತ್ರದಿಂದ. ವಿಚಲನೆಯನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಿದವ ಕೊಲಂಬಸ್ ಎಂದು ಹೇಳುವವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಆತ ತನ್ನ ಮೊದಲ ಸಮುದ್ರಯಾನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಅವನಿಗೆ ಇದರ ವಿಚಾರ ಗೊತ್ತಿದ್ದಿತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಆಧಾರಗಳಿವೆ.

ನವೀನ ಉತ್ತರಮುಖಿ: ಅಭ್ರಕದ ಸೂಚಿ ಬಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಳಗೆ ಕಾಂತ ಸೂಜಿಗಳ ಕಟ್ಟುಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸುವುದುಂಟು. ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ರಚನೆಯಾದರೂ ಅದು ದಿಕ್ಸೂಚನ ಬಲದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಅತಿನಿಕಟವಾಗಿ ಒಳಗಾಗುವಂತಿರಬೇಕು. ಬೋಗುಣಿಯ ಮಧ್ಯೆ ಲಂಬವಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ ಜ್ಯೂಯಲ್ ಇರುವ ತಿರುಗಣೆಯ ಮೇಲೆ ಗುರುತ್ವ ಕೇಂದ್ರ ಸರಿಯಾಗಿ ಬರುವಂತೆ ಸೂಚಿಬಿಲ್ಲೆ ಇದೆ. ಬೋಗುಣಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿರುವ ನೀರು ಮತ್ತು ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್ ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಬಿಲ್ಲೆ ಭಾಗಶಃ ತೇಲುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ತಿರುಗಣಿಯ ಮೇಲಿನ ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬೋಗುಣಿ ಜಿಂಬಾಲುಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದೆ. ಹಡಗು ಹೇಗೆ ಓಲಾಡಿದರೂ ಸೂಚಿಬಿಲ್ಲೆ ಮಾತ್ರ ಮಟ್ಟತಲದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಬೋಗುಣಿಯಲ್ಲಿರುವ ದ್ರವ ಸೂಚಿಬಿಲ್ಲೆಯ ಕಂಪನಗಳನ್ನು ಶಮನಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದಿಕ್ಸೂಚನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಳಂಬವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಡಗಿನ ಚಲನದಿಕ್ಕನ್ನು ಬೋಗುಣಿಯ ಒಳಮೈಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಚಾಚಿರುವ ದಾಂಡಿಗ ವಾಚಕ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಹಡಗಿನ ಮಧ್ಯ ರೇಖೆಗೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿದೆ. ಜಿಂಬಾಲುಗಳಿರುವ ಪೀಠದ ಹೆಸರು ಬಿನಕಲ್. ಹಡಗಿನ ಕಾಂತತೆಯಿಂದ ಉತ್ತರಮುಖಿಯ ವಾಚನದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಲೋಪಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕಾಂತ ದಂಡಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಮೆದುಕಬ್ಬಿಣದ ಗೋಳಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಇದರಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ಜಾಗಗಳಿವೆ.

ಸೂಚಿಬಿಲ್ಲೆಯ ವೃತ್ತಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ 360 ಸಮಭಾಗಗಳಿವೆ. ಹಡಗಿನ ಚಲನ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡುವುದು ಈಗ ಸಾಧ್ಯ. ಹಿಂದೆ ಯಾನ ಕೌಶಲ ಇಷ್ಟು ಸುಧಾರಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಗ ಸೂಚಿಬಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೋರಿಸಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾನಕೌಶಲ ಸುಧಾರಿಸದೆ ಪಟ್ಟಿಯ ದಿಕ್ಕುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿದರೆ ಅದು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂಟು ಮತ್ತು ಮೂವತ್ತೆರಡು ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಡಿಕೆಗೆ ಬಂತು.

ಭೂ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ: ಉತ್ತರಮುಖಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ: 1. ಮೋಜಣಿಗೆ (ಸರ್ವೆ) ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಉತ್ತರಮುಖಿ. 2. ಮುಪ್ಪಟ್ಟಿಯ ಉತ್ತರಮುಖಿ (ಪ್ರಿಸ್ಮ್ಯಾಟಿಕ್ ಕಂಪಾಸ್). ಮೋಜಣಿಗಾರರ ಉತ್ತರಮುಖಿಯನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗಣಿಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಮೋಜಣಿಮಾಡುವಾಗ, ಕೆಲವುವೇಳೆ ಶೃಂಗಕೋನ ಮತ್ತು ಸಮತಲಕೋನಗಳನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸೈನ್ಯಖಾತೆಯಲ್ಲಿ: ನೆಲ ಪಡೆಯ ಸೈನಿಕನ ಶಿಕ್ಷಣವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಪಟವೀಕ್ಷಣೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯಾಂಶ. ಹೊಸನೆಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಇರುವನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ತಾನು ಕಂಡ ಭಾಗದ ಸೈನಿಕಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ವರಿಷ್ಠಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಪಡಿಸಲು ಈ ಶಿಕ್ಷಣ ಬಲು ಅವಶ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಭೂಪಟದೊಡನೆ ಸೈನಿಕ ಬಳಸುವ ಇನ್ನೊಂದು ಅತಿಮುಖ್ಯ ಉಪಕರಣ ಮುಪ್ಪಟ್ಟೆ ಗಾಜು ಉತ್ತರಮುಖಿ (ಪ್ರಿಸ್‌ಮ್ಯಟಿಕ್‌ಕಂಪಾಸ್). ಉಪಕರಣಕ್ಕೆ ಆಳವಡಿಸಿರುವ ಪ್ರಿಸ್ಮಿನ ಆಕಾರದ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಭೂತಕನ್ನಡಿ ಇದೆ. ನೋಡಬೇಕೆಂದಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಈ ಭೂತಕನ್ನಡಿ ಮೂಲಕ ದೃಷ್ಟಿಸಿದಾಗ ವಸ್ತುವಿನ ಕಾಂತ ದಿಙ್ಮಾನ ಅದರೊಂದಿಗೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ–ಇದರ ಕಾರಣ ಉಪಕರಣದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಹೀಗೆ ವಸ್ತು ಎಲ್ಲೇ ಇದ್ದರೂ ಅದರ ಕಾಂತ ದಿಙ್ಮಾನವನ್ನು ಸೈನಿಕ ತನ್ನ ನೆಲೆಯಿಂದಲೇ ಅಳೆಯಬಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಮುಂದೆ ಕೆಲವು ಸುಲಭ ಗಣನೆಗಳಿಂದ ಬೇಕಾದಂತೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕೊಂಡು ಭೂಪಟದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಇರವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇದರ ವಿಪರ್ಯಕ್ರಮವೂ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ, ಸೈನಿಕನ ನೆಲೆ ಮತ್ತು ಉದ್ದೇಶಿತ ಗುರಿಯ ನೆಲೆ ಭೂಪಟದ ಮೆಲೆ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಗುರಿಗೆ ಸಾಗುವುದು ಹೇಗೆ? ಆಗ ಭೂಪಟದಲ್ಲಿ ಗುರಿಯ ದಿಙ್ಮಾನವನ್ನು ಅಳೆದು ಅದನ್ನು ಕಾಂತ ದಿಙ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಸುಲಭ ಗಣನೆಗಳಿಂದ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ದೊರೆಯುವ ಬೆಲೆಗೆ ಉತ್ತರಮುಖಿಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ಅದು ತೋರುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಗಮಿಸಬೇಕು. ಮೊದಲಿನ ಕ್ರಮದ ಹೆಸರು ನೆಲದಿಂದ ಭೂಪಟಕ್ಕೆ; ಎರಡನೆಯದರ ಹೆಸರು ಭೂಪಟದಿಂದ ನೆಲಕ್ಕೆ. (ಎಸ್.ಎ.ಎಚ್.)

ಉತ್ತರಮೇರು ವಲಯ: ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ $66^0.30'$ ಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ, ಉತ್ತರಮೇರುವಿನ ಮೇಲೆ ಹಾಗೂ ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶ (ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ರೀಜನ್ಸ್). ಉತ್ತರ ಶೀತವಲಯವೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದಿದೆ. $66^0.33'$ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶವಾದ ಉತ್ತರಮೇರು ವೃತ್ತ ಇದರ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮೇರೆಯೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಉತ್ತರಮೇರುವಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ವೃಕ್ಷಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಉತ್ತರದ ಅಂಚಿನ ವರೆಗೆ, ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಾದ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್, ಸ್ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗನ್, ಇತರ ಉತ್ತರಮೇರು ದ್ವೀಪಗಳು, ಸೈಬೀರಿಯದ ಉತ್ತರದ ಸಮುದ್ರತೀರ, ಅಲಾಸ್ಕ ಹಾಗೂ ಕೆನಡಗಳ ಉತ್ತರದ ಅಂಚು, ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ತೀರ, ಐಸ್‌ಲೆಂಡಿನ ಉತ್ತರಾರ್ಧ, ಯುರೋಪಿನ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ ತೀರ–ಇಷ್ಟು ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ.

ಈ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಖಂಡಾಂತರ ದಿಣ್ಣೆಯ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆಯಾದರೂ ಉತ್ತರಮೇರು ಬೋಗುಣಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಕಂಡು ಬಂದಿಲ್ಲ.

ಉತ್ತರಮೇರುವಿನ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳು ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಮಯವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೈಮೇಲೆಲ್ಲ ಕಿಗ್ಗಲ್ಲು ರಾಶಿರಾಶಿಯಾಗಿ ಹರಡಿದೆ. ಚಿಪ್ಪಿದ್ರ ಸಮುದ್ರತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮುಖಜಭೂಮಿಗಳೇರ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಉತ್ತರಮೇರು ವೃತ್ತವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಶೀತವಲಯಗಳ ಎಲ್ಲೆಯ ರೇಖೆಯನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದಾದರೂ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ 10^0 ಸೆ. ಗಿಂತಲೂ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ 0^0 ಸೆ. ಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯಿರುವ ಭಾಗಗಳು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹಾಗೂ ಸೈನಿಕ ಕಾರ್ಯಚರಣೆ ನಡೆಸುವವರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶೀತಪ್ರದೇಶ. ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳ ಬೇಸಗೆ ಹೊಂದಿದ್ದು 10^0 ಸೆ. ಉಷ್ಣತೆಯಿದ್ದರೆ ಅಂಥ ಪ್ರದೇಶ ಉಪಮೇರು (ಸಬ್'–ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್) ವಲಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಉತ್ತರ ಅಲಾಸ್ಕ, ಯೂಕಾನ್, ಸೈಬೀರಿಯದಲ್ಲಿನ ಯಕೂಟ್ ಅತ್ಯಂತ ಚಳಿಪ್ರದೇಶಗಳು. ಉತ್ತರಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲೇ ಪರಮಾವಧಿ ಚಳಿ ಇರುವುದು ಯಕೂಟ್‌ನಲ್ಲಿ. ಉತ್ತರಮೇರುವೃತ್ತದಿಂದ 320 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ -35^0 ಸೆ. ನಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ. ಇದನ್ನುಳಿದು ಬೇರೆ ಯಾವ ಉತ್ತರಮೇರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ -15.5^0 ಸೆ. ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರಮೇರುವಿನಲ್ಲಿ -13^0 ಸೆ. ಕನಿಷ್ಠ ಗೆರೆ. ಉತ್ತರಮೇರುವಿನ ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಯಾವಾಗಲಾದರೊಮ್ಮೆ 29.5^0 ಸೆ. ಇರುವುದುಂಟು. ಯೂಕಾನಿನಲ್ಲಿ 37.8^0 ಸೆ. (ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ) ಬೇಸಗೆ ಉಷ್ಣತೆ. ಇಷ್ಟೊಂದು ಉಷ್ಣತೆ ಶೀತವಲಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೆನಿಸಬಹುದಾದರೂ ಇದು ಸತ್ಯ. ಇಲ್ಲಿನ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಕಿರಣ ಬಲು ಪ್ರಖರ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರಮಾರುತಗಳ ಹಾಗೂ ಮಂಜುಮುಸುಕಿನ ಪರ್ವತಾವಳಿಗಳಿಂದ ಬೀಸಿಬರುವ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ದೂರವಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಿರುಗಾಳಿಗಳಿಲ್ಲ. ಚಂಡಮಾರುತಗಳಂತೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಸಮುದ್ರತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕೊಂಚ ಬಿರುಸಾಗಿ ಗಾಳಿ ಬೀಸುವುದುಂಟು.

ಇಲ್ಲಿನ ಹಿಮವರ್ಷವನ್ನು ಅಳೆಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ಮಳೆಯೂ ಕಡಿಮೆ. ಕೆನಡ, ಅಲಾಸ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಬೇಸಗೆಮಳೆಯನ್ನೂ ಚಳಿಗಾಲದ ಹಿಮವರ್ಷವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದರೂ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 25 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚೇನೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸೈಬೀರಿಯದ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆ.

ಉತ್ತರಮೇರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮನದಿಗಳು ಕಡಿಮೆ. 3030 ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹಿಮನದಿಗಳಿವೆ.

ಉತ್ತರಮೇರು ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲೂ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಆಗಾಗ್ಗೆ ಮಂಜುಕವಿಯುವುದುಂಟು. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲದ ಉಷ್ಣತೆ 26.6^0 ಸೆ. ಇದ್ದರೆ, ಹತ್ತಿರದ ಸಮುದ್ರದ್ದು -1.1^0 ಸೆ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿನ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸದ ಪರಿಣಾಮವೇ ಸಮುದ್ರದ ಮಂಜು. ಇದು ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಇಲ್ಲಿನ ಚಳಿಗಾಲಗಳು ದೀರ್ಘ, ಅತಿಶೀತಕರ. ಬೇಸಗೆ ಕಾಲ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೂ ಹೆಚ್ಚು ಸೆಕೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೈಬೀರಿಯದ ತೀರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನದಿಗಳಿಂದ ಬೆಚ್ಚನೆಯ ನೀರು ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಕಡಲಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ನೀರು ಆವಿಯಾಗುವುದು ಕಡಿಮೆಯಾದ್ದರಿಂದಲೂ ನದಿಗಳಿಂದ ವರ್ಷೇ ವರ್ಷೇ ಹೊಸ ನೀರು ಬಂದು ಸೇರುವುದರಿಂದಲೂ ಆರ್ಕ್‍ಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ನೀರಿನ ಲವಣತೆ ಕಡಿಮೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನೀರು ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲಾಸ್ಕ ಹಾಗೂ ಸೈಬೀರಿಯಗಳ ಬಳಿಯ ನೀರು ಸ್ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗನ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ಕಡೆಗೆ ಹರಿದು, ಅಲ್ಲಿ ಹಿಮದಿಂದ ಒಡಗೂಡಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಶೀತೋದಕ ಪ್ರವಾಹಗಳಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ವಿಚಿತ್ರ ವಾಯುಗುಣದಿಂದಾಗಿ ಮಾನವ ಇಲ್ಲಿ ಬಲು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ವಾಸಮಾಡಬೇಕು. ವಸಂತ ಋತುವಿನ ಆವಿರ್ಭಾವ ನಿಧಾನವಾದರೂ ಅದು ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಬಿಳುಪೇ ಕಂಡು ಬರುವುದರಿಂದ ಮಂಜಿನ ಕುರುಡು ಸಂಭವಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಮಿಗಳದೂ ಒಂದು ಕಾಟ. ಇದರಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ತಲೆಯ ಬಲೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಮೇರುವಿನ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ ಪ್ರದೇಶ ವಿನಾ ಉಳಿದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವುದು ಹಲವು ಬಗೆಯ ತೆಳುವಾದ ಸಮುದ್ರ ಸಸ್ಯ. ಇಲ್ಲಿನ ಸಸ್ಯಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಶೀಘ್ರ. ಹೂ, ಬೀಜಗಳು ಬಿಡುವುದು ಬೇಗ. ಈ ಸಸ್ಯಗಳ ಎತ್ತರ 1 ಮೀ. ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಆದರೂ ಹೂಗಳು ಆಕರ್ಷಕ. ಹಣ್ಣುಗಳು ಚಿಕ್ಕವು, ಮೃದು. ಓಟೆಯಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಸಸ್ಯಗಳ ಮೆದು ತಿರುಳಿನ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಆಹಾರವಾಗಿ ಬಳಸಬಹುದು. ಶೀತವಲಯದ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ (ತಂಡ್ರ) ಶೇ. 30 ಶಿಲಾವಲ್ಕ, ಶೇ. 25 ತೃಣವರ್ಗದ ಸಸ್ಯ, ಶೇ. 25 ಕುರುಚಲು, ಶೇ. 20 ಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ಹೂಗಿಡಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಉಪಮೇರು ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರದ ಸೆರಗಿನಲ್ಲಿ ತೂಲಕಾಷ್ಠವೃಕ್ಷಗಳನ್ನು (ಕಾಟನ್–ವುಡ್) ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಅಂಚಿನ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸರಲ (ಪೈನ್), ವೃಕ್ಷದಂಥ ಅನೇಕ ಶಂಕುಧಾರಿ ಮರಗಳಿರುವ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ (ಟೈಗ). ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸರಲ (ಪೈನ್), ಭೂರ್ಜ (ಬರ್ಚ್) ಮುಂತಾದ ಮರಗಳೂ ಬೆಳೆದಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಇವೇ ಹೆಚ್ಚು.

ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಖಂಡಗಳ ನೆರೆಯ ಕಡಲಿನಲ್ಲಿ ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳುಂಟು. ಸೀಲ್‌ಗಳು ಹೇರಳ. ವಿರಳವಾಗಿ ತಿಮಿಂಗಿಲಗಳೂ ಇವೆ. ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಬಲು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಾಣಿಯೆಂದರೆ ಹಿಮಸಾರಂಗ. ಹಿಮಕರಡಿಯಂತೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ದನಕರು, ಕುರಿ, ಕುದುರೆ ಮತ್ತು ಮೇಕೆಗಳನ್ನು ಸಾಕಬಹುದಾದರೂ ಲಾಭದಾಯಕವಲ್ಲ. ಹಿಮಸಾರಂಗ ತಿನ್ನದಿರುವ ಸಸ್ಯಗಳು ಕಸ್ತೂರಿ ಮೃಗದ ಆಹಾರ. ಹಿಮಸಾರಂಗದಂತೆ ಇದೂ ಮಾಂಸ, ಚರ್ಮಗಳೊಂದಿಗೆ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿರುವ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆ. ಹಲವು ಮಾರಕ. ಸೊಳ್ಳೆ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಮರಳುನೊಣ, ಕಪ್ಪುನೊಣ ಮತ್ತು ಜಿಂಕೆನೊಣಗಳೂ ಇವೆ. ಹೆಜ್ಜೇನು ವಿರಳ. ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಚಿಟ್ಟೆಗಳೂ ಪತಂಗಗಳೂ ಧಾರಾಳ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮಿಡತೆಗಳೂ ಜೀರುಂಡೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಏಷ್ಯದ ಮೇರುಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಿಮಸಾರಂಗ, ಮೊಲ, ನರಿ, ತೋಳಗಳು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಗಮಿಸುತ್ತವೆ. ದಂಶಕ ಜಾತಿಯ ಸಂಯಾತಿಗೆ (ಲೆಮಿಂಗ್) ಹಿಮದಡಿಯ ಸಸ್ಯವೇ ಆಹಾರ. ಸೊಳ್ಳೆ, ಮೀನು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ತಿಂದು ಬದುಕುವ ಪೆಂಗ್ವಿನ್, ಪೆಲಿಕನ್ ಇತ್ಯಾದಿ ನೀರ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು.

ಜನಜೀವನ: ಉತ್ತರ–ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನ ಮೂಲವಾಸಿಗಳಾದ ಲ್ಯಾಪ್ ಜನಕ್ಕೆ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದೂ ಹಿಮಸಾರಂಗ ಸಾಕುವುದೂ ಮುಖ್ಯೋದ್ಯೋಗ. ಉತ್ತರ–ಪೂರ್ವ ಯುರೋಪ್ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಸೈಬೀರಿಯದ ಮೂಲವಾಸಿಗಳಾದ ಸ್ಯಾಮೊಯೆಡ್‌ಗಳದೂ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಜೀವನ. ಪೂರ್ವ ಸೈಬೀರಿಯದ ಮೂಲವಾಸಿಗಳು ಚೂಕ್‌ಚೀಗಳು. ಇವರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಂಗಡದವರಿಗೆ ಹಿಮಸಾರಂಗದ ಹಾಲೂ ಮಾಂಸವೂ ಆಹಾರ. ಇನ್ನೊಂದು ಪಂಗಡದವರಿಗೆ ಬೇಟೆ ಹಾಗೂ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಜೀವನ. ಯಕೂಡ್ ಜನ ಕುದುರೆ, ಹಿಮಸಾರಂಗ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಕೆನಡದ ಉತ್ತರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಅಲೆಮಾರಿಜನ. ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳು ಪೂರ್ವ ಸೈಬೀರಿಯ, ಅಲಾಸ್ಕ, ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ್ದಾರೆ. ನಾಯಿ ಇವರ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿ.

ಸೈಬೀರಿಯ, ಕೆನಡ ಮತ್ತು ಅಲಾಸ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ರಷ್ಯದ ಮೇರುಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ತಾಮ್ರ, ಚಿನ್ನ, ಯುರೇನಿಯಂ ಸಿಗುವುದರಿಂದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು.

ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಶುಪಾಲನೆ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ಒಂದು ಉದ್ಯೋಗ. ಅನುಕೂಲವಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ರೂಢಿಯಲ್ಲುಂಟು. ಗ್ರೀನ್ ಲೆಂಡಿನಿಂದ ತಿಮಿಂಗಿಲ ತೈಲ, ಉಪ್ಪು ತುಂಬಿದ ಮೀನು, ಮಾಂಸ–ಇವು ನಿರ್ಯಾತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಉತ್ತರಮೇರು ವಲಯದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿ: ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಶೇ. 90 ಜನ ಉತ್ತರಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಭಾರತ ಚೀನಗಳನ್ನುಳಿದು ಉತ್ತರದ ಎಲ್ಲ ಮುಖ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ರಾಜಧಾನಿಗಳೂ ಭೂಮಧ್ಯ ರೇಖೆಗಿಂತ ಉತ್ತರ ಮೇರುವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಮೀಪವಾಗಿವೆಯೆಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಆಯಕಟ್ಟಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ. ವಾಣಿಜ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿನ ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಸಂಪತ್ತಿನ ಉಪಯೋಗ ಎರಡು ಬಗೆ: ಒಂದು ಪುರಾತನವಾದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಅಧುನಿಕತನ. ಕೆಲವು ಜನಾಂಗಗಳು ಈಗಲೂ ಪ್ರಾಚೀನ ರೀತಿಯ ಕೃಷಿ, ಬೇಟೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಈಚೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಖನಿಜೋದ್ಯಮಗಳೂ ನಿರ್ಯಾತಾವಲಂಬಿ ಉದ್ಯಮಗಳೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ತುಪ್ಪುಳ ವ್ಯಾಪಾರ, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ, ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಮರದ ತಿರುಳು (ಪಲ್ಪ್) ತಯಾರಿಕೆಗಳು ಮುಖ್ಯ. ದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯಮಗಳು ಬಹುತೇಕ ಸರ್ಕಾರದ ವಶಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಹತೋಟಿಗೊಳಪಟ್ಟಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸರ್ಕಾರದ ವಶದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯಮಗಳೂ ಸರ್ಕಾರದ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಯೂರೋಪು, ಕೆನಡ, ಅಲಾಸ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಖಾಸಗಿ ಉದ್ಯಮ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಸಹಾಯಧನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತಿದೆ.

ಭೌಗೋಳಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆಗಿಂತ ವಿಮಾನ ಹಾಗೂ ಹಡಗುಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿವೆ. ಉತ್ತರಮೇರು ಪ್ರದೇಶದ ಮೂಲಕ ಪೂರ್ವದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಹಾದಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಯತ್ನ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲಾಸ್ಕವನ್ನು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಕೊಂಡದ್ದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಾಗಿಯೆ. ಈಚೆಗೆ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಗೋಳಗಳ ಕೆಲವು ವಿಮಾನ ಮಾರ್ಗಗಳು ಈ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತವೆ.

ಉತ್ತರ ಮೇರು ವಲಯದ ಭೂವಿನ್ಯಾಸ: ಇಲ್ಲಿನ ಭೂಭಾಗಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅತಿಪುರಾತನ ಶಿಲೆಗಳಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಕೇಂದ್ರಗಳ ಸುತ್ತ ಶೇಖರಣೆಗೊಂಡು ಕ್ರಮೇಣ ಈಗಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ತಲೆದೋರಿತು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿದೊಡ್ಡದು ಕೆನಡಿಯನ್ ಶಾಶ್ವತಭೂಖಂಡ. ಇದರಮೇಲೆ ಕೆನಡಿಯನ್ ಮೇರು ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಭಾಗ ಹರಡಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪೂರ್ವದತ್ತ ಬ್ಯಾಫಿನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ಬಹುತೇಕ ಭಾಗವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಶಾಶ್ವತಭೂಭಾಗ ಫಿನ್‌ಲೆಂಡನ್ನು ಕೇಂದ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ ಮತ್ತು ಇಡೀ ಉತ್ತರ ಸ್ಕಾಂಡಿನೇವಿಯ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯ ರಷ್ಯವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇತರ ಎರಡು ಶಾಶ್ವತ ಭೂಖಂಡಗಳು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಕಿರಿಯವು. ಇವುಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಅಂಗಾರ ಖಂಡಕೇಂದ್ರ ಸೈಬೀರಿಯದ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಖಟಾಂಗಾ ಮತ್ತು ಲೇನಾ ನದಿಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಶ್ವತ ಭೂಖಂಡವಾದ ಕೊಲಿಮಾ ನೈಋತ್ಯ ಸೈಬೀರಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ.

ಶಾಶ್ವತ ಭೂಭಾಗಗಳ ನಡುವೆ ಅದರಲ್ಲೂ ಅವುಗಳ ಅಂಚಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ದೀರ್ಘ ಕಾಲದ ಸ್ತರ ಸಂಗ್ರಹಣಕಾರ್ಯ ನಡೆದ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಹಲವು ಕಡೆ ಶಾಶ್ವತ ಭೂಭಾಗಗಳು ಜಲಜಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಶೇಖರವಾದ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಮಡಿಕೆಬಿದ್ದು ಪರ್ವತಗಳಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡು ಕ್ರಮೇಣ ಭೂಸವೆತಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ನಶಿಸಿಹೋಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಉತ್ತರ ಮೇರುಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಪರ್ವತಗಳು ಜನಿಸಿದ ಕಾಲಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪೆಲಿಯೊಝೋಯಿಕ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ (600 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ 225 ದ.ಲ.ವ ಪ್ರಾಚೀನದವರೆಗೆ) ಕ್ಲಿಷ್ಟರಚನೆಯ ಪರ್ವತಗಳು ಮೈವೆತ್ತವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಿಡೋನಿಯನ್ ಮತ್ತು ಹರ್ಸಿನಿಯನ್ ಪರ್ವತಗಳು ಜನಿಸಿದ ಯುಗಗಳ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಈ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ಕ್ವೀನ್ ಎಲಿಜಬೆತ್ ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ಮೊದಲಾಗಿ ಪೀರಿಲ್ಯಾಂಡಿನಲ್ಲಿ ಹಾದು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ಪೂರ್ವತೀರದುದ್ದಕ್ಕೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಇದೇ ಭೂಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಲ್‌ಬಾರ್ಡ್, ನೊವಯ ಜ಼ೆಂಲ್ಯಾಯ ಉತ್ತರಯೂರಲ್, ಟೇಮಿರ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಸ್ವೆವಿರ್‌ನಯ ಜ಼ೆಂಲ್ಯಾ–ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಜನ್ಯಕ್ರಿಯೆ ತಲೆದೋರಿತು.

ಎರಡನೆಯ ಪರ್ವತಗಳ ಜನನಕ್ರಿಯೆ ಮೀಸೋಝೋಯಿಕ್ (225 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ 65 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದವರೆಗೆ) ಮತ್ತು ಸೀನೋಝೋಯಿಕ್ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ (65 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ) ತಲೆದೋರಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ

ಪರ್ವತಗಳು ನೈರುತ್ಯ ಸೈಬೀರಿಯ ಮತ್ತು ಅಲಾಸ್ಕಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಮಟ್ಟವಾದ ಅಥವಾ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದಿರದ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಉತ್ತರ ಕೆನಡ ಶಾಶ್ವತ ಭೂಭಾಗದ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಉತ್ತರ ರಷ್ಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಸೈಬೀರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಜಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ವಯಸ್ಸು ಪೆಲಿಯೊಜ಼ೋಯಿಕ್ ಯುಗದಿಂದ ಕ್ವಾಟರ್ನರಿ ಯುಗದವರೆಗೆ.

ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದಲ್ಲಿ (65 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ 11 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನ ದವರೆಗೆ) ಉತ್ತರ ಮೇರುವಿನ ಎರಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚಟುವಟಿಕೆ ಕಾಣಬಂತು, ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ಚಟುವಟಿಕೆ ಉತ್ತರ ಪೆಸಿಫಿಕ್‌ನ ಪರ್ವತಜನನ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ಈ ವಲಯದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಜಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯ ಜಾಡು ಕಾಮ್‌ಚಟ್ಕ, ಅಲ್ಯೂಷಿಯನ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಮತ್ತು ಅಲಾಸ್ಕ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಜಾಡು ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಹಾದು ಇಡೀ ಐಸ್ಲೆಂಡ್, ಜಾನ್ ಮೇಯಿನ್ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಈ ಜಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಜಾಗೃತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ನೂರಾರು ಬಿಸಿನೀರಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳೂ ಇವೆ.

ಸು. 7,50,000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಈಗಿನ ಮೇರು ಪ್ರದೇಶಗಳ ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ತಲೆದೋರಿ ಹವೆ ಅತಿ ಶೀತಗೊಂಡು ಇಡೀ ಭೂಭಾಗ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಹಾಳೆಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಹಿಮಯುಗವೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಹಾಳೆ ಬ್ಯಾಫಿನ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದತ್ತ ವರ್ಧಿಸುತ್ತ ಹಲವಾರು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಹಿಮನದಿಗಳನ್ನೂ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬೃಹದಾಕಾರದ ಲಾರೆಂಟೈಡ್ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಹಾಳೆ ಎನಿಸಿತು. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾದ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಹಾಳೆ ತಲೆದೋರಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಮೇರು ವಲಯದ ದ್ವೀಪಗಳೆಲ್ಲ ನೀರ್ಗಲ್ಲಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿದ್ದುವು. ಐಸ್ಲೆಂಡಿನ ಹಲಕೆಲವು ಪರ್ವತ ಶಿಖರಗಳು ಮಾತ್ರ ತಲೆ ಎತ್ತಿ ನಿಂತಿದ್ದುವು. ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಕಾಂಡಿನೇವಿಯನ್ ನೀರ್ಗಲ್ಲಿನ ಹಾಳೆ ರಷ್ಯದ ಇಡೀ ಉತ್ತರ ಭಾಗವನ್ನೆಲ್ಲ ಆವರಿಸಿತ್ತು. ಪೂರ್ವ ಸೈಬೀರಿಯ ಈ ಹಿಮಯುಗದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಒಳಪಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹಳೆಯ ಭೂಯುಗದಲ್ಲಾದ ನೀರ್ಗಲ್ಲಿನ ಪ್ರಭಾವದ ಗುರುತುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಕ್ರಮೇಣ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ಕರಗಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ವಿಶಾಲವಾದ ನೀರ್ಗಲ್ಲಿನ ಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕುಗ್ಗಿ ಅವುಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸರೀತಿಯ ಭೂವಿನ್ಯಾಸವೇ ತಲೆದೋರಿತು. ಮೇರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಸಸ್ಯಸಮೃದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಹೀಗೆ ಉಂಟಾದ ಭೂ ರಚನೆಯ ವಿವರಗಳು ಬಲು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತವೆ. ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಉತ್ತರ ಕೆನಡ ಮತ್ತು ಫಿನ್ಲೆಂಡ್ ದೇಶಗಳ ಅಗ್ನಿಶಿಲಾಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಹಳ್ಳಕೊಳ್ಳಗಳನ್ನೂ ನೂರಾರು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಸರೋವರಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿವೆ. ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗಡುಸಾಗಿರುವ ಶಿಲೆಗಳಿರುವ ಕಡೆ ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಏರುಪೇರುಗಳಿರದ ಭೂವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಏಣುಗಳೂ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಗುಡ್ಡಗಳೂ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಎತ್ತರ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಉಂಟಾದ ವಿಶಾಲವಾದ ಆಕೃತಿಯ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದು. ಸಮುದ್ರ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚು ಕಚ್ಚಾದ ಫಿಯರ್ಡ್ ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟರೀತಿಯ ಭೂವಿನ್ಯಾಸವನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದು. ಈ ತೆರನಾದ ವಿನ್ಯಾಸ ದಕ್ಷಿಣ ಅಲಾಸ್ಕ, ಪೂರ್ವಕೆನಡ, ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್, ನಾರ್ವೆ, ಐಸ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಹಲವಾರು ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪಗಳ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಪ್ಲಿಸ್ಟೊಸೀನ್ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ (1 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದಿಮದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ) ನೀರ್ಗಲ್ಲಿನ ಹಾಳೆಗಳು ಕರಗಿದ ಕಾರಣ ಮೇರು ಪ್ರದೇಶದ ತಗ್ಗು ಭೂಭಾಗಗಳನ್ನು ಸಮುದ್ರ ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮುಳುಗಡೆಯಾದುವು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಹಲವು ಭೂಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೊಳಗಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎದ್ದುವು. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಕರಾವಳಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಂದ ಈ ಬಗೆಯ ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಕೆನಡ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 150–200 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲೂ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸು. 90 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಯೂರೇಷಿಯದ ಮೇರು ಪ್ರದೇಶದ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಈ ಭೂಕುರುಹುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಸ್ವಾಲ್‌ಬಾರ್ಡ್, ಎಲ್ಲೆಸ್‌ಮಿಯರ್ ದ್ವೀಪ, ಉತ್ತರ ಯೂರಲ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಜೋಸೆಫ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಈ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭೂಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 455 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯ. ಕೆನಡದ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಭೂಚಟುವಟಿಕೆ ಇನ್ನೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿ ನೂರು ವರ್ಷಕ್ಕೆ 1 ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಭೂಭಾಗಗಳು ಏಳುತ್ತಿವೆ ಎಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಹಲವು ಕಡೆ ಭೂಕುಸಿತಗಳೂ ಆಗುತ್ತಿವೆ.

ಮೇರು ಪ್ರದೇಶದ ಭೂವಿನ್ಯಾಸ ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ಲಿಸ್ಟೊಸೀನ್ ಕಲ್ಪದ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಪ್ರವಾಹಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದರೂ ಮುಖ್ಯ ಭೂಲಕ್ಷಣಗಳು ಕೇವಲ ಇದನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸದೆ ಮೂಲ ಭೂರಚನೆಯನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಶಾಶ್ವತ ಭೂಖಂಡಗಳಾದ ಕೆನಡಿಯನ್ ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಏಕರೀತಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ. ಹಡ್ಸನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ, ಬ್ಯಾಫಿನ್ ದ್ವೀಪದ ಈಶಾನ್ಯಭಾಗ ಮತ್ತು ಕರೇಲಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ತಗ್ಗು ಮತ್ತು ಕಡಿದಾಗಿದೆ. ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಹಳ್ಳಕೊಳ್ಳಗಳೂ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಸರೋವರಗಳೂ ತುಂಬಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಪ್ರವಾಹ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ 300–600 ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಿವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇವು ಕ್ವಿಬೆಕ್–ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್, ಕೆನಡದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕೀವಾಟಿನ್ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಮೆಕೆನ್‌ಜ಼ಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಉತ್ತರ ಸ್ಕಾಂಡಿನೇವಿಯದ ಲ್ಯಾಪ್ಲ್ಯಾಂಡ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲೂ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಕೆನಡಿಯನ್ ಶಾಶ್ವತಭೂಖಂಡದ ಪೂರ್ವ ಅಂಚಿನುದ್ದಕ್ಕೂ–ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರಿನಿಂದ ಎಲ್ಸ್‌ಮಿಯರ್ ದ್ವೀಪದವರೆಗೆ–ಕಡಿದಾದ ಫಿಯರ್ಡ್ ರಚನೆಯನ್ನೂ 1820 ಮೀ. ಗಳಿಗೂ ಮೀರಿ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಪರ್ವತಶಿಖರಗಳನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದು. ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ಶಾಶ್ವತ ಭೂಖಂಡದ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಭೂಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ. ಜಲಜಶಿಲಾ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿರುವ ಕಡೆ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ಉತ್ತರ ಸೈಬೀರಿಯ ಮತ್ತು ಹಡ್ಸನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ) ಬೆಟ್ಟಗಳು, ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಮತ್ತು ಮೈದಾನಗಳು ಆವಿರ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಆಳವಾದ ಮತ್ತು ಕಿರಿದಾದ ಕಣಿವೆಗಳೂ ರೂಪಿತವಾಗುವುದುಂಟು. ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮೈದಾನಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳೂ ಅಂಗಾರ ಶಾಶ್ವತ ಭೂಖಂಡದ ಸುತ್ತ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳೂ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತವೆ.

ಶಾಶ್ವತ ಭೂಖಂಡಗಳಿಂದ ಬಲುದೂರದಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಜಲಜಶಿಲಾ ಪ್ರಸ್ತರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಮೈದಾನಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಲ್ಲ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಟ್ಟಸವಾಗಿದ್ದು ಎಲ್ಲೊ ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ಕಡಿದಾದ ಗುಡ್ಡಗಳು ಮತ್ತು ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಸರೋವರಗಳು ಇವೆ. ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದು ಆಳವಾದ ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿವೆ.

ಮೇರುಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪರ್ವತಜನನ ಕಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ತೀವ್ರ ತೆರನಾಗಿ ಮಡಿಕೆಬಿದ್ದಿರುವ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ. ವಿಶಿಷ್ಟರೀತಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಇವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಹಳೆಯ ಪೇಲಿಯೋಜ಼ೋಯಿಕ್ ಯುಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪರ್ವತಗಳ ಬಲುಭಾಗ ಭೂಸವೆತಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ನಶಿಸಿಹೋಗಿವೆ. ಅಳಿದುಳಿದ ಶಿಲೆಗಳು ಈಚಿನ ಭೂಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಒಳಗಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಇವು ನೀರ್ಗಲ್ಲಿನ ಪ್ರವಾಹಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭೂವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ತಳೆದಿವೆ. ಈ ವರ್ಗದ ಪರ್ವತಗಳು ಪೀರಿಲ್ಯಾಂಡ್ ಮತ್ತು ವೆಸ್ಟ್ ಸ್ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 1820 ಮೀ. ಗಳಷ್ಟೂ ಎಲ್ಸ್‌ಮಿಯರ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಸು. 3030 ಮೀ ಗಳಷ್ಟೂ ಪ್ರಸ್ತ ಭೂಮಿಗಳು ಈಸ್ಟ್ ಸ್ಪಿಟ್ಸ್ ಬರ್ಗನ್, ನಾರ್ವೆಯ ಜ಼ೆಂಲ್ಯಾ ಮತ್ತು ಸ್ವೆವಿರ್ ನಯ ಜ಼ೆಂಲ್ಯಾ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 610 ಮೀ ಗಳಷ್ಟೂ ಎತ್ತರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿವೆ.

ಕಿರಿಯ ವರ್ಗದ ಪರ್ವತಗಳು ನೈರುತ್ಯ ಸೈಬೀರಿಯ ಮತ್ತು ಅಲಾಸ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಜೆರ್ಸ್ಕಿ ಶ್ರೇಣಿಯ ಶಿಖರಗಳು 3030 ಮೀ ಕಾಮ್‌ಚಾಟ್ಕ ಶಿಖರಗಳು 4545 ಮೀ ಎತ್ತರ ಇವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಲಾಸ್ಕದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಉನ್ನತಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಶಾಲ ತಗ್ಗುಗಳಲ್ಲಿ ಯುಕಾಸ್, ಕೋಲಿಮಾ ಮುಂತಾದ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳು ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ಮೇರುಪ್ರದೇಶದ ಸಾಕಷ್ಟು ಭಾಗವನ್ನು ಮಂದವಾದ ಸ್ಥಾಯೀ ನೀರ್ಗಲ್ಲು (ಪರ್ಮಾ ಫ್ರಾಸ್ಟ್) ಆವರಿಸಿದೆ. ವರ್ಷಗಳುರುಳಿದರೂ ಇದು ಕರಗುವುದು ಅಪೂರ್ವ. ಆದರೆ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದರ ಮೇಲಿನ ತೆಳು ಪದರ ಸುಮಾರಾಗಿ ಕರಗುವುದುಂಟು. ಈ ಶಾಶ್ವತ ನೀರ್ಗಲ್ಲಿನ ಪದರವೇ ಸ್ಥಾಯೀನೀರ್ಗಲ್ಲು (ಪರ್ಮಾ ಫ್ರಾಸ್ಟ್). ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಕರಗುವ ತೆಳುವಾದ ಹೊರಮೈ ಕ್ರಿಯಾಪದರ (ಆಕ್ಟಿವ್ ಲೇಯರ್). ಉತ್ತರ ಅಲಾಸ್ಕ ಮತ್ತು ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಯೀನೀರ್ಗಲ್ಲವಲಯದ ಆಳ ನೆಲಮಟ್ಟದಿಂದ 250–450 ಮೀ ಉತ್ತರ ಸೈಬೀರಿಯಾದ ನಾರ್ಡ್ವಿಕಿನಲ್ಲಿ ಈ ವಲಯ ಬಲು ಮಂದವಾಗಿದ್ದು ಸು. 610 ಮೀ ಗಳಷ್ಟಿರಬಹುದೆಂದು ಅಂದಾಜುಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ವಲಯದ ಮಂದ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಲಕ್ಷಣ, ಅಲ್ಲಿಯ ಹವಾಮಾನ, ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ದಪ್ಪನೆಯ ಸ್ಥಾಯೀನೀರ್ಗಲ್ಲ ಪದರಗಳು ಹಿಮಯುಗದಲ್ಲಿ ಅದು ತನಕ ನೀರ್ಗಲ್ಲಿನ ಪ್ರಸ್ತರಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರದ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದುವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡಲಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸರಿದಂತೆಲ್ಲ ಇವು ಕ್ರಮೇಣ ತೆಳುವಾಗುತ್ತ ಹರಿದು ಹಂಚಿ ಹೋಗಿವೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಈ ತೆಳುಪದರಗಳ ಮೇಲೆ ಸಸ್ಯಾಂಗಾರದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಜವುಗುಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಇಂಥ ಕಡೆ ಅವು 15 ಸೆಂಮೀ. ಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದವಿರಲಾರವು.

ಸ್ಥಾಯೀ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಪದರಗಳು ಮೂಲ ಮತ್ತು ಆನುಷಂಗಿಕ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಶಿಲೆಗಳಮೇಲೆ ಇದರ ಪ್ರಭಾವ ಅಷ್ಟಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಣರಚನೆಯ ಜಲಜಶಿಲಾ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಜಿನ ಕಣಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಸರಿಸಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಶೇಖರಗೊಂಡು ಮಂಜುಗಡ್ಡೆಯ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಪದರಗಳು ತಲೆದೋರಬಹುದು. ಇವನ್ನು ನೆಲಹಿಮ (ಗ್ರೌಂಡ್ ಐಸ್) ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ನದೀತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರ ಕರಾವಳಿಯ ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹಲವು ವೇಳೆ 6–9 ಮೀ ಮಂದವಿರುವ ನೆಲ ಹಿಮದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಉತ್ತರ ಸೈಬೀರಿಯದಲ್ಲಿ 212 ಮೀ. ಗೂ ಮೀರಿದ ಅತಿಪುರಾತನ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಪ್ರಸ್ತರಗಳಿವೆ. ಬಹುಶಃ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಪ್ರವಾಹ ಅಥವಾ ಘನೀಭೂತವಾದ ಸರೋವರ ಭಾಗ ನದಿಮೆಕ್ಕಲಿನಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಕಾರಣವೆನಿಸಿರಬಹುದು. ಹಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲದೊಳಗೆ ಹುದುಗಿರುವ ನೀರ್ಗಲ್ಲಿನ ಹಾಳೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲೆ ಗುಳಿಬಿದ್ದು ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಗುಳಿಗಳೇ ವಿಸ್ತರಗೊಂಡು ನೀರು ಶೇಖರವಾಗಿ ಸರೋವರಗಳೂ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೇಡಿನೋಡನೆ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ಬೆರೆತು ಉಂಟಾಗಿರುವ ಪ್ರಸ್ತರ ಗಡುಸಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ಕರಗಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ ಈ ಗಡುಸುತನವೆಲ್ಲ ಮಾಯವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತರ ಕೆಸರಿನ ಮುದ್ದೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಶೀತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

ಸ್ಥಾಯೀನೀರ್ಗಲ್ಲು ಅಂತರ್ಜಲ ಪಸರಿಸುವುದನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಡೆಗಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೇರುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಸರೋವರಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಚೂರು ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನೊಡನೆ ಬೆರೆತಿರುವ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ಕರಗಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಇಡೀ ಭೂಭಾಗವೇ ಜರುಗಿ ಜಾರಿ ಭೂಪಾತಗಳಾಗುವುದೂ ಉಂಟು. ಇದನ್ನು ಸೊಲಿ ಫ್ಲಕ್ಷನ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮೇರುಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಉತ್ತರ ಅಲಾಸ್ಕದ ಕಡಲುತೀರ, ನಾರ್ವೀಜಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಬೇರ್ ದ್ವೀಪ ಮುಂತಾದ ನಯಮಣ್ಣಿನ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಭೂಪಾತಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತ.

ಮೇರು ಪ್ರದೇಶದ ಅಂಚಿನಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಜುಗಡ್ಡೆ ಕಟ್ಟುವುದು (ಫ್ರೀಸಿಂಗ್) ಮತ್ತು ಕರಗುವ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭೂರಚನೆಗಳು ತಲೆದೋರಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನುರುಜುಕಲ್ಲು, ಗುಂಡುಕಲ್ಲು ಮುಂತಾದ ದಪ್ಪದಪ್ಪ ಶಿಲಾಕಣಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗಿ ಬಹುಭುಜಾಕೃತಿಯ ಹೊರವಲಯಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ನಯವಾದ ದೂಳು ಶೇಖರವಾಗುತ್ತದೆ. ವೃತ್ತಾಕಾರಗಳೂ ಮಣ್ಣುಗುಡ್ಡೆಗಳೂ ಹೀಗೆಯೇ ತಲೆದೋರುವುದುಂಟು.

ನೀರ್ಗಲ್ಲಿನ ಪ್ರವಾಹಗಳು: ಮೇರುಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ನೀರ್ಗಲ್ಲಿನ ಪ್ರಸ್ತರಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಲ್ಲಿ ಅದು ತೀರ ತಪ್ಪು. ಇಲ್ಲಿಯ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಕೇವಲ 2/5 ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ವರ್ಷದುದ್ದಕ್ಕೂ ನೀರ್ಗಲ್ಲಿನ ಹಾಳೆಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸತತವಾಗಿ ಹಿಮ ಶೇಖರವಾದಾಗ ಮಾತ್ರ ಅದು ಕ್ರಮೇಣ ಮಂಜುಗಡ್ಡೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಹಾಳೆಯಾಗಿಯೊ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿಯಾಗಿಯೊ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮಂಜುನೀರ್ಗಲ್ಲಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವುದೂ ಬಲು ನಿಧಾನ. ಅದಕ್ಕೆ ವರ್ಷಗಳೇ ಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ವಾಯವ್ಯ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ ಪ್ರದೇಶವೊಂದರಲ್ಲಿ ರಂಧ್ರವನ್ನು ಕೊರೆದಾಗ 425 ಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ಹಿಮನದಿಯೇ ಕಾಣಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಸು. 800 ವಾರ್ಷಿಕ ಮಂಜಿನ ಪದರಗಳಿರುವುದೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು. ಇದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅಲ್ಲಿನ 800 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಮದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು.

ಉತ್ತರಮೇರು ಪ್ರದೇಶ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಪ್ರವಾಹಗಳನ್ನು (ಗ್ಲೇಷಿಯರ್ಸ್) ಅವುಗಳಿಗೆ ಹಿಮ ಒದಗಿ ಬರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಚಿಕ್ಕದು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರಕ್ಕೂ ಸೀಮಿತವಾಗಿವೆ. ಅತಿದೊಡ್ಡ ನೀರ್ಗಲ್ಲಹಾಳೆ ಎಂದರೆ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ಇನ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಐಸ್ ಎಂಬುದು. ಉತ್ತರಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನೀರ್ಗಲ್ಲಹಾಳೆ. ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ 2528 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಿದ್ದು ಸು. 950 ಕಿಮೀ ದಪ್ಪನಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಇದು 18,00,000 ಚಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆ. ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ಸು. 85ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಹಾಳೆಯಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಇದು ವಿಶಾಲ ಮತ್ತು ನೀಳವಾದ ಭೂತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಇದರ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿದಾದ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ತಗ್ಗಿನ ಕೇಂದ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀರ್ಗಲ್ಲು 300 ಮೀ ಮಂದವಾಗಿದ್ದು ಹಲವೆಡೆ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 161 ಕಿಮೀ ಮೀರಿದ ಆಳವನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆಂದು ತಜ್ಞರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಆಧಾರವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ದ್ವೀಪವಲ್ಲವೆಂದೂ ಅದನ್ನು ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಹಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ನೀರ್ಗಲ್ಲಿನ ಹಾಳೆ ಕರಗಿದಲ್ಲಿ ಅದು ಆವೃತವಾಗಿರುವ ಭೂಪ್ರದೇಶ 900 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥ ಭೂಮಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಈ ಬೃಹತ್ ನೀರ್ಗಲ್ಲಿನ ಹಾಳೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಭಾಗ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 3030 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಅದು ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಹಾಳೆಯ ಮೇಲು ಮೈ ಮಟ್ಟಸವಾಗಿರದೆ ಏರುತಗ್ಗಾಗಿದೆ. ತಗ್ಗುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಸ್‌ಟ್ರುಗಿ ಎಂಬ ವಾಯು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಇವೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತ ಸಾಗರಗತವಾಗುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಹಿಮನದಿಗಳನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಸಾಗರವನ್ನು ಹಿಮನದಿ ಸೇರುವೆಡೆ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಹಿಮಗಡ್ಡೆಗಳಾಗಿ ಒಡೆದು ಛಿದ್ರವಾಗುವುದೂ ಉಂಟು. ಈ ಗಡ್ಡೆಗಳು (ಐಸ್‌ಬರ್ಗ್ಸ್) ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ತೇಲುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇವೇ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ದಿಬ್ಬಗಳು. ಇವು ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ಶೀತಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ತೇಲಿಕೊಂಡು ದಕ್ಷಿಣ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದೂ ಉಂಟು.

ಕೆನಡದ ಮೇರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಯೀನೀರ್ಗಲ್ಲಿನ ಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಅಷ್ಟು ವಿಶಾಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಇರುವ ಹಾಳೆಗಳು ದೇಶದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮೈಘನ್ ಐಲೆಂಡಿನ ನೀರ್ಗಲ್ಲಿನ ಹಾಳೆ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಇದು ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಮೆಲ್‌ವಿಲ್ ದ್ವೀಪ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಣ್ಣ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿಗಳಿವೆ. ಕಡಲಕರೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿಗಳು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವುದನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದು. ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ತೇಲುತ್ತಿರುವ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ದಿಬ್ಬಗಳೂ ಇವೆ. ಎಲ್ಸ್‌ಮಿಯರ್ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ತೇಲುತ್ತಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಾಲವಾದ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಹಾಳೆ ಇದೆ. ತೇಲುತ್ತಿರುವ ಅನೇಕ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ದ್ವೀಪಗಳು ಇದರಿಂದ ಮೂಡಿಬಂದಿವೆ.

ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಲಕೆಲವು ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನಾರ್ವೇಜಿಯನ್ ಮತ್ತು ಬರೆಂಟ್ಸ್ ಸಮುದ್ರಗಳು. ಐಸ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಐದು ಮುಖ್ಯ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಹಾಳೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಾಲವಾದುದು ವಟ್ನಜೋಕುಲ್. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 8840 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಹಿಮನದಿಗಳೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದತ್ತ ಗ್ರಿಮ್ಸ್‌ವಾಟನ್ ಎಂಬ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯನ್ನಿದು ಮುಚ್ಚಿದೆ. ಈ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ ಪ್ರತಿ 6–10 ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಜಾಗೃತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಅಗಾಧ ಉಷ್ಣದಿಂದ ಹಿಮದ ಹಾಳೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಕರಗಿ ಪ್ರವಾಹಗಳೂ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಸರೋವರಗಳೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ಐಸ್ಲೆಂಡಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಜಾನ್ ಮೇಯಿನ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಹಾಳೆ ಮೌಂಟ್ ಬೀರೆನ್‌ಬರ್ಗ್ ಎಂಬ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತದ ಮೆಲಿದೆ. ಸ್ವಾಲ್‌ಬಾರ್ಡ್ ಎಂಬ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿಗಳು ದ್ವೀಪದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿವೆ. ವೆಸ್ಟ್‌ಸ್ಪಿಟ್ಸ್ ಬರ್ಗನ್ ದ್ವೀಪದ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಹಾಳೆಯಿಂದ ನೂರಾರು ಹಿಮನದಿಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಸ್ಕ್ಯಾಂಡಿನೇವಿಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಸು. 5200 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೀರ್ಗಲ್ಲಹಾಳೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಉತ್ತರ ಸ್ವೀಡನ್ ಮತ್ತು ನಾರ್ವೆ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತ. ಇನ್ನೂ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಜೋಸೆಫ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಅದರ ಸುತ್ತಲಿನ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ದ್ವೀಪಗಳು ನೀರ್ಗಲ್ಲಿನ ಪ್ರಸ್ತರಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಹಿಮನದಿಗಳು ಮಂದಗತಿಯಿಂದ ಚಲಿಸುತ್ತ ಇರುವುದನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ರಷ್ಯದ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಯೂರಲ್ ಮತ್ತು ನೈಋತ್ಯ ಸೈಬೀರಿಯದ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಗಳ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲಕೆಲವು ಹಿಮನದಿಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಅಲಾಸ್ಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಹಿಮ ನದಿಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ಇಡೀ ವಿಶ್ವದಲ್ಲೆ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತಮದರ್ಜೆಯ ಪರ್ವತ ಹಿಮನದಿಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಫೇರ್‌ವೆಸರ್‌ಶ್ರೇಣಿ, ಸೇಂಟ್ ಎಲಿಯಾಸ್ ಪರ್ವತ ಮತ್ತು ಚುಗಾಷ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಹಿಮ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನೀರ್ಗಲ್ಲನದಿಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು 145 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಹಬ್ಬರ್ಡ್, ಸಿವರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಮಲಾಸ್ಪಿನ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಪ್ರವಾಹಗಳು. ಇವಲ್ಲದೆ ಅಲಾಸ್ಕ, ಬ್ರೂಕ್ ಮತ್ತು ರೋಮನ್ ಜಾಫ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಅಲ್ಯೂಷನ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲೂ ಹಲವಾರು ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹತ್ತು ಮೈಲಿ ಉದ್ದದ ಓಕಿಯಾಲಾಕ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು.

ಉತ್ತರ ಮೇರುಪ್ರದೇಶದ ಅನೇಕ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿಗಳು ಕರಗಿ ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹಿಂದಿನ ಭೂಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದ್ದ ಅನೇಕ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈಗ ಹಿಮದ ಸುಳಿವೇ ಇಲ್ಲ. ಈಚಿನ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಂದ ಐಸ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ 10–14ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ ಹಿಮದ ಪ್ರಭಾವ ಅಷ್ಟಾಗಿರದೆ 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಆಧಾರಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. 1750ರಲ್ಲಿ ಇದು ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ ಮುಟ್ಟಿ ಮತ್ತೆ ಹಿಂಜರಿಯತೊಡಗಿತ್ತು. ಮುಂದೆ 1850ರ ವೇಳೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಆದರೆ 1890ರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಿಂಜರಿತ ಕಂಡುಬಂತು. ತದನಂತರ ಹಿಂಜರಿತದ ವೇಗ ಬಲು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ 1930ರ ವೇಳೆಗೆ ಮತ್ತೆ ಅಧಿಕವಾಯಿತು. ಇಂದಿಗೂ ಈ ಹಿಂಜರಿತ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲೇ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ. (ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಉತ್ತರಮೇರು ಶೋಧನೆ: ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯದ ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಹಾದಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಐರೋಪ್ಯರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದು ಉತ್ತರಮೇರು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆ, ಆವಿಷ್ಕಾರ, ಶೋಧನೆಗಳಿಗೆ ಮೂಲಪ್ರೇರಣೆಯಾಯಿತು. ಈ ಉದ್ದೇಶ ಹೊಂದಿದ್ದವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಯೂರೋಪಿನ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಯಲ್ಲೇ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿ ಅಮೆರಿಕವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದು, ಅನಂತರ ಅಮೆರಿಕದ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ನಡೆದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಈಶಾನ್ಯಮಾರ್ಗ ಹಾಗೂ ವಾಯವ್ಯ ಮಾರ್ಗಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಗ್ರೀಕರೂ ರೋಮನರೂ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದರೆಂದು ಕೆಲವರ ವಾದ. ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿಗೂ ಅದರ ಎದುರಿಗಿನ ಅಮೆರಿಕನ್ ತೀರಗಳಿಗೂ 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಾರ್ಸ್ ಜನ ಮಾಡಿದ ಸಮುದ್ರಯಾನಗಳು 1194ರ ಸ್ವಾಲ್‌ಬಾರ್ ಆವಿಷ್ಕಾರವು ಇತಿಹಾಸ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದ ಮೊದಲು ಸಂಗತಿಗಳು. ಉತ್ತರಮೇರು ಪ್ರದೇಶದ ಅಮೆರಿಕನ್ ವಿಭಾಗದ ಶೋಧನೆಯ ಮೊದಲ ಮುಖ್ಯ ಘಟನೆಯೆಂದರೆ 1497ರಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ಕ್ಯಾಬಟ್‌ನಿಂದ ನ್ಯೂಫೌಂಡ್‌ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ಶೋಧನೆ. ಅನಂತರ ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಕ್ಯಾಬಟ್ ಅನುಸರಿಸಿದ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ಮುಂದುವರಿಸಿ ಉ.ಅ. 60^{0}ಯ ಬಳಿಯವರೆಗೂ ಸಾಗಿದರು. ಮುಂದಿನ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರವಾಸವೆಂದರೆ ವಿಲೋಬಿಯದು (1553). ಈಶಾನ್ಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನಾರಂಭಿಸಿದವ ಈತನೇ. ಆದರೆ ಇವನೂ ಸಂಗಡಿಗರೂ ಲ್ಯಾಪ್‌ಲ್ಯಾಂಡಿನ ಬಳಿ ಅಳಿದುಹೋದರು.

ಮುಂದೆ ಅನೇಕ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ವಿಲೋಬಿಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲೇ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಮುಂದುವರಿಸಿದರಾದರೂ ಯಾರೂ ಆತ ಕಂಡ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಮುಂದೆ ಸಾಗಲಿಲ್ಲ. 1594–97ರಲ್ಲಿ ವಿಲೆಂ ಬಾರೆಂಟ್ಸ್ ಎಂಬ ಡಚ್ ನಾವಿಕ ಮೂರು ಬಾರಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ, ಸ್ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದ. 1607ರಲ್ಲಿ ಹಡ್ಸನ್ ಉ. ಅ. $81^{0}.30'$ ವರೆಗೂ ಹೋಗಿ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕಾಯಿತು. ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಯಾನ ಮಾಡುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಆ ಯತ್ನವನ್ನು ಕೈಬಿಡಲಾಯಿತು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕನ್ ಉತ್ತರಮೇರು ಪ್ರದೇಶದ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಶೋಧನೆಗಳ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ಸಾಗಿತ್ತು. ಫ್ರೋಬಿಷರ್ (1576), ಜಾನ್ ಡೇವಿಸ್ (1585–88) ಇವರು ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗರು. ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ಪಶ್ಚಿಮತೀರದಲ್ಲಿ $70^{0}.41'$ವರೆಗೂ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದ ಹಡ್ಸನ್ ವಾಯವ್ಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನನುಸರಿಸಿ, ಅವನ ಹೆಸರಿನ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ (ಅದಕ್ಕೆ ಆತನ ಹೆಸರು ಬಂದದ್ದು ಆಮೇಲೆ, ಅದು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಭಾಗವೆಂದು ಆಗ ಆತ ಭಾವಿಸಿದ್ದ). ಮುಂದೆ ಬ್ಯಾಫಿನ್, ಫಾಕ್ಸ್, ಜೇಮ್ಸ್ ಮುಂತಾದವರು ಈ ಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ನಂತರ ಸುಮಾರು ಒಂದು ನೂರು ವರ್ಷ ಕಾಲ ಅಮೆರಿಕನ್ ಉತ್ತರ ಮೇರು ಪ್ರದೇಶದತ್ತ ಯಾರೂ ಗಮನಹರಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಸೈಬೀರಿಯ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರಷ್ಯಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಆಸಕ್ತಿಯಿತ್ತು. 1648ರಲ್ಲಿ ಡೆಷ್ನೆಫ್ ಎಂಬಾತ ಬೆರ್ರಿಂಗ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋದನಾದರೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಈ ಜಲಸಂಧಿಯ ಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದವ ಬೆರ್ರಿಂಗನೇ–ಒಂದು ಶತಮಾನ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ. ಈ ಸಂಧಿಗೆ ಈತನ ಹೆಸರೇ ಬಂದಿದೆ. ಈತ 1741ರಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ಒಂದು ಭಾಗದ ಶೋಧನೆ ಮಾಡಿದ. ಸೈಬೀರಿಯದ ಉತ್ತರದ ತುದಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದವ ಚೆಲ್ಯೂಸ್ಕಿನ್. ಇದಕ್ಕೆ ಈತನ ಹೆಸರೇ ಬಂದಿದೆ. ಮುಂದೆ ಅನೇಕ ರಷ್ಯನ್ನರು ಈ ಭಾಗಗಳ ಪರಿಶೋಧನೆಯ ಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು.

ಉತ್ತರದ ಮೇರು ಪ್ರದೇಶದ ಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಆಸಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ಜೆ.ಸಿ.ಫಿಪ್ಸ್ (ಮುಂದೆ ಲಾರ್ಡ್ ಮಲ್‌ಗ್ರೇರ್) 1773ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪಿಟ್ಸ್ ಬರ್ಗನಿಗೆ ಯಾನ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಉ.ಅ. $80^{0}.48'$ವರೆಗೂ ಹೋದ. ಬೆರ್ರಿಂಗ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಮೂಲಕ ಯಾನ ಮಾಡಿದ ಜೇಮ್ಸ್ ಕುಕ್ ಅಷ್ಟೊಂದು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈತನ ವೈಫಲ್ಯದಿಂದ ಈ ಪ್ರಯತ್ನ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದು 1806ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಸ್ಕೋರ್ಸ್ ಬಿ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ಪೂರ್ವತೀರದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ, ಉ.ಅ. $81^{0}.30'$ ವರೆಗೂ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದ. ಉತ್ತರಮೇರು ಪ್ರದೇಶದ ಭೂವಿವರಣೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಾಹಿತಿ ಒದಗಿಸಿದವ ಈತನೇ. ಮುಂದೆ ಅನೇಕರು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದರೂ ಸ್ಕೋರ್ಸ್ ಬಿ ಮುಟ್ಟಿದ ಅಕ್ಷಾಂಶಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮುಂದೆ ($82^{0}.43'$ವರೆಗೂ) ಸಾಗಿದವ ಪ್ಯಾರಿ (1827). ಪೌರಸ್ತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ವಾಯವ್ಯ ಮಾರ್ಗ ಕಂಡು ಹಿಡಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬ್ರಿಟನ್ನು 20,000 ಪೌ. ಬಹುಮಾನ ನೀಡುವುದಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿತ್ತಾದರೂ ಯಾರೂ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಯಶಸ್ಸು ಗಳಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ಯಾರಿ ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ದೂರ ಸಾಗಿ ಪ. ರೇ. 110^{0} ಯವರೆಗೂ ಹೋದ, ಅನಂತರ ಟರ್ನಗೇನ್ ಬಿಂದುವಿಗೆ 320 ಕಿಮೀ ವರೆಗೂ ರಾಸ್ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಬೆರ್ರಿಂಗ್ ಜಲಸಂಧಿಯಿಂದ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದ ಇನ್ನೊಂದು ತಂಡ ಈ ಬಿಂದುವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಬಂತು. ಇದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅನೇಕರು ಅಮೆರಿಕನ್ ತೀರಪ್ರದೇಶದ ಪರಿಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು.

ಸರ್ ಜಾನ್ ಫ್ರಾಂಕ್‌ಲಿನ್ ಮಹಾಸಾಹಸಿ. ಟರ್ನಗೇನ್ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಣದಲ್ಲಿ ಈತ ಪರಿಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದ. ಕಿಂಗ್ ವಿಲಿಯಂ ದ್ವೀಪದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಈತನ ಹಡಗುಗಳು ಮಂಜಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದುವು. ಈತನೂ ಈತನ ಜೊತೆಯವರೂ ಮರಣ ಹೊಂದಿದರು (1847).

19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗನ್ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಸ್ವೀಡ್ ಜನರ ಚಟುವಟಿಕೆ ಅಧಿಕವಾಗಿತ್ತು. ನೂರ್ಡನ್ ಷೋಲ್ಡ್ 1878ರಲ್ಲಿ ಚೆಲ್ಯೂಸ್ಕಿನ್ ಭೂಶಿರ ಸುತ್ತಿ, ಬೇರಿಂಗ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಬಳಿ ಚಳಿಗಾಲ ಕಳೆದು, ಪೆಸಿಫಿಕ್‌ಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿ 1879ರಲ್ಲಿ ಯೋಕೊಹಾಮ ತಲುಪಿದ. 1803–6ರಲ್ಲಿ ಅಮುಂಡ್ಸೆನ್ ತನ್ನ ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿ ಕೆನಡಪ್ರದೇಶ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಸಾಗಿ ಅಲಾಸ್ಕವನ್ನು ಬಳಸಿದಾಗ ಈ ವಾಯವ್ಯ ಮಾರ್ಗಾನ್ವೇಷಣೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದಂತಾಯಿತು. ಈ ನಡುವೆ ಆತ ಮೂರು ಚಳಿಗಾಲಗಳನ್ನು ಮಾರ್ಗ ಮಧ್ಯೆ ಕಳೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಅನೇಕ ತಂಡಗಳು ಇನ್ನೂ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಈ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿ ಮುಗಿಸಿದುವು.

ಉತ್ತರಮೇರು ದರ್ಶನ: ಉತ್ತರಮೇರುವನ್ನು ಮೊದಲು ಸಂದರ್ಶಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತವಾದ ತಂಡಗಳಿಂದ ಮೇರುವಿನ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಪತ್ತೆಯಾದುವು, ಉತ್ತರದ ಗುರಿ ಹಿಡಿದ ಅನೇಕ ಸಾಹಸಿಗಳು ನಾನಾ ಬಗೆಯ ವಿಘ್ನಪರಂಪರೆಗಳನ್ನೆದುರಿಸಿದರು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಹಾಗೂ ಅಮೆರಿಕನ್ ಅಭಿಯಾನಗಳು ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಎಲ್ಸ್‌ಮೀರ್ ದ್ವೀಪದ ಕಿರು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನುಗ್ಗಿದ್ದುವು (1875–84). ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾದ ಹಡಗೊಂದನ್ನು ನಾನ್ಸನ್ 1893ರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿ ನೀರ್ಗಲ್ಲಿನ ಖಂಡದೊಂದಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗಿ ಉ.ಅ. 84^{0} ರಲ್ಲಿ ಹಡಗು ತ್ಯಜಿಸಿ ಪಾದಯಾತ್ರಿಯಾಗಿ ಮುನ್ನಡೆದು ಆ ವರ್ಷದ ಏಪ್ರಿಲ್ 8 ರಂದು ತನ್ನ ಜೊತೆಗಾರ ಜಾನ್ಸನ್ನನೊಂದಿಗೆ ಉ.ಅ. $86^{0}14'$ ತಲುಪಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ವಿಕ್ರಮ.

ಮುಂದೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಸ್‌ಮೀರ್‌ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರದಿಂದ ಅಡ್ಮಿರಲ್ ಪೀರಿ ಮುನ್ನೆಡೆದು, 1909ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 6ರಂದು ಉತ್ತರಮೇರು ತಲುಪಿ ಹಿಂತಿರುಗಿದ. 1897ರಲ್ಲಿ ಅಂಡ್ರೀ ಮತ್ತು ಆತನ ಇಬ್ಬರು ಜೊತೆಗಾರರು ಬಲೂನಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೊರಟು ಕಾಣೆಯಾದರು. ಇವರ ದೇಹಗಳೂ ಇವರು ಬಿಟ್ಟ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳೂ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಪತ್ತೆಯಾದದ್ದು 1930ರಲ್ಲಿ.

ಉತ್ತರಮೇರುವಿಗೆ ಸ್ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗನ್‌ನಿಂದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಹಾರಿಹೋಗಿ ಬಂದವ ಅಡ್ಮಿರಲ್ ಬರ್ಡ್ (1926). ಉಂಬರ್ಟೊನೊಬೀಲೆ ಸ್ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗನ್ನಿನಿಂದ ಹೊರಟು ಉತ್ತರಮೇರುವನ್ನು ದಾಟಿ ಅಲಾಸ್ಕ ತಲಪಿದ. ಈತನಿಗೆ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹಾರಿ ಉತ್ತರಮೇರು ದಾಟಿದವ ಜಿ. ಎಚ್. ವಿಲ್ಕಿನ್ಸ್. ಈತನೇ 1932ರಲ್ಲಿ ಜಲಾಂತರ್ಗಾಮಿ ನೌಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದ್ದ. ಆದರೆ ಯಾಂತ್ರಿಕ ತೊಂದರೆಯಿಂದ ಈ ಯತ್ನವನ್ನು ಕೈಬಿಡಬೇಕಾಯಿತು. ಉತ್ತರ ಮೇರುವಿನ ತೇಲು ನೀರ್ಗಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ವಿಮಾನದ ಮೂಲಕ ರಷ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಪರಿಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು 1937ರಲ್ಲಿ. (ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಉತ್ತರಾಂಚಲ: ಉತ್ತರಾಖಂಡ್ ಭಾರತದ ಈಶಾನ್ಯದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡು, 2000 ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 9 ರಂದು ದೇಶದ 27ನೆಯ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಉದಯಿಸಿತು. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪವಿತ್ರ ಯಾತ್ರಾ ಸ್ಥಳಗಳು ಕಂಡು ಬರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ದೇವಭೂಮಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

$28^{\circ}-43'$ ಉ.ಅ.ದಿಂದ $31^{\circ}-27'$ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶದವರೆಗೂ, $77^{\circ}-34'$ ಪೂ.ರೇ.ದಿಂದ $81^{0}-02'$. ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶದವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 53,483 ಚ.ಕಿಮೀ. ಈ ರಾಜ್ಯವು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನೇಪಾಲ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಚೀನ(ಟಿಬೆಟ್) ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗಡಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ, ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಚಲಪ್ರದೇಶ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗಡಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 13 ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ – ಪಿತ್ತೋರ್‌ಘರ್, ಆಲ್ಮೋರ, ನೈನಿತಾಲ್, ಬಾಗೇಶ್ವರ್, ಚಂಪಾವತ್, ಉತ್ತರಕಾಶಿ, ಉಧಾಂಸಿಂಗ್ ನಗರ, ಚಮೋಲಿ, ಡೆಹರಾಡೂನ್, ಪೌರಿ, ತೆಹ್ರಿ ಗರ್‌ವಾಲ್, ರುದ್ರ ಪ್ರಯಾಗ್, ಮತ್ತು ಹರಿದ್ವಾರ. ಡೆಹರಾಡೂನ್ ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,47,808.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳು: ಪರ್ವತಮಯ ಹಾಗೂ ಏರಿಳಿತ ಭೂ ಸ್ವರೂಪ, ಶಿಲಾಮಯ ಲಕ್ಷಣ, ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆ, ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರಗಳು, ಕಡಿದಾಗಿ ಹರಿಯಬಲ್ಲ ನದಿವ್ಯೂಹ, ತೀವ್ರವಾದ ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತ, ನಿರಂತರವಾದ ಭೂ ಕುಸಿತ ಹಾಗೂ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಚದುರಿದಂತೆ ಹಂಚಿಕೆಗೊಂಡಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಉತ್ತರಾಂಚಲ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿವೆ.

ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ: ಪರ್ವತ ಹಾಗೂ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಪಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳು – ಭಾಭರ್ ಮತ್ತು ತೆರಾಯಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೈದಾನ.

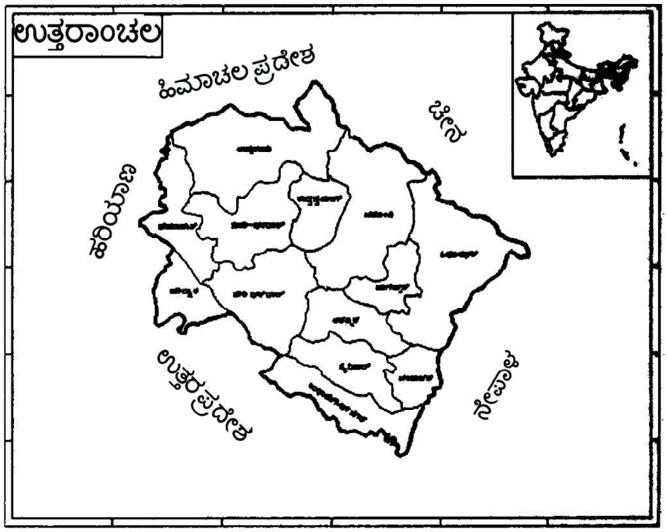

ಪರ್ವತ ಹಾಗೂ ಬೆಟ್ಟಮಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು: ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಭೂ ಪ್ರದೇಶದ ಶೇ. 92.57 ಭೂಭಾಗ ಪರ್ವತ ಹಾಗೂ ಬೆಟ್ಟಮಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಎತ್ತರವಾದ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಕೆಳಕಂಡ 4 ಉಪವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ:

ಎ) ಉಪ ಹಿಮಾಲಯ: ಇದನ್ನು ಶಿವಾಲಿಕ್ ಪ್ರದೇಶವೆನುವರು. ಹಿಮಾಲಯದ ಅತಿ ಕಿರಿದಾದ ಶ್ರೇಣಿಯಾಗಿದ್ದು, 6 ರಿಂದ 30 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು, 300–1000 ಮೀ ಎತ್ತರದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸಮತಟ್ಟಾದ ರೇಖಾಂಶಿಕ ಸ್ವರೂಪದ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಡೂನ್ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ.

ಬಿ) ಮಧ್ಯ ಹಿಮಾಲಯ: ಈ ಭಾಗ 60–90 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು 1000–1300 ಮೀ ಎತ್ತರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ತೀವ್ರವಾದ ಏರಿಳಿತ ಸ್ವರೂಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಹಿಮಾಲಯ ಶ್ರೇಣಿ, ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಸರೋವರ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಂತಹ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ಸಿ) ಮಹಾ ಹಿಮಾಲಯ: ಇದು 40–60 ಕಿಮೀ ಅಗಲ, 3000–7000 ಮೀ ಎತ್ತರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಿಮಾವೃತಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಇದನ್ನು ಹಿಮಾದ್ರಿ ಎನ್ನುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಹಿಮನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ಡಿ) ಹೊರ ಹಿಮಾಲಯ: ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಟೆಥಿಸ್ ಹಿಮಾಲಯ ಮತ್ತು ಇಂಡೋ ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಯರ್ಲಾಂಗ್ ಸಾಂಗ್ಪೋ (ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾ) ನದಿ ಕಣಿವೆಯ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಪರ್ವತ ರಹಿತ ಅಥವಾ ಭಾಭರ್, ತೆರಾಯಿ ಪ್ರದೇಶ:

ಭಾಭರ್: ಇದು ಹಿಮಾಲಯ ಪಾದಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಭೂ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಇದು 34 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು, ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿನ ತೊರೆಗಳು ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಾ ಬಂಡೆಗಲ್ಲುಗಳು ಮತ್ತು ನುರುಜುಗಲ್ಲುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಂಗುತ್ತಾ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮಣ್ಣನ್ನೇ ಭಾಭರ್ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಈ ನಿಕ್ಷೇಪವು ವ್ಯಾಪ್ಯ ಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ತೆರಾಯಿ: ಇದು ಭಾಭರ್ ಮಣ್ಣು ವಲಯದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಸಂಚಯನಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಮಣ್ಣು 80–90 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಫಲವತ್ತಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ಮಣ್ಣು ಹೆಚ್ಚು ನೀರನ್ನು ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಜಲವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾ, ಯಮುನಾ ಮತ್ತು ಶಾರದಾ ನದಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ನದಿಗಳು ಹಿಮನದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಉಗಮಹೊಂದಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಹಲವು ದೊಡ್ಡ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಸೂಕ್ತ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಭಾಗೀರಥಿ – ಭಿಲಂಗಾಣ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ತೆಹ್ರಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು 1953 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದರೂ ಸಹ ಕೆಲವು ವಿರೋಧಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಅದು ಇನ್ನೂ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿಲ್ಲ.

ನೀರಾವರಿ: ರಾಜ್ಯವು 55,544 ಹೆ. ಗಳಷ್ಟು ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದು ಒಟ್ಟು ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶದ ಶೇ. 11.33 ಭಾಗ. ಇಲ್ಲಿನ ನಿವ್ವಳ ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶ ಶೇ. 1.02 ಭಾಗ.

ರಾಜ್ಯದ ನೀರಾವರಿಯು ಮೂಲ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನೀರಿನ ಹರಿವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೂ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ಒಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶದ ಶೇ. 63.48 ಭಾಗ. ತರುವಾಯ ಕಾಲುವೆ ನೀರಾವರಿ (ಶೇ. 35.13) ಪ್ರಮುಖ. ಬಾವಿ ಮತ್ತು ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವುಂಟು. ನೈನಿತಾಲ್ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಹೆಚ್ಚು ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವುಳ್ಳದ್ದು. ತರುವಾಯ ಉತ್ತರಕಾಶಿ, ತೆಹ್ರಿ ಡೆಹ್ರಾಡೂನ್ ಮತ್ತು ಆಲ್ಮೋರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರಕಾರಗಳು: ಇಲ್ಲಿನ ವಾಯುಗುಣ, ಜೈವಿಕ ಅಂಶಗಳು, ಭೂಸ್ವರೂಪ, ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಮೂಲ ಶಿಲಾ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಮತ್ತು ಋತುಗಾರ ಮಣ್ಣಿನ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಾಗಿಸಿವೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಮಣ್ಣಿನ ವಿಧಗಳೆಂದರೆ;

ಕೆಂಪು ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಣ್ಣು: ಎತ್ತರವುಳ್ಳ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದ್ದು ಅಲ್ಪ ಆಮ್ಲೀಯ ಲಕ್ಷಣ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಫಲವತ್ತು ಕಡಿಮೆ.

ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಅರಣ್ಯ ಮಣ್ಣು: ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಪದರು ಶಿಲಾವರ್ಗದ ಮರುಳು ಶಿಲೆ, ಜೇಡು ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಅಭ್ರಕ ಹೊಂದಿರುವ ಮರಳು ಶಿಲಾ ವರ್ಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ಮಣ್ಣು 600–1700 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದು, 800–2000 ಮಿಮೀ ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಉಪ ಬೆಟ್ಟ ಮಣ್ಣು: ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಈ ವಿಧದ ಮಣ್ಣು ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಅತಿ ಎತ್ತರವಾದ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕ ಮಳೆ ಪಡೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಮೇಲ್ಪದರದ ಸು. 15 ಸೆಂಮೀ ವರೆಗೆ ದಟ್ಟ ಕಂದು ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮರಳುಮಯ ಲಕ್ಷಣದ ಜೊತೆಗೆ ಕೊಳೆಯಾದ ಸಾವಯವ ಅಂಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. 15–50 ಸೆಂಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿನ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಯವ ಹಾಗೂ ಜೈವಿಕ ಅಂಶಗಳ ಲಭ್ಯತೆಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದಿಯೋದರ್, ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಬ್ಲೂಪೈನ್, ಚಿರ್‌ಪೈನ್ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಪರ್ವತವಲಯದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಮಣ್ಣು: ಈ ವಿಧದ ಮಣ್ಣು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಶುಷ್ಕ ಹಾಗೂ ಶೀತ ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ವಿರಳವಾದ ಸಸ್ಯವರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ತೆಳುವಾದ ಮಣ್ಣಿನ ಪದರವಿದ್ದು, ತೇವಾಂಶದ ಕೊರತೆಯಿದೆ. ಇದು ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಗ್ನೀಕರಣಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಮರಳು ಮಣ್ಣು ವಿಭಿನ್ನ ಗಾತ್ರ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಕಣಿವೆಗಳು ಹಾಗೂ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ನುರುಜುಗಲ್ಲು, ಮರಳು ಮತ್ತು ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ.

ಶಿಲಾಮಯಗುಣದ ಮಣ್ಣುಗಳು ಈ ವರ್ಗದ ಮಣ್ಣುಗಳು ಬಹಳ ತೆಳುಪದರದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಮೂಲ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಶಿಥಿಲಗೊಂಡ ಕಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ಕೊರತೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಸಸ್ಯವರ್ಗವಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಂದ್ರಯುತ ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಲ್ಲದ ಲಕ್ಷಣವಿಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಮಣ್ಣು ಆವರಿಸಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮಾರುತದ ಸವಕಳಿ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಡುತ್ತವೆ. ಬಹುತೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಶಿಲೆಗಳು ಹೊರಚಾಚಿದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಈ ರಾಜ್ಯ ಎರಡು ವಿಭಿನ್ನ ವಾಯುಗುಣ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಪ ಉಷ್ಣವಲಯ ವಾಯುಗುಣವಿದ್ದರೆ, ಉನ್ನತ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯ ವಾಯುಗುಣದ ಜೊತೆಗೆ ಬೇಸಿಗೆಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ವಾಯುಗುಣ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶವು ಉಷ್ಣ ವಲಯದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ, ಬೇಸಗೆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶವು 40^0ಸೆ. ಇದ್ದು ಅಧಿಕ ಆರ್ದ್ರತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಚಳಿಗಾಲವು ಅತಿ ಚಳಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಉಷ್ಣಾಂಶ 5^0ಸೆ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಈ ರಾಜ್ಯದ ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶ ಆಲ್ಪೈನ್ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅಂದರೆ ಅತಿ ಶೀತವಾದ ಚಳಿಗಾಲ ಮತ್ತು ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಹಿಮ ಬೀಳುವಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ, ಮಾನ್ಸೂನ್ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಮಳೆ ಮತ್ತು ಸೌಮ್ಯ ಬೇಸಗೆ ಕಾಲವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಅನುಕೂಲಕರ ವಾಯುಗುಣವು ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮವನ್ನು ಈ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಜೀವನ ಹಾಗೂ ಆದಾಯದ ಮೂಲವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮಳೆ ಅರಣ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಆಲ್ಪೈನ್ ವರ್ಗದ ಅರಣ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ಬಹುತೇಕ ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿದೆ. 1969 ರಲ್ಲಿ ಚಾಂಪಿಯನ್ ಮತ್ತು ಸೇತ್‌ರವರು ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ಎತ್ತರದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಿನ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳನ್ನು 4 ವಲಯಗಳನ್ನಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ

1) ಉಷ್ಣವಲಯ–ಉಪಉಷ್ಣವಲಯದ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ: ಈ ವಲಯವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಎಲೆಯುದುರುವ, ಅರೆ ಎಲೆಯುದುರುವ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಹೊನ್ನೆ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಮರವಾಗಿದೆ. ಈ ಅರಣ್ಯಗಳು 1300 ಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ವಲಯದ ಇತರೆ ಮರಗಳೆಂದರೆ, ಖೈರ್, ಸೆಮಾಲ್, ಕಂಜು, ಸಿಸ್ಸೂ ಮತ್ತು ಹಾಲ್ದುಗಳು.

2) ಉಪಉಷ್ಣವಲಯ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯ ಪ್ರದೇಶ: ಉಪ ಉಷ್ಣವಲಯದಿಂದ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದವರೆಗೆ, ಚಿನ್, ಪೈನ್ ಹಾಗೂ ಸೂಚಿಪರ್ಣ ಲಕ್ಷಣದಮರಗಳು 900–2100 ಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

3) ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯ–ಉಪ ಆಲ್ಪೈನ್ ವಲಯ: ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗವು ಮಿಶ್ರ ಸೂಚಿಪರ್ಣ ಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು 1500–3300 ಮೀ. ಎತ್ತರದವರೆಗೆ, ಫರ್, ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಮತ್ತು ಬರ್ಚ್ ಮರಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

4) ಆಲ್ಪೈನ್ ಮತ್ತು ಕುರುಚಲು ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಈ ವಿಧದ ಅರಣ್ಯಗಳು 4200 ಮೀ. ಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಲ್ಪೈನ್ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಹಾಗೂ ಕುರುಚಲು ಪೊದೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರಿಂದಾಚೆಗೆ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳನ್ನು ಕಾಣಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಭೂಭಾಗದ ಶೇ. 34.45 ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶವು ಅರಣ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 77.74 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಸಾಂದ್ರ ಅರಣ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ, ಶೇ.22.26 ರಷ್ಟು ಮುಕ್ತ ಅರಣ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ರಾಜ್ಯ ಈ ಹಲವಾರು ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಕುಲಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಭಾರಲ್, ಹಿಮಚಿರತೆ, ಚಿರತೆಗಳು ಮತ್ತು ಹುಲಿಗಳು. ಇಲ್ಲಿನ ವನ್ಯ ಜೀವಿಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಜಿಮ್‌ಕಾರ್ಬೆಟ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಹೂಗಳನ್ನು ಮನರಂಜನೆಗಾಗಿ, ಪುಷ್ಪ ಕಣಿವೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನ, ನಂದಾದೇವಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನ, ಗೋವಿಂದ್ ಮತ್ತು ಗಂಗೋತ್ರಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿವೆ.

ಕೃಷಿ: ಇಲ್ಲಿನ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರು ಕೃಷಿ ವೃತ್ತಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಡೂನ್ ಕಣಿವೆ, ನೈನಿತಾಲ್, ಉಧಾಂಸಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಹರಿದ್ವಾರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಶೇ.11 ರಷ್ಟು ಭೂಭಾಗವು ಕೃಷಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ವಾಯುಗುಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ತ. ಸೇಬು, ಮಾವು, ನಿಂಬೆ, ಸೀಬೆಹಣ್ಣು, ಹಲಸು, ಚೆರ್ರಿ, ಬೆರಿಹಣ್ಣು, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಕಿತ್ತಳೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು:– ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಖನಿಜ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯುವ ಕಾರ್ಯ ಈಗಿನ್ನು ಆರಂಭವಾಗಬೇಕಿದೆ. ಸಧ್ಯಕ್ಕೆ ಆದಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಖಾಸಗಿ ಲಿ., ಸಂಸ್ಥೆ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಹೊರ ತೆಗೆಯಬಲ್ಲ ಹಕ್ಕನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಖನಿಜಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪದ ಪ್ರಮಾಣವು 1707 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್‌ಗಳೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 2.43 ತಾಮ್ರ, ಶೇ. 3.68 ಸೀಸ, ಶೇ. 5.65 ಸತು ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಟನ್ ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ 150 ಗ್ರಾಂ. ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು 0.5 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆಯೆಂದು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಲೋಹಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆಯು ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಲೋಹಗಳಲ್ಲದೇ ಕೆಲವು ಅಲೋಹ ಖನಿಜ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಉದಾ: ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಶಿಲಾಪಾಸ್ಫೇಟ್, ಡಾಲೋಮೈಟ್, ಮ್ಯಾಗ್ನಾಸೈಟ್, ಗ್ರಾಫೈಟ್, ಸೋಪ್‌ಸ್ಟೋನ್, ಜಿಪ್ಸಂ ಇತ್ಯಾದಿ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಲ ಸಂಪನ್ಮೂಲವು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ 500 ಮೆವ್ಯಾ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಒಟ್ಟು 17 ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸ್ಥಾವರಗಳಿವೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಖಾದಿ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೋದ್ಯೋಗ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಖಾದಿ ಬಟ್ಟೆ ಸಿದ್ಧ ಉಡುಪು ತಯಾರಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ, ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರವು ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮವು ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಹೈನುಗಾರಿಕೆ, ತೋಟಗಾರಿಕೆ, ಪುಷ್ಪೋದ್ಯಮ, ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಗೂ ಇತರೆ ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ನೀಡಲಾಗಿದ್ದು, ರಾಜ್ಯ ಮಟ್ಟದ ಹಣಕಾಸು ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಶೇ. 3 ರಷ್ಟು ಬಡ್ಡಿದರದಲ್ಲಿ 2 ಲಕ್ಷದವರೆಗೂ ಧನ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯವು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕರಕುಶಲ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿವೆ. ಇದರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬಾಬಾ ಸಾಹೇಬ್ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಹಸ್ತ ಶಿಲ್ಪ ವಿಕಾಸ ಯೋಜನೆಯ ಮೂಲಕ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಂಡಿದೆ.

ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗ ಕಲ್ಪಿಸುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೈಮಗ್ಗಗಳ ಪಾತ್ರ ಅಪಾರ. ಇಲ್ಲಿ ದೀನ ದಯಾಳ್ ಹಥ್‌ಕರ್ಗಾ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನ್ ಯೋಜನೆಯ ಮೂಲಕ ಕೈಮಗ್ಗ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ರೇಷ್ಮೆ, ಉಣ್ಣೆ, ಗಿರಣಿ, ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಆಹಾರೋತ್ಪನ್ನ ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ಗಿಡಮೂಲಿಕೆ, ಔಷಧಿ ತಯಾರಿಕೆ, ಚಹಾ ಸಂಸ್ಕರಣೆ ಮತ್ತು ಪ್ಯಾಕಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಅರಣ್ಯಾಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಮರ ಮತ್ತು ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದಂತೆ ಕೆಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿದ್ದರೆ, ಬಿದಿರು, ರಿಂಗಸ್, ತೊಗಟೆ ಅಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನಾರುಗಳು, ಬೆಂಕಿಪೊಟ್ಟಣ, ಕಾಗದ ಮತ್ತು ಕಾಗದದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಪ್ಲೈವುಡ್, ಫ್ಲಶ್‌ಬೋರ್ಡ್‌ಗಳು, ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳು, ಮರದ ಕಲಾ ಕೆತ್ತನೆ, ಆಟದ ವಸ್ತುಗಳು, ಗೊಂಬೆಗಳು ಮತ್ತು ಪೆನ್ಸಿಲ್‌ಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಉದ್ಯಮಗಳು ಕೇಂದ್ರೀಕೃತಗೊಂಡಿವೆ.

ಸಾರಿಗೆ: ಸಂಪರ್ಕ: ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದ್ದು, ಡೆಹರಾಡೂನ್, ಹರಿದ್ವಾರ, ಹೃಷಿಕೇಶ್, ಲಾಲ್‌ಕೌನಿ, ಕಠಗೋಡಂ ಮತ್ತು ತಾನಕ್ಪುರಗಳಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಉದಾಂಸಿಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಂತನಗರ ಪಿತೋರ್‌ಗರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೈನ್‌ಸೈನ್, ಡೆಹರಾಡೂನ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಾಲಿಗ್ರಾಂಟ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿದ್ದು, ಚಮೋಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗೌಚಾರ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಕಾಶಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿನ್ಯಾಲಿ ಸೌರ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಿವೆ.

ವಾಣಿಜ್ಯ: ಈ ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣಗಳಿದ್ದು, ವಿದೇಶಿ ಯಾತ್ರಿಕರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಉದಾ: ಹಲ್ದಾವಾನಿ, ರುದ್ರಾಪುರ, ತನಕ್ಪುರ, ಡೆಹರಾಡೂನ್, ಹರಿದ್ವಾರ, ಕೋಟ್‌ದ್ವಾರ್ ಮತ್ತು ಹೃಷಿಕೇಷ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ 84.79 ಲಕ್ಷ. ಇದರಲ್ಲಿ 43.16 ಲಕ್ಷ ಪುರುಷರು, 41.63 ಲಕ್ಷ ಮಹಿಳೆಯರು. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 16,606 ಹಳ್ಳಿಗಳು, 34 ನಗರಗಳು ಮತ್ತು 84 ಪಟ್ಟಣಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 159 ಜನ. ಲಿಂಗಾನುಪಾತ 964. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದರ ಶೇ. 20.41.

ಸಾಕ್ಷರತೆ: ಸಾಕ್ಷರತೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾಂಚಲ ರಾಜ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ 14 ನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 72.28. ಪುರುಷರ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 84.01 ಹಾಗೂ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 60.26.

ಪ್ರಮುಖ ನಗರ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳು:– ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳಾದ ಯಮುನೋತ್ರಿ, ಗಂಗೋತ್ರಿ, ಬದರೀನಾಥ್, ಕೇದಾರನಾಥ್, ಜೋಷಿಮಟ್, ಹೃಷಿಕೇಷ, ಹರಿದ್ವಾರ, ಸಿಖ್ಖರಿಗೆ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಹೇಮಕುಂಡ್ ಸಾಹಿಬ್ ಮತ್ತು ನಾನಕ್‌ಮತ್ ಹೆಸರಾಂತ ಗಿರಿಧಾಮಗಳಾದ ಮುಸ್ಸೋರಿ, ನೈನಿತಾಲ್, ಆಲ್ಮೋರ, ಡೆಹರಾಡೂನ್, ಚಕ್ರತಾ, ರಾಣಿಕೇತ, ಬಾಗೇಶ್ವರ್, ಭೀಮ್‌ತಾಲ್, ಕೌಸಾನಿ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು. (ಎಚ್.ಎಚ್.)

ಉತ್ಪಾದನಾಂಗಗಳು: ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸಾಧನಗಳು (ಫ್ಯಾಕ್ಟರ್ಸ್ ಆಫ್ ಪ್ರೊಡಕ್ಷನ್). ಉತ್ಪಾದನಾಂಗಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಸ ಅಥವಾ ಆದಾನವೆಂದೂ (ಇನ್‌ಪುಟ್) ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ (ಔಟ್‌ಪುಟ್) ಎಂದೂ ಕರೆಯುವ ಪರಿಪಾಟವುಂಟು. ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಸಹಾಯವಾಗುವಂಥದು ಏನೇ ಇರಲಿ, ಅದು ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಅಂಗ ಎಂಬುದು ಬೆನ್‌ಹ್ಯಾಮನ ಮಾತು. ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವೆಂದರೆ 1. ಭೂಮಿ, 2. ಶ್ರಮ, 3. ಬಂಡವಾಳ, 4. ಸಂಘಟನೆ.

ಭೂಮಿ: ಭೂಮಿಯೆಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವುಂಟು. ಇದು ಕೇವಲ ನೆಲವಲ್ಲ, ಮಣ್ಣಲ್ಲ. ನೆಲ ಜಲ ವಾಯು ಬೆಳಕು ಬೆಂಕಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಮಾನವನಿಗೆ ನೀಡುವ ವಸ್ತು ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಭೂಮಿ ಸಂಕೇತವೆಂಬುದು ಮಾರ್ಷಲನ ಮಾತು. ಮಾನವ ಏನು ಮಾಡಬೇಕಾದರೂ ನೆಲದ ಮೇಲ್ಮೈಯೇ ಅವನಿಗೆ ಮೂಲಾಧಾರ. ಆತನ ಕೃತಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಅದು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ನಾಗರಿಕತೆಯ ನಾನಾ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ, ಮನುಷ್ಯ ಬೇಟೆಯ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತನ್ನೂ, ಪಶು ಪಾಲಕನಾಗಿದ್ದಾಗ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲನ್ನೂ, ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಫಲವತ್ತಾದ ನೆಲವನ್ನೂ, ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಮುಂದುವರಿದಾಗ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನೂ ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ ನೆಲೆಯನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ಭೂಮಿಯೇ. ಮಾನವ ಬಳಸುವ ಎಲ್ಲ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಮೂಲವೂ ಇದೇ.

ಈ ಭೂಮಿ ಎನ್ನುವುದು ಮಾನವನಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿ ನೀಡಿರುವ ಕಾಣಿಕೆ. ಒಮ್ಮೆ ಅನುಪಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಮಾನವನಿಂದು ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ, ನಿಜ. ಆದರೂ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಮಾನವನಿಗೆ ಸಂದಿರುವ ಕೊಡುಗೆಯೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿರುವುದು ಅತ್ಯಲ್ಪವೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದ.

ಭೂಮಿಗೆ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳುಂಟು : ಭೂಮಿಯ ಪರಿಮಾಣ ಮಿತವಾದುದ್ದು. ಇದರ ಸರಬರಾಜನ್ನು ಮನುಷ್ಯ ತನಗಿಷ್ಟ ಬಂದಂತೆ ಹಿಗ್ಗಿಸುವುದಾಗಲಿ ಕುಗ್ಗಿಸುವುದಾಗಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಭೂಮಿಗೆ ಸರಬರಾಜು ಬೆಲೆಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅದರ ಸರಬರಾಜನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಬೆಲೆ ಇಳಿದಾಗ ಅದರ ಪ್ರಮಾಣ ತಗ್ಗುವುದಿಲ್ಲ. ನೆಲದ ಪರಿಮಾಣ ಸ್ಥಿರವಾದ್ದರಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅಭಾವ ಗೇಣಿ ಉದಿಸುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿ ಸ್ಥಿರವಾದದ್ದು. ಬಾಂಬು ದಾಳಿಯಿಂದ

ನೆಲದ ಉತ್ಪಾದಕತೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ನಾಶವಾದರೂ ಅದನ್ನು ಪುನಃ ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ರಿಕಾರ್ಡೋ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಗುಣಧರ್ಮಗಳು ಮೂಲಭೂತ, ಅವಿನಾಶಿ. ಭೂಮಿ ಅಚಲ. ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಒಂದೆಡೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆಗೆ ಸಾಗಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಭೂಮಿಯ ಗೇಣಿ ಬದಲಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಅದರ ಈ ಗುಣವೇ ಕಾರಣ. ಭೂಮಿಯ ಫಲವತ್ತು ತಾಕಿನಿಂದ ತಾಕಿಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ತೆರನಾದ ಎರಡು ತುಣುಕು ಭೂಮಿ ಇರುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಅಂಚಿನ ಬೇಸಾಯದ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆದಿರುವುದು ಈ ಕಾರಣದಿಂದ.

ಶ್ರಮ : ಶ್ರಮದ ಅರ್ಥ ಹೆಚ್ಚು ವಿಶಿಷ್ಟ. ಆರೋಗ್ಯಪಾಲನೆಗಾಗಿ ಮಾಡುವ ವ್ಯಾಯಾಮ, ತಾಯಿಯಿಂದ ಶಿಶುಪೋಷಣೆ, ತಂದೆ ಮಗನಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡುವ ಪಾಠ, ಮನೆಯ ಮುಂದಿನ ತೋಟದಲ್ಲಿ ನಾವು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ–ಇವೆಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶ್ರಮವೇ. ಆದರೆ ಆರ್ಥಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲ ಶ್ರಮವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸ್ವಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡಿದ್ದು.

ದುಡಿಮೆಯಿಂದ ದೊರಕುವ ಸಂತೋಷಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬೇರೆಯಾದ ಫಲವನ್ನೇ ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿಯೋ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿಯೋ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿದ ದೈಹಿಕ ಮಾನಸಿಕ ಪ್ರಯಾಸವೆಲ್ಲ ದುಡಿಮೆ–ಎಂಬುದು ಮಾರ್ಷಲನ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶ್ರಮಿಕ ಕೂಲಿಕಾರನಿರಲಿ, ಕೃಷಿಕನಿರಲಿ, ಶಿಕ್ಷಕನಿರಲಿ, ಗುಮಾಸ್ತನಿರಲಿ, ಪೋಲೀಸನಾಗಿರಲಿ, ವೈದ್ಯನಿರಲಿ, ತಂತ್ರಜ್ಞನಾಗಿರಲಿ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಪ್ರತಿಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರೆ ಆ ಕಾರ್ಯ ಶ್ರಮವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕಡೆ ಇವರು ಉತ್ಪಾದಕರಾದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಇವರೇ ಅನುಭೋಗಿಗಳು.

ಬಂಡವಾಳ : ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಮೂರನೆಯ ಅಂಗವಾದ ಬಂಡವಾಳ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಇದ್ದದ್ದಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಯ (ಭೂಮಿ) ಶ್ರಮದ ಪ್ರಯೋಗದ ಫಲವಾಗಿ ಲಭಿಸಿದ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಅನುಭೋಗಿಸದೆ ಅಷ್ಟನ್ನೂ ಅಥವಾ ಅದರ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು, ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿದ್ದೇ ಬಂಡವಾಳ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಂಡವಾಳವೆಂದರೆ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಹೂಡಿದ ಹಣವೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿದ್ದರೂ ಹಣವೇ ಬಂಡವಾಳವಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಕೊಂಡ ಯಂತ್ರ, ಸ್ಥಾವರ, ಉಪಕರಣ, ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲವೂ ಬಂಡವಾಳ. ಬಂಡವಾಳವೆಂದರೆ ಉತ್ಪಾದನೆಗಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಸಾಧನ ಎಂಬುದು ಬಂಬಾವರ್ಕನ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ. ಭೂಮಿ ನಿಸರ್ಗನಿಮಿತ್ತ; ಬಂಡವಾಳ ಮಾನವೋತ್ಪಾದಿತ ಉತ್ಪಾದೀ ಸಾಧನ.

ಸಂಘಟನೆ : ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಅಂಗಗಳಾದ ಭೂಮಿ, ಶ್ರಮ ಹಾಗೂ ಬಂಡವಾಳಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದ ವೇಳೆಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡ ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಗವೇ ಸಂಘಟನೆ. ಸಂಘಟನೆಯೂ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಅಂಗವಾಗುವಷ್ಟು ಪ್ರಮುಖ್ಯವುಳ್ಳದ್ದು. ಭೂಮಿ, ಶ್ರಮ ಹಾಗೂ ಬಂಡವಾಳಗಳು ತಮ್ಮಕ್ಕಷ್ಟೇ ತಾವೇ ಏನನ್ನೂ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾರವು. ಅವುಗಳನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಾಲನೆಗೊಳಿಸುವುದೇ ಉದ್ಯಮಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯ.

ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯಮಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾರ್ಷಲ್ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಇಂದು ಬಹುತೇಕ ಭೂ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರಾದರೂ ಕೆಲವರು ಆ ರೀತಿ ಭಾವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂಘಟನೆಯೂ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಶ್ರಮವೇ ಎಂಬುದು ಇವರ ಮತ. ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಅಂಗಗಳು ಕೇವಲ ಎರಡು ಬಗೆ : ಒಂದು ಮಾನವೀಯ (ಶ್ರಮ, ಸಂಘಟನೆ); ಇನ್ನೊಂದು ಮಾನವೇತರ (ಭೂಮಿ, ಬಂಡವಾಳ). ಆದರೆ ಈ ಕುರಿತ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಿಚಾರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವನ್ನು ನಿಷ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿಭಜಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯ. ಭೂಮಿಗೂ ಬಂಡವಾಳಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವಂತೆಯೇ ಶ್ರಮಕ್ಕೂ ಸಂಘಟನೆಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದ್ದೇ ಇದೆಯೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದ. ಆದರೆ ಈ ಅಂಗಗಳ ಕೂಡುಗೆರೆಗಳ ಬಳಿ ಒಂದನ್ನಿನ್ನೊಂದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ತೋರಿಸುವುದೂ ಕಷ್ಟವೆಂಬುದು ನಿಜವೇ. ಕಾರ್ಮಿಕನನ್ನೂ ಉದ್ಯಮಿಯನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ಅನುಚಿತವೆಂದು ವಾದಿಸುವವರು ಇವರಿಬ್ಬರ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಮೂಲಲಕ್ಷಣಗಳ ಕಡೆಗೆ ಬೆರಳು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಮಾನವೀಯ ಶ್ರಮದ ಹಿಂದೆಯೂ ಸಂಘಟನೆ ಇದ್ದೇ ಇದೆಯೆಂಬುದು ಅವರ ವಾದ. ಉದ್ಯಮಿಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದರ ಭಾಗ ಹೆಚ್ಚಿರಬಹುದು, ಅಷ್ಟೇ. ಶ್ರಮ, ಸಂಘಟನೆಗಳೆರಡೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಾಂಗಗಳೆಂದು ವಾದಿಸುವವರು ಈ ಅಂಶವನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರ್ಮಿಕನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಶ್ರಮದ ಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು; ಸಂಘಟನೆಯ ಭಾಗ ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವಷ್ಟು ಅಲ್ಪ. ಉದ್ಯಮಿಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಘಟನೆಯ ಅಂಶವೇ ಅಧಿಕ. ಅದೇ ಎಲ್ಲವೂ ಎಂದರೂ ಸಂದೀತು. ಕಾರ್ಮಿಕ ತನ್ನ ದುಡಿಮೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ಸಂಘಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಉದ್ಯಮಿ ಇತರರ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಂಘಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಉದ್ಯಮದ ಬಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯೂ ಆತನದು; ತೀರ್ಮಾನ ಕೈಕೊಳ್ಳುವವನೂ ಅದನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರುವವನೂ ಆತನೇ. ಉದ್ಯಮಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಮೂರು ಅಂಗಗಳೂ ಅವನ ವಶದಲ್ಲಿರುವ ಉತ್ಪಾದನ ಸಾಧನಗಳು. ಆತ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಇನ್ನೊಂದರ ಬದಲು ಬಳಸಬಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಮೂರು ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನೂ ಉದ್ಯಮಿಯ ಬದಲು ಬಳಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಭೂಮಿ, ಶ್ರಮ ಹಾಗೂ ಬಂಡವಾಳಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಹಾಗೂ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಂಗಗಳೆಂದೂ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಾಮ್ಯದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಈ ವಿಧಾನ ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸಂಘಟನೆ ಇದರಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದದ್ದು. ಒಂದೇ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ನಿಯೋಜಿಸಬಹುದಾದ ಅಂಗಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಂಗಗಳು; ಒಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬದಲಾಯಿಸಬಹುದಾದವು ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಂಡವಾಳದ ಬದಲು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶ್ರಮವನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶ್ರಮದ ಬದಲು ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಶ್ರಮವನ್ನಾಗಲಿ, ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಂಡವಾಳದ ಬದಲು ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಬಂಡವಾಳವನ್ನಾಗಲಿ ಬಳಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಾರದು. ಇಂಥ ಪ್ರತಿ ವಿಧಾನದ ಬಗ್ಗೆ ತೀರ್ಮಾನ ಕೈಕೊಳ್ಳುವುದು ಉದ್ಯಮಿಯ ಕೆಲಸ. (ಕೆ.ಆರ್.ಎಂ.)

ಉದಕಮಂಡಲ: ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಗಿರಿಧಾಮ. ನೀಲಗಿರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಹಿಂದೆ ಇದು ಮದರಾಸು ಸರ್ಕಾರದ ಬೇಸಗೆ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಊಟಿ ಎಂಬುದು ಇದರ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು. ಮೈಸೂರಿನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 150 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 2300ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. 2880 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಬೆಟ್ಟದ ಎರಡು ಅಂಚುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಈ ಊರಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 10^0ಸೆ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲ ಇಲ್ಲಿ ದಿನದ ಉಷ್ಣತೆ 15^0–20^0 ಸೆ. ಒಳಗಿರುತ್ತದೆ. ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ವಿಶೇಷತಃ ಆಕರ್ಷಿಸಿರುವ ಈ ಊರು ಗಿರಿಧಾಮಗಳ ರಾಣಿಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ವಿಶಾಲ ಬೀದಿಗಳಿಂದಲೂ ಗಿಡ ಮರಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ ಈ ಊರೇ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯಾನವನದಂತಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 93,921.

ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕಟ್ಟಿದ ಕೆಲವು ಕಟ್ಟಡಗಳ ಪೈಕಿ ಸೇಂಟ್ ಥಾಮಸ್ ಚರ್ಚು, ಸೇಂಟ್ ಸ್ಟೀಫನ್ ಚರ್ಚು ಮತ್ತು ಸ್ಟೋನ್ ಹೌಸ್ ಇವು ಮುಖ್ಯ.

ಇಲ್ಲಿರುವ ಮುಕೇರ್ತಿ ಅಣೆಕಟ್ಟು, ಪೈಕಾರ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ, ಚೈರಿನ್‌ಬೆಟ್ಟ ಮತ್ತು ಬಟಾನಿಕಲ್ ಗಾರ್ಡನ್‌ಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕಾಫಿ ಮತ್ತು ಚಹ ತೋಟಗಳೂ ಬ್ರಿಟಿಷರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ (1823–25) 3 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಸರೋವರವೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ಇರುವ ಕಲ್ಹಟ್ಟಿ ಜಲಪಾತವೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾಲೇಜೂ ಕ್ವಿನೈನ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ಫೋಟೋ ಫಿಲಂ ತಯಾರಿಕಾ ಉದ್ಯಮವೂ ಇದೆ.

ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ತೋಡರು. ಇವರು ಇಂದಿಗೂ ತಮ್ಮ ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕೂನೂರು, ಕೆಟ್ಟಿ, ಕೊತ್ತಗಿರಿ ಮತ್ತು ವೆಲ್ಲಿಂಗ್ಟನ್‌ಗಳು ಊಟಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಇತರ ಗಿರಿಧಾಮಗಳು. *

ಉದಯಪುರ: ರಾಜಸ್ಥಾನ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ನಗರ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳ. ಉ. ಅ. $23^0 46'$–$25^0 56'$ ಹಾಗೂ ಪೂ. ರೇ. $72^0 50'$–$75^0 38'$ ನಡುವೆ, ಜಯಪುರದ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ 340 ಕಿಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿ, ಅರಾವಳಿ ಶ್ರೇಣಿಯ ಬೆಟ್ಟವೊಂದರ ಮೇಲೆ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 750 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಸು. 1570ರಲ್ಲಿ ಈ ನಗರಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ ಮಹಾರಾಣಾ ಉದಯಸಿಂಹನಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಪಿಚೋಡಾ ಸರೋವರದ ಪೂರ್ವದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಆತ ಈ ನಗರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಸುತ್ತ ಭದ್ರವಾದ 33ಮೀ ಎತ್ತರದ ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಅರಮನೆ ಇಡೀ ರಾಜಸ್ಥಾನದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಪಿಚೋಡಾ ಸರೋವರದಲ್ಲಿನ ಎರಡು ದ್ವೀಪಗಳೂ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಅಮೃತಶಿಲೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಜಗಮಂದಿರ ಮತ್ತು ಜಗನಿವಾಸ ಅರಮನೆಗಳೂ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ.

ಉದಯಪುರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಪಿಚೋಡಾದಂತೆ ಅನೇಕ ಕೃತಕ ಸರೋವರಗಳಿವೆ.ಭೂದೃಶ್ಯ ಉಪವನಯೋಜನೆಯ (ಲ್ಯಾಂಡ್‌ಸ್ಕೇಪ್ ಗಾರ್ಡನಿಂಗ್) ಭಾರತೀಯ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಇಲ್ಲಿರುವ ಉದ್ಯಾನವೊಂದು ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ.

ಹಿಂದಿನ ಶತಮಾನಗಳ ಸ್ತಬ್ಧಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಯಸಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವ ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳುಂಟು. ಉದಯಪುರದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 4 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ನಗರವೊಂದರ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳಿವೆ. ಅಮೃತಶಿಲೆಯ ನೆಲಗಟ್ಟು ಹಾಲ್ಗಲ್ಲಿನ ಮೆಟ್ಟಿಲು, ಹೊಳೆಯುವ ಬಿಳಿಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಚಿತ್ತಾರದ ಮಂಟಪಗಳಿಂದ ಇದೊಂದು ಸುಂದರ ತಾಣವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸನ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಚಪ್ಪಡಿಗಳ ಮೇಲೆ ಹರಿದಿರುವ ಈ ಶಾಸನಕ್ಕೆ ಮೇವಾಡದ ಇತಿಹಾಸವೇ ವಸ್ತು.

ಉದಯಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 17,643 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 26,32,210. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಬೆಟ್ಟಮಯ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಆಗ್ನೇಯ–ನೈಋತ್ಯವಾಗಿ ಹಾಯುವ ಆರಾವಳಿ ಶಾಖೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಅಭ್ರಕ, ಸೀಸ, ತವರ, ಮೇದಶಿಲೆ (ಸ್ಟೀಯಟೈಟ್) ಮತ್ತು ಕಲ್ನಾರು ಇವೆ. ಮರಳು ಕಲ್ಲು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಅಮೃತಶಿಲೆಗಳಿಗೂ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ.

ಉದಯಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಇಳಿಜಾರು. ಬನಾಸ್ ನದಿಯೂ ಅದನ್ನು ಕೂಡುವ ಅನೇಕ ತೊರೆಗಳೂ ಅರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಉದಯಪುರ ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 3,89,317. (ಟಿ.ಆರ್.ಪಿ.;ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಉದ್ದನೆಯ ಆಕಾರದ (ನೀಳಾಕಾರದ) ರಾಷ್ಟ್ರ: ಈ ಆಕಾರದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸರಾಸರಿ ಅಗಲದ ಕನಿಷ್ಟ 6 ಪಟ್ಟು ಉದ್ದವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಆಕಾರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸುತ್ತಲಿನ ಭೌತಿಕ ಅಡೆತಡೆಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಚಿಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಈ ಆಕಾರದ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ರಾಷ್ಟ್ರ ಫೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಮಧ್ಯೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಹಿಂದುಕುಷ್ ಪರ್ವತ ಮತ್ತು ಥಾರ್ ಮರಭೂಮಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ, ಇಟಲಿ ಏಡ್ರಿಯಾಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಟಿರ್ಹಿನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಗಳ ಮಧ್ಯೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಉದ್ದನಾಕಾರದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಆಕಾರದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ತೊಂದರೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಉದ್ದವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಗಡಿ ಇರುವುದರಿಂದ ರಕ್ಷಣಾತ್ಮಕ ವೆಚ್ಚ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾ: ಚಿಲಿ ಮತ್ತು ನಾರ್ವೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಚಿಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರ ಮೂರು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪರಿಸರ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮರುಭೂಮಿ, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸಾಗರೀಕ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ಆಕಾರದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ನೇಪಾಲ, ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಉಪಗ್ರಹ: ಮೂಲ ಗ್ರಹದ ಸುತ್ತಲೂ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತಾ, ಅದನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತಲೂ ಸುತ್ತುವ ಆಕಾಶಕಾಯ (ಸೆಟಲೈಟ್). ಇದನ್ನು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಉಪಗ್ರಹವೆನ್ನುವರು. ಚಂದ್ರ ಭೂಮಿಗೆ ಏಕೈಕ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಉಪಗ್ರಹ. ಉಪಗ್ರಹ ಶಬ್ದವನ್ನು ಚಂದ್ರ ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಉಪಗ್ರಹಗಳು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಗಳಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕವು, ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಿತವಲ್ಲ. ಸೌರವ್ಯೂಹದಲ್ಲಿ 78 ಉಪಗ್ರಹಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳ ಕೆಲವು ವಿವರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಪಟ್ಟಿ (1) : ಗ್ರಹ–ಉಪಗ್ರಹ ವಿತರಣೆ

ಗ್ರಹದ ಹೆಸರು	ಉಪಗ್ರಹಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ	ಗ್ರಹದ ಹೆಸರು	ಉಪಗ್ರಹಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ
ಬುಧ	0	ಗುರು	16
ಶುಕ್ರ	0	ಶನಿ	30
ಭೂಮಿ	1	ಯುರೇನಸ್	21
ಮಂಗಳ	2	ನೆಪ್ಚೂನ್	8

ಪಟ್ಟಿ (2) : ಏಳು ಅತಿದೊಡ್ಡ ಉಪಗ್ರಹಗಳ ಕೆಲವು ವಿವರಗಳು

ಉಪಗ್ರಹದ ಹೆಸರು	ಮೂಲಗ್ರಹದ ಹೆಸರು	ವ್ಯಾಸ (ಮೂ. ಗ್ರ.= 1)	ಉಪಗ್ರಹದ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ (ಮೂ.ಗ್ರ.=1)	ಮೂಲಗ್ರಹದಿಂದ ಸರಾಸರಿ ದೂರ (ಮೂ.ಗ್ರ. ವ್ಯಾ=1)
ಚಂದ್ರ	ಭೂಮಿ	0.28	0.01	30
ಅಯೊ	ಗುರು	0.02	0.00005	3
ಯುರೋಪ	ಗುರು	0.02	0.00003	5
ಗನಿಮೀಡ್	ಗುರು	0.04	0.00008	8
ಕಲಿಸ್ಟೊ	ಗುರು	0.03	0.00005	13
ಟೈಟಾನ್	ಶನಿ	0.04	0.0002	11
ಟ್ರೈಟನ್	ನೆಪ್ಚೂನ್	0.08	0.001	8

ಉಪಗ್ರಹ–ಮೂಲಗ್ರಹ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಗುರುತ್ವಕೇಂದ್ರ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತಲೂ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವುದು. ಉಪಗ್ರಹದೊಡನೆ ಹೋಲಿಸುವಾಗ ಮೂಲಗ್ರಹ ಬಲು ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೇಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಗುರುತ್ವಕೇಂದ್ರದ ಕಕ್ಷೆಯನ್ನೇ ಆ ಗ್ರಹದ ಕಕ್ಷೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ.

ಒಂದೊಂದೂ ಉಪಗ್ರಹದ ವಿವರ ತಿಳಿಯಲು ಆಯಾ ಮೂಲಗ್ರಹದ ವಿವರ ನೋಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಉಪಗ್ರಹಗಳಲ್ಲದೇ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಕೃತಕ ಉಪಗ್ರಹಗಳೂ ಇವೆ. (ಆರ್.ಎಲ್.ಎನ್.)

ಉಪಗ್ರಹಗಳು (ಕೃತಕ): ದೂರಸಂವೇದನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಉಪಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ :

1. ಭೂಸ್ಥಿರ ಉಪಗ್ರಹಗಳು (ಜಿಯೋ ಸ್ಟೇಷನರಿ ಸೆಟಲೈಟ್)
2. ಧ್ರುವೀಯ ಕಕ್ಷೆಯ ಉಪಗ್ರಹಗಳು (ಪೋಲಾರ್ ಆರ್ಬಿಟಿಂಗ್ ಸೆಟಲೈಟ್)

ಭೂಸ್ಥಿರ ಉಪಗ್ರಹಗಳು : ಭೂಸ್ಥಿರ ಕೃತಕ ಉಪಗ್ರಹಗಳೆಂದರೆ, ಭೂಮಿಯಿಂದ ಬಹು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಪರಿಭ್ರಮಣದ ವೇಗದಷ್ಟೆ ವೇಗವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಉಪಗ್ರಹಗಳು ಒಂದೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುವು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಇವುಗಳನ್ನು ಭೂಸ್ಥಿರ ಉಪಗ್ರಹ ಎನ್ನುವರು. ಈ ಉಪಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಭೂಮೇಲ್ಮೈನಿಂದ ಸು. 36,000 ಕಿಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸುವರು. ಭೂಮಿಯ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣೆ ಹಾಗೂ ಪರಿಭ್ರಮಣದ ಅವಧಿಯನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸಲು ಈ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉಪಗ್ರಹವನ್ನಿರಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯಕ. ಅಷ್ಟು ಎತ್ತರದಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಶೇ. 33ರಷ್ಟು ಭಾಗವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಅವುಗಳಿಂದ ರೇಡಿಯೋ, ದೂರದರ್ಶನದ ತರಂಗಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮದ ಉಪಗ್ರಹಗಳು (ಕಮ್ಯುನಿಕೇಷನ್ ಸೆಟಲೈಟ್) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಭೂಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ವಿವಿಧ ತರಂಗಾಂತರದಲ್ಲಿ ಸಂಕೇತಗಳ ಮೂಲಕ ಉಪಗ್ರಹಗಳಿಗೆ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗುವುದು. ಇವುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಸಂಪರ್ಕ ಉಪಗ್ರಹ ಅಂಪ್ಲಿಫೈರ್, ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಪ್ರಬಲಗೊಳಿಸಿ, ಪುನಃ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿರುವ ರಿಸೀವರ್ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಮರುಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುವುವು. ಇದರಿಂದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಭೂಸ್ಥಿರ ಉಪಗ್ರಹವನ್ನು 1957ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಉಡಾಯಿಸಿತು. ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಉಪಗ್ರಹ ಸೇವೆಯನ್ನು ಇನ್‌ಟೆಲ್‌ಸ್ಯಾಟ್ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಥೆ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರುವುದು.

ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳು ವಿವಿಧ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಅನೇಕ ಉಪಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಉಡಾಯಿಸಿವೆ. ಭಾರತದ ಮೊದಲ ಕೃತಕ ಉಪಗ್ರಹ ಆರ್ಯಭಟವನ್ನು ರಷ್ಯದಿಂದ 1975 ಏಪ್ರಿಲ್ 19 ರಂದು ಉಡಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಅನಂತರ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ನೆಲ್ಲೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತೀರದ ಶ್ರೀಹರಿಕೋಟ ಹಾಗೂ ತಿರುವನಂತಪುರದಲ್ಲಿ ಉಪಗ್ರಹ ಉಡಾವಣೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಅನಂತರ, ಭಾಸ್ಕರ, ಆ್ಯಪಲ್, IRS-I ಸರಣಿಯ ಉಪಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಉಡಾಯಿಸಲಾಗಿದೆ.

2. ಧ್ರುವೀಯ ಕಕ್ಷೆಯ ಭೂಸ್ಥಿರ ಉಪಗ್ರಹಗಳು : ದೂರಸಂವೇದನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಧ್ರುವೀಯ ಕಕ್ಷೆಯ ಭೂಸ್ಥಿರ ಉಪಗ್ರಹಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತರವಾದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಧ್ರುವೀಯ ಕಕ್ಷೆಯ ಭೂಸ್ಥಿರ ಉಪಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಟೋಸ್ಯಾಟ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಈ ಉಪಗ್ರಹವನ್ನು ಭೂನಕ್ಷೆ ಹಾಗೂ ಹಲವಾರು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಹಾರಿಬಿಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ತೂಕ 1560 ಕೆ.ಜಿ.ಯಾಗಿದ್ದು 618 ಮೀ ಪೋಲಾರ್ ಸನ್ ಸಿಂಕ್ರೋನಸ್ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟು ಎತ್ತರದಿಂದ ಭೂ ಹಾಗೂ ಜಲಮೇಲ್ಮೈನ 2.5 ಚ.ಮೀ ಚಿಕ್ಕದಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಸಾಮಾರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, PSLV - C6 ಹೊತ್ತೊಯ್ದ ಮತ್ತೊಂದು ಉಪಗ್ರಹವೆಂದರೆ ಹ್ಯಾಮ್‌ಸ್ಯಾಟ್. ರೇಡಿಯೋಸೇವೆಯನ್ನು ಹೊರತು ಪಡಿಸಿದಂತೆ ತುರ್ತುಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿವಿಕೋಪಗಳಾದ ಭೂಕಂಪ, ನೆರೆಹಾವಳಿ, ಹವಾಮಾನ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಲು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಭಾರತ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯದ ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಸಹ ರೇಡಿಯೋ ಸೇವೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. (ಎಂ.ಜಿ.)

ಉಪನಗರ: ನಗರ ಅಥವಾ ಪಟ್ಟಣವೊಂದರ ಹೊರವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರಗತಿಯ ನಗರೀಕರಣದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಉಪನಗರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ (ಸಬರ್ಬ್). ನಗರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಸವಲತ್ತುಗಳು ಉಪನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ತೃತೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಉಪನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ನಗರಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ

ಉಪ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಉಪನಗರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಗರಗಳ ಸುತ್ತಲಿನ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯವು ಉತ್ತಮವಾಗಿದ್ದು, ಸಾರಿಗೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹಲವಾರು ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಜನರು ನಿತ್ಯಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಉಪನಗರಗಳು ನಗರಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಕೆಂಗೇರಿ ಇತ್ಯಾದಿ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಡಿ.)

ಉಪ್ಪುಮಣ್ಣುಗಳು: ನೀರು, ಗಾಳಿ, ಬಿಸಿಲು ಇವುಗಳ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಬಂಡೆ ಮತ್ತು ಖನಿಜಗಳು ಶಿಥಿಲವಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಮಣ್ಣು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಿಲಿಕ, ಮ್ಯಾಗ್ನೀಸಿಯಂ, ಪೊಟ್ಯಾಶಿಯಂ, ಸೋಡಿಯಂ, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಅಲ್ಯುಮಿನಿಯಂ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಲವಣಗಳು ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಸಾಕಷ್ಟು ಮಳೆ ಇರುವೆಡೆ ಇವು ಕರಗಿ ತೊಳೆದುಹೋಗುತ್ತವೆ; ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗತೊಡಗುತ್ತವೆ.

ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಒಳನೀರಿನ ಮಟ್ಟ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಅದು ಮಣ್ಣಿನ ಮೇಲ್ಮೈನಿಂದ 2 ಮೀ ಒಳಗೆ ಬಂದಾಗ, ಕೆಳಪದರಗಳಲ್ಲಿರಬಹುದಾದ ಉಪ್ಪು ನೀರಿನೊಡನೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೀರು ಆರಿದಾಗ ಮೇಲ್ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಶೇಖರಣೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಕೆರೆ, ಬಾವಿ, ನದಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ನೀರಿನಲ್ಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಂಶ ಉಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿಗೆ ಸೇರಿ ಅದರ ಉಪ್ಪಿನ ಅಂಶ ವೃದ್ಧಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಏರುತ್ತ ಹೋದ ಉಪ್ಪಿನ ಅಂಶ ಶೇ. 0.20ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಗೆ ತೊಂದರೆ. ಇಂಥ ಮಣ್ಣಿನ ಮೇಲೆ ನೀರು ಆರಿದಾಗ ಬೂದು ಉಪ್ಪು ತೇಲುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರ ಬಹ್ವಂಶ ಸೋಡಿಯಂ ಕ್ಲೋರೈಡ್ (ಅಡಿಗೆ ಉಪ್ಪು); ಸ್ವಲ್ಪ ಸೋಡಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕ್ಲೋರೈಡ್, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್, ಮೆಗ್ನೀಷಿಯಂ ಕ್ಲೋರೈಡ್, ಮೆಗ್ನೀಷಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಇರಬಹುದು. ಲವಣಾಂಶ ಒಂದು ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ (ಶೇ. 0.02) ಮೇಲೇರಿದಾಗ ಅನೇಕ ಪೈರುಗಳಿಗೆ ತೊಂದರೆಯಾದರೂ ಮಣ್ಣಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹಾನಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನ ಕಣಜೋಡಣೆಯನ್ನು ಕುದುರಿಸಿ ನೀರು ಬಸಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಗಾಳಿ ತೂರುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಲವಣಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದರೆ ನೀರು ಬಸಿದಾಗ ಸೋಡಿಯಂ ಅಂಶ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿನ ಜೇಡಿಯಲ್ಲಿ ವಿನಿಮಯಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಸೇರಿ ಕಣಜೋಡಣೆ ಹಾಳಾಗಿ ನೀರು ಇಳಿಯದೆ ಮಣ್ಣು ಹಾಳಾಗುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದ ಅದರಲ್ಲೂ ಚಿತ್ರದುರ್ಗಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಣಿವಿಲಾಸ ಸಾಗರದ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ತುಂಗಭದ್ರಾ ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರದ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ನಾಲಾ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಾವಿರ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಭೂಮಿ ಇಂಥ ಉಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಹಾಳಾಗಿವೆ. ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಾದ ವಿಜಾಪುರ, ಧಾರವಾಡ ಮತ್ತಿತರ ನೆರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಂತಹ ಮಣ್ಣುಗಳಿವೆ.

ಉಪ್ಪು ಮಣ್ಣುಗಳ ಸುಧಾರಣೆ: ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆ ನೀರು ಚರಂಡಿಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದು ಸಿಹಿ ನೀರನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಉಪ್ಪನ್ನು ಕರಗಿಸಿಬಸಿಯುವುದು: ತರುವಾಯ ಸಾವಯವ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಗೊಬ್ಬರ, ಕಾಂಪೋಸ್ಟ್ ಹಸುರೆಲೆ ಗೊಬ್ಬರ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಧಾರಾಳ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಿಸಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಬೇಕು. ಮಣ್ಣಿನ ಜೇಡಿಯ ಸೋಡಿಯಂ ಹೆಚ್ಚಳದಿಂದ ತೊಂದರೆಯಿದ್ದಾಗ ಜಿಪ್ಸಂ, ಗಂಧಕ ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮಿಶ್ರಿಸಿ ಮಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಉಪ್ಪು ಮಣ್ಣುಗಳ ಸುಧಾರಣೆ (ಅದರಲ್ಲೂ ನೀರಾವರಿ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ) ನೀರು ಬಳಸುವ ಪ್ರದೇಶದ ಎಲ್ಲ ರೈತರುಗಳ ಸಹಕಾರದಿಂದಲೇ ಸಾಧ್ಯ. ಎಲ್ಲರೂ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ನೀರು ಬಳಸಿ ಚರಂಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ನೀರನ್ನು ಹೊರಸಾಗಿಸುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದಲ್ಲಿ ಹಾನಿಯ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. (ಬಿ.ವಿ.ವಿ.)

ಉಬ್ಬರ ವಿಳಿತ ಶಕ್ತಿ: ಸಾಗರ, ಸಮುದ್ರಗಳ ನೀರಿನ ಮೇಲ್ಮೈ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರದೆ ಸದಾ ಚಲನೆ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬರ ವಿಳಿತವು ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರರ ಆಕರ್ಷಣೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ನಿತ್ಯವೂ ಏರುವುದು ಮತ್ತು ಇಳಿಯುವುದು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ನಿಯತಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಏರುವ ಮತ್ತು ಇಳಿಯುವ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಉಬ್ಬರ ವಿಳಿತ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಅಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಶಕ್ತಿಯು ಅಡಗಿರುವುದರಿಂದ ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲಾ ಮುಖಜಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಗಳು ಮತ್ತು ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಶಕ್ತಿ ತಯಾರಿಸುವ ಉತ್ತಮ ಸನ್ನಿವೇಶವಿದೆ. ಈ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳು ವಿದ್ಯುತ್ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಇಂತಹ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಹಾಗೂ ವಾಯವ್ಯ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಬ್ಬರ ವಿಳಿತ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ ಶಕ್ತಿ ತಯಾರಿಸಲು ಉತ್ತಮ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಇದೇ ರೀತಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಮೂರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬರ ವಿಳಿತ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಶಕ್ತಿ ತಯಾರಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯು ಕಂಡು ಬಂದು ಇದಕ್ಕೆ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಮಾನ್ಯತೆ ದೊರಕಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಗಲ್ಫ್ ಆಫ್ ಕ್ಯಾಂಬೆ, ಗಲ್ಫ್ ಆಫ್ ಕಛ್ ಮತ್ತು ಗಂಗಾ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯ ಸುಂದರ್‌ಬನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಉಬ್ಬರ ವಿಳಿತ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಉತ್ತಮ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕಛ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ಶಕ್ತಿ ಸ್ಥಾವರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಯೋಚಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಜಿ.ಡಿ.)

ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳು: ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಬಲದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಉಂಟಾಗುವ ಪ್ರತಿಬಲಗಳು (ಸ್ಟ್ರೆಸ್ಸಸ್) ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಂದ ಆ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುವ ಪರಿಣಾಮಗಳು (ಟೈಡ್ಸ್). ಎಲ್ಲ ಆಕಾಶಕಾಯಗಳೂ ಭೂಗೋಳದ ವಾಯು ನೆಲ ನೀರುಗಳ ಮೇಲೆ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಬಲಗಳನ್ನು ಬೀರಿ ಪ್ರತಿಬಲಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರ ಪ್ರಭಾವವೇ ಇಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಮತ್ತು ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಗಮನಾರ್ಹ. ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತವನ್ನು ಕಾಣುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ: ಭೂಮಿ ಶುದ್ಧಗೋಳಾಕಾರವಾಗಿಲ್ಲದಿರಲು ಒಂದು ಕಾರಣ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತ. ಸಮುದ್ರ ಅಥವಾ ಇತರ ಜಲರಾಶಿ ನಿಯತಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಉಬ್ಬಿ ಇಳಿಯುವ ಘಟನೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಎಂದು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಭೂಮಿಗಳ ಚಲನೆ ಖಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವುದರಿಂದ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಬಲಗಳನ್ನು ತರ್ಕಿಸಬಹುದು. ಅದರೆ ಹೀಗೆ ಪಡೆದ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳಿಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಅಷ್ಟೊಂದು ಸಮಂಜಸವಾಗಿಲ್ಲ. ಸಾಗರದ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ತೊಡಕಿನ ಆಕೃತಿಗಳಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯ ಪ್ರಕಾರ, ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಉಂಟಾಗುವ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳನ್ನು ಗುರುತು ಹಾಕಿ, ಮುಂದೆ ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದೇ ರೀತಿಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಆಗಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಇದೂ ಅಷ್ಟೇನೂ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ವಿಧಾನವಲ್ಲ. ನೆಲ ಮತ್ತು ಜಲದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಣವನ್ನೂ ಚಂದ್ರ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಲಗಳೂ ಒಂದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸರಿಸಮಾನವಾಗಿದ್ದರೆ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳು ಸಂಭವಿಸವು. ಅವುಗಳ ಮಾನ ಮತ್ತು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವುದೇ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳಿಗೆ ಕಾರಣ.

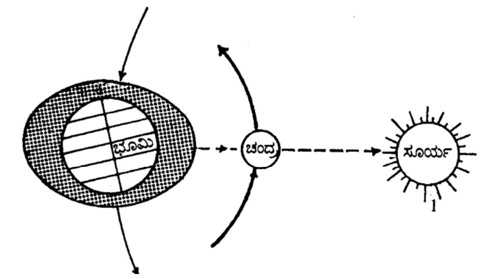

ಅಧಿಕ ಭರತ (ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್ ಟೈಡ್)

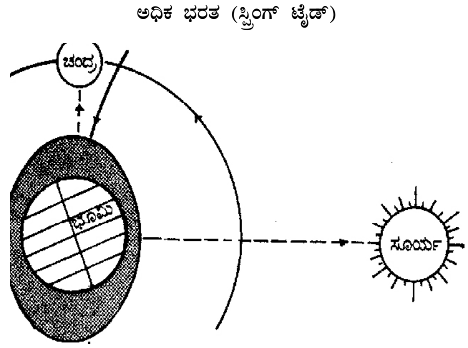

ಕನಿಷ್ಠ ಭರತ (ನೀಪ್ ಟೈಡ್)

ಉಬ್ಬರ ಉನ್ನತಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರುವುದಕ್ಕೂ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಚಂದ್ರ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅರ್ಧ ಸುತ್ತಲು ಬೇಕಾಗುವ ಕಾಲ ಸು. 12 ಗಂ. 25 ನಿ. ಚಂದ್ರ

ನೆತ್ತಿಯಮೇಲೆ ಬರುವ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಉಬ್ಬರ ಉನ್ನತಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಂತರವಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಚಾಂದ್ರಉಬ್ಬರವಿಳಿತ ಮಧ್ಯಂತರ (ಲ್ಯೂನಿ ಟೈಡಲ್ ಇಂಟರ್ವಲ್) ಅಥವಾ ಏರು ನೀರಿನ ಮಧ್ಯಂತರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಇಳಿತ ಕನಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟವನ್ನು ತಲಪುವ ಕಾಲದ ಅಂತರಕ್ಕೆ ಇಳಿನೀರಿನ ಅಂತರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹುಣ್ಣಿಮೆ, ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಗಳು ಕಳೆದ ಮಾರನೆ ದಿವಸ ಉಬ್ಬರ ಮಹತ್ತರವಾಗಿರುವುದು. ಇದರ ಹೆಸರು ಅಧಿಕ ಭರತ (ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್ ಟೈಡ್) ಅಥವಾ ಉಕ್ಕುಬ್ಬರ. ಪಂಚಮಿಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಉಬ್ಬರ ಕ್ಷೀಣಿಸುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕನಿಷ್ಠ ಉಬ್ಬರ (ನೀಪ್‌ಟೈಡ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಉಬ್ಬರ ಮೇಷ ಮತ್ತು ತುಲಾಸಂಕ್ರಮಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಕರ, ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು, ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರು ಭೂಮಿ ಕಡೆಗೆ ಇರುವ ದಿಕ್ಕಿನ ದಿಕ್ಪಾತವೇ (ಡೆಕ್ಲೈನೇಷನ್) ಕಾರಣ.

ಸಮುದ್ರತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎರಡುಸಾರಿ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರುವುದು. ಎರಡು ಸಲ ಈ ರೀತಿಯಾಗಲು ಬೇಕಾಗುವ ಕಾಲದ ಅಂತರ 12 ಗಂ. 25 ನಿ. ಈ ಅಂತರ ದಿನ ದಿನಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಬಹುದು ಮತ್ತು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ ವಿವಿಧ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದು. ಭಾರತದ ಪೂರ್ವದ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ 12 ಗಂಟೆ ಅಂತರವಿದ್ದರೆ ಚೀನ ಸಮುದ್ರದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದು 24 ಗಂಟೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಉಬ್ಬರ ಅಥವಾ ಇಳಿತಗಳ ಅಂತರ ಒಂದೇ. ಆದರೆ ಅಳಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟ ವೇಗವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂದು ಇಳಿಯುವುದು ನಿಧಾನ.

ಸರಾಸರಿ ನೀರಿನಮಟ್ಟದಿಂದ ಎಷ್ಟು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಉಬ್ಬರವಾಗುವುದೋ ಅಷ್ಟೇ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿತ ಆಗುತ್ತದೆ. ಉಬ್ಬರದ ಎತ್ತರ ಮತ್ತು ಇಳಿತದ ತಗ್ಗು ಇವೆರಡರ ಅಂತರಕ್ಕೆ ಅಲೆಶ್ರೇಣಿ (ರೇಂಜ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಲಂಡನ್ ಸೇತುವೆ ಹತ್ತಿರ ಉನ್ನತ ಶ್ರೇಣಿ 6.4 ಮೀ, ಕಡಿಮೆ ಶ್ರೇಣಿ 4.5 ಮೀ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ 15 ಮೀ ಇದ್ದರೆ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ತೀರದಲ್ಲಿ 61 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅಲೆ ಪ್ರವಾಹ ಒಂದು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ 6 ಗಂ. 12 ನಿ. ವರೆಗೆ ಹರಿದು ಮತ್ತೆ ಅದರ ಎದುರು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇ ಕಾಲ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ದಿಕ್ಕು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನೀರು ಶಾಂತವಾಗಿರುವುದು. ಅಳಿವೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಹರಿಯುವ ಕಡೆ ಪ್ರವಾಹ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಇದ್ದು ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಕಾಲ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಬಯಲು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅಲೆಯ ಪ್ರವಾಹ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ವೇಗವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುವುದು. ಅಲೆಯ ಎತ್ತರ ಹೆಚ್ಚುವುದಕ್ಕೂ ಪ್ರವಾಹ ವೇಗ ಅಧಿಕವಾಗುವುದಕ್ಕೂ ಏನೂ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರವಾಹ ಭೂಮಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಏರುಉಬ್ಬರ (ಫ್ಲಡ್) ಎಂದೂ ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಇಳಿ ಉಬ್ಬರ (ಎಬ್)ವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಪ್ರವಾಹದ ವೇಗ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಲಿವರ್‌ಪೂಲಿನಲ್ಲಿ 7 ನಾವಿಕ ಮೈಲಿ (ನಾಟ್ಸ್) ಆದರೆ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಇದು 1 ನಾವಿಕ ಮೈಲಿ.

ಸಮುದ್ರದ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಗುರುತು ಮಾಡಿರುವ ದೋಣ್ಣೆಗಳನ್ನು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಹೂಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅವಲೋಕಿಸಬೇಕಾದಾಗ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತ ಮಾನ (ಟೈಡ್ ಗೇಜ್) ಎಂಬ ಸಾಧನವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರವಾಹ ವೇಗವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಪ್ರವಾಹ ಮಾಪಕ (ಕರೆಂಟ್ ಮೀಟರ್) ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡದಂತೆ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ನಾಟಿ ಅನಂತರ ಅಳೆಯಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಿವರ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಕಷ್ಟ..

ಇದೇ ರೀತಿ ಸೂರ್ಯನ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಬಲದಿಂದ ಸಾಗರ, ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಸೂರ್ಯನ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಚಂದ್ರನಿಗಿಂತ 27,000,000 ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚು. ದೂರ 399 ರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳ ಬಲಕ್ಕೂ ಚಂದ್ರನ ಬಲಕ್ಕೂ ಹೋಲಿಸಿದರೆ $27,000,000: 390^3= 1: 2.17$ ಆಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನಿಗಿಂತಲೂ ಚಂದ್ರನಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತದ ಬಲ ಹೆಚ್ಚಿನದು.

ಭೂಮಿ, ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳು: ಭೂಮಿಯ ಜಡಭಾಗದ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಬಲದಿಂದ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣದ ಪ್ರಮಾಣ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಬಹುದು. ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳು ಉಂಟಾಗಿ ವಾಯುವಿನ ಒತ್ತಡದ ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಂಚ ಮಾರ್ಪಾಟಾಗುವುದು. ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ (ಫ್ರಿಕ್ಷನ್) ನಷ್ಟವಾಗುವ ಶಕ್ತಿ ಗ್ರಹಗಳ ಚಲನೆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಶ. ಇದರಿಂದ ಕೌನಿಕ ವೇಗ (ಆಂಗ್ಯೂಲರ್ ಮೊಮೆಂಟಂ) ಒಂದು ರೀತಿಯ ಚಲನೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲು ಅವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಗ್ರಹದ ಚಲನೆಯ ವೇಗ ಉಪಗ್ರಹದ ವೇಗಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ (ಭೂಮಿ ಚಂದ್ರರವೇಗದಂತೆ) ಘರ್ಷಣೆಯ ಶಕ್ತಿನಷ್ಟದಿಂದ ಗ್ರಹದ ವೇಗ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪಗ್ರಹದ ಕೌನಿಕಜಡವೇಗ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಗ್ರಹ–ಉಪಗ್ರಹಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಒಟ್ಟು ಕೌನಿಕವೇಗ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉಬ್ಬರವಿಳಿತದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಚಂದ್ರನ ಆಕರ್ಷಣಬಲದಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಆವರ್ತನ ವೇಗ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದ್ದರಿಂದ 1,20,000 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ದಿವಸದ ವೇಳೆ 1 ಸೆಕೆಂಡಿನಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಬಹುದು. ಇದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಚಂದ್ರ ಭೂಮಿಯಿಂದ ದೂರ ದೂರ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಸಮುದ್ರದ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಚಲಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ವೆಚ್ಚ ಮಾಡದೆ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಇಂಧನವನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸದೆ ಅತಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ನಡೆಸಬಹುದಾದ ಯಂತ್ರಗಳು ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿವೆ. ಆದರೆ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಶಕ್ತಿ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗದೇ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ದೊರಕಬಹುದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಯಂತ್ರಗಳ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ.

ಉಪಯೋಗಗಳು: 1. ಆಳವಿಲ್ಲದ ಸಮುದ್ರ ತೀರದ ಬಂದರುಗಳಿಗೆ ದೊಡ್ಡಪ್ರಮಾಣದ ಹಡಗು ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಮತ್ತು ನಿರ್ಗಮಿಸಲು ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. 2. ನದಿಗಳು ಅಥವಾ ಇತರ ಕರ್ತೃಗಳಿಂದ ಸಂಚಯಗೊಂಡ ಅನುಪಯುಕ್ತ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉಬ್ಬರವಿಳಿತ ಅಲೆಗಳು ಹಿಂದಿರುಗುವಾಗ ಸಮುದ್ರದೊಳಕ್ಕೆ ಒಯ್ದು ಸ್ವಚ್ಛತೆಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. 3. ಉಬ್ಬರದಲೆಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿವೆ. 4. ಮೀನು ಮತ್ತು ಇತರ ಜಲಚರಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಆಹಾರದ ಹಂಚಿಕೆಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ. (ಎ.ಸಿ.)

ಉಮೇರಿಯ ಸ್ತರಗಳು: ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ರೇವಾ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಉಮೇರಿಯ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಲಾಗಿರುವ ಸಾಗರ ಶಿಲಾ ಪದರಗಳು. ದಪ್ಪ ಸು. 3,048 ಮೀ. ಶೋಧಿಸಿದವನ ಹೆಸರು ಕೆ. ಪಿ. ಸಿನಾರ್. ಉಮೇರಿಯಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಅನೂಕ್‌ಪುರದಲ್ಲಿ ಇಂಥದೇ ಸಾಗರಶಿಲಾಪದರವಿರುವುದನ್ನು ಘೋಷ್ ಎಂಬಾತ ವರದಿ ಮಾಡಿದ (1954). ಉಮೇರಿಯ ಸಾಗರಶಿಲಾಪದರ ತಾಲ್ಚೀರ್ ಗುಂಡುಶಿಲೆಯ ಮೇಲೂ ಬರಕಾರ್ ಶಿಲೆಗಳ ಕೆಳಗೂ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿದೆ. ತಾಲ್ಚೀರ್ ಗುಂಡುಶಿಲೆಗೂ ಉಮೇರಿಯಸ್ತರಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅನನುರೂಪತೆ ಇದ್ದರೂ ಉಮೇರಿಯ ಸ್ತರ ಮತ್ತು ಬರಕಾರ್ ಶಿಲೆಗಳು ಅನುರೂಪವಾಗಿರುವುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಉಮೇರಿಯ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗರವಾಸಿಗಳಾದ ಸ್ಪಿರಿಫೆರ, ಪ್ರೊಡಕ್ಟಸ್, ರಿಟಿಕುಲೇರಿಯ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಚಿಕ್ಕ ಶಂಖ ಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಬ್ರೇಕಿಯೋಪೊಡ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಅವೆಲ್ಲ ಹೊಸಜಾತಿಯವು ಮತ್ತು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರಿತವಾದುವು. ಕಪರ್ ರೀಡ್ ಎಂಬಾತ ಇದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಇವು ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಮತ್ತು ಪರ್ಮಿಯನ್ ಕಲ್ಪಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳ ಮಿಶ್ರ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ರಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪರ್ಮೊಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಕಲ್ಪದವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ, ಡೈನೊಕೈನಸ್ ಎಂಬ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಯಂತೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಪರ್ಮಿಯನ್ ಕಲ್ಪದ ಆದಿಭಾಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಮೇರಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಪರ್ಮಿಯನ್ ಕಲ್ಪದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರದ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿರಬೇಕು. ಆಕ್ರಮಣಾವಧಿ ಮಾತ್ರ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಆದರೆ ಉಮೇರಿಯ ಸ್ತರಗಳೂ ಗೊಂಡವಾನ ಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪದ ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲದ ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಬಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವುಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಇಮ್ಮಡಿಸಿದೆ. ಉಮೇರಿಯ ಸ್ತರಗಳು, ಗಿರಿಧಿಯ ಕಾರ್ ಹಾರ್ಬಾರಿ ಶಿಲಾಪದರಗಳು, ಸಾಲ್ಟ್‌ರೇಂಜಿನ ಯೂರಿಡೆಸ್ಮ ಮತ್ತು ಕಾನ್ಯುಲೇರಿಯ ಪದರ ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಗಂಗಮಾಪ್ಟರಿಸ್ ಶಿಲಾಪದರ ಏಕಕಾಲೀನವಾದವುಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಉರಿಗಾಂ: ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಾಬರ್ಟ್‌ಸನ್ ಪೇಟೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ. ಮೊದಲು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹಳ್ಳಿಯಾಗಿತ್ತು. ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಯ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಸುರಂಗ (1881) ತೋಡಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ. ಮುಂದಿನ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿ ಹೊಸರೂಪ ತಳೆಯಿತಲ್ಲದೆ ರಾಬರ್ಟ್‌ಸನ್ ಪೇಟೆಯೆಂಬ ಹೊಸನಗರ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಇದೂ ಲೀನವಾಯಿತು. ಉರಿಗಾಂಪೇಟೆ ಎಂದೂ ಇದನ್ನು ಕರೆಯುವ ವಾಡಿಕೆಯುಂಟು. ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲೊಂದು ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆಯ ಕಾಲೇಜು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ (1960).

ಇತಿಹಾಸ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಉರಿಗಾಂಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವುಂಟು. ಹೊಯ್ಸಳ ದೊರೆ ರಾಮನಾಥನ (13ನೆಯ ಶತಮಾನ) ತಮಿಳು ಶಾಸನಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಅವುಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಇದರ ಹೆಸರು ಉರಿಗೈಯಂ. *

ಉರುಗ್ವೆ: ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಸ್ವತಂತ್ರದೇಶ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬ್ರೆಜಿಲ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ರಿಯೊ ದೆ ಲಾ ಪ್ಲಾಟಾ ನದಿಯ ಅಳಿವೆ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಉರುಗ್ವೇ ನದಿ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ – ಇವು ಮೇರೆಗಳು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,77,508 ಚ.ಕಿಮೀ. ದ.ಅ. 30^0–35^0 ಹಾಗೂ ಪ.ರೇ. 53^0–58^0ಗಳ ನಡುವೆಯಿದೆ.

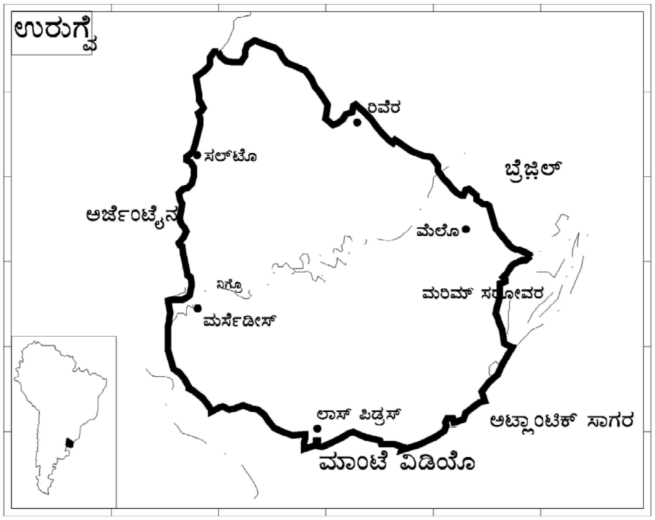

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಈ ದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಬ್ರೆಜಿಲಿಯನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಕೊನೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪುಟ್ಟ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ, ಕರಾವಳಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಡಲುಬ್ಬರದಿಂದಾದ ಸರೋವರಗಳೂ ಗುಡ್ಡಗಳೂ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳ ದಡಗಳು ಎತ್ತರವಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರಾರ್ಧದ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ಇಲ್ಲಿ ಕಂದರಗಳೂ ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳೂ ವಿಶಾಲ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಇವೆ. ಆದರೆ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ದೇಶದ ಯಾವ ಭಾಗವೂ 610 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿಲ್ಲ. ಉರುಗ್ವೇಯಲ್ಲೇ ಹರಿಯುವ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳು ಯಾವುವೂ ಇಲ್ಲ. ರಿಯೊನೇಗ್ರೊ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಇದರ ಕೆಳಭಾಗ ಮಾತ್ರವೇ ನೌಕಾಸಂಚಾರ ಯೋಗ್ಯ. ಉಳಿದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ನೌಕೆಗಳು ಯಾನ ಮಾಡಬಹುದಷ್ಟೇ. ರಿಯೊನೇಗ್ರೊವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಹೆಸರಿಸಬಹುದಾದ ಉಳಿದ ನದಿಗಳೆಂದರೆ ಸಾಂತಾಲೂಸಿಯ, ಕ್ವೀಗ್ವೆರಿ ಮತ್ತು ಸಿಬೊಲಾಟಿ. ಉರುಗ್ವೇಯ ಪಶ್ಚಿಮದಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಉರುಗ್ವೇ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ಅದರ ಮುಖದಿಂದ ಪೈಸಾಂಡೂ ನಗರದವರೆಗೆ ಹಡಗಿನ ಸಂಚಾರಾವಕಾಶವುಂಟು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಸಣ್ಣ ನೌಕೆಗಳು ಸಾಲ್ಟೊವರೆಗೂ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಉರುಗ್ವೇಯದು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣ. ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧ ಗೋಳದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಜನವರಿ–ಫೆಬ್ರವರಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯ ಹವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಆಗಿನ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 22^0 ಸೆ. ಜುಲೈ ತಿಂಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಚಳಿ. ಆಗಿನ ಉಷ್ಣತೆ 10^0 ಸೆಂ. ವರ್ಷದುದ್ದಕ್ಕೂ ದಿನದಿನವೂ ಹವೆ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಝಂಝಾವಾತದ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಈ ದೇಶದ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗುವುದೇ ಈ ಪವನಚಾಂಚಲ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಕಾರಣ. ಉತ್ತರದ ಉಷ್ಣ ಮಾರುತಗಳು ಥಟ್ಟನೆ ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿ, ನೈಋತ್ಯದ ಚಳಿಗಾಳಿ ಬೀಸಿ ಉಷ್ಣಮಾಪಕದ ಪಾದರಸ ಕುಸಿಯುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಉರುಗ್ವೇಯಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಮಳೆಗಾಲವಾಗಲಿ ಒಣಹವೆಯ ಋತುವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ಏಪ್ರಿಲ್ – ಮೇ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲೂ ಮಳೆಯುಂಟು. ಸಮುದ್ರದೆಡೆಯಿಂದ ದೂರದೂರ ಸಾಗಿದಂತೆ ಮಳೆಯ ಪರಿಮಾಣ ಕಡಿಮೆ, ಆದರೆ ಎಲ್ಲೂ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯಿಲ್ಲ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಗುಡುಗು ಸಿಡಿಲುಗಳ ಆರ್ಭಟ ಹೆಚ್ಚು.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಎತ್ತರವಾದ ಹುಲ್ಲಿನ ಬೆಳೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇವು ನದಿಗಳ ಕೆಳ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಂದ್ರ, ಆಲ್ಡರ್, ಆಲೊ (ಕತ್ತಾಳೆ ಜಾತಿ), ಪಾಪ್ಲರ್, ಅಕೇಸಿಯ, ವಿಲೊ, ಯೂಕಲಿಪ್ಟಸ್—ಇವು ಮುಖ್ಯ ಮರಗಳು. ತಾಳೆಜಾತಿಯ ಮರಗಳು ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲೂ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲೂ ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ನಸುಗಂಪಿನ ಹೂಗಿಡಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತ.

ಜನವಸತಿ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ವನ್ಯಮೃಗಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿವೆ, ಅಮೆರಿಕನ್ ಉಷ್ಟ್ರಪಕ್ಷಿಯೂ ಈಗ ವಿರಳ. ಸಿಂಹ. ಚಿರತೆ. ನರಿ, ಜಿಂಕೆ, ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು, ನೀರುಹಂದಿ, ಆರ್ಮಡಿಲ್ಲೊ–ಇವು ಇಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಚತುಷ್ಪಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ರಣಹದ್ದು, ನಾಡುಕಾಗೆ, ಉದ್ದ ತೋಕೆಯ ಸಣ್ಣಗಿಳಿ, ಬಿಲವಾಸಿ ಗೂಬೆ, ಕೆಂಪುಹಕ್ಕಿ, ಝೇಂಕಾರದ ಹಕ್ಕಿ ಇವನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಜೇಡಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ, ವಿಷಪೂರಿತ ಹಲ್ಲಿ, ಆಮೆ, ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಶಿಲುಬೆಯ ಗುರುತಿರುವ ಭಯಂಕರ ವಿಷಸರ್ಪ, ಗಿಲಿಕೆ ಹಾವುಗಳಿವೆ. ಉರುಗ್ವೇ ನದಿಯ ಶಿರೋಭಾಗ ಮೊಸಳೆಗಳ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ.

ಜನ ಜೀವನ: ಶೇ. 50ರಷ್ಟು ಜನ ವ್ಯವಸಾಯಗಾರರು. ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು ದೇಶದ ಶೇ. 83 ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿರುವ ಉರುಗ್ವೇಯನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ಉತ್ತಮ ಮೇವಿನಭೂಮಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. 1840ರ ಅನಂತರ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಮೆರಿನೊ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂದು ಸಾಕಿದರು. ಅವುಗಳಿಂದ ಉಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಮಾಂಸ ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಶೀತಕ ಯಂತ್ರ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಮಾಂಸದ ಉದ್ಯೋಗ ಭರದಿಂದ ಸಾಗಿದೆ. ಉರುಗ್ವೇ ನದಿಯ ಮೇಲಿನ ಪೈಸಾಂಡೂ, ಸಾಲ್ಟೊ, ಮತ್ತು ರಿಯೊ ನೇಗ್ರೊ ನದಿಯ ಮೇಲಿರುವ ಮರ್ಸೇದೇಸ್ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಂಸ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಮುಖ್ಯ.

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಅರ್ಧ ಭೂಮಿ ಗೋದಿಗಾಗಿ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ಅಗಸೆ ನಾರು, ಓಟ್ಸ್, ಬಾರ್ಲಿ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಸರ್ಕಾರವೇ ವ್ಯವಸಾಯ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಬೆಲೆ ನಿಗದಿ ಮಾಡಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಈಗ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಬಂಡವಾಳದಿಂದಾಯಿತು. ಈಗ ಎಲ್ಲ ರೈಲುಗಳೂ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧೀನದಲ್ಲಿವೆ. ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆಯೂ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ರಫ್ತು ಉಣ್ಣೆ, ಮಾಂಸ, ಮಾಂಸದ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಚರ್ಮ ಹಾಗೂ ಗೋದಿ. ರಫ್ತಿನ ಬಹುಭಾಗ ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆಮದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ. ಬ್ರಜಿಲ್, ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟನ್‍ಗಳಿಂದ.

ಉರುಗ್ವೇಯ ಜನ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಬಿಳಿಯರು: 19–20ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನ್, ಇಟಲಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಐರೋಪ್ಯ ದೇಶಗಳಿಂದ ಬಂದವರ ವಂಶದವರು. ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಈ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಶೇ. 5 ಮಂದಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತಾರೆ. ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕರು ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರು. ಸ್ಪಾನಿಷ್ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ.

ಉರುಗ್ವೇಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3415,920 (2002). ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 15 ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕರಾವಳಿ ಹಾಗು ಉರಗ್ವೇನದೀ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಮಾಂಟೆವಿಡಿಯೋದಲ್ಲಿ ಜನದಟ್ಟಣೆ ಬಲು ಹೆಚ್ಚು, ಇದರ (ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,330,440: (2002). ಇಡೀ ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಂದಿ ಈ ನಗರದಲ್ಲೂ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಉಪನಗರಗಳಲ್ಲೂ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಉರುಗ್ವೇಯಲ್ಲಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳೂ ರಸ್ತೆಗಳೂ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಇವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಮಾಂಟೆವಿಡಿಯೊ ಕೇಂದ್ರ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಾಲ ಪಡೆದು ಹೆದ್ದಾರಿಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರೆಜಿಲಿನೊಂದಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಉರುಗ್ವೇ ಜನರಲ್ಲಿ ಶೇ. 85 ಮಂದಿ ಅಕ್ಷರಸ್ಥರು. ಪೇಸೋ ಇಲ್ಲಿನ ನಾಣ್ಯ.

(ಆರ್.ಆರ್.ಎ.;ಬಿ.ಓ.)

ಉಲ್ಕೆ: ವಸ್ತುವಿನ ಒಂದು ಕಣ ಭೂಮಿಯ ವಾಯುಮಂಡಲವನ್ನು ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 11–72 ಕಿಮೀ ವೇಗದಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ ಕಾಣುವ ದೃಶ್ಯ(ಮೀಟಿಯರ್). ಕಣದ ಹೆಸರು ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಪ (ಮೀಟಿಯೊರಾಯಿಡ್). ರೂಢಿಯ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಉಲ್ಕೆಗಳನ್ನು ಬೀಳುವ ನಕ್ಷತ್ರ ಎಂಬುದಾಗಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ವರ್ಣಿಸುವುದಿದೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಈ ಕಾಯಗಳಿಗೂ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಗೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ. ರಾತ್ರಿಯ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಉಲ್ಕೆಗಳ ಪೈಕಿ ಸಾಸಿವೆ ಕಾಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಗಾತ್ರದ ಘನಕಾಯಗಳು ತೀರ ವಿರಳ. ಅಷ್ಟು ಪುಟ್ಟವಾದರೂ ಅವು ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಹಗಳಂತೆಯೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇವೇ ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಪಗಳು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭೂಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲ. ಭೂಮಿ ಕೂಡ ನಿರಂತರ ಸೂರ್ಯಪರಿಭ್ರಮಣ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಚರ ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಪಗಳು ವೇಗವಾಗಿ ಭೂವಾಯುಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಡಿಕ್ಕಿ ಹೊಡೆಯುವ ಆಕಸ್ಮಿಕಗಳಿಗೆ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಈ ಆಕಸ್ಮಿಕಗಳ ಫಲವೇ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ಉಲ್ಕೆಗಳು.

ಪ್ರತಿ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 11–72 ಕಿಮೀ ಅಧಿಕ ಸಾಪೇಕ್ಷ ವೇಗಗಳಿಂದ ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಪಗಳು ವಾಯುಮಂಡಲವನ್ನು ಭೇದಿಸಬಲ್ಲವು. ಇಂಥ ಸಂಘಟನೆಯ(ಇಂಪ್ಯಾಕ್ಟ್) ಪ್ರಥಮ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಗೋಚರಕ್ಕೆ ಬರುವಾಗ ಸಾಧಾರಣ ಉಲ್ಕೆಯೊಂದು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯಿಂದ 100–130 ಕಿಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ವಾಯುಮಂಡಲದ ದ್ರವ್ಯ ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈ ಬಳಿಗಿಂತ ಹತ್ತಾರು ಕೋಟಿ ಪಾಲು ವಿರಳವಾಗಿರುವುದಾದರೂ ವಾಯುವಿನ ಅಣುಗಳು ಆಗಲೇ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಬಡಿಯುತ್ತಿರುವುವು. ತತ್ಫಲವಾಗಿ

ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಲಿನ ಸ್ಫಟಿಕಜಾಲದೊಳಗಿನ (ಕ್ರಿಸ್ಟಲ್ ಲ್ಯಾಟಿಸ್) ಪರಮಾಣುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ರಭಸದಿಂದ ಕಂಪಿಸತೊಡಗಿ ಬಲುಬೇಗನೆ ಆ ಕಲ್ಲು ಕುದಿಯುವ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದು. ಬಳಿಕ ಅದರ ಆವಿಗೂ ಗಾಳಿಗೂ ನಡೆಯುವ ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಇವೆರಡರ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಕೋಟ್ಯಾನುಕೋಟಿ ಅಣು ಪರಮಾಣುಗಳೂ ಉದ್ರಿಕ್ತಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ (ಎಕ್ಸೈಟೆಡ್ ಸ್ಟೇಟ್ಸ್) ತಲುಪಿ ಅವು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಧನ ಆಯಾನುಗಳಾಗಿ ಛಿದ್ರಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಉಲ್ಕೆಗಳು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸಲು ಪ್ರಧಾನ ಕಾರಣ ಉದ್ರಿಕ್ತ ಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಣುಪರಮಾಣುಗಳು ಮಾಮೂಲು ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗುವಾಗ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಆಯಾನುಗಳು ಅಣುಪರಮಾಣುಗಳಾಗಿ ಪುನಸ್ಸಂಯೋಗಗೊಳ್ಳುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಲೊಂದರ ಸಾಗಣೆಯ ಬಳಿಕವೂ ಕೆಲಕ್ಷಣಗಳವರೆಗೆ ಅದರ ಮಾರ್ಗರೇಖೆ ನಸುಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಸೂಸುವುದುಂಟು. ಉಲ್ಕೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಉಪಕರಣಗಳ ಪೈಕಿ ರಾಡಾರಿಗೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನವುಂಟು.

ಸಾಧಾರಣ ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಲುಗಳು ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈನಿಂದ 60–70 ಕಿಮೀ ಎತ್ತರವನ್ನು ತಲುಪುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದೂಳು ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಆವಿಯ ರೂಪಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡು ವಾಯುಮಂಡಲದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅಧಿಕ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಇರುವ ಅಗ್ನಿಗೋಳಗಳೆಂಬ (ಬೋಲೈಡ್ಸ್ ಫೈರ್ ಬಾಲ್ಸ್) ಹೆಸರಿನ ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಲುಗಳು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ತುಸು ದಟ್ಟವೇ ಆಗಿರುವ ಇನ್ನೂ ತಗ್ಗಿನ ವಾಯುಸ್ತರಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದುಂಟು. ಈ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಲುಗಳ ಚಲನೆಗೆ ಪ್ರಚಂಡ ಪ್ರತಿರೋಧವಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಗೋಳಗಳು ತಮ್ಮ ವೇಗವನ್ನು ಅತೀ ತ್ವರೆಯಿಂದ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳತೊಡಗುವುವು. ಷಾಕ್‌ವೇವ್ ವಿಚ್ಛಿನ್ನತೆಯಿಂದಾಗಿ ಅಗ್ನಿಗೋಳಗಳ ಉಜ್ವಲ ಪ್ರಕಾಶ ಹಾಗೂ ಅತ್ಯಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಗುಡುಗಿನಂಥ ಶಬ್ದಗಳೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೂ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ಬಹಳಷ್ಟು ಅಗ್ನಿಗೋಳಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕುದಿದು ಆವಿ, ಧೂಮಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಾಶವಾಗುವುವು. ಛಿದ್ರವಾದರೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದೂಳೀಪಟವಾಗದೆ ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈವರೆಗೆ ಪಯಣಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಭಾರೀ ತೂಕವನ್ನುಳ್ಳ ಕೆಲವು ಅಗ್ನಿಗೋಳಗಳಿಗೆ ಇದೆ. ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ತರುವಾಯ ಇಂಥ ಬೃಹದಗ್ನಿಗೋಳಗಳ ಅವಶೇಷಗಳೂ ಉಲ್ಕಾಪಿಂಡಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. (ಮೀಟಿಯೊರೈಟ್ಸ್).

ಉಲ್ಕಾಪಿಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗಾಣುವ ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಲುಗಳು ವಾಯುಮಂಡಲವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಮುನ್ನ ನೂರಾರು ಕಿಲೋಗ್ರಾಮುಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ನೂರಾರು ಟನ್ನುಗಳಿಗೂ ಮೀರಿದ ತೂಕವನ್ನು ಪಡೆದಿರಬಹುದು. ಅವುಗಳ ಗಾತ್ರ ವೈವಿಧ್ಯ ಕೆಲವು ದೂಳಿ ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಲುಗಳು ವಾಯುವಿನ ಅಣುಗಳ ಸಂಘಟನೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ತಮ್ಮ ವೇಗವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಬೆಳಗುವುದು ಸಹ ಇಲ್ಲ. ಬಾಹ್ಯಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ದೂಳಿಉಲ್ಕಾಕಲ್ಲುಗಳ ಸಂಚಾರವಿರುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದ ಪ್ರಥಮ ರುಜುವಾತು ದೊರೆತದ್ದು ಅಂತರಿಕ್ಷಗಾಮಿ ರಾಕೆಟ್ಟುಗಳ ಮುಖಾಂತರವೇ. ಅದೇ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತಮಯದ ಬಳಿಕ ಹಾಗೂ ಸೂರ್ಯೋದಯಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ತ್ರಿಕೋಣಾಕಾರದ ರಾಶಿ ಚಕ್ರ ಪ್ರಭೆ (ಜೋಡಿಯಾಕಲ್ ಲೈಟ್). ದೂಳಿ ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಲುಗಳು ವಾಯುಮಂಡಲದ ಮೂಲಕ ಹಾಯ್ದು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಇಳಿಯಲು ಹಲವಾರು ದಿವಸಗಳ ಅವಧಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಲುಗಳ ಬಾಷ್ಪೀಕರಣದಿಂದ (ವೇಪರೈಸೇಷನ್) ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ದೂಳಿನ ಕಣಗಳು ಸಹ ಇದೇ ರೀತಿ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಬಲು ಕಾಲ ತೇಲಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ.

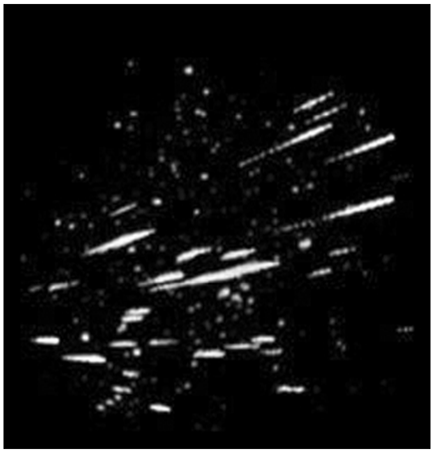

ಉಲ್ಕಾ ಕಲ್ಲುಗಳು

ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಲುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿರಹಸ್ಯಕ್ಕೆ ಸೌರವ್ಯೂಹದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸೂರ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟಸಂಬಂಧ ಇರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದು ಕ್ಷುದ್ರ ಗ್ರಹಗಳು ಮತ್ತು ಧೂಮಕೇತುಗಳು (ಆಸ್ಟಿರಾಯ್ಡ್ ಅಂಡ್ ಕಾಮೆಟ್ಸ). ಕ್ಷುದ್ರಗ್ರಹಗಳು ದೃಢವಾದ ಘನಕಾಯಗಳು. ಈ ಕ್ಷುದ್ರಗ್ರಹಗಳ ನಡುವೆ ಪದೇ ಪದೇ ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದ ಸಂಘರ್ಷಣೆಗಳಿಂದ ಅವು ಇನ್ನೂ ಕಿರಿದಾದ ಕಾಯಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯುತ್ತ ಹೋಗಬಹುದು. ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಲುಗಳ ಪೈಕಿ ದೃಢರಚನೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನುಳ್ಳವು ಇಂಥ ಅವ್ಯಾಹತ ವಿಭಜನೆಗಳಿಂದ ಜನಿಸಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಕಿರಿಯ ಕ್ಷುದ್ರಗ್ರಹಗಳಿರಬಹುದು. ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಉಲ್ಕಾಪಾತಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನ ಹೊಂದುವ ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಈ ಎಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಿರು ಕ್ಷುದ್ರಗ್ರಹಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಕಿರುಕ್ಷುದ್ರಗ್ರಹಗಳ ತಂಡಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯಾತವಾದ ಚಿಕ್ಕ ಘನಕಾಯಗಳೇ ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಲುಗಳ ಎರಡನೆಯ ಬಳಗದವು.

ಉಲ್ಕಾಪಿಂಡಗಳು: ಮೊದಲನೆಯ ಬಳಗದ ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದವು ಉಲ್ಕಾಪಿಂಡಗಳು. ಉಲ್ಕಾಪಿಂಡವೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಆಕಾಶದಿಂದ ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಲೊಂದು ಅವಿಭಕ್ತವಾಗಿ ಬಿದ್ದು ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಯಂತೆ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೇನಿಲ್ಲ. ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಲುಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಶಿಸಿಹೋಗುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಅನೇಕವೇಳೆ ಛಿದ್ರಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಲೊಂದು ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ ನಾಲ್ಕಾರು ಕಿಲೋಮೀಟರುಗಳಷ್ಟು ಅಧಿಕ ವೇಗದಿಂದ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಅಪ್ಪಳಿಸಬಹುದು. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಅದರ (ಹಾಗೂ ಅದು ತಾಗಿದ ಮಣ್ಣಿನ) ಬಹಳಷ್ಟು ಭಾಗವೆಲ್ಲ ಹಠಾತ್ತನೆ ಬಾಷ್ಪೀಕೃತವಾಗಿ ಆಸ್ಫೋಟಕವೇಗದಿಂದ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಿಗೂ ಚದುರಿಹೋಗುವುದು. ಇಂಥ ಆಸ್ಫೋಟನೆಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕುಳಿಗಳು (ಕ್ರೇಟರ್ಸ್) ಏರ್ಪಡಬಹುದು. ಈಶಾನ್ಯ ಆರಿಜೋನದಲ್ಲಿರುವ (ಉತ್ತರ ಅಮೇರಿಕ) ವರ್ತುಲಾಕಾರದ ಭಾರಿ ಕುಳಿಯೊಂದು ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿರಬೇಕೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಅದರ ವ್ಯಾಸ ಒಂದೂಕಾಲು ಕಿಲೊಮೀಟರುಗಳು ಮತ್ತು ಅಂಚಿನಿಂದ ತಳಭಾಗಕ್ಕಿರುವ ಆಳ 175 ಮೀ ಕುಳಿಯ ಅಂಚು ನೆರೆಯ ಪ್ರದೇಶದ ಸರಾಸರಿ ಭೂಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 40 ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಕುಳಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾದಾಗ ಪರಿಮಾಣಗಳು ಇನ್ನೂ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಕುಳಿಗೆ ಕಾರಣಭೂತವಾದ ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಲ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ತೂಕದ್ದೂ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಘನಮೀಟರುಗಳಷ್ಟು ಗಾತ್ರದ್ದೂ ಆಗಿತ್ತೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅದೇ ಆರಿಜೋನ ಕುಳಿಯ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಉಲ್ಕಾದ್ರವ್ಯವೆಲ್ಲ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕಚೂರುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ 600 ಕಿಗ್ರಾಂ ತೂಕದ್ದೇ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದು. ಉಳಿದ ಉಲ್ಕಾದ್ರವ್ಯದ ಭಾರಿ ಬಂಡೆಯೊಂದು ಕುಳಿಯ ನೆಲದೊಳಗಡೆ ಹುದುಗಿದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳೇನಿಲ್ಲ.

ನೂರಾರು ಟನ್ ತೂಕದ ಈ ಬಗೆಯ ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಲೊಂದರ ಅವಶೇಷಗಳು ಸಿಖೋತ್–ಆಲಿನ್ ಪರ್ವತಗಳ (ಆಗ್ನೇಯ ಸೈಬೀರಿಯ, ರಷ್ಯ) ಪಡುವಣ ಚಾಚಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. (12–02–1947) ದಾಖಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬಿಡಿ ಉಲ್ಕಾವಶೇಷಗಳ ಪೈಕಿ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದು ನೈಋತ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದ ಗ್ರೂಟ್ ಫಾಂಟೆನ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ (ಭಾಗಶಃ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿಕೊಂಡು) ಬಿದ್ದಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಹೋಬಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಈ ಉಲ್ಕಾಪಿಂಡದ ಅಂದಾಜು ತೂಕ ಐವತ್ತು ಟನ್ನುಗಳು. ಗ್ರೀನ್‌ಲ್ಯಾಂಡಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದ 31 ಟನ್ ತೂಕದ ಎರಡನೆಯ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಉಲ್ಕಾಪಾತವನ್ನು ಇಂದು ಅಮೆರಿಕನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ–ಹೇಡೆನ್ ಪ್ಲಾನೆಟೇರಿಯಂನಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕಿಡಲಾಗಿದೆ; ಅದರ ಹೆಸರು ಆಹ್ನಿಗಿಟೋ. ಹೋಬಾ ಮತ್ತು ಆಹ್ನಿಗಿಟೋಗಳು ಭೂಮಿಗೆ ಯಾವಾಗ ಬಿದ್ದುವೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ದಾಖಲೆಗಳಿಲ್ಲ.

ಉಲ್ಕಾಪಿಂಡಗಳ ಪೈಕಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಯೋಲ್ಕಗಳು (ಸೈಡಿರೈಟುಗಳು) ಮತ್ತು ಶಿಲೋಲ್ಕಗಳು (ಏರೋಲೈಟುಗಳು) ಎಂಬ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಇಂದಿಗೂ ರಹಸ್ಯಮಯವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿರುವ ಸಹಸ್ರಾರು ಟನ್ ಮೂಲ ತೂಕದ ಒಂದು ಭಾರಿ ಉಲ್ಕಾಕಲ್ಲ ತುಂಗಸ್ಕ ನದಿಯ (ಮಧ್ಯ ಸೈಬೀರಿಯ, ರಷ್ಯ) ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 1908ರ ಜೂನ್ 30ರಂದು ಬೆಳಗ್ಗೆ 7 ಗಂಟೆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ಅದು ಬಿದ್ದ ಸ್ಥಳ ಅದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ನಿರ್ಜನವಾಗಿದ್ದರೂ ಗುಡುಗುತ್ತ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಅಗ್ನಿಗೋಳದ ಉಜ್ವಲ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದಲೂ ಅದು ಭೂಮಿಗೆ ಬಡಿದಾಗ ಉಂಟಾದ ಧಕ್ಕೆಯಿಂದಲೂ ನೂರಾರು ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಸೈಬೀರಿಯದ ರೈತರು ತಲ್ಲಣಿಸಿಹೋದರು.

(ಎಸ್.ಆರ್.ಎಂ.)

ಉಷ್ಣತಾಮಾನ: ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಕ್ರಿಯೆ (ಥರ್ಮಾಮೆಟ್ರಿ), ಅಳೆಯುವ ಸಾಧನದ ಹೆಸರು ಉಷ್ಣತಾಮಾಪಕ. ಉಷ್ಣತಾಮಾಪಕದಲ್ಲಿ ಎರಡು ನಿಶ್ಚಿತ ಬಿಂದುಗಳಿವೆ: (i) ಒಂದು ಶಿಷ್ಟ ವಾಯುಭಾರ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ಕರಗುತ್ತಿರುವ ಶುದ್ಧ ಹಿಮದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತಾಮಾಪಕವನ್ನು ಅದ್ದಿದಾಗ ಪಾದರಸ ಸ್ತಂಭ ಸೂಚಿಸುವ ಕೆಳಬಿಂದು (ii) ಅಷ್ಟೇ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ಕುದಿಯುತ್ತಿರುವ ಶುದ್ಧ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಅದ್ದಿದಾಗ ಸ್ತಂಭ ಸೂಚಿಸುವ ಮೇಲುಬಿಂದು. ಈ ಬಿಂದುಗಳ ಹೆಸರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಘನೀಕರಣಬಿಂದು ಮತ್ತು ಕುದಿಯುವಬಿಂದು. ಇವೆರಡು ಬಿಂದುಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರದ ಹೆಸರು ಮೂಲಾಂತರ (ಫಂಡಮೆಂಟಲ್ ಇಂಟರ್ವಲ್).

ಉಷ್ಣತಾಮಾನ ಪದ್ಧತಿ	ಘನೀಕರಣಬಿಂದುವಿನ ಉಷ್ಣತೆ	ಕುದಿಯುವ ಬಿಂದುವಿನ ಉಷ್ಣತೆ
ಸೆಂಟಿಗ್ರೇಡ್, (C-ಸೆಲ್ಸಿಯಸ್)	0° C	100° C
ಫ್ಯಾರನ್ ಹೀಟ್, F	32° F	212°F

ಇವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಹೀಗಿದೆ:

$$\frac{C}{100} = \frac{F-32}{180} = \frac{R}{80}$$

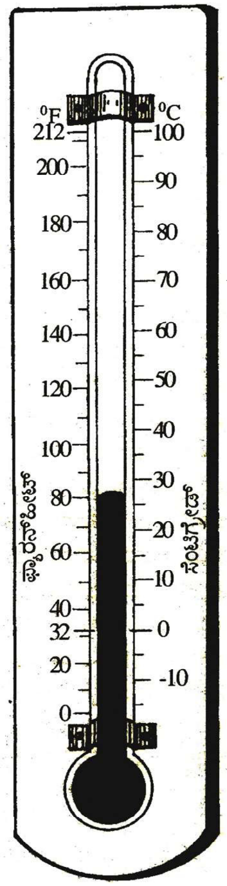

ಒಂದು ಉಷ್ಣತಾಮಾಪಕದ ರಚನೆಯ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ತಳಹದಿ ಹೀಗಿದೆ. ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಉಷ್ಣ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾದಾಗ (ಎಂದರೆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕಾಯಿಸಿದಾಗ) ಅದರಲ್ಲಿ ಭೌತ ಬದಲಾವಣೆಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ; ಬದಲಾವಣೆಯ ಸ್ವರೂಪ ವಸ್ತುವಿನ ರಚನೆ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ; ಭೌತ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ವಸ್ತುವಿನ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಅಳೆಯಬಹುದು. ಸೆಂಟಿಗ್ರೇಡ್, ಫ್ಯಾರನ್‌ಹೀಟ್ ಉಷ್ಣತಾಮಾನ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಈ ರೀತಿ ರೂಪತಳೆದಂಥವು. ಆದರೆ ಉಷ್ಣಗತಿಶಾಸ್ತ್ರದ ಎಲ್ಲ ಒತ್ತಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಾಯಿಲನ ನಿಯಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವ ಆದರ್ಶ ಅನಿಲದ (ಐಡಿಯಲ್ ಗ್ಯಾಸ್) ಉಷ್ಣತಾಮಾನಕ್ಕೆ ನಿರಪೇಕ್ಷಮಾನ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ವಿಧಾನವಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಉಷ್ಣವಲಯ: ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ $23\frac{1}{2}^0$ ನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶ $23\frac{1}{2}^0$ ವರೆಗೆ ಹರಡಿರುವ ಪ್ರದೇಶ (ಟ್ರಾಪಿಕಲ್ ಜೋನ್). ಈ ಎರಡು ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಾರಿ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಮಾರ್ಚ್ 21 ಮತ್ತು ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 22 ರಂದು ಇರುತ್ತದೆ. ಆ ಎರಡು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಹಗಲು ಮತ್ತು ರಾತ್ರಿಗಳ ಅವಧಿ ಸಮ ಅಥವ 12 ಗಂಟೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ಅಧಿಕ. ಬೇಸಗೆ–ಚಳಿಗಾಲಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಡಿಮೆ. ಸಮುದ್ರಕ್ಕಿರುವ ದೂರ ಹಾಗೂ ಗಾಳಿಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಮರುಭೂಮಿಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ನಿತ್ಯಹಸುರೆಲೆಯ ದಟ್ಟವನಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಸಸ್ಯಸ್ತರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಲಯದ ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಮಾನವಾದ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಖರತೆಯೊಂದೇ.

ಈ ನಾನಾ ಭಿನ್ನತೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಉಷ್ಣವಲಯವನ್ನು 1 ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ (ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆ) ಪ್ರದೇಶ, 2 ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನ ಪ್ರದೇಶ, 3 ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು 4 ಉಷ್ಣ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದಿಂದ ($23\frac{1}{2}^0$ ಉ.) ಮಕರ ಸಂಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದ ($23\frac{1}{2}^0$ದ.) ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಉಷ್ಣವಲಯವೆನ್ನಬಹುದಾದರೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಾಯುಗುಣ ಈ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಮೀರಿ ಹಬ್ಬಿರುವುದು ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗಡಿಗಿಂತ ಇನ್ನೂ ಈಚೆಗೇ ಅಂತ್ಯವಾಗಿರುವುದೂ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತದ ಪ್ರದೇಶ: ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತದಿಂದ (ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆ) 5^0 ಉತ್ತರ ಮತ್ತು 5^0 ದಕ್ಷಿಣಗಳವರೆಗೆ ಪ್ರಸರಿಸಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿರುವ ಅಮೆಜ಼ಾನ್ ನದಿಬಯಲು ಪ್ರದೇಶವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಾದರಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಅಮೆಜ಼ಾನ್ ಮಾದರಿಯ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತದ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಉಷ್ಣ–ತೇವ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತ ಪ್ರದೇಶ, ಉಷ್ಣವಲಯದ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ಸೆಲ್ವಾಸ್ ಪ್ರದೇಶವೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು.

ವಾಯುಗುಣ: ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳು ನೇರವಾಗಿ ಬೀಳುವುದರಿಂದ ಉಷ್ಣಾಂಶವು ಹೆಚ್ಚು. ಅತಿ ಉಷ್ಣಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ವರ್ಷವಿಡೀ ಆರ್ದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ತೇವ ವಲಯ ಎನ್ನುವರು. ದೈನಂದಿನ ಉಷ್ಣಾಂಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೆಚ್ಚು. ಋತುಕಾಲಿಕ ಉಷ್ಣಾಂಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ.

ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವೆಂದರೆ ಈ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೂ ಸಮುದ್ರಕ್ಕಿಂತ ಬಲು ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಭೂಭಾಗಗಳಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ, ಬೆಳಗ್ಗೆ ಮಂಜು; ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಚುರುಕು ಬಿಸಿಲು ; ಅಪರಾಹ್ನದ ವೇಳೆಗೆ ಮೋಡ, ಗುಡುಗು, ಮಳೆ, ಇದನ್ನು ಪರಿಸರಣ ಮಳೆಯೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲೂ ಸಮುದ್ರ ಗಾಳಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಬೀಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಹವಾಮಾನವು ಹಿತಕರವಾಗಿರುವುದು. ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಮಟ್ಟಿನ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಡುಗಳ ನಡುವೆ ಮಾತ್ರ ಗಾಳಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೀಸುವುದಿಲ್ಲ. ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿನ ಅತಿಯಾದ ತೇವಾಂಶದಿಂದಾಗಿ ಉಷ್ಣತೆ ಎಲ್ಲೂ 37^0ಸೆ. ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. (ಉದಾ: ಈಕ್ವೆಡಾರ್) ಹವಾಗುಣವು ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಮತ್ತು ಮಳೆ ಬೀಳುವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯವರ್ಗವು ದಟ್ಟವಾಗಿದ್ದು, ಸದಾ ಹಸುರಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮರಗಳು ದಟ್ಟ ಹಾಗೂ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ದಟ್ಟಡವಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕು ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಮಂದ ಬೆಳಕಿನ ಪ್ರದೇಶವೆನ್ನುವರು. ಅನೇಕ ಸಸ್ಯಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಪ್ರಮುಖವಾದ ಮರಗಳೆಂದರೆ; ಮಹಾಗನಿ, ಎಬೋನಿ, ರಬ್ಬರ್, ಸಿಂಕೋನ, ಬೀಟೆ, ಕೋಕೊ ಇತ್ಯಾದಿ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಗಟ್ಟಿಮರಗಳ ಉಗ್ರಾಣವೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ, ವಾಣಿಜ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳವು. ಇಲ್ಲಿನ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತರಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವನ್ಯಮೃಗಗಳು, ಕ್ರಿಮಿ–ಕೀಟಗಳು ಹಾಗೂ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಸಂಕುಲವಿದೆ.

ಜನಜೀವನ: ಹೆಚ್ಚು ಶಾಖ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಮಳೆ ಮತ್ತು ದಟ್ಟಕಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಜನಜೀವನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ಕುಳ್ಳರು. ಬೇಟೆ ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು. ಕಾಂಗೋ ಪ್ರದೇಶದ ಜನ ಬಲು ಹಿಂದುಳಿದ ಜನಾಂಗ ಅಮೆಜ಼ಾನ್ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು ರಬ್ಬರ್ ಹಾಲಿನ ಶೇಖರಣೆ. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್, ಗಿನಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಸಮುದ್ರ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು ಇಲ್ಲಿ ನೆಡುತೋಟ ಬೇಸಾಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಕೋಕೋ, ರಬ್ಬರ್, ತೆಂಗು, ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಬತ್ತ ಕಬ್ಬು, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಜವೆ ಗೋಧಿ ಮುಖ್ಯ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗದಿರುವ ಮತ್ತು ಸಂಚಾರ ಸೌಕರ್ಯಗಳು ಉತ್ತಮವಾಗಿಲ್ಲದಿರುವ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಪ್ರಗತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಗಿಲ್ಲ. ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಲ್ಲ ; ಮತ್ತು ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಇಲ್ಲ. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಮತ್ತು ತವರ ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು. ಎಣ್ಣೆ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆ ಉದ್ಯಮಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ಜನ ಮುಂದುವರಿದಿಲ್ಲ. ಪಟ್ಟಣಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ. ಉಷ್ಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗರುಜಿನಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಸಿಡುಬು, ಪ್ಲೇಗ್, ಕಾಲರಾ ಮುಂತಾದ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಜಾಡ್ಯಗಳು ಕಂಡುಬರುವುವು.

ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಅಮೆಜ಼ಾನ್ ನದಿ ಮೈದಾನ ಮತ್ತು ಗಯಾನ, ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದ ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಬಯಲು ಗಿನಿತೀರ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯದ ಮಲೇಷ್ಯ, ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ, ಪಪುವಾ ನ್ಯೂಗಿನಿ ಮತ್ತು ಥೈಲೆಂಡಿನ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪಗಳು ಸಮ ಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗಗಳು.

ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನ ಪ್ರದೇಶ : ಉಷ್ಣವಲಯದ ಒಂದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗ: ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ 5^0 ಯಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶ 5^0 ಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ 15^0ಯ ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸುಡಾನ್ ಮಾದರಿ ಪ್ರದೇಶವೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಕಡಿಮೆ ತೇವಾಂಶ, ಒಣಹವೆ ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಋತುಭೇದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು. ದಟ್ಟ ಕಾಡುಗಳಿಲ್ಲ. ಉದ್ದವಾದ ಹುಲ್ಲು ಸಾಮಾನ್ಯ.

ವಾಯುಗುಣ: ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳ, ಉಷ್ಣತೆ, ಮಳೆ ಮತ್ತು ಮಾರುತಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳುಂಟು, ದಕ್ಷಿಣ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ತೇವಾಂಶ ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆ, ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಣಹವೆ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆ, ವರ್ಷದ ಉಷ್ಣತೆಯ ಏರಿಳಿತದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ 5^0ಸೆ. ಒಣಹವೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 37^0ಸೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳ ಪಥದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಬಲವಾದ ಮಾರುತ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 190 ಸೆಂಮೀ; ಮರುಭೂಮಿಯ ಅಂಚಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 40 ಸೆಂಮೀ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಸಂತ ಮತ್ತು ಬೇಸಗೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಒಣಹವೆ, ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಒಣಹವೆ ಇರುವುದು.

ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಎತ್ತರವಾದ ಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು 3–3.5ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರ ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಳೆಬಿದ್ದಾಗ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಹಸುರಾಗಿಯೂ ಉಳಿದ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಣಗಿ ಬೂದು ಬಣ್ಣದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲನ್ನು ಸುಡಾನಿನಲ್ಲಿ ಸವನ್ನ, ಗಯಾನದಲ್ಲಿ ಲಾನೋಸ್, ಬ್ರೆಜಿಲ್‍ನಲ್ಲಿ ಪಂಪಾಸ್ ಹಾಗೂ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಕ್ ಲ್ಯಾಂಡ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಸಿಂಹ, ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ತೋಳ, ಜಿರಾಫೆ, ಹೇಸರಕತ್ತೆ ಜಿಂಕೆ ಮುಂತಾದ ವನ್ಯ ಜೀವಿಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿವೆ.

ಜನಜೀವನ: ಪಶುಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ಬೇಟೆ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ. ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನರ ವೃತ್ತಿ ವ್ಯವಸಾಯ. ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ಹತ್ತಿ, ಕಬ್ಬು, ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸರೋವರ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಇನ್ನೂ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಹಿಂದುಳಿದಿದೆ.

ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಪ್ರದೇಶ: ಇದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿದೆ. ಎರಡರ ವಾಯುಗುಣವೂ ಒಂದೇ ಬಗೆ. ಎರಡೂ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲೇ ಇವೆ. ಎರಡರಲ್ಲೂ ಬಿಸಿ ಬೇಸಗೆ, ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಮಳೆ, ಚಳಿಗಾಲ ಒಣಹವೆ: ಆಗ ಅತಿಯಾದ ಚಳಿಯೇನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಹಜ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಾಗಲ್ಲ. ಸಹಜಮಾರುತಗಳ ದಿಕ್ಕು ಸಂಪೂರ್ಣ ಬದಲಾಗುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಭಾರತ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಥೈಲೆಂಡ್, ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನಗಳು ಅಪ್ಪಟ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಮಧ್ಯ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಚೀನವನ್ನೂ ಜಪಾನನ್ನೂ ಮಾನ್ಸೂನ್ ನಾಡುಗಳೆಂದೇ ಕರೆಯುವ ವಾಡಿಕೆಯಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುವುದೂ ಇದೇ ವಿಧಾನದಿಂದ. ಆದರೆ ಅವು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮೇರೆಯಿಂದ ಆಚೆಗಿವೆ. ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳ ಅಂಚಿನ ಭಾಗಗಳೂ ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ನೆಲದ ಕೆಲವು ತುಣುಕುಗಳೂ ಮಾನ್ಸೂನ್ ನಾಡುಗಳು.

ವಾಯುಗುಣ: ಅರಬ್ಬೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಎಂದರೆ ಋತು. ಎಂದರೆ ಇದು ಮಳೆಗಾಲ, ಮಾನ್ಸೂನ್ ನಾಡುಗಳ ಗಾಳಿಯೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಈ ಶಬ್ದ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ದೊಡ್ಡ ಖಂಡಭಾಗಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವಾಗ ನೆಲ ಕಾಯ್ದು, ಹಗುರಾದ ಬಿಸಿಗಾಳಿ ಮೇಲೇರುತ್ತದೆ, ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡದ ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮೋಡ ತುಂಬಿದ ತಣ್ಣನೆಯ ಗಾಳಿ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಧಾವಿಸಿ ಬರುತ್ತದೆ; ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸಹಜಮಾರುತಗಳು ಬೀಸಿದರೂ ಅವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಬರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಳೆಯಿಲ್ಲ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಋತುಗಳಿವೆ: 1 ನವೆಂಬರಿನಿಂದ ಜನವರಿಯವರೆಗೆ ಚಳಿಗಾಲ: ಮಳೆಯಿಲ್ಲ. 2 ಫೆಬ್ರುವರಿಯಿಂದ ಜೂನ್ ಆದಿಯ ವರೆಗೆ ಬೇಸಗೆಕಾಲ; ನೆಲ ಕಾಯುತ್ತದೆ; ಮಳೆಯಿಲ್ಲ. 3 ಜೂನಿನಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ವರೆಗೆ ಮಳೆಗಾಲ. ವಾತಾವರಣ ತಂಪಾಗುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣತೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. 4. ಅಕ್ಟೋಬರ್ – ನವೆಂಬರ್ ವರೆಗೆ, ಮಾನ್ಸೂನ್ ನಿರ್ಗಮನ ಕಾಲ. ವಾಯುಗುಣ ಅನಿಶ್ಚಿತ. ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳ ಸಂಭವವುಂಟು.

ಮಾನ್ಸೂನ್ ನಾಡುಗಳನ್ನು ಮಳೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1) ವರ್ಷಕ್ಕೆ 200 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶ. ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆಯ ಪ್ರದೇಶದ ಮಾದರಿಯ ನಿತ್ಯ ಹಸುರೆಲೆಯ ಸಸ್ಯ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದೆ. 2) 100–200 ಸೆಂಮೀ. ಮಳೆಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶ. ಮಾನ್ಸೂನ್ ಎಲೆಯುದುರುವ ಸಸ್ಯ ವರ್ಗ. 3) 50–100 ಸೆಂಮೀಗಳ ವರೆಗೆ ಮಳೆಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಪೊದೆ, ಕುರುಚಲು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. 4) 25 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶ; ಮರುಭೂಮಿ, ಅರೆಮರುಭೂಮಿ ಸಸ್ಯವರ್ಗವಿದೆ. ಆನೆ, ಹುಲಿ, ಕಾಂಗರೂ, ಕಪಿ, ಹಾವು, ಹಕ್ಕಿ, ನೀರಾನೆ, ಮೊಸಳೆ, ಕ್ರಿಮಿಕೀಟ—ಇವು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು.

ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚು. ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ¼ ಭಾಗದಷ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಫಲವತ್ತಾದ ನದೀ ಬಯಲುಗಳು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ನದಿ ಬಯಲುಗಳನ್ನು ಮಾನವನ ನಾಗರಿಕತೆಯ ತೊಟ್ಟಿಲು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅರಣ್ಯಗಳು ವಿವಿಧ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಸಾಲ್, ತೇಗ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಮೇಣ, ಅರಗು, ಅಂಟುರಾಳ ಮುಖ್ಯವಾದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಪಶುಪಾಲನೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿಲ್ಲ.

ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಲು ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ: ಮಣ್ಣು ಫಲವತ್ತಾಗಿರುವುದು, ವಾಯುಗುಣ ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಹಿತಕರವಾಗಿರುವುದು, ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ, ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಬತ್ತ, ಗೋದಿ, ಹತ್ತಿ, ಕಬ್ಬು, ಎಣ್ಣೆ ಕಾಳುಗಳು, ಚಹ, ಕಾಫಿ, ಸೆಣಬು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು.

ಉಷ್ಣ ಮರುಭೂಮಿ: ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮೇರುವಿನ ಕಡೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪ್ರದೇಶ, ಇದರ ಅಂಚಿನಿಂದ ಮಧ್ಯ ಅಕ್ಷಾಂಶದ ಮರುಭೂಮಿ ಮುಂದುವರಿಯುವುದನ್ನೂ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಸ್ಥೂಲ ಎಲ್ಲೆಗಿಂತ ಆಚೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವುದನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಉಷ್ಣವಲಯದ ಸೆರಗಿನಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಡ ಪಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಈ ನಾಡುಗಳಿವೆ. ಸಾಮನ್ಯವಾಗಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಳೆಯಿಲ್ಲ, ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಬಹಳ ಕಾಯುವುದರಿಂದ ಗಾಳಿಯ ಒತ್ತಡ ತಗ್ಗುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ಆಗ ಈ ಪ್ರದೇಶದೊಳಕ್ಕೆ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ತರಬಹುದಾದ ತೇವ ಹನಿಯೊಡೆಯದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯುಷ್ಣತೆಯೇ ಕಾರಣ. ರಾತ್ರಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಂಜೂ ಆಗೊಮ್ಮೆ ಈಗೊಮ್ಮೆ ಗುಡುಗು ಸಿಡಿಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬಿರುಗಾಳಿ ಮಳೆಯೂ ಬೀಳುವುದುಂಟು.

ನಿರ್ಮಲ ಆಕಾಶ, ಅತಿ ಬಿಸಿಲು, ಕೊರೆಯುವ ಚಳಿಯ ರಾತ್ರಿ, ಅನಾವೃಷ್ಟಿ—ಇವು ಈ ವಾಯುಗುಣದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಆಗಾಗ್ಗೆ ಗಾಳಿ ಬಹಳ ವೇಗವಾಗಿ ಬೀಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಉಷ್ಣತೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಹೆಚ್ಚು. ಇದು ಬೆಳಗ್ಗೆ 29^0–35^0ಸೆ., ಮಧ್ಯಾಹ್ನ 40.5^0–43^0ಸೆ. ಇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಉಷ್ಣತೆಯ ಸ್ಥಳ ಲಿಬಿಯಾದ ಅಜ್ಜೀಜಿಯ ಇರುವುದು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ.

ಮರುಭೂಮಿಯ ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಸ್ಯಗಳೂ ಬೆಳೆಯಲು ಅವಕಾಶ ವಿಲ್ಲ. ಈ ಮರುಭೂಮಿಗಳು ವಿಶಾಲವಾದ ಮರಳುರಾಶಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ ತೇವವಿರುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು, ಖರ್ಜೂರ, ಕಳ್ಳಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನ ಕಡೆಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ಹುಲ್ಲೂ, ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಕಡೆಯಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮರಳ್ಗಾಡು ನರಿ ಮತ್ತು ಒಂಟೆಗಳೂ ಕೆಲವು ಜಾತಿಗಳ ಹಕ್ಕಿಗಳೂ ಡೇಗೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿವೆ.

ಪ್ರಾಣಿ, ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಜನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಲು ಇಲ್ಲಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಓಯಸಿಸ್‍ಗಳು ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಜನ ನೆಲೆಸಿ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ಮರುಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅತಿ ವಿರಳ. ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಜನ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸದಾ ಸಂಚಾರಿಗಳು: ಮರುಭೂಮಿಯ ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಸರಕು ಸಾಗಿಸುವವರು. ಇಂಥವರು ದರೋಡೆಕಾರರೂ ಆಗಿರುವುದುಂಟು. ನೀರಿನ ವಸತಿ (ಓಯಸಿಸ್) ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನೆಲೆಸುವವರು. ಬೇಸಾಯ, ಪಶುಪಾಲನೆ ಇವರ ಕಸಬು ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಇರುವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುವವರು. (ಪಿ.ಎಚ್.)

ಉಷ್ಣವಲಯದ ವ್ಯವಸಾಯ: ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತಕ್ಕೂ ಮಕರ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶ. ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಕೃಷಿಕಾರ್ಯ, ಪಶುಪೋಷಣೆ. ಭೂಮಿಯ ಒಟ್ಟು ನೆಲದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಕಾಲು ಭಾಗ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ಇಡೀ ವಿಶ್ವದ ಪ್ರಜಾಸಂಖ್ಯೆಯ ಮೂರರಲ್ಲೊಂದು ಭಾಗ ವಾಸಿಸುವುದು ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ, ಈ ಜನರಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರಿಗೆ ಬೇಸಾಯದಿಂದಲೇ ಜೀವನ, ಆದ್ದರಿಂದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವ್ಯವಸಾಯದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಬಹಳ.

ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಖಚಿತವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದೋ ಅಷ್ಟೇ ಖಚಿತವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿನ ಬೇಸಾಯವನ್ನೂ ಗುರುತಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಉಷ್ಣವಲಯದ ಬೇಸಾಯ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಅಧಿಕಾಕ್ಷಾಂಶದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳೂ ಮರುಭೂಮಿಗಳೂ ಅಡ್ಡ ಹಾಯ್ದಿವೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಬೇಸಾಯ ಪ್ರದೇಶ ಇತರ ವಾಯುಗುಣಗಳ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಭಾರತ, ಚೀನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಇದು ಎಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವುದೆಂದು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ ಸಾಧ್ಯ. ಉಷ್ಣವಲಯದ ಬೆಳೆಗಳೂ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಗಳೂ ಈ ವಲಯದ ಹೊರಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದುಂಟು.

ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹವಾಗುಣ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೂ ಬಲು ಉತ್ತೇಜಕ, ಇವು ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣವೈವಿಧ್ಯಪೂರಿತವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುವಾದ ಜೀವಿಪರಿಸರ (ಇಕಾಲಜಿ) ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಉಷ್ಣತೆಯೇನೋ ಇಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲಕರ. ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಫಸಲು ತೆಗೆಯಬಹುದು. ಏನೂ ಬೆಳೆಯದಷ್ಟು ಚಳಿಯಿರುವ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ಬಲು ಕಡಿಮೆ, ಮಾರಕ ಹಿಮ ಬೀಳುವ ಸ್ಥಳಗಳೂ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಉಷ್ಣವಲಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವರ್ಷ ಪೂರ ಉಷ್ಣತೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಡಿಮೆ, ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಗಳ ಉಷ್ಣದ ಅಂತರ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು, ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ

ಮಳೆಯ ಹೊಡೆತದಿಂದ ನೆಲದ ಲವಣಾಂಶ ಕೊಚ್ಚಿ ಹೋಗಿರುವುದುಂಟು. ಮಳೆಯ ನೀರು, ಎಲೆ, ಹಸುರು ಕೊಳೆತು ಗಿಡದ ಬೇರಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿರುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಮಳೆ, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಳೆ ಬೀಳುವಲ್ಲಿ ಗಿಡಗಂಟೆ ಸೊಂಪಾಗಿ ಸ್ತರಸ್ತರಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ ಕಡಿಮೆ.

ಅಧಿಕ ಮಳೆ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶವಿರುವುದರಿಂದ ಸಸ್ಯಗಳು ವರ್ಷವಿಡೀ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಇರಲು ಅನುಕೂಲವಿದೆ. ಅಂಥ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದಟ್ಟಕಾಡುಗಳು ಬೆಳೆಯುವುದು ಸಹಜ. ಬೆಳೆಸಿನ ತೀವ್ರತೆ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಇಲ್ಲಿ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹರಡುವ ಎಲೆ ಕಸಕಡ್ಡಿಗಳು ಬಹುಕಾಲ ಹಾಗೇ ಉಳಿಯದೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಸ್ಯ ಆಹಾರಾಂಶಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಟುಗೊಂಡು, ಅದೇ ಸಸ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಪೋಷಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಫಲವತ್ತು ಕ್ಷಯಿಸದೆ ಹಾಗೇ ಉಳಿದಿರುವಂತೆ ತೋರಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಅತ್ಯಂತ ಫಲವತ್ತೆಂಬ ಭ್ರಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದು ನಿಜವಲ್ಲ, ಫಲವತ್ತು ದಟ್ಟಮರ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಅದನ್ನು ಕಡಿದು ನಾಶಪಡಿಸಿದಲ್ಲಿ ಗೊಬ್ಬರಾಂಶವಾಗಲು ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಸಾವಯವ ಸಾಮಗ್ರಿ ದೊರಕದೆ ಯಾವುದೇ ಬೆಳೆಸು ಕುಂಠಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅನೇಕ ವ್ಯವಸಾಯ ಯೋಜನೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಫಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಅತೀವ ಮಳೆ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣತೆ, ಕೀಟ ಮತ್ತಿತರ ಉಪದ್ರವಕಾರಿಗಳ ವೃದ್ಧಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ಜನ, ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ತೊಂದರೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಜಾವದ ಕೆಲಭಾಗ, ಫಿಲಿಫೀನ್ಸ್, ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕ ಮುಂತಾದೆಡೆ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಲಾವಾರಸದ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಮೇಲಿನ ಪೋಷಕಾಂಶಗಳು ತೂರಿ ಹೋಗದೆ ಫಲವತ್ತಾಗಿ ಉಳಿದು ಉತ್ತಮ ವ್ಯವಸಾಯ ಯೋಗ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ವಾಯುಗುಣ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಾಗಿ, ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿದಂಥ ಸಸ್ಯಗಳೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿನ ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಗಳ ಹವಾಗುಣಗಳ ಅಂತರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾರ್ಪಾಟು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯ ವೈವಿಧ್ಯ ಅಧಿಕ. ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ, ಕೋಕೋ, ಕಬ್ಬು, ಸೆಣಬು, ವೆನಿಲಾ ಮತ್ತು ಇತರ ನಾರುಗಳು, ವಿವಿಧ ಔಷಧಗಳು, ಕೀಟನಾಶಕ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಮೆಣಸು, ಲವಂಗ, ಜಾಯಿಕಾಯಿ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ ಮುಂತಾದ ಸಂಬಾರ ವಸ್ತುಗಳೂ ವಿವಿಧ ಎಣ್ಣೆ ಉತ್ಪಾದಕ ವೃಕ್ಷ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಗಳೂ ಬತ್ತ ಮುಂತಾದ ಧಾನ್ಯಗಳೂ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮನೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ವಿವಿಧ ಜಾತಿ ಮರಗಳು—ಬೀಟೆ, ಸಾಗುವಾನಿ, ಮಹಾಗನಿ—ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು, ರಬ್ಬರ್, ಗುಟ್ಟಪರ್ಚ, ಡೆಕಲ್ ಅಂಬು, ರಾಳ, ಅರಗು ಮುಂತಾದವು ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನ, ಪಪಾಯಿ, ಬಾಳೆ, ಅನಾನಸ್, ದೂರಿಯಾನ್ ಮಾಂಗೊಸ್ಟೀನ್, ಮಾವು ಹಲಸು ಮುಂತಾದ ಬಹು ಜನಪ್ರಿಯ ಹಣ್ಣುಗಳ ವೈವಿಧ್ಯ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ; ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ಹತ್ತಿ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ತಂಬಾಕು, ಸಿಸಾಲ ನಾರು ಮೊದಲಾದವು ಬಹು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ಹಿಂದುಳಿದ ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾರ್ಗವೆಂದರೆ ಸ್ಥಳಾಂತರ ಬೇಸಾಯ. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಡು ಕಡಿದು ಒಣಗಿಸಿ ಸುಟ್ಟು, ಮಳೆ ಬಂದಾಗ ಮೇಲ್ಮಣ್ಣನ್ನು ಕೆದಕಿ ಬೆಳೆ ಇಡುವುದು (ಸ್ಥಳಾಂತರ ಬೇಸಾಯ), ಇಲ್ಲಿನ ಬೆಳೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾರು ಸಂಬಂಧವಾದದ್ದು ಅಥವಾ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು. ಕಡಿದಾದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲೂ ಬದು ಹಾಕಿ ಇದೇ ಮಾರ್ಗ ಅನುಸರಿಸುವರು. ಇನ್ನೂ ಬೇರು ಮುಂತಾದವು ಇರುವುದರಿಂದ ನೇಗಿಲ ಉಪಯುಕ್ತತೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಿ ಜನ ಮತ್ತು ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಅಭಾವವಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಅನುಸರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಒಂದೆರಡು ಬೆಳೆ ತೆಗೆದು ಫಲವತ್ತು ಕಡಿಮೆಯಾದೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಬೇರೊಂದು ಸ್ಥಳವನ್ನು ಅರಿಸಿ ಅದೇ ಮಾರ್ಗವನ್ನನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎರಡು ಮೂರು ವರ್ಷಕ್ಕಿಂತ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಅದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಗೊಬ್ಬರ ಒದಗಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ–ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಒಣಹವೆ ಇರುವ–ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಫಲವತ್ತಿನ ಅಭಾವ, ಕ್ರಿಮಿಕೀಟ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರತಿಕೂಲಗಳೂ ಇವೆ. ಜತೆಗೆ ನೀರಾವರಿಯ ಸೌಲಭ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಬೆಳೆಯ ಕೆಲಸ ನಡೆಸುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪಶುಸಂಪತ್ತಿನ ವೃದ್ಧಿಗೂ ಅಡಚಣೆಯಾಗಿ ಅನೇಕ ರೋಗಗಳ ಹಾವಳಿ ಇಲ್ಲುಂಟು.

ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಹಂದಿ, ಕೋಳಿ, ಆಡು, ಕುರಿ(ಎತ್ತರದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ), ಕೊಂಬಿರುವ ಹಸು, ಎಮ್ಮೆ ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಕುದುರೆಯನ್ನು ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಅಮೆರಿಕ ಹಾಗೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ..

ನೀರು ಹರಿಯುವ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮೇಲಿನಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ನೀರಿನಲ್ಲೂ ಆಹಾರಾಂಶವಿದ್ದು ಬತ್ತ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನೂ ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಇಳಿಜಾರಾದ ವಿಸ್ತಾರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಗೋದಿ, ಜೋಳ, ಹತ್ತಿ, ಮುಂತಾದುವನ್ನೂ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪೋಟ ನೇಗಿಲಿನ ಬಳಕೆಯಿದೆ. ಮೆಣಸು, ಬಾಳೆ, ಮರಗೆಣಸು, ಅನಾನಸ್ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಸಾಂದ್ರ ಬೇಸಾಯವನ್ನನುಸರಿಸಿ ತೋಟದ ಬೆಳೆಸಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಫಿ, ರಬ್ಬರ್, ಎಣ್ಣೆಯ ತಾಳೆಜಾತಿ ಮರಗಳು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ತೋಟ ಹಿಡುವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಇಂಥ ತೋಟಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಯೂರೋಪಿಯನ್ನರ ವಶದಲ್ಲಿವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಆಧುನಿಕ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಬಳಕೆ, ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ವೇಗ ಸಾಗಾಣಿಕೆಯ ಸೌಲಭ್ಯ, ರೋಗರುಜಿನಾದಿಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವ ತಳಿಗಳ ಉಪಯೋಗ–ಇವುಗಳಿಂದ ಅವರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಲಾಭ ಪಡೆಯಲು ಶಕ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಏನೇ ಪ್ರತಿಕೂಲಗಳಿದ್ದರೂ ಉಷ್ಣ ಹವೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯವೇ ಪ್ರಧಾನ, ನೆಲ, ಜಲ, ಉಷ್ಣತೆ–ಎಲ್ಲವೂ ಹದವಾಗಿರುವಲ್ಲಿ ಸಾಂದ್ರ ಬೇಸಾಯ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಅಂಥಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚು. (ಎಂ.)

ಉಸ್ಮಾನಾಬಾದ್: ಹಿಂದೆ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದು ಈಗ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ. ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ. ಸೊಲ್ಲಾಪುರದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 56 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. 3 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವೈಷ್ಣವ–ಜೈನ ಗುಹೆಗಳುಂಟು. ಇವನ್ನು 5–6ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರೆಯಲಾಯಿತೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 8,861 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 14,72,256. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ 83 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಡೇ ಇಲ್ಲದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಜೋಳ, ಗೋದಿ, ಬತ್ತ, ಹತ್ತಿ, ನೆಲಗಡಲೆ ಮತ್ತು ಸಜ್ಜೆ. ಉಸ್ಮಾನಾಬಾದಿಗೆ 20 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಥೇರ್ ಎಂಬುದು ಹಿಂದುಗಳ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿ ಸಂತ ಗೋರೋಬನ ಮಂದಿರ ಇದೆ. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ನಡೆಯುವ ಜಾತ್ರೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಹಿಂದು ರಾಜನೊಬ್ಬ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೋಟೆ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಇದನ್ನು ಬಹಮನಿ ಅರಸರೂ ಬಿಜಾಪುರದ ಶಾಹಿ ದೊರೆಗಳೂ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಬೋರಿ ನದಿಯ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ನೀರು ಕೋಟೆಯೊಳಗಿನ ಪಾನೀ ಮಹಲಿನ ಚಾವಣಿಯ ಮೇಲೆ ಹರಿದು ಹೋಗುವುದೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಈ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನೂ ಮಹಲನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದವ ಎರಡನೆಯ ಇಬ್ರಾಹಿಂ ಆದಿಲ್‌ಷಾ. (ಆರ್.ಆರ್.ಕೆ.)

ಋ

ಋತುಗಳು: ಭೂಮಿಯು ತನ್ನ ಪಥದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತು ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವಾಗ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದು ಉಂಟಾಗುವ ವರ್ಷದ ನಾಲ್ಕು ಸಹಜ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳೇ ಋತುಗಳು (ಸೀಸನ್ಸ್). ಭೂಗ್ರಹ ತನ್ನ ಪಥದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವಾಗ ಋತುಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಚಲನೆಯಿಂದಾಗುವ ಪರಿಣಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಭೂಮಿ ಒಂದು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಾಕಲು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅವಧಿಯೇ ವರ್ಷ. ಒಂದು ವರ್ಷಾವಧಿಯನ್ನು ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಬಹುದಾದ ಭಾಗಗಳೇ ಋತುಗಳು. ಭೂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಶಾಖ ಮತ್ತು ಬೆಳಕುಗಳಿಗೆ ಸೂರ್ಯನೆ ಆಕರ. ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಪ್ರವಹಿಸುವ ಶಾಖ ಮತ್ತು ಬೆಳಕು ಭೂಮಿಗೆ ಸಮನಾಗಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಋತುಗಳ ವಿಭಜನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಋತುಗಳು ಮೂರು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ– 1)

ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಭೂಮಿಯು ತನ್ನ ನಿಯಮಿತ ಪಥದಲ್ಲಿ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವಿಕೆ (ಅಂಡಕಾರದ ಭೂಪಥ). 2) ಭೂಮಿಯ ಅಕ್ಷ ಭೂಪಥದ ಸಮತಲಕ್ಕೆ $66^{1}/_{2}{}^{0}$ ಓರೆಯಾಗಿರುವುದು. 3) ಭೂ ಅಕ್ಷದ ಸಮಾನಾಂತರತೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಭೂಮಿಯು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಾಕಲು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅವಧಿ, ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಭೂಮಿಗಳ ಮಧ್ಯಂತರಗಳೂ ಸಹ ಋತುಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ.

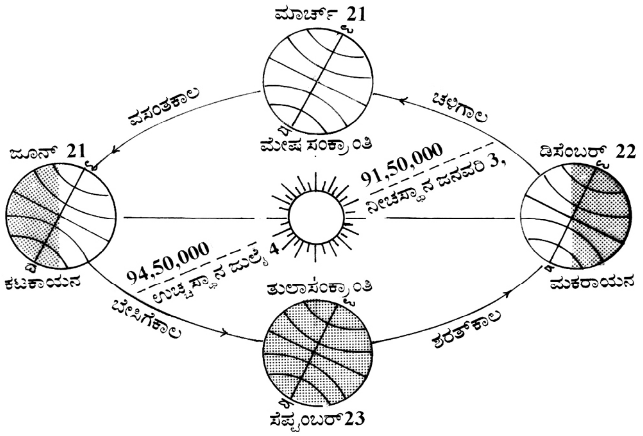

ಭೂವಾರ್ಷಿಕ ಚಲನ ಮತ್ತು ಋತುಭೇದಗಳು

ಭೂ ಅಕ್ಷವು ಭೂಪಥದ ಸಮತಲಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಏಕಮಯವಾಗಿ ಓರೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನೆ ಭೂ ಅಕ್ಷ ಸಮಾನಾಂತರತೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಭೂ ಅಕ್ಷದ ಉತ್ತರ ತುದಿ (ಉತ್ತರ ಧ್ರುವ ಬಿಂದು) ಧ್ರುವ ನಕ್ಷತ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಮುಖ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದು.

ಋತು ಭೇದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸೂರ್ಯನ ಚಲನಾಗತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವಾಗ ಭೂಮಿಯು ವಿವಿಧ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುವುದು. ಒಂದು ಗೋಳಾರ್ಧ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಗೋಳಾರ್ಧ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಭೂಮಿಯ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳು ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಶಾಖ ಮತ್ತು ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದು. ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳು ನೇರವಾಗಿ ದೀರ್ಘ ಕಾಲ ಬೀಳುವ ಹಾಗೂ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳು ಓರೆಯಾಗಿರುವ ಅಥವಾ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳಿಗೆ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳು ಕಡಿಮೆ ಅವಧಿ ಬೀಳುವ ಭಾಗಗಳು ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶ ಪಡೆಯುವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆ ಕಾಲವೂ ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಪಡೆಯುವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲವೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳು ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಅವಧಿಯೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಂಡು ಹಗಲು-ರಾತ್ರಿಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟಾಗುವುದು.

ವರ್ಷದ ಎರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ನೇರವಾಗಿ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವನು. ಅಂದರೆ ಮಾರ್ಚ್ 21 ಹಾಗೂ ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 23ರಂದು ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಹಗಲು ಮತ್ತು ರಾತ್ರಿಗಳ ಅವಧಿ ಕರಾರುವಕ್ಕಾಗಿ 12 ಗಂಟೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿಯ ಈ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ವಿಷುವತ್ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಮಾರ್ಚ್ 21ರ ದಿನವನ್ನು ಮೇಷ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಎಂದೂ ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 23ರ ದಿನವನ್ನು ತುಲಾ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು.

ಭೂಪಥದ ಮೇಲಿನ ನಾಲ್ಕು ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಋತುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಬೇಸಗೆಕಾಲ, ಶರತ್ಕಾಲ, ಚಳಿಗಾಲ ಮತ್ತು ವಸಂತಕಾಲ. (ಐ.ಎಸ್.ಪಿ.;ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.)

ಎ

ಎ ಬಿ ಸಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು: ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾದ ಅರ್ಜೆಂಟೈನ, ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಮತ್ತು ಚಿಲಿಗಳನ್ನು (ಎ.ಬಿ.ಸಿ. ಪವರ್ಸ್) ಈ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕರೆಯುವುದಿದೆ. ಪರಸ್ಪರ ಸ್ನೇಹ ಪ್ರಚೋದಕ ಭಾಷಣ, ಅಧಿಕೃತ ಸಂದರ್ಶನ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಮೈತ್ರಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಇವು 1905ರಲ್ಲಿ ಅನೌಪಚಾರಿಕ ಸಂಘವೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಂದೆ 1915ರಲ್ಲಿ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಅಧಿಕೃತ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಸಹಿ ಹಾಕಿದವು. ಇವು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡ ಈ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ತಂತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೇನಾದರೂ ಉದ್ಭವಿಸಿದರೆ ಇದರ ಹಿಂದಿನ ಕಾರಣಗಳ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ ತನಿಖೆ ನಡೆಸದೆ ಪರಸ್ಪರ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬಾರದೆಂದು ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ್ದುವು. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನ ಹಸ್ತಕ್ಷೇಪಮಾಡದಂತೆ ತಡೆಯುವುದೂ ಈ ಸಂಘಟನೆಯ ಉದ್ದೇಶಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ಉದ್ದೇಶಗಳು ಅನಂತರ ಅಷ್ಟೇನೂ ಫಲಪ್ರದವಾಗಲಿಲ್ಲ.

1914ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊಗೂ ಯುದ್ಧ ನಡೆದಾಗ ಈ ಸಂಘದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ರಾಜಿಮಾಡಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದುವು. ನಯಾಗರ ಜಲಪಾತದ ಬಳಿ ಈ ಸಂಧಾನ ನಡೆಯಿತು. ಮೆಕ್ಸಿಕೊದ ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರೇಮಿ ನಿಸ್ವಾರ್ಥಿ ಆದರ್ಶವಾದಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಡಾನ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೊ ಮದೇರೊನನ್ನು ಕೊಲೆ ಮಾಡಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ವಿಕ್ಟೋರಿಯಾನೊ ಹ್ಯೂವರ್ಟ್ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಧ್ವಜಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಗೌರವವನ್ನೂ ಸಲ್ಲಿಸದೆ ಹೋದದ್ದರಿಂದ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ವಿಲ್ಸನ್ ಆ ದೇಶದ ಬಂದರನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದರು. ಈ ನೀತಿಗೆ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಜಯ ಲಭಿಸಿತು. ಹ್ಯೂವರ್ಟ್ ಪದಚ್ಯುತನಾಗಿ ದೇಶಭ್ರಷ್ಟನಾದ. ಎ.ಬಿ.ಸಿ. ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಇವೆರಡು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಯುದ್ಧ ಸಂಭವಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಹೊರಗಿನವರ ಕೈವಾಡವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇಶವೂ ತನ್ನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ತತ್ತ್ವ ನಯಾಗರ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕೃತವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಈ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಎ.ಬಿ.ಸಿ. ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಆಸ್ಥೆ ವಹಿಸಲಿಲ್ಲ. 1933ರ ವರೆಗೆ ಈ ಸಂಘ ಯಾವ ಮಹತ್ತ್ವದ ಸಾಧನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. 1933ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ರೂಸ್‌ವೆಲ್ಟನ ಸಲಹೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಕ್ಯೂಬದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಯುತ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಇದು ವಿಫಲವಾಯಿತಲ್ಲದೆ 1939ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೇ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು.

ಈ ತ್ರಿರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಘ ಮಹತ್ತ್ವವಾದದ್ದೇನನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಲಾಗದಿದ್ದರೂ ದೊಡ್ಡ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸಣ್ಣ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಬಾರದೆಂಬ ತತ್ತ್ವದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿತು. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೂ ಆತ್ಮಾಭಿಮಾನವುಂಟೆಂಬುದನ್ನು ಇದು ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಸಾರಿತು. (ಜಿ.ಆರ್.ಕೆ.)

ಎಕಿಸ್ಟಿಕ್ಸ್: ಎಕಿಸ್ಟಿಕ್ಸ್ ಎಂಬ ಪದ ಪುರಾತನ ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಬಂದಿದ್ದು ಮಾನವ ವಸತಿಗಳಾದ ಮನೆ, ಕಟ್ಟಡ, ಕಾಲೋನಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳಿರುವ ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ 1968ರಲ್ಲಿ ಡೋಕ್ಸಿಯಾಡಿಸ್ ಎಂಬುವವರು ಬಳಸಿದರು. ಮಾನವನ ವಸತಿ, ಗ್ರಾಮೀಣ ಮತ್ತು ನಗರೀಯ, ವಿಕಾಸ ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ವೈಜ್ಞಾನಿಕಶೋಧವಿದು. ಮಾನವನ ವಸತಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಆಕಾರ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ನಗರಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಯೋಜನೆಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನವಾಗಿದೆ.

ಭೂಪ್ರದೇಶ, ಹಳ್ಳಿ ನಗರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ವ್ಯವಸಾಯ, ಉದ್ಯೋಗ, ಉಪಕರಣಗಳು ಮೊದಲಾದ ಅಂಶಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಹೆಸರಿನ ನಿಯತಕಾಲಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಯೊಂದು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಡಿ.)

ಎಕುಮಿನ್: ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನವಸತಿಯು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಆವರಿಸಿತ್ತು ಮತ್ತು ಜನ ಸಮೂಹವೂ ಕೂಡ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಭೂಮಿಯ ಇನ್ನುಳಿದ ಭಾಗಗಳ ಜ್ಞಾನ ಅವರಿಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕಾರಣ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದ ದಟ್ಟ ಜನವಸತಿಯ ಭಾಗವನ್ನು ಎಕುಮಿನ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯವರ ಜನವಸತಿ ಪ್ರದೇಶ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. (ಎಂ.ಆರ್.ಎಚ್.)

ಎಟ್ನ: ಸಿಸಿಲಿಯ ಪೂರ್ವ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಜೀವ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ. ಮೊಂಗಿಬೆಲ್ಲೊ ಸ್ಥಳೀಯ ಹೆಸರು. ಸು. 1165 ಚ.ಕಿಮೀ ಹರಡಿದೆ. ಇದು ಸುತ್ತಲೂ ಉಗುಳಿದ ಲಾವಾ ಮತ್ತು ಬೂದಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣಾಗಿ ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡಿದೆ. ನಿಯತವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇದರ ಆಕಾರ 38 ಕಿಮೀ ವ್ಯಾಸದ ಒಂದು ಶಂಖುವಿನಂತಿದೆ. ಬುಡ ದೀರ್ಘವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ (ಸು. 260) ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಶಂಖುವಿನಾಕಾರದ ಗುಡ್ಡಗಳು ಎದ್ದಿವೆ. ಮೂಲ ಶಿಖರ ಸು. 3261 ಮೀ ಎತ್ತರ. ಇದರ ಆಕಾರ ಎತ್ತರಗಳು ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಆಗುವ ಸಿಡಿತಗಳಿಂದಾಗಿ ಸತತವಾಗಿ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. 2940 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೀಕ್ಷಣಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ (1887). ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣವಿದ್ದು ಭೂಮಿ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು : 1) ತೀರದಿಂದ 460 ಮೀ ಎತ್ತರದ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶ : ಇಲ್ಲಿ ಬಾಳೆ, ಕಬ್ಬು, ಅಂಜೂರ, ಕಿತ್ತಳೆ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆ. ಇಲ್ಲಿನ ತಗ್ಗು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಟಾನಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಗರವಿದೆ. 2) 1220 ಮೀ ಎತ್ತರದ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶ: ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಆಲಿವ್ ಇಲ್ಲಿನ ಬೆಳೆಗಳು. ಈ ಎರಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯಿದೆ. 3) 1830 ಮೀ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶ : ಓಕ್, ಪೈನ್ ಮರಗಳಲ್ಲದೆ ಬಾರ್ಲಿ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳವನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. 4) 1830 ಮೀ ಮೀರಿದ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶ : ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಬೆಳೆ ಇಲ್ಲ. ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರುಳ್ಳ ಭಾಗ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದಾವೃತವಾಗಿದೆ. ಸು. 1980 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೂದಿ, ಮರಳು ಲಾವಾ ತುಣಕುಗಳಿವೆ. ಜೊತೆಗೆ ವಿರಳವಾದ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ.

ಎಟ್ನ ಸಜೀವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ

ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಸು. 150 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಫೋಟಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 475ರ ಸ್ಫೋಟ ಈವರೆಗೆ ಗೊತ್ತಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನದು. 17, 18, 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 20-25 ಸ್ಫೋಟಗಳಾದುವು; ಇವುಗಳ ಅಂತರ 4 ರಿಂದ 5 ವರ್ಷಗಳು. ಅನಂತರದ ಸ್ಫೋಟಗಳ ಅಂತರ 7-8 ವರ್ಷಗಳು. 1069, 1669ರ ಸ್ಫೋಟಗಳಿಂದ ಅಪಾರ ಹಾನಿ ಆಯಿತು. 1669ರಲ್ಲಾದ ಸ್ಫೋಟದಿಂದಾಗಿ ಕಾಟಾನಿಯ ಪಟ್ಟಣದ ಬಹುಪಾಲು ನಾಶವಾಯಿತು. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಎಡಿನ್‌ಬರೊ: ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ಮಿಡ್‌ಲೋಥಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದ ಆಡಳಿತ ನಗರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,48,624 (2001). ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಫರ್ತ್–ಆಫ್–ಫೋರ್ತ್ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 16 ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಗ್ಲಾಸ್ಗೋ ನಗರದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 68 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಲಂಡನ್ನಿನಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 488 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ನೋಡುವಾಗ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 242 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಅರ್ಥರನ ಸ್ಥಾನವೆಂಬ ಗುಡ್ಡದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೋಟೆಯೂ ಹಳೆಯ ನಗರವೂ ಕೋಟೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಜಾರ್ಜಿಯನ್ ಕಾಲದ ಹೊಸ ನಗರವೂ ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ನೆರೆಹೊರೆಯ ಬುರ್ಡ್‌ಹೌಸಿನ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಹೇಯ್ಲ್ಸ್, ಸ್ಲೇಟ್‌ಫರ್ಡ್, ಗ್ರಾಂಪಿನ್ ಮತ್ತು ಕ್ರೇಗ್‌ಲೀತ್ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮರಳು ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಈ ನಗರದ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಸರಿಯುವಿಕೆಯಿಂದ ಮೇಲೆದ್ದ ಹಲವಾರು ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ ಸ್ಫೋಟದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಕೆಲವು ಗುಡ್ಡಗಳೂ ನಗರದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ಲಿಸ್ಟೋಸೀನ್ ಹಿಮಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿ ಒಡೆದು ಈ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳು ಈಗಿನ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಡುನ್‌ಡಿನೆ ಎಂದೂ ಉತ್ತರ ಅಥವಾ ಆಧುನಿಕ ಅಥೆನ್ಸ್ ಎಂದೂ ಹೆಸರಾಗಿರುವ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಶೈಲಿಯ ಅನೇಕ ಭವನಗಳಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ, ಕಲಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಶೇಷಗಳೂ ಇವೆ. 1947ರಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ನೃತ್ಯನಾಟಕ ಮತ್ತು ಕಲಾಪ್ರದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಎಡಿನ್‌ಬರೊ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಸವ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು.

ಜೀರ್ಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹಳೆಯ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯ (1774) ಕ್ಯಾಲ್ಟನ್ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೂ ನಗರದ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯ ಅದರ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲೂ ಇದ್ದು ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿರುವ ರಾಯಲ್ ಸಮೀಕ್ಷಾಮಂದಿರ (1896) ಬ್ಲ್ಯಾಕ್‌ಫರ್ಡ್ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ನಿಕಲ್ಸನ್ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯಕಾಲೇಜು, ಕ್ವೀನ್ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ವೈದ್ಯಕಾಲೇಜು, ಗ್ರಂಥಾಗಾರ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಇತರ ಮುಖ್ಯ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು. ಮತೀಯ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ನ್ಯೂಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಪ್ರೆಸ್ ಬಿಟೇರಿಯನ್ ಮತ್ತು ಸ್ವತಂತ್ರ ಚರ್ಚು ಪಂಗಡಗಳ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಯಲ್ ಹೈಸ್ಕೂಲ್, ಎಡಿನ್‌ಬರೊ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಫೆಟಿಸ್ ಕಾಲೇಜು– ಇವು ಪ್ರಮುಖ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರಗಳು. ಜಾರ್ಜ್ ಹೆರಿಯಟ್ ಉಚಿತ ವೈದ್ಯಶಾಲೆ ಪ್ರಮುಖ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಅನಾಥಬಾಲಕ ಬಾಲಕಿಯರ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಉಚಿತ ವೈದ್ಯಶಾಲೆಗಳೂ ಹಲವಾರಿವೆ.

ಎಡಿನ್‌ಬರೊ ನಗರಾಡಳಿತಕ್ಕೆ ಮಸೆಲ್‌ಬರೊ ಮತ್ತು ಲೀತ್ ಬಂದರು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸೇರಿದ್ದು ನಗರವನ್ನು ಏಳು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್ ವಿಭಾಗದ ರಾಜ್ಯ ಸಚಿವ (ಸೆಕ್ರೆಟರಿ ಆಫ್ ಸ್ಟೇಟ್) ಕಾರ್ಯಾಲಯ ಸಂತ ಆಂಡ್ರ್ಯೂಭವನದಲ್ಲಿದೆ. ನಗರಸಭೆಯ 71 ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ 69 ಮಂದಿ ಚುನಾಯಿತ ಸದಸ್ಯರೂ ಉಳಿದಿಬ್ಬರು ಅಧಿಕೃತ ಸದಸ್ಯರೂ ಆಗಿರುವರು. ನಗರಸಭೆಯ ವಿವಿಧ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಸದಸ್ಯರೇ ಚುನಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. 1833ರ ಮಸೂದೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ನಗರಸಭೆಯ ಅರ್ಧ ಭಾಗ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಚುನಾಯಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮದ್ಯದ ತಯಾರಿಕೆ, ಅಚ್ಚುಕಲೆ, ಪುಸ್ತಕಗಳ ರಕ್ಷಾಕವಚ ಜೋಡಿಸುವ ಉದ್ಯಮ, ರಬ್ಬರು, ಬಿಸ್ಕತ್ತು, ಮತ್ತಿತರ ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಔಷಧ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತು ಮತ್ತು ಗಾಜು ತಯಾರಿಕೆ ಇವು –ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಹಡಗುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ರಿಪೇರಿ ಕೆಲಸ, ಕಂಬಿ–ಹಗ್ಗಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಉದ್ಯಮ, ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆ– ಇವು ಇತರ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಉದ್ಯಮಗಳೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ. 1960ನೆಯ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಬೆಳೆದು ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ 75,000ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ ಮಂದಿ ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಸವಕ್ಕೆ 90,000 ಮಂದಿ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಬರುತ್ತಾರೆ. ದೇಶದ ವಿವಿಧಭಾಗಗಳಿಂದ ಬರುವ ರೈಲುಗಾಡಿಗಳೂ 9 ಕಿಮೀಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಟರ್ನ್ ಹೌಸ್ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವೂ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಉತ್ತಮ ಮೋಟಾರು ಗಾಡಿಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಸಂಚಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ.

ಈ ನಗರದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿರುವ ಲೀತ್ ಬಂದರು ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಪೂರ್ವ ತೀರದಲ್ಲೇ ದೊಡ್ಡದಾದ ರೇವುಪಟ್ಟಣವಾಗಿದ್ದು ಫರ್ತ್–ಆಫ್–ಫೋರ್ತನ ಸುರಕ್ಷಿತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದಿಂದ 48 ಕಿಮೀ ಒಳಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಸಂಸದೀಯಶಾಸನದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಆಡಳಿತ ಮಂಡಲಿಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊರ ಮತ್ತು ಒಂದು ಒಳ ರೇವೂ ಮೇಲ್ಭಾವಣಿಯಿರುವ ಆರು ಹಡಗು ಕಟ್ಟೆಗಳೂ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಆಧುನಿಕ ಬಂದರೂ ಇವೆ. ಈ ಬಂದರಿನಿಂದ ಧಾನ್ಯ, ಸಿಮೆಂಟು, ಮರ, ಉಕ್ಕು–ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಗೊಬ್ಬರ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಮದಾಗುತ್ತವೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಾಗದ, ಬೀರ್, ಮದ್ಯ ಮುಂತಾದವು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. (ಆರ್.ಎಸ್.)

ಎಡೆಯೂರು: ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕುಣಿಗಲು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಇದು 15ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮಗುರುಗಳಾದ ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಸ್ವಾಮಿಗಳ ಸಮಾಧಿಸ್ಥಳವಾಗಿದ್ದು ಯಾತ್ರಿಕರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ದರ್ಶನೀಯ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಸ್ವಾಮಿಗಳ ಗದ್ದಿಗೆ, ವೀರಶೈವ ಮಠ,

ಚಿತ್ರಮಠ ಸುಂದರವಾದ ತಟಾಕ ಮತ್ತು ಶಿಥಿಲವಾಗಿರುವ ವರದರಾಜಸ್ವಾಮಿ ದೇವಸ್ಥಾನ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ತಟಾಕ ನೀಳವಾದ ಕಲ್ಲುಚಪ್ಪಡಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿ, ಅದರ ಪ್ರಾಕಾರದ ಮೇಲೆ ಅಂದವಾದ ಕೆತ್ತನೆಗಳಿವೆ. ಚಿತ್ರಮಠದ ಪ್ರಾಂಗಣ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಆ ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದೆ. ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಸ್ವಾಮಿಗಳ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ಸೇರಿದ ವೀರಶೈವ ಗುರುಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಮಠ ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ದ್ರಾವಿಡ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಧನಿವಾಸದ ಚೆನ್ನವೀರಪ್ಪ ಒಡೆಯರು ಎಂಬಾತನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿ ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಸ್ವಾಮಿಗಳ ಗದ್ದಿಗೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಆಕರ್ಷಣೆಯಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಎಡ್ಗರ್ ಹೂವರ್: ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದ ಹೂವರ್ ಸಾರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕುರಿತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವರು. 1937ರಲ್ಲಿ ಹೂವರ್ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ದಿ ಲೊಕೇಷನ್ ಆಫ್ ಇಕನಾಮಿಕ್ ಆಕ್ಟಿವಿಟಿ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾನೀಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಎರಡು ಕ್ಷೇತ್ರಾಧ್ಯಯನದ ಮೂಲಕ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಂತೆ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ನಿಗದಿತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಕರು ಅಥವಾ ಮಾರುವವರ ಮಧ್ಯೆ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಪೈಪೋಟಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಉತ್ಪಾದನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಚಾಲನೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚಗಳು ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ. ಅನುಭೋಗಿಗಳು ಎಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ವಿತರಣಾ ಬೆಲೆ ಇರುತ್ತದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚವು ದೂರ ಹೋದಂತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೂವರರ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿತರಣಾ ಬೆಲೆಯ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿದೆ. ಅನುಭೋಗಿಯು ತೆರಬೇಕಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಬೆಲೆಯು ಅದರ ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚ ಹಾಗೂ ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಸಮಾನ ವಿತರಣಾ ಬೆಲೆ ರೇಖೆಯಿಂದ ಸೂಚಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೂವರ್ ತನ್ನ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೊರತೆಗೆಯುವ (ಎಕ್ಸ್‌ಟ್ರಾಕ್ಟಿವ್) ಘಟಕಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಘಟಕಗಳು ಕಚ್ಚಾ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅಥವಾ ನಿಕ್ಷೇಪ (ಡೆಪಾಸಿಟ್) ದೊರೆಯುವ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸುತ್ತವೆ. ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಹೊರತೆಗೆಯುವ ವೆಚ್ಚ ಬದಲಾಗದಿದ್ದರೆ ಬೆಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬೀರುವ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚ ಮಾತ್ರ.

ಯಾವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಸರಾಸರಿ ವೆಚ್ಚ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಸಹ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. (ಪಿ.ಜಿ.)

ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಉಲ್‌ಮನ್: 1912–76. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಂತರದ ಅವಧಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿ. ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದ ಇವರು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಹಲವು ಶಾಖೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡಿದರು. ನಗರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಸಂಶೋಧನ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು. ಇವರು ಸಿ.ಡಿ ಹ್ಯಾರಿಸ್‌ರವರೊಡನೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ದಿ ನೇಚರ್ ಆಫ್ ಸಿಟೀಸ್ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನಗರದ ಭೂಬಳಕೆಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮಲ್ಟಿಪಲ್ ನ್ಯೂಕ್ಲಿ ಥೀಯರಿಯನ್ನು (ಬಹುಕೇಂದ್ರೀಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ) ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಇದರಲ್ಲಿ ನಗರಗಳು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದಂತೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕೇಂದ್ರ ವಾಣಿಜ್ಯ ವಲಯಕ್ಕೆ (ಸಿಬಿಡಿ) ಬದಲಾಗಿ ಹಲವಾರು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು ವಿಕಾಸ ಹೊಂದುತ್ತವೆಂದು

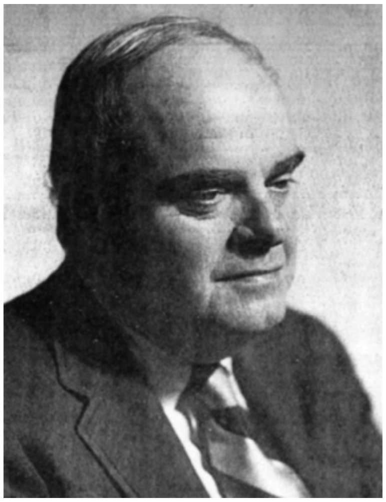

ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳ ಭೂಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಹಲವಾರು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಿರುವುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ನಗರ ಭೂಬಳಕೆಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಇದನ್ನು ನಮೂನೆ ಅಥವಾ ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಬಳಸುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇವರ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಲೇಖನ, ಕೃತಿಗಳು: ಮೊಬೈಲ್: ಇಂಡಸ್ಟ್ರಿಯಲ್ ಸೀ ಪೋರ್ಟ್ ಅಂಡ್ ಟ್ರೇಡ್ ಸೆಂಟರ್ (1943), ಆನ್ ಎಕನಾಮಿಕ್ ಅನಾಲಿಸಿಸ್ ಆಫ್ ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್ ಡೊಮೆಸ್ಟಿಕ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಪೋರ್ಟೇಷನ್ (1957), ದಿ ಎಕನಾಮಿಕ್ ಬೇಸ್ ಆಫ್ ಅಮೆರಿಕನ್ ಸಿಟೀಸ್ (1969). (ಕೆ.ಎಂ.)

ಎಣ್ಣೆ ಕಾಳುಗಳು: ತೈಲೋತ್ಪಾದನೆಗಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಬೀಜಗಳು. ಹಣ್ಣುಗಳಿಂದಲೂ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುವುದು. ನೆಲಗಡಲೆ, ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ, ತಾಳೆಹಣ್ಣು, ಹತ್ತಿಕಾಳು, ಆಲಿವ್ ಹಣ್ಣು, ಎಳ್ಳು, ಹುಚ್ಚೆಳ್ಳು, ಸೋಯ ಅವರೆ, ಸಾಸಿವೆ, ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ತೆಗೆದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಅಡುಗೆ ಮಾಡಲು, ಸೋಪು, ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳು, ಮೇಣದ ಬತ್ತಿ, ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ವಾರ್ನಿಷ್ ತಯಾರಿಕೆ, ಔಷಧ ತಯಾರಿಕೆ, ಕೀಲೆಣ್ಣೆ ತಯಾರಿಕೆ, ವನಸ್ಪತಿ, ದೀಪ ಉರಿಸಲು ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಪಶು ಆಹಾರ ತಯಾರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆದ ಕಾಳುಗಳ ಸಿಪ್ಪೆ ಮತ್ತು ಹಿಂಡಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುವುದು.

ನೆಲಗಡಲೆ ಬೀಜವನ್ನು ಎಣ್ಣೆ ತಯಾರಿಸಲು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ನೇರವಾಗಿ ಅಡುಗೆಗೆ ಮತ್ತು ಹಸಿಯಾಗಿ ಅಥವಾ ಬೇಯಿಸಿ ತಿನ್ನಲು ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ವನಸ್ಪತಿ, ಸೋಪು, ಕೃತಕ ಚರ್ಮ, ಉಣ್ಣೆ ಹಾಗೂ ರೇಷ್ಮೆ ತಯಾರಿಕೆ, ಕೀಲೆಣ್ಣೆಯಾಗಿ ಮತ್ತು ಮೀನನ್ನು ಕ್ಯಾನಿಂಗ್ ಮಾಡಲು ಸಹ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ನೆಲಗಡಲೆಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಹಿಂಡಿ ಪಶುಗಳಿಗೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಆಹಾರ.

ನೆಲಗಡಲೆ ಉಷ್ಣವಲಯ ಹಾಗೂ ಉಪ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಬೆಳೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶ (29°ಸೆ) ಇರಬೇಕು. ಸಾಧಾರಣ ಮಳೆ (40–100 ಸೆಂಮೀ) ಬಿದ್ದರೆ ಸಾಕು. ಇದು ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಇಳುವರಿ ನೀಡುತ್ತದೆ. ನೆಲಗಡಲೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ದೇಶಗಳೆಂದರೆ ಭಾರತ, ಚೀನ, ಅಮೆರಿಕ, ನೈಜೀರಿಯ, ಸೆನೆಗಲ್, ಕಾಂಗೋ, ನೈಜರ್, ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಕೊರಿಯ.

ತೆಂಗು: ಉಷ್ಣವಲಯದ ಬೆಳೆ. ತೆಂಗಿನಕಾಯನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ತಿನ್ನಲು ಮತ್ತು ಅಡುಗೆಗೆ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ತೆಂಗಿನ ನಾರನ್ನು ಹಗ್ಗ, ಮ್ಯಾಟ್ ತಯಾರಿಕೆಗೂ ತೆಂಗಿನ ಮರದಿಂದ ದೊರೆಯುವ ರಸದಿಂದ ಸಕ್ಕರೆ ಮತ್ತು ಬೆಲ್ಲವನ್ನು, ತೆಂಗಿನ ಕಾಯಿಯ ಸಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ಉರುವಲಿಗಾಗಿಯೂ ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆದು ಉಳಿಯುವ ಸಿಪ್ಪೆಯಿಂದ ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಮೇವನ್ನೂ ತಯಾರಿಸಲಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ 27°ಸೆ. ಉಷ್ಣಾಂಶ ಮತ್ತು 200 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಅಗತ್ಯ. ಸಮುದ್ರದ ಮಂದ ಮಾರುತಗಳು ಈ ಬೆಳೆಗೆ ಉತ್ತೇಜಕ. ಈ ಬೆಳೆಗೆ ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣು ಯೋಗ್ಯವಾದುದು. ತೆಂಗನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ, ನ್ಯೂಗಿನಿ, ಮಲೇಷ್ಯ, ಭಾರತ, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಫಿಜಿದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಮೊಸಾಂಬಿಕ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ತಾಳೆ ಹಣ್ಣು: ತಾಳೆ ಹಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು ಅಡುಗೆಗೆ, ಸಾಬೂನು, ಮೇಣದ ಬತ್ತಿ, ವನಸ್ಪತಿ, ಗ್ಲಿಸರಿನ್ ಮತ್ತು ಶ್ಯಾಂಪುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ತಾಳೆ ಬೆಳೆಯಲು ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತ ಪ್ರದೇಶದ ವಾಯುಗುಣ ಅವಶ್ಯಕ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ (250 ಸೆಂಮೀ) ಹಾಗೂ ಉಷ್ಣಾಂಶ (27°ಸೆ) ಇರಬೇಕು. ತಾಳೆಯನ್ನು ನೈಜೀರಿಯ, ನೈಜರ್, ಘಾನ, ಕಾಂಗೋ, ಮಲೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಇಂಡೊನೇಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಹತ್ತಿ ಬೀಜ: ಹತ್ತಿ ಬೀಜದಿಂದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಅಡುಗೆ, ವನಸ್ಪತಿ, ಸಾಬೂನು, ಮೇಣದ ಬತ್ತಿ, ಹಾಗೂ ವಾಷಿಂಗ್ ಪೌಡರ್ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಮತ್ತು ಮೀನು ಮತ್ತು ಮಾಂಸಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಣೆ ಮಾಡಲು ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಇದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಬೆಳೆ. ಇದಕ್ಕೆ 20^0 ಯಿಂದ 40^0 ಸೆ. ಉಷ್ಣಾಂಶ ಮತ್ತು ವರ್ಷಕ್ಕೆ 50 ಸೆಂಮೀ ಸಾಧಾರಣ ಮಳೆ ಇರಬೇಕು. ಫಲವತ್ತಾದ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣು, ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಈ ಬೆಳೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಾಯಕವಾದವು. ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಅಮೆರಿಕ, ರಷ್ಯ, ಚೀನ, ಭಾರತ, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಆಲ್ಜೀರಿಯ, ಸುಡಾನ್, ಉಗಾಂಡ, ಸಿರಿಯ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಆಲಿವ್ ಹಣ್ಣು: ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಲಿವ್ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಅಡುಗೆ, ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯ, ಸಾಬೂನು ತಯಾರಿಸಲು ಮತ್ತು ನೇಯ್ಗೆಗೂ ಸಹ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಆಲಿವ್ ಹಣ್ಣನ್ನು ತಿನ್ನಲು ಮತ್ತು ಅದರ ಹಿಂಡಿಯನ್ನು ಪಶು ಆಹಾರ ಹಾಗೂ ಗೊಬ್ಬರ ತಯಾರಿಸಲು ಬಳಸುವರು. ಆಲಿವ್ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಬೆಳೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬೆಚ್ಚಗಿನ ಹಾಗೂ ತೇವಾಂಶ ರಹಿತ ಬೇಸಗೆ ಮತ್ತು ಆರ್ದ್ರ ಚಳಿಗಾಲ ಅಗತ್ಯ. ನೇರ ಸೂರ್ಯಕಿರಣದಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಅವಶ್ಯಕ. ಸುಣ್ಣದಂಶವಿರುವ ಮಣ್ಣು ಉತ್ತಮ. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಾಯುಗುಣವುಳ್ಳ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ

ಹಂಚಿಕೆಯಿದೆ. ಉದಾ: ಸ್ಪೇನ್, ಇಟಲಿ, ಗ್ರೀಸ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಪೋರ್ಚುಗಲ್, ಟರ್ಕಿ, ಸಿರಿಯ, ಅಲ್ಜೀರಿಯ, ಮೊರಾಕ್ಕೊ ಮತ್ತು ಟುನೀಷಿಯಗಳು.

ಅಗಸೆ: ಇದರಿಂದ ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆದು ಅದನ್ನು ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ವಾರ್ನಿಷ್ ತಯಾರಿಸಲು ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಇದರ ಹಿಂಡಿ ಪಶುಗಳಿಗೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಆಹಾರ. ಅಗಸೆ ಗಿಡ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉಷ್ಣವಲಯ ಮತ್ತು ಉಪ ಉಷ್ಣವಲಯಗಳ ಬೆಳೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೆಚ್ಚಗಿನ ಮತ್ತು ಸಮನಾದ ಬೇಸಗೆ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಅಗತ್ಯ. ಈ ಬೆಳೆಗೆ ಸಾಧಾರಣ ಮಳೆ ಸಾಕು. ಇದು ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅಗಸೆ ಲಿನೇಸಿ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಅಗಸೆ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು: ಕೆನಡ, ಅರ್ಜೆಂಟೈನ, ಅಮೆರಿಕ, ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಭಾರತ.

ಎಳ್ಳು : ಎಳ್ಳಿನಿಂದ ತೆಗೆದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಅಡುಗೆ, ಸಾಬೂನು, ಔಷಧಿ ಮತ್ತು ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಕೀಲೆಣ್ಣೆಯಾಗಿ ಮತ್ತು ದೀಪ ಉರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುವುದು. ಇದರ ಹಿಂಡಿಯನ್ನು ದನಗಳ ಆಹಾರಕ್ಕೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಉಪ ಉಷ್ಣವಲಯಗಳ ಬೆಳೆ. ಸಾಧಾರಣ ಮಳೆ ಮತ್ತು ಸಾಧಾರಣ ಫಲವತ್ತಾದ ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣು ಸಾಕು. ಹಿಮವೃಷ್ಟಿ, ಅಧಿಕ ಮಳೆ ಮತ್ತು ದೀರ್ಘ ಬರದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹಾನಿಕರ. ಎಳ್ಳಿನ ಗಿಡ ಪಿಡಾಲಿಯೇಸಿ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಭಾರತ ಮತ್ತು ಚೀನ ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ಉತ್ಪಾದಕ ದೇಶಗಳು. ಮೆಕ್ಸಿಕೊ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಥೈಲೆಂಡ್ ಇತರ ಉತ್ಪಾದಕ ದೇಶಗಳು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಕೊಪ್ಪಳ, ಬೀದರ್, ಮೈಸೂರು, ಗದಗ, ಮಂಡ್ಯ ಮತ್ತು ರಾಯಚೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬೆಳೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ರೇಪ್‌ಕಾಳು: ಇದರಿಂದ ತೆಗೆದ ತೈಲವನ್ನು ಅಡುಗೆಗಾಗಿ, ಸಾಬೂನು ತಯಾರಿಕೆ, ಕೀಲೆಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ದೀಪ ಉರಿಸಲು ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ ಈ ಬೆಳೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ತವಾದುದು. ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೆನಡ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜರ್ಮನಿ, ಪೋಲೆಂಡ್, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್‌ಲೆಂಡ್, ಸ್ವೀಡನ್ ಮತ್ತು ಭಾರತಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಸೋಯ ಅವರೆ: ಇದರ ಕಾಳುಗಳನ್ನು ಮಾನವನ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಆಹಾರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುವುದು. ಸೋಯ ಅವರೆಯಿಂದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು ಅಡುಗೆ, ವನಸ್ಪತಿ, ಸಾಬೂನು, ಸಾಸ್, ಸೂಪ್, ಬಣ್ಣ, ವಾರ್ನಿಷ್, ಲಿನೋಲಿಯಂ, ಪ್ರಿಂಟಿಂಗ್ ಇಂಕ್, ಗ್ಲಿಸರಿನ್ ಮುಂತಾದವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಸೋಯ ಅವರೆಗೆ ಉಪಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ ಸೂಕ್ತ. ಇದಕ್ಕೆ ಫಲವತ್ತಾದ ಮರಳುಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಸೋಯ ಅವರೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂದರೆ ಅಮೆರಿಕ, ಮಂಚೂರಿಯ, ಜಪಾನ್, ಕೊರಿಯ, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಬ್ರೆಜಿಲ್.

ಹರಳು: ಇದರ ಮೂಲ ಆಫ್ರಿಕ. ಬೀಜದಿಂದ ಹರಳೆಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಔಷಧ, ಸಾಬೂನು, ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯ, ಮೇಣದ ಬತ್ತಿ, ಬಣ್ಣ, ವಾರ್ನಿಷ್, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್, ಕೀಲೆಣ್ಣೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ದೀಪ ಉರಿಸಲು, ಗೊಬ್ಬರ ಮತ್ತು ಪಶು ಆಹಾರ ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಬೆಳೆ. ಸಾಧಾರಣ ಮಳೆ, 50–75 ಸೆಂಮೀ ಹಾಗೂ 20^0–26^0 ಸೆ. ಉಷ್ಣಾಂಶವಿರಬೇಕು. ಈ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಬಹು ಬೆಳೆ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುವುದು. ಮರಳುಮಿಶ್ರಿತ ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣು ಸೂಕ್ತ. ಇದಕ್ಕೆ ಬರ ನಿಬಾಯಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ. ಭಾರತ, ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ, ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ: ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಯಿತು. ಇದರ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಅಡುಗೆ, ವನಸ್ಪತಿ, ಸಾಬೂನು, ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕೀಲೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಇದರ ಎಣ್ಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೇಡಿಕೆಯಿದೆ. ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ ಬೆಳೆಯಲು ಸಾಧಾರಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶ ಮತ್ತು ಸಾಧಾರಣ ಮಳೆ ಇರಬೇಕು. ಇದನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಬಹುದು. ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂದರೆ ರಷ್ಯ, ಅರ್ಜೆಂಟೈನ, ಚೀನ, ಪೋಲೆಂಡ್, ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಭಾರತ. ಸಾಸಿವೆ, ಕುಸುಬೆ ಮತ್ತು ಹುಚ್ಚೆಳ್ಳುಗಳೂ ಸಹ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಎಣ್ಣೆಕಾಳು ಬೆಳೆಗಳಾಗಿವೆ. (ಪಿ.ಟಿ.ಬಿ.)

ಎಮರಿ: ಕುರಂದದ ಅಶುದ್ಧ ಅದಿರು. ಕುರಂದ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಗ್ನಟೈಟ್ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುವರು. ಗ್ರೀಸ್ ದೇಶದ ಎಮರಿ ಭೂಶಿರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಗುರುತಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅದೇ ಹೆಸರು ಸ್ಥಿರವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆ: ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಎಮರಿ–ಇದು ಗ್ರೀಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಲಭ್ಯ. ಸ್ಪಿನಲ್ ಎಮರಿ– ಇದು ಕುರಂದ ಸ್ಪಿನಲ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಗ್ನಟೈಟ್ ಖನಿಜಗಳ ಮಿಶ್ರಣ. ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪು ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಸಾಂದ್ರ. ಪ್ಲೇಜಿಯೋಕ್ಲೇಸ್ ಫೆಲ್ಡ್‌ಸ್ಪಾರ್ ಬೆರತ ಫೆಲ್ಡ್‌ಸ್ಪಾಲ್ ಎಮರಿ ಮೂರನೆಯ ಬಗೆ.

ಎಮರಿಯನ್ನು ಸಾಣೆಕಲ್ಲಿಗೆ, ಅರೆಯುವ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ, ಉಪ್ಪು ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಮತ್ತು ಗಾಜಿಗೆ ಹೊಳಪು ಕೊಡಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತೀಯ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪಾಲು ವಿದೇಶಗಳಿಂದ ಆಮದಾಗುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಎಮ್‌ಡನ್: ವಾಯವ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯ ಹಾನೋವರ್ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಎಮ್ಸ್ ನದೀಮುಖದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಡೋರ್ಟ್‌ಮಂಡ್–ಎಮ್ಸ್ ಕಾಲುವೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 65,600 (2003). ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಮೆನ್‌ಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇದೇ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಬಂದರು. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಹಡಗುಕಟ್ಟೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಹೆರಿಂಗ್ ಎಂಬ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಸಾಗಾಣಿಕೆಯ ವ್ಯಾಪಾರ (ಟ್ರಾನ್ಸಿಟ್ ಟ್ರೇಡ್) ಇಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ. ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ದಾಖಲೆಗಳಿವೆ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಏರಿತು. ಇದು ಮೊದಲು ಪೂರ್ವ ಫ್ರಿಸ್‌ಲೆಂಡಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು, 1815ರಲ್ಲಿ ಹಾನೋವರ್‌ನ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತು. ಇಲ್ಲಿನ ಚರಿತ್ರಾರ್ಹವಾದ ಭವನಗಳೆಲ್ಲ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಶಗೊಂಡು ಬಂದರು ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯಿತು. (ಡಿ.ವೈ.)

ಎರಟಾಸ್ಥನೀಸ್: ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 276–196. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರೀಕ್ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ. ಈತನನ್ನು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಪಿತಾಮಹನೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇವನ ಆಸಕ್ತಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್‌ನದರಷ್ಟೇ ಇತ್ತು. ಚರಿತ್ರೆ, ಕ್ರೀಡೆ, ಭೂಗೋಳ, ನಾಟಕ, ಗಣಿತ ಈ ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ಇವನ ಕುತೂಹಲ ಹರಿದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇವನಿಗೆ ಬೀಟ (ಗ್ರೀಕ್ ಅಕ್ಷರ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಅಕ್ಷರ) ಎನ್ನುವ ಅಡ್ಡ ಹೆಸರು ಇತ್ತು. ಎಂದರೆ ಎರಡನೆಯವನು ಎಂದರ್ಥ. ಆಲ್ಫ, ಎಂದರೆ ಮೊದಲನೆಯವನು–ಎರಟಾಸ್ಥನೀಸ್‌ನ ಸಮಕಾಲೀನ ಮತ್ತು ಮಿತ್ರ ಆರ್ಕಿಮಿಡೀಸ್ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 287–212). ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡ್ರಿಯದ ಗ್ರಂಥಾಲಯದ ಮೊದಲ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾಗಿರಲು ಎರಟಾಸ್ಥನೀಸನನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಟಾಲಮಿ ಕೇಳಿಕೊಂಡಾಗ ಇವನು ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದ. ಇವನ ಹಿರಿಮೆಗೆ ಈ ಮರ್ಯಾದೆ ಒಂದು ಸಾಕ್ಷಿ. ಈತನ ಕೊಡುಗೆಗಳ ಸ್ಥೂಲವಿವರವಿಷ್ಟು: ಟ್ರೋಜನ್ ಯುದ್ಧದ ವರ್ಷವನ್ನು ಗ್ರೀಕ್ ಜಾನಪದಗಳಿಂದ, ಐತಿಹ್ಯಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ದೊರೆತ ದಾಖಲೆಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಇವನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 1140). ಅಲ್ಲಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಸಂಭವಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಗಳ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟ ಕಾಲಸೂಚಿಯ ತಯಾರಿಕೆಯನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾಡಿದವ ಇವನೇ: ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಕೈಯಾಡಿಸಿದ; ಸುಖಾಂತ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಿದ; ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು (ಪ್ರೈಮ್ ನಂಬರ್ಸ್) ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಒಂದು ಕ್ರಮ ನಿರೂಪಿಸಿದುದರಿಂದ ಎರಟಾಸ್ಥನೀಸನ ಒಂದರಿ ಎಂದೇ ಅದು ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ; ಅಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದ ಪ್ರಪಂಚ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ಸಿಂಹಳದವರೆಗೂ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಇಥಿಯೋಪಿಯದವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು. ಈತ ಇದನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಒಂದು ಭೂಪಟ ತಯಾರಿಸಿದ; ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸೂರ್ಯ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವ ತೋರ್ಕೆಯ ಸಮತಲ ಮತ್ತು ಭೂಮ್ಯಕ್ಷ–ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕೋನವನ್ನು (ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದ ಬಾಗು) ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ.

ಭೂಮಿಯ ಗಾತ್ರ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಇವನ ಸಂಶೋಧನೆ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕವೂ ಸರಳವೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ಬೌದ್ಧಿಕ ವಿಜಯದ ಹಿರಿಮೆ ಇಂದಿನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ದಿವಸದಂದು ಸೂರ್ಯ ದಕ್ಷಿಣ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಸಯೀನೆ (ಆಧುನಿಕ ಆಸ್ವಾನ್) ನೆತ್ತಿಯಮೇಲೆ ಬರುವುದೆಂದೂ ಅದೇ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಖಮಧ್ಯದೂರ (ಜೆನಿತ್ ಡಿಸ್ಟೆನ್ಸ್) 7^0. ಎಂದೂ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಭೂಮಿಯ ಹೊರಮೈ ವಕ್ರತೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ; ಆದ್ದರಿಂದ ಇವೆರಡು ಸ್ಥಳಗಳ ನಡುವಿನ ದೂರ ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ಮತ್ತು ಭೂಮಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗೋಲ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ,

ಭೂಮಿಯ ತ್ರಿಜ್ಯವನ್ನು ಗಣಿಸಬಹುದು. ಈ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಎರಟಾಸ್ಥನೀಸ್ (ಅಂದಿನ ಗ್ರೀಕ್ ಮಾನದಲ್ಲಿ) ಭೂಮಿಯ ಪರಿಧಿ 40,250 ಕಿಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಇದೆ ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದ. ಇಂದಿನ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟ ಬೆಲೆಯೊಂದಿಗೆ ಇದನ್ನು ಹೋಲಿಸುವಾಗ ಆತನ ತರ್ಕಶುದ್ಧತೆ ನಮ್ಮನ್ನು ದಂಗುಬಡಿಸುವಂತಿದೆ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲ ಮಹಾ ಭಾವನೆಗಳಂತೆ ಇದೂ ಸಮಕಾಲೀನ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಬುಡ ಕಲಕಿತು. ಅಧಿಕಾರವರ್ಗ ತಿಳಿದಿದ್ದ ನೆಲ ಎಷ್ಟು ಕಿರಿಯದು ಎಂದು ಈ ಗಣನೆ ತೋರಿಸಿತು. ಇದನ್ನು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ; ಭೂಮಿ ಅಷ್ಟು ವಿಶಾಲವಾಗಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿ ಪೊಸಿಡೋನಿಯಸ್ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಬೆಲೆ (ಸು. 28,980 ಕಿಮೀ) ಸರಿಯಾದದ್ದು ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು.

ಆದರೆ ಇಂದಿನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆ ಪ್ರಕಾರ ಎರಟಾಸ್ಥನೀಸನ ಲೆಕ್ಕದ ಕ್ರಮ ಸರಿ. ಆಕಾಶದ ದೀರ್ಘ ವೀಕ್ಷಣೆಯಿಂದ 675 ಸ್ಥಿರನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಒಂದು ಯಾದಿ ತಯಾರಿಸಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ತನ್ನ 80ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿತ್ರಾಣ ಮತ್ತು ದೃಷ್ಟಿಹೀನ ಎರಟಾಸ್ಥನೀಸ್ ಸ್ವಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ನಿರಶನ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿಕೊಂಡು ಅಸುನೀಗಿದ. (ವೈ.ಪಿ.ಸಿ.)

ಎರಿಟ್ರಿಯ: 1952ರಿಂದ ಇಥಿಯೋಪಿಯದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಹಿಂದೆ ಇಟಲಿಯ ವಸಾಹತು ಆಗಿತ್ತು. 1993 ಮೇ 24ರಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಯಿತು. ಆಗ್ನೇಯ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಸಮುದ್ರದ ದಡದ ಮೇಲಿದೆ. ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಡಾನ್ ಗಣರಾಜ್ಯವೂ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸೋಮಾಲಿ ಲ್ಯಾಂಡ್ ಆಗಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶವೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಇಥಿಯೋಪಿಯವೂ ಇವೆ. ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ $12^0 42'$–$18^0 2'$ ವರೆಗೆ ಪೂ.ರೇ. 36^0–43^0 ವರೆಗೆ ಕಸಾರ್ ಭೂಶಿರದಿಂದ ಡುಮೈರಾ ಭೂಶಿರದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,17,601 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,786,994 (2002). ಅಸ್ಮಾರ ರಾಜಧಾನಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ : 4000000 (2002). ಇದು ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 2280 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ 17,500 ಇಟಾಲಿಯನ್ನರಲ್ಲಿ ಬಹು ಮಂದಿ ನಗರ ವಾಸಿಗಳು. ಮುಖ್ಯ ರೇವುಪಟ್ಟಣ ಕೆಂಪುಸಮುದ್ರದ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಮಸಾವ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಅಗೋರ್ಡಾಟ್ ನಗರದವರೆಗೆ ಅಸ್ಮಾರದ ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ 307 ಕಿಮೀ ರೈಲು ಮಾರ್ಗವಿದೆ.

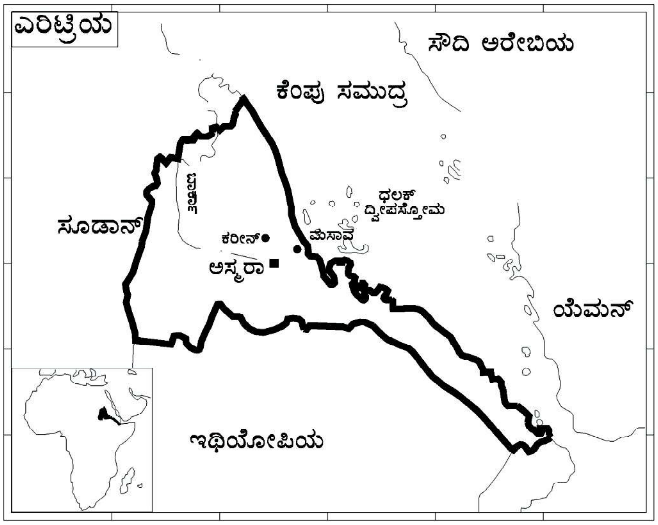

ಎರಿಟ್ರಿಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಸುಡಾನಿನ ಮೈದಾನದಿಂದ ಕೆಂಪುಸಮುದ್ರದ ಕರಾವಳಿಯವರೆಗೆ ಇಥಿಯೋಪಿಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ಹಾಯ್ದು ಹಬ್ಬಿದೆ. ಎರಿಟ್ರಿಯದ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಉದ್ದ 1079 ಕಿಮೀ. ತೀರದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶ 16–80 ಕಿಮೀ ಅಗಲ. ಇಲ್ಲಿ ಸೆಕೆ ಹೆಚ್ಚು, ಆರ್ದ್ರತೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು; ಮಳೆ ಅನಿಶ್ಚಿತ. ಈ ಬಯಲಿನಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಪರ್ವತಗಳ ಕಡೆಗೆ ಭೂಮಿ ಏರುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಸೋನ 2907 ಮೀ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ. ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸುಡಾನಿನ ಬೆಂಗಾಡಿನ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮತ್ತು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಬಹುದು. ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರಧಾನ್ಯ (ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗೋದಿ), ಕಾಫಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿ – ಇವು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು, ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಿರುವ ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮರಗೋಂದು, ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜಗಳು, ಖರ್ಜೂರ–ಇವು ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಪಶುಪಾಲನೆಯೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಯಿಂದ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಮಸಾವದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಇದರ ಬಳಿ ಇರುವ ಡಾಹ್‌ಲಾಕ್ ದ್ವೀಪ ಸ್ತೋಮದಲ್ಲೂ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದು ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ. ಉಗಾರೋ ಮತ್ತು ಮಸಾವಗಳ ಹತ್ತಿರ ಸ್ವಲ್ಪ ಚಿನ್ನ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಕೆಲವಿವೆ. ಉಪ್ಪನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಎರಿಟ್ರಿಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಪಂಗಡದ ಜನರೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಮರೂ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀಗ್ರೋಗಳೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಎರ್ಗೋಗ್ರಾಫ್: ಋತು, ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ಬೆಳೆಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಕ್ರಮ. ಸಸ್ಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಚಕ್ರವು ಋತುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುವುದು. ವಿವಿಧ ಋತುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ಬೆಳೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಬೆಳೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ, ಅರ್ಧವಾರ್ಷಿಕ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಮಾಸಿಕ ಬೆಳೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಆಲೇಖಗಳು ಹೀಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವ ಪರಿಮಾಣಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಲಂಬಾಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮಾಸಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ, ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ ಮತ್ತು ಸಾಪೇಕ್ಷ ಆರ್ದ್ರತೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಕ್ಷಿತಿಜಾಕ್ಷದಲ್ಲಿ 12 ತಿಂಗಳುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ಷಿತಿಜಾಕ್ಷದ ಕೆಳಗೆ ಋತುಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಬೆಳೆಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಭಿನ್ನ ಪ್ರಮಾಣದ ಮೇಲೆ ತೋರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. (ಜಿ.ಕೆ.)

ಎರ್ಡ್‌ಕುಂಡೆ: ಕಾರ್ಲ್‌ರಿಟ್ಟರ್‌ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿ. ಇದರ ಮೊದಲ ಎರಡು ಸಂಪುಟಗಳು 1817–18 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡವು. ಪರಿಷ್ಕೃತ ಎರಡನೆಯ ಆವೃತ್ತಿ 19 ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ 1822–59 ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿತು. ರಿಟ್ಟರ್‌ನು ತನ್ನ ಬರೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಲಿಕೆಯಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಒಂದು ಜೈವಿಕ ಒಕ್ಕೂಟವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿ, ಅದು ದೈವಿಕವಾದುದು, ಅದರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂಶಗಳೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಂದ ದೇವರಿಂದ ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡಿವೆಯೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. 'ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ದೇಹವಿರುವಂತೆ ಮಾನವನಿಗೆ ಭೂಮಿಯಿರುವುದೆಂದು' ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಪರಸ್ಪರ ನೇರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರೆಂದು ತಿಳಿಯಪಡಿಸಿದ. ಭೂಮಿಯ ವಿವಿಧ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಈ ಕೃತಿ ವಿವರಿಸಿದರೂ ಭೂವಿವರಣೆ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನ ವಿವರಣೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿಲ್ಲ. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಎರ್ನಾಕುಲಂ: ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೇಂದ್ರ. ಕೊಚ್ಚಿ ಬಂದರಿಗೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ 3 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಹಿನ್ನೀರಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ. 5 ಲಕ್ಷ. ಕೊಚ್ಚಿ ಮತ್ತು ತಿರುವಾಂಕೂರ್ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಸೇರಿ ಒಂದು ರಾಜ್ಯವಾಗುವವರೆಗೂ ಕೊಚ್ಚಿಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಕೇರಳ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದ ಐದು ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಸಾಬೂನು, ಎಣ್ಣೆ, ಗ್ಲಿಸರಿನ್, ರೇಷ್ಮೆ ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ತೆಂಗಿನ ಬೇಸಾಯ ಜನರ ಪ್ರಮುಖ ಕಸಬು. ಇಲ್ಲೊಂದು ಸರ್ಕಾರಿ ಮುದ್ರಣಾಲಯವೂ ಇದೆ. *

ಎಲ್ ಸಾಲ್ವಡಾರ್: ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ಅತಿ ಪುಟ್ಟ ಹಾಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಜನಸಾಂದ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಮೇರೆಗಳು: ಉತ್ತರ ಪೂರ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಂಡುರಾಸ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ವಾಯವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ವಾಟೆಮಾಲ. ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪೈಕಿ ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ತಾಕಿದಂತಿರದ ದೇಶವಿದೊಂದೇ. ಇದರ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರದ ಉದ್ದ 274 ಕಿಮೀ. ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಮೆರಿಕನ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಯಾವುದರಲ್ಲೂ ಬೇಸಾಯ ಇಲ್ಲಿನಷ್ಟು ಸಾಂದ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಉ.ಅ. $13^0 14'$ ಪೂ.ರೇ. $88^0 90'$. ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಇದರ ಉದ್ದ 225 ಕಿಮೀ. ಅಗಲ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ 97 ಕಿಮೀ, ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 21,393 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,822,328 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಸಾನ್ ಸಾಲ್ವಡಾರ್. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 972,810 (2003).

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ, ವಾಯುಗುಣ : ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾದ ಕರಾವಳಿ. ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲೆ ದಕ್ಷಿಣ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ. ಇದರ ಹೆಗಲೇರಿ ನಿಂತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವುದು ಸ್ಯಾಂಟ ಆನ (2410 ಮೀ.). ದಕ್ಷಿಣ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಪರ್ವತಸಾಲಿಗೂ ನಡುವೆ ತೊಟ್ಟಿಲಿನಂತೆ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಇದೆ. ಲೇಂಪ, ಸಾನ್ ಮಿಗೆಲ್ ನದಿಗಳೂ ಅವುಗಳ ಉಪನದಿಗಳೂ ಆಳವಾದ ಕಮರಿಗಳನ್ನು ಕೊರೆದುಕೊಂಡು ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ವಾಯುಗುಣ ಎತ್ತರಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲೂ ಅಷ್ಟೇನೂ ಎತ್ತರವಿಲ್ಲದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ 25^0 ಸೆ. ನಿಂದ 29^0 ಸೆ. ವರೆಗೆ ಉಷ್ಣತೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. 657 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಸಾನ್ ಸಾಲ್ವಡಾರಿನಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಚಿಯ ಪರಮಾವಧಿ ಉಷ್ಣತೆ 35^0 ಸೆ. ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ 14^0 ಸೆ. 1412 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇದು 17^0 ಸೆ. ನಿಂದ 22^0 ಸೆ. ನಡುವೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

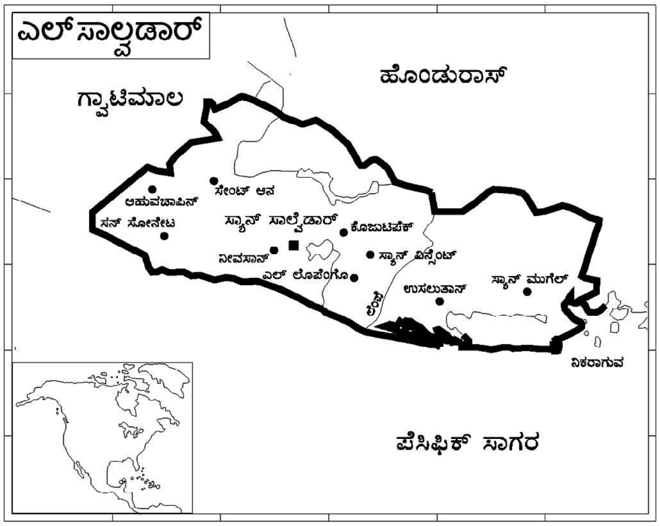

ಇಲ್ಲಿರುವುದು ಎರಡೇ ಋತುಗಳು: ಮೇಯಿಂದ ನವೆಂಬರ್‌ವರೆಗೆ ಬೇಸಗೆ-ಮಳೆಗಾಲ. ನವೆಂಬರಿನಿಂದ ಮೇ ವರೆಗೆ ಒಣಹವೆಯ ಚಳಿಗಾಲ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಸರಾಸರಿ 172 ಸೆಂಮೀ. ನಡು ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 177–246 ಸೆಂಮೀ. ಇನ್ನೂ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಆಳದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲೂ ಬೀಳುವ ಮಳೆಯ ಮೊತ್ತ 114–152 ಸೆಂಮೀ.

ವ್ಯವಸಾಯ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ವ್ಯಾಪಾರ : ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ 2/3 ರಷ್ಟು ಜನ ಕೃಷಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಪ್ರದೇಶ ಫಲವತ್ತಾದದ್ದು. ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಬೆಳೆ ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಕಬ್ಬು, ಬತ್ತ, ಗೋದಿಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಯೆಂದರೆ ಕಾಫಿ. ಎಲ್ ಸಾಲ್ವಡಾರಿನ ರಫ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶೇ. 95 ಭಾಗ ಇದೇ. ವಾಯುಗುಣ, ಭೂಗುಣ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸರಬರಾಯಿ, ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ದೂರ-ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದಲೂ ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲವಿದೆ. ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು, ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಸೀಸ, ತವರ, ಗಂಧಕ, ಪಾದರಸ-ಇವು ಇಲ್ಲಿವೆಯಾದರೂ ಇವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ತೆಗೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಎಲ್ ಸಾಲ್ವಡಾರಿನ ಕಾಫಿಗೆ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನವೇ ಮುಖ್ಯ ಗ್ರಾಹಕರಾಷ್ಟ್ರ. ಹತ್ತಿ ಜವಳಿ, ಹಿಟ್ಟು, ಮರ-ಮುಟ್ಟುಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕ ಪದಾರ್ಥ-ಇವು ಈ ದೇಶದ ಆಮದುಗಳು.

ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 80 ಮಂದಿ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್-ಇಂಡಿಯನ್ ಮಿಶ್ರ (ಮೆಸ್ಟಿಸೊ). ಉಳಿದವರು ಅಚ್ಚ ಇಂಡಿಯನ್ನರು, ಬಿಳಿಯರು ಮತ್ತು ನೀಗ್ರೊಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ಇತರ ಪಟ್ಟಣಗಳು: ನೇವಾಸಾನ್ ಸಾಲ್ವಡಾರ್, ಸಾನ್ ಮಿಗೆಲ್ ಮತ್ತು ಸ್ಸಾಕಾಟೇಕೊಲುಕ. ಇಲ್ಲಿನ ಭಾಷೆ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್. ಹಣ ಕೊಲೂನ್. (ವಿ.ಎಲ್.ಆರ್.)

ಎಲ್-ನಿನೊ: ಪ್ರಕೃತಿಯ ಜಲಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ವಿಕೋಪ. ಇದು ಏಸುಕ್ರಿಸ್ತನ ಜನ್ಮದಿನಾಚರಣೆಯ ದಿನವಾದ ಡಿಸೆಂಬರ್ ಇಪ್ಪತ್ತೈದಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಮೀನುಗಾರರು ಇದನ್ನು ಎಲ್-ನಿನೊ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಎಲ್-ನಿನೊ ಎಂದರೆ 'ಬಾಲ ಏಸು' ಎಂದರ್ಥ. ಉಷ್ಣವಲಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹವು ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರದೇಶ ಕಾವೇರುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಸುತ್ತಲಿನ ತಂಪುನೀರಿಗಿಂತ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಬಿಸಿನೀರಿನ ಸಾಂದ್ರತೆ ಕಡಿಮೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಬಿಸಿ ನೀರಿನ ಪ್ರದೇಶ ಸಾಗರದ ಸಮಪಾತಳಿಯಿಂದ ಕೆಲವು ಅಂಗುಲಗಳಷ್ಟು ಮೇಲೇರುತ್ತದೆ. ಇವೇ ಎಲ್-ನಿನೊ ಮೂಲ.

ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಎಲ್-ನಿನೊ ಸಂಭವಿಸಿವೆ. 1997–98ರ ಎಲ್-ನಿನೊವಿನಿಂದ ಪೆರುವಿನಲ್ಲಿ ತುರ್ತು ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಘೋಷಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಹಾಪೂರಗಳುಂಟಾದವು. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಬರಗಾಲ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಬಿರುಗಾಳಿ, ಪ್ರವಾಹಗಳು ಜನಜೀವನವನ್ನು ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತಗೊಳಿಸಿದವು, ಪಪುವ ನ್ಯೂಗಿನಿಯ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಬರದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಬಿಸಿಗಾಳಿ ಹೆಚ್ಚು ಬೀಸಿ ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚು ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ಕಾಲಿಮಂತನ್ ಮತ್ತು ಸುಮಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡ್ಗಿಚಿನಿಂದ ಅರಣ್ಯಗಳು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾಗಿದ್ದವು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಮಬ್ಬುಗತ್ತಲೆ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ದಾರಿಕಾಣದೆ ವಿಮಾನಾಪಘಾತಗಳೂ ಉಂಟಾಗಿದ್ದವು.

ಭೂಮಿಯ ಹವಾಮಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೋಭೆ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಈ ನೈಸರ್ಗಿಕ ವೈಪರೀತ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಇನ್ನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬಂದಿಲ್ಲ. ಬೇಸಿಗೆ ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲವನ್ನು ರೂಢಿಸುವ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಹವಾಮಾನ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶದ ಸಮತೋಲವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸುತ್ತುವ ಉಷ್ಣವಾಯುವಿನ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತತೆ ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲವೆಂದು ಪರಿಸರ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ವಾದ. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಎಲಿಸೀ ರೆಕ್ಲೂಸ್: 1830–1905. ಹೆಸರಾಂತ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ. ಈತ 1830 ಮಾರ್ಚ್ 5 ರಂದು ಜರ್ಮನಿಯ ಸೈಫಾಯ್ ಲಾ ಗ್ರಾಂಡೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. 1851ರಲ್ಲಿ ಬರ್ಲಿನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಷ ಕಾರ್ಲ್ ಅವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ. ಸ್ವಂತ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿ ಪಡೆದ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಯನ್ನಿತ್ತ. 1857ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಮರಳಿದ.

ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಕಾಸದ ಆರಂಭದ ಮುಖ್ಯ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಈತನಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಇವನು ಆಧುನಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದ. ಲಾ ಟೆಕ್ರಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಕುರಿತ ಗ್ರಂಥ (1867). ಅನಂತರ 1875 ರಿಂದ 1894ರ ವರೆಗೆ ನ್ಯೊವೆಲ್ಲೆ ಜಿಂಯಾಗ್ರಫಿ ಯೂನಿವರ್ಸಲ್ಲೆ (ವಿಶ್ವದ ಹೊಸ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿದ. ಈ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ 19 ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಇವನ ವಿಚಾರಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಹೊರಗೆ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿನ ಇತರ ದೇಶಗಳ ಮೇಲೂ ಉಂಟಾಯಿತು.

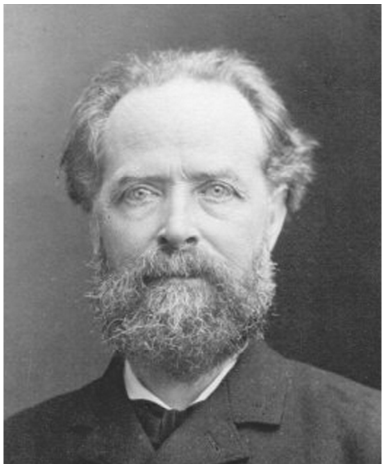

(ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಕಾಮರ್ಸ್: ವ್ಯಾಪಾರ ವ್ಯವಹಾರ ವಿದ್ಯುನ್ಮಾನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಇದು ಒಂದು ವಿದ್ಯುನ್ಮಾನ ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿದ್ದು, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಗ್ರಾಹಕರು, ಪೂರೈಕೆದಾರರು, ಹೂಡಿಕೆದಾರರು, ವ್ಯಾಪಾರ ಭಾಗಸ್ಥರು ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರದ ಕೇಂದ್ರಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಪರ್ಕವಾಗಿದೆ. ಸರಕು ಮತ್ತು ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಅಂತರ್‌ಜಾಲದ ಮೂಲಕ ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಅಥವಾ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಥವಾ ಮಾರಾಟ ಮಾಡಬಹುದು.

ಇದು ಕೇವಲ ದೊಡ್ಡ ಕಂಪನಿಗಳು ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರದ ಇಲಾಖೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡುವವರಿಗೂ ಉಪಯುಕ್ತ. ಇದರ ಉಪಯೋಗ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ವಿಸ್ತರಣೆ, ಸರಕು-ಸೇವೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಚಾರ, ಮಾಹಿತಿಯ ಹಂಚಿಕೆ, ಮಾರಾಟದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಸರಕುಗಳ ಮಾರಾಟ, ವಿಮಾ, ಹಣಕಾಸು ಕ್ಷೇತ್ರ ಮೊದಲಾದವು ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ನಿಗದಿತ ಅವಧಿಯೊಳಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುವುದು. ಇದರಿಂದ ಸಮಯ ಮತ್ತು ಹಣದ ಉಳಿತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ವಿಸ್ತರಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಇದನ್ನು ಮೂರು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ನಡುವೆ, ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ಮತ್ತು ಗ್ರಾಹಕರ ನಡುವೆ ಹಾಗೂ ಒಂದೇ ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಳಗೆ. ಈ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಕಂಪ್ಯೂಟರ್, ಅಂತರ್‌ಜಾಲದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ವೆಬ್‌ಸೈಟ್, ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಪರಿಣಿತ ಕೆಲಸಗಾರರು, ಉತ್ತಮವಾದ ಸೈಬರ್ ಕಾನೂನು, ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿನ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ಗ್ರಾಹಕರು ಅವಶ್ಯಕ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಪಿ.)

ಎಲೆನ್ ಚರ್ಚಿಲ್ ಸೆಂಪಲ್: 1863–1932. ಅಮೆರಿಕ ದೇಶದ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿ. 1863 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಈಕೆ 1891 ರಲ್ಲಿ ವಸ್ಸಾರ್‌ನಲ್ಲಿ ಪದವಿಗಳಿಸಿದಳು. ಅನಂತರ ಜರ್ಮನಿಗೆ ತೆರಳಿ, ಅಲ್ಲಿ ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್‌ರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮುಂದುವರಿಸಿ, ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್‌ರ ಹೊಸ ಪರಿಭಾವನೆಯಾದ ಮಾನವ ಮತ್ತು ಪರಿಸರ ಎಂಬುದರ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತಳಾದಳು. ಅನಂತರ ಜಪಾನ್, ಚೀನ, ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್, ಜಾವ, ಭಾರತ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದಳು. 1903 ರಲ್ಲಿ ಈಕೆ ಅಮೆರಿಕನ್ ಹಿಸ್ಟರಿ ಅಂಡ್ ಇಟ್ಸ್ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿಕಲ್ ಕಂಡೀಷನ್ಸ್ ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದಳು. 1911 ರಲ್ಲಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸರದ ಪ್ರಭಾವ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದಳು. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಮೇಲೆ ಪರಿಸರದ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಮಾನವ, ಪ್ರಾಣಿ, ಪಕ್ಷಿ ಹಾಗೂ ಗಿಡಮರಗಳು ತಮ್ಮ ಸುತ್ತಲಿನ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಸ್ವಭಾವ, ಗುಣಧರ್ಮದ ನಿರ್ಧಾರದಲ್ಲಿ ಪರಿಸರದ ಪ್ರಭಾವ ಮಹತ್ತ್ವವಾದದ್ದು ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ಈ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಉಳಿವಿಗಾಗಿ ಹೋರಾಟ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಆಧರಿಸಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕ ಡಾರ್ವಿನ್ ವಾದ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸರದ ಪ್ರಭಾವ ಕೃತಿಯ ವಸ್ತು, ಸೆಂಪಲ್ ಗೌರವ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಿತು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಇವಳನ್ನು 1912 ರಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸ ನೀಡಲು ಆಹ್ವಾನಿಸಲಾಯಿತು. ಹಾಗೆಯೇ ಲಂಡನ್ನಿನ ರಾಯಲ್ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿಕಲ್ ಸೊಸೈಟಿ ಆಹ್ವಾನಿಸಿತು.

ಸೆಂಪಲ್ಲಳು ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದದ ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೆ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ಸಹ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಕಡೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಮೇಲೆ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಮರ್ಶೆ ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ಬರೆಯಲು ಆರಂಭಿಸಿದಳು. ಇವಳ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಬಂದರು. (ಎನ್.ಎಲ್.)

ಎಲ್ಡೊರಾಡೊ: ಚಿನ್ನದ ಮುಲಾಮಿನ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಬರುವ ಈ ಶಬ್ದ ಅಮೆರಿಕದ ಕೊಲಂಬಿಯದ ಬೊಗೊಟ ಬಳಿಯ ಇಂಡಿಯನ್ ನಗರವೊಂದರ ನಾಯಕನ ಹೆಸರಾಗಿತ್ತು. ಪರ್ವದದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಆತ ಮೈತುಂಬ ಸ್ವರ್ಣಧೂಳಿ ಲೇಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬತ್ತಲೆಯಾಗಿ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿ ಮೀಯುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಆತನ ಪ್ರಜೆಗಳು ನೀರಿಗೆ ಒಡವೆಗಳನ್ನೂ ಸ್ವರ್ಣದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ದಂತಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷರು ಪೆರುವಿನಿಂದಲೂ ಜರ್ಮನರು ವೆನಿಜುವೆಲದಿಂದಲೂ ಆ ಸ್ವರ್ಣಪುರುಷನನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸುತ್ತ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. ಆದರೆ ಆತ ಕಾಣಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷರು ಸುತ್ತಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲ ಜಯಿಸಿದರು. ಅನ್ವೇಷಣೆ ನಿಲ್ಲದೆ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಚಿನ್ನದ ಆಸೆಯಿಂದ ಅಲೆದಾಡಿ ನೆಲವನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೇ ಎಲ್ಡೊರಾಡೊ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಬ್ರೆಜಿಲಿನವರು ರಚಿಸಿದ ನಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಡೊರಾಡೊ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯಿತು. ಚಿನ್ನ ಇದೆಯೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದ್ದ ಇಂಥ ಮಿಥ್ಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅನೇಕ. ಅಪ್ರಯಾಸವಾಗಿ ಶೀಘ್ರಸಂಪತ್ತು ದೊರಕಬಹುದಾದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಎಲ್ಡೊರಾಡೊ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಈ ಪದ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ (ಉದಾ: ಮಿಲ್ಟನನ ಪ್ಯಾರಡೈಸ್ ಲಾಸ್ಟ್, ವಾಲ್ಟೇರನ ಕ್ಯಾಂಡಿಡೆ). (ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಎಲ್ಬ: ಇಟಲಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ದ್ವೀಪ. ಟಸ್ಕನಿ ಪ್ರದೇಶದ ಲೆಗ್‌ಹಾರನಿನ ಒಂದು ಭಾಗ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 223 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 48,000 (2001). ಈ ದ್ವೀಪದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಭ್ರಕ, ಪ್ರಶಸ್ತ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಗಣಿಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಹಿತಕರವಾದ ವಾತಾವರಣದಿಂದಾಗಿ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಬೆಳೆಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಆಲಿವ್ ಮರಗಳು, ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಬಳ್ಳಿಗಳು ಹೇರಳ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿಗೆ ಇಟ್ರುಸ್ಕನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳ ಹೋಲಿಕೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಬ ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಊಹೆ. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪೀಸ ಜನ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು 1399 ರಲ್ಲಿ ಪಿಯಾಂಬಿನೋದ ಡ್ಯೂಕರ ಕೈಯಲ್ಲೂ 1548 ರಲ್ಲಿ ಫ್ಲಾರೆನ್ಸಿನ ಒಂದನೆಯ ಕಾಸಿವೊ ಕೈಯಲ್ಲೂ 1595 ರಿಂದ 1709 ವರೆಗೆ ಸ್ಪೇನಿನ ವಶದಲ್ಲೂ ಇದ್ದು ಅನಂತರ ನೇಪಲ್ಸಿನವರ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಬಂತು. 1802ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಗೆದ್ದಿತು. 1814 ರಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ನೆಪೋಲಿಯನ್ ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ಎಲ್ಬಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಅನಂತರ ಇದೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಂಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿತು. ನೆಪೋಲಿಯನನೇ ಇದರ ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನ ಅನಂತರ 1860 ರಲ್ಲಿ ಇದು ಮತ್ತೆ ಇಟಲಿಯ ವಶವಾಯಿತು.

ಪಾರ್ಟೋಫೇರ್ರಾಯೋ ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ ಹಾಗೂ ಬಂದರು. ಇದು ನೆಪೋಲಿಯನನ ಮುಖ್ಯ ಠಾಣ್ಯವಲ್ಲದೆ ಅವನ ಬೇಸಗೆಯ ತಂಗುದಾಣವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಆತ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಸುಂದರವಾದ ಚಿತ್ರಗಳ ಶಾಲೆಯೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. (ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಎಲ್ಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಎಲ್ಲೆ ಪ್ರದೇಶಗಳು: ವಿವಿಧ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ನಿಖರವಾದ ಎಲ್ಲೆಗಳಿಲ್ಲ ಮಾನವ ತನ್ನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ನಾಗರಿಕತೆ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ರಾಜ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣ, ದೇಶರಕ್ಷಣೆ, ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಸದಾ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಸರಹದ್ದು ಪ್ರದೇಶಗಳುಂಟಾಗಿ ಅವು ತದನಂತರದ ರಾಜಕೀಯದ ತೀವ್ರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದಾಗಿ ಗಡಿ/ಎಲ್ಲೆಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಎಲ್ಲೆಗಳು ಎರಡು ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಇದ್ದು ಅವುಗಳನ್ನು ಸಾರ್ವಭೌಮ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಹೆಚ್ಚಳದಿಂದಾಗಿ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಅಂಶಗಳಿಂದಾಗಿ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ದೇಶದ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಗುರುತಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ, ಅವಶ್ಯಕವೂ ಆಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭಾರತ–ಚೀನ ದೇಶಗಳ ನಡುವಿನ ಮ್ಯಾಕ್ ಮೋಹನ್ ಲೈನ್ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನಾಗಿ ಮತ್ತು ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನ ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೂ ನಡುವಿನ ದುರಾಂಡ್‌ಲೈನ್ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ನಿರ್ಜನ ಪ್ರದೇಶ ಎರಡು ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದು ತರಹದ ಸರಹದ್ದು / ಎಲ್ಲೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ನರು, ಚೀನಿಯರು, ಆಂಗ್ಲೋಸ್ಯಾಕ್ಸನ್ನರು ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಅನಾಗರಿಕರಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಅವು ಎಲ್ಲೆಗಳ ಪ್ರತಿರೂಪಗಳು.

ಇಂದಿನ ಆಧುನಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಪಂಚ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಎಲ್ಲೆಗಳಿವೆ. ಅವನ್ನು ಸ್ಟೀಫನ್ ಬಿ. ಜೋನ್ಸ್‌ರವರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಎಲ್ಲೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಎಲ್ಲೆ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಶಾಹಿ, ಒಪ್ಪಂದದ ರೇಖಾ ಮಾದರಿ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಶಕ್ತಿಯಾಧಾರಿತ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವಿನ ಸಹಕಾರ. ಸಹ ಬಾಳ್ವೆಗೆ ನಿಖರವಾದ ಎಲ್ಲೆಯ ಗುರುತಿಸುವಿಕೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ ಹಾಗೂ ಅದು ಎರಡೂ ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಸೌಹಾರ್ದ ಮಾತುಕತೆ–ಒಪ್ಪಂದಗಳಿಂದ ಆಗಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಗೊಂದಲ ಗೋಜಿನಲ್ಲಿರುವ ಭಾರತ–ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಪಶ್ಚಿಮದೆಲ್ಲೆಯಾಗಬಹುದು ಅಥವಾ ಪರ್ವತಮಯ ಭಾರತ–ಟಿಬೇಟ್ ಚೀನದ ಎಲ್ಲೆಯಾಗಬಹುದು ಅಥವಾ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ನದೀಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದ ಪೀಡಿತವಾದ ಭಾರತ–ಬಾಂಗ್ಲ ಎಲ್ಲೆಯಾಗಬಹುದು, ಇವುಗಳನ್ನು ಸೌಹಾರ್ದಯುತವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಇ.)

ಎಲ್ಲೋರ: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಗೋದಾವರಿಯ ಉಪನದಿಯೊಂದರ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ, ಅಜಂತದಿಂದ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ 64 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಔರಂಗಾಬಾದಿನಿಂದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 26 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಇರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಥಳ. ಬೌದ್ಧ, ಹಿಂದು ಮತ್ತು ಜೈನ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ 34 ಗುಹೆಗಳೂ ಒಂದೇ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಡೆಯಲಾಗಿರುವ ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೈಲಾಸ ದೇವಾಲಯವೂ ಇರುವ ಈ ಊರು ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಇಳಿಜಾರಾದ ಬೆಟ್ಟದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕಡೆದಿರುವ ಗುಹಾಂತರ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಮೂರು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ 12 ಗುಹೆಗಳು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯದ 17 ಗುಹೆಗಳು ಹಿಂದು ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಉತ್ತರದ ಅಂಚಿನ 5 ಗುಹೆಗಳು ಜೈನ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಪ್ರ.ಶ.ವ. 350–650ರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಬೌದ್ಧ ಚೈತ್ಯವಿಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಿದ್ದು ಮೊದಲ ಐದು ಗುಹೆಗಳು ದೇರ್ವಾರ ಗುಂಪಿಗೂ ಉಳಿದ ಏಳು ಎರಡನೆಯ ಗುಂಪಿಗೂ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮೊದಲ ಗುಂಪಿನ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾನ್ ವಾಡ ಎಂಬ ಕಂಬಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ವಿಶಾಲ ಹಜಾರವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಂದಿರವಾಗಿ

ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಎರಡನೆಯ ಗುಂಪಿನ ಚೈತ್ಯ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಗುಹೆಗಳು ಒಂದಂತಸ್ತಿನವುಗಳಾಗಿದ್ದು ಕೈಸಾಲೆ, ಕಂಬಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಹಜಾರ ಮತ್ತು ಚೈತ್ಯ ಅಥವಾ ಗರ್ಭಗುಡಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಎರಡನೆಯ ಗುಂಪಿನ ಬೌದ್ಧ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ವಿಹಾರಗಳಿದ್ದು ಸುಂದರ ಚೈತ್ಯಗಳೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಂಗಣಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 3 ಗುಹೆಗಳು ಮೂರಂತಸ್ತಿನ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಾಗಿವೆ. ತೀನ್ ತಾಲ್ ಅಥವಾ ಮೂರಂತಸ್ತಿನ ಭವನವೆಂದು ಹೆಸರಾದ 12 ನೆಯ ಗುಹೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಸು. 40 ಭಿಕ್ಷುಗಳ ವಸತಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಿರುವ ಈ ಗುಹೆಯ ಹಜಾರ ಇನ್ನೂ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಭಿಕ್ಷುಗಳು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಧರ್ಮೋಪದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಸೇರಲನುಕೂಲವಾಗಿತ್ತು. ಚೈತ್ಯಗೃಹದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವ ಬುದ್ಧ ಮತ್ತು ಇತರ ಮೂರ್ತಿಗಳಿವೆ. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.;ಕೆ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಎಲ್ಸ್‌ವರ್ತ್ ಹಂಟಿಂಗ್‌ಟನ್: 1876–1947. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ. ಡಬ್ಲು. ಎಮ್.ಡೆವಿಸ್ ಅವರ ಶಿಷ್ಯ, ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದದ ಪ್ರತಿಪಾದಕ. ಸೃಜನಶೀಲ ಚಿಂತಕ, ಬರೆಹಗಾರ, ಉತ್ತಮ ಅಧ್ಯಾಪಕ ಹಾಗೂ ಮಾನವ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ವಾಯುಗುಣದ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ. 1907 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಈತನ ಪಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಏಷ್ಯ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ ಭಾಗದಿಂದ ಜನರು ಭಾರತ, ಚೀನ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವ ಯುರೋಪಿನ ಭಾಗಗಳಿಗೆ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ದಾಳಿ ನಡೆಸುವುದರ ಮೂಲಕ ವಲಸೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರು. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅವರು ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ಮೇವಿನ ಮೂಲಗಳು ಬತ್ತಿ ಹೋದುದರಿಂದ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಲಾಯಿತೆಂದು ವಿವರಿಸಿದ. ಸಿವಿಲೈಜೆಷನ್ ಅಂಡ್ ಕ್ಲೈಮೆಟ್, ಇವನ ಇನ್ನೊಂದು ಕೃತಿ ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಗರಿಕತೆಗಳು ಕೇವಲ ಉತ್ತೇಜಿಸುವ ಅಥವಾ ಅನುಕೂಲಕರ ಹವಾಮಾನವುಳ್ಳ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತದೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ.

1920 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಹ್ಯೂಮನ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದ. ಈ ಗ್ರಂಥ ಕೇವಲ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಪಠ್ಯ ಪುಸ್ತಕವಾಗಿ ಸೀಮಿತಗೊಳ್ಳದೆ ಇತಿಹಾಸ, ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ, ಆರೋಗ್ಯ, ಕೃಷಿ, ಜೀವಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ವಾಯುಗುಣಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಅಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೂ ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥ ಎಂಬ ಖ್ಯಾತಿಗೆ ಒಳಗಾಯಿತು.

ಇವನ ಪ್ರಕಾರ ವಾಯುಗುಣ, ಮಾನವನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಅವನ ಇತರ ಜೀವನ ಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೂ ಕಾರಣವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಹವಾಮಾನವು ಮಾನವನ ಶಕ್ತಿ, ಆರೋಗ್ಯ, ಆಯಸ್ಸು, ಅವನ ಮನೋಭಾವಗಳು ಹಾಗೂ ಸಾಧನೆಗಳ ಮೇಲೂ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ. (ಬಿ.ಪಿ.)

ಎವರೆಸ್ಟ್ ಶಿಖರ: ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪರ್ವತಶಿಖರ (8,848 ಮೀ). ಪೂರ್ವ ನೇಪಾಲದ ಪೂರ್ವ ಹಿಮಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ನೇಪಾಲ–ಟಿಬೆಟುಗಳ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ $27^{0}59'$ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ. $86^{0}58'$ ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶಗಳ ಸಂಧಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಇದನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಗುರುತಿಸಿದ್ದು 1856ರಲ್ಲಿ, ತ್ರಿಕೋನಕಲ್ಪ ವಿಧಾನದಿಂದ. ಭಾರತದ ಸರ್ವೇಯರ್ ಜನರಲ್ ಆಗಿ ಭಾರತದ ಸರ್ವೆ ಇಲಾಖೆಗೆ ಅಪಾರ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದ ಸರ್ ಜಾರ್ಜ್ ಎವರೆಸ್ಟ್ ಎಂಬುವರ (1790–1866) ಹೆಸರನ್ನು ಈ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಇಡಲಾಯಿತು. ಹೆಸರಿಸಿದ್ದು 1863ರಲ್ಲಿ. ಟಿಬೆಟ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಖರದ ಹೆಸರು ಚೊಮೊಲುಂಗ್ಮ, ದೇವಿ ಭೂಮಾತೆ ಎಂಬುದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಸಾಗರಮಾತೆ ಎನ್ನುವರು.

ಕಣ್ಣು ಕೋರೈಸುವ ಶ್ವೇತ ಹಿಮ, ಕೃಷ್ಣ ಶಿಲೆಯ ಒತ್ತು ಗೋಡೆಗಳು, 3347 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಎತ್ತರವಾದ ಕಡಿದಾದ ಶಿಲಾಪ್ರಪಾತಗಳು ಈ ಶಿಖರಪೀಠವನ್ನು ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಮಾಡಿವೆ. ಆದರೆ ಎವರೆಸ್ಟ್ ಶಿಖರ ಆ ಸಾಲಿನ ಇತರ ಶಿಖರಗಳಷ್ಟು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿಲ್ಲ. ಇದೊಂದು ಮುದ್ದೆಮುದ್ದೆಯಾದ ಪಿರಮಿಡ್ಡಿನಂತಿದೆ. ಜಲಜ ಹಾಗೂ ನೈಸ್ ಶಿಲೆಯ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಪರ್ಮೊ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಮಿಶ್ರದ ನೈಸ್ ಹಾಗೂ ಪದರುಗಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಶಿಖರ ಪೀಠ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಓಡೆಲ್ ಮತ್ತು ವೇಗರ್ ಎಂಬುವರು ಈ ಶಿಖರ ಆಂತರಿಕ ಘರ್ಷಣೆಗಳಿಂದ ಲಂಬವಾಗಿ ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟು ಇಂದಿನ ರೂಪ ಪಡೆದಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬೇರೆ ಕೆಲವು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈ ಶಿಖರ ನ್ಯಾಪೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿ ಹಿಮಸಂಚಯನಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿ, ಇಂದಿನ ರೂಪ ಪಡೆದಿದೆ ಎನ್ನುವರು. ಆಂತರಿಕ ಘರ್ಷಣೆ ಇನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದ್ದು, ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆಯೆಂದೂ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹಿಮರಾಶಿಯ ಸ್ತರದ ದಪ್ಪ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ (1.5 ರಿಂದ 6 ಮೀ) ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಮಾಹೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತರದ ದಪ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಮತ್ತು ಮೇ ಮಾಹೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿಕಡಿಮೆ.

ಎವರೆಸ್ಟಿನ ಹಿಮನದಿಗಳು ಸಾಂಗ್ ಪೊ (ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾ) ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿನ ಹಿಮಾಲಯದ ಆಚೆ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿನ ನೆತ್ತಿಯ ಕಣಿವೆಗಳ (ಘಾಟಿ) ಮೇಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿ ಹೋಗಿದ್ದುವೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಈಗಿರುವ ಹಿಮನದಿಗಳಲ್ಲಿ ರಂಗ್‌ಬಕ್ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದು ಎವರೆಸ್ಟಿನಿಂದ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. 19 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು, 6673 ಮೀ ಎತ್ತರದಿಂದ 5005 ಮೀ ತಗ್ಗಿಗೆ ಹರಿಯುವ ಇದು ಪರ್ವತದ ಅಕ್ಷರೇಖೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಅಡ್ಡಹಾಯುತ್ತದೆ.

ಶಿಖರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 4550 ಮೀ ವರೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿನ ವ್ಯವಸಾಯ, ಪಶುಪಾಲನೆ ಸಾಧ್ಯ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತವಾದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನಜೀವನ ಬಲು ಕಷ್ಟಕರವಾದುದು. ಸದಾ ಹಿಮದಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಈ ಪರ್ವತ ಶಿಖರದ ಮೂಲ ಶಿಲೆ ಅಥವಾ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಕಾಣಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿನ ಜನರ ಆಹಾರ ಟ್ಸಂಬ ಎನ್ನುವ ಬಾರ್ಲಿ ಗಂಜಿ, ಹುಳಿ ಹತ್ತಿಸಿದ ಬೀರ್, ಕಮಟು ವಾಸನೆಯ ಬೆಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಉಪ್ಪು ಮಿಶ್ರಣದ ಟೀ. ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಕೋಪ ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ವೇ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿ ಸಮೂಹ ವಿರಳ ಸಸ್ಯ ವರ್ಗ 5157 ಮೀವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ, ಅಲ್ಲಿಂದಾಚೆಗೆ ಇಲ್ಲ. ಮಿಡತೆಗಳು 5460 ಮೀವರೆಗೂ ನೊಣಗಳು 6643 ಮೀವರೆಗೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಎವರೆಸ್ಟ್ ಪರ್ವತಾರೋಹಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತ ಕೆಂಪು ಕಾಲಿನ ಕಾಗೆಗಳು 8190 ಮೀವರೆಗೂ ಹೋಗಬಲ್ಲವು. ಅಲ್ಲಿಂದಾಚೆ ಎಲ್ಲವೂ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ. (ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಎಸ್ಕಿಮೋ: ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್‌ಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಬೇರಿಂಗ್ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೂ ಬೇರಿಂಗ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಸಮೀಪದ ಸೈಬೀರಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಇರುವ 9660 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರ ಕರಾವಳಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ವಾಸಿಸುವ ಜನ. ಹಡ್‌ಸನ್ ಕೊಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಲಾಸ್ಕದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಾದ ಇವರು ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದರು. ಪ್ರಪಂಚ ಜನಾಂಗಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿರುವ ಈ ಜನರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಭೌತಲಕ್ಷಣಗಳು ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ಈ ವಿಸ್ತಾರ ಪ್ರದೇಶದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿದ್ದವು. ಇಷ್ಟೊಂದು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಇವರು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅರುವತ್ತು ಸಾವಿರವನ್ನೂ ಮೀರಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ. ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಐರೋಪ್ಯರಿಂದ ಬಳುವಳಿಯಾಗಿ ಬಂದ ಸಿಡುಬು, ದಡಾರ, ಇನ್‌ಫ್ಲುಯೆಂಜಗಳಿಂದ ಜನ ಒಟ್ಟೊಟ್ಟಿಗೆ ಸತ್ತರೂ ಹೀಗೆ ತೆರವಾದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈಚೆಗೆ ಇದು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಎಸ್ಕಿಮೋ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕನ್ ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳಿಗೆ ಇನ್ಯುಯಿಟ್‌ಗಳೆಂದೂ ಏಷ್ಯನ್ ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳಿಗೆ ಯುಯಿಟ್‌ಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಅಲಾಸ್ಕದ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಅಲ್ಯೂಷನ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನ ಆಲ್ಯೂಷನರು. ಇವರನ್ನು ಬೇರೆ ಜನಾಂಗದವರೆಂದು

ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇನ್ಯುಯಿಟ್ ಅಥವಾ ಯುಯಿಟ್ ಎಂದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಎಸ್ಕಿಮೋ ಎಂದರೆ ಹಸಿಮಾಂಸ ಭಕ್ಷಕ ಎಂಬರ್ಥ ಬರುವುದಂತೆ. ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಇವರನ್ನು ಕೆನಡದ ಆಲ್ಗೋಂಕ್ವಿನ್ ಇಂಡಿಯನರು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಈ ಹೆಸರನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತಪಾದ್ರಿ ಬೇರ್ಡ್ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ತಂದ.

ಎಸ್ಕಿಮೋ ಕುಟುಂಬ

ಎಸ್ಕಿಮೋ ಜನರ ಶರೀರ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಏಕರೂಪತೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೀನ್ಲೆಂಡಿನ ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳಿಗಿಂತ ಅಮೆರಿಕನ್ ಉತ್ತರ ಕರಾವಳಿಯ ಮತ್ತು ಗ್ರೀನ್ಲೆಂಡಿನ ಪೂರ್ವತೀರದ ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳೂ ಇವರಿಗಿಂತ ಅಲಾಸ್ಕದವರೂ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 155–165 ಸೆಂಮೀ. ಕಪಾಲ ಸೂಚ್ಯಂಕ (ಸಿಫಾಲಿಕ್ ಇಂಡೆಕ್ಸ್) 74 ರಿಂದ 82. ಇವರು ಇಂಡಿಯನ್ ಜನಾಂಗದವರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನ. ಇವರಲ್ಲಿ ಮಂಗೋಲಾಯಿಡ್ ಲಕ್ಷಣಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಅವರಂತೆ ಇವರ ಕೈ ಪಾದಗಳೂ ಬಹಳ ಸಣ್ಣ. ಇವರ ಮುಂಭಾಗದ ಹಲ್ಲುಗಳೂ ಎಲೆಗುದ್ದಲಿಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಚರ್ಮ, ಅಗಲವಾದ ಮುಖ, ಕಿರಿದಾದರೂ ಎತ್ತರವಾದ ಮೂಗು, ದಪ್ಪನೆಯ ತುಟಿ, ನೇರವಾದ ಕಪ್ಪು ಕೂದಲು, ಕುರುಚಲು ಗಡ್ಡ–ಇವು ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳ ಇತರ ಶಾರೀರಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಇವರ ಜೀವಿತಾವಧಿ ಕಡಿಮೆ. ಅರುವತ್ತು ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ಜೀವಿಸುವುದು ಬಲು ವಿರಳ.

ಆಚಾರ ವ್ಯವಹಾರ ಮತ್ತು ಭಾಷೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಇವರನ್ನು ಅಲಾಸ್ಕ, ಸೈಬೀರಿಯ, ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಮತ್ತು ಕಾರೊನೇಷನ್ ಖಾರಿಯ ಪ್ರದೇಶ, ಬೂತಿಯ ಫೀಲಿಕ್ಸ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ, ಮೆಕೆಂಜಿ ನದಿ ಹಾಗೂ ಹರ್ಷಲ್ ದ್ವೀಪದ ಪ್ರದೇಶ, ಗ್ರೀನ್ಲೆಂಡ್, ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್, ಮೆಲ್‌ವಿಲ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಸೌಥಾಂಪ್ಟನ್ ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳೆಂದು ಒಂಬತ್ತು ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಈ ಒಂದೊಂದು ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕುಲಸಂಬಂಧವಾದ ಅನೇಕ ಪಂಗಡಗಳಿವೆ.

ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಂಶಗಳು ಮಾನವನ ಜನಜೀವನವನ್ನು ಹೇಗೆ ರೂಪಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳು ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ಇವರು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಆರರಿಂದ ಒಂಬತ್ತು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಹಿಮದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿ ಮಲಗುವ, ಅಂಥ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ವಾಸಿಸುವ ಛಲಗಾರರು, ಕುಶಲಮತಿಗಳು. ಇಲ್ಲಿನ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಇವರು ವಸತಿಸೌಕರ್ಯ, ಆಹಾರ ಸಂಪಾದನೆಯ ವಿಧಾನ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಉತ್ತರ ಧ್ರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುವ ಸೀಲ್, ಮೀನು ಮುಂತಾದವು ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ. ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬೇಟೆ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಎರಡು ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ರಚಿಸಿದ ಕೈಯಾಕ್ ಎಂಬ ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಇವರು ಜಲಚರಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಸೀಲ್ ಇಲ್ಲಿನ ಹಿಮವಾಸಿಪ್ರಾಣಿ. ಇವರು ಇದರ ಬೇಟೆಯಾಡುವರು. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಾರು ಸಂಸಾರಗಳ ಜನ ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿ ಬೇಟೆಯಾಡುವುದೂ ವಸಂತ ಋತುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದೂ ಇವರ ಅಭ್ಯಾಸ. ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವ ಕಾರಿಬೂ ಎಂಬ ಹಿಮಸಾರಂಗದ ಚರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ದೂರ ಪ್ರದೇಶಗಳವರೆಗೂ ಸಂಚಾರ ಕೈಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಚದರಿದ್ದ ಸಂಸಾರಗಳೆಲ್ಲ ಚಳಿಗಾಲ ಬರುವುದರೊಳಗಾಗಿ ಒಂದುಗೂಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಇವರದು ಇದೇ ಪರಿಪಾಟ. ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡಲು ಇವರು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಉಪಕರಣಗಳೆಂದರೆ ಬಿಲ್ಲು, ಬಾಣ ಮತ್ತು ಚರ್ಮದ ಬಲೆ. ಬೇಟೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ನಾಯಿಗಳು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹೂತುಕೊಂಡ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಬಹಳ ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳು ವಾಸಮಾಡುವ ಮನೆಗಳೂ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೀಲ್ ಅಥವಾ ಜಿಂಕೆಯ ಚರ್ಮದ ಗುಡಾರಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ವಾಸ. ಆದರೆ ಇವರ ಚಳಿಗಾಲದ ಮನೆಗಳು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ನದಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ತರುವುದರಿಂದ, ಅಲ್ಲಿನ ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳು ಅವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಮರದ ಹಲಗೆಗಳಿಂದ ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಚಾವಣಿಗಳ ಮೇಲೆ ಹುಲ್ಲುಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳು ದೊರಕದೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಮನೆಕಟ್ಟಿ ತಿಮಿಂಗಿಲದ ಮೂಳೆಗಳಿಂದ ಮೇಲ್ಚಾವಣಿ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ, ಕೆನಡದ ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಮಂಜಿನ ಗಡ್ಡೆಯ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಂತೆ ಒಂದರಮೇಲೊಂದು ಇಟ್ಟು ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಮನೆ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಇಗ್ಲೂ ಎಂದು ಹೆಸರು. ನೆಲಕ್ಕೆ ಹಿಮಸಾರಂಗದ ಚರ್ಮ ಹಾಸುವುದರಿಂದ ಬೆಚ್ಚಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಜು ಕರಗಿ ಹರಿದ ಪ್ರವಾಹ ಮನೆಯೊಳಗೆ ನುಗ್ಗುವ ಮುನ್ನವೇ ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಚರ್ಮದ ಗುಡಾರಕ್ಕೆ ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಣಿಯ ಕೊಬ್ಬನ್ನೋ ಯಾವುದಾದರೂ ಇಂಧನದ ಕಲ್ಲನ್ನೋ ಉರಿಸಿ ದೀಪಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆಹಾರ ಬೇಯಿಸಲೂ ಇದು ಉಪಯುಕ್ತ. ಇದು ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಇವರು ಒಣಗಿದ ಅಥವಾ ಹಿಮದಲ್ಲಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿಸಿದ ಆಹಾರ ತಿನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅನಿವಾರ್ಯ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹಸಿಯ ಮಾಂಸ ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ.

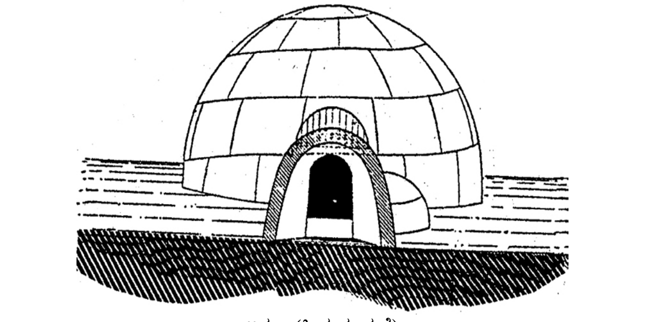

ಇಗ್ಲೂ (ಹಿಮದ ಮನೆ)

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕ್ಯಾರಿಬೂ ಪ್ರಾಣಿಯ ತುಪ್ಪಟದಿಂದ ಹೊಲಿದು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಚಲ್ಲಣ, ಮೇಲಂಗಿ, ಟೋಪಿ ಮತ್ತು ಪಾದರಕ್ಷೆ–ಇವು ಎಸ್ಕಿಮೋ ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆ. ಇವು ಇವರನ್ನು ಬೆಚ್ಚಗಿಡುತ್ತವೆ. ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರಿಗೆ ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇನೂ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಯರ ಉಡುಪನ್ನು ಪುರುಷರ ಉಡುಪಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಿನ್ನವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಲಿಯಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಭರಣ ಧರಿಸುವುದೂ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಮ್ಮ ಮುಖಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚೆ ಹುಯ್ಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಪ್ರಿಯ.

ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳಲ್ಲಿ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳೇನೂ ಇದ್ದಂತೆ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಲಿಷ್ಠ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಹಳ್ಳಿಯ ಮುಖಂಡನೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವನ ಮಾತಿಗೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಬೆಲೆಯಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಳ್ಳಿಯ ಭೂಮಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸೇರಿತ್ತು. ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾವನಾದರೂ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಒಂದು ದಿನ ಬೇಟೆ ಸಿಗದಿದ್ದರೆ ಅವನಿಗೂ ಅವನ ಸಂಸಾರಕ್ಕೂ ಆಹಾರ ಒದಗಿಸುವುದು ಇತರರ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಬೇಟೆ ಮತ್ತು ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಪುರುಷರ ಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸ; ಅಡುಗೆ ಮಾಡುವುದೂ ಬಟ್ಟೆ ಹೊಲಿಯುವುದೂ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಕರ್ತವ್ಯ. ಈ ಶ್ರಮ ವಿಭಾಗದಿಂದ ಒಬ್ಬರ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಬದುಕುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಧುರರೂ ವಿಧವೆಯರೂ ಬದುಕಲು ಮದುವೆಯಾಗಲೇಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಏಕಪತ್ನಿತ್ವ ಮತ್ತು ಏಕಪತಿತ್ವವೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ವೃದ್ಧರನ್ನೂ ಅನಾಥರನ್ನೂ ಅವರ ಬಂಧುಗಳು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳು ಶಾಂತಿಪ್ರಿಯರು, ವಿಧೇಯರು, ಸತ್ಯಸಂಧರು, ಕಷ್ಟಸಹಿಷ್ಣುಗಳು. ವಿರಾಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರು ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ ಹಾಗೂ ಮನರಂಜನೆಯ ಆಟಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಈಗ ಇವರೆಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಕ್ರೈಸ್ತರಾಗಿದ್ದಾರಾದರೂ ತಮ್ಮ ಹಳೆಯ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವು ಅಮೆರಿಕನ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಜನರ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನೆ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳೀಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಜೀವ ನಿರ್ಜೀವ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲ ಆತ್ಮನಿರುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಇವರ ಮುಖ್ಯ ನಂಬಿಕೆ. ತೋರ್ನ್ಸ್‌ಸ್ಸುಕ್ ಶ್ರೇಷ್ಠ ದೇವತೆ. ಇವನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ತೋರ್ನ್ನತ್ ಎಂಬ ಇತರ ಅಧಿದೇವತೆಗಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆಹಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆಯಾದ ಸೆಡ್ನ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾಳೆಂದು ಕೆಲವರೂ ಆಕೆಯ ಹೆಸರು ಅರ್ನರ್ಕ್ನಗ್ಸಕ್ ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರೂ ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೇವತೆ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅಲೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಕುಲದ ಕಟ್ಟಳೆಗಳನ್ನು ಮುರಿದವರಿಗೆ ಬೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸಿಕ್ಕದಂತೆ ಮಾಡುವಳು. ಸಮುದ್ರ ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಲ್ಲ ಈಕೆಯ ಕೈಬೆರಳುಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸಮುದ್ರದೇವತೆಯ ಕೋಪಕ್ಕೆ ಯಾರೂ ಗುರಿಯಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಪುರೋಹಿತನ (ಅಂಗಕಾಕ್) ಕರ್ತವ್ಯ. ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳ ಕೆಲವು

ಕುಲಗಳ ಜನ ಮನುಷ್ಯನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಆತ್ಮಗಳಿವೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಮರಣಾನಂತರ ಈ ಆತ್ಮಗಳಲ್ಲೊಂದು ಆಕಾಶಕ್ಕೋ ಪಾತಾಳಕ್ಕೋ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಇತರ ಆತ್ಮಗಳನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಆತ್ಮ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದಿರುತ್ತದೆ ; ಅಥವಾ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಎಳೆ ಮಗುವಿನ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವಿಗೂ ಒಬ್ಬ ದೇವತೆಯುಂಟು. ಅದರ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಆ ವಸ್ತು ತಮಗೆ ದೊರೆಯಲಾರದೆಂಬುದು ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳ ನಂಬಿಕೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇವತೆಯನ್ನೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಬಗೆಯಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸುವುದೇ ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳ ಆದ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಇವರು ಪುರೋಹಿತನ ನೆರವು ಪಡೆಯುವರು. ಈತನಿಗೆ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯಿದೆಯೆಂದು ನಂಬಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈತ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವಾಗದ ಎಸ್ಕಿಮೋ ಭಾಷೆಯ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಪಠಿಸಿ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಸಖ್ಯ ಏರ್ಪಡಿಸಬಲ್ಲನಂತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುರೋಹಿತನಿಗೆ ಈ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾನವಿದೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಗ್ರೀನ್ಲೆಂಡ್‍ಗಳಲ್ಲಿ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ಪಾದ್ರಿಗಳೂ ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರಿನಲ್ಲಿ ಮೊರೇವಿಯದ ಪಾದ್ರಿಗಳೂ ಅಲಾಸ್ಕದಲ್ಲಿ ರಷ್ಯನ್ ಪಾದ್ರಿಗಳೂ ಎಸ್ಕಿಮೋ ಜನರನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಪ್ರಭಾವವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಒಳಗಾಗದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳು ತಮ್ಮ ಮೂಲ ಧರ್ಮವನ್ನು ಈಗಲೂ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಪಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

ಎಸ್ಟೋನಿಯ: ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟದ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿತ್ತು. 1991 ರಲ್ಲಿ ಎಸ್ಟೋನಿಯನ್ ಸೋವಿಯತ್ ಸಮಾಜವಾದೀ ಗಣರಾಜ್ಯದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಯಿತು. $57^0 50'$ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶದಿಂದ $59^0 75'$ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶದ ವರೆಗೂ 22^0 ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶದಿಂದ $28^0 10'$ ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶದವರೆಗೂ ಹರಡಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಫಿನ್ಲೆಂಡ್ ಖಾರಿ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪೈಪೂಸ್ ಸರೋವರ, ಪ್ಸ್ಕಾಫ್ ಮತ್ತು ರಷ್ಯನ್ ಸೋವಿಯತ್ ಗಣರಾಜ್ಯ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾಟ್ವಿಯ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಈ ರಾಜ್ಯ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಪ್ರದೇಶದ ಮೂರು ಗಣರಾಜ್ಯಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ಚಿಕ್ಕದು (ಉಳಿದೆರಡು ಲಿಥುವೇನಿಯ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟ್ವಿಯ.) ಪ್ರಧಾನ ಭೂ ಭಾಗದೊಂದಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿನ 818 ದ್ವೀಪಗಳೂ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು: ಸೆರ್ಸಿಮ (ಅಸೆಲ್) (163 ಚ.ಕಿಮೀ) ಹೀಯೂಮ (ಡೇಗೋ) (600 ಚ.ಕಿಮೀ). ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 29,555 ಚ.ಕಿಮೀ ಗಳಿದ್ದುದು 1946ರ ಅನಂತರ 45,100 ಚ.ಕಿಮೀ ಆಯಿತು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಸಮುದ್ರ ತೀರ ಅಧಿಕ ಉದ್ದವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

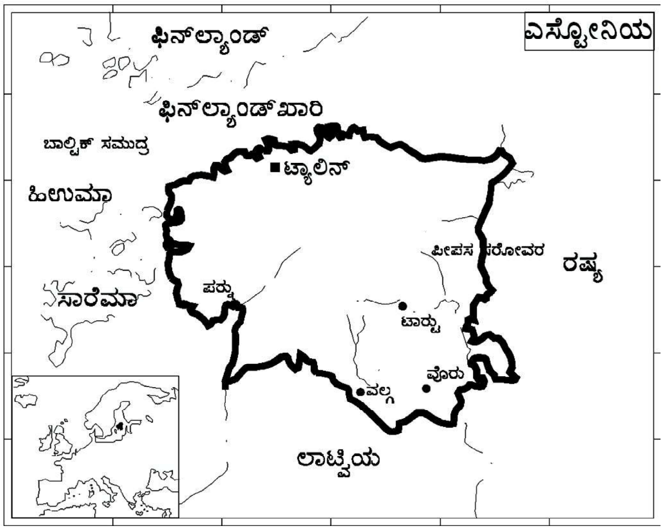

ಟ್ಯಾಲಿನ್ ಈ ದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲೂ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲೂ ಸಿಲ್ಯೂರಿಯನ್ ಕಾಲದ ಡೊಲೊಮೈಟ್ ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಶಿಲೆಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಡಿವೊನಿಯನ್ ಕಾಲದ ಮರಳುಕಲ್ಲುಗಳೂ ಇವೆ. ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಹೇರಳವಾಗಿ ಹಿಮಚಲನೆಗಳಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿದ ಸಂಚಯನಗಳುಂಟು. ಇವು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಾಗಿವೆ. ಹಿಮಚಲನೆಯಿಂದಾದ ಸರೋವರಗಳು ಸು. 1,500 ಕ್ಕೂ ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ. ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಗಳಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವೋರ್ಟ್ಸ್–ಜಾರು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಇದು ಉತ್ತರ ಯುರೋಪಿನ ಮಹಾ ಮೈದಾನದ ಒಂದು ಭಾಗ. ಇದರ ಬಹು ಭಾಗ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 90 ಮೀಗೂ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮುನಮಗಿ (306 ಮೀ.) ಎಸ್ಟೋನಿಯದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಶಿಖರ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಪ್ರದೇಶಗಳು ತಗ್ಗು ಬಯಲುಗಳು. ಇವು ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 24 – 44 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ.

ಈ ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ನದಿಗಳೂ ಚಿಕ್ಕವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇವು ಮೂರು ಬಗೆ : ಫಿನ್ಲೆಂಡ್ ಖಾರಿ ಸೇರುವ ನದಿಗಳು, ಪಿರಿಟ, ನಾರ್ವ ಇವು ಜಲಪಾತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ರೀಗಾ ಖಾರಿ ಸೇರುವ ನದಿಗಳು : ಪಾರ್ನು, ಕಸರಿ. ಪೈಪೂಸ್ ಸರೋವರವನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳು : ಎಮಜೋಗಿ, ಒಹಂಡು.

ಎಸ್ಟೋನಿಯದ ಸಮುದ್ರತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗರಿಕ ವಾಯುಗುಣವೂ ಒಳಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣವೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 17^0 ಸೆ. (ಜುಲೈ) ಮತ್ತು -5^0 ಸೆ. (ಫೆಬ್ರುವರಿ). ಎಸ್ಟೋನಿಯ ಸಣ್ಣ ದೇಶವಾದರೂ ಉಷ್ಣತೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಅಧಿಕ. ವಾಯವ್ಯ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಸರಣ ಮಳೆ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಮಳೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ 60 ಸೆಂಮೀ. ಹಿಮ ಬೀಳುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಒಳಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ 25 ಸೆಂಮೀ ದಪ್ಪನಾಗಿ ಹಿಮ ಬೀಳುವುದುಂಟು. ಉತ್ತರ ತೀರದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 130–145 ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಹಿಮ ಕವಿದಿರುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಈ ಅವಧಿ 50–70 ದಿನ.

ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ದೇಶದ 1/4 ಭಾಗ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 70 ಎಲೆ ಮೊನಚಿನವು. ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ಪೈನ್ ಮರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಬಹುತೇಕ ಕಡಿಯಲಾಗಿದೆ. ಈಗ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಓಕ್ ಮರದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ, ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಎಸ್ಟೋನಿಯದಲ್ಲೂ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನಂತೆ ಮಿಶ್ರವ್ಯವಸಾಯ ಸಾಮಾನ್ಯ. 1919ರಲ್ಲಿ ಆದ ಸುಧಾರಣೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭೂಮಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯ ಕೈಸೇರಿತು. 1939ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸರಾಸರಿ 23 ಹೆ. ವಿಸ್ತಾರದ 1,39,984 ಹಿಡುವಳಿಗಳಿದ್ದುವು. ಅನಂತರ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 88,000ಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಿತು. 1949ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಸಾಮೂಹಿಕ ವ್ಯವಸಾಯ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದು, ಕೃಷಿಯ ನೆಲವನ್ನೆಲ್ಲ ಕಾಲ್‍ಖಾಜ್‍ಗಳನ್ನಾಗಿ (ಸಾಮೂಹಿಕ ಭೂಮಿ) ವಿಂಗಡಿಸಲಾಯಿತು. 1935ರಲ್ಲಿದ್ದ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 1,137. ರೈ, ಗೋದಿ, ತೋಕೆಗೋದಿ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಅಗಸೆ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಹಿಂದೆ ಈ ರಾಜ್ಯ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಪಶುಪಾಲನೆಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈ ಕಸಬಿಗೆ ಧಕ್ಕೆ ತಗುಲಿತಾದರೂ ಎರಡನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ (1951–55) ಇದು ಮತ್ತೆ ಮೊದಲಿನ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯಿತು. ದನಕರು, ಹಂದಿ, ಕುರಿ, ಕುದುರೆ, ಕೋಳಿಗಳು ಮುಖ್ಯ ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಬೆಣ್ಣೆ, ಗಿಣ್ಣು, ಘನೀಕರಿಸಿದ ಹಾಲು ಮುಂತಾದವುಗಳ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪನ್ನ 10 ಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು. ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಇದನ್ನು ಆಧುನಿಕಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ತುಪ್ಪುಳು ಚರ್ಮ ತಯಾರಿಕೆಯೂ ಉಂಟು.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಶಕ್ತಿ ಸಾಧನೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಹೇರಳ. ನ್ಯಾಫ್ತ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಮೊದಲಾದ ಜಲಜನಕ ಇಂಗಾಲ ಸಂಯುಕ್ತ ಪದರಗಲ್ಲುಗಳು ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ. ಈ ಜೇಡಿಪದರಗಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಮೃದುಚಾಲಕ ಎಣ್ಣೆಗಳು, ರಾಳ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲರಗುಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೋಹ್ಟ್ಲಾ ಜಾರ್ವೆ ಮುಖ್ಯ ತೈಲ ಶೋಧನಕೇಂದ್ರ. ಅಲ್ಲಿಂದ 160 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಲೆನಿನ್‍ಗ್ರಾಡಿಗೆ 1948ರಲ್ಲೂ ಟ್ಯಾಲಿನಿಗೆ 1953ರಲ್ಲೂ ಎಣ್ಣೆ ಸಾಗಿಸಲು ಕೊಳವೆ ಹಾಕಲಾಯಿತು. ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯೂ ಈಚೆಗೆ ಅಧಿಕಗೊಂಡಿದೆ. (1949ರಲ್ಲಿ 25 ಕೋಟಿ ಕಿವ್ಯಾ), ಎಲ್ಲಮಾ, ಪಾರ್ನ್ನ ಇವು ಉಷ್ಣ ವಿದ್ಯುತ್ ತಯಾರಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಟ್ಯಾಲಿನ್ ರಂಜಕ ಮತ್ತು ಲವಣಗಳ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ಹತ್ತಿ ಜವಳಿ ಈ ದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಾರ್ವ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಇದಲ್ಲದೆ ರೇಯಾನ್, ಅಗಸೆ, ಉಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಸೆಣಬಿನ ಗಿರಣಿಗಳೂ ಇಲ್ಲುಂಟು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮರ ಕೊಯ್ಯುವ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಿಮೆಂಟ್, ಗಾಜು, ಜಿಪ್ಸಂ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಬೆಳೆದಿವೆ.

ಎಸ್ಟೋನಿಯ ಸಣ್ಣ ದೇಶವಾದರೂ ಇಲ್ಲಿನ ಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. (ರೈಲುಮಾರ್ಗ 1,702 ಕಿಮೀ, ರಸ್ತೆ 21,500 ಕಿಮೀ) ಪಲ್‍ಡಿಸ್ಕಿ, ಪಾರ್ನು ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳು.

ಎಸ್ಟೋನಿಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 13,32,900 (2005). ಶೇ. 56 ಮಂದಿ ಪಟ್ಟಣಿಗರು. ಇವರ ಪೈಕಿ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಜನ ಉತ್ತರ ತೀರದ ಪಟ್ಟಣಗಳಾದ ಟ್ಯಾಲಿನ್ (2,81,714) ಮತ್ತು ಟಾರ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ (74,263) ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಸ್ಟೋನಿಯದ ಜನರ ಪೈಕಿ ಶೇ. 73 ರಸ್ಟು ಮಂದಿ ಫಿನ್ನರ ಸಂಬಂಧಿಗಳು. ಉಳಿದವರಲ್ಲಿ ರಷ್ಯನರು (ಶೇ. 22) ಮುಖ್ಯ. ಫಿನ್, ಉಕ್ರೇನಿಯನ್, ಬೆಲೊರಷ್ಯನ್ ಜ್ಯೂ ಜನ ಇತರರು. ಈ ದೇಶದ ವ್ಯಾಪಾರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಷ್ಯದೊಂದಿಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. 1919–39ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಗಳೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಬೆಳೆಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಮತ್ತೆ ರಷ್ಯದೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಬಂಧ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಹಣ ಕ್ರೂನ್. (ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಏ

ಏಕದಿಕ್ಛೇದಕ ರೇಖೆ : ಭೂಪಟದ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ರೇಖಾಂಶಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಕೋನದಲ್ಲಿ ಛೇದಿಸುವ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ರೇಖೆ (ರಂಬ್ ಲೈನ್ ಅಥವಾ ಲ್ಯಾಕ್ಸೊಡ್ರೋಮ್). ಇದನ್ನೇ ಸದಿಶಾನೌಕಾಪಥವೆಂದೂ ಸಹ ಕರೆಯುವರು. ಈ ರೇಖೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಚಲಿಸುವ ಹಡಗುಗಳು ಒಂದೇ ಕೋನದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹಡಗು ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಚಲಿಸಿದಾಗ ಅದು ತನ್ನ ಪ್ರಯಾಣದುದ್ದಕ್ಕೂ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲೇ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಭೂ ಮಧ್ಯ ರೇಖೆಯ ಹತ್ತಿರವಿದ್ದರೆ, ಏಕದಿಕ್ಛೇದಕ ರೇಖೆ ಮತ್ತು ಮಹಾವೃತ್ತ ರೇಖೆಯ ನಡುವಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅತ್ಯಲ್ಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಉನ್ನತ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಧಿಕ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಏಕದಿಕ್ಛೇದಕ ರೇಖಾ ಮಾರ್ಗದ ದೂರ ಮಹಾವೃತ್ತ ರೇಖಾ ಮಾರ್ಗಕ್ಕಿಂತ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮರ್ಕೆಟರನ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ರಂಬ್ ರೇಖೆಯನ್ನು ನೇರವಾದ ಸರಳ ರೇಖೆಯನ್ನಾಗಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಏಕದೈವವಾದ: ಒಂದು ದೈವದ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಇಡುವುದನ್ನು ಏಕದೈವವಾದ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಏಕದೈವವಾದ ಅಂದರೆ ಮೊನೊಥೀಯಿಸಂ. ಇದು ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯ ಮೊನೊಸ್ (ಒಬ್ಬ) ಮತ್ತು ಥಿಯೊಸ್ (ದೇವರು) ಎಂಬೆರಡು ಪದಗಳಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಯಹೂದಿ, ಕ್ರೈಸ್ತ, ಇಸ್ಲಾಂ ಮತ್ತು ಸಿಖ್ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಏಕದೇವೋಪಾಸನೆ ಇದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಧರ್ಮಗಳು ದೇವರು ಪ್ರಪಂಚದ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾಗಿದ್ದು ಮಾನವನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಯಂತ್ರಣ ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಉಪಕಾರಿ, ಪರಿಶುದ್ಧ ಕಾಯ ಮತ್ತು ಅತ್ಯುತ್ತಮದ ಮೂಲ ಎಂದು ಸಾರುತ್ತವೆ.

ಅನೇಕ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಏಕದೈವವಾದ ಬಹುದೇವತಾವಾದದಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಯಿತು. ಬಹುದೇವತಾ ಶ್ರದ್ಧೆಗಳು ಬಹಳ ಹಳೆಯವು ಹಾಗೂ ಏಕದೇವತಾ ಶ್ರದ್ಧೆಗಳು ಬಹಳ ಮುಂದುವರಿದವುಗಳು. ಯಹೂದಿ ಧರ್ಮದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾದ ಏಕದೇವೋಪಾಸನೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಇಸ್ರೇಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಯಹೂದಿಯರ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರವಾದಿಯಾದ ಮೋಸೆಸ್ ಏಕದೈವವಾದವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿದ. ಯಹೂದಿ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಯಹೋವ ಪೂಜೆಗೊಳುವ ಏಕಮಾತ್ರ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಇತರ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ದೇವರುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಲಾಯಿತು.

ಅಲ್ಲಾಹು ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಒಬ್ಬನೇ ದೈವ. ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಇದು ಶಾಶ್ವತ, ಅಸಮಾನ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಾಹನ ಆಜ್ಞಾಪಾಲನೆಯೇ ಇಸ್ಲಾಂ. ಅವನ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರ ಜೀವನ ನಡೆಸುವುದೇ ನಿಜವಾದ ಧರ್ಮ, ಮಹಮ್ಮದ ಪೈಗಂಬರ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕ.

ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ದೇವರು. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿತ್ವ (ದೇವರು, ದೇವಪುತ್ರ ಮತ್ತು ದಿವ್ಯಾತ್ಮ) ದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ದೇವರು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಏಕೇಶ್ವರ ವಾದದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಲವಾದ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನಿಡುವುದೇ ಸಿಖ್ ಧರ್ಮದ ಮೂಲ ಬೋಧನೆಯಾಗಿದೆ. ದೇವರು ಒಬ್ಬನೇ ಮತ್ತು ಅವನೇ ಪರಮಸತ್ಯ. ದೇವರಿಗೆ ಆಕಾರವಿಲ್ಲ, ಭಾವವಿಲ್ಲ. ಸಿಖ್ ಧರ್ಮದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರಾದ ಗುರುನಾನಕರು ಸರ್ವೋತ್ತಮವಾದ ದೇವರು ಒಬ್ಬನೇ ಇರುವನೆಂದು ಬೋಧಿಸಿದರು. ಹಿಂದು ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕೋಟ್ಯಂತರ ದೇವರುಗಳ ಅಸ್ಥಿತ್ವ ವಿದ್ದರೂ ದೇವನೊಬ್ಬ ನಾಮ ಹಲವು ಎಂಬ ವಾದ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಏಕಮುಖ ಮತ್ತು ವಿಭಿನ್ನ ಮುಖ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ: ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಏಕಮುಖವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ ಅಥವಾ ವಿಭಿನ್ನ ಮುಖವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ ಎಂಬ ವಿಷಯದ ಬಗೆಗಿನ ಚರ್ಚೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಹಿಂದುಳಿದ ಮತ್ತು ಸಂಮೃದ್ಧ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಎಂಬುದು ಯೋಜಕರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೊಳಪಟ್ಟ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮತೋಲನ ಸ್ವಯಂ ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆಯಾದರೂ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯ ಅಗತ್ಯತೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ.

ವಿಭಾಗೀಯ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸಲಹೆಯಂತೆ ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಪುನರ್ ಹಂಚಿಕೆಗೆ ವಿಪುಲ ಅವಕಾಶಗಳಿದ್ದು ಹಿಂದುಳಿದ ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಮೃದ್ಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಪುನರ್ ಹಂಚಿಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಧೃವೀಕರಣಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಆಂತರಿಕ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾದರಿಯ ಸಲಹೆಯಂತೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ತಲಾದಾಯ ಸಹ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಅಪವ್ಯಯ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಸಂಮೃದ್ಧ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಮಿತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕ ಅಂಶಗಳ ಚಲನೆ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಇಲ್ಲವಾದಾಗ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕತೆಗಳು ಸಮೃದ್ಧ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೇ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಲಾರದಾಗ ಸಮಾನ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಮಿತಿಗೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆಗ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಮತೋಲನ ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸೂಕ್ತ ರೀತಿಯ ನೀತಿ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ರೂಪಸಿ ಆರ್ಥಿಕಾಂಶಗಳ ಚಾಲನೆಗೆ ಒತ್ತುಕೊಡುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೈರ್ಷ್‌ಮ್ಯಾನ್, ಫ್ರೀಡ್‌ಮನ್ ಮತ್ತು ಮಿರ್ಡಾಲ್ ಇವರುಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಅಸಮಾನತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಿರುವಂತೆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವಿನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಅಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ ಸಹಿತ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡುವುದಾದರೆ ಪ್ರದೇಶ 'ಎ' ಪ್ರದೇಶ 'ಬಿ' ಗಿಂತ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ವೇಗವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದುವುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ಅನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಭಿನ್ನಾಭಿಮುಖ ಅಥವಾ ಅಸಮಾನತೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಸ್ವಯಂ ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸಮುಚ್ಚಯಕವಾಗಿರಬಹುದಾದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಮಂತ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಶ್ರೀಮಂತವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಬಡತನದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅತಿ ಬಡಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತವೆ.

ಮಿರ್ಡಾಲ್‌ರವರು ಸಮುಚಾಯಕ ಕಾರಣ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಚದುರಿದ ಮತ್ತು ಹಿಂತೊಳೆ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚದುರುವಿಕೆ ಪರಿಣಾಮಗಳು – ಶ್ರೀಮಂತ ಮತ್ತು ಹಿಂದುಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವಿನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಅಂತರವನ್ನು ಕಡಿತಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀಮಂತ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಬೆಳೆದಂತೆ ಬಡತನ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದರಿಂದ ಬಡ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಡುತ್ತವೆ.

ಹೀಗೆ ಬಡತನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಅಂತಹ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಸಮರ್ಥ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಕಡಿಮೆ ಕೂಲಿ ವಲಯದಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೂಲಿ ವಲಯಕ್ಕೂ ಹಾಗೂ ಕಡಿಮೆ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೂ ಪುನರ್ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅಪವ್ಯಯ ಆರ್ಥಿಕತೆಗಳು ಸಮೃದ್ಧ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಬಹುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಹಿಂದುಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಪಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮಿರ್ಡಾಲ್‌ರವರು ಹೇಳುವಂತೆ ಚದುರಿದ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಹಿಂತೊಳೆ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಂದ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ನಗರ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ವ್ಯವಸಾಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಳದಿಂದಾಗಿ ಕೇಂದ್ರ ಸಮೃದ್ಧತೆ ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ನಗರದ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಭಾಗದ ಸುತ್ತಲಿನ ವಸ್ತುಗಳು ಮೂಲತಃ ವ್ಯವಸಾಯ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿದ್ದು ಕಡಿಮೆ ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪಕತ್ವವುಳ್ಳ ಬೇಡಿಕೆಯಿಂದ ಕೇಂದ್ರದ ರೀತಿಯ ಸಮೃದ್ಧತೆಯು ಅನಂತರದ ಸುತ್ತಲಿನ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಸದಿರಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಬಂಡವಾಳ ಮತ್ತು ಪರಿಣಿತಶ್ರಮ ಮುಂತಾದ ಆಯ್ದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವುದು. ಇದು ಹಿಂದುಳಿದ ಪ್ರದೇಶದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕುಂಠಿತಗೊಳಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಹಿಂದುಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸ್ಪರ್ಧಿಸದಂತಾಗುತ್ತವೆ.

ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಅಂಚಿನ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಸಂಚಿತ (ಕುಮುಲೇಟಿವ್ ಕಾಷೋಮಾನ್) ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ಕೊಟ್ಟಿವೆ. ವಿಭಿನ್ನ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಬಗ್ಗೆ ಪರಿಜ್ಞಾನ ಪಡೆಯಲು ಸಹ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ವಿವಿಧ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಮೂಲಾಂಶಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿದೆ. ನೀತಿ ನಿಯಮಗಳು ಮತ್ತು ತೊಡಕುಗಳು ಕುರಿತಂತೆ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ಥಿರತೆ ಕಂಡುಬರದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಸರ್ಕಾರದ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯ ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ವಿಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ ತಜ್ಞರು ಬೆಂಬಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೈಗಾರಿಕಾ ರಚನೆ ಮತ್ತು ನಿಯಂತ್ರಣ ಕೇಂದ್ರೀಯವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಹೊಲ್ಯಾಂಡ್ ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮತೋಲನಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿ ಬಹುರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಂಪನಿಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವುದೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಹೊಲ್ಯಾಂಡ್ ಅವರು ಹೇಳುವಂತೆ ಬಹುರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬಹುಉತ್ಪನ್ನ ಕಂಪನಿಗಳ ಉದ್ಯಮಗಳು ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಉದ್ಯಮಗಳು ಮೂಲತಃ ದೇಶದಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮತೋಲನವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತವೆ. ಉದ್ಯಮಿಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ದೇಶದ ಸಮೃದ್ಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಅವರಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ನೀತಿ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಉದ್ಯಮಿಗಳು ಇತರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳದೆ ಸರ್ಕಾರದ ನೀತಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ದೇಶವನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಬಹುರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಂಪನಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ ಮತ್ತು ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ಕಂಪನಿಗಳು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಅಮೆರಿಕ, ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪ್‌ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪಡೆದಿವೆ.

ಕೆಲವು ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಲ್ಯಾಂಡ್‌ರವರ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಸಮಂಜಸವಾಗಿದ್ದು ಬಹುರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಂಪನಿಗಳ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮೇಲೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿವೆ. ಆದರೆ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಯನ್ನೋಪಲಸ್ ಮತ್ತು ಡುನಿಯಂಗ್ ಅವರು ಇದಕ್ಕೆ ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸಹ ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ. (ಡಿ.ಎಂ.)

ಏಕಸ್ವರೂಪ ಪ್ರದೇಶ: ಏಕ ಸ್ವರೂಪ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಮಪಾತೀಯ ಗುಣವನ್ನು ಎಲ್ಲ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ತೋರುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭೌತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರದೇಶದ ಎಲ್ಲೆಯ ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಏಕ ರೂಪವಾದ ಭೌತಿಕ ಅಂಶ ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಮಹಾನಗರ ಪ್ರದೇಶ ಏಕ ಸ್ವರೂಪ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನಗರದ ಸಂರಚನೆ ಒಂದೇ ಸಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವುದೊ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನಗರ ಪ್ರದೇಶವೂ ಏಕ ಸ್ವರೂಪ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನಗರದ ಎಲ್ಲೆ ಹರಡಿದಂತೆ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಒಂದೇ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಆ ಪ್ರದೇಶ ಏಕ ಸ್ವರೂಪ ಪ್ರದೇಶದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಹಾನಗರ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದು, ಈ ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿಯು ಪ್ರದೇಶದ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಪ್ರಸರಿಸಿದಂತೆ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ತಾವಾಗಿಯೇ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣಗೊಂಡು ಮಹಾನಗರದ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೂ ಏಕ ರೂಪ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಹಾನಗರದ ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತು ಅವಶ್ಯಕ. ಈ ತರಹದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಒಂದು ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ರೀತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗಿದ್ದು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶ ಬೆಳೆಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವುದು. ನಗರ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮಗಳು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವುದು. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾನಗರ ಯೋಜನಾ ಸಮಿತಿ (ಮೆಟ್ರೊಪಾಲಿಟನ್ ಪ್ಲಾನಿಂಗ್ ಕಮಿಟಿ) ರಚನೆ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತದೆ. (ಎನ್.ಎಸ್.)

ಏಡ್ರಿಯಾಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ: ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಒಂದು ಶಾಖೆ. ಇಟಲಿ, ಬಾಲ್ಕನ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ–ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ 40^0 ಯಿಂದ 45^0 ಪೂ.ರೇ. 12^0–20^0ಗಳ ನಡುವೆ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ 800 ಕಿಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದರ ಅಗಲ 70–225 ಕಿಮೀ (ಸರಾಸರಿ 177 ಕಿಮೀ.) ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 96,600 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇಡೀ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್‌ನಲ್ಲಿ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಆಳದ ಜಲಪ್ರದೇಶ. ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಇದರ ಆಳ ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಡಲಿನ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಳವೆಂದರೆ 1186 ಮೀ. ಇದರ ನೀರಿನ ಲವಣತ್ವ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ 18ರಿಂದ 35ರವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ರೋಮನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಕಡಲ ದಂಡೆಯ ಏಡ್ರಿಯ ಎಂಬ ಬಂದರು ಬಲು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಅದರಿಂದಲೇ ಈ ಕಡಲಿಗೆ ಏಡ್ರಿಯಾಟಿಕ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಈ ಬಂದರು ಕಡಲಂಚಿನಿಂದ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ 22 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಮತ್ತು ಅಪೆನ್ನೈನ್ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಹರಿದು ಬಂದು ಈ ಕಡಲನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳು ಸತತವಾಗಿ ಮಣ್ಣನ್ನು ತಂದು ಇದರಲ್ಲಿ ತುಂಬುತ್ತಲೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ನದಿಗಳ ಮುಖಜಭೂಮಿ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಇಂದಿಗೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 9 ಮೀ ಸಮುದ್ರ ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುತ್ತಿದೆ.

ಏಡ್ರಿಯಾಟಿಕಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದಾದರೂ ಇದರ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣದ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಉಂಟು. ಈ ಕಡಲಿನಲ್ಲಿ ಇಟಲಿ ಕಡೆಯ ದಂಡೆಗೂ ಬಾಲ್ಕನ್ ದಂಡೆಗೂ ನಡುವೆ ಹಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಟಾಲಿಯನ್ ಕರಾವಳಿ ಹೆಚ್ಚು ನೇರ ; ಇಲ್ಲಿ ಜೌಗು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಬಾಲ್ಕನ್ ತೀರ ಅಂಕುಡೊಂಕು; ಕಡಿದು, ಬಂಡೆಮಯ. ಇಟಲಿಯ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಂದರು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಇಟಲಿಯ ತೀರದ ನಡುಗಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಬಂಡೆಯ ಭೂಶಿರದ ರಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆಂಕೋನ ಬಂದರಿನಿಂದಾಚೆಗೆ ಮತ್ತೆ ಈ ಬಗೆಯ ಬಂಡೆಗಲ್ಲಿನ ತೀರ ಟ್ರಿಯೆಸ್ಟೆ ಬಂದರಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲೇ ಸಿಕ್ಕುವುದು.

ಈ ಕಡಲಿನ ಇಟಾಲಿಯನ್ ತೀರದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಬಂದರುಗಳೂ ಇದರ ತೀರಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಒಳನಾಡಿಗೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಭೂಮಾರ್ಗಗಳೂ ಇಲ್ಲವಾದರೂ ಈ ಕಡಲು ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ವಕ್ಷಸ್ಥಲದವರೆಗೂ ಚಾಚಿ ನಿಂತಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚು. ಇದು ಐರೋಪ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರದ ರಾಜಮಾರ್ಗ. ರೋಮನರ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿನ ಹಲವು ಬಂದರುಗಳು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ವೆನಿಸಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾದಾಗ ಏಡ್ರಿಯಾಟಿಕ್ ಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಬಂತು. ಸೂಯೆಜ಼್ ಕಾಲುವೆಯ ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದ ವೆನಿಸ್ ಟ್ರಿಯೆಸ್ಟೆಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಇಂದು ಇವೆರಡು ಬಂದರುಗಳ ಪೈಕಿ ಟ್ರಿಯೆಸ್ಟೆಯದು ಸಿಂಹಪಾಲು. ಲಂಬಾರ್ಡಿ ಮೈದಾನದ ಆಯಾತ–ನಿರ್ಯಾತಗಳಿಗೆ ವೆನಿಸ್ ಇಂದಿಗೂ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು. ಈ ಎರಡರ ಜೊತೆಗೆ ಆಂಕೋನ, ಬ್ರಿಂಡಿಸಿ, ರಿಯೆಕ ಮತ್ತು ಡೂಬ್ರೊವ್‌ನಿಕ್ ಬಂದರುಗಳು ಈ ಕಡಲ ಮಾರ್ಗದ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿವೆ. ಏಡ್ರಿಯಾಟಿಕಿನ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ದಂಡೆಗಳ ಜನರಿಗೆ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. (ಎಂ.ಎ.ಎಚ್.)

ಏಷ್ಯ: ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಖಂಡ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 44,680,718 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನಾವರಿಸಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 38,79000000 (2003).

ಯೂರಲ್ ಪರ್ವತ, ಯೂರಲ್ ನದಿ, ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ, ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತದ ಉತ್ತರದ ಇಳಿಜಾರು, ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ–ಇವು ಈ ಖಂಡದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮೇರೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಸಾಗರ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರಗಳು ಎಲ್ಲೆಗಳಾಗಿವೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಇಂಡೋನೇಷ್ಯನ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ, ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ದ್ವೀಪಗಳ ಸಾಲು–ಇವೆಲ್ಲ ಏಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳೇ. ಇಡೀ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಇದೊಂದು ಬೃಹತ್ ಸಮದ್ವಿಭುಜ ತ್ರಿಭುಜದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಇದರ ಬೃಹತ್ ಸಮಭುಜಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು ಏಡನ್ನಿನಿಂದ ಬೆರಿಂಗ್ ಜಲ ಸಂಧಿಯವರೆಗೂ ಇನ್ನೊಂದು ಸಿಂಗಪುರದಿಂದ ಬೆರಿಂಗಿನವರೆಗೂ ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದರ ಉದ್ದವೂ 10,400 ಕಿಮೀ. ಏಡನ್ನಿನಿಂದ ಸಿಂಗಪುರದವರೆಗೆ ಸಾಗಿರುವ ಮೂರನೆಯ ಭುಜದ ಉದ್ದ 7200 ಕಿಮೀ.

ಈ ವಿಶಾಲವಾದ ಭೂಖಂಡದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಇದು ಇತರ ಖಂಡಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಿರುವ ಸಂಪರ್ಕ. ಯುರೋಪ್ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ. ಏಷ್ಯವೂ ಆಫ್ರಿಕವೂ ಸೂಯೆಜ಼ಿನ ಬಳಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೂ ಏಷ್ಯಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಬೆರಿಂಗ್ ಜಲಸಂಧಿಯಿದೆ. ಇಂಡೋನೇಷ್ಯನ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಗಳಾಚೆಯೇ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ. ಹೀಗೆ ಇದರ ಸನ್ನಿವೇಶ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಏಷ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವೇ ಮುಂತಾದ ನಾನಾ ಅಂಶಗಳ ಮೇಲೆ ಈ ಸನ್ನಿವೇಶವೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆಯೆನ್ನಬಹುದು.

ಕಡಿಮೆ ಸಾಗರಗಳೊಂದಿಗೂ ಏಷ್ಯದ್ದು ಇದೇ ರೀತಿಯ ಸಂಬಂಧ. ಈ ಖಂಡದ ಒಂದು ಭಾಗವಾದ ಏಷ್ಯಮೈನರ್ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಚಾಚಿದೆ. ಇದರ ಮೂಲಕ ಈ ಖಂಡಕ್ಕೆ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಏಷ್ಯದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವುದು ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರ. ಏಷ್ಯದ ಭಾಗಗಳಾದ ಕ್ಯಾಮ್‌ಚ್ಯಾಟ್ಕ ಸ್ಯಾಕಲೀನ್, ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಫಿಲಿಪೀನ್ಸ್ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲೆ ಇವೆ. ಅರೇಬಿಯ, ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಮಲಯ ಈ ಮೂರು ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪಗಳು ಹಿಂದೂಸಾಗರದ ಜಲದಲ್ಲಿ ಮೈದಳೆಯುತ್ತವೆ.

26^0ಪೂ. ರೇಖಾಂಶದಿಂದ 180^0 ಪೂ. ರೇಖಾಂಶದ ವರೆಗೂ 82^0 ಉ. ಅಕ್ಷಾಂಶದಿಂದ 10^0 ದ. ಅಕ್ಷಾಂಶದ ವರೆಗೂ ಈ ಖಂಡ ಹರಡಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ಮುಖಾಂತರ ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅರೇಬಿಯ, ಭಾರತ ಮತ್ತು ಮೈಮನ್ಮಾರ್ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲೂ ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನದ ಮುಖಾಂತರವೂ ಹಾದು ಹೋಗುವ ರೇಖೆ ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತ. ಸೈಬೀರಿಯದ ಉತ್ತರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಮೇರುವೃತ್ತವಿದೆ. ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಗೋಳದಲ್ಲಿನ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಪ್ರದೇಶ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿದೆ.

ಈ ಖಂಡದ ಸಮುದ್ರತೀರ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮೂರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರವಿದ್ದರೂ ಇದರ ವಿಸ್ತಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಮುದ್ರತೀರ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ 53,130 ಕಿಮೀ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಡೊಂಕಾಗಿಯೂ ಇಲ್ಲ.

ಹಲವು ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಖಂಡ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣ. ವೈಪರಿತ್ಯಗಳ ಖಂಡ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಮೃತಸರೋವರ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ (ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 378 ಮೀ ಕೆಳಗೆ). ವಿಶ್ವದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತ ಶಿಖರವೂ ಇಲ್ಲುಂಟು (ಎವರೆಸ್ಟ್ 8850 ಮೀ). ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಹಾಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಮುಖ ನಾಗರಿಕತೆಗಳೆಲ್ಲ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಇಲ್ಲೆ. ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಜನರೂ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲೆಮಾರಿ ಸಮುದಾಯದವರೂ ಅತ್ಯಂತ ಮುಂದುವರಿದ ಸಮುದಾಯದವರೂ ಇಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಮುಖ್ಯ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಏಷ್ಯವೇ ಉಗಮಸ್ಥಾನ. ಜುಡಾಯಿಸಂ ಜೆರುಸಲೆಂನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿತು. ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮ ಪ್ಯಾಲಸ್ತೀನಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಹರಡಿತು. ಅರೇಬಿಯದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮ ಪೂರ್ವಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿದೆ. ಬೌದ್ಧ ಹಾಗೂ ಹಿಂದೂಧರ್ಮಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ ತಳೆದವು. ಇರಾನಿನ ಪಾರ್ಸೀಧರ್ಮ, ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿನ ಷಿಂಟೊ, ಚೀನದ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯನಿಸಂ ಮತ್ತು ಟಾವೊಇಸಂ–ಇವು ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಧರ್ಮಗಳು–ಇವೂ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದುವು. ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸಂಬಾರಪದಾರ್ಥ, ರೇಷ್ಮೆ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಅಭ್ರಕಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದೂ ಈ ಖಂಡವೇ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳೂ ಖನಿಜಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಹಾಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಇಲ್ಲುಂಟು. ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದದ $^{1}/_{3}$ ಭಾಗದಷ್ಟಿರುವ ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಅದರ ಶೇಕಡ 60 ರಷ್ಟು ಜನ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಏಷ್ಯವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು:

1. ಉತ್ತರದ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶ. ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರದಿಂದ ನೈಋತ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಮಹಾತ್ರಿಭುಜದಂತೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ಭಾಗ ಸೈಬೀರಿಯದ ಬಹು ಭಾಗವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಯುರೋಪಿನ ಮಹಾಮೈದಾನಕ್ಕೂ ಇದಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಯೂರೆಲ್ ಪರ್ವತಗಳು ಗಡಿರೇಖೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಓಬಿ, ಯೆನಿಸೀ ಮತ್ತು ಲೀನ ನದಿಗಳು ಬಲು ಉದ್ದ, ನಿಧಾನ. ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಕಡೆಗೆ ನೆಲದ ಇಳಿಜಾರು ಬಲು ಅಲ್ಪ. ಇವುಗಳ ಮುಖಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀರು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಆಗ ಮೇಲ್ಗಡೆಯಿಂದ ಹರಿದು ಬಂದ ನೀರು ಮುಂದೆ ಹರಿಯಲಾಗದೆ ಭೂಮಿ ಮೇಲೆ ಹರಡುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಆ ಭೂಮಿಯೆಲ್ಲ ಜೌಗಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆರಲ್ ಸರೋವರದ ಪ್ರದೇಶ ಒಂದು ಬೋಗುಣಿಯಂತಿದ್ದು ಇದರೊಳಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

2. ಉತ್ತರದ ತಗ್ಗುನೆಲಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಕೇಂದ್ರೀಯ ತ್ರಿಭುಜವೇ ಏಷ್ಯದ ಎರಡನೆಯ ಭಾಗ. ಏಷ್ಯದ ಮಹಾಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು ಈ ಪ್ರದೇಶವೇ. ಈ ತ್ರಿಭುಜದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್‌ವರೆಗೂ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಇಂಡೋ–ಚೀನ ಮತ್ತು ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್‌ಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಪರ್ವತಗಳು ಕವಲೊಡೆದಿವೆ.

ಹೀಗೆ ಕೆಂಪುಸಮುದ್ರದಿಂದ ಬೆರಿಂಗ್ ಜಲಸಂಧಿಯವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪರ್ವತಾವಳಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಆಕರ್ಷಣೀಯ. ಇವು ಪ್ರಪಂಚದ ಮಧ್ಯಂತರ ಪರ್ವತಾವಳಿಯ ಒಂದು ಭಾಗ. ಆಗ್ನೇಯ, ವಾಯವ್ಯ ಏಷ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯೆ ವಾಯುಗುಣದ ಪ್ರಭಾವ ಹಾಗೂ ಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಇವು ದೊಡ್ಡ ಅಡ್ಡಿ. ಆರ್ಮೀನಿಯನ್ ಮತ್ತು ಪಾಮಿರ್ ಪರ್ವತಗ್ರಂಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಉಗಮ. ಇವು ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಗಳು.

ಆರ್ಮೀನಿಯನ್ ಗ್ರಂಥಿಯಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಇರಾನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇರುವ ಪರ್ವತಗಳು ಎಲ್‌ಬರ್ಜ್ ಮತ್ತು ಕೊಪೆಟ್‌ಡಾಗ್. ಡಮಾವಂಡ್ (5630 ಮೀ) ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ. ಈ ಪರ್ವತಗಳು ಹಿಂದೂಕುಷ್ ಪರ್ವತಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಪಾಮಿರ್ ಗ್ರಂಥಿ ತಲಪುತ್ತವೆ. ಇದರ ಇನ್ನೊಂದು ಕವಲೇ ಸುಲೇಮಾನ್ ಪರ್ವತವಾಗಿ ಪಾಮಿರ್ ಗ್ರಂಥಿಯನ್ನು ತಲಪುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಭೂಭಾಗ ಇನ್ನೂ ಅಸ್ಥಿರ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ.

ಇಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ಪರ್ವತಾವಳಿಗಳು ಚೆಲ್ಲಾಪಿಲ್ಲಿಯಾಗಿ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಹರಡಿವೆಯಾದರೂ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪರ್ವತಸಾಲುಗಳು ಇರಾನಿನಿಂದ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ವರೆಗೆ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗುವುದೇ ಟಿಯೆನ್ ಷಾನ್ ಶ್ರೇಣಿ. ಚೀನದವರು ಇದನ್ನು ಸ್ವರ್ಗಪರ್ವತವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವ ಆಲ್ಟೈ ಪರ್ವತ. ಟಯೆನ್ ಷಾನ್ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಎರಡು–ಮೂರನೆಯ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಕೂನ್‌ಲೂನ್ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟಿನ್‌ಟಾಗ. ಕೂನ್‌ಲೂನ್ ಏಷ್ಯದ ಬೆನ್ನೆಲುಬು, ಚೀನದ ಬೀಸಣಿಗೆ. ಹಲವು ಕವಲುಗಳಿರುವ ಈ ಪರ್ವತದ ವಿಸ್ತಾರ 1127 ಕಿಮೀ. ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟಿನ್ ಟಾಗ ಇದರ ಭಾಗ. ಇದು ಪುರಾತನ, ನಗ್ನೀಕೃತ, ಪಿಷಿಹ್‌ಷಾನ್ ಇನ್ನೊಂದು ಕವಲು. ಇದರ ಎತ್ತರ ಇನ್ನೂ ನಿಖರವಾಗಿ ಪತ್ತೆಯಾಗಿಲ್ಲ.

ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಭವ್ಯವಾಗಿರುವ ಶ್ರೇಣಿಗಳೆಂದರೆ ಹಿಮಾಲಯ. ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿ ಐದು ಸಮಾನಾಂತರ ಉಪಶ್ರೇಣಿ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಬೃಹತ್ ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿ 8848 ಮೀ. ಗಿಂತಲೂ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ 60ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಶಿಖರಗಳುಂಟು. ಕಿರಿ ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಪರ್ವತಸಾಲುಗಳು ಅನೇಕ. 8848 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಎವರೆಸ್ಟ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಮಹೋನ್ನತ ಶಿಖರ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಮಾತೃದೇವತೆ (ಜೋಮೊಲುಂಗ್ಮ). ಕಾಂಚನಗಂಗಾ (ಕಂಚಿನ್‌ಜಂಗಾ–8470 ಮೀ), ಮಕಲು (8174 ಮೀ), ಧವಳಗಿರಿ (7890 ಮೀ), ನಂಗಪರ್ಬತ್ (7841 ಮೀ), ಅನ್ನಪೂರ್ಣ (7795 ಮೀ), ಗೋಸೈನ್‌ಟಾನ್ (7733 ಮೀ)–ಇವು ಇತರ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಶಿಖರಗಳು.

ಮೈಯನ್ಮಾರ್‌ದಲ್ಲಿ ಈ ಪರ್ವತಗಳು ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಹೆಸರು ಅರಕಾನ್ ಹಾಗೂ ಪೆಗು ಯೋಮ. ಅಂಡಮಾನ್, ನಿಕೋಬಾರ್ ಮತ್ತು ಇಂಡೊನೇಷ್ಯಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಸಾಗುವ ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಮಲಯ ಮತ್ತು ಅನ್ನಾಂ ಪರ್ವತಗಳಾಗಿ ಒಡೆದು ಮುಂದುವರಿದು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಹಿಮಾಲಯಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರವುಳ್ಳದ್ದೆಂದರೆ ಕಾರಕೋರಂ. ಇದು ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿಯ ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನದ ಕಡೆಗೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗಾಡ್ವಿನ್ ಆಸ್ಟಿನ್ ಎಂಬ ಶಿಖರವಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಎರಡನೆಯ ಉನ್ನತ ಶಿಖರ (8611 ಮೀ) ಇದರೊಂದಿಗೆ ಗಷೆರ್ ಬ್ರುಮ್ (7785 ಮೀ) ಮತ್ತು ರಕಪೂಷಿ (7518 ಮೀ) ಶಿಖರಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ.

ಪರ್ವತಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಟಿಬೆಟ್ ಒಂದು ಬೃಹತ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಪ್ರಪಂಚದ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿ. ಇದು 4700–5300 ಮೀ ಎತ್ತರ, 2415 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ, 1288 ಕಿಮೀ ಅಗಲ ಇದೆ.

ಪಾಮಿರ್ ಗ್ರಂಥಿ ಇನ್ನೂ ಎತ್ತರ (5882 ಮೀ). ಈ ಗ್ರಂಥಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದರೊಳಗೊಂದು ಸೇರಿರುವ ಕಡಿದು ಬಂಡೆಗಳೂ ಶಿಲಾಪರ್ವತಗಳೂ ಇವೆ.

ಏಷ್ಯದ ಪೂರ್ವದ ಅಂಚಿನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಮಾಲೆಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ದ್ವೀಪಗಳ ಮೇಲೆ ಪರ್ವತಗಳ ಹಲವು ಸರಪಣಿಗಳಿವೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳಿಂದಾದವು.

ಏಷ್ಯದ ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಪ್ರಸ್ಥ ಭೂಮಿಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿವೆ. ಹಿಮಾಲಯ ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವುದು ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಕುನ್‌ಲುನಿಗೂ ಟಿಯನ್‌ಶಾನ್ ಪರ್ವತಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಸಣ್ಣ ಬೋಗುಣಿ ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥ ಭೂಮಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ತಗ್ಗು; ಜೌಗು ಟಾರಿಮ್ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶ. ಆಸ್ಟಿನ್‌ಟಗ ಮತ್ತು ಟಿಯೆನ್‌ಶಾನ್– ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಜಂಗೇರಿಯನ್ ಬೋಗುಣಿ ಶುಷ್ಕ. ಆಲ್ಟೈಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಟಿಯನ್‌ಶಿನ್ ಪರ್ವತಗಳ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶವೇ ಗೋಬಿ ಮರುಭೂಮಿ. ಪಾಮಿರ್ ಗ್ರಂಥಿಯ ಪಶ್ಚಿಮದ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಪರ್ವತ ಕವಲುಗಳ ನಡುವೆ ಪರ್ಷಿಯದ ಬಹುಭಾಗನ್ನಾವರಿಸಿರುವುದು ಇರಾನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಕಪ್ಪು ಸುಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಆರ್ಮೀನಿಯನ್ ಗ್ರಂಥಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಇದೆ.

ದಕ್ಷಿಣದ ಪುರಾತನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಏಷ್ಯದ ಇನ್ನೊಂದು ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಭಾಗ, ಅರೇಬಿಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಹಳೆಯ ಗಟ್ಟಿ ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ಪಶ್ಚಿಮದ ಕೆಂಪು ಸಮುದ್ರದ ಅಂಚು ಕಡಿದು, ಎತ್ತರ. ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಇಳಿಜಾರು. ಟೈಗ್ರಿಸ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಅಂತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಬಲು ಶುಷ್ಕ. ಇಲ್ಲಿ ನದಿಗಳಿಲ್ಲ.

ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ದಕ್ಷಿಣದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯೂ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇಳುಕಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮದ ಸೆರಗೇ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತಗ್ಗಾದ ಪೂರ್ವಘಟ್ಟ, ಮಹಾನದಿ, ಗೋದಾವರಿ ಮುಂತಾದ ನದಿಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ಛೇದಿಸಿವೆ.

ಮಯನ್ಮಾರ್ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಪುರಾತನ ಶಿಲಾಶಾಖೆಯೊಂದು ಮಲಯ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿಯೂ ಹಲವು ನದಿಗಳಿವೆ (ಉದಾ: ಸಾಲ್ವೀನ್, ಮೇಕಾಂಗ್, ಯಾಂಗ್ಟ್ಸಿ).

ಏಷ್ಯದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಭಾಗವೇ ಮಹಾನದಿಗಳ ಮೈದಾನಗಳು. ಇವು ಫಲವತ್ತಾದ ತಗ್ಗುನೆಲಗಳು. ಯೂಫ್ರೆಟೀಸ್ ಮತ್ತು ಟೈಗ್ರಿಸ್ ಮೈದಾನ, ಸಿಂಧೂನದಿ ಮೈದಾನ, ಗಂಗಾ–ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾ ಮೈದಾನ, ಇರವಾಡಿ ಮೈದಾನ, ಮೀನಾಮ್ ಮೇಕಾಂಗ್ ನದೀ ಕಣಿವೆಗಳು, ಯಾಂಗ್ಟ್ಸೀ ಕಣಿವೆ, ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೋ ನದೀ ಪ್ರದೇಶ – ಇವು ಈ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು.

ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಿರುವಂತೆ ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾದ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಚೌಗುಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಇವೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಆಳವಾದ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶವೆಂದರೆ ಜೋರ್ಡಾನ್ ಇಸ್ರೇಲ್ ನಡುವೆ ಇರುವ ಮೃತಸರೋವರ ಪ್ರದೇಶ. ಇದು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 378 ಮೀ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿದೆ. ಮಂಗೋಲಿಯದಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವ ತೀರಗಳೂ ಇಂಥ ಇನ್ನೆರಡು ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಚೀನದ ಸೈಡಾಂ ಚೌಗುಪ್ರದೇಶ 265 ಮೀ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲೂ ಟರ್ಫಾನ್ ಓಯಸಿಸ್ 265 ಮೀ ಕೆಳಗೂ ಇವೆ.

ನದಿಗಳು: ಈ ಖಂಡದ ಹೆಚ್ಚುಭಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯ ರೀತಿಯ ನದಿ ಹಂಚಿಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಮಧ್ಯದ ಒಳಪ್ರದೇಶ ನದಿಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಸಾಗರದೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ಇದು ಖಂಡದ ಹೃದಯಭಾಗ. ಇದನ್ನು ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಅನೇಕ ಖಂಡಾಂತರ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. 129.5 ಲಕ್ಷ ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ವಿರಳ. ನೀರು ಅತಿಯಾಗಿ ಆವಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಗರಗಳನ್ನು ತಲಪುವ ಮಟ್ಟಿಗೂ ನೀರು ಒದಗಿಸಲು ನದಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿನ ಒಂದು ತೊಟ್ಟು ಮಳೆ ನೀರೂ ಸಾಗರ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ, ಕರಗಿದ ಹಿಮಜಲದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ, ಹೆಲ್‍ಮಂಡ್ ನದಿ ಇರಾನಿನ ಸೈಸ್ತಾನಿನ ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚೌಗುಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೂಕುಷ್ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಉತ್ತರದ ಕಡೆ ಹರಿಯುವ ಆಮೂ ದಾರ್ಯಾ (2254 ಕಿಮೀ) ಮತ್ತು ಸಿರ್‍ದಾರ್ಯಾ (2415 ಕಿಮೀ) ಗಳಿಗೆ ಅರಲ್ ಸಮುದ್ರವೇ ಗುರಿ. ಪೂರ್ವದ ಕಡೆ 1600 ಕಿಮೀಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ದೂರ ಹರಿಯುವ ಟಾರೀಮ್ ನದಿ ಲೋಪನೋರ್ ಎಂಬ ಶುಷ್ಕ ಶೂನ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಲೀನ ಬಾಲ್ಕಷ್ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ.

ಆದರೆ ಏಷ್ಯದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಅನೇಕ ಬೃಹತ್ ನದಿಗಳು ಸಾಗರಗಳನ್ನು ತಲುಪುತ್ತವೆ. ಈಗಿನ ಸಿಂಧೂ, ಗಂಗಾ, ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾ ಮೂಲನದಿಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಉಪನದಿಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಇಂಡೋ-ಬ್ರಹ್ಮ ನದಿ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಹಿಮಾಲಯಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ 4000 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕಣಿವೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸಿ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತಿತ್ತೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಇದೇ ಇಂಡೋ-ಬ್ರಹ್ಮ್ ಪರಿಭಾವನೆ. ಪ್ರಪಂಚದ 12 ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಏಳು ಏಷ್ಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ನದಿಗಳು (ಓಬಿ, ಎನಿಸಿ, ಲೀನಾ) ಉತ್ತರದ ಕಡೆ ಹರಿದು ಆರ್ಕ್‍ಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಓಬಿ ನದಿ ಇರ್‍ಟಿಷ್‍ನೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಮೀರಿ ದಡಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದು 2,59,000 ಚ.ಕಿಮೀ ಅಭೇದ್ಯ ಚೌಗುಪ್ರದೇಶ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತದೆ. ಎನಿಸಿ (4508 ಕಿಮೀ) ಮತ್ತು ಲೀನಾ (4830 ಕಿಮೀ) ಕೆಲವು ಕಡೆ 32 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿವೆ. ಯಾನ, ಇಂಡಿಗಿರ್ಕಾ ಮತ್ತು ಕೋಲಿಮಗಳು-ಇಲ್ಲಿನ ಚಿಕ್ಕ ನದಿಗಳು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ (ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಭಾಗಗಳು) ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಮೂರ್ (2866 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ), ಹ್ವಾಂಗ್‍ಹೋ (4347 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ) ಯಾಂಗ್ಟ್ಸೀ (4991 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ) ಮತ್ತು ಮೇಕಾಂಗ್ (4186 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ) ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಆಮೂರ್ ನದಿ ಮಂಚೂರಿಯದ ಉತ್ತರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು, ಉತ್ತರ ಕಡೆ ತಿರುಗಿ ಓಹಟ್ಸ್ಕ್ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೋ ಅತ್ಯಂತ ನಿರ್ದಯಿ ನದಿ. ಚೀನದ ಕಣ್ಣೀರು ಎಂದು ಇದರ ನಾಮಧೇಯ. ಯಾಂಗ್ಟ್ಸೀ ಕಿಯಾಂಗ್ ಕಡಿದಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಹರಿದು ಬಂದು ಚೀನವನ್ನು ಉತ್ತರ-ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಯುನಾನ್, ಮೀನಂ, ಸಿಯಾಂಗ್, ಮಿನ್ ಹ್ವಾಯಿ, ಹಾಯಿ, ಲಿಆವೊ-ಇಲ್ಲಿನ ಚಿಕ್ಕ ನದಿಗಳು.

ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿನ ಮೇಕಾಂಗ್, ಇರವಾಡಿ, ಸಾಲ್ವಿನ್ (2818 ಕಿಮೀ) ನದಿಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಉತ್ತರ-ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ಹಿಂದೂ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂ (2737 ಕಿಮೀ), ಗಂಗಾ (2480 ಕಿಮೀ) ಮುಖ್ಯ. ಟಿಬೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಹರಿಯುವ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾ ನದಿ ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಹಿಮಾಲಯಗಳಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಗಂಗಾ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಾಲ ಮುಖಜಭೂಮಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿದೆ. ಸಿಂಧೂನದಿ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಉಪ-ನದಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರ ಸೇರತ್ತದೆ. ಸಾಲ್ವೀನ್, ಸಿಟ್ಟಾಂಗ್, ಇರವಾಡಿ ಮಹಾನದಿ, ಗೋದಾವರಿ, ಕೃಷ್ಣಾ, ಕಾವೇರಿ, ನರ್ಮದಾ, ತಪತಿ-ಇಲ್ಲಿನ ಇತರ ನದಿಗಳು. ಅತ್ಯಂತ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಯೂಫ್ರಟೀಸಿನ ಉದ್ದ 2737 ಕಿಮೀ. ಇದು ಟೈಗ್ರಿಸಿನೊಂದಿಗೆ (1771 ಕಿಮೀ) ಕೂಡಿ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಕೊಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಸರೋವರಗಳು: ಅತಿಯಾದ ತೇವದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಆರಲ್ ಸಮುದ್ರ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೂ ಹರಡಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರದವರೆಗೂ ತನ್ನ ಕೈಚಾಚಿತ್ತು. ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರವೇ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಡುಗಡಲು 4,31,360 ಚ.ಕಿಮೀ. ಆರಲ್ ಸಮುದ್ರದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 66,560 ಚ.ಕಿಮೀ. ಬಾಲ್ಖಾಷ್ 17,152 ಚ.ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಇಸ್ಸಿಕ್‍ಕಲ್ 5632 ಚ.ಕಿಮೀ. – ಇವೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಸೈಬೀರಿಯದಲ್ಲಿರುವ ಬೈಕಲ್ ಸರೋವರ (31,129 ಚ.ಕಿಮೀ) ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಸರೋವರ. ಸರಾಸರಿ 1.6 ಕಿಮೀ ಆಳವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ನೀರು ಇದರಲ್ಲಿದ್ದು ಇತರ ವಿಶಾಲ ಸರೋವರಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ನೀರನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಟಿಬೆಟ್ ಮತ್ತು ತುರ್ಕಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉಪ್ಪು ನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ತುರ್ಕಿಯಲ್ಲಿನ ವಾನ್ ಮತ್ತು ಇರಾನಿನಲ್ಲಿನ ಉರ್ಮಿಯಾ ಸರೋವರಗಳು ಖನಿಜ ಭರಿತ ಜಲದಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಟುಂಗ್ ಟಿಂಗ್ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಸರೋವರ. ಇದರ ವಿಸ್ತಾರ ಯಾಂಗ್ಟ್ಸಿ ನದಿಯ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಕೊಕೊ-ನೋರ್ (5980 ಚ.ಕಿಮೀ) ಉಪ್ಪು ನೀರಿನ ಸರೋವರ.

ವಾಯುಗುಣ: ಖಂಡದ ಅಸಾಧ್ಯ ವಿಸ್ತಾರ, ನಿಬಿಡತೆ, ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ, ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಇವು ಅನೇಕ ವಾಯುಗುಣ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿವೆ. ಖಂಡದ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಬಲು ದೂರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಸೆಕೆ ಮತ್ತು ಚಳಿಗಳ ಅತಿರೇಕಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ಖಂಡದಲ್ಲೂ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಿಯಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುದಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರದಿಂದ ಬರುವ ಶೀತಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಬರುವ ಉಷ್ಣತೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಹಾಗೂ ಜಲಮಾರುತಗಳನ್ನು ಇವು ತಡೆಗಟ್ಟುತ್ತವೆ.

ಜನವರಿಯ ಉಷ್ಣತೆ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮತಾಪರೇಖೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿವೆ. ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಏಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿನ ಉಷ್ಣತೆ 0^0 ಸೆ. ಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ. ಸೈಬೀರಿಯದಲ್ಲಿ ಚಳಿ ವಿಪರೀತ. ಲೀನಾ ನದಿ ತೀರದಲ್ಲಿನ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ಸೊನ್ನೆಗಿಂತ ಮೇಲಿರುತ್ತದೆ. ಲೀನಾ ನದಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಎರಡು ತಿಂಗಳು ಮಾತ್ರ ಹರಿಯುವುದು. ಹಿಮದ ಕಾಟದಿಂದ ದೂರವಿದ್ದರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಉಪನದಿಗಳೂ ಮತ್ತಿತರ ಜಲವಿಭಾಗಗಳೂ ವರ್ಷಾಂತರಗಳಿಂದ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿವೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಅತ್ಯಂತ ಚಳಿಪ್ರದೇಶ ಮೇರುವಿನ ಬಳಿ ಇಲ್ಲ. ಯಾನಾ ನದಿಯ ಕಂದರದಲ್ಲಿರುವ ವರ್ಕೊಯಾನ್ಸ್ಕ್ ಅತ್ಯಂತ ಚಳಿಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಬೈಕಲ್ ಸರೋವರದ ಬಳಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತಡ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದು ಉತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಗಳವರೆಗೂ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಆರ್ಕ್‍ಟಿಕ್‍ನ ಕಡಲ್ಗಾಳಿಗಳು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಬ್ಯೂರಾನ್ (ಪುರ್ಗಾ) ಅಥವಾ ಬ್ಯೂರ್ ಫಾಸ್ ಚಂಡಮಾರುತ ಅತ್ಯಂತ ಭಯಾನಕ.

ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ನೈರುತ್ಯ ಏಷ್ಯ ಅತ್ಯುಷ್ಣಪ್ರದೇಶ. ಅರೇಬಿಯದ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಆವಿಯಾಗುವಿಕೆ ಸು. 400 ಸೆಂಮೀ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನೆಲ ಸೋಕುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಮಳೆ ಹಾಗೆಯೇ ಆವಿಯಾಗುವುದೂ ಉಂಟು. ಬಿಸಿಲಿಗೆ ನೇರವಾಗಿರುವ ಶಿಲೆಗಳು ಒಡೆದು ಸಿಡಿಯುತ್ತವೆ. ಮರಳು ನೀರಿನ ಕುದಿಯುವ ಉಷ್ಣತೆ ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ, ರಾತ್ರಿಯ ಹೊತ್ತು ಒಂಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ನಕ್ಷತ್ರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವುದು ರೂಢಿ. ಪರ್ಷಿಯನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿನ ನೀರು ಅತ್ಯುಷ್ಣ. ಇಲ್ಲಿನ ಉಷ್ಣತೆ 35^0ಸೆ. ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಲ 49^0ಸೆ. ಇರುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಥಾರ್ ಮರುಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೈಮೇಲೆ ಹೊಪ್ಪಳೆಗಳೇಳುವ ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದ ಚಂಗೇಸ್‍ಖಾನನ ಬಲಿಷ್ಠ ಸೈನ್ಯವೇ ಹೆದರಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಳ ಕೊಲ್ಲಿಗಳು ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಪೂರ್ವಚೀನ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲೂ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ.

ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸ್ಥಳೀಯ ಉಷ್ಣ ಮಾರುತಗಳ ಶಾಪಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗಿವೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಗೋಬಿ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿನ ಕರಬುರಾನ್ ಮಾರುತಗಳು ತುರ್ಕಿಯ ಮರುಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಸ್ಟೆಪ್‍ಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿರುವ ಸರೋವರಗಳ ಮತ್ತು ನದಿಗಳ ನೀರಿನ ತೇವ ಪಡೆದು ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಮುಖಾಂತರ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇವು ವಿಶಾಲವಾದ ಮಳೆ ನೆರಳಿನ ಮರುಭೂಮಿಯಿಂದ ಬರುತ್ತವೆ.

ಇರಾನಿನ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸೈಸ್ತಾನ್ ಎಂಬ 120 ದಿನಗಳ ಮಾರುತಗಳು ಗಂಟೆಗೆ 112 ಕಿಮೀ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಿರುಗಾಳಿ ಇನ್ನೂ

ಪ್ರಕೋಪ ಹೊಂದಿ ಗಂಟೆಗೆ 192 ಕಿಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ವೇಗವಾಗಿ ಬೀಸುವುದುಂಟು. ತುರ್ಕಿಯ ಕಡೆಯಿಂದ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಕಡೆ ಇದೇ ರೀತಿ ಬೀಸುವುದು ಷಾಮಲ್ ಮಾರುತ.

ಟಿಬೆಟ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅತ್ಯುಷ್ಣತೆಯ ಕಾಟವನ್ನೇನೊ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಶುಷ್ಕ ಮಾರುತಗಳು ಉತ್ತರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಬೀಸುವುದರಿಂದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಅಸಹನೀಯ.

ಭಯಾನಕ ಹೂಯ್ಗಾಳಿಗಳು ಅರೇಬಿಯ ಮರುಭೂಮಿಯಿಂದ ಬೀಸಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಹಡಗುಗಳನ್ನು ಮರಳಿನಿಂದ ಬಡಿಯುವುದುಂಟು. ಉತ್ತರ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಅಧಿಕ. ಅಲ್ಲಿನ ದೂಳು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ನೂರಾರು ಕಿಮೀ ಅಗಲ, ಸಾವಿರಾರು ಮೀಟರ್ ಆಳ ಸಂಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಹಿಂದೂ ಸಾಗರದಲ್ಲಿನ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವು ಈಶಾನ್ಯದಿಂದ ಆರು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಬೀಸಿ, ಆಮೇಲೆ ನೈಋತ್ಯದಿಂದ ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಅವುಗಳ ಪಥವೂ ಕಾಲಾವಧಿಯೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವುವು. ಜೂನಿನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ವರೆಗೆ ಬೀಸುವ ಈ ಮಾರುತಗಳು ಮಳೆಯನ್ನು ತರದಿದ್ದರೆ ಕೋಟ್ಯಂತರ ಜನ ಕ್ಷಾಮಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಮತ್ತು ಜಪಾನ್ ತೀರದಲ್ಲಿ ಬೀಸುವ ಕಡಲ್ಗಾಳಿಗಳು ಅಪಾಯಕಾರಿ.

ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹಂಚಿಕೆ ಬಲು ಅಸಮವಾದದ್ದು. ಸೈಬೀರಿಯದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 50 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶ ಅಸ್ಸಾಮಿನಲ್ಲಿದೆ (ಮೌಸಿನ್‌ರಾಮ್) ಚಿರಾಪುಂಜಿಯಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 1060 ಸೆಂಮೀ. 24 ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ 90 ಸೆಂಮೀ ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಮಳೆ ಹಂಚಿಕೆ ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ಅಸಮರ್ಪಕ. ಇಲ್ಲಿನ ಒಟ್ಟು ಮಳೆ ಐದು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬೀಳುತ್ತದೆ; ವರ್ಷದ ಉಳಿದ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಳೆ ಇಲ್ಲ.

ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ, ಈಶಾನ್ಯ ಭಾರತ, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಲಾವೋಸ್ ವಿಯಟ್ನಾಂ, ಶ್ರೀಲಂಕ–ಮಲೇಷ್ಯ – ಇವು ಅಧಿಕ ಮಳೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಟೈವಾನ್‌ನ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ 750 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುವುದುಂಟು. ಉಜಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಇದು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು. ಮಲೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗಂಟೆಯಲ್ಲಿ ಧಾರಾಕಾರ ಮಳೆ; ಮರುಗಳಿಗೆಯಲ್ಲೆ ಅಸಾಧ್ಯ ಒಣಹವೆ. ವೆರ್ಖೋಯಾನ್ಸ್ಕ್‌ನಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಉಷ್ಣತೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ತೀವ್ರ:. ಏಷ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ವಾಯುಗುಣಗಳಿವು: 1. ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮಾನ್ಸೂನ್ ವಾಯುಗುಣ ಭಾರತ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಇಂಡೋ–ಚೀನ, ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನಗಳಲ್ಲಿ.

2. ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆಯ ವಾಯುಗುಣ: ಮಲೇಷ್ಯ, ಇಂಡೊನೇಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಅಕ್ಷಾಂಶ ಹಾಗೂ ಸಾಗರಿಕ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬದಲಾಗುವುದುಂಟು. ಉಷ್ಣತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು, ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ಮಳೆ. ಆದರೆ ಮೇ–ಅಕ್ಟೋಬರ್ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ. ಡಿಸೆಂಬರ್–ಜನವರಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶುಷ್ಕ.

3. ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಮಾನ್ಸೂನ್ ವಾಯುಗುಣ: ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಚೀನ, ಮಂಚೂರಿಯ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಜಪಾನ್‌ಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಈಶಾನ್ಯ ಏಷ್ಯ.

4. ಮರುಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಶುಷ್ಕ ಮರುಭೂಮಿ ವಾಯುಗುಣ: ಮಾನ್ಸೂನ್ ಪ್ರದೇಶದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಅರೇಬಿಯದಿಂದ ಇರಾನ್ ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಗೋಬಿ ಮರುಭೂಮಿಯ ಅಂಚಿನವರೆಗೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಇಲ್ಲ. ಬೆಳೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಇರಾನ್‌ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ, ಉಳಿದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯ ವಾಯುಗುಣ.

5. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಾಯುಗುಣ: ಮರುಭೂಮಿ ವಾಯುಗುಣ ಪ್ರದೇಶದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ, ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ತುರ್ಕಿ, ಸಿರಿಯ, ಇಸ್ರೇಲ್, ಜೋರ್ಡಾನ್‌ಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಉಷ್ಣತೆಯ ಒಣ ಬೇಸಗೆಗಳೂ ಮಳೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚಳಿಗಾಲಗಳೂ ಈ ವಾಯುಗುಣದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇದರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಇರಾನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯವರೆಗೂ ಕಾಣಬಹುದು.

6. ತಂಡ್ರ ವಾಯುಗುಣ: ಇದು ಉತ್ತರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿದೆ.

7. ಶೀತ ಹಿತೋಷ್ಣ (ಕೋಲ್ಡ್ ಟೆಂಪರೇಟ್) ವಾಯುಗುಣ: ಸೈಬೀರಿಯದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಏಷ್ಯದ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಅಲ್ಲಿನ ವಾಯುಗುಣ ಭೂಗುಣಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾದದ್ದು. ಉಷ್ಣತೆಯೂ ತೇವವೂ ಇದನ್ನು ತೀರ್ಮಾನಿಸುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಚಟುವಟಿಕೆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಮೂರು ತಿಂಗಳು ಮಾತ್ರ; ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ಸಸ್ಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಖಂಡದ ಉತ್ತರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ತೀರದುದ್ದಕ್ಕೂ ತಂಡ್ರ ಸಸ್ಯವರ್ಗ. ಸಾವಿರಾರು ಕಿಮೀಗಳ ವಿಸ್ತಾರದ ಒಳಮಣ್ಣು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನೂರಾರು ಮೀಟರ್‌ಗಳವರೆಗೆ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆ ಬಲು ಕಡಿಮೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಶಾಶ್ವತ ಸಸ್ಯವರ್ಗವಿಲ್ಲ. ಹಾವಸೆಗಳು ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ನೀರು ಹಬ್ಬೆಗಿಡಗಳು ಬಿಳಲುಗಳಂತೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇಳಿ ಬಿದ್ದಿರುವುದುಂಟು. ಆಸ್ಪ್ ಮತ್ತು ಭೂರ್ಜ ಸಸಿಗಳು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ಸೆಮೀಗಳ ವರೆಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತಂಡ್ರ ಸಸ್ಯವರ್ಗದೊಂದಿಗೆ ಚಿಕ್ಕ ಮರಗಳೂ ಬೆರೆತಿರುವುದುಂಟು.

ತಂಡ್ರದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಖಂಡದ ಉದ್ದಗಲಕ್ಕೂ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಾಲವಾದ ಕಾಡುಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಸೈಬೀರಿಯನ್ ಟೈಗ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತರ ಯುರೋಪಿನಿಂದ ಉತ್ತರ ಏಷ್ಯದ ಮುಖಾಂತರ ಪೆಸಿಫಿಕ್‌ವರೆಗೆ ಇವು ಹರಡಿವೆ. ಪೈನ್, ಲಾರ್ಚ್, ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ಫರ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಮರಗಳೊಂದಿಗೆ ಭೂರ್ಜ ಹಾಗೂ ಆಸ್ಪ್‌ಮರಗಳೂ ಮಿಶ್ರವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಜೌಗುಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಉಂಟು.

ಇವುಗಳ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳುದುರುವ, ಅಗಲವಾದ ಎಲೆಗಳುಳ್ಳ ಮರಗಳ ಕಾಡುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವುವು ತಣ್ಣಗಿನ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯ ಕಾಡುಗಳು. ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೊನಚಾದ ಎಲೆಗಳ ಮರಗಳುಂಟು. ಓಕ್, ಬೀಚ್, ಮತ್ತು ಕರ್ಪೂರ ಮರಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವುವು ಕೊಡೆ ರೀತಿಯ ಮರಗಳು.

ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಓಕ್, ಎಲ್ಮ್ ಇತ್ಯಾದಿಮರಗಳ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಕೊರಿಯದಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾದ ಬಿದಿರು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯ ಚೀನ ಮತ್ತು ಜಪಾನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಚ್ಚಗಿರುವ ಸಮಶಿತೋಷ್ಣವಲಯ ಕಾಡುಗಳುಂಟು. ಭೂತಕಾರದ ರೆಡ್‌ವುಡ್ ಮರಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಚೀನದಲ್ಲೂ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆಗ್ನೇಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯ ಕಾಡುಗಳು ಇವೆ. ಸದಾ ಹಸುರಾಗಿರುವ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ತೇಗ ಹೇರಳ. ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ತೇಗ ಅಸಮಾನವಾದುದು. ಮಹಾಗನಿಯ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳು ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ, ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮಧ್ಯದ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪರ್ವತ ಸಸ್ಯಗಳು ನೆಲದ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬದಲಾಗುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಓಕ್, ಮೇಪಲ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಗಟ್ಟಿ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹಿಮಾಲಯಗಳ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 5000 ಮೀ ವರೆಗೆ ಎಲೆ ಮೊನಚಾದ ಕಾಡುಗಳು ಇರುವುವು. ಹಿಮರೇಖೆಯವರೆಗೆ ಆಲ್ಪೈನ್ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಇರುವುವು. ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ, ಅರೇಬಿಯದಿಂದ ಭಾರತದ ವರೆಗೆ ಜಾಲಿಯ ಮರಗಳು ಮುಳ್ಳಿನ ಪೊದೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ನರುಗಂಪುಳ್ಳ ಅಂಟುಗಳು, ರಾಳ ಮತ್ತು ಔಷಧಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಓಯಸಿಸ್‌ಗಳಿರುವ ಕಡೆ ಖರ್ಜೂರದ ಮರಗಳಿವೆ. ಏಷ್ಯ ಮೈನರಿನಲ್ಲಿ ಆಲಿವ್, ಓಕ್ ಮರಗಳಿರುವ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಸ್ಯ ವರ್ಗವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅರೇಬಿಯದಲ್ಲಿನ ಕೆಲವೇ ಸಸ್ಯಗಳು ಬೂದುಬಣ್ಣ ಇಲ್ಲವೆ ಬೆಳ್ಳಗಿರುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ರಷ್ಯದಿಂದ ಮಂಚೂರಿಯದ ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವುದು ಸ್ಟೆಪಿ–ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು. ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಪರ್ವತಾವಳಿಗಳು ಮತ್ತು ಮರುಭೂಮಿಗಳಿಂದ ಸ್ಟೆಪಿ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನ್ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ದನಕರುಗಳ ಸಾಕಣಿಕೆಗೆ ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿವೆ.

ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಏಷ್ಯದ ವೈಶಾಲ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗವಿದೆ. ಕುದುರೆ ಇಲ್ಲಿನ ಅಲೆಮಾರಿ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸು. 5000 ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಈ ಖಂಡ ಶೀಘ್ರಗಾಮಿ ಹೇಸರಗತ್ತೆಗಳ ಮೂಲಸ್ಥಾನ. ಪ್ರಾಚೀನತಮ ಮೇಕೆಗಳಿರುವುದು ಟರ್ಕಿಯಲ್ಲಿ. ಒಂಟೆ ಮರುಭೂಮಿಯ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ ಪ್ರಾಣಿ. ಟಿಬೆಟಿನಲ್ಲಿ ಯಾಕ್ ಭಾರ ಹೊರುವುದಲ್ಲದೆ ಬೆಣ್ಣೆ, ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ಮಾಂಸಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾಡುದನಗಳು ಭಾರತ, ಮಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಿಂದ ಇಂಡೊನೇಷ್ಯದವರೆಗೆ ಎಮ್ಮೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸೈಬೀರಿಯದ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮಸಾರಂಗಗಳು ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ ಓಡಾಡುತ್ತವೆ. ಹಿಮನೆಲದ ಮೇಲೆ ಚಕ್ರಗಳಿಲ್ಲದ ವಾಹನಗಳನ್ನೆಳೆಯಲು ಇವು ಸಹಾಯಕ. ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ಮಾಂಸಗಳನ್ನೂ ಇವು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ನೇಪಾಲ, ಸಿಕ್ಕಿಂ, ಕಾಶ್ಮೀರ ಇತ್ಯಾದಿ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರಿ ಮೃಗಗಳು ಧಾರಾಳ. ಪಾಮಿರಿನಲ್ಲಿಯ ಓವಿಸ್ ಪೋಲಿ ಎನ್ನುವ ಹಿಮಕುರಿಗಳ ಕೋಡುಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತ. ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಚಿಗರಿಗಳುಂಟು. ಬೊಗಳುವ ಜಿಂಕೆಗಳು ಚೀನದಲ್ಲಿವೆ.

ಶ್ರೀಲಂಕ, ಸುಮಾತ್ರ, ಭಾರತ, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಮಲೇಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಆನೆಗಳ ಹಿಂಡುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಪಳಗಿಸಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಇವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ನೀರಾನೆಗಳು ಜಾವ, ಸುಮಾತ್ರ, ಮಲಯ, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಬೋರ್ನಿಯೊಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಭಾರತ, ಮಲೇಷ್ಯ, ಸುಮಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಘೇಂಡಾಮೃಗಗಳಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಿರುಬಗಳೂ ಹಿಮಾಲಯ, ಕುನ್‌ಲೂನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಚಿರತೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ವಿರಳವಾಗುತ್ತಿರುವ ಸಿಂಹಗಳು ಗುಜರಾತಿನ ಗಿರ್ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಸೈಬೀರಿಯ ಹಾಗೂ ಭಾರತದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ತೋಳಗಳೂ ಉಂಟು.

ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಕರಡಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ಬಿಳಿ ಕರಡಿಗಳು ಆಗಾಗ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಭಯಾನಕ ಪ್ರಾಣಿ ಎಂದರೆ ಹುಲಿ. ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊರತಾಗಿ ಮತ್ತೆಲ್ಲೂ ಇವು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭಾರತ, ಬೋರ್ನಿಯೊ, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಮಲೇಷ್ಯ, ಸುಮಾತ್ರ, ಜಾವ ಮತ್ತು ಬಾಲಿಗಳಲ್ಲಿನ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಸೈಬೀರಿಯದ ಬಿಳಿ ಹುಲಿಗೆ ಒತ್ತಾದ ಕೂದಲು ಒಂದು ವಿಶೇಷ. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪಾಂಡ ಬಹಳ ವಿಚಿತ್ರ ಪ್ರಾಣಿ. ಕರಡಿಯಂತೆ ಕಾಣುವ ಈ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಬಿದಿರಿನ ಚಿಗುರೇ ಆಹಾರ. ಇದರ ತೂಕ 159 ಕಿಗ್ರಾಂಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು.

ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಮಂಗಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಮಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಗಿಬನ್ ಎನ್ನುವ ನಿಡುದೋಳಿನ ವಾನರ ಮನುಷ್ಯನಂತೆ ಎರಡು ಕಾಲ ಮೇಲೆ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಮರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಉದ್ದತೋಳಿನ ಒರ್ಯಾಂಗೂಟ್ಯಾನ್ ನರವಾನರ ಬೋರ್ನಿಯೊ ಸುಮಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಪಕ್ಷಿಗಳಿವೆ. ಮಯನ್ಮಾರ್, ಥೈಲೆಂಡ್, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ, ಮಲೇಷ್ಯ, ಸುಮಾತ್ರ, ಬೋರ್ನಿಯೊ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಂಜೀವ, ಕೊಕ್ಕರೆ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಕ್ಕಿಗಳು ಉಂಟು. ಲ್ಯಾಮ್ಮರ್ ಜೀಯರ್ ಎಂಬ ಬೃಹತ್ ಪಕ್ಷಿಯ ರೆಕ್ಕೆಯ ಹರಡು 3 ಮೀ. ನವಿಲುಗಳೂ ಡೇಗೆಗಳೂ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪಾರಿವಾಳ, ಕೆಂಪುಂಗುರದ ಉದ್ದತೋಕೆಯ ಸಣ್ಣಗಿಳಿ, ಕೊಂಬುಕೊಕ್ಕಿನ ಹಕ್ಕಿ, ಕೋಗಿಲೆ, ಹದ್ದು, ಗಿಡುಗ ಮತ್ತು ಮರಕುಟುಕ, ಕಾಗೆ, ಮೈನ–ಇತ್ಯಾದಿ ಪಕ್ಷಿಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಧಾರಾಳ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಸರ್ಪಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತ. ನಾಗರಹಾವುಗಳೂ ಹೆಬ್ಬಾವುಗಳೂ ಹೇರಳ. ಆಮೆಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು. ಭಾರತದ ನದಿಗಳಲ್ಲೂ ಮಲಯದ ಬಳಿಯ ಸಮುದ್ರತೀರಗಳಲ್ಲೂ ಮೊಸಳೆಗಳುಂಟು. ಡೂಗಾಂಗ್ ಎನ್ನುವ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಸ್ತನಿ ಹಿಂದೂ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಡಲ ಹಂದಿಗಳು ಗಂಗಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಉಂಟು. ಬೈಕಲ್ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಸಿಹಿನೀರಿನ ತಿಮಿಂಗಲಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಉರಗಗಳಿದ್ದರೂ ಊಸರವಳ್ಳಿ, ಹೆಂಟೆಗೊದ್ದಗಳು ಭಾರತ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಲಂಕಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಪಶುಪಾಲನೆ: ಈ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಏಷ್ಯದ ಸ್ವರೂಪವೇ ಬದಲಾಯಿಸಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಸ್ಟೆಪಿ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಧಾನ್ಯ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ. ಗೋದಿ, ರೈ ಮತ್ತು ಬಾರ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆ. ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ ಮತ್ತು ಅಗಸೆಗಳನ್ನು ಎಣ್ಣೆಗಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಶುಷ್ಕ ಸ್ಟೆಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಿ ಮತ್ತು ಮೇಕೆಗಳನ್ನೂ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದನಕರುಗಳನ್ನೂ ತಂಡ್ರ ಟೈಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮಸಾರಂಗಗಳನ್ನೂ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ.

ನೈಋತ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ (ಮಧ್ಯ ಪ್ರಾಚ್ಯ) ಭೂಮಧ್ಯ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗಿ, ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿದೆ. ಜೋಳ ಬತ್ತಗಳನ್ನು (ನೀರಾವರಿ ಬೆಳೆ) ಇರಾಕ್, ತುರ್ಕಿ, ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ತೀರಗಳಲ್ಲೂ ಬೀಟ್‌ರೂಟ್, ಹತ್ತಿಗಳನ್ನು ತುರ್ಕಿ, ಇರಾನ್, ಇಸ್ರೇಲ್‌ಗಳಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಸ್ರೇಲ್, ಲೆಬನನ್, ಸಿರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಈಳೆಜಾತಿಯ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರಲ್ಲದೆ, ಅವನ್ನು ರಫ್ತು ಕೂಡ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಪಂಚದ 45 ಪಾಲು ಖರ್ಜೂರ ಇರಾನಿನಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ಅರೇಬಿಯದಲ್ಲೂ ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ತುರ್ಕಿ, ಇರಾನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಒಣಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮರುಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಅರೆ ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಿ ಮತ್ತು ಮೇಕೆಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದುಂಟು. ಅರೇಬಿಯದ ಠಾಕಣಗಳು ಬಲು ಪ್ರಸಿದ್ಧ.

ಭಾರತ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಶ್ರೀಲಂಕಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 60 ಭಾಗದ ಭೂಮಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಬತ್ತ, ಗೋದಿ, ತೃಣಧಾನ್ಯಗಳು, ಜೋಳ–ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಳು. ಬಂಗಾಲ, ಅಸ್ಸಾಂ, ಒರಿಸ್ಸ, ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ತಿರ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಲಂಕಗಳಲ್ಲಿ ಬತ್ತದ ಸಾಂದ್ರಬೇಸಾಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪಂಜಾಬ್ (ಭಾರತ ಮತ್ತು ಪಾಕಿಸ್ತಾನ್) ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗೋದಿ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಗಂಗಾನದಿಯ ಮುಖಜಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ (ಭಾರತ ಮತ್ತು ಪಾಕಿಸ್ತಾನ್) ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟದ ಸೆಣಬನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಸ್ಸಾಂ, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ, ಸಿಲ್ಹೆಟ್, ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು, ಶ್ರೀಲಂಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲ ಚಹ ತೋಟಗಳಿವೆ. ಕೇರಳ, ಶ್ರೀಲಂಕಗಳಲ್ಲಿ ರಬ್ಬರ್ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳಿವೆ.

ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬತ್ತವನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇರವಾಡಿ, ಮೇನಾಂ, ಮೇಕಾಂಗ್ ನದಿಗಳ ಮುಖಜಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಇದರ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಯೆಟ್ನಾಂ ಹಾಗೂ ಜಾವದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಬತ್ತ ಸ್ಥಳೀಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಸಾಕು. ಜಾವ, ಫಿಲಿಪೈನ್ಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ಮೆಟ್ಟಲುಮೆಟ್ಟಲಾಗಿ ಕಡಿದು, ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯ ಮಯನ್ಮಾರ್, ಥೈಲೆಂಡ್, ಕೋರೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಅನುಕೂಲದಿಂದ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ತಂಬಾಕು, ಕಬ್ಬು, ಸೋಯಾಬೀನುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಬೆಳೆಗಳಲ್ಲಿ ತೋಟದವು ಬಲು ಮುಖ್ಯ. ಮಲೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಇಂಡೊನೇಷ್ಯಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಹೆಚ್ಚು ಪಾಲು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ರಬ್ಬರನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ವಿಯೆಟ್ನಾಂ ಮತ್ತು ಥೈಲೆಂಡ್‌ಗಳಲ್ಲೂ ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ, ಮಲೇಷ್ಯಗಳು ಕೊಬ್ಬರಿ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುವು. ಮಲೇಷ್ಯ, ಸುಮಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತಾಳೆಮರ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯ. ಜಾವದಲ್ಲಿ ಚಹ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಚೀನದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಸೋಯಾಬೀನ್ಸ್ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಮತ್ತು ಟೈವಾನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆ. ಮಂಚೂರಿಯದಲ್ಲಿ ಸೋಯಾಬೀನ್ಸನ್ನೂ ಚೀನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಜೋಳದ ರೀತಿಯ ಕಯೊಲಿನ್ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುವುದು. ಉತ್ತರ ಚೀನ ಮಧ್ಯ ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮತ್ತು ಟೈವಾನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಹ ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಎಳ್ಳು, ರೇಪ್ ಮತ್ತು ಸೋಯಾಬೀನ್ಸ್ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಚೀನದ್ದು ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಮತ್ತು ಟೈವಾನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬು, ತಂಬಾಕು ಮತ್ತು ಈಳೆಜಾತಿಯ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಪಾನ್ ಕೊರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಬಲು ಕಡಿಮೆ. ಆದರೂ ಉತ್ತಮ ವ್ಯವಸಾಯ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಬತ್ತದ ಸಾಗುವಳಿಯಾಗುವುದು ನೀರಾವರಿಯಿಂದ. ಉತ್ತರ ಕೊರಿಯದಲ್ಲಿ ಮಿಲೆಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಗೋದಿಯೂ ದಕ್ಷಿಣ ಕೊರಿಯದಲ್ಲಿ ಬಾರ್ಲಿಯೂ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಳು. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಓಟ್ಸ್–ಇವು ಬತ್ತದ ಅನಂತರದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಕೊರಿಯದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಯೂ ದಕ್ಷಿಣ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆ ಮತ್ತು ಚಹವೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು.

ಖನಿಜಗಳು ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾದ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾದ ವಲಯಗಳಿವು:

(ಎ) ರಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ದೇಶಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಎಣ್ಣೆಬಾವಿಗಳಿವೆ. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಫರ್ಗನಾ, ಲೀನಾ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲೂ ಸ್ಯಾಕಲೀನ್ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲೂ ಎಣ್ಣೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಸೈಬೀರಿಯದ ಕುಜ್ನೆಟ್‌ಸ್ಕ್ ಬಯಲು ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟದ ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲುಗಣಿ ಪ್ರದೇಶ. ಕಜಾಕ್‌ಸ್ತಾನದಲ್ಲಿನ ಕರಗಂಡ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳು ಯೂರಲ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿರುವ ಲೋಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ್ಲನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವ ಸೈಬೀರಿಯದಲ್ಲಿನ ಇರ್ಕಟ್‌ಸ್ಕ ಮತ್ತು ವ್ಲಾಡಿವೋಸ್ಟಾಕ್ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸ್ಥಳೀಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಟ್ರಾನ್ಸ್–ಸೈಬೀರಿಯನ್ ರೈಲ್ವೆಗೆ ಅನುಕೂಲಕರ. ಟುಂಗುಸ್ಕ ಮತ್ತು ಲೀನಾ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆಯೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ.

ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಟುಯ–ಮುಯಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ಯುರೇನಿಯಂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕುಜ್ನೆಟ್‌ಸ್ಕ್, ಖಬರೋವ್‌ಸ್ಕ್, ಕಜಾಕ್‌ಸ್ತಾನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಕ್ರೋಮಿಯಂ, ಕೋಬಾಲ್ಟ್ ಇವೆ. ಬಾಲ್ಕಾಷ್ ಸರೋವರದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರವುಂಟು. ಕಜಾಕ್‌ಸ್ತಾನ್, ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮ ಸೈಬೀರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತಾಮ್ರದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವ ಸೈಬೀರಿಯದಲ್ಲಿ ತವರವಿದೆ. ಕುಜ್ನೆಟ್‌ಸ್ಕ್ ಸತುವಿಗೂ ನೋರಿಲಿಸ್ಕ್ ನಿಕ್ಕಲ್‌ಗೂ ಕಜಾಕ್‌ಸ್ತಾನ್ ಮತ್ತು ಕುಜ್ನೆಟ್‌ಸ್ಕ್ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂಗೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇವಲ್ಲದೆ ಸೈಬೀರಿಯದಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಕಲ್, ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ, ಯೂರಲ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ, ಕ್ರೋಮಿಯಂ, ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಪಚ್ಚೆಗಳ ಹೇರಳ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆಯೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಖನಿಜಗಳು ಸಿಗುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆದಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ. ಆದರೂ ರಷ್ಯದ ಐರೋಪ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಏಷ್ಯನ್ ಪ್ರದೇಶದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಕುಜ್ನೆಟ್‌ಸ್ಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭಾರಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿವೆ. ಟ್ರಾನ್ಸ್–ಸೈಬೀರಿಯನ್ ರೈಲ್ವೆಯೂ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮತ್ತಿತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿವೆ. ಸೋವಿಯತ್ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆಗಿರಣಿಗಳೂ ವ್ಲಾಡಿವೋಸ್ಟಾಕ್ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಮರ ಕೊಯ್ಯುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಹರಡಿವೆ.

(ಬಿ) ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯ: ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಟರ್ಕಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಮೂಲ್ಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಕ. ಯೂಫ್ರಟೀಸ್-ಟೈಗ್ರಿಸ್ ಮತ್ತು ಪರ್ಷಿಯನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾದ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿದ್ದು ಅನೇಕ ಎಣ್ಣೆಬಾವಿಗಳಿವೆ. ಜ್ಯಾಗ್ರೀಸ ಪರ್ವತಗಳ ಪಾದಗಳ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಇರಾನ್, ಇರಾಕ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲ ಎಣ್ಣೆಬಾವಿಗಳುಂಟು. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿಯ ಕುವೈತ್, ಬಹ್ರಿನ್, ಕಾತಾರ್ ಇತ್ಯಾದಿ ದೇಶಗಳು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಹೆಸರಾಗಿವೆ.

ಟರ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಖನಿಜಗಳು ಅನೇಕ. ಭೂಮಧ್ಯಸಮುದ್ರ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ದೇಶ ಕ್ರೋಮ್ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ತಾಮ್ರ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಲೋಹ. ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವೂ ಉಂಟು. ಮೃತ್ಯುಸರೋವರದ ಬಳಿ ಪೊಟ್ಯಾಷ್, ಟರ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಧಕ, ಜೋರ್ಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ರಂಜಕ ಹೆಸರಿಸುವಂಥ ಖನಿಜಗಳು.

ಯೂಫ್ರಟೀಸ್-ಟೈಗ್ರಿಸ್ ಕಣಿವೆ ಹೇರಳವಾದ ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಗಂಧಕ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸೀಸದ ಗಣಿಗಳು ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿವೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಶೋಧ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಟರ್ಕಿ, ಸಿರಿಯ, ಲೆಬನನ್, ಇಸ್ರೇಲ್ ಮತ್ತು ಇರಾನಿನ ಅನೇಕ ನಗರಗಳಲ್ಲೂ ಇರಾಕ್, ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನಗಳ ರಾಜಧಾನಿಗಳಲ್ಲೂ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳುಂಟು.

(ಸಿ) ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ. ಅಸ್ಸಾಮಿನ ದಿಗ್ಬಾಯಿ ಮತ್ತು ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಅಟಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಎಣ್ಣೆಬಾವಿಗಳುಂಟು. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ದೊರಕುವುದು ಭಾರತದ ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ. ಇಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ, ತವರ, ಕ್ರೋಮೈಟ್, ಚಿನ್ನ, ಬಾಕ್ಸೈಟುಗಳೂ ಉಂಟು. ರಾಜಸ್ತಾನದ ಗಣಿಗಳಿಂದ ತೆಗೆಯುವ ಲವಣದ ಜೊತೆಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಗುಜರಾತ್, ತಮಿಳುನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಉಪ್ಪನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಕಾಗೆಬಂಗಾರದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 80 ದೊರಕುವುದು ಛೋಟಾನಾಗಪುರದಲ್ಲಿ (ಭಾರತ). ಮೊನಾಜೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿರುವುದು ಕೇರಳದಲ್ಲಿ. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಮೈಟ್, ಲವಣಶಿಲೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಲಯಗಳಿವೆ: 1. ಜೆಮ್‌ಷೆಡ್‌ಪುರದಿಂದ ಕೋಲ್ಕತದ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶ, 2. ಮುಂಬಯಿಂದ ಅಹಮದಾಬಾದ್ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶ. ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳುಂಟು.

(ಡಿ) ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ: ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿನ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಗಮನಾರ್ಹವಾದದ್ದು. ಪ್ರಪಂಚದ ತವರದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 12 ಭಾಗ ಬರುವುದು ಮಲೇಷ್ಯದಿಂದ. ಮಲೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಇಂಡೊನೇಷ್ಯಗಳು ತವರ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನೂ ಥೈಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಮಯನ್ಮಾರ್‌ಗಳು ಐದನೆಯ ಮತ್ತು ಎಂಟನೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದಿವೆ. ವಿಯೆಟ್ನಾಮಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಮಲೇಷ್ಯ, ಬೋರ್ನಿಯೊ, ಸುಮಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳುಂಟು. ಪ್ರಪಂಚದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಎಣ್ಣೆಬಾವಿಗಳು ಮಧ್ಯ ಮಯನ್ಮಾರ್, ಜಾವ, ಸುಮಾತ್ರ, ಬೋರ್ನಿಯಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಮಲೇಷ್ಯ, ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ಜಪಾನಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಯೆಟ್ನಾಂ, ಮಲೇಷ್ಯ, ಜಾವ, ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯ ಮಯನ್ಮಾರ್‌ನಲ್ಲಿ ಸೀಸ, ಸತು ಮತ್ತು ನಿಕ್ಕಲ್ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಕ್ರೋಮಿಯಂ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್‌ನದು 4ನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್, ಥೈಲೆಂಡ್, ಮಲೇಷ್ಯ, ಸುಮಾತ್ರ, ದಕ್ಷಿಣ ವಿಯೆಟ್ನಾಂಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದೊರೆತರೂ ಅಷ್ಟೇನೂ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ.

ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿಲ್ಲದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಸಾಧನಗಳಿಲ್ಲದ್ದೇ ಕಾರಣ. ಸಿದ್ಧವಸ್ತು ತಯಾರಿಕೆಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಸಿಂಗಪುರದಲ್ಲಿ ತವರ ಕರಗಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಯುಂಟು. ಜಾವದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಮಯನ್ಮಾರ್, ಥೈಲೆಂಡ್, ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ, ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್ ಮತ್ತು ವಿಯೆಟ್ನಾಂಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ.

(ಇ) ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯ: ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಕಬ್ಬಿಣ, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ತವರ, ಆಂಟಿಮೊನಿ, ಬಿಸ್ಮತ್, ಗ್ರಾಫೈಟ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಗ್ನಸೈಟ್‌ಗಳು ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು. ಚೀನದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಉಪ್ಪು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಖನಿಜಗಳು ಸಾಕಷ್ಟಿಲ್ಲವಾದರೂ ಇದು ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ದೇಶ.

ಮಂಚೂರಿಯ, ಕೊರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ನೂಲು, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ವಾಹನ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ಭಾರಿ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ಏಷ್ಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯದು ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 69 (ಸೋವಿಯತ್ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು) ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿದೆ. ಏಷ್ಯದ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 300. 2010ಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಏಷ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚುವುದೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಗ್ರಾಮವಾಸಿಗಳು. ಜಪಾನ್ ವಿನಾ ಉಳಿದಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾನಗರಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ.

ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಉತ್ತರ ಚೀನ ಮತ್ತು ಜಪಾನ್ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನನಿವಾಸಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರ ವಾಯುಗುಣ, ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿ, ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಕಸಬು ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 600. ಪೂರ್ವಚೀನದಲ್ಲಿ ಇದು 900ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದರೂ ಕೆಲವು ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 2000ದಿಂದ 3000ದ ವರೆಗೂ ಇದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಮೂರು ಅತ್ಯಂತ ಜನ ಸಮೃದ್ಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಏಷ್ಯದಲ್ಲೇ ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಚೀನವೇ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವ ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶ. ಎರಡನೆಯ ಜನಸಾಂದ್ರ ಪ್ರದೇಶವೆಂದರೆ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಭಾರತ, ಶ್ರೀಲಂಕಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯ ಇಡೀ ಖಂಡದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ದಕ್ಷಿಣ ಹಾಗೂ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯದ ಶೇ. 90ರಷ್ಟು ಜನವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್: ಏಷ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ತುದಿಯಲ್ಲಿ, ಆಧುನಿಕ ಟರ್ಕಿಯ ಏಷ್ಯನ್ ಭಾಗವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 7,70,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಆಂಟಿ-ಟಾರಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯೇ ಇದರ ಪೂರ್ವದ ಗಡಿ. ಪಶ್ಚಿಮ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಏಜಿಯನ್, ಕಪ್ಪು ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಗಳಿವೆ. ಏಜಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಕೊಂಡಿಯಂತಿರುವ ಮರ್ಮರ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಐರೋಪ್ಯ ಟರ್ಕಿಯೂ ಏಷ್ಯನ್ ಟರ್ಕಿಯೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡಿವೆ. ಉ.ಅ. 35^0-45^0 ಪೂ.ರೇ. 25^0-45^0 ರವರಿಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ.

ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಈಗಿನ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಬಳಸಲಾದದ್ದು 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ-ಒರೋಸ್ಥಿಯಸ್ ಬರೆದ ಹಿಸ್ಟೋರಿಯ ಅಡ್ವರ್ಸಸ್ ಪೆಗಾನೋಸ್ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ. ರೋಮಿನ ಏಷ್ಯನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಅನಟೋಲಿಯ ಅಥವಾ ಲೆವಾಂಟ್ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್ ಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಬೈಜಾಂಟೈನರಿಂದ ತುರ್ಕರು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದದ್ದು 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ.

ಭೂರಚನೆ, ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಪೋರ್ಚುಗಲ್‌ನಿಂದ ಮಲಯ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದವರೆಗೆ ಅಕ್ಷಾಂಶರೇಖೆಗಳಂತೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತಗಳ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್ ಪ್ರದೇಶವೂ ಒಂದು ಭಾಗ. ಪರ್ವತರಚನೆಯ ಕಾರ್ಯ ಇಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ತಾನೇ ಮುಗಿದಿದೆ. ಟ್ರೋಆಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಪದೇ ಪದೇ ಸಂಭವಿಸುವ ಭೂಕಂಪಗಳು ಕೇರಿಯದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಮ್ಮುವ ಬಿಸಿ ಬುಗ್ಗೆಗಳೂ ವಿಷಾನಿಲಗಳು ಯಾನಾರ್ ಟಾಸಿನ ಸತತಜ್ವಾಲೆಯ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಏಷ್ಯ ಮೈನರಿನಲ್ಲಿ ಜೀವಂತ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳು ಈಗ ಇಲ್ಲ.

ಏಷ್ಯ ಮೈನರಿನ ನಡುವಣ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 735 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ಪೂರ್ವದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ 1324 ಮೀಗೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲೂ ಟಾರಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇವು ಈಶಾನ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿ ಅಮಾನಸ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಮುಂದುವರಿದು ಆಂಟಿ-ಟಾರಸ್ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಸಿಲಿಸಿಯ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶವಿರುವುದು ಟಾರಸ್ ಮತ್ತು ಅಮಾನಸ್ ಮಡಿಕೆಗಳಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿರುವ ಕೋನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ.

ಏಷ್ಯ ಮೈನರಿನ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವವು ಪೊಂಟಿಕ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು. ಇವು ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಗಿಂತ ತಗ್ಗು. ಇವನ್ನು ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ವಿಭಾಗಿಸುತ್ತವೆ.

ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಪಶ್ಚಿಮ ಪರ್ವತಗಳು ಪೂರ್ವ-ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಮಡಿಕೆ ಶ್ರೇಣಿಗಳು. ಕರಾವಳಿಯಿಂದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹಾದುಹೋಗಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ವಿಶಾಲ ಕಣಿವೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಪಶ್ಚಿಮದ ಸಮುದ್ರದೊಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿರುವುದರಿಂದ ಸಮುದ್ರತೀರ ಅಂಕುಡೊಂಕು. ತೀರದ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೂ ಕರಾವಳಿಗೂ ನಡುವಣ ಸಮುದ್ರದ ಆಳ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಂದರುಗಳು ಅನೇಕ. ಸಮುದ್ರದೊಳಕ್ಕೂ ಲಂಬಕೋನೀಯವಾಗಿ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಇಳಿದಿವೆ.

ಏಷ್ಯ ಮೈನರಿನ ನದಿಗಳು ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮರಳು ಹೆಚ್ಚು. ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಕರಾವಳಿಯ ರೇಖೆಯೇ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಇಂದಿಗೂ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಂಡಿದೆ. ಏಷ್ಯ ಮೈನರಿನ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳಿವು: ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಗೆಡಿಜ್, ಬುಯುಕ್ ಮೆಂಡೆರಿಸ್ ಮತ್ತು ಕೋಕ; ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಕರ್ಯ, ಕಿಜೆಲ್ ಇರ್ಮಕ್ ಮತ್ತು ಯೆಸಿಲ್ ಇರ್ಮಕ್; ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸೇಹಾನ್ ಮತ್ತು ಕೇಹಾನ್. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ನಟ್ಟನಡುವೆ ಇರುವ ಟಜ್ ಗೋಲು ಅದರ ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಲವಣಸರೋವರ.

ವಾಯುಗುಣ: ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದಾಗಿ ನಡುವಣ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿನ ವಾಯುಗುಣ ವೈಪರಿತ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳು ಹಿಮದ ಹೊದಿಕೆ; ನಡುಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲು ಧಗೆ ಅಸಾಧ್ಯ. ಎಲ್ಲ ಋತುಗಳಲ್ಲೂ ಗಾಳಿ ಮೊರೆಯುತ್ತ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ಮಳೆಯಾಗುವುದು ವಸಂತ ಋತುವಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬೇಸಗೆಯ ಆದಿಯಲ್ಲಿ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ನಡುಭಾಗದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ಸಮುದ್ರತೀರಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವಾಗ ತನ್ನ ಶೈತ್ಯವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಥಂಡಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿನ ಕಿತ್ತಳೆ ಫಸಲೆಲ್ಲ ನಾಶವಾಗುವುದುಂಟು.

ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬೀಸುವ ಚಕ್ರಮಾರುತಗಳಿಂದ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಏಷ್ಯ ಮೈನರಿನ ಸಸ್ಯ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ಆದರೆ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವುದೆಷ್ಟೋ ಇನ್ನೂ ತಿಳಿದು ಬಂದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೂ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೂ–ಏಷ್ಯ ಯುರೋಪುಗಳ ನಡುವೆ–ಸಸ್ಯಗಳು ವಲಸೆ ಹೋಗುವ ಮುಖ್ಯ ಮಾರ್ಗ ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್. ನಿತ್ಯಹಸುರಿನ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಮರುಭೂಮಿಯ ಕುರುಚಲ ವರೆಗೆ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಇದೇ ಬಗೆಯ ವೈವಿಧ್ಯವುಂಟು. (ಸಿ.ಕೆ.ವೈ.ಡಿ.)

ಏಷ್ಯದ ಭೂ ಇತಿಹಾಸ: ಏಷ್ಯಖಂಡದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಜನ್ಯ ಶಕ್ತಿಗಳು ಪ್ರಮುಖಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿವೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಪುರಾತನ ಭೂಫಲಕಗಳು (ಷೀಲ್ಡ್) ಇದ್ದವು. ಭೂಇತಿಹಾಸದ ನಾನಾ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದ ಪರ್ವತಜನ್ಯ ಶಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಅಭಿನತಿಗಳಲ್ಲಿ (ಜಿಯೊಸಿಂಕ್ಲೈನ್ಸ್) ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿದ್ದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಲ್ಪಟ್ಟು ವಿವಿಧ ತೆರನಾಗಿ ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದು ಹೊಸ ಭೂಭಾಗಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟುವು. ಅಲ್ಲದೆ ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಹೊಸ ಭೂಭಾಗಗಳು ಶಾಶ್ವತ ಭೂಖಂಡ ಕೇಂದ್ರಗಳೊಡನೆ ಮಿಲನಗೊಂಡು ಭೂಖಂಡದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಈಗಿನ ಖಂಡಭಾಗ ರೂಪುಗೊಂಡಿತೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಬೃಹತ್ ಖಂಡದ ಭೂ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಅದನ್ನು ಎಂಟು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಲಾಗಿದೆ:–1 ಅರೇಬಿಯ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಇರಾಕ್ ಮೈದಾನ, 2 ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಸಿಂಧೂ–ಗಂಗಾಮೈದಾನ, 3 ತುರ್ಕಿ=ಕಕೇಸಿಯ, ಇರಾನ್ ಮತ್ತು ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ, 4 ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದಿಂದ ಮಯನ್ಮಾರ್ ದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ, 5 ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ, 6 ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್ ರಷ್ಯದ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶಗಳು, 7 ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳು, 8 ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಗಳು.

1. ಅರೇಬಿಯ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಇರಾಕ್ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶ : ಪೂರ್ವಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲೆಗಳು ಕೆಂಪು ಸಮುದ್ರದ ತೀರದುದ್ದಕ್ಕೂ ಕೇಂದ್ರ ಅರೇಬಿಯದಲ್ಲೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಡಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದಿಂದೀಚಿನ ಇತರ ಭೂಯುಗಗಳ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳೂ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೀಸೋಜೋಯಿಕ್ ಮತ್ತು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಜೋರ್ಡನ್, ಟರ್ಕಿ ಮತ್ತು ಇರಾನುಗಳಲ್ಲಿ ಕಮಾನಿನಂತೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ತಮ್ಮ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹಲವೆಡೆ ಭಂಗಗೊಂಡಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ತೈಲಪ್ರದೇಶಗಳು ಹರಡಿರುವುದು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲೇ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಮುಖ್ಯ ರಚನಾ ವೈವಿಧ್ಯವೆಂದರೆ ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದ ಕಮರಿಗಳ ಶ್ರೇಣಿ. ಕೆಂಪು ಸಮುದ್ರ, ಮೃತಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಜೋರ್ಡನ್ ಕಣಿವೆಗಳು ಈ ಶ್ರೇಣಿಯವು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ತೀವ್ರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಯೆಮೆನ್‌ನಲ್ಲಿ 3742 ಮೀ, ಉತ್ತರ ಹೆಜಾಸಿನಲ್ಲಿ 2851 ಮೀ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಸಿರಿಯದಲ್ಲಿ 660 ಮೀ ಮಂದದ ಲಾವಾಪ್ರಸ್ತರಗಳ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆ ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಸ್ತರಭಂಗಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿವೆ.

2. ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಸಿಂಧೂ–ಗಂಗಾ ಮೈದಾನ: ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪಭಾಗ ಭೂಖಂಡವೆನಿಸಿದೆ. ಮುಂದೆ ತೀವ್ರಸ್ತರಭಂಗ ಮತ್ತು ಭೂ ಹೊರಚಿಪ್ಪಿನ ರಚನೆಯಲ್ಲಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಈ ಭೂಭಾಗದ ಶಿಲಾವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಕ್ಲಿಷ್ಟಗೊಳಿಸಿವೆ. ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಬಹುಭಾಗ ಗೀರುಶಿಲೆ (ನೈಸ್) ಮತ್ತು ಗ್ರಾನೈಟ್‌ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ.

ಮಧ್ಯ ಭಾರತದ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಕಾರ್ಬೋನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕ್ರಿಟೇಷಿಯಸ್ ಯುಗದ ಮೊದಲ ಹಂತದವರೆಗಿನ ಗೊಂಡ್ವಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಭೂಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ನಿಮಿತ್ತ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಕುಸಿದು ಬೃಹದಾಕಾರದ ಇಳುಕಲುಗಳುಂಟಾದವು. ನದಿಗಳು ಕೊಚ್ಚಿ ತಂದ ಮರಳು, ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಕಲಿನೊಡನೆ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳ ಭಾಗಗಳೂ ಈ ಭೂತೊಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಹೊಂದಿ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಾಗಿ ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು ದಾಮೋದರ್ ಕಣಿವೆಯ ಪ್ರದೇಶ. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸಮುದ್ರ ಪದೇ ಪದೇ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಮುಂದೆ ಈಗಿನ ಪುಣೆ–ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಬಿರುಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಲಾವಾಪ್ರವಾಹಗಳು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಸು. 3,22,000 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿದುವು. ಇಂದಿಗೂ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರಿಯ ಕಲ್ಲಿನ, ಮೆಟ್ಟಿಲುಮೆಟ್ಟಿಲಾಗಿರುವ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವತೀರಗಳುದ್ದಕ್ಕೂ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳಿವೆ. ಇವೇ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳು ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳು. ಇವು ಕಬ್ಬಿಣ, ಬೆಣಚು, ಪ್ರಸ್ತರೀಶಿಲೆ, ಗ್ರಾನೈಟ್, ಚಾರ್ನೈಕೈಟ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 910–1517 ಮೀ ಎತ್ತರ ಮುಟ್ಟಿವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಛೋಟಾನಾಗಪುರ ಮತ್ತು ಷಿಲ್ಲಾಂಗ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳನ್ನೂ ಹೆಸರಿಸಬೇಕು. ಇವು ಸು. 607–910 ಮೀ ಎತ್ತರವಿವೆ.

ಆರಾವಳಿ ಮತ್ತು ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತಗಳಿರುವುದು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲೆ. ಇವುಗಳ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬಹು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಸಿಂಧೂ–ಗಂಗಾ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಇದು ಉತ್ತಮ ಬಗೆಯ ನದೀ ಮೆಕ್ಕಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

3. ಟರ್ಕಿ, ಇರಾನ್ ಮತ್ತು ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ್ : ಈ ಭೂಭಾಗ ಮಡಿಕೆಬಿದ್ದು ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿರುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲೆ ಸ್ತರಭಂಗಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಖಂಡ ಪರ್ವತಗಳನ್ನೂ (ಬ್ಲಾಕ್ ಮೌಂಟನ್ಸ್) ವಿಶಾಲವಾದ ಇಳುಕಲುಗಳನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದು. ಉತ್ತರ ಇರಾನಿನ ಎಲ್‌ಬುರ್ಸ್ ಮತ್ತು ಕೋಪೆಡಾಗ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನತ್ತ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಹಿಂದೂಕುಷ್ ಪರ್ವತದ ಕಡೆಗೆ ತಮ್ಮ ಜಾಡನ್ನು ಹರಿಸಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬಹು ವಿಶಾಲವಾದ ಜಾಗ್ರೋಸ್ ಶ್ರೇಣಿ ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 1556 ಮೀ ಗಳಿಗೂ ಮೀರಿದ ಎತ್ತರದ ಹಲವಾರು ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಇದರ ಜಾಡು ವಾಯವ್ಯ– ಆಗ್ನೇಯವಾಗಿದ್ದು ಇರಾನ್, ಮಯನ್ಮಾರ್ ಮತ್ತು ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಸರಿಸಿದೆ. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ತೈಲಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೂ ಜಾಗ್ರೋಸ್ ಶ್ರೇಣಿಗೂ ನಿಕಟಸಂಬಂಧ. ಅದರಲ್ಲೂ ಅರೇಬಿಯನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೆ ಒತ್ತಿನಿಂತಿರುವ ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಅಲೆಯಾಕೃತಿಯ ಮಡಿಕೆಗಳು ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಪ್ರಮುಖಸ್ಥಾನವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಲವಣ ಇಳುಕಲುಗಳೂ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳೂ ಇವೆ.

ಟರ್ಕಿಯ ಭೂವಿನ್ಯಾಸ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ಲಿಯೊಸೀನ್ ಕಾಲದ 5140 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಮೌಂಟ್ ಅರಾರತ್ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಶಿಖರವೇ ಸರಳವಾದ ರಚನೆಯುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಉಗಮವಾಗುವ ಆಂಟಿ–ಟಾರಸ್ ಮತ್ತು ಟಾರಸ್ ಪರ್ವತಗಳು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ತೀರದುದ್ದಕ್ಕೂ ಪಾಂಟಿಕ್ ಪರ್ವತ ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರದುದ್ದಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಅನಟೋಲಿಯನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ತಗ್ಗುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಟುಜ್ ಮತ್ತು ವಾನ್ ಎಂಬ ಉಪ್ಪಿನಸರೋವರಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರದ ಜೋಂಗುಲ್ ಡಾಕ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬಹುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾರ್ಬೋನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಮ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರುಗಳ ವಿಶಾಲ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಈ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಆಗುತ್ತಿದ್ದ ಭೂಕಂಪನಗಳು ಪ್ರದೇಶದ ಅಸ್ಥಿರತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

4. ಹಿಮಾಲಯ ಶ್ರೇಣಿ : ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮದುದ್ದಕ್ಕೂ ಹಿಮಾಲಯ ಸು. 2415 ಕಿಮೀ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ಜಾಡಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ಇದನ್ನು ಐದು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿನ ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೂ ಈ ಶ್ರೇಣಿಗೂ ನಡುವೆ ಮೇಲಿನ ಸಿಂಧೂ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಕಣಿವೆಗಳಿವೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬೃಹತ್ ಹಿಮಾಲಯ ಶ್ರೇಣಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ 7280 ಮೀ ಗಳಿಗೂ ಮೀರಿದ ಎತ್ತರದ 60 ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದುವು : ಎವರೆಸ್ಟ್ (8848 ಮೀ), ನಂಗಪರ್ವತ (8087 ಮೀ) ಮತ್ತು ನಾಮ್‌ಚೆಬರ್ವ (7719 ಮೀ). ಇವುಗಳ ದಕ್ಷಿಣದತ್ತ ಹಲವಾರು ಮೊನಚಾದ ಬೆಟ್ಟದ ಚಾಚುಗಳೂ ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಶಿಖರಗಳ ಎತ್ತರ 4550 ಮೀ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕೆಳ ಹಿಮಾಲಯ ಶ್ರೇಣಿ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶಿಖರಗಳು 3640ಮೀ ಎತ್ತರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿವೆ.

ಹಲವಾರು ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಎತ್ತರ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕುಗ್ಗಿ ಕೇವಲ 1925 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಸಿವಾಲಿಕ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಬಹುತೇಕ ಮಧ್ಯ ಪ್ಲಿಸ್ಟೊಸೀನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಮೇಲುಮೇಲಕ್ಕೆ ಏರುತ್ತಿದ್ದ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಸವೆತದಿಂದ ದೊರೆತ ಶಿಲಾಚೂರುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

5. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ : ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ 4853 ಮೀ ಎತ್ತರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾರಕೋರಂ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಗಾಡ್ವಿನ್–ಆಸ್ಟಿನ್ (K-2) ಶಿಖರ 8611 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಪಾಮಿರ್ ಮತ್ತು ಟಿಯನ್–ಷಾನ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ 6067 ಮೀ ಗಳಿಗೂ ಮೀರಿದ ಶಿಖರಗಳುಂಟು. ಅಲ್ಲದೆ 2730 ಮೀ ಆಳದ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಇವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ ಚೀನದ ಸಿಂಘಾಯ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಸೈಡಂ ತಗ್ಗು. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಟುರ್‌ಫಾನ್ ಓಯಸಿಸ್ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 297 ಮೀ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿದೆ. ವಾಯವ್ಯದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗೋಬಿ ಮರುಭೂಮಿ ಇದೆ.

6. ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್ ರಷ್ಯದ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳು : ಈ ವಿಭಾಗದ ಕೇಂದ್ರ ಸೈಬೀರಿಯನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಲೀನಾ ಮತ್ತು ಎನಿಸಿ ಕಣಿವೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ 910 ಮೀ ಗಳಿಗೂ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಎನಿಸಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಸೈಬೀರಿಯನ್ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಮಡಿಕೆ ಬೀಳದ ಮೀಸೋಜ಼ೋಯಿಕ್ ಮತ್ತು ಟರ್ಷಿಯರಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಇವು ಯೂರಲ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ತನಕ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಈ ಭೂಭಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೌಗುಪ್ರದೇಶ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು ವಾಸ್ಯು ಜೇನ್ ಜೌಗುಪ್ರದೇಶ. ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದ ಕುಸ್ನೆಸ್ಕ್ ಮತ್ತು ಮಿನುಸಿನ್‌ಸ್ಕ್ ತಗ್ಗುಗಳಲ್ಲಿ ಪೇಲಿಯೊಜ಼ೋಯಿಕ್ ಯುಗದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಇವು ಆಲ್ಟಾಯ್ ಮತ್ತು ಸಾಯನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ತಪ್ಪಲು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಷ್ಗಾಕ್ ದಿಬ್ಬ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಇದರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಎತ್ತರ 303 ಮೀ. ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಉತ್ತರ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತೈಲಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ.

7. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳು : ಪೂರ್ವ ಸೈಬೀರಿಯದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಚೀನದ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಮಲೇಷ್ಯವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವ ಈ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವಿನ್ಯಾಸದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ. ಲೀನಾದ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ವರ್ಖೊಯಾನ್‌ಸ್ಕ್ ಮತ್ತು ಚೆರ್‌ಸ್ಕಿ ಶ್ರೇಣಿಗಳು 2487 ಮೀ ಗಳಿಗೂ ಮೀರಿ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಕಾಮ್‌ಚಟ್ಕ ಪ್ರದೇಶದ 4550 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿವೆ.

ಚೀನದಲ್ಲಿ ಯೆನ್–ಷಾನಿಯನ್ ಪರ್ವತಜನ್ಯ ಯುಗಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಭೂಭಾಗ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಂಡು ಸ್ತರಭಂಗಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಚಚ್ಚೌಕಾಕೃತಿಯ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ತಲೆದೋರಿದ ಮೆಕ್ಕಲು ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿವೆ. ಮಂಚೂರಿಯ ಬಯಲಿನ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಖಿಂಗನ್, ಜೆಹೋಲ್, ಲಿಯೊಟುಂಗ್ ಮೊದಲಾದ ತಲೆಕೆಳಗಾದ ವಿನ್ಯಾಸವುಳ್ಳ ಚಚ್ಚೌಕಾಕೃತಿಯ ಭೂಭಾಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಕೊರಿಯದಲ್ಲಿ ಭೂಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಛೇದಿತವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳೂ ಮೀಸೋಜ಼ೋಯಿಕ್ ಮಡಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ. ಆಗ್ನೇಯ ಚೀನ ಸಹ ಹೆಚ್ಚಿನ ರೀತಿಯ ಸ್ತರಭಂಗಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪೋ'ಯಾಂಗ್, ಟುಂಗ್ ಟಿಂಗ್ ಸರೋವರಗಳು ಮತ್ತು ಸಿಕಿಯಾಂಗ್ ಕಣಿವೆ ಜೇಡು ಮತ್ತು ಸ್ಲೇಟ್ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾದ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದತ್ತ ಸರಿದರೆ ಬಹು ಆಳವಾಗಿ ಛೇದಿತವಾದ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ಹಾದುಹೋಗಬೇಕು, ಅನಂತರ 1820ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪಶ್ಚಿಮ ಯುನಾನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಡಿದಾದ ಸಿನ್‌ಲಿಂಗ್ ಷಾನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಇದೆ.

ಪರ್ಮಿಯನ್ ಯುಗದಿಂದೀಚೆಗೆ ಶಾಶ್ವತ ಭೂಖಂಡವೆನಿಸಿದ ಓರ್ ಡೋಸ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ವಾಯವ್ಯ ಚೀನದ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ನೆಲಭಾಗದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ಯಾವ ತೆರನಾದ ಭೂ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೂ ಒಳಗಾಗಿ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತಗೊಂಡಿರದ ಲೋಯೆಸ್ ಎಂಬ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಳದಿ ಮಣ್ಣಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಇವೆ. ಲೋಯೆಸ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಹಳದಿ ನದಿ, ಹ್ವಾಂಗ್–ಹೋ ಮೈದಾನ, ಸರೋವರಗಳು ಮತ್ತು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕಾಲುವೆಗಳೂ ಇವೆ.

ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದ ಯುನಾನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮಯನ್ಮಾರ್, ಕಾಂಬೋಡಿಯ, ಲಾವೋಸ್, ವಿಯಟ್ನಾಮ್ ದೇಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಮಯನ್ಮಾರ್‌ನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಷಾನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಸಾಲ್‌ವೀನ್ ಮತ್ತು ಮೆಕಾಂಗ್ ನದಿಗಳಿಂದಾದ ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆಗಳಿವೆ.

8. ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಗಳು : ಇಂಡೊನೇಷ್ಯದಿಂದ ಜಪಾನ್ ತನಕ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ಭೂಭಾಗ ಬಹು ಅಸ್ಥಿರವಾದುದು. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದ್ವೀಪಗಳು ಇವೆ. ಪರ್ವತಜನ್ಯ ಶಕ್ತಿಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಯೂ ಬಹು ತೀವ್ರ. ಮಲೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಬೋರ್ನಿಯೊಗಳಲ್ಲಿ ಮೀಸೋಜ಼ೋಯಿಕ್ ಶಿಲೆಗಳು ಉಳಿದೆಡೆ ಟರ್ಷಿಯರಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಮಡಿಕೆಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತೈಲಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಇವೆ. ಇಂಡೊನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಶಿಖರಗಳು 3033 ಮೀ ಎತ್ತರವನ್ನೂ ಮೀರಿವೆ. ಅಗ್ನಿ ಪರ್ವತಗಳ ತೀವ್ರಗತಿಯ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಇದ್ದೂ ಭೂಭಾಗ ಮಡಿಕೆ ಬೀಳದೆ ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಭಂಗವಾಗದಿರುವುದು ಜಪಾನಿನ ಭೂವಿನ್ಯಾಸದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಭೂ ಇಳುಕಲಿನಲ್ಲಿ 3758 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಫೂಜಿಯಾಮ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತವಿದೆ. ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದಿರುವ ಮತ್ತು ಸ್ತರಭಂಗಗಳಿಂದ ಛೇದಿತವಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳ ಮೇಲೆ ಕಡಿದಾದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಇದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದತ್ತ ಸ್ತರಭಂಗಗಳಿಗೊಳಗಾಗದ ಕಿರಿಯ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಅಗ್ನಿ ಪರ್ವತಗಳೂ ಇವೆ. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.)

ಐ

ಐಡೋಗ್ರಾಫ್: ನಕ್ಷೆಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆ ಮತ್ತು ಸಂಕೋಚನದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಉಪಕರಣ. ಇದು ಪ್ಯಾಂಥೋಗ್ರಾಫ್ ಉಪಕರಣಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮವಾದುದು. ಆದರೆ ಕಾರ್ಯ ವಿಧಾನ ಹೆಚ್ಚು ದೀರ್ಘ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಚೌರಸ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಕಡ್ಡಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಉಪಕರಣವನ್ನು ಒಂದು ತಿರುಗಣಿ ಪೀಠಕ್ಕೆ ಬಂಧಿಸಿರುವರು. ಇದರ ಬಳಕೆಯು ಪ್ಯಾಂಥೋಗ್ರಾಫ್ ಉಪಕರಣದಂತೆಯೇ ಇರುವುದು. ಇಂದು ಇದರ ಬಳಕೆ ಕಂಪ್ಯೂಟರೀಕರಣದಿಂದ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಐಫೆಲ್ ಗೋಪುರ: ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಎತ್ತರದ ಗೋಪುರ. ಪ್ಯಾರಿಸಿನ ವಸ್ತುಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಇದನ್ನು 1889ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಎಂಜಿನಿಯರ್ ಮತ್ತು ಸೇತುವೆ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರನಾದ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಗಸ್ಟಾವ್ ಐಫೆಲ್ ಈ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಗೋಪುರವನ್ನು ರೂಪಿಸಿ, ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಆತನ ಹೆಸರನ್ನೇ ಗೋಪುರಕ್ಕೆ ಇಡಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ಯಾರಿಸಿನ ಚ್ಯಾಂಪ್ ಡಿ ಮಾರ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಬೃಹತ್‌ಗೋಪುರದ ಎತ್ತರ 298 ಮೀ. ಸು. 340 ಚ.ಅಡಿ ಜಾಗವನ್ನಿದು ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆ. ಮೆದು ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದಾದ ಇದರ ತೂಕ 7,300 ಟನ್ನುಗಳು. ಇದರ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಹತ್ತು ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಡಾಲರುಗಳನ್ನು ಖರ್ಚುಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಗೋಪುರದಿಂದಾಗಿ ಪ್ಯಾರಿಸಿನ ಸೌಂದರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. 63 ಜನರನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಒಯ್ಯಬಲ್ಲ ಮೂರು ವಿದ್ಯುಚ್ಚಾಲಿತ ಎತ್ತಿಗೆ ಯಂತ್ರಗಳು ಕುತೂಹಲಿಗಳನ್ನು ಗೋಪುರದ ತುದಿಗೊಯ್ಯುತ್ತವೆ. ಗೋಪುರದ ನೆತ್ತಿಯಿಂದ ಸುತ್ತಲ 136 ಕಿಮೀ ದೃಶ್ಯ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಮುಖ್ಯ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲೇ 18 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸಾರ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಆರ್.ಡಿ.ಆರ್.)

ಐಬೀರಿಯನ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ: ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಸ್ಪೇನ್ ಪೋರ್ಚುಗಲ್ಲುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ. ಇದನ್ನು ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದ ಉಳಿದ ಭಾಗದಿಂದ ಪಿರನೀಸ್ ಪರ್ವತವೂ ಉತ್ತರ

ಆಫ್ರಿಕದಿಂದ ಜಿಬ್ರಾಲ್ಟರ್ ಜಲ ಸಂಧಿಯೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತವೆ. ನವಶಿಲಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ವಲಸೆ ಬಂದರೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿರುವ ಪುರಾತನ ಐಬೀರಿಯನರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇದರ 4/5 ಭಾಗವನ್ನು ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶ ಆವರಿಸಿದೆ; ಇದರ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಸುತ್ತ ಇರುವ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಟಾಗಸ್, ಡ್ಯೂರೊ, ಗ್ವಾಡಲ್‌ಕ್ವಿವರ್ ಮತ್ತು ಎಬ್ರೋ ಮುಖ್ಯ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5,81,558 ಚ.ಕಿಮೀ. ಕರಾವಳಿಯ ಮೈದಾನ ಕಿರಿದು. ಉ.ಅ. 30^0–44^0 ಪೂ.ರೇ.3^0 ಪ.ರೇ 9^0 ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ.

ಈ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ; ಒಳಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲೂ ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕಾಡುಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಬಯಲುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ರೈ, ಆಲಿವ್, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ಬತ್ತ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ದನಕರು ಮತ್ತು ಕುರಿಗಳನ್ನು ಮಾಂಸ, ಚರ್ಮ, ಹಾಲು ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆಗಳಿಗಾಗಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪಾದರಸ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಬ್ಬಿಣ, ಸೀಸ, ತವರ, ತಾಮ್ರ, ಸತು, ಪೊಟ್ಯಾಷ್ ಖನಿಜಗಳು ಸಿಕ್ಕುವುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪಾಲು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಹತ್ತಿ, ಧಾನ್ಯ, ಸಕ್ಕರೆ, ಕಾಫಿ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ಬಟ್ಟೆ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಮುಂತಾದವು ಆಮದಾಗುತ್ತವೆ. ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಬಟ್ಟೆಗಳು, ಸಿಗರೇಟು, ಚರ್ಮದ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಮದ್ಯ–ಇವು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾರ್ಗಾನುಕೂಲಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಅಡಚಣೆಯೂ ವಿರಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಕಾರಣ. ಆದರೆ ಕರಾವಳಿಯ ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸಮರ್ಪಕ. ಜನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಚಿಕ್ಕ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮ್ಯಾಡ್ರಿಡ್ ಸ್ಪೇನಿನ ರಾಜಧಾನಿ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ, ಮಾರ್ಗಸಂಧಿ. ಲಿಸ್ಬನ್ ಪೋರ್ಚುಗಲ್ಲಿನ ರಾಜಧಾನಿ ಮತ್ತು ಬಂದರು. (ಎ.ಕೆ.)

ಐರೋಪ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಸಮುದಾಯ: ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜರ್ಮನ್ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಇಟಲಿ, ಲಕ್ಸೆಂಬರ್ಗ್, ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್–ಈ ಆರು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವಣ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ 1958ರ ಜನವರಿ 1 ರಂದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಸಂಸ್ಥೆ (ಯುರೋಪಿಯನ್ ಎಕನಾಮಿಕ್ ಕಮ್ಯೂನಿಟಿ). ಐರೋಪ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ (ಕಾಮನ್ ಮಾರ್ಕೆಟ್) ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದಕ್ಕುಂಟು. ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅವುಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮರೂಪ್ಯವುಂಟಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ತನ್ಮೂಲಕ ಆ ದೇಶಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಸಮರಸ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನೂ ಸ್ಥಿರತೆಯನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡುವುದೂ ಅಲ್ಲಿನ ಪ್ರಜೆಗಳ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದೂ ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ನಿಕಟಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸುವುದೂ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ಇದರ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಸಂಸ್ಥೆ ಅನುಸರಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ವಿಧಾನಗಳಿವು: 1. ಆಮದು–ರಫ್ತು ಸುಂಕಗಳ ಮತ್ತು ನಾನಾ ನಿರ್ಬಂಧಗಳ ರದ್ದು, 2. ಸಮಾನ ಸುಂಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ನೀತಿಯ ಸ್ಥಾಪನೆ, 3. ಜನ ಸೇವೆ ಮತ್ತು ಬಂಡವಾಳಗಳು ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ಸಾಗುವಂತೆ ಏರ್ಪಾಡು, 4. ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಸಾರಿಗೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಏಕರೀತಿಯ ನೀತಿಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ, 5. ನ್ಯಾಯವಾದ ಸ್ಪರ್ಧೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕಲ್ಪನೆ, 6. ನಾನಾ ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಸಂಯೋಜನೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ವಿದೇಶೀ ವಿನಿಮಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಾವತಿ ಶಿಲ್ಕುಗಳ (ಬ್ಯಾಲೆನ್ಸ್ ಆಫ್ ಪೇಮೆಂಟ್ಸ್) ಸಮತೋಲನ, 7. ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪೌರಸಭಾ ಕಾನೂನುಗಳಲ್ಲಿ ಏಕರೂಪತೆಯ ಸಾಧನೆ, 8. ಸಾಮಾಜಿಕ ನಿಧಿಯ ಮತ್ತು ಐರೋಪ್ಯ ನಿಯೋಜನ ಬ್ಯಾಂಕಿನ (ಇನ್‌ವೆಸ್ಟ್‌ಮೆಂಟ್ ಬ್ಯಾಂಕ್) ರಚನೆ ಮತ್ತು 9. ಕೆಲವು ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿರುವ ಸಾಗರಾಂತರ ದೇಶಗಳೂ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪನೆ.

ಐರೋಪ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಸಮುದಾಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ರಾಜಕೀಯ, ಧ್ಯೇಯಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿಗಳಿವೆ. ಯುರೋಪಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸೇರಿ ಒಕ್ಕೂಟ ಒಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಹೆಚ್ಚು ವಿಶಾಲವಾದ ರಾಜಕೀಯ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆವಾಗಬೇಕೆಂಬುದು ಸರ್ ವಿನ್‌ಸ್ಟನ್ ಚರ್ಚಿಲ್ ಬಹಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಮಾಡಿದ್ದ ಸೂಚನೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ತರುವಾಯ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟೇತರವೆಂಬ ಎರಡು ಬಣಗಳು ಒಡೆದು ಮೂಡಿದುವು. ಕಮ್ಯೂನಿಷ್ಟೇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಂಘಟನೆಯ ಯತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು. ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಕೌಲು ಸಂಸ್ಥೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನೂ ಕೆನಡ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳನ್ನೂ ರಕ್ಷಣಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿದೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸಂಘಟನೆಗಾಗಿ ಐರೋಪ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಸಮುದಾಯದ ಉದಯವಾಯಿತು.

ಆರ್ಥಿಕ ಲಾಭದೃಷ್ಟಿ ಸಮುದಾಯದ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿ. ಆಧುನಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೃಹದ್ಗಾತ್ರ ಉತ್ಪಾದನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಆಂತರಿಕ ಆಡಳಿತ ಹಾಗೂ ಇತರ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಾ ಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂದು ಈ ಆರ್ಥಿಕ ಸಮುದಾಯವೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಒಂದೇ ನಾಣ್ಯವನ್ನೂ ಸಹ ಹೊಂದಿದೆ. ಇದೇ ಯುರೋ ಡಾಲರ್. ಈ ಒಕ್ಕೂಟವನ್ನು ಯುರೋಪಿಯನ್ ಯೂನಿಯನ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. (ಎ.ಪಿ.ಎಸ್.)

ಐರ್ಲೆಂಡ್: ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ, ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ $51^0 25'$ ನಿಂದ $55^0 23'$ಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ರೇಖಾಂಶ $5^0 25'$ನಿಂದ $10^0 30'$ಗೂ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ದ್ವೀಪ. ಸರಾಸರಿ 177 ಕಿಮೀ ಅಗಲ ಮತ್ತು 354 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಇರುವ ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 70,273 ಚ.ಕಿಮೀ. ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಐರಿಷ್ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳೆಂದು ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ರಾಜಕೀಯ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತರದ ಬಿಂದು ಡಾನೆಗಾಲ್ ಇರುವುದು ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಲ್ಲ, ಐರಿಷ್ ಗಣರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ. ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಲ್ಸ್ಟರ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಒಂಬತ್ತು ಕೌಂಟಿಗಳಲ್ಲಿ (ವಿಭಾಗ) ಆರು ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡನ್ನು ಅಲ್ಸ್ಟರ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇದು ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿದೆ (ಯುನೈಟೆಡ್ ಕಿಂಗ್ಡಮ್). ಐರಿಷ್ ಗಣರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 26 ಕೌಂಟಿಗಳಿವೆ. ಇದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಾರ್ವಭೌಮ ರಾಜ್ಯ. ಹಚ್ಚ ಹಸುರು ಹಬ್ಬಿರುವ ಐರ್ಲೆಂಡನ್ನು ಪಚ್ಚೆಯ ದ್ವೀಪವೆಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಅಂಧಕಾರಯುಗದಲ್ಲಿ ಇದು ಜ್ಞಾನ ನಿಷ್ಠೆಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತಂತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಸಂತರ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಿಗಳ ದ್ವೀಪವೆಂದು ಸಂಬೋಧಿಸುವುದೂ ಉಂಟು.

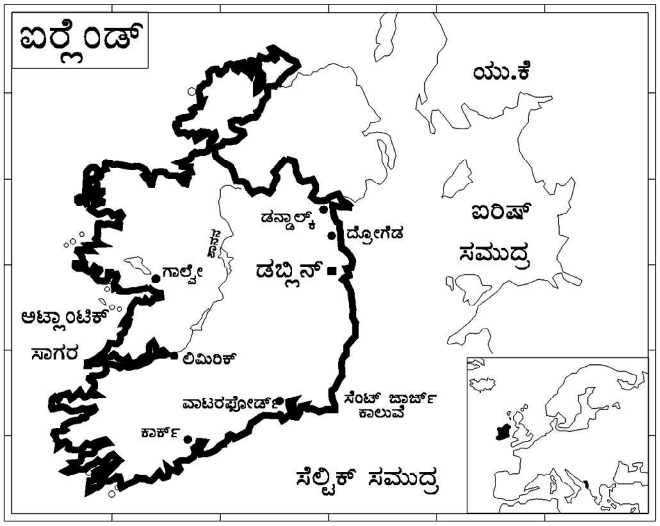

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಬಟ್ಟಲ ತಟ್ಟೆಯಂತೆ ಸುತ್ತಲೂ ಹರಕು ಮುರುಕು ಪರ್ವತಗಳು; ನಡುವೆ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಬಯಲು–ಇದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಸ್ವರೂಪ. ಇದರ ಪೂರ್ವತೀರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೇರ, ಸರಳ. ಆದರೆ ಪಶ್ಚಿಮದ್ದು ಹಾಗಲ್ಲ. ಅದು ಅತ್ಯಂತ ಅಂಕುಡೊಂಕು; ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೋರೆದಾಡೆಗಳಂತೆ ಸಮುದ್ರದೊಳಕ್ಕೆ ಚಾಚಿರುವ ಕಡಿದಾದ ಬಂಡೆಗಳಿವೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ನೆಲಕೊರೆತಕ್ಕೆ ಇವು ಸಾಕ್ಷಿ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಈ ತೀರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಖಾರಿಗಳೂ ಕೊಲ್ಲಿಗಳೂ ಸಣ್ಣ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳೂ ವಿಸ್ತಾರ ಭೂಪ್ರದೇಶದೊಂದಿಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮಸಂಬಂಧ ಮಾತ್ರ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ. ದ್ವೀಪಗಳ ಪೈಕಿ ಅಚಿಲ್ ಮತ್ತು ಆರನ್ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡವು. ನೈರುತ್ಯದಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಾಲೆಂಟಿನ ದ್ವೀಪ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕಾಂತರ ಕಡಲತಂತಿಮಾರ್ಗಗಳ ಮುಖ್ಯಕೇಂದ್ರ, ಹವಾವೀಕ್ಷಣಾಲಯ. ಆಳಗಡಲಿನ ಉತ್ತಮ ಬಂದರುಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಹಲವುಂಟು. ಮಧ್ಯದ ಮೈದಾನದ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಮೆದುನೆಲವನ್ನು ಕೊರೆದು ಒಳಕ್ಕೆ ಚಾಚಿರುವ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕಿನಿಂದಾಗಿರುವ ಮೂರು ದೊಡ್ಡ ಕೊಲ್ಲಿಗಳೆಂದರೆ ಡಾನೆಗಾಲ್, ಸ್ಲೈಗೋ ಮತ್ತು ಗಾಲ್ವೇ. ಈ ಕೊಲ್ಲಿಗಳಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿರುವ ಮೂರು ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪಗಳು ಡಾನೆಗಾಲ್, ಕಾನೆಮಾರ ಮತ್ತು ಕೆರಿ. ನಡುವಣ ಮೈದಾನ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಐರಿಷ್ ಸಮುದ್ರದ ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ಭಾಗವೇ ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ನಗರಭರಿತ ಪ್ರದೇಶ. ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದ ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ನಾಗರಿಕತೆ ಹಬ್ಬಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ. ಈ ಮೈದಾನ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿಲ್ಲ. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಸರಾಸರಿ 76 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಂಕಿಗಳಂತೆ ಸುತ್ತಿರುವ ಹಲವಾರು ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳುಂಟು. ಪೂರ್ವಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಸುತ್ತ ಪರ್ವತಗಳು ಮುರಿದು ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ. ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ದಕ್ಷಿಣದಂಚಿನ ಕೆಮ್ಮರಳು ಬಣ್ಣದ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಈ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಪರ್ವತಶೋಭೆ ತಂದಿವೆ. ಬಾಯಿನ್ ಮತ್ತು ಷ್ಯಾನನ್‌ಗಳು ಮೈದಾನದ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು.

ಷ್ಯಾನನ್ ನದಿ ಘಟ್ಟವಿಳಿದು ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕುವಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಗಣರಾಜಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಂದ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅರ್ನ್ ನದಿ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು. ಇದು ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ಈ ನದಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕುವಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯದುತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡಬಹುದಾದರೂ ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಎರಡು ರಾಜಕೀಯ ವಿಭಾಗಗಳ ನಡುವಣ ವ್ಯಾಜ್ಯದಿಂದ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ.

ವಾಯುಗುಣ: ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಚಂಡಮಾರುತಗಳ ನೇರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿನ ಹವಾಮಾನ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿತಕರ; ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಪಕ (8^0–15^0 ಸೆಂ.). ಕಡಲ ಸನಿಹದಲ್ಲಿರುವ ಉನ್ನತ ಪರ್ವತಗಳ ಬಳಿ ಪರಮಾವಧಿ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ (200 ಸೆಂಮೀ). ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣ (75–100 ಸೆಂಮೀ). ಅಕ್ಟೋಬರಿನಿಂದ ಡಿಸೆಂಬರ್‌ವರೆಗೆ ಮಳೆಗಾಲ. ಪೂರ್ವ ತೀರದಲ್ಲಿ ಆಗಸ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪರಮಾವಧಿ ಮಳೆ. ವಸಂತದಲ್ಲಿ ಒಣ ಹವೆ ಇರುವುದರಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವುಂಟು. ಪಶುಪಾಲನೆಗೆ ಇಲ್ಲಿನ ವಾಯುಗುಣ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಶಸ್ತವಾಗಿದೆ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು: ಇತಿಹಾಸಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪರ್ವತ ವಿನಾ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ದಟ್ಟ ಕಾಡುಗಳಿದ್ದುವು. ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕುಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಜನ ದನಕರು ಸಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಡು ಕಡಿಯುವ ಹವ್ಯಾಸ ಅತಿಯಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಇದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರ್ನಾಮವಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಸಸ್ಯವೈವಿಧ್ಯ ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಆದರೆ ಐಬೀರಿಯನ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪಕ್ಕೂ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೂ ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿನ ಸಸ್ಯಗಳೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ಯುರೋಪಿನ ದೇಶಗಳ ಪೈಕಿ ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಒಂದರಲ್ಲೇ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇಳಿಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕ್ಷಾಮ ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿಂದ ಜನ ಬೇರೆಡೆಗೆ ವಲಸೆಹೋದದ್ದು ಮುಖ್ಯಕಾರಣ. ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿದೆ. ಹಳ್ಳಿಗರ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣಿಗರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,92,600 (2002).

ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡ್: ಇದು ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ವಿಭಾಗ. ಆಂಟ್ರಿಮ್, ಆರ್ಮಾ, ಡೌನ್, ಫರ್ಮೇನ, ಲಂಡನ್‌ಡೆರಿ ಮತ್ತು ಟೈರೋನ್ ಕೌಂಟಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದನ್ನು ಅಲ್ಸ್ಟರ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಅಲ್ಸ್ಟರ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮೂರು ಕೌಂಟಿಗಳು (ಕ್ಯಾವೆನ್, ಡಾನೆಗಾಲ್ ಮತ್ತು ಮನಗೆನ್) ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಗಣರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವೂ ಈಶಾನ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯೂ ಐರಿಷ್ ಸಮುದ್ರವೂ ದಕ್ಷಿಣ ಪಶ್ಚಿಮಗಳಲ್ಲಿ ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಗಣರಾಜ್ಯವೂ ಇವೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 14,144 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 16,85,267 (2001).

1920 ಮತ್ತು 1922ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದ ಕಾಯಿದೆಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಂಸತ್ತು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ದೇಶದ ವಿಭಜನೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಇದು ರಾಜಕೀಯ ಕ್ಷೋಭೆಗೆ ಒಳಗಾಯಿತು.

ವ್ಯವಸಾಯ ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಹಿಡುವಳಿಗಳು ಸಣ್ಣವು. ಬಾರ್ಲಿ, ಓಟ್ಸ್, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಗೋದಿ, ಟರ್ನಿಪ್–ಇವು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಹಂದಿ, ದನಕರು, ಕುರಿ, ಕೋಳಿ ಮುಖ್ಯ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳು.

ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಖನಿಜಗಳು ಕೆಲವು ಮಾತ್ರ. ಜವಳಿ ಮತ್ತು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಧಾನ. ಹೊಸ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಸರ್ಕಾರ ನೆರವು ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಆಮದು ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗವೂ ರಫ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶೇ. 90 ಭಾಗವೂ ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನೊಂದಿಗೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ರಾಜಧಾನಿ ಬೆಲ್‌ಫಾಸ್ಟ್, ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,99,270 (2001). ಲಂಡನ್‌ಡೆರಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 55,681.

ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಗಣರಾಜ್ಯ: ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡಿನ 6 ಕೌಂಟಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ 26ಕೌಂಟಿಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. 1922ರಿಂದ 1937ರ ವರೆಗೆ ಇದಕ್ಕೆ ಐರಿಷ್ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. 1937ರ ಸಂವಿಧಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಇದರ ಹೆಸರು ದಕ್ಷಿಣ ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಎಂದೂ ಇದನ್ನು ಬಳಕೆಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ, ವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವೂ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಸೇಂಟ್ ಜಾರ್ಜ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಐರಿಷ್ ಸಮುದ್ರವೂ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡೂ ಇವೆ. ಲೆನ್ಸ್ಟರ್, ಮನ್ಸ್ಟರ್ ಕನ್ನಾಟ್ ಮತ್ತು ಅಲ್ಸ್ಟರ್ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 70,273 ಚಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 39,26,000 (2002).

1918ರ ಡಿಸೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆ ನಡೆದು 1919ರಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶವಾಗಿದ್ದ ಈ ದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸತ್ತು 1919ರ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಸಾರಿಕೊಂಡಿತಾದರೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾಯಿದೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಇದು ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಭಾಗವಾಗಿಯೇ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಐರ್ಲೆಂಡುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಂಸತ್ತುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಕಾಯಿದೆ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದದ್ದು 1920ರಲ್ಲಿ. 1921ರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಸಂಸತ್ತಿನ ಚುನಾವಣೆ ನಡೆಯಿತು. ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಉಳಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಯಿದೆ ಜಾರಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. 1921 ಡಿಸೆಂಬರ್ 6ರಂದು ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಐರ್ಲೆಂಡುಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ನಡುವೆ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯಾಗಿ, ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಗಣರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳರಾಜ್ಯದ (ಡೊಮಿನಿಯನ್) ಸ್ಥಾನ ಲಭಿಸಿತು. ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಅವಕಾಶ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಐರಿಷ್ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಜ್ಯ ಉದಯವಾದದ್ದು ಹೀಗೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಇದು ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಭುತ್ವದೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಕಡಿದುಕೊಂಡಿತು. ಇದು ಐರಿಷ್ ಗಣರಾಜ್ಯವಾದದ್ದು 1937ರಲ್ಲಿ.

ಐರಿಷ್ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಸಂಸತ್ತು ಎರಡು ಸಭೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಒಂದು ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಭೆ ಇನ್ನೊಂದು ಸೆನೆಟ್. ಐರಿಷ್ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಥಮ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ; ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಎರಡನೆಯದು.

ಕೃಷಿಯೇ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಒಣಹುಲ್ಲು, ಟರ್ನಿಪ್, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಸಕ್ಕರೆ, ಬೀಟ್, ಬಾರ್ಲಿ, ಓಟ್ಸ್, ಗೋದಿ–ಇವು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಆಕಳು, ಕುರಿ, ಹಂದಿ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯೂ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ.

ಇಲ್ಲಿ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು ಅಷ್ಟಿಲ್ಲ. ಜಿಪ್ಸಮ್, ಅಮೃತಶಿಲೆ, ಸ್ಲೇಟ್, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಸೀಸ, ಬೆರೈಟೀಸ್ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಆಹಾರ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಪಾನೀಯ, ಕಾಗದ, ವಿದ್ಯುದುಪಕರಣ, ಜವಳಿ, ರಸಾಯನ ವಸ್ತು–ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ವಿದೇಶೀ ವ್ಯಾಪಾರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗ್ರೇಟ್‌ಬ್ರಿಟನ್, ಕೆನಡ, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ಮತ್ತು ಲಕ್ಸೆಂಬರ್ಗ್‌ಗಳೊಡನೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಡಬ್ಲಿನ್ ರಾಜಧಾನಿ (ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,68,772), ಕಾರ್ಕ್ (1,22,146), ಲಿಮರಿಕ್ (55,912), ವಾಟರ್‌ಫರ್ಡ್ (29,842) ಮತ್ತು ಗಾಲ್ವೇ (24,597) ಇತರ ಪಟ್ಟಣಗಳು. (ಪಿ.ಎಚ್.;ಪಿ.ಎಂ.ಯು.ಎಸ್.)

ಐಲ್ ಆಫ್ ಮ್ಯಾನ್: ಐರಿಷ್ ಸಮುದ್ರ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪ. $54^0 09'$ ಉ.ಅ. $4^0 29'$ ಪ.ರೇ.ಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಎಲನ್‌ವಾನಿನ್ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಯಂ ಆಡಳಿತದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕ್ರೌನ್ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪವು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಭೌಗೋಳಿಕ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಭೌಗೋಳಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರ 572 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 80,058 (2000). ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 131.2. ಇಲ್ಲಿನ ಹಣ ಪೌಂಡ್ ಸ್ಟರ್ಲಿಂಗ್. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯ 2,113 ಬಿ.ಡಾಲರ್. ತಲಾ ಆದಾಯ 28,500 ಡಾಲರ್. ಸರ್ಕಾರ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ರಾಜಮನೆತನದ ಅಧೀನಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದೆ.

ಐಲ್ ಆಫ್ ಮ್ಯಾನ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ಕಾಫ್ ಮ್ಯಾನ್, ಚಿಕನ್‌ರಾಕ್ ಮತ್ತು ಸೆಂಟ್ ಪೀಟರ್ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಸೆಂಟ್ ಜಾರ್ಜ್ ಕಾಲುವೆ ಮತ್ತು ಐರ್ಲೆಂಡ್, ವೇಲ್ಸ್ ಮತ್ತು ಕಾರ್ನ್‌ವಾಲ್‌ಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿನ ಕಾಲುವೆ ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸುತ್ತದೆ.

ಐಲ್ ಆಫ್‌ಮ್ಯಾನ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದ ಆಗ್ನೇಯ ತೀರಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಇದು 48 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಮತ್ತು 13 ರಿಂದ 24 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಸು. 572 ಚ.ಕಿಮೀ ಭೂ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಕಣಿವೆ ವಿಭಜಿಸಿದೆ, ಮೇರು ಉತ್ತರಭಾಗ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭೂ ಇತಿಹಾಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಮನದಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದ ಭೂಮಟ್ಟಸವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತ ಸ್ನೆಫಿಲ್ 621 ಮೀ. ಶಿಖರದ ಮೇಲಿಂದ 6 ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಮ್ಯಾನ್, ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಐರ್ಲೆಂಡ್, ವೇಲ್ಸ್ ಮತ್ತು ಹೆವೆನ್‌ಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸ್ಥಳೀಯ ಮಾತಿನಂತೆ 7 ನೆಯ ರಾಜ್ಯ ನೆಪ್ಚೂನ್ ಅಥವಾ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು ಎಂಬುದಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 80,058 (2006). ರಾಜಧಾನಿ ಡಾಗ್ಲಾಸ್ (ಡೋಲಿಷ್). ಜನಸಂಖ್ಯೆ 26,218. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 93.9 ರಷ್ಟು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ದ್ವೀಪವಾಸಿಗಳು. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಐಸಾಯ್ ಬೊಮ್ಯಾನ್: 1878–1950. ಅಮೆರಿಕದ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. ಇವರು ತಮ್ಮ ಸಂಶೋಧನೆ ಹಾಗೂ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಆಂಡಿಸ್, ಪೆರು, ಬೊಲೀವಿಯ ಹಾಗೂ ಚಿಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅಟಕಾಮ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದರು.

ದ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಆಫ್ ದಿ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಆಂಡೀಸ್ ಎಂಬುದು ಇವರ ಡಾಕ್ಟೊರೇಟ್ ಪ್ರಬಂಧ. 1931 ರಲ್ಲಿ ದ ಪಯೋನೀರ್ ಸ್ಪಿಂಗ್ ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ, ಕೆನಡ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ, ಸೈಬೀರಿಯ, ಮಂಗೋಲಿಯ, ಮಂಚೂರಿಯ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ವಿವರಿಸಿದರು. ಈ ದೇಶದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬೊಮ್ಯಾನ್‌ರು ಭಾಷಾವಾರು ರಾಜ್ಯದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನೂ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ ಈ ಪರಿಭಾವನೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಪೂರ್ವಯುರೋಪಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಇದೇ ಪರಿಭಾವನೆಯನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ ಭಾಷಾವಾರು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

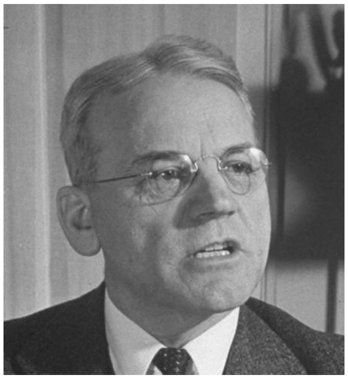

(ಎನ್.ಎಲ್.)

ಐಸ್ಲೆಂಡ್ : ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಶೀತವಲಯದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ದ್ವೀಪ. ಇದು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ನೂರಾರು ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ದ್ವೀಪಗಳ ಸಮೂಹವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡದ ಒಂದು ದೇಶವಾಗಿದ್ದು ಗ್ರೀನ್ ಲೆಂಡ್‌ನಿಂದ 300 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ನಾರ್ವೆಯಿಂದ 1000 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸ್ಕ್ಯಾಂಡಿನೇವಿಯದಿಂದ 800 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ.

ಈ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ ಒಟ್ಟು 1,03,000 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾಗಿದ್ದು ಉ.ಅ. $63^{0}24'$–$66^{0}32'$ ಹಾಗೂ ಪ.ರೇ. $13^{0}30'$–$24^{0}30'$ ಗಳ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ.

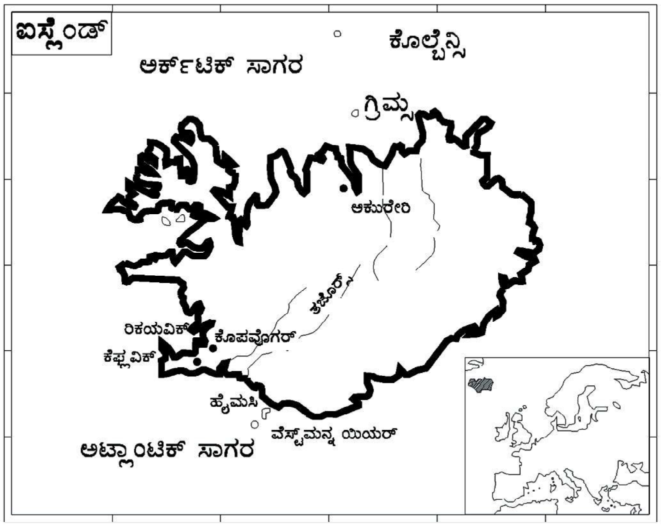

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಶೀತವಲಯದ ದ್ವೀಪವಾಗಿದ್ದು, ಅಗ್ನಿ ಪರ್ವತದಿಂದ ಹೊರಟ ಲಾವಾ ಊಟೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದ್ದು ಹಿಮದಿಂದಾವೃತವಾಗಿದೆ. ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳು ಮಾತ್ರ ವಾಸಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಐಸ್ಲೆಂಡ್ ತುಂಬಾ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾದ ನಾಡು. ಇಲ್ಲಿನ ಬಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ರಂಧ್ರಗಳಿರುವುದರಿಂದ ನೀರನ್ನು ಅವು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರವು. ಹೀಗಾಗಿ ಬಂಡೆಗಳ ವಿಸ್ತಾರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಏನೂ ಬೆಳೆಯದು. 200 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಅಗ್ನಿ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಟ್ಯನಡೀಲಾ (1695 ಮೀ), ಸ್ನೂಕಾಸ್ (2119 ಮೀ) ಎತ್ತರದ ಅಗ್ನಿ ಪರ್ವತಗಳಾಗಿವೆ. ಐಸ್ಲೆಂಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಬಿಸಿನೀರಿನ ಊಟೆಗಳು, ಖನಿಜ ಚಿಲುಮೆಗಳು, ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಪರ್ವತಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ತೇಜೋರ್ಸಿ, ಜೋಲೆ, ಉಂಡಾ, ಫ್ಲಿಜೊಯಿಟ್ ಮುಂತಾದವು ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು.

ವಾಯುಗುಣ: ಇದು ಶೀತವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ ಹೊಂದಿದೆ. ಆದರೆ ತೀರಪ್ರದೇಶದ ಹಿತಕರವಾಗಿದ್ದು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಗಲ್ಫ್ ಸ್ಟ್ರೀಮ್ ಉಷ್ಣೋದಕ ಪ್ರವಾಹ ವಿರುವುದರಿಂದ ಬೆಚ್ಚಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಉಷ್ಣಾಂಶ 10° ಸೆ, ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ 1°ಸೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಒಳ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ -10°ಸೆ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣಾಂಶವಿದ್ದು ಹಿಮಭರಿತವಾಗಿವೆ.

ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಲಿಲ್ಲೀ, ಪಾಚಿ, ಶಿಲಾವಲ್ಕ, ಟಚ್–ಮಿ–ನಾಟ್ ಸಸ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಪೊದೆಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸಸ್ಯವರ್ಗ, ಸ್ವಲ್ಪ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಓಕ್, ನೀಪಲ್, ಪೈನ್ ಮರಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಾಣಿಗಳು: ಸದಾ ಹಿಮ ಬೀಳುವುದರಿಂದ ಹಿಮನದಿ, ಹಿಮಸಾರಂಗ, ಹಿಮಕರಡಿ, ಹಿಮನಾಯಿ, ಹಿಮತೋಳ, ಕಸ್ತೂರಿ ಮೃಗ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ: 19ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಯಾವುದೇ ಚಕ್ರದ ಬಂಡಿಗಳಿರುವ ವಾಹನಗಳ ಪರಿಚಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇಂದು ಅಮೆರಿಕನ್, ಕೆನಡಿಯನ್, ಯುರೋಪಿಯನ್ನರಿಂದಾಗಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳು ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಈರುಳ್ಳಿ, ಹೂವುಗಳು, ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮಣ್ಣು ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯ ಕಷ್ಟ.

ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ: ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಿ, ದನ, ಹಂದಿ, ಹಿಮಸಾರಂಗ, ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಒಳ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಸಾರಂಗವನ್ನು ಆಹಾರ, ವಸತಿಗಾಗಿ, ತೈಲಕ್ಕಾಗಿ, ಉಡುಪುಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: ಇದು ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್, ಆರ್ಕ್ಟಿಕ್ ತೀರದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ್ದು, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯಕ್ಕೆ ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಮೀನು ಜನರ ಪ್ರಮುಖ ಆಹಾರವಾಗಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಮೀನು ಸಂಸ್ಕರಣೆ ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯಕೈಗಾರಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಗೊಬ್ಬರ, ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಡಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಶೈತ್ಯಾಗಾರಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿಸುವುದು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಜನ: ಐಸ್ಲೆಂಡ್ ಜನ ವಿದ್ಯಾವಂತರು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಿನ ಜನ ಅಧುನಿಕ ಸೌಲಭ್ಯ, ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ದೂರವಾಗಿದ್ದರು. ಈಗ ಐಸ್ಲೆಂಡ್ ಆಧುನಿಕ ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಇವರ ಭಾಷೆ ಐಸ್‌ಲ್ಯಾಂಡಿಕ್. ಜನ ಪ್ರಾಟಸ್ಟೆಂಟ್ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಮತಾವಲಂಬಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನಾಂಗದವರಾದ ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳು ಇಂದು ಮಾರ್ಪಾಟನ್ನೂ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. 9ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಾರ್ವೆ, ಬ್ರಿಟನ್‌ಗಳಿಂದ ಜನರು ವಲಸೆ ಬಂದು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರು. 1242 ರಲ್ಲಿ ನಾರ್ವೆ ಅರಸರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದು ಅನಂತರ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ವಶವಾಯಿತು. 1944 ರಲ್ಲಿ ಐಸ್ಲೆಂಡ್ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಯಿತು. ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ವೆಂಗ್‌ವೆಲ್ಲರ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಘೋಷಣೆಯ ಸಮಾರಂಭ ನಡೆಯಿತು.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,88,000 (2003). ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 2.70 ರಷ್ಟು ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನು 4 ವರ್ಷದ ಅವಧಿಗೆ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. 35 ವರ್ಷದ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನು ಆರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ದೇಶವನ್ನು ರಾಜ್ಯ, ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್‌ಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. 8 ನಗರ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್‌ಗಳಿವೆ. ಈ ದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿ ರಿಕ್‌ಯವಿಕ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,03,036 (2002). ನಾಣ್ಯ ಕ್ರೊನಾ.

ವ್ಯಾಪಾರ: ಮೀನು ಮತ್ತು ಸಾಗರ ಉತ್ಪನ್ನ ವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರಮುಖ ರಫ್ತು ಸರಂಜಾಮು. ಅಲ್ಲದೆ ಹೂವುಗಳು, ಸಂಸ್ಕರಣ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ರಫ್ತುಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥ, ಯಂತ್ರ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕೊಬ್ಬು, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಆಹಾರ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಫಿನ್‌ಲೆಂಡ್, ಚೀನ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜರ್ಮನಿ, ನಾರ್ವೆ, ಸ್ವೀಡನ್ ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. (ಎಸ್.ಕೆ.)

ಒ

ಒಟ್ಟು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪನ್ನ: ಜಿ.ಎನ್.ಪಿ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಒಂದು ಪರಿಭಾವನೆ. ಒಟ್ಟು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪನ್ನದಿಂದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಟ್ಟು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. "ಒಟ್ಟು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪನ್ನವು, ಒಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾದ ಎಲ್ಲ ಅಂತಿಮ ಬಳಕೆಯ ಸರಕು ಮತ್ತು ಸೇವೆಗಳ ಒಟ್ಟು ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ". ಒಟ್ಟು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪನ್ನದ ಮಾಪನದಲ್ಲಿ ಬಂಡವಾಳ ಸರಕುಗಳ ಸವಕಳಿ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಎಲ್ಲ ಸರಕು ಮತ್ತು ಸೇವೆಗಳ ಅಂತಿಮ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಸೂತ್ರದಿಂದ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಬಹುದು.

ಒಟ್ಟು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪನ್ನ=ನಿವ್ವಳ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪನ್ನ+ಸವಕಳಿ ವೆಚ್ಚ. ಒಟ್ಟು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸೇರ್ಪಡೆ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಒಟ್ಟು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪನ್ನ = ಕೂಲಿ ಮತ್ತು ವೇತನ + ಗೇಣಿ + ಬಡ್ಡಿ + ಲಾಭಾಂಶ + ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತೆರಿಗೆ+ಪರೋಕ್ಷ ತೆರಿಗೆ+ ಬಂಡವಾಳ ಸರಕುಗಳ ಸವಕಳಿ ವೆಚ್ಚ + ವಿದೇಶಗಳಿಂದ ಗಳಿಸಿದ ನಿವ್ವಳ ಆದಾಯ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಡಿ.)

ಒಣ ಬೇಸಾಯ: 50 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಪಡೆಯುವ ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವಿಲ್ಲದ ಅಥವ ಕಡಿಮೆಯಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿಯು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಉಷ್ಣವಲಯ ಮತ್ತು ಉಪಉಷ್ಣವಲಯದ ಶುಷ್ಕ ಮತ್ತು ಅರೆಶುಷ್ಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ, ಬೀಳುವ ಅಲ್ಪ ಮಳೆಯನ್ನು ರೈತನು ಗರಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ರೈತರು ನೀರನ್ನು ತಡೆಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಮತ್ತು ಅಲ್ಪಾವಧಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉದಾ: ಗೋದಿ, ಹತ್ತಿ, ಧಾನ್ಯಗಳು. ಒಣಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಅಮೆರಿಕದ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಮತ್ತು ಕೆನಡ, ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ಎತ್ತರದ ಒಣ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನ ನೈಋತ್ಯಭಾಗ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ, ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಇಸ್ರೇಲ್, ಲೆಬನಾನ್, ಸಿರಿಯ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಾಜಸ್ತಾನದ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ ಮತ್ತು ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಚೀನದ ಒಳನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ರೈತರು ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸಮತಟ್ಟು ಮಾಡುವರು. ನಂತರ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಬದುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವರು. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮಳೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಉಳುಮೆಮಾಡಿ ಮಣ್ಣನ್ನು ಸಡಿಲಗೊಳಿಸುವರು. ಮಳೆಬಿದ್ದ ಅನಂತರ ಆಳವಾಗಿ ಉಳುಮೆ ಮಾಡಿ ಮಳೆಯ ನೀರು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ತೇವಾಂಶವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲು ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಮಣ್ಣನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹದಗೊಳಿಸಲಾಗುವುದು. ಬಿದ್ದ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಮಳೆಯ ನೀರು ಪೋಲಾಗದಂತೆ ತಡೆಯಲು ಜಮೀನಿನ ಸುತ್ತ ಚಿಕ್ಕ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅನವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಕಳೆಯನ್ನು ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ತೆಗೆದು ಮಣ್ಣಿನ ತೇವಾಂಶವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿಯು ಅತಿ ವೆಚ್ಚದಾಯಕ. ಏಕೆಂದರೆ ಮಳೆಬಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಉತ್ತಮ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯ. ಈ ಬೇಸಾಯದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಳೆಯನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ರೈತನ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. (ಕೆ.ಕೆ.)

ಒತ್ತಡೀಕರಿಸಿದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಪದರದಲ್ಲಿ ನೈಜಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ದೊರೆಯುವ ಅನಿಲ ರೂಪದ ಹೈಡ್ರೋಕಾರ್ಬನ್. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಇದು ಪೆಟ್ರೋಲ್, ಡೀಸಲ್ ಇಂಧನಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯ ಶಕ್ತಿಯಾದ ಅನಿಲ. ಇಂದು ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯದಿಂದ ಹೊರತಾಗಿರುವ ಈ ಅನಿಲವನ್ನು ಭದ್ರವಾದ ಕವಚಗಳಲ್ಲಿ (ಟ್ಯಾಂಕ್) ಶೇಖರಿಸಿ ಹಂಚಬಹುದಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಾಹನಗಳಿಗೆ ಇದರ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ನಿಯಮ ಪ್ರಪಂಚದ ಹಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಈ ಇಂಧನದ ಬೆಲೆಯು ಕಡಿಮೆ. ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ, ಮಧ್ಯಮ ಪ್ರಮಾಣದ ಹಾಗೂ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜು ವಾಹನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಂ.ಎಚ್.)

ಒರಿಸ್ಸ: ಭಾರತದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. $17^{0}49'$ ಉ. ಅ. ದಿಂದ $22^{0}34'$ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶದವರೆಗೂ $81^{0}27'$ ಪೂ. ರೇ. ದಿಂದ $87^{0}29'$ ಪೂ. ರೇ. ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಭಾರತದ ಪೂರ್ವ ತೀರದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಜಾರ್ಖಂಡ್, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಛತ್ತಿಸ್‌ಗಡ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿ ಇವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,55,707 ಚ.ಕಿ.ಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,68,04,660. ರಾಜಧಾನಿ ಭುವನೇಶ್ವರ. ಭಾಷೆ: ಒರಿಯ.

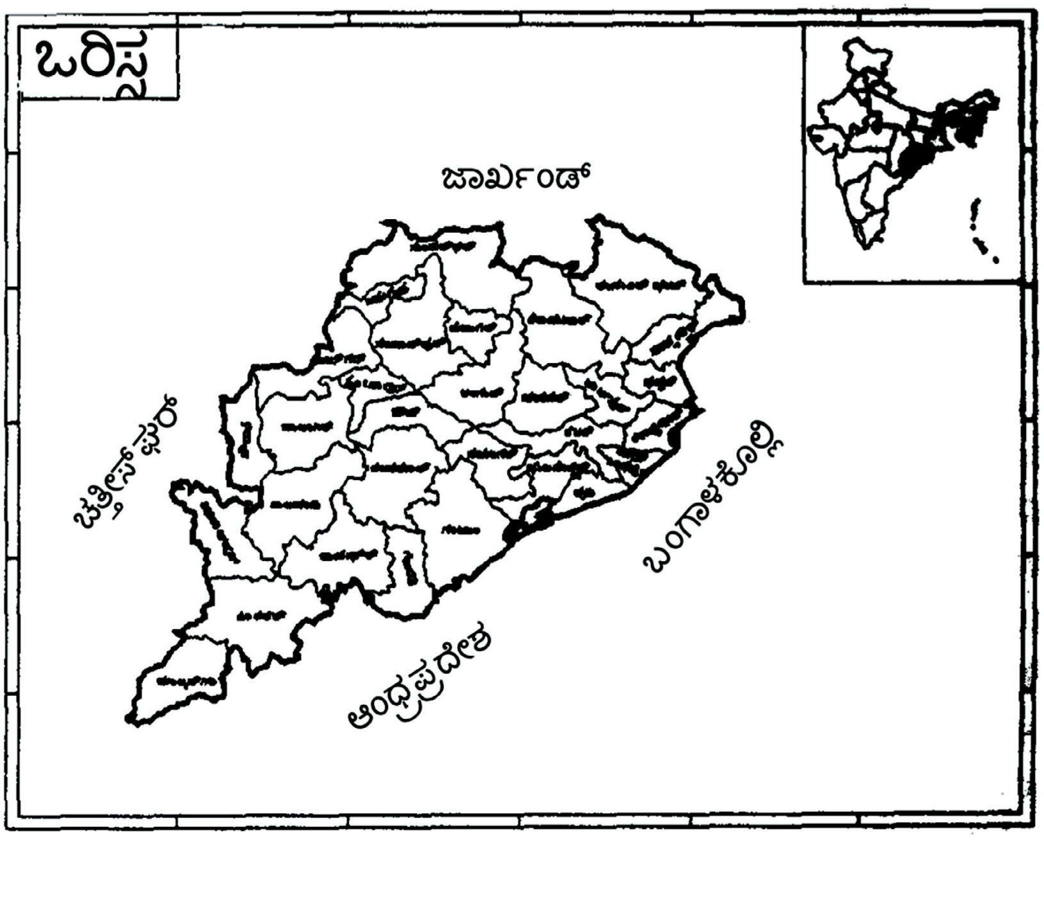

ಭೂರಚನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒರಿಸ್ಸವನ್ನು ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನ, ಮಧ್ಯದ ಬೆಟ್ಟಪ್ರದೇಶ, ಏರುನೆಲ, ನದಿಕಣಿವೆ, ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಮಹಾನದಿ, ವೈತರಣಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ, ಸ್ವರ್ಣರೇಖಾ, ಋಷಿಕುಲ್ಯ ಮತ್ತು ಬೂರಾ ಬಲಾಂಗ್ ಎಂಬ ಆರು ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ತಂದು ಹಾಕಿದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಕರಾವಳಿಯ ಮೈದಾನಗಳು ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಇವನ್ನು ಆರು ನದಿಮುಖಜಭೂಮಿಗಳ ಪ್ರದೇಶ ಎನ್ನಬಹುದು. ಆದರೂ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ನಿಜಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ನದಿಮುಖಜಭೂಮಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಿವೆ. ಸಮುದ್ರದಿಂದ ನುಗ್ಗಿಬರುವ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ಒರಿಸ್ಸದ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿ ನಡೆದು ಅನಂತರ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಉತ್ಕರ್ಷಗೊಂಡು ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಲಪ್ರವಾಹ ವೈವಿಧ್ಯ ಮೇಲ್ಮೈಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅದರ ಜಲೋತ್ಸಾರಣ (ಡ್ರೇನೇಜ್) ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. 300, 600 ಮತ್ತು 900 ಮೀಗಳಲ್ಲಿ ಒರಿಸ್ಸದ ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳು ಮೂರು ಉತ್ಕರ್ಷತೆಗಳನ್ನು ಕಂಡಿವೆಯೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಜಲೋತ್ಸಾರಣದ ಪ್ರಾಚೀನ ರೇಖೆಗಳ ಕುರುಹುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅಳಿಸಿಬಿಟ್ಟಿವೆಯೆನ್ನಬಹುದಾದರೂ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಿರ್ಣಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು: (1) ಸಿಮುಲಿಯ ಮತ್ತು ಮೇಘಾಸನಿ ಪರ್ವತಗಳು, (2) ಮಂಕರ್ನದ ಮಲಯಗಿರಿ ಮತ್ತು ಗಂಧಮಾರ್ದನ ಪರ್ವತಗಳು, (3) ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ ಮತ್ತು ಮಹಾನದಿ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿ, (4) ಮಹಾನದಿ, ಋಷಿಕುಲ್ಯ ಮತ್ತು ವಂಶಧಾರಾ ನದಿಗಳ ಪ್ರದೇಶ, (5) ಪೊಟ್ಟಂಗಿ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಗಿರಿ ಪರ್ವತ ಸಾಲುಗಳು.

ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರದವು. ಅವು 148–296 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ನದಿಕೊಳ್ಳಗಳಿಗೆ ಇವು ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ, ಮಹಾನದಿ ಮತ್ತು ವಂಶಧಾರಾ ನದಿಕಣಿವೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ವೈತರಣಿಯ ತಲೆಯೆಡೆಯ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಗಳಾದ ಪಾಂಪೋಷ್–ಕಿಯೋಂಝಾರ್–ಪಲ್ಲಹರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳೂ ಸಬರಿ ನದಿ ಪಾತ್ರದ ತಲೆಯೆಡೆಯ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಯಾದ ನವರಂಗಪುರ–ಜಯಪುರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯೂ 296–592 ಮೀ ಗಳವರೆಗೆ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳ ಪೈಕಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳು: ಒರಿಸ್ಸವನ್ನು ತೀರದ ಮೈದಾನಗಳು, ನದೀಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಹಗಳ ಬಯಲು, ಇಳಿಜಾರಾದ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಮತ್ತು ಪರ್ವತಗಳು ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು.

ತೀರದ ಮೈದಾನಗಳನ್ನು ಉತ್ತರ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ತೀರಗಳ ಬಯಲುಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ನದಿಕಣಿವೆಗಳೂ ಪ್ರವಾಹದ ಬಯಲುಗಳೂ ಮುಖ್ಯನದಿಗಳು 76–152 ಮೀ ಮಟ್ಟರೇಖೆಗಳ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. 152–304 ಮೀ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಳಿಜಾರಾದ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ರಾಯ್‌ರಂಗ್‌ಪುರ್ ಮತ್ತು ವೈತರಣಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ ಮತ್ತು ಮಹಾನದಿ ಕೊಳ್ಳಗಳು ಇಳಿಜಾರುಳ್ಳ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಿಯೋಂಝಾರ್–ಪಂಪೋಷ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ನವರಂಗ್‌ಪುರ–ಜಯಪುರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮತ್ತು ವಂಶಧಾರಾ ಮೇಲ್ದಂಡೆಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಒರಿಸ್ಸದ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಮಹಾನದಿ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ ಮುಂತಾದ ನದಿಗಳು ಈ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ಛೇದಿಸುತ್ತವೆ. ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿನ ಸಿಮಿಲಿಪಲ್ ಮತ್ತು ಮೇಘಾಸನಿ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಪರ್ವತ ಶಿಖರಗಳು. ಇವುಗಳ ಎತ್ತರ 1,165 ಮೀ ವೈತರಣಿ–ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ ನದಿಪ್ರವಾಹಗಳ ತೆಕ್ಕನೆಲದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲಹರದ ಮಲಯ ಗಿರಿ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರ ಶಿಖರ. ಇದರ ಎತ್ತರ 1,186 ಮೀ. ಕೋರಾಪುಟ್ ಮತ್ತು ಕಾಳಹಂದಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿನ ಪರ್ವತಗಳು ತುಂಬ ಎತ್ತರವಾದವು. ಆಂಧ್ರದ ಕರಾವಳಿಯ ಬಯಲಿನಿಂದ ಇವು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಮೇಲೆದ್ದಿವೆ. ಪೊಟ್ಟಂಗಿಯ ದೇವಮಾಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲೂ ಎತ್ತರ ಶಿಖರಗಳಿವೆ (1667 ಮೀ).

ಭೂವಿಜ್ಞಾನ: ತೀರದ ಮೈದಾನಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ಲಿಸ್ಟೋಸೀನ್ ಮತ್ತು ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಂಚಯನಗಳಿಂದಾಗಿವೆ. ಆಲಿಗೋಸೀನ್ ಮತ್ತು ಕೆಳ ಮಯೋಸೀನ್ ಕಾಲದ ಅವಶೇಷಗಳು ಪುರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಗೊಂಡ್ವಾನ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಜುರಾಸಿಕ್ ಶಿಲೆಗಳು ಮಹಾನದಿ ಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಅಗ್ರದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅಂತ್ಯ ಕಾರ್ಬಾನಿಫರಸ್ (ಗೊಂಡ್ವಾನ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮದ ಅಡಿಭಾಗಗಳು) ಸಂಚಯನಗಳು ಮಹಾನದಿ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ ನದಿಗಳ ಮಧ್ಯಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವೇ ತಲ್‌ಚೇರ್ ಶಿಲಾಪದರಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಭಾರಿ ಸಂಚಯನಗಳನ್ನು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಒರಿಸ್ಸದ ಸಬರಿ ಮೇಲ್‌ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಿ–ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದ ಕಡಪಶಿಲೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಧಾರ್ವಾಡೀಯ ಬಂಡೆಗಳು ಉತ್ತರ ಒರಿಸ್ಸದಲ್ಲಿ, ಮಯೂರ್‌ಭಂಜ್, ಕಿಯೋಂಝಾರ್ ಮತ್ತು ಸುಂದರಘರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಜಂಷೆಡ್‌ಪುರ, ದುರ್ಗಾಪುರ ಮತ್ತು ರೂರ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿನ ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಿವೆ. ಇವು ರಫ್ತೂ ಆಗುತ್ತಿವೆ. ಫುಲ್‌ಬನಿ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಗಂಜಾಂ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಖೊಂಡಲೈಟ್ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಕೋರಾಪುಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶ ಇವುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶದ ಬಂಡೆಗಲ್ಲುಗಳ ಕೋಡುಭಾಗಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಚಾರ್ನೊಕೈಟ್ ಶಿಲಾರೀತಿಗಳಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ನೀಸ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದಾದದ್ದು. ಇಡೀ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲೇ ಇವು ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ಶಿಲೆಗಳು.

ಮಣ್ಣಿನ ಸ್ವರೂಪ: ಒರಿಸ್ಸದಲ್ಲಿ ಸು. 12 ಬಗೆಯ ಮಣ್ಣುಗಳಿವೆ. ಸಮುದ್ರತೀರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವಂಥ ಕಿರಿವಲಯದ ಮರಳು ಮಣ್ಣುಗಳಿವೆ. ಹೊಸ ಮತ್ತು ಹಳೆಯ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣುಗಳೆರಡೂ ಇಲ್ಲುಂಟು. ತೀರದ ಬಳಿ ನೂತನ ಮೆಕ್ಕಲು ಕಂಡುಬಂದರೆ, ಪುರಾತನ ಮೆಕ್ಕಲು ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಯ ಅಗ್ರಭಾಗದ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲೂ ಮಹಾನದಿ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಗಳ ತೆಕ್ಕನೆಲದಲ್ಲೂ ಭಾವನಿಪಟ್ಟದ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ಲೇನೋಸಾಲ್ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮಯೂರ್‌ಭಂಜ್, ಸುಂದರಘರ ಮತ್ತು ಕಿಯೋಂಝಾರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಉತ್ತರ ಒರಿಸ್ಸದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿದೆ. ಸಂಬಲ್‌ಪುರದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ, ಮಹಾನದಿಯ ದಂಡೆಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಅದರ ಪ್ರವಾಹದ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದ ಹಳದಿ ಮಣ್ಣಿನ ಪುಟ್ಟ ತೇಪೆಯೊಂದು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಮುರಕಲ್ಲು ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಅವನತ ಮಟ್ಟದವೆಂದು ಎರಡು ವಿಧ. ಪುರಿ, ಕಟಕ್ ಮತ್ತು ಬಾಲಸೂರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿನ ಮೆಕ್ಕಲು ಮೈದಾನಗಳ ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಮುರಕಲ್ಲು ಕಾಣುತ್ತದೆ, ಗಂಜಾಮಿನ ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ಮುರ ಕಲ್ಲುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿವೆ. ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣು ಪದ್ಮಪುರ್ ಮತ್ತು ಸಂಬಲ್ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಝಾರ್ ಸುಗಡ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳ ಪಶ್ಚಿಮದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿನ ಕೋರಾಪುಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಾಯಗಡ ಮತ್ತು ನವರಂಗಪುರ ಉಪವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಕಾಡು ಮರಳು ಫುಲ್‌ಬನಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಲಿಗುಡ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ವನಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣು ಬೌಧ್–ಅತ್‌ಮಲ್ಲಿಕ್ ಪ್ರದೇಶದ ಮಹಾನದಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲೂ ಬೋಲಾಂಗಿರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಖರಿಯಾರ್‌ನಲ್ಲಿ ತೆಲ್ ನದಿಯ ತಲೆಯೆಡೆಯ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಉತ್ತರ ನವರಂಗಪುರದಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ನದಿವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಮಹಾನದಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ, ವೈತರಣಿ, ಸುವರ್ಣ ರೇಖಾ, ಬೂರಾಬಲಾಂಗ್, ವಂಶಧಾರಾ, ನಾಗವಲ್ಲಿ, ಸಿಲೇರು ಮತ್ತು ಸಬರಿ–ಇವು ಒರಿಸ್ಸದ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ಎಲ್ಲ ನದಿಗಳೂ ಬಂಗಾಳ ಕೊಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮಹಾನದಿಯನ್ನುಳಿದು ಎಲ್ಲ ನದಿಗಳೂ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಉಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬತ್ತಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಮಾನ್ಸೂನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನದಿಗಳಲ್ಲಿನ ನೀರು ಹೆಚ್ಚು ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ಕಚ್ಚಾ ದೋಣಿಗಳು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾರಿಗೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ನದಿಗಳು ಅಷ್ಟು ಉಪಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಮಹಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಂಬಲ್‌ಪುರದವರೆಗೆ ನಾವೆಯ ಸಂಚಾರ ಸಾಧ್ಯ.

ಕೃಷಿ: ಇದು ರಾಜ್ಯದ ಜನರ ಪ್ರಮುಖ ವೃತ್ತಿ. ಬತ್ತ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಬೆಳೆ. ಬತ್ತದ ಬಯಲುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನದಿಕಣಿವೆಗಳು ಮತ್ತು ತೀರದ ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲಿ–ಅಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ–ಹರಡಿವೆ. 2002–03ರಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ 4673 ಸಾವಿರ ಹೆಕ್ಟೇರು ಪೈಕಿ ಸು. 4501 ಸಾವಿರ ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಲ್ಲಿ ಬತ್ತದ ಬೆಳೆ ಇತ್ತು. ಬತ್ತಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯದಾಗಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಬೆಳೆ ರಾಗಿ (70 ಸಾವಿರದ ಹೆಕ್ಟೇರ್). ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಗರಿ, ಕಡಲೆ ಮುಖ್ಯ. ಎಳ್ಳು ಬೆಳೆಯುವ ಭೂಮಿಯ ವಿಸ್ತಾರ 136 ಸಾವಿರ ಹೆಕ್ಟೇರು. ಇವನ್ನು ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ನದಿಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ನಾರಿನ ಬೆಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೆಣಬು ಸು. 2.6 ಸಾವಿರ ಹೆಕ್ಟೇರು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಹಾನದಿ ಮುಖಜಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಬಾಲಸೂರ್ ತೀರದ ಮೈದಾನಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಮುಖಜಭೂಮಿಯ ತರಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಹಿರಾಕುಡ್ ಜಲವಸತಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಕಬ್ಬನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ಒರಿಸ್ಸ ಸು. 68ಲಕ್ಷ ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಟನ್ ಬತ್ತ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಇದು ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣ ರಾಜ್ಯ. ಆದರೆ ಬತ್ತದ ಬೆಳೆ ಪ್ರವಾಹವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅತಿ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿಯ ಕೊರತೆ ಏರ್ಪಡುವುದೂ ಉಂಟು.

ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ವಿಪುಲ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಅಸಮರ್ಪಕ ಹಂಚಿಕೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆ. ಅಸಮರ್ಪಕ ರಸ್ತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ವಿಪರೀತ ಏರುತಗ್ಗುಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗುವ ಪ್ರವಾಹ, ಸರದಿಯ ಬೆಳೆಯ ಕೃಷಿಪದ್ಧತಿ ಅನುಸರಿಸುವ ಗಿರಿಜನ ಸಮೂಹ–ಈ ನಾನಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಅರಣ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಮರ್ಪಕ ಬಳಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. 2001ರಲ್ಲಿದ್ದ 58,130 ಚ.ಕಿಮೀ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ 22,400 ಚ.ಕಿಮೀ ಕಾದಿರಿಸಿದ ಕಾಡು, 16,800 ಚ.ಕಿ.ಮೀ ರಕ್ಷಿತ ಅರಣ್ಯ. ಒರಿಸ್ಸದ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಉತ್ತರೋಷ್ಣವಲಯದ ಅರ್ಧ ನಿತ್ಯಹಸುರು ಕಾಡು ಮತ್ತು ಉತ್ತರೋಷ್ಣ ವಲಯದ ತೇವಪೂರಿತ ವಾಯುಗುಣದ

ಎಲೆ ಉದುರುವ ಮರಗಳ ಕಾಡು (ಸಾಲ, ಬಿದಿರು ಮುಂತಾದವು) ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಮಿಶ್ರಿತ ಅರಣ್ಯಗಳೂ ಅಲ್ಲುಂಟು. ಉತ್ತರೋಷ್ಣವಲಯದ ಒಣ ವಾಯುಗುಣದ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಕಾಡೂ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲೂ ಇವೆ. ಉತ್ತರ ಒರಿಸ್ಸದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಅರ್ಧ ನಿತ್ಯಹಸುರು ಮತ್ತು ಸಾಲುಮರಗಳ ಕಾಡುಗಳೂ ಮಹಾನದಿ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ ನದಿಗಳ ನಡುನೆಲ ಮತ್ತು ಋಷಿಕುಲ್ಯದ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಿದಿರು ಕಾಡುಗಳೂ ಇವೆ. ಉತ್ತರೋಷ್ಣವಲಯದ ಒಣ ವಾಯುಗುಣದ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಮರಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ ಒರಿಸ್ಸದ ಬೊಲಾಂಗಿರ್ ಮತ್ತು ಸಂಬಲ್‌ಪುರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಮ್ಯಾಂಗ್ರೂವ್ ಮಹಾನದಿ ಮುಖಜಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಚಿಲ್ಕಾ ಸರೋವರದ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿವೆ. ಬಿದಿರು, ಸೌದೆ ಮತ್ತು ಕಂಡು ಎಲೆಗಳು ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಅರಣ್ಯ ವಸ್ತುಗಳು.

ಮರಗೆಲಸ, ಮರ ಕೊಯ್ತ, ಬೀಡಿ, ಕಾಗದ, ಅರಗು, ಚರ್ಮ ಹದಗಾರಿಕೆ, ಕತ್ತಾಳೆ ನಾರು ಮುಂತಾದ ಅರಣ್ಯಮೂಲದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ.

ನೀರಾವರಿ: 2004–05ರಲ್ಲಿದ್ದ ಒಟ್ಟು ಬೇಸಾಯದ ಭೂಮಿ 8799 ಸಾವಿರ ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಲ್ಲಿ 2696 ಸಾವಿರ ಹೆಕ್ಟರ್‌ಗೆ (ಒಟ್ಟು ಬೇಸಾಯದ ನೆಲದ ಶೇ. 30)ಗೆ ನೀರಾವರಿ ಅನುಕೂಲವಿದೆ. ಹಿರಾಕುಡ್ ಯೋಜನೆ (ವಾರ್ಷಿಕ ನೀರಾವರಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 2.2 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆ), ಋಷಿಕುಲ್ಯ ಕಾಲುವೆ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟು (1.40 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆ), ಸಾಲಂದಿ ಯೋಜನೆ (0.3 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆ) – ಇವು ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳು.

ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಒರಿಸ್ಸದಲ್ಲಿ 1,37,332 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 3595 ಕಿಮೀ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು, 29 ರಾಜ್ಯ ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಸ್ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು, 5,102 ಕಿಮೀ ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು, 3,189 ಪ್ರಮುಖ ಜಿಲ್ಲಾರಸ್ತೆ, 6,334 ಇತರ ಜಿಲ್ಲಾ ರಸ್ತೆಗಳು, 27,882 ಗ್ರಾಮೀಣ ರಸ್ತೆಗಳಾಗಿವೆ. ಕಚ್ಚಾ ರಸ್ತೆಗಳು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಗಾಡಿಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲದೆ 17,782 ಕಿಮೀ ನಗರ ರಸ್ತೆಗಳು ಮತ್ತು 6,270 ಕಿಮೀ ನೀರಾವರಿ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ (2006–05). ಒರಿಸ್ಸದ ರಸ್ತೆಗಳ ಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆ ಎಂದರೆ ಕರಾವಳಿಯ ರಸ್ತೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣೆಗಳ ಅಧಿಕ ವೆಚ್ಚ. ವಾರ್ಷಿಕ ನೆರೆಹಾವಳಿಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಅನೇಕ ನದಿ ಹಾಗೂ ಕಾಲುವೆಗಳಿಗೆ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪರ್ವತ ಹಾಗೂ ಬೆಟ್ಟಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ರಸ್ತೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಒರಿಸ್ಸದ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹೌರಾ–ಚೆನ್ನೈ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ರೈಲುಮಾರ್ಗ 2,287 ಕಿಮೀ ಇದರಲ್ಲಿ 91 ಕಿಮೀ ನ್ಯಾರೋಗೇಜ್ ಮಾರ್ಗ ಸೇರಿದೆ.

ವರ್ಷದ ಹೆಚ್ಚು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾವೆಯ ಸಂಚಾರ ಅಸಾಧ್ಯ. ತೀರದ ಬಳಿ ಕಡಲು ಆಳವಾಗಿಲ್ಲದೆ, ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟದ್ದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬಂದರಿಗೆ ವಿಶಾಲ ಸ್ಥಳವಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಮಹಾನದಿಯ ಅಳಿವೆಯಲ್ಲಿನ ಪರದೀಪ್ ಬಂದರನ್ನು ಸುಕಂದ ಗಣಿಗಳಿಂದ ಜಪಾನಿಗೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ರವಾನಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಬಂದರನ್ನಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಹಾನದಿ ಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಅಗ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಕಟಕ್ ಬಳಿಯ ಜೋಬ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯ ಮೂಲದಿಂದ ಹೊರಡುವ ಕೆಲವು ಕಾಲುವೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾವೆ ಸಂಚಾರವಿದೆ. ಚಾಂದ್‌ಬಾಲಿ ಮತ್ತು ಗೋಪಾಲ್‌ಪುರ ಇವುಗಳ ಮೇಲಣ ಸಣ್ಣ ಬಂದರುಗಳು. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವ ಹಡುಗುಗಳು ತೀರಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಭರ್ತಿ ಮತ್ತು ಖಾಲಿಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಣ್ಣ ದೋಣಿಗಳಿಂದ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಭುವನೇಶ್ವರ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಆಧುನೀಕರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 1901ರಲ್ಲಿ ಒರಿಸ್ಸದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 62 ಲಕ್ಷವಿತ್ತು. 2001ರಲ್ಲಿ ಇದು 368 ಲಕ್ಷಕ್ಕೆ ಏರಿತು. ಆದರೆ ಇದು ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿ ಏರಿಲ್ಲ. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಳನಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಪಶ್ಚಿಮ ಒರಿಸ್ಸದಲ್ಲಿನ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ವಿವಿಧ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಳವಾಗಿದೆ. ಕೋರಾಪುಟ್ ಮತ್ತು ಕಾಳಹಂಡಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ದಂಡಕಾರಣ್ಯಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ವೈತರಣಿಯ ತಲೆಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕಿಯೋಂಝಾರ್ ಮತ್ತು ಪನ್‌ಪೋಷ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಶೇಕಡ ನೂರರಷ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಬಾರೀಪದಾ ಮತ್ತು ಬೊಲಾಂಗಿರ್‌ಗಳ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತ ಬಂದಿರುವ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇಳಿದಿದೆ. ಬಾಲಾಸೂರ್, ಭದ್ರಕ್, ಕಟಕ್–ಕೇಂದ್ರಾಪಾರ, ಭುವನೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಬೆರ್‌ಹಾಂಪುರ್ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳು ಇಂಥವು. ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಇರುವುದು ಮಹಾನದಿಯ ಮುಖಜಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ. ಇಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 1,000 ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜ್ಯದ ಸರಾಸರಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 236 ಜನರು.

ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸಾಯವೇ ಆಧಾರ. ಇಂಥವರು ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 79.3 ಇದ್ದಾರೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಖನಿಜಗಳು: ಎರಡನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಒರಿಸ್ಸದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಯುಗದ ಆವಿರ್ಭಾವವಾಯಿತು. ಜವಳಿ ಗಿರಣಿಗಳು, ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಕಾಗದ ಮತ್ತು ಕಾಗದದ ರಟ್ಟಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಮತ್ತು ಸತುಲೇಪಿತ ಕೊಳವೆ (ಗ್ಯಾಲ್ವನೈಸ್ಡ್ ಪೈಪ್) ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು. ರೂರ್ಕೆಲದಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಹಿರಾಕುಡ್ ಮತ್ತು ಮುಚಕುಂಡ್ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ತಲ್‌ಚೇರ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಉಷ್ಣ–ವಿದ್ಯುತ್ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ನಿಯೋಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶೇ. 60ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದ ಲೋಹ ಹೊಂದಿರುವ ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ಉತ್ತರ ಒರಿಸ್ಸ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜೆಮ್‌ಷೆಡ್‌ಪುರ, ದುರ್ಗಾಪುರ ಮತ್ತು ರೂರ್ಕೆಲ ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಸುಂದರ್‌ಘರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಕರಗಿಸುವ ಮೂಸೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ರಾವಕವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ (ಫ್ಲಕ್ಸ್) ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಒರಿಸ್ಸದಲ್ಲಿ ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ವಿಪುಲವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿರಾಕುಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೊಂದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಡಿಮೆ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ದೊರೆಯುವುದರಿಂದ ಚೌದ್‌ವಾರ್ ಮತ್ತು ಬ್ರಜ್‌ರಾಜ್ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂತೆಯೆ ಕೋರಾಪುಟ್‌ನ ದಂಡಕಾರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಗದದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅನುಕೂಲಗಳುಂಟು. ಕೈಮಗ್ಗ, ನಕ್ಕಿ, ಕೊಂಬಿನ ಸಾಮಾನು, ಒಡವೆ–ಮುಂತಾದ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿವೆ. ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಲು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ಪರದೀಪ್ ಮತ್ತು ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಜಪಾನಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಒರಿಸ್ಸದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ವೇಗ ಮತ್ತು ತಲಾ ಆದಾಯ ತುಂಬಾ ಸೀಮಿತ. ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗಾಗಿ ಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಅತ್ಯಂತ ಆವಶ್ಯಕ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒರಿಸ್ಸಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಭವಿಷ್ಯವಿದೆ.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಏಕಸದನವಿರುವ ವಿಧಾನಮಂಡಲವಿದೆ. ಪರದೀಪ್ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು, ಭುವನೇಶ್ವರ್ ರಾಜಧಾನಿ (ಜನಸಂಖ್ಯೆ 38,211). ಇತರ ನಗರಗಳು ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳು: ಕಟಕ್ (1,46,590), ರೂರ್ಕೆಲ (90,287), ಬೆರ್ಹಾಂಪುರ್ (76,931), ಪುರಿ (60,815), ಸಂಬಲ್‌ಪುರ್ (38,915), ಬಲಸೂರ್ (33,931), ಪರ್ಲಾಕಿಮಿಡಿ (22,708) ಮತ್ತು ಜಯಪುರ್ (25,291).

2001 ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ರಾಜ್ಯದ ಗಂಡಸರ ಪೈಕಿ ಶೇ. 75.95 ಮತ್ತು ಹೆಂಗಸರಲ್ಲಿ ಶೇ. 50.97 ಮಂದಿ ಅಕ್ಷರಸ್ಥರು. ಪುರಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿ ಜಗನ್ನಾಥನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತದ ಪ್ರಾರಂಭ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾನದಿ ಮುಖಜಭೂಮಿಯನ್ನೂ ಹೂಗ್ಲಿ ನದಿಯನ್ನೂ ಸೇರಿಸುವ ಕಾಲುವೆಯೊಂದನ್ನು ಕಡಲಿಗೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಬಾಲಾಸೂರ್ ರೇವು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದ್ದು ಇದರ ದಡದ ಮೇಲೆ. ಭುವನೇಶ್ವರ್ ಮತ್ತು ಕಟಕ್‌ಗಳು ಮುಖ್ಯ ವಿಮಾನಕೇಂದ್ರಗಳು. ಭಾರತದ 12 ದೊಡ್ಡ ಬಂದರುಗಳ ಪೈಕಿ ಪರದೀಪ್ ಒಂದು. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಒಹಾಯೊ ನದಿ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಒಂದು ನದಿ. ಒಹಾಯೊ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಪೂರ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಗಡಿರೇಖೆಯಂತೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಮಿಸಿಸಿಪಿಯ ಏಕೈಕ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿ. ಅಲೆಘನಿ ಮತ್ತು ಮನೊಂಗೆಹಲ ನದಿಗಳು ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ಸಂಭವಿಸಿರುವ ಈ ನದಿಗೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ತೊರೆಗಳಿಗೆ ಮಂಜುಗೆಡ್ಡೆಯಿಂದ ತಡೆಯುಂಟಾಗಿ, ತುಂಬಿದ ನೀರು ಒಂದು ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಕಣಿವೆಗೆ ಬಿರುಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿದದ್ದರಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿದ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಮರಿಗಳೇ ನದಿಯ ಪಾತ್ರ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಇದು ಥಟ್ಟನೆ ತನ್ನ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಬದಲಿಸುತ್ತದೆ. ಎತ್ತರದ ನೆಲದಿಂದ ಅತಿ ಹಳ್ಳದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಅಂಬಿನಂತೆ ಜಾರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಜಲಪಾತಗಳು ಸಂಭವಿಸಿವೆ.

ಒಹಾಯೊ ಒಳ್ಳೆಯ ಜಲಮಾರ್ಗ. ಪ್ರವಾಹ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಲಪಾತದ ಮೇಲೂ ಹಡಗುಗಳು ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಒಹಾಯೊ ನದಿಯ ಮೇಲೆ 1782ರಷ್ಟು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ದೋಣಿಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿವೆ. ಪ್ರಯಾಣಿಕ ನೌಕೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಸಿನ್ಸಿನಾಟಿಯಿಂದ ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ಗೆ 1794ರಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಮಾಡಿತು. 1880ರಲ್ಲಿ ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಪ್ರದೇಶ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ

ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಈ ಜಲಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಮರದ ದಿಮ್ಮಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. 1910ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಈ ಜಲಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲು ಯೋಜಿಸಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಯೋಜನೆ ತಯಾರಿಸಿತು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಸದಾಕಾಲವೂ ನೀರುಳ್ಳ 14 ಕಿಮೀ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ಜಲಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಒದಗಿಸಲಾಯಿತು. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಒಹಾಯೋ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಸೇರಿದ 17ನೆಯ ರಾಜ್ಯ. ಮಧ್ಯ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಈರಿ ಸರೋವರದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದೆ. $40^0 15'$ ಉ.ಅ. ಮತ್ತು $82^0 45'$ ಪೂ.ರೇ.ಗು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸಿವೆ. 1763ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು 1802ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,15,998 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,13,80,000 (2000). ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ ಕೊಲಂಬಸ್. ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಹಿಯೋ ಹೋಪ್‌ಇಲ್ ಜನರ ಆವಾಸಸ್ಥಾನ. ಪುರಾತತ್ತ್ವ ದಾಖಲೆಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಜನ ಉತ್ತಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಜೀವನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚರು ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಸ್ಕಾಟಿಶ್, ಜರ್ಮನ್ ಹಾಗೂ ಐರಿಶ್ ಜನರ ಆಗಮನವಾಯಿತು. ನದಿಗಳು, ಜಲಮಾರ್ಗಗಳು ಮತ್ತು ರಸ್ತೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಿಂದಾಗಿ ಪೂರ್ವಭಾಗದಿಂದ ಜನರ ವಲಸೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಅಪಲೇಜಿಯಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ತಪ್ಪಲಿನ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯ ಉತ್ತಮವಾದ ಹವಾಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಮೂಲತಃ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದ ಈ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಹುಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಅಂತಃಕಲಹಗಳುಂಟಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳಾದುವು. ಕ್ಲೀವ್‌ಲೆಂಡ್, ಸಿನ್ಸಿನಾಟಿ ಮೊದಲಾದ ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಯಿತು. ಈರಿ ಸರೋವರ ಹಾಗೂ ಒಹಾಯೊ ನದಿಗಳ ದಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ.

ಆಧುನಿಕ ಒಹಾಯೋದಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಉತ್ತಮ ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿವೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ, ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಗಳ ಉತ್ತಮ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಡೇಟನ್ ನಗರ ವಿಮಾನಗಳನ್ನು ಆವಿಷ್ಕರಿಸಿದ ರೈಟ್ ಸಹೋದರರುಗಳ (ಆರ್‌ವಿಲ್ ಮತ್ತು ವಿಲ್‌ಬರ್) ತವರೂರು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ರಾಜ್ಯ ವಿಮಾನ ತಯಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಇತರೆ ಸಂಭಂದಪಟ್ಟ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ. ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯಿದೆ. ಭಾರಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣಗಳು, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಿದೆ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆ: ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ನದಿಗಳು, ಸರೋವರಗಳು ಅಥವಾ ಕೃತಕವಾದ ಕಾಲುವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ಹಡಗು ಅಥವಾ ದೋಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರಕು ಮತ್ತು ಪ್ರಯಾಣಿಕರನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜಲಸಾರಿಗೆಯು ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜಲಸಾರಿಗೆಯಿಂದ ಪ್ರಯಾಣಿಕರನ್ನು ಮತ್ತು ಸರಕನ್ನು ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಆಮದು ಮತ್ತು ರಫ್ತಿನ ಪ್ರಮಾಣ, ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ವೇಗದ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದ್ಯತೆಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಮೇಣ ಹಡಗಿನ ಗಾತ್ರ, ಸರಕಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ವೇಗವಾಗಿ ಚಲಿಸುವ ಹಡಗುಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡವು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಬೃಹತ್‌ಗಾತ್ರದ ಸರಕು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಲಪುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಭೂಸಾರಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು, ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ರಸ್ತೆಗಳು, ರಹದಾರಿಗಳು ಸಂಪರ್ಕ ಜಾಲಗಳು ವೇಗವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದವು. ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳಿಗೆ, ಬಂದರುಗಳಿಗೆ ಬಂದರು ನಗರಗಳಿಗೆ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆಗಳ ಜಾಲ ಸಂಪರ್ಕಗಳು ವಿಸ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ರೈಲು ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಹಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಇದರಿಂದ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲ ಸಾರಿಗೆಯು ರಸ್ತೆ, ರೈಲು ಸಾರಿಗೆಗಳ ಜೊತೆ ಪೈಪೋಟಿಯಿಂದ ನಡೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಸರಕು ಮತ್ತು ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ರವಾನೆಯಲ್ಲಿ ಒಳಸಾರಿಗೆಯ ಅನುಕೂಲಗಳ ಅರಿವು ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಹಲವಾರು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆ ವೇಗವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯತ್ತ ಸಾಗಿತ್ತು. ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿ ಹೊಂದಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ರವಾನಿಸಲು ಜಲಸಾರಿಗೆ ಬಹುವಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿತು.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ. ಈ ವಿಧಾನವು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಸರಕನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ರವಾನಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು, ಅತಿ ಭಾರವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು, ಖನಿಜ, ದ್ರವರೂಪದ ತೈಲ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕೆಡದಂತಹ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ರಬ್ಬರ್, ಚರ್ಮ, ಕಾಫಿ, ಚಹ, ತಂಬಾಕು, ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣಗಳು ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ಜಲಮಾರ್ಗವು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ತ ಹಾಗೂ ಸುರಕ್ಷಿತ. ಜಲಸಾರಿಗೆಯ ಸಾಗಾಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಖರ್ಚು ವೆಚ್ಚ ತಗಲುವುದಿಲ್ಲ. ರೈಲು ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಸಾರಿಗೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಈ ಸಾರಿಗೆಯು ಕೆಲವು ಅನುಕೂಲ – ಅನಾನುಕೂಲ, ಇತಿಮಿತಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಜಲಸಾರಿಗೆಯು ಮಂದಗತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಜಲಮಾರ್ಗಗಳು ಆಳವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವಾಗಿರಬೇಕು. ಜಲವು ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿರಬೇಕು, ಜಲಮಾರ್ಗವು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹರಹಿತವಾಗಿ ಮತ್ತು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟ ಇಳಿಮುಖವಾಗದಂತಿರಬೇಕು.

ಧ್ರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು ಮತ್ತು ಸರೋವರಗಳು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವುದರಿಂದ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳು ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉಬ್ಬರ–ವಿಳಿತ, ನೀರಿನ ಸೆಳೆತಗಳು ಜಲಸಾರಿಗೆಗೆ ಮಾರಕಗಳು. ಕಟ್ಟೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ನದಿ–ಕಾಲುವೆಗಳ ಉಸ್ತುವಾರಿ ಮತ್ತು ದುರಸ್ಥಿಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಣ ವ್ಯಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆಯು ನದಿ, ಸರೋವರ ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆಗಳ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತ. ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ನದಿ ಪಾತ್ರ, ಕಡಿಮೆ ಆಳ, ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನೀರು ಮತ್ತು ಜಲಪಾತವುಳ್ಳ ನದಿಗಳು ಜಲಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆ ಹಂಚಿಕೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಯುರೋಪ್, ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂದರೆ ಚೀನ (110,300 ಕಿಮೀ), ರಷ್ಯ (89,089 ಕಿಮೀ), ಬ್ರೆಜಿಲ್ (50,000 ಕಿಮೀ), ಅಮೆರಿಕ ಸ.ಸ. (41,485 ಕಿಮೀ), ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ (21,579 ಕಿಮೀ), ಕೊಲಂಬಿಯ (18,140 ಕಿಮೀ), ವಿಯಟ್ನಾಂ (17,702 ಕಿಮೀ), ಭಾರತ (16,180 ಕಿಮೀ), ಕಾಂಗೊ : (15000 ಕಿಮೀ), ಮಯನ್ಮಾರ್ (12,800 ಕಿಮೀ), ಅರ್ಜೆಂಟೈನ (10.950 ಕಿಮೀ), ಬೊಲಿವಿಯಾ (10,000 ಕಿಮೀ), ಪೆರು (8,600 ಕಿಮೀ), ನೈಜೀರಿಯ (8575 ಕಿಮೀ), ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ (8,368 ಕಿಮೀ), ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ (8,046 ಕಿಮೀ), ಮಲೇಷ್ಯ (7,296 ಕಿಮೀ), ಜರ್ಮನಿ (6,740 ಕಿಮೀ), ಫಿನ್ಲೆಂಡ್ (6,245 ಕಿಮೀ) ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್ (5,625 ಕಿಮೀ).

ಯುರೋಪ್ : ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಜನಭರಿತ ನಗರಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗುವುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷವಾದ ಅಂಶ. ಸರಕು ರವಾನೆ, ಆಮದು ಮತ್ತು ರಫ್ತಿಗೆ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳು ಪೂರಕವಾಗಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾದ ಜರ್ಮನಿ, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್ ಮತ್ತು ರುಮೇನಿಯಗಳು ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಿವೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆ, ರೈಲು ಮತ್ತು ಜಲಸಾರಿಗೆಯ ನಡುವೆ ಪೈಪೋಟಿಗಳಿವೆ.

ಯುರೋಪಿನ ಮಧ್ಯ, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳು ಅನೇಕ ನದಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ರೈನ್, ಎಂಸ್, ಓಡರ್ ಹರಿಯುತ್ತವೆ (ಜರ್ಮನಿ). ಸೀನ್ ಮತ್ತು ಲೋರಿ ನದಿಗಳು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ರೈನ್, ರ್‍ಹೋನ್ ಮತ್ತು ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು. ಇಲ್ಲಿನ ನದಿ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ, ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣ, ನಗರೀಕರಣ, ಹಿತವಾದ ವಾಯುಗುಣದಿಂದಾಗಿ ಜಲಸಾರಿಗೆಯು ಪೂರಕವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ರೈನ್ ಪ್ರಮುಖವಾದ ನದಿ, ಈ ನದಿಯು ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ಸ್ವಿಟ್ಜರ್‌ಲೆಂಡ್, ಜರ್ಮನಿ, ನೆದರ್‌ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಜಲಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿದೆ. ರ್‍ಹೋನ್ ಮತ್ತು ರೈನ್ ನದಿಗಳಿಂದ ಸು. 800 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾದ ಜಲಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. ಇದು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ರಾಟರ್‌ಡ್ಯಾಂ ಬಂದರಿನಿಂದ ಸ್ವಿಟ್ಜರ್‌ಲೆಂಡಿನ ಬಾಸ್ಲೆವರಿಗೂ ಕಾಲುವೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ರೈನ್ ಪ್ರವಾಹ ರಹಿತ ನದಿ, ಇದು ರ್‍ಹೂರ್ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ಜಲಮಾರ್ಗ, ಶೇ. $^1/_2$ದಷ್ಟು ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಸ್ತುಗಳು ರೈನ್ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಮತ್ತು ಅದರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಮರದ ದಿಮ್ಮಿ, ನ್ಯೂಸ್ ಪ್ರಿಂಟ್, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಗಡಿಯಾರಗಳು, ಮರದ ತಿರುಳು ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧ ವಸ್ತುಗಳು ಹೊರರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಆಮದಾಗುವ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಂದರೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು, ಗೊಬ್ಬರ, ಉಕ್ಕಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮತ್ತು ಯಂತ್ರಗಳು.

ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್, ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ಪ್ರಮುಖ ನದಿ, ಇದು ಎಂಟು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. ಜರ್ಮನಿ, ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ಹಂಗರಿ, ಜೆಕ್, ಸ್ಲಾವಾಕೀಯ, ಯುಗೊಸ್ಲಾವಿಯ, ಬಲ್ಗೇರಿಯ, ರೊಮೇನಿಯ ಮತ್ತು ರಷ್ಯ, ಈ ನದಿಯು 2400 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಿದೆ. ಆದರೆ ಕೇವಲ ಶೇ. 15 ರಷ್ಟು ಸರಕನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸಾಗಿಸಲು ಶಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಮದು ರಫ್ತುಗಳು ರೊಮೋನಿಯ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಗಳ ನಡುವೆ.

ಇತರೆ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳೆಂದರೆ, ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ಹಡಗು ಕಾಲುವೆ. ಇದು ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್‌ನಿಂದ ಲಿವರ್‌ಪೂಲ್‌ಗೆ, ಅಮ್‌ಸ್ಟರ್ ಡ್ಯಾಂ–ರ್ಹ್ಯೆನ್ ಕಾಲುವೆ ಮತ್ತು ಗೋಟ ಕಾಲುವೆ, ಲಂಕಾಷೈರ್ ಹತ್ತಿಗಿರಣಿಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ಜಲಮಾರ್ಗವು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದೆ. ಗೋಟ ಕಾಲುವೆ ಸ್ಟಾಕ್‌ಹೂಂ ಮತ್ತು ಗೊಟನ್‌ಬರ್ಗ್ ನಡುವೆ ಜಲಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ.

ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ: ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಒಳನಾಡ ಜಲಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. 1. ಪಂಚಮಹಾ ಸರೋವರಗಳು (ಸುಪೀರಿಯರ್, ಮಿಷಿಗನ್, ಹುರಾನ್, ಆಂಟೇರಿಯ ಮತ್ತು ಈರಿ). ಇದನ್ನು ಸೈಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಮಾರ್ಗ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. 2. ಮಿಸಿಸಿಪಿ ಜಲಮಾರ್ಗ.

ಪಂಚಮಹಾ ಸರೋವರ – ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಮಾರ್ಗ : ಈ ಜಲಮಾರ್ಗ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜಲಮಾರ್ಗ. ಪಂಚಮಹಾ ಸರೋವರಗಳು 2,46,490 ಚ.ಕಿಮೀ ಜಲಭಾಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಸು. 1,57,886 ಚ.ಕಿಮೀ ಜಲ ಸರೋವರ ಭಾಗವು ಅ.ಸಂ.ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಉಳಿದ 88,604 ಚ.ಕಿಮೀ ಕೆನಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಜಲಮಾರ್ಗವನ್ನು ಎರಡೂ ದೇಶಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಒಪ್ಪಂದವೊಂದರ ಪ್ರಕಾರ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕವಾಗಿ ಸುಧಾರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪಂಚಮಹಾ ಸರೋವರಗಳು, ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಕಾಲುವೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದ ಅನಂತರ ಈ ಮಾರ್ಗದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು.

ಈ ಮಾರ್ಗ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಹಡಗು ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಸರಕನ್ನು ಕಡಿಮೆ ದರದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಸಲು ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಾದ ವಿಸ್ಕಾಂಸಿನ್, ಮಿಷಿಗನ್ ಮೇಲ್ದಂಡೆ, ಕ್ಯೂಬೆಕ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್‌ಗಳಿಂದ, ಸರಕು, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಡೆಟ್ರಾಯಿಟ್‌ಗೆ ರವಾನಿಸುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಅಪಲೇಷಿಯನ್‌ನಿಂದ ಈರಿ ಸರೋವರದ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಗೋಧಿ, ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅ.ಸಂ.ಸಂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಕೆನಡದಿಂದ ಸರೋವರ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಗೆ ರವಾನೆಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ, ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು, ಕಟ್ಟಡದ ಕಲ್ಲು, ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಮತ್ತು ಖನಿಜಗಳು ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಮಿಸಿಸಿಪಿಯ ಉಪನದಿಗಳಾದ ಒಹಾಯೊ, ಇಲ್ಲಿನಾಯ್ಸ್, ಮಿಸ್ಸೋರಿ ಮತ್ತು ರೆಡ್‌ನದಿಗಳು ಅ.ಸಂ.ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಮುಖ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿವೆ. ಮಿಸಿಸಿಪಿ ಮತ್ತು ಒಹಾಯೊ ಪಂಚಮಹಾ ಸರೋವರಗಳ ಜೊತೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿವೆ. ಇದು ಸು. 4000 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಜಲಮಾರ್ಗದ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳು ರವಾನೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ – ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆಯು ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಭೂಸಾರಿಗೆ ರಹಿತ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ವಿರಳ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಹಾಗೂ ಕನಿಷ್ಠ ಸರಕು ಉತ್ಪಾದನೆಗಳಿಂದ ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ನದಿ ಜಾಲಗಳೆಂದರೆ ಅಮೇಜಾನ್ ಪ್ಲಾಟ–ಪರಾನ–ಪರಗ್ವೆ ಓರಿನೋಕೋ, ಮ್ಯಾಗ್ಡಲೀನಾ. ಅಮೇಜಾನ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ಉದ್ದವಾದ ನದಿ ಹಾಗು ಅದರ ಮಾರ್ಗದ 6,400 ಕಿಮೀ ಅಮೇಜಾನ್ ಮತ್ತು ಪ್ಲಾಟಾ – ಪರಾನಾ – ಪರಗ್ವೆ ಜಲಮಾರ್ಗ 1,600 ಕಿಮೀ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಬೊಲಿವಿಯ, ಪೆರು ಮತ್ತು ಕೊಲಂಬಿಯ ದೇಶಗಳು ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆಗೆ ಅಮೆಜಾನ್ ನದಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾಟಾ–ಪರಾನ–ಪರಗ್ವೆ ಜಲಮಾರ್ಗ ಸದಾ ಕಾರ್ಯ ನಿರತವಾಗಿರುವಂತಹದು. ಲಾಪ್ಲಾಟ ನದಿವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಬ್ಯೂನಸ್ ಐರಿಸ್ ನಿಂದ ಕೊರುಂಬ–ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ವರಿಗೆ ಜಲಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಪರಗ್ವೆ ನದಿಯು ಪಶ್ಚಿಮ ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಮತ್ತು ಪರಗ್ವೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಜಲಸಾರಿಗೆ ಮಾರ್ಗವಾಗಿದೆ. ಈ ಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ ರಬ್ಬರ್, ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಮರದದಿಮ್ಮಿ, ಮಾಂಸ, ಚರ್ಮ, ಕಾಫಿ, ಪೆಟ್ರೋಲ್, ಸಕ್ಕರೆ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಪದಾರ್ಥಗಳು ರವಾನೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಏಷ್ಯ ಖಂಡದ ಒಳನಾಡ ಜಲಸಾರಿಗೆ – ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಜಲಸಾರಿಗೆಯ ಸೌಲಭ್ಯ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಚೀನದ ಯಾಂಗ್–ಟ್ಜೆ–ಸಿಕಿಯಾಂಗ್, ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಸಿಂಧು ಮತ್ತು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗಂಗ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ, ಥೈಲೆಂಡ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಿಕಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಮಿನಾಮ್ – ಮಯನ್ಮಾರ್‌ನಲ್ಲಿ ಇರವಾಡಿ, ಒಳನಾಡಿನ ಜಲ ಸಾರಿಗೆಯ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ.

ಯಾಂಗ್–ಟ್ಜೆ–ಸಿಕಿಯಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳು ಚೀನದ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗದಷ್ಟು ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಿವೆ. ಯಾಂಗ್–ಟ್ಜೆ–ಸಿಕಿಯಾಂಗ್‌ನ ಪ್ರಮುಖ ಉಪನದಿಗಳು ಹಾನ್, ಹಸಿಯಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಟಾನ್. ಈ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಖನಿಜ, ಅರಣ್ಯ ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ರವಾನಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಚೀನ ದೇಶ 11,030 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾದ ಜಲಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಯಾಂಗ್–ಟ್ಜೆ–ಸಿಕಿಯಾಂಗ್ ಚೀನದ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತ್ವವುಳ್ಳ ನದಿ. ಈ ನದಿಯು ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ದೇಶದ ಹೃದಯ ಭಾಗ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿ ಸು. 1,800 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾದ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿದೆ.

ಏಷ್ಯ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ನದಿಗಳೆಂದರೆ ಮಿಕಾಂಗ್, ಮೀನಾಂ, ಇರಾವಾಡಿ, ಗಂಗ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾನೀಕರಣ, ಇತರೆ ಸಾರಿಗೆಗಳ ಕೊರತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜಲಸಾರಿಗೆ ಒದಗಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಒಳನಾಡಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವುವು. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಮರದ ದಿಮ್ಮಿ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಿದ್ಧ ವಸ್ತುಗಳು ರವಾನೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಭಾರತದ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಜಾಲ ಹಲವಾರು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ವಾಯುಗುಣ, ಋತು ಕಾಲಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸ, ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನಾನುಕೂಲವಾದ ನದಿಮಾರ್ಗಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಜಲಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ನದಿಗಳೆಂದರೆ ಗಂಗ, ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ, ಮಹಾನದಿ, ಗೋದಾವರಿ, ಕೃಷ್ಣ, ಕಾವೇರಿ, ತಪತಿ, ನರ್ಮದ, ಪೆನ್ನಾರ್, ಗೋದಾವರಿ, ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಕಾಲುವೆಗಳು ಮತ್ತು ಕೇರಳದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ ಕಾಲುವೆಗಳು. ದೇಶದ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆಯ ಮಾರ್ಗದ ಉದ್ದ ಸು. 16,180 ಕಿಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ 1/5 ರಷ್ಟು ಹಡಗು ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ (2495 ಕಿಮೀ).

ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನದಿಕಾಲುವೆಗಳು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಬಕ್ಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ಕಾಲುವೆ, ಒರಿಸ್ಸದ ಡೆಲ್ಟಾಕಾಲುವೆ, ಗೋವದ ಮಾಂಡವಿ ಮತ್ತು ಝುವಾರಿ ಕಾಲುವೆಗಳು ಈ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜಲಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಕವಾದ ರೈಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಜಲಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬಕ್ಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ಸರಕು ಸಾಗಣಿಕೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ರೈಲ್ವೆ ಮಂಡಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸಂಗ್ರಹಾಗಾರ, ವೇಗವಾಗಿ ಚಲಿಸುವ ರೈಲುಗಳ ಪರಿಚಯ ಹಾಗೂ ದಾಸ್ತಾನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿದ್ದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಜಲಸಾರಿಗೆ ಹಿಂದುಳಿಯಬೇಕಾಯಿತು. ಬಕ್ಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ತಮಿಳುನಾಡಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಆರ್ಕಾಟ್‌ನ ಹಿನ್ನೀರು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಕೆಲವೇ ಉದ್ದವಾದ ಜಲಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇದನ್ನು 1806 ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿರುವ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾಲುವೆಯು 425 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. 256 ಕಿಮೀಗಳು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತು 164 ಕಿಮೀ ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೂ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಕೇರಳದಲ್ಲಿ ಸು. 34 ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಅವು ದೇಶಿಯ ದೋಣಿ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಕೃಷಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಕಚ್ಚಾ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಪ್ರಯಾಣಿಕರನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಕಾರವಾರಗಳ ನಡುವೆ ಕೆಲವು ನದಿಗಳಾದ ಕಾಳಿ, ಗಂಗಾವತಿ, ಅಘನಾಶಿನಿ, ಕೊಲ್ಲೂರು, ಸೀತಾ, ಗುರ್ಪುರ ನೇತ್ರಾವತಿಗಳು ಜಲಸಾರಿಗೆಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ.

ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಗಂಗ, ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಮತ್ತು ಉಪನದಿಗಳ ಸಮಿತಿಯನ್ನು 1952 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಸಮಿತಿಯು 1965 ರಲ್ಲಿ ಒಳನಾಡ ಜಲಸಾರಿಗೆ ಮಂಡಲಿಯ ಜೊತೆ ವಿಲೀನವಾಯಿತು. 1986ರಲ್ಲಿ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆ ಸಂಸ್ಥೆ ಎಂದು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧೀನಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ದೇಶದ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆಯು ಹಲವು ಹತ್ತು ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. ನದಿಗಳ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟವು ಋತುಕಾಲಿಕವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವುದು. ಅಂತರ ರಾಜ್ಯ ನದಿನೀರಿನ ಹಂಚಿಕೆಯ ವಿವಾದಗಳು, ನದಿಕಾಲುವೆಗಳ ಬಿರುಕು ಮತ್ತು ಹೂಳಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಹಾಗೂ ಉಸ್ತುವಾರಿ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ.

ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡವು ಉತ್ತಮ ನದಿಜಾಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಉಪಯೋಗವು ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು ಕಾಂಗೋ ನೈಲ್, ನೈಜರ್, ಜ಼ಾಂಬೆಸಿ, ಸೆನೆಗಲ್, ಆರೆಂಜ್ ಹಾಗೂ ಲಿಂಪೋಪೋ ನದಿಗಳು. ಈ ನದಿಗಳು ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯಗಳು, ದುರ್ಗಮ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡ ಕಣಿವೆಗಳು ಮತ್ತು ಜನವಿರಳ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಜಲ ಸಾರಿಗೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ನೈಲ್ ನದಿ ಒಳನಾಡಿನ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ನದಿಯು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ, ಹೀಗಾಗಿ ಸೂಯಜ್ ಕಾಲುವೆಗೆ ನೈಲ್ ನದಿ ಸಂಪರ್ಕ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ ಈ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಿದ್ಧ ವಸ್ತುಗಳು, ಪೆಟ್ರೋಲ್, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಹತ್ತಿ, ಚರ್ಮ, ಉಣ್ಣೆ, ಖರ್ಜೂರ ಮೊದಲಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ರಷ್ಯ-ದೇಶವು ಸು. 4 ಲಕ್ಷ ಕಿಮೀ.ಗಳಷ್ಟು ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ರಷ್ಯದ ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯಭಾಗದ ನದಿಗಳೆಂದರೆ, ಓಲ್ಗಾ, ಡಾನ್, ನೀಪರ್ ಡ್ವಿನಾ ಮತ್ತು ನಿವಾ ಇವು ಯುರೋಪಿನ ಭಾಗಗಳಾಗಿವೆ. ಏನಿಸಿ ಮತ್ತು ಲಿನಾ ಏಷ್ಯ ಭಾಗದ ನದಿಗಳು. ಈ ನದಿಗಳು ಆರ್ಕ್‍ಟಿಕ್, ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್, ಕಪ್ಪು ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರಗಳನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ರಷ್ಯದ ಶೇ. 78 ರಷ್ಟು ಸರಕು ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಭೂ ಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆಯು ರಷ್ಯದ ಜ಼ಾರ್ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಮೊದಲು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿತ್ತು. ಆನಂತರ ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯು ಇಳಿಮುಖವಾಯಿತು. 1913 ರಲ್ಲಿ ಜಲಸಾರಿಗೆಯು ಕೇವಲ ಶೇ. 25 ರಷ್ಟು ಸರಕನ್ನು ಸಾಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಫಲವಾಗಿತ್ತು. 1953 ರಲ್ಲಿ ಓಲ್ಗಾ-ಡಾನ್ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಕಾಲುವೆಯು ಓಲ್ಗಾ ಮತ್ತು ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. ಓಲ್ಗಾ -ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದ ನೀರು ಮಾಸ್ಕೊ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಮಾಸ್ಕೊವಾ - ಓಲ್ಗಾ ಕಾಲುವೆಗೆ ಸರಬರಾಜಾಗುತ್ತದೆ. ಓಲ್ಗಾ ನದಿಯು ಯೂರಲ್ ಪರ್ವತಗಳ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉಪನದಿಗಳೂ ಸೇರಿ ಶೇ. 50 ರಷ್ಟು ಸರಕನ್ನು ಈ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ರವಾನಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕಾಲುವೆಗಳೆಂದರೆ, ಮಾಸ್ಕೊ-ಓಲ್ಗಾ, ಬಾಲ್ಟಿಕ್-ವೈಟ್‍ಸೀ, ಬಾಲ್ಟಿಕ್-ಓಲ್ಗಾ ಕಾಲುವೆಗಳು. ಈ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿ, ಮರದ ತಿರುಳು, ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮೀನು, ಕಚ್ಚಾ ಹತ್ತಿ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಖನಿಜಗಳು, ಕಟ್ಟಡ ಸಾಮಗ್ರಿ, ಉಕ್ಕಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ರವಾನೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ- ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳೆಂದರೆ ಮರ್ರೆ ಮತ್ತು ಡಾರ್ಲಿಂಗ್ ಈ ನದಿಗಳು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುವವು, ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಹರಿವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡು ನದಿಗಳನ್ನು ಹೊರತು ಪಡಿಸಿ ಇನ್ನುಳಿದಂತೆ ಯಾವುದೇ ಜಲಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ನದಿಗಳು ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಖಂಡ ಸು. 8368 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾದ ಜಲಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

(ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಓ

ಓಕ್ಲಹೋಮ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಿಸ್ಸೂರಿ ಮತ್ತು ಅರ್ಕನ್ಸಾಸ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಟೆಕ್ಸಸ್, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಟೆಕ್ಸಸ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾನ್ಸಸ್ ಮತ್ತು ಕಾಲರಾಡೋ ರಾಜ್ಯಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ವೈಶಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 18ನೆಯದು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,81,049 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 34,50,654 (2000). ರಾಜಧಾನಿ ಓಕ್ಲಹೋಮ ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 5,06,132 (2000).

ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಇಂಡಿಯನ್ನರ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಓಕ್ಲಹೋಮ ಎಂದರೆ ಕೆಂಪುಜನ. ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಈ ಹೆಸರು ಇಂಡಿಯನ್ನರು ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವಾಯಿತು (1866).

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾದ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ವಾಯವ್ಯಮೂಲೆ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1515 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದರೆ, ರೆಡ್ ನದಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 90 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮರಗಿಡಗಳಿಲ್ಲದ ಮೈದಾನಗಳಿದ್ದರೆ, ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಏರುತಗ್ಗುಗಳಿಂದಲೂ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುವ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಮುಖ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮಗಳುಂಟು. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಓಝಾರ್ಕ್ ಪರ್ವತದ ಎತ್ತರ ಕ್ರಮೇಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವುದು ವಾಷಿಟಾ ಪರ್ವತ. ದಕ್ಷಿಣ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆರ್ಬಕಲ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯೂ ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ವಾಷಿಟಾ ನದಿಕಣಿವೆಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಂಟಾ ಪರ್ವತಗಳೂ ಇವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಜಿಪ್ಸಮ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಹೇರಳ. ವಾಯವ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿರುವ ಚೌಳುಮಣ್ಣಿನ ಮೈದಾನಗಳು ಸಮತಲ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಒಂದೊಂದೂ 3 ರಿಂದ 5 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ 13 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ಇವೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಅರ್ಕನ್ಸಾಸ್ ಮುಖ್ಯ ನದಿ. ಇದು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಪೂರ್ವದ ಎಲ್ಲೆಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ದಾಟಿ ಅರ್ಕನ್ಸಾಸ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಚಿನಲ್ಲೇ ಹರಿಯುವುದು ರೆಡ್ ನದಿ. ನಾರ್ತ್ ಫೋರ್ಕ್, ವಾಷಿಟಾ, ಬ್ಲೂ, ಬಾಗಿ, ಕಿಯಾಮಿಚಿ ಇವು ರೆಡ್ ನದಿಯ ಉಪನದಿಗಳು. ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಲಿಟಲ್ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯನದಿ. ಮೌಂಟನ್ ಫೋರ್ಕ್ ಇದರ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿ. ಲಿಟಲ್ ನದಿ ಓಕ್ಲಹೋಮದ ಗಡಿ ದಾಟಿ ಹರಿದು, ಅರ್ಕನ್ಸಾಸ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ರೆಡ್ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಇಲ್ಲಿಯದು ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣ. ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ತೇವಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ತಾರತಮ್ಯಗಳುಂಟು. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಭಾಗಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪೂರ್ವಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ತಂಪು, ಶುಷ್ಕ. ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಷದ ಸರಾಸರಿ ದೈನಿಕ ಉಷ್ಣತೆ 13^0 ಸೆಂ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 30 ಸೆಂಮೀ. ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಮಳೆ 85 ಸೆಂಮೀ. ರಾಜ್ಯದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಓಕ್ಲಹೋಮ ನಗರದಲ್ಲಿ ವರ್ಷದ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 60 ಸೆಂಮೀ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ : ಓಕ್ಲಹೋಮದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗವನ್ನು ಬಹುತೇಕ ಕಾಡು ಆವರಿಸಿತ್ತು, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿದ್ದುವು. ಪೈನ್, ಜ್ಯೂನಿಫರ್, ಶಾಲ್ಮಲೀ, ಓಕ್, ವಿಲ್ಲೊ ಮುಂತಾದ ವೃಕ್ಷಜಾತಿಗಳು ಪ್ರಮುಖ. ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ನದಿಗಳ ಆಚೀಚೆ ದಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮರಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ತೇವ ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕುಬ್ಜ ವೃಕ್ಷಗಳು ಮಾತ್ರ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಪ್ಲಂ, ನಳ್ಳಿಸೇಬು, ಚೆರಿ, ಬ್ಲ್ಯಾಕ್ ಬೆರಿ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಸ್ಟ್ರಾಬೆರಿ ಮುಂತಾದ ಫಲಗಳು ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ವಿಚಿಟಾ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವನ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳ ನೆಲೆಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದೆ. ಜಿಂಕೆ, ತೋಳ, ಚಿರತೆ, ಕರಡಿ, ಮಿಂಕ್, ಒಪಾಸಂ, ಮೊಲ, ಅಳಿಲು, ಪಾರಿವಾಳ, ಬಾತುಕೋಳಿ – ಇವು ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳ. ಆದಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಡೆಮ್ಮೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದುವು. ಸ್ವಚ್ಛಂದ ಮೃಗಬೇಟೆಯ ವಿಹಾರದ ಹಾವಳಿಯಿಂದ ಇವು ಈಗ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿವೆ. ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಋತುಮಾನಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇವು ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ಬಿಳಿಯರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಅಮೆರಿಕನ್‍ಇಂಡಿಯನ್ನರ ಆವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನ 1820ರ ಅನಂತರ ಇತರ ಗಿರಿಜನರನ್ನು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಲು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿತು. ಈ ವಲಸೆಗಾರರು ತಮ್ಮ ಸರ್ಕಾರ, ಶಾಲಾಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಅನಂತರವೂ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಉತ್ತೇಜನದಿಂದ ಇತರ ಜನರೂ ವಲಸೆ ಬಂದರು. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ವೇಳೆಗೆ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಇಂಡಿಯನ್ನರಲ್ಲಿ 1/3 ಭಾಗದಷ್ಟು ಜನ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ರಮೇಣ ಅಂತರ್ಜನಾಂಗ ವಿವಾಹಗಳು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದು ಸಮುದಾಯ ಬೆರಕೆಯಾಯಿತು. 1889ರಿಂದ 1910ರವರೆಗೆ ವಿಭಿನ್ನ ಐರೋಪ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮೂಲಗಳ ಜನ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಶೀಘ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. 1907ರಲ್ಲಿ 14,14,177 ಇದ್ದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1950ರಲ್ಲಿ ಇದು 22,33,351ಕ್ಕೆ ಏರಿತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಕಪ್ಪುಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಅಂತರ್ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮುನ್ನ ಗುಲಾಮರಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ವಿಮೋಚನೆ ಪಡೆದ ನೀಗ್ರೊ ಜನರ ಸಂತತಿಯವರು ಇಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆ : 1889ರಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯರ ಪ್ರವೇಶವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಪಶುಪಾಲನೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿಯ 2/3 ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾಲೀಕರೇ ಸ್ವಂತ ಬೇಸಾಯ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. 1960ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರದ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಗತಿಯ ವೇಗ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಭೂಸಾರ ರಕ್ಷಣೆ, ನೀರಾವರಿ ಪೂರೈಕೆ, ಪ್ರವಾಹಗಳ ಹಾವಳಿಯ ತಡೆ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ಗೋದಿಯದು. ಹತ್ತಿಯೂ ಮುಖ್ಯ. ಓಟ್ಸ್, ಬಟಾಣಿ, ಧಾನ್ಯಗಳು, ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಹಣ್ಣುಗಳು ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ದನದ ಮಾಂಸದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬಹಳ ಲಾಭದಾಯಕ. ಮಾಂಸಕ್ಕಾಗಿ ಸು. 40,00,000 ದನಗಳನ್ನು ಸಾಕಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಂದಿ, ಕುರಿ, ಕುದುರೆ ಮತ್ತು ಹೇಸರಕತ್ತೆಗಳು ಇತರ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಮರದ ಉತ್ಪನ್ನ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮೌಲ್ಯ ಸು. 80,00,000 ಡಾಲರು.

ತೈಲೋತ್ಪಾದನೆಯೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ. ಇದರ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪನ್ನದ ಮೌಲ್ಯ 70,00,00,000 ಡಾಲರು. ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ತೈಲೋತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜ್ಯದ್ದು ತೃತೀಯ ಸ್ಥಾನ. ತವರ, ಸೀಸ, ಲವಣ, ಡಾಲೊಮೈಟ್, ಗ್ರಾನೈಟ್, ಮರಳು ಮತ್ತು ಜಲ್ಲಿಕಲ್ಲು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಜೇಡಿಮಣ್ಣುಗಳು, ಜಿಪ್ಸಮ್, ಆಸ್ಫಾಲ್ಟ್, ಸಿಲಿಕ ಮುಂತಾದ ಖನಿಜಗಳು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಹೀಲಿಯಂ ಕೂಡ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದು, ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಹೀಲಿಯಂ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಕೀಯೆಸ್‍ನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು (1959).

ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಿತವಾಗಿರುವ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿವೆ. ಮಾಂಸಾಹಾರ ತಯಾರಿಕೆ, ಶೇಖರಣೆ, ಧಾನ್ಯಗಳಿಂದ ಹಿಟ್ಟು ತಯಾರಿಕೆ, ದನಗಳ ಆಹಾರ ತಯಾರಿಕೆ, ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಗಾಜಿನ ತಯಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯವಾದವು

ಓಕ್ಲಹೋಮ ನಗರ ಇಲ್ಲಿಯ ರಾಜಧಾನಿ. ಇತರ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು 2000ರಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಆವರಣಗಳೊಳಗೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ: ಟಲ್ಸ (3,82,872); ಇದು ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರ. ಈನಿಡ್ (46,436) ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಲಾಟನ್ (92,757); ಪಶುಪಾಲನೆ, ಗೋದಿ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಗಳ ಕೇಂದ್ರ ಮಸ್ಕೋಗಿಯಲ್ಲಿ (38,059); ಅಮೆರಿಕನ್ ಇಂಡಿಯನರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಓಕ್ಲಹೋಮ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಪೀಠವಿರುವುದು ನಾರ್ಮನಿನಲ್ಲಿ (1,02,827). (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.;ಎನ್.ಎ.)

ಓಮಾನ್ : ಮಧ್ಯ ಪ್ರಾಚ್ಯದ ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಪ್ರದೇಶ (ಸುಲ್ತಾನೇಟ್ ಆಫ್ ಓಮಾನ್). ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಯುನೈಟೆಡ್ ಅರಬ್ ಎಮಿರೇಟ್ಸ್, ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಓಮಾನ್‍ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಒಂದು ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. 22^0–23^0 ಉ.ಅ. ಹಾಗೂ 58^0–59^0 ಪೂ.ರೇ. ಗಳ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,00,000 ಚ.ಕಿಮೀ. 1600 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ತೀರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಓಮಾನ್ ಕೊಲ್ಲಿ ಇರಾನನ್ನು ಓಮಾನ್‍ನಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಭೂ ಸ್ವರೂಪ: ಒಳ ಭಾಗವು ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳಿಂದಾವೃತವಾಗಿದ್ದು 3770 ಮೀ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. (ಜಬಲ್ ಶ್ಯಾಮ್) ಇದು ಮರುಭೂಮಿಯಾಗಿದ್ದು, ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಆಫ್ ಶೋರ್ಸ್ ಕುರಿಯ, ಮೂರಿಯ, ಮಸ್ಸೀರ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಇದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮರುಭೂಮಿ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ 35^oಸೆ. ಗಳು. ಆದರೆ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಸೂನ್ ವಾಯುಗುಣದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ 21^oಸೆ. ಉಷ್ಣಾಂಶ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಒಳನಾಡಿನ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯನ್ನು ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನೈರುತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಿಸಿಲು, ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ, ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಚಳಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಓಮನ್ ಮರುಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಮಾನ್ಸೂನ್ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲು ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮುಳ್ಳು ಕಳ್ಳಿಯ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸಸ್ಯವರ್ಗ, ಖರ್ಜೂರ, ಅಂಜೂರ, ನೀಲಗಿರಿ, ಆಲೀವ್ಸ್ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಣಿಗಳು: ಕಾಡು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಮರಳುಗಪ್ಪೆ, ಅಳಿಲು, ಹಾವುಗಳು, ಮೊಲ, ಕುದುರೆ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಇವೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 3.2 ಮಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ (2003). ತೀರ ಪ್ರದೇಶದ ನಗರ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿದ್ದು ಮಸ್ಕಟ್, ಅಲ್–ಬಾಬಿನ, ಮುಸನ್‍ದಮ್, ಆದಿ–ದಾಹೀರ, ಅದ್–ದಕ್ಕಲಿಯ, ಆಶ–ಶರ್ಕಿಯ, ಆಲ್‍ವೋಸ್ಟ್, ದೋಫ್ಹಾರ್ಫ್ ಹೆಚ್ಚು ಜನದಟ್ಟಣೆಯಾಗಿವೆ. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 6.5. ಮಸ್ಕಟ್ ದಟ್ಟ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಪ್ರಮುಖನಗರ, ರಾಜಧಾನಿ, ಬಂದರಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,50,000 (2004).

ಧರ್ಮ: ಶೇ. 87.41 ರಷ್ಟು ಜನರು ಇಸ್ಲಾಮಿಯರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಇಬ್ದಿಯಾ ಮುಸ್ಲಿಂ ಶೇ. 75 ರಷ್ಟು ಸುನ್ನಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಇದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದುಗಳು ಶೇ. 5.7 ರಷ್ಟು, ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಶೇ. 4.7, ಬೌದ್ಧರು 0.8, ಇತರರು ಶೇ. 1.2 ರಷ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

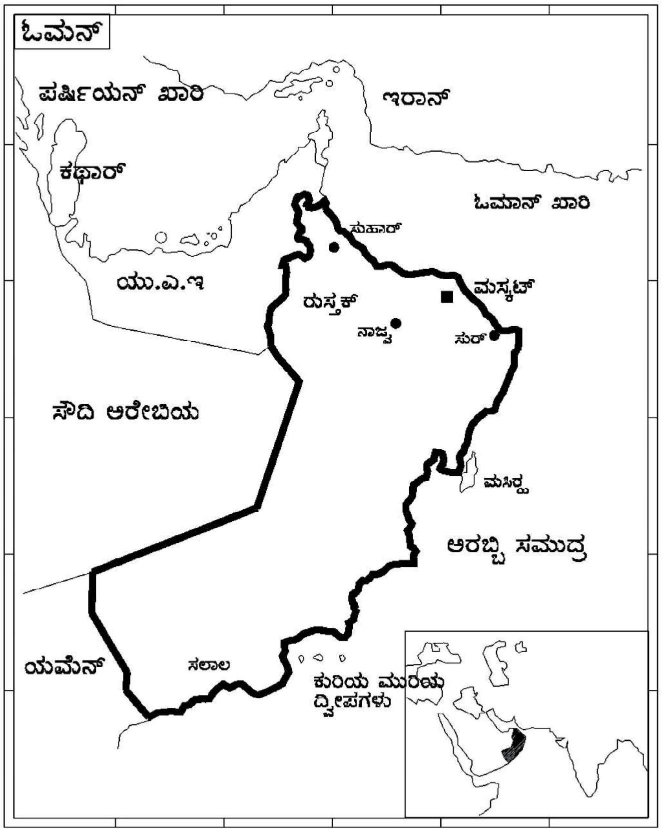

ಭಾಷೆ: ಅರೇಬಿಕ್ ರಾಷ್ಟ್ರಭಾಷೆ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಅರೇಬಿಕ್ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆಯೂ ಆಗಿವೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿವೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ವ್ಯವಸಾಯ, ಪ್ರಾಣಿ ಸಾಕಾಣಿಕೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ: ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯ, ತರಕಾರಿಗಳಾದ ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಟೊಮೊಟೊ, ಈರುಳ್ಳಿ, ಕೋಸುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವುದಲ್ಲದೆ ಹುಳಿಭರಿತ ಹಣ್ಣುಗಳಾದ ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಖರ್ಜೂರ, ಸೇಬು, ಮಾವು, ಬಾಳೆ, ತಂಬಾಕು, ಕಲ್ಲಂಗಡಿ, ಕರ್ಬೂಜ, ನಿಂಬೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ: ಸಾಗಾಣಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಒಂಟೆ, ಕುದುರೆ, ಕತ್ತೆ, ಹೇಸರಗತ್ತೆ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಅಲ್ಲದೆ ಕುರಿ, ಮೇಕೆ, ಕೋಳಿ, ದನಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ.

ಗಣಿಗಾರಿಕೆ: ಶೇ. 30.4 ರಷ್ಟು ದೇಶದ ಆದಾಯವು ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ದೇಶದ ಶೇ. 27 ಜನರು ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ನಿಕ್ಷೇಪವು ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಮತ್ತು ಅದರ ಉತ್ಪನ್ನ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಕ್ರೋಮೈಟ್, ಚಿನ್ನ, ಉಪ್ಪು, ಮಾರ್ಬಲ್, ಜಿಪ್ಸಂ, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: ಸಮುದ್ರದ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ 1,17,000 ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಟನ್ ಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ ಮೀನನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಟ್ರಾಫರ್ಸ್, ಸ್ನಾಪರ್ಸ್, ಜಾಟ್ ಫಿಶ್, ಕ್ರಾಕರ್ಸ್, ಡ್ರಮ್ ಫಿಶ್, ಜಾಕ್ ಫಿಶ್, ಕ್ರಿವೆಲ್ಲಾ, ಕವರೀವ, ಶಾರ್ಕ್, ರೇಸ್, ಸ್ಕೆಟ್, ಕಟಲೆಸ್ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಮುಖ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯೋಗವಾಗಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಎಣ್ಣೆ ಶುದ್ಧೀಕರಣಕೇಂದ್ರ, ಗ್ಯಾಸೋಲಿನ್, ಪೆಟ್ರೋಲ್, ಸೀಮೆಎಣ್ಣೆ, ಗ್ಯಾಸ್, ಡೀಸಲ್, ವಿದ್ಯುತ್ ಶಕ್ತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿವೆ.

ಅಲ್ಲದೆ ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣ ವಸ್ತುಗಳು, ಸಿಮೆಂಟ್, ತಾಮ್ರ ಶುದ್ಧೀಕರಣ, ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ಹಗುರ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಹಡಗು, ಸಿದ್ಧ ವಸ್ತುಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ.

ವ್ಯಾಪಾರ: ಕಚ್ಚಾ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಶುದ್ಧಪೆಟ್ರೋಲ್, ಡೀಸೆಲ್, ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಮೀನು, ತಾಮ್ರ, ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೊರದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಖನಿಜಗಳು, ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್, ರಬ್ಬರ್, ಜವಳಿ, ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಹರಳುಗಳು, ವಾಹನ, ವಾಹನಗಳ ಬಿಡಿಭಾಗಗಳು, ಪಾತ್ರೆಗಳು ವಿಮಾನಗಳು, ಫೋಟೋಗ್ರಾಫಿಕ್ ಉಪಕರಣ, ಔಷಧಿ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಸಂಗೀತ ಉಪಕರಣ, ಜವಳಿ, ಗಡಿಯಾರ, ಅಪರೂಪದ ವಸ್ತುಗಳು, ಯಂತ್ರ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಚೀನ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಇಟಲಿ, ಜಪಾನ್, ಭಾರತ, ಮಲೇಷ್ಯ, ನೆದರ್ಲೆಂಡ್, ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ, ಸಿಂಗಪುರ, ಸ್ವೀಡನ್, ಯುಎಇ, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಬ್ರಿಟನ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ಇದು ರಸ್ತೆ , ರೈಲು, ಹಡಗು, ವಿಮಾನ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ರೇಡಿಯೋ, ಪತ್ರಿಕೆ, ಟೆಲಿಫೋನ್, ಟೆಲಿವಿಷನ್, ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಮುಂತಾದ ಮಾಧ್ಯಮಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಶೇ. 71.7 ಜನರು ವಿದ್ಯಾವಂತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಸರ್ಕಾರ: ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಲ್ತಾನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ, ಹಾಗೂ ಇತರ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. (ಎಸ್.ಕೆ.)

ಓಷಿಯಾನಿಯ: ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ದ್ವೀಪಗಳ ಪ್ರದೇಶದ ಹೆಸರು. ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡಗಳ ನಡುವಣ ಎಲ್ಲ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೊಳಗೆ ಸೇರಿಸುವುದು ಪದ್ಧತಿ. ಆ ಪ್ರಕಾರ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ಕೂಡ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಉಷ್ಣವಲಯದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲದ ರ್‍ಯುಕ್ಯು ಮತ್ತು ಅಲ್ಯೂಷಿಯನ್ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೂ ಜಪಾನ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮವನ್ನೂ ಇದರಿಂದ ಹೊರಗು ಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ತವೆನಿಸಬಹುದು. ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ, ಫಿಲಿಪೀನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಫಾರ್ಮೋಸ ದ್ವೀಪಗಳ ನಿವಾಸಿಗಳು ಏಷ್ಯನರ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಅವನ್ನೂ ಹೊರಗಿಡುವುದು ಇನ್ನೂ ಸೂಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಪಾಲಿನೇಷ್ಯ, ಮಲನೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಮೈಕ್ರೊ ನೇಷ್ಯಗಳು ಓಷಿಯಾನಿಯವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಪಟ ತಯಾರಿಸಿದ ಐರೋಪ್ಯರು ಓಷಿಯಾನಿಯವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯವೇ ಮೊದಲನೆಯದು. ನ್ಯೂಗಿನಿಯಿಂದ ಫಿಜಿಯವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಮೆಲನೇಷ್ಯ ಎರಡನೆಯ ಭಾಗ. ಮೂರನೆಯ ಮೈಕ್ರೊನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೇರಿಯಾನ, ಕ್ಯಾರೊಲೈನ್, ಮಾರ್ಷಲ್ ಮತ್ತು ಗಿಲ್ಬರ್ಟ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಸೇರಿವೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಪಾಲಿನೇಷ್ಯ. ಇದು ಹವಾಯಿ, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಈಸ್ಟರ್‌ಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಹಲವು ದ್ವೀಪಗಳ ಒಂದು ತ್ರಿಕೋಣ. ಸಾಗರಿಕ (ಓಷಿಯಾನಿಕ್) ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಓಷಿಯಾನಿಯವೆಂದು ಕರೆಯುವುದಾದರೆ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶ 30^0ಗಳ ನಡುವಣ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೂ ಅಗ್ನಿಶಿಲಾಭೂಯಿಷ್ಠ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳನ್ನೂ ಹವಳ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೂ ಮಾತ್ರವೇ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಓಷಿಯಾನಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಮತ್ತು ಹವಳದ ನೆಲಗಳೂ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಮೈದಾನಗಳೂ ಇರುವುದಾದರೂ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿರುವ ಜನರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮುದ್ರದ ಪ್ರಭಾವದ ಫಲವಾಗಿ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿದೆ. ನ್ಯೂಗಿನಿಯ ಮತ್ತು ಮೆಲನೇಷ್ಯದ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜನರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮಾತ್ರ ಭಿನ್ನ ಬಗೆಯದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಮೊದಲವಾಸಿಗಳಿಗೂ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಬಹಳ ದೂರ. ಸಾಗರಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗಾಗಿ ಇವರು ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಜನರೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೂ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳ ಕೆಲವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ.

ಜನತೆ: ಶರೀರ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಓಷಿಯಾನಿಯದ ಜನರನ್ನು ಐದು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಕಾಕಸಾಯಿಡ್ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪಾಲಿನೇಷ್ಯನರು; 2. ಮಂಗೋಲಾಯಿಡರೆನ್ನಬಹುದಾದ ಮೈಕ್ರೋನೇಷ್ಯನ್ನರು; 3. ಮೆಲನೇಷ್ಯನರು; 4. ಪ್ಯಾಪುವನರು ಮತ್ತು 5. ನಿಗ್ರಿಟೋಗಳು. ಇವರು ನೀಗ್ರಾಯಿಡರು. ನಿಗ್ರಿಟೋಗಳು ಸಾಗರಿಕ ಕುಬ್ಜರು; ಬಲು ಹಿಂದುಳಿದವರು. ಇವರು ಪಾಪುವನರ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಖೆಯೆಂದೇ ಅನೇಕರ ಮತ. ಇವರ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 145 ಸೆಂಮೀ. ಕೂದಲು ತುಂಡ, ಉಣ್ಣೆಯ ತೆರ. ತಲೆ ದುಂಡು, ಮೂಗು ಅಗಲ, ಕಪ್ಪಿನಿಂದ ಹಳದಿ ಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದಿನ ವರೆಗೆ ಮೈಬಣ್ಣ. ಪಾಪುವನರು ನ್ಯೂ ಗಿನಿಯ ಬಹು ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಆಗ್ನೇಯದ ತುದಿಯಲ್ಲೂ ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರದು ಮಿಶ್ರಮಾದರಿ. ಉದ್ದ ತಲೆ, ಹಿಂದೂಡಿದ ಹಣೆ, ದಪ್ಪ ಹುಬ್ಬು, ದೊಡ್ಡ ಮೂಗು, ದಟ್ಟ ಚಾಕೊಲೇಟಿನ ಮೈಬಣ್ಣ, ಉಣ್ಣೆ ಕೂದಲು, ಒತ್ತು ಗಡ್ಡ, 157 ರಿಂದ 170 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರ, ನ್ಯೂಗಿನಿಯ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಿಂದ ಫಿಜಿ ದ್ವೀಪಗಳ ವರೆಗೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಲೆಡೊನಿಯದವರೆಗೂ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ಮೆಲನೇಷ್ಯನರು. ಇವರು ಬಹುಶಃ ಪಾಪುವನರಿಂದ ಬಂದವರು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ವಲಸೆ ಬಂದ ಹಲವಾರು ಪಂಗಡಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರವಾಗಿ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರದೂ ಉದ್ದ ತಲೆ. ಚಿಕ್ಕದೂ ನೇರವೂ ಅಗಲವೂ ಆದ ಮೂಗು. ಮುಖ ಹೆಚ್ಚು ದುಂಡು, ತುಟಿ ದಪ್ಪ, ಸೊಟ್ಟ ಕಣ್ಣು, ಕಾಫಿಯ ಮೈಬಣ್ಣ, ಗುಂಗುರು ಕೂದಲು. ಇವರು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕುಳ್ಳು. ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್, ಹವ್ಯಾಯನ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಮತ್ತು ಈಸ್ಟರ್ ದ್ವೀಪಗಳ ತ್ರಿಭುಜ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವವರು ಪಾಲಿನೇಷ್ಯನರು. ಪೂರ್ವ ಪೆಸಿಫಿಕ್‌ನಲ್ಲೂ ಮಧ್ಯ ಪೆಸಿಫಿಕ್‌ನ ಬಹು ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಇವರೇ ಇದ್ದಾರೆ. ಇತರರಿಗಿಂತ ಇವರಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಅಗಲವಾದ ಎತ್ತರ ಹಣೆ, ದೊಡ್ಡ ನೀಳ ಮೂಗು, ಮಾಟವಾದ ತುಟಿ, ಅಲೆ ಅಲೆ ಕೂದಲು, ಬಿಳಿಯಿಂದ ಕಂದಿನ ವರೆಗೆ ಮೈಬಣ್ಣ, ಸರಾಸರಿಯಲ್ಲಿ 175 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರ. ಮೈಕ್ರೋನೇಷ್ಯನರೂ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಪಾಲಿನೇಷ್ಯನರನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತಾರೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿರುವವರು ಮಂಗೋಲಾಯಿಡರ ಲಕ್ಷಣ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅವರದು ಉಬ್ಬಿದ ಉದ್ದ ಹಣೆ, ಅಗಲ ಕಪೋಲ ಮೂಳೆ, ದಪ್ಪ ಮೂಗು, ಅಗಲ ಬಾಯಿ. ನ್ಯೂ ಗಿನಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಪೆಲೂ, ಕ್ಯಾರೊಲೈನ್, ಮಾರ್ಷಲ್ ಮತ್ತು ಗಿಲ್ಬರ್ಟ್ ದ್ವೀಪ, ಸಮೋವದ ಉತ್ತರದ ದ್ವೀಪಗಳು ಈ ಜನರ ವಾಸಸ್ಥಾನ.

ಈ ನಾನಾ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಜನ ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದರು, ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ನೆಲೆಸಿದರು– ಎಂಬ ವಿಚಾರವಾಗಿ ನಾನಾ ವಾದಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಭೂಖಂಡ ಇತ್ತು; ಅದು ಮುಳುಗಿಹೋಯಿತು; ಅದರ ಪರ್ವತಶಿಖರಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿವೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶದ ದ್ವೀಪಗಳ ಜನರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಇರುವುದು ಸಹಜ– ಎಂಬುದೊಂದು ವಾದ. ಆದರೆ ಈ ವಾದವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಸಾಕ್ಷಿಯೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಕ್ಯಾರೊಲೈನ್‌ಗಳ ಪೋನಪೇ ಮತ್ತು ಕೂಸೈಯೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪಳಿಯುಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವ ಕೆಲವರು ಇವಕ್ಕೂ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಪಿರಮಿಡ್ಡುಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧವುಂಟೆಂದೂ ಆ ಸೂರ್ಯಪುತ್ರರು ಬಲು ಹಿಂದೆ ಮುತ್ತು, ಬಂಗಾರಗಳಿಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇದೂ ಬರಿಯ ಊಹೆ ಮಾತ್ರ. ಈ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಆ ಕಾಲದಿಂದ ಬಲು ಈಚೆಗಿನ ಪಾಲಿನೇಷ್ಯನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿವಿನ್ಯಾಸಗಳೆಂಬುದು ಹೆಚ್ಚು ಸಮಂಜಸ. ಈಸ್ಟರ್ ದ್ವೀಪದ ಲಿಪಿಗೂ ಮೊಹೆಂಜೊದಾರೊದವಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ನಡೆದಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಸಂಬಂಧ ಕೇವಲ ಬಾಹ್ಯವಾದದ್ದು. ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಸಮಾನವಾದ ಅಕ್ಷರಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದವೇ ಅಧಿಕ. ಪಾಲಿನೇಷ್ಯನರ ಮೂಲಪುರುಷರು ಅಮೆರಿಕದಿಂದ ಬಂದವರು ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೈಯರ್‌ಡಾಲ್ ಸ್ಥಾಪಿಸಲೆತ್ನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಅಮೆರಿಕದ ಪೆರುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವ ತೆಪ್ಪಗಳು ಪಾಲಿನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಲು ವಿರಳ. ಪೆರುವಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಪಕರಣ ಕೊಡಲಿ. ಆದರೆ ಪಾಲಿನೇಷ್ಯದ್ದು ಕೈಬಾಚಿ. ಪಾಲಿನೇಷ್ಯಕ್ಕೆ ಅಮೆರಿಕದೊಂದಿಗೆ ಇರುವ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಾಮ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಏಷ್ಯದೊಂದಿಗಿನದೇ ಅಧಿಕ.

ಏಷ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಸಂಬಂಧ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಕೆಲವು ಸಸ್ಯಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಅನುಮಾನ. ಪಾಲಿನೇಷ್ಯನರಿಗೆ ಬರೆವಣಿಗೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ; ಬಲು ಹಿಂದೆ ನೀಗ್ರಾಯಿಡ್ ಜನಾಂಗಗಳು ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿನ ಒತ್ತಡದಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಮೊದಲು ಬಂದವರು ನಿಗ್ರಿಟೋ. ಅನಂತರ ನೀಗ್ರಾಯಿಡರು ಬಂದು ಇವರನ್ನು ಒತ್ತರಿಸಿರಬಹುದು. ಕೆಲವರು ನ್ಯೂ ಗಿನಿಯಲ್ಲೆ ಉಳಿದು ಹೊಸಬರೊಂದಿಗೆ ರಕ್ತಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಿರುವುದೂ ಸಾಧ್ಯ. ಪಾಲಿನೇಷ್ಯನರು ಭಾರತದಿಂದ ಬಂದು, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ತಂಗಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಭಾಷೆಯ ಕೆಲವು ಗುಣಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು, ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂಬುದು ಸಕಾರಣವಾದ ಊಹೆ. ಪಾಲಿನೇಷ್ಯನರ ಅನಂತರ ಮಂಗೋಲಾಯಿಡರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು, ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಕೆಲವರೊಂದಿಗೆ ವಿವಾಹಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಮೈಕ್ರೋನೇಷ್ಯನರು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡದ್ದು ಬಹುಶಃ ಹೀಗೆ. ಇವರಿಗೆ ಪಾಲಿನೇಷ್ಯನರ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು ಹಲವುಂಟು.

ಸಂಸ್ಕೃತಿ: ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ನಡುವೆ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಾಮ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ವಾಸಸ್ಥಳಕ್ಕೂ ನಡುವಣ ದೂರ, ಸಾಧನ ಸಂಪತ್ತಿಯ ಲಭ್ಯತೆ ಇವೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸ್ವರೂಪದ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಅಂಶ. ಜನಾಂಗಗಳ ಭಿನ್ನತೆಗನುಸಾರವಾಗಿ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳುಂಟಾದರೂ ಮೂಲಾಂಶಗಳು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸಮಾನ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಸಮುದಾಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡವಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗಳುಂಟು. ಪೆಲೂದ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೆರಡು ಚಾವಡಿಗಳುಂಟು. ನ್ಯೂ ಗಿನಿಯ ಅನೇಕ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದಾಯ ಭವನಗಳಿವೆ. ಅಡ್ಮಿರಾಲ್ಟಿ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿಯ ಕರಾವಳಿ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮುದ್ರದೊಳಕ್ಕೆ ಚಾಚಿದ ದಿಬ್ಬಗಳ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸ್ವಿಸ್ ಸರೋವರ ವಸತಿಗಳನ್ನೆ ಇವು ಹೋಲುತ್ತವೆ.

ಸಾಮಾಜಿಕ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಎಲ್ಲ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ರೀತಿಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಘಟನೆಯಿಲ್ಲ. ಅಂತಸ್ತು ಮತ್ತು ಯಜಮಾನಿಕೆಗಳ ನಿಯಮಗಳಲ್ಲೂ ಗುಂಪಿನಿಂದ ಗುಂಪಿಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟು. ಪಾಲಿನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಜಮಾನಿಕೆ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾದದ್ದು. ಮೆಲನೇಷ್ಯದ ಕೆಲಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಪದ್ಧತಿಯುಂಟು. ಇನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮುಖಂಡ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧ ನಾಯಕ ಎಂದು ಎರಡು ಸ್ಥಾನಗಳಿರುವುದುಂಟು.

ಅಮೆರಿಕದ ಆಡಳಿತ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ, 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹವಾಯಿಯ ಯಜಮಾನಿಕೆಗೆ ರಾಜತ್ವದ ಮಹತ್ತ್ವ ಬಂದಿತ್ತು. ಟೊಂಗ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಲುಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ರಾಜಪದ್ಧತಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಮೆಲನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷ ಅನುಭವಿ ಹಿರಿಯರು ಯಜಮಾನರು, ಅಂತಸ್ತಿನ

ವಿಚಾರದಲ್ಲೂ ಭಿನ್ನತೆಗಳುಂಟು. ಶ್ರೀಮಂತರು, ಸಾಮಾನ್ಯರು ಅಥವಾ ಸ್ವತಂತ್ರರು ಮತ್ತು ಗುಲಾಮರು–ಎಂಬ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳು ಪಾಲಿನೇಷ್ಯದಲ್ಲೂ ಮೈಕ್ರೊನೇಷ್ಯದಲ್ಲೂ ಇದ್ದುವು. ಮೆಲನೇಷ್ಯನರದು ಭಿನ್ನಪದ್ಧತಿ. ಅಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಶ್ರೇಣಿಗಳು ವಿಕಾಸಗೊಂಡುವು.

ಪರಿಶೋಧಕರು ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಕಂಡಾಗ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಿನ್ನೂ ನವಶಿಲಾಯುಗದಲ್ಲೇ ಇದ್ದರು. ವ್ಯವಸಾಯ ಸರಳವಾಗಿತ್ತು. ಮೆಲನೇಷ್ಯನರ ಮತ್ತು ಪಾಲಿನೇಷ್ಯನರ ಇಡೀ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ತೋಟಗಾರಿಕೆಗಳೇ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದುವು.

ಉಡುಗೆಗಳು ಸಸ್ಯಮೂಲ. ನ್ಯೂಗಿನಿಯ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಗ್ನತೆಯೂ ಇತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಉಡುಗೆ ಕೇವಲ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೆ. ಹವಾಗುಣದ ಕಾರಣದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯ ಮಾವೋರಿ (ಮೌರಿ) ಜನ ಹೆಚ್ಚು ಉಡುಪು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರಳವಾದ ನೆಯ್ಗೆಯ ವಿಧಾನವೂ ಗೊತ್ತಿತ್ತು.

ಉದ್ದನೆಯ ಮರಗಳ ತೋಡುದೋಣಿಗಳೇ ಇವರು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಮುದ್ರಯಾನದ ಸಾಧನಗಳು. (ಪಿ.ಎಚ್.)

ಔ

ಔರಂಗಾಬಾದ್: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ನಗರ. ಉ.ಅ. $19^{0}.52'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $75^{0}.22'$ನಲ್ಲಿದೆ. 1956ರ ವರೆಗೂ ಇದು ಹೈದರಾಬಾದ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿತ್ತು. ಪುಣೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ 220 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಪೂರ್ವ ಈಶಾನ್ಯಗಳ ನಡುವೆ 330 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕೌನ್ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲಿದೆ. ಹೈದರಾಬಾದ್–ಮನ್‌ಮಾಡ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ನಿಲ್ದಾಣ.

ಔರಂಗಾಬಾದಿನ ಪೂರ್ವದ ಹೆಸರು ಖಿಡ್ಕಿ (ಖಿರ್ಕಿ). ಅಹಮದ್ ನಗರದ ಪ್ರಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಮಲಿಕ್ ಅಂಬರ್ 1601ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. 1636ರಲ್ಲಿ ದಖನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ವೈಸ್‌ರಾಯಿಯಾಗಿ ಬಂದ ಔರಂಗ್‌ಜ಼ೇಬ್ ಇದನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇದಕ್ಕೆ ಈಗಿನ ಹೆಸರಿಟ್ಟ. ನಿಜ಼ಾಮರು ದೆಹಲಿಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರರಾದ ಮೇಲೆ ಈ ನಗರ ಅವರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತಾದರೂ ಮುಂದೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿದಾಗಿನಿಂದ ಈ ನಗರದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕುಂದಲಾರಂಭಿಸಿತು. 1956ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯಪುನರ್ವಿಂಗಡಣೆಯಾದಾಗ ಇದೂ ಔರಂಗಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ಮುಂಬಯಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದುವು. 1960ರಲ್ಲಿ ಇವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದುವಲ್ಲದೆ ಈ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಔರಂಗಾಬಾದ್ ನಗರವೇ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ಔರಂಗಾಬಾದ್ ನಗರದ ಸುತ್ತಲೂ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಭದ್ರವಾದ ಕೋಟೆಯಿದೆ. ನಗರಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲೂ ನಾಲ್ಕು ಮಾರ್ಗಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಮರಾಠವಾಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೂ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಯೂ ಇವೆ.

ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಪುರ–ಉಜ್ಜಯಿನಿ ವಾಣಿಜ್ಯಮಾರ್ಗ ಔರಂಗಾಬಾದಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಬೃಹತ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ವಿಶಾಲ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಔರಂಗಾಬಾದ್ ಪ್ರಾಚೀನ ಅವಶೇಷಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊರೆದ ಬೌದ್ಧರ 11 ಚೈತ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಹಾರ ಗುಹೆಗಳಿವೆ. 4ನೆಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೀನಯಾನ ಪಂಥದ ಭವ್ಯ ಬುದ್ಧನ ಮೂರ್ತಿಯುಳ್ಳ ಚೈತ್ಯ ಹಾಗೂ ಚೈತ್ಯವಿಹಾರಗಳಿವೆ. 1, 8, 9ನೆಯ ಗುಹೆಗಳು ಅಪೂರ್ಣ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಗೋಡೆಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ, ಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ಪಥವಿಟ್ಟಿರುವುದು ಈ ಚೈತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. 3ನೆಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸುತಸೋಮಜಾತಕದ ನಿರೂಪಣೆ, ಸ್ತಂಭಗಳ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸ, ಭಕ್ತವೃಂದ ಇವೂ 6ನೆಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವನೊಡನೆ ಇರುವ ಸ್ತ್ರೀಮೂರ್ತಿಗಳ ಸಾಲು, ಪದ್ಮಪಾಣಿ ಅವಲೋಕಿತೇಶ್ವರ, ತಾರಾವೃಂದದ ಚೌಕಟ್ಟು ಮತ್ತು ನೃತ್ಯಗೋಷ್ಠಿ ಇವೂ ಅಂಗಸೌಷ್ಠವ, ಚೆಲುವು, ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಪ್ರತಿಭೆ ಮತ್ತು ಕುಶಲತೆಯ ಅತ್ಯುನ್ನತಿಯ ಗುರುತುಗಳಿವೆ. ಅಜಂತ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳ ತುಣುಕುಗಳಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ದೃಷ್ಟಿಗೋಚರವಾದ ಎರಡು ಗುಹೆಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದರಲ್ಲಿ ವೀರಭದ್ರ, ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು, ಗಜಾನನ, ದುರ್ಗಾ ಮತ್ತು ಬುದ್ಧನ ಮೂರ್ತಿಗಳಿರುವುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ.

ಕೆಲವು ಮಸೀದಿಗಳು, ನೌಖಂಡ್ ಅರಮನೆ, ಕಲ್ಲಿನ ಕೋಟೆಗಳಲ್ಲದೆ ಮಲಿಕ್ ಅಂಬರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರು ಪೂರೈಸುವ ಯೋಜನೆಯ ಭಾಗವಾಗಿ ಅದರ ಸರಳತೆಯಷ್ಟೆ ಚತುರತೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ನೀರಿನ ಕಾಲುವೆಯುಳ್ಳ ಯಂತ್ರ ಪಂಚಕ್ಕಿ ಕುತೂಹಲಜನಕವಾಗಿದೆ.

ಔರಂಗಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 16,353 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 29,20,548. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವುದೇ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಶ್ರೇಣಿ. ಅಜಂತ ಮತ್ತು ಜಾಸ್ನ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಇದರಲ್ಲಿವೆ. ಗೋದಾವರಿ ನದಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿ. ಇದರ ಕೆಲವು ಉಪನದಿಗಳು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಪರ್ವತಗಳ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಕಾಡುಹಂದಿ, ಕರಡಿ, ತೋಳ ಮುಂತಾದುವು ಇಲ್ಲಿರುವ ವನ್ಯಮೃಗಗಳು. ಹುಲಿ ಚಿರತೆಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭೂಮಿ ಮಸಬು ಮತ್ತು ಮಿಲ್ವಾ ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯದು. ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ ಮತ್ತು ಗೋದಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಳು. ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಬತ್ತವನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆಕಾಳುಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ನೆಯ್ಗೆ, ಕಿನ್‌ಕಾಪು ಕೆಲಸ, ಎಣ್ಣೆ ತಯಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಸಾಗವಾನಿ ಮುಖ್ಯ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನ. ಪ್ರಪಂಚಪ್ರಸಿದ್ಧ ಎಲ್ಲೋರ ಮತ್ತು ಅಜಂತ ಗುಹೆಗಳು ಇರುವುದು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೇ. 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೋಟೆಯನ್ನುಳ್ಳ ದೌಲತಾಬಾದ್ ಇದೇ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಔರಂಗಾಬಾದಿನಿಂದ 14 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟವೊಂದರ ಮೇಲಿರುವ ಈ ನಗರದ ಪೂರ್ವದಹೆಸರು ದೇವಗಿರಿ. 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನನಾಗಿದ್ದ ಮಹಮ್ಮದ್ ಬಿನ್ ತೊಗಲಖ್ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬದಲಾಯಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ದೌಲತಾಬಾದ್ (ವೈಭವನಗರ) ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟ. ಗೋದಾವರಿ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಪೈಠಣ ಒಂದು ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ವೈಷ್ಣವ ಸಂತ ಏಕನಾಥ ದೇಹತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದ್ದು ಇಲ್ಲೇ. ಔರಂಗಾಬಾದ್ ನಗರಕ್ಕೆ 28 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಖುಲ್ದಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಔರಂಗ್‌ಜ಼ೇಬನ ಸಮಾಧಿಯಿದೆ. ಅದೊಂದು ತೀರ ಸರಳವಾದ ಗೋರಿ. ತಾನು ಬಟ್ಟೆ ಹೊಲಿದು ಸಂಪಾದಿಸಿದಷ್ಟು ಹಣದಿಂದ ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ಗೋರಿ ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಔರಂಗ್‌ಜ಼ೇಬ್ ಸೂಚನೆ ನೀಡಿದ್ದನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. (ಎ.ಎಸ್.ಯು.;ಬಿ.)

ಔಷ್ಣೀಯ ಮಾಲಿನ್ಯ: ಪರಿಸರದ ಜಲಗೋಳಕ್ಕೆ ಅನಪೇಕ್ಷಣೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣದ ಸೇರ್ಪಡೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮಾಲಿನ್ಯ. ಇದನ್ನು ಉಷ್ಣಮಾಲಿನ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಮನುಷ್ಯರ ಹಲವು ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಉಷ್ಣ ಜಲಾಶಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹದಗೆಡುತ್ತಿದೆ. ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಜೈವಿಕ ಸ್ಥಾವರಗಳು, ಉಷ್ಣ ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಥಾವರಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಹೊರಬೀಳುವ ತ್ಯಾಜ್ಯ ಉಷ್ಣ ಶಕ್ತಿಯು ನದಿ,ಕೊಳ, ಸಾಗರದಂಥಹ ಜಲಾಶಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಉಷ್ಣ ಮಾಲಿನ್ಯವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಉಷ್ಣೀಯ ನೀರನ್ನು ಹೊರ ಹಾಕುವ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಮೂಲಗಳಿವು: ಶಾಖ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಅಣುಸ್ಥಾವರಗಳು, ಪುರಸಭೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಚರಂಡಿ ನೀರು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಸ್ಥಾವರಗಳಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರಭಾಗಗಳನ್ನು ತಣ್ಣಗಿಡಲು ಭಾರೀ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ನೀರನ್ನು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ನದಿ ಅಥವಾ ನೀರಾಸರೆಯಿಂದ ಪಡೆದು ಈ ನೀರನ್ನು ಯಂತ್ರದ ಭಾಗಗಳ ಸುತ್ತಲು ಚಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಯಂತ್ರದ ಉಷ್ಣಾಂಶ ನೀರಿಗೆ ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿ ಭೌತಿಕ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಜೈವಿಕ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು ಏರ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ, ಸಂಸ್ಕರಿಸದೆ ಇರುವ ಗ್ರಾಮಸಾರ ಅಥವಾ ಚರಂಡಿಯ ನೀರನ್ನು, ನೀರಿನ ಆಕರಗಳಿಗೆ ಹರಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಉಷ್ಣಮಾಲಿನ್ಯ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ನೀರಿನ ಉಷ್ಣಾಂಶದ ಹೆಚ್ಚಳದಿಂದ ಅದರ ಆಮ್ಲಜನಕದ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಜಲಚರಗಳ ವಿನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಲಾಶಯಗಳ ನೀರಿನ ತಾಪ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಏರಿದಾಗ ಅಥವಾ ಕಡಿಮೆ ಆದಾಗ ಜಲಚರಗಳಿಗೆ ಆಘಾತ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉಷ್ಣಾಘಾತ ಅಥವ ಥರ್ಮಲ್‌ಶಾಕ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.)

ಕ

ಕಂಚಿನ ಯುಗ: ಪೂರ್ವಶಿಲಾಯುಗ, ನವಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅನಂತರ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಯುಗ. ತವರ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರಗಳ ಮಿಶ್ರಲೋಹವಾದ ಕಂಚಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಆಯುಧೋಪಕರಣಗಳ ಬಳಕೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಯುಗಕ್ಕೆ ಕಂಚಿನ ಯುಗವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಕಲ್ಲಿನಾಯುಧಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೊದಲ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧವಾದ ತಾಮ್ರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧೋಪಕರಣಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ, ಆ ಕಾಲವನ್ನು ತಾಮ್ರ ಶಿಲಾಯುಗವೆಂದು ಪುರಾತತ್ತ್ವಜ್ಞರು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಮೆಸೊಪೊಟೇಮಿಯದ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಲಾಫ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲೂ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 4000) ಇರಾನಿನಿಂದ ಸೈಲೀಷಿಯದವರೆಗಿನ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೂ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ತಾಮ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 4ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದಲ್ಲಿ ಲೋಹಗಾರಿಕೆ ಬಹಳ ಮುಂದುವರಿದು ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಆಯುಧೋಪಕರಣಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದು ಮೆಸೊಪೊಟೇಮಿಯದಲ್ಲಿ ನಗರೀಕರಣ ಕಾರ್ಯ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2000 ವರ್ಷಗಳ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಪ್ರಾಚ್ಯದ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಯುರೋಪಿನ ನವಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿನೆಲೆಗಳಲ್ಲೂ ತಾಮ್ರದ ಉಪಯೋಗ ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು. ಈ ಮೊದಲ ಹಂತದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ತಾಮ್ರಯುಗೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದಾದರೂ ಬಹುತೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇದನ್ನು ಕಂಚಿನ ಯುಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಮೊದಲ ಹಂತವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಾಮ್ರದೊಂದಿಗೆ ತವರ ಅಥವಾ ಸೀಸವನ್ನು ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಕಂಚಿನ ಉಪಯೋಗ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2000ಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಎಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ. ಅನಂತರವು ಹಲವು ಶತಮಾನಕಾಲ ಇದರ ಬಳಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿತ್ತು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದರೂ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್, ಗ್ರೀಸ್, ಮೆಸೊಪೊಟೇಮಿಯ ಮತ್ತು ಭಾರತಗಳ ಮುಂದುವರಿದ ನಾಗರಿಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಚಿನ ಉಪಯೋಗ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಮೊದಲಿಗೆ ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾಗಿ ತಾಮ್ರದೊಂದಿಗೆ ತವರ ಅಥವಾ ಸೀಸ ಮಿಶ್ರಣವಾಗಿ ಕಂಚಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದಲ್ಲಿ ತವರದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಪತ್ತೆಯಾದ ಅನಂತರ ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಕಂಚಿನ ಬಳಕೆ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿರಬೇಕು. ಮೊದಲಿಗೆ ಅನಟೋಲಿಯದ (ಈಗಿನ ತುರ್ಕಿ) ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಕಂಚಿನ ಆಯುಧಗಳು ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಪ್ರಾಕ್ತನ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತವರವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಒದಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕಾರ್ನ್‌ವಾಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು. ಈ ರೀತಿ ಸು. 2,000 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಮೊದಲಿಗೆ ತಾಮ್ರ, ಅನಂತರ ಕಂಚಿನ ಬಳಕೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದಂತ್ಯದಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಆವಿಷ್ಕಾರ ನಡೆದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಯುಗ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿನಿಪುಣತೆಗಳು ಬೆಳೆದುಬಂದವು. ಲೋಹದ ಕೆಲಸಗಾರರು, ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಅಗೆದು ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದವರು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ, ನಿಷ್ಣಾತರಾಗಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ರೈತರಿಗೊದಗಿಸಿ, ಅವರಿಂದ ಆಹಾರ ಅಥವಾ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅವರು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ರೀತಿ ಅದಲುಬದಲು ವ್ಯಾಪಾರ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅದಿರಿನಿಂದ ಲೋಹವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಆಯುಧೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ಕುಶಲಕಲೆಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆದುವು. ಆಯಾ ವೃತ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರ ಸಂಘಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ವೃತ್ತಿಸಂಬಂಧವಾದ ರಹಸ್ಯಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಸದಸ್ಯರು ಜತನದಿಂದ ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ನವಶಿಲಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕುಟುಂಬ ಮತ್ತು ಪಂಗಡ ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಪರಸ್ಪರಾವಲಂಬನೆಯಿಂದ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ದೂರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಾರ ಮುಖೇನ ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವೃತ್ತಿಯವರೂ ತಮಗೆ ಬೇಕಾದುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಇತರರಿಗೆ ನೀಡಿ ಅವರಿಂದ ಅವರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ತಾವು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಸಹಕಾರಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು. ಈ ಯುಗದ ಮತ್ತೆರಡು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳೆಂದರೆ ವ್ಯವಸಾಯದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಸಾಧಕವಾಗಿದ್ದು ಎತ್ತುಗಳಿಂದ ಎಳೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ನೇಗಿಲು ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ದೂರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಸಾಗಿಸಲು ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತವಾದ ಗಾಡಿಯ ಚಕ್ರ. ಈ ಎರಡು ಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಜನಜೀವನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಸಂಭವಿಸಿ ಸಂಪದಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.;ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

ಕಂಟೋನ್ಮೆಂಟ್: ಸೈನಿಕ ನೆಲೆ ಅಥವಾ ದಂಡು ಪ್ರದೇಶ. ಭಾರತ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಲಂಕಗಳ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇವುಗಳನ್ನೇ ಕಂಟೋನ್ಮೆಂಟ್‌ಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕಂಟೋನ್ಮೆಂಟ್ ಎಂಬ ಪದ ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆಯ ಕ್ಯಾಂಟನ್ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದು, ಇದರ ಅರ್ಥ ಜಿಲ್ಲೆ ಅಥವಾ ಒಂದು ಭಾಗವೆಂದಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ 16 ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 62 ಕಂಟೋನ್ಮೆಂಟ್‌ಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದೆ. ಅಹಮದಾಬಾದ್, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಅಂಬಾಲ, ದೆಹಲಿ, ಪುಣೆ ಕಂಟೋನ್ಮೆಂಟ್‌ಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇಂದಿಗೂ ಇವುಗಳು ಸೈನಿಕ ನೆಲೆಗಳಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕಂದಾಯ ನಕ್ಷೆಗಳು (ಕೆಡಸ್ಟ್ರಲ್ ನಕ್ಷೆಗಳು): ಇವುಗಳು ದೊಡ್ಡ ಅಳತೆಯ ನಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ, ಕಟ್ಟಡಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಎಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಕರಾರುವಕ್ಕಾಗಿ ನಮೂದಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವು ಹಳ್ಳಿಗಳು ಅಥವಾ ಪಟ್ಟಣಗಳ ಭೂ ಬಳಕೆ ಪೂರ್ಣ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಅತಿಚಿಕ್ಕ ಭೂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ, ಬಾವಿ, ಕಟ್ಟಡ, ಕೆರೆ, ತೋಟ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಪೂರ್ಣ ವಿವರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ಸ್ಥಳೀಯ ಆಡಳಿತ, ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸಲು ಹಾಗೂ ಆಸ್ತಿ-ಪಾಸ್ತಿಗಳ ವಿವಾದಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಲು ಅತಿ ಉಪಯುಕ್ತ. (ಆರ್.ಎನ್.)

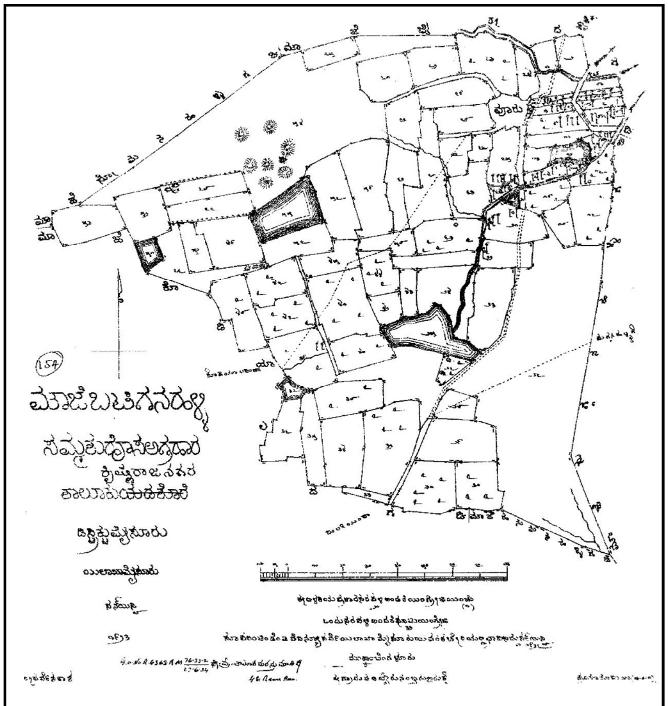

ಕಂದಾಯ ನಕ್ಷೆ

ಕಂಬದಕಡ ಯೋಜನೆ: ಸೋಮವಾರಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೊಸಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿಗೆ ಒಂದು ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿ ಸು. 5,110 ದಶಲಕ್ಷ ಘನ ಅಡಿ ನೀರನ್ನು ಶೇಖರಿಸುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಈ ಕಟ್ಟೆಯ ಬಲದಂಡೆ ಕಾಲುವೆಯ ನೀರು ಸು. 1700 ಹೆಕ್ಟೇರು ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿ, ಕೊನೆಗೆ ಹಾರಂಗಿ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಯ ಬಲಭಾಗದ ಶಾಖೆಯ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ಸೇರಿ ಸು. 6400

ಹೆ. ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರನ್ನೊದಗಿಸುವುದು. ಸು. 1700 ಹೆ. ಬೆಳೆಯುವ, ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಭತ್ತದ ಬೆಳೆ ಮತ್ತು ಸು. 6400 ಹೆ.ಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿನ ಬೆಳೆ–ಈ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವುವು. ಮೂಲ ಯೋಜನೆಯ ಒಟ್ಟು ವೆಚ್ಚ ಸು. 500 ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ.

ಈ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯು ಗುಡ್ಡೆಹೊಸೂರಿನಿಂದ ಸು. 8 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಹೊಸಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿ ಇದೆ. ಕುಶಾಲನಗರದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸು. 12 ಕಿಮೀ ದೂರ. ಕಟ್ಟೆಯ ಉದ್ದ 1,516 ಮೀ ನದಿಯ ತಳಭಾಗದಿಂದ ಕಟ್ಟೆಯ ಎತ್ತರ ಸು. 25.6 ಮೀ ಇದರ ಜಲಶೇಖರಣಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಸು. 6,100 ದಶಲಕ್ಷ ಘನ ಅಡಿಗಳು. ಜಲಾಶಯ ಸು. 5,057 ಎಕರೆಯಷ್ಟು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಆವರಿಸುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ 2304 ಎಕರೆ ಖಾಸಗಿ ಆಸ್ತಿಯೂ ಸು. 2,753 ಕಾಡುಪ್ರದೇಶವು ಸೇರಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಪಾಲಿನ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸು. 5,650 ದಶಲಕ್ಷ ಘನ ಅಡಿ ನೀರು ಇಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ ಆಗುವುದು. ಈ ಯೋಜನೆ ಇಂದಿಗೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಂಡಿಲ್ಲ. (ಕೆ.ಸಿ.ಜಿ.)

ಕಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರ: ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಗಳ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಬಹು ವಿಶಾಲವಾದ ಕಕೇಸಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನ ಆಡುತ್ತಿರುವ ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಗಳ ಒಂದು ಸಮೂಹ. ಈ ಭಾಷಾಕ್ಷೇತ್ರ ರಷ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಕೇಸಿಯನ್ ಭೂಸಂಧಿಯಿಂದ ಮೊದಲಾಗಿ ತುರ್ಕಿ ಮತ್ತು ಇರಾನ್ ದೇಶಗಳವರೆಗೂ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ವಿಶಾಲವಾದ ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 40 ಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಈ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಭಾಷಾಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಭಾಷೆಗಳು ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಉಪಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಾಗ ಅವು ಪರಸ್ಪರ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾಗಿಯೇ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಇವು ವಿಶ್ವದ ಯಾವ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರಕ್ಕೂ ಸೇರದೆ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರಭಾಷಾಪರಿವಾರವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿವೆ. ಇವು ಪ್ರಾಚೀನ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳಿಂದ ವಿಕಾಸಗೊಂಡ ಭಾಷೆಗಳಿರಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಪುರಾವೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ಇವು ಇನ್ನೂ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿವೆ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನೂ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಕಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷಾಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ವರ್ಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು:

1. ಪೂರ್ವ ಕಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷಾವರ್ಗ: (1) ಚೆಚೆನ್ (2) ಅವ್ರೊ–ಅಂದಿ (3) ದರ್ಘಿ (4) ಸಮುರ್ (5) ಲಕ್ ಅಥವಾ ಕಸಿ–ಕುಮುಕ್ (6) ಅರ್ಚಿ (7) ಹಿನುಲುಫ್ (8) ಉದಿ ಎಂಬ ಎಂಟು ಭಾಷಾಶಾಖೆಗಳು ಸೇರಿವೆ.

2. ಪಶ್ಚಿಮ ಕಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷಾವರ್ಗ: (1) ಅಭಘ (2) ಉಭಿಕ್ (3) ಅದಿಘೆ ಎಂಬ ಮೂರು ಭಾಷಾ ಶಾಖೆಗಳು ಸೇರಿವೆ.

3. ದಕ್ಷಿಣ ಕಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷಾವರ್ಗ: (1) ಜಾರ್ಜಿಯಸ್ (2) ಮಿಂಗ್ರೆಲಿಯನ್ ಮತ್ತು ಲಜ಼್ (3) ಸ್ವನೇತಿಯನ್ ಎಂಬ ಭಾಷಾಶಾಖೆಗಳು ಸೇರಿವೆ.

ಈ ಭಾಷಾರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು ಸಮರ್ಪಕ ಹಾಗೂ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಎಂದು ಒಪ್ಪದ ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಈ ವರ್ಗದ ಕೆಲವು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರಬಹುದಾದ ಸಾಮ್ಯಗಳನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಅವನ್ನು ಮತ್ತೆ ವರ್ಗೀಕರಿಸತೊಡಗಿದರು. ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಕಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಾಮ್ಯ ಕಂಡು ಬಂದ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಉತ್ತರ ಕಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷಾವರ್ಗವೆಂದು ಕರೆದರು. ಅಂದಿನಿಂದ ಈ ಕಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷಾಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷಾವರ್ಗಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು. ಉತ್ತರ ಕಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳಾದ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಕಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಪರಸ್ಪರ ಭಿನ್ನವಾಗಿಯೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. (ಕೆ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕಜ಼ಾಕ್‌ಸ್ತಾನ: ಹಿಂದಿನ ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ 15 ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. 1991ರಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಇದನ್ನು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ, ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚೀನ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಿರ್ಗಿಸ್ತಾನ ಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ತುರ್ಕಮೇನಿಸ್ತಾನದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ.

ಕಜ಼ಾಕ್‌ಸ್ತಾನ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಶಾಲವಾದ ರಾಜ್ಯ. ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನಿಂದ (ಸ್ಟೆಪ್ಪಿಸ್) ಕೂಡಿರುವ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರ ಏರಿಳಿತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಮೈದಾನಗಳು, ಕಣಿವೆಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅಕ್ಷಾಂಶ $44^0 55'$ ಉ. ಮತ್ತು ರೇ. $50^0 90'$ ಪೂ.ದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರ 2,717,300 ಚ.ಕಿಮೀ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 1894 ಚ.ಕಿಮೀ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಕರಾವಳಿ ತೀರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,52,33,244 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಆಸ್ಥಾನ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,80,2000 (2002).

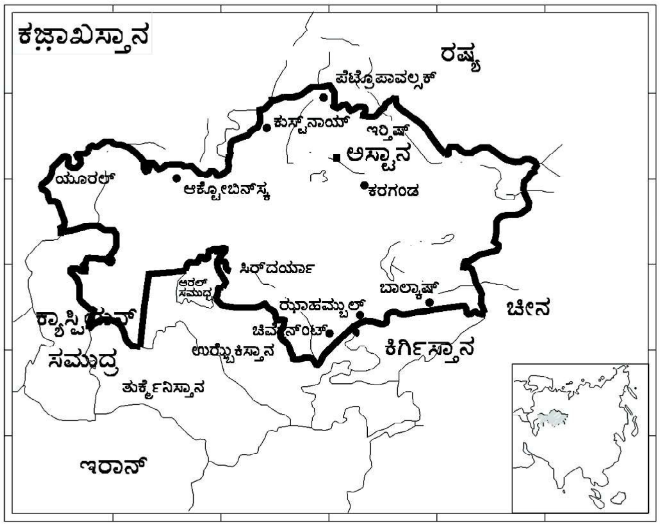

ಭೂ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಕಜ಼ಾಕ್‌ಸ್ತಾನದ ಕೃಷಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಮಣ್ಣಿನ ಸವಕಳಿ, ಅಲ್ಪಮಳೆ, ಒಣಹವೆ, ಅಲ್ಕಲೈನ್‌ನಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಅಂತರ್ಜಲ ಮೊದಲಾದ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಸರ್ಕಾರ ವಿಶೇಷ ಮಣ್ಣಿನ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರ ಮಧ್ಯ ಸ್ಟೆಪಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನಲ್ಲಿದ್ದು, ಈ ವಲಯ ಸೈಬೀರಿಯದವರೆಗೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸು. 11,000 ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ನದಿಗಳು, 7,000 ಸರೋವರಗಳು ಹಾಗೂ ಜಲಾಶಯಗಳಿವೆ. ಅಗಾಧವಾದ ಜಲಸಂಪತ್ತು ಕೃಷಿಗೆ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲವಾಗಿ ಹಾಗೂ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಭಾಗದ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು: ಇರ್‌ಟಿಶ್ (1700 ಕಿಮೀ), ಐಷ್ಮ (1400 ಕಿಮೀ), ಯುರಲ್ (1082 ಕಿಮೀ), ಸಿರ್‌ದರ್ಯ (1400 ಕಿಮೀ), ಲೀ (815 ಕಿಮೀ), ಚೂ (800 ಕಿಮೀ), ಟೊಬೋಲ್ (800 ಕಿಮೀ) ಮತ್ತು ನುರು (978 ಕಿಮೀ).

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ದೇಶ ಹೊಂದಿದೆ. ಕ್ರೋಮಿಯ, ತಾಮ್ರ, ಸೀಸ ಮತ್ತು ಸತು, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಪೆಟ್ರೋಲ್, ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಪತ್ತೆಯಾಗಿವೆ. ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಹಾಗೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲದ ನಿಕ್ಷೇಪ ಸು. 14 ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಪತ್ತೆಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 160 ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಧನ ನಿಕ್ಷೇಪ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದುದು ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಸು. 300 ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 173 ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರಪಂಚದ ಶೇ. 1 ರಷ್ಟನ್ನು ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಹೊರತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕಜ಼ಾಕ್‌ಸ್ತಾನ ಪ್ರಮುಖ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ದೇಶ. ಕರಗಂಡ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಪ್ರದೇಶ. ಇದು ಸು. 3,000 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 34,000 ಮಿ.ಟನ್. ನಿಕ್ಷೇಪವಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ 31,000 ಮಿ.ಟನ್ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಆಂತ್ರಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಬಿಟುಮಿನಸ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, 3,000 ಮಿ.ಟನ್ ದ್ವಿತೀಯ ದರ್ಜೆಯ ಬಿಟುಮಿನಸ್ ಮತ್ತು ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪವು ಪ್ರಪಂಚದ ಶೇ. 3.5 ರಷ್ಟು ಹಾಗೂ ವಿಶ್ವದ 9ನೆಯ ಅತಿದೊಡ್ಡ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಇರುವುದರಿಂದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಸುಲಭ ಮತ್ತು ಲಾಭದಾಯಕವಾದುದು.

2001ರಲ್ಲಿ ಕಜ಼ಾಕ್‌ಸ್ತಾನ ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಶೇ. 1.9 ರಷ್ಟು (72.2 ಮಿ.ಟನ್) ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ಪಾದಿಸಿತ್ತು ಹಾಗೂ 44.9 ಮಿ.ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅದೇ ವರ್ಷ 27.2 ಮಿ.ಟನ್ (ಶೇ.4) ರಫ್ತುಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು.

ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ದೇಶಗಳ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಈ ದೇಶ 10ನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. 3668 ಸಾವಿರ ಟನ್ (2001) ಉತ್ಪಾದಿಸಿತ್ತು. ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ದೇಶವು ಶೇ. 2.6 ರಷ್ಟು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ನಿಕ್ಷೇಪದ ಶೇ. 6.1 ರಷ್ಟನ್ನು (19,000 ಮಿ.ಮೆ.ಟನ್) ಹೊಂದಿದೆ. 2001ರಲ್ಲಿ ಶೇ. 1.5 ಮೆ. ಟನ್‍ಗಳಷ್ಟು (16 ಮಿ) ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿತ್ತು. ಕಜ಼ಾಕ್‍ಸ್ತಾನ ಪ್ರಪಂಚದ 9ನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ತಾಮ್ರ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ದೇಶ. ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 3.4 ರಷ್ಟನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದು (4,70,000 ಟನ್). ಈಗಾಗಲೇ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಪತ್ತೆಯಾಗಿದ್ದು ಸು. 19,000 ಮಿ.ಮೆ.ಟನ್ ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆ ಎಂದು ಅಂದಾಜುಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ನಿಕ್ಷೇಪ ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ನಿಕ್ಷೇಪದ ಶೇ. 6.1 ರಷ್ಟು ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. 2001ರಲ್ಲಿ 16 ಮಿ.ಮೆ.ಟನ್ (ಶೇ.1.5) ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಕಜ಼ಾಕ್‍ಸ್ತಾನ ಸೀಸದ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರಪಂಚದ 7ನೆಯ ದೊಡ್ಡ ದೇಶ. ಇಲ್ಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪದ ಮೊತ್ತ 20 ಲಕ್ಷ ಮಿ.ಟನ್. ಮಿ.ಹೆ. (ಶೇ. 1.5) ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಶೇ. 3.4 ರಷ್ಟನ್ನು ಈ ದೇಶ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗೂ ಶೇ. 3.8ರಷ್ಟು (3,44,000 ಟನ್) ಸತುವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ.

ಕೃಷಿ: ಗೋದಿ ಕಜ಼ಾಕ್‍ಸ್ತಾನದ ಮುಖ್ಯಬೆಳೆ. 11.26 ಮಿ.ಹೆ. ಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆಯು 11.52 ಮಿ.ಮೆ.ಟನ್‍ಗಳು. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 2.1 ರಷ್ಟು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಹೆಕ್ಟೇರಿಗೆ 1023 ಕಿಗ್ರಾಂ ಇಳುವರಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಗೋದಿ ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿಯ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಮಷ್ಟಿ ವ್ಯವಸಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕೃಷಿವಿಧಾನ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಹಾಗೂ ಯಾಂತ್ರೀಕರಣ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮಗಳು ಗೋದಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿವೆ. ವಾಯುಗುಣದ ವಿಷಮ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಗೋದಿಯ ಯಶಸ್ವಿಗೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅಡ್ಡಿಯುಂಟುಮಾಡುವವು. ವಸಂತ ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲದ ಗೋದಿಗಳೆರಡನ್ನು ಬೆಳೆದರೂ ಉತ್ಪನ್ನದ ಅಧಿಕ ಭಾಗವು ವಸಂತಕಾಲದ ಗೋದಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಗೋದಿ ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದೇಶ ಎಂಟನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ದೇಶ 51.4 ಲಕ್ಷ ಟನ್ (ಶೇ. 3.9) ಗೋದಿಯನ್ನು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ರವಾನಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ದರ ಶೇ. 03, ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರತಿ 1000ಕ್ಕೆ 16, ಶಿಶುಮರಣ ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರತಿ 1000 ಕ್ಕೆ 38.3. ಸರಾಸರಿ ಜೀವಿತಾವಧಿ 66.9 ವರ್ಷಗಳು.

ಕಜ಼ಾಕ್‍ಸ್ತಾನದ ರಾಜಧಾನಿ ಅಸ್ತಾನ್ (28,82,000). ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು ಅಲ್‍ಮಟಿ (10,45,900) ಕರಗಾಂಡ (4,04,600), ಶೈಮ್‍ಕೆಂಟ್ (3,33,500), ಟಾರಾಜ್ (3,05,700), ಪೌಲೋಡರ್ (2,99,500), ಉಸ್ಟ್–ಕಮೆನೊರ್ಸ್ಕ (2,88,000) ಮತ್ತು ಅಕ್ಟ್ಯೋಟೋಬೆ (2,34,400).

ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ರಷ್ಯನ್. ಶೇ. 95ರಷ್ಟು ಜನ ರಷ್ಯನ್ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವರು. ಶೇ. 64ರಷ್ಟು ಕಜ಼ಾರ್ ಭಾಷೆಯನ್ನೂ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಶೇ. 53.4 ರಷ್ಟು ಕಜ಼ಾಕ್, ಶೇ. 30 ರಷ್ಟು ರಷ್ಯನ್, ಶೇ. 3.7 ರಷ್ಟು ಉಕ್ರೇನಿಯನ್, ಶೇ. 1.4 ರಷ್ಟು ತಾತರ್, ಶೇ. 1.4 ರಷ್ಟು ವೈಗುರ್ ಹಾಗೂ ಶೇ. 4.9 ರಷ್ಟು ಇತರ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವವರು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಹಣ ಟೆಂಗೆ.

ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಇಸ್ಲಾಂ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿಗಳು ಬಹು ಸಂಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದು, ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 47ರಷ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ರಷ್ಯನ್ ಸಂಪ್ರದಾಯದವರು ಶೇ. 44, ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರು ಶೇ. 2, ಇತರರು ಶೇ. 7 ರಷ್ಟು. ಶೇ. 98ರಷ್ಟು ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಈ ದೇಶ ಸಾಧಿಸಿದೆ.

ಕಜ಼ಾಕ್‍ಸ್ತಾನದ ಪ್ರಮುಖ ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಳು ಓಟ್ಸ್, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಗೋದಿ ಮತ್ತು ಬಾರ್ಲಿ. ಹತ್ತಿ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯಬೆಳೆ.

ಉಣ್ಣೆತಯಾರಿಕೆ, ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ಪಶು ಸಂಗೋಪನೆ, ಧಾನ್ಯ ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ಸಕ್ಕರೆಗೆಡ್ಡೆ, ತಾಮ್ರ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ಸಾರಿಗೆ: ಕಜ಼ಾಕ್‍ಸ್ತಾನ ಸು. 13,601 ಕಿಮೀ (2002) ಉದ್ದದ ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕಜಾಲವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳ ಉದ್ದ 81,331 ಕಿಮೀ. ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ರಸ್ತೆಗಳ ಉದ್ದ 77,020 ಕಿಮೀ. ಇತರೆ ರಸ್ತೆಗಳ ಉದ್ದ 4,311 ಕಿಮೀ. ಜಲಸಾರಿಗೆಯ ಉದ್ದ 3,900 ಕಿಮೀ. 2002ರಲ್ಲಿ 10,449 ಮೀ. ಪ್ರಯಾಣಿಕರು ರೈಲು ಪ್ರಯಾಣದ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆದಿದ್ದರು. 133,088 ಮಿ.ಟನ್‍ಗಳಷ್ಟು ಸರಕನ್ನು ಸಾಗಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

*

ಕಟಕ್: ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ, ನಗರ; ಮಹಾನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಶಾಖೆಯಾದ ಕಟ್ಜೋರಿ ಕವಲೊಡೆಯುವಲ್ಲಿ, ಕೋಲ್ಕತದ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ 352 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರತೀರದಿಂದ 72 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಆಗ್ನೇಯ ರೈಲ್ವೆಯ ಒಂದು ನಿಲ್ದಾಣ, ಚೆನ್ನೈ–ಹೌರಾ ರೈಲು ಮಾರ್ಗವೂ ಕೋಲ್ಕತ–ಚೆನ್ನೈ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯೂ ಇದರ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,87,637.

ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸ್ಮಾರಕಗಳಿವೆ. ಲಾಲ್‍ಬಾಗ್ ಅರಮನೆ (1633), ಜಾಮೀ ಮಸೀದಿ (1690), ಕದಾಂ ರಸೂಲ್ (1715) ಇವುಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಅಮರೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಜೈನ ದೇವಾಲಯಗಳು ಇವೆ. ಬ್ಯಾಪ್ಟಿಸ್ಟ್ ಚರ್ಚ್, ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಚರ್ಚ್ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದವು.

ಈ ನಗರ ಉತ್ಕಲ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕೇಂದ್ರ. ರ‍್ಯಾವೆನ್‍ಷಾ ಕಾಲೇಜು, ಕ್ರೈಸ್ಟ್ ಕಾಲೇಜು, ಸ್ಟೀವರ್ಟ್ ವಿಜ್ಞಾನ ಕಾಲೇಜು, ಶೈಲಬಾಲಾ ಮಹಿಳಾ ಕಾಲೇಜು, ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರಭಂಜ್ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜು, ರಾಧಾನಾಥ್ ಟ್ರೇನಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜು ಇವು ಉತ್ಕಲ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು. ಕೇಂದ್ರೀಯ ಅಕ್ಕಿ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಒರಿಸ್ಸದ ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯ ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿದೆ.

ಈ ನಗರ ಅನೇಕ ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರ. ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿಯ ತೆರಪು ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಕೊಂಬಿನ ಕುಶಲ ಕಲೆ ಮುಖ್ಯ. ಜವಳಿ ಗಿರಣಿ, ಕಾಗದ, ಉಕ್ಕಿನ ಕೊಳವೆ ಮತ್ತು ಗಾಜಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಆಧುನಿಕ ಉದ್ಯಮಗಳೂ ಇವೆ. ಒರಿಸ್ಸದ ನಾನಾಭಾಗಗಳೊಂದಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದಿರುವ ಕಟಕ್ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ ಮತ್ತು ಮಹಾನದಿಗಳ ಮುಖಜಭೂಮಿಯನ್ನೂ ಹಿಂಬದಿಯ ಬೆಟ್ಟದ ನೆಲವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 10,846 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 23,40,686.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ 5 ರಿಂದ 48 ಕಿಮೀ ವರೆಗೆ ಅಗಲವಾಗಿರುವ ಕಡಲಂಚು ಜವುಗು ನೆಲ ಲವಣಮಯ, ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸು. 64 ಕಿಮೀ ಅಗಲದ, ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೈದಾನವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಹಲವು ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೈ ವೃಕ್ಷಪೂರಿತ, ನಡುವೆ ಕಣಿವೆಗಳಿವೆ. ವೈತರಣಿನದಿ ಇದರ ಉತ್ತರದ ಗಡಿ. ಬತ್ತ ಮತ್ತು ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು ಸೆಣಬು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. (ವಿ.ಎಲ್.ಆರ್.)

ಕಡಲೂರು: ತಮಿಳುನಾಡಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಆರ್ಕಾಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣ, ಸಣ್ಣ ಬಂದರು. ಪಾಂಡಿಚೇರಿಯಿಂದ 25 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿ ಎರಡು ನದಿಗಳು ಕೂಡುವುದರಿಂದ ಕೂಡಲೂರು ಅಥವಾ ಕಡಲೂರು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಹೊಸ ಮತ್ತು ಹಳೆಯ ನಗರಗಳೆಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಸರ್ಕಾರಿ ಕಚೇರಿಗಳು, ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಗೃಹಗಳು, ಸೇಂಟ್ ಡೇವಿಡ್‍ನ ಹಳೆಯ ಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿವದೇವಾಲಯಗಳು ಹೊಸ ನಗರದಲ್ಲಿವೆ. ಪೇಟೆ ಮತ್ತು ಬಂದರುಗಳು ಹಳೆಯ ನಗರದಲ್ಲಿವೆ. ನೆಲಗಡಲೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ಮುಖ್ಯ ವಸ್ತು. ಬಣ್ಣದ ಬಟ್ಟೆಗಳ ನೆಯ್ಗೆ, ಕಡಲೆಕಾಯಿ ಎಣ್ಣೆಯ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಹತ್ತಿ ರೇಷ್ಮೆಬಟ್ಟೆಯ ತಯಾರಿಕೆ ಇವು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಮಲೇಷ್ಯದೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎ.)

ಕಣಶಿಲೆಗಳು: ಭೂತೊಗಟೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ಮೂರು ಪ್ರಧಾನ ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು (ಸೆಡಿಮೆಂಟರಿ ರಾಕ್ಸ್). ಉಳಿದ ಎರಡು ಪ್ರಧಾನ ವರ್ಗಗಳು ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ರೂಪಾಂತರಿತ ಶಿಲೆಗಳು. ಕಣಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಅವಸಾದನ ಶಿಲೆ, ಪದರು ಶಿಲೆ, ಜಲಜ ಶಿಲೆ ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಣಶಿಲೆಗಳು ಪದರ ಪದರವಾಗಿವೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಪದರಗಳು (ಇಲ್ಲವೇ ಪ್ರಸ್ತರೀಕರಣ) ಕಣಶಿಲೆಗಳ ಒಂದು ಮುಖ್ಯಲಕ್ಷಣ. ಭೂತೊಗಟೆಯ ಸರಾಸರಿ ದಪ್ಪ ಸು. 16 ಕಿಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಣಶಿಲೆಗಳು ಕೇವಲ ಶೇ. 5 ಮಾತ್ರ ಇವೆಯಷ್ಟೆ ಆದರೆ ಮೇಲ್ಮೈಯ ತೆರೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಶಿಲೆಗಳ ಪೈಕಿ ಶೇ. 75 ಕೂಡ ಕಣಶಿಲೆಗಳೇ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಭೂತೊಗಟೆಯ ತೀರ ಹೊರಕವಚದಲ್ಲಿ ಒಂದು ತೆಳು ಪದರವಾಗಿ ಕಣಶಿಲೆಗಳು ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪದರದ ವಿತರಣೆ ಏಕರೀತಿ ಆಗಿದೆ ಎಂದೇನೂ ಭಾವಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಭೂಇತಿಹಾಸದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಮುಖ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದಿಟ್ಟಿರುವ (ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಫಾಸಿಲುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ) ಕಣಶಿಲೆಗಳು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಕುತೂಹಲಭರಿತ ಭೂಗ್ರಂಥಗಳಾಗಿವೆ. ಪ್ರಸ್ತರಗಳ ರಚನಾಯುಗವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಖಿತವಾಗಿರುವ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳ ವಯಸ್ಸು ವೇದ್ಯವಾಗುವುದು: ಹೀಗಾಗಿ ಯಾವ ಯಾವ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಏನೇನು ಘಟನೆಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದುವು ಎಂಬುದನ್ನು ಓದುವುದು ಸುಲಭ.

ಶಿಲೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿರಂತರ ಶಿಥಿಲೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಶಿಥಿಲೀಕರಿಸಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಮಾರುತ, ನದಿ ಮುಂತಾದ ಕರ್ತೃಗಳಿಂದ ಒಂದೆಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಂಡು ಸರೋವರ-ಸಮುದ್ರಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಅವು ಶೇಖರವಾಗುತ್ತವೆ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಂಡ ಶಿಲಾಕಣ ಕ್ರಮೇಣ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹೊಸ ಶಿಲೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇವೇ ಕಣಶಿಲೆಗಳು. ಇವನ್ನು ದ್ವಿತೀಯತೆ ಶಿಲೆಗಳು ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಈ ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳು ಶೇಖರವಾದಾಗ ಕಣಗಳು ಬಿಡಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅವು ಸಂಘಟಿಸಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಕಣಗಳ ಗಾತ್ರ ದಪ್ಪವಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಬೇರೆ ವಸ್ತು ನಿಕ್ಷೇಪಿಸಿ, ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿಲಾವಸ್ತುವು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗಿರುವ ಸಿಲಿಕ, ಸುಣ್ಣವಸ್ತು, ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಕಬ್ಬಿಣ ವಸ್ತು ಆಗಿರಬಹುದು. ಈ ರೀತಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಭೌತಕಣಶಿಲೆಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪದರುರಚನೆ, ಪ್ರವಾಹ ಪದರು ರಚನೆ, ಅಲೆಗಳ ಗುರುತುಗಳು, ಒಣಗು ಬಿರುಕುಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಜಾಡುಗಳು-ಈ ಮುಂತಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಣಗಾತ್ರವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಭೌತಕಣಶಿಲೆಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

1. ರುಡೇಸಿಯಸ್ : ಗುಂಡುಗಳು, ನೊರಜು, ಉರಟು ಮತ್ತು ಉಂಡೆ ಕಲ್ಲುಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಶಿಲೆಗಳು. ಇವು ಸಿಲಿಕ, ಜೇಡು, ಸುಣ್ಣ ಅಥವಾ ಕಬ್ಬಿಣ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಬಂಧಿತವಾಗಿ ಪೆಂಟೆಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ನೊರಜು ಶಿಲೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

2. ಮರಳುಮಯ ಶಿಲೆ : ಮರಳು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಬಂಧಿತವಾಗಿ ಆಗುವ ಶಿಲೆಗಳು, ಗ್ರೀಟ್, ಅರ್ಕೋಸ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೇವೇಕ್‌ಗಳು ಈ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳು. ಮರಳುಶಿಲೆಯ ಕಣಗಳು ದಪ್ಪವಿದ್ದು, ಚೂಪಾದ ಮೂಲೆಗಳಿದ್ದರೆ, ಆ ಶಿಲೆಗೆ ಗ್ರಿಟ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಪ್ಪು ಮರಳುಶಿಲೆಗೆ ಗ್ರೇವೇಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರು.

3. ಮೆಕ್ಕಲು ಶಿಲೆಗಳು : ಗುಂಡು, ಮೆಕ್ಕಲು ಮುಂತಾದ ಶಿಲೆಗಳು ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಇವು ಮರಳುಮಯ ಮತ್ತು ಮೃಣ್ಮಯಶಿಲಾ ವರ್ಗಗಳ ಮಧ್ಯಂತರ ಶಿಲೆಗಳು.

4. ಮೃಣ್ಮಯಶಿಲೆ ಅಥವಾ ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳು : ಶಿಲಾಪುಡಿಯಿಂದ ಈ ಶಿಲೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಧೂಳು, ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಜೇಡು-ಈ ವಸ್ತುಗಳು ಗಟ್ಟಿಯಾದಾಗ ಜೇಡು ಶಿಲೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ವಿಧಗಳು: ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕಣಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಮೂರು ಪ್ರಮುಖ ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. 1. ಭೌತಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಾದ ಶಿಲೆಗಳು, 2. ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಾದ ಶಿಲೆಗಳು, 3. ಜೈವಿಕಾಂಶಗಳಿಂದಾದ ಶಿಲೆಗಳು.

1. ಭೌತಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಾದ ಶಿಲೆಗಳು: ಇವು ಯಾಂತ್ರಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದವು. ಭೂಮೇಲ್ಮೈನ ಶಿಲೆಗಳು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕರ್ತೃಗಳ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಶಿಥಿಲಗೊಂಡು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಶಿಲಾಕಣಗಳು ಸುಣ್ಣ, ಸಿಲಿಕ ಮತ್ತು ಖನಿಜಾಂಶಗಳಿಂದ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದಲೂ ಹಾಗೂ ಮೇಲ್‌ಸ್ತರದ ಭಾರದಿಂದ ಶಿಲೆಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವವು. ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗೊಳಪಡದೇ ಭೌತಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಭೌತಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಾದ ಶಿಲೆಗಳೆನ್ನುವರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ: (ಅ) ಮರಳುಮಯ ಶಿಲೆಗಳು(ಅರೆನಾಷಿಯಸ್ ರಾಕ್ಸ್), (ಆ) ಮೃಣ್ಮಯ ಶಿಲೆಗಳು (ಆರ್ಜಿಲ್ಲಾಷಿಯಸ್ ರಾಕ್ಸ್), (ಇ) ರೂಡೇಷಸ್.

(ಅ) ಮರಳುಮಯ ಶಿಲೆಗಳು: ಮರಳು ಕಣಗಳು ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣದಂತಹ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಮರಳುಮಯ ಶಿಲೆಗಳೆನ್ನುವರು. ಉದಾ: ಮರಳು ಶಿಲೆ. ಇವು ಪ್ರವೇಶ್ಯಶಿಲೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ಶಿಲೆಗಳು ಭಾರತದ ವಿಂಧ್ಯ ಮತ್ತು ಅರಾವಳಿ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಒರಿಸ್ಸಾ, ಬಿಹಾರ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವವು.

(ಆ) ಮೃಣ್ಮಯ ಶಿಲೆಗಳು: ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮಣ್ಣಿನ ಕಣಗಳು ಹಾಗೂ ಖನಿಜ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಮೃಣ್ಮಯ ಶಿಲೆಗಳೆನ್ನುವರು. ಉದಾ: ಜೇಡುಶಿಲೆ, ರೇವೆಗಲ್ಲು. ಇವು ಒತ್ತೊತ್ತಾದ ಕಣಗಳ ರಚನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಅಪ್ರವೇಶ್ಯ ಶಿಲೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ಶಿಲೆಗಳು ಭಾರತದ ಬಿಹಾರ, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳ, ಕೇರಳ, ಒರಿಸ್ಸಾ, ಗುಜರಾತ್ ಹಾಗೂ ಕರ್ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

(ಇ) ರೂಡೇಷಸ್ ಶಿಲೆಗಳು: ಕಲ್ಲುಗುಂಡುಗಳು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲುಹರಳುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಬಂಧಿಸುವಿಕೆ ಹಾಗೂ ಕ್ರೋಢಿಕರಣದಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಶಿಲೆಗಳು. ಉದಾ: ಕಂಗ್ಲಾಮರೇಟ್ ಮತ್ತು ಬ್ರೇಸಿಯಾ. ವೃತ್ತಾಕಾರವುಳ್ಳ, ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಶಿಲಾಗುಂಡುಗಳು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಕಂಗ್ಲಾಮರೇಟ್ ಎನ್ನುವರು. ಒರಟಾದ ಏಣುಗಳುಳ್ಳ ಶಿಲಾಚೂರುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರೆಸಿಯಾ ಎನ್ನುವರು. ಇವು ಪ್ರವೇಶ್ಯ ಶಿಲೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

2. ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಾದ ಶಿಲೆಗಳು: ಸರೋವರ, ಸಮುದ್ರ-ಸಾಗರಗಳ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಲವು ದ್ರವ್ಯಗಳು ಕರಗುವವು. ಜಲಾಶಯಗಳು ಬತ್ತಿಹೋದ ಮೇಲೆ ಕರಗಿದ ವಸ್ತುಗಳು ತಳದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯವಾಗುವವು. ಅವು ಕ್ರಮೇಣ ಶೇಖರಗೊಂಡು ಮರಳು ಮತ್ತು ರೇವೆ ಮಣ್ಣಿನ ಕಣಗಳ ಮಿಶ್ರಣವಾಗುವುದರೊಂದಿಗೆ ಶಿಲೆಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವವು. ಖನಿಜಾಂಶ ಮತ್ತು ಲವಣಯುಕ್ತ ಅಂತರ್ಜಲವು ಚಿಲುಮೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರಬಂದು ಆವಿಯಾಗುವದರಿಂದಲೂ ಇಂತಹ ಶಿಲೆಗಳು ರಚನೆಯಾಗುವವು. ಉದಾ: ಉಪ್ಪು, ಜಿಪ್ಸಂ, ಡಾಲೋಮೈಟ್.

3. ಜೀವ್ಯಶೇಷಗಳಿಂದಾದ ಶಿಲೆಗಳು: ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಶಿಲೆಗಳೇ ಜೀವ್ಯಶೇಷಗಳಿಂದಾದ ಶಿಲೆಗಳು. ಜೀವಿಗಳು ಅಳಿದ ನಂತರ ಅವುಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಸಂಚಯನಗೊಳ್ಳುವವು. ಅವು ಕ್ರಮೇಣ, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ, ಸಿಲಿಕ, ಜೇಡಿ, ಮರಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಶಿಲೆಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವವು. ಉದಾ: ಚಿಪ್ಪು, ಸುಣ್ಣ ಶಿಲೆ. ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಎರಡು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. (ಅ) ಚೂರ್ಣಾಧಿಕ್ಯ ಶಿಲೆಗಳು (ಆ) ಇಂಗಾಲಾಧಿಕ್ಯ ಶಿಲೆಗಳು.

(ಅ) ಚೂರ್ಣಾಧಿಕ್ಯ ಶಿಲೆಗಳು: ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅವಶೇಷ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದವುಗಳಿಗೆ ಚೂರ್ಣಾಧಿಕ್ಯ ಶಿಲೆಗಳೆನ್ನುವರು. ಸಮುದ್ರ-ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜಲಚರಗಳು ಲವಣಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಿ ತಮ್ಮ ಅಸ್ಥಿ ಮತ್ತು ಚಿಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅವು ಅಳಿದ ಮೇಲೆ ಅಸ್ಥಿ ಮತ್ತು ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಸಂಚಯನವಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಅವು ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಶಿಲೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣದ ಅಂಶವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಚೂರ್ಣಾಧಿಕ್ಯ ಶಿಲೆಗಳೆನ್ನುವರು. ಉದಾ: ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಸೀಮೆಸುಣ್ಣ. ಇವು ಪ್ರವೇಶ್ಯ ಹಾಗೂ ಕರಗಬಲ್ಲ ಶಿಲೆಗಳು.

(ಆ) ಇಂಗಾಲಾಧಿಕ್ಯ ಶಿಲೆಗಳು: ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಗಿಡ-ಮರಗಳು ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಹೂತು ಹೋಗಿದ್ದು, ಆಂತರಿಕ ಶಾಖ, ಒತ್ತಡ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡು ಶಿಲೆಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗಾಲಾಮ್ಲ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಇಂಗಾಲಾಧಿಕ್ಯ ಶಿಲೆ (ಕಾರ್ಬನೇಷಿಯಸ್ ರಾಕ್ಸ್) ಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉದಾ: ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು. ಭಾರತದ ದಾಮೋದರ, ಮಹಾನದಿ ಮತ್ತು ಗೋದಾವರಿ ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳವು.

ಗುಣ ಲಕ್ಷಣಗಳು: ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಿವೆ. ಸ್ಪಷ್ಟ ಪದರು ರಚನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇವು ಮೃದು ಮತ್ತು ಪ್ರವೇಶ್ಯ ಶಿಲೆಗಳಾಗಿವೆ. ಸುಲಭವಾಗಿ ಶಿಥಿಲೀಕರಣ ಹಾಗೂ ಸವೆತಕ್ಕೊಳಗಾಗುವವು. ವಿವಿಧ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿವೆ. ಉದಾ: ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಡಾಲೋಮೈಟ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಕಣ ಶಿಲೆಗಳು ಭೂಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ (ಶೇ. 75) ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಣಶಿಲಾ ಹಂಚಿಕೆ : ಧಾರವಾಡ ಪದರ ಶಿಲೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹಿಂದಿನ ಅಂದರೆ ಆರ್ಷೇಯ ಕಲ್ಪದ ಕಣಶಿಲೆಗಳು. ಇವು ಹನ್ನೊಂದು ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ: 1. ಕ್ಯಾಸಲ್ ರಾಕ್; 2. ಧಾರವಾಡ-ಶಿವಮೊಗ್ಗ; 3. ಗದಗ-ಡಂಬಾಲ್ ಅಥವಾ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ- ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ ನಾಗಮಂಗಲ; 4. ಸಂಡೂರು; 5. ಬಳ್ಳಾರಿ ಕುಷ್ಟಗಿ; 6. ಪೆನ್ನೇರ್-ಹಗ್ಗರಿ; 7. ಮಸ್ಕಿ-ಹಟ್ಟಿ; 8. ಬೊಮ್ಮನಾಳ್; 9. ಕೋಲಾರ; 10. ರಾಯಚೂರು ಮತ್ತು 11. ಗದ್ವಾಲ್. ಆದಿಜೀವಕಲ್ಪದ ಶಿಲೆಗಳು ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾಂವಿ ನಗರಕ್ಕೂ ಕಾಲಡ್ಗಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಹೊರಕಂಡಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಕಾಲಡ್ಗಿ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಕಲ್ಪದ ಉತ್ತರಾರ್ಧಕಾಲದ ಶಿಲೆಗಳು ಬಿಜಾಪುರ ಮತ್ತು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೀಮಾನದಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸು. 7770 ಚ.ಕಿಮೀ. ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೊರಕಂಡಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಭೀಮಾ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಷಾಹಬಾದ್ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಕಣಶಿಲೆಗಳ ಹಂಚಿಕೆ : ಈ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ ಆರ್ಷೇಯ ಕಲ್ಪದ ಅನಂತರ ಸ್ಥಿರಭೂಭಾಗವಾಯಿತು. ಆದಿಜೀವಕಲ್ಪದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕಡಪ ಮತ್ತು ಕರ್ನೂಲ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಪ್ರದೇಶ, ಒರಿಸ್ಸದ ಛತ್ತೀಸಗಢ ಪ್ರದೇಶ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾಲಡ್ಗಿ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ದೆಹಲಿ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸಮುದ್ರಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ್ದುವು. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ರಗಳು ಹಿಂಜರಿದು ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ, ಕರ್ನೂಲ್ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಭೀಮಾ ನದಿಯ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಆಕ್ರಮಿಸಿದುವು. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪಳೆಯುಳಿಕೆರಹಿತ ಕಣಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವಕಲ್ಪವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಕಣಶಿಲೆಗಳು ಎಲ್ಲೂ ಸಂಚಯಿಸಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯ ಜೀವಕಲ್ಪದ ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಚ್ ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಮುದ್ರಾಕ್ರಮಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳುಳ್ಳ ಕಣಶಿಲೆಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಯುಗದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ

ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರ ನರ್ಮದಾ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ದಕ್ಷಿಣ ಸಮುದ್ರ ತಿರುಚಿನಾಪಲ್ಲಿ, ವೃದ್ಧಾಚಲಮ್, ಪಾಂಡಿಚೇರಿ, ರಾಜ ಮಹೇಂದ್ರಿ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಮ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿದುವು. ಆಗ ಸಂಚಯಿಸಿದ ಶಿಲೆಗಳು ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ನವಜೀವಕಲ್ಪದ ಮಯೋಸೀನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಾಕ್ರಮಣವಾಗಿ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಲೂರು ಮರಳುಶಿಲೆಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ, ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯದಿಂದ ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೆ ಸೋನ್‍ದಾಮೋದರ್ ಮಹಾನದಿ ಮತ್ತು ಗೋದಾವರಿ ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲೂ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ ಸಿಹಿನೀರು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಸಂಚಯಿಸಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಗೊಂಡ್ವಾನ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಣಶಿಲೆಗಳ ಹಂಚಿಕೆ: ಈ ಪ್ರದೇಶ ಇಯೊಸೀನ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೆ ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರದ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಪರಂಪರೆ ಸರಿಸುಮಾರು ಅಖಂಡವಾಗಿದೆ. ಸಿಂಧ್–ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ್ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಮ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರ ಆಲಿಗೋಸೀನ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೂ ಇದ್ದ ಕಾರಣ ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಲಾಪರಂಪರೆ ಆಲಿಗೋಸೀನ್ ಯುಗವನ್ನೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಮಯೋಸೀನ್ ಯುಗದಿಂದ ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಿಹಿನೀರು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಸಂಚಯಿಸಿವೆ. ಶಿವಾಲಿಕ್ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯ ಮತ್ತು ಸಿಂಧು–ಗಂಗ ಮೆಕ್ಕಲು–ಇವೇ ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಕಥಾರ್: ಇದು ಮಧ್ಯ ಪ್ರಾಚ್ಯದಲ್ಲಿದೆ, ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತಿರುವ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅರೇಬಿಯನ್ ಖಾರಿ (ಹಾವತ್ ಅಸ್ ಸಲ್ವ) ಮತ್ತು ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯಾ ಮತ್ತು ಯುನೈಟೆಡ್ ಅರಬ್ ಎಮಿರೇಟ್ಸ್, ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹ್ರೇನ್ ಖಾರಿ ಮತ್ತು ಬಹ್ರೇನ್ ದ್ವೀಪ ಸಮುದಾಯ ಇದ್ದರೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. 25^0 ಉ.ಅ. ಮತ್ತು 51^0 ಪೂ. ರೇ. ದಲ್ಲಿದೆ.

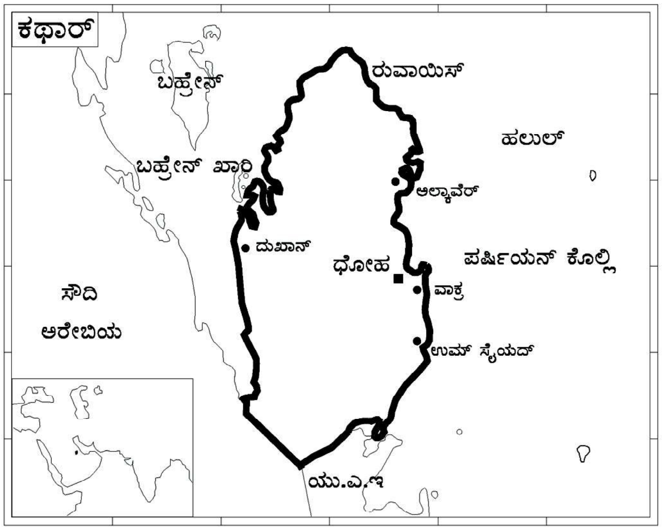

ಭೂಸ್ವರೂಪ: ಮಟ್ಟಸವಾದ ಬಂಜರು ಮರುಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಮರಳು ಮತ್ತು ನುರಜುಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 11,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು 563 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ತೀರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. $24^0 52'$ ಉ. ದಿಂದ $26^0 12'$ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶದವರೆಗೂ, $50^0 48'$ ದಿಂದ $51^0 28'$ ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮರುಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಬೇಸಗೆಯು ಅತ್ಯಧಿಕ ಉಷ್ಣಾಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣಾಂಶ 49^0ಸೆ. ಗಿಂತಲೂ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿದ್ದು ದೂಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬಿರುಗಾಳಿ, ಮರಳು ದೂಳು, ಸುಂಟರಗಾಳಿಗಳು ಸರ್ವ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ. ತೀರ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಸಮುದ್ರಗಾಳಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಸಾಧಾರಣ ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ 5–20 ಸೆಂಮೀ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಉಷ್ಣ ವಲಯದ ಮರುಭೂಮಿ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಅತಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಹಾಗೂ ಮಳೆ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಯಾವಬಗೆಯ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8,63,051 (2002). ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 180 ಜನರು ಕಂಡುಬಂದು, ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೇ.89.9 ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಧರ್ಮ: ಮುಸ್ಲಿಮರು ಶೇ. 95 ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲೂ ಕಥಾರೀಸ್ ಜನಾಂಗದವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸುನ್ನಿ ಮುಸ್ಲಿಮರು ಇದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದು, ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಧರ್ಮ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಇದ್ದಾರೆ.

ಭಾಷೆ: ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆ ಅರೇಬಿಕ್, ಜೊತೆಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಉದ್ಯೋಗ: ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯವಸಾಯ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಕಾಳುಗಳು: ರೇ, ಬಾರ್ಲಿ, ಗೋಧಿ, ಬಾದಾಮಿ, ಖರ್ಜೂರ, ಅಂಜೂರವನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಾಣಿ ಸಾಕಾಣಿಕೆ: ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂಟೆ, ಕುದುರೆ, ಕತ್ತೆ, ಹೇಸರಗತ್ತೆಗಳನ್ನು, ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕುರಿ, ಮೇಕೆ, ಕೋಳಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ.

ಗಣಿಗಾರಿಕೆ: ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ. ದೇಶದ ಆದಾಯವು ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಎಣ್ಣೆ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪವು ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿದ್ದು ಹೊರ ತೆಗೆಯುವ ಕಾರ್ಯವು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ತಲಾವರಮಾನಗಳೆಲ್ಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಎಣ್ಣೆ ಶುದ್ಧೀಕರಣ (ಶೇ. 25.4), ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು (ಶೇ. 24.4), ಗಿರಿಣಿ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್, ಜವಳಿ, ಚರ್ಮದ ಸಾಮಾನು ಪಾದರಕ್ಷೆ, ಪಿಂಗಾಣಿ ಸಾಮಾನು, ಬಣ್ಣ ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ.

ವ್ಯಾಪಾರ: ಕಥಾರ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲ, ಪಾದರಕ್ಷೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಪಿಂಗಾಣಿ ಸಾಮಾನು, ಬಣ್ಣ, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ರಫ್ತುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆಮದು: ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥ, ಸಿದ್ಧ ಉಡುಪು, ಜವಳಿ, ಯಂತ್ರಗಳು, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಔಷಧಿ, ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಹರಳುಗಳು, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್ ಉಪಕರಣ, ರೇಡಿಯೋ, ಗಡಿಯಾರ, ದೂರದರ್ಶನ, ಟೆಲಿಫೋನ್ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಂದು ಕಥಾರ್‌ನ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ.

ರಾಜಕೀಯ: ದೊಹಾ ರಾಜಧಾನಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 300,000 (2002). ಇದು ಸಂಪ್ರದಾಯ ನಿರಂಕುಶರಾಜರ ಮಾದರಿಯ ಸರಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. 1971 ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 3 ರಂದು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಅಧೀನದಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಯಿತು. ಇದು 9 ಪುರಸಭೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಬಲಾಡಿಯಲ್, ಅಡ್ ಡಾವಾಯ್, ಅಲ್‍ಗುವಾಯುರಿಯ, ಅಲ್ ಜುಮಾಯಿಲ್‍ಯ, ಅಲ್‍ಕೌರಾ, ಅಲ್‍ರಯ್ಯಾನ್, ಅಲ್‍ವಕ್ರಾ, ಆಶ್ ಶಾಮಲ್, ಜರಾಯನ್, ಅಲ್ಬಟ್ನಾ, ಉಮಾ ಸಲಾಲ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿವೆ. ಉಮ್ಬಾಬ್, ದೊಹಾ, ಅಲ್‍ಕೌರಾ, ಅಲ್ ಜಮಾಲಿಯಾಗಳು ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳಾಗಿವೆ.

ಸಾರಿಗೆ: ಉತ್ತಮಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ವಾಯು ಸಾರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಂಟೆ, ಕುದುರೆ, ಕತ್ತೆಗಳು ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿವೆ. (ಎಸ್.ಕೆ.)

ಕಥೈಯೆನ್ ಗಣರಾಜ್ಯ: ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನ ಭಾರತ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ರಾಬಿ ನದಿಯ ಪೂರ್ವದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಈಗಿನ ಲಾಹೋರ್ ಮತ್ತು ಅಮೃತಸರಗಳ ಹಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಸಂಕಲ ರಾಜಧಾನಿ. ಇದು ಕೆಲಕಾಲ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲವಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನಿಂದ ಪರಾಜಿತವಾಗುವ ಮೊದಲು ಸುತ್ತುಮುತ್ತಿನ ಇತರ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪುರೂರವ, ಅಭಿಸಾರ ಮೊದಲಾದ ರಾಜರನ್ನೂ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿದ್ದುದಾಗಿಯೂ ಅರೆಯನ್ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಈ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಸೈನ್ಯ ಶಕಟವ್ಯೂಹವನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡು ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಹೋರಾಡಿತು. ಆದರೆ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನ ಅಗಾಧ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲಾಗಲಿಲ್ಲ. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕನಿಷ್ಠ ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ಯಾವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನರು ತಮ್ಮ ಜೀವನಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ತೆರನಾದ ಕಡಿತವಿಲ್ಲದೇ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಸಮರ್ಥರಾಗಿರುತ್ತಾರೋ ಅಂತಹ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕನಿಷ್ಠ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಅಪಾರವಾದ ಲಭ್ಯತೆಯಿದ್ದರೂ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಜನರು ವಾಸಿಸುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಸಮರ್ಥರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಇಂತಹ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕೊರತೆ ಕಂಡುಬರುವುದು ಆಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ವರ್ಗಾವಣೆ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿ ಹಾಗೂ ಜೀವನಾಧಾರ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಕೆನಡದ ಪ್ರೇರೀ ಪ್ರದೇಶ, ನ್ಯೂಜಿಲ್ಯಾಂಡ್, ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ಹಾಗೂ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಕೆಲಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. (ಎಸ್.ಐ.ಬಿ.)

ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿ: ಭಾರತದ ದಕ್ಷಿಣತಮ ಭೂಶಿರ; ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ಜಿಲ್ಲೆ, ತಮಿಳುನಾಡಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಭೂಶಿರ ಉ. ಅ. 8°4′ ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. 77°35′ ನಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳ ಶಾಖೆಯಾದ ಕಾರ್ಡಮಮ್ ಗುಡ್ಡದ ದಕ್ಷಿಣತುದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯ ದೇಗುಲವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ತಿರುವನಂತಪುರದಿಂದ ಇದು 87 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಭೂಭಾಗ ಬಹು ಕಿರಿದಾಗಿದ್ದು ಸಮುದ್ರದೊಳಕ್ಕೆ ನಾಲಗೆಯಂತೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಸೂರ್ಯೋದಯ

ವಿವೇಕಾನಂದ ಸ್ಮಾರಕದ ದೃಶ್ಯ

ಸೂರ್ಯಾಸ್ತಗಳೆರಡೂ ಇಲ್ಲಿಂದ ನೋಡಲು ಬಲು ರಮ್ಯ; ವರ್ಣಮಯ. ಈ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೋಡಲೆಂದೇ ಸಹಸ್ರಾರು ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಹಿಂದೂಗಳ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ. ಭೂಭಾಗದ ದಕ್ಷಿಣತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯ ಪುರಾತನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಇದು ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಕನ್ಯಾತೀರ್ಥವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದಿತೆಂದು ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಭೂಭಾಗದ ಅಂಚಿನಿಂದ ಕೆಲವೇ ಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ವಿವೇಕಾನಂದರ ಬಂಡೆ ಎಂಬ ನಡುಗುಡ್ಡೆಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿವೇಕಾನಂದರ ಬೃಹತ್ ಸ್ಮಾರಕವೊಂದರ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಕೇಂದ್ರ ಕೂಡ. ಕಡಲ ದಂಡೆಯ ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಮನೈಟ್ ಮತ್ತು ಮೊನಾಜೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 16,69,763. ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 19,678. (ಎನ್.ಎ.;ಎಸ್.ಎನ್.;ಎಚ್.)

ಕಪಿಲಾ ಯೋಜನೆ: ಕಪಿಲಾ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕಟ್ಟೆ; ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆಯ ಬಿದರಹಳ್ಳಿ-ಬೀಚನಹಳ್ಳಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವ ನೀರು, ಅದರ ನೀರಾವರಿ ಉಪಯೋಗ-ಇಷ್ಟೂ ಈ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿವೆ.

ಕಪಿಲಾನದಿಯು ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ನದಿಯ ಉಗಮಸ್ಥಾನ ಕೇರಳದ ವೈನಾಡು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 2100 ಮೀ ನದಿ 212 ಕಿಮೀ ದೂರಕ್ಕೆ ಹರಿದು ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಉಗಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 175 ರಿಂದ 310 ಸೆಂಮೀ. ತಳದ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದು 75 ರಿಂದ 175 ಸೆಂಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ. ಮುಂದೆ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹಲವಾರು ಉಪನದಿಗಳ ನೀರಿನಿಂದ ಕಪಿಲಾ ನದಿ ಪುಷ್ಟಿಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ, ಯಳಂದೂರು, ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಯೋಜನೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದ್ದು-ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ, ಬಯಲನಾಡು, ತುಂಬುನೀರಿನ ನದಿ, ಅಂಕೆಗೆ ಒಳಪಡುವ ನದಿಯ ನೀರು, ಇಲ್ಲಿ ಹೊಸ ನೆಲ, ಹೊಸ ಪರಿಸರವನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿವೆ.

ಯೋಜನೆಯ ರೂಪರೇಖೆಗಳು : ಮೊದಲು 1959ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ಆಡಳಿತ ಅಂಗೀಕಾರ ಪಡೆದ ಈ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಹಲವಾರು ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳಾಗಿ; ಇಂದಿನ ಪರಿಷ್ಕೃತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿದೆ. ಕೆಲವು ವಿವರಗಳು:

ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ	. . . 2,232 ಚ.ಕಿಮೀ
ಜಲಾಯನದ ಘನಗಾತ್ರ	. . . 19,200 ಮಿಲಿಯನ್ ಘನ ಅಡಿಗಳು
ಪ್ರಧಾನ ಉಪಯೋಗ	. . . 49,606 ಹೆ. ಜಮೀನಿನ ವ್ಯವಸಾಯ, ಮಿಶ್ರ ಬೆಳೆ ಕ್ರಮೇಣ 72,835 ಹೆ. ಗಳಿಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಯೋಜನೆ.
ಇತರ ಉಪಯೋಗಗಳು	. . . 32,000 ಕಿ.ವಾ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರಕ್ಕೆ 2,800 ಮಿಲಿಯನ್ ಘನ ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ನೀರಿನ ಸರಬರಾಜು
ನೀರಾವರಿ ಉಪಯೋಗ ಹೊಂದುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು	. . . ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನ ಕೋಟೆ ಪ್ರದೇಶಗಳು ನಂಜನಗೂಡು, ಮೈಸೂರು, ತಿರುಮಕೂಡಲು, ನರಸೀಪುರ, ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿಗೂ ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ, ಯಳಂದೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿಗೂ ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೂ ಈ ಯೋಜನೆಯ ನೆರವು ಭಾಗಶಃ ದೊರೆಯುವುದು.
ನಾಲೆಗಳು	. . . ಕಪಿಲಾ ಬಲದಂಡೆ ನಾಲೆ, ಕಪಿಲಾ ಎಡದಂಡೆ ನಾಲೆ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರದಿಂದ ಬಲದಂಡೆ ಎತ್ತರಮಟ್ಟದ ನಾಲೆ
ನಡುವಿನ ಗಾರೆ ಕಟ್ಟಡದ ಕಟ್ಟೆಯ ಉದ್ದ	. . . 250 ಮೀ
ಕಟ್ಟೆಯ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ	. . . 2692 ಮೀ
ನದಿಪಾತ್ರದ ಸರಾಸರಿ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಕಟ್ಟೆಯ ಎತ್ತರ	. . . 27 ಮೀ
ಜಲಾಶಯದ ಪಾತ್ರದಿಂದ ಅಡಿಪಾಯ ಸಾಗಿರುವ ಗರಿಷ್ಠ ಆಳ	. . . 28 ಮೀ
ಜಲಾಶಯದ ವಿಸ್ತಾರದಿಂದ ಮುಳುಗಡೆ ಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶ	. . . 6076 ಹೆ
ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲಣ ರಸ್ತೆಯ ಅಗಲ	. . . 8 ಮೀ
ಕಟ್ಟೆಯ ನಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನೀರಿನ ಗರಿಷ್ಠ ಬೆಲೆ	. . . ಸು. 1,94,000 ಕ್ಯೂಸೆಕ್ಸುಗಳು (ಕ್ಯೂಬಿಕ್ ಫೀಟ್ ಪರ್ ಸೆಕೆಂಡ್)
ಯೋಜನೆಯ ಒಟ್ಟು ಅಂದಾಜು ಖರ್ಚು	. . . ರೂ. 24.80 ಕೋಟಿ

(ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರ: ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಗಳಲ್ಲಿ ರಷ್ಯದಿಂದಲೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ರೊಮೇನಿಯ ಮತ್ತು ಬಲ್ಗೇರಿಯಗಳಿಂದಲೂ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ನೈಋತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತುರ್ಕಿಯಿಂದಲೂ ಆವೃತವಾದ ಭೂ ಮಧ್ಯ ಸಮುದ್ರ, ಬಾಸ್ಪೋರಸ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಮರ್ಮಾರ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಡಾರ್ಡನಲ್ಸ್ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಏಜಿಯನ್ ಶಾಖೆಗೂ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಈಶಾನ್ಯದ ಅಜೋವ್ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಇದಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಕೆರ್ಚ್ ಜಲಸಂಧಿಯಿದೆ.

1008 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ 528 ಕಿಮೀ ಪರಮಾವಧಿ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಈ ಸಮುದ್ರದ ವಿಸ್ತಾರ 4,60,800 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರ ತಳ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿಮಿಯಾದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಇದರ ಆಳ 150 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಇದರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗ 50 ಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಕ್ರಿಮಿಯದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಇದರ ಆಳ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿ 1500 ಮೀ ಗಳಾಗಿ ಅನಟೋಲಿಯ ತೀರದ ಸಿನಾಪಿನ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 2200 ಮೀ ಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಪರಮಾವಧಿ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಭೂ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದೊಂದಿಗೆ ಇದರ ಸಂಪರ್ಕವೇರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಇದೊಂದು ಆಳವಾದ ಉಪ್ಪು ಸರೋವರವಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟ ಏರಿ ಉತ್ತರತೀರದ ತಗ್ಗುನೆಲವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಆವರಿಸಿ, ನದಿಗಳ ಮುಖಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮುಳುಗಿಸಿತು. ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್, ನೀಪರ್ ಮುಂತಾದ ನದಿಗಳಿಂದ ಅಗಾಧ ಜಲರಾಶಿ ಇದಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸೇರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೊಸತಾಗಿದ್ದರೂ ಸು. 200 ಮೀ ಕೆಳಗಣ ಭಾಗ ನಿಂತನೀರಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಸಲ್ಫೈಡ್ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೂ ಆಳದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವಂಥ

ಜೀವರಾಶಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದಕ್ಕೂ ಇದು ಕಾರಣ. ಪ್ರವಾಹದ ದಿಕ್ಕು ಅಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ. ಮೇಲಣ ನೀರು ಬಾಸ್ಪೋರಸ್ ಮೂಲಕ ಹರಿದುಹೋಗುತ್ತದೆ. 20 ಮೀ ಗಳ ಕೆಳಗೆ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ನೀರು ಒಳಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬರಗಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬಿರುಗಾಳಿ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಪದೇಪದೇ ಸಂಭವಿಸಿ ನೀರಿನಮಟ್ಟದ ಏರಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರದ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆಗಳುಂಟು. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ, ರುಮೇಲಿ ಭೂಶಿರದಿಂದ ಕಲಿಯಾಕ್ರ ಭೂಶಿರದವರೆಗೆ, ಸಮುದ್ರದ ಸುತ್ತಣ ಭಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಹಿಂದೆ ಭವ್ಯವಾದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳುಂಟು. ವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ತೀರಪ್ರದೇಶ ತಗ್ಗು, ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೂ ಕಡಿದಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಮುಮ್ಮೈಯುಳ್ಳ ಅನೇಕ ದಿಣ್ಣೆಗಳು ರಷ್ಯದ ಬಂದರಾದ ಒಡೆಸ್ಸಕ್ಕೆ ಒಂದು ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾದ ಆವರಣವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ನದಿಗಳ ಮುಖಜಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣು ಶೇಖರಣೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಕಷ್ಟಕರ. ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಯ ಮುಖಜಭೂಮಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಅದು ಮರಳುರಾಶಿಯನ್ನೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ. ತೀರದ ಬಳಿ ಆಳವು ಲವಣತ್ವವು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೀರು ಗಡ್ಡೆಕಟ್ಟುವುದುಂಟು. ಅಜೋವ್ ಸಮುದ್ರ 3 ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಗಡ್ಡೆಕಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿಮಿಯದ ದಕ್ಷಿಣತೀರಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಪರ್ವತಗಳುಂಟು. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ (ಉದಾ:ಮಾಲ್ಟಾ) ಸಣ್ಣ ಆಳಕೊಲ್ಲಿಗಳಿವೆ. ಕ್ರಿಮಿಯ ಪರ್ವತ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಸೆವಾಸ್ಟಾಪೋಲ್ ಬಂದರು ಎಲ್ಲ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದಲೂ ಬಲು ಪ್ರಶಸ್ತವಾದದ್ದು.

ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತಗಳು ಎದ್ದುನಿಂತಿವೆ. ಕೆಲವು ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಸಮುದ್ರದವರೆಗೂ ಹರಡಿರುವುದುಂಟು. ತೀರ ಪ್ರದೇಶ ನೇರವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನವರೋಸಿಕ್ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಹಡಗುನಿಲ್ದಾಣ. ಆನಟೋಲಿಯದ ತೀರದಲ್ಲೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಬಂದರುಗಳಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರದಿಂದ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಗೆ ಎದುರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಕಷ್ಟಕರ.

ತುರ್ಕರು ಈ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರವೆಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದರು. ಅವರು ಚಂಡಮಾರುತದಿಂದ ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ನೋಡಿ ಹೆದರಿ ಈ ಹೆಸರಿಟ್ಟರು. ಇದೊಂದು ಕಷ್ಟದ ಅನುಭವವಾದ್ದರಿಂದ ಇದು ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರವಾಯಿತು. (ಬಿ.ಎಂ.)

ಕಬ್ಬಿಣ: ಕಬ್ಬಿಣ ಪ್ರಸಕ್ತ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತ. ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಅನಂತರ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಪ್ರಮುಖ ಲೋಹ. ಕಬ್ಬಿಣ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧಲೋಹದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ ಅದನ್ನು ಊದು ಕುಲುಮೆ ವಿಧಾನದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾಗುವುದು. ಇಂದು ಕಬ್ಬಿಣವು ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮದ ಮೂಲವಸ್ತುವಾಗಿದ್ದು, ಆಧುನಿಕ ಯಂತ್ರಯುಗದ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಬೆನ್ನೆಲುಬಾಗಿದೆ. ಬೆಲೆ ಕಡಿಮೆ ಕಠಿಣತೆಯಂತಹ ಉಪಯುಕ್ತ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಉದ್ಯೋಗಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಕೃಷಿ, ಸಾರಿಗೆ, ಸಂಪರ್ಕ, ಯುದ್ಧ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು, ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣ, ಅಣೆಕಟ್ಟು ಸೇತುವೆ, ಗೃಹಕೃತ್ಯ ಉಪಕರಣಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಬ್ಬಿಣ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾಗಿವೆ.

ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ವಿಧಗಳು: ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ನಾಲ್ಕು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಮ್ಯಾಗ್ನಟೈಟ್: ಉತ್ತಮದರ್ಜೆ, ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶ ಶೇ. 72, ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪು, ಭಾರ ಮತ್ತು ಕಾಠಿಣ್ಯತೆ ಹೊಂದಿದೆ. ಹೆಮಟೈಟ್: ಶೇ.70ರಷ್ಟು ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶ ಬಣ್ಣ ಕಂದು ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಮ್ಯಾಗ್ನಟೈಟ್‌ಷ್ಟು ಭಾರವಿಲ್ಲ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುವುದು. ಲಿಮೊನೈಟ್: ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶ 60% ಬಣ್ಣ ಕಂದು, ತೇವಾಂಶ ಹೆಚ್ಚು, ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚ ಹೆಚ್ಚು, ಸಿಡರೈಟ್: ದರ್ಜೆ ಕಡಿಮೆ, ಶೇ.40–50 ರಷ್ಟು ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶ, ಬಣ್ಣ ಕಂದು ಅಥವಾ ಹಳದಿ, ತೇವಾಂಶ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು.

ಹಂಚಿಕೆ ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದನೆ: ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂದರೆ ಚೀನ, ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಭಾರತ, ರಷ್ಯ, ಉಕ್ರೈನ್, ಅ.ಸಂ.ಸಂ, ಕೆನಡ, ದ.ಆಫ್ರಿಕ, ವೆನಿಜುವೆಲ, ಸ್ವೀಡನ್, ಕಝಕಿಸ್ತಾನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಸ್ಪೇನ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆ 1057 ಮಿ.ಮೆ. ಟನ್ನುಗಳು (2001).

ವ್ಯಾಪಾರ: ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂದರೆ ಭಾರತ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಲೈಬಿರಿಯ, ಚಿಲಿ, ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್.

ಆಮದು: ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂದರೆ ಜಪಾನ್, ಬ್ರಿಟನ್, ಜರ್ಮನಿ, ಪೋಲೆಂಡ್, ಸರ್ಬುರಮ, ಮಾಸಿಟೊನಿಯ, ಇಟಲಿ, ಹಂಗೆರಿ, ಅ.ಸಂ.ಸಂ. ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್, ಲೆಕ್ಸಂಬರ್ಗ ಮತ್ತು ಇರಾನ್. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಕಬ್ಬಿಣ ಯುಗ: ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಳಕೆ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದದ್ದು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 1200 ರಲ್ಲಿ, ಆಗ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದು ಬಹುತೇಕ ಉಲ್ಕಾಪಾತದ ಕಬ್ಬಿಣ. ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರದ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲಾಯಿತು. ಆಕಾಶದ ಉಲ್ಕಾಪಾತಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಆಭರಣ ವಸ್ತುಗಳನ್ನಾಗಿ ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯ, ಈಜಿಪ್ಟ್ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಗರಿಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಉಲ್ಕಾಪಾತದ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಸುಮೇರಿಯನ್ನರು ಸ್ವರ್ಗದ ಲೋಹವೆಂದೂ ಈಜಿಪ್ಷಿಯನ್ನರು ಆಕಾಶದಿಂದ ಬಂದ ಕಪ್ಪು ತಾಮ್ರವೆಂದು ತಮ್ಮ ಬರೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯದ ಟೆಲ್ ಅಸ್ಮಾರ್ ಮತ್ತು ಮಾರಿ, ಸಿರಿಯ ಭಗರ್ ಬಿಜರ್ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2500ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ನಿರ್ದೇಶಿಸಬಹುದಾದ ಪದರಗಳಿಂದ ಇದ್ದಿಲಿನ ಕುಲುಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಕರಗಿಸಿದ ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದ ಮಾಡಲಾದ ವಸ್ತುಗಳು ದೊರಕಿವೆ.

ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹಿಟ್ಟೈಟ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಬಲಿಸಿದಾಗ ನೆರೆಯ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಆರ್ಮೇನಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಕಬ್ಬಿಣದ ಲೋಹ ವಿದ್ಯೆ ಬೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1900ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಮೆದು ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು (ರಾಟ್ ಐರನ್) ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮೊದ ಮೊದಲು ಕಬ್ಬಿಣ ಲೋಹ ವಿದ್ಯೆ ಹಿಟ್ಟೈಟ್ ಜನಾಂಗದವರಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಉಳಿದಿತ್ತು. ಈ ಲೋಹದ ಆಯುಧಗಳು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರು ಈ ಗುಟ್ಟನ್ನು ಇತರರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ, ಫಿಲಿಫೈನರು ಅನಂತರ ಸಿರಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಲು ಬೇಕಾದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹಿಟ್ಟೈಟಿನಿಂದ ದೊರಕಿಸಿಕೊಂಡಿದುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1300 ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಸಿರಿಯಾದ ರಾಸ್, ಷಮ್ರಾ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಹೆಚ್ಚು ನಿಕ್ಕಲ್ ಬಳಕೆವುಳ್ಳ ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಾಕುವೊಂದು ದೊರೆತಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಪೂ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಜನರ ದಾಳಿಗಳಿಂದ ಹಿಟ್ಟೈಟ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪತನದ ಅನಂತರ ಕಬ್ಬಿಣದ ಲೋಹಗಾರಿಕೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿತು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಉಪಕರಣವನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯ, ಕೈಗಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಇತರ ನಿತ್ಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವಂತಾಯಿತು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1180 ರಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾಲಸ್ತೀನಿನ ಗೆರಾರಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಅಸ್ಸಿರಿಯನ್ನರು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ನೈರುತ್ಯ ಇರಾನಿನಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ಈ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಉಪಯೋಗ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಬಂದಿರಬಹುದು. ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ರಾಜಸ್ತಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗಾಲ–14 ಪರೀಕ್ಷಾ ವಿಧಾನದಿಂದ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿತು. ಕ್ರೀಟ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಳಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಸು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 800 ರಲ್ಲಿ ಇಟಲಿ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದರ ಬಳಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಸು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 400 ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿ, ಬಾಲ್ಕನ್ ಪ್ರದೇಶ, ಹಂಗೆರಿ ಮತ್ತು ರೂಮೇನಿಯಗಳಲ್ಲೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಳಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 5ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲ್ಟರ್ ಆಕ್ರಮಣದಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಪ್ರವೇಶವಾಯಿತು.

ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಳಕೆಯ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಗರಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಉಪಯೋಗವು 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಾಯಿತು. ಶೇವ್ ಮಾಡುವ ಬ್ಲೇಡಿನಿಂದ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹಾರುವ ರಾಕೆಟ್‌ವರೆಗೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಳಕೆಯಿದೆ. ವ್ಯವಸಾಯೋಪಕರಣಗಳು, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ವಾಹನಗಳು, ರೈಲು ಬೋಗಿಗಳು ಮತ್ತು ಕಂಬಿಗಳು, ಕಟ್ಟಡ ಮತ್ತು ಸೇತುವೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಅಲ್ಲದೆ ನಾವು ದಿನ ನಿತ್ಯ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡುವ ತಟ್ಟೆ ಲೋಟಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಕಬ್ಬು: ಕಬ್ಬಿನ ಗಿಡ ಸಖ್ಯಾರಮ್ ಅಫಿಸಿನ್ನೇರಂ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಹುಲ್ಲಿನ ವರ್ಗದ ಸಸ್ಯ. ಆದರೆ ಇದರ ಕಾಂಡ ದಪ್ಪವಾಗಿದ್ದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬಿನ ಗಿಡವು 3.5 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯಬಲ್ಲದು. ಇದರ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಸಿಹಿ ಅಂಶವಿರುತ್ತದೆ. ವೇದ, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಉಲ್ಲೇಖದ ಪ್ರಕಾರ ಭಾರತ ಕಬ್ಬಿನ ಮೂಲ ಸ್ಥಾನವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಚೀನ ಹಾಗೂ ಉಷ್ಣವಲಯದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಬೇಸಾಯ ಹರಡಿತು. ಮತ್ತೊಂದು ಮೂಲದ ಪ್ರಕಾರ ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯ ಕಬ್ಬಿನ ಮೂಲಸ್ಥಾನ, ಅನಂತರ ಅರಬ್ಬರಿಂದ ಮಧ್ಯ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಯುರೋಪಿನ ಕೆಲ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಯಿತು. ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಇದರ ಲಾಭವನ್ನರಿತು ಉಷ್ಣವಲಯದ ತಮ್ಮ ವಸಾಹತು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಆಸ್ಥೆ ವಹಿಸಿದುದರ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್, ಕ್ಯಾನರಿ ದ್ವೀಪಗಳು, ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಹಾಗೂ ಕೆರೆಬಿಯನ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಯಿತು. ಕಬ್ಬನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಕ್ಕರೆ ತಯಾರಿಸಲು ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಸ್ವಲ್ಪ

ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಲ್ಲ ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಬಳಕೆಯಾಗುವುದು. ಕಬ್ಬಿನ ಸಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಉಪವಸ್ತು ಕಾಕಂಬಿಯನ್ನು ಮದ್ಯ ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುವುದು.

ಕಬ್ಬು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಬೆಳೆ. ಈ ಬೆಳೆಗೆ 20°–28°ಸೆ. ಉಷ್ಣಾಂಶ ಅಗತ್ಯ. ಮಂಜು ಈ ಬೆಳೆಗೆ ಹಾನಿಕರ. ಈ ಬೆಳೆಗೆ 150 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಬೀಳಬೇಕು. ಮಳೆಯು ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಯುವ ಅವಧಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಸಮನಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಬೇಕು. ಸಾಗರ ಸಮುದ್ರಗಳಿಂದ ಬೀಸುವ ತೇವಾಂಶಭರಿತ ತಂಪಾದ ಮಾರುತಗಳು ಕಬ್ಬಿನ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತವೆ. ಕಬ್ಬು ಬಲಿಯುವ ಮತ್ತು ಕಟಾವು ಮಾಡುವ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಒಣ ತಂಪು ಹವೆ ಅಗತ್ಯ. ಕಬ್ಬು ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ಬೆಳೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಫಲವತ್ತಾದ, ಸುಣ್ಣ ಮತ್ತು ಲವಣಾಂಶ ಭರಿತ ಮಣ್ಣು ಅಗತ್ಯ. ಮೆಕ್ಕಲು ಮತ್ತು ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಕಬ್ಬಿನ ಬೆಳೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದವು. ನುರಿತ ಕಾರ್ಮಿಕರು, ನೀರಾವರಿ, ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ, ಕೀಟನಾಶಕಗಳು, ಬಂಡವಾಳ ಹಾಗೂ ವಿಶಾಲವಾದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯೂ ಆವಶ್ಯಕ.

ಹಂಚಿಕೆ ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದನೆ: ಕಬ್ಬನ್ನು ಉಷ್ಣವಲಯದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಭಾರತ, ಕ್ಯೂಬ, ಮೆಕ್ಸಿಕೊ, ಚೀನ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಥೈಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಕೊಲಂಬಿಯಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಕಬ್ಬು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ, ಫಿಲಿಪೈನ್ಸ್ ಪೋರ್ಟೋರಿಕೊ, ಹವಾಯಿ, ಮಾರಿಷಸ್, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ, ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಕಬ್ಬು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು. ದೂರ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸಲಾಗದ ಹಾಗೂ ಒಣಗುವ ಸರಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ. (ಪಿ.ಟಿ.ಬಿ.)

ಕಮೊರೊಸ್: ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ದ್ವೀಪ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಮೊಜಾಂಬಿಕ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯ ಉತ್ತರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ, ಮಡಗಾಸ್ಕರ್ ಮತ್ತು ಮೊಜಾಂಬಿಕ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ದ.ಅ. 12^{0} ಹಾಗೂ ಪೂ.ರೇ. 44^{0}ಗಳ ಮೇಲಿದೆ. ಮೊಜಾಂಬಿಕ್ ಟಾಂಜಾನಿಯ, ಮಡಗಾಸ್ಕರ್ ಮತ್ತು ಸೇಶಲ್ಸ್‌ಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,235 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7,98,000 (2005). ರಾಜಧಾನಿ ಮರೋನಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 23,432 (2002).

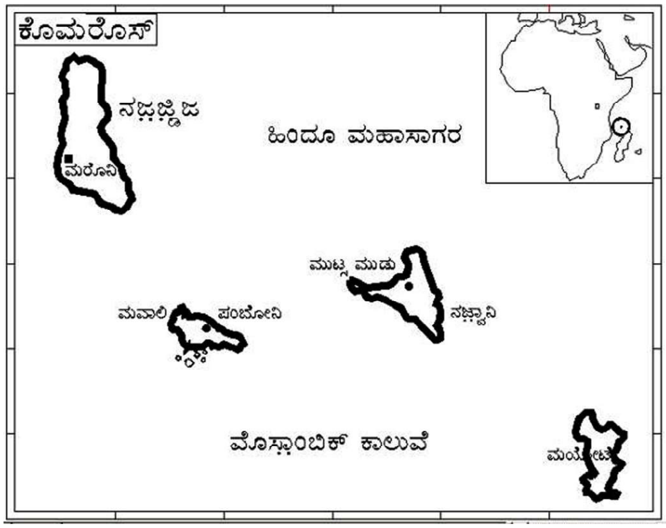

ಈ ದೇಶ ಅನೇಕ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ನಗಸಿಡ್ಜ, ಮವಾಲಿ, ನಜ್ವಾನಿ, ಗ್ರಾಂಡ್ ಕಮೊರೋಸ್ ಮತ್ತು ಮಯೋಟೆ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಇತಿಹಾಸ ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಆಫ್ರಿಕದ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ದ್ವೀಪ ಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಕರ್ತಲ ಒಂದು ಸಜೀವ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ. ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ ಏರು ತಗ್ಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳು ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ದ್ವೀಪ ಸ್ತೋಮಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹವಳ ದಿಬ್ಬಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡನದಿಗಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ತೊರೆಗಳು ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರ. ಇಲ್ಲಿನ ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ಭಾರತ ಉಪಖಂಡದ ಪ್ರಭಾವವಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮಾದರಿಯ ಹವಾಗುಣವಿದೆ. ಉಷ್ಣತೆ ಹಾಗೂ ಆರ್ದ್ರತೆಗಳು ಅಧಿಕ. ಆದರೆ ತಾಪದಾಯಕವಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿನ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪತ್ತು ಗಣನೀಯವಲ್ಲ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಜ ಮಣ್ಣು ಫಲವತ್ತಾಗಿದ್ದು, ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು ಮೆಕ್ಕೆ ಜೋಳ, ಬತ್ತ ಹಾಗೂ ಹಣ್ಣುಗಳು, ತರಕಾರಿಗಳು, ತಂಬಾಕು ಪದಾರ್ಥಗಳು, ತೆಂಗು, ವೆನಿಲ ಮತ್ತು ಸುಗಂಧಭರಿತ ಸಸ್ಯಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿಲ್ಲ. ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳು, ಹಣ್ಣುಗಳ ಡಬ್ಬೀಕರಣ ಹಾಗೂ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯೋಗಗಳು. ದೇಶದ ಹಣ ಕೊಮಾರಿನ್ ಫ್ರಾಂಕ್, ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ಫ್ರೆಂಚ್ ಮತ್ತು ಅರಾಬಿಕ್, ಸಾಕ್ಷರತೆ ಶೇ. 48ರಷ್ಟಿದೆ. ಮಟ್ಸಮುಡು ಫಾಂಟೋನಿ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 86 ಸುನ್ನಿ ಮುಸ್ಲಿಮರು. ಉಳಿದವರು ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಧರ್ಮದವರು. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಕಮ್ಯೂನ್: ಮಧ್ಯಯುಗದ ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಹೆಸರು. ಅದರಲ್ಲೂ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಪ್ಯಾರಿಸ್‌ನಗರ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಕಮೂನ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪತನದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ಥಗಿತವಾದಾಗ ನಗರಜೀವನ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಕ್ಷೀಣಿಸಿತ್ತು. ಪ್ಯಾರಿಸ್, ಲಿಯಾನ್, ಕೊಲೋನ್ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಅತಂತ್ರವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದವು. 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನವಾದಾಗ ಅದರಿಂದಾಗಿ ವರ್ತಕವರ್ಗಗಳ ಉದಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಸಿಕ್ಕಿದಂತಾಯಿತು. ಗ್ರಾಮಪ್ರಧಾನವಾದ ಊಳಿಗಮಾನ್ಯ ಜಗತ್ತಿನೊಳಕ್ಕೆ ವರ್ತಕರ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತರು ಸಹಿಸಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ನಗರಗಳು ರಾಜಾಧಿಕಾರ, ಊಳಿಗಮಾನ್ಯಾಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ಮತೀಯ ಅಧಿಕಾರಗಳೊಂದಿಗೆ ಪದೇಪದೇ ಘರ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿದ್ದವು. ಹೊರಗಿನ ಕೋಟಲೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಆಳಿಕೊಳ್ಳಲು ಫ್ರೆಂಚ್ ಪಟ್ಟಣವೊಂದಕ್ಕೆ ಆ ಸ್ಥಳದ ಕೌಂಟ್ ಅಥವಾ ಬಿಷಪ್ ಸನ್ನದು ನೀಡಿದಾಗ ಆ ಪಟ್ಟಣ ಕಮ್ಯೂನ್ ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಅರ್ಹತೆ ಗಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಪಶ್ಚಿಮ ಐರೋಪ್ಯ ಪುರಸಭಾ ಚಳವಳಿಗೇ ಕಮ್ಯೂನ್ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಈಗ ಬಲು ಸಡಿಲವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಕಮ್ಯೂನುಗಳೂ ಸನ್ನದು ಪಡೆದ ಇತರ ಪಟ್ಟಣಗಳೂ ದೊರೆಯ ಅಧಿಕಾರದೊಳಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅವು ತಮ್ಮ ವಿಶಿಷ್ಟ ಹಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡವು.

1791ರ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯೂನ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಬಳಸಲಾಯಿತು. ತಮ್ಮ ಮೇಯರುಗಳನ್ನೂ ಇತರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನೂ ಚುನಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರವಿರುವ ನಲವತ್ತು ಸಾವಿರ ಪೌರವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ಇಂಥ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಕಮ್ಯೂನುಗಳ ಪೈಕಿ ಪ್ಯಾರಿಸಿನ ಕಮ್ಯೂನ್ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಕಾರ್ಮಿಕ ವರ್ಗಕ್ಕೂ ಇದಕ್ಕೂ ಇದ್ದ ನಿಕಟಸಂಬಂಧ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರ್ಕಾರದೊಂದಿಗೆ ಇದಕ್ಕಿದ್ದ ಸಾಮೀಪ್ಯ, ಫ್ರೆಂಚ್ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನಗರಕ್ಕಿದ್ದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನ–ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಬಂತು. 1789ರ ಚುನಾವಣೆಗಳಿಗಾಗಿ ಪ್ಯಾರಿಸನ್ನು 60 ಉಪವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ 1790ರ ಪೌರಸಭೆ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಕಾರ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 48ಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಉಪವಿಭಾಗದಲ್ಲೂ ಹದಿನೇಳು ಸಾವಿರದಿಂದ ಹದಿನೆಂಟು ಸಾವಿರದವರೆಗೆ ಪ್ರಜೆಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ಯಾರಿಸಿನ ಕಮ್ಯೂನಿನ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಲು ಆಯ್ಕೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಮಂಡಲಿಯ ಸದಸ್ಯರ ಸಂಖ್ಯೆ 148. ಹದಿನಾಲ್ಕು ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಒತ್ತಾಗಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. 1793 ಮತ್ತು 1794ರ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಮೇಲೆ ಈ ಜನರ ಪ್ರಭಾವ ಅಗಾಧ. 1793ರ ಅಗಸ್ಟಿನಲ್ಲಂತೂ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬಹಳ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನದಾಗಿತ್ತು. ಸೈನಿಕ ಹಿನ್ನಡೆಗಳಿಂದಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನ ಎಚ್ಚತ್ತಿದ್ದರು. ಕಮ್ಯೂನಿನ ಕಾನೂನುಬದ್ಧ ಸರ್ಕಾರದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಸರ್ಕಾರವನ್ನೇ ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೂಡ ಕೆಲವರು ಯೋಚಿಸಿದ್ದರು. ರಾಜತ್ವವನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆಯುವ ಹಂಚಿಕೆಯೂ ಸಾಗಿತ್ತು. ಆಗಸ್ಟ್ 9, 10ರ ವೇಳೆಗೆ ಇವೆರಡೂ ಸಾಧಿಸಿದವು. ರಾಜಗದ್ದುಗೆಯನ್ನುರುಳಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಥಮ ಫ್ರೆಂಚ್ ಗಣರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಅನಂತರ ಒಂದು ವರ್ಷಕಾಲ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಕಮ್ಯೂನಿನ ಬಂಡಾಯಗಾರ ಸರ್ಕಾರದ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಮಣಿಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆರ್ಥಿಕ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಫಲವಾಗಿ ಅಶಾಂತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಆಂದೋಲನದಿಂದಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರ್ಕಾರ ಕೈಗೊಂಡ ಹಲವಾರು ಆರ್ಥಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ರಮಗಳು ಬಲು ತೀವ್ರವಾಗಿದ್ದವು. 1794ರ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಸರ್ಕಾರ ಉರುಳಿದಾಗ ಕಮ್ಯೂನಿನ ಪ್ರಭಾವ ತಗ್ಗಿತು. ಸರ್ಕಾರದ ಮೇಲೆ ಹತೋಟಿ ಹೊಂದಿದ್ದ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿಗಳು ಮುಂದಿನ ಕೆಲವೇ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯೂನನ್ನು ಕಾನೂನುಬಾಹಿರಗೊಳಿಸಿದರು.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಜನಕ್ಕೆ ಕಮ್ಯೂನಿನ ನೆನಪು ಬಹಳ ಪವಿತ್ರವೆನಿಸಿತ್ತು. ಇತರ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಚಳವಳಿಗಳಿಗೆ ಇದೇ ಪ್ರೇರಕಶಕ್ತಿ. 1870–71ರ ಫ್ರಾಂಕೋ–ಪ್ರಷ್ಯನ್ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಆಘಾತವಾದಾಗ ಪ್ಯಾರಿಸಿಗೂ ವರ್ಸೇಲ್ಸಿನ ಹೊಸ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ವಿರಸ ಸಂಶಯಗಳು ಮೂಡಿದವು. ಪ್ಯಾರಿಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆಲವು ಫಿರಂಗಿ ದಳಗಳನ್ನು

ಅಲ್ಲಿಂದ ವಾಪಸು ತೆಗೆಯಲು ಸರ್ಕಾರ ಯೋಚಿಸಿದಾಗ ಕೆಳವರ್ಗದ ಜನರಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಭಾವನೆಗಳು ಮರುಕಳಿಸಿದವು. 1871 ಮಾರ್ಚ್ 26ರಂದು ಆಯ್ಕೆಯಾದ ಪೌರಸಭೆ ತಾನೇ ಪ್ಯಾರಿಸಿನ ಕಮ್ಯೂನ್ ಎಂದು ಸಾರಿಕೊಂಡಿತಲ್ಲದೆ ಆಗಿದ್ದ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿತು. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ನಗರಗಳಿಗೂ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಿಡಿ ಹಬ್ಬಿತಾದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಅದು ಫಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಪ್ಯಾರಿಸಿಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೂ ನಡುವಣ ಘರ್ಷಣೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಆದರೂ ಈ ಹೊಸ ಕಮ್ಯೂನಿನ ವಿರುದ್ಧ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಸಂಘಟಿಸುವುದು ಸುಲಭವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಮ್ಯೂನ್ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿ ಗೆಲ್ಲಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ವ್ಯರ್ಥವಾದ ಚರ್ಚೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ಅದು ಈ ಅವಕಾಶ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಏಪ್ರಿಲ್ 2 ರಂದು ಸರ್ಕಾರ ಪ್ಯಾರಿಸಿನ ಉಪನಗರವೊಂದನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿತು. ಅಂತರ್ಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಪ್ರಷ್ಯದ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಬಸವಳಿದಿದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಆಗ ಶಾಂತಿ ಬೇಕಿತ್ತು. ಪ್ಯಾರಿಸಿನ ಕಮ್ಯೂನೇ ಅದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯೆಂಬ ಭಾವನೆಯೂ ಇಲ್ಲದಿರಲಿಲ್ಲ. ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳೂ ಉಗ್ರಕದನ ನಡೆಸಿದವು. ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳು ತಮ್ಮ ಖೈದಿಗಳನ್ನು ಗುಂಡಿಕ್ಕಿ ಕೊಂದವು. ನಗರದ ಹಲವು ಭಾಗಗಳು ಭಸ್ಮೀಭೂತವಾದವು. ಕಮ್ಯೂನ್ ಪತನಹೊಂದಿತು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಪ್ರಾಣ ತೆತ್ತ ಪ್ಯಾರಿಸಿನವರ ಸಂಖ್ಯೆ 20,000. *

ಕರಾಚಿ: ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಮುಖ್ಯ ರೇವುಪಟ್ಟಣ. ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ಇದು ಸಿಂಧ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣವಾಗಿತ್ತು. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ರಚನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಅದರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. ಈಗ ಇದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮತ್ತು ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 92,69,265 (1998). ಹಿಂದೆ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಸಿಂಧನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮುನ್ನ ಇದು ಅಷ್ಟೇನೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ (1843). ಅಮೆರಿಕನ್ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧದ ಫಲವಾಗಿ ಭಾರತದ ಹತ್ತಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆಯುಂಟಾದಾಗ ಈ ನಗರದ ವ್ಯಾಪಾರ ಅಧಿಕಗೊಂಡಿತು. ವಾಯವ್ಯ ರೈಲ್ವೆಯ ನಿರ್ಮಾಣವಾದಾಗಿನಿಂದ ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಅಧಿಕವಾಯಿತು (1878). ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅವಿಭಾಜಿತ ಭಾರತದ ಇಡೀ ಪಂಜಾಬು ಇದರ ಹಿನ್ನಾಡಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತಲ್ಲದೆ ಅಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶದ ವಿದೇಶೀ ವ್ಯಾಪಾರವೆಲ್ಲ ಇದರ ಮೂಲಕವೇ ಸಾಗುವಂತಾಯಿತು. ಇದು ಯುರೋಪಿಗೂ ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಅತ್ಯಂತ ಹತ್ತಿರದ ಬಂದರು. ಸುಕ್ಕೂರ್ ಜಲಾಶಯದ ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಬೆಳೆದು ಸಿಂಧ್‌ನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ ಕರಾಚಿಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಈಚೆಗೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ಮಾರ್ಗದ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಬಂದರು ಸಿಂಧು ನದಿಮುಖದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಕರೆಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಕಡಲ ಪ್ರವಾಹವಿರುವುದರಿಂದ ಸಿಂಧು ನದಿಯಿಂದ ಬಂದು ಬೀಳುವ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಈ ಬಂದರಿಗೇನೂ ಅಪಾಯವಿಲ್ಲ. ಉದ್ದನೆಯ ಮನೋಹರ ನೆಲದ ಚಾಚು ರೇವಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡಿದೆ. ಕಿಯಮಾರಿ ಎಂಬುದು ಹಿಂದೆ ಇದರೊಳಗಿನ ಒಂದು ದ್ವೀಪವಾಗಿತ್ತು. 1850ರಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇತುವೆ ಕಟ್ಟಿ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಇದಕ್ಕೂ ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗಕ್ಕೂ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವಸತಿ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಈಗ ಇದು ದ್ವೀಪವಾಗಿ ಉಳಿದಿಲ್ಲ. ಅವಿಭಾಜಿತ ಭಾರತದ ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗದ ರಫ್ತುವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯ ಬಂದರಿಂದ ಅರನೆಯ ಬಂದರ ವರೆಗಿನಷ್ಟು ಭಾಗ ಕರಾಚಿಯ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಹತ್ತಿ, ಗೋದಿ, ಅಕ್ಕಿ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ, ಉಪ್ಪು – ಇವು ನಿರ್ಯಾತಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಆಗ ಇದರ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿಬರುತ್ತಿದ್ದ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಂದರೆ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಜವಳಿ, ಯಂತ್ರ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು. ಆಮದಿಗಿಂತ ರಫ್ತೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ರಚನೆಯಾದಾಗ ಭಾರತದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದ ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಾಗಿದ್ದ ಕರಾಚಿಯೂ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಈಗ ಗುಜರಾತಿನಲ್ಲಿ ಕಾಂಡ್ಲ ರೇವುಪಟ್ಟಣವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ಕರಾಚಿಗೂ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ್ ಪಶ್ಚಿಮ ರೈಲ್ವೆಯ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಭಾರತದ ರೈಲ್ವೆಯೊಂದಿಗೆ ಗಡಿ ನಗರವಾದ ಮುನಾಬಾದಿನ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ರೈಲುಮಾರ್ಗವೊಂದುಂಟು. ಕರಾಚಿ ನಗರದ ತೈಲ ನೆಲೆಗಳಿಗೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ಮತ್ತು ಮಳೆ ಮೋಡಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸನ್ನಿವೇಶಮಹಿಮೆಯಿಂದಲೂ ಕರಾಚಿಯ ಡ್ರಿಘ್‌ರೋಡ್ ಮುಖ್ಯ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.ಆರ್.)

ಕರಾವಳಿಯ ರಕ್ಷಣೆ: ಸಮುದ್ರದ ಕರಾವಳಿಯ ಸ್ವಭಾವ ದಡದ ಭೂಗುಣವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಬಂಡೆಗಳಿದ್ದರೆ, ಅಲೆಗಳು ದಡವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕೊರೆಯಲಾರವು. ಒಂದೇ ನಮೂನೆಯ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಭೂಮಿಯಿದ್ದರೆ ಕೊರೆತ ಕಮ್ಮಿ, ಆದರೆ ಒಂದು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಪದರದ ಮೇಲೆ ಇನ್ನೊಂದು ಮೆದುವಾದದ್ದಿದ್ದರೆ ಸವೆತ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲೆ ಬಗ್ಗಿರುವ ಬಂಡೆಯ ಮುಖ ಕಡಿದಾಗಿದ್ದರೆ ಅಲೆಗಳ ಬಡಿತದಿಂದ ಕೆಳಭಾಗ ಕೊರೆದು ಮೇಲಿನ ಬಂಡೆ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಉರುಳುತ್ತದೆ.

ಅಲೆಗಳು, ಪ್ರವಾಹಗಳು ಮತ್ತು ಮಾರುತಗಳು ಸಮುದ್ರದ ತೆರೆದ ದಡಗಳ ಮೇಲೂ ಕೊಲ್ಲಿಗಳ ಮತ್ತು ಅಳಿವೆಗಳ ತೀರಗಳ ಮೇಲೂ ಬಡಿಯುವುವು. ಆಗ ದಡದ ಮೇಲಿರುವ ಮಣ್ಣು, ಮರಳು ಮತ್ತು ನೊರಜು ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಚಲನೆಯಿಂದ ಕೆಲವು ಕಡೆ ದಡ ಕೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮರಳು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ದಡ ಕೊರೆದಾಗ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಭೂಮಿ, ಮನೆಗಳು ಮತ್ತು ರಸ್ತೆಗಳಿಗೆ ತೊಂದರೆಯಾಗುವುದಾದರೆ ಪರಿಹಾರಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕರಾವಳಿಯ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರ ಕೊರೆತ ಅನೇಕ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಅಲೆಗಳಿಂದ ದಡದ ಕೊರೆತ : ಅಲೆಗಳು ಎರಡು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರೆಯುತ್ತವೆ: 1. ದಡದ ಮರಳನ್ನು ಒಂದು ಜಾಗದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತವೆ. 2 ದಡದಿಂದ ಮಣ್ಣನ್ನೋ ಮರಳನ್ನೋ ಆಳವಾದ ದಡದ ಕಡೆಗೆ ಒಯ್ಯುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳು ದಡವನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ಗೋಡು ಮತ್ತು ಮರಳನ್ನು ಕೆದಕಿ ಜೊತೆಗೆ ಸಮುದ್ರತೀರಕ್ಕೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಕಡಲ ತೆರೆಯ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಹರಿಸುತ್ತವೆಯಷ್ಟೆ. ಈ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಮಣ್ಣು ತೀರದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಅಲೆಗಳೂ ಆ ನೀರನ್ನು ಕಲಕಿದಾಗ ಗೋಡು ಮತ್ತು ಮಣ್ಣು–ಎರಡೂ ಸಮುದ್ರದ ತಳವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಕ್ರಮೇಣ ತೀರ ಕೊರೆದು ಹೋಗಿ ದಪ್ಪ ಮರಳು ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ನೊರಜುಕಲ್ಲುಗಳು ಮಾತ್ರ ದಡದಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ದಡದಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಗಳಿದ್ದರೆ ಕೊರೆತ ಕೊಂಚ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮರಳು ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಕಲ್ಲುಗಳಿರುವ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅಲೆಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ನದಿಯೇ ಹರಿಯುವಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ವರ್ಷ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಮರಳು ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಹೋಗಿ ಮಾರನೆಯ ವರ್ಷ ಮೇಲಿನಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ಬೇರೆ ಮರಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಸಮುದ್ರ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗುವ ಮರಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಎದುರು ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಮರಳು ಬಂದು ಸಮುದ್ರ ತೀರ ಭದ್ರವಾಗಿರುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಕೆಲವು ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸೇರುವ ಮರಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರೆದು ಹೋಗುವ ಮರಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ ಇರಬಹುದು. ಮರಳು ಕೊರೆದು ಹೋಗುವಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ. ತೀರದ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕು.

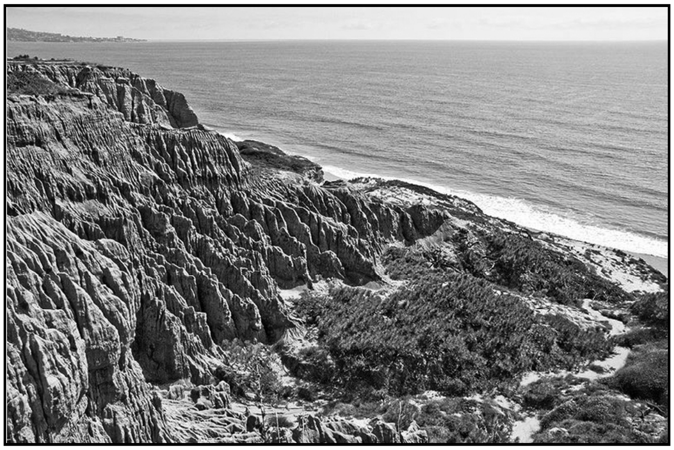

ಗಾಳಿಯಿಂದ ಕೊರೆತ : ಒಣಗಿರುವ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಮೇಲೆ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ಭೂಮಿಯ ಕಡೆಗೆ ಮರಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಿ ಮರಳುದಿಣ್ಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು ಅಥವಾ ಕಡಲ ಕರೆಯ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಮರಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಕೊರೆತವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬಹುದು. ಮರಳುದಿಣ್ಣೆಗಳು ದಡಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿದ್ದರೆ ತುಫಾನುಗಳು ಮತ್ತು ಬಿರುಗಾಳಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಬರುವ ದೊಡ್ಡ ಅಲೆಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ತೀರವನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತವೆ.

ತೀರದ ಕಡೆಗೆ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ದಡದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ ಇನ್ನೂ ದೊಡ್ಡ ಅಲೆಗಳು ದಡವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ದಡದ ಭದ್ರವಾದ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಕೊರೆಯಬಹುದು ಅಲೆಗಳು ಹತ್ತು ಅಡಿಗಳವರೆಗೂ ಏರಿದ ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ದಡದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಣ ನಾಶವಾಗಬಹುದು. ಆಸ್ತಿ ಮುಳುಗಿಹೋಗಬಹುದು.

ಸಮುದ್ರತೀರದ ಒಳಗಂಡಿಗಳು : ತೆರೆದ ಸಮುದ್ರದ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಉಪನದಿಗಳು ಅಳಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಗೆ ನುಗ್ಗುತ್ತವೆ. ಅಳಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಜೊತೆಗೆ ಭರತದ ಉಬ್ಬರಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಗೆ ಬರುವ ಉಪ್ಪುನೀರು ಸೇರಿರುತ್ತದೆ. ಸಿಹಿನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ

ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಗೋಡುಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಸೊರಜು ಸಮುದ್ರತೀರದ ವರೆಗೂ ಬರಬಹುದು. ಈ ಸಾಮಗ್ರಿ ಮುಖಜಭೂಮಿಗಳಾಗಿಯೋ (ಡೆಲ್ಟ) ದಿಣ್ಣೆಗಳಾಗಿಯೋ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ದಾಸ್ತಾನಾಗಬಹುದು. ಇಂಥ ಸಾಮಗ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮರಳು ಅಲೆಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಕಡಲ ಕರೆಯ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ತೀರದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ ಹೋಗಬಹುದು.

ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಉಪನದಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ತರದೆ ಅಳಿವೆಯಿಂದ ಸಮುದ್ರತೀರಕ್ಕೆ ಬರುವ ಗೋಡುಮಣ್ಣು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಆಗ ಕಡಲ ಕರೆಯ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಣ್ಣನ್ನು ಒಳಗಂಡಿ ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಮಣ್ಣು ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ಒಳಗಂಡಿಯ ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಉಬ್ಬರದ ನೀರೂ ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಿಹಿನೀರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ದಾರಿಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಅಳಿವೆಯ ಬಾಯಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚುವ ಮತ್ತು ತೆರೆಯುವ ಶಕ್ತಿಗಳು ಉಯ್ಯಾಲೆಯ ಹಾಗೆ ಆಡುತ್ತವೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವ ಮರಳುದಿಣ್ಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೊಟ್ಟ ಸೊಟ್ಟಾದ ನಾಲೆಗಳು ಬಳಸುತ್ತವೆ. ಕಡಲಕರೆಯ ಚಲನದಲ್ಲಿ ಮರಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಂದರೆ ದಿಣ್ಣೆಗಳ ಒಳಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿ ದಾರಿಯನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು.

ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಕೊರೆತ : ಯಾರೂ ಬೇಕಾಗಿ ಸಮುದ್ರತೀರವನ್ನು ಕೊರೆಯುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಏನನ್ನೂ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಯಾವುದೋ ಮಾರ್ಪಾಡನ್ನು ಮಾಡಲು ಹೋದಾಗ ಈ ಪರಿಣಾಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಹೀಗೆ ಸಮುದ್ರತೀರ ಕೊರೆಯಬಹುದೆಂಬ ನಿರೀಕ್ಷೆಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ಅಲೆತಡೆಗಳು : ಬಂದರಿನೊಳಗೆ ಬರುವ ಹಡಗುಗಳಿಗೆ ಅಲೆಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ರಕ್ಷಿತವಾದ ಜಾಗವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆಳವಾದ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಇಲ್ಲವೆ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್‌ನಿಂದ ಅಲೆತಡೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಕಡಲ ಕರೆಯಲ್ಲಿ ಮರಳು ಚಲಿಸುವುದನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಒಂದು ಕಡೆ ಮರಳು ಶೇಖರಣೆಯಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಸಮುದ್ರತೀರ ಕೊರೆದುಹೋಗುತ್ತೆ. ಆದರೆ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಅಲೆತಡೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದಾಗ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಡ ಕೊರೆಯದಂತೆ ಇವು ತಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಜೆಟ್ಟಿಗಳು : ಆಳವಿಲ್ಲದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವ ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳ ಮೂಲಕ ಜಲಯಾನದ ನಾಲೆಯನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿ ಮೇಲ್ಪಾಡನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನದಿಯ ಅಳಿವೆಯ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಜೆಟ್ಟಿಗಳು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ಕ್ರಿಯೆಯೂ ಅಲೆತಡೆಗಳ ಹಾಗೆಯೇ-ಅಳಿವೆಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಡಲ ಕರೆಯಲ್ಲಿ ಮರಳು ಕೊಚ್ಚಿಹೋಗುವುದನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಜಲಯಾನದ ನಾಲೆಗಳು : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಳಿವೆಯ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಮರಳಿನ ದಿಬ್ಬವೊಂದಿರುವುದು. ಇದರ ಮೇಲುಗಡೆ ಕಡಲ ಕರೆಯಲ್ಲಿ ಮರಳು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಜಲಯಾನದ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಈ ದಿಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೂಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಆಳವಾದ ನಾಲೆಯನ್ನು ತೋಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ನಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಶೇಖರಣೆಯಾಗುವ ಮರಳನ್ನು ಆಗಾಗ ಎತ್ತಿ ಸಮುದ್ರದೊಳಕ್ಕೆ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಲ ಕರೆಯ ಮರಳಿಗೆ ದಾರಿಯಿಲ್ಲದೆ ಕೆಳಭಾಗ ಕೊರೆದು ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಮರಳಿನ ರಾಶಿಯ ಸಾಗಣೆ : ಸಾಮಾನ್ಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ತೀರದಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡೆಯಾಗಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ಮರಳಿನ ರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿನ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಯ ಮುಖಗಳು ಕೊರೆದು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಬಳಿಕ ಆ ಮರಳು ದಡ ಕೊರೆದಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ತುಂಬಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ಗಾಳಿ ತೀರದ ಕಡೆಗೆ ಬೀಸುವಾಗ ದಡದ ಮರಳನ್ನು ಹಾರಿಸಿ ಮರಳ ರಾಶಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ತುಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಜನ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಸಮುದ್ರ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರಾಶಿಗಳ ಮರಳನ್ನು ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಜಮೀನಿನ ಮೇಲ್ಪಾಡಿಗೋಸ್ಕರ ಆರಂಭಗಾರರು ಮರಳ ರಾಶಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಜಮೀನಿನ ಮೇಲೆ ಬಿರುಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಲೆಗಳು ನುಗ್ಗಿ ಅಪಾರವಾದ ನಷ್ಟವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಕರಾವಳಿಯ ರಕ್ಷಣೆಯ ಕ್ರಮಗಳು : ಈ ಕ್ರಮಗಳು ಕೊರೆತದ ಕಾರಣಕ್ಕೂ ತೀರದ ಭೂಮಿಯ ಬೆಲೆಗೂ ಅನುಸಾರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

1. ಕಲ್ಲಿನ ರಾಶಿ : ಸಮುದ್ರತೀರ ಕೊರೆಯದ ಹಾಗೆ ಕಲ್ಲಿನ ಚೂರುಗಳನ್ನು ಮರಳಿನ ಮೇಲುಗಡೆ ಮುಚ್ಚುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಲ್ಲುಗಳು ಅಲೆಗಳು ಮೇಲೆ ಉರುಳಿದಾಗ ಕದಲದಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವಾಗಿರಬೇಕು. ಕಲ್ಲುಗಳ ಸಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆಗಳು ನುಗ್ಗಿ ಮರಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯದ ಹಾಗೆ ದೊಡ್ಡ ಕಲ್ಲುಗಳ ಕೆಳಗಡೆ ಸಣ್ಣ ಕಲ್ಲುಗಳ ವರಸೆಯೊಂದಿರಬೇಕು.

2. ದಡದ ಮೇಲೆ ನೆಲಹಾಸು : ಅಲೆಗಳ ಹೊಡೆತವನ್ನು ಎದುರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದಡದ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಲು, ಕಾಂಕ್ರೀಟು, ಇಲ್ಲವೆ ಬಿಟ್ಟುಮನನ್ನು ಒಂದೇ ಮಟ್ಟವಾಗಿ ಹಾಸುತ್ತಾರೆ.

3. ಸಮುದ್ರದ ಗೋಡೆಗಳು : ಈ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ನೀರಿನ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಅಲೆಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಹೊಡೆತವನ್ನು ತಡೆಯುವಂತೆ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಕಲ್ಲು ಇಲ್ಲವೆ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಭದ್ರವಾದ ಗೋಡೆಗಳಂತೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಅಪ್ಪಳಿಸುವ ಅಲೆಗಳು ಗೋಡೆಗೆ ಬಡಿದಾಗ ಬೀಳುವ ಆಘಾತವನ್ನು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಗೋಡೆಯ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ನೀರು ಉರುಳದ ಹಾಗೂ ಗೋಡೆಯ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಯ ಮುಖಕ್ಕೆ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

4. ಸಮುದ್ರದ ಅಡ್ಡಕಟ್ಟೆಗಳು : ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಮೇಲೆ ಮರಳಿನ ಇಲ್ಲವೆ ಮಣ್ಣಿನ ಏರಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅದರ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಯ ಮುಖಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲು ಇಲ್ಲವೆ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನಿಂದ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದ ತೀರದ ಮೇಲೆ ಹಾಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಈ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.

5. ಅಲೆತಡೆಗಳು : ಹಿಂದೆ ನೋಡಿದ ಅಲೆತಡೆಗಳನ್ನು ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದಾಗ ಇವು ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಡ ಕೊರೆಯದಂತೆ ತಡೆಯುತ್ತವೆ.

6. ತಡೆಕಟ್ಟು : ಇದನ್ನು ಸಮುದ್ರತೀರದಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಕೋನವಾದ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮರ ಕಲ್ಲು, ಕಾಂಕ್ರೀಟ್-ಇವುಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಕಡಲ ಕರೆಯ ಮರಳನ್ನು ತಡೆದು ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಮರಳು ಹೊರಗೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅನೇಕ ತಡೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ದೂರದೂರವಾಗಿ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುವುದೂ ಉಂಟು.

ಸಮುದ್ರತೀರದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ತಡೆಗಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವು ಮರಳನ್ನು ತಡೆದು ಸಮುದ್ರದ ಕರೆಯನ್ನು ಅಗಲ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ತೀರ ಕೊರೆದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ತಡೆಕಟ್ಟುಗಳು ಕೊರೆತವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ತಡೆಕಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ನಮೂನೆಗಳಿವೆ. ಒಂದರಲ್ಲಿ ಮರಳು ಅದರ ಮೂಲಕ ತೂರಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ; ಇನ್ನೊಂದು ಮರಳನ್ನು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನಮೂನೆಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಮರಳನ್ನು ತಡೆಕಟ್ಟಿನ ಮೇಲುಭಾಗದಿಂದಲೂ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಯ ಕೊನೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಆಚೆಗೆ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ತಡೆಕಟ್ಟಿನ ಉದ್ದ ಕಡಲಕರೆಯ ಮರಳನ್ನು ಬಹುಕಾಲ ನಿಲ್ಲಿಸುವಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರಬಾರದು.

ಮರಳನ್ನು ತುಂಬುವುದು : ಸಮುದ್ರದ ಕರೆಯನ್ನು (ಬೀಚ್) ಇಳಿಜಾರಾಗಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತೀರದ ಮೇಲೆ ಕೃತಕವಾಗಿ ಮರಳನ್ನು ತುಂಬುವುದುಂಟು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಲೆಗಳ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಈ ಇಳಿಜಾರಾದ ಮರಳಿನ ತೀರ ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಮರಳು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ತೀರದ ಆಚೆಯ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಕರೆಯ ಅಗಲವುಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಟೋಟಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಚೆನ್ನೈ, ಮುಂಬಯಿಯಂಥ ಸಮುದ್ರತೀರಗಳಲ್ಲಿ ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ಪ್ರತಿದಿನವುಸಾಯಂಕಾಲ ಬರುತ್ತಾರೆ. ವಿಶಾಲವಾದ ಮರಳಿನ ಮೇಲೆ ಅವರು ವಿಶ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಅಮೆರಿಕದ ನ್ಯೂಜೆರ್ಸಿ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಮೇಲೆ 10 ಲಕ್ಷ ಸಲೆ ಗಜ ಮರಳನ್ನು ತುಂಬಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವ ಜನರಿಗೆ ಸೌಕರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು. ಈ ಮರಳಿನ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವನ್ನು ಆಗಾಗ ಭರ್ತಿ ಹಾಕಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ತುಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಆದಷ್ಟು ದಪ್ಪವಾದ ಮರಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಮರಳು ನಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಆಳವಾದ ನೀರಿನ ಕಡೆಗೆ ತೊಳೆದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ವಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುವ ಸಮುದ್ರತೀರಗಳು ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಅಗಲವಾಗಿರಬೇಕು. ಆಗ ಪ್ರಬಲವಾದ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಅಲೆಗಳು ಮರಳನ್ನು ಕೊರೆಯುವುದು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಹವೆ ಹಿತವಾಗಿದ್ದಾಗ ಬರುವ ಸಣ್ಣ ಅಲೆಗಳು ಮರಳನ್ನು ತಿರುಗಿ ತಂದು ತೀರಕ್ಕೆ ತುಂಬುತ್ತವೆ. ಆಗ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಅಗಲ ಮೊದಲಿನಷ್ಟೇ ಆಗುತ್ತದೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಕರೀಂನಗರ: ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ತೆಲಂಗಾಣದಲ್ಲಿ ವಾರಂಗಲ್ ವಿಭಾಗದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 11,872 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3477079.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೆಲ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಎತ್ತರವಾಗುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತದೆ (135 ಮೀ ನಿಂದ 664 ಮೀ). ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು ಸಾಲು ಈಶಾನ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟು, ಗುರ್ರಪಲ್ಲಿ-ಜಗತಿಯಾಲ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಹಾಯ್ದು ಗೋದಾವರಿ ನದಿಯ ಬಳಿಯ ವೇಮಲಕುರ್ತಿ ಬಳಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯದು ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಸುನಿಗ್ರಾಂನಿಂದ ಮಲ್ಲನ್‌ಗೂರ್ ಕಡೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಮೂರನೆಯ ಸಾಲು ಮಾನೇರ್ ನದಿಕಣಿವೆಯ ಬಳಿ ನೈಋತ್ಯದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯದ ಕಡೆ ಹೊರಟು, ಸುನಿಗ್ರಾಂ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿ, ರಾಂಗೀರನ್ನು ದಾಟಿ, ಗೋದಾವರಿನದಿಯ ಬಳಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡ ಶಿಲೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರಥಮ ಯುಗದ ನೈಸ್‌ಶಿಲೆ ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆ. ಕಡಪ, ಸುಲ್ಲವಿ ಮತ್ತು ಗೊಂಡ್ವಾನ ರೀತಿಯ ಶಿಲಾ ನಿರ್ಮಾಣಗಳು ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಜಿಗುಟು ಮಣ್ಣು ಹೆಚ್ಚು. ಇದು ಜಿಲ್ಲೆಯ $^{1}/_{3}$ ಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆ. ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವುದು ಲವಣ ಮಿಶ್ರಿತ ಮರಳು.

ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿ ಗೋದಾವರಿ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಡಿಯಂತೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಗೋದಾವರಿಯ ಉಪನದಿಯಾದ ಮಾನೇರ್ ಇನ್ನೊಂದು ನದಿ ಪೆದ್ದವಾಗು ಮತ್ತು ಚಲ್ಲವಾಗು ಇವು ಗೋದಾವರಿಯ ಇತರ ಉಪನದಿಗಳು.

ಉತ್ತರದಲ್ಲಿಯ ಜಗತಿಯಾಲ್, ಮಹದೇವಪುರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದ ಸಿರಿಸಿಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವಿನಾ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳು ಆರೋಗ್ಯಕರವಾಗಿವೆ. ಸಮುದ್ರದಿಂದ ದೂರವಾಗಿ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಕರೀಂನಗರ ಮತ್ತು ಜಮಿಕುಂಟಗಳಲ್ಲಿ ಮೇ ಮತ್ತು ಡಿಸೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳ ಉಷ್ಣತೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ 43^{0}ಸೆ. ಮತ್ತು 10^{0}ಸೆ.

ಪಶ್ಚಿಮಾರ್ಧದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ, ಒತ್ತಾದ ಕಾಡುಗಳೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಜಗತಿಯಾಲ್‌ಗೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ತೆಳುವಾದ ಕಾಡುಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಎಬೊನಿ ಮರಗಳು ಹೇರಳ, ತೇಗ, ಮಾವು, ಕರಿಮರಗಳೂ ಉಂಟು. ಈಚೆಗೆ ಅರಣ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಾವಿಗಳೂ, ಅನೇಕ ಕೆರೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸು. 16,000 ಹೆ.ಗಳಷ್ಟು ಭೂಮಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಬತ್ತ ಜೋಳ, ಮೆಕ್ಕೆ ಜೋಳ ಮತ್ತು ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯಗಳು. ನದೀತೀರದುದ್ದಕ್ಕೂ ಬತ್ತ ಹೆಚ್ಚು; ಒಳಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಳ ಹೆಚ್ಚು. ಗೋದಾವರಿಯ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ನದಿಗಳಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲ ಉಂಟಾಗಿಲ್ಲ.

ಗೋದಾವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಹಾಗೆ ಮಂಥನಿ ಬಳಿ ರಾಮಗುಡಂ ವಿದ್ಯುತ್ ತಯಾರಿಕಾ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಲ್ಲ. ಗ್ರಾಮ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಚರ್ಮದ ವಸ್ತು, ಚಾಕು ಚೂರಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ.

ಕರೀಂನಗರ ಮಾನೇರ್ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿದೆ. ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 215,782. ಸರ್ಕಾರಿ ಕಚೇರಿಗಳೂ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. (ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕರೆನ್ ರಾಜ್ಯ: ಮಯನ್ಮಾರ್ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. 1947ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಮಯನ್ಮಾರ್ ಸಂವಿಧಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಸಾಲ್ವೀನ್ ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅವಕ್ಕೆ ಈ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಬರ್ಮ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದರೂ ಕೇವಲ ಆಳರಸರ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾತ್ರವೆಂದೂ ಇದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿ ಇನ್ನೂ ಹದಗೆಡುವುದೆಂದೂ ಅವರು ಭಾವಿಸಿದರು. ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಬರ್ಮ ಸರ್ಕಾರ ಅಂದಿನ ಕೆಲವು ಕ್ರಮ ಕೈಕೊಂಡಾಗ (1948) ಸಶಸ್ತ್ರ ಕರೆನ್ ಜನರು ತಮ್ಮವೆನ್ನಲಾದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂಡಾಯವೆದ್ದರು. ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ರಾಜ್ಯವೇ ಅವರ ಗುರಿ. 1952ರಲ್ಲಿ ಬರ್ಮ ರಾಜ್ಯಾಂಗದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಿ ಕರೆನ್ ರಾಜ್ಯ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಪಾ–ಅನ್ ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ. 1957–59ರ ವೇಳೆಗೆ ಪಾ–ಅನ್ ಸರ್ವತೋಮುಖವಾದ ಪ್ರಗತಿ ಪಡೆಯಿತು. ದೊಡ್ಡ ರಸ್ತೆಗಳು, ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ, ಸರ್ಕಾರಿ ಕಟ್ಟಡಗಳು, ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಮುಂತಾದವೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿವೆ.

ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 28,392 ಚ.ಕಿಮೀ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಸರ್ಕಾರ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸಾಲ್ವೀನ್ ನದೀತೀರದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯವಸಾಯಯೋಗ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬತ್ತವನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ರಬ್ಬರ್, ಹತ್ತಿ, ಕಾಫಿ, ಕಬ್ಬು ಮುಂತಾದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕಾಣಬಹುದು. ತೇಗ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಅರಣ್ಯವಸ್ತು. ಇದು ಕರೆನ್ ರಾಜ್ಯದ ನಿರ್ಯಾತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು. *

ಕರ್ಣ ರೇಖಾ ಮಾಪಕ: ಸಾಮಾನ್ಯ ರೇಖಾ ಮಾಪಕಗಳು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಾಗೂ ದ್ವಿತೀಯ ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯ ವಿಭಾಗಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು ದೂರವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾ: 100 ಕಿಮೀ ದೂರವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಿಭಾಗವನ್ನು 5 ದ್ವಿತೀಯ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದಾಗ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದ್ವಿತೀಯ ವಿಭಾಗಗಳೂ ಸಹ 20 ಕಿಮೀ ದೂರವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 1 ಕಿಮೀ ಅಥವಾ 5 ಕಿಮೀ ದೂರವನ್ನು ಕರಾರುವಕ್ಕಾಗಿ ಅಳತೆ ಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಣ ರೇಖಾ ಮಾಪಕವನ್ನು ಬಳಸುವರು (ಡಯಾಗೊನಲ್ ಸ್ಕೇಲ್).

ಕರ್ಣ ರೇಖಾ ಮಾಪಕ ಸಾಮಾನ್ಯ ರೇಖಾ ಮಾಪಕದ ಮುಂದುವರಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಓರೆಯಾದ ಕರ್ಣ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ತೃತೀಯ ಬಗೆಯ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಎಳೆಯುವುದರಿಂದ ಮಾಪಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ, ದ್ವಿತೀಯ ಹಾಗೂ ತೃತೀಯ ಎಂಬ ಮೂರು ಬಗೆಯ ವಿಭಾಗಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಕೆಳಗಿನ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ AB ರೇಖೆಯನ್ನು ಕರ್ಣ ರೇಖೆಗಳ ಮೂಲಕ 10 ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ AC ಲಂಬರೇಖೆಯನ್ನು ಎಳೆದು ಅದನ್ನು ಅನುಕೂಲಕರ ಅಂತರದಲ್ಲಿ 10 ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. AC ಯಲ್ಲಿರುವ ಬಿಂದುಗಳಿಂದ AB ರೇಖೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಾಂತರ ರೇಖೆಗಳನ್ನು BC ರೇಖೆಯವರೆಗೆ ಎಳೆಯುವುದು. ಈಗ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವ,

1–1 ರೇಖೆಯು AB ಯ $\frac{1}{10}$ ರಷ್ಟಿದೆ.

2–2 ರೇಖೆಯು AB ಯ $\frac{2}{10}$ ರಷ್ಟಿದೆ.

5–5 ರೇಖೆಯು AB ಯ $\frac{5}{10}$ ರಷ್ಟಿದೆ.

8–8 ರೇಖೆಯು AB ಯ $\frac{8}{10}$ ರಷ್ಟಿದೆ.

9–9 ರೇಖೆಯು AB ಯ $\frac{9}{10}$ ರಷ್ಟಿದೆ.

ಈ ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿರುವಂತೆ ಕರ್ಣರೇಖೆಯ ದ್ವಿತೀಯ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ತೃತೀಯ ಪ್ರಕಾರದ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು.

ಉದಾ–1: ಮಾಪಕವು 1 ಅಂಗುಲ =1 ಗಜ ಇರುವಂತೆ ಗಜ, ಅಡಿ ಮತ್ತು ಅಂಗುಲಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಕರ್ಣ ರೇಖಾ ಮಾಪಕವನ್ನು ರಚಿಸುವಾಗ,

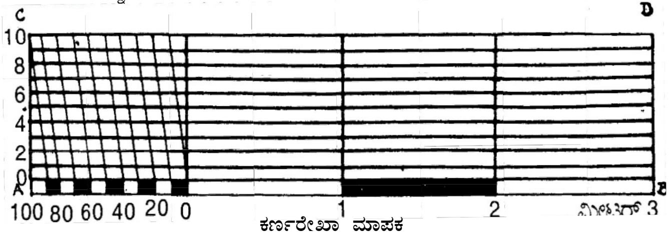

ಕರ್ಣರೇಖಾ ಮಾಪಕ ಚಿತ್ರ 3

ಮಾಪಕವು 1 ಅಂಗುಲ =1 ಗಜವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದು. ಇದರಿಂದ 5 ಅಂಗುಲ ಉದ್ದವಿರುವ AB ರೇಖೆಯನ್ನು ಎಳೆದು, ಅದನ್ನು 5 ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಗವುಒಂದೊಂದು ಗಜವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ A'O' ರೇಖೆಯನ್ನು ಹಾಗೂ AO ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಮೂರು ಸಮಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ A'O' ರೇಖೆಯ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು AO ರೇಖೆಯ ಮೇಲೆ 12 ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವುಗಳಿಂದ AB ರೇಖೆಗೆ ಸಮಾನಾಂತರ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಎಳೆಯಿರಿ. ಈ ಮಾಪಕದಲ್ಲಿ 2 ಗಜ, 2 ಅಡಿ ಹಾಗೂ 7 ಅಂಗುಲ ಅಳತೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು P ರೇಖೆಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ XY ರೇಖೆಯು 5 ಅಂಗುಲದ ರೇಖೆಯ ಮೇಲೆ 1 ಗಜ, 1 ಅಡಿ, 5 ಅಂಗುಲ ಅಳತೆಯನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಸೂಕ್ತವಾಗಿರುವುದು. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಕರ್ನಾಟಕ : ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇದರ ಹಿಂದಿನ ಹೆಸರು ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಉ.ಅ. $11^{0}3'$ ರಿಂದ $18^{0}45'$ ವರೆಗೂ ಪೂ.ರೇ. $74^{0}12'$ ರಿಂದ $78^{0}40'$ ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ನಾಡಿಗೆ, ಕರ್ನಾಟಕ, ಕನ್ನಡ ನಾಡು, ಕನ್ನಾಡು ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇವೆ. ವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ಆಗ್ನೇಯ ದಕ್ಷಿಣಗಳಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡು, ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇರಳ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರ ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಸು. 400 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಸು.700 ಕಿಮೀ ಹಬ್ಬಿರುವ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,91,791 ಚ.ಕಿಮೀ. ಬೆಂಗಳೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು ಗ್ರಾಮಾಂತರ, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ಬೀದರ್, ಬಿಜಾಪುರ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಕೊಡಗು, ಧಾರವಾಡ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಗದಗ, ಕೊಪ್ಪಳ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಹಾಸನ, ಕೋಲಾರ, ಮಂಡ್ಯ, ಮೈಸೂರು, ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ, ರಾಯಚೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಉಡುಪಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ, ದಾವಣಗೆರೆ, ಹಾವೇರಿ, ತುಮಕೂರು, ರಾಮನಗರ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಎಂಬ 29 ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ. ರಾಜಧಾನಿ ಬೆಂಗಳೂರು. ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,28,50,562.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಹುಭಾಗ ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದ ನೆಲ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಪಶ್ಚಿಮದಂಚಿನ ಕಿರಿದಾದ ನೆಲ ಮಾತ್ರ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶ. ದಖನ್ನಿನ ಆಚೀಚೆ ಮಾಲೆಯಂತೆ ಹಬ್ಬಿರುವ

ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನೀಲಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಿಂದ ಕಡಿದಾಗಿ ಮೇಲೇರುವ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳು ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರ. ಸು. 350 ಕಿಮೀ. ಉದ್ದದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡಲ ಕರೆ ಬಹುತೇಕ ನೇರ. ತೀರದಿಂದ ಸಮುದ್ರದತ್ತ ಚಾಚಿದಂತೆ 65–80 ಕಿಮೀ. ಖಂಡಾವರಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಡಲ ಆಳ 180 ಮೀ. ಅಡಿಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಕಡಿದಾದ ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಕೆಳಗಿಳಿದು ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವ ಹೊಳೆ ಝರಿಗಳು ಜಲರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತು ತರುವ ಆಹಾರವೂ ಕಿರಿ ಆಳದ ಕಡಲೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮತ್ಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಮೂಲಾಧಾರ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 15^0 ಉ. ಅ.ದ ಸನಿಯದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕಗಳೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಭೂ ರಚನೆ, ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ, ಮಳೆಬೆಳೆ, ಜನರ ನಡೆ ನುಡಿ, ವ್ಯವಹಾರ, ಆಹಾರ, ಉಡಿಗೆತೊಡಿಗೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣಗಳಲ್ಲಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳುಂಟು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು 3 ಪ್ರಮುಖ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಮಲೆನಾಡು 2. ಮೈದಾನ ಮತ್ತು 3. ಕರಾವಳಿ.

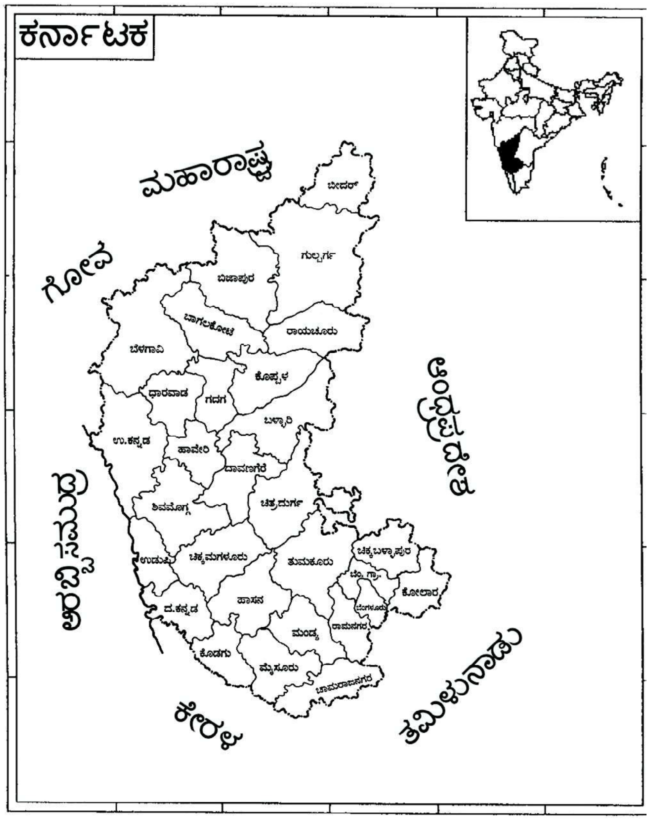

1. ಮಲೆನಾಡು: ಇದು ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳ ಬೀಡಾಗಿದ್ದರೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಭಾಗ. ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿದ್ದು ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ 650 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ಸಾಲುಗಳು ದಕ್ಷಿಣದತ್ತ ಸಾಗಿದಂತೆ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿ, ಕೊನೆಗೆ ನೀಲಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಳವಿನ್ಯಾಸದ ಮೇಲೂ ಮೇಲ್ಮೈ ರಚನೆಯ ಮೇಲೂ ಇವುಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಅತ್ಯಧಿಕ. ರಾಜ್ಯದ ಅನೇಕ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳಿಗೆ ಈ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯೇ ಉಗಮಸ್ಥಾನ. ಇದು ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮ ಜಲವಿಭಾಜಕ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲಣ ಗಟ್ಟಿ ಶಿಲೆಗಳು ಮಳೆಗಾಳಿಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಜಂಜಡಗಳನ್ನೆದುರಿಸಿ ನಿಂತು ಎತ್ತರವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ಮೃದು ಶಿಲೆಗಳು ಸವೆದುಹೋಗಿ ಬಾಯ್ದೆರೆದು, ಘಟ್ಟಗಳ ನಡುವೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸೀಳುಗಳು ಸಂಭವಿಸಿವೆ. ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉತ್ತುಂಗ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಬೃಹದ್‌ಬಾಹುಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಚಂದ್ರದ್ರೋಣಪರ್ವತ ಅಥವಾ ಬಾಬಾಬುಡನ್‌ಗಿರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮುಳ್ಳಯ್ಯನಗಿರಿ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ ಸು. 1927 ಮೀ. ಇದು ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಶಿಖರ. ಕುದುರೆಮುಖ (1892 ಮೀ), ಕೊಡಚಾದ್ರಿ (1344 ಮೀ), ಪುಷ್ಪಗಿರಿ (1731 ಮೀ), ದತ್ತಗಿರಿ (1895 ಮೀ) ಮತ್ತು ಕಲ್ಲತ್ತಗಿರಿ (1877 ಮೀ). ಇವು ಇತರ ಶಿಖರಗಳು.

ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಪೂರ್ವಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿದಾದ ಶಿಲಾಮುಖ ಭೂಯಿಷ್ಠವೂ ಆದದ್ದು, ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಎರಡು ಬದಿಗಳಲ್ಲೂ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದ ಬೆಟ್ಟದಸಾಲುಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮಸಾಲು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳು ಕಡಿದಾಗಿದ್ದರೂ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಪರ್ಕಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ, ರಾಜ್ಯದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸಾಧಕವಾಗಿವೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೊಲ್ಲೂರ್ ಘಾಟಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ – ಉಡುಪಿಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಆಗುಂಬೆ ಘಾಟಿ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು – ಮಂಗಳೂರುಗಳ ನಡುವೆ ಚಾರ್ಮುಡಿ ಘಾಟಿ ಇವು ಪ್ರಮುಖವಾದವು.

ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಪೂರ್ವದಂಚಿನಲ್ಲಿ, ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ನೈಋುತ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿ, ನೀಲಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಗಮಿಸುವ ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳು ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಗಿಂತ ತಗ್ಗು, ಕೋಲಾರದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಎದ್ದುನಿಂತಿರುವ ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ತಲಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗೇನು ಇಲ್ಲ. ಇವುಗಳದು ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗದ ರಚನೆ. ಉದ್ದ ಏಣಿನ ಬಂಡೆಗಲ್ಲುಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

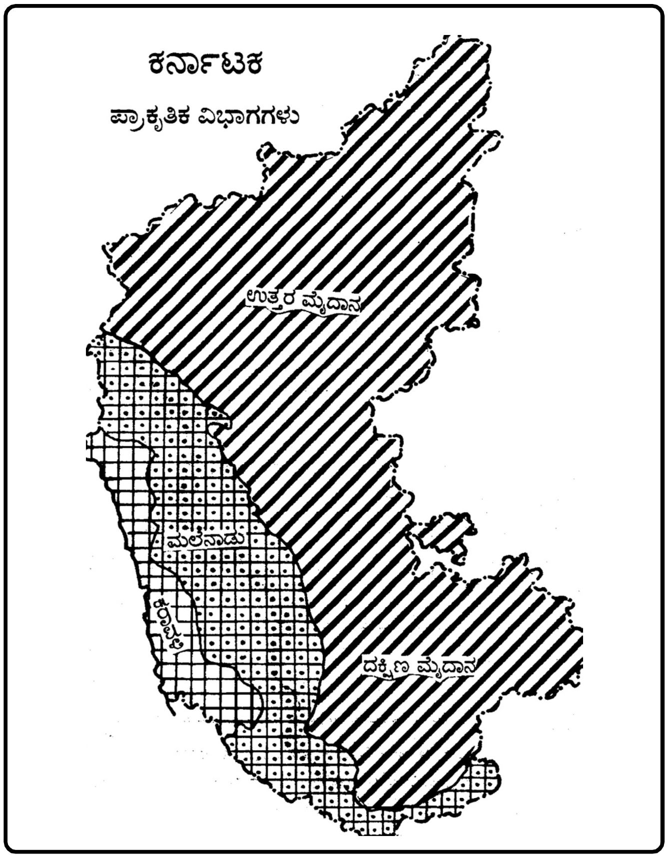

2. ಮೈದಾನ: ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ನಡುವಣ ದಿಣ್ಣೆ ನೆಲವನ್ನು ಮೈದಾನವೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ, ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ದಿಣ್ಣೆನೆಲದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಭೌತಿಕವಾಗಿ ಭಿನ್ನತೆಗಳಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಮೂರನೆಯೆರಡು ಭಾಗ ಸು. 610 ಮೀ ಎತ್ತರವುಂಟು. ನಗ್ನೀಕೃತ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳೂ ಅಗಲವೂ ಚಪ್ಪಟೆಯೂ ಆದ ಕಣಿವೆಗಳೂ ನದೀವನಗಳೂ ಇದನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಿಸಿವೆ. ಕೃಷ್ಣಾ , ಭೀಮಾ ಮತ್ತು ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗಳು ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಆಚೀಚೆ ಕನಿಷ್ಠ 16 ಕಿಮೀ ಅಗಲಕ್ಕಿರುವ ನೆಲಪಟ್ಟಿಗಳು ಉಳಿದ ನೆಲಕ್ಕಿಂತ ತಗ್ಗು. ಇವು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ 365–400 ಮೀ ಎತ್ತರದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಈ ನೆಲ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಥಟ್ಟನೆ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿದೆ. ಕಿಲೋಮೀಟರ್‌ಗಳಷ್ಟು ಹಬ್ಬಿರುವ ಇಂಥ ಇಳುಕಲುಗಳ ಅಂಚಿನ ಕಡಿದುಬಂಡೆಗಳು ಯುಗಯುಗಗಳಿಂದ ಮಳೆಗಾಳಿಗೆ ಮೈಯೊಡ್ಡಿ ಬೆತ್ತಲೆಯಾಗಿ ನಿಂತಿವೆ. ತುಂಗಭದ್ರೆಗೆ ಉತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪೀಯ ನೈಸ್ ಶಿಲಾಪದರಗಳಿಗೂ ಇವುಗಳು ನಡುನಡುವೆ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದ ಭಿನ್ನಸ್ತರಗಳ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲೆಗಳಿಗೂ ಮೆತ್ತಿಕೊಂಡಂತೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಡಪ ಕರ್ನೂಲು ಮಾದರಿಯ

ಮರಳು ಕಲ್ಲು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಬುರುದೆಕಲ್ಲುಗಳ (ಮಡ್‌ಸ್ಟೋನ್) ಅಖಂಡ ಪಟ್ಟಿಕೆಯೊಂದು ಹಬ್ಬಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರದಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಕಪ್ಪುಶಿಲೆಯಿಂದಲೂ ಘನೀಕೃತ ಶಿಲಾಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆಯೆನ್ನಬಹುದು.

ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನ ಉತ್ತರದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನ, ಉತ್ತರದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರ. ಇದರ ರಚನೆ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾಭಾಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ವೈವಿಧ್ಯಪೂರಿತ. ಊ ಆಕಾರದ ಉಬ್ಬು ನೆಲದಿಂದೊಡಗೂಡಿದಂತೆ ಇದರ ಲಕ್ಷಣ. ಈ ಅಕ್ಷರದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಪಾದ ಮಲೆನಾಡಿನ ಪೂರ್ವತುದಿಯಲ್ಲಿ ಊರಿದಂತಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಇದರ ಎತ್ತರ 915–975 ಮೀ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟ, (1497 ಮೀ), ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿ ಬೆಟ್ಟ (1455 ಮೀ), ಶಿವಗಂಗಾ (1387 ಮೀ), ಸಾವನದುರ್ಗ (1226 ಮೀ), ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟ (1038 ಮೀ), ದೇವರಾಯನ ದುರ್ಗ (1187 ಮೀ), ನಂದಿದುರ್ಗ (1463 ಮೀ), ಇತ್ಯಾದಿ ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಟ್ಟಗಳು. ಇದರ ಪೂರ್ವಪಾದವಿರುವುದು ಕೊಳ್ಳೆಗಾಲದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ರಾಮನಗರದ ಮೂಲಕ ಮಧುಗಿರಿ ಮತ್ತು ಪಾವಗಡ ವರೆಗೆ (1040–1100 ಮೀ) ಹಬ್ಬಿರುವ ಚಾರ್ನೊಕೈಟ್ ಅಥವಾ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ; ಅಲ್ಲಿಂದ ಇದು ವಾಯವ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹಾದು ಸಂಡೂರಿನ ಬಳಿಯ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. H ಅಕ್ಷರದ ಅಡ್ಡಪಟ್ಟಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸಿದಂತಿದೆ. ಆದರೂ ಇದನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಲ್ಲ. ರಾಮನಗರದಿಂದ ಹೊಳೆನರಸೀಪುರದವರೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 1000–1070 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಶ್ರೇಣಿಯುಂಟು. H ಅಕ್ಷರದ ಕೆಳಅರ್ಧದ ಆವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಭಾಗವೇ ಕಾವೇರಿ ಕಣಿವೆಯ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶ. ಇದರ ಎತ್ತರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 670–700 ಮೀ ತುಂಗಾಭದ್ರಾ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದರ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೂ H ಅಕ್ಷರದ ನಡುಪಟ್ಟಿ ಕಾವೇರಿ–ತುಂಗಾಭದ್ರಾ ನದೀ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಜಲವಿಭಜನ ರೇಖೆಯೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಕಾವೇರಿ ಕಣಿವೆಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟದ ಕವಲುಗಳು ಮುನ್ನಡೆದು ನೀಲಗಿರಿಯ ಉತ್ತರ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುತ್ತವೆ.

ರಾಮನಗರ–ಹೊಳೆನರಸೀಪುರ ನಡುಪಟ್ಟಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 700–730 ಮೀ ಇಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಮಳೆ ನೀರು ಭಾಗಶಃ ಕಾವೇರಿ ಕಣಿವೆಗೂ ಉಳಿದದ್ದು ವೇದಾವತಿ–ತುಂಗಭದ್ರಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೂ ಜಾರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾ ಸರಣಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಭೂಯಿಷ್ಠವಾದ ಸಮಾಂತರ ಶ್ರೇಣಿಗಳುಂಟು. ಇವು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮುರಿದಿವೆ. ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿಯ ಬಳಿಯಿಂದ ದಾವಣಗೆರೆಯನ್ನು ಹಾದು, ಉತ್ತರ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮುಂಡರಗಿರಿಯ ಬಳಿಯ ಡಂಬಲ ಬೆಟ್ಟಗಳವರೆಗೆ ಹರಿದಿರುವುದು ಒಂದು ಶ್ರೇಣಿ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 48–56 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಶ್ರೇಣಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಕೀರ್ಣ. ಇದು ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆಯ ಬಳಿಯಿಂದ ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹೊರಟು ಹೊನ್ನಾಳಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ಎರಡು ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಖನಿಜಗಳುಂಟು. ಇವೆರಡರ ನಡುವಣ ನೆಲವನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ ಉಪಪ್ರದೇಶವೆನ್ನಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಬೇಸಾಯ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು (ತೆಂಗು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ). ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಜಗಲಿಯಂತಿದ್ದು 915 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಏರಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸನಿಯದ ಈ ನೆಲದ ಉತ್ತರದ ಏಣು ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರ. ಗುಡಿಬಂಡೆಯ ಬಳಿಯಿಂದ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ನಂದಿಬೆಟ್ಟವೂ ಒಂದು. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸು. 24 ಕಿಮೀ ದೂರ ಸಾಗುವ ಬೆಟ್ಟಸಾಲು ಮೊದಲಿನವಕ್ಕಿಂತ ಕುಳ್ಳ . ಬಾಗೆಪಲ್ಲಿಯ ಪೂರ್ವದೆಡೆಯಿಂದ ಬಂಗಾರಪೇಟೆಯವರೆಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಶ್ರೇಣಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬರಡು ಬೆಟ್ಟಗಳುಂಟು. ನಂದಿ ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಉತ್ತರದ ನೆಲ ಥಟ್ಟನೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿ ಸಾಗಿ ಪೆನ್ನಾರ್ ನದಿಯ ಬಳಿ ಎತ್ತರ 700–760 ಮೀ ಆಗಿದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ್ದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ನೆಲ. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 915 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ನೆಲ ಕಬ್ಬಿಣಭರಿತವಾಗಿದೆ. ಭೂಸವೆತದಿಂದಾಗಿ ಬಂಡೆಗಳ ಮಣ್ಣಿನ ಹೊದಿಕೆ ಕಳೆದುಹೋಗಿ ನೆಲ ಬರಡಾಗಿದೆ. ಉಳಿದ ಕಡೆಯ ನೆಲ ಕೂಡ ಅರಣ್ಯವರ್ಜನದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿಯೂ ಶತಶತಮಾನಗಳ ಬೇಸಾಯದ ಫಲವಾಗಿಯೂ ತಮ್ಮ ಸಾರವಷ್ಟನ್ನೋ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಹೊಸದಾಗಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ತಂದ ನೆಲದ ಮಣ್ಣು ಕಪ್ಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕ್ರಮೇಣ ಅದೂ ಸಾರ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ನೆಲದ ಮಣ್ಣಿನಂತೆಯೇ ಪರಿಣಮಿಸಬಹುದು. ಹೊಸ ನೆಲದ ಕಪ್ಪಿಗೆ ಸುಟ್ಟ ಬೇರಿನ ಕರುಕೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿಯ ನೆಲ ಆಳವಾದ ಸಾರಭೂತ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿದೆ.

3. ಕರಾವಳಿ: ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಏಣಿನಿಂದ ಕಡಲ ತಡಿಯವರೆಗೆ ಇರುವುದು ಕರಾವಳಿಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯಿಂದ ಅಡ್ಡ ಹಾಯ್ದಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಸಮಾವಿಷ್ಟ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆಗಳೇರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಮರಳು ಗುಡ್ಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಡಲಂಚು. ತೆಂಗು, ಗೇರು, ಹಚ್ಚಹಸುರಿನ ಬತ್ತದಗದ್ದೆ; ಇವಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನಲೆಯಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅರಣ್ಯಾಚ್ಛಾದಿತ ಘಟ್ಟ ಸೋಪಾನ–ಇದು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಸಾಮಾನ್ಯ ದೃಶ್ಯ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರ ಭಾಗವನ್ನು (ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ) ಮಲೆನಾಡೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಕಾರವಾರದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸು. 600 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರದ ಸನಿಯದವರೆಗೂ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಇದೂ ಅಖಂಡವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಗಲ ಕಣಿವೆಗಳು ಇದನ್ನು ವಿಭಜಿಸುತ್ತವೆ. ಶಂಕುವಿನಂಥ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮಾತ್ರ 600 ಮೀ ಎತ್ತರವಿವೆಯೆನ್ನಬಹುದು.

ಬೈಂದೂರಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕಡಲಕರೆಯ ಮೈದಾನ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಬಲು ಕಿರಿದು; ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನದೀ ಅಳಿವೆಗಳ ಆಚೀಚೆ ಉದ್ದುದ್ದನೆಯ ಪಟ್ಟಿಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬೈಂದೂರಿನಿಂದ ಮಂಗಳೂರಿನವರೆಗೆ ಇದರ ಅಗಲ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು; 13–16 ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸು. 60 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಲ್ಯಾಟೆರೈಟಿಕ್ ಜಗಲಿಗಳನ್ನು ಕೊರೆದಿರುವ ಅಳಿವೆಗಳನ್ನೂ 16 ಕಿಮೀ ಹಬ್ಬಿರುವ ಮರಳಗುಡ್ಡಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಕೆಲವು ಅಳಿವೆಗಳು ಕಡಲುಪ್ಪು ನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳಂತಿದ್ದು ಕೇರಳದ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಹೋಲುವುದೂ ಉಂಟು.

ಕಡಲ ಮಟ್ಟದ ಈ ನೆಲದ ಪೂರ್ವದ ಬದಿಗೆ ಕುಂದಾಪುರದಿಂದ ಮಂಗಳೂರಿನ ದಕ್ಷಿಣದಂಚಿನವರೆಗೆ 15–25 ಕಿಮೀ ಅಗಲವೂ, 60–90 ಮೀ ಎತ್ತರವೂ ಇರುವ ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಕಡಿದಾದ ಬಂಡೆಗಳು ಕಡಲವರೆಗೆ ಚಾಚಿರುವುದೂ ನೇತ್ರಾವತಿಯಂಥ ಮುಖ್ಯ ನದಿಕಣಿವೆಗಳಿರುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನೆಲ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಅಷ್ಟೇನು ಸವೆತಕ್ಕೊಳಗಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಇದನ್ನು ಸಮತಲದ, ಕಡಿದಾದ ದಂಡೆಯ ಅನೇಕ ಕಣಿವೆಗಳು ಅಡ್ಡಹಾಯ್ದಿವೆ. ಈ ಕಣಿವೆಗಳ ಅಗಲ ಸು. 2 ಕಿಮೀ ಕರಾವಳಿಯ ಹಾಗೂ ಮಲೆನಾಡಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳೆರಡೂ ಇಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರವಾಗಿವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕರಾವಳಿಯ ತಗ್ಗುದಿಣ್ಣೆಯೆನ್ನುವುದು ಸಮಂಜಸವಾದೀತು.

ಕರಾವಳಿಯ ತಗ್ಗು ದಿಣ್ಣೆಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಘಟ್ಟದೇಣಿನವರೆಗೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕರಾವಳಿಯ ಮಲೆನಾಡು ಎನ್ನಬಹುದು. ಪುತ್ತೂರಿನ ಪೂರ್ವದಕ್ಷಿಣಗಳಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉಡುಪಿಯವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪ್ರದೇಶದ ಎತ್ತರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 300 ಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ನಡುನಡುವೆ, ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಪಂಕ್ತಿಗಳೂ ಉಂಟು. ಮತ್ತೆ ಕುಂದಾಪುರದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕರಾವಳಿಯ ಮಲೆನಾಡನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದು ಸ್ವರ್ಣಾ ನದಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿ ಗೋವೆಯ ಎಲ್ಲೆಯವರೆಗೂ ಪಸರಿಸಿದೆ. ಘಟ್ಟಗಳ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ನಿಜವಾದ ಮಲೆನಾಡಿಗೂ ಇದಕ್ಕೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟು. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 600 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಕೆಲವೇ ಬೆಟ್ಟತುಂಗಗಳಿವೆ. ಕಾಳಿನದಿ ಅಳಿವೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕಾಡು ಹಬ್ಬಿರುವ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ತಗ್ಗುದಿಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ವಾಯುಗುಣ: ಕರ್ನಾಟಕ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮಾನ್ಸೂನ್ ವಾಯುಗುಣವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಶಾಖ ಮತ್ತು ತೇವಾಂಶವುಳ್ಳ ಬೇಸಗೆ ಮತ್ತು ತಂಪಾದ ಹಾಗೂ ಶುಷ್ಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯುಳ್ಳ ಚಳಿಗಾಲವು ಈ ವಾಯುಗುಣದ ಮುಖ್ಯ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು. ಆದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಾಯುಗುಣ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣ. ಅದಕ್ಕೆ ಅಕ್ಷಾಂಶ, ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಎತ್ತರ, ಸಮುದ್ರ ಸಾಮೀಪ್ಯ, ಸ್ಥಳೀಯ ಮಾರುತಗಳು, ಸಸ್ಯವರ್ಗ, ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ಮುಂತಾದವು ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶ, ಮಲೆನಾಡು ಮತ್ತು ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಘಟ್ಟಗಳ ಸರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಮಳೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಆರ್ದ್ರತೆಯುಳ್ಳ ವಾಯುಗುಣವಿರುತ್ತದೆ. ಒಳನಾಡು ಮತ್ತು ಉತ್ತರದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅರೆಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣವೂ, ಬಳ್ಳಾರಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶುಷ್ಕವಾಯುಗುಣವೂ ಬಳ್ಳಾರಿ ಮತ್ತು ಬಿಜಾಪುರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಸೆಕೆ ಮತ್ತು ಅತಿ ಶುಷ್ಕದ ವಾತಾವರಣವಿರುತ್ತದೆ. ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಬೇಸಗೆ ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲದ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಸಮತೋಲನಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರದ ಮಂದಮಾರುತಗಳು ಬೇಸಗೆಯ ತಾಪವನ್ನು ಉಪಶಮನ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಒಳನಾಡಿಗೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲಾ ಸಮುದ್ರದ ಪ್ರಭಾವವು ಕುಗ್ಗುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದು. ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಕರಾವಳಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ, ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ, ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಹಾಗೂ ಬರಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಶ್ರೇಣಿ (ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು) ಗಳು ವಿಭಾಜಕದಂತೆ ವರ್ತಿಸುವವು. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದ ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಪ್ರಮುಖ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅಂಶಗಳಾಗಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೈದಾನಗಳು ಸಮುದ್ರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಹೊರತಾಗಿವೆ.

ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಭೂಭಾಗದ ಕಡೆಗೆ ಬೀಸುವುದರಿಂದ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟಾಗುವುದು. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ

ತಿಂಗಳು	ಜ	ಫೆ	ಮಾ	ಏ	ಮೇ	ಜೂ	ಜು	ಆ	ಸೆ	ಅ	ನ	ಡಿ
ಸ್ಥಳ	ಕರಾವಳಿಯ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳ ಮಾಸಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ (^{0}ಸೆ.)											
ಕಾರವಾರ	24.0	23.9	25.0	27.8	28.9	26.1	26.1	25.0	26.2	27.2	27.2	22.8
ಹೊನ್ನಾವರ	26.1	21.7	26.1	27.8	28.9	26.1	25.0	25.0	26.1	27.8	27.8	27.2
ಮಂಗಳೂರು	27.2	26.1	27.8	28.9	30.0	26.1	26.1	26.1	26.3	27.2	27.2	27.2
ಮಲೆನಾಡಿನ ಮಾದರಿ ಮಡಿಕೇರಿ ಮತ್ತು ಹಾಸನಗಳ ಮಾಸಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ (^{0}ಸೆ.)												
ಮಡಿಕೇರಿ	28.0	22.2	22.8	23.9	22.8	21.1	18.9	17.8	28.0	21.1	21.1	28.0
ಹಾಸನ	21.1	23.9	25.0	26.1	25.0	21.3	21.1	21.1	22.2	23.9	22.2	18.9
ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳ ಮಾಸಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ (^{0}ಸೆ.ಗಳಲ್ಲಿ)												
ಬೆಳಗಾಂವಿ	21.1	22.2	23.9	27.8	27.8	23.9	21.1	21.1	22.2	23.8	22.2	21.1
ಬೀದರ್	22.2	25.0	27.2	30.0	31.1	27.7	23.9	22.8	26.1	26.2	23.9	22.2
ಬಿಜಾಪುರ	23.9	26.1	28.9	31.1	32.2	27.2	25.0	23.9	26.2	26.1	23.9	23.9
ಬಳ್ಳಾರಿ	23.9	27.2	30.0	32.2	32.2	27.8	27.8	25.0	30.6	25.6	25.0	25.0
ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳ ಮಾಸಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ (^{0}ಸೆ.ಗಳಲ್ಲಿ)												
ಬೆಂಗಳೂರು	21.1	23.9	26.1	27.8	27.2	22.8	22.8	22.7	23.9	23.9	22.2	22.2
ಚಿತ್ರದುರ್ಗ	22.2	26.1	27.2	30.0	28.9	25.0	23.8	22.8	25.0	25.0	22.8	22.2
ಮೈಸೂರು	22.3	23.9	25.0	27.8	27.8	22.8	23.9	23.9	23.9	23.9	23.9	23.9

ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಶಗಳನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕರ್ನಾಟಕದ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಭಾರತದ ವಾಯುಗುಣದ ಕಾಲಗಳಂತೆಯೇ ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

1. ಚಳಿಗಾಲ (ಡಿಸೆಂಬರ್–ಫೆಬ್ರವರಿ)
2. ಬೇಸಗೆ ಕಾಲ (ಮಾರ್ಚ್–ಮೇ)
3. ಮಳೆಗಾಲ (ಜೂನ್–ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್)
4. ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ನಿರ್ಗಮನ ಕಾಲ (ಅಕ್ಟೋಬರ್–ನವೆಂಬರ್)

1. ಚಳಿಗಾಲ: ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಮತ್ತು ಆರ್ದ್ರತೆ, ಅಲ್ಪಮಳೆ ಹಾಗೂ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಆಕಾಶ, ಇವು ಚಳಿಗಾಲದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 27^{0}ಸೆ. ಉಷ್ಣಾಂಶವಿದ್ದು, ಅದು ಮಲೆನಾಡು ಮತ್ತು ಮೈದಾನಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಒಳನಾಡು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿನ ರಾತ್ರಿಯ ತಾಪಮಾನವು ಸರಾಸರಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಶೀತವಾದ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಆಗಾಗ ಚಳಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ 10 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು. ಬದಲಿಗೆ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಶುಷ್ಕ ಹವೆಯುಳ್ಳ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಕೃಷಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಕಟಾವು ಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾದುದು. ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಕರಾವಳಿ ಹಾಗೂ ಎತ್ತರವಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಸುಕಿನ ಮಬ್ಬು ಮತ್ತು ಕಾವಳದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿರುತ್ತದೆ.

2. ಬೇಸಗೆ ಕಾಲ: ಮಾರ್ಚ್ ಅನಂತರ ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ ಉಷ್ಣಾಂಶವು ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಏರುತ್ತಾ ಹೋಗಿ ಏಪ್ರಿಲ್–ಮೇ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಗರಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟವನ್ನು ತಲುಪುವುದು. ಉಷ್ಣಾಂಶವು ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 31^{0}ಸೆ ವರೆಗೆ ಏರಿದರೆ, ರಾಜ್ಯದ ಈಶಾನ್ಯದ ಕೆಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ 42^{0}ಸೆ ಗಳಿಗೆ ಏರುವುದು. ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆ ಹಗಲಿಗಿಂತ ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಅವಧಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ವಾಯುಮಂಡಲದ ತೇವಾಂಶವು ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದರೂ ಮೇ ತಿಂಗಳ ಅನಂತರ ಅದು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಮೊಮ್ಮೆ ಗುಡುಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪರಿಸರಣ ಮಳೆಯು ಬೀಳುವುದು. ಆಗಾಗ ಮಳೆಯ ಜೊತೆ ಆಲಿಕಲ್ಲುಗಳು ಸುರಿಯುವುದು. ಇಂತಹ ಮಳೆಯು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಪರಾಹ್ನದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಕರಾವಳಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಖ ಮತ್ತು ಸೆಕೆ, ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶಾಖ ಮತ್ತು ಶುಷ್ಕವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿರುತ್ತದೆ.

3. ಮಳೆಗಾಲ: ಇದನ್ನು 'ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತ'ಗಳ ಕಾಲವೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಾಯುಮಂಡಲವು ಗರಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದ ಆರ್ದ್ರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಕರಾವಳಿ, ಪ್ರಮಾಣದ ಆರ್ದ್ರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಕರಾವಳಿ, ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳು, ಮಲೆನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು. ಆದರೆ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಮಳೆಯ ಮಾರುತಗಳು ದುರ್ಬಲಗೊಂಡು ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆ ವಿರಳವಾಗುವುದು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅವು ಮಳೆಯ ನೆರಳಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕ್ಷಾಮವು ತಲೆದೋರುವುದು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗವು ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. ಇದು ಮುಂಗಾರು ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿದೆ. ಅಧಿಕ ಮಳೆಯಿಂದಾಗಿ ದೈನಿಕ ಉಷ್ಣಾಂಶವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ವಾಯುವಿನ ತೇವಾಂಶವು ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು.

4. ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ನಿರ್ಗಮನ ಕಾಲ: ಇದನ್ನು ಈಶಾನ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ಕಾಲವೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡದ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡ ಕೋಶ ಉಂಟಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಇಂತಹ ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತವೆ. ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಮೇಲೆ ಬೀಸಿ ಬರುವಾಗ ಮಾರುತಗಳು ತೇವಾಂಶವನ್ನು ಒಯ್ಯುವುದರಿಂದ ದೇಶದ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಳೆಯಾಗುವುದು. ಇದೇ ಮಾರುತಗಳು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮುಂದುವರಿದು ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ತಲುಪುವ ವೇಳೆಗೆ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಮಳೆಯಾಗುವುದು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಆವರ್ತ ಮಾರುತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಅನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಉಷ್ಣಾಂಶದ ಹಂಚಿಕೆ: ಕರ್ನಾಟಕ ಉತ್ತರ ಗೋಳಾರ್ಧದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ವರ್ಷವಿಡೀ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳು ಲಂಬವಾಗಿ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗವು ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಸಮೀಪವಾಗಿದ್ದು ಉಷ್ಣಾಂಶದ ತೀವ್ರತೆ ಉತ್ತರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗವು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವುಳ್ಳ ಭೂಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದ್ದು, ತಾಪಮಾನದಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಬದಲಾವಣೆ ಕಾಣಬಹುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗಿಂತ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶದ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ. ಕರಾವಳಿ ಮತ್ತು ಮಲೆನಾಡಿನ ಉಷ್ಣಾಂಶದ ಹಂಚಿಕೆ. ಭಿನ್ನವಾದುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಸಿಲಿನ ತಾಪ ಹೆಚ್ಚು. ಆದರೆ ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಂದಿಬೆಟ್ಟ, ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಿಮವದ್ ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿ ಬೆಟ್ಟ ಮತ್ತು ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಗುಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ತಂಪಾದ ಹವಾಮಾನವಿರುತ್ತದೆ.

ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸಮೀಪವಿರುವ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು ಸಹಜ. ಅದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಋತುಕಾಲಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಸು. 24^{0}ಸೆ–30^0 ಸೆಲ್ಸಿಯಸ್‌ಗಳಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಪ್ರಿಲ್–ಮೇ ಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ ಗರಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರದ ಸನಿಯದ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಡಲ್ಗಾಳಿ ಬೀಸುವುದರಿಂದ ತಾಪಮಾನವು ಶಮನವಾಗುವುದು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಳೆಬೀಳುವುದುಂಟು. ಮಳೆಗಾಲವು ಪ್ರಾರಂಭವಾದ

ಮೇಲೆ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ನವೆಂಬರ್ ಮಾಹೆಯಲ್ಲಿ ತಟ್ಟನೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ನಿರ್ಗಮನ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಳೆಬೀಳುವುದುಂಟು. ಆಗ ಉಷ್ಣಾಂಶದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸೈಕ್ಲೋನ್ ಸಂಭವಿಸಿದರೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುವುದು. ಡಿಸೆಂಬರ್ ಮಾಹೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆಯಾದರೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾದಂತೆ ಹಾಗೂ ಈಶಾನ್ಯದಿಂದ ಬೀಸುವ ತಣ್ಣನೆ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಸರಣಿಗಳು ತಡೆಯುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಕನಿಷ್ಠಮಟ್ಟವನ್ನು ತಲುಪುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೆ ಮಾರ್ಚಿಯಿಂದ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಏರುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದು. ಮಡಿಕೇರಿ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಕರಾವಳಿಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ ಮತ್ತು ಬೇಸಗೆಗಳ ನಡುವೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುತ್ತದೆ. ಮಾರ್ಚ್–ಏಪ್ರಿಲ್ ಮಾಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೆಕೆ ಹೆಚ್ಚು (22^0 ರಿಂದ 24^0ಸೆ.) ಆ ಸಮಯದ ಹಗಲಿನ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣಾಂಶ 28^0 ರಿಂದ 30^0ಸೆ., ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಗಿಂತ ಆರ್ದ್ರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ.

ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ, ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆ ಸಮನಾಗಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಋತುಕಾಲಿಕ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು, ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ, ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನಾವರಿಸಿರುವ ಸಮುದ್ರಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ. ನೈಋತ್ಯ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲ ಮತ್ತು ಬೇಸಗೆ ಅವಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಮಳೆಯಾಗುವುದು. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲಾ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಅದರಲ್ಲೂ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಳೆಯು ಹೆಚ್ಚು. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು. ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ 40 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು. ಇದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಆಗುಂಬೆ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 500 ದಿಂದ 800 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುವುದು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಆಗುಂಬೆಯಲ್ಲಿ 828 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು. ಇದು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಸ್ಥಳ. ಇದನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಚಿರಾಪುಂಜಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಮತ್ತೊಂದು ಅಧಿಕ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶವೆಂದರೆ ಕೊಡಗಿನ ಪೂರ್ವಭಾಗ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ, ಕೊಡಗು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ, ಹಾಸನದ ಸಕಲೇಶಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಭಾಗಗಳಾಗಿವೆ.

ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಾ ಮೈದಾನದ ಕೆಲವೆಡೆ ಕನಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು. ಬಿಜಾಪುರ, ರಾಯಚೂರು, ಬಳ್ಳಾರಿ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಚಳ್ಳಕೆರೆಯು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ (46 ಸೆಂಮೀ) ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶ. ಚಳ್ಳಕೆರೆಯ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ನಾಯಕನ ಹಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮಪುರ ಎಂಬ ಸ್ಥಳಗಳು ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದ ಮಳೆಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು.

ಭಾರತದ ನಾಲ್ಕು ಋತುಮಾನುಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಗ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುವ ಅವಧಿ ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಕಾಲ. ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು ಕರಾವಳಿಯನ್ನು ತಲುಪುವುದಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲೆ ಹಾಯ್ದು ಬರುವಾಗ ಅವು ಸಾಕಷ್ಟು ತೇವಾಂಶವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ಅವು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಮೇಲೇರಿದಂತೆಲ್ಲಾ ತಂಪಾಗಿ ಘನೀಕರಣದಿಂದ ದಟ್ಟವಾದ ಮೋಡಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡು, ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಮಳೆಯು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಅಕಾಲಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುತ್ತದೆ. ಕರಾವಳಿ ಮತ್ತು ಮಲೆನಾಡು ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾದರೆ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ 40 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು. ಆಗುಂಬೆ ಮತ್ತು ಭಾಗಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 700 ಸೆಂಮೀ ಮತ್ತು 500 ಸೆಂಮೀ ಗಳಾದರೆ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ಹಾಗೂ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಳ್ಳಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 20 ಮತ್ತು 22 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆವ ಈ ಋತುವಿನ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 75ರಷ್ಟು ಮಳೆಯು ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಈಶಾನ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾರುತಗಳು ಭೂಭಾಗದಿಂದ ಬೀಸುವುದರಿಂದ ಅವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಣ ಗಾಳಿಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಸಾಕಷ್ಟು ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸಲಾರವು. ಆದರೆ ಬಂಗಾಳ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಯ್ದು ಬರುವಾಗ ತೇವಾಂಶವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಭಾರತದ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುವವು. ಅವು ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ತಲುಪುವ ವೇಳೆಗೆ ದುರ್ಬಲವಾಗುವುದರಿಂದ ಅಷ್ಟೊಂದು ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸಲಾರವು. ಆದರೂ ರಾಜ್ಯದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಹಿಂಗಾರು ಮಳೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಮೈದಾನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ಹಾಗೂ ಕರಾವಳಿಯ ಕಡೆಗೆ ಬಂದಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ತುಮಕೂರಿನ ಪಶ್ಚಿಮ, ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವಭಾಗ, ಮಂಡ್ಯ, ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಪೂರ್ವ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 30ರಷ್ಟು ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಬೀದರ್, ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಮತ್ತು ಕರಾವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಿಲ್ಲಾವಾರು ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆ, (ಸೆಂಮೀಗಳಲ್ಲಿ)

	ಜಿಲ್ಲೆ	ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ	ವಾಸ್ತವ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ (2003)
1.	ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ	421	396
2.	ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ	393	353
3.	ಉಡುಪಿ	284	243
4.	ಶಿವಮೊಗ್ಗ	286	217
5.	ಕೊಡಗು	280	215
6.	ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು	206	123
7.	ಹಾಸನ	276	99
8.	ಬೀದರ್	89	72
9.	ಬೆಳಗಾಂವಿ	83	67
10.	ಮೈಸೂರು	73	59
11.	ಚಾಮರಾಜನಗರ	70	57
12.	ಮಂಡ್ಯ	63	54
13.	ಬೆಂಗಳೂರು (ಗ್ರಾ)	75	53
14.	ಹಾವೇರಿ	75	53
15.	ಬೆಂಗಳೂರು	73	52
16.	ಕೋಲಾರ	84	49
17.	ಗುಲ್ಬರ್ಗ	78	47
18.	ದಾವಣಗೆರೆ	66	45
19.	ಧಾರವಾಡ	77	43
20.	ತುಮಕೂರು	54	42
21.	ರಾಯಚೂರು	62	40
22.	ಗದಗ	61	35
23.	ಕೊಪ್ಪಳ	58	33
24.	ಚಿತ್ರದುರ್ಗ	73	33
25.	ಬಳ್ಳಾರಿ	61	32
26.	ಬಿಜಾಪುರ	58	31
27.	ಬಾಗಲಕೋಟೆ	68	24
28.	ರಾಮನಗರ	ಅಲಭ್ಯ	ಅಲಭ್ಯ
29.	ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ	ಅಲಭ್ಯ	ಅಲಭ್ಯ
		119	**82**

ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಮಳೆಯಾಗುವುದು. ಬೇಸಗೆಯ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಸರಣ ರೀತಿಯ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು. ಈ ಎರಡು ಋತುವಿನಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆಯು ಹಂಚಿಕೆಯು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಮಹತ್ತ್ವದ್ದಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆಯು ಕಾಫಿ ಬೇಸಾಯಗಾರರಿಗೆ ಬಹಳ ಮಹತ್ತ್ವವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಮಳೆಯು ಕಾಫಿ ಗಿಡಗಳು ಹೂವು ಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಾಗುವ ಈ ಮಳೆಯನ್ನು ಕಾಫಿಯ ಹೂಮಳೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನಾಗಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು:

1) ಅಧಿಕ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶ: ಈ ಪ್ರದೇಶ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ, ಉಡುಪಿ, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಕೊಡಗು, ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಹಾಗೂ ಧಾರವಾಡ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಕೆಲವೇ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 250 ಸೆಂಮೀ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ 700 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುವುದು. ಆಗುಂಬೆಯು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬರುವುದು. ಈ ಪ್ರದೇಶವು ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ಅಭಿಮುಖ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆರೋಹಣ ಮಾದರಿ ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣಗಳೆರಡೂ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

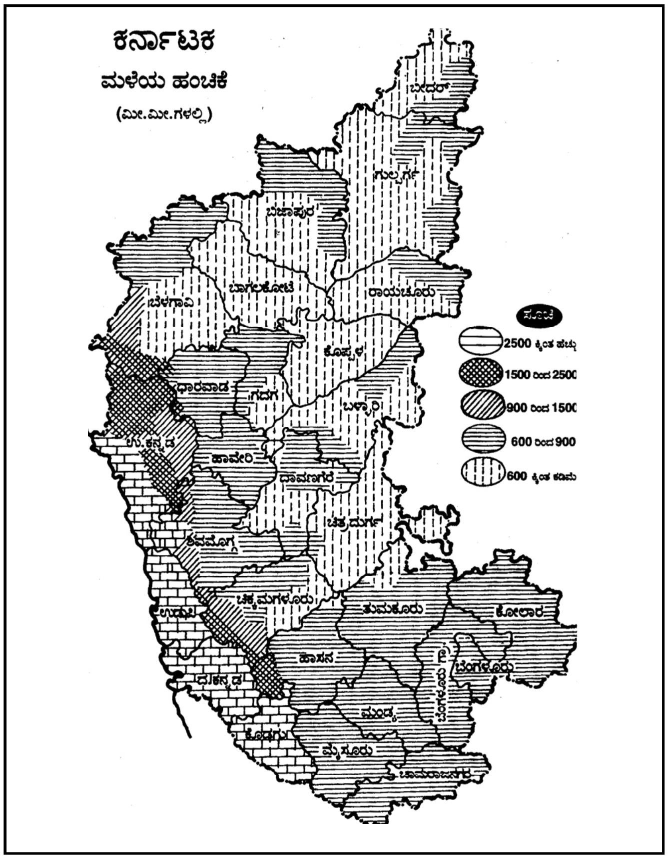

2) ಸಾಧಾರಣ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶ: ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವಭಾಗ, ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆ, ಧಾರವಾಡ, ಹಾವೇರಿ ಮತ್ತು ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಹೃದಯ ಭಾಗ, ಹಾಸನ, ಮಂಡ್ಯ, ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಮುಂತಾದವು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 95 ಸೆಂಮೀ ಗಳಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲಾ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು.

3) ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶ: ಈ ಪ್ರದೇಶ ರಾಯಚೂರು ಬಳ್ಳಾರಿ, ಬಿಜಾಪುರ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಗುಲ್ಬರ್ಗದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ, ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವಭಾಗ, ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆ, ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗ, ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 60 ಸೆಂಮೀ ಗಳು ಮಾತ್ರ. ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಾದ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿಗಿಂತಲೂ ಕನಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುವುದು. ಜೊತೆಗೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು ಅನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಬರಗಾಲಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತವೆ.

ಬರಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳು: ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದು, ಹಾಗೂ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಏರುಪೇರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಅಂತಹ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬರಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅತಿವೃಷ್ಟಿಗಿಂತ ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ಅಥವಾ ಬರವು ತಲೆದೋರುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಇದಕ್ಕೆ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾದರಿಯ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ರಾಜ್ಯದ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾದ ಬದಲಾವಣೆ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೃಷಿ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಗಂಭೀರವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಸಂಭವಿಸುವುದು. ಜೊತೆಗೆ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಕೊರತೆ ಉಲ್ಬಣಗೊಳ್ಳುವುದು. ಇಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಆಗಾಗ್ಗೆ ತಲೆದೋರುವುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿದ್ದರೂ, ಸಸ್ಯವರ್ಗವು ನಾಶವಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಹಾಗೂ ವಾಯುಮಾಲಿನ್ಯಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ.

ಎಪ್ಪತ್ತೈದು ವರ್ಷಗಳ ದೀರ್ಘಾವಧಿವರೆಗಿನ ರಾಜ್ಯದ 27 ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿದಾಗ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬರ ತಲೆದೋರಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. 1899, 1904, 1905, 1908, 1911, 1920, 1922, 1926, 1934, 1937, 1945, 1952, 1965, 1967, 1972 ಮತ್ತು 2003 ಪ್ರಮುಖ ಬರಪೀಡಿತ ವರ್ಷಗಳಾಗಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರ ಸಂಭವಿಸುವುದು ಸರ್ವೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ಬೀದರ್, ರಾಯಚೂರು, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ತುಮಕೂರು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಇತ್ಯಾದಿ. ಬೀದರ್ ಮತ್ತು ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಸಲ ಬರಗಳು ಸಂಭವಿಸಿವೆ. ಅಂದರೆ 75 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ 30 ಸಲ ಬರ ಸಂಭವಿಸಿದೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಬರ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ಮತ್ತು ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಅಥಣಿ, ಧಾರವಾಡದ ನರಗುಂದ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನ ಕಡೂರು ಹಾಗೂ ಮಧುಗಿರಿ, ಬಂಗಾರಪೇಟೆ, ಗುಡಿಬಂಡೆ, ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ, ರಾಯಭಾಗ ಇತ್ಯಾದಿ.

ನದೀವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಕರ್ನಾಟಕದ ನದೀವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅದರ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ನೀರಿನ ಹರಿವು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು. ರಾಜ್ಯದ ಜಲವಿಭಾಜಕ ರೇಖೆಯಲ್ಲಿ ಬಲ್ಲಾಳರಾಯನದುರ್ಗದಿಂದ ನಂದಿದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಒಂದು, ಅಲ್ಲಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಆನೆಕಲ್ಲಿನವರೆಗೆ ಇನ್ನೊಂದು, ಹಾಗೂ ದೇವರಾಯನದುರ್ಗದಿಂದ ಪಾವಗಡಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದನ್ನೂ ಗುರ್ತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುಖ್ಯ ಜಲಾನಯನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಎಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ನಂದಿದುರ್ಗ ಮತ್ತು ಬಲ್ಲಾಳರಾಯನದುರ್ಗಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಜಲವಿಭಾಜಕ ರೇಖೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ತುಂಗಾ ಮತ್ತು ಭದ್ರಾ. ಇವು ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳ ಗಂಗಾಮೂಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಕೂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ತುಂಗಭದ್ರೆಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ನದಿಗೆ ವೇದಾವತಿ ಮತ್ತು ವರದಾ ಎಂಬ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳು. ಕೃಷ್ಣನದಿಯ ಉಪನದಿಯಾದ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕರ್ನೂಲಿನ ಬಳಿ ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಮುಖ್ಯ ನದಿ ಕೃಷ್ಣಾ. ಭೀಮಾ ಇದರ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿ. ಘಟಪ್ರಭಾ ಮಲಪ್ರಭಾ ಮತ್ತು ಡೋಣಿ ಇತರ ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು. ಬಲ್ಲಾಳರಾಯನದುರ್ಗ ಮತ್ತು ನಂದಿದುರ್ಗಗಳ ನೇರಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಮುಖ್ಯ ನದಿ ಕಾವೇರಿ. ದಕ್ಷಿಣ ಗಂಗಾವೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಕೊಡುಗು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗಮಂಡಲದ ಬಳಿ ($12^0 25'$ ಉ.ಅ., $75^0 34'$ ಪೂ.ರೇ.) ಇದು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ತುತ್ತತುದಿಯಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಅನತಿದೂರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಈ ನದಿ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಘಟ್ಟಗಳ ನೆತ್ತಿಗೆರೆಯ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಯ ಬೆಟ್ಟಸೀಮೆಯ ನೀರನ್ನೂ ಇದು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಜೂನ್–ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತ ಬೀಳುವ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಿಂದ ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯುವ ಕಾವೇರಿ, ಘಟ್ಟಗಳ ಕೆಳಗಿನ ಬಯಲು ಸೀಮೆಗೆ ಸಮೃದ್ಧ ನೀರೊದಗಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ಜಲಧಾರೆ. ಮೈಸೂರು, ಹಾಸನ, ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣದಂಚನ್ನು ಸೋಂಕಿ ಸಾಗಿ ತಮಿಳು ನಾಡಿಗೆ ಜಾರುವ ಈ ನದಿಯ ಉಪನದಿಗಳು ಅನೇಕ. ಹಾರಂಗಿ, ಯಗಚಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಹೇಮಾವತಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಣತೀರ್ಥ, ಕಪಿಲ, ಸುವರ್ಣಾವತಿ, ಶಿಂಷಾ ಮತ್ತು ಅರ್ಕಾವತಿ–ಇವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತರ ಕೆಲವು ಉಪನದಿಗಳು. ನುಗು ಮತ್ತು ಗುಂಡಲುಗಳು ಕಪಿಲಾವನ್ನೂ, ಕಣ್ವ ಶಿಂಷಾವನ್ನೂ ಸೇರುವ ಉಪನದಿಗಳು.

ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಕರ್ನಾಟಕದ ನದಿಗಳೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ತೊರೆಗಳೂ ಕಡಿದಾದ ಘಟ್ಟ ಪಾರ್ಶ್ವದಿಂದ ಥಟ್ಟನೆ ಇಳಿದು, ಜಲಪಾತಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಕಿರಿದಾದ ನೆಲವನ್ನು ದಾಟಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ಈ ನದಿಪಾತ್ರಗಳು ನೀರಾವರಿಗೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಉಪಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಗೆ ಇವು ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತ. ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳು ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಅಳಿವೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ದೋಣಿಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ ಕಲ್ಪಿಸಿವೆ. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಲು ಈ ನದಿಪಾತ್ರಗಳು ದೊಡ್ಡ ಅಡಚಣೆಗಳು. ಇವು ಘಟ್ಟಗಳಿಂದ ಸವೆಸಿ ತರುವ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣು ಫಲವತ್ತಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಗದ್ದೆತೋಟಗಳಿಗೆ

ಉಪಯುಕ್ತ. ಮಳೆಯಿಂದ ತೊಯ್ದ ಘಟ್ಟಗಳ ಜೀವಕೋಟಿಯ ಸಾರ ಗ್ರಹಿಸಿ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವ ಜಲರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಮೀನಿಗೆ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಆಹಾರ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಡಲ ಮೀನು ಅತ್ಯಧಿಕ ಆಹಾರಾಂಶವುಳ್ಳದ್ದು. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಳಿ, ಗಂಗಾವಳಿ, ತದಡಿ, ಅಘನಾಶಿನಿ, ನೇತ್ರಾವತಿ, ವರಾಹಿ ಮತ್ತು ಶರಾವತಿ ಮುಖ್ಯ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಂಬುತೀರ್ಥದ ಬಳಿ ಉಗಮ ಹೊಂದುವ ಶರಾವತಿ ನದಿ ಘಟ್ಟದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿಯುವಾಗ ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆಯಲ್ಲಿ ಭವ್ಯವಾದ ಜಲಪಾತ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆ. ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕಾಸರಗೋಡಿನ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವ ಪಯಸ್ವಿನೀ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಕುದುರೆಮುಖದ ಬಲ್ಲಾಳರಾಯನ ದುರ್ಗದ ಬಳಿ ಉಗಮಿಸುವ ನೇತ್ರಾವತಿ ನದಿ, ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯದ ಕಡೆಯಿಂದ ಜಾರಿ ಬರುವ ಕುಮಾರಧಾರೆಯನ್ನು ಉಪ್ಪಿನಂಗಡಿಯ ಬಳಿ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಮಂಗಳೂರಿನ ಬಳಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದಿಂದ ಆಗಮಿಸುವ ಗುರುಪುರ ಹೊಳೆಯೂ ನೇತ್ರಾವತಿಯೂ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವುದು ಒಂದೇ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ. ಸ್ವರ್ಣಾ, ಸೀತಾ ನದಿಗಳು ಉಡುಪಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಹಂಗರಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಕುಂದಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕವಲುಗೂಡುವ ಸಣ್ಣ ಹೊಳೆಗಳು ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸೌಂದರ್ಯವರ್ಧಕಗಳು.

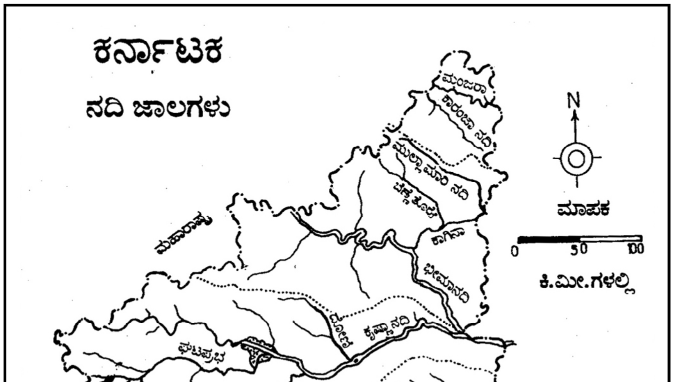

ನಂದಿದುರ್ಗದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳದು ಇನ್ನೊಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಉತ್ತರ ಪಿನಾಕಿನಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಪಿನಾಕಿನಿ ಮತ್ತು ಪಾಲಾರ್ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಉತ್ತರ ಪಿನಾಕಿನಿಗೆ ಚಿತ್ರಾವತಿ ಮತ್ತು ಪಾಪಘ್ನಿ ಎಂಬ ಉಪನದಿಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ:ಅತಿ ಶೈತ್ಯದಿಂದ ಬಹಳ ಒಣ ಹವೆಯವರೆಗೆ ವಿಧ ವಿಧದ ವಾಯುಗುಣಗಳೂ 1830 ಮೀ ಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದವರೆಗೆ ನಾನಾ ಎತ್ತರಗಳನೆಲಗಳೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಬಗೆಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 100 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಕಾಡುಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಮಲೆನಾಡಿನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಈಗಲೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಈಗಲೂ ಅರಣ್ಯಾವೃತ ಪ್ರದೇಶ. ಮಲೆನಾಡಿನ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 30ರಿಂದ 90 ಭಾಗಗಳು ಈಗಲೂ ಅರಣ್ಯಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮೀಸಲು ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಮರಗಳು ವಿಶೇಷ ಆರೈಕೆಯಿಂದ ಬೆಳೆದಿವೆ. ತೇಗ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಅಂಥವನ್ನು

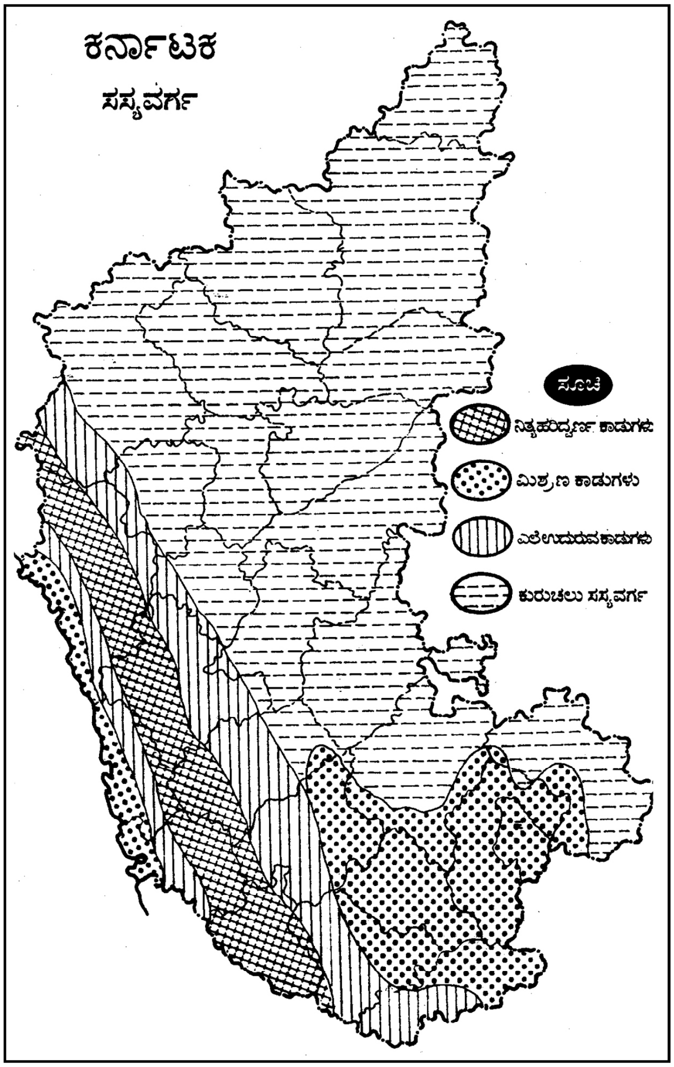

ಕಾಡುಗಳೆನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ನೆಡುತೋಟಗಳೆನ್ನಬಹುದು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತ್ಯಜಿಸಲಾದ ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಲಾಂಟಾನಾ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಉರುವಲಿಗಿಂತ ಲಾಂಬಿಗಳಿಗಾಗಿ ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿಯುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. 150–300 ಸೆಂಮೀ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯಾಗುವ ಘಟ್ಟಗಳ ತಲೆಯೆಡೆಯ ಕೆಳಪಟ್ಟಿಯ ಸೋಪಾನಗಳಲ್ಲೂ ನೆರೆಯ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲೂ ಇರುವ ದಟ್ಟವಾದ ನಿರಂತರ ಹಸುರೆಲೆಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ಗಟ್ಟಿ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮಲೆನಾಡಿನ ಉದ್ದನೆಯ ನಡುಪಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಮರಗಳೆಂದರೆ ತೇಗ, ಹೊನ್ನೆ, ಮತ್ತಿ, ನಂದಿ, ಬೀಟೆ ಮತ್ತು ಲಾರೆಲ್. ಪೂರ್ವದ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಉಷ್ಣವಲಯದ ತೇವ ಪ್ರದೇಶದ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳ ಪೈಕಿ ಶ್ರೀಗಂಧ ಮುಖ್ಯ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಬಿದಿರುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಅಡವಿಯ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡಿ, ಅದು ಸಾರ ಕಳೆದುಕೊಂಡಾಗ ಆ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡುವ ಪೋಡು ಕೃಷಿವಿಧಾನ (ವರ್ಗಾವಣೆ ಬೇಸಾಯ) ಹಿಂದೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಬಂಜರಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಬಿದಿರುಮೆಳೆಗಳು ದಟ್ಟವಾಗಿವೆ. ಅಂತೂ ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 4,000 ಬಗೆಯ ಗಿಡಮರಗಳುಂಟು. ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಘಟ್ಟಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ 10 ರಿಂದ 100 ಕಿಮೀ ಅಗಲದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ ಮುಂಗಾರು ಮಳೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಇರುವ ಸನ್ನಿವೇಶಾನುಗುಣವಾಗಿ ಕಾಡಿನ ಲಕ್ಷಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣತೆ, ಮಾರುತದ ವೇಗ, ನೆಲದ ಎತ್ತರ ಇವು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಅಂಶಗಳು. ಘಟ್ಟದ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲೂ, ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲೂ ಮಣ್ಣು ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅತಿ ಎತ್ತರದ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯಲು ಅನುಕೂಲಕರ. ಧೂಮ, ಕಲ್ಲುಹೊನ್ನೆ, ಬಲಗಿ, ಧೂಪ, ಸಟಗ,

ಹಾಲಮಡ್ಡಿ, ಹಲಗೇರು ಮತ್ತು ಹಲಸು ಮುಂತಾದ ನಿತ್ಯ ಹಸುರು ಮರಗಳೂ ನಾರುಬೇರು, ಕಾಡಿಪಿಂಡಿ, ಕಂಟದ ಮರ ಮುಂತಾದ ಭಿನ್ನಜಾತಿಗಳೂ ಉಂಟು. ನಿತ್ಯ ಹಸುರು ಮರಗಳಿಗೆ ಮುಂದಿನ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ 15 ರಿಂದ 20 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮರಗಳಿವೆ. ಕೂಟಗೇರು, ಬೈರಿ, ಬಿಳಿದೇವದಾರು, ಹೆಬ್ಬಲಸು, ಕಾಡು ಲವಂಗ, ಇಳಿಸಿಂಗಿ ಇವು ಮುಖ್ಯ. ಘಟ್ಟಗಳಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ ಬೀಳುವ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಲವಾರ, ಸಪ್ತಪರ್ಣ, ಮಾಸ್ಸಿ, ದಿಂಡಿಗ, ಸಳ್ಳೆ, ಹೆಣ್ಣುಮತ್ತಿ, ಕಾಡುಕಣಗಿಲೆ, ಹೆಣ್ಣುಸಂಪಿಗೆ, ಮರ್ಕಿಮರ, ನಂದಿ, ವಿಷಮುಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಮತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇವು ತೇವಕಾಡಿನ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಮರಗಳು, ಕೆಮದಾಳೆ, ಹಲಸು, ಪಾಚಿಗಿಡ, ದೊಡ್ಡಜಾಜಿ, ಕದಂಬ, ಪಾಟಗಾಣಿ, ಇವು ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲೆಯ ಮೂರನೆಯ ಸಾಲಿನ ಮರಗಳು. ಇವಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಪೊದೆಗಳೂ ಬಿದಿರುಗಳೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಘಟ್ಟದ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೊದರುಗಳು, ತೇಗ, ಜಾಲಿ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಬೂರುಗ, ಕಕ್ಕೆ, ಮುತ್ತಗ, ಜಗಳಗಂಟೆ, ಅಂಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಬಿದಿರುಗಳುಂಟು, ಬಗನಿ, ಮಾವು, ಹುಣಿಸೆ ಮುಂತಾದವು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮದಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಒಣಹವೆಯ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಸಸ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ನಡುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೊದೆಮುಳ್ಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶದ ಶೇ. 10ರಷ್ಟು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವುಂಟು. ಕುರುಚಲು ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಎತ್ತರದ ಗುಡ್ಡಗಳ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಬಹುದು.

ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗವು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಶುಷ್ಕ ಹವೆಯ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಜಾತಿಯದು. ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳುಪೊದೆಗಳಿವೆ. ಕಾಡುಗಳಿರುವುದೆಲ್ಲ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ಇವು ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕಾಡುಗಳು. ವಿಶಾಲ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ ಕುರುಚಲು ಹಬ್ಬಿದೆ. ಕನಕಪುರ–ತುಮಕೂರುಗಳ ನಡುವೆ ಅರ್ಧಭಾಗ ಇದರಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿಯಿಂದ ಬಂಗಾರುಪೇಟೆಯವರೆಗಿನ ಬೆಟ್ಟದಗ್ರಗಳ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಇದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸೌದೆ ಮರ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇದರ ಪೂರೈಕೆಗಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ನಿರ್ದಯೆಯಿಂದ ಮರ ಪೊದೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಸರ್ವೆ ಮತ್ತು ನೀಲಗಿರಿ ತೈಲ ಮರಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಆಗಂತುಕ ಜಾತಿಗಳು.

ಪ್ರಾಣಿಗಳು: ನೆಲ ಮಳೆ ಗಿಡಮರಗಳಂತೆ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ಘಟ್ಟಸೀಮೆ, ಬಯಲುಸೀಮೆಗಳೆಂದು ಇವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟದ ದಟ್ಟ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಚ್ಚುಬಾಲದ ಕೋತಿ, ಮುಸುಕ ಮಂಗ, ಲಂಗೂರು, ಕಾಡುಪಾಪಗಳು. ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಮುಂಗುಸಿ, ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು, ಕಿರುಬ, ತೋಳ, ನೀರುನಾಯಿ ಮತ್ತು ಕರಡಿಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಜಿಂಕೆ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಮುಳ್ಳಿಲಿ, ಬಾವಲಿ, ಅಳಿಲು, ಮೊಲ ಮತ್ತು ಮುಳ್ಳುಹಂದಿಗಳು ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟಿವೆ. ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಣಿಯೆಂದರೆ ಆನೆ. ಇದು ಹಾಸನ, ಮೈಸೂರು, ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಕೊಡಗು, ಕಡೂರು ಮತ್ತು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಕಾಡುಕೋಣ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಾಣಿ. ಸಾಂಬಾರ್, ಸಾರಗ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಕೂರ್ಪಂದಿ, ನರಿ ಇವನ್ನೂ ಮಲೆನಾಡಿನ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಕ್ರಿಮಿ–ಕೀಟ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಾಹಾರಗಳು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ದೊರಕುವ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ. ಕಾಗೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಮರದ ಪೈ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಟಿಟ್ಟಿಭ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಉಂಟು. ಉಲಿಯಕ್ಕಿಗಳೂ ಅಷ್ಟೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾ ವಿಧಗಳು ಉಂಟು. ಹರಟು ಹಕ್ಕಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇನ್ನೊಂದು ಪಕ್ಷಿ. ಗಂಧರ್ವ ಪಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ಬುಲ್‌ಬುಲ್ ಹಸುರುಕಾಡಿನ ಪ್ರಜೆಗಳು. ಬುಲ್‌ಬುಲಿನ ಕೆಲಜಾತಿಗಳು ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲೂ ಬಿದಿರಮೆಳೆಗಳಲ್ಲೂ ಶ್ಯಾಮಲ ಹಕ್ಕಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ತೆಂಕಣ ಕಪ್ಪಕ್ಕಿಗೂ ಕಣಿವೆಯೇ ತವರು. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಬೆಚ್ಚನೆಯ ಬಯಲು ಸೀಮೆಗೆ ಬರುವುದುಂಟು. ಕಾಡುಕಡುಕ ಮತ್ತು ಕಳಿಂಗಪಕ್ಷಿಗಳ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಡುಗಳಿಗೂ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಬಯಲು ಸೀಮೆಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದವು. ಕೋಗಿಲೆ, ಉಲ್ಲಾಸದ ಸಿಳ್ಳುಹಕ್ಕಿ, ಮೈನಾ, ನೊಣಹಿಡುಕ, ಗೀಜಗ, ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ. ಬಾಗಕ್ಕಿ, ಗಿಳಿ, ಜೇನುಹುಕ್ಕ, ಮೀಂಚುಳ್ಳಿ, ಮಲೆಹಕ್ಕಿ, ಅಂಬಕ್ಕಿ. ಗಿಡುಗ, ಪಾರಿವಾಳ, ಕಪೋತ, ಕೊಕ್ಕರೆ, ಉಲ್ಲಂಗಿ, ನವಿಲು, ಕಾಡುಕೋಳಿ, ಬಾತು, ನಾಗಹಕ್ಕಿ–ಮುಂತಾದ ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಮಲೆನಾಡು ಬಯಲುಸೀಮೆ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ.

ಉರಗಗಳಲ್ಲೂ ನಾನಾ ವಿಧಗಳಿವೆ. ಮೊಸಳೆ, ಆಮೆ, ಹಲ್ಲಿ, ಹೆಬ್ಬಾವು, ತಾಳೆಹಾವು, ಹಸುರುಹಾವು, ಕಟ್ಟುಹಾವು, ನಾಗರಹಾವು, ಮಂಡಲದ ಹಾವು, ಹವಳದ ಹಾವು–ಇವು ಕೆಲವು.

ಕಪ್ಪೆಗಳಿಗೂ, ಮೀನುಗಳಿಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಕಡಲ ತೀರದಲ್ಲಿ ಮೀನುಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಸೊರಮೀನು, ಗರಗರಸ ಮೀನು, ಕಂಟಕ–ರಶ್ಮಿ, ಹಾವುಮೀನು, ಥೇಡೆ, ಹೆರ್‍ರಿಂಗ್, ಬಂಗಡ, ಸೀರ್, ಅಕ್ಕುಲೈ, ಪರ್ಚ್, ಸೀಗಡಿ, ಲಾಡಿ, ಕೊಲಾಜಿ, ಮುಲ್ಲೆಟ್ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಬಗೆಗಳುಂಟು. ಒಳನಾಡಿನ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಕೆರೆ ಹಳ್ಳಗಳು ಮೀನುಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲಕರ.

ಕುರಿ, ಆಡು, ದನಕರು, ಕುದುರೆ ಮುಂತಾದುವು ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಉತ್ತರ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಎಮ್ಮೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಗಮನಾರ್ಹ.

ಕೃಷಿ :ವ್ಯವಸಾಯವೇ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುಖ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆ. ಸನ್ನಿವೇಶ, ವಾಯುಗುಣ, ಭೂಗುಣ, ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ–ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯವಸಾಯದ ಸ್ವರೂಪವೂ ಬೆಳೆಯೂ ಬದಲಾಗುತ್ತವೆ. ಕರಾವಳಿಯ ತಗ್ಗುಬಯಲು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಮಳೆ ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ಬತ್ತ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಕವಿದು ಬಂದ ಮರಳ ಗುಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೆಳೆ ಬತ್ತ ತೆಗೆದ ಮೇಲೆ ಕಡಲೆ ಮುಂತಾದ ಕಾಳು ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ನೀರಿನ ವಸತಿ ಇರುವಲ್ಲಿ ಒಡ್ಡು ಕಟ್ಟಿಯೋ ಏತದಿಂದ ನೀರು ಹಾಯಿಸಿಯೋ ಬತ್ತದ ಎರಡು ಬೆಳೆಗಳನ್ನು–ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮೂರು ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಕೂಡ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ತರಕಾರಿ ಮೆಣಸು ತೋಟಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಕಡಲ ದಂಡೆಗುಂಟ ತೆಂಗಿನ ಮರಗಳು ತಲೆ ಬೀಸುತ್ತ ಸಾವಿರಗಳ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿವೆ. ಮನೆ ಹಿತ್ತಲುಗಳಲ್ಲೂ ತೆಂಗನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಎತ್ತರದ ಮತ್ತು ಮರಳ ನೆಲಗಳು ಅಷ್ಟೇನೂ ಫಲವತ್ತಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಮರಳು ತೆಗೆದು ಬತ್ತವನ್ನೋ ತೆಂಗನ್ನೊ ಬೆಳೆಸುವುದುಂಟು. ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿ ನೆಲ ಕೆಳಗಿನ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಹೊಲಮನೆಗಳು ದಿಬ್ಬದ ಮೇಲಿವೆ.

ಕಡಲಕರೆಯ ಮೈದಾನದ ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನ ಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಬೆಳೆತೆಗೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ಎರಡು–ಮೂರು ಬೆಳೆತೆಗೆಯುವವು ಹೆಚ್ಚು ಉತ್ತಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯ ಒತ್ತಡ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚು. ಸಣ್ಣಮಟ್ಟ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಸದಾಕಾಲದಲ್ಲೂ ನೀರಿರುವ ಸಣ್ಣಮಟ್ಟ ಹೊಳೆಗಳನೇಕ ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ನೀರಾವರಿ ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ.

ಗೋಡಂಬಿ, ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿ ಗಿಡಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದಕ್ಕೂ ಕ್ರಮ ಕೈಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಸೀ–ಐಲೆಂಡ್ ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯೂ ಉಂಟು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಆದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಬೇರೆ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿದೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ದೋಣಿ ನಿರ್ಮಾಣ–ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಮರಗೆಲಸ, ಕುಂಬಾರ ಕೆಲಸ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಹಳೆಯ ಕಸಬುಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಜೀವಂತವಾಗಿವೆ.

ಕರಾವಳಿಯ ತಗ್ಗು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುವುದುಂಟು. ಏತ, ಪಂಪು, ಸಣ್ಣ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ ಇವುಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಹೊಸ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯಬಹುದು. ಬತ್ತ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಖುಷ್ಕಿ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ, ಅಡಕೆ, ತಾಳೆ ಇವು ಆರ್ಥಿಕಬೆಳೆಗಳು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮೆಣಸಿನ ತೋಟಗಳೂ ಇವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ವಸತಿ ಕಡಿಮೆಯಿರುವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೇರುಬೀಜ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ.

ಕರಾವಳಿಯ ಮಲೆನಾಡಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಬತ್ತ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬೆಳೆ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಳೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಳೆಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಕಣಿವೆಗಳ ತಳಗಳಲ್ಲೂ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲೂ ಮೆಟ್ಟಿಲುಮೆಟ್ಟಿಲಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದ ಹಸುರು ಗದ್ದೆಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಸುತ್ತ ಕೆಂಪು ಹಂಚಿನ ಮನೆಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟು. ಅಂಥೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಮೂರು ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ದನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ ವೀಳೆಯದೆಲೆ, ತಾಳೆ, ಮೆಣಸು, ಬಾಳೆ, ಮಾವು, ಹಲಸು ಇವು ತೋಟಗಳ ಬೆಳೆಗಳು. ನೆರೆಯ ಮಲೆನಾಡಿನಂತೆ ಇಲ್ಲೂ ಮಲೇರಿಯ ಮುಂತಾದ ವ್ಯಾಧಿಗಳಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿತ್ತು. ಈಚೆಗೆ ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಿಂತಿದೆ. ಅನೇಕ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 36–56 ಜನ ಗುತ್ತಿಗೆದಾರರು. ಭೂರಹಿತ ಶ್ರಮಜೀವಿಗಳು ಕೆಲಸವನ್ನರಸಿ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಅನೇಕರಿಗೆ ಸ್ಥಳೀಯ ತೋಟಗಳಲ್ಲೇ ಕೆಲಸ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ. ಇರುವ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ.

ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬತ್ತದಬೆಳೆ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಎರಡು ಬೆಳೆ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಅಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಸಾಗುವಳಿ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಶೇ. 5–10 ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುವುದುಂಟು. ಮಳೆ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗಳು ತಮಗೆ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯ ಪೂರ್ವದಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅಕ್ಕಿಯ ಕೊರತೆ ಬರುವುದುಂಟು. ಅಡಕೆ, ವೀಳೆಯದೆಲೆ, ಮೆಣಸು, ಲವಂಗ, ಕಿತ್ತಳೆ, ಕಾಫಿ ಮುಖ್ಯ ಹಣಗಳಿಕೆ ಬೆಳೆಗಳು. ಕಾಫಿ (ಕೆಲವು ಕಡೆ ಚಹ), ಮೆಣಸು ಮುಂತಾದವು ನೆಡು ತೋಟದ (ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್) ಬೆಳೆಗಳು. ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಬೃಹದ್‌ಗಾತ್ರದ ಬಂಡವಾಳ ಉದ್ಯಮಗಳು. ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ ಉಳಿದೆಡೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಣದ ಪ್ರಸಾರ ಹೆಚ್ಚು. ರಸ್ತೆಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಭೂಸಾರ ಕೊಚ್ಚಿ ಹೋಗಿ ತ್ಯಜಿಸಲಾದ ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಲಂಟಾನಾ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಅವಶ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಮಿಕರು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಕೇರಳಗಳಿಂದ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವರು. ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರೂ ತೋಟಗಳಿಂದ ಆಕರ್ಷಿತವಾಗುವುದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ದುಡಿಮೆಗಾರರ ಅಭಾವ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬತ್ತದ ಎರಡು ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಇದೂ ಒಂದು ಕಾರಣ. ದಕ್ಷಿಣದ ಎತ್ತರದ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಯಾಗುವ ನೆಲದ ಕಾಲುಭಾಗದಿಂದ ಅರ್ಧಭಾಗದವರೆಗಿನ ಜಮೀನು ಕಾಫಿ ಮತ್ತು ಚಹಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳು ಅಷ್ಟೇನೂ ಇಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿಂತ ಅಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲ ಒಂದು ತಿಂಗಳಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ. ಕಾಫಿ ಹೂ ಬಿಡಲು ಅವಶ್ಯವಾದ ಬೇಸಗೆ ಮಳೆ ಬರುವ ನಚ್ಚುಗೆಯಿಲ್ಲ. ಬತ್ತ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಯಲ್ಲಾಪುರದಿಂದ ಮಡಿಕೇರಿಯವರೆಗಿನ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಣಸು ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ ಒಟ್ಟು ಸಾಗುವಳಿ ಜಮೀನಿನ ಶೇ. 10 ರಿಂದ 25ರ ವರೆಗಿರುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವದ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಾದ ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಮತ್ತು ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 5ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಮೆಣಸು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮೆಣಸು ಬೆಳೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿ ಬೆಳೆಯುವುದೂ ಸಾಮಾನ್ಯ, ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಮೆಣಸಿನ ಭೂಮಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿ ಬೆಳೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯ ಪೂರ್ವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆಕಾಳುಗಳ ಬೆಳೆಯೂ ಮುಖ್ಯ. ನೆರೆಯ ಮೈದಾನದ ಬೆಳೆಯೇ ಇಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯುವುದು ಅಭ್ಯಾಸವಾಗಿದೆ.

ಅರೆಮಲೆನಾಡಿನ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಸು. ಶೇ.50 ರಷ್ಟು ಭೂಮಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಶಿಕಾರಿಪುರ ಹಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ರಾಗಿ, ಜೋಳ ಮುಂತಾದವೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹಾಸನದ ದಕ್ಷಿಣದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿಯನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹಿರೇಕೆರೂರಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿಯ ಕಪ್ಪು ನೆಲದ ಬದಿಯ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಜೋಳ, ಹತ್ತಿ, ತೊಗರಿ, ಎಣ್ಣೆಕಾಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹಾಸನ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಈರುಳ್ಳಿ, ಮಾವು, ಬಾಳೆ, ಕಿತ್ತಳೆ, ತೊಗರಿ, ಎಣ್ಣೆಕಾಳುಗಳು, ತೆಂಗು, ಕಡಲೆಕಾಯಿ ಬೆಳೆಯುವರು.

ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಹಳ್ಳಿಗಳು ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ಜಮೀನು ಹಿಡುವಳಿಯ ಗಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚು . ಭೂರಹಿತ ದುಡಿಮೆಗಾರರ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಹೆಚ್ಚು. ಖುಷ್ಕಿ ನೆಲವೇ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪರಮಾವಧಿ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು ತಡವಾಗಿಯಾದ್ದರಿಂದಲೂ ನೆಲಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಜಲಧಾರಣಶಕ್ತಿಯಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಚಳಿಗಾಲದ ಬೆಳೆಗಳು(ರಾಬಿ)ಹೆಚ್ಚು. ಪಶ್ಚಿಮದ ಎತ್ತರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ತಂಪು ಹವೆ ಗೋದಿ ಬೆಳೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಜೋಳ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಹತ್ತಿ , ಬಾಜ್ರ , ಶೇಂಗ, ರಾಗಿ ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು.

ಹರಿಹರದಿಂದ ಹೊನ್ನಾಳಿಯವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶ ಮಲೆನಾಡಿನ ಸೆರಗಿನಂತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜೋಳ, ರಾಗಿ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ, ತೊಗರಿ, ಹತ್ತಿ, ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥ ಮತ್ತು ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹರಿಹರದಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಯ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಶೇ. 39ರಷ್ಟೂ ಹೊನ್ನಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 20ರಷ್ಟೂ ಪ್ರದೇಶ ಜೋಳಕ್ಕೆ ಮೀಸಲು. ಹರಿಹರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜಗಳೂ ಹೊನ್ನಾಳಿಯಲ್ಲಿ ತೊಗರಿ ರಾಗಿಗಳೂ ಅನಂತರದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಧಾರವಾಡ, ಸಂಪಗಾಂವ್, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಕುಂದಗೋಳ, ಶಿರಹಟ್ಟಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಳ, ಗೋದಿ, ಬತ್ತ, ಹತ್ತಿ , ಬೇಳೆ, ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜ, ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಕುಂದಗೋಳವೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದೆಡೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಜೋಳ ಬೆಳೆಯುವ ನೆಲವೇ ಒಟ್ಟು ಸಾಗುವಳಿ ಪ್ರದೇಶದ ಶೇ. 25 ರಿಂದ 30ರ ವರೆಗೆ ಇದೆ. ಕುಂದಗೋಳದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶದ ಶೇ. 38.3. ಶಿರಹಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆಬೀಜವೂ ಜೋಳದಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಯೇ ಜೋಳಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ಬೆಳೆ. ಧಾರವಾಡ ಸಂಪಗಾಂವಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಳುಗಳಿಗೆ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಬೆಳಗಾಂವಿ ಪ್ರದೇಶದ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 29ರಷ್ಟು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜೋಳ ಕಾಳುಗಳೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಗೋದಿ, ಹತ್ತಿ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ, ಮೆಣಸು ಮುಂತಾದವು ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು. ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಹುಕ್ಕೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಳ ಬೆಳೆಯ ಪ್ರದೇಶ ಒಟ್ಟು ಸಾಗುವಳಿ ನೆಲದ ಶೇ. 28ರಷ್ಟು . ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪಿಗೆ (ಶೇ. 16.9); ಹುಕ್ಕೇರಿಯಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆಬೀಜದ್ದು ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ (ಶೇ. 23.9). ಸಜ್ಜೆ, ತೊಗರಿ, ಹಣ್ಣು, ತರಕಾರಿ ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು.

ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ನಡುಪಟ್ಟಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒದಗಿ ಬರದ ನೆಲ ಶೇ. 10ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಗದಗಿನ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಡಂಬಳ ಬೆಟ್ಟ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿ ಕಡಿಮೆ. ಮುಂಗಾರು (ಖರೀಫ್) ಮತ್ತು ಹಿಂಗಾರು (ರಾಬಿ) ಬೆಳೆಗಳೆರಡೂ ಬೆಳೆಯುವುದಾದರೂ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುವ ನೆಲ ಕಡಿಮೆ. ಉತ್ತರ ಗೋಕಾಕ, ಉತ್ತರ ಮುಧೋಳ, ಆಗ್ನೇಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಜಮಖಂಡಿ, ರಾಯಬಾಗ್, ಉತ್ತರ ಅಥಣಿ, ಉತ್ತರ ಬಿಜಾಪುರ, ಬಾಗೇವಾಡಿಯ ನಡುಭಾಗ, ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ, ಪಶ್ಚಿಮ ಸಿಂದಗಿ, ಇಂಡಿ ಬಹುಭಾಗ–ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬಾವಿಯ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯ ಬಹುತೇಕ ಜೀವನಾಧಾರಕ್ಕಾಗಿ, ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ಗೋದಿ, ಹತ್ತಿ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ, ತೊಗರಿ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಬಾಳೆ, ಗೆಣಸು ಮತ್ತು ಈರುಳ್ಳಿ ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಮುಧೋಳ, ಬಾದಾಮಿ, ಗೋಕಾಕ, ರಾಮದುರ್ಗ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಹುನುಗುಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 25 ರಿಂದ ಶೇ. 40ರ ವರೆಗೆ ಜೋಳದ ಬೆಳೆಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ಸಜ್ಜೆ, ಗೋದಿ, ಹತ್ತಿ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ, ತೊಗರಿ, ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ದಾವಣಗೆರೆ ಮತ್ತು ಹರಪನಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲೂ ಜೋಳವೇ ಪ್ರಥಮ ಬೆಳೆ. ಹಡಗಲಿ, ಕೂಡ್ಲಿಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜ ಪ್ರಧಾನ. ದಾವಣಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ರಾಗಿಯೂ ಹರಪನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜವೂ ಉಳಿದೆರಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಳವೂ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸುತ್ತವೆ. ತೊಗರಿ, ಹತ್ತಿ, ಬತ್ತ, ಸಜ್ಜೆ, ಸಂಬಾರ, ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಗದಗ ನರಗುಂದ, ನವಲಗುಂದಗಳಲ್ಲಿಯ ಬೆಳೆಗಳು ಹತ್ತಿ , ಜೋಳ, ಗೋದಿ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ, ಹಣ್ಣು , ತರಕಾರಿ.

ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಪೂರ್ವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೊಳಪಡದ ಭೂಮಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚು (ಶೇ. 20 ರಿಂದ 59ರ ವರೆಗೆ). ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದ ಚಿಂಚೋಳಿ ಯಾದಗಿರಿಗಳು ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ಬತ್ತ, ಗೋಧಿ, ಹತ್ತಿ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ, ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯ, ಸಂಬಾರ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಶಾಂತಪುರ, ಭಾಲ್ಕಿ, ಹುಮನಾಬಾದ್, ಅಳಂದು, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಚಿತ್ತಾಪುರ, ಸೆರಂಗಳಲ್ಲೂ ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನ ಜೋಳಕ್ಕೆ, ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ ಅನಂತರದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಇತರ ಬೆಳೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಹತ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ತುಂಗಭದ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಹೊಸಪೇಟೆ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ಸಿಂಧನೂರು, ಸಿರುಗುಪ್ಪ, ಮಾನ್ವಿ, ರಾಯಚೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿಯ ಅರ್ಧ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬೇರೆಯೆಡೆಗಳಂತೆಯೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳ ವಿನಾ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯವಸಾಯಾವಲಂಬಿ ಜನರದೇ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆ. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಶೇ. 57ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು (ಇಡೀ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 76.4). ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಭೂಮಿ ಒಡೆತನವುಳ್ಳ ರೈತರ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಅಧಿಕ.

ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಹಳ್ಳಿಗಳೂ ಆಹಾರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಜೋಳದ ಬೆಳೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉತ್ತಮ. ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಕಡಲೆಕಾಯಿಯಿಂದ ಬರುವ ಹಣದಿಂದ ಆಹಾರ ಪೂರೈಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೆರೆಗಳ ಸೀಮೆ. ಇದು ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯ ಪ್ರದೇಶ. ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆದಿವೆ. ಶಿವಸಮುದ್ರದ ಬಳಿಯಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ನಾಲೆಯ ಗದ್ದೆ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬು ಬತ್ತಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತೆಂಗುಗಳೂ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಕೆರೆಗಳ ಬೇಸಾಯ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ. ಕೆರೆಗಳ ಸೀಮೆ 51800 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ. ಅನೇಕ ಕೆರೆಗಳ ದುರಸ್ತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಈ ಕೆರೆಗಳು ಹಿಂದಿನ ಶತಮಾನಗಳ ಸಾಮೂಹಿಕ ಕಾರ್ಯಶೀಲತೆಯ ಸಂಕೇತಗಳು.

ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಡುವ ಭೂಮಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟಿದೆ. ಪಾವಗಡ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ಮತ್ತು ಗುಬ್ಬಿಯಂಥ ಗುಡ್ಡನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 90ರ ವರೆಗೂ ಇದು ಏರಿರುವುದುಂಟು. ಮೈಸೂರಿನ ಸುತ್ತಣ ಮೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಶೇ. 70ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭೂಮಿ ಸಾಗುವಳಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಕೆರೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು. ಅರೆಮಲೆನಾಡಿನ ಬಳಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಬೆಟ್ಟಸೀಮೆಗಳಾದ ಕನಕಪುರ, ಬಂಗಾರಪೇಟೆ, ಚಿಂತಾಮಣಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಕೆರೆಗಳಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗೌರಿಬಿದನೂರಿನಿಂದ ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿಯ ವರೆಗೆ ಇವು ಅಧಿಕ.

ದಕ್ಷಿಣ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ನಾಲೆಯ ಪ್ರದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಕಾವೇರಿ ಕಣಿವೆಯ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲೂ ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ನಾಗಮಂಗಲದ ಸುತ್ತಲೂ ತುಂಬ ಉತ್ತರದಲ್ಲೂ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಹತ್ತಿರದ ತರಕಾರಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಪ್ರದೇಶದ ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸಬಹುದು.

ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹೊಲಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಅಧಿಕ. ಇಲ್ಲಿ ರಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೋಳ, ಕಡಲೆ, ಅವರೆ, ತೊಗರಿ, ಎಳ್ಳು, ಹುಚ್ಚೆಳ್ಳು, ಮತ್ತು ಹರಳುಗಳೊಂದಿಗೆ ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಬಿತ್ತನೆಯಾಗುವುದು ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ. ನಡುನಡುವಣ ಇತರ ಬೆಳೆಗಳ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ರಾಗಿಯನ್ನು ಕಟಾವು ಮಾಡುವುದು ಡಿಸೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ. ಉಳಿದ ಬೆಳೆಯ ಫಸಲು ಸ್ವಲ್ಪ ನಿಧಾನ. ಜೋಳ ಮತ್ತು ಸಜ್ಜೆಯೂ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ನೆಲಗಡಲೆಯನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ಇವು ನಗದು ಬೆಳೆಗಳು. ತರಿ ಜಮೀನಿನ ಮುಖ್ಯ ಫಸಲೆಂದರೆ ಬತ್ತ. ಡಿಸೆಂಬರ್–ಜನವರಿ ಇದರ ಕೊಯ್ಲು ಕಾಲ. ಕಬ್ಬನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಬತ್ತದ ಫಸಲು ತಗೆದ ಮೇಲೆ ಚಳಿಗಾಲದ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಕಡಲೆ, ಹುರುಳಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಇವು ಅಷ್ಟೇನೂ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಗಿಗೂ ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಇದರ ಫಸಲು ಇಳುವರಿ ಖುಷ್ಕಿ ರಾಗಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಕೆರೆಯ ಅಥವಾ ಬಾವಿಯ ಕೆಳಗಿನ ತೋಟಗಳು ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ, ವೀಳೆಯದೆಲೆ, ನಿಂಬೆ ಮತ್ತು ಮೆಣಸುಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲು, ನದಿಪಾತ್ರದ ಒಣಮರುಳು ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಂಗಡಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ಇವು ನದಿಪಾತ್ರದ ಅಡಿಯ ನೀರನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಂಥ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸುತ್ತ ತರಕಾರಿಗಳಿಗಾಗಿ ನೀರಾವರಿ ಬಳಕೆಯುಂಟು.

ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ರಾಗಿ ಬತ್ತಗಳಾದರೂ ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಜೋಳವೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬತ್ತವೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇವು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಳ ಮುಖ್ಯ ಧಾನ್ಯ ; ಮತ್ತೆ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಜ್ಜೆ ಮುಖ್ಯ. ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ರಾಗಿ, ಬತ್ತಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಬೆಳೆಗಳು ಮುಖ್ಯ. ಅರಸಿಕೆರೆ, ಪಾವಗಡ, ಬಾಗೆಪಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಳವೂ, ಹೊಸದುರ್ಗ, ಶಿಡ್ಲಘಟ್ಟ, ಚಿಂತಾಮಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲೂ ಸಜ್ಜೆಯೂ, ಹೊಸದುರ್ಗ–ಚಳ್ಳಕೆರೆ–ಪಾವಗಡಗಳ ನೇರಕ್ಕೂ ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ಹತ್ತಿಯೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇವು ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೋಳ, ಹತ್ತಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಬೆಳೆಯುವ ಅಖಂಡ ಪ್ರದೇಶ ಇಲ್ಲಿಯಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಆಗ್ನೇಯದವರೆಗೆ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ವೃಕ್ಷಬೆಳೆಗಳ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕಡೂರು ಹೊಸದುರ್ಗಗಳಿಂದ ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ಮದ್ದೂರುಗಳವರೆಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದು, ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ದಾವಣಗೆರೆಯವರೆಗೂ ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆಯಿಂದ ಹೊನ್ನಾಳಿಯವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿರುವ ಬೆಟ್ಟ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ತೆಂಗು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ, ಸ್ವಲ್ಪ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ, ಅಡಕೆಯೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ಚಾಮರಾಜನಗರಗಳವರೆಗೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಾಳೆ ತೋಟಗಳಿವೆ. ಮಂಡ್ಯದ ಬಳಿ ಕಬ್ಬು ಗೌರಿಬಿದನೂರಿನ ಬಳಿ ಮತ್ತು ಶ್ರೀನಿವಾಸಪುರ ಮುಳಬಾಗಿಲುಗಳಲ್ಲಿ ಏತ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ಪಂಪು ಬಾವಿ ನೀರಾವರಿಯಿಂದ ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಶಿಡ್ಲಘಟ್ಟ ಮತ್ತು ಮಾಗಡಿಯಿಂದ ಕನಕಪುರ ಮತ್ತು ಕೊಳ್ಳೆಗಾಲದವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆಯೂ ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿಗಳೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ ದಕ್ಷಿಣ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಕೆರೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದನಗಳ ಮೇವಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಸ್ಥಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಹಸು, ಎಮ್ಮೆ, ಕುರಿ ಮತ್ತು ಆಡು ಮುಖ್ಯ. ಉತ್ತರಾರ್ಧದ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕುರಿ ಕಡಿಮೆ. ಕೊಳ್ಳೆಗಾಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕುರಿ ಆಡುಗಳಿಗಿಂತ ದನ ಹೆಚ್ಚು. ಕೋಲಾರದ ಕಡೆ ಕಂಬಳಿ ನೇಯ್ಗೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ರಾಗಿ–ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೋಳಿ ಸಾಕಣೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು.

ತೆಂಗು ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ನಾಲೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲೂ ಕಾವೇರಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲೂ ವ್ಯವಸಾಯವಲಂಬಿತ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು (ಶೇ. 84–91) ನಂಜನಗೂಡಿನ ಬಳಿಯೂ ಅಧಿಕ. ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದಗಣಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ದಾವಣಗೆರೆ, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ–ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಮೈಸೂರು ನಗರದಲ್ಲೂ ಬೆಳೆದಿರುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಂದಾಗಿ ವ್ಯವಸಾಯಾವಲಂಬಿ ಜನರ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೃಷಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲವಿವರ, 2004–05

ವಿವರ	ಕ್ಷೇತ್ರ (000 ಹೆ.)
ಭೂ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ	19049.8
ಕಾಡು	3070.3
ವ್ಯವಸಾಯೇತರ ಭೂಮಿ	1331.6
ಕೃಷಿ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಭೂಮಿ	788.0
ಖಾಯಂ ಗೋಮಾಳ ಇತ್ಯಾದಿ	952.2
ವಿವಿಧ ವೃಕ್ಷಾವೃತ ಭೂಮಿ	304.7
ಕೃಷಿ ಯೋಗ್ಯ ಬರಡು ನೆಲ	421.2
ಪಾಳು ಭೂಮಿ	2344.0
ಬಿತ್ತನೆಯ ಪ್ರದೇಶ	9837.6
ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬಿತ್ತನೆಯ ಪ್ರದೇಶ	1674.2
ನಿವ್ವಳ ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶ	2450.4

ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆಗಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದನೆ, 2004–05

ಬೆಳೆ	ವಿಸ್ತೀರ್ಣ (ಹೆಕ್ಟೇರು)	ಉತ್ಪನ್ನ (ಟನ್ನುಗಳು)
ಹಣ್ಣುಗಳು	260,733	416,4611
ತರಕಾರಿಗಳು	377,374	665,4105
ಸಾಂಬಾರು ಬೆಳೆ	244,501	496,933
ತೋಟದ ಬೆಳೆ	625,693	334,005
ವಾಣಿಜ್ಯ ಪುಷ್ಪಗಳು	20890	156,584
ಔಷಧೀಯಗಿಡಗಳು	381	4525
ಸುಗಂಧಿಕ ಗಿಡಗಳು	665	9144

ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಮತ್ತು ಉತ್ಪನ್ನ, 2004–2005

ಬೆಳೆ	ವಿಸ್ತೀರ್ಣ (000 ಹೆಕ್ಟೇರು)	ಉತ್ಪನ್ನ (000 ಟನ್ನು)
ಆಹಾಧಾನ್ಯಗಳು		
ಬತ್ತ	1,308.2	5,556.5
ಜೋಳ	1,662.8	1,358.6
ಸಜ್ಜೆ	444.7	266.1
ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ	850.4	2,509.3
ರಾಗಿ	892.8	1,613.9
ತೃಣ ಧಾನ್ಯಬೆಳೆ	58.4	30.6
ಗೋಧಿ	242.0	206.3
ಒಟ್ಟು ಏಕದಳ ಧಾನ್ಯ	**5459.2**	**9,691.1**
ಕಡಲೆ	418.1	230.9
ತೊಗರಿ	562.1	291.1
ಇತರ ದ್ವಿದಳ ಬೆಳೆ	108.7	384.6
ಒಟ್ಟು ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯ ಬೆಳೆ	**2,108.0**	**799.9**
ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜಗಳು		
ನೆಲಗಡಲೆ	968.6	684.1
ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ	1135.5	436.8
ಹರಳು	17.3	15.7
ಹುಚ್ಚೆಳ್ಳು	27.4	5.2
ಎಳ್ಳು	58.5	25.9
ಕುಸುಬೆ	98.6	42.3
ಸಾಸಿವೆ, ರೇಪ್, ಬೀಜ	6.1	1.7
ಅಗಸೆ	12.9	1.0
ಒಟ್ಟು	**2,267.4**	**934.1**

ಇತರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು

ಹತ್ತಿ	521.8	624.6
ಕಬ್ಬು	177.9	13,993.2
ಮಾವು	119.2	109.8
ದ್ರಾಕ್ಷಿ	8.5	150.3
ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು	98.1	50.1
ಅರಿಸಿನ	10.2	65.6
ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ	44.7	575.8
ತೆಂಗು	412.7	38.7
ಗೋಡಂಬಿ	61.5	104.8
ಅಡಕೆ	132.3	169.9
ಕಾಫಿ	204.3	210.8
ಕೋಕೋ	1.9	22.8

ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ: ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ ಕೃಷಿಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನು ಕ್ಷೀರೋತ್ಪನ್ನ, ತುಪ್ಪಳ, ಚರ್ಮ, ಗೊಬ್ಬರ, ಮಾಂಸ ಮುಂತಾದ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಸಾಕಿದರೂ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಾಕುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಉದಾ: ಉಳುಮೆ ಮಾಡಲು, ಸರಕು ಸಾಗಿಸಲು ಇತ್ಯಾದಿ. ದನ, ಎಮ್ಮೆ, ಕುರಿ, ಮೇಕೆ ಮತ್ತು ಕೋಳಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಸಾಕಲಾಗುವುದು. ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಾಕಿದರೂ ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ. 2003ರಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 283.1 ಲಕ್ಷ ಜಾನುವಾರುಗಳಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 95.4 ಲಕ್ಷ ದನಗಳು, 40 ಲಕ್ಷ ಎಮ್ಮೆ, 72.5 ಲಕ್ಷ ಕುರಿ, 44.8 ಲಕ್ಷ ಮೇಕೆ ಮತ್ತು 3 ಲಕ್ಷ ಹಂದಿಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಬೆಳಗಾಂವಿ ಅಧಿಕ ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಾದರೆ ಕೊಡಗು ಕಡಿಮೆ ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಾಗಿದೆ.

2003ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಜಾನುವಾರುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ('000ಗಳಲ್ಲಿ):

ದನಕರು	9539.0
ಎಮ್ಮೆ	3991.0
ಕುರಿ	7256.0
ಆಡು	4484.0
ಹಂದಿ	312.0
ಇತರೆ	2730.0
ಕುಕ್ಕುಟ	25,592.8

ಹೈನುಗಾರಿಕೆ: ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜಾನುವಾರು ಸಾಕಣೆಯಷ್ಟೆ ಹೈನುಗಾರಿಕೆಯೂ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯಮ. 1950ರ ದಶಕಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಲಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ವಿತರಣೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕುತ್ತಿದ್ದ ಹಸು ಮತ್ತು ಎಮ್ಮೆಗಳ ಹಾಲನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಬಳಕೆಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕ್ರಮೇಣ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಪಟ್ಟಣ–ನಗರಗಳಿಗೆ ಹಾಲಿನ ಮಾರಾಟ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೂಡಿಗೆ (1955)ಯಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. 1965ರಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಡೈರಿ ಸಂಸ್ಥೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು ರಾಜ್ಯದ ಹೈನುಗಾರಿಕೆಯ ಮಹತ್ವದ ಹೆಜ್ಜೆ. ಅದೇ ವರ್ಷ ಕರ್ನಾಟಕ ಕ್ಷೀರಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಲಿ ಉಗಮವಾಯಿತು. ಇಂದು ಕರ್ನಾಟಕ ಹಾಲು ಮಹಾಮಂಡಲಿ ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ ಹಾಲು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ರಾಜ್ಯದ ಏಕೈಕ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆ.

2002ರಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 8833 ನೋಂದಣಿ ಪಡೆದ ಹೈನುಗಾರಿಕಾ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೋಂದಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ 16.6 ಲಕ್ಷ ಸದಸ್ಯರಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ, ಅತಿ ಸಣ್ಣ ರೈತರು, ಭೂರಹಿತ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರೂ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 13 ಹಾಲು ಒಕ್ಕೂಟಗಳಿವೆ ಮತ್ತು 17 ಕ್ಷೀರ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಒಟ್ಟು 42 ಶೀತಲೀಕರಣ ಘಟಕಗಳಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರು, ಮಂಡ್ಯ, ತುಮಕೂರು, ಹಾಸನ, ಧಾರವಾಡ, ಬೆಳಗಾವಿ, ಬಿಜಾಪುರ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಮಂಗಳೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ರಾಯಚೂರು ಮತ್ತು ಕೋಲಾರಗಳು ಡೈರಿಕೇಂದ್ರಗಳು. ಈ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಹಾಲು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು, ಸಂಸ್ಕರಿಸುವುದು ಹಾಗೂ ಮಾರಾಟಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಲ್ಲ. ಇತರ ಕ್ಷೀರೋತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಕ್ರೀಮ್, ಮೊಸರು, ಬೆಣ್ಣೆ, ತುಪ್ಪ, ಮಜ್ಜಿಗೆ, ಸುವಾಸಿತ ವಿಶೇಷ ಬಗೆಯ ಹಾಲು, ಐಸ್‌ಕ್ರೀಮ್, ಪೇಡ, ಮೈಸೂರು ಪಾಕ್, ಕೆನೆರಹಿತ ಹಾಗೂ ಕೆನೆಬರಿತ ಹಾಲಿನ ಪುಡಿ, ಖೋವಾ, ರಸಗುಲ್ಲ ಮತ್ತು ಬರ್ಫಿ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: ನೆಲದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಗಳಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಜಲದಲ್ಲಿಯೂ ಆಹಾರ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಅಂತಹ ಆಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನು ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ನಿಸರ್ಗವು ನೀಡಿರುವ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ಸ್ಯ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಸೇರಿದೆ. ಕಡಲದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಬದುಕುವ ಜನರ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಗರಿಕ ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿದೆ. ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿರುವಂತಹ ವೃತ್ತಿ. ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಪೂರಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಇದೊಂದು ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಹಾಗೂ ಋತುಕಾಲಿಕವಾದ ಉದ್ಯಮ.

ಕರ್ನಾಟಕ 320 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕರಾವಳಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರೊಂದಿಗೆ 27,000 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವುಳ್ಳ ಖಂಡಾವರಣ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ 5.03 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಒಳನಾಡಿನ ಜಲರಾಶಿ ಮತ್ತು 8000 ಹೆ. ಹಿನ್ನೀರು ಕ್ಷೇತ್ರವುಂಟು. ಇದು ಸೀಗಡಿ ಮೀನು ಕೃಷಿಗೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 7.6 ಲಕ್ಷ ಮೀನುಗಾರರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ 2 ಲಕ್ಷ ಜನರು ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು 5.6 ಲಕ್ಷ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವರು.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಡಲ ಮತ್ತು ಒಳನಾಡಿನ ಎರಡೂ ರೀತಿಯ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಸಮುದ್ರ ತೀರವನ್ನು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತಿರುವ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ, ಉಡುಪಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಲ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯ. ಇವು ಸುಮಾರು 25000 ಚ.ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಖಂಡಾವರಣ ಪ್ರದೇಶವನ್ನಾವರಿಸಿದ್ದು 28 ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮತ್ತು 204 ಮೀನುಗಾರಿಕಾ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಕುಟುಂಬಗಳು ಮೀನುಗಾರಿಕಾ ವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಧರಿಸಿ ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಮೀನುಗಳೆಂದರೆ. ಸೀಗಡಿ, ಬಂಗಡೆ, ಸಾರ್ಡಿನ್, ತಾಟೆ, ತೊರಕೆ, ಗರಗಸಮೀನು, ಕೊಡ್ಬಾಯಿ, ಬಲ್ಲೆಧೋಡಿ, ಕೊದಾಡೆ, ಶೇಡೆ, ಕಡುವಾಯಿ, ತಿಡುಂಬ, ಸಾಂದಾಳ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ 3 ಪ್ರಬೇಧಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಕಾರವಾರ, ಅಂಕೋಲ, ಕುಮಟ, ಹೊನ್ನಾವರ, ಭಟ್ಕಳ, ಮಜಲಿ, ಬಿಂಗಿ, ಬಿಂದಿಯ, ಗಂಗೊಳ್ಳಿ, ಮಲ್ಪೆ, ಕಾರವಾರ, ಮಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಉರಿಯಾವರ ಪ್ರಮುಖ ಕಡಲ ಮೀನುಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು.

ಒಳನಾಡಿನ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: 6015 ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳು, 19,697 ಸಣ್ಣಕೆರೆಗಳು, ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯ ಪುಷ್ಕರಣಿಗಳು, ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳಾದ ಕಾವೇರಿ, ತುಂಗಭದ್ರಾ, ಕೃಷ್ಣಾ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಸು. 4000 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶವುಳ್ಳ ಸೌಳು ನೀರಿನ ಕೊಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹಿನ್ನೀರುಗಳು ಸಹ ಒಳನಾಡಿನ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಲಭ್ಯ. ಆದರೂ ಈ ವಿಧದ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಹಂಚಿಕೆ ಕಡಿಮೆ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯ, ಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯ, ವಾಣಿ ವಿಲಾಸ ಸಾಗರ, ಶಾಂತಿ ಸಾಗರ, ನುಗು ಕಬಿನಿ, ನೀರಸಾಗರ, ಹೆಸರುಘಟ್ಟ, ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ, ಮುನಿರಾಬಾದ್ ಮತ್ತು ರಕ್ಕಸ ಕೊಪ್ಪ ಜಲಾಶಯಗಳು ಮುಖ್ಯ ಮೀನುತಳಿ ಮತ್ತು ಮೀನುಪಾಲನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಮೂಗುಮಲ್ಲ, ಬಿಳಿಮೀನು, ಬಾಳೆಮೀನು, ಗೆಂಡೆಮೀನು, ರೂಹು, ಮೈಗಾಲ್ ಗೆಂಡೆ, ಹುಲ್ಲು ಮೀನು, ಬೆಳ್ಳಿಮೀನು, ಟಿಲಾಪಿಯಾ ಮುಂತಾದವು ಒಳನಾಡಿನ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಮೀನುಗಳು. ರಾಜ್ಯ 2003–04ನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸು. 2 ಲಕ್ಷ ಟನ್ನು (ಶೇ. 76) ಕಡಲ ಮೀನು ಮತ್ತು 62 ಸಾವಿರ ಟನ್ನು ಒಳನಾಡಿನ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿತು. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಹಾಗೂ ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಮೀನು ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಮೂರು ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 45 ಮೀನು ಶೈತ್ಯೀಕರಣ ಉಗ್ರಾಣಗಳು ಮತ್ತು 222 ಶೈತ್ಯೀಕೃತ ಮೀನುಸಂಗ್ರಹಣ ಘಟಕಗಳಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮೀನು ಬಳಸುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ. ಅಂದರೆ ಶೇ. 48 ಜನರು ಮಾತ್ರ ಮೀನು ಬಳಸುವರು. ಕರಾವಳಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಹಾಗು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಮೀಪದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನಿನ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚು.

ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದದ ಮೀನುಗಳು ಹಾಗೂ ಮತ್ಸ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಸೀಗಡಿ ಮೀನುಗಳಿಗೆ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾದ ಬೇಡಿಕೆಯಿದೆ. ರಫ್ತಾಗುವ ಮೀನಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಶೇ. 80 ಸೀಗಡಿ ಮೀನಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ.

ನೀರಾವರಿ, ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆ : ಒಂದು ನದಿಯ ನೀರಿನ ಯಶಸ್ವೀ ಬಳಕೆಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಶಗಳು ನಾಲ್ಕು : ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ, ವಾಯುಗುಣ, ಭೂರಚನೆ ಮತ್ತು ಸನ್ನಿವೇಶ. ಈ ನಾಲ್ಕು ಅಂಶಗಳೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿವೆ. ಅಂದಾಜೊಂದರ ಪ್ರಕಾರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸು. 188.1 ಸಾವಿರಕೋಟಿ ಘನ ಮೀಟರ್‌ನಷ್ಟು ಸಂಭವನೀಯ ಜಲಸಂಪತ್ತಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಮೈ ಜಲ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಜಲಗಳು ಸೇರಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 1 ಕೋಟಿ ಹೆ.ಮೀನಷ್ಟು ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತದೆಂದು ತಜ್ಞರ ಅಂದಾಜು. ಇದರಲ್ಲಿ 45–50 ಲಕ್ಷ ಹೆ.ಮೀ ಮೇಲ್ಮೈ ನೀರನ್ನು ಬಳಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಹಾಗೂ 42 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ. ಗಣಿ ಮತ್ತು ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಇಲಾಖೆ ಸಮೀಕ್ಷೆಯಂತೆ ಸು. 11,412.2 ದಶಲಕ್ಷ

ಘನ ಮೀಟರ್‌ನಷ್ಟು ಅಂತರ್ಜಲ ಸಂಪತ್ತು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ 8,812.2 ದಶಲಕ್ಷ ಘನ ಮೀನಷ್ಟು ನೀರಾವರಿಗೆ ಬಳಸುವ ಹಾಗೂ ಸು. 10 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಸಾಧ್ಯ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿಗಾಗಿ ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿಗಾಗಿ ಅಂತರ್ಜಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚೆಚ್ಚು ಬಳಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಜಲಸಂಪತ್ತು ನೀಡುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ, ಕಾವೇರಿ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಉಪನದಿಗಳು ಮಹತ್ವವುಳ್ಳವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 3400 ಟಿ.ಎಂ.ಸಿ ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ನೀರಾವರಿಗಲ್ಲದೆ ಈ ನದಿ ಜಲಗಳು ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗೂ ಬಹು ಉಪಯುಕ್ತ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಶರಾವತಿ, ಕಾಳಿ, ವರಾಹಿ, ಬೇಡ್ತಿ, ಅಘನಾಶಿನಿ ಮತ್ತು ಬರಪೊಳೆ ನದಿಗಳು ನೀರಾವರಿಗಿಂತ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತ. ನೀರಾವರಿಯ ಜೊತೆಗೆ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಗೂ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿರುವ ಅಥವಾ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ನದಿಗಳೆಂದರೆ ಕಾವೇರಿ, ಶಿಂಷಾ, ಭದ್ರಾ, ತುಂಗಭದ್ರಾ, ಕಪಿಲ, ಘಟಪ್ರಭಾ, ಕೃಷ್ಣ (ಮೇಲ್ದಂಡೆ) ಇವು ಮುಖ್ಯ. ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿದ್ಯುತ್ ವಿಭವ (ಪವರ್ ಪೊಟೆನ್ಷಿಯಲ್) 60 ಲಕ್ಷ ಕಿವ್ಯಾ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು .

ರಾಜ್ಯದ ನದಿ ನೀರನ್ನು ಬೇಸಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಡೆದುಬಂದಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ನದಿಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ಹಳೆಯ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳೂ ಕಾಲುವೆಗಳೂ ಈಗಲೂ ನೀರಾವರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 37,337 ಚಿಕ್ಕದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳ ಕೆಳಗಿರುವ 3,97,530 ಹೆ. ಗಳು ಸೇರಿ ನಾನಾ ಮೂಲಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆದಿದ್ದ ಜಮೀನು 17 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆ. ವೇದಾವತಿ ನದಿಗೆ ವಾಣಿವಿಲಾಸ ಸಾಗರವನ್ನು ಸುಮಾರು ಒಂದು ಶತಮಾನದ ಹಿಂದೆ (1907) ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒದಗಿ ಬಂದಿರುವ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 10 ಸಾವಿರ ಹೆ. ಮೈಸೂರಿನ ಬಳಿಯ ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರದಿಂದ 1,09,375 ಹೆ. ಗಳಿಗೆ ನೀರು ಒದಗುವುದಲ್ಲದೆ ಶಿಂಷಾ ಮತ್ತು ಶಿವಸಮುದ್ರ ಜಲವಿದ್ಯುದ್ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ನಿರಂತರ ಜಲಧಾರೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ ಕಟ್ಟೆಯ ಕೆಲಸ 1910ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ 1931ರಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯಿತು. ಕಾವೇರಿ ನೀರಿನ ಬಳಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಆಗಿನ ಮದರಾಸು ಸರ್ಕಾರ ಅಡ್ಡಿ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಇದು ಇನ್ನೂ ಬೇಗನೆ ಮುಗಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನ ಸರ್ಕಾರದ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ನೀರಾವರಿ ಕಾಮಗಾರಿಗಳು ನಡೆದುವು. ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ನೀರನ್ನು ಅಡ್ಡಹಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕೆಲಸ ಗಮನಾರ್ಹವಾದದ್ದು. ರಾಯರ ಕಾಲುವೆಗಳೆಂದು ಅವು ಈಗಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಹಂಪಿ, ಕಮಲಾಪುರ, ವಲ್ಲಭಪುರ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಗುರುತುಗಳಿವೆ. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯವರು ಸುಂಕೇಪಾಲದ ಬಳಿ ಒಂದು ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದರು. ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದ ಜಲಾಂತರ್ಗತವಾದ ಕೆಲವು ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಕಾಲದವು. ಹೀಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳು ಆರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ನೀರಾವರಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದುವು. ಭದ್ರಾಜಲಾಶಯ, ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಘಟಪ್ರಭಾ ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ತುಂಗಾ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ನುಗು ಯೋಜನೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು. ತುಂಗ ಭದ್ರಾ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಥಮ ಹಂತದ ಕಾರ್ಯವೂ ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಇವಲ್ಲದೆ ಎಂಟು ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳೂ ಹಳೆಯ ಕೆರೆಗಳ ದುರಸ್ತಿಯೂ ಹೊಸ ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯವೂ ನಡೆದುವು. ಇವುಗಳಿಂದ ಲಾಭ ಪಡೆದ ಜಮೀನಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 94,810 ಹೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆದ ಜಮೀನು 6160 ಹೆ.

ಕಾವೇರಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹೊಸ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿವೆ, ಅಥವಾ ಬರಲಿವೆ. ಹೇಮಾವತಿ, ಕಂಬದಕಡ, ಕಪಿಲ, ಹಾರಂಗಿ, ಸುವರ್ಣಾವತಿ, ಚಿಕ್ಕಹೊಳೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣತೀರ್ಥ ಮುಂತಾದವುಗಳ ನೀರನ್ನು ಬಳಸುವ ಯೋಜನೆಗಳು ಕಾರ್ಯಗತವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಕಪಿಲ ಯೋಜನೆ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ವರ್ಷಕ್ಕೆ 150–300 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶವಾದ ವೈನಾಡಿನ ಅನೇಕ ಹೊಳೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ 230 ಕಿಮೀ ಹರಿದು ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರದ ಬಳಿ ಕಾವೇರಿನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಈ ನದಿಗೆ ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿಯ ಬಳಿ ಹಿಂದೆಯೇ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿ 4,925 ಹೆ. ನೀರೊದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಯೋಚನೆ 1916 ರಿಂದಲೂ ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕಿತ್ತು. ಮೈಸೂರು ನಗರಕ್ಕೆ 61 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುವ ಹೊಸ ಜಲಾಶಯದ ಬಳಿ ನದಿಯ ಪಾತ್ರ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 672 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಜಲಾಶಯದ ಶೇಖರಣಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 19,200 ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಘನ ಅಡಿ ಕಟ್ಟೆಯ ಎತ್ತರ ಅಡಿಪಾಯದಿಂದ 57.3 ಮೀ (ನದೀಪಾತ್ರದಿಂದ 26.8 ಮೀ); ಕನಿಷ್ಠ ಅಗಲ ಅಡಿಪಾಯದಲ್ಲಿ 49 ಮೀ ಮೇಲ್ತುದಿಯಲ್ಲಿ 7.3 ಮೀ ಎಡಬಲದಂಡೆಗಳ ನಾಲೆಗಳಿಂದ 19,450 ಕ್ಯುಸೆಕ್ಸ್ ನೀರು ಬಿಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಎಡದಂಡೆ ನಾಲೆಯಿಂದ 2298 ಹೆ. ಎಕರೆ ಜಮೀನೂ ಬಲದಂಡೆ ಕಾಲುವೆಯಿಂದ 9464 ಹೆ. ಜಮೀನೂ ತರಿ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒದಗುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟು 30,010 ಹೆ. ಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನುಕೂಲ ಪಡೆಯುವ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಂಜನಗೂಡು, ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ, ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಚಾಮರಾಜನಗರ.

ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಂಜನಗೂಡಿಗೆ 24 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ನುಗು ಜಲಾಶಯ ಇನ್ನೊಂದು ಯೋಜನೆ. ಇದರ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 984 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರಿಂದ 73 ಸಾವಿರ ಎಕರೆಗಳಿಗೆ ನೀರು ಪೂರೈಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಾಮರಾಜನಗರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಚಿಕ್ಕಹೊಳೆ ಜಲಾಶಯ ಯೋಜನೆ ಮಧ್ಯಮ ದರ್ಜೆಯದು. ಈ ಹೊಳೆ ಸುವರ್ಣಾವತಿಯ ಉಪನದಿ. ಇದರ ಇಳಿಮೇಡು ಪ್ರದೇಶ 394 ಚಕಿಮೀ. 2395 ಹೆ. ಜಮೀನಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನ. ಕಪಿಲಾದ ಉಪನದಿಯಾದ ಹೆಬ್ಬಹಳ್ಳಕ್ಕೆ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆಯ ಬಳಿ ಕಟ್ಟುವ ಕಟ್ಟೆಯ ಇಳಿಮೇಡು 180 ಚ.ಕಿಮೀ. ಕಾವೇರಿ ಕಣಿವೆಯ ಈ ನಾನಾ ಯೋಜನೆಗಳೆಲ್ಲ ಫಲಪ್ರದವಾದಾಗ ಒಟ್ಟು 44 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗುವುದೆಂಬುದಾಗಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾವೇರಿ ನದಿನೀರಿನ ಬಳಕೆಯ ವಿಚಾರವಾಗಿ 1892ರಲ್ಲೂ 1924ರಲ್ಲೂ ಮೈಸೂರು ಮದ್ರಾಸು ಸರ್ಕಾರಗಳ ನಡುವೆ ಆದ ಒಪ್ಪಂದಗಳ ಪುನರ್ವಿಮರ್ಶೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ (1971).

ತುಂಗಾ, ಭದ್ರಾ, ತುಂಗಭದ್ರ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ಈಗಾಗಲೇ 3.8 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ನೆಲಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿದೆ. ಇನ್ನು 0.58 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಗಳಿಗೆ ಈ ಸೌಲಭ್ಯ ವಿಸ್ತರಿಸಬಹುದು. ಹೊಸಪೇಟೆಯ ಬಳಿ ತುಂಗಭದ್ರ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟೆಕಟ್ಟುವ ಕೆಲಸ ಆರಂಭವಾದದ್ದು 1945ರಲ್ಲಿ. ಇದೊಂದು ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ಯೋಜನೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 3.92 ಹೆ. ಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸುವ ಇದು ಈ ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆ. ಜೊತೆಗೆ ಇದು 1,72,500 ಕಿವ್ಯಾ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ. ಕಟ್ಟೆಯ ಎತ್ತರ 49.4 ಮೀ. ಅಗಲ 28.5 ಮೀ ಜಲಾಶಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 482 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರ ಮುಖ್ಯ ನಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಜಲಾಶಯದ ಬಲಗಡೆಯಿಂದಲೂ (ಕೆಳಮಟ್ಟ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ನಾಲೆಗಳು) ಮತ್ತೊಂದು ಎಡಗಡೆಯಿಂದಲೂ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಸಣ್ಣ ಕಾಲುವೆಯೊಂದು ಇದೆ. ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ಹಣ್ಣು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪುಗಳ ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯಲು ನೀರು ಒದಗಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಖುಷ್ಕಿ ಬೆಳೆಗೂ ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡುವುದು ಈ ಯೋಜನೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. 17,330 ಹೆ. ನೆಲದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಲಘು ನೀರಾವರಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಇದು ನೆರವು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ತೋಟಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೂ ಈ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕಿದೆ.

ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಮತ್ತು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಈ ಎರಡು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಮತ್ತು ಬಳ್ಳಾರಿಗಳಿಗೂ ನೀರಾವರಿ ಸೌಕರ್ಯ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿಯ ಬಳಿ ಕಟ್ಟಲಾದ ಕಟ್ಟೆಗೆ ಎರಡು ಕಡೆಯೂ ನಾಲೆಗಳುಂಟು. ಇದರಿಂದ 89,020 ಹೆ. ಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವ ವಿದ್ಯುತ್ತು 25,000 ಕಿವ್ಯಾ ಈ ಕಟ್ಟೆಯ ಎತ್ತರ 59 ಮೀ. ಉದ್ದ 440 ಮೀ.

ಶಿವಮೊಗ್ಗದಿಂದ 10.6 ಕಿಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿ ಸಕ್ರೆಬೈಲಿನ ಹತ್ತಿರ ತುಂಗಾ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯ ಎರಡೂ ಬದಿಗಳ ನಾಲೆಗಳಿಂದ 7844 ಹೆ. ಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಪಡೆಯುವ ಹೊನ್ನಾಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ರೈತರಿಗೆ ಈ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಫಲ. ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯ ಎತ್ತರ 12.2 ಮೀ. ಉದ್ದ 365.8 ಮೀ.

ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬಹುದಾದ ಅತಿ ವಿಶಾಲಪ್ರದೇಶ ಇರುವುದು ರಾಜ್ಯದ ಕೃಷ್ಣಾನದೀ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ. ನದಿಯ ಆರು ಉಪನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಘಟಪ್ರಭಾ ಮತ್ತು ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿಗಳ ನೀರನ್ನು ಬಳಸುವ ಯೋಜನೆ ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ. ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿಯ ಮೇಲಣ ಕಟ್ಟೆಯ ಎತ್ತರ 55 ಮೀ ಮತ್ತು ಉದ್ದ 4575 ಮೀ ಇದರ ಬಲಭಾಗದ ನಾಲೆಯಿಂದ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ 1,77,780 ಹೆ. ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಧಾರವಾಡ, ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಆಹಾರ ಪೂರೈಕೆ ಇದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಘಟಪ್ರಭಾ ನದಿಯ ಧೂಪದಾಳ ಕಟ್ಟೆಯಿಂದ 19 ಕಿಮೀ ಮೇಲೆ ಹಿಡ್ಕಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗುವ ಕಟ್ಟೆಯ ಎಡಬಲ ನಾಲೆಗಳಿಂದ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಥಣಿ, ರಾಯಬಾಗ, ಗೋಕಾಕ, ಸವದತ್ತಿ ಮತ್ತು ರಾಮದುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲೂ ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಮಖಂಡಿ, ಮುಧೋಳ, ಬೀಳಗಿ ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಬಾದಾಮಿ ಮತ್ತು ಹುನಗುಂದ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲೂ 2.17 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಗಳ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಇದು ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲೊಂದು.

ಕೃಷ್ಣಾ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಭಾಗ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿದೆ. ಹಳೆಯ ಮುಂಬಯಿ ಮತ್ತು ಹೈದರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಭಾವ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾದ ಕೃಷ್ಣಾ ಮೇಲ್ದಂಡೆ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಾಗೇವಾಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಲಮಟ್ಟಿ ಜಲಾಶಯ ಮತ್ತು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಶೋರಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನಾರಾಯಣಪುರ ಜಲಾಶಯಗಳಿವೆ. ಆಲಮಟ್ಟಿ ಕಟ್ಟೆಯ ಎಡಭಾಗದ ನಾಲೆ ಬಿಜಾಪುರ ಮತ್ತು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿಯ 2.0 ಲಕ್ಷ ಹೆ.ಗಳಿಗೂ ನಾರಾಯಣಪುರದ ಕಟ್ಟೆಯ ಎಡ ಮತ್ತು ಬಲದಂಡೆ ನಾಲೆಗಳು ಬಿಜಾಪುರ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಮತ್ತು ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ 5.6 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಗಳಿಗೂ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಇಡೀ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಸು. 4.37 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ನೆಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುತ್ತದೆ.

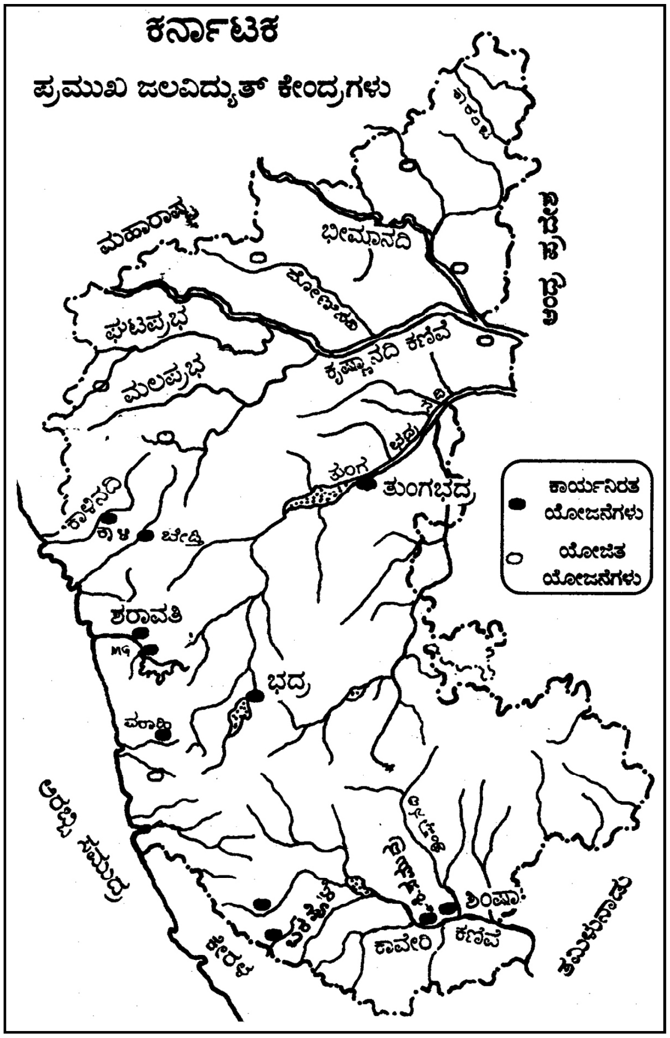

ಇವಲ್ಲದೆ ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ನೀರಾವರಿ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆದಿವೆ. ಬಿಜಾಪುರ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ರಾಮನಹಳ್ಳಿ ಅರೆಶಂಕರ ಮತ್ತು ಕಲಾಸಕೋಪ್ ಕೆರೆಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 1751, 4764 ಮತ್ತು 1043 ಹೆ. ಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲ, ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಳಚಿ ಕೋಡಿ ಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಒದಗುವುದು 1149 ಹೆ. ಗಳಿಗೆ, ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿತವಾಡಿ ಕೆರೆಯಿಂದ 803 ಹೆ.ಗಳಿಗೆ ಈ ಸೌಲಭ್ಯ ದೊರಕುತ್ತದೆ.

ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಯಮಗಳ್ಳಿ ಬಳಿ ಧರ್ಮಾನದಿಗೆ ಕಟ್ಟಲಾಗಿರುವ ಮಣ್ಣಿನ ಕಟ್ಟೆಯಿಂದ 10,000 ಎಕರೆಗಳಿಗೆ ನೀರಿನ ಸೌಕರ್ಯ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕುಣಿಗಲ್ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಂಗಳಗ್ರಾಮದ ಬಳಿ ನಾಗಿನ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ಮಣ್ಣಿನ ಕಟ್ಟೆಯ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ 13,500 ಹೆ. ನೆಲ ನೀರಾವರಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪೈಕಿ 596 ಹೆ. ಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಬೆಳೆಗಳ ಸೌಲಭ್ಯ ಲಭಿಸುವ ನಿರೀಕ್ಷೆಯುಂಟು.

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ 128 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ವ್ಯವಸಾಯಯೋಗ್ಯ ಪ್ರದೇಶ. ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ನೆಲದ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 4.9.

ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ 1902ಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆಯೇ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಕಾವೇರಿ ನದಿಗೆ ಶಿವಸಮುದ್ರದ ಬಳಿ 4,300 ಕಿವ್ಯಾ ಸ್ಥಾಪಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಉತ್ಪಾದನಾಕೇಂದ್ರ ನಿರ್ಮಾಣವಾದದ್ದು ಆಗ. ಇದು ಭಾರತದ ಪ್ರಥಮ ದೊಡ್ಡ ಜಲವಿದ್ಯುದ್ಯೋಜನೆ. ಶಿವಸಮುದ್ರದಿಂದ ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿಗೆ ಹಾಕಲಾದ ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರೇಷಣ (ಪ್ರಸರಣ) ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಆಗ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಆ ಕೇಂದ್ರದ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಮುಂದೆ 42,000 ಕಿವ್ಯಾ ಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಯಿತು. ಶಿಂಷಾ ನದೀವಿದ್ಯುತ್ಕೇಂದ್ರ (17,200 ಕಿವ್ಯಾ) ನಿರ್ಮಾಣವಾದದ್ದು 1940ರಲ್ಲಿ.

ಶರಾವತಿ ವಿದ್ಯುದ್ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದು 1938ರಲ್ಲಿ. ಮಹಾತ್ಮಗಾಂಧಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಆ ನದಿಯ ವಿದ್ಯುದ್ವಿಭವದ ಶೇ.10 ರಷ್ಟನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ಯೋಜಿಸಲಾಯಿತು (1948). ನದಿಯ ಉಳಿದ ವಿಭವವನ್ನೂ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಶರಾವತಿ ಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು (1959). ಇದರ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 8,91,000 ಕಿವ್ಯಾ. 1965 ರಲ್ಲಿ ಈ ಯೋಜನೆಯ ಮೊದಲನೆಯ ಹಂತದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಆರಂಭವಾದದ್ದು. ಭದ್ರಾ ಮತ್ತು ತುಂಗಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯಗಳ ಬಳಿಯೂ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಉತ್ಪಾದನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 1,32,200 ಕಿವ್ಯಾ ರಾಜ್ಯದ ವಿವಿಧ ಜಲವಿದ್ಯುದ್ಯೋಜನೆಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ:

	ಯೋಜನೆಗಳು	ನಿರೀಕ್ಷಿತ ವಿದ್ಯುದ್ವಿಭವ (ಮೆ.ವಾ.ಗಳಲ್ಲಿ)
1.	ಶರಾವತಿ ಕಣಿವೆ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ	1300
2.	ಕಾಳಿನದಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ	1350
3.	ಬೇಡ್ತಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ	225
4.	ಬೇಡ್ತಿ ಎರಡನೆಯ ಘಟ್ಟ	200
5.	ವರಾಹಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ	250
6.	ಅಘನಾಶಿನಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ	300
7.	ಚಕ್ರಾನದಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ	75
8.	ಬರಪೊಳೆ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ	125
9.	ಮಹಾದಾಯಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ	30
10.	ನೇತ್ರಾವತಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ	100
11.	ತುಂಗಭದ್ರಾ ಎಡದಂಡೆ ನಾಲಾಕೇಂದ್ರ ವಿದ್ಯುತ್ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ	40
12.	ಕಪಿಲಾ ಕಟ್ಟೆಯ ವಿದ್ಯುತ್‌ಗೃಹ ಯೋಜನೆ	16
13.	ಹಿಡಕಲ್ ಕಟ್ಟೆಯ ವಿದ್ಯುತ್‌ಗೃಹ ಯೋಜನೆ	28
14.	ಹೇಮಾವತಿ ಕಣಿವೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು	20
15.	ಕೃಷ್ಣಾನದಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು	175
16.	ಕಾವೇರಿ ಕಣಿವೆ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ	800

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಭವಿಷ್ಯ ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ ಎನ್ನಲು ಕೆಲವು ಕಾರಣಗಳುಂಟು: 1. ಈಗಾಗಲೆ ಕಾರ್ಯಗತವಾಗಿರುವ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ಬರುವ ವರಮಾನದಿಂದಲೇ ಮುಂದಿನ ಉತ್ಪಾದನ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಹಣ ಹೂಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದು. 2. ಇದುವರೆಗಿನ ಅನುಭವದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಭವಿಷ್ಯದ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಒದಗಿಸಬಹುದು. 3. ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲೇ ತಯಾರಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯುಂಟು. 4. ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಬೇಡಿಕೆ. ವಿದ್ಯುತ್ ಸರಬರಾಜು ಅಧಿಕವಾದಂತೆಲ್ಲ ಬೇಡಿಕೆಯೂ ಹೆಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ತಡೆಯುಂಟಾಗುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೂ ಸರಬರಾಜು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಇದರಿಂದ ಲಾಭವೂ ಉಂಟು. ಅಲ್ಲದೆ ರಾಜ್ಯದ ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಿದ್ಯುತ್ತು ಸರಬರಾಜಾಗುವ ಭರವಸೆಯಿಂದ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಹೆಚ್ಚು ಸುಭದ್ರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯುದಾಗಾರಗಳ ಒಟ್ಟು ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಥಾಪಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 1955–56ನೆ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ 179.2 ಮೆ.ವಾ ಗಳಾಗಿತ್ತು. ಅದು 2001–02 ರವೇಳೆಗೆ 3021 ಮೆವಾ ಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿತ್ತು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಪ್ರಗತಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಅಭಾವ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ.

ರಾಜ್ಯದ ಕೆಲಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿವೆ. ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಮಲೆನಾಡು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಮಲೆನಾಡು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಜಲ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಸಾಧ್ಯ. ಈ ನದಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುವ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಹರಿದುಬರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ರಭಸ ಇಳಿತ ಮತ್ತು ಜಲಪಾತಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತವೆ.

ರಾಜ್ಯದ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿವಿಧ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಉದಾ: ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಗೃಹಬಳಕೆ, ನೀರಾವರಿ, ಬೀದಿ ದೀಪ ಇತ್ಯಾದಿ. ಆದರೆ ಶೇ. 70 ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗುವುದು ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿ. ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯುತ್ ನಿಗಮವು ಹೊಸ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಆಯೋಜಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯುಂಟು. ವಿದ್ಯುತ್ತು, ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು, ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನ, ವಾಯುಗುಣ, ಜನಬಲ-ಎಲ್ಲವೂ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಧಾರಾಳ. ವಿದ್ಯುತ್ ವಿಭವ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಖನಿಜಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲೂ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯದ ಭೂಗರ್ಭದಲ್ಲಿ 200–250 ಕೋಟಿ ಟನ್ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, 100–120 ಲಕ್ಷ ಟನ್ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಮ್ಯಾಗ್ನಸೈಟ್, ಕ್ರೋಮೈಟ್, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಕೊರಂಡಂ, ಎಮರಿ, ಕಲ್ನಾರು, ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಮುಂತಾದವು ಇವೆ. ನೆಲದಿಂದ ತೆಗೆಯುತ್ತಿರುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಹೊರದೇಶಗಳಿಗೆ ನಿರ್ಯಾತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಉಕ್ಕು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿರುವ ಉದ್ಯಮವೆಂದರೆ ಭದ್ರಾವತಿಯ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ. ಫೆರೋ-ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ತಯಾರಿಸುವ 2 ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿವೆ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊಸಪೇಟೆಯ ಬಳಿ ಜಿಂದಾಲ್ ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇದೆ.

ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಬಾಕ್ಸೈಟುಗಳನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ನಡೆದಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 24ಲಕ್ಷ ಟನ್.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳೆಂದರೆ ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 33 ಕಾರ್ಯನಿರತ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆ 2.9 ಲಕ್ಷ ಟನ್. ಇದು ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಶೇ. 6ರಷ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬಿನ ಸಿಪ್ಪೆ (ಬಗ್ಯಾಸ್), ಕಾಕಂಬಿ (ಮೊಲ್ಯಾಸೆಸ್) ಇವು ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಉಪೋತ್ಪನ್ನಗಳು. ಕಬ್ಬಿನ ಸಿಪ್ಪೆಯಿಂದ ಕಾಗದವನ್ನೂ ಕಾಕಂಬಿಯಿಂದ ಮದ್ಯಸಾರ (ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್) ಮತ್ತು ದನಗಳ ಮೇವನ್ನೂ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಪೈಕಿ ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 44 ದೊಡ್ಡ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ 32 ನೂಲು ತೆಗೆಯುವವು; ಉಳಿದವು (12) ಸಂಯೋಜಿತ (ಕಾಂಪೊಸಿಟ್) ಗಿರಣಿಗಳು, ಇವುಗಳ ಒಟ್ಟು ಕದಿರುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 10,68,000; ಮಗ್ಗಗಳು 5434. ನೂಲಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪನ್ನ ಸು. 67,000 ಟನ್; ಹತ್ತಿಯ ಬಟ್ಟೆ ಸು. 5.1 ದಶಲಕ್ಷ ಮೀ ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ವಿದ್ಯುತ್ ಮಗ್ಗಗಳೂ ಕೈಮಗ್ಗಗಳೂ ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳ ಪೈಕಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದವು ಅನೇಕ. ತೇಗ, ಬೀಟೆ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಮೃದುಮರಗಳು, ಬಿದಿರು-ಇವು ಮುಖ್ಯ. ಶ್ರೀಗಂಧ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಸಾಬೂನು, ರಾಸಾಯನವಸ್ತು ಮತ್ತು ಕಾಂತಿವರ್ಧಕ ವಸ್ತು ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಗಂಧದೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಇದರಿಂದ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಗಂಧದೆಣ್ಣೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಎರಡು. ಇವುಗಳ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪನ್ನ ಇಡೀ ಭಾರತದ ಉತ್ಪನ್ನದ ಶೇ. 80ರಷ್ಟು..

ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನವಾದ ಬಿದಿರನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಕಾಗದ ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 14 ಕಾಗದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ರೆಯಾನ್ ದರ್ಜೆಯ ಮರದ ತಿರುಳು ತಯಾರಿಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಉದಿತೋದಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಮುದ್ರಣಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿವೆ. ಪ್ಲೈವುಡ್, ಚಿಪ್‌ಬೋರ್ಡ್, ಮರ ಉಣ್ಣೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳುಂಟು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ಲೈವುಡ್ಡಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ 120 ಲಕ್ಷ ಘನ ಅಡಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ ನಿರ್ಯಾತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಲವಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸಂದಿರುವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಅಲ್ಪವೇನಲ್ಲ. ಅನೇಕ ರಸಾಯನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಇದು ಮೂಲ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ. ಕಾಸ್ಟಿಕ್ ಸೋಡ, ಹೈಡ್ರೊಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುವ ಹಂತದಲ್ಲಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರೇಷ್ಮೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು. ಇದು ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ರೇಷ್ಮೆ ಸುತ್ತುವ, ಬಟ್ಟೆ ನೇಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ವಾರ್ಷಿಕ ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆ ಉತ್ಪಾದನೆ 2.6 ಲಕ್ಷ ಟನ್ನು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 22,800 ರೇಷ್ಮೆ ಕೈಮಗ್ಗಗಳು ಮತ್ತು 23,800 ಯಂತ್ರಚಾಲಿತ ಮಗ್ಗಗಳಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಸಾಧನಸಾಮಗ್ರಿ ಮೂಲವಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಇವಲ್ಲದೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್, ವಿದ್ಯುತ್ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಯಂತ್ರೀಯ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು (2002-03) ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ;

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆಯ್ದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಉತ್ಪಾನೆ 2001-02

ಕೈಗಾರಿಕೆ	ಘಟಕ	ಉತ್ಪಾದನೆ
ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ	(ಲಕ್ಷಟನ್ನುಗಳಲ್ಲಿ)	0.33
ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು		1.74
ಮಾರಾಟ ಉಕ್ಕು		0.87
ಗಟ್ಟಿ ಉಕ್ಕು		1.14
ಕಾಗದ		2.71
ಸಕ್ಕರೆ		2.88
ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ		14.25
ಸಿಮೆಂಟ್		49.60
ಸಿಗರೇಟ್	(ಮಿಲಿಯನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ)	19378.00
ಕೈಗಡಿಯಾರಗಳು	(ಲಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ)	2.02
ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆ	(ಲಕ್ಷ ಮೀ)	264.80
ಹತ್ತಿದಾರ	(000 ಟನ್ನು)	67.00
ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ	(ದಶಲಕ್ಷ ಮೀ)	5.10

(ಆಧಾರ : ಆರ್ಥಿಕ ಸಮೀಕ್ಷೆ 2002-03)

ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಬೃಹದ್ಗಾತ್ರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ:

ಕೈಗಾರಿಕೆ	ಸ್ಥಳಗಳು
ಜವಳಿ	ಬೆಂಗಳೂರು, ದಾವಣಗೆರೆ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ರಾಯಚೂರು, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಗದಗ, ಇಳಕಲ್, ಗುಳೇದಗುಡ್ಡ, ಗೋಕಾಕ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ರಬಕವಿ, ಬಾದಾಮಿ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ನಂಜನಗೂಡು, ಚಾಮರಾಜನಗರ
ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್	ಬೆಂಗಳೂರು, ಹರಿಹರ
ಖನಿಜ ಮತ್ತು ಲೋಹ	ಬೆಂಗಳೂರು, ಭದ್ರಾವತಿ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ಕೋಲಾರ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ
ಆಹಾರ, ಪಾನೀಯ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು	ಬೆಂಗಳೂರು
ರಾಸಾಯನಿವಸ್ತು, ಬಣ್ಣ ಮುಂತಾದವು	ಬೆಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರು, ಮಂಗಳೂರು
ಕಾಗದ, ಮುದ್ರಣ	ಭದ್ರಾವತಿ, ನಂಜನಗೂಡು, ದಾಂಡೇಲಿ, ಮುಂಡಗೋಡ, ಮುನಿರಾಬಾದ, ಎಡೆಯೂರು, ಮಂಡ್ಯ, ಬೆಂಗಳೂರು
ಮರ, ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಗಾಜು ಕೆಲಸ	ರಾಜ್ಯಾದ್ಯಂತ
ತೊಗಲು, ಚರ್ಮ ಹದ, ಸರಕು ತಯಾರಿಕೆ	ಬೆಂಗಳೂರು
ಹತ್ತಿ ಬಿಡಿಸುವ, ಒತ್ತುವ ಕೈಗಾರಿಕೆ	ದಾವಣಗೆರೆ, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ಧಾರವಾಡ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ರಾಯಚೂರು
ಮೀನುಗಾರಿಕೆ	ಮಂಗಳೂರು, ಕಾರವಾರ.

ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ:

ಕೇಂದ್ರಿಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಯಾಗಾರ	ಬೆಂಗಳೂರು
ಸರ್ಕಾರಿ ಕೇಂದ್ರಿಯ ಕಾರ್ಯಾಗಾರ	ಮಡಿಕೇರಿ
ಸರ್ಕಾರಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ	ಬೆಂಗಳೂರು
ಜೈ ಹಿಂದ್ ಮರಕೊಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ	ದಾಂಡೇಲಿ
ಸರ್ಕಾರಿ ಸಾಬೂನು ಕಾರ್ಖಾನೆ	ಬೆಂಗಳೂರು
ಸರ್ಕಾರಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ಕಾರ್ಖಾನೆ	ಬೆಂಗಳೂರು
ಸರ್ಕಾರಿ ಗಂಧದ ಎಣ್ಣೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ	ಮೈಸೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ
ಸರ್ಕಾರಿ ಸ್ಪನ್ ರೇಷ್ಮೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ	ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ
ಮೈಸೂರು ರೇಷ್ಮೆ ಫಿಲೇಚರ್	ಕನಕಪುರ, ಕೊಳ್ಳೆಗಾಲ, ಮೈಸೂರು
ಮೈಸೂರು ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡುವ (ಕ್ರೋಂಟ್ಯಾನಿಂಗ್) ಕಂಪನಿ	ಬೆಂಗಳೂರು
ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ	ಹಟ್ಟಿ
ಮೈಸೂರು ಅರಗು ಮತ್ತು ಬಣ್ಣದ ಕಾರ್ಖಾನೆ	ಮೈಸೂರು
ರೇಡಿಯೋ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ತಯಾರಿಕೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ	ಬೆಂಗಳೂರು
ಮೈಸೂರು ಸಕ್ಕರೆ ಕಂಪನಿ	ಮಂಡ್ಯ
ಸರ್ಕಾರದ ಹೊಸ ವಿದ್ಯುತ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ	ಬೆಂಗಳೂರು
ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಉದ್ಯಮಗಳು	
ಭಾರತ ಅರ್ಥ್ ಮೂವರ್ಸ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್	ಬೆಂಗಳೂರು
ಭಾರತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್ ಲಿ.	ಬೆಂಗಳೂರು
ಹಿಂದೂಸ್ತಾನ್ ಮಷೀನ್ ಟೂಲ್ಸ್ ಲಿ.	ಬೆಂಗಳೂರು
ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮಗಳು	ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ
ಹಿಂದೂಸ್ತಾನ್ ಏರೊನಾಟಿಕ್ಸ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್	ಬೆಂಗಳೂರು
ಇಂಡಿಯನ್ ಟೆಲಿಫೋನ್ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಲಿಮಿಟೆಡ್	ಬೆಂಗಳೂರು
ಆಟೋಮೋಟಿವ್ ಆಕ್ಸಲ್	ಮೈಸೂರು

ಸರ್ಕಾರಿ ಸ್ವಾಮ್ಯದ ಉಕ್ಕು ಪ್ರಾಧಿಕಾರ:
ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಲಿಮಿಟೆಡ್ ಭದ್ರಾವತಿ

ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನ್ ಮಷೀನ್ ಟೂಲ್ಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಗಡಿಯಾರ ಕಾರ್ಖಾನೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 5 ಲಕ್ಷ ಕೈಗಡಿಯಾರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿರುವಂತೆ ಅದನ್ನು ಯೋಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಬಳಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 30,000 ಟನ್ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಗಟ್ಟಿ ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಂಗಳೂರಿನ ಸೀಮೆಗೊಬ್ಬರ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯಮ.

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಅನೇಕ. ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ:

ಮೆರಗು ಸರಕು (ಲ್ಯಾಕರ್‌ವೇರ್)	ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ, ಗೋಕಾಕ್, ನೆಲಮಂಗಲ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ
ಗಂಧದ ಗುಡಿಗಾರಿಕೆ	ಸಾಗರ, ಸೊರಬ, ಮೈಸೂರು ದಂತ ಕೆಲಸ ಸಾಗರ, ಸೊರಬ, ಮೈಸೂರು
ಹಿತ್ತಾಳೆ ಸಾಮಾನು ತಯಾರಿಕೆ	ನೆಲಮಂಗಲ
ಬೆತ್ತದ ಕೆಲಸ	ಮೈಸೂರು, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಸಾಗರ
ಗಾಜಿನ ಬಳೆ	ಯಶವಂತಪುರ, ಪೋಡಗೇರಿ,
ಚಾಪೆ ಹೆಣಿಗೆ	ಕಡಕೊಳ, ಕೆಂಗೇರಿ, ಅಮೃತೂರು, ನಾಗಮಂಗಲ, ಹಾಸನ, ಕುಂಬೂರು, ಆನಂದಾಪುರ, ಹಿರಿಯೂರು
ಚರ್ಮದ ಹೊಲಿಗೆ	ಬೀರೂರು, ಸಾಗರ, ದೊಡ್ಡಸಿದ್ದವನಹಳ್ಳಿ, ಇಂಡಿ, ರಾಮದುರ್ಗ, ಅಶಾನಿ, ಸವದತ್ತಿ, ಕಾರವಾರ
ಮಡಕೆ ಕುಡಿಕೆ	ರಾಮನಗರ, ಖಾನಾಪುರ, ಮಡಿಕೆಬೀಡು, ಕೃಷ್ಣರಾಜಪುರ
ಹೆಂಚು	ಮಂಗಳೂರು
ಹಗ್ಗ, ಹುರಿ ಪದಾರ್ಥ	ಮಂಗಳೂರು, ಕಾರವಾರ
ಅಗರಬತ್ತಿ	ಮೈಸೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು
ಹತ್ತಿಯ ಹೆಣಿಗೆವಸ್ತು	ಷಹಾಪುರ
ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಟಿ.ವಿ. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್	ಬೆಂಗಳೂರು

ಬೆಂಗಳೂರು, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ತುಮಕೂರು, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಹೊಸಪೇಟೆ, ಭದ್ರಾವತಿ, ಮಂಗಳೂರು–ಇವು ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಸೈಕಲ್ ಡೈನಮೊ ದೀಪ, ಕೇಂದ್ರ ಲೇತು, ಮರ ಗೆಲಸ ಯಂತ್ರ, ರಂಧ್ರ ಒತ್ತುಯಂತ್ರ ಇದ್ದಲಿನ ಇಸ್ತಿಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ಕಬ್ಬಿಣೇತರ ಲೋಹಗಳ ಪೂಜಾ ಸಲಕರಣೆ, ಇವಕ್ಕೆ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಬೇಡಿಕೆಯಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪೈಕಿ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಎಂಟನೆಯ ಸ್ಥಾನ. 2004ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 9625 ನೋಂದಣಿಯಾದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿದ್ದುವು. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಖ್ಯೆ 9.6 ಲಕ್ಷ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸಣ್ಣ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಹಬ್ಬುಗೆಗಳ ರೀತಿಯನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕ್ಕಿಂತ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲೇ ಬೃಹದ್ಗಾತ್ರದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು. ಮಂಗಳೂರು, ಉಡುಪಿ, ಮಣಿಪಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ಹಾಗು ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ಮುದ್ರಣಾಲಯಗಳಿವೆ. ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಲೋಹ ವಸ್ತು ತಯಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ. ಉಡುಪಿ, ಕುಮಟಗಳಲ್ಲೂ ಸಣ್ಣ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ವ್ಯವಸಾಯಾಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿರುವುದು ಬಹುತೇಕ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲೇ. ಮಂಗಳೂರಿನ ಗೋಡಂಬಿ ಮತ್ತು ಕಾಫಿ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಬೀಡಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು. ಅಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆ ಗಿರಣಿಗಳೂ ಇವೆ. ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲೂ ಉಡುಪಿಯಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಜವಳಿಯ ಉದ್ಯಮಗಳುಂಟು. ಮಂಗಳೂರಿನ ಇನ್ನೆರಡು ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಸಾಬೂನು ಮತ್ತು ರಸಾಯನವಸ್ತು ತಯಾರಿಕೆ. ಹಂಚು ತಯಾರಿಕೆಯೇ ಕರಾವಳಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ 45 ಹೆಂಚಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ ಹಂಚುಗಳಿಗೆ ಇಡೀ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೂ ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲೂ ಬೇಡಿಕೆಯಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಇದು ಶ್ರೀಲಂಕ ಮುಂಬಯಿಯ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕ, ಇರಾನ್ ಮತ್ತು ಮಲೇಷ್ಯಗಳಿಗೂ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆಸ್ಬೆಸ್ಟಸ್ ತಗಡಿನೊಂದಿಗೂ ಕೇರಳದ ಹಂಚಿನೊಂದಿಗೂ ಇದು ಸ್ಪರ್ಧಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಉತ್ಪಾದನೆ ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕುಗ್ಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಮಣ್ಣಿಗೆ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಕಡಲ ಕಡೆಯ ಸಾರಿಗೆಸೌಲಭ್ಯ, ಸೌದೆ, ನೆರೆಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಬೇಡಿಕೆ–ಇವು ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳು. ಕರಾವಳಿಯ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಮರದಲಾಂಬಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಉಂಟು. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ದೋಣಿ ನಿರ್ಮಾಣ, ಮರಗೆಲಸ ಮತ್ತು ಹಗ್ಗ ಹುರಿ ಸರಕು ತಯಾರಿಕೆ ಉಪ ಕಸಬುಗಳು.

ಮೈಸೂರು–ಬೆಂಗಳೂರು–ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶದೊಂದಿಗಾಗಲಿ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ–ಧಾರವಾಡ–ಬೆಳಗಾಂವಿ ಪ್ರದೇಶದೊಂದಿಗಾಗಲಿ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಬೆಳೆದಿರುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಬಹುದು. ಭದ್ರಾವತಿಯ ಕಬ್ಬಿಣ–ಉಕ್ಕು ಕಾರ್ಖಾನೆ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದು. ಪಕ್ಕದ ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ದೊಡ್ಡದು. ದಾಂಡೇಲಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ಲೋಹ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ಇವೆ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ.

ಭದ್ರಾವತಿ ಕಬ್ಬಿಣ–ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಸನ್ನಿವೇಶ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದದ್ದು. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ತಾಂಡವಾಳ, ಉಕ್ಕು ಗಟ್ಟಿ, ಕಬ್ಬಿಣ ಮಿಶ್ರ ಲೋಹಗಳು, ಉಕ್ಕಿನ ಪಟ್ಟಿ, ಬೇಲುಪಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಎರಕ ಕಬ್ಬಿಣ ಕೊಳವೆಗಳನ್ನು ಇದು ತಯಾರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಭಾರತದ ದೈತ್ಯಾಕಾರದ ಉಕ್ಕು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗುವ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲ. ವಿಶಿಷ್ಟ ಉಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನೈಪುಣ್ಯ ಸಂಪಾದಿಸುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಫೆರೊ–ಸಿಲಿಕಾನ್ ಮತ್ತು ಫೆರೊ–ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಉತ್ಪಾದನೆ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಬೆಳವಣಿಗೆ. ದಾಂಡೇಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮಿಶ್ರಲೋಹ ಯಂತ್ರಸ್ಥಾವರವಿದೆ.

ಭದ್ರಾವತಿ ಮತ್ತು ದಾಂಡೇಲಿಗಳ ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿ ಒದಗುತ್ತವೆ. ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತಿಗೂ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಮೃದುತಿರುಳಿನ ಮರಗಳನ್ನು ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನೆಡುವುದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವುಂಟು. ಮುದ್ರಣ ಕಾಗದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಭವಿಷ್ಯವಿದೆ. ಭದ್ರಾವತಿ–ದಾಂಡೇಲಿಗಳೆರಡೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಬೇಕಾದ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಹಾಸನದ ವ್ಯವಸಾಯೋಪಕರಣ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸನ್ನಿವೇಶ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಚಿತವಾದದ್ದು. ಉತ್ತರ ಮಲೆನಾಡಿನ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹತ್ತಿ ಹಿಂಜುವ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಇವನ್ನು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರದೇಶದ ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸಬೇಕು.

ವ್ಯವಸಾಯಾಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಅಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆಗಿರಣಿಗಳು. ಮೂಡಿಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ಅಕ್ಕಿ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಬಹುತೇಕ ಅಕ್ಕಿ ಗಿರಣಿಗಳಿರುವುದು ಅರೆಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ. ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲೂ ಮಲೆನಾಡಿನ ಎಲ್ಲೆಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಚೆಗಿರುವ ಶಿಗ್ಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ಸಣ್ಣ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಹುಣಸೂರು ಮತ್ತು ಮೂಡಿಗೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಇವಲ್ಲದೆ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿವೆ. ದಾಂಡೇಲಿಯ ಪ್ಲೈವುಡ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಮರ ಕೊಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಭದ್ರಾವತಿಯ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮುಖ್ಯ. ಮರದ ದಿಮ್ಮಿ ಉದ್ಯಮಗಳು ತರೀಕೆರೆ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಬೇಲೂರು, ಹಾಸನ, ಹುಣಸೂರುಗಳಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಹೊರಗಿರುವ ಅರಸೀಕೆರೆ, ಮೈಸೂರು, ನಂಜನಗೂಡುಗಳನ್ನು ಈ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಖಾನಾಪುರ, ಶಿರಾಳಕೊಪ್ಪ, ಸಾಗರ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಹೆಂಚು ತಯಾರಿಕೆಯೂ ಶಿವಮೊಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಾಬೂನು ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕವಸ್ತು ತಯಾರಿಕೆಯೂ ಲೋಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂಳೆ ಗೊಬ್ಬರ ತಯಾರಿಕೆಯೂ ಉಲ್ಲೇಖನಾರ್ಹ.

ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ತಲಾ 30 ರಿಂದ 50 ಜನ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಸಣ್ಣ ಹತ್ತಿ ಹಿಂಜುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವುದು ಹತ್ತಿ ಸಂಗ್ರಹ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಗದಗ, ಬಿಜಾಪುರ, ಅಣ್ಣಿಗೇರಿ, ನರಗುಂದ, ರೋಣ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ ಮತ್ತು ಬಾಗಲಕೋಟೆ. ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯಮಗಳೂ ಉಂಟು. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರಾಯಚೂರು ಹಿಂಜುವ ಕೇಂದ್ರ. ದೊಡ್ಡ ಹತ್ತಿ ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಗೋಕಾಕ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಗದಗ, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಹೊಸಪೇಟೆ ಮತ್ತು ಗುಲ್ಬರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಿಕೃತವಾಗಿದೆ. ಕೈಮಗ್ಗದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ. ಗುಳೇದ ಗುಡ್ಡ, ಇಳಕಲ್, ಅಮೀನಗಡ, ಹುನಗುಂದ, ಕಮತಗಿ, ರಬಕವಿ, ಪಾಚ್ಛಾಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಇದನ್ನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಸುತ್ತ ರೇಷ್ಮೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯುಂಟು.

ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿದ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಎಣ್ಣೆ ಅಕ್ಕಿ ಗಿರಣಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಬಾದಾಮಿ, ಯಾದಗಿರಿ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಬಿಜಾಪುರ, ರಾಯಚೂರು, ಬಾಗಲಕೋಟೆಗಳು ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ತುಂಗಭದ್ರಾ ನಾಲೆ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಹೊಸಪೇಟೆ, ಮುನಿರಾಬಾದ್‍ಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಬಾವಿ ನೀರಾವರಿ ಸೌಕರ್ಯವಿರುವ ವಾಯವ್ಯದ ಉಗಾರ್‌ಖುರ್ದ್ ಮತ್ತು ಕಣಬೂರಗಳು ಇನ್ನೆರಡು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಅಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಿಪ್ಪಾಣಿಯಲ್ಲಿ, ಮಧ್ಯಮಗಾತ್ರದ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ರಾಣಿಬೆನ್ನೂರು, ಸವಣೂರು, ಯಾದಗಿರಿಗಳಲ್ಲೂ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲೂ ಇವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ.

ಹರಿಹರದಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಸಣ್ಣ ವ್ಯವಸಾಯೋಪಕರಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ಇವೆ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೂ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಅಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆ ಕಾರ್ಯಾಗಾರವಿದೆ. ಬೆಳಗಾಂವಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬಗೆಬಗೆಯವು. ಬಿಜಾಪುರದಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮಗಳುಂಟು.

ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿ ಉದ್ಯಮ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಕಲಾದಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಮೆಂಟ್ ಸಂಬಂಧವಾದ ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ. ಮೈದಾನದ ಪಶ್ಚಿಮದಂಚಿನಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಉಂಟು. ಗುಲ್ಬರ್ಗದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಶಾಹಬಾದಿನ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ ದೊಡ್ಡದು. ಇದು ಬಹುತೇಕ ಯಾಂತ್ರೀಕೃತ. ಬಳ್ಳಾರಿ, ಬೆಳಗಾಂವಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಬೂನು ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು–ಪುಣೆ ರೈಲುಹಾದಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗೊಂಚಲುಗಳಂತೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ರಾಯಚೂರು–ಷೋರಾಪುರ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಇವು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಳಂದದಿಂದ ಹೊಸಪೇಟೆಯವರೆಗೆ ಇವು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲವೆನ್ನಬೇಕು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕೈಮಗ್ಗದಂಥ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಬೀದರ್‌ನಲ್ಲಿ ಬೀದರಿ ಕೆಲಸ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಉತ್ತರ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೆಂದರೆ ಜವಳಿ ತಯಾರಿಕೆ. ಬಿಜಾಪುರ, ಧಾರವಾಡ, ಬೆಳಗಾಂವಿ ಮತ್ತು ಬಳ್ಳಾರಿಯಲ್ಲಿ ಉಣ್ಣೆ ತಯಾರಿಕೆ, ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿದ ರೇಷ್ಮೆಯ ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮಗಳು ಬಿಜಾಪುರದಲ್ಲೂ ದೊಡ್ಡವು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲೂ ಉಂಟು.

ಹತ್ತಿ ಹಿಂಜುವಿಕೆ, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಹತ್ತಿ ಹಿಂಜುವ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದಾವಣಗೆರೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ–ಇವೆ. ಹತ್ತಿ ಜವಳಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ದಾವಣಗೆರೆ, ಮೈಸೂರು, ನಂಜನಗೂಡು ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರು. ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಗಿರಣಿಗಳಿರುವುದು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲೇ. ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮಗಳೂ ಅಲ್ಲುಂಟು. ರೇಷ್ಮೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲೇ ಸಾಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ಮೈಸೂರು, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ, ಕನಕಪುರ, ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ, ನಂಜನಗೂಡು ಮತ್ತು ಮಾಂಬಳ್ಳಿ ಇತರ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಮೈಸೂರು ಬೆಂಗಳೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸೌಲಭ್ಯವುಂಟು.

ಬೆಂಗಳೂರು ಮೈಸೂರುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿವೆ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸರಬರಾಜು, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ–ಇವು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು. ಅಕ್ಕಿ ಗಿರಣಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಂಜನಗೂಡು, ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರ, ಪಾಂಡವಪುರ ಮತ್ತು ಹೊಳೆನರಸಿಪುರ. ಶಿರಾ ಮಧುಗಿರಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಮುಳಬಾಗಿಲು, ದಾವಣಗೆರೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಗೋದಿ ಹಿಟ್ಟಿನ ತಯಾರಿಕೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ. ಎಣ್ಣೆ ಉತ್ಪಾದನೆ ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಉದಾ: ದಾವಣಗೆರೆ, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ಕುಡತಿನಿ, ಬಳ್ಳಾರಿ ತುಮಕೂರು, ಹಾಸನ, ಮುಳಬಾಗಿಲು, ಮೈಸೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು ಇತ್ಯಾದಿ. ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಕೊಳ್ಳೆಗಾಲ, ಮಂಡ್ಯ, ಪಾಂಡವಪುರ ಹಾಗೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಉದ್ಯಮವಿದೆ. ಉದಾ: ಕಾಳಮುದ್ದನದೊಡ್ಡಿ, ಸಮೀರವಾಡಿ, ಮುನಿರಾಬಾದ್, ಸಿರುಗುಪ್ಪ ಸರಗೂರು, ದಾವಣಗೆರೆ, ಹೊಸಪೇಟೆ, ಗಂಗಾವತಿ, ಹಳ್ಳಿಖೇಡ, ಮುಧೋಳ, ಗೋಕಾಕ, ಹುಕ್ಕೇರಿ, ಮುನವಳ್ಳಿ, ಹಾಸನ, ಸಂಕೇಶ್ವರ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಚುಂಚನಕಟ್ಟೆ ಗೌರಿಬಿದನೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಕಂಪ್ಲಿ, ಹೊಸಕೋಟೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ ನೈಋತ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಮೈಸೂರು–ನಂಜನಗೂಡು–ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ–ಚಾಮರಾಜನಗರ ಸುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹಲವು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ. ಬೀಡಿ ಪ್ರಧಾನ ಉತ್ಪನ್ನ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲೂ ಈ ಉದ್ಯಮ ಬೆಳೆದಿದೆ. ವೈಟ್‌ಫೀಲ್ಡ್, ರಾಮನಗರ, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ, ಗೌರಿಬಿದನೂರು, ತುಮಕೂರು, ಹೊಸಕೋಟೆ, ಆನೆಕಲ್ಲು, ಕೊರಟಗೆರೆ ಇವು ಇತರ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಈ ಉದ್ಯಮ ಉಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೂ ಹಬ್ಬುತ್ತಿದೆ. ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿಯ ಸರಬರಾಜು ಮತ್ತು ಮಾರಾಟಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತೊಂದರೆಯಿಲ್ಲ. ಮೈಸೂರಿನ ಬಳಿಯ ಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿ ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆಯುಂಟು. ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಉಪೋತ್ಪನ್ನ ಇದಕ್ಕೆ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿ.

ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಪ್ರಧಾನ. ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮಗಳ ನಿಬಿಡ ನೆಲೆಯನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ವಿಮಾನ, ದೂರವಾಣಿ, ಲೋಹಗಾರಿಕೆ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಕೈಗಡಿಯಾರ, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್, ವಿದ್ಯುದುಪಕರಣ, ವಿದ್ಯುದ್ದೀಪ, ರೇಡಿಯೋ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಹಬ್ಬುಗೆಯೇ ಇದೆ. ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸರಬರಾಜೂ ಮಾರಾಟ ಸೌಲಭ್ಯವೂ ಧಾರಾಳವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಹಲವಾರು ಕೇಂದ್ರಿಯ ಬೃಹದ್ಗಾತ್ರ ಉದ್ಯಮಗಳು ನಗರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣ. ಹಿಂದಿನ ಮೈಸೂರಿನ ಸರ್ಕಾರ ಹಾಕಿದ ತಳಹದಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು, ಸಾಬೂನು, ಊದುಬತ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಉದ್ಯಮಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೈಸೂರು ಬೆಂಗಳೂರುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಚಿಂತಾಮಣಿ, ಕೋಲಾರ, ಮುಂತಾದವು ಪರಿಮಳ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತವೆ. ಸಣ್ಣ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಉದ್ಯಮಗಳು ಮೈಸೂರು, ತುಮಕೂರು, ಗೂಳೂರು, ಕೋಲಾರ, ರಾಬರ್ಟ್‌ಸನ್‌ಪೇಟೆ, ಬಂಗಾರಪೇಟೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದಗಣಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗಣಿ ಯಂತ್ರ ಮತ್ತು ಬಂಡೆ ಕೊರೆಯುವ ಯಂತ್ರ ತಯಾರಿಸಬಹುದಾದರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಪರಿಣಿತ ಶ್ರಮ ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮಗಳಿಗೂ ಬೆಂಗಳೂರು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಚರ್ಮ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಕೃತಕ ವಸ್ತ್ರ–ಇವು ಮುಖ್ಯ. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲೂ ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯುಂಟು. ಇಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಹೆಂಚು ತಯಾರಿಕೆ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತುಮಕೂರು, ಬಂಗಾರಪೇಟೆ ಮತ್ತು ಯಲಹಂಕಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅಮ್ಮಸಂದ್ರದ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕೈಗಾರಿಕೆ ದೊಡ್ಡಗಾತ್ರದ್ದು.

ಸಾರಿಗೆ–ಸಂಪರ್ಕ: ಸಾರಿಗೆಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳುಂಟು. ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರಾಭಿಮುಖವಾದ ಸು. 320 ಕಿಮೀ ಕರಾವಳಿಯ ಮೇಲೆ 19 ಸಣ್ಣ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ಬಂದರುಗಳಿವೆ. ಮಂಗಳೂರು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಬಂದರಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಹಿನ್ನಾಡು ಬಲು ಫಲವತ್ತಾದದ್ದು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ 2761 ಕಿಮೀ ಬ್ರಾಡ್ ಗೇಜ್ ಮತ್ತು 410 ಕಿಮೀ ಮೀಟರ್ ಗೇಜ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳುಂಟು. ರಸ್ತೆಗಳ ಉದ್ದ 1,31,815 ಕಿಮೀ ಇದರಲ್ಲಿ 92,232 ಕಿಮಿ (ಶೇ.70) ಪಕ್ಕ ರಸ್ತೆ. ಉಳಿದ 39,583 ಕಿಮೀ ಕಚ್ಚಾ ರಸ್ತೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. 13 ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು, ಇವುಗಳ ಉದ್ದ 3728 ಕಿಮೀ ಮುಂಬಯಿ ತಿರುವನಂತಪುರಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಕರಾವಳಿ ರಸ್ತೆಯೂ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದುರು ಸಾಗಿಸಲು ಅವಶ್ಯವಾದ 600 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಸೇಲಂ, ಹಾಸನ–ಮಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಕೊಂಕಣ ರೈಲುದಾರಿಗಳು ಹೊಸವು. ಬೆಂಗಳೂರು, ಬೆಳಗಾಂವಿ ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಮಂಗಳೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ದೇವನ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣದ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯಮುಂದುವರಿದಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳು ವ್ಯಕ್ತಪಡುವುವು. ವಿಜಯನಗರ ಪತನಾನಂತರ ತುಂಡಾದ ಕನ್ನಡ ನಾಡು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ಆಡಳಿತಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಹೋಗಿತ್ತಾದ್ದರಿಂದ ಸಂಚಾರಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಲಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯದ ಹಲವು ಭಾಗಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ವಿಮುಖವಾಗಿ ಇತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಅಂಚುಗಳಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ, ಬಿಜಾಪುರ ಮತ್ತು ಹೈದರಾಬಾದ್ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಬಹಳ ಹಿಂದುಳಿದವು. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ಅಷ್ಟೆ. ಮಂಗಳೂರು ಒಂದು ರೈಲು ಕೊನೆದಾಣ (ಟರ್ಮಿನಸ್). ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ. ಬೆಂಗಳೂರು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಉತ್ತಮ ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಗಳು ರೈಲ್ವೇಕೇಂದ್ರಗಳು. ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದಂಥವು. ಅವು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾದವು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲಾ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬ್ರಾಡ್‌ಗೇಜ್‌ಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಬೇಕಾದರೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಸಮಗ್ರತೆ ಏರ್ಪಡಬೇಕಾದರೆ, ಆಂತರಿಕ ಮಾರ್ಗಗಳು ಬೆಳೆಯಬೇಕು. ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ಕೊರತೆಯನ್ನು ರಸ್ತೆಗಳು ಬಹುತೇಕ ಪೂರೈಸುತ್ತವೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಎಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಇಡೀ ರಾಜ್ಯದ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಿದ ಮೇಲೆ ವಿವಿಧ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನಷ್ಟು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರೊಂದೇ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳ. ಬ್ರಾಡ್‌ಗೇಜಿನ ರೈಲುಮಾರ್ಗವೊಂದು ಪಾಲ್ಘಾಟಿನ ಮೂಲಕ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಚೆನ್ನೈ ತಲಪುತ್ತದೆ. ಮಂಗಳೂರಿನ ರೈಲ್ವೆ ಹಿನ್ನಾಡು ಕರ್ನಾಟಕದೊಳಗಿಲ್ಲ. ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಿರುವ ಮಂಗಳೂರು–ಹಾಸನ ರೈಲ್ವೆಯಿಂದ ಮಂಗಳೂರಿನ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಹಿನ್ನಾಡಿಗೆ ಸಮುದ್ರಮುಖ ಲಭ್ಯವಾದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಕರಾವಳಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಘಟ್ಟದಾಚೆಗೂ ಹಲವಾರು ಬಸ್ ಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗಗಳುಂಟು. ಕಾರವಾರದಿಂದ ಅಂಕೋಲದ ಮೂಲಕ ಯಲ್ಲಾಪುರ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಧಾರವಾಡಗಳಿಗೂ ಕುಮಟದಿಂದ ಶಿರಸಿಗೂ ರಸ್ತೆ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಮೈಸೂರು–ಮಡಿಕೇರಿಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ರಸ್ತೆಯೂ ಮುಖ್ಯ. ಹಾಸನ–ಮಂಗಳೂರು, ಮಂಗಳೂರು–ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಮಾರ್ಗಗಳು ಇನ್ನೆರಡು. ಕುಂದಾಪುರ, ಉಡುಪಿ, ಪುತ್ತೂರು, ಮುಲ್ಕಿ, ಮಂಗಳೂರು ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಕೇಂದ್ರಗಳು. ಕುಂದಾಪುರ, ಉಡುಪಿ, ಪುತ್ತೂರು, ಮುಲ್ಕಿಗಳಿಂದ ಆಗುಂಬೆಯ ಮೂಲಕ ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಕೊಪ್ಪ, ತರೀಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಘಟ್ಟದ ಆಚೀಚೆಯ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು. ಮಂಗಳೂರಿನ ಹಿನ್ನಾಡು ರಸ್ತೆ ಸಮೃದ್ಧಪ್ರದೇಶ.

ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಮಲೆನಾಡಿಗೂ ಮೈದಾನಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಬೆಂಗಳೂರು–ಪುಣೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅರಸೀಕೆರೆಯಿಂದ ಒಂದು ಕವಲು ಹಾಸನದ ಮೂಲಕ ಮೈಸೂರಿಗೂ ಬೀರೂರಿನಿಂದ ಒಂದು ಕವಲು ಭದ್ರಾವತಿಯ ಮೂಲಕ ಶಿವಮೊಗ್ಗ–ತಾಳಗುಪ್ಪಗಳಿಗೂ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಪುಣೆ ಮಾರ್ಗ ಸಾಗುವುದು ಅರೆಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ (ಧಾರವಾಡ–ಬೆಳಗಾಂವಿಗಳ ಮೂಲಕ). ಅಳಣಾವರದಿಂದ ದಾಂಡೇಲಿಗೂ ಲೋಂಡದಿಂದ ಕ್ಯಾಸಲ್‌ರಾಕಿಗೂ ಮರ್ಮಗೋವಕ್ಕೂ ಕವಲುಗಳಿವೆ. ಅರೆಮಲೆನಾಡಿನ ಒಂದು ತುಂಡಿನೊಡನೆ ಮೈಸೂರು–ಚಾಮರಾಜನಗರ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮಲೆನಾಡಿನ ಶೇ. 10 ಭಾಗ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮಾತ್ರ ರೈಲ್ವೆ ಮುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಮಲೆನಾಡಿನ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುವ ರಸ್ತೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಮಾರ್ಗಗಳ ಹೆಚ್ಚಳ. ಕರಾವಳಿ ಹೆದ್ದಾರಿಯಂತೆ ಮಲೆನಾಡು ಹೆದ್ದಾರಿಯೊಂದು ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಯಲ್ಲಾಪುರ ಮತ್ತು ಶಿರಸಿ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಯಲ್ಲಾಪುರಕ್ಕೂ ಕರಾವಳಿಯ ಅಂಕೋಲ–ಕಾರವಾರಗಳಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಬೆಂಗಳೂರು–ಪುಣೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗದೊಂದಿಗೆ ಈಶಾನ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿಯೂ ಹಾದಿ ಹರಿದಿದೆ. ಹಳಿಯಾಳ–ಅಳ್ನಾವರ ಜಂಕ್ಷನ್ ಮತ್ತು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಜಂಕ್ಷನ್–ಧಾರವಾಡ ಮಾರ್ಗಗಳಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗಗಳು, ಶಿರಸಿಯಿಂದ ಕುಮಟ, ಹಾನಗಲ್, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಬನವಾಸಿ, ಸಿದ್ಧಾಪುರಗಳಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೋಗಿ ಬರಬಹುದು. ಶಿರಸಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥಳ. ಮಲೆನಾಡಿ ಮೂಲಕ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುವ ಮೈಸೂರು–ಮಡಿಕೇರಿ–ಮಂಗಳೂರು, ಮಂಗಳೂರು–ಮೂಡಿಗೆರೆ–ಹಾಸನ, ಮಂಗಳೂರು–ಮೂಡಿಗೆರೆ–ಆಲೂರು–ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು–ಹಾಸನ–ಕಡೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ–ಭದ್ರಾವತಿ–ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಭದ್ರಾವತಿ–ಕಡೂರು, ಕೊಪ್ಪ–ತರೀಕೆರೆ, ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ–ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಮತ್ತು ಹಾಸನ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು.

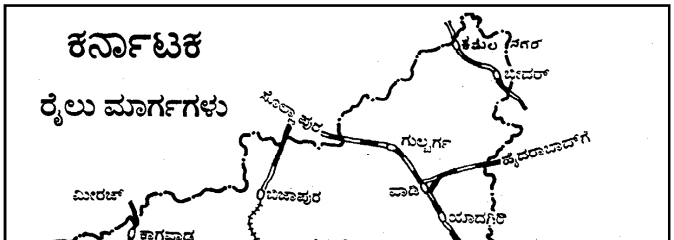

ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಬಹು ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ವಿರಳ. ಹಿಂದಿನ ಬೊಂಬಾಯಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಗಕ್ಕೂ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಡಿದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸಾವಿರಾರು ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ರಸ್ತೆಗಳಿಲ್ಲ. ಗುಂತಕಲ್–ಷೋಲಾಪುರ–ಮುಂಬಯಿ ಮಾರ್ಗವೊಂದೇ ಬ್ರಾಡ್‌ಗೇಜ್

ರೈಲುಮಾರ್ಗವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಇತರ ಮಾರ್ಗಗಳೂ ಬ್ರಾಡ್‌ಗೇಜ್‌ಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿದೆ, ಆಗುತ್ತಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಪುಣೆ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ–ಗುಂತಕಲ್ ಮತ್ತು ಗದಗ್–ಶೋಲಾಪುರದವು ಇತರ ಮಾರ್ಗಗಳು. ಹೊಸಪೇಟೆಯಿಂದ ಕೊಟ್ಟೂರಿಗೂ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ರೈಲುಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಈ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಾಮೆಹಳ್ಳಿ ಕೊನೆ. ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು ಮುಂಬಯಿ–ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣ–ಚೆನ್ನೈಗಳಿಗೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊಸಪೇಟೆಯಿಂದ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಗೆ ರೈಲಿನಲ್ಲೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಾರವಾರಕ್ಕೆ ರಸ್ತೆಯ ಮೂಲಕವೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ಹರಿವುಂಟು. ಅದಿರು ಸಾಗಣೆ ಮಂಗಳೂರು ಬಂದರಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಗುರಿ.

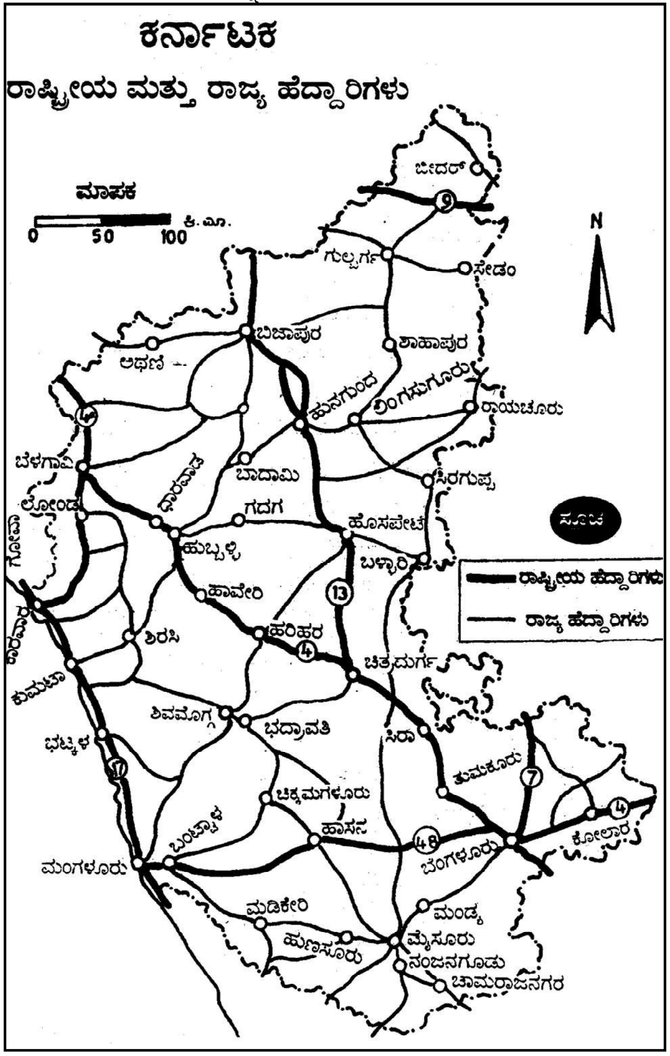

ರಾಣೆಬೆನ್ನೂರಿನಿಂದ ನಿಪ್ಪಾಣಿ ಶೇಡಬಾಳಗಳವರೆಗೆ ರಸ್ತೆಗಳು ಬಲೆಯಂತೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಧಾರವಾಡ, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಸಂಕೇಶ್ವರ, ನಿಪ್ಪಾಣಿ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಗೋಕಾಕ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ, ಬಿಜಾಪುರ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಜಮಖಂಡಿ, ರಾಣೆಬೆನ್ನೂರು, ಯಲಬುರ್ಗ, ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ, ಸಿಂದಗಿ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಕೇಂದ್ರಗಳು, ರಾಯಚೂರು, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಹುಮನಾಬಾದ್, ಬೀದರ್ ಇತರ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳು.

ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ನೆಲಮಂಗಲ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ತುಮಕೂರು ಚಿತ್ರದುರ್ಗಗಳಿಗೂ ಹಾಸನಕ್ಕೂ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಮೈಸೂರು–ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ರಸ್ತೆ ಇನ್ನೊಂದು ಇದು ನೀಲಗಿರಿಯ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಒಂದು ಹೆದ್ದಾರಿ. ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ. ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ, ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಇತರ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲಾ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಊರುಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳು ಅಷ್ಟೊಂದು ಮಹತ್ವ ಪಡೆದಿಲ್ಲ. ಅದು ಕೆಲವೇ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಉದಾ: ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಹಾಗು ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು. ಇವು 312 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಸಮುದ್ರದ ಹಿನ್ನೀರು, ಖಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ನದಿಗಳ ಕೆಲಮುಖ್ಯಭಾಗಗಳು ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯ.

ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 25 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಂದರುಗಳಿವೆ. ಉದಾ: ಮಂಗಳೂರು, ಮಲ್ಪೆ, ನವಮಂಗಳೂರು, ಹಂಗರಕಟ್ಟೆ, ಕುಂದಾಪುರ, ಬೈಂದೂರು, ಭಟ್ಕಳ, ಶಿರಾಲಿ, ಮುರ್ಡೇಶ್ವರ, ಮಂಕಿ, ಹೊನ್ನಾವರ ಕುಮಟ ತದಡಿ, ಗಂಗಾವಳಿ, ಅಂಕೋಲ, ಕಾರವಾರ, ಮಾಜಾಳಿ ಇತ್ಯಾದಿ. ನವಮಂಗಳೂರು ಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ.

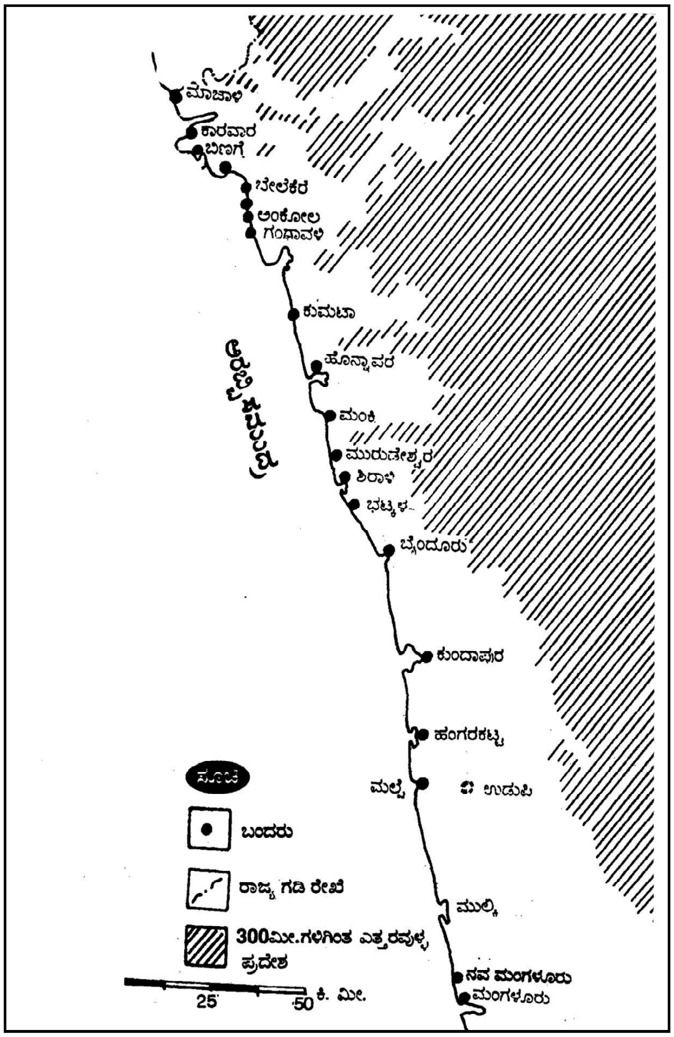

ಕರ್ನಾಟಕದ ಕರಾವಳಿ ಮತ್ತು ಬಂದರುಗಳು

ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮ: ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಂಚೆ, ದೂರವಾಣಿ, ಆಕಾಶವಾಣಿ, ದೂರದರ್ಶನ, ವೃತ್ತ ಪತ್ರಿಕೆ, ಗಣಕ, ಯಂತ್ರ, ಇಂಟರ್‌ನೆಟ್, ಈಮೇಲ್ ಮುಂತಾದ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಿವೆ. ಮಾರ್ಚ್ 2004, 31ರಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 9909 ಅಂಚೆ ಕಛೇರಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸೌಲಭ್ಯ ಸುಧಾರಿಸಿದೆಯಾದರೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಅಂಚೆಕಛೇರಿಗಳಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿ 1 ಲಕ್ಷ ಜನ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ 18 ಅಂಚೆ ಕಛೇರಿಗಳಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು, ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕವೆಂದು 3 ಅಂಚೆ ವೃತ್ತಗಳಿವೆ. ಪ್ರತಿದಿನ ಸರಾಸರಿ 23.74 ಲಕ್ಷ ಟಪಾಲುಗಳು ವಿತರಣೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸು. ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರವೊಂದರಲ್ಲೆ ಇವೆ. ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ಭಾರಿ ಟಪಾಲು ವಿತರಿಸುವ 17 ಮತ್ತು ಎರಡು ಬಾರಿ ವಿತರಿಸುವ 258 ಅಂಚೆ ಕಛೇರಿಗಳಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸ್ಪೀಡ್ ಪೋಸ್ಟ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ 27,348 ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಅಂಚೆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಏಳು ಸಂಜೆ ವೇಳೆಯ ಅಂಚೆ ಸೇವಾಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಈಗ ಅಂಚೆ ಸೇವೆಗೆ ಪರ್ಯಾಯವಾದ ಖಾಸಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕೊರಿಯಾರ್ ಸೇವೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇವು ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಲಭ್ಯ. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗಿಲ್ಲ.

ದೂರವಾಣಿ ಸಂಪರ್ಕ: ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತಿಮಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಚಯ. 1881–82ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ದಂಡು ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ 1889ರಲ್ಲಿ ಕಾಕನ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಪಂಚವಿಖ್ಯಾತ ಖೆಡ್ಡಾ ಆಚರಣೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ಈ ಸೌಲಭ್ಯ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಇಂದು ಅದು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಾಹಿತವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಮಾರ್ಚ್, 2004ರಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ದೂರವಾಣಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 27,52,060. ಸು. 2700ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ದೂರವಾಣಿ ವಿನಿಮಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಂಪ್ಯೂಟರ್‌ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಸುಸಜ್ಜಿತವಾಗಿವೆ. ತೀವ್ರಗತಿಯ ನಗರೀಕರಣದ ಫಲವಾಗಿ

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದಲ್ಲಿ ದೂರವಾಣಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಹೆಚ್ಚು. ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲಾಕೇಂದ್ರಗಳು, ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಹೋಬಳಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಮುಖ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೂ ಎಸ್.ಟಿ.ಡಿ. ಮತ್ತು ಪಿ.ಸಿ.ಓ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಸುಲಭ ದೂರವಾಣಿ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಮೊಬೈಲ್‌ಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಈಗ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತ. ಟೆಲೆಕ್ಸ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಉಂಟು. ಅನೇಕ ಖಾಸಗಿ ದೂರವಾಣಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿವೆ.

ಆಕಾಶವಾಣಿ: ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಮನಃಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದ ಎಂ.ವಿ. ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿಯವರಿಂದ 1935ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದರೊಂದಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಆಕಾಶವಾಣಿ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವಾಣಿ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಬಳಸಲಾಯಿತು. ಈಗ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 9 ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಆಕಾಶವಾಣಿ ಪ್ರಸಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರು, ಧಾರವಾಡ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಭದ್ರಾವತಿ, ಹಾಸನ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಹೊಸಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಮಂಗಳೂರು. ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಧಾರವಾಡಗಳಲ್ಲಿ ತಲಾ ಎರಡು ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕೇಂದ್ರಗಳು ವಾರ್ತೆ, ಕೃಷಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ತೋಟಗಾರಿಕೆ, ಹೈನುಗಾರಿಕೆ, ಪರಿಸರ, ಆರೋಗ್ಯ, ಮನರಂಜನೆ ಇತ್ಯಾದಿ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸುತ್ತವೆ. ದೂರದರ್ಶನದ ಪ್ರಸರಣವು ಆಕಾಶವಾಣಿಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದೆ.

ದೂರದರ್ಶನ: ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ವಿಳಂಬವಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದರೂ ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಸಮೂಹ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮ. ಹೆಚ್ಚು ಆಕರ್ಷಣೀಯ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು 03–09–1977ರಲ್ಲಿ ದೂರದರ್ಶನ ಪ್ರಸಾರ ಗುಲ್ಬರ್ಗದಲ್ಲಿ ಉದ್ಘಾಟನೆಯಾಯಿತು. ಅನಂತರ 01–11–1981ರಲ್ಲಿ ತತ್ಕಾಲಿಕ ದೂರದರ್ಶನ ಕೇಂದ್ರ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡು ವಾರದ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಪ್ರಸಾರವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. 1988ರಿಂದ ಪೂರ್ಣಪ್ರಮಾಣದ ಪ್ರಸಾರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇಂದು ಇದೊಂದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸುವ ಸುಸಜ್ಜಿತ ದೂರದರ್ಶನ ಕೇಂದ್ರ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು 'ಇನಸಾಟ್' ಉಪಗ್ರಹದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ 28 ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಮೀ ಗಳಿದ್ದು ಅವು ಬೆಂಗಳೂರು ದೂರದರ್ಶನ ಕೇಂದ್ರದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ದೂರದರ್ಶನ 'ಚಂದನ'ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕನ್ನಡ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಪ್ರಸಾರವಾಗುತ್ತವೆ. ಕೇಬಲ್ ನೆಟ್‌ವರ್ಕ ಸೌಲಭ್ಯವಿರುವ ದೂರದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಈಟಿವಿ, ಉದಯ ಟಿವಿ, ಉಷೆ ಟಿವಿ, ಯುಟಿವಿ ಚಾನೆಲ್‌ಗಳ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೂ ಪ್ರಸಾರವಾಗುವುವು. ಜೊತೆಗೆ ವಿವಿಧ ಭಾಷಾ ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೂ ಲಭ್ಯವಿದೆ.

ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ: ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮವು, ಪ್ರಥಮ ಕನ್ನಡ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆ ಮಂಗಳೂರ ಸಮಾಚಾರ 1843ರಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡಿತು. ಈ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆ ಸಂಪಾದಕ ಬಾಸೆಲ್ ಮಿಷನ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಹರ್ಮನ್ ಮೊಗ್ಲಿಂಗ್. ಕರಾವಳಿಯಿಂದ ಆರಂಭಗೊಂಡ ರಾಜ್ಯದ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ತರುವಾಯ ಧಾರವಾಡ, ಮೈಸೂರು, ಬೆಂಗಳೂರುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದವೇಳೆಗೆ ವಿವಿಧ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ವೃತ್ತ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡವು. ಭಾರತೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮತ್ತು ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರು ಸ್ವತಂತ್ರ ಚಳವಳಿ ಪ್ರವೇಶ ಇಡೀ ದೇಶದ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದವು. ದೇಶಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪೈಪೋಟಿಯಿದೆ. ಮುದ್ರಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಾದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಬದಲಾವಣೆ, ಗಣಕಯಂತ್ರದ ಬಳಕೆ, ಕೃತಕ ಉಪಗ್ರಹ, ಇಂಟರ್‌ನೆಟ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮುಂತಾದವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ಮಯ ಲೋಕವನ್ನೇ ನಿರ್ಮಿಸಿವೆ. ಅತ್ಯಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಇತರ ಭಾಷಾ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ಹಾಗೂ ಭಾರತದ ಬೃಹನ್ನಗರವಾದ ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಮೈಸೂರು, ಮಂಗಳೂರು, ಧಾರವಾಡ ಹಾಗೂ ಬೆಳಗಾಂವಿಗಳು ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ಕೇಂದ್ರಗಳು.

ತ್ರಿಶ್ರೇಣೀಯ ಪಂಚಾಯಿತಿ ರಾಜ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 5705 ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳೂ 176 ತಾಲ್ಲೂಕು ಬೋರ್ಡುಗಳೂ ಉಂಟು. ಜಿಲ್ಲಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಳಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 27. ನೂತನ ಕಾಯಿದೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಸಲಹಾಮಂಡಲಿಗಳ ಬದಲು ಜಿಲ್ಲಾ ಪರಿಷತ್ತುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ 28,058 ಹಾಸಿಗೆಗಳಿರುವ 177 ಸರ್ಕಾರಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳೂ 1679 ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಇದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗಿಗಳ ಹಾಸಿಗೆ ಸಂಖ್ಯೆ 17,828, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಆರೋಗ್ಯಗಳ ಘಟಕಗಳು 578, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗಿ ಹಾಸಿಗೆ ಸಂಖ್ಯೆ 1229, ಭಾರತೀಯ ವೈದ್ಯಪದ್ಧತಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು 121, ಈ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಸಿಗೆ ಸಂಖ್ಯೆ 8143, ಕುಟುಂಬಕಲ್ಯಾಣ ಕೇಂದ್ರಗಳು 8143, ಸಂತಾನ ಹರಣ ಶಸ್ತ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಾದವರ ಸಂಖ್ಯೆ 3.77 ಲಕ್ಷ (2003–04), ಕುಟುಂಬ ಕಲ್ಯಾಣ ಉಪ ಕೇಂದ್ರಗಳು 8143, ಔಷಧಿ ಅಂಗಡಿಗಳು 14,566, ಕುಷ್ಠರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಘಟಕಗಳು 12, ಜಿಲ್ಲಾ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯಗಳು 12, ಯುನಾನಿ ಔಷಧಾಲಯಗಳು 71, ಹೋಮಿಯೋಪತಿ ಔಷಧಾಲಯಗಳು 10, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಲೇರಿಯಾ ನಿರ್ಮೂಲಯೋಜನೆ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಫಿಲೇರಿಯ ನಿಯಂತ್ರಣ ಯೋಜನೆ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಿಡುಬು ನಿರ್ಮೂಲ ಯೋಜನೆ, ಕುಷ್ಠರೋಗ ನಿಯಂತ್ರಣ ಯೋಜನೆ, ಬಿ.ಸಿ.ಜಿ. ವ್ಯಾಕ್ಸಿನೇಷನ್ ಯೋಜನೆ–ಇವು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಯೋಜನೆಗಳು.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 4 ಸರ್ಕಾರಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ 19 ಖಾಸಗಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇವೆ (2004). ಭಾರತೀಯ ವೈದ್ಯಪದ್ಧತಿ ಕಾಲೇಜುಗಳು 66, ದಂತವೈದ್ಯಕಾಲೇಜುಗಳು 42, ವೈದ್ಯ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ನಾನಾ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಮೈಸೂರಿನ ಅಂಗವಿಕಲರ ಸಂಸ್ಥೆ, ಬೆಂಗಳೂರಿನ ದಂತವೈದ್ಯ ಕಾಲೇಜು, ಅಖಿಲಭಾರತ ಮಾನಸಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆ ಇವು ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು.

6 ರಿಂದ 11ರ ವರೆಗಿನ ವಯಸ್ಸಿನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣವುಂಟು. ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಸರ್ಕಾರಿ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಥಮಿಕದಿಂದ ಪ್ರೌಢ ಶಿಕ್ಷಣದವರೆಗೆ ಉಚಿತ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 9173 ಪ್ರೌಢ ಶಾಲೆ ಮತ್ತು 2554 ಪದವಿಪೂರ್ವ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಬರುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 11 ಲಕ್ಷ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 18 ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಿವೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 6 ಸಾಮಾನ್ಯ, 2 ಕೃಷಿ, 1 ಕನ್ನಡ, 1 ಮುಕ್ತ, 1 ತಾಂತ್ರಿಕ, 1 ವೈದ್ಯಕೀಯ 3 ಮಹಿಳಾ ಹಾಗೂ 3 ಇತರೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಾಗಿವೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ (2001–02) 1000 ಪದವಿ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 35 ಲಕ್ಷ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇತರೆ ಕಾಲೇಜುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಹೀಗಿವೆ: ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜುಗಳು 122; ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜುಗಳು 32; ನ್ಯಾಯಶಿಕ್ಷಣ ಕಾಲೇಜುಗಳು 67, ವಾಣಿಜ್ಯ ಕಾಲೇಜುಗಳು 13, ಕೃಷಿ ಕಾಲೇಜುಗಳು 2, ಪಶುವೈದ್ಯ ಕಾಲೇಜು 1, ವಿವಿಧ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಾಲಯಗಳು (ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್) 184, ಶಿಕ್ಷಣ ತರಬೇತಿ ಕಾಲೇಜುಗಳು 19, ಆರ್ಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸೈನ್ಸ್ ಕಾಲೇಜುಗಳು 916, ಫಾರ್ಮಸಿ ಕಾಲೇಜು 1, ಪ್ರಾಚ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು 5, ಶರೀರ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾಲೇಜು 1, ಲಲಿತಕಲೆಗಳ ಕಾಲೇಜು 1, ಸಮುದ್ರ ಉತ್ಪನ್ನ ಮತ್ತು ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆ 1, ವಾಕ್‌ಶ್ರವಣ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಸಂಸ್ಥೆ 1, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ: ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ 3523 ಸಾವಿರ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ 42,729, ವೈದ್ಯಕೀಯ 3,955, ದಂತವೈದ್ಯಕೀಯ 2,800 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಒಟ್ಟು ಶಾಲೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 54,520 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು 78 ಸಾವಿರ.

ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾಲೇಜಿದೆ. ಇತರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು : ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಮಾನಸಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆ, ಬೆಂಗಳೂರು; ಗ್ಯಾಸ್ ಟರ್ಬೈನ್ ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ, ಬೆಂಗಳೂರು; ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಏರೋನಾಟಿಕಲ್ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು; ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕ್ಷಯರೋಗ ಸಂಸ್ಥೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ; ಕೇಂದ್ರೀಯ ಆಹಾರ ಸಂಶೋಧನಾಲಯ, ಮೈಸೂರು.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳು : ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 52,850,562 (2001). ಇವರ ಪೈಕಿ 34,889,033 ಜನ (ಶೇ.66.01) ಗ್ರಾಮ ವಾಸಿಗಳು; 17,961,529 ಮಂದಿ (ಶೇ. 33.98) ಪಟ್ಟಣವಾಸಿಗಳು. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ 26,898,918 ಪುರುಷರು ಮತ್ತು 25,951,644 ಮಹಿಳೆಯರು 2001ರಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ, ಇಡೀ ಭಾರತದ ಶೇ. 6.5ರಷ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಿರುವ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ.5.13ರಷ್ಟು ಜನ ಇದ್ದಾರೆ (2001).

ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು 29 ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಜನಭರಿತವಾದುದು. (65.37ಲಕ್ಷ). ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕೊಡಗು ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಜಿಲ್ಲೆ (5.48 ಲಕ್ಷ). ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 1901 ರಿಂದ 2001ರವರೆಗೆ 39.7 ಮಿಲಿಯನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುವರಿಯಾಗಿದೆ. 1991–2001ರ ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆ ದರ ಶೇ 17.25 ಆಗಿತ್ತು. 2010ರವೇಳೆಗೆ ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 61.5 ದಶಲಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಜನಸಾಂದ್ರತೆ: 2001ರ ಜನಗಣತಿಯಂತೆ ರಾಜ್ಯದ ಸರಾಸರಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 275 ಜನರು. ಭಾರತದ ಸರಾಸರಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಅತ್ಯಧಿಕ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ (2979) ವುಳ್ಳದ್ದು. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ (416) ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು (383) ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 2 ಮತ್ತು 3ನೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಉತ್ತರಕನ್ನಡ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ (132) ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯುಳ್ಳ ಜಿಲ್ಲೆ. ತರುವಾಯ ಕೊಡಗು (133) ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು (158) ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

ನಗರ–ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ಕರ್ನಾಟಕ ಹಳ್ಳಿ ಪ್ರಧಾನ ರಾಜ್ಯ. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 66 ಜನರು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಳಿದ ಶೇ. 44 ರಷ್ಟು ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜ್ಯದ ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಭಾರತದ ಸರಾಸರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಬೆಂಗಳೂರು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೆ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ನಗರ ಜನ ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಜಿಲ್ಲೆ. ಇದು ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 32.1 ರಷ್ಟನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ, ದೇಶದ ಮಹಾನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದ್ದು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅತ್ಯಧಿಕ. ಬೆಂಗಳೂರು ತರುವಾಯ ಬೆಳಗಾವಿ, ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಧಾರವಾಡಗಳು ಅಧಿಕ ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳವು. ಕೊಡಗು ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಜಿಲ್ಲೆ. ಇದರ ನಂತರ ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಕೊಪ್ಪಳ, ಉಡುಪಿ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 1901ರಲ್ಲಿ ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 12.6ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ. ಈಗ ಈ ಪ್ರಮಾಣವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಹತ್ತು ಜನಭರಿತ ನಗರಗಳು (2001)

	ನಗರ	ಜನಸಂಖ್ಯೆ
1.	ಬೆಂಗಳೂರು	56,86,844
2.	ಮೈಸೂರು	7,85,800
3.	ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ–ಧಾರವಾಡ	7,86,018
4.	ಮಂಗಳೂರು	6,01,079
5.	ಬೆಳಗಾಂವಿ	4,56,999
6.	ಗುಲ್ಬರ್ಗ	4,30,265
7.	ದಾವಣಗೆರೆ	3,64,523
8.	ಬಳ್ಳಾರಿ	3,16,766
9.	ಬಿಜಾಪುರ	2,53,891
10.	ಶಿವಮೊಗ್ಗ	2,74,352

ಲಿಂಗಾನುಪಾತ: 2001 ಜನಗಣತಿಯಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಾನುಪಾತ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರ ಪುರುಷರಿಗೆ 964 ಮಹಿಳೆಯರು. ಇದು ಭಾರತದ ಸರಾಸರಿಗಿಂತ (933) ಹೆಚ್ಚು. ಉಡುಪಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷರಿಗಿಂತ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು. ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರ ಪುರುಷರಿಗೆ 1127 ಮಹಿಳೆಯರಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರ ಪುರುಷರಿಗೆ 906 ಮಹಿಳೆಯರಿದ್ದಾರೆ.

ಸಾಕ್ಷರತೆ: ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 33 ರಷ್ಟು ಜನರು ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರು (2001) ಇವರಲ್ಲಿ ಶೇ. 23.71 ರಷ್ಟು ಪುರುಷರು ಮತ್ತು ಶೇ. 42.55 ರಷ್ಟು ಮಹಿಳೆಯರು. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಸಾಕ್ಷರತೆ ಶೇ. 67. ಸಾಕ್ಷರತೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರಲ್ಲಿ (ಶೇ. 60) ಕಡಿಮೆ ಮತ್ತು ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು (ಶೇ. 81). ಒಟ್ಟಾರೆ ಭಾರತದ ಸರಾಸರಿಗಿಂತ (ಶೇ. 65.4) ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ. ಸಾಕ್ಷರತೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನ ಹೊಂದಿದ್ದ ದ.ಕನ್ನಡವು 2ನೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಉಡುಪಿಗೆ 3ನೇ ಸ್ಥಾನ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ರಾಯಚೂರು ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಸಾಕ್ಷರತೆಯುಳ್ಳ ಜಿಲ್ಲೆ. ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಕೊಪ್ಪಳ ಮತ್ತು ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಕ್ಷರತೆ ದರ ಕಡಿಮೆ.

ಸ್ತ್ರೀ–ಪುರುಷರ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗಿಂತ ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷರರು ಹೆಚ್ಚು. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 76.3 ಭಾಗ ಪುರುಷರು ಮತ್ತು ಶೇ. 57.45 ಭಾಗ ಮಹಿಳೆಯರು ಸಾಕ್ಷರರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ದ.ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಸಾಕ್ಷರರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ರಾಯಚೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಹಿಳಾ ಸಾಕ್ಷರರ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಮತ್ತು ಕೊಪ್ಪಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ನಗರ–ಗ್ರಾಮೀಣರ ಸಾಕ್ಷರತೆ ನೋಡಿದಾಗ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಜಿಲ್ಲಾ ನಗರಗಳ ಸಾಕ್ಷರತೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮತ್ತು ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ.

ವಯೋರಚನೆ: ರಾಜ್ಯದ ವಯೋರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚು. ಅಂದರೆ ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ 0–14 ವಯಸ್ಸಿನವರು ಶೇ. 24.6 ರಷ್ಟು ಬಾಲಕಬಾಲಕಿಯರು. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 6.9 ಭಾಗ ಅರವತ್ತು ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ವಯಸ್ಸಿನ ವೃದ್ಧರು. ಉಳಿವರು 15 ರಿಂದ 60 ವಯಸ್ಸಿನವರು. ಇವರನ್ನು ದುಡಿಯುವ ವರ್ಗವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 56 ರಷ್ಟು ದುಡಿಮೆ ಮಾಡುವರಾಗಿದ್ದು, ಅವರನ್ನಾಧರಿಸಿ ಶೇ. 31.5ರಷ್ಟು ಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ವೃದ್ಧರು ಬದುಕುವರು.

ಕೆಲಸಗಾರರು: ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರು ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗ ರಹಿತರೆಂದು ಎರಡು ವರ್ಗಗಳಿವೆ. ಮೊದಲ ವರ್ಗದವರು ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಸೇವಾ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಕೆಲಸಗಾರರು. 2001 ಜನಗಣತಿಯಂತೆ 23,534, 791 ಜನರು ದುಡಿಯುವರು ಹಾಗೂ 29,315,771 ಜನರು ಕೆಲಸಗಾರರಲ್ಲದವರು. ಅಂದರೆ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 55 ಭಾಗ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ದುಡಿಯುವರಲ್ಲಿ 19,364,759 (82.4) ಪೂರ್ಣಕಾಲಿಕ ಕೆಲಸಗಾರರು ಮತ್ತು 41,70,032 (17.6) ಜನರು ಅರೆಕಾಲಿಕ ಕೆಲಸಗಾರರು. ಇವರು ಆರು ತಿಂಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಕಾಲ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿರುವಂತಹವರು.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 68.8 ಲಕ್ಷ ಕೃಷಿಗಾರರು ಮತ್ತು 62.3 ಲಕ್ಷ ಕೃಷಿಕಾರ್ಮಿಕರಿದ್ದಾರೆ ಒಟ್ಟು ಕೆಲಸಗಾರರಲ್ಲಿ ಶೇ. 60 ಭಾಗ ಕೃಷಿವಲಯದಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವವರು.

ಧರ್ಮ: ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ (ಶೇ. 83.86) ಹಿಂದು ಧರ್ಮಿಯರು ಇಸ್ಲಾಮರು ಎರಡನೇ (ಶೇ. 12.23) ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಕ್ರೈಸ್ತರು (ಶೇ.1.9) ಮೂರನೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವರು. ಇನ್ನುಳಿದವರು ಜೈನರು, ಬೌದ್ಧರು, ಸಿಕ್ಕರು ಹಾಗೂ ಇತರ ಧರ್ಮಿಯರು. ಜೊತೆಗೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಜಾತಿ ಮತ್ತು ಉಪಜಾತಿಗಳಿವೆ.

ಧರ್ಮಕ್ಕನುಸಾರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ

ಧರ್ಮ	ಜನಸಂಖ್ಯೆ	ಶೇಕಡಪ್ರಮಾಣ
ಹಿಂದು	44,321,279	83.86
ಇಸ್ಲಾಮ್	6,463,127	12.23
ಕ್ರೈಸ್ತ	1,009,164	1.91
ಜೈನ	412,659	0.78
ಇತರೆ	644,333	1.22

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸು. 166 ಮಾತೃಭಾಷೆಗಳಿದ್ದು ಬಹುಭಾಷಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ಪ್ರಮುಖ ಹಾಗೂ ಮಾತೃ ಭಾಷೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 68ರಷ್ಟು ಜನರು ಕನ್ನಡ ಮಾತನಾಡುವರು. ಕನ್ನಡದ ತರುವಾಯ ಉರ್ದು ಎರಡನೇಯದು. (ಶೇ. 9) ಇದು ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ಮೂರನೆಯಸ್ಥಾನ ತೆಲುಗುಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. (ಶೇ. 8.21) ಮರಾಠಿ, ತುಳು, ತಮಿಳು, ಕೊಂಕಣಿ, ಮಲೆಯಾಳಂ, ಮತ್ತು ಲಂಬಾಣಿ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆಗಳು. ಈ ಒಂಬತ್ತು ಭಾಷೆಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 99 ರಷ್ಟುನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಒಂದೊಂದು ಭಾಷೆ ಒಂದೊಂದು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ. ಹೆಚ್ಚು ಉರ್ದು ಮಾತನಾಡುವವರು ಬೆಂಗಳೂರು, ಬಿಜಾಪುರ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಮತ್ತು ಧಾರವಾಡ (ಶೇ. 44) ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಕೋಲಾರಗಳಲ್ಲಿ ತೆಲುಗು (ಶೇ. 57), ಬೆಳಗಾಂವಿ ಮತ್ತು ಬೀದರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ (ಶೇ. 60), ದ.ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಂಕಣಿ (ಶೇ. 85) ಬಿಜಾಪುರ, ಬೀದರ್, ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಲಂಬಾಣಿ (ಶೇ. 56) ಭಾಷೆ ಮಾತನಾಡುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಇವೆಲ್ಲದರ ನಡುವೆ ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಯೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳಗಳು : ಬೆಂಗಳೂರು ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜಧಾನಿ. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಈ ನಗರದಲ್ಲೂ ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಅನೇಕ ಸರ್ಕಾರಿ ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ನೆಲದ ಮೇಲಿರುವ ಈ ನಗರದ ವಾಯುಗುಣ ವರ್ಷಾದ್ಯಂತ ಹಿತಕರ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 2188 ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿದ್ದು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 742 ಜವಳಿ, 176 ರಾಸಾಯನಿಕ, 1562 ಎಂಜಿನೀಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 37 ರಷ್ಟು ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಸಾಂದ್ರೀಕರಿಸಿವೆ. ಬಹು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಮಗಳು, ಐ.ಟಿ. ಬಿ.ಟಿ. ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಹಲವು ಬಂದಿವೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಕುಶಲ ಹಾಗೂ ಅಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೇನೂ ಅಭಾವವಿಲ್ಲ. ಇವರ ದಕ್ಷತೆ ಶಿಸ್ತುಗಳೇ ಹೊಸ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಆಕರ್ಷಣೆ. ರಾಜಾಜಿನಗರದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಎಸ್ಟೇಟು ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಪ್ರವರ್ತಿತವಾದ ಈ ಬಗೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಪೈಕಿ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ದೊಡ್ಡದು, ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷವಾದದ್ದು. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಅನೇಕ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಬಂದ ನೇಯ್ಗೆ ಕೆಲಸ ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನವಾಗಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ, ರೈಲ್ವೆ ಮತ್ತು ವಿಮಾನ ಮಾರ್ಗಗಳ ಸಂಧಿಸ್ಥಳ, ಸೇನಾಕೇಂದ್ರ, ಟಿಪ್ಪೂಸುಲ್ತಾನನ ಕೋಟೆ, ಲಾಲ್‌ಬಾಗ್, ಕಬ್ಬನ್‌ಪಾರ್ಕ್, ಅರಮನೆ, ಸರ್ಕಾರದ ಪೀಠವಿರುವ ವಿಧಾನಸೌಧ ಮುಂತಾದ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಸಂಶೋಧನಾಗಾರಗಳೂ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಕೃಷಿ

ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳೂ ಇವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ಬೆಳೆಯಲು ಸ್ಥಳದ ಅಡಚಣೆಯೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಇರುವ ಮುಖ್ಯ ತೊಂದರೆಯೆಂದರೆ ನೀರಿನದು. ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ನೀರು ಸರಬರಾಜು ಮಾಡುವ ಯೋಜನೆ ಪೂರೈಸಿದ ಮೇಲೆ ಈ ತೊಂದರೆಯ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಿವೇಶನ, ವಸತಿಗಳ ಕೊರತೆ ತಲೆದೋರಿದೆ. ಕೊಳಗೇರಿಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಸಂಚಾರ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಅಪಘಾತಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿವೆ. ಆಡಳಿತ ನಿರ್ವಹಣೆ ಈ ಬೃಹನ್ನಗರದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿದೆ.

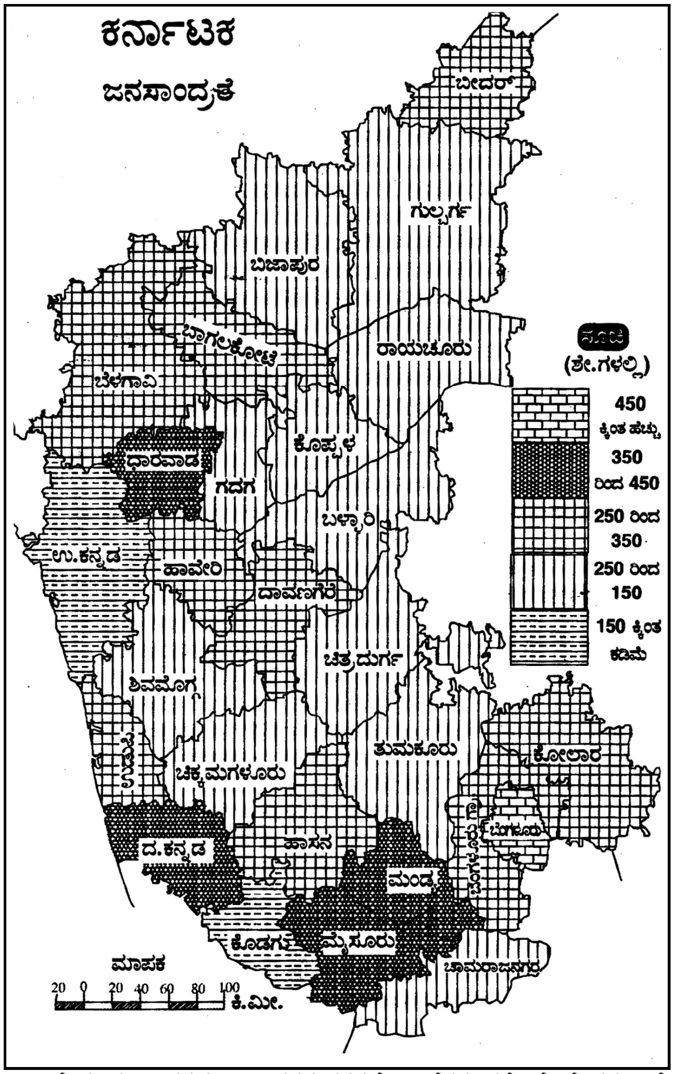

ಮೈಸೂರು ಭಾರತದ ಉದ್ಯಾನಗಳ ನಗರವೆಂಬ ಹೆಸರು ತಳೆದಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ 140 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಶಾಲ ರಸ್ತೆಗಳೂ ಭವ್ಯ ಭವನಗಳೂ ಮನಮೋಹಕ ಉದ್ಯಾನಗಳೂ ತುಂಬಿರುವ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಇದೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುವ ದಸರಾ ಉತ್ಸವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖ್ಯಾತಿಗಳಿಸಿದೆ. ಇಂಡೊ-ಸಾರ್ಸೆನಿಕ್ ಶೈಲಿಯ ಅರಮನೆ ಒಂದು ಆಕರ್ಷಣೆ. ಜಗನ್ಮೋಹನ ಬಂಗಲೆಯ ಕಲಾವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಲಲಿತಮಹಲ್, ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಮುಂತಾದವೂ ನಗರದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕಿರುವ ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟವೂ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ. ಮೈಸೂರು ನಗರ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ಸಂಧಿಸ್ಥಳ. ನಗರಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳಿವೆ. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಬಂಡೀಪುರ ಅಭಯಾರಣ್ಯವೂ ವನ್ಯಧಾಮವೂ, ರಂಗನತಿಟ್ಟಿನ ಪಕ್ಷಿಧಾಮವೂ ಇರುವುದು. ಇತಿಹಾಸ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪುಣ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು, ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ತಲಕಾಡುಗಳು, ಹೊಯ್ಸಳ ಶಿಲ್ಪಾಗಾರಗಳಾದ ಸೋಮನಾಥಪುರ ಬೇಲೂರು ಹಳೇಬೀಡುಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತ ಏಕಶಿಲಾವಿಗ್ರಹವಾದ ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರವಿರುವ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ, ಶಿವಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಶಿಂಷ ಹೆಚ್ಚು ಆಕರ್ಷಣೆಗಳು. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ, ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯ, ಅಗ್ಗದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸರಬರಾಜು, ಸ್ಥಳಾನುಕೂಲ ಇವೆಲ್ಲ ಇದ್ದರೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ನಗರ ಅಷ್ಟು ಮುಂದುವರಿದಿಲ್ಲ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಸರ್ಕಾರದವು.

ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ-ಧಾರವಾಡ ಗುಂಪು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈಗ ಎರಡನೆಯದಾಗಿದೆ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಧಾರವಾಡಗಳು ಅವಳಿನಗರಗಳು. ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಂತರವಿಲ್ಲ. ಇವು ಒಂದಾಗುತ್ತಿವೆ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ವಾಣಿಜ್ಯಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ; ಧಾರವಾಡ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕೇಂದ್ರ; ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಜಿಲ್ಲಾ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗಗಳ ಸಂಧಿಸ್ಥಳ.

ಮಂಗಳೂರು ಕರಾವಳಿಯ ದೊಡ್ಡ ನಗರ; ರೇವು ಪಟ್ಟಣ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬಂದರು ಕೇವಲ ಸಾಗರ ಮಾರ್ಗದ ಬದಿತಾಣವಾಗಿದ್ದು ಬಹುಕಾಲ ಮುಂಗಾರು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅನುಪಯುಕ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಇಡೀ ಕರ್ನಾಟಕ ಇದರ ಹಿನ್ನಾಡು. ಭಾರತದ ಕಾಫಿ ನಿರ್ಯಾತದ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗ ಸಾಗುವುದು ಈ ಮೂಲಕ. ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಹೊರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಾಗುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರಿನ ಸಾಗಣೆಗೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಇದು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ತಳೆದಿದೆ. ಈಗ ಇದನ್ನು ಭಾರತದ ಪ್ರಧಾನ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಮತ್ತು ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕೇಂದ್ರವೂ ಅನೇಕ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ನವಮಂಗಳೂರು ಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದ್ದು, ಅದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಇರುವುದು ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಸು. 96 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ. ವಿಶ್ವದ ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾದ (2,743 ಮೀ) ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಇಲ್ಲಿಯದು. ಇದು ಈಗ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣಗೊಂಡ ಉದ್ಯಮ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪವು ಮುಗಿದಿರುವುದರಿಂದ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಸ್ಥಗಿತವಾಗಿವೆ.

ಬೆಳಗಾಂವಿ ಮರ್ಮಗೋವಕ್ಕೆ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿನಂತಿದೆ. ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸಿ ಇಲ್ಲಿಂದಾಚೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಹತ್ತಿ ಉದ್ಯಮದ ಕೇಂದ್ರವಿದು. ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಎರಡನೆಯ ಸೇನಾಕೇಂದ್ರ, ವಿಶ್ರಾಂತಿದಾಣ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಹಾಗೂ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳಿಗೇನೂ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ನಿಸರ್ಗ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ತಾಣಗಳೂ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕೆತ್ತಿದಂತಿರುವ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೂ ಅನೇಕ, ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿರುವ ಭಾಗಮಂಡಲ ಬಳಿಯ ತಲಕಾವೇರಿ ಹಿಂದೂಗಳಿಗೆ ಪವಿತ್ರ. ಧರ್ಮಸ್ಥಳ ಪುತ್ತೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿಗೆ ಸು. 68 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳ. ಗೋಕರ್ಣ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪವಿತ್ರ ಲಿಂಗ ಗೋವಿನ ಕಿವಿಯಂತಿದೆ. ಹಿಂದುಗಳ ಆರಾಧನಾ ಕೇಂದ್ರವಿದು. ಕಾರ್ಕಳ ಮಂಗಳೂರಿನ ಬಳಿ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರ ಶಿಲಾವಿಗ್ರಹ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯದು. ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೇಲುಕೋಟೆ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಕೇಂದ್ರ, ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುವ ವೈರಮುಡಿಉತ್ಸವ ಹಿಂದೂ ಆಸ್ತಿಕರ ಆಕರ್ಷಣೆ. ಮೂಡಬಿದಿರೆ ಮಂಗಳೂರಿಗೆ ಸು. 35 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಜೈನಕಾಶಿ. ಮೈಸೂರಿನ ಬಳಿ ಕಪಿಲಾ ನದಿ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇರುವ ನಂಜನಗೂಡು ಈಶ್ವರನ ಆವಾಸಸ್ಥಾನ. ತುಂಗಾನದಿ ದಡದಲ್ಲಿ ಮಲೆನಾಡಿನ ನಡುವೆ ಇರುವ ಶೃಂಗೇರಿಯ ಮಠ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದದ್ದು. ಈ ಊರು ನಿಸರ್ಗ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಆವೃತ. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸವದತ್ತಿ ಬಳಿಯ ಶ್ರೀ ರೇಣುಕ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಗುಡ್ಡವೆಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನ ಪುರಾತನವಾದದ್ದು. ಸಿದ್ಧಗಂಗಾ ತುಮಕೂರಿನ ಬಳಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಸುತ್ತಣ ಪ್ರಕೃತಿಯ ದೃಶ್ಯ ಚೆಲುವಿನದು. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುವ ರಥೋತ್ಸವ, ದನಗಳ ಜಾತ್ರೆ ಸಾವಿರಾರು ಮಂದಿಗೆ ಆಕರ್ಷಣೆ. ಉಡುಪಿ ಭಾರತದ ಮುಖ್ಯ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇಲ್ಲಿ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾದ ಕೃಷ್ಣನ ಮಂದಿರವಿದೆ. ಅಷ್ಟ ಮಠಗಳಿವೆ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿಯ ಉತ್ಖನನದಿಂದ ಗತಕಾಲದತ್ತ ಇಣುಕುನೋಟ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಕಿತ್ತೂರಿನ ಬಳಿಯ ದೇವಗಿರಿ ಮತ್ತು ದೇಗುಲಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕದಂಬರ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ತುಮಕೂರಿನ ಬಳಿ ಇರುವ ಕೈದಾಳದ ಚೆನ್ನಕೇಶವನ ದೇವಸ್ಥಾನ ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಯದು. ಬೆಳಗಾವಿಯ ಬಳಿಯ ಖಾನಾಪುರದಲ್ಲಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಬಹು ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾದವು. ಸುತ್ತಣ ನಿಸರ್ಗವೂ ಸುಂದರವಾದದ್ದು. ರಾಣಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿದ ಸ್ಥಳ ಕಿತ್ತೂರು. ಮಹೀಪಾಲಗಡವಿರುವುದು ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಬಳಿ. ವೈಜನಾಥ ಗುಹಾ ದೇವಾಲಯದಿಂದಾಗಿ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಮಡಿಕೇರಿ ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಹಿಂದಿನ ಕೊಡಗು ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಗಿನ ರಾಜರ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ಸ್ಮಾರಕಗಳಿವೆ. ಮೈಸೂರಿಗೆ ಸಮೀಪ ಇರುವ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ಮೈಸೂರು ದೊರೆಗಳ ಮುಂಚಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನನ ಸ್ಮಾರಕ, ದರಿಯಾದೌಲತ್ ಬೇಸಗೆ

ಅರಮನೆ, ಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಶ್ರೀರಂಗನಾಥನ ದೇವಾಲಯ ಇವೆ. ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಮೂರು ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ಮೊದಲನೆಯದು. ಎರಡನೆಯದಾದ ಶಿವಸಮುದ್ರವೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೇ ಇದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟದಾಣಗಳೂ ವಿಶ್ರಾಂತಿಧಾಮಗಳೂ ಮೃಗಯಾವಿನೋದ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ವಿಹಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಅನೇಕ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಆಗುಂಬೆ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿ. ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆ ಅಸ್ತಮಿಸುವ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಂದ ವೀಕ್ಷಿಸಲು ಅನೇಕರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಸುತ್ತಣ ಸನ್ನಿವೇಶ ರಮ್ಯವಾದದ್ದು. ಬಂಡೀಪುರ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಸು. 80 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಬನ್ನೇರುಘಟ್ಟ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಸು. 20 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಆನೇಕಲ್ಲು ರಸ್ತೆಯ ಬಳಿ ಇದೆ. ಬೆಟ್ಟದ ಬುಡದ ಸಂಪಂಗಿರಾಮಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯ ಪ್ರಕೃತಿ ರಮ್ಯಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದೆ. ನಾಗರಹೊಳೆಗೆ ಕೊಡಗಿನ ವಿರಾಜಪೇಟೆಯಿಂದ ಸು. 20 ಕಿಮೀ ದೂರ. ಇದು ಅಭಯಾರಣ್ಯ. ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೆ ಇರುವ ನಂದಿ ಬೆಟ್ಟ ವಿಶ್ರಾಂತಿಧಾಮ. ಶಿವಗಂಗಾ ಕೂಡ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದೊಂದು ಚೆಲುವದಾಣ. ವಸಂತಪುರ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಬಳಿಯ ಪುಟ್ಟ ಬೆಟ್ಟ.

ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜಲಪಾತಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಾಳಗುಪ್ಪಕ್ಕೆ ಸು. 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಶರಾವತಿ ನದಿಯಿಂದಾಗಿರುವ ಜೋಗದ (ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆ) ಜಲಪಾತ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಮಂಡ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 80 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಶಿವಸಮುದ್ರದ ಬಳಿ ಕಾವೇರಿ ಎರಡಾಗಿ ಕವಲೊಡೆದು ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದ ಕವಲು ಗಗನಚುಕ್ಕಿ, ದಕ್ಷಿಣದ್ದು ಭರಚುಕ್ಕಿ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದು ಇಲ್ಲೇ. ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗೋಕಾಕದ ಘಟಪ್ರಭಾ ನದಿಯ ಗೋಕಾಕ ಜಲಪಾತ ಗೇರು ಸೊಪ್ಪೆಯಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಜನಕ ಯಂತ್ರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಗೋಕಾಕ ಜಲಪಾತಮೊಂದು ಸುಂದರ ತಾಣ. ಯಲ್ಲಾಪುರಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಳೀನದಿಯ ಲಾಲ್‌ಗುಳಿ, ಯಲ್ಲಾಪುರದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾವಳಿ ನದಿಯ ಮಾಗೋಡು, ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ, ಶಿರಸಿಯ ಬಳಿಯ ಶಿವಗಂಗಾ, ಸಿದ್ದಾಪುರದ ಉಂಚಳ್ಳಿ, ಆಗುಂಬೆಯ ಬಳಿಯ ವರಹಿ– ಇವು ಇತರ ಕೆಲವು ಜಲಪಾತಗಳು.

ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ಕಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಜಲಾಶಯಗಳೂ ಚೆಲುವುದಾಣಗಳೇ. ಮೈಸೂರಿನ ಹತ್ತಿರ ಇರುವ ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಬೃಂದಾವನಕ್ಕೆ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖ್ಯಾತಿಯಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ರಾಣಿಬೆನ್ನೂರಿನ ಬಳಿಯ ಮದಗಮಸೂರ್ ಸರೋವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದು. ಇದರ ಶಿಲ್ಪ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ್ದು. ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಈ ಸರೋವರದ ಕಟ್ಟೆ ಮಣ್ಣಿನದು; ಒಂದು ಫರ್ಲಾಂಗ್ ಉದ್ದವಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಸನಿಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಕಾವತಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವ ತಿಪ್ಪಗೊಂಡನಹಳ್ಳಿ ಜಲಾಶಯಪ್ರದೇಶ ವಿಹಾರಿಗಳಿಗೊಂದು ಆಕರ್ಷಣೆ. ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಹರಿದುಬರುವ ತಾಣ ನವಿಲುತೀರ್ಥ. ವಾಣಿವಿಲಾಸಸಾಗರ ಹಿರಿಯೂರಿನ ಬಳಿಯ ಕೃತಕ ಸರೋವರ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲಿನ ವಿಶಾಲ ಸಾಗರ ಈಚಿನ ಒಂದು ಆಕರ್ಷಣೆಯಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಲವಾರು ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳಗಳೂ ಶಿಲ್ಪಕಲಾಕೃತಿಗಳೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಆರಂಭ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಬಿಜಾಪುರ ಮೊದಲನೆಯದು. ಪಟ್ಟಣದ ಸುತ್ತಣ ಕೋಟೆಯ ಉದ್ದ 13 ಕಿಮೀ. ಈಗಲೂ ಇದು ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಗೋಳಗುಮ್ಮಟ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಮಸೀದಿ ಇಡೀ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ದೊಡ್ಡದು. ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಮತ್ತು ಬಿದರೆ ಇನ್ನೆರಡು ಸ್ಥಳಗಳು. ಗುಲ್ಬರ್ಗದ ಕೋಟೆ ಬತ್ತೇರಿಗಳು ದೊಡ್ಡ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ಶರಣಬಸವ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ನಿಸರ್ಗದ ಮಡಿಲಲ್ಲಿರುವ ಬೀದರ್‌ನ ಪುರಾತನ ಕೋಟೆಗಳೂ ಭವನಗಳೂ ಹಿಂದೂ–ಮುಸ್ಲಿಂ ಕಲೆಗಳ ಸಂಗಮದ ಪ್ರತೀಕಗಳು. ಬಿದ್ರಿ ಕಲೆಗೆ ಈ ಊರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಬೀದರ್‌ಗೆ ಸು. 112 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಹಿಂದೂ ಯುದ್ಧಶಿಲ್ಪದ ಪರಿಚಯ ಪಡೆಯಬೇಕೆನ್ನುವವರು ರಾಯಚೂರಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಮಂತ್ರಾಲಯವಿದೆ. ಇದು ಹಿಂದೂಗಳಿಗೆ ಪವಿತ್ರಸ್ಥಳ; ಬಾದಾಮಿಯ ಗುಹೆಗಳೂ, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು, ಐಹೊಳೆಗಳೂ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಚಾಳುಕ್ಯ ಕಲೆ ಗದುಗಿನಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ಈಗ ಗದಗ್ ಹತ್ತಿ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ. ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಶಿವಶರಣರ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಜನ್ಮ ನೀಡಿದ ಸ್ಥಳವೇ ಕೂಡಲಸಂಗಮ. ಗದಗಿನ ಸನಿಯದಲ್ಲೇ ಇರುವ ಲಕ್ಕುಂಡಿಯಲ್ಲೂ ಐಹೊಳೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇಗುಲಗಳಿವೆ. ಇವು ಚಾಳುಕ್ಯ ಕಲೆಯ ವಿವಿಧ ಮಾದರಿಗಳು. ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಚಾಳುಕ್ಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ತೊಟ್ಟಿಲು ಎಂದು ಫರ್ಗುಸನ್ ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಡಂಬಳ, ಅಣ್ಣಿಗೇರಿ, ಇಟಗಿ, ಕುಕ್ಕನೂರು, ಕುಂದಗೋಳ, ಹಾವೇರಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರ, ತಿಳವಳ್ಳಿ ನೀರಲಗಿ, ಗಳಗನಾಥ, ಹಾವನೂರು, ಹರಳಹಳ್ಳಿ, ಹಾನಗಲ್, ಬಂಕಾಪುರ, ಬನವಾಸಿ, ಆನವಟ್ಟಿ, ಬಾಳಂ ಬೀಡು, ಉಣಕಲ್, ಗಂಜಿಗಟ್ಟಿ, ಕುರವತ್ತಿ, ಬಾಗಲಿ– ಇವೆಲ್ಲ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೂ ಇತಿಹಾಸವನ್ನೂ ಮಿಡಿಯುವ ನಾಡಿಗಳು.

ಇತಿಹಾಸದ ಹಲವಾರು ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಚೆಲ್ಲಾಡಿರುವುದು ಹಂಪಿಯಲ್ಲಿ. ಇದು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಹೃದಯಪ್ರದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಕೊನೆಯ ವೈಭವಯುತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾಗಿದ್ದ ವಿಜಯನಗರದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭಗ್ನಾವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಮಲೆಘಟ್ಟಗಳ ನಡುವಣ ಪಾಳು ಬಯಲಿನ ನಡುವೆ ನಿಂತ ಉಗ್ರನರಸಿಂಹ, ರಾಣಿಮಹಲ್, ಕಮಲಮಹಲ್, ಆನೆಸಾಲು, ಅರಮನೆಯ ಆಸ್ತಿಭಾರ, ಹಜಾರ ರಾಮನ ದೇವಸ್ಥಾನ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಸ್ಮಾರಕಗಳು ವಿಜಯನಗರದ ಭವ್ಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಸಾರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಬಳಿಯೇ ಆಧುನಿಕ ಶಿಲ್ಪದ ಫಲವಾದ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಕಟ್ಟೆಯಿದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಮಲೆನಾಡಿನ ಸೆರಗಿನಲ್ಲಿರುವ ಬೇಲೂರು ಹಳೆಬೀಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಶಿಲ್ಪದ ಮಹೋನ್ನತಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ದೇಗುಲಗಳು ವಿಶ್ವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದಂಥವು. ಇಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿದೆ. ಮೈಸೂರಿನ ಬಳಿಯ ಸೋಮನಾಥಪುರದ ದೇವಸ್ಥಾನವೂ ಇದೇ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಗೊಮ್ಮಟ ವಿಗ್ರಹ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಶಾಂತಿಮೂರ್ತಿ. ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ಕೂಡ್ಲಿಗಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಹರಿಹರ, ನೀಲಗುಂದ, ಕೊಟ್ಟೂರು, ಉಚ್ಚಂಗಿ, ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿ, ಬನವಾಸಿ, ಸೋಂದಾ–ಇವೂ ಇತಿಹಾಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ. ಭದ್ರಾವತಿಯ ಬಳಿಯ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣುಗುಂಡಿ ಬೇಸಗೆಯ ವಿಶ್ರಾಂತಿಧಾಮ. ಶಿರಸಿ ಕುಮಟಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಯಾಣ ಚೆಲುವಾದ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಮೈಸೂರಿನ ಬಳಿಯ ಚಾಮುಂಡಿಬೆಟ್ಟದ ನಟ್ಟ ನಡುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲು ಬಸವ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ದೊಡ್ಡದು. ಹೀಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಿಸರ್ಗ ರಮ್ಯತೆಯೂ ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ಕಲೆಯೂ ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆತುಕೊಂಡಿವೆ.

ರಫ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ : ಭಾರತದ ವಿದೇಶೀ ವ್ಯಾಪಾರದ ಭೂಪಟದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪೂರ್ವ ದಿನಗಳ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಂತೆಯೇ ರಫ್ತಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾದ ಗಂಧದ ಎಣ್ಣೆ, ಗಂಧದ ಸಾಬೂನು, ರೇಷ್ಮೆ ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ವಿದೇಶೀ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಇತ್ತು. ಸರ್ಕಾರ ಕೈಕೊಂಡ ಇಂಥ ನಾನಾ ಕ್ರಮಗಳಿಂದಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ನಿರ್ಯಾತ ದೃಢವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ವರ್ಷದಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ರಫ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತಿದೆ. ರೇಷ್ಮೆ ವಸ್ತ್ರ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಸಾಮಗ್ರಿ, ಗೋಡಂಬಿ, ಕಾಫಿ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಇವಕ್ಕೆ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ರಫ್ತು ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಮತ್ತು ಕಾಫಿ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ವಸ್ತುಗಳದು ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನ ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಗೋಡಂಬಿ (1.56 ಕೋಟಿ ರೂ). ಇದರೊಂದಿಗೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸ್ಥಾನಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಧೆ ನಡೆಸಿರುವ ಪದಾರ್ಥ ಗಂಧದ ಎಣ್ಣೆ ಅಪ್ಪಟ ರೇಷ್ಮೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಜವಳಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆರನೆಯದು ಏಲಕ್ಕಿಯದು ಏಳನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಈ ಏಳು ಪದಾರ್ಥಗಳ ನಿರ್ಯಾತ ಮೌಲ್ಯ ಒಟ್ಟು ರಫ್ತಿನ ಮೌಲ್ಯದ ಶೇ. 85 ರಷ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಶುದ್ಧ ರೇಷ್ಮೆ ಸಮುದ್ರಮೂಲ ಆಹಾರವಸ್ತು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಫಲೋತ್ಪನ್ನ, ಅಗರಬತ್ತಿ ಮತ್ತು ಕುಶಲ ವಸ್ತುಗಳು, ಗೋಡಂಬಿ, ಚಿಪ್ಪೆಣ್ಣೆ, ಮೂಳೆಪುಡಿ, ಗ್ರಾನೈಟ್ ಸಾಬೂನುಗಳು, ಪರಂಪರಾಗತವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ನಿರ್ಯಾತದ ಹೆಚ್ಚಳದ ಜೊತೆಗೆ ಹೊಸಹೊಸ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ, ಪದಾರ್ಥಗಳು ವಿದೇಶೀ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮತ್ತು ಅವನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ದೇಶಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ:

ಪದಾರ್ಥ	ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ದೇಶಗಳು
1. ಅಗರಬತ್ತಿ	ಬ್ರಿಟನ್, ಅಮೆರಿಕ, ಮಲೇಷ್ಯ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಥೈಲೆಂಡ್, ಜಪಾನ್, ಘಾನ, ಫೀಜಿ, ಇಟಲಿ, ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ್, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ದೇಶಗಳು, ಕೆನಡ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಉಗಾಂಡ, ಅರೇಬಿಯ, ಇಥಿಯೋಪಿಯ, ಕೀನ್ಯ, ಇರಾಕ್, ಸ್ವೀಡನ್.

2. ಅಪ್ಪಟ ರೇಷ್ಮೆ	ಜರ್ಮನಿ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಅಮೆರಿಕ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಬ್ರಿಟನ್, ಫಿನ್ಲೆಂಡ್, ಹಾಲೆಂಡ್, ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್, ಸ್ವೀಡನ್, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್, ಮಲೇಷ್ಯ, ಇಟಲಿ, ಕೆನಡ, ಇರಾನ್, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಜಪಾನ್, ಕೀನ್ಯ, ಮಲಾವಿ, ನೈಜೀರೀಯ, ಫೀಜಿ, ನಾರ್ವೇ.
3. ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ವಸ್ತುಗಳು	ಅಮೆರಿಕ, ಕೆನಡ, ಪೋಲೆಂಡ್, ಬಲ್ಗೇರಿಯ, ಹಂಗರಿ, ನೈಜೀರಿಯ, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್, ವಿಯೆಟ್ನಾಂ, ಇರಾಕ್, ಇರಾನ್, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ದೇಶಗಳು, ಜರ್ಮನಿ, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಐರ್ಲೆಂಡ್.
4. ಏಲಕ್ಕಿ	ಇರಾಕ್, ಅರೇಬಿಯ, ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿ ದೇಶಗಳು, ಇರಾನ್, ಫಿನ್ಲೆಂಡ್, ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್.
5. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು	ಜರ್ಮನಿ, ಜಪಾನ್, ಹಂಗರಿ.
6. ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು	ಸಿಂಗಪುರ, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಜಪಾನ್
7. ಕಾಫಿ	ಅಮೆರಿಕ, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಜರ್ಮನಿ, ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್, ಬ್ರಿಟನ್, ಇರಾಕ್, ಪೋಲೆಂಡ್, ಕೆನಡ, ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ, ಸ್ವೀಡನ್, ರಷ್ಯ
8. ಕೃತಕ ರೇಷ್ಮೆ	ಮಲಾವಿ, ಬ್ರಿಟನ್.
9. ಗಂಧದ ಎಣ್ಣೆ	ಅಮೆರಿಕ, ಬ್ರಿಟನ್, ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜರ್ಮನಿ, ಜಪಾನ್, ಹಂಗೇರಿ, ಮಲೇಷ್ಯ, ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್, ಇಟಲಿ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಆಫ್ರಿಕ ದೇಶಗಳು, ಅರೇಬಿಯ, ಕೀನ್ಯ, ರಷ್ಯ, ಬಲ್ಗೇರಿಯ.
10. ಗೋಡಂಬಿ	ಅಮೆರಿಕ, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಜರ್ಮನಿ, ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್, ಬ್ರಿಟನ್, ಲೆಬನಾನ್, ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ.
11. ಗೋಡಂಬಿ ಚಿಪ್ಪೆಣ್ಣೆ	ಅಮೆರಿಕ, ಬ್ರಿಟನ್
12. ಗ್ರಾನೈಟ್	ಜಪಾನ್, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್, ಬ್ರಿಟನ್, ಜರ್ಮನಿ, ಇಟಲಿ.
13. ಜವಳಿ	ಅಮೆರಿಕ, ಬ್ರಿಟನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ, ಪೋಲೆಂಡ್, ಕೆನಡ, ಫೀಜಿ, ಹಾಂಗ್‍ಕಾಂಗ್, ಕೀನ್ಯ, ನಾರ್ವೇ, ಸಿಂಗಪುರ, ಉಗಾಂಡ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಮಲಾವಿ, ಇರಾನ್, ಸೈಪ್ರಸ್.
14. ತೆಂಗಿನ ನಾರು, ಹುರಿ	ಇರಾಕ್
15. ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಲಿನೋಲಿಯಂ	ಮಲೇಷ್ಯ, ಸಿಂಗಪುರ, ಬ್ರಿಟನ್, ಉಗಾಂಡ, ಕೀನ್ಯ, ಶ್ರೀಲಂಕ.
16. ಫಲೋತ್ಪನ್ನ	ಬ್ರಿಟನ್, ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿಯ ದೇಶಗಳು, ಇರಾನ್, ರಷ್ಯ, ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ, ಸಿಂಗಪುರ, ಅಮೆರಿಕ, ಜಪಾನ್, ಜರ್ಮನಿ, ಶ್ರೀಲಂಕ.
17. ಮರ ಮತ್ತು ದಿಮ್ಮಿ	ಜಪಾನ್, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಹಾಂಗ್‍ಕಾಂಗ್.
18. ಮೂಳೆ ಪುಡಿ	ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಬಲ್ಗೇರಿಯ, ಬ್ರಿಟನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜರ್ಮನಿ.
19. ರೇಷ್ಮೆ ರದ್ದಿ (ವೇಸ್ಟ್)	ಇಟಲಿ, ಜಪಾನ್, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್.
20. ಸಮುದ್ರಮೂಲ ಆಹಾರ	ಅಮೆರಿಕ, ಬ್ರಿಟನ್.
21. ಸಾಬೂನುಗಳು, ಅಂಗರಾಗಗಳು	ಇರಾನ್, ಫೀಜಿ, ಅಮೆರಿಕ, ಸಿಂಗಪುರ, ಟಾನ್ಜಾನಿಯ, ಅರೇಬಿಯ, ಜರ್ಮನಿ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಬ್ರಿಟನ್, ಫಿನ್ಲೆಂಡ್, ಥೈಲೆಂಡ್, ಕೆನಡ, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್.
22. ಹತ್ತಿ ಬೀಜ, ಎಣ್ಣೆ, ಹಿಂಡಿ	ಬ್ರಿಟನ್, ಪೋಲೆಂಡ್, ರಷ್ಯ
23. ಹದ ಮಾಡಿದ ಚರ್ಮ	ಬ್ರಿಟನ್, ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಹಂಗೇರಿ, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್, ಇಟಲಿ, ಜರ್ಮನಿ, ಬಲ್ಗೇರಿಯ, ಜರ್ಮನಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್.
24. ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು	ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಬ್ರಿಟನ್, ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್.

(ಎಚ್.ಎಸ್.ಕೆ.;ಪಿ.ಎಂ.)

ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯಗಳು: ಕರ್ನಾಟಕ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳ ಸಮೃದ್ಧ ಕಾಡುಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯ. ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಘಟ್ಟಗಳು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಗುರ್ತಿಸಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಜೈವಿಕ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯ 25 ಪ್ರಮುಖ ತಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ವೃಕ್ಷರಾಶಿ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯರಾಶಿಗಳಷ್ಟೇ ವನ್ಯಜೀವಿ ಸಂಪತ್ತು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಘೋಷಿತ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ 38,724 ಚ.ಕಿಮೀ ಅಂದರೆ ಭೌಗೋಳಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಶೇ. 20.2 ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ದಾಖಲಾಗಿದ್ದರೂ. ಶೇ. 11 ಪ್ರದೇಶ ಮಾತ್ರ ವೃಕ್ಷ ಆವೃತವಾದುದು. ಉಳಿದದ್ದು ಕ್ಷೀಣಿತ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಶೇಕಡ ಪ್ರಮಾಣ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅರಣ್ಯ ನೀತಿ ನಿಗದಿಪಡಿಸಿರುವ (ಶೇ. 33.3) ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಈ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ತರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅರಣ್ಯೀಕರಣ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಶೀಘ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಮರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಾಗಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಸಸಿ ನೆಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 2001–02 ನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆಯ ಮೂಲಕ 49,755 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೆಚ್ಚುವರಿಯಾಗಿ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ನಂತರವೂ ಇಂಥ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ವೃಕ್ಷ ಬೆಳೆಗಾರರ ಸಹಕಾರ ಸಂಘ, ಗ್ರಾಮ ಅರಣ್ಯ ಸಮಿತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಸ್ವಯಂ ಸೇವಾ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಅರಣ್ಯ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ದೂರ ಸಂವೇದಿ (ರಿಮೋಟ್ ಸೆನ್ಸಿಂಗ್) ಹಾಗೂ ಭೂಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೋಕೊ ಮತ್ತು ರಬ್ಬರ್ ತೋಟಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ಸಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯಗಳು ಅಗಲವಾದ ಎಲೆಗಳುಳ್ಳ ರೀತಿಯವು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವುಳ್ಳ ಅನೇಕ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಮರಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ತೇಗ, ಬೀಟೆ, ಮತ್ತಿ, ಬಾಗೆ, ಪಡಾಕ್ ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದದ ಮರಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಶ್ರೀಗಂಧವಂತೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ್ದೇ ಆಗಿದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಅರಣ್ಯಗಳ ವಿತರಣೆ ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಾಯುಗುಣ, ಭೂಗುಣ ಮತ್ತು ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ಹಾಗೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಈಗ ಬಂಜರಾಗಿ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶವಿಲ್ಲದಿರುವ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳು (ಉದಾ. ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆ) 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣ ಗಾತ್ರದ ಮರಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದುವೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಅನೇಕ ಯುದ್ಧಗಳು, ವ್ಯವಸಾಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೆಚ್ಚಳ, ಮನೆಕಟ್ಟಲು, ಸೌದೆ ಇದ್ದಲುಗಳು ಮತ್ತಿತರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾನವನ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳು ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಂದ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತವಾಗಿದ್ದ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳು ಇಂದು ಬಂಜರಾಗಿವೆ. ಇಂದಿನ ಅರಣ್ಯಗಳಾದರೂ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಅವು ಪ್ರವೇಶಿಸಲಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದು. ಆದರೆ ಈಗಿನ ಒಳ್ಳೆಯ ರಸ್ತೆಗಳು ಬುಲ್ಡೋಜರುಗಳು, ಜೀಪ್ ಹಾಗೂ ಲಾರಿಗಳು ಇವನ್ನೂ ಹಾಳು ಮಾಡಲು ದಾರಿ ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟಿವೆ. ನಮ್ಮ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಾದ ಕಾಗದ, ಮರದ ತಿರುಳು, ರೇಯಾನ್, ಪ್ಲೈವುಡ್, ಚಿಪ್‍ಬೋರ್ಡ್ಸ್, ವಿನೀರ್ಸ್ ಮುಂತಾದುವೆಲ್ಲ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅರಣ್ಯವೃಕ್ಷಗಳನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯಗಳು ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ವಿತರಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹಂಚಿಕೆಯ ಪಾತ್ರ ಬಹು ಹಿರಿದಾದದ್ದು. ಸಂಪತ್ಕುಮಾರನ್ ಅವರು ಈ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಮೂರು ಬಗೆಯವನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

1. ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶ: ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 150–300 ಸೆಂಮೀ. ವಿತರಣೆ ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ (ಕೊಡಗು, ಹಾಸನ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ದ.ಕ., ಉ.ಕ., ಧಾರವಾಡ ಮತ್ತು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು).

2. ಮಿಶ್ರ ಎಲೆಯುದುರುವ ಸಸ್ಯ (ಡೆಸಿಡ್ಯುಯಸ್) ಪ್ರದೇಶ: ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 60–150 ಸೆಂಮೀ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ.

3. ಶುಷ್ಕ ಪ್ರದೇಶದ ಸಸ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಕುರುಚಲು ಪ್ರದೇಶ: ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 50 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಪೂರ್ವದ ಎಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮೂರು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯವುಗಳಲ್ಲೂ ಇರುವ ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯವೇ ಆದರೂ ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ನಿಖರವಾದ ಎಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಎಳೆಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಅರಣ್ಯ ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯದಕ್ಕೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಎಡೆಗೊಡುತ್ತದೆ.

1. ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ: ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೂ 10–70 ಕಿಮೀಗಳ ಅಗಲಕ್ಕೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಉಷ್ಣವಲಯದ ತೇವಪೂರಿತ ಅರಣ್ಯಗಳ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ಕಡಿದಾದ ಕಣಿವೆಗಳು, ಪರ್ವತಗಳ ಹಳ್ಳತಿಟ್ಟುಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಪಾತಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ರಸ್ತೆಗಳ ಅಭಾವ ಮತ್ತು ದಟ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಸಸ್ಯವರ್ಗದಿಂದಾಗಿ ಈ ಅರಣ್ಯಗಳ ಪ್ರವೇಶ ಅತಿ ದುರ್ಗಮವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ ಸ್ತರದಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೇರೆಯವೇ ಆಗಿವೆ. ಈ ಒಂದೊಂದು ಸ್ತರಕ್ಕೂ ನಡುವಿನ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಹಾಗೂ ಆರ್ದ್ರತೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಇವು ದಟ್ಟವಾದ ಅಡವಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸೋಕುವುದೇ ಕಷ್ಟ ಆದ್ದರಿಂದ ಅರಣ್ಯದ ಒಳಗೆ ಉಷ್ಣತೆ ಬಹು ಕಡಿಮೆ (ಮರಗಳ ಮೇಲಿನ ಒಣಗಾಳಿಯ ಉಷ್ಣತೆಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ). ಮಾನ್ಸೂನಿನ ಪ್ರಬಲ ಗಾಳಿಗಳಿಗೆ ಎದುರಾಗಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳಯುವ ಮರಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಕುಂಠಿತವಾಗಿದ್ದು ಅವು ಕುಳ್ಳಾಗಿ ವಿರೂಪಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ದಕ್ಷಿಣ ಪಶ್ಚಿಮ ಮಾನ್ಸೂನಿನ ಪ್ರಬಲವಾದ ಮಳೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗಾಳಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಭೇದಗಳ ವಿತರಣೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದುಂಟು. ಹಾವಸೆಗಳು, ತೆರ್ಮೆಗಳು, ಕಲ್ಲುಹೂಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಅಪ್ಪು ಗಿಡಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಈ ಅರಣ್ಯಗಳ ಮೇಲಿನ ಸ್ತರದಲ್ಲಿ ನೆಲದಿಂದ 60–70 ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರದ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣ ವೃಕ್ಷಗಳು ಇವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಆರ್ಕಿಡ್ ಸಸ್ಯಗಳು, ಕೆಸುವಿನ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ತೆರ್ಮೆಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಈ ಕೆಳಗಿನ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಮರಗಳು ಮೇಲಿನ ಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ : ಉದಾ: ವಾಲಿಮರ, ಧೂಪ, ಎಣ್ಣೆಮರ, ಬಾಗೆ, ನಾಗಸಂಪಿಗೆ, ಸುರಹೊನ್ನೆ, ಸಾಲ್ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಮಧ್ಯಮಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಸ್ತರದ ನೆರಳನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ವೃಕ್ಷಗಳಿವೆ. ವೃಕ್ಷಗಳ ದಪ್ಪ ಕಡಿಮೆ, ಎತ್ತರ 20–60 ಮೀ ಮೇಲಿನ ಸ್ತರ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಇವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬದುಕಬಲ್ಲವು. ಈ ಮರಗಳ ಮೇಲೂ ಹಾವಸೆಗಳು ಹಾಗೂ ತೆರ್ಮೆಗಳು ಮುಂತಾದ ಅಪ್ಪುಗಿಡಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ವೃಕ್ಷಗಳೆಂದರೆ–ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ, ರಾಮನದಿಕೆ, ಕುಟುಗೇರಿ, ಹೈಗ, ಬಿಳಿದೇವದಾರು, ಹೆಬ್ಬಲಸು ಮಂಡ ಧೂಪ, ಚಿಟ್ಟು ತಂದ್ರಿಮರ, ಗೊಬ್ಬನೇರಳೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಕೆಳಗಿನ ಸ್ತರದ ಮರಗಳ ಎತ್ತರ 10–20 ಮೀ ವರೆಗೆ ಇದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಮರಗಳೆಂದರೆ ಸಗದೆ, ಹಲಸು, ಕಿಲಾರ್ ಭೋಗಿ, ಕನಾನಿ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ, ಎಲ್ಲಗ, ಕೆಂದಾಳ, ಅರದಳ ಕೂರ, ಕಾಡು ಕುಂಬಳ, ಸೊಟಿಗೆಮರ, ಲೊಡ್ಡಗಿನಮರಜ ಇತ್ಯಾದಿ.

ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣ ಅರಣ್ಯಗಳು ಬಹುಪಾಲು ಎಲ್ಲ ಸ್ತರವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೊದೆಯಂತೆ ಬೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಸ್ಯಗಳು ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ: ಉದಾ; ಹಾಸಿಗೆ ಮರ, ಕುಂಕುಮದ ಮರ, ಬಿಳಿ ದಾಳೆ, ಕಿಸ್ಕಾರ, ಬೆಂಡು ಮರ, ಪಾವಚೆ, ಆರ್ಥಿ, ದತ್ತಲೆ, ಕಾಡು ಅಡಿಕೆ, ಅಡರುಬಳ್ಳಿಗಳು : ನೀಟಮ್ ಉಲ, ಸ್ಪತೋಡಿಯ ರಾಕ್ಸ್‌ಬರ್ಗಿಯೈ, ದಾಲ್‌ಬರ್ಜಿಯ ಸಿಂಪೆತೆಟಿಕ, ಬಾಹಿನಿಯ ವಾಹ್ಲಿ (ಹೆಪ್ಪರಿಗೆ) ಸ್ಟ್ರಿಕ್ನಾಸ್ ಕಾಲಂಬ್ರಿನ (ನಾಗಮುಷ್ಠಿ), ಲವಂಗ ಎಲ್ಯೂತೆರಾಂಡ್ರ (ಲವಂಗ ಲತೆ), ಡಯಸ್ಕೋರಿಯ ಏಲೇಟ (ತೂನಗೆಣಸು) ಮತ್ತು ಎಂಟಾಡ ಪರ್ಸಿಯಥ.

ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣ ಅರಣ್ಯಗಳ ಬೇರೆ ರೂಪಾಂತರಗಳಾದ ಷೋಲಾ ಅರಣ್ಯಗಳು 1000 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಎತ್ತರವಿರುವ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಝರಿಗಳ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ವಾಯುರಕ್ಷಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇವು ಇದ್ದು ತೀರ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಗಾಳಿಯ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಪರ್ವತಾಗ್ರಗಳಿಗೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿವೆ. ಈ ಉಪೋಷ್ಣವಲಯದ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮತ್ತು ಸರಿಸುಮಾರು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಮಿಶ್ರವಾಗಿದ್ದು ಜೊತೆಗೂಡಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಬಾಬಾಬುಡನ್, ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟ, ಕುದುರೆಮುಖ ಮುಂತಾದ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಷೋಲಾ ಅರಣ್ಯಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿನ ಮರಗಳು ಅಷ್ಟು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಬೇರುಗಳು ಆಳವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮರಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾವಸೆಗಳು ಬೆಳೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ಲಾಕಿಡಿಯನ್ ಆರ್ಬೋರಿಯಮ್, ಲಿಟ್ಸಿಯ ಗ್ಲಾಬ್ರೇಟ, ಪಿಟೋಸ್ಪೋರಮ್ ಟೆಟ್ರಸ್ಪರ್ಮಮ್, ಕುಂಪೋಲಿ, ನೀರುಜಪ್ಪೆ, ಕಲ್‌ಬಿಕ್ಕಿ ಕ್ಯಾಲಿಕಾರ್ಪ ಟೊಮೆಂಟೋಸ, ಕ್ಯಾಂತಿಯಮ್ ಡೈಕಾಕಮ್ ವೈರೈಟಿ ಅಂಬೆಲೇಟಮ್, ಬೀಗದಮರ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ ಮೀಲಿಯೋಸ್ಮ ಮೈಕ್ರೊಕಾರ್ಪ, ಹೊನ್ನೆ, ಚಂಗ, ಶೆಫ್ಲೆರ ಕ್ಯಾಪಿಟೇಟ, ಕಂಡಗರಿಗೆ ಮತ್ತು ಷೋಲಾ ಇಳಿಜಾರುಗಳ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆರ್ಟಮಿಸಿಯ ಪಾರ್ವಿಫ್ಲೋರ, ಚಿನ್ನದಾವರೆ ಮತ್ತು ಕಿರು ಈಚಲು ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಷೋಲಾ ಅರಣ್ಯಗಳು ವಾಯುಪೀಡಿತ ಪರ್ವತಾಗ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿಗೆ ಎಡೆಗೊಟ್ಟಿದ್ದು ಕೆಳಗೆ ಬಂದಂತೆಲ್ಲ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ತೇವಪೂರಿತ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಸಸ್ಯದ ಅರಣ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಪರ್ವತಾಗ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮೂಲಿಕೆಗಳ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಋತುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಹುಲ್ಲುಗಳು ಹಾಗೂ ಮೂಲಿಕೆಗಳಿಗೆ ಉಷ್ಣತೆಯ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳು, ಸೂರ್ಯನ ಗಾಢಪ್ರಖರತೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನೆಲ್ಲ ತಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಇದೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಕುಂಠಿತಗೊಂಡ, ಅಗಲ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಎಲೆಗಳ, ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರದ ಮರಗಳು ಕಂಡು ಬರುವುವು. ಓಲಿಯ, ವೆಂಡ್‌ಲ್ಯಾಂಡಿಯ, ಆಲೋಫಿಲಸ್, ಯೂಜೀನಿಯ, ಸಿಂಪ್ಲೊಕಾಸ್ ಮತ್ತು ಲೊನಿಸೆರ ಇವೇ ಆ ಜಾತಿಯವು. ಕುರಂಜಿಗಿಡದ ಪೊದೆಗಳಂತೂ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಧಾನ ಹುಲ್ಲುಗಳು: ಆಂಡ್ರೋ ಪೋಗಾನ್ ಪರ್ಟುಸಸ್, ಇಶೀಮಮ್ ಪೈಲೋಸಮ್ (ಕುಂದರಕಡ್ಡಿಹುಲ್ಲು), ತಿಮಿಡ ಇಂಬರ್ಬಿಸ್, ಸಿಂಬೊಪೋಗಾನ್ ಪಾಲಿನ್ಯೂರೋಸ್ ಮತ್ತು ಎರಾಗ್ರಾಸ್ಟಿಸ್ ನೈಗ್ರ.

2. ಮಿಶ್ರ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಸಸ್ಯ ಪ್ರದೇಶ :ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಿದಿರು, ತೇಗಗಳ ಜೊತೆಗೆ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣ ಹಾಗೂ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಸಸ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಮಿಶ್ರಗೊಂಡು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಅಗಲ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 35–50 ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟಿದೆ. ಈ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಆದಾಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಬೀಳುವ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ತೇವಪೂರಿತ ಹಾಗೂ ಒಣ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಸಸ್ಯದ ಅರಣ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇವೆರಡಕ್ಕಿರುವ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂದರೆ ಮೊದಲಿನದರಲ್ಲಿ ಮರಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಬಲು ಹುಲುಸಾಗಿರುವುದು. ಇಲ್ಲೂ ಸಸ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧಸ್ತರಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೂ ಅವು ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣ ರೀತಿಯದರಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮರಗಳು ಅಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತೆರೆದ ಸ್ಥಳಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ತೇವಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಈ ಅರಣ್ಯಗಳಿರುವ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಮರಗಳ ಎತ್ತರ 30–40 ಮೀ. ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಮರಗಳೆಂದರೆ – ಹೆತ್ತೇಗ, ಬಿಲ್ವಾರ, ಪಾದ್ರಿ, ನಂದಿ, ಜಂಬೆ, ತೇಗ, ಬೆಂಡೆಮರ, ಹೊನ್ನೆ ಮುಂತಾದವು. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಅನೇಕ ಮರಗಳಿಗೆ ಸುತ್ತಳತೆ 3–5 ಮೀ ಗಳಿಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಮೇಲಿನ ಅರಣ್ಯಗಳ ಸ್ಥಳೀಯ ರೂಪಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಸಸ್ಯಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ : ಉದಾ: ಮಡಿಮರ, ಗೋಮಜ್ಜಿಗೆ, ಕೂಲಿ, ಜಂಬುನೇರಳೆ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕಿರುಬಿದಿರು ಮತ್ತು ಹೆಬ್ಬಿದಿರುಗಳ ಬೆಳೆದಿರುತ್ತವೆ. ಒಣಪರ್ಣಪಾತಿ ಅರಣ್ಯ ಶಕ್ತಿಯುಡುಗಿನ ತೇವಪೂರಿತ ಅರಣ್ಯದ ರೂಪಾಂತರ. ಇದರ ಮೇಲಿನ ಸ್ತರದಲ್ಲಿ ತೇಗವಿರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಜೊತೆಗೇ ಮತ್ತಿ, ನಂದಿ ಮತ್ತು ದಿಂಡಿಗಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಎರಡನೆಯ ಸ್ತರವೇನಾದರೂ ಕಂಡುಬಂದಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲಿ ನೆಲ್ಲಿ, ಕಾವಲ್, ಮುರ್ಕಲಿ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಡರುಬಳ್ಳಿಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಕಂಗೋಂದಿ ಬಳ್ಳಿ, ಕಾಡು ಹಂಬು ತಾವರೆ ಮತ್ತು ಮರ್ಸದ ಬಳ್ಳಿ.

3. ಶುಷ್ಕ ಪ್ರದೇಶದ ಸಸ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಕುರುಚಲು ಪ್ರದೇಶ: ಈ ಪ್ರದೇಶ ವಿಶಾಲವಾದುದು ಮತ್ತು ಉಳಿದ ರೀತಿಯ ಅರಣ್ಯಗಳ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇದು ಹಬ್ಬಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಶೇ. 80–85 ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಇದು ಆವರಿಸಿದೆ. ಇದರ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಎಂದೂ ಅರಣ್ಯದಂತೆ ಕಾಣಲಾರದು. ಇಲ್ಲಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಅತಿ ಕಡಿಮೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟ. ಆಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಮರಗಳೇನಾದರೂ ಬೆಳೆದರೆ ಅವು ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದರಂತೆ ವಿತರಣೆಗೊಂಡಿದ್ದು ಬಹುಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ವೈವಿಧ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾದ ಮತ್ತು ಮುಳ್ಳುಗಳಿರುವ ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಮುಖ್ಯ ಮರಗಳೆಂದರೆ – ತಂಡರಸಿ, ಕಾಚಿನ ಮರ, ಜಾಲಿ, ಕಡುವಲೆ, ದಿಂಡಿಗ, ಕಾರಾಚ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಅರಚಿನಬೂರಗ, ಕಕ್ಕೆ, ಎಬನಿ ಮುತ್ತುಗ, ಅಂಕೋಲೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಕೆಲವು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಡುಗಳ್ಳಿ, ಕರೀಉಪ್ಪಿಗಿಡ ಮುಂತಾದವು ಇವೆ. ವಿಶಾಲವಾದ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮರಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಅನೇಕ ಜಾತಿಯ ಹುಲ್ಲುಗಳಿವೆ. ಸುಂಕರೀಹುಲ್ಲು, ದೊಡ್ಡ ಹಂಚೀಹುಲ್ಲು, ಕುಂತಿಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ಅಪ್ಲೂಡ ಮ್ಯೂಟಿಕಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು.

ಮೇಲಿನ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ರೀತಿಯ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳ ಪೈಕಿ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣಕಾಡುಗಳನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಎರಡನೆಯ ರೀತಿಯದನ್ನು ದುರುಪಯೋಗಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮೂರನೆಯ

ರೀತಿಯ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶವಿರುವ ವಿಶಾಲಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವನಮಹೋತ್ಸವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ಅರಣ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಮರದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಮರವನ್ನು ಶೀಘ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಒದಗಿಸುವ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಈ ಭಾಗದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಬೇಕು. (ಬಿ.ಎ.ಆರ್.)

ಕರ್ನಾಟಕದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಭೂರಚನೆ ಭೂಸ್ವರೂಪವನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಖನಿಜ, ಶಿಲೆ ಹಾಗೂ ಮಣ್ಣುಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನೂ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕವೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದು, ಅದು ಪುರಾತನ ಭೂ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಶಿಲಾ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಬಾಹ್ಯಶಕ್ತಿಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಶಿಲೆಗಳು ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಶಿಲಾ ಸಮೂಹವನ್ನು ಕುರಿತು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಭೂ ಇತಿಹಾಸದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಬಿ.ಜೆ. ಬೋಲ್ಡ್ ಎಂಬ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭ (1880). ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭೂವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಶೇ. 70 ಭಾಗ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಗೆರೆಗಳುಳ್ಳ ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ಗ್ರಾನೈಟ್-ನೈಸ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಉಳಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶೇ. 20 ಭಾಗವು ಹಸುರುಬಣ್ಣದ ಭಿನ್ನಸ್ತರದ (ಶಿಸ್ಟ್) ಶಿಲೆಗಳಿರುವುದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿತು. ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಭೂ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ 2,700 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿರುವ ಇಲ್ಲಿನ ಶಿಲಾ ಸಮುದಾಯ "ಆರ್ಷೇಯ ಯುಗಕ್ಕೆ" ಸೇರಿರುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿರುವರು. ಇವುಗಳನ್ನು ಎರಡು ಪ್ರಧಾನಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

1. ಕಣರಚನೆಯ ಪದರು ಶಿಲೆಗಳು (ಶಿಸ್ಟ್ಸ್) : ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗವೆಂದು ಇವುಗಳ ಹೆಸರು. ಬ್ರೂಸ್ ಫೂಟ್ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ಧಾರವಾಡದ ಬಳಿ ಶೋಧನೆ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಧಾರವಾಡದ ಶಿಸ್ಟ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿದ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜನ್ಯಶಿಲೆಗಳೂ ಆಂಫಿಬೋಲೈಟ್, ಪೆಂಡೊಟೈಟ್, ಡನೈಟ್ ಮುಂತಾದ ಅಲ್ಪಸಿಲಿಕಾಂಶ (ಬೇಸಿಕ್) ಶಿಲೆಗಳೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸು. 20,700 ಚ.ಕಿಮೀ.

2. ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ನೈಸ್ ಶಿಲಾವಿಧಗಳು: ಈ ಶಿಲೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಇವುಗಳ ಹಂಚಿಕೆ ಹೆಚ್ಚು. ಅನೇಕ ಕಡೆ ಧಾರವಾಡ ಪದರು ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಬಂದಿರುವುದರಿಂದ (ಅಂತಸ್ಸರಣ) ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗವೇ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದುದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈಗ ಹೊರಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳು ಹಲವಾರು ಉದ್ದವಲಯಗಳಾಗಿ ಉತ್ತರದಕ್ಷಿಣದುದ್ದಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸುತ್ತ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ನೈಸ್ ಶಿಲೆಗಳು ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಮೂರು ದೊಡ್ಡ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹಾದುಹೋಗುವಾಗ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವಲಯಗಳನ್ನು ಒಂದಾದಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವನ್ನು ಬಿ.ರಾಮರಾಯರು ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ (1940).

1. ಪಶ್ಚಿಮ ವಲಯ : ಕ್ಯಾಸಲ್‌ರಾಕ್, ಕೊಡಚಾದ್ರಿ, ಆಗುಂಬೆ, ಕುದುರೆಮುಖ ಮತ್ತು ಮಡಿಕೇರಿ ಶಿಲಾಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ.

2. ಪಶ್ಚಿಮ ಮಧ್ಯವಲಯ : ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ತೀರದವರೆಗೆ ಸು. 435 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಹೊಳೆನರಸೀಪುರ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ ಪದರು ಶಿಲಾವಲಯಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಮಧ್ಯ ಹರವಿನ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 11,650 ಚ.ಕಿಮೀ.

3. ಮಧ್ಯವಲಯ : ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಗದಗ ಡಂಬಳದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದತ್ತ ಹರಡಿದೆ. ಇದು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನ ಹಳ್ಳಿ, ನಾಗಮಂಗಲ ಮತ್ತು ನುಗ್ಗೇಹಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಪದರುಶಿಲಾಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ.

4. ಪೂರ್ವ ಮಧ್ಯವಲಯ : ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಡೈಟ್ ಶಿಲಾವರ್ಗ, ಕೋಡಮೈಟ್ ಶಿಲಾವರ್ಗ ಮತ್ತು ಸಾಕರ್‌ಸನೈಟ್ ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

5. ಪೂರ್ವವಲಯ : ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೋಲಾರ ಶಿಲಾವಲಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಉತ್ತರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಸು. 260 ಚ.ಕಿಮೀ ಗಳು. ಭಾರತದ ಚಿನ್ನದ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಇದೇ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರ.

ಶಿಲಾ ಓಟ : ಧಾರವಾಡ ಶಿಲೆಗಳ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಶಿಲಾ ಓಟ (ಸ್ಟ್ರೈಕ್) ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಾಆಗ್ನೇಯವಾಗಿಯೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆಲ್ಲ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿಯೂ ದಕ್ಷಿಣದ ಎಲ್ಲೆಯ ಹತ್ತಿರ ಈಶಾನ್ಯ ನೈಋತ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇವೆ.

ಶಿಲಾವಿಭಜನೆ : ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಗಳನ್ನು ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಹಲವಾರು ಭೂ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ವಿಂಗಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗರು ಸಂಪತ್ ಐಯ್ಯಂಗಾರ್ (1906) ಅನಂತರ ಡಬ್ಲ್ಯು.ಎಫ್. ಸ್ಮಿತ್ (1916). ಬಿ.ರಾಮರಾಯರು 1940 ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಧಾರವಾಡ ಶಿಲೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ : ಇದೊಂದು ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ವಿಚಾರ. ಕಾರಣ ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಸಮುದ್ರದ ಅಡಿಯಲ್ಲಾದ ಇತರ ಶಿಲೆಗಳಂತಲ್ಲ. ಈವರೆಗೆ ಅನೇಕ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಇವುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವಿಧ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲಾರಸಪ್ರವಾಹ ಹಾಗೂ ಸಿಲಿಕಾಂಶರಹಿತ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಿಂದಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ನೈಸ್ ತಳದ ಶಿಲಾತೊಡಕಿನ ಮೇಲೆ ಅನನುರೂಪತೆಯಿಂದಿರುವ ತೀವ್ರ ರೂಪಾಂತರ ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳೆಂದು ರಾಬರ್ಟ್ ಬ್ರೂಸ್‌ಫುಟ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ (1896). ಆದರೆ ಡಬ್ಲ್ಯು.ಎಫ್. ಸ್ಮಿತ್‌ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಿಂದಾದವುಗಳೇ ವಿನಾ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳ ರೂಪಾಂತರದಿಂದಾದವುಗಳಲ್ಲ (1911). ಸು. ಎರಡು ದಶಕಗಳ ತರುವಾಯ ಬಿ.ರಾಮರಾವ್ ಮತ್ತು ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳು ಧಾರವಾಡ ಪದರು ಶಿಲಾವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಲೆಯ ಗುರುತುಗಳು, ಪ್ರವಾಹಸ್ತರಗಳು ಮುಂತಾದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜಲಜಶಿಲಾರಚನೆಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಇವು ಜಲಜಶಿಲಾಜನ್ಯವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟರು. ಸಿ. ಎಸ್. ಪಿಚ್ಚಮುತ್ತು ಮತ್ತು ಇತರ ಸಂಶೋಧಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ ಪದರುಶಿಲಾವರ್ಗದ ಅನೇಕ ಶಿಲಾವಿಧಗಳು ಜಲಜನ್ಯವೆಂದಿದೆ.

ಶಿಲಾವರ್ಣನೆ : ಈ ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಶಿಲಾವಿಧಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

1. ಸಿಲ್ ಮತ್ತು ಡೈಕುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜಶಿಲೆಗಳು : ಧಾರವಾಡ ಪದರುಶಿಲೆಗಳ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿರುವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಕಾಲದ ಬಗ್ಗೆ ಬಲು ತೊಡಕಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅಧಿಕ ಸಿಲಿಕಾಂಶ, ಮಧ್ಯವರ್ತಿ (ಮಿತ ಸಿಲಿಕಾಂಶ) ಮತ್ತು ಅತ್ಯಲ್ಪ ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಶಿಲೆಗಳು. ಇವು ಲಾವಾ ಪ್ರವಾಹಗಳು, ಸಿಲ್ಲುಗಳು, ಪದರಗಳು, ಡೈಕುಗಳು- ಈ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಬೂದಿ, ಟಫ್ ಮತ್ತು ಕಾಂಗ್ಲಾಮರೇಟುಗಳಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಅಧಿಕ ಸಿಲಿಕಾಂಶದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜನ್ಯ ಶಿಲೆಗಳು ರೂಪಾಂತರಿಸಿ ಒಪಾಲ್‌ಸೆಂಟ್ ಬೆಣಚಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶಿಲೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇವು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಲೆಬೆನ್ನೂರು ಮತ್ತು ತೆಕ್ಕಲುವಟ್ಟಿ ಬಳಿ ಸಿಗುವುವು. ಮಿತ ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಮತ್ತು ಅಲ್ಪ ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಶಿಲೆಗಳು ರೂಪಾಂತರದಿಂದ ಪದರು ರಚನೆಪಡೆದು ತಿಳಿ ಹಸಿರುಬಣ್ಣದ ಕ್ಲೋರೈಟ್ ಪದರು ಶಿಲೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಣ್ಣಕಣರಚನೆ ಇದೆ. ಇವು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗಶಿಲಾಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿವೆ.

2. ಕಣರಚನೆಯ ಪದರು ಶಿಲೆಗಳು : ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗದ ಬಹುಭಾಗ ವಿವಿಧ ಕಣರಚನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಪದರುಶಿಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಕಣಕ ಶಿಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು : (i) ಕ್ಲೋರೈಟ್ ಪದರುಶಿಲೆ; (ii) ಮೈಕಾ ಪದರುಶಿಲೆ; (iii) ಕಪ್ಪು ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಪದರುಶಿಲೆ; (iv) ಟ್ರಿಮೋಲೈಟ್ ಆಕ್ಟಿನೋಲೈಟ ಪದರುಶಿಲೆ; (v) ಕ್ಯಾಲ್ಕ್‌ಪೈರಾಕ್ಸೀನ್ ಕಣಕ ಶಿಲೆಗಳು; (vi) ಕಯನೈಟ್ ಸ್ಟಾರೊಲೈಟ್ ಪದರುಶಿಲ; (vii) ಕಾರ್ಡಿಯರೈಟ್ ಸಿಲಿಮನೈಟ್ ಪದರುಶಿಲೆ; (viii) ಟಾಲ್ಕ್ ಬಯೊಟೈಟ್ ಪದರುಶಿಲೆ, (ix) ಕಯನೈಟ್ ಸಿಲಿಮನೈಟ್ -ಗ್ರಾಫೈಟ್ ಪದರುಶಿಲೆ.

3. ವಿರೂಪ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು : ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಇತರ ಶಿಲೆಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದರೂ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ರೀತಿಯಿಂದ ಬಹುಮುಖ್ಯವೆನಿಸಿವೆ. ಇವು ಅನೇಕ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ವಿರೂಪಹೊಂದಿರುವುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು: (i) ಕಂಗ್ಲಾಮರೇಟುಗಳು; (ii) ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸೈಟುಗಳು; (iii) ಪೆರುಜಿನಸ್ ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸೈಟುಗಳು; (iv) ಫಿಲೈಟುಗಳು ಮತ್ತು ಅರ್ಜಿಲೈಟುಗಳು; (v) ಗ್ರೇವಾಕುಗಳು; (vi) ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಸಿಲಿಕಾಂಶ (ಅಲ್ಟ್ರ ಬೇಸಿಕ್) ಶಿಲೆಗಳು ದೊಡ್ಡ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪದರುಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿವೆ. ಇವನ್ನು ಟ್ರಾಪ್ ಶಿಲೆಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು.

ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ನೈಸುಗಳು : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನಾವರಿಸಿರುವ ಈ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಮಿತ್ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಇವು ವಿವಿಧ ಅಂತಸ್ಸರಣ ಕಾಲಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುವೆಂದು ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ (1916).

1. ಚಾಂಪಿಯನ್ ನೈಸ್, 2. ಪೆನಿನ್‌ಸುಲಾರ್ ನೈಸ್, 3. ಚಾರ್ನ್‌ಕೈಟ್, 4. ಕ್ಲೋಸ್‌ಪೇಟೆ ಗ್ರಾನೈಟ್.

ಈ ನಾಲ್ಕು ಶಿಲಾಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇವು ಆಳದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತೃಶಿಲಾದ್ರವದಿಂದ ಹೊರಬಂದವು. ಸ್ಮಿತ್ ಮಾಡಿರುವ ಈ ವಿಂಗಡಣೆ ಈಗಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

1. ಚಾಂಪಿಯನ್ ನೈಸ್ ಶಿಲೆಗಳು ಗ್ರಾನಿಟಿಕ್ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದವು; ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಪ್ರದೇಶ, ಶೃಂಗೇರಿ ಮತ್ತು ಭದ್ರಾವತಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ. ಇವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಕೋಲಾರ ಪದರು ಶಿಲಾವಲಯದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಯಿತು. ಹೆಚ್ಚು ಅಭ್ರಕದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ಒಪಾಲಸೆಂಟ್ ಬೆಣಚು ಇರುವುದು ಇವುಗಳ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣ. ಇವು ಪೆನಿನ್‌ಸುಲಾರ್ ನೈಸುಗಳಿಗಿಂತ ಹಿರಿಯವು. ಆದರೆ ಪೆನಿನ್‌ಸುಲಾರ್‌ನೈಸಿನ ಕೆಲವು ಶಿಲಾವಿಧಗಳನ್ನು ಈ ಗುಂಪಿನ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟ.

2. ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿರುವ ನೈಸ್ ಮತ್ತು ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲಾತೊಡಕನ್ನು ಪೆನಿನ್‌ಸುಲಾರ್‌ನೈಸ್ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಶಿಲಾವಿಧಗಳೆಂದರೆ ಗ್ರ್ಯಾನೋಡಯೊರೈಟ್, ನೈಸಿಕ್ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ಕಲಬೆರಕೆ ನೈಸುಗಳು ಇವೆಲ್ಲ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದೇ ಅಂತಸ್ಸರಣ ಕಾಲದವೇ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಗಳಿಗೆ ಸೇರಿವೆಯೇ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಅಂತೂ ಇವು ಚಾಂಪಿಯನ್ ನೈಸುಗಳಿಗಿಂತ ಕಿರಿಯವೆಂದು ಸ್ಮಿತ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

3. ಚಾರ್ನಕೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳು ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗವನ್ನು ಭೇದಿಸುವ ಮೂರನೆಯ ಅಂತಸ್ಸರಣ ಶ್ರೇಣಿ. ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲು, ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣದ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ ಮತ್ತು ಕೊಡಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲಾಸಮೂಹ ಇದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ರಾಮನಗರ, ಮದ್ದೂರು, ಮಳವಳ್ಳಿ, ಹಲಗೂರು ಮತ್ತು ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೈಪರಸ್ತೀನ್ ಇರುವ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಕಣಶಿಲಾವಿಧಗಳಿವೆ. ಚಾರ್ನಕೈಟುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವಾದವಿದೆ. ಇವುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಏಕಾಭಿಪ್ರಾಯ ಮೂಡಿಲ್ಲ.

4. ರಾಮನಗರ ಗ್ರಾನೈಟುಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಕಿರಿಯ ಅಂತಸ್ಸರಣ ಶಿಲೆಗಳು. ಇವೂ ಬಳ್ಳಾರಿ ಬಳಿ ಇರುವ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲಾವಿಧಗಳೂ ಒಂದೇ ತೆರನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಿ.ರಾಮರಾಯರು ಇವನ್ನು ಬಳ್ಳಾರಿನೈಸ್ ಎಂದು ಕರೆದಿರುವರು. ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಇವುಗಳಿಗಿಂತ ಹಿರಿಯ ವಯಸ್ಸಿನ ಪೆನಿನ್‌ಸುಲಾರ್ ನೈಸ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಗ್ರಾನೈಟ್‌ನೈಸ್ ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಇವು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಶಿವನಸಮುದ್ರದಿಂದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿಯವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಪ್ಪಕಣ ರಚನೆ ಇದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಫಿರಿಟಿಕ್ ರಚನೆಯಿರುವ ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಫೆಲ್ಸ್‌ಪಾರ್‌ಕಣಗಳು ತಿಳಿಗುಲಾಬಿ ಬಣ್ಣ ಅಥವಾ ಮಾಂಸಖಂಡದ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಕಾರಣ ಗುಲಾಬಿ ಮತ್ತು ಬೂದುಬಣ್ಣದ ಶಿಲಾವಿಧಗಳುಂಟಾಗಿವೆ. ಕ್ಲೋಸ್‌ಪೇಟೆ (ಈಗ ರಾಮನಗರ) ಪ್ರದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಸಿಲಿಕಾಂಶದ ಪಾರ್ಫಿರಿಟಿಕ್, ಫೆಲ್ಸೈಟ್, ಲ್ಯಾಂಪ್ರೊಫೈರ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಡೈಕ್ ವಿಧಗಳು ಈ ಗ್ರಾನೈಟುಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿವೆ. ಕ್ಲೋಸ್‌ಪೇಟೆ ಗ್ರಾನೈಟ್ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಲಯದ ಹೊರಗೆ, ಇದೇ ರೀತಿಯ ಶಿಲೆಗಳು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಹೊಸದುರ್ಗ, ಅರಸೀಕೆರೆ, ಬಾಣಾವರ, ಕೈವಾರ (ಚಿಂತಾಮಣಿ ಬಳಿ) ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು (ಚಾಮುಂಡಿಬೆಟ್ಟ) ಹಾಗೂ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ಬಳಿ ಇವೆ.

ಡೈಕ್ ಶಿಲೆಗಳು : ಆರ್ಷೇಯ ಭೂ ಕಲ್ಪದ ಶಿಲಾವಿಧಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಭೇದಿಸಿರುವ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಡೈಕ್ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಸೂಚಿಸಿದೆ.

1. ಕಪ್ಪು ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಡೈಕುಗಳು : ತುಮಕೂರಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಮತ್ತು ಹಾಸನದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ. ತಿಪಟೂರಿಗೆ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಒತ್ತಾಗಿ ಹರಡಿವೆ.

2. ನೊರೈಟ್ ಡೈಕುಗಳು : ಬಿಡದಿ, ಹಾರೋಹಳ್ಳಿ, ಮದ್ದೂ, ಹುಣಸೂರಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ನೈಋತ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ.

3. ಫೆಲ್ಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಪಾರ್ಫಿರಿ ಡೈಕುಗಳು : ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಕ್ಲೋಸ್‌ಪೇಟೆ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ.

4. ಡಾಲರೈಟ್ ಮತ್ತು ಎನ್‌ಸ್ಟಟೈಟ್ ಡೈಕುಗಳು : ಕ್ಲೋಸ್‌ಪೇಟ್ ಗ್ರಾನೈಟುಗಳೊಂದಿಗಿರುವ ಫೆಲ್ಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಪಾರ್ಫಿರಿಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿವೆ. ಇವು ಆರ್ಷೇಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕಿರಿಯಶಿಲಾವಿಧಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಲ್ಪವಾದ ತರುವಾಯ ಅಂತಸ್ಸರಣಗೊಂಡಿರಬಹುದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪುರಾಣಯುಗ (ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್) ಕಲಾದಗಿ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ : ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಮತ್ತು ಕಲಾದಗಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸು. 260 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಹಾಗು 65–100 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಿದ್ದು ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ರೂಪಾಂತರಿತ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಈ ಶಿಲಾವಿಧಗಳಿಗೆ ಕಲಾದಗಿ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ಸಮತಲವಾಗಿ ಧಾರವಾಡ ಪದರುಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅನನುರೂಪತೆಯಿಂದ ಹರಡಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮಂದ ಸು. 3050–4575 ಮೀ. ಇವನ್ನು ಕೆಳ ಕಲಾದಗಿ ಮತ್ತು ಮೇಲು ಕಲಾದಗಿ ಎಂದು ಎರಡು ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳ ಇಳಿಜಾರು ಉತ್ತರ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಂಗ್ಲಾಮರೇಟು, ಮರಳುಶಿಲೆ, ಬೆಣಚು, ಬ್ರೆಕ್ಷಿಯ, ಚೆರ್ಟ್, ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ, ಜೇಡುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಹಾರನ್ ಸ್ಟೋನುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಬೆಣಚು ಮತ್ತು ಮರಳುಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆಗುರುತು ಹಾಗೂ ಪ್ರವಾಹ ಪದರು ರಚನೆಗಳು ಇವೆ. ಬಾದಾಮಿ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹಪದರ ಬೆಣಚುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಹಾಗೂ ಸುಂದರಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಭೀಮಾಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ : ಈ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಬಿಜಾಪುರ ಮತ್ತು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ಉಪನದಿ ಭೀಮಾನದಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊರಕಾಣುತ್ತದೆ. ವಿಸ್ತಾರ ಸು. 5200 ಕಿಮೀ. ಇವು ಆರ್ಷೇಯ ಕಲ್ಪದ ಶಿಲಾವಿಧಗಳ ಮೇಲೆ ಅನನುರೂಪತೆಯಿಂದ ಹರಡಿವೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಗ್ಲಾಮರೇಟ್, ಮರಳುಶಿಲೆ ಊದಾ ಜೇಡುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇದನ್ನು ಡಬ್ಲ್ಯು ಕಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಆರ್.ಬ್ರೂಸ್‌ಫೂಟ್ ಅವರು ಮೇಲು ಮತ್ತು ಕೆಳ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಸಿ.ಮಹದೇವನ್ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದರು. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಶಿಲೆಗಳು ಕರ್ನೂಲು ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಸಮಕಾಲೀನ (ಸು. 1,450 ದಶಲಕ್ಷವರ್ಷಗಳು) ವಯಸ್ಸನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಸಣ್ಣ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಸಿಮೆಂಟ್ ತಯಾರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಆರ್ಷೇಯೋತ್ತರಕಾಲದ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಸಿಲಿಕಾಂಶದ ಡೈಕ್ ಶಿಲೆಗಳು : ಇವು ಆರ್ಷೇಯ ಕಾಲದ ತರುವಾಯ ಮೈದೋರಿವೆ. ಈ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಡಾಲರೈಟ್, ಆಲಿವೀನ್ ಡಾಲರೈಟ್, ಎನ್‌ಸ್ಟಟೈಟ್ ಡಾಲರೈಟ್, ಡಯೋರೈಟ್, ಬಸಾಲ್ಟ್ ಮುಂತಾದ ಶಿಲೆಗಳ ಡೈಕುಗಳಿವೆ. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಪ್ಪು ಗುಂಡುಗಳಂತೆ ಹೊರಕಾಣುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪುರಾತನ ಶಿಲೆಗಳಾದ ನೈಸ್ (ಗೀರುಶಿಲೆ) ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಬಂದಿವೆ. ಇವನ್ನು ಕಡಪ ಶಿಲಾವರ್ಗದ ಕಾಲ ಅಥವಾ ದಖನ್ ಟ್ರಾಪ್ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ದಖನ್ ಟ್ರಾಪುಗಳು : ಈ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ದಖನ್ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜನ್ಯ ಶಿಲೆಗಳೆಂದೂ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಂತೆ ಎತ್ತರವಾದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಬಸಾಲ್ಟ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಮಧ್ಯಜೀವಿಯುಗದ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಅಂದರೆ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ) ಉಂಟಾದ ಭೂ ಚಲನೆಯಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಹೊರಮೈಯ್ಯಲ್ಲಾದ ಬಿರುಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಶಿಲಾರಸ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ದಖನ್ ಟ್ರಾಪುಗಳು ಇಂಥ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳ

ಭೂ ಇತಿಹಾಸದ ಯುಗ	ಭೂ ಇತಿಹಾಸದ ಕಾಲ	ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಿಲಾ ಸಮುದಾಯಗಳು	ಕಳೆದಿರುವ ಕಾಲ (ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ)	ವಯಸ್ಸು (ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ)
ನವೀನ ಜೀವಿ ಯುಗ	ಚತುರ್ಥ ಭೂಕಾಲಯುಗ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಾಲ ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸೀನ್ ತೃತೀಯ ಭೂಕಾಲಯುಗ ಪ್ಲಿಯೊಸೀನ್ ಮಯೋಸೀನ್ ಆಲಿಗೋಸೀನ್ ಇಯೊಸೀನ್	ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಿಲಾ (ಇಯೊಸೀನ್ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಟೇಷಸುಗಳು ಒಟ್ಟಾಗಿ ದಖನ್ ಟ್ರಾಪ್)	-- 1 14 15 10 20	-- 1 15 30 40 60
ಮಧ್ಯ ಜೀವಿಯುಗ	ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಜುರಾಸಿಕ್ ಟ್ರಿಯಾಸಿಕ್		65 33 27	125 158 185
ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವಿ ಯುಗ	ಪರ್ಮಿಯನ್ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಡೆವೋನಿಯನ್ ಸೈಲೂರಿಯನ್ ಆರ್ಡೋವಿಶಿಯನ್ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್	(ಕ್ರಿಟೇಷಸಿನಿಂದ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್‌ವರೆಗಿನ ಶಿಲಾ ಸಮುದಾಯಗಳನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಲ್ಲ)	40 85 45 25 70 100	225 310 355 380 450 550
ನಿರ್ಜೀವಿ ಯುಗ	ಆಲ್‌ಗಾಂಕಿಯನ್ ಆರ್ಷೇಯ ಶಿಲಾತೊಡಕು (ಅಡಿಪಾಯ ತಿಳಿಯದು)	ಪುರಾಣಯುಗ ಭೀಮಾಶ್ರೇಣಿ ಕಲಾದಗಿಶ್ರೇಣಿ ಗ್ರಾನಿಟಿಕ್ ಅಂತಸ್ಸರಗಳು ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಗಳು	900	1450 2000

ಹೊರಸ್ತರ ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಟ್ರಾಪ್ ಶಿಲೆಗಳೆಂದು ಹೆಸರುಬಂದಿದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಟ್ರಾಪ್‌ಸ್ತರಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮೇಲೆ ಜಲಜ ಶಿಲಾವಿಧಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಟ್ರಾಪ್ ಕೆಳಸ್ತರ, ಅಂತರ ಟ್ರಾಪ್‌ಸ್ತರ ಟ್ರಾಪ್ ಮೇಲುಸ್ತರಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜೀವಾವಶೇಷಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಟ್ರಾಪ್ ವಯಸ್ಸು ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ಸಿನಿಂದ ಇಯೋಸೀನ್‌ವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ, ಬಿಜಾಪುರ ಮತ್ತು ಗುಲ್ಬರ್ಗದ ಹಲವಾರು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಸು. 25,900 ಚ.ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಟ್ರಾಪ್‌ಶಿಲೆಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಉಂಟು. ಮಂದ ಸು. 60 ಮೀ. ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಅನೇಕ ಹಳೆಯ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಗಳ ಮೇಲೆ ಅನನುರೂಪತೆಯಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿವೆ. ಸತತ ಸವೆತದಿಂದ ದಖನ್ ಟ್ರಾಪ್ ಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಎಂಬ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಶೇಷ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಸಾಧಾರಣ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಲೆ ಶಿಥಿಲವಾಗಿ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಮಣ್ಣು ಬಹಳ ಫಲವತ್ತಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ತೃತೀಯ ಭೂ ಕಾಲಯುಗದ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಗಳು: ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ : ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಭೂಮಿಯ ಹೊರಪದರದ ಶಿಲೆಗಳ ಬದಲಾವಣೆಯಿಂದಾಗಿವೆ. ಇಂಥ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಭಾರತ ಮತ್ತೆ ಹಲವು ಉಷ್ಣವಲಯದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಗ್ರಾನೈಟ್, ನೈಸ್ ಪದರುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಬಸಾಲ್ಟ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಿಲೆಗಳ ಬದಲಾವಣೆಯಿಂದಾಗುವುವು. ಕಬ್ಬಿಣ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಮತ್ತು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಖನಿಜಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಉತ್ತಮ ಅದುರು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಲೋಹಾಂಶವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಹಳದಿಮಿಶ್ರಿತ ಕೆಂಪು ಬೂದು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಕಂದು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇವು ಕೋಲಾರ, ಹಾಸನ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಇವೆ. ಲ್ಯಾಟರೈಟುಗಳನ್ನು ಮಲೆನಾಡು ಮುಂತಾದ ಕಡೆ ಅಗೆದು ಹೊರತೆಗೆದು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಇಟ್ಟಿಗೆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಾಲದ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಗಳು : ಇತ್ತೀಚಿನ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ತೀರಪ್ರದೇಶದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು, ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಮತ್ತು ಮಣ್ಣುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ತೀರಪ್ರದೇಶದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು : ಕರ್ನಾಟಕದ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಕಾರವಾರದವರೆಗೆ ಇವು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಲ್ಯಾಟರೈಟುಗಳೂ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವು ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸೀನ್ ಕಾಲದಿಂದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಾಲದವು.

ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು : ನದಿಗಳ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಳಿವೆಯ ಗಾಳಿಯಿಂದ ತೂರಿಬಂದ ಮತ್ತು ಇತರ ಶಿಲಾವಿಧಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಇವು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳು.

ಮಣ್ಣುಗಳು : ವಿವಿಧ ಶಿಲೆಗಳ ಸತತವಾದ ಶಿಥಿಲತೆಯಿಂದಾದ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಮಣ್ಣುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿವೆ. 1. ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣು ಅಥವಾ ಎರೆಮಣ್ಣು ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಜಿಲ್ಲೆ, ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ಮತ್ತು ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲ್ಲೂಕು, ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. 2. ಹಳದಿಮಣ್ಣು ಬಲು ನುಣುಪು. ಇದು ಷಿಕಾರಿಪುರ, ಕುಂಸಿ, ಸೊರಬ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಮತ್ತು ಪದರು ಶಿಲಾವಲಯಗಳಲ್ಲಿದೆ. 3. ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣು, ಇದು ಗ್ರಾನೈಟ್, ನೈಸುಗಳು ಶಿಥಿಲವಾಗಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. 60–130 ಸೆಂಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ಇರುವುದು. ಇದನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರು, ತುಮಕೂರು, ಕೋಲಾರ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. 4. ಉಪ್ಪು ಮತ್ತು ಕ್ಷಾರ ಮಣ್ಣುಗಳು. ಮೈಸೂರು, ಮಂಡ್ಯ, ತುಮಕೂರು ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಇವೆ. ಇವನ್ನು ಚೌಳುಪ್ಪು ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಾನೈಟ್ ಅಥವಾ ನೈಸ್ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ತಗ್ಗಾದ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಮಣ್ಣುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಆಗುವುದು. 5. ಕಂಕರ್ ಮತ್ತು ಕಂಕರ್ ಮಣ್ಣುಗಳು. ಗ್ರಾನಿಟಿಕ್ ನೈಸುಗಳು. ಪದರುಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಕರಿಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ (ಡಾಲರೈಟ್) ಇವು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಉಂಡೆಯಾಕಾರದ ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲುಗಳು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಿಲೆಗಳ ವಯಸ್ಸು : ಶಿಲೆಗಳ ವಯೋನಿರ್ಧಾರ ಸಾಧಾರಣ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳಂತೆ ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಕಾರಣ ಅತಿ ಪುರಾತನಕಾಲದವು. ಅವು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಅನಂತರ ಹಲವಾರು ಭೂಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಮೇಲಾಗಿ ಈ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲೆಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಮತ್ತಷ್ಟು ತೊಡಕನ್ನೊಡ್ಡಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭೂ ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲ ಪ್ರಮಾಣದ ಪಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ.

ಹಲವಾರು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಿಲಾವಿಧಗಳ ವಯೋನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಶಿಲಾವಿಧಗಳ ವಯಸ್ಸು ಸು. 1,500–2,000 ದಶಲಕ್ಷವರ್ಷಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆರ್ಥರ್ ಹೋಮ್ಸನ ಪ್ರಕಾರ (1956) ಭಾರತದ ಆರ್ಷೇಯ ಕಾಲದ ಶಿಲಾವಿಧಗಳ ವಯಸ್ಸು 4,500 ದಶಲಕ್ಷವರ್ಷಗಳು ಮತ್ತು ಧಾರವಾಡ ಪದರುಶಿಲಾವರ್ಗದ ವಯಸ್ಸು ಸು. 3,500 ದಶಲಕ್ಷವರ್ಷಗಳು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಎ.ಆರ್.ಕ್ರಾಫರ್ಡ್ ಎಂಬುವರು ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಗಳ ವಯಸ್ಸು ಅನಿಶ್ಚಿತವಾದರೂ ರುಬಿಡಿಯಂ (Rb) ಮತ್ತು ಸ್ಟ್ರಾನ್ಷಿಯಂ (Sr) ಪ್ರಮಾಣದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಬಳಿ ಇರುವ ಲಾವಾ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳ ವಯಸ್ಸು 2,400 ರಿಂದ 2,450 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ಲೋಸ್‌ಪೇಟೆ (ರಾಮನಗರ) ಗ್ರಾನೈಟ್ ವಯಸ್ಸು ಸು. 2,400 ರಿಂದ 2,450 ದಶಲಕ್ಷವರ್ಷಗಳೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ (1969). (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳು: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. 1. ಬೆಳ್ಳಿ, ಬಂಗಾರ, ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಂಬಂಧದ ಲೋಹಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮ 2. ಗ್ರಾನೈಟ್ ಸಂಬಂಧದ ನೈಸ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮ.

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿನ ಶಿಲೆಗಳು ಭೂಮಿಯ ಹುಟ್ಟಿನ ಆದಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡ ಕಾಲ ಮೂರು ಸಾವಿರ ಮಿಲಿಯ (ಮುನ್ನೂರು ಕೋಟಿ) ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹಳೆಯದು. ಈ ಬಗೆಯ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಸರಗೂರು, ಕೋಲಾರ, ನುಗ್ಗೇಹಳ್ಳಿ, ಹಟ್ಟಿ ಬಳಿ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಪುರಾತನ ಕಾಲದ ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಛೇದಿಸಿ, ತುಂಡರಿಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಬಹುಶಃ ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಂಡು ಬಹುವ್ಯಾಪಿ ಯಾಗಿರುವ ನೈಸ್ ಶಿಲೆಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿವೆ. ಈ ವರ್ಗದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರು ಸುತ್ತ ನೋಡಬಹುದು. ನೈಸ್‌ಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾದ ಬಯಲು ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪೋರಲಿಟ್ಟ ಬಟ್ಟಲುಗಳಂತೆ ಕಲ್ಲುಗುಂಡುಗಳಿಂದ ನಿಬಿಡವಾಗಿ ಎದ್ದುನಿಂತ ಗುಡ್ಡಸಾಲುಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಶಿವಗಂಗೆ, ಸಾವನದುರ್ಗ, ದೇವರಾಯನದುರ್ಗ, ಮಧುಗಿರಿ ಮತ್ತು ಕೊರಟಗೆರೆ ಸುತ್ತಲಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳು, ಹಂಪೆಯ ಸುತ್ತಲಿನ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳು ಈ ಬಗೆಯ ಗ್ರಾನೈಟ್‌ಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದವು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಹೋದರಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ನಿಂತ ಬಗೆಬಗೆಯ ಆಕಾರವನ್ನು ತೋರುವ ಗುಡ್ಡಸಾಲುಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಒಂದು ನಿಸರ್ಗ ರಮಣೀಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ.

ಈ ನೈಸುಗಳ ಮೇಲೆ ಒರಗಿದಂತೆ ಸಾವಿರಾರು ಅಡಿ ಮಂದದ ಪದರು ಶಿಲೆಗಳು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾಂವಿಯವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಧಾರವಾಡದ ಬಳಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಡಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಶಿಲಾವರ್ಗವನ್ನು ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತಿಗೆಲ್ಲ ಈ ಧಾರವಾಡ ಪದರುಶಿಲಾ ಸಮುದಾಯವೇ ಆಕರವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟದ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಪರ್ವತ, ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ, ಕೊಡಚಾದ್ರಿ, ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಗದಗ, ರಾಯಚೂರು, ಹಟ್ಟಿ ಈ ಸುತ್ತಲಿನ ಶಿಲೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುವು. ಈ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದುರುಗಳು, ತಾಮ್ರ, ಸೀಸ, ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಲೋಹಗಳ ಅದುರುಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟ, ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿ ಬೆಟ್ಟ, ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಚಾರ್ನೊಕೈಟ್ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಶಿವಸಮುದ್ರದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ದಂಡೆಯವರೆಗೆ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಕಲ್ಲುಗುಂಡುಗಳಿಂದ ನಿಬಿಡವಾದ ಗುಡ್ಡ ಸಾಲು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾವನದುರ್ಗ, ಕಬ್ಬಾಳದುರ್ಗ, ಶಿವಗಂಗೆ, ಮಧುಗಿರಿ, ಕೊರಟಗೆರೆ ಬೆಟ್ಟಗಳು, ಮಿಡಿಗೇಶಿ, ಪಾವಗಡ, ಮೊಳಕಾಲ್ಮೂರು, ಹಂಪೆ ಈ ಸುತ್ತಲಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒರಟುಒರಟಾದ, ಅಗಲ ಹರಳುಗಳುಳ್ಳ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಗ್ರಾನೈಟ್‌ಗಳಿಂದ ರೂಪಿತವಾದುವು. ಇವುಗಳನ್ನು ರಾಮನಗರ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ರಾಮನಗರ ಸುತ್ತಲಿನ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳೆಲ್ಲವೂ ಈ ಗ್ರಾನೈಟ್‌ನಿಂದ ರೂಪಿತವಾದುವು.

ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಶಿಲೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುವು. ಅವು ತಮ್ಮ ಮೊದಲ ರೂಪವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಸಿದಂತೆ ಈಚಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಶಿಲಾವರ್ಗ ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಪೂರ್ವಭಾಗದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಬಾಗಲಕೋಟೆಯವರೆಗೆ ಹರಡಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ವರ್ಗದ ಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಶಿಲೆಗಳೆ ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಕಲಾದಗಿಯ ಬಳಿ ಇವು ಬಹುವಾಗಿ ಹರಡಿರುವುದರಿಂದ ಈ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಕಲಾದಗಿ ಶಿಲಾವರ್ಗ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಘಟಪ್ರಭಾ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಗಳು ಬೆಳಗಾಂವಿ ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹಾದುಹೋಗಿರುತ್ತವೆ. ಬಾದಾಮಿ, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು ಈ ಕಲಾದಗಿ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕಡೆದವು.

ಇವಕ್ಕೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಈಚಿನ ಶಿಲೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭೀಮಾನದಿಯ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇವೂ ಬಹುವಾಗಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದವು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಭೀಮಾ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ, ತಾಳಿಕೋಟೆ, ಶಾಹಬಾದ, ವಾಡಿ, ಚಿತ್ತಾಪುರ, ಸೇಡಂ, ಚಿಂಚೋಳಿ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಮೂರು ದೊಡ್ಡಪ್ರಮಾಣದ ಸಿಮೆಂಟ್ ತಯಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಮೆಂಟನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತವೆ.

ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಶಿಲೆಗಳೂ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜೀವ ಚಿಹ್ನೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕಾಣದ ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದುವು. ಈ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೂ ಸು. 5 ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಅಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಲಾವ ಪ್ರವಾಹ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಮಂದವಾದ ಹೊದಿಕೆಯಂತೆ ಕುಳಿತಿದೆ. ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರಭಾಗ, ಬಿಜಾಪುರ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಮತ್ತು ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ದಖನ್‌ಲಾವಾ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿವೆ. ಇವು ಮಟ್ಟವಾಗಿದ್ದು ಬಹುದೂರ ಹರಡಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮೇಜಿನಾಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದು, ಶಿಖರಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಬಗೆಯ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ದಖನ್‌ಲಾವಾಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಬೀಳುಬಿದ್ದಾಗ ಅದರಿಂದುಂಟಾದ ಮಣ್ಣು ಕಪ್ಪುಛಾಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಎರೆಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶ ಫಲವತ್ತಾದುದು. ನೂರಾರು ಮೈಲುಗಳಷ್ಟು ಏರು ತಗ್ಗು ಇಲ್ಲದ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಆವೃತವಾದ ಅಗಾಧ ಬಯಲು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ದಖನ್‌ಲಾವಾಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾದ ಪ್ರದೇಶ ಈ ಬಗೆಯ ಬಯಲು ಭೂಮಿಗೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ.

ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೀದರ್, ಹುಮನಾಬಾದ ಮತ್ತು ಬಸವಕಲ್ಯಾಣ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿ ರಂಧ್ರಮಯವಾಗಿರುವ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಣ್ಣದ, ಮಣ್ಣುರೂಪಿನ ಆದರೂ ಬಹು ಗಡುಸಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶಿಲೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಬಗೆಯ ಶಿಲೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಾಣುವುದುಂಟು. ಇದನ್ನು ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ, ಇಟ್ಟಿಗೆ ಕಲ್ಲು ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕರಾವಳಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳೆಲ್ಲವೂ ಈ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಿದುವು. ಬೀದರ್, ಬೆಳಗಾಂವಿ ಸುತ್ತಲೂ ಈ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಮನೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಈ ಬಗೆಯ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಅಂಶ ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ಅವು ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಅದಿರಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಲೋಹವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ದಖನ್‌ಲಾವಾಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅದರ ಮೇಲೆ ರೂಪುಹೊಂದಿದ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇನ್ನುಳಿದಿರುವುದು ಕಡಲ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗಿರುವ ಈಚಿನ ಮರಳು ಶಿಲೆಗಳು, ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣು. *

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ವರ್ಷಗಳಲ್ಲೇ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಗಣಿ ಮಾಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪುರಾವೆಗಳಿವೆ. ಚಿನ್ನ ದೊರೆಯುವ ಶಿಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಾಚೀನರಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ತಿಳಿವಿತ್ತು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಕೂಪ ತೋಡಿ, ಆಳವಾದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಗಣಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮೆಕ್ಕಲು ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸೋಸಿ ತೆಗೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯ ಅಶೋಕನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿರುವ ಸುವರ್ಣಗಿರಿ ಎನ್ನುವ ಹೆಸರು ರಾಯಚೂರಿನ ಮಸ್ಕಿಯ ಬಳಿಯ ಸ್ವರ್ಣಭರಿತ ಗುಡ್ಡಗಳನ್ನು ಕುರಿತೇ ಇರಬಹುದೆಂದು ಆಲ್ಚಿನ್ ಎಂಬ ಇತಿಹಾಸಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಬಹುಶಃ ನವಶಿಲಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ 1ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದ ಮೊದಲರ್ಧದವರೆಗೆ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರಬಹುದು ಅನಂತರ ಮೌರ್ಯರು ದಖನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಆಳುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರಲು ಸಾಧ್ಯ. ಮಸ್ಕಿ, ಮುದಗಲ್, ಸಿಂಗಸಗೂರು, ಕೋಟೆಗಲ್ಲು, ವಾಟೆಗಲ್ಲು ಮುಂತಾದೆಡೆ ನವ ಶಿಲಾಯುಗದ ಅನೇಕ ಕುರುಹುಗಳು ಪತ್ತೆಯಾಗಿವೆ. ಹಟ್ಟಿ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿರುವ ಪುರಾತನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೈದರಾಬಾದ್ ನಿಜಾಮ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಸಲಹೆಗಾರನಾಗಿದ್ದ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಲಿಯೋನಾರ್ಡ್‌ಮನ್ ಎಂಬಾತ ಸಮೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸಿ ಗಣಿಗಳ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ ಸಾರುವ ಅಮೂಲ್ಯ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿಂದ ಒಂದು ಅಂಶ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನಭರಿತ ಶಿಲೆಗಳಿವೆಯೋ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ತಾಂತ್ರಿಕ ತೊಂದರೆ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ಕೈ ಬಿಟ್ಟಿರುವ ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಹಟ್ಟಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಮೆಕ್ಲರಾನ್ ಎಂಬ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ ಹಟ್ಟಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತ 300ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಿಗಿಲು ಪ್ರಾಚೀನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹಟ್ಟಿಯ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನರು ಬಳಸಿದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಾಣಲೆ, ಕಲ್ಲಿನ ಪೀಠ, ಮಡಕೆಯ ಚೂರುಗಳು ಮುಂತಾದವು ದೊರೆತಿವೆ. ಈ ಪುರಾವೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಂಶೋಧಕರು ಇವು ಮೊದಲನೇ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ ಎಂದು ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ಬಗೆಯ ಗಣಿ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು, ಮಡಕೆ ಚೂರುಗಳು ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಮೈಸೂರು ಗಣಿಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವಾಗ ದೊರೆತವು. ಅಲ್ಲಿನ ಗಣಿ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ರಾಟೆಗಳ ಮೂಲಕ ಚಿನ್ನದ ಅದಿರನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹೊರತೆಗೆದು ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಅರೆದು ಸಣ್ಣಗೆ ಪುಡಿ ಮಾಡುವ ತಂತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನರು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನದ ಗಣಿಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಚಿನ್ನದ ಅದಿರನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡಲು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ರುಬ್ಬುಗುಂಡುಗಳು, ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಸಿರುವ ಕುಳಿಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಲಭ್ಯವಿವೆ. ಹತ್ತಿರದ ಹೊಳೆಯ ಬಳಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿದ ಅದುರನ್ನು ಜಾಲಿಸಿ, ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸಾಂದ್ರತೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಅನೇಕ ಕುರುಹುಗಳು ಪತ್ತೆಯಾಗಿವೆ. ಅದಿರನ್ನು ಮೇಲೆ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಹಗ್ಗಗಳಿಂದ ಶಿಲಾ ಭಿತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿರುವ ಗುರುತುಗಳು ಈಗಲೂ ಉಳಿದಿವೆ. ಗಣಿ ಕುಸಿದು ಬೀಳದಂತೆ ಆಸರೆಗಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಗೊಬ್ಬಳಿ ಮರದ ತುಂಡುಗಳೂ ಪತ್ತೆಯಾಗಿವೆ. ಕೆಲವು ದಿಮ್ಮಿಗಳು ಗರಗಸದಿಂದ ಕೊಯ್ಯಲಾರದಷ್ಟು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಸ್ಥಳನಾಮಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದಾಗ ಮತ್ತೊಂದು ಅಂಶವೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹೊನ್ನು ಹೆಸರಿನ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳು ನಮ್ಮಲ್ಲಿವೆ.. ಹೊನ್ನಗಲ್ಲು, ಹೊನ್ನಾಳಿ, ಹೊನ್ನಬೆಟ್ಟ, ಹೊನ್ನೇಬಾಗಿ, ಹೊನ್ನೆಹಟ್ಟಿ, ಹೊನ್ನೆಕುಣಿ, ಹೊನ್ನದೋಣಿ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಈಗ ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಗಣಿಗಳು ಗುರುತೂ ಸಿಕ್ಕದಷ್ಟು ಮುಚ್ಚಿ ಹೋಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಂಶೋಧಕ ವೀಲರ್, ಸಿಂಧೂನದಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆಲ್ಚಿನ್ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸ ಈ ಕುರಿತು ಇನ್ನಷ್ಟು ಪುರಾವೆಗಳನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಸಿಂಧೂ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿರುವ ಬಹುಪಾಲು ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಅಂಶದಿಂದಾದ ಬಿಳಿಚಿನ್ನ (ಎಲೆಕ್ಟ್ರಮ್). ಈ ಬಗೆಯ ಚಿನ್ನ ದೊರೆಯುವುದು ಗಣಿಗಳ ಮೂಲದಿಂದಲೇ ಹೊರತು ಮೆಕ್ಕಲಿನಿಂದಲ್ಲ. ಹಟ್ಟಿಯ ಚಿನ್ನ ಈ ಬಗೆಯದು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಅನೇಕ ಅವಶೇಷಗಳು ಹಟ್ಟಿ ಗಣಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಪತ್ತೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಇವರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೋಲಾರ ಮತ್ತು ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನರು ಬಳಸಿದ್ದ ಮರದ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಬನ್ 14 ಕಾಲನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಈಗ್ಗೆ 700 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಮೊದಲೇ ಪ್ರಾಚೀನರು ಆಳಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆಂಬ ಅಂಶ ಹೊರಬಿದ್ದಿದೆ.

ನಮ್ಮ ನಾಡಿನಾದ್ಯಂತ ಚಿನ್ನಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಶೋಧನೆ ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನರು ಸ್ಥಳೀಯರೇ ಅಥವಾ ಹೊರಗಿನವರೆ ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ದಾಖಲೆಗಳಿಲ್ಲ. ಲಿಯೋನಾರ್ಡ್‌ಮನ್ ಎಂಬ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ 1939ರಲ್ಲಿ ಈ ಕುರಿತು ದೀರ್ಘ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ. ಆಗಿನ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಿದ. ರೊಡೇಷಿಯದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಕೆಯಿದೆ. ಈ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಕಾಡುಹತ್ತಿ, ಹುಣಿಸೇ ಮರ, ಕಾಡು ನಿಂಬೆ, ಸ್ಥಳೀಯವಲ್ಲವೆಂದೂ, ಇವೆಲ್ಲ ಹಿಂದಿನ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ (ಆಗಿನ ಹೈದರಾಬಾದು ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯ) ಬಂದಿರಬಹುದೆಂದು ರೋಡಿಷಿಯದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಸರ್ವೇ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯ ಮೇಜರ್ ಲೈಥ್‌ಫುಟ್ ಎಂಬ ತಜ್ಞ, ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಲಿಯೋನಾರ್ಡ್‌ಮನ್‌ಗೆ ಬರೆದಿರುವ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕುತೂಹಲಕಾರಿ ಪ್ರಸಂಗ ಒಂದಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ದಂಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಐರಿಷ್ ಸೈನಿಕ ಮೈಕೇಲ್ ಲ್ಯಾವೆಲ್ಲೆ ಎಂಬಾತ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಮಯೋರಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ವಾಪಸ್ಸಾದ ಅನಂತರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ತಳೆದ. 1871ರಲ್ಲಿ ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ. 1873ರಲ್ಲಿ ಆಗಿನ ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಅರ್ಜಿ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಕೋಲಾರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿ ಮಾಡಲು ಪರವಾನಗಿ ಕೇಳಿದ್ದ. 1875ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ವಂಚಿಸಿ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಗುತ್ತಿಗೆ ಪಡೆದ. 1876ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹಕ್ಕನ್ನು ಮದ್ರಾಸ್ ಸ್ಟಾಫ್ ಕ್ವಾರ್ಟರ್ಸ್‌ನ ಜನರಲ್ ಬೆರಿಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಎಂಬುವನಿಗೆ ಮಾರಿಕೊಂಡ. ಮುಂದೆ ಈತ ಒಂದು ಸಿಂಡಿಕೇಟನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕೋಲಾರ್ ಕನ್ಸೆಷನರೀಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಅದಕ್ಕೆ ಐದು ಸಾವಿರ

ರೂಪಾಯಿ ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಿದ. ಈ ಸಿಂಡಿಕೇಟ್, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಇಬ್ಬರು ಗಣಿ ತಜ್ಞರನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. 1879ರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದ ಚಿನ್ನವೂ ದೊರೆಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿ ಅತ್ತ ವೈನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಮೇಲೆ ಹಣ ಹೂಡಿದ್ದ ಅನೇಕ ಕಂಪನಿಗಳು ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತ್ಯದತ್ತ ಸಾರಾಸಗಟಾಗಿ ಬಂದವು. 1880ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಗಣಿ ಕಂಪನಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಅನಂತರ ನಂದಿದುರ್ಗ ಕಂಪನಿ ತಲೆಯೆತ್ತಿತು. ಇವುಗಳ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿತ್ತು. 1881ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ 13 ಕಂಪನಿಗಳು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. 1880ರಲ್ಲೇ ಉರಿಗಾಂ ಕಂಪನಿ 40 ಟನ್ನು ಚಿನ್ನದ ಅದಿರನ್ನು ಅರೆದು 42 ಔನ್ಸ್ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಆಧುನಿಕ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಬುನಾದಿ ಹಾಕಿತು. ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ಆಶಾದಾಯಕವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮದ ಬಗ್ಗೆ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಗಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಖನಿಜ ಎಂಬ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ರಾಲ್ಫ್ ಸ್ಟೋಕ್ಸ್ ಎಂಬ ತಜ್ಞ ಬರೆದ ಮಾತುಗಳಿವು:

ಮೊದಲ ದುರದೃಷ್ಟ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಲಾರದ ಗಣಿಗಳ ಹೆಸರು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನರು ಬಹು ಹಿಂದೆಯೇ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಹೊಸ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲು ಆಳವಾದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ತೋಡುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು.

ಆಗಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೂ ಅಷ್ಟೇ ನಿರಾಶಾದಾಯಕವಾಗಿತ್ತು. ಕೋಲಾರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗ ಉಲ್ಬಣಿಸಿತ್ತು. ಗಣಿಗಳಿಗಂತಿರಲಿ, ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿಗೆ ಎಂದೂ ಅಲ್ಲಿ ಬವಣೆ ತಪ್ಪೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. 1882ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ತೀರಾ ಕೆಳಮಟ್ಟಕೆ ಕುಸಿದು ಇನ್ನೇನು ಗಣಿಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚದೆ ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ತೀರ್ಮಾನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಹಂತವನ್ನು ತಲಪಿತು. 1880ರಿಂದ 1902ರವರೆಗೆ ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾಗಿದ್ದ ಜಾನ್ ಟೇಲರ್, ಕೋಲಾರದ ಪುರಾತನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿ ಪರಿಶೋಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಲಹೆ ನೀಡಿದ. ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಪ್ಲಮರ್ ಎಂಬಾತ ಗಣಿಯನ್ನು ಆಳಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಪ್ರಾಚೀನರು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಚಿನ್ನದ ಅದಿರಿನ ಶಿಲ್ಕು ದೊರೆಯಿತು.

ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ: ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ 80 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ, ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಸು. 80 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹಾಯುವ ಕೋಲಾರದ ಪದರ ಶಿಲಾ ಜಾಡಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಇದರ ಅಗಲ ಸರಾಸರಿ ಆರು ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಾಮಸಮುದ್ರದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚಿ ಎರಡು ಕವಲಾಗಿ ಹಂಚಿಹೋಗಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸಪುರದವರೆಗೂ ಇದು ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಈ ಶಿಲಾ ಸಮೂಹವನ್ನು ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾ ಸಮೂಹದ ಒಂದು ಭಾಗ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹಸುರು ಶಿಲಾ ಪಟ್ಟಿ ಎಂಬ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚಿನ್ನವಿರುವ ವಲಯ ಈ ಶಿಲಾ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಸು. ಎಂಟು ಕಿಮೀ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಪದರ ಶಿಲೆ, ಸ್ವರ್ಣಭರಿತ ಸಿರಗಳಿಗೆ ಮಾತೃವಾಗಿದೆ. ಮೂಲತಃ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಯಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ರೂಪಾಂತರಣವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣಯುಕ್ತ ಕ್ವಾರ್ಟ್‌ಜೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ ಪೂರ್ವದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಜರ್ಜರಿತವಾದ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಕೋಲಾರದ ಪದರು ಶಿಲಾ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆ ಅಂತಸ್ಸರಣಗೊಂಡಿದೆ. ಸ್ವರ್ಣಭರಿತ ಬೆಣಚು ಸಿರಗಳು ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತರಭಂಗದಿಂದಾದ ಬಿರುಕುಗಳನ್ನು ತುಂಬಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ ಎಂದು ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆ, ನಾಡಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತಸ್ಸರಣಗೊಂಡ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಶಿಲಾ ಪಾಕದೊಂದಿಗೆ ಬಂದ ಬೆಣಚು ಚಿನ್ನವನ್ನು ಹೊತ್ತು ತಂದು ಈ ಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿರಬಹುದು.

ಇಡೀ ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ 26 ಸ್ವರ್ಣಭರಿತ ಸಿರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಎರಡು ಬಗೆ. ಸಲ್ಫೈಡ್ ಖನಿಜಗಳು ಬೆರೆತಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಸಿರಗಳು ಮತ್ತು ನೇರವಾಗಿ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದಾದ ಪೂರ್ವ ಸಿರಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಛಾಂಪಿಯನ್ ಸಿರದ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾದ ಗಣಿಯಿದೆ. ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳ ಪೈಕಿ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಗಣಿ, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಛಾಂಪಿಯನ್ ಗಣಿ, ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ನಂದಿದುರ್ಗ ಗಣಿಗಳಿವೆ. 1880ರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ 1990ರವರೆಗೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಗಣಿಗಳಿಂದ ಒಟ್ಟು 800 ಟನ್ನು ಚಿನ್ನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗಿದೆ. 3320 ಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವ ಈ ಗಣಿಗಳ ಎಲ್ಲ ಕೂಪಗಳನ್ನು ಸಾಲಿಗೆ ಪೋಣಿಸಿದರೆ 63 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕೂಪಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಎಲ್ಲ ಸುರಂಗಗಳನ್ನು ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಪೋಣಿಸಿದರೆ ಅವು 650 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಸುರಂಗವಾಗುತ್ತದೆ.

ಛಾಂಪಿಯನ್ ಸಿರ ಸಮೂಹ : ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವರ್ಣಭರಿತವಾದ ಛಾಂಪಿಯನ್ ಸಿರ ಸಮೂಹ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದ ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಮ್ ಮತ್ತು ನಿಕ್ಕಲ್ ಧಾತುಗಳಿರುವ ಬಸಾಲ್ಟ್ ಲಾವಾ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬಲ್ಲಾಗ್ ಗಣಿವರೆಗೆ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕೋಲಾರ ಗಣಿವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ಸಿರದಲ್ಲಿ ತಿಳಿ ಬೂದುಬಣ್ಣದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಬೆಣಚಿನ ಎಳೆಗಳು ಸ್ವರ್ಣಭರಿತವಾಗಿವೆ. ಪುರಾತನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳು ಈ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿವೆ. ಛಾಂಪಿಯನ್ ಸಿರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ 102ನೆಯ ಹಂತದವರೆಗೆ ಚಿನ್ನವನ್ನು ತೆಗೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಹಂತ 3230 ಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿದೆ. ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಸ್ವರ್ಣಭರಿತ ಎಳೆಗಳ ಒಟ್ಟೂ ಅಗಲ ಸು. 200 ಮೀ. 8 ಕಿಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕೋಲಾರದ ಪದರ ಶಿಲಾಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಇವು ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಸ್ವರ್ಣ ಸಿರಗಳು : ಓರಿಯೆಂಟಲ್ ಸಿರ ಸೇರಿದಂತೆ ಪಶ್ಚಿಮದ ಸ್ವರ್ಣ ಸಿರಗಳು ಬಹುತೇಕ ಪಟ್ಟೆರೂಪದ ಚರ್ಟ್ ಮತ್ತು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಜನ್ಯ ಟುಫ್ ಸ್ತರಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಚಿನ್ನದೊಂದಿಗೆ ಸಲ್ಫೈಡ್ ಖನಿಜಗಳು ಬೆರೆತಿರುವುದು ಈ ಸಿರಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಛಾಂಪಿಯನ್ ಸಿರ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ 400 ರಿಂದ 500 ಮೀ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಸಿರಗಳ ಒಟ್ಟೂ ಉದ್ದ 4700 ಮೀ ಸು. 300 ಮೀ ಅಗಲ ಸಿರಗಳೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ಕೋಲಾರ ಗಣಿಗಳ ಚಿನ್ನದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಪಾಲು ಶೇ. 2.5 ಭಾಗ ಮಾತ್ರ. ಬಿಡಿ ಸ್ವರ್ಣಸಿರ ಕೇವಲ 2 ಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಈ ಗಣಿಯ ಮೇಲಿನ ಭಾಗವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಗಣಿ ಮಾಡದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದರಲ್ಲೂ ಚಿನ್ನದ ಅದುರು ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದೆ.

1956ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣ ಮಾಡಿತು. 1962ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಇದನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿತು. 1965ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಗಣಿ ಛಾಂಪಿಯನ್ ಗಣಿಯೊಂದಿಗೆ ವಿಲೀನವಾಯಿತು. 1972ರಲ್ಲಿ ಕೋಲಾರದ ನಾಲ್ಕೂ ಗಣಿ ಕಂಪನಿಗಳನ್ನು ವಿಲೀನ ಮಾಡಿ ಕೋಲಾರ್ ಗೋಲ್ಡ್ ಮೈನಿಂಗ್ ಅಂಡರ್‌ಟೇಕಿಂಗ್ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಭಾರತ್ ಗೋಲ್ಡ್ ಮೈನಿಂಗ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಎಂದು ಮರುನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಈಗ ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಕಾರ್ಯ ಬಹುತೇಕ ಸ್ಥಗಿತವಾಗಿದೆ. ಆಳ ಗಣಿ ಮಾಡಿದಷ್ಟೂ ವೆಚ್ಚ ಏರುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಮೊದಲಿನಂತೆ ಗಣಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಅದಿರು ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ. 1905ರಲ್ಲಿ ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಯಿಂದ ಒಂದೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 19 ಟನ್ನು ಚಿನ್ನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗಿ ಅದೊಂದು ದಾಖಲೆಯಾಯಿತು. 1984–85 ರಿಂದೀಚೆಗೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕುಗ್ಗಿತು. ಒಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಈ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚುವ ಯೋಚನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿತ್ತು. ಹಾಗೆಂದೊಡನೆ ತಜ್ಞರು ನಿರಾಶರಾಗಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆಲ್ಲ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ದರ್ಜೆಯ ಅದಿರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗಣಿ ಮಾಡಿ ತ್ವರಿತ ಲಾಭ ಗಳಿಸುವುದೇ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಒಂದು ಟನ್ನು ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ 15 ಗ್ರಾಂಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಚಿನ್ನವಿದ್ದರೆ ಅಂಥ ಅದಿರನ್ನು ನಿಕೃಷ್ಟ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಅಲಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಸುಧಾರಣೆಯಾಗಿದೆ. ತೆರೆದ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಮಾಡಿ 1 ರಿಂದ 2.5 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವಿದ್ದರೂ ಸಾಕು ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿ ಗಣಿ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಓರಿಯೆಂಟಲ್ ಸ್ವರ್ಣ ಸಿರದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಗಣಿ ಮಾಡದೆಯೇ ಮೇಲು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥ ಸಿರಗಳು ತೆರೆದ ಗಣಿ ಮಾಡಲು ಯುಕ್ತ ಎಂದು ತಜ್ಞರು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಕೆ.ಜಿ.ಎಫ್ ಪಟ್ಟಣದ ಸುತ್ತ ಗುಡ್ಡದಂತೆ ರಾಶಿ ಹಾಕಿರುವ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದ ಅದಿರಿನ ವ್ಯರ್ಥ ರಾಶಿ (ಸೈನೈಡ್ ಗುಡ್ಡ) ಮೂವತ್ತು ಕೋಟಿ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟಿದೆಯೆಂದು ಅಂದಾಜು. ಈ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಶೇ. 0.5 ಭಾಗ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚಿನ್ನದ ಕಣಗಳಿವೆ. ಇದನ್ನು ಮರು ಸಂಸ್ಕರಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಕನಿಷ್ಠವೆಂದರೂ 25 ಟನ್ನು ಚಿನ್ನ ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಈ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶೇ. 60 ಭಾಗ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಮರುಪಡೆಯಬಹುದೆಂದು ಗಣನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಭಾರತ್ ಗೋಲ್ಡ್ ಮೈನ್ಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವರದಿ ಮಾಡಿರುವಂತೆ ಟನ್ನಿಗೆ 5 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವಿರುವ 40 ಲಕ್ಷ ಟನ್ನು ಅದಿರಿನ ಮೀಸಲು ನಿಕ್ಷೇಪ ಇನ್ನೂ ಗಣಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖವಾದರೆ ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿಗೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಕಾಲ ಜೀವದಾನ ಬರುತ್ತದೆ.

ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳು : ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳನ್ನುಳಿದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ. ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಚಿನ್ನ ತೆಗೆಯುವ ಕೆಲಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. 1887 ರಿಂದ 1920ರವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ 7.5 ಟನ್ನು ಚಿನ್ನವನ್ನು ಗಣಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ 3,85,000 ಟನ್ನು ಅದಿರನ್ನು ಅರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಆಗಿನ ಅದಿರಿನ ಚಿನ್ನದ ಅಂಶ ಟನ್ನಿಗೆ 19 ಗ್ರಾಂ ಇತ್ತು. ಮೆಯ್ನ್ ರೀಫ್ ಎಂಬ ಸ್ವರ್ಣ ಸಿರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು.

ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿರುವುದು ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಲಿಂಗಸಗೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ. ಹಟ್ಟಿ, ಹಳ್ಳಿಯ ಹೆಸರು. ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಪುರಾತನರು ನೂರಾರು ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲಿ 195 ಮೀ ಆಳದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ರಾಯಚೂರಿನಿಂದ 80 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯಿಂದ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಹಟ್ಟಿ–ಮಸ್ಕಿ ಶಿಲಾ ಜಾಡೆಂದೇ

ಹೆಸರಾಗಿರುವ ಈ ಜಾಗ ಸು. 750 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1880ರ ಸು.ನಲ್ಲಿ ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ರಾಯಚೂರಿನ ಈ ಹಟ್ಟಿ ಗಣಿಗಳು ಗಮನ ಸೆಳೆದವು. 1874ರಲ್ಲಿ ಬ್ರೂಸ್‌ಫೂಟ್, ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಸಿರಗಳ ವಿವರಣೆ ನೀಡಿದ. 1877ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಡೆಕ್ಕನ್ ಕಂಪನಿ 2590 ಚ.ಕಿಮೀ ಜಾಗವನ್ನು ಗುತ್ತಿಗೆಗೆ ಪಡೆದು ರಾಯಚೂರು ದೋಅಬ್ ಗೋಲ್ಡ್ ಫೀಲ್ಡ್ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸುರಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಸಮೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸಿ ಚಿನ್ನ ಶೋಧಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಭಾರತೀಯ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪರಿಣತ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡರು. ಹಟ್ಟಿ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಅರ್ಧ ಕಿಮೀ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಉಳುಮೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ತೇಲುತ್ತಿದ್ದ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಚಿನ್ನವನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲಾಯಿತು. ಇದು ಅಲ್ಲಿನ ಪುರಾತನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲು ನೆರವಾಯಿತು. ಹಟ್ಟಿಗೆ 20 ಕಿಮೀ ಪರಿಧಿಯಲ್ಲೇ 1887–1900ರ ನಡುವೆ ಅನೇಕ ಕಂಪನಿಗಳು ಚಿನ್ನದ ಪರಿಶೋಧನೆಗೆ ತೊಡಗಿದವು. ವಂಡಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಇದೇ ಕಂಪನಿಗೆ ಸೇರಿದ ಶಾಖೆ 1898ರಲ್ಲಿ ಗಣಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. 373 ಕಿಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಲಾಭ ಪಡೆಯದೆ ಕಂಪನಿ ಮುಚ್ಚಿತು. 1901ರಲ್ಲಿ ನಿಜಾಮ್ ಹಟ್ಟಿ ಗೋಲ್ಡ್ ಮೈನ್ಸ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್ ಹಟ್ಟಿಯ ಮುಖ್ಯ ಗಣಿಯ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. 1903–20ರ ನಡುವೆ ಅದು 7371 ಕಿಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿತು. ಇದರಂತೆ ಕೆಂಪನದೊಡ್ಡಿಯ ಬಳಿ ಇದೇ ಕಂಪನಿ 1905ರಲ್ಲಿ 66 ಕಿಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನ ಉತ್ಪಾದಿಸಿ 1908ರಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿಹೋಯಿತು.

1937ರಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಸರ್ಕಾರ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಗೋಲ್ಡ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಸಿಂಡಿಕೇಟ್ ಮತ್ತು ಜಾನ್ ಟೇಲರ್ ಕಂಪನಿ, ಹಟ್ಟಿಯ ಪುರಾತನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳ ಕೂಲಂಕಷ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವು. ಆಗ ಚಿನ್ನದ ಬೆಲೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಬರ ಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಪರಿಹಾರೋಪಾಯವಾಗಿ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡಿತು. ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಈ ಯೋಜನೆ ಭದ್ರ ಬುನಾದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಎರಡನೇ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಯ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಸ್ಥಗಿತವಾಯಿತು. 1947ರವರೆಗೂ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಮುಂದುವರಿಯಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಗೋಲ್ಡ್ ಮೈನ್ಸ್ ಕಂಪನಿ ಲಿಮಿಟೆಡ್ ಮತ್ತೆ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ತೊಡಗಿತು (1948).

ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣವಾದುದರಿಂದ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಆಡಳಿತದಿಂದ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಗಣಿಯ ಸ್ವಾಮ್ಯವು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಂತು (1956). ಈಗ ಹಟ್ಟಿ ಗೋಲ್ಡ್ ಮೈನ್ಸ್ ಕಂಪನಿ ಇಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕೋಲಾರದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿನ ಗಣಿಗಳಿಗೂ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಅನುಕೂಲಗಳಿವೆ. ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸುವ ಸ್ಥಾವರವಿದೆ. ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯ ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್ ಪೂರೈಕೆ ಇದೆ. ದಿನಮೊಂದರಲ್ಲಿ 910 ಟನ್ನು ಅದಿರನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇಲ್ಲಿನ ಸ್ಥಾವರಗಳಿಗಿದೆ.

1995ರವರೆಗೆ ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳು ಮೂವತ್ತೆಂಟು ಟನ್ನು ಚಿನ್ನ ಉತ್ಪಾದಿಸಿವೆ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಬಿಟ್ಟು ನೇರವಾಗಿ ಮಾರಾಟ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಈ ಗಣಿಗಳು ಹೇರಳ ಲಾಭ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಚಿನ್ನದ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಾಯಿದೆಯಿಂದಾಗಿ 1963ರಿಂದ ಚಿನ್ನದ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ತಕ್ಕ ಬೆಲೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ಉಸಿರು ಬಿಗಿ ಹಿಡಿಯುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯುಂಟಾಗಿತ್ತು. ಉತ್ಪಾದನೆಯಾದ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಮಾರಬೇಕು. ಆದರೆ ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಮೊತ್ತದ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. 1958ರವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಮುಕ್ತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರುವ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಅಂದಿನ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಬೆಲೆಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಚಿನ್ನದ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಾಯ್ದೆಯ ರೀತ್ಯಾ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸೀಮಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬಳಕೆಗೆ ಮಾರುವ ಅವಕಾಶ ಇತ್ತು. 1978–79ರಲ್ಲಿ ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ಸರ್ಕಾರ ಕೊಂಡ ಚಿನ್ನ ಕೇವಲ 881 ಕಿಗ್ರಾಂ ಆ ವರ್ಷ ಗಣಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಚಿನ್ನ 960 ಕಿಗ್ರಾಂ ಇಂಥ ನೀತಿಯಿಂದಾಗಿ ಗಣಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನಷ್ಟ ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. 1948ರಿಂದ ಹಟ್ಟಿ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋಡಿರುವ ಸುರಂಗಗಳನ್ನು ಸಾಲಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿದರೆ 123.5 ಕಿಮೀ ದೂರ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳ ಹತ್ತನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟು. ಹಟ್ಟಿಯ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತ ಒಟ್ಟು ಒಂಬತ್ತು ಚಿನ್ನದ ಸಿರಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಸಿರದ ಮೇಲೆ ತೋಡಿರುವ ಗಣಿ 1140 ಮೀ ಆಳಕ್ಕಿಳಿದಿದೆ.

ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ : ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಂತೆಯೇ ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೂ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಜನ್ಯ ಥೋಲಿಯೈಟ್ ಎಂಬ ಶಿಲೆಗಳೇ ಮೂಲ. ಇಲ್ಲಿನ ಶಿಲೆಗಳು ಭಾರಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡಿವೆ. ಸ್ವರ್ಣ ಸಿರಗಳಿರುವುದು ಬಿರುಕು, ಸೀಳುಗಳಿಂದ ಛಿದ್ರವಾದ ಕ್ವಾರ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ. ಬಿರುಕುಗಳೇ ಖನಿಜೀಕರಣವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿದೆ. ಮೆಯ್ನ್ ರೀಫ್, ಓಕ್ಲೆ ರೀಫ್, ವಿಲೇಜ್ ರೀಫ್ ಮುಂತಾಗಿ ಒಂಬತ್ತು ಸ್ವರ್ಣ ಸಿರಗಳಿದ್ದರೂ ಮುಖ್ಯ ಗಣಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದ್ದು ಮೆಯ್ನ್ ರೀಫ್‌ನಲ್ಲಿ. 1895ರಿಂದ 1919ರವರೆಗೂ ಈ ಭಾಗದ ಗಣಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಟನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ 19 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವಿರುವ ಬೆಣಚನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗಣಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ, ಸಲ್ಫೈಡ್ ಖನಿಜಗಳಿರುವ ನಿಕೃಷ್ಟ ದರ್ಜೆಯ ಬೆಣಚನ್ನು ಗಣಿ ಮಾಡದೆ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಈಗ ಉಳಿದ ಸ್ವರ್ಣ ಸಿರಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಿದರೆ 750 ಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ಮೂವತ್ತು ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನು ಚಿನ್ನದ ಅದಿರಿನ ಮೀಸಲು ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆಯೆಂದು ಸಮೀಕ್ಷೆಗಳು ದೃಢಪಡಿಸಿವೆ. ಈ ಪೈಕಿ ಟನ್ನಿಗೆ 6.3 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವಿರುವ ಆರು ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನು ಅದಿರನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಹೊರ ತೆಗೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಗದಗದ ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು : ಗದಗ ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಮೆಕ್ಕಲು ಚಿನ್ನಕ್ಕೆ ಹೆಸರುವಾಸಿ. ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜಾಲಗಾರರು ಚಿನ್ನ ಸೋಸುತ್ತಿದ್ದ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಾಸನವೊಂದು ದೊರೆತಿದೆ. ಜರಗಿನ ತೆರೆ ಎಂಬ ಕರವನ್ನು ಚಿನ್ನ ಸೋಸುವ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ ಜರಗಿನ ತೆರೆಯ ಅಧಿಕಾರಿ. ಗದಗ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕುರ್ತುಕೋಟಿಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯದ ಕಂಬದಲ್ಲಿ ದೇವರ ಸೇವೆಗೆಂದು ಜರಗಿನ ತೆರೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೋಣಿಯ ತೆರೆಯನ್ನು ಬಿಡಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ನಮೂದಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸೋಸುವ ಉದ್ಯಮ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಇದು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. (ಬೊಂಬಾಯಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಶಾಸನ ನಂ. 200, 1926).

ಗದಗಿನ ಕಪ್ಪತ್ತಗುಡ್ಡದ ಪ್ರದೇಶ ಚಿನ್ನಭರಿತವಾದದ್ದು. ಶಿರಹಟ್ಟಿ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನೊಳಗೊಂಡು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯವರೆಗೂ ಸು. ಅರವತ್ತು ಕಿಮೀ ದೂರ ಹಾಯುವ ಈ ರಮಣೀಯ ಗಿರಿಸಾಲು ಸ್ವರ್ಣಭರಿತ ಶಿಲೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಹರವು 50 ಚ.ಕಿಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಮಿಗಿಲು. 1840ರಲ್ಲಿ ದೋಣಿ ಮತ್ತು ಸುರಟೂರಿನ ತೊರೆಗಳಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸು. ಆರು ಕಿಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸೋಸಿ ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವರದಿಗಳಿವೆ. ಗದಗಿನ ಕಪ್ಪತ್ತಗುಡ್ಡದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಪ್ರಾಚೀನರು ಚಿನ್ನವನ್ನು ಅರೆಯಲು ಬಳಸಿದ ಕಲ್ಲುಗಳು, ಒರಳುಕಲ್ಲು, ಕುಟ್ಟುವ ಕಲ್ಲು ಹಲವಾರು ದೊರೆತಿವೆ. ಧಾರವಾಡ ಗೋಲ್ಡ್ ಕಂಪನಿ, ಕಳೆದ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 1,70,000 ಪೌಂಡ್ ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಿ ಅತ್ತಿಕಟ್ಟೆ ಬಳಿ ಗಣಿ ತೋಡಿತು. ಅತ್ತಿಕಟ್ಟೆಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಸ್ವರ್ಣಭರಿತ ಬೆಣಚು ಸಿರವನ್ನು ಸಾಂಗ್ಲಿ ಗೋಲ್ಡ್ ಮೈನ್ಸ್ ಕಂಪನಿ ಗಣಿ ಮಾಡಿತು.

ಕೋಲಾರದ ಛಾಂಪಿಯನ್ ರೀಫ್ ಕಂಪನಿ ಗದಗಿನ ಹೊಸೂರು ಬಳಿ ಗಣಿ ಆರಂಭಿಸಿ ಕಬುಲಿಯಾತ್ ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಸಿತು (1911). ಸು. ನೂರ ಅರವತ್ತು ಮೀ ಆಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿತು. ಇದರ ಬಳಿಯೇ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಶುದ್ಧೀಕರಿಸುವ ಸಯನೈಡ್ ಸ್ಥಾವರವನ್ನು ತೆರೆದು ಒಟ್ಟಾರೆ 666 ಕಿಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಗದಗಿನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳು ಉತ್ಪಾದಿಸಿವೆ.

ಕಪ್ಪತ್ತಗುಡ್ಡದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮಾಲಿಂಗಪುರ, ಹೊಸೂರು, ಶಿರೂರು, ಎಲೆಶಿರೂರು ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ತೀವ್ರ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದೆ. 1939ರಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣದಾಸ್ ಗಿರಿಧರ ದಾಸ್, 1950ರಲ್ಲಿ ಮೆಸರ್ಸ್ ಆಕ್ಲೆ ಡಂಕನ್ ಕಂಪನಿ, ಗದಗಿನ ಹೊಸೂರು ಬಳಿಯ ಗಣಿಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಿದವು. ಕಬುಲಿಯಾತ್ ಕಟ್ಟೆ ಗಣಿ 527 ಕಿಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಅತ್ತಿಕಟ್ಟೆ ಗಣಿ ಮಾಡುವ ಮೊದಲು ಅಲ್ಲಿನ ಬೆಣಚು ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಚಿನ್ನದ ರೇಖುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿತ್ತೆಂದು ಬ್ರೂಸ್‌ಫುಟ್ ವರದಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕೂಪಗಳು 120.4 ಹಾಗೂ 52.75 ಮೀ ಆಳ ಇಳಿದಿವೆ. ಮೂರು ಹಂತದಲ್ಲಿ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆದಿದೆ. ಅತ್ತಿಕಟ್ಟೆಯ ಗಣಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಮೈಸೂರು ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಕೂಪಗಳನ್ನು 106 ಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ಗಣಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಗಣಿಯೊಳಗೆ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮೂರು ಬೆಣಚುಕಲ್ಲಿನ ಸಿರಗಳು ಪತ್ತೆಯಾಗಿವೆ. ಗಣಿಯೊಳಗೆ ಸುರಂಗಗಳೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿವೆ.

ಸಾಂಗ್ಲಿ ಗೋಲ್ಡ್ ಮೈನಿಂಗ್ ಕಂಪನಿ ಗಣಿ ಮಾಡಿರುವ ಸಾಂಗ್ಲಿ ಗಣಿಗಳು ಮೈಸೂರು ಗಣಿಗಳ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿವೆ. ಕಬುಲಿಯಾತ್ ಕಟ್ಟೆಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಆರು ಕಿಮೀ ದೂರವಿರುವ ಹೊಸೂರು ಛಾಂಪಿಯನ್ ರೀಫ್ ಗಣಿಗಳು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಚಿನ್ನದ ಅದಿರನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಕಪ್ಪತ್ತಮಲ್ಲಯ್ಯನ ಮಠವಿರುವ ಬಳಿ ಹರಿಯುವ ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸುರಟೂರಿನ ಬಳಿ ಜಾಲಗಾರರ ತಂಡೋಪತಂಡಗಳು 1874ರಲ್ಲೇ ಚಿನ್ನವನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೋಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಇದರಂತೆ ಸುರಟೂರು ದೋಣಿ, ಜೆಲಿಗಾಂ ಮುಂತಾದ ಕಪ್ಪತ್ತಗುಡ್ಡದ ಪಶ್ಚಿಮ ಇಳಿಜಾರಿನ ತೊರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕಲು ಚಿನ್ನ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಗದುಗಿನ ಮೈಸೂರು ಗಣಿಯನ್ನು ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಕಂಪನಿ ಸಾಂಗ್ಲಿ ಗಣಿಗಳನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ

ಖನಿಜಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್, ಹೊಸೂರು ಗಣಿಗಳನ್ನು ಭಾರತ ಗೋಲ್ಡ್ ಮೈನಿಂಗ್ ಕಂಪನಿ ಈಗ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಸ್ವರ್ಣ ಸಿರಗಳು : ಗದಗಿನ ಪದರ ಶಿಲಾ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಮೂರು ಸಿರಗಳು ಸ್ವರ್ಣಭರಿತವಾಗಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಸಿರ, ಮಧ್ಯ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವ ಸಿರ ಸಮೂಹಗಳು. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಸಿರ ರೂಪಾಂತರಿತ ಬಸಾಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ಆಮ್ಲೀಯ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಮಧ್ಯದ ಸಿರ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ರೂಪಾಂತರಿತ ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಸಿರ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗ್ರೇವೇಕ್ ಎಂಬ ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಸಿರಗಳ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ 32 ಕಿಮೀ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಸಿರ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಹೊಸೂರು, ಛಾಂಪಿಯನ್, ಎಲ್‌ಸಿರೂರು, ವೆಂಕಟಾಪುರ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಮಧ್ಯದ ಸಿರದಲ್ಲಿ ಕಬುಲಿಯಾತ್ ಕಟ್ಟೆ, ಅತ್ತಿ ಕಟ್ಟೆ, ಸಾಂಗ್ಲಿ, ಮೈಸೂರು ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವ ಸಿರದಲ್ಲಿ ಸಂಕತೊಡಕ ಗಣಿ ಇದೆ. ಈ ಪೈಕಿ ಹೊಸೂರು ಛಾಂಪಿಯನ್ ಸಿರ 4.238 ಟನ್ನು ಚಿನ್ನವಿರುವ 1630 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನು ಅದಿರನ್ನು, ಮೈಸೂರು ಗಣಿ 0.690 ಟನ್ನು ಚಿನ್ನವಿರುವ 0.230 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನು ಅದಿರನ್ನು, ಸಾಂಗ್ಲಿ ಗಣಿ 4.143 ಟನ್ನು ಚಿನ್ನವಿರುವ 1.099 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನು ಅದಿರನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಾಗಿ ಪರಿಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಖಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಮುಖ ಚಿನ್ನದ ಜಾಡುಗಳಲ್ಲದೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದಿರುವ, ಆಧುನಿಕ ಖನಿಜ ಪರಿಶೋಧಕರ ಗಮನ ಸೆಳೆದಿರುವ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಚೀನ ಗಣಿಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವಿವರಣೆ:

ಬೆಳ್ಳಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳು : ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಾರ ಗಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಅಜ್ಜನಹಳ್ಳಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಈ ಎರಡೂ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಆಧುನಿಕವಾಗಿಯೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಶೋಧಿಸಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಬೆಳ್ಳಾರ ಗಣಿ ಇರುವುದು ಸಿರಾ ಹುಳಿಯಾರು ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕಿಲೋ ಮೀಟರು ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ. ಸು. ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಪ್ರಾಚೀನರು ಇಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನಕ್ಕಾಗಿ ಗಣಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಂಶೋಧಕರು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ಗಣಿಯನ್ನು ತೋಡಿರುವುದರಿಂದ ಇಂಡಿಯನ್ ಮೈನ್ಸ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಸಿಂಡಿಕೇಟ್ ಎಂಬ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಸಂಸ್ಥೆ 1900–08ರ ನಡುವೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಗಣಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿತು. ಬೆಳ್ಳಾರ ಸಿರದಲ್ಲಿರುವ ಕೂಪಗಳು 70 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿವೆ. ಕೆರೆಯ ಸಿರದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಆಳ 122 ಮೀ.

ಹಳೆಯ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಮೈಸೂರು ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಇಲಾಖೆ 1944–54ರ ವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಪರಿಶೋಧನಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡಿತು. ಕೆರೆಯ ಸಿರವನ್ನು ಎರಡು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಬೆಣಚು ಎಳೆಯನ್ನು ಭೇದಿಸಿದರೂ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಅದಿರು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. 1954ರಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ಟೇಲರ್ ಕಂಪನಿ ಇಲ್ಲಿನ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಲಾಭದಾಯಕವಲ್ಲವೆಂದು ವರದಿ ಮಾಡಿತು. ಮತ್ತೆ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಲಿಲ್ಲ. 1944–54ರ ವರೆಗೆ ಬೆಳ್ಳಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳು 62 ಕಿಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಗಣಿ ಮಾಡಿ ವ್ಯರ್ಥ ಪದಾರ್ಥವೆಂದು ಶೇಖರಿಸಿದ್ದ ಶಿಲಾ ಪುಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಚಿನ್ನವಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಜಾಲಿಸಿ 1000 ತೊಲ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಗಣಿ ಇಲಾಖೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿತ್ತು.

ಬೆಳ್ಳಾರದ ಗಣಿಗಳೂ ಕೂಡ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಹಸುರು ಪದರ ಶಿಲಾವಲಯದ ಮಧ್ಯ ಇವೆ. ಅದೇ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಆನೆಸಿದ್ರಿ ಎಂಬ ಬಳಿಯೂ ಪುರಾತನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಈ ವಲಯ ಸಾಕಷ್ಟು ಬಿರುಕಾಗಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಸಂಗ್ರಹಣೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ.

ಅಜ್ಜನಹಳ್ಳಿ ಗಣಿಗಳು : ಬೆಳ್ಳಾರದಿಂದ 12 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಅಜ್ಜನಹಳ್ಳಿ ಗಣಿ ಕೂಡ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವ ಛಿದ್ರ ವಲಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಹಸುರು ಶಿಲಾ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪಟ್ಟೆ ರೂಪದ ಕಬ್ಬಿಣ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ದೊರೆಯುವುದು ಈ ಗಣಿಗಳ ವಿಶೇಷ. ಬರಿಗಣ್ಣಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಪ್ರಾಚೀನರು ಇವು ಸ್ವರ್ಣಭರಿತ ಶಿಲೆಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಿ ಗಣಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರಾಚೀನ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಇಂಡಿಯನ್ ಮೈನ್ಸ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಸಿಂಡಿಕೇಟ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಅನೇಕ ಸುರಂಗಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು 1907–08ರ ವರೆಗೆ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಸಿತು. ಇಲ್ಲಿ 90 ಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ಗಣಿಗಳು ಇಳಿದಿವೆ. ಗವಿ ಗುಡ್ಡ ಎಂಬ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಯುರೋಪಿನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಪರಿಶೋಧಿಸಿ ಟನ್ನಿಗೆ 13.6 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವಿರುವ ಅನೇಕ ವಲಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿದುವು. ಛಿದ್ರವಾಗಿರುವ ಪಟ್ಟೆ ಕಬ್ಬಿಣ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಣಚಿನ ಸಿರಗಳು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಅಂಶವಿರುವ ಭಾಗಗಳು ಸ್ವರ್ಣಭರಿತವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವಿರುವ ಸು. ಆರು ಸಮಾನಾಂತರ ವಲಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವು ಪಿರ್ಹೋಟೈಟ್, ಆರ್ಸೆನೋ ಪೈರೈಟ್, ಚಾಲ್ಕೋಪೈರೈಟ್ ಖನಿಜಗಳೊಂದಿಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಭಾರತೀಯ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆ ಈಚೆಗೆ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ, ಟನ್ನಿಗೆ 3.5 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವಿರುವ 30 ಲಕ್ಷ ಟನ್ನು ಚಿನ್ನದ ಅದಿರಿರುವುದಾಗಿ ವರದಿ ಮಾಡಿದೆ.

ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಕಂಪನಿ ಪ್ರಯೋಗಾರ್ಥವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ತೆರೆದ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಕೈಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಅದಿರನ್ನು ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ತಾಮ್ರದ ಅದಿರು ಸಂಸ್ಕರಿಸುವ ಘಟಕಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಣೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕೆಂಪಿನಕೋಟೆ ಗಣಿಗಳು: ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನುಗ್ಗೇಹಳ್ಳಿ ಪದರು ಶಿಲಾ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕೆಂಪಿನಕೋಟೆ ಗ್ರಾಮದ ಬಳಿ ಪುರಾತನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಹಳೆಯ ಗಣಿಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು 200 ಮೀ ಉದ್ದವಿದೆ. ಏಷ್ಯದ ಪ್ರಾಚೀನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳ ಪೈಕಿ ಇದೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು ಎಂದು ರಾಬರ್ಟ್ ಬ್ರೂಸ್‌ಫುಟ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿ ವರದಿ ಮಾಡಿದ (1986). ಈ ಗಣಿಗಳ ಕುರಿತು ಮೊದಲು ವರದಿ ಮಾಡಿದ ಲ್ಯಾವೆಲ್ಲರ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಬಹುಶಃ 17ನೆಯ ಶ. ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ತಮ್ಮ ಟಂಕಸಾಲೆಗಾಗಿ ಈ ಗಣಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ವರದಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. 1893–96ರವರೆಗೆ ಕೆಂಪಿನಕೋಟೆ ಗೋಲ್ಡ್ ಫೀಲ್ಡ್ ಎಂಬ ಕಂಪನಿ 155 ಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ಕೂಪವನ್ನು ತೋಡಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಅಲ್ಟ್ರಾಮೆಫಿಕ್ ಶಿಲೆಗಳ ಬೆಣಚಿನ ಎಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಸಲ್ಫೈಡ್ ಖನಿಜಗಳು ಬೆರೆತಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದು ಸುಲಭ. 1886ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ 1000 ಟನ್ನು ಅದಿರನ್ನು ಅರೆದು, 1440 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸಾರೀಕರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. 1890ರಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಕೊರತೆಯಿಂದಾಗಿ ಗಣಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಬೇಕಾಯಿತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಭಾರತೀಯ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಖನಿಜ ಪರಿಶೋಧನಾ ನಿಗಮ, ಸ್ವರ್ಣಭರಿತ ಸಿರಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಅರಿಯಲು ಪರಿಶೋಧನಾ ಬೈರಿಗೆ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಸಿವೆ. ಕೆಂಪಿನಕೋಟೆ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಟನ್ನಿಗೆ 7.46 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವಿರುವ 3,32,000 ಟನ್ನು ಅದಿರು ಇದೆ ಎಂದು ವರದಿ ಮಾಡಿದೆ.

ಅಂಬಳೆ– ವಳಗೆರೆ ಗಣಿಗಳು : ಮೈಸೂರಿನ ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಅಂಬಳೆ–ವಳಗೆರೆ ಗಣಿಗಳು, ಗಾರ್ನೆಟ್ ಖನಿಜವಿರುವ ಆಂಫಿಬೊಲೈಟ್ ಎಂಬ ರೂಪಾಂತರಿತ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಅಂಬಳೆಯ ಬಳಿ ಪುರಾತನ ಗಣಿಗಳಿರುವುದನ್ನು 1895ರಲ್ಲಿ ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲಾಯಿತು. 1899–01ರ ನಡುವೆ ಇಲ್ಲಿ ಕೂಪ ತೋಡಿ 60 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಬೆಣಚು ಸಿರದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಎಳೆಗಳಿದ್ದು, ಟನ್ನಿಗೆ 0.8–7.7 ಗ್ರಾಂ ವರೆಗೆ ಲೋಹವನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮುಂದುವರಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಅಂಬಳೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಅದೇ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ವಳಗೆರೆ ಬಳಿ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ತೆರೆದ ಗಣಿ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ 30 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ ತೋಡಿದ ಕೂಪದಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ದರ್ಜೆಯ ಅದಿರು ದೊರೆತಿತ್ತು. 1905ರಲ್ಲಿ ಈ ಗಣಿಯನ್ನು ನಂಜನಗೂಡು ಗೋಲ್ಡ್ ಕಂಪನಿ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಹೆಚ್ಚು ಸಲ್ಫೈಡ್ ಖನಿಜವಿರುವ ಸಿರ ಆಳದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಏಳು ಮೀಟರು ಅಗಲವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಟನ್ನಿಗೆ 9.6 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವಿರುವ ಅದಿರನ್ನು ಹಿಂದೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕ ಗಣಿ ಪರಿಶೋಧನೆಯನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಸಿದ್ದರಹಳ್ಳಿ : ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಿದ್ದರಹಳ್ಳಿಯ ಬಳಿ, ಅಷ್ಟೇನೂ ಎತ್ತರವಲ್ಲದ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ 1907–09ರ ನಡುವೆ ಚಿನ್ನಕ್ಕಾಗಿ ಕೂಪ ತೋಡಿದ್ದಾರೆ. ಕ್ಲೋರೈಟ್ ಪದರ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಹಾಯುವ ಬೆಣಚು ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಸು. 30 ಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿ ತೋಡಿರುವ ಅಡ್ಡ ಸುರಂಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಣಭರಿತ ಶಿಲೆಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಒಂದು ಟನ್ನು ಅದಿರಿಗೆ ಆಗಿನ ವರದಿಯಂತೆ 14.7 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಆಳ ಇಳಿದಂತೆ ಈ ಸ್ವರ್ಣಸಿರ ಕಿರಿದಾಗುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದರಿಂದ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಯಿತು (1913).

ನಂದಿ ಮತ್ತು ಸಿದ್ದರಹಳ್ಳಿಯ ನಡುವೆ ಎರಡು ಪ್ರಾಚೀನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಒಂದು 40 ಮೀ ಇನ್ನೊಂದು 70 ಮೀ ಆಳವಿದೆ. ಅಷ್ಟೇನೂ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ದರ್ಜೆಯ ಅದುರು ದೊರೆಯದ ಕಾರಣ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಉತ್ತೇಜನಕಾರಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಅಜ್ಜಂಪುರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ತರೀಕೆರೆ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಇರುವ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಲೋರೈಟ್ ಪದರ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಾಚೀನ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಒಂದರ ಹೆಸರು ಹೊನ್ನದೋಣಿ, ಇನ್ನೊಂದು ಹಕ್ಕಿದೋಣಿ. ನೂರು ಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ತೋಡಿರುವ ಬಾಗಿದ ಕೂಪ ಹಕ್ಕಿ ದೋಣಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಈ ಗಣಿಗಳಿಂದ ಎಷ್ಟು ಚಿನ್ನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಿವರಗಳಿಲ್ಲ.

ಕುದುರೆಕೊಂಡ ಪಲ್ಲವನಹಳ್ಳಿ ಗಣಿಗಳು : ಹೊನ್ನಾಳಿ–ಸವಳಂಗ ಹೆದ್ದಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕುದುರೆಕೊಂಡ ಮತ್ತು ಪಲ್ಲವನಹಳ್ಳಿ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಮೆಕ್ಕಲು ಚಿನ್ನ ದೊರೆಯುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಸಾಕಷ್ಟು ವರದಿಗಳಿವೆ. 1880–85ರ ವರೆಗೆ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 80

ಮೀ ಆಳದ ಕೂಪ ತೋಡಿ ಚಿನ್ನದ ಸಿರವನ್ನು ಗಣಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೊನ್ನಾಳಿ ಸ್ವರ್ಣಕ್ಷೇತ್ರ ಎಂದೇ ಈ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೆಸರು. ಹೊನ್ನಾಳಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೌಲಂಗ ಗ್ರಾನೈಟ್ ನಡುವಿನ ಕ್ಲೋರೈಟ್ ಪದರ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಣ ಸಿರಗಳು ಹಾಯ್ದಿವೆ. ಕುದುರೆಕೊಂಡ, ಪಲ್ಲವನಹಳ್ಳಿ, ಸುರಹೊನ್ನೆ, ನ್ಯಾಮತಿ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ತೇಲಿದಂತೆ ಆಗಾಗ ಚಿನ್ನದ ಗಟ್ಟಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಕುದುರೆಕೊಂಡದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಎರಡನೇ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಬೇಕಾಯಿತು.

ಹೊನ್ನೇಹಟ್ಟಿ ಗಣಿಗಳು: ಭದ್ರಾವತಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಸಮೀಪವಿರುವ ಹೊನ್ನೇಹಟ್ಟಿ ಹೆಸರೇ ತಿಳಿಸುವಂತೆ ಹೊನ್ನಿನ ಕ್ಷೇತ್ರ. 1887–90ರ ವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯಾಪಕ ಪರಿಶೋಧನೆ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ಬೆಣಚು ಸಿರಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದೊಂದಿಗೆ ಪೈರೈಟ್ ಖನಿಜ ಬೆರೆತಿದ್ದು ಹೊನ್ನೇಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ ಕೂಪಗಳನ್ನು ತೋಡಲಾಗಿದೆ. ಸ್ವರ್ಣಭರಿತ ಸಿರದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಟನ್ನಿಗೆ 4.3 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವಿದ್ದುದಾಗಿ ವರದಿಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಬೆಟ್ಟದ ಪಾದದಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಇವು ಅಷ್ಟೇನೂ ಆಳವಲ್ಲ. ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗೆ ಇವು ಯುಕ್ತವೆಂದು ತಜ್ಞರು ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಜಾಲಗಾರ ಗುಂಡಿ : ಸ್ಥಳನಾಮಗಳನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಹಳಷ್ಟು ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಯುಕ್ತ ಹೆಸರನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನರು ನೀಡಿರುವುದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟ. ಇಂಥ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಜಾಲಗಾರ ಗುಂಡಿಯೂ ಒಂದು. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಈ ಸ್ಥಳ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಚಿನ್ನ ಸೋಸುವ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಪರಿಚಿತ ಹೆಸರು. ಟಾಲ್ಕ್ ಪದರ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ 70 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ ತೋಡಿರುವ ಗಣಿಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹಾಯ್ದಿರುವ ಸಿರ ಬೆಣಚುಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಪ್ರತಿ ಟನ್ನು ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ 15.5 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಯಿತು (1913). ಸ್ವರ್ಣಸಿರದ ಜೊತೆಗೆ ಕ್ಯಾಲ್ಸೈಟ್, ಕ್ಲೋರೈಟ್, ಪಟ್ಟೆರೂಪದ ಬೆಣಚು ಪದರ ಶಿಲೆ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಬೆರೆತಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಪೈರೈಟ್ ಖನಿಜದಲ್ಲೂ ಚಿನ್ನವಿರುವುದಾಗಿಯೂ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ.

ಮೂಕನಗವಿ ಗಣಿಗಳು : ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಸುರಪುರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಐದು ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮೂಕನಗವಿ ಗಣಿ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇಲ್ಲಿ, ಛಿದ್ರವಾಗಿರುವ ಆಂಫಿಬೋಲೈಟ್ ಎಂಬ ರೂಪಾಂತರಿತ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಯುವ ಬೆಣಚು ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿದೆ. ಚಿನ್ನದೊಡನೆ ಪೈರೈಟ್, ಪಿರ್ಹೋಟೈಟ್ ಮತ್ತು ಆರ್ಸೆನೋಪೈರೈಟ್ ಖನಿಜಗಳು ಬೆರೆತಿವೆ. ಸು. 600 ಮೀ ಉದ್ದದವರೆಗೆ ಸ್ವರ್ಣಸಿರ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. 1980–94 ನಡುವೆ ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಸಂಸ್ಥೆ ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿ 32,087 ಟನ್ನು ಅದಿರನ್ನು ಸಾಗಿಸಿ ಹಟ್ಟಿಯ ಸ್ಥಾವರದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ 117.44 ಕಿಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸಾರೀಕರಿಸಿತು.

ಚಿನ್ನದ ಪರಿಶುದ್ಧತೆ : ಚಿನ್ನದ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಕ್ಯಾರೆಟ್ ಎಂಬ ಮಾನವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತೇವೆ. ಗುಲಗಂಜಿಯನ್ನು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ತೂಕ ಮಾಡಲು ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು ಬಳಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಮಧ್ಯಯುಗದಿಂದಲೂ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾರೋಬ್ ಮರದ ಬೀಜ ಬಳಸಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ತೂಕ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಕ್ಯಾರೆಟ್ ಎಂಬ ಪದ ಇದರಿಂದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಕ್ಯಾರೆಟ್ ಎಂದರೆ ಈಗ ಇಷ್ಟು ಗುಲಗಂಜಿ ತೂಕ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಚಿನ್ನದ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ. ಪರಿಶುದ್ಧ ಚಿನ್ನವನ್ನು 24 ಕ್ಯಾರೆಟ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲೂ ಪರಿಶುದ್ಧ ಚಿನ್ನ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಪರಂಜಿ ಚಿನ್ನವೂ 24 ಕ್ಯಾರೆಟ್ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಇತರ ಲೋಹಗಳೂ ಬೆರೆತಿರುತ್ತವೆ. 24 ಕ್ಯಾರೆಟ್ ಎಂದರೆ 22 ಭಾಗ ಚಿನ್ನ ಉಳಿದ 2 ಭಾಗ ತಾಮ್ರ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಸತುವು, ಪ್ಲಾಟಿನಮ್ ಪೆಲ್ಲಾಡಿಯಮ್ ಈ ಯಾವುದೇ ಧಾತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೇ ಆಭರಣ ತಯಾರಕರು ಈ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಪರಂಜಿ ಚಿನ್ನ ತುಂಬ ಮೃದು. ಚಾಕುವಿನಿಂದ ಗೀರಬಹುದು ಅಂತಹ ಚಿನ್ನದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಆಭರಣ ತಯಾರಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಭರಣಕ್ಕಾಗಿ 22 ಕ್ಯಾರೆಟ್ ಶುದ್ಧತೆಯ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಚಿನ್ನದಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಿದಷ್ಟೂ ಅದು ಬಿಳಿ ಚಿನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ (ಎಲೆಕ್ಟ್ರಮ್) ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಸ್ಮತ್ ಬೆರೆತಿದ್ದರೆ ಅದು ಕಪ್ಪು ಚಿನ್ನ. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಕರ್ನೂಲು: ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ, ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೇಂದ್ರ. $15^{0}50'$ ಉ.ಅ. ಮತ್ತು $78^{0}4'$ ಪೂ.ರೇ. ದಲ್ಲಿದೆ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಮತ್ತು ಹಿಂದ್ರಿ ನದಿಗಳು ಇದರ ಬಳಿ ಸಂಗಮಿಸುತ್ತವೆ. ಚೆನ್ನೈಗೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 384 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 270 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಈ ನಗರವಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 320619.

ಆಂಧ್ರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಂಬದ್ಧವಾದ ಕಲಾ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಪ್ರೌಢ ಮತ್ತು ತರಬೇತಿ ಶಾಲೆಗಳೂ ಇರುವ ಕರ್ನೂಲು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಎಣ್ಣೆ, ಹತ್ತಿ ಜವಳಿ ಮತ್ತು ಚಾಪೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಗುಂತಕಲ್–ಹೈದರಾಬಾದ್‌ಗಳಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ.

ಕರ್ನೂಲು ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 23749 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3512266. ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಡುವೆ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹಾದುಹೋಗುವ ಎರಡು ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ನಲ್ಲಮಲೈ (ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ 900 ಮೀ) ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಮಲೈ (ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ 600 ಮೀ) ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ತುಂಗಭದ್ರಾ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾ. ಭವನಾಸಿ ನದಿ ನಲ್ಲಮಲೈಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಸಂಗಮೇಶ್ವರಂನಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಕರ್ನೂಲು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಕಾಡಿಸುವುದುಂಟು, ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಅನೇಕ ಝರಿಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನೀರಾವರಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನೂಲು ನಗರದ ಬಳಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವ ನಾಲೆಯ ಉದ್ದ 40 ಕಿಮೀ.

ರಾಗಿ, ಹತ್ತಿ, ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯಗಳು. ಎಣ್ಣೆಬೀಜ ಮತ್ತು ಬತ್ತ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪನ್ನು ಸಹ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬ್ಯಾರೈಟ್, ಸ್ಟಿಯಾಟೈಟ್ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು ಹತ್ತಿ ಒತ್ತಣೆ, ನೇಯ್ಗೆ, ಎಣ್ಣೆ, ಸಾಲ್ಟ್‌ಪೀಟರ್ ಪರಿಷ್ಕರಣೆ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯಮಗಳು. ಬಂಗನಪಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ವಜ್ರದ ಗಣಿಯಿದೆ. ಚೆನ್ನೈ–ಮುಂಬಯಿ ಮತ್ತು ಗುಂತಕಲ್–ಹೈದರಾಬಾದ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತವೆ.

(ಯು.ಜಿ.ಎಂ.;ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕರ್ನೂಲು ಸ್ತೋಮ: ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಕಡಪ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಡಪ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮದ ಮೇಲೆ ಅನನುರೂಪವಾಗಿ ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಿರುವ ಶಿಲಾರಾಶಿ (ಕರ್ನೂಲ್ ಸಿಸ್ಟಂ). ಕುಂದೈರ್ ಕೊಳ್ಳದಲ್ಲೂ (ಇದು ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯವರೆಗೂ ಹರಡಿದೆ) ಪಲ್‌ನಾಡ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಈ ಶಿಲಾವರ್ಗ ಇದೆ. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸು. 366 ಮೀ ಮಂದವಾಗಿದೆ; ಪಲ್‌ನಾಡ್ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಈ ದಪ್ಪ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವದ ಕಡೆ ಈ ಸ್ತೋಮ ಭೂಚಲನೆಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತಗೊಂಡಿದೆ. ಆದರೂ ಕಡಪ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳಷ್ಟು ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕರ್ನೂಲ್ ಸ್ತೋಮ ಕೆಳಗಿನ ವಿಂಧ್ಯನ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಕ್ಕೆ ಸಮಕಾಲೀನವಾದದ್ದು.

ಕರ್ನೂಲ್ ಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಧದ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಜೇಡು ಮತ್ತು ಮರಳು ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಏನೂ ಕಡಿಮೆ ಇಲ್ಲ.

ಕುಂದೈರ್	ನಂದ್ಯಾಲ್ ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳು
	ಕೋಯಿಲ್‌ಕುಂಟ್ಲಾ ಸುಣ್ಣ ಶಿಲೆಗಳು
ಪನಿಯಮ್	ಪಿನ್ನಕ್ಲೆಡ್ ಬೆಣಚುಶಿಲೆ
	ಪ್ಲೇಟೋ ಬೆಣಚುಶಿಲೆ
ಜಮ್ಮಲಮಡಗು	ಆಕ್ ಮರಳುಶಿಲೆ
	ನರ್ಜಿ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ
ಬಂಗನಪಲ್ಲಿ	ಬಂಗನಪಲ್ಲಿ ಮರಳುಶಿಲೆ

ಬಂಗನಪಲ್ಲಿ ಶಿಲೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಪ್ಪ ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಜೇಡು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶ ಸಹ ಇದೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳ ಬಣ್ಣ ಬೂದು ಮತ್ತು ಕಂದು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಬೆಣಚು, ಜಾಸ್ಪರ್, ಚರ್ಟ್ ಮತ್ತು ಸ್ಲೇಟಿನ ಉರುಟು ಕಲ್ಲುಗಳು ಶೆಯ್ಯಾರ್ ಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಬಂದಿವೆ. ಬಂಗನಪಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಣಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಜ್ರಗಳ ತವರುಮನೆ. ಈಚೆಗೆ ಪುನಃ ಶೋಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಜಮ್ಮಲಮಡಗು ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಬಂಗನಪಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಣಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ಕೆಳಗಿನ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ; ಬಣ್ಣ ನೀಲಿ, ಬೂದು ಮತ್ತು ಕಂದು. ನರ್ಜಿ ಸುಣ್ಣದ ಶಿಲೆ ಎಂದು ಈ ಶಿಲೆಗಳ ಹೆಸರು. ಇವನ್ನು ಕಟ್ಟಡದ ಕಲ್ಲಿಗಾಗಿ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಶಿಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕಂದು ಮತ್ತು ನೇರಿಳೆ ಬಣ್ಣದ ಆಕ್ ಜೇಡುಶಿಲೆ ಸಂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲಿರುವ ಪಾನ್ಯಂ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಪಾನ್ಯಂ ಮತ್ತು ಉಂಡುಟ್ಲಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಚೆನ್ನಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮರಳುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಬೆಣಚುಶಿಲೆಗಳೇ ಮುಖ್ಯ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿರುವ ಶಿಲೆಗಳು, ಕುಂದೈಕ ನದಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಕುಂದೈರ್ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಣದ ಗಟ್ಟಿಶಿಲೆಯಿಂದಲೂ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಸುಣ್ಣ ಮಿಶ್ರ ಜೇಡು ಮತ್ತು ಅಶುದ್ಧ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಯಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಇವು ಕೋಯಿಲ್‌ಕುಂಟ್ಲ ಮತ್ತು ನಂದ್ಯಾಲ್ ಎಂಬ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಕೋಯಿಲ್‌ಕುಂಟ್ಲ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ನಂದ್ಯಾಲ್ ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳೆಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ.

ಕಡಪ ಕೊಳ್ಳದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ಎರಡು ದಡಗಳಲ್ಲಿ ಆವರಿಸಿ ಪಲ್ನಾಡಿನ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವ. ಕಡಪ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮದ ಮೇಲೆ ಅನನುರೂಪವಾಗಿ ಶೇಖರವಾಗಿರುವ ಕರ್ನೂಲ್ ಸ್ತೋಮಕ್ಕೆ ಪಲ್ನಾಡ್ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣ ಮತ್ತು ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳಿವೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಲಘಟಗಿ: ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ $15^0 10'$ ಉ. ಅ. ಮತ್ತು 74^0 $55'$ ಪೂ. ರೇ. ದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಿಂದ 27 ಕಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಧಾರವಾಡಗಳಿಂದ ಕಾರವಾರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಹೆದ್ದಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 16 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,36,978 (2001).

ಇದು ಮಲೆನಾಡಿನ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತರ ಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು (ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ 88 ಸೆಮೀ).

ಇಲ್ಲಿಯದು ಕಂದು ಬಣ್ಣ ಮಿಶ್ರಿತ ಮಸಾರಿ ಭೂಮಿ. ಕೃಷಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಭತ್ತ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಇತರ ಕಸಬುಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವರು ಕಡಿಮೆ. ಇಲ್ಲಿ ಐದು ಬತ್ತದ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಅವಲಕ್ಕಿ ಚುರಮುರಿಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುವರು. ಕಲಘಟಗಿಯ ಅಕ್ಕಿ ರುಚಿಗೆ ಬಲು ಹೆಸರುವಾಸಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಬೇಡಿಕೆ ಇದೆ. ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಬಹಳ ದೂರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ರವಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅರಣ್ಯ ಸಮೀಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮರದ, ಬಿದಿರಿನ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸುವರು. ಕಲಘಟಗಿಯ ಬಣ್ಣದ ಮರದ ತೊಟ್ಟಿಲುಗಳು ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದುವು. ಆದರೆ ಈಗ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ನಡೆಯದಿದ್ದರೂ ಮೊದಲಿನ ಹೆಸರನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಸದ ಮನೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಂಚಿನವು. ಅಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಗುರುವಾರ ಸ್ಥಾನಿಕ ಸಂತೆ ಜರುಗುತ್ತದೆ. ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 14,676 (2001). (ಎಸ್.ಎಂ.ಎಚ್.)

ಕಲಹರಿ: ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಒಂದು ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶ 20^0 ಯಿಂದ 28^0 ವರೆಗೂ ಪೂರ್ವರೇಖಾಂಶ 19^0 ಯಿಂದ 24^0 ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 9,30,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೆಚುವಾನ ರಕ್ಷಿತ ಪ್ರದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗವನ್ನು ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆದರೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗವೂ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಗುಡ್ ಹೋಪ್ ಭೂಶಿರದ ಭಾಗಗಳೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಅಕ್ಷರಶಃ ಮರುಭೂಮಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರದೇಶ ಕಡಿಮೆಯೇ. ಮಳೆಯೂ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ : ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ 50 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಿದ್ದರೆ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 13 ಸೆಂಮೀ ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮರಳುಗುಡ್ಡಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕಲಹರಿಯ ಎತ್ತರ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಸು. 900 ಮೀ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಓಕವಾಂಗೊ ನದಿಯ ಹೆಚ್ಚಳ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ತುಂಬುವ ಉಪ್ಪಿನ ವಿಶಾಲವಾದ ಮಕರಿಕಾರಿ ಪ್ರದೇಶವೇ ಅತ್ಯಂತ ತಗ್ಗು. ಅಡಿಯ ಪುರಾತನ ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊದ್ದುಕೊಂಡಿರುವ ಕೆಮ್ಮರಳು ನೆಲವೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬಿದ್ದ ಮಳೆನೀರನ್ನು ಬೇಗ ಹೀರುವ ಗುಣ ಇದಕ್ಕಿರುವುದರಿಂದ ಒಂದೆರಡು ದಿನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಆಯುಸ್ಸಿರುವ ತೊರೆಗಳೇ ಇಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು.

ಬೀಳುವ ಮಳೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯವಿತರಣೆಯಾಗಿದೆ : ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಸಣ್ಣ ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳ ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಆನೆ ಮುಂತಾದ ಸಸ್ಯಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮೇವುಂಟು. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬೇಟೆಗಾರರಿಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶವೊಂದು ಆಕರ್ಷಣೆ. ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕಲಹರಿ ಜೇಮ್ಸ್ ಬಾಕ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 22792 ಚ.ಕಿಮೀ. ಬಂಟು ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನ ಕಲಹರಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮರುಭೂಮಿಯ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಬುಷ್ಮನ್ ಜನರು ಇಲ್ಲಿಯ ನಿಜವಾದ ಮೂಲವಾಸಿಗಳು. ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 2,000. ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಬಂಟು ಜನ ಇವರನ್ನು ಮಧ್ಯಕಲಹರಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಓಡಿಸಿದರು. ಈ ಜನ ಕುಬ್ಜರು, ಮಂಗೋಲಾಯ್ಡ್ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳವರು, ಪೀತವರ್ಣೀಯರು. ಬಂಟು ಜನರಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಲಕ್ಷಣ ಇವರದು. ಇವರು ಅಲೆಮಾರಿಗಳು ಚತುರ ಬೇಟೆಗಾರರೂ ಮೂಲಿಕಾಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರು ಬದುಕು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ; ಆ ಕಠಿಣ ಪರಿಸರದ ಮೇಲೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಒಡೆತನ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಡೇವಿಡ್ ಲಿವಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಮತ್ತು ವಿಲಿಯಂ ಸಿ. ಆಸ್ವೆಲ್–ಇವರೇ ಕಲಹರಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಗಾಮಿ ಸರೋವರವನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಿದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ ಬಿಳಿಯರು (1878–79). ಬೋಯರ್‌ಗಳ ದೊಡ್ಡ ಗುಂಪೊಂದು ಕಲಹರಿ ದಾಟಿತಾದರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಸು. 250 ಮಂದಿಯೂ 9,000 ಜಾನುವಾರುಗಳೂ ನಾಶವಾದವು. ಈಗ ಮೋಟಾರ್ ವಾಹನ ಸೌಕರ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಚಾರ ಸುಲಭವಾಗಿದೆ. ಗಾನ್‌ಜಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಕೇಪ್‌ಟೌನಿಗೆ ಹಾಲಿನ ಕೋವ ರವಾನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕಲಾದಗಿ ಶ್ರೇಣಿ: ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜ್ಯದ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಮತ್ತು ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುವ ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದ ಶಿಲಾ ಶ್ರೇಣಿ. ಈ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಲಾದಗಿಯ ಬಳಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ವೀಕ್ಷಿಸಿದ ರಾಬರ್ಟ್ ಬ್ರೂಸ್‌ಫುಟ್ ಇವಕ್ಕೆ ಆ ಊರಿನ ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಕರೆದ (1876). ಆಗ ಈ ಊರು ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ರೂಪಾಂತರತೆಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿರುವ ಜಲಜಶಿಲಾವರ್ಗ. ಮೊದಲು ಇದಕ್ಕೆ ಪುರಾಣ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಅನನುರೂಪ್ಯವಾಗಿ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹಿರಿಯದಾದ ಧಾರವಾಡ ಪದರು ಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಗ್ರಾನಿಟಿಕ್ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸಂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದತ್ತ ಬೆಳಗಾಂವಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಅಮೀನ್‌ಗಡದವರೆಗೆ ಸು. 190 ಕಿಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಈ ಶ್ರೇಣಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದರ ಅಗಲ 40–70 ಕಿಮೀ. ಇದಲ್ಲದೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಕಿರಿಯದೆನಿಸಿದ ದಖನ್ ಲಾವಾಸ್ತರಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಅಂತಶ್ಶಾಯಿಗಳನ್ನು (ಇನ್‌ಲೈಯರ್ಸ್) ನೋಡಬಹುದು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೇ ಅಲ್ಲದೇ ನೆರೆಯ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರತ್ನಗಿರಿ ಮತ್ತು ಸಾವಂತವಾಡಿಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಬಗೆಯ ಪ್ರಸ್ತರಗಳಿವೆ. ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಅಂತಶ್ಶಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಮಖಂಡಿ ಮತ್ತು ಮುಧೋಳ ಸಮೀಪದವು ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಾಲವಾದವು. ಅದರಲ್ಲೂ ಜಮಖಂಡಿಯ ಒಳಚಾಚು ಬಹು ದೊಡ್ಡದು. ಅಲ್ಲದೆ ಗೋಕಾಕ, ಸವದತ್ತಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಬಹಿಶಾಯಿಗಳೂ (ಔಟ್‌ಲೈಯರ್ಸ್) ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಅನನುರೂಪ್ಯವಾಗಿ ಆರ್ಕೇಯನ್ ಗೀರು ಮತ್ತು ಪದರು ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸಂಚಿತವಾಗಿವೆ.

ಅನೇಕ ಕಡೆ ಕಲಾದಗಿ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಡೆಕ್ಕನ್ ಲಾವಾ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿವೆ. ಮುಧೋಳ, ಮಹಾಲಿಂಗಪುರ, ಬಿಮೂಡ್, ಸೋಪಡ್ಲೆ, ಸಾಲಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಚಂದರ್ಗಿ–ಇವುಗಳ ಬಳಿ ಲಾವಾಸ್ತರಗಳ ಮಂದ 15–30 ಮೀ ಗಳು.

ಈ ಶಿಲಾ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಶಿಲಾಸಂಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಭಾರತದ ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ವರ್ಗದ ಮೇಲಿನ ಕಡಪ ಹಂತದೊಡನೆ ಸರಿದೂಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಮರಳುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಸ್ಲೇಟುಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳು ಉತ್ತಮ ಅಲಂಕಾರ ಶಿಲೆಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಸುಣ್ಣಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಸಿಮೆಂಟಿನ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅಗತ್ಯ ಅಲ್ಲದೇ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಉಕ್ಕು ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕೇ ಬೇಕು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಲೀನಿನ್‌ಗ್ರಾಡ್: ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು, ನೌಕಾ ನೆಲೆ, ಪುರಾತನ ನಗರ, ರಷ್ಯ ಗಣರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಹೆಸರು ಕೋನಿಕ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್. ಇದು ಆಬ್ಲಾಸ್ಟಿನ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 427200 (1999). ಮೊದಲು ಪ್ರಷ್ಯದ, ಅನಂತರ ಜರ್ಮನಿಯ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರದ ಮುಖ್ಯ ನೌಕಾನೆಲೆಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿತ್ತು. ಪಾಟ್ಸ್ ಡ್ಯಾಂ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು (1945). ಪ್ರೇಗೋಲ್ಯ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರ ಮಾಸ್ಕೋಗೆ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 1090 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಿಂದ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 545 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬರ್ಲಿನ್ ನಗರವಿದೆ. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಇಮ್ಯಾನ್ಯುಯೆಲ್ ಕಾಂಟ್ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿದ್ದ. ಆತನ ಸ್ಮಾರಕವೊಂದು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು (1864). ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲೀನಿನ್ ಗ್ರಾಡ್ ನಗರ ಅಪಾರ ಹಾನಿಗೊಳಗಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಪುರಾತನ ಕಟ್ಟಡಗಳು ನಾಶವಾದುವು. ಕೆಲವು ಮಾತ್ರ ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದಿದೆ. ಕಲೀನಿನ್ ಗ್ರಾಡಿನ ಬಳಿ ನೀರು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಇದು ರಷ್ಯ ದೇಶದ ಸರ್ವಋತು ಬಂದರು. ಕಲೀನಿನ್ ಗ್ರಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಾಗದ, ರಸಾಯನವಸ್ತು ಮತ್ತು ಮೀನಿನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಮರದ ದಿಮ್ಮಿ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗಗಳು. ಸಾಗರ ಸಂಶೋಧನ ಇಲಾಖೆಗಳೂ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ನಗರದಲ್ಲುಂಟು. ಹಿನ್ನಾಡಿಗೆ ಹಲವು ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಹೂಳೆತ್ತಿ ರಚಿಸಿದ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯ ಮೂಲಕ ಕಲೀನಿನ್‌ಗ್ರಾಡಿಗೆ ಅದರ ಹೊರ ರೇವುವಾದ ಬಾಲ್ಟಿಸ್ಕ್ ನೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಆರ್.ಡಿ.ಆರ್.)

ಕಲ್ನಾರು: ಎಳೆ ಎಳೆಯಾಗಿ ದೊರೆಯುವ, ಕಲ್ಲುಗಳ ರೂಪ ತಳೆಯಬಲ್ಲ ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತ ಖನಿಜಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯನಾಮ (ಆಸ್ ಬೆಸ್ಟಸ್). ವಿವಿಧ ದರ್ಜೆಯ ಖನಿಜದ ಎಳೆಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಲಾದ ಮಾಲುಗಳ ಉಷ್ಣನಿರೋಧಕ ಗುಣದಿಂದ ಕಲ್ನಾರಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಬಂದಿದೆ. ಈ ಖನಿಜಕ್ಕೆ ನಾರಿನ ಗುಣವಿದೆ. ಎಳೆಗಳು ರೇಷ್ಮೆಯಂತೆ ನಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಬಣ್ಣ ಬಿಳುಪು; ಇದರಲ್ಲಿ ಆಂಫಿಬೋಲ್ ಕಲ್ನಾರು ಮತ್ತು ಕ್ರೈಸೊಲೈಟ್ ಕಲ್ನಾರು ಎಂಬೆರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಶುದ್ಧವಾದುದು. ಎರಡನೆಯದು ವಾಣಿಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ. ಎರಡೂ ಭಾರತ ದೇಶದಲ್ಲಿವೆ.

ಮೊದಲನೆಯದು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾವಿನಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಗೋಪಾಲಪುರದ ಬಳಿ ಹಾಗೂ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊಳೇನರಸಿಪುರದ ಎಡೆಗೋಡನಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬೂರಿನ ಬಳಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಬಿಹಾರ, ರಾಜಸ್ತಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಲ್ನಾರಿನ ಎಳೆಯ ಶಕ್ತಿ ಅಲ್ಪವಾದ್ದರಿಂದ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅರ್ಹವಲ್ಲ. ಅಗ್ನಿನಿರೋಧಕ ಕಾಗದ, ಹಲಗೆ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು.

ಅದಿರುಗಳು: ಕಲ್ನಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸೊಲೈಟ್ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಹೈಡ್ರೋ ಸಿಲಿಕೇಟುಗಳು ಇವೆ. ಇದರ ಎಳೆಯು ಅರ್ಧ ನೂಲಿನಿಂದ ಒಂದೂವರೆ ನೂಲಿನಷ್ಟು ದಪ್ಪವಾಗಿಯೂ ಹನ್ನೆರಡು ಅಂಗುಲಗಳಷ್ಟು ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಅದಿರು ಕ್ವೆಬೆಕಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕ್ರೆಸೊಲೈಟ್ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಲಭ್ಯ.

ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಕಲ್ನಾರನ್ನು ಆಂಥೋಫಿಲೈಟ್ ಅದಿರಿನಿಂದ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಿಲಿಕೇಟನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಎಳೆ ಬಹಳ ಒರಟು. ನಮ್ಯತೆ ಬಲು ಕಡಿಮೆ. ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಕಂದು ಮತ್ತು ಹಳದಿ ಮಿಶ್ರಿತ ಹಸಿರು. ಈ ಬಗೆಯ ಕಲ್ನಾರು ಬಹಳ ಬೇಗನೆ ಪುಡಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸೋಡಾಕಬ್ಬಿಣ ಮಿಶ್ರವಾಗಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಅದಿರನ್ನು ಸಹ ಕಲ್ನಾರು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ 10 ಸೆಂಮೀ ಅಗಲದವರೆಗೂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ ನಮ್ಯತೆ ಇದೆ. ಇದು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಉಷ್ಣವನ್ನು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕರಗಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಕಲ್ನಾರು ಎಂದರೆ ಟ್ರೈಮೋಲೈಟ್. ಇದು ಬಹಳ ನುಣುಪಾಗಿಯೂ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಎಳೆಯಾಗಿಯೂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ, ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ, ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬಣ್ಣ ಬಿಳುಪು ಮತ್ತು ಕಂದು ಮಿಶ್ರಿತ ಬಿಳುಪಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು ಘನಸಾಂದ್ರತೆ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ.

ಉಪಯೋಗಗಳು: ಕಲ್ನಾರು ಅಗ್ನಿನಿರೋಧಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ದಾರದ ಎಳೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹತ್ತಿ, ತಾಮ್ರ, ಹಿತ್ತಾಳೆ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಕಲ್ನಾರಿನ ದಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಕಲ್ನಾರನ್ನು ಆವಿಯ ಕೊಳವೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಸುತ್ತುವುದಕ್ಕೆ. ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹಲಗೆಗಳಂತೆ ಹಾಸಲಿಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ನಾಟಕಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕರಣ ಹಾಗೂ ರಕ್ಷಣಾಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಣ್ಣ ತಂತಿಗಳನ್ನು ಕಲ್ನಾರಿನ ಪುಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ವಾಹನಗಳ ವೇಗನಿಯಂತ್ರಣಾ ಸಾಧನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅದಿರಿನ ಜೊತೆ ರಬ್ಬರ್ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಉಷ್ಣವನ್ನು ತಡೆಯುವ ಸಾಧನವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಲ್ನಾರಿನ ಅದಿರನ್ನು ಗ್ರಾಫೈಟ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೀಸ್ ಮಿಶ್ರಣದ ಜೊತೆ ಉಗಿಬಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಲ್ನಾರು ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಹಗ್ಗ, ದಾರಗಳನ್ನು ಸಹ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಂಕಿಬಳಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರು ಕಲ್ನಾರಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಕವಚ ಮತ್ತು ಕೈಚೀಲಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಪ್ರತಿರೋಧಕ. ಸಿಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಜಿಪ್ಸಂಗಳನ್ನು ಕಲ್ನಾರಿನ ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಕಲ್ನಾರು ಹಲಗೆ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೆಂಚುಗಳು, ಕಾಗದ ಕಲ್ನಾರು ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಅದಿರಿನ ಸಣ್ಣ ಕಣಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣದ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಇದರಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಗೆ, ಕೊಳವೆಗಳನ್ನು ಹೊಗೆ ಮತ್ತು ನೀರು ಕಾಲುವೆಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ನೀರಾವರಿ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಳವೆಗಳು ಬಹಳ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಭಾರವನ್ನು ಇವು ತಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. (ಎ.ಎನ್.ಎಸ್.ಐ.;ಜಿ.ಟಿ.ಜಿ.)

ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು: ಜೈವಿಕ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷ ಭೂಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೂತುಹೋಗಿ, ಕೊಳೆತು, ಅನೇಕ ಭೌತ ಜೈವ ರಾಸಾಯನಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ, ಒತ್ತಾದ ಪದರವಿರುವ ಇಂಗಾಲದ ವಸ್ತು (ಕೋಲ್). ಮುಖ್ಯವಾದ ಖನಿಜ ಇಂಧನಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು. ಉಷ್ಣಶಕ್ತಿಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಧಾನ ಮೂಲ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿನ ಶಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಸು. ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನಿಂದಲೇ ಆಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಬೆನ್ನುಮೂಳೆ ಎನ್ನುವುದುಂಟು. ಕೋಕ್ ಕುಲುಮೆಯಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನಿಲ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲೇ ಮೂಲ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿ.

ಉಂಟಾಗುವ ಬಗೆ: ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉಂಟಾಗುವ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸ್ಪಷ್ಟ ಹಂತಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲಿನದು ಜೀವರಾಸಾಯನಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ (ಹ್ಯೂಮಿಫಿಕೇಶನ್ ಪ್ರೋಸೆಸ್). ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರೋವರಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತ, ಜೌಗುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಮರಗಳು ಬಿದ್ದು ಕೊಳೆತು ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳ ನಿರಂತರ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಶಿಥಿಲವಾಗಿ ವಿಘಟನೆಗೊಂಡವು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳು, ಕೊಬ್ಬುಗಳು, ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟುಗಳು ಮುಂತಾದ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಸಾರಜನಕದಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಕೆಲವು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಹ್ಯೂಮಿನ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡವು. ಇವು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ತಂತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪುಡಿಮಾಡಬಹುದಾದ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಸರಂಧ್ರಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಪೀಟ್ ಅಥವಾ ಸಸ್ಯಾಂಗಾರ ಎಂದು ಇವುಗಳ ಹೆಸರು. ಸಸ್ಯಗಳ ಮೂಲ ರಚನೆಯನ್ನು ಸಸ್ಯಾಂಗಾರದ ಮೇಲೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಎರಡನೆಯದು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಪರಿವರ್ತನಕ್ರಿಯೆ (ಕೋಲಿಫಿಕೇಷನ್ ಪ್ರೋಸೆಸ್): ಸಸ್ಯಾಂಗಾರ ವಸ್ತುಗಳು ಪದರ ಪದರವಾಗಿ ಶೇಖರಣೆಗೊಂಡಂತೆ ಅವುಗಳ ಭಾರದಿಂದ ತಳದ ನೆಲ ಕುಸಿಯಿತು; ಬದಿಯ ಬರೆಗಳು ಕುಸಿದು ಈ ರಾಶಿಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವುದು. ಹೀಗೆ ಸಸ್ಯಾಂಗಾರ ಆಳ ಆಳಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಅದರ ಮೇಲೆ ಹೇರಲಾದ ಒತ್ತಡ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ತೀವ್ರ ಉಷ್ಣತೆಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಸಸ್ಯಾಂಗಾರ ದಟ್ಟೈಸಿ ಕ್ರಮೇಣ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡಿತು. ಈ ಪರಿವರ್ತನ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪೀಟ್ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಬಿಟುಮಿನಸ್ ಮತ್ತು ಆಂಥ್ರಸೈಟ್ ಮುಂತಾದ ಬಗೆಯ ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಸ್ಯಾಂಗಾರ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವಾಗ ಪ್ರಥಮ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಘಟ್ಟ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಅಥವಾ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು. ಅದು ಮರದ ರಚನೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಬಲು ಮೃದುವಾಗಿದ್ದು ಹಿಸುಕಿದರೆ ದೂಳಾಗುವಂತಿರುವುದು. ಇದರೊಳಗೆ ಸ್ಥಿರ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇಂಗಾಲ ಶೇ. 23 ಭಾಗದವರೆಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಘಟ್ಟ ಬಿಟುಮಿನಸ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು. ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯ ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು. ಬಲು ಕಠಿಣವಾಗಿರುವ ವಸ್ತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವ ಇಂಗಾಲಾಂಶ ಶೇ. 50–60 ವರೆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಂಥ್ರಸೈಟ್ ಎಂಬುದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿಯೂ ಸಾಂದ್ರವಾಗಿಯೂ ಕಡುಕಪ್ಪಾಗಿಯೂ ಇದೆ ಮತ್ತು ಇದು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಅತ್ಯಂತ ಶುದ್ಧರೂಪ. ಇದರ ಸ್ಥಿರ ಇಂಗಾಲದ ಪ್ರಮಾಣ ಸು. 90%. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಗುರುತ್ವ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣೋತ್ಪಾದನ ಮೌಲ್ಯ ಲಿಗ್ನೈಟಿನಿಂದ ಆಂಥ್ರಸೈಟಿನವರೆಗೆ ಏರುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸಂಕೀರ್ಣ ಇಂಗಾಲ (ಕಾರ್ಬನ್) ಸಂಯುಕ್ತಗಳನ್ನೂ ಜೊತೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಇಂಗಾಲೇತರ ದ್ರವ್ಯವನ್ನೂ ನೀರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಮೂಲ ಧಾತುಗಳು ತುಂಬ ಸರಳ_ಕಾರ್ಬನ್, ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಮತ್ತು ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಇವು ಪ್ರಧಾನ ಘಟಕಗಳು. ನೈಟ್ರೋಜನ್ ಹಾಗೂ ಸಲ್ಫರ್ ಅಂಶಗಳೂ ಇವೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಪರಿವರ್ತನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮುಂದುವರಿದಂತೆಲ್ಲ ಇಂಗಾಲದ ಪ್ರಮಾಣ ಸಮತೂಕವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಮತ್ತು ಹೈಡ್ರೋಜನ್ನುಗಳ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಸಮತೂಕವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ.

ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ: ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಜಲಾಂಶ. ಬಾಷ್ಪಶೀಲದ್ರವ್ಯಾಂಶ ಬೂದಿಯ ಶತಾಂಶ, ಸ್ಥಿರ, ಇಂಗಾಲ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣಜನಕ ಕೆಲೊರಿ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ಈ ಅಂಶಗಳ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ದರ್ಜೆಯನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗೊತ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಲೋಹ ತಯಾರಿಕೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಅರ್ಹವಾದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ ಅದರ ಕೋಕಿಂಗ್ ಗುಣ. ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆಗೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಕೋಕ್ ಒಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿದ ಮೇಲೆ, ಎಂದರೆ ಅದರೊಳಗಿನ ಬಾಷ್ಪಶೀಲ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಹೊರಗೆ ಹಾಕಿದ ಮೇಲೆ, ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಅಂಶವೇ ಕೋಕ್. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲುಗಳಿಂದ ಪಡೆದ ಕೋಕ್ ದುರ್ಬಲ ಸರಂಧ್ರಕ ಮತ್ತು ಪುಡಿಯಾಗುವಂಥದು ಆಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಒಡೆಯದ ಹಾಗೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ಲೋಹ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿ ಕೋಕನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅದಿರನ್ನು ಕರಗಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಪದರು ಶಿಲೆಗಳ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ತರಕ್ಕೂ ಒಂದು ಸೀಮ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇಂಥ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಒಂದು ನಿಯತ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಪದರದ ನಡುವೆ ಶೇಲುಗಳ ಮತ್ತು ಮರಳುಗಲ್ಲುಗಳ ದಪ್ಪ ಪದರಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಸ್ತರ ಕೆಲವು ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ದಪ್ಪವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ನೂರಾರು ಅಡಿಗಳಷ್ಟೂ ಇರಬಹುದು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದು ಬರುವ ಮಂಕಾದ ಮತ್ತು ಹೊಳಪಾದ ಪದರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಹೊಳಪುಳ್ಳ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಟ್ರೇನ್ ಮತ್ತು ಕ್ಲಾರೈನ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮಂಕಾಗಿರುವ ಅಂಶಕ್ಕೆ ಡುರೈನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮರದ ಇದ್ದಲಿನಂತಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಅಂಶವೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ; ಇದಕ್ಕೆ ಫ್ಯೂಸೇನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಭೂಮಿಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ನೋಡಿದ್ದೇ ಆದರೆ ಎರಡು ಅವಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಕಾರ್ಬಾನಿ ಫೆರಸ್_ಪರ್ಮಿಯನ್ (ಸು. 275–200 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಕೆಳಗೆ), ಮತ್ತು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಅವಧಿ (40–60 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಕೆಳಗೆ) ಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ರಚನಾಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಜರುಗುತ್ತಿದ್ದುದಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲುಗಳೆಲ್ಲ ಇವೆರಡರ ಪೈಕಿ ಒಂದು ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಂಡವು.

ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್–ಪರ್ಮಿಯನ್ ಕಾಲದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳ ಗುಣ ಶ್ರೇಷ್ಠತರವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲುಗಳು ಈ ಅವಧಿಯವು. ಆದರೆ ಟರ್ಷಿಯರಿ ಅವಧಿಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಲಿಗ್ನೈಟುಗಳು ಮತ್ತು ಪೀಟ್. (ಡಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು (ಭಾರತ): ಭೂ ಇತಿಹಾಸದ ಎರಡು ಸ್ಪಷ್ಟ ಅವಧಿಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಪರ್ಮಿಯನ್ ಯುಗದವು (ಸು. 275–200 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದವು); ಇಯೊಸೀನ್ ಮತ್ತು ಮಿಯೊಸೀನ್ ಯುಗದವು (ಸು. 60–25 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದವು). ಮೊದಲಿನವು ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿವೆ. ಎರಡನೆಯವು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಇವೆರಡರ ಪೈಕಿ ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಅದು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ದೊರಕುವುದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಹೆಚ್ಚು ಭೂ ಭಾಗವನ್ನು ಸಹ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಹೇರಳವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಗಣಿ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಬಿಟುಮಿನಸ್ ವರ್ಗದ್ದು. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದದ್ದು ಮತ್ತು ದಿನವಹಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲೂ ರೈಲ್ವೆಯಲ್ಲೂ ಮನೆಗಳಲ್ಲೂ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರುವಂಥದು. ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಹರವನ್ನು ನೋಡಿದ್ದೇ ಆದರೆ ಅವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಮೂರು ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುವು: ಸೋನೆ–ದಾಮೋದರ ಕಣಿವೆ, ಮಹಾನದಿ ಕಣಿವೆ, ವಾರ್ಧಾ–ಗೋದಾವರೀ ಕಣಿವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸ್ತರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ, ಜಾರ್ಖಂಡ್, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಛತ್ತಿಸ್‌ಗರ್, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುವು. ಇವಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಅಸ್ಸಾಂ ಮತ್ತು ಸಿಕ್ಕಿಂ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕಡಿಮೆ ದರ್ಜೆಗೆ ಸೇರಿದ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ನಮೂನೆಯದು. ಉತ್ಪಾದನೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಅಷ್ಟು ಪ್ರಧಾನವಾದುದಲ್ಲವಾದರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಆರ್ಥಿಕ ಮಹತ್ತ್ವ ಉಂಟು. ಈ ದರ್ಜೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಅಸ್ಸಾಂ, ಕಾಶ್ಮೀರ, ತಮಿಳುನಾಡು, ರಾಜಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಹರವನ್ನೂ ಕೆಳಗೆ ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಗೊಂಡ್ವಾನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು:

ರಾಜ್ಯಗಳು	**ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು**
ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ:	
1 ದಾಮೋದರ ಕಣಿವೆ	ರಾಣಿಗಂಜ್ (ಬರಾಕರ್ ಪೂರ್ವಭಾಗ), ಬಂಕೂರ.
2 ಡಾರ್ಜಿಲಿಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆ	ಬಾಗ್ರ ಕೋಡೆ ಟಿನ್‌ಢೇರಿಯ.
ಜಾರ್ಖಂಡ್	
1 ದಾಮೋದರ ಕಣಿವೆ	ರಾಣಿಗಂಜ್ (ಬರಾಕರ್ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ), ಝುರಿಯಾ, ಚಂದ್ರಾಪುರ, ಬೊಕಾರೊ, ರಾಮಗಡ್, ದಕ್ಷಿಣ ಕರಣಪುರ, ಉತ್ತರ ಕರಣಪುರ.
2 ರಾಜಮಹಲ್ ಪ್ರದೇಶ	ಹುರಾ, ಗಿಲ್ ಹುರಿಯ, ಚುಪರ್‌ಭಿಟ, ಪಚ್ಚಾರ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ.
3 ದೇವಗಡ್ ಪ್ರದೇಶ	ಕುಂಡಿಟ್–ಕುರೈಯಾ, ಸಹಜೂರಿ, ಜೈನ್ತಿಯ.
4 ಹಜಾರಿಬಾಗ್ ಜಿಲ್ಲೆ	ಗಿರಿಧಿ ಜೋಪೆ ಇಟ್‌ಖೊವಿ
5 ಪಲಮಾವು ಪ್ರದೇಶ	ಔರಂಗ ಹುಟಾರ್ ಡಾಲ್ಟನ್‌ಗಂಜ್
ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ	
1 ದಕ್ಷಿಣ ರೇವಾ ಪ್ರದೇಶ	ಸಿಂಗ್ರೌಲಿ, ಉಮೇರಿಯಾ, ಜೋಹಿಲ್ಲಾ ನದಿ ಸೊಹಾಗ್ ಪುರ.
ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಡ್	
1 ಉತ್ತರ ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಡ್ ಪ್ರದೇಶ	ತಾತಾಪಾನಿ–ರಾಮಕೋಲ, ಝಿಲ್ ಮಿಲಿ, ಸನಹಟ್, ಜಾಗ್ರಖಾಂಡ್, ಚೆರಿಮಿರಿ, ಕುರೇಸಿಂಯಾ, ಕೊರಿಂಯಾಗಡ್, ಬಿಸ್ರಾಮಪುರ, ಬನ್ ಸಾರ್, ಲಖನ್ ಪುರ, ಪಾಂಚ್‌ಭಾಯಿನಿ, ದಂಹಾಮುಂಡ, ಸೆಂದೂರ್ ಗಡ್.
2 ದಕ್ಷಿಣ ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಡ್ ಪ್ರದೇಶ	ಹಸ್ ಡೊ–ರಾಮಪುರ, ಕೊರ್ಬಾ, ರಾಯಗಡ್, ಮಾಂಡ್ ನದಿ, ಕಂಕಣಿ
3 ಸಾತ್ಪುರ ಪ್ರದೇಶ	ಮೊಹಪಾನಿ, ಸೊನಾಡಾ, ಷಾಹಪುರ್, ದುಲೇ ಹಾರಾ, ಪಥಾಕೆರ, ಬಂಹನ್ವಾರಾ, ಟವಾ ಕಣಿವೆ, ಪೆಂಚ್ ಕಣಿವೆ,ಕನ್ ಹನ್ ಕಣಿವೆ
ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ	
1 ನಾಗಪುರ ಪ್ರದೇಶ	
2 ವಾರ್ಧಾ ಕಣಿವೆ	ಕಾಮ್ಟಿ, ಬೊಕಾರೊ, ಉಮ್ರೇರ್.ಬಂದರ್, ವರೋರಾ, ರಾಜುರ್, ಚಂದಾ, ಘುಗಸ್–ತೆಲ್ ವಾಸಾ, ಬಲ್ಲಾರ್‌ಪುರ, ವಾಮನ ಪಲ್ಲಿ, ಅಂತರ್ ಗಾವ್–ಅಕ್ಸಾಪುರ್, ಸಸ್ತಿ–ರಾಜೂರ
ಒರಿಸ್ಸ	
1 ಮಹಾನದಿ ಕಣಿವೆ	ತಾಲ್ಚಾರ್, ರಾಂಪುರ್–ಹಿಂಗಿರ್.
ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ	
1 ಗೋದಾವರಿ ಕಣಿವೆ	ತಂದೂರ್–ಕನಾಲಾ, ಗೋದಾವರಿ, ಜನಗಾಂ,ಸೇಂದ್ರಪಲ್ಲಿ, ಕಾಮಾವರಂ, ಅಲ್ಲಪಲ್ಲಿ, ಸಿಂಗರೇಣಿ (ಎಲ್ಲಂಡು), ಬಕೊತ್ತಗುಡಿಯಂ, ದವಾರ್ಚೆಲರಾ, ಕನ್ನೇಗಿರಿ

ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು

ರಾಜ್ಯಗಳು	**ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರ**
ಅಸ್ಸಾಂ	
1 ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗ	ಡಯಾಂಗ್ ಕಣಿವೆ, ಡಿಸ್ಸೈ ಕಣಿವೆ, ಜಂಜಿ, ನಾಜಿರ, ಜೈಪುರ್, ಮಾಕುಂ, ನಾಮ್ ಚಿಕ್ ಸಫ್ರೈ ಕಣಿವೆ.
2 ಮಿಕಿರ್ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ	ಕೊಯಿಲಾಜಾನ್, ಡಿಸೊಬೈ, ಲಾಂಗಲೈ.
3 ಖಾಸಿ ಮತ್ತು ಜೈನ್	ಉಮ್‌ರಿಲೆಂಗ್, ಮಾಬೆಹಲಾರ್ಕರ್, ಬಾಪಂಗ್,ಮಾಲಾಂಗ್, ಚಿರಾಪುಂಜಿ, ಷಿಯಾ ಬೆಟ್ಟಪ್ರದೇಶ ಲಕಾಡಂಗ್.
4 ಗಾರೊ ಬೆಟ್ಟಪ್ರದೇಶ	ಟ್ಯೂರಾ, ರೋಂಗ್ರಗಿರಿ, ಡರಂಗಿರಿ, ಸಿಜು, ಲಗ್ರಿನ್. ಕಲಾಕೋಟ್, ಮೆಟ್ ಕಾ, ಮಹೊಗಲ, ಚಕರ್,
ಕಾಶ್ಮೀರ	ಧನ್ ಸ್ವಾಲ್–ಸವಾಲ್ ಕೋಟ್, ಲಡ್ಡ, ಚಿಂಕಾ ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆ ಲಿಗ್ನೈಟುಗಳು
ತಮಿಳುನಾಡು	ನೈವೇಲಿ, ಕಡಲೂರು–ಪಾಂಡಿಚೆರಿ ಪ್ರದೇಶ. ಪಲಾನ
ರಾಜಸ್ತಾನ	ಉಮರ್ ಸರ್
ಗುಜರಾತ್	ವರ್ಕಲ
ಕೇರಳ	ಕ್ವಿಲಾನ್

ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು : ಈ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪ ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಸಮುದಾಯದ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ (ಸು. 275 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ) ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 4575–6100 ಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಮೀರಿ ಶೇಖರವಾದ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿಗೆ ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಎನ್ನುವರು. ಇಷ್ಟು ಗಾತ್ರದ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯವನ್ನು ಕೆಳಭಾಗ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಭಾಗವೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಕೆಳಭಾಗ 3050 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಂದವಾಗಿದ್ದು ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪಂಚೆತ್ ಸಮೂಹ	. . ..	600 ಮೀ
ರಾಣಿಗಂಜ್ ಶ್ರೇಣಿ	. . .	900 ಮೀ
ಕೆಳ ದಾಮೂದಾ ಸಮೂಹ ಶ್ರೇಣಿ	. . .	600 ಮೀ
ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಬರಾಕರ್ ಶ್ರೇಣಿ	. . .	760 ಮೀ
ತಲ್ಚಾರ್ ಸಮೂಹ	. . . . .	300 ಮೀ

ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸ್ತರಗಳು ದಾಮೂದಾ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವುವು. ಮತ್ತು ಎರಡು ಸಮಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವುವು. ಒಂದು, ತಳಭಾಗದ ಬರಾಕರ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ; ಎರಡನೆಯದು, ಮೇಲಿನ ಭಾಗದ ರಾಣಿಗಂಜ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ. ಇವೆರಡು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿರುವ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಇಲ್ಲದ ಶ್ರೇಣಿ ಇದೆ. ಬರಾಕರ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಶಿಲೆಗಳು ಕಾಣಬರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸ್ತರಗಳು ಇವೆ. ಆದರೆ ರಾಣಿಗಂಜ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಅದೇ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಝರಿಯಾ ಮತ್ತು ಕರಣಪುರ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಬಿಟುಮಿನಸ್ ವರ್ಗದ್ದು. ಬರಾಕರ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ರಾಣಿಗಂಜ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ದರ್ಜೆಯದು. ಎರಡು ಬಗೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲುಗಳಲ್ಲೂ ಗಂಧಕ ಮತ್ತು ರಂಜಕದ ಅಂಶಗಳು ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿವೆ. ಬರಾಕರ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸಣ್ಣ ಜ್ವಾಲೆಯೊಡನೆ ಉರಿಯುವ. ಶ್ರೇಷ್ಠ ವರ್ಗದ ಗಟ್ಟಿ ಕೋಕನ್ನೂ ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡಬಲ್ಲುದು. ರಾಣಿಗಂಜ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನೀಳಜ್ವಾಲೆಯೊಡನೆ ಉರಿಯುವ ದುರ್ಬಲವಾದ ಕೋಕನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡಬಲ್ಲದು. ಲೋಹ ಕರಗಿಸುವ ಕುಲುಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಬರಾಕರ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲೂ ಹಬೆ ಯಂತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಅನಿಲ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ರಾಣಿಗಂಜ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲೂ ಅತ್ಯುತ್ತಮವೂ ಯೋಗ್ಯವೂ ಆಗಿವೆ.

ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು: ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ರಾಜ್ಯಗಳ ಪ್ರಕಾರ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಈ ಮೊದಲೇ ನಮೂದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ದಾಮೋದರ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳ, ಬಿಹಾರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಇರುವುದಲ್ಲದೆ ಇದರ ಉತ್ಪಾದನೆ ಬಹು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ, ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗದಷ್ಟು ಈ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಪ್ರಧಾನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿವೆ. ಅವು ರಾಣಿಗಂಜ್, ಝರಿಯಾ, ಬೊಕಾರೊ ಮತ್ತು ಕರಣಪುರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು. ಇವುಗಳ ಸಂಕ್ಷೇಪ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಈ ಕೆಳಗೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ:

ರಾಣಿಗಂಜ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರ : ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲೂ ಪಶ್ಚಿಮದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಜಾರ್ಖಂಡ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಇದು ದಾಮೋದರ್ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರ; ಕೋಲ್ಕೊತದಿಂದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 185 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣವಾದ ಅಸನ್‌ಸಾಲ್ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ರಾಣಿಗಂಜ್ ಪಟ್ಟಣ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಇದುವರೆಗೆ ಸು. (750) ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಅಗೆದು ತೆಗೆಯಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ (300 ಮೀ) ಆಳದ ವರೆಗೆ ಸು. (6,700) ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು, (600 ಮೀ) ಆಳದ ವರೆಗೆ ಸು. (19,000) ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಇರುವುದಾಗಿ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಝರಿಯಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರ : ಇದು ಜಾರ್ಖಂಡ್‌ನ ಧನ್‌ಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಲ್ಕೊತಕ್ಕೆ 256 ಕಿಮೀ ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ರಾಣಿಗಂಜ್ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತಾರ ಸು. 450 ಚ.ಕಿಮೀ. ಧನ್‌ಬಾದ್ ನಗರ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನ ಸರಹದ್ದಿನ ಮೇಲಿದೆ. ಗಣಿಗಳ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಝರಿಯಾ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಬರಾಕರ್ ಮತ್ತು ರಾಣಿಗಂಜ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಶಿಲೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಮತ್ತು ಕ್ರಮಶಃ 7600–550 ಮೀ ದಪ್ಪವಾಗಿವೆ. ಇವೆರಡರಲ್ಲೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ಬರಾಕರ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದುದು ಮತ್ತು ಇದರಲ್ಲಿ 1.2–18 ಮೀ ದಪ್ಪವಿರುವ 24 ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸ್ತರಗಳು ಇವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ 18 ಸ್ತರಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದು ಅವು ಕ್ಷೇತ್ರದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ 1–18ರ ವರೆಗೆ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 1 ನೆಯದು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ತಳದ್ದು ಅಥವಾ ಪುರಾತನವಾದದ್ದು ಮತ್ತು 18 ನೆಯದು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಿನದು ಅಥವಾ ಆಧುನಿಕವಾದದ್ದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 1–9 ನೆಯ ಸ್ತರಗಳು ಕೀಳುದರ್ಜೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. 10–18ನೆಯ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ದರ್ಜೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೋಕ್‌ನ ಗುಣ ಉಂಟು. ಅಲ್ಪಭಸ್ಮಾಂಶ ಗುಣವೂ ಇದೆ. ಈ ಸ್ತರಗಳು ಭಾರತದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಭಂಡಾರಗಳು. ರಾಣಿಗಂಜ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಏಳು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸ್ತರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಉತ್ಪಾದನೆಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಕಳೆದ 70 ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ಪಾದನೆಗಾಗಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈಗ ಇದು ಭಾರತದ ಅತಿಪ್ರಧಾನ ಕ್ಷೇತ್ರ.. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಆಧಾರ. ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಮೂರರಲ್ಲೊಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದುವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಒಟ್ಟು 850 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ 305 ಮೀ ಆಳದ ವರೆಗೆ 7,000 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು 600 ಮೀ ಆಳದ ವರೆಗೆ 12,000 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಇರುವುದಾಗಿ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಬೊಕಾರೊ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರ : ಇದು ಝರಿಯಾ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹಜಾರಿಬಾಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 64 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಮತ್ತು ಸು. 11 ಕಿಮೀ ಅಗಲದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಮಂದವಾದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸ್ತರಗಳು ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಇವು ಭೂಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದು ಅಗೆದು ತೆಗೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಪದರಗಳು ಕಾರೋ ಶ್ರೇಣಿ (21–30 ಮೀ ದಪ್ಪ), ಬರ್ಮಾ ಶ್ರೇಣಿ (12–13 ಮೀ ದಪ್ಪ) ಮತ್ತು ಕರ್ಗಲಿ ಶ್ರೇಣಿ (12–45 ಮೀ ದಪ್ಪ). ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯವೂ ಮತ್ತು ಕೋಕ್‌ನ ಗುಣ ಉಳ್ಳವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಲೋಹವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ (ಮೆಟಲರ್ಜಿ) ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಅರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಭಸ್ಮಾಂಶ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಮೊದಲು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ತೊಳೆದು ಆ ಮೂಲಕ ಈ ಅಂಶವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿ ಅನಂತರ ಕೋಕನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈಚೆಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕರಣಪುರ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರ : ಬೊಕಾರೊ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿದೆ. ಇದರ ಹರವು ಸು. 1425 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದನ್ನು ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಪದರಗಳು ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಗಾಡಾ ಮತ್ತು ಸಿರ್ಕ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾದವು. ಇವುಗಳ ದಪ್ಪ 26 ಮೀ ಮತ್ತು 12 ಮೀ. ಇಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಶ್ರೇಷ್ಠ ತರಗತಿಯದು. ಉತ್ತರ ಕರಣಪುರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಹಲವಾರು ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಇವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ನಾಲ್ಕು ಶ್ರೇಣಿಗಳು 17–20 ಮೀ ದಪ್ಪ ಇವೆ. ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬಂಗಾಲ ಮತ್ತು ಜಾರ್ಖಂಡ್ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಯ (23 ಮೀ) ಭಾಗದಷ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜಾರ್ಖಂಡ್ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಲದ ಹೊರಗೆ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ರೇವಾ, ಸಾತ್ಪುರ ಮತ್ತು ಛತ್ತೀಸ್‌ಗರ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಪೆಂಚ್ ಕಣಿವೆ, ಕೊರ್ಬಾ, ಸಿಂಗ್ರೌಲಿ, ಚಿರಿಮಿರಿ ಮತ್ತು ಕುರೇಸಿಯಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಈಚೆಗೆ ಈ ಪೈಕಿ ಹಲವಾರು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕೊರ್ಬಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ (46 ಮೀ) ಮಂದವಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಪದರಗಳಿವೆ. ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ಮಂದವಾದ (91 ಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು) ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಶ್ರೇಣಿ ಸಿಂಗ್ರೌಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇರುವುದಾಗಿ ವರದಿಯಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಶೇ. 12 ರಷ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಪೈಕಿ ವಾರ್ಧಾ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿರುವ ಚಂದಾ, ಶಸ್ತಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೂ ನಾಗಪುರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಮತಿ, ಉಮ್ರೆರ್ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೂ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಂದ ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಶೇ. 2 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಒರಿಸ್ಸದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಎರಡೇ. ಅವು ಮಹಾನದಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿರುವ ತಾಲ್‌ಚೆರ್ ಮತ್ತು ಹಿಂಗಿರ್–ರಾಮ್‌ಪುರ್ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು. ಇವುಗಳಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಶೇ. 1.5 ಭಾಗ.

ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗೋದಾವರಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಂಗರೇಣಿ ಮತ್ತು ಕೋತಗುಂಡಂ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾದವು. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ (ಶೇ. 6) ಭಾಗದಷ್ಟು..

ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು : ಉತ್ಪಾದನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ.2 ಕ್ಕಿಂತ ಕಮ್ಮಿ ಆಗಿದ್ದರೂ ಈ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ದೊರೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗೊಂಡ್ವಾನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವ ಪೂರ್ಣವಾದವು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಸಮುದಾಯದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಅಸ್ಸಾಂ ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಯೋಸೀನ್ ಅಥವಾ ಆಲಿಗೋಸೀನ್ (ಸು. 60–40 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಕೆಳಗೆ) ಅವಧಿಯ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಿಯೋಸೀನ್ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಂದವಾದ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಸ್ತರಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಯುಗದ (ಸು. 1 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಕೆಳಗೆ) ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಲಿಗ್ನೈಟ್

ಪದರಗಳು ಇವೆ. ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸಿಕ್ಕುವ ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಸ್ಸಾಂ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಕಾಶ್ಮೀರ ಮತ್ತು ರಾಜಸ್ತಾನ. ಇದಲ್ಲದೇ ಗುಜರಾತ್ ಮತ್ತು ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಇರುವುದಾಗಿ ವರದಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅಸ್ಸಾಂ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಅದಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ತಮವಾದುದು. ಅಸ್ಸಾಂ ಆದಮೇಲೆ ತಮಿಳುನಾಡು ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಭೂ ಚರಿತ್ರೆಯ ಈಚಿನ ಕಾಲದ ಉತ್ಪನ್ನ. ಇದು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ವರೆಗಿನ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಪಡೆದಿರದೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಹಂತದಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಸ್ಸಾಂ ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದ ತಳಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿರುವ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಸ್ತರಗಳು ಈ ಪರ್ವತದ ಉದ್ಭವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಭೂ ಚಲನೆ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಮಡಿಸಿಹೋಗಿ ಪುಡಿಯಾಗಿ, ಬಿಟುಮಿನಸ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಅಥವಾ ಆಂಥ್ರಸೈಟ್ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಗುಣವೆಂದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಂಧಕದ ಅಂಶ (ಶೇ. 3–8) ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕೋಕಿಂಗ್ ಗುಣ. ಗಂಧಕದ ಅಂಶ ಹೆಚ್ಚಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಲೋಹವಿದ್ಯಾಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ.

ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು. ಅಸ್ಸಾಂ : ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಇದು ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸ್ತರಗಳು ಜೈನ್‌ಷಿಯ ಶ್ರೇಣಿ ಎಂಬ ಇಯೊಸೀನ್ ಕಾಲದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಅಸ್ಸಾಂನಲ್ಲಿಯೂ ಬರೈಲ್ ಶ್ರೇಣಿ ಎಂಬ ಆಲಿಗೋಸೀನ್ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಇವೆರಡರ ಪೈಕಿ ಬರೈಲ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲ ಸ್ತರಗಳೂ ಇದರಲ್ಲಿವೆ.ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮೂರು: (1) ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದಿಬ್ರುಗಡದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಕೊನೆಯ ಭಾಗ. (2) ಷಿಲಾಂಗ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮಿಕೆರ್ ಬೆಟ್ಟಗಳು. (3) ಷಿಲಾಂಗ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ನೈರುತ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಜೈನ್‌ಟಿಯ, ಖಾಸಿ ಮತ್ತು ಗಾರೊ ಬೆಟ್ಟಗಳು. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪಟಕಾಯಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿವೆ. ನಾಜಿರ, ಜೈಪುರ್, ಮಾಕುಂ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಅಸ್ಸಾಂ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಸು. ಶೇ. 1.5 ಭಾಗದಷ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕಾಶ್ಮೀರ : ಇಯೊಸೀನ್ ಕಾಲದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸ್ತರಗಳು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದ ತಪ್ಪಲಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಂದವಾಗಿಯೂ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯವೂ ಆಗಿವೆ. ಇವುಗಳಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳು ನಾಲ್ಕು : (1) ರಿಯಾಸಿ ಜಿಲ್ಲೆ : ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಚಕಾರ್, ಮಹೋಗಲಾ, ಮೆಟ್‌ಕಾ ಮತ್ತು ಕಲಾಕೋಟ್. (2) ಧನಸ್‌ವಾಲ್ : ಸವಾಲ್‌ಕೋಟ್ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು. (3) ದಂಡ್ಲಿ ಪ್ರದೇಶ : ಪೂಂಚ್ ನದಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ದಂಡ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರ. (4) ಚೀನಾಬ್ ನದಿಯ ಪೂರ್ವಪ್ರದೇಶ : ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವ ಲಡ್ಡಾ–ಜಾಂಗ್ಲಗಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರ.

ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಅದುಮಿ ಪುಡಿಯಾಗಿರುವುದು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಆಂಥ್ರಸೈಟ್ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸು. 20 ಸಾವಿರ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ಪಾದನೆ ಆಗುತ್ತಿದೆ. ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಕರೇವಾ ಸಮೂಹವೆಂಬ ಪ್ಲಿಸ್ಟೊಸೀನ್ ಕಾಲದ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಅವಸಾದನ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಪದರಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಶಾಲಿಗಂಗಾ ಮತ್ತು ಹಂಡ್ವಾರಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ರೈಥಾನ್ ಮತ್ತು ನಿಕೋಮಾ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಈಚೆಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ತಮಿಳುನಾಡು : ಈ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಆರ್ಕಾಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಪದರಗಳು ಇರುವುದು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಈಚೆಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಂಶೋಧಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಡಲೂರು–ವೃದ್ಧಾಚಲಂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಿಯೋಸೀನ್ ಕಾಲದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಪದರಗಳು 260 ಚ.ಕಿಮೀ ಹರವಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದಾಗಿಯೂ 2,000 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಕಂಡುಬಂದಿತು.

ನೈವೇಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಕ್ಷೇತ್ರ : ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಆರ್ಕಾಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಾಚಲಂನಿಂದ 162 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ನೈವೇಲಿ ಗ್ರಾಮದ ಸುತ್ತ ಆವರಿಸಿದೆ. ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸು. 14 ಚ.ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು. ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಅಗೆದು ತೆಗೆಯುತ್ತಿರುವ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಪದರ ಸು. 18 ಮೀ ದಪ್ಪವಾಗಿದ್ದು ನೆಲಮಟ್ಟದಿಂದ 55–60 ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಆಳದಲ್ಲಿದೆ. ಮೇಲಿನ 55 ಮೀ ಮಣ್ಣುಕಲ್ಲನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಪದರ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ಅಗೆದು ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಕೆಳಗಿರುವ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ನೀರು ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೆಗೆದು ಹಾಕುತ್ತಿರುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿತು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಗಣಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಉತ್ಪಾದನೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸುತ್ತ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿ 60 ಮೀ ಗಳ ದೂರದಲ್ಲೊಂದರಂತೆ 45 ಅಧಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಂಪುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಇವುಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿ ನಿಮಿಷಕ್ಕೆ 42,000 ಗ್ಯಾಲನ್ ನೀರನ್ನು ಹೊರಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಪಂಪುಗಳು ದಿನದ 24 ಗಂಟೆಗಳೂ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ.

ರಾಜಸ್ತಾನ : ಇಲ್ಲಿನ ಬಿಕನೀರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಖಾರಿ, ಗಂಗಾ ಸರೋವರ, ಚನೇರಿ, ಮಧ್ ಮತ್ತು ಪಲಾನ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಇರುವುದು ವರದಿಯಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಪಲಾನ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮುಖ್ಯವಾದುದು.

ಪಲಾನ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಕ್ಷೇತ್ರ : ಇದು ಬಿಕನೀರಿಗೆ 21 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ ಮತ್ತು ಇದರ ಹರವು 4 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇಲ್ಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಪದರ 3.6 ಮೀ ದಪ್ಪವಾಗಿದ್ದು ಬಹಳ ಮೃದುವಾಗಿಯೂ ಪುಡಿಯಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಳೆದ 68 ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಗುಜರಾತ್ : ಇಲ್ಲಿನ ಕಚ್ ಪ್ರದೇಶದ ಉಮರ್‌ಸರ್ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಇರುವುದಾಗಿ ವರದಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರ ಇನ್ನೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಿಲ್ಲ.

ಕೇರಳ : ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಇರುವುದಾಗಿ ವರದಿಯಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ವರ್ಕಲೈ, ಕ್ವಿಲಾನ್, ಕಣ್ಣಾನೂರು ಮತ್ತು ಕಾಸರಗೋಡು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಉತ್ಪಾದನೆ ಕಾರ್ಯ ಎಲ್ಲೂ ಆರಂಭವಾಗಿಲ್ಲ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ 50,000 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲೂ 4,000 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪ ಸಿಗುವುದಾಗಿ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಗಣಿ ಕೆಲಸ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಉದ್ಯಮ. ಸು. 800 ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳಿದ್ದು ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ಕೆಲಸಗಾರರು ಈ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಅನಂತರ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. 1955ರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆ ಸು. 39 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳಿದ್ದು 1965ರಲ್ಲಿ 70 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳನ್ನು ಮೀರಿತು. ಈಗ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತಿರುವ ಪರಿಮಾಣ ಸು. 220 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳು. ಇದರ ಬೆಲೆ 175 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಖನಿಜಗಳ ಒಟ್ಟು ಬೆಲೆ 70 ಭಾಗದಷ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಧಾನೋದ್ಯಮಗಳು ಶಾಖವಿದ್ಯುತ್ ತಯಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು. ಇವೆರಡೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ಭಾರತವು ಉತ್ತಮದರ್ಜೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ್ಲನ್ನು ಇಂದು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಹಾಗೂ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳಿಂದ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.)

ಕಲ್ಲು: ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಯೋಗ್ಯ ಗುಣಗಳಿರುವ ಹಾಗೂ ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಕಲ್ಲು. ಭೂಗರ್ಭದ ರಚನೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಲ್ಲನ್ನು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು. ಕಲ್ಲುಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ಬೇಡಿಕೆ ಈ ಗುಣಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಭೂಗರ್ಭರಚನೆ : ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಭೂಗರ್ಭದ ರಚನೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು : ಅಗ್ನಿಜನ್ಯ, ಜಲಜ, ಪರಿವರ್ತಿತ.

ಅಗ್ನಿಜನ್ಯ ಕಲ್ಲು ಜಲಜ ಕಲ್ಲಿಗಿಂತ ಬಲಿಷ್ಠ. ಸಿಲಿಕೇಟುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಕಲ್ಲು ಸುಣ್ಣ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವವುಗಳಿಗಿಂತ ಮಳೆ ಬಿಸಿಲುಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸ್ಫಟಿಕಾಕೃತಿಯ (ಕ್ರಿಸ್ಟಲೈನ್) ಕಲ್ಲುಗಳು ಇತರ ಬಗೆಗಳಿಗಿಂತ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹೊಸದಾಗಿ ಸೀಳಿದ ಕಲ್ಲಿನ ಮುಖ ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಚೊಕ್ಕಟವಾಗಿರಬೇಕು. ಕಲ್ಲನ್ನು ನಯಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಅದು ಸಣ್ಣ ಕಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಬಾಳಿಕೆ ಬರುವ ಹಾಗಿರಬೇಕು.

ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆ : ಇಲ್ಲಿಯೂ ಮೂರು ಬಗೆಯ ರಚನೆಗಳಿವೆ : 1 ಸಿಲಿಕಾನ್ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಗ್ರಾನೈಟ್, ಮರಳು ಕಲ್ಲು ; 2 ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ (ಸುಣ್ಣ) ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವವು, ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಅಮೃತಶಿಲೆ ; 3 ಮಣ್ಣು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವವು, ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸ್ಲೇಟ್, ಲ್ಯಾಟರೈಟ್.

ಕೆಲವು ಕಲ್ಲುಗಳು ಒಂದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸೀಳುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಎರಡು ಮೂರು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಸೀಳುವುದೂ ಉಂಟು. ಒರೆಗಳಿರುವ ಕಲ್ಲುಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸೀಳುತ್ತವೆ. ಬಂಡೆಯಿಂದ ಕಲ್ಲನ್ನು ಕ್ವಾರಿ ಮಾಡುವಾಗ ಎಲ್ಲಿ ದೌರ್ಬಲ್ಯವಿದೆಯೆಂದು ನೋಡಬೇಕು. ಒಂದೊಂದು

ಬಗೆಯ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವು ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕೆಲವು ಮಾದರಿಗಳು ಹೊರಗೆ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣವೇ ಮುಖ್ಯ. ಅಮೃತಶಿಲೆಯಲ್ಲಂತೂ ಅನೇಕ ನಮೂನೆಗಳಿವೆ. ಕೊರೆದು ನಯಮಾಡಿದಾಗ ಇವುಗಳ ಸೊಬಗು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಉಜ್ಜಿದಾಗ ಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಹೊಳಪು ಬರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ದೇವಾಲಯ ಹಾಗೂ ಅರಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದೆ : 1 ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಹತ್ತಿರ ಸಾರಕ್ಕಿ ಬಂಡೆಯ ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ಗ್ರಾನೈಟ್, 2 ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಚಾಮುಂಡಿ ಮತ್ತು ಶಿವಗಂಗೆಯ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಗುಲಾಬಿ ಬಣ್ಣದ ಪಾರ್ಫಿರಿಟಿಕ್ ಗ್ರಾನೈಟ್, 3 ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಹಸುರು ಬಣ್ಣದ ಕಲ್ಲುಗಳು, 4 ತುರುವೇಕೆರೆ, ಬಾಣಸಂದ್ರ, ಮೈಸೂರು–ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಅಚ್ಚ ಕಪ್ಪಾದ ಕಲ್ಲು, 5 ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಅಮೃತಶಿಲೆ. ಈಚೆಗೆ ಅಲಂಕಾರದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಕೃತಕವಾಗಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಗ್ರಾನೈಟ್, ಟ್ರ್ಯಾಪ್, ಬೆಸಾಲ್ಟ್, ಕ್ವಾರ್ಟ್ಜೈಟ್, ಲ್ಯಾಟರೈಟ್, ಷಿಸ್ಟ್, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಮರಳು ಕಲ್ಲು, ಬಳಪದ ಕಲ್ಲು, ಸ್ಲೇಟ್–ಇವು ದೊರೆಯುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕಲ್ಲು. ಸ್ಫಟಿಕ ರೂಪದ ಈ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕ್ವಾರ್ಟ್ಜ್, ಫೆಲ್‌ಸ್ಪಾರ್, ಅಭ್ರಕ–ಈ ಖನಿಜಗಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದು ಅಗ್ನಿಜನ್ಯ ಕಲ್ಲು. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಫೆಲ್‌ಸ್ಪಾರುಗಳ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಇದು ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಬೂದು ಬಣ್ಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿನ ಕಣಗಳ ಗಾತ್ರಗಳು ತುಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಕಲ್ಲಿನ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಾಂದ್ರತೆ 2.67. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಫೆಲ್‌ಸ್ಪಾರ್ ಮತ್ತು ಅಭ್ರಕಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಟೊರ್ಮಲೀನ್ ಇರುವುದೂ ಉಂಟು. ಚಿಲ್ಲರೆ ಖನಿಜಗಳಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಗ್ನಟೈಟ್, ಅಪಟೈಟ್, ಗಾರ್ನೆಟ್, ಎಪಿಡೋಟ್, ಸಿರ್ಕಾನ್–ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಪರಿವರ್ತಿತ ಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ನೀಸ್ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಸ್ಫಟಿಕಾಕೃತಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಈ ಕಲ್ಲು ಪದರ ಪದರವಾಗುತ್ತದೆ. ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಮತ್ತು ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಸಣ್ಣ ಕಣಗಳುಳ್ಳ ಸ್ಫಟಿಕಾಕೃತಿಯ ಕಲ್ಲುಗಳು. ಮರಳು ಕಲ್ಲಿನ ಪರಿವರ್ತನೆಯಿಂದ ಕ್ವಾರ್ಟ್ಜೈಟುಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿವೆ. ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೂ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಕಬ್ಬಿಣವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆರೆತಿರುತ್ತವೆ.; ಇದನ್ನು ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಡದ ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಳಪಾಯದಲ್ಲಿಯೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್, ಕ್ಲೋರೈಟ್, ಕ್ಯಾಲ್ಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಅಭ್ರಕ ಇವುಗಳ ಷಿಸ್ಟುಗಳು ಪದರ ಪದರವಾಗಿ ನಯವಾದ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾದ ಕಲ್ಲುಗಳು. ಇವು ಅಗ್ನಿಜನ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಜಲಜಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಇರುವ ಕಲ್ಲುಗಳು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲುಗಳು. ಹಾಗೆಯೇ ಸಿಲಿಕ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವವು ಮರಳು ಕಲ್ಲುಗಳು. ಸ್ಲೇಟುಗಳಲ್ಲಿ ನಯವಾದ ಪದರಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಈ ಮುಂದಿನ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ.

1 ಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಸುಡುವುದು. 2 ಕರಿಯ ಮದ್ದು, ಡೈನಮೈಟ್ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಫೋಟಕಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದು. 3 ಅವುಗಳಿಂದಲೂ (ವೆಡ್ಜಸ್) ಉಳಿಗಳಿಂದಲೂ ಸೀಳುವುದು.

ಬಂಡೆಯಿಂದ ತೆಗೆದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಹಾಗೆ ನಯವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಕಲ್ಲುಗಳ ತಳಮಟ್ಟವಾಗಿಯೂ ಪಕ್ಕಗಳು ಲಂಬವಾಗಿಯೂ ಇರುವಂತೆ ಉಳಿಗಳಿಂದ ನಯ ಮಾಡಬೇಕು.

ನಯವಾದ ಕಂಬಗಳ ಪೀಠಗಳು, ಕಂಬಗಳು, ತಲೆಗಲ್ಲುಗಳು ಕಟ್ಟಡಗಳ ಮೂಲೆ ಕಲ್ಲುಗಳು, ಕಮಾನಿನ ಕಲ್ಲುಗಳು–ಬಿಸಿಲು, ಮಳೆ, ಗಾಳಿಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸವೆದುಹೋಗುತ್ತವೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಕಲ್ಲುಗಣಿ: ಉಪಯೋಗಾರ್ಹ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯಬಹುದಾದ ತೋಡುಗುಳಿ ಅಥವಾ ಕಲ್ಲನ್ನು ಅಗೆದುತೆಗೆಯಬಹುದಾದ ಸ್ಥಳ. ವಿವಿಧ ನಮೂನೆಯ ಕಲ್ಲಿನ ಗಣಿಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದಾದರೂ ಒಂದು ಗಣಿಯ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಪ್ರಧಾನಾಂಶ ಅದರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮೌಲ್ಯ. ಆ ಗಣಿಯಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಕಲ್ಲುಗಳ ಉಪಯೋಗ ಮನುಷ್ಯನಿಗಿರಬೇಕು. ಅವು ಅಧಿಕ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ಗಣಿಯಿಂದ ಹೊರಸಾಗಣೆಯ ಸೌಲಭ್ಯ ಹೊಂದಿರಬೇಕು.

ಕ್ವಾರಿ ಪದದಿಂದ ಕ್ವಾರಿಯಿಂಗ್ ಎಂಬುದು ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಕಲ್ಲಿನ ನೈಸರ್ಗಿಕ ತಾಣಗಳಿಂದ ವಾಣಿಜ್ಯೋಪಯೋಗಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕಲ್ಲನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯುವುದು ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಇಂದು ಕ್ವಾರಿಯಿಂಗ್ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯಮವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಶಾಖೆಗಳಿವೆ: ಅಳತೆ ಕಲ್ಲುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ತುಂಡು ಮತ್ತು ಪುಡಿ ಕಲ್ಲುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ.

ಅಳತೆ ಕಲ್ಲು : ಕಟ್ಟಡದ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ, ಸುಂದರ ವಿಗ್ರಹಗಳ ಕೆತ್ತನೆ, ಸ್ಲೇಟ್ (ಬರೆಯುವ, ನೆಲಕ್ಕೆ ಚಪ್ಪಡಿ ಹಾಸುವ ಇತ್ಯಾದಿ) ಕಲ್ಲಿನ ಹಾಳೆಗಳ ಕೊಯ್ತೆಗೆತದಲ್ಲಿ ಅಳತೆಕಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿದೆ. ಕಲ್ಲಿನ ಗಣಿಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಇರಬಹುದಾದರೂ ಅಳತೆ ಕಲ್ಲುಗಳು ಕೇವಲ ಕೆಲವೇ ಗಣಿಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಸಿಡಿಮದ್ದು ಸ್ಫೋಟನೆ, ಹಾರೆ, ಪಿಕ್ಕಾಸುಗಳಿಂದ ಅಗೆತ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರಕವೇ ಆಗಬಹುದು. ಮುಂದುವರಿದ ಯಂತ್ರವಿಧಾನದ ಕೊರತೆಗಳು ಇಂದು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಯಂತ್ರಚಾಲಿತ ಗರಗಸಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಕಲ್ಲಿನ ಚಪ್ಪಡಿಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ಯುತ್ತವೆ; ಅವನ್ನು ಸಾಗುಪಟ್ಟಿಗಳ ಮೂಲಕ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕ್ರಿಯೆ ಆವಶ್ಯಕವಿಲ್ಲದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕಟ್ಟಡದ ಅಳತೆಗಲ್ಲು, ನೆಲದ ಹಾಸಲು ಗಲ್ಲು, ಮೆಟ್ಟಿಲುಕಲ್ಲು ಇತ್ಯಾದಿ) ಯುಕ್ತಪ್ರಮಾಣದ ಸಿಡಿಮದ್ದು, ಬಾಣ, ಕೊಡತಿ ಮುಂತಾದುವು ಸಾಕು.

ತುಂಡು ಮತ್ತು ಪುಡಿಗಲ್ಲುಗಳು : ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಳತೆ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ; ಉದ್ದೇಶದ ಪೂರೈಕೆಗೋಸ್ಕರ ಒಂದು ನಿಯಮಿತ ಗಾತ್ರ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ತೋಡುವ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಡಿಮದ್ದು, ಹಾರೆ, ಪಿಕ್ಕಾಸು, ಗುದ್ದಲಿಗಳ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚು. ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಆಳವಾಗಿ ಗುಣಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಿಡಿಮದ್ದನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ಭಾರೀ ಸ್ಫೋಟನೆಯಿಂದ ಕಲ್ಲಿನ ಚಿಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಬಂಡೆಯಿಂದ ಎಳೆಸಲಾಗುವುದು. ಮುಂದೆ ಈ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದೋ ಬಡಿದೋ ಅವಶ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಸಿಡಿಮದ್ದನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಿಯೋ ಒಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪುಡಿಗಲ್ಲುಗಳು ಕಲ್ಲಿನ ಕಣಗಳು ಬೇಕಾಗುವಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರಗಳಿಗೆ ತುಂಡುಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಪೂರೈಕೆ ಮಾಡಿ ಅಥವಾ ಯೋಗ್ಯಗಾತ್ರದ ಜೆಲ್ಲಿಕಲ್ಲು ಜಲ್ಲಡಿಸಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲಾಗುವುದು. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕಾಂಗೋ: ಆಫ್ರಿಕದ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದನೆಯ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು. ಇದರ ಉದ್ದ 4346 ಕಿಮೀ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಉದ್ದವಾದ್ದು ನೈಲ್ ನದಿ 4667 ಕಿಮೀ. ಪ್ರಪಂಚದ 5ನೆಯ ಉದ್ದವಾದ ನದಿಯಾದ ಇದರ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು ಜೈರೆ. ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ 3,630,000 ಚಕಿಮೀ ನದಿಯ ಮೂಲ ಆಫ್ರಿಕದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದ ನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಟಾಂಗನ್ಯೀಕ ಸರೋವರಗಳ ನಡುವೆ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಛಾಂಬೇಸಿ ನದಿಯೆಂದು ಗುರ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಛಾಂಬೇಸಿ ತನ್ನ ಪಥದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಉಪ ನದಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವವರೆಗೆ ನಾನಾ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ತಾಳಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತವನ್ನು ಎರಡು ಸಾರಿ ದಾಟುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಕಾಮನ ಬಿಲ್ಲಿನಂತೆ ಬಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಈ ನದಿಯ ವಿಶಾಲ ಕಣಿವೆ ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲ ಭಾಗವನ್ನೂ ಛಾಂಬಿಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಅಂಗೋಲದ ಉತ್ತರ ಭಾಗವನ್ನೂ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಮೇಲ್ಕಣಿವೆ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಕೆಳಕಣಿವೆಯೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಮಧ್ಯಕಣಿವೆ ಅರ್ಧವರ್ತುಲಾಕಾರವಾಗಿದೆ.

ಮೇಲ್ಕಣಿವೆ: ಕಾಂಗೋ ನದಿಗೆ ಮೂಲವಾದ ಛಾಂಬೇಸಿ ಕರುಂಗ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಬಂಗ್ವ್ಯೂಲ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ನೆರೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಿಶಾಲ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡುವ ಲೂವಪೂಲ (ಲೂವೂವ) ನದಿ ಛಾಂಬೇಸಿ ನದಿಯ ಮುಂದುವರಿದ ಭಾಗ. ಲೂವಪೂಲ ನದಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ನದಿ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಲೂವಪೂಲ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಮೇಲೆ ತನ್ನ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಬಾಗಿ ತರುವಾಯ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಛಾಂಬೇಸಿ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಯತ್ತ ಸಾಗಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಮುಂಬಟುಟ (ಮುಂಬರಿಯ) ಜಲಪಾತವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಭೋರ್ಗರೆತ ನೀರವ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸು. 13–15 ಕಿಮೀ ದೂರ ಕೇಳಿಸುವುದುಂಟು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ 160 ಕಿಮೀ ದೂರ, ಜಾನ್‌ಸ್ಟನ್ ಜಲಪಾತವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವವರೆಗೆ ನದಿ ಜಲಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ, ಮ್ವೇರೂ ಸರೋವರವನ್ನು ಸೇರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಲೂವಪೂಲ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನದಿಮುಖಜ ಭೂಮಿಯಂಥ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ತರುವಾಯ ಅದು ಮ್ವೇರೂ ಸರೋವರದ ವಾಯವ್ಯ ಅಂಚಿನಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ತಿರುಗಿ ಕೆಬಾರ ಮತ್ತು ಮುಗಿಲಾ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಹರಿದು ಲೂವಲಾಬ (ಕೋಮೊಲೋಂಡೊ) ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವರು ಕೋಮೊಲೋಂಡೊ ನದಿಯನ್ನೇ ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಮೂಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಲೂವಪೂಲ ಮತ್ತು ಲೂವಲಾಬ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮವಾದ ಮೇಲೆ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಲೂವಲಾಬ –ಕಾಂಗೋ ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟು. ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಅಗಲ ಅರ್ಧ ಕಿಮೀ. ಅದು ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆಯ ಕಡೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ನದಿಯ ಈ ಭಾಗದ ಹರಿವಿನಲ್ಲಿ ಡಿಯಾ ರಭಸದ ಇಳಿವುಗಳಿಂದ ಹಡಗಿನ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಅಡಚಣೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಲೂವಲಾಬ ಕಾಂಗೋ ಪೋರ್ಟೆ

ದ ಎನ್‌ಫರ್ ಎಂಬ ಕಡಿದಾದ ಕಮರಿಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಜಲಪಾತಗಳಿಂದಲೂ ರಭಸಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ಸಮತಲಭೂಮಿಯ ಅತಿರಮ್ಯ ಅರಣ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಬಲು ರೀವಿಯಿಂದ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಅಗಲ ಕೆಲವು ಕಡೆ 1.6 ಕಿಮೀ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಲೂಕೂಗ ನದಿ ಟಾಂಗನೀಕ ಸರೋವರಕ್ಕೂ ಕಾಂಗೋ ನದಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಕಿಮೀಗಳ ಕೆಳಕ್ಕೆ ನದಿ ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಜಲಪಾತವಾಗಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ, ಮುಂದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖ ಪಥವನ್ನು ಬದಲಿಸಿ, ಸಮಭಾಜಕದ ಮಹಾಕಣಿವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿನತ್ತ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಜಲಪಾತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನದಿ ಸು. 1.6 ಕಿಮೀ ದೂರ ರಭಸದ ಹಲವಾರು ಜಾರುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಿಲ್ಲ.

ಮಧ್ಯಕಣಿವೆ: ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಜಲಪಾತದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ, 1668 ಕಿಮೀ ದೂರ, ನದಿ ಯಾವ ಅಡಚಣೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಹರಿದು, ಇಡೀ ವರ್ಷ ನೌಕಾಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಜಲಪಾತದ ಬಳಿಯಿಂದ ನದಿ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 1010 ಕಿಮೀಗಳ ದೂರ ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಮತ್ತೆ ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತವನ್ನು ಛೇದಿಸುತ್ತದೆ. ನದಿ ತನ್ನ ಉತ್ತರದ ಗರಿಷ್ಠ ಬಿಂದುವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಬಾಗುವುದು ಈ ಅರ್ಧವೃತ್ತಾಕಾರದ ಹರಿವಿನಲ್ಲೇ. ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಜಲಪಾತಗಳಿಗೂ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತವನ್ನು ನದಿ ಮುಟ್ಟುವ ಎಡೆಗೂ ಇರುವ ಅಡ್ಡದೂರ 755 ಕಿಮೀ.

ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಜಲಪಾತದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಕಾಂಗೋ ನದಿ ಅರ್ಧದಿಂದ 1 ಕಿಮೀ ಅಗಲ ತಾಳಿ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ನಡುವೆ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಜಲಪಾತಕ್ಕೆ 210 ಕಿಮೀ ಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿ ಆರುವೀಮಿ ನದಿ ಅದರೊಂದಿಗೆ ಸಂಗಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ನದಿಯ ಅಗಲ 6 ರಿಂದ 8 ಕಿಮೀ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನದಿಯ ನಡುವೆ ನೆರೆಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳುಂಟು. ಆರುವೀಮಿ ಮತ್ತು ಕಾಂಗೋ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮಸ್ಥಳದಿಂದ ಮತ್ತೆ 160 ಕಿಮೀಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿ ಲೊಯೀಕ ನದಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ಬಂದು ಕಾಂಗೋವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಲೊಯೀಕ ನದಿಗೆ ಇಟಿಂಬಿರಿ ಎಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು.

ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಹಿರಿಯ ದ್ವೀಪಗಳಿರುವುದು ಅದರ ಕುದುರೆಲಾಳಾಕೃತಿಯ ಹರಿವಿನ ದಕ್ಷಿಣ ತಿರುವಿನಲ್ಲಿ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಸುಂಬ ಮತ್ತು ನಸುಂಬ ದ್ವೀಪಗಳೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡವು. ಇವೆರಡು ದ್ವೀಪಗಳ ಉದ್ದ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 50 ಮತ್ತು 80 ಕಿಮೀ; ಪರಮಾವಧಿ ಅಗಲ 8 ಕಿಮೀ. ನಸುಂಬ ದ್ವೀಪದ ಎದುರಿಗೆ ಉತ್ತರದಿಂದ ಮೊಂಗಾಲ ನದಿ ಬಂದು ಕಾಂಗೋವನ್ನು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಲುಲಂಬ, ಐಕೆಲೆಂಬ ಮತ್ತು ರುಕಿ–ಈ ಮೂರು ನದಿಗಳು ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಹರಿದು ಬಂದು ಕಾಂಗೋವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತಕ್ಕೆ 48 ಕಿಮೀಗಳ ಕೆಳಗೆ ಕಾಂಗೋದ ಉತ್ತರದ ಕೂಡುನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ಯುಬಾಂಗ್ ಬಂದು ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಅಡ್ಡಳತೆ 13 ಕಿಮೀ. ಯುಬಾಂಗ್ ಸಂಗಮದ ಎದುರಿಗೆ 16 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವುಳ್ಳ ಕಡಿದಾದ ನಾಲೆಯೊಂದರ ಮುಖವುಂಟು. ಈ ನಾಲೆ ಕಾಂಗೋ ನದಿಗೂ ನಟೊಂಬಾ ಮಹಾ ಸರೋವರಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವುದಾಗಿದ್ದು ಪ್ರವಾಹ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋ ನೀರು ಈ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ನಟೊಂಬಾ ಸರೋವರದ ಉದ್ದ 37 ಕಿಮೀ. ಅಗಲ 19 ಕಿಮೀ.

ಕೆಳಕಣಿವೆ: ಯುಬಾಂಗ್ ಸಂಗಮದ ತರುವಾಯ 200 ಕಿಮೀ ದೂರವಿದೆ. ನದಿಯ ಅಗಲ 1–3 ಕಿಮೀ. ನದಿಯ ಈ ಭಾಗಕ್ಕೆ ನಾಲೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋವನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿ ಕಾಸ್ಯೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ 32 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ 22 ರಿಂದ 32 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಿರುವ ಸರೋವರಾಕೃತಿಯ ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಮಡುವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ನದಿಯ ಒಳನಾಡಿನ ನೌಕಾಸಂಚಾರದ ಹಂತ ಮುಗಿದಂತೆ.

ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಮಡುವಿನ ಅಂಚಿನ ಬಳಿ ನದಿಯ ಉತ್ತರ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇರುವುದೇ ಬ್ರ್ಯಾಜವಿಲ್ ನಗರ. ಇದು ಕಾಂಗೋ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಮಡುವಿನ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳ ಮುಂದೆ 6 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋ ನದಿಯನ್ನು ಪದೇ ಪದೇ ತಡೆಯುವ ಸು. 30 ಪ್ರಮುಖ ಜಲಪಾತಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದಕ್ಕೆ ಸು. 550 ಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವುದೇ ಕೀನ್ಷಾಸ. ಇದು ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಕೊನೆಯ ಜಲಪಾತ ಇರುವುದು ಮಟಾಡಿಯಲ್ಲಿ.

ಮಟಾಡಿಯ ಬಳಿಯ ಕಾಂಗೋ ಅಳಿವೆಯ ಭಾಗ 275 ಮೀ ಆಳವಾಗಿದ್ದು ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವ ವರೆಗೆ ಸು. 160 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವುಂಟು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಸು. 136 ಕಿಮೀ ದೂರದವರೆಗೆ ಸಾಗರಗಾಮಿ ಹಡಗುಗಳು ಸಂಚಾರ ಮಾಡಬಹುದು. ನದಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕೂಡುವ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದ ಬನಾನಾ ಪಾಯಿಂಟ್ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಷಾರ್ಕ್ ಪಾಯಿಂಟ್ ವರೆಗೆ 11 ಕಿಮೀ ಅಗಲವುಂಟು. ಸಮುದ್ರದೊಳಕ್ಕೆ ನದಿಯ ಓಟ 48 ಕಿಮೀ ದೂರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಕಂದು ನೀರಿನ ಹಾಗೂ ಸಾಗರದ ನೀಲಜಲದ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಕಾಣಬಹುದು.

ಮಧ್ಯಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹಕಾಲ ಮೇ ಮತ್ತು ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳು. ನದಿಯ ಕೆಳಗಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ವಿಳಂಬವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಪರಿಶೋಧನೆ: ಡಿಯಾಗೊ ಕಾಮೊ ಎಂಬ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ನಾವಿಕ ಕಾಂಗೋ ನದೀಮುಖವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ (1482–83). ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಪೋರ್ಚುಗಲ್ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದೆಂಬ ಕುರುಹಾಗಿ ಆತ ಶಿಲಾಸ್ತಂಭವೊಂದನ್ನು ಈಗ ಷಾರ್ಕ್ ಪಾಯಿಂಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟುಹೋದ. ಈ ಶಿಲಾಸ್ತಂಭದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ನಾವಿಕರು ಈ ನದಿಯನ್ನು ಪಿಲ್ಲರ್ ರಿವರ್ ಅಥವಾ ಕಂಬದ ನದಿ ಎಂದು ಕರೆದರು. ತರುವಾಯದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಐರೋಪ್ಯ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ದೇಶೀಯ ನುಡಿಯ ಅಪಭ್ರಂಶವಾಗಿ ನದಿಯನ್ನು ಜೈರ್ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಕೊನೆಗೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾಂಗೋ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು. ನದೀಮುಖವನ್ನು ಡಿಯಾಗೊ ಕಂಡು ಹಿಡಿದ ಮೇಲೆ 3 ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ ಇದರ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಲು ಯಾವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಜೆ.ಕೆ.ಟಕ್ಕಿಯನ್ನು ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಪರಿಶೋಧನೆ ನಡೆಸಲು ಕಳುಹಿಸಿತ್ತು (1816). ಆದರೆ ಅವನ ಪ್ರಯಾಣವೂ 60 ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ ಅದೇ ಸರ್ಕಾರ ಕಳುಹಿಸಿದ ಮತ್ತೆರಡು ಪರಿಶೋಧಕರ ತಂಡಗಳೂ ವಿಫಲಗೊಂಡುವು. ಕಾಂಗೋ ನದಿಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲು ಹೊರಟ ಡೇವಿಡ್ ಲಿವಿಂಗ್‌ಸ್ಟನನ ನೆರವಿಗಾಗಿ 1872ರಲ್ಲಿ ಬಂದ ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಡಬ್ಲ್ಯು. ಗ್ರಾಂಡಿ ಕಾಂಗೋ ಅಳಿವೆಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಆಂಬ್ರಿಜಿನಿಂದ ಹೊರಟು 1873ರ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಜಲಪಾತಗಳವರೆಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಮೇಲೆ ನದಿಯನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಲಿವಿಂಗ್‌ಸ್ಟನನ ಮರಣವಾರ್ತೆ ಬಂದಾಗ ಅವನನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ವಾಪಸು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಮೂಲವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಸಮಸ್ಯೆ ಅದರ ಉಗಮಸ್ಥಾನದ ಬಳಿಯ ಹಲವಾರು ನದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆಸಿದ ಪರಿಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಬಗೆಹರಿಯಿತು. ಡೇವಿಡ್ ಲಿವಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಛಾಂಬೇಸಿ ನದಿ ಬಂಗಮ್ಯೂಲು ಸರೋವರದಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ (1868). 1871ರಲ್ಲಿ ಆತ ಲೂವಲಾಬ ನದಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ನ್ಯಯಂಗ್ವೆ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಸೇರಿ, ಲೂವಲಾಬ ಯಾವ ನದಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ರೋಗ ಪೀಡಿತನಾಗಿ ಮೃತನಾದ (1873). ಲೂವಲಾಬ ನದಿ ನೈಲ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವುದೆಂಬುದು ಅವನ ಭಾವನೆಯಾಗಿತ್ತು. 1872ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಲಿವಿಂಗ್‌ಸ್ಟನನ ವರದಿಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆಯೇ ಆತ ಕಂಡುಹಿಡಿದ ನದೀವ್ಯೂಹ ಕಾಂಗೋ ನದೀವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದೇ ಹೊರತು ನೈಲ್ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಲ್ಲವೆಂಬ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಆದರೂ ಮೂಲನದಿಯ ಗತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಆಗ ಯಾವ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಲಿವಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್‌ನ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಅಮೆರಿಕದಿಂದ ಬಂದ ಎಚ್.ಎಂ.ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ 1876ರ ಅಕ್ಟೋಬರಿನಲ್ಲಿ ಜ್ಹಾಂಜಿಬಾರಿನಿಂದ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿ ನ್ಯಯಂಗ್ವೆ ಗ್ರಾಮ ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಲೂವಲಾಬ ನದಿಯ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ 2560 ಕಿಮೀ ಸಂಚರಿಸಿ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಟಕ್ಕಿ ಬಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೂ ಮುಂದೆ ಇರುವ ಇಸಂಗಿಲ ಗ್ರಾಮ ತಲಪಿದ. ಈ ಸಂಚಾರದಿಂದ ಆತ ಲೂವಲಾಬ ನದಿಯೂ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಜೈರಿ ಎಂದು ಕರೆದ ನದಿಯೂ ಒಂದೇ ಎಂದು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸಿದ. ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿಯ ಈ ಮಹತ್ತರ ಪ್ರಯಾಣ ರಾಜಕೀಯ, ಭೌಗೋಳಿಕ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಫ್ರಿಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಘಟನೆಯಾಗಿದೆ. ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ 1887ರಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಂಡ ತನ್ನ ಕೊನೆಯ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಆರುವೀಮಿ ನದಿಯನ್ನು ಭಾಗಶಃ ಪರಿಶೋಧಿಸಿದ. ಅವನ ತರುವಾಯ ರೆವರೆಂಡ್ ಜಾರ್ಜ್ ಗ್ರೆನ್‌ಫೆಲ್ ಕಾಂಗೋ ನದಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಡಿದಷ್ಟು ಪರಿಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತಾವ ಪರಿಶೋಧಕನೂ ಮಾಡಿಲ್ಲ. 1913ರಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಆರ್.ವಾಕರ್ ಲೂವಪೂಲ ನದಿ ಬಂಗವ್ಯೂಲು ಸರೋವರದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅದು ಛಾಂಬೇಸಿ ನದಿಯ ಮುಂದುವರಿಕೆಯೆಂದೂ ತೋರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟ. ಕಾಂಗೋ ನದಿ ಯಾವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಡಗಿನ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲವೊ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದಾರೆ. (ಎ.ಎಂ.ಆರ್.;ಟಿ.ಇ.ಎಚ್.)

ಕಾಂಗೋ ಗಣರಾಜ್ಯ: ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಇದು ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಮಭಾಜಕೀಯ ಆಫ್ರಿಕದ ಮಧ್ಯ ಕಾಂಗೋ ಅಥವಾ ಮೊಯೆನ್–ಕಾಂಗೋದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಗ್ಯಾಬನ್, ಕ್ಯಾಮರೂನ್, ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಅಂಗೋಲ ಮತ್ತು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ–ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,42,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 30,391,26. ರಾಜಧಾನಿ ಬ್ರ್ಯಾಜವಿಲ್ಲಿ. ಕಾಂಗೋ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ (ನೋಡಿ–ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯ) ಇರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಬ್ರ್ಯಾಜವಿಲ್ ಕಾಂಗೋ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ವಾಡಿಕೆಯಿದೆ. 5^0ದ. – 5^0ಉ.ಅ. ಮತ್ತು 11^0–18^0 ಪೂ.ರೇ.ದಲ್ಲಿದೆ.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ : ಕಾಂಗೋ ಗಣರಾಜ್ಯ ಕಾಂಗೋ ನದಿ ಕಣಿವೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ. ಈ ದೇಶದ ಪೂರ್ವದ ಗಡಿರೇಖೆಯಂತೆ ಹರಿಯುವ ಯುಬಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಕಾಂಗೋ ನದಿಗಳ ಬಲದಂಡೆಯ ಬಳಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಒಂದು ಮೈದಾನ. ಇದು ನದಿಕಣಿವೆಯ ನಡುಭಾಗದ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಆವೃತ. ಇದರ ಉದ್ದಗಲಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು

ನದಿಗಳೂ ಹಳ್ಳಗಳೂ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಮೊಟಾಬ ಎಂಬುದು ಇಂಥ ನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು. ಅದು ಡಾಂಗೌ ಬಳಿ ಯುಬಾಂಗನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಲಿಕೌಲ, ಸಾಂಗ ಮತ್ತು ಅಲಿಮ ಇತರ ನದಿಗಳು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಬಹುತೇಕ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯ. ಕಾಂಗೋ ಯುಬಾಂಗ್‌ಗಳ ಮೂಲಕ ಬ್ರ್ಯಾಜ಼ವಿಲ್‌ನಿಂದ 2400 ಕಿಮೀ ದೂರ ನೌಕಾಯಾನ ಸಾಧ್ಯ. ಈ ಮೈದಾನ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಎತ್ತರವಾಗಿ ಸಾಗಿ, ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಕಣಿವೆಗಳುಂಟು. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಶಿರಃ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡಲತೀರವೊಂದು ಕಿರುಮೈದಾನ.

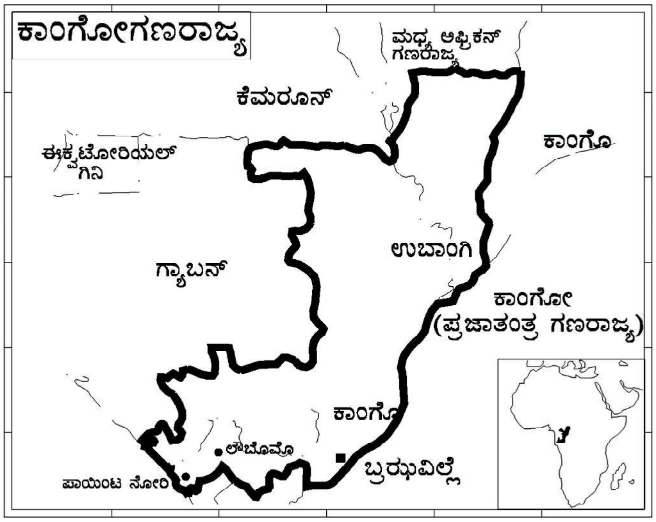

ವಾಯುಗುಣ, ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು : ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆಯಿರುವ ಪ್ರದೇಶದ ಪಟ್ಟಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗಿದ್ದರೂ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತ ಈ ರಾಜ್ಯದ ನಡುವೆ ಹಾದುಹೋಗುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯದು ಬಹುತೇಕ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತ ಪ್ರದೇಶದ ವಾಯುಗುಣವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 20^0 ರಿಂದ 27^0ಸೆ.ಗಳ ನಡುವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 120 ಸೆಂಮೀ. ಮಳೆಗಾಡಿರುವುದು ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ದಕ್ಷಿಣದ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ಮರ ಬೆರೆತ ಹುಲ್ಲುಮೈದಾನ. ಅದನ್ನು ಸವನ್ನಾ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಎನ್ನುವರು, ಮೇಯೋಂಬ್ ಪರ್ವತ ನೆರಳಿನ ನೆಲದಲ್ಲೂ ಬಾಟೆಕ್‌ನ ಮರಳು ಕಲ್ಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಇದೇ ಸಸ್ಯಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ವ್ಯವಸಾಯ, ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಕಾಂಗೋದ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಡಿಯಲಾಗಿದೆ. ಉಳಿದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಅದನ್ನು ಮೊದಲಿನಂತೆ ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಗೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಕೆಸಾವ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರಬೆಳೆ. ಸಾಂಗ ಮತ್ತು ನಿಯಾರಿ ಕಣಿವೆಗಳು ರಫ್ತಿಗಾಗಿ ಬೆಳೆತೆಗೆಯಲು ಅನುಕೂಲಕರ. ನಿಯಾರಿ ಬೇಸಾಯ ಪ್ರದೇಶ ಕಾಂಗೋ-ಓಷನ್ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತೋಟಗಳಿವೆ. ಕೆಸಾವ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಅಗಸೆನಾರುಗಿಡ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ದನಕರುಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದೂ ಉಂಟು. ಇವೆಲ್ಲ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಿಂದೀಚೆಗೆ ಪ್ರಗತಿಗೊಂಡ ಉದ್ಯಮಗಳು. ಮುಸುಕಿನಜೋಳ, ಕಬ್ಬು, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ ಮುಂತಾದ ಬೆಳೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಸಂಶೋಧನಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯವಿದ್ದು ಮರಕಡಿಯುವ-ಕೊಯ್ಯುವ ವೃತ್ತಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ.

ಕಾಂಗೋದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳುಂಟು. ಮಯೋಂಬನ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ವಜ್ರ, ಮೌಟಿ ಮತ್ತು ಮಿಂಡೌಲಿಯ ಸೀಸ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರ ಇವು ಮುಖ್ಯ. ಬ್ರ್ಯಾಜ಼ವಿಲ್ ಮತ್ತು ಪಾಯಿಂಟ್-ನಾಯಿರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬಹಳಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾಫಿ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿವೆ.

ನೆಲಗಡಲೆ, ಕಕಾಮೊ, ಕಾಫಿ, ಮುಸುಕಿನಜೋಳ, ಬತ್ತ, ತಾಳೆಹಣ್ಣು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ತಾಳೆಬೀಜ, ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ, ಮೀನು, ಮರ, ಚಿನ್ನ, ಸೀಸ, ಸತು, ತಾಮ್ರ, ತವರ, ಎಣ್ಣೆ, ಸಕ್ಕರೆ, ಬೀರ್, ಸಾಬೂನು-ಇವು ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು.

ವ್ಯಾಪಾರ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಸಾರಿಗೆ : ಕಾಂಗೋದ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಗಟ್ಟಿ ಮರ, ವಜ್ರ, ಎಣ್ಣೆ, ಸಕ್ಕರೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ರಫ್ತು ಅಸ್ತಿಭಾರ. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅದು ಯಂತ್ರ, ಮೋಟಾರು, ಜವಳಿ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ವಸ್ತು, ಕಬ್ಬಿಣ, ಉಕ್ಕು, ಉಪ್ಪುಹಾಕಿ ಒಣಗಿಸಿದ ಮೀನು, ಕಾಗದ ಮತ್ತು ವೈನ್‌ಗಳನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬಹುತೇಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಫ್ರಾನ್ಸಿನೊಂದಿಗೆ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಐರೋಪ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಸಮುದಾಯದ ಇತರ ದೇಶಗಳಿಂದಲೂ ಅದು ಸಾಲ, ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಹಾಯ ಪಡೆದಿದೆ. ಕೊಯಿತಾವಿನ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿ 9,61,500 ಕಿವ್ಯಾ. ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ, ಫೆರೊಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಫೆರೊ-ಸಿಲಿಕಾನ್ ಮತ್ತು ಕಾಗದದ ತಿರುಳು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿದೆ. ಗ್ಯಾಬನ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದುರನ್ನು ಪಾಯಿಂಟ್-ನಾಯಿರ್ ರೇವಿಗೆ ಸಾಗಿಸಲು ರೈಲು ಮತ್ತು ಕೇಬಲ್ ಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಇವು ಬ್ರ್ಯಾಜ಼ವಿಲ್ ಕಾಂಗೋದ ಕೆಲವು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು.

ಯುಬಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಕಾಂಗೋ ನದಿಗಳು ಮುಖ್ಯ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲ ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗಗಳು. ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು ಬ್ರ್ಯಾಜ಼ವಿಲ್. ಇಲ್ಲಿಯ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಎರಡು: ಒಂದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಮುಖದಲ್ಲಿರುವ ಪಾಯಿಂಟ್-ನಾಯಿರ್‌ನಿಂದ ಬ್ರ್ಯಾಜ಼ವಿಲ್‌ವರೆಗೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಬ್ರ್ಯಾಜ಼ವಿಲ್‌ನಿಂದ ಗ್ಯಾಬನ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ವಿಲ್ ವರೆಗೆ. ಗ್ಯಾಬನ್-ಕಾಮಿಲಾಗ್ ರೈಲ್ವೆಗೂ ಮಸೆಂಜೊ-ನ್ಯಾಂಗಿಯ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ರಸ್ತೆಯ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯ 1963ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಐರೋಪ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಸಮುದಾಯದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕೈಕೊಳ್ಳಲಾದ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಿಂದ ಬ್ರ್ಯಾಜ಼ವಿಲ್ ಕಾಂಗೋದ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನ ಶೇ.30ರಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆಗಳು ಪಾಯಿಂಟ್-ನಾಯಿರ್‌ನಿಂದ ಬ್ರ್ಯಾಜ಼ವಿಲ್‌ಗೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಓಯೆಸೋಗೂ ಡಾಲಿಸೀಯಿಂದ ಗ್ಯಾಬನ್ ಮುಖಾಂತರ ಕ್ಯಾಮರೂನ್‌ಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಂಗೋದಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ ವಿಮಾನಯಾನದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಉಂಟು. ಕಚ್ಚಾತೈಲ, ಮರಮುಟ್ಟು ಪ್ಲೈವುಡ್‌ಗಳು ಕಾಂಗೋದಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ಪ್ರಮುಖ ಸರಕುಗಳು. ಯಂತ್ರಗಳು, ಸಾರಿಗೆ ಉಪಕರಣ, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕುಗಳು ಆಮದಾಗುತ್ತವೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ನಗರಗಳು ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳು : ಕಾಂಗೋದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಟು ನೀಗ್ರೋಗಳೇ ಅಧಿಕ. ಐರೋಪ್ಯರು ಸು. 11,000. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ: ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 24.4 ಜನ. ಬಂಟು (ಅದರ ನಾನಾ ಉಪಭಾಷೆಗಳು) ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಭಾಷೆ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ. ಶೇ. 53.5ರಷ್ಟು ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ. ಸಾಕ್ಷರತೆ ಶೇ. 62.7 ಇಲ್ಲಿ 6 ರಿಂದ 16 ವರ್ಷದವರೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಡ್ಡಾಯ ಮತ್ತು ಖಚಿತ. ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು. ದೇಶದಲ್ಲೆ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದೆ.

ಆಫ್ರಿಕದ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಮುದಾಯದ ಫ್ರ್ಯಾಂಕ್ (ಸಿ.ಎಫ್.ಎ.) ಅಲ್ಲಿಯ ನಾಣ್ಯ. 1,000 ಸಿ.ಎಫ್.ಎ. = 4.05 ಅಮೆರಿಕನ್ ಡಾಲರ್. ಆಗಸ್ಟ್ 15 ಕಾಂಗೋದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದಿನ.

ಬ್ರ್ಯಾಜ಼ವಿಲ್ ಅಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ ಮತ್ತು ರಾಜಧಾನಿ; ಜನಸಂಖ್ಯೆ 937580 (2002). ಪಾಯಿಂಟ್-ನಾಯಿರ್, ಇಂಫಾಂಡೊ, ಫೋಟ್-ರೌಸೆ, ಡಾಲಿಸೀ ಮತ್ತು ಜಂಬಾಲ ಇತರ ಪಟ್ಟಣಗಳು. (ಎ.ಎಂ.ಆರ್.)

ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾತಂತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯ (ಜೈರೆ): ಸಹರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಉಪಖಂಡದ ಎರಡನೆಯ ಅತಿದೊಡ್ಡ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಇದು 2,344,885 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ ಕಿನ್‌ಶಾಸ್. ದ.ಅ. $5^0 30'$ – $13^0 25'$ ಹಾಗೂ ಪೂ.ರೇ. 11^0, 31^0–$25'$ ಗಳ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ.

ಮೂಲತಃ ಬೆಲ್ಜಿಯನ್ ಕಾಲೋನಿ ಜೈರ್ ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. 1960 ಜೂನ್ 30 ರಂದು ಬೆಲ್ಜಿಯನ್ ಆಡಳಿತದಿಂದ ಮುಕ್ತಿ ಹೊಂದಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಯಿತು. 1970ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ವರೆಗೂ ಜೈರೆನ್ನು ಗಣತಂತ್ರ ಕಾಂಗೋ ಎಂದು ಕರೆಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. 1971ರ ಅನಂತರ ಹೆಸರನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ ಈ ಭಾಗದ ಕಾಂಗೋ ನದಿಯನ್ನು ಜೈರೆ ನದಿ ಎಂದೂ, ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹೆಸರನ್ನು ಜೈರೆ ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಈ ರಾಷ್ಟ್ರ 1980ರಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿಗೆ ಸಿಲುಕಿತು, 1990ರ ವೇಳೆಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟು ಮುಗಿಲು ಮುಟ್ಟಿತು. 1994ರ ವೇಳೆಗೆ ಹುಟು ನಿರಾಶ್ರಿತರು-ಲಕ್ಷಾಂತರ ಜನ ರುವಾಂಡದಿಂದ ಜೈರೆಗೆ ವಲಸೆ ಬಂದರು.

1997ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಮೊಬುಟು ಸಿಸಿ ಸಿಕೊ ಪದಚ್ಯುತಿಗೊಂಡರು, ಅಲ್ಲಿನ ಕ್ರಾಂತಿನಾಯಕ ಲಾರೆಂಟ್ ಕಬಿಲ ಸ್ವಯಂ ಘೋಷಿತ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದರು. ಜೈರೆನ್ನು ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯ ಎಂದು ಪುನಃ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾತಂತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಸುದ್ದಿಯಲ್ಲಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಅದು ಹೊಂದಿರುವ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಸನ್ನಿವೇಶ, ಜೊತೆಗೆ ಇದು ಹೊಂದಿರುವ ಅಗಾಧವಾದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಮತ್ತು ಅದರ ಬಲಹೀನತೆಯಿಂದ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಹಲವು ಹತ್ತು ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಆಗರವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದೆ. ಹಲವಾರು ಘಟನೆಗಳ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದುವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಅದರ ಸ್ವಾತಂತ್ರತೆ, 1960ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋ ಕ್ರಾಂತಿ ಮೊದಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಶೀತಲ ಸಮರದ

ಭೀತಿ ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಕಾವಿನ ವಾತಾವರಣ ಮೊದಲುಗೊಂಡಿತು. ತದನಂತರ 1990ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವಲ್ಲದ ರಾಷ್ಟ್ರ ಎಂದು ಸುದ್ದಿಗೆ ಬಂದಿತು.

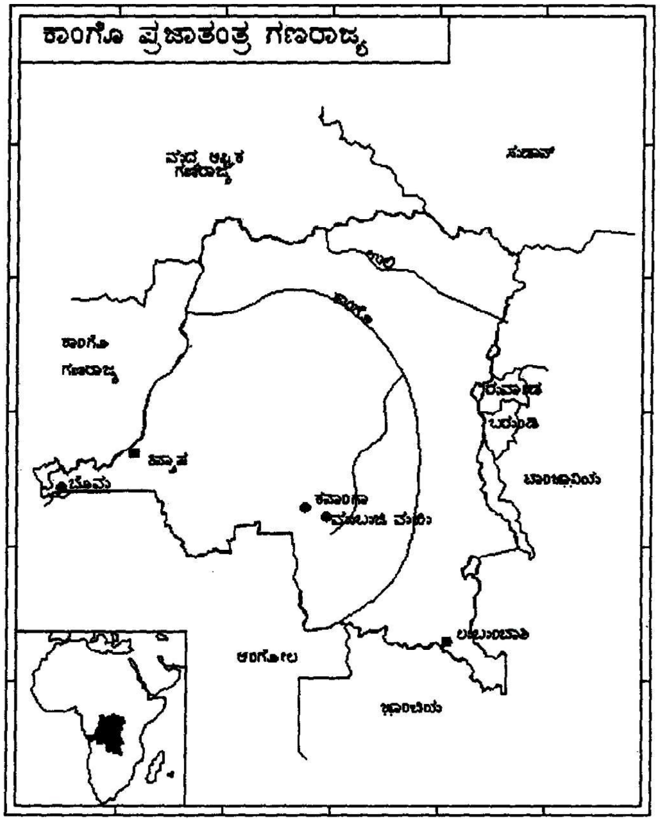

ಎಲ್ಲಾ ಗೊಂದಲಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿದ್ದು ಈ ದೇಶವು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ 7 ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಜೊತೆ ತನ್ನ ಗಡಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಂಡಿರುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಅರಬ್ಬರ ವಶದಲ್ಲಿರುವ ಉತ್ತರ–ಸೂಡಾನ್ ದೇಶದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಗೋಲವರಿಗೂ ಇದನ್ನು ರಾಜಕೀಯ ವೈರಿಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರ ಎಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಲಿಬಿಯ, ಈಜಿಪ್ಟ್ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ದೇಶಗಳು ಖಂಡದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಬದ್ಧ ಶತ್ರು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾಗಿ ಜೈರೆ ಹೊಂದಿದೆ. 1990ರಲ್ಲಿ ಜೈರ್ ರಾಜಕೀಯ ಗಡಿಗಳ ಸಮಸ್ಯೆ ಅಂಗೋಲ ಮತ್ತು ರುವಾಂಡ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಗಮನ ಸೆಳೆದಿತ್ತು.

ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾತಂತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಸಮಸ್ಯೆ ತಾನು ಹೊಂದಿರುವ ಯಥೇಚ್ಛವಾದ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದಲೆ. ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಹೊರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ನಿಖರವಾದ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ ಕಾರಣ ಆ ಸಂಪತ್ತು ಮೌಲ್ಯರಹಿತವಾಗಿತ್ತು. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೋಬಾಲ್ಟ್ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿ ಹೊರಬಂದಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಜ್ರಗಳು, ತಾಮ್ರ, ಸತು, ತವರ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಚಿನ್ನ, ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್, ನೈಯೋಬಿಯಂ, ಟೆಂಟಾಲಂ ಮೊದಲಾದ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಕರಾವಳಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತೈಲ ನಿಕ್ಷೇಪವೂ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪವೂ ಪತ್ತೆಯಾಗಿದೆ. ಕೃಷಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಭೂಮಿ, ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. 1980ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ಉತ್ಪನ್ನದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ದುರ್ಬಲಗೊಂಡ ಕಾರಣ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟು ತಲೆದೋರಿತು. 1994ರ ಅನಂತರ ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಕೋಬಾಲ್ಟ್ ಉತ್ಪನ್ನ ಕುಂಟಿತಗೊಂಡಿತ್ತಾದರೂ ವಜ್ರಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯೇ ಪ್ರಮುಖ ರಫ್ತು ಪದಾರ್ಥವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ.

ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಟ್ಟರು. ಅದಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ದೂರದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜೊತೆ ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಕಾಂಗೋ ದಕ್ಷಿಣ ಸವನ್ನಾದ ಬೃಹತ್ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತ್ತು. ತಲೆಮಾರುಗಳಿಂದಲೂ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಕರಕುಶಲ ಕೆತ್ತನೆ, ನೇಯ್ಗೆ, ಸಂಗೀತ–ನೃತ್ಯ ಹಾಗೂ ಪುರಾತನ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಕಳೆದ 5 ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಇಂದಿನ ಈ ದೇಶ ಪ್ರಪಂಚದ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದಿದೆ. 1483ರಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ನಾವಿಕ ಡಿಯೋಗೋ ಕಾಮೊ ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಜೈರೆಯನ್ನು ತಲುಪಿದ್ದ. ಇದಾದ ಅನಂತರ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಕರಾವಳಿಯ ರಾಜ್ಯದ ಜೊತೆ ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಜೀತದಾಳುಗಳ ಮಾರಾಟದ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ವ್ಯಾಪಾರ ಜಾಲ ಇಡೀ ಕರಾವಳಿಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಶತಮಾನಗಳು ಕಳೆದಂತೆ ಈ ವ್ಯಾಪಾರ ಜಾಲ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಕರಾವಳಿಯವರಿಗೂ ಹಬ್ಬಿತು. 1885ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋ ಫ್ರೀ ಸ್ಟೇಟ್ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಇದರ ಗಡಿಭಾಗಗಳ ಸಂಪರ್ಕಜಾಲ ನೈಲ್ ಕಣಿವೆ ಹಾಗೂ ಹಿಂದು ಮಹಾಸಾಗರದವರಿಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು.

ಶತಮಾನಗಳಷ್ಟು ಹಳೆಯದಾದ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹೊರಜಗತ್ತಿನ ಸಂಪರ್ಕ ಜಾಲದಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಬದಲಾವಣೆಗೊಂಡಿತು. ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಳಾದ ಕಸಾವ ಮತ್ತು ಬತ್ತವನ್ನು ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಯ ಆಫ್ರಿಕನ್ನರಾದ ಆಫ್ರೋ–ಅರಬ್ಬರು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪರಿಚಯಿಸಿದರು.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ದೇಶವನ್ನು ಕಾಂಗೋ ಕಣಿವೆ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗ, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಎತ್ತರ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶ, ಪೂರ್ವ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾತಂತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯ ಹೃದಯ ಭಾಗ ಕಾಂಗೋ ಕಣಿವೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಅಸಮಾನವಾದ ಉಬ್ಬು ತಗ್ಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದರ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 44 ಮೀ. ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರದ 1/3 ರಷ್ಟು ಭೂಭಾಗ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಕಣಿವೆಯ ಉತ್ತರದ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಭಾಗಗಳು ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಕುರುಚಲು ಸಸ್ಯವರ್ಗವನ್ನು ಹಾಗೂ ಸವನ್ನ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬಿದಂತಿರುವ ಎತ್ತರವಾದ ಭೂ ಪ್ರದೇಶವು 1/3ರಷ್ಟು ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾತಂತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆವರಿಸಿದೆ. ಸು. 500–1000 ಮೀ ಎತ್ತರ. ಜೈರೆಯ ಪೂರ್ವ ಭಾಗ ಉನ್ನತವಾದ ಏರಿಳಿತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಗ್ರೇಟ್ ರಿಫ್ಟ್ ವ್ಯಾಲಿಯ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ ಸು. 5000 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ತಗ್ಗಾದ ಭೂಭಾಗ ಕಣಿವೆಯಂತೆ ಹಬ್ಬಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸರೋವರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ನದಿವ್ಯವಸ್ಥೆ: ದೇಶದ ಬಹುಭಾಗ ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಕಾಂಗೋ ಹಾಗೂ ಅದರ ಉಪನದಿಗಳು ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ನದಿಜಾಲವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಹರಿವು ಸದಾ ಕಾಲವೂ ಸ್ಥಿಮಿತವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಎರಡೂ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಉಪನದಿಗಳು ಕಾಂಗೋ ನದಿಗೆ ನೀರು ಸರಬರಾಜು ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಉಷ್ಣಾಂಶ, ಆರ್ದ್ರತೆ ಮತ್ತು ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಎರಡೂ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸದಾ ತೇವಯುತ ಹಾಗೂ ಶುಷ್ಕ ಋತುಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ 25° ಸೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ 100–220 ಸೆಂಮೀ. ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಹೃದಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗವಾದ ಬಕಾಮೊ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ 200 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಂಗೋ ನದಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯ ಮಳೆ ಕಾಡುಗಳು ಹಾಗೂ ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣ ಕಾಡುಗಳು ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಕಣಿವೆಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಭಾಗ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 2000 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಈ ಭಾಗ ತೇವ ಮತ್ತು ಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಇದು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ರಫ್ತು ಪ್ರಧಾನ ರಾಷ್ಟ್ರ. ತಾಮ್ರ, ಕೋಬಾಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ಕಾಫಿಯನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರವೇ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ವಂಚನೆ, ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರ, ಅನೀತಿ ರಾಜಕೀಯ, ದ್ವಂದ್ವ ನೀತಿಗಳಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆ. 1990ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಜೈರೆಯ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಕುಸಿತಕ್ಕೊಳಗಾಯಿತು.

ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಶೇ. 65ರಷ್ಟು ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಶೇ. 32ರಷ್ಟು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯವನ್ನು ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರ ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಅದರ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಶೇ. 1 ರಷ್ಟು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೃಷಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಲ್ಲಿ

ಸ್ವಾಯತ್ತತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲ. 1970ರಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಯನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೂ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡದ ಕಾರಣ ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಸಾರಿಗೆ–ಸಂಪರ್ಕ, ಧನಸಹಾಯ ಹಾಗೂ ಮೂಲಭೂತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲಿಲ್ಲ. 1990ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ತುಂಬ ಬಳಲಿತು. ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು–ಬತ್ತ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಬಾಳೆ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಹಣ್ಣುಗಳು, ಅವರೆ, ಕೆಸಾವ, ಪೀನಟ್ಸ್, ಯಾಮ್ಸ್, ಸೋರ್‌ಗಮ್ಸ್ ಮತ್ತು ಮಿಲ್ಲೆಟ್ಸ್.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 2002ರ ಜನಗಣತಿ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳ ಪ್ರಕಾರ 60,085,804 ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಈ ರಾಷ್ಟ್ರ ಹೊಂದಿದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 3.3. ರಾಜಧಾನಿ ಕಿನ್‌ಶಾಸದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,06,830 (2002).

ಭಾಷೆ : ಜೈರೆಯಲ್ಲಿ ಸು. 250 ಭಾಷೆಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆ. ಇತರೆ ನಾಲ್ಕು ಭಾಷೆಗಳಾದ ಕಿಕೊಂಗೋ, ಶಿಲುಬಾ, ಲಂಗಾಲ ಮತ್ತು ಕಿಸ್ವಾಹಿಲಿ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆಗಳೆಂದು ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದಿವೆ. 250ಕ್ಕೂ ಅಧಿಕ ಸಮೂಹಗಳು ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವರೆಲ್ಲ ಬಂಟು ಭಾಷೆಯ ಜನರೆ– ಇವರಲ್ಲಿ ಲೂಬ, ಕಾಂಗೋ, ಮೊಂಗೋ ಮತ್ತು ಲೂಂಡ ಎಂಬ ವರ್ಗದವರು ಪ್ರಮುಖ.

ಈ ದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳೆಗಳು–ಕಾಫಿ, ತಾಳೆ ಎಣ್ಣೆ, ಕಬ್ಬು, ಕೋಕೋ, ರಬ್ಬರ್ ಮತ್ತು ಚಹ. ಕಾಫಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಬೆಲೆ ರಫ್ತು ಪ್ರಮಾಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರವೇ ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಶೇ. 30 ರಿಂದ 60 ರಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದ ಕಾಫಿ ಬೆಳೆ ಕಳ್ಳ ವ್ಯವಹಾರದಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹೊರಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದೆ.

ಗಣಿಗಾರಿಕೆ: ಖನಿಜಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಉತ್ಪಾದನೆಯಿಂದ ಶೇ. 17ರಷ್ಟು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪಾದನೆ ಸಂದಾಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ತಾಮ್ರ, ಕೋಬಾಲ್ಟ್, ವಜ್ರ, ಬಂಗಾರ ಇವುಗಳ ರಫ್ತಿನಿಂದ ಶೇ. 75ರಷ್ಟು ಆದಾಯ ಗಳಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೇಶ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಕೋಬಾಲ್ಟ್ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ತಾಮ್ರದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ 5ನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ, ವಜ್ರಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಹೊಂದಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸಿಂಹಪಾಲು ತಾಮ್ರಗಣಿಗಾರಿಕೆಯಿಂದಲೇ ಬರುತ್ತದೆ. 1990ರ ಅನಂತರ ತಾಮ್ರಗಣಿಗಾರಿಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸದಿರುವುದರಿಂದ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯ ಕುಸಿತಕ್ಕೆ ಇದೂ ಒಂದು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ: ಈ ದೇಶ 144 ಮಿಲಿಯನ್ ಬ್ಯಾರೆಲ್‌ನಷ್ಟು ತೈಲ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಎಂದು 1990ರ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಸಂಸ್ಕರಣ ಘಟಕಗಳ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿದೆ. 2001ರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 1248 ಸಾವಿರ ಟನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿತ್ತು.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಶೇ 17ರಷ್ಟು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಕಿನ್‌ಶಾಸ ಮತ್ತು ಶಾಬ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕೇಂದ್ರೀಕರಣಗೊಂಡಿವೆ. ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ಬಟ್ಟೆಕೈಗಾರಿಕೆ, ಬೀರ್, ತಂಬಾಕು, ಲೋಹ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಪೀಠೋಪಕರಣ ಮತ್ತು ವಾಹನ ಜೋಡನೆ.

ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ: ಇದರ ಉಸ್ತುವಾರಿಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರವೇ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರ 1 ಲಕ್ಷ ಮೆ.ವ್ಯಾ. ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. 1987ರಲ್ಲಿ 2486 ಮೆ.ವ್ಯಾ ನಷ್ಟು ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಿತ್ತು. ಕಾಂಗೋ ಕೆಳದಂಡೆಯ ಇಂಗಾ ಆಣೆಕಟ್ಟೆಯ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಘಟಕ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಘಟಕ ಸು. 1725 ಕಿಮೀ. ಉದ್ದದ ಹೈ ವೋಲ್ಟೇಜ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಮಿಷನ್ ಲೈನ್ ಹೊಂದಿದೆ. ಇದು ಗಣಿಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಸರಬರಾಜು ಮಾಡುತ್ತದೆ. (ಎ.ಎಸ್.ಎ.)

ಕಾಂಚನಜುಂಗ: ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪರ್ವತಶೃಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯದು. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ನೇಪಾಲ – ಸಿಕ್ಕಿಂ ಗಡಿಯ ಮೇಲೆ, ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ $27^0 42'$ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವರೇಖಾಂಶ $88^0 11'$ನಲ್ಲಿ ಡಾರ್ಜಿಲಿಂಗಿಗೆ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 74 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಇದರ ಎತ್ತರ 8598 ಮೀ.

ಕಾಂಚನಜುಂಗವೆಂಬ ಹೆಸರು ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದದ್ದು ಟಿಬೆಟಿನ ಮೂಲದ ಕಾಂಗ್–ಚೆನ್–ಡ್ಜೋ–ನ್ಗ ಅಥವಾ ಯಾಂಗ್–ಛೆನ್–ಡ್ಜೋ–ನ್ಗ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಶಬ್ದಗಳಿಂದ. ಸಿಕ್ಕಿಂನಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಪಂಚ ಮಹಾ ಹಿಮ ಸಂಚಯ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಆ ಸುತ್ತಿನ ಜನರ ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪರ್ವತಶೃಂಗ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದೆ. ಪರಿಶೋಧಕನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬೀಳುವುದಕ್ಕೂ ಬಲು ಹಿಂದೆಯೇ ಇದರ ಇಳಿಜಾರುಗಳು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಿಗೂ ದನಕಾಯುವವರಿಗೂ ಪರಿಚಿತವಾಗಿದ್ದುವು.

ಇದು ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಉಷ್ಣವಲಯಕ್ಕಿಂತ ಬಲುದೂರವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎತ್ತರದಿಂದಾಗಿ ಇದರ ನೆತ್ತಿಭಾಗ ಬಲು ಶೀತ. ಸನಿಯದ ಡಾರ್ಜಿಲಿಂಗಿನಿಂದ ಇದು ಹಿಮಾವೃತ ಮಹಾ ಗುಡಾರದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಕಾಂಚನಜುಂಗ ಪರ್ವತಪುಂಜದ್ದು ಬೃಹತ್ ಶಿಲುಬೆಯ ಆಕಾರ. ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣ, ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಇದರ ದೈತ್ಯಾಕಾರದ ಚತುರ್ಭುಜಗಳು ಚಾಚಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭುಜದ ಮೇಲಿರುವುದು ಕಾಂಚನಜುಂಗದ ಎರಡನೆಯ ಶಿಖರ 8480 ಮೀ ಮೊದಲನೆಯ ಶಿಖರಕ್ಕೂ ಎರಡನೆಯದಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವುದು ಮೂರನೆಯ ಶಿಖರ. ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಪಶ್ಚಿಮ ಬಾಹುವಿನ ಮೇಲಿದೆ. ಕಾಂಚನಜುಂಗದ ಚತುರ್ಬಾಹುಗಳೂ ನೆರೆಯ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಬಾಹುವಿಗೆ ಸೇರಿದ ಶಿಖರಗಳು ಟಾಲುಂಗ್ (7035 ಮೀ) ಮತ್ತು ಕಬ್ರು (7316 ಮೀ) ಪೂರ್ವಭುಜಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತಿರುವುದು ಸಿಕ್ಕಿಮಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಿಂವು (6815 ಮೀ). ಪಶ್ಚಿಮದ ಬಾಹುವಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರತಕ್ಕವು ನೇಪಾಲದ ಕಂಬಚೆನ್ (7858 ಮೀ) ಮತ್ತು ಜನ್ನು (7710 ಮೀ) ಉತ್ತರದ ಭುಜಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಅವಳಿ (7350 ಮೀ) ನೇಪಾಳಗಿರಿ (7163 ಮೀ), ಲಾಂಗ್ಪೊ (6950 ಮೀ) ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಎತ್ತರ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಇವು ನೇಪಾಲ, ಸಿಕ್ಕಿಂಗಳ ಜಲಮೇಡಿನ ಮೇಲಿವೆ. ಈ ಕಡೆಯ ಬೆನ್ನೇಣು ಟಿಬೆಟಿಗೆ ಸಮೀಪ. ಕಾಂಚನಜುಂಗದ ನಾಲ್ಕು ಬಾಹುಗಳ ನಡುವೆ ಈಶಾನ್ಯ ಆಗ್ನೇಯ ನೈರುತ್ಯ ವಾಯವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಜೆಮು, ಟಾಲುಂಗ್, ಕಾಂಚನಗಂಗ ಮತ್ತು ಯಾಲುಂಗ್ ಎಂಬ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ಈಗ ತಿಳಿದಿರುವಂತೆ ಕಾಂಚನಜುಂಗದ ಪ್ರಥಮ ಭೂಪಟ ತಯಾರಾದದ್ದು 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ನಡುಗಾಲದಲ್ಲಿ ರಿನ್ ಜಿನ್–ನಂಗ್ಯಾಲ್ ಎಂಬ ಪಂಡಿತ ಪ್ರವಾಸಿಯಿಂದ. ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ ಐರೋಪ್ಯ ಜೋಸೆಫ್ ಹೂಕರ್. 1848–49 ರಲ್ಲಿ ಈತ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಪರಿಸರವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿದ. ಡೊಗ್ಲಾಸ್ ಫ್ರೆಷ್ ಫೀಲ್ಡ್ ಈ ಶೃಂಗವನ್ನು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ (1899). ಯಾಲುಂಗ್ ಕಣಿವೆಯತ್ತಣಿಂದ ಶಿಖರಾರೋಹಣ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದವನಾತ. ಆಂಗ್ಲ–ಸ್ವಿಸ್ ಪರ್ವತಾರೋಹಿ ತಂಡವೊಂದು ಈ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮೇಲೇರಲು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಿತಾದರೂ ಅದು ಸಿದ್ಧಿಸಲಿಲ್ಲ (1905). ಒಬ್ಬ ಸ್ವಿಸ್ಸನೂ ಮೂವರು ಹೊರೆಯಾಳುಗಳೂ ಹಿಮಾಶ್ಮಪ್ರವಾಹವೊಂದಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿ ಪ್ರಾಣತೆತ್ತ ಫಲವಾಗಿ ಅದೊಂದು ದುರಂತ ಸಾಹಸವಾಯಿತು.

ಆನಂತರ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಗಮನ ಹರಿದದ್ದು ಕಾಲು ಶತಮಾನ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ. ಅವರು ಈ ಪರ್ವತದ ಇತರ ಮುಖಗಳನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿದರು. 1929–31ರಲ್ಲೂ ಪಾಲ್ ಬೌವರನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಬವೇರಿಯನ್ ತಂಡವೊಂದು ಜಮ್ಮುವಿನ ಕಡೆಯಿಂದಲೂ 1930ರಲ್ಲಿ ಜಿ.ಓ. ಡಿಫ್ರೆನ್ ಫರ್ತನ ತಂಡ ಕಾಂಚನಜುಂಗ ಕಣಿವೆಯ ಕಡೆಯಿಂದಲೂ ಆರೋಹಣ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಿದುವು. ಈ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಿಸಿದ ಔನ್ನತ್ಯ 7620 ಮೀ ಈ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬೌವರನ ತಂಡ ಏರಲಾಗಲಿಲ್ಲ (1931). ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಹಿಮರಾಶಿ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾಗಿ ಅಪಘಾತಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಕಾಂಚನಜುಂಗದ ರುದ್ರಭೀಕರತೆಯಿಂದಾಗಿ 1954ರ ವರೆಗೂ ಯಾರೂ ಅದನ್ನೇರುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಕೈಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ.

ಯಾಲುಂಗ್ ಕಣಿವೆಯ ಕಡೆಯಿಂದ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿ ನೋಡಬಹುದೆಂಬುದು 1954ರಲ್ಲಿ ಗಿಲ್ಮರ್ ಲೂಯಿಸ್ ಮತ್ತು ಜಾನ್ ಕೆಂಪರ ಪ್ರವಾಸಗಳಿಂದ ದೃಢಪಟ್ಟ ಫಲವಾಗಿ 1955ರಲ್ಲಿ ಚಾರಲ್ಸ್ ಇವಾನ್ಸನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಆರೋಹಣ ತಂಡವೊಂದು ಈ ಪ್ರಯತ್ನ ಕೈಕೊಂಡಿತು. ಆ ತಂಡ ಬುಡದ ಶಿಬಿರದಿಂದ 5486 ಮೀ ಹೊರಟು, ಮೂರು ವಾರಗಳ ಅನಂತರ 7315 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ವಿಶಾಲವಾದ ಚಾಚೊಂದನ್ನು ತಲಪಿತು. ಅದರ ಎತ್ತರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 7620 ಮೀ ಪ್ರದೇಶವೇ ಆರೋಹಣತಂಡದ

ಐದನೆಯ ಶಿಬಿರ. ಮುಂದಿನ ಶಿಬಿರದ ಎತ್ತರ 8230 ಮೀ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಆರೋಹಣದ ಕೊನೆಯ ಮಜಲು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಆಮ್ಲಜನಕದೊಂದಿಗೆ ಸಜ್ಜಾಗಿದ್ದ ಆರೋಹಿಗಳು ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಏರಿ ನಡೆದರು. 1955ರ ಮೇ 25 ರಂದು ಜೋ ಬ್ರೌನ್ ಮತ್ತು ಜಾರ್ಜ್ ಬ್ಯಾಂಡರೂ 26 ರಂದು ನಾರ್ಮನ್ ಹಾರ್ಡಿ ಮತ್ತು ಎಚ್. ಆರ್. ಎ. ಸ್ಟ್ರೀತರರೂ ಕಾಂಚನಜುಂಗವನ್ನೇರಿದರು. ಆದರೆ ಸಿಕ್ಕಿಮರಿಗೆ ಪವಿತ್ರವೆನಿಸಿರುವ ಶಿಖರದ ತಲೆ ಮೆಟ್ಟಬಾರದೆಂಬ ಅವರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗೆ ಬೆಲೆ ಕೊಟ್ಟು ಶಿಖರಾರೋಹಿಗಳು ಅದರ ಶಿಖಾಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಕೆಲವು ಗಜಗಳ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ನಿಂತು ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. *

ಕಾಂಡಕೃಷಿ: ಕೆಲವು ವಿಧದ ಗಿಡ ಮತ್ತು ಮರಗಳ ಕಾಂಡವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಭೂಮಿಗೆ ನೆಡುವುದರಿಂದ ಹೊಸ ಗಿಡಮರಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಧಾನದ ಬೇಸಾಯವೇ ಕಾಂಡಕೃಷಿ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ಗುಲಾಬಿ, ದಾಸವಾಳದ ಗಿಡ, ನುಗ್ಗೆ ಮರ, ಹಿಪ್ಪು ನೇರಳೆ, ಕಬ್ಬು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಮೊದಲು ಸ್ಥಿರ ಬೇಸಾಯ ಕಾಂಡ ಕೃಷಿಯಿಂದ ಉಂಟಾಗಿದೆ ಎಂದು ಪ್ರಮುಖ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾದ ಕಾರ್ಲ್ ಸಾಯರ್‌ರವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಕಾಂಡಕೃಷಿ ಮೊದಲು ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದದ್ದು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿನ ಜನರ ಮೂಲತಃ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಅನಂತರ ಬೇಟೆಗಾರಿಕೆ ಅಥವಾ ಆಹಾರ ಸಂಗ್ರಹಣಾ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರು. ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯವು ವಿಪುಲವಾದ ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿನ ಮೀನುಗಾರಿಕಾ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನರಿಗೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಒಂದು ಕಡೆ ನೆಲೆಸಿ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಮತ್ತು ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ, ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯವು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಸಸ್ಯ ತಳಿಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಕಾರಣ ಈ ಪ್ರದೇಶ ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಗೃಹಬಳಕೆಗಾಗಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಯಿತು. ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಟಾರೋ, ಗೆಣಸು, ಬಾಳೆ ಮತ್ತು ತಾಳೆ ಮರಗಳು. ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ ಅಲ್ಲದೆ ಪಶ್ಚಿಮಆಫ್ರಿಕ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬೇಸಾಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ತಾಳೆ ಮರ ಮತ್ತು ಗೆಣಸು ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಯಾಗಿವೆ. ಮೊನಿಯಾಕ ಆಲೂಗಡ್ಡೆ ಮತ್ತು ಅರಾರೂಟ್ (ಬಾಣಗಡ್ಡೆ) ಬೆಳೆಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಉಗಮಗೊಂಡಿವೆ.

ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಿಂದ ಈ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಹರಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಸಾಯರ್ ಅವರು ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉತ್ತರ ಚೀನದಿಂದ ಪೂರ್ವ ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದ ಮೂಲಕ ನೈರುತ್ಯ ಏಷ್ಯ, ಆಫ್ರಿಕದ ಉತ್ತರ ವಲಯ ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹರಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಿಂದ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಮೆರಿಕದ ಉಷ್ಣ ವಲಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹರಡಿದೆ ಎಂದು ಸಾಯರ್‌ರವರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಕಾಂಡ್ಲ: ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬಂದರು. ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯದ ಕಚ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ (ಉ.ಅ. 23^0 ಪೂ.ರೇ 70^0) ಅಂಜಾರ್‌ನಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 19 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯಾಗಿತ್ತು, ಮುಂದೆ ಇದನ್ನು ಒಂದು ಬಂದರನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಯಿತು (1930). ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪೂರ್ವ ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದ್ದ ಕರಾಚಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದರಿಂದ ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗಗಳ ಸಾಗರಾಂತರ ವ್ಯಾಪಾರ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಮುಂಬಯಿ ಬಂದರಿನ ಅತಿಯಾದ ಒತ್ತಡದ ನಿವಾರಣೆಗೂ ಇಂಥ ಒಂದು ಬಂದರಿನ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿತ್ತು. ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದಾಗಿ ಈ ಬಂದರಿನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಮೊದಮೊದಲು ಸ್ವಲ್ಪ ಕುಂಠಿತವಾದರೂ 1960ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಇದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಕಚ್, ಉತ್ತರ ಗುಜರಾತ್, ರಾಜಸ್ತಾನ, ಪಂಜಾಬ್, ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ, ದೆಹಲಿ, ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ – ಇವು ಕಾಂಡ್ಲ ಬಂದರಿನಿಂದ ನೇರ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆಯಬಹುದಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಇದರ ಹಿನ್ನಾಡಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 712,250 ಚ.ಕಿಮೀ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಹಡಗುಗಳು ಬಂದು ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಬಂದರು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ.

ಇದು ಆಧುನಿಕ ಸುಸಜ್ಜಿತ ಬಂದರು. ಇಲ್ಲಿ 6 ಬರ್ಥ್, 5 ಲಂಗರು ಕಲ್ಲು, 3 ಸರಕು ಎತ್ತುವ ಯಂತ್ರ, ಬಂದರು ಕಟ್ಟೆ ಹಾಗೂ ಬಂದರು ಕಾಪುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಉಗ್ರಾಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಆಮದು ಮತ್ತು ರಫ್ತು ಸರಕುಗಳ ವಿಲೇವಾರಿಗಾಗಿ ಪೂರಕವಾದ ಉತ್ತಮ ರೈಲು ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆಯ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಈ ಬಂದರಿನ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಉತ್ತೇಜಕವಾದ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ವೇಗವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರ. ಖನಿಜ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಆಧರಿತ ಉದ್ಯಮಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಲು ಸ್ಥಾನೀಕರಣಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಲವಣಸಂಬಂಧ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಉದ್ದಿಮೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ, ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ, ರಬ್ಬರ್ ಮತ್ತು ಕೃತಕ ರೇಷ್ಮೆ ಜವಳಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿವೆ.

ಕಾಂಡ್ಲ ಬಂದರು ಮತ್ತು ಅದರ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶ ಮುಕ್ತ ವ್ಯಾಪಾರವಲಯ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯದ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಈ ಬಂದರಿನಲ್ಲಿ ಸುಂಕವಿಮೋಚನೆಯ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ರಫ್ತು ಆಧಾರಿತ ಸಲಕರಣೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಆಮದು ಸುಂಕ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಅಬ್ಕಾರಿ ಸುಂಕದಿಂದ ವಿನಾಯಿತಿ ಮುಕ್ತ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಬಂದರಿನ ಮೂಲಕ ಆಮದು ಹೆಚ್ಚು. ಇದನ್ನು ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಆಮದು ಬಂದರು ಎನ್ನುವರು.

ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಈ ಬಂದರು 40 ದಶಲಕ್ಷಟನ್ನುಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಸರಕುಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮತ್ತು ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆಮದು ಸರಕುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ವಸ್ತುಗಳು ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯ, ಖನಿಜ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತು, ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ ಇತ್ಯಾದಿ ಈ ಬಂದರಿನ ಮೂಲಕ ಆಮದಾಗುತ್ತವೆ. ಹತ್ತಿ, ಉಪ್ಪು, ಸಕ್ಕರೆ, ಚೂರ್ಣಾಸಿ ಮುಂತಾದವು ಬಂದರಿನ ಮೂಲಕ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಬಂದರಿನ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡುವ ಪರ್ಯಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಾಗಿ 24 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಟುನ ಮತ್ತು ವಾದಿನರ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಬಂದರುಗಳನ್ನು ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿದೆ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಕಾಂದಹಾರ್: ಅಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ದೊಡ್ಡ ನಗರ: ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 1006 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ, ಕಾಬೂಲಿನ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ 512 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಕ್ವೆಟ್ಟ ಇರುವುದು ಇಲ್ಲಿಗೆ 208 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,16,000 (2001). ಕಾಂದಹಾರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲೂ ಪಠಾಣರೇ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ಆಧುನಿಕ ಕಾಂದಹಾರ್ ನಗರದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಜನನಿಬಿಡವಾದ ಹಳೆಯ ನಗರವಿದೆ. ಅದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದಾತ ಅಹಮದ್ ಷಾ ದುರಾನಿ (1724–73). ಹಳೆಯ ನಗರವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದ ಆಯಾಕಾರದ ಮಣ್ಣಿನ ಕೋಟೆ ಬಹುತೇಕ ಬಿದ್ದು ಹೋಗಿದೆ. ಆದರೂ ಅದರ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ಈಗಲೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಕಾಂದಹಾರದ ಸ್ಥಾನ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾದದ್ದು. ವಾಯವ್ಯ ಅಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಹೆರಾತಿನಿಂದ ಭಾರತ–ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಉಪಖಂಡಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗ ಸಾಗುವುದು. ಇದರ ಮೂಲಕವೇ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೂ ಇದಕ್ಕೂ ರೈಲು ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಕಾಂದಹಾರದಿಂದ ಹೆರಾತಿನ ಮೂಲಕ ರಷ್ಯಾಕ್ಕೂ ಕಾಬೂಲಿಗೂ ಮಾರ್ಗಗಳಂಟು. ತೆಹರಾನ್–ದೆಹಲಿಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕಾಂದಹಾರದಲ್ಲಿ 1960ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು.

ಕಾಂದಹಾರ್ ಅಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ. ಇದು ಉಣ್ಣೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇಲ್ಲೊಂದು ಆಧುನಿಕ ಉಣ್ಣೆ ಗಿರಣಿಯುಂಟು. ಇದು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಬಟ್ಟೆ ಬಹುತೇಕ ಅಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದಲ್ಲೇ ಮಾರಾಟವಾಗುತ್ತದೆ. ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಸೇಬು, ದಾಳಿಂಬೆ ಮುಂತಾದ ಹಣ್ಣುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಹತ್ತಿ, ಮಂಜಿಷ್ಠ, ಜೀರಿಗೆ ಮತ್ತು ಇಂಗು ಇತರ ರಫ್ತುಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ಪೇಟೆಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಂಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಬಂದ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಕಾಂದಹಾರ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ: ಕಾಂದಹಾರ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8,86,000 (2001). ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹಜಾರಾ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ರೆಜಿಸ್ತಾನ್ ಮರುಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಗಡಿಯವರೆಗೂ ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಕಲಾತ್–ಇ–ಘಿಲ್ಜಾಯಿಯಿಂದ ಹೆಲ್ಮಂಡ್ ನದಿಯ ಸನಿಯದವರೆಗೂ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ವಾಯುಗುಣ ಅತ್ಯಂತ ಹಿತಕರವಾಗಿರುವುದು ವಸಂತ ಋತುವಿನಲ್ಲಿ. ಸಹಿಸಲಾಸಾಧ್ಯವಾದ ಚಳಿಯೇನೂ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬೇಸಗೆ ಮಾತ್ರ ಬಲು ತಾಪಕರ; ಆಗ ಒಣಹವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ನದಿಯಿರುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವುಂಟು. ಇಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟದ ಬುಡದ ನೀರಿನ ಆಸರೆಯಿಂದ ನೆಲದಡಿಯಲ್ಲೇ ಕಾಲುವೆ ರಚಿಸಿ ನೀರು ಹಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರದೇಶವೂ ನೀರಾವರಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಕಜಕೈ ಮತ್ತು ಅರ್ಗಂದಾಬ್ ಕಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ಕಲ್ಪಿಸಲಾದ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯದಿಂದ ಕಾಂದಹಾರ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಕಾಂದಹಾರ್ ನಗರಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಸರಬರಾಜೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹೊಸದಾಗಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಿದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಆಫ್ಘನ್ ಅಲೆಮಾರಿಗಳನ್ನೂ ಕುಚಿ ಜನರನ್ನೂ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಲು ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹಣ್ಣು, ಉಣ್ಣೆ, ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಬೇಳೆ, ಮಂಜಿಷ್ಠ (ಮ್ಯಾಡರ್), ಕುದುರೆ ಮಸಾಲೆ ಸೊಪ್ಪು (ಅಲ್ಫಾಲ್ಫ), ಕ್ಲೋವರ್, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು–ಇವು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. (ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕಾಂಬೋಡಿಯ: ಇಂಡೋ–ಚೀನ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಹಿಂದೆ ಇದನ್ನು ಕಂಪೂಚಿಯ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಉ.ಅ. $10^0 00'$–$14^0 55'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 103^0 ರಿಂದ $107^0 41'$ ಗಳ ನಡುವೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಲಾವೋಸ್, ಪೂರ್ವ ಆಗ್ನೇಯಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ವಿಯೆಟ್ನಾಂ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಯೆಯಾಂ ಖಾರಿ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮೋತ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಥೈಯ್ಲೆಂಡ್ ಇವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 181,035 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 900000 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಪನಾಂ–ಪೆನ್. ಇಲ್ಲಿನ ನಾಣ್ಯ ರಿಯಾಲ್. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 75 ಜನ. ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 18 ಮಾತ್ರ. ಸಾಕ್ಷರತೆ ಶೇ. 69.4.

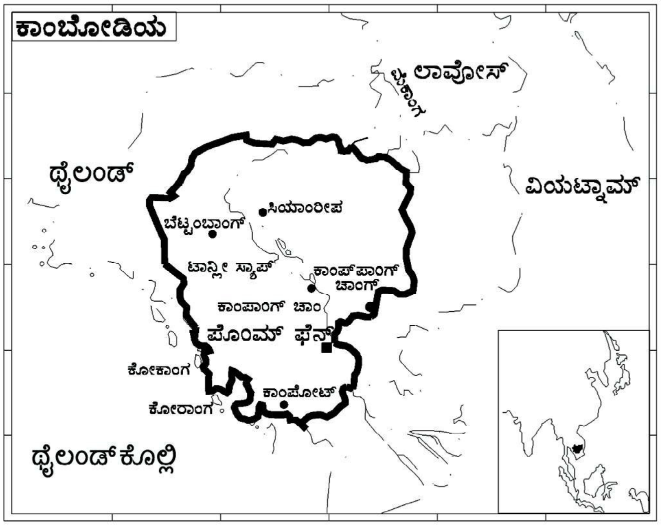

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ, ವಾಯುಗುಣ: ಕಾಂಬೋಡಿಯ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ. ಒಮ್ಮೆ ಸಮುದ್ರದ ಖಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಈ ದೇಶದ ಬಹುಭಾಗ ಮೇಕಾಂಗ್ ನದಿ ತಂದು ಹಾಕಿದ ಮಣ್ಣಿನಿಂದಾಗಿ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡು ಭೂಪ್ರದೇಶವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಥೈಯೆಲೆಂಡ್ ಗಡಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಮರಳುಗಲ್ಲಿನ ಡಾಂಗ್ರೆಕ್ ಪರ್ವತಗಳು ಮಧ್ಯಕಾಂಬೋಡಿಯದ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಡಮಂ ಪರ್ವತಗಳು 1495 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಎಲಿಫೆಂಟ ಶ್ರೇಣಿ ಕಾರ್ಡಮಂ ಪರ್ವತದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಹಾಗೂ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ತೀರದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಿರುದ್ವೀಪಗಳು ಅಂಚುಗಟ್ಟಿ ನಿಂತಿವೆ. ಟಾನ್‌ಲೇಸ್ಯಾಪ್ ಅಥವಾ ಮಹಾಸರೋವರದ ಸುತ್ತಣ ಇಳುಕಲು ನಾಡಿನ ಎರಡು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲು ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಮೇಕಾಂಗ್ ನದಿಯಾಚೆ, ದಕ್ಷಿಣ ವಿಯೆಟ್ನಾಂ ಕಡೆ ಎತ್ತರವಾದ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳುಂಟು. ಈಶಾನ್ಯದ ಕಟ್ಟಕಡೆಯಲ್ಲಿ, ಸ್ಪಂಗ್–ಟ್ರಂಗ್ ಬಳಿ, ಸೆ ಕಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಸ್ರೆಪೊಕ್ ನದಿಗಳ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಗಳೂ ಮೀಕಾಂಗ್ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಯೂ ಒಮ್ಮುಖವಾಗುತ್ತವೆ. ಟಾನ್‌ಲೇ ಸ್ಯಾಪ್ ಪ್ರಾಚೀನ ಖಾರಿಯ ಅವಶೇಷ. ಸುತ್ತಣ ಮೇಲ್ಭಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಈ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಒಣ ಋತುವಿನಲ್ಲಿ ಇದರ ಆಳ ಎಲ್ಲೂ 2 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಮಹಾನಾಲೆಯ ಮೂಲಕ ಅದರ ನೀರು ಮೇಕಾಂಗ್ ನದಿಗೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಕಾಂಗ್ ನದಿಯ ನೀರು 12 ರಿಂದ 14 ಮೀ ಗಳಿಗೆ ಏರಿ ಅದೇ ನಾಲೆಯ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಹರಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ ಟಾನ್‌ಲೇ ಸ್ಯಾಪಿನ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟ 14–15 ಮೀ ಗಳಿಗೆ ಏರಿ ಅದು ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಅರಣ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ವ್ಯವಸಾಯದ ಭೂಮಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಆವರಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾಂಬೋಡಿಯದ್ದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ, ಮಾನ್ಸೂನ್ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತವೆ (ಸರಾಸರಿ 150 ಸೆಂಮೀ). ಪರಮಾವಧಿ ಮಳೆ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ. ಉಷ್ಣತೆಯ ಅಂತರ 20^0ಸೆ.–36^0ಸೆ. ಪನಾಂ–ಪೆನ್‌ನಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣ 27^0ಸೆ. ಮೇಯಿಂದ ನವೆಂಬರ್‌ವರೆಗೆ ಮಳೆಗಾಲ. ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು (500 ಸೆಂಮೀ) ಒಳನಾಡಿಗೆ ಹೋದಂತೆ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ (150 ಸೆಂಮೀ).

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ: ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಶೇ. 70 ಭಾಗ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದಾವೃತ. ಅಗಲ ಎಲೆಯುಳ್ಳ ಕಾಡು, ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಮತ್ತು ಎಲೆಉದುರುವ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರದ ಪರ್ವಗಳ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ದಟ್ಟ ಮಳೆ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ತೆರದಕಾಡುಗಳು ಮತ್ತು ಸವನ್ನ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿದೆ. ಆನೆ, ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ ಮತ್ತು ಕರಡಿಗಳು ಪ್ರಮುಖ ವನ್ಯಜೀವಿ. ಅಸಂಖ್ಯಾತ ವೈವಿಧ್ಯಮ ಪಕ್ಷಿ ಸಂಕುಲ ನದಿದಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ಜನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವರು. ಜೀವನಾಧಾರ ಬೇಸಾಯ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಬತ್ತ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಬೆಳೆ. ಜೊತೆಗೆ ಮೆಕ್ಕೆ ಜೋಳ, ನೆಲಗಡಲೆ ಮತ್ತು ರಬ್ಬರ್ ಕೂಡ ಬೆಳೆಯುವರು. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಪಶು ಪಾಲನೆಯೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಜಾನುವಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಎಮ್ಮೆ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಅದನ್ನು ಕೃಷಿಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಬಳಸುವರು. ಟೋನ್ಲೆಸ್ಯಾಪ್ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೃದ್ಧ ಶುದ್ಧನೀರಿನ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಕೇಂದ್ರ.

ಕಾಂಬೋಡಿಯದಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಮಿತ. ಶಕ್ತಿ ಸಾಧನ ಆಧರಿತ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದು. ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದಿದೆ. ಸಿಮೆಂಟ್, ಹತ್ತಿಗಿರಣಿ, ಕಾಗದ, ಪ್ಲೈವುಡ್ ತಯಾರಿಕೆ. ರಬ್ಬರ್ ವಸ್ತು ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣ ಉದ್ಯಮಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿವೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಕೆಲವೇ ಸುಧಾರಿತ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಆನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯದಿಂದ ವಂಚಿತವಾಗಿವೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹಗಳೇರ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ: ಪನಾಂಪೆನ್–ಬ್ಯಾಂಕಾಕ್, ಪನಾಂ–ಪೆನ್–ಶೊಂಪಾಂಗ್, ಕೊಂಪಾಂಗ್ ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ಏಕೈಕ ಬಂದರು. ಪನಾಂ–ಪೆನ್ ನೆರೆರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಂದಿಗೆ ವಾಯುಯಾನ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದೆ.

ಕಾಂಬೋಡಿಯದಿಂದ ಅಕ್ಕಿ, ರಬ್ಬರ್, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಮೆಣಸು, ಚೌಬೀನೆ, ಮೀನು ಮತ್ತು ವನ್ಯಮೃಗಗಳು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ, ಕಬ್ಬಿಣ–ಉಕ್ಕು, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ವಿದ್ಯುತ್‌ಯಂತ್ರಗಳು, ಸಲಕರಣೆಗಳು, ಔಷಧ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತು, ಕಾಗದ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಸಿಮೆಂಟ್ ಹಾಗೂ ಹೈನು ಪದಾರ್ಥಗಳು ಆಮದಾಗುತ್ತವೆ.

ಕಾಂಬೋಡಿಯದಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲು ಕ್ರಮಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 87 ರಷ್ಟು ಖ್ಮರ್ ಅಥವಾ ಕಾಂಬೋಡಿಯನ್ನರು. ವಿಯೆಟ್ನಾಂ, ಥೈ, ಲಾಮೋಸ್ ಮತ್ತು ಚೀನಿಯರಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಕಾಕನಕೋಟೆ: ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸ್ಥಳ. ಮೈಸೂರಿಗೆ 77 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಕಾಡಾನೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಪಳಗಿಸುವ ಖೆಡ್ಡಾಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತೇಗ, ಹೊನ್ನೆ, ನಂದಿ, ಬೀಟೆ, ಮತ್ತಿ, ಸಾಲ, ಬಿದಿರು ಮುಂತಾದ ಮರಗಳು ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ತೇಗದ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿರುವ ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದ ನೆಡುತೋಟಗಳಿವೆ.

ಕಾಕನಕೋಟೆಯ ಕಾಡು ಆನೆಗಳ ಬೀಡು. ಆನೆಗಳಿಂದ ಬೆಳೆಗಳಿಗೂ ಜನಜೀವನಕ್ಕೂ ಆಗಾಗ ತೊಂದರೆ ಆಗುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. 1873-1971ರ ವರೆಗೆ ನಡೆಸಿದ 36 ಖೆಡ್ಡಾಗಳಲ್ಲಿ 24ನ್ನು ಕಾಕನಕೋಟೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ ನಡೆಸಲಾಯಿತು. 1968ರಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯಲಾದ ಆನೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 88; 1971ರಲ್ಲಿ 41. ಕಪಿಲಾ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಭಾಗ ಮುಳುಗಡೆಯಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕಾಕಸಸ್: ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಅಝಾಫ್ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕೆರ್ಚ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಬಳಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೆ ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ 1440 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ. ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಕ್ಕಿಂತ ಪಿರೆನೀಸ್ ಪರ್ವತವನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಪಿರೆನೀಸಿನಂತೆ ಇದೂ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ, ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರಗಳು ಇದರ ಉಪಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗವೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಪಶ್ಚಿಮ ವಿಭಾಗ: ಇದು ಕೆರ್ಚ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಬಳಿಯಿಂದ ಉತ್ತರ ಇರಾನಿನ ಎಲ್‌ಬುರ್ಜ್ ಪರ್ವತದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿ, ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸಮಾಂತರದಲ್ಲಿ 670 ಕಿಮೀ ದೂರ ಸಾಗಿರುವುದು. ಪ್ರಧಾನ ಶ್ರೇಣಿಗೂ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುವ ಎರಡು ಸಮಾಂತರದ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಅಧಿಕ ಮಳೆ ಹಾಗೂ ಇತರ ಸೂಕ್ತವಾದ ವಾಯುಗುಣದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಕಣಿವೆ–ಕಂದರಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲೂ ಅಭೇದ್ಯವಾದ ಅರಣ್ಯವಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಚಾಚುಗಳು 700–1050 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕಿವೆ. ಪ್ರಧಾನ ಶ್ರೇಣಿ ಪೂರ್ವದತ್ತ ಸಾಗಿದಂತೆ 3500–3650 ಮೀ ಗಳ ವರೆಗೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಶಿಖರಗಳಿವು: ಫಿಷ್ಟ್ (2450ಮೀ), ಓಷ್ಟೆನ್ (2800ಮೀ), ಘುಗುಜ್ (3250ಮೀ), ಸೈಷ್ (3800ಮೀ). ಪ್ರಧಾನ ಶ್ರೇಣಿ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಸ್ಫಟಿಕ ಮಾದರಿಯ ಕಲ್ಲುಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಉಪಶ್ರೇಣಿಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಬಹುದಾದ ಮೃದು ಕಲ್ಲುಪದರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ, ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಮುಸುಕಿರುತ್ತದೆ. ಓಷ್ಟೆನ್ ಶೃಂಗದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಪರ್ವತಪಂಕ್ತಿ ಸದಾ ಹಿಮದಿಂದ ಆವರಿಸಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿಂದ ಅನೇಕ ಹಿಮನದಿಗಳು ಉಗಮಿಸಿ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತವೆ.

ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವೇ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗಗಳು ಬಹಳ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ. ಪರ್ವತದ ಉತ್ತರಭಾಗದ ಮೇಡುಗಳು ಇಳಿಜಾರುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಕೂಬ್ಯಾನ್ ಕಣಿವೆಗೂ ಆ ಕಣಿವೆಯ ಆಚಿನ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕ ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು–ಷೇಖ್ (1650 ಮೀ) ಷೆಟ್ಲಿಭ್ (1850 ಮೀ), ಸೆಮಷ್ಕ (2100 ಮೀ), ಸಾಂಚಾರ್ (2435 ಮೀ), ಸಾಂಚಾರ್ ಘಾಟ್ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೂ ಎಲ್‌ಬುರ್ಜ್ ಪರ್ವತಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಮುರುಖ (3500 ಮೀ), ಕ್ಲುಖೋರ್ (2900 ಮೀ) ಮತ್ತು ನಾಖರ್ (2930 ಮೀ) ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಕಾಕಸಸ್ ವಿಭಾಗದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಅನುಕೂಲ ವಾಯುಗುಣದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ತೆರಪಿನಲ್ಲಿ ಗಿಡಮರಗಳು ಒತ್ತಾಗಿಯೂ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆದಿವೆ. ವಿವಿಧ ಮರಗಳನ್ನೂ ಬಳ್ಳಿಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ದಟ್ಟ ಕಾಡುಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಶೇ. 56 ಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಆಷ್, ಫರ್, ಪೈನ್, ಬೀಚ್, ಎಲ್ಮ್, ಲೈಮ್, ಯ್ಯೂ, ಎಲ್ಡರ್, ವಿಲೊ, ಓಕ್ ಮೊದಲಾದ ಮಧ್ಯ ಐರೋಪ್ಯ ವೃಕ್ಷಗಳು ಈ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ನಿತ್ಯಹಸುರಿನ ಪೈನ್ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳೂ ಉಂಟು. ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಕುರುಚಲುಗಳನ್ನೂ ಜಲಸಸ್ಯಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಪೀಚ್, ದಾಳಿಂಬೆ, ಅಂಜೂರ ಮತ್ತು ಆಲಿವ್ ಇವು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 457 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಚೆಸ್ಟ್‌ನಟ್, ಏಪ್ರಿಕಾಟ್, ಸೇಬು, ಪೇರುಹಣ್ಣು, ಪ್ಲಂ, ಚೆರಿ, ಕಲ್ಲಂಗಡಿ, ಮುಸುಕಿನಜೋಳ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಬಟಾಣಿ, ಹತ್ತಿ, ಬತ್ತ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು–ಇವು ಈ ಪರ್ವತಭಾಗದ ಬೆಳೆಗಳು.

ಪರ್ವತದ ಈ ಭಾಗದ ನೆರೆಯ ಕಡಲಕರೆ–ಬಹುತೇಕ ನೇರ, ರೇವುಪಟ್ಟಣಗಳು ವಿರಳ, ಕ್ರಿಮಿಯದ ಆಗ್ನೇಯ ತೀರದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬೇಸಗೆಯ ಈಜುದಾಣಗಳಿವೆ. ನಾವರಸ್ಸೀಕ್ಸ್, ಗ್ಲೆಂಜಿಕ್, ಅನಪ, ಸುಖುಂ–ಕಾಲ್ಜ್, ಪೋಟಿ ಮತ್ತು ಬಾಟೂ ಮುಖ್ಯ ಲಂಗರು ನೆಲೆಗಳು.

ಮಧ್ಯ ವಿಭಾಗ: ಈ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮ ಉಪ ಭಾಗ ಎಲ್‌ಬುರ್ಜ್ ಪರ್ವತದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಕಾಸ್ಬೆಕ್ ಪರ್ವತ ಹಾಗೂ ಡೇರಿಯಲ್ ಘಾಟಿನ ವರೆಗೆ 320 ಕಿಮೀ ಅಂತರ ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಕಸಸ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಉದಾ: ಷ್ಕಾರಾಟೌ (5200 ಮೀ) ಕಾಷ್ಟಾನ್–ಟೌ (5150 ಮೀ), ಎಲ್‌ಬುರ್ಜ್ (ಪಶ್ಚಿಮಶಿಖರ: 5630 ಮೀ ಪೂರ್ವಶಿಖರ 5590 ಮೀ), ಜೈಕಿಲ್ (5420 ಮೀ), ಡಿಕ್–ಟೌ (5197 ಮೀ), ಜಂಗಾ–ಟೌ (ಪಶ್ಚಿಮಶಿಖರ 5080 ಮೀ; ಪೂರ್ವಶಿಖರ 5037 ಮೀ), ಕಾಸ್ಬೆಕ್ (5043 ಮೀ), ಮಿಷಿರ್ಫಿ–ಟೌ (ಪಶ್ಚಿಮಶಿಖರ 5001 ಮೀ; ಪೂರ್ವ ಶಿಖರ 4983 ಮೀ), ಅಡಿಷ್ ಅಥವಾ ಕಾಟ್ಯುನ್–ಟೌ (4967 ಮೀ), ಗೆಸ್ಟೊಲ (4858 ಮೀ), ಟೆಟ್‌ನುಲ್ಡ್ (4852 ಮೀ), ಗಿಮಾರೈ–ಖೋಖ್ (4776 ಮೀ) ಉಷ್ಬ (ನೈರುತ್ಯ ಶಿಖರ 5001 ಮೀ; ಈಶಾನ್ಯ ಶಿಖರ 4694 ಮೀ), ಉಲ್ಲು–ಔಜ್ (4678 ಮೀ), ಆಡೈ–ಖೋಖ್ (4656 ಮೀ), ಟೆಖ್ ಟೆಂಜಿನ್ (4613 ಮೀ) ಮತ್ತು ಟಿಯುಟಿಯನ್–ಟೌ (4607 ಮೀ). ಪರ್ವತಾರೋಹಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹತ್ತುವ ಶಿಖರಗಳು ಕಾಸ್ಬೆಕ್ ಮತ್ತು ಎಲ್‌ಬುರ್ಜ್.

ಪ್ರಧಾನ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ತುದಿ 3048 ಮೀ ಗಳಿಗೆ ಏರಿದರೂ ಅದರ ಉಪಶ್ರೇಣಿಯಾದ ಬೊಕೊಮೊಯ್ ಖ್ರಿಬೆಟ್ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಬೊಕೊಮೊಯ್ ಪರ್ವತಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮೆಟ್ಟಿಲು ಪಂಕ್ತಿಯಂತೆ ರಚಿತವಾಗಿ ಅನೇಕ ಚಾಚುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಕಡಿದಾಗಿರುವ ಕಂದರಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮನದಿಗಳು, ಆಳವಾದ ಕಮರಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸಿ, ಉತ್ತರದ ಇಳುಕಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸರಿದು, ಟೆರೆಕ್ ಅಥವಾ ಕೂಬ್ಯಾನ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ; ಕೆಲವು ಹಿಮನದಿಗಳು ದಕ್ಷಿಣದ ಇಳಿಮೇಡಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು, ರಿಯಾನ್ ಅಥವಾ ಕೂರಾ ನದಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮೇಲ್ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರೋವರಗಳಾಗಲೀ, ಜಲಪಾತಗಳಾಗಲೀ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮಧ್ಯ ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತದ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ 2895–3048 ಮೀ ಗಳ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರ ಹಿಮಟೋಪಿಯುಂಟು. ಇನ್ನೂ ಎತ್ತರದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 900 ಹಿಮನದಿಗಳು ಹರಿದು ಬರುತ್ತವೆ. ಅವು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದೊಂದು ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಕರಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಹಿಮನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಬೆಂಜಿಂಗ್ ಅಥವಾ ಉಲ್ಲುವಿನ ಉದ್ದ 17 ಕಿಮೀ : ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 1992 ಮೀ ವರೆಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಲೆಕ್ಸೈರ್ 12 ಕಿಮೀ; ಸೈಯ 10 ಕಿಮೀ; ಕಾರಗೊಂ 15 ಕಿಮೀ; ಡೈವಡೋರಕ್ 4 ಕಿಮೀ; ಮೈ. ಬಾಲ್ಡ್ ಅಥವಾ ಗೆರೆಷೋ 7 ಕಿಮೀ; ಟುಯ್ಬರ್ 10 ಕಿಮೀ; ಸನ್ನೆರ್ ಅಥವಾ ಜನ್ನೆಲ್ 10 ಕಿಮೀ; ಲರ್ಡ್‌ಖಟ್ ಹಿಮನದಿ 8 ಕಿಮೀ; ಪರ್ವತದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಿಮನದಿಗಳು ಆವರಿಸಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಸು. 1684 ಚ.ಕಿಮೀ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದ ಮಾಲಿವ್ 58 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹಿಮಗಡ್ಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕೆಲವು ಹಿಮನದಿಗಳು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಯುತ್ತಿವೆಯೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಂಟು.

ಮಧ್ಯ ಕಾಕಸಸಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದ ಪರ್ವತಪುಂಜ ಬಹಳ ಕಡಿದು. ಅಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ರಷ್ಯಕ್ಕೂ ಆರ್ಮೇನಿಯ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಡೇರಿಯಲ್ ಮತ್ತು ಮಾಮಿಸನ್ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತದ ಈ ಭಾಗದ ದಕ್ಷಿಣದ ಇಳಿಮೇಡುಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸ್ವನೇಟಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗಿಡಮರಗಳು ಒತ್ತಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪುಷ್ಪಗಳು ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವವಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವೈವಿಧ್ಯಪೂರಿತ. ವಿವಿಧ ಫರ್ನ್ ಸಸ್ಯಗಳು, ಬಳ್ಳಿಗಳು ಮತ್ತು ಗಗನಚುಂಬಿ ವೃಕ್ಷಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ರಮ್ಯಗೊಳಿಸಿವೆ. ಸುಂದರವಾದ ವನಸುಮಗಳು 3962 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಉತ್ತರದ ಮೇಡುಗಳಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಉಂಟು. ವಾಲ್‌ನಟ್ ಮರಗಳು 1650 ಮೀ ಮಟ್ಟದ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆ 990 ಮೀ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಗಿಡ ಮೂಲಿಕೆಗಳೂ ಪುಷ್ಪಸಂಚಿತ ನಿತ್ಯಹಸುರು ಗಿಡಗಳೂ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳೂ 2743 ಮೀ ಮಟ್ಟದ ವರೆಗೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಪರ್ವತದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗೋದಿ, ರೈ, ಓಟ್ಸ್, ಬಾರ್ಲಿ, ಬೀನ್ಸ್, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಇವನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಮಧ್ಯಕಾಕಸಸಿನ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಕಾಸ್ಬೆಕ್ ಪರ್ವತ ಹಾಗೂ ಡೇರಿಯಲ್ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಬಾಬಾ–ಡಾಘ್ ಪರ್ವತದ ವರೆಗೆ 370 ಕಿಮೀ ದೂರ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತಗಳು ಇಲ್ಲಿ 370 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 3050ಮೀ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಹ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಮುಖ್ಯವಾದುವು ಇವು; ಟಸ್ಮಿಯಾಕೊಂ–ಖೋಖ್ (4136ಮೀ), ಷಾನ್–ಟೌ (4430ಮೀ), ಕೆಡೆನ್ಯೆಸ್–ಮಾಗಲಿ (4218 ಮೀ), ಜಿಲ್ಲಾಖೋಖ್ (3854 ಮೀ), ಜಿಕಾರಿ (3830 ಮೀ) ಚೌಖಿ, ಜುಲ್ದಿ–ಡಾಘ್ (3690ಮೀ), ಅಲಾಖುನ್–ಡಾಘ್(3868ಮೀ) ಮತ್ತು ಮಾಘಿ–ಡಾಘ್ (3793 ಮೀ). ಈ ಭಾಗದ ಪ್ರಧಾನ ಪಂಕ್ತಿಯ ಶಿಖರಗಳಿವು ; ಬೋರ್ ಬಾಲೋ (3100 ಮೀ), ಮಹಾಷಾವಿ ಕಲ್ಡೆ (3757 ಮೀ), ಮುರೋವ್ (3386 ಮೀ), ಅನ್‌ಸಾಲ್ (3883 ಮೀ), ಜಿನೋರ್–ರೊಸೊ (3389 ಮೀ) ಪ್ರಧಾನ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಮತ್ತೂ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಶಿಖರಗಳಿವು: ಟ್ರಫಾನ್–ಡಾಘ್ (4196 ಮೀ), ಬಜಾರ್‌ಡ್ಯೆಯುಜ್ ಅಥವಾ ಕಿಚ್ಚೆನ್ (4489 ಮೀ). ಅದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ, ಪ್ರಧಾನ ಪಂಕ್ತಿಯ ಪಕ್ಕಕ್ಕಿರುವ ಷಾ–ಡಾಘ್ (4253 ಮೀ), ಷಾಲ್‌ಬಜ್ (4168 ಮೀ) ಮತ್ತು ಮುಲ್ಕಾಮಡ್ (3886 ಮೀ).

ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಪಂಕ್ತಿಗೆ ಜೋಡಿಸಿದಂತಿದ್ದು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದೊಳಕ್ಕೆ ಚಾಚಿರುವ ವಿಶಾಲವಾದ ದಘೇಸ್ತಾನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಸುಂದರ ಟೆರೆಕ್ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಪರ್ವತದ ಈ ಭಾಗದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಆಂಡಿ ಪರ್ವತದ ಅಡ್ಡಸಾಲೇ ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಒಂದು ಕೊನೆ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉಳಿದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 2286–3810 ಮೀ ಗಳ ವರೆಗಿನ ಹಲವಾರು ಸಮಾನಾಂತರವಾದ ಹಾಗೂ ಒರಟು ಶೃಂಗಗಳುಂಟು. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮರಗಳಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ಈ ಭಾಗದ ಕೆಲವು ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಡಿಕ್ಲೋಸ್‌ಮಾಟ ಶಿಖರದಲ್ಲಿ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿಗಳೂ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿ ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳೂ (ನೇವೆ) ಈ ಭಾಗದ ಕಣಿವೆಗಳು ಎಲ್‌ಬುರ್ಜ್ ಮತ್ತು ಕಾಸ್ಬೆಕ್ ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕಣಿವೆಗಳಿಗಿಂತ ತಗ್ಗಿನವು. ಬಲು ಎತ್ತರದ ಕಣಿವೆಗಳು ಪರ್ವತದ ಪೂರ್ವವಿಭಾಗದ ಕಣಿವೆಗಳಂತೆ ಕಡಿದಾಗಿದ್ದು ಭಾರಿ ಪ್ರಪಾತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಣಿವೆಗಳ ಪೈಕಿ ಕೆಸ್ಟೊಮೊಯ ಗೋರ (2379 ಮೀ) ಇರುವುದು ಡೇರಿಯಲ್ ಕಣಿವೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಜಾರ್ಜಿಯನ್ ಮಿಲಿಟರಿ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ. ಕೊಡೊರ್ (2835ಮೀ), ಸಟ್ಸ್‌ಖೇನಿ ಮತ್ತು ಗೂಡೂರ್ (3085 ಮೀ) ಹಾಗೂ ಸಾಲ್ವಟ್ (2828 ಮೀ) ಕಣಿವೆಗಳು ಅಖಿಟ ಮಿಲಿಟರಿ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಭಾಗದ ವೃಕ್ಷಗಳು ಪರ್ವತದ ಪಶ್ಚಿಮತುದಿಯ ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತವೆ.

ಪೂರ್ವ ವಿಭಾಗ: ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತದ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಬಾಬಾಡಾಘ್ ಪರ್ವತದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿದು ಅಪ್ಷೆರಾನ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಅದು ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಜಲಮಟ್ಟದ ತಳದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂದುವರಿದು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕೋಪೆಟ್–ಡಾಘ್ ಪರ್ವತದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆ ಪರ್ವತ ಇರುವುದು ಪರ್ಷಿಯದ ಈಶಾನ್ಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ. ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶಿಖರವೂ 2743 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಧಾನ ಶ್ರೇಣಿಯ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಕವಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಘಾಟ್ ಮಾರ್ಗ 1327 ಮೀ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ಆಲ್ಪಿ–ಅಗೆಜ್.

ಪರ್ವತದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ-ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕುಗಳ ನಡುವೆ ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಕಾಣುವುದಲ್ಲದೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟು. ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾದರೂ ಬೆಚ್ಚನೆಯ ವಾಯುಗುಣ ಇರುವ ನೈಋತ್ಯದ ಇಳಿಜಾರುಗಳ ಮತ್ತು ಕಣಿವೆಗಳ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಮನಮೋಹಕವಾದ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಆದರೆ ಒಳ ನಾಡಿನ ಸುರಾಂ ಅಥವಾ ಮೆಸ್ಕೆಸ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಾಡುಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಬಂಡೆಗಳಿಲ್ಲದ ಕಡೆ ಪರ್ವತದ ಇಳಿಮೇಡುಗಳು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಆದರೆ ನದಿಯ ಕಮರಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಕೃತಿದೃಶ್ಯ ಅಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತದ ಕಣಿವೆಗಳ ದೃಶ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಮನೋಹರ. ಬಾಕು-ಬಟೂಮಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಸುರಾಂ ಪರ್ವತ ಸಾಲುಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಹಾದುಹೋಗುವುದು.

ನದಿಗಳು: ಕಾಕಸಸಿನ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳೆಲ್ಲ ಪರ್ವತದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿಯೆ ಉಗಮಿಸುತ್ತವೆ. ರಭಸವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಮಜಿಂಟ ಪಿಜೌವ್, ಬಿಜೈಬ್ ಮತ್ತು ಕೊಡೊರ್ ನದಿಗಳು ಎಲ್‌ಬುರ್ಜ್ ಪರ್ವತದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇನ್ಗುರ್, ಟಷ್ಕೇನಿಸ್-ಟಷ್ಕಲಿ, ರಿಯಾನ್ ಮತ್ತು ಅದರ ಕೂಡುನದಿಗಳು ಉದ್ದವಾಗಿರುವುವಲ್ಲದೆ ರಭಸವಾಗಿಯೂ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಅವು ಎಲ್‌ಬುರ್ಜ್ ಮತ್ತು ಕಾಸ್ಟೆಕ್ ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವಣ ವಿಶಾಲ ಹಿಮಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಿಗಿಂತ ಉದ್ದ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಕೂಬ್ಯಾನ್, ಟೆರೆಕ್, ಮಲ್ಕಾ ಬಕ್ಸಾನ್, ಛೆಗೆಂ, ಛೆರೆಕ್, ಉರುಖ್ ಮತ್ತು ಅರ್ಡನ್. ಟೆರೆಕ್ ನದಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಂಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಕೂಮಾ ನದಿ ಹುಟ್ಟುವುದು ಪ್ಯಟಿಗೋರಸ್ಕ್ ಬಳಿಯ ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವೆ. ಇದು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಬಂಜರು ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳವಾಗಿ ಇಂಗುತ್ತದೆ. ದಘೇಸ್ತಾನದ ಎತ್ತರವಾದ ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು ಸಂಗಮಿಸಿದಾಗ ತಳೆಯುವ ಹೆಸರು ಸಮೂರ್, ಈ ನದಿ ಬೀಳುವುದು ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ. ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತದ ಹಿರಿಯ ನದಿಗಳು-ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೂಬ್ಯಾನ್, ರೀಯಾನ್ ಮತ್ತು ಟೆರೆಕ್ ನದಿಗಳು-ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಗೂ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾದುವು.

ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು: ಕಾಕಸಸಿನ ಪ್ರಧಾನ ಮತ್ತು ಉಪಶ್ರೇಣಿಗಳು ಸಂಧಿಸುವ ಹಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನಂದಿತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು ಎಲ್‌ಬುರ್ಜ್ ಮತ್ತು ಕಾಸ್ಬೆಕ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತದ ಪೂರ್ವ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಷೆಮುಖ ನಗರದ ಬಳಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ 1859, 1872 ಮತ್ತು 1902ರಲ್ಲಿ ಸ್ಫೋಟಿಸಿತು. ಕಾಕಸಸಿನ ಉತ್ತರದ ತಪ್ಪಲಿನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಖನಿಜಯುಕ್ತ ಬಿಸಿನೀರಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳಿವೆ. ಪ್ಯಾಟಿಗೋರಸ್ಕ್, ಝೆಲೆಸ್ನೋಮೊಡಸ್ಕ್, ಎಸ್ಸೆನ್‌ಟುಕಿ ಮತ್ತು ಕ್ಲಿಸ್ಲೊಮೊಡಸ್ಕ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ದಘೇಸ್ತಾನದ ಬೆಟ್ಟಗಾಡಿನ ಈಶಾನ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬುಗ್ಗೆಗಳುಂಟು. ಅರಾರತ್, ಅಲಗೋಜ್, ಅಕ್ಮಂಗನ್, ಸಂಸರ್, ಗೊಡೊರ್ಪಿ ಮತ್ತು ಅಬುಲ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ, ಆರ್ಮೇನಿಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳಿದ್ದ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿವೆ.

ಭೂ ರಚನೆ: ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತ ಬೀಸಣಿಗೆಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಬಾಗಿದೆ. ಅದರ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶ ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರದಿಂದ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದು, ಇಡೀ ಪರ್ವತ ಪಂಕ್ತಿಗಳು ಇರುವುದು ರಷ್ಯದ ಗಡಿಯೊಳಗೆ. ಪರ್ವತದ ಮಧ್ಯಭಾಗವೆಲ್ಲ ಬಲು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಸ್ಫಟಿಕಮಾದರಿಯ ಕಲ್ಲುಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ರಚನೆ ಕ್ರಮೇಣ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲುಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿ ಭೂಯುಗದ ಖನಿಜ ಪದರಶಿಲೆಗಳೂ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಪದರಗಳುಂಟು. ಪರ್ವತದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಹ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲುಗಳೂ ಸೀಮೆಸುಣ್ಣ ಮಾದರಿಯ ಪದರಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಪರ್ವತದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವುವು ಮೂರನೆಯ ಭೂ ಯುಗದ ಶೇಖರಣೆಗಳನ್ನುಳ್ಳ ದ್ವಿತೀಯ ಪದರಗಳು. ಉತ್ತರಭಾಗ ಎರಡನೆಯ ಭೂಯುಗದ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಆದಿಭೂಯುಗದ ಪದರಗಳು ಹಂತ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕೂರಾ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಇಳಿಯುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಭೂಯುಗದ ಖನಿಜಪದರಗಳು ಮುಂದುವರಿದಿವೆ. ಆದಿ ಭೂಯುಗದಿಂದಲೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್‌ಬುರ್ಜ್ ಮತ್ತು ಕಾಸ್ಟೆಕ್ ಪರ್ವತಗಳ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಕೊನೆಯ ಹಂತದ ರಚನೆಗೆ ಸೇರಿರಬೇಕು.

ರಷ್ಯದ ಎರಡು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಾದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ಬಾಕು, ಗ್ರೋಜ್ನಿ ಮತ್ತು ಮೈಕಾಫ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲ್, ಚೈಟ್ರೂರಾದಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಓರ್ಜೊನಿಕಿಡ್ಜ್‌ನಲ್ಲಿ ಸೀಸ ಮತ್ತು ತವರ ಮತ್ತು ಟೈರ್ನಿಔಜ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಜಾರ್ಜಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣಮಟ್ಟ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಗಣಿಗಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ದೊರಕುವುದರಿಂದಲೂ ಟಿಫ್ಲಿಸ್ ಬಳಿ ಹೊಸ ಕಬ್ಬಿಣದ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳುಂಟು. ಕಾಕಸಸ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣಿ-ಪಕ್ಷಿಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ಕಾಕಸಸ್ ಪ್ರದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಅನೇಕ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಜನರು ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಜನಾಂಗಗಳಿವೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಕಾಕಿನಾಡ: ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಪೂರ್ವ ಗೋದಾವರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಹಿಂದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಕೋಕನಾಡ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಗೋದಾವರಿ ನದೀಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಈಶಾನ್ಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 21.56 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 368672 (2001). ಕಾಕಿನಾಡ ಪುರಸಭೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದದ್ದು 1866ರಲ್ಲಿ. ಭರತದ (ಸಮುದ್ರದ ಉಬ್ಬರದಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿದ) ನದಿಯಾಚೆ ಇರುವ ಜಗನ್ನಾಥಪುರ ಉಪನಗರಕ್ಕೂ ಪಟ್ಟಣದ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಕ್ಕೂ ಹೆದ್ದಾರಿಯಿಂಟು. ಜಗನ್ನಾಥಪುರವನ್ನು 1628ರಲ್ಲಿ ಡಚ್ಚರು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. 1825ರಲ್ಲಿ ಅದು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಶವಾಯಿತು. 1839ರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಭರತದ ಅಲೆಯಿಂದ ಅದು ನಾಶವಾಗಿತ್ತು.

ಕಾಕಿನಾಡದಲ್ಲಿ ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಆಧುನಿಕವಾಗಿ ಸಜ್ಜಾದ ದೊಡ್ಡ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯೂ ಇವೆ.

ಕಾಕಿನಾಡ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಲಂಗರುದಾಣ ಆಳವಾಗಿಲ್ಲ. ಹಡಗುಗಳು 12 ಕಿಮೀ ಗಳಾಚೆ ಲಂಗರು ಹಾಕಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕು. ದಕ್ಷಿಣ ರೈಲ್ವೆಯ ಸಮಲ್ಕೋಟ್ ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ ಕಾಕಿನಾಡಕ್ಕೆ ಕವಲು ರೈಲುಮಾರ್ಗವುಂಟು. ಗೋದಾವರಿ ಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಕಾಲುವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದಿಗೆ ಧವಿಶೇಶ್ವರಂ ಬಳಿ ಕಾಕಿನಾಡ ಕಾಲುವೆಯ ಮೂಲಕ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಕಾಕಿನಾಡದಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅಕ್ಕಿ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ. ಜವಳಿ, ಅಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆ ಗಿರಣಿಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. (ಎಂ.ಎ.ಎಚ್.)

ಕಾಜಿಪೇಟ್: ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ವಾರಂಗಲ್ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದ ಪಟ್ಟಣ, ರೈಲ್ವೆ ಜಂಕ್ಷನ್. ವಾರಂಗಲ್ಲಿಗೆ 15 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ 140 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಹೈದರಾಬಾದಿನಿಂದ ಬರುವ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಚೆನ್ನೈ-ದೆಹಲಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಪಾರ್ಕಲ್, ಆತ್ಮಕೂರು, ನರಸರಾಂಪೇಟ, ವಿಜಯವಾಡ, ಖಮ್ಮಂ, ಹೈದರಾಬಾದ್, ಬಲ್ಲಾರ್‌ಷಾ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಬರುವ ಬಸ್ಸುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 928570. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸು. 8 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮಸಾಗರ ಕೆರೆಯಿಂದ ರಕ್ಷಿತಜಲ ಸರಬರಾಜಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಜಿಪೇಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಮತ್ತು ಆಂಜನೇಯನ ದೇವಸ್ಥಾನವೂ ಆಫ್‌ಜಲ್ ಷಾ ಬಿಯಾಬನಿಯ (1794–1857) ಗುಂಬಜೂ ಇವೆ. ಸಂತ ಬಿಯಾಬನಿಯ ಪವಾಡಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ದಂತಕಥೆಗಳುಂಟು. ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಎಂಟು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಇವನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಉರ್‌ಸ್‌ಗೆ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಭಕ್ತರು ಬರುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಜಿಪೇಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಲೇಡಿ ಫಾತಿಮಾ ಚರ್ಚೊಂದಿದೆ. ಕೃಷಿ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು, ಬೀಡಿ ತಯಾರಿಕೆ, ಚಾಪೆ ಮತ್ತು ಬುಟ್ಟಿ ಹೆಣಿಗೆ ಇತರ ಉದ್ಯೋಗಗಳು. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕಾಥೆವಾಡ: ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದ ಒಂದು ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ. ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಚ್ ಖಾರಿಯೂ ಕಚ್ ರಣದ ಜೌಗುನೆಲವೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಂಬೆ ಖಾರಿಯೂ ದಕ್ಷಿಣ-ಪಶ್ಚಿಮಗಳಲ್ಲಿ ಅರಬ್ ಕೊಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ಗುಜರಾತಿನ ಇತರ ಭಾಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಪರ್ಕವಿರುವುದು ಈಶಾನ್ಯದ ಕಂಠಪ್ರದೇಶದ ಮೂಲಕ. ಕಾಥೆವಾಡದ ಈ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯಿಂದಾಗಿ ಇದು ಇತಿಹಾಸದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ತನ್ನ ವೈಶಿಷ್ಟವನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡೇ ಬಂದಿದೆ. ಗುಜರಾತಿನ ಜಾಂನಗರ, ಜುನಾಗಢ, ಅಮ್ರೇಲಿ, ಭಾವನಗರ, ಸುರೇಂದ್ರನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಪ್ರದೇಶವಿದು.

ಕರಾವಳಿಯ ಮೈದಾನವನ್ನು ಹೊರತು ಪಡಿಸಿದರೆ ಉಳಿದ ಕಾಥೆವಾಡ ಅಗ್ನಿಶಿಲಾವೃತ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 100 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಇದು ಏರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಿಂದ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲೂ ಚೆಲ್ಲಾಪಿಲ್ಲಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಅನೇಕ ನದಿ ತೊರೆಗಳು ನೆಲವನ್ನು ನೆತ್ತಿಗಭಿಮುಖವಾಗಿ ಕೊರೆಯುತ್ತಲೇ ಇವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ 200 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಬಂಡೆಸಾಲುಗಳೂ ಇಲ್ಲುಂಟು. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ 200–300 ಮೀ ಮಟ್ಟದ ನೇರದಲ್ಲಿ ಜೋಬ್ರದ ಬಳಿ ಗರಿಷ್ಠ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ನಿಲುಕುವ (340–ಮೀ) ಬೆಟ್ಟಗಳ ಗುಂಪಿನ ಹೆಸರು ಮಂಡ. ರಾಜಕೋಟೆ ಗೊಂಡಾಲ್ ಅಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಈ ಹಣಿಕೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಗಿರ್ ಬೆಟ್ಟ ಶ್ರೇಣಿ ಕಚ್ಚುಕಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವ-ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಇದು ಸು. 180 ಕಿಮೀ ಹಬ್ಬಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ತೀರದಿಂದ ಕೇವಲ 75 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಉತ್ತರ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಓಜತ್ ನದಿಯೂ ಪೂರ್ವ ಕಡೆಗೆ ಶೆತ್ರಂಜಿ ನದಿಯೂ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಸರ್ಕಲನ್ (643 ಮೀ) ಗಿಂತ ಬೆಟ್ಟಗಳ ದಕ್ಷಿಣದ ತಪ್ಪಲು ಅರಣ್ಯಾವೃತವಾಗಿದೆ. ಕಾಥೆವಾಡದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟ ಗಿರ್ನಾರ್. ಇದರ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಗೋರಖನಾಥ್ (1,117 ಮೀ). ಇದು ಒಮ್ಮೆ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತದ ಶಿರಸ್ಸಿನ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟ ಗಿರ್ ಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಓಜತ್ ನದಿಯ ನೆಲಗೊರೆತವೇ ಕಾರಣ. ಬಾರ್ದ-ಆಲೆಚ್ ಜೋಡಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಗಿರ್ನಾರಿಗೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಪೋರಬಂದರಿಗೆ ಸಮೀಪ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆ ಇರುವ ಬೆಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರ. ಇದರ ಶಿಖರವೊಂದು 637 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಬೆಟ್ಟದ ಗರಿಷ್ಠ 298 ಮೀ ಮಾತ್ರ..

ಈ ಮೂರು ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳ ನಡುವೆ ನದೀಕಣಿವೆಗಳೂ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳೂ ಹಬ್ಬಿವೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಕಾಥೆವಾಡದ ನಡುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಹಲವು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಚಾವಣಿಯ ಹೆಂಚಿನಂತೆ ಜೋಡಿಸಿದಂತಿದೆ. ಇಡೀ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ನಡುನಡುವೆ ನದಿಗಳು ಭೂಸಾರವನ್ನು ಕೊರೆದುಹಾಕಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮಣ್ಣಿನ ಹೊದಿಕೆ ತೀರ ತೆಳುವು. ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಮರುಳು ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಾಧಾರಣ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನ ನೆಲ ಅಷ್ಟೇನೂ ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಡ್ಡಲಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ದಿಬ್ಬಗಳು ನೀರಾವರಿಗಾಗಿ ಜಲಾಶಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಕಾಥೆವಾಡದ ನಡುಭಾಗದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಶೇ.60ರಷ್ಟು ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ನೆಲಗಡಲೆ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಹೆಚ್ಚು ಫಲವತ್ತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಮೈದಾನದಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಡುವಿನ ಉಬ್ಬುನೆಲವನ್ನು ರಾಜಕೋಟೆ, ಗೊಂಡಾಲ್–ಜೇತ್‌ಪುರ, ಧ್ರಂಗಾಧ್ರ–ವಾಧ್ವಾನ್ ಮತ್ತು ಅಮ್ರೇಲಿ–ಪಾಲಿಟಾನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ರಾಜಕೋಟೆ, ಗೊಂಡಾಲ್, ಜೇತ್‌ಪುರ, ಧೊರಾಜಿ, ಉಪ್ಲೇತ, ಜುನಾಗಢ, ಸುರೇಂದ್ರನಗರ, ಧ್ರಂಗಾಧ್ರ, ವಾಧ್ವಾನ್, ಮೋರ್ವಿ, ವಂಕನೇರ್, ಅಮೇಲಿ, ಪಾಟಿಟಾನ–ಇವು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣಗಳು.

ಕಾಥೆವಾಡ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯ ಪ್ರದೇಶ. ಬರುವ ಮಳೆಯೂ ಅನಿಶ್ಚಿತ. ಒಳಭಾಗದ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಕ್ಯಾಂಬೆ ತೀರದಲ್ಲೂ 50 ಸೆಂಮೀ ಸರಾಸರಿಯಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ. ಉಷ್ಣತೆ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ 26.5^{0}ಸೆಂ. ನಿಂದ 29.5^{0}ಸೆಂ.; ಮೇನಲ್ಲಿ 32^{0}ಸೆಂ. ಮಧ್ಯಕ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 43^{0}ಸೆಂ. ಮೀರುವುದುಂಟು. ಮುಳ್ಳುಮರಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪರ್ಣಪಾತಿ ವೃಕ್ಷಗಳೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಟ್ಟಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಉಳಿದ ಕಡೆ ಹುಲ್ಲು ಪೊದೆ ವಿಶೇಷ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಜಲಮೂಲಗಳನ್ನೂ ಬಹಳ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಸಾಗುವಳಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಬಾಜ್ರ (ಸಜ್ಜೆ) ಮತ್ತು ಗೋದಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಹತ್ತಿ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣತೀರದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕೊಬ್ಬರಿಗಾಗಿ ತೆಂಗಿನ ಮರಗಳನ್ನೂ ಸೌದೆಗಾಗಿ ಸರ್ವೆ ಮರಗಳನ್ನೂ ನೆಡಲಾಗಿದೆ. ವಾಯವ್ಯ ತೀರದ ಬಳಿ ಕಾಳು ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆಬೀಜಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರಾದರೂ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕಿಂತ ಪಶುಪಾಲನೆಯೇ ಅಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ. ಶಿಲೋತ್ಖನನ (ಕ್ವಾರಿಯಿಂಗ್, ಪೋರ್‌ಬಂದರ್), ಹತ್ತಿಜವಳಿ (ಭಾವನಗರ), ರಾಸಾಯನಿಕವಸ್ತು (ದ್ವಾರಕ), ಚರ್ಮಕೆಲಸ, ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ, ಮೃತ್ಪಾತ್ರೆ–ಇವು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಭಾವನಗರ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ ಕ್ಯಾಂಬೆ ಖಾರಿಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಬಂದರು. ಓಖಾ ಬಂದರು ಚಿಕ್ಕದಾದರೂ ಆಧುನಿಕವಾದದ್ದು. ಬೇಡಿ ಮೂರನೆಯ ಬಂದರು. ಜಾಂನಗರ ಬಳಿ ನಾಡಿನ ವಾಣಿಜ್ಯಕೇಂದ್ರ, ಸುರೇಂದ್ರನಗರ, ಜುನಾಗಢ, ಅಮ್ರೇಲಿ, ರಾಜಕೋಟೆ ಇತರ ಕೆಲವು ಪಟ್ಟಣಗಳು. (ಬಿ.ಜಿ.ಟಿ.ಎ.;ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕಾನ್ಪುರ: ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ನಗರ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರ. ಗಂಗಾನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಉ.ಅ. $26^{0}28'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $80^{0}21'$ನಲ್ಲಿದೆ. ಲಖನೌಗೆ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ 70 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಅಲಹಾಬಾದಿಗೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 184 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ದೆಹಲಿಗೆ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ 392 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಇರುವ ಈ ನಗರ ಮೂರು ರೈಲ್ವೆ ವಸತಿಗಳನ್ನೂ ದಂಡಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಅರ್ಮಪುರ್ ಉಪನಗರವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ನದೀ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಹಲವಾರು ನಗರಗಳಂತೆ ಇದರ ಹಳೆಯ ನಗರ ನದೀಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದು ನದಿಯಿಂದ ಒಂದುವರೆ ಕಿಮೀ ಆಚೆಗಿದೆ. ಕಾನ್ಪುರ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಮುಖ್ಯ ಸೈನಿಕ ನೆಲೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಬಳಿಯಲ್ಲೇ ಸೈನಿಕ ವಿಮಾನ ನೆಲೆಯೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುದರಿಂದ ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಇದು ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ.

ಕಾನ್ಪುರ ಮುಖ್ಯ ರೈಲ್ವೆ ಮತ್ತು ರಸ್ತೆಗಳ ಸಂಧಿಸ್ಥಳ. ದೆಹಲಿ–ಕೋಲ್ಕತ ಹೆದ್ದಾರಿ ಹಾದು ಹೋಗುವುದು ಕಾನ್ಪುರದ ಮೂಲಕ. ಉತ್ತರ, ಈಶಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ರೈಲ್ವೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದರಿಂದ ಭಾರತದ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸುಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದು ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರ ಕೂಡ. ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ವಸ್ತ್ರ ತಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಕಾಲೇಜುಗಳು ಇಲ್ಲುಂಟು. ಇವು ಆಗ್ರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದಿವೆ. ಭಾರತೀಯ ತಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆಯ (ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಟೆಕ್ನಾಲಜಿ) ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜು ಲಖನೌ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದಿದೆ. ಸಣ್ಣ ಸರೋವರದ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಕಮಲಾ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಭವನ, ಸ್ಮಾರಕ ಸ್ತೂಪ, ಗಾಜಿನ ದೇಗುಲ–ಇವು ನಗರದ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು.

ಕಾನ್ಪುರಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಕನ್ಹೈಯಪುರ ಎಂದು ಹೆಸರಿತ್ತು. ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರಾಂತೀಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಈ ನಗರದ ಕೈಗಾರಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದ್ದು. ಚರ್ಮ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ. ಇದು ಸರ್ಕಾರಿ ಜೀನಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಿಂದ (ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆ) ಆರಂಭವಾಗಿ ಇಂದು ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಹತ್ತಿ ನೂಲುವ, ಹಿಂಜು, ಒತ್ತುವ ಗಿರಣಿಗಳೂ ಸಣಬು ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆ ಗಿರಣಿಗಳೂ ವನಸ್ಪತಿ, ಸಾಬೂನು, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ಸ್, ಬಿಸ್ಕತ್ತು, ರಾಸಾಯನಿಕವಸ್ತು, ಹಿಟ್ಟು, ಅವಲಕ್ಕಿ ತಯಾರಿಕೆ, ಭಟ್ಟಿ ಇಳಿಸುವುದು ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ, ಬಗೆಬಗೆಯ ಸರಕುಗಳು, ಸಕ್ಕರೆ, ಸಂಬಾರ ಮತ್ತು ಧಾನ್ಯಗಳ ವ್ಯಾಪಾರದ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಿದು.

1901ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಕಾನ್ಪುರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ನಾಲ್ಮಡಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. 1931ರಿಂದ 1941ರ ವರೆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಲಖನೌ ನಗರವನ್ನೂ ಮೀರಿ ಬೆಳೆಯಿತು. 1941ರಲ್ಲಿ ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2001 ರಲ್ಲಿ 2690486 ಇರುವುದು. ಇದರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಾಣಿಜ್ಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಅಧಿಕವಾದದ್ದು ಅಮೆರಿಕನ್ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಆಗ ಭಾರತದ ಹತ್ತಿಗೆ ಒಮ್ಮೆಗೇ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಕಾನ್ಪುರದ ಪ್ರಥಮ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುದ್ದು 1869 ರಿಂದ 1882ರ ವರೆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ.

ಕಾನ್ಪುರ ಈಗ ಭಾರತದ ಹಳೆಯ ಕಾರ್ಖಾನೆ ನಗರಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ಅಹಮಬಾದಿನಂತೆ ಇದೂ ಹತ್ತಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬಂದಿತು.

ಕಾನ್ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ : ಗಂಗಾ–ಯಮುನಾ ನದಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಉ.ಅ. $25^{0}26'–26^{0}28'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $79^{0}31'–80^{0}34'$ ನಡುವೆ ಹರಡಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಫಲವತ್ತಾದ ನದಿದ್ವಯ ಪ್ರದೇಶವಿದು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 6100 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 23,81,353 (1961). 2001 ರಲ್ಲಿ 41,37,489 ಕ್ಕೆ ಏರಿತು. ಖಿಂದ್, ಸೇಗುರ್, ಈಶಾನ್, ಪಾಂಡವ, ಉತ್ತರ ನೋನ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ನೋನ್ ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಇತರ ನದಿಗಳು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಪ್ರವಾಹದ ಉಪಟಳಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿದೆ. 1924 ಮತ್ತು 1948ರಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ಬಂದಾಗ ಪರಮಟ್ ಮತ್ತು ಹಳೆಯ ಕಾನ್ಪುರ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದುವು. ಗಂಗಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ಬಂದಾಗ ಸೋನ್ ನದಿಯ ನೀರು ಆ ಸುತ್ತೆಲ್ಲ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ತಾಪಕರ, ಒಣಹವಾಯುಕ್ತ ; ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಶೀತಲ. ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 84 ಸೆಂಮೀ. ಮಾವು ಮತ್ತು ಇಪ್ಪೆ ತೋಪುಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಕಾಡು. ಗಂಗಾ ಕಾಲುವೆಯ ನಾಲ್ಕು ಶಾಖೆಗಳಿಂದಲೂ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಲಭಿಸಿದೆ. ಕಾಳು, ಗೋದಿ, ಅವರೆ, ಬಾರ್ಲಿ, ಸಾಸಿವೆ, ಮುಸುಕಿನಜೋಳ, ಎಳ್ಳು, ಬತ್ತ, ಬಾಜ್ರ, ಕಬ್ಬು, ಹತ್ತಿ–ಇವು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು.

ಬಿಥೂರ್ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪುರಾತನ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಪಾದದ ಗುರುತೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಯೊಂದು ಇದೆ. ಇದು ಹಿಂದೂಗಳಿಗೆ ಪವಿತ್ರ. ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಇಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಮ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆರಾಂದ್‌ನ ಸುತ್ತಮುತ್ತ 6ರಿಂದ 9ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ನಡುವಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಅನೇಕ ದೇಗುಲಗಳ ಅವಶೇಷಗಳುಂಟು. (ಸಿ.ಕೆ.ವೈ.ಡಿ.;ಆರ್.ಡಿ.ಆರ್.)

ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲ್: ಈಗಿನ ಇಸ್ತಾನ್‌ಬುಲ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ನಗರ. ಮೊದಲು ಇದಕ್ಕೆ ಬಿಜ಼ಾಂಟಿಯಂ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಬಾಸ್ಫೊರಸ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಐರೋಪ್ಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದ್ದ ಈ ನಗರವನ್ನು ಒಂದನೆಯ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟೈನ್ ಮಹಾಶಯ 330ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿ ಎಂದು ಘೋಷಿಸಿದಾಗ ಆತನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲಿಸ್ ಎಂದೂ ಹೊಸ ರೋಮ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ಏಳು ಮಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿ, ಮೂರು ಸುತ್ತಿನ ಕೋಟೆಯಿಂದ ರಕ್ಷಿತವಾಗಿದ್ದ ಈ ನಗರ ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ವೈಭವದ ಪಡಿನೆಳಲಾಗಿ 1453ರಲ್ಲಿ ತುರ್ಕರ ವಶವಾಗುವ ವರೆಗೂ ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಗರವಾಗಿತ್ತು.

ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟೈನ್ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ, ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲಿನಿಂದ ಅದನ್ನು ಆಳತೊಡಗಿದ ಮೇಲೆ ಈ ನಗರ ಸರ್ವತೋಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಭವ್ಯಸ್ಮಾರಕಗಳು, ಕ್ರೀಡಾರಂಗಗಳು ಮುಂತಾದ ರಚನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವೂ ವೈಭವಯುತವೂ ಆಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಸೇಂಟ್ ಸೋಫಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಟ್ಟಡ. ಥಿಯೋಡೊಸಿಯಸ್ ಮತ್ತು ಜಸ್ಟಿನಿಯನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಭವ್ಯರೂಪು ತಳೆಯಿತು.

ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲ್ ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು. ಆಗಾಗ್ಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಚರ್ಚ್‌ಗಳ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದ ಮೂರು ವಿಶ್ವಕ್ರೈಸ್ತ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಈ ನಗರ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೇಂದ್ರವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ (10ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 10,00,000.

ಕಲೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪತ್ತುಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದ ಈ ನಗರ 1433ರಲ್ಲಿ ತುರ್ಕರ ವಶವಾಗಿ ತನ್ನ ವೈಭವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು, ಸುಲ್ತಾನರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಪುನಃ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ವೈಭವಯುತ್ತವಾಗಿ ಯುರೋಪಿನ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿತ್ತು. (1918–23). 1923ರಲ್ಲಿ ತುರ್ಕಿಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಇದರ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ಇಸ್ತಾನ್‌ಬುಲ್ ಎಂದು ನಾಮಕರಣವಾದದ್ದು 1930ರಲ್ಲಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8,260,438 (1999). (ವಿ.ಕೆ.ವಿ.)

ಕಾಫಿ: ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಕಾಫಿಯು ಚಹದಷ್ಟೆ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಪಾನೀಯ ಬೆಳೆ. ಇದು ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆ. ಇದು ರೊಬಿಯೇಸಿ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹರಿದ್ವರ್ಣ ಸಸ್ಯ. ಕಾಫಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಿ ಒಣಗಿಸಿ, ಹುರಿದು, ಪುಡಿಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಕಾಫಿ ಪೇಯ ತಯಾರಿಸಲು ಬಳಸುವರು. ಇದು ಕೆಫಿನ್ ಎಂಬ ಅಂಶ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅದು ಕಾಫಿ ಪಾನೀಯದ ಉತ್ತೇಜಕತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು. ಸುವಾಸನೆ ಹಾಗೂ ಬಣ್ಣ ಬರಲು ಕಾಫಿಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಚಿಕೋರಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದುಂಟು. ಚಹದ ಉಗಮದಂತೆ ಕಾಫಿಯ ಗಿಡದ ಮೂಲದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಏಕಭಿಪ್ರಾಯವಿಲ್ಲ. ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಆಫ್ರಿಕದ ಅಬಿಸೀನಿಯ ಪ್ರದೇಶದ ಕಾಫ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಕಾಫಿಯ ಮೂಲ ಸ್ಥಾನವೆಂತಲೂ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕಾಫಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವರ ಪ್ರಕಾರ ಕಾಫಿಯ ಮೂಲ ಸ್ಥಳ ಅರೇಬಿಯದ ಯೆಮೆನ್ ದೇಶವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕಾಫಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ಔಷಧವಾಗಿಯೂ, ಆಹಾರವಾಗಿಯೂ ಅನಂತರ ಪಾನೀಯವಾಗಿಯೂ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದು ಕ್ರಮೇಣ ಇದು ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯ ಪಾನೀಯವಾಯಿತು. ಇದರ ಬೇಸಾಯ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ಹರಡಿದೆಯೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ.

ಕಾಫಿ ಗಿಡ 6 ರಿಂದ 8 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯಬಲ್ಲದು. ಆದರೆ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಅದನ್ನು 1.5–2.5 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕತ್ತರಿಸಿ ಓರಣಗೊಳಿಸ (ಪ್ರೂನಿಂಗ್) ಲಾಗುವುದು. ಕಾಫಿ ಗಿಡವನ್ನು ನೆಟ್ಟ 3 ವರ್ಷದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡು ಸು. 40 ರಿಂದ 50 ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಫಸಲು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಕಾಫಿ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಸು. 70 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಮೂರು ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ 1) ಅರೇಬಿಕ 2) ರೋಬುಸ್ಟ 3) ಲಿಬಿರಿಕ. ಅರೇಬಿಕ ಕಾಫಿ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯದು. ಇದನ್ನು ಮೋಕ ಕಾಫಿ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಆದರೆ ಇದು ರೋಗಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಕಡಿಮೆ ಇಳುವರಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬೇಸಾಯ ಕಡಿಮೆ. ರೊಬುಸ ಕಾಫಿ ಹೆಚ್ಚು ಇಳುವರಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಇದು ರೋಗನಿರೋಧಕ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇದರ ಗುಣಮಟ್ಟ ಕಡಿಮೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಕಾಫಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 80 ಈ ಬಗೆಯದಾಗಿದೆ.

ಕಾಫಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಬೆಳೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಅಂದರೆ 15^0–30^0 ಸೆ. ಉಷ್ಣಾಂಶವಿರಬೇಕು. ಕಾಫಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ 150–200 ಸೆಂಮೀ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಬೇಕು. ಹೂ ಬಿಡುವ ಮುನ್ನ ತಪ್ಪದೆ ಮಳೆ ಬೀಳಬೇಕು. ಕಾಫಿ ಗಿಡ ಹಿಮ ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಸಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳು ಕಾಫಿ ಗಿಡದ ಮೇಲೆ ನೇರವಾಗಿ ಬೀಳುವುದು ಹಾನಿಕರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಫಿತೋಟದಲ್ಲಿ ನೆರಳಿಗಾಗಿ ಇತರ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಕಾಫಿ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಒಣ ಹವೆಯಿರಬೇಕು. ಬಿದ್ದ ಮಳೆ ನೀರು ಕಾಫಿ ಗಿಡದ ತಳದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲದೆ ಹರಿದು ಹೋಗಲು ಇಳಿಜಾರು ಅವಶ್ಯಕ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಫಿಯನ್ನು ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 600–1800 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುವುದು ಸೂಕ್ತ. ಸುಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶವಿರುವ ಮಣ್ಣು ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದುದು, ಕೆಂಪು ಜೇಡಿ ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಜೇಡಿ ಮಣ್ಣು ಕಾಫಿಗೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದುದು.

ಕಾಫಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂದರೆ ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಕೊಲಂಬಿಯ, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ, ಕೋಟೆ ಐವರಿ, ಅಂಗೋಲ, ನೈಜೀರಿಯ, ಉಗಾಂಡ, ಕೆಮರೂನ್, ಕೀನ್ಯಾ, ಮಲಗಾಸಿ, ಟಾಂಜಾನಿಯ, ಲೈಬಿರಿಯ, ಕೋಸ್ಟರಿಕ, ನಿಕಾರಾಗುವ, ಗ್ವಾಟೆಮಾಲ, ಎಲ್–ಸಾಲ್ವೆಡರ್, ಕ್ಯುಬ, ಜಮೈಕ್, ಹೈಟಿ, ಪೋರ್ಟೋರಿಕೊ, ಭಾರತ, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಅರೇಬಿಯ ದೇಶಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಕಾಫಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 28 ಪೂರೈಸುವ ಮೂಲಕ ಕಾಫಿಯರಾಜ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅನ್ವರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕಾಫಿಯನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲೂ (ಶೇ. 24) ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಯೆಟ್ನಾಂ, ಕೊಲಂಬಿಯ ಮತ್ತು ಇಂಡೋನೇಷ್ಯಗಳು ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಕಾಫಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಹಾಗೂ ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ದೇಶಗಳಾಗಿವೆ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಫಿಯು ಪ್ರಮುಖ ಸರಕು ಆಗಿದ್ದು, ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಕಾಫಿ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಶೇ. 80 ಭಾಗ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಕಾಫಿ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ದೇಶವಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ಟಿ.ಬಿ.)

ಕಾಬೂಲ್: ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ರಾಜಧಾನಿ. ಆ ದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಕಾಬೂಲ್ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1825 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,424,000. ಇಲ್ಲಿರುವ ಬಹುತೇಕ ಜನ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವರು; ಪಠಾಣರೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಅಸ್ಮೈ ಮತ್ತು ಷೇರ್ ದರ್ವಾಜಾ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮಧ್ಯದ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನಗರವಿದೆ. ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಕಣಿವೆಯೊಂದರ ಮುಖಾಂತರ ಹೊರಪ್ರದೇಶಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದಿದೆ. ಈ ಕಣಿವೆಯ ಮೂಲಕವೇ ಕಾಬೂಲ್ ನದಿಯೂ ಘಜ್ನಿ ಮತ್ತು ಪಘ್‌ಮಾನ್ ರಸ್ತೆಗಳೂ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಮಣ್ಣಿನಕೋಟೆಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಕಾಬೂಲ್‌ಷಾಹಿ ಸುಲ್ತಾನರಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಕೋಟೆಯ ಉಳಿಕೆಗಳಿರಬಹುದು. ಹಿಂದೂಕುಷ್ ಪರ್ವತಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುವ ಉತ್ತರದ ಎಲ್ಲ ಕಣಿವೆಮಾರ್ಗಗಳ ಮೇಲೂ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಈ ನಗರದ ಭೌಗೋಳಿಕ ನೆಲೆ ಭಾರತ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಭೂಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ದ್ವಾರದಂತಿದೆ.

ಹಳೆಯ ಮತ್ತು ಈಗಿನ ನಗರ ವಿಭಾಗಗಳು ಒಂದಾಗಿ ಸೇರಿದ್ದು ಇದು ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಮತ್ತು ಅಗಲವಾದ ರಸ್ತೆಗಳಿಂದಲೂ ಹಳೆಯ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ನಗರವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಸ್ಮಾರಕಗಳೂ ಆಧುನಿಕ ಭವ್ಯ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಉದ್ಯಾನಗಳೂ ಇಲ್ಲುಂಟು. ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ, ಚರ್ಮ,ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆ ಗಿರಣಿಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. *

ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್: ಆಧುನಿಕ ಪ್ರಪಂಚದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂಸ್ಥೆ. 1931ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಇನ್ನಿತರ ರಾಜಕೀಯ ಸಂಘಗಳಂತೆ ಇಚ್ಛಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಪ್ರಣಾಳಿಕೆಯನ್ನಾಗಲೀ ಲಿಖಿತ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನಾಗಲೀ ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರವೂ ಇಲ್ಲ. ಸಂಸತ್ತೂ ಇಲ್ಲ. ತನ್ನದೇ ಆದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಇದರ ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಹಕ್ಕುಗಳಾಗಲೀ ಬಾಧ್ಯತೆಗಳಾಗಲೀ ಇಲ್ಲ. 1949ರ ಲಂಡನ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಸಮ್ಮೇಳನದವರೆಗೂ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ರಾಜ/ರಾಣಿ ನ್ಯಾಯಮಾತ್ರ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅನಂತರ ಇದರ ಹೆಸರು ಬ್ರಿಟನ್ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಬದಲಾಗಿ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಎಂದು ಬದಲಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಸಂಸ್ಥೆ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡುವ ಪೂರಕವಾದ ಕೂಟವಾಗಿದೆ. ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕೂಟ ಹಲವು ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ; ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಬೇಕು, ವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನೀಡಬೇಕು, ವರ್ಣಬೇಧ, ಮತಧರ್ಮ, ರಾಜಕೀಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಂಶಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಒಂದು ಭೇದ–ಭಾವ ಎಣಿಸದೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಪಾಡುವುದು, ಮುಕ್ತ ರಾಯಭಾರವನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಬೇಕು, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದ ಹಾಗೂ ವರ್ಣಬೇಧವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಬೇಕು, ಆರ್ಥಿಕ–ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಿಕ ಹಿರಿಮೆಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಬೇಕು, ಯುದ್ಧದ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸವುದು, ಸಮಭಾವ ಮತ್ತು ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವುದು, ಶೋಷಣೆ ಮತ್ತು ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವುದು, ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನ ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾರಕೋರಂ: ಒಂದು ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಯಾರ್ಕಂಡ್ ನದಿಯೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕಾರಂಬಾರ್ ಜಲವಿಭಾಗ ರೇಖೆಯೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಷೈಯಾರ್ ನದಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗವೂ ಕಾರಕೋರಂ ಕಣಿವೆಯೂ ಇದನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ, ಪೂ. ರೇ 74^0 ಮತ್ತು ಉ. ಅ. 36^0 ಯ ನೇರದಲ್ಲಿ, ಕಾರಂಬಾರ್ ಬಳಿ ಇದು ಹಿಂದೂಕುಷ್ ಶ್ರೇಣಿಯೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ ಸು. 740 ಕಿಮೀ.

ಕಾರಕೋರಂ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶ ಹಿಮಗಡ್ಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉದ್ದವಾದ ಹಿಮನದಿಗಳಿವೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಬಟೂರ (58 ಕಿಮೀ) ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಸೈಯಾಚಿನ್ (75 ಕಿಮೀ) ಮತ್ತು ಹಿಸ್‌ಪಾರ್‌ಬಿಯಾಪೊ (122 ಕಿಮೀ) ಹಿಮ ನದಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಸೈಯಾಚಿನ್ ಹಿಮನದಿ ಷೈಯಾಕಿನ ಉಪನದಿಯಾದ ನುಬ್ರಕ್ಕೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿರುವ 7500 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 20. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 14 ಮಹಾಕಾರಕೋರಂ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ K_2 (ಗಾಡ್ವಿನ್ ಆಸ್ಟಿನ್) ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು.

ಮಹಾ ಕಾರಕೋರಂ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಬಟೂರ ಹಿಮನದಿಗೂ ಉತ್ತರದ ಹಿಸ್‌ಪಾರ್, ಪುನ್‌ಮಾ, ಬಾಲ್ಟೋರು ಮತ್ತು ಸ್ಯೆಯಾಚೆನ್ ಹಿಮನದಿಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ನಿಂತಿದೆ.

ಮಹಾ ಕಾರಕೋರಂ ಪರ್ವತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ತಗ್ಗು. ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮಾರ್ಗಗಳು ಎರಡು: ಗಿಲ್ಗಿಟಿನಿಂದ ಹುನ್‌ಝಾ ಕಮರಿಯ ಮೂಲಕ ಮಿಂಟಾಕಾ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ ಪಾಮಿರನ್ನು ದಾಟಿ ಕಾಷ್‌ಗರ್ ತಲುಪುವುದು ಒಂದು ; ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಖಾರ್ಡಂಗ್ ಸಾಸೆರ್ ಮತ್ತು ಕಾರಕೋರಂ ಕಣಿವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿ ಖೋಟಾನ್ ಅಥವಾ ಯಾರ್ಕಂಡ್ ತಲುಪುವುದು ಇನ್ನೊಂದು. ಈ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸು. ಹತ್ತು ಘಟ್ಟಗಳಷ್ಟು ದೂರ ಜನವಸತಿಯಿಲ್ಲ; ಯಾವ ಸಾಮಾಗ್ರಿಯೂ ಒದಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇತರ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಾರೋಹಿಗಳಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಕಾಲಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಸಮಗ್ರ ಭೂಪಟವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗಿದೆ. 7500 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರವಿರುವ ಇಪ್ಪತ್ತು ಶಿಖರಗಳ ಪೈಕಿ ಹನ್ನೆರಡನ್ನು ಆರೋಹಣ ಮಾಡಿ ಆಗಿದೆ. (ಎಂ.ಎ.ಎಚ್.)

ಕಾರವಾರ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ, ಬಂದರು, ಜಿಲ್ಲಾಕೇಂದ್ರ; ಕಾರವಾರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ. ಉ.ಅ. $14^{0}49'19''$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $74^{0}13'48''$ ಮೇಲಿರುವ ಪಟ್ಟಣ ಕಾರವಾರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ. 147842. ಕಾರವಾರದ ಪೂರ್ವದ ಬದಿಗೆ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಶ್ರೇಣಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕಾಳಿ ನದಿ ಹರಿದು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಬಹುದೂರ ನೇರವಾಗಿ ಸಾಗುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ ಕಾರವಾರದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಂತಿದೆ.

ಕಾರವಾರದ ಪೂರ್ವಬದಿಯ ನೀಳ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಸೌಂದರ್ಯಪೂರಿತವಾದದ್ದು. ಕಾರವಾರದ ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು ಗುಡ್ಡೆಹಳ್ಳಿ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 450 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲವಿಲ್ಲದ ಗುಹೆಯ ಒಳಗಡೆ ಇರುವ ಕರಿನಾಸ್ ಎಂಬ ಪುರಾತನ ಶಿಲೆ ಐತಿಹ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸೆಜ್ಜೇಶ್ವರ ಲಿಂಗದ ದೇವಾಲಯವಿರುವುದು ಕಾರವಾರದಿಂದ 3.5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ. ಇದು ಗೋಕರ್ಣಕ್ಕೆ ಸಮನಾದ ಪಾವಿತ್ರ್ಯ ಪಡೆದದ್ದೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ.

ಕಾರವಾರದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಅದರ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಂದರು. ನೈಋತ್ಯ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯದ ಗಾಳಿಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆದಿರುವ ಈ ಬಂದರು ಅತ್ಯಂತ ಸುರಕ್ಷಿತವಾದುದ್ದು. ಬಳ್ಳಾರಿ ಪ್ರದೇಶದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಕಾರವಾರ ಬಂದರಿನಿಂದಲೂ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ದೊಡ್ಡ ಹಡಗುಗಳು ಈಗ ದಂಡೆಯಿಂದ ಮೂರು ಯೂನಿಟ್ ಆಚೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಸದಾಶಿವಗಡ ಅಥವಾ ಚಿತ್ತಾಕುಲ ಬಂದರು ಇರುವುದು ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ. ಕಡವಾಡ ಬಂದರು ಸ್ವಲ್ಪ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು. ದೋಣಿ ಕಟ್ಟುವುದೂ ಕೈಮಗ್ಗದ ನೇಯ್ಗೆ ಕೆಲಸ ಇತರ ಉದ್ಯಮಗಳು. ಕಾರವಾರದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಚೇರಿಯೂ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಮತ್ತು ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇವೆ. ಗೋವೆ, ಮಂಗಳೂರು, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಬೆಳಗಾವಿ ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರುಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಗೋವೆ, ಮುಂಬಯಿ, ಕುಮಟ ಮತ್ತ ಕೊಚ್ಚಿಗಳಿಗೆ ಕರಾವಳಿಯ ಹಡಗು ಸಂಬಂಧವುಂಟು. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎ.)

ಕಾರೈಕ್ಕಾಲ್: ಭಾರತ ಒಕ್ಕೂಟ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಪುದುಚೇರಿಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೊಂದು; ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಪಟ್ಟಣ. ಕಾರೈಕ್ಕಾಲ್ ಪ್ರದೇಶ ಉ.ಅ. $10^{0}50'$ ನಿಂದ 14^{0} ಯವರೆಗೆ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $70^{0}43'$ ನಿಂದ $79^{0}52'$ ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಪುದುಚೇರಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 150 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಕಾರೈಕ್ಕಾಲ್ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರ, ದಕ್ಷಿಣ, ಪಶ್ಚಿಮಗಳಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ತಂಜಾವೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳ ಕೊಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ತಂಜಾವೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭಾಗದಂತಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 150 ಚ.ಕಿಮೀ ಕಾರೈಕ್ಕಾಲ್, ತಿರುನಲ್ಲೂರು, ನೆರಾವಿ, ನೆಡುಂಗಾಡು, ಕೊಟ್ಟುಚೇರಿ ಮತ್ತು ತಿರುಮಲೈರಾಯನ್ ಪಟ್ಟಿನಂ ಎಂಬ ಆರು ಸಣ್ಣ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿವೆ (ಕಮ್ಯೂನ್). ಕಾರೈಕ್ಕಾಲ್ ಪಟ್ಟಣವೇ ಅಲ್ಲದೆ 118 ಗ್ರಾಮಗಳುಂಟು. ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 74,333.

ಕಾವೇರಿ ಮುಖಜಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಕವಲೊಂದರ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಕಾರೈಕ್ಕಾಲ್ ಪ್ರದೇಶದ ಕೃಷಿಕಾರ್ಯ ಕಾವೇರಿಯ ಕಾಲುವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಬತ್ತ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ತರಿ ಜಮೀನಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 10,000 ಹೆ.ಗಳು.

ಕಾರೈಕ್ಕಾಲ್ ಪಟ್ಟಣ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಯ ತೆರೆದ ಹಡಗುದಾಣಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇಲ್ಲಿ 45 ಮೀ ಎತ್ತರದ ದೀಪಸ್ತಂಭವುಂಟು. 13 ಕಿಮೀ ಫಾಸಲೆಯವರೆಗೂ ಇದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ರೈಲ್ವೆಯ ಮಾಯಾವರಂ –ಪೆರಾಲಂ ರೈಲುದಾರಿ ಕಾರೈಕ್ಕಾಲ್ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. (ಯು.ಟಿ.ಎಂ.)

ಕಾರ್ಕಳ: ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 72 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1320 ಚ.ಕಿಮೀ. ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಲವುರೀತಿ ಉತ್ತಮ ಕಟ್ಟಡಕಲ್ಲುಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಚಪ್ಪಡಿಕಲ್ಲು, ಜಂಬುಕಲ್ಲು (ಲ್ಯಾಟರೈಟ್) ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಜಂಬುಕಲ್ಲು ಭೂಮಿಯಿಂದ ಅಗೆದು ತೆಗೆದಾಗ ಮೃದುವಾಗಿದ್ದು ಕ್ರಮೇಣ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಯ್ದು ತಯಾರಿಸಿದ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಆಗುಂಬೆ ಶ್ರೇಣಿಯ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ಕಾರ್ಕಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಕಳದ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾದುದು. ಜೂನ್ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ವರೆಗೆ ಮಳೆಗಾಲ. ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಹೊಳೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ರಾಮಸಾಗರ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಸರೋವರ. ಸು. 210 ಮೀ ಎತ್ತರದಿಂದ ಬೀಳುವ ಭಂಡಾಜೆ ಜಲಪಾತ ಕಾರ್ಕಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿದೆ. ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಅರಣ್ಯಸಂಪತ್ತು ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯಜನ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಕಾರ್ಕಳದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಈ ತಾಲೋಕಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 204,571.

ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆ ಬತ್ತ. ಇದಲ್ಲದೆ ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ, ಮೆಣಸು, ಶುಂಠಿ, ಅನಾನಸ್, ಹಲಸು, ಮಾವು, ಬಾಳೆ ಮತ್ತು ಗೇರುಬೀಜ ಇಲ್ಲಿಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಕಲ್ಲುಕೆಲಸ, ಬೀಡಿ ಕಟ್ಟುವುದು. ನಶ್ಯದ ತಯಾರಿಕೆ, ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆ ತಯಾರಿಕೆ, ಹೆಂಚಿನ ತಯಾರಿಕೆ, ಮಡಕೆ ಮತ್ತು ಬೆತ್ತದ ಕೆಲಸ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಾಮಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಸರ್ಕಾರಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಇವೆ. ಬೀಜೋತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರ (ಸಾಣೂರು), ಅನಾನಸ್ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ (ಮೂಡಬಿದ್ರೆ) ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯಭಿವೃದ್ಧಿ ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು, ಕಾರ್ಕಳದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳೂ ಇವೆ. ಜೈನಕಾಶಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮೂಡಬಿದಿರೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿದೆ. ಸೋಮೇಶ್ವರ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿ ಜೈನಬಸದಿಯೊಂದುಂಟು. ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ದನದ ಜಾತ್ರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಯಕ್ಷಗಾನ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಲೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಲಲಿತಕಲೆಗಳು. ಕಾರ್ಕಳ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಉಡುಪಿ, ಮೂಡಬಿದಿರೆ, ಆಗುಂಬೆ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಬಸ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟು. ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 25,118. (ಬಿ.ಜಿ.ಕೆ.;ಕೆ.ಎಸ್.ಡಿ.;ಎಸ್.ಎಸ್.ಎ.)

ಕಾರ್ಡಿಲ್ಲೆರಾ: ಪ್ರಮುಖ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಒಂದು ಗುಂಪು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಖಂಡದ ಒಂದು ಭಾಗ. ಇಂಥ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹಲವಾರು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳನ್ನೂ ಸರೋವರಗಳನ್ನೂ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನೂ ಅನೇಕ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪಶ್ಚಿಮ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಅಲಾಸ್ಕದಿಂದ ಮಧ್ಯಗಿರಿಗಳ ನಡುವಿನ ಸರೋವರಗಳೂ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಂದು ಕಾರ್ಡಿಲ್ಲೆರಾ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಭಾರತದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಹಿಮಾಲಯವೂ ಒಂದು ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಗುಂಪು. ಇದು ಸಹ ಹಲವಾರು ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನೂ ಶಿಖರಗಳನ್ನೂ (ಗೌರಿಶಂಕರ, ನಂದಾದೇವಿ ಇತ್ಯಾದಿ) ಸರೋವರಗಳನ್ನೂ (ಮಾನಸ ಸರೋವರ, ನೈನಿತಾಲ್ ಇತ್ಯಾದಿ) ಕಣಿವೆಗಳನ್ನೂ (ಕೈಬರ್, ಬೋಲಾನ್ ಇತ್ಯಾದಿ) ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳನ್ನೂ (ಟಿಬೆಟ್ ಇತ್ಯಾದಿ) ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಪ್ರಮುಖ ಭೌಗೋಳಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಡಿಲ್ಲೆರಾ ಒಂದು. ಇಂಥ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಗುಂಪುಗಳು ಭೂಗರ್ಭಶಾಸ್ತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಹ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವು ಭೂಮಿಯ ಪ್ರಾಯಸೂಚಕಗಳು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಇಂಥ ಎಷ್ಟೋ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಗುಂಪುಗಳು ಶಿಥಿಲೀಕರಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಇಂದು ಅವುಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಮಾತ್ರ ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣುತ್ತಿವೆ. ಈಗ ನಮಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಎಲ್ಲ ಮಹಾ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಅವುಗಳ ಗುಂಪುಗಳು ತೀರ ಈಚೆಗೆ ಉದ್ಭವವಾದವು (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹಿಮಾಲಯ). ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಗುಂಪುಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಾದ ಮಹಾ ಭೂಚಲನೆಗಳನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಚಲನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಮಡಿಕೆಗಳಿಲ್ಲದ ಓರೆಯಿಲ್ಲದ ಜಲಜಶಿಲಾ ಪದರುಗಳು ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿನ ಒತ್ತಡದಿಂದಾಗಿ ಮಡಿಕೆಗಳಿಗೊಳಗಾಗಿ ಇಂದು ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಾಗಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಗುಂಪುಗಳ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಮಡಿಕೆಗಳುಂಟಾದಾಗ ಕೆಲವು ಭಾರಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಬಿರುಕುಗಳುಂಟಾಗಿ ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಶಿಲಾರಸ ಹೊರಕ್ಕೆ ಚಿಮ್ಮಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳುಂಟಾಗುವುವು. ಇಂಥ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರೊಂದಿಗೇ ಅನೇಕ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಗುಡ್ಡಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಸರೋವರಗಳನ್ನೂ ಶಿಲಾರಸ ಶಿಲೆಗಳನ್ನೂ ಅನೇಕ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಯಾವುದೇ ದಿಶೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಈ ಸಮುದಾಯ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ದಿಶೆಯನ್ನು

ಅನುಸರಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಪಟ್ಟಿಯಂತಿದ್ದು ಭೂಪಟದಲ್ಲಿ ಸಹ ಹಾಗೆಯೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಇದು ಒಂದು ಖಂಡದ ಪ್ರಮುಖ ಪರ್ವತಾಕ್ಷವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ಬಿ.ಎಲ್.)

ಕಾರ್ಡೋವ: ಸ್ಪೇನಿನ ಆಂಡಲೂಷಿಯದ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ನಗರ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಇಳಿಜಾರಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ಗ್ವಾಡಲ್ ಕಿವರ್ ನದಿಯ ಬಲ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,08,072 (2001). ಪಟ್ಟಣದ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಆಲಿವ್ ಮತ್ತು ಕಿತ್ತಳೆ ತೋಟಗಳನ್ನೂ ಪಶ್ಚಿಮದ ಗೋಡೆಯ ಹಿಂಬದಿಗೆ ಉದ್ಯಾನಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಲಾಗಿದೆ. ಹದಿನಾರು ಕಮಾನುಗಳುಳ್ಳ ರೋಮನ್ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಮೂರಿಷ್ ಸೇತುವೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಡೋವಕ್ಕೂ ನದಿಯ ಆಚೆಯ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸೇತುವೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಲಾಕಲಹೊರ್‍ರ ಗೋಪುರವೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಾಳುಬಿದ್ದಿರುವ ಊರುಬಾಗಿಲೂ ನಗರಾಧಿದೇವತೆ ಆರ್ಕೇಂಜೆಲ್ ರಾಫೆಲನ ಪ್ರತಿಮೆಯೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಮತ್ತು ಶಾಲೆಗಳ ಪೈಕಿ 1590ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಡೋವದ ಬಿಷಪ್ ಪಾಚಿಕೊ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮಹಿಳಾ ವಿದ್ಯಾಲಯವೂ ಒಂದು.

ಕಾರ್ಡೋವ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಆಂಡಲೂಸಿಯ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಭಾಗ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 13,557 ಚ.ಕಿಮೀ. ಗ್ವಾಡಲ್‌ಕಿವರ್ ನದಿ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ನಡುವೆ ಪೂರ್ವ–ಈಶಾನ್ಯದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ–ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ನದಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವುದು ಸಿಯರ ಮೊರೆನ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನವಸತಿ ಇಲ್ಲ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮೇವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಬೆಳ್ಳಿ, ಸೀಸ ಮತ್ತು ಸತು ಇಲ್ಲಿಯ ಖನಿಜಗಳು. ಗ್ವಾಡಲ್‌ಕಿವರ್ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಲಾ ಕಾಮಪಿನ ಮೈದಾನ ಫಲವತ್ತಾದ್ದು. ಇದು ಕೃಷಿಗೂ ದನ–ಕುದುರೆಗಳ ಮೇವಿಗೂ ಉಪಯುಕ್ತ. ಉತ್ತಮ ದ್ರಾಕ್ಷಿ ತೋಟಗಳೂ ಆಲಿವ್ ಮರದ ತೋಪುಗಳೂ ಇವೆ. ರ್‍ಯೂಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪಿನ ಗಣಿಯಿದೆ. ಇದು ಸಂಪದ್ಭರಿತ ಪ್ರದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ಇದರ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು. ಕಾರ್ಡೋವದ್ದು ವೈಪರೀತ್ಯದ ವಾಯುಗುಣ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ. ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲೆ ತಿಂಗಳುಗಟ್ಟಲೆ ಮಂಜು ಮುಸುಕಿರುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಡೋವದ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯನಗರಗಳಿವು: ಪ್ಯೂಂಟಿ–ಜೆನಿಲ್, ಲುಸೇನ, ಪ್ರಗೊ ಡಿ ಕಾರ್ಡೋವ, ಮಾಂಟಿಲ್ಲ, ಕಾಬ್ರ, ಪಲ್ಮ ಡೆಲ್ ರೆಯೊ ಮತ್ತು ರ್‍ಯೂಟ್, ಮಡ್ರಿಡ್. ಇತರ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳೊಡನೆ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುವ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಕಾರ್ಡೋವದ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕಾರ್ಥೇಜ್: ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಗರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇದನ್ನು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 814ರಲ್ಲಿ ಫಿನೀಷಿಯನ್ನರು ವ್ಯಾಪಾರ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಆಫ್ರಿಕದ ಉತ್ತರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಟ್ಯೂನಿಸ್ ನಗರದ ನೆರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾರ್ಥೇಜಿನಲ್ಲಿ ಬಂದರು ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶವೂ ವ್ಯವಸಾಯೋಪಯುಕ್ತವಾದ ಭೂಮಿಯೂ ಇರುವುದು ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಫಿನೀಷಿಯನ್ ರಾಜ್ಯ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿದ್ದಾಗ ಕಾರ್ಥೇಜ್ ಅದರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿತ್ತು. ಆ ರಾಜ್ಯ ಪರ್ಷಿಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಥೇಜ್ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬಹುಬೇಗ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. (ಪಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾರ್ಡೋವ: ಅರ್ಜೆಂಟೈನದ ಒಂದು ನಗರ ಮತ್ತು ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 432 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 12,75,585 (1999). ಜೆರೊನಿಮೊ ಲೂಯಿ ಡಿ ಕಾಬ್ರೆರ 1573ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಜೆಸುಯಿಟರು 1613ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಅಂದಿನಿಂದ ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ರೊಸಾರಿಯೊ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಡೋವಗಳ ನಡುವೆ ಕಾರ್ಡೋವದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಡೊಮಿಂಗೋ ಮಿಯೆಂಟೊ ರೈಲುಹಾದಿ ಹಾಕಿಸಿ ವ್ಯಾಪಾರಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿದ. ಇಲ್ಲಿ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆ, ಕೃಷಿ ಕಾಲೇಜು, ಖಗೋಳ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಇವೆ. ರಿಯೊಪ್ರಿಮಿರೊ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಲಾದ ಡಿಕ್ ಸಾನ್ ರಾಕ್ ಕಟ್ಟೆಯ ಜಲಾಶಯದಿಂದ ನಗರಕ್ಕೆ ನೀರಿನ ಸರಬರಾಜು ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಕಟ್ಟೆ; ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕಾರ್ಡೋವದಿಂದ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆ, ರೈಲ್ವೆ ಮತ್ತು ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕಗಳಿವೆ.

ಕಾರ್ಡೋವ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 166912 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ಅರ್ಜೆಂಟೀನದ ಮಧ್ಯಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಬೊಲಿವಿಯ ಮತ್ತು ಚಿಲಿಯೊಡನೆ ಇದರ ವ್ಯಾಪಾರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾದಂತೆ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಡೋವ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು. 1852–62ರಲ್ಲಿ ಬ್ಯೂನಸ್ ಐರಿಸಿನ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ ಇದು ಬೆಂಬಲವಿತ್ತಿತು. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 2841 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಸಿರಾಸ್ ಡಿ ಕಾರ್ಡೋವ ಪರ್ವತವೇ ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮದ ಎಲ್ಲೆ. ಪಂಚನದಿಗಳು ಈ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಯ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಸಹ್ಯವಾದ ಚಳಿಗಾಲವೂ ಶಾಖದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬೇಸಗೆಯೂ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ನವೆಂಬರ್ ಮತ್ತು ಫೆಬ್ರವರಿ ತಿಂಗಳುಗಳ ನಡುವೆ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರವಾಸಿಗರ ಆಕರ್ಷಣೆ. ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಓಟ್ಸ್, ಆಲ್ಫಾಲ್ಫ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಪಶುಪಾಲನೆಯೂ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬಾಗಿದೆ. ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಗ್ರಾಫೈಟ್, ಅಭ್ರಕ ಮತ್ತು ಬೆರಿಲಿಯಂ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಕಾರ್ಡೋವ, ರಿಯೋಕಾಟಿ ಮತ್ತು ವಿಲಮರಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಆಲ್ಟಾ ಗ್ರೇಸಿಯಾ ಕೊಸ್ಕಿನ್, ಲ ಕಂಬ್ರೆ, ಕಪಿಲ ಡೆಲ್ ಮಾಂಟೆ ಮತ್ತು ಲ ಫಾಲ್ಡ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕಾರ್ಬನ್ – 14 ಕಾಲನಿರ್ಣಯ: ಪ್ರಾಕ್ತನ ಅವಶೇಷಗಳಲ್ಲಿನ ಸಾವಯವ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿಕಿರಣಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಅಳೆದು ಕಾಲನಿರ್ಣಯಮಾಡುವ ಒಂದು ವಿಧಾನ. ಇದರ ನೆರವಿನಿಂದ ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಬೇರೆ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಕಾಲ ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದ ಅವಶೇಷಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ಅದರ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅನಂತರ ವಾದಗ್ರಸ್ತವಾಗಿದ್ದ ಹಲವಾರು ಅವಶೇಷಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಕಾಲನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಳಸಲಾಯಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಲಾಸ್ಕೋ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳ ಕಾಲದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಭಿನ್ನಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿದ್ದುವು. ಆ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳೊಂದಿಗೆ ದೊರಕಿದ ಇದ್ದಲು ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಲಿಬ್ಬಿ ಆ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳ ಕಾಲ ಸು. 15,516 ವರ್ಷಗಳೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ. ಭಾರತದ ಹರಪ್ಪ ನಾಗರಿಕತೆ, ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾರ್ಬನ್–14 ವಿಧಾನದ ರೀತ್ಯಾ ಪಂಜಾಬ್, ಸಿಂಧ್ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಹರಪ್ಪ ನಾಗರಿಕತೆ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2300–1700ರ ವರೆಗೆ ನೆಲೆಸಿದ್ದರೆ ನವಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಕಾಶ್ಮೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2400–1200 ರ ವರೆಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2300 ರಿಂದ 1000 ರ ವರೆಗೂ ಇದ್ದುವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಇತರ ಪ್ರಾಗ್ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೂ ಈ ವಿಧಾನದ ರೀತ್ಯಾ ಕಾಲನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಕಾರ್ಬನ್–14 ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕುಂದು ಕೊರತೆಗಳೂ ಇವೆ. ಪ್ರಯೋಗ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕ್ತನ ಸಾವಯವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ಕಾರ್ಬನ್–14ರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅಳೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದ ಕಾರ್ಬನ್ನಿನ ಪ್ರಭಾವ ಅದರ ಮೇಲೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತಡೆಯಲು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈ ಯಂತ್ರದ ಸುತ್ತ ಉಕ್ಕಿನ ರಕ್ಷಣಾ ಕವಚವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈಚೆಗೆ ಇತರ ಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೂ ಕಾರ್ಬನ್–14 ಒಂದೇ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆಯೇ ಎಂಬ ಸಮಸ್ಯೆ ಈಚೆಗೆ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದಿದೆ. ಲಿಬ್ಬಿ ಇದು ಒಂದೇ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಈಚೆಗೆ ಮಿನಿಸೋಟ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಎ.ಓ. ನೈಯರ್ ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಾರ್ಬನ್–14 ಕಪ್ಪೆಚಿಪ್ಪು, ಶಂಖ ಮುಂತಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮರದಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಕ್ತನ ಸಾವಯುವ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಭೂ ಪದರಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಆಮ್ಲಗಳು (ಹ್ಯೂಮಿಕ್ ಆಸಿಡ್ಸ್) ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈಚಿನ ಕಾರ್ಬನ್ ಪ್ರಾಕ್ತನ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ಕಾರ್ಬನ್ನಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತುಹೋಗಿ ಕಾಲನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈ ಸಾಧ್ಯತೆಯ ವಿರುದ್ಧವೂ ಹಲವು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಗೆ ಪ್ರಾಕ್ತನ ಸಾವಯವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಳಿಸುವಾಗ ಸೂಕ್ತ ಜಾಗ್ರತೆ ವಹಿಸದಿದ್ದರೆ ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈಗಿನ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಕಾರ್ಬನ್ ಪ್ರಾಕ್ತನ ವಸ್ತುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರದಂತೆ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಈ ಹಲವು ಅಡಚಣೆಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ, ಪ್ರಯೋಗ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸಲು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಜೆ. ವಿ. ಪಿ. ಲಾಂಗ್ ಎಂಬಾತನ ಪ್ರಯತ್ನ ಗಮನಾರ್ಹ. ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬನ್–14 ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ವಿಧಾನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿ. (ಎಸ್.ಎಂ.)

ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಸ್ತೋಮ: ಉತ್ತರ ಪೇಲಿಯೋಜೋಯಿಕ್ ಕಲ್ಲುಗಳು ಮತ್ತು ಕಾಲದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವಿಭಾಗ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸ್ತರಗಳು ಎಂದು ಬಹಳ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೋನಿಬೇರ್ ಮತ್ತು ಫಿಲಿಪ್ಸ್ ಎಂಬುವರು ಹಳೆ ಕೆಂಪು ಮರಳು ಶಿಲೆಗಳ ಸಮೇತ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಶಿಲಾರಾಶಿಗೆ ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಸ್ತೋಮಗಳು ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು

ಕೊಟ್ಟರು (1822). ಹಳೆ ಕೆಂಪು ಮರಳು ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಸ್ತೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಶೇಖರಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಮುಖ್ಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳು ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಸ್ತೋಮಗಳಿಗೇ ಸೀಮಿತಗೊಂಡಿವೆ (1839). ಅದ್ದರಿಂದಲೇ ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಮತ್ತು ಪರ್ಮಿಯನ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟು ಸೇರಿಸಿ ವಾಗನ್ ಎಂಬಾತ ಅಂತ್ರ ಕೊಲಿಥಿಕ್ ಸ್ತೋಮಗಳು ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಮತ್ತು ಪರ್ಮಿಯನ್ ಸ್ತೋಮಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಎರಡಕ್ಕೂ ಸೇರಿದ ಮಧ್ಯಕಾಲದ ಪದರಗಳು ಇವೆ. ಈ ಪದರುಗಳನ್ನು ಪರ್ಮೊಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಪದರಗಳೆಂದು ಕರೆದಿರುವುದೇ ಈ ಎರಡು ಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲು ಅಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಡೆವೋನಿಯನ್ ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ನಡುವೆ ಅನನುರೂಪತೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು ಪರ್ವತ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ, ಮಿಲ್‌ಸ್ಟೋನ್‌ಗ್ರಿಟ್ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸ್ತರಗಳೆಂದು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸ್ತೋಮ ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ ಪೂರ್ಣಕಾಲವನ್ನು ಪ್ರತಿಫಲಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪ್, ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಭಾರತ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸ್ತರಗಳಿಗಿಂತ ಕಿರಿಯ ವಯಸ್ಸಿನ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು ಕೆಳ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಮೇಲಣ ಎಂದು ಮೂರು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಸ್ತೋಮಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಕೆಳ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸರಿದೂಗುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲದ ಶಿಲಾರಾಶಿಯನ್ನು ಮಿಸಿಸಿಪಿಯನ್ ಸ್ತೋಮ ಮತ್ತು ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯನ್ ಸ್ತೋಮ ಎಂದು ಎರಡು ಬೇರೆ ಸ್ತೋಮಗಳನ್ನಾಗಿಯೇ ಪರಿಗಣಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಯೂರೋಪು ಮತ್ತು ರಷ್ಯದ ಕೆಳ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸರಿದೂಗುತ್ತವೆ. ಏಷ್ಯ (ಭಾರತ) ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಮತ್ತು ಪರ್ಮಿಯನ್ ಸ್ತೋಮಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಪದರಗಳೂ ಇವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಪರ್ಮೊಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಪದರಗಳೆನ್ನುವರು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಶಿಲೆಗಳು ಸ್ಪಿಟಿ ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ ಬೆಣಚುಶಿಲೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು ಕನವಾರ ಸ್ತೋಮ ಎನ್ನುವರು. ಇದರ ದಪ್ಪ ಸು. 1600 ಮೀ. ಈ ಸ್ತೋಮವನ್ನು ಕೆಳ ಮತ್ತು ಮೇಲಣ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಳಭಾಗ ಸ್ಪಿಟಿ ಪ್ರದೇಶದ ಲಿಪಾಕ್ ನದಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಕಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಲಿಪಾಕ್ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳೆನ್ನುವರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಮೇಲಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆಣಚುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಇವನ್ನು ಪೊಶ್ರೇಣಿ ಎನ್ನುವರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಯೋಜೋವ ಗುಂಪಿನ ಫೆನೆಸ್ಟೆಲ್ಲಾ ಮತ್ತು ಪ್ರೋಟೊರೆಟಿಪೊರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ. ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಸಿರಿಂಗಥಿರಿಸ್ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಫೆನೆಸ್ಟೆಲ್ಲಾ ಜೇಡುಶಿಲೆ ಎಂಬ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಲಿಪಾಕ್ ಮತ್ತು ಪೊಶ್ರೇಣಿಗಳಿಗೆ ಸರಿದೂಗುತ್ತವೆ.

ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದುವು. ನೆಲಜಲಗಳ ಪುನರ್‌ವರ್ಗೀಕರಣವಾಯಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪರ್ವತ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಯಿತು. ಅಗ ಉದಯಿಸಿದ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಹರ್ಸೀನಿಯನ್ ಪರ್ವತ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪರ್ವತ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಹರ್ಸೀನಿಯನ್ ಪ್ರಳಯವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಇದರ ತರುವಾಯ ಪ್ರಪಂಚದ ನೆಲವೆಲ್ಲ ಎರಡು ಖಂಡಗಳಾಗಿತ್ತು. ಇವೆರಡರ ಮಧ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಭೂಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾಗರವಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದ ಖಂಡ ಯೂರೇಷ್ಯ, ಗ್ರೀನ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಅಂಗಾರ ಖಂಡ ಅಥವಾ ಯೂರೇಷ್ಯನ್ ಖಂಡ ಎಂದು ಹೆಸರು. ದಕ್ಷಿಣ ಖಂಡ ಆಫ್ರಿಕ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ, ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪಭಾಗ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ಅಂಟಾರ್ಟಿಕಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಈ ಖಂಡಕ್ಕೆ ಗೊಂಡ್ವಾನಖಂಡ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪರ್ಮೊಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗೊಂಡ್ವಾನಖಂಡದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಶೀತವಾಯುಗುಣವಿತ್ತು. ಈ ಖಂಡದ ಬಹುಭಾಗ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ನದಿಗಳಿಂದ ಅವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ತಾಲ್ಚೀರ್, ಸಾಲ್ಟ್‌ರೇಂಜ್, ಕಾಶ್ಮೀರದ ಹಜಾರಾ, ಫರ್‌ವಾಲ್ ಮತ್ತು ಸಿಮ್ಲ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರ್ಗಲ್ಲುನದಿಯ ಕಾರ್ಯದ ಗುರುತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗುಂಡು ಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ.

ಸಾಲ್ಟ್‌ರೇಂಜ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದ ತರುವಾಯ ಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪ ಕಾರ್ಯ ನಿಂತು ಮತ್ತೆ ಈ ಗುಂಡುಶಿಲೆಯಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿದೆ. 45 ಮೀ ದಪ್ಪದ ಈ ಗುಂಡುಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಳದಿ, ಹಸರು ಮತ್ತು ಬಿಳಿ ಚುಕ್ಕೆಗಳುಳ್ಳ ಮರಳುಶಿಲೆ ಇದೆ. ಇದರ ತಳದಲ್ಲಿ ಯೂರಿಡೆಸ್ಮಿ ಎಂಬ ಪ್ರಾಣಿಯ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಚುಕ್ಕೆ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳು ರಷ್ಯದ ಯುರೇಲಿಯನ್ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸಮದೂಗುವುವು.

ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಸ್ತೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಾವಶೇಷಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಈ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಪ್ರಪಂಚದ ಮುಕ್ಕಾಲುಭಾಗದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಆಕರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ (ಈಗಿನ ಸಸ್ಯವರ್ಗವನ್ನುಳಿದು) ಸಸ್ಯವರ್ಗದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲರ ಗಮನವನ್ನೂ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಈಗಿನ ಜಾತಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವು ಈಗಿರುವ ಜೀವಂತ ಸಂಬಂಧಿಗಳಿಗಿಂತ ಬಹು ದೊಡ್ಡವು. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಕಾರ್ಬೆಟ್, ಜಿಮ್: 1875–1955. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಬೇಟೆಗಾರ. ಈತನ ಹುಟ್ಟೂರು ಕಾಲಧುಂಗಿ. ಇದು ಕುಮಾಂವ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಆರೋಗ್ಯಧಾಮವಾದ ನೈನಿತಾಲಿಗೆ 36 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಕಾಲಧುಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಅನೇಕ ಎಕರೆ ಜಮೀನಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಈತ ಮೊಕಾಮ್ಹೆ ಘಾಟ್ ರೈಲುನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸಾಮಾನು ಸಾಗಿಸುವ ಕಂಟ್ರಾಕ್ಟರ್ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕಂಟ್ರಾಕ್ಟ್ ಕೆಲಸವನ್ನು ಆಳುಗಳಿಗೆ ವಹಿಸಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಯುದ್ಧಭೂಮಿಗೂ ಹೋಗಿಬಂದ.

ಜಿಮ್ ಕಾರ್ಬೆಟ್ ತನ್ನ ಜೀವಿತದ ಬಹುಕಾಲವನ್ನು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದ ಶ್ರೇಣಿಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಳೆದ. ಕಾಡಿನಲ್ಲೇ ಹುಟ್ಟಿ ಕಾಡಿನಲ್ಲೇ ನೆಲಸಿದ್ದ ಈತನಿಗೆ ಕಾಡಿನ ಸೊಬಗು, ಕಾಡಿನ ರಹಸ್ಯ, ವನ್ಯಜಂತುಗಳ ಸ್ವಭಾವ, ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟ – ಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಬಡಜನ– ಇವೆಲ್ಲದರ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅನುಭವವಿತ್ತು. ಕುಮಾಂವ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಅನೇಕ ನರಭಕ್ಷಕ, ಗೋಭಕ್ಷಕ ಹುಲಿಚಿರತೆಗಳನ್ನು ಕೊಂದು ಸಂತ್ರಸ್ತ ಜನರಿಗೆ ಉಪಕಾರವನ್ನೂ ಬಡಜನರಿಗೆ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಯಥೋಚಿತವಾದ ಸಹಾಯವನ್ನೂ ಈತ ಮಾಡಿದ. ದೀನದಲಿತರ ಬಗ್ಗೆ ಈತನಿಗಿದ್ದ ಪ್ರೀತಿ ಔದಾರ್ಯಗಳು ಮೆಚ್ಚುವಂಥವು. ಕುಮಾಂವ್ ನರಭಕ್ಷಕಗಳು, ರುದ್ರಪ್ರಯಾಗದ ನರಭಕ್ಷಕ ಚಿರತೆ, ದೇವಾಲಯದ ಹುಲಿ ಮತ್ತು ಇನ್ನಷ್ಟು ಕುಮಾಂವ್ ನರಭಕ್ಷಕಗಳು, ನನ್ನ ಭಾರತ, ಕಾಡಿನ ಚರಿತ್ರೆ–ಈ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಬೆಟ್ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ತಾನು ಮಾಡಿದ ನರಭಕ್ಷಕ ಹುಲಿಚಿರತೆಗಳ ಬೇಟೆಯ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಬೆಟ್ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ, ರೋಚಕವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹುಲಿಚಿರತೆಗಳ ಹಾವಳಿ, ಅವನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಮಾಡಿದ ಸಾಹಸಗಳು, ಕೆಲವು ಸಲ ತಾನು ಕೊಂದ ದೇಹದ ಬಳಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಬಾರದ ದುಷ್ಟಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಅರಸುತ್ತ ಪಟ್ಟಪಾಡು, ತೋರಿದ ಧೈರ್ಯೋತ್ಸಾಹಗಳು–ಸ್ವಾನುಭವಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದು ರೋಮಾಂಚಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಲೇಖಕನ ಅರಣ್ಯಜಗತ್ತಿನ ಪೂರ್ಣ ಪರಿಚಯವನ್ನೂ ಹವ್ಯಾಸ ಆಸಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುವುದು, ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳ ಮರ್ಜಿ ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವುದು, ಅವುಗಳ ಕೂಗು ಗರ್ಜನೆಗಳನ್ನು ಅನುಕರಿಸುವುದು ಕಾರ್ಬೆಟ್ಟನಿಗೆ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಹವ್ಯಾಸವಾಗಿತ್ತು. ಮೃಗಯಾ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬೆಟ್ಟನದು ಎತ್ತಿದ ಕೈ. ಅಲ್ಲದೆ ಮೃಗಯಾ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ನಿಜವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಇವನದಾಗಿದೆ.

ನನ್ನ ಭಾರತ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬಡ ಭಾರತೀಯರ ಸತ್ಯ, ನಿಷ್ಠೆ, ಸರಳತನ, ಕಷ್ಟದ ದುಡಿಮೆಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಹವ್ಯಾಸ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನೂ ಲೇಖಕ ಕಥೆಗಳಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಾಡಿನ ಚರಿತ್ರೆ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಬಾಲ್ಯ, ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಶಿಕಾರಿ ಮೊದಲಾದ ಜೀವನಾನುಭವಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಜಿಮ್ ಕಾರ್ಬೆಟ್ ಶಿಕಾರಿದಾರ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸಮಾಜಸುಧಾರಕನೂ ಬಡವರ ಬಂಧುವೂ ಅಗಿದ್ದನೆಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣಗಳಿಂದ ಈತ ಕುಮಾಂವ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲಿನ ಹಳ್ಳಿಗರಿಗೆಲ್ಲ ಪರಿಚಿತನಾಗಿದ್ದಂತೆ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಪಂಚದ ಮೃಗಯಾ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಓದುಗರಿಗೆಲ್ಲ ಪರಿಚಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಕುಮಾಂವ್ ನರಭಕ್ಷಕಗಳು ಎಂಬ ಈತನ ಪುಸ್ತಕದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಮ್ಯ ವರ್ಣರಂಜಿತ ಚಲನಚಿತ್ರವೊಂದು ತಯಾರಾಗಿದೆ. ಇವನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ (ಜಿಮ್ ಕಾರ್ಬೆಟ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಪಾರ್ಕ್) ಅಸ್ಸಾಂನಲ್ಲಿ ವನ್ಯಮೃಗ ಸಂರಕ್ಷಣ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.ಎ.)

ಕಾರ್ಯಾತ್ಮಕ ಪ್ರದೇಶ: ಕಾರ್ಯಾತ್ಮಕ ಪ್ರದೇಶವು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಇದನ್ನು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಆಯ್ದ ವಿಷಯಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನಾಗಾರರು ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರದೇಶವೆಂದರೆ ಕಾರ್ಯಾತ್ಮಕ ಪ್ರದೇಶ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಗುಣಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿರದೆ ಏಕ ಸ್ವರೂಪದ ಗುಣವನ್ನು ಮತ್ತು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ವರ್ಗದವರು (ಉದಾ: ಸೋಲಿಗ ಮತ್ತು ಗೂಂಡ್ಸ್) ಒಂದೇ ತರಹದ ಭೌತಿಕ ರೂಪವನ್ನು, ಗುಣ, ನಡವಳಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಕಸಬನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಭೌತಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಒಂದೇ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುವು. ಉದಾ: ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನ/ಜೇಡಿ ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶ, ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣ. ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ, ಬೃಹತ್ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಬಹಳ ಸುಲಭ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರ್ಯಾತ್ಮಕ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಅವಲಂಬಿತ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಧ್ರುವ (ಗ್ರೋತ್ ಪೋಲ್) ಮತ್ತು ಬಳೆವಣಿಗೆಯ ಕೇಂದ್ರ (ಗ್ರೋತ್ ಸೆಂಟರ್) ಕಾರ್ಯಾತ್ಮಕ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ಪಷ್ಟ ಉದಾಹರಣೆ. (ಎನ್.ಎಸ್.)

ಕಾರ್ಲ್ ಓ.ಸೌರ್: ಅಮೆರಿಕದ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. ಇವರು ಸಂಭವವಾದವನ್ನು (ಪ್ರೊಬ್ಯಾಬಿಲಿಸಮ್) ಪ್ರಬಲರಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದರು. ಸಾಧ್ಯತಾವಾದದ (ಪಾಸಿಬಿಲಿಸಿಮ್) ಬಗ್ಗೆ ಸರ್ವ ಸ್ವೀಕೃತವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಇವರು ಸಾಧ್ಯತಾವಾದವನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರದ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯಿಂದ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಕಡೆಗೆ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಅವಸ್ಥಾ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಹಾಗೂ ವಿವರಣೆ ಕೊಡುವುದು. ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಎಂದು ಉದ್ಘೋಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯಾದ ಅತ್ಯಂತ ವಿವೇಚನಾ ಪೂರ್ವಕವಾದಂತಹ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಸಾಧ್ಯತಾವಾದದ ಬಗ್ಗೆ ಸೌರ್‌ರವರ ಪ್ರಬಲ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಅವರು ಜೆಫರ್‌ಸನ್‌ರೊಡನೆ ಸೇರಿ ಕೋರೋಲೊಜಿ ಎಂಬ ಪರಿಭಾವನೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟು ಹಾಕಿದರು. ಕೋರೋಲಜಿ ಎಂದರೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳಗಳ ಅಧ್ಯಯನ. ಸೌರ್‌ರವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಕೋರೋಲಜಿ ಎಂದರೆ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರವು ಭೂಮೇಲ್ಮೈನ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಸ್ತುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಇರುವ ಭೌಗೋಳಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭಿನ್ನತೆಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

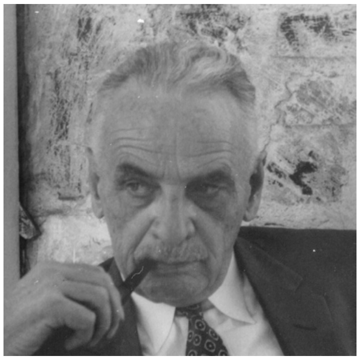

ಕಾರ್ಲ್‌ಓ ಸೌರ್ ಅವರು ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ದೃಶ್ಯಾವಳಿಯ (ಕಲ್ಚರಲ್ ಲ್ಯಾಂಡ್‌ಸ್ಕೇಪ್) ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಈ ಅಧ್ಯಯನ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಆಗಲೇ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಇವರು ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಬರ್ಕ್‌ಲೀ ವಿ.ವಿ ನಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿದರು. ಇದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದವರನ್ನು ಬರ್ಕ್‌ಲೀ ಪಂಥ ಎಂದೇ ಕರೆಯಲಾಯಿತು.

ಇವರು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೂ ಅಪಾರವಾದ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಮೆಕ್ಸಿಕೋದೇಶದ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಕೆಂಪು ಇಂಡಿಯನ್ನರ ವಸತಿ ಗಡಿ ಭಾಗಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಎನ್.ಎಲ್.)

ಕಾರ್ಲ್ ಗಿಲ್ಬರ್ಟ್: 1843–1918. ಅಮೆರಿಕ ಮೂಲದ ಭೂಗರ್ಭಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು. ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಜಿ.ಕೆ. ಗಿಲ್ಬರ್ಟ್ ಎಂದೇ ಹೆಸರಾದವರು. 1879ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾದ ಯುನೈಟೆಡ್ ಸ್ಟೇಟ್ಸ್ ಜಿಯಲಾಜಿಕಲ್ ಸರ್ವೀಸ್ (ಯು.ಎಸ್.ಜಿ.ಎಸ್)ನಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯ ಭೂಗರ್ಭಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾಗಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಅವರ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳವರೆಗೂ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಏಳಿಗೆಗೆ ಶ್ರಮಿಸಿದರು. 1899ರಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಂಡ ಹ್ಯಾರಿಮನ್ ಅಲಾಸ್ಕ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಸಕ್ರಿಯ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದ್ದರು.

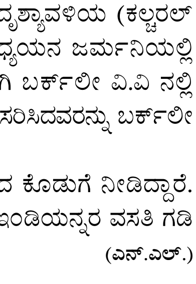

ಇವರು ಹೆನ್ರಿ ಪರ್ವತಗಳ ಭೂಗರ್ಭದ ಅಂಶಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಗೂ 1890ರಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಬೋನಿವಿಲ್ಲ ಸರೋವರದ ಉಗಮದ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದರು. ಆ ನಂತರ ಈ ಸರೋವರ ಗ್ರೇಟ್ ಸಾಲ್ಟ್‌ಲೇಕ್ ಸರೋವರದ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಣೆ ನೀಡಿದರು. ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮೊದಲು ಗುರುತಿಸಿದ ಮಹಾದಂಡನಾಯಕ ಬೆಂಜಮಿನ್ ಬೋನಿವಿಲ್ಲಿಯ ಹೆಸರನ್ನು ಅವರ ಅನಂತರ ಈ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಗಿಲ್ಬರ್ಟ್.

ಇವರು ಭೂಸಾದೃಶ್ಯ ವಿನ್ಯಾಸದ ಉಗಮ, ನಗ್ನೀಕರಣ, ನದಿಗಳ ಕಾರ್ಯ, ಅದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ಭೂ ಸಾದೃಶ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಸಂಚಯನ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದುಂಟಾದ ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಚಂದ್ರ ಗ್ರಹದ ಕುಳಿಗಳ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದರು.

ಚಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಮಂಗಳ ಗ್ರಹದ ಕುಳಿಗಳಿಗೆ ಇವರ ಹೆಸರನ್ನೂ ಮಂಗಳ ಗ್ರಹದ ಒಂದು ಕುಳಿಗೆ ಬೋನಿವಿಲ್ಲಿಯವರ ಹೆಸರನ್ನೂ ಇಡಲಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕಾರ್ಲ್‌ರಿಟ್ಟರ್: 1779–1859. ಜರ್ಮನಿಯ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರ್ ವಾನ್ ಹಂಬೋಲ್ಟ್ ಅವರ ಸಮಕಾಲೀನ. ಪ್ರಪಂಚದ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೊದಲ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ. ಈತನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿ ಎರ್ಡ್‌ಕುಂಡೆ. ಈತ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಕೊಡುಗೆ ಅಪಾರ. ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಹಂಬೋಲ್ಟ್‌ನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಹಾಗೂ ಮುಂದಿನ ಒಂದು ತಲೆಮಾರಿನ ಭೌಗೋಳಿಕ ಚಿಂತನೆಯು ಕಾರ್ಲ್‌ರಿಟ್ಟರ್‌ನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಕೂಡಿರುವಷ್ಟು ಮಹತ್ತರ. ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಇಮ್ಯಾನ್ಯುಯೆಲ್ ಕ್ಯಾಂಟ್ ಅವರಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ತಾತ್ವಿಕ ನಿರೂಪಣೆ ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರ್‌ವಾನ್ ಹಂಬೋಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಲ್‌ರಿಟ್ಟರ್ ಅವರಿಂದ ಮುಂದುವರಿದು ಇದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಷಯವಾಗಿ ರೂಪಿತಗೊಂಡಿತು. ಈ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ರಿಟ್ಟರ್‌ನ ಪಾತ್ರ ಹಂಬೋಲ್ಟ್‌ನಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯವಾದದು. ರಿಟ್ಟರ್ ಹಂಬೋಲ್ಟ್‌ನನ್ನು ತನ್ನ 'ಗುರು' ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದರೆ ಹಂಬೋಲ್ಟ್ ರಿಟ್ಟರನನ್ನು ತನ್ನ ಹಳೆಯ ಸ್ನೇಹಿತನೆಂದು ಕರೆದಿರುವನು. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ ದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದು ಸಮಕಾಲೀನರಾಗಿದ್ದರೂ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇವರ ಕೊಡುಗೆಗಳು ಭಿನ್ನ. ವಸ್ತುನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಿದ ಮಾರ್ಗವೂ ಸಹ ಪರಸ್ಪರ ತದ್ವಿರುದ್ಧ.

ರಿಟ್ಟರ್ ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಅಧ್ಯಾಪಕ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ. ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿದು ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಇಟಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿಯೇ 1807ರಲ್ಲಿ ಹಂಬೋಲ್ಟನನ್ನು ಸಂಧಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ ಬರ್ಲಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಆರಂಭವಾದ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗದ ಪ್ರಪಂಚದ ಮೊದಲ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡ. ಇಲ್ಲಿಯೇ 39 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿದ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿ ಆರಿಜಿನ್ ಆಫ್ ಸ್ಪೀಸಿಸ್ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡು ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಮೇಲೂ ಅಪಾರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿತು (1859). ರಿಟ್ಟರ್ ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದವನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸದಿದ್ದರೂ ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಜನತೆ ಪರಸ್ಪರ ಅತಿ ಪೂರಕವಾದವು. ಈ ಎರಡನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಭೂಮಿ ಜನರನ್ನೂ ಜನರು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುವೆಂದು ವಿವರಿಸಿದ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭೂಭಾಗವೂ ವಿಶಿಷ್ಟ. ಅವುಗಳ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಹವಾಮಾನಿಕ ಅಂಶಗಳು ಪೂರಕವಾಗಿದ್ದು ಆ ಪ್ರದೇಶದ 'ಏಕತೆಗೆ' ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆಯೆಂದು ಈತ ವಿವರಿಸಿದ. ಇವನು ಈ ರೀತಿಯ ಒಕ್ಕೂಟ ಅಥವಾ ಏಕತೆಯ ಪರಿಭಾವನೆಗಳು ಅಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಹೆಗೆಲ್, ಗಯೂಟ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ರಿಟ್ಟರ್ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಒಳಗಾಗಿದ್ದು, ಈತನ ವಿವರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ದೈವೀಕ ವಾದವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿವರಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕಡಿಮೆ. ಇದನ್ನೇ ಥಿಯಾಲಾಜಿಕಲ್ ವಿವರಣೆಗಳೆಂದೂ ಸಹ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ವಿವರಗಳು ಈತನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿ ಎರ್ಡ್‌ಕುಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂಶ ಅಥವಾ ಭಾಗಗಳು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ದೈವೀಕ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. ದೇವರು ವಿಶ್ವದ ಯೋಜನಾಕಾರ. ಭೂಮಿಯ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ದೇವರು ನೀಡಿರುವ

ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಮಾದರಿ. ಅದರ ಪ್ರಕೃತಿ ದೇವರು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ನೀಡಿದುದಾಗಿದ್ದು ಅದು ಮಾನವನಿಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಪಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದೆಂದು ವಿವರಿಸಿದ. ಮುಂದುವರಿದು ಭೂಖಂಡಗಳ ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಸ್ಥಾನಗಳೂ ಸಹ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿರದೆ ದೈವ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆಯೆಂದು ವಿವರಿಸಿದ. ಹೀಗೆ ರಿಟ್ಟರ್‌ನ ಬರವಣಿಗೆಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಹಂಬೋಲ್ಟ್‌ನ ವಿವರಣೆಗಳು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿವೆ. ಇವನು 1859ರಲ್ಲಿ ನಿಧನನಾದ. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಕಾರ್ಸಿಕ: ಪಶ್ಚಿಮ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಒಂದು ದ್ವೀಪ. ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಮುಖ್ಯ ಭೂಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ 168 ಕಿಮೀ ದೂರ. ಇಟಲಿಗೆ ಇದು 80 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಸಾರ್ಡಿನಿಯ ದ್ವೀಪಕ್ಕೂ ಕಾರ್ಸಿಕಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಬೂನಿಫಾಚೊ ಜಲಸಂಧಿಯಿದೆ. ಇದು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯದು. ಉ.ಅ. 43^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 10^0 ನಡುವೆ, ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಅಂಡಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾರ್ಸಿಕ ದ್ವೀಪದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 8619 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 260196 (1999).

ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಭಾಷೆ ಇಟಾಲಿಯನ್; ಇಟಲಿಯೊಂದಿಗೆ ಅವರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧವೂ ಇದೆ. ಇವರು ಸಂಪ್ರದಾಯಪ್ರಿಯರು. ದ್ವೀಪವಾಸಿಗಳಾದರೂ ನುರಿತ ನಾವಿಕರಲ್ಲ; ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅವರ ವಾಸ.

ಕಾರ್ಸಿಕ ಗುಡ್ಡಗಾಡುಪ್ರದೇಶ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗ್ರಾನುಲೈಟ್‌ನಂಥ ಸ್ಫಟಿಕ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಸಿಂಟೊ (2696 ಮೀ) ಮತ್ತು ರೂಟಾನಂಥ (2584 ಮೀ) ಇವು ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಶಿಖರಗಳು. ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳು ಇಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿಯೂ ಆಳವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಗಿಂತ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿ ಹೆಚ್ಚು ಇಕ್ಕಟ್ಟು. ವಾಯುಗುಣ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಮಾದರಿ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 22^0ಸೆ. ಚಳಿಗಾಲವೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಚ್ಚಗಿರುತ್ತದೆ. (7–10^0ಸೆ.) ಕಣಿವೆಗಳು ಮುಳ್ಳು ಪೊದೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿವೆ. ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚೆಸ್ಟ್‌ನಟ್ ಮರ ಹೇರಳ. ನೆಲ ಹೆಚ್ಚು ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ.

ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಕರಾವಳಿಬಯಲಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕೃಷಿ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಶೇ. 2ರಷ್ಟು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಗುವಳಿ ನಡೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾಲುಭಾಗ ನೆಲ ದನಕರುಗಳ ಮೇವಿಗೆ ಅನುಕೂಲಕರ. ಗೋದಿ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ಆಲಿವ್ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಆಲಿವ್ ಮದ್ಯ ಮತ್ತು ಮರಮಟ್ಟು ಮುಖ್ಯ ನಿರ್ಯಾತ ವಸ್ತುಗಳು.

ಅಜಾಕಿಯ ರಾಜಧಾನಿ. ಬಸ್ತಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು. ಇದು ಕಾರ್ಸಿಕದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಕಾಲಮಾನಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ : ಇದನ್ನು ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿಧಾನವೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾದ ಎರಡು ವಿಶ್ಲೇಷಣಾ ವಿಧಾನಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ (ಸ್ಪೇಶಿಯಲ್ ಅನಾಲಿಸಿಸ್) ಹಾಗೂ ಕಾಲಮಾನಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, (ಟೆಂಪೊರಲ್ ಅನಾಲಿಸಿಸ್).

ಕಾಲಮಾನಿಕ ವಿಧಾನವು ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಹೇಗೆ ಕಾಲಮಾನಿಕವಾಗಿ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಪಡೆದಿವೆ. ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದು. ಡಬ್ಲ್ಯೂ ಎಂ ಡೇವಿಸ್ಸರ ಭೂಸವೆತ ಚಕ್ರ, ರೋಷ್ಟೋ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಹಂತಗಳು, ಎಲ್ಸ್ ವರ್ಥ್ ಹಂಟಿಂಗ್‌ಟನ್ ಮೈನ್ ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್ಸ್ ಆಫ್ ಸಿವಿಲೈಜೇಷನ್ ಮೊದಲಾದವು ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಡೇವಿಡ್ ಹಾರ್ವೆ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಯಾವುದೇ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಕಾಲಲೇಖಿ ಮತ್ತು ಕಾಲಮಾಪಿ: ಒಂದು ಘಟನೆಯ ಸಂಭವಕಾಲವನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ಬರೆದಿಡಲು ಅಥವಾ ಗುರುತು ಮಾಡಲು ಬಳಸುವ ಉಪಕರಣ ಹಾಗೂ (ಕ್ರೋನೋಗ್ರಾಫ್). ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಮುದ್ರನೌಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲವನ್ನು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಅಳೆಯಲು ಬಳಸುವ ಬಲು ದೊಡ್ಡ ಮತ್ತು ಸುಭದ್ರವಾಗಿ ರಚಿಸಲಾಗಿರುವ ಗಡಿಯಾರ (ಕ್ರೋನೋಮೀಟರ್). ಯಾವುದೇ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಗಡಿಯಾರವನ್ನೂ ಕಾಲಮಾಪಿ ಎಂದೇ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಕರೆಯುವುದುಂಟು.

ಕ್ರಮಾನುಗತವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಎರಡು ಘಟನೆಗಳ ಕಾಲಗಳ ಅಂತರವನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ನಕ್ಷೆಯ ಮೂಲಕ ಕಾಲಲೇಖಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ವಸ್ತುಗಳ ಚಲನದರವನ್ನು ಇದರ ನೆರವಿನಿಂದ ನಿಖರವಾಗಿ ಅಳೆಯಬಹುದು. ಕೆಲವು ಕಾಲಮಾಪಿಗಳು ಮಿನಿಟು, ಸೆಕೆಂಡು ಅಥವಾ ಅದರ ಭಾಗಾಂಶಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಬಲ್ಲುವು; ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ದಿವಸ, ತಿಂಗಳು, ವರ್ಷ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರನ ವಿವಿಧ ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಬಲ್ಲವು. ಕಾಲಮಾಪಿ ಗಡಿಯಾರದಂತೆ ಜರುಗಿದ ಕಾಲದ ಸರಾಸರಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲದು.

ಕಾಲಮಾಪಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಲವಾರು ವಿಧಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ:

1. ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದದ ಕಾಲಗಳನ್ನು, ಸೌರವ್ಯೂಹದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುವ ಗ್ರಹಗಳು ಅವುಗಳ ಅಕ್ಷದ ಸುತ್ತ ಆವರ್ತಿಸಲು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯೇ ಒಂದು ಕಾಲಮಾಪಿ.

2. ಭೂಮಿಯ ಗುರುತ್ವ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷದಿಂದ ನಿಯಂತ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಆಂದೋಲನಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಕಾಲಮಾಪಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ (i)ಲೋಲಕಗಳು, (ii)ನೀರುಗಡಿಯಾರಗಳು, (iii) ಪುರಾತನ ಮರುಳು ಗಡಿಯಾರಗಳು.

3. ವಸ್ತುಗಳ ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪಕತ್ವ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಆಂದೋಳನಗೊಳ್ಳುವ ಸಾಧನಗಳಿಂದಲೂ ಕಾಲಮಾಪಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬಹುದು. ಉದಾ: ಅಂದೋಲಿಸುವ ಪೀಪಿಗಳು, ಶೃತಿಕವಲುಗಳು, ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್‌ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ಆಂದೋಳನ. ಕೈಗಡಿಯಾರ ನಿಲ್ಲಡಿಯಾರಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಮತೋಲನ ಚಕ್ರಗಳು. (ಪಿ.ವಿ.)

ಕಾಲುವೆ ನೀರಾವರಿ: ನದಿಗಳಿಂದ, ಜಲಾಶಯಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಕೆರೆಗಳಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಕಾಲುವೆತೋಡಿ, ತನ್ಮೂಲಕ ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರುಪೂರೈಕೆ ಮಾಡುವುದೇ ಕಾಲುವೆ ನೀರಾವರಿ. ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲುವೆ ನೀರಾವರಿಯು ಅತಿ ಪ್ರಮುಖವಾದದು. ಕಾಲುವೆಗಳು ನೀರಾವರಿಯ ಅತಿ ಮಹತ್ವದ ಸಾಧನಗಳಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರಪಂಚಾದ್ಯಂತ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕಾಲುವೆ ಜಾಲವು ಹರಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸಾಕಷ್ಟು ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ, ತಗ್ಗು ಅಥವಾ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಭೂಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ ಇವು ಕಾಲುವೆ ನೀರಾವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಅಂಶಗಳು. ಕಾಲುವೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 2 ವಿಧಗಳುಂಟು. ಪ್ರವಾಹ ಕಾಲುವೆಗಳು, ಸರ್ವಕಾಲಿಕ ಕಾಲುವೆಗಳು.

ಯಾವುದೇ ವಿಧದ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸದೇ ನದಿಗಳಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ತೋಡಲಾಗುವುದು. ನದಿ ತುಂಬಿ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಹರಿಯುವಾಗ ಕಾಲುವೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳೇ ಪ್ರವಾಹ ಕಾಲುವೆಗಳು. ಇವು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಉಪಯುಕ್ತ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಪಯುಕ್ತ. ಹೀಗಾಗಿ ಇವು ಋತುಕಾಲಿಕಾ ಕಾಲುವೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ನದಿಗಳಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ, ಜಲಾಶಯದಲ್ಲಿ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಗೆ ಸರಬರಾಜು ಮಾಡಲು ತೋಡಿದ ಕಾಲುವೆಗಳೇ ಸರ್ವಕಾಲಿಕ ಕಾಲುವೆಗಳು. ಇಂತಹ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಅಥವಾ ಅಗತ್ಯವಿದ್ದಾಗಲೆಲ್ಲ ನೀರಾವರಿಗೆ ಬಳಕೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಇಂಥ ಕಾಲುವೆಗಳ ಹೆಚ್ಚು ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿವೆ.

ಕಾಲುವೆಗಳು ನೀರಾವರಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಜಲಸಂಚಾರಕ್ಕೂ ಸಹ ಬಹು ಉಪಯುಕ್ತವಾದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ನೀರಾವರಿ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲುವೆ ನೀರಾವರಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು, ಇವುಗಳು ಬಹು ದೀರ್ಘ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಬಳಕೆಗೆ ಬರುತ್ತವೆಯಲ್ಲದೆ, ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ನೀರಾವರಿ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿದೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಡಿ.)

ಕಾಲ್ಡೆರ: ವಿಶಾಲವಾದ ಬೋಗುಣಿ ಆಕಾರದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ನಿರ್ಮಿತ ಮಹಾ ಕೂಪ ಅಥವಾ ಕುಂಡ. ಕೆಲಮೊಮ್ಮೆ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಸ್ಫೋಟಿಸಿದಾಗ ಮೊದಲಿದ್ದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಬಾಯಿ ಅಥವಾ ಕುಂಡವು ಕಿತ್ತೆಸೆಯಲ್ಪಟ್ಟು

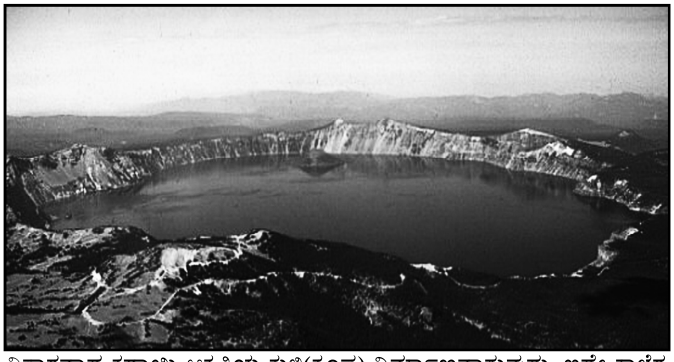

ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕಡಾಯಿ ಆಕೃತಿಯ ಕುಳಿ(ಕೂಪ) ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವುದು. ಇದೇ ಕಾಲ್ಡೆರ ಅಥವಾ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಮಹಾ ಕುಂಡ. ಕಾಲ್ಡೆರ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಾನಿಷ್ ಭಾಷೆಯ ಕಾಲ್ಡ್ರಾನ್ ಶಬ್ದದಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಕಾಲ್ಡ್ರಾನ್ ಎಂದರೆ ಕಡಾಯಿ ಎಂದರ್ಥ.

ಕಾಲ್ಡೆರಗಳು ಶಂಕುವಿನ ಭಾಗವು ಕುಸಿಯುವುದರಿಂದಲೂ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಸಾಕಷ್ಟು ಅಗಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಬಾಹ್ಯ ಮತ್ತು ಆಂತರಿಕ ಭಾಗಗಳು ಕಡಿದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಜಾವ ದ್ವೀಪದ ಕ್ರಕಟೋವ (78 ಕಿಮೀ ವ್ಯಾಸ) ಅಲಾಸ್ಕಾದ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಕಟ್ಮಾಯಿ (3 ಕಿಮೀ ಅಗಲ 600–1100 ಮೀ ಆಳ), ಓರೆಗಾನ್ (ಅಮೆರಿಕ) ಕ್ರೇಟರ್ ಲೇಕ್ (9.6 ಕಿಮೀ ವ್ಯಾಸ. 1200 ಮೀ ಆಳ) ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದ ಟೋಬಸರೋವರ (1800 ಚ.ಕಿಮೀ) ಇತ್ಯಾದಿ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾವಿಮಣ್ಣು: ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಕ್ಸೈಡುಗಳ (ಲೈಮೊನೈಟ್ ಹಿಮಟೈಟ್, ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಮ್ಯಾಗ್ನಟೈಟ್) ಮತ್ತು ಜೇಡುಮಣ್ಣಿನ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲೆತ ಮಿಶ್ರಣ (ಓಕರ್). ಇದರಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಪರಿಶುದ್ಧ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 15–80 ವರೆಗೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಖನಿಜ ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಹೈಡ್ರಸ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿಯೋ ಅಥವಾ ಜೇಡುಮಣ್ಣಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರಕುವುದು. ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ ಮಿಶ್ರಿತ ಜೇಡಿ ಮಣ್ಣನ್ನು ಕಾವಿ ಮಣ್ಣು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಆಕರ: ನೀರಿನಿಂದ ಸಾಗಣೆಗೊಂಡು ಪ್ರಸ್ತರಿಸಿದ ಮಡ್ಡಿಯಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಿಯೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರುಗಳು, ಪದರಶಿಲೆ, ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಇವುಗಳ ರಾಸಾಯನಿಕ ಶೈಥಿಲ್ಯದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಸ್ಥಳೀಯ ಶೇಷವಸ್ತು ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಿಯೂ ಕಾವಿ ಮಣ್ಣು ದೊರೆಯಬಹುದು. ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಕಾವಿಮಣ್ಣು ಅನೇಕ ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಛಾಯೆಯ ಹಳದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಂದು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದು. ಕೆಲವು ವಿಧವಾದ ಕಾವಿಮಣ್ಣುಗಳು ಹಸುರಾಗಿ ಸಹ ಇರುವುದುಂಟು. ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಕಾವಿಮಣ್ಣನ್ನು ಗೋಪಿ ಎಂದೂ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ್ದನ್ನು ಕಾವಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದು ರೂಢಿ. ಕಾವಿಮಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಅವು ದೊರೆಯುವ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿಯಾಗಲೀ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದ ಮೇಲಾಗಲೀ ಬಣ್ಣ ಬಳಿಯುವುದಕ್ಕೂ ಜಲವರ್ಣ ಮತ್ತು ತೈಲವರ್ಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹಳದಿ ಕಾವಿಮಣ್ಣು: ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಲೈಮೊನೈಟ್ ಮತ್ತು ಜೇಡು ಮಣ್ಣು ಕಲೆತ ಮಿಶ್ರಣ. ಇದನ್ನು ಕಾಯಿಸಿದಾಗ ಉಷ್ಣತೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ವಿವಿಧ ಛಾಯೆಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಬೆರೆತಿದ್ದರೆ ಸೀಯನ್ನ ಎಂಬ ಹಳದಿ ಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದು ಬಣ್ಣವಾಗುವುದು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ 10%–25% ಭಾಗದಷ್ಟು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಬೆರೆತಿದ್ದರೆ ಅಂಬರ್ ಎಂಬ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಪದಾರ್ಥವಾಗುವುದು.

ಕೆಂಪು ಕಾವಿಮಣ್ಣು: ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕೆಂಪು ಆಕ್ಸೈಡ್ (ಹಿಮಟೈಟ್) ಮತ್ತು ಮಣ್ಣು ಪದಾರ್ಥಗಳು ವಿವಿಧ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆರೆತಿರುತ್ತವೆ. ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಕೇಸರಿ ಬಣ್ಣದಿಂದ ರಕ್ತಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಊದಾಕೆಂಪು ಬಣ್ಣಗಳವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಬಹುದು.

ಹಸಿರು ಕಾವಿಮಣ್ಣು: ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎಪಿಡೋಟ್ ಕ್ಲೋರೈಟ್ ಹಾರ್ನ್ ಬ್ಲೆಂಡ್ ಮುಂತಾದ ಕಬ್ಬಿಣ–ಮೆಗ್ನಿಸಿಯಂ–ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಸಂಯೋಜಿತ ಖನಿಜಗಳ ರಾಸಾಯನಿಕ ಬದಲಾವಣೆ ಶೈಥಿಲ್ಯಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ತುಮಕೂರು ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಛಾಯೆಯ ಹಳದಿ ಮತ್ತು ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಕಾವಿಮಣ್ಣುಗಳು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಹಸುರು ಬಣ್ಣದ ಕಾವಿಮಣ್ಣು ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗೊಲ್ಲಹಳ್ಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದು. ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಸ್ವಚ್ಛ ರೆಡ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ (ಹೆಮಟೈಟ್) ಕಾವಿಯ ವಿಶಾಲ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಕಾವಿಮಣ್ಣು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಳ್ಳಾರಿ, ಸಂಡೂರು ಮತ್ತು ಹೊಸಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಕಾವೇರಿ ನದಿ: ಭಾರತದ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ದಕ್ಷಿಣ ಗಂಗೆ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಈ ನದಿಹರಿಯುವ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯಗಳ ಕೃಷಿ, ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಬಹಳ ಉಪಯುಕ್ತ. ಕಾವೇರಿ ಹರಿಯುವ ನಾಡು ಪವಿತ್ರ ಭೂಮಿ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಉಗಮ, ಹರಿವು : ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯಲ್ಲಿ (ಉ.ಅ$12^0 50'$ ಪೂ.ರೇ. $75^0 34'$) ಕಾವೇರಿ ಉಗಮಿಸುತ್ತದೆ (1355 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ). ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ತಲಕಾವೇರಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಗಿರಿಯ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟುವ ಈ ನದಿ ಅಡ್ಡ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದು ಒಂದು ಸ್ವಾರಸ್ಯ. ಪಶ್ಚಿಮದತ್ತ ಜಾರಿದ್ದರೆ ಅದರ ನೀರು ನೆಟ್ಟಗೆ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದು ಈಗ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಆಗ ಬಹುತೇಕ ಬರಡಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರಿನವರೆಗೆ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆಯಿಂದಾಗಿ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಘಟ್ಟದ ಬದಿಯ ಮೈದಾನಕ್ಕೂ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಬಯಲು ನೆಲಕ್ಕೂ ನೀರುಣಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಯ ಉದ್ದ 804 ಕಿಮೀ ಅದರಲ್ಲಿ 380 ಕಿಮೀ ಕರ್ನಾಟಕ, 360 ಕಿಮೀ ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿದ್ದು, ಉಳಿದ 64 ಕಿಮೀ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವುದು. ಈ ನದಿಯ ಒಟ್ಟು ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ 81,150 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 42.2 ಭಾಗ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಉಳಿದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗ ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿದೆ (ಶೇ.54.3). ಅಲ್ಪ ಭಾಗ (ಶೇ.3.50) ಕೇರಳದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಈ ನದಿಯು ಕಾವೇರಿಪಟ್ಟಿನಮ್ ಬಳಿ ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

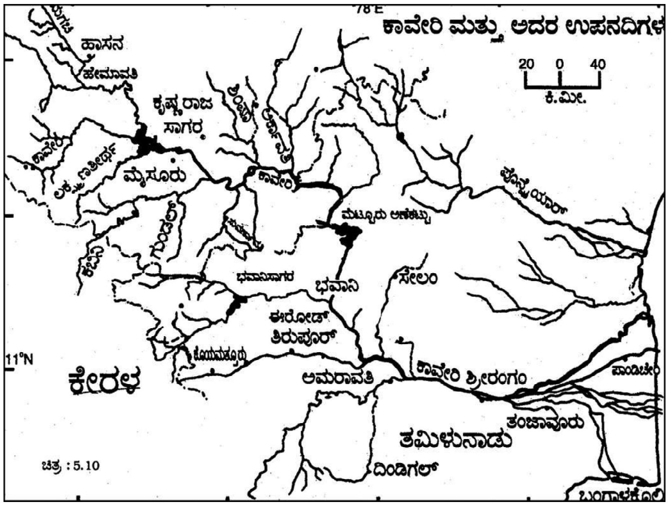

ಚಿತ್ರ : 5.10

ಉಗಮಸ್ಥಾನದಿಂದ ಸಿದ್ದಾಪುರದವರೆಗೆ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತ ಅಲ್ಲಿಂದ ಈಶಾನ್ಯದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಕಾವೇರಿ, ಕೊಡಗಿನ ಅನೇಕ ಉಪನದಿಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹುಟ್ಟುವೆಡೆಯಿಂದ ಐದು ಕಿಮೀ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಭಾಗಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವ ನದಿಯ ಹೆಸರು ಕನ್ನಿಕ. ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಯಿಂದ ಕಾವೇರಿಗೆ ಬಂದು ಸೇರುವವು ಕಕ್ಕಬೆ ಹೊಳೆ, ಕಾಡನೂರು ಹೊಳೆ ಮತ್ತು ಸಮ್ಮೆ ಹೊಳೆ. ಮಡಿಕೇರಿ ಶ್ರೇಣಿಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ಮುತ್ತಾರುಮುಡಿ ಹೊಳೆ ಕಾವೇರಿಯ ಉತ್ತರ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಇನ್ನೊಂದು ನದಿ ಚಿಕ್ಕ ಹೊಳೆ. ಕುಶಾಲನಗರಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗಮಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ನದಿಯೆಂದರೆ ಹಟ್ಟಿ ಅಥವಾ ಹಾರಂಗಿ. ಕಕ್ಕೆಹೊಳೆ, ಜೇರನಹೊಳೆ, ಹಟ್ಟಿಹೊಳೆ ಇವು ಹಾರಂಗಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಹೊಳೆಗಳು.

ಹುಟ್ಟುವೆಡೆಯಿಂದ ಘಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಕಾವೇರಿ ಕೇವಲ 8 ಕಿಮೀ ಸಾಗುವ ವೇಳೆಗೆ 450 ಮೀ ಔನ್ನತ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಭಾಗಮಂಡಲದಿಂದಲೇ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರೌಢನದಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಡ್ಡಬರುವ ಬಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಅಭೇದ್ಯವಾದ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಚೀನ ನದಿಯ ಚಿಹ್ನೆಗಳೆಲ್ಲ ಕಾವೇರಿಗೂ ಉಂಟು. ಇದು ಹರಿಯುವ ಪಾತ್ರದ ಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಈ ನದಿಯಷ್ಟು ವಯಸ್ಸಾಗಿಲ್ಲ. ಈಚೆಗೆ ಸಂಭವಿಸಿದ ಭೂ ಉತ್ಕರ್ಷದ ಪರಿಣಾಮವದು.

ಹಾರಂಗಿಯೊಡಗೂಡಿ ಮೈಸೂರು–ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಗಡಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಸಾಗಿದ ತರುವಾಯ ಇದು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಮನಾಥಪುರದ ಬಳಿ ಬಲಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ಇದಕ್ಕೆ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯತ್ತ ಗಮನ. ಅನತಿದೂರದಲ್ಲೇ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮದ ಬಳಿಯ ಚುಂಚನಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಜಲಪಾತವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ, ವೇಗವನ್ನಿಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು, ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಸಾಗುವ ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಕನ್ನಂಬಾಡಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗಮಿಸುವ ಉಪನದಿಗಳು ಹೇಮಾವತಿ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮಣತೀರ್ಥ, ಇವೆರಡೂ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೊಡಗಿನ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನೀರನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಮೊದಲನೆಯದು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೂ ಎರಡನೆಯದು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೂ ಹರಿದುಬರುತ್ತವೆ.

ಕನ್ನಂಬಾಡಿಯ ಬಳಿ ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಕಾವೇರಿ ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ರದಲ್ಲೇ ಹರಿದು, ತನ್ನ ವೇಗವನ್ನು ಇನ್ನೂ ತಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಕವಲೊಡೆದು ಅದನ್ನೊಂದು ದ್ವೀಪವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ, ಮತ್ತೆ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರದಂಚಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಬನ್ನೂರು, ಸೋಸಲೆಗಳನ್ನು ದಾಟಿದ ಮೇಲೆ ಸಿಕ್ಕುವುದು ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ. ಈ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಯಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಕಪಿಲಾ ನದಿ ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಸೇರುವುದು.

ಮಂಡ್ಯ-ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಗಡಿ ಮುಟ್ಟಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ತಲಕಾಡನ್ನು ಎಡಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೆ ಪೂರ್ವದತ್ತ ನೋಟ ಹರಿಯಿಸುವ ಕಾವೇರಿಯ ಈ ವರ್ತನೆಯಿಂದಾಗಿ ತಲಕಾಡಿನ ಸುತ್ತೆಲ್ಲ ಮರಳು ಹಾಯ್ದಿದೆ. ಪಾತ್ರದುದ್ದಕ್ಕೂ ತುಂಬಿ ತಂದ ಮರಳನ್ನೆಲ್ಲ ವಿಸರ್ಜಿಸಲು ಕಾವೇರಿಗೆ ಈ ತಿರುವು ಅತ್ಯಂತ ಅನುಕೂಲಕರ. ತಲಕಾಡಿನ ಬಳಿ ಬಲಗಡೆಯಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಸುವರ್ಣಾವತಿ ನದಿ ಸಂಗಮಿಸುವುದು.

ಮತ್ತೆ ಕಾವೇರಿಯ ಗತಿ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು, ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಡಿಗೆ ಸೋಕಿ ನಡೆದು, ಶಿವಸಮುದ್ರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕವಲೊಡೆದು, ಗಗನಚುಕ್ಕಿ ಭರಚುಕ್ಕಿಗಳಾಗಿ ಧುಮುಕಿ (91 ಮೀ ಮತ್ತು 61 ಮೀ), ಮತ್ತೆ ಒಂದಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವುದು ಕಾವೇರಿಯ ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪ. ಇಲ್ಲಿ ಶಿಂಷಾನದಿ ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆ ಶಿಂಷಾ ಜಲಪಾತವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ.

ಕೇವಲ 80 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ 800 ಮೀ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿಯುವ ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಅನಂತರ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಅಂಚನ್ನು ಸೋಂಕಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಸು. 750 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಾವಿನಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಅಗಲ ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಸಾಗಿದ ನದಿಯ ಸ್ವಭಾವವು ಶಿವಸಮುದ್ರದಿಂದಾಚೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿಂದ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ತಗ್ಗುಬಯಲಿಗೆ ಹರಿಯುವಾಗ ಅದರ ವೇಗ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು. ಅದರ ಪ್ರವಾಹದ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಭರಿಸುವಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪಾತ್ರವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ನದಿ ಅತ್ಯಂತ ರಭಸವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಗಟ್ಟಿಬಂಡೆಗಳು ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಹೆಪ್ಪುಗಳಂತೆ ಸವೆದು ಚಿಪ್ಪಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿರುವ 12-75 ಮೀ ಆಳದ ಹಲವಾರು ಗುಂಡಿಗಳು ನದಿಯ ಪ್ರಪಾತಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಂತೂ ನದಿಯ ಪಾತ್ರ ಬಲು ಕಿರಿದು. ಹಿಂದೆ ಇದನ್ನು ಮೇಕೆ ದಾಟಬಹುದಾಗಿತ್ತಂತೆ. ಈಗ ಅದರ ಅಗಲ ಅಷ್ಟೊಂದು ಕಿರಿದಾಗಿಲ್ಲ. ಮೇಕೆದಾಟು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಆ ಸ್ಥಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಎತ್ತರ ಭಾಗದಿಂದ ತಗ್ಗಿಗೆ ಹರಿಯುವ ಕಾವೇರಿ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಹೊಳೆ ತೊರೆಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಕಣ್ವ ಮತ್ತು ಅರ್ಕಾವತಿಗಳು ದೊಡ್ಡವು. ಇವು ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೂಲಕ ಹರಿದುಬರುತ್ತವೆ. ಇತರ ಹೊಳೆಗಳ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಏರಿಸಿಕೊಂಡು, ಇಕ್ಕಟ್ಟನ್ನು ಆದಷ್ಟು ನಿವಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಸಾಗುವ ನದಿಯ ಈ ಪಾತ್ರ ಇತ್ತೀಚಿನದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕ್ರಮಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಪಾತ್ರ ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನದಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ.

ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಆಗಿರುವ ಉಪಕಾರ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟಲ್ಲ. ಅದರ ಹರಿವಿನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ನದಿಯ ಎರಡೂ ದಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ಟಿಲು ಮೆಟ್ಟಿಲಾಗಿ ನೀರಾವರಿಯ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸಿರುವ ಕಾಲುವೆಗಳ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ 1,900 ಕಿಮೀ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು 1,000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಕಟ್ಟಿದವು.

ಕನ್ನಂಬಾಡಿಯ ಬಳಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದ್ದು. ನದಿಯ ಪಾತ್ರದಿಂದ 38 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಕಟ್ಟೆಯ ಉದ್ದ 1,996 ಮೀ ಜಲಾಶಯದಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಬಹುದಾದ ನೀರಿನ ಪರಿಮಾಣ 1175 ಘನ ಮೀ ಶಿವಸಮುದ್ರದ ಬಳಿಯ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ವರ್ಷವಿಡೀ ನೀರು ಒದಗಿಸುವುದು, ಮೈಸೂರು ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ ಕಟ್ಟೆಯ ನಿರ್ಮಾಣದ ಉದ್ದೇಶ.

ಶಿವಸಮುದ್ರದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರ. ಇಡೀ ಏಷ್ಯಾದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ದೊಡ್ಡ ವಿದ್ಯುತ್‌ಕೇಂದ್ರ (1902).

ಕರ್ನಾಟಕದ ಆಗ್ನೇಯದ ಅಂಚಿನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹರಿದು, ಹೊಗೇನಕಲ್ಲಿನ ಬಳಿ ಮತ್ತೆ ಧುಮುಕಿ, ಕೊನೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ತಮಿಳುನಾಡಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ವೇಳೆಗೆ ನದಿಯ ದಿಕ್ಕು ಎರಡು ಬಾರಿ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊಗೇನಕಲ್ಲಿನ ಬಳಿ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖ ಮತ್ತು ಬೋಡಮಲೈ ಬೆಟ್ಟದ ಬಳಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖ. ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹೀಗೆ ಸಾಗುವಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಅದು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

ಪಾಲಾರಿನ ನೀರನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡು ಮುಂದುವರಿಯುವ ಕಾವೇರಿಗೆ ಮೆಟ್ಟೂರಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎತ್ತರ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. 1615 ಮೀ ಉದ್ದ, 53 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಕಟ್ಟೆಯಿದು. ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಯೂ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಮೆಟ್ಟೂರು ಜಲಾಶಯದಿಂದಾಗಿ ತಂಜಾವೂರಿನ ಕಾವೇರಿಬಯಲಿಗೆ ನೀರು ಸರಬರಾಜಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೆಟ್ಟೂರಿನಿಂದ ಮುಂದೆ ಭವಾನಿಯವರೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಕಾವೇರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಭವಾನಿ ನದಿ ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೆ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಕಾವೇರಿಯ ಚರ್ಯೆಯೇ ಮುಂದೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರ ಹತ್ತಿರವಾದಂತೆಲ್ಲ ಅದರದು ಗಂಭೀರ ಗಮನ, ಪಾತ್ರವೂ ವಿಸ್ತಾರ. ಅದರ ದಡದುದ್ದಕ್ಕೂ ಹಲವಾರು ಪಟ್ಟಣಗಳು ಮಾಲೆಯಂತೆ ನೆಲೆಸಿವೆ. ಕೊಯಮತ್ತೂರಿನ ಆಲಂಬಾಡಿಯ ಬಳಿ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹದ ನಡುವೆ ಅಡ್ಡ ಬರುವ ಬಂಡೆಗೆ ತಾಕಿ ತುಂತುರು ಹನಿಗಳನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಚಿಮ್ಮಿಸುತ್ತದೆ. ತಿರುಚ್ಚಿರಪಳ್ಳಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಬಂಡೆಯನ್ನು ದಾಟಿದ ಮೇಲೆ ಕಾವೇರಿ ಮತ್ತೆ ಕವಲೊಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವ ದ್ವೀಪವೇ ಶ್ರೀರಂಗ ಎರಡು ಕವಲುಗಳೂ ತಿರುಚ್ಚಿರಪ್ಪಳ್ಳಿಯಿಂದ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಆಣೆಕಟ್ಟೆಯ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವುದು ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ. ತಂಜಾವೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಇದೇ ಮೂಲ. ಇಲ್ಲಿಯದು ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (2ನೆಯ ಶ.). ಕುಂಭಕೋಣಂ, ಮಯೂರಂ, ಶಿರ್ಕಾ ಮತ್ತು ನನ್ನಿಲಂ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿಗೂ ತಂಜಾವೂರು, ಮನ್ನಾರ್‌ಗುಡಿ, ತಿರುತ್ತುರೈಪುಂಡಿ ಮತ್ತು ನಾಗಪಟ್ಟಣಂ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ಕಾವೇರಿಯ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿದೆ. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಬತ್ತದ ಕಣಜದ ಪ್ರದೇಶವಿದು.

ಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಕವಲುಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದ್ದು ಕೊಲ್ಲಡಂ, ದಕ್ಷಿಣದ ಕವಲು ಕಾವೇರಿಯೆಂದೇ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ತಂಜಾವೂರಿನ ಮುಖಜಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಉಳಿದ ನೀರನ್ನು ಉತ್ತರದ ಶಾಖೆಯಾದ ಕೊಲ್ಲಡಂಗೆ ಬಿಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈಶಾನ್ಯಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಈ ಕವಲು ಪೋರ್ಟೋನೋವೋ ಬಳಿ ಕಡಲು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಕಾವೇರಿಯ ಎರಡು ಶಾಖೆಗಳು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಗಮವಾಗುವ ಮುನ್ನ ಹಲವಾರು ಕವಲುಗಳಾಗಿ ಒಡೆದು ನೀರಾವರಿಯ ಬಲೆಯನ್ನೇ ಹೆಣೆದಿವೆ. ಇದರ ನೀರಿನ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೇರಾವ ನದಿಯನ್ನೂ ಇಷ್ಟೊಂದು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಕೊಡಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ತೊರೆಯಾಗಿ ಉಗಮಹೊಂದಿ, ತಾರುಣ್ಯದ ಆರಂಭದಿಂದಲೇ ಸುತ್ತಣ ಸೀಮೆಯ ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿ, ಶಿವಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಿಧಿಯನ್ನು ಲಂಘಿಸುವಾಗ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಚಿಮ್ಮಿಸಿ, ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬು ಚೆಲುವು ತಳೆದು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸಂಗಮಿಸಿದ ಕಾವೇರಿಯ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯಿಂದಾಗಿ ಅದನ್ನು ಜನರು ಪವಿತ್ರನದಿಯೆಂದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾವೇರಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು : ಉಗಮದಿಂದ ಸಂಗಮದವರೆಗೂ ಕಾವೇರಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ಥಳ ತಲಕಾವೇರಿ ವರ್ಷವಿಡೀ ಕಾವೇರಿನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ದೇವರಿಗೆ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿಸುವುದು ಪುಣ್ಯಕರವೆಂದು ಜನರು ನಂಬಿದ್ದರೂ ತುಲಮಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪುಣ್ಯವುಂಟಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಜನರಿಗೆ ನಂಬಿಕೆ. ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಣ ಇತರ ಪವಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಭಾಗಮಂಡಲ, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ, ಬಲಮುರಿ, ಗುಹೆ ಮತ್ತು ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಕಣಿವೆ. ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಾಮನಾಥಪುರ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ದ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಚುಂಚನಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಯ ಜಲಪಾತ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ. ದಂಡೆಯ ಮೇಲಣ ಶ್ರೀರಾಮ ದೇವಸ್ಥಾನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲೂ ರಾಮನಾಥಪುರದಲ್ಲೂ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಜಾತ್ರೆಗಳು ಜರಗುತ್ತವೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರದ ಬೃಂದಾವನವಂತೂ ನಯನಮನೋಹರವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟೆಯ ಬದಿಗೆ ಕಾವೇರಿಯ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೇಲಕ್ಕಿರುವ ಪುಟ್ಟ ನಡುಗಡ್ಡೆಯು ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ರಂಗನತಿಟ್ಟು ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಲ್ಲಿಯ ಪಕ್ಷಿಧಾಮಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವದ ನಾನಾ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಬಗೆಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು ವಲಸೆ ಬರುತ್ತವೆ.

ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಅನತಿದೂರದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ತ್ರಿವೇಣಿ ಸಂಗಮವಿದೆ. ಮುಂದೆ ಇದರ ಶಾಖೆಯೊಂದರ ಗಂಜಾಂ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ನಿಮಿಷಾಂಬ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಕಾವೇರಿಯ ಮೂರು ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳ ಪೈಕಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ. ಎರಡನೆಯ ದ್ವೀಪವಾದ ಶಿವಸಮುದ್ರದಲ್ಲೂ ಮೂರನೆಯದಾದ ಶ್ರೀರಂಗಂನಲ್ಲೂ ರಂಗನಾಥ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ಥಳವೂ ಹೌದು. ತಲಕಾಡಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಧವಮಂತ್ರಿ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ ಇದೆ. ಹೆದೆಯೇರಿಸಿದ ಬಿಲ್ಲಿನಂತೆ ಬಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗೆ ಇಲ್ಲೊಂದು ಮಡು ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಮಾಲಂಗಿ ಮಡುವೆಂದು ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ತಲಕಾಡು ಕೂಡ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಸ್ಥಳ. ಗಂಗರಸರು ಇಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರು. ತಲಕಾಡಿನ ಪಂಚಲಿಂಗದರ್ಶನ ಹನ್ನೆರಡುವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಯಾತ್ರಿಕರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀರಂಗಂನಿಂದಾಚೆಗೆ ಕಲ್ಲಣೈಯಲ್ಲಿ ಚೋಳರಾಜ ಕರಿಕಾಲನ ಭವ್ಯಪ್ರತಿಮೆಯಿದೆ. ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ನೀರಾವರಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡ ಮೊದಲ ದೊರೆ ಈತ. ತಿರುಚ್ಚಿರಾಪಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ತಂಜಾವೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕಾವೇರಿನದಿಗೆ

ಅಣೆಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದ. ತಿರುಚ್ಚಿರಾಪಳ್ಳಿಯ ಒರೈಯೂರಿನಿಂದ ಕಾವೇರಿ ಪೂಂಪಟ್ಟಿನಂಗೆ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿ ಬದಲಾಯಿಸಿದ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಸಿಕ್ಕುವ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳವೆಂದರೆ ಕುಂಭಕೋಣಂ ಇಲ್ಲೂ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಜಾತ್ರೆ ನೆರೆಯುತ್ತದೆ.

ತಂಜಾವೂರಿನಿಂದೀಚೆಗೆ ಸಿಗುವ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳ ತಿರುವಾಯೂರು, ಮಯೂರಂ ಇನ್ನೊಂದು. ತಿರುವೈಯಾರ್ ತ್ಯಾಗರಾಜರ ತಪೋಭೂಮಿ. ಅಲ್ಲಿ ಇವರ ಸಮಾಧಿಯಿದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಇವರ ಪುಣ್ಯತಿಥಿಯಂದು ದಕ್ಷಿಣದೇಶದ ಸಂಗೀತಪ್ರೇಮಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ತ್ಯಾಗರಾಜರನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರದ ಪವಿತ್ರಕ್ಷೇತ್ರ ಚಿದಂಬರಂ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವ, ವಿಷ್ಣು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಕಾವೇರಿ ಕಡಲಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗುವ ಎಡೆಯೂ ಪವಿತ್ರವೇ. ಅದು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾವೇರಿ ಪೂಂಪಟ್ಟಿನಂ. (ಡಿ.ಎನ್.ಕೆ.;ಜಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕಾವೇರಿ ಪೂಂಪಟ್ಟಿನಂ: ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಪೂರ್ವ ತೀರದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವೆಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿ. ಚೋಳರ ಆಳಿಕೆಯ ಮೊದಲ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಮುಖ್ಯ ರೇವುಪಟ್ಟಣವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತತ್ಕಾಲೀನ ಮತ್ತು ಈಚೆಗಿನ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದಲೂ ವಿದೇಶೀಯರ ಬರವಣಿಗೆಗಳಿಂದಲೂ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕದ ಆರಂಭಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ನಾಣ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಮಡಕೆ ಚೂರುಗಳು ದೊರಕಿದುದರಿಂದ ಪುರಾತತ್ವಜ್ಞರು ಭೂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದರು. ದೋಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರಕುಗಳನ್ನು ತುಂಬುವ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಂದ ಇಳಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಒಂದು ಬಂದರು ಕಟ್ಟೆ, ಕಾವೇರಿ ನದಿಯಿಂದ ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಸುಟ್ಟ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಕೊಳ, ಬೌದ್ಧವಿಹಾರವೊಂದರಲ್ಲಿ 8 ಚದರದ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಏಳು ಕೋಣೆಗಳ ಒಂದು ಭಾಗ, ಸುಟ್ಟ ಮಣ್ಣಿನ ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣದ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಕಂಚಿನ ಧ್ಯಾನಿ ಬುದ್ಧವಿಗ್ರಹ, ಬುದ್ಧಪದವಿರುವ ಶಿಲೆ–ಇವು ಇಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಅವಶೇಷಗಳು. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕಾಸರಗೋಡು: ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ, ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ. ಕಣ್ಣಾನೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ, ಪಯಸ್ವಿನಿ ನದಿ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವೆಡೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಕಾಸರಗೋಡು ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇರಳದ ಉತ್ತರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರ ಪೂರ್ವಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹೊಸದುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರ, ಇವು ಕಾಸರಗೋಡು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೇರೆಗಳು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 975 ಚ.ಕಿಮೀ.

ಕಾಸರಗೋಡು ತಾಲ್ಲೂಕು ಏರು ತಗ್ಗುಗಳುಳ್ಳ ಪ್ರದೇಶ. ಸಮುದ್ರದ ದಡದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿರುವ ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಕಲ್ಲಿನ ಗುಡ್ಡಗಳು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಎತ್ತರವಾಗುತ್ತವೆ. ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕಣಿವೆಗಳು, ತೊರೆಗಳು, ಝರಿಗಳು ಇವೆ. ಅಡಕೆ, ಬತ್ತ, ತೆಂಗು, ಗೇರುಬೀಜ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನುಕೂಲತೆಗಳುಳ್ಳ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಭಾಗವಿದು. ಸಮುದ್ರದ ದಡದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸು. 32 ಕಿಮೀ ಅನಂತರ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ.

ಕಾಸರಗೋಡು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 16^0 ಸೆಂ.–26.7^0 ಸೆಂ. ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 24.6^0 ಸೆಂ. 35^0ಸೆಂ. ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಐದು ತಿಂಗಳು ಮಳೆಗಾಲ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಚಂದ್ರಗಿರಿಯ ಹತ್ತಿರ ಅರಬ್ಬೀ ಕಡಲನ್ನು ಸೇರುವ ಪಯಸ್ವಿನಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನದಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ದೊಡ್ಡದು. ಉಳಿದವು ಮೊಗ್ರಾಲ್, ಕುಂಬಳೆ, ಸಿರಿಯ ಮತ್ತು ಉಪ್ಪಳ ನದಿಗಳು.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಬತ್ತ. ತಗ್ಗಿನ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬತ್ತದ ಬೆಳೆಗಳು. ಅಡಕೆ ಬೆಳೆಗೆ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಅಡಕೆ, ಗೇರುಬೀಜ ಮತ್ತು ಮೆಣಸು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಸಮುದ್ರತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತೆಂಗಿನ ಬೆಳೆ ಅಧಿಕ. ಕಾಸರಗೋಡಿಗೆ 34 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಭಾರತದ ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ, ಕೋಕೋ ಮತ್ತು ಗೇರುಬೀಜದ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಧಾನ ಕೇಂದ್ರವಿದು.

ಬಡಗಿ ಕೆಲಸ, ಚಿನ್ನಬೆಳ್ಳಿ ಕೆಲಸ, ಕಮ್ಮಾರಿಕೆ, ಹೊಲಿಗೆ, ಮಡಕೆ ಮಾಡುವುದು, ಬೀಡಿ ಕಟ್ಟುವುದು, ಚಾಪೆ ತಯಾರಿಸುವುದು ಮುಂತಾದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮಗಳಿಂದ ಜೀವಿಸುವ ಶ್ರಮಜೀವಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ. ಗೋಡಂಬಿ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಗರಗಸದ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ, ವಾಹನಗಳ ರಿಪೇರಿ, ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯ ಉದ್ದ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರಕ್ಕೆ 48 ಕಿಮೀ ಕಾಸರಗೋಡಿನಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಜಾಲ್ಲೂರು ರಸ್ತೆಯ ಉದ್ದ 48 ಕಿಮೀ ಕಾಸರಗೋಡಿನಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಪುತ್ತೂರಿಗೆ ಹೋಗುವ ರಸ್ತೆಯ ಉದ್ದ 34 ಕಿಮೀ. ಉಳಿದವು ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ರಸ್ತೆಗಳು. ದಕ್ಷಿಣ ರೈಲ್ವೆಯ ಬ್ರಾಡ್ ಗೇಜ್ ಮಾರ್ಗ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕರಾವಳಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ 35 ಕಿಮೀ ಗಳನ್ನು ಹಾಯ್ದುಹೋಗುತ್ತದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ ಮದ್ರಾಸು ಸರ್ಕಾರದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಹೊಸದುರ್ಗವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿತ್ತು. 1956ರಲ್ಲಿ ಭಾಷಾನುಗುಣ ರಾಜ್ಯರಚನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿತು. 1957ರ ಜನವರಿ 1ರಂದು ಹೊಸದುರ್ಗ (ಕಾಞಂಗಾಡು) ಪ್ರತ್ಯೇಕ ತಾಲ್ಲೂಕಾಯಿತು. ಕಾಸರಗೋಡು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪುರಸಭೆಯೂ ಹದಿನೆಂಟು ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳೂ ಇವೆ.

ಕಾಸರಗೋಡು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಲೋಯರ್ ಪ್ರೈಮರಿ ಶಾಲೆಗಳು 134, ಅಪ್ಪರ್ ಪ್ರೈಮರಿ ಶಾಲೆಗಳು 65, ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು 20, ಒಂದು ಕುರುಡರ ಶಾಲೆ ಇವೆ. ಕನ್ನಡ–ಮಲೆಯಾಳ ಶಾಲೆಗಳೆರಡೂ ಉಂಟು. ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಗಳೇ ಅಧಿಕ. ಒಂದು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾಲೇಜೂ, ವಿವಿಧ ಪದವಿ ತರಗತಿಗಳ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಎಂ.ಎ. ತರಗತಿಗಳುಳ್ಳ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. (ಬಿ.ಕೆ.ಟಿ.)

ಕಾಸ್ಮಾಸ್: ಅಲೆಗ್ಸ್ಯಾಂಡರ್ ವಾನ್ ಹಂಬೋಲ್ಟ್‍ರವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿ. ಐದು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಕೃತಿಯು ಪ್ರಪಂಚದ ಹಲವು ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಬೃಹತ್ ಗ್ರಂಥ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅಡಿಗಲ್ಲನ್ನು ಒದಗಿಸಿತು.

ಕಾಸ್ಮೋಸ್: ಸ್ಕೆಚ್ ಆಫ್ ಎ ಫಿಸಿಕಲ್ ಡಿಸ್ಕ್ರಿಪ್ಷನ್ ಆಫ್ ದಿ ವರ್ಲ್ಡ್ ಇದರ ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು. ಇದರ ಮೊದಲ ಎರಡು ಸಂಪುಟಗಳು ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ 1845–47 ರಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡವು. ಮೂರನೆಯ ಹಾಗೂ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಂಪುಟಗಳು 1850–58 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶನವಾದವು. ಐದನೆಯ ಹಾಗು ಕೊನೆಯ ಸಂಪುಟ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೇ ಹಂಬೋಲ್ಟ್‍ನ, ಮರಣದನಂತರ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು (1863). ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹಂಬೋಲ್ಟ್ 'ಜುಸಮ್ಮನ್ ಹ್ಯಾಂಗ್' ಪರಿಭಾವನೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಭೂಮೇಲ್ಮೈನ ವಿವಿಧ ಅಂಶಗಳು ಹೇಗೆ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಪೂರಕವಾಗಿವೆಯೆಂದು ವಿವರಿಸಿದ.

ಕಾಸ್ಮೋಸ್ ಗ್ರಂಥ ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇವುಗಳೆಂದರೆ: 1. ಪ್ರಪಂಚದ ಭೌತಿಕ ವಿವರಣೆಯು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧ್ಯಯನ ವಸ್ತುವಾಗಿರುವುದರ ಅರ್ಥ ಹಾಗೂ ಅದರ ಇತಿಮಿತಿಗಳು. 2. ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಒಕ್ಕೂಟದ ವಿವರಣೆ. ಅಂದರೆ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿವಿಧ ಅಂಶಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿರುವ ರೀತಿನೀತಿಗಳು. 3. ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಕ್ರಿಯೆ ಮನುಷ್ಯ ಜೀವನದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಾಗಿರುವ ರೀತಿ. ಇದು ಮನಷ್ಯನು ಅನ್ವೇಷಣೆ ಅಥವಾ ಸಂಚಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಲು, ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲು, ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನೂ ಚಿತ್ರಿಸಲು ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರದ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಲು ಪ್ರೇರೇಪಣೆ ನೀಡಿರುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದು. 4. ಕೊನೆಯ ವಿಧಾನವು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಇತಿಹಾಸ ಹಾಗೂ ಅದರ ಪರಿಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಒಂದು ಜೈವಿಕ ಒಕ್ಕೂಟವಾಗಿರುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸುವುದು. (ಆರ್.ಎಸ್.)

ಕಾಳಿನದಿ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸುಪಾದ ಬಳಿ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 945 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉಗಮ ಹೊಂದಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಕಂದರಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುವ ನದಿ. ಮೊದಲು ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು, ದಾಂಡೇಲಿಯನ್ನು ಸೋಕಿ ನಿಬಿಡಾರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಹಾಯ್ದು, ಅನಂತರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮೊಗ ಮಾಡಿ ಘಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಜಿಗಿದು, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಕಾರವಾರದ ಬಳಿ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದವಾದುದು. ಈ ನದಿಯ ಉದ್ದ ಕೇವಲ 184 ಕಿಮೀ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ 12560 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ಹರಿಯುವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ. ಕಡಲು ಸೇರುವ ಮುನ್ನ ಇದು ದಾಟುವ ಕರಾವಳಿ ಕೂಡ ಬಹಳ ಕಿರಿದು. ಅದ್ದರಿಂದ ಇದು ನೀರಾವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸು. 889 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಳಿನದಿ ಮತ್ತು ಇದರ ಉಪನದಿಗಳಾದ ಪಂಡ್ರಿ, ಬಾರ್ಚಿ, ತಟ್ಟಿಹಳ್ಳ, ಕಾನೇರಿ ಮತ್ತು ಮಾದ್ರಿ ನದಿಗಳೂ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ (ಜೂನ್–ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್) ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ನದಿಯ ನೀರಿನ ಘನಗಾತ್ರ 278 ಟಿಎಂಸಿ ಅಡಿ.

ಕಾಳಿಯ ಅಗಾಧ ಜಲರಾಶಿಯನ್ನು ನೀರಾವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವಾದರೂ ಇದರ ವಿದ್ಯುತ್‍ವಿಭವ ಅಗಾಧವಾದ್ದು (13 ಲಕ್ಷ ಕಿವಾ) ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಾಗುವ ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 90 ರಷ್ಟು ಕೇವಲ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ–ಜೂನ್ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ಮಧ್ಯದವರೆಗೆ–ಬೀಳುವುದರಿಂದ ವರ್ಷವಿಡೀ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಇದರ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯ. ನದಿ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ಮುನ್ನ ಅದರಿಂದ ಆದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆಯುವ

ಸಲುವಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಜಲಾಶಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯಾಪಕ ಸಮೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸೂಪ ಮತ್ತು ಅಂಬಿಕಾ ನಗರದ ಬಳಿ ಈ ನದಿಗೆ ಎರಡು ಜಲವಿದ್ಯುದಾಗರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಾಳಿ ನದಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ: ಈ ನದಿಗೆ ಉತ್ತರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕಾಳಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್‌ಯೋಜನೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಮೂರು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುವುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗಝುರಿ ವಿದ್ಯುದಾಗರ ಮತ್ತು ಸೂಪ ಅಣೆಕಟ್ಟು ವಿದ್ಯುದಾಗಾರಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 6 ಮತ್ತು 2 ವಿದ್ಯುಜನಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ತಲಾ 135 ಮತ್ತು 50 ಮೆವ್ಯಾ ಗಳ ಸ್ಥಾಪಿತ ಸ್ಥಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಈ ಎರಡೂ ವಿದ್ಯುದಾಗಾರಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 910 ಮೆವ್ಯಾ (810+100=910) ಗಳಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆ 3350 ದಲ. ಯುನಿಟ್‌ಗಳು.

ಕಾಳಿನದಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ, ತಟ್ಟೆಹಳ್ಳ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ, ತಟ್ಟೆಹಳ್ಳ–ಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ಜಲವಾಹಕಮಾರ್ಗ, ನಾಗಝುರಿ ವಿದ್ಯುದಾಗಾರ, ಸೂಪ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ–ಸೂಪವಿದ್ಯುದಾಗಾರ ನಿರ್ಮಾಣ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಎರಡನೆ ಹಂತದ ಯೋಜನೆ ದಾಂಡೆಲಿ, ಕೊಡಸಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಕದ್ರಿ ಬಳಿಯ ವಿದ್ಯುದಾಗಾರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವು ಸೇರಿದೆ. ಇವು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 120–150 ಮೆವಾ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವಿದೆ. ಇದರ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಪವರ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್‌ಗೆ ಸೇರಿದೆ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಕಿಂಬರ್ಲಿ: ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಫ್ರೀ ಸ್ಟೇಟಿನ ಗಡಿಯ ಬಳಿ, ಉತ್ತರ ಗುಡ್ ಹೋಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ನಗರ. ವಜ್ರದ ಗಣಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 1200 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,70,432 (1996).

ಕಿಂಬರ್ಲಿಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೂ ರೈಲು ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ವಾಯುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಕಿಂಬರ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಜ್ರದ ಗಣಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ದವಾಗಿದ್ದರೂ ಇದು ಉತ್ತರ ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಉಪ್ಪು, ಕಲ್ನಾರು, ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ವಹಿವಾಟು ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಬಟ್ಟೆಗಿರಣಿಗಳೂ ಹಾಗೂ ಯಂತ್ರಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. (ಎಂ.ಎ.ಎಚ್.)

ಕಿಕ್ಕೇರಿ: ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ ಮತ್ತು ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಹೋಬಳಿಯ ಕೇಂದ್ರ, ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆಗೆ 13 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳಕ್ಕೆ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ– ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಹೋಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಿಕ್ಕೇರಿಯೇ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಾಮ.

ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಮ್ಯವಾದ ಕೆರೆ ಮತ್ತು ಜೀರ್ಣವಾದ ಒಂದು ಪುರಾತನ ಕೋಟೆಯೂ ಇದೆ.

ಈ ಹೋಬಳಿಯ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು ವ್ಯವಸಾಯ, ಮುಂಗಾರು ಬೆಳೆಗಳಾದ ರಾಗಿ, ಜೋಳಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಬ್ಬು, ತೆಂಗು, ಬಾಳೆ ಉಳಿದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಹತ್ತಿ ದಾರ, ನೇಯ್ಗೆ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ದಾರಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಕಿಕ್ಕೇರಿ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 9 ಸಹಕಾರ ನೇಯ್ಗೆ ಸಂಘಗಳಿವೆ. ಹಿಂದು ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಮರೂ ಈ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಪಿ.ಎಚ್.)

ಕಿಗೋಮ ಪ್ರದೇಶ: ಟಾಂಗನೀಕದ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶ. 1963ರ ಮೇ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಪುನರ್ರಚಿತವಾದ ಆಡಳಿತ ಘಟಕಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಹಿಂದಣ ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಿಗೋಮ ಮತ್ತು ಕಸೂಲು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಇದರಲ್ಲಿವೆ. ಕಿಗೋಮ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಟಾಂಗನ್ಯೀಕ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ಮಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಉನ್ನತ ಶಿಖರದ ಹೆಸರು ಕುಂಗ್ವೆ (2500 ಮೀ). ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಲಾಗರಾಸಿ ನದಿಯೂ ಅದರ ಉಪನದಿಯಾದ ಮೊಯೋಮೋಸಿಯೂ ಹರಿದು ಟಾಂಗನೀಕ ಸರೋವರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಸರಾಸರಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಉಷ್ಣತೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ 32^0 ಸೆ. ಗಳನ್ನೂ ಮೀರಿರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯ ಸರಾಸರಿ 75 ಸೆಂಮೀ. ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 100–125 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಗುಣಗಳ ಮಣ್ಣುಗಳಿವೆ. ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಹಸುರು ಕಾಡುಗಳೂ ಉಳಿದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳೂ ಇವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 628677 (2000).

ಇಲ್ಲಿರುವ ಜನರ ಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಾ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಈ ಜನ ಕಿಗೋಮದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹರಡಿದ್ದಾರೆ. ರುಂಡಿಗಳು ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಪು. ಇವರು ಹಾಗಳನ್ನೇ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತಾರೆ. ನ್ಯಾಂವೇಜಿ. ವಿನ್ಝಾ (ಬಿನ್ಝಾ) ಕಿಕೋ (ನ್ಯಾಹೋಜ) ಇವರು ಇತರರು. ಕಿಕೋ ಜನ ಬಹುತೇಕ ಅಜ್ಞಾತವಾಸಿಗಳು. ಇವರು ಮಲಾಗರಾಸಿಯ ಜವುಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ಕಿಗೋಮ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ ಕಿಗೋಮ. ಟಾಂಗನೀಕ ಸರೋವರದ ದಡದಲ್ಲಿದೆ. ಡಾರ್ ಎ ಸಲಾಮಿನಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ರೈಲ್ವೆಯುಂಟು. ಹತ್ತಿ, ಮೆಕ್ಕೆ ಜೋಳ, ಧಾನ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆಬೀಜಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು. ಸಿಹಿ ಗೆಣಸು, ಅಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕಾಫಿ ಮತ್ತು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪುಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜೇನುಮೇಣ ಸಂಗ್ರಹಣ ಮತ್ತು ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಉಪಕಸಬುಗಳು. ತುಪ್ಪದ ತಯಾರಿಕೆ ಚರ್ಮದ ಹದಗಾರಿಕೆ– ಈ ಕಸಬುಗಳೂ ಉಂಟು. ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಉವಿನ್ಜದ ಉಪ್ಪಿನ ಊಟೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷವರ್ಷವೂ ಹೇರಳವಾಗಿ ಉಪ್ಪಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಟ್ಸೆಟ್ಸೆ ನೊಣದ ಅಪಾಯ ಅಧಿಕ. ನಿದ್ರಾವ್ಯಾಧಿ ವರ್ಷವರ್ಷವೂ ಮರುಕೊಳಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.(ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಕಿರಿಬಾತಿ: ಓಸಿಯಾನಿಯ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ ರಾಷ್ಟ್ರ. 50^0 ದ.ಅ ಹಾಗೂ 180^0 ಪೂ.ರೇ. ದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 801 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,03,092 (2002). ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ ಟರಾವ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 25,154 (2002).

ಕಿರಿಬಾತಿ ಗಿಲ್ಬರ್ಟ್ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದಲ್ಲೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ದ್ವೀಪ ಈ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು 1979 ರವರಿಗೂ ತಮ್ಮ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. 1979 ಜುಲೈ 11 ರಂದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿ ಕಿರಿಬಾಸ್ ಅಥವಾ ಕಿರಿಬಾತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆಯಿತು.

ಈ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ ಶಾಂತಸಾಗರದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ 33 ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ, ಎಲ್ಲಾ ದ್ವೀಪಗಳು, ಓಶನ್ ದ್ವೀಪ ಹೊರತು ಪಡಿಸಿ, ತಗ್ಗಾದ ದ್ವೀಪಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತೆಂಗು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಹಣ್ಣು, ತರಕಾರಿ, ತೆಂಗನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ವಾಸಿಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಮೈಕ್ರೋನೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಪಾಲಿನೇಷ್ಯ ಮೂಲದವರು, ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಧರ್ಮಸ್ಥರು. ಈ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆಗಳಾದ ಗಿಲ್ಬರ್ಟಸ್ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಹಾಗು ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಕಸಬು, ಓಶನ್ ದ್ವೀಪವು ಉತ್ತಮ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಲವಣ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ–ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯು ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿದೆ ಫಾಸ್ಪೇಟ್

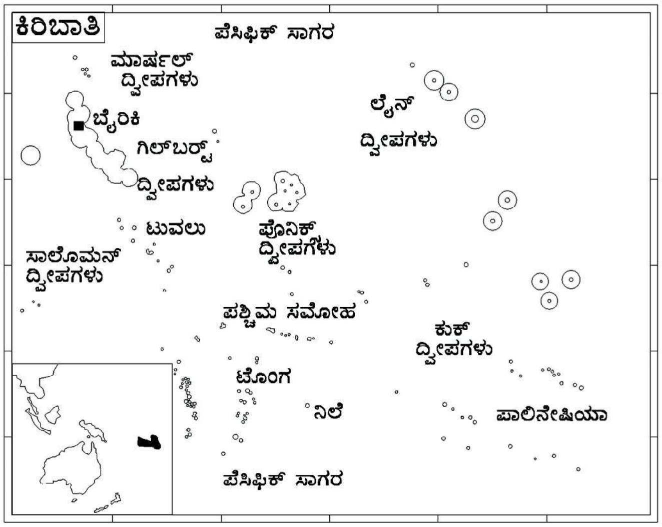

ಲವಣವನ್ನು ಈ ರಾಷ್ಟ್ರವು ರಫ್ತು ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ, ಇಲ್ಲಿನ ಕರೆನ್ಸಿ–ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯನ್ ಡಾಲರ್. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ನಿವ್ವಳ ಆದಾಯ ಕೇವಲ $30, ತಲಾವಾರು ಆದಾಯ $ 417. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಕಿರ್ಗಿಸ್ತಾನ್ ಗಣರಾಜ್ಯ: ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಉ.ಅ. 38^0–43^0 ಉ.ಅ. ರೇ. 68^0–80^0 ಪೂ.ರೇ. ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಕಿರ್ಗಿಜಿಯ ಎಂಬುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹೆಸರು. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,99,900 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,002,000 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಬಿಶ್‌ಕೆಕ್.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಿರ್ಗಿಜ್ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 1590 ಮೀ ಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪೊಬೇಡಾ (7330 ಮೀ) ಮತ್ತು ಖಾನ್‌ಟೆಂಗ್ರಿ (6885 ಮೀ) – ಈ ಎರಡು ಶಿಖರಗಳು ಕಿರ್ಗಿಜ್‌–ಚೀನ ಗಡಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಬಳಿಯಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಕುಂಗ್ಯೆ–ಅಲಾ–ಟೌ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯೂ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ

ಕೊಕ್ಷಾಲ್–ಟೌ ಶ್ರೇಣಿಯೂ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಕೊಕ್ಷಾಲ್–ಟೌ ಪರ್ವತ ಶಿಖರ ಕಿರ್ಗಿಜ಼್–ಚೀನ ಗಡಿಯ ಗುರುತಾಗಿದೆ. ಕುಂಗೈ–ಅಲಾ–ಟೌ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಕಿರ್ಗೀಜ್ ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲುಗಳ ಚಾಚಿನಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ದೂರ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅಲ್ಟಾಯ್ ಪರ್ವತಗಳು ಕೊಕ್ಷಾಲ್–ಟೌ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಮುಂದುವರಿಕೆ. ಕಿರ್ಗೀಜಿಯದ ಬಹುಭಾಗ ಈ ಪರ್ವತದ ಕವಲಿನಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ.

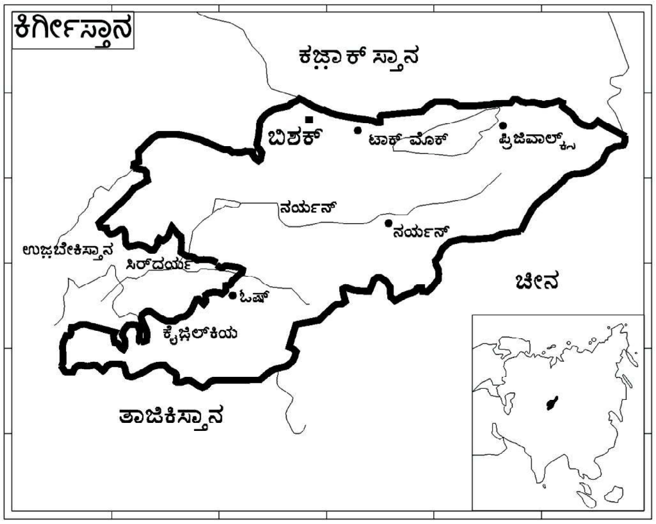

ಈ ದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾದ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಇಸಿಕ್‌ಕಲ್ ಇರುವುದು ಪೂರ್ವದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ. 5200 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಪೊಬೇಡಾ ಮತ್ತು ಕಾನ್–ಟ್ರೆಂಗ್ರಿ ಪರ್ವತಗಳ ದಟ್ಟ ಭಾಗದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯದು ತೆರ್‌ಸ್ಕೈ–ಅಲಾ–ಟೌ ಪರ್ವತಸಾಲು. ಇಸಿಕ್‌ಕಲ್ ಸರೋವರದ ದಕ್ಷಿಣ ಅಂಚಿನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅದರ ತಪ್ಪಲು ಹರಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರದೇಶದ ಅಗಲ 200 ಕಿಮೀ. 3000 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಹರಡಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ಎರಡು : ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಚೂ ನದಿ ಒಂದು. ಇದು ಕುಂಗೈ–ಅಲಾ–ಟೌ ಮತ್ತು ಕಿರ್ಗೀಜ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕಡಿದಾದ ಕಣಿವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಿದು. ತರುವಾಯ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ, ಸು. 150 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಕಿರ್ಗೀಜಿಯ ಮತ್ತು ಕಜಾಕ್‌ಸ್ತಾನಗಳ ನಡುವಣ ಗಡಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಇನ್ನೊಂದು ನದಿ ನರಿನ್. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಫರ್ಗಾನ ಕಣಿವೆಯ ಮೂಲಕ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಿರ್ ದಾರ್‍ಯದ ಉಪನದಿ. ಕೊಕ್ಷಾಲ್ ಮತ್ತು ಅಲಾಯ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಸೇರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಗಂಟಿನ ಭಾಗದಿಂದ ಫರ್ಗಾನ ಶ್ರೇಣಿ ಕವಲೊಡೆದು ವಾಯವ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಿರ್ಗೀಜ಼ಿಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರದೇಶ ಪೂರ್ವದ್ದಕ್ಕಿಂತ ತಗ್ಗಾಗಿದೆ. ಅದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಕುದುರೆಯ ಲಾಳದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ತೆರೆದಂತಿದ್ದು. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಫರ್ಗಾನ ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಣಿವೆಯ ಮುಖ್ಯಭಾಗ ಉಜ್ಬೆಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೂ ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮದ ಒಂದು ಭಾಗ ತಾಜಿಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೂ ಸೇರಿವೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಸಿರ್ ದಾರ್‍ಯ ನದಿಯನ್ನು ಕಾರಾ ದಾರ್‍ಯಾ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ನದಿ ಕಿರ್ಗೀಜಿಯದ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರ ಮತ್ತು ತೆರಪಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಾಯುಗುಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೂ ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ಮುಖ ಮಾಡಿರುವ ಇಳಕಲು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ತೇವದ ಗಾಳಿ ಬೀಸುವುದರಿಂದಲೂ ಬಿಸಿಲು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ಕಿರ್ಗೀಜಿಯದಲ್ಲಿ 3000 ಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ಮಳೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಹಿಮಗಡ್ಡೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಫ್ರೂನ್‌ಜ಼ೆನಗರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 35 ಸೆಂಮೀ. ಪ್ಷೆವಾಲ್ಸ್ ಬಳಿ 125 ಸೆಂಮೀ. ಜನವರಿಯ ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ ಈ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ –4^{0}ಸೆ. ಮತ್ತು ಪ್ಷೆವಾಲ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ 18^{0}ಸೆ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯಗಳು : ಹಿಮಘನೀಕರಣ ಮತ್ತು ಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯಗಳು ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಉಪಆಲ್ಪ್ಸ್ ಮಾದರಿಯ, ಮನೋಹರವಾದ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಹೂಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿವೆ. ಕಣಿವೆಯ ತಪ್ಪಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದ ಇಳಿಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರತು ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳು ವಿರಳ. ಅರಣ್ಯಗಳು ಇರುವ ಕಡೆ ಪೈನ್ ಮಾದರಿಯ ಗಿಡಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಫರ್ ಮತ್ತು ಎರಡು ವಿಧಗಳ ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಜಾತಿಯ ಗಿಡಗಳು, ಮಾಪಲ್, ಆಷ್, ಅಸ್ಪೆನ್ ಮತ್ತು ಜಾನಿಪರ್ ಮರಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಫ್ರೂನ್‌ಜ಼ೆನಗರದ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಡಿರುವ ಕಿರ್ಗೀಜ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶ; ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 1200 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ; 2400 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಶಂಕಾಕಾರದ ಗಿಡಗಳಿರುವ ಪ್ರದೇಶ; ಸದಾ ಹಿಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ 3300 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಉಪ ಆಲ್ಪೈನ್ ಮತ್ತು ಅಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಮಾದರಿಯ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿರುವ ಪ್ರದೇಶ –ಹೀಗೆ ಉತ್ತರದ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವಿಭಜಿಸಬಹುದು. ಫರ್ಗಾನ ಕಣಿವೆಯ ಕಿರ್ಗೀಜ್ ಭಾಗವೂ ಜಲಾಲ್–ಅಬಾದ್ ಮತ್ತು ಅಷ್ ನಗರಗಳ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶವೂ ಫಲವತ್ತಾಗಿವೆ. ಸೇಬು, ಮರಸೇಬು, ಪ್ಲಮ್. ಏಪ್ರಿಕಾಟ್ ಮತ್ತು ವಾಲ್ನಟ್‌ಗಳು ಕೆಲವು ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಾಡು ಮೃಗಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ. ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳು ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಮೌಫ್ಲಾನ್, ಜಿಂಕೆ, ಮಾರ್‌ಮಾಟ್ ಅಳಿಲುಗಳಿವೆ.

ಕಿರ್ಗೀಜ಼್ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಿರ್ಗೀಜ್ ಜನರು (40.5%), ರಷ್ಯನರು (30.2%), ಉಳಿದವರು ಉಕ್ರೇನಿಯನ್‌ರು ಮತ್ತು ಉಜ್ಬೆಕರು ಆಷ್ ನಗರ ಅಷ್–ಖೊರೊಗ್ ರಸ್ತೆಯ ಕೊನೆಯ ಪಟ್ಟಣ ಹಾಗೂ ರೇಷ್ಮೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಮುಖ್ಯಕೇಂದ್ರ. ಕಿಜಿಲ್–ಕಿಯ ನಗರ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳ ಕೇಂದ್ರ, ಪ್ಷೆವಾಲ್ಸ್ ಇಸಿಕ್–ಕಲ್ ಸರೋವರದ ದಡದ ಮೇಲಿದೆ. ಇದು ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸ ಮತ್ತು ಬೀರ್ ತಯಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ, ಟೊಕ್ಮಾಕ್ ಮೋಟಾರುವಾಹನ ರಿಪೇರಿ ಮತ್ತು ನಾರು ಹದಗೊಳಿಸುವ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ.

ಕೃಷಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಸಾರಿಗೆ : ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಈಗಿನ ಕಿರ್ಗೀಜ಼ಿಯ ಪ್ರದೇಶದ ಜನ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವಿವಿಧ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿವೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಸೀಸದ ಅದಿರನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಗಣಿ ಕೆಲಸ, ವ್ಯವಸಾಯ, ಹೈನು ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಸಕ್ಕರೆ ತಯಾರಿಕೆ; ಕಬ್ಬಿಣೇತರ ಲೋಹ ಕೈಗಾರಿಕೆ (ಪಾದರಸ ಮತ್ತು ಅಂಟಿಮೊನಿ ಲೋಹ), ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ತುಪ್ಪಟ–ಕುರಿಗಳ ಸಾಕಣೆ; ಉಣ್ಣೆ ಮಾರಾಟ, ಮಾಂಸವನ್ನು ಡಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬುವುದು; ಮರಗಳ ತೊಗಟೆಯಿಂದ ಚಾಪೆ, ಹಗ್ಗ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಗಸಗಸೆ ಗಿಡಬೆಳೆಸುವುದು–ಇವು ಕಿರ್ಗೀಜ಼ಿಯದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮಗಳು. ಶೇ. 50ರಷ್ಟು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಆಹಾರಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ; ಉಳಿದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜಾನುವಾರುಗಳ ಸಾಕಣೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಭಾಗದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಮಂದೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸುಲ್ಯುಕ್ತ ಮತ್ತು ಕಿಜ಼ಿಲ್–ಕಿಯಗಳಲ್ಲೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕೋಕ್‌ಯಾಂಗಾಕ್ ತಾಷ್‌ಕುಮೈರ್‌ಗಳಲ್ಲೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವ ಫರ್ಗಾನ ಕಣಿವೆಯ ಚಾಂಗಿರ್‌ಟಾಷ್ ಮತ್ತು ಮೈಲಿ–ಸೈಗಳಲ್ಲಿ ತೈಲನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಹೊಸ ತೈಲನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಕೋಕ್‌ಟಾಷ್ ಮತ್ತು ಇಜ಼್ಬಸ್ಕೆಂಟ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಚೇಲಿಸ್ಕಿಯಲ್ಲೂ ಅಲಾ–ಟಾ ಪರ್ವತಗಳ ದಕ್ಷಿಣದ ಇಳುಕುಲು ಪ್ರದೇಶದ ಅಕುಟ್ಯುಜ಼್‌ನಲ್ಲೂ ಪಾದರಸ ಮತುಜಾ ಆಂಟಿಮೊನಿ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಟ್ಯುಯ–ಮುಯುನ್ ಮತ್ತು ಮೈಲಿ–ಸೈ ಬಳಿ ಯುರೇನಿಯಂ ಲೋಹ ಸಿಗುತ್ತದೆ.

ರಾಜಧಾನಿ ಬಿಷಕೆಕ್‌ನ ಸುತ್ತಲೂ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿಬೀಜದಿಂದ ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಬಿಡಿಸುವ ಯಂತ್ರಾಗಾರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ವ್ಯವಸಾಯ ಸಲಕರಣೆಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಸಹ ಇವೆ. ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಮಾಂಸವನ್ನು ಡಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಹಿಟ್ಟಿನ ಗಿರಣಿ, ಪಾದರಕ್ಷೆಯ ತಯಾರಿಕೆಯ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಡಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ–ಇವು ಚು ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿವೆ.

ಕಿರ್ಗೀಜ್ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ. ಫ್ರೂನ್‌ಜ಼ೆ ಮತ್ತು ಚಿಮ್‌ಕೆಂಟ್ ನಗರಗಳ ನಡುವೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ತರುವಾಯ ಈ ರೈಲುಮಾರ್ಗವನ್ನು ಇಸಿಕ್–ಕಲ್ ಸರೋವರದ ದಂಡೆಯ ರೈಬಾಚ್ಯೆ ನಗರದವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಶೇ. 80ರಷ್ಟು ಸರಕುಗಳನ್ನು ರಸ್ತೆಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಫ್ರೂನ್‌ಜ಼ೆ ರೈಬಾಚ್ಯೆ–ನಾರಿನ್–ಟೋರುಗಾರ್ಟ್ ರಸ್ತೆ ಫ್ರೂನ್‌ಜ಼ೆ –ನಮನ್ಗನ್ ರಸ್ತೆ, ಟಾಲಾಸ್–ಚ್ಯಂಬುಲ್ ರಸ್ತೆ, ಕೋಚ್ ಕೋರ್ಕ–ಚಾಯೇಕ್ ರಸ್ತೆ, ಇಸಿಕ್–ಕಲ್ ಸರೋವರದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ರೈಬಾಚ್ಯೆ ನಗರದಿಂದ ಪ್ಷೆವಾಲ್ಸ್‌ವರೆಗೆ ಹಾಕಿರುವ ಇಸಿಕ್–ಕಲ್–ರಿಂಗ್ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ಅಷ್–ಕಿಜ಼ಿಲ್‌ಕಿಯ ರಸ್ತೆ–ಇವು ಈ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು.

ಇಸಿಕ್–ಕಲ್ ಸರೋವರ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವಾಗಿ ಚೌಬೀನೆ, ತೈಲ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಗೋದಿ–ಇವುಗಳನ್ನು ಈ ಸರೋವರದ ಮೂಲಕ ಹಡಗುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಾಸ್ಕೋ ಮತ್ತು ತಾಷ್ಕೆಂಟ್ ನಗರಗಳೊಂದಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ: ಟಾಂಗನೀಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪರ್ವತಗುಚ್ಛ: ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತ. ಕೀನ್ಯದ ಸರಹದ್ದಿನವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. 910 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವ ಈ ಗುಚ್ಛದ ನಡುಶಿಖರದ ಹೆಸರು ಕೀಬೋ. ಇದರ ಎತ್ತರ 5866 ಮೀ. ಇದು ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ. ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ ಪರ್ವತಗುಚ್ಛ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 81 ಕಿಮೀ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಮೂರು : ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೀಬೋ ಇತ್ತೀಚಿನದು. ಷೀರಾ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯದು.

ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಕೀಬೋ ಶಿಖರವೊಂದು ಹಿಮಕವಚ ತೊಟ್ಟ ಗೋಪುರದಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಕೀಬೋದ ಹೊರ ಬಾಯಿಯ ಅಗಲ 2.4 ಕಿಮೀ ಆಳ 182 ಮೀ. ಇದರೊಳಗಿರುವ ಶಂಕುವಿನಾಕಾರದ ಬೂದಿಯ ಗುಡ್ಡೆಯ ನಡುವೆ ಇರುವ ಬಾಯಿಯ ಅಗಲ 337 ಮೀ, ಆಳ 121.33 ಮೀ.

ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಇತರ ಪರ್ವತಗಳಂತೆ ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋದಲ್ಲೂ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಖಚಿತವಾದ ಸಸ್ಯವಲಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. 1213 ಮೀ – 1820 ಮೀ ಎತ್ತರದ ದಕ್ಷಿಣ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ, ಬಾಳೆ ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. 1820 ಮೀ – 3000 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶ ದಟ್ಟ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ಅಷ್ಟೇ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇವು ತೆಳ್ಳಗಾಗುತ್ತ ನಡೆದು ವಾಯವ್ಯದ ಒಣ ವಾಯುಗುಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಕಾಡು ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ 4550 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ. ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕ್ರಮೇಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಗ್ನಿ ಪರ್ವತದ ಕುಂಡ

ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ ಪರ್ವತಾವಳಿಯ ಸು. 1935 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅಭಯಾರಣ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆನೆ, ಖಡ್ಗಮೃಗ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಜಿಂಕೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿವೆ.

ಪರ್ವತದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಮೋಷಿ ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ ಪರ್ವತದ ಆರೋಹಣ ಸುಲಭ. ಜೋಹಾನ್ಸ್ ರೆಬ್‌ಮನ್ ಮತ್ತು ಲುಡ್ವಿಗ್ ಕ್ರಾಫ್ ಎಂಬ ಜರ್ಮನ್ ಪಾದ್ರಿಗಳು 1848ರಲ್ಲಿ ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದರು. ಹ್ಯಾನ್ಸ್ ಮೇಯರ್ ಮತ್ತು ಲುಡ್ವಿಗ್ ಪರ್ಟ್‌ಷೆಲರ್–ಇವರು 1889ರಲ್ಲೂ ಫ್ರಿಟ್ಸ್ ಜೇಗರ್ 1997ರಲ್ಲೂ ಕೀಬೋ ಶಿಖರವನ್ನೇರಿದರು. (ಆರ್.ಡಿ.ಆರ್.)

ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ ಪ್ರದೇಶ: ಟಾಂಗನೀಕದ ಒಂದು ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗ. 1963ರಲ್ಲಿ ಆ ದೇಶ ಕೈಕೊಂಡ ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಪಾರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. 12800 ಚಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ.

ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪಾರೆ ಪರ್ವತಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಹೊಳೆಗಳು ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಅಂಬೋಸೆಲಿ ಸರೋವರವನ್ನೋ ಕೀನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಟ್ಸಾವೋ ನದಿಯನ್ನೋ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಳೆಯಾಗುವುದು ಮಾರ್ಚ್–ಮೇ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಉಷ್ಣತೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರ್ವತದ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿನಿರ್ಮಿತ ನೆಲ ಅತ್ಯಂತ ಫಲವತ್ತಾದ್ದು. ಪರ್ವತದ ತಪ್ಪಲುಗಳು ಕೆಂಪುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ವೃಕ್ಷರಾಜಿತ ಸವಾನದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಪರ್ವತಕಾಡುಗಳ ಮತ್ತು ಅಫ್ರೊ–ಅಲ್ಪೈನ್ ಸಸ್ಯಗಳವರೆಗೆ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳುಂಟು.

ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನರ ಪಂಗಡಗಳಲ್ಲಿ ಚಗ್ಗಾ ಎಂಬುದು ಅತಿ ದೊಡ್ಡದು : ಇವರು ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ ಪರ್ವತದ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಾರೆಗಳು ವಾಸಿಸುವುದು ಪಾರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ. ಮೂರನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಪಂಗಡವೆಂದರೆ ಮ್ಬುಗು. ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋದ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಐರೋಪ್ಯರೂ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಫಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ನೀರಾವರಿ ಬೆಳೆಯಾದ ಕಬ್ಬಿನಿಂದ ಸಕ್ಕರೆ ತೆಗೆಯುವ ಒಂದು ಕಾರ್ಖಾನೆ ಅರುಷ ಚಿನಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಕತ್ತಾಳೆ ನಾರು, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಬಾಳೆ, ಗೆಣಸು ಮತ್ತು ತಿಂಗಳ ಹುರುಳಿ ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು. ಮೋಷಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ. ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋದ ದಕ್ಷಿಣದ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟಣವಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 246479 (2002). ಇಲ್ಲಿಗೂ ಟಾಂಗಕ್ಕೂ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಕೀನ್ಯ ರೈಲ್ವೆಯೊಂದಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. (ಬಿ.ಎನ್.ಎ.ಜಿ.)

ಕೀನ್ಯ: ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. 5^0 ದ.ಅ. – 6^0 ಉ.ಅ. ಹಾಗು 33^0 ಪೂ.ರೇ. – 42^0 ಪೂ.ರೇ ದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಕೀನ್ಯದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 582,646 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 31139000 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ನೈರೋಬಿ, ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 21,43,254 (2002). ಕೀನ್ಯಕ್ಕೆ ಆ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವುದು ಕೀನ್ಯ ಪರ್ವತದಿಂದಾಗಿ. ಅದನ್ನು ಕಿಕೂಯುಗಳು ಕೀರೀನ್ಯಗ (ಧವಳ ಪರ್ವತ) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಇದರ ತೀರ ಪ್ರದೇಶ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಉಂಬ ನದಿಯ ಮುಖಜಭೂಮಿಯಿಂದ ಉತ್ತರದ ಡಿಕ್ ನದಿಮುಖದವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ತೀರ ಅಂಕುಡೊಂಕು: ಅನೇಕ ಕೊಲ್ಲಿಗಳೂ ಖಾರಿಗಳು ಇವೆ. ಮೊಂಬಾಸ ಮತ್ತು ಕಿಲಿಂಡೀನಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಬಂದರುಗಳು. ಮೊಂಬಾಸ, ಲಾಮು ಮಂಡ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟ ದ್ವೀಪಗಳು ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಕರಾವಳಿಯ ಮೈದಾನ 4 ರಿಂದ 16 ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗಿ ಸು. 1800 ಮೀ ಏರುತ್ತದೆ. ನಿಯಿಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳು ಜಲಜಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಟೇಟ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಮೆಚ ಕೋಸ್‌ಗಳು ಬಿಡಿ ಪರ್ವತಗಳು. ಯಟ್ಟಾ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಚೀಯೂಲು ಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳುಂಟು. ರೂಡಾಲ್ಫ್ ಸರೋವರದ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಕೂಲಾಲ್ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಕುಪ್ಪೆಯ ಎತ್ತರ 2258 ಮೀ ಮಾರ್ಸಾಬಿಟ್ 1679 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಬರಡು ಭೂಮಿ ಹರಡಿದೆ.

ಪೂರ್ವ ಕೀನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸೀಳು ಕಣಿವೆಯ ಪೂರ್ವದ ಅಂಚು ಕಡಿದಾಗಿಯೂ ಎತ್ತರವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಅಬರ್‌ದಾರ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 3300 ಮೀ. ಅಲ್ಲಿಯ ಸಟ್ಟಿಮ್ಮ ಮತ್ತು ಕಿನಾಂಗಾಪ್ ಶಿಖರಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 3900 ಮೀ ಹಾಗೂ 3850 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಲೈಕೀಪೀಯ ಪ್ರದೇಶದ ಎತ್ತರ 1800 ಮೀ. ನೈರೋಬಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆತಿ ಮತ್ತು ಕಪಿಟೆ ಮೈದಾನಗಳಿವೆ. ಅಬರ್‌ದರ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಪೂರ್ವ ಆಗ್ನೇಯಗಳ ಕಡೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿ ಸಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಎತ್ತರವಾಗುತ್ತವೆ. ಕೀನ್ಯ ಪರ್ವತ (5122 ಮೀ) ಇರುವುದು ಇಲ್ಲೇ. ಮೇರುವಿನ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಂಬೇನಿ ಶ್ರೇಣಿಯಿದೆ. ಇದು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದದ್ದು.

ಸೀಳು ಕಣಿವೆ 48–64 ಕಿಮೀ) ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ 600–900 ಮೀ ಆಳವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಣಿವೆಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳೂ, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳೂ, ಆಳವಿಲ್ಲದ ಸರೋವರಗಳೂ ಉಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಗಾಡಿ, ನೈವಾಷ, ಎಲ್ಮೆಂಟೀಟ, ನಾಕೂರು, ಹ್ಯಾನಿಂಗ್ಟನ್ ಮತ್ತು ಬಾರಿಂಗೊ ಮುಖ್ಯ. ಸೀಳು ಕಣಿವೆಯ ಪಶ್ಚಿಮಪಾರ್ಶ್ವ ಪೂರ್ವಪಾರ್ಶ್ವಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿದಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 2700 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಟ್ರಾನ್ಸ್–ನ್ಜೋಯ ಮತ್ತು ವಾಸಿನ್‌ಗೀಷು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ನಾಂದಿ ಮತ್ತು ಕೆರಿಚೋ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ–ಇವೆಲ್ಲ 1800–2100 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮದ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್‌ಗಾನ್ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ 4250 ಮೀ. ಇದು ಉಗಾಂಡ ಗಡಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಕೀನ್ಯದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ಎತ್ತರ 950–1500 ಮೀ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ನಡುವೆ ತಗ್ಗುನೆಲ ಹಬ್ಬಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಿಸ್ಸೆ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶವೂ ಗ್ವಾಸಿ ಮತ್ತು ಹೋಮ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳೂ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರ್ಯಾನೈಟ್ ಗುಡ್ಡಗಳಿವೆ.

ಕೀನ್ಯದ ಸೀಳು ಕಣಿವೆಯ ಪಶ್ಚಿಮದ ಜಲೋತ್ಸಾರಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸರೋವರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವದ ನದಿಗಳು ಹಿಂದೂ ಸಾಗರದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಕೀನ್ಯದ ದೊಡ್ಡ ನದಿ ಟಾನ. ಇದರ ಉದ್ದ 800 ಕಿಮೀ. ಅತಿ–ಸಾಬಾಕಿ–ಗಾಲಾನ ನದಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಉದ್ದ 500 ಕಿಮೀ. ಇದು ನೈರೋಬಿಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸಿ ಮಲಿಂಡಿಯ ಬಳಿ ಹಿಂದೂ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ವಾಸೋನೀರೋ ನದಿಯ ಉಗಮ ಲೈಕಿಪಿಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ಇದು ಪೂರ್ವ ಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಲೊರಿಯನ್ ಜವುಗು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

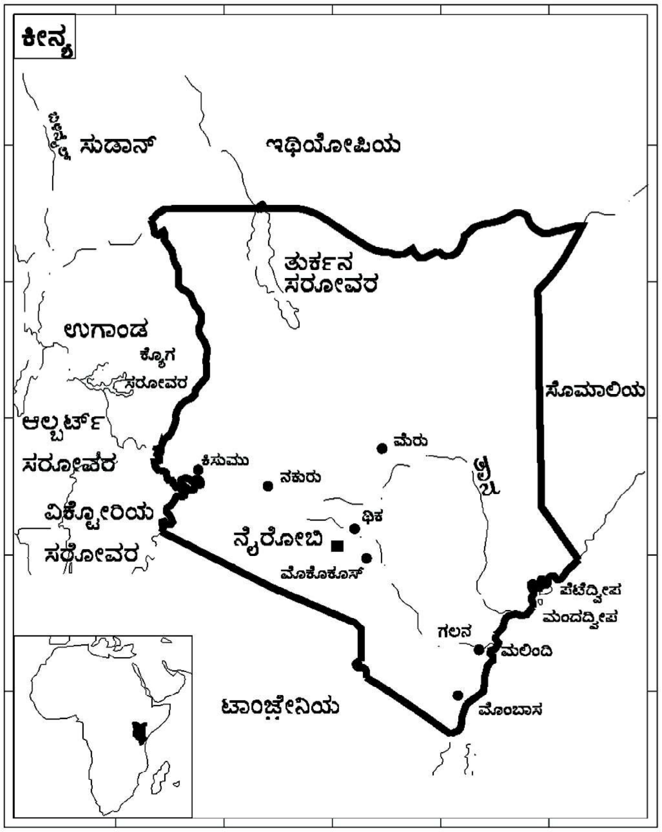

ವಾಯುಗುಣ: ಸಮಭಾಜಕದ ಆಚೀಚೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಕೀನ್ಯದ ಅನೇಕ ಕಡೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 75 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ; ಉತ್ತರ ಕೀನ್ಯದಲ್ಲಿ 25 ಸೆಂಮೀ. ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಬಾಷ್ಪೀಕರಣದಿಂದಾಗಿ ಶುಷ್ಕತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಮಳೆ ಬಹಳ ಅನಿಶ್ಚಿತ. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ವಿಸ್ತರಿಸುವುದುಂಟು ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 21^{0}ಸೆ. ಜನವರಿ–ಮಾರ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ಸೆಖೆ ಹೆಚ್ಚು; ಜೂನ್–ಜುಲೈ ತಂಪು ಕಾಲ. ಸಾಗರ ಮಾರುತ ಆಹ್ಲಾದಕರ; ಅಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲು ಹೆಚ್ಚು. ಪೂರ್ವ ಕೀನ್ಯದ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಚಿಯಿಂದ ಮೇ ವರೆಗೆ ಮಳೆಗಾಲ. ಅಕ್ಟೋಬರಿನಿಂದ ಡಿಸೆಂಬರಿನ ವರೆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. 2100 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಂಜು ಸುರಿಯುತ್ತದೆ.ಕೀನ್ಯ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹಿಮನದಿಗಳುಂಟು; ಪಶ್ಚಿಮ ಕೀನ್ಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನಾಗಿ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕಿಸೂಮು ಮೈದಾನ ಹಾಗೂ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸರೋವರತೀರದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯಗಳು: 1800–3000 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಹಸಿರು ಕಾಡುಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿವೆ. ಕೀನ್ಯದ ಅರಣ್ಯಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 17200 ಚಕಿಮೀ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗಿಂತ ಮೇಲೆ ಬಿದಿರು ಬೆಳೆದಿದೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಎತ್ತರದ ಭೂಮಿ ಬಹುತೇಕ ಬಂಜರು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲುಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮರಗಳೂ ಉಂಟು. ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಸಸ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಿರುವುದು ಟೈಕಿಪಿಯ, ಸೀಳುಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ನೈರೋಬಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ. 900 ಮೀ ಗಿಂತ ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅರೆಮರುಭೂಮಿಗಳು; ಇಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳುಪೊದೆ ಮತ್ತು ಕುರುಚಲು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಉತ್ತರ ಕೀನ್ಯದ ಇನ್ನೂ ಒಣಪ್ರದೇಶಗಳು ಮರುಭೂಮಿಗಳು. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳೂ ಭರತದ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ತೆಂಗು ತಾಳೆಗಳೂ ಅಳಿವೆಗಳ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗುಲ್ಮವೃಕ್ಷಗಳೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಾಣಿಗಳು: ಕೀನ್ಯದ ಕುರುಚಲು ಪೊದೆಗಳ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅನೇಕ ವನ್ಯ ಮೃಗಗಳ ಬೀಡುಗಳಾಗಿವೆ. ಸಿಂಹ, ಚಿರತೆ, ಕಡವೆ, ಕಾಡುನಾಯಿ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಫೇಂಡಾ ಮೃಗ. ಹೇಸರಗತ್ತೆ, ಜಿರಾಫೆಗಳು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳಲ್ಲೂ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲೂ ನೀರಾನೆಗಳೂ ಮೊಸಳೆಗಳೂ ಮೀನುಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗುಂಟು. ನರಿ, ಬಬೂನ್ ಮತ್ತು ಕೋಲಂಬಸ್ ಕೋತಿಗಳೂ ಇವೆ. ಹೆಬ್ಬಾವು, ನಾಗರಹಾವು ಮತ್ತು ಮಾಂಬಾಜಾ ಹಾವುಗಳಿಗೂ ಅನೇಕ ವಿಷಕೀಟಗಳಿಗೂ ಕ್ರಿಮಿ ಕೀಟಗಳಿಗೂ ಇದು ನೆಲೆ. ಉಷ್ಟ್ರಪಕ್ಷಿ, ಕೊಕ್ಕರೆ, ರಣಹದ್ದು, ಗೂಬೆ, ಬಾತು, ಪೆಲಿಕನ್– ಇವು ಕೆಲವು ಹಕ್ಕಿಗಳು. ಕೀನ್ಯದ ವನಗಳು ಮೃಗಯಾ ವಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇವು ಸೌಂದರ್ಯದ ನೆಲೆಗಳು ವಿಶ್ವದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಇವು ಆಕರ್ಷಿಸಿವೆ. ನೈರೋಬಿ ವನ (112 ಚ.ಕಿಮೀ) ಟ್ಸಾವೋ ವನ (20567 ಚ.ಕಿಮೀ) ಮೌಂಟ್ ಕೀನ್ಯ (581 ಚ.ಕಿಮೀ) ಆಬರ್ಡ್ಯಾರ್ (583 ಚಕಿಮೀ) ಆಂಬೋಸೀಲಿ (3223 ಚಕಿಮೀ) ಮಾರಾ (1790 ಚಕಿಮೀ) ಮತ್ತು ಮೇರು (1536 ಚಕಿಮೀ)–ಇವು ಕೀನ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವನಗಳು.

ಜನಜೀವನ: ಕೀನ್ಯದ ಜನರಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕನೇತರರು ಕೇವಲ 3% ಇದ್ದರು. ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಈಚೆಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಐರೋಪ್ಯರು ಹಿಂದೆ ಇಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ, ಕೃಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ವಲಸೆಗಾರರಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರೂ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಿಗಳೂ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಅರಬ್ಬರಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ವಾಸ ಬಹುತೇಕ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ. ಆಫ್ರಿಕನ್ ಜನರಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರು ಸ್ಥಳೀಯ ಮತಗಳನ್ನನುಸರಿಸುವವರು. ಕ್ರೈಸ್ತರು ಸು. ಶೇ. 25 ರಷ್ಟು ಇದ್ದಾರೆ. ಮುಸ್ಲಿಮರು ಶೇ. 6. ಇವರಲ್ಲಿ ಬಹುಮಂದಿ ಆಗಾಖಾನನ ಇಸ್ಮೇಲಿ ಅನುಯಾಯಿಗಳು. ಕೀನ್ಯದ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆಗಳು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಹಿಲಿ. ಕಿಕೂಯು ಮತ್ತು ಲುವೋ ಭಾಷೆಗಳು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿವೆ.

ಕೀನ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ನೈರೋಬಿ. ಇತರ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳು ಮೊಂಬಾಸ, ನಾಕೂರು, ಕೀಸೂಮು, ಎಲ್ಡೊರೆಟ್ ಮತ್ತು ಕಿಟಾಲೆ.

ಕೃಷಿ: ಆಫ್ರಿಕದ ಬಹುಪಾಲು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಂತೆ ಕೀನ್ಯವೂ ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಕೀನ್ಯದ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಕೃಷಿಮೂಲವಾದ್ದು. ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಿಂದೀಚೆಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಕೀನ್ಯದ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಸ್ಥಾನ ಇನ್ನೂ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. 1954ರಲ್ಲಿ ಕೀನ್ಯದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವರಮಾನದ ಶೇ. 47 ಕೃಷಿಯಿಂದ ಬಂದಿತ್ತು. ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಪಾಲು ಕೇವಲ ಶೇ. 10. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತಮಗೊಂಡಿದೆ. ಕೃಷಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಪಾಲು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಶೇ. 36 ಮತ್ತು ಶೇ. 14 ಎಂದು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಕಾಫಿ, ಚಹ, ಸಕ್ಕರೆ, ಕತ್ತಾಳೆ ನಾರು, ಜೋಳ, ಗೋದಿ, ಓಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಮಾಂಸ ಮತ್ತು ಹೈನುವಸ್ತುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಕೃಷಿಕಾರ್ಯ ಕೀನ್ಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಬಯಲುಸೀಮೆ ಹಾಗೂ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಿಕೃತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೇ. 90 ರಷ್ಟು ಭೂಮಿಯ ಮಾಲೀಕತ್ವ ಐರೋಪ್ಯರದು. ಇವರು ಕಾಫಿ, ಚಹ, ಕತ್ತಾಳೆ ನಾರು ಮೊದಲಾದ ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್ ಬೆಳೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಏಷ್ಯನರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಸಂಸ್ಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆಫ್ರಿಕನ್ನರು ಆಹಾರವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ, ಹತ್ತಿ ಚಹಾ ಮತ್ತು ಕತ್ತಾಳೆ ನಾರುಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈಚೆಗೆ ಕೀನ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಆಫ್ರಿಕನ್ನರ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೈಗೊಂಡಿರುವ ಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಕೃಷಿ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವುದೂ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಕೀನ್ಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದ ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಐರೋಪ್ಯರಿಂದ ಕೊಂಡ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕನರನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವ ಬೃಹತ್ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದೆ.

ಕೀನ್ಯ ಆಹಾರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣತೆ ಪಡೆದಿದೆ. ಕೀನ್ಯದ ಕಾಡುಗಳು ಸ್ಥಳೀಯ ಮರಮುಟ್ಟಿನ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ರಫ್ತಿಗಾಗಿ ಮರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಸರ್ಕಾರ ಈಚೆಗೆ ಪುನರ್ನವೀಕರಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ಕಾಡುಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿದೆ. ಕೀನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರತೀರ ಸಾಕಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಸಾಗರಮತ್ಸ್ಯೋತ್ಪನ್ನ ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಮತ್ಸ್ಯೋತ್ಪನ್ನದ 1/5 ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ. ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸರೋವರ ಮುಖ್ಯ ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ ಕೇಂದ್ರ.

ಖನಿಜ ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಕೀನ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಲ್ಲ. ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿ, ತಾಮ್ರ, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಉಪ್ಪು ಮುಂತಾದವು ಇದ್ದರೂ ಬಹು ಕಡಿಮೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರುಗಳು ಕೀನ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಈಚೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಸರ್ಕಾರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕೈಕೊಂಡಿದೆ. ದೇಶದ ಸ್ವಸಂಪೂರ್ಣತೆ ಸಾಧಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬಂಡವಾಳವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತ ಅನುಭೋಗಿವಸ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥ, ಸಿಗರೇಟ್, ಉಣ್ಣೆಯ ಹೊದಿಕೆಗಳು, ಪಾದರಕ್ಷೆ ಮತ್ತಿತರ ಅನುಭೋಗ ವಸ್ತುಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರ: ಕೀನ್ಯದ ರಫ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಕಾಫಿ, ಕತ್ತಾಳೆ ನಾರು, ಚಹ, ಮಾಂಸ ಹಾಗೂ ಚರ್ಮ. ಕೈಗಾರಿಕಾವಸ್ತುಗಳು, ಯಂತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಮುಖ್ಯ ಆಮದುಗಳು. ಕೀನ್ಯದ ರಫ್ತುಗಳ 1/3 ಭಾಗ ಬ್ರಿಟನಿಗೂ 1/3 ಭಾಗ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಗೂ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಆಮದುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಬ್ರಿಟನ್, ಜಪಾನ್, ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಇರಾನ್‌ಗಳಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದರ ವ್ಯಾಪಾರಶಿಲ್ಕು ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿಲ್ಲ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ಕೀನ್ಯ ಮತ್ತು ಉಗಾಂಡಗಳ ಆಮದು ರಫ್ತುಗಳ ಬಹುಭಾಗ ಸಾಗುವುದು ಮಾಂಬಾಸದ ಮೂಲಕ. ಇದು ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಅತಿದೊಡ್ಡ ಬಂದರು. 1896ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ 1901ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡ ಉಗಾಂಡ ರೈಲ್ವೆಯಿಂದ ಮಾಂಬಾಸಕ್ಕೂ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸರೋವರದ ದಂಡೆಯ ಕೀಸೂಮುವಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಉಗಾಂಡಕ್ಕೆ ಜಹಜು ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. 1931ರಲ್ಲಿ ನಾಕೂರುವಿನಿಂದ ವಾಸಿನ್ ಗೀಷು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮೂಲಕ ಉಗಾಂಡದ ಕಾಂಪಾಲಕ್ಕೆ ರೈಲ್ವೆಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. 1951ರಲ್ಲಿ ಈ ರೈಲು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ ಉಗಾಂಡದ ಕಾಸೇಸೆ ವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಮಾಂಬಾಸದ ಹಿನ್ನಾಡಿನಲ್ಲಿ 1657 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿದಂತಾಗಿದೆ. ವಾಯಿಯಿಂದ ಕಾಹೆಗೆ (ಟಾಂಗನೀಕ) ಹಾಕಲಾಗಿರುವ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ಉದ್ದ 150 ಕಿಮೀ. ಇದರಿಂದ ಟಾಂಗ ರೈಲುಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಮಗಾಡಿ ಸರೋವರದ ಸೋಡ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ಕೋನ್ಜದಿಂದ ಕವಲೊಡೆಯುವ ಮಾರ್ಗ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿದೆ. ಇತರ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಪರ್ವತನಾಡಿನ ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ.

ರಸ್ತೆಗಳು ಅಷ್ಟೇನೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ನೈರೋಬಿಗೆ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿರುವ ಎಂಬಾಸಾಕಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. (ಕೆ.ಎನ್.ಸಿ.;ಎ.ಬಿ.ಎ.)

ಕೀನ್ಷಾಸ: ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ: ಕಿನ್ಷಾಸ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ–ಅದರ ದಕ್ಷಿಣ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ –ಸ್ಟಾನ್ಲಿ ಮಡುವಿನ ಮುಖಭಾಗದಲ್ಲಿ– ಹಬ್ಬಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4655313 (1994).

ಕೀನ್ಷಾಸ ಕಾಂಗೋರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಕೀನ್ಷಾಸದ ಬಂದರು ಐರೋಪ್ಯರ ಬಡಾವಣೆಯ ಎದುರಿಗೆ ನದೀ ದಂಡೆಯನ್ನು ಆವರಿಸಿ ಕೊಂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಿ, 1,600 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕೀಸಾಂಗಾನಿಯವರೆಗೆ ನೌಕಾಸಂಚಾರ ಸಾಧ್ಯ. ಕಾಂಗೋ ನದೀಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕೀನ್ಷಾಸ ನಗರವೇ ಪಶ್ಚಿಮದ ತುದಿ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ, ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ 250 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮಟಾಡಿ ರೇವಿಗೆ ಸಮುದ್ರ ನೌಕೆಗಳು ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಮೂಲಕ ಬರುತ್ತವೆ. ಕೀನ್ಷಾಸ ನಗರಕ್ಕೂ ಮಟಾಡಿಗೂ ನಡುವೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋನದಿಯ ವೇಗ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದು ಅನೇಕ ಜಲಪಾತಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ನೌಕಾಯಾನ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಕೀನ್ಷಾಸ ನಗರದಿಂದ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ, ಚೌಬೀನೆ, ಕಾಫಿ, ತವರ, ರಬ್ಬರ್, ದಂತ, ಸಕ್ಕರೆ ಮೊದಲಾದವು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಜವಳಿ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಬಂದರಿನ ಬಳಿ ವನಸ್ಪತಿ ಎಣ್ಣೆ ಹಾಗೂ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ದಾಸ್ತಾನು ಸ್ಥಳಗಳುಂಟು. ಕಾಂಗೋ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಹಡಗುಗಳ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಮಟಾಡಿ–ಕೀನ್ಷಾಸ ನಗರಗಳ ನಡುವೆ ನದಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲೇ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಎಣ್ಣೆಯ ಕೊಳವೆಯನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಾಗೂ ಅಂತರ್ದೇಶೀಯ ಸಂಚಾರ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಈ ನಗರದ ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಕೀಲ್ ಕಾಲುವೆ: ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಕಡಲುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಕಾಲುವೆ. 1887–95ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಇದನ್ನು 1907–14ರಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. ಹೋಲ್ಟೆನೌ ಮತ್ತು ಬ್ರನ್ಸ್‌ಬುಟೆಲ್‌ಕೂಗ್‌ಗಳೆಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ತೂಬುಗಳು 325 ಮೀ ಉದ್ದ, 44 ಮೀ ಅಗಲ ಮತ್ತು 14 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಹೋಲ್ಟೆನೌ ಎಂಬುದು ಕೀಲ್‌ನ ಬಂದರು. ಬ್ರನ್ಸ್‌ಬುಟೆಲ್‌ಕೂಗ್ ಎಂಬುದು ಎಲ್ಬ್ ನದಿಯ ಮುಖ. ಕಾಲುವೆಯ ಉದ್ದ 86 ನಾವಿಕ ಕಿಮೀ, ಅಗಲ 101 ಮೀ ಆಳ 11.11 ಮೀ.

ಕೀಲ್ ಕಾಲುವೆ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಅತಿ ಸುರಕ್ಷಿತವಾದ, ಬಹಳ ಅನುಕೂಲಗಳುಳ್ಳ ಮತ್ತು ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದ ಜಲಮಾರ್ಗ. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಕೀವ್‌ಸರೋವರ: ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವ ಗಡಿಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಸರೋವರಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ್ದು. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 1438 ಮೀ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ, ಕೀಮೊ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೂ ರುವಾಂಡಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ 90 ಕಿಮೀ, ಗರಿಷ್ಠ ಅಗಲ 50 ಕಿಮೀ, ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2667 ಚ.ಕಿಮೀ. ತ್ರಿಕೋಣಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಸರೋವರದ ಸರಾಸರಿ ಆಳ 216 ಮೀ. ಹಲವು ಕಡೆ ಇದು 467 ಮೀ ಆಳವಾಗಿದೆ. ಇದರ ನೀರು ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ರೂಜಿಜಿ ನದಿಯ ಬಂಡೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹರಿದು 690 ಮೀ ಕೆಳಗಿರುವ ಟಾಂಗನೀಕ ಸರೋವರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೀವ್ ಅಫ್ರಿಕದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಸರೋವರ. ಇಟಲಿಯ ಲಾಗೋಮಾಜೋರಿ ಸರೋವರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಕೀವ್ ಸರೋವರವೇ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರ ಸರೋವರವೆಂದು ಜಾನ್ ಗಂತರ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಚಿತ್ರಪಟದಂತೆ ಅಕರ್ಷಕವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮತ್ತು ಮೆಟ್ಟಲು ಮೆಟ್ಟಲಾಗಿರುವ ದಡಗಳು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿದಾಗಿವೆ.

ಕೀವ್ ಸರೋವರದ ಮೇಲ್ಮೈ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಥಟ್ಟನೆ ಸಂಭವಿಸುವ ಬಿರುಗಾಳಿಯಿಂದ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಮೀನು, ನೀರುನಾಯಿ ಮತ್ತು ನೀರುಬೆಕ್ಕುಗಳುಂಟು, ಮೊಸಳೆಗಳಾಗಲಿ, ನೀರಾನೆಗಳಾಗಲೀ ಇಲ್ಲ. ಇದರ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತ ಸೊಳ್ಳೆಗಳಿಲ್ಲ. ಈ ಸರೋವರದಲ್ಲಿರುವ ಜೀವಿವರ್ಗವೂ ಟಾಂಗನೀಕ ಸರೋವರದ್ದೂ ಭಿನ್ನವಾದವು: ಆದರೆ ಇದೂ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಸರೋವರದ್ದೂ ಒಂದೇತರ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಲಾವದಿಂದಲೂ ಮಳೆಯ ನೀರಿನಿಂದಲೂ ಈ ಸರೋವರ ಸಂಭವಿಸಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 1894ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಪರಿಶೋಧಕ ಕೌಂಟ್ ಅಡಾಲ್ಫ್ ವಾನ್ ಗಾಟ್ಸೆನ್ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಕೀವೂ ಸರೋವರವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ ವಿದೇಶೀಯ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎಲ್.)

ಕುಂದಗೋಳ: ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 608 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,57,039. 1948ರಲ್ಲಿ ಇದು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶವಾಗುವ ಮೊದಲು ಜಮಖಂಡಿ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿಯದು ಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣ; ಕಪ್ಪುಮಿಶ್ರಿತ ತುಂಬ ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣು. ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಜೋಳ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಮಳೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 60–75 ಸೆಮೀ.

ಮೊದಲು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಗ್ರಾಮಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 58. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಅನಂತರ 51ಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಿತು. ಪಟ್ಟಣವೆಂದರೆ ಕುಂದಗೋಳವೊಂದೇ. ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಪಂಚಾಯಿತಿ ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ, ಉಳಿದವು ಕಿರಿಯವು.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳವಾದ ಕುಂದಗೋಳ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 15 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ–ಬೆಂಗಳೂರು ಮುಖ್ಯ ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪುರಸಭೆ 1877ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 16,837. ಇಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡಕೈಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲ. ಹತ್ತಿ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿದೆ. ಕೃಷಿಯೇ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. (ಎಸ್.ವಿ.ಪಿ.ಎ.)

ಕುಂದಾಪುರ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಅದರ ಕೇಂದ್ರ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 360 ಸೆಂಮೀ. ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ವಿಶೇಷ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ತೇಗ, ಹೊನ್ನೆ, ಬೀಟೆ, ಕರಿ ಮರ, ಬೆಳನಂದಿ, ಮತ್ತಿ, ಹಲಸು ಮುಂತಾದ ಮರಗಳಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಕುಂದಾಪುರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬಸ್ರೂರಿನಲ್ಲಿ ಮರಕೊಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ.

ಭೂಮಿ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಜನರ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿ ಕೃಷಿ. ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಮಳೆಯ ನೀರೇ ಆಧಾರ. ನೀರಾವರಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನದಿಗಳಿಗೆ ಸಣ್ಣ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಮುಖ್ಯ ಅಹಾರ ಬೆಳೆಗಳು ಬತ್ತ ಮತ್ತು ರಾಗಿ, ಉದ್ದು, ಹೆಸರು, ಹುರುಳಿ, ಅವರೆ, ಅಡಕೆ, ತೆಂಗು, ಬಾಳೆ, ಕಬ್ಬು, ಗೇರುಬೀಜ, ಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಗೆಣಸು ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು. ಬುಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಚಾಪೆಗಳನ್ನು ಹೆಣೆಯುವುದು, ಬೆತ್ತದ ಕೆಲಸ, ನೆಯ್ಗೆ, ಚರ್ಮದ ಸಾಮಾನು, ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಹೆಂಚು ತಯಾರಿಕೆ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗಗಳು. ಹೆಂಚು, ಬೆಲ್ಲ, ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಮತ್ತು ಮಡಕೆ ಇವು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಿಂದ ಹೊರಗೆ ವ್ಯಾಪಾರವಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,77,372.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಲೇಜು, ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಇತರೆ ಶಾಲೆಗಳು ಇವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಸ್ತರಣ ಯೋಜನೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಗ್ರಾಮ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿವೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಒಂದು ಬಂದರು ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಹಾಲಾಡಿ (ಗರ್ಗತ), ಚಕ್ರ, ಕೊಲ್ಲೂರು, ಜಿಂಬೂ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ತಿಮತಿಗಳೆಂಬ ಐದು ನದಿಗಳು ಸಂಗಮವಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ವಿಶಾಲವಾದ ಪಂಚಗಂಗಾವಳಿ (ಗಂಗೊಳ್ಳಿ) ನದೀ ಅಳಿವೆಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಪಂಚ ಗಂಗಾವಳಿಯ ಅಳಿವೆಯ ಉತ್ತರ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಗಂಗೊಳ್ಳಿ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬಂದರು. ಅಳಿವೆಯಿಂದ 5 ಕಿಮೀ ದೂರದೊಳಗೆ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಚಿಕ್ಕ ಫಲವತ್ತಾದ ದ್ವೀಪಗಳು ಇವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪಿನ ಕುದುರು, ಹಿರಿ (ಹೇರಿ) ಕುದುರು ಮತ್ತು ಹಟ್ಟಿ ಕುದುರು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ನಿರ್ಮಾಣದ ಅಂಗವಾಗಿ ಗಂಗಾವಳಿಗೆ ಹಾಕಲಾದ ಹೊಸ ಮಾದರಿಯ ಸೇತುವೆಗಳಿಂದ ಕುಂದಾಪುರದ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ನೇರ ಸಂಚಾರ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟಾಗಿದೆ. ಕುಂದಾಪುರ ಹೆಂಚು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಚಿಕ್ಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಯೂ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಕುಂದಾಪುರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಶನಿವಾರ ನಡೆಯುವ ಸಂತೆ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು. ಕೊಡಚಾದ್ರಿ ವಲಯದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಗಂಗೊಳ್ಳಿ ಬಂದರಿನ ಮೂಲಕ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಅಧಿಕಗೊಳಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೊಡಚಾದ್ರಿಯಿಂದ ಗಂಗೊಳ್ಳಿಗೆ ಅದಿರು ರವಾನೆಗಾಗಿ ಒಂದು ಸಾರಿಗೆ ದಾರಿಯನ್ನು ರಚಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಪರಿಶೀಲನೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಕುಂದಾಪುರದಿಂದ 6 ಕಿಮೀ ದೂರಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಬಸರೂರು ಒಂದು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸ್ಥಳ. ಯಕ್ಷಗಾನ, ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಕುಣಿತ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಕಲೆಗಳು. ಗ್ರಾಮಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಬಳ ಮತ್ತು ಕೋಳಿಕಾಳಗ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ. (ಎಂ.ವಿ.;ಎಂ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಕುಂಭಕೋಣಂ: ತಮಿಳುನಾಡಿನ ತಂಜಾವೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ, ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ, ಚೆನ್ನೈನಿಂದ 310 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪುರಾತನ ನಗರ. ಹಿಂದೆ ಇದು ಚೋಳರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 12 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇಲ್ಲಿ ಕುಂಭೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕಾವೇರಿಯ ದೇವಾಲಯವಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕಾವೇರಿಯ ಎರಡು ಶಾಖೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹರಡಿದೆ. 5 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉ. ಅ. $10^{0}58'$ ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. $79^{0}25'$ ಮೇಲಿದೆ. ಇದರ ಪುರಾತನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದಾಖಲೆಗಳು ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ. ಆದಿಶಂಕರರಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುದೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಕಾಶಿ ಮಠ ಇಲ್ಲಿದೆ.

ಕುಂಭಕೋಣಂ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆಸೀರೆ, ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ, ಹಿತ್ತಾಳೆ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರದ ಪೂಜಾ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಗಂಟೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವರು. ಅಕ್ಕಿ ಗಿರಣಿ, ತೆಂಗಿನ ಎಣ್ಣೆಯ ತಯಾರಿಕೆ ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಬತ್ತ, ತೆಂಗು, ವೀಳೆಯದೆಲೆ ಮತ್ತು ಬಾಳೆ ಹಣ್ಣು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾಲೇಜು ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಗಳೂ ಇತರ ಹಲವಾರು ಶಾಲೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇದು ರೈಲ್ವೆ ಮತ್ತು ರಸ್ತೆಗಳ ಸಂಧಿಸ್ಥಳ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,40,021. (ಯು.ಜಿ.ಎಂ.;ಜಿ.ಎಚ್.)

ಕುಕ್ ದ್ವೀಪಗಳು: ಶಾಂತಸಾಗರದ ಈ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಪಾಲಿನೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಫಿಜಿ ದ್ವೀಪಗಳ ಮಧ್ಯ ದ.ಅ. $21^{0}12'$ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. $159^{0}46'$ ನಡುವೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಸು. 15 ಪ್ರಮುಖ ದ್ವೀಪಗಳಿದ್ದು ಅವು ಸು. 2.2 ಮಿಲಿಯನ್ ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗುಂಪುಗಳನ್ನಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವು ದಕ್ಷಿಣ ಕುಕ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಮತ್ತು ಉತ್ತರದ ಕುಕ್ ದ್ವೀಪಗಳಾದ ಹವಳದಿಬ್ಬಗಳು.

ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುವುದು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಕುಕ್ ದ್ವೀಪಗಳು ದಕ್ಷಿಣದ ದ್ವೀಪಗಳಿಗಿಂತ ಪುರಾತನವಾದದ್ದು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 6 ದ್ವೀಪಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಡೆಯಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಹವಳ ದಿಬ್ಬಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿವೆ.

15 ಕುಕ್ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಮೂರು ಪ್ರಮುಖ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ಎತ್ತರದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ: ಎತ್ತರದ ಕುಕ್ ದ್ವೀಪಗಳು ತಗ್ಗಿನ ಕುಕ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಉತ್ತರದ ಕುಕ್ ದ್ವೀಪಗಳು. ಈ ದ್ವೀಪ ರಾಷ್ಟ್ರ 240 ಚ.ಕಿಮೀ. ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 18,027 (2001). ಜನಸಾಂದ್ರತೆ 76 ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ. ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಕುಕ್‍ದ್ವೀಪಗಳ ಮಾಓರಿ, ಸರ್ಕಾರ ರಾಜ ಪ್ರಭುತ್ವ: ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ಡಾಲರ್ ಇಲ್ಲಿನ ನಾಣ್ಯ. ರಾಜಧಾನಿ ಅವರುವ.

ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಗಣತಂತ್ರ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ ಚೌಕಟ್ಟಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಲೋಕಸಭೆಗೆ ಸದಸ್ಯರು ತಮ್ಮ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಾರೆ, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ರಕ್ಷಣಾಕಾರ್ಯಗಳು ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆ–ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ದೇಶದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದಾಯ ಇದರಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಸಾಗರ ಮೂಲದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳ ರಫ್ತಿನಿಂದ ವಿದೇಶಿವಿನಿಮಯವನ್ನು ಗಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ತಲಾ ಆದಾಯ 9,100 ಡಾಲರ್. (2001). (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಕುಕ್, ಜೇಮ್ಸ್: 1728–79. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾವಿಕ, ಸಂಶೋಧಕ ಮತ್ತು ಜಲರಾಶಿ ವಿವರಣಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ (ಹೈಡ್ರೊಗ್ರಾಫರ್). ಯಾರ್ಕ್‍ಷೈರಿನ ಮಾರ್ಟನ್‍ನಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಕೂಲಿಗಾರನೊಬ್ಬನ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಅಲ್ಲೇ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಪಡೆದ. ತನ್ನ 17ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಿರಾಣಿ ಅಂಗಡಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವನ ಒಲವು ಸಮುದ್ರಯಾನದ ಕಡೆಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಾನ್ ವಾಕರ್ ಎಂಬ

ನೌಕಾಯಜಮಾನನ ಬಳಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಪರಿಶ್ರಮ ಗಳಿಸಿದ (1746). ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಗಣಿತ ಮತ್ತು ನೌಕಾಯಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಅಭ್ಯಾಸ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ. ಸು. 10 ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ, ಬ್ರಿಟನ್ ಫ್ರಾನ್ಸ್‍ಗಳ ನಡುವೆ ಯುದ್ಧ ಸಂಭವಿಸಿದಾಗ, ಕುಕ್ ನೌಕಾಸೈನ್ಯ ಸೇರಿ ವಿವಿಧ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಪಡೆದ ಅನುಭವ ಅಪಾರವಾದ್ದು (1755). ಅಲ್ಲಿ ಆತನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ದಕ್ಷತೆಗಳು ಮೆಚ್ಚುಗೆಗಳಿಸಿದುವು. ಅವನಿಗೆ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬಡ್ತಿಗಳು ಲಭ್ಯವಾದುವು. ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದಿ ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಫೌಂಡ್‍ಲೆಂಡ್ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳ ಪರಿಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಕ್ ತೊಡಗಿದ್ದ (1759–1767). ಈತ ತಯಾರಿಸಿದ ಭೂಪಟಗಳು ನೀಡಿದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಲಂಡನ್ನಿನ ರಾಯಲ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗಳಿಸಿದುವು. ಕುಕ್‍ಗೆ ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯತ್ವದ ಗೌರವ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ತಹೀತಿ ದ್ವೀಪದಿಂದ ಶುಕ್ರಗ್ರಹವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಲು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಲು 1768 ರಲ್ಲಿ ಎಂಡೆವರ್ ನೌಕೆಯ ಕಪ್ತಾನನಾಗಿ ಕುಕ್ ತೆರಳಿದ. ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಗಿನಿ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳ ಪರಿಶೋಧನೆಯ ಅನಂತರ 1771 ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಪುನಃ ಮರುವರ್ಷ ಅಂಟಾರ್ಕ್‍ಟಿಕ್ ಖಂಡದ ಪರಿಶೋಧನೆಗಾಗಿ ತೆರಳಿ 1775 ರವರೆಗೂ ಆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿದ್ದ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಿಂದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದ ಮಾರ್ಗಾನ್ವೇಷಣೆ ಮಾಡಲು ಹೊರಟು ಹವಾಯಿ ದ್ವೀಪಗಳ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದದ್ದು ಕುಕ್‍ನ ಇನ್ನೊಂದು ಸಾಧನೆ (1776). ಕುಕ್ ಹವಾಯಿ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ತಂಗಿದ್ದಾಗ ದೇಶೀಯರೊಡನೆ ಘರ್ಷಣೆ ಸಂಭವಿಸಿ, 1779 ರ ಫೆಬ್ರವರಿ 14 ರಂದು ಅವರಿಂದ ಕೊಲೆಗೀಡಾದ.

1768 ರಿಂದ ತನ್ನ ಮರಣದವರೆಗೆ ಕುಕ್ ಮೂರು ಸಾರಿ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡಿ ನಾವಿಕರ ಅನೇಕ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಕಾರಣವಾದ. ಸಮುದ್ರಯಾನವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಕುಕ್ ಮೊದಲಿಗ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕನ್ ತೀರಪ್ರದೇಶದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟದ್ದು ಕುಕ್‍ನ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ಕೊಡುಗೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. (ಎಸ್.ಎಚ್.ಐ.)

ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆ: ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವ, ಮಕ್ಕಳ ಜನನದ ಮಧ್ಯದ ಅಂತರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಪಾಲಕರಿಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆ ನೀಡಿ, ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸುವುದು. ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆಯ ಮೂಲ ವಿಚಾರವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆಯು ಯೋಜಿತ ಪಾಲಕತನಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗುವ ಯೋಜನಾ ಕ್ರಮವಾಗಿದೆ. ವೈಯಕ್ತಿಕ ಫಲಿತತೆ ಹಾಗೂ ಫಲವತ್ತತೆ, ಮಹಿಳೆಯ ಪುನರುತ್ಪತ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಜೈವಿಕ ಗುಣಾತ್ಮಕ

ಅಂಶಗಳಾಗಿದ್ದು ಇವು ಲಿಂಗ ತಾರತಮ್ಯ, ಭ್ರೂಣ ಹತ್ಯೆ, ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಹೆಚ್ಚಳ ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಗೂ ಸಹ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಜೈವಿಕ ಗುಣ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಉಂಟು ಮಾಡಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದೇ ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ದೇಶದ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ಹಾಗೂ ಗುಣಾತ್ಮಕ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ರಚನೆಗೆ ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಯಶಸ್ಸು ಒಂದು ದೇಶದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ.

ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ಇಂದಿನ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಹತ್ತ್ವದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಆಗಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ, ಅತಿ ಮೂಲವಾದ ಹೆಜರೀಸ್ಟ್ರೀಯನ್‌ನ ಪ್ರಸರಣ ನಿಯಮ ತತ್ತ್ವ ಹಾಗೂ ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವ ಪ್ರತಿಪರವಾದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಭೌಗೋಳಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ಬ್ರೌನ್ (1975) ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. (ಎಸ್.ಎಂ.ಎಚ್.)

ಕುಣಿಗಲು: ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ; ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರ. ತುಮಕೂರಿನ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 35 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಹಾಸನ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 775 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಶಿವ ಇಲ್ಲಿಯ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ನೃತ್ಯ (ಕುಣಿ) ಮಾಡಿದನೆಂದೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಕುಣಿಗಲ್ಲೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತೆಂದೂ ಇದನ್ನು ಕುರಿತ ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ಆದರೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಹೆಸರನ್ನು ಕುಣಿಗಿಲ್ ಅಥವಾ ಕುಣಿಂಗಿಲ್ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಶಿವಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ನಳಿನಿ, ನಾಗಿನಿ ಮತ್ತು ಕಮಲಾ ನದಿಗಳು ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸಂಗಮವಾಗುವುವೆಂದು ಜನರ ನಂಬಿಕೆ.

ಕುಣಿಗಲಿನಲ್ಲಿ ಅಖಿಲಭಾರತ ಖ್ಯಾತಿಯ ಕುದುರೆಕಾವಲಿದೆ (ಸ್ಟಡ್–ಫಾರ್ಮ್). ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಕಡೆಯಿಂದ ಕುಣಿಗಲಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವಾಗಲೇ ಕಾಣಬರುವ ಈ ಕಾವಲು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯದು ಮತ್ತು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು. ಮೈಸೂರು ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕುದುರೆ ತಳಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ 170 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಇದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ರೇಷ್ಮೆಯ ಹುಳುಗಳು ಸಾಕಣೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಉದ್ಯಮ. ಇಲ್ಲಿಯ ರೇಷ್ಮೆ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಕುಣಿಗಲ್ ಕೆರೆಯಿಂದ ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆಗಳಿಗೂ ಅಡಕೆ ತೆಂಗು ತೋಟಗಳಿಗೂ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿದೆ.

ಕುಣಿಗಲ್ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,35,182 ಕುಣಿಗಲು, ಎಡೆಯೂರು, ಅಮೃತೂರು, ಹುಲಿಯೂರುದುರ್ಗ ಮತ್ತು ಕೋಠಿಗೆರೆ ಹೋಬಳಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 290 ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ. ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳಿರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿ. ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ರಾಗಿ, ಹುರುಳಿ, ಜೋಳ, ತೆಂಗು, ಎಳ್ಳು ನೆಲಗಡಲೆ ಮತ್ತು ಹರಳು ಮುಖ್ಯಬೆಳೆಗಳು ರೇಷ್ಮೆ ವ್ಯವಸಾಯವೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕುಣಿಗಲ್ ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 30,291. (ಎಂ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತಗಳು: ಏಷ್ಯ ಖಂಡದ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದ ಪರ್ವತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಜರ್ಮನಿಯ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ ಫರ್ಡಿನಂಡ್ ವಾನ್ ರಿಚ್ ಥೋಫೇನ್ ಇದನ್ನು ಏಷ್ಯದ ಬೆನ್ನೆಲುಬು ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ತಾರೀಮ್ ನದಿಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ, ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರದ ಮೇರೆಯಾಗಿ, ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ 34^0–40^0ಗಳಿಗೂ ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶ 74^0–103^0 ಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಟ್ಸಿನ್‌ಲಿಂಗ್ ಷಾ ಪರ್ವತ ಇದರ ಪೂರ್ವದ ವಿಸ್ತರಣ. ಆದರೆ ಅದೊಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪರ್ವತವೆಂದೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ತಾರೀಮ್ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ತಾಕ್ಲಾಮಾಕಾನ್ ಮರುಭೂಮಿಗೂ ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೂ ನಡುವೆ, ಪಾಮಿರ್ ಪರ್ವತಗ್ರಂಥಿಯಿಂದ ಕಾರ ಮೂರಾನ್ ದಾರ್ಯ ನದಿಯವರೆಗಿನ ಭಾಗವನ್ನಷ್ಟೆ ಕುನ್‌ಲುನ್ ಎಂದು ಪರಿಭಾವಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಇದು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಮಾತ್ರ. ಇದರ ಪೂರ್ವ ಭಾಗ ಟ್ಸೈ ಡಾಂ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶದವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಉದ್ದ 2880 ಕಿಮೀ ಗಳು.

ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಈ ಪರ್ವತ ಭಾಗಗಳು ಬಹಳವಾಗಿ ಮಡಿಸಿ ಮುದುರಿಕೊಂಡಿವೆ. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೀಗಿಲ್ಲ. ಈ ಪರ್ವತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 6006 ಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಉನ್ನತ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಊಲೂ ಮುಜ್ಞ್‌ತಾ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ್ದು (7604 ಮೀ) ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತಗಳ ಪಶ್ಚಿಮದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ, ಕಾಷಾಗಾರ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಎರಡು ಉನ್ನತ ಶಿಖರಗಳು ಕುಂಗರ್ (7600 ಮೀ) ಮತ್ತು ಮೂಸ್‌ಟಾ ಆಟಾ (7434 ಮೀ).

ಪಶ್ಚಿಮ ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಎರಡು ಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಕಿರಿದಾದ ಹಾಗೂ ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವ ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲೂ ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲೂ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಕಣಿವೆಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಆಳದಲ್ಲಿ ಸರೋವರಗಳಿರುವುದು ಇಡೀ ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಯಾರ್ ಖಂಡದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಹೆಚ್ಚು ಅಗಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಉತ್ತರದ ಕವಲುಗಳಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಟಿಜ್‌ನಾಥ್, ಸಾಂಜುಟಾ ಮತ್ತು ಕಾರಂಘು ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಕವಲುಗಳು ರಾಸ್ ಕೆಮ್, ಕಾರ್‌ಲಿಕ್ ತಾ ಮತ್ತು ಸುಗೆಟ್ ತಾ. ಇವು ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ತಗ್ಗುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಮಹೌನ್ನತ್ಯ 5705 ಮೀ. ಕೆಲವು ಶಿಖರಗಳು 6306 ಮೀ ಗಳವರೆಗೂ ಉಂಟು. ಉತ್ತರದ ಪರ್ವತಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿದಾಗಿವೆ. ಕಣಿವೆ ದಾರಿಗಳಾದ ಕಾರ್ಲಿಕ್, ಸುಗೇಟ್ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ಟಾಷ್‌ಗಳ ಎತ್ತರ 4804 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಯಾಂಗಿ ಕಣಿವೆದಾರಿ 5705 ಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ.

ಪೂ.ರೇ. 86^0 ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತಗಳು ಅಗಲವಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗಿ ಪುನಃ ಎರಡು ಶ್ರೇಣಿಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ರಷ್ಯನ್, ಆಸ್ಟಿನ್ ಟಾ, ನಾನ್ ಷಾನ್‌ಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಕಾಟಾ, ಕಾಲ್ಟಾಲಾಘಾನ್ ಮತ್ತು ಬೊಕಾಲಿಕ್ ಟಾಗಳು ಇವುಗಳ ಕವಲುಗಳು. ಈ ಎರಡು ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಟ್ಸೈಡಾಂ ಕಣಿವೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಶಿಖರಗಳು 6906 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ. ಉಲೂಮುಜ್ ತಾ ಮತ್ತು ಷಪ್ಕಮೋನೋ ಮುಖ್ಯ ಶಿಖರಗಳು 7597 ಮೀ ಗಿಂತ ಉನ್ನತವಾದುವು. ಕಾರಾ ಮುರನ್ ರೆಕ್ಷಿಯೆಮ್ ಕಣಿವೆಗಳ ಎತ್ತರ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 5495 ಮೀ ಮತ್ತು 5345 ಮೀ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಣಿವೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶಿಲಾನಿಚಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿವೆ. ಪರ್ವತಪಾರ್ಶ್ವಗಳು ಮುರಕಲುಗುಪ್ಪೆಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯ ಯಾವುದೂ ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಸೈಡಾಂ ತಗ್ಗುನೆಲದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರಿಚ್‌ಥೋಪೇನ್, ಹಂಬೋಲ್ಟ್, ದಕ್ಷಿಣ ಟ್ಸಂಗ್ ಹ್ಯ ಮತ್ತು ಮುಷ್ಕೆಟೋವ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಮುಷ್ಕೆಟೋವ್ ಶ್ರೇಣಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಲಾಂಚೌ ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಕಣಿವೆಗಳು ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದ್ದು ಅಗಲವಾಗಿವೆ. ಈ ಕಣಿವೆಗಳೆಲ್ಲವೂ 3003–3607 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಾರಾ ನೂರ್ ಸಿಹಿ ನೀರಿನ ಸರೋವರ ಮತ್ತು ಕೋಕೊ ನಾರ್ ಉಪ್ಪು ನೀರಿನ ಸರೋವರ ಇವೆ. ಕೋಕೊ ನಾರ್ 3157 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2608 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಇದು ನವೆಂಬರಿನಿಂದ ಮಾರ್ಚಿಯ ವರೆಗೆ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ನಾನ್ ಷಾನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರ 3603–4204 ಮೀ. ಇದರ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಇವು 13 ರಿಂದ 30 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿವೆ. ಪಾಮಿರ್ ಬಳಿಯಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತಗಳು ಹಾಗೂ ಉತ್ತರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆಸ್ಟಿನ್ ಟಾ ಮತ್ತು ನಾನ್ ಷಾನ್ ಪರ್ವತಗಳ 4204–4415 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಿಮರೇಖೆ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮರೇಖೆ ಸಾಗಿರುವುದು 6006 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ.

ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರು, ತಾಮ್ರ, ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಲವಣಗಳು ಉತ್ತರ ಕುನ್‌ಲುನ್‌ನ ತಪ್ಪಲುಗಳಲ್ಲಿ, ಯಾರ್‌ಕಂಡ್ ಮತ್ತು ಖೋಟಾನ್‌ಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಯಾರ್‌ಕಂಡ್ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಖೋಟಾನ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸತು ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್ ಕಲ್ಲನ್ನು ಗಣಿಯಿಂದ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅತ್ಯಂತ ವಿರಳ. ಉಯಿಗರ್‍ಸ್ ಜನ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಲೆಮಾರಿ ಪಶುಪಾಲಕರು. ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಕೃಷಿ ಮಾಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಪಶ್ಚಿಮ ಕುನ್‌ಲುನ್ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ನಾನ್ ಷಾನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ನೀರಿನ ಆಸರೆಯುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳೂ ಮೊನಚು ಎಲೆ ಮರಗಳ ಕಾಡುಗಳೂ ಇವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ನದಿಗಳು ಕಡಿದಾದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಕುನ್‌ಲುನ್‌ನ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೂಲಕ ಮಾತ್ರ ಸಂಚಾರ ಸಾಧ್ಯ. ಲಾನ್‌ಚಾನಿಂದ ಕಾಷ್‌ಗರ್ ವರೆಗೆ ಒಂದು ಮೋಟಾರ್ ರಸ್ತೆಯಿದೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 100 ರಿಂದಲೂ ಈ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಚೀನೀಯರು ರೇಷ್ಮೆ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. (ಕೆ.ಎನ್.ಪಿ.)

ಕುಮಟ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಕುಮಟ ತಾಲ್ಲೂಕು ಉ.ಅ.$14^0 21'$ ನಿಂದ 14^0 $37'$ ವರೆಗೂ ಪೂ.ರೇ. 74^0 $20'$ ನಿಂದ 74^0 $44'$ ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 597 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 145772. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 112 ಹಳ್ಳಿಗಳಿವೆ. ಕುಮಟ, ಗೋಕರ್ಣ– ಇವು ಪಟ್ಟಣಗಳು. ಬಂಡೆಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೆಲವುಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಅಳಿವೆ ಕೋಡಿಗಳೂ ಇರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಗಲ ಸು. 16–19 ಕಿಮೀ. ಗಂಗಾವಳಿ

ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ತೀರಭಾಗ ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗೋಡು ಅಥವಾ ಮರಳು ಗೋಡುಮಣ್ಣು ಸಾಮಾನ್ಯ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಸು. 381 ಸೆಂಮೀ. ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಂತಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಬತ್ತ, ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ, ಮೆಣಸು, ಕಬ್ಬು–ಇವು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು.

ಕುಮಟ ಪಟ್ಟಣ ಕಾರವಾರದಿಂದ 64 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ, ಹೊನ್ನಾವರದಿಂದ 16 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 27,597. ಇದೊಂದು ರೇವುಪಟ್ಟಣ. ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡುವವರ ನೆರವಿಗಾಗಿ ಇಲ್ಲೊಂದು ದೀಪಸ್ತಂಭವಿದೆ. ಕುಂಭೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಿಂದಾಗಿ ಇದನ್ನು ಕುಂಬಟುಂ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದುದಾಗಿಯೂ ಅದರಿಂದ ಕುಮಟವೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 19ನೆಯ ಶ. ದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಬಳ್ಳಾರಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂದು ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದು ಹಿಂದೆ ಜೈನ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಈಗಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜೈನ ಬಸದಿಗಳಿವೆ. ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಂದ ತೆರಿಗೆ ವಸೂಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಟಿಪ್ಪು ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಮೇಲೆ ಎರಡು ಸಾರಿ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿದ್ದ.

ಕುಮಟ ಒಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ, ಅನೇಕ ರಸ್ತೆಗಳ ಸಂಧಿಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಕಾರವಾರ, ಭಟ್ಕಳ, ಯಲ್ಲಾಪುರ, ಶಿರಸಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಗಂಧದ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಒಂದು ಕಸಬು. ಇಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕಚೇರಿ, ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಮತ್ತು ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. (ಎ.ಕೆ.)

ಕುಮಾಂವ್: ಭಾರತದ ಹಿಂದಿನ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಹಾಗೂ ಈಗಿನ ಉತ್ತರಾಂಚಲ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗ, ಅಲ್ಮೋರ, ಘರ್ವಾಲ್, ನೈನಿತಾಲ್, ಚಾಮೋಲಿ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಕಾಶಿ–ಇವು ಇದರಲ್ಲಿದ್ದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು. ಡೆಹ್ರಾ–ಡೂನ್ ಜಿಲ್ಲೆ, ಹಿಂದೆ ಸಂಸ್ಥಾನವಾಗಿದ್ದು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಂಡ ತೆಹ್ರಿ ಘರ್ವಾಲ್–ಇವೂ ಸೇರಿದ ವಿಸ್ತಾರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಕುಮಾಂವ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ರೂಢಿಯಿದೆ. ಯಮುನಾ ನದಿಯ ಉಪನದಿಯಾದ ಟೋನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಶಾರದಾದ ಉಪನದಿಯಾದ (ಮಹಾ) ಕಾಳಿ–ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಹಬ್ಬಿದೆ. (ಮಹಾ) ಕಾಳಿ ನೇಪಾಳದ ಪಶ್ಚಿಮ ಎಲ್ಲೆ. ಯಮುನಾ, ಗಂಗಾ, ರಾಮಗಂಗಾ ಮತ್ತು ಶಾರದ ನದಿಗಳ ಹಿಮಾಲಯದ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಇದು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಉಪಸಿವಾಲಿಕ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಎತ್ತರವಾಗುತ್ತ ಸಾಗಿ, ಹಿಮನದಿಗಳ ಮಾಲೆಧರಿಸಿರುವ ಧವಳ ಶಿಖರಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಈ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭಾಗೀರಥಿ ಮತ್ತು ಅಲಕನಂದಾಗಳು ಉಗಮಿಸುತ್ತವೆ. ಕೇದಾರನಾಥ ಬದರೀನಾಥ ಶಿಖರಗಳು ಇರುವುದು ಇಲ್ಲಿ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ತ್ರಿಶೂಲ, ನಂದ, ಕೋಟ್ ಮತ್ತು ನಂದಾದೇವಿ ಶಿಖರಗಳಿಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೇರೆಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ. ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಣಿವೆಗಳಿವೆ.

ಕುಮಾಂವ್ ಪ್ರದೇಶದ್ದು ಪರ್ವತ ವಾಯುಗುಣ. ತಗ್ಗಿನ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚು, ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಚಳಿ. ಮೇ–ಜೂನ್ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರದೇಶ ಬಹುತೇಕ ಅರಣ್ಯಮಯ. ಎತ್ತರಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಸಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ.

ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪಶುಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಿಂತ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು. ಧೂಪ, ರಾಳ ಇವು ಮುಖ್ಯ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು. ರಾಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಕಬ್ಬಿಣ, ತಾಮ್ರ, ಸ್ಫಟಿಕ, ಜಿಪ್ಸಮ್, ಸೀಸ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಫೈಟ್ ಖನಿಜನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಇವು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ.

ಕುಮಾಂವ್ ಆಡಳಿತವಿಭಾಗದ ಕೇಂದ್ರ ನೈನಿತಾಲ್. ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಕುಮಾಂವ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸ್ಕಂದಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕುಮಾರವನ ಅಥವಾ ಕೂರ್ಮವನವೇ ಕುಮಾಂವ್ ಎಂದು ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡಿರಬಹುದೆಂಬುದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಮತ. ಸ್ಥಳೀಯ ಭಾಷೆಯೊಂದರ ಹೆಸರಾದ ಕುಮುನೂ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂತೆಂದು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಕುಮಾಂವ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೈಕೊಡಲಿಗಳೂ ಬಾಚಿಗಳೂ ದೊರಕಿದ್ದರೂ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪವಿನ್ನೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಆರ್ಯರು ಕುಮಾಂವಿನ ಮೂಲಕ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದರು ಎನ್ನುವ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮನ್ನಣೆ ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಕಿರಾತರು ಮತ್ತು ಖಾಸಿಗಳೆಂಬ ಅನಾಗರಿಕ ಜನ ಇದ್ದರೆಂಬುದು ಖಚಿತ. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

ಕುರಂದ : ಇದು ಒಂದು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಆಕ್ಸೈಡ್‍ನ ಖನಿಜ ಷಡಭುಜಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ವಜ್ರದ ನಂತರ ಅತಿ ಗಡುಸಾದ ಖನಿಜ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಮಾನಾರ್ಥಕ ಹೆಸರು ಕೊರಂಡಮ್, ಪರಿಶುದ್ಧವಿದ್ದಾಗ ಹರಳು ಪಾರದರ್ಶಕ. ಆದರೆ ಅನೇಕ ಅಂತರ್ಗತ ಖನಿಜ ಧಾತುಗಳು ಇದರ ವರ್ಣ ವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ಎಡೆಗೊಡುತ್ತದೆ. ಕ್ರೋಮಿಯಂ ಬೆರೆತಾದ ಇದರ ಬಣ್ಣ ಹಸಿರು, ಕಬ್ಬಿಣ ಬೆರೆತಾಗ ಕೆಂಪು, ನೀಲಿ ವರ್ಣ, ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಮಾಣಿಕ್ಯ ಕುರಂದದ ರತ್ನ ಖನಿಜ, ಹಾಗೆಯೇ ಜಲ ನೀಲ ವರ್ಣದ ನೀಲ ಕೂಡ ಕುರಂದದ ಮತ್ತೊಂದು ಖನಿಜ. ಇದು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಹರಳಾಗಿ, ಅಪೂರ್ಣ ಸ್ಫಟಿಕವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಕಾಠಿಣ್ಯದಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೇಡಿಕೆ ಪಡೆದಿದೆ. ಇದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಯನ್ಮಾರ್, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಥೈಲೆಂಡ್, ಅಮೆರಿಕ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ದ. ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ಗುರುತಿಸಿದ್ದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಕುರ್ದ್ ಜನಾಂಗ: ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನವೆಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿರುವ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿನ ನಿವಾಸಿಗಳು. ಇವರಿಂದಲೇ ನಾಡಿಗೆ ಆ ಹೆಸರು. ಸುಮಾರು ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ಇರಾನಿಯರಿಗೆ ಮತ್ತು ಜಾಗ್ರೋಸ್ ವಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಇರಾನೀಕೃತ ಬೆಟ್ಟಗಾಡಿನ ಜನಗಳಿಗೆ ಈ ಹೆಸರನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಇವರ ಇತಿಹಾಸ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಾಚೀನವೆಂದು ನಂಬಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಪಾಲಿಬಿಯಸ್ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.ಸು. 200–120), ಸ್ಟ್ರಾಬೊ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 64–20) ಮತ್ತಿತರರು ಹೆಸರಿಸಿರುವ ಕುರ್ತಿಯೋಯಿ ಡಕಾಯಿತ ತಂಡವೂ ಕಾರ್ದೂಚ್ಚಿ ತಂಡವೂ ಇದೇ ಜನಾಂಗದವರಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವ ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನ, ಈಶಾನ್ಯ ಇರಾಕ್, ವಾಯವ್ಯ ಪರ್ಷಿಯ ಹಾಗೂ ಸೋವಿಯತ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಕಾಕೇಸಿಯ ಮತ್ತು ಸಿರಿಯಾದ ಮೇರೆಯೊಳಗಿನ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈಗ ಕುರ್ದ್ ಜನಾಂಗ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದೆ. ಡಮಾಸ್ಕಸ್ (ಸಿರಿಯ), ಅಲೆಪ್ಪೊ (ಸಿರಿಯ), ಕಜ್ವೀನ್, ಕರಸಾನ್ ಮತ್ತು ಕೇರ್‍ಮಾನ್ (ಇರಾನ್), ಮತ್ತು ಅಂಕಾರದಂಥ (ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನ) ದೂರದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಜನರಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಈಚಿನ ವರದಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಇವರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಒಂದು ಕೋಟಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ಸಂಖ್ಯೆ ಪ್ರಶ್ನಾತೀತವಾಗಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ವರದಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಸಂಖ್ಯೆ ಅರವತ್ತು ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ.

ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2400–2300ರ ನಡುವಣ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಗುತಿ ಅಥವಾ ಕುರ್ತಿ ಜನಾಂಗವೇ ಕುರ್ದ್ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಮೂಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ತಮ್ಮ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತ ಇದ್ದ ತುರ್ಕರು, ಅರ್ಮೇನಿಯನ್ನರು, ಸೆಮೈಟ್‍ಗಳು ಮತ್ತು ಇರಾನಿಯ ರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತುಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದು ನಮಗೆ ಕಾಣಸಿಗುವುದು ಮಿಶ್ರಜನಾಂಗ ಮಾತ್ರ. ಸುಮಾರು ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ (636) ಅರಬ್ಬರು ಕುರ್ದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಜಯಗಳಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ಇಸ್ಲಾಮ್ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಜನಾಂಗದ ಬಹುಭಾಗ ಸುನ್ನೀ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮುಸ್ಲಿಮರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ದರ್‍ವೇಶ್ ಅನುಭಾವ ಪಂಥದ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಅದರಲ್ಲೂ ಖಾದಿರಿ ಮತ್ತು ನಕ್ಷ್ ಬಂದಿ ಪಂಥದವರು ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನದ ಎಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಭಿನ್ನಧರ್ಮೀಯರಾದ ಬೇಕ್‍ತಶೀಖಿ, ಜಿಲ್‍ಬಶ್, ಮತ್ತು ಅಹ್ಲ್ – ಇ – ಹಕ್ ಹಾಗೂ ಯಜೀದಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 40,000 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಕುರ್ದಿಗಳು ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದವರು; ಕೂದಲು ಕಂದು ಅಥವಾ ಕಪ್ಪು, ಕಣ್ಣು ಕಂದು ಅಥವಾ ಬೂದು. ಮಧ್ಯಮ ನಿಲವಿನ, ಧೀರಸ್ವಭಾವದ ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾಗಿರುವ ಜನರಿವರು. ಈ ಬೃಹತ್ ಜನಸಮುದಾಯದ ಬಹುಭಾಗ – ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ – ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಪಂಗಡಗಳಾಗಿ ಹಂಚಿಹೋಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಂಗಡಕ್ಕೂ ಅನುವಂಶಿಕವಾಗಿ ನಾಯಕತ್ವದ ಜಮೀನುದಾರ್ ಅಥವಾ ದರ್‍ವೇಶ್ ಶೇಕ್ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಇವರು ಪರಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಂತೆ ಅಧಿಕಾರ ಚಲಾಯಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಈಚೆಗೆ ಕೇಂದ್ರ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಘಟನೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂದಂತೆ ಈ ಹಳೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿದೆ.

ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯ ಇರಾನೀ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭೇದವಾದ ಕುರ್ದಿಭಾಷೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಉಪಭಾಷೆಗಳು, ಪರಸ್ಪರ ಅರಿವು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಕಣಿವೆಗೆ ಉಪಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆಯಾದರೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಇವೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಮೂಲದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುವ ಉಪಭಾಷೆಗಳು ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ.

ಕುರ್ದ್ ಜನಾಂಗದ ಶೇ. 55ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಅರೆ ಅಲೆಮಾರಿ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. ಋತುಮಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪರ್ವತಶಿಖರಗಳಿಂದ ಕಣಿವೆಗಳತ್ತ ತಮ್ಮ ಹಸು–ಕರು, ಕುರಿ, ಮೇಕೆ ಮತ್ತು ಕತ್ತೆಗಳ ಮಂದೆಯೊಡನೆ ವಲಸೆ ಬರುವುದೂ ಉಂಟು. ಉಳಿದವರು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರು ಕಂಬಳಿ ನೇಯುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಪರ್ಕ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆಯಾದರೂ ತಂತಮ್ಮ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿರುವ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಕಿರ್‍ಕುಕ್

ತೈಲಕ್ಷೇತ್ರ ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನದ ನೈಋತ್ಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿದೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನದ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ವ್ಯವಸಾಯಾಶ್ರಿತವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಇತರ ಮುಸ್ಲಿಮ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಂದೋಲನಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. (ಪಿ.ಜಿ.ಡಿ.)

ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನ್: ನೈಋತ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶ. ಕುರ್ದ್ ಜನರಿಂದಾಗಿ ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ರಾಜಕೀಯವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಂದು ಘಟಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿಲ್ಲವಾದಕಾರಣ ಇದರ ಎಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ತುರ್ಕಿಯ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದ ಪ್ರದೇಶ, ಇರಾನಿನ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗ, ಇರಾಕ್ ಮತ್ತು ಸಿರಿಯದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗ, ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆಯೆಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ವಾಯವ್ಯ–ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ 960 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿರುವ ಇದರ ಅಗಲ 200 ಕಿಮೀ ಕುರ್ದ್ ಜನರೆಲ್ಲ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಹಲವರು ಅರ್ಮೇನಿಯನ್ ಸೋವಿಯತ್ ಗಣರಾಜ್ಯದಲ್ಲೂ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶ ಜಾಗ್ರೋಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 3950 ಮೀ ಗೂ ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಅಧಿಕ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸೆಕೆ, ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಚಳಿ. ವರ್ಷದ 4–5 ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ಹಿಮ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲಿನ ಹಿಮ ಕರಗಿ ನೀರಾಗಿ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಪಶುಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ಕುರಿಪೋಷಣೆಗೆ ಸಹಾಯಕ. ಓಕ್, ಆಷ್, ಎಲ್ಮ್ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಬತ್ತ, ಜೋಳ, ಹತ್ತಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆಬೀಜಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ನೇಯ್ಗೆ ಮತ್ತು ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡುವ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ರತ್ನಕಂಬಳಿಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಬಹುತೇಕ ಸುನ್ನಿಪಂಗಡದ ಮುಸ್ಲಿಮರಾದ ಈ ಜನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪರ್ವತಾರೋಹಿಗಳು, ಇಲ್ಲವೆ ಅಲೆಮಾರಿಗಳು. ಇವರು ತಮ್ಮ ಕುರಿ ಮತ್ತು ಮೇಕೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳಿಗೂ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕಣಿವೆಗಳಿಗೂ ಅಲೆಯುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಒಂದು ಕಡೆ ನೆಲೆಸಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಲವರು ಕೆಲಸಗಳಿಗಾಗಿ ನೆರೆರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. *

ಕುಲಪರ್ವತಗಳು: ಒಂದು ದ್ವೀಪದ ಅಥವಾ ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಎಲ್ಲೆ ಕಟ್ಟನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಮೂಲಪರ್ವತಗಳಿವು. ಜಂಬು, ಪಕ್ಷ, ಶಾಲ್ಮಲಿ, ಕುಶ, ಕ್ರೌಂಚ, ಶಾಕ ಮತ್ತು ಪುಷ್ಕರ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ವಿವಿಧ ಹೆಸರಿನ ಕುಲಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಈ ಪದದ ಬಳಕೆ ಕೇವಲ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ.

ಮಹೇಂದ್ರ, ಮಲಯ, ಸಹ್ಯ, ಶಕ್ತಿಮಾನ್, ರುಕ್ಷ, ಮತ್ತು ವಿಂಧ್ಯಗಳು ಜಂಬೂ ದ್ವೀಪದ ಭರತವರ್ಷದ ಸಪ್ತ ಕುಲಪರ್ವತಗಳು, ಅಷ್ಟದಿಗ್ಗಜಗಳು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬೀಳದಂತೆ ಹೊತ್ತಿರುವಂತೆ ಕುಲಪರ್ವತಗಳು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹಾರಿ ಹೋಗದಂತೆ ಒತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿವೆಯೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಪುರಾಣ ಕಲ್ಪನೆ.

ಜೈನಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪರ್ವತಗಳು ಇವು; ಹಿಮವಂತ, ಮಹಾಹಿಮವಂತ, ನಿಷಧ, ನೀಲ, ರುಕ್ಮಿ, ಶಿಖರಿ. ಇವು ಜಂಬೂದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಸಪ್ತಕ್ಷೇತ್ರಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿವೆ. (ಬಿ.ಜಿ.)

ಕುಲು: ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ಮಂಡಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಒಂದು ಕಣಿವೆ, ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 379865. ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಪಿರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ರೊಹ್ತಾಂಗ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ (3918 ಮೀ) ಹುಟ್ಟಿ, ಪೈನ್ ಮತ್ತು ದೇವದಾರು ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನು ಹೊದ್ದುನಿಂತ ಹಿಮಶಿಖರಗಳ ನಡುವೆ ಜಾರಿ, ಜಲಪಾತಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಕಂದರಗಳಲ್ಲಿ ನುಸುಳಿ ಬರುವ ಬೀಯಾಸ್ ನದಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಸುಂದರ ಕಣಿವೆಯಿದು. ಬೀಯಾಸನ್ನು ಲಾರ್ಜಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡುವ ಸೇಜ್ ನದಿಯಿಂದಾಗಿ ಕುಲು ಸರಾಜ್ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನವಸತಿಯಿರುವುದು 1502 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, 2705 ಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೂ ಹಳ್ಳಿಗಳಿವೆ. ಕೃಷಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು. ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಸೇಬು, ಬೆರಿ, ಪ್ಲಂ, ಮತ್ತು ಪರ್ಸಿಯನ್ ಹಣ್ಣುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಣಿವೆಯನ್ನು ಬೆಳ್ಳಿಕಣಿವೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಹರಡಿದಾಗ, ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣಿನ ಮರಗಳು ಮಂಜು ಬಿಳುಪಿನ ಹೂಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದಾಗ, ಬೆಳ್ಳಿಯಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ನಿಸರ್ಗ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಈ ಕಣಿವೆ ಅನೇಕ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಆಕರ್ಷಣೆಯಾಗಿದೆ. ಪಠಾಣಕೋಟೆಯಿಂದ ಮೋಟಾರಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಕುಲು ಕಣಿವೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಹತ್ತಿರದ ರೈಲ್ವೆನಿಲ್ದಾಣ ಜೋಗಿಂದರ್, ಕುಲು ಪಟ್ಟಣ 1200 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಕುಲು ಉಪವಿಭಾಗದ ಕೇಂದ್ರ . ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಲು ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದು ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರವೂ ಹೌದು. ದಸರಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆಗ ಪರ್ವತದೇವತೆಗಳ ಉತ್ಸವ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. 1801 ಮೀ. ಗಿಂತ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಮನಾಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಆಕರ್ಷಕ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರ. ಜವಹರ್‌ಲಾಲ್ ನೆಹರೂ ಇದನ್ನು ಬಹಳ ಮೆಚ್ಚಿದ್ದರು. ಕುಶಾಲ ನಡಿಗೆ (ಹೈಕಿಂಗ್) ಮತ್ತು ಪರ್ವತಾರೋಹಣದ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಇದು ಆದರ್ಶ ಪರಿಹಾರ. ಈಚೆಗೆ ಇಲ್ಲೊಂದು ಹಿಮಾಲಯನ್ ಪರ್ವತಾರೋಹಣ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 18,306. (ಎಸ್.ಎಲ್.ಕೆ.)

ಕುವೈತ್: ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯ ರಾಜ್ಯ. 1961 ರಲ್ಲಿ ಇವಕ್ಕೆ ಬ್ರಿಟನ್‌ನಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದೊರಕಿತು. 28^0–30^0 ಉ. ಅ. ಹಾಗು 46^0–49^0 ಪೂ. ರೇಖಾಂಶಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇರಾಕ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ ಇವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 17818 ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2589000 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಕುವೈತ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 12,22,000. ಕರಾವಳಿಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಫೈಲಕ ಮುಖ್ಯವಾದುದ್ದು ಈ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2500ರಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಅವಶೇಷಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಕುವೈತ್ ಮರಳುಗಾಡಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶ. ಕುವೈತ್ ನಗರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 30 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಅಲ್ ಜಹ್ರಾ ಎಂಬ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಓಯಸಿಸ್ ಇದೆ. ಕುವೈತ್‌ನಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೆಕೆ ವಿಪರೀತ. ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ತೇವಾಂಶ ಬಲು ಕಡಿಮೆ, ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಬೀಸುವ ಬಿರುಗಾಳಿ ಧೂಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಲು ಕಡಿಮೆ.

ನಗರದ ನೋಟ

ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿ : ಕುವೈತ್ ರಾಜ್ಯದ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಜನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಕುವೈತ್‌ನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ರಾಜ್ಯಗಳಿಂದ ಬಂದ ಅರಬ್ಬರೂ ಇರಾನಿಯನರೂ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದವರೂ ಭಾರತದವರೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕನರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಕುವೈತಿನ ಷೆಖನೇ ಆ ದೇಶದ ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ. 4 ಮಂದಿ ಚುನಾಯಿತರೂ ಷೇಖರಿಂದ ನೇಮಕವಾದ 10 ಮಂದಿ ಸದಸ್ಯರೂ ಇರುವ ಒಂದು ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲವಿದೆ. 21 ವರ್ಷ ತುಂಬಿದ ಗಂಡಸರೆಲ್ಲ ಓಟುಮಾಡುವ ಹಕ್ಕನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಚುನಾಯಿತ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಭೆಯಿದೆ. ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಸು. 4,000 ಸರ್ಕಾರಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕುವೈತ್ (ರಾಜಧಾನಿ), ಅಹಮದಿ ಮತ್ತು ಹವಾಲಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಮೂರು ಆಡಳಿತ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕುವೈತ್ ಆಯವ್ಯಯದ ಮುಂಗಡಪತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸ ಬೇಕು. ಆದರೆ ಆಯವ್ಯಯದ ಮುಂಗಡ ಪತ್ರವನ್ನಾಗಲಿ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಚಿತ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೌಲಭ್ಯವೂ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿವೆ. ರಾಜ್ಯಾದಾಯವನ್ನು ರಸ್ತೆಗಳು, ಬಂದರುಗಳು ಮತ್ತು ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೂ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೌಲಭ್ಯ, ನೀರು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಲೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕುವೈತ್‌ನ ನಾಣ್ಯ ಕುವೈತ್ ದೀನಾರ್. ಭಾಷೆ ಅರಬಿಕ್.

ಕುವೈತ್ ನಗರ ಅತ್ಯಂತ ಆಧುನಿಕವಾದ್ದು. ಇದು ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿಯ ಶಿರೋಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಅಗಲವಾದ ರಸ್ತೆಗಳು, ಹೊಸ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ನಗರದ ಬಳಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಇದು ಒಳ್ಳೆಯ ಬಂದರು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 28859 (1995). 1990–91ರ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಈ ನಗರವು ಬಹಳಷ್ಟು ಹಾನಿಗೊಳಗಾಗಿದ್ದು ನಂತರ ಶೀಘ್ರವೇ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಕೃಷಿ: ಕುವೈತಿನ ಕೃಷಿ ಬಹಳ ಸೀಮಿತವಾದುದು. ಇದು ಆಹಾರ ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರಾವಲಂಬಿ. ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಳ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೇ ಕಾರಣ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮರಳು ಕಾಡಿನಿಂದ

ಆವೃತವಾಗಿರುವ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಂಜೂರ, ಧಾನ್ಯ ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಪ್ರಗತಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ನಡೆದಿಲ್ಲ. ಸರ್ಕಾರ 36 ಹೆ. ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಕೃಷಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದು, ಹೊಸ ಹೊಸ ವಿಧಾನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಚಾರಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ತನ್ನ ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಹೈನು ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಸಹ ಸರ್ಕಾರ ಕೈಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಉತ್ತೇಜಿತರಾಗಿರುವ ಖಾಸಗಿ ಜನರು ಸಹ ಪಶುಪಾಲನೆಯ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಈಚೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ನೀರಿನ ಕೊರತೆಯೇ ಈ ದೇಶದ ಕೃಷಿ ವಿಸ್ತರಣೆಗಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆ. ಆದರೆ ಷಾಟ್–ಅಲ್–ಅರಬ್ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಯಿಂದಾಗಿ ನೀರು ದೊರೆಯುವಂತಾದಾಗ ಇಲ್ಲಿಯ ಕೃಷಿ ಉದ್ಯಮ ವಿಸ್ತಾರವಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಬಹಳ ಇದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯಿಂದಾಗಿ 7 ಕೋಟಿ ಗ್ಯಾಲನ್ ನೀರು ಕೃಷಿ ಹಾಗೂ ತೋಟಗಾರಿಕೆಗೆ ಸರಬರಾಜಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಅಂತರ್ಜಲವನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲಾಗಿದೆ. ಕೃಷಿ ವಿಸ್ತರಣೆ, ಜಲ ಲಭ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಭೂಸಾರಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ಒಂದು ತೀವ್ರ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಕೈಗೊಂಡಿದೆ. ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುತ್ತಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು : ತೈಲಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಕುವೈತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ. ಇತರ ಉತ್ಪಾದನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಈ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ಕುವೈತಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿತವಾಗುವ ತೈಲದಲ್ಲಿ ಸು. ಶೇ. 92 ರಷ್ಟು ಬ್ರಿಟಿಷ್–ಅಮೆರಿಕನ್ ತೈಲಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದೆ. ತೈಲಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ಶೇ. 61ರಷ್ಟು ಕಾಣಿಕೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಸರ್ಕಾರದ ಆದಾಯದ ಶೇ. 94ರಷ್ಟು ಬರುವುದು ತೈಲಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ. ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಅದರ ವಿತರಣೆಯಲ್ಲಿ 7,000 ಜನ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಕುವೈತಿನದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ರಫ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನ ವೆಚ್ಚ ಸಹ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ತೈಲಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನುಳಿದು ಇತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕುವೈತಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿಯ ಕೊರತೆ, ನೀರಿನ ಅಭಾವ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ವೇತನದ ಹೆಚ್ಚಳ–ಇವು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳು. ಇತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಹೆಂಚು, ಶೀತೋಪಕರಣಗಳು, ಸಣ್ಣ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ವಸ್ತುಗಳು, ಸಿಮೆಂಟ್, ಉಪ್ಪು, ಕ್ಲೋರಿನ್ ಮತ್ತು ಅಮೃತಶಿಲೆ–ಇವು ಮುಖ್ಯ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಕುವೈತಿನ ಇತ್ತೀಚಿನ ಗಮನಾರ್ಹ ಸಾಧನೆಯೆಂದರೆ, ಅದು 1966ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಪೆಟ್ರೋಕೆಮಿಕಲ್ ಗುಂಪಿನ ಬೃಹತ್ ಉದ್ಯಮ. ಈ ಗುಂಪಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಮೋನಿಯ, ಯೂರಿಯ, ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಅಮೋನಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. 1967ರಲ್ಲಿ ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ ಉದ್ಯಮವೊಂದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಕುವೈತ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೇ ದೊಡ್ಡದಾದ ಸಮುದ್ರಜಲಬಟ್ಟಿ ಇದೆ. ಹೊಸಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡಲು ಸರ್ಕಾರ ಬಹುವಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕಟ್ಟಡ ಉದ್ಯಮವೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ದೋಣಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯಉದ್ಯಮ.

ರಸ್ತೆಸಾರಿಗೆ, ವಿಮಾನಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಜಲಸಾರಿಗೆ ಕುವೈತ್ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ. ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಕುವೈತ್ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಅನೇಕ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕುವೈತ್‌ಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿವೆ. ವಿದೇಶೀ ವಾಣಿಜ್ಯರಂಗದಲ್ಲಿ ಕುವೈತ್ ಯಾವ ತೊಡಕನ್ನೂ ಎದುರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಆಮದಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಹಣಕ್ಕೆ ಯಾವ ಕೊರತೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಆಹಾರ, ಯಂತ್ರಸಾಮಗ್ರಿ ಮತ್ತು ಸಾರಿಗೆ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಮೆರಿಕ, ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್, ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಗಳಿಂದ ಅದು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ತೈಲ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ರಫ್ತುವಸ್ತು. ತೈಲಾದಾಯದ ವಿತರಣೆಯ ಮುಖ್ಯ ಮಾಧ್ಯಮ ಕುವೈತ್ ಸರ್ಕಾರ. ಸರ್ಕಾರವೇ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಂಸ್ಥೆ. ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರಲ್ಲಿ ಶೇ. 46ರಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನೊದಗಿಸಿದೆ. ಕುವೈತ್ ಸರ್ಕಾರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ತಲಾ ವೆಚ್ಚ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ್ದು ಎಂದು ಅಂದಾಜುಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇಡೀ ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುವೈತ್‌ನ ನೌಕರರಿಗೆ ದೊರೆಯುವ ವೇತನ ಗರಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟದ್ದು. ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಪ್ರಗತಿಗಾಗಿ ಕುವೈತ್ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಶೇ. 5ರ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಸಾಧಿಸುವುದು ಯೋಜನೆಯ ಗುರಿ. (ಸಿ.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕುಷ್ಟಗಿ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಅದರ ಕೇಂದ್ರ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,386 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,39,259. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 164 ಹಳ್ಳಿಗಳಿವೆ. ಆಡಳಿತದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಲಿಂಗಸುಗೂರು ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಕುಷ್ಟಗಿ, ಹನುಮಸಾಗರ, ಗುಡದೂರು ಮತ್ತು ತಾವರಗೇರಿ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಹೋಬಳಿಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಹುಭಾಗ ಪ್ರೀ–ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ಭೂಪದರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬಹುಪಾಲು ಶಿಲೆಗಳು ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಕಲಾದಗಿ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ಶಿಲೆಗಳು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಹರಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪೆಂಟೆಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಮರಳುಶಿಲೆಯ ಪದರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಹುಪಾಲು ಭೂಮಿ ಕಪ್ಪು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮರಳುಮಿಶ್ರಿತವಾದ, ಕೆಂಪು ಛಾಯೆಯ ಮಣ್ಣನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ವರ್ಷವಿಡೀ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಣ ಹವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಸರಾಸರಿ 60 ಸೆಂಮೀ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾದರೂ ಕೆಲವು ಸಾರಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಅತಿವೃಷ್ಟಿಗೆ ಈಡಾಗಿದ್ದೂ ಉಂಟು. 1944ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಆದ ಅತಿವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪ್ರಮುಖ ಆಹಾರ ಬೆಳೆಯಾದ ಜೋಳವೆಲ್ಲ ಹಾಳಾಗಿ ಬರ ಬಂದಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಸಜ್ಜಿ ಬರ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿಯವರು ನೆನೆಯುತ್ತಾರೆ. 1949ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ಭಾರಿ ಮಳೆಗೆ ಈಡಾಗಿತ್ತು. ಆಗ 20 ದಿವಸಗಳ ಕಾಲ ಸತತವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ವರ್ಷಧಾರೆಯಿಂದಾಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ 70 ಕುಸಿದುವು.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಖುಷ್ಕಿ ಬೆಳೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು. ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ಗೋದಿ, ಶೇಂಗ, ಹತ್ತಿ, ಎಳ್ಳು ಮತ್ತು ತೊಗರಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ತರಿ ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ಹಾಗೂ ಭಾವಿ ನೀರಾವರಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬತ್ತವನ್ನೂ ಕೆಲವೆಡೆ ಕಬ್ಬನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಡೆ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಬಳಕೆ ಅಷ್ಟಾಗಿಲ್ಲ.

ಕೃಷಿಗೆ ಎರಡನೆಯದಾದ ಕಸಬೆಂದರೆ ನೇಯ್ಗೆ. ಹನಮಸಾಗರ, ತಾವರಗೇರಿ ಮತ್ತು ದೋತಿಹಾಳಗಳು ನೇಯ್ಗೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಇಳಕಲ ಸೀರೆಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಬೇಡಿಕೆಯುಂಟು.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಕುಷ್ಟಗಿ ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 21,180. ಇದೊಂದು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥಳ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಶೇಂಗ ಹೊರ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಹೋಗುವುದು ಇದರ ಮೂಲಕವೇ. ಇಲ್ಲೊಂದು ನಿಯಂತ್ರಿತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ– ಸೋಲಾಪುರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯೂ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯೂ ಕುಷ್ಟಗಿ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಪಟ್ಟಣದ ನಾಲ್ಕೂ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಗುಂಬಜ಼್‌ಗಳು ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಗಡಿ ಗುರುತುಗಳು. (ಎಸ್.ಎಂ.ಎಚ್.)

ಕೂಡಲಿ: ಶಿವಮೊಗ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ ಹಾಗೂ ತುಂಗಾ ಮತ್ತು ಭದ್ರಾ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮಸ್ಥಳ. ಸುಮಾರು 500 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಮರಾಠಾ ಸ್ಮಾರ್ತರ ಸಲುವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಂಕರಮಠವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಅದು ಕೂಡಲಿ ಶೃಂಗೇರಿ ಮಠವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲೊಂದು ಮಾಧ್ವಮಠವೂ ಉಂಟು.

ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮೇಶ್ವರ, ರಾಮೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ನರಸಿಂಹ ದೇವರ ಆಲಯಗಳಿವೆ. ಕದಂಬ, ಹೊಯ್ಸಳ, ವಿಜಯನಗರ, ಕೆಳದಿನಾಯಕ ಮುಂತಾದ ರಾಜಮನೆತನಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಶಾಸನಗಳೂ ದೊರಕಿವೆ. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

ಕೃತಕ ಮಳೆ: ಮೋಡಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ರಾಸಾಯನಿಕಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತುವುದರ (ಸೀಡಿಂಗ್) ಮೂಲಕ ಆ ಮೋಡಗಳು ಘನೀಕರಿಸಿ ನೀರಾಗಿ ಸುರಿಯುವ ವಿದ್ಯಮಾನ (ಆರ್ಟಿಫಿಷಿಯಲ್ ರೈನ್). ಇದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ತತ್ತ್ವ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಅನುಕರಣೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ. ಅಲ್ಲಿ ಮೋಡ ಮಳೆಯಾಗಿ ಸುರಿಯುವ ಮುನ್ನ ಯಾವ ಯಾವ ಹಂತಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಅವನ್ನು ಮೋಡಗಳ ಮೇಲೆ ಕೃತಕವಾಗಿ ಪ್ರಯುಕ್ತಿಸಲು ಮಾಡುವ ಏರ್ಪಾಡಿದು. ಬರ್ಫದ ಅಥವಾ ತತ್ಸಮಾನ ನೀರಿನ ದೊಡ್ಡ ತುಣುಕುಗಳ ಇರವು ಮೋಡ ನೀರಾಗಿ ಕರಗುವ ಕ್ರಿಯಾವಿನ್ಯಾಸದ (ಮೆಕ್ಯಾನಿಸಂ) ಚಾಲನೆಗೆ ಅವಶ್ಯವೆಂದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಮೋಡಗಳೂ ಮಳೆಯಾಗಿ ಸುರಿಯದಿರಲು ಕಾರಣ ಅಂಥವುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ರಿಯಾವಿನ್ಯಾಸ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಮಳೆಯಾಗಲು ಶುಷ್ಕ ಬರ್ಫ ಅಥವಾ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಅಯೊಡೈಡನ್ನು ಮೋಡಗಳ ಮೇಲೆ ಚೆಲ್ಲಿದಾಗ, ಅವು ಘನೀಕರಿಸಿ ಮಳೆ ಸುರಿಯುವುದು. ಶುಷ್ಕ ಬರ್ಫ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸು. 1 ಸೆಂಮೀ ವ್ಯಾಸವಿರುವ ಬರ್ಫದ ತುಣುಕುಗಳನ್ನು ಅತಿಶೈತ್ಯಗೊಂಡಿರುವ ಮೋಡದ ತುತ್ತತುದಿಯಲ್ಲಿ ಎಸೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ತುಣುಕೂ ಅದರ ಆಸುಪಾಸಿನ ವಾಯುವನ್ನು – 40^{0}ಸೆ. ಗಿಂತಲೂ ಕೆಳಗಿನ ಉಷ್ಣತೆಗೆ ಶೀತಲಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಸು. 10–12 ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ಬರ್ಫದ ಕಣಗಳನ್ನು ಸಹ ಉಂಟುಮಾಡುವುದೆಂದು ಅಂದಾಜು. ಇವು ಮೋಡದ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಕ್ರಮೇಣ ಪಸರಿಸಿ, ಬೆಳೆದು, ಹಿಮಚಂಡುಗಳಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತವೆ. ಇಷ್ಟಾದ ಮೇಲೆಯೂ ನೀರಾಗಿ ಸುರಿಯುವ ಕೃತಕ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಗಮನಾರ್ಹ.

ಬಿತ್ತಿದ ಮೋಡ ಸುರಿಸುವ ಕೃತಕ ಮಳೆಯ ಮೊತ್ತ ಸಮಾನ ಪರಿಮಾಣದ ಬಿತ್ತದ ಮೋಡ ಸುರಿಸುವ ಸಹಜ ಮಳೆಯ ಮೊತ್ತಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅವು ಸಾದೃಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಕೃತಕ ಮಳೆಯ ಈ ತಂತ್ರ ಸುಭದ್ರವಾದದ್ದು ಎಂಬುದು ಇಂದಿನ ನಂಬಿಕೆ. ಆದರೆ ಮೇಘ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದ ಸಮಗ್ರ ವಿವರಗಳೂ ತಿಳಿಯದ ವಿನಾ ಭಾರಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಿತವ್ಯಯದಿಂದ ಯಶಸ್ಸು ಗಳಿಸುವುದು ಬಲು ದೂರದ ಆಸೆ. *

ಕೃಷಿ: ಮನುಷ್ಯ ತನಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಆಹಾರಧಾನ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಕಚ್ಚಾ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಉತ್ತು, ಬಿತ್ತನೆಮಾಡಿ, ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸುವ ಕಲೆಯನ್ನು ಕೃಷಿ ಅಥವಾ ವ್ಯವಸಾಯವೆನ್ನುವರು. ಕೃಷಿ ಪದಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾರ್ಥವುಳ್ಳ ಆಂಗ್ಲಭಾಷೆಯ ಅಗ್ರಿಕಲ್ಚರ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಯ ಆಗರ್ ಮತ್ತು ಕಲ್ಚರ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದಾದದು. ಅಗರ್ ಎಂದರೆ ನೆಲ ಅಥವಾ ಮಣ್ಣು ಎಂತಲೂ ಕಲ್ಚರ್ ಎಂದರೆ ಉಳುಮೆ ಅಥವಾ ಸಾಗುವಳಿ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಅಂದರೆ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡುವುದನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯ ಎನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಂದು ಕೃಷಿಯು ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರದೆ ಪಶುಪಾಲನೆ, ಕೋಳಿ ಸಾಕಣೆ ಮತ್ತು ಜೇನು ಸಾಕುವುದಕ್ಕೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಬೇಸಾಯ, ವ್ಯವಸಾಯ, ಸಾಗುವಳಿ, ಒಕ್ಕಲು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಸಾಂದರ್ಭಿಕವಾಗಿ ಕೃಷಿಗೆ ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳಾಗಿ ಬಳಕೆ ಮಾಡುವುದಿದೆ.

ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ: ಕೃಷಿ ಮಾನವನ ಪುರಾತನ ಮೂಲ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಜಗತ್ತಿನ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಇದು ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಇದೊಂದು ಜೀವನಾಧಾರಿತ ವೃತ್ತಿ. ಜನರಿಗೆ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥ, ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿ, ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಮೇವು ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ದೇಶಗಳ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಿವ್ವಳ ಆದಾಯದ ಮೂಲ ಆಕರವಾಗಿದೆ. ರಫ್ತುಗಳ ಆಕರ, ತೃತೀಯ ವೃತ್ತಿಗಳಿಗೂ ಪೂರಕವಾದ ವೃತ್ತಿ. ಪ್ರಪಂಚದ ಕೆಲವುದೇಶಗಳ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದರಲ್ಲೂ ಕೃಷಿ ಪಾತ್ರ ಮಹತ್ತ್ವವುಳ್ಳದ್ದು.

ಕೃಷಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಅಂಶಗಳು: ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರದ ಕೃಷಿ ವಿಧಾನಗಳು ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಬೆಳೆ, ಅವುಗಳ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಹಲವು ನಿರ್ಣಾಯಕಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿವೆ. ಅವು ಭೌಗೋಳಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಇತರೆ ಅಂಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿವೆ. ಪ್ರಮುಖ ನಿರ್ಣಾಯಕಗಳೆಂದರೆ ವಾಯುಗುಣ, ಮಣ್ಣು, ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ಬಂಡವಾಳ, ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ಲಭ್ಯತೆ, ಸರ್ಕಾರದ ನಿಲುವು, ವಿಜ್ಞಾನ-ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ, ಗೇಣಿ ಪದ್ಧತಿ, ಭೂಬಳಕೆವಿಧಾನ, ಭೂಹಿಡುವಳಿಯ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಒಲವು.

ಪ್ರರೂಪಗಳು: ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಸಂಸ್ಥೆ (ಫುಡ್ ಅಂಡ್ ಅಗ್ರಿಕಲ್ಚರ್ ಆರ್ಗನೈಸೇಷನ್, ಎಫ್.ಎ.ಓ) 1962ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಒಂದು ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಿವಿಧ ಪ್ರರೂಪಗಳನ್ನು (ಟೈಪ್ಸ್) ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿದೆ-(1) ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಗೊಂಡಿರುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಸಾಗುವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಉನ್ನತ ಮೌಲ್ಯದ ಬೆಳೆಗಳ ತೀವ್ರಕೃಷಿ.(2) ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿ ಎಂದರೆ ಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಬೇಸಾಯದಿಂದಲೇ ಬಡ ಬದುಕನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ರೈತ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಮೂಡುತ್ತದೆ. (3) ಸರಿಯಾದ ಹಿಡುವಳಿಗಳು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಬೆಳೆಗಳ ಹಾಗೂ ಜಾನುವಾರುಗಳ ಸಮೃದ್ಧ ಕೃಷಿ, ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಶ್ರೀಮಂತವಾಗಿರುವ ಕುಟುಂಬ. (4) ಕೇಂದ್ರೀಯವಾದ ಒಂದು ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಇರುವ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ತೋಟಗಾರಿಕೆಗಳು, ಇವುಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಇರುವ ಒಕ್ಕಲುಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ. (5) ಕಾಳು ಹಾಗೂ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುವ ಯಾಂತ್ರೀಕೃತವಾದ ವಿಸ್ತಾರ ಬಯಲು ಭೂಮಿಗಳು. ಜಾನುವಾರುಗಳ ಮೇವಿಗಾಗಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ. (6) ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಬಿಡುವಿನ ಸಮಯದ ಉಪಕಸುಬಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ ಇತರ ಉದ್ಯಮಗಳ ಕೆಲಸಗಾರರು ಅಲ್ಪಕಾಲದ ಕೃಷಿಗೋಸ್ಕರ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಹಿಡುವಳಿಗಳು. ಬಿಡುವಿನ ವೇಳೆಯ ಉದ್ಯಮದಿಂದ ತಮ್ಮ ಆದಾಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಇಂಥವರ ಪ್ರಧಾನೋದ್ದೇಶ.

ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿಯ ಲಭ್ಯತೆ, ಬೆಳೆಗಳ ಪದ್ಧತಿ, ಮಳೆ ಮತ್ತು ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ, ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಹಾಗೂ ಭೂಬಳಕೆ ಉದ್ದೇಶಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕೃಷಿ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. 1) ಸಾಂದ್ರ ಬೇಸಾಯ. 2) ವಿಸ್ತರಣಾ ಬೇಸಾಯ. 3) ಏಕಬೆಳೆ ಬೇಸಾಯ, 4) ದ್ವಿಬೆಳೆ ಬೇಸಾಯ 5) ಬಹುಬೆಳೆ ಬೇಸಾಯ. 6) ಆರ್ದ್ರ, ಒಣ ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿ ಬೇಸಾಯ. 7) ಜೀವನಾಧಾರ ಬೇಸಾಯ. 8) ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೇಸಾಯ. 9) ನೆಡುತೋಟ ಬೇಸಾಯ ಮತ್ತು 10) ಮಿಶ್ರ ಬೇಸಾಯ.

ಇತಿಹಾಸ: ವ್ಯವಸಾಯದ ಆದಿಯನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕಾರಣ ಅದು ನಾಗರಿಕತೆಯಷ್ಟೇ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು, ಆದರೆ ಇದರ ವಿಕಾಸ ಹೇಗೆ ಆಗಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸುವುದು ಸುಲಭ. ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ಆಹಾರ ಸಂಪಾದನೆ ಹಾಗೂ ರಕ್ಷಣೆಗೋಸ್ಕರ ಕೈಕಾಲುಗಳ ಬಲ ಮತ್ತು ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಈತನಿಗೆ ಲಭಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳೇ ಈತನ ಆಹಾರ. ನೆಲ, ಹವೆ, ನೀರು, ಕಾಲ ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿದ್ದ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನೂ ಆವರ್ತನೆಗಳನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿ ಬೆಳೆದಂತೆ ಗಮನಿಸಿ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಇಂಥ ಕೆಲವು ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಾದರೂ ಭಾಗಿಯಾಗಲು ಆರಂಭಿಸಿದ. ಆದಿಮ ವ್ಯವಸಾಯ ಹೀಗೆ ತೊಡಗಿರಬೇಕು. ಭಾರತದ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ವ್ಯವಸಾಯಪದ್ಧತಿ ತೀರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದದ್ದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಜನಜೀವನದ ಏಳ್ಗೆಗೆ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸಾಯವೇ ಹೇಗೆ ಕಂಕಾಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಹ ಅಲ್ಲಿ ಅವಧರಿಸಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ವೇದ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಭಾರತೀಯ ವ್ಯವಸಾಯ ಇಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದು ಗಮನಿಸುವಾಗ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆದಿಮ ವ್ಯವಸಾಯ ಆರಂಭವಾದ ಕಾಲವನ್ನು ಅವೆಷ್ಟೋ ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕೌಟಿಲ್ಯ, ಶುಕ್ರ ಇವರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೂ ಮನುಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲೂ ವ್ಯವಸಾಯ, ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ; ವ್ಯವಸಾಯ ಒಂದು ಜೀವಪೋಷಕ ಕಲೆ ಎಂದೇ ಅಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಮಳೆನೀರಿನ ನೆರವಿನಿಂದ ನಡೆಸುವ ವ್ಯವಸಾಯ; ನದಿ, ಕಾಲುವೆ, ಬಾವಿ, ಯಾಂತ್ರಿಕ ಸಾಧನೆ-ಇವುಗಳ ಉಪಯೋಗ; ಬಿತ್ತುವ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಆವರ್ತನೆ; ಮಣ್ಣಿನ ಮತ್ತು ಹವಾಗುಣವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಬಿತ್ತಬೇಕಾದ ಬೀಜಗಳ ಆಯ್ಕೆ; ತೀವ್ರ ಹಾಗೂ ವಿಸ್ತಾರ ಕೃಷಿಯ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಅನುಕೂಲತೆಗಳು; ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಬೀಳುವ ಪಿಡುಗುಗಳ ನಿವಾರಣೆ; ಹಿಡುವಳಿಯ ಗಾತ್ರ; ಜಮೀನ್ದಾರ ಗೇಣಿದಾರ ಸಂಬಂಧ; ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಕಂದಾಯ-ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಕೃಷಿ ಹಾಗೂ ತತ್ಸಂಬಂಧ ಸಮಸ್ತ ಶಾಖೆಗಳನ್ನೂ ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಯಾವ ಆಧುನಿಕ ಮಾನಕದಿಂದಲೂ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕವಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಇರುವುದನ್ನು ನೋಡುವಾಗ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಕೃಷಿಪ್ರಗತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷಾಭಿಮಾನ ಮೂಡುವುದು ಸಹಜ. ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಹ ಕೃಷಿವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಯಾವ ಆತಂಕವೂ ಉಂಟಾಗದಂತೆ ಈ ಉದ್ಯಮ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಯುದ್ಧನಿರತ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಪ್ಪಿ ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸತ್ಸಂಪ್ರದಾಯ. ನೆಲವೆಂದರೆ ಸಂಪತ್ತು, ನೆಲದ ಮೇಲೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಕೃಷಿವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಬಹುಪಾಲು ವೃದ್ಧಿಸಬಹುದು ಎಂದು ಅವರಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮನವರಿಕೆ ಆಗಿತ್ತು.

ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ವ್ಯವಸಾಯದ ಪ್ರಥಮ ಹಂತವಾದ ವರ್ಣಾವಣೆ ಭೂಸಾಗುವಳಿ ಹಾಗೂ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪಾಲನೆಯನ್ನು ಬೈಬಲಿನಲ್ಲಿ ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಹಳೇ ಬೈಬಲಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯದ ವಿಧಾನ ಸಂಚಾಸ್ವರೂಪದ್ದು. ಅದು ಕುರಿಪಾಲನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿತ್ತು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿದಂತೆ ಸಾಗುವಳಿ ಪುಷ್ಟಿಗೊಂಡಿತು. ಬರಬರುತ್ತ ಜನ ತಾವು ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನೆಲೆಸತೊಡಗಿದರು. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಫಲವತ್ತಪ್ರದೇಶಗಳು, ಅನುಕೂಲ ಹವಾಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇದ್ದ ವಲಯಗಳು, ನದಿ ಸರೋವರ ಹಾಗೂ ಸಮುದ್ರ ತೀರದ ಭೂಮಿಗಳು ಈ ಜನರ ಆಯ್ಕೆಗಳಾದುವು. ಸಹಜವಾಗಿ ಕೃಷಿ ನಿವೇಶನಗಳು ಬೆಳೆದು ಕೃಷ್ಯಾಧಾರಿತ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಲಭಿಸಿತು. ಭಾರತ, ಮೆಸೊಪೊಟೇಮಿಯ, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಚೀನ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಗರಿಕತೆಗಳು ಕೃಷ್ಯಾಧಾರಿತವಾದವು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಪಂಚ ಮೂಲತಃ ಕೃಷ್ಯಾಧಾರಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಯಂತ್ರೋದ್ಯಮಗಳು ರಂಗಪ್ರವೇಶಿಸಿದಂದಿನಿಂದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸಂಕೀರ್ಣಗೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಸಿದ ಹೊಸ ಆಯಾಮ, ಆಳರಸರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಾಹ, ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಗಳ ವಿಕಾಸ ಮತ್ತು ಪ್ರಚಾರ ಇದೇ ಮುಂತಾದ ನೂತನಯುಗದ ಕೊಡುಗೆಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಕೃಷಿಗೆ ಮೊದಲಿನ ಅವಧಾರಣೆ ತಪ್ಪಿ ಹೋಯಿತು. ಕೃಷಿಯನ್ನು ಸಹ ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಅದನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ವಿಜ್ಞಾನಲಬ್ಧ ಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ತಲೆದೋರಿತು.

ಹೊಸ ಒಲವುಗಳು: ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ಅವಿರತವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಆಹಾರದ ಬೇಡಿಕೆ ಒಂದು ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದರೆ ಆಹಾರ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಬೇಕಾದ ನೆಲ ಸಂಪತ್ತು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಕುಗ್ಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಉಭಯಸಂಕಷ್ಟವನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಎದುರಿಸಲು ಹೊಸ ದಾರಿಗಳನ್ನು ಮಾನವ ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ-ವಿಸ್ತಾರಕೃಷಿ, ಸಾಂದ್ರಬೇಸಾಯ, ಬೆಳೆಗಳ ಆವರ್ತನೆ, ಬಿತ್ತನೆಯ ಬೀಜಗಳ ತಳಿ ಸುಧಾರಣೆ, ಸಂಕರ ಬೀಜಗಳ ಬಳಕೆ, ನೀರಿನ ನಿಯಂತ್ರಣ, ನೀರಾವರಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಣ್ಣಿನ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ಗುಣನಿರ್ಧಾರ, ಕೃತಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಉಪಯೋಗ, ಯಂತ್ರಗಳ ನೆರವು. ಔಷಧ ಮತ್ತು ಕೀಟನಾಶಕಗಳ ಬಳಕೆ, ಹವೆಯ ನಿಯಂತ್ರಣ ಇವೇ ಮುಂತಾದವು

ಕೃಷಿವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ತೋರಿಸುತ್ತಿರುವ ಈಚಿನ ಒಲವುಗಳು. ಈಗ ಕೃಷಿ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಸುಸಂಘಟಿತ ಉದ್ಯಮ, ಯಾರೋ ಕೆಲವರು ವಿರಾಮವಾಗಿ ನಡೆಸುವ ಹವ್ಯಾಸವಲ್ಲ. ನಿಸರ್ಗ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಕೊಡುವ ಫಲಗಳು ಇಂದು ಸಾಲವು, ನಿಸರ್ಗ, ಮನುಷ್ಯಪ್ರಯತ್ನ, ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನದ ನೆರವು ಹೀಗೆ ಮೂರು ಘಟಕಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ಫಲ ಇಂದಿನ ಕೃಷಿ. ಉದ್ದೇಶ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಮಿತವ್ಯಯ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಸಿದ್ಧಿ.

ಸಲಕರಣೆಗಳು: ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ಪಳಗಿಸಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಾದ ಹಸು, ಎತ್ತು,ಎಮ್ಮೆ, ಕೋಣ, ಕುದುರೆ ಮುಂತಾದುವು ಕೃಷಿಕನ ನಿಕಟ ಒಡನಾಡಿಗಳಾಗಿ ಬಂದಿವೆ. ಕೋಳಿ,ಹಂದಿ, ನಾಯಿ, ಆಡು, ಕುರಿ ಮುಂತಾದ ಇತರ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳು ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ದೃಢ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಪಡೆದಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸೇರಿ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿವಿಜ್ಞಾನ ಒಂದು ಸಂಗತ ಚಿತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕೃಷಿಕನ ಜೀವಂತ ಸಲಕರಣೆಗಳಾದರೆ ಬಡಿಗೆ, ಕೋಲಿನಿಂದ ತೊಡಗಿ ಕುಕ್ಕೆ, ನೇಗಿಲು, ತಟ್ಟೆ, ಏತ, ಚಕ್ರ, ಗಾಡಿಗಳ ಮೂಲಕ ಇಂದಿನ ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ಯಂತ್ರಗಳವರೆಗಿನ ಸಮಸ್ತ ಸಲಕರಣೆಗಳೂ ಕೃಷಿಕನ ಅನಿವಾರ್ಯ ಒಡನಾಡಿಗಳು. ಏತ ಕಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ನೀರಾವರಿ ತಂತ್ರ ಇಂದಿನ ನೀರಾವರಿಯ ಬೃಹದ್ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕಾಸಗೊಂಡಿದೆ.

ಸಾಗುವಳಿ ಪದ್ಧತಿಗಳು : ಪ್ರಥಮ ವ್ಯವಸಾಯಗಾರರು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರು; ಎಂದರೆ ಬಿತ್ತುವುದು ಮತ್ತು ಬೆಳೆ ಕೊಯ್ಯುವುದು ಬೆಳೆಯ ಇಳುವರಿ ಕಡಿಮೆ ಆದಾಗ ಹಳೆ ನೆಲವನ್ನು ಪಾಳುಬಿಟ್ಟು ಹೊಸ ಹಸುರುಗಳನ್ನು ಅರಸುತ್ತ ಹೋಗುವುದು. ಅಲೆಮಾರಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಇದೇನೋ ಸರಿಹೊಂದಿತು. ಆದರೆ ಒಂದೆಡೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನೆಲೆಸಿದ ಕೃಷಿಕರು ಹೀಗೆ ಮಾಡುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ನೆಲೆಯ ವಲಯದಲ್ಲೇ ಒಂದಷ್ಟು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕ್ರಮಾನುಗತವಾಗಿ ಪಡ ಬೀಳಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಇಂಥ ಭೂಮಿ ಪುನರಪಿ ಕ್ರಮೇಣ ತನ್ನ ಫಲವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವವರೆಗೆ ಅದನ್ನು ಕೃಷಿಗೆ ಬಳಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪಡಬೀಳಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 2,000 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನದಲ್ಲೇ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇದೇ ವೇಳೆಗೆ ಬೂದಿ, ದನದಗೊಬ್ಬರ, ಸೊಪ್ಪು ಸದೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಉಳುಮೆಯ ನೆಲಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಅದರ ಫಲವಂತಿಕೆಯನ್ನು ವರ್ಧಿಸುವ ಕ್ರಮವೂ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಮಧ್ಯಯುಗದ (ಸು. 10 ಶ.) ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಎರಡು–ಮತ್ತು–ಮೂರು ಕ್ಷೇತ್ರ ಸಾಗುವಳಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬೇಕು. ಆ ಕಾಲದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಜಹಗೀರುಗಳಲ್ಲಿಯ ಜಹಗೀರುದಾರರ ಮತ್ತು ಹಳ್ಳಿಗರ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ತೋಟ, ಸಾಗುವಳಿ ಪ್ರದೇಶ, ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು, ಬಂಜರು ಭೂಮಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದರು. ಸಾಗುವಳಿ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಎರಡು ಅಥವಾ ಮೂರು ದೊಡ್ಡ ಹೊಲಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಇಂಥ ಒಂದೊಂದು ಹೊಲವನ್ನು ಒಂದು ಎಕರೆ ಅಥವಾ ಕಡಿಮೆ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಪಟ್ಟಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದರು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ರೈತ ಒಂದೊಂದು ಪಟ್ಟವನ್ನು ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಮೂರು–ಕ್ಷೇತ್ರ ಸಾಗುವಳಿ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಲವನ್ನು ಪಡಬಿಟ್ಟರೆ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಗೋದಿ ಅಥವಾ ರೈ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಬಾರ್ಲಿ ಓಟ್ ಧಾನ್ಯ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಎರಡು–ಕ್ಷೇತ್ರ ಸಾಗುವಳಿ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪಡಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಅರ್ಧದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಮತ್ತು ವಸಂತ ಋತುವಿನ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಎರಡು–ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪದ್ಧತಿಗಿಂತ ಶೇ. 50 ಹೆಚ್ಚು ಇಳುವರಿ ಮೂರು–ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸಾಗುವಳಿ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಪಡ ಬಿಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಬೆಳೆಗಳ ಆವರ್ತನೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಒದಗಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ನೈಟ್ರೋಜನ್ನನ್ನು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಸೆರೆ ಹಿಡಿದಿಡುವ ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಬೆಳೆಸಿ ತರುವಾಯ ಅದೇ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ತೃಣ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಹೆಚ್ಚು ಇಳುವರಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಬೇಸಾಯದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು: ಲಭ್ಯವಾದ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 60 ರಷ್ಟು ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಜೀವನವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಈ ಜನರಿಗೆ ತಮ್ಮ ನೆಲದ ಮೇಲಿರುವ ಪ್ರೇಮ ಮತ್ತು ಒಡನಾಟ ಮನುಷ್ಯ ಜನಾಂಗದಷ್ಟೇ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯಾವ ಸುಧಾರಣೆಯೇ ಆಗಲಿ ಬೇಸಾಯವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವ ಜನರ ಹಿತವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಜಾರಿಗೆ ತರಬೇಕು. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಸುಸಂಘಟಿತರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ಆಡಳಿತವಾಗಲೀ ಸರ್ಕಾರವಾಗಲೀ ಕಡೆಗಣಿಸಿ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ತರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ಬೇಸಾಯಗಾರರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹೀಗಲ್ಲ. ದೇಶವಿಡೀ ಹರಡಿಹಂಚಿಹೋಗಿರುವ ಇವರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕಡೆಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಅಧಿಕ ಲಕ್ಷ್ಯಕೊಡಬೇಕು. ಇದು ಆಡಳಿತದ ಸಮಸ್ಯೆಯಾದರೆ ಬೇಸಾಯದ ಇತರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ನಿಸರ್ಗಜನ್ಯವಾದವು. ಅತಿವೃಷ್ಟಿ, ಅನಾವೃಷ್ಟಿ, ನೆರೆ ಹಾವಳಿ, ಕೀಟಗಳ ಪಿಡುಗು, ಸಸ್ಯವ್ಯಾಧಿಗಳು, ಬೆಂಕಿ, ಹವೆ, ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತ ಮತ್ತು ಮಾಲಿನ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಅನುಸರಿಸುವುದರಿಂದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬಹುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅತಿವೃಷ್ಟಿ, ನೆರೆಹಾವಳಿ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಯುಕ್ತ ಪೂರ್ವಯೋಜನೆಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಗಳಾಗಿ ಸಹ ಮಾಡಬಹುದು. ಇದು ಹೇಗೇ ಇರಲಿ, ಬೇಸಾಯದ ಪ್ರಧಾನ ಅವಳಿ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೆಂದರೆ ಹವಾಮಾನ ಮುನ್ಸೂಚಿಸಲಾಗದ ವರ್ತನೆ ಮತ್ತು ಬೇಸಾಯಗಾರರ ಕನಿಷ್ಠ ಜೀವನ ಮಟ್ಟ, ಇವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಯೋಜನೆಗಳಿವೆ. ಕೃಷಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಸಮಸ್ಯೆ ಭೂಸಂರಕ್ಷಣೆ. ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನು ಮಿತಿಮೀರಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಉಪಯೋಗಾರ್ಥ ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿಯ ಬಳಕೆ, ಅವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಕೃಷಿ ಮಾಡಿ ನೆಲದ ಸಾರಗುಂದಿಸುವಿಕೆ, ಕಾಡುಗಳ ಅವ್ಯಾಹತ ಸೂರೆ, ನಗರ–ಪಟ್ಟಣಗಳ ಅತಿವೃದ್ಧಿ, ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹದ ಮೇಲೆ ನಿಯಂತ್ರಣವಿಲ್ಲದೇ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತ ಇವೇ ಮುಂತಾದವು ಮಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸಾರರಹಿತವನ್ನಾಗಿಸುತ್ತವೆ. ವಸತಿಗೃಹಗಳು, ನಗರ–ಪಟ್ಟಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹೊರಹಾಕುವ ಮಲಿನವಾದ ನೀರು, ವ್ಯರ್ಥ–ತ್ಯಾಜ್ಯ ಘನಪದಾರ್ಥ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಚಟುವಟಿಕೆ, ವಿಕಿರಣಶೀಲವಸ್ತುಗಳ ಬಿಡುಗಡೆ, ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕ ವಸ್ತುಗಳ ಬಳಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಮಣ್ಣು ಮಾಲಿನ್ಯ ತೀವ್ರ ಸ್ವರೂಪತಾಳಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಕೃಷಿಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ಕೊಡಲಿಪೆಟ್ಟು ಬೀಳಲಿದೆ. ವ್ಯವಸಾಯ ಸುಧಾರಣೆಯ ಎಲ್ಲ ಯೋಜನೆಗಳೂ ಇವೆಲ್ಲ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ತೀವ್ರ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನೂ ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (ಕೆ.ಸಿ.ಎನ್.)

ಕೃಷಿ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ: ಮಾನವನು ಬದುಕುತ್ತಿರುವ ಪರಿಸರದ ನೆಲವನ್ನು ಹಸನುಮಾಡಿ, ಬಿತ್ತನೆಮಾಡಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡುವ ಕಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಣೆ ಅಥವಾ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಕೃಷಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೆನ್ನುವರು. ಆರ್ಥಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಮುಖ ವಿಭಾಗ. ಕೃಷಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕೃಷಿ ಎಂಬ ಪದವು ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಲ್ಲದೆ ಪಶುಪಾಲನೆ ಸಹ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕೃಷಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಕುರಿತಂತೆ ಹಲವು ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿವೆ.

ಜಾನ್‌ಸ್ಸನ್ ರವರ ಪ್ರಕಾರ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಮತ್ತು ವಿವರಣೆ ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದೇ ಕೃಷಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ.

ಹಿಲ್‌ಮನ್‌ರವರ ಪ್ರಕಾರ ಭೂಖಂಡಗಳ ಮತ್ತು ದೇಶಗಳ ಕೃಷಿಯನ್ನು ತುಲನೆಮಾಡಿ ಅಭ್ಯಸಿಸುವುದೇ ಕೃಷಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ.

ಬರ್ನಾರ್ಡ್‌ರವರ ಪ್ರಕಾರ ಕೃಷಿಯ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸುವದೇ ಕೃಷಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ.

ಈ ಮೇಲ್ಕಂಡ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಿನ್ನತೆಯಿದ್ದರೂ ಸಹ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪೋಷಣೆ ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನ ಕೃಷಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಮುಖ ವಸ್ತು ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ವ್ಯವಸಾಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಹೊಂದಿದ್ದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಹುಡುಕುವುದು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕೃಷಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಭೌಗೋಳಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಅಗತ್ಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಕೃಷಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶಗಳು; ವಿವಿಧ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮಗಳು ಹೇಗೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ ಹಾಗೂ ಅವು ಹೇಗೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ವಿಭಾಗಿತವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದು. ಒಂದು ನಿರ್ಧಿಷ್ಟವಾದ ವ್ಯವಸಾಯ ವಿಧಾನ ಒಂದು ನಿರ್ಧಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿದೆ ಮತ್ತು ಹೇಗೆ ಅದು ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶದ ಬೇಸಾಯಕ್ಕಿಂತ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯ ವಿಧಾನವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದು. ಕೃಷಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಕಡೆಗೆ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಗೊಂಡಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು. ವಿವಿಧ ಬೆಳೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನಾ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗುರ್ತಿಸುವುದು. ಎರಡು ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸದ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಅಳೆಯುವುದು. ಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಕುಂಠಿತಗೊಂಡಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗುರ್ತಿಸುವುದು. ಕೃಷಿಯ ನಿಶ್ಚಲತೆ, ವಿನಿಮಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಚಲನಾತ್ಮಕ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಗಡಿಯನ್ನು ಗುರ್ತಿಸುವುದು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಆರ್ಥಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಮಾನವನ ವೃತ್ತಿಗಳಾದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ, ದ್ವಿತೀಯ, ತೃತೀಯ ಮತ್ತು ಚತುರ್ಥ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದು. ಮೊದಲು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮಾನವನು ಬೇಟೆಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ನಂತರ ನಿಯೋಲಿಥಿಕ್ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನವನು ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವ ಕಲೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ವ್ಯವಸಾಯವು ಪ್ರಮುಖ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. ಇಂದು ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ 2/3 ರಷ್ಟು ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಕೃಷಿ ವಿಧಗಳು: ಬೇಸಾಯದ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು ಹಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿಯ ದೊರೆಯುವಿಕೆ, ವಾಯುಗುಣ, ನೀರು, ಬೆಳೆಗಳ ಮಾದರಿ, ಉತ್ಪಾದನಾ ಗಾತ್ರ ಅಥವಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಇವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಪಂಚದ ವ್ಯವಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಾಂದ್ರಬೇಸಾಯ: ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಬಂಡವಾಳ ಮತ್ತು ಕೂಲಿಗಾರರನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅಥವಾ ಮೂರು ಫಸಲುಗಳು ಪಡೆಯುವ ವ್ಯವಸಾಯ ಪದ್ಧತಿ. ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಭಾರತ, ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ, ಥೈಲೆಂಡ್, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಚೀನ, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭೂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಬಂಡವಾಳ ಮತ್ತು ಶ್ರಮ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲಾಗುವುದು. ಈ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಳುವರಿ ಹೆಚ್ಚು, ಆದರೆ ತಲಾವಾರು ಉತ್ಪಾದನಾ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೃಷಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಧಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆ ಪಡೆಯಲು ಭೂಮಿಗೆ ರಸಗೊಬ್ಬರ, ಸುಧಾರಿತ ಬೀಜ, ಬೆಳೆಗಳ ಆವರ್ತನ, ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗುವುದು.

ವಿಸ್ತಾರ ಬೇಸಾಯ : ಸಾಗುವಳಿ ಯೋಗ್ಯ ಭೂಮಿಯು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವ, ವಿರಳ ಜನ ಸಾಂದ್ರತೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಒಂದೇ ಬೆಳೆಯನ್ನು ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಮೆರಿಕ, ಕೆನಡ, ಅರ್ಜೆಂಟೈನ, ಪೆರು ಇತ್ಯಾದಿ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬೇಸಾಯ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಬೇಸಾಯವು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಬಂಡವಾಳ ಕೇಂದ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನರು ದ್ವಿತೀಯ ಮತ್ತು ತೃತೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ಆರ್ದ್ರ ಬೇಸಾಯ: ಸಾಕಷ್ಟು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ನೀರನ್ನು ಬಯಸುವ ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ಮುಂತಾದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಮಳೆಯನ್ನೇ ಆಧರಿಸಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿರುವ ವ್ಯವಸಾಯ ಪದ್ಧತಿ. ಈ ಬೇಸಾಯವು ಏಷ್ಯದ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಪ್ರದೇಶ, ಆಫ್ರಿಕದ ಉಷ್ಣ ವಲಯ ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ನೀರಾವರಿ ಬೇಸಾಯ: ಕೃತಕವಾಗಿ ನೀರನ್ನು ಪೂರೈಕೆ ಮಾಡಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದೇ ನೀರಾವರಿ ಬೇಸಾಯ. ಋತುಕಾಲಿಕ ಹಾಗೂ ಅಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲುವೆ, ಬಾವಿ, ಕೆರೆ, ಕೊಳವೆ ಬಾವಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಮೂಲಗಳಿಂದ ನೀರು ಪೂರೈಸಿ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಈ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ವೆಚ್ಚದಾಯಕವಾದರೂ ರೈತ ವರ್ಷವಿಡೀ ಕೃಷಿಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ಎರಡು ಮೂರು ಫಸಲುತೆಗೆಯುವನು. ಇಳುವರಿ ಹೆಚ್ಚು. ರೈತನು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಸುಧಾರಿಸಬಲ್ಲ. ಬಹು ಬೆಳೆಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿಯು ನೈರುತ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಪ್ರದೇಶ, ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕದ ಉಪ ಉಷ್ಣವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಗೊಂಡಿದೆ. ಉದಾ: ಭಾರತ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದ, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಸುಡಾನ್, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಒಣ ಬೇಸಾಯ: ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ 50 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಪಡೆಯುವ ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬೇಸಾಯವು ಕಂಡು ಬರುವುದು. ಒಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಮಳೆಯ ಜಲಾಂಶವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ, ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವುದೇ ಒಣಬೇಸಾಯ. ಈ ಬೇಸಾಯವು ಅಮೆರಿಕ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ, ಕೆನಡ, ಮೆಕ್ಸಿಕೋ, ಲೆಬನಾನ್, ಇಸ್ರೇಲ್, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಸಿರಿಯ, ಟರ್ಕಿ, ಪ್ಯಾಲಸ್ತೀನ್ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯ ಚೀನ, ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ರಾಜಸ್ತಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ತೇವಾಂಶವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲು ಆಳವಾದ ಉಳುಮೆ, ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತ ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ಬದುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಕಳೆತೆಗೆಯುವುದು, ಧೂಳೀಕರಿಸುವುದು, ಬರನಿಬಾಯಿಸುವ ಬೆಳೆಗಳನ್ನೆ ಬೆಳೆಯುವುದು ಈ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಏಕ ಬೆಳೆಬೇಸಾಯ: ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯುವುದೇ ಏಕ ಬೆಳೆಯ ಬೇಸಾಯ. ರಫ್ತಿನ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುವುದು. ಇದು ನೆಡುತೋಟ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವುದು. ಭಾರತ ಚೀನ, ಶ್ರೀಲಂಕಗಳ ಚಹ ತೋಟ, ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನ ಕಾಫಿತೋಟ, ಮಲೇಷ್ಯದ ರಬ್ಬರ್ ತೋಟ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಏಕ ಬೆಳೆ ಬೇಸಾಯವಾಗಿವೆ. ರೈತ ಒಂದೇ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣಿತ, ಕೃಷಿಉಪಕರಣ ಆಧುನಿಕ ಕೃಷಿಪದ್ಧತಿ ಅಳವಡಿಕೆಯಿದೆ. ನಿರ್ವಹಣೆ ಸುಲಭ. ಮಣ್ಣಿನ ಸಾರ ಕಾಪಾಡಬಹುದು.

ದ್ವಿಬೆಳೆಯ ಬೇಸಾಯ: ಒಂದೇ ವ್ಯವಸಾಯ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವುದೇ ದ್ವಿ ಬೆಳೆಯ ಬೇಸಾಯ. ಈ ಬೇಸಾಯವು ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವುದು. ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ, ವಾಯವ್ಯ ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕದ ಉಷ್ಣವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬೇಸಾಯವು ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಮೊದಲ ಬೆಳೆ ಕಟಾವು ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದು ಹಿಂಗಾರು ಬೆಳೆ ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡಲಾಗುವುದು.

ಬಹು ಬೆಳೆಯ ಬೇಸಾಯ: ಒಂದೇ ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡಿ ಬೆಳೆಯುವುದೆ ಬಹು ಬೆಳೆ ಬೇಸಾಯ. ಅತ್ಯಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಹಾಗೂ ವ್ಯವಸಾಯ ಭೂಮಿಯ ಕೊರತೆಯಿಂದಾಗಿ ಈ ಬೇಸಾಯ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಬೇಸಾಯವು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಜನಸಾಂದ್ರತಾ ವಲಯಗಳಾದ ಚೀನ, ಭಾರತ, ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ, ಥೈಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಬಾಂಗ್ಲಾ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದು.

ಪುರಾತನ ಜೀವನಾಧಾರ ಬೇಸಾಯ: ರೈತ ತನ್ನ ಜೀವನಾವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಕೃಷಿಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದನ್ನೇ ಪುರಾತನ ಜೀವನಾಧಾರ ಬೇಸಾಯ ಎನ್ನುವರು ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ವ್ಯವಸಾಯ ವಿಧಾನವಾಗಿದೆ. ಈ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯು ಪ್ರಪಂಚದ ಉಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಉಪ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದು.

ಬೇಸಾಯದ ವರ್ಗ, ಉತ್ಪಾದನೆ, ದೃಢತೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪುರಾತನ ವರ್ಗಾವಣೆ ಬೇಸಾಯ: ಅರಣ್ಯದ ಹಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿನ ಮರಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಿ ಫಸಲನ್ನು ಪಡೆದ ನಂತರ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವರು. ಈ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮಗಳು ಪುರಾತನ ವರ್ಗಾವಣೆ ಬೇಸಾಯ ಎನ್ನುವರು. ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ, ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕ ಹಾಗೂ ಆಫ್ರಿಕದ ಉಷ್ಣವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಪುರಾತನ ಸ್ಥಿರ ಬೇಸಾಯ : ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ವ್ಯವಸಾಯ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನೆಲೆಸಿ ಬೇಸಾಯಗಾರನು ತನ್ನ ಅವಶ್ಯಕತೆಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಫಸಲು ಬೆಳೆಯುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ ಪುರಾತನ ಸ್ಥಿರ ಬೇಸಾಯ ಎನ್ನುವರು. ಇದು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾದ ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ, ಮಲೇಷ್ಯ, ಮಯನ್ಮಾರ್ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಅಮೆಝಾನ್ ಬಯಲು ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಇಂಡಿಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ವಾಣಿಜ್ಯ ಧಾನ್ಯಬೇಸಾಯ : ಮಾರಾಟದ ಉದ್ದೇಶ ಹಾಗು ಲಾಭಗಳಿಕೆಯನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿ ಹೊಂದಿರುವ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ವಾಣಿಜ್ಯ ಧಾನ್ಯ ಬೇಸಾಯ ಎನ್ನುವರು. ಈ ಬೇಸಾಯವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವುದು. ಅಮೆರಿಕ, ಕೆನಡ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ, ಅರ್ಜೆಂಟೈನ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್, ಉಕ್ರೈನ್, ರಷ್ಯ, ಜರ್ಮನಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಈ ಬೇಸಾಯ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಬೆಳೆಸಾಗುವಳಿ, ಯಾಂತ್ರೀಕರಣ ಬೇಸಾಯ, ಉತ್ತಮ ತಲಾವಾರು ಇಳುವರಿ, ನೀರಾವರಿ ರಸಗೊಬ್ಬರಗಳ ಬಳಕೆ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಭೂಹಿಡುವಳಿ – ಪ್ರಮುಖಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು.

ನೆಡುತೋಟ ಬೇಸಾಯ (ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್ ಫಾರ್ಮಿಂಗ್): ಒಂದೇ ಬೆಳೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವುದೇ ನೆಡುತೋಟ ಬೇಸಾಯ. ಇದು ರಫ್ತು ಕೇಂದ್ರಿತ ಬೇಸಾಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಬೇಸಾಯದ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ – ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಪರುಗ್ವೆ ಮತ್ತು ಬೊಲಿವಿಯಗಳ ಕಾಫಿ, ಕ್ಯೂಬ, ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಪೆರು, ಪೋರ್ಟರಿಕೊ ಮತ್ತು ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್‌ನ ಕಬ್ಬು, ಭಾರತ, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದ ಚಹ, ಪಶ್ಚಿಮ ಇಂಡೀಸ್, ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನ ಕೋಕೋ, ಕೆರೆಬಿಯನ್ ತಗ್ಗಿನ – ಬಾಳೆ. ಮಲೇಷ್ಯದ ರಬ್ಬರ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಬೆಳೆ, ಯುರೋಪಿಯನ್ನರಿಂದ ಉಷ್ಣವಲಯ ಮತ್ತು ಉಪಉಷ್ಣವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭ, ಅಧಿಕ ಬಂಡವಾಳ ತೊಡಗಿಸುವುದು, ಆಧುನಿಕ ಬೇಸಾಯಕ್ರಮ ರಫ್ತು ಮತ್ತು ಹಣಗಳಿಕೆ ಉದ್ದೇಶ ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಮುಂಗಾರು ಬೇಸಾಯ: ಮಳೆಗಾಲದ ಋತುವಿನಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವುದೇ ಮುಂಗಾರು ಬೇಸಾಯ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತ, ಗೋದಿ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ ಮುಂತಾದ ಏಕದಳ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಹಿಂಗಾರು ಬೇಸಾಯ : ಚಳಿಗಾಲದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿನ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಹಿಂಗಾರು ಬೇಸಾಯ ಎನ್ನುವರು. ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ತರಕಾರಿಗಳು, ಎಣ್ಣೆಕಾಳುಗಳು ಚಳಿಗಾಲದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾದರಿಯ ಬೇಸಾಯ : ಮಾನ್ಸೂನ್ ವಾಯುಗುಣ ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಬೇಸಾಯಕ್ರಮವನ್ನು ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾದರಿಯ ಬೇಸಾಯ ಎನ್ನವರು. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಂದ್ರಜೀವನಾಧಾರ ಬೇಸಾಯವು ಕಂಡುಬರುವುದು. ಈ ಬೇಸಾಯವು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಧಾನವಾದ ದೇಶಗಳೆಂದರೆ ಭಾರತ, ಚೀನ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಥೈಲೆಂಡ್, ಲಾವೋಸ್, ಕಾಂಬೋಡಿಯ, ವಿಯೆಟ್ನಾಂ, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ, ಮಲೇಷ್ಯ, ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್, ಜಪಾನ್, ಕೊರಿಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಾತ್ಯದ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳು.

ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಬೇಸಾಯ: ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಸುತ್ತ ನೆಲೆಸಿರುವ ದೇಶಗಳು ಈ ರೀತಿಯ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಸ್ಪೇನ್, ಆಲ್ಜೀರಿಯ, ಮೊರಾಕೋ, ಟರ್ಕಿ ಹಾಗೂ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ, ಚಿಲಿಯ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಹಾಗೂ ಮರ್ರೆಡಾರ್ಲಿಂಗ್ ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೇಸಾಯ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಬೇಸಾಯದ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಿನ ವಾಯುಗುಣ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯ, ಹಣ್ಣುಗಳ ಬೇಸಾಯ, ತೋಟಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ವಾಯವ್ಯ ಯುರೋಪ್‌ನ ಮಿಶ್ರಬೇಸಾಯ: ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳು ಬೆಳೆಯುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಪಶುಪಾಲನೆಯು ಜೊತೆಜೊತೆಯಾಗಿ ಸಾಗುವ ವಿಧಾನವು ಮಿಶ್ರಬೇಸಾಯ ಎನ್ನುವರು. ಈ ಬೇಸಾಯದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶ ಬೇಸಾಯದ ನಷ್ಟಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸುವುದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಬೆಳೆ ನಷ್ಟವಾದರೆ ರೈತರು ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಸರಿದೂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಯುರೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 40°–65° ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶದವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಅಮೆರಿಕ, ಕೇಂದ್ರ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ, ಉರಗ್ವೆ, ದಕ್ಷಿಣ ಚಿಲಿ, ಅರ್ಜೆಂಟೀನ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವುದು.

ಜಹಗೀರುದಾರಿಕೆಯ ಬೇಸಾಯ: ಇದು ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿದೆ. ಭೂ ಒಡೆಯರು ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದು ಬೇಸಾಯಗಾರರ ಮೂಲಕ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡಿಸಿ ಕಡಿಮೆ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ರೈತರಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮವೇ ಜಹಗೀರುದಾರಿಕೆಯ ಬೇಸಾಯ. ಈ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಅತೀ ಕಡಿಮೆ, ಮಣ್ಣಿನ ಫಲವತ್ತತೆ ಇಳಿಮುಖವಾಗುವುದು, ಹಾಗೂ ಉತ್ಪಾದನಾ ಪದ್ಧತಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವುದು ಈ ಬೇಸಾಯ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಮುಖ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿವೆ.

ಬಂಡವಾಳಗಾರಿಕೆಯ ಬೇಸಾಯ: ಬಂಡವಾಳಶಾಯಿಗಳ ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಿಕೆಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಬೇಸಾಯವೇ ಬಂಡವಾಳಗಾರಿಕೆ ಬೇಸಾಯ. ಇದು ಅತ್ಯಧಿಕ ಲಾಭಗಳಿಕೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಂದು ಉದ್ಯಮವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ದೇಶಗಳೆಂದರೆ ಯುರೋಪ್, ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಸಮಾಜವಾದಿಕೆಯ ಬೇಸಾಯ: ಈ ರೀತಿಯ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯು ರೈತರ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿದ್ದರು ಸಹ ಸರ್ಕಾರವು ಅದರ ಹಿಡಿತವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಾಯಗಾರರು ಬೆಳೆದ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಪಾಲನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬೇಸಾಯವು ಕ್ಯೂಬ ಮತ್ತು ಚೀನದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ರಾಜ್ಯ ಸಾಮುದಾಯಿಕ ಬೇಸಾಯ: ಇದು ಸಮಾಜವಾದಿ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ರಾಜ್ಯಗಳು ಬೇಸಾಯ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪರಿಗಣನೆ, ಬಂಡವಾಳ ಮತ್ತು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾಜ್ಯಗಳ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿದ್ದು ಮುಖಂಡ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಬೇಸಾಯವು ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ಸಹಕಾರಿ ಬೇಸಾಯ: ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಸಾಗುವಳಿದಾರರ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಒಟ್ಟು ಸೇರಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಿ ಬಂದ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಸಹಕಾರಿ ಬೇಸಾಯ ಎನ್ನುವರು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ರೈತನಿಗೂ ಲಾಭವಾಗುವುದು. ಈ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಈಗ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿರುವ ದೇಶಗಳೆಂದರೆ ಚೀನ, ಇಸ್ರೇಲ್, ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಮತ್ತು ಭಾರತ.

ಏಕ ವ್ಯಕ್ತಿ ಪರ ಬೇಸಾಯ: ಇಲ್ಲಿ ಭೂ ಒಡೆತನ ಏಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಬೇಸಾಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ಅವನ ಉದ್ದೇಶದಂತೆ ನಡೆಯುವ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಏಕ ವ್ಯಕ್ತಿ ಪರ ಬೇಸಾಯ ಎನ್ನುವರು. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಕೃಷಿಕ ಸಮಾಜ: ಕೃಷಿಯು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದ ವೃತ್ತಿಯಾಗಿದ್ದು ಇಂದು ಪ್ರಪಂಚದ ಬಹುಭಾಗ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಜೀವನೋಪಾಯದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಸಮಾಜವನ್ನು ಕೃಷಿಕ ಸಮಾಜ (ಅಗ್ರೇರಿಯನ್ ಸೊಸೈಟಿ) ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದು. ಅದು ಮೂಲತಃ ಕೃಷಿಕ (ಸಾಗುವಳಿದಾರ)ರನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಗಿಂತ (18 ಶ.) ಮೊದಲು ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಕೃಷಿಯು ಜನರ ಪ್ರಮುಖ ವೃತ್ತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ 1760 ರಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯು ಬ್ರಿಟನ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ 1830ರ ನಂತರ ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜರ್ಮನಿ, ಅಮೆರಿಕ, ಜಪಾನ್ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಹಾಗೂ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಯುರೋಪ್, ಚೀನ ಮತ್ತು ಭಾರತ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಹರಡಿತು. ಅದರ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕೃಷಿಕ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಬದಲಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರಧಾನ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು.

ಭಾರತ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನ ದೇಶ. ಕೃಷಿಯನ್ನು ಭಾರತದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಬೆನ್ನೆಲುಬು ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಭಾರತದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬಹುಭಾಗಕ್ಕೆ ಕೃಷಿ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನೂ ಜೀವನಾಧಾರವನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿದೆ. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ಕೃಷಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದರು. ಆರ್ಥಿಕ ಯೋಜನೆಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿದ ಅದ್ಭುತ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ತರುವಾಯ ಕೃಷಿ ಇಂದಿಗೂ ಭಾರತೀಯರ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗ ಪಡೆದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1951 ರಲ್ಲಿ 9.7 ಕೋಟಿಗಳಿಂದ 2001 ರಲ್ಲಿ 23.4 ಕೋಟಿಗಳಿಗೇರಿತು. ಆದರೆ ಕೃಷಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಐದು ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ 1951 ರಲ್ಲಿ ಶೇ. 69.7 ರಿಂದ 2001 ರಲ್ಲಿ ಶೇ. 58.2 ಕ್ಕಿಳಿಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯೇ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಭಾರತದ ಬಹುತೇಕ ಕೃಷಿಕರು ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರು, ಅಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ, ಅವರು ಇಂದಿಗೂ ತೀರಾ ಹಿಂದುಳಿದ ಮತ್ತು ಅವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಡವರು, ಅವರಿಗೆ ಕೃಷಿಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಹಣಕಾಸಿನ ಸೌಲಭ್ಯ ದೊರಕುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ಕೃಷಿ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಉತ್ತಮ ಬಿತ್ತನೆ ಬೀಜ, ನೀರಾವರಿ, ರಸಗೊಬ್ಬರ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ವಂಚಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದ ಯಾಂತ್ರೀಕರಣ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿದೆ.

ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಉಗ್ರಾಣ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ಸಾರಿಗೆ, ಸಂಪರ್ಕ ಮತ್ತು ಉತ್ತೇಜಕ (ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಸಹಾಯ ಧನ, ಬೆಳೆವಿಮೆ, ತೆರಿಗೆ ರಿಯಾಯಿತಿ, ಬೆಂಬಲ ಬೆಲೆ, ಬಹುಮಾನ)ಗಳ ಅಭಾವ, ಗ್ರಾಮೀಣ ಋಣಭಾರ, ಭೂಒಡೆತನ (ಗೇಣಿಗಾರಿಕೆ), ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿ, ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳ ಹಾವಳಿ ಮೊದಲಾದ ಅಂಶಗಳು ಕೃಷಿಕರನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಕಾಡುತ್ತಿವೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕೃಷಿಯ ವಿಕಾಸ: ಕೃಷಿ ವೃತ್ತಿಯು ಎಂದು ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂಬುದು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಪುರಾತನ ಮಾನವರು ಆಹಾರ ಸಂಗ್ರಹಣಾ ಚಟುವಟಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿರಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಹಣ್ಣು–ಹಂಪಲು ಗೆಡ್ಡೆ–ಗೆಣಸು, ಎಲೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಹಸಿವನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂದು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲ ವಿಪುಲವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಜೊತೆಗೆ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆಯಿತ್ತು. ಕಾಲವು ಗತಿಸಿದಂತೆ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಮುಂಚೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರತೆ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡು, ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಮಾನವನು ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದು ಮತ್ತು ಬೇಟೆಯಾಡುವುದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹುಡುಕಾಟ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ, ಅವರು ದೀರ್ಘಕಾಲ ನಿರಾಳವಾಗಿ ಬದುಕುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇತರೆ ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬುದರ ಅರಿವಾಯಿತು. ಹಾಲು, ಮಾಂಸಕ್ಕಾಗಿ ಮೊದಲು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಾಕಲು ಮಾನವ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಅವುಗಳನ್ನು ಸರಕುಸಾಗಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡ. ತರುವಾಯ ಆಹಾರ ಮೂಲ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಬೀಜ ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡಿ, ಜೋಪಾನವಾಗಿ ಪೋಷಿಸಿ ಫಸಲು ಪಡೆಯುವುದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ನಂತರ ಅಲೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಒಂದೆಡೆ ನೆಲಸಿ ಬದುಕಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಹೀಗೆ ಕೃಷಿ ಒಂದು ವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡು ಕಾಲ ಚಕ್ರ ಉರುಳಿದಂತೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಕಾಸವಾಯಿತು. ಕಲೆ, ಮತ್ತು ಕರಕುಶಲತೆಗಳೂ ಕ್ರಮೇಣ ರೂಢಿಗೆ ಬರುತ್ತಾ ನಾಗರಿಕತೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚೆಚ್ಚು ಪ್ರಗತಿಗೊಂಡಿತು. ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಸುಧಾರಣೆಗೊಂಡಿತು.

ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ರೀತಿಯ ವಿಧಾನಗಳಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು ಬೀಜ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಕಾಂಡ ಕೃಷಿ. ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಕೃಷಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಉಗಮಿಸಲಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ವಿವಿಧ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ನಂತರ ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಹರಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಮಾನವನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಒಂದೆಡೆ ನೆಲೆಸಿ ಕಾಂಡಕೃಷಿಯ ಮೂಲಕ ಕೃಷಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ.

ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಕೃಷಿ ನೈಋತ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಮೇರಿಯನ್‌ರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 8000 ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ನೈಋತ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 9000–8000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಬಟಾಣಿ

ಬೆಳೆಗಳ ಬಿತ್ತನೆ ಹಾಗೂ ಕಟಾವು ಮಾಡುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 7000–5000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಯುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಕೃಷಿ ಜೊತೆಗೆ ಮಾನವನು ಹಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ಅಥವಾ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದಲೂ ಹಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ನೈರುತ್ಯ ಏಷ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾಯಿ, ಕುರಿ, ಮೇಕೆ, ಹಸು, ಹಂದಿಗಳ ಸಾಕಾಣಿಕೆ ಸು. 9,000–7000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಗುರ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕುದುರೆಗಳ ಸಾಕಣೆಯು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ, ಒಂಟೆಯನ್ನು ಅರೇಬಿಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸು. 6000–5000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಮ್ಮೆಗಳು, ಭಾರತ – ಮಯನ್ಮಾರ್‌ದಲ್ಲಿ ಕೋಳಿ ಸಾಕಾಣೆಯನ್ನು 3000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬೆಳೆಗಳು ಹಾಗೂ ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡು ವಿಕಾಸವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುಬಹುದು. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಕೃಷ್ಣಗಿರಿ: ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ. ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ತಾಲ್ಲೂಕು; ಮತ್ತು ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ಉ.ಅ. $12^0 14'$–$12^0 43'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $77^0 58'$–$78^0 30'$ ನಡುವೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಅನೇಕ ಬೆಟ್ಟಗಳ ನೆತ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕೋಟೆಗಳುಂಟು. ಈ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತೊರೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಪೊನ್ನಯಾರ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 500ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಹಳ್ಳಿಗಳುಂಟು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳೆಂದರೆ ಕೃಷ್ಣಗಿರಿ ಮತ್ತು ಹೊಸೂರು, ವೇಪನಪಲ್ಲಿ, ಡೆಂಕಣಿಕೋಟೆ, ಬೇರಿಕೆ, ಕೆಲಮಂಗಲಂ, ಬಾಗಲೂರು ಪಟ್ಟಣಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. 2000 ದವರಿಗೂ ಸೇಲಂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಧರ್ಮಪುರಿ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದ ಕೃಷ್ಣಗಿರಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ.

ಕೃಷ್ಣಗಿರಿ ಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರ. ಉ.ಅ. $12^0 31'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $78^0 13'$ ಮೇಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 12 ಚ.ಕಿಮೀ. ದಕ್ಷಿಣ ರೈಲ್ವೆಗೆ ಸೇರಿದ ತಿರುಪ್ಪತ್ತೂರ್ ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ 35 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ತಿರುಪ್ಪತ್ತೂರಿಗೂ ಕೃಷ್ಣಗಿರಿಗೂ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಮೊದಲು ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ನ್ಯಾರೋ ಗೇಜ್ ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕವಿತ್ತು. ಈಗ ಇದನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಲಾಗಿದೆ. ಪಟ್ಟಣದ ಹಳೆಯ ಭಾಗವನ್ನು ಕೃಷ್ಣಗಿರಿಯೆಂದೂ ಹೊಸಬಡಾವಣೆಯಿರುವ ಭಾಗವನ್ನು ದೌಲತಾಬಾದ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸರ್ಕಾರಿ ಕಚೇರಿಗಳು ದೌಲತಾಬಾದಿನಲ್ಲಿವೆ. ಪಟ್ಟಣದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಕಡಿದಾದ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಲಾದ ದುರ್ಗದಿಂದ ಕಾಣುವ ನೋಟ ಭವ್ಯವಾದ್ದು. ಕೃಷ್ಣಗಿರಿಯ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಬೆಳೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 65,024. (ಯು.ಜಿ.ಎಂ.)

ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರ: ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದ ತಾಲ್ಲೂಕು; ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹುಣಸೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ ಜಲಾಶಯ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಾಸನ ಮತ್ತು ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕು–ಇವು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೇರೆಗಳು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 605 ಚ.ಕಿಮೀ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,39,155. ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಗಳಾಗಲಿ, ಕಾಡುಗಳಾಗಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ. ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಿರಿ ಪೊದೆಗಳು ತಗ್ಗಿನ ಮುಳ್ಳಿನ ಗಿಡಗಳೂ ಇವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ತೋಪುಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಣ್ಣು ಕಪ್ಪುಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದು ಜೇಡಿಮಣ್ಣು. ಮಣ್ಣಿನ ಗುಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದ್ದರೂ ನೀರಾವರಿಯ ಅನುಕೂಲವಿರುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಧಾರವಾಡ ಪದರಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳೂ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪೀಯ ನೈಸ್ ಶಿಲೆಯಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉಷ್ಣತೆ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ 16^0ಸೆ. – 18^0ಸೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ 27^0ಸೆ.–30^0ಸೆ. ಇದು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದುದು. ಗರಿಷ್ಠ ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಏಪ್ರಿಲ್ ಮತ್ತು ಡಿಸೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಜುಲೈ, ಆಗಸ್ಟ್, ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿಯೂ ಅಕ್ಟೋಬರಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ ಮುಂಗಾರು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 70 ಸೆಂಮೀ.

ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನಡುವೆ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಚುಂಚನಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲಿಂದ ದುಮುಕಿ ಮುಂದೆ ಹೇಮಾವತಿ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮಣತೀರ್ಥದೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ ಜಲಾಶಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವುದು ಅಲ್ಲೇ. ಆ ಕಟ್ಟೆ ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದೆಯಾದರೂ ಜಲಾಶಯದ ನೀರು ಕೃಷ್ಣರಾಜ ನಗರದ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಹರಡಿದೆ. ಕಾವೇರಿಯ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಕಾಲುವೆಗಳ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ 160 ಕಿಮೀ ಗಳಿಗೂ ಅಧಿಕ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಬತ್ತ. ಕಬ್ಬಿನ ಬೆಳೆ ಈಚೆಗೆ ರೂಢಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದೆ. ರಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಖುಷ್ಕಿ ಬೆಳೆ. ಎಣ್ಣೆಬೀಜಗಳು, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು. ಬತ್ತಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಬೆಲೆ ಬರುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅಡಕೆ ತೋಟಗಳನ್ನು ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ತೋಟದ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಬಾಳೆ, ವೀಳಯದೆಲೆ, ಗೆಣಸು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳು.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಉಂಟು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಕಂಬಳಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚುಂಚನಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಜನವರಿ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಜಾತ್ರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ದನಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನ ಈ ಜಾತ್ರೆಯ ಮುಖ್ಯ ಆಕರ್ಷಣೆ.

ಮೈಸೂರು–ಹಾಸನ ರೈಲು ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗಗಳು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖಾಂತರ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರದಿಂದ ನೆರೆಯ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರ, ಮಿರ್ಲೆ, ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ, ಹೊಸ ಅಗ್ರಹಾರ ಮತ್ತು ಹೆಬ್ಬಾಳು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳು. ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 30633. ಇದು ಸಾರಿಗೆ ಮಾರ್ಗಗಳ ಕೇಂದ್ರವೂ ಹೌದು. ಹಳೆಯ ಊರು ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ, ಅದು ಎಡಕ್ಕೆ ತಿರುಗುವಲ್ಲಿ ಇತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಎಡತೊರೆಯೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಅರ್ಕೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣ ಪದೇಪದೇ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಮೇಲೆ ಅದರಿಂದ ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಒಂದು ಭಾಗ ಮುಳುಗಡೆಯಾದುದರಿಂದ ಹೊಸ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಹಳೆಯ ಊರಿಗೆ ಎರಡು ಮೈಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಆಗ ಇದರ ಹೆಸರು ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರ ಎಂದಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ನಿಯಂತ್ರಿತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯೂ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮತ್ತು ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು ಇವೆ. ಪ್ರತಿ ಶುಕ್ರವಾರ ಇಲ್ಲಿ ಸಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರ. ಪಾಂಡವಪುರದ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ 35 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರಿಗೆ 56 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 1891ರವರೆಗೆ ಅತ್ತಿಗುಪ್ಪೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಆಗ ಇದು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಆ ವರ್ಷ ಇದಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆಯೆಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿ ಇದನ್ನು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. 1939ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಇಬ್ಭಾಗಿಸಿ ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದಾಗ ಇದು ಪಾಂಡವಪುರ ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 6 ಹೋಬಳಿಗಳು 286 ಹಳ್ಳಿಗಳು ಇವೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 904 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,47,757.

ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಚನ್ನಗಿರಿ ಮತ್ತು ಜೆಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಜೆಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟ ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆಗೆ 48 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ಶಿಲೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಗವಿಬೆಟ್ಟ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಕೆಂಪು ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಇದರ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 750–900 ಮೀ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮುಂಗಾರು ಮತ್ತು ಹಿಂಗಾರು ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಿಂದ ನವೆಂಬರ್‌ವರೆಗೆ ನೈರುತ್ಯ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳು ಮಳೆಯ ಶಿಖರ ಮಾಸ. ಮಾರ್ಚ್–ಮೇ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಹಗಲಿನ ಗರಿಷ್ಠ ಮತ್ತು ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 35^0ಸೆ.–20^0ಸೆ. ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ 36^0ಸೆ. ವರೆಗೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಡಿಸೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ 32^0ಸೆ. – 16^0ಸೆ. ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಇದು 10^0ಸೆ. ಗೆ ಇಳಿದಿದ್ದು ಉಂಟು.

ಇಲ್ಲಿ ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ನೆಲವಿದೆ. ವಿಶಾಲಪ್ರದೇಶ ಬಂಜರು ನೆಲ. ಪೊದೆ ಅಥವಾ ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಾಡುಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆಯ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿ ವ್ಯವಸಾಯ; ಶೇ. 90ರಷ್ಟು ಜನ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸು. 46,148 ಹೆ. ಭೂಮಿ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ವ್ಯವಸಾಯ ಮಳೆಯನ್ನೇ ಬಹುವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಕೆರೆ, ಕಾಲುವೆ ಮತ್ತು ಬಾವಿಗಳು ಇವೆ. ಹೇಮಾವತಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯವಾದ ನದಿ. ಮುಂಗಾರು ಮತ್ತು ಹಿಂಗಾರು ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವರು. ಮುಂಗಾರು ಬೆಳೆ ಜೂನ್–ಜುಲೈ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂಗಾರು ಬೆಳೆ ಡಿಸೆಂಬರ್–ಜನವರಿ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲೂ ಕಟಾವಾಗುತ್ತವೆ. ರಾಗಿ, ಬತ್ತ, ಹುರುಳಿ ಮತ್ತು ಜೋಳ

ಮುಖ್ಯವಾದ ಬೆಳೆಗಳು. ಕಬ್ಬು, ನೆಲಗಡಲೆ, ಬಾಳೆ, ತೆಂಗು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಇವು ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬನ್ನೂರು ಜಾತಿಯ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ದನ ಮತ್ತು ಕೋಳಿ ಸಾಕಣೆಯು ಸಾಕಷ್ಟು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಸೀಳನೆರೆ ಹಳ್ಳಿಯ ಬಳಿ ಕ್ರೋಮೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಕಿಕ್ಕೇರಿ ಮತ್ತು ಸಿಂದಘಟ್ಟ ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇಲ್ಲಿ 4,400ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ರೇಷ್ಮೆ ನೂಲಿನ ರಾಟೆಗಳು ಇವೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ರಸ್ತೆಗಳು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆಗೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕೋಟಿಗನಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದ ನಾಗಮಂಗಲಕ್ಕೆ ಡಾಂಬರು ರಸ್ತೆಯ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಇದು ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳ ಮತ್ತು ಹಸುರು ಕಣಿವೆಗಳ ನಡುವೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು–ನಾಗಮಂಗಲ ಬಸ್ಸುಗಳು ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಅಕ್ಕಿಹೆಬ್ಬಾಳಿಗೂ ಮೇಲುಕೋಟೆಗೂ ಹೇಮಗಿರಿಗೂ ಬಸ್ಸಿನ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಹೇಮಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಜಾತ್ರೆಯು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಅಲ್ಲಿ ದನಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣ ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 22,473. ಸರ್ಕಾರಿ ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್, ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. (ಪಿ.ಎಚ್.)

ಕೆಂಟಕಿ: ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ದಕ್ಷಿಣ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ನೀಲಿಹುಲ್ಲು ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ನೀಲಿ ಹುಲ್ಲಿನ ರಾಜ್ಯ ಎಂಬುದು ಇದರ ಜನಪ್ರಿಯ ಹೆಸರು. ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಕೆಂಟಕಿ ನದಿಯಿಂದಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಕೆಂಟಕಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 104664 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4041769 (2002).

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮದೆಡೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತ ಬಂದಂತೆ ನೆಲ ತೆವರುತೆವರಾಗಿ ತಗ್ಗುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಉ.ಅ. $36^0 30'$ ಮತ್ತು $39^0 6'$ ಹಾಗೂ ಪೂ.ರೇ. 82^0–$89^0 33'$ ಗಳ ನಡುವಣ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜ್ಯ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಭಾಗ ಕಂಬರ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಪೈನ್ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪ್ರದೇಶವೆಂದರೆ ಹಾರ್ಲಾನ್ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿಯ ಬಿಗ್ ಬ್ಲ್ಯಾಕ್ ಪರ್ವತ (1250 ಮೀ); ಅತಿ ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರದೇಶವೆಂದರೆ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಪುಲ್ಟನ್ ಕೌಂಟಿ (75 ಮೀ). ರಾಜ್ಯದ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 225 ಮೀ. ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವದ ಕಾಲುಭಾಗ ಪೂರ್ತಿ ಪರ್ವತಮಯ; ಆದರೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಕಂಬರ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಪೈನ್ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಭಾಗವೂ ಆಲೆಗೇನಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಕಿರಿದಾದ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದಲೂ ಕಡಿದಾದ ಗುಡ್ಡಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಗರಿಷ್ಠ ಎತ್ತರ 450 ಮೀ. ಟೆನೆಸೀ ನದಿಗೆ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಉಳಿದ ಭಾಗ ನೀಲಿ ಹುಲ್ಲಿನಿಂದಲೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹೈಲೆಂಡ್ ರಿಮ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ನೀಲಿ ಹುಲ್ಲಿನ ಭೂಮಿ ಸವೆತಕ್ಕೀಡಾದ್ದು. ಕೆಲವೆಡೆ ಸಮತಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸೊಂಪಾದ ನೀಲಿ ಹುಲ್ಲಿನಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಹಾಗೂ ಕಣಿವೆಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಉದ್ಯಾನಗಳು ಮನೋಹರವಾಗಿವೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಟಕಿ, ಲಿಕಿಂಗ್, ರಾಕ್ ಕ್ಯಾಸಲ್, ಸಾಲ್ಟ್, ಗ್ರೀನ್ ಮತ್ತು ಟ್ರೇಡ್ ವಾಟರ್ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ವಾಯುಗುಣ: ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಲ್ಲಿ ಕೆಂಟಕಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಹೆಚ್ಚು ಹಿತಕರ. ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಕ ವಾರ್ಷಿಕ ಉಷ್ಣತೆ 10^0ಸೆ. ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಟೆನೆಸಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ 15.55^0ಸೆ. ಇಡೀ ರಾಜ್ಯದ ಮಧ್ಯಕ ಉಷ್ಣತೆ 12.77^0ಸೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ 90 ಸೆಂಮೀ ನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 125 ಸೆಂಮೀ ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 115 ಸೆಂಮೀ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವರ್ಷ ಪೂರ್ತಿ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಮಪಾತ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಅಥವಾ ನೈಋತ್ಯದಿಂದ ಗಾಳಿ ಬೀಸಿ ತೇವವನ್ನು ಹೊತ್ತು ತರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ವಾಯುವ್ಯ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಬೀಸುವ ಚಳಿಮಾರುತಗಳು ಹಣ್ಣಿನ ತೋಟಗಳಿಗೆ ಅಪಾಯಕರ. (ಎಸ್.ಎಲ್.ಎ.;ಸಿ.ಎಂ.)

ಕೆನಡ: ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಒಂದು ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜ್ಯ. ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಸಮುದಾಯದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ದೇಶ. ಕೆನಡದ ಉತ್ತರತಮ ಬಿಂದು ಕೊಲಂಬಿಯ ಭೂಶಿರ (ಉ.ಅ. $83^0 06'$); ದಕ್ಷಿಣತಮ ಬಿಂದು ಈರೀ ಸರೋವರದ ಮಿಡ್ಲ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿದೆ (ಉ.ಅ. 41°41'). ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಇದು ಸ್ಪಿಯರ್ ಭೂಶಿರದಿಂದ (ಪೂ.ರೇ. 52°37′) ಅಲಾಸ್ಕದ ಮೇರೆಯ (ಪೂ.ರೇ. 141°) ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಆಡಳಿತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹತ್ತು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾಗಿ ಮತ್ತು ಎರಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡವಾಗಿರುವ ಕೆನಡದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 99,70,610 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 31,244,000 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಒಟ್ಟಾವ.

ಭೂರಚನೆ: ವಿಶ್ವದ ಕೆಲವು ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ಶಿಲೆಗಳು ಕೆನಡದಲ್ಲಿವೆ. ಹಡ್ಸನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಅವನತ ಪ್ರದೇಶದ ಸುತ್ತ ಇರುವ ನೆಲದ ಹೊದಿಕೆಯ ತಳದಲ್ಲಿ, ಬಲು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ, 41,00,000 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ, ಅವು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶವೇ ಕೆನಡಿಯನ್ ಫಲಕ (ಷೀಲ್ಡ್: ಸ್ಥಿರ ಭೂಪ್ರದೇಶ). ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಲ್ಪದ (600 ದ.ಲ.ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲ) ಗ್ರಾನೈಟ್, ನೀಸ್ (ಗೀರುಶಿಲೆ), ಷಿಸ್ಟ್ (ಪದರುಶಿಲೆ), ಕ್ವಾರ್ಟ್ಜೈಟ್ (ಬೆಣಚುಶಿಲೆ)– ಮುಂತಾದ ಕಣಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಪ್ಲಾಟಿನಂ, ತಾಮ್ರ, ನಿಕ್ಕಲ್, ಕೊಬಾಲ್ಟ್, ಕಬ್ಬಿಣ, ಸೀಸ ಮತ್ತು ಸತುಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಈ ಬಂಡೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಗಣಿ ಉದ್ಯಮ ಪ್ರಧಾನವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆನಡವೂ ಒಂದು.

ಕೆನೆಡಿಯನ್ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಬೃಹತ್ ಪರ್ವತ ಪಂಕ್ತಿಗಳಿದ್ದುವೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಶಿಲಾರಚನೆಯಿಂದ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಲ್ಪದ ಅಂತ್ಯದ ವೇಳೆಗೆ ಈ ಭಾಗವೆಲ್ಲ ಸವೆದು ತಗ್ಗಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಅನಂತರ ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಇದರೊಳಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿತು. ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದಿರಬೇಕು. ಉತ್ತರ ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್, ಬ್ಯಾಫಿನ್ ದ್ವೀಪ ಇವು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1500 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ.

ಪುರಾತನ ಭೂಭಾಗದ ಸವೆತದಿಂದುಂಟಾದ ಶಿಲಾಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಇಳುಕಲುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರಗೊಂಡು, ಪೇಲಿಯೋಜ಼ೋಯಿಕ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಮರಳುಶಿಲೆ, ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಜೇಡುಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ

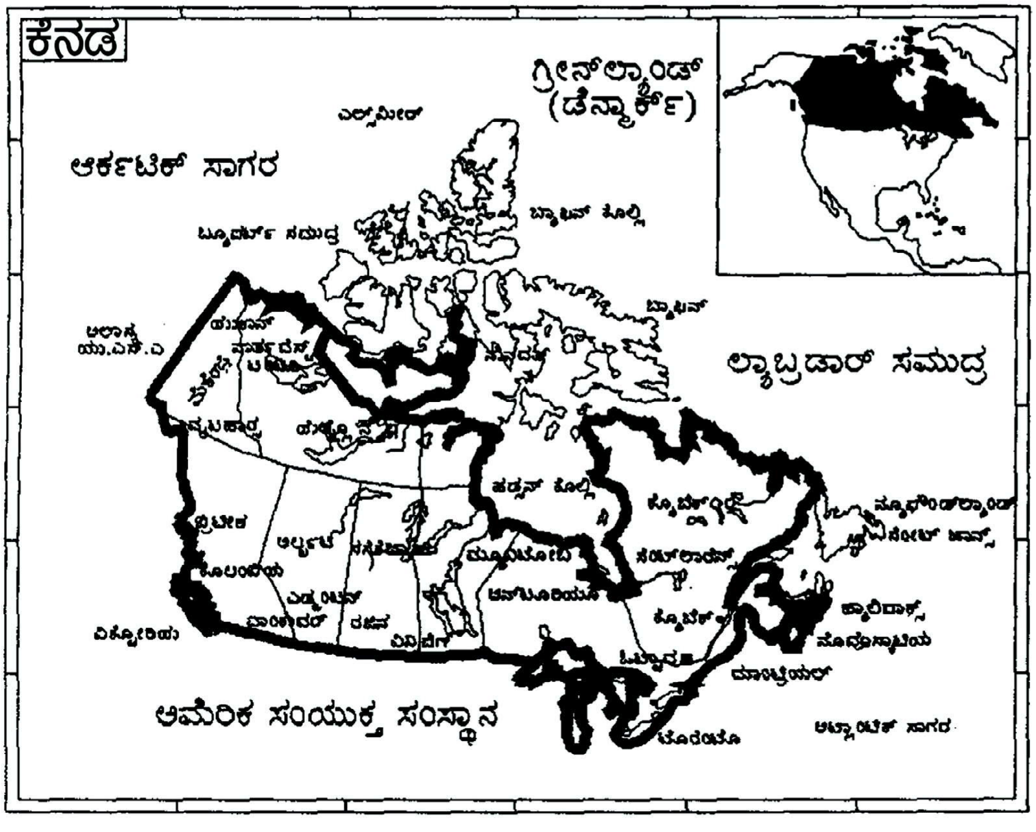

ಸ್ತರರಚನೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಖಂಡದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಜಲಜ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಫಲಕದ ಗಡುಸಾದ ಶಿಲಾರಾಶಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿವೆ. ಅನಂತರ ತಲೆದೋರಿದ ಭೂ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಇವು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಒಳಗಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಖಂಡದ ಆಗ್ನೇಯ ಅಂಚಿನ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಮಡಿಕೆಬಿದ್ದು ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತಗಳಾಗಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪೇಲಿಯೋಜೋಯಿಕ್ ಯುಗದ (600 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ 225 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದವರೆಗಿನ ಅವಧಿ) ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳ ಮೇಲೆ ಮೀಸೋಜೋಯಿಕ್ ಯುಗದ (225 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ 65 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದವರೆಗಿನ ಅವಧಿ) ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು ಹರಡಿಕೊಂಡುವು. ಈ ಎರಡೂ ಯುಗಗಳ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ, ಜಿಪ್ಸಂ, ಲವಣ, ಪೊಟ್ಯಾಷ್ ಮುಂತಾದ ಉಪಯುಕ್ತ ಖನಿಜನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ.

ಮೀಸೋಜೋಯಿಕ್ ಯುಗದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಖಂಡದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಂಚಿನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಭೂಮಿಯ ಹೊರಪದರ ಅಸ್ಥಿರವಾಗಿತ್ತು. ಮಂದವಾದ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಅತೀವ ಒತ್ತಡದಿಂದಾಗಿ ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದುದೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಸ್ತರಭಂಗಗಳಿಗೂ ಒಳಗಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದುವು. ಕಾರ್ಡಿಲೆರಾ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮ ಸಂಭವಿಸಿದ್ದು ಹೀಗೆ. ಆಲ್ಬರ್ಟನ್ ಅಡಿಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಪೆಸಿಫಿಕ್‌ನ ವರೆಗೆ 800 ಕಿಮೀ ಅಗಲ ಇರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರಾಕಿಯ ಉನ್ನತ ಶಿಖರಗಳೂ ಕೊಲಂಬಿಯ ಪರ್ವತಗಳೂ ಕೋಸ್ಟ್ ಪರ್ವತಗಳೂ ವ್ಯಾಂಕೂವರ್ ದ್ವೀಪದ ಪರ್ವತಗಳೂ ಸೇರಿವೆ. ಮೀಸೋಜೋಯಿಕ್ ಯುಗದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂಚಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆನಡಿಯನ್ ಫಲಕದ ಈಶಾನ್ಯ ತುದಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಭೂಮಿಯ ಹೊರಪದರದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಥಿರತೆ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ಉತ್ತರ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಅಲ್ಯೂಷಿಯನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದ್ದು ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಕೆನಡದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಲ್ಬರ್ಟದಲ್ಲಿ, ಪುರಾತನ ರಾಕಿ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಸವೆತದಿಂದುಂಟಾಗಿರುವ ಟರ್ಷಿಯರಿ (65 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ 1 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದ ವರೆಗಿನ ಅವಧಿ) ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳಿವೆ. ಇವು ಸಹ ಭೂಸವೆತಕ್ಕೊಳಗಾದ್ದಕ್ಕೆ ದಾಖಲೆಗಳಿವೆ. ಈ ಭೂಯುಗದ ನುರುಜು ಶಿಲಾಸ್ತರದ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವನ್ನು ಸೈಪ್ರಸ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲೂ ರಾಕಿ ಶ್ರೇಣಿಯ ತಪ್ಪಲು ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ನೋಡಬಹುದು. ಇಡೀ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಬಹುಮಟ್ಟಿನ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸ್ಥಿರತೆಗೆ ಕಾರಣಭೂತವಾದ ಮತ್ತು ಕಣಶಿಲೆಗಳಿಂದಾದ ಪುರಾತನ ಕೆನಡಿಯನ್ ಫಲಕವನ್ನು ಕೆನಡದ ಕೆಲವೆಡೆ ಕಿರಿಯ ಪ್ರಸ್ತರೀಶಿಲೆಗಳು ಸು. 3000 ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಮಂದವಾಗಿ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

ವ್ಯಾಂಕೋವರ್ ನಗರ

ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ (1 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ ಇಂದಿನ ವರೆಗಿನ ಅವಧಿ) ಕೆನಡದ ಬಹುಭಾಗ ಹಿಮನದಿಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿತ್ತು. ಇವುಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಇದರ ಮೇಲ್ಮೈಯ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಮುರುಕಲು ಗುಪ್ಪೆಗಳು, ಟಿಲ್, ಹರಿಯುವ ನೀರಿನಿಂದ ವಿಂಗಡವಾದ ನುಜುರು, ಮರಳು, ಗೋಡು ಅಥವಾ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಪುರಾತನ ನದಿಪಾತ್ರಗಳಾಗಿದ್ದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ದಪ್ಪ ಕಣಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಹಿಮನದಿಯ ಸರೋವರಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಸೇರಿದುವೆಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಶಸ್ತವೆನಿಸಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹಿಂದೆ ಅಗಾಸಿಸ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಪುರಾತನ ಸರೋವರಗಳ ತಳಭಾಗಗಳಾಗಿದ್ದುವು.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಏರುತಗ್ಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬೋಗುಣಿಯಂತಿದೆ. ಇದರ ಅತ್ಯಂತ ತಗ್ಗಿನ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಹಡ್ಸನ್ ಕೊಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಈ ಅವನತ ಪ್ರದೇಶದ ಸುತ್ತಲೂ ಬಹುತೇಕ ಇರುವವು ಕೆನಡಿಯನ್ ಫಲಕದ ಪುರಾತನ ಗಟ್ಟಿಶಿಲೆಗಳು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒರಟಾದ ಬಂಡೆಗಳು ಮೇಲೆದ್ದಿವೆ. ಆದರೆ ಇವು ಎತ್ತರವಾಗಿಲ್ಲ. ಕೆನಡಿಯನ್ ಫಲಕದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೂ ಸಮತಲ ಬಂಡೆಗಳ ಹಾಸಿನ ಮೇಲೆ ವಿಶಾಲ ಬಯಲುಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಕೆಳಗಿನ ಮಹಾಸರೋವರಗಳ ಬಳಿಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಮ್ಯಾನಿಟೋಬದ ಮೈದಾನಗಳು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 300 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿಲ್ಲ ಸ್ಯಾಸ್ಕ್ಯಾಚೆವನ್‌ನ ಮಹಾ ಮೈದಾನಗಳು ಮತ್ತು ಆಲ್ಬರ್ಟ ಇವು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 600–1050 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾಸ್ಕ್ಯಾಚೆವನ್ ನದಿಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೇರೆಲ್ಲೂ ಏರುತಗ್ಗುಗಳಿಲ್ಲ. ಸೈಪ್ರೆಸ್ ಬೆಟ್ಟಗಳು, ವುಡ್ ಪರ್ವತಗಳು ಮುಂತಾದವು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಡಿದಾಗಿವೆ.

ಕೆನಡವನ್ನು ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ 1. ಕೆನಡಿಯನ್ ಫಲಕ 2. ಆಕೇಡಿಯ ಪ್ರದೇಶ 3. ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ 4. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಮತ್ತು 5. ಕಾರ್ಡಿಲೇರ ಪ್ರದೇಶ ಎಂದು ಐದು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

1. ಕೆನಡಿಯನ್ ಫಲಕ: ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 4533760 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್, ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ, ಉತ್ತರ ಆಂಟೇರಿಯೋ ಮತ್ತು ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಪ್ರದೇಶ–ಇವು ಸೇರಿವೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮದ ಗಡಿ ಲೇಕ್–ಆಫ್–ದಿ–ವುಡ್‌ನಿಂದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಮೆಕೆನ್‌ಜಿ ನದಿ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವ ಸ್ಥಳದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ದ್ವೀಪಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳು ಸೇರಿರುವುದೂ ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೇ. ನಡುವೆ ಹಡ್ಸನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯಿಂದ ಕೂಡಿ ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಖನಿಜನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ನಿಕ್ಕಲ್, ತಾಮ್ರ ಮತು ಚಿನ್ನ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರಿನ ನಚ್ವಾಕ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಶಿಖರಗಳು 1650 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೇರಿವೆ. ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಿರುಬೆಟ್ಟಗಳು ಮತ್ತು ಗಟ್ಟಿಬಂಡೆಗಳ ಸಾಲುಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಂಟು. ಭೂಸ್ತರಗಳು ಮೃದುವಾಗಿರುವ ಕಡೆ ಕಣಿವೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಕೆನಡಿಯನ್ ಫಲಕದ ಅರ್ಧ ಭಾಗದ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 300 ಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಹಡ್ಸನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಸುತ್ತ 160–800 ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ದೂರ ವ್ಯಾಪಿಸಿ, ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ವಿನಿಪೆಗ್ ಸರೋವರದ ಆದಿಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳ ಅಂಚಿನ ವರೆಗೆ ಭೂಮಿ ಇಳುಕಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಮರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಗಿಡ್ಡಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೂ ಮುಂದೆ ಬಂಜರು ಪ್ರದೇಶ. ಋತುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಹಿಮಸಾರಂಗ ಮತ್ತು ಕಸ್ತೂರಿ ವೃಷಭಗಳು ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಹಡ್ಸನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಕೆಲವು ವಿಶಾಲ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿಗಳಿವೆ. ಅದು ಅತ್ಯಂತ ಶೀತಪ್ರದೇಶ. ಇಂಡಿಯನರೂ ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳೂ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹಿಮಸಾರಂಗಗಳ ಬೇಟೆಗಾಗಿ ಬರುತ್ತಾರೆ.

2. ಆಕೇಡಿಯ ಪ್ರದೇಶ: ಕೆನಡಕ್ಕೆ ಮೊದಮೊದಲು ಬಂದ ಫ್ರೆಂಚ್ ವಲಸಿಗರು ನೋವಸ್ಕೋಷ ಭಾಗವನ್ನು ಅಕೇಡಿಯ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಈಗ ನೋವಸ್ಕೋಷ, ನ್ಯೂ ಬ್ರನ್ಸ್‌ವಿಕ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಿನ್ಸ್ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ದ್ವೀಪ ಎಂಬ ಹೆಸರಿವೆ. ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗ ಮತ್ತು ನ್ಯೂ ಫೌಂಡ್‌ಲೆಂಡ್ ಸೇರುತ್ತವೆ. ನ್ಯೂಬ್ರನ್ಸ್‌ವಿಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪರ್ವತಗಳು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಸ್ತರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಕಡಿದಾದ ಭೂಕಂಠದಿಂದ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿರುವ ನೋವ ಸ್ಕೋಷ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ ಸುತ್ತಲೂ ಕೊಲ್ಲಿಗಳಿಂದಲೂ ರೇವುಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ ಭೂಶಿರವೇ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲೂ ಪ್ಲಾಸ್ಟರ್ ಆಫ್ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬಳಸುವ ಜಿಪ್ಸಮ್ ಖನಿಜ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಲ್ನಾರು ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಕೆನಡದ ಅತ್ಯಂತ ಕಿರಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾದ ಪ್ರಿನ್ಸ್ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ದ್ವೀಪ ಕೆಂಪು ಭೂಮಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು.

3. ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದೀಬಯಲು: ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ವಲಸಿಗರು ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದಿಯ ಮುಖಭಾಗದಿಂದ ಆಗಮಿಸಿದ ಕಾರಣ, ಈ ನದಿಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನಗರಗಳು ಜನಭರಿತವಾಗಿರುವುವಲ್ಲದೆ ಶ್ರೀಮಂತರನೇಕರು ಈ ನದಿಯ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದಾರೆ. ಕ್ವಿಬೆಕ್ ನಗರದಿಂದ ಹ್ಯೂರನ್ ಸರೋವರದ ವರೆಗೆ 1500 ಚ.ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ನೆಲ ಫಲವತ್ತಾದದ್ದು. ಹಿಂದೆ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿದ್ದ ಭಾಗಗಳು ಗಣಿಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಿಂದಲೂ ವಲಸೆಗಾರರ ನೆಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದಿವೆ. ಕೆನಡದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣ ಮಾಂಟ್ರಿಯಾಲ್; ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಟೊರಾಂಟೋ, ಕೆನಡದ ರಾಜಧಾನಿ ಒಟ್ಟಾವ ಇವು ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು.

4. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು: ಒಳನಾಡ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಪ್ರದೇಶ ಕೆನಡಿಯನ್ ಫಲಕದ ಅಂಚಿನಿಂದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ರಾಕಿ ಪರ್ವತಗಳವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮ್ಯಾನಿಟೋಬದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳು ಸ್ಯಾಸ್ಕ್ಯಾಚೆವನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಮತ್ತು ಆಲ್ಬರ್ಟ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಬಹುಭಾಗಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಇದು ಗೋದಿ ಬೆಳೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು. ಈ ಪ್ರದೇಶ ರಾಕಿ ಪರ್ವತವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವ ಕಡೆ ಗ್ಯಾಸೊಲಿನ್ ಎಣ್ಣೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ಅಭಾವ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದ್ದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ತರುವಾಯ ಗ್ಯಾಸೊಲಿನ್ ಎಣ್ಣೆಯ ಗಣಿಗಳಿಂದಲೂ ಖನಿಜದ ಗಣಿಗಳಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮ ಕೃಷಿಯಿಂದಲೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿ ಕೆನಡದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗಗಳಷ್ಟೇ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿದೆ.

5. ಕಾರ್ಡಿಲ್ಲೇರ ಪ್ರದೇಶ : ಪಶ್ಚಿಮದ ಇಡೀ ರಾಕಿ ಪರ್ವತಗಳ ಪ್ರದೇಶ ಕಾರ್ಡಿಲ್ಲೇರ. ಈ ಪರ್ವತಗಳಿಗೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಯುಗಗಳ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಸಹ ಸೇರಿವೆ. ರಾಕಿ ಪರ್ವತಗಳ ಕಡೆಯ ಅನೇಕ ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೊಲಂಬಿಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಈ ಕಣಿವೆಗಳು ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 800 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಡಿವೆ. ಇವುಗಳ ಅಗಲ 160 ಕಿಮೀ. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಲೋಗನ್, ಸೇಂಟ್ ಇಲೈಯಸ್, ಆಲ್ಬರ್ಟ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಾಬ್‌ಸನ್ ಮತ್ತು ಸೆಲ್ಕರ್ಕ್. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಂಜು ಕವಿಯುತ್ತದೆ. ಸೆಲ್ಕರ್ಕ್ ಮತ್ತು ರಾಕಿ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ನೀರ್ಗಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳ ಮಂಜುಗಟ್ಟುನೆಲ 250 ಚಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೊಲಂಬಿಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 2250 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮರಗಳು ಯಥೇಚ್ಛ.

ನದಿಗಳು ಮತ್ತು ಸರೋವರಗಳು: ಕೆನಡದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಕಿಮೀ ಉದ್ದವುಳ್ಳ ಸಾವಿರಾರು ಮೀ ಆಳವಾದ ಮಹಾ ಸರೋವರಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು, ದಟ್ಟಡವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣದಂತಿರುವ ಹೊಂಡಗಳವರೆಗೆ ವಿವಿಧ ಗಾತ್ರಗಳ ಜಲಾಶಯಗಳಿವೆ. ವಿಶಾಲವಾದ ಹಾಗೂ ಒತ್ತಾಗಿ ಹರಡಿ ಕೊಂಡಿರುವ ಸರೋವರಗಳು ಹಡ್ಸನ್ ಕೊಲ್ಲಿಗೆ 800 ಕಿಮೀ ಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು 1600 ಕಿಮೀ ಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದವು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೂ ಕೆನಡಕ್ಕೂ ನಡುವಣ ಗಡಿಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿವೆ. ಮಹಾಸರೋವರಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಗಾತ್ರದ ಸರೋವರಗಳು ಕೆನಡದ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರೇಟ್ ಬೇರ್, ಗ್ರೇಟ್ ಸ್ಲೇವ್ ಮತ್ತು ವಿನಿಪೆಗ್ ಸರೋವರಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

ಕೆನಡದ ನದಿಗಳಿಗೆ ಬಳಸು ಹೆಚ್ಚು. ಸರೋವರಗಳ ನಡುವೆ ಅನುಕ್ರಮ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುವ ನದಿಗಳು ಹಲವು. ಒಂದೇ ನದಿ ಅನೇಕ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ತಾಳಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಆಂಟೇರಿಯೋ ಸರೋವರದ ಈಶಾನ್ಯದ ಕೊನೆಯಿಂದ ಹರಿದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿ ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್. ಅದರಿಂದಲೂ ಅದು ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿರುವ ಸರೋವರಗಳಿಂದಲೂ ಖಂಡದ ಹೃದಯಭಾಗಕ್ಕೆ ಜಲಸಂಪರ್ಕ ಲಭ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮಾಂಟ್ರಿಯಾಲ್ ಮತ್ತು ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಜಲಮಾರ್ಗ ಏರ್ಪಡಿಸಿರುವುದು ಈ ನದಿ. ಒಳನಾಡಿನಿಂದ ಹರಿದು ಹಡ್ಸನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಡೂಬಾಂಟ್, ಚರ್ಚಿಲ್, ನೆಲ್ಸನ್, ಆಲ್ಬನಿ, ಮೂಸ್, ಈಸ್ಟ್‌ಮೇನ್ ಮತ್ತು ನಾಟ್ಯವೇ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಪ್ರದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನದಿ ಮಕೆನ್‌ಜ಼ಿ. ಪೀಸ್ ಮತ್ತು ಆತಬ್ಯಾಸ್ಕ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳು. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಸೇರುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡವು ಯೂಕಾನ್, ಫ್ರೇಸರ್ ಮತ್ತು ಕೊಲಂಬಿಯ.

ಕೊಲಂಬಿಯ ನದಿ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ 650 ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ದೂರ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಗಿಂತ ಕಿರಿಯದಾದ ಫ್ರೇಸರ್ ನದಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಿದು, ನ್ಯೂ ವೆಸ್ಟ್‌ಮಿನ್‌ಸ್ಟರ್ ಬಳಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದ ನದಿಗಳು ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಸಾಗರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಖಂಡಾಂತರ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಈ ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಸು. 42^0 ಉ.ಅ.ದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಪ್ರದೇಶದ ವರೆಗೂ ಸಾಗರಗಳ ತೀರ ಹೊಂದಿರುವ ಕೆನಡ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ವಿವಿಧ ವಾಯುಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಭಾರಿ ವಾಯುರಾಶಿಗಳಿಂದ ಇದರ ವಾಯುಗುಣ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿದೆ. ತಣ್ಣಗಿನ ಒಣಗಾಳಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಮಕೆನ್‌ಜ಼ಿ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಹಡ್ಸನ್ ಕೊಲ್ಲಿಗಳ ಮೂಲಕ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಮಹಾಸರೋವರಗಳವರೆಗೂ ಬೀಸಿ, ಅವನ್ನೂ ದಾಟಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ತಾಕಬಹುದು. ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಖಾರಿ ಮತ್ತು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಿಂದ ಬೆಚ್ಚನೆಯ ಮತ್ತು ತೇವಗೂಡಿದ ಗಾಳಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೀಸಿ, ಆಗ್ನೇಯ ಕೆನಡವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಪೆಸಿಫಿಕ್‌ನಿಂದ ತಂಪಾದ, ತೇವ ತುಂಬಿದ ಗಾಳಿ ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಬೀಸಿ ಪರ್ವತಪಂಕ್ತಿಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಸುರಿಸುತ್ತದೆ; ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲಿಂದ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ಬೇಸಗೆಯ ನಡುಗಾಲದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕೆನಡದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುದುಂಟು, ಕೆನಡದ ಬಹುಭಾಗ ಶೀತಪ್ರದೇಶ. ವಾಸಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲಕರವಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಉಷ್ಣತಮ. ಉಷ್ಣತೆ, ಮಳೆ, ಸಸ್ಯ ಬೆಳೆಯುವ ಕಾಲದ ಅವಧಿ ಇವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೆನಡವನ್ನು ಹಲವು ವಾಯುಗುಣ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಉತ್ತರದ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ವಾಯುಗುಣ. ಜುಲೈಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 10^0ಸೆ. ಇರುವ ಉತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶ. ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆ. ಉದ್ದನೆಯ ದಿನ. ಧ್ರುವ ಪ್ರದೇಶದ ಬಳಿ ಸೂರ್ಯ ಹಲವು ವಾರಗಳ ಕಾಲ ಮುಳುಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ ದೀರ್ಘ, ತೀವ್ರ, ಅಂಧಕಾರಮಯ. ಅವಪಾತ ಬಲು ಕಡಿಮೆ (12–25 ಸೆಂಮೀ). ಮಣ್ಣಿನ ತಳಭಾಗ ಬಹುತೇಕ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಗಡ್ಡೆ ಕಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. 2. ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ವಾಯುಗುಣ ರೇಖೆಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಉಪ-ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. 6.1^0ಸೆ. ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆ 5 ತಿಂಗಳುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಚಳಿಗಾಲ ಬಲು ತೀವ್ರ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 25–30 ಸೆಂಮೀ ಅವಪಾತ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹಿಮದ ಭಾಗವೇ ಅಧಿಕ. 3. ಉತ್ತರ ಮಾರುತೀಯ (ಬೋರಿಯಲ್) ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ಜುಲೈ ಉಷ್ಣತೆ 15^0ಸೆ. ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 30–35 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ (ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ). ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹಿಮಪಾತ ಹೆಚ್ಚು. ಇಲ್ಲಿ ಮೃದು ತಿರುಳಿನ ಮರಗಳ ಕಾಡು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. 4. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ನಡುವಣ ಉಷ್ಣತೆಯ ಸರಾಸರಿ $9^0 4^0$ಸೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ 15.5^0ಸೆ. ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಅವಪಾತ 100–135 ಸೆಂಮೀ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ. ನ್ಯೂ ಬ್ರನ್ಸ್‌ವಿಕ್‌ನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ 20–25 ಸೆಂಮೀ ಹಿಮ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ದಟ್ಟವಾದ ಮಂಜು ಬೀಳುವುದುಂಟು. 5. ಮಹಾಸರೋವರಗಳ ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆಯೇ ವಾಯುಗುಣ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ವಸಂತಾಗಮನವಾಗುವುದು ಬೇಗ. ಬೇಸಗೆ ಹೆಚ್ಚು ದೀರ್ಘ. ಮಾಂಟ್ರಿಯಾಲ್ ಟೊರಾಂಟೋಗಳಲ್ಲಿ ಜುಲೈ ಉಷ್ಣತೆ 21^0ಸೆ. ಸರೋವರಗಳ ನಡುವಣ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ (ದಕ್ಷಿಣ ಆಂಟೇರಿಯೋ) ಉಷ್ಣತೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು. ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಸಮನಾಗಿ ಅವಪಾತ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ 75–100 ಸೆಂಮೀ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ಸಂಭವಿಸುವುದುಂಟು. 6. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಸಾಧಾರಣ (30–40 ಸೆಂಮೀ). ಇದು ಬೀಳುವುದು ಬಹುತೇಕ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ. ಬೇಸಗೆಯ ನಡುಗಾಲದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆಯ ಸರಾಸರಿ 18.33ಸೆ. ವಿನಿಪೆಗ್, ಪ್ರಿನ್ಸ್‌ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಮತ್ತು ಎಡ್ಮಂಟನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ನಡುವಣ ಉಷ್ಣತೆ 0^0ಸೆ. 7. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಚಳಿ ತೀವ್ರವಿಲ್ಲ: ವಾಯುಗುಣ ತೇವಪೂರಿತ. ಹಿಮ ಬಿಂದುವಿಗಿಂತ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಉಷ್ಣತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 200 ಸೆಂಮೀ ಅವಪಾತ. 8. ಪಶ್ಚಿಮ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ಮಳೆ ಮಾರುತದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಶಿಖರಗಳು ಹಿಮಾವೃತ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯಗಳು ಪ್ರಾಣಿಗಳು: ಸಮುದ್ರತೀರವುಳ್ಳ ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಆಂಟೇರಿಯೋಗಳಲ್ಲಿಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯವು. ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಮತ್ತು ಲಾರೆನ್ಸ್ ಖಾರಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಹಾಗೂ ಉಪ-ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆಂಟೇರಿಯೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆಚೆ, ಮ್ಯಾನಿಟೋಬ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ರೆಡ್ ನದಿಯಿಂದ ರಾಕಿ ಪರ್ವತಗಳ ತಪ್ಪಲವರೆಗೂ ಹರಡಿವೆ. ಕೊಲಂಬಿಯದ ಪರ್ವತ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಅಂಚಿನ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡುಹೂ ಗಿಡಗಳು ತುಂಬಿವೆ.

ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ತಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಡಿದುಹಾಕಿದ್ದಾರೆ. ರಕ್ಷಿತ ಅರಣ್ಯಗಳು ಕೆನಡಿಯನ್ ಫಲಕಭಾಗಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಉತ್ತರ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ತಂಡ್ರದ ಪಾಚಿ, ಹುಲ್ಲು, ಬಂಡೆಗೆ ತಗಲುವ ಕಲ್ಲುಹೂ ಹಾಗೂ ಕುಬ್ಜಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ತೀರದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳಿದ್ದರೂ ಚೌಬೀನೆಗೆ ಯುಕ್ತವಾದ ಮರಗಳಿಲ್ಲ. ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದಿಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಶಂಕುಧರ ವೃಕ್ಷಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಸುಪೀರಿಯರ್ ಸರೋವರದಿಂದ ಕ್ವಿಬೆಕ್ ವರೆಗೆ ಒತ್ತಾದ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಅದು ಇಂದಿಗೂ ಪೂರ್ವ ಕೆನಡದ ದಿಮ್ಮಿ ಉತ್ಪಾದನ ಪ್ರದೇಶ. ಅಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಪೈನ್, ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ಹೆಮ್ಲಾಕ್, ಹಳದಿ ಬರ್ಚ್ ಹಾಗೂ ಮೇಪಲ್ ಮರಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಅಲಾಸ್ಕದ ಅಂಚಿನವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಪೈನ್ ಜಾತಿಯ ವೃಕ್ಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಉತ್ತರ ಅರಣ್ಯ ವಲಯವುಂಟು. ಅಲ್ಲಿ ಜಾಕ್, ಪೈನ್, ಬಿಳಿಯ ಬರ್ಚ್, ವಿಲೊ ಮೊದಲಾದ ಮರಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಬಿಳಿ ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಮತ್ತು ಕರಿ ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಮರಗಳ ದಿಮ್ಮಿಗಳು ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾದ ತಿರುಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತವೆ.

ಜನ ಜೀವನ: ಕೆನಡದ ಮಾನವ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ವಲಸೆಗಳ ಮತ್ತು ನೆಲಸುಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯುಂಟು. ಅದರ ಪ್ರಜಾಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್ ಜನಾಂಗದವರೇ ಹೆಚ್ಚು. ಫ್ರೆಂಚ್ ಕೆನಡಿಯನ್ನರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಂದಿ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ

ನಾರ್ಮಂಡಿ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದು ನ್ಯೂ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಅಕೇಡಿಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದವರ ಸಂತತಿಯವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಜನಾಂಗದವರು ಭಾಗಶಃ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಕಡೆಯಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಬಂದು ನೆಲಸಿದ ಆಂಗ್ಲರ ಸಂತತಿಯವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕಳೆದ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ವಲಸೆ ಬಂದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಜನರ ಸಂತತಿಯವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ವಲಸೆಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸುವ ನೀತಿ 1890ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆಗಿನಿಂದ ಅನೇಕ ಐರೋಪ್ಯ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಜನರು ಸಹ ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೆನಡದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ವಸತಿಗೆ ತೆರೆದಾಗ, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದರದಲ್ಲೇ ಕೆನಡದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಬೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಗೊಂಡುವು. 1918–30ರಲ್ಲಿ ಕೆನಡಕ್ಕೆ 5 ಲಕ್ಷ ಬ್ರಿಟಿಷರು ವಲಸೆ ಬಂದರು. ಕೆನಡಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬರುವುದನ್ನು 1919ರಿಂದ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆನಡದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ಇಂಡಿಯನರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗ ಜನ ಕೆನಡಿಯನ್ ಫಲಕ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಡಿಲೇರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಾಗಿ ಏರ್ಪಡಿಸಲಾದ ಮೀಸಲು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಎಸ್ಕಿಮೋ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ. ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಮತಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವ ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಎಸ್ಕಿಮೋ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯನ್ ಜನ ತಮ್ಮ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕೃಷಿ : ಗೋದಿ ಕೆನಡದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಅದನ್ನು ಆಲ್ಬರ್ಟ, ಸ್ಯಾಸ್ಕ್ಯಾಚೆವನ್, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೊಲಂಬಿಯ ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕ್ವಿಬೆಕ್, ಆಂಟೇರಿಯೋಗಳಲ್ಲಿ ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚು; ಕ್ಷೀರೋತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಡಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನೋವಸ್ಕೋಷ, ದಕ್ಷಿಣ ಕ್ವಿಬೆಕ್, ಆಂಟೇರಿಯೋ, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೊಲಂಬಿಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಹಣ್ಣುಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಸಕ್ಕರೆ ಬೀಟನ್ನು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಬಗೆಯ ತಂಬಾಕು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಬಾರ್ಲಿ, ಓಟ್ಸ್, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ ಇವು ಈ ದೇಶದ ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗಣಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮಹತ್ವ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ನೋವಸ್ಕೋಷ, ಆಲ್ಬರ್ಟ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೊಲಂಬಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೊಲಂಬಿಯ ಮತ್ತು ಯೂಕಾನ್ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಆಂಟೇರಿಯೋದ ಪಾರ್ಕುಪೈನ್ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯದು. ಗ್ರೇಟ್ ಸ್ಲೇವ್ ಸರೋವರದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲೋನೈಫ್‌ನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಂಕೋವರ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿವೆ. ಬೆಳ್ಳಿ, ಸೀಸ, ತವರದ ಗಣಿಗಳು ಕೆನಾಗಮಿ ನಗರ ಮತ್ತು ಯೂಕಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಕ್ವಿಬೆಕ್, ಆಂಟೇರಿಯೋ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೊಲಂಬಿಯಗಳಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ ಹೇರಳ. ನಿಕ್ಕಲ್ ಆಂಟೇರಿಯೋದ ಸಡ್‌ಬರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. 1951ರಲ್ಲಿ ಲಿನ್ ಸರೋವರದ ಬಳಿ (ಮ್ಯಾನಿಟೋಬ) ನಿಕ್ಕಲ್ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಳು ಆರಂಭವಾಗಿವೆ. ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ಗ್ಯಾಸೊಲಿನ್ ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಆಲ್ಬರ್ಟದ ಟರ್ನರ್ ಕಣಿವೆಯ ಎಣ್ಣೆ ಗಣಿಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ದೊಡ್ಡ ಕೊಳವೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ದೂರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಡ್‌ಮಂಟನ್‌ನಿಂದ ವ್ಯಾಂಕೂವರ್ ವರೆಗೆ ಹಾಕಿರುವ 1150 ಕಿಮೀ ಕೊಳವೆಯೂ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಪ್ರದೇಶದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು 3200 ಕಿಮೀ ಗಳಾಚೆಗೆ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಮಾಂಟ್ರಿಯಾಲ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುವ ಕೊಳವೆಯೂ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಅರಣ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚೌಬೀನೆ ಮರಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ತಿರುಳು ಒದಗಿಸುವ ಮರಗಳು ಹೇರಳ. ಕೆನಡದ 40 ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆ ಒಂದು. ಕಾರ್ನರ್ ಬ್ರೂಕ್, ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಫಾಲ್ಸ್, ತ್ರೀ ರಿವರ್ಸ್, ಕಾರ್ನ್‌ವಾಲ್, ಪೋರ್ಟ್ ಆರ್ಥರ್, ಪೋರ್ಟ್ ವಿಲಿಯಂ, ಕ್ವಿಬೆಕ್ ನಗರ, ವ್ಯಾಂಕೋವರ್ ಇವು ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆ ಕೇಂದ್ರಗಳು.

ತುಪ್ಪಳ ಕೈಗಾರಿಕೆ : ತುಪ್ಪಳ ಸಂಗ್ರಹ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೇಡಿಕೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಕೆನಡದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುವ, ಅದರಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳ್ಳಿನರಿ ಮತ್ತು ಕರಿಯ ನರಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುವ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿವೆ. ಪ್ರಿನ್ಸ್ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ದ್ವೀಪ, ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಮತ್ತು ಆಂಟೇರಿಯೋಗಳಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪಳ ಸಂಗ್ರಹದ ಮತ್ತು ತುಪ್ಪಳ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ : ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಕೆನಡದ ಹಳೆಯ ವೃತ್ತಿ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮತ್ತು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಒಳನಾಡ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಸಾಧನಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಅಮೆರಿಕದೊಡನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಸಾಗರತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ಉದ್ಯಮ ಕ್ರಮಗೊಂಡಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಸರ್ಕಾರ ಬೆಸ್ತರಿಗೆ ಉತ್ತೇಜಕವಾಗಿ ಬಹುಮಾನಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ಕೆನಡ ಗೋದಿ, ಚೌಬೀನೆ, ಮರದ ತಿರುಳು, ಕಾಗದ, ಖನಿಜಗಳು ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಒತ್ತಾದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಸರಕುಗಳ ರವಾನೆಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ಗದ ಜಲಸಾರಿಗೆಯದು ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ. ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಕೆನಡದ ಬಂದರುಗಳು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಶೀತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಳನಾಡಿನ ಮಾಂಟ್ರಿಯಾಲ್ ಬಂದರು ಮುಚ್ಚಿರುತ್ತದೆ; ಹ್ಯಾಲಿಫಾಕ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ಜಾನ್ ಬಂದರುಗಳು ಒಳನಾಡಿಗೆ ಬಲು ದೂರದಲ್ಲಿವೆ. ಪನಾಮಾ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ತೆರೆದ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಂಕೋವರ್ ಬಂದರು ಸರಕುಗಳ ರಫ್ತಿಗೆ ಮುಖ್ಯಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಗೋದಿಯನ್ನು ಪೂರ್ವದ ಮಹಾಸರೋವರಗಳ ಅಂಚಿಗೆ ಸಾಗಿಸಲು ಅನೇಕ ಕಾಲುವೆಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆನೆಡಿಯನ್ ಕಾಲುವೆಯ ಆಳ 5.7 ಮೀ. ವೆಲಂಡ್ ಕಾಲುವೆ 9 ಮೀ ಆಳವಿದೆ. ಹಡಗುಗಳು ಆಂಟೇರಿಯೋ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಇದು ಸಹಾಯಕ. ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದಿಯ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳ ಮೂಲಕ ಹಡಗುಗಳು ಸಾಗರತೀರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಬಯಲುಗಳಿಂದ ಗೋದಿಯ ಸಾಗಣೆಗೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಮತ್ತೊಂದು ಅನುಕೂಲ ಸಾಧನ. 1850ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಹಾಕಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಹಲವಾರು ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಕೆನಡಿಯನ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಅಂತರವಸಾಹತು ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು, ಕೆನಡಿಯನ್ ನಾರ್ದರನ್, ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಟ್ರಂಕ್ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಷನಲ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಕಾಂಟಿನೆಂಟಲ್–ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿ ಈಗ ಸರ್ಕಾರದ ಮಾಲೀಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೆನಡಿಯನ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಸ್ಥೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅಂತರಕೆನಡ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರದಿಂದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ತೀರದಿಂದ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರದವರೆಗೆ ತ್ವರಿತ ಪ್ರಯಾಣ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮೋಟಾರು ಸಂಚಾರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ನ್ಯೂ ಫೌಂಡ್‌ಲ್ಯಾಂಡಿನಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೊಲಂಬಿಯವರೆಗೆ 8000 ಕಿಮೀ ಹೆದ್ದಾರಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ನಗರಗಳು, ಪಟ್ಟಣಗಳು: ಕೆನಡದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ಮನೋಹರವಾದ ಪರಿಸರ ಪಡೆದಿವೆ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಅಂಚಿನ ವ್ಯಾಂಕೂವರ್ ನಗರದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಮಚುಂಬಿತ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಆಂಟೇರಿಯೋ ಸರೋವರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಟೊರಾಂಟೋ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸೊಬಗಿನ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಮಾಂಟ್ರಿಯಾಲ್ ಪಟ್ಟಣ ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದಿಗೆ ಎದುರಾಗಿರುವ ಬೆಟ್ಟದ ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. ಕ್ವಿಬೆಕ್ ನಗರ ಸಹ ಅದೇ ನದಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿದೆ. ಕೆನಡದ ರಾಜಧಾನಿ ಒಟ್ಟಾವ ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿದೆ. ನೋವಸ್ಕೋಷದ ಮನೋಹರವಾದ ಕಡಲತೀರದಲ್ಲಿ ಹ್ಯಾಲಿಫ್ಯಾಕ್ಸ್ ನಗರವಿದೆ; ಅದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬಂದರಿದೆ. ಲಾಭವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಜನ ಎಂಬಂತೆ ಜನಜೀವನ ಕಷ್ಟವಾದ ಶೀತಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ನಗರಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಸಿಕ್ಕುವೆಡೆ ಇರುವ ನಗರ ಎಲ್ಲೋನೈಫ್. ಮೆಕೆನ್‌ಜಿ ನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ನಾಲೆಯ ಹಿಮಗಟ್ಟಿದ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಅಕ್ಲಾವಿಕ್ ತುಪ್ಪಳ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಎಡ್‌ಮಂಟನ್ ಮತ್ತು ಕಾಲ್ಗರಿ (ಆಲ್ಬರ್ಟ), ವಿಕ್ಟೋರಿಯ (ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೊಲಂಬಿಯ), ಸೇಂಟ್ ಜಾನ್ಸ್ (ನ್ಯೂ ಫೌಂಡ್‌ಲೆಂಡ್), ಷಾರ್ಲಟ್ ಟೌನ್ (ಪ್ರಿನ್ಸ್ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ದ್ವೀಪ), ರೆಜಿನ, ಸ್ಯಾಸ್ಕ್ಯಾಚೆವನ್ ಮತ್ತು ಹ್ವೈಟ್ ಹಾರ್ಸ್ (ಯೂಕಾನ್)–ಇವು ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳು. ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳೆಂದರೆ, ಮಾಂಟ್ರಿಯಾಲ್, ಟೊರಾಂಟೊ, ವ್ಯಾಂಕೋವರ್, ವಿನಿಪೆಗ್, ಹಾಮಿಲ್ಟನ್, ಕ್ವಿಬೆಕ್, ಎಡ್ಮಂಟನ್, ಕ್ಯಾಲ್‌ಗರಿ, ವಿಂಡ್‌ಸರ್, ಹ್ಯಾಲಿಫಾಕ್ಸ್, ಕಿಚಿನರ್, ಲಂಡನ್ ಇತ್ಯಾದಿ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿ: ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪದ್ಧತಿ. ಝರಿ, ತೊರೆ ಮತ್ತು ಹಳ್ಳಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುವ ಮಳೆ ನೀರಿಗೆ ತಗ್ಗಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಅಥವಾ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಒಡ್ಡುಗಳನ್ನು (ಏರಿ) ನಿರ್ಮಿಸಿ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು. ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ನೀರನ್ನು ತೂಬಿನ ಅಥವಾ ಚಿಕ್ಕಕಾಲುವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಗೆ ಪೂರೈಸುವುದೇ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿ. ಕೆರೆಗಳ ಗಾತ್ರ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ನೀರಾವರಿ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿ ಹಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು.

ಅವುಗಳೆಂದರೆ: ಕೆರೆಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶದ ಸುಮಾರು ಕಾಲುಭಾಗ ಪ್ರದೇಶ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆರೆಗಳು ಮಳೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತುಂಬಿರುತ್ತವೆ. ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೆರೆಗಳು ವರ್ಷ ಪೂರ್ತಿ ನೀರನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಗ ಹೂಳು ತುಂಬುವುದರಿಂದ ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹಣಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹೂಳು ತೆಗೆಯುವುದು ಬಲು ವೆಚ್ಚದಾಯಕ ಕಾರ್ಯ. ಕೆರೆನೀರಿನ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಜನರ ನಡುವೆ ಸಾಮರಸ್ಯ ಕಂಡುಬರದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಂಘರ್ಷಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಕೆರೆಗಳು ವಸತಿ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಕೆರೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ.

ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿದ್ದರೂ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿಯಿಂದ ಕೆಲವು ಅನುಕೂಲಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ; ಇದು ಇಂದಿಗೂ ಕೆಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಅನವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಪೋಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ನೀರನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶದ ಅಂತರ್ಜಲ ಮಟ್ಟ ಸುಧಾರಿಸಿ ಭಾವಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಕೆ.)

ಕೆರೆಬಿಯನ್ ದ್ವೀಪಗಳು: ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ಲೆಸ್ಸರ್ ಆಂಟಿಲಿಸ್ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ವಿರಳವಾಗಿ ಇಡೀ ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮವನ್ನೇ ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುವುದೂ ಇದೆ. ಇದನ್ನು ಐರೋಪ್ಯರು ಕಂಡುಹಿಡಿದಾಗ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಕ್ಯಾರಿಬ್ ಜನರಿಂದಾಗಿ ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಕ್ಕೆ ಕ್ಯಾರಿಬೀ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್ ಮತ್ತು ವೆನಿಜುವೇಲ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ದ್ವೀಪಗಳು ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಈ ದ್ವೀಪಸಮೂಹ ಒಂದು ಸರಪಳಿಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಟೊ ರೀಕೊದಿಂದ ವೆನಿಜುವೇಲದ ಉತ್ತರತೀರದ ವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಈ ಸ್ತೋಮದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಲೀವರ್ಡ್ ದ್ವೀಪಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಂಡ್‌ವರ್ಡ್ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಇವೆ. ಗ್ವಾಡಲೂಪ್, ಮಾರ್ಟಿನೀಕ್, ಬಾರ್ಬಡೋಸ್, ಟ್ರಿನಿಡಾಡ್ ಮತ್ತು ಟೊಬಾಗೋ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ದ್ವೀಪಗಳು.

ಕೆರೆಬಿ ದ್ವೀಪಗಳು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಾದವು. ಅವು ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಮೇ 1902ರಲ್ಲಿ ಗ್ವಾಡಲೂಪ್ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಟಿನೀಕ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಂತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿಂದ ಅಪಾರ ಹಾನಿಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದುವು.

ಇಲ್ಲಿಯದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ. ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಸಮುದ್ರಗಳ ಉಷ್ಣ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾರುತಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪದೇ ಪದೇ ಬೀಸುವ ಚಂಡಮಾರುತಗಳ ಹಾವಳಿ ವಿಪರೀತ. ಮಳೆಯ ಪರಿಮಾಣ ದ್ವೀಪದಿಂದ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದುಂಟು.

ಇಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಮಹಾಗನಿ ಮತ್ತು ಸಿಡಾರ್ ಮುಖ್ಯವಾದ ಮರಗಳು. ಜಿಂಕೆ, ಕೋತಿ, ಕತ್ತೆ, ಉರಗವರ್ಗದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಆಮೆ ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳೂ ಉಂಟು. ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ. ಕಬ್ಬು, ಕಾಫಿ, ಕೋಕೋ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಬಾಳೆಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಟ್ರಿನಿದಾದ್ ಮತ್ತು ಬಾರ್ಬಡೋಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಟ್ರಿನಿದಾದ್ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಟಿನೀಕ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಬಹು ಸಂಖ್ಯಾತರು ನೀಗ್ರೋಗಳು. ಬಿಳಿಯರೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ಕ್ಯಾರಿಬೀ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರಸ್ತೆಗಳುಂಟು. ಕತ್ತೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಗಣೆಯ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನ. ಮುಖ್ಯ ವಾಯುಮಾರ್ಗಗಳಿಲ್ಲ. ಟ್ರಿನಿದಾದ್ ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ಲೂಸಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಬಂದರುಗಳಿವೆ. (ಎಂ.ಎ.ಎಚ್.)

ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ: ಉತ್ತರದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕಗಳ ನಡುವೆ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಖಾರಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಡಿರುವ ಆಳವಾದ ಉಪಸಾಗರ. ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರವೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಖಾರಿಯೂ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಭೂಖಂಡಗಳಿಂದ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಮ್ಮಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವೆರಡು ಜಲ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ಒಂದಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಅಮೆರಿಕನ್ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರವೆಂದು ಕರೆಯುವುದು. ಜರ್ಮನ್ ಸಾಗರವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ರೂಢಿ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸಿನ ಗ್ರೇಟರ್ ಅಂಟಿಲಿಸ್ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಲೆಸ್ಸರ್ ಆಂಟಿಲಿಸ್ ದ್ವೀಪಗಳು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ವೆನಿಜುವೇಲ, ಕೊಲಂಬಿಯ, ಪನಾಮ ಮತ್ತು ಕಾಸ್ಟರೀಕ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ನಿಕರಾಗುವ, ಹಾಂಡುರಾಸ್ ಗ್ವಾಟಿಮಾಲ ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಸಿಕೋ–ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ 620 ಕಿಮೀ – 1120 ಕಿಮೀ ಅಗಲವೂ ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 2400 ಕಿಮೀ ಗರಿಷ್ಠ ಉದ್ದವೂ ಇರುವ ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 167920,000 ಚ.ಕಿಮೀ.

ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಒಂದು ಮಹಾಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯಂತೆ ತೋರುವ ಸಮುದ್ರ. ಆದರೆ ಇದು ಕಾಲುವೆಯಷ್ಟು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಯೂಕಟಾನ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯ ಮೂಲಕ ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ಖಾರಿಯೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಭಾಗದೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್‌ನಿಂದ ಇದು ಬೇರ್ಪಟ್ಟಂತಿರಲು ಲೆಸ್ಸರ್ ಆಂಟಿಲಿಸ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಕಾರಣ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ನಡುವೆ ಸಮುದ್ರದ ಆಳ 600 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಆನೆಗಾಡ ಜಲಸಂಧಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಆಳ. ಕ್ಯೂಬದ ಪೂರ್ವದ ತುದಿಗೂ ಹೈಟಿಯ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಮಾರ್ಗದ ಮುಖದ ಬಳಿಯ ಆಳ, ಕ್ಯೂಬದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಯೂಕಟ್ಯಾನಿನ ಆಳ ಹೆಚ್ಚು.

ಕೆರೆಬಿಯನ್ ನಡುವೆ ಅನೇಕ ನಿಡಿದಾದ ಮಡುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಜಲದಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಿದಾದ ನೆಲದೇಣುಗಳೂ ಉಂಟು. ಈ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಇದು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಹೋಲುವುದಾದರೂ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್‌ಗಿಂತ ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಹೆಚ್ಚು ಆಳ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರಕ್ಕೂ ಇದಕ್ಕೂ ನಡುವಣ ಸಮುದ್ರಭಾಗವೂ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನಿಗಿಂತ ಇದು ಕಿರಿದಾದ ಸಮುದ್ರ.

ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಮೂಲತಃ ಖಂಡೀಯ ಸಮುದ್ರವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಾಗರಿಕವೂ ಅಲ್ಲ. ರಚನೆಯಲ್ಲೇನೋ ಇದು ಸಾಗರಪಾತ್ರದ ಹಾಗೆಯೇ ಇದೆ. ಭೂರಚನೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ ಚಿಕ್ಕದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕೇಮ್ಯಾನ್ ಸಮುದ್ರವೆಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು. ಈ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ–ಹಾಂಡುರಾಸ್ ನಿಕರಾಗ್ವಗಳಿಂದ ಜಮೈಕದ ವರೆಗೆ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೈಟಿಯವರೆಗೆ–ಸಮುದ್ರ ತಳ ಅಗಲವಾಗಿ ಜಗಲಿಯಂತೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಜಮೈಕಾದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಇರುವ ಸಮುದ್ರಭಾಗದ ಪಶ್ಚಿಮಪ್ರದೇಶ ಕೊಲಂಬಿಯನ್ ಮತ್ತು ವೆನಿಜುವೇಲನ್ ಪಾತ್ರಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಜಲದ ತಳಭಾಗ ನೆಲ ಎತ್ತರವಾಗಿ, ಬೆನ್ನೇಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾಗಿರುವುದು ಕೇಮ್ಯಾನ್ ಸಮುದ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ–ಬಾರ್ಟ್‌ಲೆಟ್‌ನಲ್ಲಿ (6836 ಮೀ) ಇದು ಕ್ಯೂಬಕ್ಕೂ ಜಮೈಕಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇದೆ.

ಈ ಸಮುದ್ರಪಾತ್ರದ ಮೇಲ್ಮೈ ತೀವ್ರವಾದ ಏರುತಗ್ಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಕಡಿದಾದ ಬೆನ್ನೇಣುಗಳ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಅತಿ ಆಳದ ಕೊಳ್ಳಗಳುಂಟು. ಕೆಲವು ಬೆನ್ನೇಣುಗಳು ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೂ ತಲೆ ಎತ್ತಿ ನಿಂತಿವೆ. ಪೋರ್ಟೋರೀಕೋದ ಬೆನ್ನೆಲುಬಿನಂತಿರುವ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಎತ್ತರ, ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 333 ಮೀ. ಆದರೆ ಅದರ ಬದಿ ಅತಿಕಡಿದಾಗಿದೆ; ಕಡಲ ಕಿನಾರೆಯಿಂದ ಕೇವಲ 88 ಕಿಮೀ ಸಾಗುವುದರೊಳಗೆ 5150 ಮೀ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಇಳಿಜಾರು ಹೀಗೆಯೇ ಮುಂದುವರಿದು, ತೀರದಿಂದ 120 ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟೇ ದೂರದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಅತ್ಯಂತ ಆಳಪ್ರದೇಶವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ಥಳದ ಆಳ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 9145 ಮೀ.

ಈ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಭರತದ ಚಲನೆ ಕಡಿಮೆ. ಇದು ನಿಲುಕುವ ಗರಿಷ್ಠ 3 ಮೀ ಎತ್ತರ; ಸರಾಸರಿ 1ಮೀ. ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಆವೃತವಾಗಿರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಾರಣ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್‌ನಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ಸಾಗರಪ್ರವಾಹ ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಹಾಯ್ದು ಯೂಕಟಾನ್ ಮೂಲಕ ವೇಗವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಇದರ ಕವಲೊಂದು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ತಿರುಗಿ ಫ್ಲಾರಿಡ ಜಲಸಂಧಿಯ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಸಮುದ್ರದ ಪ್ರತಿಪ್ರವಾಹಗಳ ಪೈಕಿ ಕೊಲಂಬಿಯನ್ ಪಾತ್ರದ ದಕ್ಷಿಣ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದೂ ಕ್ಯೂಬದ ದಕ್ಷಿಣತೀರದ ಬಳಿ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವುದೂ ಮುಖ್ಯವಾದಂಥವು. ಈ ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲೆ ಈಶಾನ್ಯ ಮಾರುತಗಳು ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಸೆಪ್ಟೆಂಬರಿನಿಂದ ನವೆಂಬರ್‌ವರೆಗೆ ಇವುಗಳ ಬಲ ಸ್ವಲ್ಪ ಕುಗ್ಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಂಜು ಅಪರೂಪ. ಗಾಳಿಯ ಉಷ್ಣತೆ ಫೆಬ್ರವರಿಯಲ್ಲಿ ಸು. 22^0ಸೆ. ಸೆಪ್ಟೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಸು. 28^0 ಸೆ. ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಆಗಸ್ಟ್‌ನಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ವರೆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೀಕರ ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಬೀಸುವುದುಂಟು.

(ಬಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕೆಲ್ಟ್ ಜನಾಂಗ: ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಒಂದನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದಲ್ಲಿ ಐರೋಪ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಗಮನಾರ್ಹ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ ಒಂದು ಜನಾಂಗ. ಕೆಲ್ಟ್ ಜನರು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತದ ಉತ್ತರದ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದರು. ಗ್ರೀಕ್ ಚರಿತ್ರಕಾರರು ಇವರನ್ನು ಕೆಲ್ಟಾಯ್ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಇದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕೆಲ್ಟ್ ಎಂಬ ಪದ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದೆ. ರೈನ್ ಮತ್ತು ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಗಳ ದಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಇವರು ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಹರಡಿಕೊಂಡರು. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

ಕೆಲ್ವಿನ್ ಉಷ್ಣತಾಮಾನ ಪದ್ಧತಿ: ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಗಣಿತ ಹಾಗೂ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಿ ಲಾರ್ಡ್ ಕೆಲ್ವಿನ್ (1824–1907) ರೂಪಿಸಿದ ಒಂದು ಉಷ್ಣತಾಮಾನ ಪದ್ಧತಿ (1848) ಒಂದು ಅನಿಲದ ಘನಗಾತ್ರ, ಒತ್ತಡ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣತೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಉಷ್ಣತಾಮಾನಪದ್ಧತಿ ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಅಂಚು ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಅಂಚು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾನಿಕವಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಹರಡುವಿಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ, ಒಂದು ದೇಶದ ಅಥವ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ವೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಅದು ಅಸಮಾನವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯು ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ ದೂರ ಅಥವಾ ಅಂಚಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋದಂತೆ ಅದು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಪ್ರದೇಶವು ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ನಾವು ದೂರ ಹೋದಂತೆ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಳಿಕೆಯಾಗಿರುವುದು. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಕೆಲವೆಡೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯು ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಆಗಿ ಅಂಚಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಹೋಗಿದೆ ಎಂದು ಅಥವ ಅತಿ ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು, ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಫ್ರೈಡ್‌ಮ್ಯಾನ್ ಎಂಬ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ (1996). ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಹಂತಗಳಿದ್ದು, ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಹಂತದಲ್ಲೂ ಕೇಂದ್ರ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಅದರ ಅಂಚಿನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿರುತ್ತವೆಂದು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಕೇಂದ್ರಪ್ರದೇಶ ದೇಶದ ಅಥವ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಐಶ್ವರ್ಯ ಮತ್ತು ದೇಶದ ಹೊಸ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಹಾಗೂ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಅಂಚು ಪ್ರದೇಶ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗದಿಂದ ಹೊರಗಡೆ ಇದ್ದು, ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಇ.)

ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ರಾಷ್ಟ್ರ: ಯಾವ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕಾರಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆಯೋ ಅದನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆನ್ನುವರು. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಉಪರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಘಟಕಗಳು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸಲು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಅಧಿಕಾರ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಇಂದಿನ ಆಧುನಿಕ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷತೆ ತರುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರ ಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಕೆಲಸ ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಸರ್ಕಾರ ಬಹಳಷ್ಟು ಸರಳ ಮತ್ತು ಅನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಆಡಳಿತಶಾಹಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕಲು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿದ ಆಡಳಿತ ಪದ್ಧತಿ ಹಲವಾರು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. (ಬಿ.ಇ.)

ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಮಾನವನ ವಸತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅವುಗಳು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಕಾರ್ಯರೀತಿಯನ್ನಾಧರಿಸಿ ಕೊಪ್ಪಲು, ಹಳ್ಳಿ, ಪಟ್ಟಣ, ನಗರಗಳೆಂದು ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಸತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು ತಮ್ಮ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಸೇವೆಗಳು ಹಾಗೂ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದು ವಸತಿಯಿಂದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆ ವಸತಿಯ ಹಿನ್ನಾಡು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ವಸತಿಗಳು ಗ್ರಾಮಾಂತರವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ನಗರಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಅವುಗಳ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿವರಣೆಯೇ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ. ಇದನ್ನು 1933 ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ವಾಲ್ಟರ್ ಕ್ರಿಸ್ಟಾಲರ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ತುಲಾನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ವಸತಿಗಳ ಸ್ಥಾನ, ಅಂತರ ಮತ್ತು ಹಂಚಿಕೆಗಳನ್ನು ಈತನು ವಿವರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಾರ್ಯಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ವರ್ಗದ ವಸತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿಸ್ಟಾಲರ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೂಲ ಅಂಶಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ.

ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಳಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಸತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು, ನಗರವಾಸಿಗಳಿಗೆ, ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಜನರಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸರಕುಗಳು, ಸೇವೆಗಳ ವಿನಿಮಯ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದು, ಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೆ ಕಡಿಮೆ ಖರ್ಚಿನದ್ದಾಗಿದ್ದರೆ, ಮಾರಾಟಗಾರರಿಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಳಗಳು ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು, ಅಧಿಕ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಬಹುದೊಡ್ಡ ನಗರವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದರ ಹಿನ್ನಾಡು ಕೂಡ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಳದ ಸೇವಾ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಸೇವೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಸ್ವರೂಪವನ್ನಾಧರಿಸಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಮಿತಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಬಹುದಾದ ಸರಕು ಮತ್ತು ಸೇವೆಗಳು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಹಿನ್ನಾಡುಗಳು ವೃತ್ತಾಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ವಿವಿಧ ವಸತಿಗಳ ಹಿನ್ನಾಡನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ವೃತ್ತಗಳನ್ನೆಳೆದಾಗ, ವಿವಿಧ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಹಿನ್ನಾಡುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲು ಷಟ್ಕೋನಾಕೃತಿಯ ಬಳಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದೆಂದು ಕ್ರಿಸ್ಟಾಲರ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಕ್ರಿಸ್ಟಾಲರ್‌ನ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಭಾವಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

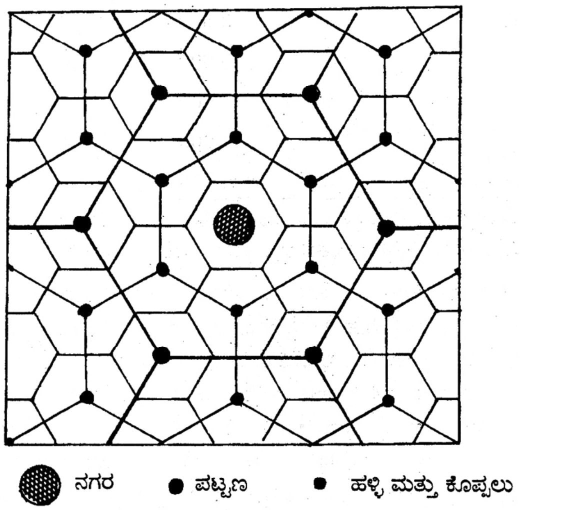

ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಣಿ ಆಧರಿತ ವಸತಿಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸೇವಾ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಸುತ್ತ ಬೆಳೆಯುವುದು. ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನ ವಸತಿಗಳ ಒಟ್ಟು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರವಾಗಿರದೇ ವಸತಿ ಮತ್ತು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಇರುವಂತದ್ದಾಗಿದೆ. ಚಿಕ್ಕ ವಸತಿಗಳು ಪರಸ್ಪರ 7 ಕಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲೂ ಅನಂತರದ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಪರಸ್ಪರ 12 ಕಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲೂ ನೆಲೆಗೊಂಡಿವೆಯೆಂದು ತನ್ನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೂಲಕ ನಿರೂಪಿಸಿದ. ಇದನ್ನು ಬಳಸಿ ನಗರಗಳ ಕಾರ್ಯ, ವಿಸ್ತಾರ ಮತ್ತು ಹಂಚಿಕೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲು ಬಹು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು. (ಕೆ.ಬಿ.)

ಕೇಂದ್ರಾಭಿಮುಖ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರಾಪಗಾಮಿ ಬಲಗಳು: ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಕಕ್ಷೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಕಣ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದರ ಮೇಲೆ ವೃತ್ತಕೇಂದ್ರದೆಡೆಗೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವ ಬಲ ಕೇಂದ್ರಾಭಿಮುಖ ಬಲ (ಸೆಂಟ್ರಿಪೀಟಲ್ ಫೋರ್ಸ್). ಒಂದು ಜಡ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಕುರಿತು W ಕೋನವೇಗದಿಂದ ಆವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ನಿರ್ದೇಶಕ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಬ್ಬ ವೀಕ್ಷಕ ಅನುಭವಿಸುವ ಆರೀಯವಾಗಿ ಹೊರಚಾಚಿರುವ ಬಲ ಕೇಂದ್ರಾಪಗಾಮಿ ಬಲ (ಸೆಂಟ್ರಿಫ್ಯೂಗಲ್ ಫೋರ್ಸ್).

ಕೇಂದ್ರಾಪಗಾಮಿ ಬಲ ಎನ್ನುವುದು ಒಂದು ಕಲ್ಪನೆ, ನಿಜವಲ್ಲದ ಬಲ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಬಲ, ಪ್ರತಿಬಲಗಳು ಒಂದನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ನಿವಾರಿಸುವುದರಿಂದ ಒಟ್ಟು ಬಲ ಸೊನ್ನೆಯಾಗಿ ಕಣ ಸರಳರೇಖೆಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದೇ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೇಂದ್ರಾಪಗಾಮಿ ಬಲದ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಆವಶ್ಯಕ. ವೇಗವಾಗಿ ತಿರುಗುವ ಗಿರಗಟ್ಟಲೆಯಲ್ಲಿ (ಮೆರ್‍ರಿಗೋರೌಂಡ್) ಕುಳಿತು ಒಂದು ಭಾರವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದರೆ ಆ ವಸ್ತು ವೃತ್ತಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಆವರ್ತಿಸುವಾಗ ನಮ್ಮ ಕೈಯನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಿಮುಖ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಜಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ. ವಸ್ತು ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ದೂರವಾಗದೆ ಇರಬೇಕಾದರೆ ನಾವು ಆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೇಂದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಸತತವಾಗಿ ಎಳೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಾಪಗಾಮಿ ಬಲದ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ಅದರ ಪರಿಣಾಮ ನಿಜವಾದವೇ. ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಇರುವ ವೀಕ್ಷಕನಾದರೋ (ಈತ ಚಲಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ) ವಸ್ತು ಸರಳರೇಖೆಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ವೃತ್ತಕಕ್ಷೆಯ ಚಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಕೇಂದ್ರಾಭಿಮುಖ ಬಲ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಎಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕೇಂದ್ರಾಪಗಾಮಿ ಬಲ ಮಾತ್ರ ಈತನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಿಜವಲ್ಲ. ಆವರ್ತಿಸುವ ಚೌಕಟ್ಟಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕೇಂದ್ರಾಪಗಾಮಿ ಬಲ ಇರುವುದು ನಿಜ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ವಿ.)

ಕೇಂದ್ರೀಯ ಪ್ರದೇಶ (ನೋಡಲ್ ಪ್ರದೇಶ): ಕೇಂದ್ರೀಯ ಪ್ರದೇಶವೂ ಒಂದೇ ತರಹದ ಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಾದರೂ, ಈ ಗುಣಗಳು ಕೇವಲ ತನ್ನ ಆಂತರಿಕ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದುವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ ವಾಹಕಗಳು ಬಿಂದುವಿನ ಸುತ್ತ ಹೆಣೆದಿರುತ್ತದೆ. ಹೆದ್ದಾರಿ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ದಾರಿಗಳು ಎಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಆರ್ಥಿಕ

ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಕೇಂದ್ರೀಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬಲಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ನೆಲೆ ಭದ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೊ ಅಲ್ಲಿ ಡೈನಾಮಿಕ್ ಬೃಹತ್‌ನಗರಗಳು ಬೆಳೆಯಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ದೆಹಲಿ ನಗರ ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸದೃಢವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೆದ್ದಾರಿಯಿಂದ ಸಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ, ಸಂಪನ್ಮೂಲದ ಮತ್ತು ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು ದುರ್ಬಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನಾಗಪುರ. ಈ ದುರ್ಬಲ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶ ಬೆಳೆಯಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಪ್ರಸರಣ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರುವುದಿಲ್ಲ. ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕ ಮತ್ತು ವಾಯು ಸಂಪರ್ಕಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು ತ್ವರಿತಗತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. (ಎನ್.ಎಸ್.)

ಕೇಂದ್ರೀಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಮಾಪನಗಳು: ಒಂದು ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಆವೃತ್ತಿ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದಾಗ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಒಂದು ವಿಷಯ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ ಆವೃತ್ತಿ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿನ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳು ಆ ಪಟ್ಟಿಯ ಮಧ್ಯಮ ಬೆಲೆಯ ಸುತ್ತ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನೇ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೆಂದೂ ಇದನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಮಾಪನಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಪನಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೇಂದ್ರೀಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಸರಾಸರಿ ಬೆಲೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಅದನ್ನು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿತ ಸಂಖ್ಯೆ ಎಂದೂ ಸಹ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸರಾಸರಿ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಮಹತ್ವವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ.

1) ಅಧಿಕ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಾಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ಒಂದು ಪ್ರಾಧಿನಿದಿತ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಆ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಅರಿವನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ತಿಂಗಳಿನ ಎಲ್ಲಾ ದಿನಗಳ ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾದ ಕೆಲಸ ಆದರೆ ಆ ತಿಂಗಳಿನ ದೈನಂದಿನ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

2) ಸರಾಸರಿಗಳ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರ್ಯವೆಂದರೆ ಎರಡು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಥವಾ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳ ನಡುವಿನ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಮಾಡಲು ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆಯನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರದೇಶದ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆಯೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ, ಯಾವ ಪ್ರದೇಶ ಅಧಿಕ ಮಳೆಯುಳ್ಳದ್ದು ಎಂಬುದನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು.

ಸರಾಸರಿಯ ವಿಧಗಳು: ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಪನಗಳೆಂದರೆ 1) ಗಣಿತ ಸರಾಸರಿ 2) ಮಧ್ಯಕ ಮತ್ತು 3) ಬಹುಳಕ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿದವೂ ಸಹ ತನ್ನದೆ ಆದ ಗುಣದೋಷಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಈ ವಿಧಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. (?)

ಕೇಂದ್ರೀಯ ವಲಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಪ್ರಖ್ಯಾತ ನಗರ ಅಧ್ಯಯನ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾದ ಈ.ಡಬ್ಲ್ಯೂ ಬರ್ಗೆಸ್ ಅಮೆರಿಕದ ಶಿಕಾಗೋ ನಗರವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಪರಿಚಯಿಸಿದ (1923). ಈತನ ಮತಾನುಸಾರ ಒಂದು ನಗರ ಒಂದು ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ದೂರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ಇತರ ವಲಯಗಳು ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾ ನಗರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತವೆ. ನಗರದ ಆಂತರಿಕ ರಚನೆಯು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈತ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ನಗರದ ಆಂತರಿಕತೆಯನ್ನು 5 ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ,

ಅ. ಲೂಪ್ ಅಥವಾ ಕೇಂದ್ರೀಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ವಲಯ: ಈ ವಲಯವನ್ನು ಅಮೆರಿಕದ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಡೌನ್‌ಟೌನ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ನಗರದ ಕೇಂದ್ರವಲಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಪ್ರದೇಶ. ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಾರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಅಂಗಡಿ ಮಳಿಗೆಗಳು, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು, ಬ್ಯಾಂಕ್, ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಸಿನಿಮಾ ಮಂದಿರಗಳು, ಕಲಾಮಂದಿರಗಳು ಮತ್ತು ನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಹು ಮಹಡಿಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಕೀರ್ಣ ಮತ್ತು ವಾಹನಗಳ ಸಂಚಾರಿವಲಯಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಆ. ಬದಲಾವಣಾ ವಲಯ: ಈ ವಲಯವು ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ವಲಯದ ಆಸುಪಾಸಿನಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಶಿಥಿಲಗೊಂಡ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಮತ್ತು ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ವಸತಿವಲಯದಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರಿ ವಲಯವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದು ಅತಿಯಾಗಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ವ್ಯಾಪಾರ ವಲಯದಿಂದ ಉತ್ಪಾದಿತ ಅಹಿತಕರ ನೆರೆಹೊರೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಒಳ ವಲಸೆಗಾರರು ಮತ್ತು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದ ಜನರು ನೆಲೆಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ವಲಯವು ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಲಘು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು ಕೊಳಕು ದುರಾಚಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ.

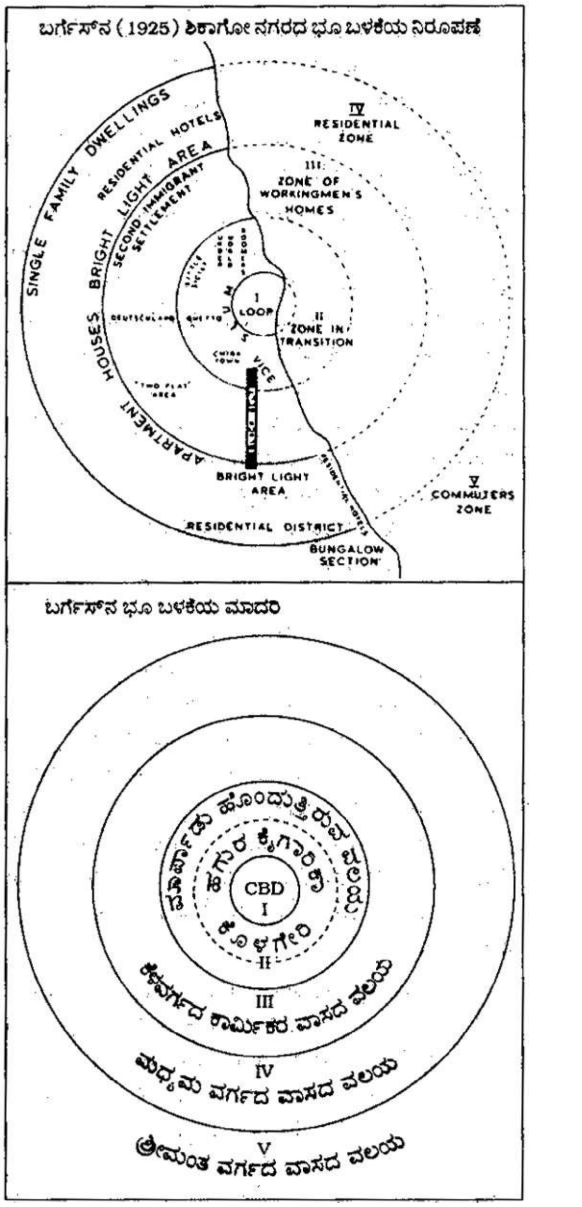

ಇ. ಕಾರ್ಮಿಕ ವಸತಿ ವಲಯ: ಈ ವಲಯವು ಬದಲಾವಣಾ ವಲಯಕ್ಕೆ ಅತೀ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸದ ಸ್ಥಳಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಇರಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಲಯವು ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದು ಬಹುವಸತಿ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಠಾರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಹಾಗು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಹೆಚ್ಚು.

ಈ. ವಸತಿ ವಲಯ: ಈ ವಲಯವು ನಗರ ಕೇಂದ್ರವಲಯದಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ದೂರವಿರುತ್ತವೆ. ಇದು ಉತ್ತಮ ಶ್ರೇಣಿಯ ವಾಸದ ಮನೆಗಳು, ಬಂಗಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಬಹುಮಹಡಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವಲಯವು ವಿಶಾಲವಾದ ರಸ್ತೆಗಳು, ಉದ್ಯಾನವನ, ಸುಂದರವಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ.

ಉ. ನಿತ್ಯ ಸಂಚಾರಿ ವಲಯ: ಕಮ್ಯೂಟರ್ ವಲಯ: ಈ ವಲಯ ನಗರದ ಹೊರವಲಯಗಳ ಮತ್ತು ನಗರ ಗ್ರಾಮ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ವಲಯವು ಕೆಲಸಗಾರರನ್ನು, ಕೂಲಿಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು, ಭೂ ಒಡೆಯರನ್ನು ಹಾಗೂ ನಗರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಲು ನೆಲೆ ಸಿಕ್ಕದವರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವಲಯದ ನಿವಾಸಿಗಳು ವಾಹನಗಳ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ ದಿನವು ಕೆಲಸದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಈ ವಲಯವು ನಗರದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಹಸುರು ವಲಯದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಬರ್ಗೆಸ್‌ರವರ ಪ್ರಕಾರ ನಗರದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯು ನಗರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ವಿವಿಧ ಹಂತದ ಜನರು, ಅವರ ವೃತ್ತಿ, ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ನಗರದ ಬಳಕೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನಗರದ ಹೃದಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭೂ ಬಳಕೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಹೊರ ಹೋದಂತೆ ಬಳಕೆ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ. ಹಾಗು ಇಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣ ವಿದೇಶಿಯರು ಕಂಡುಬಂದರೆ ಲಿಂಗಾನುಪಾತ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ಬಡತನ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. (ಡಿ.ಎಂ.)

ಕೇಂದ್ರೀಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಪ್ರದೇಶ: ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಥವಾ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಳಸಲ್ಪಡುವ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ (ಸಿ.ಬಿ.ಡಿ). ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಬೆಲೆಯು ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಬಹುಮಹಡಿ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನೆಲಮಾಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಹಾಗೂ ದಟ್ಟವಾದ ವಾಹನ ಸಂಚಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ವಾಸದ ವಸತಿಗಳು ತುಂಬಾ ವಿರಳ ಮತ್ತು ದಿನ ನಿತ್ಯ ಬಂದು ಹೋಗುವವರ ಪ್ರಮಾಣ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಗಲಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ತುಂಬಾ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಭೂ ಬಳಕೆ ಅಗಾಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಭೂಮಿಯು ಸದ್ಬಳಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಕೇಂದ್ರೀಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಸುತ್ತ ನಗರ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾನವಾಗಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಸರ್ಕಾರಿ ಮತ್ತು ಅರೆಸರ್ಕಾರಿ ಕಛೇರಿಗಳು ವಾಣಿಜ್ಯ, ವ್ಯಾಪಾರ ಮಳಿಗೆಗಳು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಮುಖ್ಯ ಕಛೇರಿಗಳು, ಉಪಹಾರ ಗೃಹಗಳು ಕ್ಲಬ್‌ಗಳು, ಸಿನಿಮಾಮಂದಿರಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಭೂಮಿಯ ಮೌಲ್ಯವು ಅತ್ಯಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಿಬಿಡಿ ಯು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಮಾಜಿಕ, ನಾಗರಿಕ ಕೇಂದ್ರವೂ ಆಗಿದೆ. ಉದಾ: ಕನ್ನಾಟ್ ಪ್ರದೇಶ (ದೆಹಲಿ), ಎಂ.ಜಿ.ರೋಡ್ (ಬೆಂಗಳೂರು).

ಅಮೆರಿಕದ ಸಿಬಿಡಿ ಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ಅನೇಕ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆದು ಅಲ್ಲಿನ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸದ್ಬಳಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಬೇರೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಇಲ್ಲಿ ನಗರಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸದ್ಬಳಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಕೇಂದ್ರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಳಿಗೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಸ್ಥಾನದ ಸಾಂದ್ರತೆ ಒಂದು ನಗರದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ನಗರಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಕೆಲವು ಸಿಬಿಡಿಗಳು ಯೋಜನಾಬದ್ಧವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಯೋಜನಾಬದ್ಧವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ನಗರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಳೆಯದಾದರೂ ಈಚೆಗೆ ತುಂಬಾ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಕೇಂದ್ರೀಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀಳ ವಸತಿಗಳಿಗಿಂತ ಕಾರ್ಯಮುಖಿ ವಸತಿಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಲಿನ ಬಾಡಿಗೆಯೂ ತುಂಬ ಅಧಿಕ, ಪ್ರಸಕ್ತ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಸಬಲತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. (ಡಿ.ಎಂ.)

ಕೇಂಬ್ರಿಜ್¹: ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕೇಂಬ್ರಿಜ್‌ಷೈರ್ ಕೌಂಟಿಯ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ; ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಕೇಂದ್ರ; ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟರಿ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಲಂಡನ್ನಿನ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 90 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡಿನ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 128 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರ ಜವುಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ, ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 7–26 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ನಿವಾಸಿಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,08,878. ಊಜ್ ನದಿಯ ಉಪನದಿಯಾದ ಕೇಮ್‌ಗೆ ಪೂರ್ವದಡದಲ್ಲಿ ಈ ನಗರದ ಬಹುಭಾಗ ಹಬ್ಬಿದೆ. ನದಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ದಡವನ್ನೂ ಇದರ ಉಪನಗರಗಳು ಆವರಿಸಿವೆಯಾದರೂ ಪಶ್ಚಿಮದ ವಿಸ್ತರಣ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೇ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಗುಡ್ಡಗಳ ಸಾಲುಗಳಿವೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ನಿಜವಾದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯನಗರವೆಂದರೆ ಆಧುನಿಕ ಕೇಂಬ್ರಿಜ್ ಒಂದೇ ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 15–19ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ನಡುವೆ ಕಟ್ಟಿದ ಬೃಹದ್ ಚರ್ಚ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ಸೌಧಗಳಿವೆ. ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಈ ಹಲವಾರು ಮಾದರಿಗಳು ನಗರದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ. ಕಾರ್ಪಸ್ ಕ್ರಿಸ್ಟಿ ಭವನ, ಪೀಟರ್‌ಹೌಸ್‌ನ ಸಂಘ ಭವನ, ಕ್ವೀನ್ಸ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷಗೃಹ, ಕ್ಲೇರ್ ಮಂದಿರ, ಕಿಂಗ್ಸ್ ಕಾಲೇಜ್ ಕಟ್ಟಡ, ಟ್ರಿನಿಟಿ ಕಾಲೇಜ್ ಭವನ ಮುಂತಾದವೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತೆರವಾದ ಹಸುರು ಬಯಲುಗಳೂ ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಕ ಉದ್ಯಾನವೂ ನಗರದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸುಂದರ ಸೇತುವೆಗಳು ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಕಿಂಗ್ಸ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಆರಾಧನ ಮಂದಿರ (1446–1515) ಒಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕಟ್ಟಡ. ಇದು ಆರನೆಯ ಹೆನ್ರಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಮಧ್ಯಯುಗದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಈ ಚರ್ಚಿನ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಒತ್ತು ಗೋಡೆಗಳು, ಉನ್ನತ ಶಿಖರಗಳು, ಅವುಗಳ ಮೇಲಿನ ಅಲಂಕಾರಯುತ ಬುರುಜುಗಳು, ವರ್ಣರಂಜಿತ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗಾಜಿನ ಕಿಟಕಿಗಳು ಅದ್ಭುತವಾಗಿವೆ.

ಸೇಂಟ್ ಬೆನೆಟ್ ಚರ್ಚ್, ಸೇಂಟ್ ಸೆಪಲ್ಕರ್ ಚರ್ಚ್ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚರ್ಚುಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಫಿಟ್‌ಜ್‌ವಿಲಿಯಂ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಾನಂತರ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯ, ಸ್ಕಾಟ್ ಧ್ರುವೀಯ ಸಂಶೋಧನಾಲಯ, ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯ, ಇವು ಇತರ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಭವನಗಳು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಗ್ರಂಥಾಲಯ ಕಟ್ಟಡ ಕೇಂ ನದಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿದೆ. ಮ್ಯಾಗ್ಡಲೀನ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಬಳಿ ಜನಪದ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವಿದೆ.

ಕೇಂಬ್ರಿಜ್‌ಗೆ ಲಂಡನ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಸ್ಥಳಗಳೊಂದಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ದೋಣಿ ವಿಹಾರ, ದೋಣಿ ಸ್ಪರ್ಧೆ, ತೋಡುದೋಣಿ ಸಂಚಾರ ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಕೇಂ ನದಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ದೊಡ್ಡ ಯಾನಗಳಿಗಾಗಿ ಬಾಡಿಗೆಗೆ ನಾವೆಗಳೂ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲೊಂದು ಚಿಕ್ಕ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವೂ ವಿಮಾನ ಶಿಕ್ಷಣಶಾಲೆಯೂ ಉಂಟು.

ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆದಿದ್ದರೂ ನಗರಮಧ್ಯದಿಂದ ಬಲು ದೂರ ಚಾಚಿಲ್ಲ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ, ಅದರ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಕಟ್ಟಡ, ಮುದ್ರಣ, ಉಪಕರಣ, ರೇಡಿಯೊ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್, ಹಿಟ್ಟುಗಿರಣಿ, ಆಸ್ಫಾಲ್ಟ್– ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖ್ಯಾತಿಯ, ಹೊಸ ಹಳೆಯ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಮತ್ತು ಪುರಾತನ ವಸ್ತುಗಳ ಅಂಗಡಿಗಳೂ ಇಲ್ಲುಂಟು.

ಕೇಂಬ್ರಿಜ್‌ನ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ವಸತಿ ಇದ್ದದ್ದು ಬಹುಶಃ ಕೇಂ ನದಿಯ ಮೇಲೆ, ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ, ಮಿಡ್ಲೆಂಡ್ಸ್‌ನ ಒಣ ನೆಲದಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಒಣನೆಲಕ್ಕೆ ದಾಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ. ಈ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಒಂದು ಸೇತುವೆ ಇದೆ. ಸೇತುವೆಯ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಕೌಂಟಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕೇಂಬ್ರಿಜ್ ಒಂದೇ. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಕೇಂದ್ರವೊಂದರ ಸುತ್ತ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಆಧುನಿಕ ನಗರದ ಎಲ್ಲ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೂ ಕೇಂಬ್ರಿಜಿನಲ್ಲಿವೆ. ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ವಸತಿ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸಮಗ್ರವಾದ ಯೋಜನೆಯೊಂದು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. *

ಕೇಂಬ್ರಿಜ್²: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಮ್ಯಾಸಚೂಸೆಟ್ಸ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ನಗರ. ಮ್ಯಾಸಚೂಸೆಟ್ಸ್‌ನ ರಾಜಧಾನಿಯೂ ಮ್ಯಾಸಚೂಸೆಟ್ಸ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಮೇಲಿರುವ ಬಂದರೂ ಆದ ಬಾಸ್ಟನ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದೆ. ಮಿಡ್ಲ್ ಸೆಕ್ಸ್ ಕೌಂಟಿಯ ಕೇಂದ್ರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 101355.

ಇಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ವಸತಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುದು ಮ್ಯಾಸಚೂಸೆಟ್ಸ್ ಕೊಲ್ಲಿ ಕಂಪನಿಯಿಂದ (1630). ಆ ಸ್ಥಳ ಈಗ ಹಾರ್ವರ್ಡ್ ಚೌಕದ ಬಳಿ ಇದೆ. ಮೊದಲು ಇದಕ್ಕೆ ನ್ಯೂಟೌನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಹಾರ್ವರ್ಡ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಇದಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯನಗರವಾದ ಕೇಂಬ್ರಿಜಿನ ಹೆಸರನ್ನೇ ಇಡಲಾಯಿತು (1638). ಇದು ಮ್ಯಾಸಚೂಸೆಟ್ಸ್ ಕೊಲ್ಲಿ ವಸಾಹತಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬುದು ಹಲವರ ಇಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆ ಗೌರವ ಬಾಸ್ಟನಿಗೆ ಸಂದಿತು. ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಣೆಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆ ನಗರ ಹೆಚ್ಚು ಸಮರ್ಪಕವೆನಿಸಿದ್ದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ಹಾರ್ವರ್ಡ್ ಚೌಕದ ಸುತ್ತ ಇರುವ ಹಳೆಯ ಕೇಂಬ್ರಿಜ್ ಅಮೆರಿಕನರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ಹಾರ್ವರ್ಡ್ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಾಗಿನಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಬಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರವೊಂದು ಬೆಳೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರಥಮ ಅಚ್ಚುಕೂಟ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು (1639). ಆದರೆ ನಗರ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆದದ್ದು 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ, ಬಾಸ್ಟನಿನಿಂದ ಕೇಂಬ್ರಿಜಿಗೆ ಸುರಂಗಮಾರ್ಗವೊಂದು ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಮೇಲೆ (1912) ಬಾಸ್ಟನಿನ ಉದ್ಯಮಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆದುವು. ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ನಡುಗಾಲದ ವೇಳೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ 400 ಉತ್ಪಾದನೋದ್ಯಮಗಳಿದ್ದುವು. ಲೋಹೋತ್ಪನ್ನಗಳು, ವಿದ್ಯುದುಪಕರಣ, ಮುದ್ರಣ, ಪ್ರಕಾಶನ, ರಸಾಯನ ವಸ್ತುಗಳು, ರಬ್ಬರ್ ಮತ್ತು ಚರ್ಮ ವಸ್ತುಗಳು–ಇವು ಕೆಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಇವುಗಳ ಜೊತೆಜೊತೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂಶೋಧನಾಲಯಗಳೂ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯಗಳೂ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಹಾರ್ವರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಸಚೂಸೆಟ್ಸ್ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಂಸ್ಥೆ (ಮ್ಯಾಸಚೂಸೆಟ್ಸ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಟೆಕ್ನಾಲಜಿ–ಎಂ.ಐ.ಟಿ.)–ಇವು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಮೂಲಭೂತ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಲು ಅಲ್ಲಿರುವ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಅಸಾಧಾರಣವಾದವು; ಕೆಲವಂತೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದಂಥವು. ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ರಿಯಾಕ್ಟರ್,

ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್ ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯ, ಸರ್ವೋಕ್ರಿಯಾತಂತ್ರ (ಸರ್ವೋಮೆಕ್ಯಾನಿಸಮ್ಸ್) ಪ್ರಯೋಗಾಲಯ, ಅತೀತಶಬ್ದ ಗಾಳಿಸುರಂಗಗಳು, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಗರ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಧ್ಯಯನದ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು–ಇವು ಕೆಲವು. ಈಗ ಇಲ್ಲಿ ವಾಷಿಂಗ್ಟನ್ ಡಿ.ಸಿ.ಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸ್ಮಿತ್ಸೋನಿಯನ್ ಖಭೌತ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯದ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. *

ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್: ಪೇಲಿಯೋಜೋಯಿಕ್ ಯುಗದ ಪ್ರಥಮ ಕಲ್ಪ; ಸು. 600 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ 500 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದವರೆಗಿನ ಅವಧಿ; ವಿಪುಲ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಅತಿ ಕೆಳಗಿನ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಯುಕ್ತ ಸ್ತರಗಳಿಗೂ ಸಮಕಾಲೀನ ಪಳೆಯುಳಿಕೆರಹಿತ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಹೆಸರು. ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನೂ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸಿ (1835) ಬಳಕೆಗೆ ತಂದವ ಎ. ಸೆಡ್ಜ್ ವಿಕ್. ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದ ಇಲ್ಲದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಗತಕಾಲಗಳ ಜೀವರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮದ ಜೀವರಾಶಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಸ್ತೋಮ ಭೂ ಇತಿಹಾಸಜ್ಞರ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಲ್ಪದ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ಭೂ ಇತಿಹಾಸದ ಛಾಯೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಅಸ್ಪಷ್ಟತೆ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮಾಯವಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ಮತ್ತು ನಿಖರವಾದ ಘಟನಾ ಪರಂಪರೆಗಳನ್ನು ಅರಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಸ್ತೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲಾ ಸಂಯೋಜನೆ ಒಂದೇ ರೀತಿ ಇರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಈ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪೆಂಟೆಶಿಲೆ, ಕೆಂಪು ನೊರಜು ಶಿಲೆ, ಬೆಣಚು ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು; ಜೇಡು ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣ ಶಿಲೆಗಳ ಪರಿಮಾಣ ಅಲ್ಪ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹದ ಗುರುತು ಅಲೆಗಳ ಗುರುತು ಮತ್ತು ಬಿಸಿಲು ಬಿರುಕುಗಳು ಇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಹಿಂದೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದೂ ಕೆಲವು ಸಲವಾದರೂ ನೀರು ಆರಿದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಒಣಗಿರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳು 500 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನವುಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಅವು ಬಹು ಕಾಲಕಲ್ಪಟ್ಟು ಮಡಿಕೆಗಳಾಗಿಯೂ ಸ್ತರಭಂಗ ಹೊಂದಿ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿಯೂ ಇರುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲಾರಸ ಅಂತಸ್ಸರಣಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮ ಒಲೆನೆಲ್ಲಸ್ ಎಂಬ ಟ್ರೈಲೊಬೈಟ್ ಪ್ರಾಣಿಯ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ನಿಕ್ಷೇಪದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಅಂತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಖಚಿತ ನಿರ್ಧಾರ ಆಗಿಲ್ಲ. ಈ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮದ ಮೇಲೆ ಜೇಡು ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಟ್ರೆಮೆಡಿಕ್ ಶಿಲೆಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮೊದಲು ಈ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಸ್ತೋಮದ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಆರ್ಡೊವಿಶಿಯನ್ ಕಲ್ಪದ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳ ಸಮೀಪ ಬಾಂಧವ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಈಗ ಆರ್ಡೊವಿಶಿಯನ್ ಸ್ತೋಮಕ್ಕೆ (ಸು. 500 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ 440 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದವರೆಗಿನ ಅವಧಿ, ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಲ್ಪದ ತರುವಾಯ ಬಂದ ಕಲ್ಪ) ವರ್ಗಾಯಿಸಿದೆ. ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಮತ್ತು ಆರ್ಡೊವಿಶಿಯನ್ ಸ್ತೋಮಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ಅನನುರೂಪತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದ ಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿವೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ಮೂರು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪರಿಶೋಧನೆ ನಡೆದಿದೆ : 1 ಸಾಲ್ಟ್‌ರೇಂಜ್ ಪ್ರದೇಶ, 2 ಸ್ಪಿಟಿ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶ, 3 ಕಾಶ್ಮೀರ ಪ್ರದೇಶ. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಕೇದಾರನಾಥ: ಉತ್ತರಾಂಚಲ್ ರಾಜ್ಯದ ಗಡವಾಲ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶೈವ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಕೇದಾರಪುರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟು. ಇದು ಹಿಮಾಲಯ ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 3531 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೇದಾರನಾಥೇಶ್ವರನಿಗೆ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಲು ಯಾತ್ರಿಕರು ವರ್ಷವರ್ಷವೂ ತಂಡೋಪತಂಡವಾಗಿ ಬರುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕೆಲಕಾಲ ಬೌದ್ಧರ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿ ಬೌದ್ಧರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ ಮೂವತ್ತೆರಡನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ನಿರ್ವಾಣ ಹೊಂದಿದರೆಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯೂ ಇದೆ.

ಕೇದಾರನಾಥೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಎತ್ತರವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಸುತ್ತ ಹಿಮದಿಂದ ಆವೃತವಾದ ಪರ್ವತ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಶಿವಲಿಂಗ ಭಾರತದ ದ್ವಾದಶ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ.

ಗರ್ಭ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಲಿದ್ದು ಸದಾ ನಂದಾದೀಪ ಉರಿಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ದೇವಾಲಯದ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಪಂಚಪಾಂಡವರು, ದ್ರೌಪದಿ, ಕುಂತಿ, ಪಾರ್ವತಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮುಂತಾದ ವಿಗ್ರಹಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೂ ನಿತ್ಯ ಪೂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ನಿಷಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಶಿವಲಿಂಗಕ್ಕೆ ನೀರಿನಿಂದ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ತುಪ್ಪದ ಉಂಡೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಲಿಂಗದ ಮೇಲೆ ಎಸೆಯುತ್ತಾರೆ. ಶಿವಲಿಂಗದ ಪೀಠದ ಬಳಿ ಪಂಡರು (ಪೂಜಾರಿಗಳು) ಕುಳಿತು ಮಂತ್ರ ಘೋಷಣೆ ಮಾಡಿ ಭಕ್ತಾದಿಗಳು ತಂದ ನೈವೇದ್ಯವನ್ನು ದೇವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪೂಜೆ ಮುಗಿದ ಆನಂತರ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದಾತ ಒಮ್ಮೆ ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ಆಲಂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಶಿವ ಸಾನಿಧ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದನೆಂಬ ಸಂತುಷ್ಟಿ ಭಕ್ತನ ಪಾಲಿನದಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಡಿ, ಮೈಲಿಗೆಗಳ ನಿಯಮಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿಲ್ಲ. ಪಂಡರೂ ಅಷ್ಟೇ, ತಮ್ಮ ದೈನಂದಿನ ಪೋಷಾಕಿನಲ್ಲೆ ಪೂಜೆ, ಅರ್ಚನೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅರ್ಚಕ ನಂಬೂದರಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವ.

ಕೇದಾರನಾಥ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಪೂಜಾದಿಗಳು ನಡೆಯುವುದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 6 ತಿಂಗಳು ಮಾತ್ರ. ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶುಭ ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಂದಿರದ ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನು ತೆರೆಯುವರು. ಕಾರ್ತಿಕ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಮುಚ್ಚುವರು. ಉಳಿದ 6 ತಿಂಗಳು ಕೇದಾರನಾಥೇಶ್ವರನ ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು 40 ಕಿಮೀ ಕೆಳಗಿರುವ ಉಷಾಮಠಕ್ಕೆ ತಂದು ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವರು.

ದೇವಸ್ಥಾನದ ಸುತ್ತ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಬರುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಎಂಟು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲೂ ಪವಿತ್ರವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾದ ನೀರಿನ ಎಂಟು ಕುಂಡಗಳಿವೆ. ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಭೈರವ ಝೂಂಪ್ ಎಂಬ ಬಂಡೆ ಇದೆ. ಈ ಬಂಡೆಯ ಮೇಲಿಂದ ಬಿದ್ದು ಪ್ರಾಣ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದರೆ ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಅತೃಪ್ತ ಕಾಮನೆಗಳು ಈಡೇರುತ್ತವೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ.

ಬದರೀ, ಕೇದಾರ, ಮಧ್ಯಮಹೇಶ್ವರ, ತುಂಗನಾಥ, ರುದ್ರನಾಥ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ಇವು ಇದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು. ಇವಿಷ್ಟು ಸೇರಿ ಪಂಚ ಕೇದಾರನಾಥ ಎಂಬ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. (ಜಿ.ಎಚ್.)

ಕೇಪ್ ಟೌನ್: ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಕೇಪ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 29,93,000 (2001). ನಗರದ ನಡುವಣ ಭಾಗ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ. ಅದರ ಮೂರು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಉಪನಗರಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ನಗರದ ರಸ್ತೆಗಳ ಪೈಕಿ ಆಡರ್ಲಿ ಬೀದಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದ್ದು. ಹೀರೆನ್‌ಗ್ರಾಕ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಇದು ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಆಡರ್ಲಿ ರಸ್ತೆಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಇರುವ ಸರ್ಕಾರಿ ಅವೆನ್ಯೂ ಒಂದು ಸುಂದರ ತಾಣ. ಎರಡೂ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಓಕ್ ಮರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ವಾಹನಗಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶವಿಲ್ಲ. ಆಡರ್ಲಿ ಬೀದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಗ್ರೀನ್ ಮಾರ್ಕೆಟ್ ಚೌಕ ಹಿಂದೆ ನಗರದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಪೆರೇಡ್ ಒಂದು ವಿಸ್ತೃತ ದೀರ್ಘಚತುರಸ್ರ ಸ್ಥಳ ; ಅಂಗಡಿಗಳ ಕೇಂದ್ರ ; ವಾಹನ ಚಾಲನೆಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತ.

ಸಿಟಿಹಾಲ್

ನಗರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಉಪನಗರ ವಿದ್ಯುತ್ ರೈಲ್ವೆ ಸರ್ಕಾರಿ ಒಡೆತನದ್ದು. ಕೇಪ್ ಟೌನ್ ರೈಲುನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಉಪನಗರವನ್ನು ಹಾದು ಸೈಮನ್‌ಟೌನ್‌ಗೆ ಒಂದು ಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹಲವು ಕವಲುಗಳು ಉಂಟು. ಬಸ್‌ಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಟೇಬಲ್ ಪರ್ವತದ ತಂತಿದಾರಿ ಕೇಪ್ ಟೌನಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇದು ಪರ್ವತದ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ನಗರದ ನೋಟ ಅತ್ಯಂತ ರಮಣೀಯ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರೈಲ್ವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕೊನೆಯ ನಿಲ್ದಾಣ ಕೇಪ್‌ಟೌನ್.

ಇಲ್ಲಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಎಲ್ಲ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ನಗರಕ್ಕೆ 20 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವುಂಟು. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು ಕೇಪ್‌ಟೌನ್. ಚಿನ್ನ, ವಜ್ರ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳು ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ವಜ್ರಗೆಲಸ, ನೌಕಾ ನಿರ್ಮಾಣ, ಫಲಸಾರ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಕಲ್ನಾರು, ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ, ಬಣ್ಣ, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್, ಪಾದರಕ್ಷೆ, ಸಾಬೂನು, ಜವಳಿ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ವಿದ್ಯುದುಪಕರಣ, ಮದ್ಯ ಮತ್ತು ಮದ್ಯಸಾರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ.

ಕೇಪ್‌ಟೌನಿನ ಉಷ್ಣತೆ 11.11^0 ಸೆ. – 20^0 ಸೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ ಸು. 60 ಸೆಂಮೀ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಕಾಡುಹೂಗಳು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಅರಳಿ ಕಣ್ಮನ ಸೆಳೆಯುವ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ವಿರಚಿಸುತ್ತವೆ. ಆಗ ಇಲ್ಲಿ ವಸಂತಋತು. ಸಮುದ್ರತೀರದ ನುಣ್ಣನೆಯ, ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಮರಳು ಮತ್ತು ಹಿತಕರವಾದ ಬಿಸಿಲು ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಕೇಪ್‌ಟೌನ್ ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರಿಯವಾದ ತಾಣವಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ಜಿ.ಡಿ.)

ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ: ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು, ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 7,12,870 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,17,04,863 (1999).

ಭೌತಿಕ ಲಕ್ಷಣ: ಭೌತಿಕವಾಗಿ ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ 900 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವುದು ಮೊದಲನೆಯದು. ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಆರೆಂಜ್ ನದಿಯ ಬಳಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಎತ್ತರ 600 ಮೀ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ 1200 ಮೀ. ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಸಮುದ್ರ ತೀರಕ್ಕೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಸಾಗುವ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಮಹಾ ಇಳಿಜಾರಿನಿಂದ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಡ್ರಾಕೆನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್, ಸ್ಟಾರಂಬರ್ಗ್ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳೀಯ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಬಿಸಿಲು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಂಜೆಯ ವರ್ಣರಂಜಿತ ಆಕಾಶ ಮನಮೋಹಕ; ವೆಲ್ಡ್‌ನ (ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು) ಸುಂದರ ನಿಶೆಯ ನೋಟ ಮನ ತಣಿಸುವಂಥದು.

ಪರ್ವತಗಳ ಇಳಿಜಾರುಗಳಿಗೂ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವುದು ಎರಡನೆಯ ವಿಭಾಗ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಉಪವಿಭಾಗಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಗ್ರೇಟ್ ಕ್ಯಾರೂ ಪ್ರದೇಶ. ಇದು ಬೆಂಗಾಡು. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಪರ್ವತಗಳ ಇಳಿಭೂಮಿಯೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬೆಟ್ಟದ ಸ್ತರಗಳೂ ಇವೆ. ಇದರ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 300–1200 ಮೀ. ಇಲ್ಲಿಯ ಭೂಪದರಗಳು ಬಲವಾದ ಮರಳುಗಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ; ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮೃದುವಾದ ಜೇಡಿ ಪದರಗಲ್ಲುಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕೊರೆದುಹೋಗುವಂಥವು. ಗ್ರಾಫ್ ರೈನೆಟ್‌ಗೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ನೆಲ ಎರಡನೆಯ ಉಪವಿಭಾಗ. ಅದು ಕ್ಯಾರೂ ಮರುಭೂಮಿಯ ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ರೂಪಗೊಂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಇಳಿವೋಡು ಪದರಗಳುಂಟು. ಈ ಪದರಗಳು ಮರಳುಗಲ್ಲು ಹಾಗೂ ಡಾಲರೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವು. ಈ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಲಿಟ್ಲ್ ಕ್ಯಾರೂ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಿಕ್ವಲ್ಯಾಂಡ್ ಈಸ್ಟ್ ಎಂಬ ಪ್ರದೇಶ ಶಿಲೆಗಳ ದಿಬ್ಬಸಾಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಆ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಜೆಲಿ, ಕರಿ ಮತ್ತು ಇನ್‌ಸಿಜ್ವ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ.

ನದಿಗಳು: ಮಹಾ ಇಳಕಲು ಭೂಪ್ರದೇಶ ಪ್ರಮುಖ ಜಲವಿಭಜನೆಯ ನೆಲ, ಒಳನಾಡ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಆರೆಂಜ್ ನದಿಯೂ ಅದರ ಉಪನದಿಗಳೂ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಆರೆಂಜ್ ನದಿ ಹರಿಯುವುದು ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ, ಅದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇಳಿಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಕ್ಯಾರೂ ಬಂಜರುಭೂಮಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿಯೂ ಸ್ತರಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಹರಿದು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಈ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಆಲಿಫ್ಯಾಂಟ್ಸ್, ಕೈ, ಫಿಷ್, ಸಂಡೇ, ಗ್ಯಾಂಟಾಸ್, ಗ್ಯಾಂಕ್ ಮತ್ತು ಬ್ರೀಡ್, ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ನೀರಿಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಮಡುವುಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು ಮರಳುಗಲ್ಲು ಮತ್ತು ಡಾಲರೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ ಇರುವಲ್ಲಿ ಸರೋವರಗಳು ಕಡಿಮೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಸಮುದ್ರಕ್ಕಿರುವ ದೂರ ಮತ್ತು ಪರ್ವತಗಳಿರುವ ಸ್ಥಳ–ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಉಂಟು. ಕೇಪ್ ಟೌನಿನ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 65 ಸೆಂಮೀ. ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವೆ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ. ಕ್ಯಾರೂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುದು ಮರುಭೂಮಿಯ ವಾಯುಗುಣ. ಪೋರ್ಟ್ ಎಲಿಜಬೆತ್‌ನಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 60 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ. ಈಸ್ಟ್ ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿ 80 ಸೆಂಮೀ. ನೈರುತ್ಯ ತೀರದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ವರೆಗೆ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಒಳನಾಡು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರ. ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲೆ ಮಂಜು ಮುಸುಕುವುದು ಅಪರೂಪ.

ಸಸ್ಯಗಳು: ಸ್ತರ ಪರ್ವತಗಳು, ಆಲಿಫ್ಯಾಂಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸಂಡೇ ನದಿ ಇರುವ ನೈರುತ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲು ಮತ್ತು ಪೊದೆಗಳು ಹೇರಳ. ವಸಂತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳ ಇಳಿಮೋಡುಗಳು ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಹೂವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ವರ್ಣರಂಜಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ನದಿ ಮತ್ತು ಫ್ಲೇ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಮಿಯಿಟ್ ಮತ್ತು ಪಿಗ್‌ಲಲಿ ಗಿಡಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಸ್ಟಿಂಕ್‌ವುಡ್ ಮತ್ತು ಬ್ಲಾಕ್ ಐರನ್‌ವುಡ್ ಸಹ ಉತ್ತಮ ಚೌಬೀನೆ ಮರಗಳು. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾರೂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗೆಡ್ಡೆಯ ಗಿಡಗಳು ಬೆಳೆದು ಹೂವುಗಳು ಅರಳುತ್ತವೆ; ತರುವಾಯ ಆ ಪ್ರದೇಶ ಮರುಭೂಮಿಯ ಸ್ವರೂಪ ತಾಳುತ್ತವೆ. ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಹಾಗೂ ಅರಣ್ಯಗಳುಂಟು. ಮಹಾ ಇಳಿಭೂಮಿ ಮತ್ತು ತೀರಗಳ ನಡುವೆ ಸವನ್ನಾ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿವೆ.

ಕೃಷಿ: ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ ಬಂಜರು ಭೂಮಿ. ಕ್ಯಾರೂ ಮತ್ತು ಸ್ತರ ಪರ್ವತಗಳ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಪೂರ್ವಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕೆ ಜೋಳ, ಗೋದಿ, ಓಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಬೆಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಬೆಳೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು. ತುಪ್ಪಟಕ್ಕಾಗಿ ಕುರಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಉಷ್ಟ್ರ ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಬೆಲೆ ಬಾಳುವ ಗರಿಗಳಿಗಾಗಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಮೀನುಗಳನ್ನು ಡಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿ ಹೊರದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು : ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ವಜ್ರ. ಕಿಂಬರ್ಲಿಯ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೂಲ್ಯ ವಜ್ರಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಅದರ ಉತ್ಪನ್ನ ಈಗ ಏರಿಳಿತಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ವಜ್ರ ಉತ್ಪನ್ನ ಸಂಘದ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಪಡೆದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಉದ್ಯಮ ಸಂಸ್ಥೆಗೂ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಬೇಕಾದ ವಜ್ರದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನಿಗದಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರದ ಗಣಿಗಳೂ ಉಂಟು.

ವ್ಯಾಪಾರ: ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ಸರಕುಗಳು ವಜ್ರ, ಉಣ್ಣೆ, ಮೋಹೆರ್, ಆಡಿನ ಕೂದಲು, ಹಗುರ ಬಟ್ಟೆ, ಚರ್ಮ, ಹಣ್ಣುಗಳು ಮತ್ತು ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸ. ಮುಖ್ಯ ಆಮದುಗಳು ಹತ್ತಿ ಜವಳಿ, ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಗಾಜಿನ ಪಾತ್ರೆ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಚೌಬೀನೆ.

ನಗರಗಳು : ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳೆಲ್ಲ ಸಮುದ್ರ ತೀರಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು ಕೇಪ್‌ಟೌನ್, ಪೋರ್ಟ ಎಲಿಜಬೆತ್, ಈಸ್ಟ್ ಲಂಡನ್, ಮೋಸೆಲ್‌ಬೇ, ಪೋರ್ಟ್‌ಸೆಂಟ್ ಜಾನ್ಸ್, ಪೋರ್ಟ್ ನೋಲ್ಲೊತ್ ಕಿಂಬರ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಒಳನಾಡ ಕೇಂದ್ರ, ಕೇಪ್‌ಟೌನ್ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಅಧಿವೇಶನ ಸೇರುವ ಸ್ಥಳ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರೇವು ಮತ್ತು ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ. ರೈಲ್ವೆ ಮತ್ತು ಮೋಟಾರು ಇವು ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಚಾರ ಸಾಧನಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು ಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ಒಳನಾಡಿನ ಮೂಲಕ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೂ ಸಂಚಾರ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಕೇಪ್ ಟೌನ್‌ನಿಂದ ಕಿಂಬರ್ಲಿ, ಜೋಹಾನ್ಸ್ ಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಿಟೋರಿಯ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಮತ್ತು ರಸ್ತೆಗಳುಂಟು. ಪೋರ್ಟ್ ಎಲಿಜಬೆತ್‌ನಿಂದಲೂ ಈಸ್ಟ್ ಲಂಡನ್ನಿನಿಂದಲೂ ಒಳನಾಡಿಗೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗವುಂಟು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.;ಐ.ಆರ್.)

ಕೇಪ್ ವರ್ಡೆ ದ್ವೀಪಗಳು: ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ತೀರದ ಬಳಿ ಇರುವ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ. ವರ್ಡ್ ಭೂಶಿರಕ್ಕೆ 450 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಮರುಭೂಮಿಯ ಶಿರದ ಎದುರಿಗೆ ಹಸಿರು ತುಂಬಿ ನಿಂತ ನೆಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ನಾವಿಕರು ಕೇಪ್ ವರ್ಡೆ ಎಂದು ಕರೆದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಬಾಲಚಂದ್ರನ ಆಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸು. 270 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 290 ಕಿಮೀ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಉ.ಅ. 14^{0}47′–17^{0}13′ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. 22^{0}40′–25^{0}22′ ನಡುವೆ 14 ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,940 ಚ.ಕಿಮೀ. ರಾಜಧಾನಿ ಪ್ರೈಯ. ಇಲ್ಲಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,18,224 (2005).

ಈ ಸ್ತೋಮದ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಉತ್ತರದ, ಮಾರುತಸಮ್ಮುಖ ದ್ವೀಪಗಳು ಇವು: ಬೋ ವಿಸ್ಟ, ಸಾಲ್, ಸೌನ್ ನಿಕೊಲಾವು, ಸಾಂಟಾ ಲೂಸೀಯಾ, ಸೌವೂ ವಿಸಾಂಟೆ, ಸ್ಯಾಂಟೊ ಆಂಟೌವೊ, ಬ್ರಾಂಕೋ ಮತ್ತು ರಾಜೂ. ದಕ್ಷಿಣದ ಮಾರುತವಿಮುಖ ದ್ವೀಪಗಳಿವು; ಮೈಮೊ, ಸೌವೊ ಟಾಯಾಗೂ, ಫೋಗೂ, ಬ್ರಾವಾ ಮತ್ತು ಇಲ್ಹೇವೂಸ್ ಡೂ ರಾಂಬೂ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಹತ್ತರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಜನವಸತಿಯಿದೆ.

ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ಎಲ್ಲ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಪರ್ವತದಿಂದಾದವು. ಇವು ಆಳ ಕಡಲಿನಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರ್ವತಮಯ. ಆದರೆ ಆಫ್ರಿಕಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಲ್, ಬ್ರಾವೂ ವಿಸ್ಟ ಮತ್ತು ಮೈಮೊ ದ್ವೀಪಗಳು ಬಹುತೇಕ ಸಮತಲ ಪ್ರದೇಶಗಳು; ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮರಳಿನ ದಿಬ್ಬು ಮತ್ತು ಉಪ್ಪಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಶಿಖರಗಳು ಮೂರು: ಫೋಗೂ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿರುವ

ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ ಕ್ಯಾನೋ (2640 ಮೀ), ಸ್ಯಾಂಟೂ ಆಂಟೌನ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಪಾಮೋ ದ ಅಸ್ಸುಕಾರ್ (2400 ಮೀ) ಮತ್ತು ಸೌನ್ ಟ್ಯಾಗೂ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಪಿಕೋ ದ ಅಂತೋನಿಯ (2200 ಮೀ), ಫೋಗೂ ದ್ವೀಪದ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ ಜೀವಂತವಾಗಿದ್ದರೂ, ಇದರ ಉಪದ್ರವ ಅಷ್ಟೇನೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗಾಗ್ಗೆ ಭೂಕಂಪಗಳಾದ ದಾಖಲೂ ಉಂಟು. ಕಡಲ ತೀರ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದು, ತುಂಬ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಬ್ರಾವೊ ವಿಸ್ವದ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಯ ಸಾಲುಗಳು, ಮರಳುದಿಬ್ಬಗಳು ಮತ್ತು ಮರಳುದಂಡೆಗಳು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿವೆ.

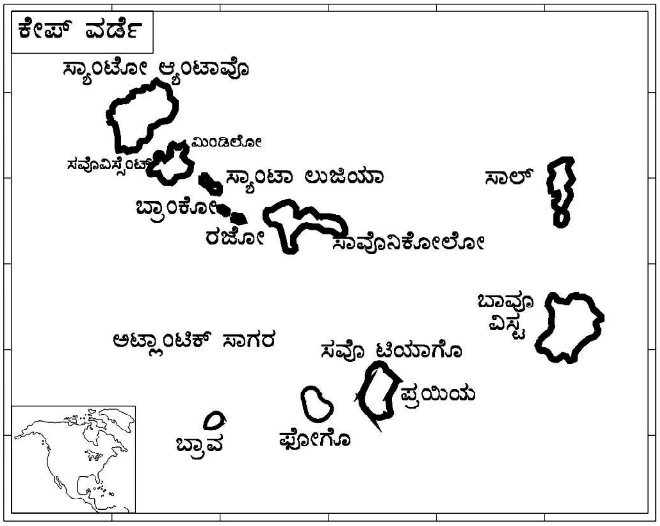

ಕೇಪ್ ವರ್ಡೆ ದ್ವೀಪಗಳದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ, ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 23.8^{0}ಸೆ. ಬೇಸಗೆಯ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಇದು 26^{0}ಸೆ.–32^{0}ಸೆ. ವರೆಗೂ ಹೋಗುವುದುಂಟು. ಮಳೆಗಾಲದ ಅವಧಿ ಆಗಸ್ಟ್‌ನಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ವರೆಗೆ. ಮಳೆ ಮಾತ್ರ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ.

ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಫ್ರಿಕದವು. ಇದಕ್ಕೇ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದವೆಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿರುವ 70 ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಶುಷ್ಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳು ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಫಲವತ್ತಾಗಿರುವ ಕೆಲವು ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಸಸ್ಯಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಮಾವು, ಖರ್ಜೂರ, ಕಬ್ಬು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ತಂದು ಬೆಳೆಸಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳೆಗಳು ಕಾಫಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಹತ್ತಿ, ಕಬ್ಬು, ಕಿತ್ತಳೆ, ಸಿಂಕೋನ, ಇಂಡಿಗೋ, ಬಟಾಣಿ ಮತ್ತು ಗೆಣಸನ್ನೂ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ರಫ್ತಿನ ಬೆಳೆಗಳೂ ಹೌದು.

ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ದೇಶೀಯ ಸ್ತನಿಗಳಂತೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ನಿವಾಸಿಗಳು ಪಶುಪಾಲನೆಯನ್ನೂ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಮೇಕೆ, ಕುದುರೆ, ಹಂದಿ ಮತ್ತು ಕತ್ತೆಗಳು ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಕಡಲತೀರದಲ್ಲಿ ಕಡಲಾಮೆಗಳು ಹೇರಳ.

ಇಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲಿನ ಹ್ಯಾಟು, ಕುಸುರಿಗೆಲಸದ ವಸ್ತ್ರ, ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಂದಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪಿನ ಗಣಿಗಳುಂಟು. ಮುಖ್ಯ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಬಣ್ಣದ ವಸ್ತುಗಳು, ಮೇಕೆಯಚರ್ಮ, ಉಪ್ಪು, ಮದ್ಯಸಾರ ಮತ್ತು ಮೀನುಗಳನ್ನು ಪೋರ್ಚುಗಲ್ಲಿಗೂ ಆಫ್ರಿಕದ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ವಸಾಹತುಗಳಿಗೂ ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸು. ಶೇ. 70ರಷ್ಟು ದ್ವೀಪನಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಕೃಷಿಯೇ ಜೀವನೋಪಾಯ. ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಕ್ಕಿರುವ ಶಾಪವೆಂದರೆ ನೀರಿನ ಕೊರತೆ. ಮಳೆಯಾದ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯ ಭಯ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಈ ಪ್ರದೇಶ ದಿನ ಕಳೆದಂತೆಲ್ಲಾ ಶುಷ್ಕವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಸಮಸ್ಯೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದ ಜನ ಅರಣ್ಯನಿರ್ಮೂಲ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದು ಮತ್ತು ಮೇಕೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಂದುಬಿಟ್ಟದ್ದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈಚೆಗೆ ಜಲಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕೆಲವು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ. ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳು ಉಷ್ಣವಲಯ ಮತ್ತು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಹಣ್ಣುಗಳ ಬೆಳೆಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತವಾಗಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ವಾಣಿಜ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗುವಂತೆ ಈ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಸಾಲ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಎಸ್ಪಾರ್‌ಗೋಸ್ ಮುಖ್ಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ. ಮಿಂಡೆಲೋ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು.

ಆಡಳಿತದ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಈ ದ್ವೀಪವನ್ನು 12 ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ 31 ಉಪಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಟಿ.ಎಚ್.ಎಚ್.)

ಕೇಮ್ಯಾನ್ ದ್ವೀಪಗಳು: ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವೀಪಸಮೂಹ. ಇವನ್ನು ಕೇಮ್ಯಾನ್ಸ್ ದ್ವೀಪಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಈ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು 1505 ಮೇ 10 ರಂದು ಕ್ರಿಸ್ಟಫರ್ ಕೊಲಂಬಸ್ ಅನ್ವೇಷಿಸಿದ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಉ.ಅ. 19^{0}20′ ಹಾಗೂ ಪ.ರೇ. 81^{0}24′ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಭೂಪ್ರದೇಶ 260 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 45017 (2005), ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ.ಗೆ 139. ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್. ಕೇಮ್ಯಾನ್ ಡಾಲರ್ ಇಲ್ಲಿನ ನಾಣ್ಯ. ರಾಜಧಾನಿ ಜಾರ್ಜ್‌ಟೌನ್.

ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಸುತ್ತಲಿನ ಭಾಗಗಳು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಡೆಯಾಗಿದ್ದು ಬೃಹದಾಕಾರದ ಶಿಖರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪರ್ವತ ಸಾಲುಗಳಿವೆ. ಕೇಮ್ಯಾನ್ ತಗ್ಗು ಸಮುದ್ರ ತಳದಿಂದ 800 ಮೀ ಆಳವಾಗಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಕ್ಯೂಬ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದ ಜಮೈಕಗಳ ನಡುವೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮೂರು ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳು ಬಹುತೇಕ ನಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಮಿಯಾಮಿಯಿಂದ ಸು. 770 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿವೆ. ಕ್ಯೂಬದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 290 ಕಿಮೀ, ಜಮೈಕದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 290 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಗ್ರಾಂಡ್ ಕೇಮ್ಯಾನ್ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪ 197 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಎರಡು ಸಹೋದರಿ ದ್ವೀಪಗಳಾದ ಕೇಮ್ಯಾನ್ ಬ್ರಾಕ್ ಮತ್ತು ಲಿಟಲ್ ಕೇಮ್ಯಾನ್ ಸು. 145 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಂಡ್ ಕೇಮ್ಯಾನ್ ದ್ವೀಪದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿವೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 36 ಚ.ಕಿಮೀ ಮತ್ತು 25.9 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಈ ಮೂರು ದ್ವೀಪಗಳೂ ಬೃಹತ್ ಹವಳ ದಿಬ್ಬ ಶಿರೋಭಾಗಗಳಾಗಿದ್ದು ಹಿಮಯುಗದಲ್ಲಿ ಕ್ಯೂಬನ್ ಸ್ಸಿಯಾರಾ ಮೇ ಇಸ್ತ್ರಾ ಪಶ್ಚಿಮ ಶ್ರೇಣಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಭೂಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಕೇಮ್ಯಾನ್ ಬ್ರಾಕ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಜಲಪಾತ. 42.6 ಮೀ ಎತ್ತರ (ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ). ಈ ದ್ವೀಪದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರ ಭಾಗವಾಗಿದೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಆದಾಯ ಪರೋಕ್ಷ ತೆರಿಗೆಯಿಂದ, ಶೇ. 20ರಷ್ಟು ಆಮದು ಸುಂಕದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ವಾಹನಗಳ ಆಮದಿನ ಮೇಲೆ ಶೇ. 40ರಷ್ಟು ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಣ್ಣಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಂದ ಶುಲ್ಕವನ್ನು ವಸೂಲಿಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ: ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆದಾಯದ ಶೇ. 70 ರಿಂದ 75ರಷ್ಟು ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಪೂರೈಸುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಒಂದು ಮಿಲಿಯನ್ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಕೇಮ್ಯಾನ್ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೇಮ್ಯಾನ್ ದ್ವೀಪದ ಸುತ್ತಲಿನ ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಪ್ರಪಂಚದ ಪರಿಶುಭ್ರವಾದ ಮತ್ತು ಈಜಲು ಸುರಕ್ಷಿತ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ವೀಕ್ಷಣಾ ತಾಣಗಳೆಂದರೆ ಐರನ್‌ಶೋರ್ ಭೂಸಾದೃಶ್ಯ, 24 ಎಕರೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಮರೈನ್ ಥೀಮ್ ಪಾರ್ಕ್, ಬೊಟ್ಸ್‌ವೈನ್ ಬೀಚ್ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಇಲ್ಲಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಸೇವೆಗಳೆಂದರೆ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್, ಮೂಚುಯಲ್ ಫಂಡ್ಸ್, ಜೀವವಿಮೆ, ಹಡಗುಗಳ ನೊಂದಾವಣೆ, ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮತ್ತು ಪಾಲುದಾರಿಕೆ, ಸ್ಟಾಕ್ ಎಕ್ಸ್‌ಚೇಂಜ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇತ್ತೀಚಿನ ವರದಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಣಕಾಸು ನಿಧಿ ಈ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿನ ಹಣಕಾಸು ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಉಸ್ತುವಾರಿ ಮತ್ತು ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಗೆ ನೀಡಿದೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.)

ಕೇರಳ: ಭಾರತದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ ಪ್ರದೇಶದ ಆಗ್ನೇಯದ ತುದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಉ.ಅ. 8^0–13′ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 72^0–74^0 ನಡುವೆ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಚಾಚಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಗರಿಷ್ಠ ಅಗಲ 120 ಕಿಮೀ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡು, ಉತ್ತರದಲ್ಲೂ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲೂ ಕರ್ನಾಟಕ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಕಡಲು–ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 38855 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,18,38,619. ರಾಜಧಾನಿ ತಿರುವನಂತಪುರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8,89,191.

ಭೂಸ್ವರೂಪ : ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮೂರು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. 1. ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕರಾವಳಿ 2. ಜಂಬು ಮಣ್ಣಿನ ತಗ್ಗು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ 3. ಅಡಿಬೆಟ್ಟ ನೀಸ್ ಶಿಲಾವೃತ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ.

ಕರಾವಳಿ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರ ಪ್ರದೇಶ. ಪ್ರಕೃತಿ ಸಂಪದ್ಭರಿತ. ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದಗುಂಟ 240 ಕಿಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೆ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದಿಂದ ಹಿಡಿದು ದಕ್ಷಿಣದ ಕೊಚ್ಚಿಯವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು ಇದನ್ನು ಕೊಡಗು, ನೀಲಗಿರಿ ಮತ್ತು

ಕೊಯಮತ್ತೂರುಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿವೆ. ಮೇಲ್ಕಂಡ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಭೂಸ್ವರೂಪದ ಒಂದೊಂದು ವಿಭಾಗವೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಮೂರು ಉಪಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಪಾನಾಯರ್ ನದಿಯವರೆಗಿನದು, ಇನ್ನೊಂದು ಪೆರಿಯಾರ್ ನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವುದು, ಮೂರನೆಯದನ್ನು ಮಲಬಾರ್, ಕೊಚ್ಚಿ ಮತ್ತು ತಿರವಾಂಕೂರು ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವುದು. ಮಲಬಾರ್ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶ ಮಲಬಾರಿನ ದಕ್ಷಿಣದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಘಟ್ಟಗಳು ಕಡಲೆಡೆಯಿಂದ 96 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿವೆ. ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಸಾಗಿರುವ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ತಡೆ ಒದಗಿರುವುದು ಪಾಲ್ಘಾಡಿನಲ್ಲಿ, ಈ ಘಾಟಿನ ಅಗಲ 26 ಕಿಮೀ ಮಲಬಾರ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರ ಶಿಖರವೆಂದರೆ ವವುರ್‌ಮಲಾ ಅಥವಾ ಒಂಟೆಯ ಡುಬ್ಬ (2870 ಮೀ). ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಈ ಶ್ರೇಣಿ ತಗ್ಗುತ್ತಾ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ತೆಂಗಿನ ಮರಗಳ ಸಾಲು, ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆ ಮತ್ತು ಲಗೂನ್‌ಗಳಿವೆ. ಕರಾವಳಿಯ ಮಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ 3–4 ಕಿಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಅಗಲವಿಲ್ಲ. ಮಲಬಾರಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹೊಳೆ ಮತ್ತು ತೊರೆಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಭವಾನಿ, ಕಪಿಲಾ, ರಾಮಪುರ – ಇವು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಪೊನ್ನಾನಿ ಮಲಬಾರಿನ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದ ನದಿ. ಅದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದುದೆಂದರೆ ಬೆಪೂರೆ ಮತ್ತು ವಲರ್ ಪಟ್ಟಣ. ಈ ಮೂರು ನದಿಗಳು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಹಿನ್ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿದೆ. ಕಡಲ ತೀರದಿಂದ 5 ಕಿಮೀ ವರೆಗೆ ಸುಮುದ್ರ ಆಳವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಒಮ್ಮೆಗೆ 1000 ಫ್ಯಾದಂ ಆಳವಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಜಂಬು ಮಣ್ಣಿನ ದಿಣ್ಣೆಗಳು, ಮರಳುಗುಡ್ಡೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಕೊಚ್ಚಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಘಟ್ಟ, ಮೈದಾನ ಮತ್ತು ಕಡಲಕೆರೆ ಎಂಬ ಮೂರು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ ಶೇ. 50 ರಷ್ಟು ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿದೆ. ತೇಗ, ಬೀಟೆ ಮುಂತಾದ ಅಮೂಲ್ಯ ಮರಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಘಟ್ಟಶ್ರೇಣಿ. ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಆನೇಕ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಕಡಲಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹಿನ್ನೀರಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳಾದ ಎನಮಕ್ಕಲ್ ಮತ್ತು ಮನಕೊಡಿ ಇವೆ.

ಕೊಚ್ಚಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ತಿರುವಾಂಕೂರ್‌ನ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ, ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣೆಮುಡಿ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಏಲಕ್ಕಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮತ್ತು ಪಿರ್ಮಿಡ್‌ಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಎತ್ತರ 1700 ಮೀ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆನೇಕ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಅಗಸ್ತ್ಯಮಲೈ ಮತ್ತು ಮಹೇಂದ್ರ ಗಿರಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ತಿರುವಾಂಕರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಆನೇಕ ಹಿನ್ನೀರುಂಟು. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು. ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪೆರಿಯಾರ್ ಅತಿ ಉದ್ದವಾದುದು.

ಪೆರಿಯಾರ್, ಪಂಪಾ, ಭಾರತಿಪುಳ, ಆಲುವಾ, ಚಾಲಕ್ಕಡಿ, ಪಾನಾಯರ್, ಭವಾನಿ, ಕಪಿಲಾ ಮತ್ತು ರಾಮಪುಳ ಕೇರಳದ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪೆರಿಯಾರ್ ಅತಿ ಉದ್ದವಾದ ನದಿ.

ವಾಯುಗುಣ : ಕೇರಳದ ವಾಯುಗುಣ ಸಮಭಾಜಕೀಯ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 32^0ಸೆ. ನ್ನು ಮೀರುವುದು ಅಪರೂಪ. ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 21^0ಸೆ. ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಅಧಿಕ. ಉಳಿದ ಕಡೆ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 300 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾದರೆ ತಿರುವನಂತಪುರದ ಬಳಿ ಅದರ ಅರ್ಧದಷ್ಟು. ಇನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 2/3 ಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಸುಬುಗಳು: ಕೇರಳದ ಸು. ಶೇ. 20 ಭಾಗ ಅರಣ್ಯಾವೃತವಾದದ್ದು. ಉಳಿದ ಭಾಗ ಕೃಷಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಭೂಮಿ ಬಹುತೇಕ ಭಾಗ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಬತ್ತ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಆದರೆ ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಉಳಿದೆಡೆಯಲ್ಲಿದ್ದಷ್ಟು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇಲ್ಲ. ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಇರುವಲ್ಲಿಗೆ ಅದು ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಹಿನ್ನೀರಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆಯೆಂದರೆ ಹಿನ್ನೀರಿನ ನಿವಾರಣೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ತಲಾ ಸು. 50 ಎಕರೆಗಳ ತುಕಡಿಗಳ ಸುತ್ತ ಕಾಲುವೆ ತೋಡಿ ಅದರ ಆಚೀಚೆ ಬದಿಗೆ ಏರಿ ಕಟ್ಟಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜುಲೈಯಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್–ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ವರೆಗೆ ಈ ನೆಲ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುವುದುಂಟು. ಮಳೆಗಾಲ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಜಮೀನಿನ ನೀರನ್ನು ಪರ್ಷಿಯನ್ ಚಕ್ರದ ಅಥವಾ ಪಂಪಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕಾಲುವೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯಿಸಿ ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬತ್ತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ತೆಂಗು ಮುಖ್ಯ ಫಸಲು. ಕರಾವಳಿಯ ಮರಳು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆದರೆ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲೂ ಇದು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ತಿರುವಾಂಕೂರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುವಷ್ಟೇ ಜಮೀನು ತೆಂಗಿಗೂ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ಕೊಲ್ಲಂನಲ್ಲಿ ತೆಂಗು ಪ್ರಧಾನ. ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ತೆಂಗು ಕೇರಳದ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ. ನಾರು, ಕೊಬ್ಬರಿಎಣ್ಣೆ, ಹಿಂಡಿ–ಇವು ತೆಂಗಿನ ಕೆಲವು ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ತೆಂಗಿನ ಮರದಕಾಂಡವನ್ನು ಕೊರೆದು ಹಾಕಿ ದೋಣಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಗರಿಯೂ ನಾನಾ ಉಪಯೋಗಗಳಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ತೆಂಗಿನಿಂದ ಸಕ್ಕರೆ, ಹೆಂಡ, ಸಾರಾಯಿಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೇರಳದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೆಲಸಗಾರರಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ತೆಂಗಿನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಎರಡು ಭಾಗ ಹೆಂಗಸರು. ತೆಂಗಿನ ಹುರಿ ತಯಾರಿಕೆ ಬಹುತೇಕವಾಗಿ ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಇದನ್ನು ಚಾಪೆಗಳಾಗಿ ಹೆಣೆಯುವ ಹಲವಾರು ಸಣ್ಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ.

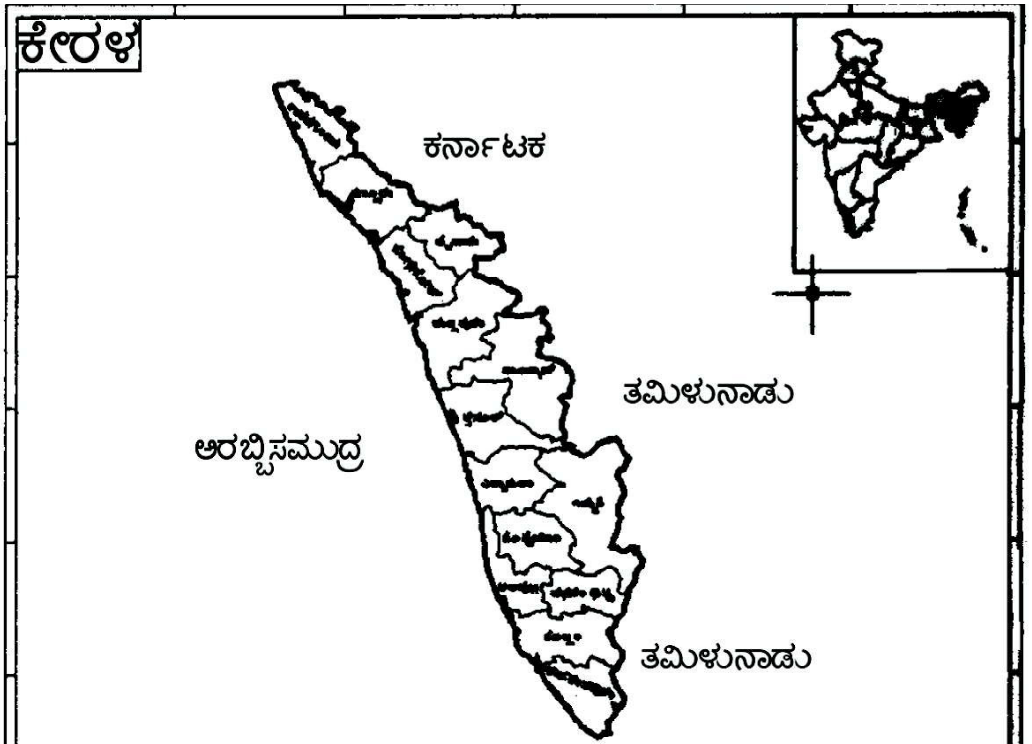

ರಬ್ಬರ್, ಚಹ, ಮರಗೆಣಸು, ಮೆಣಸು–ಇವು ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ರಬ್ಬರ್ ಮತ್ತು ಚಹ ತೋಟಗಳು ಇರುವುದು ಘಟ್ಟಗಳ ಮೇಲೆ. ಅಡಿಬೆಟ್ಟಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮರಗೆಣಸು ಮತ್ತು ಮೆಣಸು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಬತ್ತ ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೇರೆ ಧಾನ್ಯಗಳ ಬೆಳೆ ಬಲು ಕಡಿಮೆ. ಜೋಳ, ರಾಗಿ, ಬೇಳೆ, ಕಬ್ಬು, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ–ಇವು ಇತರ ಕೆಲವು ಬೆಳೆಗಳು. ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಎಳ್ಳನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ಬಾಳೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಹಣ್ಣುಗಿಡಗಳು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನೆಯ ಹಿತ್ತಲಿನಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಎಳ್ಳು, ವೀಳೆಯದೆಲೆ, ಅಡಕೆ ಬೆಳೆಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಮರಗೆಣಸು ಕೇರಳದಲ್ಲಿ ಬಡವರ ಬೆಳೆ.

ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ ಕೇರಳದ ಮುಖ್ಯ ಜೀವನೋಪಾಯ. ಆದರೆ ತಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿಯೂ ಸಂಘಟನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಇದು ಇನ್ನೂ ಬಹಳ ಹಿಂದುಳಿದಿದೆ. ಇದನ್ನು ಆಧುನಿಕಗೊಳಿಸುವ ಭಾರತ–ನಾರ್ವೇಜಿಯನ್ ಯೋಜನೆಯೊಂದು ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಜೇಡಿ, ಜಂಬುಮಣ್ಣು, ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಇವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇಲ್ಮೆನೈಟ್, ಮೊನಾಜೈಟ್ ಜಿರ್ಕಾನ್ ಇವು ಕೇರಳದ ಖನಿಜಗಳು. ಕೇರಳದ ಮುಖ್ಯ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಆ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಘಟ್ಟಗಳ ಬದಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಮರದ ದಿಮ್ಮಿ, ಸೌದೆ, ಬೊಂಬು, ಜೊಂಡು, ದಂತ, ಇವು ಮುಖ್ಯ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು.

ಕೇರಳದ ಮುಖ್ಯ ವಿದ್ಯುದ್ಯೋಜನೆಗಳು: 1 ಪಳ್ಳಿವಾಸಲ್: ದೇವಿಕೊಳಂನಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಈ ಜಲವಿದ್ಯುತ್‌ಜ್ಜನಕ ಕೇಂದ್ರದ ಸ್ಥಾಪಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 37,500 ಕಿವ್ಯಾ; 2 ಸೆಂಗುಳಂ ವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ; ಪಳ್ಳಿವಾಸಲ್‌ನ ಕೆಳಗಡೆಗೆ, ವೆಳ್ಳತ್ತುವಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಈ ಕೇಂದ್ರದ ಸ್ಥಾಪಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 48,000 ಕಿವ್ಯಾ; 3 ಪೆರಿಜ್ಞಲ್ ಕುತ್ತು ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ : ಚಾಲಕ್ಕುಡಿ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ಪೆರಿಜ್ಞಲ್ ಕುತ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ತ್ರಿಚೂರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಸ್ಥಾಪಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 32,000 ಕಿವ್ಯಾ; 4 ನೆರಿಯಮಂಗಲಂ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ : ಪೆರಿಯಾರ್ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಪನಂಕುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತ. ಸ್ಥಾಪಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 45,000 ಕಿವ್ಯಾ; 5 ಪನ್ನಿಯಾರ್ ಯೋಜನೆ : ಮುದಿರಪುಳ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸೆಂಗುಳಂ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ಎದುರುಬದಿಯಲ್ಲೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. ಸ್ಥಾಪಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 30,000 ಕಿವ್ಯಾ; 6 ಶಬರಗಿರಿ ಯೋಜನೆ : ಪಂಬ ಮತ್ತು ಕಕ್ಕಿ ನದಿಗಳ ನೀರಿನಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದು ಈ ಯೋಜನೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ಸ್ಥಾಪಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 3,00,000 ಕಿವ್ಯಾ. 7. ಇಡಿಕ್ಕಿ ಯೋಜನೆ : ಕೇರಳದಲ್ಲೇ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೆನಡದ ನೆರವು ಲಭ್ಯವಾಗಿದೆ. ಸ್ಥಾಪಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 7,80,000 ಕಿವ್ಯಾ ಇರುತ್ತದೆ. ಕೊಟ್ಟಾಯಂ ಮತ್ತು ಎರ್ನಾಕುಲಂ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೆರಿಯಾರ್ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. 8 ಕುಟ್ಟಿಯಾಡಿ ಯೋಜನೆ : ಮಲಬಾರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟಿಯಾಡಿ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವ ವಿದ್ಯುತ್‌ಜನಕ ಕೇಂದ್ರದ ಸ್ಥಾಪಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 75,000 ಕಿವ್ಯಾ ಇರುತ್ತದೆ.

ಮಲಂಪುಳ, ವಾಳಯಾರ್, ಮಂಗಲಂ, ಪಳನಿ ಮತ್ತು ಪೀಚಿ – ಇವು ಈಗಾಗಲೇ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರುವ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳು. ಚಾಲಕ್ಕುಡಿ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಥಮ ಮತ್ತು ದ್ವಿತೀಯ ಹಂತ ಮುಗಿದಿದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ : 2001ರ ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಕೇರಳದ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀ.ಗೆ 819. ತಿರುವನಂತಪುರ ಮತ್ತು ಆಲಪ್ಪುಳ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಗ್ರಾಮೀಣ. ಕೇರಳದ ಬಹುತೇಕ ಪಟ್ಟಣಗಳು ರೇವುಗಳು; ಅಥವಾ ಹಿನ್ನೀರುಗಳ ದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ನೆಲಸಿವೆ. ಕಣಾನೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತೆಲ್ಲಿಚೇರಿಯಿಂದ ಕೊಡಗಿನ ಕಾಫಿಯೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೆಣಸೂ ಕೊಬ್ಬರಿಯೂ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಕೋಳಿಕ್ಕೋಡ್ ಕೂಡ ಇವುಗಳ ರಫ್ತಿನಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡು ಬಂದರುಗಳಲ್ಲೂ ಹಡಗುಗಳು ಸಮುದ್ರದಂಡೆಯಿಂದ 3–4 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ.

ಕೊಚ್ಚಿ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಐರೋಪ್ಯರು ನೆಲಸಿದ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಸ್ಥಳ. ಇದರ ಸನ್ನಿವೇಶ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವುಳ್ಳದ್ದು. ಇದು ಹಿನ್ನೀರುಗಳ ಪ್ರದೇಶದ ನಡುವೆ ನೆಲಸಿದೆ. ಪಾಲಕ್ಕಾಡು ತೆರವು ಇರುವುದು ಇದರ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 200 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ. ಏಡನ್ನಿಗೂ ಮುಂಬಯಿಗೂ ಇರುವ ದೂರಕ್ಕಿಂತ ಏಡನ್–ಕೊಚ್ಚಿಗಳ ನಡುವಣ ದೂರ 483 ಕಿಮೀಗಳಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ. ಇದು ಕೊಲಂಬೊದೊಂದಿಗೆ ಕೂಡ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಬಲ್ಲುದು. ಸೂಯೆಜ್ ಕಾಲುವೆಯ ಮೂಲಕ ಸಾಗಬಲ್ಲ ಯಾವ ಹಡಗಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಬಂದರು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಹಿನ್ನೀರಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ರೈಲ್ವೆ ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ಸೇತುವೆಗಳಿವೆ. ಪಾಲಕ್ಕಾಡ್–ಕೊಚ್ಚಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ ಕೊಚ್ಚಿಯೊಂದಿಗೆ ಅದರ ಹಿನ್ನಾಡಿನ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧಿಸಿದೆ. ತೆಂಗಿನ ನಾರಿನ ವಸ್ತುಗಳು, ಕೊಬ್ಬರಿ, ಚಹ, ರಬ್ಬರ್, ಗೋಡಂಬಿ ಇವು ಮುಖ್ಯ ನಿರ್ಯಾತಗಳು. ಕೊಚ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ಎರ್ನಾಕುಲಂನಲ್ಲಿ ಸಾಬೂನಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳುಂಟು. ಮಟ್ಟನ್‌ಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳಗಳೂ ಇರುವುದು ಕೊಚ್ಚಿ ವಲಯದಲ್ಲೇ. ಕೊಚ್ಚಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1355406. ತ್ರಿಚೂರಿನಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಗಳೂ ಹೆಂಚಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಇವೆ.

ಹಳೆಯ ತಿರುವಾಂಕೂರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪಟ್ಟಣಗಳಿಲ್ಲ. ತಿರುವನಂತಪುರ ಕೇರಳದ ರಾಜಧಾನಿ. ಆಲಪ್ಪುಳ ಮತ್ತು ಕೊಲ್ಲಂ ಪುರಾತನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬಂದರುಗಳು. ಈಗ ಇವುಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ತಗ್ಗಿದೆ. ತಿರುವನಂತಪುರ–ಮಂಗಳೂರು ರೈಲು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲಂ ಒಂದು ಸಂಧಿ ಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿಂದ ತಮಿಳುನಾಡಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಕೊಲ್ಲಂನಲ್ಲೂ ಆಲಪ್ಪುಳದಲ್ಲೂ ಗೋಡಂಬಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ.

ತಿರುವನಂತಪುರ, ಕೊಲ್ಲಂ, ಕೊಟ್ಟಾಯಂ, ಆಲಪ್ಪುಳ, ತ್ರಿಚೂರ್, ಕಣ್ಣಾನೂರು, ಕೋಳಿಕ್ಕೋಡ್, ಪಾಲಕ್ಕಾಡು, ಎರ್ನಾಕುಲಂ, ಮಲಪ್ಪುರಂ ಇವು ಆಯಾ ಹೆಸರುಗಳ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣಗಳು.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 61,469 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆಮಾರ್ಗವಿದೆ (2001). ಕೇರಳದ ಹಿನ್ನೀರು ಮತ್ತು ಲಗೂನ್‌ಗಳು ನೌಕಯಾನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಎಲ್ಲಾ ಬಂದರುಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಂಪರ್ಕಹೊಂದಿವೆ. ಕೊಚ್ಚಿ ದೊಡ್ಡಬಂದರು. ಆಲಪ್ಪುಳ ಕೋಳಿಕ್ಕೋಡ್ಗಳು ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ಬಂದರುಗಳು. ತಿರುವನಂತಪುರ, ಕೊಲ್ಲಂ, ಕೋಯಿಲ್ ತೋಟಂ, ಪೊನ್ನಾನಿ, ಬಡಗರ, ತಲಚ್ಚೇರಿ, ಕಣ್ಣಾನೂರು, ಅಳಿಕ್ಕಲ್ ಮತ್ತು ಕಾಸರಗೋಡು ಸಣ್ಣ ಬಂದರುಗಳು.

ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಭಾಷೆ ಮಲಯಾಳಂ, ತಮಿಳು, ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುವವರೂ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. (ಪಿ.ಎಚ್.)

ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿ: ಮಾನವಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಚರಕ, ಮಗ್ಗ, ಕುಲುಮೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವ ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಇದ್ದವು. ಆದರೆ ಮಾನವ ಶಕ್ತಿಯ ಬದಲಿಗೆ ಉಗಿಯ ಯಂತ್ರ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ಉಗಿಯ ಬಲದಿಂದ ಯಂತ್ರಗಳು ಚಲಿಸಿದವು. 10–20ಜನ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಯಂತ್ರದ ನೆರವಿನಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ಮಾಡುವಂತಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟನ್‌ನಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ರಾಂತಿ ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿತು. ಜೇಮ್ಸ್ ವ್ಯಾಟ್ ಉಗಿಯ ಯಂತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಬಳಸಲು ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಇದರಿಂದ ಯಂತ್ರ ಮತ್ತು ವಾಹನ ಚಾಲನೆ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಜೇಮ್ಸ್ ಹಾರ್‌ಗ್ರೀವ್ಸ್ 'ಸ್ಪಿನ್ನಿಂಗ್ ಜನ್ನಿ' ಎಂಬ ಎಂಟಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಎಳೆ ನೂಲುವ ಚರಕ ತಯಾರಿಸಿದ. ಮುಂದೆ 1769ರಲ್ಲಿ ಹೊಸದೊಂದು ನೂಲಿನ ಜಾಕೆಟ್ಟನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ. ಕ್ರಾಂಪ್ಟನ್ ಈ ಎರಡರ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ 'ಮತ್ಯಾಲ್' ಎಂಬ ಯಂತ್ರ ರೂಪಿಸಿದ್ದ. ಇದು ನೂಲುವುದನ್ನು ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ವೇಗವಾಗಿ ಮಾಡಲು ಸಮರ್ಥವಾಯಿತು. ನೇಯ್ಗೆಗೂ ಇದೇ ರೀತಿ ಯಾಂತ್ರೀಕೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ರೂಢಿಯಾಯಿತು. ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಬಂಡವಾಳಗಾರರು ಮುಂದಾದರು. ಬಂಡವಾಳ ಒದಗಿಸಲು ಒಂದು ಕೇಂದ್ರೀಯ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಕೂಡ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಮ್ಯಾಂಚಸ್ಟರ್ ಲಿವರ್ ಪೂಲ್‌ಗಳ ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆದಂತೆ ದಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಗೋಣಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ರಬ್ಬರ್, ರೇಷ್ಮೆ, ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳಂತಹ ಉದ್ದಿಮೆಗಳು ಬೆಳೆದವು. ಉಗಿಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಸಾರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಯಾಗುವಂತೆ 1801ರಲ್ಲಿ ಉಗಿಯ ರೈಲು ಎಂಜಿನ್ ಅನ್ನು ಇವಾನ್ಸ್, ವಾಟ್ ಮತ್ತು ಪ್ರವ್‌ತಿಕ್ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದರು. ವೇಗವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಭಾರಿಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಚ್ಚಾವಸ್ತು ಸಿದ್ಧ ವಸ್ತುಗಳ ಸಾರಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು.

ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಪರಿಣಾಮಗಳು:

1. ಕೈಗಾರಿಕೆ ನಡೆಸುವ ಬಂಡವಾಳಗಾರ ಶ್ರೀಮಂತರು ಹಾಗೂ ದುಡಿಯುವ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಎಂಬ ವರ್ಗಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಹಾದಿಯಾಯಿತು. ನಗರೀಕರಣ, ನಗರಗಳಿಗೆ ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ ಹೆಚ್ಚಿತು. ನಗರೀಕರಣದಿಂದ ಭಾರಿ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗ ಬೆಳೆಯಿತು.

2. ಒಬ್ಬನೇ ಶ್ರೀಮಂತನಿಗೆ ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇಲ್ಲದಾಗ ಕೂಡು ಬಂಡವಾಳ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು, ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಿದವರಿಗೂ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೂ ಸಂಬಂಧವೇ ಇರದಂತೆ ನಿರ್ವಾಹಕರು ಎಂಬ ಹೊಸ ವರ್ಗ ಮೂಡಿತು. ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅವಕಾಶವಾಯಿತು.

3. ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರಮವಿಭಜನೆಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುವಿನ ಒಂದೊಂದು ಭಾಗದ ಉತ್ಪಾದನಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷ ಪರಿಣತಿಗೆ ಅವಕಾಶವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚ ತೀರಾ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಅನೇಕ ವಸ್ತುಗಳು ಅಗ್ಗಬೆಲೆಗೆ ದೊರೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ತರಬೇತಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವ ಬಂದಿತು.

4. ಬಂಡವಾಳದಾರ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕರ ವರ್ಗಗಳ ನಡುವೆ ವೈಮನಸ್ಸುಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯಾದವು. ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ನಿರ್ವಾಹಕರು ಲಾಭ ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ಶೋಷಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ವರ್ಗಕಲಹದ ಕಲ್ಪನೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಸಮಾಜವಾದ ಬೆಳೆಯಿತು. ಸಮಾಜವಾದಿಗಳು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆಗೆ ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಸಂಘಟನೆ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಂದ ಕ್ರಾಂತಿ ನಡೆಸಿ ವಿಶ್ವದ ಚಿತ್ರಣವನ್ನೇ ಬದಲಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಕನಸುಗಳನ್ನು ಕಂಡರು. ಕಾರ್ಲ್‌ಮಾರ್ಕ್ಸ್ (1818–83) ಈ ಕ್ರಾಂತಿಯ ವಿಚಾರಗಳ ಗಣ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದಕ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮಗಳು: ಬಟ್ಟೆ ನೇಯ್ಗೆಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಾಶವಾದವು. ಕೋಟಿಗಟ್ಟಲೆ ನೂಲುವ ಹೆಂಗಸರು ಲಕ್ಷಾವಧಿ ನೇಕಾರರು ಉದ್ಯೋಗ ಕಳೆದುಕೊಂಡರು. ಅಪಾರ ನೇಕಾರರು ನಿರುದ್ಯೋಗದಿಂದ ಸತ್ತರೆಂದು ವಿಲಿಯಂಬೆಂಟಿಕ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿ ಆದ ಮೇಲೂ ಅಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಆಮದಾದ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ದುಬಾರಿಯಾದ ಆಮದು ಸುಂಕ ಹೇರಿದರು. ಭಾರತದ ಬಟ್ಟೆ ಅಲ್ಲಿ ತೀರಾ ತುಟ್ಟಿಯಾಯಿತು. ರಬ್ಬರ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಭಾರತದ ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಹಾನಿಯಾಯಿತು. ಕಾಗದ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಉಕ್ಕು ಮತ್ತು ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಹಾನಿಗೊಳಗಾದವು. (ಪಿ.ಜಿ.)

ಕೈಗಾರಿಕಾ ಜಡತ್ವ: ಕೈಗಾರಿಕೆ ತನ್ನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಪೂರಕವಾದ ಅಂಶಗಳು ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದಿ ಹೊಂದುವ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಜಡತ್ವ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅನಂತರದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಆ ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಜಡತ್ವ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಜಡತ್ವ ಉಂಟಾಗಲು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣಗಳೆಂದರೆ ಬಾಹ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಅಂಶಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಇತರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು. ವಸಹಾತುಶಾಹಿ ಮತ್ತು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಗಮನಿಸಿದರೆ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಜಡತ್ವದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕಾ ಜಡತ್ವ ತತ್ವದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈಗಲೂ ಮುನ್ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಪ್ರಮುಖ ನಗರವಾದ ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ದೇಶ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ವಸಾಹತುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು. ಈ ವಸಾಹತುಗಳಿಂದ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಕಚ್ಚಾಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಸೆಣಬನ್ನು ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ದೇಶ ಬಂದರು ನಗರವಾಗಿದ್ದ ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್‌ನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿತು. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ನಗರ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತೀಹೆಚ್ಚು ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಆದರೆ ದ್ವಿತೀಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ತನ್ನ ಎಲ್ಲಾ ವಸಾಹತುಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು, ಆದರೂ ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ನಗರ ಇಂದಿಗೂ ಕೂಡ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರವಾಗಿಯೇ ಮುಂದುವರೆದಿದೆ. ಈ ಒಂದು ನಿದರ್ಶನದ ಮೂಲಕ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಜಡತ್ವವನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಕೃತಕ ನೂಲು ಮತ್ತು ಬಟ್ಟೆಗಳಾದ ರೇಯಾನ್, ನೈಲಾನ್ ಮತ್ತು ಪಾಲಿಯೆಸ್ಟರ್‌ಗಳ ಆವಿಷ್ಕಾರದಿಂದ ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ನಗರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕಾ ಜಡತ್ವದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಭೌಗೋಳಿಕಾಂಶಗಳು ನೇರವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಚಿನ್ನದಗಣಿ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದ ಕೋಲಾರ ನಗರದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಅದಿರಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ಥಗಿತಗೊಂಡಿದ್ದರೂ, ಕೋಲಾರ ನಗರ ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಮುಂದುವರೆದಿದೆ. ಇದೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಜಡತ್ವಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಜಡತ್ವ ಉಂಟಾಗಲು ಕಾರಣಗಳೆಂದರೆ ಮೂಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳು. ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳ ಪೂರೈಕೆಯಲ್ಲಾಗುವ ಏರುಪೇರುಗಳು ಪರ್ಯಾಯ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳ ಬಳಕೆ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಹೊಸ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳು, ರಾಜಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ಎನ್.ಎಚ್.)

ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ಮತ್ತು ಅಂಶಗಳು: ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವು ಕೆಲವೇ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಹಾಗೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಅನುಕೂಲಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾನೀಕರಣವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಭೌಗೋಳಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಐತಿಹಾಸಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುಗಳು, ಶಕ್ತಿ ಸಾಧನಗಳು, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸರಬರಾಜು, ನೀರು, ನಿವೇಶನ, ಸಂಚಾರಸೌಲಭ್ಯ, ವಾಯುಗುಣ, ಬಂಡವಾಳ, ಸರ್ಕಾರದ ನೀತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ, ಇದನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅಂದರೆ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುವುದನ್ನೇ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ಎನ್ನುವರು, ಉದಾ: ಮುಂಬಯಿಯ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಗಳು, ಕೋಲ್ಕತ್ತಾದ ಸೆಣಬು ಗಿರಣಿ, ಇತ್ಯಾದಿ. ವಿವಿಧ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾನೀಕರಣದ ಅಂಶಗಳೂ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿರದೆ ಅವು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳು: ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾನೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುವನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವುದೇ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಚ್ಚಾಪದಾರ್ಥಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಪೂರೈಕೆಯಾಗಬೇಕು. ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ 2 ವಿಧಗಳಿವೆ;

1. ತೂಕವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅಥವಾ ಅಶುದ್ಧ ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುಗಳು. ಸಿದ್ಧ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಸಂಸ್ಕರಣದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತೂಕದ ಬಹುಪಾಲನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಅಶುದ್ಧ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳೆನ್ನುವರು. ಉದಾ: ಕಬ್ಬು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಸೆಣಬು ಇತ್ಯಾದಿ. ಇಂತಹ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸಾಗಾಣಿಕೆ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಉಳಿಸಲು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳು ದೊರೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೇ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಕೋಲ್ಕತ್ತದ ಸೆಣಬಿನ ಗಿರಣಿಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ.

2. ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಸಂಸ್ಕರಣ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಭಾಗಶಃ ತೂಕವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಶುದ್ಧ ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುಗಳೆನ್ನುವರು. ಉದಾ: ಹತ್ತಿ, ಉಣ್ಣೆ, ರೇಷ್ಮೆ ಇತ್ಯಾದಿ, ಈ ವಸ್ತುಗಳ ಸುಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ಸಂಚಾರ ಸೌಲಭ್ಯ, ಕಾರ್ಮಿಕರು ದೊರೆಯುವ ಸ್ಥಳ ಅಥವಾ ಇನ್ನಾವುದೇ ಸೌಲಭ್ಯವಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ಮತ್ತು ಅಹಮದಾಬಾದ್ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿ, ಯಾರ್ಕ್‌ಷೈರ್ ಉಣ್ಣೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಶಕ್ತಿಸಾಧನಗಳು: ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಚಾಲನೆಗೆ ಶಕ್ತಿ ಸಾಧನ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ, ಆದ್ದರಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಸ್ಥಾಪನೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಶಕ್ತಿ ಸಾಧನಗಳು ದೊರೆಯುವಂತಿರಬೇಕು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಜಲಶಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲ. ಇವು ಮುಖ್ಯ ಶಕ್ತಿ ಸಾಧನವಾಗಿವೆ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ದೊರೆಯುವ ಪ್ರದೇಶದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನಾಧರಿಸಿದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಶಕ್ತಿ ಸಾಧನಗಳು ದೊರೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ನೆಲೆಸುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ವಿಕೇಂದ್ರಿಕೃತಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ವಾಯುಗುಣದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿಂದಲೂ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ತೇವಾಂಶಭರಿತ ವಾಯುಗುಣ ಹತ್ತಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ತೇವಾಂಶವುಳ್ಳ ವಾಯುಗುಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಉದಾ: ಮುಂಬಯಿ, ಹಿಟ್ಟು ಗಿರಣಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಒಣ ಹವೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಾಯುಗುಣ ಅವಶ್ಯಕ. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಪ್ರಗತಿಯಿಂದಾಗಿ ವಾಯುಗುಣದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಕವಾಗಿ ತಂಪಾದ ಹವೆಯನ್ನು ಆಂತರಿಕ ಹವಾಮಾನ ನಿಯಂತ್ರಣಗಳಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದು ಹೆಚ್ಚು ವೆಚ್ಚದಾಯಕವಾದದ್ದು.

ಆದಾಗ್ಯೂ ವಾಯುಗುಣ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಾರ್ಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಅತೀ ಶೀತ ಹಾಗೂ ಉಷ್ಣವಾಯುಗುಣ. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಾರ್ಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಮಿತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಉಷ್ಣವಲಯ ಮತ್ತು ಶೀತವಲಯಗಳಿಗಿಂತ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ.

ನೀರು: ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಸ್ಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಂಪುಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹಬೆವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತೊಳೆಯಲು, ಬಣ್ಣ ಹಾಕಲು ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿಗಾಗಿ, ನೈರ್ಮಲ್ಯತೆಗಾಗಿ, ಶುದ್ಧ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ ಸಾಕಷ್ಟಿರಬೇಕು.

ನಿವೇಶನ: ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಕಚ್ಚಾವಸ್ತು ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಟ್ಟಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಸಮತಟ್ಟಾದ ವಿಶಾಲವಾದ ಹಾಗೂ ಸುಲಭ ಬೆಲೆಗೆ ದೊರೆಯುವ ನಿವೇಶನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾನೀಕರಣಕ್ಕೆ ಆವಶ್ಯಕ.

ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ: ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅವುಗಳು ದೊರೆಯುವ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪಾದಿತ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಸಾಗಿಸಲು ಉತ್ತಮ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷ ಸಾರಿಗೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇರಬೇಕು. ರಸ್ತೆ ಅಥವಾ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಸಂಧಿಸುವ ಹಾಗೂ ಜಲ ಮಾರ್ಗ, ಭೂ ಮಾರ್ಗಗಳು ಸಂಧಿಸುವ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ಬಂದರುಗಳ ಸಮುಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಾನೀಕರಣಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಕಡಿಮೆ ಸಾಕಾಣಿಕೆ ವೆಚ್ಚ ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಾರುಕಟ್ಟೆ: ಕೈಗಾರಿಕೋತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಲಭ್ಯತೆ ಇರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ಮೂಲವಾದ ಹಾಗೂ ಸಮೀಪದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳು ಮತ್ತು ಉನ್ನತ ಜೀವನ ಮಟ್ಟವಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಉತ್ತಮ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಾಗಿದ್ದು ಸಾಗಾಣಿಕೆಯ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕೆಳಗಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಬೇಗ ಕೆಡಬಲ್ಲ ಅಥವಾ ಒಡೆದು ಹೋಗಬಲ್ಲ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಉದಾ: ಬೇಕರಿ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಐಸ್‌ಕ್ರೀಂ, ಗಾಜು ತಯಾರಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಭಾರವಾದ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಕಡಿಮೆ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಅಥವಾ ಆಧುನಿಕತೆಯ

ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಬದಲಾಗುವ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಉದಾ: ಸಿದ್ಧ ಉಡುಪು ಇತ್ಯಾದಿ. ಶುದ್ಧ ಕಚ್ಚಾ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ, ರೇಷ್ಮೆ ಗಿರಣಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ಕಾರ್ಮಿಕರು: ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆದರದಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವ ಪರಿಣತ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವಂತಿರಬೇಕು. ಕೆಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಪರಿಣತ ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ಅವಲಂಭಿಸಿದ್ದು, ಅಂತಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಪರಿಣತ ಕಾರ್ಮಿಕರು ದೊರೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೇ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಅಲಿಗರ್‌ನ ಬೀಗದ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಕರಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿ. ವಂಶಾನುಕ್ರಮವಾಗಿ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪರಿಣಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಕಾರ್ಮಿಕರು ದೊರೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗುವುದು. ಉದಾ: ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್‌ನ ಹತ್ತಿಗಿರಣಿ, ಫಿರೋಜಾಬಾದ್‌ನ ಗಾಜಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಫರೂಕಾಬಾದ್‌ನ ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ಮುದ್ರಣ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸರಬರಾಜು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾನೀಕರಣದ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿರಲಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಅವು ದೊರೆಯುವ ಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಯ್ಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಬಂಡವಾಳ: ಯಾವುದೇ ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಬಂಡವಾಳ ಅಥವಾ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ, ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು, ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳು ಅಥವಾ ವಿಮಾಸಂಸ್ಥೆಗಳಿರುವ ದೊಡ್ಡ ನಗರ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಹೊರವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾನೀಕರಣವು ಹೆಚ್ಚು ಉದಾ: ಬೆಂಗಳೂರು, ಮುಂಬಯಿ, ಹೈದರಾಬಾದ್ ಇತರೆ ಕೈಗಾರಿಕಾಸ್ಥಾನೀಕರಣದ ಅಂಶಗಳಿಗಿಂತ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಒಯ್ಯಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಡವಾಳ ಅಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರಮುಖಪಾತ್ರ ವಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಸರ್ಕಾರದ ನೀತಿ: ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಆ ದೇಶದ ಸರ್ಕಾರದ ನೀತಿ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಅವಲಂಭಿಸಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಅನುಮತಿ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು, ತಾಂತ್ರಿಕ ನೆರವು, ನಿವೇಶನ ತೆರಿಗೆ ಹಾಗೂ ರಿಯಾಯಿತಿ ದರದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ಸಾಧನಗಳ ಪೂರೈಕೆ, ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೂಲಕ ಸರ್ಕಾರವು ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಸ್ಥಾನೀಕರಣವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸಮತೋಲನ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಸರ್ಕಾರದ ಪಾತ್ರ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳದ್ದು. ಸರ್ಕಾರದ ರಾಜಕೀಯ ಧೋರಣೆ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ನೀತಿಯೂ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನೀಕರಣದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ.

ವೈಯುಕ್ತಿಕ ಒಲವು: ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ವೈಯುಕ್ತಿಕ ಒಲವು ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕತ್ವದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಅಷ್ಟೊಂದು ಗಣನೆಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಅಂಶಗಳಲ್ಲದೆ ನಿವೇಶನದ ಬೆಲೆ, ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಿನ್ನಲೆ ಭದ್ರತಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳೂ ತಕ್ಕ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾನೀಕರಣವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ. (ಪಿ.ಜಿ.)

ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾನೀಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು: ಯಾವುದೇ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಸ್ವರೂಪ, ಅದರ ಪ್ರಮಾಣ, ತಾಂತ್ರಿಕತೆ ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದನೆಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೇ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಗೊಂಡಿವೆ. ಹಿಂದೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಭೂ ದೃಶ್ಯಾವಳಿ ಅತ್ಯಂತ ಸರಳವಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಭೂದೃಶ್ಯಾವಳಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣ ಉತ್ಪಾದನೆ ಇವುಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಿತವಾದುದು.

ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವುಗಳೆಂದರೆ:

ವೆಬರನ ಕನಿಷ್ಠ ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚ ಮಾದರಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಟೋರ್ಡ್ ಪಾಲಂಡರ್, ಎಡ್‌ಗಾರ್ ಹೂವರ್, ಆಗಸ್ಟ್ ಲಾಷ್, ಡೇವಿಡ್ ಸ್ಮಿತ್, ಫಿಟ್ಟರ್ ರವರ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಪ್ರದೇಶ ಮಾದರಿಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಹಾಗೂ ಅಲೆನ್ ಪ್ರೆಡ್ ರವರ ನಡವಳಿಕಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಧ್ಯೇಯಗಳೆಂದರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಗಳಿಸುವ ಲಾಭದ ಪ್ರಮಾಣವೇ – ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವೆಬರನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸರಕುಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಬೆಲೆ ಮತ್ತು ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಈ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಪ್ರದೇಶ ಮಾದರಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಸ್ಪರ್ಧಾತ್ಮಕ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚ, ಕಾರ್ಖಾನೆ ವೆಚ್ಚ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಬೆಲೆಗಳಿಂದ ಉತ್ಪಾದಕ ತನ್ನ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಮಾರುವ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. (ಪಿ.ಜಿ.)

ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣ: ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಒಂದು ದೇಶದ ಶರೀರದ ಅಸ್ಥಿಪಂಜರವಿದ್ದಂತೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುವ ಉದ್ಯಮಗಳು, ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ವಿದ್ಯುತ್‌ಉತ್ಪಾದನೆ, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಕೈಗಾರಿಕೀರಣ ಯಾವುದೇ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಯಾವುದೇ ದೇಶದ ತ್ವರಿತ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಮುಂದುವರಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ ದೇಶಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ದೇಶದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಅನೇಕ ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗಳಿಂದ ಸಾಬೀತಾಗಿದೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಮುಂದುವರೆದ ಹಾಗೂ ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಎಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸುವುದೇ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಕಣ್ಣಿದ್ದ ಹಾಗೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲದೆ ಯಾವುದೇ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಊಹಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಕೃಷಿಪ್ರಧಾನ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೇಕೇ ಬೇಕು. ಒಂದು ದೇಶದ ಭೌತಿಕ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತವೆಂಬುದು ನೈಜ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣ ಇಲ್ಲವೇ ವಿನಾಶ ಎಂದು ಭಾರತರತ್ನ ಸರ್. ಎಂ. ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ಹೇಳಿರುವ ಮಾತು ಸತ್ಯದ ಮಾತಾಗಿದೆ. ಮಾನವನ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಈಗಿನದು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರಧಾನಯುಗ. ಮಾನವನ ತಿಳಿವಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ನಿಸರ್ಗದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವ ಸಾಧಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಘಟ್ಟ. ಇಂದು ಮಾನವನ ಆಧುನಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳದ್ದು. ಯಾವುದೇ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಯ ಮಟ್ಟ ಆ ದೇಶದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆಧುನಿಕ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಮೇರುಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಮಾನವನ ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನ ವಿಕಾಸದ ಕೊನೆಯ ಹಂತವೇ ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣವಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ಜಿ.)

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಮಾನವನು ತನ್ನ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ವೃತ್ತಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಾದ ವ್ಯವಸಾಯ, ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆ, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ವಿವಿಧ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಅವು ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದು ಅವುಗಳಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ಬಯಕೆಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೂಲ ವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ ದೊರೆತ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಉಪಯುಕ್ತ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ಅವುಗಳ ಮೌಲ್ಯ ಹಾಗೂ ಮನುಷ್ಯನ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಅಧಿಕಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಉದಾ: ಕಚ್ಚಾ ಹತ್ತಿಯಿಂದ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು, ಕಬ್ಬಿನಿಂದ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಂದ ದೊರೆತ ಅರೆಸಿದ್ಧ ವಸ್ತುಗಳು ಮತ್ತೊಂದರ ಕಚ್ಚಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಅತೀ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾಗುವುದು, ಉದಾ: ಮರ ಕಡಿಯುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ದೊರೆತ ಮರದ ತಿರುಳನ್ನು ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಗೃಹ ನಿರ್ಮಾಣ ಹಾಗೂ ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸುವುದು. (ಪಿ.ಜಿ.)

ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ವಿಧಗಳು: ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಜವಳಿಉದ್ಯಮ, ಖನಿಜ ಆಧರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಕೃಷಿ ಆಧರಿತ, ಅರಣ್ಯ ಆಧರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮಗಳು: ಮಾನವನ ಮೂರು ಮೂಲಬಯಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಡುಪು ಸಹ ಒಂದು. ಉಡುಪನ್ನು ಮಾನವನು ಎಂದಿನಿಂದ ಧರಿಸಲು ಮತ್ತು ಅವುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ನಿಖರವಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಬೇಟೆ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲವು ನಾರುಗಳಿಂದ ಬಲೆಗಳನ್ನು ಹೆಣೆಯುವ ಮೂಲಕ ಬಟ್ಟೆ ನೇಯುವುದು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಾರುಗಳಿಂದ ಉಡುಪನ್ನು ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮಾನವನ ಪುರಾತನ ವೃತ್ತಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಇಂದು ಅದೊಂದು ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಉದ್ಯಮವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಜವಳಿ ಎಂದರೆ ನೇಯ್ದ ಬಟ್ಟೆ ಅಥವಾ ವಸ್ತ್ರ ಎಂದರ್ಥ. ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಸಲು ಅನೇಕ ವಿವಿಧ ನಾರುಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಅವು ನೈಸರ್ಗಿಕವಾದವುಗಳಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಕೃತಕವಾದವುಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ನೈಸರ್ಗಿಕ ನಾರುಗಳಲ್ಲಿ 2 ವಿಧಗಳಿವೆ: 1. ಸಸ್ಯಾಧಾರಿತ ನಾರುಗಳು ಉದಾ: ಹತ್ತಿ, ಸೆಣಬು, ಅಗಸೆ ಪುಂಡಿನಾರು ಇತ್ಯಾದಿ. 2. ಪ್ರಾಣಿಗಳಾಧಾರಿತ ನಾರು ಉದಾ: ಉಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ,

ಈಚೆಗೆ ಕೃತಕನಾರು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ ಉದಾ: ನೈಲಾನ್, ರೇಯಾನ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಈ ರೀತಿ ವಿವಿಧ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಪಡೆಯುವ ನಾರು ಅಥವಾ ಎಳೆಗಳಂತಹ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನೂಲುವ ಹಾಗೂ ನೇಯುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಬಟ್ಟೆ ಅಥವಾ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದನ್ನು ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮ ಎಂದು ಕರೆಯುವುರು. ಈ ಉದ್ಯಮ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ, ಉಣ್ಣೆ ಬಟ್ಟೆ, ರೇಷ್ಮೆ ವಸ್ತ್ರ, ರೇಯಾನ್ ಬಟ್ಟೆ, ಮಿಶ್ರಣ ಬಟ್ಟೆ ಇತ್ಯಾದಿ. ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಸಲು ಬಳಸುವ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ರೇಷ್ಮೆ ಉದ್ದಿಮೆ, ಸೆಣಬು ಉದ್ದಿಮೆ ಇತ್ಯಾದಿ. ಈ ಉದ್ಯಮಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಉಡುಪು ತಯಾರಿಕೆ, ಸರಕುಗಳನ್ನು ತುಂಬಲು ಸಾಗಿಸಲು, ಸಂರಕ್ಷಿಸಲು ಅಲಂಕಾರ ಪರದೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಬಳಸಲಾಗುವುದು.

ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದದ್ದು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆ ನಾಗರಿಕತೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ ಕೈಯಿಂದ ನೂಲುವುದು ಮತ್ತು ಕೈಮಗ್ಗಗಳಿಂದ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ನೇಯುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಆದರೆ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಫಲವಾಗಿ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಯಂತ್ರಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಕಚ್ಚಾ ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯೇ ಹತ್ತಿ ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮವಾಗಿದೆ. ಇದೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಕೃಷಿ ಆಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಸೆಣಬಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಪ್ರಪಂಚದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಕೃಷಿ ಆಧಾರಿತ ಹಾಗೂ ಸೆಣಬು ಆಧಾರಿತ ನಾರು ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮ ಇದಾಗಿದೆ. ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಸೆಣಬಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ ವಿಳಂಬವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡ ಉದ್ಯಮವಾಗಿದೆ. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಮಾವಧಿಗಿಂತ ಮುಂಚೆ ಸೆಣಬಿನ ಬಳಕೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. 1793ರಲ್ಲಿ ಕೋಲ್ಕತದ ಬಟಾನಿಕಲ್ ಗಾರ್ಡನ್‌ವೊಂದರಲ್ಲಿ ಕ್ಯೂರೇಟರ್ ಆಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರಾಕ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಎಂಬುವವರು ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ದಂಡಿಗೆ ಗಂಗಾ ನದಿ ಮೂಲದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸೆಣಬಿನ ನಾರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ಅದರ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡ. ಅನಂತರವೂ ಅದರ ಬಳಕೆ 3 ದಶಕಗಳವರೆಗೆ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. 1838ರಲ್ಲಿ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ದಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸೆಣಬಿನ ಗಿರಣಿಯೊಂದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ಆ ಉದ್ಯಮ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು.

ಖನಿಜಾಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಇದೊಂದು ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಕೇಂದ್ರಿತ ಉದ್ಯಮ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳು ತೂಕವುಳ್ಳವು ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ ಬಾಳುವಂತಹವೂ ಕೂಡ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲುವಲಯದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಗತಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದು ಗಣಿಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದಂತಹ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಬ್ರಿಟನ್, ರಷ್ಯ, ಪೋಲೆಂಡ್, ಸ್ವೀಡನ್ ದೇಶಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವು.

ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಗೆಯುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತದೆ. ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ, ಒರೆಗಾನ್, ಇಲಿನಾಯ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಉದ್ಯಮ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ತೈಲಭಾವಿಯನ್ನು ತೋಡಲು ಬೇಕಾಗುವಂತಹ ಡ್ರಿಲ್ಲಿಂಗ್ ಹಾಗೂ ಇತರ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಟೆಕ್ಸಾಸ್, ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ, ಓಕ್ಲಹೋಮ ಮತ್ತು ಲೂಸಿಯಾನ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಲಾಗುವುದು.

ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಲಂಕಾಷೈರ್, ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಯಾರ್ಕ್‌ಷೈರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಿಯಂತ್ರಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ಜರ್ಮನಿಯ ರ್‍ಹೂರ್ ನದಿ ಬಯಲು, ಪೋಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಜೆಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಪೂರ್ವ ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಡನ್ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಯಂತ್ರ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಭಾಗಗಳು.

ರಷ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದ ಮತ್ತೊಂದು ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ದೇಶ. ನೋವೋ ಕ್ರೊಮಾಡರ್‌ಸ್ಕ್ ಕೇಂದ್ರ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಇದು ನೆಲ ಅಗೆಯುವ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಯಂತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಯಂತ್ರ ತಯಾರಿಕೆ ಕೋಲ್ಕತ, ಜೆಮ್‌ಷೆಡ್‌ಪುರ ಮತ್ತು ದುರ್ಗಾಪುರ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಾಪುರ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಉದ್ಯಮ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆ: ವಿವಿಧತೆಯ ಪ್ರತಿರೂಪವುಳ್ಳ ಯಂತ್ರ ಶಿಲ್ಪ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಲೋಹವಸ್ತು ಆಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕ ಸಮ್ಮಿಲನವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವು ಬಹು ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯುಳ್ಳವು, ಬಹುವಾಗಿ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ತಾಂತ್ರಿಕತೆ ಮತ್ತು ಬಂಡವಾಳಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿದೆ. ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಳು ವಿಶೇಷವಾದ ನೈಪುಣ್ಯತೆ, ತರಬೇತಿ, ಹಾಗೂ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟತೆಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿವೆ. ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಜಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಹಡಗುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವವರೆಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇವು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಮತ್ತು ಅವಲಂಬನೆಯುಳ್ಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಉದಾ: ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ಕೈಗಾರಿಕಾಉಪಕರಣಗಳು, ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣಗಳು, ವಿಮಾನ ತಯಾರಿಕೆ, ವಾಹನಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ಮುಂತಾದವು.

ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬಹುವಾಗಿ ಮೂಲ ಲೋಹ ವಸ್ತುಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ, ತಾಮ್ರ, ಇತ್ಯಾದಿ. ಈ ಮೂಲ ಲೋಹ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ವೈಶಿಷ್ಟತೆಯುಳ್ಳ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುವುದು. ಅವು ಬಹುವಾಗಿ ಯಂತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಎಂಜಿನ್‌ಗಳಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು 2 ಪ್ರಮುಖ ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. 2. ಲಘು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

1. ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಹೆಚ್ಚು ತೂಕ ಮತ್ತು ಗಾತ್ರವುಳ್ಳವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಯಂತ್ರ ಶಿಲ್ಪ ಉದ್ದಿಮೆ. ಉದಾ: ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ, ರೈಲ್ವೆ ಇಂಜಿನ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇಂತಹ ಉದ್ದಿಮೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕ ಬಂಡವಾಳ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಅವಶ್ಯಕ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗುವುದು.

2. ಲಘು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಹಗುರವೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಗಾತ್ರವುಳ್ಳ ಯಂತ್ರಗಳು. ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಯಂತ್ರ ಶಿಲ್ಪ ಉದ್ಯಮಗಳಿಗೆ ಲಘು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು, ಇಂತಹ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಪರಿಣಿತಿಯುಳ್ಳ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕಡೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ರಾಸಾಯನಿಕ ತಯಾರಿಕೆ: ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಒಂದಾಗಿದೆ. ಮಣ್ಣಿನ ಸಂಪತ್ತು ಅದರ ಫಲವತ್ತತೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿದೆ. ಇದು ಕೃಷಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮಣ್ಣನ್ನು ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಫಲವತ್ತತೆ ಕಡಮೆಯಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ, ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಫಲವತ್ತತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದೊಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಕೃಷಿ ಬೆಳೆಯಾದರೂ ಮಣ್ಣಿನ ಸಾರವನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಹಜ. ಪೂರ್ವಿಕರು ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ತತ್ವದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನ ಫಲವತ್ತತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಮಾತು. ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಒತ್ತಡವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಭೂಮಿಗೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಅದನ್ನು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಹುಬೆಳೆಗಳ ಬೇಸಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನ ಸಾರ ಕುಂದುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನ ಫಲವತ್ತತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದು ಮತ್ತು ಇಳುವರಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯಕ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಗೊಬ್ಬರಗಳ ಬಳಕೆ ಮಾಡಬೇಕು, ಇದನ್ನು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಗೊಬ್ಬರವೊಂದರಿಂದ ಪೂರೈಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವಾದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳ ಬಳಕೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಗೊಬ್ಬರಕ್ಕಿಂತಲೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ.

ಫಲವತ್ತತೆಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುವ ಖನಿಜಾಂಶ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಯುಕ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳು ಸಸ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಪೋಷಕಾಂಶಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ. ಉದಾ : ಸಾರಜನಕ, ರಂಜಕ, ಸಲ್ಫರ್, ಪೊಟ್ಯಾಷಿಯಂ, ಮೆಗ್ನೀಷಿಯಂ, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣ.

ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಖನಿಜಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳನ್ನು 3 ಪ್ರಮುಖ ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಸಾರಜನಕ ಯುಕ್ತ ರಸಗೊಬ್ಬರ, ರಂಜಕ ಯುಕ್ತ ರಸಗೊಬ್ಬರ, ಪೊಟ್ಯಾಷಿಯಂ ಯುಕ್ತ ರಸಗೊಬ್ಬರ, ಸಾರಜನಕ ಯುಕ್ತ ಗೊಬ್ಬರಗಳಲ್ಲಿ ಯೂರಿಯ ಮತ್ತು ಸೋಡಿಯಂ ನೈಟ್ರೇಟ್ ಅಮೋನಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್, ಅಮೋನಿಯಂ ನೈಟ್ರೇಟ್, ಅಮೋನಿಯಂ ಕ್ಲೋರೈಡ್

ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಧದ ಗೊಬ್ಬರ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ರಸಗೊಬ್ಬರಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 60 ರಷ್ಟು ಸಾರಜನಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ರಸಗೊಬ್ಬರಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಲಭ್ಯತೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿದೆ.

ರಂಜಕ ಯುಕ್ತ ಗೊಬ್ಬರಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಫರ್ ಫಾಸ್ಫೇಟ್, ಅಮೋನಿಯಂ ಫಾಸ್ಫೇಟ್, ನೈಟ್ರೇಟ್ ಮತ್ತು ಫಾಸ್ಫೇಟ್‌ಗಳು ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಗೊಬ್ಬರಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪವು ದೊರೆಯಬೇಕು. ಹೀಗಾಗಿ ರಂಜಕ ಗೊಬ್ಬರ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಸ್ಥಾನೀಕರಣವು ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪವಲಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 24 ರಷ್ಟು ರಂಜಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಪೊಟ್ಯಾಷಿಯಂ ಗೊಬ್ಬರಗಳಲ್ಲಿ ಪೊಟ್ಯಾಷಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್, ಪೊಟ್ಯಾಷಿಯಂ ನೈಟ್ರೇಟ್ ಮತ್ತು ಪೊಟ್ಯಾಷಿಯಂ ಕ್ಲೋರೈಡ್‌ಗಳು ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಮೊದಲೆರಡು ವಿಧಗಳ ಗೊಬ್ಬರದ ಪ್ರಮಾಣದಷ್ಟು ಈ ವಿಧದ ಗೊಬ್ಬರದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಾಗದ ಕೈಗಾರಿಕೆ: (ಅರಣ್ಯ ಆಧರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆ) ಮಾನವನು ತನ್ನ ಏಳಿಗೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಆಲೋಚಿಸುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಆತ ಭವಿಷ್ಯತ್ತಿನ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ತನ್ನ ಸಂಚಿತ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆಯ ನಿಧಿಯನ್ನು ಹಸ್ತಾಂತರಿಸಲು ಸದಾ ಬಯಸುವನು. ನಾಗರಿಕತೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗಾಗಿ ತನ್ನ ಉಜ್ವಲ ವಿಚಾರಗರ್ಭಿತ ಚಿಂತನೆಗಳು ಹಾಗೂ ಆಲೋಚನೆಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ದಾಖಲಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ, ಆಧುನಿಕ ನಾಗರಿಕತೆಯು ಸಂಚಿತವಾದ ಮಾನವನ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿದೆ. ಅಂತಹ ಚಿಂತನೆಗಳು ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಾನುಭವಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಲು ಮತ್ತು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಲು ಮಾಧ್ಯಮವು ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮಾನವನಿಂದ ಹೊಸದಾಗಿ ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಗದವು ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯವಾದದ್ದು ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಾನವನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಾಗದದ ಬಳಕೆಯು ಯಾರ ಕಲ್ಪನೆಗೂ ಮೀರಿದಂತಹದಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಬಿತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಜಗತ್ತಿನ ವಿವಿದೆಡೆ ಸಂಭವಿಸಿದ ಘಟನಾವಳಿಗಳ ವಿಚಾರಗಳ ಪ್ರಚಾರ ಮತ್ತು ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಕಾಗದದ ಪಾತ್ರವು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ (ಕೃಷಿ ಆಧಾರಿತ) : ಮಾನವನ ಬಳಕೆಯ ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆಯೂ ಸಹ ಒಂದಾಗಿದೆ ಇದನ್ನು ಅನೇಕ ಸಿಹಿತಿಂಡಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಪಾನಕಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುವುದು ಇದು ಕಾರ್ಬೊಹೈಡ್ರೇಟ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ, ಇದನ್ನು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್, ಸ್ಫೋಟಕ ವಸ್ತು, ಔಷಧ ಮುಂತಾದವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚಾ ಪದಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳ ಸಂಸ್ಕರಣ ಮತ್ತು ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೂ ಬಳಸಲಾಗುವುದು.

ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಕಬ್ಬು, ಸಕ್ಕರೆ ಗೆಡ್ಡೆ, ಮೆಕ್ಕೆ ಜೋಳ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಹಣ್ಣುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ, ಆದರೆ ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆ ಗೆಡ್ಡೆಗಳು ಸಕ್ಕರೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಮೂಲಗಳಾಗಿವೆ. ಉಷ್ಣವಲಯದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಕಬ್ಬು ಪ್ರಮುಖ ಕಚ್ಚಾ ಪದಾರ್ಥವಾದರೆ, ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಗೆಡ್ಡೆಯು ಪ್ರಮುಖ ಕಚ್ಚಾ ಪದಾರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಇಂದು ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಸಕ್ಕರೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 65 ರಷ್ಟು ಕಬ್ಬಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ ಉಳಿದದ್ದು ಸಕ್ಕರೆ ಗಡ್ಡೆಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. (ಪಿ.ಜಿ.)

ಕೈರೋ: ಈಜಿಪ್ಟಿನ ರಾಜಧಾನಿ. ನೈಲ್ ನದಿಯ ಪೂರ್ವ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ನದೀ ಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಅಗ್ರಸ್ಥಳದಿಂದ 20 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದೆ. ನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಪನಗರಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ನಗರದ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಅಲ್ ಮೊಕತ್ತಂ ಮರಳುಗುಡ್ಡದಿಂದ ಕೈರೋ ನಗರದ, ನದಿಯ ಮತ್ತು ದೂರದ ಗೀಜ಼ದ ಪಿರಮಿಡ್‌ಗಳ ಸುಂದರ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ ಮತ್ತು ಇಡೀ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲೇ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 67,89,479 (1996). ಬಹುತೇಕ ಇಡೀ ವರ್ಷ ಕೈರೋದಲ್ಲಿ ಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣವಿರುತ್ತದೆ. ಹಗಲಿನ ಉಷ್ಣತೆ ಜನವರಿಯಿಂದ ಜುಲೈ–ಆಗಸ್ಟ್‌ಗಳವರೆಗೆ 16^0 ದಿಂದ 36^0ಸೆ. ಗಳಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಏಪ್ರಿಲ್–ಮೇ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಮರಳುಮಯ ಬಿಸಿಗಾಳಿ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಬೀಸಿದಾಗ 37.7^0ಸೆ. ಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆ ಇರುವುದುಂಟು. ಬೇಸಗೆಯ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ ಸು. 42.2^0ಸೆ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಬಾರಿ ಮಾತ್ರ–ಅದೂ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ–ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವುದೇ ನಗರದಲ್ಲಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ವಾಸ್ತು ಸಂಪತ್ತು ಕೈರೊನಗರದಲ್ಲಿ ಸಾಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಅಪಾರವಾದ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಮಾರಕಗಳು, ಮಸೀದಿ, ಕೋಟೆಗಳು, ಕಲೋಪಾಸಕರಿಗೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕ್ತನ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಿಗೆ ಆಕರ್ಷಣೆಯಾಗುವಂತಹ ಬೃಹತ್ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಮತ್ತು ಚರ್ಚ್‌ಗಳಿವೆ. ಇದೊಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ಯಾ ಕೇಂದ್ರವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೈರೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ. ನಗರದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜೆಜೀರ ಕ್ರೀಡಾ ಸಂಘ, ಕುದುರೆ ಪಂದ್ಯ ಮೈದಾನ, ಪೋಲೋ ಮೈದಾನ ಮತ್ತು ಈಜು ಕೊಳಗಳಿವೆ. ಡೇವಿಸ್ ಕಪ್‌ವಲಯ ಪಂದ್ಯಗಳು ನಡೆಯುವ ಟೆನಿಸ್ ಆಟದ ಅಂಗಳಗಳಿವೆ. ಹಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅರಮನೆ, ಉದ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಿವೆ.

ಕೈರೋದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಉದಾ: ಸಹಕಾರಿ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರ, ಅರಬ್ಬಿ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಅರಬ್ಬಿ ಸಂಗೀತ ಅಕಾಡೆಮಿ ಮತ್ತು ಕಲಾಸಂಘ. ಮುಖ್ಯ ಸಾರಿಗೆ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿದೆ. ಉದಾ: ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಸಿಮೆಂಟ್, ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಚರ್ಮ ಹದಗೊಳಿಸುವುದು, ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮ ಇತ್ಯಾದಿ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕೊಂಕಣ: ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮತೀರದಲ್ಲಿ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಠಾಣೆ (ಥಾನಾ), ಕೊಲಾಬ ಮತ್ತು ರತ್ನಗಿರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೂ ಗೋವವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಕೊಂಕಣ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಈ ತಗ್ಗುನೆಲವೆಲ್ಲ ಮೈದಾನವಲ್ಲ. 48–80 ಕಿಮೀ ಅಗಲ ಮತ್ತು 560 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಇರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಡುನಡುವೆ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಡಲಕರೆಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಸಮತಲದ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನ ಪಟ್ಟಿಯೊಂದುಂಟು. ಇದರ ಅಗಲ 6–11 ಕಿಮೀ. ಇದರ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಅನೇಕ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಎತ್ತರ 450–600 ಮೀ. ಮುಂಬಯಿಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ವೈತರಣಿ, ಉಲ್ಹಾಸ್ ಮತ್ತು ಅಂಬಾ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವು ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಮೈದಾನಕ್ಕೆ ಇಳಿದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಕಡಲ ಕರೆಗೆ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಸಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಓರೆಯಾಗಿ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಕೊಂಕಣವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣ ಉಪವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಮಾಹೀಂ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಮುಂಬಯಿ–ಕಲ್ಯಾಣ್ ಪ್ರದೇಶ. ದಕ್ಷಿಣ ಕೊಂಕಣವನ್ನು ಮಲ್ವಾಡ್, ರತ್ನಗಿರಿ ಮತ್ತು ಗೋವ ಎಂದು ಮರುವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಂದರನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮುಂಬಯಿ ನಗರ ಇರುವ ಉತ್ತರ ಕೊಂಕಣ ಪ್ರದೇಶ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಮುಂಬಯಿಯ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಕರಾವಳಿ ಅತ್ಯಂತ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿರುವ ಥಾಲ್‌ಘಾಟ್ ಮತ್ತು ಭೋರ್‌ಘಾಟ್‌ಗಳಿಂದಾಗಿ ಉತ್ತರ ಕೊಂಕಣದೊಂದಿಗೆ ಪೂರ್ವದ ವಿಶಾಲ ಹಿನ್ನಾಡಿನ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಮುಂಬಯಿ ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಮಹಾದ್ವಾರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿರುವುದು ಈ ಘಾಟುಗಳಿಂದಾಗಿ.

ಕೊಂಕಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 198–254 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಬತ್ತವೇ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಉಳಿದ ಯಾವ ಬೆಳೆಯೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದರ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ರಾಗಿ, ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯಗಳು ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು. ಸೆಣಬು ಮತ್ತು ಮೆಸ್ತ 1947ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಬೆಳೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ತೆಂಗು ವಿಶೇಷ. ನದಿಗಳ ಅಳಿವೆಗಳಲ್ಲಿ

ಕೈರೋ ನಗರಮ

ಬೆಳೆಯುವ ಗುಲ್ಮ ವೃಕ್ಷಗಳು ಸೌದೆಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಆವೃತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಕಾಡು ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಈಗ ಅವೆಲ್ಲ ನಶಿಸಿವೆ. ನೆಲ ಅಷ್ಟೇನೂ ಫಲವತ್ತಲ್ಲ. ಜೋಳ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲವು ಧಾನ್ಯಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಘಟ್ಟಗಳೂ ಅವುಗಳ ಸನಿಯದ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಸದಾ ಹಸುರೆಲೆಯ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ.

ಗೋವ ಪ್ರದೇಶ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದಾಗಿದೆ. ಮಾರ್ಮಗೋವ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು. ಮಾಂಡವಿ ಮತ್ತು ರಾಚೋಲ್ ಇಲ್ಲಿಯ ನದಿಗಳು.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೊಂಕಣವೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಭಾಗ ಒಂದೇ. ಚಿಪ್ಲೂನ್ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶವೇ ಇದಾಗಿರಬಹುದು. ಇತಿಹಾಸದ ಯಾವುದೇ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಕೊಂಕಣ ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ಘಟಕವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. 9ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 14ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗಿನ ಅರಬ್ಬಿ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಈಗ ಕೊಂಕಣ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಪ್ರದೇಶದ ಪರಿಚಯ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಆಡಳಿತಗಳು ಇದ್ದದ್ದೂ ಉಂಟು. ಮರಾಠರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶ ಅವರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿತ್ತು.

*

ಕೊಕೊಸ್‌ದ್ವೀಪಗಳು: ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರದೇಶ. ಇದನ್ನು ಕೊಕೊಸ್‌ಕೀಲಿಂಗ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದ ಹಿಂದು ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿದೆ. ಎರಡು ಸಮತಟ್ಟಾದ ಹವಳ ದಿಬ್ಬಗಳು ಹಾಗೂ ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ಹವಳ ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಿಂದ ಶ್ರೀಲಂಕದವರೆಗೆ ಇರುವ ದೂರದ ಅರ್ಧದಷ್ಟಿದೆ. ಉ.ಅ. $12^0 07'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $96^0 54$ ರಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ. ಇದರ ಭೂ ಪ್ರದೇಶ 14.2 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತರಿಸಿ, 2.6 ಕಿಮೀ ತೀರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರಭಾಗ 5 ಮೀ ಇದೆ. ವಾಯುಗುಣವು ಪ್ರಶಾಂತವಾಗಿದ್ದು, ಆಗ್ನೇಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿದೆ. ವರ್ಷದ 9 ತಿಂಗಳು ಸಾಧಾರಣ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ವರ್ಷದ ಮೊದಲ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಮಳೆಯಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇರುವುದು.

ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಗುಂಪನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. ಉತ್ತರ ಕೀಲಿಂಗ್ ದ್ವೀಪ: ಇದು ಹವಳದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ **'C'** ಅಕ್ಷರ ಆಕಾರದ ಒಂದು ದಿಬ್ಬ. ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ವರ್ತುಲಾಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದು ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಣ್ಣದ್ವಾರವಿದ್ದು ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಲಗೂನ್ ಸರೋವರವಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 1.1 ಚ.ಕಿಮೀ. ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅತಿವಿರಳ.

ದಕ್ಷಿಣ ಕೀಲಿಂಗ್ ದ್ವೀಪಗಳು: ಇವು 27 ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಸ್ವತಂತ್ರ ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದರ ಭೂ ಪ್ರದೇಶ 13.1 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿನ ಹೊಮ್ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ದ್ವೀಪಗಳು ಮಾತ್ರ ಜನರ ವಾಸಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ನದಿ ಅಥವಾ ಸರೋವರಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಿಹಿ ನೀರು ಮಳೆಯಿಂದ ಹಾಗೂ ಭೂ ಅಂತರ್ಜಲದಿಂದ ದೊರೆಯುವುದು. ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ರಾಜಧಾನಿ ವೆಸ್ಟ್ ಐಲೆಂಡ್, ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 628 (2004). (ಎಚ್.ಎನ್.)

ಕೊಚ್ಚಿ: ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣ. ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಸು. 20 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ, 2 ಕಿಮೀ ಅಗಲ ಇರುವ ಪ್ರಾಯ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ, ಉ.ಅ. $9^0 58' 5''$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $76^0 11' 55''$ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1355406. ಕೊಚ್ಚಿ ಭಾರತದ ಎಂಟು ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇದು ಸರ್ವಋತು ಬಂದರು. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇರುವ ಮುಖ್ಯ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಖಾರಿಯೊಂದು ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಆಲಪ್ಪುಳದಿಂದ ಕೊಚ್ಚಿಯವರೆಗೆ ಚಾಚಿರುವ ಖಾರಿ ಸು. 31 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾದದ್ದು, ಇದಕ್ಕೆ ವೆಂಬನಾಡ್ ಸರೋವರವೆಂದು ಹೆಸರು. 1920–23ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಬಂದರನ್ನು ಆಧುನಿಕಗೊಳಿಸುವ ಯೋಜನೆಗಳು ಆರಂಭವಾದುವು. ಇಲ್ಲಿ 150 ಮೀ ಉದ್ದದ ನಾಲ್ಕು ಹಡಗುಗಳು ಒಂದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಂಗಬಹುದು. ಬಂದರನ್ನೀಗ ಇನ್ನೂ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲೊಂದು ಹಡಗುನಿರ್ಮಾಣ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ.

ಕೊಚ್ಚಿ ರೇವು ರೈಲ್ವೆಯ ಮೂಲಕ ದಕ್ಷಿಣ ರೈಲ್ವೆಯ ಬ್ರಾಡ್‌ಗೇಜ್ ಮತ್ತು ಮೀಟರ್ ಗೇಜ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರದ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ತೈಲಪರಿಷ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರವೂ ಇವೆ. ಕೇರಳದ ಆಮದು ರಫ್ತುಗಳು ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಗುವುದು ಈ ಬಂದರಿನಿಂದ. ಹಿನ್ನಾಡಿನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾದ ಚಹ, ಕಾಫಿ, ಮೆಣಸು, ತೆಂಗು, ರಬ್ಬರ್, ಮರದ ದಿಮ್ಮಿ, ತೆಂಗಿನ ನಾರಿನ ವಸ್ತುಗಳು, ಗೋಡಂಬಿ, ಸಾಗರಿಕ ಆಹಾರ, ಅದಿರು, ಖನಿಜ ತೈಲೋತ್ಪನ್ನ ಮುಂತಾದವು ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಧಾನ್ಯ, ಖನಿಜ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು – ಇವು ಇದರ ಮೂಲಕ ಆಮದಾಗುವ ಮುಖ್ಯ ವಸ್ತುಗಳು. ಕೊಚ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂಗಾರು ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹವಾಗುಣ ಹಿತಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.ಆರ್.)

ಕೊಡಗು: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ. ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ $11^0 56'$–$12^0 50'$ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶ $75^0 22'$–$76^0 12'$ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಅತ್ಯಂತ ಚಿಕ್ಕ ಜಿಲ್ಲೆ. (4,110 ಚ.ಕಿಮೀ). ಕನ್ನಡದ ಕುಡು (ಮಲೆಯ ಪ್ರದೇಶ) ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಕೊಡಗು ಶಬ್ದ ಬಂದಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕೊಡಿಮಲೆನಾಡು ಎಂಬುದು ಕೊಡಗು ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಇನ್ನು ಕೆಲವರ ವಾದ. ಕೊಡಗಿನ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ನಡೆಸಿದ ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಕಾನಾರ್ ಇದನ್ನು ಲಕ್ಷಾಂತರ ಮಲೆಗಳ ನಾಡು ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಕೊಡಗು ಎಂದರೆ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ನಾಡು ; ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂತು–ಎಂಬುದಾಗಿ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಮೂಲಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕೊಡಗಿನ ಗರಿಷ್ಠ ಉದ್ದ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ 96 ಕಿಮೀ. ಗರಿಷ್ಠ ಅಗಲ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 64 ಕಿಮೀ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಇಡೀ ಕೊಡಗುಪ್ರದೇಶ ಪರ್ವತಮಯ. ಆದರೆ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಇದರ ಲಕ್ಷಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಮಡಿಕೇರಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರ ಕೋಟೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1,270 ಮೀ. ಪೂರ್ವದ ಕುಶಾಲನಗರದ ಬಳಿ 907 ಮೀ. ಸರಾಸರಿ 1,170 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮಡಿಕೇರಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 42 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಸೋಮವಾರಪೇಟೆಯವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಸೋಮವಾರಪೇಟೆಯ ಬಳಿ ಪರ್ವತಗಳು ಅಷ್ಟು ಕಡಿದಾಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ನಡುನಡುವೆ ಹಸುರು ಇಳಿಜಾರುಗಳೂ ದಟ್ಟಕಾಡುಗಳೂ ಉಂಟು. ಮಡಿಕೇರಿಯ ಬಳಿಯ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಒತ್ತೊತ್ತು, ಕಡಿದು, ಕಣಿವೆಗಳ ಆಳ ಹೆಚ್ಚು. ಕಾಡು ಬಲು ದಟ್ಟ. ಕುಶಾಲನಗರದ ಬಳಿಗೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ವಿಶಾಲಬಯಲುಗಳು ಆರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಡುನಡುವೆ ಒಂಟಿಬೆಟ್ಟಗಳುಂಟು. ವಿರಾಜಪೇಟೆಯ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ–ಬೆಪ್ಪುನಾಡು ಮತ್ತು ಕಡ್ಯೆಟ್ ನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ದಟ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ವಿಶಾಲ ಗದ್ದೆಬಯಲುಗಳ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಚೆಲುವಾದ ಹುಲ್ಲಿನ ದಿಬ್ಬಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕೊಡಗಿನ ಪೂರ್ವ ಎಲ್ಲೆಯ ಬಳಿ–ಕಾವೇರಿ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮಣ ತೀರ್ಥಗಳ ನಡುವೆ–ಎಲೆ ಉದುರಿಸುವ ವೃಕ್ಷಗಳ ವಿಶಾಲ ಕಾಡುಂಟು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಹಸುರುಕಾಡು ಹಬ್ಬಿದೆ. ಬಿದಿರು ವಿಶೇಷ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಶಿಖರಗಳು ಹುಲ್ಲಿನಿಂದಲೂ ಕಣಿವೆಗಳು ಮತ್ತು ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ತೆರವಾದ ಸ್ಥಳಗಳು ನಿತ್ಯಹಸುರು ಕಾಡುಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿವೆ. ಇಡೀ ಕೊಡಗು ಹಸುರುಮಯ. ಇಲ್ಲಿ ನಿಸರ್ಗಸಸ್ಯವೇ ಹೇರಳ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಬೆಳೆಗಳಿಗಾಗಿ ಇದನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗಿದೆ.

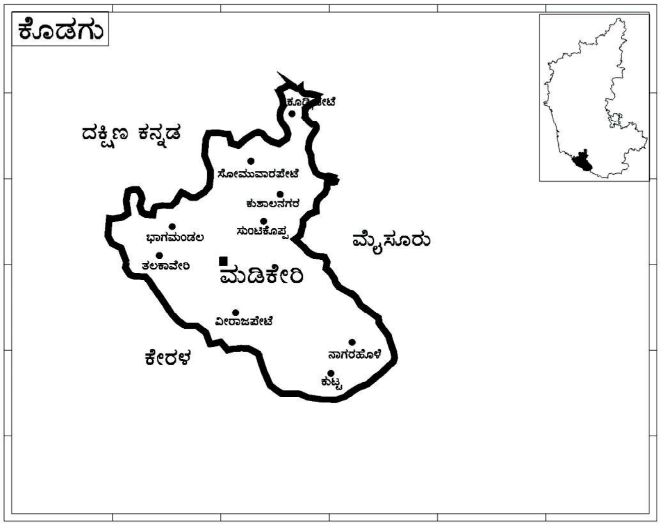

ಕೊಡಗಿನ ಬೆನ್ನುಮೂಳೆಯಂತಿರುವುದು ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳ ಮುಖ್ಯಶ್ರೇಣಿ. ಇದು ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ, ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಾಗ್ರದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ, ಇದರ ಉದ್ದ 96 ಕಿಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು. ಇದರಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಕೈಬೆರಳುಗಳಂತೆ ಸಾಗಿರುವ ಉನ್ನತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಹಲವಾರು. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಅಥವಾ ಪುಷ್ಪಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಹೆಗ್ಗಂಟಿನ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 1,908 ಮೀ. ಈ ಎಡೆಯಿಂದ

ಕವಲೊಡೆಯುವ ಹಲವು ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು ಕೋಟೆಬೆಟ್ಟ. ಮಡಿಕೇರಿಯಿಂದ 14 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇದರ ಎತ್ತರ 1,792 ಮೀ. ಮಡಿಕೇರಿಯ ಬಳಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸಾಗುವುದು ಬೇಂಗುನಾಡ್ ಶ್ರೇಣಿ. ಇದಕ್ಕೂ ಘಟ್ಟಗಳ ಮುಖ್ಯಶ್ರೇಣಿಗೂ ನಡುವೆ ಅತ್ಯಂತ ಕಿರಿದಾದ ಕೋನ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇವೆರಡೂ ಕೂಡುವೆಡೆಯಲ್ಲಿರುವುದೇ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ. ಕಾವೇರಿನದಿ ಇಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವುದು ಸಂಪಾಜೆ ಕಣಿವೆ. ಮಂಗಳೂರು ರಸ್ತೆ ಈ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯೆಡೆಯಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳ ಮುಖ್ಯಶ್ರೇಣಿ ಸಾಗುವುದು ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ. ತುಂಬೆಮಲೆ, ಇಗ್ಗುತಪ್ಪದೇವರ ಬೆಟ್ಟ, ತಡಿಯಂಡಮೋಳು ಮತ್ತು ಸೋಮಮಲೆ ಮುಖ್ಯ ಶಿಖರಗಳು. ಈ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಪೆರಿಯಂಬಾಡಿ ಘಾಟಿನ ಮೂಲಕ ಕಣ್ಣಾನೂರಿಗೆ ರಸ್ತೆಯುಂಟು. ಕೊಡಗಿನ ಆಗ್ನೇಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೇಣಿ ಮರೆನಾಡು. ಇದೂ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯ ಹೊರಗವಲೂ ಕೊಡಗಿನ ದಕ್ಷಿಣದ ಎಲ್ಲೆಗಳು. ವೈನಾಡಿನಿಂದ ಕೊಡಗನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಇವು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ದವಸಿಬೆಟ್ಟ. ಇದರ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶ ಬಹಳ ಚೆಲುವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಹೆಸರು ಉಯ್ಯಾಲೆ.

ಕೊಡಗಿನ ಪಶ್ಚಿಮದ ಎಲ್ಲೆಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು ಹನುಮನಬೆಟ್ಟ ಮತ್ತು ಪೆರಮಾಲೆಮಲೆ. ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯಿಂದ ಕಿಗ್ಗಟ್ಟನಾಡಿನ ಕಡೆಗೆ ಅನೇಕ ಕವಲುಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇವು ಕಡಿದುಮಲೆಗಳು. ವಿರಾಜಪೇಟೆಯ ಬಳಿಯ ಅಂಬಟಿಬೆಟ್ಟ, ಬಿಟ್ಟಂಗಾಲ, ಕುಂಡದಬೆಟ್ಟ, ಸಿದ್ದೇಶ್ವರಬೆಟ್ಟ, ಮೌಕಲಬೆಟ್ಟ ಇವು ಮುಖ್ಯ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕವಲುಗಳು ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಜಾರಿ, ಏರಿಳಿದು ಸಾಗಿ, ವಿಶಾಲವಾದ ಬತ್ತದ ಬಯಲುಗಳನ್ನು ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಬೇಂಗುನಾಡು ಶ್ರೇಣಿ ಮಡಿಕೇರಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕವಲುಗಳಾಗಿ ಮುನ್ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕವಲು ನೂರೊಕ್ಕಲುಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾಗೊಂಡರೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಕವಲು ಡೊಂಕುಡೊಂಕಾಗಿ ಕುಶಾಲನಗರದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉನ್ನತ ಶಿಖರ ಕಲ್ಲೂರುಬೆಟ್ಟ.. ಇಲ್ಲಿ ತೇಗದ ಕಾಡು ವಿಶೇಷ. ಕೋಟೆಬೆಟ್ಟದ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವವು ಸಂತೆಹಳ್ಳಿಬೆಟ್ಟಗಳು, ಮುಕ್ರಿಬೆಟ್ಟವೇ ಇವುಗಳ ತುದಿ. ಕೊಡಗಿನ ಉತ್ತರದ ಗಡಿಯಿಂದ ಕಾವೇರಿಯ ಕಡೆಗೆ ಒಂದು ಶ್ರೇಣಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಮಾಲಂಬಿ ಮತ್ತು ಕನಗಲುಬೆಟ್ಟ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಶಿಖರಗಳು.

ಕೊಡಗಿನ ಮುಖ್ಯ ನದಿ ಕಾವೇರಿ : ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಗಮ. ಇದು ಸಿದ್ಧಾಪುರದವರೆಗೂ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು, ಅಲ್ಲಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ದಿಕ್ಕು ಬದಲಾಯಿಸಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವಗಡಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ, ಶಿರಂಗಾಲದ ಬಳಿ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಇದರ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳಾದ ಹೇಮಾವತಿ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮಣತೀರ್ಥಗಳು ಉತ್ತರದಕ್ಷಿಣ ಕೊಡಗುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ಹೇಮಾವತಿಯೇ ಕೊಡಗಿನ ಉತ್ತರದ ಗಡಿರೇಖೆ. ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಉಪನದಿಗಳು ಕನ್ನಿಕೆ, ಕಕ್ಕಬೆ, ಕಾಡನೂರು ಹೊಳೆ, ಮುತ್ತಾರುಮುಡಿ, ಚಿಕ್ಕಹೊಳೆ ಮತ್ತು ಹಾರಂಗಿ. ಕಕ್ಕೆಹೊಳೆ, ಚೇರನಹೊಳೆ, ಮಾದಾಪುರ ಮತ್ತು ಹಟ್ಟಿಹೊಳೆ ಇವು ಹಾರಂಗಿಯ ಉಪನದಿಗಳು. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ನದಿಯೆಂದರೆ ಬರಪೊಳೆ. ಇದು ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಲಬಾರಿನ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾರತ್, ಕುಮಾರಧಾರ ಮತ್ತು ಪಯಸ್ವಿನಿ ಇತರ ನದಿಗಳು. ಸಾರತ್ 130 ಮೀ ಎತ್ತರದಿಂದ ಧುಮುಕುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಯೋಜನೆಯೊಂದು ಪರಿಶೀಲನೆಯಲ್ಲಿದೆ, ಕೊಡಗಿನ ನದಿಗಳು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ದಾಟಬಹುದು.

ವಾಯುಗುಣ : ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಯುಗುಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿತಕರ. ಪೂರ್ವಕ್ಕಿಂತ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಪ್ರಿಲ್–ಮೇಗಳಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ. ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಮಳೆಯೂ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿಂತ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ. ಭಾಗಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕಮಳೆ 600 ಸೆಂಮೀ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವದ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕುಶಾಲನಗರದಲ್ಲಿ 110 ಸೆಂಮೀ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 267 ಸೆಂಮೀ. ಸರಾಸರಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 118 ಮಳೆದಿನಗಳು.

ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ : ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ತೇಗ, ಬೀಟೆ, ಹೊನ್ನೆ, ಗಂಧ ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಮರಗಳು. ತೇಗದ ಮರಗಳ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರದ ಅರಣ್ಯಶಾಖೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ. ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಮೆದುಮರಗಳನ್ನೂ ನೆಟ್ಟು ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕೊಡಗಿನ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು ಕೃಷಿ. ಬತ್ತ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ರಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಕಾಫಿ ಕೊಡಗಿನ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನ, ಲಕ್ಷಾಂತರ ಎಕರೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳಿವೆ. ಕಿತ್ತಳೆ ಬೆಳೆಯೂ ವಿಶೇಷ. ಅಡಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಫಸಲು. ಮಡಿಕೇರಿಯ ಬಳಿ ಚಹ ತೋಟವೂ ಉಂಟು. ಮಾವುಕೂಟ, ಜೋಡುಪಾಲ, ಸಂಪಾಜೆ ಮತ್ತು ಕಡಮಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ರಬ್ಬರ್ ತೋಟಗಳಿವೆ. ಬೆಟ್ಟದ ಕೆಳಗೆ–ಸಂಪಾಜೆ, ಪೆರಾಜೆ ಮತ್ತು ಚೆಂಬುಗಳಲ್ಲಿ–ತೆಂಗು ಮತ್ತು ಗೇರು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು : ಜೇನುಸಾಕಣೆ ಕೊಡಗಿನ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯಮ. ಭಾಗಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಮಧುವನ ಎಂಬ ಜೇನು ಸಾಕಣೆ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ಕೊಡಗುಜೇನು ಉತ್ಪಾದಕರ ಸಂಘ ಈ ಉದ್ಯಮದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದೆ. ಭಾಗಮಂಡಲದ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಜೇನು ಸಾಕುವ ತರಬೇತು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಶನಿವಾರಸಂತೆ ಮತ್ತು ಶಿರಂಗಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ. ಶನಿವಾರಸಂತೆಯಲ್ಲಿ ನೇಯ್ಗೆಯ ಶಾಲೆಯುಂಟು. ಶಿರಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕೈಮಗ್ಗ ನೇಕಾರರ ಸಹಕಾರ ಸಂಘ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ವಿರಾಜಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೆತ್ತದ ಸಾಮಾನು ಮಾಡುವವರ ಒಂದು ಸಹಕಾರ ಸಂಘವುಂಟು. ಪೊನ್ನಂಪೇಟೆಯ ಬಳಿಯ ಮಡಕೆ ಬೀಡು ಕುಂಭ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಇದರ ಒಂದು ಶಾಲೆ ಇದೆ. ಮಡಿಕೇರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಚೀಲ ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ಹೊಳೆಯುವ ಉಕ್ಕಿನ ಪಾತ್ರೆ ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ಇವೆ. ಕೂಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಯುಂಟು. ಮಡಿಕೇರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸರ್ಕಾರಿ ಮುದ್ರಣಾಲಯವೂ ವಾಹನಗಳ ದುರಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯಾಗಾರವೂ ಇವೆ.

ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ವೃಕ್ಷಸಂಪತ್ತು ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದರೂ ಮರಕೊಯ್ಯುವ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯದಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ. 1954ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಮೂರ್ಕಲ್‍ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮರಕೊಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. ಕೊಡಗಿನ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಬತ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಹಲವು ಅಕ್ಕಿಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಮಡಿಕೇರಿಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಮತ್ತು ವಿರಾಜಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಣ್ಣ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳೂ, ಸೋಮವಾರಪೇಟೆ ಮತ್ತು ಕೂಡಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ವ್ಯವಸಾಯೋಪಕರಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ಉಂಟು. ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಉಪಕರಣಗಳು ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ.

ಜನ, ಜೀವನ : 2001ರ ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಕೊಡಗಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,45,322. ಇದರಲ್ಲಿ ಪುರುಷರ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 2,73,210 ಮತ್ತು 2,72,112.

ರಾಜ್ಯದ ಇತರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲೂ ಹಲವು ಜಾತಿಮತಗಳ ಜನ ಇದ್ದಾರೆ. ಎರವರು, ಕುಡಿಯರು, ಕುರುಬರು, ತಾಪಾಳರು–ಇವರು ಗಿರಿಜನರು, ಹರಿಜನರೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಕೊಡವರು ವಿಶಿಷ್ಟ ಜನ. ಕದಂಬವಂಶದ ಚಂದ್ರವರ್ಮ ಇವರ ಮೂಲಪುರುಷನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಶತ್ರುಗಳ ಆಕ್ರಮಣದಿಂದಾಗಿ ಸ್ವಂತರಾಜ್ಯ ತೊರೆದು ಬಂದು ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ಕದಂಬಸೈನಿಕರು ಇವರ ಮೂಲಪುರುಷರಿರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕೊಡಗಿನ ಜನರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಕತ್ತಿ ಕೋವಿಗಳು ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯ. ಹುತ್ತರಿಯ ಕುಣಿತ, ಬೊಳುಕಾಟ, ಕೋಲಾಟ ಮೊದಲಾದವು ಕೊಡಗಿನ ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳು. ಇವು ವೀರರಸಪ್ರಧಾನ. ಹುತ್ತರಿ ಹಬ್ಬದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೋಲಾಟ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಪರಿಯಕುಳಿ ಎಂಬುದು ಯುದ್ಧನೃತ್ಯ. ಬೊಳುಕಾಟ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಕೈಲ್ ಪೊಳದ್, ಕಾವೇರಿ ಸಂಕ್ರಮಣ, ಹುತ್ತರಿ, ಶಿವರಾತ್ರಿ, ಉಗಾದಿ, ಷಷ್ಠಿ, ವಿಷುಸಂಕ್ರಮಣ–ಇವು ಕೊಡವರ ಮುಖ್ಯ ಹಬ್ಬಗಳು.

ಕೊಡವರಿಗೆ ಅವರದೇ ಆದ ಭಾಷೆಯಿದೆ. ಅದು ಕೊಡವ ನುಡಿ. ಅದಕ್ಕೆ ಲಿಪಿಯಿಲ್ಲ. ಅದು ಕನ್ನಡ ತಮಿಳು ಮಲಯಾಳ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕನ್ನಡಮೂಲ ಶಬ್ದಗಳೇ ಅಧಿಕ. ಅಪ್ಪನೆರವಂಡ ಅಪ್ಪಚ್ಚುಕವಿ, ನಡಿಕೇರಿಯಂಡ ಚಿಣ್ಣಪ್ಪ ಇವರು ಕೊಡವ ಭಾಷೆಯ ಮುಖ್ಯಕೃತಿಕಾರರು. ಕನ್ನಡ ಕೊಡಗಿನ ವ್ಯವಹಾರಭಾಷೆ. ಕೊಡಗಿನ ಉಡುಪು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣ. ಅಲ್ಲಿಯ ಗಂಡಸರು ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನ ವಿವಾಹ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಜರಿಪೇಟ, ಕರಿಯ ಮೇಲಂಗಿ,ಜರಿಯ ನಡುದಟ್ಟಿ ತೊಟ್ಟು ಬಲಗಡೆಗೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಒರೆಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿ ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸೆರಗನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು ವಿಶಿಷ್ಟರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸೀರೆ ಉಡುವುದು ತುಂಬುತೋಳಿನ ರವಿಕೆ ತೊಡುವುದು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಕ್ರಮ. ವಿಶೇಷ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ತಲೆಗೆ ಜರಿಹೊದಿಕೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ.

ಸಾರಿಗೆ, ಸಂಪರ್ಕ : ಕೊಡಗಿನ ಜಿಲ್ಲಾಕೇಂದ್ರವಾದ ಮಡಿಕೇರಿಗೂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯ ರಸ್ತೆಗಳುಂಟು. ಬೆಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರು, ಮಂಗಳೂರು, ಹಾಸನ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಉಡುಪಿ, ತಲಚೇರಿ, ಕಣ್ಣಾನೂರು ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ಬಸ್ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಕುಶಾಲನಗರದಲ್ಲಿ ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಮಡಿಕೇರಿಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಸಂಪಾಜೆಗೆ ಸಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುವ ಮೈಸೂರು–ಮಂಗಳೂರು ಹೆದ್ದಾರಿ; ಮಡಿಕೇರಿಯಿಂದ ಸಿದ್ದಾಪುರ–ವಿರಾಜಪೇಟೆಗಳ ಮೂಲಕ ಕಣ್ಣಾನೂರು ತಲುಪುವ ಮಡಿಕೇರಿ–ತಲಚೇರಿ ಹೆದ್ದಾರಿ; ಮಡಿಕೇರಿಯಿಂದ ಮಾದಾಪುರ, ಸೋಮವಾರಪೇಟೆ, ಶನಿವಾರಸಂತೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ಮಡಿಕೇರಿ–ಕೂಡ್ಲಿಪೇಟೆ ಹೆದ್ದಾರಿ; ಮಡಿಕೇರಿಯಿಂದ ಮೂರ್ನಾಡು ಮೂಲಕ ವಿರಾಜಪೇಟೆ ತಲುಪುವ ದಾರಿ; ಮಡಿಕೇರಿ–ಭಾಗಮಂಡಲ ಮಾರ್ಗ, ವಿರಾಜಪೇಟೆಯಿಂದ ಗೋಣಿಕೊಪ್ಪ, ತಿತಿಮತ್ತಿ ಮತ್ತು ಆನೆಚೌಕೂರು ಮಾರ್ಗ ಹಾಯುವ ವಿರಾಜಪೇಟೆ–ಹುಣಸೂರು ಹೆದ್ದಾರಿ; ಗೋಣಿ ಕೊಪ್ಪದಿಂದ ಪೊನ್ನಂಪೇಟೆ, ಹುದಕೇರಿ, ಕುಟ್ಟಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ಗೋಣಿಕೊಪ್ಪ–ಮಾನಂದವಾಡಿ ಹೆದ್ದಾರಿ;

ನಾಪೋಕ್ಲು–ಕಕ್ಕಬ್ಬೆ–ಕಡಂಗ–ಕದನೂರು–ವಿರಾಜಪೇಟೆ ಹೆದ್ದಾರಿ; ಕುಶಾಲನಗರದಿಂದ ಕೂಡಿಗೆಯ ಮೂಲಕ ಮಡಿಕೇರಿ–ಕೂಡ್ಲಿಪೇಟೆ ಹೆದ್ದಾರಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ದಾರಿ; ಕೂಡಿಗೆ–ಶಿರಂಗಾಲ ಮಾರ್ಗ–ಇವು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಗಳು. ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ.

ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳು : ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಮಡಿಕೇರಿ. ಇದು ಪ್ರವಾಸಿಕೇಂದ್ರ ಕೂಡ. ಹಿಂದಿನ ಅರಸರು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೋಟೆಯೂ ಅರಮನೆಯೂ ಇವೆ. ಅರಮನೆಯ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಈಗ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಚೇರಿಯಿದೆ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಮಡಿಕೇರಿಯ ಸುತ್ತಣ ನಿಸರ್ಗ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ರಾಜರು ಕುಳಿತು ನಿಸರ್ಗವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳ ರಾಜಾಸೀಟ್. ಇದು ಈಗಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಲಿಂಗರಾಜ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಓಂಕಾರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಕೊಡಗಿನ ಅರಸರ ಸಮಾಧಿಗಳಾದ ಗದ್ದುಗೆಗಳು–ಇವು ಮಡಿಕೇರಿಯ ಇತರ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು. ದಾದಿಯರ ಶಿಕ್ಷಣಕೇಂದ್ರ, ಸಹಕಾರ ತರಬೇತು ಕೇಂದ್ರ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ತರಬೇತು ಕೇಂದ್ರ, ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜು ಇದೆ. ಮಡಿಕೇರಿಯಿಂದ 6 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಅಬ್ಬಿ ಜಲಪಾತವಿದೆ.

ತಲಕಾವೇರಿ, ಭಾಗಮಂಡಲ, ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಕಣಿವೆ, ಕೂಡಿಗೆ, ನಾಲ್ಕುನಾಡು ಅರಮನೆ, ಇಗ್ಗುತಪ್ಪದೇವಸ್ಥಾನ, ಚೆಟ್ಟಳ್ಳಿ ಇವು ಇತರ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು. ಕೂಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಸಂಶೋಧನ ಕ್ಷೇತ್ರ, ಮಾದರಿ ಕೃಷಿಕ್ಷೇತ್ರ, ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ ಮತ್ತು ಕ್ಷೀರೋತ್ಪನ್ನ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಕೋಳಿಸಾಕಣೆ ಕ್ಷೇತ್ರ, ಗ್ರಾಮಸೇವಕರ ತರಬೇತು ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಮೂಲಶಿಕ್ಷಣ ತರಬೇತು ಕಾಲೇಜೂ ಕಾಫಿ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ಇವೆ. ಕುಶಾಲನಗರ–ಮೈಸೂರು ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾವೇರಿ ನಿಸರ್ಗಧಾಮ ಮತ್ತೊಂದು ಆಕರ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳ.

ಆಡಳಿತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಮಡಿಕೇರಿ, ಸೋಮವಾರಪೇಟೆ ಮತ್ತು ವಿರಾಜಪೇಟೆ ಎಂಬ ಮೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. (ಆರ್.ಎಂ.ಆರ್.)

ಕೊಡೈಕ್ಕೆನಾಲ್: ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಮಧುರೈ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸಂರಕ್ಷಿತ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸು. 15 ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಪಳನಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲು ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಅತಿವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಸುಮಾರು 420 ಸೆಂಮೀ.

ಕೊಡೈಕ್ಕೆನಾಲ್ ಪಟ್ಟಣ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಗಿರಿಧಾಮ. ಪಳನಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 2,343 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಇದೊಂದೇ ಪಟ್ಟಣ. ಸಮೀಪದ ರೈಲುನಿಲ್ದಾಣವಾದ ನೀಲಕೊಟ್ಟೈಗೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ರಸ್ತೆಯುಂಟು. ಸುತ್ತಣ ಪ್ರಕೃತಿಸೌಂದರ್ಯದ ನೋಟವನ್ನು ಸವಿಯಲೂ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆಯಲೂ ಆರೋಗ್ಯ ಸುಧಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೂ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಗಿರಿಧಾಮಕ್ಕೆ ಬರುವ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ವರ್ಷೇವರ್ಷೇ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕೊಡೈಕ್ಕೆನಾಲ್‍ನಲ್ಲಿರುವ ಸೌರವೀಕ್ಷಣಾಲಯ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಹಿಂದಿನ ಮದ್ರಾಸ್ ಸರ್ಕಾರ 1792ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯವನ್ನು 1900ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪವಿಜ್ಞಾನ, ಸೌರ ಭೌತಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲತೆಗಳಿವೆ. (ಎನ್.ಎ.)

ಕೊಪ್ಪಳ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ 1998 ಏಪ್ರಿಲ್ 01 ರಂದು ರಚನೆಯಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ, ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳಿಲ್ಲದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯು $15^0 09'$–$16^0 34'$ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ. $75^0 46'$–$77^0 35'$ ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶದಲ್ಲಿದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 400 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ರಾಯಚೂರು. ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಗದಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರೆದಿದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 5,559 ಚ.ಕಿಮೀ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಗಂಗಾವತಿ, ಕೊಪ್ಪಳ, ಕುಷ್ಟಗಿ ಮತ್ತು ಯಲಬುರ್ಗಾ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಈ ಭಾಗವು ಏರಿಳಿತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀಸ್ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಗುಡ್ಡಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಟ್ಟಗಳೆಂದರೆ, ಕರಿಗುಡ್ಡ, ಮಾನ್ವಿ, ಕಬ್ಬನ್‍ಕಲ್, ಮಧುಗಿರಿ, ನೀರಮಾನ್ವಿ, ಗೋಕರಲ್ ಮುಂತಾದವು.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಎಡದಂಡೆ ಕಾಲುವೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕೆಂಪು ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿ ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದು ಮಣ್ಣು ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಷದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶ ಮತ್ತು ಒಣಹವೆಯಿರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಪ್ರಮಾಣ ಕೇವಲ 57 ಸೆಂಮೀ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣಾಂಶ 46^0ಸೆ. ನಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣಾಂಶ 10^0ಸೆ. (ಜನವರಿ)

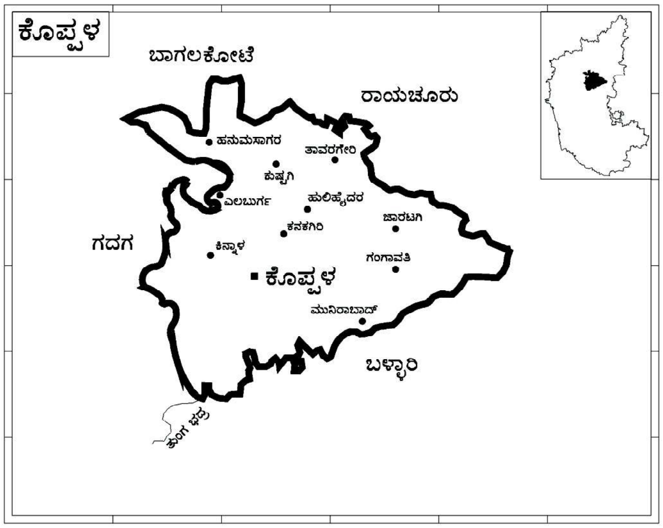

ಉಷ್ಣವಲಯದ ಒಣ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ತೆರೆದ ಕುರುಚಲು ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಆವರಿಸಿರುವ ಪೊದೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮರಗಳು (ಶೇಷನ್ ಮತ್ತು ಬಬೂಲ್ ಮರಗಳು) ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಅರಣ್ಯ ಸಸ್ಯಗಳೆಂದರೆ, ತಾರ್‌ಮರ, ತೊಗಟೆ, ಬೀಡಿ ಎಲೆ (ತೂಪ್ರ), ಕೋಸ ಹುಲ್ಲು, ಹೊನ್ನೆ, ಮತ್ತಿ, ಹೊಂಗೆ, ಹುಣಸೆ, ಸೀಗೆ ಹಾಗೂ, ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಲ್ಲು ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಸಿವಂಗಿ, ಚಿರತೆ, ಕಟ್ಟೆಗರ್ಕ, ತೋಳ, ಗುಳ್ಳೆನರಿ, ಜಿಂಕೆಗಳು, ಹಾವು ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಪಶುಪಾಲನೆ: ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಶೇ. 72 ರಷ್ಟು ಭೂ ಪ್ರದೇಶದವು ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ. ಬತ್ತ, ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ಗೋದಿ, ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ ನೆಲಗಡಲೆ, ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ, ಕಡಲೆ, ತೊಗರಿ, ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ. ರೇಷ್ಮೆ ಕೃಷಿಯು ಪ್ರಮುಖ ಚಟುವಟಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಂದರೆ, ದನಕರುಗಳು, ಎಮ್ಮೆಗಳು, ಕುರಿ, ಆಡು, ಹಂದಿ, ನಾಯಿ, ಮತ್ತು ಕೋಳಿಗಳು, ಸು. 70 ಪಶುವೈದ್ಯಕೀಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು: ಮುಖ್ಯವಾದ ಖನಿಜಗಳೆಂದರೆ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಕ್ವಾರ್ಟ್ಜ್, ಫೆಲ್ಡ್‌ಸ್ಪಾರ್, ಅಭ್ರಕ, ಲೈಮ್‍ನೈಟ್, ಗ್ರಾನೈಟ್, ಆಭರಣಕಲ್ಲುಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ, ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲ್ಲೂಕು ಆಟಿಕೆ ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ನೇಯ್ಗೆಯ ಅಚ್ಚುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 55 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಬ್ರಾಡ್‍ಗೇಜ್ ರೈಲು ಮಾರ್ಗ 8 ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಸಾರಿಗೆಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಹಾಗೂ 73 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ 270 ಕಿಮೀ ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಮತ್ತು 537 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಜಿಲ್ಲಾ ರಸ್ತೆಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ, ಗ್ರಾಮೀಣ, ಸಹಕಾರ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಭೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಉದ್ಯಮದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ.

2001ರ ಜನಗಣತಿ ಪ್ರಕಾರ 11,96,089 ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೊಂದಿದ್ದು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಯಲಬುರ್ಗಾ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಗಂಗಾವತಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 216 ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಮುಖ ನಗರ ಪಟ್ಟಣಗಳು: ಗಂಗಾವತಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕನಕಗಿರಿ, ಆನೆಗುಂದಿ, ಯಲಬುರ್ಗಾ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಇಟಗಿ, ಕಿನ್ನಾಳ್ (ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ) ಮುನಿರಾಬಾದ್, ಕೊಪ್ಪಳ ಕೋಟೆ, ಗಂಗಾವತಿ, ಕೊಪ್ಪಳ, ಕುಷ್ಟಗಿ ಮತ್ತು ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು.

ಕೊಪ್ಪಳ ಪಟ್ಟಣ : ಇದು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಾಗೂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ಉಪನದಿಯಾದ ಹಿರೇಹಳ್ಳದ ಎಡದಡದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ, ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್ ಕಾಲೇಜಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೈಮಗ್ಗದ

ಬಟ್ಟೆಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಚರ್ಮ, ಕಾಗದದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. 1949ರ ವರೆಗೆ ಇದು ನವಾಬ್ ಸಾಲಾರ್‌ಜಂಗನ ಜಹಗೀರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಕೊಪ್ಪಳ ಪಟ್ಟಣ ಒಂದು ಗುಡ್ಡದ ಬುಡದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಒಂದು ಸಾಲುಂಟು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 56,160. ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ಗುಡಿ, ಮತ್ತು ಗವಿಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಮಠಗಳಿವೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಎಲ್.)

ಕೊಯಮತ್ತೂರು: ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ಕೊಯಮತ್ತೂರು ನಗರ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 14,46,036.

ಉತ್ತರದ ನೀಲಗಿರಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಅಣ್ಣಾಮಲೈಗಳ ನಡುವೆ, ಪಾಲಕ್ಕಾಡ್ ಕಣಿವೆಯ ಮುಖದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ, ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವ ಈ ನಗರ ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರ. ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡುವುದು, ಸಾಬೂನು ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯೋಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಕಾಫಿ ಸಂಸ್ಕರಣ ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಇದೊಂದು ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರ ಕೂಡ. ಇಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಾಗೂ ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಿವೆ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ರೈಲ್ವೆಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕೂಡುನಿಲ್ದಾಣ. ಹಲವು ರಸ್ತೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಕೊಯಮತ್ತೂರು ನಗರಕ್ಕೆ 5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಪೆರೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಇದರ ಒಂದು ಭಾಗ ಚೋಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದದ್ದು.

ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 7469 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮ, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಭಾಗಗಳು ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಪೂರ್ವಭಾಗದ ನೆಲ ಫಲವತ್ತಾದ್ದು. ಇದರ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 270 ಮೀ. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ತೇವ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸೆಕೆ ಹೆಚ್ಚು. ಬೇಸಗೆ ತೀವ್ರವಾದಾಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಣ್ಣ ನದಿಗಳು ಬತ್ತಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಮತ್ತು ಚಹ ತೋಟಗಳಿವೆ. ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಹಿಂದೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಈಗಿನ ಸೇಲಂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭಾಗಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿ ಕೊಂಗುನಾಡು ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. 1956ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣೆಯಾದಾಗ ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮೈಸೂರು (ಇಂದಿನ ಕರ್ನಾಟಕ) ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ವರ್ಗವಾಯಿತು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಕೊರಕಲು: ನದಿಯ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಹರಿಯುವಿಕೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಆಳವಾದ ಮತ್ತು ಲಂಬ ಬದಿಗಳಿರುವ ಕಮರಿ (ಕ್ಯಾನ್ಯನ್). ನದಿ ಹರಿಯುವಾಗ ಮಣ್ಣು, ಮರಳು, ಕಲ್ಲು ಬಂಡೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ನುಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ನದಿಪಾತ್ರ ಸವೆದು ಪಕ್ಕದ ನೆಲಕ್ಕಿಂತ ಕೆಳಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ತಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ನದಿಯ ಇಕ್ಕೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ಮತ್ತು ಕಡಿದಾದ ದಂಡೆಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ದೃಶ್ಯಗಳು ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ಮೂಲಕ ನದಿ ಹರಿಯುವಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯ. ನದಿ ಪಾತ್ರ ಮೆದುಮಣ್ಣಿನ ಮೇಲಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಸವೆತ ತೀವ್ರಗತಿಯಿಂದ ನಡೆದು ಗಟ್ಟಿ ಬಂಡೆ ಇರುವ ತಳ ಸಿಕ್ಕುವವರೆಗೂ ಅದು ತಗ್ಗುತ್ತಲೇ ಇರುವುದು. ಇದರಿಂದ ದಂಡೆಗಳಿಗೂ ಪಾತ್ರಕ್ಕೂ ಇರುವ ಅಂತರ ಏರುತ್ತದೆ. ಇದು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಮಿತಿಗೆ ಬಂದಾಗ ದಂಡೆಗಳು ಕುಸಿಯುತ್ತವೆ. ನದಿಯನ್ನು ಸೇರಲು ಬರುವ ಕಿರುತೊರೆಗಳು, ಕಾಲುವೆಗಳು, ಮಳೆಗಾಲದ ತೋಡುಗಳು ಮುಂತಾದುವು ದಂಡೆಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಅವನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಶಿಥಿಲಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ನದಿಯ ಪ್ರವಹನದಲ್ಲಿ ಅದರ ಪಾತ್ರ ನಿರಂತರವಾಗಿ ತಗ್ಗುವ ಒಲವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ದಂಡೆಗಳಿಂದ ಕುಸಿದು ಬಿದ್ದ ಮತ್ತು ಮೇಲಿನಿಂದ ಹಾಗೂ ಬದಿಗಳಿಂದ ತೊಳೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ಸೇರಿದ ಮಣ್ಣು ಕಲ್ಲುಕಸ ಮಡ್ಡಿ ಈ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತವೆ. ವಿರುದ್ಧಬಲಗಳ ಅಥವಾ ಒಲವುಗಳ ಈ ನಿರಂತರ ಆಟ ನದಿ ಗಟ್ಟಿ ಬಂಡೆಗಲ್ಲುಗಳಿರುವ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅಡ್ಡಹಾಯುವಾಗ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ನದಿಯ ಕೊರೆತ ಎಂದಿನಂತೆ ಪಾತ್ರವನ್ನು ತಗ್ಗುಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದಂತೆ ಅದರ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲೂ ಕುಸಿಯದ ಮತ್ತು ಕಡಿದಾದ ಗಟ್ಟಿಕಲ್ಲಿನ ದಂಡೆಗಳು ನದಿಪಾತ್ರದಿಂದ ಎತ್ತರ ಎತ್ತರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಮರುಭೂಮಿ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಮಳೆನೀರಾಗಲೀ ಕಿರು ತೊರೆಗಳಾಗಲಿ ಬದಿಗಳಿಂದ ಹರಿದುಬಂದು ದಂಡೆಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಶಿಥಿಲಗೊಳಿಸುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ ಇಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಬಿಸಿಲು,ಗಾಳಿ, ಚಳಿ ಮುಂತಾದ ಬಾಹ್ಯಬಲಗಳಿಂದ ಆಗುವ ಪರಿಣಾಮ ಗಮನಾರ್ಹವಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಒಮ್ಮೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳಲು ತೊಡಗಿದ ಗಟ್ಟಿ ದಂಡೆಗಳು ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನದಿಯ ದೈನಂದಿನ ನಿರಂತರ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಸಮಗ್ರ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ನಿಂತಿರುತ್ತವೆ. ದಂಡೆಗಳ ಮೇಲುಮಟ್ಟದಿಂದ ನೂರಾರು ಅಡಿಗಳ ಆಳದಲ್ಲಿ ನದಿ ಅಂಕುಡೊಂಕಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತ ತನ್ನ ಎಂದಿನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎದುರಾಗುವ ದೃಶ್ಯ ಕಣಿವೆಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದದ್ದು. ಇದರ ಕಾರಣವೂ ಅದೇ ರೀತಿ ಭಿನ್ನವಾದದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಕೊರಕಲು ಎಂಬ ಬೇರೆ ಹೆಸರನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಕೊರಕಲು ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕೊಲರಾಡೋ ನದಿ ಅರಿಜ಼ೋನಾ ಮರುಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೊರೆದು ಅಡ್ಡಹಾಯುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದು ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಕೇವಲ ಕೆಲವೇ ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ನದೀ ಪಾತ್ರ 1877 ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದುಹೋಗಿದೆ. 303 ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರದ ಲಂಬ ಬದಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ತೀರ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಕೊಲರಾಡೊದ ಮಹಾ ಕೊರಕಲು ಎಂದೇ ಇದನ್ನು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಸು. 480 ಕಿಮೀಗಳ ಉದ್ದದ ಈ ಕೊರಕಲಿನಲ್ಲಿ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಲ್ಪದಿಂದ ಇಯೊಸೀನ್ ಕಲ್ಪದವರೆಗಿನ, ಸು. 600 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲದ, ಅಮೆರಿಕನ್ ಭೂಚರಿತ್ರೆಯ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. (ಎಂ.ವಿ.)

ಕೊರಿಯ: ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ: ಏಷ್ಯದ ಪೂರ್ವತೀರದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ; ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಕೊರಿಯ ದೇಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. 840 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ, 200–320 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿವೆ. ಮಂಚೂರಿಯ ಮತ್ತು ರಷ್ಯದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಯಾಲೂ, ಟೂಮನ್ ನದಿಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕೊರಿಯ ಜಲಸಂಧಿಯೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಹಳದಿ ಸಮುದ್ರವೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಸಮುದ್ರವೂ ಮೇರೆಗಳು. 8640 ಕಿಮೀ ಸಮುದ್ರ ತೀರದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಒಟ್ಟು 3,500 ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. 2,19,020 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 69.6 ಮಿಲಿಯನ್.

ಸ್ಥಳೀಯ ಜನ ಕೊರಿಯವನ್ನು ಚೋಸಾನ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾತಃಶಾಂತಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಇದು ಯಿ ವಂಶದ ರಾಜರು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಹೆಸರು (1392–1910). 1910 ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀಯರು ಕೊರಿಯವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಇದನ್ನು ಚೋಸೆನ್ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಕೊರಿಯ ಎಂಬುದು ಪಶ್ಚಿಮದವರಿಟ್ಟ ಹೆಸರು. 935–1392ರಲ್ಲಿ ಕೊರಿಯವನ್ನಾಳಿದ ಕೊರ್‍ಯೊ (ಕೊರ್‍ಯೆ) ರಾಜವಂಶದಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಉತ್ತುಂಗ ಪರ್ವತಗಳ ಹೊಳೆಯುವ ಹೊಳೆಗಳ ನಾಡು ಎಂಬುದು ಕೊರ್‍ಯೊದ ಅರ್ಥ.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಾನಂತರ ಕೊರಿಯದ ವಿಭಜನೆಯಾಯಿತು. 38ನೆಯ ಅಕ್ಷಾಂಶದ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ರಾಜ್ಯಗಳಾದುವು.

ಕೊರಿಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಟೂಮನ್ ಮತ್ತು ಯಾಲೂ ನದಿಗಳು ಉಗಮಿಸುವುದು ಪೆಕ್–ಸಾನ್‌ನಲ್ಲಿ. ಅಲ್ಲಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವತೀರದ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಕವಲುಗಳು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ಹರಡಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಡೀ ಕೊರಿಯ ಪರ್ವತಮಯ. ಪೂರ್ವತೀರ ಅಂಕುಡೊಂಕು. ಅದು ಹಲವಾರು ಅಳಿವೆಗಳಿಂದಲೂ ಸಮುದ್ರದ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿದ ಮಟ್ಟಸ ನೆಲದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಭರತ 32–48 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಏರುವುದುಂಟು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಕಠಿಣ. ಕೊರಿಯದ ನದಿಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನದಿಗಳ ಕೆಳಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ದೋಣಿಗಳು ಸಂಚರಿಸಬಹುದು. ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನ್ಯಾಕ್ಟಾಂಗ್, ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಹ್ಯಾನ್, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಟೇಡಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಯಾಲೂ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಆಗ್ನೇಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಪುಟ್ಟ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪಗಳೂ ತುಂಬಿವೆ.

ಕೊರಿಯದ ವಾಯುಗುಣ ಖಂಡಾಂತರ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಶುಷ್ಕ ಹವೆ. ಕೊರಿಯದ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರದಲ್ಲಿ 150 ಸೆಮೀ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ 65 ಸೆಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ -40^0ಸೆ. ಗಿಂತ ಅಧಿಕ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನೀರು ಹೆಪ್ಪುಕಟ್ಟುವ ಬಿಂದುವಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ಸು. 3,400ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಲಾರ್ಚ್, ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ಫರ್ ಮತ್ತು ಬರ್ಚ್ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ. ಯಾಲೂ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲೂ ಮಧ್ಯ ಕೊರಿಯದಲ್ಲೂ ಮೇಪಲ್, ಬಾಸ್‌ವುಡ್, ಬರ್ಚ್ ಓಕ್, ಪಾಪ್ಲರ್, ಆಷ್,ಎಲ್ಮ್ ಮುಂತಾದವು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಹಸಿರಾದ ಓಕ್ ಮತ್ತು ಲಾರೆಲ್ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳೂ ಕ್ಯಾಮಿಲಿಯ ಮತ್ತು ಬೊಂಬುಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕೊರಿಯ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳಮಟ್ಟಿನ ಹೋಲಿಕೆಯಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಹುಲಿ, ಹಿಮಚಿರತೆ ಮತ್ತು ಜಿಂಕೆ ಇವೆ. ತೋಳ, ಮೇಕೆ, ಕಾಡುಹಂದಿಗಳೂ ಉಂಟು. ದೇಶೀಯ ಕಾಡುಕೋಳಿಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರ ಚೀನ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲೂ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಕಾಡುಕಪ್ಪೆಗಳೂ ಹಲ್ಲಿಗಳೂ ಹಾವುಗಳೂ ಉಂಟು. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.;ಪಿ.ಎಂ.ವಿ.ಎಸ್.)

ಕೊಲಂಬಸ್, ಕ್ರಿಸ್ಟೋಫರ್: 1451–1506: ಇಟಲಿ ದೇಶದ ನಾವಿಕ. ಅನ್ವೇಷಕ. ಜಿನೋವದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದವನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವ ಪರಿಶೋಧಕ ಸಾಹಸಿ. ತಾನು ಗುರುತಿಸಿದ ನೆಲ ಅಮೆರಿಕ ಎಂಬ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಕೊಲಂಬಸ್‌ನಿಗೆ

ಇರಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಸಂಗತಿ. ಅಂದಿಗೆ ಯುರೋಪಿಗೂ ಏಷ್ಯಾಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕವಿದ್ದುದು ಪೂರ್ವದ ಭೂಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರ, ಸಾಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಏಲಕ್ಕಿ, ಮೊದಲಾದವುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವೆಲ್ಲ ಬಹುಪಾಲು ಈ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದಲೇ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುವಲ್ಲದೆ ಇವೆಲ್ಲ ಅರಬರ ಕೈಲಿದ್ದುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಅದರಲ್ಲೂ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹೊಸದೊಂದು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದರ ಕಡೆ ಯುರೋಪಿನ ಸಾಹಸಿಗಳ ಗಮನ ಹರಿದಿತ್ತು. ಭೂಮಿ ಗುಂಡಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯಾದ ತೀರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮುಟ್ಟಬಹುದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ಕೊಲಂಬಸ್ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ತಾನು ಕಂಡ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಇಂಡೀಸ್ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿನ ಜನರನ್ನು ಇಂಡಿಯನರೆಂದು ಕರೆದ. ತಾನು ನಿರ್ವಹಿಸಿದ ನಾಲ್ಕು ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಈತ ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ಗುಂಪಿನ ಹಲವಾರು ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದನಲ್ಲದೆ, ಟ್ರಿನಿಡಾಡ್ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟಿದ್ದ.

ಕೊಲಂಬಸ್ ಸ್ಪೇನಿನ ವಲ್ಲಾಡೋಲಿಡ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ 1506, ಮಾರ್ಚ್ 30 ರಂದು ನಿಧನನಾದ. ಅವನ ಮೂಳೆಗಳನ್ನು ಸೆವಿಲ್, ಸ್ಯಾಂಟೊಡೋಮಿಂಗೊ ಮತ್ತು ಹವಾನ ನಗರಗಳಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದರು. ತರುವಾಯ 1902ರಲ್ಲಿ ಸೆವಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿ ಮಂದಿರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಅವನ ಮೂಳೆಗಳನ್ನು ಹೂತಿಟ್ಟರು.

(ಎಂ.ಕೆ.ಬಿ.)

ಕೊಲಂಬಿಯ: ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ವೆನಿಜುವೇಲ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವೆನಿಜುವೇಲ ಮತ್ತು ಬ್ರೆಜಿಲ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಪೆರು ಮತ್ತು ಈಕ್ವೆಡಾರ್, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಈಕ್ವೆಡಾರ್, ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ, ಪನಾಮ ಮತ್ತು ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಇವೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರಗಳು ಇರುವಂಥ ದೇಶ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದೇ. ಉ.ಅ. $12^{0}30'$ – ದ.ಅ. 5^{0} ಹಾಗೂ ಪ.ರೇ. $66^{0}50'$ – 79^{0}ಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಇದನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಗರಿಷ್ಠ ಉದ್ದ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 1740 ಕಿಮೀ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 11,41,568 ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 42,954,300 (2001). ರಾಜಧಾನಿ ಬಗೋಟ.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಗಳು: ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಉತ್ತರದ ತುದಿ ಇರುವುದು ಕೊಲಂಬಿಯದಲ್ಲಿ. ಅಲ್ಲಿ ಇವು ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಕವಲುಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯದ ಕವಲು ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ್ದು. ಇದಕ್ಕೂ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕವಲಿಗೂ ನಡುವೆ ಕೌಕ ನದಿ ಕಣಿವೆ ಇದೆ.ಮಧ್ಯದ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದ ಕವಲುಗಳ ನಡುವೆ ಮ್ಯಾಗ್ಡಲೀನ ನದಿ ಕಣಿವೆ ಇದೆ. 5405 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಹಲವು ಶಿಖರಗಳು ಮಧ್ಯದ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲುಂಟು ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಟಾಲಿಮ ರೊಯಿಝ್ (5533 ಮೀ) ನೆವಾಡೊ ಡೆಲ್ ಹುಯಿಯ (5615 ಮೀ) ಮತ್ತು ನೆವಾಡೊ ಡೆಲ್ ರೂಯೀಝ್ (5507 ಮೀ) ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳು. ಪಶ್ಚಿಮದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಸಾಗಿ, ಮೂರು ತಗ್ಗಿನ ಕವಲುಗಳಾಗಿ ಒಡೆದು, ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಕಡಲತೀರದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಕಡೆಯ ಮಗ್ಗುಲು ತುಂಬಾ ಕಡಿದು, ತೇವಪೂರಿತ. ಇದರ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ನೆವಾಡೋ ಡೆ ಕಂಬಾಲ್ (4817 ಮೀ). ಪೂರ್ವದ ಶ್ರೇಣಿ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಕೊಲಂಬಿಯದ ಪರ್ವತ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಒಳನಾಡಿನ ತಗ್ಗಿನ ಬಯಲಿನಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಮೈದಾನ ಕೊಲಂಬಿಯದ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವಾದದ್ದು. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ದುರ್ಗಮವಾದ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಭಾಗವನ್ನು ಇದುವರೆಗೂ ಪರಿಶೋಧಿಸಿಲ್ಲ.

ಕೊಲಂಬಿಯವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. 1. ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಕರಾವಳಿಯ ಪ್ರದೇಶ ತಗ್ಗಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದಲೂ ನದಿ ಮುಖಜಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ಈಗಲೂ ಹಿಂದುಳಿದಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ನದಿಗಳು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಡಿ ಸುತ್ತಣ ನೆಲವನ್ನೆಲ್ಲ ಜವುಗಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿವೆ. ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆಯ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಶುಷ್ಕತೆ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯ ಅಂತರ 101 ಸೆಂಮೀ – 25 ಸೆಂಮೀ. ಒಳನಾಡಿಗೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. 2. ಪಶ್ಚಿಮ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗೂ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶ ಬಲು ಕಿರಿದು. ಇಲ್ಲಿ 508 ಸೆಂಮೀ ಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ನಿತ್ಯ ಹಸಿರುಕಾಡುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ನೆಲ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. 3. ಪೂರ್ವದ ಮೈದಾನ ಇಡೀ ಕೊಲಂಬಿಯದ ಮೂರನೆಯ ಎರಡು ಭಾಗದಷ್ಟಿದೆಯಾದರೂ ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ 2% ಜನ ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇದರೊಂದಿಗೆ ಜನಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಡಲಿಲ್ಲ. ಮಲೇರಿಯ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿತ್ತು. 4.ಆಂಡಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶ ಕೊಲಂಬಿಯದಲ್ಲಿ ನಿಸರ್ಗ ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹಲವು ಉಪವಿಭಾಗಗಳಿವೆ.

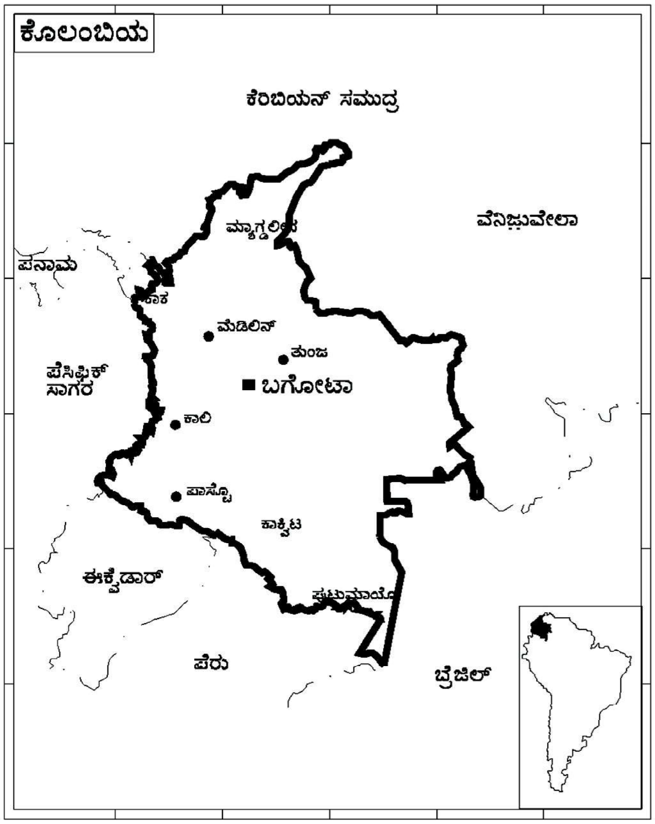

ನದಿಗಳು : ಕೊಲಂಬಿಯದ ನದಿಗಳು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವವು ಒಂದು ವರ್ಗ. ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವವು ಇನ್ನೊಂದು ವರ್ಗ. ಉಳಿದವು ಓರಿನೋಕೊ ಮತ್ತು ಅಮೆಝಾನ್ ನದಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ತಲುಪುತ್ತವೆ. ಮ್ಯಾಗ್ಡಲೀನವೂ ಅದರ ಉಪನದಿಯಾದ ಕಾಕವು ಕೊಲಂಬಿಯದ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ಮ್ಯಾಗ್ಡಲೀನ ನದಿ ಬಾರಾಂಕಿಯದ ಬಳಿ ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ 1540 ಕಿಮೀ. ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಇಡೀ ದೇಶವನ್ನು ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ನೀರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ನದಿಪಾತ್ರ ಸ್ಥಿರವಾಗಿಲ್ಲ. ಇದು ಸಮುದ್ರ ತಲುಪಲು 320 ಕಿಮೀ ಇರುವಾಗ ಕಾಕನದಿ ಇದನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕಾಕನದಿ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರ. ಕಾಕನದಿಯ ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲಿ ರೀಯೂನೆಚಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ರೀಯೂ ಅಟ್ರಾಟೊ ಮತ್ತು ರೀಯೂ ಸಿನು ಉತ್ತರ ತೀರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸಣ್ಣ ಜಹಜುಗಳು ಸಂಚರಿಸಬಹುದು. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಸೇರುವ ನದಿಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತ. ಅವು ಬಲು ಸಣ್ಣವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಪಾತಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಪೂರ್ವ ಮೈದಾನದ ನದಿಗಳು ಓರಿನೋಕೊ ಮತ್ತು ಅಮೆಝಾನ್ ನದಿಗಳನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನೌಕಾ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರ.

ವಾಯುಗುಣ : ಕೊಲಂಬಿಯ ದೇಶ ಬಹುತೇಕ ಉತ್ತರ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ನೆಲದ ಬಹುಭಾಗ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಬಲು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೂ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಬಿರುಸು ಕಡಿಮೆ. ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ–ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕರಾವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ–ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚು.

ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳು ತೇವತುಂಬಿದ ವಾತಾವರಣದಿಂದಲೂ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ್ದು, ಅನಾರೋಗ್ಯಕರವಾಗಿದೆ. ಉಷ್ಣವಲಯದ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಪರ್ವತಗಳ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ತಂಪಿನಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಶೀತದವರೆಗೆ ವಿವಿಧ ವಾಯುಗುಣಗಳು ಇಲ್ಲುಂಟು. 450–1801 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಪೋಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯದು ಫಲವತ್ತಾದ ನೆಲ. 1801–3003 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಾಯುಗುಣವಿದೆ. 3003–4505 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಎತ್ತರದ ನೆಲ ಹಿಮದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೊಲಂಬಿಯದ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳು ಬಹುತೇಕ 900–2700 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ.

ವರ್ಷವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಚಳಿಗಾಲ ಮತ್ತು ಬೇಸಗೆ ಕಾಲ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಮಳೆಗಾಲಗಳೂ ಎರಡು ಒಣಹವೆ ಕಾಲಗಳೂ ಇರುವುದುಂಟು. ಇಡೀ ಕೊಲಂಬಿಯದಲ್ಲಿ–ಬಹುಶಃ ಇಡೀ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ–ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾನ್ ವಾನ್–ಅಟ್ರಾಟೊ ಬಳಿ. ಅಲ್ಲಿ ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಮಳೆ ಸುರಿಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯ ಪರಿಮಾಣ 1016 ಸೆಂಮೀ ಗೂ ಮಿಗಿಲು. ಆಂಡಗೋಯದಲ್ಲಿ 1054 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯವರ್ಗ : ಕೊಲಂಬಿಯದ ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು ಸಮೃದ್ಧವೂ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವೂ ಆಗಿದೆ. ದೇಶದ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ವೆನಿಲ, ಕ್ವಿನೈನ್, ಇಪಿಕ್ಯಾಕ್, ಸಾರ್ಸಪರಿಲ, ಗೋಂದುಮರ, ಗುಗ್ಗುಲ, ರಬ್ಬರ್, ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಮರಗಳು, ಬಣ್ಣಗಳ ಮರಗಳು, ಟಾಗ್ವ–ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಉಪಯುಕ್ತ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಇದುವರೆಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಲಾಭಪ್ರದವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿಲ್ಲ. 3000 ಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೂ ತಾಳೆ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳು ವಿಶೇಷ. ಕೆರಿಬಿಯನ್ ತೀರದಲ್ಲಿ ಕೋಕೊ ಮರಗಳಿವೆ. ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಆರ್ಕಿಡ್‌ಗಳು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಅಮೆರಿಕನ್ ಬಿದಿರು–ಗ್ವಾಡ್ವ–ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಸಸ್ಯ. ಕೊಲಂಬಿಯದ ಸಸ್ಯಗಳು ನೆಲದ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತವೆ. 450–135 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವವು ಉಪೋಷ್ಣವಲಯದ ಕಾಡುಗಳು. 1801 ಮೀ ಎತ್ತರದಿಂದ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಕಾಡುಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ನೆಲ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ. ಇಲ್ಲಿ ಧಾನ್ಯಗಳು, ತರಕಾರಿಗಳು, ಹಣ್ಣುಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. 3000 ಮೀ ನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಇರುವ ಎತ್ತರದ ಬೋಳುನೆಲದ ಮೇಲೆ ಕುಬ್ಜ ಸಸ್ಯಗಳುಂಟು. ಇನ್ನೂ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಪೈನ್ ಸಸ್ಯಗಳು ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕೊಲಂಬಿಯದ ಸಾಗುವಾನಿ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರಿತವಾದದ್ದು. ಮಹಾಗನಿ, ಲಿಗ್ನಂ ವಿಟೀ, ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ವುಡ್, ವಾಲ್ನಟ್, ಸಿಡಾರ್, ಓಕ್ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಜಾತಿಗಳು ಇಲ್ಲುಂಟು. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಿಂದ ತಂದು ಬೆಳೆಸಿದ ನೀಲಗಿರಿ ತೈಲದ ಮರ ಇನ್ನೊಂದು ಉಪಯುಕ್ತ ವೃಕ್ಷ. ಕಾಫಿ ಗಿಡಗಳಿಗೆ ನೆರಳು ಒದಗಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಇಂಗ, ಆಲ್ಬಿಜ್ಜ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳನ್ನೂ ನೆಟ್ಟು ಬೆಳೆಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಣಿಗಳು : ಕೊಲಂಬಿಯದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಶೀತವಲಯದವುಗಳವರೆಗೆ ನಾನಾ ತೆರನಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ. ಸ್ಲಾತ್, ಒಪೋಸಂ, ಕೋತಿಗಳು, ಟೇಪರ್, ಪೆಕರಿ, ಜಿಂಕೆ ಮೊಲ ಮುಂತಾದವು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಗಳು. ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳ ಪೈಕಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಪ್ಯೂಮ, ಜಾಗ್ವರ್, ನರಿ ಮತ್ತು ರ್‍ಯಾಕೂನ್. ಇಲ್ಲಿ 1,500ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜಾತಿ–ಉಪಜಾತಿಗಳ ಹಕ್ಕಿಗಳುಂಟು. ಉರಗಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಹಲವಾರು ಇವೆ. ಹಲ್ಲಿ, ಹಾವು, ಮೊಸಳೆಗಳು ಹಲವು ತೆರ. ಉಭಯಜೀವಿಗಳ ಪೈಕಿ ಕೇಸಿಲಿಯನ್, ಬೆಂಕಿಮೊಸಳೆ, ಕಪ್ಪೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಹಲವು ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳೂ ಉಂಟು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಬಗೆಬಗೆಯ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವೆಂದರೆ ಮಲೇರಿಯ ಮತ್ತು ಹಳದಿ ಜ್ವರ ತರುವ ಸೊಳ್ಳೆಗಳು.

ಕೃಷಿ : ಕೊಲಂಬಿಯದ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಬೇಸಾಯ ಮತ್ತು ಪಶುಪಾಲನೆಗಳನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. 900–3000 ಮೀ ಎತ್ತರದ ನೆಲ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶ. ಸಾಗುವಳಿಯಾಗಬಹುದಾದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಇನ್ನೂ ಕೃಷಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. 900–1800 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಈ ದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಕೊಲಂಬಿಯದ ಕಾಫಿ ಸೌಮ್ಯ ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದು. ಇದನ್ನು ಬ್ರೆಜಿಲಿನ ಕಾಫಿಯೊಂದಿಗೂ ರೊಬಸ್ಟದೊಂದಿಗೂ ಬೆರೆಸುತ್ತಾರೆ. ಕೊಲಂಬಿಯದ ನಿರ್ಯಾತದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗ ಕಾಫಿ. ರಬ್ಬರ್, ತೆಂಗು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಬಾಳೆ, ಕಬ್ಬು, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಹತ್ತಿ, ಕೋಕೋ, ಬತ್ತ–ಇವು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಬೆಳೆಗಳು. ಉಪೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿಯಲ್ಲದೆ ಬಾಳೆ, ಪೈನಾಪಲ್, ಮಾವು, ಪರಂಗಿ ಕಿತ್ತಳೆ ಮುಂತಾದವು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಓಟ್ಸ್, ಕಾಳು, ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪಶುಪಾಲನೆಯೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ.

ಗಣಿಗಾರಿಕೆ : ಹಿಂದೆ ಚಿನ್ನ ಕೊಲಂಬಿಯದ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಆದ್ಯತೆ ಗಳಿಸಿದೆ. ಬೆಳ್ಳಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಇನ್ನೊಂದು ಖನಿಜ. ಈಗ ತಿಳಿದಿರುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೊಲಂಬಿಯವೇ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ಲಾಟಿನಂ ನಿಕ್ಷೇಪ ಇರುವ ದೇಶ. ಪಚ್ಚೆ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೊಲಂಬಿಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಮೆಕ್ಸಿಕೋ, ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ನಿಕ್ಷೇಪ ಕೊಲಂಬಿಯದಲ್ಲಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು : ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೊಲಂಬಿಯದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಜವಳಿ, ಪಾದರಕ್ಷೆ, ಸಿಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಟ್ಟಡ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕೊಲಂಬಿಯ ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಬಗೋಟಾ, ಮೇದೆಯಿನ್, ಕಾಲಿ, ಬಾರಾಂಕಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಪಾಜ್‌ಡೆಲ್ ರೀಯೊದಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನು 1954ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು.

ಸಾರಿಗೆ : ಕೊಲಂಬಿಯದ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಅಡಚಣೆಯೆಂದರೆ ಸಾರಿಗೆಯ ಸಮಸ್ಯೆ. ಕೊಲಂಬಿಯದ ಜನನಿಬಿಡ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಇರುವುದು ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ. ಇದು ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಸಮುದ್ರತೀರದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಕೊಲಂಬಿಯದ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಕೂಡ ಸಮರ್ಪಕ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲ. ವಿಮಾನ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದಾಗಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತಮ. ಒಳನಾಡಿನಿಂದ ತೀರಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿರುವ ಮುಖ್ಯ ರೈಲ್ವೆ ಮತ್ತು ರಸ್ತೆಗಳು ಕಾಲಿ ಮತ್ತು ಬ್ವೇನಾವಂಟೂರಾಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಬಹುತೇಕ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಮ್ಯಾಗ್ಡಲೀನ ನದಿಯಿಂದ ಒಳನಾಡಿಗೆ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಮ್ಯಾಗ್ಡಲೀನ ನದಿ ದೊಡ್ಡ ಹಡಗುಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಮ್ಯಾಗ್ಡಲೀನದ ಮುಖದ ಬಳಿ ಇರುವ ಬಾರಾಂಕಿಯ ಕೊಲಂಬಿಯದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಬಂದರು. ಕಾರ್ಟಜೀನ, ಸಾಂತ, ಮಾರ್ತ, ಬ್ವೇನಾವಂಟೂರಾ ಇತರ ಬಂದರುಗಳು. ಕೊಲಂಬಿಯದ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಊರ್ಧ್ವ ಕೇಬಲ್‌ಗಳು (ಎರಿಯಲ್ ಕೇಬಲ್ಸ್). ಕೆಲವು ಕಡೆ ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸರಕನ್ನೂ ಪ್ರಯಾಣಿಕರನ್ನೂ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕೊಲಂಬಿಯದ ರಾಜಧಾನಿ ಬಗೊಟ. ಜನ ಸಂಖ್ಯೆ 7,220,971 (2004), ಇತರ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಮೇದೆಯೀನ್, ಕಾಲಿ, ಬಾರಾಂಕಿಯ, ಕಾರ್ಟಜೀನ, ಬೂಕಾರಾಮಾಂಗ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾನಿಝಾಲೆಸ್. ಕೊಲಂಬಿಯದ ನಾಣ್ಯ ಪೇಸೋ. ಇದನ್ನು 100 ಸೆಂಟಾವೋಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜನಾಂಗ: ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ಶಬೆಷಾ ಇಂಡಿಯನ್ನರು. ವ್ಯವಸಾಯಗಾರರಾಗಿದ್ದ ಅವರನ್ನು ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದ ಆಕ್ರಮಣಕಾರರು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲಸಿದರು. ಈಗ ಶೇ. ಸು. 58ರಷ್ಟು ಜನ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮೆಸ್ಟಿಜೊಗಳು. ಮಿಕ್ಕವರು ಐರೋಪ್ಯ, ನೀಗ್ರೋ, ಮ್ಯುಲಟ್ಟೋ, ಜಾಂಬೊ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯನ್ ಜನ. ಶೇ. 90ರಷ್ಟು ಜನ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ದೇಶಭಾಷೆ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಉಚಿತ. 7 ರಿಂದ 14 ವರ್ಷಗಳೊಳಗಿನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. 15 ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ವಿದ್ಯಾವಂತರ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 62.3 ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ 50ಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ಪ್ರೌಢ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. 1572ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಬಗೊಟ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯದು. 18ರಿಂದ 30 ವರ್ಷದೊಳಗಿನ ಯುವಕರೆಲ್ಲರೂ ಒಂದು ವರ್ಷ ಕಡ್ಡಾಯ ಸೈನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ. ಕೊಲಂಬಿಯ ದೇಶ ಕೆತ್ತನೆ ಕಲೆ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ಈ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಬಹು ಕುಶಲರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ ಸ್ಪೇನ್ ಜನ ಅವರ ಕೌಶಲ್ಯದಿಂದ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕೊಲಂಬಿಯ ದೇಶ ತನ್ನ ಕವಿಗಳು, ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು, ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳ ಮೂಲಕವೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದೆ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಎಸ್.;ಪಿ.ಎಂ.ಯು.ಎಸ್.)

ಕೊಲಂಬೊ: ಶ್ರೀಲಂಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ; ಅದರ ಮುಖ್ಯ ರೇವುಪಟ್ಟಣ; ಕೊಲಂಬೊ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಪಶ್ಚಿಮತೀರದಲ್ಲಿ ಕೆಳನಿ ನದೀಮುಖಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 64202 (2001). ನಗರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ತಗ್ಗುಭೂಮಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಕ್ರಮಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯದು ಉಷ್ಣತೆಯ ವಾಯುಗುಣ. ಹವೆಯಲ್ಲಿ ತೇವದ ಅಂಶ ಹೆಚ್ಚು. ಮಧ್ಯಕ ಉಷ್ಣತೆ 26^0 ಸೆ. ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 230 ಸೆಂಮೀ. ನಗರದ ಹಳೆಯ ಭಾಗ ಪೇಟೆ, ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ತರುವಾಯ ವ್ಯಾಪಾರ ವೃದ್ಧಿಯಾಯಿತು. ಈಗಿನ ಬಂದರಿನ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಕಟ್ಟಿದ ಕೋಟೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿವೆ. ಕೊಲಂಬೊ ಶ್ರೀಲಂಕದ ಪ್ರಮುಖ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರ. 1942ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಿಲೋನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ಯೋದಯ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾಲಂಕಾರ ಬೌದ್ಧ ವಿದ್ಯಾಪೀಠಗಳು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು.

ಕೊಲಂಬೊದಿಂದ ಜಾಫ್ನ, ಟ್ರಿಂಕಾಮಲಿ ಮೊದಲಾದ ನಗರಗಳಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಕೆಳನಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿರುವ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸೇತುವೆಯ ಮೂಲಕ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ನೆಗೊಂಬೊ ಮತ್ತು ಜಾಫ್ನಗಳಿಗೂ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕ್ಯಾಂಡಿಗೂ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಗಳು ಸಮುದ್ರದ ಕರೆಯಲ್ಲೇ ಸಾಗಿ ಹಂಬನ್ ತೋಟ ಮತ್ತು ಕೆಳನಿ ಕಣಿವೆಯ ಮೂಲಕ ಅವಿಸ್ಸವೆಲ್ಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ರತ್ಮಲನ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೂ ಭಾರತಕ್ಕೂ ವಿಮಾನಗಳು ಹೋಗಿಬರುತ್ತವೆ. ಕಾಟುನಾಯಕ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿರುವುದು ಭಾರಿ ವಿಮಾನಗಳಿಗಾಗಿ, ಅದು ನಗರಕ್ಕೆ 27 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ.

ಆಡಮ್ಸ್ ಪೀಕ್ ಅಥವಾ ಶ್ರೀಪದ ಶಿಖರ

ವರ್ಲ್ಡ್ ಟ್ರೇಡ್ ಸೆಂಟರ್, ಕೊಲಂಬೊ

ಕೊಲಂಬೊ ಬಂದರಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದದ್ದು 1874 ರಿಂದೀಚೆಗೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಗ್ಯಾಲ್ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರಾಗಿತ್ತು. ಕೊಲಂಬೋ ಸದಾ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ರೇವು. ಚಹ, ರಬ್ಬರ್, ಕಕೇಮೊ, ತೆಂಗಿನ ಹುರಿ, ಕೊಬ್ಬರಿ ಮತ್ತು ತೆಂಗು ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಅಕ್ಕಿ, ಹತ್ತಿ, ಜವಳಿ, ಸಕ್ಕರೆ ಮತ್ತು ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ಆಮದು ಸರಕುಗಳು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಕೊಲರಾಡೊ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ 38ನೆಯ ರಾಜ್ಯ. ಅಮೆರಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡು 100 ವರ್ಷಗಳು ಆಗಿದ್ದಾಗ ಆ ಒಕ್ಕೂಟವನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಶತಾಬ್ದಿ ರಾಜ್ಯವೆಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 2075 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯ ದೇಶದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದದ್ದು, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ವೀಯೋಮಿಂಗ್ ಮತ್ತು ನೆಬ್ರಾಸ್ಕ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನೆಬ್ರಾಸ್ಕ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾನ್ಸಾಸ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಓಕ್ಲಹೋಮ ಮತ್ತು ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಯೂಟಾ–ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 269596 ಚ.ಕಿಮೀ. ರಾಜಧಾನಿ ಡೆನ್ವರ್. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 43,01,261 (2001). ಡೆನವರ್ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,57,917 (2005).

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಕೊಲರಾಡೊದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವದ ಮೈದಾನಪ್ರದೇಶ, ರಾಕಿ ಪರ್ವತಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮಧ್ಯಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಕಣಿವೆ, ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ. ರಾಜ್ಯದ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 2075 ಮೀ. ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಎಲ್ಬರ್ಟ್ 4399 ಮೀ. 4270 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರದ 55 ಶಿಖರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನದಿಗಳು: ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳೆಂದರೆ: ಕೊಲರಾಡೊ–ರಾಕೀ ಪ್ರರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಯೊಡನೆ ಸೇರಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ರೀಯೊಗ್ರಾಂಡ್ ನದಿ ದಕ್ಷಿಣ–ಮಧ್ಯಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ; ಅರ್ಕಾನ್ಸ್ ನದಿ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಯದಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪ್ಲ್ಯಾಟ್ ನದಿಗಳು ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ವಾಯುಗುಣ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾದದ್ದು. ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆ 46^0ಸೆ., ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 12^0ಸೆ. ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಂತರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 4 ಸೆಂಮೀ. ಸ್ಯಾನ್ ಲೂಯಿ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 18 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 70 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಗೆನಿಸನ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಹಿಮ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಹಿಮಪಾತ 96 ಸೆಂಮೀ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಕೊಲರಾಡೊದ ಮಣ್ಣು ಬಹಳ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಅರಣ್ಯ. ಇಡೀ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಶೇ. 8 ಅರಣ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ 60,00,000 ಜನ ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ 11 ರಕ್ಷಿತಾರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಉಪಯುಕ್ತ ಮರಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು.

ಎತ್ತರಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವುಂಟು. ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಐದು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು: 1830 ಮೀ ಎತ್ತರದ ವರೆಗಿನ ಅಲ್ಪ ಮಳೆಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶ. 1830–2440 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಅಡಿ ಪ್ರದೇಶ, 2440–3040 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶ, 3040–3500ಮೀ ವರೆಗಿನ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು 3500 ಮೀ ಗೂ ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ. ಈ ವಿಭಾಗಗಳ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಇಲ್ಲಿಯ ಮೈದಾನ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡೆಮ್ಮೆ ಮತ್ತು ಜಿಂಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಈಗ ಜಿಂಕೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಂಹ ಮತ್ತು ಕರಡಿಗಳು ಈಗಲೂ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ಕರಿ ಕರಡಿ, ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಕರಡಿ, ಮೊಂಡುಬಾಲದ ಬೆಕ್ಕು, ಕೆಂಪು ತೋಳ, ಬೀವರ್ ಮತ್ತು ಕಾಡುಹಂದಿಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಕ್ಷಿಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿರುವ ಲಾರ್ಕ್‌ಬಂಟಿಂಗ್, ರಾಬಿನ್, ಮೈದಾನದ ಲಾರ್ಕ್ ಅಥವಾ ಬಾನಾಡಿ, ಮ್ಯಾಗ್‌ಪೈ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಜಾತಿಯ ಹಕ್ಕಿಗಳೂ ಗೂಬೆ, ಡೇಗೆ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಹದ್ದುಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಒಳಭಾಗದ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲೂ ನದಿಗಳಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಜಾತಿಗಳ ಮೀನುಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉರಗ ಜಾತಿಗಳು ವಿರಳ. ಆಮೆ, ಹಾವು, ಹಲ್ಲಿಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು: ಕೊಲರಾಡೊದಲ್ಲಿ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ಸು. 250 ಬಗೆಯ ಉಪಯುಕ್ತ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಮಾಲಿಬ್ಡಿನಮ್ ಹೆಚ್ಚು ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಯುರೇನಿಯಂ, ರೇಡಿಯಂ, ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್, ಚಿನ್ನ, ಸೀಸ, ತವರ, ಬೆಳ್ಳಿ ಸತು ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಲೋಹಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ತೈಲಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಇದು ಪ್ರಥಮ, ಚಿನ್ನ–ಬೆಳ್ಳಿಗಳ ಅಡೆಯಿಂದ ಜನ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮೊದಮೊದಲು ವಲಸೆ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದರು. 1859ರಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲಾಯಿತು. 1900ರ ವೇಳೆಗೆ 280 ಲಕ್ಷ ಡಾಲರ್ ಮೌಲ್ಯದ ಚಿನ್ನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಡೆನ್ವರ್ ಬಳಿಯ ಕಣಿವೆಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ರಿಪಲ್ ಕ್ರೀಕ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಲೀಡ್ ಎಲ್, ಔರೆ, ಸಿಲ್ವರ್‌ಟನ್, ಕ್ರೀಡ್ ಮುಂತಾದವು ಬೆಳ್ಳಿ ಉತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರಗಳು. 1892ರಲ್ಲಿ 230 ಲಕ್ಷ ಡಾಲರ್ ಮೌಲ್ಯದ ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಕ್ಯಾನನ್ ನಗರದ ಬಳಿ 1862ರಲ್ಲಿ ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ರ್‍ಯಾಂಗ್ಲೀಯಲ್ಲಿ 1946ರಿಂದೀಚೆಗೆ ತೈಲೋತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಡೆನ್ವರ್–ಜ್ಯೂಲೆಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ಸಾನ್‌ವಾನ್ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ತೈಲೋತ್ಪಾದನ ನೆಲೆಗಳು.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಕೃಷಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು, ಬಾರ್ಲಿ, ಓಟ್ಸ್, ಗೋದಿ, ಹಣ್ಣುಗಳು, ತರಕಾರಿಗಳು, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಬೀಟ್‍ರೂಟ್, ದನಗಳ ಮೇವು ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಗಳೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಪಶುಪಾಲನೆಯಿಂದ ಅಧಿಕ ವರಮಾನ ಬರುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಆದಾಯದಲ್ಲಿ ಶೇ. 10 ರಷ್ಟು ವ್ಯವಸಾಯದಿಂದ ದೊರಕುತ್ತಿದೆ. ಇದು ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 20 ಮಂದಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. 1870ರ ವರೆಗೆ ಪಶುಪಾಲನೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಸಬಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಮಂದೆಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. 1870ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕುರಿಪೋಷಣೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಹಲವು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಡುಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ.

ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ನಡೆದಿವೆ. 1860ರ ಸುಮಾರಿನಿಂದ ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದುವು. ಈಗ ಸು. 30 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆ ಜಮೀನಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವುಂಟು. ಬೀಟ್‍ರೂಟ್ ಬೆಳೆ ನೀರಾವರಿ ಬೆಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ನೀರಾವರಿ ಕೆಲಸಗಳಿಗಾಗಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಏಳು ವಲಯಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈಚೆಗೆ 7–8 ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅಷ್ಟೇನೂ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ. ಗಣಿ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಯಂತ್ರಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ಯೂಬ್ಲೋ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಕೊಲೊರಾಡೊ ಇಂಧನ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣ ಸಂಸ್ಥೆ ದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಬೃಹತ್ ಉದ್ಯಮ. ಡೆನ್ವರ್‌ನಲ್ಲಿ ರಬ್ಬರ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾಂಸ ಸಂಸ್ಕರಣೆ ತಯಾರಿಕೆ, ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಒಣಗಿಸಿ ಡಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವುದು–ಇವು ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ರಾಜಧಾನಿ ಡೆನ್ವರ್ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ.

ಸಾರಿಗೆ: ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ. ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳಾದ ಮೇಲೆ 1870–80ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಕೆಲವು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಕೆಲವು ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಡೆನ್ವರ್–ರೀಯೊಗ್ರಾಂಡ್, ಡೆನ್ವರ್–ಸಾಲ್ಟ್‌ಲೇಕ್, ಯೂನಿಯನ್–ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಿವೆ. 1914ರಲ್ಲಿದ್ದ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ಉದ್ದ 9185 ಕಿಮೀ. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದದ್ದು 6080 ಕಿಮೀ ಮಾತ್ರ, ಇದಲ್ಲದೆ 19200 ಕಿಮೀ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳೂ 96000 ಕಿಮೀ. ಸ್ಥಳೀಯ ರಸ್ತೆಗಳೂ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. 1926ರಲ್ಲಿ ವಿಮಾನಸಾರಿಗೆ ಬಂತು, ಡೆನ್ವರ್ ಪ್ರಮುಖ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ; ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯದು. ಏಳು ಪ್ರಮುಖ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ವಿಮಾನಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ.

1860ರಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳೊಡನೆ ಸೇರುವ ಮುನ್ನ ಕೊಲರಾಡೊದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 34,251 ಇದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿ 86.1%ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಗ್ರಾಮಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. 1880ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಇದು ಐದರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿತು. ಆಗಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,39,700 (51.7% ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು). 1960ರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 17,53,947. 73.7% ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೊಲರಾಡೊವಿನ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯರೇ ಹೆಚ್ಚು, ವಲಸೆಗಾರರು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ನೀಗ್ರೋ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 1ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಕೊಲರಾಡೊ ನದಿ: ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ವಯೋಮಿಂಗ್, ಕೊಲರಾಡೊ ಮತ್ತು ಯೂಟಾ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸಿ 2304 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಪ್ರವಹಿಸಿ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿ. ಇದರ 6,31,960 ಚ.ಕಿಮೀ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ ವಯೋಮಿಂಗ್, ಕೊಲರಾಡೊ, ಯೂಟ್ಟಾ, ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ, ನೆವಾಡ, ಅರಿಜ಼ೋನ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ. ಪ್ರವಾಹ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದಾಗ ಒಂದು ಸೆಕಂಡಿಗೆ 84.95 ಘನ ಮೀ ನೀರು ಹರಿದರೆ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರವಾಹವಿದ್ದಾಗ ಇದರ ಘನ ಗಾತ್ರ 2,00,000 ಘನ ಅಡಿಗಳು. ನದಿಯ ಮೇಲ್ಕಣಿವೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಅದು ಪೂರ್ಣವಾದಾಗ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹದ ಗಾತ್ರ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಇದು ತನ್ನ ಮುಖಜಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣನ್ನು ತಂದು ಹರಡುತ್ತದೆ. ಗಿಲ ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ಉಪನದಿ.

ಕೊಲರಾಡೊ ನದೀ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಪ್ಯೂಬ್ಲೋ ಜನ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಂಡೆಗಲ್ಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವ ಹೀರೋಗ್ಲಿಫಿಕ್ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಬರೆಹಗಳು, ಅವರ ನೀರಾವರಿ ಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ಅವರ ನಿವೇಶನಗಳು–ಇವುಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಮಾತ್ರ ಈಗ ಅಲ್ಲಿವೆ. ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಪಾದ್ರಿಗಳು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಅವಶೇಷಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಈ ನದಿಯ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸೌಂದರ್ಯ ಅವರ್ಣನೀಯವಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತದೆ.

ಆಳವಾದ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ 1600 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿಯುವ ಈ ನದಿಗೆ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ಉಪನದಿಗಳು ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಉಪನದಿಗಳ ಸಂಗಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಭೂಪ್ರದೇಶವಿರುವುದರಿಂದ, ಆಳವಾದ ನದೀಪಾತ್ರ ಹಲವು ಶಾಖೆಗಳಾಗಿ ಒಡೆದಿದೆ. ಈ ಉಪನದಿಗಳಿಗೂ ಆಳವಾದ ಪಾತ್ರಗಳುಂಟು. ಈ ಪಾತ್ರಗಳ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಶಿಲೆಗಳು ತುಂಬಿ ಮನೋಹರ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರ ಬಳಿ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಪ್ರದೇಶದ ಸಾಲ್ಟನ್‍ಬೇಸಿನ್ ಬಳಿ ಕೊಲರಾಡೊ ಮರುಭೂಮಿಯಿದೆ. ಇದು ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಕೊಲ್ಲಿಯಿಂದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 240 ಕಿಮೀ ದೂರ ಪ್ರಸರಿಸಿದೆ. ಈ ಕೊಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ದೊಡ್ಡದಾಗಿತ್ತು. ಕ್ರಮೇಣ ನದಿ ಹೊತ್ತು ತಂದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟೆ ಏರ್ಪಟ್ಟು ಸಮುದ್ರದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಈ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ನದಿ ಮತ್ತೆ ಕೊರೆದು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಒಳನಾಡು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 72 ಮೀ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಲ್ಟನ್ ಸಮುದ್ರವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಇದರ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 775 ಚ.ಕಿಮೀ ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಒಡಕುಂಟಾದರೆ ಇಡೀ ಇಂಪೀರಿಯಲ್ ಕಣಿವೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗುವ ಮತ್ತು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ದಕ್ಷಿಣ ಮಾರ್ಗ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗುವ ಸಂಭವವಿದ್ದುದರಿಂದ ಸದರನ್ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಕಂಪೆನಿ 2ಲಕ್ಷ ಡಾಲರುಗಳ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಣೆ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ.

ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಗಳ ನಡುವೆ ಈ ನದಿ ನೀರಿನ ಬಳಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಒಪ್ಪಂದ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ನದಿಯಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ಜಲ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಅವಕಾಶವುಂಟು. ಸು. 50 ಲಕ್ಷ ಅಶ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ಈ ನದಿಯ ನೀರಿನಿಂದ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ನದಿಸಾಗಿಸಿ ತಂದು ಸಂಚಯಿಸುವ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಅಧಿಕ ಹಣವನ್ನು ವ್ಯಯಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಮೇಲ್ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಅಮೆರಿಕ ಸರ್ಕಾರ ಒಪ್ಪಿಗೆ ನೀಡಿದೆ. ಅದರ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ನೀರಿನ ಹಕ್ಕಿನ ಬಗ್ಗೆ ವಿವಾದಗಳಿರುವುದರಿಂದ 1922ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಒಂದು ಯೋಜನೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಅದರಂತೆ ಕೊಲರಾಡೊ, ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ, ಯೂಟಾ, ವಯೊಮಿಂಗ್ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಅರಿಜ಼ೋನ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಮತ್ತು ನೆವಾಡಗಳಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ನೀರಿನ ಬಗ್ಗೆ ಇತ್ಯರ್ಥ ಮಾಡಿತು. ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ 1928ರಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಹರ್ಬರ್ಟ್ ಹೂವರ್ ಆಜ್ಞೆ ನೀಡಿದ. 1936ರಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿತು. 221 ಮೀ ಎತ್ತರ, 190 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಲೇಕ್ ಮೀಡ್ ಜಲಾಶಯದಲ್ಲಿ 3,10,47,000 ಎಕರೆ ಘನ ಅಡಿ ನೀರು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ: ಇಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರದ ಉತ್ಪಾದನ ಶಕ್ತಿ 13,44,800 ಕಿವಾ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೂವರ್ ಅಣೆ ಕಟ್ಟೆ ಎಂದು 1947ರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಹೆಸರಿಡಲಾಯಿತು. ಈ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ಸೌಲಭ್ಯ ಹೆಚ್ಚು ದೊರೆಕುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ: ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದೆ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಕೊಲರಾಡೊ ಮರುಭೂಮಿ: ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡದ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ಆಗ್ನೇಯ, ಮೆಕ್ಸಿಕೊದ ವಾಯವ್ಯ ಹಾಗೂ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಕೊಲ್ಲಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಮರುಭೂಮಿ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೊಹಾವೆ ಮರುಭೂಮಿಯಿಂದ ಇದನ್ನು ಸ್ಯಾನ್‍ಬರ್ನಡೀನೋ, ಕಾಟನ್‍ವುಡ್, ಚುಕಾವಾಲಾ ಮತ್ತು ಚಾಕೋಲೇಟ್ ಪರ್ವತಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಇದರ ಎಲ್ಲೆ. ಇದರ ಉದ್ದ 260 ಕಿಮೀ, ಅಗಲ 160 ಕಿಮೀ. ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವ ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳೂ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಗೊಡೋನ್ಸ್ ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳೂ ಇವೆ. ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಸಾಲ್ಟನ್ ಸರೋವರವಿರುವುದು ಇದರ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ. ಇದರ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಇಂಪೀರಿಯಲ್ ಕಣಿವೆಯ ಮಣ್ಣು ಬಹಳ ಫಲವತ್ತಾಗಿದ್ದು ನೀರಾವರಿಗಾಗಿ ಕೊಲರಾಡೊ ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಕಾಲುವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಒಯ್ಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೊಲರಾಡೊ ಮರುಳ್ಗಾಡೆಂಬ ಹೆಸರು ಇದರಿಂದಾಗಿ ಬಂದಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ 8–10 ಸೆಂಮೀ. ಮಳೆ ವರ್ಷದಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದುಂಟು. ಮೇ–ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಹಗಲಿನ ಉಷ್ಣತೆ 51.6^0 ವರೆಗೂ ಏರುವುದುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸಸ್ಯಗಳೆಂದರೆ ಕ್ರಿಯಾಸೋಟ್ ಕುರುಚಲು ಪೊದೆ ಮತ್ತು ಮುಳ್ಳಿನ ಗಿಡಗಂಟೆಗಳು. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಕೊಸೊವೊ: ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದ ಹಿಂದಿನ ಯೂಗೋಸ್ಲಾವಿಯ ಭಾಗವಾದ ಸರ್ಬಿಯ ದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಪ್ರದೇಶ. ಬಾಲ್ಕನ್ ಪ್ರದೇಶದ ರಾಜಕೀಯ ಕಾರಣ ಹಾಗೂ ಆಂತರಿಕ ಕಲಹಗಳಿಂದ ಕೊಸೊವೊ 1999ರಿಂದ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿದೆ. ಕೊಸೊವೊ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿನ ಅಧಿಕಾರ ಸರ್ಬಿಯಕ್ಕೆ ಇರುವುದನ್ನು ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ ಮಾನ್ಯಮಾಡಿದೆ. ಇದರ ಭೂಪ್ರದೇಶ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 10,887 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2 ದಶಲಕ್ಷ (2003). ಈ ದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿ ಪ್ರಿಸ್ಟಿನ್.

ಕೊಸೊವೊವನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ದೇಶಗಳು ಮಾಂಟೆನಿಗ್ರೊ, ಆಲ್ಬೇನಿಯ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯ. ಕೊಸೊವೊ ಉ.ಅ. 42^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 20^0 ಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಒರಟಾದ ಭೂ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಸಾರ್ ಎಂಬ ಪರ್ವತ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗ ಹಾಗೂ ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯ ಗಡಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ ಕಂಡುಬರುವುವು. ಇದರ ವಾಯುಗುಣ ಖಂಡಾಂತರವಾಗಿದ್ದು, ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಚ್ಚಗಿದ್ದು, ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಶೀತ ಹಾಗೂ ಹಿಮದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರ ಪರ್ವತ ಜೆರವಿಕ (2656 ಮೀ). ಇದು ನೈಋತ್ಯಭಾಗ ಹಾಗೂ ಆಲ್ಬೇನಿಯ ಮತ್ತು ಮಾಂಟೆನಿಗ್ರೊ ಗಡಿಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು ವೈಟ್ ಡ್ರಿನ್, ಸಿಟ್ನಿಕ್, ಮೊರವ. ಸರೋವರಗಳು ಬಡೊವಕ್, ಗಜ್ಜಿವೊರ ಸರ್ಬಿಯನ್. ಆಲ್ಬೇನಿಯನ್ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆಗಳು. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 88 ಭಾಗ ಆಲ್ಬೇನಿಯನ್ನರು, ಶೇ. 8 ಸರ್ಬಿಯನ್ನರು, ಇತರೆ ಜನಾಂಗದವರು ಶೇ. 4 ಭಾಗ. (ಡಿ.ವೈ.)

ಕೊಹಿಮ: ನಾಗಾಲ್ಯಾಂಡಿನ ರಾಜಧಾನಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ. ಕೊಹಿಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ದೀಮಾಪುರ–ಇಂಫಾಲ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. 10 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಿರುವ ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 78,584. ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಸುಯೋಜಿತವಾದ ಈ ಪಟ್ಟಣದ ನಡುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೇಟೆಯೂ ಸುತ್ತಣ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲೆ ಜನವಸತಿಯೂ ಸೈನಿಕ ಬಿಡಾರಗಳೂ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಕೊಹಿಮಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಹತ್ತಿರದ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಇರುವುದು ದೀಮಾಪುರದಲ್ಲಿ, ಇದೇ ಕೊಹಿಮಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಹತ್ತಿರದ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣ ಕೂಡ. ಕೊಹಿಮದಿಂದ ಇದು 74 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀಯರು ಕೊಹಿಮ ನಗರವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದಾಗ ಇಲ್ಲಿ ಉಗ್ರಕಾಳಗ ನಡೆಯಿತು. ಅದರ ಕುರುಹಾಗಿ ಜಪಾನೀ ಟ್ಯಾಂಕ್ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣದ ನಡುವೆ ಮುರಿದುಬಿದ್ದಿದೆ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಡಿದವರ ಸ್ಮಾರಕವೊಂದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ.

ಕೊಹಿಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 7,200 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 314,366. ಕೊಹಿಮ ಜಿಲ್ಲೆ ಪರ್ವತಮಯ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳು ಇಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯ ಶಿಖರಗಳು ಇವು; ಜಾಪ್‌ಮೊ (2969 ಮೀ) ಕಾಪು (2798 ಮೀ), ಪವಾನ (2749 ಮೀ) ಮತ್ತು ಕಪಾಮೇಸು (2393 ಮೀ). ಇಲ್ಲಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 200 ಸೆಂಮೀ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವಷ್ಟು ಶೀತವಿರುತ್ತದೆ. ಡಿಸೆಂಬರ್ ಮತ್ತು ಜನವರಿ ತಿಂಗಳು ಬಲು ಚಳಿ. ಬೇಸಗೆಯ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕೊಹಿಮ ನಗರ ಒಂದು ಆರೋಗ್ಯಧಾಮವಾಗಿದೆ.

ಕೊಹಿಮ ಜಿಲ್ಲೆ ಬಹುತೇಕ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶ. ಶೇ. 18ರಷ್ಟು ಅರಣ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ಸ್ವಾಮ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಕೃಷಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಉದ್ಯೋಗ. ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಜನರೇ ನೆಲವನ್ನು ಅಗೆದು ಹದಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪುರಾತನ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಝೂಂ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮರಗಿಡಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಕೃಷಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 6–8 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬೆಳೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮುಂದಿನ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯೊಡ್ಡಲು ತೆರಳುವರು. ಈಚೆಗೆ ಸುಧಾರಿತ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬರುತ್ತಿವೆ. ಇಳಿಜಾರು ನೆಲವನ್ನು ಮೆಟ್ಟಲು ಮೆಟ್ಟಲಾಗಿ ಕಡಿದು ಕೃಷಿ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಬತ್ತ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಗೋದಿ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿನ ಬೆಳೆಗಳೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಪ್ರತಿ ಸಂಸಾರವೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ತನಗೆ ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟು ಬತ್ತವನ್ನು ಬೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಹಾಲಿಗಾಗಿ ದನಕರುಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದು ಬಲು ವಿರಳ. ಅವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಾಂಸಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಕುವರು. ಹಂದಿ ಮತ್ತು ಕೋಳಿಸಾಕುವುದು ಜನರ ಉಪಕಸಬು.

ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾದ ದೀಮಾಪುರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿದೆ. ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗಾಮಹಿಳೆಯರು ಕುಶಲ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿ ಪಡೆದಿರುವರು. ಮಹಿಳೆಯರು ಸಣ್ಣ ಮಗ್ಗಗಳಿಂದ ಶಾಲುಗಳನ್ನು ನೇಯುತ್ತಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಮಣ್ಣು ಬಹಳ ಮೆದು. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಗಳು ಕುಸಿದು ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯನ್ನೊಡ್ಡುತ್ತವೆ. ನಾಗಾಲ್ಯಾಂಡ್ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಒಳ್ಳೆಯ ರಸ್ತೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ ಈಗ ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚು ಬಸ್ಸುಗಳು ಕೊಹಿಮದಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಉಪವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಉಪವಿಭಾಗವನ್ನೂ ಹಲವು ವೃತ್ತಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೊಹಿಮ ಪಟ್ಟಣದ ಆಡಳಿತಕ್ಕಾಗಿ ನಗರ ಸಮಿತಿಯುಂಟು. ಈ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಚುನಾಯಿತ ಸದಸ್ಯರೂ 4 ನಾಮಕರಣ ಸದಸ್ಯರೂ ಇರುವರು. ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿ ಇದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷ. ಚುನಾಯಿತ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷ ನಗರಸಮಿತಿಯ ದೈನಂದಿನ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಸಮಿತಿಯ ಅಧಿಕಾರಾವಧಿ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳು. (ಎಂ.ಆರ್.ಜಿ.)

ಕೊಳಚೆ ನೀರಿನ ಪರಿಷ್ಕರಣೆ: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಶೇ. 71 ಭಾಗ ನೀರಿನಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 3 ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಶುದ್ಧ ನೀರಾಗಿದ್ದು ಮಾನವನ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಶೇ. 3 ರಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಶೇ. 01.4 ಮಾತ್ರ ಕುಡಿಯಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಅತ್ಯಲ್ಪವಾಗಿರುವ ಸಿಹಿನೀರನ್ನು ಶುದ್ಧವಾಗಿಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಮಾನವನ ಅತಿಕ್ರಮಣದಿಂದ ಮಲಿನಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಮಾನವನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ನೀರಿನ ಭೌತಿಕ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಜೈವಿಕ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುವಿಕೆಯನ್ನು ಜಲಮಾಲಿನ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ನಗರೀಕರಣ, ಕೈಗಾರಿಕೀರಣ, ಕೃಷಿಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಕೀಟನಾಶಕ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳು ಜಲಮಾಲಿನ್ಯವಾಗುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಚರಂಡಿಗಳಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಕೊಳಚೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮಲಮೂತ್ರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಆಹಾರದ ಶೇಷಾಂಶಗಳು, ಸಾಬೂನು ಮತ್ತು ಮಾರ್ಜಕ (ಡಿಟರ್ಜೆಂಟ್)ಗಳಿದ್ದು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ರೋಗಾಣುಗಳಿದ್ದು ಇವು ನದಿ, ಕೆರೆಗಳಿಗೆ, ಸರೋವರ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಗಳಿಗೆ ಸೇರುವುದರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಜಲಾಶಯದ ನೀರಿನ ಗುಣಮಟ್ಟ ಕಲುಷಿತಗೊಂಡು ನೀರು ಮಲಿನವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಜಲಮಾಲಿನ್ಯದಿಂದ ಮಾನವನಿಗೆ ಕಾಲರ, ಆಮಶಂಕೆ, ವಿಷಮಶೀತ ಜ್ವರ, ಕಾಮಾಲೆ, ರಕ್ತಭೇದಿ ಕಾಯಿಲೆಗಳು ಬರುವುದಲ್ಲದೆ ಈ ನೀರನ್ನು ಸೇವಿಸಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಸಹ ಅನೇಕ ರೋಗಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತವೆ.

ಈ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಕೊಳಚೆ ನೀರನ್ನು ನದಿ ಅಥವಾ ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಜಿಸುವ ಮೊದಲು ಅದನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ಕೊಳಚೆ ನೀರಿನ ಮಾಲಿನ್ಯವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು. ಈ ಪರಿಷ್ಕರಣೆ ವಿಧಾನವನ್ನು ಕೆಳಕಂಡ 3 ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಬಹುದು.

1) ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದ ಪರಿಷ್ಕರಣೆ: ಚರಂಡಿಯ ಕೊಳಚೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೇಲಾಡುವ ಘನರೂಪದ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಚಿಂದಿಬಟ್ಟೆ, ಕಸಕಡ್ಡಿ, ಹಣ್ಣುಗಳ ಸಿಪ್ಪೆ ಮುಂತಾದ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮಾನವನಿಂದ ಅಥವಾ ಯಾಂತ್ರಿಕ ವಿಧಾನದಿಂದ ಹೊರ ತೆಗೆಯುವುದರಿಂದ ನೀರಿನಲ್ಲಾಗುವ ಮಾಲಿನ್ಯವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು.

2) ದ್ವಿತೀಯ ಹಂತದ ಪರಿಷ್ಕರಣೆ: ಈ ಹಂತದ ಪರಿಷ್ಕರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನವನಿಂದ ಕಲುಷಿತವಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಶೇಷಾಂಶಗಳು, ಸಾಬೂನು ಮತ್ತು ಮಾರ್ಜಕ, ಚರಂಡಿಗಳಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಕೊಳಚೆನೀರು, ಸಕ್ಕರೆ, ಕಾಗದ, ಬಟ್ಟೆ, ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಂದ ಹೊರಸೂಸುವ ತ್ಯಾಜ್ಯ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಆಮ್ಲಗಳು, ಕ್ಷಾರಗಳು ನೀರಿನೊಡನೆ ಮಿಶ್ರಣವಾಗುವುದರಿಂದ ನೀರು ಮಲಿನವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಕೊಳಚೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಹಾಯಿಸುವುದರಿಂದ ಕಾರ್ಬನ್ ಸಂಯುಕ್ತಗಳ ಮೇಲೆ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳು ವಿಘಟನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ ಕ್ಲೋರಿನೀಕರಣ ನಡೆಸಲಾಗುವುದು. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ನೀರು ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದರಿಂದ ಹಲವಾರು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಬಳಕೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

3) ತೃತೀಯ ಹಂತದ ಪರಿಷ್ಕರಣೆ: ಇದು ಕೊನೆಯ ಹಂತವಾಗಿದ್ದು ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮಲಿನಗೊಂಡಿರುವ ಕೊಳಚೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಣವಾಗಿರುವ ನೈಟ್ರೇಟ್ ಮತ್ತು ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ನೀರನ್ನು ಶುದ್ಧೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಬಹುದು.

ಹೀಗೆ ಈ ಮೇಲ್ಕಂಡ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಕೊಳಚೆ ನೀರಿನ ಪರಿಷ್ಕರಣೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮಾನವ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ತಗುಲುವ ಅನೇಕ ರೋಗಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು. (ಜಿ.ಡಿ.)

ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶಗಳು: ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಕಾಯಿದೆ 1956ರ ಪ್ರಕಾರ ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಹೀಗಿದೆ: ಶಿಥಿಲಗೊಂಡ, ಕಿಕ್ಕಿರಿದ ಜನಸಂದಣಿಯಿಂದ ಕೂಡಿ, ದೋಷಪೂರ್ಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ, ಗಾಳಿ ಬೆಳಕು ಮತ್ತು ನೈರ್ಮಲ್ಯದ ಅಭಾವ ಅಥವಾ ಈ ಎಲ್ಲವೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇರುವ ವಸತಿಗಳ ದುಸ್ಥಿತಿಯಿಂದಾಗಿ, ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವವರ ರಕ್ಷಣೆ, ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಧಕ್ಕೆಯೆನಿಸುವ ವಸತಿಗೃಹಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶ. ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕೊಳಚೆಪ್ರದೇಶವೆಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಿರುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವೈವಿಧ್ಯತೆ ಮುಖ್ಯಕಾರಣ. ಒಂದೊಂದು ಕೊಳಚೆಪ್ರದೇಶಗಳೂ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಅವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಸ್ವಭಾವ, ರಚನೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಮಸ್ಯೆ, ಹುಟ್ಟು–ಬೆಳವಣಿಗೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಮುಂದುವರಿದ ಹಾಗೂ ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ವಿಭಿನ್ನತೆಯಿರುತ್ತದೆ.

ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶ ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿವೆ. ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣ ಮತ್ತು ನಗರೀಕರಣದ ಫಲವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಇದೊಂದು ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ನಾಗರೀಕ ಸಮಸ್ಯೆ. ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್, ಪ್ಯಾರಿಸ್, ಲಂಡನ್, ಮ್ಯೂನಿಚ್, ಬ್ಯಾಂಕಾಕ್, ಮುಂಬಯಿ, ಕೋಲ್ಕತ, ಬೆಂಗಳೂರು ಮುಂತಾದ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿದ ನಗರಗಳಲ್ಲೂ ಕೊಳಗೇರಿಗಳಿವೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು ನಗರಗಳಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಲಕ್ಷಾಂತರ ಮಂದಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದು, ಜನರು ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ನಗರಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಸಿಕ್ಕಿ ವಾಸಕ್ಕೆ, ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚಕ್ಕೆ, ಮನೆಗಳು ಸಿಗದೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ಸಿಕ್ಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಗುಡಿಸಲುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ನೆಲೆಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಗುಡಿಸಲನ್ನು ಬಿದಿರು, ತೆಂಗಿನಗರಿ, ಚಿಂದಿಬಟ್ಟೆ, ಮಣ್ಣು, ಗೋಣಿಚೀಲ, ತಗಡು, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಕಾರ್ಮಿಕರು, ದಿನಗೂಲಿಗಳು ಹಾಗೂ ಬಡವರ ನೆಲೆಗಳಾಗಿದ್ದು, ಮೂಲ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿಂದ ವಂಚಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮೊದಲ ನೋಟಕ್ಕೆ, ಕೊಳಕಾಗಿ ಅಸಹ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ನಿವಾಸಿಗರ ಜೋಪಡಿಗಳು ಯಾವ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಾದರೂ ಕುಸಿದು ಬೀಳಬಹುದು ಎನ್ನುವಂತಿರುತ್ತವೆ. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಅತಿಹೆಚ್ಚು. ಎಲ್ಲಾ ವಯೊಮಾನದವರು ಒಟ್ಟಿಗೆ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟು ಸಾವುಗಳು ಹೆಚ್ಚು, ನೈರ್ಮಲ್ಯದ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನರ ನೈತಿಕ ಮಟ್ಟ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಅನೈತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ, ಅಪರಾಧ, ಬಾಲಾಪರಾಧ, ವೇಶ್ಯಾವೃತ್ತಿ, ಕೊಲೆ, ಸುಲಿಗೆ, ಮಾನಭಂಗ, ಕಳ್ಳಸಾಗಣೆ, ಕಳ್ಳತನ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ವಿಧವಾದ ಸಮಾಜದ್ರೋಹಿ, ಅಮಾನುಷ ಹಾಗೂ ಅಕ್ರಮ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ.

ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನ ಕೆಳಮಟ್ಟದ್ದು. ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರು ಹೆಚ್ಚು ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರು.

ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಿರ್ಮೂಲನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅರಿವಿದೆ. ಪೌರಪ್ರಜ್ಞೆಯುಳ್ಳವರು, ಆಡಳಿತಗಾರರು ಹಾಗೂ ಪರಿಸರ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯ ನಿರ್ಮೂಲನೆಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಿರ್ಮೂಲನೆ ನಿವಾರಣೋಪಾಯಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿವುದಕ್ಕಾಗಿ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದ ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಗರ ಪುರಸಭೆಯವರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ನೈರ್ಮಲ್ಯ, ಗಾಳಿ, ಬೆಳಕುಳ್ಳ ವಸತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಡಲು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣಗೊಳಿಸುವುದು, ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಕೊಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದು ಈ ಮೂಲಕ ಜನರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮುಂಬಯಿನ ದಾರ್ವಿ, ಭಾರತದ ಹೆಸರಾಂತ ಕೊಳಗೇರಿ. ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಮೆರಿಕನ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥ ಕೊಳಗೇರಿಗಳಿವೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕೊಳವೆ ಬಾವಿ: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಹಲವು ಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಜಲವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ತೋಡುವ ಕೊಳವೆ ಆಕಾರದ ಬಾವಿ (ಬೋರ್ ವೆಲ್). ಮಳೆಯ ನೀರು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಅದರ ಒಂದು ಭಾಗ ನೆಲದೊಳಗೆ ಸೋಸಿ ನೆಲಮಟ್ಟದಿಂದ ಕೆಳಗಿರುವ ಹಲವಾರು ಮರಳು ಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮಂದವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪದರಗಳು ನೆಲಮಟ್ಟದಿಂದ ಬಹು ಆಳವಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆ ಜಲವನ್ನು ಎಟುಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ತೆರೆದ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ತೋಡಲು ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವೂ ಅತಿ ವೆಚ್ಚವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಪದರಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಕೆಳಗಿನ ಜಲಮಯ ಪದರಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಬಹುದು. ನದಿ ಕಾಲುವೆಗಳಿಂದ ದೂರವಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಅಥವಾ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳು ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವೂ ಉಪಯುಕ್ತವೂ ಆಗುತ್ತವೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಕೊಳವೆ ಮಾರ್ಗಗಳು: ದ್ರವ ಅಥವಾ ಅನಿಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು, ನಿರ್ಮಿತವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಅಗ್ಗದ ಸಾಧನ, ಕೊಳವೆ ಸಾಲು (ಪೈಪ್‌ಲೈನ್ಸ್). ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಮತ್ತು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ ಸಾಗಣೆಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಬಾವಿಗಳಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಕೊಳವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಅದನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೋ ಸಂಧಿಬಿಂದುಗಳಿಗೋ ಸಾಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಿಷ್ಕರಣವಾದ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ವಿತರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಕೊಳವೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೊಳವೆ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಣ ಮತ್ತು ವಿತರಣ ಮಾರ್ಗಗಳೆಂದೂ ಪ್ರಧಾನ ಮಾರ್ಗಗಳೆಂದೂ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿ ಮಾರ್ಗ ಎಂದೂ ಕೂಡ ಇವನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸುವುದುಂಟು. ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ತೈಲ ಮತ್ತು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ ಉತ್ಪಾದನಾ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಕೊಳವೆ ಮಾರ್ಗ ಅತ್ಯಂತ ಅಗ್ಗದ ಸಾಗಣೆಯ ಸಾಧನವಾದರೂ ಇದರ ನಿರ್ಮಾಣ ಬಹಳ ದುಬಾರಿ. ಅದರ ನಿರ್ಮಾಣದ ಅಗಾಧ ವೆಚ್ಚ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಕೊಳವೆ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ತೈಲ ಅಥವಾ ಅನಿಲ ಒಂದು ಕನಿಷ್ಠ ಮಿತಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲದ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವುದು ಅವಶ್ಯ.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೊಳವೆ ಮಾರ್ಗಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಗೆ ಬರುತ್ತಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಅಸ್ಸಾಮಿನ ದಿಗ್ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ತೈಲ ಗಣಿಯಿತ್ತು. ಆದರೆ 1956ರಲ್ಲಿ ತೈಲ ಮತ್ತು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ ಸಮಿತಿ ಮತ್ತು ಆಯಿಲ್ ಇಂಡಿಯ ಲಿಮಿಟೆಡ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದಾಗಿ ಉತ್ತರ ಅಸ್ಸಾಂ ಮತ್ತು ಗುಜರಾತ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ತೈಲ ಮತ್ತು ಅನಿಲಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಹಾಗೂ ಇತರ ತೈಲ ವಸ್ತುಗಳು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಲವೆಡೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಳವೆ ಮಾರ್ಗಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈವರೆಗೆ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ಕೊಳವೆ ಮಾರ್ಗ ಕಾಮಗಾರಿಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು : 1 ನಹರ್‌ಕಟಿಯಾ–ನುನ್ಮತಿ–ಬರೌನಿ ಕಚ್ಚಾ ತೈಲ ಕೊಳವೆ ಮಾರ್ಗ, 2 ಸಿಲಿಗುರಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಕೊಳವೆ ಮಾರ್ಗ, 3 ಹಾಲ್ದಿಯಾ–ಬರೌನಿ–ಕಾನ್ಪುರ ಕೊಳವೆಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು 4 ಗುಜರಾತ್ ಕೊಳವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಟ್ರಾಂಬೇ ಮತ್ತು ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಖಾಸಗಿ ವಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮೂರು ತೈಲ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಗೌಹಾತಿ, ಬರೌನಿ, ಕೊಯಾಲಿ, ಕೊಚ್ಚಿ, ಚೆನ್ನೈ ಹಾಗೂ ಹಾಲ್ದಿಯಾಗಳಲ್ಲಿ ತೈಲ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಕೊಳವೆ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದು ಅತಿಮುಖ್ಯ ವಿಷಯ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸ್ವತ್ತಿಗೆ ಅಪಾರ ಹಾನಿಯುಂಟಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಅದರಿಂದ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನಾಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ತಡೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆಸ್ಫೋಟನೆಯ ಅಪಾಯ ಅಧಿಕ. (ಎಂ.ಎಚ್.)

ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ: ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು. ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ, ತಾಲ್ಲೂಕು ಉ. ಅ. $11^{0}46'–12^{0}18'$ ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. $76^{0}59'–77^{0}47'$ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದರ ವಾಯವ್ಯ, ಉತ್ತರ ಪೂರ್ವದ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಕಾವೇರಿಯ ಗಗನ ಚುಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ಭರಚುಕ್ಕಿ ಜಲಪಾತಗಳೂ ಶಿವಸಮುದ್ರವೂ ಇರುವುದು ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲಕ್ಕೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ. ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2786 ಕಿಮೀ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 140 ಹಳ್ಳಿಗಳಿವೆ. ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲವೊಂದೇ ಪಟ್ಟಣ. ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮೊದಲು ಮದರಾಸು ರಾಜ್ಯದ ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. 1956ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣೆಯಾದಾಗ ಅದನ್ನು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಇತ್ತೀಚಿನ ಜಿಲ್ಲಾ ಪುನಾ ರಚನೆಯಾದಾಗ ಇದನ್ನು ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮೈಸೂರು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಒಂದು ಭಾಗ, ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳ ದಕ್ಷಿಣದ ಕವಲುಗಳು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನಬೆಟ್ಟ ಈ ಕವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇದು ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲವನ್ನು ಚಾಮರಾಜನಗರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಮಹದೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲದ ವಾಯುಗುಣ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿಲ್ಲ. ಮಳೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ 80 ಸೆಂಮೀ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸು. ಅರ್ಧ ಭಾಗ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು ಕೃಷಿ. ರೇಷ್ಮೆ ವ್ಯವಸಾಯವೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆಲಂಬಾಡಿ ತಳಿಯ ದನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,36,520.

ಮಹದೇಶ್ವರನ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಾಡಿನ ನಾನಾ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳು ಬರುವರು. ದೀಪಾವಳಿ ಮತ್ತು ಶಿವರಾತ್ರಿ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ಪಟ್ಟಣ ಉ. ಅ. $12^{0}10'$ ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. $.77^{0}7'$ ದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 52,450. ಇದು ರಾಜ್ಯದ ರೇಷ್ಮೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಒಂದು ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜರತಾರಿ ಬಟ್ಟೆಗಳು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕದಿಂದ ಪದವಿಯವರೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯವುಂಟು. (ಪಿ.ಎಚ್.)

ಕೋಕೋ: ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹಾಗೂ ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆ. ಇದನ್ನು ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತದಿಂದ 20^{0} ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ 27^{0} ಸೆಂ. ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ಇದರ ಬೆಳೆಗೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಹೆಚ್ಚು ಆರ್ದ್ರತೆಯಿದ್ದು ಗರಿಷ್ಠ 38^{0} ಸೆಂ.ಮೀರಿದರೂ ಗಿಡಗಳಿಗೆ ಹಾನಿಯುಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಉಷ್ಣತೆ 18^{0} ಸೆಂ.ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿರಬಾರದು. ಕೋಕೋ ಬೆಳೆಗೆ ವರ್ಷ ಪೂರ್ತಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದಂತೆ

ಕನಿಷ್ಠಪಕ್ಷ 100 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳಬೇಕು. ನೀರು ಸರಾಗವಾಗಿ ಇಳಿಯಬಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಸಸ್ಯಜನ್ಯ ಗೊಬ್ಬರ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿರುವ ಮಣ್ಣು ಅಗತ್ಯ. ಬಲವಾಗಿ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯಿಂದ ರಕ್ಷಣೆಯಿರಬೇಕಲ್ಲದೆ ನೆರಳೂ ಅತ್ಯಗತ್ಯ.

ಕೋಕೋವನ್ನು ಅದರ ಸ್ವಾದದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ಎಂಬ ಎರಡು ದರ್ಜೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ವರ್ಗೀಕರಣ ಕೋಕೋವಿನ ಮುಖ್ಯ ಬಗೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟುದಾಗಿದೆ. ಕೋಕೋವಿನ ಬಗೆಗಳಾದ ಕ್ರಿಯಲೊ ಮತ್ತು ಟ್ರೈನಿಟೇರಿಯೊ ಎಂಬುವು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಕೋಕೋವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಕೋಕೋ ಉತ್ಪನ್ನದ ಸು. ಶೇ. 10 ಭಾಗ ಈ ದರ್ಜೆಗೆ ಸೇರಿದುದು. ಉಳಿದ ಶೇ. 90 ಭಾಗ ಫೊರ್‍ಯಾಸ್ಟಿರೊ ಎಂಬ ಬಗೆಯಿಂದ ಬರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕೋಕೋ. ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಕೋಕೋವನ್ನು ಅರ್ರಿಬ, ಮಾರಕೈಬೊ, ಕ್ಯಾರಕಾಸ್ ಮತ್ತು ಟ್ರಿನಿಡಾಡ್ ಎಸ್ಟೇಟ್ ಎಂಬ ವಾಣಿಜ್ಯ ನಾಮಗಳಿಂದ ಮಾರಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿವಿಧ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ವೆನಿಜುವೇಲ, ಈಕ್ವೆಡಾರ್, ಶ್ರೀಲಂಕ ಮತ್ತು ಜಾವಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ದರ್ಜೆಯ ಕೋಕೋವಿಗೆ ಅಕ್ರ ಎಂಬ ವಾಣಿಜ್ಯ ನಾಮ ಇದೆ. ಈ ಬಗೆಯನ್ನು ಘಾನ, ಬ್ರೆಜಿಲ್, ನೈಜೀರಿಯ ಮತ್ತು ಡೊಮಿನಿಕ್‍ನ ರಿಪಬ್ಲಿಕ್‍ಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೋಕೋ ಬಹಳ ಪುಷ್ಟಿದಾಯಕ ಆಹಾರವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಉತ್ತೇಜಕವೂ ಹೌದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 40.3 ಕಾರ್ಬೊಹೈಡ್ರೇಟ್, ಶೇ. 22 ಕೊಬ್ಬು ಶೇ. 18.1 ಪ್ರೋಟೀನು, ಶೇ. 6.3 ಲವಣಾಂಶ, ಕೊಂಚ ಭಾಗ ನೀರು ಮತ್ತು ನಾರಿನ ಅಂಶ ಇವೆ. ಉತ್ತೇಜನ ಗುಣಕ್ಕೆ ತಿಯೋಬ್ರೋಮಿನ್ (ಶೇ. 2.2) ಮತ್ತು ಕೆಫೀನ್ (ಶೇ. 0.1)ಗಳೇ ಕಾರಣ. ಕೋಕೊವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಚಾಕೊಲೆಟ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಿಹಿತಿಂಡಿ ಐಸ್ ಕ್ರೀಮ್, ಮಾದಕವಲ್ಲದ ಪಾನೀಯ-ಮುಂತಾದವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ಯಾಂಡಿಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುವ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸ್ವಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತ ಚಾಕೊಲೆಟ್ ಸ್ವಾದವೇ ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾದುದು.

ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ: ಕೋಕೋ ಉತ್ಪಾದನೆ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ತೀವ್ರವಾದ ಏರಿಳಿತಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. 1950ರಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕಖಂಡದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕೋಕೋ ಗಿಡಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟುದರಿಂದ ಈಗ ಆ ದೇಶಗಳ ಕೋಕೋ ಉತ್ಪನ್ನ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಕೋಕೋ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿರುವ ಮುಖ್ಯ ದೇಶಗಳು ಘಾನ, ನೈಜೀರಿಯ, ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಮರೂನ್ಸ್. ಕೋಕೋ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಇತರ ದೇಶಗಳು ಕೋಟೆ ಐವರಿ ಟೋಗೊ, ಗಯಾನ, ಮತ್ತು ಶ್ರೀಲಂಕ. ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೋಕೋ ಬೆಳೆಗೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ವಾಯುಗುಣ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಫಿಲಿಪೈನ್ಸ್, ಶ್ರೀಲಂಕ ಮತ್ತು ಇಂಡೋನೇಷ್ಯಗಳು ಮಾತ್ರ ಇದನ್ನು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ನ್ಯೂಗಿನಿ, ಪಪುವ ಮತ್ತು ನ್ಯೂ ಹೆಬ್ರಿಡೀಸ್ಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಕೋ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ತಕ್ಕ ವಾಯುಗುಣ ಇದೆಯಾದರೂ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಅಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ.

ವಿಶ್ವದ ಕೋಕೋ ಸರಬರಾಜಿನಲ್ಲಿ ಶೇ. 40ರಷ್ಟು ಪೂರೈಕೆ ಘಾನದಿಂದ. ಅಲ್ಲಿ ಕೋಕೋ ಬೆಳೆಗೆ ತಕ್ಕ ವಾಯುಗುಣವ ಫಲವತ್ತಾದ ನೆಲವೂ ಇದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಕೋಕೋ ತೋಟಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಲಾಗಿದೆ. ಘಾನ ಹಳೆಯ ವ್ಯಾಪಾರಮಾರ್ಗದ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವುದೂ ಅದರ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿರುವುದೂ ಇತರ ಅನುಕೂಲಗಳು. 1850ರಿಂದ 1910ರವರೆಗೆ ಈಕ್ವೆಡಾರ್ ಪ್ರಮುಖ ಕೋಕೋ ಉತ್ಪಾದಕ ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಅದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಬ್ರೆಜಿಲ್‍ಗೆ ವರ್ಗವಾಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ಕೋಕೋ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅಗ್ರಪಟ್ಟ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಈಕ್ವೆಡಾರಿನ ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ಭೂಮಿ ಕೋಕೋ ಬೆಳೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದದ್ದು. ಆದರೆ ಅನಾರೋಗ್ಯಕರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿಂದಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಕೋಕೋ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕ್ಷೀಣಿಸಿತು.

ಕೋಕೋ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ದೇಶಗಳು ತಮ್ಮ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 90ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗವನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕೋಕೋ ಬಳಸುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ. ವಿಶ್ವದ ಒಟ್ಟು ಕೋಕೋ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಸು. 1/3 ಭಾಗ ಆ ದೇಶಕ್ಕೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿ, ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್, ಸ್ಪೇನ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಗ್ರಾಹಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು. ಸ್ಪೇನಿನಲ್ಲಿ ಕೋಕೋ ಒಂದು ಅವಶ್ಯ ವಸ್ತುವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್ ಇದನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಚಾಕೊಲೆಟ್ ತಯಾರಿಕೆಗಾಗಿ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. (ಜಿ.ಬಿ.)

ಕೋಟೆ ಡಿ ಐವರಿ ಗಣರಾಜ್ಯ: ಆಫ್ರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದ ದೇಶ. ಇದು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಆಯತಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಘಾನ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬುರ್ಕಿನೊ ಫಾಸೊ ಮತ್ತು ಸುಡಾನ್ (ಮಾಲಿ ಫೆಡರೇಷನ್), ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಗಿನಿಯ ಮತ್ತು ಲೈಬೀರಿಯ ದೇಶಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರೆದಿದೆ. ಈ ದೇಶ 5^0–11^0 ಉ.ಅ. ಮತ್ತು 4^0 ಪ. 2^0 ಪೂ.ರೇ. ದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,22,462 ಚ.ಕಿಮೀ. ರಾಜಧಾನಿ ಯಮುಸೊಕ್ರೊ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,06,786. ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಅಬಿಡ್ಜಾನ್. ಭೂಸ್ವರೂಪ: ವಾಯವ್ಯ ಐವರಿ ತೀರ 1200-1500 ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಭೂಶಿರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮಾನ್ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಓಡೆನ್ನ ಪ್ರದೇಶದವರೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ಉಳಿದ ಭಾಗವು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಾಗಿದ್ದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಕಡೆಗೆ ಹಾದಿದೆ. ಘಾನದಿಂದ ಲೈಸ್ಬೊಮರೆಗೆ ಮಟ್ಟಸವಾದ ಮರಳುಮಯವಾದ ತೀರಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಲಗೂನ್‍ಗಳು, ಒಡಕುಗಳು, ಕಲ್ಲು ಕೊರೆತದ ಶಿಲೆಗಳು, ಪ್ರಪಾತಗಳು ಹರಡಿವೆ. ಮಧ್ಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಬೆಟ್ಟಗಳ ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ನಿಂದಾ ಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು ನಿಂಬಾ ಪರ್ವತ ಅತಿ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು 1752 ಮೀ ಎತ್ತರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ನದಿಗಳು: ಇಲ್ಲಿ 4 ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದು ಇವು ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿವೆ. ಕವಲ್ಲೇ, ಸಾಸೇಂದ್ರ, ಬಂದಾಮ್ ಮತ್ತು ಕೊಟೊಯಿ ಸದಾ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದು, ತ್ವರಿತ ಜಲಪಾತಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ರಭಸವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದಲ್ಲದೆ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ.

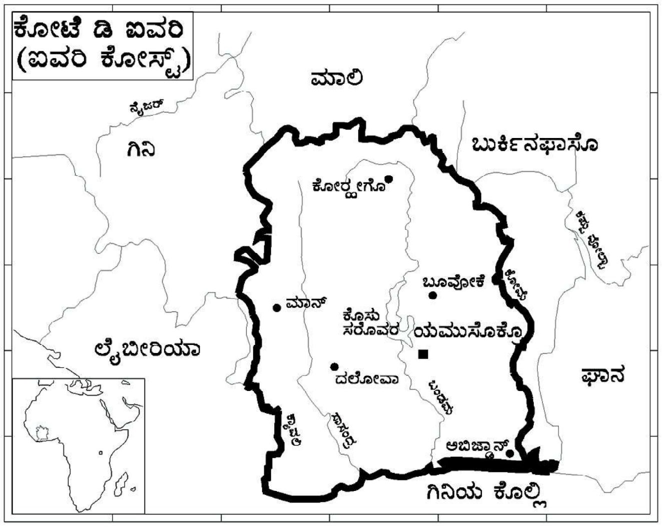

ವಾಯುಗುಣ: ಇದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. 3 ಪ್ರಮುಖ ವಾಯುಗುಣ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ತೀರಪ್ರದೇಶ ವಾಯುಗುಣ, ಅರಣ್ಯಗಳ ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣ ಆರ್ದ್ರ ವಾಯುಗುಣ, ಮತ್ತು ಸವನ್ನಾ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು.

1) ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳು 200-300 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು, 23^0ಸೆ. ನಿಂದ 27^0ಸೆ. ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ತೀರಗಳೂ ದೀರ್ಘ ಕಾಲದ ಬೇಸಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಮಳೆ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಟೋಬರ್‍ನಿಂದ ನವೆಂಬರ್‍ವರೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ.

2) ಮಧ್ಯದ ಅರಣ್ಯಗಳು ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣಾಂಶ, ಅಧಿಕ ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು 250 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಮತ್ತು ಆರ್ದ್ರತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ವರ್ಷ ಪೂರ್ತಿ ಏಕ ರೀತಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

3) ಸವನ್ನಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿದ್ದು 33^0ಸೆ. ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು, ಜೂನ್‍ನಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್‍ವರೆಗೆ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಉಷ್ಣವಲಯದ ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣ ಕಾಡುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಸೆಲ್ವಾಸ್ ಅಥವಾ ಸದಾ ಹಸುರಾದ ಅರಣ್ಯ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕವೆಲ್ಲೊ ಮತ್ತು ಕೋಮಾಯ ತೀರಗಳು ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. 300 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಧಗಳ ಸಸ್ಯಗಳು ಕಂಡುಬಂದು 200 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜಾತಿಯ ಮರಗಳು ವಾಣಿಜ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಮಹಾಗನಿ, ಎಬೋನಿ, ಗೊಬ್ಬಳಿ, ತಾಳೆ, ಅಕೇಶಿಯನ್ ಮಾದರಿಯ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳು, ಬಿದಿರು, ಬೆತ್ತ, ಮತ್ತಿ, ಆಲ, ಹಲಸು, ಬಾಳೆ, ತೆಂಗು ಮುಂತಾದ ಮರಗಳು ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಾಣಿಗಳು: ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಅಧಿಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ನರಿ, ತೋಳ, ಹೈನಾ, ಚಿರತೆ, ಚಿಂಪಾಂಜಿ, ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಕೋತಿಗಳು, ಆನೆ, ನೀರಾನೆ, ವಿಷಪೂರಿತ ಹಾವುಗಳು, ಹಲ್ಲಿಗಳು, ಅಳಿಲುಗಳು, ಹೆಬ್ಬಾವು, ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳು, ಸೊಳ್ಳೆ, ನೊಣ, ಜೇಡ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ. ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು, ನೀರಾನೆ, ಆಮೆ, ಮೊಸಳೆ, ನೀರಾವು ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 17,654,843 (2003). ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 48 ಜನ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಡಿಡ್‌ಜನ್, ಬೌವಾಕಿ, ಗಾಗ್ನೋಚಾ, ಡಿಂಬೋಕ್ರೋ, ಗ್ರಾಂಡ್ ಬೇಸಮ್ ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ದಟ್ಟ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಒಳನಾಡ ಅರಣ್ಯಗಳು, ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳು ಕಡಿಮೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೊಂದಿವೆ.

ಜನಾಂಗ: ಅಕನ್, ಮೋಲ್ಟರ್, ಮನೆನಾರ್ಡ, ಕ್ರೌವ್, ಮಾನೆಸುಡ್, ಐವರಿಯನ್ ಮೂಲಜನಾಂಗವಾಗಿದ್ದರೆ ಬೌಲ್ಲಿ, ಅಗ್ನಿ , ಅಬ್ರೊ, ಬೆಬ್, ಗೌರೆ (ಕ್ರಾವ್) ಮಂಡೆ (ಮಲಿಂಕೇ) ಡಿಯೋರೋ ಸೆನೆಫಿ ಡಾನ್–ಗೌರವ್, ಕೋವಾ ಇತರ ಜನಾಂಗಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನಾಂಗದವರು ಇದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳಾದ ಅಕೆನ್, ಮಾನೇನಾರ್ಡ ಜನಾಂಗ ಪ್ರಮುಖ.

ಭಾಷೆ: ಫ್ರೆಂಚ್ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ 60ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಥಳೀಯ (ಆಡು) ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಗ್ನಿ, ಕ್ರೌವ್, ಮಾಲ್ಲಿಂಕೇ, ಮಾಂಡೇ, ಕೊವಾಕೋವಾ ಪ್ರಮುಖ ಆಡುಭಾಷೆಗಳಾಗಿವೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ: ಈ ದೇಶ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು. ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ನವಣೆ, ಸೊರಗಮ್, ಬತ್ತ, ಸಿಹಿಗೆಣಸು, ಮರಗೆಣಸು, ಕೋಕೋ, ರಬ್ಬರ್, ತಾಳೆ, ಕಾಳುಗಳು, ಕಬ್ಬು, ಕಾಫಿ, ತಂಬಾಕು, ಕಡಲೆ, ತೆಂಗು, ಟೊಮಾಟೋ, ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಹಣ್ಣುಗಳು, ಬಾಳೆ, ಮಾವು, ಹಲಸು, ಅನಾನಸ್ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮರಗೆಣಸು, ಕಾಫಿ, ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ: ವಿಷಪೂರಿತ ಸೊಳ್ಳೆ, ಅಹಿತಕರ ವಾತಾವರಣದಿಂದಾಗಿ ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದನಗಳು, ಹಂದಿ, ಕುರಿ, ಮೇಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಒಳನಾಡಿನ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಆಧುನಿಕ ಉಪಕರಣಗಳಿಂದ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ 70000 ಟನ್ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ.

ಅರಣ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ: ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣ ಮತ್ತು ಸವನ್ನಾ ಕಾಡುಗಳಿಂದಾಗಿ ಮರ ಕಡಿಯುವ ಉದ್ಯಮ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ.

ಗಣಿಗಾರಿಕೆ: ವಜ್ರ, ಚಿನ್ನ, ಕಚ್ಚಾತೈಲ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ತಾಮ್ರ ಮುಂತಾದ ಖನಿಜಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ವಜ್ರ, ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಕಚ್ಚಾ ತೈಲದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯೋಗವಾಗಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಜಲ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಇದೆ. ಅಬಿಡ್‌ಜನ್ ಪ್ರದೇಶವು ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಮರದ ದಿಮ್ಮಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದು, ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಹೆಂಚು, ಹಣ್ಣಿನ ರಸ, ಅನಾನಸ್ ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ಸೋಪು, ಸಿಮೆಂಟ್, ತಾಳೆಎಣ್ಣೆ, ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಮುಖನಗರ: ಅಬಿಡ್‌ಜನ್, ಬಾವುಕೇ, ಡಾಲೌವ್, ಕೊರೌಂಗೋ, ಯಮೌಸೊಕ್ರೊಂ ಪ್ರಮುಖನಗರಗಳಾಗಿವೆ. ಯುಮೌ ಸಾಕ್ರೊಂ ಮತ್ತು ಅಬಿಡ್‌ಜನ್‌ಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರುಗಳಾಗಿವೆ. ಸನ್‌ಪೆಡ್ರೋ, ಅಚೋಯಿಸೊ, ಡಿ ಸೌತ್‌ಬಂದಮ್, ಅಗ್ನಬೇ, ಸೌತ್‌ಕೋಮೊಯ್, ವರೋಡೊಗೊಂವ್, ಡೆಂಗೋಲೆ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳು. ಬಂದಮ್, ಕೋಮೈಗಳು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿವೆ. ಶೇ. 46.8 ಅಕ್ಷರಸ್ಥರಿದ್ದಾರೆ.

ರಾಜಕೀಯ: ಗಣರಾಜ್ಯವಾಗಿದ್ದು ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷ, ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ ಮತ್ತು 175 ಜನರನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸಂಸತ್ ಮಂಡಲವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ: ರಸ್ತೆ, ರೈಲುಸಾರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಜಲಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ವಾಯು ಸಾರಿಗೆ ಪ್ರಮುಖನಗರ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ರೇಡಿಯೊ, ಪತ್ರಿಕೆ, ಟೆಲಿವಿಷನ್, ಟೆಲಿಫೋನ್, ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಮುಂತಾದ ಆಧುನಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಇವೆ. (ಎಸ್.ಕೆ.)

ಕೋನ ದೂರದರ್ಶಕ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ಅಥವಾ ಥಿಯೋಡಲೈಟ್ ಸರ್ವೇ: ಸರ್ವೇಕ್ಷಣಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಉಪಕರಣ ಕೋನ ದೂರದರ್ಶಕ. ಈ ಉಪಕರಣವು ಕ್ಷೇತ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಲಂಬ ದೂರಗಳೆರಡನ್ನೂ ಅಳೆಯಬಲ್ಲದಾಗಿದ್ದು, ದೂರದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಒಂದು ದೂರದರ್ಶಕದೊಂದಿಗೆ ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಉಪಕರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಕೋನ ದೂರದರ್ಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಅ) ಟ್ರಾನ್ಸಿಟ್ ಕೋನ ದೂರದರ್ಶಕ ಮತ್ತು ಆ) ನಾನ್ ಟ್ರಾನ್ಸಿಟ್ ಕೋನ ದೂರದರ್ಶಕ. ಟ್ರಾನ್ಸಿಟ್ ದೂರದರ್ಶಕವನ್ನು ಅದರ ಕ್ಷೇತ್ರೀಯ ಅಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಲಂಬ ಸಮತಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸುತ್ತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದು ಅತೀ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಉಪಕರಣವಾಗಿದೆ. ನಾನ್ ಟ್ರಾನ್ಸಿಟ್ ಕೋನ ದೂರದರ್ಶಕದಲ್ಲಿ ಅದರ ಕ್ಷೇತ್ರೀಯ ಅಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಲಂಬ ಸಮತಲದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸುತ್ತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಕೋನ ದೂರದರ್ಶಕ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಟ್ರೈವೇಟ್ ಸ್ಟೇಜ್, ಸಮಗೊಳಿಸುವ ತಿರುಪುಮೊಳೆಗಳು, ತ್ರಿಪಾವು ಅಥವಾ ಮೇಲಿನ ತಟ್ಟೆ ಕದಿರುಗಳು, ಕೆಳಗಿನ ತಟ್ಟೆಗಳು, ಮೇಲಿನ ತಟ್ಟೆ, ಆಶ್ರಯಗಳು ರಸಮಟ್ಟಗಳು ಪಟ್ಟಿಮಟ್ಟ, ಕೊಳವೆ ದಿಕ್ಸೂಚಿಗಳು, ದೂರದರ್ಶಕ, ಉದಗ್ರ ವೃತ್ತ ಸೂಚಿಪಟ್ಟಿ ಅಥವಾ T ಕಟ್ಟು.

ಕೋನ ದೂರದರ್ಶಕವನ್ನು ಒಂದು ತ್ರಿಪಾದದ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಜೋಡಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ತ್ರಿಪಾದದ ಕಾಲಿನ ಅಂಚುಗಳು ಮೊನಚಾಗಿದ್ದು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿರಬೇಕು. ಈ ಉಪಕರಣದಿಂದ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣಾ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಲು ಮಧ್ಯೀಕರಣ ಸಮಗೊಳಿಸುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಕ್ಷೇತ್ರೀಯ ಕೋನಗಳು ಹಾಗೂ ಲಂಬ ಕೋನಗಳನ್ನು ಓದಿ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು ಗುರುತು ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ನೆರವೇರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಧ್ಯೀಕರಣವನ್ನು ಮಾಡಲು ಉಪಕರಣವನ್ನು ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕು. ಒಳಗಿನ ಕದಿರಿಗೆ ಜೋಡಿಸಿರುವ ಕೊಕ್ಕೆಗೆ ತೂಗು ಗುಂಡನ್ನು ನೇತು ಬಿಡಬೇಕು. ತ್ರಿಪಾದದ ಎರಡು ಕಾಲುಗಳನ್ನು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಾ ತೂಗು ಗುಂಡನ್ನು ಬೇಕಾದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನದ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಮಧ್ಯೀಕರಿಸಬೇಕು.

ಸಮಗೊಳಿಸುವಿಕೆ ಮಾಡುವಾಗ ಕ್ಷೇತ್ರೀಯ ಪಟ್ಟದ ರಸಮಟ್ಟವನ್ನು ಯಾವುದೇ ಎರಡು ಕಾಲು ತಿರುಪುಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಗುಳ್ಳೆಯ ಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುವವರೆಗೂ ಕಾಲು ತಿರುಪುಗಳನ್ನು ತಿರುಗಿಸಬೇಕು.

ಕಾಂತ ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕ್ಷೇತ್ರಿಯ ಕೋನಗಳನ್ನು ಓದುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಆಶ್ರಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ನಾಳ ದಿಕ್ಸೂಚಿಯ ನೆರವಿನಿಂದ ಕಾಂತ ಉತ್ತರವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ದಿಕ್ಸೂಚಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮುಳ್ಳು ಸಮಾನಾಂತರ ರೇಖೆಗಳ ನಡುವಿಗೆ ಬರುವವರೆಗೂ ಕ್ಷೇತ್ರೀಯ ಪಟ್ಟವನ್ನು ತಿರುಗಿಸಬೇಕು.

ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಹಿಡಿಕೆಯಿಂದ ಭದ್ರಪಡಿಸಿ. ಮೇಲಿನದನ್ನು ಸಡಿಲಗೊಳಿಸಿ, ವಸ್ತುವಿನ ಕಡೆಗೆ ದೂರದರ್ಶಕವನ್ನು ಎಡದಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಿ, ಗನ್ ಸೈಟಿನಿಂದ ವಸ್ತುವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿ ದೂರದರ್ಶಕವನ್ನು ಹಿಡಿಕೆಗಳಿಂದ ಭದ್ರಪಡಿಸಬೇಕು. ನೇತ್ರ ವೀಕ್ಷಕವನ್ನು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಾ ವಸ್ತುವನ್ನು ನಾಭೀಯನಗೊಳಿಸಬೇಕು.

ಲಂಬ ಕೋನಗಳನ್ನು ಓದುವಾಗ ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಹಿಡಿಕೆಗಳಿಂದ ಸಡಿಲಗೊಳಿಸಿ ಲಂಬ ರಸಮಟ್ಟದ ಗುಳ್ಳೆಯು ಯಾವುದಾದರೂ ಎರಡು ಕಾಲು ತಿರುವುಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗುವಂತೆ ತಿರುಪುಗಳನ್ನು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಿರುಗಿಸಿ ತರಬೇಕು. ಅನಂತರ ರಸಮಟ್ಟವನ್ನು ಅದರ ಮೊದಲಿನ ಸ್ಥಾನದಿಂದ 90^0ಗೆ ಬರುವಂತೆ ತಿರುಗಿಸಿ, ಮೂರನೆಯ ಕಾಲು ತಿರುಪಿನ ನೆರವಿನಿಂದ ಗುಳ್ಳೆಯನ್ನು ಸರಿಮಾಡಿ ಈಗ ಲಂಬ ಪಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅನುಶ್ರೇಣೀ ಮಾಪಕದ 0 ದೊಂದಿಗೆ ಸರಿಹೊಂದುವಂತೆ ಮುಖ್ಯ ಮಾಪಕವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ ದೂರದರ್ಶಕವನ್ನು ಬಿಗಿ ಮಾಡಿ, ಅದನ್ನು ವಸ್ತುವಿನ ಕಡೆಗೆ ಕ್ಷೇತ್ರೀಯವಾಗಿ ಚಲಿಸಿ. ಹಿಡಿಕೆಯನ್ನು ಸಡಿಲಗೊಳಿಸಿ ದೂರದರ್ಶಕವನ್ನು ನೇತ್ರ ವೀಕ್ಷಕದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅದನ್ನು ವಸ್ತುವಿನ ಬುಡಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ನಾಭೀಯನಗೊಳಿಸಿ. ಈಗ ಸಿ. ಮತ್ತು ಡಿ. ಅನುಶ್ರೇಣಿಗಳೆರಡರಿಂದಲೂ ಓದಬಹುದು. ಎರಡೂ ಫಲಿತಾಂಶಗಳು (ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲು ಮತ್ತು ಕೆಳಗೆ ಕಂಡು ಬಂದವು) 0^0ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯೇ ಆಗಿದ್ದರೆ ಮೊದಲ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನು ಎರಡನೆಯದ್ದರಿಂದ ಕಳೆದರೆ ಲಂಬಕೋನವು ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಫಲಿತಾಂಶವು 90^0 ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದು ಆದರೆ 0 ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಎರಡನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿದಾಗ ಲಂಬಕೋನವು ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಸಿ.)

ಕೋನಮಾಪಕ: ಕೋನಗಳನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಬಳಸುವ ಸಾಧನ. ಹರಳುಗಳ ಕೋನಗಳನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಗೋನಿಯೋಮೀಟರ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕೋನಮಾಪಕವನ್ನು ಜ್ಯಾಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕೋನಗಳನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಪ್ರೊಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕೋನಮಾಪಕವನ್ನೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕೋನಮಾಪಕದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧವೃತ್ತ ಮತ್ತು ಪೂರ್ಣವೃತ್ತದವುಗಳಿವೆ. ಅರ್ಧವೃತ್ತದ್ದು 180^0ಗಳನ್ನು, ಪೂರ್ಣವೃತ್ತದ್ದು 360^0ಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಜ್ಯಾಮಿತಿಯ ಅಳತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವೆಯರ್‌ಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಎಂಜಿನಿಯರ್‌ಗಳಿಗೆ ಇದು ಅತ್ಯವಶ್ಯಕ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕೋಪರ್ನಿಕಸ್, ನಿಕೊಲಾಸ್: 1473–1543. ಪೋಲೆಂಡಿನ ಖಗೋಳ ಹಾಗೂ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿ. ಜನನ ಫೆಬ್ರವರಿ 19, 1473 ಪೋಲೆಂಡಿನ ಥಾರ್ನ್ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ. ಎಳೆವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಕೋಪರ್ನಿಕಸ್ ತನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬಿಷಪ್ ಆಗಿದ್ದ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನ ಆಸರೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ. ಕ್ರಾಕೋ ನಗರದಲ್ಲಿ ಗಣಿತವನ್ನು

ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ ಇಟಲಿಯ ಬೊಲೋನಾದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಚರ್ಚಿನ ಕಾನೂನನ್ನೂ, ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ, ಪಾದು–ವಾದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ವ್ಯಾಸಂಗಮಾಡಿದ. ರೋಮ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಗಣಿತವನ್ನೂ ಖಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಕಲಿಸಿ ಪ್ರಷ್ಯಾದ ಫ್ರೌವೆನ್‌ಬರ್ಗ್‌ಗೆ ವಾಪಸಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಕತಿಡ್ರಲಿನಲ್ಲಿ ಪಾದ್ರಿಯಾಗಿ ನೆಲೆಸಿದ. ಆಗ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಭೂಕೇಂದ್ರವಾದವನ್ನು ಈತ ನಿರಾಕರಿಸಿ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಹಗಳೂ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತವೆಂದೂ ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಭೂಮಿ ಒಂದೆಂದೂ ಸಾರಿದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೋಪರ್ನಿಕಸ್ ಸೂರ್ಯಕೇಂದ್ರವಾದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಖಗೋಳಜ್ಞನೆಂದು ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿ ಭೂಮಿ ತನ್ನ ಅಕ್ಷದ ಸುತ್ತ ಆವರ್ತಿಸುತ್ತದೆಂದೂ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ನಮ್ಮಿಂದ ಅಗಾಧ ದೂರಗಳಲ್ಲಿವೆಯೆಂದೂ ಈತ ಘೋಷಿಸಿದ. ವಿಷುವದ್ಬಿಂದುಗಳ ಅಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮತ್ತು ಇದು ಹೇಗೆ ಋತುಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನೂ ಈತ ತನ್ನ ಡಿ ಅರ್ಬಿಯಂ ಸೋಲೆಸ್ಟಿಯಂ ರಿವೊಲ್ಯೂಷನಿಬಸ್ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಗ್ರಹಕಕ್ಷೆಗಳೆಲ್ಲ ಸಂಪೂರ್ಣವೃತ್ತಗಳೆಂದು ನಂಬಿ ಈತ ವೃತ್ತ ಮತ್ತು ಅಧಿವೃತ್ತಗಳ ವಾದವನ್ನೂ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಗ್ರಂಥ 1530ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ 1540ಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಅದರ ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ಇವನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಪ್ರಕಟವಾದದ್ದು 1543ರಲ್ಲಿ ನಿಕೊಲಾಸ್ ಮರಣಶಯ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ. ಆದರೆ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಚರ್ಚ್ ಕೂಡಲೇ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಮುದ್ರೆ ಹಾಕಿತು. ಇವನು 1543 ಮೇ 24 ರಂದು ನಿಧನನಾದ. (ಆರ್.ಎಲ್.ಎನ್.)

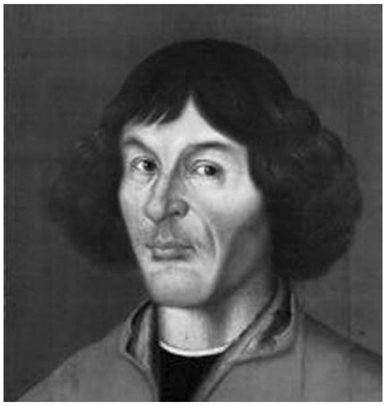

ಕೋಪೆನ್ ಹೇಗೆನ್: ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ರಾಜಧಾನಿ ಮತ್ತು ಸ್ಕಾಂಡಿನೇವಿಯದ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣ. ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ಹಡಗು ನಿಲ್ದಾಣ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಫ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಇದು ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿಯೂ ಮಹತ್ತ್ವ ಪಡೆದಿದೆ. ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿಗೆ ಪೂರ್ವತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,99,148 (2001). ಮೆಟ್ರೋ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 10,81,673.

ಕೋಪೆನ್‌ಹೇಗೆನಿನ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 6,000 ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಜನವಸತಿಯಿತ್ತೆಂಬುದು ಉತ್ಖನನಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. 1445ರಲ್ಲಿ ಡೇನಿಷ್ ದೊರೆಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ವರ್ಗವಾದ ಮೇಲೆ ನಗರ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿತು. ಕೋಪೆನ್‌ಹೇಗೆನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದದ್ದು 1479ರಲ್ಲಿ. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ನಗರ ಮತ್ತಷ್ಟು ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದವನು 4ನೆಯ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ದೊರೆ. ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪ ಕೆಲಸಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತುಂಬ ಅಭಿಮಾನವಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಈತ ನಗರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ; ವಿಶಾಲವಾದ ರಾಜಬೀದಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. 1900ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶೇ.75 ಜನ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ.

ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧಭಾಗದಷ್ಟು ಜನ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನೌಕಾ ನಿರ್ಮಾಣ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಕೋಪೆನ್‌ಹೇಗೆನ್ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಹೊರದೇಶಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ಈ ನಗರದ ಮೂಲಕವೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲ ಹಡಗು ಕಂಪನಿಗಳ ಮುಖ್ಯ ಕಚೇರಿಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ನಗರದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಂದರಿದೆ. ಇದು ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದು 1894ರಲ್ಲಿ. ನಗರದಿಂದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಪ್ರಮುಖನಗರಗಳಿಗೆ ರೈಲುಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಉತ್ತರ ಯುರೋಪಿನ ಪ್ರಮುಖ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಪೆನ್ ಹೇಗೆನಿನಲ್ಲಿರುವುದೂ ಒಂದು.

ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಂದ ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿ ಮತ್ತು ಕೆಲಬಗೆಯ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ಈ ನಗರದ ಮೂಲಕ ಆಮದಾಗುತ್ತವೆ. ಆಮದಿಗಿಂತ ರಫ್ತು ಹೆಚ್ಚು. ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು, ಯಂತ್ರಗಳು, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಸಾಮಾನುಗಳು ಹಾಗೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ.

ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಈ ನಗರ ಹೆಸರಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳುಂಟು. ರಾಯಲ್ ಡೇನಿಷ್ ಅಕಾಡೆಮಿ ಆಫ್ ಸೈನ್ಸ್; ರಾಯಲ್ ಅಕಾಡೆಮಿ ಆಫ್ ಫೈನ್ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಮೊದಲಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ತಾಂತ್ರಿಕ ಕಾಲೇಜು, ಕೃಷಿ ಕಾಲೇಜು, ಸೀರಂ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್–ಇವು ಕೆಲವು ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು. ಇಲ್ಲೊಂದು ರಾಯಲ್ ಲೈಬ್ರರಿ ಇದೆ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖ್ಯಾತಿಯ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯವೂ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ವಸ್ತುಗಳು, ಶಾಸನಗಳು ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಶಾಲವಾದ ಉದ್ಯಾನಗಳು ನಗರದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೋಪೆನ್‌ಹೇಗೆನ್ ನಗರ ಪ್ರಮುಖ ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ಕೇಂದ್ರವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿತ್ತು. (ಯು.ಎಸ್.ಎ.)

ಕೋರೋಕ್ರೊಮ್ಯಾಟಿಕ್‌ನಕ್ಷೆ: ನಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಅಂಶಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ನಿರೂಪಿಸುವುದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಭೂಸ್ವರೂಪ ನಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತ, ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಮೈದಾನಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಸೂಚಿಸಿರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ವಿವಿಧ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಕೋರೋ ಕ್ರೋಮ್ಯಾಟಿಕ್ ನಕ್ಷೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಕೋರೋ ಸ್ಕೀಮ್ಯಾಟಿಕ್‌ನಕ್ಷೆ: ಕೆಲವು ವೇಳೆ ನಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಅಂಶಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಬೆಳೆಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬೆಳೆಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ನೀಡಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು. ಉದಾ: ಬತ್ತ–R, ಗೋದಿ–W, ಹತ್ತಿ–C, ಕಾಫಿ–Co, ಚಹ–T, ಕಬ್ಬು–S ಇತ್ಯಾದಿ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಖನಿಜಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಸಹ ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಬಹುದು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿಹ್ನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಕೋರೋ ಸ್ಕೀಮ್ಯಾಟಿಕ್ ನಕ್ಷೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಕೋರೋಪ್ಲೆತ್ ವಿಧಾನ: ಬಣ್ಣದ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ವಿಧಾನದಂತೆಯೇ ಇರುವ ಕ್ರಮ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಂಕಿ–ಅಂಶದ ಹಂಚಿಕೆಯ ಸಾಂದ್ರತೆ ಅಥವಾ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸಲು ನೇರ, ಅಡ್ಡ ಅಥವಾ ವಕ್ರವಾಗಿ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಎಳೆಯಲಾಗುವುದು.

ನಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣ ಅಥವಾ ಛಾಯೆಯನ್ನು ಹಂಚಿಕೆಯ ಸಾಂದ್ರತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನೀಡಲಾಗುವುದು. ಹಂಚಿಕೆಯ ಸಾಂದ್ರತೆ ಅಥವಾ ತೀವ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕಡು ಛಾಯೆಯನ್ನೂ (ದಟ್ಟವಾದ) ಅಥವಾ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದಲ್ಲಿ ತೆಳುವಾದ ಛಾಯೆಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಛಾಯೆಯನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ಹಂಚಿಕೆಯ ರೀತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳು ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗಗಳಿಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗಗಳ ಗಡಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಛಾಯೆಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗುವುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಒಂದು ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಒಂದು ಛಾಯೆಯನ್ನು ನೀಡುವುದರಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಇದ್ದರೂ ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಕೋರೋಲಜಿ: ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅನುಸಿದ್ಧಾಂತ ಎಂದರ್ಥ. ಕೋರೊ ಎಂಬುದು ಗ್ರೀಕ್ ಪದ. ಇದು ಪ್ರದೇಶ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ನೀಡುವುದು. ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾಗಿದ್ದು ಗ್ರೀಕರ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ರೋಮಿನ ಸ್ಟ್ರಾಬೊ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದ ಭೂಭಾಗಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿಕ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದವನು ವರೇನಿಯಸ್. ಈತ ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಾನದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ವಿಶೇಷ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದನು. ಭೂಮಿಯ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಕುರಿತು ಅಭ್ಯಸಿಸುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ವಿಶೇಷ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದು ಕರೆದ. ಇದೇ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ಅಥವಾ ಕೊರಾಲಜಿ. ಇದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಇಮ್ಯಾನ್ಯೂಯೆಲ್ ಕ್ಯಾಂಟ್ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿದ. ಈತನ ಪ್ರಕಾರ ಇತಿಹಾಸ ಕ್ರೊನೋಲಾಜಿಕಲ್ ಸೈನ್ಸ್ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಕಾಲದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿದರೆ ಅದು ಇತಿಹಾಸವಾಗುವುದು.

ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಧ್ಯಯನವಾಗಿರುವುದು (ಕೋರಾಲಜಿ). ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಧ್ಯಯನವೇ ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದು ಕ್ಯಾಂಟ್ ವಿವರಿಸಿದ. ಇದನ್ನೇ ಜರ್ಮನ್ನರು ರೀನ್ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿ ಅಂದರೆ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವೆಂದು ಕರೆದಿರುವರು. ಇದೇ ವಿಧಾನವನ್ನು ಹೆಟ್ನರ್ ಹಾಗೂ ರಿಚರ್ಡ್ ಹಾರ್ಟ್ ಶೋರ್ನ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕ್ಯಾಂಟ್–ಹೆಟ್ನರ್–ಹಾರ್ಟ್‌ಶೋರ್ನ್ ಸಂಪ್ರದಾಯವೆಂದೂ ಸಹ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. (ಆರ್.ಎಸ್.)

ಕೋಲಾರ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ; ಅದರ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಹಿಂದೆ ಇದು ಕುವಲಾಲ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಗಂಗರಸರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಅನಂತಪುರ ಮತ್ತು ಚಿತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಉತ್ತರ ಆರ್ಕಾಟ್ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಪುರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 8,236.5 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ಇಡೀ ರಾಜ್ಯದ 1/23 ರಷ್ಟಿದೆ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 25,36,069.

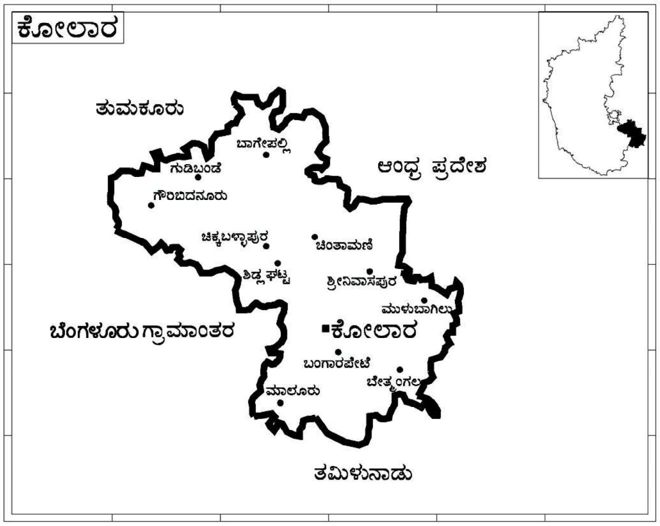

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಎತ್ತರಗಳ ಬೆಟ್ಟಗಳುಂಟು. ನಂದಿದುರ್ಗ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ನಂದಿಯಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಹೊರಗಿನ ಪೆನುಕೊಂಡ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಾವರಂವರೆಗೂ ಈ ಶ್ರೇಣಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ 50 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರವು ಈಗ ಇದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಜಿಲ್ಲೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ನಂದಿದುರ್ಗದ ಎತ್ತರ 1456 ಮೀ ಚೆನ್ನಕೇಶವಬೆಟ್ಟ ಅಥವಾ ಚೆನ್ನರಾಯ ಬೆಟ್ಟ (1430 ಮೀ) ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 8 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ನಂದಿದುರ್ಗದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 8 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಕಂದಗಿರಿ (1426 ಮೀ). ನಂದಿದುರ್ಗದ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ (1398 ಮೀ), ನಂದಿದುರ್ಗದ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಹರಿಹರೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ (1237 ಮೀ) ಮತ್ತು ನಂದಿದುರ್ಗದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ದಿಬ್ಬಗಿರಿ–ಇವು ನಂದಿದುರ್ಗ ಶ್ರೇಣಿಯ ಇತರ ಕೆಲವು ಶಿಖರಗಳು. ಈ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸಮಾಂತರದಲ್ಲಿ 48–64 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಇನ್ನೊಂದು ಸಾಲಿದೆ. ಇದು ಗುಮ್ಮನಾಯಕನ ಪಾಳ್ಯದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಚಿತ್ರಾವತಿ ಮತ್ತು ಪಾಪಾಘ್ನಿ ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಡಿಯ ಬಳಿ ಇದರ ಹೆಸರು ದೊಡ್ಡಲಕೊಂಡ ಅಥವಾ ದೊಂಗಲಕೊಂಡ. ದರೋಡೆಕಾರರು ಇಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲು ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ತಗ್ಗಿದ್ದು ಮತ್ತೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ನಿಂತಿದೆ. ಮುರುಗಾಮಲೆ, ಅಂಬಾಜಿದುರ್ಗ (1321 ಮೀ) ಮತ್ತು ರಹಮಾನ್‌ದುರ್ಗ (1284 ಮೀ) ಇವು ಮುಖ್ಯ ಶಿಖರಗಳು. ಅಲ್ಲಿಂದಾಚೆಗೆ ಕೋಲಾರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹಲವು ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸರಪಳಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕಲೇರಿ ಮತ್ತು ಟೇಕಲ್ ಬೆಟ್ಟಗಳವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡರ ಜೊತೆಗೆ ತಗ್ಗಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಇನ್ನೊಂದು ಶ್ರೇಣಿಯೂ ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲುಂಟು. ಇದು ಶ್ರೀನಿವಾಸಪುರದ ಬಳಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಕೋಲಾರ ಪಟ್ಟಣದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ, ಬಂಗಾರಪೇಟೆಯ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ರವನ್ನು ಹಾದು ಕುಪ್ಪಂವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೂ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಕೆಲವು ಕಡೆ ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ಬಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಎತ್ತರದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗಳುಂಟು. ಗ್ರಾನೈಟ್‌ನ ವಿವಿಧ ಆಕಾರ, ಗಾತ್ರಗಳ ಬಂಡೆಗಳ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರ ರಾಶಿಗಳು ಕೋಲಾರದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಋತು ನದಿಗಳು ಯಾವುವೂ ಇಲ್ಲ. ಬಹುತೇಕ ಸಣ್ಣ ನದಿಗಳಾಗಿವೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇವು ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಪಾಲಾರ್ ಉತ್ತರ ಪಿನಾಕಿನಿ ಅಥವಾ ಉತ್ತರ ಪೆನ್ನಾರ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಪಿನಾಕಿನಿ ಅಥವಾ ದಕ್ಷಿಣ ಪೆನ್ನಾರ್ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ಇವುಗಳ ಹಲವು ಉಪನದಿಗಳೂ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ವಿವಿಧ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ನಂದಿ ಬೆಟ್ಟದ ತುದಿಯ ಬಳಿ ಬಾವಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಪಾಲಾರ್ ನದಿ ಉದ್ಭವಿಸುವುದೆಂದೂ ಅಂತರ್ಗಾಮಿನಿಯಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಪಿನಾಕಿನಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಹರಿಯುವುದೆಂದೂ ಐತಿಹ್ಯವುಂಟು. ಇದು ನಿಜವಿರಲಾರದೆಂದೂ ಅಂಬಾಜಿದುರ್ಗ ಮತ್ತು ರಹಮಾನ್‌ದುರ್ಗಗಳ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕೈವಾರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುವುದೆಂದೂ ಇನ್ನೊಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಂಟು. ಈ ನದಿ ಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕೈವಾರದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಗೌತಮಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ. ಇದು ಜಂಗಮಕೋಟೆಯಿಂದ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಕೋಲಾರದಿಂದಾಚೆಗೆ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಉಪನದಿಯೊಂದನ್ನು ಕೂಡಿ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಬಂಗಾರಪೇಟೆ ಮೂಲಕ ಬೇತಮಂಗಲ ಮತ್ತು ರಾಮಸಾಗರ ಕೆರೆಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಉಗಮ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಬಿಡುವವರೆಗೆ ಇದರ ಉದ್ದ 110 ಕಿಮೀ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,700 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇಲ್ಲಿ 1615 ಕೆರೆಗಳಿವೆ. ನದಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲೇ ಹಲವಾರು ಕೆರೆಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರ ಪಿನಾಕಿನಿ ಚೆನ್ನಕೇಶವ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು, ಮಂಚೇನಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಗೌರಿಬಿದನೂರುಗಳ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಅನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಿಂದೂಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಯ ಉದ್ದ 54 ಕಿಮೀ. ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 836 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರ ಜಲೋತ್ಸಾರಣ ನೆಲದಲ್ಲಿ 116 ಕೆರೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಕ್ಕಲಮಡುಗು ಮತ್ತು ಶ್ರೀನಿವಾಸಸಾಗರ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಈ ನದಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ದಾಟುವುದಕ್ಕೂ ಮುನ್ನ 2 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಇದರ ದಡದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕ್ಷೇತ್ರ ವಿದುರಾಶ್ವತ್ಥ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷವನ್ನು ವಿದುರ ನೆಟ್ಟನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯನದಿ ಪಾಪಾಘ್ನಿ. ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಮೇಲೆ ಇದು ಉತ್ತರ ಪಿನಾಕಿನಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರದ ಗುಂಡಲಗುಸ್ಕಿ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಗಮ. ಇದು ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೂಲಕ ಹರಿದು, ಚಿತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮದನಪಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಯ ಉದ್ದ 65 ಕಿಮೀ. ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 856 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇಲ್ಲಿ 591 ಕೆರೆಗಳಿವೆ. ಈ ನದಿ ಮತ್ತೆ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಜಿಲ್ಲೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ನೀರು ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚೇಳೂರು ಗ್ರಾಮದವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಚಿತ್ರಾವತಿ ಇನ್ನೊಂದು ನದಿ. ನಂದಿ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 14 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಈಶಾನ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಹಿಂದೂಪುರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಉತ್ತರ ಪಿನಾಕಿನಿಯ ಒಂದು ಉಪನದಿ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಹರಿವು 48 ಕಿಮೀ. ಇಲ್ಲಿ 206 ಕೆರೆಗಳಿವೆ. ನಂಗ್ಲಿ ಹೊಳೆ ಮುಳಬಾಗಿಲು ಬಳಿಯ ಕುರುಡುಮಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ದಾಟಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಕೌಂಡಿನ್ಯ ನದಿಯ ಉಪನದಿ. ಕುಮುದ್ವತಿ ನದಿ ಉತ್ತರ ಪಿನಾಕಿನಿಯ ಉಪನದಿ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಗೌರಿಬಿದನೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ದಾಟುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 56 ಕಿಮೀ ಹರಿಯುವ ಈ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 74 ಕೆರೆಗಳಿವೆ. ಕುಶಾವತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಎರಡು ಹೊಳೆಗಳು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲುಂಟು. ಒಂದು ಪಾಪಾಘ್ನಿಯನ್ನೂ ಇನ್ನೊಂದು ಚಿತ್ರಾವತಿಯನ್ನೂ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ಎಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ಹೊಳೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಪಿನಾಕಿನಿ ನದಿ ಚೆನ್ನಕೇಶವಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಶಿಡ್ಲಘಟ್ಟದವರೆಗೆ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಕೋಲಾರಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಉದ್ದ 38 ಕಿಮೀ. ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ 577 ಚ.ಕಿಮೀ. ಕಾವೇರಿಯ ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಅರ್ಕಾವತಿ ಉದಯಿಸುವುದು ನಂದಿದುರ್ಗದಲ್ಲಿ. ಇದು ಬೆಟ್ಟವನ್ನಿಳಿದು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ದಾಟಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ವೃಷಭಾವತಿ ನದಿ ಒಕ್ಕಲೇರಿ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬಂಗಾರಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹಾಯ್ದು ಕೊಪ್ಪ–ದೊಡ್ಡಕೆರೆಗೆ ನೀರು ಒದಗಿಸಿ, ಕಾಮಸಂದ್ರದ ಬಳಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಿದು ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯದ ಧರ್ಮಪುರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊಸೂರು ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾಮಸಂದ್ರದ ಬಳಿ ಇದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಯ ಉದ್ದ 57 ಕಿಮೀ. ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ 347 ಚ.ಕಿಮೀ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 264 ಕೆರೆಗಳಿವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಋತುಗಳಿವೆ: ಡಿಸೆಂಬರ್–ಫೆಬ್ರುವರಿ ಶುಷ್ಕ ಹವಾಗುಣ. ಮಾರ್ಚ್–ಮೇ ಬೇಸಿಗೆ, ಜೂನ್–ಅಕ್ಟೋಬರ್ ಮಳೆಗಾಲ. ನವೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಮುಂಗಾರು ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುತ್ತದೆ. ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಯ ಉಷ್ಣತೆ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕವಾದದ್ದು.

ನಂದಿ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರವಾಸಿ ಹಾಗೂ ತಂಪಿನ ತಾಣ. ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷದ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ ದಾಖಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಯಲ್ಲಿಯ ಸರಾಸರಿ ದೈನಿಕ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 30^0ಸೆ. ನಂದಿ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಡಿಸೆಂಬರ್ ಅತ್ಯಂತ ತಣ್ಣನೆಯ ತಿಂಗಳು. ಆಗ ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶದ ಸರಾಸರಿ ದೈನಿಕ ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 19^0ಸೆ. (ನಂದಿ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ 18^0ಸೆ.). ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಳೆದಿನಗಳು 47. ನಂದಿಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ವರ್ಷದ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 121 ಸೆಂಮೀ. ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 73 ಸೆಂಮೀ.

ಸಸ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿ : ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಕೆಲವು ನದಿಗಳು ಕೆಲವೇ ಕಿಮೀಗಳ ದೂರ ಹರಿದು ಹೊರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಕಾಡುಗಳು ಬೆಳೆಯುವಷ್ಟು ಮಳೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುವ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಈ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಬೇವು, ಹುಣಸೆ, ಗಂಧ, ಹೊಂಗೆ, ಕರಿಜಾಲಿ, ಬಿಳಿಜಾಲಿ, ಕಗ್ಗಲಿ, ಬನ್ನಿ, ಬಿಲ್ವಾರ, ಚುಜ್ಜಲು, ದಿಂಡಿಗ, ನೇರಳೆ, ಚೆನ್ನಂಗಿ, ಪಚರಿ, ನವಿಲಾದಿ, ದೇವದಾರು, ಆಲ, ಬೇಲ, ಮುತ್ತುಗ ಇವು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಸೌದೆ, ಶ್ರೀಗಂಧ ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಲಿ, ಆನೆ, ಕಾಡು ಕೋಣ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಲ್ಲ. ನಂದಿಬೆಟ್ಟದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕರಡಿಗಳು, ಚಿರತೆ, ಕಾಡುಮೊಲ, ಕಾಡುಹಂದಿಗಳು ಮತ್ತು ಜಿಂಕೆಗಳಿವೆ. ಹಾವುಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು. ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾಡುಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಸಹಾಯ ನೀಡಿದೆ.

ಬೆಳೆಗಳು: ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿ, ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿ ಉಂಟು. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ರಾಗಿ, ಬತ್ತ, ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ಕಾಳುಗಳು, ನೆಲಗಡಲೆ, ಕಬ್ಬು, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಈರುಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು. ಭೂಮಿ ಉಳಲು, ಸಾಮಾನು ಹೊರಲು, ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಕುರಿ, ಕೋಳಿ, ಕತ್ತೆ, ಕುದುರೆ, ಮೇಕೆ, ಹಂದಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುವರು. ಜಾತ್ರೆ ಮತ್ತು ಸಂತೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನುವಾರು ಪ್ರದರ್ಶನ ಹಾಗೂ ಮಾರಾಟ ಇರುತ್ತದೆ. ಕೆರೆ, ಕಾಲುವೆ, ಮತ್ತು ಬಾವಿಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೀರಾವರಿಯ ಮೂಲಗಳು.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆ ಚಿನ್ನಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಚಿನ್ನದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 99ನ್ನು ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ಥಗಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶ ಇರುವುದು ಬಂಗಾರಪೇಟೆಗೆ (ಕೆಜಿಎಫ್) 15 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ರಕ್ಷಣಾ ಇಲಾಖೆಯ ಆಡಳಿತ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟ ಭಾರತ್ ಅರ್ತ್ ಮೂವರ್ಸ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಭಾರಿ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಗೌರಿಬಿದನೂರಿನಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಹಲವು ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕೋಲಾರ, ಚಿಂತಾಮಣಿ ಮತ್ತು ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿವೆ. ಉಕ್ಕಿನ ಸಾಮಾನುಗಳು, ವ್ಯವಸಾಯೋಪಕರಣಗಳು, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಹೆಂಚು, ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಸ್ಲೇಟ್, ಸೀಸದಕಡ್ಡಿ, ಸಾಬೂನು, ಅಂಟು, ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳು, ಔಷಧಿಗಳು, ಕಡ್ಡಿಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲಿಗೆ ಹೊಳಪು ಕೊಡುವುದು, ಬೀಡಿ ಕಟ್ಟುವುದು, ಊದುಬತ್ತಿ ತಯಾರಿಕೆ, ಕೈಮಗ್ಗದ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಕಂಬಳಿ ತಯಾರಿಕೆ, ಗಾಣ ಮತ್ತು ಯಂತ್ರಗಳಿಂದ ಎಣ್ಣೆ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಬೆಲ್ಲ ತಯಾರಿಕೆ ಇವೂ ಇವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಕೈಕಸುಬು ಹಲವು ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ದೊರಕಿಸಿವೆ. ಚರಕದಿಂದ ನೂಲು ತೆಗೆಯುವುದು, ಮಣ್ಣಿನ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು, ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡುವುದು, ಜೇನುಸಾಕಣೆ, ಕೊಟ್ಟಣದ ಅಕ್ಕಿ ತಯಾರಿಕೆ ಇವು ಇತರ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಇವೆಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಮಾರಾಟವಾಗುವ ಪದಾರ್ಥಗಳು. ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಈರುಳ್ಳಿ ಇವನ್ನು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಶ್ರೀಲಂಕಕ್ಕೂ ಕಳುಹಿಸುವರು. ಉಣ್ಣೆ ಕಂಬಳಿಗಳೂ ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆಗಳೂ ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳೂ ನೆರೆರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಅಕ್ಕಿ ಆಮದಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾರಿಗೆ, ಸಂಪರ್ಕ: ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆ ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯಗಳ ನೆರೆಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ದೊಡ್ಡ ಬೆಟ್ಟಗಳಾಗಲಿ, ನದಿಗಳಾಗಲಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆ–ಸಂಪರ್ಕ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆದಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ, ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಹಾದು ಎಲ್ಲ ನೆರೆರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿವೆ. ಪ್ರತಿ ಹಳ್ಳಿಗೂ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೂ ಜಾಲರಿಯಂತೆ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗಗಳು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಸರ್ಕಾರಿ ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ವಾಹನಗಳು ಜನರನ್ನೂ ಸರಕುಗಳನ್ನೂ ಒಂದೆಡೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಾಗಿಸುತ್ತವೆ. ಹಿಂದೂಪುರ–ಬೆಂಗಳೂರು ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಗೌರಿಬಿದನೂರು ಮೂಲಕವೂ ಚೆನ್ನೈ–ಬೆಂಗಳೂರು ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಬಂಗಾರಪೇಟೆಯ ಮೂಲಕವೂ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೊಂದು ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ನಂದಿ, ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ, ಚಿಂತಾಮಣಿ, ಶಿಡ್ಲಘಟ್ಟ, ಕೋಲಾರಗಳ ಮೂಲಕ ಬಂಗಾರಪೇಟೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಬಂಗಾರಪೇಟೆಯಿಂದ ಚಿನ್ನದಗಣಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು.

ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ: ಜಿಲ್ಲೆ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಅನೇಕ ಜೂನಿಯರ್ ಕಾಲೇಜುಗಳು, ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು ಇವೆ.

ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು: ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಹಾಗೂ ವಿಹಾರಧಾಮಗಳಿವೆ. ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಭೋಗನಂದೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ 9ನೆಯ ಶತಮಾನದ್ದು. ಮುಳಬಾಗಿಲು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆವನಿಯಲ್ಲಿರುವ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವೂ ಕೋಲಾರ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವೂ ಕುರುಡುಮಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗಣಪತಿ ಮತ್ತು ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವೂ ನೋಡತಕ್ಕವು. ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಕೆತ್ತನೆಯುಳ್ಳ ಕಂಬಗಳ ಮಂಟಪಗಳೂ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಶಿಲ್ಪಕಲಾಚಾತುರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿವೆ. ಕೋಲಾರದ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಅಂತರಗಂಗೆ, ಗೌರಿಬಿದನೂರಿನ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಹಿರೇಬಿದನೂರಿನ ನ್ಯಾಮತ್ ಬೀ ದರ್ಗ ಅಥವಾ ಹುಸೇನ್–ಷಾ–ಮಿರ್ಜಾ ದರ್ಗ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯವಾದವು. ಗೌರಿಬಿದನೂರಿನ ಸಹಕಾರ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ಮುಖ್ಯ. ಅಂಬಾಜಿದುರ್ಗದ ಮೇಲೆ ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೋಟೆ ಇದೆ. ಮಾಲೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ತಿರುಪತಿ ಒಂದು ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿನ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ವಿಗ್ರಹ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಮುಳಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಆಂಜನೇಯಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ನೋಡತಕ್ಕವು. ಚಿಂತಾಮಣಿಗೆ 13 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕೈವಾರ ಹಿಂದೆ ಏಕಚಕ್ರಪುರವೆಂದೂ ಭೀಮ ಬಕಾಸುರನನ್ನು ಕೊಂದ ಸ್ಥಳ ಇದೆಂದೂ ಪ್ರತೀತಿ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಅಮರನಾರಾಯಣ, ಭೀಮೇಶ್ವರ, ನಕುಲೇಶ್ವರ, ಸಹದೇವೇಶ್ವರ ನೋಡತಕ್ಕ ದೇವಾಲಯಗಳು. ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ನಂದಿಬೆಟ್ಟ ಒಂದು ವಿಶ್ರಾಂತಿಧಾಮ. ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ಅಮೃತಸರೋವರ, ಗಾಂಧಿಭವನ, ಆಕರ್ಷಕ ತೋಟಗಳು, ತಣ್ಣನೆಯ ಹವೆ, ಯೋಗನಂದೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಟಿಪ್ಪುಪ್ರಪಾತ (ಟಿಪ್ಪೂ ಡ್ರಾಪ್) ಜನರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ವಿದುರಾಶ್ವತ್ಥ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ವಿದುರನು ನೆಟ್ಟ ಎನ್ನಲಾದ ಆರಳಿಮರ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಕೆಜಿಎಫ್ ನಿಂದ 15 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬೇತಮಂಗಲ (ವೇದಮಂಗಳ) ಹಾಗೂ ಬಂಗಾರ ತಿರುಪತಿ ಬೂದಿಕೋಟೆ ನೋಡತಕ್ಕ ಸ್ಥಳಗಳು.

ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಆಡಳಿತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಕೋಲಾರ ಎಂಬ ಎರಡು ಉಪವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ (ಸಬ್–ಡಿವಿಜನ್) ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. ಈಗ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಕೋಲಾರದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಜಿಲ್ಲೆಯಾಗಿದೆ. ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ, ಶಿಡ್ಲಘಟ್ಟ, ಚಿಂತಾಮಣಿ, ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ, ಗುಡಿಬಂಡೆ ಮತ್ತು ಗೌರಿಬಿದನೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಉಪವಿಭಾಗದಲ್ಲೂ ಕೋಲಾರ ಶ್ರೀನಿವಾಸಪುರ, ಮುಳಬಾಗಲು, ಬಂಗಾರಪೇಟೆ ಮತ್ತು ಮಾಲೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಕೋಲಾರ ಉಪವಿಭಾಗದಲ್ಲೂ ಇವೆ.

ಕೋಲಾರ ಪಟ್ಟಣ: ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಇದು ಉ.ಅ.$13^0 6'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ.$78^0 7'$ ಮೇಲಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ 68 ಕಿಮೀ ದೂರ. ಕೋಲಾರದಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೂ ಬಂಗಾರಪೇಟೆಗೂ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,42,593. ಕೋಲಾರ ಪಟ್ಟಣದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 792.9 ಚ.ಕಿಮೀ. ಹಳೆಯ ಕೋಟೆ ಗೋಡೆಯನ್ನು 1850ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಕೆಡವಿ ಸುತ್ತಲಿನ ಕಂದಕವನ್ನು ಮುಚ್ಚಲಾಯಿತು. ಹೈದರ್ ಆಲಿ ತಂದೆಯ ಗೋರಿ ಇರುವ ಮುಕ್ಬಾರ ಒಂದು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳ. ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ಪೈಕಿ ಕೋಲಾರಮ್ಮ ಮತ್ತು ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಆಂಜನೇಯ, ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರ, ವೆಂಕಟರಮಣ ಮತ್ತು ಕೋದಂಡರಾಮನ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಇವೆ. ಪಟ್ಟಣದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅಂತರಗಂಗೆ ಬೆಟ್ಟ (1209 ಮೀ) ಅಥವಾ ಕೋಲಾರ ಬೆಟ್ಟ. ಇದಕ್ಕೆ ಶತಶೃಂಗ ಪರ್ವತ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು. ಸುತ್ತ ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಬರಡಾಗಿ ಕಾಣುವ ಬೆಟ್ಟದ ತುದಿ ಚಪ್ಪಟೆ ಹಾಗೂ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಇದು ನೀರಾವರಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಅಂತರಗಂಗೆ ಪವಿತ್ರವಾದ ಹಾಗೂ ರಮ್ಯತಾಣ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲಿನ ಬಸವನ ಬಾಯಿಂದ ನೀರು ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ರೈಲು ಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವ ಮುನ್ನ ಪೂರ್ವದ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಮಾರ್ಗಗಳು ಕೋಲಾರದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಮೂಲಕ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಸತತವಾಗಿ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಪದೇ ಪದೇ ಕಾಲರಾವ್ಯಾಧಿಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹಿಪ್ಪು ನೇರಳೆ ವ್ಯವಸಾಯ, ಕೋಳಿ ಸಾಕಣೆ, ಕಂಬಳಿ ನೇಯ್ಗೆ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬುಗಳು. ಪ್ರತಿ ಗುರುವಾರ ಇಲ್ಲಿ ಸಂತೆ ಸೇರುತ್ತದೆ.

(ಕೆ.ಆರ್.;ಬಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕೋಲ್ಕತ: ಭಾರತದ ಬೃಹನ್ನಗರ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಣಿಜ್ಯಕೇಂದ್ರ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ರಂಗ. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ–1773ರಿಂದ 1912ರ ವರೆಗೆ–ಭಾರತಕ್ಕೂ 1947ರ ವರೆಗೆ ಬಂಗಾಲಕ್ಕೂ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ರಾಜಧಾನಿ. ಗಂಗಾನದಿಯ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಹೂಗ್ಲಿಯ ಪೂರ್ವ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಅಗ್ರಭಾಗದಿಂದ ಸು.130 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರ ಸು. 101 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ.

ಕೋಲ್ಕತದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯಕ್ಕೆ ಅದರ ಸನ್ನಿವೇಶವೇ ಪ್ರಧಾನ ಕಾರಣ. ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಹೂಗ್ಲಿ ನದಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಳವಾಗಿದೆ. ಸಾಗರಗಾಮಿ ಹಡಗುಗಳು ನದಿಯಲ್ಲಿ ನಗರದ ಮುಖದವರೆಗೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಾಗಬಹುದು. ಕೋಲ್ಕತದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ಪುರ ಕೊರಕಲೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಚೌಳುಮಣ್ಣಿನ ಜವುಗು ನೆಲವೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆದಿಗಂಗಾ ನದಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಣೆಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ಕೋಲ್ಕತದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ವಿಶಾಲವೂ ಸಂಪದ್ಭರಿತವೂ ಜನನಿಬಿಡವೂ ಆದ ಹಿನ್ನಾಡು. ಗಂಗಾನದಿಯ ಬಯಲು, ಅಸ್ಸಾಂ ಕಣಿವೆಯ ಪ್ರದೇಶ, ಖನಿಜ ಸಮೃದ್ಧ ಬಿಹಾರ, ಜಾರ್ಖಂಡ್, ಒರಿಸ್ಸ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಛತ್ತೀಸ್‌ಗರ್‌ಗಳೆಲ್ಲ ಕೋಲ್ಕತದ ಹಿನ್ನಾಡಿನಲ್ಲಿವೆ. ಇದು ಭಾರತದ ಪ್ರಧಾನ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಇದರ ಸನ್ನಿವೇಶ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

ಕೋಲ್ಕತದ ಕೇಂದ್ರದ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 6 ಮೀ. ನದಿ ದಂಡೆಯಿಂದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಲವಣ ಸರೋವರದ ಕಡೆಗೆ ನೆಲ ಸ್ವಲ್ಪ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಿಲ್ಲದ ವಿಶಾಲ ಕೊಳ್ಳಗಳುಂಟು. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲ ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತವೆ. ಮಾರ್ಚಿಯಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ವರೆಗೆ ಕೋಲ್ಕತದ ಹವಾಗುಣವು ಹೆಚ್ಚು ತಾಪಯುಕ್ತವಾದದ್ದು. ಆಗಿನ ಮಾಸಿಕ ಉಷ್ಣತೆ 26^0–32^0ಸೆ. ಗಳು ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ತೇವಾಂಶವು ಹೆಚ್ಚು. ಆದ್ದರಿಂದ ಹವಾಗುಣ ಅತ್ಯಂತ ಹಿತಕರ. ಹೂಗ್ಲಿಯ ಸಮುದ್ರಸಂಗಮದ ಎಡೆಯಿಂದ ಸಂಜೆಯ ವೇಳೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೀಸುವ ಕಡಲ್ಗಾಳಿ ತಂಪೆರೆಯುತ್ತದೆ. ಅಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಇದು ಮಳೆಯನ್ನೂ ತರುವುದುಂಟು. ಜೂನ್ ತಿಂಗಳ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲ ಆರಂಭ. ಮುಂದೆ ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಮುಸಲಧಾರೆಯಾಗಿ ಮಳೆ ಸುರಿಯುತ್ತದೆ. ನಡುನಡುವೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದುಂಟು. ಅನಂತರದ ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಆಗೊಮ್ಮೆ ಈಗೊಮ್ಮೆ ಮಳೆ ಸುರಿಯುವುದುಂಟು. ಜೂನ್–ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಸಿಕ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 30 ರಿಂದ 35 ಸೆಂಮೀ ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಂಗಾರಿನ ಅನಂತರ ಮಳೆಯಾಗುವುದು ವಿರಳ. ಆಕ್ಟೋಬರಿನಿಂದ ಫೆಬ್ರುವರಿಯವರೆಗಿನ ಹವಾಗುಣ ಹಿತಕರ. ನಡುವಣ ಎರಡು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆ ಕೊರೆಯುವ ಚಳಿ ಇರುತ್ತದೆ.

ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸ್ಮಾರಕ ಭವನ

ಕೋಲ್ಕತದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಲು ವೇಗವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. 1901ರಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಸಂಖ್ಯೆ 10,00,000. 1951ರ ವೇಳೆಗೆ ಇದು 15,00,000ದಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾಯಿತು. 2001ರ ವೇಳೆಗೆ ಅದು 13,216,548 ಹೆಚ್ಚಿತು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಗರದ ಪ್ರದೇಶ ಸು. ಶೇ. 50ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಗರದಲ್ಲಿಯ ಜನಸಂದಣಿ ಅತ್ಯಧಿಕ. ನಗರದ ಜನರ ಮೂರನೆಯೆರಡರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಬಂಗಾಲಿಗಳು. ಉಳಿದವರಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿ ಮಾತನಾಡುವವರೇ ಹೆಚ್ಚು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಐರೋಪ್ಯರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರು. ಕೋಲ್ಕತದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಥಳವೆಂದರೆ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಮೈದಾನ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,238 ಎಕರೆ. ಫೋರ್ಟ್ ವಿಲಿಯಂ (ಕೋಟೆ) ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹೂಗ್ಲಿಗೆದುರಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. ಸು. 10,000 ಸೈನಿಕರು ಇರಬಹುದಾದ ಈ ಕೋಟೆ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಅಷ್ಟ ಕೋನಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಕೋಲ್ಕತ ನಗರದ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಳವೆನ್ನಬಹುದು. ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸ್ಮಾರಕಭವನ ಕೋಲ್ಕತದ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಕಟ್ಟಡ. ಇದು ಕುದುರೆ ಪಂದ್ಯ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಕೂಡಿದಂತಿರುವ ಮೈದಾನದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕಿದೆ. ಇಲ್ಲೊಂದು ಚಿತ್ರಾಲಯವೂ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯವೂ ಇವೆ. ಸೇಂಟ್ ಪಾಲನ ಕತೀಡ್ರಲ್ ಇಂಡೊ–ಗಾಥಿಕ್ ಶೈಲಿಯ ಕಟ್ಟಡ. ಇದನ್ನು 1839–41ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಈಡನ್ ಗಾರ್ಡನ್ ನಗರದ ಇನ್ನೊಂದು ಚೆಲುವುದಾಣ. ಆಕಾಶವಾಣಿ ಕಟ್ಟಡವೂ ರಣಜಿ ಕ್ರೀಡಾಂಗಣವೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ರಾಜಭವನ, ವಿಧಾನ ಸಭಾಭವನ, ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ, ಪುರಭವನ ಇವು ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು. ಪುರಭವನವನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾದದ್ದು 1813ರಲ್ಲಿ. ಅರಮನೆಗಳಂಥ ಸೌಧಗಳಿರುವಂಥ ಚೌರಂಘಿ ಒಮ್ಮೆ ಶ್ರೀಮಂತರ ವಾಸಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಅಲ್ಲಿ ಹೋಟೆಲುಗಳೂ ಅಂಗಡಿಗಳೂ ಕಚೇರಿಗಳೂ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳೂ ಇವೆ. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಭಾರತೀಯ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ (ಇಂಡಿಯನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ) ಇರುವುದು ಅಲ್ಲಿ. ಕೋಲ್ಕತದ ಹೃದಯ ಸ್ಥಾನ ವಾಣಿಜ್ಯ ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು . ನಗರದ ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಆಡಳಿತ ಕಚೇರಿಗಳೂ ರಾಜಭವನದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಡಾಲ್ ಹೌಸಿ ಚೌಕದ ಸುತ್ತ ಗೊಂಚಲುಗೊಂಚಲಾಗಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ ಸರ್ಕಾರದ ಆಡಳಿತ ಕಚೇರಿ ಇಲ್ಲಿದೆ. ನೇತಾಜಿ ಸುಭಾಷ್ ರಸ್ತೆಯ ಉದ್ದಕೂ ಕೋಲ್ಕತದ ಅನೇಕ ಮುಖ್ಯವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ನಖುದಾ ಮಸೀದಿ, ಮಹಾಜಾತಿ ಸದನ, ಅಮೃತಶಿಲೆಯ ಅರಮನೆ ಇವು ಮಧ್ಯ ಕೋಲ್ಕತದ ಮುಖ್ಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು. ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿರುವುದು ನಗರದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ. ಕೋಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಅಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರದ ಉಪನಗರಗಳಾದ ಕಾಸಿಪುರ, ಚಿತ್ಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಸೆಣಬು ಒತ್ತುವ, ಹತ್ತಿ ಹಿಂಜುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವದ ಉಪನಗರವಾದ ಮಣಿಕ್ ತಲದ ಬಳಿಯ ಜೈನಮಂದಿರ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಈ ಕಡೆ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಗಿರಣಿಗಳೂ ಇವೆ. ಪ್ರಾಣಿವನವೂ ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವೂ ಇರುವುದು ಆಲಿಪುರದಲ್ಲಿ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗ್ರಂಥಾಲಯವೂ ಅಲ್ಲೇ ಇದೆ. ಭವಾನಿಪುರ ದಕ್ಷಿಣದ ಅತ್ಯಂತ ಜನನಿಬಿಡ ಪ್ರದೇಶ.

ಕಾಳಿಘಾಟಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಾಳಿಮಂದಿರ ಆದಿಗಂಗೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ನಗರದ ಎಲ್ಲೆಯ ಹೊರಗೆ ಹೂಗ್ಲಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಸು. 200 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲ ಕೋಲ್ಕತನಗರ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಹೂಗ್ಲಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿರುವ ಹೌರ ಸೇತುವೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಇದು ನಗರದ ಹೆಗ್ಗುರುತುಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಹಳೆಯ ನಗರದ ನೆರೆಯ ಹೌರಾದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಹೂಗ್ಲಿಯ ದಂಡೆಯುದ್ದಕ್ಕೂ ದೂರದಲ್ಲಿ ತಲೆಯೆತ್ತಿರುವ ಟಿಟಾಘರ್ ಮತ್ತು ಭಾತ್‌ಪಾರಗಳು ಕೈಗಾರಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಶೇ. 65–85 ಮಂದಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಮತ್ತು ಅವರ ಆಶ್ರಿತರು. ಬಜ್ ಬಜ್‌ನಿಂದ ನೈಹಾತಿಯವರೆಗೆ ಸೆಣಬು ಗಿರಣಿಗಳು ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಹತ್ತಿ ಜವಳಿ, ಹೆಣಿಕೆ ವಸ್ತ್ರ, ರೇಷ್ಮೆ ಇವುಗಳ ಕೆಲವು ಗಿರಣಿಗಳುಂಟು. ಅಸನ್ಸೋಲ್–ರಾಣಿಗಂಜ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಜಮ್‌ಷೆಡ್‌ಪುರದ ಕಬ್ಬಿಣ–ಉಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಲೋಹವಸ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಕೋಲ್ಕತ ಉಪನಗರ ಹಾಗೂ ಹೌರಾದಲ್ಲೂ ಇವೆ.

ಹೌರ ಸೇತುವೆ

ಸೆಣಬು ಗಿರಣಿಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಯಂತ್ರದ ಬಿಡಿ ಭಾಗಗಳೂ ಹಗುರ ಯಂತ್ರಗಳೂ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಗಟ್ಟಿಗಳಿಂದ ತಗಡುಗಳನ್ನೂ ಸರಳುಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಈಚೆಗೆ ಬೇಲೂರಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ರೈಲ್ವೆ ಕಾರ್ಯಾಗಾರ, ಹಡಗು

ದುರಸ್ತಿ, ಮೋಟಾರು ಜೋಡಣೆ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಕೋಲ್ಕತವೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅನುಭೋಗ ವಸ್ತುಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ರಬ್ಬರ್ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಅಕ್ಕಿ ಗಿರಣಿಗಳು, ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆ, ಪಾದರಕ್ಷೆಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಗಾಜಿನ ವಸ್ತು ಮತ್ತು ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ ತಯಾರಿಕೆಗಳು ಇತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದ ಚಹತೋಟ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಆಡಳಿತ ಕಚೇರಿಗಳಿರುವುದು ಕೋಲ್ಕತದಲ್ಲೇ. ನಗರದ ವಾಣಿಜ್ಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಗೆ ಅದರ ಉತ್ತಮ ಬಂದರೇ ಕಾರಣ. ರೈಲು, ಜಲ ಮತ್ತು ವಿಮಾನ ಮಾರ್ಗಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಗೋಣಿಚೀಲ, ಹೆಂಪ್, ಚಹ, ಲಿನ್ಸೀಡ್, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಬೀಡುಕಬ್ಬಿಣ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸಿನ ಅದಿರುಗಳು, ಅಭ್ರಕ, ಜಮಖಾನೆ, ಚರ್ಮ ಇವು ಮುಖ್ಯ ನಿರ್ಯಾತಗಳು. ಉಪ್ಪು, ಆಹಾರಧಾನ್ಯ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಉಕ್ಕು, ಯಂತ್ರ ಮುಂತಾದವು ಆಯಾತಗಳು. ನದಿ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಹಡಗು ಸಂಚಾರ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾಗದಂತೆ ಬಂದರು–ಆಡಳಿತ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಆಳ ಕಡಿಮೆಯಾಗದಂತೆ ಕ್ರಮ ಕೈಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬಂದರಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ರೈಲ್ವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ರೈಲ್ವೆಗಳಿಗೆ ಇದು ಕೊನೆ ನಿಲ್ದಾಣ. ಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಕೋಲ್ಕತಕ್ಕೆ ಬರುವ ಪ್ರಯಾಣಿಕರು ನಗರದ ಹೊರ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಾದ ಹೌರ ಅಥವಾ ಸಿಯಲ್ದದಲ್ಲಿ ಇಳಿಯಬೇಕು. ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೋಲ್ಕತದ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದೆ. ಕೋಲ್ಕತದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣದ ಹೆಸರು ಸುಭಾಷ್ ಚಂದ್ರಬೋಸ್. ಕೋಲ್ಕತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (1857) ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ. ರವೀಂದ್ರ ಭಾರತಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ 1962ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಉಪನಗರಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಜಾದವಪುರದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ (1955). ಕೋಲ್ಕತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂಶೋಧನಾಲಯಗಳಿವೆ. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕೋಸ್ಟರಿಕ: ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರರಾಜ್ಯ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ನಿಕರಾಗುವ, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಪನಾಮ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮಹಾಸಾಗರ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ಭೂಶಿರ ಮೇಲೆ ಉ.ಅ. $8^0 0'$ – $11^0 15'$ ಹಾಗೂ $82^0 35'$–$85^0 55'$ ಪ.ರೇ. ಮೇಲಿದೆ. 1290

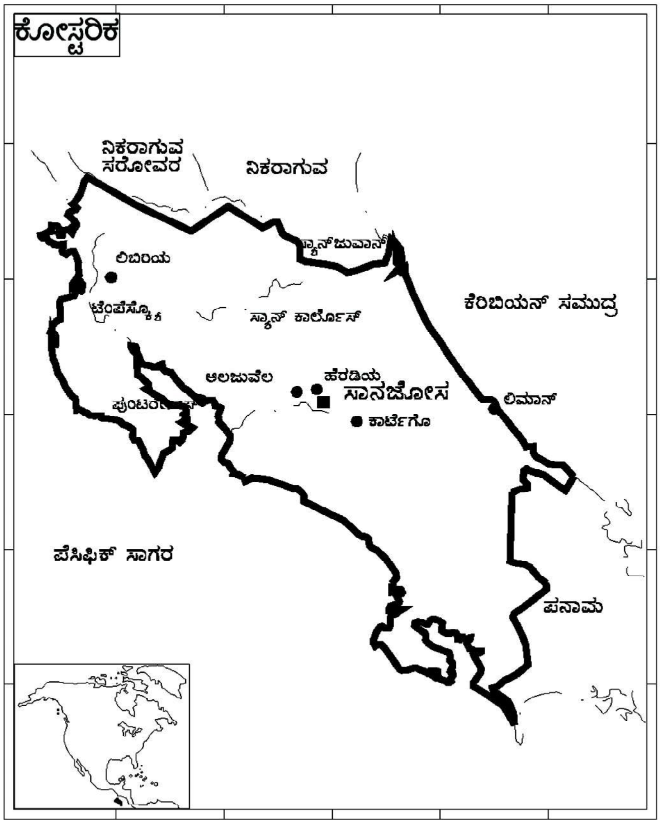

ಕಿಮೀ ಕರಾವಳಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 51,100 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,228,100 (2005). ರಾಜಧಾನಿ ಸ್ಯಾನ್ ಜೋಸ್ ಇಲ್ಲಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,15,909 (2002).

ಇಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಸೆರ್ರೊಚಿರಿಪೊ 3810 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಇಡೀ ಭೂಭಾಗ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಜನಿತ. ಇಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಶಿಖರ ಇರಾಜ಼ು 3431 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಅನೇಕ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ನಿರ್ಮಿತ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರ ಅರೆನಲ್. ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳು ಕೋಸ್ಟರಿಕ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಕೋಕೋಸ್ ದ್ವೀಪ 24 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಹೊಂದಿದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ. ಖಂಡಭೂಮಿಯಿಂದ 500 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಕಲೆರೂ ದ್ವೀಪ 58.5 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಹೊಂದಿದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಇಲ್ಲಿ ಅವನತಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಜಲಚರಗಳು, ಪಕ್ಷಿಪ್ರಾಣಿಗಳು ಇವೆ. ಈಚೆಗೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದಿದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ.

ಬೇಸಾಯ ಪ್ರಮುಖ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲ. ಆದರೂ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಹಣ್ಣುಗಳು ಹಾಗೂ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಇದೆ. ಅಮೆರಿಕದಿಂದ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವರು. ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳಿಲ್ಲ. ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ವಿರಳ. ಕಾಫಿ, ಬಾಳೆ, ಕಬ್ಬು, ಕೋಕೋ, ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆದು ರಫ್ತುಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಉಪಕರಣಗಳು ಹಾಗೂ ಯಂತ್ರಗಳ ಬಿಡಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ರಫ್ತುಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಔಷಧಿಗಳು, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸಲಕರಣೆಗಳು, ಅಲ್ಯುಮಿನಿಯಂ ಮತ್ತು ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮಗಳು ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಸಿಲಿಕಾನ್ ಉದ್ಯಮಗಳು ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದಾಯವನ್ನು ತರುತ್ತಿವೆ. ಬಹುಪಾಲು ಜನರು ಈ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ಜೀವನ ಮಟ್ಟ ಸುಧಾರಿಸಿದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಹಾಗೂ ವಾಯವ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ದೇಶಗಳೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರ ವ್ಯವಹಾರವಿದೆ. ಶೇ. 96 ರಷ್ಟು ಜನ ವಿದ್ಯಾವಂತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಒಟ್ಟು ಬಳಕೆಯ ಶೇ. 93 ರಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಮೂಲ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯಿಂದ ಒದಗುತ್ತದೆ.

ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿಷೇಧಿಸಿರುವ ಕೀರ್ತಿ ಕೋಸ್ಟರಿಕ ದೇಶದ್ದು. ನಿರುದ್ಯೋಗ ಸಮಸ್ಯೆ ಇಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿನ ಬಹುಪಾಲು ಜನರು ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು ಇವರು. ಶೇ. 80 ರಷ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರು ಹಾಗೂ ಇತರರು ಶೇ. 15 ರಷ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಹಣ ಕೋಲನ್ ಹಾಗೂ ಡಾಲರ್. ಈ ಪ್ರಜಾತಂತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯ 15 ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 1821 ರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಈಗ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಒಂದು ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದೆ. ಭಾಷೆ ಸ್ಪಾನಿಷ್. ಅಲಜುವೇಲ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಟಗೊ ಮುಖ್ಯನಗರಗಳು. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಕೋಳಿಕ್ಕೋಡ್: ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಈ ನಗರ ಮಲಬಾರ್ ಕರಾವಳಿ ತೀರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 880,168. ಇದೊಂದು ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ಮರ ಕೊಯ್ಯುವುದು, ಹೆಂಚು ತಯಾರಿಕೆ, ಕಾಫಿ ಪರಿಷ್ಕರಣೆ, ಹೆಣಿಕೆ ಉಡುಪು ತಯಾರಿಕೆ–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಹಿಂದೆ ಇದು ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತೆಂದು, ವಿದೇಶಿಯರು ಈ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಕ್ಯಾಲಿಕಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಬಟ್ಟೆ ಕ್ಯಾಲಿಕೋ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕೋಳಿಕ್ಕೋಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಕೇಂದ್ರ. ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಕರ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಸಾಗರೀಕ ಜೀವ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಶೋಧನಾ ಸಂಸ್ಥೆಯೂ ಇವೆ.

ಕೋಳಿಕ್ಕೋಡ್ ಬಂದರು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ಉಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಹಡಗುಗಳು ತೀರದಿಂದ 4.8 ಕಿಮೀ ಆಚೆಗೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಕೋಳಿಕ್ಕೋಡ್ ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲಾಯಿ ನದಿ ಮುಖದ ಬಳಿ ಇರುವ ಚೌಬೀನೆ ಕೋಠಿ ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ದೊಡ್ಡದು. ತೆಂಗಿನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಮೆಣಸು, ಶುಂಠಿ, ಕಾಫಿ ಚಹ ಇವು ಕೋಳಿಕ್ಕೋಡ್ ಬಂದರಿನ ಮೂಲಕ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ.

ಕೋಳಿಕ್ಕೋಡ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 28,78,498. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2345 ಚ.ಕಿಮೀ. ಬಡಗರ, ಎರ್ನಾಡು, ಕೋಳಿಕ್ಕೋಡ್, ಕ್ವಿಲಾಂಡಿ, ದಕ್ಷಿಣ ವೈನಾಡು ಮತ್ತು ತಿರೂರು ಇಲ್ಲಿಯ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು. ಬತ್ತ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಬೇಸಾಯದ ಜೊತೆಗೆ ತೆಂಗಿನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಐ.)

ಕೌಲಾಲಂಪುರ್: ಮಲೇಷ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಿಂದ 40 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕ್ಲಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಗೊಂಬರ್ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1297526 (2001). ಬ್ರಿಟಿಷರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಇದೊಂದು ಹಳ್ಳಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸತುವಿನ ಗಣಿಗಳು ಆರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ ಇದು ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿತು. ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು, ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿ ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಅಧಿಕವಾಯಿತು. ಸಿಂಗಾಪುರಕ್ಕೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 320 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರ ಸೆಲಾಂಗರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದು, ಅನಂತರ, 1895ರಲ್ಲಿ ಮಲಯ ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. ಕೌಲಾಲಂಪುರದ

ಕೌಲಾಲಂಪುರ್ ನಗರ

ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ವೇಗ ಅಧಿಕವಾದದ್ದು ಮಲಯ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ (1957) ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿ ನೂತನ ವಸತಿಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡುವು. ಒಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ. ಸರ್ಕಾರದ ಮುಖ್ಯ ಕಚೇರಿಗಳಿವೆ.

ಕೌಲಾಲಂಪುರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಲಯಗಳಿವೆ. ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿರುವ ಸುಂಗೈ ಬೇಸಯಲ್ಲಿ ಲೋಹದ ಉದ್ಯಮವೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಸೆಂತುರ್‌ನಲ್ಲಿ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಉದ್ಯಮವೂ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯನಗರ 10 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಪೆಟಾಲಿಂಗ್ ಜಯ ಎಂಬ ಉಪನಗರ ಇದೆ. ವನಸ್ಪತಿ ಮತ್ತು ಸಾಬೂನು ತಯಾರಿಕೆ, ಮದ್ಯೋತ್ಪಾದನೆ ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಕೌಲಾಲಂಪುರ ತವರ ರಬ್ಬರುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. *

ಕ್ಯಾಂಟರ್‌ಬೆರಿ: ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕೆಂಟ್ ಕೌಂಟಿಯ ಒಂದು ನಗರ. ಕೆಂಟ್‌ನ ಪೌರಸಂಸ್ಥೆ ಇರುವ ಊರು (ಬರೊ) ಎಂಬುದರಿಂದಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಕ್ಯಾಂಟರ್‌ಬೆರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಇದು ಒಂದು ಕ್ರೈಸ್ತ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,35,287 (2001). ಲಂಡನ್ನಿನ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 88 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಡೋವರ್‌ನಿಂದ 24 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.200ರ ವೇಳೆಗಾಗಲೆ ಇಲ್ಲಿ ಜನವಸತಿ ಇತ್ತು. ಚಿಕ್ಕ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಸ್ಟಾರ್ ನದಿ ಈ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಮೈದಾನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ.43ರಲ್ಲಿ ರೋಮನರು ಇದನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಇದೊಂದು ಸೇನಾ ನೆಲೆಯಾಯಿತು; ಇಲ್ಲಿ ಕೋಟೆಯ ನಿರ್ಮಾಣವೂ ಆಯಿತು. ರೋಮನರು ಇಲ್ಲೊಂದು ನಾಟ್ಯಮಂದಿರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಬ್ರಿಟನಿನ ರೋಮನ್ ನಾಟ್ಯಮಂದಿರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಈ ಕಟ್ಟಡದ ಮತ್ತು 200ರಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ನರು ಕಟ್ಟಿದ ಕೋಟೆಯ ಗೋಡೆಗಳ ಕುರುಹುಗಳು ಈಗಲೂ ಉಳಿದಿವೆ.

ಕ್ಯಾಂಟರ್‌ಬೆರಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು ಕಿಂಗ್ಸ್ ಸ್ಕೂಲ್. 1970ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಂಟ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. (ಜಿ.ಜಿ.ಎಂ.)

ಕ್ಯಾಂಬೇ: ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ರಾಜ್ಯವಾದ ಗುಜರಾತಿನ ತೀರದ ಒಂದು ಖಾರಿ; ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಈ ಖಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬೀಸಮುದ್ರ ಕೊಂಬಿನ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಗಾಳಿಯಿಂದಾಗಿ ಈ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಭರತ ವಿಪರೀತ. ಸು. 65 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಸಮುದ್ರದ ಉಬ್ಬರ ಸಂಭವಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಅದರ ವೇಗವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಖಾರಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಬಂದರುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಗೋಡು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕಡಲಕರೆಯ ಬದಿ ಅತ್ಯಂತ ಅಪಾಯಕರ.

ಕ್ಯಾಂಬೆ ಪಟ್ಟಣ ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಖಾರಿಯ ಮೇಲಿದೆ. ಖಂಬಾತ್ ಅಥವಾ ಖಂಬಾಯತ್ ಎಂದೂ ಹೆಸರಾದ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಗುಜರಾತಿನ ಕೈರಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕ್ಯಾಂಬೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರ ಕೂಡ. ಕೈರಾ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 50 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕೋಹಿ ನದಿಯ ಮೇಲಿರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಹಿಂದೆ ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ಸಂಸ್ಥಾನದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇದು ಭಾರತದ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರಾಗಿತ್ತೆಂದು ಮರಿನೋ ಸಸುದೋ, ಮಾರ್ಕೊ ಪೋಲೋ ಮುಂತಾದ ವಿದೇಶಿ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗುಜರಾತಿನ ಮುಸ್ಲಿಂ ದೊರೆಗಳ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಬಂದರು ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಕ್ಯಾಂಬೆ ಖಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಗೋಡು ತುಂಬಿ ಬಂದು ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕ್ರಮೇಣ ಕುಗ್ಗಿತು.ಈಗ ಇದು ಒಂದು ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 80,439. ಹತ್ತಿ, ಧಾನ್ಯ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಸರಕುಗಳು. ಉಪ್ಪು; ಜಮಖಾನ, ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆ; ಕಸೂತಿ ಮತ್ತು ಬೆಂಕಿಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ; ಅಗೇಟ್; ಕಾರ್ನೀಲಿಯನ್ ಮುಂತಾದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಒಡವೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ–ಇವಕ್ಕೆ ಕ್ಯಾಂಬೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಖಂಬಾತ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಕಂಭ ಅಥವಾ ಸ್ತಂಭ ಎಂಬುದರಿಂದ ಬಂತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಸುತ್ತ ಇರುವ ಒಂದು ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಕೋಟೆಯ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಜಾಮೀ ಮಸೀದಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಸ್ಮಾರಕಗಳು. ಜಾಮೀ ಮಸೀದಿಯನ್ನು 1325ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಇದು ಗುಜರಾತಿನ ಅತಿಪ್ರಾಚೀನ ಇಸ್ಲಾಮೀ ವಾಸ್ತುಕೃತಿಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯ ಅಂಶಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿನ ಈ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಶೈಲಿ ಮುಂದೆ ಗುಜರಾತಿನ ಇಸ್ಲಾಮೀ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಗೆ ಮಾದರಿಯಾಯಿತು. ಅಗೇಟ್, ಕಾರ್ನೀಲಿಯನ್ ಮುಂತಾದ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಮಣಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿ 3ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹರಪ್ಪ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಉತ್ಖನನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ತೈಲ ಮತ್ತು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲಗಳಿಂದಾಗಿ ಕ್ಯಾಂಬೆ ಈಚೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಕ್ಯಾಂಬೆಗೆ 12 ಕಿಮೀ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಲೂನೆಜ್ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯ ಬಳಿ 1958ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆಯ ಸೆಲೆ ಹೊಡೆಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. 1968–69ರ ಕೊನೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತೋಡಲಾದ ಬಾವಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 62. ಕ್ಯಾಂಬೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಅನಿಲೋತ್ಪಾದನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ದಿನಕ್ಕೆ ಸು. 5 ಕೋಟಿ ಘನ ಮೀ. ಮುಖ್ಯ ಅನಿಲೋತ್ಪಾದನ ಕ್ಷೇತ್ರವಾದ ಕ್ಯಾಂಬೆಯಲ್ಲಿ ತೈಲೋತ್ಪಾದನೆಯನ್ನೂ ಈಚೆಗೆ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಎನ್.ಸಿ.ಎಚ್.;ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕ್ಯಾಟಲೋನಿಯ: ಸ್ಪೇನಿನ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಪಿರನೀಸ್ ಪರ್ವತದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ತೀರದಲ್ಲಿದೆ. ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೈದಾನಗಳಿವೆ. ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸ ಮತ್ತು ಆಲೀವ್ ಎಣ್ಣೆ ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು. ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಯಂತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ಕ್ಯಾಟಲನ್ ಕಲೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಧ್ಯಯುಗೀನ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಿಕ ಪುನರುತ್ಥಾನ ಯುಗದ ಮತೀಯ ಕಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಈ ಕಲೆ ಸು. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾದರೂ ಈಗಲೂ ಇಲ್ಲಿನ ಕಲಾವಿದರು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಚರ್ಚುಗಳಲ್ಲಿ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಣ, ಕಟ್ಟಡಗಳ ಅಲಂಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳು ಮತ್ತು ಮತೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಚಿತ್ರಣ, ಈ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೊಡುಗೆಗಳು. (ಕೆ.ಆರ್.ಜಿ.;ಎಂ.ಕೆ.ಕೆ.)

ಕ್ಯಾನ್ಬೆರ: ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ರಾಜಧಾನಿ. ಸಿಡ್ನಿಯಿಂದ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ 310 ಕಿಮೀ, ಮೆಲ್ಬೋರ್ನಿನಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 650 ಕಿಮೀ, ಅಡಿಲೇಡ್‌ನಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 1350 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಕರಾವಳಿಯಿಂದ ಸು. 115 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,53,149 (2001).

ವಾಷಿಂಗ್ಟನ್ ಡಿ.ಸಿ. ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳ ರಾಜಧಾನಿಗಳಂತೆ ಕ್ಯಾನ್ಬೆರವನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಲು ಆರಿಸಿ ಯೋಜಿಸಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನವಸತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ ಅದನ್ನು ಆರಿಸಲಾಯಿತು. ಬಿಳಿಯರು ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದು 1820ರಲ್ಲಿ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯವೂ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೈದಾನವೂ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಕಟ್ಟಡ ಸಾಮಗ್ರಿಯೂ ಇರುವುವೆಂಬುದು ಅವರು ನೀಡಿದ ವರದಿ. 1824ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಸಣ್ಣ ಗುಂಪೊಂದು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಖಾಯಂ ಆಗಿ ನೆಲಸಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗತೊಡಗಿತು. ಸೇಂಟ್ ಜಾನ್ ಚರ್ಚ್ ಭಾಗಶಃ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ್ದು 1845ರಲ್ಲಿ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಇದು ಸಂಪ್ರದಾಯವಂತ ಕಷ್ಟಸಹಿಷ್ಣು ತೃಪ್ತಜೀವಿಗಳ ನೆಲೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಸಂಯುಕ್ತರಾಷ್ಟ್ರ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿದೊಡನೆಯೇ ರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜಧಾನಿ ಯಾವುದಿರಬೇಕೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಜನಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಲಾಯಿತು. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಉದ್ಘಾಟನೆಯಾದ್ದು 1901ರಲ್ಲಿ. 1900 ರಲ್ಲಿ ಅನುಮೋದಿತವಾದ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಸಂವಿಧಾನ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಕಾರ ನ್ಯೂ ಸೌತ್ ವೇಲ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರಾಜಧಾನಿಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿತ್ತಾದರೂ ಅದನ್ನು ಸಿಡ್ನಿಯಿಂದ 160 ಕಿಮೀ ಒಳಗೆ ನಿರ್ಮಿಸುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಎರಡು ರಾಯಲ್ ಆಯೋಗಗಳು ರಾಜಧಾನಿಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ವರದಿ ಮಾಡಿದುವು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ವಿಮಲವಾಗಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಕ್ಯಾನ್ಬೆರ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಆರಿಸಿತು. ಅನಂತರ ನಗರದ ನಿವೇಶನದ ಆಯ್ಕೆ ನಡೆಯಿತಲ್ಲದೆ ಸು. 1350 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ನ್ಯೂ ಸೌತ್ ವೇಲ್ಸಿನಿಂದ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ರಾಜಧಾನಿಯ ಆಲೇಖ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶ್ವಾದ್ಯಂತ ಸ್ಪರ್ಧೆಯೊಂದನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುಮಾನ ಗಳಿಸಿದಾತ ಶಿಕಾಗೋವಿನ ವಾಲ್ಟರ್ ಬಿ. ಗ್ರಿಫಿನ್ (1876–1937). ರಾಜಧಾನಿಯ ನಿರ್ಮಾಣ 1913ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತಾದರೂ ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಿಂದಾಗಿ ಅದು ನಿಧಾನವಾಯಿತು. ನಗರ ನಿರ್ಮಾಣದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು 1915 ರಿಂದ 1920ರ ವರೆಗೆ ಗ್ರಿಫಿನನೇ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ.

ಕ್ಯಾನ್ಬೆರವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಯೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕ್ಯಾನ್ಬೆರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕಪೂರ್ವ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೇ ಅಲ್ಲದೆ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಅಧ್ಯಯನ, ಶರೀರವಿಜ್ಞಾನ, ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನ–ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅರಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಚೌಬೀನೆ ವಿಭಾಗ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯನ್ ಅಂಗರಚನಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮೌಂಟ್‌ಸ್ಟ್ರಾಮ್ಲೊ ಖಗೋಳವೀಕ್ಷಣಾಲಯ, ಕೃಷಿ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗ್ರಂಥಾಲಯ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಒಳನಾಡಿಗೆ ರಸ್ತೆಗಳುಂಟು. ನ್ಯೂ ಸೌತ್ ವೇಲ್ಸಿನೊಂದಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಕ್ಯಾನ್ಬೆರದಿಂದ ಸಿಡ್ನಿ ಮತ್ತು ಮೆಲ್‌ಬರ್ನ್‌ಗಳಿಗೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳ ರಾಜಧಾನಿಗಳಿಗೂ ಹೋಗಿ ಬರಲು ವಿಮಾನ ಸೌಲಭ್ಯವುಂಟು. *

ಕ್ಯಾಮರೂನ್: ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ಒಂದು ಸಂಯುಕ್ತರಾಜ್ಯ. ಉ.ಅ. 2^0–14^0 ಹಾಗೂ ಪೂ.ರೇ. 8^0–16^0ಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಕ್ಯಾಮರೂನ್‌ಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ, ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ನೈಜೀರಿಯ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಚಾಡ್ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಗ್ಯಾಬಾನ್ ಮತ್ತು ರೀಯೊ ಮೂನಿ–ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ಇದರ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಉದ್ದ 355 ಕಿಮೀ. ಕ್ಯಾಮರೂನ್ ಸಂಯುಕ್ತರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 475,442 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 16,380,005 (2004). ರಾಜಧಾನಿ ಯಾವೂಂಡೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 17,80,000 (2005).

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಕ್ಯಾಮರೂನಿನ ಮಧ್ಯ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗಗಳು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ. ಇದರ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗ ಪರ್ವತಮಯ. ಬೇನ್ವಾ ನದಿಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಮ್ಯಾಂಡರ ಪರ್ವತ ಸು. 1600 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆ ಇದರ ಎತ್ತರ ಏರುತ್ತದೆ. ಮೋಗೆಲ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗಿಲ ಪರ್ವತಗ್ರಂಥಿಗಳು 1,900 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿಯೂ ಬಮೆಂಡ 2,700 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿಯೂ ಉಂಟು.

ಬಮೆಂಡದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಕವಲೊಡೆದು ಪೂರ್ವದ ಗಡಿಯ ಬಳಿ ಯೇಡ್ ಗ್ರಂಥಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಇದರಲ್ಲೂ 1,900 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರಗಳುಂಟು. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಬಳಿ ಇರುವ ಶ್ರೇಣಿ ಕ್ಯಾಮರೂನ್ ಪರ್ವತ. ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ಜೀವಂತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಇದೊಂದೇ. ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಥಟ್ಟನೆ ಮೇಲೇರುವ ಈ ಪರ್ವತ 4,100 ಮೀ ತಲುಪುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಳೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇದರ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖೀಯ ದ್ವೀಪಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವುದು ಫರ್ನಾಂಡೊ ಪೊ. ಈ ಪರ್ವತದ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಮರೂನ್ಸ್ ಅಳಿವೆಯಿದೆ. ಇದರ ಗರಿಷ್ಠ ಅಗಲ 32 ಕಿಮೀ.

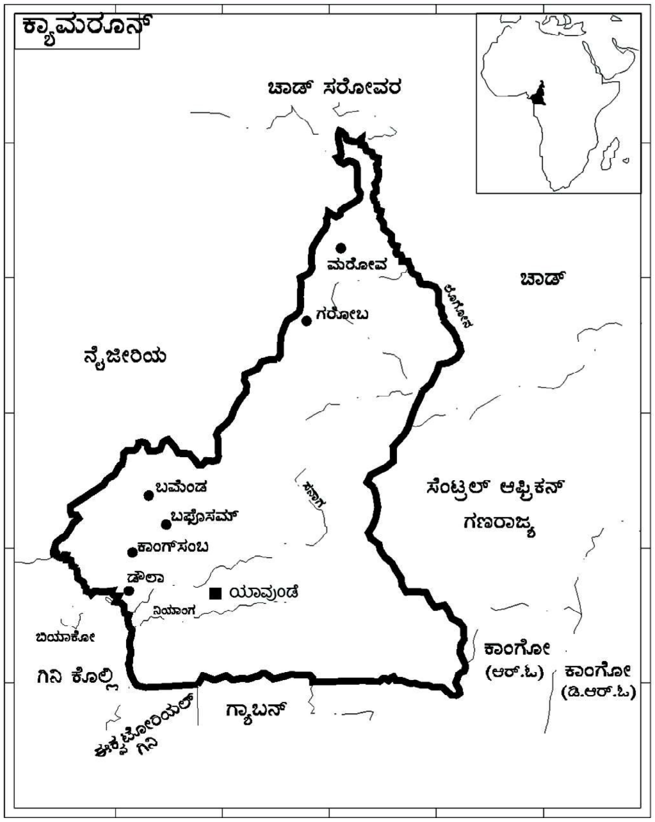

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ಪರ್ವತಪಂಕ್ತಿಗಳ ನಡುವೆ ಬೇನ್ವಾ ನದಿಯೂ ಲೋಗೋನ್ ನದಿಯ ಕೆಲವು ಉಪನದಿಗಳೂ ಉಗಮಿಸುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಚಾಡ್ ಸರೋವರವನ್ನು ಸೇರುವ ಲೋಗೋನ್ ನದಿ ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಕ್ಯಾಮರೂನಿನ ಪೂರ್ವದ ಎಲ್ಲೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಬೇನ್ವಾದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿ ಮೇಯೊ ಕೆಬ್ಬಿ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ನಿಯಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಸಾನಗ, ಆಗ್ನೇಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ಸಾಂಗ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಕ್ಯಾಮರೂನಿನದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ. ಮಧ್ಯಕ ವಾರ್ಷಿಕ ಉಷ್ಣತೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 23.8 ಸೆ. ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 26.6 ಸೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನವೆಂಬರಿನಿಂದ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನವರೆಗೆ ಬೀಸುವ ಈಶಾನ್ಯ ಮಾರುತ ಶುಷ್ಕವಾಗಿಯೂ ತಂಪಾಗಿಯೂ ಧೂಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಈ ಮಾರುತದ ಅವಧಿ ಕಡಿಮೆ. ವರ್ಷದ ಉಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೈಋತ್ಯದಿಂದ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಿಂದ ಮೋಡಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ತಂದು ಮಳೆ ಸುರಿಸುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ವಿಕ್ಟೋರಿಯದಲ್ಲಿ 400 ಸೆಂಮೀ, ಚಾಡ್ ಸರೋವರದ ಬಳಿ 40 ಸೆಂಮೀ. ಕ್ಯಾಮರೂನ್ ಪರ್ವತದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಡಿಬುಂಡ್ಜದಲ್ಲಿ 600 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿಗಳು: ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ 4^0–6^0 ಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೈದಾನಗಳು ಮಳೆಗಾಡುಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಮರಗಳು 120 ಮೀ ವರೆಗೂ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವುದುಂಟು. ಜವುಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತಾಳೆ ಜೊಂಡುಗಳೂ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಗುಲ್ಮ ವೃಕ್ಷಗಳೂ ಉಂಟು. 1200 ಮೀ 2400 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಿತ್ಯ ಹಸಿರು ವೃಕ್ಷಗಳು ಮೈದಾನಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದವು. ಅವುಗಳ ಎತ್ತರ ಕಡಿಮೆ. ಇನ್ನೂ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇತರ ಬಗೆಯ ಮರಗಳೂ ಹುಲ್ಲೂ ಬಿದಿರೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮಳೆಗಾಡುಗಳ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸವನ್ನಾ ಕಾಡುಗಳುಂಟು.

ದಟ್ಟವಾದ ಮಳೆಗಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಗೊರಿಲ್ಲ, ಚಿಂಪಾಂಜಿ, ಬಗೆಬಗೆಯ ಕೋತಿಗಳು ಇವೆ. ಹುಲ್ಲುಬೆರೆತ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಆನೆ, ಬಬೂನ್, ಜಿಂಕೆಗಳುಂಟು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಜಿರಾಫೆಗಳನ್ನೂ ಖಡ್ಗಮೃಗಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಬಾವಲಿ, ಸಣ್ಣ ಮಾಂಸಾಹಾರಿ

ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಇವೆ. ಹಾವು, ಹಲ್ಲಿ, ಕಪ್ಪೆಗಳೂ ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲ. ಅಪಾಯಕಾರಿಗಳಾದ ಟ್ಸೆಟ್ಸೆ ನೊಣಗಳು ಕಾಡುಗಳಲ್ಲೂ ಹುಲ್ಲುಗಾಡುಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿವೆ. ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ದನಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಕುದುರೆ, ಕತ್ತೆ, ಒಂಟೆಗಳು ಹೇರುಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಹುಲ್ಲುಗಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಜೇನು ಒಂದು ವಿಶೇಷ.

ಕೃಷಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಆಫ್ರಿಕದ ಉಷ್ಣವಲಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪೈಕಿ ಕ್ಯಾಮರೂನಿನಲ್ಲಿಯ ತಲಾ ವರಮಾನ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಆದರೆ ಅದರ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಈಗಲೂ ಕೃಷಿಯೇ ತಳಹದಿ. ಮುಖ್ಯವಾದ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳೆಗಳು ಕೋಕೋ, ಕಾಫಿ, ರಬ್ಬರ್ ಮತ್ತು ತಾಳೆ ಎಣ್ಣೆ. ಬಾಳೆ ಬೆಳೆಯು ಮುಖ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಕಳೆದ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಹತ್ತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಯೂ ಈಚೆಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸಾರ್ಗಂ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ನೆಲಗಡಲೆ, ಹುರುಳಿ, ಎಳ್ಳು, ತರಕಾರಿ ಇವು ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು. ಪಶ್ಚಿಮ ಕ್ಯಾಮರೂನಿನಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್ (ನೆಡುತೋಟ) ಬೇಸಾಯ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಪೂರ್ವ ಕ್ಯಾಮರೂನಿನಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಈಡೀಯಿ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಆಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ಡೌಲ ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ.

ಆಡಳಿತ: ಈಗ ಪೂರ್ವ ಕ್ಯಾಮರೂನ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಭಾಗ ಹಿಂದೆ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. 1958ರಲ್ಲಿ ಅದು ಸ್ವಾಯತ್ತೆಯನ್ನೂ 1960ರ ಜನವರಿ 1ರಂದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೂ ಪಡೆದು, 1960ರ ಮಾರ್ಚ್ 1ರಂದು ಗಣರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. 1961ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 1ರಂದು ಕ್ಯಾಮರೂನ್ ಗಣರಾಜ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ನ್ಯಾಸಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದ ದಕ್ಷಿಣ ಕ್ಯಾಮರೂನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿದ್ದ ಉತ್ತರ ಕ್ಯಾಮರೂನ್ಸ್ ಇವು ಸೇರಿ ಕ್ಯಾಮರೂನ್ ಸಂಯುಕ್ತ ಗಣರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಕ್ಯಾಮರೂನಿನ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನೂ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷನೂ ಸಂಯುಕ್ತ ವಿಧಾನಸಭೆಯ ಸದಸ್ಯರೂ ನೇರ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಯ್ಕೆಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ಕೇಂದ್ರ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲವನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷ ನೇಮಕ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಕ್ಯಾಮರೂನಿನ ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಪ್ರಧಾನಿಗಳೂ ಸಂಪುಟಗಳೂ ವಿಧಾನಸಭೆಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ.

ಸಾರಿಗೆ: ಪೂರ್ವ ಕ್ಯಾಮರೂನಿಗೂ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತೀಯ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೂ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಪಶ್ಚಿಮ ಕ್ಯಾಮರೂನಿನ ಮಾರ್ಗಗಳು ನೈಜೀರಿಯದೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿವೆ. ಡೌಲ–ಯಾವೂಂಡೆ ಮತ್ತು ಯಾವೂಂಡೆ–ಬೆಲಾಬೊ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಬೆಲಾಬೊದಿಂದ ನ್ಗಾಮೊಂಡೇರೆಗೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಯೊಂದುಂಟು. ಡೌಲ (2,00,000) ಮತ್ತು ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಮುಖ್ಯ ರೇವುಪಟ್ಟಣಗಳು. ಕ್ಯಾಮರೂನಿನ ಹಲವು ಭಾಗಗಳೊಂದಿಗೂ ಇತರ ದೇಶಗಳೊಂದಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಇತರ ದೇಶಗಳೊಂದಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಉಂಟು.

ಕ್ಯಾಮರೂನ್ ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವ ಕ್ಯಾಮರೂನಿಗೂ ರಾಜಧಾನಿ ಯಾವೂಂಡೇ (1,10,000). ಪಶ್ಚಿಮ ಕ್ಯಾಮರೂನಿನ ರಾಜಧಾನಿ ಬೂಯೇಯ. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಕ್ಯಾಮೆರ ವಿಧಾನ: ಇದು ಭೂಪಟ ವಿಸ್ತರಣೆ ನ್ಯೂನೀಕರಣೆಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವಿಧಾನ. ಗೋಡೆಗಳಿಗೆ ತೂಗು ಹಾಕುವ ದೊಡ್ಡ ಭೂಪಟಗಳನ್ನು ನ್ಯೂನೀಕರಿಸಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕ್ಯಾಮೆರಾವನ್ನು ಬಳಸುವರು. ಇದರಲ್ಲಿ ನ್ಯೂನೀಕರಿಸಿದ ಭೂಪಟದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಪಟ್ಟಕದ ಮೂಲಕ ಹಾಳೆಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಪಡೆಯುವರು. ಬೇಕಾದ ಅಳತೆಗೆ ಭೂಪಟಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆ ಮತ್ತು ನ್ಯೂನೀಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಅದರ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ತೀರದಲ್ಲಿದೆ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು ಕಂಡು ಚಿನ್ನದ ರಾಜ್ಯವೆಂದೂ ಇದನ್ನು ಕರೆಯುವರು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಓರೆಗನ್, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನೆವಾಡ ಮತ್ತು ಅರಿಜೋನ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೊದ ಕೆಳ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಪ್ರದೇಶ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ–ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ಉ.ಅ.$32^0 30'$–42^0 ಮತ್ತು ಪ.ರೇ.114^0–$124^0 29'$ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ, 5384 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಮೂರನೆಯ ರಾಜ್ಯ. ಇದಕ್ಕೆ 2822 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕರಾವಳಿ ಇದೆ.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತ ಸರಗೊಂದು ಹಾದುಹೋಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಇದೆ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಅಗಲ 32 ರಿಂದ 64 ಕಿಮೀ. ಇಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಸಣ್ಣ ನದಿಗಳು ಹರಿದು ಕಂದರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವಶ್ರೇಣಿಯ ಎತ್ತರ 600–2400 ಮೀ. ಸ್ಯಾನ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ ಕೊಲ್ಲಿ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯ ಶಿಖರಗಳು ಸು. 1200 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಡಿಯಾಬ್ಲೊ (1156 ಮೀ.) ಸೇಂಟ್ ಹೆಲೆನಾ (1304 ಮೀ). ಇಲ್ಲಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿರುವ ಶ್ರೇಣಿ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಶ್ರೇಣಿ ಸಿಯೆರ ನೆವಾಡ 640 ಕಿಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಪೂರ್ವದ ಶ್ರೇಣಿ ಪಶ್ಚಿಮದ ಶ್ರೇಣಿಗಿಂತ ಉನ್ನತವಾದ್ದು. ಇದರ ನಡುವೆ 600 ಮೀ – 1501 ಮೀ ಆಳದ ಕಮರಿಗಳುಂಟು. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಪೂರ್ವದ ಭಾಗ ಬಹಳ ಕಡಿದಾಗಿದೆ. ಕಣಿವೆಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಅತ್ಯಂತ ತಗ್ಗಿನ ಕಣಿವೆ ಫ್ರೆಜ್ನೋ (2702 ಮೀ). ಟೈಯೋಗಾ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ (3303ಮೀ) ಹೆಚ್ಚು ಸಂಚಾರವಿದೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ 4204 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಶಿಖರಗಳು ನಾಲ್ಕು. ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಹ್ವಿಟ್ನಿ (4353 ಮೀ).

ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ಪರ್ವತದೃಶ್ಯ ಅತ್ಯಂತ ರಮಣೀಯವಾದುದು. ಓವೆನ್ಸ್ ಸರೋವರದ ಎದುರಿಗೆ ಹದಿನಾರು ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ 3000 ಮೀ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿಯುವ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶೃಂಗಗಳ ಸಾಲು, ಸುತ್ತಲ ಮೈದಾನದಿಂದ 3300 ಮೀ ಮೇಲೆದ್ದು ಎತ್ತರದ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ ಷ್ಯಾಸ್ತ ಶಿಖರ, ಕರಾವಳಿ ಶ್ರೇಣಿಯ ಕಣಿವೆಗಳು, ಕಿಂಗ್ಸ್ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಕವಲು ಯೂಸೆಮಿಟಿ ಕಣಿವೆಗಳು ರಮ್ಯವಾಗಿವೆ. ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ಪರ್ವತಗಳ ರಮ್ಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ಇಲ್ಲಿದ್ದ ಹಿಮನದಿಗಳ ನಗ್ನೀಕರಣ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿದಂಥವು. ಆಳವಾದ ಕಮರಿಗಳು ನದಿಗಳ ಕೊರೆತದ ಫಲ. ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸರೋವರಗಳೂ ಉಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದದ್ದು ಟಾಹೋ. ಇದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1891 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ 1200–1500 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಶೃಂಗಗಳಿವೆ.

ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಬಹುತೇಕ ಲಾವದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕುಳಿಗಳೂ ಬೂದಿ ಗುಡ್ಡಗಳೂ ಉಂಟು. ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಇತ್ತೀಚಿನವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಷಾಸ್ತ ಶಿಖರ ಒಂದು. ಓವೆನ್ಸ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಲುಪ್ತ ಮತ್ತು ಸುಪ್ತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಗುಚ್ಛವೊಂದುಂಟು.

ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಭೂಕಂಪದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಷ್ಟವುಂಟಾಯಿತು. 1868ರಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾನ್‌ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ ನಗರ ಸಂಕಷ್ಟಕ್ಕೀಡಾಯಿತು. 1925ರಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾಂಟ ಬಾರ್ಬರ ತೀವ್ರ ಕಂಪನಕ್ಕೊಳಗಾಯಿತು.

ಗೋಲ್ಡನ್ ಗೇಟ್ ಸೇತುವೆ

ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡಂತಿರುವ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವಿನ ಪ್ರದೇಶ. ಸ್ಯಾನ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೊದ ಗೋಲ್ಡನ್ ಗೇಟ್‌ನ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದು ಹೊರಕ್ಕೆ ತೆರೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಒಳನಾಡಿನ ನೀರೆಲ್ಲ ಹರಿದುಹೋಗಲು ಇರುವ ತೆರವು ಇದೊಂದೇ. ಈ ಕಣಿವೆಯ ಉದ್ದ 720 ಕಿಮೀ. ಸರಾಸರಿ ಅಗಲ 64 ಕಿಮೀ. ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾಕ್ರಮೆಂಟೊ ನದಿಯೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾನ್ ವಾಕೀನ್ ನದಿಯೂ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಇರುವಾಗ ಸ್ಯಾಕ್ರಮೆಂಟೊ ನದಿಯನ್ನು ಸ್ಯಾನ್ ವಾಕೀನ್ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸಾಗರ ತೀರದ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ನಡುವಿನ ಕಣಿವೆಯತ್ತ ಯಾವ ನದಿಯೂ ಸದಾ ಹರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಿಂದ ಸ್ಯಾಕ್ರಮೆಂಟೊ ಮತ್ತು ಸ್ಯಾನ್ ವಾಕೀನ್ ನದಿಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಬಂದು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಸ್ಯಾಕ್ರಮೆಂಟೊದ ಪ್ರಮುಖ ಉಪನದಿ

ಫೆದರ್. ಇದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಬಂದು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಉಪನದಿಗಳು ನಡುವೆಯೇ ಬತ್ತಿಹೋಗುತ್ತವೆ; ಇಲ್ಲವೇ ಡೆತ್‌ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಂತೆ ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಹರಿದು ಇಂಗಿಹೋಗುತ್ತವೆ.

ಪಾಯಿಂಟ್ ಕನ್‌ಸೆಪ್‌ಷನ್‌ಗೆ ದಕ್ಷಿಣದ ಕರಾವಳಿ ಫಲವತ್ತಾದ್ದು. ಒಳನಾಡ ಮರುಭೂಮಿಗೂ ಇದಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಉತ್ತುಂಗ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯುಂಟು. 1500–2000 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಈ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ 3000 ಮೀ ಗೂ ಎತ್ತರವಿರುವ ಕೆಲವು ಶಿಖರಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾನ್ ಬರ್ನಡೀನೋ (3492 ಮೀ), ಸ್ಯಾನ್ ಜಸಿಂಟೋ (3245 ಮೀ), ಸ್ಯಾನ್ ಅಂಟೋನಿಯೋ (3027 ಮೀ) ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಣಿವೆಗಳಿವೆ. ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಈ ಕಣಿವೆಗಳ ಮೂಲಕ ತೀರಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲು ಹೆಚ್ಚು. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಂಜರು. ಕೆರ್ನ್, ಲಾಸ್ ಏಂಜಲೀಸ್ ಮತ್ತು ಸಾನ್ ಬರ್ನಡೀನೋ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮೊಹಾವೆ ಮರಳುಗಾಡು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಿಲ್ಲ. ಸಾನ್ ಡಿಯೇಗೋ, ಇಂಪೀರಿಯಲ್ ಮತ್ತು ರಿವರ್‌ಸೈಡ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹೊಳೆಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ಡೆತ್ ಕಣಿವೆ ಓವೆನ್ಸ್ ಸರೋವರದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 64 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಅಮರ್ಗೋಸಾ ನದಿ ನೆವಾಡ ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಈ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ಸೇರಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಉಪ್ಪುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಬೋರ್ಯಾಕ್ಸ್, ನೈಟ್ರೇಟ್ ಆಫ್ ಸೋಡ ಇವು ಇಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇಡೀ ಖಂಡದ ಅತ್ಯಂತ ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರದೇಶ ಡೆತ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಇರುವುದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 84 ಮೀ ಕೆಳಗಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ವಾಯುಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು: ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆಯ ಅಂತರ ಕಡಿಮೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಗಳ ಹೊರತು ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಿಯೆರ ಪರ್ವತ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ವಾಯವ್ಯ ಕೌಂಟಿಗಳಲ್ಲೂ 100 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ಯೋ, ಕರ್ನ್, ಸ್ಯಾನ್ ಬರ್ನಡೀನೋ ಮತ್ತು ಇಂಪೀರಿಯಲ್ ಕೌಂಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ 25 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಉಳಿದ ಕಡೆ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 25–50 ಸೆಂಮೀ. 1800–2110 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರವಿರುವ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಅವಪತನವಾಗುವುದು ಹಿಮರೂಪದಲ್ಲಿ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಕರಗಿ ಹರಿದು ನೀರಾವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. ಸ್ಯಾನ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮೇ–ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆ ಮಂಜು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇದರ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲು ಹೆಚ್ಚು. ಕೊಲರಾಡೋ ಮರುಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಅದರ ಅಂಚಿನ ಆರಿಜ಼ೋನ ರಾಜ್ಯದ ಹೀಲ ಕಣಿವೆ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ದಕ್ಷಿಣ ಅಂಚಿನ ಉಷ್ಣತೆ 44^0ಸೆ. – 46^0ಸೆ. ರಾಜ್ಯದ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುವುದು ಟಾಹೋ ಸರೋವರದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ -5^0 -4^0ಸೆ.ಇರುವುದುಂಟು.

ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು: ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪೈನ್ ಮತ್ತು ರೆಡ್‌ವುಡ್ ಮರಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿವೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 400 ಪ್ರಭೇದಗಳ ಸಸ್ತನಿಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು; ಪಾಕೆಟ್ ಗೋಫರ್, ಕರಿಬಾಲದ ಮೊಲ, ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಬ್ಯಾಡ್ಜರ್, ಕಯೋಟ್, ಯನ ಕೂಗರ್, ಕಾಡುಕುರಿ, ಜಿಂಕೆ ಮತ್ತು ಎಲ್ಕ್. ಇಲ್ಲಿಯ ಪಕ್ಷಿಪ್ರಭೇದಗಳು 600. ಕ್ವೇಲ್, ಪಾರಿವಾಳ, ಗೂಬೆ, ಹಮಿಂಗ್‌ಬರ್ಡ್ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳುಂಟು.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ನೀರಾವರಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಉತ್ತಮ ವ್ಯವಸಾಯ ಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಭೂ ತಾಕುಗಳು–ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ರಾಜ್ಯ ಮುಖ್ಯ ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೇಂದ್ರ ಕಣಿವೆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಫ್ರಿಯಾಂಟ್ ಮತ್ತು ಷಾಸ್ತ ಜಲಾಶಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಹತ್ತಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಗೋದಿ, ಬತ್ತ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಸಕ್ಕರೆ ಗೆಡ್ಡೆ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಕಿತ್ತಳೆ, ನಿಂಬೆ, ವಾಲ್‌ನಟ್, ಮರಸೇಬು, ಬಾದಾಮಿ, ಸೇಬು, ಅಂಜೂರ ಮುಂತಾದವು ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮೆಕ್ಸಿಕೊದಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದು. ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ಬೀಜರಹಿತ ಕಿತ್ತಳೆ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

1940–50ರ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಸ್ಯಾನ್ ವಾಕೀನ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿಯ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಪೇನ್ ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಸಿಕೊಗಳ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಫ್ರಾನ್‌ಸಿಸ್ಕನ್ ಪಾದ್ರಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಪಶುಪಾಲನೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ಕಡಲ ತೀರದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ಮುಖ್ಯ ರೇವುಗಳು ಯುರೀಕ, ಸ್ಯಾನ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ, ಮಾಂಟೆರೇ, ಸ್ಯಾಂಟ ಬಾರ್ಬರ, ಲಾಸ್ ಏಂಜೆಲೆಸ್ ಮತ್ತು ಸ್ಯಾನ್ ಡಿಯೇಗೋ.

1860ರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲ ಸರಕುಗಳೂ ಅಮೆರಿಕದ ಪೂರ್ವ ರಾಜ್ಯಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಯುರೋಪಿನಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ್ಲಿನ ಅಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಬಂದಮೇಲೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿದವು. 1919ರ ವೇಳೆಗೆ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕಿಂತ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಗಳಿಸಿತು. ವಿಮಾನ ಮತ್ತು ಮೋಟಾರು ತಯಾರಿಕೆ, ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಪೈಕಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಮಾಂಸ ಸಂಸ್ಕರಣ, ಮುದ್ರಣ, ಮರಗೆಲಸ, ಹತ್ತಿ ಜವಳಿ ಇವು ಇತರ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಚೌಬೀನೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು. ಹಾಲಿವುಡ್ ಪ್ರಮುಖ ಚಲನಚಿತ್ರ ತಯಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ.

ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವಿದ್ದದ್ದು 1848ಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆಯೇ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಇದು ಪ್ರಮುಖ ಸ್ವರ್ಣೋತ್ಪಾದಕ ರಾಜ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಶತಮಾನದ ನಡುಗಾಲದಿಂದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತಗ್ಗಿದೆ.

ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾದ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜ. ಕಚ್ಚಾ ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜ್ಯ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಇಡೀ ದೇಶದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 15 ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ಪಾಲು. ವಿಲ್ಮಿಂಗ್ಟನ್, ಲಾಂಗ್ ಬೀಚ್, ಹಂಟಿಂಗ್ಟನ್ ಬೀಚ್, ಮಿಡ್ವೇ–ಸನ್ಸೆಟ್, ಕೆಟ್ಲ್‌ಮನ್ ಬೆಟ್ಟಗಳು, ಕೊಲಿಂಗ–ಇವು ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ತೈಲೋತ್ಪಾದಕ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಬೋರಾನ್, ಯುರೇನಿಯಂ, ಉಪ್ಪು, ಸೀಸ, ಮೆಗ್ನೀಷಿಯಂ, ಜಿಪ್ಸಂ–ಇವು ರಾಜ್ಯದ ಇತರ ಕೆಲವು ಖನಿಜಗಳು.

1869ರಲ್ಲಿ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮತ್ತು ಯೂನಿಯನ್ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರದಿಂದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ತೀರದ ವರೆಗೆ ರೈಲು ಸಾರಿಗೆ ಬಹಳ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು.

1919ರ ತರುವಾಯ ಅನೇಕ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದುವು. ಇಲ್ಲಿ ವಾಹನಗಳ ಬಳಕೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರಿಗೆ ಒಂದರಂತೆ ಮೋಟಾರ್ ಕಾರು ಮುಂತಾದ ವಾಹನಗಳಿವೆ.

ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ರೇವುಗಳಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸಮುದ್ರ ಜಲಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯವುಂಟು. ಸ್ಯಾನ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ ಮತ್ತು ಲಾಸ್ ಏಂಜೆಲೆಸ್ ಬಂದರುಗಳಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದ ಹಲವು ಕಡೆಗಳಿಗೆ ಹಡಗುಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಸ್ಯಾನ್ ಡಿಯೇಗೋದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಬಂದರಿದ್ದು, ಅದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನೌಕಾಬಲದ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದೆ. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿಗಳು, ಮೀನು ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸರಕುಗಳು ಈ ರಾಜ್ಯದಿಂದ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ.

ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳು ಇವು: ಲಾಸ್ ಏಂಜೆಲೆಸ್, ಲಾಂಗ್ ಬೀಚ್, ಸ್ಯಾನ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ, ಸ್ಯಾಕ್ರಮೆಂಟೋ, ಸ್ಯಾನ್ ಬರ್ನಡೀನೋ, ಸ್ಯಾನ್ ಡಿಯೇಗೋ, ಬೇಕರ್ಸ್ ಫೀಲ್ಡ್, ಬರ್ಕ್‌ಲಿ, ಗ್ಲೆಂಡೇಲ್, ಓಕ್‌ಲೆಂಡ್, ಆಲಮೇಡ, ಪೊಮೋನ, ಪ್ಯಾಸಡೀನ ಮತ್ತು ರಿವರ್‌ಸೈಡ್. ರಾಜಧಾನಿ ಸ್ಯಾಕ್ರಮೆಂಟೋ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,07,018 (2001). ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,38,71,648 (2001).

ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಚಿತಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಶಿಶುವಿಹಾರ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಾಗೂ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಉಚಿತವಾಗಿ ಒದಗಿಸುವ ಏರ್ಪಾಡಿದೆ.

ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ 1858ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇದರ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿ ಬರ್ಕ್‌ಲಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಏಳು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಇದು ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಗಳೂ ಕುರುಡ ಮತ್ತು ಕಿವುಡರ ಶಾಲೆಗಳೂ ಕಲಾ ಶಾಲೆಗಳೂ ಇವೆ. ಪ್ಯಾಲೋ ಆಲ್ಟೋದ ಸ್ಟಾನ್‌ಫರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಮತ್ತು ಲಾಸ್ ಏಂಜೆಲೆಸ್‌ನ ದಕ್ಷಿಣ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಖಾಸಗಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡವು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.;ಸಿ.ಎಂ.)

ಕ್ಯಾಲ್ಗೂರ್ಲಿ: ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಕ್ಯಾಲ್ಗೂರ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಪರ್ತ್‌ಗೆ 604 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಕೂಲ್ಗಾರ್ಡಿಗೆ 38 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ನಗರ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 28,196 (2005).

ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 1887–88ರಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಪತ್ತೆಯಾಯಿತು. 1892–94ರಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಆಸೆಯಿಂದ ಜನ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಧಾವಿಸಿದರು. 1900ರ ವೇಳೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 30,000ಕ್ಕೆ ಏರಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮದ ಏರಿಳಿತಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯದು ಒಣವಾಯುಗುಣ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ನೀರಿನ ಅಭಾವ ಇಲ್ಲಿನ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ತೊಂದರೆ. ಪರ್ತ್‌ಗೆ 24 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹೆಲೆನ ನದಿಯ ಮೇಲಿರುವ ಮುಂಡರಿಂಗ್ ಅಣೆಕಟ್ಟಿಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ನೀರು ಸರಬರಾಜು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಲ್ಗೂರ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಗಣಿಉದ್ಯಮದ ಆರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಉತ್ಪಾದನೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಮೇಲೇರಿ. 1903 ರಿಂದ ಅದು ಇಳಿಮುಖವಾಗಿ 1920–29ರಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಕ್ಷೀಣಿಸಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಚಿನ್ನದ ಬೆಲೆ ಏರಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಆಧುನಿಕ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ವಿಧಾನಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನದಿಂದಲೂ ಉದ್ಯಮ ಸ್ಥಾಯಿಕೃತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲೊಂದು ಜಿಲ್ಲಾ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯೂ ಗಣಿ ಶಾಲೆಯೂ ಇವೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಕ್ಯೂಬ: ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸಿನ ಗ್ರೇಟರ್ ಆಂಟಿಲಿಸ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ದ್ವೀಪ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಫ್ಲೋರಿಡಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಈ ದ್ವೀಪದ ಉದ್ದ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 1193 ಕಿಮೀ. ಇದರ ಅಗಲ 35 ಕಿಮೀ ಗಳಿಂದ 198 ಕಿಮೀ ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ತೀರದ ಬಳಿಯ ಈಸ್ಲಾ ದ ಪಿನೋಸ್ ಮತ್ತು ಸು. 1,600 ಕಿರುದ್ವೀಪಗಳೂ ಸೇರಿ ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,10,922 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 11,346,700 (2001). ಉ.ಅ. $19^{0}49'$–$23^{0}15'$ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ.$74^{0}8'$ ಮತ್ತು $84^{0}57'$ ನಡುವೆ, ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿಯ ದ್ವಾರದ ಬಳಿ, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬಾಗಿದ ಬಿಲ್ಲಿನಂತೆ ಇರುವ ಕ್ಯೂಬದ ಸನ್ನಿವೇಶ ಮಹತ್ವದ್ದು. ವಸಾಹತು ಯುಗದ ಆದಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನಿನವರು ಇದನ್ನು ಹೊಸ ಜಗತ್ತಿನ ಬೀಗದಕೈ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಈಗಲೂ ಇದರ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಾನ ಮಹತ್ತ್ವ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಪೂರ್ವ ರಾಜ್ಯಗಳ ಜನನಿಬಿಡ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಕ್ಯೂಬ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಗಮನ ಸೆಳೆದಿದೆ.

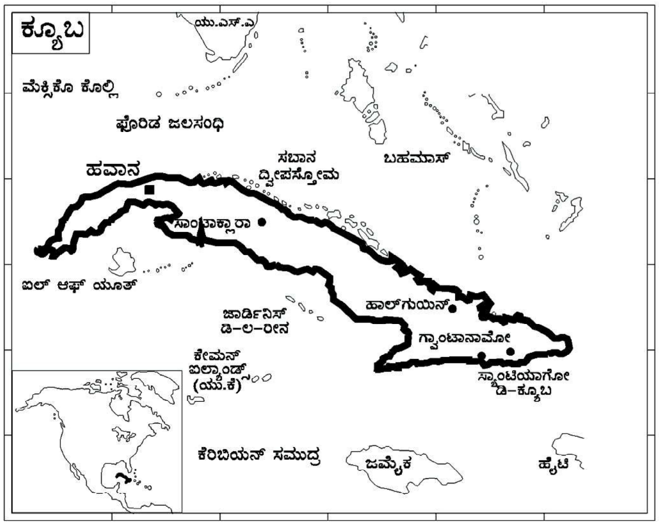

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಕ್ಯೂಬ ಬಹುತೇಕ ವಿಶಾಲ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಾಡು. ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಕಾಲುಭಾಗ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶ. ದೇಶದ ಒಂದು ತುದಿಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ತುದಿಯವರೆಗೆ ಇದು ಹಬ್ಬಿದೆ. ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಮೈದಾನಗಳಿವೆ. ಕೃಷಿ ಹಾಗೂ ಸಾರಿಗೆ ಬೆಳವಣಿಗೆ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಈ ಮೈದಾನಗಳು ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ.

ಕ್ಯೂಬದ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 98 ಮೀ. ಸಿಯೆರಾ ಮೇಸ್ತ್ರ ಶ್ರೇಣಿಯ ಪಿಕೋ ಟರ್ಕ್ವಿನೊ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ (1975 ಮೀ). ಆಗ್ನೇಯ ತುದಿಯ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳ ಗರಿಷ್ಠ ಎತ್ತರ 600 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಕಾಮಾಗ್ವೆಯಿಯ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಗರಿಷ್ಠ ಎತ್ತರ ಸು. 3000 ಮೀ. ದಕ್ಷಿಣ ಲಾಸ್ ವಿಲಾಸ್‌ನ ಟ್ರಿನಿಡಾಡ್ ಪರ್ವತಗಳ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ 1141 ಮೀ. ಉತ್ತರ ತೀರದ ಬಳಿಯ ಪೀನಾರ್ ದೆಲ್ ರೀಯೊ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಸ್ಥಳ 717 ಮೀ.

ಕ್ಯೂಬದಲ್ಲಿ 200ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ನದಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ನದಿಗಳು ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ನದಿಗಳ ಅಳಿವೆಗಳು ಆಳವಾಗಿಯೂ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ನೌಕಾಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿವೆ. ಕ್ಯೂಬ ದ್ವೀಪದ ಅಗಲ ಕಿರಿದಾದ್ದರಿಂದ ಬಹುತೇಕ ನದಿಗಳು ಮೋಟಕಾಗಿವೆ. ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದದ ನದಿ ಕಾಟೊ (248 ಕಿಮೀ). ಪಶ್ಚಿಮ ಓರಿಯೆಂಟೆಯ ಅಗಲವಾದ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಸಿಯೆರಾ ಮೇಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರದಲ್ಲಿ ಇದು ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

ಕ್ಯೂಬದ ಕಡಲ ಕಿನಾರೆಯ ಉದ್ದ ಸು. 3520 ಕಿಮೀ. ಇದರ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ಸರ್ವಋತು ಬಂದರುಗಳಿವೆ.

ಕ್ಯೂಬವನ್ನು ಅದರ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1 ಪಶ್ಚಿಮದ ಮೂರು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಆಕ್ಸಿಡೆಂಟ್; 2 ಕೇಂದ್ರ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಬಹು ಭಾಗವನ್ನಾವರಿಸಿರುವ ಲಾಸ್ ವಿಲಾಸ್; 3 ಕಾಮಾಗ್ವೆಯಿ ಮತ್ತು ಓರಿಯೆಂಟೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ವಾಯವ್ಯಭಾಗ; 4 ಓರಿಯೆಂಟೆಯ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಭಾಗ.

ವಾಯುಗುಣ: ಕ್ಯೂಬದ್ದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾಗರಿಕ ಉಪೋಷ್ಣವಲಯ ವಾಯುಗುಣ. ಕ್ಯೂಬದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಮುದ್ರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಸಮುದ್ರದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 20^{0} ಸೆ. ಜುಲೈಯಲ್ಲಿ 28^{0} ಸೆ. ಅಲ್ಲಿ 31^{0} ಸೆ. ಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ ಕನಿಷ್ಠ ಬರ್ಫ ಬಿಂದುವಿಗಿಂತ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವುದುಂಟು. ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಬೀಸುವ ವಾಣಿಜ್ಯಮಾರುತಗಳಿಂದ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾರುತಗಳು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಈಶಾನ್ಯದಿಂದಲೂ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ–ಆಗ್ನೇಯಗಳಿಂದಲೂ ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಖಂಡಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಬೀಸುವ ಚಳಿಗಾಳಿಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಒಳಗಾಗುವುದುಂಟು. ಕ್ಯೂಬದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಅಧಿಕ; ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ 137 ಸೆಂಮೀ. ಪೀನ್ ದೆಲ್ ರೀಯೊ ಪರ್ವತಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ (165 ಸೆಂಮೀ). ಓರಿಯೆಂಟೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರದಲ್ಲಿ 76 ಸೆಂಮೀ. ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಮೇ–ನವೆಂಬರ್ ಮಳೆಗಾಲ. ವರ್ಷದ ಮಳೆಯ ಮುಕ್ಕಾಲು ಪಾಲು ಬೀಳುವುದು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಕ್ಯೂಬ ಚಂಡಮಾರುತಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುವುದುಂಟು. ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಹಾವಳಿ ಹೆಚ್ಚು. ರಭಸದಿಂದ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ, ಅತಿಯಾದ ಮಳೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಬಲ ಸಮುದ್ರ ಅಲೆಯ ಹೊಡೆತಗಳಿಂದ ಹಾನಿಗೊಳಗಾಗುವುದುಂಟು.

ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು: ಕ್ಯೂಬದ ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ. ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್, ದಕ್ಷಿಣ ಫ್ಲಾರಿಡ, ಮೆಕ್ಸಿಕೊ, ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕಗಳ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಇಲ್ಲುಂಟು. ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಹೊಸ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕಬ್ಬು, ಕಾಫಿ, ಕಕಾವೊ, ಬಾಳೆ ಮುಂತಾದವು. ಕ್ಯೂಬದ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಅಮೂಲ್ಯ ಮರಗಳಿದ್ದು ಬಹುತೇಕ ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಕೃಷಿಗಾಗಿ ಕಡಿಯಲಾಗಿದೆ. ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾಡುಗಳು ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ಕ್ಯೂಬದ ಕಾಲುಭಾಗವನ್ನು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಆವರಿಸಿದೆ. ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ–ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಗುಲ್ಮವೃಕ್ಷಗಳಿವೆ.

ಕ್ಯೂಬದ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತೂ ಸಹ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಶೇರುಕಗಳಿಗಿಂತ ಅಕಶೇರುಕಗಳು ಅಧಿಕ. ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಸ್ಥಳೀಯವಾದವುಗಳು. ಬಾವಲಿ ಹಾಗೂ ದಂಶಕಗಳ ಹಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳುಂಟು. ದೊಡ್ಡ ಇಲಿಗಳ ಮೂರು ಪ್ರಭೇದಗಳುಂಟು. ನದೀಮುಖಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಲ ಹಸುಗಳಿವೆ. ಹಕ್ಕಿಗಳ 297 ಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಉಪಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಉಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 70 ಮಾತ್ರ ದೇಶೀಯವಾದವು. ಉರಗಗಳೂ ಸ್ಥಲ ಜಲೋಭಯ ಜೀವಿಗಳೂ ವಿರಳ. ಇಲ್ಲಿನ ಬಲು ದೊಡ್ಡ ಹಲ್ಲಿ ಇಗ್ವಾನ. ಕೇಮನ್, ಕೊಕೊಡ್ರಿಲೊ ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಭೇದಗಳ ಮೊಸಳೆಗಳೂ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಆಮೆಗಳೂ ಇವೆ. ಆದರೆ ವಿಷಸರ್ಪಗಳಿಲ್ಲ. ಸಮುದ್ರಮತ್ಸ್ಯಗಳೂ 4,000 ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಜಂತುಗಳ ಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಬಸವನಹುಳುಗಳೂ ಉಂಟು. ಕ್ಯೂಬದ ಕೀಟ ಪ್ರಪಂಚವೂ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ಹಳದಿ ಜ್ವರ ಹರಡುವ ಸೊಳ್ಳೆಯನ್ನು 1902ರಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ನಿರ್ನಾಮ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಿಂದ ಕ್ಯೂಬದ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಬ್ಬಿನ ಬೆಳೆ ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆ ತಯಾರಿಕೆಯನ್ನೇ ಆಧರಿಸಿದೆ. ಕ್ಯೂಬದಾದ್ಯಂತ ಕಬ್ಬನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಇದರ ಬೆಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ಕಚ್ಚಾ ಸಕ್ಕರೆ ತಯಾರಿಸುವ 160 ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿದ್ದರೂ ಅದರ ಪರಿಷ್ಕರಣಕಾರ್ಯ ಅಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೊದಮೊದಲು ಕ್ಯೂಬದ ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂತಾದರೂ ಅನಂತರ ಇದರಲ್ಲಿ ಪದೇ ಪದೇ ಏರಿಳಿತಗಳು ಸಂಭವಿಸಿವೆ. ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹಲವು ನಿಯಂತ್ರಣಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಆಹಾರಧಾನ್ಯಗಳು, ಬಾಳೆ, ಅನಾನಸ್ ಮತ್ತು ಪರಂಗಿ. ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪನ್ನು ಚುಟ್ಟಾ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಲವು ಗಟ್ಟಿ ಮರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಯಾತ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತಾದರೂ ಈಗ ಅದನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕ್ಯೂಬದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯೂ ಮುಖ್ಯವಾದುದ್ದು. ಪಿನಾರ್ ದೆಲ್ ರೀಯೊದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಓರಿಯೆಂಟೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ದರ್ಜೆಯ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರು ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿಲ್ಲ. ಮೋವ ಕೊಲ್ಲಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಕಲ್ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಗಣಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಬಹುತೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕ್ಯೂಬದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಇಲ್ಲ. ವಿದ್ಯುತ್ ವಿಭವವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ. ಮನೆಯ ಇಂಧನ ಇದ್ದಿಲು. ಇದನ್ನು ಸೌದೆಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬಿನ ಸಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಧನವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಕ್ಕರೆಯ ಜೊತೆಗೆ ರಂ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಮದ್ಯ ಸಾರ ತಯಾರಾಗುವ ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳು. ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಅನೇಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳೂ ರಸ್ತೆಗಳೂ ಕ್ಯೂಬದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣಗಳ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿವೆ. 4800 ಕಿಮೀ. ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳೂ 8300 ಕಿಮೀ ಸರ್ವಋತು ರಸ್ತೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಕ್ಯೂಬ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ನೌಕಾಯಾನ ಮತ್ತು ವಾಯುಮಾರ್ಗಗಳ ನಾಭಿಯಂತಿದೆ. ಹವಾನ (ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2 ಮಿಲಿಯನ್) ರಾಜಧಾನಿ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಕ್ಯೂಬದ ನಾಣ್ಯ ಪೇಸೋ, ಭಾಷೆ ಸ್ಪಾನಿಷ್.

ಆಡಳಿತ: 1959ರ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಅನಂತರ ಕ್ಯೂಬದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಗಣರಾಜ್ಯದ ಮೂಲ ಕಾಯಿದೆಯ ಪ್ರಕಾರ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 20 ಮಂತ್ರಿಗಳನೊಳಗೊಂಡ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುವನು. ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯೇ ಅಧ್ಯಕ್ಷನನ್ನು ನೇಮಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ. ಆಡಳಿತದ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ದೇಶವನ್ನು ಆರು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಜಿ.ಇ.ಪಿ.)

ಕ್ರಿಟೇಷಸ್: ಸು. 135 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ ಸು. 65 ದ.ಲ. ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದವರೆಗಿನ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕಲ್ಪದ ಮತ್ತು ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಹೆಸರು. ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಕಲ್ಪ ಮೀಸೋಜೋಯಿಕ್ ಯುಗದ (ಸು. 225 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನ–ಸು. 65 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನ; ಮಧ್ಯಜೀವಯುಗ) ಮೂರನೆಯ ಹಾಗೂ ಕೊನೆಯ ಕಲ್ಪ. ಒಮಲಿಯಸ್ ಡಿ. ಹೆಲಾಯ್ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಮೊದಲು ಸೂಚಿಸಿದ (1822). ಕ್ರೀಟ ಎಂದರೆ ರೋಮನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಕ್ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಈ ಹೆಸರು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಕಡಿದಾದ ಬಿಳಿ ದಿಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವ ಚಾಕ್ ನಿಕ್ಷೇಪದಿಂದ ಬಂದಿದೆ. ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಸ್ತೋಮವನ್ನು ಜುರಾಸಿಕ್ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಜೀವಕಲ್ಪದ ಸ್ತೋಮಗಳಿಂದ ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಬೇರ್ಪಡಿಸುದುದು ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ. ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಸ್ತೋಮದ ಕೆಳಗೂ ಮೇಲೂ ಸ್ಪಷ್ಟ ಅನನುರೂಪತೆಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಎಲ್ಲೆಗಳು ನಿಖರವಾಗಿವೆ.

ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಸ್ತೋಮದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಿಲೆ ಚಾಕ್ ಆಗಿದ್ದರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಇತರ ಶಿಲೆಗಳು ಕೂಡ ಇವೆ. ಜೇಡುಶಿಲೆ, ಮರಳುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಗಟ್ಟಿ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳು ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಕ್‌ಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿವೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅಸಮಂಜಸವೇ ಸರಿ. ಆದರೆ ಮತ್ತಾವ ಸ್ತೋಮದಲ್ಲೂ ಇಷ್ಟೊಂದು ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಚಾಕ್ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಸ್ತೋಮಕ್ಕೆ ಮತ್ತಾವ ಹೆಸರನ್ನು ಸೂಚಿಸಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿಗೆ ಒಮ್ಮತದ ಸಮ್ಮತಿ ದೊರೆತಿದೆ.

ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಸ್ತೋಮದ ಅನುಮೋದಿತ ವಿಭಜನೆಯನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಜರ್ಮನಿ, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಹಾಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ನಡೆದಿರುವ ಸಮುದ್ರಾಕ್ರಮಣ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಕಲ್ಪದ ಮಹತ್ತ್ವದ ಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಿನೊಮೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಾಕ್ರಮಣ ಎನ್ನುವುದು ರೂಢಿ. ಇದು ಸಿನೊಮೇನಿಯನ್ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆಯೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರುವುದು ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಸ್ತೋಮಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಕಲ್ಪದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಲೆರಮಿಯನ್ ಭೂಚಲನೆ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಾಯಿತು. ಗೊಂಡ್ವಾನ ಭೂಭಾಗ ಒಡೆದು ಐದು ಭಾಗಗಳಾಯಿತು. ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡು ಘಟನೆಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಗಾಧ ಮೊತ್ತದ ಶಿಲಾರಸ ಹೊರಬಂದಿದೆ. ಭಾರತದ ಡೆಕ್ಕನ್ ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಶಿಲೆಗಳು ಈ ಕಾಲದವು. ಗೊಂಡ್ವಾನ ಖಂಡದ ಛಿದ್ರತೆ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳ ಉದಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಕಲ್ಪದ ಸಮುದ್ರಾಕ್ರಮಣ ಭೂ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ್ದು. ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಕಲ್ಪದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಾಕ್ರಮಣ ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ಕೊಲ್ಲಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಮೊದಲು ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಅನಂತರ ಅದು ಕಾನ್ಸಸ್, ನೆಬ್ರಾಸ್ಕ ಮತ್ತು ಕೊಲರಾಡೊ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ ಅಯೋವ ಪ್ರಾಂತ್ಯದವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಇದಾದ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ ರಾಕಿಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಮೊದಲಿನ ಸಮುದ್ರದೊಡನೆ ಒಂದುಗೂಡಿತು. ಅನಂತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ನ್ಯೂಜರ್ಸಿಯಿಂದ ಟೆಕ್ಸಾಸ್‌ವರೆಗೆ ತೀರಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿತು. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಸಹ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ, ಒರೆಗಾನ್, ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೊಲಂಬಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿತು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಆದಷ್ಟು ವಿವಿಧ ಘಟನೆಗಳು ಮತ್ತಾವ ಕಲ್ಪದಲ್ಲೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾಲದ ಶಿಲೆಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಕೂಡ ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಿವೆ. ಅವು ಅನೇಕ ಮುಖಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ದೀರ್ಘಕಾಲದಿಂದ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದ ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿದ್ದ ಶಿಲೆಗಳು ಟಿಬೆಟ್, ಉತ್ತರ ಹಿಮಾಲಯ, ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳ ಸಹಿತ ಸುಣ್ಣಶಿಲಾ ಮುಖವೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪಳೆಯುಳಿಕೆರಹಿತ ಮರಳುಶಿಲಾಮುಖವೂ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ದೀರ್ಘಕಾಲದಿಂದ ಇದ್ದ ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರದ ನಿರ್ಗಮನ ಅನತಿ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಸಾಗರ ತೀರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕ್ರಮೇಣ ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರದ ಒಂದು ಶಾಖೆ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಭಾಗವನ್ನು ಹಂಗಾಮಿಯಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಆಕ್ರಮಿಸಿತ್ತು. ಆಗ ರೂಪುಗೊಂಡ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ನರ್ಮದಾನದಿಯ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಚಾಚಿವೆ. ಬಾಗ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅವು ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಬಾಗ್ ಪದರಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವತೀರದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯಿಂದ ಉತ್ತರದ ಅಸ್ಸಾಮಿನವರೆಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಸಾಗರ (ದಕ್ಷಿಣ ಸಾಗರ) ಹಂಗಾಮಿಯಾಗಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಸಂಚಯಿಸಿ ಹಿಂಜರಿದಿದೆ. ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ತಿರುಚಿರಾಪಲ್ಲಿ, ವೃದ್ಧಾಚಲಂ, ಪಾಂಡಿಚೆರಿ, ರಾಜಮಹೇಂದ್ರಿ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಂ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಬಂದಿವೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಾಗರಗಳು ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅತಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಆದರೂ ಇವೆರಡು ಸಾಗರಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಪರ್ಕವಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಿದೆ. ಭಿನ್ನ ಜೀವರಾಶಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಕಲ್ಪದ ನದಿ ಅಳಿವೆಯ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಲೆಮಟಾ ಘಾಟಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇವಕ್ಕೆ ಲೆಮಟಾ ಪದರಗಳೆಂದು ಹೆಸರು.

ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಕಲ್ಪದ (ಸು. 350 ದ.ಲ.ವ. ಗಳ ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ ಸು. 280 ದ.ಲ.ವ. ಗಳ ಪ್ರಾಚೀನದವರೆಗಿನ ಅವಧಿ) ಅಂತ್ಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಗೊಂಡ್ವಾನ ಖಂಡ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಭಾರತ, ಆಫ್ರಿಕ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಎಂಬ ಐದು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಒಡೆದು ಇವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಚಲಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಒಡೆದ ಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಭೂಭಾಗ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗಿರುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಆರ್ಷೇಯ ಕಾಲದಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಭೂ ಇತಿಹಾಸದ ಇನ್ನಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಆಗಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಅತಿ ಮಹತ್ತರ ಶಿಲಾರಸ ಬಹಿಸ್ಸರಣವಾಯಿತು. ಈ ಶಿಲಾರಸವೇ ಡೆಕ್ಕನ್ ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಶಿಲಾವರ್ಗವಾಗಿದೆ. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಕ್ರಿಮಿಯ: ಸೋವಿಯೆತ್ ಒಕ್ಕೂಟದ ರಷ್ಯ ಐರೋಪ್ಯ ಭಾಗದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ. ಇಂದು ಉಕ್ರೇನ್ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 26,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ರಷ್ಯನರು ಇದನ್ನು ಕ್ರಿಮ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಪೆರಿಕೊಪ್ ಭೂಸಂಧಿಯಿಂದ ಇದು ಉಕ್ರೇನಿನ ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮ ದಕ್ಷಿಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರವೂ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಜ಼ಾಫ್ ಸಮುದ್ರವೂ ಇವೆ.

ಕ್ರಿಮಿಯ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳುಂಟು. ಉತ್ತರದ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗ ಅರೆಬೆಂಗಾಡು ಪ್ರದೇಶ. ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದ ತೀರಪ್ರದೇಶದ ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಯೈಲ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಇವನ್ನು ಕ್ರಿಮಿಯನ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಇವುಗಳ ಎತ್ತರ 665–1665 ಮೀ. ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆರ್ಚ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಪರ್ವತಗಳುಂಟು. ಯೈಲ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ತೀರ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಎರಡು ವಿಧದ ವಾಯುಗುಣಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರದ ಬೆಂಗಾಡು ಪ್ರದೇಶದ್ದು ವೈಪರೀತ್ಯದ ವಾಯುಗುಣ. ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುವುದು ಬಹುತೇಕ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಾಯುಗುಣ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದಿಂದ ಬೀಸುವ ಶೀತ ಮಾರುತಕ್ಕೆ ಯೈಲ ಪರ್ವತಗಳು ತಡೆಯೊಡ್ಡುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕ್ರಿಮಿಯ ಅನೇಕ ವಿಹಾರಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ಆರೋಗ್ಯಧಾಮಗಳಿಗೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಯೈಲ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಕಾಡುಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಓಕ್, ಬೀಚ್, ಮೇಪಲ್ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜೂನಿಪರ್ಸ್, ಮ್ಯಾಸ್ಟಿಕ್, ಸೈಪ್ರೆಸ್, ಮ್ಯಾಗ್ನೋಲಿಯ ಮುಂತಾದ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಮಾದರಿಯ

ಮರಗಳಿವೆ. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ. ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆ. ಸೇಬು, ಪಿಯರ್ಸ್, ಚೆರಿ, ಬಾದಾಮಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವರು.

ಕುರಿ ಸಾಕುವುದು, ಮಧ್ಯಕ್ರಿಮಿಯ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಹೆರಿಂಗ್ ಜಾತಿಯ ಮೀನುಗಳಿಗೆ ಕೆರ್ಚ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಕೆರ್ಚ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರೊಮಿನ್, ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಮುಂತಾದ ಮೂಲವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಲವಣಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ.

ಸಿಂಫರಾಪಲ್ ಕ್ರಿಮಿಯದ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪಟ್ಟಣ ಹಾಗೂ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಸೆವಾಸ್ಟೊಪಾಲ್, ಕೆರ್ಚ್, ಫಿಯೋದೊಸಿಯ, ಯೆಫ್‌ಪಾತೋರಿಯ ಮತ್ತು ಯಾಲಟ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳು. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕ್ರಿಸ್ಮಸ್ ದ್ವೀಪ[1]: ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಖಂಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಸಣ್ಣದ್ವೀಪ. ಇದು ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ದ.ಅ. $10^0 30'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $105^0 40'$ ಪರಿಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಪರ್ತನಿಂದ 2360 ಕಿಮೀ. ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದ ಜಕಾರ್ತದಿಂದ 500 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಈ ದ್ವೀಪವಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪದ ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶ 135 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1493 (2006), ರಾಜಧಾನಿ, ಫ್ಲೈಯಿಂಗ್ ಫಿಶ್ ಕೊವ್. ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್. ಇಲ್ಲಿನ ನಾಣ್ಯ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಡಾಲರ್. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ.ಗೆ 11.06. ಸರ್ಕಾರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಂವಿಧಾನ.

ರಿಚರ್ಡ್‌ರೋ ಎಂಬ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ನಾವಿಕ ಈ ದ್ವೀಪವನ್ನು 1615ರಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿದ. ಇದು ಬಹು ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪ. ಇದರ ಉದ್ದ 18 ಕಿಮೀ ಕನಿಷ್ಠ ಅಗಲ 7 ಕಿಮೀ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿನ ಕ್ರಿಸ್ಮಸ್ ದ್ವೀಪದಂತೆ ಈ ದ್ವೀಪವೂ 1888ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನಿನ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂತು. 1900ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಗಪುರ ನೆಲಸುನಾಡಿಗೆ ಈ ದ್ವೀಪ ಸೇರಿತು. ಇದು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ 1958ರಲ್ಲಿ ಒಳಪಟ್ಟಿತು. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬಹು ಜನ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಗಣಿ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಈ ದ್ವೀಪದ ಮುಖ್ಯ ನಿರ್ಯಾತ ವಸ್ತುವಾಗಿದೆ.

ಈ ದ್ವೀಪ 138.9 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕರಾವಳಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ತಗ್ಗಾದ ಭೂಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ದ್ವೀಪದ ನಡುಗಡ್ಡೆ ಸು. 4572 ಮೀ ಆಳದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಡೆಯಾಗಿರುವ ಶಿಖರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ದ್ವೀಪದ ಬಹುತೇಕ ಭೂ ಭಾಗದ ಪೀಠ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ 4267 ಮೀ ಮುಳುಗಡೆಯಾಗಿದ್ದು, ಉಳಿದಭಾಗ ಸರಾಸರಿ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 305 ಮೀ ಎತ್ತರವನ್ನೂ ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಭೂಭಾಗ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುವಂತದು. ಕೆಲವು ಬೀಚುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಶಿಲೆಗಳು ಹೊರಚಾಚಿರುವುದನ್ನು ಡಾಲಿಸ್ ಮತ್ತು ಡಾಲಿ ಬೀಚುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ವಾಯುಗುಣ: ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಆರ್ದ್ರತೆಗಳಿದ್ದರೂ ವಾಣಿಜ್ಯಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಉಷ್ಣಾಂಶ ತಾಪದಾಯಕವಲ್ಲ. ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರು ದ್ವೀಪದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಿಂದ ತೀರದಕಡೆ ಚಾಚಿದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಎತ್ತರ 361 ಮೀ ಮಾರ್‌ರೇ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ದ್ವೀಪದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 1600 (2006). ಇವರೆಲ್ಲರು ಬದುಕುತ್ತಿರುವುದು 'ವಸತಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ'. ಈ ಭಾಗ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಜನವಸತಿ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಂದರೆ ಫ್ಲೈಯಿಂಗ್ ಫಿಶ್ ಕೊವ್ ಸಿಲ್ವರ್ ಸಿಟಿ, ಕ್ಯಾಮಪೊಂಗ್, ಪೂನ್‌ಸಾನ್ ಮತ್ತು ಡ್ರಂ ಸೈಟ್.

ಈ ದ್ವೀಪದ ವಿಶೇಷತೆಯೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿನ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ. ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿ ಆರಾಧಕರಿಗೆ ಆಕರ್ಷಕ. ಇಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ವನಸ್ಪತಿ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಇವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ವನಸ್ಪತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಕುಲ. ಮಾನವನ ವಾಸಸ್ಥಳ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಹಲವು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಈ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಲವಣಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಆರ್ಥಿಕ ಆದಾಯ. ಕೃಷಿಕರು ಮತ್ತು ಗಣಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪಾಲುದಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಲವಣಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ 1993ರಿಂದ ಈ ಉದ್ಯಮ ನಷ್ಟದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಈ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಪ್ರದೇಶ ಸು. 135 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 65ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚಿನ ಮತ್ತು ಪುರಾತನ ವೃಕ್ಷಗಳಿವೆ. (ಎಚ್.ಎನ್.)

ಕ್ರಿಸ್ಮಸ್ ದ್ವೀಪ[2]: ಕ್ರಿಸ್ಮಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮತ್ತೊಂದು ದ್ವೀಪ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿದೆ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಿಸ್ಮಸ್ ದ್ವೀಪ ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹವಾಯಿ ದ್ವೀಪಗಳ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ (ಉ.ಅ. 2^0, ಪ.ರೇ. 157^0) ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಉಪ್ಪು ಸರೋವರಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ದ್ವೀಪದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 563 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ಹವಳ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ದೊಡ್ಡದು. ಜೇಮ್ಸ್ ಕುಕ್ 1777ರ ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ. ಈ ದ್ವೀಪ 1888ರಲ್ಲಿ ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೆ ಸೇರಿತು. 1919ರ ನವೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಗಿಲ್ಬರ್ಟ್ ಮತ್ತು ಎಲಿಸ್ ದ್ವೀಪಗಳ ವಾಸಹತುವಿನೊಂದಿಗೆ ವಿಲೀನಗೊಂಡಿತು. ಈ ದ್ವೀಪ ತನಗೆ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಒಂದು ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಯಾವ ಮಹತ್ತ್ವವೂ ಇಲ್ಲ. ಇರುವ ಮಹತ್ತ್ವವೆಲ್ಲ ಇದು ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವ ಸ್ಥಳದಿಂದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗಿಲ್ಬರ್ಟ್ ದ್ವೀಪದ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಅಪಾರವಾಗಿ ತೆಂಗನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಈ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಪರಮಾಣು ಪರೀಕ್ಷಾಸ್ಫೋಟನೆಯ ನೆಲೆ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. (ಎಚ್.ಎನ್.)

ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ: ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತನ ಉಪದೇಶದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವ ಎಲ್ಲ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗೂ ಮತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಅನ್ವಯವಾಗುವ ಪದವಿದು. ಈ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಕ್ರೈಸ್ತರೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಪ್ಯಾಲಸ್ಟೀನ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಈಗ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿರುವ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಸು. 2.1 ಬಿಲಿಯನ್ ಮತಾನುಯಾಯಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದ್ದು ಅನೇಕ ಪಂಗಡಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳಿರುವ ಜನಾಂಗಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇದೆ.

(ಎ) ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕ ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತ, ಆತನ ಜೀವನ, ಮರಣ, ಪುನರುತ್ಥಾನ, ಬೋಧನೆ ಮತ್ತು ದೇವರ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಮಾನವ ಕುಲಕ್ಕೆಲ್ಲ ಆತ ತೋರಿದ ರಕ್ಷಣಾಮಾರ್ಗ–ಈ ಅಂಶಗಳ ಮೇಲೆ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮ ನಿಂತಿದೆ.

ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತ ತನ್ನ ಲೋಕಸೇವೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವಾಗ ಹನ್ನೆರಡು ಮಂದಿ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡದ್ದರಲ್ಲೇ ಒಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಅಥವಾ ಸಭೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಉದ್ದೇಶ ಆತನಿಗಿತ್ತೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ದೈವ ಪ್ರೀತಿ ಪ್ರಕಟನೆಯೂ ಪಾಪಿ ಮಾನವ ರಕ್ಷಣೆಯೂ ಆತನ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ, ಜನ ಆತನನ್ನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವರನ್ನು ಒಂದು ಸಭೆಯಾಗಿ ಕೂಡಿಸಿ ಕ್ರಮಸೂತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂಘಟಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆತನ ಪುನರುತ್ಥಾನದ ತರುವಾಯ ಶಿಷ್ಯರು ಸುವಾರ್ತಾ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಸಾರಿದ್ದರ ಫಲವಾಗಿ ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಆತನ ಶಿಷ್ಯರ ಗುಂಪನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಧರ್ಮಸಭೆ, ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಭೆ, ಸಭೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ–ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಚರ್ಚು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದೆ. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಇವರನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಭೆಯಾಗಿ ಸಂಘಟಿಸುವ ಅಗತ್ಯ ಸಹಜವಾಗಿ ಬಂದೊದಗಿತು. ಆದಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಭೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪೀಟರ್, ಯೋಹಾನ, ಯಾಕೋಬ ಮತ್ತು ಪಾಲರೇ ಮೊದಲಾದ ಮುಂದಾಳುಗಳು ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಜವಾಬ್ದಾರಿಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು.

(ಬಿ) ಕ್ರೈಸ್ತ ಸುವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಭೂಮಧ್ಯ ಸಮುದ್ರದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿ ಅನೇಕ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮುನ್ನಡೆಗೆ ಬಲವಾದ ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನಿತ್ತು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದಾತ ಅಪೋಸಲರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಪಾಲನೇ. ಪಾಲ್ ಕ್ರಿಸ್ತನಿಗಿಂತ ಮುಂಚೆ ಟಾರ್‌ಸಸ್ ಎಂಬ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ, ಉತ್ತಮ ಕುಲದ ಒಬ್ಬ ಯೆಹೂದ್ಯ; ರೋಮ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಹಕ್ಕುಳ್ಳ ನಾಗರಿಕ; ಯೆಹೂದ್ಯ ತತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಘನ ಪಂಡಿತನಾಗಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತರನ್ನು ನಾನಾ ವಿಧವಾಗಿ ಹಿಂಸೆಗೆ ಗುರಿ ಪಡಿಸಿದರೂ ಕೊನೆಗೆ ತಾನೇ ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತನ ದರ್ಶನದಿಂದ ಆತನ ಶಿಷ್ಯನಾದವ. ಆಮೇಲೆ ಈ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಭಕ್ತ ತನ್ನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಜೀವನವನ್ನೇ ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತನ ಸುವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಸಾರುವ ಸೇವೆಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿಟ್ಟು ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಸೇವಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹು ಕಷ್ಟ ನಷ್ಟಗಳಿಗೊಳಗಾಗಿ ಅನೇಕ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಸು. 64ರಲ್ಲಿ ಈತ ಹುತಾತ್ಮನಾದ ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯಿದೆ. ಪಾಲನ ತತ್ತ್ವನಿರೂಪಣಾ ರೀತಿ, ಬೋಧನಾ ಕ್ರಮ, ಸಂಘಟನಾಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸುವಾರ್ತಾಸೇವೆ–ಇವುಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮಯಹೂದ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಂಗಡದ ಮತವಾಗಿ ಉಳಿಯಬಹುದಿತ್ತೇ ಹೊರತು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಧರ್ಮವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತ ಯಹೂದ್ಯರ ನಿರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದ ಬರೀ ಮೆಸ್ಸೆಯ (ಉದ್ಧಾರಕ) ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಪುನರುತ್ಥಾನದ ಕರ್ತನೂ ಹೌದು. ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಂದೇಶದ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನ ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತನ ಮರಣದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಮರಣ ಮಾನವರ ಪಾಪಗಳ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಕ್ಕಾಗಿ ದೇವರು ತಾನೇ ಕೈಗೊಂಡ ಮಾರ್ಗ. ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತ ಯಹೂದ್ಯರ ನ್ಯಾಯಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಕರ್ಮಮಾರ್ಗದ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಕೃಪೆ ಹಾಗೂ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದಲೇ ರಕ್ಷಣೆ ದೊರಕುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಕ್ರಿಸ್ತ ಮಾನವಕುಲದ ಪರವಾಗಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ್ದರಿಂದ ಆತನ ಮರಣವನ್ನು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಯಜ್ಞವೆಂಬುದಾಗಿ

ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು. ಇದು ಪಾಲನ ಬೋಧನೆಯ ಸಾರಾಂಶ. ನಾವು ಅಶಕ್ತರಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಕ್ರಿಸ್ತ ನಿಯಮಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಹೀನರಿಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಾಣಕೊಟ್ಟ. ನಾವು ಪಾಪಿಗಳಾಗಿದ್ದಾಗಲೂ ಕ್ರಿಸ್ತ ನಮಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಾಣ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಲ್ಲಿ ದೇವರು ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ತನಗಿರುವ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಂಥ ಸುವಾರ್ತಾ ಸಂದೇಶವನ್ನೂ ಬೋಧನೆಯನ್ನೂ ಬರಿಯ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬೋಧಿಸುವುದು ಮಾತ್ರ ಪಾಲನ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಯೋಗ್ಯ ಆಡಳಿತ ಕ್ರಮಗಳ ಮೂಲಕ ಅವನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮ ರೋಮ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಲವಾಗಿ ಬೇರೂರಲೂ ಹಬ್ಬಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. (ಸಿ)ಆದಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಭೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಪಾಲನಂತೆ ಇತರರೂ ನೆರವಾಗಿದ್ದರು. ಯೇಸುವಿನ ಹನ್ನೆರಡು ಮಂದಿ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಮುಂದಾಳುವಾಗಿದ್ದ ಸಿಮೋನ್ ಪೀಟರ್ ಕೂಡ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮವನ್ನು ಯಹೂದ್ಯರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಮತ್ತು ಯಹೂದ್ಯರ ನ್ಯಾಯಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಡಲು ಪೀಟರ್ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರೂ ಯಹೂದ್ಯರಲ್ಲದವರಿಗೆ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಸಾರುವುದಕ್ಕೆ ಆತ ಅಡ್ಡಿ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತನ ಪುನರುತ್ಥಾನದ ಅನಂತರ ಸುವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಜನರಲ್ಲಿ ಹರಡಿ, ಸಾವಿರಾರು ಮಂದಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿದವರಲ್ಲಿ ಮುಂದಾಳು ಪೀಟರನೇ. ಇದನ್ನರಿತುದರಿಂದಲೇ ಯೇಸು ಪ್ರಭು ಪೀಟರನೆಂಬ ಬುನಾದಿಯ ಮೇಲೆ(ಪೀಟರ ಎಂದರೆ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಇದೆ) ತನ್ನ ಸಭೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ.

ರೋಮ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅರಸನಾದ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಎಂಬಾತ 312ರಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮ ರೋಮ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕೃತ ಧರ್ಮವೆಂದು ಸಾರಿದ್ದು ಈ ಧರ್ಮದ ಮುನ್ನಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಮೈಲಿಗಲ್ಲು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ ಕಾರಣ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮೇಲೆ ಕ್ರೈಸ್ತ ತತ್ತ್ವಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತ ಬಂದವು. ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನ ವರೆಗಿನ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಧರ್ಮ ಜಗತ್ತಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರಗೊಂಡು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದಿದೆ.

ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ತಾತ್ತ್ವಿಕ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಜಾಗತಿಕ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. (1) ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಸಭೆ (2)ಪೌರಸ್ತ್ಯ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸಭೆ (ಈಸ್ಟರ್ನ್ ಆರ್ಥೊಡಾಕ್ಸ್ ಚರ್ಚು) (3) ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಸಭೆ. ಸುಧಾರಣೆಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಹಿಸಿರುವ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡ ಶಾಖೆಗಳಿವೆ.

(1) ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಸಭೆ : ರೋಮ್ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಪೋಪರ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಈ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸು. 1 ಬಿಲಿಯನ್‌ಗೂ ಅಧಿಕ ಸದಸ್ಯರಿದ್ದಾರೆ. ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದ ಜನಾಂಗಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯ ಮೇಲೂ ಜನಜೀವನದ ಮೇಲೂ ಈ ಸಭೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರಿದೆ. ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಎಂಬ ಗ್ರೀಕ್ ಪದದ ಮೂಲ ಅರ್ಥ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಎಂದು.

ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತನ ಮಾತೆಯಾದ ಕನ್ಯಾ ಮೇರಿಗೆ ಈ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮನ್ನಣೆಯಿದೆ.

(ii) ಪೌರಸ್ತ್ಯ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸಭೆ : ಪೌರಸ್ತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಪ್ಯಾಲಸ್ಟೈನ್, ಸಿರಿಯ, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಇಥಿಯೋಪಿಯ, ಭಾರತ, ಗ್ರೀಸ್, ರಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಸಭೆಗಳ (ಈಸ್ಟರ್ನ್ ಆರ್ಥೊಡಾಕ್ಸ್ ಚರ್ಚ್) ವಿಷಯವಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ತಿಳುವಳಿಕೆ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅನೇಕ ಸಲ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ರೋಮ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತರು ನೆಲೆಸುವ ಮುಂಚೆಯೇ ಈ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತರೂ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಭೆಗಳೂ ಇದ್ದವೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗದು. ಪೌರಸ್ತ್ಯ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸಭೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸು. 150 ದಶಲಕ್ಷದ ಕ್ರೈಸ್ತರೂ 35 ಸಾವಿರ ಧರ್ಮಬೋಧಕರೂ 20 ಸಾವಿರ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಸಭೆಗಳೂ ಇವೆ. ರೋಮ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಸಭೆಗೂ ಈ ಸಭೆಗಳಿಗೂ ತಾತ್ತ್ವಿಕ, ಭೌಗೋಳಿಕ ಮತ್ತು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಕೊನೆಗೆ 1054ರಲ್ಲಿ ಇವು ರೋಮ್ ಸಭೆಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದಿವೆ.

(iii). ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಸಭೆಗಳು : ಈ ಸಭೆಗಳ ಮೂಲಪಿತೃ ಜರ್ಮನಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತಸುಧಾರಣೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ ಮಾರ್ಟಿನ್ ಲೂಥರ್ (1443-1546). ಈತ ಬಹು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಸಾರಿದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಚಳವಳಿ ಬಹುಬೇಗ ಯುರೋಪು ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಹರಡಿತು. ಲೂಥರ್ ಮೊದಲು ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಸಭೆಯಲ್ಲೇ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾಗಿದ್ದು, ದೇಹದಂಡನೆಯಿಂದಲೂ ಆಳವಾದ ಧ್ಯಾನ, ಅಭ್ಯಾಸಗಳಿಂದಲೂ ಆತ್ಮಶಾಂತಿಯನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಹುನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯ ಜರ್ಮನಿಯ ಒಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಮತಧರ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನೂ ಆಗಿದ್ದ. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಶಾಂತಿ ದೊರಕದೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒಳತೋಟಿಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಸತ್ಯವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡ. ದೇಹದಂಡನೆಯಿಂದ, ವೈದಿಕ ಆಚಾರಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಕೇವಲ ಕರ್ಮಮಾರ್ಗದಿಂದ ಶಾಂತಿ ಒದಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ದೃಢವಿಶ್ವಾಸ ಹೊಂದಿದವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತನ ಮೂಲಕ ದೊರಕುವ ವರಪ್ರಸಾದವದು-ಎಂಬ ಆಳವಾದ ಅನುಭಾವ ಇವನಿಗೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ತನ್ನ ನಂಬಿಕೆಗೆ ಆಧಾರಗಳನ್ನೀತ ಸಂತ ಆಗಸ್ಟೀನ್ ಮತ್ತು ಸಂತ ಪಾಲರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಕೊಂಡ.

ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಸಭೆಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದ ಲೂಥರ್ ನಿರೂಪಿಸಿದ ಮುಖ್ಯ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಕ್ರಿಸ್ತನ ಬೋಧನೆಗೂ ಜೀವಿತಕ್ಕೂ ಬೈಬಲ್ ಅಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ಮೂಲವಾಗಲೀ ಆಧಾರವಾಗಲೀ ಇಲ್ಲ. ದೇವರ ವಾಕ್ಯವಾದ ಬೈಬಲ್ಲಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಹೋಗುವ ಯಾವ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗದು.

ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ತಿರುಳು : ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರೈಸ್ತಸಭೆಗಳೆಲ್ಲ ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕ್ರೈಸ್ತತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಐಕಮತ್ಯದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೂ ಅವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಬೈಬಲ್ ಗ್ರಂಥ, ವಿಶ್ವಾಸ ಪ್ರಮಾಣಗಳು, ಸಭೆಯ ಸಾಮೂಹಿಕ ಆರಾಧನೆ, ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಸಭೆಗಿರುವ ಕರ್ತವ್ಯ ಮತ್ತು ಸ್ಥಾನ-ಇವುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿನ ಸಭೆಯವರು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಮ್ಮತದಿಂದಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಅಪೋಸಲರ ಉಪದೇಶಗಳು ಕ್ರೈಸ್ತಸಭೆಯ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅವುಗಳ ಸಾರಾಂಶ ಹೀಗಿದೆ:

'ವಿಶ್ವಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ, ಸರ್ವಶಕ್ತನಾದ, ತಂದೆಯಾದ ದೇವರನ್ನು ನಂಬುತ್ತೇನೆ. ಆತನ ಕುಮಾರನೂ ನಮ್ಮ ಪ್ರಭುವೂ ಆದ ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತನನ್ನು ನಂಬುತ್ತೇನೆ. ಈತ ಪರಿಶುದ್ಧಾತ್ಮನಿಂದ ಕನ್ಯೆ ಮೇರಿಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪೋಂಟಿಯಸ್ ಪೈಲಟ್‌ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು, ಶಿಲುಬೆಗೆ ಆಹುತಿಯಾಗಿ, ಸಮಾಧಿಹೊಂದಿ ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದುಹೋಗಿ, ಮೂರನೆಯ ದಿನ ಎದ್ದು ಬಂದ. ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ಏರಿ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ತಂದೆಯಾದ ದೇವರ ಬಲಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡ. ಅಲ್ಲಿಂದ ತಿರುಗಿ ಬಂದು ಬದುಕಿರುವವರಿಗೂ ಸತ್ತವರಿಗೂ ನ್ಯಾಯ ತೀರ್ಪು ನಡೆಸುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ-ಎಂಬುದನ್ನು ನಂಬುತ್ತೇನೆ'.

'ಪರಿಶುದ್ಧಾತ್ಮರನ್ನು ನಂಬುತ್ತೇನೆ. ಒಂದೇ ಪರಿಶುದ್ಧ ಕ್ರೈಸ್ತಸಭೆಯೂ ಭಕ್ತರ ಅನ್ಯೋನ್ಯತೆಯೂ ಪಾಪದ ಪರಿಹಾರವೂ ದೇಹದ ಪುನರುತ್ಥಾನವೂ ನಿತ್ಯಜೀವವೂ ಉಂಟು ಎಂಬುದನ್ನು ನಂಬುತ್ತೇನೆ'.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ: ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಾಗ ಅದು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದ ಬಗೆ ಮತ್ತು ಅದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದೆರಡು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅವಶ್ಯಕ. ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ಬಹು ಪಕ್ಷೀಯ ಧರ್ಮವಾಗಿದ್ದರೂ ಆರಂಭದಿಂದಲೇ ಇತರ ಧರ್ಮಗಳಿಗೂ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮನ್ನಣೆ ದೊರಕುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕದ ಮೊದಲ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಕ್ರಮೇಣ ಬೇರೂರಿ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನದ ಸಂಗತಿ.

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಚಾರ ಕಾರ್ಯ ಮೂರೂ ಸಮುದ್ರತೀರಗಳ ರೇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂಗನೂರು ಮತ್ತು ಗೋವ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಟ್ರಾಂಕ್ವಿಬಾರ್-ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಿರಿಯನ್, ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಮಿಷನರಿಗಳು ಸುವಾರ್ತಾ ಸೇವೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದುವು.

ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರಕ್ಕೂ ಪೌರಸ್ತ್ಯ ಸಭೆಗಳಿಗೂ ಮೊದಲ ಶತಮಾನದಿಂದಲೇ ಸಂಬಂಧವಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅಪೋಸಲ ಥಾಮಸ್ ತಾನೇ ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ 52ರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮಲಬಾರಿನ ತೀರದಲ್ಲಿ ಹಲಕೆಲವು ಸಭೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನೆಂದು ಕೇರಳದ ಸಿರಿಯನ್ ಕ್ರೈಸ್ತರ ಅಭಿಮತ. ಆ ಮೇಲೆ ಈ ಭಕ್ತಪೂರ್ವ ತೀರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಚೆನ್ನೈ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟನೆಂಬ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಆದರೆ ಪ್ರಚಾರಕರು ಸುವಾರ್ತಾ ಸೇವೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ಕೊಡದಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದು ದೇಶದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಹರಡಲಿಲ್ಲ.

ವ್ಯಾಸ್ಕೊಡಗಾಮ 1498ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿಕೋಟೆಗೆ ಬಂದು ಮುಟ್ಟಿದ್ದು ಯುರೋಪು ಮತ್ತು ಭಾರತಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲೇ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಮೈಲಿಗಲ್ಲು ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ ಬಹು ಬೇಗನೆ ಪೋರ್ಚುಗಲ್ಲಿನಿಂದ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಪ್ರಚಾರ ತಂಡಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗೋವ, ಕೊಚ್ಚಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಸೇವಾ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನಾಗಿ

ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಕೆಲಸವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದುವು. ಭಾರತದ ಅಪೋಸಲನೆಂದು ಹೆಸರು ಹೊತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಷೇವಿಯರ್ ಎಂಬಾತ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದ ಜೆಸ್ಯೂಟ್ ಪ್ರಚಾರಕರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯವ.

ಇಂದು ಭಾರತದ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸು. 2.5 ದಶಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸದಸ್ಯರಿದ್ದಾರೆ. ಭಾರತದ ಭಾಷೆಗಳ ಪ್ರಗತಿಗೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗೆ ಅನೇಕ ಪಾದ್ರಿಗಳು ಸ್ಫೂರ್ತಿ, ಸಹಾಯಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ, ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ತಮಿಳು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಫಾದರ್ ಬೆಶಿ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಿಟ್ಟೆಲ್, ಬಂಗಾಲಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾರಿ ಮೊದಲಾದವರು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸೇವೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ದೇಶದ ಬಡಜನ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೀಳ್ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದವರು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟಕ್ಕೊಳಗಾದವರು–ಇವರಿಗೆ ನಾನಾ ವಿಧವಾಗಿ ಸೇವೆ ಮಾಡುವವರ ಮೂಲಕ ಪ್ರಚಾರಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಎಷ್ಟೋ ಸುಧಾರಣಾ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡಿವೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಿವೆ. ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು, ಅನಾಥಾಲಯಗಳು, ಶಾಲೆಗಳು, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು, ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಸೇವಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು–ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಚುರಪಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಿಕ್ಕ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಅದೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ (1947) ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ಸಂಘಟಿತ ಸಭೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಕ್ರೈಸ್ತ ಜನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವಂತಾಯಿತು. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ, ಪರಧರ್ಮ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿದುದು; ದೇಶಪ್ರೇಮವನ್ನೂ ಜನಾಂಗಿಕ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನೂ ಅಸಡ್ಡೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ–ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ಆಧಾರವಿಲ್ಲದ ಅಪವಾದಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಲು ನಿರಂತರ ಪ್ರಯತ್ನನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಕ್ರೈಸ್ತ ತತ್ತ್ವ ನಿರೂಪಣೆಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಆರಾಧನಾ ಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭಾರತೀಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಾಗುತ್ತಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಆಶ್ರಮಗಳ ಮೂಲಕ ದೇಶೀಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಾಧನಗಳನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಂದೇಶವನ್ನೂ ಸರಳ ಜೀವನವನ್ನೂ ರೂಪಿಸಲು ಸಭೆ ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಲಿದೆ. ಜಾತಿ ಮತ ಭೇದಗಳಿಲ್ಲದೆ ಸ್ನೇಹ, ಪ್ರೀತಿ, ಅನ್ಯೋನ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಕ್ರಿಸ್ತನ ಸಂದೇಶದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆಕಟ್ಟುವ ಮನಸ್ಸು, ಜನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿಕೆಯಿಂದ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಧೋರಣೆ–ಇವನ್ನು ಭಾರತದ ಸಭೆಯಲ್ಲೀಗ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಒಟ್ಟಾರೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿ ಇತರ ಧರ್ಮಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಮನ್ನಣೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. (ಎಸ್.ಎ.ಕೆ.ಯು.;ಎಚ್.ಎಸ್.)

ಕ್ರೋಮೈಟ್: ಕ್ರೋಮಿಯಮ್ ಲೋಹದ ಏಕೈಕ ಅದಿರು. ಬಣ್ಣ ಕಂದು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು, ಅರೆ ಲೋಹದ ಹೊಳಪು, ಕ್ಷೀಣ ಕಾಂತತ್ವ ಇದರ ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಗುಣಗಳು. ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ರಾಶಿ ರೂಪದಲ್ಲೂ ಅಪ್ರಮುಖ ಎಣ್ಣೆ ಹರಳು ರೂಪದಲ್ಲೂ ಕಣ ರೂಪದಲ್ಲೂ ಲಭ್ಯ. ಇದರ ಶುದ್ಧ ಅದಿರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶೇ. 50 ರಿಂದ 60 ಭಾಗ ಕ್ರೋಮಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಶೇ. 32 ಭಾಗ ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಕ್ಸೈಡ್‌ನ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಕ್ರೊಮೈಟ್ ಸಮಮಾಪನೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಫಟಿಕೀಕರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಕ್ರೋಮೈಟ್‌ನಿಂದ ಅನೇಕ ಮಿಶ್ರಲೋಹ ಪಡೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ, ನಿಕ್ಕಲ್, ಕೋಬಾಲ್ಟ್, ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್, ಮಾಲಿಬ್ಡಿನಮ್ ಮುಂತಾದ ಲೋಹಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೆರಸಿ ಮಿಶ್ರ ಲೋಹ ತಯಾರಿಸಲಾಗುವುದು, ಈ ಅದಿರಿನ ಉಪಯೋಗಗಳು ಕೆಲವು ಉಕ್ಕಿಗೆ ಕ್ರೋಮಿಯಮ್ ಮಿಶ್ರ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾಠಿಣ್ಯ ಒದಗಿ ಕಾಂತತ್ವ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಸವೆತವನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಮುಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಗುಣ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಕ್ರೋಮಿಯಮ್ ಇರುವ ಉಕ್ಕನ್ನು ರೈಲು ಹಳಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಯಂತ್ರ ಭಾಗಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಕಾಠಿಣ್ಯ ಬೇಡುವ ಇತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉಟ್ರಮ್, ಮಾಲಿಬ್ಡಿನಮ್, ಸಿಲಿಕ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವ ಮಧ್ಯಮ ಕ್ರೋಮ್ ಉಕ್ಕನ್ನು ಸವೆತ ಮತ್ತು ಮುಕ್ಕಾಗದಿರುವುದು ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ಕಾಠಿಣ್ಯ ಬೇಡುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಕ್ರೋಮಿಯಮ್ ಇರುವ ಉಕ್ಕನ್ನು ತುಕ್ಕು ನಿರೋಧಕಕ್ಕಾಗಿ, ಉಕ್ಕು ತಯಾರಿಸಲು, ಅಡುಗೆ ಪಾತ್ರೆ ತಯಾರಿಸಲು, ವಿಮಾನದ ಬಿಡಿ ಭಾಗಗಳು ಮತ್ತು ರೈಲು ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಅಗ್ನಿ ನಿರೋಧಕ ವಸ್ತುವಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡಲು, ಬಣ್ಣ ಹಾಕಲು, ಗಾಜು, ಪಿಂಗಾಣಿ ಮುಂತಾದ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲೂ ಬಳಸುವರು.

ಕ್ರೊಮೈಟ್ ಖನಿಜ ಅಲ್ಟ್ರಮೆಫಿಕ್ ಶಿಲೆಗಳಾದ ಡೂನೈಟ್, ಪೆರಿಡೋಟೈಟ್ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ರೂಪಾಂತರಣದಿಂದಾದ ಟಾಲ್ಕ್ ಸರ್ಪಂಟಿನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಖನಿಜ ಮೈದಳೆಯುತ್ತದೆ. ಕಣ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸರ್ಪಂಟಿನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚದುರಿದಂತೆ ದೊರೆಯುವುದು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ದರ್ಜೆಯ ಕ್ರೋಮೈಟ್ ಅದಿರು ಒರಿಸ್ಸದ ಕಟಕ್, ಡಂಕನಾಲ್, ಕೆಯೋಂಜಾರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ, ಬಿಹಾರದ ಸಿಂಗಭೂಮ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಭಂಡಾರ, ಸಿಂಧೂದುರ್ಗ, ರತ್ನಗಿರಿ, ನಾಗಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕಮ್ಮಾಮ್ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾ ಜಿಲ್ಲೆ, ಮಣಿಪುರ, ನಾಗಲ್ಯಾಂಡ್, ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಾಸನ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಮೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆ. ಭಾರತ ಕ್ರೋಮೈಟ್‌ನ್ನು ಜಪಾನ್, ಚೀನ, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು, ಜರ್ಮನಿ, ನಾರ್ವೆ, ಸ್ವೀಡನ್ ಮುಂತಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಕ್ರೋಷಿಯ: ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದ ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಏಡ್ರಿಯಾಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಬೋಸ್ನಿಯ ಮತ್ತು ಹರ್ಜೆಗೋವಿನಾವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸ್ಲೋವೇನಿಯ, ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಂಗರಿ ದೇಶಗಳು, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸರ್ಬಿಯ ಮತ್ತು ಮಾಂಟನೀಗ್ರೊ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 56538 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮ ವರ್ಜೀನಿಯಾಗಿಂತಲೂ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದೆ. 5,790 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ತೀರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. 42^0–44^0 ಉ.ಅ. ಹಾಗೂ 14^0–18^0 ಪೂ.ರೇ. ನಡುವೆ ಇದೆ.

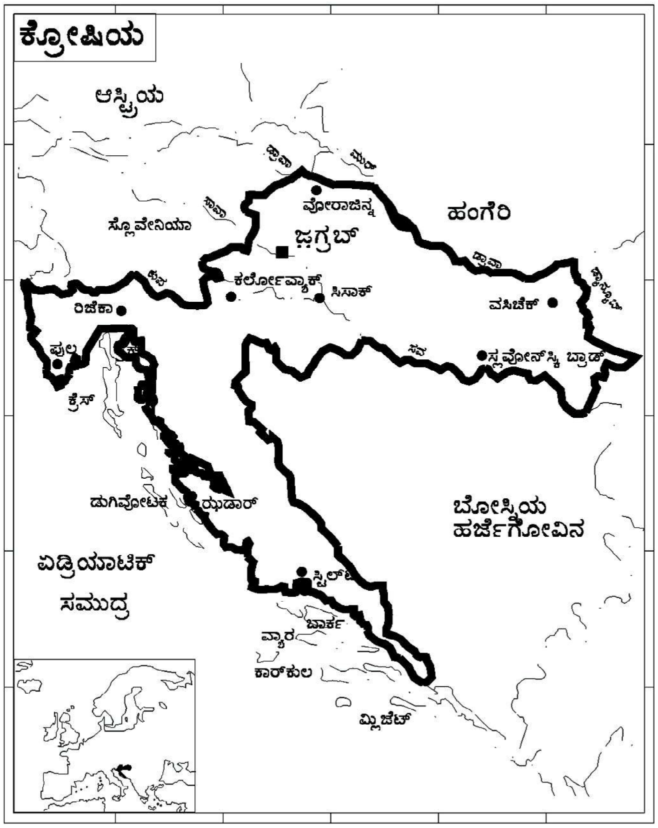

ಭೂಸ್ವರೂಪ:– ಇದು ಮೈದಾನವಾಗಿದ್ದು ಏಡ್ರಿಯಾಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳವಾದ ಹಾಲ್ಲೇಷಿಯ, ಇಸ್ಟ್ರಿಯ ಮುಂತಾದ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಸಾವ, ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್, ದ್ರಾವ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು. ಉನಾ ನದಿ ಬೊಸ್ನಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದರೆ ದ್ರಾವ ನದಿ ಹಂಗರಿಯನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಮತ್ತು ಖಂಡಾಂತರ ಮಾದರಿಯ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣಾಂಶದ ಬೇಸಗೆ, ತಂಪಾದ ಚಳಿಗಾಲವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಬೇಸಗೆಯು ಒಣ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಬೆಚ್ಚಗಿರುತ್ತವೆ. ಮಳೆ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದ್ದು, ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ 87 ಸೆಂಮೀ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತು: ಇಲ್ಲಿ ಮೈದಾನವೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು ಕಡಿಮೆ. ಆದರೆ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡ, ತೀರಪ್ರದೇಶ, ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ, ವನೀರ್ ಓಕ್, ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿ ನೀಲಗಿರಿ, ಆಲೀವ್ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ಇದರ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 44,95,904 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಜಗ್ರೆಬ್ (ಜನಸಂಖ್ಯೆ 950753) ಸ್ಪ್ಲಿಟ್, ರಿಜೆಕ್, ಓಸಿಜೆಕ್, ಝದರ್, ಲಾಬಿನ್, ಪುಲಕರ್ದಲ್‌ಜೀಮೋ, ಸಿಸಾಕ್, ಸ್ಲೋವಾನ್‌ಸ್ಕಿ ಬ್ರಾಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು.

ಜನವರ್ಗ: ಕ್ರೊಯರ್ಟ್ (78.1%) ಪ್ರಮುಖ ಜನಾಂಗ. ಸರ್ಬ, ಮುಸ್ಲಿಂ, ಸ್ಲೋವಿನ್, ಹಂಗರಿಯನ್, ಇಟಾಲಿಯನ್, ಚೆಕ್, ಅಲ್ಬೇನಿಯನ್, ಮಾಂಟೇನಿಗ್ರೀನ್, ಜಿಪ್ಸ್, ಮಸಿಡೋನಿಯನ್, ಸ್ಲೋವಾಕ್ ಜನಾಂಗದವರಿದ್ದು ಅವರಲ್ಲಿ ಕ್ರೊಯರ್ಟ್ ಮೂಲ ಜನಾಂಗವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸೆರ್ಬೊ – ಕ್ರೊಯೆಷಿನ್‌ರ ಮುಖ್ಯ ಭಾಷೆಯಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಕೂಯಟ್ಸ್ ಭಾಷೆ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇವರು ಲಾಟಿನ್ ಬರೆಹವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವ ಆರ್ಥೋಡಾಕ್ಸ್ ಸೆರ್ಬೊಗಳು ಸಿರಿಲಿಕ್ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇಸ್ಲಾಂ ಪ್ರಮುಖ ಧರ್ಮವಾಗಿದ್ದು ಶಿಯಾ ಮತ್ತು ಸುನ್ನಿ ಮುಸ್ಲಿಂರಲ್ಲದೆ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಧರ್ಮ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. ಕುನಾ ಇಲ್ಲಿನ ಹಣ.

ವ್ಯವಸಾಯ: ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗೋದಿ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಬೀಟ್‌ರೂಟ್, ರೈ, ಓಟ್ಸ್, ಸೋಯಾ ಅವರೆ, ತಂಬಾಕು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಶೇ. 32 ಬಿತ್ತನೆ ಪ್ರದೇಶವಿದ್ದು ಶೇ. 33 ಪೊದೆ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಇದೆ. ಕುದುರೆ, ಕತ್ತೆ, ಹೇಸರಗತ್ತೆ, ಕುರಿ, ಹಂದಿ, ಮೇಕೆ, ಕೋಳಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುವರು. ಹಂದಿ ಸಾಕಣೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಸಬಾಗಿದೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಇದು ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ 28000 ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಟನ್ ಮೀನನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ.

ಗಣಿಗಾರಿಕೆ: ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಸಿಲಿಕ, ಆಭ್ರಕ, ಜೇಡಿಮಣ್ಣು, ಉಪ್ಪು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಬಿಯರ್, ಸ್ಪಿರಿಟ್, ಸಿಗರೇಟ್, ಕಂಬಳಿ, ಚರ್ಮೋತ್ಪನ್ನಗಳು, ಕಾಗದ, ಕಾರ್ಡ್‌ಬೋರ್ಡ್, ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಟ್ರಾಕ್ಟರ್, ಟ್ಯಾಂಕರ್, ಕಾರ್ಗೋ ಹಡಗು, ಯುದ್ಧದ ಹಡಗು, ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ.

ವ್ಯಾಪಾರ: ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಹಣ್ಣು, ಕಚ್ಚಾ ತೈಲ, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು, ಔಷಧಿ, ಕಚ್ಚಾಹತ್ತಿ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಉಕ್ಕು, ಯಂತ್ರ, ಸಾರಿಗೆ ಉಪಕರಣ, ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣ, ಟೆಲಿವಿಷನ್, ಟೆಲಿಫೋನ್, ರಸ್ತೆ ಉಪಕರಣಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವರು. ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ 8383 ಮಿಲಿಯನ್ ಅಮೆರಿಕನ್ ಡಾಲರ್‌ನಷ್ಟು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಸಿದ್ಧ ಉಡುಪು, ಪಾದರಕ್ಷೆ, ಕಾಗದ, ಹಡಗುಗಳು, ಮರದ ಸಾಮಾನು, ಬಿರಡೆ, ಹಾಲಿನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಪಾನೀಯಗಳು, ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯ, ಕಬ್ಬಿಣ ರಹಿತ ಖನಿಜಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ 4541 ಮಿಲಿಯನ್ ಅಮೆರಿಕನ್ ಡಾಲರ್‌ನಷ್ಟು ವಸ್ತುಗಳು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಬೊಸ್ನಿಯಾ, ಹರ್ಜಿಗೋವಿನ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜರ್ಮನಿ, ಇಟಲಿ, ಇರಾನ್, ಇರಾಕ್, ಲಿಬಿಯ, ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್, ರಷ್ಯ, ಸ್ಪೇನ್, ಸ್ವಿಡ್ಜರ್ಲೆಂಡ್, ಬ್ರಿಟನ್, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ರಸ್ತೆ, ರೈಲು, ಜಲ ಮತ್ತು ವಾಯು ಸಾರಿಗೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿವೆ. ರೇಡಿಯೋ, ಟೆಲಿವಿಷನ್, ಟೆಲಿಫೋನ್, ಪುಸ್ತಕಗಳು, ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ, ವಾರಪತ್ರಿಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಲಭ್ಯವಿವೆ. (ಎಸ್.ಕೆ.)

ಕ್ವಾಟರ್ನರಿ: ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಕಾಲಮಾನದಿಂದ ಈಗ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಯುಗ; ಸೀನೋಜೋಯಿಕ್ ಯುಗದ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ವಿಭಾಗ; ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗ ಕೊನೆಗೊಂಡ ಬಳಿಕ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಯುಗ; ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆದ ಸಮಸ್ತ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಸಾಮೂಹಿಕ ಹೆಸರು. ಚತುರ್ಥಯುಗವೆಂದು ಅರ್ಥ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಲಿಕ್ ಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಮತ್ತು ಸಿಂಧೂಗಂಗಾ ಬಯಲು ಈ ಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು.

ಭೂಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ವಾಟರ್ನರಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ ಯುಗ. ಕಾರಣ ಮಾನವನ ಉದಯವಾದದ್ದು ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ. ಕ್ವಾಟರ್ನರಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಗೋಳದ ಬಹುಭಾಗ ದೊಡ್ಡ ಹಿಮನದಿಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಅತಿಶೀತಲ ವಾಯುಗುಣವಿದ್ದುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಮಹಾ ಹಿಮಯುಗವೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಭೂಯುಗದ ಎರಡು ಕಲ್ಪಗಳು ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಮತ್ತು ಹೋಲೋಸೀನ್, ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಕಲ್ಪವಾದರೆ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಹೋಲೊಸೀನ್ ಕಲ್ಪ. ಕ್ವಾಟರ್ನರಿಯ ಅವಧಿ ಸು. 1 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದ ವರೆಗೆ ಇದೆ.

ಭೂಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ವಾಟರ್ನರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ ಡೆಸ್ನಾಯರ್ 1829ರಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ತಂದ. ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಭೂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತೃತೀಯ ಯುಗದ ಶಿಲಾ ಪ್ರಸ್ತರಗಳ ಮೇಲೆ ಹರಡಿದ್ದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಚತುರ್ಥಯುಗದ ಪ್ರಸ್ತರಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ರೆಬೂಲ್ ಈ ಯುಗದ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಮೇಲಿನ ಹೆಸರನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ. ಆದರೂ ಈಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಈ ನಾಮಕರಣ ಅಷ್ಟು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಕ್ವಾಟರ್ನರಿ ಯುಗದ ಮುಖ್ಯ ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳೆಂದರೆ ಹಿಮನದಿಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದಾದ ಡ್ರಿಫ್ಟ್, ಟಿಲ್ಲೈಟ್, ವಾರ್ವ್ ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳು, ದೂಳು ಮುಂತಾದವು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಹಿಮನದಿ ಇದ್ದ ಪರಿಸರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಈ ಯುಗದಲ್ಲಾದ ಮುಖ್ಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸಬಹುದು. ಯುಗದ ಮೊದಲಲ್ಲೇ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಶರೀರ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಶೀತ ವಾಯುಗುಣಕ್ಕೆ ಸರಿಹೊಂದುವ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳು ಆಗತೊಡಗಿದುವು. ಹವೆ ವಿಪರೀತ ಶೀತಲವಾಗಿ ಹಿಮಯುಗ ಕಾಲಿಕ್ಕಿತು. ಇದು ಇಡೀ ಯುಗದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಹರಡಿರದೆ ಆಗಾಗ ಎಂದರೆ ಸು. ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಂತವನ್ನೂ ಹಿಮಯುಗವೆಂದೂ ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕಾಲವನ್ನು ಹಿಮಯುಗವಿಳಂಬ ಅಥವಾ ಅಂತರಹಿಮಯುಗವೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಹಿಮನದಿಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಗಳು ಬಹು ವಿರಳವಾಗಿದ್ದುವು. ಹೀಗಾಗಿಯೇ ಹಿಮನದಿಯ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಿಮನದಿಗಳ ಹೊರ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಗಳಿದ್ದುವು. ಹಲವು ಬಾರಿ ಹವೆಯ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಅನುಕೂಲ ವಾತಾವರಣವಿರುವ ಕಡೆಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭಗಳೂ ಉಂಟು.

ಉತ್ತರಾರ್ಧಗೋಳದ ಕೆಲವು ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮನದಿಗಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ತೂಕದ ಪರಿಣಾಮದ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಅವುಗಳ ನೆಲಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರುಗಳಾಗಿವೆ. ತೂಕಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಪ್ರದೇಶ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಕುಗ್ಗಿ ಇದನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸಲು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಪ್ರದೇಶ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಟ್ಟ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಹಲವಾರಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸು. 3.8 ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಹಿಮಯುಗದ ಮುಂಚಿನ ತೀರಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ನೋಡಬಹುದು. ಇದೇ ರೀತಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಹಿಮನದಿಗಳಿದ್ದ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್ ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷ 30 ಮೀ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಕುಸಿದಿರಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಕಾಲದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದವು ಸ್ತನಿಗಳು. ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ: (1) ತಂಡ್ರಾ ವರ್ಗ–ಲೆಮ್ಮಿಂಗ್, ಶೀತವಲಯದ ಮೊಲ, ನರಿ, ಸಾರಂಗ, ಮತ್ತು ಕಸ್ತೂರಿಮೃಗ; (2) ಸ್ಟೆಪ್ಪಿವರ್ಗ–ಜೆರೋಬ, ಮಾರ್ಮಾಟ್, ಕುದುರೆ ಮತ್ತು ಕತ್ತೆ; (3) ದಕ್ಷಿಣ ಖಂಡಗಳ ವರ್ಗ–ಖಡ್ಗಮೃಗ, ಗುಹಾಸಿಂಹ ಮತ್ತು ಗವಿಕತ್ತೆಕಿರುಬ; (4)ಗತವರ್ಗ–ಖಡ್ಗಮೃಗ, ಈಗಿನ ಆನೆಗಳ ಪೂರ್ವಜರಾದ ಎಲೆಫಾಸಿ ಅಂಟಿಕ್ವಸ್ ಮತ್ತು ಎಲಿಫಾಸ್ ಪ್ರೈಮಿಜಿನಿಯಸ್, ಹೀಗೆಯೇ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಮೂರು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ: (1) ತಂಡ್ರಾಸಸ್ಯಗಳು–ಉನ್ನತ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಮೇರುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಡ್ರೈಯಾಸ್ ಅಕ್ಟೊಪೆಟಾಲ, ಸ್ಯಾಲಿಕ್ಸ್ ಪೋಲಾರಿಸ್ ಮತ್ತು ಬೆಟುಲಾ; (2) ಸ್ಟೆಪ್ಪಿ ಸಸ್ಯವರ್ಗ–ಹುಲ್ಲು, ಪಾಚಿ, ದೇವದಾರು ಮತ್ತು ಬರ್ಚ್, (3) ವನಸಸ್ಯವರ್ಗ–ನಾರ್ವೆ, ಓಕ್ ಮತ್ತು ಬೀಚ್ ವೃಕ್ಷಗಳು.

ಇವುಗಳಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅವಶೇಷಗಳು ಆದಿಮಾನವನ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಅವನ ಶಿಲಾಉಪಕರಣಗಳು. ಇವುಗಳ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಮಾನವನನ್ನು ಪಿತಕ್ಯಾಂಥ್ರೋಪಸ್ ಇರೆಕ್ಟಸ್ (ಕಪಿ ಮತ್ತು ಮಾನವನ ನಡುವಿನ ವಿಕಾಸಘಟ್ಟ), ಪಿಲ್ಟ್‌ಡೌನ್ ಮಾನವ, ಹಿಡೆಲ್ ಬರ್ಗ್ ಮಾನವ, ನಿಯಾಂಡರ್ಥೆಲ್ ಮಾನವ ಮತ್ತು ನವೀನ ಮಾನವ ಎಂಬುದಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಅವರ ಬೇಟೆಯ ಆಯುಧಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಶಿಲಾಯುಗ, ಕಂಚಿನಯುಗ, ಕಬ್ಬಿಣ ಯುಗ ಎಂದೂ ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿಲಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಮಿಸೊಲಿಥಿಕ್, ಪೇಲಿಯೋಲಿಥಿಕ್ ಮತ್ತು ನಿಯೋಲಿಥಿಕ್ ಎಂಬ ಮೂರು ಹಂತಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ (ಹಳೆಶಿಲಾಯುಗ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶಿಲಾಯುಗ ಮತ್ತು ನವ ಶಿಲಾಯುಗ). (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.)

ಕ್ವಿಬೆಕ್: ಕೆನಡದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ನೈಋತ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಗಳಲ್ಲಿ ಆಂಟೇರಿಯೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಜೇಮ್ಸ್ ಮತ್ತು ಹಡ್ಸನ್ ಕೊಲ್ಲಿ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಡ್ಸನ್ ಜಲಸಂಧಿ ಮತ್ತು ಅಂಗೇವ ಕೊಲ್ಲಿ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ತೀರ, ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಖಾರಿ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಷಲುರ್ ಕೊಲ್ಲಿ, ನ್ಯೂ ಬ್ರನ್ಸ್‌ವಿಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಮೇನ್, ನ್ಯೂ ಹ್ಯಾಂಪ್‌ಷೆರ್, ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ಉ.ಅ. 45^0–62^0 ಮತ್ತು ಪ.ರೇ.$79^0 30'$ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕ್ವಿಬೆಕ್‌ನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 15,22,841 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 74,10,500 (2001). ರಾಜಧಾನಿ ಕ್ವಿಬೆಕ್.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಕ್ವಿಬೆಕನ್ನು ಮೂರು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಕ್ವಿಬೆಕ್‌ನ ಶೇ. 90ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಕೆನಡಿಯನ್ ಫಲಕಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಸದೃಶ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಹಡ್ಸನ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಬಳಿ 300 ಮೀ ಆಳದ ಪ್ರಪಾತಗಳು ಸಂಭವಿಸಿವೆ. ವೃಕ್ಷರೇಖೆಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹಿಮಯುಗಕಾಲದ

ಶೇಖರಣೆಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾದವು. ಹಿಮದ ಶೇಖರಣೆಗಳು ಅಸಮವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಅದರಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿದ ನಗ್ನೀಕರಣ ಕಾರ್ಯದಿಂದಾಗಿಯೂ ಕೆನಡಿಯನ್ ಫಲಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಅನೇಕ ಸರೋವರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಅವುಗಳೊಳಕ್ಕೆ ರಭಸದಿಂದ ಧುಮುಕಿ ಜಲಪಾತಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ನದಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಆಳದ ಕಮರಿಗಳೊಳಗೆ ಧುಮುಕುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾಗೆನೇ, ಸೇಂಟ್ ಮಾರಿಸ್, ಆಟಾವ, ಬರ್ಸೀಮೀ, ಪೆರಿಬಾಂಕ, ಊಟಾರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾನಿಕ್ವಾಗನ್ ನದಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಕೆನಡಿಯನ್ ಫಲಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ, ತಾಮ್ರ, ಸತು ಮುಂತಾದ ಖನಿಜನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗ ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದೀ ಬಯಲು. ಇದು ಕೆನಡಿಯನ್ ಫಲಕಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿ. ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮೂರನೆಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗ. ಈ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಗ್ಯಾಸ್ಪೇ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಷಿಕ್‌ಷಾಕ್ ಪರ್ವತದ ಷಾಕ್ ಕ್ಯಾರ್ಟೀ (1249 ಮೀ.) ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ.

ವಾಯುಗುಣ: ಕ್ವಿಬೆಕಿನದು ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣ. ಉತ್ತರ ಕ್ವಿಬೆಕಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಿಂದ ಚಳಿಗಾಲಕ್ಕೆ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಸು. 20^0ಸೆ. ಅಂತರವಿರುತ್ತದೆ. ಮಾಂಟ್ರಿಯಾಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ 50^0ಸೆ.; ಜುಲೈಯಲ್ಲಿ 20^0 ಸೆ. ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡದ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 38 ಸೆಂಮೀ. ದಕ್ಷಿಣದ ಎಲ್ಲೆಯ ಬಳಿ 101 ಸೆಂಮೀ ಗೂ ಹೆಚ್ಚು. ಕ್ವಿಬೆಕ್ ನಗರದ ಬೆನ್ನಿನ ಕಡೆಗೆ ಇರುವ ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಖಂಡದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಧಿಕ ಹಿಮ ಬೀಳುತ್ತದೆ (304 ಸೆಂಮೀ).

ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು: ವೃಕ್ಷರೇಖೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇರುವುದು ತಂಡ್ರ ಪ್ರದೇಶ. ಅದರಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆ ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಮತ್ತು ತಂಡ್ರ ಮಿಶ್ರಣವೂ ಇನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಉಪಶೀತವಲಯದ ಶಿಲಾವಲ್ಕ ಮತ್ತು ಶಂಕುಧರ ವೃಕ್ಷಗಳೂ ಇವೆ. ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಗ್ಯಾಸ್ಪೇ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದಲ್ಲೂ ಗಟ್ಟಿ ಮರಗಳ ಮತ್ತು ಸಂಮಿಶ್ರ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಕ್ವಿಬೆಕಿನಲ್ಲಿ ವನ್ಯಮೃಗಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಕ್ಯಾರಿಬೂ, ಜಿಂಕೆ, ಬೀವರ್, ಮಿಂಕ್ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಟ್ರೌಟ್, ಚಾರ್ ಬ್ಯಾಸ್ ಪೈಕ್, ಪಿಕರೆಲ್ ಸಾಲ್ಮನ್ ಮುಂತಾದ ಮೀನುಗಳೂ ಇವೆ. ಕ್ವಿಬೆಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಂತೀಯ ವನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಆರು. ಫೋರ್ಟ್ ಚ್ಯಾಂಬ್ಲಿ, ಫೋರ್ಟ್‌ಲೆನಾಕ್ಸ್ ಇವು ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವನಗಳು.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಭೂಮಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿರುವುದೇ ಕಾರಣ. ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ತಗ್ಗಿನ ನೆಲ ಮತ್ತು ಕೆನಡಿಯನ್ ಫಲಕದ ಅಂಚಿನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಕೃಷಿ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಹೈನುಗಾರಿಕೆಯೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕ್ವಿಬೆಕ್‌ನ ಒಟ್ಟು ಭೂಮಿಯ ಶೇ. 4ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಕೃಷಿಭೂಮಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ವ್ಯವಸಾಯವೇ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬಾಗಿತ್ತು. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಿಂದೀಚೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯದ ಯಾಂತ್ರೀಕರಣವಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಿಂದೀಚೆಗೆ ಕೃಷಿ ಕ್ರಾಂತಿ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಆದರೂ ಈಗ ಕೃಷಿಗಿಂತ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಗೋದಿ, ಓಟ್ಸ್, ಬಾರ್ಲಿ, ರೈ, ಬಟಾಣಿ, ತಿಂಗಳುಹುರುಳಿ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಒಣಹುಲ್ಲು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಬೀಟ್‌ರೂಟ್ ಹಣ್ಣುಗಳು ಇವು ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು.

ಕ್ವಿಬೆಕಿನ ಮೂರನೆಯ ಎರಡಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಕಾಡಿನಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಪೂರಿತವಾಗಿವೆ. ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ಫರ್, ಪೈನ್, ಹೆಮ್ಲಾಕ್, ದೇವದಾರು, ಮೇಪಲ್, ಎಲ್ಮ್, ಆಷ್, ಚೆರಿ, ಓಕ್ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳಿವೆ. ಉಣ್ಣೆ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗಳೂ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಲಭ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಸರಕುಗಳ ಶೇ. 30ರಷ್ಟು ಮೌಲ್ಯದ ಸರಕುಗಳು ಕ್ವಿಬೆಕಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆನಡಿಯನ್ ಫಲಕದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಧುಮುಕುವ ನದಿಗಳಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲಿಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಆಧಾರ. ಕೆನಡದ ಬೇರಾವ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲೂ ಕ್ವಿಬೆಕಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವಷ್ಟು ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಅರಣ್ಯ ಮತ್ತು ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ ನೌಕಾ ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ–ಇವೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣಗಳು.ಕೆನಡಿಯನ್ ಫಲಕದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಮರ ಕೊಯ್ಯುವುದು, ಮರದ ತಿರುಳು ಮತ್ತು ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆ, ನೌಕಾನಿರ್ಮಾಣ, ವಿಮಾನ ತಯಾರಿಕೆ, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು, ಹಿತ್ತಾಳೆ, ತಾಮ್ರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಅಣಿಕಟ್ಟು, ಪಾದರಕ್ಷೆ, ಔಷಧ ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಕೆನಡದ ಗಣಿ ಉತ್ಪನ್ನದ 1/5 ಭಾಗ ಕ್ವಿಬೆಕಿನದು.

ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸಿನಿಂದಾಗಿ ಕ್ವಿಬೆಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳಿಗೆ ಸಾಗರ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮಾಂಟ್ರಿಯಾಲ್, ರೈಲ್ವೆ, ಜಲ ಮತ್ತು ವಾಯುಮಾರ್ಗಗಳ ಮುಖ್ಯ ಸಂಧಿಸ್ಥಳ. ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಕೇಂದ್ರ, ಕೆನಡಿಯನ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಮತ್ತು ಕೆನಡಿಯನ್ ಫೆಸಿಫಿಕ್ ರೈಲ್ವೆ ಮಾರ್ಗಗಳು ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಮರದ ತಿರುಳು ಮತ್ತು ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳೂ ಇವೆ.

ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ನಗರ. ಇದು ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್‌ನ ಉತ್ತರ ದಡದ ಮೇಲೆ, ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಕೂಡುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಕ್ವಿಬೆಕ್ ನಗರವನ್ನು ಮೇಲುನಗರ, ಕೆಳನಗರ ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು. ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್‌ನ ಎಡದಂಡೆಯಾಗಿರುವ ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲುನಗರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ಕೆಳನಗರವಿದೆ. ಕ್ವಿಬೆಕ್ ನಗರದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಗೋಡೆಗಳ ನಡುವೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಭಾಗ. ಈ ಗೋಡೆಯನ್ನೂ ದುರ್ಗವನ್ನೂ 1823–32ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಕೆನಡದ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರಾಗಿತ್ತು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಆಳ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಮಾಂಟ್ರಿಯಾಲ್ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರಾಯಿತು. ಕ್ವಿಬೆಕಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಕ್ವಿಬೆಕ್ ನಗರಪ್ರದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,82,757 (2001).

ಹಲ್, ಷವಿನಿಗ್ಯಾನ್, ಆರ್ವೈಡ, ಗ್ರೈನ್‌ಬಿ, ಷರ್‌ಬ್ರುಕ್, ಮೇಗಾನ್ ಇವು ಕ್ವಿಬೆಳನ ಇತರ ಕೆಲವು ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರಗಳು. (ಜಿ.ಇ.ಸಿ.)

ಕ್ವೆಟ್ಟ: ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಒಂದು ನಗರ. ಕ್ವೆಟ್ಟ–ಪಿಷಿನ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಹಿಂದೆ ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿತ್ತು. ಉ.ಅ. $30^0 12'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 67^0 ಮೇಲಿದೆ. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 1651 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 565137 (1998). ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ 3303 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳುಂಟು. ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಖೋಜಾಕ್ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿರುವ ಬೋಲನ್ ಕಣಿವೆ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿಂದ ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಕ್ವೆಟ್ಟದ ಮಹತ್ತ್ವ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಕ್ವೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಗಲು ಸೆಕೆ ಹೆಚ್ಚು, ರಾತ್ರಿ ಚಳಿ ಹೆಚ್ಚು. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ–18^0 ಸೆ. ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 26 ಸೆಂಮೀ. ಕ್ವೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಕರೇಜ್ ಕಾಲುವೆಯ ನೀರಿನಿಂದ ಇದರ ಸುತ್ತ ವ್ಯವಸಾಯ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಶಾಲೆ, ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಗ್ರಂಥಾಲಯ ಮುಂತಾದ ಸೌಕರ್ಯಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯ ಠಾಣಿ ಮತ್ತು ಸೈನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಶಾಲೆ ಇವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ, ಪೂರ್ವ ಇರಾನ್‌ಗಳೊಡನೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಶುದ್ಧ ಮತ್ತು ಒಣಗಿದ ಹಣ್ಣುಗಳು, ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳು, ಹದಮಾಡಿದ ಚರ್ಮ–ಇವು ವ್ಯಾಪಾರ ಸರಕುಗಳು. ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಇರಾನ್ ಒಂದಿಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಇತರ ಪಟ್ಟಣಗಳೊಂದಿಗೂ ರಸ್ತೆ–ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ.

1877ರಲ್ಲಿ ಈ ವಿಭಾಗ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸತ್ತೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತು. 1907ರಲ್ಲಿ ಕ್ವೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಶಾಲೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. 1935ರ ಮತ್ತು 1955ರ ಭೂಕಂಪಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕ್ವೆಟ್ಟ ತುಂಬ ನಷ್ಟಕ್ಕೊಳಗಾಗಿತ್ತು. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ಬೇಸಿಗೆ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನವೆಂದು ಕರೆದುದರಿಂದ ಕ್ವೆಟ್ಟದ ಮಹತ್ತ್ವ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.ಯು.)

ಕ್ಷಾಮ: ಯಾವುದೇ ಪದಾರ್ಥದ ತೀವ್ರ ಅಭಾವವನ್ನು ಆ ಪದಾರ್ಥದ ಕ್ಷಾಮವೆಂದು ಹೇಳುವ ವಾಡಿಕೆಯಿದೆಯಾದರೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಜನರು ಹಸಿವು–ಉಪವಾಸಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಆಹಾರಾಭಾವವೇ ಕ್ಷಾಮ (ಫ್ಯಾಮಿನ್).

ಇತಿಹಾಸ: ಕ್ಷಾಮದ ಇತಿಹಾಸ ಬಲು ದೊಡ್ಡದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಫೇರೋಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾಮ ಸಂಭವಿಸಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಬೈಬಲಿನಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 436ರಲ್ಲಿ ರೋಮಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾಮ ಸಂಭವಿಸಿದಾಗ ಹಸಿವನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದೆ ಸಾವಿರಾರು ಮಂದಿ ಟೈಬರ್ ನದಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಹಾರಿಕೊಂಡರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 42ರಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಕ್ಷಾಮವೂ ಭೀಕರವಾದುದ್ದು. ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ. 1064–72 ರಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದ ಕ್ಷಾಮ ಏಳು ವರ್ಷಗಳ ಬರವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಯುರೋಪಿನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೂ ಕ್ಷಾಮಗಳು ಅನೇಕ ಸಾರಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಬಗ್ಗೆ ದಾಖಲೆಗಳುಂಟು.

ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕ್ಷಾಮಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. 1148–59 ರಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಉಗ್ರಕ್ಷಾಮವಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಭವಿಸಿದ ಅನೇಕ ಕ್ಷಾಮಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಕಾರಣಗಳು: ಕ್ಷಾಮಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾರಣಗಳು ನಾಲ್ಕು: 1 ನೀರಿನ ಅಭಾವದಿಂದ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಫಸಲು ನಷ್ಟವಾಗಿ ಅಭಾವ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣವಲಯದ ನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯ ಪರಿಣಾಮ ತೀವ್ರವಾದದ್ದು. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ

ಸಂಗ್ರಹ, ಹಾಳತವಾದ ಬಳಕೆ–ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ. ಮಳೆಯನ್ನೇ ನೇರವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸುವುದನ್ನು ನೀರಾವರಿಯಿಂದಾಗಿ ಭಾಗಶಃ ನಿವಾರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಮಳೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಾರದೆಯೇ ಹೋದಾಗ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯಾಗುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ.

2 ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದ ನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಅಭಾವದಿಂದ ಕ್ಷಾಮ ಒದಗುವುದು ಬಹಳ ವಿರಳ. ಯುದ್ಧ, ದಂಗೆ, ಫಸಲಿನ ಲೂಟಿ ಇವು ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಕ್ಷಾಮಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳು. 16, 17ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮತೀಯ ಯುದ್ಧಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾಮಗಳು ಪದೇಪದೇ ಒದಗಿದುವು. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅತಿಯಾದ ಫಸಲು ನಷ್ಟವಾಗುವಂಥ ದೀರ್ಘ ಯುದ್ಧಗಳು ಜರುಗಿಲ್ಲ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಸರಬರಾಜಿಗೆ ಸುಸೂತ್ರ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಡಚಣೆ ಒದಗಿದಾಗ ಕ್ಷಾಮ ತಲೆದೋರಿರುವುದುಂಟು. ಕೆಲವು ವೇಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜನಾಂಗವನ್ನು ಅದರ ನೆಲೆಯಿಂದ ಕದಲಿಸಿ ಹೊರದೂಡಲು ಕೃತಕವಾಗಿ ಕ್ಷಾಮ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ್ದುಂಟು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಪೂರ್ವದ ಜರ್ಮನಿಯ ನಾಜಿ಼ಗಳು ಯೆಹೂದ್ಯರನ್ನು ಹೊರಗಟ್ಟಲು ಈ ಕ್ರಮ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದರು.

3 ರೋಗಗಳಿಂದಲೂ ಕೀಟಗಳಿಂದಲೂ ಬೆಳೆಗೆ ಹಾನಿಯೊದಗಿದಾಗ ಕ್ಷಾಮ ಸಂಭವಿಸಬಹುದು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಐರ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆಯ ಬೆಳೆಗೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೂಷ್ಟು ರೋಗ ತಗಲಿ ಬೆಳೆ ಕೆಟ್ಟು ಕ್ಷಾಮ ಬಂದಿತ್ತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 20–30 ಲಕ್ಷ ಮಂದಿ ನಿಧನರಾದರೆ, ಅನೇಕರು ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಹೋದರು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಜನರು ಒಂದೇ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತಾರೋ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಈ ಬಗೆಯ ಕ್ಷಾಮದ ಅಪಾಯವುಂಟು. ಇಂಥೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸತತವಾದ ವೀಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ನಿವಾರಣಾ ಕ್ರಮಗಳು ಅತ್ಯಗತ್ಯ.

4 ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಾಹುತಗಳಿಂದಲೂ ಕ್ಷಾಮ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂಕಂಪ, ಪ್ರವಾಹ, ಬೆಂಕಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಆಹಾರ ದಾಸ್ತಾನಿಗೆ ನಷ್ಟ ತಟ್ಟಬಹುದು. ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಬಹುದು.

ಪರಿಹಾರ: ಉಷ್ಣವಲಯದ ನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹ ಮತ್ತು ವಿತರಣೆಯ ಸಂಯೋಜಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಕ್ಷಾಮವನ್ನು ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯ. ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿರತೆಯಿಂದ ಮಾನವಕೃತ ಕ್ಷಾಮಗಳು ಸಂಭವಿಸದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಾಹುತಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾನವ ಇದುವರೆಗೂ ಹತೋಟಿ ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾಮಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಅನುಭವ ಬಂದಿದೆ. ಭಾರತದ ಅನೇಕ ಕ್ಷಾಮಗಳು ಸ್ಥಳೀಯ ಮಟ್ಟದವು. ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದಲೂ ಹೊರದೇಶಗಳಿಂದಲೂ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಆಹಾರಸಾಮಗ್ರಿ ತರಲು ಈಚೆಗೆ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ.

ಕ್ಷಾಮದ ಪರಿಣಾಮಗಳು: ಅಭಾವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಮರಣಗಳು ಕ್ಷಾಮದ ನೇರ ಫಲ ಹೌದೇ ಅಲ್ಲವೇ ಎಂಬುದು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಾದಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುವ ವಿಚಾರ. ತಲಾವಾರು 1,600 ಕೆಲೊರಿಗಳಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಆಹಾರ ಲಭ್ಯವಿದ್ದಾಗ ಜನರ ಮೇಲಾಗುವ ಪರಿಣಾಮವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅವರು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ತೂಕ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲೊರಿಗಳ ಅಂಶ ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ತೂಕ ಬೇಗ ಇಳಿದು ಉಪವಾಸ ಮರಣಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಕ್ಷಾಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೈತಿಕಮಟ್ಟ ಕುಸಿದು, ಕೊಲೆ, ನರಭಕ್ಷಣೆ, ಅನೀತಿ, ಅಪರಾಧಗಳಾಗಿರುವ ವರದಿಗಳಿವೆ. ಜಲೋದರ, ಅತಿಬೇಧಿ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಕಾಲರ, ಮಲೇರಿಯ, ಹೇನಿನಿಂದ ಹಬ್ಬುವ ಟೈಫಸ್‌ಜ್ವರ, ಉರಿಶೀತ, ಕ್ಷಯ ಮುಂತಾದ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳು ಹರಡುತ್ತವೆ. ಕೃಷಿಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಮಾಜಗಳ ಕುಟುಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಛಿದ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಕ್ಷಿಪ್ರ ರವಾನೆ: ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಮತ್ತು ಸರಕುಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದೂರದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸುವ ವಿಧಾನ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರೈಲು, ಬಸ್ಸು, ವಿಮಾನಗಳು ಈ ಸಂಚಾರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿನ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಜನ ಕಡಿಮೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿಗದಿತ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ತಲುಪುತ್ತಾರೆ. (ಎಂ.ಎಚ್.)

ಕ್ಷಿಪ್ರ ವೀಕ್ಷಕಗಳು: ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಿತ ಉಪಕರಣಗಳು (ಸ್ಕ್ಯಾನರ್ಸ್). ದೂರ ಸಂವೇದನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂವೇದಕಗಳ ಮೂಲಕ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಈ ಸಂವೇದಕಗಳು ಅಥವಾ ಸ್ಪರ್ಶಕಗಳು ಕಿರಿದಾದ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿ ದ್ವಿಮಿತೀಯ (ಟು ಡೈಮೆನ್ಷನಲ್) ಸಾದೃಶಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಹಲವಾರು ತರಂಗಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಹುರೋಧಕ ಕ್ಷಿಪ್ರ ವೀಕ್ಷಕಗಳು (ಮಲ್ಟಿಸ್ಪೆಕ್ಟ್ರಲ್ ಸ್ಕ್ಯಾನರ್ಸ್). ಕ್ಷಿಪ್ರವೀಕ್ಷಕಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾದರಿಗಳಿವೆ.

ಅಡ್ಡಪಥ ಕ್ಷಿಪ್ರ ವೀಕ್ಷಕಗಳು (ಅಕ್ರಾಸ್ ಟ್ರಾಕ್ ಸ್ಕ್ಯಾನರ್ಸ್): ಈ ಸಂವೇದಕಗಳು ಉಪಗ್ರಹದ ಅಥವಾ ವಿಮಾನದ ಚಲನೆಯ ಲಂಬರೇಖೆಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ವೀಕ್ಷಿಸುವ ವೀಕ್ಷಕಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಗುವ ದರ್ಪಣ, ಮೋಟಾರು ಹಾಗೂ ಶೋಧಕಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಅಂಕಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಮುಂದೆ ಗಣಕಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಲು ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ಚಲನೆಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಇವು ವೀಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ದೂಳು ಹೊಡೆಯುವ ಪೊರಕೆಯ ಕ್ಷಿಪ್ರ ವೀಕ್ಷಕಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು.

ಉದ್ದಪಥ ಕ್ಷಿಪ್ರ ವೀಕ್ಷಕಗಳು: (ಅಲಾಂಗ್ ಟ್ರಾಕ್ ಸ್ಕ್ಯಾನರ್ಸ್): ಇವು ಅದರ ಚಲನೆಯ ಗತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಭೂಭಾಗದ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸುತ್ತವೆ. ಇವು ಚಲನೆಯ ಗತಿಗೆ ಲಂಬವಾಗಿ ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ದರ್ಪಣಗಳಿಲ್ಲದೆ, ಬದಲಾಗಿ ರೇಖೀಯ ಶೋಧಕಗಳಿರುತ್ತವೆ (ಲೈನರ್ ಡಿಟೆಕ್ಟರ್ಸ್). ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶೋಧಕವೂ ವೀಕ್ಷಿಸಲಾದ ರೇಖೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಬಹುದಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಂಕಿಗಳ ಮೂಲಕ ದಾಖಲಿಸುತ್ತವೆ. ಇವು ಅಡ್ಡಪಥ ವೀಕ್ಷಕಗಳಿಗಿಂತ ಹಲವಾರು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಭೂಭಾಗದ ರೋಹಿತ ಕೋಶಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ವೀಕ್ಷಿಸಿ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುವುದರಿಂದ ರೆಡಿಯೋಮಾಟ್ರಿಕ್ ರೆಸೊಲ್ಯುಷನ್ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಶೋಧಕಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಿದ್ಯುತ್ ತಂತುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಹಗುರವೂ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕವೂ ಕಡಿಮೆ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಈ ಶೋಧಕಗಳು ಚಲಿಸದೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ಬಾಳಿಕೆಬರುತ್ತವೆ.

ಈ ಎರಡೂ ಕ್ಷಿಪ್ರ ವೀಕ್ಷಕಗಳಿಗಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂದರೆ ಅಡ್ಡಕ್ಷಿಪ್ರ ವೀಕ್ಷಕಗಳಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿದ್ದು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಉದ್ದಪಥ ಕ್ಷಿಪ್ರ ವೀಕ್ಷಕಗಳು ವೀಕ್ಷಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿ–ಕೋನವು ಕಿರಿದಾಗಿದ್ದು ತಾಂತ್ರಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸರಳವೂ, ಕಡಿಮೆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ವೀಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ (ಸ್ಪೆಕ್ಟ್ರಲ್ ರೆಸೊಲ್ಯುಷನ್) ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಕೆ.ಎಂ.)

ಕ್ಷುದ್ರಗ್ರಹಗಳು: ಮಂಗಳಗ್ರಹದ ಕಕ್ಷೆಗೂ ಗುರುಗ್ರಹದ ಕಕ್ಷೆಗೂ ನಡುವೆ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಆಕಾಶಕಾಯಗಳು (ಆಸ್ಟಿರಾಯಿಡ್ಸ್; ಮೈನರ್ ಪ್ಲಾನೆಟ್ಸ್). ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಇತರ ಸದಸ್ಯರಂತೆ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಭೂಮಿ, ಚಂದ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ) ಕ್ಷುದ್ರಗ್ರಹಗಳು ಸಹ ಜಡವಸ್ತುಗಳೇ (ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲ ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ).

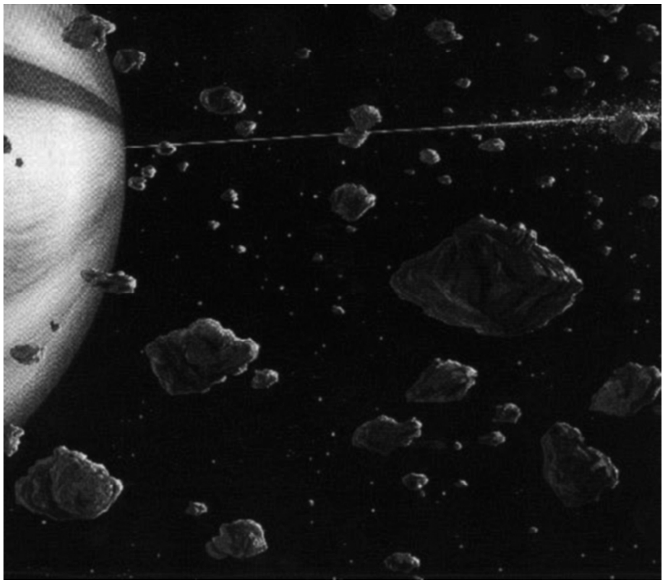

ಮಂಗಳ ಮತ್ತು ಗುರುಕಕ್ಷೆಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದು ಗ್ರಹ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತಿರಬಹುದು ಎಂಬ ಊಹೆಯನ್ನು ಮೊದಲು ಮಂಡಿಸಿದವ ಯೋಹಾನ್ ಕೆಪ್ಲರ್ (1571–1630). ಅಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದ ಗ್ರಹಗಳು ಕೇವಲ ಆರು–ಬುಧ, ಶುಕ್ರ, ಭೂಮಿ, ಮಂಗಳ, ಗುರು ಮತ್ತು ಶನಿ. 1766ರಲ್ಲಿ ವಿಟ್ಟೆನ್‌ಬರ್ಗಿನ ಟಿಶಿಯಸ್ ಎಂಬಾತ ಈ ಗ್ರಹಗಳ ಸರಾಸರಿ ಸೌರದೂರಗಳನ್ನು ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿ ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಅನುಭವಜನ್ಯ ನಿಯಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಬರ್ಲಿನ್ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯದ ನಿರ್ದೇಶಕನಾಗಿದ್ದ ಜೆ.ಇ. ಬೋಡ್ (1747–1826) ಇದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದ. ಇವನು ಟಿಶಿಯಸಿನ ನಿಯಮವನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿ (1772) ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಖಾಲಿ ಜಾಗವನ್ನು ಭರ್ತಿಮಾಡುವ ಒಂದು ಗ್ರಹ ಸೌರವ್ಯೂಹದಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ.

ಕ್ಷುದ್ರಗ್ರಹಗಳ ಸಮಗ್ರ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಖಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಅದು ಸುಮಾರಾಗಿ ಚಂದ್ರನ 1/20ರಷ್ಟು ಅಥವಾ ಭೂಮಿಯ 1/1600ರಷ್ಟು ಇರಬಹುದೆಂದು ಅಂದಾಜು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷುದ್ರಗ್ರಹಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಒಂದೇ ಗ್ರಹವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರೂ ಅದೊಂದು ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆಯ ಗ್ರಹವಾಗಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೌರವ್ಯೂಹದ ರಚನೆ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಭೂಮಿ, ಮಂಗಳ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಹಗಳ ಗಾತ್ರದಲ್ಲೇ ಒಂದು ಗ್ರಹ ಮಂಗಳ ಹಾಗೂ ಗುರು ಕಕ್ಷೆಗಳ ನಡುವೆಯೂ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದು ಮುಂದೆ ಅದೇ ಒಡೆದುಹೋಗಿ ಕ್ಷುದ್ರ ಗ್ರಹಗಳಾದುವೆನ್ನುವ ಊಹೆಗೆ ಸರಿಯಾದ ಸಮರ್ಥನೆ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಸೌರವ್ಯೂಹದ ರಚನೆಯ ಕಾಲದ ಅವಶೇಷಗಳೇ ಈ ಭಿನ್ನ ಆಕಾರಗಳ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಗಳ ತುಣುಕುಗಳ ಸಮುದಾಯವಾಗಿರಬೇಕು ಎಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. (ಸಿ.ಎನ್.ಎಸ್.)

ಕ್ಷೇತ್ರ ಮಟ್ಟದ ಯೋಜನೆ: ವಿಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ಯೋಜನಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಒಂದು ಯೋಜನೆ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತನ್ನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಯೋಜನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕ್ಷೇತ್ರ ಎಂಬುದನ್ನು ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಿ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಥವಾ ತಾಲ್ಲೂಕು ಅತ್ಯಾನುಕೂಲವಾದ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಸುತ್ತಲಿನ ನೂರಾರು ಹಳ್ಳಿಗಳ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾನವಾಗಿದ್ದು, ಆಡಳಿತದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಕಾರಗೊಳಿಸಲು ಕ್ಷೇತ್ರಮಟ್ಟದ ಯೋಜನೆಗಿಂತ ಉತ್ತಮವಾದ ವೇದಿಕೆ ಮತ್ತೊಂದಿರಲಾರದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ರಾಮದ ಆದ್ಯತೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು, ಗ್ರಾಮಮಟ್ಟ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟದ ನಡುವೆ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು, ಮಾನವ ಶಕ್ತಿ, ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಮತ್ತು ಹಣಕಾಸಿನ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಸಮರ್ಪಕ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಮೂಲಕ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಲು ತಾಲ್ಲೂಕು ಅಥವಾ ಕ್ಷೇತ್ರ, ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ತವಾದ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ (1952) ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾದ ಸಮುದಾಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮತ್ತು 1953ರಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಲಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಸ್ತರಣ ಸೇವೆ ಕ್ಷೇತ್ರಮಟ್ಟದ ಯೋಜನೆಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಇಡೀ ಸಮುದಾಯದ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಜನತೆಯ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಪ್ರಗತಿಪಥದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಸುವ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸಮುದಾಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬಹುದು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು 1952ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 2 ರಂದು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಇದೊಂದು ಜನತೆಯ ಚಳುವಳಿಯಾಗಿದ್ದು, ಜನರ ಸಹಭಾಗಿತ್ವವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತದೆ. ಸರ್ಕಾರ ಹಣಕಾಸು ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಹಾಯವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. 1952ರಲ್ಲಿ ಸಮುದಾಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ 55 ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕ್ಷೇತ್ರವು ಸು. 300 ಹಳ್ಳಿಗಳು, 1,300 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಮತ್ತು ಎರಡು ಲಕ್ಷ ಜನರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ 1958ರಲ್ಲಿ ಈ ರಚನೆಯನ್ನು ಪುನರ್ವಿಮರ್ಶಿಸಲಾಯಿತು. ಅದರಂತೆ ಒಂದು ಕ್ಷೇತ್ರ ಸು. 600 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ, 110 ಹಳ್ಳಿಗಳು ಮತ್ತು ಸು. 92,000 ಜನರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಯಿತು.

ಕ್ಷೇತ್ರಮಟ್ಟದ ಯೋಜನೆ ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಇಂತಿವೆ;

ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ತೋಟಗಾರಿಕೆಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ; ಭೂ ಸುಧಾರಣೆ ಮತ್ತು ಭೂಸಾರ ಸಂರಕ್ಷಣೆ; ಸಣ್ಣ ನೀರಾವರಿ, ಜಲ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮತ್ತು ಜಲಾನಯನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ; ಪಶು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಮತ್ತು ಪಶುಸಂಗೋಪನಾ ಸೇವೆಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆ; ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡುವುದು; ಗ್ರಾಮೀಣ ಮತ್ತು ಗುಡಿಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡುವಿಕೆ; ಗ್ರಾಮೀಣ ಗೃಹ ನಿರ್ಮಾಣ ಯೋಜನೆಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮ ಠಾಣೆಯ ಪರಿಮಿತಿಗಳಾಚೆಯ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಮನೆ ನಿವೇಶನಗಳ ಹಂಚಿಕೆ; ಗ್ರಾಮೀಣ ನೀರು ಪೂರೈಕೆ ಯೋಜನೆಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ದುರಸ್ತಿ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣೆ, ಗ್ರಾಮೀಣ ನೈರ್ಮಲ್ಯ ಯೋಜನೆಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನ; ಸಾಮಾಜಿಕ ಅರಣ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣ, ಸೌದೆ, ನೆಡುತೋಪುಗಳು ಮತ್ತು ಮೇವು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಹೊಲಗದ್ದೆ ಅರಣ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ; ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಲ್ಲದ ಶಕ್ತಿಮೂಲಗಳಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ; ಬಡತನ ನಿವಾರಣಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನ; ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಕುಟುಂಬ ಕಲ್ಯಾಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ, ರೋಗನಿರೋಧಕ ಮತ್ತು ಲಸಿಕೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ; ಮಹಿಳೆಯರ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ, ಶಾಲಾ ಮಕ್ಕಳ ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಪೌಷ್ಟಿಕ ಆಹಾರದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ; ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ ಸರಕುಗಳ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಿತರಣೆ; ಗ್ರಾಮೀಣ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ; ಸಹಕಾರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ; ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ. (ಎಚ್.ಆರ್.ಕೆ.)

ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ: ಮಾನವನ ಆರ್ಥಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಅವನ ಸಹಜ ನೆಲೆಯಲ್ಲೆ ನಡೆಸುವ ಅಧ್ಯಯನ (ಫೀಲ್ಡ್ ವರ್ಕ್). ಸಮಾಜದ ಅಖಂಡ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ನಡೆಸುವ ಸಮಾಜ ವೀಕ್ಷಣೆ, ಅಂತರಂಗವನ್ನರಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ. ಮಾನವ ಜೀವಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಡ್ಡುವ ಜೀವವಿಜ್ಞಾನಿಯಂತೆ ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನಿ ಸಮಾಜವನ್ನು ವೀಕ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಮಾಜವೇ ಅವನಿಗೆ ಅಣಿಯಾಗಿ ಒದಗಿಬರುವ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯ.

ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೂ ಸಮಾಜ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೂ ಕ್ಷೇತ್ರಾಧ್ಯಯನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಅನುಸರಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದ ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ಇತಿಹಾಸ, ಅದು ತಂದೊಡ್ಡುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು, ಅದನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವ ವಿಧಾನ–ಈ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೂ ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಮೊದಲಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟು. ಆದರೆ ಈಚೆಗೆ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಗಣಿತ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಉಪಯೋಗ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ. ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಣ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಹಲವು ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳಾಗಿವೆ. ಸಮೀಕ್ಷೆ ಹಾಗೂ ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಗಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅನೇಕ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಮತ್ತು ಲೇಖನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳು ಅನುಷಂಗಿಕ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಸಮೀಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಮೂಲ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನೊದಗಿಸಿ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಒಳಗಾದ ಮುನ್ಸೂಚನೆ, ಸಾರ್ವದೇಶಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ನಿಯಮಗಳ ರಚನೆ ಇವು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದು ಸಮೀಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ.

ಸಮೀಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅನುಸಂಧಾನದ ಮುಖ್ಯ ವಿಧಾನಗಳಾಗಿವೆ. ಇವು ಆಧಾರಕಲ್ಪನೆಗಳ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಂಖ್ಯಾವಿಜ್ಞಾನದ ಅನುಸಂಧಾನದ ಮೂಲಕ ವಿವೇಚಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಅನುವಾಗಿ ಒದಗಿಬರುತ್ತವೆ. ಸಮೀಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ನಡುವೆ ಕೆಲವು ತಾಂತ್ರಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳುಂಟು. ಸಮೀಕ್ಷೆಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ಬಹು ವ್ಯಾಪಕವಾದುದ್ದು. ತನ್ನ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೊಳಪಡದ ಇತರ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಅದು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಅದು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಆಳವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನ. ಈ ವಿಧಾನದ ಅನುಸರಣೆಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಂದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಪರಿಪೂರ್ಣ ವಿವೇಚನೆಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳುಂಟು: 1. ಪೂರ್ವಭಾವಿ ಯೋಜನೆ 2. ರೂಪರೇಖೆಯ ಅಂತಿಮ ರಚನೆ 3. ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಮತ್ತು 4. ವಿಷಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ನಿರೂಪಣೆ.

1. ಪೂರ್ವಭಾವಿ ಯೋಜನೆ: ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವವನು ತಾನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವ ಅಧ್ಯಯನದ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಪೂರ್ವಭಾವಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರಚಿಸುವುದು ಬಹಳ ಆವಶ್ಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಉದ್ದೇಶಗಳು, ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸಮಯ, ಹಣಕಾಸು ಮತ್ತು ಸಿಬ್ಬಂದಿ–ಇವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ನಿರ್ಧಾರಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಯೋಜನೆಯನ್ನು ವಿಶ್ವಾಸಾರ್ಹ ಆಧಾರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ರೂಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯನಿರತ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಯಾವ ಪಕ್ಷಪಾತವೂ ಇಲ್ಲದೆ ವಾಸ್ತವ ಸಂಗತಿಯ ಕಡೆ ಗಮನ ಹರಿಸುವುದು ಮುಖ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯ. ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶಗಳೇನೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

2. ರೂಪರೇಖೆಯ ಅಂತಿಮ ರಚನೆ: ಆರಿಸಿದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಭಾವಿ ಯೋಜನೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದಂತೆ ಲಭ್ಯವಾಗುವ ನಂಬಲರ್ಹ ಆಧಾರಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬಲವಾದ ಪೂರ್ವಭಾವಿ ಯೋಜನೆಯೇ ರೂಪರೇಖೆ. ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಉದ್ದೇಶಗಳು, ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಹಣಕಾಸು, ಸಿಬ್ಬಂದಿ, ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ವೇಳಾಪಟ್ಟಿ ಇವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಏನನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು ಮತ್ತು ನಾವು ಯಾವ ರೀತಿ ಕಾರ್ಯನಿರತರಾಗಬೇಕು ಎಂಬುದು ಖಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

3. ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ: ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದು ಮೂರನೆಯ ಹಂತ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಅನುಸಂಧಾನ ಅಥವಾ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ವಿಧಾನಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮೂಲ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವಾಗ ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. 1 ವೈಯಕ್ತಿಕ

ಸಂದರ್ಶನವಿಧಾನ 2 ಅನುಸೂಚಿ ವಿಧಾನ 3 ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿ ವಿಧಾನ. ಕ್ಷೇತ್ರ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಂದರ್ಶನ ಒಂದು ಕ್ರಮಬದ್ಧ ವಿಧಾನ. ಒಂದು ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಜನರನ್ನು ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಭೇಟಿ ಮಾಡಿ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ವಾಸ್ತವಾಂಶಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ಆರ್ಥಿಕ ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಜನರ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಮೇಲಾಗಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಂದರ್ಶನ ನಡೆಸುವುದರಿಂದ ಒಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗಳ ಮತ್ತು ಇತರ ಅಂಶಗಳ–ಇವು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಥವಾ ಆರ್ಥಿಕ ಅಂಶಗಳಾಗಿರಬಹುದು–ನಡುವೆ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದು. ಜನರ ಮನೋಭಾವಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕೇಳಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಂದ ದೊರಕುವ ವಿಷಯ ವಿಶ್ವಾಸಾರ್ಹವಾದುದ್ದು. ಇದರಿಂದ ಲಭ್ಯವಾಗುವ ಸ್ವಂತ ಅನುಭವದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕಲ್ಪನೆಗಳ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದು ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ. ವೈಯಕ್ತಿಕಸಂದರ್ಶನದ ಜೊತೆಗೆ ಅನುಸೂಚಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅವುಗಳ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅನುಸೂಚಿಗಳು ಸಂದರ್ಶನಕಾರ್ಯವನ್ನು ಒಂದು ಪರಿಮಿತಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ, ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಿಂದ ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶಗಳು ಪೂರೈಸಲು ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ಸಂದರ್ಶನದಿಂದ ದೊರಕುವ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಅನುಸೂಚಿಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಅನಂತರ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಕಷ್ಟವಾಗದು. ಕ್ಷೇತ್ರದ ಜನರಿಗೆ ಅಂಚೆಯ ಮೂಲಕ ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನ. ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಬೇಕಾದ ಕ್ಷೇತ್ರ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿಯ ಜನ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರೆಂದು ಕಂಡುಬಂದಾಗ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಪಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾದ ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿಗಳಿಂದ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು ಮತ್ತು ಶ್ರಮ, ಕಾಲ ಹಾಗೂ ಹಣ ವ್ಯಯಗಳನ್ನೂ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದು.

4. ವಿಷಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ನಿರೂಪಣೆ: ಇವು ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನದ ಅಂತಿಮ ಹಂತ. ದೊರಕಿರುವ ವಿವರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದರಿಂದ ಮುಂದಿರುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವೆ ಆಧಾರಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಷಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯಾವಿಜ್ಞಾನದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ನಿಖರತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶದ ಸಾಧನೆಯಾದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನದ ಕೆಲವು ಮಿತಿಗಳು: ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಿತಿಗಳಿವೆ. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಣ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಕೆಲವು ನ್ಯೂನತೆಗಳಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವಂಥವು. ಸಂದರ್ಶಕರು ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳದಿರುವುದು, ಕ್ಷೇತ್ರದ ಜನರ ಮನೋಭಾವವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳದಿರುವುದು, ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಜನರಿಗೆ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಡದಿರುವುದು ಮುಂತಾದವು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಂದರ್ಶನ ವಿಧಾನವನ್ನು ವಿಫಲಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಮಾಹಿತಿಗಳಂತೂ ಸಂಶಯಾಸ್ಪದವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಸಮರ್ಪಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾದ ಅನುಸೂಚಿಗಳು ಸಂದರ್ಶಕರನ್ನು ತಪ್ಪುದಾರಿಗೆ ಎಳೆದು ಇಡೀ ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನೇ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜನಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಭಾಷೆ, ಸರಳತೆ ಹಾಗೂ ಸ್ಪಷ್ಟತೆಗೆ ಗಮನ ಕೊಡದೆ, ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸದೆ ಮತ್ತು ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸದೆ ರಚಿಸಲಾಗುವ ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿಗಳು ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಫಲಪ್ರದಗೊಳಿಸಲಾರವು. ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾರ್ಯನಿರತರ ಆಲಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಜಡತಾ ಮನೋಭಾವ, ಪಕ್ಷಪಾತ ಧೋರಣೆ, ಅಸಮರ್ಪಕ ವಿಷಯವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ನಿರೂಪಣೆ ಮುಂತಾದವು ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಮಿತಿಗಳಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಸಂಶೋಧನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಜನಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮಿತಿಗಳು ಅನಿವಾರ್ಯವೇನಲ್ಲ. ಕುಶಲರಾದ ಹಾಗೂ ತರಬೇತು ಪಡೆದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಕರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಅನುಸೂಚಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿಗಳನ್ನು ಜಾಣ್ಮೆಯಿಂದ ರಚಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯನಿರತರು ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ತಳೆಯುವುದರಿಂದಲೂ ಮೇಲಿನ ಮಿತಿಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಯಶಸ್ವೀಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದ ಸಂಶೋಧನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನದ ಮಹತ್ತ್ವ ಅಧಿಕಗೊಂಡಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ನೆರವಾಗಿವೆ. (ಜಿ.ಟಿ.ಎಚ್.;ಎಂ.ವಿ.ಜಿ.)

ಕ್ಷೇತ್ರ ಸ್ವರೂಪ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಣ: ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿನ ವಿವಿಧ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನೂ ಅಳೆದು ಅವನ್ನು ಪೂರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಿತ ಮಾನಕ ಹಾಗೂ ಸಂಕೇತಗಳ ಅನುಸಾರ ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆ (ಟೋಪೊಗ್ರಾಫಿಕಲ್ ಸರ್ವೇಯಿಂಗ್ ಅಂಡ್ ಮ್ಯಾಪಿಂಗ್). ಪ್ರಕೃತಿದತ್ತ ನದಿ, ಕಣಿವೆ, ಕಾಡು, ಪರ್ವತ, ಸಾಗರ ಇವೇ ಮೊದಲಾದವೂ ಮಾನವನಿರ್ಮಿತ ನಗರ, ಗ್ರಾಮ, ಸೇತುವೆ, ಸುರಂಗ, ರಸ್ತೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದವೂ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿನ ವಿವಿಧ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಇವು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ವರೂಪ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ವರೂಪ ವಿವರಣೆ ಭೂಮಿಗೆ ಸೀಮಿತವಲ್ಲ. ಸಾಗರತಳದ ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಮೋಜಣಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಸಮುದ್ರತಳದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೊಗಟೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಏರು ತಗ್ಗುಗಳು, ಸ್ತರಭಂಗ (ಫಾಲ್ಟ್), ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಕಣಿವೆ, ಅಗ್ನಿಪರ್ವತದ ದಿಬ್ಬಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಇವೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಚಂದ್ರನ ಕ್ಷೇತ್ರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸಹ ಈಚೆಗೆ ವರ್ಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ನಿಸರ್ಗದ ಹಾಗೂ ಜೀವಿಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಸದಾ ಒಳಪಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಯಾವುದೇ ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ವರೂಪ ಶಾಶ್ವತವಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಕ್ರಮೇಣವಾದ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನದಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಸ್ವರೂಪ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಮೂರು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಬಾಲ್ಯ, ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ.

ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ವಿಧಾನ: ನೆಲ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ (ಗ್ರೌಂಡ್ ಸರ್ವೇಯಿಂಗ್) ಮತ್ತು ಅಂತರಿಕ್ಷ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ (ಏರಿಯಲ್ ಸರ್ವೇಯಿಂಗ್) ಎನ್ನುವ ಎರಡು ವಿಧಾನಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನು ಆಯ್ಕೆಮಾಡಬೇಕು ಎನ್ನುವುದು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ.

ಚಿತ್ರಣ : ಕ್ಷೇತ್ರ ನಕ್ಷೆ ಎಂದರೆ ಭೂಪಟವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಹಲವು ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು. ಮೊದಲನೆಯದು. ಸೂಕ್ತ ಮಾನಕದ ಆಯ್ಕೆ. ಎಷ್ಟು ಭೂಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪಟದ ಎಷ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಸಂಕುಚಿಸಿ ಅಳವಡಿಸಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಅಂಶವನ್ನು ಇದು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಪಟದ ಗಾತ್ರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರಬೇಕು. ಒಂದು ದತ್ತ ಪಟದಲ್ಲಿ (ಪಟದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸ್ಥಿರ) ಮಾನಕದ ಪ್ರಮಾಣಮೌಲ್ಯ ಕಿರಿದಾದಷ್ಟೂ ನೆಲದ ಅಧಿಕಾಂಶವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ಇಂಥಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ, ವಿವರಗಳು ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತವೆ. ಅದೇ ಪಟದಲ್ಲಿ ಮಾನಕದ ಪ್ರಮಾಣ ಮೌಲ್ಯ ಹಿರಿದಾದಷ್ಟೂ ಚಿತ್ರಣಗೊಳ್ಳುವ ನೆಲದ ಅಂಶಕಡಿಮೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಗಳು ಸಹಜವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇರುವುವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ 1ಸೆಂಮೀ = 1 ಕಿಮೀ (1 : 63,360) ಪಟದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ನೆಲದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1ಸೆಂಮೀ = 6.4 ಕಿಮೀ (1:2,53,440) ಮಾನಕದ ಪಟದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ವಿವರಗಳು ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವವುಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ.

ಎರಡನೆಯದು ಸಮೋನ್ನತಿ ರೇಖೆಗಳು. ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಎರಡು ಆಯಾಮಗಳ ಪಟದ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಸುವಾಗ ಏರು ತಗ್ಗುಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲು ಬಳಸುವ ತಂತ್ರ ಸಮೋನ್ನತಿ ರೇಖೆಗಳ ಚಿತ್ರಣ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ದತ್ತ ಸಮೋನ್ನತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವ ವಕ್ರರೇಖೆ ಸಮೋನ್ನತಿರೇಖೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಒಂದು ಬೆಟ್ಟವಿದೆ. ಇದರ ಮೈಮೇಲೆ 20 ಮೀ ಅಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮೋನ್ನತಿ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಎಳೆದು ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಬೆಟ್ಟದ ಬುಡದ ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ಸಮತಲದ ಮೇಲೆ ಲಂಬವಿಕ್ಷೇಪಣ ಮಾಡಿದರೆ ಅದರ ಆಕೃತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. 1000 ಮೀ ಎಂದು ಅಂಕಿತವಾಗಿರುವ ರೇಖೆ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಅಷ್ಟು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ವಿಲೋಮವಾಗಿ ಪಟದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರದೇಶದ ಮೂಲಕ ಈ ರೇಖೆ ಸಾಗುವುದೋ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಎತ್ತರ 1000 ಮೀ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಸಮೋನ್ನತಿ ರೇಖೆಗಳಿಂದ ನೆಲದ ಏರು ತಗ್ಗುಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಬಹುದು. ಭೂಪಟದಲ್ಲಿ ಸಮೋನ್ನತಿ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ವಕ್ರರೇಖೆಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸಮೋನ್ನತಿ ರೇಖಾಂತರವನ್ನು (ಉದಾಹರಣೆಗೆ 20 ಮೀ ಎಂದು) ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಮೂದಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಮೂರನೆಯದು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಚಿಹ್ನೆಗಳು (ಕನ್‌ವೆನ್ಷನಲ್ ಸೈನ್ಸ್). ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನೂ ಭೂಪಟದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಕ್ಕೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಚಿಹ್ನೆಗಳ ಯಾದಿಯನ್ನು ಮುದ್ರಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಇವುಗಳ ನಡುವಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾನಕವನ್ನೂ ಸಮೋನ್ನತಿ ರೇಖೆಗಳ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನೂ ಪಟಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇತರ ವಿವರಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ.

ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಭೂಪಟಕ್ಕೆ ಜಾಲವನ್ನು (ಗ್ರಿಡ್) ಅಳವಡಿಸುವುದು. ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗುವ ಊರ್ಧ್ವ ಮತ್ತು ಕ್ಷಿತಿಜೀಯ ಸರಳ ರೇಖೆಗಳಿಗೆ ಜಾಲರೇಖೆಗಳೆಂದು (ಗ್ರಿಡ್ ಲೈನ್ಸ್) ಹೆಸರು. ಭೂಗೋಳದ ಮೇಲಿನ ರೇಖಾಂಶ, ಅಕ್ಷಾಂಶವೃತ್ತಗಳಿಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಸರಳ ಸಮಾನಾಂತರ ರೇಖೆಗಳಿವು. ಇವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸೂಕ್ತ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಪಟದ ಮೇಲಿನ ಒಂದು ಬಿಂದುವನ್ನು ಏಕೈಕವಾಗಿ ಬೊಟ್ಟು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಬಹುದು. ವಿಲೋಮವಾಗಿ ಪಟದ ಮೇಲಿನ ಒಂದು ಬಿಂದುವಿನ ಜಾಲಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಏಕೈಕವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು.

ಉಪಯೋಗಗಳು: ಖನಿಜಾನ್ವೇಷಣೆ, ಅಂತರ್ಜಲಾನ್ವೇಷಣೆ, ಯುದ್ಧ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳು, ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳ ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಪರಿಹಾರ, ಇತಿಹಾಸದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಿರೂಪಣೆ ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಮಾನವ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ಸ್ವರೂಪ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಕಾರಿ. (ಟಿ.ವಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕ್ಷೇಮಾಭಿವೃದ್ಧಿ ವಿಧಾನ (ವೆಲ್‌ಫೇರ್ ಅಪ್ರೋಚ್): ಈ ವಿಧಾನ ಭಾವನಾ ರಹಿತವಾದ ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ವಿಧಾನಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ವಿಧಾನ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಲಾಭಗಳಿಕೆಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದು ಮಾನವ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವರ್ತಿಸುವನೆಂದು ಪರಿಭಾವಿಸುವುದು. ಆದರೆ ಮಾನವನ ತೀರ್ಮಾನಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ತೀರ್ಮಾನಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಮಾನವನ ಕ್ಷೇಮಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿರುವುದು ಎಂಬುದೇ ಈ ವಾದದ ಮುಖ್ಯ ತಿರುಳು. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅಸಮಾನತೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗುವುದು. ಅನಂತರ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗುವುದು. ಉತ್ಪಾದನೆಯ ವಿಧಾನಗಳು ಹೇಗೆ ಅಸಮಾನತೆಗೆ ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಅಸಮಾನತೆ ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಗಿದೆ, ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗುವುದು. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಈ ರೀತಿಯ ಅಸಮಾನತೆಗಳನ್ನು ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಹಾಗೂ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಯೋಜಿತವಾಗಿ ಹಂಚುವ ಮೂಲಕ ಹೇಗೆ ಹೋಗಲಾಡಿಸಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಕ್ಷೇಮಾಭಿವೃದ್ಧಿ ವಿಧಾನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಫಲವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಹಂಚಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸುವುದು. ಈ ವಿಧಾನ ಡಿ.ಎಂ. ಸ್ಮಿತ್ ರವರ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿತು. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಖ

ಖಂಡಗಳು ಮತ್ತು ಖಂಡರೂಪಣೆ: ಭೂಗೋಳದ ಹೊರಚಿಪ್ಪಿನ ಉಬ್ಬಾದ ಭಾಗವೇ ಭೂಖಂಡ (ಕಾಂಟಿನೆಂಟ್). ಇದು ಸಹಸ್ರಾರು ಮಿಲಿಯನ್ ಚದರ ಕಿಲೋಮೀಟರುಗಳಷ್ಟು ವಿಶಾಲವಾಗಿದ್ದು ತೀರದ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಎತ್ತರವನ್ನೂ ಮುಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೂ ಖಂಡದ ಭಾಗಗಳೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಶ್ರೀಲಂಕ. ಗ್ರೀನ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಖಂಡಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಭೂವಿಜ್ಞಾನದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಆರು ಪ್ರಮುಖ ಭೂಖಂಡಗಳಿವೆ. ಯುರೇಷ್ಯ, ಆಫ್ರಿಕ, ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ. ಭಾರತ ಯುರೇಷ್ಯ ಖಂಡದ ಒಂದು ಭಾಗ. ಭೂಖಂಡ ಮತ್ತು ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಗರ ಇವುಗಳ ಗಡಿರೇಖೆ ಖಂಡದ ತೀರದಿಂದ ಸಮುದ್ರದತ್ತ ಬಹುದೂರದ ವರೆಗೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ನೂರಾರು ಕಿಮೀಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಖಂಡದ ಇಳಿಜಾರಾದ ಚಾಚುಪ್ರದೇಶ ಹಠಾತ್ತನೆ ಬಹು ಆಳಕ್ಕೆ ಸರಿಯುವ ಪ್ರದೇಶವೇ ಗಡಿರೇಖೆ. ಈ ಆಳ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿರದೆ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಹತ್ತಾರು ಫ್ಯಾದಂಗಳಷ್ಟು ಮತ್ತೆ ಹಲವೆಡೆ ನೂರಾರು ಫ್ಯಾದಂಗಳಷ್ಟಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ.

ಎಲ್ಲ ಭೂಖಂಡಗಳಲ್ಲೂ ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೆನಿಸಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ರತಿ ಖಂಡಭಾಗದಲ್ಲೂ ಪ್ರೀ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದಾದ ಅಡಿಪಾಯ ಉಂಟು. ಈ ಅಡಿಪಾಯದ ಶಿಲಾಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿದ ಜಲಜ ಹಾಗೂ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಜ ಶಿಲೆಗಳು ಪ್ರಧಾನವೆನಿಸಿದ್ದರೂ ಹಲವಾರು ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳನ್ನು, ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗ್ರಾನೈಟನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲಿಗೆ ಈ ಅಂತಸ್ಥ ಶಿಲೆಗಳು ನೆಲಮಟ್ಟದಿಂದ ಆಳದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದ್ದು ಕ್ರಮೇಣ ಅವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಮರೆಮಾಡಿದ್ದ ಭೂಕವಚದ ಸವೆತದಿಂದ ಗೋಚರವಾಗಿವೆ. ತದನಂತರ ಹಲವಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಸವೆದ ಗ್ರಾನೈಟುಗಳ ಮೇಲೆ, ಪೇಲಿಯೊಜ಼ೋಯಿಕ್ ಮತ್ತು ಮೀಸೋಜ಼ೋಯಿಕ್ ಯುಗಗಳ ಸಮುದ್ರೀಯ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ, ಜೇಡುಶಿಲೆ ಹಾಗೂ ಮರುಳುಶಿಲೆಗಳ ಸ್ತರ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡವು. ಹೀಗಿದ್ದೂ ಪ್ರತಿಭೂಖಂಡದಲ್ಲೂ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಡಿಪಾಯದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ಅದರಲ್ಲೂ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಕೇಯನ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಕೆನೆಡಿಯನ್ ಶಾಶ್ವತ ಭೂಖಂಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಆರ್ಕೇಯನ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳ ಪ್ರಸ್ತರಗಳಿಂದಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಿಂದ ಇವು ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿವೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿ ಹರಿಯುವ ವಿಶಾಲ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶ ಈ ಬಗೆಯದು. ಅನೇಕ ಭೂಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಮಟ್ಟಸವಾದ ಜಲಜಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಭೂಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಮಡಿಕೆಬಿದ್ದು ಬೃಹತ್ ಪರ್ವತ ಸ್ತೋಮಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವೆನಿಸಿವೆ. ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಸ್ತರಭಂಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಮೇಲಕ್ಕೂ ಕೆಳಕ್ಕೂ ಜಾರಿವೆ.

ಪ್ರತಿ ಖಂಡದ ಅಡಿಯಲ್ಲೂ ಕಡಿಮೆ ಸಾಂದ್ರತೆಯ ಗ್ರಾನೈಟುಗಳೇ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಭೂಕಂಪನಗಳ ಪ್ರಸಾರದಿಂದ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಾಗರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಂಪನಗಳ ಪ್ರಸಾರ ಹೆಚ್ಚು ವೇಗವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಅವುಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಂದ್ರತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬಸಾಲ್ಟ್ ಶಿಲೆ ಇರುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಖಂಡಭಾಗದ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಹೊರಚಿಪ್ಪು ಸಾಗರಭಾಗದ ಹೊರಚಿಪ್ಪಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸು. 4.6 ಬಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಜನಿಸಿರಬಹುದಾದ ಭೂಗ್ರಹ ಹಲವಾರು ಭೌತ ಹಾಗೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗುವುದರ ಮೂಲಕ ತಿರುಳು, ಹೊದಿಕೆ, ಚಿಪ್ಪು, ಜಲ ಹಾಗೂ ವಾಯುಮಂಡಲಗಳಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಭೂಖಂಡಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರೂಪವನ್ನು ತಳೆದವು. ಆಗ ತಳೆದ ರೂಪ ಭೂಕಾಲಮಾನದುದ್ದಕ್ಕೂ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಖಂಡರೂಪಣೆ ಕೆಲವು ಭೂಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲೂ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಬಹು ಮಂದಗತಿಯಲ್ಲೂ ಉಂಟಾದ ದಾಖಲೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ದೊರೆತಿರುವ ದಾಖಲೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸು. 2.7 ಬಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಖಂಡಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವಾಗಿದ್ದವು. ಇವುಗಳ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸು. ಆರು ಪ್ರಧಾನ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ವಿಕಿರಣಪಟುತ್ವದಿಂದ (ರೇಡಿಯೊ ಆಕ್ಟಿವಿಟಿ) ಉಂಟಾಗುವ ಉಷ್ಣದ ಶೇಖರಣೆ ಆ ಮೂಲಕ ಉಂಟಾಗುವ ಪೂರ್ಣವಾದ ಅಥವಾ ಭಾಗಶಃ ತಲೆದೋರುವ ಭೂತಿರುಳು ಹಾಗೂ ಹೊದಿಕೆಯ ದ್ರವೀಕರಣ ಇವೇ ಮೂಲ. ಆಳದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಜನಿಸಿದ ಮ್ಯಾಗ್ಮ ಅಥವಾ ಮಾತೃಶಿಲಾದ್ರವ ಮೇಲ್ಭಾಗಕ್ಕೆ ಪ್ರವಹಿಸುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಪ್ರವಹಿಸುವಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಭೌತ ಹಾಗೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಕಾರಣ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಬದಲಾವಣೆಗಳುಂಟಾಗಿ ವಿವಿಧ ಶಿಲೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಒತ್ತಡವಿದ್ದು ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಗ್ಮ ಹೊರಚಿಪ್ಪಿನ ದ್ವಾರಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊರಚಿಮ್ಮಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಆಳದಿಂದ ಮೇಲುಮೇಲಕ್ಕೆ ಏರುತ್ತಿರುವಾಗ ಮ್ಯಾಗ್ಮ ಹಾಗೂ ಅದರ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಷ್ಣದಿಂದಲೇ ಕರಗಿ ಮೆತ್ತಗಾದ ಭೂಭಾಗಗಳು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶಿಲೆಗಳು, ಕೋಶ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ತಳೆದು ನೆಲಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಖಂಡಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಸಾಗರ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ತಮ್ಮೊಡನೆ ಬೇರೆಡೆಗೆ ಒಯ್ಯುತ್ತವೆ. ಗ್ರಾನಿಟಿಕ್ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮ್ಯಾಗ್ಮಗಳು ಹೊರಬರುವ ಭೂಭಾಗಗಳು ಅಂಕುಡೊಂಕಾಗಿರುವುವಲ್ಲದೆ ಮಂದವಾದ ಜಲಜಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದಾದ ಅಸ್ಥಿರ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿವೆ. ಇವೇ ಭೂ ಅಭಿನತಿಗಳು (ಜಿಯೋಸಿಂಕ್ಲೈನ್ಸ್). ಭೂಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಹಲವಾರು ಬೃಹತ್ ಇಳುಕಲುಗಳಿದ್ದು ಅವನ್ನು ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ರೂಪಾಂತರ ಕ್ರಿಯೆಗಳೂ ಬೆಸೆದಿರುವುದುಂಟು. ಇದೇ ರೀತಿ ಸಾಗರ ತಳದಲ್ಲಿರುವ ಏಣುಗಳು (ರಿಡ್ಜಸ್) ಮತ್ತು ದಿಬ್ಬಗಳ (ರೈಸಸ್) ಮೂಲಕ ಬೆಸಾಲ್ಟಿಕ್ ಮ್ಯಾಗ್ಮ ಹೊರಬಂದು ಎರಡೂ ಕಡೆಯೂ ಹರಡುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಬೆಸಾಲ್ಟಿಕ್ ಶಿಲಾಪ್ರವಾಹ ಭೂ ಖಂಡಗಳ ಹೊರ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಗಳ ಇಳುಕಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಸಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗುವುದರಿಂದ ಖಂಡಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ಅಲೆತಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ಖಂಡಗಳು ಭೂಗೋಳದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಮೂರರಲ್ಲಿ ಒಂದರಷ್ಟು ಮತ್ತು ಒಟ್ಟು ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಯಲ್ಲಿ 0.3ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಷ್ಟು ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಭೂಶಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಹಲವೆಡೆ ಮಟ್ಟಸವಾಗಿ ಹರಡಿದ್ದ ಜಲಜಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಸವೆದು ಅಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಶಿಲೆ ಗೋಚರವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹೊರಗೆ ಕಂಡಿರುವ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಅಂದರೆ ನೂರಕ್ಕೆ 30ರಿಂದ 90ರಷ್ಟು ಗ್ರಾನಿಟಿಕ್ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು

ತಳೆದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನೇ ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷ 12ರಿಂದ 15 ಕಿಮೀ ಆಳದವರೆಗೂ ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಅನೇಕ ಭೂಖಂಡಗಳು ಕಾಲುಭಾಗದಿಂದ ಅರ್ಧಭಾಗದವರೆಗೆ ವಿವಿಧ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಮಣ್ಣಿನ ಹೊರಗವಚದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಹಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗಿರದೆ ಸು. 2×10^5 ಚ.ಕಿಮೀ ಗಾತ್ರದ ಬೃಹತ್ ಭೂಭಾಗಗಳ ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸೈಟ್, ಬೆಸಾಲ್ಟ್, ಕಾರ್ಬೋನೇಟ್ ಶಿಲೆ, ಅನಾರ್ಥಸೈಟ್ ಹೀಗೆ ನಾನಾ ರೀತಿಯ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದಂತೂ ಬಹು ಕ್ಲಿಷ್ಟ..

ಖಂಡಗಳ 12–15 ಕಿಮೀ ಆಳದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಹಾಗೂ ಬೆಸಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಂಯೋಜನೆಯ ವಿವಿಧ ಶಿಲೆಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆ ಗ್ರಾನೈಟಿಗಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಊಹೆ. ಭೂಕಂಪನಗಳ ಪ್ರಸಾರ ಹಾಗೂ ಶಿಲೆಗಳ ಪುಟಿತತೆಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರಯೋಗಗಳೇ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ. ಭೂಖಂಡಗಳ ಹೊರ ಚಿಪ್ಪಿನ ತಳ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ರೂಪಾಂತರಿತ ಬೆಸಾಲ್ಟ್‌ನಿಂದಾದುದೆಂದು ಊಹಿಸಿದ್ದರೂ ಅದರೊಡನೆ ಅಗ್ನಿ ಶಿಲೆಗಳೂ ಇತರ ರೂಪಾಂತರಿತ ಶಿಲೆಗಳೂ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಹೊರಚಾಚಿರುವ ಖಂಡಗಳೂ 2,000 ಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಆಳದ ಜಲಭಾಗದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವ ಭೂಚಿಪ್ಪಿನ ಮಂದವೂ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿರದೆ 20–60 ಕಿಮೀ ಗಳವರೆಗಿರುವುದಾದರೂ ಅದರ ಸರಾಸರಿ ಮಂದ ಸು. 35 ಕಿಮೀ ಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಮಂದ ಸಹಜವಾಗಿ ಆ ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯ. ಖಂಡಪ್ರದೇಶಗಳ ಭೂಅಭಿನತಿಗಳ ಹಾಗೂ ಭೂಮಧ್ಯ ಸಮುದ್ರಗಳ ಚಿಪ್ಪು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತೆಳುವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಿರಿಯವೆನಿಸಿದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಾದ ಹಿಮಾಲಯ, ಸಿಯೆರ ನೆವಾಡ ಮತ್ತು ಆಂಡೀಸ್ ಮುಂತಾದವು ತಮ್ಮ ತಳಗಳನ್ನು (ಬೇರುಗಳನ್ನು) ಭೂಗೋಳದ ಬಹು ಆಳದವರೆಗೆ ಅಂದರೆ ಹೊದಿಕೆಯ (ಮ್ಯಾಂಟಲ್) ತನಕವೂ ಮುಟ್ಟಿಸಿವೆ. ಭೂಮಿಯ ಆಳದಲ್ಲಿ ಪುಟಿತತ್ವ ತರಂಗಗಳ ಪ್ರವಾಹವೇಗ ಹಠಾತ್ತನೆ ಏರುಪೇರುಗಳನ್ನು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಚಿಪ್ಪಿನ (ಕ್ರಸ್ಟ್) ತಳವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಖ್ಯಾತ ಭೂಭೌತವಿಜ್ಞಾನಿ ಮೋಹೋರೊವಿಜಿಕ್ ಗುರುತಿಸಿದ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಸೀಮಾರೇಖೆಯನ್ನು ಮೋಹೋವಿಚ್ಛಿನ್ನತೆ ಅಥವಾ ಮೋಹೋರೇಖೆ ಅಥವಾ ಮೋಹೋ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭೂಖಂಡಗಳ ಮತ್ತು ಸಾಗರಭಾಗಗಳ ಹೊರ ಚಿಪ್ಪುಗಳ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ತಳದ ಹೊದಿಕೆಯ ನಡುವಣ ಗಡಿಪ್ರದೇಶ ಕೇವಲ ಭೂಕಂಪವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಜಾಡಾಗಿರದೆ ಸಮತೋಲದ ಮಟ್ಟವೂ (ಲೆವೆಲ್ ಆಫ್ ಕಾಂಪೆನ್ಸೇಷನ್) ಆಗಿದೆ. ಹೊದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಚಿಪ್ಪು ಒಂದು ತೆರನಾದ ಸಮತೋಲ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ತೇಲುತ್ತಿರುವ ಹಾಗೆ ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ– ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೀರ್ಗಲ್ಲಿನ ಛಿದ್ರಗಳು ತೇಲುವಂತೆ. ಚಿಪ್ಪು ಮಂದವಾಗಿರುವೆಡೆ ಅಂದರೆ ಖಂಡಭಾಗಗಳು ಕಡಿಮೆ ಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಲ್ಲಿ (ಸು. 2.65) ಅದು ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ಜಲಜಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸವೆತಕ್ಕೂ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸಾಗರಭಾಗಗಳ ಚಿಪ್ಪು ತೆಳುವಾಗಿದ್ದು ಅಧಿಕಸಾಂದ್ರತೆಯ (ಸುಮಾರು 2.90) ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಮೊದಲಾದ ಶಿಲೆಗಳಿಂದಾಗಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಏರು ತಗ್ಗುಗಳು ಸಮತೋಲವನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ ಎನ್ನಲೂಬಹುದು. ಈ ಸಮತೋಲ ಆಗಾಗ ಏರು ಪೇರಾಗುವುದುಂಟು. ಇದರ ನಿಮಿತ್ತ ತೀವ್ರ ಭೂಚಟುವಟಿಕೆಗಳೂ ತಲೆದೋರಬಹುದು. ಹೀಗಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಪರ್ವತಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಮೇಲುಮೇಲಕ್ಕೆ ಏರುವುದರ ಮೂಲಕ ಸಮತೋಲದ ಏರುಪೇರು ಸರಿದೂಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಖಂಡಭಾಗಗಳು 8 ಕಿಮೀ ಎತ್ತರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿರುವುದನ್ನೂ ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಖಂಡಗಳು ತಮ್ಮ ಅಡಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಶಿಲಾವಸ್ತುವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರ ಮೂಲಕ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ಹಿಮಾಲಯ ಶ್ರೇಣಿ ಇದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. ಇದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದಾಗಿ ಸಮೀಪದ ಗಂಗಾಬಯಲು ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಅಸ್ಸಾಂ, ಕಾಶ್ಮೀರ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪಗಳು ಆಗಾಗ ತಲೆದೋರುತ್ತಿವೆ.

ಭೂಖಂಡಗಳು ಕಡೆಯಪಕ್ಷ 3.5 ಇಯಾನುಗಳ (1 ಇಯಾನ್ = 10^9 ವರ್ಷಗಳು) ಹಿಂದೆ ರೂಪುಗೊಂಡುವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಂದಿನ ಭೂಸ್ವರೂಪ (ನೆಲ ಜಲಹಂಚಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿ) ಉಂಟಾಯಿತು; ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ಚಾಪಗಳು, ಸಮುದ್ರ ಇಳುಕಲುಗಳು, ಸಾಗರೀಯ ಚಿಪ್ಪು, ಉಬ್ಬುಗಳು ಹಾಗೂ ಏಣುಗಳೂ ರೂಪುಗೊಂಡವು. ಖಂಡರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಇವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುವ ಕಾರಣ ಇವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಾಗರೀಯ ಚಿಪ್ಪು: ಭೂಗೋಳದ ಅರ್ಧಭಾಗವನ್ನೂ ಮೀರಿಸಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಈ ಹೊರಚಿಪ್ಪು ಕೇವಲ 5–7 ಕಿಮೀ ಮಂದವಾಗಿದ್ದು 4,000 ಮೀ ಮೀರಿದ ನೀರಿನ ಆಳದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿವಿಧ ರೂಪಾಂತರಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿರುವ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ಜಲೀಕರಣಗೊಂಡ ಪೆರಿಡೊಟೈಟಿನಿಂದ (ಸರ್ಪಂಟೀಸ್) ಆದುದು. ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಮೇಲೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಕಿರಿಯ ವಯಸ್ಸಿನ ರಾಡಿ ಹಾಗೂ ಸುಣ್ಣಯುಕ್ತ ನುಸಿಮಣ್ಣು (ಕೆಲ್ಕೇರಿಯಸ್ ಊಸ್‌ಸ್) ತೆಳುವಾಗಿ ಹರಡಿದೆ. ಈ ಹೊದಿಕೆಯ ಮಂದ ಸು. 1 ಕಿಮೀ ಹಲವೆಡೆ ಸಮುದ್ರಾಂತರ್ಗತ ಲಾವಾಗಳು ಮತ್ತು ಭಗ್ನಾವಶೇಷಪ್ರವಾಹಗಳು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಏಣುಗಳು ಮತ್ತು ಉಬ್ಬುಗಳು: ಇವು ಬಲು ವಿಶಾಲವಾದ ಸಮುದ್ರಾಂತರ್ಗತ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿವೆ. ಭೂಗೋಳವನ್ನೇ ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವ ಈ ಶ್ರೇಣಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಗರಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಸು. 60,000 ಕಿಮೀ ದೂರದ ತನಕ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಈ ವರ್ಗದ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಪೂರ್ವಪೆಸಿಫಿಕ್ ಉಬ್ಬು ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ಏಣಿನೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದ ಬೇಸಿನ್ ಮತ್ತು ರೇಂಜ್ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಬಹುಶಃ ಖಂಡದ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದತ್ತ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಉಬ್ಬಿನೊಡನೆ ನಿಕಟಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಳೆದಿವೆ.

ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ಚಾಪಗಳು: ಇವು ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಭೂಖಂಡ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಾಗರಗಳ ಹಾಗೂ ಖಂಡಗಳ ಹೊರಚಿಪ್ಪುಗಳ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತಳೆದಿವೆ. ಜಪಾನಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಕ್ಯುರೈಲ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ಹಾಗೂ ಅಲಾಸ್ಕಾದ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಅಲ್ಯೂಷಿಯನ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಂದಗಟ್ಟಿರುವ ಸಾಗರೀಯ ಚಿಪ್ಪಿನ ಬಿರಿತಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಸ್ತೋಮಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಜಾಡು ಕ್ರಮೇಣ ಭಾಗಶಃ ಅಥವಾ ಪೂರ್ಣ ವಿಕಾಸಗೊಂಡ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಚಾಪಗಳಾದ ಕಾಮಚಟ್ಕಾ ಹಾಗೂ ನೈರುತ್ಯ ಅಲಾಸ್ಕದ ಪೂರ್ವ ಅಲ್ಯೂಷಿಯನ್ ಜಾಡುಗಳೊಡನೆ ವಿಲೀನಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇವು ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಜಾಡುಗಳು ಭೂಖಂಡಗಳೊಳಗೆ ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ಹೊರ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕಿರಿಯ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳೊಡನೆ ಐಕ್ಯ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಕೆನಡದ ಕೋಸ್ಟ್ ರೇಂಜ್, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಆಂಡಿಸ್, ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯಗಳ ಪರ್ವತಮಯ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳು ಹಾಗೂ ಭಾರತದ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

ಖಂಡಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವೀಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೆ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ಚಾಪಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಹಂತವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಭೂಚಿಪ್ಪಿನೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿದಲ್ಲಿ ಇವು ಮಂದ ಹಾಗೂ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಗರೀಯ ಹಾಗೂ ಭೂಖಂಡಭಾಗಗಳ ಚಿಪ್ಪುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆಂಡಿಸೈಟ್ ಹಾಗೂ ಗ್ರೇವಾಕ್ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಸಾಗರೀಯ ಅಥವಾ ಖಂಡಪ್ರದೇಶಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳೆನ್ನಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ಚಾಪಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವ ಭೂತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಇವು ಭೂಖಂಡಗಳ ಸಾಗರೀಕರಣವನ್ನೋ ಸಾಗರ ಭಾಗಗಳ ಖಂಡೀಕರಣವನ್ನೋ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡೂ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಭೂಚಿಪ್ಪಿನ ರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಾತ್ ಖಂಡರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿವೆ. ಖಂಡಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವ ಸಾಗರೀಯ ಚಿಪ್ಪಿನ ಛಿದ್ರಭಾಗಗಳ ಹಾಗೂ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಚಾಪಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸಾಗರ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡೇ ಭೂಖಂಡಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸದಾ ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಭೂಮಿಯ ಹೊದಿಕೆಯೇ ಮೂಲ.

ಸಮುದ್ರತಳದ ಹರಡುವಿಕೆಯೂ ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯಕ್ರಿಯೆ. ಸಾಗರತಳಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಜಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಕೊರತೆ ಹಾಗೂ ಹಳೆಯ ಅಂದರೆ 15 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಯಸ್ಸಾದ ಸಾಗರೀಯ ಶಿಲೆಗಳು ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ಇವು ಪ್ರಸಕ್ತ ಸಾಗರಭಾಗಗಳ ಹೊರಚಿಪ್ಪು ಭೂ ಚರಿತ್ರೆಯ ಇತ್ತೀಚಿನ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಂಡಿತೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಗರತಳದ ಕಾಂತ ಅಸಾಂಗತ್ಯಗಳು (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಅನಾಮಲೀಸ್) ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜಾಡುಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದು ಸಾಗರ ಮಧ್ಯದ ಬೃಹತ್ ಏಣುಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬಿರುಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಮಹಾಪ್ರವಾಹಗಳು ಹೊರ ಹೊಮ್ಮುತ್ತಿರುವುದನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸು. ಪ್ರತಿ 5,00,000 ರಿಂದ 20,00,000 ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಭೂಗ್ರಹದ ಕಾಂತದ್ವಿಧ್ರುವ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಡೈಪೋಲ್) ತಿರುವುಮುರುವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾದುದನ್ನು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಿರುವ ಬೆಸಾಲ್ಟುಗಳ ಕಾಂತ ಲಕ್ಷಣಗಳು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಏಣುಗಳ ಎರಡು ಕಡೆಯೂ ಕಾಂತ ಮಾದರಿಗಳು ಏಕರೀತಿಯಾಗಿದ್ದು ಬೃಹತ್ ಜಾಡುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಏಣಿನಿಂದ ದೂರ ಸರಿದಂತೆ ಬೆಸಾಲ್ಟುಗಳು ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚುವ ಕಾರಣ ಸಮುದ್ರತಳಗಳು ಏಣಿನ ಎರಡೂ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಇವು ಭೂಖಂಡಗಳತ್ತ ಸರಿಯಲು ಭೂಹೊದಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ನಯನಕೋಶಗಳು (ಕನ್ವೆಕ್ಟಿವ್ ಸೆಲ್ಸ್) ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಇಂದಿಗೂ ಹೀಗೆ ಖಂಡಭಾಗಗಳನ್ನು ಸೇರಿದ ಸಾಗರಜನ್ಯ ಬೆಸಾಲ್ಟುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳ ಸರಿತದ ವೇಗ ವರ್ಷವೊಂದಕ್ಕೆ 0.2 ರಿಂದ 10 ಸೆಂಮೀ. ಖಂಡಗಳ ಅಲೆತ ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದ ಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿದೆ.

ಅಸ್ಥಿರ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮಡಿಕೆಬಿದ್ದ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳು ಭೂಕಂಪಗಳು, ತೀವ್ರಸವೆತ, ಸ್ತರ ನಿಕ್ಷೇಪಣೆ ಹಾಗೂ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಭೂ ಅಭಿನತಿಗಳ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ಸಾರಿಹೇಳುತ್ತವೆ. ಈ ಇಳುಕಲುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾದ ಜಲಜಶಿಲಾಸ್ತರಗಳೊಳಕ್ಕೆ ಅಡಿಯಿಂದ ಗ್ರಾನಿಟಿಕ್ ಬ್ಯಾತೊಲಿತುಗಳು ನುಗ್ಗಿ ಅವನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಡಿಸಿ ಪರ್ವತಪಂಕ್ತಿಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎಸೆಯುತ್ತವೆ. ಇದೇ ಪರ್ವತಜನ್ಯಕ್ರಿಯೆ. ಪರ್ವತಗಳು ಖಂಡಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ಸ್ವರೂಪಗಳು. ಈ ಪರ್ವತಜನ್ಯಕ್ರಿಯೆಗೂ ಭೂ ಅಭಿನತಿಗೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದು ಇವೆರಡೂ ಖಂಡರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿವೆ. ಭೂಗೋಳದ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಇವುಗಳ ಕ್ರಿಯೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವುದು ಗೋಚರವಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆದ ಕಾಲವನ್ನು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದಿರುವ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಗ್ರ್ಯಾನೈಟ್‌ನ ಖನಿಜಗಳ ವಯಸ್ಸನ್ನು ಅಳತೆ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಈ ಬೃಹತ್ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಭೂಖಂಡಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಹಾಯಕವೆಂಬುದನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವಾಗ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಸಾಗರ ಹಾಗೂ ಖಂಡಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲೆಗಳು ತೀವ್ರ ದರ್ಜೆಯ ಬೃಹತ್ ರೂಪಾಂತರಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತವೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಪುನರ್ದ್ರವೀಕರಣಕ್ಕೂ ಒಳಗಾಗಬಹುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಹೊದಿಕೆಯ ವಲಯದಿಂದ ಹೊರಬರುತ್ತಿರುವ ವಸ್ತುವಿನೊಡನೆ ಬೆರೆತು ಹೋಗಿ ಭೂಭಾಗಗಳು, ಖಂಡ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳ ಹಾಗೂ ಖಂಡಗಳಿಗೆ ಮೆತ್ತಿಕೊಂಡಂತಿರುವ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ಚಾಪಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡಗಳ ವಿವಿಧ ಶಿಲೆಗಳ ಹರವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ತಯಾರಿಸಿರುವ ನಕ್ಷೆಗಳು. ಖಂಡಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಅರಿಯಲು ಬಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಶಿಲಾಹರವಿನಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಶಿಲೆಗಳು ತಮ್ಮ ವಯೋಗತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಶಿಲೆಗಳು ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಆ ಭಾಗವನ್ನು ಖಂಡದ ಮೂಲದ್ರವ್ಯ ಅಥವಾ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಎನ್ನಬಹುದು. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗದ ಶಿಲೆಗಳು ಆ ಭಾಗದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲೆಗಳಿಗಿಂತ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಐದರಷ್ಟೂ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರದ ಶಿಲೆಗಳಾಗಿ ಹತ್ತರಷ್ಟೂ ಹಳೆಯವೆನಿಸಿವೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಕೇಂದ್ರ ಏಷ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕದ ತಳಭಾಗಗಳೂ ಆಯಾ ಭೂಖಂಡಗಳ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್‌ಗಳೆನಿಸಿವೆ.

ಖಂಡಗಳ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯವೆನಿಸಿದ್ದು ಸಾಗರತಳಗಳು, ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ಚಾಪಗಳು ಮತ್ತು ಖಂಡದ ತೀರಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ರೂಪುಗೊಂಡು ನೂರಾರು ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಇವನ್ನೂ ಭೇದಿಸಿ ನುಗ್ಗಿದ ಗ್ರ್ಯಾನಿಟಿಕ್ ಅಂತಸ್ಸರಣ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದು ಪ್ರಸಕ್ತ ಭೂಖಂಡಗಳ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸುಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಇವುಗಳ ಸುತ್ತ ಇತರ ಶಿಲೆಗಳು ಸೇರುತ್ತ ಖಂಡ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತಹೋಯಿತು. ಹೀಗೆ ಸೇರಿದ ಜಲಜಶಿಲಾಸ್ತರಗಳನ್ನೂ ಶಿಥಿಲಗೊಂಡ ಗ್ರ್ಯಾನೈಟುಗಳನ್ನೂ ಇಂದಿಗೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಪ್ರಮುಖವಾದ ಭೂ ಅಭಿನತಿ: ಪರ್ವತಜನ್ಯ ಚಕ್ರಗಳು (ಸೈಕಲ್ಸ್) ಹಲವಾರಿದ್ದು ಅವನ್ನು ವಿವಿಧ ಭೂಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಹಲವಾರು ಜಲಜಶಿಲಾ–ಜ್ವಾಲಾಮುಖೀಯ ಉಪಚಕ್ರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದುಂಟು. ಪ್ರತಿ ಚಕ್ರದ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಹೊರಚಿಪ್ಪಿನ ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಿರತೆಯನ್ನೂ ಅಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹೊದಿಕೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆನ್ನಬಹುದು.

ಭೂಮಿಯ ಹೊರಚಿಪ್ಪಿನ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವೆನಿಸಿದ್ದು ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಪಾಡಲಾಗಿರುವ ಭೂ ಇತಿಹಾಸದ ಅದರಲ್ಲೂ ಖಂಡರೂಪಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದಾಖಲೆಯನ್ನು ಜಿಂಬಾಬ್ವೆ–ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಶಾಶ್ವತಖಂಡದ (ಶೀಲ್ಡ್) ಪೂರ್ವ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲಿನಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬ್ಯಾಬರ್ಟನ್ ಪರ್ವತವೆಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದುದು. ಸು. 3.2 ಇಯಾನ್ ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಹಾಗೂ ಪೆರಿಡೊಟೈಟ್ ಲಾವಾಗಳು ಹಾಗೂ ಸಿಲ್‌ಗಳು. ಇವೆರಡೂ ಸ್ವಾಸಿಲ್ಯಾಂಡ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ತಳಪಾಯದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಹಾಗೂ ಜಲಜಶಿಲಾ ಶ್ರೇಣಿಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲೆಗಳಾಗಿದ್ದು ಇಡೀ ಶ್ರೇಣಿ ಗ್ರಾನಿಟಿಕ್ ಅಂತಸ್ಸರಣಗಳ ನಡುವೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದಿದೆ. ಲಾವಾಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಾವರಣ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವ ದಿಂಬು ಲಾವಾ (ಪಿಲ್ಲೋ ಲಾವಾ) ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಬೆಸಾಲ್ಟಿಕ್ ಲಾವಾಗಳ ಸಂಯೋಜನೆ ಸಾಗರತಳಗಳಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಿರುವ ಲಾವಾಸ್ತರಗಳಂತಿದೆ. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.)

ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣ ಪ್ರದೇಶ (ಮಧ್ಯ ಅಕ್ಷಾಂಶ): ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಭೂಭಾಗಗಳ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ರದೇಶ. ಸಮುದ್ರದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ದೂರವಿರುವುದರಿಂದ ಉಷ್ಣತೆಯ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರೈರಿ (ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು) ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮಾದರಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರೈರಿ ಪ್ರದೇಶವೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಮಧ್ಯಭಾಗ, ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಸೈಬೀರಿಯಗಳ ನಡುಭಾಗ, ಮಂಗೋಲಿಯ ಮತ್ತು ಮಂಚೂರಿಯ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಗೋಳದಲ್ಲೂ ಅರ್ಜೆಂಟೈನದ ಉತ್ತರ ಭಾಗ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಪೂರ್ವ ಮಧ್ಯಭಾಗ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಮರ್ರೆ–ಡಾರ್ಲಿಂಗ್ ನದಿಕಣಿವೆ ಭಾಗ, ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧ ಗೋಳದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಈ ವಾಯುಗುಣ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ.

ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣ ಪ್ರದೇಶದ ಉಷ್ಣತೆಯ ಅಂತರ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಬೇಸಗೆಯೂ ಚಳಿಗಾಲವೂ ತೀವ್ರತರವಾಗುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿ ಖಂಡಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಿರಿದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣದ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಪಾಂಪಾಸ್ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಗೆ ಆಂಡೀಸ್ ತಡೆಯೊಡ್ಡುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಉತ್ತರಾರ್ಧಗೋಳದ ಖಂಡಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು. ಹಿಮ ಬೀಳುವುದು ಅಪರೂಪ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಮರ್ರೆ ಡಾರ್ಲಿಂಗ್ ನದಿಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದಾದರೂ ಬೇಸಗೆ–ಚಳಿಗಾಲದ ಉಷ್ಣತೆಯ ಅಂತರವೂ ಅಧಿಕ.

ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆ 25 ಸೆಂಮೀ ನಿಂದ 75 ಸೆಂಮೀ ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆಯಿಂದಾಗಿ ಹುಲ್ಲು ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಚುರುಕಾದಾಗ ಮತ್ತು ಚಳಿಯ ತೀವ್ರತೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು ಒಣಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರಾರ್ಧಗೋಳದ ಚಳಿಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಮರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಅವಪತನದಿಂದಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ತೇವ ಒದಗಿಬರುತ್ತದೆ.

ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣ ಪ್ರದೇಶದ ನೆಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಫಲವತ್ತಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯಜೀವನ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸಸ್ಯ ಹುಲ್ಲು. ಎಷ್ಟು ದೂರ ಕಣ್ಣು ಹಾಯಿಸಿದರೂ ಒಂದಾದರೂ ಮರ ಕಾಣಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರ ಭಾಗವನ್ನು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿಮ ಮುಸುಕಿರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಅಪರೂಪ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನೀಲಗಿರಿ ಮರಗಳೂ ಪೊದೆಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಕೆನಡ ಮತ್ತು ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೈರೀಸ್ ಎಂದೂ ರಷ್ಯ, ಸೈಬೀರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಟೆಪ್ಪಿ ಎಂದೂ ಅರ್ಜೆಂಟೈನದಲ್ಲಿಯ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳನ್ನು ಪಾಂಪಾಸ್ ಎಂದೂ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ವೆಲ್ಡ್ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ಡೌನ್ಸ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹುಲ್ಲೇ ಆಹಾರ. ಅದನ್ನು ತಿಂದು ಅನಂತರ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಮೆಲುಕು ಹಾಕುವುದು ಇವುಗಳ ಕ್ರಮ. ಇವು ವೇಗವಾಗಿ ಓಡಬಲ್ಲಂಥವು. ಕಾಡುಕುದುರೆ, ಕಾಡುಕತ್ತೆಗಳು ಈ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರರೂಪಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಕಾಡುಕತ್ತೆ ಸು. 64 ಕಿಮೀ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಸು. 15 ಕಿಮೀ ದೂರ ಓಡಬಲ್ಲದು. ಸಸ್ಯಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಬದುಕುವ ಮೃಗಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಉಂಟು.

ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿಮಾನವ ಜೀವನವನ್ನಾರಂಭಿಸಿದಾಗ ಮಾಂಸಾಹಾರಿಯಾಗಿದ್ದ. ಅವನು ಆಗ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೇಟೆಗಾರ. ನಾಗರಿಕತೆಯ ಎರಡನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅವನು ಪಶುಪಾಲಕನಾದ. ಹೊಸ ಹೊಸ ಮೇವಿನ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನರಸುತ್ತ ಅವನು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮಂದೆಯೊಂದಿಗೆ ಅಲೆದಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಜೆಂಟೈನಗಳ ಹುಲ್ಲುನೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಕುರಿ ಸಾಕುವುದು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಯುವಲ್ಲೆಲ್ಲ ಈತ ಈಗ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಈಗ ಪ್ರಪಂಚದ ಧಾನ್ಯದ ಕಣಜಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಓಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ರೈ ಪ್ರಮುಖ ಧಾನ್ಯಗಳು. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ. ರಷ್ಯದ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಇನ್ನೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೃಷಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೇಸಾಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಖಂಡಾವರಣ ಇಳಿಜಾರು: ಖಂಡಾವರಣ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮುಂದೆ ಕಡಿದಾದ ಸಾಗರ ತಳದ ಇಳಿಜಾರು. ಇದರ ಆಳ 200–400 ಮೀ. ಸಾಗರ ತಳದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿನ ಶೇ. 8.5 ರಷ್ಟನ್ನು ಆವರಿಸಿದೆ. ಇದು ಎಲ್ಲಾ ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ. ಖಂಡಾವರಣ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹಗಳ ಸವೆತ ಮತ್ತು ಸಂಚಯನದಿಂದ ಹೊರತಾಗಿದೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಇವುಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸವೆತ ಮತ್ತು ಸಂಚಯನ ಕಾರ್ಯಗಳ ಪಾತ್ರ ಕಡಿಮೆ. ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಜಲಾಂತರ್ಗತ ಕಂದರಗಳು ಮತ್ತು ಕಮರಿಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಇಳಿಜಾರುಗಳು ಶಿಲಾಸ್ತರಭಂಗ ಅಥವಾ ಕುಸಿತವಾಗಿರಬಹುದು ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. (ಎಂ.ವಿ.)

ಖಂಡಾವರಣ ಪ್ರದೇಶ: ಭೂಖಂಡಗಳ ಸುತ್ತಲಿನ ಅಂಚುಗಳು ಸಮುದ್ರದೊಳಗೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಆಳವಲ್ಲದ ಭಾಗ. ಇದು ಭೂ ಮತ್ತು ಸಾಗರ ಭಾಗಗಳು ಸಂಧಿಸುವ ವಲಯವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಾಗರಗಳ ಕಡೆಗೆ ಬಳಿದಾದ ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, 180

ರಿಂದ 365 ಮೀ ಆಳವಾಗಿವೆ. ಸಾಗರ ತಳದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಶೇ. 7.6 ಭಾಗ ಖಂಡಾವರಣ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಖಂಡಾವರಣ ಪ್ರದೇಶದ ಸರಾಸರಿ ಆಳ ಇಳಿಜಾರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದುವುದು. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಇಳಿಜಾರು 1^0 ಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಅಥವಾ ಅತಿ ಇಳಿದಾಗಿ, ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವುದು. ಖಂಡಾವರಣ ಪ್ರದೇಶ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಶೇ. 13.3 ರಷ್ಟು, ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಶೇ. 5.3 ರಷ್ಟು ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಶೇ. 4.2 ರಷ್ಟಿರುವುದು. (ಎಚ್.ಎಲ್.ಎಲ್.)

ಖನಿಜ ತೈಲ: ಖನಿಜಮೂಲದ ಮತ್ತು ತೈಲಗಳಿಗೆ ವಿಧಿಸಲಾಗಿರುವ ಶ್ಯಾನತ್ವದ (ವಿಸ್ಕಾಸಿಟಿ) ಪರಿಮಿತಿಗಳ ಒಳಗೆ ಇರುವ ದ್ರವ (ಮಿನರಲ್ ಆಯಿಲ್). ಖನಿಜತೈಲಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ. ಆಧುನಿಕ ಉದ್ಯೋಗ, ವಾಹನ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧ ಸಾಧನ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂನ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಇದು ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಭೂಮಿಯಿಂದ ಬಹಳ ಅಗ್ಗವಾಗಿ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಒಯ್ಯುವುದಕ್ಕೂ ವಿತರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವೆಚ್ಚ ತಗಲುವುದಿಲ್ಲ.

ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆ : ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಅಲ್ಪ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸಿಜನ್, ನೈಟ್ರೊಜನ್ ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪ ಗಂಧಕ ಬೆರೆತಿರುವ ಒಂದು ಹೈಡ್ರೊಕಾರ್ಬನ್. ಹೈಡ್ರೊಕಾರ್ಬನ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸದಸ್ಯರುಗಳಿಗೆ ವಿಧವಿಧವಾದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಭೌತಗುಣಗಳು ಇವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಷ್ಣತಾಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅನಿಲ ರೂಪದಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲೂ ಇದ್ದರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಮೇಣದಂತಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ಎರಡು ತೈಲಗಳೂ ಒಂದರಂತೆ ಒಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಆಕರ : ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂನ ಪ್ರಧಾನ ಆಕರಗಳು. ಮರುಳುಗಳು, ಮರಳುಕಲ್ಲುಗಳು, ಕಂಗ್ಲಾಮರೇಟುಗಳು, ಡಾಲಮೈಟುಗಳು ಮತ್ತು ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಬಿರುಕುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶೇಲುಗಳು ವಾಣಿಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾದ ಬಾವಿಗಳ ತೈಲಾಕರ ಶಿಲೆಗಳು, ಸಾಗರದ ಪದರಗಳೂ ಜತೆಗೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಭೂಖಂಡಗಳ ಅಧಃಸ್ಥಳಗಳು ತೈಲೋತ್ಪಾದನೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದಿಂದ ಪ್ಲಿಯೋಸೀನ್ ಯುಗದವರೆಗಿನ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಪರಿಮಾಣ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಉದ್ಭವಿಸಿದ್ದು ಜೀವಿಗಳಿಂದ ಎಂದು ಈಗ ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಸಮುದ್ರದ ಮಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಹೂತುಹೋದ ಜೀವಿ ವನಸ್ಪತಿ ವಸ್ತುಗಳು ರಾಸಾಯನಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಹೈಡ್ರೊಕಾರ್ಬನ್ನುಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ತರುವಾಯ ಇವು ಸರಂಧ್ರ ಶಿಲೆಗಳೆಡೆಗೆ ಚಲಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಶೇಖರಗೊಂಡು ವಾಣಿಜ್ಯಾರ್ಹ ತೈಲಕೂಪಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಸಂಘಟನೆ (ಕಾಂಪೆಕ್ಷನ್), ಲೋಮನಾಳತ್ವ (ಕ್ಯಾಪಿಲ್ಲಾರಿಟಿ), ಉತ್ಪ್ಲವನತೆ (ಬಾಯೆನ್ಸಿ), ಗುರುತ್ವ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಹಗಳು ಮೊದಲಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಒಂದುಗೂಡಿ ಈ ಚಲನೆ ಏರ್ಪಡುವ ಹಾಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅಭಿನತಿಕ ಶಿಲಾಮಡಿಕೆಗಳು (ಸಿಂಕ್ಲೈನಲ್ ಫೋಲ್ಡ್ಸ್), ಸ್ತರ ಭಂಗ ಪಾಶಗಳು, ಲವಣಗುಮ್ಮಟಗಳು, ಬಿರುಕಿನ ಬೆಣೆಗಳು, ಹಣಿಗೆ ಟ್ರ್ಯಾಪುಗಳು ಮತ್ತು ಇವುಗಳ ವಿವಿಧ ಜೋಡಣೆಗಳಲ್ಲಿ ತೈಲ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಬಹುದು.

ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ತೈಲ ಅಷ್ಟು ಆಳವಿಲ್ಲದ ಜಾಗಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಎಂದರೆ ಸು. 1218 ಮೀ ಆಳ, ಸು. 6095 ನಿಂದ 9143 ಮೀ ವರೆಗಿನ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿವೆ. ಕೊರೆಯುವ ತಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸುಧಾರಣೆ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಆಳಗಳಿಗೆ ಇಳಿದು ಗುರಿಮುಟ್ಟುವುದು ಈಗ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ತೈಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಳತಳದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಒತ್ತಡವೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಾವಿಗೂ ಬಾವಿಯಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೂ ಚಿಮ್ಮಿಬರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ತೈಲಾಕರದ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ತೈಲಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿನ ವಿಲೀನಾನಿಲ, ಜಲಸ್ಥಿತಿ ಮೂಲ (ಹೈಡ್ರೋಸ್ಟ್ಯಾಟಿಕ್ ಹೆಡ್), ಪಟಲವಿರೂಪಣ (ಡಯಾಸ್ಟ್ರಾಫಿಸಂ), ಉಷ್ಣತಾ ಏರಿಳಿತ ಪ್ರಮಾಣ (ಟೆಂಪರೇಚರ್ ಗ್ರೇಡಿಯಂಟ್), ದ್ರವಗತಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಮತ್ತು ಖನಿಜ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳು ಕಾರಣಗಳು.

ಎಣ್ಣೆಬಾವಿಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಮತ್ತು ಭೂಅಂತರಾಳವನ್ನು ಭೂಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಿಧಾನಗಳಿಂದ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಆವೃತ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಭೌತ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಈ ಕಾರ್ಯ ಜರುಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ತೈಲನಿಕ್ಷೇಪಗಳು : ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳು ತಿಳಿಸುವ ಹಾಗೆ 1950ರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಶತಕೋಟಿ ಬ್ಯಾರೆಲ್ಲುಗಳಷ್ಟು ಎಣ್ಣೆಯ ಉತ್ಪಾದನೆ ಆಗಿದೆ. ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ತೈಲಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಹಿಡಿಯುತ್ತಿರುವ ಹಾಗೆಲ್ಲ ಈ ಉತ್ಪಾದನ ಪರಿಮಾಣ ಕ್ರಮೇಣ ಏರುತ್ತಲೇ ಇದೆ.

ಉಪಯೋಗಗಳು: ಶಕ್ತಿಯ (ಪವರ್) ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಲವಾಗಿಯೂ ಸ್ನೇಹಕ ದ್ರವ್ಯವಾಗಿಯೂ (ಲ್ಯೂಬ್ರಿಕೆಂಟ್) ಖನಿಜತೈಲಗಳ ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು. ಮಾನವ ಬಳಸುತ್ತಿರುವ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂನ ಮೊತ್ತದ ಶೇ. 90 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಈ ಎರಡು ಉಪಯೋಗಗಳಿಗಾಗಿ ವ್ಯಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕಚ್ಚಾತೈಲಗಳ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಹಲವಾರು ಗೌಣೋತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ದಾರಿಮಾಡಿ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಧವಿಧವಾದ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಔಷಧಿಗಳು, ದ್ರಾವಕಗಳು (ಸಾಲ್ವೆಂಟ್ಸ್), ರಾಳಗಳು, ಬಣ್ಣಗಳು, ಸ್ಫೋಟಕಗಳು, ಕೀಟನಾಶಕಗಳು, ರಬ್ಬರ್, ಸುಗಂಧಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಸೇರಿವೆ. (ಸಿ.ಜಿ.)

ಖನಿಜ ಮತ್ತು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು: ವಿವಿಧ ಮೂಲ ಧಾತುಗಳ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಗವೇ ಖನಿಜ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಳಿಂದ ಹೊರ ತೆಗೆಯುವ ಲೋಹಾಂಶವುಳ್ಳ ಅದಿರು, ಖನಿಜ ತೈಲ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಖನಿಜಗಳೆನ್ನಲಾಗುವುದು. ಆದರೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ವಿಶೇಷ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯುಳ್ಳ ಅವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಖನಿಜ ಎನ್ನುವರು. ಖನಿಜಗಳು ವಿಭಿನ್ನ ಗುಣಲಕ್ಷಣ ಹೊಂದಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು, ಕಾಠಿಣ್ಯತೆ, ಸಾಪೇಕ್ಷಸಾಂದ್ರತೆ, ವರ್ಣ, ಹೊಳಪು, ಪಾರದರ್ಶಿಕತೆ, ಪಟ್ಟೆ ರೇಖೆಗಳು, ಆಕಾರ, ಸೀಳಿಕೆ, ಸಚ್ಛಿದ್ರತೆ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಖನಿಜ ವಿಜ್ಞಾನ ಎನ್ನುವರು. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಅಥವಾ ಅಂತರಾಳದಿಂದ ಖನಿಜಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯುವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಎನ್ನುವರು; ಮಾನವನ ಪ್ರಮುಖ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದಾಗಿದೆ.

ಖನಿಜಗಳು ಅನೇಕ ಲೋಹಗಳ ಮೂಲಗಳಾಗಿವೆ. ಲೋಹಗಳ ಬಳಕೆ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮಾನವನಿಗೆ ತಿಳಿದಿದೆ. ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಮಾನವನು ತಾಮ್ರ ಲೋಹದ ಖನಿಜ ಮತ್ತು ಅದರ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮಾನವ ಖನಿಜಗಳ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಅರಿತು ಇಂದು ಅನೇಕ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

ಶಿಲಾಪಾಕ ಅನೇಕ ಖನಿಜಗಳ ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆ ಮತ್ತು ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಖನಿಜಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಹಾಗೂ ಲಾಭದಾಯಕವುಳ್ಳ ಒಂದು ಅಥವಾ ಅನೇಕ ಖನಿಜಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಿತ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಅದಿರು ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಅನೇಕ ನಿರುಪಯುಕ್ತ ಮಿಶ್ರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕರಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾಗುವುದು.

ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಮಹತ್ವವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿವೆ. ಮಾನವನ ಆಧುನಿಕ ನಾಗರಿಕತೆ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಒಂದು ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಖನಿಜಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು, ಕೃಷಿ, ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹಾಗೂ ಗೃಹಕೃತ್ಯ – ಇವು ನಿತ್ಯಬಳಕೆ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಅವಶ್ಯಕ.

ಖನಿಜಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ: ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಉಪಯೋಗಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು:

1. ಲೋಹದ (ಕಬ್ಬಿಣ) ಖನಿಜಗಳು. ಉದಾ: ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರು.

ಕಬ್ಬಿಣ–ಮಿಶ್ರಲೋಹವುಳ್ಳ ಖನಿಜಗಳು: ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ನಿಕ್ಕಲ್, ಕ್ರೋಮಿಯಂ, ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಕಬ್ಬಿಣ ರಹಿತ ಖನಿಜಗಳು: ತಾಮ್ರ, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಸತು, ತವರ, ಸೀಸ. ಅಮೂಲ್ಯ ಖನಿಗಳು: ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಪ್ಲಾಟಿನಂ. 2. ಅಲೋಹ (ರಾಸಾಯನಿಕ) ಖನಿಜಗಳು. ಉದಾ: ಸಲ್ಫರ್, ನೈಟ್ರೇಟ್, ಪೊಟ್ಯಾಷ್, ಫಾಸ್ಫೇಟ್, ಉಪ್ಪು.

ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣ ಖನಿಜಗಳು: ಮರಳು, ಜೇಡಿ, ಕಲ್ನಾರು, ಅಮೃತ ಶಿಲೆ, ಸುಣ್ಣ ಕಲ್ಲು, ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆ ಇತ್ಯಾದಿ. ಅಮೂಲ್ಯ ಹರಳು: ವಜ್ರ. ಇತರೆ ಖನಿಜಗಳು: ಗ್ರಾನೈಟ್ ಇತ್ಯಾದಿ.

3. ಇಂಧನ ಖನಿಜಗಳು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲ.

ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪ: ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತ ಖನಿಜವಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವ ಸಂಚಯನಗಳನ್ನು ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪವೆನ್ನುವರು: (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಖರಗ್‌ಪುರ: ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಮೇದಿನೀಪುರ (ಮಿಡ್ನಾಪುರ) ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಕೋಲ್ಕತದ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ 115 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ. ಉ.ಅ. $22^0 20'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $87^0 21'$ ಮೇಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,96,323. ಆಗ್ನೇಯ ರೈಲ್ವೇಜಾಲದಲ್ಲಿ ಖರಗ್‌ಪುರ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಕೂಡುನಿಲ್ದಾಣ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಕೋಲ್ಕತಕ್ಕೆ ಜೋಡಿ ವಿದ್ಯುತ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಮುಂಬಯಿ, ಚೆನ್ನೈಗಳಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳಿವೆ.

ಖರಗ್‌ಪುರ ನಗರ ಇಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಟೆಕ್ನಾಲಜಿಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ (1951) ಅನಂತರ ಬೆಳೆದದ್ದು, ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ದರ್ಜೆಯದು. ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ತಜ್ಞರನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಲು ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಐದು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮತ್ತು

ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ತಜ್ಞರನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಲು ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಐದು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ, ಶುದ್ಧ ಮತ್ತು ಆನ್ವಯಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪದವಿಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಬಿಹಾರದ ಮೊಂಘೈರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೂ ಖರಗ್‌ಪುರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣವಿದೆ. ಇದರ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಫಟಿಕಶಿಲೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಖಾರ್ಟೂಂ: ಆಫ್ರಿಕದ ಸುಡಾನ್ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಖಾರ್ಟೂಂ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ನೀಲಿ ಮತ್ತು ಬಿಳಿ ನೈಲ್ ನದಿ ಸಂಗಮ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 20,715.5 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 9,24,505. ಇಡೀ ಸುಡಾನಿನಲ್ಲೇ ಖಾರ್ಟೂಂ ದೊಡ್ಡ ನಗರ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ರೈಲ್ವೆಮಾರ್ಗಗಳುಂಟು. ನಗರದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಮೇಣ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಪರಿಷ್ಕರಣ, ಚರ್ಮ ಸಂಸ್ಕರಣ, ಗಿರಣಿ, ಯಂತ್ರಗೆಲಸ, ಮುದ್ರಣ, ಗಾಜು ತಯಾರಿಕೆ, ಹೆಂಚು, ಹೆಣಿಗೆ ವಸ್ತ್ರ, ಸೌಮ್ಯ ಪಾನೀಯ ಇವು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ಖಾರ್ಟೂಂ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಖಾರ್ಟೂಂ ಮತ್ತು ಅಮ್‌ಡರ್ಮಿನ್ ಪಟ್ಟಣಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ನೈಲ್ ನದಿಯಿದೆ. ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 360 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಜೂನ್‌ವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಒಣಹವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 17 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಹುಲ್ಲು, ಪೊದೆ, ಗಿಡ ಇಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯವರ್ಗ. ಕುರಿ, ಆಡು ಮತ್ತು ಒಂಟೆ ಮುಖ್ಯ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಬೆಳೆ ಹುರುಳಿ, ಕಲ್ಲಂಗಡಿ, ಕರಬೂಜ, ಜೋಳ, ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿಗಳು.

ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಎರಡು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಖಾರ್ಟೂಂ ಉತ್ತರ ಮತ್ತೊಂದು ಅಮ್‌ಡರ್ಮ್, ಖಾರ್ಟೂಂ ಉತ್ತರ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಶೇ. 95 ರಷ್ಟು ಜನರು ಅರಬ್ಬಿ ಭಾಷೆ ಮಾತನಾಡುವರು. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಖಾಸಿ ಮತ್ತು ಜೈಂತಿಯ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಜಿಲ್ಲೆ: ಭಾರತದ ಮೇಘಾಲಯ ರಾಜ್ಯದ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಮತ್ತು ಸುರ್ಮಾ ಕಣಿವೆಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಎರಡು ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಜಿಲ್ಲೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 14,348 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 12,50,801. ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದ ಕಡಿದಾದ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳ ನಡುವೆ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಲಕ್ಷಣ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸುರ್ಮಾ ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಮೇಲೇರಿರುವ ಪರ್ವತಗಳು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1200–1800 ಮೀ ಗಳ ಎತ್ತರವಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಇದರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಷಿಲ್ಲಾಂಗ್ ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುವ ಚಿರಾಪುಂಜಿ ಹಾಗೂ ಮೌಸಿನ್‌ರಾಮ್ ಇರುವುದು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲೂ ಎರಡು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಿವೆ. ಇವು ಸ್ವಲ್ಪ ತಗ್ಗು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಪ್ರದೇಶ ಹುಲ್ಲಿನಿಂದ ತುಂಬಿ ಹಸಿರಾಗಿದೆ. ಸಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ್ದು. ಆರ್ಕಿಡ್‌ಗಳು ವಿಶೇಷ. 900 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪೀತದಾರು ಮರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೂ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಓಕ್ ಮತ್ತು ಚೆಸ್‌ನಟ್ ಮರಗಳುಂಟು. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಕೆಲವು ಮಾದರಿಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ.

ಕೃಷಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಸೇವಾವೃತ್ತಿ, ವ್ಯಾಪಾರ, ಸರಕುಸಾರಿಗೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಬತ್ತ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ. ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲೂ ಕಣಿವೆಗಳ ಕೆಳ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಖೈಬರ್ ಕಣಿವೆಮಾರ್ಗ: ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನಕ್ಕೂ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೂ ನಡುವೆ, ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಮಧ್ಯ ಇರುವ ಮುಖ್ಯ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗ, ಪೆಷಾವರ್‌ಗೆ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 16.8 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗ ಇರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಗೂ ಖೈಬರ್ ಎಂದೇ ಹೆಸರು. ಪ್ರಪಂಚದ ಬೇರಾವ ಕಣಿವೆಗೂ ಇದಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿಲ್ಲ. ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಕೊರೆದಂತಿರುವ ಈ ಕಣಿವೆ ಮುಂದೆ ಪ್ರಪಾತದಿಂದಲೂ ಹಿಂದೆ 1800 ಮೀ – 3000 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಸುಣ್ಣಗಲ್ಲಿನ ಬಂಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿದೆ.

ಕಾಬೂಲಿನ ದಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಕಣಿವೆಮಾರ್ಗ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದೆ. ಬಹು ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದವರೆಗೆ ಅಲೆಯಲೆಯಾಗಿ ಆರ್ಯರು, ಪರ್ಷಿಯನ್, ಗ್ರೀಕ್, ಸಿಥಿಯನ್, ಹೂಣ ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಜನ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು ಈ ಮಾರ್ಗವಾಗಿಯೇ. (ಕೆ.ಟಿ.ಆರ್.)

ಗ

ಗಂಗಾ ನದಿ: ಭಾರತದ ಅತಿ ಉದ್ದ ಹಾಗೂ ಪವಿತ್ರವಾದ ನದಿ. ಇದರ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ ಇತರ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವಾದುದು. ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 30 ಜನ ಈ ನದಿಯ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಪಡೆಯುವರು. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ನದಿ ಮೈದಾನ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯವಸಾಯದ ಭೂಪ್ರದೇಶ.

ಗಂಗಾ ನದಿ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಎರಡು ನದಿ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಭಾಗೀರಥಿ ಮತ್ತು ಅಲಕಾನಂದ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗೀರಥಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಇದು ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಗಂಗೋತ್ರಿಯ ಬಳಿ ಗೋಮುಖ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಉಗಮವಾಗುವುದು. ಇದೇ ಗಂಗಾನದಿಯ ಉಗಮ ಕೇಂದ್ರ. ಅನಂತರ ಇದು ದೇವಪ್ರಯಾಗ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಲಕಾನಂದ ನದಿಯನ್ನು ಸಂಧಿಸುವುದು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಇದನ್ನು ಗಂಗಾನದಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಹರಿದ್ವಾರದ ಬಳಿ ಮೈದಾನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪರಕ್ಕಾ ಅಡ್ಡಕಟ್ಟೆಯವರೆಗೂ (ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ) ಹರಿದು ಅಲ್ಲಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಹಲವು ಶಾಖೆಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯುವುದು. ಎಡಭಾಗದ ಮುಖ್ಯ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಹೂಗ್ಲಿ (ಭಾಗೀರಥಿ) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದರ ದಡದಲ್ಲಿಯೇ ಕೋಲ್ಕತ ಬಂದರು ಇದೆ. ಬಲಭಾಗದ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಪದ್ಮಾ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಮುಂದುವರೆದು ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಯನ್ನು ಗೋಲಂಡೋ ಬಳಿ ಸೇರುವುದು. ಅನಂತರ ಮೇಘಾಲಯದಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಮೇಘನಾ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿದ ಅನಂತರ ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ಮೇಘನಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೆ ಕರೆಯುವರು. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಗಂಗಾನದಿ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದ ನೋಕಾಲಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುವುದು.

ಗಂಗಾ ನದಿಯ ಉದ್ದ ಸು. 2671 ಕಿಮೀ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದು 2465 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿಯುವುದು. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ 9,51,600 ಚ.ಕಿಮೀ. ಈ ನದಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸಮುದ್ರ ತೀರದಿಂದ ಅಲಹಾಬಾದಿನವರೆಗೂ ನೌಕಯಾನಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಹೆಚ್ಚಿನ ನಗರಗಳು, ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಈ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿವೆ.

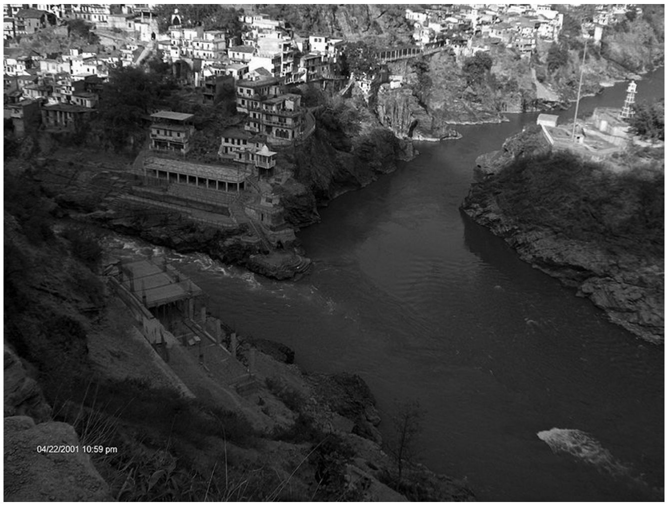

ದೇವಪ್ರಾಯಾಗ

ಉಪನದಿಗಳು: ಎಡದಂಡೆಯ ಮೂಲಕ ಸೇರುವ ಉಪನದಿಗಳು ರಾಮಗಂಗಾ, ಘಾಗ್ರ, ಗಂಡಕ್, ಬೂರ್ಹಿ ಗಂಡಕ್, ಗೋಮತಿ ಮತ್ತು ಕೋಸಿ. ಬಲದಂಡೆಯ ಮೂಲಕ ಸೇರುವ ಉಪನದಿಗಳೆಂದರೆ ಯಮುನಾ, ಚಂಬಲ್, ಬೇತ್ವ, ಕೆನ್, ಸೋನ್ ಮತ್ತು ದಾಮೋದರ್.

ಯಮುನಾ ನದಿ: ಇದು ಗಂಗಾ ನದಿ ಸೇರುವ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿ. ಇದನ್ನು ಜಮುನಾ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಉತ್ತರಾಂಚಲ ತೆಹ್ರಿ–ಗಡವಾಲ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಯಮುನೋತ್ರಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಉಗಮ ಹೊಂದಿ, ಗಂಗಾನದಿಗೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಹರಿದು ಅಲಹಾಬಾದ್ ಬಳಿ ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವುದು.

ಇದು ಅನೇಕ ಉಪನದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಇವುಗಲ್ಲಿ ಚಂಬಲ್ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಇತರ ಉಪನದಿಗಳೆಂದರೆ ಬೆಟಾ, ಸಿಂಧ್ ಮತ್ತು ಕೆನ್‌ಟ್ವ. ಯಮುನಾ ನದಿ ದಡದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಗರಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ದೆಹಲಿ, ಆಗ್ರ ಮತ್ತು ಮಥುರ.

ರಾಮಗಂಗ: ಇದು ಕೆಳ ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿ ನೈನಿತಾಲ್ ಬಳಿ ಉಗಮಹೊಂದಿ ಫರೂಕಾಬಾದ್ ಬಳಿ ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವುದು.

ಘಾಗ್ರ: ಇದು ಟಿಬೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮಾನಸ ಸರೋವರದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಗರ್ಲಾ ಮಂಧಾತ ಎಂಬ ಶಿಖರದಲ್ಲಿ ಉಗಮ ಹೊಂದುವುದು. ಇದನ್ನು ನೇಪಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಲಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಬಿಹಾರದ ಚಪ್ರಾ ಬಳಿ ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳೆಂದರೆ ಕಾಳಿ ಮತ್ತು ರಾಪ್ತಿ. ಕಾಳಿನದಿ ಭಾರತ ಮತ್ತು ನೇಪಾಲದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಗಡಿರೇಖೆಯಾಗಿದೆ. ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಳಿ ನದಿಯನ್ನು ಶಾರದ ನದಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಬೇತ್ವಾ ನದಿ: ಇದು ಭೂಪಾಲ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗೋಹರ್‌ಗಂಜ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಉಗಮ ಹೊಂದುವುದು. ಅನಂತರ ಇದು ಯಮುನಾನದಿಯನ್ನು ಹಮೀದ್ ಪುರದ ಬಳಿ ಸೇರುವುದು.

ಕೇನ್ ನದಿ: ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಬನ್‌ರಲ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುವ ಸೋನಾರ್ ಮತ್ತು ಬಯರ್ಮಾ ಎಂಬ ತೊರೆಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಕೆನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ಸೋನ್ ನದಿ: ಛತ್ತೀಸ್‌ಗರ್ ರಾಜ್ಯದ ಅಮರಕಂಟಕ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಉಗಮ ಹೊಂದುವುದು. ಇದು ಬುಂದೇಲ್‌ಖಂಡ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮೂಲಕ ಒಟ್ಟು 780 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಬಿಹಾರದ ದೇಪ್ರಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವುದು.

ದಾಮೋದರ ನದಿ: ಇದು ಜಾರ್ಖಂಡ್ ರಾಜ್ಯದ ಛೋಟನಾಗಪುರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಥೋರಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಉಗಮ ಹೊಂದುವುದು. ಅನಂತರ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸು.

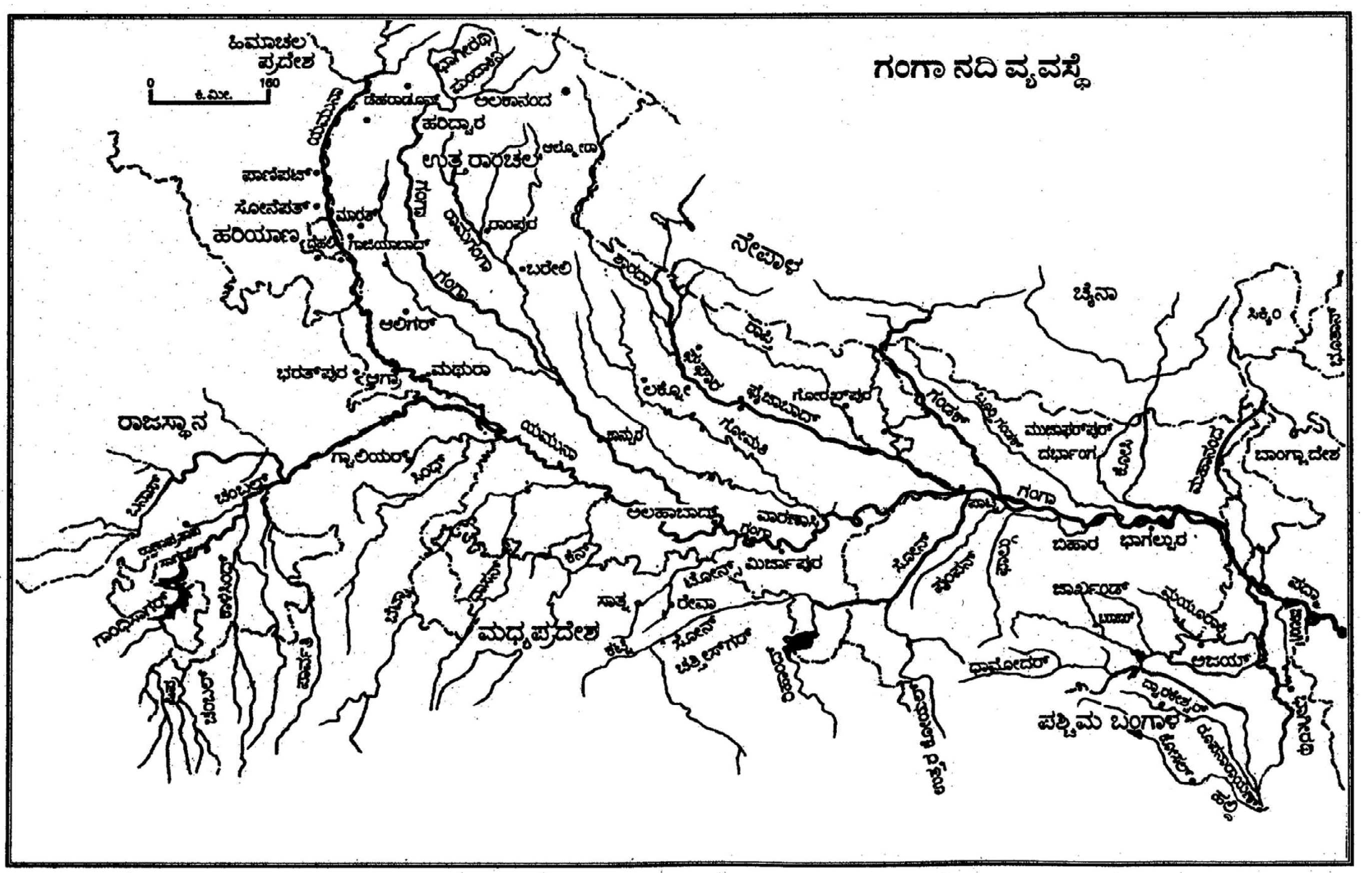

ಗಂಡಕ್: ಈ ನದಿ ಕೇಂದ್ರ ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸಿ ನೇಪಾಲದ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಭಾರತವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು. ಇದರ ಉದ್ದ 450 ಕಿಮೀ. ಇದು ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ಬಿಹಾರದ ಹಾಜಿಪುರ್ ಬಳಿ ಸಂಧಿಸುವುದು. ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳೆಂದರೆ ಕಾಳಿ ಗಂಡಕ್, ಬೂರ್ಹಿ ಗಂಡಕ್ ಮತ್ತು ಕಿಶೂಲಿ.

ಕೋಸಿ ನದಿ: ಇದು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಚಿಕ್ಕ ತೊರೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಉದ್ದವಾಗಿರುವ ತೊರೆಯು ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಶೀಷಾ ಪಂಗ್ಮ ಶಿಖರದಲ್ಲಿ ಉಗಮವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು. ನೇಪಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಯನ್ನು ಅರುಣ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಗಂಗಾ ನದಿಯನ್ನು ಬಿಹಾರದ ಭಾಗಲ್ಪುರದ ಬಳಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿ ಪ್ರವಾಹಗಳ ಹಾವಳಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಬಿಹಾರದ ಕಣ್ಣೀರು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದು ತನ್ನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಬದಲಾಯಿಸುವುದು.

ದಕ್ಷಿಣದ ಉಪನದಿಗಳು: ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಕೇಂದ್ರದ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುವ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದ ಉಪನದಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವುಗಳೆಂದರೆ:

ಚಂಬಲ್ ನದಿ: ಇದು ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ವಿಂಧ್ಯಾ ಸರಣಿಯ ಮ್ಹೋ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಉಗಮವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು. ಇದು 1050 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಇಟಾವ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಯಮುನಾ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವುದು. ಆರಾವಳಿ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಉಗಮ ಹೊಂದುವ ಬಿನಾಸ್ ನದಿ ಚಂಬಲ್ ನದಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಯಾಗಿದೆ.

541 ಕಿಮೀ ಜಾರ್ಖಂಡ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಕೋಲ್ಕತ್ತದ ಬಳಿ ಹೂಗ್ಲಿ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವುದು. ಇದು ಪ್ರವಾಹಗಳಿಗೆ ಕುಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇದನ್ನೂ ಬಂಗಾಲದ ಕಣ್ಣೀರು ನದಿಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು ದಾಮೋದರ ಮತ್ತು ಇದರ ಉಪನದಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ ದಾಮೋದರ ಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಲಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಗಂಗೋತ್ರಿ: ಗಂಗಾನದಿಯ ಶಿರೋಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಜಲಮೂಲಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಸ್ಥಳ. ಅವು ಅಲಕಾನಂದ ಮತ್ತು ಭಾಗೀರಥಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಭಾಗೀರಥಿಯು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದು ಇದರ ಉಗಮ ಸ್ಥಳವಾದ ಗಂಗೋತ್ರಿಯನ್ನೇ ಗಂಗಾನದಿಯ ಉಗಮ ಸ್ಥಳವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭಾಗೀರಥಿ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಗಂಗೋತ್ರಿ ಎಂಬ ಹಿಮನದಿಯಿಂದ ಸು. 28 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಗೋಮುಖ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸು. 6600 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉಗಮ ಹೊಂದುವುದು.

ಗಂಗೋತ್ರಿ ಗರ್ವಾಲ್ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೀಗ್ರೀ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಇದು ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ಜನರಿಗೆ ಪವಿತ್ರ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ 31^0 ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶ 78^0 ಯಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗಂಗಾದೇವಿಯ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿಯೇ ಗೌರಿಕುಂಡವೆಂಬಲ್ಲಿ ಕೇದಾರಗಂಗಾ ಎಂಬ ಉಪನದಿ ಭಾಗೀರಥಿ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. (ಕೆ.ಕೆ.)

ಗಂಡಕಿ: ನೇಪಾಲ ಮತ್ತು ಭಾರತಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಒಂದು ನದಿ, ಗಂಗಾನದಿಯ ಉಪನದಿ. ನೇಪಾಲದ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ $27^{0}27'$ ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. $83^{0}56'$ ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ನೈರುತ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರವಹಿಸಿ ಭಾರತವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ನೇಪಾಲದಲ್ಲಿ ಶಾಲಿಗ್ರಾಮಿ ಎಂದೂ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣಿ ಮತ್ತು ಸಪ್ತಗಂಡಕಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಗಂಡಕ, ಮಹಾಗಂಡಕ ಎಂದು ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಸರುಗಳುಂಟು. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸದಾನೀರ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿರುವ ನದಿ ಇದೆ ಎಂಬುದು ಲಾಸೆನ್‌ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ನೀರಿನಿಂದಲೂ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಕರಗಿದ ನೀರಿನಿಂದಲೂ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸದಾ ಕಾಲವೂ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಗ್ರೀಸಿನ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಕೂಂಡೊಚೇಟ್ಸ್ ಎಂದು ಕರೆದಿರುವ ನದಿ ಇದೇ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ತ್ರಿಶೂಲ ಗಂಗಾ ಇದರ ಉಪನದಿ. ಬಿಹಾರದ ಚಂಪಾರಣ್, ಸಾರನ್ ಮತ್ತು ಮುಜಫರ್‌ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಕೊನೆಗೆ ಪಟಣದ ಬಳಿ ಇದು ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ ಸು. 307 ಕಿಮೀ. ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಬಹುದೂರ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡು ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವಣ ಗಡಿ ನಿರ್ಧಾರಕ ನದಿಯಾಗಿದೆ.

ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇದರ ಪ್ರವಾಹ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಅನಾಹುತವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ನದಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಷಾದ್ಯಂತವೂ ದೋಣಿ ಸಂಚಾರವುಂಟು. ನೇಪಾಳ ಮತ್ತು ಗೋರಖ್‌ಪುರದ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ಈ ನದಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಜನವಸತಿಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತಲುಪಿದ ಮೇಲಂತೂ ಕಟ್ಟಡ ಸಾಮಗ್ರಿ, ಧಾನ್ಯ, ಸಕ್ಕರೆ ಮೊದಲಾದ ಸರಕುಗಳು ಈ ಜಲಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ನದಿಯಿಂದ ಸಾರನ್ ಮತ್ತು ಚಂಪಾರಣ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹಾಜಿಪುರ, ಶೋಣಪುರಗಳಿಗೂ ಈ ನದಿಯಿಂದ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ಜಿ.ಡಿ.)

ಗಣಿಗಾರಿಕೆ: ಭೂಮಿಯ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿರುವ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಹೊರ ತೆಗೆಯುವ ಕಾರ್ಯ (ಮೈನಿಂಗ್). ನೆಲದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದಾದ ಖನಿಜವನ್ನು ಅರಸಲೆಂದು ಮತ್ತು ಖನಿಜ ದೊರೆತಾಗ ಅದನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯಲೆಂದು ತೋಡಿದ ಕೂಪವೇ ಗಣಿ (ಮೈನ್). ಖನಿಜದ ಸ್ವರೂಪ, ಅದು ದೊರೆಯುವ ಆಕರ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಗಣಿ ಅನಾವೃತವಾಗಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೇ ಭೂಗತವಾಗಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೇ ಮಿಶ್ರವಾಗಿರಬಹುದು. ಇವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಗಣಿ ಕೆಲಸದಲ್ಲೂ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಇವೆ. 1. ತೆರೆದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ, 2. ಆಳಗಣಿಗಾರಿಕೆ, 3. ಮಿಶ್ರ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಯು.)

ಇದು ಜೈವಿಕವಾದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಹಾಗೂ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಆಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಅಜೈವಿಕವಾದ ಕಬ್ಬಿಣ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಸತು, ತವರ, ತಾಮ್ರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಹಿಂದೆ ಭೂಮಿಯ ಕಡಿಮೆ ಆಳದಲ್ಲಿರುವ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ತೆರೆದ ವಿಧಾನದಿಂದ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು, ಆದರೆ ಆಧುನಿಕ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ವೆಚ್ಚದಾಯಕ ಹಾಗೂ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅತಿ ಆಳದಿಂದ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯುವುದು ಅಪಾಯಕಾರಿಯೂ ಹೌದು. ಗಣಿಗೆ ನೀರು ನುಸುಳಬಹುದು ಅಥವಾ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿ ಕುಸಿದು ಗಣಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಅಪಘಾತದಿಂದ ಸಾಯಲೂ ಬಹುದು. ಇಂದು ಸಾವಿರಾರು ಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಹೊರ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ವೆಚ್ಚದಾಯಕವಾದ ಡ್ರಿಲಿಂಗ್ (ಕೊರೆಯುವುದು), ಬ್ಲಾಸ್ಟಿಂಗ್ (ಸಿಡಿಸುವುದು) ಮುಂತಾದ ವಿಧಾನದಿಂದಲೂ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಹೊರ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ಧರಣೆ: ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಗಣಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಮೊದಲು ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶಗಳು: ಗಣಿ ಕೆಲಸದ ವೆಚ್ಚ, ಗಣಿಯಿಂದ ತೆಗೆಯುವ ಖನಿಜದಲ್ಲಿರುವ ಉಪಯುಕ್ತ ಅದುರಿನ ಪ್ರಮಾಣ, ಅದಿರನ್ನು ಅದರೊಡನೆ ಬೆರೆತಿರುವ ಕಲ್ಲು, ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಕಲ್ಮಶಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲು ಆಗುವ ವೆಚ್ಚ ಗಿರಾಕಿಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲು ಆಗುವ ವೆಚ್ಚ, ಅದಿರನ್ನು ಗಣಿಯಿಂದ ಗಿರಾಕಿಗೆ ತಲುಪಿಸಲು ಆಗುವ ಸಾಗಣೆ ವೆಚ್ಚ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಪರಿಹಾರಗಳು: ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಅಪಾಯವಾಗದಂತೆ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡುವ ಶಿರಸ್ತ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಪಾದರಕ್ಷೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕು. ಸಿಡಿಮದ್ದನ್ನು ಬಳಸುವಾಗ ನಾನಾ ಅನಿಲಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಗಣಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕೆಟ್ಟ ವಾಯುವಿನಿಂದ ಅಪಾಯವಾಗದಂತೆ ಕೆಲಸಗಾರರು ಶ್ವಾಸ ಶೋಧಕಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು, ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಆಳ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ತಗ್ಗಿಸುವಂತೆ ತಂಗಾಳಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕು. ಸಿಡಿಮದ್ದಿನಿಂದ ಕಲ್ಲು ಚೂರುಗಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳಬಹುದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸುರಕ್ಷಿತ ಕನ್ನಡಕಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಮಿಕರು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯಿಂದಾಗುವ ಅಪಘಾತ ಮತ್ತು ರೋಗಗಳಿಂದ ಸುರಕ್ಷತೆಗಾಗಿ ಗಣಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಪ್ರಥಮ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಸೌಲಭ್ಯ ಹಾಗೂ ಇತರ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗುವುದು. (ಬಿ.ಪಿ.ಆರ್.;ಎ.ಎನ್.ಎಸ್.ಐ.;ಡಿ.ಎನ್.ಆರ್.)

ಗಣಿಗಾರಿಕೆ, ಸಮುದ್ರಗತ: ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನಿಂದಲೂ ಸಮುದ್ರ ತಳದಲ್ಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಂದಲೂ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಪ್ರಕ್ರಮ (ಮೈನಿಂಗ್ ಅಂಡರ್‌ಸೀ). ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನಲ್ಲೂ ಅದರ ತಳದಲ್ಲೂ ಇರುವ ಅಪಾರ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯುವುದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಎದುರಾಗುವ ಪರಿಸರದ ಅಡ್ಡಿ ಆತಂಕಗಳು ನೆಲದ ಅಡಿಯಿಂದ ಖನಿಜವನ್ನು ಹೊರ ತೆಗೆಯುವಾಗ ಎದುರಾಗುವ ಅಡ್ಡಿ ಆತಂಕಗಳಿಗಿಂತ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚು. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಖನಿಜನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಒಂದೇ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಹರವನ್ನು ಅಧ್ಯಯಿಸಲು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: ನೀರಿನ ಪ್ರದೇಶ, ಸಮುದ್ರದ ಆಳದ ನೆಲ, ಭೂಖಂಡದ ಮುಂಚಾಚಿನ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಇಳಿಜಾರು ಹಾಗೂ ತೀರಪ್ರದೇಶ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಖನಿಜಾಂಶ ಮತ್ತು ಖನಿಜ ಸಂಯೋಜನಗುಣದಲ್ಲಿ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು.

ಸಮುದ್ರದ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು ಮೂರು ಮೂಲ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿದೆ : 1 ಖನಿಜಗಳು ಕರಗಿರುವ ಸಮುದ್ರದ ನೀರು; 2 ಸಮುದ್ರದ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪ, ಭೂಖಂಡದ ಮುಂಚಾಚಿನ ಪ್ರದೇಶದ ಮತ್ತು ಆಳ ಸಮುದ್ರ ನೆಲದ ನಿಕ್ಷೇಪ; 3 ಸಮುದ್ರದಡಿಯ ತಳಬಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪ.

ಈ ಮೂರು ರೀತಿಯ ಸಾಗರ ಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಹಲವಾರು ಖನಿಜಗಳು ಹೀಗಿವೆ: 1 ಮೆಗ್ನೀಷಿಯಂ, ಸೋಡಿಯಂ, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ, ಬ್ರೋಮೀನ್, ಪೊಟ್ಯಾಷಿಯಂ, ಗಂಧಕ, ಸ್ಟ್ರಾನ್ಷಿಯಂ, ಬೋರಾನ್, ಯುರೇನಿಯಂ ಮತ್ತು ಜಿರ್‌ಕೋನಿಯಂ ಖನಿಜಗಳು ಮತ್ತು ಖನಿಜಲವಣಗಳು. ಇವಲ್ಲದೆ ಯಥೇಚ್ಛವಾದ ಸಿಹಿ ನೀರು.

2. ಭಾರವಾದ ಖನಿಜ ಮರಳು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಮರಳು, ಸಿಲಿಕ ಮರಳು, ಸುಣ್ಣದ ಮರಳು, ಮರಳು ಮತ್ತು ನೊರಜು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಉಂಡೆಗಳು, ರಂಜಕಯುಕ್ತ ಉಂಡೆಗಳು, ರಂಜಕ ಮರಳು, ಗ್ಲಾಕೊನೈಟ್ ಖನಿಜಗಳು, ಸಮುದ್ರದ ದಂಡೆ ಮತ್ತು ತೀರ ಪ್ರದೇಶದ ಗರಸು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು. ಸಮುದ್ರದ ಅತಿ ಆಳ ಪ್ರದೇಶದ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಸುದ್ದೆ, ಕ್ಯಾಲ್ಕೇರಿಯಸ್ ಕೆಸರು, ಸಿಲಿಕಾಂಶದ ಕೆಸರು ಮತ್ತು ಲೋಹಾಂಶದ ಕೆಸರು, ಇವೆಲ್ಲ ಗಟ್ಟಿಯಾಗದೆ ಸಮುದ್ರದ ತಳದ ಮೇಲೆ ಸಿಗುವ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಆದರೆ ನದಿಯ ಗರಸು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ವಜ್ರ, ಚಿನ್ನ, ಪ್ಲಾಟಿನಂ, ತವರ, ಭಾರವಾದ ಖನಿಜಗಳಾದ ಮ್ಯಾಗ್ನಟೈಟ್, ಇಲ್ಮನೈಟ್, ರೂಟೈಲ್, ಜಿರ್‌ಕಾನ್, ಮೋನಜೈಟ್, ಕ್ರೋಮೈಟ್, ಮತ್ತು ವುಲ್‌ಫ್ರಮೈಟ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಖನಿಜಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

3 ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಆಕ್ಸೈಡ್, ಕೋಬಾಲ್ಟ್, ನಿಕ್ಕಲ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಖನಿಜಗಳು ಹೊರಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಪದರ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಾಗಿಯೂ ಚಿನ್ನ, ತವರ, ಗಂಧಕ, ಲವಣಗಳು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನೆಲೆ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಾಗಿಯೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಸಮುದ್ರದ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು, ಅವುಗಳ ರೀತಿ, ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಮಾಡುವುದು, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಉಪಯೋಗಾರ್ಹವಾಗಿ ಅವನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಮಾರುವವರೆಗಿನ ಕಾರ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಹಂತಗಳೂ ಭೂಭಾಗದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಂತೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆಗೆ ಮೊದಲು ಭೂ ಭಾಗದ ಮುಂಚಾಚು ಮತ್ತು ಅದರ ಅಕ್ಕ ಪಕ್ಕದ ತೀರಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪರಿಶೀಲನೆ ಮತ್ತು ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ವೃತ್ತಾಂತ ಅಲ್ಲದೇ ಖನಿಜಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯ ಅರಿವು ಅವಶ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುವ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಮತ್ತು ಸ್ಥೂಲ ಪರಿಶೀಲನೆಗೆ ಅವಕಾಶವಾಗುವುದು. ಅನಂತರ ಭೂಭೌತ ಮತ್ತು ಇತರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಕಾರ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವಾಗ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದೂ ಉಂಟು. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಅಥವಾ ಅನಂತರ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳುಂಟು. ಅವು ನೌಕಾಯಾನ, ಸಮೀಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ಖನಿಜ ಮಾದರಿಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆ. ನಿತ್ಯ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿರುವ ನೌಕೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅನ್ವೇಷಕ ಸಾಧನಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿ ಕಾರ್ಯನಡೆಸುವ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಮುಂದೆ ಹೆಚ್ಚು ಫಲಪ್ರದವಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂಶಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಇನ್ನೂ ಅಷ್ಟು ಪರಿಷ್ಕಾರವಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಸಾಗರದಡಿಯಲ್ಲಿನ ಖನಿಜನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನವೆಂದರೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ನೌಕಾಯಾನ. ಖನಿಜನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕು. ನಡೆಸಬೇಕಾದ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಕಾರ್ಯರೂಪದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರ ದಾಳವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವಾಗ ಸು.

1000 ಗಳ ವರೆಗಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಬಿಡಬಹುದು. ಆದರೆ ನಿಕ್ಷೇಪವಿರುವುದು ತಿಳಿದ ಬಳಿಕ 30.5 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವಂತೆ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಅನುಕೂಲ. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕೊನೆಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪರಿಶೀಲನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅಡಿಗಳಷ್ಟಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲುವುದು.

ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಸಾಧನಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು 1 ಮೀ ನಿಂದ 900 ಮೀ ಆಳದಲ್ಲೂ ನಿಖರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಪಂಚದ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಇಂಥ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಖಾಯಂ ಆಗಿ ಇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಸಾಗಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ಸಣ್ಣ ಯಂತ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಇವು ಕೂಡ ನಿಖರವಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವಂಥವು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಆಳ ಸಾಗರದ ಸಮೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸುವ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೃತಕ ಉಪಗ್ರಹಗಳ ನೆರವನ್ನೂ ಪಡೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಒಂದು ಸಮೀಕ್ಷಾ ಉಪಗ್ರಹ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕಡೆ ನಿಂತು ಸಮುದ್ರದ ಸೀಮಿತವಲಯವನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾಲ ವೀಕ್ಷಿಸಿ ವಿವರಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಲ್ಲುದು.

ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನೌಕೆಯನ್ನು ಭದ್ರವಾಗಿ ಒಂದು ಕಡೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವುದು ತೀರ ಅಗತ್ಯ. ಕಡಿಮೆ ಅಲುಗಾಟ ಇರುವ ಸಮುದ್ರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸೋನಾರ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಪಾಂಡರುಗಳನ್ನು ಮುಳುಗಿಸಿ ನೌಕೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬಹುದು. ಅಥವಾ ಸಮುದ್ರ ತೀರದ ತಾಣಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅದನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಇಡಬಹುದು. ಇಂಥ ಒಂದು ನೌಕೆಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಗಣಕಗಳಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದು ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯ.

ಸಮುದ್ರ ತಳದಲ್ಲಿ ಖನಿಜನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಮಾಡಲು ಮುಖ್ಯ ಸಲಕರಣೆಗಳೆಂದರೆ ಆಳವನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಯಂತ್ರಗಳು, ಸಮುದ್ರತಳದ ಹೊರ ರೇಖಾಕೃತಿ ಚಿತ್ರಣಯಂತ್ರಗಳು, ಕಾಂತ ಬಲಮಾಪಕಗಳು ಮತ್ತು ಆಳದಲ್ಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಮಾದರಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಸಲಕರಣೆಗಳು. ಇವುಗಳ ಉಪಯೋಗ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಭಾರ ಖನಿಜದ ಗರಸು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಾಗ ಹೊರ ರೇಖಾಚಿತ್ರಣ ಯಂತ್ರಗಳು (ಪ್ರೊಫೈಲರ್ಸ್) ಅತಿಮುಖ್ಯ ಸಾಧನಗಳು. ಕಂಪನ ರೇಖಾಚಿತ್ರಣ ಯಂತ್ರಗಳು ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆಯ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಕಿಡಿ, ಒತ್ತಡಗಾಳಿ, ಅನಿಲಸಿಡಿಕೆ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುದ್ಯಾಂತ್ರಿಕ ಸ್ಫೋಟನೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಹೊರಟ ಶಕ್ತಿ ಸಮುದ್ರ ತಳವನ್ನು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿಯ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಫಲನ ಹೊಂದಿ ಬಂದಾಗ ಅವುಗಳ ನೆಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಸಮುದ್ರತಳದಲ್ಲಿರುವ ಮಣ್ಣಿನ ಪದರ, ತಳಬಂಡೆಯ ಬಾಹ್ಯಾಕಾರ, ಸ್ತರಭಂಗಗಳು ಮುಂತಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಬಹು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಸಮುದ್ರತಳದಲ್ಲಿರುವ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಸ್ಫೋಟನೆಗಳ ಶಕ್ತಿ ಅಲೆ ಅಲೆಯಾಗಿ ಸಮುದ್ರತಳದಿಂದ ಹಲವು ಕಿಮೀ.ಗಳ ವರೆಗೆ ಪ್ರಸರಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಸರಣೆ ಸಿಡಿತದ ಕಂಪನ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಅಲೆಗಳ ಪ್ರಸಾರ ವೇಗವನ್ನು ಆಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಸಿಡಿತಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಪ್ರತಿಫಲನದ ಅಲೆಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಫ್ಲಕ್ಸ್‌ಗೇಟ್, ಪ್ರೋಟಾನ್ ಪ್ರಿಸೆಷನ್ ಮತ್ತು ರುಬಿಡಿಯಂ ಕಾಂತ ಬಲಮಾಪಕ ಮುಂತಾದವು ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿವೆ.

ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಬಳಿಕ ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯವೆಂದರೆ ಅದರ ನಮೂನೆ ತೆಗೆಯುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧಾನಗಳಿವೆ : 1 ಅನ್ವೇಷಣೆ ಅಥವಾ ಗುಣಾತ್ಮಕವಾದ ನಮೂನೆ ಪಡೆಯುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ನಾಪರ್, ಡ್ರಾಪ್ ಕೋರ್ಸ್, ಡ್ರಾಗ್ ಡ್ರೆಡ್ಜರ್ಸ್ ಮತ್ತು ಡೈವರ್ಸ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ನಮೂನೆ (ಸ್ಯಾಂಪಲ್) ತರುವುದು. ಮುಂತಾದ ಸುಲಭ ನಮೂನೆ ಪಡೆಯುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. 2 ಗುಣಾತ್ಮಕ ನಮೂನೆ : ಇದಕ್ಕೆ ಆಧುನಿಕ ಯಂತ್ರ ಸಲಕರಣೆ ಇದ್ದರೆ ಉತ್ತಮ. ಈಗಿರುವ ಸಲಕರಣೆಗಳಿಂದಲೇ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸಲೂಬಹುದು. ಸಮುದ್ರತಳದ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಪಡೆಯುವ ಸಲಕರಣೆಗಳ ಕಡೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನವಿದೆ. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಗೋರುವುದು ಮತ್ತು ಛಾಯಾಗ್ರಹಣೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಸಮುದ್ರಗತ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿ ಉಂಟಾಗಿದ್ದರೂ ಹೊಸಹೊಸ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಇದುವರೆಗೆ ಬಂದಿರುವ ಖನಿಜ ಉತ್ಪಾದನೆಯೆಲ್ಲ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಸಮುದ್ರದ ನೀರು, ದಡ, ಮತ್ತು ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಗರಸು ನಿಕ್ಷೇಪ ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿಸುವುದು, ಶೋಧಿಸುವುದು, ಸೂರ್ಯ ರಶ್ಮಿಯಿಂದ ಆವಿಯಾಗಿಸುವುದು. ಇದರಿಂದ ಮೆಗ್ನೀಷಿಯಂ ಹಾಗೂ ಬ್ರೋಮಿನ್ ಉಪ್ಪುಗಳು ಮತ್ತು ಅಡುಗೆ ಉಪ್ಪುಗಳು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚಿನ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಕಾರ್ಯವೆಂದರೆ ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನಿಂದ ಸಿಹಿ ನೀರನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದು. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವಾಗ ಇತರ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಹೊರ ತೆಗೆಯುವುದನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಖನಿಜಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸೋಡಿಯಂ, ಮೆಗ್ನೀಷಿಯಂ ಮತ್ತು ಬ್ರೋಮೀನಗಳದೇ ಅಧಿಕ ಉತ್ಪತ್ತಿ. ತೀರದಿಂದ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ, ಸಮುದ್ರಗತ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಲು ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಉಂಡೆಗಳು ಮತ್ತು ನೈಋತ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದ ಸಮುದ್ರದೊಳಗಿನಿಂದ ಹೊರತೆಗೆಯಲಾದ ವಜ್ರಗಳು. ಇದರಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಾಧನಗಳೆಂದರೆ ಗೋರುವುದು, ಕಾಮ್‌ಶೆಲ್ಸ್, ಗೋರುವ ಬಾಲ್ದಿ, ನೀರಿನ ಒತ್ತಡದ ಗೋರುಯಂತ್ರ ಅಥವಾ ವಾಯುವಿನಿಂದ ಎತ್ತುವ ಯಂತ್ರಗಳು. ಇವುಗಳಿಂದ 60–90 ಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ಅಗೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. 1968ರಲ್ಲಿ ಶೇ. 70ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಗೋರು ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೀರದಿಂದಾಚೆಗೆ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಮರಳು ಮತ್ತು ನುರುಜು ಹೊರತೆಗೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಒಟ್ಟು ಖರ್ಚನ್ನು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೂ ಆದಷ್ಟು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾರಣ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನಿರ್ಬಂಧಿತವಾಗಿ ಸದಾಕಾಲ ಸಿಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹಲವಾರು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತೀರದಿಂದಾಚೆಗೆ ಸಮುದ್ರತಳದಲ್ಲಿರುವ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಹಲವಾರು ಕಾಯಿದೆ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಕೂಡ ರೂಪಿಸುತ್ತಿವೆ. ಈಗಲೂ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಮುಖ್ಯವಾದ ಉತ್ಪಾದನೆ ವಜ್ರಗಳು. ಪ್ರಪಂಚದ ಶೇ. 70ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗದ ಭಾರ ಖನಿಜ ಉತ್ಪಾದನೆ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಂದಾಗಿದೆ. ಇದು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಶ್ರೀಲಂಕ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ. ಇದರಂತೆಯೇ ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ, ಥೈಲೆಂಡ್, ಜಪಾನ್, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು, ಐಸ್‌ಲೆಂಡ್, ಬ್ರಿಟನ್, ಫಿನ್‌ಲೆಂಡ್, ನ್ಯೂ ಫೌಂಡ್‌ಲೆಂಡ್, ನೊವಸ್ಕೋಷಿಯ, ತೈವಾನ್ ಮತ್ತು ಟರ್ಕಿದೇಶಗಳೂ ಹಲವಾರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಗತ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು. ಜಪಾನಿನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 30 ಭಾಗ ಸಮುದ್ರತಳದಿಂದ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಸು. ಶೇ. 10. ಈ ರೀತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಖರ್ಚು ತಗಲುವುದು ಕೇವಲ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಾಗಿ ಮಾತ್ರ. ಉಳಿದ ಕಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ವೆಚ್ಚ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಆಗುವಂತೆಯೇ ಇವೆ. ಜಪಾನ್, ನೊವಸ್ಕೋಷಿಯ, ತೈವಾನ್, ಬ್ರಿಟನ್, ಟರ್ಕಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿವೆ. ಫಿನ್‌ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂ ಫೌಂಡ್‌ಲೆಂಡ್ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರನ್ನು ಹೊರತೆಗೆದಿವೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಗಂಧಕವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿದೆ. ಸ್ತರ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯಲು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಗಣಿಯ ಒಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಲು ತೊಡುದಾರಿಯನ್ನು ಕೊರೆದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಸಮುದ್ರದ ಕೆಳಗಡೆ ನಿಕ್ಷೇಪದವರೆಗೆ ಸುರಂಗ ತೋಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಕೃತಕ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ತೋಡುದಾರಿಯನ್ನು ಕೊರೆದು ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯನ್ನೂ, ಮಾಡುವುದುಂಟು. ಈ ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲೂ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಯ ಭದ್ರತೆ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಬೇಕು; ಇನ್ನುಳಿದ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಭೂಭಾಗದ ವಿಧಾನಗಳಂತಿರುತ್ತವೆ. ತೀರದಿಂದಾಚೆ ನಡೆಸಿರುವ ತೈಲಾನ್ವೇಷಣೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೃತಕ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಭೂ ಕೊರೆತ ನಡೆಸಿರುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯ ತೈಲಾನ್ವೇಷಣೆ ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ತೇಲು ತೆಪ್ಪಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅಥವಾ ತೇಲುತ್ತಿರುವ ಭೂಕೊರೆತದ ಯಂತ್ರಗಳಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. (ಎಂ.ಎನ್.ಎಂ.)

ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಪಾತ್ರ, ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಒಳಗೆ ಅಡಗಿರುವ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆದು ಮಾನವನ ಬಳಕೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ವಿವಿಧ ಸರಕುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಕೆಲವು ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಾದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳುಂಟು. ಅನೇಕ ವಿಧದ ಮಣ್ಣುಗಳು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಇತರ ಕಲ್ಲುಗಳು, ಉಪ್ಪು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಿಂದಲೇ ಅಗೆದು ಇತರ ಉತ್ಪಾದನಾ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಒದಗಿಸಬಹುದು. ಈ ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯನ್ನು ತೆರೆದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಬಾವಿ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನೂ ಸುರಂಗ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನೂ ಕಲ್ಪಿಸಿ, ಒಡಲಿನಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ, ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ಪಡೆಯುವ ಕಾರ್ಯ ಭೂಗತ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ. ಚಿನ್ನ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಹೀಗೆ. ವಿವಿಧ ತೈಲಗಳನ್ನು ಭೂಮಿಯ ಆಳದಿಂದ ಪಂಪುಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊರಗೆ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ. ಈ ವಿವಿಧ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮಗಳು ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನೂ ಶಕ್ತಿಮೂಲಗಳನ್ನೂ

ಒದಗಿಸುವುದರಿಂದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ವಿಂಗಡಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂಲ ಆರ್ಥಿಕೋದ್ಯಮವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇತರ ಮೂಲ ಆರ್ಥಿಕ ಉದ್ಯಮಗಳಾದ ಕೃಷಿ, ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗಳಂತೆಯೇ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯೂ ಆಧುನಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನದ ಅವಶ್ಯ ಸರಕುಸೇವೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ತಳಹದಿಯಾಗಿದೆ.

ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕಾಯುಗಕ್ಕೆ ಮುನ್ನವೂ ವಜ್ರ, ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಇತರ ಅನೇಕ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿತ್ತು. ಉಪಕರಣ, ಆಯುಧ, ಪಾತ್ರೆ, ಕಟ್ಟಡ ಇವಕ್ಕೆ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಖನಿಜಗಳ ಈ ಉಪಯೋಗ ಈಗಲೂ ಇರುವುದಾದರೂ ಯಂತ್ರ, ಶಕ್ತಿ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಖನಿಜಗಳ ಉಪಯೋಗ ಇಂದು ಹೆಚ್ಚು ಮುಖ್ಯ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಾಲದಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಅಂದಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾಕ್ರಾಂತಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಹಾಗೂ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿತ್ತು. ಇವುಗಳ ಉಪಯೋಗದಿಂದ ಆಧುನಿಕಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಯಂತ್ರಯುಗದ ಉಗಮವಾಯಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಸಾರಿಗೆ, ಸಂಪರ್ಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಉದ್ಯಮ ಶಾಖೆಗಳು ಬಹುಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಈ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅನೇಕ ಖನಿಜಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಮೌಲ್ಯ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ರೈಲು, ಮೋಟಾರು, ನೌಕೆ, ವಿಮಾನ ಮುಂತಾದ ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ವಿಸ್ತರಿಸಿದುದೂ ಆಧುನಿಕ ನಾಗರಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವೆನಿಸುವ ವಿವಿಧ ಸರಕು ಸೇವೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಬೃಹತ್ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿದುದೂ ಎರಡು ಮಹಾಯುದ್ಧಗಳಿಗಾಗಿ ಮತ್ತು ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಆಯುಧೋಪಕರಣಗಳ ಮತ್ತು ಇತರ ರಕ್ಷಣಾ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಬೃಹತ್ತಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೂ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶ ಶೋಧನೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ತಾಂತ್ರಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೂ ಅನೇಕ ವಿಧದ ಗಣಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಬೇಡಿಕೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ. ಆಧುನಿಕ ನಾಗರಿಕತೆಗೆ ಖನಿಜಗಳು ಅತ್ಯಗತ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಇವು ನಿದರ್ಶನಗಳು. ಅನೇಕ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ಕಬ್ಬಿಣ-ಉಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಮುದ್ರಣಾಲಯಗಳಿಗೆ ಆಂಟಿಮನಿ, ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳಿಗೆ ಟಂಗ್‍ಸ್ಟನ್, ವೆನೇಡಿಯಂ ಮತ್ತು ಕ್ರೋಮಿಯಂ, ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ತಾಮ್ರ, ಬ್ಯಾಟರಿಗಳಿಗೆ ಸೀಸ, ಫೌಂಟನ್‍ಪೆನ್ನುಗಳಿಗೆ ಇರಿಡಿಯಂ, ವಿಮಾನಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಹೀಗೆ ಆಧುನಿಕ ನಾಗರಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಅನೇಕ ಸರಕುಗಳಿಗೆ ವಿವಿಧ ಖನಿಜಗಳು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಖನಿಜಗಳ ಮೂಲಭೂತ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಮೂಲ್ಯ ಲೋಹಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿದೆ. ಅನೇಕ ಜನಾಂಗಗಳು ಇವನ್ನು ಆಭರಣಗಳಿಗಾಗಿ ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಬಳಸುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಚಿನ್ನ ಹಣವಸ್ತುವಾಗಿಯೂ ಹಣಪದ್ಧತಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿಯೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಈ ಅಮೂಲ್ಯ ಲೋಹಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸ್ವರ್ಣಪ್ರಮಿತಿ ಹಣ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿದ್ದರಿಂದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಚೋದನೆ ದೊರಕಿತು. ಚಿನ್ನ ಹಾಗೂ ನೋಟುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಅವಕಾಶವನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸಿದ ಅನಂತರವೂ ಚಲಾವಣೆಯ ಹಣಕ್ಕೆ ಚಿನ್ನದ ಬೆಂಬಲವಿದೆಯೆಂಬ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ನಂಬಿಕೆ ಹಣಪದ್ಧತಿಗೆ ಭದ್ರತೆಯನ್ನು ತಂದಿತು. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಣ ನಿಧಿಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಿಂದಾಗಿ ಈಚೆಗೆ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಪಂಚದ ಹಣಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಚಿನ್ನಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ತನಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಹಣವನ್ನು ಚಿನ್ನದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯಲು ಯಾವ ರಾಷ್ಟ್ರವೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಗೌರವಸ್ಥಾನ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಆಭರಣ ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿದ್ದೇ ಇದೆ. ಚಲಾವಣೆ ನಾಣ್ಯಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಇತರ ಲೋಹಗಳಿಗೂ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆ.

ಸು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಿಂದೀಚೆಗೆ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಖನಿಜಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಶೇ. 90ರಷ್ಟು ಕಳೆದ ಸು. 150ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದದ್ದೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಗಣಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಗಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚಿರುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಿತವ್ಯಯವೂ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಖನಿಜಗಳ ಉಪಯೋಗದಿಂದ ಮಾನವ ಶ್ರಮದ ಉತ್ಪಾದಕತೆ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೆ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದಿರುವ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮ ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿರುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಮುಂದುವರಿದಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಅವುಗಳ ಆರ್ಥಿಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯಗಳಿಸಿದೆ. ಆಫ್ರಿಕ, ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಅನೇಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವಸಾಹತುಗಳಾಗಿ ಅಥವಾ ಅಧೀನರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾಗಿ ಇದ್ದು, ಅವುಗಳ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹಿರಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳ ಪೂರೈಕೆಗಾಗಿ ವಿದೇಶೀ ಉದ್ಯಮ ಸಾಹಸ ಹಾಗೂ ಬಂಡವಾಳಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬೆಳೆದುವು. ಮುಂದುವರಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಖನಿಜೋತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಹಿಂದುಳಿದ ದೇಶಗಳ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ಖನಿಜಗಳ ಉತ್ಪನ್ನ ಗಣನೀಯವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿಲ್ಲ, ಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದಕತೆ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದೆ. ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹಾಗೂ ಇತರ ಸೇವಾಉದ್ಯಮಗಳು ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿರುವ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ವಲಯ ಇವುಗಳ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಮುಖ್ಯಸ್ಥಾನ ಹೊಂದಿದೆ. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ತವರ, ನೈಟ್ರೇಟು, ತಾಮ್ರ, ಸತು ಮುಂತಾದ ಖನಿಜಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡರಿಂದಲೇ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತಮ್ಮ ವಿದೇಶ ವಿನಿಮಯ ಸಂಪಾದನೆಯ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿವೆ.

ಖನಿಜಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಈಚಿನ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಈ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಾವಿಮಾರ್ಗ ತೋಡುವುದು, ಸುರಂಗ ಕೊರೆಯುವುದು, ಅದಿರುತೆಗೆಯುವುದು, ಅದಿರನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸುವ ತಂತ್ರ ಬೆಳೆದು, ಗಣಿತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಕ್ರಾಂತಿಯೇ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಕಡಿಮೆ ದರ್ಜೆ ಅದಿರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಲ್ಲೂ ಅದಿರನ್ನು ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸುವುರಲ್ಲೂ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದರಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಿತವ್ಯಯ ಸಾಧಿಸುವ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ದಕ್ಷತೆ ಹೆಚ್ಚಿರುವುದರಿಂದ ಉತ್ಪಾದನವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಇಳಿತಾಯವಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಳದಿಂದ ಅದಿರುಗಳನ್ನು ಅಗೆದು ಹೊರತರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಉತ್ತಮದರ್ಜೆಯ ಅದಿರು ಮುಗಿದು ಕಡಿಮೆ ದರ್ಜೆಯ ಅದಿರುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭ ಒದಗಬಹುದು. ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಉತ್ತಮವಾದ ಅದಿರು ಲಭಿಸಲೂಬಹುದು. ಇದು ಅನಿಶ್ಚಿತ ಅಂಶ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲಾವಧಿಯ ಅನಂತರ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಬರಿದಾಗುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಹುದುಗಿರುವ ಹೊಸ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ಸೂಕ್ತ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಗಣಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಖನಿಜಗಳ ಭವಿಷ್ಯ ಸರಬರಾಜು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಂದಾಜುಗಳನ್ನು ಹಾಕುವುದು ಹೊಸ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಿಂದ (ದೂರಸಂವೇದಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ) ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಖನಿಜಗಳಿಗೆ-ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶಕ್ತಿಮೂಲಗಳಾದ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಮತ್ತು ಅನಿಲಗಳಿಗೂ ಹೊಸ ಲೋಹ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಯಂತ್ರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ, ತಾಮ್ರ, ತವರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೂ-ಈಗ ಸರಬರಾಜಿಗೂ ಮೀರಿದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಬರಲಿರುವ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ಅನೇಕ ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಈ ಖನಿಜಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಇನ್ನೂ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಬೇಡಿಕೆಗೆ ಸಮವಾದ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಸರಬರಾಜು ಬೆಳೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆ. ಆಧುನಿಕ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಗಣಿ ಶೋಧನ ತಂತ್ರಗಳ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ವಿವಿಧ ಖನಿಜಗಳ ಸರಬರಾಯಿ ಮೂಲಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಮ್ಮ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಹಳೆಯ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಬೇಕಾಗಬಹುದಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಗಣಿ ಫಲವತ್ತತೆ ಬಗ್ಗೆ ಅನಿಶ್ಚಯತೆ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ವಿಶೇಷತಃ ಗತಿಶೀಲ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆರ್ಥಿಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಪಾತ್ರ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಸಂಭವವಿದೆ.

ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಥಾನೀಕರಣವಾದ ಉದ್ಯಮ. ಕೃಷಿ ಉದ್ಯಮದಂತೆ ಒಂದೊಂದು ದೇಶದಲ್ಲೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಡದೆ, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಕೇವಲ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸ್ಥಾನೀಕರಣವಾಗಿರುವ ಉದ್ಯಮವಾಗಿದೆ. ಖನಿಜಗಳ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿತರಣೆಯ ವಿನ್ಯಾಸ ಇದಕ್ಕೆ ಏಕೈಕ ಕಾರಣ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಕೆಲವು ವಿಧದ ಮಣ್ಣುಗಳು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅನೇಕ ಖನಿಜಗಳು ದೊರಕುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿರಳವಾಗಿವೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರುಗಳು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವಿತರಣೆಯಾಗಿರುವ ಗಣಿವಸ್ತುಗಳು. ಆದರೂ ವಿಶ್ವದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸು. 2/3ರಷ್ಟು ಜರ್ಮನಿ, ಅಮೆರಿಕ

ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 50ರಷ್ಟು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲೂ ಶೇ. 42ರಷ್ಟು ಫ್ರಾನ್ಸ್, ರಷ್ಯ, ಸ್ವೀಡನ್, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಗಳಲ್ಲೂ ಉಳಿದ ಶೇ.8ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು, ವೆನಿಜುವೇಲ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಶೇ. 85ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ವಜ್ರದ ಸುಮಾರು ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕಾಂಗೋ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು, ಕೆನಡ, ರಷ್ಯ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸೇರಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಚಿನ್ನದ ಸು. 4/5ರಷ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಬರುವುದು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಗಣಿಗಳಿಂದ. ಪ್ಲಾಟಿನಂ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕೆನಡ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ, ರಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಕೊಲಂಬಿಯಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಬೆಳ್ಳಿ ಸರಬರಾಜಿನ ಸು. ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಭಾಗ ಮೆಕ್ಸಿಕೋ, ಪೆರು ಮತ್ತು ಬೊಲಿವಿಯಗಳಿಂದಲೂ ಉಳಿದುದರ ಬಹುಭಾಗ ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳು, ಕೆನಡ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳಿಂದಲೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಗಣಿಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ, ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಐರೋಪ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ತವರ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಲಯ ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ದೂರಪ್ರಾಚ್ಯ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲೂ ಸಾಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿವೆ. ಸತುವಿನಲ್ಲಿ ಸು. ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲೂ ಉಳಿದದ್ದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೆನಡ, ರಷ್ಯ, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‍ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸೀಸದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಮತ್ತು ಕೆನಡ ಸೇರಿ ಸು. 2/5ರಷ್ಟನ್ನೂ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಮತ್ತು ರಷ್ಯಗಳು ಉಳಿದದ್ದರಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗವನ್ನೂ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿವೆ. ನಿಕ್ಕಲ್, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಕ್ರೋಮಿಯಂ, ಟಂಗ್‍ಸ್ಟನ್, ಕೋಬಾಲ್ಟ್, ಯುರೇನಿಯಂ ಮುಂತಾದ ಖನಿಜಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳು ಕೂಡ ವಿಶ್ವದ ಕೆಲವೇ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿವೆ.

ವಿವಿಧ ಖನಿಜಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪರಿಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿತರಣೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಏಕರೀತಿ ಇಲ್ಲ. ಆಯಾ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಖನಿಜಗಳ ಮೂಲಗಳು ಯಾವುವೆಂಬುದೂ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಈ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿವೆಯೆಂಬುದೂ ಆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆರ್ಥಿಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಪಾತ್ರವೇನೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತವೆ. ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಸ್ಥಾನ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ್ದು. ವಿಶ್ವದ ಒಟ್ಟು ಖನಿಜೋತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಪಾಲು ಈ ರೀತಿ ಇದೆ; ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಶೇ. 60 ಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಶೇ. 50, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಶೇ. 24, ಸತು ಶೇ. 47, ಸೀಸ ಶೇ. 27, ತಾಮ್ರ ಶೇ. 20, ಬೆಳ್ಳಿ ಶೇ. 16, ಚಿನ್ನ ಶೇ. 15. ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಗಮನಾರ್ಹ ಗಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ನೆಲದಿಂದ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಹೀಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ ಸ್ಥಾನವುಂಟು. ಪ್ರಪಂಚದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಲಭ್ಯವಾಗಲು ಇದು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

ಒಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ವೈವಿಧ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳು. ರಷ್ಯ, ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿನ ದೇಶಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಭಾರತವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಹುದುಗಿರುವ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಭಾರತ ಸಾಕಷ್ಟು ಹೊರ ತೆಗೆಯುತ್ತಿಲ್ಲವಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಖನಿಜಗಳು ಗಣನೀಯ ಪರಿಮಾಣಗಳಲ್ಲಿವೆ ಎಂಬುದು ಈಚೆಗೆ ನಡೆಸಿರುವ ಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈಚಿನ ಅಂದಾಜಿನ ಪ್ರಕಾರ ಇಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ಪರಿಮಾಣ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿರುವ ಒಟ್ಟು ನಿಕ್ಷೇಪದ ಕಾಲುಭಾಗದಷ್ಟಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಒರಿಸ್ಸ, ಬಿಹಾರ, ಜಾರ್ಖಂಡ್, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಕರ್ನಾಟಕ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಗೋವಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಯೋಜನಾನುಗುಣವಾಗಿ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ದೇಶದ ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಅದಿರನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ–ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜಪಾನಿಗೆ–ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಝರಿಯ, ರಾಣಿಗಂಜ್ ಮತ್ತು ಬೊಕಾರೊಗಳಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಸ್ಥಾನೀಕರಣವಾಗಿದೆ. ಅಸ್ಸಾಂ, ತ್ರಿಪುರ, ಮಣಿಪುರ, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ, ಪಂಜಾಬ್, ಹಿಮಾಚಲಪ್ರದೇಶ, ಕ್ಯಾಂಬೇ–ಕಚ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತೈಲಗಣಿಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಬಹುದೆಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತಪಟ್ಟಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ್ದು ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾನ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಗೋವದಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರಿನ ಬಹುಭಾಗ ದೊರಕುತ್ತಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಇದು ಸಹಾಯವಾಗಿರುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ರಫ್ತು ಮೂಲಕ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯದ ಗಳಿಕೆಗೂ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತಮದರ್ಜೆಯ ಅಭ್ರಕ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲೂ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಗಣ್ಯಸ್ಥಾನವುಂಟು. ಪರಮಾಣುಶಕ್ತಿಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಯುರೇನಿಯಂ ನಿಕ್ಷೇಪ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಇವುಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ಚಿನ್ನ, ವಜ್ರ, ತಾಮ್ರ, ಸೀಸ, ಸತು, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಇಲ್ಮೆನೈಟ್, ಜಿಪ್ಸಮ್, ಕ್ರೋಮೈಟ್, ಫ್ಲೂರೈಟ್ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಖನಿಜನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ದೇಶದಲ್ಲಿವೆ. ಈಚೆಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಖನಿಜಮೂಲಗಳಿಂದ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಮೂಲ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಒದಗುತ್ತಿವೆ. ಭಾರತದ ನಾಲ್ಕು ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ. ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹೊಸ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಭಾರತದ ಯುರೇನಿಯಂ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್, ನೈವೇಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್, ಬೈಲದಿಲ ಹಿಂದುಸ್ತಾನ್ ಸತು ಕಂಪನಿ, ಖೇತ್ರಿ ತಾಮ್ರ ಯೋಜನೆ, ಕೋರ್ಬ ಹಾಗೂ ಕೊಯ್ನಾ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಯೋಜನೆ ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೆಲವು. ದೇಶದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕ ಯೋಜನಾಯುಗ ಆರಂಭವಾದ ಅನಂತರ ಹೊಸ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಗಣಿಗಳ ಬ್ಯೂರೊ ಇವು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಸಂಶೋಧನ, ವ್ಯವಸ್ಥಾಪನ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖನಿಜ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಒಂದನ್ನು 1958ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಅನೇಕ ಗಣಿಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ತೈಲ ಹಾಗೂ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ ಆಯೋಗ ದೇಶದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಧನೆಯ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗಣಿಶಾಖೆಯ ಮೂಲಕ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿ ಸೂಕ್ತ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಯೋಜನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗಿನಿಂದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಕೈಗೊಂಡಿರುವ ಕ್ರಮಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಖನಿಜೋತ್ಪನ್ನಗಳ ಒಟ್ಟು ಮೌಲ್ಯ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. (ಎ.ಪಿ.ಎಸ್.)

ಗಣಿತ ವಿಧಾನದ ಭೂಸ್ವರೂಪ ನಿರೂಪಣೆ: ಚಿತ್ರ ವಿಧಾನಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಇಂದು ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳ ಎತ್ತರ, ಇಳಿಜಾರು ಹಾಗೂ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವ ಅನೇಕ ಗಣಿತ ವಿಧಾನಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಿಂದಾಗಿ ಭೂಸ್ವರೂಪ ನಿರೂಪಣಾ ವಿಧಾನಗಳೂ ಸಹ ಪರಿಷ್ಕೃತಗೊಂಡಿವೆ. ಗಣಿತ ವಿಧಾನಗಳು ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಭೂಸ್ವರೂಪ ನಕ್ಷೆಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳದ ಎತ್ತರ, ಬೆಂಚ್ ಮಾರ್ಕ್, ತ್ರಿಕೋನ ಮಿತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಪದರ ಬಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಸಮೋನ್ನತಿ ರೇಖಾ ವಿಧಾನಗಳು ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. (ಆರ್.ಎಸ್.)

ಗದಗ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ, ತಾಲ್ಲೂಕು ಹಾಗು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. $15^0 15'$–$15^0 45'$ ಉ. ಅ. ಮತ್ತು $75^0 20'$ ದಿಂದ $75^0 47'$ ಪೂ. ರೇ. ಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಕೊಪ್ಪಳ, ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಬಳ್ಳಾರಿ, ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಹಾವೇರಿ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಧಾರವಾಡ, ಹಾಗೂ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ. 1997ರಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟ ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 4656 ಚ.ಕಿಮೀ. ಶಿರಹಟ್ಟಿ, ಮುಂಡರಗಿ, ಗದಗ, ನರಗುಂದ ಮತ್ತು ರೋಣ ಐದು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನು, 11 ಹೋಬಳಿಗಳನ್ನು, 106 ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು 443 ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 9,71,835.

ಭೂಸ್ವರೂಪ: ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಇದನ್ನು ಬೆಳವಲದ ನಾಡು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗಜೇಂದ್ರಗಡ ಗುಡ್ಡ, ನವಲುಗುಂದ ಗುಡ್ಡ ಮತ್ತು ಕಪ್ಪದ ಗುಡ್ಡಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು. ಕಪ್ಪದ ಗುಡ್ಡ ಗದಗ ನಗರದ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ 48 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದು ಎರಡು ತುದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 6 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 16 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಕಪ್ಪದ ಗುಡ್ಡ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಸರಾಸರಿ 122 ಮೀ. ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ನದಿಗಳು: ತುಂಗಭದ್ರ ನದಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಶಿರಹಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಮುಂಡರಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸುವಂತೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಗೆ ಮುಂಡರಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೀರೇಹಳ್ಳ ಮತ್ತು ಕಪ್ಪಡ ನದಿಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳ ಮತ್ತು ಆಲೂರಹಳ್ಳ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಇತರ ನದಿಗಳು.

ವಾಯುಗುಣ: ಇದು ಅರೆ ಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣ ಹೊಂದಿದೆ. ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಸರಾಸರಿ ದೈನಂದಿನ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣಾಂಶ 38^0 ಸೆ. ಮತ್ತು ಸರಾಸರಿ ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣಾಂಶ 23^0 ಸೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 61 ಸೆಂಮೀ. ಜೂನ್‍ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‍ವರೆಗೆ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು, ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 32620 ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮುಳ್ಳಿನ ಗಿಡ, ಕುರುಚಲು ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಕಪ್ಪತಗುಡ್ಡ, ಗಜೇಂದ್ರಗಡ ಗುಡ್ಡ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲು ಸಸ್ಯವರ್ಗವಿದೆ. ಜವುಗು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಈಚಲು ಮರಗಳಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕರಡಿ, ತೋಳ, ಕಿರುಬ, ನರಿ, ಸಾಂಬಾರ ಜಿಂಕೆ, ಹಾಗೂ ಕೋತಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ನಿರಾವರಿ ಮೂಲವೆಂದರೆ ಕಾಲುವೆ (6,278ಹೆ.), ಕೆರೆ (619ಹೆ.), ಬಾವಿ (3395ಹೆ.) ಹಾಗೂ ಇತರ ಮೂಲಗಳು (4324ಹೆ.). ವ್ಯವಸಾಯ: ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ಬಿತ್ತನೆಯ ಪ್ರದೇಶ 398512 ಹೆ. ಗಳು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಬತ್ತ, ಗೋಧಿ, ತೊಗರಿ, ಇತರ ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಜೋಳ ಮುಂತಾದ ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಳು. ಇತರ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಹತ್ತಿ, ಕಬ್ಬು ತರಕಾರಿ, ನೆಲಗಡಲೆ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜಗಳು.

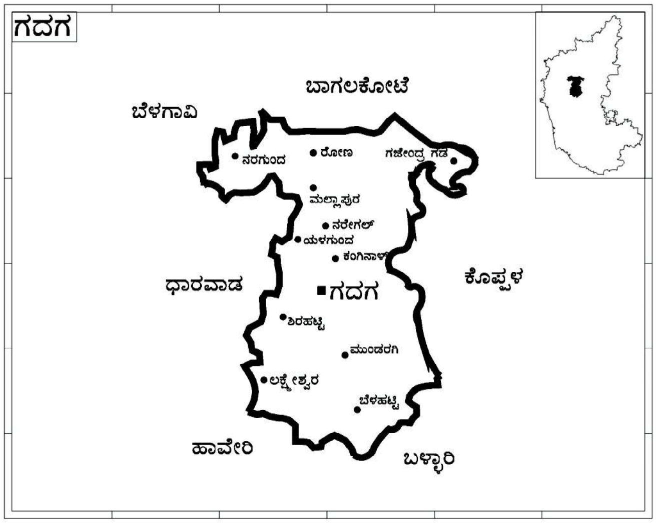

ಪಶು ಸಂಗೋಪನೆ: ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಶು ಸಂಗೋಪನೆ ಮತ್ತು ಪಶುವೈದ್ಯ ಸೇವೆ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿವೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: 1997ರಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ. ಕೈಗಾರಿಕೆಯು ಹೆಚ್ಚು ಸಾಧನೆ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆ, ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳು, ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವ ಉದ್ದಿಮೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಹಿತ್ತಾಳೆ, ತಾಮ್ರ ಹಾಗೂ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ರೈಲು ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 62 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಬ್ರಾಡ್‌ಗೇಜ್, 50 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಮೀಟರ್ ಗೇಜ್ ರೈಲು ಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು 12 ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ಗದಗದಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆ ಜಂಕ್ಷನ್ ಇದೆ. 2,038 ಕಿಮೀ ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿ, 46 ಕಿಮೀ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ, 663 ಕಿಮೀ ಇತರೆ ಜಿಲ್ಲಾ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕು: ಗದಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1097 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ರೋಣ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಶಿರಹಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಮುಂಡರಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಧಾರವಾಡ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ, ನೇಯ್ಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಯಂತ್ರ ಮಗ್ಗಗಳು ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿವೆ. ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವುದು, ನೂಲು ತೆಗೆಯುವುದು, ಬೀಡಿ ಕಟ್ಟುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯೋಗ. ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಶೇಂಗ ಬೆಳೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,32,011.

ಗದಗ: ತಾಲ್ಲೂಕು ಹಾಗೂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. $15^0 25'$ ಉ. ಅ. ಮತ್ತು $75^0 35'$ ಪೂ. ರೇ. ದಲ್ಲಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕ್ರುತಪುರವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಇಲ್ಲಿನ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ವಿಜಯನಗರ ಅರಸರ ಕಾಲದಿಂದ ಗದಗ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂತು. ಎಡೆಯೂರು ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಗದ್ದುಗೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಗದುಗ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿತು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಗದಗ ಪಟ್ಟಣ ಅಗಾಧವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದು, ಇದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಬೆಟಗೇರಿ ಇಂದು ಗದಗದ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಗದಗ–ಬೆಟಗೇರಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,54,849. ಗದಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಕೂಟೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ವೀರನಾರಾಯಣ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಗಬಾನ್: ಆಫ್ರಿಕದ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. 4^0ದ–3^0 ಉಅ. ಮತ್ತು 8^0–16^0 ಪೂರೇ.ದ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಗಬಾನ್‌ಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ರಿಯೊಮುನಿ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಮರೂನ್, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೊ ಇವೆ. ಗಬಾನಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,67,591 ಚಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ; 1,389,201. ರಾಜಧಾನಿ ಲೀಬ್ರವೀಲ್ಲೆ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 419,596.

ಭೌತಲಕ್ಷಣ: ಗಬಾನ್ ರಾಜ್ಯದ ಕರಾವಳಿ ಕಿರಿದಾಗಿದೆ; ಮರಳುಗಲ್ಲು ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ; ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಅಗಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಲೋಪೇಜ್ ಭೂಶಿರಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಬೆಂಗ್ಯುಲ ಪ್ರವಾಹದಿಂದಾಗಿ ಮರಳುದಂಡೆಗಳೇರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಈ ಕಡಲ ಪ್ರವಾಹ ಆಫ್ರಿಕದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗಿ ನದಿಗಳು ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಬೀಳುವ ಕಡೆ ಮರಳು ದಂಡೆಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದ ಲಗೂನ್‌ಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ. ಲೋಪೇಜ್ ಭೂಶಿರದ ಬಳಿ ತೀರ ಡೊಂಕಾಗಿದೆ. ಗಬಾನ್ ನದಿ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಬೀಳುವ ಕಡೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಅಳಿವೆಯುಂಟು. ರಾಜ್ಯದ ಒಳನಾಡಿದ ಮೇಲ್ಮೈ ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ್ದು, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸ್ಫಟಿಕಾಕಾರದ ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವೆ ಉಲೆಯು, ನಟೆಮ್ ಮತ್ತು ಇವಿಂಡೊ ನದೀ ಬಯಲುಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಓಗೋವೇ ನದಿ ತಡಿಯಾಕಾರದ ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮರಳುಗಲ್ಲು ಮತ್ತು ಖನಿಜ ಪದರ ಶಿಲೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು; ಲಂಬಾರೇನೇ ಬಳಿ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲುಗಳು ಹೇರಳ. ಸಾಗರತೀರದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಬೆಟ್ಟ ಸೀಮೆ. ಇದರ ನೆರೆಯ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಂಗ ಮತ್ತು ನ್ಗೌನೀ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ನ್ಗೌನೀ ನದಿ ಓಗೋವೇಯ ಉಪನದಿ. ನ್ಗೌನೀ ಮತ್ತು ಓಗೋವೇ ನದಿಗಳ ನಡುವಣ ದಟ್ಟ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ 1,725 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಇಬೌಂಡ್ಜಿ ಪರ್ವತವಿದೆ. ಇದು ಗಬಾನಿನ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತ.

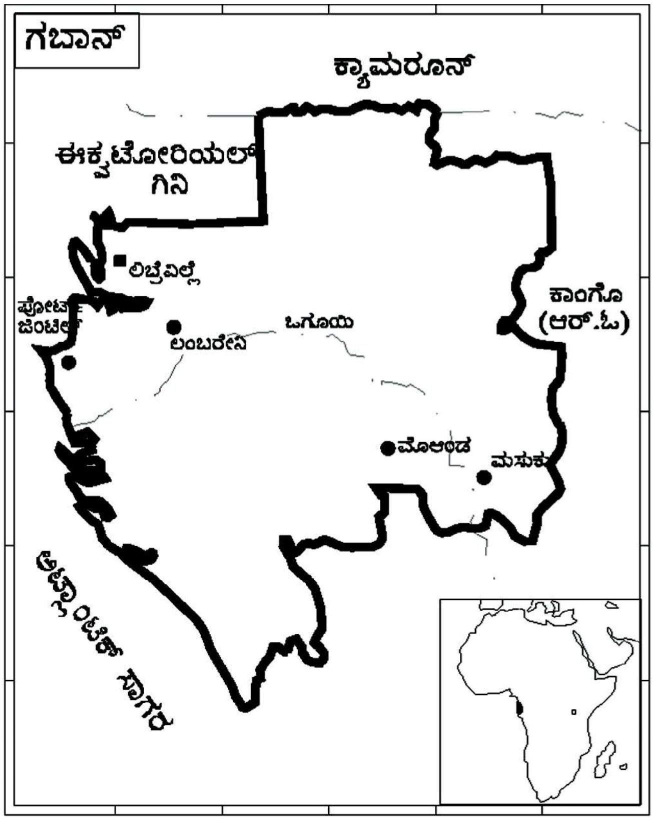

ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಿ ವರ್ಗ ಗಬಾನಿನದು ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ವಾಯುಗುಣ. ಋತುಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ; ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಲ್ಲ. ಇಡೀ ವರ್ಷ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರದ ಬೆಂಗ್ಯುಲ ಶೀತ ಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹದಿಂದಾಗಿ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ, ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಇವೆರಡೂ ಹೆಚ್ಚು. ಇಡೀ ರಾಜ್ಯ ನಿತ್ಯಹಸುರಿನ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಸು. 3,000 ಪ್ರಭೇದದ ಮರಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಓಕೌಮೆ ಅಥವಾ ಗಬಾನ್ ಮಹಾಗನಿ ವಾಣಿಜ್ಯಮೌಲ್ಯವುಳ್ಳದ್ದು. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಗುಲ್ಮ ವೃಕ್ಷಗಳು ಅಧಿಕ. ಕೆಳ ಓಗೋವೇ ಪ್ರದೇಶದ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಪಪೈರಸ್ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಕೋತಿಗಳು, ಗೊರಿಲ್ಲ, ಜಿಂಕೆ, ಕಾಡುಕೋಣ, ನೀರುಕುದುರೆ ಇವು ಇಲ್ಲಿನ ವನ್ಯ ಮೃಗಗಳು.

ಜನಜೀವನ: ಗಬಾನಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಐರೋಪ್ಯರಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರ ಪೈಕಿ ಪಿಗ್ಮಿಗಳು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಚದುರಿದ್ದಾರೆ. ಬೇಟೆ, ಆಹಾರ ಸಂಗ್ರಹ – ಇವು ಇವರ ಜೀವನೋಪಾಯ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಮುಂದುವರಿದವರಾದ ಮ್ಪಾಂಗ್ವೇಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಫ್ಯಾಂಗ್ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಭಾಗಶಃ ಬೆರೆತಿದ್ದಾರೆ. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಕೋಟ ಮುಂತಾದ ತಂಡಗಳುಂಟು. ಈ ಜನ ಕ್ಯಾಮರೂನಿನ ಗುಂಪುಗಳೊಡನೆ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಂಡ ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ಮೂಲತಃ ಸರ್ವಚೇತನವಾದಿಗಳು. ಈಚೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ. ನೆಲದ ಒಡೆತನ ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿದ್ದು, ಗುಂಪುಗಳ ಯಜಮಾನರು ಅದನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಕೃಷಿ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಅದೇ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾಧ್ಯಮ.

ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ: ಕೃಷಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಜೀವನೋಪಾಯ. ಬಾಳೆ, ಮರಗೆಣಸು, ಕೆಸವು ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು. ರಬ್ಬರ್, ಕೋಕೋ – ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಈಚಿನ ಬೆಳೆಗಳು. ತಾಳೆಎಣ್ಣೆ, ದಂತ, ಮರ ಇವು ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು. ಪೋರ್ಟ್ – ಜೆಂಟಿಲಿನಲ್ಲಿ ಪದರ ಹಲಗೆ (ಪ್ಲೈವುಡ್) ಕಾರ್ಖಾನೆಯುಂಟು. ಚಿನ್ನ, ವಜ್ರ, ಕಲ್ಲುಪ್ಪು, ಪೊಟಾಷ್, ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು. ಲೋಪೆಜ್ ಭೂಶಿರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ವೀಲ್ ಬಳಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮೆಕಾಂಬೊದಲ್ಲೂ ನೈಋತ್ಯದ ಟ್ಚಿಬಾಂಗ್ದದಲ್ಲೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಉಂಟು. ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ವೀಲ್ ಬಳಿ ಮೌನಾನದಲ್ಲಿ ಯುರೇನಿಯಂ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಗಬಾನ್‌ನ ಮುಖ್ಯ ಆಮದುಗಳು– ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ರಫ್ತುಗಳು ಚೌ ಬೀನೆ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ತಾಳೆ ಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ತಿರುಳು, ಕೋಕೋ. ಗ್ಯಾಬಾನಿನ ರಾಜಧಾನಿ ಲೀಬ್ರವಿಲ್ಲೆ. ಪೋರ್ಟ್ – ಜೆಂಟಿಲ್ ಮುಖ್ಯ ರೇವು ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ನಡ್ಜೋಲೆ, ಮೌಯಿಲ, ಫ್ರಾನ್ಸವೀಲ್ ಮತ್ತು ಲಂಬಾರೇನೇ – ಇವು ಇತರ ಪಟ್ಟಣಗಳು. ಲಂಬಾರೇನೇಯಲ್ಲಿ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಷ್ವಿಟ್ಜ್ಜರ್ 1913 ರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಗಯಾ: ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯದ ಪಟಣ ವಿಭಾಗದ ಒಂದು ನಗರ. ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೇಂದ್ರ. ಉ.ಅ. 24°49′ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 85°1′ ಮೇಲೆ, ಪೂರ್ವ ರೈಲ್ವೆಯ ಮುಖ್ಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪಟಣ ನಗರಕ್ಕೆ 88 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಫಲ್ಗು ನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಈ ನಗರದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 29 ಚ.ಕಿಮೀ. ಗಯೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಛೋಟಾನಾಗಪುರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಅಂಚಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲ ಬರಡಾಗಿರುವ ಫಲ್ಗು ನದಿಯ ಮರಳು ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ಕಾಯುವುದರಿಂದ ಗಯಾ ನಗರದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ನಗರ ಛೋಟಾನಾಗಪುರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಗಂಗಾ ನದಿಯ ಬಯಲೂ ಕೂಡುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಇದೊಂದು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 3,94,185.

ಬೋಧಗಯಾ : ಬೋಧಗಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಗಯಕ್ಕೆ 11 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಸು. 2,400 ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹಳೆಯದೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಬೋಧಿವೃಕ್ಷವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಶಾಕ್ಯವಂಶದ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥ ಆರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಕಠಿಣ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿ ತನ್ನ ಮೂವತ್ತೈದನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನೋದಯ ಪಡೆದು ಬುದ್ಧನಾದ. ಬುದ್ಧನ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದ ಮೊದಲಿಗರಲ್ಲಿ ಗಯಾ ನಿವಾಸಿಗರೂ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಗುಹೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಅಶೋಕನ ಶಾಸನವಿದೆ. ಪ್ರ.ಶ. ಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಬೋಧಿವೃಕ್ಷದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಅಶೋಕ ದೊಡ್ಡ ವಿಹಾರವೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಅದರ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಇಂದೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಈಗ ಇಲ್ಲಿರುವ ದೇವಮಂದಿರ 17 ಮೀ ಚೌಕವಾಗಿದ್ದು 53 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಒಳಗಡೆ ಬುದ್ಧನ ದೊಡ್ಡ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ಮೇಲಿನ ಅಂತಸ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಾಯಾದೇವಿಯ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚೀನೀಯಾತ್ರಿಕ ಯುವಾನ್ ಚಾಂಗ್ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (ಸಿ.ಕೆ.ವೈ.ಡಿ.;ಜಿ.ಎಚ್.)

ಗರಿಷ್ಠ ಒತ್ತಡ ಕಾಲ (ಪೀಕ್ ಅವರ್ ಪ್ರೆಷರ್): ಸಂಚಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಗರದ ಆಂತರಿಕ ರಚನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ರಸ್ತೆಗಳ ಗಾತ್ರ, ಸಂಚರಿಸುವ ಮಾರ್ಗ, ಜನಸಾಂದ್ರತೆ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳ ರಚನೆ, ಸೇವಾ ಸವಲತ್ತುಗಳ ಬಳಕೆ, ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ನಗರದ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ವಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನವನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ದಿನದಲ್ಲಿ 10 ರಿಂದ 12 ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತವೆ. ಕಛೇರಿಗಳು, ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳು, ಆಡಳಿತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ವ್ಯಾಪಾರ ವಹಿವಾಟು, ಅಂಚೆ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ಬ್ಯಾಂಕ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ತಮ್ಮ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರು, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು, ಸರ್ಕಾರಿ, ವಾಣಿಜ್ಯವರ್ತಿಗಳು, ಮೊದಲಾದ ವರ್ಗದವರು ತಮ್ಮ ಸೇವೆಗಳಿಗೆ ನಿರತರಾಗಲು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುವ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಧಾವಿಸುವುದು ಸಹಜ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ, ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ, ರಸ್ತೆಗಳು ಸಂಧಿಸುವ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ವಾಹನಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆಯು ದಿನದ ಯಾವುದೇ ವೇಳೆಗಿಂತ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ, ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಗರಿಷ್ಠ ಒತ್ತಡ ಕಾಲ ಎನ್ನುವರು. ವಾಹನ – ಜನ ಗರಿಷ್ಠ ಒತ್ತಡವು ದಿನದ ಎರಡು ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ; ಕಛೇರಿ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ವಾಣಿಜ್ಯ, ಶಾಲಾಕಾಲೇಜು, ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ (8–10ಗಂಟೆ) ಹಾಗು ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುವ (5.30–6.30 ಗಂಟೆ) ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಒತ್ತಡಗಳು ನಗರದ ಪ್ರಮುಖ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಗರಿಷ್ಠ ಒತ್ತಡದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ನೂಕುನುಗ್ಗುಲು, ಸಂಚಾರಿ ನಿಯಮಗಳ ಉಲ್ಲಂಘನೆ, ಸಕಾಲಕ್ಕೆ ಕ್ರಮಿಸುವಲ್ಲಿ ಅನಾನುಕೂಲ, ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯ ಸಂಚಾರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಡ ಇತ್ಯಾದಿ. ಗರಿಷ್ಠ ಸಂಚಾರಿ ಒತ್ತಡ ಕಾಲಗಳು ಮಹಾನಗರ, ಪ್ರಧಾನ ನಗರ, ಮೆಟ್ರಾಪೊಲಿಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಗಲಾಪಗಸ್ ದ್ವೀಪಗಳು: ಸಮಭಾಜಕೀಯ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ, ಈಕ್ವೆಡಾರಿನ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 800–1120 ಕಿಮೀ ವರೆಗೆ ಹರಡಿರುವ 14 ದೊಡ್ಡ ಮತ್ತು ಹಲವಾರು ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪಗಳ ಗುಂಪು. ಇವುಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 7643 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದೂ ಎತ್ತರವಾದದ್ದೂ ಆದ ದ್ವೀಪ ಆಲ್ಬೆಮಾರ್ಲ್. ಗಲಾಪಗಸ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮವನ್ನು 1535ರಲ್ಲಿ ಪನಾಮಾದ ಬಿಷಪ್ ಥಾಮಸ್ ಡಿ ಬೆರ್ಲಾಂಗ್ ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಉಗಮ ಹೇಗಾಯಿತೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದವಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಇವು ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡದೊಂದಿಗೆ ಎಂದಿಗೂ ಸೇರಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈಗಲೂ ಜೀವಂತವಾಗಿರುವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಪರ್ವತಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆಲ್ಬೆಮಾರ್ಲ್‌ನ ಒಂದು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ 1948ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಮೂರು ಬಾರಿ ಸ್ಫೋಟಗೊಂಡಿತು. ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಅನೇಕ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ತಾಪಮಾನ 21°–29.5° ಸೆ. ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನ ಮೇಲ್ಮೈ ಉಷ್ಣತೆಯೂ 17°2′–30°ಸೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ಸುತ್ತ ಹರಿಯುವ ಶೀತಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹ.

ಕಳ್ಳಿ, ಕುರುಚಲು ಮತ್ತು ಕುಬ್ಜ ಪರ್ಣಪಾತಿ ವೃಕ್ಷಗಳು ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ. ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪೇರಲ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಜಾತಿಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಮತ್ತು ಉರಗಗಳು ಉಂಟು. ರಾಕ್ಷಸಾಕಾರದ ಆಮೆ ಮತ್ತು ಇಗ್ವಾನ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪುರಾತನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಕುಲಗಳಿವೆ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬುಗಳು. ಚರ್ಮ, ವಸ್ತ್ರ, ಗಂಧಕ ಮತ್ತು ಮೀನು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ನಿರ್ಯಾತಗಳು. (ಎಂ.ಎ.ಎಚ್.)

ಗಲ್ಫ್ ಸ್ಟ್ರೀಮ್: ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಉಷ್ಣಪ್ರವಾಹ. ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತ ಪ್ರವಾಹವು ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಕೇಪ್ ವರ್ಡೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡು ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಟ್ರಿನಿದಾದ್ ದ್ವೀಪವನ್ನು ತಲುಪಿದ ಮೇಲೆ ಎರಡು ಶಾಖೆಗಳಾಗಿ ವಿಭಜನೆಗೊಂಡು ಒಂದು ಶಾಖೆ 'ಅಂಟಿಲಾಸ್' ಪ್ರವಾಹವಾಗಿ ವೆಸ್ಟ್‌ಇಂಡಿಸ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುವುದು. ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಖೆ ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಮೂಲಕ ಹರಿದು 'ಕೆರಬಿಯನ್' ಪ್ರವಾಹವಾಗಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅಂಟಿಲಾಸ್ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಫ್ಲಾರಿಡ ಜಲಸಂಧಿಯ ಮೂಲಕ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು. ಫ್ಲಾರಿಡ ಜಲಸಂಧಿಯಿಂದ ಹೆಟಿರಾಸ್ ಭೂಶಿರದವರೆಗೆ ಇದನ್ನು ಫ್ಲಾರಿಡ ಪ್ರವಾಹವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಗ್ರಾಂಡ್‌ಬ್ಯಾಂಕಿನವರೆಗಿನ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಗಲ್ಫ್‌ಸ್ಟ್ರೀಮ್ ಉಷ್ಣಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅನಂತರ ಇದು ಪ್ರತಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದು.

ಗಲ್ಫ್‌ಸ್ಟ್ರೀಮ್ ಪ್ರವಾಹದ ನೀರಿನ ಲವಣತೆ ಶೇ. 36, ಉಷ್ಣತೆ 26.6°ಸೆ. ಇದು ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡುವಾಗ 80 ರಿಂದ 160 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಸು. 600 ಮೀ ಆಳವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು, ದಿನವೊಂದಕ್ಕೆ ಸು. 128 ಕಿಮೀ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವೇಗ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿ ವೇಗಕ್ಕಿಂತ 1000 ಪಟ್ಟು ಅಧಿಕ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ವೃತ್ತದ ಬಳಿಯ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇದೇ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಸಾಗರೋಧಕ ಪ್ರವಾಹ.

ಗಲ್ಫ್ ಸ್ಟ್ರೀಮ್ ನೌಕಾ ಸಾರಿಗೆಗೂ ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಿಂದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಕರಾವಳಿಯ ಬಂದರುಗಳತ್ತ ಯಾನ ಮಾಡುವ ತೈಲವಾಹಕ ಮತ್ತು ಅದಿರು ಸಾಗಣೆ

ನೌಕೆಗಳು ತಮ್ಮ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖ ಯಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರವಾಹ ಪಥವನ್ನೇರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಯಾನದ ಅವಧಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ವಾಣಿಜ್ಯ ಹಾಗೂ ವಾಯುಗುಣ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ತ್ವವನಿಸಿದೆ. (ಪಿ.ಜಿ.ಡಿ.)

ಗಾಂಗ್‌ಟಾಕ್: ಭಾರತದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಸಿಕ್ಕಿಂ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ಡಾರ್ಜಿಲ್ಲಿಂಗಿನ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 44.8 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಭಾರತ–ಟಿಬೆಟ್ ನಡುವಣ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿದೆ. ಉ.ಅ. $27^0 20'$ ಪೂ.ರೇ. $88^0 38'$ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 29162. ಸಿಕ್ಕಿಂ ರಾಜ್ಯ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದ್ದು, 1700 ಮೀ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಧುನಿಕ ವಾಹನ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿಲ್ಲ. 1954 ರಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಪ್ತವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ ಜಾರಿಗೆ ಬರುವ ಮುನ್ನ ಗಾಂಗ್‌ಟಾಕ್‌ಗೂ ಬಂಗಾಲ–ಸಿಕ್ಕಿಂ ಗಡಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ರಂಗ್‌ಪೂಗೂ ನಡುವೆ 48 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಮೋಟಾರ್ ಹೆದ್ದಾರಿ ಮಾತ್ರ ಇತ್ತು. 1954ರ ಅನಂತರ ಗಾಂಗ್‌ಟಾಕ್‌ನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರವ ಲಾಚೆನ್‌ವರಿಗೆ ಜೀಪ್ ದಾರಿಗಳೂ ಮೋಟಾರು ಹೆದ್ದಾರಿಗಳೂ ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಉತ್ತರ ಸಿಕ್ಕಿಂನಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನ, ಸೇಬು, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ಸೌಲಭ್ಯ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ರಿಷಿ, ಜೆಲೆಪ್ಲಗಳಿಂದ ಗಾಂಗ್‌ಟಾಕ್‌ಗೆ ಇದ್ದ ಕುದುರೆಮಾರ್ಗ ಜೀಪ್ ದಾರಿಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡಿದೆ. ಗಾಂಗ್‌ಟಾಕ್‌ಗೂ ಸಿಕ್ಕಿಂನ ಇತರ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ಈಗ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಗಾಂಗ್‌ಟಾಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಂ ರಾಜನ ಅರಮನೆ, ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದ ಸದಸ್ಯರ ನಿವಾಸಗಳು ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರಿ ಸೌಧಗಳಲ್ಲದೆ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳು, ಜೈಲು, ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು ಉಂಟು. ಇಲ್ಲಿಂದ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ 6 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ರೂಮ್‌ಟಿಮ್‌ನ ಬೌದ್ಧ ಮಠವಿದೆ. ಬೇಳೆ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಕಿತ್ತಳೆಹಣ್ಣು–ಇಲ್ಲಿನ ಬೆಳೆಗಳು. *

ಗಾಂಧೀನಗರ: ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ; ಸಾಬರಮತಿ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲೆ, ಅಹಮದಾಬಾದಿನಿಂದ ಸು. 24 ಕಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿದೆ. ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,95,891.

ಅಹಮದಾಬಾದಿಗಿಂತ 21 ಮೀ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ, 5,500 ಹೆ. ವಿಸ್ತಾರವುಳ್ಳ ಗಾಂಧೀನಗರ ನಿವೇಶನ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಫಲವತ್ತಾದ ಉಸುಕಿನ ಪ್ರದೇಶ; ಇದು ಸುಂದರವಾದ ಮಾವಿನ ಮರಗಳ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ನಗರ ರಚನೆಯ ಅನಂತರವೂ ಇಲ್ಲಿಯ ನಿಸರ್ಗ ಸೌಂದರ್ಯ ಕೆಡದಂತೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ನಗರರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಐದು ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ: 1. ರಾಜಧಾನಿ ವಿಭಾಗ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾರ್ಯಾಲಯಗಳು. 2. ಔದ್ಯೋಗಿಕ ವಿಭಾಗ, 3. ನಗರ ವಿಭಾಗ, 4. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ವಿಭಾಗ ಮತ್ತು 5. ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ದಾಸ್ತಾನು ಮಳಿಗೆಗಳ ವಿಭಾಗ.

ಈ ಹೊಸ ನಗರದ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕುವ ಮುನ್ನ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ 783 ರೈತ ಕುಟುಂಬಗಳ ಬೇಸಾಯದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರದವರು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಸೂಕ್ತ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಸಾಬರಮತಿ ನದೀಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡು ಒಟ್ಟು 5465 ಹೆ. ಭೂಮಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದ ಈ ನಗರದ ರಚನೆಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಯೋಜನಾಬದ್ಧವಾಗಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದ್ದು, ಹಳೆಯ ರಾಜಧಾನಿಗೂ ಹೊಸ ರಾಜಧಾನಿಗೂ ಸಜೀವ ಸಂಪರ್ಕವಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅಹಮದಾಬಾದಿನಿಂದ ಗಾಂಧೀನಗರಕ್ಕೆ ಸುಂದರವಾದ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಹಮದಾಬಾದ್ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಇರುವುದು ಎರಡು ನಗರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ. ಮುಂಬೈ–ದೆಹಲಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗೆ (ನಂ.8) 5 ಕಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಈ ನಗರವುಂಟು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಖೋಡಿಯಾರ್ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ರಸ್ತೆ ಅಹಮದಾಬಾದ್–ಮೌಂಟ್ ಅಬು ನಡುವಣ ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ನಗರದ ಒಳಗಡೆಯಲ್ಲಿ 45–100 ಮೀ ಅಗಲದ ಸುಯೋಜಿತ ಸುಂದರ ರಸ್ತೆಗಳ ನಕ್ಷೆಯನ್ನೇ ಬರೆದಿರಿಸಿದಂತಿದೆ.

ಗಾಂಧೀನಗರ ಜಿಲ್ಲೆ : ಗಾಂಧೀನಗರ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಲಿನ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಹೊಸದೊಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟು 58,000 ಹೆ. ವಿಸ್ತಾರವುಳ್ಳ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ನಗರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಸು. 13 ಕಿಮೀ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 79 ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ. ನಾಲ್ಕು ಗ್ರಾಮಗಳು ಗಾಂಧೀನಗರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 13,39731. *

ಗಾಂಬಿಯ: ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ಒಂದು ದೇಶ. ಆ ಖಂಡದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಚಿಕ್ಕದು. ಈ ದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವಿದೆ. ಉಳಿದ ಮೂರು ಕಡೆಯೂ ಸೆನೆಗಲ್ ಗಣರಾಜ್ಯ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ಉ.ಅ. 13^0–14^0 ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. $14^0 30'$–17^0 ನಡುವೆ ಇರುವ ಈ ದೇಶ ಗಾಂಬಿಯ ನದಿಯ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ದಿಕ್ಕಿನ ಹರಿವಿನ ಕೊನೆಯ 480 ಕಿಮೀ. ಇಬ್ಬದಿಯಲ್ಲೂ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ನದಿ ಭಾಗವೂ ಸೇರಿ ಈ ದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 214970 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8,08,000. ರಾಜಧಾನಿ ಬಂಜುಲ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 44,188 (2001).

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಗಾಂಬಿಯವನ್ನು ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ನದೀ ಕಣಿವೆಯ ಪ್ರದೇಶ, ನೆರೆಮಣ್ಣಿನ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. 2. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಕಚ್ಚುಕಚ್ಚಾದ ಏಣಿನ ಪ್ರದೇಶ. ಇದು ಮರಳಿಲ್ಲಿನ ಕಡಿದಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದಲೂ ನಡುನಡುವೆ ಮರಳಿನ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. 3. ಮರುಳುಗಲ್ಲಿನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಇದು ಕೆಲವೆಡೆ ಸೆನೆಗಲ್‌ನೊಳಕ್ಕೂ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಅಷ್ಟೇನೂ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶವಲ್ಲ.

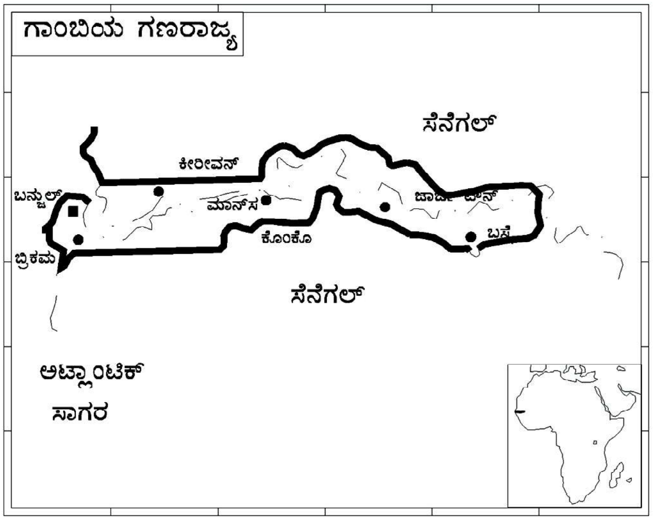

ಗಾಂಬಿಯದ್ದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ. ಜೂನ್– ಅಕ್ಟೋಬರ್ ಮಳೆಗಾಲ. ಅನಂತರ ಒಣಹವೆ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ. ಆಗ ದೂಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಾರುತ ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಯಿಂದ ಈ ದೇಶದ ಮೇಲೆ ಬೀಸುವುದುಂಟು. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 100 ಸೆಂಮೀ ಕರಾವಳಿಯಿಂದ ಒಳನಾಡಿನವರೆಗೆ ಮಳೆ 60 ಸೆಂಮೀ ರಿಂದ 165 ಸೆಂಮೀ ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ 48^0ಸೆ. ವರೆಗೆ ಏರುವುದುಂಟು. ಒಣಹವೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರಾವಳಿಯ ಬಳಿಯ ಉಷ್ಣತೆ 18^0– 50^0ಸೆ.

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆ. ಮಲಿಂಕ ಮತ್ತು ವೋಲೋಫ್ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆಗಳು. ಗಾಂಬಿಯದಲ್ಲಿ 12 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಮಿನ ಪ್ರಚಾರವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಶೇ. 60 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಂದಿ ಮುಸ್ಲಿಮರು, ಶೇ. 10 ಕ್ರೈಸ್ತರು, ಉಳಿದವರು ಸರ್ವಚೇತನ ಪಂಥದವರು.

ವ್ಯವಸಾಯ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಉಷ್ಣವಲಯದ ಒಣಬೇಸಾಯದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ನೆಲಗಡಲೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆ. ಸಾವೆ, ಮೆಕ್ಕೆ ಜೋಳಗಳೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಬತ್ತವನ್ನು ನದಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾವು, ಕಿತ್ತಳೆ, ಬಾಳೆ, ನಿಂಬೆ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ತೀರದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳು ನೆಲಗಡಲೆ, ಕೊಬ್ಬರಿ, ಮತ್ತು ಒಣ ಮೀನು. ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಮೋಟಾರು ವಾಹನ, ಪೆಟ್ರೋಲ್, ಬಟ್ಟೆ, ಔಷಧ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಇವು ಆಮದಾಗುವ ಸರಕುಗಳು.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ಗಾಂಬಿಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಋತು ರಸ್ತೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇಲ್ಲ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಸರ್ಕಾರ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಗಾಂಬಿಯಾಂತರ ರಸ್ತೆ ಬಲಿಂಗೊ ಮತ್ತು ಯೆಲಿಟೆಂಡ ಮೂಲಕ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸೆನೆಗಲ್‌ನಿಂದ ಕ್ಯಾಸನಾನ್ಸ್ ನದಿಯವರೆಗೆ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಕಿರುದಾರಿಗಳಲ್ಲದೆ, 1168 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ 7.8 ಮೀ. ಇಳಿದು ಚಲಿಸುವ ಸಮುದ್ರನೌಕೆಗಳು ಗಾಂಬಿಯ ಅಳಿವೆಯಿಂದ ಬ್ಯಾತರ್ಸ್ಟ್ ವರೆಗೂ ಇಳಿದು ಸಂಚರಿಸುವ ಹಡಗುಗಳು ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಕುಂಟೌರ್‌ವರೆಗೂ ಯಾನಮಾಡುತ್ತವೆ. ಬ್ಯಾತರ್ಸ್ಟ್ ಮುಖ್ಯಬಂದರು. ಇದು ಸೇಂಟ್ ಮೇರಿ ದ್ವೀಪದ ಮೇಲಿದೆ. ಲಂಡನ್, ಲಿಸ್ಬನ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕನ್ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕ ಉಂಟು. (ಪಿ.ಜಿ.ಕೆ.;ಟಿ.ಇ.ಎಚ್.)

ಗಾಂಬಿಯ ನದಿ: ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ಒಂದು ನದಿ. ಗಿನಿ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಫೂಟ್ ಜಲಾನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರತೀರಕ್ಕೆ 240 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಈಶಾನ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ 1120 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅದು ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ತಿರುವುಗುವುದು ನೆರಿಚೊ ನದಿಯೊಂದಿಗೆ ಸೇರುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ. ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿ ಗ್ರೆ. ಟೆಂಡಾ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಗಾಂಬಿಯ ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲೆಗೆ 40 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಗಾಂಬಿಯ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಜೂನ್ ಮತ್ತು ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನದಿ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವೆಡೆಯಿಂದ 150 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಎಲಿಫೆಂಟ್ ದ್ವೀಪದ ಬಳಿ ಅದು ಮತ್ತೆ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನದಿಯ ನೀರು ಉಪ್ಪು. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದಿಂದ 130 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಬಲಿಂಗೊವರೆಗೆ ನೀರು ಉಪ್ಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ 240 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಕುನ್ತಾರ್‌ವರೆಗೂ ನದಿ ಉಪ್ಪಾಗಿರುವುದುಂಟು. ನದಿಯ ಎರಡು ದಂಡೆಗಳನ್ನೂ ಗುಲ್ಮ ವೃಕ್ಷಗಳು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಪಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ಅಗಲ. ಎಲಿಫೆಂಟ್ ದ್ವೀಪದ ಬಳಿಯಿಂದಲೇ ನದಿಯ ಅಳಿವೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆನ್ನಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದುವರೆ ಕಿಮೀ ಅಗಲವಿರುವ ನದಿ, ಬ್ಯಾತರ್ಸ್ಟ್‌ನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಸೇಂಟ್ ಮೇರಿ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಸೇರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅಗಲ 4 ಕಿಮೀ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಲೆ ಹಡಗು ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಟಾಲೆಮಿಗೂ ಅರಬ್ ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಿಗೂ ಗಾಂಬಿಯ ನದಿ ಬಗ್ಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. 1291 ರ ಇಟಲಿಯ ಜಿನೋವ ನಗರದ ನಾವಿಕರು ಗಾಂಬಿಯ ನದಿಯವರೆಗೂ ಬಂದಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಪೋರ್ಚುಗೀಸರಂತೂ ಇದನ್ನು ಕಂಡದ್ದು ನಿಜ. ಆದರೆ ಗಾಂಬಿಯ ನದಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ಪರಿಶೋಧಿಸಿದವನು (1455) ವೆನಿಸಿನ ಅಲ್ ವಿಸ್ ಕಡ ಮೊಸ್ತೊ. ಅನಂತರ ಒಳನಾಡನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಗಾಂಬಿಯದ ಮುಂಗೊ ಪಾರ್ಕ್ ಪ್ರಮುಖ. ಅತ 1795 ಮತ್ತು 1805 ರಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಂಡ ಎರಡು ಪ್ರವಾಸಗಳನ್ನೂ ಈ ನದಿಯಿಂದಲೇ ಆರಂಭಿಸಿದ. ಗಾಂಬಿಯದ ಉಗಮ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿದವನು (1818) ಗ್ಯಾಪರ್ಡ್ ಮೋಲೀನ್ ಎಂಬ ಫ್ರೆಂಚ್ ಪ್ರಜೆ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಗಾಡ್ವಿನ್ ಆಸ್ಟಿನ್ ಶಿಖರ: ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಕಾರಕೋರಂ ಶ್ರೇಣಿಯ ಉನ್ನತ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇದಕ್ಕೆ K^2 (ಕೇಟು) ಶಿಖರ ಎಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ಟಿಬೆಟ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಹೆಸರು ದಾಪ್ಸಾಂಗ್. ಶ್ರೀನಗರದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 256 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಇದು ಎರಡನೆಯ ಉನ್ನತ ಶಿಖರ. ಎತ್ತರ 8,611 ಮೀ. ಸದಾ ಮಂಜುಗಡ್ಡೆ ಆವರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ನೆತ್ತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವ ದಾರಿ ಅತ್ಯಂತ ದುರ್ಗಮವಾದ್ದು. 1850 ರಲ್ಲಿ ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಕರ್ನಲ್ ಹೆನ್ರಿ ಹ್ಯಾವರ್‌ಶ್ಯಾಮ್ ಗಾಡ್ವಿನ್ ಆಸ್ಟಿನ್ (1834 – 1923) ಎಂಬ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಈ ಶಿಖರದ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಅವನ ಹೆಸರನ್ನೇ ಬಳಸಿದೆ. ಬಾಲ್ಟೊರೊ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ನದಿ ಇಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಶಿಖರವನ್ನೇರಲು ಇಟಲಿಯ ಪರ್ವತಾರೋಹಣ ತಂಡವೊಂದು 1954 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಿತು. ಈ ತಂಡದ ನಾಯಕನಾಗಿದ್ದವ ಮಿಲಾನ್ ವಿದ್ಯಾಪೀಠದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಅರ್ಡಿಟೊ ಡೆಸಿಬಿ. ಅವನ ಅನಂತರ 1955 ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪರ್ವತಾರೋಹಣ ತಂಡಗಳು ಗಾಡ್ವಿನ್ ಶಿಖರವನ್ನು ಏರಿದ್ದವು. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಗಾಮ, ವಾಸ್ಕೋ ಡ: 1460–1524. ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ನಾವಿಕ. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗ ಕಂಡುಹಿಡಿದವನು. ಜನನ, ಆಲೆಂತೇಜೂ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಸೈನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ. ಗಾಮನ ಬಾಲ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಗಳು ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. 1492ರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಫ್ರೆಂಚ್ ಹಡುಗುಗಳನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವ ಸೈನ್ಯಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಈತ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದ್ದ. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಚುಗಲ್ಲ ದೊರೆ ಎರಡನೆಯ ಜಾನನಿಂದ ನಿಯುಕ್ತನಾದ. ಈ ಅನ್ವೇಷಣಾ ಯಾತ್ರೆ 1502ರ ಜುಲೈ 8 ರಂದು ಲಿಸ್ಬನಿನಿಂದ ಹೊರಟಿತು. ವಾಸ್ಕೋ ಡ ಗಾಮನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಹಡುಗುಗಳಿದ್ದವು.

ಇವನ ಯಾತ್ರೆ ಕ್ಯಾನರೀ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ತಲಪಿದ್ದು ಜುಲೈ 15 ರಂದು. ನಾವಿಕರ ತಂಡ ಆ ತಿಂಗಳ 26ರಂದು ಕೇಪ್ ವರ್ಡೆ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ತಲುಪಿತು. ಆಗಸ್ಟ್ 3ರ ವರೆಗೂ ಅಲ್ಲೇ ತಂಗಿದ್ದು, ಗಿನೀ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕದಂತೆ ದಕ್ಷಿಣ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮೂಲಕ ಬಳಸು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ, ಗುಡ್‌ಹೋಪ್ ಭೂಶಿರದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿ, ನವೆಂಬರ್ 7 ರಂದು ಸೇಂಟ್ ಹೆಲೀನ ಕೊಲ್ಲಿ ಸೇರಿತು. ನವೆಂಬರ್ 16ರ ವರೆಗೂ ಬೀಡುಬಿಟ್ಟು ಅನಂತರ ಮುಂದುವರಿದ ಪ್ರಯಾಣ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಮಾರುತಗಳಿಂದಾಗಿ ತಡವಾಗಿ ಗುಡ್‌ಹೋಪ್ ಭೂಶಿರವನ್ನು ಬಳಸಿ ಮಾಸೆಲ್ ಕೊಲ್ಲಿ ತಲುಪಿ, ಡಿಸೆಂಬರ್ 8 ರಂದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು 25 ರಂದು ನಟ್ಯಾಲ್ ತೀರವನ್ನು ಸೇರಿತು. ಮರುವರ್ಷದ ಮಾರ್ಚ್ 2ರಂದು ಮೊಜಾಂಬಿಕ್ ತಲಪಿತು. ಗಾಮ ಮತ್ತು ಅವನ ಸಹಪ್ರಯಾಣಿಕರು ಮುಸ್ಲಿಮರೆಂದು ನಂಬಿ ಅಲ್ಲಿನ ಸುಲ್ತಾನ ಗಾಮನಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಚಾಲಕರ ನೆರವು ನೀಡಿದ. ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಕ್ರೈಸ್ತರೆಂಬುದು ತಿಳಿದು ಆ ಚಾಲಕರಲ್ಲೊಬ್ಬ ಅವರನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದ. ವಾಸ್ಕೋಡಗ್ಯಾಮ ಮೊಂಬಾಸವನ್ನು ತಲುಪಿದ್ದು ಏಪ್ರಿಲ್ 7ರಂದು. ಗಾಮ ಮಲಿಂಡಿಯಲ್ಲಿ ತಂಗಿ, ಕಲ್ಲಿಕೋಟೆಗೆ ಹಾದಿ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಚಾಲಕನೊಬ್ಬನ ನೆರವಿನಿಂದ ಯಾನ ಮುಂದುವರಿಸಿದ. 23 ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಹಿಂದೂಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿದ ಮೇಲೆ ಘಟ್ಟಗಳು ಕಾಣಿಸಿದುವು. ಮೇ 20ರಂದು ಗಾಮ ಕಲ್ಲೀಕೋಟೆ ತಲುಪಿದ. ಭಾರತವನ್ನು ತಲಪಿದ್ದರ ಕುರುಹಾಗಿ ಗಾಮ ಅಲ್ಲೊಂದು ಶಿಲಾಸ್ತಂಭ ನೆಟ್ಟ. ಅಲ್ಲಿಯ ಜಾಮೊರಿನ್ ದೊರೆಯಿಂದ ಗಾಮನಿಗೆ ಸ್ವಾಗತ ದೊರಕಿತು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಮುಸ್ಲಿಂ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ವಿರೋಧದಿಂದಾಗಿ ದೊರೆಯೊಂದಿಗೆ ಆತ ಯಾವ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನೂ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸ್ಕೋ ಡ ಗಾಮ ಭಾರತದಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೊರಟ. ಅಂಜೆದಿವ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮಲಿಂಡಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿದ. ಮಾರುತಗಳು ಅನುಕೂಲಪ್ರದವಾಗಿರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟಲು ಅವನಿಗೆ ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ಬೇಕಾಯಿತು. ನಾವಿಕರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಕಾಯಿಲೆಯಿಂದ ಸತ್ತರು. ಮರುವರ್ಷ ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಗುಡ್‌ಹೋಪ್ ಭೂಶಿರವನ್ನು ಬಳಸಿ ಮುಂದುವರಿಯುವಾಗ ಬಿರುಗಾಳಿಯಿಂದ ತೊಂದರೆಯಾಯಿತು. ಉಳಿದಿದ್ದ ಎರಡು ಹಡಗುಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಬೇರ್ಪಟ್ಟವು. ಗಾಮ ಟರ್ಸೇಯಿರ ದ್ವೀಪವನ್ನು ತಲುಪಿ ತನ್ನ ಹಡಗನ್ನು ಲಿಸ್ಬನಿಗೆ ಮುಂದಾಗಿ ಕಳಿಸಿದ. ಅವನು ಲಿಸ್ಬನ್ ತಲಪಿದ್ದು ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 9ರಂದು. ಟರ್ಸೇಯಿರದಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಸೋದರನಿಗಾಗಿ ಶೋಕವನ್ನಾಚರಿಸಿ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 18ರಂದು ಗಾಮ ವಿಜಯೋತ್ಸವ ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಲಿಸ್ಬನ್ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ. ದೊರೆ 1ನೆಯ ಮ್ಯಾನ್ಯುಯೆಲ್ ಅವನಿಗೆ ಡಾಂ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನೂ ವರ್ಷಾಶನವನ್ನೂ ಭೂಮಿಯ ಉಂಬಳಿಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಗೌರವಿಸಿದ.

ಅನಂತರ ದೊರೆಯ ಆದೇಶದಂತೆ ಕಬ್ರಾಲ್ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹೋದ. ಕಲ್ಲಿಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಠಿಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಅಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದ್ದ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಕಬ್ರಾಲನ ನಿರ್ಗಮನಾನಂತರ ಕೊಲೆಗೆ ಈಡಾದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತೀಕಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಸೂಚನೆಯೊಂದಿಗೆ ದೊರೆ ವಾಸ್ಕೋಡ ಗಾಮನನ್ನು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದ. ಅವನಿಗೆ ಭಾರತ ಸಮುದ್ರದ ಅಡ್ಮಿರಲ್ ಎಂಬ ಬಿರುದು ದತ್ತವಾಯಿತು. ದೊರೆ ಅವನಿಗೆ ಹಲವಾರು ವ್ಯಾಪಾರ ಸವಲತ್ತುಗಳನ್ನೂ ನೀಡಿದ. ಗಾಮ ಭಾರತವನ್ನು ತಲುಪಿದೊಡನೆಯೇ ಕಲ್ಲೀಕೋಟೆಯನ್ನು ಉಡಾಯಿಸಿ,

ಭಾರತದ ಯುದ್ಧನೌಕೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ನಾಮ ಮಾಡಿದ. ಅನಂತರ ಕೊಚ್ಚಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ವ್ಯಾಪಾರ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ (1503). ಇವನ ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದಾಗಿ ಗಾಮ ಪೋರ್ಚುಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೀಮಂತನಾದ. ಇವನು ಅನಂತರ ವಿಶ್ರಾಂತ ಜೀವನ ನಡೆಸಿದರೂ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಗೆ ಸಲಹೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ. 1519ರಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಕೌಂಟ್ ಪದವಿ ದೊರಕಿತು. 1524ರಲ್ಲಿ ಈತ ಭಾರತದ ವೈಸ್ ರಾಯ್ ಆದ. 1524ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 24ರಂದು ಕೊಚ್ಚಿನ್ನಿನಲ್ಲಿ ನಿಧನನಾದ. (ಬಿ.ಎಂ.)

ಗಾರ್ನೆಟ್: ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಖನಿಜಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಸಮಮಾಪನೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಫಟಿಕಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ರಚನೆ, ಬಾಹ್ಯರೂಪ, ಭೌತ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಸಮಾನತೆ ತೋರುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚು ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇವು ಅರೆ ಅಮೂಲ್ಯ ಖನಿಜಗಳು. ಇವನ್ನು ಆಭರಣ ಮತ್ತು ಕೈಗಡಿಯಾರಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಮರ, ಚರ್ಮ, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್, ಲೋಹ ಮತ್ತು ಗಾಜಿಗೆ ಹೊಳಪು ಮಾಡುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವರು. ಗಾರ್ನೆಟ್ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಕೆನಡ, ಚೆಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಭಾರತ, ಮಡಗಾಸ್ಕರ್, ಸ್ಪೇನ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದು. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಗಾಲ್: ಈಗಿನ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಬೆಲ್ಜಿಯಂಗಳು ಜರ್ಮನಿ, ಹಾಲೆಂಡ್, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಮ. ಉತ್ತರ ಇಟಲಿಯೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಈ ಇಡೀ ಭಾಗವನ್ನು ರೋಮನ್ನರು ಗಾಲ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 58–51 ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಗಾಲಿಕ್ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಜೂಲಿಯಸ್ ಸೀಸರ್ ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಗೆದ್ದ. ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಗಾಲ್ ಪ್ರದೇಶದ ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳ ಪೈಕಿ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತದ ಉತ್ತರಕ್ಕಿದ್ದ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಆಲ್ಪೈನ್ (ಆಲ್ಪ್ಸ್‌ನ ಆಚೆಯ) ಗಾಲ್ ಎಂದೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿದ್ದ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಸ್ವಿಸ್‌ಆಲ್ಪೈನ್ (ಆಲ್ಪ್ಸ್‌ನ ಈಚೆಯ) ಗಾಲ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಆಲ್ಪೈನ್ ಗಾಲ್ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಲ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಈಗಿನ ಫ್ರಾನ್ಸನ್ನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಗಾಲ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. *

ಗಾಳಿ: ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಚಲಿಸುವ ವಾಯು (ವಿಂಡ್). ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಾಯುವಿನ ಕ್ಷಿತಿಜೀಯ ಚಲನೆಗೆ ಹಾಗೂ 1–3 ನಿಮಿಷಗಳವರೆಗೆ ಆಯ್ದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಾಯುಚಲನೆಯ ಸರಾಸರಿಗೆ ಗಾಳಿ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಹವಾವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪರಿಚಲನೆಗಳೇ (ಮೈಕ್ರೋ ಮಿಟೀರಿಯಲಾಜಿಕಲ್ ಸರ್ಕ್ಯುಲೇಷನ್ಸ್) ಮುಂತಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಾಯುಚಲನೆಗಳು ನಮ್ಮ ಪರಿಗಣನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. 1–3 ನಿಮಿಷದ ಅಂತರದ ಆಯ್ಕೆ ನಮಗೆ ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿದೆ. 1. ವಾಯುಮಂಡಲದ ಪರಿಚಲನೆಯ ಪ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ (ಸರ್ಕ್ಯುಲೇಷನ್ ಪ್ಯಾಟರ್ನ್) ಗಂಟೆಯಿಂದ ಗಂಟೆಗೆ ಮತ್ತು ದಿನದಿಂದ ದಿನಕ್ಕೆ ಆಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯಿನಿಸಲು. 2. ವಾಯುಮಂಡಲದ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಪರಿಚಲನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಹಾಗೂ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪರಿಣಾಮಗಳಾದ ನೆಲಕೊರೆತ, ಸಸ್ಯಲಕ್ಷಣ, ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಘಾಸಿ, ಜಲತರಂಗಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಇವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ವಾಯುವಿಮಾನಗಳ ಚಲನೆ, ಕ್ಷಿಪಣಿಗಳ ಗಮನ, ವಿಕಿರಣಪಟು ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಪ್ರಸರಣ, ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಹೊರಸೂಸುವ ಅನಿಲ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಗಾಳಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಮೋಡಗಳ ಸಂಚಾರ, ಮಳೆಸುರಿತ, ಹವೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೇಲೆ ಕೂಡ ಗಾಳಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಉಂಟು. ಗಾಳಿಯ ವೇಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. *

ಗಾಳಿ ಚಕ್ರ: ಯಾವುದೊಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯ ಗಾಳಿಯ ದಿಕ್ಕು ಮತ್ತು ಸರಾಸರಿ ವೇಗವನ್ನು ತೋರಿಸಲು ರಚಿಸಿದ ರೇಖಾಕೃತಿ. ಇದು ಗಾಳಿ ಬೀಸುವ ದಿಕ್ಕು ಮತ್ತು ಅದರ ವೇಗವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿ ಚಕ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಲು ಬಹುಕಾಲದವರೆಗೆ ಗಾಳಿಯ ದಿಕ್ಕು, ವೇಗಗಳ ವೀಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡುವಂತೆ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಎಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರೇಖೆಯು ಅದು ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯ ಕಾಲಾವಧಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವಂತೆ ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವಾಗಿ ಎಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿಯ ಶಾಂತವಿರುವ ದಿನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಚಿಕ್ಕವೃತ್ತ ರಚನೆಯ ಮೂಲಕ ತೋರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. *

ಗಿನಿ: ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಗಿನಿ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸೆನೆಗಲ್ ಮತ್ತು ಮಾಲಿ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಐವರಿ ಕೋಸ್ಟ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಲೈಬೇರಿಯ ಮತ್ತು ಸೆಯೆರ ಲಿಯೋನ್–ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ಗಿನಿ ಗಣರಾಜ್ಯ 6^0ಉ–12^0ಉ. ಅ. ಹಾಗೂ 7^0ಪ. ರೇ.–15^0 ಪ.ರೇ.ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,45,860 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 61,16,000. ರಾಜಧಾನಿ ಕಾನಕ್ರಿ.

ಭೌಗೋಳಿಕ ಲಕ್ಷಣ: ಗಿನಿ ಸಮುದ್ರತೀರ ಅಂಕುಡೊಂಕಾಗಿ ನದೀ ಅಳಿವೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ತೀರದ ಬಳಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಜವುಗು ತುಂಬಿದ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಉಳಿದ ಭಾಗವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. 1. ಕರಾವಳಿಯ ಪ್ರದೇಶ. ನೆಲ ಬಹುತೇಕ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದಲೂ ಜಂಬುಮಣ್ಣಿನಿಂದಲೂ ಆವೃತವಾದ್ದು. ಮೆಲ್ಲಕೋರಿ, ಕಾಂಕೌರಿ, ರೀಯೊ ಕಪಾಟ್ಚೆಜ್, ರೀಯೊ ನೂನೆಜ್, ರೀಯೊ ಕಾಂಪಿನಿ ಅಥವಾ ಕಾಗಾನ್ ಇವು ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು. 2. ಎತ್ತರದ ಮಧ್ಯಗಿನಿ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಫೂಟ ಜ್ಯಾಲಾನ್ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 914 ಮೀ. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇರುವ ಲೌರ ಶಿಖರ 1514 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಗ್ಯಾಂಬಿಯ ನದಿ ಉಗಮಿಸುವುದು ಇದರ ಬಳಿಯಲ್ಲೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕಾಗಾನ್, ಟಾಮಿನೆ ಮತ್ತು ಫಟಾಲಾ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. 3. ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದ ಹುಲ್ಲು ತುಂಬಿದ ಮೈದಾನ. ಟಿಂಕಿಸ್ಸೊ ನದಿ ಈ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಮುಂದೆ ನೈಜರ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. 4. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ. ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಕಾಚ ಶಿಲೆಗಳ ಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಎತ್ತರ 1850 ಮೀ.

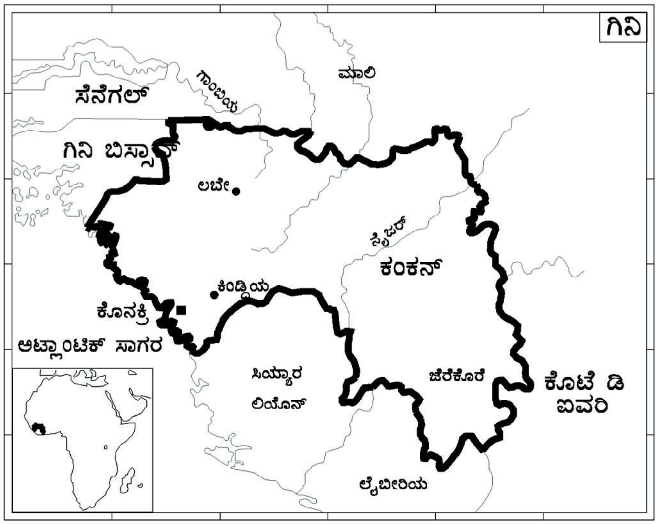

ವಾಯುಗುಣ: ಗಿನಿ ಗಣರಾಜ್ಯ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಆರು ತಿಂಗಳು (ಜೂನ್–ಡಿಸೆಂಬರ್) ಮಳೆಗಾಲ. ಉಳಿದ ಆರು ತಿಂಗಳು ಶುಷ್ಕ ಹವೆ. ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ಉಷ್ಣತೆ ಒಣಹವೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 16^0ಸೆ. ನಿಂದ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ 26^0ಸೆ. ವರಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಎತ್ತರವಾದ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಉಷ್ಣತೆಯೂ ಕಡಿಮೆ. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆಯ ಅಂತರ ಹೆಚ್ಚು (17^0ಸೆ.–40^0ಸೆ.); ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ.

ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಗಿನಿಯ ಶೇ. 95 ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು ಕೃಷಿ. ಬಾಳೆ, ತೆಂಗು, ಅನಾನಸ್, ಕಾಫಿ ಮುಖ್ಯ ನಿರ್ಯಾತ ಬೆಳೆಗಳು. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ವಜ್ರ, ಬಾಕ್ಸೈಟ್– ಇವನ್ನು ಗಣಿಗಳಿಂದ ತೆಗೆದು ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೈಡ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಕ್ವಿನೈನ್, ಚಹ ರಬ್ಬರ್ ಇವೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಬತ್ತ, ಮಿಲೆಟ್‌ಗಳೂ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಮೀನು, ಚರ್ಮ ಇನ್ನೆರಡು ಮುಖ್ಯ ರಫ್ತು ವಸ್ತುಗಳು. ಜವಳಿ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಉತ್ಪನ್ನ, ಸಿಮೆಂಟ್ ಇವು ಮುಖ್ಯ ಆಮದುಗಳು.

ಗಿನಿಯ ರಾಜಧಾನಿ ಕಾನಕ್ರಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,508,000 (2001). ಕಂಕನ್‌ಗೆ 661 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರೈಲು ಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಗಿನಿಯಲ್ಲಿ ಸು. 16,000 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಕಾನಕ್ರಿಯಿಂದ ಮಾಲಿಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಬ್ಯಾಮ್ಯಾಕೋಗೆ ಸಾಗುವ ರಸ್ತೆಯ ಉದ್ದ 933 ಕಿಮೀ. ಸೆನಗಲ್‌ನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಡಾಕಾರ್ ಮತ್ತು ಐವರಿ ಕೋಸ್ಟಿನ ರಾಜಧಾನಿ ಆಬಿಜಾನ್ ನಡುವಣ ರಸ್ತೆ ಗಿನಿಯ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಗಿನಿಯ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆಗಳು ಫ್ರೆಂಚ್. ಎಂಟು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಸೋ ಅಥವಾ ಮಾನಿಕವನ್ನು ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಬಹು ಮಂದಿ ಮುಸ್ಲಿಮರು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಚ್.ಓ.;ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.ಆರ್.ಇ.)

ಗಿನಿ-ಬಿಸ್ಸಾವು: ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಸಾಗರೋತ್ತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಗಿನಿ ಇದರ ಹಿಂದಿನ ಹೆಸರು. ತ್ರಿಕೋಣಾಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ ಸ್ವಯಂ ಆಡಳಿತವಿಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದೆ. ಇದು ಉ.ಅ. $10^0 52'$–$12^0 14'$ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. $13^0 38'$–$16^0 43'$ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸೆನಗಾಲ್, ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗಿನಿ ಗಣರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಇವೆ. ಇದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಬಿಜಾಗ್ರೋಸ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ಮತ್ತು ಇತರ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಗಿನಿ ಬಿಸ್ಸಾವು ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 36,125 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 1,586,000 (2005); ರಾಜಧಾನಿ ಬಿಸ್ಸಾವು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 200000 (2002); ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್. (ಟಿ.ಎಚ್.ಎಚ್.)

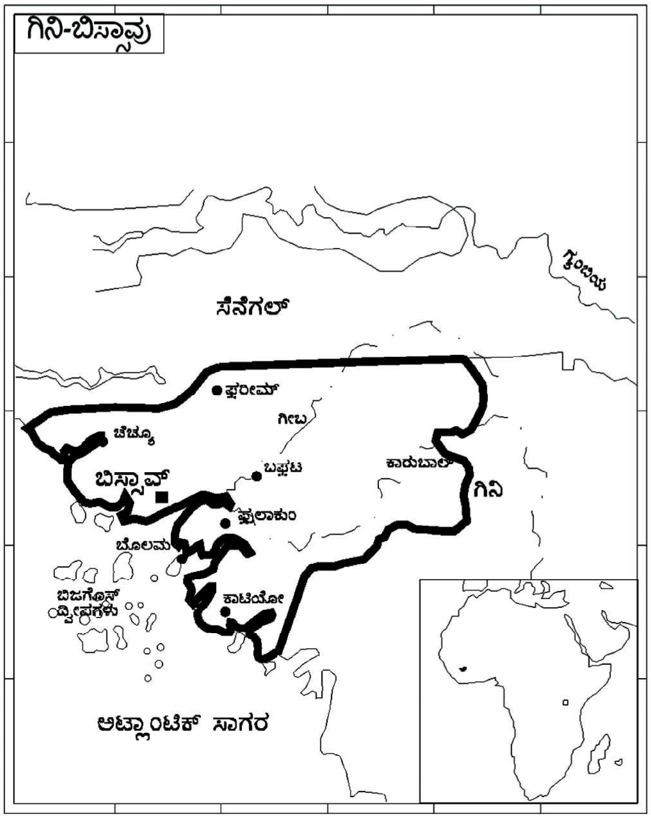

ಗಿರ್ ಅರಣ್ಯ: ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯದ ಜುನಾಗಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಗಿರ್ ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿಯ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಅರಣ್ಯ. ಇದು ಅರೆ ಮರುಭೂಮಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1280 ಚ.ಕಿಮೀ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳು ಪೊದೆಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲಿಯ ಮರಗಳು ಅಷ್ಟೇನೂ ಎತ್ತರದವಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ತೇಗದ ಮರಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಯಾದ ಹಳ್ಳಿಗಳು ಇವೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುವ ಕೆಲವೇ ಸಿಂಹಗಳು ಗಿರ್ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದೊಂದು ಅಭಯಾರಣ್ಯ – ಈ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸಿಂಹಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಸರ್ಕಾರ ವಿಶೇಷ ಕ್ರಮ ತೆಗದುಕೊಂಡಿದೆ. ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಸಿಕ್ಕದಿದ್ದಾಗ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ನುಗ್ಗಿ ದನಕರುಗಳನ್ನು ಕೊಂದು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದ ಸಿಂಹಗಳ ಹಾವಳಿಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಹಳ್ಳಿಗರು ವಿಷ ಹಾಕಿ ಇವನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಸರ್ಕಾರ ವಿಶೇಷ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದೆ.

ಸೌರಾಷ್ಟ್ರದ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರಕ್ಕೆ 75 ಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಗಿರ್ ಗಿರಿಸಾಲು ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 180 ಕಿಮೀ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸಿದಂತಿರುವ ಗಿರ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಓಜಾತ್ ನದಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಶೆತ್ರುಂಜಿ ನದಿಯೂ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಓಜಾತ್ ನದಿ ಗಿರ್ ಶ್ರೇಣಿಗೂ ಗಿರ್ನಾರ್ ಶ್ರೇಣಿಗೂ ನಡುವಣ ಗಡಿ ರೇಖೆಯಂತಿದೆ. ಗಿರ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ 643 ಮೀ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.ಆರ್.ಇ.)

ಗಿರಿಧಾಮಗಳು: ಪರ್ವತಗಳು ಮತ್ತು ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮತಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶಗಳಿದ್ದು ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಹಾಗೂ ವಿಹಾರಗಳಿಗೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗಿರಿಧಾಮಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ರೋಗದಿಂದ ಆಗತಾನೆ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಜನರೂ ದಣಿದು ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಬಯಸುವವರೂ ವಿಹಾರಾಕಾಂಕ್ಷಿಗಳೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಕೆಲಕಾಲ ತಂಗಿದ್ದು ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಾರೆ. ಬೇಸಗೆಯ ದಗೆಯಿಂದ ಪಾರಾಗಲು ಜನ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಬರುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಹಿಂದೆ ಧರ್ಮದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಧ್ಯಯುಗದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ಅನೇಕ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಚುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳಾದ ತಿರುಪತಿ, ಅಬು, ದೇವರಾಯನದುರ್ಗ ಮುಂತಾದವು ಗಿರಿಧಾಮಗಳಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಭಕ್ತಾದಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮತ್ತ ಸೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ.

ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನಗರ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದು, ಗಿರಿಧಾಮಗಳ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅಲ್ಲಿನ ಸೌಕರ್ಯಗಳೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿವೆ. ರಸ್ತೆ, ವಾಹನ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಭಾಗಕ್ಕೆ ವಿಮಾನ ಸೌಕರ್ಯ ಉಂಟು. ಉದ್ಯಾನವನಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗಿದೆ. ಕ್ರೀಡೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಈಜುಕೊಳ, ನೌಕಾವಿಹಾರ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ಸ್ಕೇಟಿಂಗ್ ಮೊದಲಾವುಗಳಿಗೆ ಏರ್ಪಾಟು ಇರುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಿಮ್ಲಾ, ಷಿಲ್ಲಾಂಗ್, ಶ್ರೀನಗರ, ಅಬು, ಉದಕಮಂಡಲ, ಕುರ್ಸಿಯಾಂಗ್, ಕುಲು, ನಂದಿ, ಕೂನೂರು, ಕೊಡೈಕೆನಾಲ್, ಎರ್ಕಾಡ್, ಪಂಚಗನಿ, ಮುಸ್ಸೋರಿ, ನೈನಿತಾಲ್ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗಿರಿಧಾಮಗಳಿವೆ. (ಕೆ.ಟಿ.ಕೆ.)

ಗಿರ್ನಾರ್: ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯದ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ವಿಭಾಗದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ª ÃÃRå¥ÀÀvÀeÉgÀ zÀPÀëvÀEzÀ29^{0}39′ ಉ. ಅ. ಮತ್ತು $78^0 42'$ ಪೂ. ರೇ. ದಲ್ಲಿ ಜುನಾಗಢದಿಂದ 16 ಕಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಇತರ ಪರ್ವತಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿರದೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದನ್ನು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಪರ್ವತವೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಗುಜರಾತಿನಲ್ಲೇ ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ ಈ ಪರ್ವತದ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 1060 ಮೀ. ಅಂಬಾ, ಗೋರಖ್‌ನಾಥ್, ಕಾಳಿಂಕಾ ಮತ್ತು ಗುರನೇಮಿನಾಥ್ ಇವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಿಖರಗಳು. ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಗೋರಖ್‌ನಾಥ್ (1117 ಮೀ). ಇಲ್ಲಿನ ಉಷ್ಣತೆ 25^0ಸೆ. – 35^0ಸೆ. ಮತ್ತು ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 60–80 ಸೆಂಮೀ. ಈ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಸುವರ್ಣರೇಖಾ, ಗುಡಾಜಲೀ ಮತ್ತು ಕಾಲವೊ ನದಿಗಳು ಉಗಮ ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

ಗಿರ್ನಾರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಶಾಸನಗಳು ಮತ್ತು ಭಗ್ನಾವಶೇಷಗಳಿಂದ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಿಂದು, ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಗುಹಾಲಯಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಗೋಮುಖಿ, ಹನುಮಾನ್, ಧಾರಾ ಮತ್ತು ಕಮಂಡಲು ಎಂಬ ಮೂರು ಜಲಕುಂಡಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಧರ್ಮಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಸಂಗಮಿಸಿವೆ. (ಬಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಗುಂತಕಲ್: ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಅನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುಟ್ಟಿ ತಾಲೂಕಿನ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಉ. ಅ. $15^0 9'$ ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. $72^0 23'$ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಬಳ್ಳಾರಿ–ಗೂಟಿ ಹೆದ್ದಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣ ದಕ್ಷಿಣ–ಮಧ್ಯ ರೈಲ್ವೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಜಂಕ್ಷನ್. ಮುಂಬಯಿ, ಚೆನ್ನೈ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಬಳ್ಳಾರಿ, ಸಿಕಂದರಾಬಾದ್, ಗುಂಟೂರು, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಗಳ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ; 107592.

ರೈಲು ಮಾರ್ಗ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಇದೊಂದು ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿಯಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಆ ಭಾಗ ಹಳೆ ಗುಂತಕಲ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದು ರಾಯಲಸೀಮೆ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಹತ್ತಿ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾಟನ್ ಜಿನ್ನಿಂಗ್ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. (ಬಿ.ಪಿ.ಕೆ.)

ಗಿಲ್ಗಿಟ್: ಕಾಶ್ಮೀರದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ನಗರ. ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ನದಿಯೊಂದಿದೆ. ಅದರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ವಜ್ಹಾರತ್‌ಗೂ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. ಗುಪಿಸ್, ಪುನ್ಯಾಲ್, ಅಷ್ಕುಮಾನ್, ಯಾಸಿನ್ ರಾಜಕೀಯ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು. ಗಿಲ್ಗಿಟ್ ಆಸ್ಟರ್‌ನ ಉಪವಿಭಾಗಗಳು, ಚಿತ್ರಾಲ್, ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ್, ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶ ಮತ್ತು ಸಿಂಕಿಯಾಂಗ್ (ಚೀನ) ವರೆಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. 1947 ರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಅದರ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೆ ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಇದು ಭಾರತದ ಒಂದು ಭಾಗ.

ಭೌತಲಕ್ಷಣಗಳು: ಈ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ ಹಿಂದೂಕುಷ್ ಮತ್ತು ಕಾರಕೋರಮ್ ಪರ್ವತಗಳು ಸಂಧಿಸುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ನಗರ್ ಪ್ರದೇಶದ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ನದಿಗಳು ಈಶಾನ್ಯದ ಮಜ್–ತಾಗ್–ಆಟ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮತ್ತು ನೈಋತ್ಯದ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಗಡಿ ಶಿಖರಗಳ ನಡುವೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಬೈಯಾಪೋ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹುನಜ ಮತ್ತು ನಗರ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಣಿವೆಗಳು ಸು. 4545 ಮೀ ಕಡಿಮೆ ಇಲ್ಲದ ಮತ್ತು ಸರಾಸರಿ 6000 ಮೀ ಎತ್ತರವುಳ್ಳ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವೆ ಆಳವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ.

ಇದುವರೆಗೆ ತಿಳಿದಿರುವಂತೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಾರ್ಗವೆಂದರೆ ಗಿಲ್ಗಿಟ್‍ಗೂ ಚಿತ್ರಾಲ್ ಕಣಿವೆಯ ಮಸ್ತೂಜಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಹಾದಿ. ಇದು ಈಗ ಚಿತ್ರಾಲ್– ಗಿಲ್ಗಿಟ್ ಹೆದ್ದಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಗಿಲ್ಗಿಟ್ ನದಿಯ ಉತ್ತರದ ಒಂದೊಂದು ಕವಲಿನ ಕೊನೆಗೂ ಒಂದೊಂದು ಅಥವಾ ಹಲವಾರು ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಪಾಮಿರ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಪಾಮಿರ್ ಹಾದಿಯ ಉಗಮ ಸ್ಥಳವಾದ ಮೇಲಣ ಯಾರ್ಖುಂ ಕಣಿವೆಯನ್ನೂ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಯಾಸಿನ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿರುವ ದಾರ್ಕೋಟ್ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗದ ಎತ್ತರ 4648 ಮೀ. ಅಷ್ಕುಮಾನ್ ಶಿಖರ ಬಳಿ ಗಾಜ಼ಾರ್ ಮತ್ತು ಕೋರ ಬೋರ್ಟ್ ಕಣಿವೆಮಾರ್ಗಗಳಾಗಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಮಾತ್ರ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅರ್ಹ. ಬುಂಜಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಗಿಲ್ಗಿಟ್ ನದಿ ಸಿಂಧೂ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಬುಂಜಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಅಸ್ತಾರ್ ನದಿ ಆಗ್ನೇಯದಿಂದ ಹರಿದು ಬಂದು ಸಿಂಧೂವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಪಾಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೂ ಗಿಲ್ಗಿಟ್‍ಗೂ ನಡುವಣ ಇನ್ನೊಂದು ಮಾರ್ಗ ಬಾಬುಸಾರ ಕಣಿವೆಯ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತದೆ.

ಗಿಲ್ಗಿಟ್‍ನ ವ್ಯಾಪಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುವ ವಿವಿಧ ಜನಾಂಗಗಳಿವೆ. ಈ ಜನರನ್ನು ದಾರ್ದ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಚಿತ್ರಾಲ್ ಮತ್ತು ಸಿಂಧೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ದಾರ್ದಿಸ್ತಾನದ ದಾರ್ದರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಷ್ಕುನ್ ಅಥವಾ ಯೆಷ್ಕುನ್ ಹಾಗೂ ಷಿನ್ ಜನಾಂಗದವರು. ಸತತ ದಾಳಿಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅಷ್ಕುನ್ನರೂ ಅನಂತರ ಷಿನ್ನರೂ ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರಬೇಕು. ಷಿನ್ ಜನರ ಮೂಲಪುರುಷರು ಹಿಂದುಗಳು. ಇವರು ಉತ್ತರಪೂರ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಟಿಸ್ತಾನದವರೆಗೂ ಹರಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಇವರು ತಾತರ್ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತು ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಷಿನ್ನರ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆ ಷೀನ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದೊಂದು ಪೈಶಾಚಿಭಾಷೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇರಾನಿಯನ್ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಗಳ ನಡುವಣ ಆರ್ಯಭಾಷೆಯ ಆರ್ಷೇಯ ರೂಪವಿದು.

ಉತ್ತರದ ಪರ್ವತ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಜನರ ಮೈಕಟ್ಟು ವೇಷಭೂಷಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಲ್ಲ. ಇವರು ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾಗಿರುವರಲ್ಲದೆ ಸ್ಫುರದ್ರೂಪಿಗಳು. ಇವರು ಮೊಣಕಾಲನ್ನು ಮುಟ್ಟುವ ದಪ್ಪ ಉಣ್ಣೆ ನಿಲುವಂಗಿಗಳನ್ನೂ ಸಡಿಲ ಪೈಜಾಮುಗಳನ್ನೂ ಕಣಕಾಲುಪಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಬೂಟುಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಪೋಲೋ ಆಟಪ್ರಿಯರು, ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರು.

ಅಕ್ಕಿ, ಗೋದಿ ಮತ್ತಿತರ ಆಹಾರಧಾನ್ಯಗಳೂ ಹಣ್ಣುಗಳೂ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಗಿಲ್ಗಿಟ್‍ನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಸ್ತಾರ್‍ನಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶದಿಂದಾಗಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಕಷ್ಟಕರ, ಉಣ್ಣೆ ನೇಯ್ಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆ.

ಗಿಲ್ಗಿಟ್ ಪಟ್ಟಣ : ಇದೊಂದು ಚಿಕ್ಕ ಗಿರಿಧಾಮ. ಗಿಲ್ಗಿಟ್ ಪ್ರದೇಶದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1482 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ ಹಿಂದೂಕುಷ್‍ನ ಕೋಡುಗಲ್ಲುಗಳ ಕೆಳಗೆ ಇರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದೆ. ಪರ್ವತ ಮಾರ್ಗಗಳು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಕಣಿವೆಗಳತ್ತ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಹಿಂದುಗಳು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಗಿನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಇದಕ್ಕೆ ಗಿಲಿಟ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಇದೇ ಕ್ರಮೇಣ ಗಿಲ್ಗಿಟ್ ಆಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹಳೆಯ ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಬೌದ್ಧಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಉಂಟು. ಇದು ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಬೌದ್ಧ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. (ಎಚ್.ಎಂ.ಎನ್.ಆರ್.)

ಗಿಲ್ಬರ್ಟ್ ದ್ವೀಪಗಳು: ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ಹದಿನಾರು ಹವಳ ದ್ವೀಪಗಳ ಸಮೂಹ. ಉ.ಅ. 4^0–ದ.ಅ. 3^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 172^0–178^0 ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇವು ಹರಡಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 373 ಚ.ಕಿಮೀ. ಈ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ದ್ವೀಪಗಳು ಮಾಕಿನ್ ಅಥವಾ ಬೂಟಾರಿಟಾರಿ, ಅಬೈಯಾಂಗ್, ತರಾವಾ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಗ್ಗಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ತೇವದಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಾಯುಗುಣವಿದ್ದು, ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ 100–250 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕೇದಗೆ, ಹಣ್ಣುಗಳು ಮತ್ತು ತೆಂಗು ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಕೊಬ್ಬರಿ ಪರದೇಶಕ್ಕೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ಮೈಕ್ರೊನೇಷಿಯನರು. ಗಿಲ್ಬರ್ಟ್ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿದವರು ಜಾನ್ ಬೈರನ್ ಥಾಮಸ್ ಗಿಲ್ಬರ್ಟ್ (1765) ಮತ್ತು ಜಾನ್ ಮಾರ್ಷಲ್ (1788). 1892 ರಲ್ಲಿ ಇವು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಬಂದವು. 1915 ರಲ್ಲಿ ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಮತ್ತು ಎಲಿಸ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಸೇರಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಸಾಹತುಗಳಾದವು. 1914 ರಲ್ಲಿ ಈ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಜಪಾನ್ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. 1943 ರಲ್ಲಿ ಇವು ಮಿತ್ರಸೇನೆಗಳ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ಎಲಿಸ್ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಇವುಗಳ ಆಡಳಿತ ಈಗ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದೆ. (ಎಚ್.ಎನ್.)

ಗೀಸ಼ರ್: ಅತಿ ಶಾಖವುಳ್ಳ ನೀರು ಮತ್ತು ಹಬೆಗಳು ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಸ್ತಂಭಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೆ ಚಿಮ್ಮುವುದನ್ನು ಗೀಸ಼ರ್ ಅಥವಾ ಬಿಸಿನೀರಿನ ಊಟೆ ಅಥವಾ ಬುಗ್ಗೆ ಎನ್ನುವರು. ಅತಿ ಆಳದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಗೊಂಡಿರುವ ಅಂತರ್ಜಲ ಶಿಲಾಪಾಕದ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಆವಿಯಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಗೊಂಡ ಆವಿಯು ಶಿಲಾಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿ ಒತ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. ಒಳ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಿರುಕುಗಳೊಳಗಿಂದ ಹೊರ ಚಿಮ್ಮುವುದು. ಅನಂತರ ಬಿಸಿ ನೀರು ಹೊರಬರುವುದು. ಹೀಗೆ ನಿಗದಿತ ಅವಧಿಗೊಮ್ಮೆ ಹಬೆ ಮತ್ತು ನೀರು ಹೊರಚಿಮ್ಮುವ ಮೂಲಕ ಗೀಸ಼ರ್‌ಗಳು ಉಂಟಾಗುವುವು. ಗೀಸ಼ರ್‌ನಿಂದ ನೀರು ಕೆಲವು ಮೀ ಗಳಿಂದ ನೂರಾರು ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರಕ್ಕೂ ಚಿಮ್ಮುವುದುಂಟು.

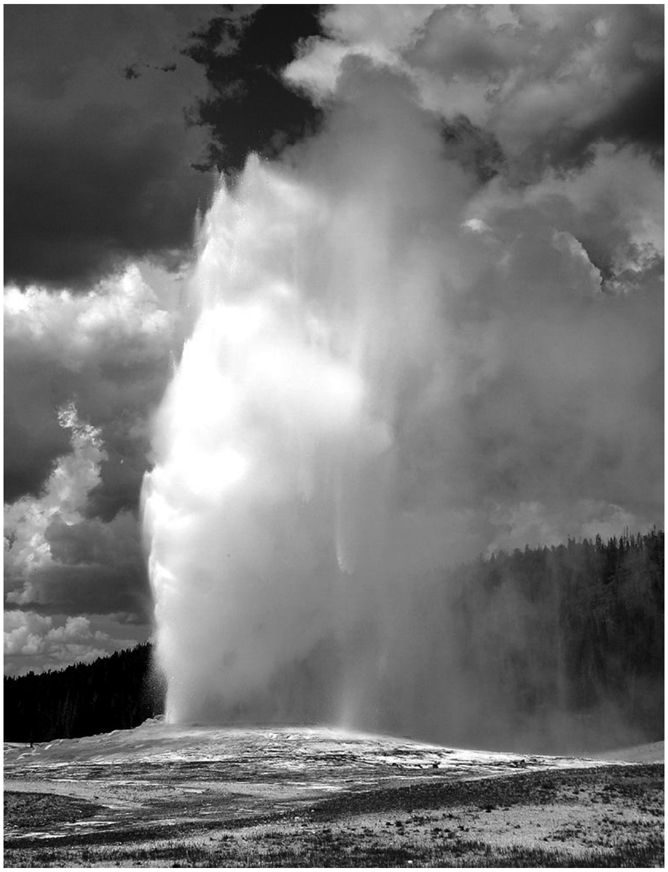

ಓಲ್ಡ್ ಫೇತ್‍ಫುಲ್ ಗೀಸರ್

ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ವ್ಯೋಮಿಂಗ್‍ನ ಯೆಲ್ಲೋಸ್ಟೋನ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ, ನ್ಯೂಜ಼ಿಲೆಂಡ್, ಐಸ್‍ಲೆಂಡ್, ಅಲಾಸ್ಕ, ಚಿಲಿ, ಟಿಬೆಟ್, ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಇಂಡೊನೇಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗೀಸ಼ರ್‌ಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ, ಯೆಲ್ಲೋ–ಸ್ಟೋನ್ ಪಾರ್ಕ್ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಅಲ್ಲಿ 100ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಗೀಸ಼ರ್‌ಗಳೂ 3000 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಿಸಿ ನೀರಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಯಿಕ್ ಪಟ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗೀಸ಼ರ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿನ ಓಲ್ಡ್ ಫೇತ್‍ಫುಲ್ ಎಂಬ ಗೀಸ಼ರ್ ಪ್ರತಿ 70 ನಿಮಿಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಸು. 46 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಚಿಮ್ಮುವುದು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಇದರ ಕಾಲದ ಅಂತರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅದೇ ಪಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಕ್ಯಾಸಲ್ ಎನ್ನುವ ಇನ್ನೊಂದು ಗೀಸ಼ರ್‌ನಿಂದ ಹಾರುವ ನೀರು 79 ಮೀ ಮೀರಿದ ಎತ್ತರ ತಲುಪುವುದುಂಟು. ಗೀಸ಼ರ್‌ನಿಂದ ಹೊರಬರುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಖನಿಜಾಂಶಗಳು ಮತ್ತು ಲವಣಾಂಶಗಳು ಕರಗಿರುತ್ತವೆ. ಗೀಸರುಗಳ ವಿಚ್ಛೇದಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಕಾರಣ, ನೆಲದಡಿಯಲ್ಲೇ ಅನತಿ ಆಳದಲ್ಲಿರುವ ಬಲುಕಾವಿನ ಕಲ್ಲುಗಳ

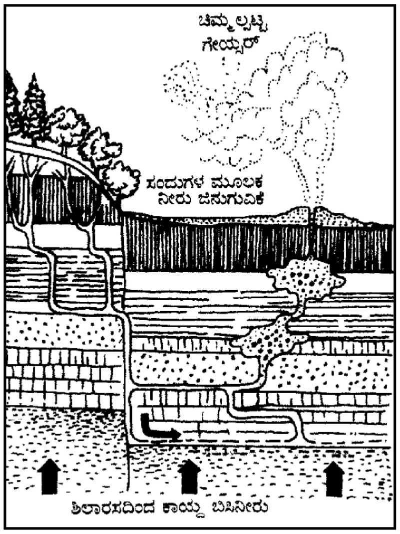

ರಾಶಿ ಎಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಇರುವಲ್ಲಿ ಗೀಸರ್‌ಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಮೇಲಿನ ಊಹೆಗೆ ಸಮರ್ಥನೆ ನೀಡುವುದು. (ಎ.ಎಸ್.ಸಿ.ಐ.)

ಗುಂಟೂರು: ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ಹೈದರಾಬಾದ್ ನಗರದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 400 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ರೈಲ್ವೆಯ ವಿಜಯವಾಡ–ಗುಂತಕಲ್ ಮಾರ್ಗದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣ. ಉಷ್ಣತೆ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 32^{0} ಸೆಂ., ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ 20^{0} ಸೆಂ. ಇಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದ ಆರು ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಸೆಣಬು, ಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಅಕ್ಕಿ ಗಿರಣಿಗಳು, ಪಟ್ಟಣಗಳೊಂದಿಗೆ ರೈಲು ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇದೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರ ಸ್ಥಳ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 514,707. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರು ಈ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಗುಂಟೂರು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ನಿಜಾಮನ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. 1788ರಲ್ಲಿ ಇದು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಬಂತು. 1866ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಪೌರಸಭೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 9283 ಚ.ಕಿಮೀ. ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವುಂಟು. ಬತ್ತ, ಜೋಳ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಳೆಗಳು. ವನಸ್ಪತಿ, ಜವಳಿ, ಸಿಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದ ಅಮರಾವತಿ, ನಾಗಾರ್ಜುನಕೊಂಡಗಳು ಬೌದ್ಧರ ಕಾಲದ ಅವಶೇಷಗಳ ನೆಲೆಗಳಾಗಿವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 471051. (ಆರ್.ಪಿ.ಎಸ್.)

ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ: ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಹಾಗೂ ಪಟ್ಟಣ. ಮೈಸೂರು ನಗರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 57 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಮೈಸೂರು – ಉದಕಮಂಡಲ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಗುಂಡಲ್ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣ ನಂಜನಗೂಡಿನಿಂದ 38 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 23,368.

ಊರಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ಹೆಸರು ವಿಜಯಪುರ. ಇದು ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ತಮಿಳುನಾಡು – ಕೇರಳ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು 1887 ರಿಂದಲೂ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿದೆ. ಊರು ಗುಂಡಲ್ ಎಂಬ ಚಿಕ್ಕ ನದಿಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಇದನ್ನು ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ವಿಜಯನಾರಾಯಣ ದೇವಾಲಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಇದನ್ನು ಹೊಯ್ಸಳ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ.

ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ಕಾಡುಗಳುಂಟು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಎಲ್ಲೆಗೆ ಸಮಾನಾಂತರದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಗಿರಿ ಸಾಲುಗಳು ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಹಂಗಳ ಹೋಬಳಿಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಬೆಟ್ಟ ಸಾಲುಂಟು.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಜೋಳ. ರಾಗಿಯನ್ನೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ತೊಗರಿ, ಅವರೆ, ಹರಳು, ಬತ್ತ ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು. ಗುಂಡಲ್ ನದಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನಡುವೆ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. (ಕೆ.ಆರ್.)

ಗುಜರಾತ್: ಭಾರತದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿ, ಉ. ಅ. $20^{0}1'$ – $24^{0}7'$ ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. $68^{0}4'$ – $74^{0}4'$ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಜಸ್ತಾನ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಇವೆ. ಗುಜರಾತಿನ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಅದರ ಕರಾವಳಿ. ಭಾರತದ ಬೇರಾವ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಇಷ್ಟು ಉದ್ದವಾದ ಸಮುದ್ರತೀರವಿಲ್ಲ. ಇದು ಗುಜರಾತಿನ ವಾಯುಗುಣ, ಆರ್ಥಿಕತೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ. ಗುಜರಾತಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,96,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಶೇ. 6.1 ರಷ್ಟಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 50,596,992. ಭಾರತದ ಶೇ. 4.8 ರಷ್ಟಿದೆ. ಗುಜರಾತಿನ ಭಾಷೆ ಗುಜರಾತಿ. ರಾಜಧಾನಿ ಗಾಂಧಿನಗರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,95,891.

ಭೌತಲಕ್ಷಣ : ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾಗಿ ಐದು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು : 1. ತೀರದ ತಗ್ಗುನೆಲ, ರಣ್ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಒಳನಾಡಿನ ಸರೋವರಗಳು, 2. ಗುಜರಾತಿನ ಮೈದಾನ, 3. ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, 4. ಬೆಟ್ಟಗಳಂಚಿನ ಬರಡು ನೆಲಪಟ್ಟಿ, 5. ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪ್ರದೇಶ.

ತೀರದ ತಗ್ಗುನೆಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜವುಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಸಮುದ್ರತಳದಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಮೇಲೆದ್ದ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಜಲೋತ್ಸಾರಣ ಇನ್ನೂ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ನದಿ ತೊರೆಗಳು ಬಲು ಸಣ್ಣವು. ಕಚ್‌ಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲೂ ಕಚ್‌ನ ಮತ್ತು ಗುಜರಾತಿನ ಮುಖ್ಯ ಭೂಮಿಯ ನಡುವೆಯೂ ಇರುವ ರಣ್‌ಗಳೂ ಕರಾವಳಿಯ ಜವುಗು ನೆಲದಂತೆ ಉದ್ಭವವಾದಂಥವು. ಕಚ್ ರಣ್‌ದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 18,130 ಚ.ಕಿಮೀ. ಚಿಕ್ಕ ರಣ್ ಕಿರಿದು. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 4000 ಚ.ಕಿಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಮಳೆಯಿಲ್ಲದಾಗ ಇವೆರಡೂ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಒಣನೆಲಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರು ಹೋಗದೆ ಇವು ಜಲಾವೃತವಾಗುತ್ತವೆ.

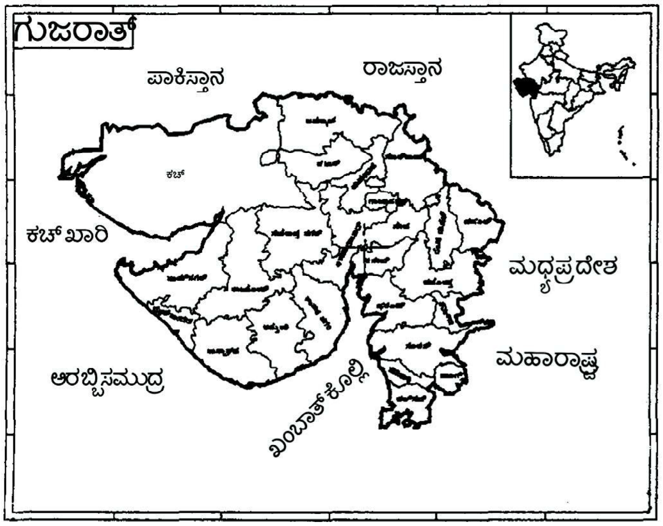

ಕರಾವಳಿಯ ಜವುಗು ನೆಲಕ್ಕೂ ಒಳನಾಡಿನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಪರ್ವತಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ಗುಜರಾತಿನ ಮೈದಾನ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದು ಸಬರ್ಮತೀ, ಮಾಹೀ, ನರ್ಮದ, ತಾಪಿ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಉಪನದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಮಧ್ಯಭಾರತದ ಎತ್ತರದ ನೆಲದಿಂದ ಥಟ್ಟನೆ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವ ನದಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ, ಅಂಕುಡೊಂಕಾಗಿ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಸಾಗುತ್ತವೆ. ನದಿಗಳು ತಂದುಹಾಕಿದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮೈದಾನ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಣ್ಣು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ.

ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ 75 ಮೀ ನಿಂದ 300 ಮೀ ವರೆಗೆ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ಆವರಿಸಿದ್ದ ಲಾವದ ಉಳಿಕೆಯ ನೆಲದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಮೇಲೇರಿ, ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಂಡ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗಿರ್ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಇವೆ. ಇವೆರಡನ್ನೂ ಕೂಡಿಸುವ ಕಿರಿದಾದ ಪ್ರದೇಶ ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉಳಿದ ಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಮಚ್ಚೂ, ಆಜಿ, ಭಾದರ್, ಶತ್ರುಂಜೀ ಮತ್ತು ಭಗವಾ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ಕಚ್‌ನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಪ್ರದೇಶ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನದಿಗಳು ಕಚ್ ಖಾರಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಅಬು ಶಿಖರದ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಗುರುಶಿಖರ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ್ದು. ಸಸ್ಯರಹಿತವಾದ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಟ್ಟಗಳು ರತನಮಲ್ ಮತ್ತು ಪಾವಗಡ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬನಾಸ್ ನದಿಯೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸಬರ್ಮತಿಯೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಛೋಟಾ ಉದಯಪುರಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಶ್ರೇಣಿ ನರ್ಮದ ಮತ್ತು ತಾಪಿ ನದಿಗಳ ಉಗಮ ಪ್ರದೇಶ. ನರ್ಮದೆಯ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತಗಳ ಭಾಗ. ಅದಕ್ಕೆ ವನಮಾಲಾ ಬೆಟ್ಟಗಳೆಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ನರ್ಮದೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವುದು ಸಾತ್ಪುರ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪಶ್ಚಿಮದ ಚಾಚು. ಇದು ರಾಜಪಿಪ್ಲ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ತಾಪಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣದ್ದು ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಅಂಚು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಹಲವು ಸಣ್ಣ ನದಿಗಳು ಹರಿದು ಬಂದು ನೆಟ್ಟಗೆ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಪೂರ್ಣಾ,ಅಂಬಿಕಾ, ಪಾರ್ ಮತ್ತು ದಮಣಗಂಗ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಕಚ್‌ನಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು ಮಧ್ಯದ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಮತೀ, ನಯೀರಾ, ಕನಕಮತೀ ಮತ್ತು ರುಕ್ಮಮತೀ. ಇವಕ್ಕೆ ಉಪನದಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ತೊರೆಯೂ ರಣ್‌ನಲ್ಲೋ ಕಚ್ ಖಾರಿಯಲ್ಲೋ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ನದಿಗಳು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಹೋಗುತ್ತವೆ; ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ಸೌರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದ ದಿಣ್ಣೆನೆಲದಿಂದ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೂ ನದಿಗಳು ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಭಾದರ್ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದ ನದಿ (260 ಕಿಮೀ). ಇದು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಪೋರ್‌ಬಂದರಿನ ಬಳಿಯ ನವೀಬಂದರಿನಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಗುಜರಾತ್ ಮೈದಾನದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬನಾಸ್, ಸರಸ್ವತಿ ಮತ್ತು ರೂಪೆನ್ ನದಿಗಳು ಚಿಕ್ಕ ರಣ್ ಅನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಉಳಿದವು ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವುದು ಕ್ಯಾಂಬೇ ಖಾರಿಯಲ್ಲಿ. ಚಿಕ್ಕ ರಣ್ ಸೇರುವ ನದಿಗಳು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಣಗಿರುತ್ತವೆ.

ಗುಜರಾತಿನ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ನರ್ಮದ ಮತ್ತು ತಾಪಿ. ಗುಜರಾತಿನಲ್ಲಿ ನರ್ಮದ ನದಿ ಹರಿಯುವ ದೂರ 150 ಕಿಮೀ. ಇದು ಭರೋಡದ ಬಳಿ ಕ್ಯಾಂಬೇ ಖಾರಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಓರ್ಸಂಗ್, ಕರ್ಜನ್, ಅಮರಾವತಿ, ಭೂಖಿ – ಇವು ನರ್ಮದೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳು.

ವಾಯುಗುಣ : ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ರಾಜಸ್ತಾನದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕೊಂಕಣ ಸೀಮೆಯ ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಗುಜರಾತು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಳೆ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮರುಭೂಮಿಯ ವರೆಗಿನ ನಾನಾ ವಾಯುಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 200 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾದರೆ, ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ, ಬನಸ್ಕಂತಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ, 30–40 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಿಲ್ಲ. ಇಡೀ ರಾಜ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ವಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ವರೆಗೆ ನೈಋತ್ಯ ಮಳೆಮಾರುತದಿಂದ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹವೆ ಶುಷ್ಕವಾಗಿಯೂ ಹಿತವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೀಸುವ ಶೀತಮಾರುತಗಳು ಗುಜರಾತನ್ನೂ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದುಂಟು. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಜನವರಿ ಅತ್ಯಂತ ಶೀತಮಾಸ. ನವೆಂಬರಿನ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಫೆಬ್ರವರಿಯ ಮಧ್ಯದವರೆಗೆ ಚಳಿಗಾಲ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಉಷ್ಣತೆ ಏರುತ್ತ ಸಾಗಿ, ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠವಾಗುತ್ತದೆ. ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಳೆಮಾರುತದ ಆಗಮನದಿಂದಾಗಿ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳು ಥಟ್ಟನೆ ತಂಪಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ವಾತವರಣದ ತೇವದಿಂದಾಗಿ ಹವೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಹಿತಕರವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಚಳಿಗಾಲವೇ ಹೆಚ್ಚು ಚೈತನ್ಯದಾಯಕ ಕಾಲ. ರಾಜ್ಯದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ 45^0ಸೆ. ಮುಟ್ಟುವುದುಂಟು. ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ 35^0 ಮತ್ತು 42.5^0ಸೆ. ಸಮಶಾಖರೇಖೆಯ ನಡುವೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಕಚ್, ಸೌರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಕನಿಷ್ಠ. ಇದು ಕಡಲಿನ ಪ್ರಭಾವ. ಸಮುದ್ರದ ಗಾಳಿ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ 30 – 40 ಕಿಮೀ ಬೀಸುವುದುಂಟು. ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೂ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 30^0 ಸೆಂ.ನ್ನು ದಾಟುವುದಿಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆ ಉಷ್ಣತೆ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಗುಜರಾತಿನಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ಪರಿಮಾಣ ಒಂದೆಡೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆಗೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಬಲ್ಸಾರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 200 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಇದು ಥಟ್ಟನೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ 100 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ (ಉದಾ : ಸೂರತ್) ಇದು 104 ಸೆಂಮೀ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸೌರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ 50 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ. ಗಿರ್ನಾರಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ 70 ಸೆಂಮೀ. ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಹಸುರು ತುಂಬಿದ ಪ್ರದೇಶ. ಕಚ್ ಅರೆ – ಮರುಭೂಮಿ. ಅಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ 40 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಭುಜ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 34 ಸೆಂಮೀ. ಗುಜರಾತಿನ ಬಯಲುಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಬರೋಡದಲ್ಲಿ 91 ಸೆಂಮೀ, ಅಹಮದಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ 73 ಸೆಂಮೀ, ಭಾವನಗರದಲ್ಲಿ 50 ಸೆಂಮೀ, ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆಯೊ ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆಯ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬನಾಸ್ಕಂತಾದಲ್ಲಿ ಆರಾವಳಿ ಮತ್ತು ಅಬು ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನೆರೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 80 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳು : 1411ರಲ್ಲಿ ಸುಲ್ತಾನ್ ಅಹಮ್ಮದ್ ಷಹ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಅಹಮದಾಬಾದ್ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದ ಎರಡನೆಯ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಇದು ಬಟ್ಟೆಯ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭಾರತದ ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. 1615ರಲ್ಲಿ ಈ ನಗರವನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡ ಥಾಮಸ್ ರೋ ಈ ನಗರ ಲಂಡನ್ನಿನಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದೆಂದೂ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನದಲ್ಲೇ ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಸುಂದರ ನಗರಗಳಲ್ಲೊಂದೆನಿಸಿದೆಯೆಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಹಿಂದು ಮತ್ತು ಜೈನಮಂದಿರಗಳೂ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ವೈಭವವನ್ನು ಮೆರೆಯುವ ಮಸೀದಿ ಮತ್ತು ಸ್ಮಾರಕಗಳೂ ಮನಸೆಳೆಯುವಂತಿವೆ. ಗಾಂಧಿಯವರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಸಾಬರಮತಿ ಆಶ್ರಮ ಬಳಿಯಲ್ಲೇ ಇದೆ. ಅಹಮದಾಬಾದಿನಿಂದ 80 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಲೋಥಾಲ್‌ನಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಅವಶೇಷಗಳು ಗುಜರಾತಿನ ನಾಗರಿಕತೆ ಹರಪ್ಪಾ ನಾಗರಿಕತೆಯಷ್ಟು ಹಿಂದಿನದಿರಬಹುದೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಅಗೆದು ತೆಗೆದ ಸುಯೋಜಿತ ನಗರ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಬಂದರಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಖಿಲಭಾರತ ಮಹತ್ತ್ವ ಪಡೆದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಬರೋಡ, ಸೂರತ್, ಜಾಮ್‌ನಗರ, ಭಾವನಗರ, ಖಂಬಾತ, ರಾಜಕೋಟೆ, ಜುನಾಗಢ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಗಾಂಧಿನಗರ ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ರಾಜಧಾನಿ. (ಡಿ.ಆರ್.;ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ಗುಜ್ರನ್‌ವಾಲಾ: ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಲಾಹೋರ್ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ; ತಹಸೀಲು; ಲಾಹೋರಿಗೆ 64 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಪಟ್ಟಣ. ಹಿಂದೆ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವರು ಗುಜರರು. ಇಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ ಅಮೃತಸರದ ಶಾನ್ಸಿ ಜಾಟರು ಖಾನ್ಪುರವೆಂದು ಇದನ್ನು ಕರೆದರು. ಆದರೂ ಹಳೆಯ ಹೆಸರೇ ಉಳಿಯಿತು. ಸಿಕ್ಖರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಬಂತು. ಮಹಾನ್‌ಸಿಂಗನ ಗೋರಿ, ಅವನ ಉದ್ಯಾನ ಇವು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು. ಪಂಜಾಬ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದ ಎರಡು ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಪೆಷಾವರ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗವೂ ಮಹಾ ಹೆದ್ದಾರಿಯೂ ಈ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ತಿಜೋರಿ ಮತ್ತು ಪಾತ್ರೆಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಜವಳಿ, ಹೆಣಿಗೆ, ವಿದ್ಯುತ್‌ಪಂಖ – ಇವು ಇಲ್ಲಿನ ತಯಾರಿಕೆಗಳು.

ಗುಜ್ರನ್‌ವಾಲಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5872 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 13 ಮಿಲಿಯನ್ (2000). ಇದು ಭಾರತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಖಂಡ ಪಂಜಾಬ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿತ್ತು. 630ರಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಬೌದ್ಧಯಾತ್ರಿಕ ಯುವಾನ್ ಚಾಂಗ್ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಕಾಯಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದ್ದ. ಈಗಿನ ಅಸುರಾರ ಗ್ರಾಮದ ಬಳಿ ಇರುವ ಒಡ್ಡು ಗತಕಾಲದ ರಾಜಧಾನಿಯ ಸ್ಥಳವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಚರತ್‌ಸಿಂಗ್ ಗುಜ್ರನ್‌ವಾಲಾವನ್ನು ತನ್ನ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಮುಂದೆ ಅವನ ಮೊಮ್ಮಗ ರಣಜಿತ್‌ಸಿಂಗ್ ಇಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಮಹಾರಾಜನಾದ. 1847ರಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಲಾಹೋರಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದರು. ಗೋದಿ, ಹತ್ತಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಗೆ 1892ರಲ್ಲಿ ಚೀನಾಬ್ ನದಿಯ ಕೆಳಕಾಲುವೆಯಿಂದಲೂ 1912ರಲ್ಲಿ ಮೇಲುಕಾಲುವೆಯಿಂದಲೂ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸಲಾಯಿತು. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.ಆರ್.ಇ.)

ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಗುಡಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಗುಡಿ ಅಥವಾ ಕುಟೀರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು (ಕಾಟೇಜ್ ಇಂಡಸ್ಟ್ರೀಸ್). ಇದು ನಾಗರಿಕತೆಯಷ್ಟೇ ಹಳೆಯದು. ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಮತ್ತು ಬೇಟೆಗಾಗಿ ಆಯುಧಗಳನ್ನೂ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸತೊಡಗಿದಾಗ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಉದಯವಾಯಿತು. ಅವನು ಮುಂದೆ ಉಡುಪು, ವ್ಯವಸಾಯದ ಉಪಕರಣ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಮಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಾಗ ಇದು ಬೆಳೆಯಿತು. ಪುರಾತನ ನಾಗರಿಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಉಪಯುಕ್ತ ಮತ್ತು ಭೋಗ ವಸ್ತುಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಇತ್ತು. ಅವು ತಯಾರಿಸಿದ ಸರಕುಗಳು ದೂರದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆದರೆ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಉಂಟಾದ ತ್ವರಿತ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣ ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಕ್ಷೀಣ ದೆಶೆಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಆದರೂ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಅವು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಕೆಲವು ಉಪಯುಕ್ತ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಸ್ಥಳೀಯವೂ ಪರಿಮಿತವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೃಹದ್ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಗುಡಿಸಲು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಬಹುದು. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಜನಗಳ ರುಚಿ ಮತ್ತು ಬೇಡಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸರಕುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಈಗಿನ ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೂ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನವಾಗಿವೆ. ಈಚೆಗೆ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಇವಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡುತ್ತಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಾನಾ ಕಾರಣಗಳುಂಟು : 1. ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕೂಲಿಗಾರರ ಹೆಚ್ಚಳವಿರುವ ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಬಂಡವಾಳವಿರುವ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. 2. ಇವು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿ ಮತ್ತು ಕುಶಲತೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅನೇಕ ಉಪಯುಕ್ತ ಮತ್ತು ಅನುಭೋಗ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದರಿಂದ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತವೆ. 3. ಗುಡಿಸಲು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಇರುವ ಕುಟುಂಬದವರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತವೆ. 4. ಸಮಾನ ಆರ್ಥಿಕ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೂ ರಾಷ್ಟ್ರದ ವರಮಾನ ಮತ್ತು ಸಂಪತ್ತಿನ ಸಮಾನ ಹಂಚಿಕೆಗೂ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳು ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸುತ್ತಿವೆ. ಈ ರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ: ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಹೊಲಿಯುವುದು; ನೂಲಿಗೆ ಬಣ್ಣ ಕಟ್ಟುವುದು; ಬಟ್ಟೆಬರೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ; ಬೀಜಗಳಿಂದ ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವುದು; ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಆಭರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆ; ಚರ್ಮವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ; ಚಾಪೆ ಹೆಣೆಯುವುದು: ಸಂಗೀತ ಸಾಧನಗಳ ತಯಾರಿಕೆ; ವ್ಯವಸಾಯೋಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆ : ಮಣ್ಣಿನ ಕೆಲಸ ಮತ್ತು ಕುಂಬಾರಿಕೆ; ಬಿದಿರು ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಬೆತ್ತದ ಸಾಮಾನುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ; ಜಮಖಾನದ ತಯಾರಿಕೆ; ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ; ತಾಮ್ರದ ಸಾಮಾನುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ; ಗರಿಯಿಂದ ಸಾಮಾನುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ; ಆಟದ ಸಾಮಾನುಗಳು ಮತ್ತು ಬೊಂಬೆ ಮಾಡುವುದು; ರಬ್ಬರ್ ವಸ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ರಬ್ಬರ್ ಅಚ್ಚುಗಳು, ಕಸೂತಿ ಕೆಲಸ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಕಿಲ್ಲದ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಉತ್ಪಾದನ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ಯಂತ್ರ ಸಲಕರಣೆಗಳಿಂದ ಉತ್ಪಾದನ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಕೆಲವರು ಸುಧಾರಿಸಿದ ಉತ್ಪಾದನ ಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದೂ ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ತಾಂತ್ರಿಕ ಪ್ರಗತಿಯಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಂಚಿತವಾಗಿಯೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ನವೀನ ಉತ್ಪಾದನ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು

ಅಳವಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಧಾನ ಹೆಚ್ಚು. ಕೆಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಆಧುನಿಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಉತ್ಪಾದನ ಕಾರ್ಯನಿರತರಾದ ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇವೆ. ಗಿರಣಿಯ ನೂಲನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಮಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆ ನೇಯುವುದು ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ಕಮ್ಮಾರರಲ್ಲಿ ತಿರುಗು ಯಂತ್ರದ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ನಿಧಾನವಾಗಿಯಾದರೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನ ಕ್ರಮವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಅನೇಕ ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಕುಶಲತೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಉಪಯುಕ್ತ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಸಾಧಾರಣವಾದ ಕುಶಲತೆಯಿಂದಲೇ ಉತ್ಪಾದಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ಕುಶಲತೆ ಮತ್ತು ಕೆಲಸಗಾರಿಕೆ ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾದ ಕೌಶಲದ ಬಲದಿಂದ ನಡೆಯುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಕುಶಲ ಕರ್ಮಿ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತರಬೇತಿಕೊಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ಆ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಕೆಲವು ಉತ್ಪಾದನ ವಿಧಾನಗಳು ಮತ್ತು ಕೌಶಲಗಳು ಕೆಲವೇ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವೃತ್ತಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಮತ್ತು ತೊಡಗುವ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ತರಬೇತಿ ಒದಗಿಸುತ್ತಿವೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಇದು ಸಾಕಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಬಹಳ ಜನ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ತರಬೇತಿಯನ್ನೂ ಪಡೆದಿಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಎಲ್ಲ ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಕೆಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳುಂಟು. ಬಂಡವಾಳದ ಅಭಾವ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆ. ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಪ ಬಂಡವಾಳವೇ ಸಾಕಾದರೂ ಅಷ್ಟು ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಕೂಡ ಅನೇಕ ಉತ್ಪಾದಕರು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಸಮರ್ಥರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಂತೆ ಇವಕ್ಕೂ ಅಲ್ಪಾವಧಿ ಮತ್ತು ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಸಾಲಗಳು ಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ. ಉಪಕರಣಗಳು, ಯಂತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗಾಗಿ ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಸಾಲಗಳು ಅಗತ್ಯ. ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಕೊಳ್ಳಲು, ತಯಾರಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಲು, ಮಾರಾಟ ಮಾಡಲು ಮತ್ತು ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ಕೂಲಿ ಕೊಡಲು ಅಲ್ಪಾವಧಿ ಸಾಲ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸಂಘಟಿತ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಬಂಡವಾಳ ಒದಗಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಸಾಲ ಪಡೆಯುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಹಣ ಪಡೆಯಲು ಇವು ಅಗತ್ಯವಾದ ಆಧಾರ ಮತ್ತು ಆಸ್ತಿ ಒದಗಿಸಲಾರವು. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಇವು ಸಂಘಟಿತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಹಣ ಪಡೆಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವವರಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಬಂಡವಾಳ ಬಹುತೇಕ ಒದಗುತ್ತಿರುವುದು ಸಾಹುಕಾರರು ಮತ್ತು ವರ್ತಕರಿಂದ, ಸ್ನೇಹಿತರಿಂದ ಮತ್ತು ಸಂಬಂಧಿಕರಿಂದ ಹಣ ಪಡೆಯುವುದೂ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಪರಿಮಿತ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಹಣ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳು ಹಣವನ್ನೂ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈಗ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಮತ್ತು ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಇವಕ್ಕೆ ಹಣ ಒದಗಿಸಲು ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಹಣಕಾಸಿನ ಸ್ಥಿತಿ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆ. ವಿವಿಧ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಅವಕ್ಕೆ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ. ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ಸಾಕಷ್ಟು ಶೇಖರಿಸಲು ಹಣ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಿತಿ ಉತ್ತಮವಾದದ್ದು, ಹೆಚ್ಚು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನೂ ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅವನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಅವಕಾಶಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಉತ್ಪಾದಕರು ಕೆಲವು ವಾರಗಳಿಗೆ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ಕೂಡ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಕೊಂಡು ಶೇಖರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವರು ಅವನ್ನು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಸಗಟು ಕೊಳ್ಳಿಕೆಯ ಅನುಕೂಲಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಉತ್ಪಾದಕರು ತಮಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ವರ್ತಕರಿಂದಲೋ ದಳ್ಳಾಳಿಗಳ ಮೂಲಕವೋ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ತಾವು ತಯಾರಿಸಿದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅವರಿಗೇ ಮಾರುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯ ವರ್ತಕರಿಂದ ಉದ್ದರಿಯ ಮೇಲೆ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ತಯಾರಿಸಿದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮಾರಿದ ಮೇಲೆ ಅವರಿಗೆ ಹಣ ಸಂದಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳ ಪೂರೈಕೆ ಸಾಕಾಗದೆ ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ನಿಲ್ಲುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಮಾರಲು ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಉತ್ಪಾದಕರು ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಂತೆ ತಮ್ಮ ಸರಕುಗಳ ಮಾರಾಟಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಮತ್ತು ಸಂಘಟಿತವಾದ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಲು ಶಕ್ತರಲ್ಲ. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಸರಕುಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ತಾವೇ ತಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಯ ಅಥವಾ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ವಿಕ್ರಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವರು ಹತ್ತಿರದ ಸಂತೆಗಳಿಗೆ ಸರಕುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ವಿಕ್ರಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಲವೊಮ್ಮೆ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರಿಗೋ ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರಿಗೋ ವಿಕ್ರಯಿಸುವುದುಂಟು. ದಳ್ಳಾಳಿಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಬಂಡವಾಳಿಗರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಅವರಿಂದ ಸಾಲವನ್ನೂ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನೂ ಪಡೆದಿದ್ದು, ತಾವು ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಅವರಿಗೇ ಒಪ್ಪಿಸುವುದುಂಟು. ಅವರು ಆ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲೋ ದೂರದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲೋ ವಿಕ್ರಯಿಸಿ ಹೆಚ್ಚು ಲಾಭ ಪಡೆಯುವುದುಂಟು. ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸರಕುಗಳ ಮಾರಾಟ ಕಷ್ಟವಿರುವುದರಿಂದ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಇವುಗಳ ಮಾರಾಟಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿವೆ. ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳೂ ಇವುಗಳ ಮಾರಾಟಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಹಲವು ಸರಕುಗಳಿಗೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯುಂಟು.

ಹಿಂದುಳಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿವೆ. ದೊಡ್ಡ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗದ, ಸಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸಬೇಕಾಗಿರುವ, ಕೌಶಲ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ, ಉತ್ಪಾದನಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಗ್ರಾಹಕರು ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೇ ಬೇಡುವುದರಿಂದ ಕೆಲವು ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ. ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದಿರುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳಿಗಾಗಿ ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಪಿ.ಜಿ.)

ಗುಣಾಂಕ ಪರಿಣಾಮ: ಗಣಿತ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಗುಣಾಂಕವು ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಮೊತ್ತವನ್ನು ಬೇರೊಂದು ಮೊತ್ತದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಗುಣಾಂಕಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ (ಮಲ್ಟಿ ಪ್ಲಯರ್ ಎಫೆಕ್ಟ್). ಹೀಗೆ ಯಾವುದೇ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶ್ರಮ ನಾಲ್ಕು ಶ್ರಮಗಳ ವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವಾದರೆ ಆ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಗುಣಾಂಕ ಪರಿಣಾಮ ನಾಲ್ಕು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಹೀಗೆ ನಾವು ಒಂದು ರೂಪಾಯಿಯನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಖರ್ಚು ಮಾಡಿ ಅಥವಾ ಹೂಡಿಕೆಮಾಡಿ ಅದರಿಂದ ಅಂತಿಮವಾಗಿ 4 ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಗಳಿಸುವುದಾದರೆ ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಾಯಿಗಳ ವಹಿವಾಟು ನಡೆಸುವುದಾದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಿಕೆಯ ಗುಣಾಂಕದ ಪರಿಣಾಮ ನಾಲ್ಕು (ಇನ್‍ವೆಸ್ಟ್‍ಮೆಂಟ್ ಮಲ್ಟಿಪ್ಲೈಯರ್) ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು.

ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಗುಣಾಂಕವು ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಬದಲಾವಣೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಬೇರೊಂದು ಅಂಶದ ಮೇಲೆ ಅಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯ ಅಥವಾ ಉದ್ಯೋಗದ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ. (ಟಿ.ಎಂ.ಎಂ.)

ಗುಯಟ್‍ಹಾರ್ಡ್: 1715–86. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಫ್ರೆಂಚ್ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ. ಈತ ನದಿಗಳಿಂದ ಪರ್ವತಗಳ ಸವೆತವನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಿದವನು. ಇವನ ಪ್ರಕಾರ ನದಿಗಳ ಸವೆತದಿಂದ ದೊರೆತ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳು ಕೂಡಲೇ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ; ಅವುಗಳಿಂದ ಮಹಾಪೂರ (ಪ್ರವಾಹ) ಮೈದಾನಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಸಮುದ್ರ ನದಿಗಳಿಗಿಂತ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಸವೆಸುವ ಒಂದು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕರ್ತೃವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ. ಇವನು ತನ್ನ ಈ ವಿಚಾರದ ಸಮರ್ಥನೆಗಾಗಿ ಉತ್ತರ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣದ, ಕಡಿದಾದ ಕರಾವಳಿ ಮುಖಗಳು ಅಥವಾ ಶಿಲಾಪ್ರಪಾತ (ಕ್ಲಿಫ್ಸ್) ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳಿಂದ ಹೇಗೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಸವೆಯುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಇವನು ನಗ್ನೀಕರಣದ ಮೂಲ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಗುರುತ್ವ ಮಾದರಿ: ನ್ಯೂಟನ್ನನ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಮೇಲೆ ಎಸೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ವಸ್ತುಗಳು ಭೂಮಿಯ ಕಡೆಗೆ ಬರಬೇಕು. ಕಾರಣ ಭೂಮಿಗಿರುವ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಶಕ್ತಿ ಆ ವಸ್ತುವನ್ನು ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಎರಡು ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಳಗಳ ಕಾರ್ಯಶ್ರೇಣಿಯೂ ನ್ಯೂಟನ್ನನ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಶಕ್ತಿಯಂತೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಎರಡು ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಳಗಳ ಅಂತರ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಒಂದು ಸೂತ್ರದ ಮೂಲಕ ರ‍್ಯಾಲೆ ಎಂಬವನು ತನ್ನ ಲಾ ಆಫ್ ರಿಟೇಲ್ ಗ್ರಾವಿಟೇಷನ್ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಸೂತ್ರ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿದೆ:

$$MIJ = \frac{Pi\ Pj}{(dij)\ 2}$$

Mij ಎಂದರೆ ಎರಡು ಕೇಂದ್ರಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ

i = ಒಂದು ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಳ

j = ಇನ್ನೊಂದು ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಳ

Pi = ಜನಸಂಖ್ಯೆ (i ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಳ)

Pj = ಜನಸಂಖ್ಯೆ (j ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಳ)

(dij)2=ಎರಡು ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಳ ಅಂತರ

ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ರ‍್ಯಾಲೆ ಎರಡು ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಳಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು, ಕೊಡುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇವನ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ ಒಂದಿಷ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ತನ್ನತ್ತ ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು (ಅಂಗಡಿ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ, ಸೇವಾ ಸೌಲಭ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ) ಆ ಪಟ್ಟಣಗಳ ಅಂತರವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಸೇವಾ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಎರಡು ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪಟ್ಟಣದ ಗಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚಿದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಪಟ್ಟಣದ ಗಾತ್ರ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ರ‍್ಯಾಲೆಯು ಸಂಬಂಧಗಳ ಛೇದನಾಬಿಂದು ಅಥವಾ ಸ್ಥಾನ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ. (ಇಂಟರಾಕ್ಷನ್ ಬ್ರೇಕಿಂಗ್ ಪಾಯಿಂಟ್).

ಈ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಿ.ಕೊರನವರಸೆ (1949) ಎಂಬುವವನು ನವೀಕರಿಸಿದ. ಇವನು ಎರಡು ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಳಗಳ ಛೇದನಾಬಿಂದುವನ್ನು ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಸೂತ್ರವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದನು.

$$Dj = \frac{Dj}{1 + Pi/Pj}$$

ಇಲ್ಲಿ Dj = ಇದು ಛೇದನಾ ಬಿಂದು (ಎರಡು ಪಟ್ಟಣಗಳ ನಡುವೆ)

i = ಇದು j ಗಿರುವ ಅಂತರವನ್ನು ಕಿಮೀ ಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವುದು.

Dij = i ಮತ್ತು j ಪಟ್ಟಣಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರ

pi = i ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ (ದೊಡ್ಡಪಟ್ಟಣ)

Pj = j ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ (ಸಣ್ಣ ಪಟ್ಟಣ)

ಇವನು ಎರಡು ಪಟ್ಟಣಗಳ ಪ್ರಭಾವಿ ವಲಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದನು. ಇವನ ಪ್ರಕಾರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯು ತಮಗೆ ಹತ್ತಿರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸೇವಾ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಗಾತ್ರಕ್ಕಿಂತ ಅಂತರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವುದು ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. (ಕೆ.ಬಿ.)

ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣೆ: ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೂ ಕಣಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಇರುವ ಪರಸ್ಪರ ಆಕರ್ಷಣೆ (ಗ್ರ್ಯಾವಿಟೇಷನ್). ಒಂದು ವಸ್ತು ಭೂಮಿಗೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಎಂದರೆ ಅದರ ತೂಕ, ಆ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಸಹಜವಾಗಿರುವ ಗುಣ ಎಂದು ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಆಕಾಶಕಾಯಗಳ ಚಲನೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ನಿಯಮಗಳು ಭೂ ವಸ್ತುಗಳ ಚಲನೆಗಳ ನಿರ್ಧರಿಸುವ ನಿಯಮಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದವೆಂದು ಕೂಡ ನಂಬಲಾಗಿತ್ತು. ಸೌರವ್ಯೂಹವನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ನಡೆಸಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಕೆಪ್ಲರನ (1571 – 1630) ಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದುವು. ಆತನ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮೂರು ನಿಯಮಗಳು ಹೀಗಿವೆ.

1. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ರಹವೂ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಒಂದು ದೀರ್ಘವೃತ್ತ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತದೆ; ಸೂರ್ಯ ಈ ದೀರ್ಘವೃತ್ತದ ಒಂದು ನಾಭಿಯಲ್ಲಿದೆ.

2. ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು ಸಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮಸಲೆಯನ್ನು ರೇಖಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಗ್ರಹದ ಸಲೆವೇಗ ಸ್ಥಿರವಾಗಿದೆ.

3. ಗ್ರಹದ ಅವಧಿ ಕಾಲದ ವರ್ಗ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಗ್ರಹದ ಸರಾಸರಿ ದೂರದ ಘನದ ಅನುಪಾತದಲ್ಲಿದೆ.

ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವದ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳಿಗೆ ಭೌತವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿದವನು ಐಸ್ಯಾಕ್ ನ್ಯೂಟನ್ (1642 – 1727). ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣೆಯ ನಿಯಮ ಈತನ ಆವಿಷ್ಕಾರ. ಇದರ ಮೂಲಕ ಕೆಪ್ಲರನ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ನ್ಯೂಟನ್ ಸಮರ್ಥ ವಿವರಣೆ ನೀಡಿದ್ದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಇಡೀ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ಭೌತವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಸಹ ರೂಪಿಸಿದ.

ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿರುವ ವಿವಿಧ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕೀಯ ವಸ್ತುಗಳ ನಡುವೆ ಉಂಟಾಗುವ ಆಕರ್ಷಣ ಬಲ ಅತಿ ಕಡಿಮೆಯಾದ್ದರಿಂದ ನ್ಯೂಟನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಲು ನ್ಯೂಟನ್ ಗ್ರಹಚಲನೆಯ ಮೇಲೆ ಗಮನಹರಿಸಿದ. ಕೆಪ್ಲರನ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ನ್ಯೂಟನನ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ನಿಯಮ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಟನನ ಚಲನೆಯ ನಿಯಮಗಳಿಂದ ಸಾಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದು ನ್ಯೂಟನನ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳಿಗೆ ಮಹಾ ಸಿದ್ಧಿಯಾದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿರುವ ವಸ್ತುಗಳ ಚಲನೆಗಳನ್ನೂ ಸೌರವ್ಯೂಹದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಹಗಳ ಚಲನೆಗಳನ್ನೂ ಒಂದೇ ಭಾವರೂಪವುಳ್ಳ ನಿಯಮದಿಂದ ವಿಶದಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು.

ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ನಿಯಮವನ್ನು ಸೌರವ್ಯೂಹಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿದಲ್ಲಿ ಕೆಪ್ಲರನ ಎಲ್ಲ ನಿಯಮಗಳಿಗೂ ತತ್ತ್ವಾಧಾರ ಒದಗಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರಹಗಳ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ (ಉಪಗ್ರಹ) (ಸ್ಯಾಟಿಲೈಟ್ಸ್) ಜಟಿಲ ಚಲನೆಗಳನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ನಿಯಮದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಸಮುದ್ರದ ಚಲನೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಈ ನಿಯಮ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರರು ಭೂಮಿಯ ನೀರಿನಮೇಲೆ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಆಕರ್ಷಣ ಬಲವೇ ಈ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಎಂದು ವಿವರಣೆ ನೀಡಲಾಯಿತು.

ಗೆಲಿಲಿಯೋನ (1564 – 1642) ಕಾಲದವರೆಗೆ ತೂಕವಾದ ವಸ್ತುಗಳು ಹಗುರವಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬೇಗ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬೀಳುತ್ತವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿತ್ತು. ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳೂ (ಬಾಹ್ಯ ನಿರೋಧ ಬಲವನ್ನು ಎದುರಿಸಿದಾಗ, ಅಂದರೆ ನಿರ್ವಾತದಲ್ಲಿ) ಸಮವೇಗದಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತವೆಂದು ಗೆಲಿಲಿಯೋ ತೋರಿಸಿದ. ಈ ವಾಸ್ತವಾಂಶದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಲಕ್ಷಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಅಂಶ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ತೂಕ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಯ ಅನುಪಾತದಲ್ಲಿರುವುದೆಂದು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ನಿಯಮ ಗೆಲಿಲಿಯೋನ ವೀಕ್ಷಣೆಗಳಿಗೆ ಆಧಾರ ನೀಡುವುದು. *

ಗುರುದಾಸಪುರ: ಪಂಜಾಬಿನ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ; ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೇಂದ್ರ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2953 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಜಮ್ಮು-ಕಾಶ್ಮೀರ, ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಮೃತಸರ ಜಿಲ್ಲೆ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಕಾಂಗಡಾ ಮತ್ತು ಹೋಶಿಯಾರ್‌ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅಮೃತಸರ ಮತ್ತು ಸಿಯಾಲ್‌ಕೋಟ್ (ಪಾಕಿಸ್ತಾನ) ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ. ಈ ನಗರ ಉ. ಅ. $32^{0}63'$ ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. $75^{0}25'$ ಮೇಲಿದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 102 ಸೆಂಮೀ. ಇಲ್ಲಿಯದು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ರಾವೀ ಮತ್ತು ಬಿಯಾಸ್ ನದಿಗಳು ಅನೇಕ ಸಲ ಮೇರೆ ಮೀರಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ದೋಣಿ ಸಂಚಾರವುಂಟು.

ಜನರು ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಕೃಷಿಯಲ್ಲೂ ಖಾಸಗಿ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರಿ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲೂ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಧಾರಿವಾಲ್ ಮತ್ತು ಸುಜಾನ್‌ಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಉಣ್ಣೆ, ಜಮಖಾನೆ ಮತ್ತು ಕೃಷಿಯಂತ್ರಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳುಂಟು. ಬಟಾಲಾ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ.

ರಾವಿ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಮುಕ್ತೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಕೆಲವು ಶಿಲ್ಪಕಲಾಕೃತಿಗಳಿವೆ. ಬಟಾಲಾ, ಶಾಹಪುರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿವೆ. ಪಠಾಣಕೋಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಹಿಂದುಗಳ ರಾಜ್ಯವಿತ್ತು. ಸೂರ್ ವಂಶದವರಿಂದ ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಅಕ್ಬರ್ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಿಖ್ಖರ ಮತ್ತು ಮೊಗಲರ ನಡುವೆ ಅನೇಕ ಯುದ್ಧಗಳು ನಡೆದುವು. ಅದೀನಾ ಬೇಗ್ ಈ ಭಾಗದ ಸುಬೇದಾರನಾಗಿದ್ದ. ಅವನ ಅನಂತರ ಸಿಖ್ಖರ ವರ್ಚಸ್ಸು ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. 1841ರಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿತು. (ಕೆ.ಟಿ.ಆರ್.)

ಗುರ್ನಸೆ: ನಾರ್ಮಂಡಿ ಕರಾವಳಿಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧೀನದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿರುವ ದ್ವೀಪ. ಇದನ್ನು ಬೈಲಿವಿಕ್ ಆಫ್ ಗುರ್ನಸೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ (ಫ್ರೆಂಚ್: ಬೈಲೇಜ್ ಡಿ ಗುರ್ನಸೇ). ಈ ದ್ವೀಪದ ಸಮೂಹ ದ್ವೀಪಗಳೆಂದರೆ ಆಲ್ಡರ್ನೇ, ಸಾರ್ಕ್, ಹೆರ್ಮ್, ಜೇಥೂ, ಬ್ರೇಕ್ಯೂ, ಬುರ್ಹೋ, ಲಿಹ್ಯೂ ಮತ್ತು ಇತರೆ ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪಗಳು. ಗುರ್ನಸೆ ದ್ವೀಪವನ್ನು 10 ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯ ದ್ವೀಪಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗುರ್ನಸೆ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಾರಿಗೆ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಾಜಧಾನಿ ಸೇಂಟ್ ಪೀಟರ್ ಪೋರ್ಟ್.

ಗುರ್ನಸೆ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ ಉ. ಅ. $49^{0}28'$ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. $2^{0}35'$ ದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. 78 ಚ.ಕಿಮೀ ಭೌಗೋಳಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. 50 ಕಿಮೀ ತೀರ ಪ್ರದೇಶವಿರುವ ಗುರ್ನಸೆ ದೊಡ್ಡ ದೀಪ (63 ಚ.ಕಿಮೀ). ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನ ನಾರ್ಮಂಡಿಯಿಂದ 48 ಕಿಮೀ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿದೆ ಹಾಗೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ವೈಮೌತ್ ಕೊಲ್ಲಿಯಾದ ಸೇಂಟ್‌ಮಾಲೋ,

ಲಿಹ್ಯೊ, ಆರೋಹಣ ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ 121 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 65,228 (2005). ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 836. ಇಲ್ಲಿನ ಹಣ ಪೌಂಡ್‌ಸ್ಟರ್ಲಿಂಗ್. ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್.

ಭೂಸ್ವರೂಪ ಬೈಲಿವಿಕ್ (375 ಮೀ) ನಿಂದ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪ್ರದೇಶ ಗುರ್ನಸೆ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರದೇಶದ ಹೌಟ್ನ್‌ಜೆ (110 ಮೀ) ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಆಲ್ಡರ್ನ್ ಲೀ ರೌಂಡ್ ಬಟ್ (93 ಮೀ), ಜೀಥೋ (76.5 ಮೀ) ಮತ್ತು ಹೆರ್ನ್ (98 ಮೀ).

ಗುರ್ನಸೆ ಪ್ರಧಾನ ದ್ವೀಪ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಹ್ಯಾರ್ಥಪ್ವಾಸ್ – ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಬಾಸ್‌ಪಾಸ್ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ತಗ್ಗಾದ ಮರಳು ಪ್ರದೇಶ. ಹ್ಯಾರ್ಥಪಾಸ್ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ, ಬಾಸ್‌ಪಾಸ್ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯ ವಸತಿ ಪ್ರದೇಶವೂ ಆಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರು ಸೇಂಟ್ ಪೀಟರ್ ಗುರ್ನಸೆ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ.

ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಹವಾಮಾನ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ತಂಪಾಗಿಯೂ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಶೀತವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಆಗಸ್ಟ್ ಹಾಗೂ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ 26^0ಸೆ. ಇರುತ್ತದೆ. ಫೆಬ್ರವರಿಯಲ್ಲಿ 6^0ಸೆ. ಹಾಗೂ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ 16^0ಸೆ. (ಬಿ.ಸಿ.)

ಗುಲ್ಬರ್ಗ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಒಂದು ವಿಭಾಗ, ಜಿಲ್ಲೆ, ತಾಲ್ಲೂಕು, ಅವುಗಳ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ನಗರ. ಬೀದರ್, ಗುಲ್ಬರ್ಗ ರಾಯಚೂರು ಮತ್ತು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ. ಗುಲ್ಬರ್ಗ ವಿಭಾಗದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 45,584 ಚ.ಕಿಮೀ.

ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. 1956ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣೆಯಾದಾಗ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದ್ದು (ಉಳಿದೆರಡು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಬೀದರ್ ಮತ್ತು ರಾಯಚೂರು). ಉ.ಅ $16^012'$–$17^046'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ 76^0–$77^042'$ ನಡುವೆ ಇರುವ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಉಸ್ಮಾನಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 16,228 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 31,30,922.

ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಇದು ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಥಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಾದರೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯದು. ಗುಲ್ಬರ್ಗದ ಹಳೆಯ ಹೆಸರು ಕಲಬುರ್ಗಿ. ಈಗಲೂ ಆ ಹೆಸರು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ.

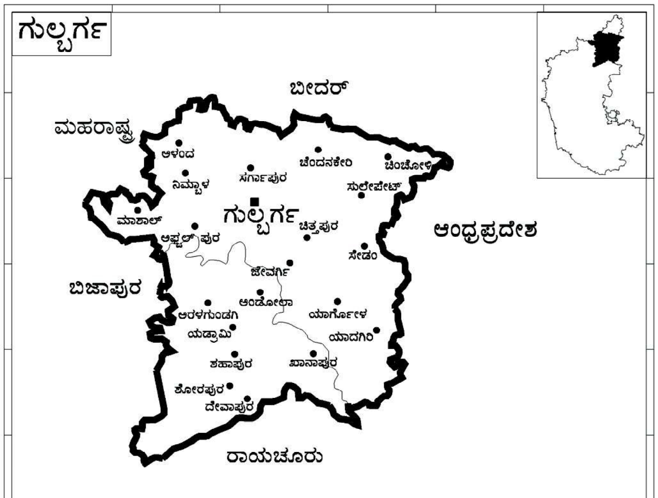

ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತಗಳಿಲ್ಲ. ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 305–609 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಯಾದಗೀರ್ ಮತ್ತು ಸೇಡಂ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು 609 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಅಳಂದ್ ಮತ್ತು ಯಾದಗೀರ್ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯೊಂದು ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸು. 96 ಕಿಮೀ ದೂರ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ಭೀಮ. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಕೃಷ್ಣ ನದಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಎಲ್ಲೆಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಯ ಉದ್ದ ಸು. 160 ಕಿಮೀ. ಸುರಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನಾರಾಯಣಪುರದ ಬಳಿ 66 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಜಲಪಾತವಿದೆ. ಭೀಮ ನದಿಯೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹರಿದು ಅನಂತರ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 215 ಕಿಮೀ ದೂರ ಸಾಗಿ ಕೃಷ್ಣ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಬೋರಿ, ಅಮರಜಿ, ಜಾ, ಕಾಗಿಣಾ, ಬೆಣ್ಣೆತೊರೆ ಮತ್ತು ಮುಲ್ಲಾಮರಿ ಮುಂತಾದ ಉಪನದಿಗಳೂ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಯುಗುಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶುಷ್ಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಫೆಬ್ರವರಿಯಿಂದ ಜೂನ್ ಆರಂಭದವರಗೆ ಬೇಸಗೆ. ಜೂನ್ ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೆ ಮಳೆಗಾಲ. ಡಿಸೆಂಬರಿನಿಂದ ಫೆಬ್ರವರಿಯವರೆಗಿನದು ಚಳಿಗಾಲ. ವರ್ಷದ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 71 ಸೆಂಮೀ. ಈ ಕಾಲದ ದೈನಿಕ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 14.8^0ಸೆಂ, ಮೇ ಅತ್ಯಂತ ಉಷ್ಣತೆಯ ತಿಂಗಳು. ಆಗಿನ ಮಧ್ಯಕ ದೈನಿಕ ಉಷ್ಣತೆ 40.6^0ಸೆಂ. ಒಮ್ಮೆ ಹಗಲಿನ ಉಷ್ಣತೆ 45^0ಸೆಂ. ವರೆಗೂ ಏರುವುದುಂಟು. ಜೂನಿನಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ, ಹೆಚ್ಚು ಸಹ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾಡುಗಳು ಎರಡು ಬಗೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಕಾಡು ಒತ್ತಾಗಿದೆ; ತೇಗ, ಬೀಟೆ, ನಲ್ಲಮಡ್ಡಿ ಹುರಗಲ್ಲು ಮರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಆಗ್ನೇಯದ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವುದು ಕುರುಚಲು ಕಾಡು ಸೌದೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಪಯುಕ್ತ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ 691 ಚ.ಕಿಮೀ. ಬಹುಭಾಗ ಚಿಂಚೋಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲೇ ಇದೆ. ಚೌಬೀನೆ ಸೌದೆ, ಮೇಣ, ಹಣ್ಣು, ರಾಳ, ಗೋಂದು, ಹುಳಿ, ಸೀಗೆ – ಇವು ಕೆಲವು ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು ಅಷ್ಟೇನೂ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ.

ತಿಂಥಿಣಿ ಹಳ್ಳಿಯ ಸುತ್ತ ತಾಮ್ರದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಯಾದಗೀರ್, ಸುರಪುರ, ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಜಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಕಣಶಿಲೆ, ಯಾದಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಅಗೇಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಮರಳು, ಸುರಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ತೋರಮಲ್ಲಿ, ಗುಲ್ಬರ್ಗದಲ್ಲಿ ಜಿಪ್ಸಂ, ಸುರಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲ್ಕೇರಿಯಸ್ ಪುಡಿ, ಚಿಂಚೋಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಫುಲ್ಲರ್ಸ್ ಅರ್ತ್ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಸಿಮೆಂಟ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಲವೆಡೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಉತ್ತಮವಾದ ಕಲ್ಲು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣುಗಳು ಮಿಶ್ರಿತವಾಗಿವೆ. ಕೃಷ್ಣ ಮೇಲ್ದಂಡೆ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಂದ್ರಂಪಳ್ಳಿ, ಭೀಮನದಿ, ಅಮೀರಜಾ ನದಿ, ಬೆಣ್ಣೆತೊರೆ, ಮುಲ್ಲಾಮರಿ, ಮುಧೋಳ್, ಕಾಗಿಣಾ, ಇಂದನ್ ಕಲ್ – ಇವು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಗತವಾಗಲಿರುವ, ಆಗುತ್ತಿರುವ ಕೆಲವು ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳು. ಜೋಳ, ಬತ್ತ, ಗೋದಿ, ಹತ್ತಿ, ಕಡಲೆ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಸಜ್ಜೆ, ಬಾರ್ಲಿ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ರಾಗಿ, ಹೆಸರು, ತೊಗರಿ, ಕಬ್ಬು – ಇವು ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶೇ. 77.8 ಜನ ಬೇಸಾಯವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇತರ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರು ಶೇ. 22.2. ಗೃಹೋದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ನೇಕಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯ. ಯಾದಗಿರಿನಲ್ಲಿ ಕಂಬಳಿಗಳನ್ನು ನೇಯುತ್ತಾರೆ. ಎಣ್ಣೆಯ ಗಾಣಗಳು, ಕಬ್ಬಿನ ಗಾಣಗಳು, ಹಿತ್ತಾಳೆ ಪಾತ್ರೆ, ಸೀಗೆ, ಮಸಾಲೆ, ಗಂಧದೆಣ್ಣೆ, ಬೀಡಿಕಟ್ಟುವುದು – ಇವು ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಹಳೆಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಶಾಹಬಾದಿನ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಗುಲ್ಬರ್ಗದ ಜವಳಿ ಗಿರಣಿ, ಎಣ್ಣೆ ಗಿರಣಿ – ಇವು ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಇದಲ್ಲದೆ ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದ ಅನೇಕ ಆಧುನಿಕ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ.

ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಮತ್ತು ಯಾದಗೀರ್ ಎಂಬ ಎರಡು ರೆವಿನ್ಯೂ ಉಪವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಚಿತ್ತಾಪುರ, ಅಫ್‌ಜಲ್‌ಪುರ, ಆಳಂದ್, ಸೇಡಂ, ಯಾದಗೀರ್, ಚಿಂಚೋಳಿ, ಜೇವರ್ಗಿ, ಶಹಪುರ, ಸುರಪುರ – ಇವು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು. ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ರೈಲ್ವೆಯ ಎರಡು ಬ್ರಾಡ್‌ಗೇಜ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ.

ಗುಲ್ಬರ್ಗ ನಗರ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ವಿಭಾಗದ, ಜಿಲ್ಲೆಯ, ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳ. ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಗರ. ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರ. ಚೆನ್ನೈ – ಮುಂಬಯಿ ಬ್ರಾಡ್‌ಗೇಜ್ ರೈಲು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಗುಲ್ಬರ್ಗಕ್ಕೆ 580 ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 422,569.

ಗುಲ್ಬರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗಿರಣಿಗಳೂ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳೂ ಇವೆ. ಗುಲ್ಬರ್ಗದ ಬಸ್‌ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೂ ರಾಜ್ಯದ ªÀÄÄRå £ÀUÀgÀUÀ¼ÉÆA¢UÉ ¸ÀA¥ÀPÀð ¸Ë®¨sÀå«zÉ (ಬಿ.ಎನ್.ಎಸ್.)

ಗುವಾಂ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವೀಪ. ಉ.ಅ. $13^05'$ ಸೆ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $144^05'$ ಸೆ ದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಇದರ ಭೌಗೋಳಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರ 544 ಚ.ಕಿಮೀ. ಮೈಕ್ರೊನೇಷ್ಯ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪವಾದ ಮಾರಿಯಾನ್. ದ್ವೀಪಕಲ್ಪದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಾಗಿರುವ

ಈ ದ್ವೀಪ ಪೆಸಿಫಿಕ್‌ಸಾಗರ ಹಾಗೂ ಫಿಲಿಪೀನ್ ಭೂ ಫಲಕಗಳು ಮುಖಾಮುಖಿ ಘರ್ಷಿಸಿದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ ಹುಟ್ಟಿತೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸಾಗರದ ಆಳವಾದ ತಗ್ಗು ಮರಿಯಾನ ಈ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾದ ಚಾಲೆಂಜರ್ ತಗ್ಗು (10911 ಮೀ) ಗುವಾಂನ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪವು 74 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಹಾಗೂ 6 ರಿಂದ 13 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಫಲಕದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಭೂಕಂಪನಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಗುವಾಂ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಹವಳ ದಿಬ್ಬಗಳು ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣದ ಪದರು ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವ ಶಿಖರಗಳು ಮತ್ತು ವೃಕ್ಷಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಹವಳ ದಿಬ್ಬಗಳು ದ್ವೀಪದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿವೆ. ಕೊಲ್ಲಿಗಳನ್ನು ಹೊರತು ಪಡಿಸಿ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ಭಾಗದ ನದಿಗಳು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಫಿಲಿಪೈನ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ದ್ವೀಪದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ದ್ವೀಪದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,45,805 (2000). ಶೇ. 57 ಭಾಗ ಸ್ಥಳೀಯರು. ಉಳಿದವರು ಕಾಮೊರೊಸ್, ಫಿಲಿಪಿನೋದವರು ಶೇ. 25.5 ಇದ್ದಾರೆ. ಕಕೇಸಿಯನ್ನರು ಶೇ. 10, ಚೀನಿಯರು, ಜಪಾನೀಯರು, ಕೊರಿಯನ್ನರು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದರ ಶೇ. 2.89. ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಪ್ರಮುಖ ಧರ್ಮ (ಶೇ. 85). ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಚಾಮೊರೋ. ರಾಜಧಾನಿ ಹಗಥ್. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯ 3.2 ಬಿ.ಡಾಲರು. ತಲಾ ಆದಾಯ 21,000 ಡಾಲರ್. ಈ ದ್ವೀಪದ ಕರೆನ್ಸಿ ಯು.ಎಸ್. ಡಾಲರ್.

*

ಗುಹಾವಟಿ: ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಕಾಮರೂಪ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಂ ರಾಜ್ಯದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರ. ಇದು $26^{0}10'$ ಉ. ಅ. ಮತ್ತು $91^{0}45'$ ಪೂರೇ. ದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8,14,575. ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿ ದಡದಲ್ಲಿದೆ. ರೈಲು ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಈ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಸೇತುವೆಗೆ ಪಾಂಡು ಸೇತುವೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ನಗರದ ಒಂದು ಕಡೆ ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯ, ಅರ್ಧ ಚಂದ್ರಾಕಾರದ ಬೆಟ್ಟ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಅಗಲವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹ. ಇದು ಈಶಾನ್ಯ ಭಾರತದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿನಂತಿದೆ.

ಗುಹಾವಟಿ ಪ್ರಮುಖ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು ಅನೇಕ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಮೆಡಿಕಲ್ ಮತ್ತು ವೆಟರಿನರಿ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಮತ್ತು ಮೃಗಾಲಯವಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಯ ಶಿಲಾ ದ್ವೀಪವೊಂದರಲ್ಲಿ ಉಮಾಕಾಂತ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಭಾಷೆ ಅಸ್ಸಾಮಿ.

ಇಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಚಳಿ ಹಾಗೂ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಬತ್ತ, ಸೆಣಬು ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆ ಕಾಳುಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯಿದೆ.

ಗುಹಾವಟಿ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ ಇದಕ್ಕೆ ಭೂ, ಜಲ ಮತ್ತು ವಾಯು ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಇದರ ಸಮೀಪ ನೂನ್‌ಮತಿ ಎಣ್ಣೆ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ಹಾಲಿನ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಇತರ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶ ಕೊಡುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. 1897ರಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪದಿಂದ ಈ ನಗರ ನಾಶವಾಗಿತ್ತು, ಇದನ್ನು ಪುನಃ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

(ಎಂ.ಆರ್.ಜಿ)

ಗುಹೆ: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಪದರದ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿನ ಪೊಳ್ಳುಭಾಗ (ಕೇವ್). ಗುಹೆಗಳ ವೈಶಾಲ್ಯ ಮತ್ತು ದ್ವಾರದ ಅಗಲ ಮತ್ತು ಎತ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಉಂಟು. ಗುಹೆಗಳನ್ನು ಮಾನವನಿರ್ಮಿತ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿನಿರ್ಮಿತ ಎಂಬುದಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಭೌತ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಶಿಥಿಲೀಕರಣದಿಂದಲೂ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿಗಳಿಂದಲೂ ಗುಹೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ಪದರ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಡಸು ಮತ್ತು ಮೃದು ಶಿಲೆಗಳು ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿದ್ದರೆ, ಮಾರುತ ಶಿಥಿಲೀಕರಣದಿಂದ ಮೃದುಶಿಲೆಗಳು ಬೇಗ ಸವೆದು ಗುಹೆಗಳಾಗುವುದುಂಟು. ಇಂಥ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನದಿ ಇದ್ದರೆ ಗುಹೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗುವುದು. ಘಟಪ್ರಭಾ ನದಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗೋಕಾಕ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ 55 ಮೀ. ಎತ್ತರದಿಂದ ಧುಮುಕುತ್ತದೆ. ಇದರ ತಳದಲ್ಲಿ ಹಿಮ್ಮೊಗ ಶಿಥಿಲೀಕರಣವಾಗಿ ಗುಹೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ನಯಾಗರ ಜಲಪಾತ ಲಾಳದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ನೀರಿನ ಹಿಂದೆ ಇರುವ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಜಲಪಾತದ ರಮ್ಯ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೋಡಲು ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಭೌತ ಶಿಥಿಲೀಕರಣದಿಂದಾದ ಗುಹೆಗಳು.

ಪ್ರಪಂಚದ ಬಹುಪಾಲು ಗುಹೆಗಳು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇಂಗಾಲದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್ ವಿಲೀನವಾಗಿರುವ ನೀರು ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸೀಳುಗಳ ಮೂಲಕ ಒಳಗಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಅಂತರ್ಜಲ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಸುಣ್ಣದ ಬೈಕಾರ್ಬೊನೇಟಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ವಿಲೀನವಾಗುವುದರಿಂದ ಪೊಟರೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ನೀರು ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳ ಬಿರುಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿದಾಗ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು ಗುಪ್ತಗಾಮಿಗಳಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ರಷ್ಯದ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ನೆರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ನದಿಗಳು ಸುಣ್ಣಶಿಲಾಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತಲುಪಿದ ಬಳಿಕ ರಂಧ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಒಳಹೋಗುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಮುಳುಗುರಂಧ್ರಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ರಂಧ್ರಗಳ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಗುಹೆಗಳಿರುವುವು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಇಂಗಲ್‌ಬರೊ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಗೇಪಿಂಗ್ ಘಿಲ್ ಎಂಬ ದೊಡ್ಡ ಗುಹೆ 111 ಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಕೆಂಟುಕಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 60,000 ಮುಳುಗುರಂಧ್ರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದಿ ಗ್ರೇಟ್ ಮ್ಯಾಮತ್ ಕೇವ್ ಎಂಬುದು 48 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಿದೆ. ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಪ್ರಾಂತದ ಕಾರಲ್ಸ್‌ಬಾಡ್ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ 1213 ಮೀ ಉದ್ದ, 182 ಮೀ ಅಗಲ ಮತ್ತು 91 ಮೀ ಎತ್ತರದ ವಿಶಾಲ ಅಂಕಣ ಉಂಟು. ಇವೆಲ್ಲ ರಾಸಾಯನಿಕ ಶಿಥಿಲೀಕರಣದಿಂದಾದವು. ಈ ಬಗೆಯ ಗುಹೆಗಳ ನೆಲ ಮಟ್ಟಸವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಮಾಳಿಗೆಗಳು ಸದಾ ತೇವವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸಣ್ಣ ಬಿರುಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಅಂತರ್ಜಲ ತೊಟ್ಟು ತೊಟ್ಟಾಗಿ ಹೊರಬೀಳುವುದು. ಇವು ಚಿಕ್ಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾಳಿಗೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ನೇತಾಡುತ್ತಿರುವುವು. ಕೊನೆಗೆ ಆವಿಯಾಗಿ ವಿಲೀನವಸ್ತು ತೆಳುಪೊರೆಯಾಗಿ ಮಾಳಿಗೆಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾಲ ನಡೆದು ಮಾಳಿಗೆಗಳಿಂದ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಸ್ತಂಭಾಕೃತಿಯ ರಚನೆಗಳು ಬೆಳೆಯುವುವು. ಇವಕ್ಕೆ ತೂಗು ತೊಂಗಲುಗಳು (ಸ್ಟಾಲಕ್ಟೈಟ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ನೆಲಮುಟ್ಟುವವರೆಗೂ ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ಮಾಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಬೀಳುವ ನೀರಿನ ತೊಟ್ಟುಗಳ ಗಾತ್ರ ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದರೆ, ಅವು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದು, ಆವಿಯಾಗಿ, ನೆಲದ ಮೇಲೆ ತೆಳು ಖನಿಜದ ಪೊರೆ ಉಳಿಯುವುದು. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸ್ತಂಭಾಕೃತಿ ರಚನೆಗಳಾಗುವುವು. ಇವುಗಳಿಗೆ ನೆಲ ತೊಂಗಲುಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಸುಣ್ಣಶಿಲಾಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಜಲದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಶಿಥಿಲೀಕರಣ ಮುಂದುವರಿದು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯೆಲ್ಲ ಮಾಯವಾಗಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಜೇನುಗೂಡಿನ ಹಾಗೆ ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕ ಗವಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಸ್ವರೂಪದ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಪೋರ್ಟೊರಿಕೊದಲ್ಲಿ ಪಿಪಿನೊ ಬೆಟ್ಟಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವನ್ನು ಕ್ಯೂಬ ಮತ್ತು ಜಮೈಕಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಚೀನದ ಯೂನಾನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಕಂಬಗಳಂತೆ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಶಿಲಾಕಾಡುಗಳೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕರ್ನೂಲ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೇಟಂಚರ್ಲದ ಹತ್ತಿರ ಸುಣ್ಣ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಗುಹೆಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಸುಣ್ಣಮಿಶ್ರ ಕೆಂಪು ಜೇಡು ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸೀನ್ ಯುಗದ ಸಸ್ತನಿಗಳು, ಸರೀಸೃಪಗಳು ಮತ್ತು ದ್ವಿಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಕಾಣಲಾಗಿದೆ. ಅವೆಲ್ಲ ಹಾಲಿ ಜೀವಂತ ಪ್ರಾಣಿ ಜಾತಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗತವಂಶಿಗಳಾದ ಕೆಲವು ಜಾತಿಗಳೂ ಇವೆ: ಕುದುರೆ ಅಸಿನಸ್, ಕತ್ತೆಕಿರುಬ ಕ್ರೊಕುಟ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾನಿಸ್ ಜೈಗ್ಯಾಂಟ. ಆದರೆ ಇವು ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ.

ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಶಿಲಾರಸದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಗುಹೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಇವು ಹವಾಯಿ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿವೆ. ಶಿಲಾರಸ ಹೊರಹರಿದು ಪದರಗಳಾಗುವುದು ಸರಿಯಷ್ಟೆ. ಪದರದ ತಳ, ಪಕ್ಕಗಳು ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಭಾಗಗಳು ಬೇಗ ಆರಿ ಘನೀಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಒಳಭಾಗದ ಶಿಲಾರಸ ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲೇ ಇದ್ದು, ಹರಿದು ಹೋಗಿ ಸುರಂಗ ಪ್ರರೂಪದ ಗುಹೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಮಾನವನಿರ್ಮಿತ ಗುಹೆಗಳೂ ಇವೆ. ಭಾರತದ ಎಲ್ಲೋರ, ಅಜಂತ, ಬಾಜ, ಬೇಡ್ಸಕಾರ್ಲ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಅನೇಕ ಏಕಶಿಲಾ ಗುಹಾಂತರ್ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ.

ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಯುರೋಪಿನ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗುಹೆಗಳಿವೆ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಗ್ರೆನೊಬಲ್ ಹತ್ತಿರದ ಜಿ. ಬರ್ಜರ್ ಗುಹೆ ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿರುವ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾದದ್ದು (1116 ಮೀ) ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡಿನ ಹಾಲೋಜ್ ಗುಹೆ ಅತಿ ಉದ್ದವಾದದ್ದು (60 ಕಿಮೀ). ಇದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಎಲಿಜಬೆತ್ ಗುಹೆಯ ಉದ್ದ 394 ಮೀ. ಅಗಲ 1516 ಮೀ ಮತ್ತು ಎತ್ತರ 45.5 ಮೀ. ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲೂ ಗುಹೆಗಳಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಬಸ್ತಾರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುಹೆಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು 91 ಮೀ ಉದ್ದ 12.1 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ.

(ಡಿ.ಆರ್.)

ಗೂರ್ಖರು: ನೇಪಾಲದ ರಾಜಮನೆತನಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಾರ್ಥದಲ್ಲೂ ನೇಪಾಲದ ನಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಪಕಾರ್ಥದಲ್ಲೂ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಪದ. ಗೂರ್ಖ ಎಂಬ ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯ ಇದ್ದದ್ದು ಸಪ್ತ ಗಂಡಕಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ. ನೇಪಾಳದಲ್ಲಿ ಗೂರ್ಖ ಎಂಬ ಜಿಲ್ಲೆಯಿದೆ. ಅದರ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳದ ಹೆಸರೂ ಗೂರ್ಖ. ಈ ಹೆಸರು ಗೋರಖನಾಥ ಎಂಬ ಗುರುವಿನ ನಾಮಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಗೂರ್ಖರು ಈ ಗುರುವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕುಲದ ಗುರುವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭವಾನಿ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು 1559ರಲ್ಲಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ಆಳಲು ತೊಡಗಿದ ದೊರೆಯ ವಂಶದವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಗೂರ್ಖಾಲಿ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಕ್ರಮೇಣ ಇಡೀ ನೇಪಾಲ ಈ ರಾಜರ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಬಂತು.

1768ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಗೂರ್ಖರು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಸ್ಥಳೀಯ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಜನರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಇಡೀ ನೇಪಾಲವನ್ನೇ ಒಂದು ಆಡಳಿತದ ಅಡಿಗೆ ತಂದರು. ಗೂರ್ಖರು ಆರ್ಯ–ಮಂಗೋಲ್ ಜನಾಂಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಕುಬ್ಜವಾದ ಪುಷ್ಟ ದೇಹ, ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಮುಖ, ಪೀತವರ್ಣ – ಇವು ಮಂಗೋಲ್ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಗೂರ್ಖರು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಹಿಂದುಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಾದರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧರೂ ಸಾಕಷ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದುಗಳಾದವರಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಪದ್ಧತಿಯಿದೆ. ಚಂಡಿ, ದೇವಿ, ದುರ್ಗಿ ಪೂಜೆಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯ. ದಸರ ಮತ್ತು ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಹಬ್ಬಗಳನ್ನೂ ಹಿಂದುಗಳು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ನೇಪಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಭಾಷಾ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸು. 20 ಭಾಷೆಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನೇಪಾಲಿ (ಗೂರ್ಖಾಲಿ) ಮುಖ್ಯ ಭಾಷೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪ್ರಭಾವವಿದೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆ: ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿ. ಶರಾವತಿ ಜಲಪಾತದಿಂದ 30 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಹೊನ್ನಾವರದಿಂದ 26 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಈ ಭಾಗದನಲ್ಲಿ ಗೇರುಬೀಜದ ಗಿಡಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಕ್ಕೇರಿಯ ನಾಯಕರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಘಟ್ಟದ ಕೆಳಗಿನ ಸೀಮೆ ಭಟ್ಕಳ, ಶಿರಾಳ, ಚಂದವಾರ, ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆ ಮತ್ತು ಮಿರ್ಜಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೆಂದು ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ಕರಾವಳಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು.

ಸು. 400 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಈ ಹಳ್ಳಿ ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆ ರಾಜ್ಯದ ಭವ್ಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನಗಿರೆ ರಾಜ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಶರಾವತಿಯ ಒಂದು ದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆ ಎಂದು ಕರೆದರೆ ಆ ಬದಿಯ ಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ನಗಿರೆ ಬಸ್ತಿಕೇರಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿ ಜೈನರ ಬಸದಿಗಳು ಇರುವುದರಿಂದಲೇ ಅದು ಆ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ನಗಿರೆ ಬಸ್ತಿಕೇರಿ 400 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ವೈಭವದಿಂದ ಮೆರೆದ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜರು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಜೈನಬಸದಿಗಳು, ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಇಂದೂ ನೋಡಬಹುದು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತರ ಪಾಳೆಯಗಾರರಂತೆ ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆಯ ಅರಸರು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಾಮಂತರಾಗಿ ಅವರ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆ ರಾಜ್ಯದ ಅರಸರು ಸಾಳುವ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಸು. 200 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ವೈಭವದಿಂದ ಮೆರೆದ ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆಯ ರಾಜರು ಸಾಹಿತ್ಯ, ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಕಲೆಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಬಸದಿ, ದೇವಾಲಯಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸುಂದರ ಚತುರ್ಮುಖ ಬಸದಿ ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜರ ಕೊಡುಗೆ. ರಾಣಿ ಭೈರಾದೇವಿ ಈ ಬಸದಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದಳು. ಇದಲ್ಲದೆ, ಅಲ್ಲಿಯ ಜ್ವಾಲಮಾಲಿನಿ ದೇವಾಲಯ, ನೇಮಿನಾಥ ಬಸದಿ, ಅನೇಕ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಮತ್ತು ಶಾಸನಗಳು ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜರುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುತ್ತವೆ. (ಕೆ.ಟಿ.ಆರ್.)

ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆ ಜಲಪಾತ: ಶರಾವತಿ ನದಿಯ ಈ ಜಲಪಾತಕ್ಕೆ ಜೋಗಜಲಪಾತ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಉ.ಅ. $14^0 14'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $74^0 50'$ ಮೇಲಿದೆ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಂಬುತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಶರಾವತಿ ನದಿ ಫತ್ತೇಪೇಟ್ ಬಳಿ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ, ಹರಿದ್ರಾವತಿ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆಹೊಳೆಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಗಡಿಯ ಬಳಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ, ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆ ಪ್ರಪಾತದಲ್ಲಿ ಧುಮುಕುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ನದಿ 28 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆ ಗ್ರಾಮದತ್ತ ಸಾಗಿ ಮುಂದೆ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊನ್ನಾವರದ ಬಳಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ಜಲಪಾತ ಶಿವಮೊಗ್ಗದಿಂದ 100 ಕಿಮೀ, ಹೊನ್ನಾವರದಿಂದ 58 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದೊಂದು ಸುಂದರವಾದ ಜಲಪಾತ. ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿರುವ ಸೆರೊಸೊಲಿ (731 ಮೀ), ಎವಾನ್ಸನ್ (365 ಮೀ) ಮತ್ತು ಅರ್ವೆ (335 ಮೀ) – ಇವು ಜೋಗ್ ಜಲಪಾತಕ್ಕಿಂತ (252 ಮೀ) ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಗದಷ್ಟು ನೀರಿಲ್ಲ. ನಯಾಗರ ಜಲಪಾತದ ನೀರಿನ ಮೊತ್ತ ಜೋಗದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕ. ಆದರೆ ಆ ಜಲಪಾತ ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆಯಷ್ಟು ಎತ್ತರವಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಬಿರುಕುಗಳಿಂದ ನದಿ ರಭಸದಿಂದ

ಜೋಗ್ ಜಲಪಾತ

ಕಮರಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಜಲಪಾತದ ನಾಲ್ಕು ಕವಲುಗಳ ಪೈಕಿ ರಾಜಾ ಸು. 253 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ ಧುಮುಕುತ್ತದೆ. ಈ ಕವಲು ಸಿರಸಿಯ ಸೋದೆ ರಾಜನ ಹೆಸರ ಮೇಲೆ ರಾಜಾ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ರಾಜಾ ಜಲಪಾತದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆಳಗೆ, ಬಂಡೆಯ ಬಿರುಕಿನಿಂದ ಹರಿದು ಬೀಳುವ ಜಲಪಾತ ರೋರರ್. ಮೂರನೆಯ ಜಲಪಾತ ರಾಕೆಟ್ ಬಂಡೆಯ ಮೇಲಿಂದ ಹಲವು ದಾರೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಮ್ಮಿ ತಳಕ್ಕೆ ಕುಪ್ಪಳಿಸುತ್ತದೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಜಲಪಾತ ರಾಣಿ. ಮಳೆಗಾಲದ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹ ಸರಿಯಾದ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಜಲಪಾತ ನೋಡಲು ರಮ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜಲಪಾತದ ಪೂರ್ಣದೃಶ್ಯವನ್ನು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಗಡಿ ಭಾಗದಿಂದ ಕಾಣಬಹುದು. ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆ ಜಲಪಾತವನ್ನು ಅಳೆದು ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಮಾರ್ಚ್ 1856 ರಲ್ಲಿ ಬಂದ ಇಬ್ಬರು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ನೌಕಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಜಲಪಾತದ ಬಗ್ಗೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ವರದಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಪಾತದ ಆಳ 252.67 ಮೀ ಎಂದು ಅವರು ಖಚಿತಪಡಿಸಿದರು. ಅಕ್ಟೋಬರಿನಿಂದ ಫೆಬ್ರವರಿಯ ವರೆಗೆ ಸಹಸ್ರಾರು ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಈ ಮನೋಹರ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಜಲಪಾತದ ಬಳಿ ಜೋಗ್ ಎಂಬ ಕಿರುಗ್ರಾಮ, 1958 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.;ಬಿ.ಎಚ್.ಎಸ್.)

ಗೈಯಾನ: ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಗಿಯಾನವನ್ನು ಇಂದು ಗೈಯಾನ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಉ.ಅ. 1^0–80^0 ಹಾಗೂ ಪ.ರೇ. 56^0–61^0 ಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಮೆಝಾನ್, ನೇಗ್ರೊ, ಓರಿನೋಕೋ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಈ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,15,083 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8,81,932 (2004). ರಾಜಧಾನಿ ಜಾರ್ಜ್‌ಟೌನ್. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,48,500 (2002).

ಭೂಸ್ವರೂಪ: ಇಡೀ ಗೈಯಾನ ಪ್ರದೇಶ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಓರಿನೋಕೋ ನದಿ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮೇಲೆದ್ದುನಿಂತ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾದ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ರಾರೈಮ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ (2596 ಕಿಮೀ) ತೀರ ಪ್ರದೇಶ

ಜವುಗು ನೆಲದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಓರಿನೋಕೋ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳು ಗೈಯಾನದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ವ್ರಾಂಕ್ರೋ ಮತ್ತು ಟ್ರೋಲ್ಮ್‌ಬೇಟಿಸ್ ಇವು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಅಮೆಜಾನ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಎಸೆಕ್ವಿಬೋ, ಕೊರೆಂಟೈನ್, ಸುರಿನಾಂ ಮತ್ತು ಮರೋನಿ. ಪೊಟಾಕೊನದಿಯ ಕೈಯಿಟೂರ್ ಜಲಪಾತ ಐಪೊಬೆ ನದಿಯ ಮರೀನ ಜಲಪಾತ ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ವಾಯುಗುಣ: ಇಲ್ಲಿ ಸಮಭಾಜಕೀಯ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಮಾರುತಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸೆಕೆಯೂ ಮಳೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು. ಉಷ್ಣಾಂಶ (8^0ಸೆ.–30^0ಸೆ.), ಎತ್ತರ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಹೆಚ್ಚು ತಂಪಾಗಿದೆ. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗರಿಕ ಗಾಳಿಯಿಂದಾಗಿ ಹವೆ ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 250 ಸೆಂಮೀ. ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಹೆಚ್ಚು. ಒಳನಾಡಿನ ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಕರಾವಳಿ ವಿನಾ ಉಳಿದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಕಾಡು ಹರಡಿದೆ. ಕರಾವಳಿಯ ತಗ್ಗು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಗುಲ್ಮವೃಕ್ಷಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚೌಬೀನೆ ಮರಗಳೂ ರಬ್ಬರ್ ಮರಗಳೂ ತಾಳೆ, ಬಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದವು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಜಾಗ್ವಾರ್, ಪ್ಯೂಮ, ಟ್ಯಾಪಿರ್, ಕೋತಿ, ಆರ್ಮಡಿಲ್ಲೋ, ಮೊಸಳೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಹಾವು ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಿಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಹಿಂದಿ, ಉರ್ದು. ಸಾಕ್ಷರತೆ ಶೇ. 98.1. ಧರ್ಮ–ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತ್ತು ಹಿಂದು. ನಾಣ್ಯ–ಗೈಯಾನ ಡಾಲರ್.

ವ್ಯವಸಾಯ: ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ: ಕಬ್ಬು, ಬತ್ತ, ತೆಂಗು ಮತ್ತು ಹುಳಿ ಹಣ್ಣುಗಳು. ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ವಜ್ರದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಸಕ್ಕರೆ, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಜವಳಿ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಸಕ್ಕರೆ, ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ರಫ್ತಾಗುವ ಸರಕುಗಳು. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಗೋಂಡರು: ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಆದಿವಾಸಿ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಜನಾಂಗ. ಈ ಜನ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ವಿಂಧ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾತ್ಪುರ ಪರ್ವತಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ನರ್ಮದಾ ನದಿಯ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವರನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವರು ತಮ್ಮನ್ನು ಕೋಯಿತುರ್ ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಆಡುವ ಭಾಷೆ ಗೋಂಡಿ. ಗೋಂಡ ಶಬ್ದ ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಯ ಕೊಂಡ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಬಂದದ್ದೆಂದು ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಕೊಂಡ ಎಂದರೆ ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡ ಅಥವಾ ಪರ್ವತ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 31,07,225.

ಗೋಂಡರು ಸಾಮಾನ್ಯ ಎತ್ತರದವರು. ಬಣ್ಣ ನಸುಕಪ್ಪು ಇವರು ಮೊದಲಿಗೆ ತುಂಬ ಕ್ರೂರಿಗಳಾಗಿದ್ದರಂತೆ. 1565 ರಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ರಾಣಿ ದುರ್ಗಾವತಿ ಇವರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಞಿ ಇಂದಿಗೂ ರಾಣಿ ದುರ್ಗಾವತಿಯನ್ನು ಈ ಜನ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗೋಂಡರ ಉಪಜಾತಿಯಾದ ಬಸ್ತಾರಿನ ಮಾಡಿಯಾ ಎಂಬ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಘೋಟುಲ್ ಎಂಬ

ಗೋಂಡ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಪಾರಂಪರಿಕ ನೃತ್ಯ

ನಿದ್ರಾಶಾಲೆಯನ್ನು (ಡಾರ್ಮಿಟರಿ) ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಇವರನ್ನು ಹಿಂದುಳಿದ ಜನಾಂಗವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. (ಕೆ.ಪಿ.ಎ.ಎನ್.)

ಗೋಂಡ್ವಾನ: ಮಧ್ಯಭಾರತದಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಿಡ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಗೋಂಡ ಜನಾಂಗ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ನಾಡು. ತೆಲುಗಿನ ಕೊಂಡ (ಬೆಟ್ಟ) ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಗೋಂಡ ಬಂದಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಗೋಂಡರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಗೋಂಡ್ವಾನ (ಗೋಂಡರ ವನ) ಅಥವಾ ಗೊಂಡಾರಣ್ಯ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿತು. 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗೋಂಡ್ವಾನ ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ವಿಂಧ್ಯ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗೋದಾವರಿಯ ವರೆಗೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು, 14ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮುಸ್ಲಿಂ ಚರಿತ್ರಕಾರರು ಗೋಂಡ್ವಾನ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಅಕ್ಬರನ ಸಮಕಾಲೀನ ರಾಜ್ಯದ ಭೂಪಟದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಅವನ ಆಸ್ಥಾನಿಕ ಅಬುಲ್ ಫಜಲ ವರ್ಣನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಗೋಂಡ್ವಾನ ಅಥವಾ ಗರ್ಹಾ ಕಟಂಕಾ ಪ್ರದೇಶದ ಎಲ್ಲೆಕಟ್ಟು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಛೋಟಾನಾಗಪುರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ರತ್ನಪುರಿ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮಾಳವ, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಪನ್ನಾ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ದಖ್ಖಿನ್ ಪ್ರದೇಶ. 2,54,400 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅದು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಈಗ ಗೋಂಡ್ವಾನದ ಮೇಲ್ನಾಡು ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯಗಳು ಇನ್ನೂ ಪರಿಶೋಧನೆಗೆ ಒಳಗಾಗದ ಬಲು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿಯೇ ನಮ್ಮ ಭೂಪಟದಲ್ಲಿ ಮರಳ್ಗಾಡಿನ ಊಟೆಯಂತೆ ಅಗೋಚರವಾಗಿವೆ ಎಂದು 1853ರಲ್ಲಿ ರಾಯಲ್ ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮಾಳವ, ರತ್ನಪುರಿ, ಜಬಲ್ಪುರದ ಬಳಿಯ ತ್ರಿಪುರ (ತೇವಾರ್), ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಪೂರ್ವ ಅಂಚು. ವಾರಂಗಲ್, ಗೋದಾವರಿ ಮತ್ತು ನರ್ಮದಾ ಭಾಗ, ಪೂರ್ವ ಬಿಹಾರಿನಲ್ಲಿ ವರ್ಧಾ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೆ ಸಾತ್ಪುರಾ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ– ಇವು ಗೋಂಡ್ವಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದುವು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಗೋಂಡ್ವಾನ ಖಂಡ: ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ, ಆಫ್ರಿಕ, ಇಂಡಿಯ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಮೊದಲಾದ ಖಂಡಗಳೆಲ್ಲವೂ ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಭೂಭಾಗವಾಗಿ ಒಗ್ಗೂಡಿದ್ದುವೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ಭೂಭಾಗಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಹೆಸರು. ಪೇಲಿಯೋಜೋಯಿಕ್ ಯುಗದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ (225 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನ) ಗೋಂಡ್ವಾನ ಖಂಡ ಒಡೆಯಲು ತೊಡಗಿ ಭಿನ್ನ ಖಂಡಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡು ಕ್ರಮೇಣ ಅವು ದೂರ ದೂರ ಸರಿದು ಈಗಿರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿವೆ ಎಂದು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ ತತ್ತ್ವವೊಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಖಂಡಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದ್ದುವು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳಿವೆ. ಗೋಂಡ್ವಾನ ಖಂಡದ ಭಾಗಗಳಾದ ದಕ್ಷಿಣ ಇಂಡಿಯ, ಆಫ್ರಿಕ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಖಂಡಗಳ ಬಹುಭಾಗ ಹಿಮಗಡ್ಡೆಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿ ಹೋಗಿದ್ದ ಸೂಚನೆಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಈಗಿರುವ ಸಾಪೇಕ್ಷ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿಯೆ ಹಿಂದೆಯೂ ಈ ಖಂಡಗಳು ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಹಿಮ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಕವಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಬಹುಭಾಗ ಇಂದು ಉಷ್ಣವಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು

ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಶೀತದ ವಾತಾವರಣ ಇದ್ದುದಕ್ಕೆ ಕುರುಹುಗಳು ಕಾಣಸಿಗುವುದರಿಂದ ಇವು ಹಿಂದೆ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿದ್ದವೆಂದೂ ದಕ್ಷಿಣ ಮೇರುವಿನ ಬಳಿ ಒಂದುಗೂಡಿದ್ದವೆಂದೂ ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜರ್ಮನ್ ಭೂ ವಿಜ್ಞಾನಿ ವೆಗ್‌ನರ್ ಎಂಬಾತ ಖಂಡಗಳ ಸರಿತದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ, ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಭೂಖಂಡಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಮೇರುವಿನ ಬಳಿ ಒಂದುಗೂಡಿದ್ದು (ಪ್ಯಾಂಜಿಯ) ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಅಖಂಡ ಭಾಗವು ಒಡೆದು ಖಂಡಗಳು ದೂರ ದೂರ ಸರಿದಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿನ ಖಂಡಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಯಾವ ರೀತಿ ಗೋಂಡ್ವಾನ ಖಂಡವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೋ ಅದೇ ರೀತಿ ಉತ್ತರದ ಖಂಡಗಳನ್ನು ಲಾರೇಷಿಯ ಎಂಬ ಕೂಟದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಬೃಹತ್ ಖಂಡಗಳೆರಡರ ನಡುವೆ ಇದ್ದ ಸಾಗರಕ್ಕೆ (ಪ್ಯಾಂತಾಲಸಾ) ಟೆತಿಸ್ ಮಹಾಸಾಗರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ದಕ್ಷಿಣ ಇಂಡಿಯದ ಉತ್ತರದ ಕಡೆ ಜರುಗುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದು ನೀರಿನಿಂದ ಮೇಲೆದ್ದು ಉನ್ನತವಾದ ಹಿಮಾಲಯ ಶ್ರೇಣಿಯಾಗಿ ನಿಂತವು. ದಕ್ಷಿಣ ಖಂಡಗಳು (ಗೋಂಡ್ವಾನ ಖಂಡದ ಭಾಗಗಳು) ಉತ್ತರದ ಕಡೆ ಧಾವಿಸಿದಾಗ ಶಿಲೆಗಳ ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದು ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಪಂಕ್ತಿಯಾಗಿ ನಿಂತವು.

ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಈ ಗೋಂಡ್ವಾನ ಖಂಡದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಈಗ ಭಾರತ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಈ ಎಲ್ಲ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿನ ಒಳನಾಡಿನ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿರುವ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಾವಶೇಷಗಳು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಿಲೆಗಳೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳೂ ಒಂದೇ ತೆರನಾದ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯುಗದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹಿಮಗಡ್ಡೆಗಳಿಂದ ಆಚ್ಛಾದಿತವಾದ ಭೂಭಾಗದ ಚಿಹ್ನೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಶೀತವಾತಾವರಣ ಕ್ರಮೇಣವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಉಷ್ಣ ಹೆಚ್ಚಿ ಉಷ್ಣವಲಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದುನ್ನು ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ದೂರ ದೂರವಿರುವ ಖಂಡ ಭಾಗಗಳೆಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ತೋರುತ್ತವೆ. ಯುಗ ಕೊನೆಯಾಗುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬೃಹತ್ ಖಂಡ ಛಿದ್ರ ಹೊಂದಿ ದೂರ ದೂರ ಸರಿದು ಹೋಗಿದ್ದುದೆ ಅಲ್ಲದೆ ಅತ್ಯಂತ ಅಗಾಧ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾರಸ ಉಕ್ಕಿ ಬಂದು ಖಂಡದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿರುವುದೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈಗ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ತೋರುವ ಭೂಖಂಡದ ಭಾಗಗಳು ಹಿಂದೆ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಗೋಂಡ್ವಾನ ಖಂಡ ಎಂಬ ಬೃಹತ್ ಖಂಡವಾಗಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದ್ದುವೆನ್ನುವ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುವರಾದರೂ ಈ ಖಂಡ ಯಾವ ರೀತಿ ಒಡೆಯಿತು, ಒಡೆದ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ಜರುಗುತ್ತ ಹೋಗಿ ಈಗಿರುವಲ್ಲಿ ನಿಂತವು ಎನ್ನುವ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಿಖರವಾದ ಸರ್ವಜನಸಮ್ಮತವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಇನ್ನೂ ರೂಪುಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಇದು ಜೀವಂತ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ. (ಬಿ.ಪಿ.ಆರ್.)

ಗೋಂಡ್ವಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶ, ಬಿಹಾರ, ಬಂಗಾಲ ಮತ್ತು ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸ್ತರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಶಿಲಾ ಸಮುದಾಯ. ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಗೋಂಡ ಜನಾಂಗದವರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಡೆ ಈ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಗುರುತಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಹೆಸರಿಟ್ಟವನು ಮೆಡ್ಲಿ ಕಾಟ್ (1872). ಆದರೆ ಈ ಹೆಸರು ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಬಂದುದು 1876ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರವಾದ ಫೀಸ್ಟ್ ಮ್ಯಾಂಟಲನ ಬರೆಹದಲ್ಲಿ. ಗೋಂಡ್ವಾನ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಈ ಎಲ್ಲ ಭೂಖಂಡಗಳೂ ಹಿಂದೆ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದ್ದುವೆಂಬ ವಾದ ಉಂಟು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಬೃಹತ್ ಭೂಖಂಡಕ್ಕೆ ಗೋಂಡ್ವಾನ ಖಂಡ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಗೋಂಡ್ವಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಸೇರಿದ ಶಿಲೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನದಿ ಮತ್ತು ಸರೋವರ ತಳಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಮಣ್ಣು ಶೇಖರವಾದಂತೆ ತಳ ಕುಸಿದುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಶಿಲಾವಸ್ತು ಶೇಖರವಾಗಲು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಸೀಳುಗಳು ನಡುವಿನ ಭಾಗ ಕುಸಿದುದರ ಫಲವಾಗಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಪದರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಈ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳು ಕ್ಷಯಿಸಿ ಹೋಗದೆ ಇದುವರೆಗೆ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ.

ಹರವು: ಗೋಂಡ್ವಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಶಿಲೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ದಾಮೋದರ, ಸೋನ್ ಮತ್ತು ನರ್ಮದಾ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಎರಡನೆಯದು ಗೋದಾವರಿ ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಈಶಾನ್ಯ– ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಮೂರನೆಯದು ಗೋದಾವರಿ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ರಾಜಮಹಲ್ ಸೇರುವಿಕೆಯಿಂದ ಆಗಿದೆ. ಈ ಮೂರು ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದೆ ನೇಪಾಳ, ಭೂತಾನ, ಅಸ್ಸಾಂ, ಕಾಶ್ಮೀರ, ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯ ಶ್ರೇಣಿಯ ಮುಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗೋಂಡ್ವಾನ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಪೂರ್ವ ತೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಮೇಲುವರ್ಗದ ಗೋಂಡ್ವಾನ ಶಿಲೆಗಳು ಕಟಕ್, ಚೆನ್ನೈ ಮತ್ತು ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯ ಬಳಿಯೂ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಗೋಂಡ್ವಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹರವಿನಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಸ್ತರಪಂಕ್ತಿ 606–910 ಮೀ ವರೆಗೂ ಮಂದವಾಗಿದೆ. ಕಾಲಾವಧಿ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್, ಟ್ರಿಯಾಸಿಕ್, ಜುರಾಸಿಕ್ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಯುಗಗಳ ಪರ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಅದೇ ಕಾರಣವಾಗಿ ಗೋಂಡ್ವಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪೇಲಿಯೊಜೋಯಿಕ್ (ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವಿಕಲ್ಪ), ಮೀಸೋಜೋಯಿಕುಗಳಂತೆ (ಮಧ್ಯ ಜೀವಿಕಲ್ಪ) ಮುಖ್ಯವಾದ ಶಿಲಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವಿಭಜನೆ: ಗೋಂಡ್ವಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ವರ್ಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಳಗಿನ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ಲಾಸಾಪ್ಟರಿಸ್ ಎಂಬ ಸಸ್ಯಜಾತಿಯೂ ಮೇಲಿನ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಟೈಲೊಫಿಲ್ಲಮ್ ಎಂಬ ರಾಜಮಹಲ್ ತರದ ಸಸ್ಯಜಾತಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಮೇಲು ಮತ್ತು ಕೆಳವರ್ಗದ ಗೋಂಡ್ವಾನ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಎರಡು ಮೂರು ವಲಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಳವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ವಲಯಗಳು ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ, ತಾಲ್ಚೀರ್, ದಾಮೂದ ಮತ್ತು ಪಾಂಚೆಟ್ ವಲಯಗಳು; ಮೇಲುವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮಹದೇವ, ರಾಜಮಹಲ್ ಮತ್ತು ಜಬಲ್‌ಪುರ ವಲಯಗಳು. ಈ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಲಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ತರ ಪಂಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮುಖ್ಯ ವಲಯಗಳನ್ನೂ ಪಂಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದೆ.

ಯುಗ		ವಲಯ		ಸ್ತರವರ್ಗ
ಕ್ರಿಟೇಷಸ್	...	ಜಬಲ್‌ಪುರ	...	ಉಮಿಯ ಜಬಲ್‌ಪುರ
ಜುರಾಸಿಕ್	...	...	...	ಕೋಟ ರಾಜಮಹಲ್
ಟ್ರಿಯಾಸಿಕ್	...	ಮಹದೇವ	...	ಮಲೇರಿ ಪಚಮಾರ್ಹಿ
ಪರ್ಮಿಯನ್	...	ದಾಮೂದ	...	ರಾಣಿಗಂಜ್ ಬಂಜೆಸ್ತರ ಬರಕಾರ್ ಕಾರ್ ಹಾರ್ ಬಾರಿ
ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ...		ತಾಲ್ಚೀರ್	...	ರಿಕ್ವ ತಾಲ್ಚೀರ್ ಗುಂಡುಸ್ತರ

ತಾಲ್ಚೀರ್ ವಲಯ : ಇದು ಗೋಂಡ್ವಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿ ಕೆಳಗಿನದು. ಈ ಸ್ತರವನ್ನು ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯದ ತಾಲ್ಚೀರ್ ಬಳಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಗುರುತಿಸಲಾಯಿತು. ಗುಂಡುಗಳ ರಾಶಿಯಿಂದ ಇದು ಮೊದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ 152–273 ಮೀ ವರೆಗೂ ಮಂದದ ಮರಳುಗಲ್ಲು ಮತ್ತು ಜೇಡುಕಲ್ಲಿನಸ್ತರಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಗುಂಡು ಕಲ್ಲಿನ ರಾಶಿ 15–200 ಮೀ ವರೆಗೂ ಮಂದವಾಗಿದೆ. ಹಿಮಗಲ್ಲಿನ ನೂಕು ನುಗ್ಗಲಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ನುಣುಪಾದಂಥ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಗುಂಡು ಕಲ್ಲುಗಳು ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಈ ವಲಯದ ಶಿಲೆಗಳು ಶೇಖರವಾಗುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಇಂಡಿಯದ ಬಹುಭಾಗ ಹಿಮಗಲ್ಲಿನಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಅವಕಾಶ ಉಂಟು. ಹಿಮ ಕರಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ವಿಶಾಲ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ದಾಮೂದ ಮತ್ತು ಈಚಿನ ಸ್ತರಗಳು ಶೇಖರವಾದುವು.

ದಾಮೂದ ವಲಯ: ದಾಮೋದರ ನದಿಯ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಗುರುತಿಸಿದುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಪದರಗಳು ಅಡಗಿರುವುದು ಈ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ. ಇವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ; ಕಾರ್‌ಹಾರ್‌ಬಾರಿ, ಬರಕಾರ್, ಬಂಜೆಸ್ತರ ಮತ್ತು ರಾಣಿಗಂಜ್, ಗೋಂಡ್ವಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ಸ್ತರವರ್ಗವೆಂದರೆ ಇದೇ.

ಕಾರ್‌ಹಾರ್‌ಬಾರಿ ಸ್ತರ: ಈ ಸ್ತರಗಳು ತಾಲ್ಚೀರ್ ಸ್ತರಗಳ ಮೇಲೆ ತಂಗಿವೆ. ಗಿರಿಧಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಯ ಬಳಿ ಇವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಪದರಗಳಿರುವ ಮೇಲಿನ ಬರಕಾರ್ ಪಂಕ್ತಿಗೂ ಇವಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಮರಳುಗಲ್ಲಿನ ಪದರವಿದೆ. ಈ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಕೆಲವು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಪದರಗಳಿವೆ. ಕರನಪುರ, ಹುತಾರ, ದವಲತ್‌ಗಂಜ್, ಉಮೇರಿಯ, ಮೊಹಪಾನಿ ಮತ್ತು ಷಹಪುರ ಕಲ್ಲಿದ್ದಿಲಿನ ಪದರಗಳು ಕಾರ್‌ಹಾರ್‌ಬಾರಿ ಸ್ತರ ಪಂಕ್ತಿಗೆ ಸೇರಿದವು.

ಬರಕಾರ್ : ರಾಣಿಗಂಜ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹಾದು ಹೋಗುವ ಬರಕಾರ್ ನದಿಯ ಬಳಿ 758.33 ಮೀ ಗೂ ಮಂದದ ಈ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಝುರಿಯಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಗಣಿ ಇರುವುದು ಈ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ. ಇಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸು. 24 ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಂದೊಂದು ಸ್ತರವೂ 1.21 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದವಾಗಿದೆ. ಬರಕಾರ್ ಸ್ತರಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಎಲ್ಲ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿಗೂ ಮುಖ್ಯ ಆಧಾರ. ಈ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿನ ಮರಳುಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಗತಕಾಲದ ಮರಗಳ ಬುಡಗಳು ಮತ್ತು ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದ ದಿಮ್ಮಿಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಬೊಕಾರೋ ಬಳಿಯ ಕಾರ್ಗಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸ್ತರ 30.33 ಮೀ ಗೂ ಮಂದವಾಗಿದೆ. ಬರಕಾರ್ ಸ್ತರಗಳು ಒಳನಾಡ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ನದಿಗಳು ಕೊಚ್ಚಿತಂದ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಸರೋವರ ತಳದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಗೂಡಿ ಮೇಲೆ ಶೇಖರವಾದ ಮರಳುಗಲ್ಲುಗಳ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಗಟ್ಟಿಗೊಂಡು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸ್ತರಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಬಂಜೆ ಸ್ತರಗಳು : ಬರಕಾರ್ ಸ್ತರಗಳ ಮೇಲೆ 607 ಮೀ ಗೂ ಮಂದದ ಕಬ್ಬಿಣ ಸಂಬಂಧದ ಜೇಡುಕಲ್ಲು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸ್ತರಗಳಿರುವ ಕೆಳಗಿನ ಬರಕಾರ್ ವರ್ಗಕ್ಕೂ ಮೇಲಿನ ರಾಣಿಗಂಜ್ ವರ್ಗಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಗುರುತೇ ಇಲ್ಲದಂಥ ಈ ಸ್ತರಗಳಿಗೆ ಬಂಜೆ ಸ್ತರಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಕಬ್ಬಿಣ ಹೆಚ್ಚಿರುವ ಈ ಜೇಡು ಕಲ್ಲನ್ನು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಜೇಡಿನಲ್ಲಿ ಸು. ಶೇ. 35 ರಿಂದ ಶೇ. 40 ರಷ್ಟು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅಂಶ ಇದೆ. ಈ ಸ್ತರಗಳನ್ನು, ಝುರಿಯಾ ಮತ್ತು ಕರನಪುರ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ರಾಣಿಗಂಜ್ ಸ್ತರ : ಈ ಸ್ತರಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುವುದು ರಾಣಿಗಂಜಿನ ಬಳಿ. ಇವು 910 ಮೀ ಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದವಾಗಿವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನುಣ್ಣನೆಯ ಮರಳುಗಲ್ಲುಗಳು, ಜೇಡು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸ್ತರಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ರಾಣಿಗಂಜ್ ಬಳಿ ಮಾತ್ರ ಮುಖ್ಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಪದರಗಳು ಇವೆ.

ಪಾಂಚೆಟ್ ಸ್ತರ : ಇವು ರಾಣಿಗಂಜ್ ಸ್ತರಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮರಳುಗಲ್ಲು, ಜೇಡು ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ.

ಮೇಲು ಗೋಂಡ್ವಾನ ಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಮಹದೇವ ಮತ್ತು ಜಬಲ್‌ಪುರ ಸ್ತರಗಳು. ಈ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಸಸ್ಯಾವಶೇಷಗಳಿಗೂ ಕೆಳಗಿನ ದಾಮೊದ, ತಾಲ್ಚೀರ್ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಸಸ್ಯಾವಶೇಷಗಳಿಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಉಂಟು. ಈ ಮೇಲು ಗೋಂಡ್ವಾನ ಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸೂಚನೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಕಂಡರೂ ಅವು ಸಣ್ಣವು, ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರತಕ್ಕಂಥವಲ್ಲ.

ಅಗ್ನಿ ಶಿಲೆಗಳು : ಗೋಂಡ್ವಾನ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿದಾಗ ಕೆಲವು ಅಗ್ನಿ ಶಿಲೆಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇವು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಕರಿಕು (ಕೋಕ್) ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿವೆ. ಇವನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯರು ಯಾಮ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ : ಗೋಂಡ್ವಾನ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರುವುದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸ್ತರಗಳಿಂದ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ 8,50,00,000 ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಗೋಂಡ್ವಾನ ವರ್ಗದ ಅದರಲ್ಲೂ ಬರಕಾರ್ ಮತ್ತು ರಾಣಿಗಂಜ್ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೂದಿ ಅಂಶ ಹೆಚ್ಚು. ಆದ್ದರಿಂದಾಗಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಕರಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅದು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಝುರಿಯಾ, ಗಿರಿಧಿ ಮತ್ತು ಬೋಕಾರೊ ಬಳಿ ದೊರೆಯುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯದು. ಕಬ್ಬಿಣ ಕರಗಿಸಲು ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುವಂಥದು. ಮಿಕ್ಕಂತೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಹಬೆಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದುದು. ಆವಿಯಿಂದ ನಡೆಯುವ ರೈಲು ಎಂಜಿನ್ನುಗಳಿಗೂ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಪಿ.ಆರ್.)

ಗೋಕಾಕ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,54,378 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 525,865. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಗುಡ್ಡಗಾಡು. ಉಳಿದ ಭಾಗ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿವೆ. ಗೋಕಾಕ ಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿ ಇರುವ ನಾರಾಯಣಗುಡ್ಡ ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಸ್ಥಳ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನದಿಗಳೆಂದರೆ ಘಟಪ್ರಭಾ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ. ಉಷ್ಣವಾಯುಗುಣ, ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 62.5 ಸೆಂಮೀ. ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಜೋಳ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಘಟಪ್ರಭ ನದಿಯ ಗೋಕಾಕ ಜಲಪಾತ ಗೋಕಾಕ ಪಟ್ಟಣದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 56 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಘಟಪ್ರಭಾ ನದಿ 51 ಮೀ ಎತ್ತರದಿಂದ ಧುಮುಕುತ್ತದೆ (ಧಬೆಧಬೆ). ಇಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣಗಾತ್ರದ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದಕ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ತೂಗು ಸೇತುವೆಯಿದೆ. ಗೋಕಾಕದ ಬಳಿಯಿರುವ ಪಂಚಮಿಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಶಿಲೆಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ.

ಗೋಕಾಕ ಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಇದು $16^{0}40'$ ಉ. ಅ. ಮತ್ತು $74^{0}49'$ ಪೂ. ರೇ. ದಲ್ಲಿದೆ. ಗೋಕಾಕದ ಬಣ್ಣದ ಆಟಿಕೆಗಳು, ಕರದಂಟು ಎಂಬ ಖಾದ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಇವು ಹೊರದೇಶಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ನಿರ್ಯಾತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಟಿಕೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ 150 ವರ್ಷ ಹಳೆಯದು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 76,166. (ಎಸ್.ವಿ.ಪಿ.ಎಂ.)

ಗೋಡೆಯ ನಕ್ಷೆಗಳು: ಅಟ್ಲಾಸ್‌ಗಳಂತಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ಅಳತೆಯ ನಕ್ಷೆಗಳು. ಆದರೆ ಅಟ್ಲಾಸ್ ನಕ್ಷೆಗಳಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಸ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಸಹ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಿರೂಪಿಸುವುವು. ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸ್ಥಾನ, ಭೂಸ್ವರೂಪ, ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ, ವಾಯುಗುಣ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯ ನಿರೂಪಣೆ ಹಾಗೂ ಹೋಲಿಕೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೋಧನೆಗೆ ಈ ನಕ್ಷೆಗಳು ಅತಿಸೂಕ್ತವಾದವು. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಗೋದಾವರಿ: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಂದು ನದಿ. ನಾಸಿಕ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತ್ರ್ಯಂಬಕೇಶ್ವರದ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯಲ್ಲಿ 1067 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದ ನದಿ (1465 ಕಿಮೀ). ಈ ನದಿ ಕಾಕಿನಾಡದ ಬಳಿ ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಮುನ್ನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ಉಪನದಿಗಳೆಂದರೆ ಮಂಜ್ರಾ, ಪೆನಗಂಗ, ವೇನ್‌ಗಂಗ, ವಾರ್ಧ, ಪ್ರಾಣಹಿತ, ಇಂದ್ರಾವತಿ ಮತ್ತು ಸಬರಿ. ನದಿಯ ಕೆಳಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಪ್ರವಾಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕೆಳಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೂ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಗೋದಾವರಿ ನದಿತೀರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ ಧವಳೇಶ್ವರಂ, ಶ್ರೀರಾಮಭದ್ರಾಚಲಂ, ನಾಸಿಕ ಮತ್ತು ಪೈಠಣ ಇವುಗಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಕಾಶಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

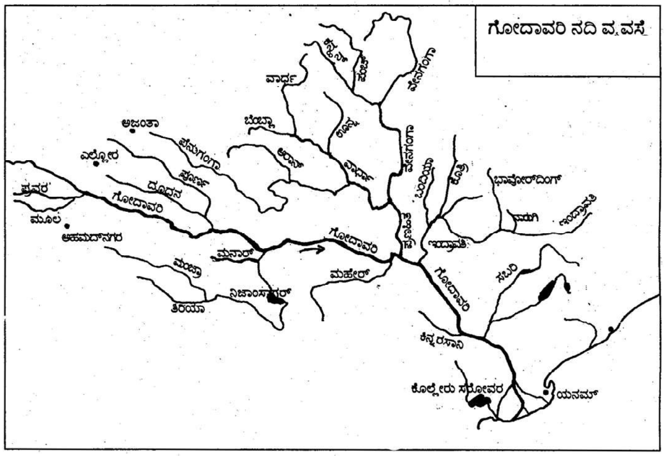

ಗೋದಾವರಿ ನದಿ ಅನೇಕ ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಗೋದಾವರಿ ನಾಲೆಗಳು, ಗಂಗಾಪುರ ಯೋಜನೆ, ಪ್ರವಣ ನಾಲೆಗಳು, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವೇನಗಂಗಾ ನಾಲೆಗಳು, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗೋದಾವರಿ ಮುಖಜ ಭೂಮಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ನಿಜಾಂ ಸಾಗರ ಯೋಜನೆ, ಮನಾಯಿರ್ ಯೋಜನೆ. ಗೋದಾವರಿ ಉತ್ತರ ನಾಲೆ ಯೋಜನೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಬಾಗ್ ಯೋಜನೆಗಳು. ಪ್ರಮುಖ ವಿದ್ಯುತ್‌ಉತ್ಪಾದನಾ ಯೋಜನೆಗಳೆಂದರೆ, ಮಚಕುಂಡ್. ಇದು ಆಂಧ್ರ ಮತ್ತು ಒರಿಸ್ಸಗಳ ನಡುವೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಸಿಲೇರು ಮೇಲ್ದಂಡೆ ಯೋಜನೆ, ಬಿಲಿಮೇಲ ಯೋಜನೆ, ಕೆಳ ಸಿಲೇರು ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಪೋಚಂಪಾಡ್ ಯೋಜನೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಗೋದಾವರಿ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ: ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು. ಗೋದಾವರಿ ನದಿಯ ಕೆಳಕಣಿವೆಯ ಆಚೀಚೆ ಸಮುದ್ರದ ಅಂಚಿನವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಗೋದಾವರಿ ನದಿಯಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಗೋದಾವರಿಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಭಾಗ ಪೂರ್ವ ಗೋದಾವರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯೆಂದೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವುದು ಪಶ್ಚಿಮ ಗೋದಾವರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯೆಂದೂ ಪ್ರತೀತವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಗೋದಾವರಿಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 4,10,807 ಚ.ಕಿಮೀ; ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,872,622 (2001). ಪಶ್ಚಿಮ ಗೋದಾವರಿ ಜಿಲ್ಲೆ 7742 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ; ಅದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,796,144. ಪೂರ್ವ ಗೋದಾವರಿಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಕಾಕಿನಾಡ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,64,172; ಗೋದಾವರಿ ನದಿಯ ಕವಲುಗಳಲ್ಲೊಂದರ ದಡದ ಮೇಲಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಗೋದಾವರಿಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಎಲ್ಲೂರು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,15,343.

ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಗೋದಾವರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಲಕ್ಷಣ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿಲ್ಲ. ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಅದು ಹಿಂದುಳಿದಿದೆ. ಗೋದಾವರಿಯ ಮುಖಜ ಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ ತುಂಬ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಬತ್ತದ ಕಣಜವೆಂದು ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡೂ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವಣ ಭಾಗ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ.

ಸಮುದ್ರದಿಂದ 64 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಧವಳೇಶ್ವರದ ಬಳಿ ಗೋದಾವರಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನಿಂದಾಗಿ ಗೋದಾವರಿ ಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವರ್ಷವಿಡಿ ಬತ್ತದ ಸಾಗುವಳಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಇತರ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನೂ ತೊಗರಿ, ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಕಿನಾಡ ಒಂದು ಬಂದರು. ಆದರೆ ಗೋದಾವರಿ ನದಿ ಸದಾ ಮಣ್ಣು ಹೊತ್ತು ತಂದು ಸಂಚಯಿಸುವುದರಿಂದ ಹಡಗುಗಳು ದಡದಿಂದ ಬಲು ದೂರದಲ್ಲೇ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವ ಗೋದಾವರಿಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶದ ನಡುವೆ ಇರುವ ಸಮಾಲ್ಕೋಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಗೋದಾವರಿಯ ಎಲೂರಿನಲ್ಲಿ ಉಣ್ಣೆ ಜಮಖಾನೆಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಗೋದಾವರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ರಾಜಮಹೇಂದ್ರಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,08,341. ಒಂದು ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ. ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ 'ಪುಷ್ಕರಂ' ದಿನದಂದು ಗೋದಾವರಿಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮೀಯಲು ನಾನಾ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಹಿಂದು ಆಸ್ತಿಕರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. (ಆರ್.ವಿ.ಎಸ್.)

ಗೋದಿ: ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯ. ಇದು ಪೋಯೇಸಿ ಎಂಬ ಸಸ್ಯ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು ಟ್ರಿಟಿಕಮ್. ಇದು ಮೂಲತಃ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಹುಲ್ಲಿನ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸಸ್ಯ. ಗೋದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಗ್ಲೂಟನ್ ಎಂಬ ಜಿಗುಟಾದ ಅಂಶವು ಗೋದಿ ಧಾನ್ಯವು ಹೆಚ್ಚು ದಿನ ಕೆಡದಂತೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಲು ನೆರವಾಗಿದೆ. ಗೋದಿಯನ್ನು ಬ್ರೆಡ್, ಕೇಕ್, ಬಿಸ್ಕೆಟ್ಸ್, ಶ್ಯಾವಿಗೆ, ಚಪಾತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಆಹಾರಗಳ ಹಾಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮದ್ಯ ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಬಳಸುವರು. ಗೋದಿಯ ಹುಲ್ಲನ್ನು ದನಕರುಗಳ ಮೇವು, ಪ್ಯಾಕಿಂಗ್ ಮಾಡಲು, ಟೋಪಿ, ರಟ್ಟು ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಗುಡಿಸಲುಗಳ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಗೆ ಬಳಸುವರು.

ಗೋಧಿ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದ ಬೆಳೆಯಾಗಿದ್ದು ಉತ್ತರಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿ 30^0 ರಿಂದ 50^0 ಉ. ಅ. ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿ 20^0 ರಿಂದ 40^0 ದ. ಅ. ನಡುವಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯಬಲ್ಲದು. ಗೋಧಿ ಬೆಳೆಯುವ ಆರಂಭದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ 10^0 ಸೆ. ಉಷ್ಣಾಂಶ ಹಾಗೂ ಮಾಗುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ 18^0 ಸೆ. ಉಷ್ಣಾಂಶವಿರಬೇಕು. 50 ರಿಂದ 100 ಸೆಂಮೀ ನಷ್ಟು ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಬೇಕು. ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಈ ಬೆಳೆಗೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ, ಮೆಕ್ಕಲು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲೂ ಗೋದಿ ಬೆಳೆಯಬಹುದು. ಗೋದಿ ಗಿಡದ ತಳದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ನೀರು ನಿಲ್ಲದೆ, ಸರಾಗವಾಗಿ ಹರಿದು ಹೋಗಬಲ್ಲ ಸಾಧಾರಣ ಇಳಿಜಾರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭೂಮಿಯಿರಬೇಕು.

ಗೋದಿಯ ವಿಧಗಳು: ಗೋದಿಯನ್ನು ಬಿತ್ತನೆ ಮತ್ತು ಕಟಾವು ಮಾಡುವ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಚಳಿಗಾಲದ ಗೋದಿ ಮತ್ತು ವಸಂತಕಾಲದ ಗೋದಿ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಚಳಿಗಾಲದ ಅಂತ್ಯದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಟಾವು ಮಾಡುವ ಗೋದಿಗೆ ಚಳಿಗಾಲದ ಗೋದಿ ಎನ್ನುವರು. ಇದು ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಬೆಳೆ ಇದನ್ನು ಜಗತ್ತಿನಾದ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡಿ ಬೇಸಗೆಯ ಅಂತ್ಯದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕಟಾವು ಮಾಡುವ ಗೋದಿಗೆ ವಸಂತ ಕಾಲದ ಗೋದಿ ಎನ್ನುವರು. ಇದು ಬೇಗ ಮಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಅಲ್ಪಾವಧಿಯ ಬೆಳೆ. ಗೋದಿಯನ್ನು ವಾಯುಗುಣಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ವರ್ಷದ ಎಲ್ಲ ತಿಂಗಳಲ್ಲೂ ಜಗತ್ತಿನ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತನೆ ಮತ್ತು ಕಟಾವು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಗೋದಿಯ ತಿರುಳಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಗಡಸು ಗೋದಿ ಅಥವಾ ಕೆಂಪು ಗೋದಿ ಮತ್ತು ಮೃದುಗೋದಿ ಅಥವಾ ಬಿಳಿಗೋದಿ ಎಂತಲೂ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಗಡಸು ಗೋದಿ ಗ್ಲೂಟೆನ್ ಅಂಶವನ್ನು ಮತ್ತು ಮೃದು ಗೋದಿ ಪಿಷ್ಟಾಂಶವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಗಡಸು ಗೋದಿ ಉಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣವುಳ್ಳ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಮೃದು ಗೋದಿ ತಂಪಾದ ವಾಯುಗುಣವುಳ್ಳ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಬೆಳೆ.

ಗೋದಿ ಬೇಸಾಯ ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ರಷ್ಯ, ಚೀನ, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಭಾರತ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಕೆನಡ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಟರ್ಕಿ, ಇಟಲಿ, ಜರ್ಮನಿ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ಇವು ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಗೋದಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು. ಗೋದಿ ಬೆಳೆಯುವ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂದರೆ ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಪೋಲೆಂಡ್, ಹಂಗೆರಿ, ರೊಮೇನಿಯ, ಸ್ಪೇನ್, ಚೆಕ್ ಪೂರ್ವ ರಿಪಬ್ಲಿಕ್, ಯೂಗೋಸ್ಲಾವಿಯ, ಅಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಉಕ್ರೈನ್.

ಬತ್ತದಂತೆ ಗೋದಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲೂ ಚೀನ ಪ್ರಸ್ತುತ ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಸರಕುಗಳಲ್ಲಿ ಗೋದಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಧಾನ್ಯ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 24 ಭಾಗ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು. (ಪಿ.ಟಿ.ಬಿ.)

ಗೋಮತಿ : ಭಾರತದ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಒಂದು ನದಿ. ಪೀಲಿಭೀತ್‌ನಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 32 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಗೋಮತ್ ತಾಲ್‌ನಲ್ಲಿ (ಉ.ಅ.$28^0 35'$; ಪೂ.ರೇ. $80^0 75'$) ಹುಟ್ಟಿ 19.2 ಕಿಮೀ ವರೆಗೆ ಝರಿಯಂತೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. 56 ಕಿಮೀಗಳ ಅನಂತರ ಜೋಕ್‌ನಾಯಿ ನದಿ ಇದನ್ನು ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಪ್ರವಾಹ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹರಿಯತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಷಹಜಹಾನ್‌ಪುರದಿಂದ ಖೇರಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಗೋಮತಿಗೆ 34 ಮೀ ಉದ್ದದ ಸೇತುವೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಸೇತುವೆಯನ್ನು ದಾಟಿದ ಮೇಲೆ ಮಂದಗತಿಯಿಂದ ಹರಿಯುವ ಈ ನದಿಗೆ ಅನೇಕ ಉಪನದಿಗಳೂ ತೊರೆಗಳೂ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮಹಮ್ಮದೀಯಿಂದ ಲಖನೌವರೆಗೆ ನದಿಯ ಪಾತ್ರದ ಅಗಲ 30–36 ಮೀ. ಇಲ್ಲಿ ನದಿಯ ದಡಗಳು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಸೀತಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಮತಿಯನ್ನು ಬಂದು ಸೇರುವ ನದಿಗಳು ಕಥ್‌ನಾ ಮತ್ತು ಸರಾಯಾಣಾ. ಲಖನೌ ನಗರದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಸೇತುವೆಗಳಿವೆ. ಲಖನೌದಿಂದ ಮುಂದೆ ಈ ನದಿ ಬಾರಾಬಂಕಿ, ಸುಲ್ತಾನಪುರ ಮತ್ತು ಜೌನ್‌ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಮಾರ್ಗ ಅಂಕು ಡೊಂಕು; ಪಾತ್ರದ ಅಗಲ 60–78 ಮೀ. ಜೌನ್‌ಪುರದಲ್ಲಿ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ 198 ಮೀ ಉದ್ದದ ಶಾಹೀ ಎಂಬ ಕಲ್ಲು ಸೇತುವೆ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಮುಂದೆ ಗೋಮತಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿ ಸಯೀ. ವಾರಾಣಸಿಯಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 32 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಗೋಮತಿ ನದಿ ಘಾಜಿಪುರದ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸೈದಾಪುರ ಎಂಬ ಊರಿನ ಹತ್ತಿರ ಗಂಗನದಿಯನ್ನು ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ.

ಗೋಮತಿ ನದಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳಿಂದ ಸು. 19200 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಅತಿವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಗಾಗ್ಗೆ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಅತಿಯಾದ ನೆರೆ ಬರುವುದುಂಟು. ಗೋಮತಿ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದೀ ವರೆಗೆ ದೋಣಿ ಸಂಚಾರ ಸಾಧ್ಯ. (ಆರ್.ಪಿ.ಎಸ್.)

ಗೋರಖ್‌ಪುರ: ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗ, ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಗೋರಖ್‌ಪುರ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗೋರಖ್‌ಪುರ, ದೇವಗಿರಿ, ಬಸ್ತಿ ಮತ್ತು ಅಜಮ್‌ಘರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ. ವಿಭಾಗದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 25030 ಚ.ಕಿಮೀ.

ಜಿಲ್ಲೆ : ಗೋರಖ್‌ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3325 ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 37,84,720 (2001). ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯದ ದಕ್ಷಿಣದ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಬಹುತೇಕ ಸಮಭೂಮಿ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮರಳುಗುಡ್ಡೆಗಳಿವೆ. ರಾಪ್ತಿ, ಅಮಿ ಮತ್ತು ಘಾಗ್ರ ನದಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳುಂಟು. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸೆಕೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ (125 ಸೆಂಮೀ). ನೆಲ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪದೇ ಪದೇ ಸಂಭವಿಸುವ ಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದಾಗಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಅಡಚಣೆ ಒದಗುವುದುಂಟು. ಬತ್ತ, ಬಾರ್ಲಿ, ಗೋದಿ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಬುದ್ಧ ಪರಿನಿರ್ಮಾಣ ಹೊಂದಿದ ಸ್ಥಳವಾದ ಕಾಸಿಯಾ ಎಂಬುದು ಗೋರಖ್‌ಪುರ ನಗರದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ (54 ಕಿಮೀ) ದೂರದಲ್ಲಿದೆ.

ನಗರ : ಗೋರಖ್‌ಪುರ ನಗರ ವಾರಾಣಸಿಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ (240 ಕಿಮೀ) ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಘಾಘ್ರಾದ ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ರಾಪ್ತಿ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ರಾಪ್ತಿ ನದಿಯ ಪಾತ್ರ ಬದಲಾವಣೆಯಾದಂತೆ ನಗರ ಕೂಡ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸರಿಯುತ್ತ ಬಂತು. ನದಿಗಳ ದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ತಡೆಯಲು ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಈ ನಗರವನ್ನು 1400ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ಗೋರಖ್‌ಪುರ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬರಲು ಇಲ್ಲಿಯ ಗೋರಖ್‌ನಾಥ ದೇವಸ್ಥಾನ ಕಾರಣ. ವ್ಯಾಪಾರೋದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲೂ ಈ ನಗರ ಉನ್ನತಿ ಸಾಧಿಸಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 1885ರಲ್ಲಿ ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಈಗ ಈ ನಗರ ಈಶಾನ್ಯ ರೈಲ್ವೆಯ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರ, ಜಂಕ್ಷನ್. ಇಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ವಾಸಗೃಹಗಳು, ಕಾರ್ಯಾಲಯಗಳು, ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು ಮತ್ತು ಸೈನಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಇವೆ. ಈಶಾನ್ಯ ರೈಲ್ವೆಯ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಯಾಗಾರವೂ ಇದೆ. ಗೋರಖ್‌ಪುರ ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ತುಂಬ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಕಾಗದ, ಮುದ್ರಣ ಸಾಮಗ್ರಿ, ಖಾದ್ಯ ಪೇಯಗಳು, ತಂಬಾಕು ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಗೋರಖ್‌ಪುರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕೇಂದ್ರ. ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,24,570. (ಐ.ಎ.)

ಗೋಲ್ಕೊಂಡ: ಹೈದರಾಬಾದ್ ನಗರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 8 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸ್ಥಳ. 1518–1687ರಲ್ಲಿ ಇದು ಗೋಲ್ಕೊಂಡ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಆಗಿನ ಕೋಟೆಗಳೂ ಕೆಲವು ಅರಮನೆಗಳೂ ಮಸೀದಿಗಳೂ ಈಗಲೂ ಇವೆ. ಗ್ರಾನೈಟ್ ಗುಡ್ಡವೊಂದರ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಲಾದ ಕೋಟೆಯ ಸುತ್ತಳತೆ 5 ಕಿಮೀ. ಅದರೊಳಗಿನ ಕೆಲವು ಕಟ್ಟಡಗಳು ಜೀರ್ಣಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಕೋಟೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಗೋಲ್ಕೊಂಡ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಿದ ಕುತುಬ್ ಶಾಹಿ ದೊರೆಗಳ ಗೋರಿಗಳಿವೆ.

ಗೋದಾವರಿ ನದಿಯ ಕೆಳದಂಡೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳಕೊಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಗೋಲ್ಕೊಂಡವೆಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಕಾಕತೀಯರ ರಾಜ್ಯದ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅಲಾವುದ್ದೀನ್ ಖಿಲ್ಜಿ 1310ರಲ್ಲಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಇದು 1424–25ರಲ್ಲಿ ಬಹಮನಿಗಳ ವಶವಾಯಿತು. ಬಹಮನಿ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ವಾರಂಗಲ್

ಗೋಲ್ಕೊಂಡ ಕೋಟೆ

ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಕುಲಿ ಕುತುಬ್ ಷಾ 1518ರಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸುಲ್ತಾನನಾದ. ಗೋಲ್ಕೊಂಡ ಅವನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. 1687ರಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಔರಂಗ್‌ಜೇಬ್ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ. ಗೋಲ್ಕೊಂಡ ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಭಾಗವಾಯಿತು. ಗೋಲ್ಕೊಂಡ ವಜ್ರಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಗೋಲ್ಡ್ ಪೀಟರ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ. ಇವರು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ವರ್ತನಾ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಪರಿಭಾವನೆಯು ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಹೊಂದಲು ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡಿದವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರು. 1960ರ ದಶಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಸ್ಥಾನಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ (ಲೊಕೇಶನಲ್ ಅನಾಲಿಸಿಸ್) ಹಾಗೂ ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ವಿಧಾನಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ವರ್ತನಾ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರು.

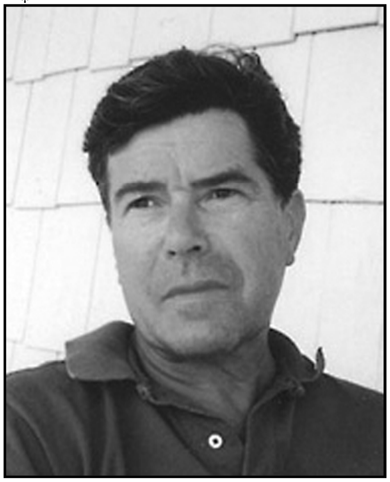

ಮಾನವನ ವರ್ತನೆ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ಒಂದು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಚಿತ್ರಣ ಆತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡುವ ಚಿತ್ರದಿಂದ ಉತ್ತೇಜಿತವಾದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿರುವುದು. ಈ ರೀತಿಯ ಚಿತ್ರಣವನ್ನೇ ಮಾನಸಿಕ ನಕ್ಷೆ (ಮೆಂಟಲ್ ಮ್ಯಾಪ್) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡುವ ಒಂದೇ ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ಸನ್ನಿವೇಶದ ಚಿತ್ರಣ ವಿವಿಧ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುವುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ವರ್ತನೆಯೂ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದು ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು.

ಗೋಲ್ಡ್‌ರವರ ಮುಖ್ಯ ಲೇಖನ ಹಾಗೂ ಗ್ರಂಥಗಳಿವು: ಮ್ಯಾನ್ ಎಗೆನೆಸ್ಟ್ ಎನ್‌ವಿರಾನ್ಮೆಂಟ್; ಎ ಗೇಮ್ ಥಿಯರೆಟಿಕ್ ಫ್ರೇಮ್‌ವರ್ಕ್ (1963). ವೀಟ್ ಆನ್ ಕಿಲಿಮಾಂಜಿರೋ ದಿ ಪರ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಷನ್ ಆಫ್ ಚಾಯ್ಸ್ ವಿದಿನ್ ಗೇಮ್ ಅಂಡ್ ಲರ್ನಿಂಗ್ ಥಿಯರಿ ಫ್ರೇಮ್‌ವರ್ಕ್ (1965). (ಕೆ.ಎಂ.)

ಗೋವ: ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕಡಲ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಚಿಕ್ಕ ರಾಜ್ಯ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3702 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು 1987 ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 98,915. ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ ಪಣಜಿ.

ಇದು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದಲೂ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದಲೂ ಸುತ್ತುವರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರವಿದೆ. ಗೋವದ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಮಲೆನಾಡು. ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ನದಿಗಳು ಹಾಗೂ ತೊರೆಗಳು ಹರಿದು ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಮಾಂಡವಿ, ಜುವಾರಿ, ತೇರಬೂಲ್, ಚಪೋರ್, ಬೆಕಲ್. ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಕವಲುಗಳು ಗೋವೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಸೊಂಸೋಗಡ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸತ್ತರೀ ಮಹಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಘೇರಿ ಬೆಟ್ಟವಿದೆ. ಮೋರ್ಲೆಗಡ ಸೌಂದರ್ಯ ವೀಕ್ಷಣೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸಿದೆ. ಗೋವದ ವಾಯುಗುಣ ತೇವೋಷ್ಣಮಯ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವಾರ್ಷಿಕ ಅಂತರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. 100 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಿಲ್ಲದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 280–350 ಸೆಂಮೀ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣತೆ 22^{0}ಸೆ.–32^{0}ಸೆ. ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ (120 ಸೆಂಮೀ) ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ (ಗರಿಷ್ಠ 750 ಸೆಂಮೀ). ಇಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆಯ ಅಂತರ ಹೆಚ್ಚು.

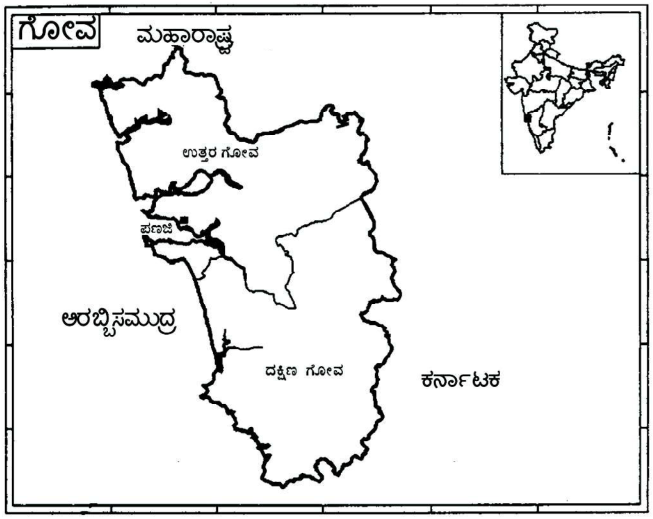

ಗೋವದ ಶೇ. 29 ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅರಣ್ಯ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಕಾರ್ಯ ನಡೆದಿದೆ. ನೀಲಗಿರಿ, ತೇಗ, ಗೋಡಂಬಿ, ರಬ್ಬರ್, ಬಿದಿರು ಮತ್ತು ಮಾವಿನ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಗೋವದ ಮುಖ್ಯ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳೆಂದರೆ ಸಾಂಗೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸಾತಾಲಿ, ಬಾರ್ದೇಜ್ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಂಜನಾ ಮತ್ತು ಸಾಂಗೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದೂದ್ ಸಾಗರ್. ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ತರಕಾರಿ, ತೆಂಗು, ಅಡಿಕೆ, ಗೋಡಂಬಿ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಗೋವದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಳಿವೆಗಳಿದ್ದು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ.

ಗೋವದಲ್ಲಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಮತ್ತು ಶಾಖೋತ್ಪನ್ನ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಬಾಕ್ಸೈಟ್ – ಇವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಭಾಗದಷ್ಟು ಗೋವ ಬಂದರು ಮುಖಾಂತರ ನಿರ್ಯಾತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಗೋವದ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಅಕ್ಕಿ ಹಿಟ್ಟು, ಎಣ್ಣೆ ಗಿರಣಿಗಳು, ಮರ ಕುಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಗೋಡಂಬಿ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಇಟ್ಟಿಗೆ ತಯಾರಿಕೆ, ದೋಣಿಯ ನಿರ್ಮಾಣ, ಮಾಂಸ, ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ಮೀನಿನ ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ಕೈಮಗ್ಗ ಮತ್ತು ತೆಂಗಿನ ಎಣ್ಣೆಯ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಮದ್ಯೋತ್ಪಾದನೆ, ಬಿಚೋಲಿನ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಕೆಲಸ, ದೀವ್‌ನ ದಂತದ ಕೆಲಸ ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧ.

ಗೋವದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಒಟ್ಟು ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗದ ಉದ್ದ 8563 ಕಿಮೀ. ಗೋವದ ನದಿಗಳು ದೋಣಿಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. 100 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಿರುವ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಗೋವ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು. ಇಲ್ಲಿನ ಸೇಂಟ್ ಸ್ಲೇವಿಯರ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್‌ನ ಸಮಾಧಿ ಭವನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾದುದು. ಮಾರ್ಗೋವ ಎರಡನೆ ಮುಖ್ಯ ನಗರ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಗೋವದಲ್ಲಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ಸುಂದರವಾದ ಕಾಲಾಂಗೂಟೆ, ಕೋಲ್ವ, ದೊನಾಪಾಲಾ, ಸಿರಿದಾವೋ, ವಾಗತೊರೆ, ಮಾಂದೆ ಮತ್ತು ಗೊರ್ಜಿ ಈ ಬೀಚುಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಗೋವದಲ್ಲಿ ಹಿಂದು ಮತ್ತು ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಗಳು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿವೆ. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 363. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 13,43,998. (ಎಚ್.ಎನ್.)

ಗೋಳ: ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ ಮಾಡುವ, ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಒಂದು ನೈಜ ಮಾದರಿ (ಗ್ಲೋಬ್). ಇದು ಭೂಮಿಯ ಆಕಾರ, ಗಾತ್ರ ಹಾಗೂ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಭೂಭಾಗ ಹಾಗೂ ಜಲಭಾಗಗಳ ಸ್ಥಾನ, ವಿಸ್ತಾರ ಮತ್ತು ಆಕಾರಗಳನ್ನು ನೈಜವಾಗಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದು. ಗೋಳದ ಮೇಲೆ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ರಚಿಸಿ, ಇವುಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಭೂ ಅಥವಾ ಜಲಭಾಗಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗುವುದು. ಮಾಪಕ (ಸ್ಕೇಲ್) ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಗೋಳದ ಗಾತ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅನುಕೂಲತೆಗಳು: ಭೂಮಿಯ ಆಕಾರ, ಅಕ್ಷಾಂಶ, ರೇಖಾಂಶ ಭೂಮಿಯ ದೈನಂದಿನ ಚಲನೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಬೋಧಿಸಲು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ.

ಅನಾನುಕೂಲತೆಗಳು: 1. ಗೋಳಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಭೂಮಿಯ ಯಾವುದಾದರು ಒಂದು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಬದಲಾಗಿ ಪೂರ್ಣ ಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಗೋಳದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಅತಿ ಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ನೀಡಬಹುದು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡಲು ಸ್ಥಳಾವಕಾಶದ ಕೊರತೆಯಿರುವುದು. 2. ಗೋಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಮಾತ್ರ ವೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಯಾವುದೇ ಇಡೀ ಗೋಳವನ್ನು ಒಂದೇ ಬಾರಿ ವೀಕ್ಷಿಸಿ ಯಾವುದೇ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಗೋಳಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹೋಲಿಕೆ ಮತ್ತು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಗೌರಿಬಿದನೂರು: ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು; ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ. $13^{0}25'–13^{0}47'$ ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. $77^{0}22'–77^{0}43'$ ರಲ್ಲಿ ಇರುವ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೇರೆಗಳು ಹೀಗಿವೆ: ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊರಟಗೆರೆ ಮತ್ತು ಮಧುಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಅನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಿಂದೂಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುಡಿಬಂಡೆ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೊಡ್ಡ ಬಳ್ಳಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕು. ಗೌರಿಬಿದನೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 881.7 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,71,068. ಗೌರಿಬಿದನೂರು. ಹೊಸೂರು, ಮಂಚೇನಹಳ್ಳಿ, ನಗರಗೆರೆ, ದಾರಿನಾಯ್ಕನ ಪಾಳ್ಯ, ತೊಂಡೆಭಾವಿ – ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಹೋಬಳಿಗಳು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 204 ಗ್ರಾಮಗಳೂ 2 ಪಟ್ಟಣಗಳೂ ಇವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಉತ್ತರ ಪಿನಾಕಿನಿ (ಪೆನ್ನಾರ್) ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ತಾಲ್ಲೂಕು ಈ ನದಿ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಂದೀದುರ್ಗ ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿಯೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮಾಕಳಿದುರ್ಗದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುವ ಗಿರಿಪಂಕ್ತಿಯೂ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತಿವೆ. ಉತ್ತರ ಪಿನಾಕಿನಿಯ ಒಂದು ಉಪನದಿ ಕುಮುದ್ವತಿ ಅಥವಾ ಕುಂದಾರ್. ಇದು ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಕಳಿದುರ್ಗದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸಿ, ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೂಲಕ ಹರಿದು, ಮಧುಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಮಾಕಳಿದುರ್ಗದ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಸಣ್ಣ ಹೊಳೆಯೊಂದು ತೊಂಡೆಭಾವಿ ಹೋಬಳಿಯ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಬೊಮ್ಮಸಂದ್ರಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪಿನಾಕಿನಿಯನ್ನು ಕೂಡುತ್ತದೆ.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿಗಿಂತ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿದೆ. ನೆಲ ಸಡಿಲ ಮತ್ತು ಫಲವತ್ತು. ಗೌರಿಬಿದನೂರು ಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿ ಅಂತರ್ಜಲ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ನದಿ ನಾಲೆಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ. ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ಅರಸಿನ, ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮರಸೇಬು ವಿಶೇಷ.

ಬೆಂಗಳೂರು – ಗುಂತಕಲ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ತೊಂಡೆಭಾವಿ, ಗೌರಿಬಿದನೂರು ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡಕುರುಗೋಡು ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಗೌರಿಬಿದನೂರು ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಗುಡಿಬಂಡೆ, ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ, ಹಿಂದೂಪುರ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ತೊಂಡೆಭಾವಿಯಿಂದ ಮಧುಗಿರಿಗೂ ರಸ್ತೆಗಳುಂಟು.

ಗೌರಿಬಿದನೂರು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಇದು ಕೋಲಾರಕ್ಕೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 90 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪಿನಾಕಿನಿ ನದಿಯ ಎಡ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು – ಗುಂತಕಲ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ನಿಲ್ದಾಣ. ದೊಡ್ಡ ಬಳ್ಳಾಪುರ ಹಿಂದೂಪುರ ರಸ್ತೆ ಇದರ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ 80 ಕಿಮೀ ದೂರ. ಇಲ್ಲಿ ಪುರಸಭೆ ಇದೆ.

ಇದು ಹಿಂದೆ ವಿದುರನ ವಾಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ವಿದುರೂರು ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ 64 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ, ದೊಡ್ಡ ಕುರುಗೋಡು ಬಳಿ ವಿದುರಾಶ್ವತ್ಥವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿದುರನೇ ನೆಟ್ಟನೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಒಂದು ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷವುಂಟು.

ರೈಲುಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣವಾದುದರಿಂದ ಗೌರಿಬಿದನೂರು ಪ್ರವರ್ಧಮಾನವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲೊಂದು ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಯುಂಟು. ಒಂದು ಕಾಲೇಜು ಸಹ ಇದೆ. ಗೌರಿಬಿದನೂರಿನ ಹೊಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಭಾಭಾ ಅಣುಶಕ್ತಿ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಸೇರಿದ ಭೂಕಂಪನ ಮಾಪನ ಕೇಂದ್ರವೊಂದುಂಟು. (ಕೆ.ಆರ್.)

ಗ್ಯಾಬ್ರೊ: ಕಪ್ಪು ಇಲ್ಲವೇ ನೇರಳೆ ಬಣ್ಣಮಿಶ್ರಿತ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆ. ಶಿಲಾರಸ ಭೂತಳದಲ್ಲಿರುವ ಬಿರುಕುಗಳಿಗೆ ನುಗ್ಗಿ, ನಿಧಾನವಾಗಿ ಘನೀಕರಿಸಿದಾಗ ಇದು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇದರ ಖನಿಜಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷತಃ ಪೂರ್ಣಸ್ಫಟಿಕತ್ವದ, ಪೂರ್ಣಾಕಾರದ ಮತ್ತು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಒರಟಾದ ಖನಿಜ ಸಂಯೋಜನೆ ಉಂಟು. ಭೂಮಿಯ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲೇ ಶಿಲೆಯಾಗುವ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಅಂತರಾಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವುದರಿಂದ ಗ್ಯಾಬ್ರೊಶಿಲೆಯನ್ನು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಗುಂಪಿನ ಶಿಲೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಲೊಕೋಲಿತ್ ಅಥವಾ ಡೈಕ್ ಆಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಆರುತ್ತಿರುವ ಶಿಲಾರಸದಿಂದ ಮೊದಲು ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಘನೀಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ಘನೀಭವಿಸುವ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಆ ಅಂಶ ಜಾಸ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸಿಲಿಕಾಂಶದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಅತಿಪರ್ಯಾಪ್ತ (ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಶೇ. 80 – 60), ಪರ್ಯಾಪ್ತ (ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಶೇ. 50 – 48) ಮತ್ತು ಅಪರ್ಯಾಪ್ತ (ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಶೇ. 54.5 – 41) ಶಿಲೆಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಗ್ಯಾಬ್ರೊಶಿಲೆ ಪರ್ಯಾಪ್ತ ಶಿಲಾ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುತ್ತದೆ. ಪರ್ಯಾಪ್ತ ಅಂತರಾಗ್ನಿ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಗ್ಯಾಬ್ರೊ, ಅನಾರ್ತೊಸೈಟ್, ಪೆರಿಡೊಟೈಟ್ ಮುಂತಾಗಿ ಅವುಗಳ ಖನಿಜಸಂಯೋಜನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಗ್ಯಾಬ್ರೊ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ಲೇಜಿಯೋಕ್ಲೇಸ್ ಮತ್ತು ಪೈರಾಕ್ಸೀನ್ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಬಯೊಟೈಟ್, ಹಾರನ್‌ಬ್ಲಂಡ್, ಇಲ್ಮನೈಟ್, ಮ್ಯಾಗ್ನಟೈಟ್ ಮುಂತಾದ ಖನಿಜಗಳು ಆನುಷಂಗಿಕವಾಗಿ ಇರಬಹುದು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಗ್ಯಾಬ್ರೊಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು ಅಥವಾ ಆಲಿವೀನ್ ಖನಿಜಗಳು ಬೆರೆತಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಉಂಟು. ಇಂಥವುಗಳಿಗೆ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು ಗ್ಯಾಬ್ರೊ ಅಥವಾ ಆಲಿವೀನ್ ಗ್ಯಾಬ್ರೊ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಗ್ಯಾಬ್ರೊ ಮತ್ತು ಇದರ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಇತರ ಶಿಲೆಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಲೇಕ್ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟ್, ಕೆನಡಾದ ನಡ್‌ಬೆರಿ, ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ಸ್ಕೇಲ್‌ಗಾರ್ಡ್, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಬುಷ್‌ವೆಲ್ಡ್ ಹಾಗೂ ಭಾರತದ ಗಿರ್‌ನಾರ್ ಗುಡ್ಡಗಳು ಮತ್ತು ಸೇಲಮ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ಲೇಜಿಯೋಕ್ಲೇಸ್ (ಲ್ಯಾಬ್ರೊಡರೈಟ್) ಖನಿಜದಿಂದಾಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೇರಳೆಬಣ್ಣ ಬರುವುದುಂಟು. ಇದಲ್ಲದೆ ಈ ಖನಿಜದಿಂದಾಗಿ ಗ್ಯಾಬ್ರೊ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕೋನದಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಣ್ಣ ಕಾಣುವುದೂ ಉಂಟು. ಹೀಗಾಗಿ ಗ್ಯಾಬ್ರೊಶಿಲೆಯನ್ನು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರ ಶಿಲೆಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಸಿ.ಎನ್.)

ಗ್ರನಡ: ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದ ಲೆಸ್ಸರ್ ಆಂಟಿಲಿಸ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ದ್ವೀಪ ರಾಷ್ಟ್ರ. ವಿಂಡವರ್ಡ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವೆನಿಜುವೇಲದ ಕರಾವಳಿಯ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನೆರೆಯ ಗ್ರನ್‌ಡೈನ್ಸ್ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು

ಸೇರಿವೆ. ಉ. ಅ. 12^0 ಹಾಗೂ ಪ. ರೇ. 61^0 ಗಳಲ್ಲಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 344 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 92,502 (2004). ರಾಜಧಾನಿ ಸೇಂಟ್ ಜಾರ್ಜ್ಸ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4439 (2004). ಈ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ ಅನೇಕ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಪರ್ವತ ಶಿಖರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ಪರ್ವತಗಳ ಇಳಿಜಾರುಗಳು ಫಲವತ್ತಾಗಿದ್ದು, ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿನಿಂತಿರುವ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಸೇಂಟ್ ಕ್ಯಾಥರಿನ್ 840 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ವಾಯುಗುಣ ಅತ್ಯಂತ ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಮಳೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು. ದಕ್ಷಿಣದ ಕರಾವಳಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ಕೊಲ್ಲಿಗಳು ಖಾರಿಗಳು ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ಅರಾವಕಿ ಇಂಡಿಯನ್ನರು. ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಇವರನ್ನು ಮೂಲೆ ಗುಂಪುಮಾಡಿ ತಾವು ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆಫ್ರಿಕದಿಂದ ಗುಲಾಮರಾಗಿ ಬಂದವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಫ್ರೆಂಚರು ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಸಾಹತುವಾಗಿದ್ದ ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ 1974ರಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಯಿತು.

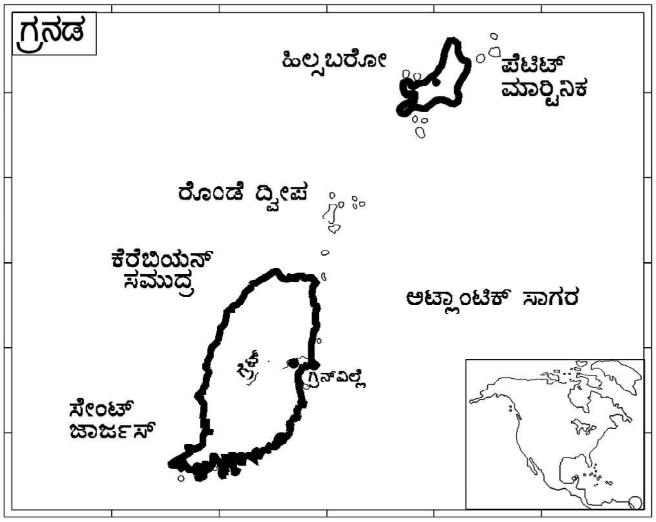

ಇಲ್ಲಿನ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪತ್ತೆಂದರೆ, ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಮೀನು ಉತ್ಪಾದನೆ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ, ಕೋಕೊ, ಜಾಯಿಕಾಯಿ ಮತ್ತು ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಬೇಸಾಯ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಸಕ್ಕರೆ ಉತ್ಪಾದನೆ ಇದೆ. ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್. ಹಣ ಈಸ್ಟ್ ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಡಾಲರ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬಹುಪಾಲು ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಧರ್ಮದವರು. ಸಾಕ್ಷರತೆ 63.2 ರಷ್ಟು. ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಮತ್ತು ಗ್ರೀನ್‌ವಿಲ್ಲೆ. (ಕೆ.ವಿ.ಎಸ್.ಯು.)

ಗ್ರನಾಡ: ದಕ್ಷಿಣ ಸ್ಪೇನಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯ. 1833ರಲ್ಲಿ ಅಂಡಾಲೂಸಿಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಗ್ರನಾಡ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 12,530 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7,90,515. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರವಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಹಾಗೂ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಯೇರಾನಿವೇಡ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಭೂಮಿ ಫಲವತ್ತಾಗಿದ್ದು ಕಬ್ಬಿನ ಬೇಸಾಯ ಹೆಚ್ಚು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕುರಿಸಾಕಣೆಯು ಉಂಟು.

ಗ್ರನಾಡ ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಒಂದು ನಗರವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 655.5 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,40,661 (2001). ಸಿಯೇರಾ ನಿವೇಡ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೆನಿಲ್ ಮತ್ತು ದಾರೋನದಿಗಳ ಸಂಗಮಸ್ಥಾನವಿದ್ದು, ಗ್ರನಾಡ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುವ ದಾರೊ ನದಿಯ ಬಲಗಡೆ ಹಳೆಯ ನಗರವಿದೆ. ಗ್ರನಾಡ ಉತ್ತರದ ಕಡೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಸಕ್ಕರೆ ಪರಿಷ್ಕರಣ – ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯಮಗಳು. (ಕೆ.ವಿ.ಎಸ್.ಯು)

ಗ್ರಹ: ಒಂದು ನಕ್ಷತ್ರದ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುವ ಚಿಕ್ಕದಾದ ಘನ ಆಕಾಶಕಾಯ (ಪ್ಲ್ಯಾನೆಟ್). ಈವರೆಗೆ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನಕ್ಷತ್ರವನ್ನು ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುವ ಬುಧಾದಿಯಾಗಿ ಎಂಟು ಆಕಾಶಕಾಯಗಳಿಗೆ ಗ್ರಹಗಳೆಂದು ಹೆಸರುಂಟು. ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಏರುತ್ತಿರುವ ದೂರಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಹೆಸರು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಬುಧ, ಶುಕ್ರ, ಭೂಮಿ, ಮಂಗಳ, ಗುರು, ಶನಿ, ಯುರೇನಸ್ ಮತ್ತು ನೆಪ್ಚೂನ್. ಕಳೆದ ನಾಲ್ಕೈದು ವರ್ಷಗಳಿಂದೀಚೆಗೆ ಸೌರಮಂಡಲದ ಕ್ಯೂಪರ್ ಬೆಲ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸೇಡ್ನಾ ಕುವೋವಾರ್ ಮತ್ತು ಝೂನಾಗಳಂತಹ ದೊಡ್ಡ ಆಕಾಶಕಾಯಗಳಿಗೂ ಗ್ರಹಗಳ ಸ್ಥಾನ ನಿಡಬೇಕೆಂದು 24 ಆಗಸ್ಟ್ 2006ರಲ್ಲಿ ಚೆಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ಪ್ರಾಗ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಘದ ಮಹಾ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಚರ್ಚೆಯಾಯಿತು. ಇವು ಗ್ರಹಗಳಲ್ಲವೆಂದಾದರೆ ಪ್ಲೂಟೊ ಸಹ ಗ್ರಹವಲ್ಲವೆಂದು ವಿಷಯಮಂಡನೆಯಾಗಿ, ಚರ್ಚೆಯ ನಂತರ ಗ್ರಹದ ಬಗ್ಗೆ ಹೊಸ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವ ತನ್ನದೇ ಆದ ಕಕ್ಷೆ ಇರಬೇಕು ಮತ್ತು ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣೆ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಗೋಳಾಕಾರದ ಆಕಾಶಕಾಯವಿರಬೇಕು. ಈ ನಿರ್ಣಯದಿಂದಾಗಿ ಪ್ಲೂಟೊಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಗ್ರಹದ ಸ್ಥಾನ ತಪ್ಪಿತು.

ಲಕ್ಷಣಗಳು : ಎಲ್ಲ ಗ್ರಹಗಳಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ.

1. ಅವು ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಭಿನ್ನ ಕಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಆದರೆ ಒಂದೇ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತಿವೆ.

2. ಈ ಕಕ್ಷೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ದೀರ್ಘವೃತ್ತಗಳು. ಸೂರ್ಯನ ಸ್ಥಾನ ಆಯಾ ದೀರ್ಘ ವೃತ್ತದ ಒಂದು ನಾಭಿಯಲ್ಲಿದೆ (ಇದೇ ಕೆಪ್ಲರನ ಮೊದಲನೆಯ ನಿಯಮ). ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಹಕಕ್ಷೆಗಳಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ನಾಭಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಇದೆ.

3. ಗ್ರಹಗಳ ಕಕ್ಷಾವೇಗ ಸಮಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಮ ಸಲೆಗಳು ಎಂಬ ಸೂತ್ರಾನುಸಾರ (ಕೆಪ್ಲರನ ಎರಡನೆಯ ನಿಯಮ). ಅಂದರೆ ಸೂರ್ಯ–ಗ್ರಹ ರೇಖೆ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಸಲೆಯನ್ನು ರೇಖಿಸುವ ದರ ಸ್ಥಿರವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸೂರ್ಯನೀಚ (ಪೆರಿಹೀಲಿಯನ್) ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಗರಿಷ್ಠ ವೇಗವೂ ಸೂರ್ಯೋಚ್ಚ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ (ಅಪ್‌ಹೀಲಿಯನ್) ಕನಿಷ್ಠ ವೇಗವೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆ.

4. ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಪರಿಭ್ರಮಿಸಲು ಗ್ರಹ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅವಧಿಕಾಲವರ್ಗ ಸೂರ್ಯ–ಗ್ರಹ ಸರಾಸರಿ ದೂರದ ಘನದ ಅನುಪಾತದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಅನುಪಾತದ ಸ್ಥಿರಾಂಕ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ರಹಕ್ಕೂ ಒಂದೇ (ಕೆಪ್ಲರನ ಮೂರನೆಯ ನಿಯಮ).

5. ಸೂರ್ಯ–ಗ್ರಹ ನಡುವಿನ ಬಲಸಂಬಂಧ ವ್ಯಸ್ತವರ್ಗನಿಯಮಾನುಸಾರ (ಇನ್ವರ್ಸ್ ಸ್ಕ್ವೇರ್ ಲಾ) ಇರುವುದರಿಂದ ಗ್ರಹಗಳ ಚಲನೆ ಈ ಮೇಲೆ (2), (3), (4) ರಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದಂತೆ ಉಂಟು (ಈ ನಿಯಮವನ್ನು ಆವಿಷ್ಕರಿಸಿದವ ಐಸಾಕ್ ನ್ಯೂಟನ್, 1642–1727).

6. ಎಲ್ಲ ಗ್ರಹಗಳಿಗೂ ಬೆಳಕು, ಉಷ್ಣ ಮುಂತಾದ ಶಕ್ತಿಗಳ ಆಕರ ಸೂರ್ಯನೇ. ಸೂರ್ಯನಿಂದ ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಪಾತವಾಗುವ ಬೆಳಕನ್ನು ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿ ಅವು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗುತ್ತವೆ, ಅಷ್ಟೆ.

7. ಗ್ರಹಗಳಿಗೆ ಉಪಗ್ರಹಗಳು ಇರಬಹುದು, ಇಲ್ಲದೆಯೂ ಇರಬಹುದು.

8. ಭೂಮಿಯನ್ನುಳಿದು ಮಿಕ್ಕ ಯಾವ ಗ್ರಹದಲ್ಲೂ ಜೀವಿಗಳಿರುವುದಕ್ಕೆ ಪುರಾವೆಗಳು ಲಭಿಸಿಲ್ಲ. ಮಂಗಳದಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಇದ್ದರೆ ಅದು ತೀರ ಆದಿಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ವರ್ಗೀಕರಣ: ಗಾತ್ರಾನುಸಾರ ಎರಡು ಪ್ರಧಾನ ವರ್ಗಗಳಿವೆ. ಬುಧ, ಶುಕ್ರ, ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಮಂಗಳ ಇವು ಕಿರಿಯ ಗ್ರಹಗಳು; ಗುರು, ಶನಿ, ಯುರೇನಸ್ ಮತ್ತು ನೆಪ್ಚೂನ್–ಇವು ಹಿರಿಯ ಗ್ರಹಗಳು. ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಗ್ರಹಗಳನ್ನು ನಾವು ವೀಕ್ಷಿಸುವುದು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನಿಂದಾದ್ದರಿಂದ ಬುಧ ಹಾಗೂ ಶುಕ್ರ ಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಒಳಗ್ರಹಗಳೆಂದೂ ಮಂಗಳದಿಂದ ಪ್ಲೂಟೋವರೆಗಿನ ಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಹೊರಗ್ರಹಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು.

ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಗ್ರಹಗಳ ದೂರಗಳು ಮೇಲುನೋಟಕ್ಕೆ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕವಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕ್ರಮ ಇರಲಾರದೇ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥ ಚಿಂತನೆಯ ಫಲಿತಾಂಶವಾಗಿ ಟೆಶಿಯಸ್–ಬೋಡ್ ನಿಯಮ (ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಬೋಡ್ ನಿಯಮ ಎಂದೇ ಇದನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ) ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಿದೆ (1772).

ದೈನಂದಿನ ಮತ್ತು ವಾರ್ಷಿಕ ಚಲನೆ: ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ರಹವೂ ತನ್ನ ಅಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ಸುತ್ತುತ್ತ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವುದು. ಮೊದಲನೆಯದಕ್ಕೆ ದೈನಂದಿನ ಚಲನೆ (ರೊಟೇಷನ್) ಎಂದೂ ಎರಡನೆಯದಕ್ಕೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಚಲನೆ (ರಿವೊಲ್ಯುಷನ್) ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಇವು ದೇವಾಲಯಗಳ ಸುತ್ತ ಹೊರಳಿಕೊಂಡೇ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡುವ ಭಕ್ತರ ಉರುಳು ಸೇವೆಯ (ಮಡೆ ಸ್ನಾನ) ಏಕಕಾಲೀನ ದ್ವಿವಿಧ ಚಲನೆಗಳಂತಿವೆ. ಉಪಗ್ರಹಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ಮಾತೃಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಇವೆರಡು ವಿಧದ ಚಲನೆಗಳಿವೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಚಲನೆಯ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿಯೇ ದೈನಂದಿನ ಚಲನೆ ದಿಶೆಯೂ ಇದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮುನ್ನಡೆ (ಡೈರೆಕ್ಟ್ ಮೋಷನ್) ಎಂದೂ ವಿರುದ್ಧ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನಡೆ (ರಿಟ್ರೊಗ್ರೇಡ್ ಮೋಷನ್) ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಯುರೇನಸ್ ಗ್ರಹದ ಚಲನೆ ಹಿನ್ನಡೆ. ಬಾಕಿ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಹಗಳ ಚಲನೆಗಳೂ ಮುನ್ನಡೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಒಂದು ಗ್ರಹದ ದೈನಂದಿನ ಚಲನಾವಧಿಯನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ನಾಲ್ಕು ಭಿನ್ನ ವಿಧಗಳಿಂದ ಪಡೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯ:

ಗ್ರಹ

ಯಾದಿ–1 ಕೆಲವು ಉಪಯುಕ್ತ ಮಾಹಿತಿಗಳು

ಗ್ರಹದ ಹೆಸರು	ಕಕ್ಷೆಯ ಅರ್ಧ ದೀರ್ಘಾಕ್ಷ[1]	ಉತ್ಕೇಂದ್ರತೆ[2]	ಸೂರ್ಯ ನೀಚ ಬಿಂದುವಿನ ರೇಖಾಂಶ[5] 0 '	ಬಾಗು[4] 0 '	ಆರೋಹಿಪಾತದ ರೇಖಾಂಶ[5] 0 '	ನಾಕ್ಷತ್ರಿಕ ಅವಧಿಕಾಲ[6]	ಸಂಯುಕ್ತ ಆವಧಿಕಾಲ[7]	ಅವರ್ತನ ಅವಧಿ ಕಾಲ[8]	ದೃಶ್ಯ ಅಲ್ಬೆಡೊ[9]
						ದಿವಸಗಳು	ದಿವಸಗಳು		
ಬುಧ	0.3871	0.2056	76 41	7 00	47 44	87.96	115.88	56 ದಿ	0.06
ಶುಕ್ರ	0.7233	0.0068	130 52	3 24	76 14	224 .70	583.92	224.70 ದಿ	0.64
ಭೂಮಿ	1.0000	0.0167	102 05	0 00	---	365.26	---	23 ಗಂ.56 ಮಿ. 4 ಸೆ	0.40
ಮಂಗಳ	1.5237	0.0933	335 08	1 51	49 10	686.98	779.94	23 ಗಂ.37 ಮಿ 23ಸೆ	0.13
ಗುರು	5.2026	0.0484	13 32	1.18	99 57	4332.60	398.88	9 ಗಂ 50. ಮಿ –9 ಗಂ. 55 ಮಿ.	0.37
ಶನಿ	9.5547	0.0557	92 05	2 29	113 14	10,759.00	378.09	16 ಗಂ. 14 ಮಿ.	0.40
ಯುರೇನಸ್	19.2181	0.0463	172 17	0 46	73 43	30,688.00	369.66	16 ಗಂ. 45 ಮಿ.	0.43
ನೆಪ್ಚೂನ್	30.1096	0.0090	47 26	1 46	131 14	60,181.00	367.49	15 ಗಂ. 29 ಮಿ.	0.48

ಸೂಚನೆ: [1] ಸೆಮಿ ಮೇಜರ್ ಆ್ಯಕ್ಸಿಸ್. [2] ಎಕ್ಸೆಂಟ್ರಿಸಿಟಿ [3] ಲಾಂಜಿಟ್ಯೂಡ್ ಆಫ್ ಪೆರಿಹೀಲಿಯನ್ [4] ಇನ್‌ಕ್ಲಿನೇಷನ್ [5] ಲಾಂಜಿಟ್ಯೂಡ್ ಆಫ್ ಅಸೆಂಡಿಂಗ್ ನೋಡ್ [6] ಸೈಡೇರಿಯಲ್ ಪೀರಿಯಡ್ [7] ಸಿನಾಡಿಕ್ ಪೀರಿಯಡ್ [8] ರೊಟೇಷನ್ ಪೀರಿಯಡ್ [9] ವಿಸಿಬಲ್ ಅಲ್ಬೆಡೊ. ಭೂ ಕಕ್ಷೆಯ ಅರ್ಧದೀರ್ಘಾಕ್ಷದ ಉದ್ದ 149,600,000 ಕಿಮೀ.

ಯಾದಿ – 2 ಭೌತ ಮೌಲ್ಯಗಳು

ಗ್ರಹದ ಹೆಸರು	ಸರಾಸರಿ ವ್ಯಾಸ ಭೂಮಿ =1	ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಭೂಮಿ =1	ಸರಾಸರಿ ಸಾಂದ್ರತೆ ಗ್ರಾಮ್ / ಘ.ಸೆಂಮೀ	ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಕಾಶ ವಿರುವಾಗ ನಾಕ್ಷತ್ರಿಕ ಕಾಂತಿಮಾನ	ಸರಾಸರಿ ಕಕ್ಷಾವೇಗ ಕಿಮೀ / ಸೆ	ವಿಮೋಚನ ವೇಗ ಕಿಮೀ / ಸೆ.
ಬುಧ	0.380	0.0543	5.46	–1.9	47.90	4.2
ಶುಕ್ರ	0.961	0.8136	5.06	–4.4	35.05	10.4
ಭೂಮಿ	1.000	1.0000	5.52	---	29.80	11.2
ಮಂಗಳ	0.523	0.1069	4.12	–2.8	24.14	5.0
ಗುರು	10.970	318.3500	1.35	–2.5	13.06	61.0
ಶನಿ	9.030	95.3000	0.71	–0.4	9.65	37.0
ಯುರೇನಸ್	3.720	14.5400	1.56	+5.7	6.80	22.0
ನೆಪ್ಚೂನ್	3.380	17.2000	2.47	+7.6	5.43	25.0

ಸೂಚನೆ : ಭೂಮಿಯ ಸರಾಸರಿ ವ್ಯಾಸ 6,37123 x 10^8 ಸೆಂಮೀ. ಭೂಮಿಯ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ 5,975 x 10^{27} ಗ್ರಾಂ.

1. ಗ್ರಹ ತಲದಲ್ಲಿರುವ ಶಾಶ್ವತ ಇಲ್ಲವೆ ಅರೆ ಶಾಶ್ವತ ಗುರುತುಗಳನ್ನು ದೂರ ದರ್ಶಕಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ವೀಕ್ಷಿಸಿ ಆವರ್ತನಾವಧಿಯ ನಿರ್ಧರಣೆ.

2. ಸಮಭಾಜಕೀಯ ವಿರುದ್ಧ ಅಂಚುಗಳ ವೇಗಗಳಲ್ಲಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ರೋಹಿತವೀಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಗಣಿಸಿ ಗ್ರಹದ ರೇಖೀಯವ್ಯಾಸದ ನೆರವಿನಿಂದ ಆವರ್ತನಾವಧಿಯ ನಿರ್ಧರಣೆ.

3. ರಾಡಾರ್‌ವೀಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಆವರ್ತನಾವಧಿಯ ನಿರ್ಧರಣೆ.

4. ಗ್ರಹ ಪ್ರತಿಫಲಿಸುವ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುವ ಕಲಾ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು (ಫೇಸ್ ಡಿಫರೆನ್ಸಸ್) ಹಾಗೂ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನು ಅಳೆದು ಆವರ್ತನಾವಧಿಯ ನಿರ್ಧರಣೆ.

ಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಕೆಲವು ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ

(ಸಿ.ಎನ್.ಎಸ್.)

ಗ್ರಹಣ: ಒಂದು ಆಕಾಶಕಾಯ ಇನ್ನೊಂದು ಆಕಾಶ ಕಾಯದ ಛಾಯೆಯಿಂದ ಆಂಶಿಕವಾಗಿ ಅಥವಾ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಸ್ಫುಟವಾಗುವಿಕೆ (ಎಕ್ಲಿಪ್ಸ್) ಸೂರ್ಯ, ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರ ಇವು ಮೂರು ಒಂದೆ ಸರಳ ರೇಖೆಯಲಿದ್ದು, ಅದು ಅಮವಾಸ್ಯೆ ಅಥವಾ ಪೂರ್ಣಿಮೆ ದಿನಗಳಂದು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರ ಗ್ರಹಣಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ.

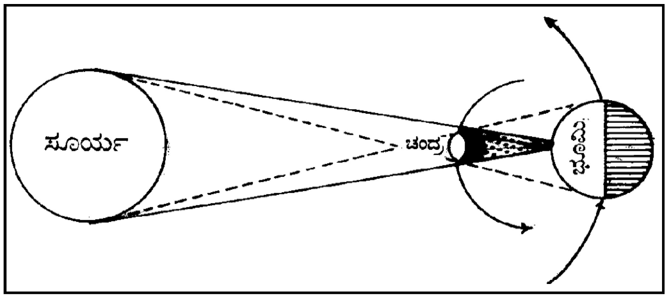

ಸೂರ್ಯ ಗ್ರಹಣ

ಸೂರ್ಯ ಗ್ರಹಣ: ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಭೂಮಿ ಇವು ಒಂದೇ ಸರಳ ರೇಖೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗ ಏಕರೇಖಾಸ್ಥಿತಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಪೃಥ್ವಿಯ ಮೇಲೆ ಕೋನ ಮಾಡುತ್ತ ಒಂದು ಸೌರಮಾಸದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ ಎರಡು ಚತುರ್ಥಾಂಶ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ. ಚಂದ್ರ, ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಭೂಮಿ ಒಂದೇ ಕಡೆಗೆ ಸರಳ ರೇಖೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅಮವಾಸ್ಯೆಯ ದಿನ ಚಂದ್ರನ ನೆರಳು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಚಂದ್ರನ ನೆರಳು ಭೂಮಿಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಿದ್ದಾಗ ಪೂರ್ಣಛಾಯ ಎಂದೂ (ಅಂಬ್ರ) ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಇರುವ ನೆರಳಿಗೆ ಉಪಛಾಯ (ಪೆನಂಬ್ರ) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಕೆಲವು ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ಣ ಛಾಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ನಿರೀಕ್ಷಕನಿಗೆ ಸೂರ್ಯ ಗ್ರಹಣ ಸಂಪೂರ್ಣ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಖಗ್ರಾಸ ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಉಪಛಾಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ನಿರೀಕ್ಷಕನಿಗೆ ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣ ಆಂಶಿಕವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯ ಬಿಂಬದ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಚಂದ್ರನಿಂದ ಮರೆಯಾಗಿ ಸುತ್ತಲೂ ವಲಯಾಕಾರದ ಬೆಳಕು ಕಾಣಿಸುವ ಗ್ರಹಣಕ್ಕೆ ಕಂಕಣ ಗ್ರಹಣ (ಆ್ಯನ್ಯುಲರ್ ಎಕ್ಲಿಪ್ಸ್) ಎನ್ನುವರು. ಚಂದ್ರನ ಕಕ್ಷಾಪಾತಳಿ ಪೃಥ್ವಿಯ ಕಕ್ಷಾಪಾತಳಿಗೆ 5^0 ಕೋನ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿ ಅಮಾವಸ್ಯೆಗೆ ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣ ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

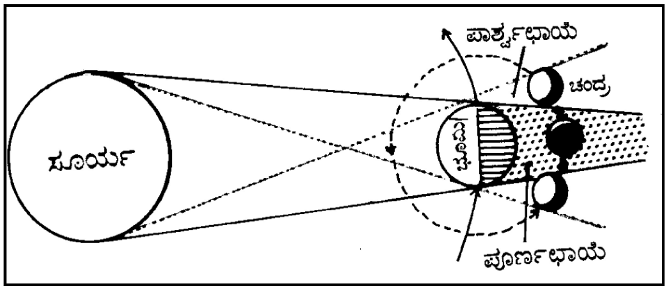

ಚಂದ್ರಗ್ರಹಣ

ಚಂದ್ರಗ್ರಹಣ: ಹುಣ್ಣಿಮೆ ದಿನ ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಭೂಮಿ ಒಂದೇ ಸರಳ ರೇಖೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವುದಲ್ಲದೆ ಸೂರ್ಯ ಹಾಗೂ ಚಂದ್ರರು ಭೂಮಿಯ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ಬದಿಗೆ ಇರುತ್ತಾರೆ ಅಂದು ಭೂಮಿಯ ನೆರಳು ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವುದರಿಂದ ಚಂದ್ರನು ಪೂರ್ಣ ಛಾಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಪೂರ್ಣ ಚಂದ್ರ ಗ್ರಹಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಂದ್ರನು ಉಪಛಾಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕೇವಲ ಆಂಶಿಕ ಚಂದ್ರಗ್ರಹಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಂದ್ರನ ಕಕ್ಷಾಪಾತಳಿ ಪೃಥ್ವಿಯ ಕಕ್ಷಾಪಾತಳಿಗೆ 5^0 ಕೋನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯಂದು ಚಂದ್ರಗ್ರಹಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಚಂದ್ರ ತನ್ನ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವಾಗ ಅದರ ನೆರಳಿನ ಶಂಕು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಮೇಲೆ ಹಾಯುವ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಗ್ರಹಣ ಪಥ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಸೂರ್ಯನ ಪೂರ್ಣ ಗ್ರಹಣವಾದಾಗ (ಖಗ್ರಾಸ) ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹಗಲಲ್ಲಿ ಕತ್ತಲು ಕವಿಯುತ್ತದೆ. ಸಂಜೆಗತ್ತಲು ಆದಂತೆ ಆಗಿ ಪಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ತಮ್ಮ ವಾಸಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಧಾವಿಸುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಇವೆಲ್ಲಾ ಕೇವಲ ಐದಾರು ನಿಮಿಷಗಳು. ಇದು ರೇಡಿಯೋ ಅಲೆಗಳ ಪ್ರಸಾರದ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಹಣಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಮುನ್ಸೂಚನೆ: ಭೂ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರರ ಸ್ಥಾನ ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದು ಗ್ರಹಣಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸರಿಸುಮಾರು 18 ವರ್ಷ $11^1/_3$ ದಿವಸಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಗ್ರಹಣಗಳಾಗುವ ಚಕ್ರ ಪುನಾರಾವರ್ತನೆಯಾಗುವುದು. ಈ ಕಾಲಾವಧಿಗೆ ಸಾರೋಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 40 ಚಂದ್ರಗ್ರಹಣಗಳು 20 ಪಾರ್ಶ್ವ ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣಗಳು ಕಾಣಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಸು. 350 ರಿಂದ 400 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪೂರ್ಣ ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಒಂದು ಸ್ಥಳವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಒಂದು ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಾಗಬಹುದಾದ ಗ್ರಹಣಗಳನ್ನು ಗಣಿಸಿದರೆ ಚಂದ್ರಗ್ರಹಣಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. (ಬಿ.ವಿ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಗ್ರಾನೈಟ್: ಭೂಮಿಯ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆ (ಅಂತರಾಗ್ನಿ). ಭೂಮಿಯ ಹೊರಕವಚದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆಂಪು, ಕಪ್ಪು, ಬೂದು ಮತ್ತು ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಾನೈಟ್ ಪದದ ಮೂಲ ಲ್ಯಾಟಿನ್ನಿನ ಗ್ರಾನಮ್ – ಈ ಬಗೆಯ ಕಲ್ಲು ಭೂಮಿಯ ಒಳಗೆ ಅತಿ ಉಷ್ಣದ ಫಲವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಹರಳು ಹರಳಾಗಿರುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಆರ್ಥೋಕ್ಲೇಸ್, ಪ್ಲೇಜಿಯೋಕ್ಲೇಸ್, ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್, ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಬಯೋಟೈಟ್ ಖನಿಜಗಳು, ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಖನಿಜಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಖನಿಜಗಳಾದ ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಬಯೋಟೈಟ್ – ಇವು ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರೆ ಕಲ್ಲು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣವನ್ನು, ಫೆಲ್ಸ್‌ಫಾರ್ ಖನಿಜವಿದ್ದರೆ ಕಲ್ಲು ಕೆಂಪುಬಣ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ರಾಮನಗರದ ಬಳಿ ದೊರೆಯುವ ಗ್ರಾನೈಟ್ ತಿಳಿ ಬೂದುಬಣ್ಣದ್ದು, ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಗ್ರಾನೈಟ್ ತಿಳಿ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ್ದು. ಇದನ್ನು ಚಾಮುಂಡಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಎಂದೇ ಕರೆಯಲಾಗುವುದು.

ಗ್ರಾನೈಟ್ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಶಿಲಾ ಸಮೂಹಗಳಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ನಂದಿಬೆಟ್ಟ, ಸಾವನದುರ್ಗ, ಶಿವಗಂಗೆ, ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಪೂರ್ತಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ರೂಪಿತವಾದವು. ಭೂಚರಿತ್ರೆಯ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೊರ ಪದರವನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಹೊರಬಂದಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳು ಮಾತ್ರ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಸಂಬಂಧವಾದ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು ಸೈಜ್‌ಕಲ್ಲು, ಚಪ್ಪಡಿ, ಕಲ್ಲು, ಕಂಬ, ಹಾಸುಕಲ್ಲು, ಜಲ್ಲಿ ಇತ್ಯಾದಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ರಸ್ತೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲೂ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರ ಹಾಗೂ ಇತರ ಶಿಲಾಮೂರ್ತಿಗಳು ಮತ್ತು ಕಲಾತ್ಮಕವಾದ ಹಳೇಬೀಡು, ಬೇಲೂರು, ಸೋಮನಾಥಪುರ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಕಲಾ ನಿರ್ಮಾಣಗಳು ಗ್ರಾನೈಟ್‌ನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದುವು. (ಬಿ.ಪಿ.ಆರ್.)

ಗ್ರಾಮ: ಗ್ರಾಮ ಅಥವಾ ಹಳ್ಳಿ ಮಾನವ ಮೂಲ ನಿವಾಸ ಸ್ಥಳಗಳೆನ್ನಬಹುದು. ಮಾನವ ವಸತಿಯ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುವು. ಗ್ರಾಮಗಳು ಎಲ್ಲ ರಾಜಕೀಯ, ಭೌಗೋಳಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಆಕಾರಗಳು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುವುವು. ಇವುಗಳ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳೂ ಭಿನ್ನತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ವಾಸದ ಮನೆಗಳು ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿಯೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಚದುರಿದಂತೆ ವಿರಳವಾಗಿಯೂ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ಕೆಲವು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯ, ಚರ್ಚು, ಮಸೀದಿ ಹಾಗೂ ಹೊಟೇಲ್, ಶಾಲೆ, ಅಂಚೆ ಕಛೇರಿ, ಪಂಚಾಯಿತಿ

ಕಟ್ಟಡಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕುಡಿಯುವ ನೀರು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಗ್ರಾಮಗಳು ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಆವಶ್ಯಕತೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿವೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನೆ ಮೂಲಭೂತ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿರುವ ಗ್ರಾಮೀಣ ವಸತಿಗಳು ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಳ್ಳಿಯ ಜನರು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯನ್ನೆ ಮೂಲಕಸುಬನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿರುವರು. ಇವುಗಳನ್ನು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಹಳ್ಳಿಗಳೆಂದೆ ಕರೆಯುವರು. ಖನಿಜಗಳು ದೊರೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನೆ ಹೊರತೆಗೆಯುವ ಕಸಬನ್ನು ಜನರು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಹಳ್ಳಿಗಳೆಂದೆ ಕರೆಯುವರು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕಲ್ಲು ಒಡೆಯುವ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಜನರು ವಾಸಿಸುವ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಸಹ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ ನೀಡಬಹುದು. (ಎಚ್.ವಿ.ಎಸ್.)

ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ: ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಾನಮಾನವನ್ನು ಉತ್ತಮ ಪಡಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವವಾದವು. ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವಿಕೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಸಾಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯ, ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರ ಆದಾಯ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರ ಕಲ್ಯಾಣ ಅಂದರೆ ಆರೋಗ್ಯ, ಶಿಕ್ಷಣ, ಉದ್ಯೋಗ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರ ಜೀವನಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಎನ್ನಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ: ಭಾರತ ದೇಶ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಹಿನ್ನಲೆಯುಳ್ಳ ದೇಶವಾಗಿದೆ. ನಿಜವಾದ ಭಾರತ ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾರತ ಎಂದು ರಾಷ್ಟ್ರಪಿತ ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಹೇಳಿರುವುದು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮೂಲಕ ದೇಶವನ್ನು ಕಾಡುತ್ತಿರುವ ಬಡತನ, ನಿರುದ್ಯೋಗ, ಅನಕ್ಷರತೆ, ಆಹಾರದ ಕೊರತೆ ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮುಖಾಂತರ ಇತರ ವಲಯಗಳಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಸಾರಿಗೆ, ಸಂಪರ್ಕ, ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್, ವಿಮಾಕ್ಷೇತ್ರ, ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಮೀನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಮುಖಾಂತರ ನೀಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಸದ್ಬಳಕೆಗೆ ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಕೃಷಿವಲಯದ ಜನರಿಗೆ ಆಕರ್ಷಕ ಬದಲಿ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಆದಾಯ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಾಮೀಣಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ವಿಧಾನಗಳು: ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಗ್ರಾಮೀಣಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಹಲವಾರು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ತನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಸಫಲಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಧಾನವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿ ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಧಾನದಲ್ಲೂ ಗ್ರಾಮೀಣಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಹೊಸ ಪ್ರಯತ್ನ ಮತ್ತು ರೂಪುರೇಷೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಆ ಮೂಲಕ ಗುರಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

1. ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ವಿಧಾನ
2. ಪರಿಮಿತಿ ಪ್ರದೇಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ವಿಧಾನ
3. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗುರಿ ತಲುಪುವ ವಿಧಾನ
4. ಹಿಂದುಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ವಿಧಾನ
5. ಕ್ಷೇತ್ರಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ವಿಧಾನ

1. ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ವಿಧಾನ: ಈ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶ ಜನರ ಜೀವನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು, ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯ ಒದಗಿಸುವುದು. ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಒಗ್ಗಟ್ಟನ್ನು ಮೂಡಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಸುಖೀ ಸಮಾಜವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವುದು. ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಜನರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುವುದು ಸಹ ಈ ವಿಧಾನದ ಮತ್ತೊಂದು ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

1952ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾದ ಸಮುದಾಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಮಾನವ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಎಲ್ಲ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಜೀವನಾಧಾರ ಕಸಬಿನ ಜೊತೆಗೆ ಉಪಕಸಬುಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುವುದು ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ವಿಧಾನದ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಾಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಉಪ ಕಸಬುಗಳಾದ ಮಡಕೆ ತಯಾರಿಕೆ, ಬುಟ್ಟಿ ಹೆಣೆಯುವುದು, ಮರಗೆಲಸ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

2. ಪರಿಮಿತ ಪ್ರದೇಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ವಿಧಾನ: ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ವಿಧಾನ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಗುರಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಫಲವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹಣಕಾಸಿನ ಕೊರತೆ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು. ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರ ಮೂಲಭೂತ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಲು ಪರಿಮಿತ ಪ್ರದೇಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ವಿಧಾನ ಎಂಬ ಹೊಸ ವಿಧಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟು ಹಾಕಲಾಯಿತು. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಗದಿತ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವುದು. ಪರಿಮಿತ ಪ್ರದೇಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ವಿಧಾನದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಮಟ್ಟದ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಈ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಧ್ಯೇಯ. ಈ ವಿಧಾನದಡಿ 1960–61ರಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಜಿಲ್ಲಾಮಟ್ಟದ ವ್ಯವಸಾಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು (ಐ.ಎ.ಡಿ.ಪಿ.) ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳಾದ ಹತ್ತಿ, ಸೆಣಬು ಕಬ್ಬು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

3. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗುರಿ ತಲುಪುವ ವಿಧಾನ: ಪರಿಮಿತ ಪ್ರದೇಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ವಿಧಾನ ಕೇವಲ ಶ್ರೀಮಂತ ರೈತರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ಸಹಕಾರಿಯಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದರ ಉಪಯೋಗ ಕೇವಲ ಒಂದು ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. 1960ರ ದಶಕದಲ್ಲಾದ ಹಸುರು ಕ್ರಾಂತಿ ವ್ಯವಸಾಯದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಹೊಸದೊಂದು ವಿಧಾನ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗುರಿ ತಲುಪುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಯಿತು.

ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಮೂಹವನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು, ಅದರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ ಆ ಸಮೂಹದ ಶ್ರೇಯೋಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಯಿತು ಸಣ್ಣ ಭೂ ಹಿಡುವಳಿದಾರರು, ಮದ್ಯಮ ಭೂ ಹಿಡುವಳಿದಾರರು ಮತ್ತು ಭೂ ರಹಿತ ಕೂಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಎದುರಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ದೊಡ್ಡ ಭೂ ಹಿಡುವಳಿದಾರರು ಎದುರಿಸುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎಂಬುದನ್ನು ಮನಗಂಡು ಹಲವಾರು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತರಲಾಯಿತು. ಮಕ್ಕಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ, ಕೂಲಿಕಾರ್ಮಿಕರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗುರಿ ತಲುಪುವ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.

4. ಹಿಂದುಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ವಿಧಾನ: ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ದೇಶದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳ ತೀರ ಹಿಂದುಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶ. ಹಿಂದುಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಶೈಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವುದು ಈ ವಿಧಾನದ ಪ್ರಮುಖ ಧ್ಯೇಯವಾಗಿದೆ. ಜಲಾನಯನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ, ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರು ವಾಸಿಸುವ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ, ಮಲೆನಾಡು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮುಂತಾದವು ಹಿಂದುಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.

5. ಕ್ಷೇತ್ರಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ವಿಧಾನ: ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶದ ಗ್ರಾಮೀಣಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಭೌಗೋಳಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾಹಿತಿ ದೊರಕಿದ ಮೇಲೆ ಆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಜಿಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟ, ತಾಲ್ಲೂಕು ಮಟ್ಟ, ಹೋಬಳಿ ಮಟ್ಟ ಮತ್ತು ಬ್ಲಾಕ್ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಸಫಲತೆಗಿಂತ ವಿಫಲವಾಗಿರುವುದೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಾವು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ, ಐ.ಆರ್.ಡಿ.ಪಿ. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ, ಪಶುಪಾಲನೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ತೋಟಗಾರಿಕಾ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಕ್ಷೇತ್ರಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಡಿ ತರಲಾಯಿತು, ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ದೋಷಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ವಿಫಲವಾಯಿತು.

ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಗ್ರಾಮೀಣಾಭಿವೃದ್ಧಿ ವಿಧಾನಗಳು ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ, ಎಲ್ಲ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ, ಎಲ್ಲ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ಕಸುಬುಗಳಿಗೆ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ, ಲಭ್ಯವಿರುವ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಮಟ್ಟವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಗ್ರಾಮೀಣಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ

ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು: ಭಾರತ ಗ್ರಾಮೀಣ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಹೊಂದಿರುವ ದೇಶ. ಶೇ. 70 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಹೊರತು ದೇಶದ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಪ್ರಗತಿ ಕೇವಲ ಕನಸಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಎಂಬುದು ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಮತ್ತು ಜನರ ಜೀವನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ದುರ್ಬಲ ಜನತೆಯ ಜೀವನದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮ ಪಡಿಸುವ ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅವರ ಸಹಭಾಗಿತ್ವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಒಂದು ಮಹತ್ತ್ವದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾರಂಭದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು: ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಭಾರತ ದೇಶದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲು ಹಲವಾರು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದವು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತರಾಗಿದ್ದರೆ ಹೊರತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಲ್ಲ. ಆದರೆ 1899ರ ಕ್ಷಾಮ ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ನು ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿತು. ಅಂದರೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಾನವೀಯತೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಭಾರತದ ವೈಸ್‌ರಾಯ್ ಆಗಿದ್ದ ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಜನ್ 1905ರಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಇಲಾಖೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅಡಿಪಾಯ ಹಾಕಿದರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಭಾರತೀಯರು ಮತ್ತು ಹಲವು ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದವು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವುಗಳೆಂದರೆ.

1. ಶ್ರೀನಿಕೇತನದ ಪ್ರಯತ್ನ: ರವೀಂದ್ರನಾಥ್ ಠಾಕೂರ್‌ರವರು 1920ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನಿಕೇತನ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪುನರ್ ನಿರ್ಮಾಣ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾದ ಎಲ್ಮ್‌ಕ್ರಿಸ್ಟ್‌ರವರು ಇವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾಗಿದ್ದರು. ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಕೃಷಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವುದು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಬಂಗಾಲದ ಹಲವಾರು ಹಳ್ಳಿಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡವು. ಆದರೆ ಸರಿಯಾದ ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವಿಲ್ಲದೆ ಈ ಪ್ರಯತ್ನ ವಿಫಲವಾಯಿತು.

2. ಸೇವಾಗ್ರಾಮ ಪ್ರಯತ್ನ: ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಮಾಜದ ಪುನರ್‌ರಚನೆಗಾಗಿ ಹಾಗೂ ಲೋಕ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ 1920ರಲ್ಲಿ ಸೇವಾಗ್ರಾಮ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದರು. ದೀನದಲಿತರು ಹಾಗೂ ಶೋಷಿತರ ಸೇವೆ, ಗ್ರಾಮೀಣ ಸೇವೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪುನರ್‌ರಚನೆ, ಈ ಯೋಜನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಈ ಗುರಿಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಸ್ವಸಹಾಯ, ದುಡಿಮೆಯ ಘನತೆ, ಆತ್ಮಗೌರವ, ಸರಳ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಜೀವನ ಮೊದಲಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

3. ಮಾರ್ಥಾಂಡಮ್ ಪ್ರಯತ್ನ: ಕೇರಳದ ತಿರುವನಂತಪುರದ ಬಳಿ ಇರುವ ಮಾರ್ಥಾಂಡಮ್ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ 1921ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪೆನ್ಸರ್ ಹ್ಯಾಶ್‌ರವರು ನಡೆಸಿದ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಯತ್ನ ಇದಾಗಿತ್ತು. ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರ ಬೌದ್ಧಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುವುದು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಪ್ರಮುಖ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಾದಂತಹ ಮಡಕೆ ಮಾಡುವುದು, ಬುಟ್ಟಿ ಹೆಣೆಯುವುದು, ಜೇನು ಸಾಕಾಣಿಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಸಹಕಾರ ತತ್ತ್ವದ ಮೇಲೆ ನಿರೂಪಿಸಲಾಯಿತು.

4. ಗುರ್‌ಗಾಂವ್ ಪ್ರಯತ್ನ: ಎಫ್. ಎಲ್. ಬ್ರೈನೆರವರು 1927 ರಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಗುರ್‌ಗಾಂವ್ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಗುರ್‌ಗಾಂವ್ ಹರಿಯಾಣದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಬ್ರೈನೆರವರು ಗುರ್‌ಗಾಂವ್‌ನ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧಿಸಲು ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಯಿತು. ಕೃಷಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು, ದುಂದು ವೆಚ್ಚವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದು, ಸ್ವಚ್ಛತೆ ಮತ್ತು ನೈರ್ಮಲ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ ಆರೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸುವುದು ಈ ಯೋಜನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶಗಳಾಗಿದ್ದವು.

5. ಬರೋಡ ಪ್ರಯತ್ನ: ಬರೋಡ ಪ್ರಾಂತ್ಯವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ದೇಶಿಯ ಸಂಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿನ ಮಹಾರಾಜ ಮತ್ತು ದಿವಾನರಾದ ವಿ.ಟಿ. ಕೃಷ್ಣಮಾಚಾರಿಯವರು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದ ಪುನರ್ರಚನೆಗಾಗಿ ಒಂದು ಯೋಜನೆಯನ್ನು 1932ರಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿದರು..

ಬರೋಡ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು.

ಅ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವುದು.

ಆ. ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿಗೆ ಬಾವಿ ತೋಡಿಸುವುದು.

ಇ. ಮಲೇರಿಯ ಕಾಯಿಲೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಜನಾಂದೋಲನ ನಡೆಸುವುದು.

ಈ. ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೇವಿಗಾಗಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು.

ಉ. ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು.

ಊ. ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುವುದು.

ಋ. ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು.

ಎ. ವ್ಯವಸಾಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದು.

6. ಫಿರ್ಕಾ (ಪ್ರಾಂತ್ಯ) ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ: ಮದ್ರಾಸ್ ರಾಜ್ಯ (ಇಂದಿನ ತಮಿಳುನಾಡು) 1946ರಲ್ಲಿ ಫಿರ್ಕಾ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು. ಸಮುದಾಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಲ್ಯಾಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರ ಜೀವನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಉತ್ತಮ ಪಡಿಸುವುದು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ನೀರಾವರಿ, ಪಶುಪಾಲನೆ ಮೊದಲಾದ ವಿವಿಧ ಇಲಾಖೆಗಳ ನಡುವೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಹಕಾರ ಮತ್ತು ಸಹಯೋಗಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಾಟು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದ್ದ ಫಿರ್ಕಾಗಳು ಅಂದರೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು ತರಬೇತಿ ಪಡೆದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಕಲ್ಯಾಣ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಈ ಯೋಜನೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಇದನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡವು.

7. ಇಟಾವಹ್ ಅಗ್ರ ಯೋಜನೆ: ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಮೈರ್ ಮತ್ತು ಹೋರೇನ್ ಹೋಮ್ಸ್‌ರವರು ಇಟಾವಹ್ ಯೋಜನೆಯನ್ನು 1948ರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಇಟಾವಹ್‌ನಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಕಲ್ಯಾಣದ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸುವುದು, ಸಾಮುದಾಯಿಕ ಜೀವನದ ಭಾವನೆ ಬೆಳಸುವುದು. ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಸಹಾಯ ಮನೋಭಾವನೆ ಬೆಳಸುವುದು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶಗಳಾಗಿದ್ದವು.

8. ಸರ್ವೋದಯ ಯೋಜನೆ: ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತಂದು ಅನಂತರ ದೇಶದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾದ ಪ್ರಮುಖ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯೋಜನೆ ಇದಾಗಿದೆ. ಆಚಾರ್ಯ ವಿನೋಭಾ ಭಾವೆ ಮತ್ತು ಲೋಕನಾಯಕ ಜಯಪ್ರಕಾಶ್ ನಾರಾಯಣ್‌ರವರು ಈ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶಗಳು.

ಅ. ಖಾದಿಯ ಪ್ರಭಾವ

ಆ. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆ

ಇ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ

ಈ. ಮದ್ಯಪಾನ ನಿರೋಧ

ಉ. ವ್ಯವಸಾಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮುಂತಾದವು

ಮೇಲೆ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಮತ್ತು ಯೋಜನೆಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ್ದಾಗಿದ್ದರೂ ಅವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣಗಳೆಂದರೆ ಹಣಕಾಸಿನ ಕೊರತೆ, ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನತೆಯ ನಿರಾಸಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಅನಕ್ಷರತೆ, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ಜನ ವಿರೋದಿ ನೀತಿ ಮುಂತಾದವು. ಆದರೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಈ ಯೋಜನೆಗಳು ಮುಂದಿನ ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಅಡಿಪಾಯ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟವು ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು:

1. ಸಮುದಾಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ: ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ ಸ್ಥಾನ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ಸಮುದಾಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು 1952 ಅಕ್ಟೋಬರ್ 2 ರಂದು ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರಾದ್ಯಂತ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಡಿ ಒತ್ತು ನೀಡಿದ ಪ್ರಮುಖ ಸೌಲಭ್ಯ, ಆರೋಗ್ಯ, ಗುಡಿ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳು, ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಯುವಕ ಸಂಘಗಳು.

ಈ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಜನರು ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಸರ್ಕಾರ ಹಣಕಾಸು ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಹಾಯವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಜನತೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಗೊಳಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಆಯುಕ್ತರು ಈ ಯೋಜನೆಯ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಜವಾಬ್ದಾರರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

2. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಸ್ತರಣಾ ಸೇವೆ: ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ 1953 ಅಕ್ಟೋಬರ್ 2ರಂದು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇಡೀ ದೇಶವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿದೆ. ಕೃಷಿ, ಹೈನುಗಾರಿಕೆ, ತೋಟಗಾರಿಕೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ರೇಷ್ಮೆ ಬೆಳೆ, ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸಿಬ್ಬಂದಿಗಳು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ತೆರಳಿ ಜನರಿಗೆ ಅಗತ್ಯ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕೆಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಸ್ತರಣಾ ಸೇವೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶ. ಜನರು ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಬಂದು ಮಾಹಿತಿ ಪಡೆಯುವಂತಹ ಬವಣೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟ ಸಿಬ್ಬಂದಿಗಳೇ ತಮ್ಮ ಸೇವೆಯನ್ನು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಇದರ ಸೂಚ್ಯಾರ್ಥವಾಗಿದೆ.

ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ

ಸಮುದಾಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತರಣಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಈಗ ಅದೇ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ ಆದಾಗ್ಯೂ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಹಿನ್ನಲೆ ಮತ್ತು ಆಧಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಅನೇಕ ನೂತನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ.

3. ಪರಿಪೂರ್ಣ ಜಿಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟದ ವ್ಯವಸಾಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ (ಐ.ಎ.ಡಿ.ಪಿ): ಅಮೇರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ವ್ಯವಸಾಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ತಂಡವಾದ ಫೋರ್ಡ್ ಫೌಂಡೇಷನ್‌ನ ಸಲಹೆಯ ಮೇರೆಗೆ 1959ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು ಮತ್ತು 1960–61ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು.

ಸಂಪೂರ್ಣ ಮತ್ತು ಸಮಗ್ರ ವ್ಯವಸಾಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ನೀರಾವರಿ ಅನುಕೂಲತೆ, ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ವಿಕೋಪ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಹಕಾರ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ದೇಶದ ಕೆಲವು ಆಯ್ದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಕೆಲವೇ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಹಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ವೇಗವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದವು. ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯದ ಸಂಬಲ್‌ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ ಸಾಧಿಸುವದರ ಜೊತೆಗೆ ಬತ್ತ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಸಾಧನೆ ಸಾಧಿಸಿತು.

4. ಸಂಪೂರ್ಣ ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ(ಇನ್ಟೆನ್ಸೀವ್ ಅಗ್ರಿಕಲ್ಚರ್ ಏರಿಯಾ ಪ್ರೋಗ್ರಾಮ್): 3ನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಡಿ 1964–65ರಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ರಫ್ತನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ವ್ಯವಸಾಯದ ಒಟ್ಟು ಬಿತ್ತನೆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಶೇ. 20 ರಿಂದ 25ರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ದೇಶದ ಕೆಲವು ಆಯ್ದ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗುರುತು ಮಾಡಿ ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಹಸುರು ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ನಾಂದಿಯಾಯಿತು. ಅಧಿಕ ಇಳುವರಿ ನೀಡುವ ಬಿತ್ತನೆ ಬೀಜಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ, ಕೀಟನಾಶಕಗಳ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಏರಿಕೆ ಕಂಡು ಬಂದಿತು.

5. ಅಧಿಕ ಇಳುವರಿ ತಳಿಗಳ ಬಳಕೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ (ಹೈ ಯೀಲ್ಡಿಂಗ್ ವೆರೈಟಿಸ್ ಪ್ರೋಗ್ರಾಮ್): ದೇಶದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಅರಿತು 1966–67ರ ನೈರುತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಹೊಸದಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿದ ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಇಳುವರಿ ನೀಡುವ ತಳಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಯಿತು. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಗೋದಿ, ಬತ್ತ, ಜೋಳ, ಮೆಕ್ಕೆ ಜೋಳ ಮತ್ತು ನವಣೆ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಡಿ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಜೈವಿಕ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಳಸಿ ವ್ಯವಸಾಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಒತ್ತು ನೀಡಲಾಯಿತು. ಕೀಟಗಳ ಬಾಧೆಯಿಂದ ನಾಶವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಕೀಟನಾಶಕಗಳನ್ನು ಬಳಸಲು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಿದ್ದ ಹಣಕಾಸನ್ನು ಭಾರತೀಯ ರಿಸರ್ವ್ ಬ್ಯಾಂಕ್‌ನ ನಿಯಮದಡಿ ಸಹಕಾರ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಮುಖಾಂತರ ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಅಧಿಕ ಇಳುವರಿ ತಳಿಗಳ ಬಳಕೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೇವಲ ಶ್ರೀಮಂತ ಮತ್ತು ಅತಿ ಶ್ರೀಮಂತ ರೈತರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಾಯಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಹರಿಯಾಣ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಗೋದಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಯಿತು.

6. ಸಣ್ಣ ಭೂ ಹಿಡುವಳಿ ರೈತರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ (ಸ್ಮಾಲ್ ಫಾರ್ಮರ್ಸ್ ಡೆವಲೆಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಪ್ರೋಗ್ರಾಮ್): ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಗ್ರಾಮಿಣ ಸಾಲ ಪರಿಶೀಲನೆಯ ಸಮಿತಿಯನ್ನು 1969ರಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ರಿಸರ್ವ್‌ಬ್ಯಾಂಕ್ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿತು. ಶ್ರೀ ವೆಂಕಟಪ್ಪಯ್ಯನವರು ಈ ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಸಮಿತಿ ಹಿಡುವಳಿ ರೈತರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲು ಶಿಫಾರಸ್ಸು ಮಾಡಿತು.

ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯಗಳು:

ಎ. ಸಣ್ಣ ಭೂಹಿಡುವಳಿದಾರರನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು.

ಬಿ. ಸಣ್ಣ ಭೂ ಹಿಡುವಳಿದಾರರಿಗೆ ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಲನೀಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು.

ಸಿ. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಕೀಟನಾಶಕ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ, ಉಪಕರಣಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು.

ಡಿ. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಸಣ್ಣ ಭೂ ಹಿಡುವಳಿದಾರರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳ ಅಧಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಬಂಡವಾಳ ತೊಡಗಿಸುವುದು.

7. ಬಡ ರೈತರ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ: ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಾಲ ಸೌಲಭ್ಯದ ಪರಿಶೀಲನಾ ಸಮಿತಿಯ ಶಿಫಾರಸ್ಸಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ 1969ರಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಯಿತು. ಬಡ ರೈತರಿಗೆ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ವ್ಯವಸಾಯದಿಂದ ಗರಿಷ್ಠ ಲಾಭ ಪಡೆಯುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ತೋಟಗಾರಿಕೆ, ಪಶು ಸಂಗೋಪನೆ ಮುಂತಾದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಲಾಯಿತು.

ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು:

ಎ. ಅರ್ಹತೆ ಹೊಂದಿರುವ ಫಲಾನುಭವಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಅವರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

ಬಿ. ಆರ್ಥಿಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ, ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಿ ಉದ್ಯೋಗ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು.

ಸಿ. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು.

ಡಿ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವುದು.

ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು, ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು, ಭೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಸಾಲ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದವು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಫಲಾನುಭವಿಗಳಿಗೆ ಸಬ್ಸಿಡಿ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ನೀಡಲಾಯಿತು. ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯದ ಕಟಕ್ ಮತ್ತು ಕಿಯಾಂಜಾಕ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 70ರಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಸಾಧಿಸಿತು.

8. ಬರಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ: ಬರಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪ್ರಮುಖ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ 1970–71ರಲ್ಲಿ 4ನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಬರಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಒದಗಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಸಣ್ಣ ಮತ್ತು ಅತಿ ಸಣ್ಣ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಾಣ, ಅರಣ್ಯೀಕರಣ, ಮಣ್ಣಿನ ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಬರಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಲು ಕೃಷಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಲವು ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಯಿತು. ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಗರಿಷ್ಠ ಲಾಭಕ್ಕೆ ಬಳಸುವುದು. ಮಾನವ ಸಂಪನ್ಮೂಲವನ್ನು ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪಶುಸಂಗೋಪನೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ತಳಿಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುವುದು ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕಡು ಬಡವರ ಉದ್ದಾರಕ್ಕಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದ್ದು ಒಂದು ವಿಶೇಷವಾಗಿತ್ತು. ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಳೆ ತೀರ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ 4ನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಒದಗಿಸಿದ ಹಣದ ಜೊತೆಗೆ ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರಗಳು 50:50ರ ಅನುಪಾತದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಧನ ಒದಗಿಸಿದವು.

9. ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರ ಸಮಗ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ: ಭಾರತ ಆಫ್ರಿಕದ ನಂತರ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ದೇಶ. ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗದ ಪರಿಣಿತರಿಗೆ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮ ಪಡಿಸುವುದು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಶೈಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿ, ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಲು ಹಲವು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ನೀರಿಕ್ಷಿತ ಗುರಿ ಸಾಧಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರ ಶ್ರೇಯೋಬಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು 1972ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. 4ನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಹಂತದ ಪೈಲಟ್ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು.

ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಬುಡಕಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಹಿಂದುಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಧನೆಯಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 50ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬುಡಕಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಘೋಷಿಸಲಾಯಿತು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಚದುರಿದಂತೆ ಇದ್ದು ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಬುಡಕಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಸಾರಲಾಯಿತು. ಹೆಚ್ಚು ಹಿಂದುಳಿದ ಮತ್ತು ಹೊರ ಪ್ರಪಂಚದಿಂದ ದೂರ ಉಳಿದಿರುವ ಪಂಗಡಗಳನ್ನು ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರು ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರಿಗಾಗಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಶಾಲೆಗಳು, ನ್ಯಾಯಬೆಲೆ ಅಂಗಡಿಗಳು ಮುಂತಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

10. ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ: ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ 1974-75ರಲ್ಲಿ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು, ನೀರಿನ ದುರ್ಬಳಕೆಯನ್ನು ತಡೆಯುವುದು, ನೀರಿನ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣಿತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು. ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯದ ಮೂಲಕ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶಗಳಾಗಿವೆ.

ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಡಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಪಡೆದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೆಂದರೆ:

ಎ. ಕಾಲುವೆ ಮತ್ತು ಉಪಕಾಲುವೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ.

ಬಿ. ವಾರಬಂದಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಅಂದರೆ ನೀರಿನ ಹರಿವಿನಲ್ಲಿ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮತ್ತು ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆಯಲ್ಲಿ ರೈತರಿಗೆ ನಿಶ್ಚಿತತೆ ಮತ್ತು ಖಚಿತತೆ ನೀಡುವುದು.

ಸಿ. ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಭೂ ಹಿಡುವಳಿಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು.

ಡಿ. ವಿವಿಧ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಬೆಳೆದು ಮಣ್ಣಿನ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ಒತ್ತು ನೀಡುವುದು ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡಲಾಯಿತು.

ಬಹುಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ಆಗುವ ಅನುಕೂಲಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಅರಿವನ್ನು ರೈತರಿಗೆ ಮೂಡಿಸಲಾಯಿತು. ಸಣ್ಣ ಮತ್ತು ಅತೀ ಸಣ್ಣ ರೈತರನ್ನು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಡಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ವಿಶೇಷವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಕಾಯಕ್ರಮದಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಗುರಿ ಸಾದಿಸದಿದ್ದರೂ ಜನರಲ್ಲಿ ಅರಿವು ಮೂಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಯಿತು.

11. ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ: ಭಾರತದ ಸಂವಿಧಾನದ 46ನೇ ವಿಧಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಸರ್ಕಾರ ದುರ್ಬಳಕೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ಗತಿಕರಿಗೆ ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿ ಮತ್ತು ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಪಂಗಡದವರಿಗೆ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಈ ಜನರನ್ನು ಶೋಷಿಸಿ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಪಂಡಿತ್ ಜವಾಹರಲಾಲ್ ನೆಹರೂರವರು ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಪಂಗಡದ ಪಂಚಶೀಲ ಎಂಬ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಅವರ ಅಭಿವೃದ್ದಿಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದರು.

ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಪಂಗಡದ ಜನರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ 1978-79ರಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಡಿ 2 ಹಂತದ ಉಪಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ, ಅವುಗಳೆಂದರೆ:

ಅ. ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಪಂಗಡದವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮ ಪಡಿಸುವುದು.

ಆ. ಶೋಷಣೆಯ ವಿರುದ್ಧ ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗಿಸುವುದು.

ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಪಂಗಡದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 50ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರ ಸಮಗ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಕಡಿಮೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಡಿ ಆಯ್ದುಕೊಂಡ ಪ್ರದೇಶಗಳು 10,000 ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೊಂದಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 50 ರಷ್ಟು ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರು ಇರಬೇಕು ಎಂಬ ನಿಯಮವನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಯಿತು. ಕುಟುಂಬ ಆಧಾರಿತ ಮತ್ತು ಸಮುದಾಯ ಆಧಾರಿತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರ ಅಭಿವೃದ್ದಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

12. ಇಪ್ಪತ್ತು ಅಂಶಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ: ಸ್ವಾತಂತ್ರ ಬಂದ ನಂತರದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಸ್ತರಣಾ ಯೋಜನೆ, ಸಮುದಾಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ, ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ ಮೊದಲಾದ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ದುರದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ಈ ಯೋಜನೆಗಳ ಸತ್ಫಲ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಬಹುತೇಕ ಕಡುಬಡವರಿಗೆ, ಬಡವರಿಗೆ, ನಿರ್ಗತಿಕರಿಗೆ ಮತ್ತು ಶೋಷಿತರಿಗೆ ತಲುಪಲೇ ಇಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಮನಗಂಡ ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಂದಿನ ಪ್ರಧಾನಿ ಇಂದಿರಗಾಂಧಿ 1975ನೆಯ ಇಸವಿ ಜುಲೈ 1 ರಂದು 20 ಅಂಶಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಿದರು. ಪರಿಶಿಷ್ಟಜಾತಿ ಮತ್ತು ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ವರ್ಗಗಳ ಅಭ್ಯುದಯವನ್ನು ಸಾದಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಆಯಾಮವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿತು. ಇದೇ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು 1982ನೆಯ ಇಸವಿ ಜನವರಿ 4ರಂದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪುನರ್ ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ನೂತನ 20 ಅಂಶಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಗುರಿ ಮತ್ತು ಉದ್ದೇಶಗಳು ಈ ಕೆಳಕಂಡಿಂತಿವೆ:

ಎ. ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು.

ಬಿ. ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆಕಾಳುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು.

ಸಿ. ಸಮಗ್ರ ಗ್ರಾಮೀಣ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸಂವರ್ದಿಸುವುದು.

ಡಿ. ಕೃಷಿ ಜಮೀನಿನ ಒಡೆತನವನ್ನು ಮಿತಿಗೊಳಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಜಮೀನನ್ನು ಬಡವರಿಗೆ ವಿತರಿಸುವುದು.

ಇ. ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಕನಿಷ್ಠ ಕೂಲಿಯನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸುವುದು.

ಎಫ್. ಜೀತದಾಳುಗಳಿಗೆ ಪುನರ್ವಸತಿ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು.

ಜಿ. ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿ ಮತ್ತು ಪಂಗಡ, ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ರೂಪಿಸುವುದು.

ಎಚ್. ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯ ದೊರಕಿಸುವುದು.

ಐ. ಗ್ರಾಮೀಣ ವಸತಿ ಹೀನರಿಗೆ ನಿವೇಶನ ನೀಡುವುದು ಮತ್ತು ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಡುವುದು.

ಜೆ. ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲನೆ ಮಾಡುವುದು.

ಕೆ. ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು.

ಎಲ್. ಅರಣ್ಯ ಸಂವರ್ಧನೆ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸುವುದು.

ಎಮ್. ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವದು.

ಎನ್. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಆರೋಗ್ಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದು.

ಓ. ಮಹಿಳೆಯರ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು.

ಪಿ. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು 6 ರಿಂದ 14 ವರ್ಷದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ನೀಡುವುದು.

ಕ್ಯೂ. ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಜೊತೆ ಸಣ್ಣ ಮತ್ತು ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುವುದು.

ಆರ್. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಿತರಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಬೆಲೆ ಅಂಗಡಿಗಳನ್ನು ತೆರೆಯುವುದು.

ಎಸ್. ಕಪ್ಪುಹಣದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿ ತೆರಿಗೆ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು.

ಟಿ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಉದ್ದಿಮೆಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಕ್ರೂಡಿಕರಿಸುವುದು.

ಇಪ್ಪತ್ತು ಅಂಶಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲಾ ಜನರ ಉದ್ದಾರವನ್ನು ಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ರೂಪಿಸಲಾಗಿರುವ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸು ಪಡೆದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ನಿಜವಾದರೂ ಅದು ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರ ಬದುಕನ್ನು ಹಸನಾಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಒಂದು ನೂತನ ಚೇತನವನ್ನು ತಂದು ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

13. ಕನಿಷ್ಠ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ: ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಪ್ರಧಾನ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರ ದಿನನಿತ್ಯದ ಬದುಕಿಗೆ ಕನಿಷ್ಠ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಐದನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನಾ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ 1974-78ರಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಬಡಜನರ ಅನುಭೋಗ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಹಲವಾರು ಸರ್ಕಾರಿ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರೇತರ ಸಂಘ-ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಯಿತು. ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಬಡವರು ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮಂತರು ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರು ಮತ್ತು ನಗರವಾಸಿಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಾಂದಿ ಹಾಡಿತು. ಈ ಹಿಂದೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ ನೀಡಿದ ಹಣಕಾಸು ನೆರವಿಗಿಂತ ದುಪ್ಪಟ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಕನಿಷ್ಠ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಗುರಿ-ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ತಲುಪಲು ಹಾಕಿಕೊಂಡ ಸುಧಾರಣೆಗಳೆಂದರೆ:

ಎ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವುದು.

ಬಿ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಆರೋಗ್ಯ ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡುವುದು.

ಸಿ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು.

ಡಿ. ಗ್ರಾಮೀಣ ರಸ್ತೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ

ಇ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು.

ಎಫ್. ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರಿಗೆ ವಸತಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು.

ಜಿ. ನಗರದ ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪರಿಸರವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವುದು.

ಎಚ್. ಪೌಷ್ಠಿಕ ಆಹಾರವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು.

ಏಳನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಅವದಿಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ 1985–90ರಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಹೊಸ ರೂಪುರೇಷೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಇದರ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

14. ಕೂಲಿಗಾಗಿ ಕಾಳು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ: ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ 1977ರ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು. ಉದ್ಯೋಗ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು, ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಲುಪುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು, ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಉಳಿಯುವಂತಹ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ವೇತನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಕೂಲಿಗಾಗಿ ಕಾಳು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ:

ಎ. ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಅದನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಲು ಅಣಿಯಾಗಬೇಕು.

ಬಿ. ವಿವಿಧ ರಾಜ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಶೇ. 75 ರಷ್ಟು ಅನುದಾನವನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ನೀಡಬೇಕು.

ಸಿ. ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನಿತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಸ್ವಲ್ಪ ವೇತನವನ್ನು ಹಣದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಡಿ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಅರಣ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯ ಸಂವರ್ಧನಾ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ನೀಡುವುದು.

ಇ. ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿ ಮತ್ತು ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಪಂಗಡದ ಜನರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಒಟ್ಟು ಅನುದಾನದ ಶೇ. 10 ರಷ್ಟು ಖರ್ಚು ಮಾಡುವುದು.

ಎಫ್. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕಾರ್ಮಿಕನಿಗೆ, ಪ್ರತಿದಿನ 2 ಕೆ.ಜಿ. ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯ ನೀಡಲಾಗುವುದು.

ಜಿ. ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾದ ಗ್ರಾಮ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕು ಪಂಚಾಯಿತಿ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಉಸ್ತುವಾರಿಗೆ ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದು.

ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯವು ಕೂಲಿಗಾಗಿ ಕಾಳು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಿಸದ ರಾಜ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಶಾಶ್ವತ ಉದ್ಯೋಗ ನೀಡಲು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿಫಲಗೊಂಡಿದ್ದು ಮಾತ್ರ ಒಂದು ವಿಪರ್ಯಾಸ. 1980ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗ ಖಾತ್ರಿ ಯೋಜನೆಗೆ ಕೂಲಿಗಾಗಿ ಕಾಳು ಯೋಜನೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿದ್ದು ಮಾತ್ರ ಸಂತೋಷದಾಯಕ ವಿಷಯ.

15. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗ್ರಾಮೀಣ ಉದ್ಯೋಗ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ: ಕೂಲಿಗಾಗಿ ಕಾಳು ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಪುನರ್‌ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿ 1980 ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗ್ರಾಮೀಣ ಉದ್ಯೋಗ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಇದು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಆಯೋಜಿತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಗಳು ಶೇ. 50 : 50 ಅನುಪಾತದಲ್ಲಿ ಅನುದಾನವನ್ನು ನೀಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದ ಉದ್ಯೋಗ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒದಗಿಸುವುದು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಅತೀ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಮೂಲಕ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತ ನಿರ್ಮಾಣ ಕೆಲಸಗಳಾದಂತಹ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಬಾವಿಗಳು ಮತ್ತು ಹೊಂಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ನೀರಾವರಿ ಕಾಲುವೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಗ್ರಾಮೀಣ ರಸ್ತೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಶಾಲಾಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಪಂಚಾಯತ್ ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೆಳಕಂಡ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ:

ಎ. ಉದ್ಯೋಗ ಭರವಸೆ ನೀಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರಿಗೆ ಆಹಾರದ ಭದ್ರತೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು.

ಬಿ. ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಮಾನವ ಸಂಪನ್ಮೂಲವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಸಿ. ಬಡಜನರಿಗೆ ದಿನನಿತ್ಯದ ಅಗತ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಿತರಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೂಲಕ ಒದಗಿಸುವುದು.

ಡಿ. ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿ ಮತ್ತು ಪಂಗಡದ ಜನರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಶೇ. 10 ರಷ್ಟು, ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅರಣ್ಯದ ಅಭಿವೃಧಿಗೆ ಶೇ. 10 ರಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಖರ್ಚು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

1989ರಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರ ಮವನ್ನು ಜವಾಹರ್ ರೋಜಗಾರ್ ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಭೂರಹಿತ ಜನರ ಉದ್ಯೋಗ ಖಾತ್ರಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಜೊತೆ ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು.

16. ವಿದ್ಯಾವಂತ ನಿರುದ್ಯೋಗಿ ಯುವಕರಿಗೆ ಸ್ವಯಂ ಉದ್ಯೋಗ ನೀಡುವ ಯೋಜನೆ: ದೇಶದ ವಿದ್ಯಾವಂತ ನಿರುದ್ಯೋಗಿ ಯುವಕರಿಗೆ ಸ್ವಯಂ ಉದ್ಯೋಗ ನೀಡುವ ಭರವಸೆಯೊಂದಿಗೆ 1983–84ರಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು ವಿದ್ಯಾವಂತ ಯುವಕರಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡುವ ಮೂಲಕ ದೇಶದ ನಿರುದ್ಯೋಗ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುವುದು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ, ಸೇವಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯಾವಂತರಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡಲಾಯಿತು.

ಈ ಯೋಜನೆ 18 ರಿಂದ 35 ವರ್ಷದೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲಾ ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಮತ್ತು ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ತರಬೇತಿ (ಐ.ಟಿ.ಐ) ಪಡೆದ ಯುವಕರಿಗೆ ಸ್ವಯಂ ಉದ್ಯೋಗ ಕಲ್ಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಿಕ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಅದರಲ್ಲೂ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪದವಿ ಪಡೆದ ಯುವತಿಯರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಹಣಕಾಸಿನ ತೊಂದರೆ ಇರುವ, ಸ್ವಂತ ಭೂಮಿ ಇಲ್ಲದ, ಇನ್ನಾವುದೇ ಮೂಲದಿಂದ ವರಮಾನ ಬರದೇ ಇರುವ ಯುವಕರಿಗೆ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಗ್ರಾಮೀಣ ಯುವ ಜನರಿಗೆ ಆಶಾಕಿರಣವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಇದೇ ಯೋಜನೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ 1986ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ನಗರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ವಿದ್ಯಾವಂತ ಯುವಕರಿಗೆ ಸ್ವಯಂ ಉದ್ಯೋಗ ನೀಡುವ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಹಣಕಾಸಿನ ನೆರವನ್ನು ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಒದಗಿಸಲು ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ವಿದ್ಯಾವಂತ ನಿರುದ್ಯೋಗಿ ಯುವಕರಿಗೆ ಸ್ವಯಂ ಉದ್ಯೋಗ ನೀಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು 1993ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 2 ರಂದು ಜಾರಿಯಾದ ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ ರೋಜಗಾರ್ ಯೋಜನೆಯ ಜೊತೆ ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು.

17. ಗ್ರಾಮೀಣ ಭೂರಹಿತ ಉದ್ಯೋಗ ಭರವಸೆ ಯೋಜನೆ: ಗ್ರಾಮೀಣ ಭೂರಹಿತ ಉದ್ಯೋಗ ಭರವಸೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಆಗಸ್ಟ್ 15, 1983 ರಂದು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಪ್ರಗತಿಗೆ ಸಹಾಯವಾಗುವಂತಹ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಉದ್ಯೋಗ ಒದಗಿಸುವುದು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಗುರಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರ ಜೀವನ ಮಟ್ಟ ಸುಧಾರಿಸುವುದು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಇನ್ನೊಂದು ಉದ್ದೇಶ. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಹಣಕಾಸನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಒದಗಿಸಿತು. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವು ಹಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಹಣಕಾಸಿನ ಅನುದಾನವನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶಗಳು:

ಎ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಂಪರ್ಕ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವುದು.

ಬಿ. ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಯಡಿ ಕಾಲುವೆ ಮತ್ತು ಉಪಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವುದು.

ಸಿ. ವ್ಯವಸಾಯದ ಭೂಮಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವುದು.

ಡಿ. ಬಂಜರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೊಳಪಡಿಸುವುದು.

ಇ. ನೀರಿನ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮತ್ತು ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು. 1989ರ ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಇಂದಿರಾ ಆವಾಸ್ ಯೋಜನೆಯ ಜೊತೆ ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು.

18. ಜವಾಹರ್ ರೋಜಗಾರ್ ಯೋಜನೆ: ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ 1989ರ ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು. ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲಾ ಉದ್ಯೋಗಾಧಾರಿತ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ (ಎನ್.ಆರ್.ಇ.ಪಿ, ಆರ್.ಎಲ್.ಇ.ಜಿ.ಪಿ)ಗಳನ್ನು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಜೊತೆ ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಭಾರತದ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ಜವಹರ್‌ಲಾಲ್ ನೆಹರೂರವರ ನೆನಪಿನಾರ್ಥ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಜವಾಹಾರ್ ರೋಜಗಾರ್ ಯೋಜನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ.

ಎ. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ವಿಚಾಣೆಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳಿಗೆ ನೀಡಲಾಯಿತು.

ಬಿ. ಯೋಜನೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಹಣಕಾಸನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು 80:20ರ ಅನುಪಾತದಲ್ಲಿ ಒದಗಿಸಿದವು.

ಸಿ. ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುದಾನ ನೀಡುವಾಗ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಆಯಾ ರಾಜ್ಯಗಳು ಎದುರಿಸುತ್ತಿರುವ ಬಡತನದ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

ಡಿ. ಹೆಚ್ಚು ಹಿಂದುಳಿದಿರುವ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಡಿ ಹೆಚ್ಚು ಅನುದಾನ ನೀಡಲಾಯಿತು.

ಇ. ಕುಟುಂಬದ ಕನಿಷ್ಠ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 50 ರಿಂದ 100ದಿನಗಳ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಯಿತು.

ಎಫ್. ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಶೇ. 30ರಷ್ಟು ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಮೀಸಲಿಡಲಾಯಿತು.

ಜಿ. ಸಬ್ಸಿಡಿ ದರದಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ 2 ಕೆ.ಜಿ. ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕಾರ್ಮಿಕನಿಗೂ ನೀಡಲಾಯಿತು.

ಎಚ್. ಅನುದಾನದ ಒಟ್ಟು ಹಣದಲ್ಲಿ ಶೇ 60 ರಷ್ಟನ್ನು ವೇತನಕ್ಕಾಗಿ ಖರ್ಚು ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಜವಾಹರ್ ರೋಜಗಾರ್ ಯೋಜನೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಸಾಧಿಸಿತು. ಆದರೆ 1999ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಜವಾಹರ್ ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಮೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಯ ಜೊತೆ ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು.

19. ಗ್ರಾಮೀಣ ಯುವಜನರಿಗೆ ಸ್ವಯಂ ಉದ್ಯೋಗ ತರಬೇತಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ: 1989ರ ಆಗಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಲಾದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರಿಗೆ ಸ್ವಯಂ ಉದ್ಯೋಗ ತರಬೇತಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ಸಮಗ್ರ, ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಒಂದು ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಯೋಜನೆಯಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ನಿರುದ್ಯೋಗ ನಿವಾರಣೆ ಅಂಗವಾಗಿ ಬಡತನ ರೇಖೆಯ ಕೆಳಗಿರುವ ಯುವಕರಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತವಾಗಿರುವ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಉದ್ಯೋಗ ತರಬೇತಿ ನೀಡುವ ಉದ್ದೇಶ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬ್ಲಾಕ್ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ 40 ಯುವ ಜನರಿಗೆ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಉದ್ಯಮಶೀಲತೆಯನ್ನು ರೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ತರಬೇತಿ ನೀಡಲಾಗುವುದು.

ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಪಡೆಯುವ ಯುವಜನರಲ್ಲಿ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಾಲು ಮಹಿಳೆಯರು ಅಂದರೆ ಯುವತಿಯರಿರಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪೂರ್ವಭಾವಿ ಕೆಲಸಗಳು:

ಎ. ಪೂರ್ವಭಾವಿ ಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸಿ ಪರಿಶಿಲಿಸುವುದು.

ಬಿ. ತರಬೇತಿಗಾಗಿ ಯುವಜನರನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡುವುದು.

ಸಿ. ತರಬೇತಿ ಪಡೆದವರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು.

ಡಿ. ಜಿಲ್ಲಾ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಸಹಾಯ ಪಡೆಯುವುದು.

ಇ. ತರಬೇತಿ ಪಡೆದವರಿಗೆ ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಹಣಕಾಸಿನ ಸಾಲ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸುವುದು.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಯುವಜನರಿಗೆ ಸ್ವಯಂ ಉದ್ಯೋಗ ತರಬೇತಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಗ್ರಾಮೀಣ ಯುವಕರಲ್ಲಿ ಆಶಾದಾಯಕ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ.

20. ಗ್ರಾಮೀಣ ಬಡವರ ಆರ್ಥಿಕ ಪುನರ್ವಸತಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ: ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯ ಗ್ರಾಮೀಣ ಬಡಜನತೆಯ ಶ್ರೇಯೋಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ 1980ರ ಜೂನ್‌ನಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತಂದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೇ ಗ್ರಾಮೀಣ ಬಡವರ ಆರ್ಥಿಕ ಪುನರ್ವಸತಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ, ರಾಜ್ಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬಡತನ ನಿರ್ಮೂಲನೆ ಮಾಡುವುದು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿ. ಪ್ರತೀ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ 10 ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯ ನೀಡುವುದು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಉದ್ದೇಶ. ಈ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಆಯ್ದುಕೊಂಡ ಕುಟುಂಬಗಳು ಕಡುಬಡತನದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ವಾರ್ಷಿಕ ಆದಾಯ ರೂ. 1200 ಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಬಡ ಕುಟುಂಬಗಳ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕೈಗೊಂಡ ಪ್ರಮುಖ ಯೋಜನೆಗಳೆಂದರೆ.

ಎ. ಭೂ ಆಧಾರಿತ ಯೋಜನೆ

ಬಿ. ಪಶು ಸಂಗೋಪನೆ ಆಧಾರಿತ ಯೋಜನೆ.

ಸಿ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಯೋಜನೆ.

ಡಿ. ರೇಷ್ಮೆಗಾರಿಕೆ ಯೋಜನೆ.

ಇ. ಇನ್ನಿತರ ಕೃಷಿಯೇತರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು.

ಗ್ರಾಮೀಣ ಬಡವರ ಆರ್ಥಿಕ ಪುನರ್ವಸತಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೇವಲ ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದು, ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಲೋಪದೋಷಗಳಿದ್ದರೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ಬಡತನ ನಿರ್ಮೂಲನೆಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಪ್ರಯತ್ನ ಮೂಡಿತು.

21. ಸಮಗ್ರ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ: ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಬಂದ ನಂತರ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಆರಂಭದಿಂದಲೂ ಯೋಜನಾಬದ್ಧ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಪಣತೊಟ್ಟಿದೆ. ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳ ದೇಶದ ಬಡತನ ನಿವಾರಣೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯ ನಿರ್ಮೂಲನೆಗೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಪ್ರಯತ್ನ ಮೊದಲಾಗಿದೆ. ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ 1978–79ರಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ರೂಪರೇಷೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶಗಳು;

ಎ. ದೇಶದ ಜನರ ಹಸಿವನ್ನು ನೀಗಿಸಿ, ಆರೋಗ್ಯ ರಕ್ಷಣೆ ಹಾಗು ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು.

ಬಿ. ಕೂಲಿಗಾಗಿ ಕಾಳು ಯೋಜನೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು.

ಸಿ. ಕಡ್ಡಾಯ, ತ್ವರಿತ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು.

ಡಿ. ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣ ಜಾರಿಗೆ ತರುವುದು.

ಇ. ಎಲ್ಲಾ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಜನರು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡು ಪಾತ್ರವಹಿಸುವಂತಹ ವಾತಾವರಣ ನಿರ್ಮಿಸುವುದು.

ಸಮಗ್ರ ಗ್ರಾಮೀಣಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು 1980 ಅಕ್ಟೋಬರ್ 2 ರಂದು ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಎಲ್ಲಾ 5100 ಸಾಮುದಾಯಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಿಂದ ಉಪಯೋಗ ಪಡೆಯುವುದೆಂದರೆ ಕಡುಬಡವರು, ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿದಾರರು, ಭೂರಹಿತ ಕೃಷಿಕಾರ್ಮಿಕರು, ವಿವಿಧ ಕಸುಬುದಾರರು ಪರಿಶಿಷ್ಟಜಾತಿ ಮತ್ತು ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಪಂಗಡದ ಜನರು. ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಡಿಯಲ್ಲಿ 1983–84ರವರೆಗೆ 12.57 ದಶಲಕ್ಷ ಕುಟುಂಬಗಳು ಫಲಾನುಭವಿಗಳಾಗಿದ್ದು, 2244 ಕೋಟಿರೂಗಳನ್ನು ಅವುಗಳಿಗಾಗಿ ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು, ಸಹಕಾರ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಹಣಕಾಸಿನ ನೆರವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿವೆ. ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಸಮಗ್ರ ಗ್ರಾಮೀಣಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಯಶಸ್ಸಿಗೆ ಹಗಲಿರುಳು ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿವೆ.

22. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದ ಮಹಿಳೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ : ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸವಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು 1982–83ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಬಡತನ ರೇಖೆಗಿಂತ ಕೆಳಗಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೇ ಈ ಯೋಜನೆಯಾಗಿದೆ. ದೀರ್ಘಕಾಲದವರೆಗೆ ಉಪಯೋಗ ಪಡೆಯುವ ಮತ್ತು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಉದ್ಯೋಗ ಹೊಂದುವ ಮಹದಾಸೆಯಿಂದ ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಲಾಯಿತು. ಆ ಮೂಲಕ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಡಿ ಬಡತನ ರೇಖೆಗಿಂತ ಕೆಳಗಿರುವ ಗ್ರಾಮೀಣ ಮಹಿಳೆಯರ ಹಲವಾರು ತಂಡಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಪ್ರತೀ ತಂಡದಲ್ಲಿ 10–15 ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಆರಿಸಲಾಯಿತು. ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲು ಅಥವಾ ಇನ್ನಿತರ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಲು ಪ್ರತಿ ತಂಡಕ್ಕೆ 15,000 ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಯಿತು. ಈ ಹಣಕಾಸನ್ನು 40:40:20 ರ ಅನುಪಾತದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ, ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಯುನಿಸೆಫ್ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಅನುದಾನದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಸರ್ಕಾರೇತರ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವು 1995–96ರಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಡಿ ಹೊಸದಾಗಿ 2 ಹೊಸ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡಿತು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಮಕ್ಕಳ ಕ್ಷೇಮಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ, ಸಂಪರ್ಕ ಮತ್ತು ಮಾಹಿತಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು.

ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೊಂದಿಗೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದ ಮಹಿಳೆಯರ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ನಿಧಾನಗತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಸಾದಿಸುತ್ತಿದೆ.

23. ಇಂದಿರಾ ವಸತಿ ಯೋಜನೆ: ಈ ಯಾಜನೆಯನ್ನು 1985 ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶ ಬಡತನ ರೇಖೆಗಿಂತ ಕೆಳಗಿರುವ ಗ್ರಾಮೀಣ ಕಡುಬಡವರಿಗೆ ಅಗ್ನಿ ನಿರೋಧಿತ ಮನೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಡುವುದು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಫಲಾನುಭವಿಗಳು ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿ, ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಪಂಗಡ ಮತ್ತು ಜೀತ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರರಾದ ಕೂಲಿಕಾರ್ಮಿಕರು, ಪ್ರತೀ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬ್ಲಾಕ್ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಪರಿಣಿತಿ ಪಡೆದಿರುವ ತಜ್ಞರಿಂದ ಮನೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಫಲಾನುಭವಿಗಳು ಈಗಾಗಲೇ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಮನೆಗಳನ್ನು ಕೆಡವಿ ಅದೇ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. 1989 ರಿಂದ ಜವಾಹರ್ ರೋಜ್‌ಗಾರ್ ಯೋಜನೆಯ ಉಪಯೋಜನೆಯಾಗಿ ಇಂದಿರಾ ವಸತಿ ಯೋಜನೆ ಕಾರ್ಯಗತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜವಾಹಾರ್ ರೋಜ್ಘಗಾರ್ ಯೋಜನೆಯು ಪ್ರತೀ ವರ್ಷವೂ ಶೇ. 10 ರಷ್ಟು ಅನುದಾನವನ್ನು ಇಂದಿರ ವಸತಿ ಯೋಜನೆಗೆ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ 1996 ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಿಂದ ಇಂದಿರಾ ವಸತಿ ಯೋಜನೆಯು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀ ಅಗ್ನಿ ನಿರೋಧ ಮನೆಗೆ 20,000 ರೂಪಾಯಿಗಳು ಮತ್ತು ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 22,000 ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಈ ಯೋಜನೆಯಡಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

24. ಸಮಗ್ರ ಗ್ರಾಮೀಣ ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಯೋಜನೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ: ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರ ಇಂಧನ ಕೊರತೆಯನ್ನು ನೀಗಿಸಲು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ 1986–87ರಲ್ಲಿ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು. ದೇಶವು ಕೆಲವು ಆಯ್ದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮತ್ತು ಅಸಾಂಪ್ರದಾಯಕ ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ನೀಡಿತು. ದಿನನಿತ್ಯದ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗೆ ಇಂಧನದ ಅಗತ್ಯತೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಯೋಜನೆಯಾಗಿ ದೇಶದ ಹಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಯಶಸ್ವಿಯಾಯಿತು. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಮತ್ತು ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗ ಪ್ರಾಯೋಜಕತ್ವದ ನೆರವಿನಿಂದ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಇಂಧನಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಮುಗಿದು ಹೋಗದಿರುವ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಾದ ಸೌರಶಕ್ತಿ, ಪವನಶಕ್ತಿ, ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರ ಅಲೆಗಳ ಶಕ್ತಿಯ ಬಗೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಮೂಲಕ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರ ಇಂಧನ ಕೊರತೆಯನ್ನು ನೀಗಿಸಲು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಿತು.

25 ಉದ್ಯೋಗ ಭರವಸೆ ಯೋಜನೆ: ಉದ್ಯೋಗ ಭರವಸೆ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಬರಗಾಲ ಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶ, ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಗುಡ್ಡುಗಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸು. 1772 ಹಿಂದುಳಿದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ, 1993ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಯೋಜನೆಯೂ ಸಹಾ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗ್ರಾಮೀಣ ಉದ್ಯೋಗ ಯೋಜನೆಯಂತೆ ವೇತನ ಉದ್ಯೋಗ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶವೆಂದರೆ ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವಂತಹ ಸಾಮುದಾಯಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದೇ ಆಗಿರುವುದು. ಈ ಯೋಜನೆಯ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶವೆಂದರೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಬಡಜನರಿಗೆ ದೈಹಿಕ ಶ್ರಮದ ಮೂಲಕ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ವೇತನ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವುದಾಗಿದೆ.

ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೇಂದ್ರದ ಯೋಜನಾ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ 1998–99 ರಲ್ಲಿ 1990 ಕೋಟಿ ರೂ. ಹಾಗೂ 1999–2000 ರಲ್ಲಿ 2400 ಕೋಟಿ ರೂ. ಹಣವನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತೀ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಇಬ್ಬರು ವಯಸ್ಕರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಆ ಕುಟುಂಬ ಬಡತನ ರೇಖೆಗಿಂತ ಕೆಳಗಿರಬೇಕು. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ 100 ದಿನಗಳ ಉದ್ಯೋಗದ ಭರವಸೆಯನ್ನು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಾಯೋಜಿತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಹಣಕಾಸು ನೆರವನ್ನು ನೀಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಣಕಾಸಿನ ಅನುಪಾತ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಗಳ 80:20 ರ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳ ನಿರಾಸಕ್ತಿ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಉದ್ಯೋಗ ಭರವಸೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದಷ್ಟು ಫಲ ಕಂಡಿಲ್ಲ.

26. ಸ್ವರ್ಣ ಜಯಂತಿ ಗ್ರಾಮ ಸ್ವಉದ್ಯೋಗ ಯೋಜನೆ: ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು 1999ರ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರ ಉದ್ಯೋಗ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಬಡತನ ನಿರ್ಮೂಲನೆಗೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಒತ್ತು ನೀಡಲಾಯಿತು. ಈ ಹಿಂದೆ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸಮಗ್ರ ಗ್ರಾಮೀಣಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ, ಸ್ವಉದ್ಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಯುವಜನರ ತರಬೇತಿ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದ ಮಹಿಳಾ ಮತ್ತು ಶಿಶು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಇನ್ನೂ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು.

ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶಗಳು:

ಎ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಬಡತನ ನಿರ್ಮೂಲನೆಗೆ ಪಣತೊಡುವುದು.

ಬಿ. ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಾಲ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು.

ಸಿ. ಈಗಾಗಲೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಲೋಪ ದೋಷಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವುದು.

ಈ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು 3:1 ಅನುಪಾತದಲ್ಲಿ ಹಣಕಾಸು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯಡಿ 1990 ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ವರಿಗೆ ಸು. 96,000 ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡಲಾಯಿತು (ಎಸ್.ಜಿ.ಎಸ್.ವೈ.).

27. ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿಗ್ರಾಮ ಸಡಕ್ (ರಸ್ತೆ) ಯೋಜನೆ (ಪಿ.ಎಮ್.ಜಿ.ಎಸ್.ವೈ.): ಈ ಯೋಜನೆಯ ಶೇ. 100 ರಷ್ಟು ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಾಯೋಜಕತ್ವದಿಂದ ನಡೆಯುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿದ್ದು ಡಿಸೆಂಬರ್ 2000 ದಿಂದ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದುವರೆಗೂ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧಿಸದೇ ಇರುವ ಮತ್ತು 500 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೊಂದಿರುವ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ ಸೇರಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೇ ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ ಗ್ರಾಮ ಸಡಕ್ ಯೋಜನೆ. ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪರ್ವತಮಯ ರಾಜ್ಯಗಳಾದ ಹಿಮಾಚಲಪ್ರದೇಶ, ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ, ಸಿಕ್ಕಿಂ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 250 ಜನರಿದ್ದರೂ ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ ಗ್ರಾಮ ರಸ್ತೆ ಯೋಜನೆ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯವರಿಗೆ ಸು. 9882 ಕೋಟಿಗಳನ್ನು ಈ ಯೋಜನೆಗೆ ಖರ್ಚು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ಅಂದಾಜಿನ ಪ್ರಕಾರ ಸು. 1.72 ಲಕ್ಷ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧಿಸಿದ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಒಟ್ಟು 3,68,000 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವ ಹಂತದಲ್ಲಿದೆ. 2009ರ ವೇಳೆಗೆ ದೇಶದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಳ್ಳಿಯೂ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ರಸ್ತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಈ ಯೋಜನೆಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಭಾರತ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ನಿಜವಾದ ಭಾರತವೆಂದರೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾರತ ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು ಅಕ್ಷರಶಃ ನಿಜವಾಗಿದೆ. ಶೇ. 70ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಸರ್ಕಾರ ಯಾವುದೇ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಅಥವಾ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೇ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ ಹಾಕಿಕೊಂಡ ನೂರಾರು ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದಷ್ಟು ಫಲನೀಡದಿದ್ದರೂ, ಗ್ರಾಮೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದಿರುವುದಂತೂ ಯಾವುದೇ ಕಾರಣಕ್ಕೂ ತಳ್ಳಿಹಾಕಲಾಗದು. ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಒಂದು ಸಂಕೀರ್ಣ ವಿಷಯವಾಗಿದ್ದು, ಅದನ್ನು ಕೇವಲ ಒಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಮೂಲಕ ಅಥವಾ ಒಂದು ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಮೂಲಕ ಅಥವಾ ಕಾಲಮಿತಿಯ ಒಂದು ದಶಕದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಯಶಸ್ಸು ಸಾಧಿಸಲಾಗದು, ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಪೂರ್ವಭಾವಿ ತಯಾರಿ ನಡೆಸಿ, ಅಲ್ಲಿನ ಜ್ವಲಂತ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಾದ ಬಡತನ, ನಿರುದ್ಯೋಗ, ಅನಕ್ಷರತೆ, ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುವ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯ, ಸೇವಾ ಕ್ಷೇತ್ರದ ವಿಸ್ತರಣೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಯೋಜನಾ ಬದ್ಧವಾಗಿ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ರೂಪಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನಂತರ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಾಗಿರುವ ಗ್ರಾಮೀಣಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಬೇಕು. ಅನಂತರ ಅವುಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಸರಿಯಾದ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಬೇಕು. ಆಧುನಿಕ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸ್ಪರ್ಧಾತ್ಮಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುವಂತಾಗಬೇಕು. ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವಾಗ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ರಾಜ್ಯಗಳ ಜೊತೆ ಸಮಾಲೋಚಿಸಬೇಕು. ಅವುಗಳ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಈಡೇರಿಸುವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಬೇಕು. ಭಾರತ ಒಕ್ಕೂಟ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳ ನಡುವೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿದ್ದಾಗ ಯಾವುದೇ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

21ನೆಯ ಶತಮಾನ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪೈಪೋಟಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶತಮಾನವಾಗಿದ್ದು ಅದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಬೇಕಾದರೆ, ಮೊದಲು ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರ ಮತ್ತು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಕ್ಷೇಮಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕಡೆ ಗಮನಹರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. (ಕೆ.ಜಿ.)

ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಎನ್ನುವ ಪದದ ಅರ್ಥ ದೇಶದಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಭಂಧಿಸಿದಂತೆ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 75ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಪುರುಷ ಜನಾಂಗ ಒಕ್ಕಲುತನ / ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇತರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿನ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನರು, ಗುಡಿಸಲುಗಳಲ್ಲಿ, ಹಳ್ಳಿ ಅಥವಾ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅತೀ ಚಿಕ್ಕ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿನ ಜನರು ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸರ ಮತ್ತು ಭೂ ಉಪಯೋಗ ಎಲ್ಲವೂ ಇಲ್ಲಿ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. (ಬಿ.ಆರ್.)

ಗ್ರಾಮೀಣ ನಗರ ಅಂಚಿನ ವಲಯ: ಯಾವ ಪ್ರದೇಶ ನಗರ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಲಕ್ಷಣಗಳೆರಡನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆಯೋ ಅಂತಹ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಮೀಣ ಮತ್ತು ನಗರ ಅಂಚಿನ ವಲಯ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಲಯ ಹೆಚ್ಚು

ಚಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿದ್ದು ನಗರಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಪಸರಿಸುತ್ತಾ, ಗ್ರಾಮೀಣ ವಲಯಗಳು ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ವಲಯ ನಗರದ ವಿಸ್ತರಣೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸ್ಪಂಧಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಲಕ್ಷಣಗಳು ನಗರ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ.

1962ರಲ್ಲಿ ವಿಸ್ಸಿಂಕ್ ರವರು ಅಮೆರಿಕದ ನಗರಗಳ ಮುನ್ನೋಟ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಮತ್ತು ನಗರ ಅಂಚಿನ ವಲಯ ಭೂ ಬಳಕೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅತೀ ಹೆಚ್ಚು ಚಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವ ಭೂಭಾಗ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಲಯ ವಾಸಕ್ಕೆ, ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ, ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಇಲ್ಲಿನ ವೃತ್ತ ರಚನೆ ಭಿನ್ನತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. 1960 ರಲ್ಲಿ ಗೋಲ್ಡೇಜ್ ರವರು ಸಿಡ್ನಿ ನಗರದ ಅಂಚಿನ ವಲಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಇದು ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿಯಾದರೂ ನಗರವಲ್ಲದ ಭೂಭಾಗವೆಂದು ವಿವರಿಸುವರು. ಈ ಮೇಲಿನ ಎರಡು ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಅಂದಿನ ಪ್ರದೇಶದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪರಿಚಯವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ವೇಗವಾಗಿ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನಗರಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಭೂ ಬಳಕೆ ವೈವಿಧ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅತೀ ಹಳೆಯದಾದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡ ಭವ್ಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಜೀವನಾಧಾರ ವೃತ್ತಿ ಜೊತೆಗೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ವೆಹರ್ ವೀನರವರು ಅ.ಸ.ಸಂ.ದ ನಗರ ಹೊರವಲಯವನ್ನು ಸಾಂಸ್ಥಿಕ ಮರುಭೂಮಿ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಹಿತಕರ, ಅನಪೇಕ್ಷಿತ ವೃತ್ತಿಗಳಾದ ಖಸಾಯಿಖಾನೆ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಸಂಗ್ರಹ, ಅಡಿಗೆ ಅನಿಲ ಸಂಗ್ರಹ ಮುಂತಾದವು ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಮತ್ತು ನಗರ ವಲಯಗಳು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

* ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಘನ ತ್ಯಾಜ್ಯವಸ್ತುಗಳ ಸಂಗ್ರಾಹಕ ತಾಣಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.
* ಕೊಳಚೆ ನೀರಿನ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಮತ್ತು ಸ್ಮಶಾನಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.
* ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿ ತಲೆ ಎತ್ತುತ್ತವೆ.
* ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಉದ್ಯೋಗಗಳೂ ಸಹ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭಾಗವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ.
* ಗೋಲ್ಡೇಜ್ ಅವರು ಗ್ರಾಮೀಣ ನಗರ ಅಂಚಿನ ವಲಯಗಳು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.
* ಭೂ ಬಳಕೆ ನಿರಂತರ ಆಕ್ರಮಣಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು.
* ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಅತೀ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುವುವು.
* ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿರುವುದು.
* ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿದ್ದು ಸಾಂದ್ರತೆ ಕಡಿಮೆ ಅಥವಾ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುವುದು.
* ವಾಸದ ಮನೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮುಂದುವರೆದಿರುವುದು.
* ಸೇವೆ ಹಾಗೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದು.
* ಮುಂದಿನ ಬೆಲೆಯ ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ಅಧಿಕ.

ಪಾಹ್ಲರವರು ನಗರ ಅಂಚಿನ ವಲಯ ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ:

ಅ. ಈ ವಲಯ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು.

ಆ. ಲಿಂಗಾನುಪಾತ ಹಾಗೂ ವಯೋ ಆಯ್ಕೆ

ಇ. ಒಳವಲಸೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು.

ಈ. ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆದಾಯದ ಜನರು ನೆಲೆಸಿದ್ದು ದಿನ ನಿತ್ಯ ನಗರಕ್ಕೆ ಪರಿಚಯಿಸುವರು ಮತ್ತು ಜನರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಣಿಕೃತ ಸಮಾಜ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಉ. ಗ್ರಾಮೀಣ ನಗರ ಅಂಚಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ 2 ಪ್ರಮುಖ ವಲಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ನಗರ ಮತ್ತು ಒಳ ಅಂಚಿನ ವಲಯ: ಇದು ನಗರಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತಿರುವ ಅದರ ಮುಂದುವರಿದ ಭಾಗವಾಗಿರುವುದು. ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಭೂಬಳಕೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ನಗರಗಳ ಭೂ ಬಳಕೆಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹೊಸ ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಹಾಗೂ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಥವಾ ಹೊರ ಅಂಚಿನ ವಲಯ: ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರಕಾರದ ಭೂ ಬಳಕೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಗರದ ಭೂ ಬಳಕೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಟಿ.ಎಂ.ಎಂ.)

ಗ್ರಾಮೀಣ ನಗರ ವಸತಿಗಳ ಮುಂದುವರಿಕೆ: ವಸತಿ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಅಂಶ ಗ್ರಾಮೀಣ ನಗರ ವಸತಿಗಳ ಮುಂದುವರಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಕೊಪ್ಪಲು ವಾಸಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ನಗರಗಳವರೆಗೆ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳಿದ್ದರೂ, ಒಂದು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಗ್ರಾಮೀಣ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಗರ ಪರಿಸರವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಥವಾ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಗಾತ್ರ, ಸಾಂದ್ರತೆ ಅವರು ವಾಸಿಸುವ ಪರಿಸರ ಮತ್ತು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ತಾನು ನೆಲೆ ನಿಂತ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಮಾನವ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು, ಅಂತೆಯೇ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ. ಹಳ್ಳಿಯ ಪರಿಸರದಿಂದ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋದರೂ ತನ್ನ ಸುತ್ತಲಿನ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಜೀವನ ನಡೆಸಿದರೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಕಿಂಚಿತ್ ಅಂಶವನ್ನಾದರೂ ಅವನು ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಇಷ್ಟಪಡುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನೇ ನಾವು ಗ್ರಾಮೀಣ ನಗರ ವಸತಿಗಳ ಮುಂದುವರಿಕೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಲೂಯಿಸ್ ರಿಥ್ (1938) ಎಂಬ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಯು ಗ್ರಾಮೀಣ ಮತ್ತು ನಗರ ವಸತಿಗಳ ಮುಂದುವರಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತನ್ನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟ ಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಮಾಜ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ತಳವೂರಿದ್ದು ಜನರಿಗೆ ಮಣ್ಣಿನ ವಾಸನೆಯಿದೆ. ಹತ್ತಿರದ ಸಂಬಂಧವಿದೆ, ಆದರೆ, ಇದು ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಮುಂದುವರಿದಂತೇ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿತನ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಏಕತೆಯ ಕೊರತೆ ಕಂಡುಬಂದು ವ್ಯಕ್ತಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗಿ ಸಮೂಹ, ಸಮಾಜ ಹಿಂದೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದಲಾವಣೆಯೆಂದು ಇವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಆರ್.ಇ.ಪಾಲ್ (1966) ಇದನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದು ಸ್ಥಾನಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ಗುಂಪುಗಳು, ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಥವಾ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದು. ಅಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಸ್ಥಾನಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕಡೆಗೂ ಚಿಂತಿಸುವ ಮನೋಭಾವ ಹೊಂದಿರಬಹುದು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ನಗರ ವಸತಿಗಳ ಮುಂದುವರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ ಗ್ರಾಮೀಣದಿಂದ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಗುಣಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮುಂದುವರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆ, ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಬದಲಾವಣೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಮಟ್ಟದ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ವಾಸಸ್ಥಳಗಳ ಅಮೂಲಾಗ್ರ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. (ಕೆ.ಬಿ.)

ಗ್ರಿಫ಼ಿಥ್ ಟಾಯ್ಲರ್: ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ. ಈತ ಪರಿಸರವಾದ ಮತ್ತು ಸಂಭವವಾದ ಎರಡನ್ನೂ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿ ನವ್ಯಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ. ಇದನ್ನೇ ನವೀನ ಪರಿಸರವಾದ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ. ಇವನನ್ನು ನವೀನ ಪರಿಸರವಾದದ ಪ್ರವರ್ತಕ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಟಾಯ್ಲರನು ಪರಿಸರವಾದವನ್ನು ಜಿಯೊಕ್ರಾಟಿಕ್ ಎಂದೂ ಹಾಗೂ ಸಂಭವವಾದವನ್ನು ವ್ಹಿಂರೊಕ್ರಾಟಿಕ್ ಎಂದೂ ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಟಾಯ್ಲರನು 1920ರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಾದ ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ, ತನ್ನ ಬರಹವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದನು. ಈ ಬರಹದ ಪ್ರಕಾರ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶದ ಪರಿಮಿತಿ ಅಲ್ಲಿನ ಭೌತಿಕ ಪರಿಸರದ ಅಂಶಗಳಾದ ಮಳೆ, ಗಾಳಿ, ಉಷ್ಣಾಂಶಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ವಾದಕ್ಕೆ ತಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಯತೆ ಸಿಗದೆ ಇದ್ದರೂ, ನಂತರ ಮನ್ನಣೆ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಈತ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಾವನ್ನು ಕುರಿತು ರಚಿಸಿದ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪುನರ್ವಿಮರ್ಶಿಸಿದನು. ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಯೋಜನೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇದರ ವಿವರಣೆ ನೀಡುವುದು ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಕರ್ತವ್ಯ. ದೇಶದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ತ್ವರಿತವಾಗಿಸಲು, ನಿಧಾನವಾಗಿಸಲು ಅಥವಾ ಸ್ಥಗಿತಗೊಳಿಸಲು ಮಾನವನಿಂದ ಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಾನವ ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಮತ್ತೆಯಿಂದ ಪರಿಸರವನ್ನು ಮತ್ತು ಅದರ ಸವಾಲುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ವಾದವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾನೆ.

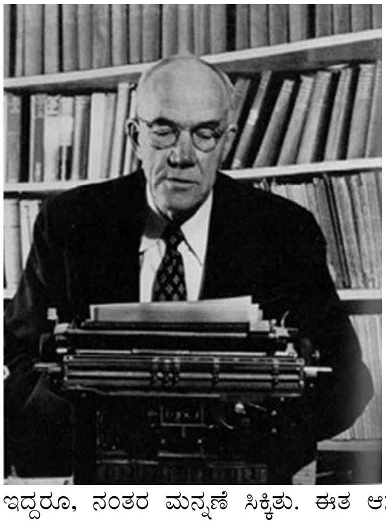

ಇದನ್ನೇ ನಿಶ್ಚಯವಾದ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯಾತ್ಮಕ ನಿಶ್ಚಯವಾದ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಇವನ ಈ ವಾದವನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ ವಿಭಿನ್ನವಾದ (ಮಲ್ಟಿಡಿಸ್‌ಪ್ಲಿನರಿ) ಎನ್ನುವರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಂಶಗಳು ಒಂದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ಮಣ್ಣುವಿಜ್ಞಾನ, ಭೂಗರ್ಭವಿಜ್ಞಾನ, ಜಲವಿಜ್ಞಾನ, ವಾಯುಗುಣ ವಿಜ್ಞಾನ, ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸುತ್ತದೆ.

ಈತ ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ರಚಿಸಿದ್ದಂತಹ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನವೀನ ಪರಿಸರವಾದವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಯೋಜನೆಯು ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗವಿದ್ದಂತೆ ಪೂರ್ವ ಯೋಜಿತವಾದುದು. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಯು ಸಂಚಾರ ನಿಯಂತ್ರಕನಂತಿದ್ದು ಸುರಕ್ಷಿತವಾದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಬೇಕು. ಆಗ ಮಾನವ ತನ್ನ ಸಂಚಾರದ ಗತಿ ಬದಲಾಯಿಸುವನೇ ಹೊರತು, ವಾಹನದ ದಿಕ್ಕನ್ನಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ನಿಂತು–ಹೊರಡು ನಿರ್ಧಾರ ವಾದ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. (ಎನ್.ಎಲ್.)

ಗ್ರೀಕರ ಕೊಡುಗೆಗಳು: ಭೂಮಿಯ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಗ್ರೀಕರು ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಭೂಮಿಯ ಗಾತ್ರ, ವಿಸ್ತಾರ, ಅಳತೆ ಮತ್ತು ಸೌರವ್ಯೂಹದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಸ್ಥಾನ ಕುರಿತ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಎರಟಾಸ್ತನೀಸ್ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 276–194) ಭೂಮಿ ಕುರಿತ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಜಿಯಾಗ್ರಫಿನ್ ಎಂದು ಕರೆದ. ಗ್ರೀಸಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿ ಹೋಮರನ ಒಡೆಸ್ಸಿ ಮತ್ತು ಈಲಿಯಡ್ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಇತಿಹಾಸದ ಪಿತಾಮಹ ಹೆರೊಡಾಟಸ್ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 485–425) ರವರ ವಿವರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೂ ಪ್ರದೇಶದ ವಿವರ ಮತ್ತು ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಜನರ ಜೀವನ, ಉಡುಪು, ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳ ವಿವರಣೆ ನೀಡಿರುವನು. ಮಿಲೆಟಿಸ್‌ನ ಥೇಲ್ಸ್ ರೇಖಾಗಣಿತದ ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ. ಅನಾಕ್ಸಿಮ್ಯಾಂಡರ್ ಅಂದಿನವರೆಗೆ ತಿಳಿದಿದ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ. ಹಿಕೇಟಿಯಸ್ ಜೆಸ್–ಪೆರಿಯೋಡಸ್ ಅಂದರೆ ಭೂವಿವರಣೆ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ತೀರದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದುದರಿಂದ ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪೆರಿಪ್ಲಸ್ ಅಂದರೆ ತೀರದ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಗ್ರೀಕರು ಭೂಮಿಯ ಗೋಳಾಕಾರದ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 4ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ ಸೂರ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಜೊತೆಗೆ ಇವನ ರಾಜ್ಯಗಳ ಆಡಳಿತ, ನಗರಗಳ ಕಾರ್ಯ ವಿವರಣೆಯು ರಾಜಕೀಯ ಭೂಗೋಳದ ಚಿಂತನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಎರಟಾಸ್ಥನೀಸ್ ಗ್ರೀಕರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯನಾಗಿದ್ದು ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಬಳಸಿ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಪಿತಾಮಹನೆಂದೆನಿಸಿದನು. ಹಿಪ್ಪಾರ್ಕಸ್ ಹಿಂದೆ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಆರ್ಥೋಗ್ರಾಫಿಕ್ ಮತ್ತು ಸ್ಟೀರಿಯೋಗ್ರಾಫಿಕ್ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ.

ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ಗಣಿತ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ನಕ್ಷಾವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಗ್ರೀಕರಿಂದಲೇ ಆರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಜಿಯೋ ಎಂದರೆ ಭೂಮಿ, ಕೋರಾ ಎಂದರೆ ಜಿಲ್ಲೆ ಅಥವಾ ಪ್ರದೇಶ ಟೋಪೋಸ್ ಎಂದರೆ ಸ್ಥಳ ಎಂದು ಅರ್ಥ ನೀಡುವ ಪದಗಳು ಗ್ರೀಕರಿಂದ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದವು. (ವೈ.ಪಿ.ಎಲ್.)

ಗ್ರೀನಿಚ್: ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ ದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಥೇಮ್ಸ್ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಇದರ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬೆಕ್ಸ್ಲಿ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಮ್ಲಿ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಲ್ಯೂಯಿಷೆಮ್ ಇವೆ. ಮೂರು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟರಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಗ್ರಿನಿಚ್‌ನಲ್ಲಿ ಚಾರಲ್ಟನ್, ಎಲ್‌ಥಾಮ್, ಪ್ಲಸ್ಟೆಡ್, ಕಿಡ್‌ಬ್ರೂಕ್ ಮತ್ತು ಬ್ಲಾಕ್‌ಹೀತ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ.

ಗ್ರೀನಿಚ್‌ನ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಆಧುನಿಕ ವಸತಿಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಥೇಮ್ಸಿನ ಉತ್ತರ ದಂಡೆಯ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಗ್ರೀನಿಚ್‌ನಿಂದ ಸುರಂಗ ಮಾರ್ಗಗಳೂ ದೋಣಿ ಸಂಪರ್ಕವೂ ಉಂಟು. ಗ್ರೀನಿಚ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರೈಲ್ವೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ.

ಗ್ರೀನಿಚ್‌ನ ಪ್ಯಾರಿಷ್ ಚರ್ಚ್ 1718ರಷ್ಟು ಹಿಂದಿನದು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಈ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಹಾನಿ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಪೂರ್ವಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ಗ್ಲಾಸೆಸ್ಟರಿನ ಡ್ಯೂಕ್ ಉದ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಆವರಣ ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಒಂದು ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ ವೀಕ್ಷಣಾ ಗೋಪುರವೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಇದು ಮುಂದೆ ರಾಯಲ್ ಖಗೋಳ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯವಾಯಿತು. ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಮೇಲೆ ಹಾದು ಹೋಗುವ ರೇಖಾಂಶವನ್ನು ಗ್ರೀನಿಚ್ ರೇಖಾಂಶವೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಸೊನ್ನೆ ಡಿಗ್ರಿ ರೇಖಾಂಶವಾಗಿದ್ದು ರೇಖಾಂಶಗಳ ಎಣಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿ ಆರಂಭವಾದದ್ದು 1884ರಲ್ಲಿ. ರಾಯಲ್ ಖಗೋಳ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯವನ್ನು 1958ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹರ್ಸ್ಟ್‌ಮನ್‌ಸ್ಯೂಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತಾದರೂ ರೇಖಾಂಶ ಎಣಿಕೆ ಮಾತ್ರ ಈಗಲೂ ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗ ಗ್ರೀನಿಚ್‌ನ ಭಾಗವಾಗಿರುವ ವುಲ್ವಿಚ್ ಕೂಡ ಹಳೆಯ ಗ್ರೀನಿಚ್‌ನಂತೆ ಟ್ಯೂಡರ್ ದೊರೆಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. ಇಲ್ಲಿ ನೌಕಾಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಹಡಗು ತಯಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು. 1741ರಲ್ಲಿ ವಾರನ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ರಾಯಲ್ ಮಿಲಿಟರಿ ಅಕಾಡೆಮಿ 1806ರಲ್ಲಿ ಮುಲ್‌ವಿಜ್‌ಗೆ ವರ್ಗವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಯ ರೊಟಂಡೆ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತ್ರಗಳೂ ಹಡಗುಗಳ ನಮೂನೆಗಳೂ ಇವೆ. (ಎಂ.ಎ.ಎಚ್.)

ಗ್ರೀನಿಚ್ ಮಾಧ್ಯ ಕಾಲ: ಮಾಧ್ಯ ಸೂರ್ಯ ಗ್ರೀನಿಚ್ ಮಧ್ಯಾಹ್ನರೇಖೆಯನ್ನು ಪೂರ್ವವಲಯದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ವಲಯಕ್ಕೆ ದಾಟುವ ಮುಹೂರ್ತದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಅಳೆಯುವ ಕಾಲ (ಗ್ರೀನಿಚ್ ಮೀನ್ ಟೈಮ್). ನಾಗರಿಕ ಕಾಲ (ಸಿವಿಲ್ ಟೈಮ್) ಗ್ರೀನಿಚ್ ಮಾಧ್ಯಕಾಲಕ್ಕಿಂತ 12 ಗಂಟೆ ಮುಂದೆ ಉಂಟು. ಅಂದರೆ, ನಾಗರಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 12 ಗಂಟೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನವಾಗಿರುವಾಗ ಗ್ರೀನಿಚ್ ಮಾಧ್ಯಕಾಲ 0 ಗಂಟೆ ಆಗಿರುವುದು.

ಗ್ರೀನಿಚ್‌ನ ಖಗೋಳ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯ

ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿತರಣೆಗೊಂಡಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಕಾಲವಿನಿಮಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸೂತ್ರವೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಗ್ರೀನಿಚ್ ಮಾಧ್ಯಕಾಲದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಅಂತರಾಷ್ಟ್ರೀಯವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿ ಬಳಕೆಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ವಾಷಿಂಗ್ಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಒಂದು ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅನಂತರ ಗ್ರೀನಿಚ್ ಮಧ್ಯಾಹ್ನರೇಖೆಯನ್ನು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಧ್ಯಾಹ್ನರೇಖೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಯಿತು (1884). ಇದನ್ನು 0^0 ರೇಖಾಂಶವೆಂದು ಆಯ್ದು ಇದರಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೂ 180^0 ಗಳ ವರೆಗೆ ರೇಖಾಂಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದರು. 180^0 ಪೂ. ಮತ್ತು 180^0 ಪ. ರೇಖೆಗಳೆರಡೂ ಐಕ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಗ್ರೀನಿಚ್ ರೇಖೆಯಿಂದ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಕಡೆಗಳಿಗೆ $7^1/_2{}^0$ ಅಗಲದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು 0 ಗಂಟೆಯ ಕಾಲವಲಯವೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ 15^0ಗಳಷ್ಟು ಅಗಲದ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 1, 2, 3...................... 23 ಗಂಟೆಗಳನ್ನು ಗ್ರೀನಿಚ್ ಮಾಧ್ಯಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಮುಂದೆ ಇರುವ ಕಾಲ ವಲಯಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಆಯಾ ರಾಷ್ಟ್ರ ತನ್ನ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಭಾರತೀಯ ಮಾಧ್ಯಮಕಾಲ ಗ್ರೀನಿಚ್ ಮಾಧ್ಯಕಾಲಕ್ಕಿಂತ (ಅದೇ ರೀತಿ ಭಾರತೀಯ ನಾಗರಿಕ ಕಾಲ ಗ್ರೀನಿಚ್ ನಾಗರಿಕ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ) 5 ಗಂ. 30 ನಿ. ಮುಂದೆ ಇದೆ. (ಎಂ.ಎ.ಎಚ್.)

ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್: ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪ; ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಬಹುತೇಕ ಉತ್ತರ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿದೆ. ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರ, ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ಸಮುದ್ರ, ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ಜಲಸಂಧಿ, ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ, ಬೆಫಿನ್‌ಕೊಲ್ಲಿ, ಡೇವಿಸ್ ಜಲಸಂಧಿಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ಉ.ಅ. 60^0–82^0 ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. 18^0–72^0 ನಡುವೆ ಇದೆ. ಉತ್ತರದ ತುದಿ ಮಾರಿಸ್ ಜೆಸ್ಸಪ್ ಭೂಶಿರ. ದಕ್ಷಿಣದ ಕೊನೆ ಫೇರ್‌ವೆಲ್

ಭೂಶಿರ. 700 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 21,75,600 ಚ.ಕಿಮೀ. ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಮೇಲೆ 2133 ಮೀ ದಪ್ಪದ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ಹೊದಿಕೆ ಇದೆ. ಕರಾವಳಿ ಮಾತ್ರ ಹಿಮಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರದೇಶ 80 ಕಿಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಕಿರಿದಾಗಿದೆ. ನೀರ್ಗಲ್ಲು ಕವಿಯದ ಪ್ರದೇಶದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2.96.900 ಚ.ಕಿಮೀ. ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವೀಪಗಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 44,800 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 56,600 (2002).

ಭೌತಿಕ ಲಕ್ಷಣ: ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ಆರ್ಕಿಯನ್ ಯುಗದ ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈವಿಗ್ಟೂಟ್ ಬಳಿ ಶೈವಲ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳುಂಟು. ಈ ಪ್ರಾಚೀನ ಸ್ತರಗಳ ಮೇಲೆ ತೃತೀಯ ಭೂಯುಗದ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಪದರಗಳಿವೆ. ತೃತೀಯ ಭೂಯುಗದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವಂತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿದ್ದುವೆಂಬುದು ಈ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ 1524 ಮೀ ದಪ್ಪಕ್ಕೆ ಹರಡಿರುವ ಅಗ್ನಿಶಿಲಾ ಪದರಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ತೃತೀಯ ಭೂಯುಗದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತರ ವಾಯುಗುಣ ಇದ್ದು ಸಸ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಜೇಡಿಪದರಗಲ್ಲುಗಳು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಬಿಸಿನೀರಿನ ಊಟೆಗಳು ಯೂನರ್ಟೋಕ್, ಲಿವರ್ಪೂಲ್ ದ್ವೀಪ, ಡಿಸ್ಕೋ ದ್ವೀಪ, ಮೆಲ್ವಿಲ್ಸ್ ಕೊಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಟರ್ನರ್‌ಲೆಂಡ್‌ಗಳಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಹಿಮನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಹಂಬೋಲ್ಟಿನ ಅಗಲ 96 ಕಿಮೀ. ಇದು ಉತ್ತರ ತೀರಕ್ಕೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ.

ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ನಡುಭಾಗ ಹಿಮಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿದ್ದು, ಪಶ್ಚಿಮ, ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ತೀರಗಳು ಮಾತ್ರ ಜನಜೀವನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತ ಶಿಖರಗಳು 1524 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕಿವೆ. ಪೂರ್ವತೀರದ ಪರ್ವತಗಳು ಉನ್ನತವಾದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಗುನ್‌ಬ್ಜೊರಾಸ್ ಜೇಲ್ಡ್ ಶಿಖರ 3700 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಇದೇ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ. ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಕೊಲ್ಲಿಗಳ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಯುಗಗಳಿಂದ ಭೂಸವೆತ ನಡೆದಿರಬೇಕು. ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಈ ಕೊರಕಲುಗಳ ಮೂಲಕ ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿದು ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿಗೆ 40,225 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕಡಲಂಚಿದೆ. ಇದು ಅಂಕುಡೊಂಕು. ಈಶಾನ್ಯ ತೀರ ಅಷ್ಟು ಅಂಕುಡೊಂಕಾಗಿಲ್ಲ. ತೀರಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಿರುದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು ಡಿಸ್ಕೋ (8288 ಚ.ಕಿಮೀ)

ವಾಯುಗುಣ: ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನದು ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ವಾಯುಗುಣ. ಹವಾಗುಣ ಅತ್ಯಂತ ಅನಿಶ್ಚಿತ. ಬಿಸಿಲು ಥಟ್ಟನೆ ಹರಿದು ರಭಸದ ಹಿಮಗಾಳಿ ಬೀಸಬಹುದು. ಇದರ ಸರಾಸರಿ ಮಾಸಿಕ ಉಷ್ಣತೆ ಫೆಬ್ರುವರಿಯಲ್ಲಿ 11^0ಸೆ. ಜುಲೈಯಲ್ಲಿ -11.1^0ಸೆ. ಹಿಮಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ -29.4^0ಸೆ. ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ -3.3^0ಸೆ. ಹಿಮ ಕವಿದಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 25 ಸೆಂಮೀ. ಅವಪಾತ; ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 100 ಸೆಂಮೀ. ಡಿಸ್ಕೋ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಬಳಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಏಳು ವಾರಗಳ ಕಾಲ ಸೂರ್ಯೋದಯವಿಲ್ಲ; ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಐದು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ಸೂರ್ಯ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡು ಸ್ಥಳಗಳ ಮೇಲೆ ಸೂಚಿತವಾದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯ ಸೂರ್ಯ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿಗಳು : ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಲೊ ಮತ್ತು ಬರ್ಚ್ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯ 3 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ; ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಆಲ್ಡರ್ ಮರಗಳು, ಸಮತಲ ಭೂಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಾಡಿನ ಸಸ್ಯಗಳು, ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಚಿ, ಐಸ್ಲೆಂಡ್ ಪಾಪಿ ಗಿಡಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಗೇಕು (ಸೆಜ್) ಮತ್ತು ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳು ಪಾಚಿ ಕಟ್ಟಿದ ಬಂಡೆಗಳ ನಡುವೆ ಬೆಳೆದರೆ, ಕೆಂಪು ಮೂಲಂಗಿ, ಟರ್ನಿಪ್ ಮತ್ತು ಲೆಟ್ಯೂಸ್ ಬೆಳೆಯುವ ಇತರ ತರಕಾರಿಗಳು.

ಈ ದ್ವೀಪದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕಸ್ತೂರಿ ಮೃಗ, ಲೆಮಿಂಗ್, ಎರ್ಮಿನ್, ಹಿಮಸಾರಂಗ, ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ತೋಳ, ಕರಡಿ, ನರಿ ಮತ್ತು ಮೊಲ. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ತಿಮಿಂಗಿಲ ಮತ್ತು ಸೀಲ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ. ಡೇಗೆ, ಹದ್ದು, ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಕಡಲ ಹಕ್ಕಿಗಳು, ಕೆಂಪು ಪಾದದ ಬಾತುಗಳು ಹೇರಳ. ದಕ್ಷಿಣ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಿ ಮತ್ತು ದನಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ನಾಯಿಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಗೂ ಸ್ಲೆಡ್ಜ್ ಎಳೆಯಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಎರಿಕ್ ದಿ ರೆಡ್ ಪರಿಶೋಧಕನ ಕಾಲದಿಂದ (982) ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಜನವಸತಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆಯಾದರೂ 1410ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇದರೊಂದಿಗೆ ಜನಸಂಪರ್ಕ ಕಡಿದುಹೋಯಿತು. 16 ಮತ್ತು 17ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದ್ವೀಪದೊಡನೆ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಲು ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಂಡಿತು. 1814ರಲ್ಲಿ ನಾರ್ವೇ ಮತ್ತು ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ದೇಶಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡಾಗ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ವಸಾಹತು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿಗೆ ಸೇರಿದುವು. 1916ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಆ ದ್ವೀಪದ ಮೇಲೆ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಹಕ್ಕನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ಜರ್ಮನಿಗೆ ವಶವಾಗಿತ್ತು 1951ರಲ್ಲಿ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ರಕ್ಷಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಮೆರಿಕ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ಒಪ್ಪಂದ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. 1953ರಲ್ಲಿ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಂಡಿತು.

ಜನಜೀವನ : 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೆನಡದ ಉತ್ತರ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಗಳಿಂದ ಎಸ್ಕಿಮೋ ಜನ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿಗೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿದ್ದರು. ನಾರ್ವೇ ಜನ ವಸತಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರು ಪೂರ್ವ ತೀರದತ್ತ ಸಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದರು. ತರುವಾಯ ಫೇರ್‌ವೆಲ್ ಭೂಶಿರವನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಈ ದ್ವೀಪದ ಜನರೆಲ್ಲ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಯುರೋಪಿನ ಜನರೊಡನೆ ಮಿಶ್ರಗೊಂಡ ಎಸ್ಕಿಮೋ ಜನ. ಅವರನ್ನು ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡರ್ಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ಎಸ್ಕಿಮೋ ಜನರನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಜನ ಡೇನಿಷ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಸೀಲ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬೇಟೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಕಾಡ್, ಹ್ಯಾಲಿಬಟ್ ಮೀನುಗಳ ಎಣ್ಣೆ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಕ್ರಿಯೊಲೈಟ್ ಲೋಹ ಈವಿಗ್ಟೂಟ್ ನಗರದ ಬಳಿಯೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕೂಡ್ಲಿಗ್ ಸಾಟ್ ಬಳಿಯೂ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೀಸದ ಗಣಿಗಳಿವೆ.

ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು ಗಾಟ್ಹಾಪ್. ಫೇರಿಂಗ್‌ಹೇವನ್, ಫ್ರೆಡ್ರಿಕ್ಷಾಬ್ ಮತ್ತು ಸುಕ್ಕೆರ್ಟ್ಹಾಪೆನ್–ಇವು ವರ್ಷವಿಡೀ ತೆರೆದ ರೇವುಗಳು. ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಠ್ಯೂಲಿಯಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ನೌಕಾ ಕೇಂದ್ರವುಂಟು. ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹವಾಮಾನ ವೀಕ್ಷಣಾ ಕೇಂದ್ರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಮೇಲೆ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಅದ್ಭುತ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಲು ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. (ವಿ.ಎ.)

ಇಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲಾ ನಗರಗಳೂ ವಸತಿಗಳೂ ಹಿಮರಹಿತ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯು ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದ ಉತ್ತರ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ಯಾವುದೇ ಪುರಸಭೆ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯಾನವನವಾದ ಈಶಾನ್ಯ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ. ಹಿಮದಿಂದ ಆವರಿಸಿರುವ ಈ ದ್ವೀಪದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ನಾಲ್ಕು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅನ್ವೇಷಣಾ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ವರ್ಷ ಪೂರ್ತಿ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಒಂದು ಶಾಶ್ವತ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ಪಿಯರೀಲೆಂಡ್ ಹಿಮದಿಂದ ಹೊರತಾದ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ವಾತಾವರಣ ಶುಷ್ಕ. ಹೀಗಾಗಿ ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಹಿಮದಿಂದ ಮುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ಹಿಮಪದರುಗಳು ಕರಗುವಿಕೆಯಿಂದ ಸುತ್ತಲಿನ ಸಮುದ್ರವು ಸು. 7 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಏರಬಹುದು ಮತ್ತು ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ಭೂಭಾಗಗಳು ಮುಳುಗಡೆಯಾಗಿ ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹವಾಗಬಹುದು.

ಯುರೋಪಿನ ಪವನವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು 1989 ಮತ್ತು 1993 ರಲ್ಲಿ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ಹಿಮಪದರನ್ನು ರಂಧ್ರಕೊರೆದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದರು. ಸು. 3.2 ಕಿಮೀ ಆಳದವರಿಗೂ ಹಿಮಪದರ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ರಾಸಾಯನಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ 1,00,000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಇಲ್ಲಿನ ಹವಾಮಾನ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣಾಂಶದಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದವು.

ಈಚೆಗೆ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲು ಕಾರ್ಯತಂತ್ರಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯ 1.1 ಬಿ.ಡಾಲರ್ (2001). ತಲಾ ಆದಾಯ; 20,000 ಡಾಲರ್ (2001). ಇಲ್ಲಿನ ಹಣ ಡ್ಯಾನಿಷ್‌ಕ್ರೌನ್. (ವಿ.ಎಸ್.ಕೆ.;ಜೆ.ಇ.ಸಿ.)

ಗ್ರೀಸ್: ದಕ್ಷಿಣ ಯುರೋಪಿನ ಬಾಲ್ಕನ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ದೇಶ. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಮತ್ತು ಏಜಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಗ್ರೀಸಿನ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಬೇನಿಯ, ಯೂಗೊಸ್ಲಾವಿಯ ಮತ್ತು ಬಲ್ಗೇರಿಯವೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಟರ್ಕಿಯೂ ಇವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಹಾಗೂ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಸಿಗೆ ಸೇರಿದ ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗ ಹಾಗೂ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಂತೆ ಉ.ಅ. 6^0–12^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 20^0–25^0 ರವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವ ಗ್ರೀಸಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,31,944 ಚ.ಕಿಮೀ. ರಾಜಧಾನಿ ಅಥೆನ್ಸ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 10,994,00 (2002).

ಭೌತಲಕ್ಷಣ : ದ್ವೀಪಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಗ್ರೀಸಿನ ಶೇ. 80ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶ. ಪ್ರಮುಖ ಪಕ್ಷೀಕೃತ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಪಿಂಡಸ್. ಗ್ರೀಸಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಒಲಿಂಪಸ್ (2916 ಮೀ). ಉತ್ತರ ಗ್ರೀಸಿನಲ್ಲಿ ಪಿಂಡಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪರ್ವತಮಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗವನ್ನೂ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಪೂರ್ವದ ಶುಷ್ಕ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ತೀರಕ್ಕೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಮೈದಾನ ನೇರ ಮತ್ತು ಕಿರಿದು. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲು ಸಮುದ್ರತೀರಕ್ಕೆ ಲಂಬವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವುದರಿಂದ ಅಂಕುಡೊಂಕಾದ ಕಡಲಕರೆ ಸಂಭವಿಸಿ ಅನೇಕ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬಂದರುಗಳು ಉಂಟಾಗಿವೆ. ಪೂರ್ವದ ಏಜಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸು. 2,000 ದ್ವೀಪಗಳುಂಟು. ಇವು ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯ ಖಂಡಗಳ ನಡುವಣ

ಸೇತುವೆಗಳಂತಿವೆ. ಈ ಉತ್ತರ ಗ್ರೀಸಿನ ಪೂರ್ವಭಾಗ ತೆಸಲಿ, ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯ ಮತ್ತು ತ್ರೇಸ್ ಮೈದಾನಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ತೆಸಲಿಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೇಶದ ಯಾವ ಭಾಗವೂ ಸಮುದ್ರದಿಂದ 20 ಕಿಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ದೂರದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಪರ್ವತಪಂಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಂತಿರುವ ತೀಬ್ಸ್ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಸಿನ ನಗರರಾಜ್ಯಗಳ ತೊಟ್ಟಿಲಾಗಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣ ಗ್ರೀಸ್ ಪರ್ವತಮಯವಾದ್ದು. ಇದು ಕಾರಿಂತ್ ಖಾರಿಯಿಂದಾಗಿ ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ನಾಲ್ಕು ಬೆರಳುಗಳಂತೆ ಚಾಚಿರುವ ಪೆಲೊಪಾನೀಸಸ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಏಜಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಲಡೀಸ್ ಡೊಡೆಕನೀಸ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಗಳೂ ಯುಬೀಯ ದ್ವೀಪವೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕ್ರೀಟ್ ದ್ವೀಪವೂ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲಿ ಐಯೋನಿಯನ್ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಇವೆ.

ಗ್ರೀಸ್ ನದಿಗಳು ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಇವು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತಿ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬಿರುಸಿನಿಂದ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ನೀರಾವರಿಗೂ ಇವು ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ಪ್ರವಾಹದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಪ್ರಮುಖ ಜೀವನದಿಗಳು ವಾರ್ಡಾರ್ ಮತ್ತು ಸ್ಟ್ರೂಮ. ಇವುಗಳ ತಗ್ಗುಭಾಗಗಳು ಮಾತ್ರ ಗ್ರೀಸಿನಲ್ಲಿವೆ. ಗ್ರೀಸಿನ ಇತರ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ನೆಸ್ಟಾನ್, ಆಲಿಯಾಕ್ಮಾನ್, ಪಿನಿಯೋಸ್, ಸ್ಪರ್ಕಿಯೋಸ್, ಇವ್ರೋಟಾಸ್, ಆಕರ್ನೇನೀಯ ಮತ್ತು ಇಪೈರಸ್.

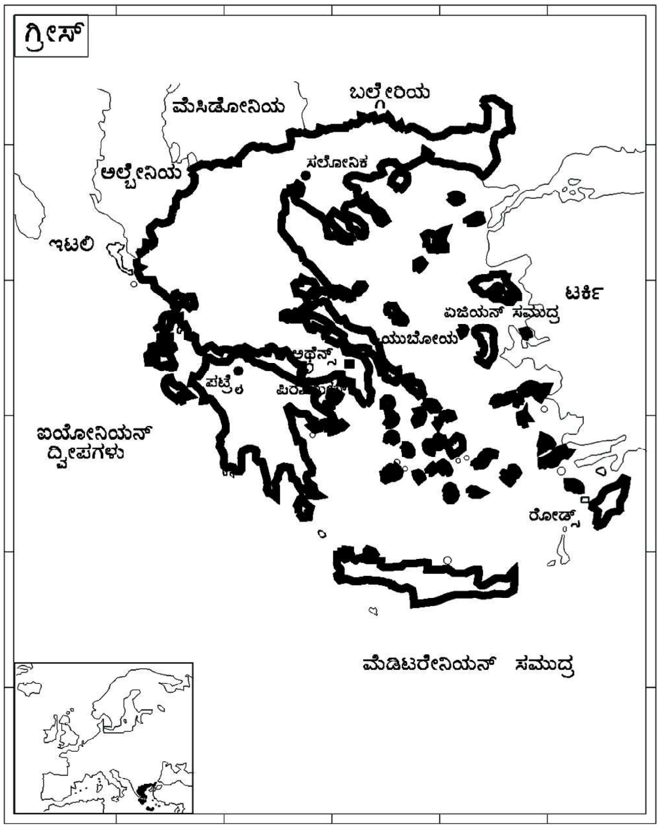

ವಾಯುಗುಣ : ಗ್ರೀಸಿನದು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ವಾಯುಗುಣ. ದಕ್ಷಿಣ ಗ್ರೀಸ್ ಮತ್ತು ದ್ವೀಪಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಚ್ಚನೆಯ ಶುಷ್ಕ ಬೇಸಗೆ ಮತ್ತು ಮಳೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ತಂಪಾದ ಚಳಿಗಾಲವನ್ನುಳ್ಳ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಗ್ರೀಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆ ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲಗಳ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಅಂತರವುಳ್ಳ ಖಂಡಾಂತರವಾಯುಗುಣವನ್ನೂ, ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಪೈನ್ ಮಾದರಿಯ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಉತ್ತರದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಚಳಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಡಲ್ಗಾಳಿ ಬೀಸುವುದರಿಂದ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಪರ್ವತಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಅಧಿಕ. ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 50 ಸೆಂಮೀ – 120 ಸೆಂಮೀ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 38–80 ಸೆಂಮೀ. ಅಥೆನ್ಸ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 37^0ಸೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 17^0ಸೆ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳು: ತ್ರೇಸ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯ : ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗವೂ ತ್ರೇಸಿನ ಉತ್ತರ ಭಾಗವೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರ್ವತಮಯ ಪ್ರದೇಶ. ಪರ್ವತ ಪಂಕ್ತಿಗಳ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಅಲ್ಬೇನಿಯ, ಯೂಗೋಸ್ಲಾವಿಯ ಮತ್ತು ಬಲ್ಗೇರಿಯಗಳಿವೆ. ಇವು ನಾಲ್ಕು ನದೀ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಸೀಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ವಾರ್ಡಾರ್, ಸ್ಟ್ರೂಮ, ನೆಸ್ಟಾಸ್ ಮತ್ತು ಮೆರಿಟ್ಸ ನದಿಗಳ ಮುಖಜಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯ ಮತ್ತು ತ್ರೇಸಿನ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಹಾರದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನೂ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯದಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣು ಬೆಳೆಗಳು ಮುಖ್ಯ. ಈ ಭಾಗದ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರುಗಳೆಂದರೆ ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡ್ರೂಪಾಲ್ಸೀಸ್, ಇವಾಜಿಯಸ್, ತೀರದ ಕವ್ವಾಲ ಮತ್ತು ವಾರ್ಡಾರ್ ನದಿಯ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿನಂತಿರುವ ಸ್ಯಾಲೊನೀಕ.

ಎಪಿರಸ್: ಪಿಂಡಸ್ ಪರ್ವತದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಇರುವ ಭಾಗ ಎಪಿರಸ್ ಏಡ್ರಿಯಾಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರತೀರದುದ್ದಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ಪುಟ್ಟ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳುಂಟು. ಎಪಿರಸಿನ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಕೆಲವೇ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಧಾನ್ಯ ಬೆಳೆದರೂ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು ಕುರಿಸಾಕಣೆ. ಪಿಂಡಸ್ ಪರ್ವತದ ಇಕ್ಕೆಲದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂದರೆ ವಿಭಿನ್ನ ವಾಯುಗುಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಪಿಂಡಸ್‌ನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಕ್ಕಿರುವ ಎಪಿರಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಮಳೆ ಆಗುವುದರಿಂದ ಬೆಳೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ.

ತೆಸಲಿ: ಮಧ್ಯ ಗ್ರೀಸಿನ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಏಜೀಯನ್ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತಿದೆ. ಇದು ಪಿಂಡಸ್ ಪರ್ವತಪಂಕ್ತಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಎಪಿರಸಿನಿಂದಲೂ ಒಲಿಂಪಸ್ ಪರ್ವತದಿಂದಾಗಿ ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯದಿಂದಲೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ತೆಸಲಿಯ ಮೈದಾನಗಳು ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯದಂತೆ ಫಲವತ್ತಾಗಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿವೆ. ಗ್ರೀಸಿನ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಗಿಂತ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಭೂಮಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಒದಗಿಬಂದಿದೆ. ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಸಲ್ಯಾಂಬ್ರಿಯ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಲರಿಸ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ವೋಲಾಸ್ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು.

ಮಧ್ಯ ಗ್ರೀಸ್ : ತೆಸಲಿ ಮತ್ತು ಎಪಿರಸ್‌ಗಳ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಕಾರಿಂತ್ ಖಾರಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶವಿದು. ಗ್ರೀಸಿನ ರಾಜಧಾನಿ ಅಥೆನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಅದರ ರೇವುಪಟ್ಟಣವಾದ ಪೈರೀಯಸ್ ಇರುವುದು. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತ ಪಂಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟ ಅನೇಕ ಮೈದಾನಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ತೀಬ್ಸ್, ಲೆಬಾಡಿಯ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಮಿಯ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಈ ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ನಗರ ರಾಜ್ಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಶುಷ್ಕವಾದ್ದು. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಮಾದರಿಯ ಬೆಳೆಗಳು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಧಾನ್ಯಗಳು, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಆಲಿವ್ ಮುಂತಾದವು – ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಪೈರೀಯಸ್ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರು.

ಪೆಲೋಪಾನೀಸಸ್ : ಕಾರಿಂತ ಕೊಲ್ಲಿಯಿಂದಾಗಿ ಇದು ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಇದು ಗ್ರೀಸಿನ ಅಧಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಪ್ರದೇಶ. ಪೆಲೊಪಾನೀಸಸಿನ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣವಾದ ಪಟ್ರ್ಯಾಸ್ ಪ್ರಮುಖ ರಫ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗ ಶಿಲಾಮಯವಾದ, ಹಳ್ಳ ತಿಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗುಡ್ಡ ಸೀಮೆ. ಕುರಿ ಮೇಕೆಗಳ ಸಾಕಣೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿ. ಈ ಭಾಗ ಉಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಮೇಕೆ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ದಕ್ಷಿಣದ ಮೆಸೀನಿ ಪ್ರದೇಶದ ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ದ್ವೀಪದ್ರಾಕ್ಷಿ. ಅಂಜೂರ, ಕಿತ್ತಲೆ, ನಿಂಬೆ, ಖರ್ಜೂರ, ಆಲಿವ್, ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಮುಂತಾದವು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ.

ದ್ವೀಪಗಳು: ಗ್ರೀಸಿನ ದ್ವೀಪಗಳದು ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಭಾಗ. ಐಯೋನಿಯನ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ನಿಂಬೆ, ತರಕಾರಿ ಮುಂತಾದ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಅವುಗಳ ವಾಯುಗುಣ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಗ್ರೀಸ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ಕ್ರೀಟ್ ಸು. 1257 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ, 378 ಕಿಮೀ ಗರಿಷ್ಠ ಅಗಲ ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹೆಚ್ಚುಭಾಗ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ. ತೀರದಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮೈದಾನಗಳಿವೆ. ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಆಲಿವ್ ಮತ್ತು ತರಕಾರಿ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಅಲ್ಲಿಯ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಮೀನುಗಾರರಾಗಿ, ನಾವಿಕರಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಸಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಜೀವನ: ಸಸ್ಯ ಜೀವನ ಎತ್ತರಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 457 ಮೀ ವರೆಗಿನ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತಲೆ, ಆಲಿವ್, ಖರ್ಜೂರ, ಬಾದಾಮಿ, ದಾಳಿಂಬೆ, ಅಂಜೂರ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹೂವು ಮತ್ತು ಸುಗಂಧ ಬಳ್ಳಿಗಳು ಸಮೃದ್ಧ. 457 ಮೀ – 1066 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಓಕ್, ಚೆಸ್‌ನಟ್ ಮತ್ತು ಪೈನ್ ಮರಗಳ ಕಾಡುಗಳುಂಟು. 1066 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೀಚ್ ಮತ್ತು ಫರ್ ಮರಗಳಿವೆ.

ಗ್ರೀಸಿನಲ್ಲಿ ವನ್ಯಸಂಪತ್ತು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಇಲ್ಲ. ಕರಡಿ, ಕಾಡು ಬೆಕ್ಕು, ತೋಳ, ನರಿ, ಷ್ಯಾಮಾಯ್ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತೋಳಗಳುಂಟು.

ಗ್ರೀಸಿನ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ಆಧುನಿಕ ಗ್ರೀಕ್. ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಫ್ರೆಂಚ್ ಕೂಡ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಶೇ. 98 ರಷ್ಟು ಜನರು ಗ್ರೀಕ್ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಗ್ರೀಸಿನ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ, ಅಥೆನ್ಸ್ (ರಾಜಧಾನಿ) ಜನಸಂಖ್ಯೆ 745,514 (2002). ಸ್ಯಾಲೊನೀಕ, ಪೈರೀಯಸ್, ಪಟ್ರ್ಯಾಸ್, ಇರಾಕ್ಲಿಯಾನ್, ಲರಿಸ, ವೋಲಾಸ್ ಕ್ಯಾವಲ, ಕಾರ್ಫೂ ಮತ್ತು ಕೈಯಾಸ್. ಗ್ರೀಸಿನ ನಾಣ್ಯ ಯೂರೋ. (ಕೆ.ಆರ್.)

ಗ್ರೇಟ್ ಬೇಸಿನ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ. ತನ್ನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭೂಲಕ್ಷಣದಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಗ್ರೇಟ್ ಬೇಸಿನ್ ತಳಮೇಲಾದ ತ್ರಿಕೋಣದಂತಿದೆ. ವಿಸ್ತಾರ 302,400 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ಉಟಾದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಆ ರಾಜ್ಯದ 1/3 ಭಾಗವನ್ನೂ ಇಡೀ ನೆವಾಡವನ್ನೂ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡು ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ, ದಕ್ಷಿಣ ಓರೆಗಾನ್ ಮತ್ತು ಇಡಾಹೊಗಳಲ್ಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸಿಯೆರ ನೆವಾಡ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ವಾಸ್ಯಾಚ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು ಕೊಲರಾಡೊ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮೊಜಾವೆ ಮರುಭೂಮಿ – ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು.

ಗ್ರೇಟ್ ಬೇಸಿನ್ ಸಂವೃತಪ್ರವಾಹ ಪ್ರದೇಶ; ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಇದನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಿವೆ. ಮುಖ್ಯ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವಣ ಕಣಿವೆಗಳು ವಿಶಾಲವಾಗಿವೆ. ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಪರ್ವತಾಗ್ರಗಳು ಪಾದದಿಂದ 1,000–1600 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ.

ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನೀರು ಸರೋವರಗಳನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಉಪ್ಪು ನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರೇಟ್ ಸಾಲ್ಟ್ ಲೇಕ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 10–30 ಸೆಂಮೀ. ಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣದಿಂದಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಹರಿದು ಹೋಗುವಷ್ಟು ನೀರು ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸರೋವರಗಳು ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪು ಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ಗ್ರೀಸ್‌ವುಡ್ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ತಗ್ಗಿನ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಕೆಲವು ತೊರೆಗಳ ದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾಟನ್‌ವುಡ್ ಮರಗಳಿವೆ. ಇಳಿಜಾರುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸೇಜ್‌ಬ್ರಷ್, ಕುರುಚಲು ಓಕ್ ಮತ್ತು ಜೂನಿಪರ್ ಉಂಟು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಉಪೋಷ್ಣವಲಯದ ಮರುಭೂಮಿ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪೈನ್, ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಇಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಗಣಿ ಉದ್ಯಮ ಮತ್ತು ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ ಮುಖ್ಯ ಜೀವನೋಪಾಯಗಳು. ನಗ್ನೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುವ ಒಣಪ್ರದೇಶಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ನಗ್ನೀಕರಣದ ಹಂತಗಳನ್ನೂ ಗ್ರೇಟ್ ಬೇಸಿನಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. (ಎನ್.ಸಿ.ಜಿ.)

ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜ್ಯ: ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್, ವೇಲ್ಸ್, ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಇವುಗಳ ರಾಜಕೀಯ ಒಕ್ಕೂಟ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ವೇಲ್ಸ್ ಕೂಡಿ ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಆಗಿದೆ. ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಎರಡೂ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳಾದರೂ ಐರಿಷ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಐಲ್ ಆಫ್ ಮ್ಯಾನ್, ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ವಾಯವ್ಯತೀರದ ಬಳಿ ಇರುವ ಚ್ಯಾನಲ್ ದ್ವೀಪಗಳು – ಇವೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಉ. ಅ. $49^0 10'–60^0 50'$ ಹಾಗು ಪೂ.ರೇ. $1^0 45'–8^0 10'$ ಪ. ರೇ. ಗಳ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ.

ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜ್ಯ (ಯು.ಕೆ.) ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಬಳಸಿದ್ದು 1604 ರಲ್ಲಿ – ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ 6ನೆಯ ಜೇಮ್ಸ್ ದೊರೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾದ ಮೇಲೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡುಗಳ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟುಗಳು ಒಂದಾದಾಗ 1707ರಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಯಿತು.

ಐರ್ಲೆಂಡನ್ನು ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದು 1801ರಲ್ಲಿ. ಆಗ ಈ ಒಕ್ಕೂಟದ ಅಧಿಕೃತ ಹೆಸರು ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜ್ಯ ಎಂದಾಯಿತು. 1922ರಲ್ಲಿ ಐರ್ಲೆಂಡಿನ 26 ಕೌಂಟಿಗಳು ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಆ ಭಾಗ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. ಆ ಭಾಗ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದಂದಿನಿಂದ ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜ್ಯ ಎಂದಾಯಿತು.

ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜ್ಯದ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ವೇಲ್ಸ್ ಇವು ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನಿಂದ ಇದನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಸಾಗರವೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರ ಉತ್ತರ ಪಶ್ಚಿಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವಿದೆ. ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಇರುವುದು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ. ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೂ ಐರ್ಲೆಂಡಿಗೂ ನಡುವೆ ಐರಿಷ್ ಸಮುದ್ರವಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,29,957 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 60,609,153 (2002).

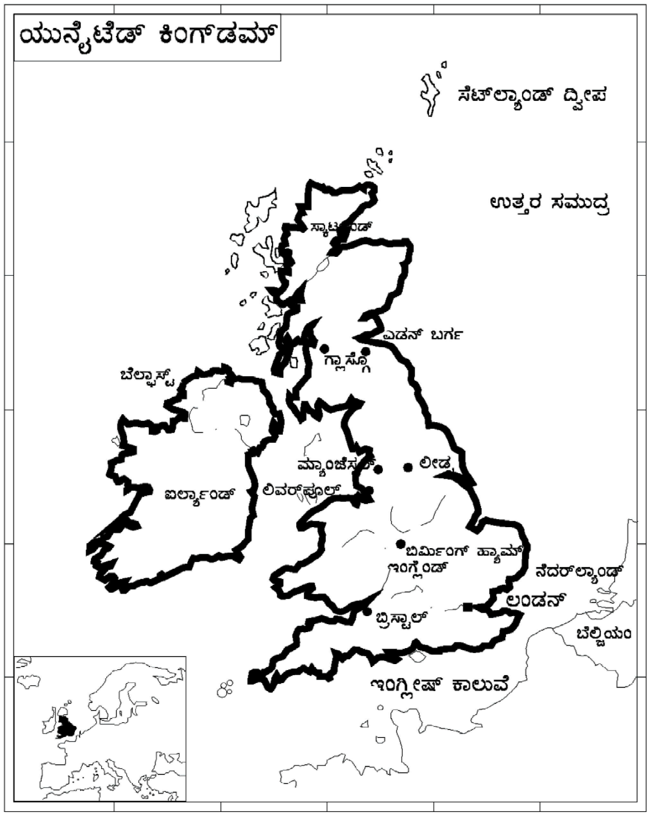

ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ವಾಯುಗುಣ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್. ವೇಲ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವೆಲ್ಷ್ ಭಾಷೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಚರ್ಚ್ ಆಫ್ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್, ಮೆಥಾಡಿಸ್ಟ್, ಪ್ರೆಸ್ಬಟೀರಿಯನ್, ಕಾಂಗ್ರೆಗೇಷನಲ್ ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಪ್ಟಿಸ್ಟ್ ಮತಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವವರೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ 5 ಲಕ್ಷ ಯಹೂದ್ಯರುಂಟು. ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ ಹಾಗು ರಾಜಧಾನಿ ಲಂಡನ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 70,07,091 (2002).

ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡ್, ಇದು ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜ್ಯದ ಭಾಗ. ಆಲ್ಸ್ಟರಿನ ಆರು ಕೌಂಟಿಗಳಾದ ಆಂಟ್ರಿಂ, ಆರ್ಮಾ, ಡೌನ್, ಫರ್ಮ್ಯಾನ, ಲಂಡನ್‌ಡೆರಿ, ಟಿರೋನ್ – ಇವು ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಸೇರಿವೆ.

ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡಿನದು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣ. ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಮೂರನೆಯ ಎರಡು ಭಾಗ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರು. ಉಳಿದವರು ಬಹುತೇಕ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕರು. ª ÃÄRå¥ÀÖ ¨ ÉÄåïÖd£ÀAS É2,97,200 (2000). (ಎನ್.ಎಸ್.ವಿ.)

ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಐಲೆಂಡ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ನೆಬ್ರಾಸ್ಕ ರಾಜ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ನಗರ. ಹಾಲ್ ಕೌಂಟಿಯ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಇದು ಲಿಂಕನ್ ನಗರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 136 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಓಮಹಾ ನಗರದ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ 224 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಪ್ಲ್ಯಾಟ್ ನದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮಹಾ ದ್ವೀಪದಿಂದಾಗಿ (ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಐಲೆಂಡ್) ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಮೊದಲ ಪರಿಶೋಧಕರು ಈ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಒಂದು ಹೆಗ್ಗುರುತಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದರು. ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 25,742. ಉತ್ತಮ ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿರುವ ಈ ನಗರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವರು ಜರ್ಮನಿಯ ವಲಸೆಗಾರರು (1857). ನಗರದ ಆಧುನಿಕ ಭಾಗವನ್ನು 1866ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾಯಿತು.

ಯೂನಿಯನ್ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮತ್ತು ಬರ್ಲಿಂಗ್ಟನ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಈ ನಗರದ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ನೆಬ್ರಾಸ್ಕ ರಾಜ್ಯದ ಹೆದ್ದಾರಿಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಯೂ ಈ ನಗರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತ್ತು. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ಲ್ಯಾಟ್ ನದಿಯನ್ನು ನೀರಾವರಿಗೆ

ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಈ ನಗರ ನೀರಾವರಿಯ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ಬೀಟ್ ಸಕ್ಕರೆ ಪರಿಷ್ಕರಣ, ಮಾಂಸದ ಡಬ್ಬೀಕರಣ, ಧಾನ್ಯಗಳ ದಾಸ್ತಾನು ಈ ನಗರದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯಮಗಳು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಕ್ಯಾನ್ಯನ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಆರಿಜೋನ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಲರಾಡೋ ನದಿಯ ಕೊರೆತದಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿರುವ ಆಳವಾದ ಕಮರಿ. ಇದರ ಹೊರಗೋಡೆಗಳ ನಡುವೆ ಹಲವು ವರ್ಣರಂಜಿತ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಕಮರಿಯೊಳಗೆ ಕಮರಿಗಳು ಕವಲುಕವಲಾಗಿ ಸಾಲು ಸಾಲಾಗಿ ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ ವಿಚಿತ್ರ ವಿನ್ಯಾಸ ಮೆರೆದಿವೆ. ಇದರ ಅಗಲ 6–30 ಕಿಮೀ ಕೆಲವು ಕಡೆ 2 ಕಿಮೀ ಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಾಗಿದೆ. ಆರಿಜೋನ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಅಂಚಿನಿಂದ ನೆವಾಡದ ಬಳಿಯ ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ವಾಷ್ ಗುಡ್ಡಗಳ ಸಾಲಿನವರೆಗೆ ಸು. 450 ಕಿಮೀ ಸಾಗಿದೆ. ಕೊಲೊರಾಡೋ ನದಿ ಈ ಕಮರಿಯಲ್ಲಿ 170 ಕಿಮೀ ದೂರ ಸುತ್ತಿ ಬಳಸಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಕಮರಿಯ ಗುಡ್ಡಗಳ ಬಣ್ಣ ಮಾಸಲು ಕೆಂಪು. ಆದರೆ ಒಂದೊಂದು ಪದರಕ್ಕೂ ಪದರಗಳ ಸಮೂಹಕ್ಕೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಣ್ಣವುಂಟು. ಮಾಸಲು ಹಳದಿ. ಸಾಧಾರಣ ಹಸುರು, ಎಳೆಗೆಂಪು – ಇಂಥ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಇದರ ಗುಡ್ಡಗಳು ಮನಮೋಹಕವಾಗಿವೆ. ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಕ್ಯಾನ್ಯನ್ನಿಗೆ ಸಾಟಿಯಾದ ಕಮರಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲ.

ಕಲ್ನಾರು, ತಾಮ್ರ, ಸೀಸ ಮತ್ತು ಯುರೇನಿಯಂ ಇಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಖನಿಜಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಯುಗದ ಬಂಡೆಗಳೂ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಕಮರಿಯ ಕೆಳಗಿನ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಮುದ್ರ ಚಿಪ್ಪುಗಳು; ಟ್ರೈಲೋಬೈಟ್, ಸಮುದ್ರ ಸಂಧಿಪದಿಗಳು, ಒಂಟೆ ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ಡೈನೋಸರ್ (ಮೂಳೆ ಮತ್ತು ಹೆಜ್ಜೆ ಗುರುತು); ನೆಲದ ಸ್ಲಾತ್ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಜೀವಿಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಜೀವಿಗಳ ಪರಿಚಯ ದೊರಕುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯಪ್ರಾಣಿ ಜೀವನ : ಭೂಗುಣ, ವಾಯುಗುಣ, ಭೂಮಿಯ ಮಟ್ಟ ಇವಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕ್ಯಾನ್ಯನ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಐದು ಜೀವವಲಯಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಸಸ್ಯಗಳಿಲ್ಲ. ಕಮರಿಯ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಸಸ್ಯರಹಿತವಾಗಿ ಮರುಭೂಮಿಯ ಲಕ್ಷಣ ಹೊಂದಿದೆ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪೈನ್, ಫರ್ ಮತ್ತು ಆಸ್ಪಿನ್ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ನೂರು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳೂ 60 ಬಗೆಯ ಸ್ತನಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ 25 ಬಗೆಯ ಸರ್ಪಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ತಡೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಕಮರಿಯ ವಿವಿಧ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕಮರಿಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಜನಜೀವನದ ಕುರುಹುಗಳುಂಟು.

1919 ರಲ್ಲಿ 2,58,118 ಹೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಕ್ಯಾನ್ಯನ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಪಾರ್ಕ್ ಪ್ರವಾಸ ಕ್ಷೇತ್ರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಕ್ಯಾನ್ಯನಿನ ಉತ್ತರದ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಚುಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಲು 347 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಯನ್ನೂ 34 ಕಿಮೀ ರೈಲು ಮಾರ್ಗವನ್ನೂ ಹಾಕಲಾಗಿದೆ. ರಮ್ಯವಾದ ಈ ಭಾಗದ ಕಮರಿಯ ಎರಡು ಅಂಚುಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಗಾಗಿ ವಸತಿಗಳಿವೆ. ಪ್ರಪಾತದೊಳಗೆ ಹೇಸರಗತ್ತೆಯ ಸವಾರಿ ಮಾಡುವುದೂ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ಮೋಟಾರ್ ದೋಣಿ ಅಥವಾ ಗಾಳಿ ತುಂಬಿದ ತೆಪ್ಪದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವುದೂ ರೋಮಾಂಚಕಾರಿ ಅನುಭವ. ಕಮರಿಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಚು ಇಡೀ ವರ್ಷ ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಗೆ ತೆರೆದಿರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದ ಅಂಚಿನ ಪ್ರವಾಸಿಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿರುತ್ತಾರೆ. ಕ್ಯಾನ್ಯನ್ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಲು ರೈಲು ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ಸೌಲಭ್ಯಗಳುಂಟು. ಹೆಲಿಕ್ಯಾಪ್ಟರ್‌ನಲ್ಲೂ ಕ್ಯಾನ್ಯನ್‌ನ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ಸ್: ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಖಂಡಾಂತರ ಮಳುಗುದಡದ (ಕಾಂಟಿನೆಂಟಲ್ ಷೆಲ್ಫ್) ಒಂದು ಭಾಗ. ನ್ಯೂಫೌಂಡ್‌ಲೆಂಡ್‌ನ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಸು. 560 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಡಿದೆ. ಇದೊಂದು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಕೇಂದ್ರ. ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಹಲವು ಮುಳುಗುದಡಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಬ್ಯಾಂಕ್, ಸೇಂಟ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೀನ್ ಬ್ಯಾಂಕ್. ಈ ದಡಗಳ ಸರಾಸರಿ ಆಳ 30 ಫ್ಯಾದಂ, ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ 100 ಫ್ಯಾದಂ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲೆ ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ಶೀತಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹವೂ ಗಲ್ಫ್ ಸ್ಟ್ರೀಂ ಉಷ್ಣಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹವೂ ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಈ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರವಾಹಗಳ ಕೂಡುವಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ದಟ್ಟವಾದ ಮಂಜು ಕವಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಶೈತ್ಯ ಉಷ್ಣ ಪ್ರವಾಹಗಳ ಸಂಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುವ ಜೀವರಾಶಿ ಮೀನುಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಆಹಾರ. ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಮತ್ಸ್ಯಸಂಪತ್ತನ್ನು ಜಾನ್ ಕ್ಯಾಬಟ್ ನಾಲ್ಕು ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆ ಕಂಡ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾಡ್, ಹ್ಯಾಡಕ್, ಗುಲಾಬಿ ಮೀನು, ಪೊಲಾಕ್, ಚಪ್ಪೆಮೀನು, ಹೆರಿಂಗ್, ಕಡಲಮೀನು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆನಡ, ಅಮೆರಿಕ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಪೋರ್ಚುಗಲ್, ಸ್ಪೇನ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸಿನಿಂದ ಮೀನು ಹಿಡಿಯಲು ಬಲೆದೋಣಿಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಮೀನುಗಳ ನಿಬಿಡತೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡುವ, ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕ್ಷೀಣಿಸದಂತೆ ರಕ್ಷಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಯೋಗವೊಂದು 1949ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎಲ್.ಕೆ.)

ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ರ್‍ಯಾಪಿಡ್ಸ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಮಿಷಿಗನ್ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ನಗರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಎರಡನೆಯ ನಗರ. ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 771,185. 1838ರಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯಾಗಿತ್ತು. 1850ರ ವೇಳೆಗೆ ನಗರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. 1824ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೊದಲೇ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಇಂಡಿಯನ್ ವಸತಿಗಳೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಇದ್ದವು. ಪೀಠೋಪಕರಣ, ರೈಲ್ವೆ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಬೃಹತ್ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ. ಎರಕದ ಸರಕುಗಳು, ರೆಫ್ರಿಜಿರೇಟರ್, ಯಂತ್ರಗಳ ಬಿಡಿ ಭಾಗಗಳು, ರೇಡಿಯೊ ಫೋನೋಗ್ರಾಫ್, ಸೀಸದ ಸಾಮಾನು, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತು, ಗೊಬ್ಬರ, ಬಣ್ಣ, ಕಾಗದ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಈ ನಗರದಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಸುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕಲಾವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಮತ್ತು ಪೀಠೋಪಕರಣ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳೂ ರಂಗ ಮಂದಿರಗಳೂ ಇವೆ. ಕಾಲ್‌ವಿನ್ ಕಾಲೇಜೂ ಮಿಷಿಗನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಮತ್ತು ಮಿಷಿಗನ್ ಸ್ಟೇಟ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವಿಸ್ತರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯ ಕೇಂದ್ರವೂ ಇಲ್ಲಿವೆ.

ಅಮೆರಿಕದ ಮಿನ್ನೆಸೋಟದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿ ಇದೆ.

(ಎಸ್.ಎನ್.ಎಲ್.ಕೆ.)

ಗ್ಲಾಸ್ಟರ್: ಈ ಹೆಸರಿನ ನಗರಗಳು ಮೂರಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದು, ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಗ್ಲಾಸ್ಟರ್‌ಷೈರಿನ ಕೌಂಟಿ ಪಟ್ಟಣ, ಇದು ಪಶ್ಚಿಮ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ವಿಮಾನ, ವ್ಯವಸಾಯೋಪಕರಣ, ರೈಲ್ವೆ ಸಾಧನಸಾಮಗ್ರಿಗಳು, ಪೀಠೋಪಕರಣ, ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ, ಚಲನಚಿತ್ರ ಕ್ಯಾಮೆರ ಮುಂತಾದವು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಮರ ಕೊಯ್ಯುವುದು ಒಂದು ಹಳೆಯ ಉದ್ಯಮ. ರೋಮನ್ ಆಕ್ರಮಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗ್ಲಾಸ್ಟರ್ ಒಂದು ಪುರವಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಸನ್ನಿವೇಶದಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಸೇಂಟ್ ಪೀಟರ್ ಅಬೆಯಿಂದಾಗಿ ಇದು ಬೆಳೆಯಿತು. ಇದು ಪ್ರಾಚೀನ ಆಂಗ್ಲಿಯನ್ ರಾಜ್ಯವಾದ ಮರ್ಷಿಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. 1ನೆಯ ಜೇಮ್ಸ್ ದೊರೆ ಇದಕ್ಕೆ ನಗರದ ಸ್ಥಾನ ನೀಡಿದ(1605).

ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಮ್ಯಾಸಚೂಸೆಟ್ಸ್ ರಾಜ್ಯದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ನಗರವಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 21,789. 1642ರಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಊರಾಗಿತ್ತು. ಸ್ಕೂನರ್ ಎಂಬ ಹಡಗನ್ನು ಮೊದಲು ಕಟ್ಟಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಕಳೆದುಹೋದ ಮೀನುಗಾರರ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಸ್ತನ ಕಂಚಿನ ಪ್ರತಿಮೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಇದು ಬೇಸಗೆಯ ವಿಹಾರಕೇಂದ್ರವಾಗಿಯೂ ಕಲಾವಿದರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಯೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತಿಗಳಿಗೂ ಕಲಾವಿದರಿಗೂ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ವಾತಾವರಣವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಹ್ಯಾಮಂಡ್ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಒಳ್ಳೆಯ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಿವೆ. ಅನೇಕ ಲೇಖಕರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ಲಾಸ್ಟರಿನ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ.

ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ನ್ಯೂ ಜರ್ಸಿ ರಾಜ್ಯದ ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ಲಾಸ್ಟರ್ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 15,511. ಇದು ಡೆಲಾವೇರ್ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 1623ರಲ್ಲಿ ವಸತಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಡಚ್ ನೆಲಸುಗಾರರಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಇದನ್ನು 1664ರಲ್ಲಿ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇದರ ಬಳಿ 1899ರಲ್ಲಿ ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ಉದ್ಯಮ

ಆರಂಭವಾಯಿತು. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದು ಕೈಗಾರಿಕಾಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣ ಸಾಮಗ್ರಿ ಮತ್ತು ರಟ್ಟಿನ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳು, ಕಾರ್ಕ್, ಮಕ್ಕಳ ಉಡುಪು ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎಲ್.)

ಗ್ಲ್ಯಾಸ್ಗೋ: ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಒಂದು ನಗರ ಮತ್ತು ಬಂದರು, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಕ್ಲೈಡ್ ನದಿಯ ಮುಖದಿಂದ 32 ಕಿಮೀ ಮೇಲಕ್ಕೆ, ಅದರ ಎರಡು ದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಎಡಿನ್ ಬರೋ ನಗರಕ್ಕೆ 70.4 ಕಿಮೀ. ಲಂಡನ್ನಿಗೆ 633.6 ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 577689. ನಗರದ ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಕ್ಲೈಡ್ ನದಿಯ ಉತ್ತರ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿವೆ. ಗ್ಲ್ಯಾಸ್ಗೋದ ಸುತ್ತಲೂ ಹಲವು ಉಪನಗರಗಳಿವೆ.

ಗ್ಲ್ಯಾಸ್ಗೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಗ್ರಂಥಭಂಡಾರ ಮತ್ತು ಪೌರಸಭಾ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಗ್ರಂಥಾಲಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಇಲ್ಲಿ ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತು ತಯಾರಿಕೆ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕಬ್ಬಿಣ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ, ಬಟ್ಟೆ, ಕಾಗದ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಗ್ಲ್ಯಾಸ್ಗೋ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕ್ಲೈಡ್ ನದಿಗೆ ಹನ್ನೊಂದು ಸೇತುವೆಗಳಿದ್ದು ಸರಕು ಸಾಗಿಸಲು ನದಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. *

ಗ್ವಾಟೆಮಾಲ: ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತರದ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಉ.ಅ.$13^0 42'$–$17^0 49'$ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ 88^0–$30'$–$92^0 15'$ ನಡುವೆ ಇದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 108889 ಚ.ಕಿಮೀ. ಮೆಕ್ಸಿಕೊ, ಬಿಲಿಜ್, ಹೊಂಡುರಸ್, ಕೆರೆಬೀಯನ್ ಸಮುದ್ರ, ಎಲ್‌ಸಾಲ್ವಡಾರ್, ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ–ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ 88 ಕಿಮೀ. ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರತೀರವೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 288 ಕಿಮೀ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರತೀರವೂ ಇವೆ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 11,971,000 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಗ್ವಾಟೆಮಾಲ ನಗರ.

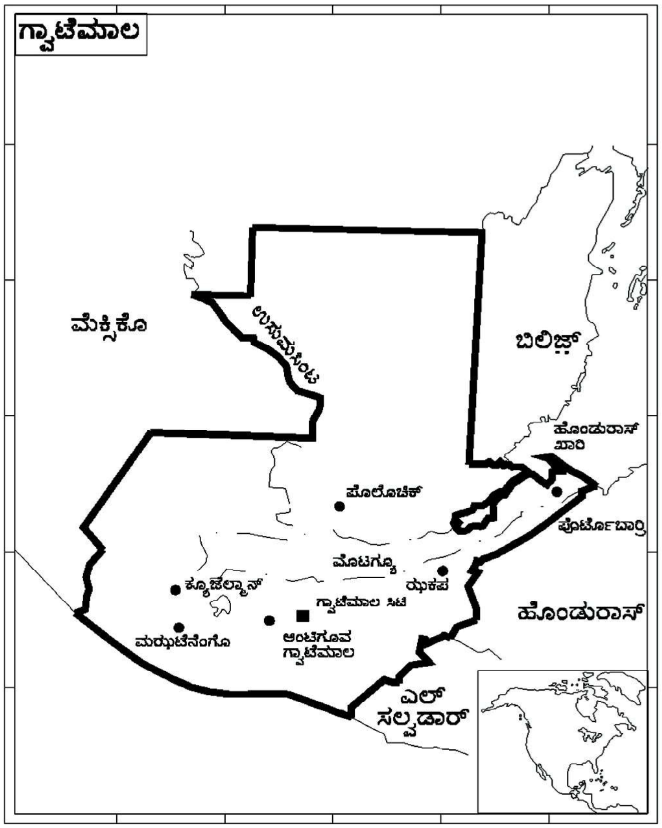

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ : ಗ್ವಾಟೆಮಾಲವನ್ನು ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಐದು ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. 1. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಕರಾವಳಿಯ ತಗ್ಗು ನೆಲ, 2. ಸಿಯೆರ ಮಾದ್ರೆ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ, 3. ಈ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, 4. ಅಂಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರತೀರದ ಇಳಿಜಾರಿನ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು 5. ಪೆಟೇನ್ ಬಯಲು.

1. ಮೆಕ್ಸಿಕೊದ ಚ್ಯಾಪಾಸ್ ಕರಾವಳಿ ಗ್ವಾಟೆಮಾಲದಲ್ಲಿ ಸು. 250 ಕಿಮೀ ಸಾಗಿ ಎಲ್‌ಸಾಲ್ವಡಾರಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಮೆಕ್ಸಿಕೊ– ಗ್ವಾಟೆಮಾಲ ಗಡಿಯ ಬಳಿ ಇದರ ಅಗಲ 40 ಕಿಮೀ. ಕರಾವಳಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಮರಳ ಪಟ್ಟಿಗಳಿವೆ.

2. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗುವ ಸಿಯೆರ ಮಾದ್ರೆ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಮತ್ತು ಸಾಲ್ವಡಾರ್ ರಾಜ್ಯಗಳತ್ತ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಹದಿಮೂರು ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ತಾಹೂಮೂಲ್ಕೊ (4,600 ಮೀ) ಇದು ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಶಿಖರ. ಇತರ ಕೆಲವು ಪರ್ವತಗಳು (4325 ಮೀ) ಅಕಾಟಿನಂಗೊ (4325 ಮೀ) ಫ್ವೇಗೋ (4193 ಮೀ) ಸಾಂತ ಮರಿಯಾ ಕ್ವೆಜಾಲ್ಟಿನಂಗೊ (4123 ಮೀ) ಮತ್ತು ಆಗುವ ಘುನಿಲ್ (3852 ಮೀ) ಅಟಿಲಾನ್ ಮತ್ತು ಪಕಾಯ (2780 ಮೀ) ಒಟ್ಟು 30 ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳ ಪೈಕಿ ಎರಡು ಈಗಲೂ ಜೀವಂತವಾಗಿವೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪಗಳು ಹೆಚ್ಚು.

3. ಸಿಯೆರ ಮಾದ್ರೆ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿಯ ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಬೀಳುವ ಕೆಲವು ನದಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುತ್ತವೆ.

4. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ತೀರದ ಪರ್ವತಗಳು ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿ ಮಧ್ಯೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿವೆ. ಸಿಯೆರ ಚಾಮ ಪರ್ವತ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬೆಲಿಜ಼ಿ ರಾಸ್ ರಾಜ್ಯದ ಕಡೆ ಸಾಗಿ ಕಾಕ್ಸ್‌ಕೂಂಬ್ ಪರ್ವತವನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಸಿಯೆರದ ಸಾಂತ ಕ್ರುಜ಼್, ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಪೂರ್ವದತ್ತ ಪೋಲೊಚೀಕ್ ಮತ್ತು ಸಾರ್ಸ್ಟೂನ್ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಸಾಗಿ ಕೊಕೋಲಿ ಭೂಶಿರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಸಿಯೆರದ ಲಾಸ್ ಮೀನಾಸ್, ಪೋಲೊಚೀಕ್ ಮತ್ತು ಮೊಟಾಗ್ವಾ ನದಿಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದೆ.

5. ಪೆಟೇನ್ ಬಯಲು ಗ್ವಾಟೆಮಾಲ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಭೂಮಿ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ನೀರು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಮಾಯ ನಾಗರಿಕತೆ ಇಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿತ್ತು.

ಗ್ವಾಟೆಮಾಲದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಸಣ್ಣವು; ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡವು. ಮೊಟಾಗ್ವಾ ನದಿ 400 ಕಿಮೀ ಹರಿದು ಕೆರೇಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ 144 ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ದೂರ ಹಡಗುಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಪೋಲೊಚೀಕ್ ನದಿಯ ಉದ್ದ 144 ಕಿಮೀ. ಇತರ ನದಿಗಳಪೈಕಿ ಊಸೂಮಾ ಸೀಂಟಾ, ಚಿಕ್ಸಾಯ್, ಮೊಟಾಗ್ವಾ ಮತ್ತು ಸಾರ್ಸ್ಟೂನ್ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಪೆಟೇನ್, ಗಾಲ್ಫೊಡುಲ್ಸೆ, ಆಟಿನಾಳ್– ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಸರೋವರಗಳು.

ವಾಯುಗುಣ : ಪರ್ವತಮಯವಾದ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ವಾಯುಗುಣ ಸಂಕೀರ್ಣವಾದದ್ದು. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರದಲ್ಲೂ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಮಾನ್ಸೂನ್ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ; ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ (ಮೇ–ಅಕ್ಟೋಬರ್) ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ. ಉಷ್ಣತೆ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅತಿಯಾದ ಚಳಿ ಇಲ್ಲ. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 42.6 ಸೆ. ಚಳಿಗಾಲ–ಬೇಸಗೆ ಕಾಲಗಳ ನಡುವೆ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಪಶ್ಚಿಮ ಗ್ವಾಟೆಮಾಲದ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಹಂಚಿಕೆ 30.8^0 ಸೆ–36.9^0 ಸೆ.

ಜನಜೀವನ : ಈ ರಾಜ್ಯದ ಜನರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಂಡಿಯನ್ ಜನಾಂಗದವರು. ಮತ್ತು ಅಪ್ಪಟ ಸ್ಪೇನಿಗರು. ಶೇ. 2 ರಷ್ಟು ಕಪ್ಪುಜನ ಮತ್ತು ಶೇ. 8½ ಸಂಮಿಶ್ರ ಜನ. ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 122. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್. ಮಾಯ ಇಂಡಿಯನ್ನರಲ್ಲಿ 6 ಮುಖ್ಯ ಭಾಷೆಗಳೂ 21 ಪ್ರದೇಶ ಭಾಷೆಗಳೂ ಇವೆ. ಬಹುತೇಕ ಜನ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕರು. ಸು. ಶೇ.4 ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರು. ವ್ಯವಸಾಯ ಯೋಗ್ಯ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ $1/3$ ಭಾಗದಷ್ಟು ಭೂಮಿ ಕೃಷಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಕಾಫಿ, ಬಾಳೆ, ಹತ್ತಿ, ಕೋಕೋ, ಸೆಣಬು, ಕಾಫಿ ಮೇಲುನಾಡಿನ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ; ಬಾಳೆ ಬೆಳೆಯುವುದು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ. ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಕುರಿ ಸಾಕುವ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ಗ್ವಾಟೆಮಾಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನೇಕಾರರಿಗೆ ಉಣ್ಣೆ ಸರಬರಾಜಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ವಾಟೆಮಾಲದಲ್ಲಿ ಸಿಮೆಂಟ್, ಮೇಣದ ಬತ್ತಿ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಸಿಗರೇಟ್, ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳು, ಟೈರು, ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಸೀಸ, ತವರ, ಕ್ರೋಮ್ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿ ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿನ್ನ ವಸಾಹತು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ರಫ್ತಾಗುವಷ್ಟು ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಸಾರಿಗೆ–ಸಂಪರ್ಕ : ರೂಸ್ವೆಲ್ಟ್ ಹೆದ್ದಾರಿ ಮತ್ತು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರದ ಹೆದ್ದಾರಿ – ಈ ಎರಡು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಗ್ವಾಟೆಮಾಲ ನಗರದಿಂದ ಪ್ವೆರ್ಟೊ ವಾರ್ಯೊಸ್ ಮತ್ತು ಮಾಟಿಯಾಸ್ ದ ಗಾಲ್ವೆಝ್ ರೇವುಗಳಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ 288 ಕಿಮೀ ಗಳ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಹೆದ್ದಾರಿ 1959 ರಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ತೆರೆಯಿತು. ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 280 ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ನದಿಗಳು ಮತ್ತು ಸರೋವರಗಳು ಜಲಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಸರಕುಗಳ ಸಾಗಣೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಗ್ವಾಟೆಮಾಲದ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು ಕೆರಿಬಿಯನ್ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ

ಪ್ವೆರ್ಟೊ ವಾರ್ಯೊಸ್, ಸ್ಯಾಂಗ್ ಹೋಸೇ ಇನ್ನೊಂದು ಬಂದರು. ಇದು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಮುಖ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಗ್ವಾಟೆಮಾಲ ನಗರದ ಬಳಿ ಇದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ 46 ಸಣ್ಣ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು ಗ್ವಾಟೆಮಾಲದ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳಲ್ಲಿವೆ.

ಗ್ವಾಟೆಮಾಲದ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ವಾಟೆಮಾಲದ ನಗರ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 11,50,452 (2002). ಎಸ್ಕ್ವಿಂಟ್ಲಾ, ಕೆಸಾಲ್ಟೆನಾಂಗೊ, ವಿಟಾಲ್ಟ್ಯೂಲು, ಕೊವಾನ್, ಪೆರ್ಟೊ ವಾರ್ಯೊಸ್ ಮತ್ತು ಸಾಕಾಪ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಗ್ವಾಟೆಮಾಲ ನಗರ: ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಗ್ವಾಟೆಮಾಲದ ರಾಜಧಾನಿ; ಆರ್ಥಿಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರ; ಗ್ವಾಟೆಮಾಲ ವಿಭಾಗದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಕೂಡ. ಗ್ವಾಟೆಮಾಲದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವಿನ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಸು. 1666 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರ ಪ್ವೆರ್ಟೊ ವಾರ್ಯೊಸ್‌ಗೆ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ 240 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಔನ್ನತ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ತಂಪಾಗಿದೆ. ಗ್ವಾಟೆಮಾಲದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಆಂಟೀಗುವ ನಗರ 1773 ರಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪದಿಂದ ನೆಲಸಮವಾದಾಗ ಅದರ ಬದಲು ಗ್ವಾಟೆಮಾಲ ನಗರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು (1776). ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕ ಸ್ಪೇನಿನಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಮೆಕ್ಸಿಕನ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೂ (1822 – 1823) ಅನಂತರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೂ (1823 – 1833). ಆ ಮೇಲೆ ಗ್ವಾಟೆಮಾಲ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಕೊನೆಗೆ ಗ್ವಾಟೆಮಾಲ ಗಣರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,150,452 (2004).

1917 – 1918 ರ ಭೀಕರ ಭೂಕಂಪದ ಅನಂತರ ನಗರವನ್ನು ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಉಕ್ಕು ಮತ್ತು ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಹಲವು ಭಾರಿ ಕಟ್ಟಡಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ಹಳೆಯ ನಗರದ ಹೊರವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಕವಾದ ವಸತಿ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ.

ಸರ್ಕಾರಿ ಕಚೇರಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಗ್ವಾಟೆಮಾಲ ನಗರ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕಚೇರಿಗಳು ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಗ್ವಾಟೆಮಾಲಾದಲ್ಲೇ ಇವೆ. ಇದೊಂದು ಸಾರಿಗೆ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯಕೇಂದ್ರ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಆರೋರ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಇದೊಂದು ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರ ಕೂಡ. ಜನತಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಮತ್ತು ಸ್ಯಾಂಗ್ ಕಾರ್ಲೊಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಇವೆ. ಪ್ರಾಕ್ತನ ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು, ಮೇಲು ಕಾಲುವೆ, ಕೇಂದ್ರೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, 1950ರ ಅಮೆರಿಕನ್ ಒಲಿಂಪಿಕ್ ಕ್ರೀಡೆಗಳಿಗಾಗಿ ಕಟ್ಟಲಾದ ಒಲಿಂಪಿಕ್ ನಗರ–ಇವೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಗ್ವಾಲಿಯರ್: ಭಾರತದ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ನಗರ: ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮತ್ತು ವಿಭಾಗದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ನಗರ ಹಿಂದೆ ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 865,800. ಉ. ಅ. $26^0 12'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $70^0 10'$ ಮೇಲಿರುವ ಈ ನಗರ ಆಗ್ರ ನಗರಕ್ಕೆ 115 ಕಿಮೀ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಆಗ್ರ – ಮುಂಬಯಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಗಂಗಾ ಯಮುನಾ ದೋಆಬ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಈ ನಗರ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ದೇಶದ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳೊಂದಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಈ ನಗರ ಮೂರು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಗ್ವಾಲಿಯರಿನ ಹಳೆಯ ನಗರ ಪ್ರದೇಶ ಇರುವುದು ಸು. 90 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಬಂಡೆಯೊಂದರ ಮೇಲೆ. ಕೋಟೆಯ ಹೊರಗಡೆ ಇರುವ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದ್ ಗೌಸ್ ಮತ್ತು ತಾನ್ ಸೇನ್ ಗೋರಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದುವು.

ಹಳೆಯ ನಗರ ಬಾರಾ ಬಜಾರ್, ದಾಲ್ ಬಜಾರ್, ಮಾಧವ ಗಂಜ್, ಫಾಲ್ಕಾ ಬಜಾರ್, ಜಾನಕ್ ಗಂಜ್‌ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಗ್ವಾಲಿಯರಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 40–50 ವಾಸಿಸುವುದು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ. ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ನಗರ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ಹೊಳಪಿನ ಹೆಂಚುಗಳು ಮತ್ತು ಆಭರಣಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಇದು ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕ ಕೇಂದ್ರ. ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ಗಿರಣಿಗಳೂ ಬಿಸ್ಕತ್ತು, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ ಮತ್ತು ಕುಂಭ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಇವೆ. ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜೂ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇವೆ. ಇವು ಆಗ್ರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ.

ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಜಿಲ್ಲೆ : ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3203 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಐದನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಅರಣ್ಯಮಯ. ಉಳಿದ ಭಾಗ ಭೂಮಿ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಗೋದಿ, ಬತ್ತ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಕಬ್ಬು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಕಲ್ಲು ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ನಗರದ ಭವ್ಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದಲೇ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿವೆ. (ಕೆ.ಆರ್.)

ಘ

ಘಟಪ್ರಭಾ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಬೆಳಗಾವಿ ಮತ್ತು ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಬೆಳಗಾವಿ ನಗರಕ್ಕೆ 40 ಕಿಮೀ ಪಶ್ಚಿದಲ್ಲಿ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಶ್ರೇಣಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ರಾಮಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸಿ, ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು, ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿಮ್ಮಲಗಿಯ ಬಳಿ ಕೃಷ್ಣೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಈ ನದಿಯ ಉದ್ದ 300 ಕಿಮೀ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾನೂರ, ಅಡಕೂರ, ದಡ್ಡಿ, ವಂಟಮುರ, ಘೋಡಗೇರಿ, ಕೊಣ್ಣೂರ, ಧೂಪದಾಳ, ಗೋಕಾಕ, ಹುಣಶ್ಯಾಳ, ಸುಣದೇಳಿ ಊರುಗಳೂ ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಚಿಮ್ಮಲಗಿಗಳೂ ಈ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿವೆ. ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುಧೋಳ ನಗರಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಮುಧೋಳ ಮತ್ತು ಬಾಗಲಕೋಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಸು. 112 ಕಿಮೀ ದೂರ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಗೋಕಾಕದ ಬಳಿಯ ಜಲಪಾತದ ಎತ್ತರ ಸು. 45 ಮೀ ಅಲ್ಲೊಂದು ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿ ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಸಾಗುವಳಿಗೂ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಗೂ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಘಟಪ್ರಭಾ ಕಣಿವೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ : ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ನಿರಂತರವಾಗಿಯೂ ವಿಪುಲವಾಗಿಯೂ ಬೀಳುವುದಾದರೂ ನದಿಯ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಅದು ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಹಾಗೂ ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವು ಪದೇ ಪದೇ ಕ್ಷಾಮ ಮತ್ತು ಆಭಾವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿತೊರೆಗಳ ಜಲಸಂಪತ್ತನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಭಾರಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಘಟಪ್ರಭಾ ಯೋಜನೆಯ ಮೂರು ಹಂತಗಳಿಂದ 2,42,105 ಹೆ. ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮುಂಗಾರು ಬೆಳೆಯನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂಗಾರು ಫಸಲನ್ನೂ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಆಳದ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣು ಇರುವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಜೋಳ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಗೋದಿ, ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ. ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿದ ಮೇಲೆ ಮಿಶ್ರ ತಳಿಯ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ಜೋಳ, ಹತ್ತಿ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು, ನೆಲಗಡಲೆ, ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ, ಗೋದಿ, ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಎಸ್.ವಿ.ಪಿ.ಎ.)

ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು : ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶವಂದರೆ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಆವರಿಸಿರುವ ಹೆಚ್ಚು ಏರು ತಗ್ಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಭೂ ಭಾಗ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಿಮಾಲಯ, ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳು, ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಭೂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೇ. 21 ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿವೆ. ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 9 ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಈ ಪ್ರಮಾಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಮತ್ತು ನಾಜೂಕಿನ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡುತ್ತಿವೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಮತ್ತು ಪರಿಸರ ಅದರಲ್ಲೂ ನಾಜೂಕಿನ ಸ್ಥಳೀಯ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನೀತಿ ಮತ್ತು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಯು (ಹಿಲ್

ಏರಿಯ ಡೆವಲೆಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಪ್ರೋಗ್ರಾಂ) 1972–73 ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಈ ಯೋಜನೆಯ ಉದ್ದೇಶವೇನೆಂದರೆ ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಭಾಗಶಃ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮತ್ತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿರುವ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಮರಗಳ ತೋಪು, ವ್ಯವಸಾಯ, ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ, ಅರಣ್ಯೀಕರಣ, ಮಣ್ಣಿನ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ತವಾದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು.

ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಿರ್ಗತಿಕ ಜನರಿಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಪ್ಯಾಕೇಜನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಗಿರಿಜನ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ (ಟ್ರೈಬಲ್ ಏರಿಯ) ಹಿಂದುಳಿದ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶ (ಲೆಸ್ ಡೆವಲೆಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಪ್ಲೈನ್ ಏರಿಯ) ಗಳಿಗೆ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ವಿಶೇಷ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಯೋಜಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ರಾಜ್ಯ ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಯೋಜನೆ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಧಿಯನ್ನು, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮತೋಲನ ಮತ್ತು ಇತರ ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಕೇಂದ್ರೀಯ ನೆರವಿನಡಿಯಲ್ಲಿ (ಸ್ಪೆಷಲ್ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಅಸಿಸ್ಟೆಂಟ್) ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ, (ಎಚ್.ಎ.ಡಿ.ಪಿ) ರೂಪಿಸಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಐದನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ 20 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು (ಡಬ್ಲ್ಯೂ.ಜಿ.ಡಿ.ಪಿ) ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಸು. 170 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಆರನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ 75 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯೋಜನೆ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ 560 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ಏರಿಕೆಯಾಯಿತು.

ಏಳನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಕೇಂದ್ರೀಯ ನೆರವಿನಡಿಯಲ್ಲಿ 116.50 ಕೋಟಿ ರೂ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ ಸೇರಿದಂತೆ 870 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು.

ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಪ್ರವರ್ಗಕ್ಕೆ (ಎ) ಶೇ. 90 ರಷ್ಟು ಸಹಾಯಧನ ಶೇ. 10 ರಷ್ಟು ಸಾಲದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ನೆರವು ಅಡಕವಾಗಿದೆ.

ವಿಶೇಷ ಕೇಂದ್ರೀಯ ನೆರವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಮತ್ತು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರವರ್ಗ (ಬಿ) ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೀಲಗಿರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ (ಯಾವ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ರೈತರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು) ವಿಶೇಷ ಕೇಂದ್ರೀಯ ನೆರವನ್ನು ಶೇ. 75 ರಷ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹಾಗೂ ಶೇ. 25 ರಷ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನೀಡಲಾಗುವುದು.

ಐದನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಯ ಫಲಾನುಭವಿಗಳ ಪರವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು.

ಆರನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಪರಿಸರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಹ ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ವಭಾವ (ಟ್ಯೂನರ್) ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ರಾಜ್ಯ ಯೋಜನೆ ಇವೆರಡು ಯಾವುದೇ ಮಹತ್ತಿನ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಲವು ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅವುಗಳೆಂದರೆ ವಲಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಪರಿಸರವನ್ನು ಯಥಾಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರುವುದು (ಸಬ್ ರೀಸ್ಟೋರೇಷನ್) ಪರಿಸರ ಸಂರಕ್ಷಣೆ (ಇಕೋ ಪ್ರಿಸರ್ವೇಶನ್) ಮತ್ತು ಪರಿಸರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ (ಇಕೋ ಡೆವಲೆಪ್‌ಮೆಂಟ್) ಪಡಿಸುವುದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾದವು. ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲು ಯೋಜನೆಗಳು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾದವುಗಳಾಗಿವೆ. (ಎಚ್.ಆರ್.ವಿ.)

ಘನ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆ: ಅನಗತ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಂದರಲ್ಲಿ ಬಿಸಾಡುವ ಘನರೂಪದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಘನ ತ್ಯಾಜ್ಯವಸ್ತುಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಘನತ್ಯಾಜ್ಯವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಸಹ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಗೃಹಬಳಕೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಗಣಿ, ಅಣುಸ್ಥಾವರ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಂದ ಅನಗತ್ಯವಾಗಿ ಬಿಸಾಡಿದ ಘನ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಮಾಣವು ದಿನದಿಂದ ದಿನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಯೊಂದು ಜಟಿಲವಾದ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದ್ದು ಇವುಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರ್ಮೂಲನೆ ಮಾಡಲು ಕಷ್ಟ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇವುಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದು, ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಪುನರ್‌ಬಳಕೆ ಮಾಡುವುದು ಎಲ್ಲರ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ.

ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ರಾಶಿಯ ತೀವ್ರತೆಯಿಂದ ಮಣ್ಣಿನ ಉತ್ಪಾದಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು, ಅಂತರ್ಜಲ ಮಲಿನವಾಗುವುದು ಹಾಗೂ ಹಲವಾರು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ರೋಗ ರುಜಿನಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಿಂದ ಹೊರಹಾಕುವ ತ್ಯಾಜ್ಯವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಹಲವಾರು ರೋಗಗಳು ಹರಡುತ್ತವೆ.

ಘನ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ಕಷ್ಟ ಸಾಧ್ಯವಾದರೂ ಅವುಗಳ ಉತ್ಪಾದನಾ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವಿಲೇವಾರಿ ಮಾಡಲು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮಾಡಬಹುದು.

ಘನ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಒಂದು ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಜಿಸುವುದು: ಘನ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದುದಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಗೃಹ ಬಳಕೆ, ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಹೊರದೂಡಿದ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗೊತ್ತು ಪಡಿಸಿದ ತೊಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ನಂತರ ಅವುಗಳನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಪುನಾರಾವರ್ತನೆಗೆ ಅಳವಡಿಸಬೇಕು. ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವುದರಿಂದ ರಸ್ತೆ ಬದಿಗಳು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ಮಾಲಿನ್ಯ ಹಾಗೂ ಇದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದು.

ಘನ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ವಿಸರ್ಜನೆಯ ಸಮಂಜಸ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಧಾನಗಳು: ಅನುಪಯುಕ್ತ ಘನ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಗೊತ್ತು ಪಡಿಸಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಕಸ ಹರಡುವುದನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಮಾಲಿನ್ಯವನ್ನೂ ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು. ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಜಲಮಾಲಿನ್ಯ ಕೆಟ್ಟವಾಸನೆ, ಗಾಳಿಯಿಂದ ವಸ್ತುಗಳು ಹರಡುವುದು ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಬಗೆ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಅನುಪಯುಕ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಸುಡುವುದರಿಂದ ಸು. 60% ರಷ್ಟು ಘನ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಅನುಪಯುಕ್ತ ವಸ್ತುಗಳೆಂದು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ ಜೈವಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಾದ ತರಕಾರಿ, ಗಿಡಮರ, ಎಲೆಗಳು, ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯನ ಅನುಪಯುಕ್ತ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಯಾಂತ್ರಿಕ ವಿಧಾನದಿಂದ ಕೃತಕ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವುದರಿಂದ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ಮಾಲಿನ್ಯವನ್ನು ತಡೆಯಬಹುದಲ್ಲದೆ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಕೃತಕ ಗೊಬ್ಬರದ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಬಹುದು. ಅನುಪಯುಕ್ತ ವಸ್ತುವೆಂದು ಎಸೆದಿರುವ ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಕಾಗದ, ಗ್ಲಾಸು, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಪುನರ್ ಬಳಕೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಕೆಲವು ಅನುಪಯುಕ್ತ ವಸ್ತುಗಳ ವಿಸರ್ಜನೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದು ಮತ್ತು ಕಚ್ಚಾವಸ್ತು ಕೊರತೆಗೆ ಪರಿಹಾರ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಬಹುತೇಕ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಕಾಗದ, ರಟ್ಟು ಬಳಸಿ ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಬಹುದು. ಈ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಘನ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗಬಹುದಾದ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು. (ಜಿ.ಡಿ.)

ಘರ್ಷಕ ಖನಿಜಗಳು: ಲೋಹ ಖನಿಜಗಳಷ್ಟೆ ಅಲೋಹ ಖನಿಜಗಳು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಪಡೆದಿವೆ. ಇವು ಭೌತಗುಣದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಕಾಠಿಣ್ಯತೆಯಿಂದಾಗಿ ಘರ್ಷಕ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಬಳಸಲು ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ. ವಿವಿಧ ಲೋಹ ಅಲೋಹ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಮೇಲೆ ಲೇಪವಾದ ಕಲ್ಮಶವನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕುವುದು, ಉಜ್ಜಿನಯಗೊಳಿಸುವುದು, ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಹೊಳಪು ಕೊಡುವುದು, ಹರಿತ ಉಂಟು ಮಾಡುವುದು, ಇವೆ ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಖನಿಜಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಕಲ್ಲು ಕೊಯ್ಯಲು, ಮೆರಗು ನೀಡಲು ಘರ್ಷಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಘರ್ಷಕಗಳಷ್ಟೆ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕೃತಕ ಘರ್ಷಕಗಳಿಗೂ ಬೇಡಿಕೆಯಿದೆ. ಕಾಠಿಣ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಈ ಖನಿಜಗಳು ದೃಢತೆಗಳಿಸಿರಬೇಕು. ಘರ್ಷಕ ಗುಣವುಳ್ಳ ಪ್ರಮುಖ ಖನಿಜಗಳೆಂದರೆ ಜಿಪ್ಸಮ್, ಟೋಪಾಜ್, ಕೊರಂಡಮ್, ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್, ವಜ್ರ ಮುಂತಾದವು. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಘಾಘ್ರಾ: ಗಂಗಾನದಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಟಿಬೆಟನಲ್ಲಿ ಮಾನಸ ಸರೋವರದ ಬಳಿ ರಕಸ್ ತಾಲ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ (ಉ.ಅ. 30° 40′ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 88° 48′) ಹುಟ್ಟಿ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಮೂಲಕ ಹರಿದು, ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಛಪ್ರಾ ಬಳಿ ಗಂಗಾ ನದಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಕೈಲಾಸ, ಕಾಮೆಟ್ ಮತ್ತು ಮಾಂಧಾಲ ಶಿಖರಗಳಿಂದಾದ ತ್ರಿಕೋಣದ ನಡುವೆ ಇದರ ಉಗಮ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಕನಿಯಾಲ ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟು. ಕೌರಿಯಾಲ ಎಂಬುದು ಇದರ ನೇಪಾಳಿ ಹೆಸರು. ಹಿಮಾಲಯ

ಮತ್ತು ಸಿವಾಲಿಕ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು, ಖೇರಿ ಮತ್ತು ಬಹ್ರಾಯಿಚ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ಮಧ್ಯ ಗಂಗಾ ಬಯಲನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ಇದಕ್ಕೆ ಘಾಘ್ರಾ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಘಾಘ್ರಾ ಎಂಬುದೇ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವ ಹೆಸರು. ಮುಂದೆ ಇದಕ್ಕೆ ದೇವೊಹಾ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು. ಹಿಮಾಲಯದ ವಿಶಾಲವಾದ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದು ಹಲವು ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡ ಉಪನದಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಶಾರ್ದಾ, ಭೇರಿ, ಸರಯೂ, ರಾಪ್ತಿ, ಛೋಟಿ ಗಂಡಕ್ ಇವು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳು.

ಘಾಘ್ರಾ ನದಿ ಸಣ್ಣದೋಣಿಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಟಾಂಡಾ ಬರಹಜ್, ರಿಬಿಲ್ ಗಂಜ್ ಇವು ಈ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರ ಸ್ಥಳಗಳು. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ನದಿ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ತಂದು ತುಂಬುವ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದಾಗಿ ಇದರ ನೆರೆನಾಡು ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ.

ಈ ನದಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಸೇತುವೆಗಳು ಬರ್ಹಾಮ್ ಘಾಟ್ ಬಳಿಯಲ್ಲೂ ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಘಾಘ್ರಾ ಜಲಾಶಯದಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ.

(ಆರ್.ಪಿ.ಎಸ್.)

ಘಾನ: ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಗಿನಿ ಖಾರಿಯ ಮೇಲಿರುವ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ಉ.ಅ. $4^0 45'$ ಮತ್ತು $11^0 10'$, ಪೂ.ರೇ. $1^0 12'$ ಮತ್ತು $3^0 15'$ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಪೂರ್ವ, ಉತ್ತರ, ಪಶ್ಚಿಮಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಟೋಗೋ, ಉತ್ತರ ವೋಲ್ಟ ಮತ್ತು ಕೋಟೆ ಡಿ ಐವರಿ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗಿನಿ ಖಾರಿಯೂ ಇವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,38,536 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,00,29,853 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಆಕ್ರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ; 4,78,355 (2001).

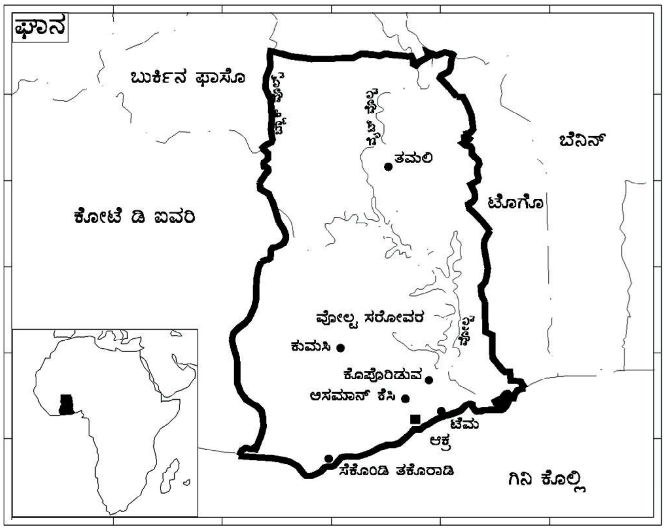

ಭೌತಲಕ್ಷಣ : ಘಾನ ರಾಜ್ಯ ಬಹುತೇಕ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶ. ನೈಋತ್ಯ, ವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ 333 ಮೀ ಎತ್ತರದ ನಗ್ನೀಕೃತ ಬಯಲುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಅಂಚಿನ ನೆಲ 666 ಮೀ ವರೆಗೂ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವುದುಂಟು. ಘಾನ ರಾಜ್ಯದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವೋಲ್ಟ ನದಿಯ ಕಣಿವೆಯ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 166 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಕಣಿವೆಯ ತುದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕ್ವಾಹು ಮತ್ತು ಗಂಬಾಗ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳ ಎತ್ತರ 500–585 ಮೀ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಅಕ್ವಾಪಿಂ–ಟೋಗೋ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 500 ಮೀ ಘಾನದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರಗಳಾದ ಅಫಾಡ್ಜಾಟೊ (970 ಮೀ) ಮತ್ತು ಡ್ಜೆಬೋಬೊ (960 ಮೀ) ಇಲ್ಲಿವೆ. ಕರಾವಳಿ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದ್ದು, ಮರಳಿನಿಂದಲೂ ಲಗೂನುಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಘಾನಕ್ಕೆ 534 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಸಮುದ್ರತೀರವುಂಟು. ವೋಲ್ಟ, ಪ್ರಾ ಆಂಕೋಬ್ರ, ಟಾನೊ – ಇವು ಘಾನದ ನದಿಗಳು.

ವಾಯುಗುಣ : ಘಾನ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ ಹೊಂದಿದೆ. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹಾರ ಮರುಭೂಮಿಯ ಕಡೆಯಿಂದ ದೂಳು ತುಂಬಿದ ಉಷ್ಣ ಬರಿತ ಶುಷ್ಕ ಮಾರುತವೂ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಿಂದ ತೇವಗೂಡಿದ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತವೂ ಘಾನದ ಮೇಲೆ ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಇವೆರಡೂ ಕೂಡುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಗುಡುಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬಿರುಗಾಳಿ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯನ ಚಲನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಋತುಗಳು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತವೆ. ಶುಷ್ಕಮಾರುತ ಬೀಸುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಗರಿಷ್ಠ ಮಳೆ 150 ಸೆಂಮೀ. ಉಷ್ಣತೆ ಮಳೆಯಷ್ಟು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 26^0 ಸೆಂ. – 29^0 ಸೆಂ. ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ಸಮುದ್ರ ಪ್ರಭಾವಗಳಿರುವಡೆ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ.

ಸಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ : ದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣದ ಬಹುಭಾಗ ಅರಣ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಮೀಸಲು ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಕೋಕೋ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗಿದೆ; ಬಾಳೆ, ತಾಳೆ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ನೆಲ ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮರಗೆಣಸನ್ನೂ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಸುತ್ತ ಜಂಬೀರ ಗಿಡಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳದ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲುಗಿಡ ವಿಶೇಷ.

ಸಿಂಹ, ಚಿರತೆ, ಕಿರುಬ, ಜಿಂಕೆ, ಆನೆ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಕಾಡುನಾಯಿ, ಚಿಂಪಾಂಜಿ, ಕೋತಿ, ಹೆಬ್ಬಾವು, ನಾಗರಹಾವು, ಆಡರ್ ಸರ್ಪ – ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ನದಿಗಳಲ್ಲೂ ನೀರು ನಿಂತ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ ಮೊಸಳೆಗಳುಂಟು. ವೋಲ್ಟ ನದಿಯಲ್ಲಿ ನೀರಾನೆಗಳಿವೆ. ವಿವಿಧ ವರ್ಗಗಳ ಹಲ್ಲಿಗಳು, ಆಮೆ, ದೊಡ್ಡ ಆಕಾರದ ಬಸವನ ಹುಳು ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಜನ: ಘಾನದ ಜನ ನೀಗ್ರೋ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಣಗಳಿವೆ, ಆಕಾನ್ ಬಣದಲ್ಲಿ ಟ್ವಿ ಮತ್ತು ಫಾಂಟಿ ಎಂದು ಎರಡು ತಂಡಗಳುಂಟು. ಟ್ವಿಗಳು ಅಶಾಂಟೀ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಘಾನದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಫಾಂಟಿಗಳು ಸಮುದ್ರತೀರಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ. ವೋಲ್ಟ ನದೀಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಗುಅನ್ ಬಣ ನೆಲೆಸಿದೆ. ಆ ನದಿಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇವಿ ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತು ಪ್ರಾಂತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಿವೆ. ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್.

ಘಾನದ ಜನರಲ್ಲಿ ಶೇ. 42 ಕ್ರೈಸ್ತರು, ಶೇ. 12 ಮುಸ್ಲಿಮರು, ಉಳಿದವರು ಆಫ್ರಿಕದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸರ್ವಚೇತನ ಪಂಥದವರು.

ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ : ಘಾನ ಬಹಳ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಸಾಹತು ರಾಜ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ಅದರ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ ಭಾರತದ ಆಧುನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಆರಂಭ ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಉತ್ತಮ ಬೋಧನೆಯನ್ನೊದಗಿಸಲು ಘಾನ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಘಾನದ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು ವ್ಯವಸಾಯ. ಸವನ್ನ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲದೆ ಶೇ. 22 ಭೂಮಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಶೇ. 17 ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ. ಘಾನದಲ್ಲಿ ಶೇ. 5 ರೈತರು. ಶೇ. 15 ಮಂದಿ ಮಾತ್ರ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕೋಕೋ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಈ ದೇಶದ ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು ಬತ್ತ, ತೆಂಗು, ನೆಲಗಡಲೆ, ಕಾಫಿ, ರಬ್ಬರ್, ಮರಗೆಣಸು, ಜಂಬೀರ ಫಲಗಳು, ಪೈನಾಪಲ್. ಘಾನ ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಗಮನ ನೀಡುತ್ತಿದೆ.

ಘಾನದ ಅರಣ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿವೆ. ಅವುಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 82,258 ಚ.ಕಿಮೀ. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿಯಬೇಕಾಗಿದ್ದರೂ ಮೀಸಲು ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮರಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮರಗಳನ್ನು ಪ್ಲೈವುಡ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ದಿಮ್ಮಿಗಳು ರಫ್ತಾಗುವುದು ಕಡಿಮೆ.

ಘಾನದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಮತ್ತು ವಜ್ರಗಳೂ ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಘಾನದ ಮುಖ್ಯ ಆಮದುಗಳು: ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು. ರಫ್ತುಗಳು: ಕೋಕೋ, ಅರಣ್ಯೋತ್ಪಾದನಗಳು, ಚಿನ್ನ, ವಜ್ರ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಮತ್ತು ಬಾಕ್ಸೈಟ್. ಘಾನದ ನಾಣ್ಯ ಸೀಡಿ (ನೂರು ಪೆಸವಾಗಳು).

ಸಾರಿಗೆ, ಸಂಪರ್ಕ : ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಸಂಚಾರ ಮತ್ತು ಸರಕುಗಳ ಸಾಗಣೆಗೆ ರೈಲು ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನ. ಆಕ್ರ, ಕೂಮಾಸಿ ಮತ್ತು ಟಾಕೊರಾಡಿ ನಗರಗಳಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಘಾನದಲ್ಲಿ 32,000 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಸಮುದ್ರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ರೇವುಗಳಿಲ್ಲ. ಸೆಕಂಡೀ–ಟಾಕೊರಾಡಿ ಒಂದು ಕೃತಕ ಬಂದರು. 1920 ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಈ ಬಂದರನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. 1962 ರಲ್ಲಿ ತೆರೆಯಲಾದ ಕೃತಕ ಬಂದರು ಟೆಮ. ಘಾನದಿಂದ ಆಫ್ರಿಕದ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಲಂಡನ್ ನಗರಕ್ಕೆ ವಿಮಾನ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ.

(ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಚ

ಚಂಡೀಗಢ: ಪಂಜಾಬ್ ಹರಿಯಾಣ ರಾಜ್ಯಗಳ ರಾಜಧಾನಿ, ಒಕ್ಕೂಟ ಪ್ರದೇಶ. ದೆಹಲಿಗೆ ಉತ್ತರ–ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 242 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 114 ಚ.ಕಿಮೀ. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 900920. ಚಂಡೀಗಢ ಸುಂದರ ನಗರ. ಇನ್ನೂ ಎರಡು ದಶಕಕೂಡ ತುಂಬದ ಈ ನಗರದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಪ್ರಪಂಚದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ನಾರ್ಮ ಎವೆನ್ಸನ್ ಬರೆದಿರುವಂತೆ ಇದರ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಒಂದು ನವ್ಯ ಕವಿತೆಯಿದ್ದಂತೆ. ಇದು ತಂತ್ರವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ವೇಗ–ಚಲನೆಗಳಿಗೂ ಬೆಳಕು ತುಂಬಿದ ಅನಂತ ದೃಷ್ಟಿಪಥಗಳನ್ನು ತೆರೆಯುವ ಮಾನವಕೃತ ವಿಶಾಲ ಆಯಾಮಗಳ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಸಂಕೀರ್ತನೆಯಂತಿದೆ.

ಚಂಡೀಗಢದ ಇತಿಹಾಸದ ಆರಂಭ 1947ರಲ್ಲಿ, ಭಾರತದ ವಿಭಜನೆ ಆದಾಗ, ಪಂಜಾಬ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಅದರ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಲಾಹೋರಿನೊಂದಿಗೆ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತು. ಪೂರ್ವಭಾಗ ಭಾರತದ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂತು. ಪೂರ್ವ ಪಂಜಾಬ್ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಜಲಂಧರ್‌ನಿಂದ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕಚೇರಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಸ್ಥಳಾವಕಾಶವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಸಿಮ್ಲಾ ನಗರಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಹೊಸ ಸರ್ಕಾರದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಲು ಹಲವು ನಗರಗಳು ಮುಂದೆ ಬಂದವು. ಹಳೆಯ ನಗರವೊಂದನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೊಸ ನಗರವೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದೇ ಅಗ್ಗವೂ ಸರಳವೂ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಯಿತು. ವಿವಿಧ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಈಗಿನ ನಗರದ ನಿವೇಶನವನ್ನು ಆರಿಸಲಾಯಿತು. ಪಂಜಾಬಿನ ನಗರಗಳಿಗೂ ದೆಹಲಿಗೂ ಈ ಸ್ಥಳದ ಸಾಮೀಪ್ಯ, ರಸ್ತೆ–ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕ, ಅಂತರ್ಜಲದ ಸೌಲಭ್ಯ, ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳ ಭವ್ಯ ಹಿನ್ನೆಲೆ–ಇವು ಈ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಆರಿಸಲು ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳು. ಈ ನಗರದಿಂದ 13 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಪುರಾತನ ಚಂಡೀ ದೇವಾಲಯದಿಂದಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಚಂಡೀಗಢವೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ನಗರದ ಪ್ರಥಮ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಮೇಯರ್ ಎಂಬವರು ಮ್ಯಾತ್ಯೂ ನಾವಿಕಿ, ಕಾರ್ಬ್ಯೂಸ್ಯೇಯ ಸೋದರ ಸಂಬಂದಿಪ್ಯೇರ್ ಷಾನ್ರೆ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿಗಳಾದ ಇ. ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ವೆಲ್ ಫ್ರೈ ಮತ್ತು ಜೇನ್ ಬಿ.ಡ್ಯೂ ಇವರ ಸಹಯೋಗದಿಂದ ರಚನೆಯಾಯಿತು. 1951–65ರಲ್ಲಿ ಚಂಡೀಗಢದಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಾಗೂ ಖಾಸಗಿ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಇವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದವು.

ಹೊರ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮನೋಹರವಾದ ಸಿವಾಲಿಕ್ ಬೆಟ್ಟದ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಈ ನಗರದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸುಖ್ನಾ ಚೋ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಪಾಟಿಯಾಲಿ ರಾವ್ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇವು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ಮೂರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಎಲ್ಲೆಕಟ್ಟುಗಳಿವೆ.

ನಗರವನ್ನು 46 ಸೆಕ್ಟರ್ ಅಥವಾ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ನಗರ ಯೋಜನೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಶವೆಂದರೆ ರಸ್ತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ನಗರದ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಹಾಗೂ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇರುವಂತೆ ಇದನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಸುಂದರವಾಗಿ ವಿನ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದರದು ಸರಳು ಚೌಕಟ್ಟಿನ ನಮೂನೆ. ಆದರೆ ಈ ಜಾಲದಲ್ಲಿ ಏಳು ಬಗೆಯ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ಏಳು ಗಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸಂಚರಿಸಬಹುದಾದ ವಾಹನಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ವೇಗಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನಗರದ ಕಾರ್ಯಭಾರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಇದು ಪ್ರಮುಖ ಶಿಕ್ಷಣಕೇಂದ್ರ ಕೂಡ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯವು ಧೂಮರಹಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಇವಲ್ಲದೆ ನಗರದ ಹೊರ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯಾಣದ ಪಂಚಕುಲ ಮತ್ತು ಪಂಜಾಬಿನ ಮೋಹಾಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾನಗಳಿವೆ. ಪಂಜಾಬ್, ಹರಿಯಾಣ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಚಂಡೀಗಢಕ್ಕೆ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು, ಅಂಬಾಲಾ, ದೆಹಲಿ, ಕಲ್ಕಾ ಮತ್ತು ಸಿಮ್ಲಾಗಳಿಗೆ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಜಿ.ಓ.)

ಚಂದ್ರ: ಭೂಮಿಯ ಏಕೈಕ ಉಪಗ್ರಹ. ಭೂಮಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೂ ಮಾನವ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ನಿಲುಕಬಹುದಾದುದರಿಂದ ಇತರ ಉಪಗ್ರಹಗಳಿಗಿಂತ ಚಂದ್ರ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದಾಗಿದೆ. ಇದರ ವ್ಯಾಸ 3,480 ಕಿಮೀ. ಇದು ಭೂಮಿಯ ವ್ಯಾಸದ $^1/_4$ ಭಾಗದಷ್ಟಾಗುವುದು. ಭೂಮಿಯ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಯ ಎಂಬತ್ತೊಂದನೇಯ ಒಂದರಷ್ಟನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಭೂಮಿಯಿಂದ 3,85,000 ಕಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವನು.

ಚಂದ್ರನು ಭೂಮಿಯ ಸಹಚರನಾಗಿದ್ದು, ಭೂಮಿಯ ಆಕರ್ಷಣ ಶಕ್ತಿಗೊಳಪಟ್ಟು ತನ್ನ ಅಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸುತ್ತುತ್ತಾ ಅಂಡಾಕಾರದ ಪಥದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವನು. ಹೀಗೆ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವಾಗ ಚಂದ್ರನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಭೂಮಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೂ ದೂರದಲ್ಲಿಯೂ ಬರುವನು. ಭೂಮಿಗೆ ಸಮೀಪದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಚಂದ್ರನ ನೀಚ ಸ್ಥಾನ (ಪೆರಿಜಿ) ಎಂತಲೂ ಮತ್ತು ದೂರದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಚಂದ್ರನ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನ (ಅಪೋಜಿ) ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ನೀಚಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಭೂ ಕೇಂದ್ರಬಿಂದುಗಳ ನಡುವಣ ಅಂತರ 3,56,000 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಉಚ್ಚ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅಂತರ 4,07,000 ಕಿಮೀ ಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಚಂದ್ರನ ಚಲನೆಯ ವೇಗ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನಕ್ಕಿಂತ ನೀಚ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಭೂಮಿಯ ಪಥದ ಸಮತಲಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರನ ಪಥ 5.9 ಕೋನಾಂತರದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಚಂದ್ರ ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತ ಒಂದು ಪೂರ್ಣ ಸುತ್ತು ಸುತ್ತಿಬರಲು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ 27 ದಿನಗಳು, 7 ಗಂಟೆ, 43 ನಿಮಿಷ ಹಾಗೂ 11.5 ಸೆಕೆಂಡ್ ಕಾಲವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಅವಧಿಯನ್ನು ನಾಕ್ಷತ್ರಿಕ ತಿಂಗಳು ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಭೂಗ್ರಹವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವುದರಿಂದ ಚಂದ್ರ ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತ ಒಂದು ಪೂರ್ಣ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಾಕಲು 29 ದಿನ ಮತ್ತು 12 ಗಂಟೆ ($29^1/_2$) ಅವಧಿ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಈ ಅವಧಿಯನ್ನು ಸೌರಮಾಸವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಹೀಗೆ ಚಂದ್ರನು ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತ ಒಂದು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಪೂರೈಸುವ ಆವರ್ತನವನ್ನು ಚಂದ್ರಮಾಸ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ಮತ್ತು ಒಂದು ಹುಣ್ಣಿಮೆ ಸೇರಿರುತ್ತದೆ.

ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಅದು ಶಾಖ ಮತ್ತು ಬೆಳಕನ್ನು ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಪಡೆದು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವುದು. ಆದರೆ ಭೂಮಿಗೂ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರನಿಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೊಂದಿದೆ. ಏನೆಂದರೆ, ಭೂಮಿ ತನ್ನ ಬಾಹ್ಯವಲಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲದು. ಆದರೆ ಇಂತಹ ಗ್ರಾಹಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಚಂದ್ರನು ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ಆದ ಕಾರಣ ಚಂದ್ರನಿಗೆ ವಾಯುಮಂಡಲವಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಜಲಮಂಡಲವಾಗಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಚಂದ್ರನು ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬೆಳಕು ಭೂಮಿಯನ್ನು ತಲುಪಲು 1 $^1/_2$ ಸೆಕೆಂಡ್ ಅವಧಿ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಗೋಚರಿಸುವ ಚಂದ್ರನ ಸ್ವರೂಪ ಒಂದು ರಾತ್ರಿಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ರಾತ್ರಿಗೆ ವ್ಯತ್ಯಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಎದುರಾದ ಚಂದ್ರನ ಭಾಗವು ಬೆಳಕಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮರೆಯಾಗಿರುವ ಕತ್ತಲಾದ ಭಾಗ ಭೂಮಿಗೆ ಎದುರಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ನಮಗೆ ಅಮವಾಸ್ಯೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚಂದ್ರನ ಪರಿಭ್ರಮಣೆಯು ಮುಂದುವರಿದಂತೆಲ್ಲಾ ಸೂರ್ಯ–ಚಂದ್ರ–ಭೂಮಿಯ ಕೋನಾಂತರವೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಚಂದ್ರನ ಪ್ರಕಾಶಿತ ಭಾಗವೂ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೆ ವೃದ್ಧಿ ಚಂದ್ರ ಎನ್ನುವರು. ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಮುಂದಿನ ದಿನದ ಚಂದ್ರನ ಪ್ರಕಾಶಿತ ಭಾಗವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದು ಇದನ್ನು ಕ್ಷೀಣ ಚಂದ್ರ ವೆನ್ನುವರು. ಈ ನಿರಂತರ ಕಾರ್ಯಗತಿಯನ್ನು ಚಂದ್ರನ ಕಲೆಗಳು ಎನ್ನುವರು. ಈ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಥಮ, ದ್ವಿತೀಯ, (ಹುಣ್ಣಿಮೆ) ಅಂತಿಮ ಮತ್ತು ಅಮವಾಸ್ಯೆಯೆಂದು ಚತುರ್ಥ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಚಂದ್ರನು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವನು. ಚಂದ್ರನ ಆಕರ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಮಹಾಸಾಗರಗಳ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ದಿನನಿತ್ಯ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇತರ ಆಕಾಶಕಾಯಗಳಿಗಿಂತ ಚಂದ್ರನು ಭೂಮಿಗೆ ಸಮೀಪವಿದ್ದು ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇದು ಮಾನವನ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದಿದೆ. 1969ನೆಯ ಜುಲೈ 21ರಂದು ಮಾನವನು ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಪಾದಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದ. (ಜಿ.ಟಿ.ಎನ್.)

ಚಂದ್ರಗಿರಿ[1]: ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಎರಡು ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇದನ್ನು ಚಿಕ್ಕ ಬೆಟ್ಟವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಬೆಟ್ಟ ಇಂದ್ರಗಿರಿ. ಚಂದ್ರಗಿರಿ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 924 ಮೀ. ಈ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ 13 ಬಸದಿಗಳಿವೆ. ಎಲ್ಲವೂ ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮೌರ್ಯ ತನ್ನ ಕೊನೆಗಾಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆದನೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟದ ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲಣ ಶಾಸನಗಳು ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಕುರಿತ ವಿಚಾರಗಳ ಮೇಲೆ ಈ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು ವಿಶೇಷವಾದ ಬೆಳಕು ಬೀರುತ್ತವೆ. *

ಚಂದ್ರಗಿರಿ[2]: ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ತಿರುಪತಿಯ ಸಮೀಪದ ಸ್ವರ್ಣಮುಖಿನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಪಟ್ಟಣ. ಇದು ಉ.ಅ. 13^{0} 25′ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 79^{0} 19′ ಸ್ಥಾನೀಕರಣವಾಗಿದೆ. ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಸು. 182 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಯ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಭದ್ರವಾದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ.

1646ರಲ್ಲಿ ಇದು ಗೋಲ್ಕೊಂಡ ಸುಲ್ತಾನನ ವಶವಾಯಿತು. 1758ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ನವಾಬನ ಸಹೋದರ ಅಬ್ದುಲ್ ವಹಾಬ್‌ಖಾನನ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂದ ಇದು 1782ರಲ್ಲಿ ಹೈದರ್ ಅಲಿಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿತು. ಮುಂದೆ 1792ರ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಕೌಲಿನ ವರೆಗೂ ಇದು ಹೈದರ್ ಅಲಿಯ ವಶದಲ್ಲೇ ಇತ್ತು. (ಎ.ವಿ.ವಿ.)

ಚಂದ್ರಗಿರಿ[3]: ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕಾಸರಗೋಡು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಕಾಸರಗೋಡಿನ ಬಳಿ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ಪಯಸ್ವಿನಿ ನದಿಗೆ ಇರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು. ಈ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಚಂದ್ರಗಿರಿ ಎಂಬ ಕೋಟೆ ಇದೆ. ಇದನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸಿದವ ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕ, ಕುಂಬಳೇಯ ಅರಸನಾದ ಇಮ್ಮಡಿ ಜಯಸಿಂಹ ಪಾಂಡ್ಯರಾಜನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ್ದು ಈ ಕೋಟೆಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ. (ಎ.ವಿ.ವಿ.)

ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ: ಹಿಂದಿನ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮದ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು. ಈಗ ರಾಮನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದೆ. ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕುಣಿಗಲು, ಬೆಂಗಳೂರು, ರಾಮನಗರಂ (ಈಗ ಜಿಲ್ಲೆ) ಮತ್ತು ಕನಕಪುರ, ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಳವಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಮದ್ದೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1173 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,52,574.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಮೈದಾನ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ನದಿ ಕಣ್ವ. ಇದು ಮಳೂರಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಜಿಗಿದು ವಿಶಾಲವೂ ಹಾಗೂ ಫಲವತ್ತಾದ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅಬ್ಬೂರಿನ ಬಳಿ ಈ ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹಲವು ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಇದರಿಂದ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಣ್ಣು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದದ್ದು. ನೀರಿನ ಆಸರೆ ಇರುವಲ್ಲಿ, ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ಬಾಳೆ, ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ, ಮಾವು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಣ್ವ ನದಿಯ ಕೆಳದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ತೆಂಗಿನ ತೋಟಗಳು ಸುಂದರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಣ್ಣು ತೆಂಗಿನ ಬೆಳೆಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರಶಸ್ತವಾಗಿದೆ. ನೀರಿನ ಸೌಕರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರಾಗಿ, ಜೋಳ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ರೇಷ್ಮೆ ಹುಳುಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದೂ ಎಲೆ ತೆಗೆಯುವುದೂ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಜನರ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು, ರೇಷ್ಮೆ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಹವ ತುಂಬ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ನೇಯುತ್ತಾರೆ.

ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಪೊಲೀಸ್ ತರಬೇತಿ ಶಾಲೆ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಂಸ್ಥೆ, ಗ್ರಾಮೀಣ ಕರಕುಶಲಗಳ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಸ್ಪನ್ ರೇಷ್ಮೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇದೆ.

ನಾಗವಾರ, ಮೈಲನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ, ಮಂಗಳವಾರ ಪೇಟೆ, ಅಕ್ಕೂರು, ಇಗ್ಗಲೂರು, ಸೋಗಲ, ಚಕ್ಕೆರೆ, ಬೇವೂರು–ಇವು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಇತರ ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮಗಳು. ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಮೂರು ಹೋಬಳಿಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 145 ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.;ಎ.ಕೆ.)

ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ: ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಹಾಗೂ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅರಸೀಕೆರೆ ಮತ್ತು ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಿಪಟೂರು, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತುರುವೇಕೆರೆ ಮತ್ತು ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾಗಮಂಗಲ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ, ನೈಋತ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆನರಸಿಪುರ, ಹಾಸನ ಮತ್ತು ಚನ್ನರಾಯನಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1041 ಚ.ಕಿಮೀ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ, ದಂಡಿಗನಹಳ್ಳಿ, ಬಾಗೂರು, ನುಗ್ಗೇಹಳ್ಳಿ, ಹಿರೀಸಾವೆ ಮತ್ತು ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ ಹೋಬಳಿಗಳಿವೆ. ಜನವಸತಿಯಿರುವ ಗ್ರಾಮಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 365. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,78,112 ಮತ್ತು ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 34,502.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಹೇಮಾವತಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವ ನೀರಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟದ ಶ್ರೇಣಿಯೊಂದು ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ತೊರೆಗಳು ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವಕ್ಕೂ ಹರಿದು ಶಿಂಷಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಇಂದ್ರಗಿರಿ 1,020 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ಮಿಕ್ಕಂತೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಅಷ್ಟೇನೂ ಎತ್ತರವಾಗಿಲ್ಲ.

ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಣ್ಣು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ತರಿ ಮತ್ತು ಖುಷ್ಕಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ತೆಳುಕೆಂಪು ಮಣ್ಣು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೈವಿಧ್ಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಹೊಳೆನರಸಿಪುರದ ಬಳಿ ಹೇಮಾವತಿಗೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಶ್ರೀರಾಮದೇವರ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಉತ್ತರ ನಾಲೆಯಿಂದ ಚನ್ನರಾಯನಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿದೆ. ಈ ನಾಲೆ ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ.

ರಾಗಿ, ಬತ್ತ, ಜೋಳ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಕಬ್ಬು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳಾದರೆ, ಇತರ ಬೆಳೆಗಳ ಪೈಕಿ ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಹರಳು, ಎಳ್ಳು, ಹತ್ತಿ , ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕು: ಚನ್ನರಾಯನಪಟ್ಟಣ – ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು ಹಾಸನ–ಬೆಂಗಳೂರು ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಸನದಿಂದ 37 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವಕ್ಕೂ, ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ 148 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಹಿಂದಿನ ಹೆಸರು ಕೊಲತೂರು. ಮೈಸೂರಿನಿಂದ ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಹಾಸನ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ಬಸ್ಸುಗಳೂ ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಹಾಸನ, ಮಂಗಳೂರು, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವ ಬಸ್ಸುಗಳೂ ಇದರ ಮೂಲಕ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಚನ್ನರಾಯನಪಟ್ಟಣದ ಪುರಸಭೆ 1918ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಥಳ. ಇದು ಜೈನರ ಮುಖ್ಯ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ 13 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ವೆಳಗೊಳ, ದೇವರಬೆಳಗೂಳ, ಶ್ವೇತಸರೋವರ, ಧವಳಸರೋವರ, ಗೋಮ್ಮಟಪುರ– ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಕಾಶಿ ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಶ್ರವಣಬೆಳಗೋಳ ಊರು ಇಂದ್ರಗಿರಿ ಅಥವಾ ವಿಂದ್ಯಗಿರಿ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಗಿರಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಬೆಟ್ಟಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ದೊಡ್ಡಬೆಟ್ಟ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಬೆಟ್ಟ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಉಂಟು. ದೊಡ್ಡಬೆಟ್ಟದ ಎತ್ತರ ಸುಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1020 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಗೊಮ್ಮಟನ ಏಕಶಿಲಾವಿಗ್ರಹ ಇರುವುದು ಇದರ ಮೇಲೆಯೇ. ಚಿಕ್ಕಬೆಟ್ಟದ ಎತ್ತರ 930 ಮೀ. ಇದರ ª ÉÃ ÉÆª À§ ¸ÀUÀÄ ±Á ÀUÀÄ ÀÉª É (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.;ಎ.ಕೆ.)

ಚರ್ಮೋದ್ಯಮ: ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಚರ್ಮದ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಉಪಯೋಗಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದಿಮಾನವ ತನ್ನ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚರ್ಮವನ್ನು ಉಡುಪಾಗಿ ಬಳಸಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಕ್ರಮೇಣ ಚರ್ಮ ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳಾಗಿಯೂ ಅಲಂಕರಣ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರತೊಡಗಿತು. ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಲೂ ಚರ್ಮದ ಚೀಲಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಅವನ ವಾಸಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಚರ್ಮ ಹೊದಿಕೆಯಾಯಿತು. ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜನಾಂಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೂ ಚರ್ಮದ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸು. 3,000 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಕೆಲಸಗಾರರು ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಕೆತ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್‌ನಂಥ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಂತೂ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ನಮೂನೆಯ ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಅಪೂರ್ವ ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳು ಉಂಟು. ಚರ್ಮದ ಕೆಲಸ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಒಂದು ಕಲೆ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಪಾರವಾಗಿತ್ತೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಯವನದೇಶದ ಅಭಿಜಾತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಇತಿಹಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ಮರಗಳ ತೊಗಟೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡುವುದರ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಚರಿತ್ರಪೂರ್ವ ಮಾನವನಿಗೂ ಇತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಸು. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೇ ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿದ್ದು ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹಲವಾರು ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಜನಿಸಿದ್ದುವು. ಸಸ್ಯಸಂಜಾತ ಟ್ಯಾನಿನನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಉಪಕರಣಗಳು 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೆ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದವು. ರಾಸಾಯನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಟ್ಯಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಪೂರ್ಣ ಪರಿಚಯ ಅಂದಿನ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಓಕ್ ಮರದ ತೊಗಟೆ, ಸೂಮಾರ್, ವೆಲೊನಿಯಾ, ಹೆಮ್ಲಾಕ್ ಮೊದಲಾದ ಸಸ್ಯಸಂಬಂಧವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡಲು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ವಿದ್ಯುಚ್ಚಾಲಿತ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು. ಚರ್ಮದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಬಗೆಗೆ ರಾಸಾಯನ, ಜೀವ ಹಾಗೂ ಚರ್ಮ ಸಂಬಂಧವಾದ ಇತರ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ದೀರ್ಘ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿವೆ. ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ಶತಮಾನದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಆದ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಬದಲಾವಣೆಯೆಂದರೆ ಕ್ರೋಮ್ ಲವಣಗಳ ಉಪಯೋಗ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಅವಧಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಅಲ್ಪ ಅವಧಿಯಲ್ಲೇ ಮುಗಿಯುವಂತಾಯಿತು. ಕೇವಲ ಕೆಲವೇ ಸಿದ್ಧಹಸ್ತರ ಕಲೆಯಾಗಿದ್ದ ಚರ್ಮದ ತಯಾರಿಕೆ ಭಾರಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿತು. ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳು ದೊರಕುವೆಡೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವಂತಾಯಿತು.

ಚರ್ಮವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ಅದನ್ನು ಹದಮಾಡುವರು. ಮೊದಲಿಗೆ ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡಲು ಟ್ಯಾನಿನ್ ಅಥವಾ ಟ್ಯಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಎಂಬ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈಚೆಗೆ ಚರ್ಮದ ತಯಾರಿಕೆಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ಜ್ಞಾನ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಅನೇಕ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳನ್ನೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಕೆಲವು ದರ್ಜೆಯ ಚರ್ಮಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಸಸ್ಯಸಂಬಂಧವಾದ ವಿಧಾನವೇ ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಕ್ರೋಮ್ ಸಂಯುಕ್ತಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಹದ ಮಾಡುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಪರಿಮಾಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾದುದು. ಹದ ಮಾಡುವ ಆಧುನಿಕ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಫೀನಾಲ್ ಹಾಗೂ ಹೈಡ್ರೊಕಾರ್ಬನ್ನುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಅನೇಕ ಸಂಶ್ಲೇಷಿತ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತರಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಚರ್ಮವನ್ನು ಹದ ಮಾಡಬಹುದು. 1 ಸಸ್ಯಸಂಜಾತ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ; 2 ಖನಿಜ ಸಂಜಾತ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ (ಕ್ರೋಮ್); 3 ಎಣ್ಣೆಯಿಂದ; 4 ವಿಲೇಯಕದಿಂದ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮೋದ್ಯಮ : ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯವನ್ನು ಗಳಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬಹುಶಃ ನಾಲ್ಕನೆಯದು. ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ ಭಾರತದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಚರ್ಮ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ರಾಜ್ಯ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸು. 33 ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಚರ್ಮದ ಪಟ್ಟಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ರಾಜಸ್ತಾನ ಹಾಗೂ ತಮಿಳುನಾಡು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಚರ್ಮ ಉತ್ಪಾದಕ ರಾಜ್ಯಗಳು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಬಹಳಷ್ಟು ಚರ್ಮವನ್ನು ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಚೆನ್ನೈ, ಕಾನ್ಪುರ, ಕೋಲ್ಕತ ಹಾಗೂ ಮುಂಬಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡುವ ಕೆಲವು ಬೃಹತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಹದ ಮಾಡುವ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಕೇಂದ್ರಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಸು. 730ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಇವೆ. ಕ್ರೋಮ್ ಹದ ಮಾಡಿದ ಚರ್ಮ, ಆಮ್ಲ ಸಂಸ್ಕರಿತ ಆಡಿನ ಚರ್ಮ, ಹದ ಮಾಡಿದ ಉರಗವರ್ಗದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚರ್ಮ, ಆಡುಗಳ ಕೂದಲು ಹಾಗೂ ಹದಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುವ ಪದಾರ್ಥಗಳ ರಫ್ತಿನಿಂದ ಅಧಿಕ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯದ ಗಳಿಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಶುಸಂಪತ್ತು ಸು. 20 ಕೋಟಿ (ಅಮೆರಿಕದ ಮೂರರಷ್ಟು). ಇದರಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಕೋಟಿಗಳಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಚರ್ಮದ ಪಟ್ಟಿಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವ ಸು. 7.5 ಕೋಟಿ ಆಡು ಹಾಗೂ 4 ಕೋಟಿ ಕುರಿಗಳಿಂದ 3.5 ಕೋಟಿ ಆಡಿನ ಚರ್ಮಗಳೂ 1.7 ಕೋಟಿ ಕುರಿಯ ಚರ್ಮಗಳೂ ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡುವಿಕೆ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮಾತ್ರ. ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬಗ್ಗೆ ತರಬೇತು ನೀಡಲು ಮುಂಬಯಿ, ಚೆನ್ನೈ ಕೋಲ್ಕತ, ರಾಜಕೋಟೆ ಹಾಗೂ ಜಲಂಧರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇವೆ. ಚೆನ್ನೈನಲ್ಲಿ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಲೆದರ್ ರಿಸರ್ಚ್ ಇನ್‍ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ (1953). ವಿವಿಧ ನಮೂನೆಗಳ ಚರ್ಮ ತಯಾರಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ, ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಇನ್ನಿತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಬಗೆಗೆ ಹಾಗೂ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಬಗೆಗೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮದ ತಂತ್ರವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕೋಲ್ಕತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪದವಿ ಹಾಗೂ ಡಿಪ್ಲೊಮ ಶಿಕ್ಷಣಗಳೂ ಮದ್ರಾಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಪದವಿ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಉಂಟು. (ಎಸ್.ಎಲ್.ಎ.)

ಚಹ : ತೀಯೇಸೀ (ಟರ್ನ್‌ಸ್ಟ್ರೋಮಿಯೇಸೀ) ಕುಟುಂಬದ ಕೆಮಿಲಿಯ ಸೈನೆನ್ಸಿಸ್ ಜಾತಿಯ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಪುಟ್ಟ ಸಸ್ಯ. ಇದು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಾನೀಯ ಬೆಳೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಸಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 45 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ 'ತೀಯೀನ್' ಎಂಬ ಪದಾರ್ಥ ಚಹಸೇವನೆಗೆ ಆಹ್ಲಾದಕತೆ ಮತ್ತು ಉತ್ತೇಜಕತೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ಚಹವನ್ನು ಪಾನೀಯವಾಗಿ ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಪ್ರಿಯ ಪಾನೀಯವೆನಿಸಿದೆ.

ಚಹ ಗಿಡದ ಮೂಲ ಸ್ಥಾನ ಚೀನವೆಂತಲೂ ಭಾರತದ ಅಸ್ಸಾಂ ಹಾಗೂ ಮಯನ್ಮಾರಿನ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಪೊದೆಯಂಥ ಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಗಿಡ ಮೂಲವೆಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಈ ಗಿಡ ಸು. 9 ರಿಂದ 12 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯಬಲ್ಲದು. ಇದನ್ನು 1.2 ರಿಂದ 1.5 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕತ್ತರಿಸಲಾಗುವುದು. ಚಹ ಗಿಡವನ್ನು ನೆಟ್ಟ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಇದರಿಂದ ಚಿಗುರು ಎಲೆ ಬಿಡಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಗುವುದು. ಎಲೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ವಾರಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಬಿಡಿಸಲಾಗುವುದು. ಉತ್ತಮ ಚಹಪುಡಿ ತಯಾರಿಸಲು ತುದಿಯ ಮೊಗ್ಗು ಮತ್ತು ಅದರ ತಳದ ಎರಡು ಚಿಗುರೆಲೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವರು. ಬಿಡಿಸಿದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟ ವಿಧಾನದಿಂದ, ಹುರಿದು, ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಪೊಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಕಳಿಸಲಾಗುವುದು.

ಸಂಸ್ಕರಣದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಚಹವನ್ನು ಕಪ್ಪು, ಹಸುರು ಮತ್ತು ಊಲಾಂಗ್ ಚಹವೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಚಹದ ಚಿಗುರೆಲೆಗಳನ್ನು ಬಾಡಿಸಿ, ಹುಳಿಸಿ, ಒಣಗಿಸಿ, ಹುರಿದು ಪುಡಿಮಾಡಿದ್ದು ಕಪ್ಪುಚಹ. ಎಲೆಗಳ ಹಸುರು ತೆಗೆಯುವುದರೊಂದಿಗೆ ಟ್ಯಾನಿನ್ ಅಂಶ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಭಾರತ, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ ಮತ್ತು ಇಂಡೊನೇಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ. ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಹುಳಿಸದೆ ಹಸಿರು ಬಣ್ಣವನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿದುದೇ ಹಸಿರು ಚಹ. ಇದರಿಂದ ಟ್ಯಾನಿನ್ ಅಂಶ ಪೂರ್ಣ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಚೀನ, ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ತೈವಾನ್‍ಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ವಿಶೇಷ.

ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಚಹದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಭಾಗಶಃ ಹುಳಿಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಚಹವೇ ಊಲಾಂಗ್ ಚಹ. ತೈವಾನಿನಲ್ಲಿ ಇದು ವಿಶೇಷ. ಬಿಲ್ಲೆ ಚಹ ಮತ್ತು ಪರಗ್ವೆ ಚಹವೆಂತಲೂ ವಿಧಗಳುಂಟು.

ಚಹಾ ಉಷ್ಣವಲಯ ಮತ್ತು ಉಪ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಬೆಳೆ, ಈ ಬೆಳೆಗೆ ಸರಾಸರಿ 21^0ಸೆ. ಉಷ್ಣಾಂಶವಿರಬೇಕು. 13^0ಸೆ. ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ 32^0 ಸೆ. ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶ ಹಾನಿಕರ. ಈ ಬೆಳೆಗೆ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಮಳೆ ಹಂಚಿಕೆ ಅವಶ್ಯಕ. ಮಳೆಯು ವರ್ಷದ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮನಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಬೇಕು. ಮಳೆ ರಹಿತ ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ತುಂತುರು ನೀರಾವರಿ ಅವಶ್ಯಕ. ಕೊಳೆತ ಜೈವಿಕಾಂಶವನ್ನುಳ್ಳ ಹಾಗೂ ನೀರು ಸುಲಭವಾಗಿ ಇಂಗಿಹೋಗಬಲ್ಲ ಅರಣ್ಯದ ಮಣ್ಣು ಚಹದ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ತ. ಸಸ್ಯಾಂಶ ಹಾಗೂ ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶವುಳ್ಳ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಚಹದ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದುದು.

ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1200–2400 ಮೀ ಎತ್ತರವುಳ್ಳ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಇಳಿಜಾರು ಚಹದ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯ. ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣ ಮತ್ತು ಬಿರುಗಾಳಿಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಇತರ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಬೇಕು. ಹೆಚ್ಚು ನುರಿತ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಬೇಕು.

ಚಹಾ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯವು ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅದು ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 90 ರಷ್ಟನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ. ಭಾರತ, ಚೀನ, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಜಪಾನ್, ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ, ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ ಮತ್ತು ಮಲೇಷ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಚಹ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ದೇಶಗಳು ಹಾಗೂ ಟಾಂಜೇನಿಯ, ಟರ್ಕಿ, ಕೀನ್ಯ, ಉಗಾಂಡ, ಮೊಜಾಂಬಿಕ್ ಮತ್ತು ಅರ್ಜೆಂಟೈನಗಳು ಇತರ ಚಹ ಬೆಳೆಯುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಚೀನಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರಥಮ ಮತ್ತು ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಥಾನಗಳಿಸಿವೆ. ಇವು ಹೆಚ್ಚು ಚಹ ಬೆಳಸುವ ದೇಶಗಳೂ ಹೌದು. ಕಾಫಿಯಂತೆ ಚಹವೂ ವಿದೇಶೀ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಸರಕು. ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ ದೇಶಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಚಹದ ರಫ್ತು ಮಾಡುವುವು. ಯುರೋಪ್ ದೇಶಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುವು. ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಲಂಕ 3ನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ರಫ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. (ಪಿ.ಟಿ.ಬಿ.)

ಚಳ್ಳಕೆರೆ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು; ಅದರ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಪಾವಗಡ ತಾಲ್ಲೂಕು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಜಗಳೂರು ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಮೊಳಕಾಲ್ಮೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು ಇವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,067.4 ಚ.ಕಿಮೀ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,24,822. ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 49,865.

1882 ರವರೆಗೆ ಇದಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡೇರಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. 1825 ರಿಂದ 66ರವರೆಗೆ ಮೊಳಕಾಲ್ಮೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪ್ರದೇಶ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಚಳ್ಳಕೆರೆ, ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ, ಪರಶುರಾಮಪುರ ಮತ್ತು ತಳಕು ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಹೋಬಳಿಗಳಿವೆ.

ಎತ್ತರವಾದ ಹಾಗೂ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಯಾವ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲೂ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಚದರಿದಂತೆ ಕೆಲವು ಶಿಲಾಮಯ ಗುಡ್ಡಗಳಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉಳಿದ ಭಾಗ ಮೈದಾನ. ಸಣ್ಣ ತೊರೆಗಳ ದಡಗಳಲ್ಲಿ, ಕೆರೆಯಂಗಳ ಮತ್ತಿತರ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಖರ್ಜೂರ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ವೇದಾವತಿ ನದಿ ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹರಿದು, ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಘಟಪರ್ತಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉಪನದಿಗಳು ಗರಣಿ ಮತ್ತು ನಾಯಕನ ಹಳ್ಳ. ಈ ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಇನ್ನೊಂದು ನದಿ ಹಗರಿ, ಇದು ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯ ತಾಲ್ಲೂಕು ಚಳ್ಳಕೆರೆ. ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 45 ಸೆಂಮೀ. ಮೇ, ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಮತ್ತು ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಳೆ.

ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ಭೂಮಿ ವಿನಾ ಉಳಿದ ನೆಲ ಅಷ್ಟೇನೂ ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಮಣ್ಣು ಲವಣಯುಕ್ತವಾದದ್ದು.

ಬೆಂಗಳೂರು–ಬಳ್ಳಾರಿ ಹೆದ್ದಾರಿಮಾರ್ಗ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದಿಂದ ಬರುವ ರಸ್ತೆಯೊಂದು ಇದನ್ನು ಚಳ್ಳಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತದೆ. ಚಳ್ಳಕೆರೆಯಿಂದ ಪಾವಗಡ ಮತ್ತು ಜಗಳೂರುಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆಗಳುಂಟು. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ. ಬಹಳ ಹತ್ತಿರದ ರೈಲುನಿಲ್ದಾಣವೆಂದರೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

ಚಳ್ಳಕೆರೆ ಪಟ್ಟಣ ಬೆಂಗಳೂರು–ಬಳ್ಳಾರಿ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯ ಮೂಲೆಗೆ 28 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ. $14^0 18'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $78^0 43'$ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಇಲ್ಲೊಂದು ಪುರಸಭೆಯಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಹತ್ತಿ, ಬತ್ತ ಇವು ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರವಾಗುವ ಸರಕುಗಳು. ಚಳ್ಳಕೆರೆ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ನಿಯಂತ್ರಿತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯೂ ಉಂಟು. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುನಿಸಿಪಲ್ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೇ ಹಳೆಯದು. ಚಳ್ಳಕೆರೆ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲೂ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಹತ್ತಿ ಕೈ ಮಗ್ಗಗಳುಂಟು. *

ಚಾಂದ್ರಮಾನ: ಚಂದ್ರನ ಗತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಇರುವ ಒಂದು ವಿಧದ ಕಾಲಗಣನೆ; ಚಾಂದ್ರ, ಸೌರ, ನಾಕ್ಷತ್ರ, ಸಾವನ, ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯವೆಂಬ ಐದು ವಿದ್ಯಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರು ನಮಗೆ ಒಂದೇ ರೇಖೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಕಾಣುವ ದಿನ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂವತ್ತು ದಿವಸಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಗಳ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಕಾಲಕ್ಕೆ ಒಂದು ಚಾಂದ್ರಮಾನ ಮಾಸವೆಂದು ಹೆಸರು. ಚಾಂದ್ರಮಾನವರ್ಷ ಚೈತ್ರ ಶುಕ್ಲ ಪ್ರಥಮೆಯ ದಿವಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಹನ್ನೆರಡು ಚಾಂದ್ರಮಾನ ಮಾಸಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬಂದು ಮತ್ತೆ ಚೈತ್ರಮಾಸ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಹನ್ನೆರಡು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಒಂದು ಚಾಂದ್ರಮಾನವರ್ಷವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಪ್ರಭವ, ವಿಭವ ಮೊದಲಾದ ಅರುವತ್ತು ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮೂರು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಚಾಂದ್ರಮಾನ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹದಿಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅಧಿಕವಾದ ಒಂದು ತಿಂಗಳನ್ನು ಅಧಿಕ ಮಾಸವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚಾಂದ್ರಮಾನ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲೂ ಸೂರ್ಯನ ರಾಶ್ಯಂತರ ಸಂಕ್ರಮಣವಿರಬೇಕು. ಯಾವ ಚಾಂದ್ರಮಾನ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಸಂಕ್ರಮಣವಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಆ ಮಾಸ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಒಂದು ಚಾಂದ್ರಮಾನ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸೂರ್ಯ ಸಂಕ್ರಮಣಗಳು ಬಂದಲ್ಲಿ ಆಗ ಆ ಚಾಂದ್ರಮಾನ ಮಾಸವನ್ನು ಕ್ಷಯಮಾಸವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಧಿಕ ಮತ್ತು ಕ್ಷಯ ಮಾಸಗಳು ಚಾಂದ್ರಮಾನ ಮಾಸಗಣನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. *

ಚಾಡ್ : ಉತ್ತರ ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಉ.ಅ. 8^0–24^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 14^0–24^0 ನಡುವೆ ಇದೆ. ಚಾಡ್‍ನ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸೂಡಾನ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಮರೂನ್ ಗಣರಾಜ್ಯ, ನೈಜೀರಿಯ ಮತ್ತು ನೈಜರ್, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಲಿಬಿಯ ಇವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 12,84,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 89,97,000 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಎನ್. ಡ್ಜಮೀನ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 529555 (2004).

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳು : ಚಾಡ್ ಸರೋವರದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸಹರ ಪ್ರರೂಪಿ ಮರುಭೂಮಿ ಇದೆ. ಈ ಮರುಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಟಿಬೆಸ್ಟಿ ಮತ್ತು ಎನ್ನೆಡಿ ಪರ್ವತ ಸ್ತೋಮಗಳಿವೆ. ಇವು ಮರಳುಗಲ್ಲು ಹಾಗೂ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಎತ್ತರ 1219–1432 ಮೀ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮರಳಿನಿಂದ ತುಂಬಿದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ. ಅನೇಕ ಸ್ಫಟಿಕಾಕೃತಿಯ ಪದರಗಳಿರುವ ಬಂಡೆಗಳಿವೆ. ಎತ್ತರ ಪರ್ವತ ಪಂಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳೆಂದರೆ ಶಾರಿ ಮತ್ತು ಲೋಗೋನ್. ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಿನಿಂದ ನವೆಂಬರ್ ಮಧ್ಯಭಾಗದವರೆಗೆ ಇವು ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಚಾಡ್ ಸರೋವರದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಹರ ಪ್ರರೂಪಿ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ತೀರ ಕಡಿಮೆ; ಎನ್ನೆಡಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ 5 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು, ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸೂಡಾನ್ ಪ್ರರೂಪಿ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಅತಿ ಮಳೆಯಾಗುವ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವಿನದು ಸಾಹೀಲಿಯನ್ ಪ್ರರೂಪಿ ಅರೆಮರುಭೂಮಿ ವಾಯುಗುಣ.

ಸಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಿ ವರ್ಗ: ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೊದೆಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಸಾಹೀಲಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಖರ್ಜೂರ ಮತ್ತು ಇತರ ಮರಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಸೂಡಾನ್ ಪ್ರರೂಪಿ ವಾಯುಗುಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಆನೆ, ಸಿಂಹ, ಚಿರತೆ ಮತ್ತು ಕಾಡೆಮ್ಮೆ. ಆಮ್ ಟಿಮನ್ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಜಕೌಮ ಆಫ್ರಿಕದ ಮುಖ್ಯ ಅಭಯಾರಣ್ಯ.

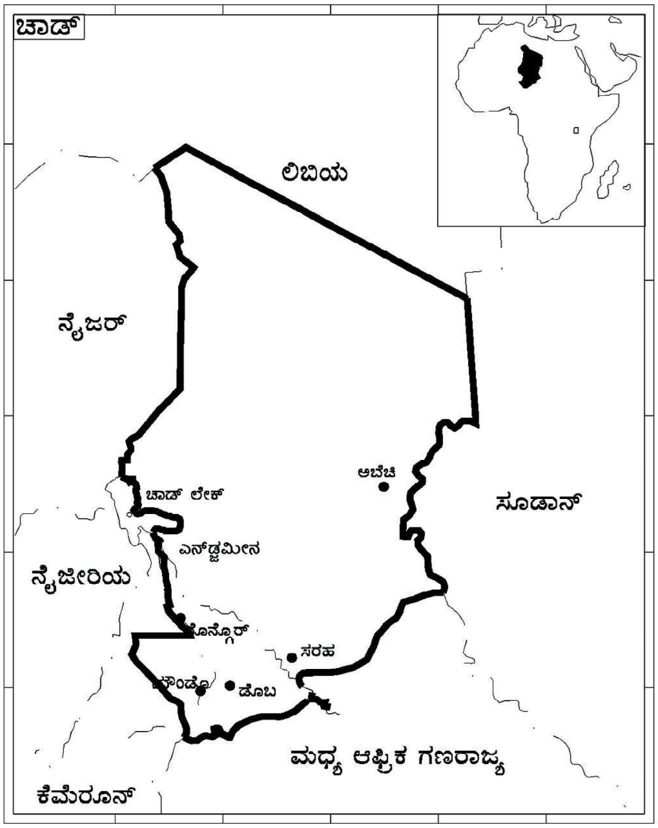

ಜನಜೀವನ : ಜನರ ಹಂಚಿಕೆ ಸಮವಾಗಿಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನ ಅಲೆಮಾರಿಗಳು, ಕುರುಬರು, ಟಿಬೆಸ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಟೇಡ ಮತ್ತು ಎನ್ನೆಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಡಾಜ ಮುಖ್ಯ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸಾಹೆಲ್‍ವರೆಗೂ ಅರಬರು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಒಂಟೆ ಮತ್ತು ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದೂ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವೃತ್ತಿ. ಬತ್ತ, ರಾಗಿ, ಹತ್ತಿ, ನೆಲಗಡಲೆ ಮತ್ತು ಜೋಳವನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮುಖ್ಯ ಭಾಷೆ ಫ್ರೆಂಚ್. ಸ್ಥಳೀಯ ಭಾಷೆಗಳೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಮೀನು ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ. ಮುಸ್ಲಿಮರೂ ಕ್ರೈಸ್ತರೂ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಬಹುತೇಕ ಜನ ಬಡವರು.

ಸಮುದ್ರದಿಂದ ದೂರ ಇರುವ ಚಾಡ್‍ನ ಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆಯೆಂದರೆ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ತೊಂದರೆ. ಕೆಲವು ನದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಸಾಧ್ಯ. ಹಲವು ತೊರೆಗಳು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅಡಚಣೆ ಒಡ್ಡುತ್ತವೆ. ಚಾಡ್‍ನಲ್ಲಿ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳಿಲ್ಲ. ಫಾರ್‍ಲ್ಯಾಮಿಯಿಂದ ಹೊರದೇಶಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ.

ಫಾರ್‍ಲ್ಯಾಮಿ ಅಲ್ಲದೆ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳು ಸಾರ್, ಮೌಂಡೌ, ಅಬೆಚೆ ಮತ್ತು ಕೌಮ್ರ. (ಎಚ್.ಜಿ.ಎ.)

ಚಾತುರ್ಯಯುಕ್ತ ನಿರ್ಣಯಿಸುವಿಕೆ: ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ನಿರ್ಣಯಗಳು. ಯಾವುದೇ ರಾಷ್ಟ್ರ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಹಾಗೂ ಅಡಚಣೆರಹಿತ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ನಾಂದಿಯಾಗಬಲ್ಲ ಮತ್ತು ಸುಗಮ ಜನಜೀವನದ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕಾರಿಯಾಗಬಲ್ಲ ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ನಿರ್ಣಯಗಳು ಯುದ್ಧ ತಂತ್ರದ ರೂಪದಲ್ಲಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಅವು ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ವ್ಯಾಪಕ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಬೀರಬಲ್ಲ ಇಂತಹ ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನು ಬಹಳ ಚಾಕಚಕ್ಯತೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಭದ್ರವಾದ ಬುನಾದಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬಲ್ಲ ಕಾಮಗಾರಿಗಳ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಣೆಯ ನಡುವೆ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿ ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಮಾಡುವ ವೆಚ್ಚವು ಅನುತ್ಪಾದಕವಾದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಸಹ ಅದನ್ನು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಭರಿಸಲೇಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ವಿಪರೀತ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡಿದರೆ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಹಿನ್ನಡೆಯಾಗಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಣೆ ಎರಡಕ್ಕೂ ಮಾನ್ಯತೆ ನೀಡುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಮತ್ತು ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ನೇರ ಉತ್ಪನ್ನದಾಯಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಜನರ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ, ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧನೆಗೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮೌಲ್ಯೋತ್ಪಾದಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಅಗಾಧ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಉದ್ಯೋಗ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಹಾಗೂ ನೇರ ಉತ್ಪನ್ನದಾಯಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾಗಿವೆ. ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡೂ ರೀತಿಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ನೀಡಬೇಕು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೂಡಿಕೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬುವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚಾತುರ್ಯಯುಕ್ತವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ಆರ್ಥಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿಯಂತೂ ಚಾತುರ್ಯಯುಕ್ತ ನಿರ್ಣಯಿಸುವಿಕೆಗೆ ಅಪಾರವಾದ ಮಹತ್ತ್ವವಿದೆ. ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಕ್ರೋಡೀಕರಣ, ಗುರಿಗಳ ನಿರ್ಧಾರ, ಆದ್ಯತೆಗಳನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸುವಿಕೆ, ಸಾಧನೆಗಳ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಚಾತುರ್ಯಯುಕ್ತ ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಮಾತ್ರ ಆರ್ಥಿಕ ಯೋಜನೆಯು ಸಫಲವಾಗಲು ª ÀÃC©üÉ¥ÀðÀÉZÀgÀ¥ÀÆÉ/ÉÁÀ¸ ÁzÀ&gÀAÉ (ಎಚ್.ಆರ್.ಕೆ.)

ಚಾಮರಾಜನಗರ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣದ ತುತ್ತತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯು 1997 ರಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಏಳು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಇದು $10^{0}30' - 12^{0}15'$ ಉ. ಅಕ್ಷಾಂಶದಲ್ಲೂ, $76^{0}20'–79^{0}$ ಪೂ.ರೇ. ಹರಡಿದೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮೈಸೂರು, ಮಂಡ್ಯ ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯವಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5.69 ಲಕ್ಷ. ಹೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿವೆ. 1. ಚಾಮರಾಜನಗರ 2. ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ 3. ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ 4. ಯಳಂದೂರು. ಐದು ನಗರಗಳು ಹಾಗೂ 514 ಹಳ್ಳಿಗಳಿವೆ.

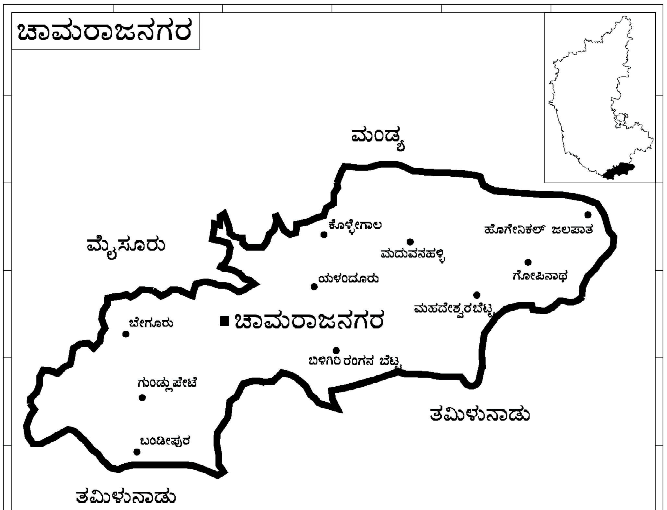

ಭೂಸ್ವರೂಪ: ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯು ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 800 ಮೀ. ಯಳಂದೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟಶ್ರೇಣಿ (1687 ಮೀ) ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಹದೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ ಮುಖ್ಯ ಬೆಟ್ಟ ಶ್ರೇಣಿಗಳಾಗಿವೆ. ಮೊದಲ ಶ್ರೇಣಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ 16 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗಸ್ವಾಮಿ ದೇವಸ್ಥಾನವಿರುವ ಭಾಗ (1279 ಮೀ) ಇದರ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಭಾಗ. ಮಹದೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ ಶ್ರೇಣಿ (976 ಮೀ) ಎಪ್ಪತ್ತೇಳು ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆನೆಮಲೆ, ಕಾಡುಮಲೆ, ಜೇನುಮಲೆ ಮುಂತಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿ ಬೆಟ್ಟ (1074 ಮೀ) ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉಳಿದ ಭಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಏರಿಳಿತ ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೈದಾನ ಹಾಗೂ ಚಿಕ್ಕ ಗುಡ್ಡಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ನದಿಗಳು: ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುವರ್ಣಾವತಿ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಹೊಳೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಸುವರ್ಣಾವತಿ ಅಥವಾ ಹೊನ್ನುಹೊಳೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಗಜ್ಜಲಹಟ್ಟಿ, ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಚಾಮರಾಜನಗರ ಮತ್ತು ಯಳಂದೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅತ್ತಿಕಡಿಯಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುವ ನೀರೆದುರ್ಗಿಹಳ್ಳ (32 ಕಿಮೀ) ಮತ್ತು ದಿಂಬಂನಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುವ ಅರ್ಕೈಕದಿ ಹಳ್ಳಗಳು (19 ಕಿಮೀ) ಸಂಗಮ ಹೊಂದಿ ಸುವರ್ಣಾವತಿ ನದಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಸು. 19 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಮತ್ತೊಂದು ಉಪನದಿಯಾದ ಚಿಕ್ಕಹೊಳೆಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಈ ನದಿ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಲಕಾಡಿನ ಸಮೀಪ ಕಾವೇರಿನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕಹೊಳೆ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಚಾಮರಾಜನಗರದ ದಕ್ಷಿಣದ ಹಾಸನೂರು ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಗುಂಡ್ಲು ನದಿ ಉಗಮಿಸಿ ನಂಜನಗೂಡಿನ ಬಳಿ ಕಬಿನಿ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗಮ ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ಅರಣ್ಯ: ಜಿಲ್ಲೆಯು ಸು. 2,75,600 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ಹೊಂದಿದೆ. ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ಮತ್ತು ಯಳಂದೂರಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಮಳೆಯ ನೆರಳಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪೊದೆ ರೀತಿಯ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಹಾಗೂ ಚದುರಿದಂತಹ ಗಿಡಮರಗಳಿವೆ. ಶ್ರೀಗಂಧ, ಬೀಟೆ, ತೇಗ, ಹೊನ್ನೆ, ನಂದಿ, ಮತ್ತಿ ಮತ್ತು ಬಿದಿರು ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಮರಗಳು.

ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಜಿಲ್ಲೆಯು ಆನೆಗಳ ತವರಾಗಿದೆ. ಆನೆ, ಚಿಗರೆ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳಾಗಿವೆ. ಅರಣ್ಯದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲಿ ಮತ್ತು ಚಿರತೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ನೀರಾವರಿ : ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಿವ್ವಳ ನೀರಾವರಿ ಕ್ಷೇತ್ರ 48067 ಹೆ. ಕಬಿನಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಬೃಹತ್ ಜಲಾಶಯ. ಸುವರ್ಣಾವತಿ ನದಿಗೆ ಚಾಮರಾಜನಗರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಟ್ಟಿಗುಳಿಪುರದ ಬಳಿ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯಮ ಜಲಾಶಯಗಳೆಂದರೆ ಸುವರ್ಣಾವತಿ. ನಲ್ಲೂರು, ಅಮಾನಿಕೆರೆ, ಚಿಕ್ಕಹೊಳೆ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಗಳು. ಸುವರ್ಣಾವತಿ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು 1967ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲು ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು 1170 ಮೀ ಉದ್ದ ಹಾಗೂ 25.9 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಇದರ ನೀರು ಶೇಖರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 35.4 ಮಿ.ಘ.ಮೀ ನಿರ್ಮಾಣದ ವೆಚ್ಚ 410 ಲಕ್ಷ ರೂ. ಚಿಕ್ಕಹೊಳೆಗೆ ಅಂಕನಶೆಟ್ಟಿಪುರದ ಹತ್ತಿರ 745 ಮೀ ಉದ್ದ ಹಾಗೂ 24 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸು. 1630 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದನ್ನು 1958 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ 1969 ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ವೆಚ್ಚ 93 ಲಕ್ಷ ರೂ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 5500 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶ ಕೆರೆಗಳಿಂದಲೂ 13000 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶ ಬಾವಿಯಿಂದಲೂ 16650 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿ ಮತ್ತು 900 ಹೆ. ಏತ ನೀರಾವರಿಯಿಂದಲೂ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ : ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶೇ. 86 ಜನರು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದವರಾಗಿದ್ದು, ಕೃಷಿ ಇವರ ಪ್ರಮುಖ ಕಸಬಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟು 48067 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಬತ್ತ (18783 ಹೆ), ರಾಗಿ (22897 ಹೆ), ಜೋಳ (25720 ಹೆ), ಸಜ್ಜೆ (677 ಹೆ) ಮತ್ತು ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ (20215 ಹೆ) ಪ್ರಮುಖ ಏಕದಳ ಧಾನ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಪ್ರಮುಖ ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು ಕಡಲೆ (1100 ಹೆ) ಮತ್ತು ತೊಗರಿ (2472 ಹೆ) ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಕಬ್ಬು (15397 ಹೆ) ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು (3877 ಹೆ) ಹತ್ತಿ (7852 ಹೆ) ಹಣ್ಣು, ತರಕಾರಿ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆಕಾಳುಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು.

ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಇಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 2,70,000 ದನಕರುಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 2,40,000 ಸ್ಥಳೀಯ ತಳಿಗಳಾಗಿವೆ. ಸು. 37,500 ಎಮ್ಮೆಗಳು, 1,16,500 ಕುರಿಗಳು ಮತ್ತು 10,600 ಮೇಕೆಗಳಿವೆ.

ಖನಿಜಗಳು : ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಖನಿಜಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಗ್ರಾನೈಟ್ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದು, ವಿದೇಶಗಳಿಗೂ ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು : ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ರೇಷ್ಮೆ ಹುಳು ಸಾಕಣೆ, ರೇಷ್ಮೆ ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದು ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಾದರೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕಲ್ ಮುಂತಾದವು.

ಸಾರಿಗೆ : ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. 150 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ, 95 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯು ಸೇರಿದಂತೆ ಒಟ್ಟು 4548 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗವಿದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿ 846 ಕಿಮೀ ಪಕ್ಕಾ ರಸ್ತೆಯಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ 18 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರೈಲು ಮಾರ್ಗ ಚಾಮರಾಜನಗರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ : ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 9,64,276.

ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟ, ಮಲೆ ಮಹದೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ, ಹಿಮವದ್ ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿ ಬೆಟ್ಟ, ಚಾಮರಾಜನಗರದ ಚಾಮರಾಜೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ, ಬಂಡಿಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳಾಗಿವೆ.

ಚಾಮರಾಜನಗರ ತಾಲ್ಲೂಕು : ಇದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಯಳಂದೂರು ಮತ್ತು ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯವಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,23,078 ಹೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3.36 ಲಕ್ಷ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟವಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಮುಖ್ಯನದಿ ಸುವರ್ಣಾವತಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಯಾದ ಚಿಕ್ಕಹೊಳೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು, ಕೆಂಪು ಹಾಗೂ ನುರುಜ ಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಚಾಮರಾಜೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ (ಚಾಮರಾಜನಗರ), ಹರಳುಕೋಟೆ ಹನುಮಂತ, ಹರದನಹಳ್ಳಿಯ ದಿವ್ಯಲಿಂಗೇಶ್ವರ, ವೀರಭದ್ರನಗುಡಿಗಳು ಪ್ರಮುಖ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು.

ಚಾಮರಾಜನಗರ : ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕು ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. 1997 ರಲ್ಲಿ ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಜಿಲ್ಲಾ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ಇದು ಮೈಸೂರು ನಗರದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 57 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಉ. ಅ. $11^0 55'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 70^0 ಮೇಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 60,810. ನಗರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಚಾಮರಾಜನಗರದ ಹಿಂದಿನ ಹೆಸರು ಅರಿಕೊಠಾರ. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ತಂದೆ ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರು ಇಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಅವರು 1818ರಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಚಾಮರಾಜನಗರ ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದರು. 1826 ರಲ್ಲಿ ಅವರು ಇಲ್ಲಿ ಚಾಮರಾಜೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ ಕಟ್ಟಿಸಿದರು.

ರೇಷ್ಮೆ ಉದ್ಯಮ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ. ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಹೆಂಚು, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಇದು ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟ: ಮೈಸೂರು ನಗರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿನಿಂತಿರುವ ಬೆಟ್ಟ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1,163 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಮನೆದೇವತೆಯಾದ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯ ಈ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಆ ದೇವತೆಯ ಹೆಸರೇ ಬಂದಿದೆ. ಸುತ್ತಲೂ ಬಯಲಿದ್ದು, ಒಂಟಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ ಕಡಿದಾದ ಈ ಬೆಟ್ಟ ಬಹುದೂರದವರೆಗೂ ಗೋಚರಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ನೋಡಿದಾಗ ಮೈಸೂರಿನ ಹರವು ಮತ್ತು ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯ ರಮ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಮೈಸೂರಿಗೆ ಬರುವ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ ಹೊಯ್ಸಳ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆಯೇ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಮಬ್ಬಳದ ತೀರ್ಥ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿತ್ತು.

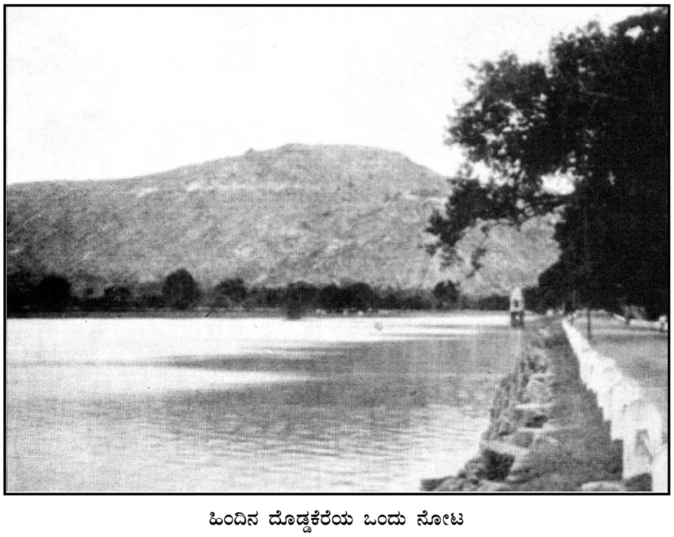

ಹಿಂದಿನ ದೊಡ್ಡಕೆರೆಯ ಒಂದು ನೋಟ

ಮೈಸೂರರಸರು ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿದ್ದ ಮಹಿಷಾಸುರಮರ್ದಿನಿಯನ್ನು ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ತಮ್ಮ ಮನೆದೇವರಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಮರ್ಬಳ ತೀರ್ಥಕ್ಕೆ ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬೇಕು. ದೊಡ್ಡ ದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರು ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸಾವಿರ ಮೆಟ್ಟಲುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರಲ್ಲದೆ, ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ 700ನೆಯ ಮೆಟ್ಟಲಿನ ಹತ್ತಿರ ಬೃಹದಾಕಾರದ ನಂದಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದರು. ತಲೆ ಎತ್ತಿ ಕುಳಿತಿರುವ ಈ ನಂದಿಮೂರ್ತಿ 4.8 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು, ತನ್ನ ಬೃಹದ್ಗಾತ್ರದಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾಗಿದೆ.

ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಏರುವಾಗ 700ನೆಯ ಮೆಟ್ಟಲಿನ ಬಳಿಯ ಬೃಹದಾಕಾರದ ನಂದಿ

ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯ ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ದೇವಾಲಯ. ಮೂಲ ದೇವಾಲಯದ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾಲವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಈಗ ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ. ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿದೆ. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಇದನ್ನು ನವೀಕರಿಸಿ ಇದರ ಮಹಾದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಗೋಪುರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಏಳು ಅಂತಸ್ತುಗಳಿಂದ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಗಾರೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಈ ಗೋಪುರವು ಮೇಲೆ ಹೋದಂತೆ ಕಿರಿದಾಗಿದೆ. ಹೊರಮೈಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಅಂತಸ್ತಿನಲ್ಲೂ ಕಿರುಗೋಪುರಗಳು ತುಂಬಿದ್ದು, 7 ಕಳಶಗಳುಳ್ಳ ಶಿಖರವೂ ಇದೆ.

ಅದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆಯೇ ಬೆಟ್ಟದ ಪೂರ್ವ ತುದಿಯಲ್ಲಿ, ಲಲಿತಾದ್ರಿ ಎಂಬ ತಗ್ಗಾದ ಮೊರಡಿಯಿದೆ. ಪ್ರಶಾಂತ ವಾತಾವರಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲೂ ಗಿಡಮರಗಳಿಂದಾವೃತವಾದ ಒಂದು ವಿಶ್ರಾಂತಿಗೃಹವಿದೆ.

ಬೆಟ್ಟದ ತುತ್ತತುದಿಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಒಂದು ಅರಮನೆ ಇದೆ. ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಆಕರ್ಷಣೆಯೆಂದರೆ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ 3.6 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಮಹಿಷಾಸುರ ವಿಗ್ರಹ. ದೇವಸ್ಥಾನದ ಹತ್ತಿರ ಸಣ್ಣ ಊರೊಂದು ಬೆಳೆದಿದೆ. (ಎಂ.ಎಚ್.;ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ: ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನ ಹಲವಾರು ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಇತಿಹಾಸ ಹಾಗೂ ಪುರಾತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದೊಡನೆ ಅತಿ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಇದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಭಾಗವಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿತು. ಹಿಂದಿನ ಭೂಬಳಕೆಯ ಅಧ್ಯಯನ ಅಥವಾ ವಿವಿಧ ಶತಮಾನಗಳ ಅಥವಾ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದ ಮಾರ್ಪಾಡು ಕ್ರಮದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಇದು ತನ್ನ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇದರ ನಿರೂಪಣೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ಹೋಲುವುದು. ಆದರೆ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇದು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದು. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಡರ್ಬಿ ಹಾಗೂ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಕಾರ್ಲ್ ಸೌರ್‌ರವರಿಂದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ. ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ತಾಲ್ಲೂಕು ಹಾಗೂ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಕೋಲಾರಕ್ಕೆ 58 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿದೆ. ಈಗ ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 11.65 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 54,938. ನಗರ ಪೌರಸಭೆ ಆಡಳಿತಕೊಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣ ರೇಷ್ಮೆ ಉದ್ಯಮ ಹಾಗೂ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರವೊಂದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಇದೊಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಪಟ್ಟಣದ ಬಹುತೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳು ಈಚಿನವು. ಚನ್ನಕೇಶವ ದೇವಾಲಯ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯದು. ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ 4 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಾವತಿ ಎಂಬ ಕೊಳವಿದೆ. ಇದೊಂದು ತೀರ್ಥ. ಇದರ ಸುತ್ತಲ ಹಂತಗಳನ್ನು ದಿವಾನ್ ಪೂರ್ಣಯ್ಯನವರು ಕಟ್ಟಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕೊಳಕ್ಕೆ ಹಲಸಮ್ಮನ ಬಾವಿ ಎಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು. ಹಲಸಮ್ಮ ಪಾಳೆಯಗಾರನೊಬ್ಬನ ಮಗಳು. ಇದರ ಹತ್ತಿರ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಚೆನ್ನಪ್ಪನ ಗದುಗೆಯಿದೆ. ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರದಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ರಸ್ತೆಗಳುಂಟು. ಬೆಂಗಳೂರು, ಚಿಂತಾಮಣಿ, ಕೋಲಾರಗಳಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ.

ಮಂಡಿಕಲ್, ನಂದಿ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಎಂಬ ಮೂರು ಹೋಬಳಿಗಳೂ 210 ಗ್ರಾಮಗಳೂ ಇವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 646.4 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,84,226. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಶಿಡ್ಲಘಟ್ಟ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಗೌರಿಬಿದನೂರು, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಗುಡಿಬಂಡೆ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಳೆ ಸು. 87 ಸೆಂಮೀ. ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಎರೆಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರಾಗಿ, ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬಾವಿಗಳಿಂದ ಪಂಪುಗಳ ಮೂಲಕ ನೀರನ್ನೆತ್ತಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಈರುಳ್ಳಿ, ಉಪ್ಪುನೇರಳೆ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ತರಕಾರಿ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾವು, ಹುಣಸೆ, ಹೊಂಗೆ ಮತ್ತು ಸರ್ವೆ ತೋಪುಗಳುಂಟು, ವ್ಯವಸಾಯದ ಜೊತೆಗೆ ಪಶುಪಾಲನೆ ಜನರ ಉದ್ಯೋಗವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಶ್ರಾಂತಿಧಾಮ ನಂದಿದುರ್ಗ (1480 ಮೀ) ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿದೆ. ಚನ್ನರಾಯನಬೆಟ್ಟ (1450 ಮೀ) ಸ್ಕಂದಗಿರಿ 14480, ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ (1420 ಮೀ) ಮತ್ತು ಹರಿಹರೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ (1256 ಮೀ) ಇವು ಈ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿದ ಬೆಟ್ಟಗಳು. ನಂದಿಯ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಗುಂಡಲಗುರ್ಕಿ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪಾಪಘ್ನಿ ನದಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ ಮುಖಾಂತರ ಮದನಪಲ್ಲಿಯತ್ತ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಗೆ ದೇವನಹಳ್ಳಿಯ ಹತ್ತಿರ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟೆಕಟ್ಟಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಸಾಗರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪಾಪಘ್ನಿ ನದಿ ಕಮಲಾಪುರದ ಹತ್ತಿರ ಉತ್ತರ ಪಿನಾಕಿನಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಪಿನಾಕಿನಿ ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 21 ಸಹಕಾರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಘಗಳುಂಟು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳು, ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಕಾಲೇಜು, ಖಾಸಗಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಗಳು ಇವೆ. ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಮಕ್ಕಳ ಕಲ್ಯಾಣ ಕೇಂದ್ರ, ಪಶುವೈದ್ಯ ಶಾಲೆಗಳು, ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ ಸಂಘ ಮುಂತಾದವು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತಿವೆ. ನಂದಿ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿರುವ ಕಬ್ಬನ್ ಹೌಸ್ ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ಒಂದು ಆಕರ್ಷಣೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ನಂದಿಯ ಭೋಗನಂದೀಶ್ವರಸ್ವಾಮಿ ಜಾತ್ರೆ, ಚಿತ್ರಾವತಿಯ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಸ್ವಾಮಿ ಜಾತ್ರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಜಾತ್ರೆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ದನಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

(ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ; ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು; ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಹಾಗೂ ತುಮಕೂರು, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹಾಸನ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ–ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗರಿಷ್ಠ ಉದ್ದ 137 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಗರಿಷ್ಠ ಅಗಲ 88 ಕಿಮೀ ಹೊಂದಿದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 7,199 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,139,104.

ಭೌತ ಲಕ್ಷಣಗಳು : ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಒಳಚಾಚಿ ಮೂಡಿಗೆರೆ, ಕೊಪ್ಪ, ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಶಿಖರಗಳ ಪೈಕಿ ಮುಳ್ಳಯ್ಯನಗಿರಿಯ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 2,123 ಮೀ. ಇದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ಇರುವ ಬಾಬುಬುಡನ್ ಗಿರಿ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲತ್ತಿಗಿರಿಗಳು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 2,071 ಮೀ ಮತ್ತು 2,051 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟದ ಕುದುರೆಮುಖ ಶಿಖರ 2,071 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಕುದುರೆಮುಖದಂತೆ ತೋರುವ ಈ ಶಿಖರ ನಾವಿಕರಿಗೆ ಭೂಮಿಯ ಹೆಗ್ಗುರುತಾಗಿತ್ತು. ಇದೇ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಬಲ್ಲಾಳರಾಯನ ದುರ್ಗ (1496 ಮೀ), ಗಂಗಾಮೂಲ (1,554 ಮೀ), ಶಕುನಗಿರಿ (1,551 ಮೀ), ಕಂಚಿಕಲ್ ದುರ್ಗ (1,360 ಮೀ) ಮೊದಲಾದ ಶಿಖರಗಳಿವೆ.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಬಯಲು ನಾಡಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಗಿರಿಯ ತಪ್ಪಲಿನಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಥಟ್ಟನೆ ಭೂಮಿಯ ಮಟ್ಟ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮಲೆನಾಡಿನ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲಿರುವ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನ ಎತ್ತರ 1,160 ಮೀ. ಆದರೆ ಬಯಲು ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಡೂರು 851 ಮೀ. ತರೀಕೆರೆ 745 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ.

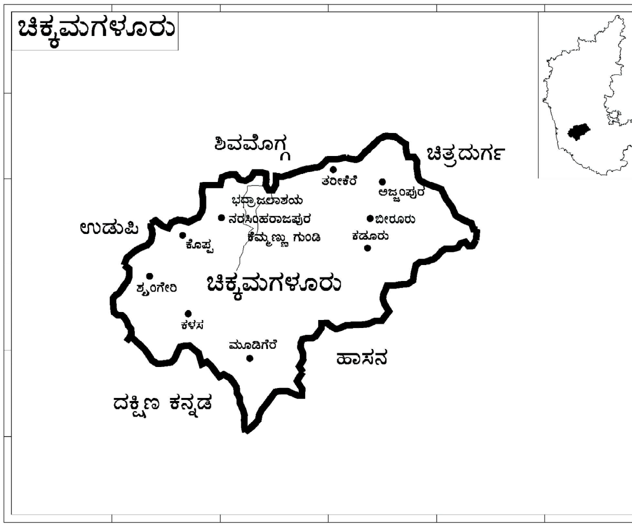

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಹುಟ್ಟುವುದು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೇ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪರ್ವತಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ನದಿಗಳನ್ನು ಇಬ್ಭಾಗವಾಗಿ ಒಡೆಯುತ್ತವೆ. ಕಳಸದ ಬಳಿ ಇರುವ ಬಲ್ಲಾಳರಾಯದುರ್ಗದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಪಟ್ಟಣದ ಸಮೀಪವಿರುವ ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಗಿರಿಯವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರದ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ನದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತದೆ. ವರಾಹ ಪರ್ವತದ ಗಂಗಾಮೂಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ತುಂಗಾ ಮತ್ತು ಭದ್ರಾ ನದಿಗಳು ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದರೆ, ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಬಂಗಾಡಿಯ ಜಾವಳಿಯ ಬಳಿ ಹುಟ್ಟುವ ಹೇಮಾವತಿ ನದಿ ಮೂಡಿಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ತುಂಗಾ ಮತ್ತು ಭದ್ರಾ ನದಿಗಳು ಒಂದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಕೊಪ್ಪ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಎದ್ದಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲು ಅವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತವೆ. ತುಂಗಾ ನದಿ ಶೃಂಗೇರಿಯವರೆಗೂ ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದು ಅನಂತರ ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ.

ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವ ಹೇಮಾವತಿ ನದಿಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲೇ ಸೋಮಾವತಿ ಎಂಬ ಹೊಳೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಇದು ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಳ್ಳಯ್ಯನ ಗಿರಿ ಬಳಿ ಹುಟ್ಟುವ ಯಗಚಿ ನದಿ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರನ್ನು ದಾಟಿ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಗೊರೂರು ಬಳಿ ಹೇಮಾವತಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಮುಳ್ಳಯ್ಯನಗಿರಿ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಹೊಳೆಯ ಹೆಸರು ವೇದಾ. ಇದು ಕಡೂರಿನ ಮೂಲಕ ಮುಂದುವರಿದು ವೇದಾವತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬೆಟ್ಟಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣು ಕಂಡುಬರುವುದು. ಇದು ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಗೆ ಅನುಕೂಲಕರ. ತರೀಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದ್ದು ಮರಳು ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಮಿಶ್ರಿತ ನೆಲ. ಮೂಡಿಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಹುಭಾಗ ಕೆಂಪುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ, ಕೊಪ್ಪ, ಶೃಂಗೇರಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಮಳೆಯಿಂದಾಗಿ ಗಟ್ಟಿಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನದಿ ಬಯಲುಗಳು ಫಲವತ್ತಾಗಿವೆ. ಅಡಕೆ ಬೆಳೆಗೆ ಇದು ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಯುಗುಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿತಕರವಾದದ್ದು. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು ತಂಪು. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಚಳಿ ಹೆಚ್ಚು, ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ ಏಪ್ರಿಲ್ ಮತ್ತು ಮೇ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ. ತೇವಾಂಶ ಫೆಬ್ರವರಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 65, ಆಗಸ್ಟ್, ಸೆಪ್ಟಂಬರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 89.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಅಧಿಕ ಮಳೆ. ಜುಲೈ ತಿಂಗಳೊಂದರಲ್ಲಿ ವರ್ಷದ ಒಟ್ಟು ಮಳೆಯ ಸು. 1/3 ಭಾಗ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ; ಕಡೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಕೊಪ್ಪ, ಮೂಡಿಗೆರೆ, ಶೃಂಗೇರಿಗಳಲ್ಲಿ 1000 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು : ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ತೇಗ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಮತ್ತಿ, ನಂದಿ, ಹಲಸು, ದಬ್ಬೆ, ಹೆಬ್ಬಲಸು ನೇರಳೆ, ಸಾಗುವಾನಿ ಮುಂತಾದ ಉಪಯುಕ್ತ ಮರಗಳಿವೆ. ಬಾಬಾಬುಡನ್‌ಗಿರಿ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳಿಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ಕೊಪ್ಪ, ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾದ ಬಿದಿರು ಕಾಡುಗಳುಂಟು. ಕಾಗದ ತಯಾರಿಸಲು ಬಿದಿರುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಸಾಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,75,129 ಹೆಕ್ಟೆರ್.

ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು : ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಆನೆ, ಹುಲಿ, ಕಾಡುಕೋಣ, ತೋಳ, ಚಿರತೆ, ಹಂದಿ, ಕಡವೆ, ಸಾರಂಗ, ಜಿಂಕೆ, ಮುಸಿಯ, ಕೆಂಜಳಿಲು, ಕರಡಿ, ಮುಳ್ಳುಹಂದಿ, ಕಾಡುಕುರಿ, ಉಡ, ಪುಣುಗ, ಬರ್ಕ, ಮೊಲ, ನರಿ ಮೊದಲಾದ ಮೃಗಗಳು, ಬಾವಲಿ, ರಣಹದ್ದು, ಕಾಡುಕೋಳಿ, ನವಿಲು, ಕೋಗಿಲೆ, ಗವುಜುಗ, ಗಿಡುಗ, ಕಾಜಾಣ, ಬೆಳ್ಳಕ್ಕಿ, ಕೆಂಭೂತ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಬಾತು ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಚರ್ಲೆ, ಕುಂಡಿಮುಳುಗ ಮೊದಲಾದ ನೀರು ಹಕ್ಕಿಗಳೂ, ಹೆಬ್ಬಾವು, ಮಂಡಲ, ಕಟುಗ, ಕಾಳಿಂಗಸರ್ಪ, ನಾಗರ, ಕೇರೆ ಮುಂತಾದ ಹಾವುಗಳೂ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಡಿ, ಮುರುಗೊಡವ, ಬಾಳೆ, ಅವಲು, ಕೊಚ್ಚಲು, ಕೊರೆ, ಮಳಲಿ, ಅರ್ಜು ಮುಂತಾದ ಮೀನುಗಳೂ ಮೊಸಳೆಗಳೂ ಇವೆ. ಮೀನುಗಳನ್ನು ಬಲೆ, ಗಾಣ, ಕೂಳಿ ಮುಂತಾದ ಸಾಧನಗಳಿಂದ ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಡೈನಮೈಟ್ ಹಾಕಿ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದೂ ಉಂಟು. ಇದರಿಂದ ಅನೇಕ ಜಲಜೀವಿಗಳು ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮರಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಾಗುವಳಿಗಾಗಿ ಕಾಡುಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಷಿಕಾರಿಗಳಿಂದಲೂ ವನ್ಯಮೃಗಗಳು ನಶಿಸುತ್ತಿವೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು ವ್ಯವಸಾಯ. ಕಾಫಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆ. ಸು. 1,600 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕಾಫಿಯನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಎಂಬುವನು ಆಫ್ರಿಕದಿಂದ ತಂದು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟನೆಂದೂ ಅದರಿಂದ ಈ ಗಿರಿಗೆ ಅವನ ಹೆಸರೇ ಬಂತೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 1820ರ ತರುವಾಯ ಕಾಫಿ ಬೆಳೆ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಬೆಳೆಗಾರರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಸ್ಥಳೀಯ ಬೆಳೆಗಾರರು ಇದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದುದರಿಂದ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕವಾಯಿತು. ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯ ಸಂಶೋಧನೆಗಾಗಿ ಬಾಳೆಹೊನ್ನೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅತ್ಯಧಿಕ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಕೊಪ್ಪ ಮತ್ತು ಮೂಡಿಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ ಕಾಫಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಉಳಿದಲ್ಲಿ ರೊಬಸ್ಟ ಕಾಫಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಏಲಕ್ಕಿ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆ. ಮೂಡಿಗೆರೆ ಮತ್ತು ಕೊಪ್ಪ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮೂಡಿಗೆರೆಯ ಬಳಿ ಒಂದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಏಲಕ್ಕಿ ಸಂಶೋಧನಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬೆಲೆ ಕುಸಿತದಿಂದಾಗಿ ಈಗ (2008) ಏಲಕ್ಕಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಕಳಸಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಚಹ ತೋಟಗಳಿವೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಕೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಕೊಪ್ಪ, ಶೃಂಗೇರಿ, ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಳಸದ ಸುತ್ತುಮುತ್ತ ಬಯಲುಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಅಡಕೆ ತೋಟಗಳಿವೆ.

ಬತ್ತ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಬೆಳೆ. ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಬಯಲು ನಾಡಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬತ್ತದ ಇಳುವರಿ ಹೆಚ್ಚು ; ಅದನ್ನು ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶವೂ ಹೆಚ್ಚು. ಮಲೆನಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬತ್ತದ ಬಯಲುಗಳು ಕಡಿಮೆ. ತರೀಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ತೆಂಗು ಕಡೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆ.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಕೆಮ್ಮಣ್ಣುಗುಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ತೆಗೆಯುವ ಉದ್ಯಮ ನೂರಾರು ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಒದಗಿಸಿದೆ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಹದ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. 1920ರಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಹದ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಈಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಅಕ್ಕಿಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ 4 ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನಲ್ಲಿವೆ. 1911 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಒಂದು ಹೆಂಚಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ತರೀಕೆರೆ, ಮೂಡಿಗೆರೆ ಮತ್ತಿತರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮರ ಕೊಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಅಜ್ಜಂಪುರ, ಶಿವನಿ, ಬೀರೂರುಗಳಲ್ಲಿ ನೂಲಿನ ಮತ್ತು ಕಂಬಳಿ ತಯಾರಿಸುವ ಮಗ್ಗಗಳು ಉಂಟು.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ : ಬೆಂಗಳೂರು-ಪುಣೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಕಡೂರಿನ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕವಲಾಗಿ ಬೀರೂರಿನಲ್ಲಿ ತರೀಕೆರೆಯ ಮೂಲಕ ಶಿವಮೊಗ್ಗಕ್ಕೆ ಒಂದು ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು-ಮಂಗಳೂರು ಹೆದ್ದಾರಿಯೂ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು-ಹೊನ್ನಾವರ ಹೆದ್ದಾರಿ ಕಡೂರಿನ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರು, ಹಾಸನ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಮಡಿಕೇರಿ, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಹರಿಹರ, ಉಡುಪಿ, ಮಂಗಳೂರು ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ಬಸ್ಸುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಶೇ. 34.93. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 914 ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳು, 346 ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳು, 62 ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು, 4 ಪ್ರಥಮದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಇವೆ. ಒಂದು ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್, ಒಂದು ಶಾಲಾ ಶಿಕ್ಷಕರ ತರಬೇತು ಸಂಸ್ಥೆ ಇವೆ.

ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳು : ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಾಲ್ಲೂಕು-ಕೇಂದ್ರಗಳು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಮೂಡಿಗೆರೆ, ಕೊಪ್ಪ, ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ, ಕಡೂರು, ತರೀಕೆರೆ ಮತ್ತು ಶೃಂಗೇರಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಅಜ್ಜಂಪುರ, ಬೀರೂರುಗಳಲ್ಲೂ ಪೌರಸಭೆಗಳಿವೆ. ಕಡೂರು, ಬೀರೂರು, ಅಜ್ಜಂಪುರ ಮತ್ತು ತರೀಕೆರೆಗಳು ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣಗಳು.

ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು : ಇದು ಉ.ಅ. $13^{0}11'$–$13^{0}34'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $75^{0}29'$–$76^{0}1'$ ನಡುವೆ, ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 4123 ಚ.ಕಿಮೀ. ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟ ಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಒಳಚಾಚಿರುವ ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಬರುವ ಮುಳ್ಳಯ್ಯನಗಿರಿ ಮತ್ತು ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಗಿರಿ ಇವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಶಿಖರಗಳಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶದ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಇಳಿಜಾರು ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತವಾಗಿದೆ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಪಟ್ಟಣದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗಕ್ಕಿರುವ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಬತ್ತಕಬ್ಬುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು ಫಲವತ್ತಾಗಿವೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪವೂ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ.

ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಪಟ್ಟಣ: ಉ.ಅ. $13^{0}18$, ಪೂ.ರೇ. $75^{0}51$ ಮೇಲೆ ಇದೆ. 1865ರಲ್ಲಿ ಇದು ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 10,10,125.

ಇಲ್ಲಿಯ ಪೌರಸಭೆಯನ್ನು 1870ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಹಿರೇಕೊಳಲೆ ಕೆರೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ನೀರು ಸರಬರಾಜಾಗುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲಾಮಟ್ಟದ ಕಚೇರಿಗಳೂ ಸೆಷನ್ಸ್ ಕೋರ್ಟು ಇವೆ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರು, ಮಂಗಳೂರು, ಬೆಳಗಾಂವಿಗಳಿಗೆ ನೇರ ಬಸ್ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. 40 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಕಡೂರೇ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪದ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಚಿಕ್ಕೋಡಿ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು; ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಸಬೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕೊಲ್ಹಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಥಣಿ, ರಾಯಬಾಗ್, ಗೋಕಾಕ್ ಮತ್ತು ಹುಕ್ಕೇರಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಬಳಸಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 21.75 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇಲ್ಲಿ 141 ಹಳ್ಳಿಗಳಿವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,61,671.

ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗವನ್ನು ಮಲೆನಾಡಿನ ಸೆರಗೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡಗಳು ಬಹಳ. ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣದೊಡ್ಡ ಗಿಡಗಳು ತುಂಬಿವೆ. ಮಧ್ಯಭಾಗ ಉಬ್ಬುಳ್ಳ ಪ್ರದೇಶ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಗುಡ್ಡಗಳು ಆವರಿಸಿದ್ದರೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಗುಡ್ಡಗಳ ಎರಡು ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯ ಸಾಲು ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ 62 ಕಿಮೀ ಮೇಲೆ ಆರಂಭವಾಗಿ ಘಟಪ್ರಭಾ–ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಮೇರೆಯನ್ನು ದಾಟಿ ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಸಾಲು ಸಾವಂತವಾಡಿಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಘಟಪ್ರಭಾ–ಕೃಷ್ಣಾ ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ಗುಡ್ಡಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಪುರಾತನ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹಾಳಾದ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಕಂಡರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮರಗಿಡ ಬೆಳೆದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅಡಿಯಿಂದ ಮುಡಿಯವರೆಗೆ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರದ ಬೆಳೆಗಳು ಶೋಭಿಸುತ್ತವೆ.

ನಾಗರಾಳದ ಗುಡ್ಡ ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯ ನೆರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಮಲ್ಲಪ್ಪನ ಗುಡ್ಡ, ಜೋಗೀಗುಡ್ಡ, ನಿರ್ವಾಣೆಪ್ಪನ ಗುಡ್ಡಗಳು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು, ಗೋದಿ, ಜೋಳಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾನದಿ ದೂಧಗಂಗಾನದಿಯೊಡನೆ ಸಂಗಮಿಸಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ವೇದಗಂಗೆ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಭೋಜದ ಹತ್ತಿರ ದೂಧಗಂಗೆಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ದೂಧಗಂಗೆಯೂ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಕಲ್ಲೋಳ್ಳಿಯ ಹತ್ತಿರ ಕೃಷ್ಣೆಯನ್ನು ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಹೊಳೆಗಳ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿನ ಭೂಮಿ

ಹಾಗೂ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ನೆಲ ಹೆಚ್ಚು ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿದೆ. ಉಳಿದದ್ದೆಲ್ಲ ಕಪ್ಪು ಭೂಮಿ. ಉಸುಬು ಕೂಡಿದ ಕೆಂಪು ನೆಲ ಕಪ್ಪು ನೆಲದಷ್ಟು ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ.

ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ನಿಯತವಾಗಿಯೂ ವಿಪುಲವಾಗಿಯೂ ಮಳೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಸರಾಸರಿ 50 ಸೆಂಮೀ. ಇಲ್ಲಿ ಮುಂಗಾರು ಮಳೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೂನ್‍ನಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಧಿಕ ಮಳೆಯಿಂದಾಗಿ ಮಲೆನಾಡಿನ ಸೆರಗಿನಲ್ಲಿ ಆರ್ದ್ರತೆಯ ವಾಯುಗುಣ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಆರ್ದ್ರ ಹವೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಚಳಿಜ್ವರ, ಸನ್ನಿಪಾತ, ಅಜೀರ್ಣ, ವಿಷಮಜ್ವರ, ನೆಗಡಿ ಕೆಮ್ಮು ಮೊದಲಾದ ರೋಗಗಳ ಭಯವೂ ಬಹಳ.

ಹಳ್ಳಗಳಿಂದಲೂ ಕೆರೆಗಳಿಂದಲೂ ಬಾವಿಗಳಿಂದಲೂ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ತೋಟಗಾರಿಕೆಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಂಥ ಹಳ್ಳಗಳಲ್ಲಿ ಕರೋಸಿ ಹಳ್ಳ ಮತ್ತು ನಿಪ್ಪಾಣಿ ಹಳ್ಳಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಪ್ರತಿ 22 ಹೆಕ್ಟೇರ್‍ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿಗೆ ಒಂದರಂತೆ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಬಾವಿಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಫಸಲು ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ನವಣೆ, ಬತ್ತ, ಗೋದಿ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಜವೆಗೋದಿ, ಹುರುಳಿ, ಅಲಸಂದೆ, ಅಗಸೆ, ಉದ್ದು, ಎಳ್ಳು, ಹತ್ತಿ, ಪುಂಡಿ, ತಂಬಾಕು, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಕಬ್ಬು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಬಯಲುಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ತೇಗ, ಗಂಧ, ಜಾಲಿ, ಈಚಲು, ಕಳ್ಳಿ, ಮುಳ್ಳುಗಳ್ಳಿ, ಬೇವು, ಬಸಿರೆ, ಹುಣಸೆ, ಅರಳೆ, ಮಾವು, ಮಸಿವಾಳ, ಹುಲಗಲಿ, ದಿಂಡಲ, ಅತ್ತಿ, ಬಣವರಿ ಮುಂತಾದ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಕಿರುಜಾತಿಯ ಗಿಡಗಳಾದ ಹೊನ್ನವರಿ, ಮದುಗುಣಿಕೆ, ಗೊಳಗೋಲಕೆ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ನೀರಿನ ಸೌಕರ್ಯ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಎಲೆಬಳ್ಳಿ, ಬಾಳೆ, ತರಕಾರಿಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಎತ್ತು, ಎಮ್ಮೆ, ಕೋಣ, ಕುರಿ, ಕುದುರೆ, ಆಕಳುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಕುವರು. ಅವುಗಳಿಂದ ಲಾಭವೂ ಉಂಟು. ಅಡವಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಂದಿ, ಮೊಲ, ನರಿ, ಚಿರತೆ, ಕತ್ತೆಕಿರುಬ, ಅಡವಿಬೆಕ್ಕು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಗುಡ್ಡಗಳ ಒರೆಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಮಣ್ಣು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪರಿಶ್ರಮಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅದರಿಂದ ಲಾಭ ಕಡಿಮೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಗೋಮೇದಿಕವೆಂಬ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಹರಳುಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಸರವು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಭ್ರಕದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ ಒಕ್ಕಲುತನ. ಕಬ್ಬನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ಬೆಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಸಕ್ಕರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಉದ್ಯಮಗಳೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿಸಾಧಿಸಿವೆ. ತಾಮ್ರ ಹಾಗೂ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಸಾಮಾನುಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಉಂಟು. ಸೀರೆ, ಕುಪ್ಪಸ, ರುಮಾಲು, ಹಚ್ಚಡ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ನೇಯುವ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಲು ಅವಕಾಶಗಳಿವೆ. ಬಂಗಾರದ ಆಭರಣಗಳಲ್ಲಿ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಉದ್ಯಮ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಕೆಲವು ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಇರುವಂತೆ ಇಲ್ಲೂ ಬಡಗಿತನ, ಕಮ್ಮಾರಿಕೆ, ಚಮ್ಮಾರಿಕೆ, ಉಪ್ಪಾರಿಕೆ, ಗಾಣಿಗತನ ಮೊದಲಾದ ಉದ್ಯೋಗಗಳು ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಒಕ್ಕಲುತನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯೋಗವೆಂದರೆ ವ್ಯಾಪಾರ. ಹತ್ತಿ, ಬೆಲ್ಲ, ತಂಬಾಕು, ಮೆಣಸಿನ ಕಾಯಿ ನಿಪ್ಪಾಣಿಯಿಂದ ಕೊಂಕಣ, ಕಲಾದಗಿ, ಪುಣೆ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ನಿಯಾತವಾಗುತ್ತವೆ. ಏಲಕ್ಕಿ ಮೆಣಸುಗಳು ಕೊಂಕಣದಿಂದ ಆಯಾತವಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ 259 ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 19 ಹಳ್ಳಿಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಆಡುವವರ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು. ಮರಾಠಿ ಮತ್ತು ಉರ್ದು ಆಡುವವರು ಅತ್ಯಲ್ಪ.

ಅಂಕಲಿ, ಬಂಬಲವಾಡ, ಬೆಡಕಿಹಾಳ, ಬೆಳಕೂಡ, ಬೋರಗಾವ, ಚಿಂಚಣಿ, ಗಳತಿಗಿ, ಹತ್ತರವಾಟ, ಹಿರೇಕೋಡಿ, ಕಲ್ಲೋಳ, ಕೆರೂರ, ನಾಗರಮನೋಳಿ, ಸದಲಗಿ, ಎಕ್ಸಂಬ, ಮಾಂಜರಿ, ಶಮನೇವಾಡಿ, ಕರಗಾವ–ಇವು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಊರುಗಳು. (ಎಲ್.ಟಿ.ಎನ್.)

ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್: ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ರೇವುಪಟ್ಟಣ. ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ವಿಭಾಗದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಉ.ಅ.$22^{0}2'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ.$91^{0}50'$ ಮೇಲೆ, ಕರ್ನಫೂಲಿ ನದೀಮುಖದಿಂದ 18 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಹಸುರು ತುಂಬಿದ ಗುಡ್ಡ ಬಯಲುಗಳ ನಡುವೆ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ನಗರ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲಿಂದ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯಿಂದಾಗಿ ಹವ ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಢಾಕಾ ನಗರಕ್ಕೆ ಕೋಮಿಲ್ಲದ ಮೂಲಕ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವೂ ಢಾಕಾ,ಕಾಕ್ಸ್ ಬಜಾರ್, ರಂಗೂನ್, ಕೋಲ್ಕತಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವೂ ಉಂಟು. ಇದೊಂದು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಂದರಾದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ. ಚಹ, ಸೆಣಬು ಮತ್ತು ಸೆಣಬು ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ಹಡಗುಗಳು ನಿಲ್ಲಲು ಇಲ್ಲಿ ಸೌಲಭ್ಯವುಂಟು. ಬಂದರಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ನಗರ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊಗಲರ ಗವರ್ನರಾಗಿದ್ದ ಷಯಿಸ್ತಾಖಾನ್ ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಚಿತ್ತಗಾಂಗಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಲಯ ನಗರದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಸೆಣಬು ಗಿರಣಿಗಳೂ ಚಹ ಮತ್ತು ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇದಕ್ಕೆ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆ ಕಾರ್ಯಾಗಾರವಿದೆ. ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದ ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ.

1864ರಲ್ಲಿ ಇದು ಪೌರಸಭಾ ನಗರವಾಯಿತು. ಅಸ್ಸಾಂ–ಬಂಗಾಲಗಳ ನಡುವೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಮೇಲೆ ಇದು ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿತು. ಭಾರತದ ವಿಭಜನೆಯಾದಾಗ (1947) ಇದು ಪೂರ್ವ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಸೇರಿತು. ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದ ವಿಮೋಚನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಇದು ಆ ದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ. d£ÀÀSÉ 6 «Ä AiÃï (2000). (ಡಿ.ಎಸ್.ಜಿ.)

ಚಿತ್ತಾಪುರ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು. ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಚಿಂಚೋಳಿ, ಸೇಡಂ ಯಾದಗಿರಿ ಮತ್ತು ಜೇವರಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1,471 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1770 ಚ.ಕಿಮೀ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಹುಭಾಗ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ನಾಲವಾರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಕೆಂಪುಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನದಿಗಳೆಂದರೆ ಭೀಮಾ, ಕಾಗಿಣಾ ಮತ್ತು ಬೆಣ್ಣೆತೊರೆ. ಈ ನದಿಗಳಿಂದ ಕುಂಬಾರವಾಡಿಕೆರೆ, ಆಲಹಳ್ಳಿ ಕೆರೆ, ಮುಗಳ ನಾಗಾವಿಯ ಬಸವೇಶ್ವರ ಕೆರೆಗಳಿಂದಲೂ ಚಿಕ್ಕ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ತೋಡಿಸಿದ ಬಾವಿಗಳಿಂದಲೂ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ನೀರು ಒದಗುತ್ತದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 84 ಸೆಂಮೀ. ಜೂನ್‍ನಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್‍ವರೆಗೆ ಮಳೆಗಾಲ. ಜೋಳ, ಬತ್ತ, ನೆಲಗಡಲೆ, ತೊಗರಿ, ಕಡಲೆ, ಗೋದಿ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ಮತ್ತು ಕಾಯಿಪಲ್ಲೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಳೆಗಳು.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಶೇ. 90ರಷ್ಟು ಜನಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಕಸಬು. ಕೆಲವರ ಕಸಬು ನೇಯ್ಗೆ. ಶಹಾಬಾದಿ ಕಲ್ಲಿನ ಗಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಕೆಲವರು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವರು. ಈ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಮನೆಗಳ ನೆಲಕ್ಕೆ ಹಾಸುವುದಕ್ಕೂ ಚಾವಣಿಗೆ ಹೊದಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಈ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಚೌಕವಾಗಿ ಒಡೆಯುವುದರಲ್ಲೂ ಇವನ್ನು ಉಜ್ಜಿ ಮಿಂಚುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಒಪ್ಪ ಹಾಕುವುದರಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರು ನಿಷ್ಣಾತರು. ಈ ಉದ್ದಿಮೆಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಒಡ್ಡರೂ ಲಂಬಾಣಿ ಜನರೂ ನೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವರು.

ಶಹಾಬಾದ ಮತ್ತು ವಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿವೆ. ಶಹಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೊಂದಿದೆ. ಚಿತ್ತಾಪುರ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲೂ ಒಂದು ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವ ಯೋಜನೆ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 27,006. (ವಿ.ಕೆ.ಯು.ಎಸ್.)

ಚಿತ್ತೂರು: ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ಇದನ್ನು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅನಂತಪುರ, ಕಡಪ ಮತ್ತು ನೆಲ್ಲೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಉತ್ತರ ಆರ್ಕಾಟ್ ಮತ್ತು ಸೇಲಂ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ಬಳಸಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 15,164 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 37,35,202. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಬೆಟ್ಟಮಯ. ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟದ ಕವಲುಗಳಿಂದ, ಕಿರಿದಾದ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕಣಿವೆಗಳು ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಘಟ್ಟಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಬತ್ತ, ರಾಗಿ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆಕಾಳುಗಳು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಂದ್ರಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ತಿರುಮಲೈ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿರುವ ಶ್ರೀವೆಂಕಟೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ದೇಶದ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಿಂದ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಯಾತ್ರಿಕರು ಬರುತ್ತಾರೆ.

ಚಿತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯಕೇಂದ್ರ. ಚೆನ್ನೈಗೆ 130 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪೌರಸಭೆಯಿದೆ; ತಿರುಪತಿ ವೆಂಕಟೇಶ್ವರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಾಲೇಜು ಮತ್ತು ಶಾಲೆಗಳಿವೆ. ಕಾಕಂಬಿ, ಮಾವಿನಹಣ್ಣು, ನೆಲಗಡಲೆಗಳಿಗೆ ಈ ಊರು ಪ್ರಮುಖ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ. ಬಿಸ್ಕತ್, ಮುರಬ್ಬ, ಮಿಠಾಯಿ, ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿವಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ : 1,52,966.

ಕೆಂಪು ಚಂದನದ ಮರಗಳಿಂದ ಸುಂದರವಾದ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳುಂಟು. ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಯ ವ್ಯಾಪಾರವೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಚಿತ್ತೂರಿಗೆ ಚೆನ್ನೈ ಹಾಗೂ ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ನೇರ ಬಸ್ ಹಾಗೂ ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಹೈದರ್ ಅಲಿ 1782ರಲ್ಲಿ ನಿಧನನಾದ.

ಕೇರಳದ ತ್ರಿಚೂರಿನಿಂದ 60 ಕಿಮೀ (ಪಾಲಕ್ಕಾಡ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ) ಚಿತ್ತೂರು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಪಟ್ಟಣವಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ : 31,884. (ಎಚ್.ಜಿ.ಎ.)

ಚಿತ್ರ ವಿಧಾನ: ಕೆಲವೊಂದು ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಥವಾ ವಿಶೇಷವಾದ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ತೋರಿಸುವ ರೇಖಾಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಚಿತ್ರ ವಿಧಾನವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಸರಳ ವಿಧಾನವಾಗಿದೆ.

ಇದು ಸ್ವಯಂ ವಿವರಣಾತ್ಮಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವಾಗ ಕಾರಿನ ಚಿತ್ರವನ್ನು , ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವಾಗ ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಯಾವುದೇ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವಾಗ ಯೋಗ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಚಿತ್ರ ಇಂತಿಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಸಮನಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರಮಾಣ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡು ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಎಣಿಸಿ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. (ಜಿ.ಕೆ.)

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ; ತಾಲ್ಲೂಕು ; ಅವುಗಳ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಜಿಲ್ಲೆ ಉ.ಅ. $13^{0}34'-15^{0}02'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ $75^{0}37'-77^{0}01'$ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೊಳಕಾಲ್ಮೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು ಹಾಗೂ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಅನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆ, ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ, ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆ ಮೇರೆಗಳಾಗಿವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,510,227.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ವೇದಾವತಿ ಅಥವಾ ಹಗರಿ ನದೀಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ–ಆಗ್ನೇಯದಿಂದ ಉತ್ತರ–ವಾಯವ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಸಮಾಂತರದಲ್ಲಿ ಸಾಗುವ ತಗ್ಗಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲುಗಳು ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ನಗ್ನಶಿಲಾಮಯ. ಇವುಗಳ ನಡುನಡುವೆ ಕಣಿವೆಗಳುಂಟು. ಪೂರ್ವಸಾಲು ಹಿರಿಯೂರಿನ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ವರೆಗೆ (1075 ಮೀ) ಹಬ್ಬಿ, ಈ ಸಾಲಿನ ಉನ್ನತ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಗಿಮರಡಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಶ್ರೇಣಿ ಹೊಸದುರ್ಗದಲ್ಲಿ (1,075 ಮೀ) ಆರಂಭವಾಗಿ ಮಾಯಕೊಂಡದ ಮೂಲಕ ಅಣಜಿವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಮೊಳಕಾಲ್ಮೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ನುಂಕೆಭೈರವ ಬೆಟ್ಟ (1007 ಮೀ), ಜಟಂಗರಾಮೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ (1138 ಮೀ) ಮತ್ತು ಶಾಂತಿಗುಡ್ಡ (865 ಮೀ) ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಬೆಟ್ಟಗಳ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉಳಿದ ಭಾಗ ಮಟ್ಟಸವಾದ ಮೈದಾನ. ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸರಾಸರಿ 666 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ.

ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ ಧಾರವಾಡ ಹಾಗೂ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೂ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿಯ ಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯದ ಎರಡು ನಾಲೆಗಳು ದಾವಣಗೆರೆ ಮತ್ತು ಹರಿಹರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ವೇದಾವತಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿ ವಾಣಿವಿಲಾಸ ಸಾಗರ ಜಲಾಶಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಜಲಾಶಯ ಹಿರಿಯೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ನೀರು ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ. ನದಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಬೇಸಗೆಯ ತಾಪ ಹೆಚ್ಚು; ಚಳಿಗಾಲ ಹಿತಕರ. ಚಳಿಗಾಲದ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 27.9 ಸೆಂ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ 36.2 ಸೆಂ. 41ಸೆಂ. ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 40 ಸೆಂಮೀ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲು ಕಾಡು ಹೆಚ್ಚು. ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹುಣಸೆ, ಮಾವು, ಹಿಪ್ಪೆ, ಜಾಲಿ ಜಾತಿಯ ಗಿಡಮರಗಳು ಮತ್ತು ಸೀತಾಫಲ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮಳೆಗಾಲದ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಚಳ್ಳಕೆರೆ ಮತ್ತು ಹೊಸದುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಅಮೃತ ಮಹಲ್ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಅಚ್ಚ ಹಸುರಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹೊಸದುರ್ಗ ಬಳಿಯ ವೇದಾವತಿ ಕಣಿವೆ ಸಸ್ಯಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವಾದದ್ದು.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು ಕಲ್ನಾರು, ಅನ್ಟಿಮೊನಿ, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಸೀಸ, ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು, ಸ್ಫಟಿಕಶಿಲೆ, ಹಾಸುಗಲ್ಲು (ಕಡಪಕಲ್ಲು).

ಕಮಿಷನರ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಕೊನೆಗೊಳಿಸಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಒಡೆಯರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಮೇಲೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಮತ್ತು ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಒಂದಾಗಿದ್ದವು. 1863ರಲ್ಲಿ ಆ ವಿಭಾಗವನ್ನು ರದ್ದುಮಾಡಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ನಗರ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ, ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ನಂದಿದುರ್ಗ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. 1879ರಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ರದ್ದಾಯಿತು. 1882ರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗವನ್ನು ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಅದನ್ನೊಂದು ಉಪವಿಭಾಗವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. 1886ರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಪಾವಗಡ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. 1956ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣೆಯಾದಾಗ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಭಾಗದ ಅಂಗವಾಯಿತು.

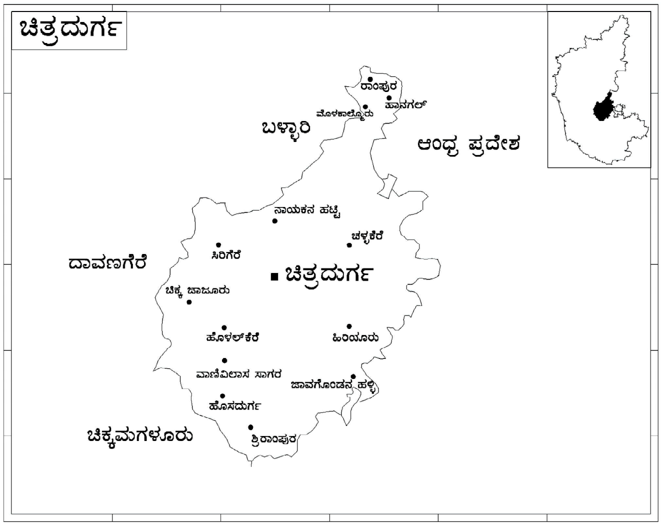

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣು ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಹತ್ತಿ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಜೋಳ, ತೊಗರಿ, ಬತ್ತ, ನವಣೆ, ಗೋದಿ, ಸಾಸುವೆ, ತಂಬಾಕು, ಬಾಳೆ, ಅಡಕೆ, ತೆಂಗು. ಕೆರೆಗಳು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ನೀರಿನ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆ.

ಹೊಸದುರ್ಗ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಜಗಳೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಗಣಿಗಳುಂಟು. ಹರಿಹರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿದ್ದು ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ದಾವಣಗೆರೆಯಲ್ಲಿ, ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಗಳುಂಟು. ಎಣ್ಣೆ ಗಿರಣಿಗಳು ದಾವಣಗೆರೆ, ಚಳ್ಳಕೆರೆ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಮತ್ತು ಹರಿಹರಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಜಗಳೂರು ಮತ್ತು ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಬಳಿ ನೇಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿರಿಯೂರಿನಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇದೆ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 2,080 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ 180 ಕಿಮೀ. ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿ 328 ಕಿಮೀ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಪುಣೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,366.7 ಚ.ಕಿಮೀ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಹಿರೇಗುಂಟನೂರು, ಭರ್ಮಸಾಗರ, ತುರುವನೂರು ಇವು ಇದರ ಹೋಬಳಿಗಳು.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪಟ್ಟಣ : ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ. ಇದು ಚಿಕ್ಕಜಾಜೂರು ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ 34 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ಬೆಂಗಳೂರಿನ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 200 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಹೆಸರುಗಳು ಹಿಡಿಂಬಾ ಪಟ್ಟಣ, ಚಿನ್ಮೂಲಾದ್ರಿ, ಬೆಮ್ಮತ್ತನಕಲ್ಲು, ಸೂಳಗಲ್, ಪೆರುಮಾಳೆಪುರ, ಚಿತ್ರಕಲ್‌ದುರ್ಗ, ಮಲ್ಲರಾಯನದುರ್ಗ. ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನ ಇದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಹೆಸರು ಫರೂಕಾಬಾದ್.

ಹಳೆಯ ಪಟ್ಟಣ ಒತ್ತಾದ ಬಂಡೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ, ಕೋಟೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಕೋಟೆಯ ಏಳು ಸುತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸುತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಬೆಟ್ಟದ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಸುತ್ತು ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಇವೆ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 19 ದ್ವಾರಗಳು, 38ದಿಡ್ಡೀ ಬಾಗಿಲುಗಳು, 35 ಗುಪ್ತದ್ವಾರಗಳು, 4 ಸುರಂಗಮಾರ್ಗಗಳು ಇದ್ದುವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಪಾಳುಬಿದ್ದ ಅರಮನೆಗಳ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಈಗಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಕಲ್ಲಿನ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಹೈದರ್ ಮತ್ತು ಟಿಪ್ಪು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,25,170. (ಎ.ವಿ.ಕೆ.)

ಚಿತ್ರವಿಧಾನದ ಭೂಸ್ವರೂಪ ನಿರೂಪಣೆ: ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಆರಂಭಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ಚಿತ್ರ ಮಾದರಿಯನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಇತರ ಪರಿಷ್ಕೃತ ವಿಧಾನಗಳು ಆವಿಷ್ಕಾರಗೊಂಡಿಲ್ಲದಿದ್ದದು ಹಾಗೂ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾಹಿತಿಯ ಕೊರತೆ. ಇವುಗಳ ಬಳಿಕ ಆಧುನಿಕ ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳ್ಳುವವರೆಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದಿತು. ಇಂದು ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಜ್ಞಾನವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ನವೀನ ತಂತ್ರಗಳು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಆದರೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ರೂಢಿಗತವಾದ ಚಿತ್ರ ಮಾದರಿಯನ್ನು

ಆಧುನಿಕ ವಿಧಾನಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಗೊಳಿಸಿ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗುವುದು. ಇವುಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಿ ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಇವುಗಳ ಬಳಕೆ ಇಂದಿಗೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಹೆಚ್ಯೂರ್, ಸ್ವರೂಪ ರೇಖೆಗಳು ಹಾಗೂ ಬೆಟ್ಟದ ಛಾಯಾ ವಿಧಾನಗಳು ಚಿತ್ರ ಮಾದರಿಯ ಮುಖ್ಯ ಭೂಸ್ವರೂಪ ನಿರೂಪಣಾ ವಿಧಾನಗಳಾಗಿವೆ. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಚಿದಂಬರಂ: ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಆರ್ಕಾಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಚೆನ್ನೈನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ 200 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ವೆಳ್ಳಾರ್ ಮತ್ತು ಕೊಲರೂನ್ ನದಿ ಮುಖಗಳ ನಡುವಣ ಬತ್ತದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಗೆ ಕೆಲವೇ ಕಿಮೀಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಊರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪದಲ್ಲೆ ಪುರಾತನ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರವೆನಿಸಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ, 1929ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಅಣ್ಣಾಮಲೈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ. ಚಿದಂಬರನಲ್ಲಿ ನೇಕಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಯತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಂಗಂ ಮತ್ತು ಮಧುರೈಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇದೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿ ನಟರಾಜನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಶೈವಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಕೋಯಿಲ್ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 58,968. (ಜಿ.ಬಿ.ಆರ್.;ಎಂ.ಎಲ್.ಎಸ್.)

ಚಿನಾಬ್: ಸಿಂಧೂ ನದಿಯ ಒಂದು ಉಪನದಿ. ಭಾರತ–ಪಾಕಿಸ್ತಾನಗಳ ಉಭಯ ಪಂಜಾಬ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಆ ಹೆಸರು ಬರಲು ಕಾರಣವಾದ ಪಂಚನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು. ಭಾರತದ ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯದ ಬಾರಲಾಚಾ ಕಣಿವೆ ಬದಿಯ (4890 ಮೀ) ಆಗ್ನೇಯ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಉಗಮಿಸುವ ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಭಾಗಾ ನದಿಗಳು ಟಂಟಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಚಂದ್ರಭಾಗಾ ಅಥವಾ ಚಿನಾಬ್ ನದಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ನದಿ ಹಿಮಾಲಯ ಮತ್ತು ಪಿರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವಣ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಸು. 160 ಕಿಮೀ ದೂರ ವಾಯವ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು, ಕಾಶ್ಮೀರದ ಕಿಷ್‍ವಾರ್ ಬಳಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಪೀರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಕೊರಕಲೊಂದರ ಮೂಲಕ ಅಖ್ನೂರ್ ಬಳಿ ಮೈದಾನ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಬಾರಾ ಲಾಚಾದಿಂದ ಅಖ್ನೂರ್ ವರೆಗಿನ 605 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ನದಿ 4592 ಮೀ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಜಮ್ಮು ನಗರದ ಬದಿಯ ತವಿ ಜಂಕ್ಷನ್‍ನ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದು ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಪಂಜಾಬನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಟಿಮ್ಮು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಝೀಲಂ ನದಿಯೂ ಸಿಂಧೂವಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ರಾವೀ ನದಿಯೂ ಇದನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆನಂತರ ಇವು ತ್ರಿಮಾಬ್ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬಿಯಾಸ್ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡ ಸಟ್ಲೇಜ್ ನದಿ ಮಾಡ್ವಾಲಾ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಚಿನಾಬನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಇದು ಪಂಚನದಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡು ಸಿಂಧೂ ನದಿಯನ್ನು ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಪಂಜನದ ಭಾಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಚಿನಾಬ್ ನದಿಯ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ 958 ಕಿಮೀ. ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಿಂದ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಗರಿಷ್ಠ ಪ್ರವಾಹ ಜುಲೈ–ಆಗಸ್ಟ್ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ. ಪಂಜಾಬಿನ ಇತರ ನದಿಗಳ ಮಣ್ಣಿನಷ್ಟು ಇದು ಫಲವತ್ತಲ್ಲ. ಪಂಜಾಬಿನ ಇತರ ನದಿಗಳಂತೆ ಈ ನದಿಯೂ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ತನ್ನ ಪಾತ್ರ ಬದಲಿಸುತ್ತದೆ.

ಮೊಗಲರ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಈ ನದೀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಯೋಜಿತ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉಂಟು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಮತ್ತಷ್ಟು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. ಚಿನಾಬ್ ಕೆಳದಂಡೆ ಕಾಲುವೆ (1882) ಮತ್ತು ಚಿನಾಬ್ ಮೇಲುದಂಡೆ ಕಾಲುವೆ (1912–15)–ಇವೂ ಇತರ ಕಾಲುವೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಬೇಸಾಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಚಿನಾಬ್ ಮೇಲ್ದಂಡೆ ಕಾಲುವೆಯಿಂದ 2 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಭೂಮಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಚಿನಾಬ್ ವಸತಿ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ ಲಯಾಲ್‍ಪುರ. ಇದು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮಹತ್ತ್ವದ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. (ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ಚಿಪ್ಪುಸುಣ್ಣ: ಅಜೈವಿಕ ಮಿಶ್ರಣವಾದ (ಇನಾರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ಕಾಂಪೌಂಡ್) ಬಿಳಿ, ಬೂದು ಬಿಳಿಯಿದ್ದು ಘನ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಚಿಪ್ಪಿನಿಂದ ತೆಗೆದ ಈ ಸುಣ್ಣವನ್ನು ಅನೇಕ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಕರಗಿಸಲು ಹಾಗೂ ಕಿಟ್ಟವನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಲು ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಕಾಗದದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೀಟನಾಶಕಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ, ಮೋರಿಗಳನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಲು ಮತ್ತು ಗಾಜು ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಚಿಪ್ಪು ಸುಣ್ಣಕ್ಕೆ ನೀರು ಸೇರಿಸುವುದರಿಂದ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್, ಸಿಮೆಂಟ್, ಗೋಡೆ ಸುಣ್ಣ ಹಾಗೂ ನೀರನ್ನು ಮೆದುಗೊಳಿಸಲು ಬಳಸಲಾಗುವುದು. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಚಿರಾಪುಂಜಿ: ಭಾರತದ ಮೇಘಾಲಯ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಖಾಸಿ ಮತ್ತು ಜೈಂತಿಯಾ ಬೆಟ್ಟ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ. ಉ.ಅ. $25^0 15'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $91^0 44'$ ಮೇಲೆ, ಷಿಲಾಂಗಿಗೆ 51 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಷಿಲಾಂಗ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಸ್ಥಳದ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1500 ಮೀ. ಇದು ಅಧಿಕ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಸ್ಥಳವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 1087 ಸೆಂಮೀ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ವರ್ಷದಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. 1861ರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 2,298 ಸೆಂಮೀ. ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಲ್ಲೊಂದರಲ್ಲೇ 929 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಯಿತು. 1876ರಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 24 ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ 104 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾದ ದಾಖಲೆಯಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಧಿಕ ಮಳೆಯಾಗುವ ಸ್ಥಳ ಚಿರಾಪುಂಜೀಗೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ಮಾವ್ಸಿನ್ರಾಮ್ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿ. ಅಲ್ಲಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 1,397 ಸೆಂಮೀ. ಈ ಸ್ಥಳ ಮಾನ್ಸೂನಿಗೆ ಇದಿರಾಗಿ, ವರ್ತುಲ ಪರ್ವತಪಂಕ್ತಿಯ ಮೇಲಿದೆ.

ಮೊದಲು ಚಿರಾಪುಂಜಿ ಖಾಸಿ ಮತ್ತು ಜೈಂತಿಯಾ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಗಳ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಆನಂತರ ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಷಿಲಾಂಗಿಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಲಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿದ್ದ ಸುಂದರವಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಬಂಗಲೆಗಳೂ 1897ರ ಭೂಕಂಪದಿಂದ ಹಾನಿಗೊಳಗಾದುವು. ಅತಿಶಯವಾದ ಮಳೆಯಿಂದಾಗಿ ವರ್ಷಪೂರ ಇಲ್ಲಿಯ ನಿಸರ್ಗ ರಮಣೀಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣದಕಲ್ಲು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ 1971–72ರಲ್ಲಿ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೊಂದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಖಾಸಿ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಪ್ರೋಟೋ–ಆಸ್ಟ್ರಲಾಯಿಡ್ ಗುಂಪಿನವರು. ಇವರದು ಮಾತೃಯಾಜಮಾನ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಸಮಾಜ.

ಇಲ್ಲಿ ಝೂಮ್ (ಸರದಿ ಬೆಳೆ) ಮತ್ತು ಮೆಟ್ಟಲು ನೆಲ ವ್ಯವಸಾಯ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಬತ್ತ, ಬಾಳೆ. ಪ್ಲಂ, ಪೈನಾಪಲ್ ಮತ್ತು ಕಿತ್ತಳೆ ಜಾತಿಯ ಹಣ್ಣುಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಚಹ ತೋಟಗಳು ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಇವೆ. *

ಚಿಲಿ: ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ದೇಶ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಪೆರು, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಬೊಲಿವಿಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಜೆಂಟೈನ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಇವೆ. ದ.ಅ. $17^0 30'$ ನಿಂದ ದ. ಅ. $55^0 59'$ ವರೆಗೆ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. 68^0–72^0 ರ ನಡುವೆ 4263 ಕಿಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಚಾಚಿದೆ. ಚಿಲಿಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 756026 ಚ.ಕಿಮೀ. ದಕ್ಷಿಣ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ವಾನ್ ಫರ್ನಾಂಡಿಸ್, ಈಸ್ಟರ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಹಲವು ದ್ವೀಪಗಳು ಚಿಲಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಚಿಲಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 15,082,000 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಸ್ಯಾಂಟಿಯಾಗೋ.

ಇದು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಭೂಕಂಪ ಮತ್ತು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಹಾವಳಿಗೆ ತುತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶ. ಪೂರ್ವದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಗಗನಚುಂಬಿ ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ, ಪಶ್ಚಿಮತೀರದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅಷ್ಟೇ ಆಳವಾದ ಸಮುದ್ರ, ಹೀಗೆ ಅತಿ ಎತ್ತರ, ಅತಿ ಆಳ–ಇವೆರಡರ ಸೀಮಾಪ್ರದೇಶವೇ ಚಿಲಿ ದೇಶ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಅನೇಕ ಭೂಕಂಪಗಳ ದಾಖಲೆ ಇದೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಸು. 100 ಅತ್ಯಂತ ಭೀಕರ ಭೂಕಂಪಗಳು. ಇವುಗಳ ಹಾವಳಿ ಅಪಾರ. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ತಲೆದೋರಿದ (1906, 1928, 1939, 1960, 1973) ಭೂಕಂಪಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ತತ್ತರಿಸಿಹೋಗಿದ್ದಾರೆ.

ಭೌತಿಕಲಕ್ಷಣ : ಚಿಲಿಯನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1 ಉತ್ತರ ಚಿಲಿ 2 ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿ 3 ದಕ್ಷಿಣ ಚಿಲಿ. ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಆ್ಯಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಚಿಲಿ ದೇಶದ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಇಳುಕಲಾಗಿವೆ. ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಆ್ಯಂಡೀಸಿನ ಉತ್ತರದ ಕೊನೆಯಾದ ಪುನದ ಅಟಕಾಮ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರ 5000 ಮೀ. ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಗರಿಷ್ಠ ಎತ್ತರ ತಲುಪುತ್ತವೆ. ಆಕಂಕಾಗ್ವ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ 7,610 ಮೀ. ದಕ್ಷಿಣ ಚಿಲಿಯ ರೇವುಪಟ್ಟಣವಾದ ವಾಲ್ಪಾರಾಯೀಸೊಗೂ ಅರ್ಜೆಂಟೈನದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣವಾದ ಬ್ಯೂನಸ್ ಐರಿಸ್‍ಗೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಖಂಡಾಂತರ ರೈಲ್ವೆ ಸುರಂಗಮಾರ್ಗ ಇರುವುದು ಈ ಕಣಿವೆಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಎತ್ತರ ಕಡಿಮೆ. ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಇವು ಕವಲೊಡೆದು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿಳಿದು ತೀರವನ್ನು ಅಂಕುಡೊಂಕುಗೊಳಿಸಿವೆಯಲ್ಲದೆ ಹಲವಾರು ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಹಲವು ಶಿಖರಗಳು ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ. ಹಲವು ಶಿಖರಗಳು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು. ಅವು ನೋಡಲು ಬಲುಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ಉತ್ತರ ಚಿಲಿ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಒಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೈದಾನವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಚಿಲಿಯ ಶೇ. 90ರಷ್ಟು ಜನ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಆಂಡೀಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಸೇರುವ ನದಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 30. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ನದಿಗಳಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಲೋವಾ ಎಂಬುದು ಚಿಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದ ನದಿ (378 ಕಿಮೀ). ಇದು ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡ ನದಿ ಕೋಪಿಯಾಪೋ (180 ಕಿಮೀ). ಈ ನದಿಯ ನೀರೆಲ್ಲ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣಮಟ್ಟ ನದಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಯಥೇಚ್ಛ. ಇವು ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಚಿಲಿಯ ಸರೋವರಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ, ದಕ್ಷಿಣ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಯೊ–ವೀಯೊ ನದಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹಿಮಾನಿ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಯಾಂಗ್‌ಕೀವೆ (852 ಚ.ಕಿಮೀ) ಮತ್ತು ರಾಂಕೊ (406 ಚ.ಕಿಮೀ) ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾದವು.

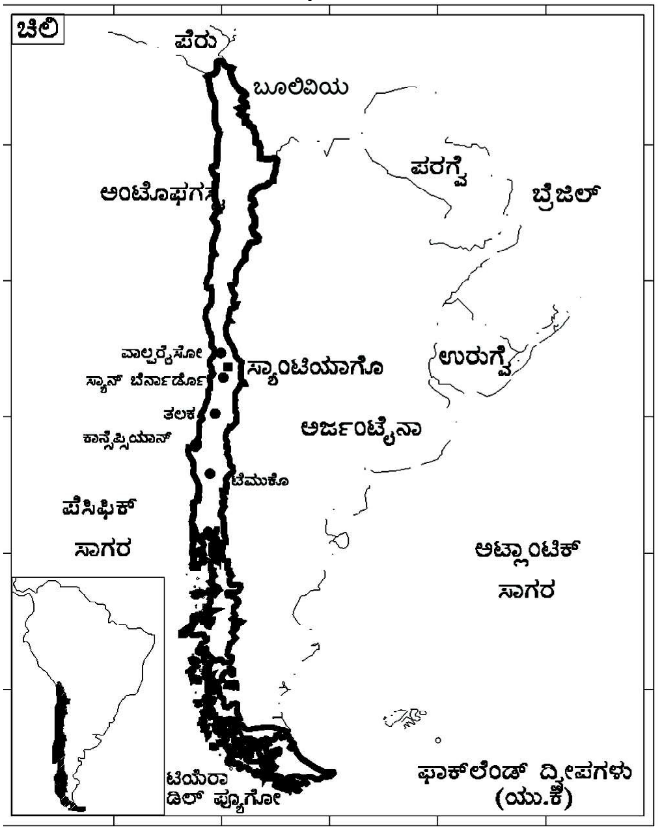

ವಾಯುಗುಣ : ಚಿಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಶುದ್ಧ ಮರಳುಗಾಡು. ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿಯ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಮಳೆ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುವಷ್ಟು ಮಳೆ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹೊರಗಿರುವ ಬೇರಾವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ. ದ. ಅ. 30ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತ ಉನ್ನತ ಒತ್ತಡ ಪ್ರದೇಶದಿಂದಾಗಿ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ಮಾರುತಗಳು ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಪ್ರದೇಶ ಶುಷ್ಕ. ಆ ಉನ್ನತ ಒತ್ತಡ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಅಧಿಕ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪಟ್ಟಿಗಳು ಬಿರುಗಾಳಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಬೀಸುವ ಮಾರುತಗಳು ಮಳೆ ತರುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 1–5 ಸೆಂಮೀ ಕಡಿಮೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಲಾ ಸೆರೇನಾದಲ್ಲಿ 14 ಸೆಂಮೀ ವಾಲ್ಪಾರಾಯೀಸೊದಲ್ಲಿ 50 ಸೆಂಮೀ. ಇನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಾಲ್ಡೀವಿಯದಲ್ಲಿ 270 ಸೆಂಮೀ ದ. ಅ. 53^0 ರಲ್ಲಿರುವ ಬಾಹಿಯಾ ಫೆಲಿಕ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ 537 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ಆಂಡೀಸಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಅಧಿಕ.

ಪೆರು ಶೀತಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹ ಚಿಲಿಯ ತೀರದಲ್ಲೇ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಿಲಿಯ ಉಷ್ಣತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇರಬೇಕಾದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಆರೀಕಾದಲ್ಲೂ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 23^0 ಸೆ. ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಕೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ 18.8^0 ಸೆ. ವಾಲ್ಪಾರೈಸೊ ಸರಾಸರಿ ಸೋದಲ್ಲಿ 14.4^0 ಸೆ. 567 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಯಾಂಟಿಯಾಗೋದಲ್ಲಿ 35.5^0 ಸೆ. ಮಧ್ಯದ ಕಣಿವೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಬಾಲ್ಡೀವಿಯದಲ್ಲಿ ಜನವರಿ ಅತ್ಯುಷ್ಣ ಮಾಸ (8^0 ಸೆ.) ಜುಲೈ ಅತಿ ಶೀತ ಮಾಸ (7.2^0 ಸೆ.). ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನವಸತಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಹಿತಕರವಾದ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಚಿಲಿಯ ಶೇ. 70 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಪರ್ವತಮಯ. ಮಳೆಯೇ ಆಗದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು, 60 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಆಗುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ವಾಯುಗುಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಸಸ್ಯವಲಯಗಳಿವೆ. ಪೆರುವಿನ ಎಲ್ಲೆಯಿಂದ ದ. ಅ. 20 ವರೆಗಿನ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಮರುಭೂಮಿ. ದ. ಅ. 20^0 ಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತೀರದ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪ್ರದೇಶ ಮಂಜಿನಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯಗಳು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬದಲಾಗುತ್ತವೆ. ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರದ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯದ ಗೊಬ್ಬಳಿ ಮರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಜನಜೀವನ: ಚಿಲಿಯ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 90ರಷ್ಟು ಜನ ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಶೇ. 68.2 ಜನ ಪಟ್ಟಣವಾಸಿಗಳು. ಸಾಂಟಿಯಾಗೋ ರಾಜಧಾನಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,601,434 (2002). ಇದು ಚಿಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಇತರ ನಗರಗಳು ವಾಲ್ಪಾರಾಯೀಸೊ, ಕಾನ್ಸೆಪ್ಸಿಯಾನ್, ಆನ್ತೊಫಗಸ್ತ, ಟೆಮೂಕೊ, ಟಾಲ್ಕಾ, ಷೀಯಾನ್, ಇಸಾರ್ನೊ ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಡೀವಿಯ.

ಚಿಲಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಶೇ. 68 ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್–ಇಂಡಿಯನ್ ಮಿಶ್ರ ಸಂತಾನ, ಶೇ. 30 ಐರೋಪ್ಯ, ಶೇ. 2 ಶುದ್ಧ ಇಂಡಿಯನ್, ಬಾಲ್ಡೀವಿಯ ಪ್ವೆರ್ಟೊಮಾಂಟ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 30,000 ಜರ್ಮನರು ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ ವಂಶಸ್ಥರು ಇದ್ದಾರೆ. ಮೂಲವಾಸಿಗಳಾದ ಆರಾಕೇನಿಯನ್ ಇಂಡಿಯನರು ಬಹುತೇಕ ಅರಣ್ಯವಾಸಿಗಳು.

ಚಿಲಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರಭಾಷೆ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್. ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆ ಆಡುವವರು ಸ್ವಲ್ಪ ಜನರುಂಟು. ಆರಾಕೇನಿಯನ್ ಇಂಡಿಯನರು ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷನ್ನೂ ಆಡುವರು. ಶೇ. 89.5 ಜನ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕರು. ಫುಟ್‌ಬಾಲ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಪ್ರಿಯ ಕ್ರೀಡೆ. ಸ್ಕೀಯಿಂಗ್, ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದು–ಇವುಗಳಲ್ಲೂ ಜನರಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿ.

ವ್ಯವಸಾಯ, ಪಶುಪಾಲನೆ, ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆ : ಚಿಲಿಯ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಯೋಗ್ಯವಾದ ಭೂಭಾಗ ಕಡಿಮೆ. ಚಿಲಿಯ ಜನರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೃಷಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಭೂಮಿ ಬಹುಭಾಗ ಇರುವುದು ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದವರೆಗೂ ಆಹಾರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಚಿಲಿ ಸ್ವಾವಲಂಬಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಂದಿಚೆಗೆ ಕೊರತೆ ಉದ್ಭವಿಸಿದೆ. ಆಹಾರ ಆಮದಿನಿಂದಾಗಿ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ಸಮಸ್ಯೆ ಉಲ್ಬಣಿಸಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಕೃಷಿ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸದಿರುವುದು, ಅನೇಕ ಕೃಷಿಕರು ಇತರರ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವುದು–ಇವು ಕಡಿಮೆ ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳು. ಸರಿಯಾಗಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಿದರೆ ಚಿಲಿಯ ಭೂಮಿ ಈಗಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ನಾಲ್ಕರಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಹಾರ ಒದಗಿಸಬಲ್ಲುದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಭೂಸುಧಾರಣೆಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಚಿಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಓಟ್ಸ್, ರೈ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಹುರುಳಿ, ಲೆಂಟಿಲ್. ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವರು. ಗೋದಿ, ಸಕ್ಕರೆ, ಕಾಫಿ, ಚಹ, ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಹತ್ತಿ ಇವನ್ನು ಚಿಲಿ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ವೈನ್ ತಯಾರಿಕೆ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನವಾಗಿದೆ. ಊಟದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ವೈನನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದು ಚಿಲಿಯನರ ಪದ್ಧತಿಯಾದ್ದರಿಂದ ದೇಶದಲ್ಲೇ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಿರವಾದ ಬೇಡಿಕೆಯಿದೆ. ಇದು ರಫ್ತೂ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ನೇಯ್ಗೆ, ಆಹಾರೋತ್ಪಾದನೆ, ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ, ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡುವುದು, ಹಿಟ್ಟಿನ ಗಿರಣಿ, ನೂಲಿನ ಗಿರಣಿ, ಮದ್ಯ, ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಎರಕ, ಲೋಹೋದ್ಯಮ, ಪ್ಲೈವುಡ್, ಕಾಗದ, ಹೆಂಚು, ಗಾಜು, ಕಬ್ಬಿಣ, ಉಕ್ಕು–ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಚಿಲಿಯ ಹಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸಾಂಟಿಯಾಗೋ ಮತ್ತು ವಾಲ್ಪಾರಾಯೀಸೊ ಸುತ್ತ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಕಾನ್ಸೆಪ್ಸಿಯಾನ್ ಇನ್ನೊಂದು ಕೈಗಾರಿಕಾವಲಯ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾದ ತೈಲ, ಉತ್ತಮ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಜಲವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಗೆ ಗಮನ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ವ್ಯಾಪಾರ, ಸಾರಿಗೆ, ಸಂಪರ್ಕ : ಚಿಲಿಯ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುವುದು ಬಹುತೇಕ ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ. ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳು ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿಯಿಂದ ಉತ್ತರ ಚಿಲಿಗೆ ಹಡಗುಗಳಲ್ಲಿ ರವಾನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಚಿಲಿಯಿಂದ ಎಣ್ಣೆ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಮಾಂಸ, ಉಣ್ಣೆ ಮುಂತಾದುವು ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿಗೆ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ತಾಮ್ರ, ನೈಟ್ರೇಟ್, ಮದ್ಯ, ಹಣ್ಣು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಉಣ್ಣೆ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಮಾಂಸ ಇವು ಮುಖ್ಯ ನಿರ್ಯಾತ ಸರಕುಗಳು. ತೈಲ, ಯಂತ್ರ, ರೈಲ್ವೆ ಸಲಕರಣೆ, ಹಡಗು, ವಾಹನ, ಸಕ್ಕರೆ, ಹತ್ತಿ, ಕಾಫಿ, ಚಹ, ದನದ ಮಾಂಸ ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಆಯಾತ ಸರಕುಗಳೂ ಆಗಿವೆ. (ಎನ್.ಎಸ್.ವಿ.)

ಚಿಲುಮೆ: ಸಾಂದ್ರವಾಗಿ ಶೇಖರಗೊಂಡ ಭೂಗತ ನೀರು ನೆಲಮಟ್ಟವನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ಇಲ್ಲವೇ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಮಣ್ಣಿನ ಪದರದಿಂದ ಮುಕ್ತವಾದಾಗ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ನೀರಿನ ಊಟೆ (ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್). ಇಂಥ ಒಂದು ಚಿಲುಮೆಯಿಂದ ನೀರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವರ್ಷದ

ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಜಿನುಗುತ್ತಲೋ ಚಿಮ್ಮುತ್ತಲೋ ಸತತವಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಚಿಲುಮೆಗಳು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತಿ ಹೋಗುವುದೂ ಉಂಟು. ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ಮಳೆಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ಭಾಗ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಹತ್ತಿರದ ತೊರೆಯನ್ನೋ ನದಿಯನ್ನೋ ಕೆರೆಯನ್ನೋ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನುಳಿದ ಭಾಗ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ನೀರು ತನಗೆ ಅಡ್ಡಬಂದ ವಿವಿಧ ಶಿಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಕೆಳಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಜಿನುಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ನೀರಿನ ಜಿನುಗುವಿಕೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪ್ಯಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಅವ್ಯಾಪ್ಯ ಶಿಲೆಗಳೆಂದು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಗುಂಪಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ವ್ಯಾಪ್ಯಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಮೊದಲಾದ ದ್ರವಗಳು ಅಲ್ಲಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮರಂಧ್ರ, ಬಿರುಕು ಮತ್ತು ಸೀಳುಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಮರಳುಶಿಲೆ, ಕಣಶಿಲೆ ಮುಂತಾದವು ಉತ್ತಮ ಬಗೆಯ ವ್ಯಾಪ್ಯಶಿಲೆಗಳು. ಅವ್ಯಾಪ್ಯಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ರಂಧ್ರಗಳಾಗಲೀ ಸೀಳುಗಳಾಗಲೀ ಇರದೆ ದ್ರವ ಸುಲಭವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಾರದು. ಜೇಡುಶಿಲೆ, ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮುಂತಾದುವು ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಹೀಗೆಯೇ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಸರಂಧ್ರ ಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಅರಂಧ್ರಶಿಲೆಗಳೆಂದೂ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅರಂಧ್ರಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ರಂಧ್ರಗಳು. ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮತ್ತು ವಿರಳ. ಈ ಕಾರಣ ನೀರಾಗಲೀ ಇತರ ದ್ರವವಾಗಲೀ ಸುಲಭವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸಲಾರದು. ಜೇಡುಶಿಲೆ ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. ಶಿಲೆ ವ್ಯಾಪ್ಯ ಮತ್ತು ಸರಂಧ್ರವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಪ್ರಸರಣ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಒಳಗೆ ಇರುವ ನೀರಿನ ಜಿನುಗುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಶಿಲೆಗಳು ಬಹು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಭೂರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿರುವ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಶಿಲೆಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ಎಲ್ಲ ಚಿಲುಮೆಗಳಲ್ಲೂ ನೀರು ಒಂದೇ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಚಿಮ್ಮುವುದಿಲ್ಲ. ಹಲವು ಚಿಲುಮೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ತೊಟ್ಟಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದರೆ ಕೆಲವು ಚಿಲುಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಚಿಮ್ಮುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಚಿಲುಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ನಿಮಿಷಕ್ಕೆ 450 ಗ್ಯಾಲನುಗಳಷ್ಟು ನೀರು ಚಿಮ್ಮುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಫಾಂಟೇನ್ ಡಿ ವಾಕ್ಲೂಸ್ ಚಿಲುಮೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನಿಮಿಷಕ್ಕೆ 4,000 ಸೆಕೆಂಡ್–ಅಡಿಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರು ಚಿಮ್ಮುತ್ತಿರುತ್ತದೆ (1 ಸೆಕೆಂಡ್ 7.48 ಗ್ಯಾಲನ್/ಸೆಕೆಂಡ್). ಆದರೆ ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ಚಿಲುಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳಿಂದ ಸು. 500 ಸೆಕೆಂಡ್–ಅಡಿಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರು ಚಿಮ್ಮುತ್ತದೆ. ಚಿಲುಮೆಗಳಿಂದ ಹೊರಬರುವ ನೀರಿನ ಮೊತ್ತವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಮೆಯಿನ್ಜರ್ ಎಂಬಾತ ಎಂಟು ಬಗೆಯ ಚಿಲುಮೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾನೆ:

ವರ್ಗ	ಚಿಮ್ಮುವಿಕೆ
1	100 ಸೆಕೆಂಡ್–ಅಡಿ ಅಥವಾ ಅಧಿಕ
2	10–100 ಸೆಕೆಂಡ್–ಅಡಿ ಅಥವಾ ಅಧಿಕ
3	1–10 ಅಥವಾ ಅಧಿಕ ಸೆಕೆಂಡ್–ಅಡಿ
4	ಪ್ರತಿ ಒಂದು ನಿಮಿಷಕ್ಕೆ 100ಗ್ಯಾಲನ್–1 ಸೆಕೆಂಡ್–ಅಡಿ
5	ಪ್ರತಿ ಒಂದು ನಿಮಿಷಕ್ಕೆ 10–100 ಗ್ಯಾಲನ್
6	ಪ್ರತಿ ಒಂದು ನಿಮಿಷಕ್ಕೆ 1–10 ಗ್ಯಾಲನ್
7	ಪ್ರತಿ ಒಂದು ನಿಮಿಷಕ್ಕೆ 1 ಪಿಂಟಿನಿಂದ 1 ಗ್ಯಾಲನ್ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿದಿನ 4ರಿಂದ 40 ಬ್ಯಾರಲುಗಳು
8	ಪ್ರತಿ ಒಂದು ನಿಮಿಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪಿಂಟಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ.

ಚಿಲುಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಮಳೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಪರಿಮಾಣ, ಶಿಲೆಗಳ ವ್ಯಾಪ್ಯ ಸ್ಥಿತಿ, ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಶಿಲಾರಚನೆ ಅಥವಾ ವಿನ್ಯಾಸ ಈ ಅಂಶಗಳು ಬಹು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಟಾಲ್‌ಮನ್ ಎಂಬಾತ ಚಿಲುಮೆಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಗುಂಪುಗಳನ್ನಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತೆಳುವಾದ ಶಿಲಾ ಹೊರಹೊದಿಕೆಗಳಲ್ಲಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು, ಮಂದವಾದ ಶಿಲಾ ಹೊರ ಹೊದಿಕೆಗಳಲ್ಲಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು, ವ್ಯಾಪ್ಯ ಮತ್ತು ಅವ್ಯಾಪ್ಯ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು, ಶಿಲಾರಂಧ್ರಗಳಿಂದ ಚಿಮ್ಮುವ ಚಿಲುಮೆಗಳು, ಲಾವಾ ಪ್ರವಾಹಗಳ ಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು.

ಮೊದಲನೆಯ ಗುಂಪಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳನ್ನು ಗುರುತ್ವ ಚಿಲುಮೆಗಳೆನ್ನಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಇವು ಉಂಟಾಗಲು ಭೂಗುರುತ್ವ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣ. ಇವುಗಳ ಮುಖ್ಯ ಶಿಲಾವಿನ್ಯಾಸವೆಂದರೆ ಅವ್ಯಾಪ್ಯ ಶಿಲೆಯ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಪ್ಯಶಿಲೆಯಿರುವುದು. ಜಲವಾಹಕಶಿಲೆ ಮಟ್ಟಸವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ವಾಲಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು. ಶಿಲಾ ಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಅಷ್ಟು ಮಂದವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಚಿಲುಮೆ ಇರುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಎತ್ತರದ ಚಿಲುಮೆ, ತಪ್ಪಲು ಚಿಲುಮೆ, ಬಂಡೆ ಚಿಲುಮೆ, ದಂಡೆ ಚಿಲುಮೆ ಈ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯುವರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ವರ್ಗದಲ್ಲಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಚಿಕ್ಕವು.

ಎರಡನೆಯ ವರ್ಗದ ಚಿಲುಮೆಗಳು ನೆಲಮಟ್ಟವನ್ನು ಜಲಮಟ್ಟ ಛೇದಿಸುವ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ಜಲಮಟ್ಟದ ಚಿಲುಮೆಗಳೆಂದು ಹೆಸರುಂಟು. ಇವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಜಲವಾಹಕ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಂದವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೆಕ್ಕಲುಭೂಮಿ, ನದಿ ಮರಳು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು, ಹಿಮನದಿಗಳಿಂದಾದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು, ಮರಳು ಶಿಲಾ ಪ್ರಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವೆಂದರೆ ನದಿ ದಂಡೆಗಳಲ್ಲಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು, ಕಣಿವೆಚಿಲುಮೆಗಳು, ಬೆಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು, ಕೊರಕಲು ಚಿಲುಮೆಗಳು ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಕಲು ಚಿಲುಮೆಗಳು. ಇವು ಕೂಡ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಜಲವಾಹಕ ಪ್ರಸ್ತರದ ಮಂದ ಮತ್ತು ಜಲಮಟ್ಟದ ಇಳಿವೋರೆ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ. ಮೂರನೆಯ ವರ್ಗದ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಕಾಣಿಸುಕೊಳ್ಳುವ ಜಲವಾಹಕಶಿಲೆ ಪ್ರಸ್ತರೀ ರಚನೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಬಗೆಯ ಪ್ರಸ್ತರ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ಯ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಹರಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಮಟ್ಟಸವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ವಾಲಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು. ಹಲವು ಬಾರಿ ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದಿರುವುದೂ ಉಂಟು ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ಹರಿವಿನಲ್ಲಿ ಭಂಗವಾಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಜಲವಾಹಕಗಳು ಹೊರದೋರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗುಂಪಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇವನ್ನು ಕಣಿವೆಗಳು, ಬೆಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರು ಅಥವಾ ತಪ್ಪಲುಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವು ಜಲವಾಹಕದ ಅಡಿಯಿಂದ ಉದ್ಭವವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಜಲವಾಹಕ ಅವ್ಯಾಪ್ಯ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರವನ್ನು ಸೋಕುವ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶ ಚಿಲುಮೆಗಳೆನ್ನಬಹುದು. ಇವು ತೋರಿಬರುವ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಮಟ್ಟಸವಾಗಿರದೆ ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಉಂಟಾದ ರಚನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇವನ್ನು ಬಾಗು ಚಿಲುಮೆ, ಕೆಳಮಡಿಕೆಯ ಚಿಲುಮೆ, ಮೇಲ್ಮಡಿಕೆಯ ಚಿಲುಮೆ, ಸಂಚಯನ ವಿಳಂಬ ಚಿಲುಮೆ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು : ಭಾರತದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮೊದಲನೆಯ ಪರಿಶೀಲನೆಯ ಪ್ರಕಾರ (1882) ದೇಶದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ 300 ಚಿಲುಮೆಗಳ ಪಟ್ಟಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಅನಂತರದ ಪರಿಶೀಲನೆಯಲ್ಲಿ (1918) 43 ಹೊಸ ಚಿಲುಮೆಗಳನ್ನು ಈ ಪಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಈಚೆಗೆ ಬಿಹಾರ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲಗಳಲ್ಲಿರುವ ಚಿಲುಮೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ (1939–41). ಭಾರತದ ಚಿಲುಮೆಗಳು ನಾಲ್ಕು ಜಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ: 1 ಬಿಹಾರಿನ ರಾಜಗೃಹ ಮತ್ತು ಮಾಂಘೀರ್ ಜಾಡು; ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಂಚಿಗೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿರುವ ಜಾಡು; 2 ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ರತ್ನಗಿರಿ, ಥಾನ, ಕೊಲಾಬ ಮತ್ತು ಸೂರತ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಜಾಡು; 3 ಸಿಂಧ್, ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ ಪ್ರದೇಶ (ಈಗಿನ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ); 4 ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶ. ಈ ಮುಖ್ಯ ಜಾಡುಗಳಲ್ಲದೆ ಒರಿಸ್ಸದ ಮಹಾನದಿ ಕಣಿವೆ, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಬೀರ್‌ಭೂಮ್ ಮತ್ತು ಡಾರ್ಜಲಿಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆ, ಅಸ್ಸಾಂ, ಸಿಕ್ಕಿಂ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಹಲವಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚದರಿದಂತೆ ಹರಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಖನಿಜ ಚಿಲುಮೆಗಳಿಗೆ ಸಾಟಿಯಾಗುವಂಥವು. ಬಿಹಾರಿನ ಹಜಾರಿಬಾಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪಟಾಲ್‌ಸೂರ್ ಮತ್ತು ಪರಾಶ್‌ನಾಥ್ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಇವಯಾನ್ ಚಿಲುಮೆಗಳಿಗೆ ಸಮವಾಗಿವೆ. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.)

ಚಿಲ್ಕಾ ಸರೋವರ: ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರ. ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಉ.ಅ. $19^{0}28'$–$19^{0}56'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $85^{0}6'$–$85^{0}8'$ ನಡುವೆ ಇರುವ ಈ ಸರೋವರದ ಬಹುಭಾಗ ಇರುವುದು ಪುರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ. ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಗಂಜಾಂ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಇದು ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಯ ಅಳಿವೆಯಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. 64–72 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ಸರಾಸರಿ 8 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 1 ರಿಂದ 2 ಮೀ ಆಳವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಈ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ನೀರು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲುಗಳಿಂದ, ಮಹಾನದಿ, ಭಾರ್ಗವೀ, ದಯಾ ಅಥವಾ ದೇವಿ ನದಿಗಳಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಜೂನ್ ವರೆಗೆ ನೆರೆಯ ಸಮುದ್ರದಿಂದಾಗಿ ಅದರ ನೀರು ಉಪ್ಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಬಂದ ಹೊಸ ನೀರಿನಿಂದಾಗಿ ಅದರ ನೀರು ಸಿಹಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ತೀರದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಉಪ್ಪಿನ ಪಾತಿಗಳುಂಟು. ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಗೇರುಹಣ್ಣನ್ನು ಹೋಲುವ ಈ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಿಸರ್ಗ ರಮಣೀಯವಾದ ಸರೋವರವಿದು. ಚಿಲ್ಕಾ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಮುಲ್ಲೆಟ್, ಪಾಂಫ್ರೆಟ್ ಮತ್ತು ಸೀಗಡಿ ಮೀನುಗಳೂ ಮೊಸಳೆಗಳೂ ಇವೆ. ಬಾತುಕೋಳಿಯ ಬೇಟೆಗೆ ಮತ್ತು ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶ ಇಲ್ಲಿಯದು. ಸರೋವರ ಸಂದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ತಿಂಗಳುಗಳು ಅಕ್ಟೋಬರ್ ಮತ್ತು ಏಪ್ರಿಲ್. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎಲ್.)

ಚೀನ: ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯದ ಒಂದು ದೇಶ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಉ. ಅ. $18^0 30'$–$55^0 00'$, ಪೂ.ರೇ. $70^0 00'$ – $113^0 00'$ ನಡುವೆ ಇರುವ ಈ ದೇಶ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಸು. 4,000 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಸು 4,800 ಕಿಮೀ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ, ಉತ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಮಂಗೋಲಿಯ ಜನತಾ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊರಿಯ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹಳದಿ ಸಮುದ್ರ, ಪೂರ್ವ ಚೀನ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಸಮುದ್ರ, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ನೈರುತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಯೆಟ್ನಾಮ್, ಲಾವೋಸ್, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಕಾರಕೋರಮ್ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಯಾಲು ನದೀಮುಖದ ಎಡೆಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಟಾನ್‌ಕಿನ್ ಕಾರಿಯವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಚೀನಿ ಸಮುದ್ರತೀರ ಒಂದು ಮಹಾಧನುಸ್ಸಿನಂತಿದೆ. ಚೀನತೀರದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಚೀನದ ಭೂಗಡಿಯ ಉದ್ದ ಸು. 14,400 ಕಿಮೀ. ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ತೈವಾನ್ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಚೀನದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 95,61,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,306,313,812 (2000).

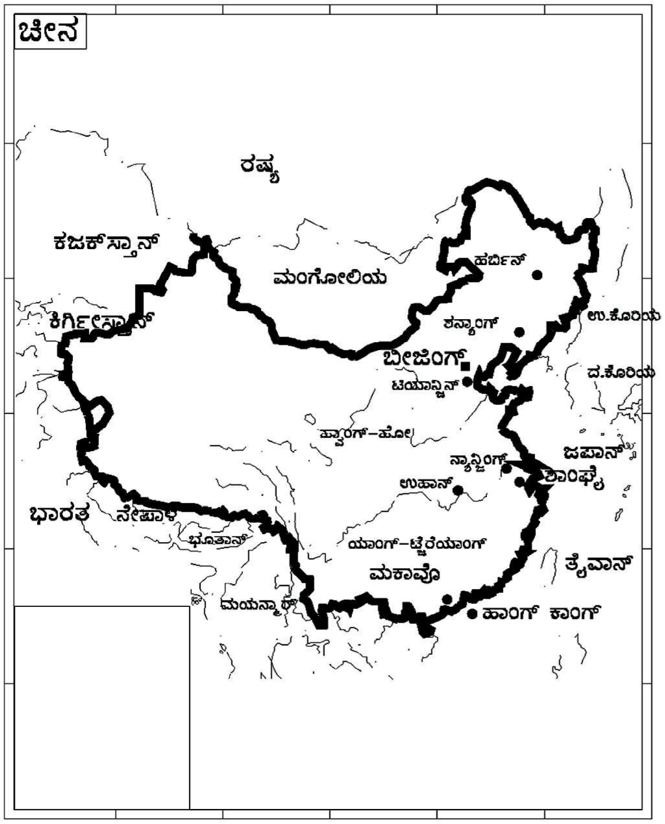

ಭೌತಲಕ್ಷಣ : ಚೀನವನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದ ಪರ್ವತಭಾಗ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶ ಎಂದು ವಿಭಜಿಸಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮ ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಿನ್ನತೆಗಳು ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರಚೀನದ ಬಯಲುನಾಡು ಸಮುದ್ರತೀರದಿಂದ 650 ಕಿಮೀ ವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಷಾನ್‌ಸೀ, ಷೆನ್‌ಸೀ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾನ್ಸೂ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಮೇಲ್ನಾಡು. ವಾಯವ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಭಾಗ ಮೆಕ್ಕಲುಭೂಮಿ. ಬಿರುಗಾಳಿಗಳಿಂದ ತೂರಿಬಂದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಪದರ 17 ಮೀ ಗಳಿಂದ 80 ಮೀ ವರೆಗೆ ದಪ್ಪವಾಗಿ ಹರಡಿ ನೆಲ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ನೀರಿನ ಅನುಕೂಲ ಇರುವ ಕಡೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ ಹಾಗೂ ನೀರಿನ ಆಸರೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ.

ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಚೀನ ಬಯಲುನಾಡು ಫಲವತ್ತಾಗಿದ್ದು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಶಸ್ತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಉತ್ತರಚೀನ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಮಂಚೂರಿಯ ಬಯಲಿನ ನಡುವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ತೀರಮಾರ್ಗ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಜೆಹೋಲ್ ಪರ್ವತಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ಇದೆ.

ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಕಣಿವೆ ದಾರಿಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಾಂಗ್‌ಜಿಯಾಂಗ್ ನದಿ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 438 ಕಿಮೀ ದೂರ ಡೂಂಗ್‌ಟಿಂಗ್ ಸರೋವರದ ವರೆಗೆ ಇಳುಕಲು ನೆಲವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳು : ಚೀನವನ್ನು ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ 10 ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. 1 ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ: ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಇದರ ಎತ್ತರ 4,000 ಮೀ. ರಾಜ್ಯದ ಸು. ಕಾಲುಭಾಗ ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ. 2. ಷಿನ್‌ಜಿಯಾಂಗ್ ತಗ್ಗು ಭೂಮಿ: ಟಿಯೆನ್ಷಾನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಿಂದಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವುದು ಜುಂಗಾರಿಯ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತಾರೀಮ್ ನದಿ ಬಯಲು. 3. ಮಂಗೋಲಿಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ : ಈ ಪ್ರದೇಶ ಈಶಾನ್ಯದ ಷಿಂಗಾನ್ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಷಿನ್‌ಜಿಯಾಂಗ್ ನದಿಯವರೆಗೆ ಹರಡಿದೆ. 4. ಮೆಕ್ಕಲು ಭೂಮಿ : ಇದು ಮಂಗೋಲಿಯ ಬಯಲುನಾಡಿನ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದೆ. ಷಾನ್‌ಸೀ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾನ್ಸೂ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಭೂಸವೆತದಿಂದಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 200 ಮೀ ಆಳದ ಅನೇಕ ದರಿ ಮತ್ತು ಕಮರಿಗಳುಂಟು. 5. ಸಚ್ವಾನ್ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶ: ಇದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಚ್ವಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಫಲವತ್ತಾದ ಕಣಿವೆಗಳು ನೆರೆಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. 6. ಯುನ್ನಾನ್ ಗ್ವೇಜೋ ಮಲೆನಾಡು: ಇಲ್ಲಿ ಕಮರಿ ಹಾಗೂ ದರಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಭೂಮಿಯ ಬಹುಭಾಗ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. 7. ಈಶಾನ್ಯ ಬಯಲುನಾಡು : ಸುಂಗಾರೀ ಮತ್ತು ಲಿಯೌ ನದಿಗಳ ನಡುವಣ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಯನ್ನೊಳಗೊಂದಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತಾರ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 960 ಕಿಮೀ; ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 400 ಕಿಮೀ. 8. ಉತ್ತರ ಚೀನ ಬಯಲುನಾಡು : ಚೀನದ ದೊಡ್ಡ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಎರಡನೆಯದು ; ಷಾನ್‌ಸೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉತ್ತರ ಚೀನ ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿದೆ. 9. ಚಾಂಗ್‌ಜಿಯಾಂಗ್‌ದಿಯ ಹರಿವಿನ ನಡುವಣ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯದ ಭಾಗ : ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಇಬ್ಬದಿಯಲ್ಲೂ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೆ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿ ಇದೆ. 10. ಆಗ್ನೇಯ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶ : ಇದು ಚಾಂಗ್‌ಜಿಯಾಂಗ್ ನದಿಯ ಮಧ್ಯ ಹರಿವಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ.

ಪರ್ವತಗಳು : ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಚೀನದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಸಾಗುವ ಮತ್ತು ಎತ್ತರ ಶಿಖರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪರ್ವತಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಪರ್ವತಗಳು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಸಾಗುವ ಕಡೆ ಹವಾಗುಣದ ನಿರ್ಧಾರದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಪಾತ್ರ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದಾಗಿದೆ. ಚೀನದ ಈಶಾನ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಷಿಂಗಾನ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಅದರ ಪೂರ್ವಪ್ರದೇಶ ಸಮತಲವಾಗಿದ್ದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಈ ಭಾಗ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ; ಈ ಪರ್ವತದ ಕಡೆ ಕಿರುಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲು, ಇಳಕಲು ಭೂಮಿ, ಬಯಲುಗಳು ಇವೆ. ಷಿಂಗಾನ್ ಪರ್ವತಸಾಲು ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರುತಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವುದರಿಂದ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕಿಂತ ಪಶುಪಾಲನೆ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು. ಇನ್‌ಷಾನ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ಮಂಗೋಲಿಯವನ್ನು ಉತ್ತರ ಚೀನದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದೆ. ಟೈಹಾಂಗ್ ಪರ್ವತಗಳು ಉತ್ತರ ಚೀನ ಬಯಲು ನಾಡಿಗೂ ಲೂಯೆಸ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೂ ನಡುವೆ ಇವೆ. ಉತ್ತರಚೀನ ಬಯಲು ಮಂಚೂರಿಯ ಬಯಲಿನಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡಿರುವುದು ಒಳಮಂಗೋಲಿಯದ ಮಲೆನಾಡಿನಿಂದಾಗಿ, ಚಿನ್‌ಲಿಂಗ್ ಪರ್ವತ ಚೀನವನ್ನು ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹವಾಗುಣ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿದೆ. ಈ ಪರ್ವತದ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಳಿ ಹೆಚ್ಚು, ಭೂಮಿಬಹುತೇಕ ಬಂಜರು. ಪರ್ವತದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ ಸಮತಲವಾಗಿಲ್ಲ ; ಅಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲು ಮತ್ತು ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾನ್ಸೂ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ಆನ್‌ಹ್ವೇ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಳಿಯುತ್ತ ಬಂದು ಅದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯ ಚೀನದ ವೂಷಾನ್ ಪರ್ವತ ಪೂರ್ವ ಚೀನವನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ ಚೀನದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಹಾಗೂ ಫಲವತ್ತಾದ ಚಾಂಗ್ ಜಿಯಾಂಗ್ ನದಿ ಜಲಾನಯನಭೂಮಿಯೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳೂ ಉಂಟು. ಈ ಪರ್ವತದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯ ಮಳೆಗಳಿಗೆ ಅಡಚಣೆ. ಕುನ್‌ಲುನ್ ಮತ್ತು ಸಚ್ವಾನ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಚಿಂಗ್‌ಹೈ–ಷೀ ಕ್ಯಾಂಗ್–ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೆ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವ ಅಂಚುಗಳಾಗಿವೆ. ಅದು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪಾಮೀರ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಕುನ್‌ಲುನ್, ಅಲ್ಟಿನ್‌ತಾಗ್, ನಾನ್‌ಷಾನ್, ಮಿನ್ಷಾನ್ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ತಾಳಿ ಯುನಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಅಂಚಿನ ಬಳಿ ಇಳಿದು ಸಾಗಿ ಸದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ವೃತ್ತಿ ಪಶುಪಾಲನೆ. ಹುಲ್ಲು ಬಯಲುಗಳು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಚೀನದ ಪರ್ವತ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಟಯೆನ್ ಷಾನ್ ಪರ್ವತದ ಟಡಂಗ್ರಿಕಾನ್‌ನ ಎತ್ತರ 7875 ಮೀ. ಚಿನ್‌ಲಿಂಗ್ ಪರ್ವತದ ಎತ್ತರ 4,000 ಮೀ, ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತದ ಎತ್ತರ 8340 ಮೀ.

ನದಿಗಳು : ಚೀನದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೊ ಚಾಂಗ್‌ಜಿಯಾಂಗ್ (ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ) ಮತ್ತು ಸಿ ಕಿಯಾಂಗ್ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ಈ ಮೂರು ನದಿಗಳು ಪಶ್ಚಿಮದ ಇಳುಕಲು ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೊ (ಹಳದಿ ನದಿ), ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸಿಕಿಯಾಂಗ್ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೊ (ಉದ್ದ 4800 ಕಿಮೀ) ಚೀನದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದ ಬೆಂಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಒಳ ಮಂಗೋಲಿಯದ ಆರ್ಡಸ್ ಮರಳ್ಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ಕುಣಿಕೆಯ ಆಕಾರ ತಾಳಿ ಕೊನೆಗೆ ಅರೆಬೆಂಗಾಡುಪ್ರದೇಶವಾದ ಚೀನ ಬಯಲಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಯಿನ್‌ಷಾನ್ ಮತ್ತು ಚಿನ್‌ಲಿಂಗ್ ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವೆ ಸಾಗಿ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತದೆ. ನದಿ ತನ್ನ ಪ್ರವಾಹದೊಂದಿಗೆ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣನ್ನು ಹೊತ್ತು ತಂದು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವುದರಿಂದ ಇದು ಭಾರಿ ಹಡಗುಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಕಿರಿಯ ಹಡಗುಗಳು ಹ್ಯೂನಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ, ಪಾವ್‌ಟೌ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮದ ಲಾಂಜೋ-ಫು ನಗರಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೊ ಗೆ ಚೀನದ ದುಃಖದ ನದಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಕಳೆದ 3,000 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳು 15,000 ಬಾರಿ ಒಡೆದಿವೆ; 26 ಸಲ ಅದರ ಹರಿವು ಬದಲಾಗಿದೆ. ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೊ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹನಿಯಂತ್ರಣ ಚೀನದ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯ (1953-57) ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿತ್ತು. ಚಾಂಗ್ಜಿಯಾಂಗ್ ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೊ ನದಿಗೆ ತಿರುಗಿಸುವ ಯೋಜನೆಯೂ ಉಂಟು.

ಚಾಂಗ್‌ಜಿಯಾಂಗ್ ನದಿ (5120 ಕಿಮೀ) ಚಿನ್‌ಲಿಂಗ್ ಮತ್ತು ನ್ಯಾನ್‌ಲಿಂಗ್ ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವೆ ಮಧ್ಯಚೀನದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜಲಾನಯನಭೂಮಿ 12,10,252 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನದಿ. ಅದಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಬಂದು ಸೇರುವ ನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಷೀಯಾಂಗ್, ವೂ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಉತ್ತರದಿಂದ ಬಂದು ಕೂಡುವ ನದಿಗಳು ಹಾನ್, ಜಿಯಲಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಮಿನ್. ಈ ಉಪನದಿಗಳ ಮೇಲೂ ಚೀನಿ ಸರಕುಗಳು ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ಸಮುದ್ರತೀರದಿಂದ 1008 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹ್ಯಾನ್‌ಕೌ ವರೆಗೆ ಕಡಲನೌಕೆಗಳು ಸಂಚರಿಸಬಹುದು. ಅದರ ಉಳಿದ 3200 ಕಿಮೀ ವಿವಿಧ ಜಲಮಾರ್ಗ ಹಾಗೂ ಕಾಲುವೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಿರಿಯ ಜಹಜುಗಳು ಮತ್ತು ನಾವೆಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ.

ಸಿಕಿಯಾಂಗ್ ಅಥವಾ ಪಶ್ಚಿಮದ ನದಿ (2115 ಕಿಮೀ) ಚಾಂಗ್‌ಜಿಯಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೊ ನದಿಗಳಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕದು. ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನದ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಮುಖಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕ್ಯಾಂಟನ್ ನಗರದಿಂದ ಒಳನಾಡಲ್ಲಿ 400 ಕಿಮೀ ದೂರ ಜಹಜುಗಳ ಸಂಚಾರವುಂಟು. ಆದರೆ ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀಯ ಉಪನದಿಗಳಂತೆ ಈ ನದಿಯ ಉಪನದಿಗಳ ಮೇಲೆ ನೌಕಾಸಂಚಾರ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಉತ್ತರ ಮಂಚೂರಿಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಮೂರ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಸುಂಗಾರೀ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳು ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ನೀರು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುತ್ತದೆ. ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ಬರುತ್ತದೆ. ಲಿಯೌ (1428 ಕಿಮೀ) ಒಣ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿ. ಶೀತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಮಗಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಹ್ವೈಹೋ (1993 ಕಿಮೀ) ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಯಾಗಿದೆ.

ಚೀನದ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳು ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಿದ್ದರೂ ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳು ಫಲವತ್ತಾಗಿವೆ. ನದಿಗಳು ನೀರಾವರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಸರಕು ಸಾರಿಗೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಚೀನದ ಪಟ್ಟಣಗಳು ನದಿದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೇ ಹೆಚ್ಚು. ಅಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯೂ ಅಧಿಕ.

ಕಡಲತೀರ : ಚೀನದ ಕಡಲತೀರ ಚೀನ-ಕೊರಿಯ ಗಡಿ ಬಳಿಯ ಯಾಲೂ ನದಿಯ ಮುಖಭಾಗದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಚೀನ-ವಿಯೆಟ್ನಾಮ್ ಗಡಿಯ ಪೈಲನ್ ನದಿಯ ಮುಖದ ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಹ್ಯಾಂಗ್‌ಚೌ ಕೊಲ್ಲಿಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಡಲಂಚು ಹೆಚ್ಚು ಡೊಂಕಿಲ್ಲ; ಇದು ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ತೀರ ಉಪ್ಪು ತಯಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಷ್ಯಾನ್‌ಟಂಗ್, ಲಿಯೌಡಂಗ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಂದರುಗಳುಂಟು. ಹ್ಯಾಂಗ್‌ಚೌ ಕೊಲ್ಲಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಕಡಲ ತೀರದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಖಾರಿಗಳಿದ್ದು, ಇವು ಡೊಂಕಾಗಿವೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಲವು ದ್ವೀಪಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬಂದರುಗಳೂ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಚೀನದ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ರೇವುಪಟ್ಟಣ ಷಾಂಗೈ.

ವಾಯುಗುಣ : ಚೀನದ ವಾಯುಗುಣ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣ. ರಾಜ್ಯದ ಶೇ. 90 ಭಾಗ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ, ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೈಬೀರಿಯ ಮಾದರಿಯ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಟಿಬೆಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 55^0 ಸೆ.

ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ, ತರುವಾಯ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಚೀನದ ವಾಯುಗುಣ ಋತುವಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ವಾಯುವಿನ ಈ ಚಲನೆ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ತಂದು ಕ್ಲುಪ್ತಕಾಲಿಕ ಮಳೆಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 50 ರಷ್ಟು ಮಳೆ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಚೀನದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಜುಲೈ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ವರೆಗೆ ತಲೆದೋರುವ ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಅಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿವೆ.

ಕ್ಯಾಂಟನ್ ಮತ್ತು ಹೈನಾನ್‌ಗಳ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 203 ಸೆಂಮೀ. ಮಂಗೋಲಿಯದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗ ಮತ್ತು ಸಿಂಜಿಯಾಂಗ್ ಪ್ರದೇಶದ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 25 ಸೆಂಮೀ.

ಚೀನದಲ್ಲಿ 8 ಪ್ರಮುಖ ವಾಯುಗುಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ : 1 ಉತ್ತರ ಮಂಚೂರಿಯ: ಈ ಭಾಗ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅತಿ ಶೀತ ಪ್ರದೇಶ. ಬೇಸಗೆ ಕಡಿಮೆ. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಹಿಮಗಾಲ ಹೆಚ್ಚು. ಬೇಸಗೆ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 50 ಸೆಂಮೀ. 2 ವಾಯವ್ಯ ಚೀನ: ಇದು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು, ಮರುಭೂಮಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದು ಕ್ಯಾನ್ಸೂ, ಉತ್ತರ ಷೆನ್‌ಸೀ ಮತ್ತು ಒಳಮಂಗೋಲಿಯ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಸು. 50 ಸೆಂಮೀ. ಕೆಲವು ಕಡೆ 25 ಸೆಂಮೀ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ. 3 ಉತ್ತರ ಚೀನ : ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮಂಚೂರಿಯ ಬಯಲುನಾಡಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ, ಜಿಹೋಲ್ ಮತ್ತು ಟೈಹಾಂಗ್ ಪರ್ವತಗಳು, ಲೋಯೆಸ್ ಮೇಲ್ನಾಡಿನ ಬಹುಭಾಗ ಸೇರಿವೆ. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಕಾಲ 150-225 ದಿನಗಳು. ಮಧ್ಯ ಮಂಚೂರಿಯ ಮತ್ತು ಜೆಹೋಲ್ ಪರ್ವತ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಾಷಿಕ ಮಳೆ 76 ಸೆಂಮೀ. ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 38 ಸೆಂಮೀ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅತಿವೃಷ್ಟಿ. ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾಗಿದ್ದರೆ ಬೆಳೆ ಉತ್ತಮ. 4 ಚಾಂಗ್ಜಿಯಾಂಗ್ ನದಿ ಕಣಿವೆ : ಮಧ್ಯಚೀನದ ಈ ಭಾಗ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹ್ಯಾಂಗ್‌ಚೌ ಕೊಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ 225-240 ದಿನಗಳು ಅನುಕೂಲ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊರೆಯುವ ಚಳಿ, ಹಿಮ ; ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲ ತಾಪ. ಜೂನ್-ಜುಲೈಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಗಾರುಮಳೆ. ವಾರ್ಷಿಕಮಳೆ 104 ಸೆಂಮೀ-203 ಸೆಂಮೀ. 5 ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ : ಈ ವಲಯದ ಆಗ್ನೇಯ ತೀರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ ಚಾಂಗ್ಜಿಯಾಂಗ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹಿತಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ ಹಿಮದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ತಗ್ಗುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಇಡೀ ವರ್ಷ ಅನುಕೂಲ. ಬೇಸಗೆ ಕಾಲ ದೀರ್ಘ. ಬಿಸಿಲು ಹೆಚ್ಚು. ಮೇಲ್ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಗ ತಂಪು ಹವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಮೇ, ಜೂನ್, ಜುಲೈಗಳಲ್ಲಿ 127-203 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಡಲ ತೀರದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆ ಮತ್ತು ವಸಂತ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಸುವ ಟೈಫೂನ್ ವಿನಾಶಕಾರಿ. 6 ಸಚ್ವಾನ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಗ್ವೇಜೋ ಪ್ರದೇಶ : ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಚಿನ್‌ಲಿಂಗ್ ಪರ್ವತ ಉತ್ತರದ ಶೀತಮರುತಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿಂದ ಬಂದ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯನ್ನು ತಡೆದು ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲ ತೀವ್ರವಾಗಿದ್ದು ಬೇಸಗೆ ಹಿತಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 76 ಸೆಂಮೀ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 152 ಸೆಂಮೀ. ನೈಋತ್ಯ ಚೀನ : ಗ್ವೇಜೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ ಹಾಗೂ ಯುನಾನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ ಅತ್ಯಂತ ಹಿತಕರವಾದ ಹವಾಗುಣವಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ. ಇಡೀ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಸಾಧ್ಯ. ಚಳಿಗಾಲ ಹಿತಕರ; ಬೇಸಗೆ ತಂಪು. ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 101 ಸೆಂಮೀ; ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 152 ಸೆಂಮೀ. ಮೇಘಸಾಲು ಮತ್ತು ನೀಲಾಕಾಶಕ್ಕೆ ಯುನಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಅದನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದ ಮೇಘನಾಡು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. 8 ಉಷ್ಣೀಯ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರ: ಹೈನಾನ್ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಚೀನದ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರ ಪ್ರದೇಶ ಈ ವಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ. ಇಡೀ ವರ್ಷ ವ್ಯವಸಾಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಡೀವರ್ಷ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಎಲ್ಲ ತಿಂಗಳೂ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇ-ಆಗಸ್ಟ್ ನಡುವೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 114 ಸೆಂಮೀ-216 ಸೆಂಮೀ. ಇಡೀ ವರ್ಷ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯಬಹುದು.

ಸಸ್ಯಗಳು : ಚೀನದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದ ಶಂಕುಪರ್ಣಿ ನಿತ್ಯಹಸುರು ಗಿಡಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ದಕ್ಷಿಣದ ಮಳೆಗಾಡುಗಳ ವರೆಗೆ, ಬಂಜರುನಾಡ ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮರುಭೂಮಿಯ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹವಳ ದ್ವೀಪೀಯ ಸಸ್ಯಗಳ ವರೆಗೆ ಅನೇಕ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಗಿಡಮರಗಳಿವೆ. ಇಡೀ ಚೀನವನ್ನು ಎರಡು ಸಸ್ಯಗಾವಲುಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ದೇಶದ ಅರ್ಧಭಾಗ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಹಾಗೂ ಮರಳ್ಗಾಡ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ದೇಶದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯ ಅಂಚಿನ ವರೆಗೆ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಚೀನದ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆರು ಬಗೆ : 1 ಗಟ್ಟಿ ಮರಗಳ ಅರಣ್ಯಗಳು ಈಶಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಮರಗಳು ಲಿನ್‌ಡನ್ ಮತ್ತು ಬರ್ಚ್. ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಿಳಿ ಪೈನ್, ಓಕ್ ಮತ್ತು ಅಕ್ರೋಟ (ವಾಲ್‌ನಟ್) ಮರಗಳಿವೆ. 2 ಉತ್ತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಸಸ್ಯಗಳ ಅರಣ್ಯಗಳು : ಇಲ್ಲಿಯ ಮರಗಳು ಆಷ್, ಹಾರ್ನ್‌ಬೀಮ್, ಎಲ್ಮ್, ಅಕ್ರೋಟ್ ಮತ್ತು ಹ್ಯಾಕ್‌ಬೆರಿ. ಪರ್ವತಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಪೈನ್ ಗಿಡಗಳು ಹೇರಳ ; ಇಳಿಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು,

ಪೊದರುಗಳು, ಕಾಡುಗುಲಾಬಿ ಮತ್ತು ಲಿಲಾಕ್‌ಗಳಿವೆ. 3 ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ಕಣಿವೆಯ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ನಿತ್ಯಹಸಿರು ಗಿಡಗಳಿವೆ. 4 ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ನೈರುತ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಟೈವಾನ್ ಮತ್ತು ಹೈನಾನ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಹಸಿರಿನ ಓಕ್ ಮರಗಳ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಚಾಂಗ್‌ಜಿಯಾಂಗ್ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಿದಿರು ಮೆಳೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು. 5 ಯುನಾನ್ ಭಾಗದಿಂದ ಹೈನಾನ್ ಮತ್ತು ಟೈವಾನ್ ದ್ವೀಪಗಳವರೆಗೆ ಮಳೆಗಾಡುಗಳಿವೆ. 6 ಷಿಂಗಾನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಂಕುಪರ್ಣಿ ಮರಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಕೊರಿಯ ಗಡಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಮತ್ತು ಫರ್ ಮರಗಳ ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಟಿಯೆನ್ ಷಾನ್ ಪರ್ವತಗಳವರೆಗೆ ವಿಶಾಲ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು; ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯ ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳು, ಕಲ್ಲು ಭೂಮಿ, ಮರಳುಗುಡ್ಡೆಗಳು, ಮರಳ್ಗಾಡ ಊಟೆಗಳಿರುವ ಕಡೆ ಎಲ್ಮ್ ಗಿಡಗಳು ಮತ್ತು ಹಣ್ಣಿನ ತೋಟಗಳು ಇವೆ.

ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ : ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯಗಳ ವೈವಿಧ್ಯದಿಂದ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣದಂಥ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಚೀನದಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿಯ ದೊಡ್ಡ ರೆಕ್ಕೆ ಮೀನು, ಮಧ್ಯಚೀನದ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಕಿರು ಜಾತಿಯ ಮೊಸಳೆ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಚೀನದ ಅಗ್ನಿ ಮಕರ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಟಿಬೆಟ್ ಅಂಚಿನ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಪಾಂಡ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಕೆ–ಜಿಂಕೆ, ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಇವೆ. ಕಾರ್ಪ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಟ್‌ಫಿಷ್ ಜಾತಿಯ ಮೀನುಗಳಿಗೆ ಚೀನ ತವರೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಚೀನದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಉರಗಗಳು, ಉಭಯಚರ ಜೀವಿ ಕಶೇರುಕಗಳು, ಬಗೆಬಗೆಯ ಡೇಗೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಸ್ತನಿಗಳಿವೆ. ಒಳ ಮಂಗೋಲಿಯ, ಕ್ಯಾನ್ಸೂ, ಷಿನ್‌ಜಿಯಾಂಗ್, ಜಿಂಗ್‌ಹೈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಮರೀಮೃಗ ಮತ್ತು ಒಂಟೆ ಹೆಚ್ಚು. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ಒಂಟೆಗಳಿವೆ. ಒಂಟೆ ತುಪ್ಪಟ ಸರಬರಾಜು ಮಾಡುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು.

ಜನಜೀವನ : ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲುಭಾಗದಷ್ಟು ಜನ ಚೀನದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವರು. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ. ಚೀನದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಮಾನವ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ್ದು ಹನ್ (ಹೂಣ) ಮೂಲಚೀನಿ ಬುಡಕಟ್ಟು. ಇದಲ್ಲದೆ ಚೀನದಲ್ಲಿ 45 ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳುಂಟು. ಆದರೆ ಮೂಲಚೀನೀಯರೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಈ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ಚೀನದ ಒಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚೀನೀಯರು ಮತ್ತು ಉಳಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಜನರು ಹರಡಿದ್ದಾರೆ. ರಷ್ಯದಂತೆ ಸಮತಾವಾದಿ ಚೀನವೂ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ.

ಚೀನಿ ಜನರ ಮೂಲ ನೆಲೆ ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೊ ಕಣಿವೆ ; ಅದರಲ್ಲೂ ಕಾನ್ಸೂ, ಷೆನ್‌ಸೀ ಮತ್ತು ಚೀನಿ ಮಹಾಬಯಲು. ಚಾಂಗ್‌ಜಿಯಾಂಗ್ ಚೂ ಮತ್ತು ಮಿಂಗ್ ನದಿಗಳ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಯೌ ಜನರಿದ್ದರು. ಕೌಷಾನ್‌ಗಳು ಟೈಪಾನ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲೂ ಲೀಗಳು ಹೈನಾನ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲೂ ಇದ್ದರು. ವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದ ಅಲೆಮಾರಿ ಜನರ ದಾಳಿಗಳಿಗೆ ಚೀನ ಪದೇಪದೇ ತುತ್ತಾಗಿದೆ. 13 ಮತ್ತು 14ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ ಮುಟ್ಟಿದ್ದ ಚೀನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮಂಗೋಲರು ಗೆದ್ದರು. ತರುವಾಯ 1664 ರಲ್ಲಿ ಮಂಚು ಜನ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅಷ್ಟು ನಾಗರಿಕರಲ್ಲದ ಆಕ್ರಮಣಕಾರರು ಚೀನಿಯರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತರೂ ಮೂಲಚೀನಿಯರು ತಮ್ಮ ವಿಶಿಷ್ಟ ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ನೆಲೆಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲೆ ಚೀನಿಯರು ಅಪ್ಪಟ ಚೀನಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯಾತ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಜನ ದೇಶದ ಪರಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಂಘಟಿತ ಸಮುದಾಯಗಳಿವೆ; ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಸಣ್ಣ ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ದೇಶದ ಪರಿಧಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಅಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯಾತ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು ಹೊರಗಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಚೀನಕ್ಕೆ ತರಲು ನೆರವಾಗಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ : ಮೀಗರ್ ಜನ ಭಾರತದಿಂದ ಬಂದ ಬೌದ್ಧಮತವನ್ನು ಹರಡಲು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದರು ; ಕಲ್ಲಂಗಡಿ, ಕರಬೂಜ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಸೌತೆ, ಕ್ಯಾರೆಟ್, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ರೂಢಿಸಿದರು. ಭಾಗಶಃ ಅರಬ್ಬಿ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಹಯೀ ಜನರು ಚೀನದ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮತ್ತು ತಂತ್ರಜ್ಞರು. ಇವರು ಪೀಕಿಂಗ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಖಗೋಳ ಸಮೀಕ್ಷಾ ಮಂದಿರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ವೀಗರ್ ಜನರ ಮೂಲಪುರುಷರಾದ ಷಿಯುಂಗ್‌ನು ಜನ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದರು.

ಚೀನದಲ್ಲಿ ಚೀನಿ–ಟಿಬೆಟ್ ಮತ್ತು ಅಲ್ಟಾಯಿಕ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷಾ ವರ್ಗಗಳಿವೆ. ಚೀನಿ–ಟಿಬೆಟ್ ವರ್ಗವೇ ದೊಡ್ಡದು.

ಚೀನದ ಜನ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ, ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಆಗ್ನೇಯ ನದಿ ಬಯಲು ಮತ್ತು ತಗ್ಗುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಜೀವಿಸುವರು. ದೇಶದ ಸರಾಸರಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 69. ಪಶ್ಚಿಮ ಬೆಂಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜನ ಕಡಿಮೆ. ಅಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 35. ಜಿಂಗ್‌ಹೈ ಮತ್ತು ಷಿನ್‌ಜಿಯಾಂಗ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 13–16. ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಜಿಯಾಂಗ್‌ಸೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚ.ಕಿಮೀ 602 ಮಂದಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವಿಕರ ನೆಲೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಬಾರದೆಂಬ ಹಳೆಯ ನಂಬಿಕೆ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಗೆ ಒಂದು ಕಾರಣ. ಈಗ ಜನ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ನೆಲೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈಶಾನ್ಯ, ವಾಯವ್ಯ ಹಾಗೂ ಒಳಮಂಗೋಲಿಯ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ವ್ಯವಸಾಯ: ಈ ದೇಶದ ಶೇ. 63 ರಷ್ಟು ಜನರು ತಮ್ಮ ಜೀವನಕ್ಕೆ ವ್ಯಸಾಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೇಶದ ಶೇ. 11ರಷ್ಟು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸೆಚುಯಾನ್ ಬಯಲು ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಬತ್ತ, ಗೋದಿ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಮಿಲೆಟ್, ಸೂರ್ಗಮ್, ರಬ್ಬರ್, ಬಟಾಣಿ, ಬೀನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಬತ್ತ, ಗೋದಿ, ಹತ್ತಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಕಚ್ಚಾ ರೇಷ್ಮೆ ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಚೀನ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ ಮತ್ತು ಚಹ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಹಂದಿ ಮತ್ತು ಕೋಳಿ ಸಾಕಣೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗಗಳಾಗಿವೆ. ಚೀನ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆ ಹಂದಿಮಾಂಸ, ಮಾಂಸ ಮತ್ತು ಮೀನು ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು: ತವರ, ಸತು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್, ಆಂಟಿಮನಿ ಚೀನದ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು. ಇದು ತವರ, ಸತು, ಆಂಟಿಮ್ ಮತ್ತು ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲ. ಇದು ಕಾನ್ಸು, ಶಾನ್ಸಿ, ಶೆನ್ಸಿ, ಹೂಪೆ, ಸ್ಸೆಸ್‌ವಾನ್, ಹೂಪೆ, ಯುನಾನ್, ಕ್ವೈಬಾ, ಸಿಕಿಯಂಗ್, ಆನ್ವೈ, ಕ್ವಾಂಗಿ, ಹೂನಾನ್, ಕ್ವೆಯಾಂಗ್, ಶಾಮಿಂಗ್ ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಶುದ್ಧೀಕರಣ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಉಪಕರಣ ಚೀನದ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಈ ದೇಶದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಹೆಚ್ಚು ಬೀಜಿಂಗ್–ಟೈನ್‌ಜಿನ್ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಲಯದಲ್ಲಿವೆ. ಶಾಂಘೈ ಚೀನದ ಹಳೆಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಆನ್‌ಶಾನ್, ಮುಕ್ಡೆನ್, ಟೈಯನ್, ಹ್ಯಾಂಕಾ, ಶಾಂಘೈ, ಹನ್ಯಾಂಗ್, ಚುಂಗ್‌ಕಿಂಗ್, ಪವ್‌ಬಿವ್, ಕ್ಯಾಂಟನ್, ಸೀಮಗ್‌ಶಾ, ಚಿನ್‌ಲಿಂಗ್ ಚೆನ್ ಮತ್ತು ಯೂಹನ್ಸ್ಗ ಸ್ಥಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಿಕೃತವಾಗಿವೆ. ಶಾಂಘೈ, ಕ್ಯಾಂಟನ್, ಸಿಂಗ್‌ಟಾ, ಟೈನ್‌ಸ್ಟಿನ್ ಮತ್ತು ದೊರೆನ್ ಪ್ರಮುಖ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಕರಕುಶಲ ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇವೆ.

ಸಾರಿಗೆ: ಚೀನದ ಪ್ರಥಮ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ವೂಸುಂಗ್ (ಷಾಂಗೈ) ಮಾರ್ಗ (1876). ಈಗ 32,000 ಕಿಮೀ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಈಗ ಟಿಬೆಟ್ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣ ರೈಲ್ವೆ, ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮ ರೈಲ್ವೆ ಮತ್ತು ಮಂಚೂರಿಯ ರೈಲ್ವೆ–ಇವು ಚೀನದ 3 ಬೃಹತ್ ರೈಲ್ವೆ ವಲಯಗಳು. ಮುಖ್ಯ ರೈಲ್ವೆಮಾರ್ಗಗಳಿವು; 1 ಪೀಕಿಂಗ್–ಷೆನ್‌ಯಂಗ್ ಮಾರ್ಗ 845 ಕಿಮೀ; 2 ಟಿನ್‌ಟ್ಸಿನ್–ಪೂಕೋ ಮಾರ್ಗ 1,303 ಕಿಮೀ; 3 ಬೀಜಿಂಗ್–ವೂಹಾನ್ ಮಾರ್ಗ 1,218 ಕಿಮೀ. 4 ಗ್ವಾಂಗ್‌ಜೋ–ವೂಹಾನ್ ಮಾರ್ಗ (1094 ಕಿಮೀ); 5 ಹಾರ್ಬಿನ್ ಮಾರ್ಗ (1488 ಕಿಮೀ); ಇದು ಮಂಚೂರಿಯದ ಮುಖ್ಯ ಮಾರ್ಗ; 6 ಲುಂಗ್ ಹೆ ಮಾರ್ಗ 1721 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು 7 ಷ್ಯಾಂಗ್‌ಹೈ–ಚೂಚೌ ಮಾರ್ಗ 1,134 ಕಿಮೀ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಮಾರ್ಗಗಳಿವು: ಲಾಂಜೋ, ಊರೂಮ್‌ಚಿ, ಟ್ಯಾನ್ ಕಿಯಾಂಗ್–ಹೌ, ವೂಹಾನ್, ಗ್ವೇಯಾಂಗ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಮತ್ತು ಆನ್‌ಹ್ವೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ಹ್ವಾ–ಘೂ ರೈಲುಮಾರ್ಗ. 1968ರಲ್ಲಿ ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಭಾರಿ ರೈಲ್ವೆ ಸೇತುವೆ ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು.

ಚೀನದಲ್ಲಿರುವ ನದಿ, ಸರೋವರ, ಕಾಲುವೆಗಳ ಒಟ್ಟು ಮಾರ್ಗ 1,03,346. ಅದರಲ್ಲಿ 23,745 ಮಾತ್ರ ಜಹಜುಗಳ ಯಾನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ. ಉಳಿದ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಜಿಂಕ್ ಹಡಗುಗಳ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ನೌಕೆಗಳ ಸಂಚಾರ ಸಾಧ್ಯ. ನೌಕಯಾನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ನದಿಗಳು ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ, ಷೀ ಕ್ಯಾಂಗ್, ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೋ (ಹಳದಿ ನದಿ) ಮತ್ತು ಸುಂಗಾರಿ. ಚಾಂಗ್ಜಿಯಾಂಗ್ (5,792 ಕಿಮೀ) 2,695 ಕಿಮೀ. ನೌಕಯಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಚೀನದ ಸರಕುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಕಾಲುವೆಗಳ ಪೈಕಿ ಚೀನ ಮಹಾಕಾಲುವೆ ದೊಡ್ಡದು (1,777 ಕಿಮೀ). ಅದು ಬೀಜಿಂಗ್ ನಗರದಿಂದ

ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ್ ನಗರದ ವರೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ಯಾನ್ಸೂ ಮಹಾಕಾಲುವೆ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಮಾರ್ಗ. ಕರಾವಳಿ ಹಾಗೂ ವಿದೇಶೀ ಸಂಚಾರ ಹಡಗುಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಟಿನ್‌ಟ್ಸಿನ್, ಷಾಂಗೈ, ಚಿಂಗ್‌ಡೌ, ಲೂಟ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಂಟನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಕಚೇರಿಗಳಿವೆ.

1964ರಿಂದ ಪೀಕಿಂಗ್, ಕ್ಯಾಂಟನ್ ಮತ್ತು ಷಾಂಗೈ ಮುಖ್ಯ ವಿಮಾನ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಬೀಜಿಂಗ್ ನಗರದಿಂದ ಒಳನಾಡಿಗೆ 20 ವಿಮಾನ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಸಮತಾವಾದಿ ರಾಜ್ಯಗಳು, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಕಾಂಬೋಡಿಯ, ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಪಾಕಿಸ್ತಾನ– ಇವುಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರವಿದೆ. ಮಾಸ್ಕೋ–ಪೀಕಿಂಗ್ ನಡುವೆ ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ರಷ್ಯನ್ ವಿಮಾನ ಹಾರಾಟವುಂಟು.

ನಗರಗಳು : 23 ಶತಮಾನಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಚೀನಕ್ಕೆ ರಾಜಧಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದ ನಗರಗಳು ಆರು ಅವು ಹ್ವಾಂಗ್‌ಹೋ (ಹಳದಿ ನದಿ) ದಂಡೆಯ ಮೇಲಣ ಲೋಯಾಂಗ್, ಷೀಯಾನ್, ಕೈಫುಂಗ್, ಬೀಜಿಂಗ್; ಚಾಂಗ್ಜಿಯಾಂಗ್ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲಣ ನ್ಯಾನ್‌ಕಿಂಗ್, ಹ್ಯಾಂಗ್‌ಚೌ, ಈಗಿನ ರಾಜಧಾನಿ ಬೀಜಿಂಗ್. ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗದ ನದೀತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕಡಲಂಚಿನಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಅಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಬೆಳೆದುವು. ಇಟಲಿಯ ಪ್ರವಾಸಿ ಮಾರ್ಕೋಪೋಲೋ, ಕುಬ್ಲೈಖಾನನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಪೀಕಿಂಗ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಚುಂಗ್–ಟು ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಮಿಂಗ್ ರಾಜಸಂತತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1421) ಅದಕ್ಕೆ ಪೀಕಿಂಗ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು. 1968ರಲ್ಲಿ 10 ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಿದ್ದ ನಗರಗಳು ಷ್ಯಾಂಗೈ, ಪೀಕಿಂಗ್, ಷೆನ್‌ಯಾಂಗ್, ಟಿನ್‌ಟ್ಸಿನ್, ವೂಹಾನ್, ಕ್ಯಾಂಟನ್, ಚುಂಗ್‌ಕಿಂಗ್, ಹಾರ್ಬಿನ್, ಲೂಟ, ನ್ಯಾನ್‌ಕಿಂಗ್, ಷೀಯಾನ್, ಚಿಂಗ್–ಡೌ, ಚಂಗ್‌ಡೂ, ಟೈಯೂಯಾಮ್ ಮತ್ತು ಫೂಷುನ್.

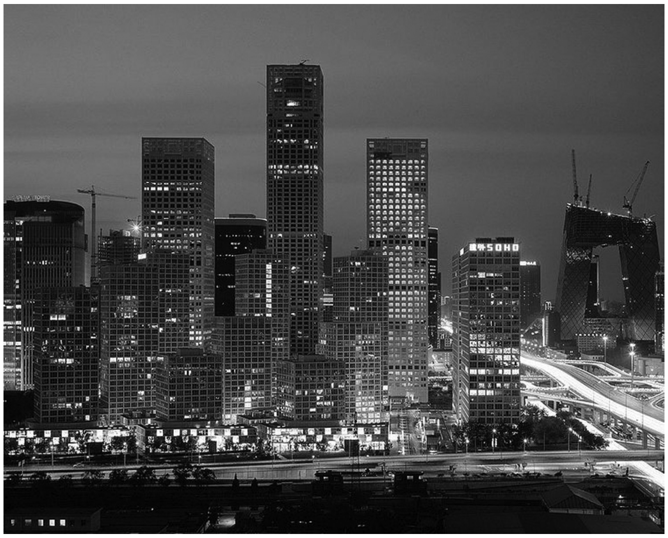

ಬೀಜಿಂಗ್ ನಗರ

ವ್ಯಾಪಾರ : ಚೀನದ ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜಪಾನ್, ಬ್ರಿಟನ್, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಗಳೊಡನೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ರಫ್ತಾಗುವ ಸರಕು ಕಚ್ಚಾ ರೇಷ್ಮೆ, ರೇಷ್ಮೆ ಗೂಡು. ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ, ಚಹ, ಲೋಹಗಳ ಅದಿರು, ಮರದ ಎಣ್ಣೆ, ಹತ್ತಿ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜ, ಇದ್ದಿಲು, ಸೋಯಬೀನ್ಸ್ ಚೀನ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸರಕು ಸೀಮೆ ಎಣ್ಣೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಯಂತ್ರಗಳು, ಉಣ್ಣೆ, ರಬ್ಬರ್, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಉಪಕರಣಗಳು, ಆಟದ ಸಾಮಾನುಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.;ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಚೀನದ ಮಹಾಗೋಡೆ: ಪ್ರಪಂಚದ ಅದ್ಭುತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಹೆಸರಾಗಿರುವ ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ಬೃಹತ್ ರಕ್ಷಣಾಗೋಡೆ. ಹಳದಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚೇಹ್ಲಿ ಖಾರಿಯಿಂದ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ವರೆಗೆ ಸು. 6400 ಕಿಮೀ. ಚೀನಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಚಿನ್ ಷಿ ಹ್ವಾಂಗ್ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಅವನಿಗೂ ಹಿಂದೆಯೇ, ಕನಿಷ್ಠ 4ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೆ, ಚೀನದ ದೊರೆಗಳು ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ದೇಶದ ಎಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದರು. ಚಿನ್ ಇಂಥ ಹಲವಾರು ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಮಹಾಗೋಡೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಉತ್ತರದ ಹೂಣರ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದೇ ಇದರ ನಿರ್ಮಾಣದ ಉದ್ದೇಶ. ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಇದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳು ಇಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದುವು. ಅನಂತರದ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಬದಲಾಯಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 15 ಮತ್ತು 16ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಆವರಣವನ್ನು ಹಿಂದಿನದಕ್ಕಿಂತ ಕಿರಿದನ್ನಾಗಿಮಾಡಿ ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. 1333 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಗುಡ್ಡಗಳ ಮೇಲೂ ಆಳವಾದ ಕಮರಿಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿಯೂ ಘಟಸರ್ಪದ ಹಾಗೆ ಬಳಸಿ ಸಾಗುವ ಈ ಗೋಡೆಯ ಎತ್ತರ ಸು. 10 ಮೀ. ಇದು ಕೆಳಗೆ 8 ಮೀ ಮತ್ತು ಮೇಲೆ 5 ಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಸೈನಿಕರ ಸಾಲು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಇದರ ಮೇಲೆ ಸಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ರಸ್ತೆಯನ್ನೂ ಪ್ರತಿ 250 ಮೀ ದೂರಕ್ಕೆ ಒಂದರಂತೆ 13 ಮೀ ಎತ್ತರದ 25,000 ಕಾವಲು ಗೋಪುರಗಳನ್ನೂ ಇವಲ್ಲದೆ 15,000 ಗೋಪುರಗಳನ್ನೂ ಬಹಿರ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ 2 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಕೋಟೆ ತೆನೆಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಗೋಡೆಯ ಹೊರಗಡೆ ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಮೂರು ಕಂದಕಗಳಿವೆ.

ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ 30 ಕೋಟಿ ಸಲೆಗಜ ಕಲ್ಲು ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಬೇರಾವ ಕಾಲದ ಯಾವುದೇ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೂ ಇದಕ್ಕೆ ಬಳಸಿದಷ್ಟು ಸಾಮಾಗ್ರಿ ಬಳಸಿಲ್ಲ. ಸೈನ್ಯ ಸಾಗಾಣಿಕೆ, ಗಾಡಿಗಳ ಓಡಾಟ, ಕಾವಲು ಠಾಣ್ಯಗಳು, ಸೈನಿಕ ನೆಲೆ, ಅಪಾಯದ ವಿರುದ್ಧ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಕಂದಕಗಳು, ಉಪಗೋಡೆಗಳು, ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧಸಾಮಗ್ರಿ ಕೋಠಿ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಂದಲೂ ಇದು ಕೂಡಿತ್ತು. ಇದು ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶದಿಂದ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದ ಏಕಮಾತ್ರ ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ಕಟ್ಟಡ. 1987ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಯುನೆಸ್ಕೊದ ಪುರಾತತ್ತ್ವ ಸಂರಕ್ಷಿತ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಯಿತು. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.;ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಚೀನ ಸಮುದ್ರ: ಚೀನದ ತೀರದಿಂದಾಚೆಗೆ ಜಪಾನಿನಿಂದ ಮಲಯ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯ ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿರುವ ಸಮುದ್ರ. ತೈವಾನ್ ದ್ವೀಪದಿಂದಾಗಿ ಈ ಕಡಲು, ಪೂರ್ವ ಚೀನ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಸಮುದ್ರ ಎಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಒಡೆದಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,249,157 ಚ.ಕಿಮೀ.

ಪೂರ್ವ ಚೀನ ಸಮುದ್ರ : ಡುಂಗ್‌ಹೈ ಎಂಬುದು ಇದರ ಚೀನಿ ಹೆಸರು. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಚೀನ ಭೂಪ್ರದೇಶ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತೈವಾನ್, ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ರೀಯೂಕ್ಯೂ ದ್ವೀಪಗಳು, ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಕೀಯೂಷೂ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಕೊರಿಯ ಇವೆ. ಹಳದಿ ಸಮುದ್ರ ಇದರ ಒಂದು ಭಾಗ. ಪೂರ್ವ ಚೀನ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಕೊರಿಯ ಜಲಸಂಧಿಯ ಮೂಲಕ ಜಪಾನ್ ಸಮುದ್ರದೊಂದಿಗೂ ಫಾರ್ಮೋಸ ಜಲಸಂಧಿಯ ಮೂಲಕ ಜಪಾನ್ ಸಮುದ್ರದೊಂದಿಗೂ ರೀಯೂಕ್ಯೂ ದ್ವೀಪಗಳ ನಡುವಣ ಹಲವು ಜಲಸಂಧಿಗಳ ಮೂಲಕ ಫಿಲಿಪೈನ್ ಸಮುದ್ರದೊಂದಿಗೂ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಒಂದು ಭಾಗದೊಂದಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಪೂರ್ವಚೀನ ಸಮುದ್ರದ ಬಹುಭಾಗ ಖಂಡಾವರಣ ಪ್ರದೇಶದಿಂದಾವೃತವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಆಳ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ 30 ರಿಂದ 180 ಮೀ ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ರೀಯೂಕ್ಯೂ ದ್ವೀಪಗಳ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ 2782 ಮೀ ಆಳದ ಕಮರಿಯೊಂದು ಇದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ, ಚಳಿಗಾಲ ಶುಷ್ಕ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಬೀಸುವುದುಂಟು. ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 22^{0} ಸೆ. ನಿಂದ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ 33^{0} ಸೆ. ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಜುಲೈ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 44^{0} ಸೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಅವಪತನ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ 115 ಸೆಂಮೀ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ 330 ಸೆಂಮೀ. ಮಧ್ಯ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಉತ್ತರ ಸಮಭಾಜಕೀಯ ಉಷ್ಣಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹದ ಉತ್ತರದ ಕವಲು ಈ ಕಡಲಿನ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನ ಲವಣತೆ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ 34.5. ಈ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಂಗ್ಜಿಯಾಂಗ್

ಮುಖ್ಯ ನದಿ. ಚೀನ, ತೈವಾನ್, ಜಪಾನ್, ಕೊರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ. ಇಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಡೀನ್, ಹಾಲುಮೀನು, ಟ್ಯೂನಾ, ಕಡಲ ಬ್ರೀಮ್, ಕ್ರೋಕರ್, ಚಿಪ್ಪುಮೀನು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಈ ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳು ಫೂಚೌ, ವೆಂಚೌ, ನಿಂಗ್‌ಪಿ, ಷಾಂಗೈ, ಸಿನ್‌ಹೇಲಿನ್, ಟ್ಸಿಂಗ್‌ಟೋ, ಟನ್‌ಟ್ಸಿನ್, ಚಿನ್–ಹ್ಯಾಂಗ್–ಟೋ, ಡೇರೆನ್, ಚಿನ್ನಾಂಪೊ, ಚೆಮುಲುಲ್ಪೊ, ನಾಗಸಾಕಿ ಮತ್ತು ಚಿ–ಲುಂಗ್.

ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಸಮುದ್ರ : ನಾನ್ ಹೈ ಎಂಬುದು ಇದರ ಚೀನಿ ಹೆಸರು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 23,19086 ಚ.ಕಿಮೀ. ಈ ಸಮುದ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ ಭೂಪ್ರದೇಶ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬೋರ್ನಿಯೊ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ‌ನ ಪಲಾವನ್, ಮಿಂಡೋರೋ ಮತ್ತು ಲೂಝಾನ್, ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ತೈವಾನ್, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಚೀನದ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಇವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನದ ಷೀ ಚೀಯಾಂಗ್, ಉತ್ತರ ವಿಯಟ್ನಾಮಿನ ಕೆಂಪು ನದಿ, ಲಾವೋಸ್, ಕಾಂಬೋಡಿಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ವಿಯಟ್ನಾಮಿನ ಮೇಕಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಥೈಲೆಂಡಿನ ಮೆನಾಮ್ ಚಾವೊ ಫ್ಯಾ ಈ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು. ಸಮುದ್ರದ ಮುಖ್ಯ ಭೂತೀರ ಹೆಚ್ಚು ಅಂಕುಡೊಂಕಾಗಿಲ್ಲ. ಟಾನ್‌ಕಿನ್ ಮತ್ತು ಸೈಯಾಮ್ ಕೊಲ್ಲಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಮುಖ್ಯ. ಸಮುದ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಮುದ್ರದ ಬಹುಭಾಗದ ಆಳ 152 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಇದು ಖಂಡಾವರಣ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ಈಶಾನ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಆಳ 4570 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಪೂರ್ವ ಚೀನ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ದ್ವೀಪಗಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳೂ ದಿಬ್ಬಗಳೂ ಇವೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನದ ಸಮುದ್ರ ತಳದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭೂಕಂಪಗಳು ಮತ್ತು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಸ್ಫೋಟಗಳಿಂದಾಗಿ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಚೀನ ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಇದೂ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಪ್ರಭಾವಿತ. ಆದರೆ ಇದು ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಚಳಿಗಾಲದ ಉಷ್ಣತೆ ಪೂರ್ವ ಚೀನ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕ (33^0ಸೆ.–44^0ಸೆ.). ವಾರ್ಷಿಕ ಅವಪತನ 250 ಸೆಂಮೀ. ಇಲ್ಲಿ ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಟ್ಯೂನ, ಚಾನ್–ಚಿಯಾಂಗ್, ಹೈಫಾಂಗ್, ಬ್ಯಾಂಕಾಕ್ ಇವು ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳು. ಯುರೊಪಿನಿಂದ ಸಿಂಗಪುರದ ಮುಖಾಂತರ ದೂರ ಪ್ರಾಚ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಹಡಗುಗಳು zÀÆè aÃ£À ¸ÀÄªÀÄzÀæ ªÀiÁUÀðªÁV ºÉÆÃUÀÄvÀÛªÉ (ಎಂ.ಎ.ಎಚ್.)

ಚುಂಚನಕಟ್ಟೆ: ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಹೋಬಳಿ; ಕುಪ್ಪೆ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಒಂದು ಯಾತ್ರಾ ಸ್ಥಳ. ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 47332.

ಶ್ರೀರಾಮಭಕ್ತನಾದ ಚುಂಚ ಎಂಬ ಋಷಿ ಇಲ್ಲಿದ್ದನೆಂದೂ ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಅವನ ಹೆಸರೇ ಬಂದಿದೆಯೆಂದೂ ಶ್ರೀರಾಮ ಅರಣ್ಯವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಸೀತೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಸಮೇತನಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದನೆಂದೂ ಸ್ಥಳಪುರಾಣ. ಚುಂಚನಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಸು. 24 ಮೀ ಎತ್ತರದಿಂದ ಧುಮುಕುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಹದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಜಲಪಾತ ರಮ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಜಲಪಾತದ ಬಳಿಯಲ್ಲೆ, ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀ ಕೋದಂಡರಾಮನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ.

ಜಲಪಾತದ ತಲೆಯ ಬಳಿಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೇಲೆ ಕಾವೇರಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಸೇತುವೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸೇತುವೆಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇರುವುದು 333 ಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಮಸಮುದ್ರ ಅಣೆಕಟ್ಟು. ಈ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಹೊರಡುವ ರಾಮಸಮುದ್ರ ನಾಲೆಯ ಉದ್ದ 60 ಕಿಮೀ. ಇದನ್ನು ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರದವರೆಗೆ ತೋಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟು 2,323 ಹೆ. ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯನ್ನೂ ನಾಲೆಯನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಸು. 30 ಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಅಣೆಕಟ್ಟು ಇದೆ. ಇದರ ಎಡದಂಡೆಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ಮಿರ್ಲೆ ನಾಲೆ 1.6 ಕಿಮೀ ದೂರ ಪ್ರವಹಿಸಿದ ಅನಂತರ ಮೂಲನಾಲೆ, ಹೊಸನಾಲೆ ಮತ್ತು ಅತ್ತಿಕಟ್ಟೆನಾಲೆ (10 ಕಿಮೀ) ಎಂಬ ಮೂರು ಶಾಖೆಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಈ ಕವಲುಗಳು ಒಂದು ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದುಗೂಡುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಇದು ಹಂಪಾಪುರದ ನಾಲೆ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪಡೆದು 26 ಕಿಮೀ ದೂರ ಮುಂದುವರಿದು ಗಳಿಗೆಕೆರೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಬಲ ದಂಡೆಯ ಕಡೆ ಚಾಮರಾಜ ನಾಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಜನವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಚುಂಚನಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮದೇವರ ರಥೋತ್ಸವ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ದೊಡ್ಡ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ದನಗಳ ಪರಿಷೆಗೆ ನೂರಾರು ಕಿಮೀ ಗಳಿಂದ ದನಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಹಳ್ಳಿಕಾರು ಜಾತಿಯ ಹೋರಿಗಳಿಗೆ ಈ ಜಾತ್ರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಜಾತ್ರೆಗೆ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಲಕ್ಷ ಜನ ಸಮಾವೇಶಗೊಳ್ಳುವರು.

ಚುಂಚನಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ಒಂದು ಸಹಕಾರ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಸೇರಿದ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ತಯಾರಿಕಾಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಚೆಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯ: ಸನ್ನಿವೇಶ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ:–1 ಜನವರಿ 1993 ರಲ್ಲಿ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯಾದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಇದು $49^0 0'$ ಉ.ಅ.ದಿಂದ $51^0.33'$ ಉ.ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು $12^0 5'$ ಪೂ.ರಿಂದ $19^0 0'$ ಪೂ.ರೇಖಾಂಶಗಳ ನಡುವೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಪೋಲೆಂಡ್, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸ್ಲೋವಾಕಿಯ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಜರ್ಮನಿ ದೇಶಗಳಿದ್ದು ಭೂಭಾಗದಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ:78,865 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 13.3 ಮಿ. (2001) ರಾಜಧಾನಿ:ಪ್ರೇಗ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,215,771 (2002).

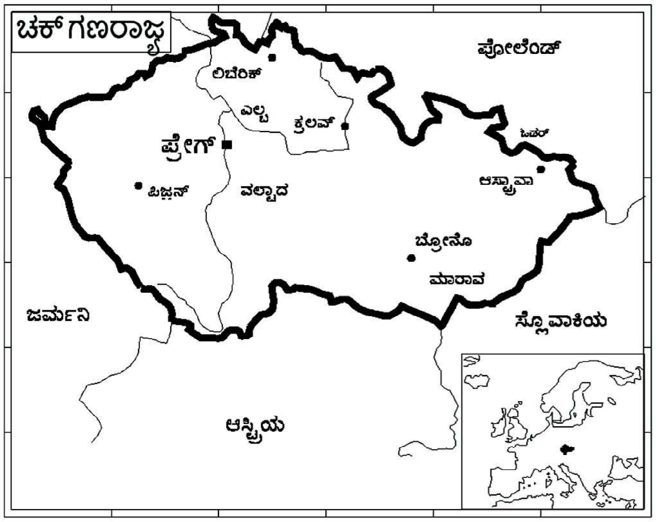

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಚೆಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಬಹಳಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶ ಬೊಹೇಮಿಯನ್ ಪರ್ವತ ಪುಂಜದಿಂದ ಆವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದು ವಿಶಾಲ ಉನ್ನತ ಬಯಲನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಪರ್ವತ ಸರಣಿಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರೆದಿದೆ. ಸುಮಾವ ಪರ್ವತ (ನೈರುತ್ಯ), ಬೆಕೌಂಕ (ಪಶ್ಚಿಮ), ಓರ್ ಪರ್ವತ (ವಾಯವ್ಯ) ಸುಡೆಟೆನ್ (ಈಶಾನ್ಯ), ಕ್ರೋಕೆನೋಸೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಸುಡೆಟೆನ್ ಚೆಕ್ ಮತ್ತು ಪೋಲೆಂಡ್‌ಗಳ ನಡುವಣ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಗಡಿಯಂತಿದ್ದು ಎತ್ತರವಾದ ಸರಣಿಗಳಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅತಿ ಎತ್ತರವಾದ ಸ್ನೆಜ್ಕು ಶಿಖರವಿದೆ (1602ಮೀ). ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸುಣ್ಣದಕಲ್ಲು ಪ್ರದೇಶವುಳ್ಳ ಬೋಹೇಮಿಯನ್ –ಮೊರಾವಿಯನ್ ಉನ್ನತ ಭಾಗಗಳಿವೆ.

ನದಿಗಳು: ಚೆಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ ಯುರೋಪಿನ ಜಲ ವಿಭಾಜಕದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದು ಅನೇಕ ನದಿ ಜಾಲಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಉದಾ: ಎಲ್ಬ್, ಲ್ಹಾವ, ಓಡರ್, ಮೊರಾವ ಇತ್ಯಾದಿ. ಎಲ್ಬ್ ನದಿಯು ಚೆಕ್ ಮತ್ತು ಪೋಲೆಂಡ್‌ಗಳ ಗಡಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸಿ ಬೊಹೇಮಿಯ ಮೈದಾನದ ಮೂಲಕ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅದು ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಜಿಜೇರ, ಲ್ಹಾವ ಮತ್ತು ಓಹು ಉಪನದಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ದೇಶದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೊರಾವನದಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ನದಿಗಳು, ಚಿಲುಮೆಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಮಣ್ಣು: ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದಾದ್ಯಂತ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಒಣ ಮತ್ತು ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಕಂದು ಮಣ್ಣು, ಅಧಿಕ ಮಳೆಯಾಗುವಲ್ಲಿ ಪೊಡ್ಜೋಲ್ ಮಣ್ಣು, ಪರ್ವತ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತ ಮಣ್ಣು, ನದಿ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕಲು ಹಾಗೂ ದೇಶದ ಪೂರ್ವದಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕಡು ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಸಾಗರೀಕ ಪ್ರಭಾವ ದುರ್ಬಲವಾಗುವುದು. ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಸಮನಾಗಿದ್ದರೂ ಎತ್ತರವಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ 7^0ಸೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಜುಲೈನಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣಾಂಶವಿರುತ್ತದೆ (33^0 ಸೆ.). ಫೆಬ್ರವರಿಯಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ. ಜುಲೈನಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು ಮತ್ತು ಫೆಬ್ರವರಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ. ಸರಾಸರಿವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 45 ಸೆಂಮೀ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ವಿಶಾಲವಾದ ಅರಣ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕೃಷಿ ವಿಸ್ತರಣೆ ಹಾಗೂ ಮರ ಮುಟ್ಟುಗಳ ಬಳಕೆಗಾಗಿ ನಾಶಗೊಂಡಿದೆ. ಪರ್ವತಗಳ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ಉಳಿದಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಮುಖ ಮರಗಳೆಂದರೆ ಓಕ್, ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ಮತ್ತು ಬೀಚ್. ಉತ್ತರದ ಎತ್ತರವಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಟೈಗ ಮತ್ತು ತಂಡ್ರ ಮಾದರಿ ಸಸ್ಯವರ್ಗವಿದೆ.

ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಕುಲವಿದೆ. ವನ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕರಡಿ, ತೋಳ, ಕಾಡು ಬೆಕ್ಕು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಜೊತೆಗೆ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಪಕ್ಷಿ ಸಂಕುಲವಿದೆ. ಹಲವು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಹಿರಿಮೆ ಮತ್ತು ಗರಿಮೆಗಳನ್ನು ದೇಶವು ಕಾಪಾಡುತ್ತಿದೆ.

ವಸತಿಗಳ ವೈವಿಧ್ಯ: ಚೆಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯದ ವಸತಿಗಳ ವರ್ಚಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣ ಮತ್ತು ನಗರೀಕರಣಗಳ ಪ್ರಭಾವವಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಬೊಹೇಮಿಯ ಮತ್ತು ದ.ಮೊರಾವಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಹಾಗೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮತ್ತು ಮರಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ವಸತಿಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಜನವಸತಿಗಳು ದಟ್ಟವಾಗಿವೆ. ಇದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರವೂ ಆಗಿದೆ. ಬ್ರಾನೊ ಮತ್ತು ಓಸ್ಟ್ರಾವಗಳು ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು.

ಜನಾಂಗ: ಚೆಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ.95 ಭಾಗ ಮೊರಾವಿಯನ್ನರೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉಳಿದ ಅಲ್ಪ ಭಾಗ ಸ್ಲೋವೇಕ್ ಮತ್ತು ಪಾಲಿಸ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಬೊಹೇಮಿಯದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಜರ್ಮನರಿದ್ದಾರೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಮಾತನಾಡುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು. ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ಲೋವಿಕ್, ಪೋಲಿಷ್, ಜರ್ಮನ್, ರಷ್ಯನ್, ಉಕ್ರೇನ್ ಹಾಗೂ ಹಂಗೇರಿಯನ್ ಭಾಷೆಯವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಅಂದಾಜೊಂದರ ಪ್ರಕಾರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ 2/5 ಭಾಗ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಉಳಿದವರು ಪೂರ್ವಾಚ್ಚ ಆರ್ಥೊಡಕ್ಸ್ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಮತಾವಲಂಬಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಕೃಷಿ: ಪೂರ್ವ ಯುರೋಪಿನ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚೆಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಸಾಕಷ್ಟು ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯಿದೆ. ಏಕದಳ ಧಾನ್ಯ ಬೆಳೆ ಪ್ರಧಾನ. ಉದಾ: ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ರೈ, ಓಟ್ಸ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆಯನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಬೆಳೆಯುವರು. ಕೃಷಿಯೊಂದಿಗೆ ದನಕರು, ಕುರಿ, ಹಂದಿ ಮತ್ತು ಕೋಳಿಸಾಕಾಣಿಯು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಖನಿಜ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿ ಸಂಪತ್ತು: ಚೆಕ್ ಗಣ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಲೋಹಾಂಶವುಳ್ಳ ಖನಿಜಗಳ ಕೊರತೆಯಿದೆ. ಪ್ರೇಗ್ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಬೊಹೇಮಿಯ ವಲಯದ ಕುತ್ನಹೋರದಲ್ಲಿ ಸೀಸ ಮತ್ತು ಸತುಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರ ಬೊಹೇಮಿಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಯುರೇನಿಯಂ, ಬೊಹೇಮಿಯದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆ. ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಗ್ರಾಫೈಟ್ ಮತ್ತು ಕಯೋಲಿನ್‌ಗಳೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಓಸ್ಟ್ರಾವ ಮತ್ತು ಕಾರ್ವಿನಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಮತ್ತು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲಗಳೂ ಸಹ ಹೊಡೋನಿನ್ ಬಳಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಪರಮಾಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಥಾವರಗಳೂ ಉಂಟು.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಮುಖ. ಆದಾಗ್ಯೂ ವಿದ್ಯುದುಪಕರಣ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ರಬ್ಬರ್, ಸಿಮೆಂಟ್, ಗಾಜು ತಾಯಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣ ಉದ್ಯಮಗಳೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಉದ್ಯಮ (ಓಸ್ಟ್ರಾವ) ವಿವಿಧ ಸ್ವಚಾಲಿತ ವಾಹನಗಳ ತಯಾರಿಕೆ (ಬಸ್, ಲಾರಿ, ಕಾರು, ಟ್ರಕ್, ಮೋಟರ್ ಸೈಕಲ್) ವಿಮಾನ ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ರೈಲ್ವೆ ಎಂಜಿನ್‌ಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಹಣ ಕರೂನ.

ಸಾರಿಗೆ: ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು, ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರದ ಕ್ರಮಗಳಿಂದಾಗಿ ಸ್ಲೋವೇಕ್‌ಗಿಂತ ಉತ್ತಮ ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ದೇಶದಾದ್ಯಂತ 9,500 ಕಿಮೀ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳಿದ್ದರೂ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಬಹಳಷ್ಟು ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ರಾಜಧಾನಿ ಪ್ರೇಗ್‌ನೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಸು. 6.6 ಲಕ್ಷ ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳೊಂದಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಬ್ ಮತ್ತು ಲ್ಟಾವ ನದಿಗೆ ಉತ್ತಮ ನೌಕಾಯಾನ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. ಪ್ರೇಗ್‌ನಿಂದ ದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮತ್ತು ವಿದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ವಿಮಾನಯಾನ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ.

ಚೆಕ್ ಗಣ ರಾಜ್ಯವು ಪೂರ್ವ ಯುರೋಪ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಂದಿಗೆ ಉತ್ತಮ ವಿದೇಶೀ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಜರ್ಮನಿಯು ವಾಣಿಜ್ಯ ಪಾಲುದಾರ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಯಂತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಸಾರಿಗೆ ಉಪಕರಣಗಳು ಚೆಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ªÁå¥ÁgÀ ¸ÀgÀPÀÄUÀ¼ÁVªÉ

(ಪಿ.ಎಂ.)

ಚೆನ್ನೈ: ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ, ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ, ರಾಜ್ಯ ಹಾಗೂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಬಂದರು ನಗರ. ಚೆನ್ನೈ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ನೆಲ್ಲೂರು ಮತ್ತು ಚಿತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಉತ್ತರ ಆರ್ಕಾಟ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆರ್ಕಾಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಯೂ ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 174 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 42,16,268 (2000). ಮದರಾಸನ್ನು 1996ರಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನೈ ಎಂದು ಮರು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆದರೂ ಈಗಲೂ ಮದರಾಸು ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ನಗರ ಪ್ರದೇಶ ಚೆನ್ನೈ ಮತ್ತು ಚೆಂಗಲಪಟ್ಟು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಮೊದಲನೆಯ ಹಾಗೂ ಭಾರತದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ದೊಡ್ಡ ನಗರವಿದು. ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಈ ನಗರವನ್ನು ಚೆನ್ನಪುರಿ, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಚೆನ್ನೈ (ಶೆನ್ನೈ) ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಭಾರತದ ಪೂರ್ವ ತೀರದ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು ನಗರವಾದ ಇದು ಕೋಲ್ಕತ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 1368 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಯ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕೋರಮಂಡಲ ತೀರದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ.13.4 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 80.14 ನಲ್ಲಿದೆ.

ಚೆನ್ನೈ ಮಹಾನಗರಪಾಲಿಕೆ

ಚೆನ್ನೈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಶೇ. 62ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಶಿಕ್ಷಿತರು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಹಾಗೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ, ಕೋಲ್ಕತಗಳಲ್ಲಿರುವಷ್ಟು ಸಂದಣಿ ಹಾಗೂ ಒತ್ತಡ ಇಲ್ಲ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಭಾರತದ ಇತರ ಬೃಹತ್ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಷ್ಟು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಂಬಯಿ, ಕೋಲ್ಕತಗಳ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಮೃದ್ಧಿ ಚೆನ್ನೈಗಿಲ್ಲ. ನವದೆಹಲಿಯಂತೆ ಯೋಜನಾಬದ್ಧ ನಗರವೂ ಇಲ್ಲ. ಪುರಾತನ ಭಾರತದ ಕೆಲವೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕತೆಗಳೆರಡನ್ನೂ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ದಕ್ಷಿಣರೈಲ್ವೆ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಗಳ ಎರಡೂ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ವಸತಿ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳು ವಿಸ್ತೀರ್ಣಗೊಂಡು ಕೂಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಕೂವಮ್ ನದಿ ಈ ನಗರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸಮಾನಾರ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಅಡ್ಯಾರ್ ನದಿಯೊಂದಿಗೆ ನಗರಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಬಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ಕಾಲುವೆ ಜೋಡಿಸುತ್ತದೆ. ಸೇಂಟ್ ಜಾರ್ಜ್ ಕೋಟೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ನಗರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಜಾರ್ಜ್ ಟೌನ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಟ್ರಿಪ್ಲಿಕೇನ್, ರಾಯಪೇಟಾ, ಮೈಲಾಪುರ, ಮಂದವಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನವಸತಿ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ತೀರ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿನಗರ, ಕಸ್ತೂರಬಾ ನಗರ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿಯ ಅಣ್ಣಾನಗರ ಮೊದಲಾದ ಹೊಸ ಬಡಾವಣೆಗಳೂ ಇವೆ.

ಚೆನ್ನೈನ ಹವಾಗುಣವು ಕೋಲ್ಕತ, ಮುಂಬಯಿಗಳಿಗಿಂತ ಹಿತಕರ. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಸಮುದ್ರಗಾಳಿ ಸೆಖೆಯನ್ನು ಶಮನಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಷ್ಣತೆ 33^{0}ಸೆ ಇರುವ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಸೆಖೆ ತಿಂಗಳು ಮೇ. ಮಧ್ಯಮ ಉಷ್ಣತೆ 24^{0}ಸೆ. ಇರುವ ತಂಪು ತಿಂಗಳು ಜನವರಿ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸು. 122 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು; ಚೆನ್ನೈ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ವನ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನಗರದಲ್ಲಿ ತೆಂಗು, ತಾಳೆ, ಬೇವು, ಹಾಲಿವಾಣ, ಹೊಂಗೆ, ಹುಣಸೆ, ಶಂಕುಫಲಿ ಮತ್ತು ಆಲದ ಮರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕೇರೆ, ಹಸುರು, ಮುಂತಾದ ಹಾವುಗಳನ್ನೂ ಮ್ಯಾಗ್ ಪೈ, ಮರಕುಟಕ, ರಾಬಿನ್, ಕಿಂಗ್‌ಫಿಶರ್ ಮೊದಲಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನೂ, ಮುಂಗುಸಿ, ಮುಳ್ಳುಹಂದಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಜಿಂಕೆ ಮತ್ತು ಹಾವುಗಳ ರಕ್ಷಿತ ಉದ್ಯಾನಗಳಿವೆ.

ಸಾರಿಗೆ : ನಗರದಲ್ಲಿ ಮೀಟರ್‌ಗೇಜ್ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಡ್‌ಗೇಜ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ನಗರಕ್ಕೆ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ದಿನವೂ ಬರುವ ಉಪನಗರವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಸಬರ್ಬನ್ ರೈಲುವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಸಾರಿಗೆ ಬಸ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ನಗರದಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೂ ಹೊರರಾಜ್ಯಗಳಿಗೂ ಬಸ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಚೆನ್ನೈನಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ರೈಲ್ವೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಆಡಳಿತ ಕಚೇರಿಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೇಂದ್ರ ರೈಲುನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ರೈಲುಗಳ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಮೀನಂಬಾಕಮ್ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳಿಗೂ ಸಿಂಗಪುರ, ಸಿಡ್ನಿ, ಕೊಲಂಬೊ ಮುಂತಾದ ವಿದೇಶಿ ನಗರಗಳಿಗೂ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಚೆನ್ನೈಗೆ ಹಡಗುಗಳ ಸಂಪರ್ಕವೂ

ಇದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಹಡಗುಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. 1876ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ತಿಯಾದ ಚೆನ್ನೈನ ಮಾನವನಿರ್ಮಿತ ಬಂದರು 1881ರಲ್ಲಿ ಸುಂಟರಗಾಳಿಯಿಂದಾಗಿ ನಾಶವಾಗಿ ಮತ್ತೆ 1896ರಲ್ಲಿ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. 1901ರಲ್ಲಿ ಇದರ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ನವೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮೈಲಾಪುರದ ಕಪಾಲೀಶ್ವರ ಹಾಗೂ ಟ್ರಿಪ್ಲಿಕೇನಿನ ಪಾರ್ಥಸಾರಥಿ ದೇವಾಲಯಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕಾಲದ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ದಖ್ಖನ್ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಚೇಪಾಕ್ ಅರಮನೆ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸೆನೆಟ್ ಹೌಸ್, ಇಂಡೊ ಸಾರ್‌ಸೆನಿಕ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಂಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾಗಿವೆ.

ಚೆನ್ನೈ ಕೇಂದ್ರ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣ

ಮೌಂಟ್‌ರೋಡಿನಲ್ಲಿ ವಿಮಾಸಂಸ್ಥೆಯ ಒಂದು ಆಧುನಿಕ ಗಗನಚುಂಬಿ ಕಟ್ಟಡವಿದೆ. ಸು. 49 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ದೀಪಗೃಹ, 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಇಟಾಲಿಯನ್ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಕಾಲೇಜಿನ ಕಟ್ಟಡ, ದೊಡ್ಡ ಮಸೀದಿ ಇವು ನೋಡತಕ್ಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು. ಗಿಂಡಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿ ಸ್ಮಾರಕ ಕಟ್ಟಡವಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಚೆನ್ನೈನಲ್ಲಿ 1874ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ದಿ ಬಕಿಂಗ್ ಹ್ಯಾಮ್ ಅಂಡ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಿಲ್ಸ್ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಖಾನೆ. ರೈಲ್ವೆ ಡಬ್ಬಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಇಂಟೆಗ್ರೇಲ್ ಕೋಚ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟರಿಯನ್ನು 1953ರಲ್ಲಿ ತೆರೆಯಲಾಯಿತು. ಚಲನಚಿತ್ರಗಳ ಉದ್ಯೋಗ 1930ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇಂದು ಚೆನ್ನೈ ಚಲನಚಿತ್ರ ತಯಾರಿಕೆಯ ವಿವಿಧ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮುಖ್ಯನಗರ. ಬೈಸಿಕಲ್ಲುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ 1950ರಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ವಾಹನಗಳ ಮತ್ತು ಮೋಟಾರು ಸೈಕಲ್ಲುಗಳ ಬಿಡಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಯು 1950ರಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಸಣ್ಣಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಗಿಂಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅಂಬತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಎಗ್ಮೋರಿನಲ್ಲಿ ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣದ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಪುಸ್ತಕ ಮತ್ತು ದೈನಿಕ ಹಾಗೂ ನಿಯತಕಾಲಿಕಗಳ ಪ್ರಕಟಣಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಚೆನ್ನೈನಲ್ಲಿವೆ. ಚರ್ಮವನ್ನು ಹದಗೊಳಿಸುವುದೂ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯಕೈಗಾರಿಕೆ. ಕೊಡಂಬಾಕಂ, ನುಂಗುಂಬಾಕಂ ಮತ್ತು ಗಿಂಡಿ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಲಯಗಳು.

ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ: ಚರ್ಮ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಗಿರಣಿ ಮತ್ತು ಕೈಮಗ್ಗ, ಬಟ್ಟೆ, ಅರಳೆಯ ನೂಲು, ನೆಲಗಡಲೆ, ಅಭ್ರಕ, ಈರುಳ್ಳಿ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಕಾಫಿ, ಮಾನವ ಕೂದಲು, ತಾಳೆನಾರು ಮತ್ತು ಗಂಧದ ಎಣ್ಣೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ಸರಕುಗಳು. ಮುಖ್ಯವಾದ ಆಮದುಗಳೆಂದರೆ ಗೋದಿ, ಯಂತ್ರ ಸಾಮಗ್ರಿ, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಅಮೋನಿಯಮ್ ಸಲ್ಫೇಟ್, ಹತ್ತಿ, ಛಾಪಾಕಾಗದ, ಯೂರಿಯಾ, ಸೋಯಾಬೀನ್ ಎಣ್ಣೆ, ಔಷಧ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳು ಹಾಗೂ ರಾಕ್‌ಫಾಸ್ಫೇಟ್, ದಿ ತಮಿಳುನಾಡು ಇಂಡಸ್ಟ್ರಿಯಲ್ ಇನ್‌ವೆಸ್ಟ್‌ಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಹಕಾರೀ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಸಣ್ಣ ಹಾಗೂ ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ದಿ ಮದ್ರಾಸ್ ಛೇಂಬರ್ ಆಫ್ ಕಾಮರ್ಸ್, ದಿ ಆಂಧ್ರ ಛೇಂಬರ್ ಆಫ್ ಕಾಮರ್ಸ್ ಅನೇಕ ಖಾಸಗಿ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳೂ ಇಲ್ಲಿಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಯತ್ನಗಳಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡುತ್ತಿವೆ.

ಚೆನ್ನೈ ನಗರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಶಾಸನ ಸಭೆ, ಸೆಕ್ರೆಟೇರಿಯಟ್ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ಆಡಳಿತ ಕಚೇರಿಗಳಿವೆ. ರಾಜ್ಯಪಾಲರ ವಸತಿ ಗಿಂಡಿಯಲ್ಲಿದೆ. ನುಂಗಂಬಾಕಂನ ಶಾಸ್ತ್ರೀಭವನದಲ್ಲಿ ಸು. 34 ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಕಚೇರಿಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ರೈಲ್ವೆಯ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಾಲಯ ಪಾರ್ಕ್‌ಟೌನಿನಲ್ಲೂ ಅಕೌಂಟೆಂಟ್ ಜನರಲ್ ಮತ್ತು ಪೋಸ್ಟ್ ಮಾಸ್ಟರ್ ಜನರಲ್‌ರ ಕಚೇರಿಗಳು ಮೌಂಟ್‌ರೋಡಿನಲ್ಲೂ ಇವೆ. ವರಮಾನ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಅಬಕಾರೀ ಕಚೇರಿಗಳು ನುಂಗಂಬಾಕಂನಲ್ಲಿವೆ. ಭಾರತೀಯ ಸೈನ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಅಧಿಪತ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಾಲಯ ಸೆಂಟ್‌ಥಾಮಸ್ ಮೌಂಟಿನಲ್ಲಿದೆ. ಆಕಾಶವಾಣಿ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ನಗರ ಸಭೆಯ ಆಡಳಿತವಿದೆ.

ಚೆನ್ನೈ ನಗರಕ್ಕೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 18 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ರೆಡ್ ಹಿಲ್ಸ್ ಸರೋವರದಿಂದ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಕೋರ್ತಲಯಾರ್ ನದಿಯ ಮೇಲಿನ ಪುಂಡಿ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರಪಕ್ಕಮ್ ಜಲಾಶಯಗಳ ಕಾಲುವೆಗಳ ಮೂಲಕ ನೀರು ಬರುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನಗರ ನೀರಿನ ತೀವ್ರ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಬೇಸಿನ ಬ್ರಿಡ್ಜ್ ಮತ್ತು ಎಗ್ಮೋರ್ ಥರ್ಮಲ್ ಸ್ಟೇಷನ್ನುಗಳು ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸರ್ಕಾರಿ ಮತ್ತು ಪುರಸಭಾ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಿವೆ. ಸೆಂಟ್ರಲ್ ರೈಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಷನ್ನಿನ ಎದುರಿಗೆ ಇರುವ ಮದ್ರಾಸ್ ಜನರಲ್ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಬಲು ಹಿಂದಿನದು, ಬಲು ದೊಡ್ಡದು ಕೂಡ. ರಾಯಪೇಟಾ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಮತ್ತು ಕಿಲ್ಪಾಕ್ ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜ್ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಇವು ಸಹ ದೊಡ್ಡ ಸರ್ಕಾರಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು. ನಗರದಲ್ಲಿ ಆರೋಗ್ಯ ಇಲಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಿಗಳ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಿದೆ. ನಗರದದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಗ್ನಿಶಾಮಕ ದಳಗಳೂ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಪೊಲೀಸ್ ಸ್ಟೇಷನ್ನುಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಒದಗಿಸುತ್ತಲೇ ಹೋಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ನಗರದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ತೀವ್ರವಾಗಿರುವಂತೆ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಅಷ್ಟೇ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಒದಗಿಸಲು ಆಗದೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಕೊರತೆ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಯಾವ ಹಿಡಿತವೂ ಇಲ್ಲದೆ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುವ ಎಲ್ಲ ನಗರಗಳ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ.

ಶಿಕ್ಷಣ : ಸರ್ಕಾರ, ಪುರಸಭೆ, ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತ್ತು ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ, ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವ ಅನೇಕ ಶಾಲೆಗಳಿವೆ. ಉಚ್ಚಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವ ವಿವಿಧ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ವೈದ್ಯಕೀಯ, ಎಂಜನಿಯರಿಂಗ್ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಕಾಲೇಜು, ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರ (ನಾಟ್ಯಶಾಲೆ) ಕೈಕಸುಬುಗಳ ಕಾಲೇಜು ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಕರ ತರಬೇತು ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇವೆ. ಮದ್ರಾಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯರೋಗ ವಿಜ್ಞಾನ, ಗಣಿತ, ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ, ಜೀವಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ದಿ ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಟೆಕ್ನಾಲಜಿ, ಕೇಂದ್ರ ಧರ್ಮ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ ಹಾಗೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಶೋಧನ ಸಮಿತಿಯ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಗಳೂ ಇತರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣಭಾರತ ಹಿಂದಿ ಪ್ರಚಾರ ಸಭೆ ಅನೇಕ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೂ ಇತರ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಹಿಂದಿ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಚಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ.

ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು: ಮದ್ರಾಸ್ ಸಂಗೀತ ಅಕಾಡೆಮಿಯು ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖ್ಯಾತಿ ಹೊಂದಿರುವ ಅಡ್ಯಾರಿನ ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರ ಅಭಿಜಾತ ನಾಟ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತ ಕಲೆಗಳ ಕೇಂದ್ರ. ಕೋಡಂಬಾಕಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚಲನಚಿತ್ರ ಸ್ಟುಡಿಯೋಗಳಿವೆ. ಮೌಂಟ್‌ರೋಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಜೆಮಿನಿ ಸ್ಟುಡಿಯೋ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ. ತಮಿಳು, ಕನ್ನಡ, ತೆಲುಗು ಮತ್ತು ಹಿಂದಿ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳು ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಕೋಡಂಬಾಕಂ ಅನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಹಾಲಿವುಡ್ ಎನ್ನುವುದುಂಟು. ಚಿಲ್ಡ್ರನ್ಸ್ ಥಿಯೇಟರ್, ಅಣ್ಣಾಮಲೈ, ಮನ್ರಮ್ ಮತ್ತು ಮೂಸಿಯಮ್ ಥಿಯೇಟರ್ ಜನಪ್ರಿಯ ನಾಟಕ ಮಂದಿರಗಳು. ಎಗ್ಮೋರಿನಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ಕಾರಿ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಪುರಾತನವಸ್ತು, ಇತಿಹಾಸ, ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಜೀವನ, ಭೂಗರ್ಭ ಹಾಗೂ ಮಾನವಕುಲಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಸಂಗ್ರಹಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಕಂಚಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಅತ್ಯಾಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ. ಇದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯೊಂದಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳ ಸಂಗ್ರಹವಿದೆ. ಕೋಟೆಯ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿ ಕಾಲದ ವಸ್ತು ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಗ್ರಂಥಾಲಯ ಕನ್ನೆಮರಾ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಾಚನಾಲಯ ಮುಂತಾದವುಗಳಿವೆ. ಥಿಯೋಸಾಫಿಕಲ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಕೇಂದ್ರ ಕಾರ್ಯಾಲಯ ಅಡ್ಯಾರಿನಲ್ಲಿದೆ. ಅದರ ವಾಚನಾಲಯ ಮತ್ತು ಉದ್ಯಾನವನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಈ ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಆಲದಮರ ಪ್ರವಾಸಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಇದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗಾತ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎರಡನೆಯದೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಚೆನ್ನೈ ಉಸುಕಿನ ಮರೀನಾ ಕಡಲತೀರ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಸಾಗರ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಅದರ ಒಂದು ತುದಿಗಿರುವ ಅಣ್ಣಾಚೌಕ ಸುಂದರ ಸ್ಮಾರಕ ಉದ್ಯಾನವನ. ಹತ್ತಿರವೇ ಒಂದು ಈಜುಕೊಳ ಮತ್ತು ಜಲಚರ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವಿದೆ. ಮರೀನಾ ತೀರ ಸಂಜೆಯ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಜನರಿಂದ ತುಂಬಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಂತೂ ಜನಸಂದಣಿ

ವಿಶೇಷವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನಗರ ಪೀಪಲ್ಸ್ ಪಾರ್ಕ್, ನೇಪಿಯರ್ ಪಾರ್ಕ್, ರಾಬಿನ್‌ಸನ್ ಪಾರ್ಕ್ ಮೊದಲಾದ ದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯಾನಗಳನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಾನಗಳನ್ನೂ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವನ್ನೂ ಹೊಂದಿದೆ. ವಿದೇಶಿ ಕ್ರಿಕೆಟ್ ತಂಡಗಳು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗಲೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿಯ ಚೇಪಾಕ್ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಟೆಸ್ಟ್ ಪಂದ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿಕೆಟ್ ಮತ್ತು ಅನಂತರ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಟೆನ್ನಿಸ್, ಫುಟ್‌ಬಾಲ್, ಬ್ಯಾಸ್ಕೆಟ್ ಬಾಲ್, ಮತ್ತು ಹಾಕಿ ಜನಪ್ರಿಯ ಕ್ರೀಡೆಗಳು ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಸ್ಟೇಡಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಎಗ್ಮೋರಿನಲ್ಲಿರುವ ಪೋಲೀಸ್ ಸ್ಟೇಡಿಯಮ್‌ಗಳು ಚೇಪಾಕ್ ಸ್ಟೇಡಿಯಂ ಅನಂತರ ಬರುವ ದೊಡ್ಡ ಕ್ರೀಡಾ ರಂಗಗಳು. ಗಿಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ಜೂಜು ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದೈನಿಕ ಹಿಂದು, ಇಂಡಿಯನ್ ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಸ್, ಸಾಯಂಕಾಲ ಹೊರಡುವ ಪತ್ರಿಕೆ ಮೇಲ್ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ, ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವದೇಶಮಿತ್ರನ್, ದಿನಮಣಿ ಮತ್ತು ದಿನತಂತಿ ಮೊದಲಾದ ದೈನಿಕಗಳು ಮತ್ತು ನಿಯತಕಾಲಿಕಗಳಾದ ಆನಂದವಿಕಟನ್, ಕಲ್ಕಿ, ಕುಮುದಮ್ ಮೊದಲಾದವು ಇಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತವೆ. (ಜಿ.ಕೆ.ಯು.)

ಚೌರಸ ವಿಧಾನ– ಭೂಪಟದ ವಿಸ್ತರಣೆ ಹಾಗೂ ಸಂಕುಚೀಕರಣ: ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಮೂಲ ಭೂಪಟವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರ ಅಥವಾ ಸಂಕುಚೀಕರಿಸಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಆ ನಕ್ಷೆಯ ಮೇಲೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ಉದಾಹರಣೆಗೆ 1 ಸೆಂಮೀ 0.5 ಸೆಂಮೀ ಅಥವಾ 0.5 ಅಂಗುಲ ಅಳತೆಯುಳ್ಳ ಚಚ್ಚೌಕ ಅಥವಾ ಚೌರಸಗಳನ್ನು ಎಳೆಯಬೇಕು. ಇವುಗಳು ಆ ಭೂಪಟವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಒಳಗೊಂಡಿರುವಂತೆ ಎಳೆದಿರಬೇಕು. ಅನಂತರ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಮೊದಲು ಎಳೆದ ಚೌರಸಗಳಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ಅಥವಾ ಚಿಕ್ಕದಾದ ಅಷ್ಟೇ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಚೌರಸಗಳನ್ನೆಳೆದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮೂಲ ಭೂಪಟದ ವಸ್ತುವಿಷಯವನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಚೌರಸಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿದಂತೆ ಗುರುತಿಸಿದಾಗ ನಮಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ ಅಥವಾ ಸಂಕುಚೀಕರಿಸಿದ ಭೂಪಟ ದೊರೆಯುವುದು.

ಸಂಕುಚೀಕರಣ ಉದಾಹರಣೆ: ಒಂದು ಭೂಪಟದ ಅಳತೆ 1 : 1,26,720 ಇದನ್ನು 1:3,80,160 ಅಳತೆಯ ಭೂಪಟವನ್ನಾಗಿ ಸಂಕುಚೀಕರಿಸಬೇಕಾದಾಗ ಕೆಳಗಿನ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿಧಾನ: ಮೂಲ ಭೂಪಟದ ಅಳತೆ 1:126720. ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ 1.5 ಸೆಂಮೀ ಅಳತೆಯ ಚೌರಸಗಳನ್ನು ಭೂಪಟವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಒಳಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಎಳೆಯಿರಿ. ಅನಂತರ ಸಂಕುಚೀಕರಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಚೌರಸಗಳ ಅಳತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ.

$$\frac{\text{ರಚಿಸಬೇಕಾದ ನ್ಯೂನೀಕರಣ}}{\text{ಭೂಪಟದ ಚೌರಸಗಳ ಅಳತೆ}} = \frac{\text{ಹೊಸ ಅಳತೆ}}{\text{ಮೂಲ ಅಳತೆ}}$$

$$= \frac{\frac{1}{3,80,160}}{\frac{1}{1,26,720}} = \frac{1}{3,80,160} \div \frac{1}{1,26,720}$$

$$= \frac{1}{3,80,160} \times \frac{1,26,720}{1} = \frac{1}{3} \text{ ಅಂದರೆ}$$

ಮೂಲ ಭೂಪಟದ ಮೇಲೆ ಎಳೆದಿರುವ ಚೌರಸಗಳ ಅಳತೆಯ $^1/_3$ ಅಳತೆಯ ಚೌರಸಗಳನ್ನು ಎಳೆಯಬೇಕು. ಮೂಲ ಭೂಪಟದ ಮೇಲಿನ ಚೌರಸಗಳ ಅಳತೆ 1.5 ಸೆಂಮೀ. ಎಳೆಯಬೇಕಾಗಿರುವ ಚೌರಸಗಳ ಅಳತೆ 1.5 = 0.5 ಸೆಂಮೀ.

ಇದರಂತೆ 0.5 ಸೆಂಮೀ ಅಳತೆಯ ಮೂಲಭೂಪಟದ ಮೇಲೆ ಎಳೆಯದಿರುವಷ್ಟೇ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಚೌರಸಗಳನ್ನು ಹಾಳೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎಳೆಯಿರಿ. ಅನಂತರ ಮೂಲ ಚೌರಸಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿವರಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ರಚಿಸಿದ ಚೌರಸಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಒಂದೊಂದಾಗಿ ವರ್ಗಾಯಿಸಿ ಇದರಿಂದ ಮೂಲ ಭೂಪಟವನ್ನು $^1/_2$ ಭಾಗ ಸಂಕೋಚಿಕರಿಸಿದ ಅಥವಾ ನ್ಯೂನೀಕರಿಸಿದ 1:3,80,160 ಅಳತೆಯ ಭೂಪಟ ನಮಗೆ ದೊರೆಯುವುದು. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಮೂಲ ನಕ್ಷೆ 1 : 42,000,00

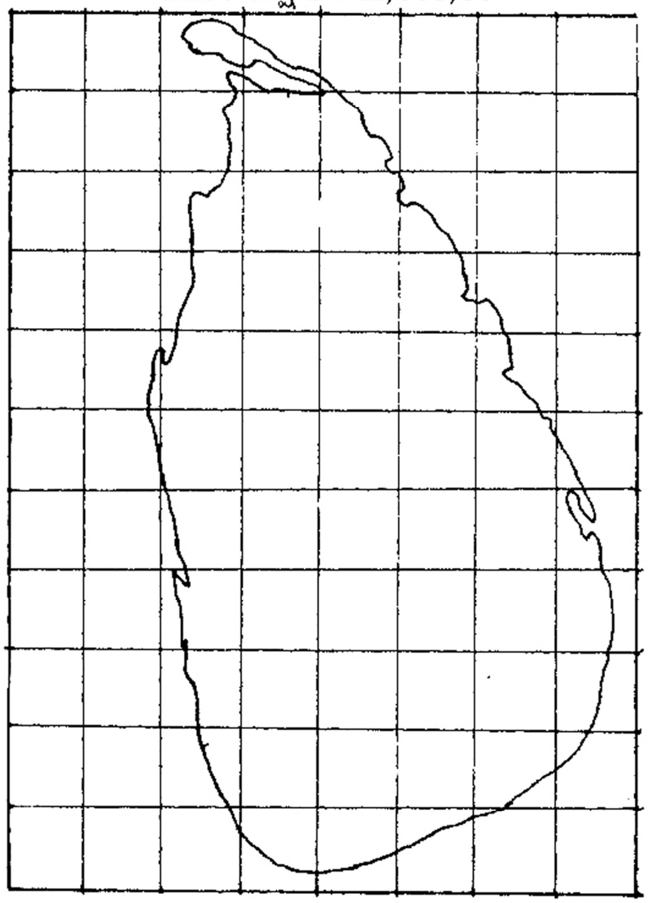

ನಕ್ಷೆ : ಶ್ರೀಲಂಕ

ಮೂಲ ನಕ್ಷೆ 1 : 42,000,00

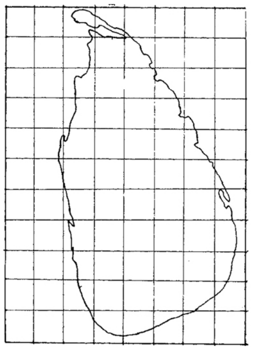

ಸಂಕುಚಿಸಿದ ನಕ್ಷೆ

ಛ

ಛತ್ತೀಸ್ ಘರ್: 2000ದ ನವೆಂಬರ್ 1 ರಂದು ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡು ರಚನೆಯಾದ ಭಾರತದ 26ನೆಯ ರಾಜ್ಯ. ಇದು $17^0 46'$ ಉ. ಅ. ದಿಂದ $24^0 5'$ ಉ. ಅ. ದವರೆಗೂ $80^0 15'$ ಪೂ. ರೇ. ದಿಂದ $84^0 20'$ ಪೂ. ರೇ. ದವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಇದರ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಒರಿಸ್ಸ, ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಹಾಗೂ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾರ್ಖಂಡ್ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ನೆರೆಯ ಗಡಿ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,35,191 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ರಾಷ್ಟ್ರದ 9ನೆಯ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ರಾಜ್ಯ, ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ 17ನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯ ದ್ವಿಸದನ ಶಾಸಕಾಂಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಒಟ್ಟು 16 ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಬಸ್ತಾರ್, ಬಿಲಾಸ್‌ಪುರ, ದುರ್ಗ್, ರಾಯ್‌ಘರ್, ರಾಯ್ಪುರ, ರಾಜ್‌ನಂದ್‌ಗಾವ್, ಸರ್ಗುಜ, ಕೊರಿಯ, ಜೋಶ್‌ಪುರ, ಜೂಜ್‌ಗಿರ್, ಚಂಪಾ ಕೊರ್ಬಾ, ಕಂಕೇರ್, ದಾಂಟಿವಾರ, ಮಹಾಸಮುಂಡ್, ಧಾಮ್‌ತರಿ ಕಬೀರ್‌ಧಾಮ್. ಈ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ರಾಯ್ಪುರ.

ಛತ್ತೀಸ್ ಘರ್

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳು: ಈ ರಾಜ್ಯ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮತ್ತು ಮೈದಾನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ವಿಂಧ್ಯಾ, ಸಾತ್ಪುರ, ಮೈಕಲ್ ಮತ್ತು ಮಹದೇವೋಗಳಂತಹ ಎತ್ತರವಾದ ಬೆಟ್ಟ ಸರಣಿಗಳು, ನದಿಗಳ ಅನುಕಂಟಕ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಇದೆ. ಸೀಳು ಕಣಿವೆಗಳು ಭಾಗಶಃ ಅಮರ್ ಕಂಟಕ್ ಬುಂದೇಲಖಂಡ, ಬಾಗೇಲಖಂಡ ಹಾಗೂ ಛತ್ತೀಸ್‌ಘರ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಅಪಾರ ಖನಿಜ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಶ್ರೀಮಂತ ರಾಜ್ಯವಾಗಿದೆ.

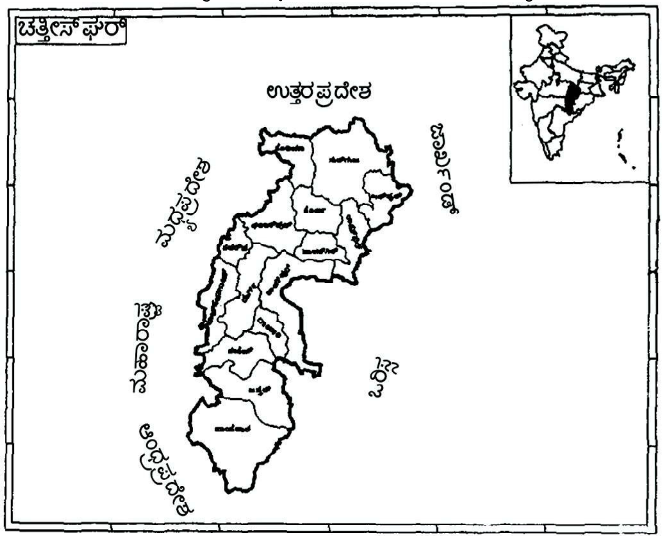

ಜಲವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಮಹಾನದಿ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಧಾನ ನದಿ. ಇತರೆ ನದಿಗಳೆಂದರೆ, ಶಿಯೋನಾಥ್, ಹಸ್ದಿಯೋ, ಮಾಂಡ್, ಎಬ್, ಪೈರಿ, ಜೋಂಕ್, ಕೆಲೋ, ಉದಾಂಕಿ, ಇಂದ್ರಾವತಿ ಅರ್ಪ ಮತ್ತು ಮನಿಯಾರಿ ನದಿಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಹಾಗೂ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಇಲ್ಲಿನ ರೈತರು ಏಕಬೆಳೆ ಕೃಷಿ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯ ಮತ್ತು ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ಆ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ಮೇಲಿದೆ.

ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರಕಾರಗಳು: ರಾಜ್ಯವು ಹಲವು ಬಗೆಯ ಮಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ಮಣ್ಣಿನ ವಿಧಗಳೆಂದರೆ, ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣು, ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣು, ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಣ್ಣು, ಪರ್ವತಮಣ್ಣು.

ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣು: ಈ ಮಣ್ಣು ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆಗಳ ಶಿಥಿಲೀಕರಣದಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡು ಹರಳು ಜೇಡಿ ಮತ್ತು ಮರಳು ಮಿಶ್ರ ಲಕ್ಷಣ ಇದರಲ್ಲಿದೆ.

ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣು: ಇದು ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಅಥವಾ ಕಪ್ಪು ಶಿಲೆಯ ಶಿಥಿಲೀಕರಣದಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿದ್ದು, ಈ ರಾಜ್ಯದ ಕೆಲವೇ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಣ್ಣು: ಇದು ಜೇಡಿ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಶಿಲೆಗಳು, ಶುಷ್ಕ ಮತ್ತು ಆರ್ದ್ರ ಎತ್ತರವಾದ ಇಳಿಜಾರು, ಅಧಿಕ ಮಳೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಶಿಲೆಗಳು ಸವಕಳಿ ಹೊಂದಿ ಈ ಮಣ್ಣು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಪರ್ವತ ಮಣ್ಣು: ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿಂಧ್ಯಾ ಮತ್ತು ಸಾತ್ಪುರ ಪರ್ವತ, ಮಹದೇವೋ ಮತ್ತು ಮೈಕಲ್ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹಾಗೂ ಎತ್ತರವುಳ್ಳ ಅರಣ್ಯಗಳು ಪರ್ವತ ಮಣ್ಣನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ರಾಜ್ಯದ ವಾಯುಗುಣವು ಉಷ್ಣವಲಯ, ಆರ್ದ್ರ ಮತ್ತು ಉಪ ಆರ್ದ್ರ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಮೇ ತಿಂಗಳು ಅತಿ ಉಷ್ಣತೆಯುಳ್ಳ ತಿಂಗಳಾದರೆ, ಡಿಸೆಂಬರ್ – ಜನವರಿ ತಿಂಗಳುಗಳು ಅತಿ ಶೀತದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯು ಸರಾಸರಿ 129 ಸೆಂಮೀ. ಗಳಷ್ಟು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 61 ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು: ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಭೂ ಪ್ರದೇಶದ ಶೇ. 44 ರಷ್ಟು ಭಾಗವು ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. 2001ರ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಪ್ರಕಾರ 59,772 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮೀಸಲಿಟ್ಟ ಅರಣ್ಯ 25,782 ಚ.ಕಿಮೀ. ಸಂರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅರಣ್ಯವು 24,036 ಚ.ಕಿಮೀ ಹಾಗೂ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರಮಾಣ 9,954 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇಲ್ಲಿನ ಅರಣ್ಯಗಳು ಹೊನ್ನೆ ಮರಗಳಿಗೆ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿವೆ. ತೇಗ, ಬಿದಿರು, ಸಾಜ, ಸರಾಯ್, ಹಾಲ್ಡಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಅಪಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಬೀಡಿ ಸುತ್ತಲು ಬಳಸುವ ತೆಂಡು ಎಲೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ದೇಶದಲ್ಲೇ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿರುವ ರಾಜ್ಯ ಇದಾಗಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯ ಅಪಾರವಾದ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಹಾಗೂ ಉಪ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ. (ಚಿರಂಜಿ, ಹಾರರ್, ಬಹೇಡ, ಮಾವುಲಿ ಹೂವು) ಇಲ್ಲಿನ ಅರಣ್ಯಗಳು ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ 215.67 ಕೋಟಿ ರೂ. ಗಳಷ್ಟು ಆದಾಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿವೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿನ ಅರಣ್ಯಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತ ನಾಶವಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅಂತಹ ಪ್ರಮಾಣವು ಸಹ ಗಮನಾರ್ಹ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಳಕ್ಕೆ ಸರಿದಿರುವುದು ಅಲ್ಲಿನ ಜನರಿಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ಗಂಟೆಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎಲೆಯುದುರುವ ಅರಣ್ಯಗಳು, ಕುರುಚಲು ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಕೃಷಿ: ಈ ರಾಜ್ಯ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. 2001 ರ ದಾಖಲೆಗಳ ಪ್ರಕಾರ ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ಭೂ ಬಳಕೆ 1,37,87,000 ಹೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನೀರಾವರಿ ಆಧಾರಿತ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ನೀರಾವರಿ, ಉಷ್ಣಾಂಶ, ಮಣ್ಣಿನ ವಿಧ ಹಾಗೂ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿದಂತೆ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ರಾಜ್ಯದ 37,70,000 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬತ್ತ, 78,000 ಹೆ. ನಲ್ಲಿ ಗೋದಿ, 4,000 ಹೆ. ನಲ್ಲಿ ಬಾರ್ಲಿ, 93,000 ಹೆ. ನಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕೆ ಜೋಳ, 10,000 ಹೆ. ನಲ್ಲಿ ಜೋಳವನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹತ್ತಿ ಮತ್ತಿತರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳಲ್ಲದೇ 64,000 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತೃಣ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ನೆಲಗಡಲೆ, ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ಇತರೆ ಕೃಷಿ ಬೆಳೆಗಳಾಗಿವೆ.

ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು: ಈ ರಾಜ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲೇ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಖನಿಜ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಮಂತ ರಾಜ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಖನಿಜ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ರಾಯ್ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣದಕಲ್ಲು, ವಜ್ರ, ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರೈಟ್, ಗಾರ್ನೆಟ್, ಡಾಲೋಮೈಟ್, ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಮಹಾ ಸಮುಂಡ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಪ್ಲೋರೈಡ್, ದುರ್ಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಸುಣ್ಣದಕಲ್ಲು, ಜಂಜ್‌ಗಿರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣದಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಡಾಲೋಮೈಟ್‌ಗಳು, ಕೊರ್ಬಾ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ರಾಯ್‌ಘರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣದಕಲ್ಲು, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಬೆಣಚು ಶಿಲೆಗಳು ಕೊರಿಯ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಫೈರ್‌ಕ್ಲೇಗಳು, ಬಸ್ತಾರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಡಾಲೋಮೈಟ್, ತವರದ ಅದಿರು ಮತ್ತು ವಜ್ರ, ಡಾಂಟವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಮತ್ತು ಕೋರಂಡರಗಳು, ಕಂಕೇರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಮತ್ತು ಬಾಕ್ಸೈಟ್‌ಗಳಂತಹ ಅದಿರುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಖನಿಜ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಿಂದ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ 414 ಕೋಟಿ ರೂ. ಆದಾಯವನ್ನು ರಾಜ್ಯಗಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ದೀಬೋಗ್ ವಜ್ರ ಗಣಿಯೊಂದೇ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ 2000 ಕೋಟಿ ರೂ. ಆದಾಯ ತರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

2001ರಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜ್ಯ 5,02,26,000 ಟನ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, 2,02,77,000 ಟನ್ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು 1,38,25,000 ಟನ್ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, 6,09,000 ಟನ್ ಬಾಕ್ಸೈಟ್, 6,00,000 ಟನ್ ಡಾಲೋಮೈಟ್, 12,979 ಕಿಗ್ರಾಂ ತವರನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ನದಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿದರೂ ಸಹ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಗಮನಾರ್ಹ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ ಆದುದರಿಂದ, ಇಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶಾಖೋತ್ಪನ್ನ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸ್ಥಾವರಗಳ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಹೆಚ್ಚು.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿನ ಅಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದ ಬತ್ತ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಡಾಲೋಮೈಟ್ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಅಪಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಕ್ಕಿ ಗಿರಣಿಗಳು, ಸಿಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಸ್ಥಾವರಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿವೆ. ದುರ್ಗ್, ರಾಯ್ಪುರ, ಕೊರ್ಬಾ, ಮತ್ತು ಬಿಲಾಸ್‌ಪುರಗಳು ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪೂರಕವಾದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಾಗಿವೆ. ಭಿಲಾಯ್ ಉಕ್ಕು ಸ್ಥಾವರ (ಬಿಎಸ್‌ಪಿ) ದುರ್ಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ದೇಶದ ಸಮಗ್ರ ಉಕ್ಕು ಸ್ಥಾವರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. 1950 ರಲ್ಲಿ ಭಿಲಾಯ್ ಉಕ್ಕು ಸ್ಥಾವರ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಅನಂತರ ರಾಯ್ಪುರ ಮತ್ತು ಭಿಲಾಯ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾದವು. ರಾಯ್ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ದೊಡ್ಡ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಬಿಲಾಸ್‌ಪುರ ಮತ್ತು ದುರ್ಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಮತ್ತು ಸ್ಫೋಟಕ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸ್ಥಾವರಗಳು ಕೊರ್ಬಾ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಕೇಂದ್ರಗಳೆಂದರೆ, ಉರ್ಲಾ ಮತ್ತು ಸಿಲ್ತಾರ (ರಾಯ್ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ) ದುರ್ಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೊರಾಯ್ ಮತ್ತು ಬಿಲಾಸ್‌ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಿರ್ಗಿಟ್ಟಿಗಳಾಗಿವೆ.

2001ರಲ್ಲಿ 10.5 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ ಸಿಮೆಂಟ್, 5 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ ಕರಗಿಸಿದ ಕಬ್ಬಿಣ 4.4 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಉಕ್ಕು ಹಾಗೂ 1.0 ಲಕ್ಷ ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಉತ್ಪಾದಿಸಿತ್ತು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಟ್ಟು ಉಕ್ಕು ಮತ್ತು ಸಿಮೆಂಟ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಶೇ. 21 ರಷ್ಟನ್ನು ಈ ರಾಜ್ಯವು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ಈ ರಾಜ್ಯವು ಹೊಸದಾಗಿ ಉದಯಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಿವೆ. ಒಟ್ಟು 35,388 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ 24,005 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆಗಳು 11,382 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಜಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಒಟ್ಟು ರಸ್ತೆಯ 1,827 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯನ್ನು, 2,073 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯನ್ನು ಹಾಗೂ 3094 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಮುಖ್ಯ ಜಿಲ್ಲಾ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ 28,392 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಗ್ರಾಮೀಣ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 1000 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ.

ವಾಯು ಸಾರಿಗೆಯು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದು ಹಲವಾರು ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿವೆ. ರಾಯ್ಪುರ, ಬಿಲಾಸ್‌ಪುರ, ಭಿಲಾಯ್, ರಾಯ್‌ಘರ್, ಜಗದಾಲ್‌ಪುರ, ಅಂಬಿಕಾಪುರ, ಕೊರ್ಬಾ, ಜೋಶ್‌ಪುರ್‌ನಗರ ಮತ್ತು ರಾಜ್‌ನಂದ್‌ಗಾಂವ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಹೆಲಿಪ್ಯಾಡ್ ಮತ್ತು ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ.

ವಾಣಿಜ್ಯ: ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಣ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಅವಕಾಶಗಳಿವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ, ತೋಟಗಾರಿಕೆ, ಪುಷ್ಪಕೃಷಿ, ರೇಷ್ಮೆ ಕೃಷಿ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಕೃಷಿ ಆಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಬೃಹತ್ ಯೋಜನೆಗಳು, ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲು ವಿಪುಲ ಅವಕಾಶಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣಗಳು, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನಗಳು ಹಾಗೂ ಪಟ್ಟಣ ಕೇಂದ್ರಗಳು ವಾಣಿಜ್ಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪೂರಕವಾಗಿವೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ರಾಜ್ಯ 2001ರ ಜನಗಣತಿ ಪ್ರಕಾರ 2.79 ಕೋಟಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ 1.45 ಕೋಟಿ ಪುರುಷರು 1.34 ಕೋಟಿ ಮಹಿಳೆಯರಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಲಿಂಗಾನುಪಾತ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರ ಪುರುಷರಿಗೆ 990 ಮಹಿಳೆಯರ ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ. 1991–2001 ರ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಹೆಚ್ಚಳದ ದರ ಶೇ. 18.06. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ.79.9 ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಶೇ. 20.1 ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಿದೆ. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 11.6 ರಷ್ಟು ಜನರು ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ 154 ಜನ. ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ 26.9 ರಷ್ಟಿದ್ದರೆ, ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣವು ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ 9.6 ರಷ್ಟಿದೆ.

ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನಾಂಗ: ಛತ್ತೀಸ್‌ಘರ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 42 ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನಾಂಗದವರನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅತಿ ಪ್ರಮುಖರಾದವರೆಂದರೆ, ಗೋಂಡರು ಇವರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದಂತೆ ಕಾನ್ವಾರ್, ಬ್ರಿಂಜ್ವಾರ್, ಭಾಯ್ನಿ, ಭಾತ್ರ, ಯೂರಾನ್, ಮುಂಡಾ, ಕಮಾರ್, ಹಾಲ್ಬಾ, ಬೈಗಾ, ಸಾನ್ವಾ, ಕೊರ್ವಾ, ಭರಿಯಾ, ನಾಗೇಶಿಯ, ವಂಗ್ವಾರ್, ಖಾರಿಯಾ ಮತ್ತು ಧನ್ವಾರ್ ಜನಾಂಗದವರನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಸಾಕ್ಷರತೆ: ಈ ರಾಜ್ಯದ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 65.12. ಅದರಲ್ಲಿ ಪುರುಷರ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 77.86 ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 52.28.

ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ನಗರಗಳು: ಹಲವಾರು ಕೈಗಾರಿಕಾ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ಸಂಪರ್ಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 97 ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ನಗರಗಳಿವೆ. ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣಗಳು ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳಿವು. ರಾಜಿಂ, ಚಂಪಾರಣ್ಯ, ಸಿರ್‌ಪುರ, ರತನ್‌ಪುರ, ಭಿಲಾಯ್, ಧೂನ್‌ಗರ್‌ಘರ್, ಆರಾಂಗ್, ಮಾನಿಫತ್, ಶಿಯೋರಿನ್ ನಾರಾಯಣ್ ಟಾಲ, ಭೂರಾಯ್ದಿಯೋ, ಭೀಮ್‌ಖೋಜ್, ತೀರ್ಥಾಘರ್, ಮಂದ್ರಾ, ಚಿತ್ರಧಾರ, ತಮ್ಡಾ, ಧೂಮಾರ್, ದಾಂಟಿವಾಡ, ಜೊತೆಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ನಗರ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. (ಎಚ್.ಎಚ್.)

ಛಿದ್ರಾಕಾರದ ರಾಷ್ಟ್ರ: ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಗಡಿಭಾಗಗಳು ಎರಡು ಅಥವಾ ಎರಡಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಹಂಚಿ ಹೋಗಿ ಛಿದ್ರ ಛಿದ್ರ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಹಿಂದಿನ ಪಾಕಿಸ್ತಾನವು ಪೂರ್ವ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ನಡುವೆ ಭಾರತ ಇತ್ತು. ಈ ಎರಡು ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಭಾಗಗಳು ಪರಸ್ಪರ 1300 ಕಿಮೀ ಅಂತರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದವು. ಅದೇ ರೀತಿ ಇಂಡೊನೇಷ್ಯವೂ 1300 ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ನಡುಗಡ್ಡೆಗಳ್ಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರದಿಂದ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮಹಾಸಾಗರದವರೆಗೆ 4800 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ದೂರದವರೆಗೂ ಛಿದ್ರ ಛಿದ್ರವಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಉದಾ: ಜಪಾನ್, ಗ್ರೀಸ್, ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್, ಪಪುವ, ನ್ಯೂಗಿನಿ ಮತ್ತು ಗ್ರೇಟ್‌ಬ್ರಿಟನ್. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಂಥ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕದ ಸಮಸ್ಯೆ ತೀವ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬಿಡಿಯಾದ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಭಾಗ ಅಥವಾ ನಡುಗಡ್ಡೆಗಳು ವಿವಿಧ ಜನಾಂಗದ ಹಿನ್ನಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಜನರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವರ ಆಶೋತ್ತರಗಳು ಸಹ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂತಹ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಐಕ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ರಾಜಧಾನಿಯ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸಹ ಈ ಆಕಾರದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಹಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತವೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಛೋಟಾ ನಾಗಪುರ: ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವ ಜಾರ್ಖಂಡ್ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ವಿಭಾಗ. ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಸಮಾನ ವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೂ ಇದೇ ಹೆಸರಿದೆ. ರಾಂಚಿ, ಹಜ಼ಾರಿಬಾಗ್, ಪಲಮಾವ್, ಸಿಂಘ್‌ಭೂಮ್ ಮತ್ತು ಧನ್‌ಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಛೋಟಾ ನಾಗಪುರ ವಿಭಾಗದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 65,600 ಚ.ಕಿಮೀ.

ಗಂಗಾ, ಸೋನ್ ಮತ್ತು ಮಹಾನದಿ ಬಯಲುಗಳ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಛೋಟಾ ನಾಗಪುರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 1,170 ಮೀ. ಸ್ಫಟಿಕ ಶಿಲೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ನಡುವೆ ದಾಮೋದರ ಕಣಿವೆಯ ಅವಸಾದೀ ಶಿಲಾಭಾಗವುಂಟು. ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶ ತಂಪಾದ ವಾಯುಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳು ಅರಣ್ಯಾವೃತ್ತವಾಗಿವೆ. ಈ ಅರಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಕುರುಚಲುಗಿಡಗಳ ಕಾಡುಗಳ (ಉದಾ: ಗಿರಿಡೀಹ್ ಮತ್ತು ಧನ್‌ಬಾದ್) ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಸಾಲುವೃಕ್ಷಗಳ ವಿಶಾಲ ಅರಣ್ಯಗಳೂ (ಉದಾ; ಸಿಂಘ್‌ಭೂಮ್) ಇವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಅರಣ್ಯ, ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡ ಹಾಗೂ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಕೋಯೆಲ್, ಸುವರ್ಣರೇಖ, ಸಂಜಯಿ ಮುಂತಾದ ನದಿಗಳು ಇದನ್ನು ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಮಾಡಿವೆ. ಈ ನದಿ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತಿಲೈಯ, ಕೋನಾರ್, ಮೈತಾನ್, ಪಂಚತ್‌ಹಿಲ್ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನೂ ಬೊಕಾರೊದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೃಹತ್ ಉಷ್ಣವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸೌದೆ ಮತ್ತು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಣ್ಯಗಳು ಹೆಸರುವಾಸಿ. ಕಾಗದದ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಬಿದಿರು ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲನ್ನು ಈ ಅರಣ್ಯಗಳು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವ ಅರಗಿನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧಭಾಗ ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈಚೆಗೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಥೈಲೆಂಡ್ ಮುಂತಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅರಗು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಉದ್ಯಮದ ಪ್ರಗತಿ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿದೆ.

ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿಯ ಭೂಮಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಮರಳುಮಯ ಅಥವಾ ಜೇಡಿಯ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಬತ್ತ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳೂ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜಗಳು, ಸಾಸಿವೆ–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು, ಇಲ್ಲಿ 127 ಸೆಂಮೀ ನಿಂದ 152 ಸೆಂಮೀ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಹಜ಼ಾರಿಬಾಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಅಭ್ರಕದ ಗಣಿಗಳು ಹಾಗೂ ದಾಮೋದರ ಕಣಿವೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಗಣಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಪ್ರಪಂಚದ ಆಭ್ರಕದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನಗಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಇಲ್ಲಿನ ಗಣಿಗಳು ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಶೇ. 40–50ರಷ್ಟು ಅಭ್ರಕ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಗಣಿಗಾರರ ಸಂಖ್ಯೆ 20,000 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು. ಇದರ ಸಂಸ್ಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಮೂರು ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಜನ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಮಹಿಳಾ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುಶಲರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದರೆ $^1/_{1000}$ ರಷ್ಟು ತೆಳುವಾದ ಅಭ್ರಕದ ಪದರಗಳನ್ನು ಅವರು ಬಿಡಿಸಬಲ್ಲರು. ಇದುವರೆಗೆ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಗಿರುವ ಯಾವ ಯಂತ್ರವೂ ಇಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಲಾರದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಭಾರತದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಇಲ್ಲಿಯದು. ಕಬ್ಬಿಣ, ಕ್ರೋಮಿಯಮ್, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ತಾಮ್ರ, ಸತು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಕಲ್ನಾರು, ಕೆವೊಲಿನ್ ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ರಾಂಚಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 8,62,850. ಇಲ್ಲಿ ಅರಗು ಸಂಶೋಧನಾಲಯಗಳು, ಬೊಂಬೆಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಬೃಹತ್ ಔದ್ಯಮಿಕ ಉಪಕರಣಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಪಿಂಗಾಣಿ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮೊದಲಾದವು ನೆಲೆಗೊಂಡಿವೆ. ಡಾಲ್ಮಿಯ ನಗರದಲ್ಲಿನ ಸಿಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಜಮ್ಷೆಡ್‌ಪುರದ ಉಕ್ಕಿನ ಸ್ಥಾವರಗಳು, ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಸಿಂಧ್ರಿಯ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಗೊಮಿಯದಲ್ಲಿಯ ಸ್ಫೋಟಕ ವಸ್ತುಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಬೊಕಾರೊದಲ್ಲಿರುವ ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಥಾವರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. (ಪಿ.ಜಿ.ಡಿ.)

ಜ

ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ: ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೇರಳ, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ, ಘಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಮತ್ತು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡ ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವ ಮಣ್ಣಿಟ್ಟಿಗೆಯಂತಿರುವ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ, ಇಟ್ಟಿಗೆಕಲ್ಲು (ಲ್ಯಾಟರೈಟ್), ಮುರಕಲ್ಲು ಪರ್ಯಾಯನಾಮ. ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಲ್ಯಾಟರ್ ಎಂಬ ಪದ ಉಂಟು. ಇದನ್ನು ಮಲಬಾರಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಗುರುತಿಸಿದ ಬುಕನನ್ ಎಂಬ ಶಿಲಾವಿಜ್ಞಾನಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಯಂತೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವ ಈ ಕಲ್ಲಿಗೆ ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದ. ಈ ಬಗೆಯ ಕಲ್ಲನ್ನು ಶ್ರೀಲಂಕ, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಹಾಸು ಕಲ್ಲಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಕರಾವಳಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತೆಗೆಯುವಾಗ ಮೆದುವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಉಳಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಯಾವ ಆಕಾರವನ್ನು ಬೇಕಾದರೂ ಕೊಡಬಹುದು. ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಆರಿದ ತರುವಾಯ ಇದು ಕಲ್ಲಿನಂತೆ ಗಡುಸಾಗುತ್ತದೆ. ಮಳೆಗಾಳಿಗಳ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದರು ಕ್ಷಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಮನೆಗಳು, ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದು ಹೋಗಿದ್ದರು ಶಿಥಿಲವಾಗದೆ ಇನ್ನೂ ನಿಂತಿವೆ.

ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಫ್ರಿಕ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಭಾರತ, ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದು ಹರಡಿರುವುದು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡೂ ಮುಖ್ಯ ವರ್ಗಗಳು ಉಂಟು ; ಒಂದು ಕರಾವಳಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಮೇಲುಮಟ್ಟದ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ. ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣ, ಒರಿಸ್ಸ, ಮಿಡ್ನಾಪುರ, ವೀರಭೂಮಿ, ಬರ್ದವಾನ್ ಜಿಲ್ಲೆಯವರೆಗೂ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆಯ ಹರವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮುಂಬಯಿಯವರೆಗೂ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಕಲ್ಲು ಅದರ ಕೆಳಗಿರುವ ಗಡಸು ಕಲ್ಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಮೇಲು ಹೊದಿಕೆಯಂತೆ ಹಬ್ಬಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಾನಾ ತರದ ಕಾರಣಗಳು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಳೆಯ ಅವಧಿ ದೀರ್ಘವಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ನೆನೆದು ಮತ್ತೆ ಮುಂದಿನ ಬೇಸಗೆಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರಿ ಒಣಗುತ್ತ ಬರುವಂಥ ವಿರುದ್ಧ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಎಂಥ ಗಡಸು ಕಲ್ಲು ಕೂಡ ಬೀಳು ಬಿದ್ದು ಮಣ್ಣಾಗುವ ಸಂಭವವುಂಟು. ಹಾಗೇ ಮಣ್ಣಾದರೂ ಕೆಲವು ರಾಸಾಯನಿಕ ಗುಣಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಗಡಸುತನವನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಚ್ಚಿ ಹೋಗದೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿಯೇ ಶೇಖರವಾಗುವ, ಮಣ್ಣಾದರೂ ಕಲ್ಲಿನಂಥ ಗುಣವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ, ಇಟ್ಟಿಗೆ ಕಲ್ಲೇ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ, ಇದರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಅಂಶ ಹೆಚ್ಚಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಶೇ. 40 ಮೀರಿದಾಗ ಅಂಥ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಅದಿರಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅದಕ್ಕೆ ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬರುವುದು.

ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಛಾಯೆಗಳು ಉಂಟು. ಮಣ್ಣು ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಕಂದು ಬಣ್ಣವೇ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಮಚ್ಚೆಗಳು ಕಾಣುವುದೂ ಉಂಟು. ಒಂದೇ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಿದರೆ ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಕಂದು ಬಣ್ಣವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದು. ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಮತ್ತು ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ತಿಳಿ ಹಳದಿ ಅಥವಾ ಬಿಳುಪು ಛಾಯೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಗೋವಗಳಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಸಂಬಂಧದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ಗಣಿ ತೋಡಿ ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಣ್ಣು : ಉಷ್ಣವಲಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲೀಯ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬಿದ್ದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮಣ್ಣು. ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ವಿಘಟನೆಯಿಂದ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಮಣ್ಣಿಗೆ ಲ್ಯಾಟರೈಟಿಕ್ ಅಥವಾ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಣ್ಣು ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಬಸಿಯುವಿಕೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಗಳು ಕಳೆದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಬಸಿಯುವ ನೀರು ಕ್ಷಾರ ಗತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಸಿಲಿಕ ಕರಗಿ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಚಲಿಸಿ, ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಶೇಖರಣೆಯಾಗುವುದು. ಈ ಮಣ್ಣುಗಳ ಬಣ್ಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆಂಪು ಇಲ್ಲವೇ ಹಳದಿ. ಇವು ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಜೇನುಗೂಡನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ದಟ್ಟವಾಗಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ಅಥವಾ ಕಬ್ಬಿಣ ವಸ್ತುವಿನ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗಂಟುಗಳ ಸಡಿಲ ಮೊತ್ತವಾಗಿರಬಹುದು. ದಟ್ಟವಾಗಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವ ಮಣ್ಣನ್ನು ಹದವಾದ ತೇವವಿದ್ದಾಗ ಕಿತ್ತು ತೆಗೆದು ಬೇಕಾದ ಅಳತೆಗೆ ಕತ್ತರಿಸಿ ಒಣಗಿಸಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಒಣಗಿದಾಗ ಇವು ಕಲ್ಲಿನ ಹಾಗೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಈ ಮಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಜೇಡಿ ಖನಿಜಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ನಮ್ಯತೆ, ಜಿಗುಟು, ಕುಗ್ಗುವುದು, ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲ ವಿನಿಮಯ–ಮುಂತಾದ ಜೇಡಿಯ ಗುಣಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಮಣ್ಣುಗಳ ಆಳ ಕಡಿಮೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಾದ ಕೊಡಗು, ಹಾಸನ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಘಟ್ಟದ ಕೆಳಗಿನ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳು ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕೆಲವೆಡೆ, ಅಲ್ಲದೆ ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಣ್ಣು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಮಳೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ತೋಟದ ಬೆಳೆಗಳಾದ ಕಾಫಿ, ಟೀ, ಏಲಕ್ಕಿ, ಅಡಕೆ, ಕಿತ್ತಲೆ–ಮೊದಲಾದವು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಮಳೆಯ ಆಸರೆಯಿಂದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲೂ ಬೆಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲೂ ಬತ್ತವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಗೋಚರವಾಗುವ ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಡಿಮೆ. ಸಮುದ್ರ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತೆಂಗು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ.

ಈ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣದ ಅಂಶ ಕಡಿಮೆಯಿರುವುದರಿಂದ pH ಹೆಚ್ಚು ಹುಳಿ ಮುಖವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎಲೆಗಳು ಉದುರಿ, ಕೊಳೆಯುವುದರಿಂದ ಹ್ಯೂಮಸ್ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಾರಜನಕ ಅಂಶವೂ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದು, ರಂಜಕ ಮತ್ತು ಪೋಟ್ಯಾಷುಗಳ ಕೊರತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಸಾರಜನಕ, ರಂಜಕ ಮತ್ತು ಪೊಟ್ಯಾಷುಗಳನ್ನು ಗೊಬ್ಬರದ ಮೂಲಕ ಒದಗಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯಕ. ಸುಣ್ಣವನ್ನು ತಕ್ಕ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಮಣ್ಣಿನ ಹುಳಿಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ, ಹದವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಬಹುದು. (ಬಿ.ವಿ.ವಿ.;ಕೆ.ಆರ್.ಜಿ.ಎ.)

ಜಗಳೂರು: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು; ಅದರ ಕೇಂದ್ರ. ದಾವಣಗೆರೆ ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಳ್ಳಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. 1882ರ ವರೆಗೂ ಇದಕ್ಕೆ ಕನಕುಪ್ಪ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಜಗಳೂರು, ಸೊಕ್ಕೆ, ಬಿಳಿಚೋಡು ಹೋಬಳಿಗಳೂ 128 ಹಳ್ಳಿಗಳೂ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣವೂ ಇರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 961.9 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,58,829.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿವೆ. ಈ ಭಾಗ ಕುರುಚಲು ಮತ್ತು ಪರ್ಣಪಾತಿ ಮರಗಳಿಂದ ಆವೃತ. ಉಳಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಲೆಯಲೆಯಾಗಿ ಏರಿಳಿಯುವ ನೆಲವಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಮೈದಾನ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೃಷಿಯೋಗ್ಯ ನೆಲದ ಕಾಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಮಣ್ಣಿದೆ. ಉಳಿದ ಭಾಗ ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಮರಳು ಭೂಮಿ. ಇದು ಅಷ್ಟೇನೂ ಫಲವತ್ತಾದ್ದಲ್ಲ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಭೀಮಸಮುದ್ರ ಕೆರೆಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ಜನಗುಹಳ್ಳ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವದ ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಆಸರೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ 7–8 ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳೂ ಹಲವು ಸಣ್ಣ ಕೆರೆಗಳೂ ಇವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನಡುವೆ ನೈಋತ್ಯದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಗಿರುವ ಉಬ್ಬು ನೆಲದ ನೆತ್ತಿರೇಖೆಯಿಂದ ಆಚೀಚೆ ವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಹಳ್ಳಗಳು ಬಾವಿಗಳಿಗೆ ನೀರು ಪೂರೈಸುತ್ತವೆ; ಆಗ್ನೇಯದ ಹಳ್ಳಗಳು ಜನಗುಹಳ್ಳಕ್ಕೆ ನೀರು ಊಡುತ್ತವೆ. ಜನಗುಹಳ್ಳದ

ಆಚೀಚೆ ದಡಗಳ ಮೇಲೆ ತೋಡಿರುವ ಬಾವಿಗಳು ನೀರಾವರಿಗೆ ಸಹಾಯಕ. ಹತ್ತಿ, ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ನವಣೆ, ಜೋಳ, ರಾಗಿ, ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಫಸಲನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಜಗಳೂರು ಪಟ್ಟಣ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಸಬೆ. ಉ.ಅ. 14°31′ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 76°24′ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 40 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದೊಂದು ಪುರಸಭಾ ಪಟ್ಟಣ. ಕನಕುಪ್ಪದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ಆಡಳಿತ 1868ರಲ್ಲಿ ವರ್ಗವಾಯಿತು. ಜೋಗಪ್ಪ ಎಂಬ ಋಷಿಯಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಜಗಳೂರು ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜೋಗಪ್ಪನ ದೇವಸ್ಥಾನವೊಂದಿದೆ. ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸುರಂಗ ಬಾವಿಗಳಿಂದ ನೀರು ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ವಿದ್ಯುತ್‌ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ. ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 14,741. (ಎಂ.ಎ.ಎಚ್.)

ಜಟ್ಲೆಂಡ್: ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಚಾಚಿ, ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಟಿಗ್ಯಾಟ್ ಕಡಲತೋಳಿನ ನಡುವೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ. ಡೇನಿಷ್ ಭೂಪ್ರದೇಶ, ಶ್ಲೆಸ್‌ವಿಗ್–ಹೋಲ್ಸ್ಟೈನ್ ರಾಜ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಡೇನಿಷ್ ಭೂಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಈ ಹೆಸರು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಲಿಮ್ ಫೋರ್ಡ್ ಉತ್ತರ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಬಳಿ ನಡೆದ ನೌಕಾಕದನ ಜಟ್ಲೆಂಡ್ ಕದನ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.ಆರ್.ಇ.)

ಜನಗಣತಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ: ಭೌಗೋಳಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಶೋಧನ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮೀಕ್ಷೆಯು ಒಂದು. ಇದೊಂದು ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ವಿಧಾನ. ಯಾವುದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದೇ ಸಮೀಕ್ಷೆ. ವಸ್ತು, ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಗುಂಪುಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳು ಮತ್ತು ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಅರ್ಥೈಸುವ, ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಣಾ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಜನರಿಂದ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಕ್ರಮ. ಸಮೀಕ್ಷೆ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿ ಬಳಕೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಗಳ ಮಾಪನ ಮಾಡುವುದು – ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಜನಗಣತಿ ಮಾಪನ ಅಥವಾ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಮೂಲಾಂಶಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನಡೆಸಲಾಗುವ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಸರ್ವೆ ಅಥವಾ ಜನಗಣತಿ ಮಾಪನ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. 1872 ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡ ಜನಗಣತಿಯಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಜನನ ದರ, ಮರಣ ದರ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಯಿತು. ಅನಂತರ ದಶಕವಾರು ಜನಗಣತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ವಿಷಯಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಅಂಶಗಳು, ವಿವಾಹದ ವಯಸ್ಸು, ಸಾಕ್ಷರತೆ, ವಿವಾಹ ವಿಚ್ಛೇದನೆ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ಉದ್ಯೋಗ ಮತ್ತು ಆದಾಯದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಯಿತು. 1881 ರಿಂದ 1909 ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ 26 ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಇಂಪಿರಿಯಲ್ ಗೆಜೆಟಿಯರ್ ಬಾಲ್ಯ ವಿವಾಹ, ಶಿಶುಮರಣ, ಮರಣದರ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಮಾಡಿತು. ಪಂಜಾಬಿನ ಬೋರ್ಡ್ ಆಫ್ ಎಕನಾಮಿಕ್ ಎನ್‌ಕ್ವೇರಿ, ರಾಯಲ್ ಕಮಿಷನ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಅಗ್ರಿಕಲ್ಚರ್, ಅರ್ಬನ್ ಸರ್ವೆ, ಸರ್ವೆ ಆಫ್ ಸೊಲ್ಲಾಪುರ್ ಮುಂತಾದವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಕೆಲವು ಪ್ರಯತ್ನಗಳಾಗಿವೆ.

ಸಮೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬಗೆಗಳಿವೆ; ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮತ್ತು ಪರೋಕ್ಷ ಸಮೀಕ್ಷೆಗಳು, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಾಗೂ ದ್ವಿತೀಯ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ಜನಗಣತಿ ಮತ್ತು ಮಾದರಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಮತ್ತು ಪುನರಾವರ್ತಿತ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ಅಧಿಕೃತ ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ನಿರಂತರ ಮತ್ತು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಹಾಗೂ ಸಮಗ್ರಸಮೀಕ್ಷೆ.

ಸಮೀಕ್ಷೆಯ ವಿಷಯವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನಾಧರಿಸಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಮೀಕ್ಷೆಗಳು ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ ಸಮೀಕ್ಷೆಗಳು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಎಂದರೆ ಸಮಗ್ರ ಸಮುದಾಯದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ವಿಶೇಷ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಒಂದು ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿನ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಂಶದ ಅಧ್ಯಯನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಮೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮತ್ತು ಪರೋಕ್ಷ ಸಮೀಕ್ಷೆಗಳು: ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸಮೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಾದ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಅಳೆಯಲು ಅಥವಾ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಆದರೆ ಪರೋಕ್ಷ ಸಮೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸಮೀಕ್ಷಾಕಾರನೇ ಸಹಭಾಗಿಯಾಗಿ ಸ್ವತಃ ಸಮೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿ ಆ ಸಮೀಕ್ಷೆಯ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಎಂತಲೂ ಈಗಾಗಲೇ ನಡೆದಿರುವ ಸಮೀಕ್ಷೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಪುನರ್‌ಸಮೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿದರೆ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಅಥವಾ ಪುನರ್ವಿಮರ್ಶಿತ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಎನ್ನುವರು. ಜನಗಣತಿ ಸಮೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂಶವನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿ ಅನಂತರ ಅದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮಾದರಿ ಸಮೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಆಯ್ಕೆ ನಮೂನಾ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಯಾವುದೇ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿಗೆ ಹೊಚ್ಚ ಹೊಸದಾಗಿ ನಡೆಸಿದ ಸಮೀಕ್ಷೆಯು ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಸಮೀಕ್ಷೆ. ಒಂದೇ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಮೂರು ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕು ಬಾರಿಗೆ ನಡೆಯುವುದೇ ಪುನರಾವರ್ತಿತ ಸಮೀಕ್ಷೆ. ಸರ್ಕಾರದ ಮೂಲಗಳಿಂದ ನಡೆಸಲ್ಪಡುವ ಸಮೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಅಧಿಕೃತ ಅಥವಾ ಸರ್ಕಾರಿ ಸಮೀಕ್ಷೆಗಳೆಂದು, ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ನಡೆಸಲ್ಪಡುವ ಸಮೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಖಾಸಗಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಸರ್ಕಾರವು ನಿಗಧಿತ ಮಧ್ಯಂತರ ಅವಧಿಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ಸಮೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ನಿರಂತರ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಎಂತಲೂ, ನಿಗದಿತ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದೇ ಸಾರಿ ನಡೆಸುವ ಸಮೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಸಮೀಕ್ಷೆಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಸಮೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವ ಮೊದಲು ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಸಮೀಕ್ಷಾ ಪೂರ್ವದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ಸಮೀಕ್ಷೆಗೆ ಸಮಗ್ರ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಎನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ. (ಸಿ.ಎಂ.)

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಅಧ್ಯಯನ: ಮಾನವ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಅಧ್ಯಯನ ಎಂಬ ಎರಡು ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಇವೆರಡೂ ಪೂರಕ ಪದಗಳಾದರೂ ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಫಿಲಿಪ್‌ಹೌಸರ್ ಮತ್ತು ಡಂಕನ್ ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಪ್ರಕಾರ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪರಿವರ್ತಕ ಘಟಕಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಅಧ್ಯಯನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪರಿವರ್ತಕ ಘಟಕಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಜೈವಿಕ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ ಹಾಗೂ ಪ್ರಭಾವದ ಅಧ್ಯಯನ ಎಂದು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಅಧ್ಯಯನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಗಾತ್ರ. ರಚನೆ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಹಂಚಿಕೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲುಂಟಾಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗಿರುವ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಜೈವಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತಿತರ ಸನಿವೇಶಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಸಾರವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಗಾತ್ರ, ರಚನೆ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಹಂಚಿಕೆ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಧ್ಯಯನದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಾದ ಜನನ, ಮರಣ, ವಲಸೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಲನೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ಮೂಲಕ ಅಭ್ಯಸಿಸುತ್ತದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಆಸೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಹೇಗೆ ಸಮುದಾಯದ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಬಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಅಧ್ಯಯನದ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಾದ ಫಲವತ್ತತೆ, ಮರಣದರ, ವಲಸೆಗಳಲ್ಲುಂಟಾಗುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳ ಮೂಲಕ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ವೈವಾಹಿಕ ಅಂತಸ್ತು, ಕೌಟುಂಬಿಕ ರಚನೆ, ಜಾತಿ, ಧರ್ಮ, ಶಿಕ್ಷಣ, ಉದ್ಯೋಗ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲದೆ, ನಗರೀಕರಣ ಮತ್ತು ವಲಸೆಯ ರೂಪು ರೇಷೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಡಬ್ಲ್ಯು.ಎಸ್.ಥಾಮ್ಸನ್ ಮತ್ತು ಡೇವಿಡ್ ಲೇವಿಸ್‌ರವರು ತಮ್ಮ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಅಧ್ಯಯನದ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಪ್ರಕಾರ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಮೂರು ವಿಶಾಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯಾಗಾತ್ರ, ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಕಾರಣಗಳು; ವಿವಿಧ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಜನರ ಹಂಚಿಕೆ; ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಜನರಗುಂಪುಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು.

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಎರಡು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಸ್ಥಿರ ಹಂತ ಮತ್ತು ಚರಹಂತ.

ಸ್ಥಿರಹಂತದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆ, ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸ್ಥಿರತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಭ್ಯಾಸಿಸಲಾಗುವುದು ಚರಹಂತದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲುಂಟಾಗುವ ಆಂತರಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಿಸಲಾಗುವುದು.

ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಅಧ್ಯಯನ ಜನಸಂಖ್ಯಾಗಾತ್ರ, ರಚನೆ, ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಹಂಚಿಕೆ ಮತ್ತು ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಷ್ಟೆಯಲ್ಲದೆ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಂಶಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಸಂಬಂಧದ ಕೂಲಂಕಷ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ.

(ಕೆ.ಎಸ್.)

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನಿಯಂತ್ರಣ ನೀತಿಗಳು: ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನೀತಿ ರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನರೂಪ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತವೆ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಅತ್ಯಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಇಂತಹ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಮಕ್ಕಳ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸಿದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ತನ್ನಿಂದ ತಾನೇ ನಿಯಂತ್ರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕಾಗಿ 2 ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ನೇರ ಕ್ರಮಗಳು: ಇಲ್ಲಿ ಜನರಿಗೆ ಜನನ ನಿಯಂತ್ರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡುವುದು, ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನಾ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಬಳಸುವಂತೆ ಸಲಹೆ ನೀಡುವುದು, ಕಾನೂನು ಬದ್ಧವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ವಿವಾಹದ ವಯಸ್ಸನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಪರೋಕ್ಷ ಕ್ರಮಗಳು: ಇವು ಒಂದು ರೀತಿಯ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಹಾಗೂ ನಿರ್ಬಂಧಗಳಾಗಿವೆ.

ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಬಹುಮಾನಗಳು: ಜನನ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವ ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ಹಣ ಮತ್ತಿತರ ವಸ್ತುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಹುಮಾನಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಹಾಗೂ ಉಚಿತ ಶಿಕ್ಷಣ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಚಿಕ್ಕ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ನಿಷೇಧಗಳು: ಅಧಿಕ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ಸವಲತ್ತುಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಒತ್ತಡವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

ಉದಾ: ಹೆಚ್ಚು ಮಕ್ಕಳಾದವರಿಗೆ ಸರ್ಕಾರಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆರಿಗೆಯ ವೆಚ್ಚವನ್ನೇರಿಸುವುದು. 3 ಅಥವಾ 4 ನೆಯ ಹೆರಿಗೆಗೆ ಸಂಬಳ ಸಹಿತ ರಜೆ ಕೊಡದಿರುವುದು. 3 ಮಕ್ಕಳ ಅನಂತರ ಆದಾಯ ತೆರಿಗೆ ವಿನಾಯಿತಿ ನೀಡದಿರುವುದು. ಬೃಹತ್ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಸಹಾಯಧನ ಹಾಗೂ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡದಿರುವುದು. ಸ್ತ್ರೀಯ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮ ಪಡಿಸುವುದು: ಉತ್ತಮ ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳು ಹೆಚ್ಚುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿವೆ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳು ಹೆಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಆಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಇಚ್ಛಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸುವುದು. ಉತ್ತಮ ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಪೌಷ್ಟಿಕಾಂಶಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು.

ಸಾಮಾಜಿಕ ರಕ್ಷಣೆ: ಸಮಾಜದ ಹಿರಿಯ ನಾಗರಿಕರ ಹೊರೆ ಹೊರುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರವು ನಿರ್ವಹಿಸಿದರೆ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಹಂಬಲ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಕುಟುಂಬ ನಿವೃತ್ತಿ ವೇತನ, ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ವೇತನ, ವೃದ್ಧಾಶ್ರಮ ನಿರ್ಮಾಣ, ಅಪಘಾತಗಳಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ವಿಮಾ ಮುಂತಾದ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಹುದು. (ಕೆ.ಎಸ್.)

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನೀತಿ: ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನೀತಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನಿರ್ಧಾರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಿದೆ. ಒಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮಿತಿ ಮೀರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಕನಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಕೆಳಗಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ಸರಕಾರವು ಅನೇಕ ನೀತಿ–ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ನಿರ್ಣಯಗಳು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನೀತಿಗಳು ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮಿತಿಮೀರಿ ಬೆಳೆದು ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಭಾರತ ಸರಕಾರವು ಅನೇಕ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಜಾರಿಯಲ್ಲಿ ತಂದಿದೆ. ತನ್ನ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನೀತಿ–ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. ಇದರ ಮುಖಾಂತರ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣೀಭೂತವಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕುಟುಂಬದ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಕಡಿತಗೊಳಿಸುವ ಅನೇಕ ತಂತ್ರ–ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು, ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಅರಿವು ಮೂಡಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು, ಸರಕಾರಿ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸೇವೆ ಹಾಗೂ ಮಾಹಿತಿ ಲಭ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು, ಈ ರೀತಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯಾನೀತಿಯು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇಶಕ್ಕೆ ಒಂದಲ್ಲಾ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ಐ.ಬಿ.)

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆ: ಜನನ ದರ ಮತ್ತು ಮರಣದರ ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಎನ್ನಬಹುದು. 20ನೆಯ ಶತಮಾನ 2 ಬಿಲಿಯನ್ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೊಡನೆ ಆರಂಭಗೊಂಡು 6 ಬಿಲಿಯನ್ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೊಡನೆ ಅಂತ್ಯಗೊಂಡಿದೆ. ಒಂದೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕಗೊಂಡಿದೆ. ಮಾನವನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೇ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅತ್ಯಧಿಕ ಹೆಚ್ಚಳ ಇತ್ತೀಚಿನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾಗಿದೆ ಎಂಬುವ ವಿಚಾರವನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ವರ್ಷ	ಜನಸಂಖ್ಯೆ ದಶಲಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ	ಒಂದು ಬಿಲಿಯನ್ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೆಚ್ಚಳದ ಅವಧಿ
ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 10,000	5 ದ.ಲ	–
1	200 ದ.ಲ	–
1650	500 ದ.ಲ	–
1850	1000 ದ.ಲ	–
1930	2000 ದ.ಲ	80 ವರ್ಷ
1962	3000 ದ.ಲ	32 ವರ್ಷ
1975	4000 ದ.ಲ	13 ವರ್ಷ
1987	5000 ದ.ಲ	12 ವರ್ಷ
1999	6000 ದ.ಲ	12 ವರ್ಷ
2011	7000 ದ.ಲ (ಅಂದಾಜು)	12 ವರ್ಷ
2025	8000 ದ.ಲ (ಅಂದಾಜು)	14 ವರ್ಷ

ಮೇಲಿನ ಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಅಂಶವೆಂದರೆ 1962–1975ರ ನಡುವೆ ಕೇವಲ 13 ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 100 ಕೋಟಿಯಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾದುದು. ಈ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯು ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಲು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಾದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳು. ಸರ್ಕಾರಗಳು ಕೈಗೊಂಡ ಸಮಾಜ ಸೇವಾ ಕಲ್ಯಾಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು, ತಾಯಿ ಶಿಶುವಿನ ಆರೋಗ್ಯ, ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಮರಣದಲ್ಲಿ ಇಳಿಕೆ. ಮರಣದರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಜನನ ದರ ಕಡಿಮೆಯಾಗದೆ ಇರುವುದು ತ್ವರಿತ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಹಂತಗಳು: ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯು ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯೊಂದಿಗೆ ನೇರ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದೆ. ಬೇಟೆ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರದ ಪೂರೈಕೆಯೂ ಕಡಿಮೆಯಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೂ ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಆದರೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ ಮಾನವ ತಾನೇ ಆಹಾರವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸ ತೊಡಗಿದ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಆಹಾರದ ಅವಲಂಬನೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಇದು ಜನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೆಚ್ಚಳಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ನಗರಗಳು ಅಹಿತಕರ ಪರಿಸರದಿಂದ ಕೂಡಿ ರೋಗ–ರುಜಿನಗಳು ಅಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮೈದೋರಿ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಅಪಾರ ಸಾವಿಗೆ ಕಾರಣವಾದರೂ ಅನಂತರದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳೊಡನೆ ಜನರ ಜೀವನಮಟ್ಟವೂ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಸುಧಾರಣೆಯಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಪ್ರಗತಿ ಜನನ–ಮರಣಗಳ ಏರಿಳಿತಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅತೀವ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಭೌತಿಕ ಅಂಶಗಳೂ ಸಹ ತೀವ್ರತರಹದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬಾಹುಳ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿವೆ.

ಜನನ, ಮರಣ, ವಲಸೆ ಇವು ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಅಂಶಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಘಟನೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ವಲಸೆಯ ಪ್ರಭಾವವು ಕೆಲವೇ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಜನನ ಮರಣಗಳ ಪ್ರಭಾವವು ಪ್ರಪಂಚ ವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿದೆ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ: ಜನನ ಮರಣಗಳ ಅಂತರವನ್ನೇ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಹೆಚ್ಚಳವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ ಮರಣಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಇದನ್ನು ಧನಾತ್ಮಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಎಂದೂ ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಜನನದರ ಮರಣಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಋಣಾತ್ಮಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು.

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು: ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಲ್ಥಸ್ ಥಾಮಸ್ ರಾಬರ್ಟ್‌ರವರ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದು ಇವರು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಯಾವುದೇ ನಿಯಂತ್ರಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ರೇಖಾಗಣಿತದ (2, 4, 8, 16, 32, 64) ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲೂ ಆಹಾರದ ಉತ್ಪಾದನೆಯು ಅಂಕಗಣಿತದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ (1,2,3,4,5,6,7) ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ 20–25 ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ದ್ವಿಗುಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಆದರ್ಶ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಅತ್ಯಧಿಕ ತಲಾದಾಯ ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಗರಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಇರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಆದರ್ಶ ಜನಸಂಖ್ಯೆ. ಒಂದು ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಈ ಮಟ್ಟವನ್ನು ತಲುಪದಿದ್ದರೆ ಕನಿಷ್ಠ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಕನಿಷ್ಠ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇರುವ ಕಡೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಬಲ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಬಳಕೆಯಾಗದೆ ತಲಾದಾಯ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರ್ಶಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಗರಿಷ್ಠ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಗರಿಷ್ಠ ಜನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೊರೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆದಾಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಆ ದೇಶದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಬಳಕೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಸಿಡ್ನ್‌ವಿಕ್, ಎಡ್ವಿನ್ ಕ್ಯಾನನ್, ರಾಬಿನ್ಸ್ ಡಾಲ್ಟನ್ ಮತ್ತು ಕಾರ್ ಸಾಚರ್ಸ್ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.)

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ: ಇದು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಶಾಖೆಯಾಗಿದ್ದು ಇದು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಕಾರಣ ಕರ್ತರಾದವರು ತ್ರಿವಾರ್ಥ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ತ್ರಿವಾರ್ಥರವರನ್ನು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಪಿತಾಮಹನೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವರು 1953ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಸಂಘದ ವಾರ್ಷಿಕ ಸಭೆಯನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾಡಿದ ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು.

ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವಳಿಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಂಶಗಳ ಅಧ್ಯಾಯನವೇ ಇದರ ವಸ್ತು ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯಯ ಅಂಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಅಲ್ಲಿನ ಭೌತಿಕ, ಜೈವಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಪರಿಸರದ ಅಧ್ಯಯನ ತುಂಬಾ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು.

ಜಾನ್ ಕ್ಲಾರ್ಕ್‌ರವರು 1965 ರಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಭೂಗೋಳ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಹಂಚಿಕೆ, ಸಂಯೋಜನೆ, ವಲಸೆ ಮತ್ತು ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯು ಸ್ಥಾನೀಯವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದಿರಲು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕಾಂಶಗಳ ಸ್ಥಾನೀಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇ ಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿಸುವ ಮೂಲಕ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಕಾರಣರಾದರು.

ಇವರು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ಅದು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಅಂಶಗಳನ್ನು 3 ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ:

ಎ) ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಅಪಾರ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಬಿ) ಭೌತಿಕವಾಗಿ ಜನರ ಲಿಂಗ, ವಯಸ್ಸು, ಜನಾಂಗ, ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು, ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಅವರ ಕುಟುಂಬ, ಸಾಕ್ಷರತೆ, ಭಾಷೆ, ಶಿಕ್ಷಣ, ಧರ್ಮ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆ, ಜನಾಂಗೀಯ ಗುಂಪು ಮುಂತಾದವುಗಳು, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಅವರ ವೃತ್ತಿ ಕಸುಬು ಆದಾಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಸಿ) ಫಲಿತತೆ, ಮರ್ತ್ಯತೆ, ವಲಸೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ತರುವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯಾಯ ಅಂಶಗಳಾದ ಜನನ, ಮರಣ, ವಲಸೆ, ಲಿಂಗ ಸಂಯೋಜನೆ, ವೃತ್ತಿ ರಚನೆ, ವಯೋರಚನೆ, ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಕೃತಿಕಾಂಶಗಳು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಉತ್ತಮ ವಾಯುಗುಣ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಜನರೂ ಅತಿಶೀತ, ಅತಿಉಷ್ಣ ಅತಿತೇವ ವಾಯುಗುಣ ಹಾಗೂ ಮಾನವನ ವಾಸಕ್ಕೆ ಅನಾನುಕೂಲಕರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿರುವ ಕಡೆ ಕಡಿಮೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪರ್ವತಗಳು ನದಿ, ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ, ಮರುಭೂಮಿ, ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು, ಅರಣ್ಯ, ಕಣಿವೆ, ಇಳಿಜಾರು ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕಾಂಶಗಳು ಹೇಗೆ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸ್ಥಾನೀಯ ಹಂಚಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಈ ಅಂಶಗಳು ಹೇಗೆ ಅಲ್ಲಿನ ಜನರ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿ ಆ ಮೂಲಕ ಹೇಗೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಂಶಗಳು ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದೇ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನವಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.)

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳ ಮೂಲಗಳು: ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿದ ವಿಷಯವಾಗಿದ್ದು. ಜನನ, ಮರಣ ವೃತ್ತಿ, ವಲಸೆ, ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರ ಪ್ರಮಾಣ, ಸಾಕ್ಷರತೆ, ಗ್ರಾಮೀಣ ಮತ್ತು ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಹಂಚಿಕೆ, ವಯಸ್ಸು, ಧರ್ಮ, ಭಾಷೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ನಂಬಲಾರ್ಹವಾಗಿರಬೇಕು. ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಮೂಲಗಳಿಂದ ಪಡೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರದೇಶ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮೂಲಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರದೇಶ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದರೆ ದ್ವಿತೀಯ ಮೂಲಗಳಿಂದಲೂ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಶೋಧಕ ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿ ಜನರಿಂದ ಸ್ವತಃ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮೂಲದವು. ಬೇರೊಂದು ಮೂಲದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಟ್ಟಿರುವ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು ನಾವು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಅದನ್ನು ದ್ವಿತೀಯ ಮೂಲಕ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ದ್ವಿತೀಯ ಮೂಲಗಳ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವುಗಳೆಂದರೆ ಜನಗಣತಿ ಮಾದರಿ ಸಮೀಕ್ಷೆಗಳು, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ನೋಂದಣಿ, ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ವಾರ್ಷಿಕ ಪುಸ್ತಕಗಳು, ಸಂಶೋಧನಾ ವರದಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

ಜನಗಣತಿ: ಜನಗಣತಿ ಎಂಬ ಪದ ಸೆನ್ಸಸ್ ಎಂಬ ಆಂಗ್ಲ ಪದದ ಕನ್ನಡದ ಅನುವಾದವಾಗಿದೆ. ಸೆನ್ಸಸ್ ಎಂಬ ಪದ ಸೆನ್ಸೂರ್ ಎಂಬ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಪದದಿಂದ ಉಗಮಗೊಂಡಿದೆ. ಸೆನ್ಸೂರ್ ಎಂದರೆ ಮೌಲ್ಯ ಅಥವಾ ತೆರಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ. ಮೊದಲು ಜನಗಣತಿ ಯಾರಿಗೆ ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸಬಹುದು ಮತ್ತು ಯಾರನ್ನು ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂಬುದರ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಣೆಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆಧುನಿಕ ಜನಗಣತಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ವರದಿ ನಿಗದಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ಅಥವಾ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಭಾಗದ ಎಲ್ಲಾ ಜನರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸುವ ಪರಿಶೀಲಿಸುವ, ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಜನಗಣತಿ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದೆ.

ಜನಗಣತಿ ಜನನದ ಬಗ್ಗೆ ಅಪಾರ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವುದರಿಂದ ಜನನದ ನೋಂದಣಿ ಕ್ರಮ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿಲ್ಲದ ಕಡೆ ಜನಗಣತಿಯ ಮೂಲಕ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಜನಗಣತಿಯಲ್ಲಿ 2 ವಿಧಗಳಿವೆ (ಕಾಲದ ಆಧಾರ). ಹತ್ತು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮಾಡುವ ಜನಗಣತಿ; ಐದು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮಾಡುವ ಜನಗಣತಿ; ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1491 ರಲ್ಲಿ ಜನಗಣತಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. 1086 ರಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ವಿಲಿಯಂ ಎಂಬುವರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಜನಗಣತಿ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜನಗಣತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಮೊದಲ ದೇಶವೆಂದರೆ ಸ್ವೀಡನ್ (1749) ಅನಂತರ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳು ಇದೇ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಜನಗಣತಿಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡವು. ಅಮೇರಿಕದಲ್ಲಿ 1790 ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ 1801, ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1871 ರಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯ ಜನಗಣತಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು.

ಜನಗಣತಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು:

i) ಜನಗಣತಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರದೆ ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

ii) ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಜನಗಣತಿಯ ಮೂಲ ಘಟಕವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

iii) ಜನಗಣತಿ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ.

iv) ಜನಗಣತಿ ಮಾಡಲು ಅಪಾರ ಜನ ಹಣ ಮತ್ತು ಸಂಪತ್ತನ್ನು ತೊಡಗಿಸಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜನಗಣತಿಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸರ್ಕಾರವೇ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಬೇಕು.

v) ಜನಗಣತಿಯಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ರಹಸ್ಯವಾಗಿಡುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಜನರಿಗೆ ಖಾತ್ರಿಯಾಗಬೇಕು.

ಜನಗಣತಿಯ ವಿಧಾನಗಳು:

ಜನಗಣತಿಯು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೇ ಗಣಕ ಸ್ಥಳ ವಿಧಾನ ಅಥವಾ ವಾಸಸ್ಥಳ ವಿಧಾನವಾಗಿರಬಹುದು.

ಡಿ–ಜ್ಯೂರಿ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಇರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಆತನನ್ನು ಗಣತಿ ಮಾಡಿದರೆ ವಾಸಸ್ಥಳ (ಡಿ ಫ್ಯಾಕ್ಟೊ) ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಾಸಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಆತನನ್ನು ಗಣತಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಮತ್ತು ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದರೆ ಪರೋಕ್ಷ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿ ಅಥವಾ ಅನುಸೂಚಿಯ ಮೂಲಕ ಪಡೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಎನ್.ಎಸ್.)

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಮುನ್ನಂದಾಜು: ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಭಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮುಂದೆ ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಮುಂದುವರಿಯಬಹುದೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡುವುದು. ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಅಂದಾಜನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಅವಧಿಗೆ ಮಾಡಬಹುದು

ಅಥವಾ ದೀರ್ಘಾವಧಿಗೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜನನ, ಮರಣ ಮತ್ತು ವಲಸೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದ ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ, ಯುದ್ಧ, ಬರಗಾಲ, ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗ, ವೈದ್ಯಕೀಯ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಆಗಬಹುದಾದ ಸಂಶೋಧನೆ ಅಥವಾ ಸಾಮಾಜಿಕ–ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಬದಲಾವಣೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮೊದಲೇ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಮುನ್ನಂದಾಜನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ 1921ರಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2000 ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ 190 ಮಿ. ಎಂದು ಮುನ್ನಂದಾಜು ಮಾಡಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1960 ರಲ್ಲಿಯೇ 190 ಮಿ. ದಾಟಿತ್ತು. ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಮುನ್ನಂದಾಜು ಮಾಡಲು ಅನೇಕ ಪದ್ಧತಿಗಳಿವೆ. ದಶಕದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪ್ರಮಾಣದ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು ಅಥವಾ ಜನನ–ಮರಣ–ವಲಸೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಮೇಲೆಯೂ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು ಒಂದು ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲು ಈ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಮುನ್ನಂದಾಜು ಬಹಳ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಐ.ಬಿ.)

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ವಿಜ್ಞಾನ: ಇದು ಅತಿ ತರುಣ ವಿಜ್ಞಾನವಾದರೂ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ಪಡೆಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಅದರಲ್ಲೂ ಹಿಂದುಳಿದ ಮತ್ತು ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿ ಅಪಾಯಕಾರಿ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಕಷ್ಟಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯಾವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಂಶಗಳಾದ ಫಲವತ್ತತೆ, ಮರಣದರ ಮತ್ತು ವಲಸೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಆಂಗ್ಲಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಡೆಮಾಗ್ರಫಿ ಎನ್ನುವರು. ಡೆಮಾಗ್ರಫಿ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಫ್ರೆಂಚ್‌ನ ಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾದ ಅಚಿಲ್‌ಗುಲ್ಲಾರ್ಡ್ (1799–1876) ಅವರು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ 1855 ರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಎಲಿಮೆಂಟ್ಸ್ ಆಫ್ ಹ್ಯೂಮನ್ ಸ್ಟ್ಯಾಟಿಸ್ಟಿಕ್ಸ್ ಮತ್ತು ಕಂಪ್ಯಾರಿಟೀವ್ ಡೆಮಾಗ್ರಫಿ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.

ಡೆಮಾಗ್ರಫಿ ಎಂಬ ಪದ ಡೆಮಾಸ್ ಮತ್ತು ಗ್ರಫಿನ್ ಎಂಬ ಗ್ರೀಕ್ ಪದಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯಾಗಿದ್ದು ಡೆಮಾಸ್ ಎಂದರೆ ಜನರು ಮತ್ತು ಗ್ರಫಿನ್ ಎಂದರೆ ವಿವರಿಸು ಎಂದರ್ಥ. ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಜನ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನವೇ ಡೆಮಾಗ್ರಫಿ.

ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನದ ಒಂದು ಶಾಖೆಯಾಗಿದ್ದ ಜನಸಂಖ್ಯಾವಿಜ್ಞಾನವು ಇಂದು ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಜ್ಞಾನವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಗುಣವನ್ನಾಧರಿಸಿ ಇಲ್ಲವೇ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಲಾಗುವುದು. ಗುಣವನ್ನಾಧರಿಸಿ ಜನರನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಯೂಜೆನಿಕ್ಸ್ (ಸುಸಂತಾನಶಾಸ್ತ್ರ) ಎಂದು ಮತ್ತು ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದು ಹೆಸರಿಸುವರು. ಯೂಜೆನಿಕ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನರ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆ, ರಕ್ತಶುದ್ಧತೆಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ನೀಡಿದರೆ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿ ಅಭ್ಯಸಿಸುವಾಗ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಡಲಾಗುವುದು.

ಜನಸಂಖ್ಯಾವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಹಾಗೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ನೀಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಇದು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಗುಣಾಂಶ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾಂಶಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. (ಎಸ್.ಐ.ಬಿ.)

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ: ಜನರ ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಜೀವನ ವೃದ್ಧ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಕನಿಷ್ಠ ಜನನದರ ಹಾಗೂ ಇದ್ದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರಕುವ ಸುಧಾರಿತ ಆರೋಗ್ಯ ಹಾಗೂ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿಂದಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಜೀವನಾವಧಿ ದೀರ್ಘವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ವೃದ್ಧರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹಳಷ್ಟು ಜನ ತಮ್ಮ 60 ರ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಕಾರ್ಯಕ್ಷಮತೆಯಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೊಂದಿ ಅವಲಂಬಿತ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ನಿವೃತ್ತಿ ವೇತನ ನಿರಂತರತೆಗೆ, ಹಿರಿಯ ನಾಗರಿಕರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆರೋಗ್ಯ ಸೇವಾ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕಾಗುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಜನರ ಹಾಗೂ ಸರ್ಕಾರದ ಮೇಲಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಗುಂಪಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿತ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ ಅನುಭವಾತ್ಮಕ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವೃದ್ಧರ ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅಗತ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಪ್ರಸ್ತುತ ವಿಷಯವೂ ಆಗಿದೆ. ವೃದ್ಧರ ವಯಸ್ಸು, ಪರಿಮಾಣ, ಲಿಂಗ ಸಂಯೋಜನೆ ಹಾಗೂ ವೃದ್ಧ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಕ್ರಿಯಾ ಶೀಲ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲು ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಎಸ್.ಐ.ಬಿ.)

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಮಾದರಿ: ಇದನ್ನು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಪರಿವರ್ತನ ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಮಾದರಿಯು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಗತಿಯ ಮೇಲೆ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೇಗೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರತಿಪಾದಕರು ನೋಟಸ್ಟೈನ್.

ಅ. ಮೊದಲನೆಯ ಹಂತ: ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಅಥವಾ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಜನನ ಮತ್ತು ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣಗಳೆರಡೂ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅನಕ್ಷರತೆ, ಅಜ್ಞಾನ, ಬಡತನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಅಧಿಕ ಜನನ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಾಗಿದ್ದರೆ, ಪೌಷ್ಠಿಕ ಆಹಾರದ ಕೊರತೆ, ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳು, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಕೊರತೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಅಧಿಕ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಜನನ–ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣಗಳೆರಡೂ ಅಧಿಕವಿರುವುದರಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳವಣಿಗೆ ನಿಧಾನ ಗತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕ ದೇಶಗಳು ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿರುವುವೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ.

ಆ. ಎರಡನೆಯ ಹಂತ: ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಇಳಿಕೆ ಕಂಡು ಬಂದು ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಹಾಗೆಯೇ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ಏರುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಸಾರಿಗೆ, ಶಿಕ್ಷಣ, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೇವೆಗಳ ಲಭ್ಯತೆಯಿಂದ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಸುಧಾರಿಸುತ್ತದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಏರುತ್ತಾ ಏರುತ್ತಾ ಸ್ಫೋಟಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಯನ್ಮಾರ್, ಕೀನ್ಯ, ಸಿರಿಯ, ಜೋರ್ಡಾನ್ ಮುಂತಾದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿವೆ ಎಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ.

ಇ. ಮೂರನೆಯ ಹಂತ: ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಇಳಿಕೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜನನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಇಳಿಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ಹಂತಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದ ದೇಶಗಳು ಸ್ಪೇನ್, ಹಿಂದಿನ ಯೂಗೋಸ್ಲಾವಿಯ, ಪೋರ್ಚುಗಲ್ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ಹಾಗೂ ಭಾರತ ದೇಶಗಳು ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿವೆ.

ಈ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಹಂತ: ಕೊನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಜನನ ಮತ್ತು ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣಗಳೆರಡೂ ಇಳಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಶಿಕ್ಷಣ, ವೈದ್ಯಕೀಯ, ಸಾರಿಗೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಲಭ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜನರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿಪುಣತೆ, ತಾಂತ್ರಿಕತೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭಾರ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಕುಟುಂಬದ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಕಡಿತಗೊಳಿಸಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಈ ಹಂತವನ್ನು ತಲುಪಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಐ.ಬಿ.)

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಹಂಚಿಕೆ: ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯಂತೆ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಹಂಚಿಕೆ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಷಯ. ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಬಹುಪಾಲು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕೆಲವೇ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕೆಲವೇ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ಚೀನ, ಭಾರತ, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಒಟ್ಟು ಪ್ರಪಂಚದ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಉಳಿದ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಬಹುಪಾಲು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 80.3 ರಷ್ಟನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯ, ಪೋಷಕಾಂಶಗಳ ಹಂಚಿಕೆ, ಜೀವನ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಜನರು ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ:

ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯ, ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪ್, ಈಶಾನ್ಯ ಅಮೆರಿಕ.

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಹಂಚಿಕೆ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಅಸಮಾನವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು. ಇವು ಜನ ಸಾಂದ್ರತೆಯ ಮೇಲೂ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಾಕೃತಿಕಾಂಶಗಳು: ಮೈದಾನಗಳು, ಉತ್ತಮ ವಾಯುಗುಣ ಹೊಂದಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಖನಿಜ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಸ್ಥಳಗಳು, ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣು, ಉತ್ತಮ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಅಂತರ್ಜಲ ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಹಂಚಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ, ಪರ್ವತ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಅಹಿತಕರವಾದ ವಾಯುಗುಣ, ನೀರು ಮತ್ತು ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಕೊರತೆ ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು ವಿರಳ ಜನಸಂಖ್ಯಾಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ.

ಆರ್ಥಿಕಾಂಶಗಳು: ಒಂದು ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಅಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಕೃತಿಕಾಂಶಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತಮವಾದ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ವಿವಿಧ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಅವಕಾಶ. ಉತ್ತಮ ಜೀವನ ನಡೆಸಲು ಅನುಕೂಲವಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವ ಕಡೆ ವಿರಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ರಾಜಕೀಯ ಅಂಶಗಳು: ದೇಶದ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ನೀತಿ ನಿಯಮಗಳು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ನಿಯಂತ್ರಣದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇಟಲಿಯ ಮುಸಲೋನಿ ಹಾಗೂ ಜರ್ಮನಿಯ ಹಿಟ್ಲರನು ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯದ ಸಂಖ್ಯಾ ಬಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರು. ಗಡಿಯೊಳಗೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವುದು ಸಹ ಪ್ರಮುಖ ರಾಜಕೀಯ ಅಂಶವಾಗಿದೆ.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶಗಳು: ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪದ್ಧತಿ, ಮೂಢನಂಬಿಕೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಹಿಂದು ಸಮಾಜದ ಬಾಲ್ಯವಿವಾಹ, ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಮಾಜದ ಬಹು ಪತ್ನಿತ್ವ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ತೀವ್ರ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣವಾದರೆ, ಚೀನ ದೇಶದ ಒಂದು ಕುಟುಂಬ – ಒಂದು ಮಗು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ– ಹೆಣ್ಣು ಶಿಶುವಿನ ಹತ್ಯೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಇತರೆ ಅಂಶಗಳು: ಇತರೆ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಸಾಕ್ಷರತೆ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಪದ್ಧತಿ, ವಲಸೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಸಹ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.)

ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಒತ್ತಡ: ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಒತ್ತಡ ಹೇಗಿದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯ ಆಧಾರದಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಜನರು ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ ಎನ್ನುವುದೇ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯಾಗಿದೆ. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಮೇಲೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಒತ್ತಡ ಒಂದು ನಿರ್ಧಿಷ್ಟವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಇರಬಹುದು, ಸಮತೋಲನದಲ್ಲಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರಬಹುದು. ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಜನನ ಮತ್ತು ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೇ ವಲಸೆಯ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅತಿಯಾದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಒತ್ತಡ ನಗರ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ತೀಕ್ಷ್ಣ ಕೃಷಿ ಹುಟ್ಟುವಳಿ ಮತ್ತು ಒಳ್ಳೆಯ ಸೇವಾ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ಐ.ಬಿ.)

ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಗುಣಮಟ್ಟಶಾಸ್ತ್ರ : ಒಂದು ದೇಶದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಗುಣಾತ್ಮಕ ವಂಶವಾಹಿನಿ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ (ಯೂಜೆನಿಕ್ಸ್). ಒಂದು ಪೀಳಿಗೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪೀಳಿಗೆಗೆ ವರ್ಗಾಂತರವಾಗುವ ಅನುವಂಶಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಅಧ್ಯಯನ, ತಳಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಅಥವಾ ಸಂತಾನ ವಿಜ್ಞಾನವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೊಂದಿರುವ ಜೈವಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಾದ ರೋಗ ನಿರೋಧಕ ಶಕ್ತಿ, ಪ್ರತಿಭಾಶೀಲತೆ ಉದ್ವೇಗದ ಮಟ್ಟ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳು ಗುಣಾತ್ಮಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಜನಾಂಗೀಯ ಅನುವಂಶಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ದೇಶದಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ದೇಶದ ಜನಾಂಗಿಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅಥವಾ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗುವ ಗುಣಾತ್ಮಕ ಅಂಶಗಳು ಆ ದೇಶದ ಐತಿಹಾಸಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಪರಿಸರಾತ್ಮಕ ಅಂಶಗಳಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಆರೋಗ್ಯ ಹಾಗೂ ಪೌಷ್ಠಿಕ ಆಹಾರದ ಮಟ್ಟ, ಶಿಕ್ಷಣ, ಉದ್ಯೋಗಶೀಲತೆ ಹಾಗೂ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು, ತಂತ್ರಜ್ಞತೆ, ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ಹಾಗೂ ಪರಿಣಿತ ಕಾರ್ಯಶೈಲಿ, ನಾಯಕತ್ವ ಇವೇ ಮುಂತಾದವು ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವ ಗುಣಾತ್ಮಕ ಜನಾಂಗವನ್ನು ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ದೋಷಪೂರಿತ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅಂದರೆ ಮಾನಸಿಕ ಹಾಗೂ ದೈಹಿಕ ದೌರ್ಬಲ್ಯಯುಕ್ತ ಬುದ್ಧಿಮಾಂದ್ಯರು, ಅಶಕ್ತರು, ಆಲಸಿಗಳು, ಕುರುಡ, ಕುಂಟ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಗವಿಕಲ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ, ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ದೈಹಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕ್ಕೆ ಈ ತಳಿಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಂ.ಎಚ್.)

ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಲಿಂಗಾನುಪಾತ: ಜನಸಂಖ್ಯಾ ರಚನೆಯ ಅತಿಮುಖ್ಯ ಅಂಶವಾಗಿದ್ದು ಲಿಂಗ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನೇ ಲಿಂಗಾನುಪಾತವೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು (ಸೆಕ್ಸ್ ರೇಶ್ಯೋ). ಪ್ರತಿಸಾವಿರ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಂಖ್ಯೆಗಿರುವ ಪುರುಷರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರ ಪುರುಷರ ಸಂಖ್ಯೆಗಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಲಿಂಗಾನುಪಾತ. ಇದನ್ನು 0/00 ಚಿನ್ಹೆಯ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಯಪಡಿಸಲಾಗುವುದು.

ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು: ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಅಥವಾ ಪುರುಷರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು, ಅಥವಾ ಪುರುಷರ ಸಂಖ್ಯೆಗಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಪ್ರಮಾಣ ಅಥವಾ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಂಖ್ಯೆಗಿರುವ ಪುರುಷರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಲಿಂಗಾನುಪಾತದ ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು 1000 ದಿಂದ 100 ರಿಂದ ಗುಣಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

$$\frac{Pm}{Pt} \times 100 \quad or \quad \frac{Pf}{Pt} \times 100$$

ಇಲ್ಲಿ Pt = ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ

Pm= ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಂಖ್ಯೆ

Pf = ಪುರುಸರ ಸಂಖ್ಯೆ

ಅಮೇರಿಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ 100 ಜನ ಪುರುಷರಿಗಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನೂ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ 100 ಜನ ಮಹಿಳೆಯರಿಗಿರುವ ಪುರುಷರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ 1000 ಪುರುಷರಿಗಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನೂ ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲಾಗುವುದು.

ಅಮೇರಿಕ	ನ್ಯೂಜಿಲ್ಯೆಂಡ್	ಭಾರತ
$\frac{Pm}{Pf} \times 100$	$\frac{Pf}{Pm} \times 100$	$\frac{Pm}{Pf} \times 1000$

ವಿಧಗಳು: ಜನಸಂಖೀಯ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದಂತಹ ಲಿಂಗಾನುಪಾತ ಜೈವಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಮಾನವನ ಜೀವಮಾನದುದ್ದಕ್ಕೂ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಅಧ್ಯಯನದ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ:

1) ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಲಿಂಗ ಪ್ರಮಾಣ
2) ದ್ವಿತೀಯ ಲಿಂಗ ಪ್ರಮಾಣ
3) ತೃತೀಯ ಲಿಂಗ ಪ್ರಮಾಣ

1) ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಲಿಂಗ ಪ್ರಮಾಣ: ಇದು ಗರ್ಭಧಾರಣೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿನ ಲಿಂಗ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದ್ದು ಈ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆಸಿದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು 100 ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ 125 ರಿಂದ 135 ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳು ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಿದೆ. ಇದು ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 107 ರಿಂದ 170 ರವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

2) ದ್ವಿತೀಯ ಲಿಂಗ ಪ್ರಮಾಣ: ಇದು ಜನನ ಸಮಯದಲ್ಲಿನ ಲಿಂಗ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಗರ್ಭಧಾರಣೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜನನ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೂ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸದ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆ.

3) ತೃತೀಯ ಲಿಂಗಾನುಪಾತ: ಗಣನೆ ಮಾಡುವಾಗಿನ ಲಿಂಗದ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದ್ದು ವಿವಿಧ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವಿವಿಧ ವಿಧಾನಗಳ ಮೂಲಕ ಎಷ್ಟು ಜನ ಪುರುಷ ಅಥವಾ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಜನ ಪುರುಷ ಅಥವಾ ಸ್ತ್ರೀಯರಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗುವುದು.

ತೃತೀಯ ಲಿಂಗ ಪ್ರಮಾಣ
1) ಜನನದ ಲಿಂಗ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ
2) ಮರಣದ ಲಿಂಗ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ
3) ವಲಸೆಯ ಲಿಂಗ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ

ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಜನನ ಲಿಂಗ ಪ್ರಮಾಣ: ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳ ಜನನವೇ ಹೆಚ್ಚು, ಇದು 10 ರಿಂದ 110 ರವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದುತ್ತದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಜೈವಿಕ ಅಂಶಗಳು ಕಾರಣ.

ಮರಣದ ಲಿಂಗ ಪ್ರಮಾಣ:– ಸ್ತ್ರೀಯರು ಜೈವಿಕವಾಗಿ ಬಲಿಷ್ಠರಾಗಿದ್ದು ಅವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಏರುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದು ರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಮುಂದುವರಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳ ಮರಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು 4ನೇಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿರುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಕೌಟುಂಬಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮರಣ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ.

ವಲಸೆಗಾರರಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಪ್ರಮಾಣ: ವಲಸೆ ಲಿಂಗದ ಆಯ್ಕೆಯಾಗಿದ್ದು ದೇಶೀಯ ಮತ್ತು ಅಂತರದೇಶೀಯ ವಿಧಾನಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗಿಂತ ಪುರುಷರ ವಲಸೆ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹದಿಹರೆಯದವರ ಲಿಂಗಾನುಪಾತ (ಜುವೈನಲ್ ಸೆಕ್ಸ್‌ರೇಶ್ಯೊ)

ಹದಿಹರೆಯದವರ ಲಿಂಗಾನುಪಾತವೆಂದರೆ 0–14 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನೊಳಗಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಾಗುವ ಲಿಂಗ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿದೆ. 0–14 ವರ್ಷದೊಳಗೆ ಹಲವಾರು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಪ್ರಮಾಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಅನಂತರದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಅಂಶಗಳು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು: 1) ಜೈವಿಕಾಂಶಗಳು 2) ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕಾಂಶಗಳು

1) ಜೈವಿಕಾಂಶಗಳು: ಗರ್ಭಧಾರಣೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗಿಂತ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. 100 ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ 115 ರಿಂದ 135 ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಜನನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 100 ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ 107 ರಿಂದ 109 ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದು ಆಗಲೂ ಸಹ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗಿಂತ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಒಂದು ವರ್ಷದೊಳಗಿರುವ ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿಗಿಂತ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿರುವ ಜೈವಿಕ ಬಲಿಷ್ಠತೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೆಣ್ಣುಶಿಶು ಮರಣಕ್ಕಿಂತ ಗಂಡುಶಿಶು ಮರಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಏರುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಏರುವಿಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಮುಂದುವರಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳ ಮರಣದ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಮರಣದ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕಾಂಶಗಳು ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ.

2) ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕಾಂಶಗಳು: ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿರುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 0–14 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನೊಳಗಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶಗಳಾದ ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಮದುವೆ ಮಾಡುವುದು, ಲಿಂಗತಾರತಮ್ಯ ಮಾಡುವುದು, ಅತಿಯಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಟ್ಟಳೆಗಳನ್ನು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಮೇಲೆ ಹೇರುವುದು ಮುಂತಾದವು ಕಾರಣ; ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಬಡತನ, ಉತ್ತಮ ಪೌಷ್ಟಿಕ ಆಹಾರದ ಕೊರತೆ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳು ಕಾರಣ. (ಎಸ್.ಕೆ.)

ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವಯೋರಚನೆ ಮತ್ತು ವಯೋ ಪಿರಮಿಡ್ಡುಗಳು: ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವಯಸ್ಸಿನ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿರುವ ಜನರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನೇ ವಯೋರಚನೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಪ್ರತಿ ವಯಸ್ಸಿನಗುಂಪು ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 3 ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅಭ್ಯಸಿಸುವ ಕ್ರಮ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ; 15 ವರ್ಷದ ಒಳಗಿನ ಮಕ್ಕಳು, 15 ರಿಂದ 65 ವಯಸ್ಸಿನ ವಯಸ್ಕರು, 65 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಯಸ್ಸಾದ ವೃದ್ಧರು.

ವಯೋರಚನೆ ಒಂದು ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇಕಡ ವಯೋ ರಚನೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ (1999ರ ಪ್ರಕಾರ).

ಜನನ, ಮರಣ, ವಲಸೆ ಇವು ವಯೋರಚನೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಮೂರು ಮೂಲಭೂತ ನಿರ್ಧಾರಕಗಳಾಗಿವೆ.

ಜನನದ ಪ್ರಭಾವ: ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನನ ದರ 0–14 ವಯೋ ಗುಂಪಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಮರಣದ ಪ್ರಭಾವ: ಮರಣದ ಪ್ರಮಾಣ ವಿವಿಧ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಮರಣದ ಪ್ರಮಾಣ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೋ ಅವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ವಲಸೆಯ ಪ್ರಭಾವ: ವಲಸೆ ಹೋಗುವವರ ವಯೋಗುಂಪಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮೂಲ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ವಲಸೆ ಹೋದ ಪ್ರದೇಶ ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಆಯಾ ಗುಂಪಿನ ವಯೋ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಯುದ್ಧಗಳು ಯುವಕರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಪತ್ತುಗಳು ಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ಮುದುಕರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸಿದರೆ ಸರ್ಕಾರದ ನೀತಿ ನಿಯಮಗಳು ಜನನ ಮರಣ ಹಾಗೂ ವಲಸೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕೆಲವೊಂದು ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಭೂ ಪ್ರದೇಶ	15 ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ವಯಸ್ಸಿನವರು (%)	15 ರಿಂದ 65 ವರ್ಷ (%)	65ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಯಸ್ಸಿನವರು (%)
ಆಫ್ರಿಕ	43	54	3
ಏಷ್ಯ	32	62	6
ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ	21	66	13
ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ	32	62	6
ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕ	36	60	4
ಯುರೋಪ್	18	68	14
ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ದ್ವೀಪಗಳು	26	64	10
ಪ್ರಪಂಚ	**37**	**56**	**7**

ವಯೋಸಂಯೋಜನೆಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಯೋರಚನೆಯ ಪಿರಮಿಡ್ಡುಗಳು, ವಯಸ್ಸಿನ ಗುಂಪು, ವಯಸ್ಸಿನ ಸೂಚ್ಯಾಂಕಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗುವುದು.

ವಯೋಪಿರಮಿಡ್‌ಗಳು: ವಯೋರಚನೆಯ ಪಿರಮಿಡ್ಡುಗಳಲ್ಲಿ 2 ಅಕ್ಷಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಸಮತಲ ಅಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ಲಿಂಗವನ್ನು ಊರ್ಧ್ವಮುಖ ಅಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ಆ ವಯೋ ವರ್ಗದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಶೇಕಡವಾರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದಲ್ಲದೇ ಆ ವಯೋ ವರ್ಗದ ಪುರುಷರು ಮತ್ತು ಮಹಿಳಾ ವರ್ಗದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಶೇಕಡವಾರು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲಾಗುವುದು. ವಯೋ ರಚನೆಯ ಪಿರಮಿಡ್ಡುಗಳನ್ನು ಆಕಾರದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಲ್ಲದ ತಳಭಾಗದಿಂದ ಮೇಲ್ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಒಂದೇ ರೀತಿ ಅಗಲವಾಗಿರುವ ಪಿರಮಿಡ್ ಸ್ಥಿರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಿರವಾದ ಪಿರಮಿಡ್ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಜನನ ಮತ್ತು ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು. ಉದಾ: ಜಪಾನ್– ಈ ರೀತಿಯ ಪಿರಮಿಡ್ ಸಾಧಾರಣ ಜನನ, ಕಡಿಮೆ ಮರಣ ಹಾಗೂ ದೀರ್ಘ ಜೀವಿತಾವಧಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದು.

ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 40 ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆಯ ಜನರು ಕಂಡು ಬರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಅತಿವಿಸ್ತಾರ ತಳಹೊಂದಿರುವ ಪಿರಮಿಡ್ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇದು ಅಧಿಕ ಜನನ, ಅಧಿಕ ಮರಣ, ಕಡಿಮೆ ಜೀವಿತಾವಧಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಪಿರಮಿಡ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು ಉದಾ: ಭಾರತ ಮತ್ತು ಬಾಂಗ್ಲಾ ದೇಶಗಳ ವಯೋರಚನೆ ಪಿರಮಿಡ್‌ಗಳು.

ನಿರಂತರವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಜನನದ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಾಗಿ ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಮರಣದ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ವಯೋರಚನೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಪಿರಮಿಡ್‌ಗೆ ಇಳಿಕೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪಿರಮಿಡ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉದಾ:ಸ್ವೀಡನ್, ನಾರ್ವೇ, ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳ ವಯೋರಚನೆಯ ಪಿರಮಿಡ್‌ಗಳು.

ಮೇಲಿನ ಯಾವುದೇ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರದ ಪಿರಮಿಡ್‌ಗಳಿಗೆ ಮಧ್ಯಂತರ ಪ್ರಕಾರದ ಪಿರಮಿಡ್‌ಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. (ಕೆ.ಎಸ್.)

ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿನ ಫಲವಂತಿಕೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಅಳತೆಗಳು: ಮಾನವ ಸಮಾಜದ ಮುಂದುವರಿಯುವಿಕೆಗೆ ಮಾನವನ ಫಲವಂತಿಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮಾನವ ಫಲವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಮರ್ತ್ಯತೆಯಿಂದಾಗಿ ಕ್ಷೀಣಿಸುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಪುನಃ ಭರ್ತಿ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಸಮಾಜದ ಸಮತೋಲನವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯೇ ಫಲವಂತಿಕೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿನ ಫಲವಂತಿಕೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಅಳತೆಗಳು

ಮಾನವ ಫಲವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಜೈವಿಕ ಪರಿಮಿತಿಯೊಳಗೆ ಹಲವಾರು ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಮಾನಸಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಅಂಶಗಳು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಈ ಅಂಶಗಳು ಫಲವಂತಿಕೆಯ ಮಟ್ಟ ಮತ್ತು ಫಲವಂತಿಕೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಕಾರಣಗಳೆನಿಸಿವೆ.

ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಫಲವಂತಿಕೆಯ ಬಗೆಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಇತ್ತು, ಅಂದು ಫಲಶಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಗೌರವಿಸುವ ಮತ್ತು ಬಂಜೆತನವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಪೂಜಾ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವ, ಗಿಡಮೂಲಿಕೆ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಳಸುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಮಹಿಳೆಯರ ಅಧಿಕ ಫಲವಂತಿಕೆಯ ಬಗೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದರ ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಧಿಕ ಫಲವಂತಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಸಮುದಾಯದ ಕಲ್ಯಾಣ ಹಾಗೂ ಅಸ್ತಿತ್ವವೇ ಅಪಾಯಕ್ಕೊಳಗಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಹಲವು ಜನಾಂಗಗಳು ಅನುಭವಿಸಿದವು. ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಡಲು ವಿಫಲವಾದರೆ ಶಿಶುಹತ್ಯೆ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತ್ರೀ ಶಿಶು ಹತ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಕ್ರಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೆರಬಲ್ಲ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಮಿತಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಜನಿಸಿದ ಎಲ್ಲಾ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ್ಯೂ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಶಿಶು ಮರಣದಿಂದಾಗಿ ಪ್ರತಿ ಮಹಿಳೆಯೂ ಎಷ್ಟು ಸಾಧ್ಯವೋ ಅಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ಜನತೆ ಭಾವಿಸಿತ್ತು.

ಫಲವಂತಿಕೆಯ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೊದಲು ಕೆಲವು ಮೂಲಭೂತ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಗತ್ಯ.

ಜನನ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಗರ್ಭದಾರಣಾಶಕ್ತಿ: ಥಾಂಪ್ಸನ್ ಮತ್ತು ಲೇವಿಸ್ ರವರು ಒಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀ ಅಥವಾ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಮೂಹದ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಫಲವಂತಿಕೆ ಎಂದೂ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳಲು ಹೊಂದಿರುವ ಶಾರೀರಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಗರ್ಭಧಾರಣಾ ಶಕ್ತಿ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಗರ್ಭಧಾರಣಾ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಅಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಜನನ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಬಹುದು. ಗರ್ಭಧಾರಣಾ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಜೈವಿಕ ಅಂಶಗಳು ಮಾತ್ರ ನಿರ್ಧರಿಸಿದರೆ ಜನನ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕೆಲವು ಶಾರೀರಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಅಂಶಗಳು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ.

ಬಂಜೆತನ : ಸ್ತ್ರೀ ಅಥವಾ ಪುರುಷರು ತಮ್ಮ ಜೀವಿತಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಂತಾನ ಪಡೆಯದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಬಂಜೆತನ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವರು.

ಸಂತಾನ ಹರಣ: ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯು ಕೃತಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂತಾನಹರಣವೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಗರ್ಭಪಾತ : ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೆಳೆಯದ ಭ್ರೂಣ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಅಥವಾ ಮಾನವ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ತಾಯಿಯ ಗರ್ಭದಿಂದ ಹೊರಬರುವುದಕ್ಕೆ ಗರ್ಭಪಾತ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಗರ್ಭಧಾರಣಾ ಶಕ್ತಿ ಹೀನತೆ: ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಗೂ ಗರ್ಭಧಾರಣಾ ಶಕ್ತಿ ಹೀನತೆಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯ ಸಹಜ ಕ್ರಿಯೆ ಗರ್ಭಧಾರಣಾ ಶಕ್ತಿ ಹೀನತೆಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಕೃತಕ ಗರ್ಭಧಾರಣೆಯ ನಿಯಂತ್ರಣದಿಂದ ಅಥವಾ ಗಂಡನ ಸಂತಾನಶಕ್ತಿ ಹರಣದಿಂದ ಅಥವಾ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಗರ್ಭಧಾರಣಾ ಶಕ್ತಿ ಹೀನತೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗಬಹುದು.

ತಾರುಣ್ಯ ಬಂಜೆತನ: ಸ್ತ್ರೀಯರ ಋತುಚಕ್ರ ಆರಂಭವಾದ ಎರಡು ಮೂರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಅಂಡಾಣುವಿನ ಬಿಡುಗಡೆಯ ಚಕ್ರ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಂತಾನಕ್ರಿಯೆ ಸ್ಥಗಿತಗೊಳ್ಳುವುದೇ ತಾರುಣ್ಯ ಬಂಜೆತನ.

ಜೀವಂತ ಜನನ: ಜೀವಂತ ಲಕ್ಷಣಗಳಾದ ಉಸಿರಾಟ, ನಾಡಿ ಬಡಿತ, ರಕ್ತಪರಿಚಲನೆ, ಹೃದಯ ಬಡಿತ ಮುಂತಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಮಗು ಜೀವಂತವಾಗಿ ತಾಯಿಯ ಗರ್ಭದಿಂದ ಹೊರಬರುವುದಕ್ಕೆ ಜೀವಂತ ಜನನ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಮೃತ ಜನನ: ಗರ್ಭಕೋಶದಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಮೊದಲೇ ಭ್ರೂಣ ಸಾವನ್ನಪ್ಪಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮೃತ ಜನನ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಕುಟುಂಬದ ಗಾತ್ರ: ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ದಂಪತಿಗಳು ಪಡೆದ ಒಟ್ಟು ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ.

ಜೀವನ ಕ್ರಮ: ಸ್ತ್ರೀಯ ಜೀವಂತ ಮಕ್ಕಳ ಜನನಗಳನ್ನು ಅವುಗಳು ಜನಿಸಿದ ಕ್ರಮಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸುವುದೇ ಜೀವನ ಕ್ರಮ. ಉದಾ: ಮೊದಲನೆಯ ಜನನ, ಎರಡನೆಯ ಜನನ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಸಾಮ್ಯ: ಒಂದು ಜೀವಂತ ಮಗುವನ್ನು ಪಡೆದ ತಾಯಿಯನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ಸಾಮ್ಯತಾಯಿ, ಎರಡು ಜೀವಂತ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದ ತಾಯಿಯನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಸಾಮ್ಯ ತಾಯಿಯೆಂದು ಹೀಗೆ ಮೂರನೆಯ ನಾಲ್ಕನೆಯ ತಾಯಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವುದು.

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಬಂಜೆತನ: ಜೀವನ ಪೂರ್ತಿ ಮಕ್ಕಳಾಗದಿರುವಿಕೆಗೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಬಂಜೆತನ ಎಂದೂ ಒಂದೆರಡು ಮಕ್ಕಳಾದ ಮೇಲೆ ಗರ್ಭಧರಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ನಿಂತರೆ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಬಂಜೆತನವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಸಂತಾನ ನಷ್ಟ: ಸಂತಾನ ನಷ್ಟ ಎಂದರೆ ಗರ್ಭಪಾತ ಮತ್ತು ಮೃತ ಜನನ.

ಮಗುವಿನ ಜನನ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಒಂದು ಜೈವಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಾದರೂ ಇದು ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಮಾನಸಿಕ ಅಂಶಗಳಿಂದಲೂ ನಿರ್ಧಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜೈವಿಕ ಅಂಶಗಳು: ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ಒಂದು ಮೂಲಭೂತ ಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿದ್ದು ಇದು ಅನುವಂಶೀಯತೆ, ವಯಸ್ಸು, ಆರೋಗ್ಯ, ಮಾಸಿಕಸ್ರಾವ, ಋತುಬಂಧ, ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆ, ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಅವಧಿ ಮುಂತಾದ ಜೈವಿಕ ಅಂಶಗಳಿಂದ ನಿರ್ಧಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶಾರೀರಿಕ ಅಂಶಗಳು: ತಾರುಣ್ಯ ಬಂಜೆತನ, ಬಾಣಂತಿತನದ ಬಂಜೆತನ ಮತ್ತು ಜನನಗಳ ಅಂತರ, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಬಂಜೆತನ ಸಂತಾನ ನಷ್ಟ ಮುಂತಾದ ಶಾರೀರಿಕ ಅಂಶಗಳೂ ಜನನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಭಾವಿಸುತ್ತವೆ.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶಗಳು: ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಪರೋಕ್ಷವೆಂದು 2 ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅಂಶಗಳು: ವೈವಾಹಿಕ ವಯಸ್ಸು, ಬಹುಪತ್ನಿತ್ವ, ತ್ಯಜಿಸುವಿಕೆ ಅಥವಾ ವಿವಾಹ ವಿಚ್ಛೇದನ ಇತ್ಯಾದಿ. ತ್ಯಜಿಸುವ ಅವಧಿ, ತ್ಯಜಿಸುವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಂದೆ, ತಾಯಿ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳ ವಯಸ್ಸು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ.

ಜೀವನ ಪೂರ್ತಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಪಾಲಿಸುವುದರಿಂದ ಜನನ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಪರೋಕ್ಷ ಅಂಶಗಳು: ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನಾ ಕ್ರಮಗಳ ಪಾಲನೆಯೂ ಜನನವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಗರ್ಭ ನಿರೋಧಕ ಮಾತ್ರೆಗಳು, ವಂಕಿ, ಗರ್ಭಪಾತ, ಸಂತಾನ ಹರಣ ಶಸ್ತ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಕಂಡೋಮ್ ಬಳಕೆ ಮುಂತಾದ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಇತರೆ ಅಂಶಗಳು: ಆಹಾರ ಸರಬರಾಜು: ಆಹಾರದ ಅಭಾವವಿರುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಜನನ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಹಂತಗಳಿಂದ ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ನಗರೀಕರಣ: ನಗರವಾಸಿಗಳು ಸುಶಿಕ್ಷಿತರೂ ವಿಚಾರವಂತರೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳದ ಅಭಾವ ಹಾಗೂ ಆದಾಯ ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಇಚ್ಛಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ: ಬಡತನ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಧಾನ ಕಸಬಾಗಿರುವ ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಸಿರಿತನ ಹಾಗೂ ನಗರದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರಧಾನ ಕುಟುಂಬಗಳು ಕಡಿಮೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ.

ಧರ್ಮದ ಪಾತ್ರ: ಬಾಲ್ಯ ವಿವಾಹ ಮತ್ತು ಬಹುಪತ್ನಿತ್ವವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವ ಧರ್ಮಗಳು ಜನನವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವ ಧರ್ಮಗಳು ಜನನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಕುಟುಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬಗಳು ಕಡಿಮೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪರಿವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ಜನನ: ದೈಹಿಕ ಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಮಾನಸಿಕ ಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವವರು ಕಡಿಮೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಸ್ತ್ರೀಯ ಸ್ಥಾನಮಾನ: ಸ್ತ್ರೀಯು ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥ, ಮೂಢನಂಬಿಕೆಯುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಹೆಚ್ಚು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ.

ವೈಜ್ಞಾನಿಕತೆ: ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಮೂಢನಂಬಿಕೆ ಪ್ರಧಾನವಾದಂತೆ ಜನನ ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಚಿಂತನೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಜನನ ದರವೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಜನನ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅಳೆಯುವ ವಿಧಾನಗಳು:

ಜನನ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅಳೆಯುವ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನಿಖರವಲ್ಲದ ವಿಧಾನಗಳಾಗಿವೆ.

1) ಸಹಜ ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ: ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ನೋಂದಾಯಿಸಿದ ಒಟ್ಟು ಜೀವಂತ ಜನನಗಳ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು 1000 ದಿಂದ ಗುಣಿಸಿದಾಗ ಬರುವ ಭಾಗಲಬ್ದವೇ ಸಹಜ ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ.

$$CBR = \frac{B_1}{P} \times 1000$$

CBR = ಸಹಜ ಜನನ ದರ

B_1 = ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನೋಂದಣಿಯಾಗಿರುವ ಒಟ್ಟು ಜನನ

P = ಒಟ್ಟು ಜನ ಸಂಖ್ಯೆ

2) ಮಕ್ಕಳು ಸ್ತ್ರೀ ಪ್ರಮಾಣ : ಪುನರುತ್ಪಾದನೆಯ ವಯೋ ಗುಂಪಿನ (15–49) ಎಲ್ಲಾ ಹೆಂಗಸರನ್ನು ಮತ್ತು ಐದು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನೊಳಗಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

$$FR = \frac{P_{0.4}}{Pf_{15.49}} \times 1000$$

FR = (ಫಲವಂತಿಕೆ ಪರಿಮಾಣ / ಶಿಶು ಮಾತೃ ಪರಿಮಾಣ)

$P_{0.4}$: ಐದು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನೊಳಗಿನ ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ.

$Pf_{15.49}$: 15–49 ವರ್ಷದೊಳಗಿನ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಂಖ್ಯೆ.

3) ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ

ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಜನಿಸುವ ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನನ ದರ

$$GRF = \frac{B_1}{Pf_{15.44}} \times 100$$

B_1 = ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ನೋಂದಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಒಟ್ಟು ಜನನ

P_f = ಅದೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಂಖ್ಯೆ

4) ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಯೋ ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ: ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಯಸ್ಸಿನ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಜನಿಸುವ ಜನನ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಯಸ್ಸಿನ ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

$$ABR = \frac{B_{20.24}}{Pf_{20.24}} \times 1000$$

$B_{20.24}$ = 20.24 ವಯಸ್ಸಿನ ತಾಯಂದಿರಿಗೆ ಜನಿಸಿರುವ ಜೀವಂತ ಮಕ್ಕಳ ಪ್ರಮಾಣ

$Pf_{20.24}$ = 20.24 ವಯೋವರ್ಗದ ಒಟ್ಟು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಂಖ್ಯೆ.

5) ನಿವ್ವಳ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ದರ: ಇದು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾದ ಜನನದರ, ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ವಯಸ್ಸಿನ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಜನಿಸಲಿರುವ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ನಿವ್ವಳ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ದರ.

$$GRR \quad \frac{Bf}{Pf_{15\text{-}44}} \quad \times 1000$$

Bf= ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ

$Pf_{15\text{-}44}$= ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ವಯಸ್ಸಿನ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಂಖ್ಯೆ.

6) ಸಂಚಿತ ಜನನ ದರ: ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಯಸ್ಸಿನ ಪ್ರತಿ 1000 ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಜನಿಸಿರುವ ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಸಂಚಿತ ಜನನ ದರ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

7) ಒಟ್ಟು ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ: ಫಲವತ್ತತೆ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಜನಿಸಿರುವ ಸರಾಸರಿ ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಒಟ್ಟು ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. **(ಕೆ.ಎಸ್.)**

ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿನ ಮರಣ ಮತ್ತು ಅದರ ಅಳತೆಯ ಪ್ರಮಾಣಗಳು:

ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನನ ಮತ್ತು ವಲಸೆಯಂತೆ ಮರಣ ಸಹ ಪ್ರಮುಖವಾದುದಾಗಿದೆ. ಜೀವ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮರಣವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಕ್ರಿಯಾ ರಹಿತವಾದ, ಚೇತನರಹಿತವಾದ ಅವನತಿ ಹೊಂದುವ ಅವಸ್ಥೆ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜನನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಮುಂದುವರಿಕೆಗೆ ಹೇಗೆ ಅವಶ್ಯಕವೋ ಹಾಗೇ ಮರಣ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಹೊಸ ರೂಪವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯ. ಮರಣವೆಂದರೆ ಜೀವನದ ಕೊನೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

ವಿಶ್ವ ಆರೋಗ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಹುಟ್ಟಿದ ಅನಂತರ ಜೀವದ ಎಲ್ಲಾ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಸಾವು ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದೆ.

ಮರಣದಲ್ಲಿ ಶಿಶು ಮರಣ ಮತ್ತು ತಾಯ್ತನದ ಮರಣ ಎಂಬುದು ಸಹ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಅಂಶಗಳು.

ಶಿಶು ಮರಣ: ಮಗು ಒಂದು ವರ್ಷ ತುಂಬುವ ಮೊದಲೇ ಮರಣ ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ಶಿಶು ಮರಣ ಎಂತಲೂ 1 ರಿಂದ 4 ವರ್ಷಗಳ ಒಳಗೆ ಮಗು ಮರಣ ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ಮಕ್ಕಳ ಮರಣ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ತಾಯ್ತನದ ಮರಣ: ಒಂದು ಮಗುವಿಗೆ ಜನ್ಮ ನೀಡಿದ ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಒಳಗೆ ಅಥವಾ ಗರ್ಭಧಾರಣೆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ತಾಯಿ ಸಾವನ್ನಪ್ಪುವುದಕ್ಕೆ ತಾಯ್ತನದ ಮರಣ ಎನ್ನುವರು.

ಶಿಶು ಮರಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು: 1) ಸ್ತ್ರೀ ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಮದುವೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಗರ್ಭಧರಿಸಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ರೋಗಗ್ರಸ್ತಳಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಇದರಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ಹುಟ್ಟುವ ಮಕ್ಕಳು ಬಲಹೀನರಾಗಿ ಬೇಗ ಸಾಯುತ್ತಾರೆ. 2) ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಬಹುತೇಕ ಹೆರಿಗೆಗಳು ವೈದ್ಯರ ನೆರವಿಲ್ಲದೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಆಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಪಡುವುದು ಅತಿ ವಿರಳ ಇದರಿಂದ ಮಕ್ಕಳ ಮರಣ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. 3) ಬಡತನದಿಂದ ಕೃಶಗೊಂಡ ತಾಯಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಎದೆ ಹಾಲುಣಿಸಲಾಗದೆ ಮಕ್ಕಳು ಬೇಗ ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಹೆರಿಗೆಯ ಅನಂತರ ಮಹಿಳಾ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹಾಜರಾಗುವುದರಿಂದ ಮಕ್ಕಳು ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟು ಶೀಘ್ರ ಮರಣಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತವೆ. 4) ಜೈವಿಕ ಕಾರಣಗಳು: ಆಂತರಿಕ ಜೈವಿಕ ಕಾರಣಗಳಾದ ಗರ್ಭಧಾರಣೆಯ ದೋಷ, ಗರ್ಭಪಾತ ಮತ್ತು ಪ್ರಸವ ತೊಂದರೆಗಳೂ ಶೈಶಾವಸ್ಥೆಯ ಮರಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. 5) ಸ್ತ್ರೀಯರು ಗರ್ಭಿಣಿಯರಾಗಿದ್ದಾಗ ಆಹಾರದ ಕೊರತೆಯಿಂದಾಗಿ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳ ಶೈಶಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಪೋಷಣೆ ಇಲ್ಲದೆ ಮಕ್ಕಳ ಮರಣ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಮದುವೆಯ ವಯಸ್ಸನ್ನು ಏರಿಸುವುದು, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಕೊರತೆಯನ್ನು ನೀಗಿಸುವುದು, ಆರೋಗ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ, ಪೌಷ್ಠಿಕ ಆಹಾರ ಒದಗಿಸುವುದು, ಉತ್ತಮ ಪರಿಸರವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಶಿಶುಮರಣವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದು.

ತಾಯ್ತನದ ಮರಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು: ಅತಿಯಾದ ಸಂತಾನ, ಸ್ತ್ರೀಯರ ಬಗ್ಗೆ ಅಸಡ್ಡೆ, ಪ್ರಯಾಸದ ದುಡಿಮೆ, ಆರೋಗ್ಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಕೊರತೆ, ಅನಕ್ಷರತೆ, ಹೆರಿಗೆಯ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಉಪಚಾರವಿಲ್ಲದಿರುವುದು, ಪೌಷ್ಠಿಕ ಆಹಾರದ ಕೊರತೆ, ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯುವಲ್ಲಿ ಅಂತರ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ತಾಯ್ತನದ ಮರಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ.

ಮರಣವನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಪ್ರಮಾಣಗಳು: ಶಿಶು ಮರಣ ದರ: ಅದೇ ತಾನೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಶಿಶುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಮೊದಲ ವರ್ಷದ ಹುಟ್ಟು ಹಬ್ಬ ಆಚರಿಸುವ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಶಿಶುಗಳೆಂದು ಜನ ಸಂಖ್ಯಾವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಶಿಶುಗಳ ಮರಣದರವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಸೂತ್ರದ ಮೂಲಕ ಅಳೆಯಬಹುದು.

$$IMR\ (\text{ಶಿಶುಮರಣದರ}) = \frac{\text{Death (ಮರಣ D)}}{\text{Birth (ಜನನ B)}} \times 1000$$

D=ಒಂದು ವರ್ಷ ತುಂಬುವುದರೊಳಗೆ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ

B=ಅದೇ ವರ್ಷ ಜನಿಸಿದ ಒಟ್ಟು ಜೀವಂತ ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ

2) ಸಹಜ ಮರಣ ದರ: ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ನೋಂದಣಿಯಾಗಿರುವ ಮರಣಗಳನ್ನು ಅದೇ ವರ್ಷದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಒಟ್ಟು ಜನ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಭಾಗಿಸಿ ಬಂದ ಭಾಗಲಬ್ಧವನ್ನು ಸಾವಿರದಿಂದ ಗುಣಿಸಿದರೆ ಸಹಜ ಮರಣದರ ಸಿಗುತ್ತದೆ.

$$\text{ಸಹಜ ಮರಣದರ} = \frac{\text{ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ನೋಂದಣಿಯಾದ ಮರಣ ಸಂಖ್ಯೆ}}{\text{ಅದೇ ವರ್ಷದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಜನ ಸಂಖ್ಯೆ}} \times 1000$$

3) ವಯಸ್ಸು – ಲಿಂಗ – ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮರಣ ದರ

$$DasR = \frac{Das}{Pas} \times 1000$$

ವಯಸ್ಸು ಮತ್ತು ಲಿಂಗ ಎರಡನ್ನೂ ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮರಣದರವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

DasR = ಮರಣ, a= ವಯೋಗುಂಪು, S=ಲಿಂಗ, R=ದರ

Das=ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಯಸ್ಸಿನ ಸ್ತ್ರೀ ಮತ್ತು ಪುರುಷರ ಸತ್ತವರ ಸಂಖ್ಯೆ

Pas = ಸ್ತ್ರೀ ಅಥವಾ ಪುರುಷರ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಯಸ್ಸಿನ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ.

(ಕೆ.ಎಸ್.)

ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿನ ವೃತ್ತಿ ರಚನೆ

ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿನ ವೃತ್ತಿ ರಚನೆ: ಮಾನವ ತನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ಪ್ರಥಮ, ದ್ವಿತೀಯ, ತೃತೀಯ ವಲಯದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿರುವನು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಲಯದಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವ ಶಕ್ತಿ ತೊಡಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವೃತ್ತಿ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿದತ್ತವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ವೃತ್ತಿ ರಚನೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಅರಣ್ಯ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆ, ತೀರ ಹಾಗೂ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶವಿದ್ದರೆ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿಯಿದ್ದರೆ ವ್ಯವಸಾಯ, ಹೇರಳವಾದ ಖನಿಜಗಳಿದ್ದರೆ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ವಾಣಿಜ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಳಕೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಾಗ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಉಗಮವಾಗಿ ವೃತ್ತಿರಚನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಉಂಟಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಮತ್ತೆ ವೃತ್ತಿ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನತೆಗಳುಂಟಾಗಿ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆಗಳುಂಟಾದವು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು 3 ವಿಧಗಳಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಯಿತು. ವೃತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಸಮಾಜವನ್ನು ಸಹ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಯಿತು.

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಸಮಾಜ: ಶೇ. 15 ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಜನರು ತೃತೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಸಮಾಜವನ್ನು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಸಮಾಜವೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

ದ್ವಿತೀಯ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಸಮಾಜ: ಇದು ಶೇ. 15 ರಿಂದ ಶೇ. 40 ರಷ್ಟು ಜನರು ತೃತೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಸಮಾಜ.

ತೃತೀಯ ನಾಗರೀಕತೆಯ ಸಮಾಜ: ಶೇ. 40ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನರು ತೃತೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುವ ಸಮಾಜವಿದು.

ವೃತ್ತಿ ರಚನೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯನ್ನು ಸಹ ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗುವುದು ಶೇ. 60 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನರು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಲಯದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರೆ ಅಂತಹ ದೇಶಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂದೂ

ಶೇ. 35 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನರು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಲಯದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂದು, ಶೇ. 35 ರಿಂದ ಶೇ. 60 ಜನರು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಲಯದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರೆ ಮಧ್ಯಂತರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವುದು.

ಕಾರ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿ: ಕಾರ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ವೃತ್ತಿಯ ಮೇರೆಗೆ ಜನರನ್ನು ಕೆಲಸಗಾರರು ಮತ್ತು ಕೆಲಸಗಾರರಲ್ಲದವರು ಎಂದು 2 ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುವವರೆಲ್ಲರೂ ಕೆಲಸಗಾರರಲ್ಲ, ದುಡಿದು ಸಂಪಾದಿಸುವವರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೆಲಸಗಾರರೆಂದು ಕರೆಯುವರು. 1971 ರ ಜನಗಣತಿಯಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆಗೋಸ್ಕರ ದೈಹಿಕ / ಮಾನಸಿಕ ಶ್ರಮವನ್ನು ವಿನಿಯೋಗಿಸುವವರನ್ನು ಕೆಲಸಗಾರರೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವನ್ನು ಕಾರ್ಮಿಕಶಕ್ತಿ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ವೃತ್ತಿ ನಿರತರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯುವ ಸೂತ್ರ

$$\text{ವೃತ್ತಿ ನಿರತರ ಪ್ರಮಾಣ:} \quad \frac{\text{ಕೆಲಸಗಾರರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ}}{\text{ಒಟ್ಟು ಜನ ಸಂಖ್ಯೆ}} \times 100$$

1981 ರ ಜನಗಣತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು 4 ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗಗಳಡಿಯಲ್ಲಿ ವಿಭಜಿಸಲಾಯಿತು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ; ಸಾಗುವಳಿದಾರರು, ಕೃಷಿಕಾರ್ಮಿಕರು, ಗೃಹ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೆಲಸಗಾರರು, ಇತರೆ ಕೆಲಸಗಾರರು.

ಸಾಗುವಳಿದಾರರು ನೇರವಾಗಿ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುವ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಗೃಹಕೃತ್ಯದ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತು ಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ಶ್ರಮವನ್ನು ವ್ಯಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವವರಿಗೆ ಗೃಹ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೆಲಸಗಾರರೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಹಿಂದಿನ ಮೂರು ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ರೀತಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವವರು ಇತರೆ ಕೆಲಸಗಾರರು.

ಕಾರ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಅಂಶಗಳು: ಕಾರ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ದೇಶದಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಅಂಶಗಳು ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಂಶಗಳು: ಜನನದರ, ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಜೀವನ ಅವಧಿ, ವಲಸೆ ಕುಟುಂಬಗಳ ಸರಾಸರಿ ಗಾತ್ರ ಇವುಗಳು ಕಾರ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಜನನ ದರ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿಯ ನಡುವೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಜನನದರ ಅಧಿಕವಿದ್ದರೆ ದುಡಿಯುವವರ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆ.

ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಜೀವಿತಾವಧಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ದುಡಿಯುವವರ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ಧನಾತ್ಮಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ವಲಸೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯ ದುಡಿಯುವ ಜನರು ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಉಗಮ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ವಲಸೆ ಹೋದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬದ ಗಾತ್ರ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದು ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶಗಳು: ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸ್ಥಾನಮಾನ, ಮದುವೆಯ ವಯಸ್ಸು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು. ಶಿಕ್ಷಣದ ಮಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದರಿಂದ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವಿಕೆ ತಡವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಾನಮಾನ ನೀಡದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಇಂತಹ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವವರ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಮದುವೆಯ ವಯಸ್ಸಿನ ನಡುವೆ ವಿರುದ್ಧ ಹಾಗೂ ಸಹ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಬೇಗ ಮದುವೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಜನರ ಬಲ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವಲಂಬಿತರ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಗ ಮದುವೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಹೆಚ್ಚಿ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಆರ್ಥಿಕಾಂಶಗಳು: ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಪರಿಣಿತ ಕೆಲಸಗಾರರ ಅಗತ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೊಂದು ಪರಿಣಿತಿಯ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕಶಕ್ತಿ ಇಂತಹ ಆರ್ಥಿಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳು ಲಭ್ಯವಿದ್ದರೆ ದುಡಿಯುವ ಶಕ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚು, ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದರೆ ದುಡಿಯುವವರ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ.

ಅವಲಂಬಿತರ ಪರಿಮಾಣ: ವಯೋರಚನೆಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಅವಲಂಬಿಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನವಾಗಿದೆ. ಈ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು 0–14 ವರ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ವಯಸ್ಸಿನವರು 15 ರಿಂದ 59 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನವರು 60 ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಯಸ್ಸಿನವರು ಎಂದು ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಯುವಕರು, ಪ್ರೌಢರು, ವೃದ್ಧರು, ಎಂದು ಮೂರು ವಯೋವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರೌಢರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಯುವಕ ಮತ್ತು ವೃದ್ಧರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು [Y + O] ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಅವಲಂಬಿತರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. 3 ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಲಂಬಿತರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕಿರಿಯ ಅವಲಂಬಿಗಳ ಪ್ರಮಾಣ: ಒಟ್ಟು ಪ್ರೌಢರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿಕೊಂಡು ಯುವ ಅಥವಾ ಕಿರಿಯ ಅವಲಂಬಿಗಳ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲಾಗುವುದು.

$$\frac{Y}{A} = \frac{P_{0.14}}{P_{15\text{-}59}} \times 100$$

ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಅವಲಂಬಿಗಳ ಪ್ರಮಾಣ: ಒಟ್ಟು ಪ್ರೌಢರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿಕೊಂಡು ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಅವಲಂಬಿತರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲಾಗುವುದು.

$$\frac{O}{A} = \frac{P_{60+}}{P_{15\text{-}59}} \times 100$$

ಒಟ್ಟು ಅವಲಂಬಿಗಳ ಪ್ರಮಾಣ: ಪ್ರೌಢರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿಕೊಂಡು ಒಟ್ಟು ಅವಲಂಬಿತರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲಾಗುವುದು

$$\frac{Y+O}{} = \frac{P_{0.14} + P_{60+}}{P_{15\text{-}59}} \times 100$$

ಇದು ನಂಬಲರ್ಹ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ದುಡಿಯುವ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವವರೆಲ್ಲರೂ ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ಮತ್ತು ಅವಲಂಬಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸಂಪಾದಿಸುವವರಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ವಯಸ್ಸಿನ ಸಂಯೋಜನೆಯಂತೆ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಯೂ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಈ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಯು ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವವರು, ಅವಲಂಬಿತರು, ಅರೆಕಾಲಿಕವಾಗಿ ದುಡಿಯುವವರು, ಶ್ರಮವಹಿಸದೆ ಹಣ ಸಂಪಾದಿಸುವವರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಒಂದು ದೇಶದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಎಲ್ಲೆಯೊಳಗೆ ವಾಸಿಸುವ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ತಮ್ಮ ದೈಹಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಶ್ರಮದಿಂದ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಲಾಭತರುವರೋ ಅವರಿಗೆ ಮಾನವ ಶಕ್ತಿ/ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಮಾನವ ಸಂಪನ್ಮೂಲವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ: ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆ; ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ.

ಸ್ತ್ರೀ ಮತ್ತು ಪುರುಷರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಯಾರು ಸರಕು ಸೇವೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ತೊಡಗಿರುವರೋ ಅವರಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ನೇರವಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳದೆ ಇರುವವರನ್ನು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರತರಾಗಿರುವವರ ಅಳತೆಯ ಪ್ರಮಾಣಗಳು:

ಒಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರತವಾಗಿರುವ ಜನರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅನೇಕ ವಿಧಾನಗಳ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕಚ್ಚಾ ಕಾರ್ಯನಿರತರ ಪ್ರಮಾಣ: ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರುವ ಜನರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದೇ ಕಚ್ಚಾ ಕಾರ್ಯ ನಿರತ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ.

$$CAR = \frac{EAP}{TP} \times 100$$

ಒಂದು ನಿರ್ಧಿಷ್ಟ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ನೋಂದಣಿಯಾಗಿರುವ EAP ಯಿಂದ ಅದೇ ವರ್ಷದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಭಾಗಿಸಿ ಬಂದ ಭಾಗಲಬ್ಧವನ್ನು ನೂರರಿಂದ ಗುಣಿಸಿದರೆ ಕಚ್ಚಾ ಕಾರ್ಯನಿರತರ ಪ್ರಮಾಣ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿ: ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಯಸ್ಸಿನ ಅನಂತರ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರುವ ಜನರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ 14 ವರ್ಷ ತುಂಬಿದವರ ಒಟ್ಟು ದುಡಿಯುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಅದೇ ವಯೋ ವರ್ಗದ ಗುಂಪಿನ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಭಾಗಿಸಿ 100 ರಿಂದ ಗುಣಿಸಿದಾಗ ಬರುವ ಬೆಲೆಯೇ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿ.

ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಯೋ ಮತ್ತು ಲಿಂಗಗಳ ಕಾರ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣ: ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಯಸ್ಸಿನ ಒಳಗೆ ಬರುವ ಒಟ್ಟು ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರ ಪ್ರಮಾಣ ಹಾಗೂ ಅದೇ ವಯಸ್ಸಿನ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರುವ ಪುರುಷ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಪ್ರಮಾಣದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಅವಲಂಬಿತರ ಪ್ರಮಾಣ: ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಅವಲಂಬಿತರ ಪ್ರಮಾಣ, ಕಿರಿಯ ಹಾಗೂ ಹಿರಿಯ ಅವಲಂಬಿತರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಕಾರ್ಯ ನಿರತ ಕಾರ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಬಹುದು.

ಕಾರ್ಯನಿರತರನ್ನು ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥ ಮತ್ತು ನಿರುದ್ಯೋಗಸ್ಥ ಕಾರ್ಯ ನಿರತರು ಎಂದು 2 ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಿಗಧಿತ ಜನಗಣತಿಯ ಅವರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥ ಕಾರ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿಯೆಂದು ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಹುಡುಕುತ್ತಿರುವವರಿಗೆ ನಿರುದ್ಯೋಗಸ್ಥ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯ ಜನರು: ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳದೆ ಹಣ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಹಾಗೂ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರೂ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸೇವೆಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಹಣ ಪಡೆಯದೆ ಇರುವ ಜನರಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉದಾ: ಮನೆ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಹೆಂಗಸರು, ನಿವೃತ್ತರು, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು, ಬಾಡಿಗೆ ಹಣದಿಂದ ಜೀವಿಸುವವರು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ತಾಯಂದಿರು ಮತ್ತು ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವವರು, ದೀನದಲಿತರ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಮಾಜ ಸೇವಕರು ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರೂ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸೇವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುವವರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಕೆಲಸಗಾರರು: 1971ರ ಜನಗಣತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರು ಆರ್ಥಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆಗೋಸ್ಕರ ದೈಹಿಕ ಅಥವಾ ಮಾನಸಿಕ ಶ್ರಮವನ್ನು ವಿನಿಯೋಗಿಸುವರೋ ಅವರಿಗೆ ಕೆಲಸಗಾರರೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡುವವರನ್ನೂ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು.

1981 ರಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಗಾರರನು 2 ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಯಿತು. ಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸಗಾರರು; ಉಪ ಕೆಲಸಗಾರರು.

ಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸಗಾರರು: ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಯಾರು ತಮ್ಮ ಅಧಿಕ ಸಮಯ ಅಂದರೆ 183 ದಿವಸಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಮಯವನ್ನು ಸರಕು ಸೇವೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಕಳೆಯುತ್ತಾರೋ ಅವರಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸಗಾರರೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉದಾ: ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು, ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕಸಂಸ್ಥೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರುವವರು.

ಉಪ ಕೆಲಸಗಾರರು: ಒಂದು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸರಕು ಸೇವೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಸಮಯವನ್ನು ಅಂದರೆ 183 ದಿನಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಸಮಯ ವಿನಿಯೋಗಿಸುವರೋ ಅಂತಹ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ಉಪ ಕೆಲಸಗಾರರೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉದಾ:ಕೃಷಿ ಋತುಮಾನ ಆಧಾರಿತ ಕಸಬಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕೆಲವು ರೈತರು ವರ್ಷದ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳು ಮಾತ್ರ ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತಾರೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.)

ಜನಸಾಂದ್ರತೆ: ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಅದರ ಭೌಗೋಳಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಭಾಗಿಸಿದರೆ ದೊರೆಯುವ ಭಾಗಲಬ್ಧವೇ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ. ಇದನ್ನು ಅಂಕಗಣಿತ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿ ಚದರ ಮೈಲಿ ಅಥವಾ ಚ.ಕಿಮೀ ಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಂದಾಜಿನಂತೆ 2001ರಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿನ ಸರಾಸರಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ 41 ಆಗಿದ್ದು, ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಮತ್ತು ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಅದು ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ಖಂಡವಾರು ಜನಸಾಂದ್ರತೆ (ಪ್ರತಿಚದರ ಕಿಮೀ ಗೆ) 2001.

ಏಷ್ಯ	ಯುರೋಪ್	ಉತ್ತರಅಮೆರಿಕ	ದಕ್ಷಿಣಅಮೆರಿಕ	ಆಫ್ರಿಕ	ಸಾಗರಿಕ
108	101	14	21	20	03

ಖಂಡವಾರು ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯಖಂಡ ಅತ್ಯಧಿಕ ಜನಸಾಂದ್ರತೆವುಳ್ಳದ್ದು (ಓಷಿನಿಯಾ). ಸಾಗರಿಕವಲಯ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ.

ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಅಂಕಗಣಿತ ವಿಧಾನದ ಜೊತೆಗೆ ಇತರ ಹಲವಾರು ವಿಧಾನಗಳ ಮೂಲಕವೂ ಅಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ ಅವುಗಳೆಂದರೆ;

ಪೋಷಕಾಂಶಿಯ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ: ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲಾಗುವುದು.

$$\text{ಪೋಷಕಾಂಶೀಯ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ:} = \frac{\text{ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ}}{\text{ಒಟ್ಟು ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರ}}$$

ಕೃಷಿಕ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ : ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಒಟ್ಟು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

$$\text{ಕೃಷಿಕ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ:} = \frac{\text{ಒಟ್ಟು ಬೇಸಾಯಗಾರರು}}{\text{ಒಟ್ಟು ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರ}}$$

ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಜಾರ್ಜ್ ಅವರು ಆರ್ಥಿಕ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭೂ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ಪಾದಕತೆಯೊಂದಿಗೆ ಅಲ್ಲಿನ ಜನ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

$$3.\ \text{ಆರ್ಥಿಕ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ:} = \frac{\text{ಜನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಗಾತ್ರ}}{\text{ಭೂ] ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ಪಾದಕತೆ}}$$

ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಾಂದ್ರತಾ ವಲಯಗಳು: ಪ್ರಪಂಚದ ಬಹುಪಾಲು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕೆಲವೇ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಕೆಲವೇ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣವೂ ಸ್ಥಿರವಾದುದಲ್ಲ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಕಂಡು ಬರುವ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಆದರಿಸಿ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಮೂರು ವಲಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ;

1) ಅಧಿಕ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯ ವಲಯ: ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 250ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನರನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಧಿಕ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯ ವಲಯಗಳಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯ, ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯ, ವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪ್ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗ. ಇಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರಲು ಹಲವಾರು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳು ಕಾರಣವಾಗಿವೆ.

2) ಸಾಧಾರಣ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯ ವಲಯ: ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 100–250 ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಕೇಂದ್ರಭಾಗ, ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಫ್ರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ, ಚೀನದ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗ, ಭಾರತದ ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ರಷ್ಯ, ಪೂರ್ವಯುರೋಪ್, ಈಶಾನ್ಯ ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಕೇಂದ್ರ ಚಿಲಿ, ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ.

3) ವಿರಳ ಜನ ಸಾಂದ್ರತೆಯ ವಲಯ: ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 100 ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಜನರು ವಾಸಿಸುವ ವಲಯಗಳು ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಮರುಭೂಮಿಗಳು ಮತ್ತು ಹಿಮಚ್ಛಾದಿತ ಶೀತ ಪ್ರದೇಶಗಳು. (ಕೆ.ಎಸ್.)

ಜನಾಂಗೀಯ ಸಮೂಹ: ಜನಾಂಗೀಯ ಸಮೂಹ (ಎಥ್ನಿಕ್ ಗ್ರೂಪ್). ಇದರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಜನಾಂಗೀಯ ಸಮೂಹದ ಸದಸ್ಯರು ಜನಾಂಗ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆ, ಧರ್ಮ ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಂಧನದಿಂದ ಬಂಧಿತವಾಗಿರುವರು. ಜನಾಂಗೀಯ ಸಮೂಹಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಪುರಾತನವಾದದ್ದು ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಕವಾದದ್ದು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಜನಾಂಗೀಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಎರಡು ಜನಾಂಗೀಯ ಸಮೂಹಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧ, ವಸತಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕೊಡುಗೆಯನ್ನಿತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಸಮ್ಮಿಲನ ಮತ್ತು ಸಂಘಟನಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಜನಾಂಗೀಯ ಬಂಧನಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆ ಮತ್ತು ದೃಢತೆಗಳೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟವಾದ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಜನಾಂಗೀಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳ ಸ್ಥಾಯಿತ್ವ ಕೊಳೆಗೇರಿಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾಗಬಹುದು. ಜನಾಂಗೀಯತೆ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಕ್ರಮಾನುಗಣಿತ ಪರಿಸರಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾದ ಪುನರಾವರ್ತಿಸುವ ಮಹತ್ವದ ಅಂಶವಾಗಿದೆ.

ಜನಾಂಗ ಜನಾಂಗೀಯತೆಯ ಒಂದು ಮೂಲ ನಿರ್ಧಾರಕವಾಗಿದೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಇದು ಕೆಲವೊಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸಾತ್ಮಕ ಗೌಣ ಗುಣಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಒಂದೇ ಪ್ರಭೇದದ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುವ ಪದವಾಗಿದೆ. ಜನಾಂಗೀಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಚರ್ಮದ ಬಣ್ಣದಂತಹ ಬಾಹ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿರಬಹುದು ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ರಕ್ತದ ವಿಧಗಳಂತಹ ಆಂತರಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಬಾಹ್ಯ ಮತ್ತು ಆಂತರಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಆಧಾರ ಮೇಲಿಂದ ಮಾನವ ಜನಾಂಗಗಳನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಕಾಸಾಯ್ಡ್, ಮಂಗೋಲಾಯ್ಡ್ ಮತ್ತು ನೀಗ್ರೋಯಿಡ್‌ಗಳೆಂದು ಮೂರು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜನಾಂಗೀಯ ಸಮೂಹಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕೆಲವೊಂದು ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ವಲಸೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಲಸೆಯ ಶ್ರಮಿತ ಅಲೆಗಳು ನೀಗ್ರೋ, ಹಿಸ್ಪಾನಿಕ್ ಮತ್ತು ಇತರೆ ಜನಾಂಗೀಯ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿವೆ. ಅದರಂತೆ ವಲಸೆ ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜ್ಯ (ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್) ದಲ್ಲಿ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ಐರಿಷ್ ಮತ್ತು ಯಹೂದಿ ಸಮೂಹಗಳ ಹಾಗೂ ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್‌ಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಣ್ಣದ ಜನಾಂಗೀಯ ಸಮೂಹಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಜಪಾನ್: ಏಷ್ಯ ಖಂಡದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ದ್ವೀಪಸಮುದಾಯ. ಉ.ಅ. 26^0–$46'$, ಹಾಗೂ ಪೂ.ರೇ. 128^0–$146'$ಗಳ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಖಂಡದ ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗದಿಂದ ಸು. 160 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬಿಲ್ಲಿನಂತೆ ತೋರುವ ಈ ದ್ವೀಪಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಇವು ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ನಿಂತಿರುವ ಬಂಡೆಕಲ್ಲುಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ನಿಪ್ಪನ್ ಎಂಬುದು ಇದರ ಜಪಾನೀ ನಾಮ.

ಜಪಾನನ್ನು ಏಷ್ಯದ ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜಪಾನಿಗೂ ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೂ ಹಲವು ಸಾಮ್ಯಗಳಿರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಎರಡೂ ದೇಶಗಳು ಮುಖ್ಯ ಭೂಖಂಡಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದ್ವೀಪಗಳು. ಎರಡೂ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿವೆ. ಎರಡು ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಸಂವಿಧಾನಬದ್ಧ ರಾಜತ್ವವಿದೆ. ಇವುಗಳ ತೀರಗಳು ಅಂಕುಡೊಂಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬಂದರುಗಳಿವೆ. ಎರಡು ದೇಶಗಳ ಜನರೂ ನಾವಿಕ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನೈಪುಣ್ಯ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದೇಶಗಳ ಸುತ್ತ ಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರ; ಜನರು ಚತುರರು, ಸಾಹಸಿಗಳು ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಜಪಾನಿನ ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿ 45 ದೊಡ್ಡ ಬಂದರುಗಳು ಹಡಗು ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಜಪಾನಿನಲ್ಲೂ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಜಪಾನ್ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಕೊರಿಯ ಜಲಸಂಧಿಯಿಂದಾಗಿ ಜಪಾನು ಏಷ್ಯ ಖಂಡದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಲಾಪೆರೌಸ್ ಜಲಸಂಧಿ ಸ್ಯಾಕಲೀನ್ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಜಪಾನಿನಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ಜಪಾನ್ ದ್ವೀಪಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಹೊಕ್ಕೈಡೋ, ಹಾನ್‌ಷ, ಶಿಕೋಕು ಮತ್ತು ಕ್ಯೂಷು. ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇರುವ ದ್ವೀಪ ಹೊಕ್ಕೈಡೋ. ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂ ದ್ವೀಪದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,25,330 ಚ.ಕಿಮೀ ಹಾಕ್ಕೈಡೋ 93,240 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿವೆ. ಹಾಕ್ಕೈಡೋ ಮತ್ತು ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ತ್ಸುಗಾರೂ ಜಲಸಂಧಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ (ಜಪಾನಿಗೆ ಮರಳಿ ಬಂದ ರೀಯೂಕ್ಯೂ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಸೇರಿ) 3,77,829 ಚ.ಕಿಮೀ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಇರುವ ಸಮುದ್ರ ತೀರ 9426 ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 126,472,000(2002). ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 78 ನಗರವಾಸಿಗಳು, 22 ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು. ರಾಜಧಾನಿ ಟೋಕಿಯೊ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 28,025,000 (2002).

ಭೂವಿಜ್ಞಾನ : ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಸೈಬೀರಿಯದ ಕಮ್‌ಚಟಕಾ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಿಂದ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದವರೆಗೆ ಹರಡಿರುವ ಅನೇಕ ದ್ವೀಪವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಜಪಾನಿನ ಭೂಉಕಾಶೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಭೂಕಾಲಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಐದು ಪ್ರಮುಖ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಗಳಿವೆ.

1. ಸೀನೋಜೋಯಿಕ್–ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳು, 2. ಸೀನೋಜೋಯಿಕ್–ಜಲಜಶಿಲೆ, 3. ಅಂತ್ಯಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಯುಗ–ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳು, 4. ಮೀಸೋಜೋಯಿಕ್–ಮಧ್ಯಜೀವಕಲ್ಪ–ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿಲ್ಲದ ಶಿಲೆಗಳು 5. ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಯುಗ–ಪ್ರಿಕೇಂಬ್ರಿಯನ್‌ಯುಗ–ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆಗಳು.

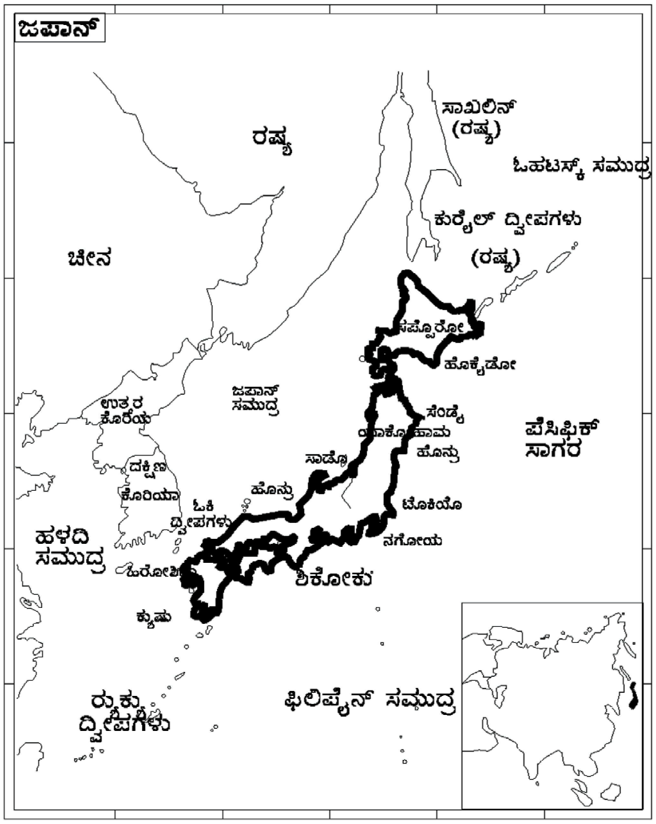

ಭೂ ಚರಿತ್ರೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಜಪಾನ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲೆ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮಿದವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವಕಲ್ಪಯುಗದಲ್ಲಿ ಭೂಭಾಗದಿಂದ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರಿದ ಅಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದ ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಭೂಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟು ಈ ದ್ವೀಪಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟವು. ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಪಳೆಯುಳಿಕೆ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸೈಲೂರಿಯನ್‌ನಿಂದ ಪರ್ಮಿಯನ್ ಕಾಲದ ವರೆಗಿನ (ಸು.440 ದ.ಲ. ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ 280 ದ.ಲ. ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದ ವರೆಗೆ) ವಿವಿಧ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಈ ಸ್ತರಗಳೊಡನೆ ದೊರಕುವ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂದಿನ ಜಪಾನಿನ ಬಹುಭಾಗ ಮಧ್ಯಮ ಹಾಗೂ ಅಂತ್ಯ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಕಾಲದ (ಸು.200 ದ.ಲ. ವ. ಪ್ರಾಚೀನ) ಅಕಿರ್‌ಯೋಸ್ಯೊಯಿಕ್ ಪರ್ವತೋದ್ಭವ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಆ ಕಾಲದ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಜುರಾಸಿಕ್ (190 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನ) ಮತ್ತು ಆದಿ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ (135 ದ.ಲ. ವ. ಪ್ರಾಚೀನ) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ಕೆಲಭಾಗಗಳು ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಭೂಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಭಾಗಶಃ ಮುಳುಗಿಯೂ ಇವೆ. ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ (135 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ 65 ದ.ಲ. ವ. ಪ್ರಾಚೀನದ ವರೆಗೆ) ಅಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದ ಅಂತಸ್ಸರಣಗಳಾಗಿ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಎಡೆಕೊಟ್ಟಿವೆ. ನವಜೀವಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ (ಟರ್ಷಿಯರಿ) ಅಗಾಧವಾದ ಪರ್ವತೋದ್ಭವ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಬೃಹತ್ ಮಡಿಕೆಗಳುಂಟಾಗಿ ಬಹು ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಬರ್ಹಿಸರಣ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡವು. ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಭೂಚಲನವಲನಗಳು ಸಮುದ್ರದಂಚಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ.

ಹಾಗೆಯೇ ಭೂಕಾಲದ ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರುವ ಭೂಕಂಪನಗಳು, ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು, ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಭೂಚಲನೆಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಜಪಾನಿನ ಭೂವಿನ್ಯಾಸದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿವೆ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು : ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಜಪಾನ್ ಸಾಧಿಸಿದ್ದರೆ ಖನಿಜಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಎಲ್ಲ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಪರದೇಶಗಳಿಂದ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಬಹುತೇಕ ಹೊಕೈಡೋ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಅದುರಿನಲ್ಲಿ 35ರಷ್ಟು ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶ ಉಂಟು. ಹೊಕೈಡೋ ಮತ್ತು ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂವಿನ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಸು. 50 ಗಣಿಗಳು ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿವೆ. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ದೊರಕುವ ಪ್ರದೇಶ ಪಶ್ಚಿಮ ಹೊಕೈಡೋನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂವಿನ ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಆದರೆ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್‌ನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಹೀಗಾಗಿ ಜಪಾನ್ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲವನ್ನು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೀಗಾಟ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಕಾಂಟೋ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜಪಾನಿನ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಒಟ್ಟು ಖನಿಜೋತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಶೇ. 47ರಷ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನಿಕ್ಷೇಪ ಸು. 20.79 ಬಿಲಿಯನ್ ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಇದೆಯೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಕೀಯೂಷೂ, ಹೊಕೈಡೋ, ಪೂರ್ವ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ದೊರೆಯುವ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಲೋಹ ಸಂಬಂಧ ಖನಿಜಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ತಾಮ್ರ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಸು. 200 ತಾಮ್ರ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ 6 ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದವು. ಬಹುತೇಕ ಗಣಿಗಳು ಈಶಾನ್ಯ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂ ಹಾಗೂ ಷಿಕೋಕ್ಯೂ ಪ್ರದೇಶದ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತ ಪ್ರಸರಿಸಿವೆ. ಸೀಸ ಹಾಗೂ ಸತು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಾಮ್ರದ ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅಲೋಹ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಗಂಧಕ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಪೈರೈಟ್ ಇದರ ಅತಿಮುಖ್ಯ ಖನಿಜ. ಜಪಾನ್ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಪೈರೈಟ್ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಇತರ ಲೋಹ ಹಾಗೂ ಅಲೋಹಗಳಾದ ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ನೈಟ್ರೇಟ್ ಮುಂತಾದವು ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ದೇಶೀಯ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಜಪಾನಿನ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು : 1 ದೇಶೀಯ ಬಳಕೆಗೆ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ದೊರೆಯುತ್ತಿರುವ ಖನಿಜಗಳು–ಕ್ರೋಮೈಟ್, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಜಿಪ್‌ಸಮ್, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಮ್, ಪೈರೈಟ್, ಗಂಧಕ, ಸೀಸ, ಸತು, ತಾಮ್ರ, ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿ, 2 ದೇಶೀಯ ಬಳಕೆಗೆ ಸಾಲದಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ, ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಗಶಃ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಖನಿಜಗಳು–ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಆಂಟಿಮನಿ, ಪಾದರಸ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ತವರ, ಟೈಟೇನೀಯಮ್, ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್, ಕ್ರೋಮಿಯಮ್ ಹಾಗೂ ವೆನೆಡಿಯಮ್. 3 ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕಾದ ಖನಿಜಗಳು–ನಿಕ್ಕಲ್, ಕೋಬಾಲ್ಟ್, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್, ನೈಟ್ರೇಟ್ ಹಾಗೂ ವಿರಳ ಖನಿಜಗಳು.

ತೀರಪ್ರದೇಶ : ಜಪಾನಿನ ತೀರ 26,352 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಿದೆ. ಜಪಾನಿನ ಉದ್ದನೆಯ ತೀರ ಅದರ ಜನಜೀವನ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೇಲೆ ತುಂಬ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿದೆ. ಜಪಾನಿನ ಯಾವ ಪ್ರದೇಶವೂ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ 120 ಕಿಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ದೂರದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮರಳು ದಂಡೆಗಳು ಹಾಗೂ ತಗ್ಗಾದ ದಂಡೆಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟ ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಹರವುಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲಿಯ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಚಳಿಗಾಲದ ಚಂಡಮಾರುತಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಲೆಗಳ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಒಳಚಾಚುಗಳುಂಟು. ಟೋಕಿಯೊ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಬಳಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮುಖಜ ಭೂಮಿ, ಸಗಾಮೀ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ವಿಸ್ತಾರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮರಳು ದಂಡೆಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಅದರ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಕಡಿದು, ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ಈಜ಼ೂ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ಸವೆದಿರುವ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳು ಸಮುದ್ರದವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಬಯಲುಗಳ ಕರಾವಳಿಗಳು ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದವು. ಬೆಟ್ಟಗಳ ಇಳಿಜಾರುಗಳು ನೇರವಾಗಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತೀರಗಳು ಶಿಲಾವೃತ. ಕುಮಾನೋ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಿರುವ ಕೀ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕೀಟಾಕಾಮೀ ಪ್ರದೇಶದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದುದ್ದಕ್ಕೂ ಅಧಿಕ ಒಳಚಾಚುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಎತ್ತರವಾದ ಬಂಡೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ನಿಂತಿರುವ ತೀರಸಮತಟ್ಟುಗಳುಂಟು. ಬೋಸೋ ಮತ್ತು ಕೀ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಜಪಾನಿನ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆ. ಒಂದು ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಶಿಲಾವೃತ. ಕರಾವಳಿ ಅಂಕುಡೊಂಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬಂದರುಗಳುಂಟು. ಇದರ ಉದ್ದನೆಯ ಕರಾವಳಿ ಸಮುದ್ರಯಾನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರ. ಆಂತರಿಕ ಸಾರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಇದು ಸಹಾಯಕ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಜಪಾನಿನ ದ್ವೀಪಗಳು ಪರ್ವತಗಳಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದವು. ಇಲ್ಲಿ ಪದೇಪದೇ ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಭೂಕಂಪಗಳನ್ನೂ ಜೀವಂತವಾಗಿರುವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳನ್ನೂ ಗಮನಿಸಿದರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಪರ್ವತ ರಚನಾಕ್ರಿಯೆ ಇನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿದಿದೆಯೆಂಬುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು ಆರು ಪ್ರಕಾರಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಕ್ಯುರೀಲ್ ಅಥವಾ ಚೀಷೀಮಾ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ, ಹಾಕೈಡೋ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಈಶಾನ್ಯದ ಕಡೆಯಿಂದ ಮುಂದುವರಿದಿರುವ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ, 2. ಹಾಕೈಡೋವನ್ನು ವಾಯವ್ಯ ಮೂಲೆಯಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಸ್ಯಾಕಲೀನ್ ಅಥವಾ ಕಾರಫ್ಯೂಟೋ ಪರ್ವತಗಳು, 3. ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂವಿನ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಭಾಗವನ್ನೂ ಹೋಕೈಡೋವಿನ ದಕ್ಷಿಣದ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪವನ್ನೂ ಆವರಿಸಿರುವ ಟೋಹೋಕೂ ಅಥವಾ ಈಶಾನ್ಯ ಶ್ರೇಣಿ, 4. ಮಧ್ಯ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂವಿನಿಂದ ನೈಋತ್ಯದ ಕಡೆ ಹಬ್ಬಿ ಚೂಗೋಕೂ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಬೆನ್ನೆಲುಬಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ಶಿಕೋಕ್ಯೂ ಪರ್ವತಗಳಾಗಿ ಬಹು ದೂರ ಹಬ್ಬಿರುವ ಸೇನಾನ್ ಅಥವಾ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ, 5. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ಮೂಲಕ ಮಧ್ಯ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂವನ್ನು ದಾಟಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಷಿಚಿಟೋ–ಮರಿಯಾನ ಶ್ರೇಣಿ, 6. ತೈವಾನದಿಂದ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಬಾಗಿ ಕೀಯೂಷೂವನ್ನು ಭೇದಿಸುವ ರೀಯೂಕ್ಯೂ ಶ್ರೇಣಿ. ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಕೂಡುವ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಪರ್ವತಗ್ರಂಥಿಗಳೂ ವಿಸ್ತಾರ ಬಯಲುಗಳೂ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಸ್ತೋಮಗಳೂ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ.

ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂವಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇನಾನ್ ಮತ್ತು ಷಿಚಿಟೋ–ಮರಿಯಾನ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಜಪಾನಿನ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಮೂಲದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪರ್ವತಗಳು ಇರುವುದು ಅಲ್ಲೇ. ಫ್ಯೂಜಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಸ್ತೋಮ ಇರುವುದೂ ಅಲ್ಲೇ. ಈ ಸ್ತೋಮದ ಫ್ಯೂಜೀ, ಆಕೈಷೀ ಮತ್ತು ಹಿಡಾ ಶಿಖರಗಳ ಎತ್ತರ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 3756 ಮೀ, 3168 ಮೀ ಮತ್ತು 3164 ಮೀ. ಈ ಎರಡು ಮಹಾಶ್ರೇಣಿಗಳ ಸಂಧಿಸ್ಥಳದಲ್ಲೇ ಜಪಾನಿನ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಮೈದಾನವಾದ ಕ್ಯಾಂಟೋ ಬಯಲು ಇದೆ.

ಟೋಹೋಕೂ, ಕ್ಯೂರೀಲ್ ಮತ್ತು ಸ್ಯಾಕಲೀನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಹೊಕೈಡೋನಲ್ಲಿ ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಬೃಹತ್ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಆ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಕೈಡೋನ ಚಾವಣಿ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಸ್ತೋಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಪರ್ವತಗ್ರಂಥಿ ಇರುವುದು ಕೀಯೂಷೂನಲ್ಲಿ. ಇಲ್ಲಿ ಸೇನಾನ್ ಮತ್ತು ರೀಯೂಕ್ಯೂ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲೂ ಉನ್ನತ ಪರ್ವತ ಗ್ರಂಥಿಗಳೂ ನೆರೆಯಲ್ಲೇ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳೂ ವಿಶಾಲ ಮೈದಾನಗಳೂ ಇವೆ. ಸ್ಯಾಕಲೀನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಎರಡು ಕವಲಾಗಿ ಒಡೆದು ಹೊಕೈಡೋನಿಂದ ಮುಂದೆ ಸಾಗುವಾಗ, ದ್ವೀಪದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕೀಟಾಮೀ ಮತ್ತು ಹಿಡಾಕ ಶ್ರೇಣಿಗಳಾಗಿಯೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಟೆಷೀಯೋ ಮತ್ತು ಯೂಬರೀ ಪರ್ವತಗಳಾಗಿಯೂ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ವಿಶಾಲ ಮೈದಾನಗಳುಂಟು.

ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಾಕೈಡೋನಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವ ಕ್ಯುರೀಲ್ ಶ್ರೇಣಿ ಹಲವು ಜ್ವಾಲಾ ಮುಖಿಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ್ದು ಅಸಾಹೀ–ಡಾಕೇ (2277 ಮೀ.). ಇದು ಮಧ್ಯ ಹಾಕೈಡೋನಲ್ಲಿದೆ. ಜಪಾನಿನ ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಮೈದಾನವಾದ ಟೋಕಾಚೀ ಇರುವುದು ಹಾಕೈಡೋನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ–ಕ್ಯುರೀಲ್ ಮತ್ತು ಸಾಕಲೀನ್‌ಗಳು ಸಂಧಿಸುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ.

ಹಾಕೈಡೋನ ನೈಋತ್ಯ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಭಾಗವನ್ನಾವರಿಸಿರುವ ಟೋಹೋಕೂ ಪರ್ವತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂವಿನ ಮಧ್ಯದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳೂ ಇವುಗಳ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನಡುವೆ ಇರುವ ಮೈದಾನಗಳೂ ಟೋಹೋಕೂ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸಮಾಂತರಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಮಧ್ಯದ ಶ್ರೇಣಿ ಅತ್ಯುನ್ನತ. ಇದು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಬೆನ್ನೆಲುಬಿನಂತಿದೆ. ಇದರ ನೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉನ್ನತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳುಂಟು. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ದೇವಾ ಶ್ರೇಣಿ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಬಲು ತಗ್ಗು. ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ಹರಡಿರುವ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ತುಂಡುತುಂಡಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ನಡುವಣ ನೆಲ ಫಲವತ್ತಾದ್ದು.

ಜಪಾನಿನ ಮುಖ್ಯ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಷಿಚಿಟೋ ಮರಿಯಾನ ಒಂದು. ಪೆಸಿಫಿಕಿನಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ಈ ಶ್ರೇಣಿ ಆರಂಭದಲ್ಲೇ ಏಳು ದ್ವೀಪಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದೆ. ಇವು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ದ್ವೀಪಗಳು. ಇವುಗಳ ಹೆಸರು ಈಜ಼ೂ ಷಿಚಿಟೊ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಿನ ಭಾಗವೇ ಈಜ಼ೂ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ. ಇದರ ಬಿಸಿನೀರ ಊಟೆಗಳೂ ಮರಳ ದಂಡೆಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಾಕೋನೀ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ

ಇದೆ. ಆಷಿ ಸರೋವರ ಇರುವುದು ಇದರ ವಿಶಾಲ ಬೋಗುಣಿಯಲ್ಲೆ. ಜಪಾನಿನ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಫ್ಯೂಜೀಯಾಮ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ ಇದರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಸೇನಾನ್ ಶ್ರೇಣಿ ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದರ ಒಂದು ಭಾಗ ಚೂಗೋಕೂ ಪರ್ವತ. ಇದು ಚೂಗೋಕೂ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಬೆನ್ನೆಲುಬಿನಂತಿದೆ. ಬೀವಾ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಟಂಬ್ಲ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಇದೆ. ಚೂಗೋಕೂ ಪರ್ವತದ ಮುಖ್ಯ ಶಿಖರ ಹೊಟಾಕಡಾಕೆ (3072 ಮೀ).

ಜಪಾನಿನ ಪರ್ವತರಚನೆಯಿಂದಾಗಿ ಜನವಸತಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಅಡಚಣೆಯಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಈ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತುಂಟು. ವಿಪುಲ ಜಲದ ನೆಲೆ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ನದಿಗಳ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಇವು ಸುಂದರ ದೃಶ್ಯಗಳ ಬೀಡುಗಳು.

ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಬಯಲುಗಳೆಲ್ಲ ಇರುವುದು ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ. ಬಹುತೇಕ ಅವು ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಹೊತ್ತು ತಂದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮತ್ತಿತರ ಗೋಡು ಮಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಆದಂಥವು. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರದ ಮಧ್ಯ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂವಿನಲ್ಲಿರುವ ಕ್ವಾನ್‌ಟೋ ಬಯಲಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸುಮಾರು 12,950 ಚ.ಕಿಮೀ.

ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ 100ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ನದಿಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಮೂರು ಮಾತ್ರ 320 ಕಿಮೀಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದ: ಷಿನಾನೋ (478 ಕಿಮೀ), ಇಷಿಕಾರೀ (363 ಕಿಮೀ) ಮತ್ತು ಟೋನೇ (320 ಕಿಮೀ). ನದಿಗಳು ಬೆಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ರಭಸದಿಂದ ಹರಿಯುವಾಗ ಹೊತ್ತು ತಂದ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೈದಾನಗಳಾಗಿವೆ. ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಇಳಿದು ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವಾಗ ಈ ನದಿಗಳ ಮಣ್ಣು ತಳದಲ್ಲಿ ತಂಗಿ ಇವುಗಳ ಪಾತ್ರಗಳು ನೆರೆಯ ನಾಡಿಗಿಂತ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎತ್ತರವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಜಪಾನಿನ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಎರಡು ಭಾಗ ಒದಗುವುದು ನದಿಗಳಿಂದ. ಇವುಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯೂ ಆಗುತ್ತಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಜಪಾನಿನ ಹರವು 15 ಅಕ್ಷಾಂಶೀಯ ಡಿಗ್ರಿಗಳಷ್ಟು ಇರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಅವಪಾತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಿನ್ನತೆಗಳು ಅಧಿಕ. ದಕ್ಷಿಣದ ಕೀಯೂಷೂ ಉಪೋಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ಉತ್ತರದ ಹಾಕೈಡೋದು ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣ. ಸುತ್ತಣ ಸಮುದ್ರ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯದ ಒಳನಾಡಿನ ತೀವ್ರ ಚಳಿಯಿಂದಾಗಿ ಪೂರ್ವ ಸೈಬೀರಿಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಡ ಪ್ರದೇಶ ಏರ್ಪಟ್ಟು, ಅಲ್ಲಿಯ ಚಳಿಗಾಳಿ ಪೆಸಿಫಿಕಿನತ್ತ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಗಾಳಿ ಜಪಾನ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟುವಾಗ ತೇವವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಜಪಾನಿನ ಮೇಲೆ ಮಳೆ, ಹಿಮ ಸುರಿಸುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡದ ಏರುತಗ್ಗು ತೀರುವುಮುರುವಾಗಿ, ಪೆಸಿಫಿಕಿನಿಂದ ಸೈಬೀರಿಯದತ್ತ ಬೀಸುವ ಮಾರುತದಿಂದ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾನ್ಸೂನಿನ ಪರಿಣಾಮದಿಂದಾಗಿ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಅದರ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಚಳಿ ತೀವ್ರತರ; ಬೇಸಗೆಯೂ ತೇವಕರ, ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲೂ ಅನಂತರದ ಎರಡು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲೂ ಜಪಾನು ಪದೇಪದೇ ಚಂಡಮಾರುತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಜಪಾನಿಗೆ ಇದರ ಬಾಧೆ ವಿಪರೀತ.

ಡಿಸೆಂಬರಿನಿಂದ ಫೆಬ್ರವರಿಯ ವರೆಗೆ ಜಪಾನಿನ ಹಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಗಡ್ಡೆ ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂಧಂತೆ ಉಷ್ಣತೆ ಅಧಿಕ. ಹಾಕೈಡೋನ ಪಶ್ಚಿಮ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಸಾಹೀಗಾವ ನಗರದಲ್ಲಿ ಜನವರಿಯ ಮಾಧ್ಯ (ಮೀನ್) ಉಷ್ಣತೆ 10^0 ಸೆ.; ಟೋಕಿಯೋದಲ್ಲಿ 28^0 ಸೆ. ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಓಸಾಕದಲ್ಲಿ 11^0 ಸೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶ ಕೀಯೂಷೂ. ಅಲ್ಲಿ ಜನವರಿಯ ಮಾಧ್ಯ ಉಷ್ಣತೆ 5.5^0 ಸೆ.

ಜಪಾನಿನ ಅಕ್ಷಾಂಶೀಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಅದರ ಬೇಸಗೆ ಉಷ್ಣತೆಯ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಕೈಡೋ ಹೆಚ್ಚು ತಂಪು. ಅತ್ಯುಷ್ಣ ತಿಂಗಳಾದ ಆಗಸ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ಯ ಉಷ್ಣತೆ ಹೀಗಿರುತ್ತದೆ: ಕಾಗಷೀಮ: 26^0 ಸೆ. ಓಸಾಕ 27^0 ಸೆ. ಟೋಕಿಯೊ 25^0 ಸೆ. ಸಪೋರೋ 21^0 ಸೆ. ಹಾಕೈಡೋದಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 120 ದಿನಗಳು ಹಿಮಮುಕ್ತ, ಕೀಯೂಷೂವಿನಲ್ಲಿ ಇಂಥ ದಿನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಎರಡರಷ್ಟು.

ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಅಥವಾ ಹಿಮ ಬೀಳದ ಪ್ರದೇಶ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಬೇಸಗೆಯ ಆರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಮಳೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವೆಂದರೆ ಜಪಾನ್ ಸಮುದ್ರದ ನೆರೆಯ ಪ್ರದೇಶ. ಅಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಹಿಮಪಾತ ಹೆಚ್ಚು. ಜಪಾನಿನ ಬಹು ಭಾಗದಲ್ಲಿ 100 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಅಥವಾ ಹಿಮ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಹಾಕೈಡೋ, ಪೂರ್ವ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂ, ಒಳ ಸಮುದ್ರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 100–150 ಸೆಂಮೀ ಅವಪಾತ.

ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸರೋವರಗಳುಂಟು. ಬಹುತೇಕ ಅವು ಸಣ್ಣವು. ಮಧ್ಯ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂವಿನ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಬೀವಾ ಸರೋವರ (648 ಚ.ಕಿಮೀ) ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು.

ವಿದ್ಯುತ್ತು: ಜಪಾನು ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅಲ್ಲಿಯ ನದಿಗಳು ವರ್ಷದ ಬಹು ಕಾಲ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುವುದರಿಂದಲೂ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ವಿಪುಲ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಜಪಾನಿನ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ 88ರಷ್ಟು ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳು 10,000 ಕಿವಾ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೂ ಕಡಿಮೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಳ್ಳವು. ಉಷ್ಣ ವಿದ್ಯುತ್ತೂ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಿತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜಪಾನಿನ ಇಂಧನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಶೇ. 56ರಷ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮೂಲವುಳ್ಳದ್ದು; ಶೇ. 33 ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತು.

ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು: ಜಪಾನಿನ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದೇಶ ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾದ 36 ಮಿಲಿಯನ್ ಹೆಕ್ಟೇರ್‌ನಲ್ಲಿ 22 ಮಿಲಿಯನ್ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ. ಇದರ ಅರ್ಧ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಗಲ ಎಲೆಗಳ ಕಾಡು ಶೇ. 29ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಂಕುಧಾರಿ ಕಾಡು ಇವೆ. ಶೇ. 5ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರದೇಶ ಬಿದಿರು ಕಾಡು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ 60 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲು ಕಾಡಿದೆ. ಜಪಾನ್ ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ವರ್ಷದ ಬಹುಭಾಗ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು ಮತ್ತು ಗುಡ್ಡಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವುದೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

ಜಪಾನಿನ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಮೂರು ವಲಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1 ಉತ್ತರವಲಯ: ಹಾಕೈಡೋದ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗ, ಹೊನ್‌ಷ್ಯೂವಿನ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಭೂರ್ಜ, ಫರ್, ಲಾರ್ಚ ಮತ್ತು ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಮರಗಳಿವೆ. 2 ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯ: ಮಧ್ಯ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂವಿನ 1636 ಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿಯದು ಮಿಶ್ರ ಅರಣ್ಯ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಲೆ ಉದುರುವ, ಅಗಲ ಎಲೆಯ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬೀಚ್, ಆಷ್, ಚೆಸ್‌ನಟ್ ಮತ್ತು ಓಕ್ ಮರಗಳಿವೆ. ಶಂಕುಧಾರಿ ಜಾತಿಯ ಪೈನ್, ಫರ್ ಮತ್ತು ದೇವದಾರು ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. 3 ಉಪೋಷ್ಣವಲಯ: ಕೀಯೂಷೂ, ಶಿಕೋಕೂ, ಕ್ವಾಂಟೋ ಮೈದಾನದವರೆಗಿನ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂ ಪ್ರದೇಶ. ಅಗಲ ಎಲೆಗಳ ನಿತ್ಯಹಸುರಿನ ಮತ್ತು ಎಲೆ ಉದುರುವ ಮರಗಳಿವೆ. ಆಲ, ತಾಳೆ, ನೀಲಗಿರಿ ಮುಂತಾದ ವೃಕ್ಷಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಶಿಕೋಕೂ ಮತ್ತು ಕೀಯೂಷೂಗಳಲ್ಲಿವೆ.

ಜಪಾನಿನ ಸರ್ಕಾರಿ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮಂತರ ಕೆಲವು ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಹುತೇಕ ಮರದಿಂದಲೇ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಮರಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿರುವುದು ಒಂದು ಕಾರಣ. ಇಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಸಂಭವಿಸುವ ಭೂಕಂಪಗಳ ಭಯ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣ. ಲೋಹದ ಉಪಕರಣಗಳ ಬದಲಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದಗಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮರದ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನೇ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಗದ, ಕೃತಕ ರೇಷ್ಮೆ ಇವು ಅರಣ್ಯವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಮರದ ಇದ್ದಿಲನ್ನು ಅಡುಗೆಗೂ ಅನಿಲ ಉತ್ಪಾದನೆಗೂ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಪಾನ್ ಈಗ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ವಿದೇಶಗಳಿಂದಲೂ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಇನ್ನೂ ದುರ್ಗಮವಾಗಿರುವ ಅದರ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು ಮತ್ತು ಪುನರ್ನವೀಕರಣದಿಂದ ಅದರ ಬೇಡಿಕೆಯ ಗಣನೀಯ ಭಾಗವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು: ಜಪಾನ್ ಅಪಾರ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತಿರುವ ದೇಶ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತಿನಂತೆ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತೂ ವೈವಿಧ್ಯ ಪೂರ್ಣ. ಅಕ್ಷಾಂಶ ಹಾಗೂ ನೆಲದ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಪಾನಿನ ನೆಲಪ್ರಾಣಿಗಳು ಬಹುತೇಕ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯ ಜಾತಿಗಳವು. ಹಾಕೈಡೋದಲ್ಲಿ ಉಪಶೀತವಲಯ ಪ್ರರೂಪಗಳೊಂದಿಗೂ ಇವು ಬೆರೆತುಕೊಂಡಿವೆ. ಚೀನ, ಕೊರಿಯ, ಸೈಬೀರಿಯ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಪ್ರಾಣಿ ಜಾತಿಗಳಿಗೂ ಇವಕ್ಕೂ ಸಾದೃಶ್ಯಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ಮೂಲತಃ ಖಂಡಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಸಾಗರಿಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಉತ್ತರ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣವಲಯದವೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಒಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸ: ಉಷ್ಣವಲಯದ ಜಾತಿಗಳು ಇವೇ ಜಾತಿಗಳ ನೆಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿರುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉತ್ತರದ ಸಾಗರದಲ್ಲಿವೆ. ಜಪಾನ್ ಉಷ್ಣೋದಕ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಟೋಕಿಯೊ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಹೊರಗಿರುವ ಬೋಸೋ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದವರೆಗೂ ಉಷ್ಣನೀರಿನ ಪ್ರಾಣಿಜಾತಿಗಳು ಪ್ರಸರಿಸಿವೆ.

ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ನೆರೆಯ ಕಡಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 140 ಸ್ತನಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ದಂಶಕ, ತಿಮಿಂಗಿಲ, ಹಂದಿಮೀನು, ಕಡಲಹಂದಿ, ಸಣ್ಣಿಲಿ, ಮುಖಮಲ್ ಹೆಗ್ಗಣ, ಬಾವಲಿ, ಮಕಾಕ್ ಎಂಬ ವಾನರ, ಕರಡಿ, ಬ್ಯಾಡ್ಜರ್, ನೀರುನಾಯಿ, ಅರ್ಮಿನ್, ಮಿಂಕ್, ಮಾರ್ಟೆನ್, ರ್‍ಯಾಕೂನ್, ನರಿ, ತೋಳ, ಸೀಲ್, ವಾಲ್ರಸ್, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಜಿಂಕೆ, ಸಾರಂಗ–ಇವು ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಜಪಾನಿನ ಸುತ್ತಣ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಗೆಯ ತಿಮಿಂಗಿಲವರ್ಗ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಸು. 450 ಜಾತಿಯ ಹಕ್ಕಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ನೂರೈವತ್ತು ನೀರುಹಕ್ಕಿಗಳು. ಉರಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತು ಜಾತಿ.

ಜಪಾನಿನ ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ದನ, ಕುದುರೆ, ಕುರಿ, ಕೋಳಿ, ಹಂದಿ ಮುಖ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳ ಕೊರತೆ ಇರುವುದರಿಂದ ದನಗಳ ಸಾಕಣೆ ವೆಚ್ಚ ದುಬಾರಿ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಟ್ಟದ ಹುಲ್ಲು ಒರಟು, ನಿಸ್ಸಾರ. ಆದ್ದರಿಂದ ದನಗಳ ಮೇವಿನ ಸಮಸ್ಯೆ ತೀವ್ರವಾದದ್ದು. ದನಗಳನ್ನೂ ಕುದುರೆಗಳನ್ನೂ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ, ನೆಲ ಮಟ್ಟಮಾಡಲು ಮತ್ತು ಗೊಬ್ಬರಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ.

ಜನಜೀವನ: ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ಏಷ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗದಿಂದ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದವರು. ಬಹು ಸಂಖ್ಯಾತರು ಮಂಗೋಲಾಯಿಡ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಜಪಾನಿನ ಬಹು ಸಂಖ್ಯಾತರು ಆನುವಂಶಿಕವಾಗಿ ಕೊರಿಯನರಿಗೆ, ಟುಂಗುಸ್ ಪಂಗಡಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಚೀನಿಗುಂಪುಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇತರ ಮಾಂಗೋಲಾಯಿಡ್ ಗುಂಪುಗಳಿಗಿಂತ ಜಪಾನಿಯರಿಗೆ ಮೈ ಮತ್ತು ಮುಖಗಳ ಮೇಲೆ ಕೂದಲು ಹೆಚ್ಚು; ಮೈಬಣ್ಣ ಹಳದಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಂದು. ಮೈಕಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟು. ಜಪಾನೀಯರು ಕುಳ್ಳ ಜನಾಂಗವೆನಿಸಿದ್ದರೂ 1900 ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಇವರಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣ ದೈಹಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇವರ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 50 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 7.5 ಸೆಂಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ (1.6 ಮೀ). ಇದು ಸುಧಾರಿತ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಫಲ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪಟ್ಟಣದ ಜನ ಹಳ್ಳಿಗರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರ. ಜಪಾನಿ ಸುಮೊ ಕುಸ್ತಿಪಟುಗಳ ಮೈಕಟ್ಟು ಅಸಾಧಾರಣ.

ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಧರ್ಮವಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮತಗಳು ಅರೆ ಮತಗಳು ಜೊತೆಜೊತೆಯಾಗಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಷಿಂಟೋ ಮತಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿವೆ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಾಗೂ ಖಾಸಗಿ ನೀತಿನಡವಳಿಕೆಗಳಿಗೆ ಕಾನ್ಫ್ಯೂಷಿಸಂ ಆಧಾರ. ತಾತ್ತ್ವಿಕ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಪ್ರಧಾನ. ಈ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿವೆ. ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮವೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಕೃಷಿ : ಜಪಾನಿನ ಒಟ್ಟು ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೇಕಡ 16ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು. ಇರುವ ಜಮೀನಿನಲ್ಲೂ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಆಮ್ಲದ ಲಾವ ಬೆರೆತಿರುವುದರಿಂದ ಅಷ್ಟು ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಮಳೆಯ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಆಗಾಗ ಮಣ್ಣು ತೊಳೆದುಹೋಗುವುದರಿಂದಲೂ ಅಧಿಕ ತೇವದಿಂದಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನ ಸಾರ ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವುದರಿಂದಲೂ ಜಮೀನಿನ ಫಲವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಶ್ರಮಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಜಪಾನಿನ ವಾಯುಗುಣ ಆಹಾರಬೆಳೆಗೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾದದ್ದು. ಜಪಾನಿನ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿಯ ಶೇಕಡ 30ರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಂಜು ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ಹಿಮದಿಂದಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಬೆಳೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಎರಡು ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಬೆಳೆದರೆ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಗೋದಿ ಮತ್ತು ಖುಷ್ಕಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಕ್ಯಾಂಟೋ, ಇಷಿಕಾರೀ, ಈಚಿಗೋ, ನೋಬಿ ಮೊದಲಾದ ಬಯಲುಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನದಿಗಳು ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳು ಮತ್ತು ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಬಹು ಬೇಗ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವುದರಿಂದ ವಿಶಾಲ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಕಷ್ಟಕರವಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈಗಿರುವ ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಬಹುಭಾಗಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿಯ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ.

ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಭಾರಿ ಉದ್ಯಮಗಳು ನಾಶಹೊಂದಿದಾಗ ಜಪಾನಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಆಶ್ರಯವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದು ವ್ಯವಸಾಯ ಒಂದೇ. 1860ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ಸು. 80ರಷ್ಟು ಜನ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದರು. 1949ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿತ್ತು. ಯುದ್ಧೋತ್ತರ ಆರ್ಥಿಕ ಪುನರ್‌ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿದ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ 1970ರ ವೇಳೆಗೆ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 15ಕ್ಕೂ ಕಡಿಮೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶದ ಕೊರತೆಯಿಂದಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಸಾಂದ್ರ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಸಂದಿದೆ. ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆಗಳು ಮೆಟ್ಟಿಲುಮೆಟ್ಟಿಲಾಗಿವೆ. ಪ್ರತಿ ಮೆಟ್ಟಿಲಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಬದು ಹಾಕಲಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸಮತಟ್ಟು ಮಾಡಿ ಗಟ್ಟಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹಳೆಯ ವ್ಯವಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಭೂಮಿಯ ಸಾರವನ್ನು ಕಾಯ್ದಿರಿಸಲು ಬಹು ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು ವಿವಿಧ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು ಆದರೂ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದಿಲ್ಲ.

ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಯಾಂತ್ರೀಕರಣದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹೂಡಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಮಾನವಶಕ್ತಿ ಅಗಾಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರಮ ಮಿಗಿಸುವ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಬಳಸುವಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀಯರು ಅಷ್ಟು ಮುಂದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಕ್ರಮ ಅನ್ವಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕಗಳು ಮತ್ತು ಕಳೆನಾಶಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಫಲಸನ್ನು ಹದಮಾಡಲು ಮತ್ತು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಉಳಲು ಸಣ್ಣ ಕೈಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಣ್ಣುಗಳು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳ ಬೆಳೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜಪಾನಿನ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಳಿಗೇ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ. ಕೃಷಿ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಶೇ. 80ರಷ್ಟು ಇದಕ್ಕೆ ಮೀಸಲು. ಅದರಲ್ಲೂ ಬತ್ತಕ್ಕೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ. ಬತ್ತದ ಇಳುವರಿಯಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಏಷ್ಯದಲ್ಲೇ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದೆ. ಶೇ. 55ರಷ್ಟು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತವನ್ನೂ ಶೇ. 40ರಷ್ಟು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಗೆಣಸು, ಬಿಳಿ ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆ, ಚಹ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಮಿಲೆಟ್ಸ್ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಚಹ ಮತ್ತು ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿದೆ. ರೇಷ್ಮೆ ಉತ್ಪಾದನೆ 1930ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿತ್ತು.

ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿಗಳೇ ಅಧಿಕ. ಹಿಡುವಳಿಗಳ ಸರಾಸರಿ 1 ಹೆಕ್ಟೇರ್. 1/3 ಭಾಗ ಒಕ್ಕಲುಗಳು 1.2 ಹೆಕ್ಟೇರ್‌ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಹಿಡುವಳಿ ಹೊಂದಿವೆ. 5 ಹೆಕ್ಟೇರ್‌ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಹಿಡುವಳಿಗಳು ಶೇ. 10 ಮಾತ್ರ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಜಪಾನ್ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದವರೆಗೂ ವ್ಯವಸಾಯಪ್ರಧಾನ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಇದು ಆ ಕಾಲದ ಏಷ್ಯದ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಂತೆ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ 1868ರಿಂದ ಇದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ನಾಗರಿಕತೆಯ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ತ್ವರಿತವಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಇದರ ಆರ್ಥಿಕ ರಂಗ ಹೊಸ ಶಕೆಗೆ ಕಾಲಿಟ್ಟಿತು. ಜಪಾನ್ ತನ್ನ ಏಕಾಂತತೆಯಿಂದ ಹೊರಬಂದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪ್ರಗತಿಯ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಬಹುಬೇಗ ಗ್ರಹಿಸಿತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ಇಡೀ ಏಷ್ಯದಲ್ಲೇ ಇದು ಪ್ರಥಮ ಆಧುನಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರವೆನಿಸಿತು.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ, ಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ನೌಕಾ ನಿರ್ಮಾಣ, ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಸಿಮೆಂಟು, ಗಾಜು, ಕಬ್ಬಿಣ, ಉಕ್ಕು ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ, ಬಟ್ಟೆಗಿರಣಿಗಳ, ರೇಷ್ಮೆ ಉದ್ಯಮಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಧಾನ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದ್ದ ಜಪಾನ್ ತನ್ನ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬದಲಿಸಿ ಕೈಗಾರಿಕರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು.

ಜಪಾನಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಪರದೇಶದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಜನಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಖಾನೆ ನಡೆಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಜಪಾನಿನಲ್ಲೇ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿಯೇ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಉಳಿದ ಭಾಗ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಂದ ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಅದರ ಅಗತ್ಯದ 1/10 ಭಾಗ ಮಾತ್ರ. ಉಳಿದದ್ದನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯಯೋಗ್ಯ ಭೂಮಿ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದು, ಅಲ್ಲಿ ಹಲವು ಒಳ್ಳೆಯ ಬಂದರುಗಳಿರುವುದು, ಅದು ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಕಾರಣವಾದುವು. ಟೋಕಿಯೊದಿಂದ ನಾಗಸಾಕಿವರೆಗಿನ 960 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 100 ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ದೊರೆಯುವ ರೇಷ್ಮೆ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲೂ ಅಲ್ಲಿರುವ ಉತ್ತಮ ಬಂದರುಗಳೂ ಕಾರಣ. ಜಪಾನ್ ದೇಶದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1 ಓಸಾಕ ಕೋಬೆ ಮತ್ತು ಕೀಯೋಟೋ ವಿಭಾಗ : ಇಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಗಳು, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಹಡಗು ಕಟ್ಟುವ ಉದ್ಯಮ, ರೇಷ್ಮೆ, ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಕೋಬೆ ಈ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು. 2 ಟೋಕಿಯೊ, ಯೋಕಾಹಾಮ ವಿಭಾಗ: ಇಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆ, ಹತ್ತಿ ಜವಳಿ, ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದ ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣ, ವಿದ್ಯುದುಪಕರಣ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಯೋಕಹಾಮ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು. ಇಲ್ಲಿ ಹಡಗು ಕಟ್ಟುವ ಉದ್ಯಮವೂ ಇದೆ. 3 ನಗೋಯ ವಿಭಾಗ: ಇಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆ, ಹತ್ತಿ, ಉಣ್ಣೆ, ವಿಮಾನ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣ–ಉಕ್ಕು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು ನಗೋಯ. 4 ಉತ್ತರ ಕೀಯೂಷೂ ವಿಭಾಗ: ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು. ಜಪಾನಿನ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾದವು. ಪ್ರತಿ ವಸತಿಯೂ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತದೆ. ಇವನ್ನು ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳು ಶೇಖರಿಸಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ದಿನಬಳಕೆಯ ಹಲವು ಸರಕುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ರೇಷ್ಮೆ ನೂಲು, ನೇಯ್ಗೆ, ಟೇಪ್, ರಿಬ್ಬನ್, ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ, ಬೊಂಬೆ,

ಕಾಗದ, ರಟ್ಟು, ಪೆನ್ಸಿಲ್, ಚಾಪೆ, ಮರದ ಚಪ್ಪಲಿ, ಪಿಂಗಾಣಿ ವಸ್ತುಗಳು, ಛತ್ರಿ, ಫ್ಯಾನ್, ಬೈಸಿಕಲ್, ವಿದ್ಯುದುಪಕರಣ ಮುಂತಾದವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗದ ಪದಾರ್ಥಗಳೇ ಇಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಅಂದವಾದ ಅಗ್ಗವಾದ ಹಲವು ಪದಾರ್ಥಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಮೀನು ಬಹುಜನರ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ. ಆಹಾರಕ್ಕೆ ಆಗಿ ಉಳಿದ ಮೀನನ್ನು ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜಪಾನಿನ ಸಮುದ್ರ ತೀರ ಅಂಕುಡೊಂಕಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳುಂಟು. ಅಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಉಷ್ಣೋದಕ ಮತ್ತು ಶೀತೋದಕ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಮೀನುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅನುಕೂಲಕರ. ಜಪಾನ್ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಜಪಾನ್ ಸರ್ಕಾರ ಮೀನುಗಾರರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ಜಪಾನಿನ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಇದು ಪರ್ವತಮಯ ದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ರಸ್ತೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವೂ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜಪಾನು ದ್ವೀಪಸಮೂಹಗಳ ದೇಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಆಂತರಿಕ ಸಾರಿಗೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಸಮುದ್ರದ ಮೂಲಕವೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ನೌಕಾಸಂಚಾರ ತೀವ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧಿಸಿದೆ.

ರಸ್ತೆಗಳು: ಜಪಾನಿನ ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆ ಪುರಾತನವಾದದ್ದು. ಟೊಂಕಗಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಐದು ಮುಖ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಇವುಗಳ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ ಸು. 2112 ಕಿಮೀ. ಈ ಮಾರ್ಗಗಳು ಮುಂದೆ ಮೇಜಿ ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ಆಧುನಿಕ ರಸ್ತೆಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಅಡಿಗಲ್ಲಾದುವು.

ನಗರಗಳೆಲ್ಲ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ಕಷ್ಟವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ರೈಲುಸಂಚಾರ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಹೆದ್ದಾರಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಡೆಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಜಪಾನಿನ ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಗಗಳಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಸ್ತೆಗಳು, ಪ್ರಿಫೆಕ್ಚರ್ (ಜಿಲ್ಲೆ) ರಸ್ತೆಗಳು, ಮುನಿಸಿಪಲ್ ರಸ್ತೆಗಳು ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣ ಹಾಗೂ ಹಳ್ಳಿ ರಸ್ತೆಗಳು.

ಜಪಾನ್ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ 1872ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಟೋಕಿಯೊದಿಂದ ಯೋಕಹಾಮದವರೆಗಿನ ರೈಲುಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. ಜಪಾನಿನ ಬಹುತೇಕ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಅದಕ್ಕೆ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳು ಕಾರಣ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಿ, ಖಾಸಗಿ ಈ ಎರಡೂ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಂದಲೂ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಿತು.

ನೌಕಾಸಾರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಬಹು ಮುಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೆಲವಾರು ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘ ತೀರ ಪ್ರದೇಶವುಂಟು. ದ್ವೀಪಗಳ ನಡುವಣ ಸಮುದ್ರಗಳು ನೌಕಾಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಜಪಾನ್ ದ್ವೀಪಸಮೂಹವಾದ್ದರಿಂದ ಜಲ ಸಾರಿಗೆಯೇ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲಕರ. ಅದರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರಗಳು ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ.

ಜಪಾನ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಮುಖ್ಯ ನೌಕಾ ನಿರ್ಮಾಣ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇಂದು ನೌಕಾನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಅದರ ನೌಕೆಗಳಿಗೆ ವಿದೇಶಿ ಬೇಡಿಕೆ ಗಮನಾರ್ಹ.

ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ವಿಮಾನ ಹಾರಾಟ 1910ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಜಪಾನಿನ ಮಿಲಿಟರಿ ವಿಮಾನಗಳು ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ 1914ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಸೈನ್ಯದ ವಿರುದ್ಧ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದವು. ಕ್ರಮಬದ್ಧ ನಾಗರಿಕ ವಿಮಾನ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ 1922ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಪ್ರಪ್ರಥಮ ವಿಮಾನ ಅಂಚೆ ಸೇವೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು 1925ರಲ್ಲಿ.

ಜಪಾನಿನ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳು: ಟೋಕಿಯೊ (ರಾಜಧಾನಿ) 28,447,000, ಓಸಾಕ 10,609,000, ಯೋಕಹಾಮ 4,000,000, ನಗೋಯ 3,377,000. ಇತರೆ ನಗರಗಳೆಂದರೆ: ಕೀಯೋಟೋ, ಕೋಬೆ, ಕೀಟಾ–ಕೀಯೂಷೂ, ಸಪ್ಪೋರೊ, ಕಾವಸಾಕಿ, ಸಾಕೈ, ಆಮಗಸಾಕಿ, ಹಿರೋಷಿಮ, ಚೀಬ, ಕೂಮಮೋಟೊ, ನಾಗಸಾಕಿ, ಷಿಜ್ವೋಕ, ಹಿಮೆಜಿ ಮತ್ತು ಕಾಗಷೀಯ

ಜಪಾನಿನ ನಾಣ್ಯ ಯೆನ್. ಒಂದು ಯೆನ್‌ಗೆ 100 ಸೆನ್, 1,000 ರಿನ್. ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಅಳತೆ ತೂಕ ಪದ್ಧತಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಜೂಡೋ, ಸೂಮೋ (ಜಪಾನಿ ಕುಸ್ತಿ) ಮತ್ತು ಕೆಂಡೋ (ಕತ್ತಿವರಸೆ) ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬಂದ ಕ್ರೀಡೆಗಳು. ಬೇಸ್‌ಬಾಲ್, ಈಜು, ಸ್ಕೀಯಿಂಗ್, ಟೇಬಲ್‌ಟೆನಿಸ್ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಆಟಗಳು. ಗಾಲ್ಫ್ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. 1964ರಲ್ಲಿ ಟೋಕಿಯೊದಲ್ಲಿ ಒಲಿಂಪಿಕ್ ಕ್ರೀಡೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. 1972ರಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಒಲಿಂಪಿಕ್ ಕ್ರೀಡೆಗಳು ಸಪ್ಪೋರೋದಲ್ಲಿ ನಡೆದವು.

ಜಪಾನು ಕಚ್ಚಾ ಹತ್ತಿ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಉಣ್ಣೆ, ಬೀಡು ಕಬ್ಬಿಣ, ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಮತ್ತು ರಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬಟ್ಟೆ, ರೇಷ್ಮೆ, ರೇಯಾನ್, ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳು, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ಮತ್ತು ಹದ ಮಾಡಿದ ಮೀನು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ.

ಶಿಕುಂಜು, ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಮೌಂಟ್ ಫ್ಯೂಜೀ

ಬ್ಯಾಂಕು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಹಣಕಾಸು : ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳನ್ನು ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಐರೋಪ್ಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರೂ ಅವನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. 1882ರಲ್ಲಿ ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್‌ನ ಕೇಂದ್ರ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಆಫ್ ಜಪಾನ್ ಎಂಬ ಕೇಂದ್ರ ಬ್ಯಾಂಕನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ಬಂಡವಾಳ ಪಡೆದಿದ್ದ ಕೂಡು ಬಂಡವಾಳ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳೇ ನೋಟು ಚಲಾವಣೆಯನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆದರೆ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಆಫ್ ಜಪಾನ್ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಅನಂತರ ಅದಕ್ಕೆ ನೋಟು ಚಲಾವಣೆಯ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೇಂದ್ರ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಕಾರ್ಯಭಾರಗಳನ್ನು ವಹಿಸಲಾಯಿತು. 1885ರಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರತಿಭೂತಿಗಳ ಆಧಾರವುಳ್ಳ ಪರಿವರ್ತನೀಯ ನೋಟು ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಕೆಲವು ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳ ಅನಂತರ 1950ರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ನೋಟುಗಳ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿತು. ಅದನ್ನು ಮೀರಿದಾಗ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೋಟುಗಳ ಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಹಣದ ಉಬ್ಬರವನ್ನು ತಡೆಯುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಜಪಾನಿನ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಐರೋಪ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಂತೆ ಮಿಶ್ರ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿವೆ. ಇದರಿಂದ ನಾನಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ವಿಶೇಷ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. **(ಡಿ.ಎಸ್.ಜಿ.)**

ಜಭೂತಿ: ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಹಿಂದೆ ಇದನ್ನು ಫ್ರೆಂಚ್ ಸೋಮಾಲಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನ ಅಫ್ಲಾಕ್ಸ್ ಮತ್ತು ಇಸ್ಸಾಸ್ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಇದು 1977 ಜೂನ್ 26 ರಂದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಯಿತು. ಇದು ಇಥಿಯೋಪಿಯ ಹಾಗೂ ಸೋಮಾಲಿಯ ನಡುವಿನ ಕೆಂಪು ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಏಡೆನ್ ಕೊಲ್ಲಿ, ಆಚೆಗೆ ಅರೇಬಿಯ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದಿಂದ ಸು. 20 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ಹೊಂದಿದೆ.

ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ $10^0 55'–12^0 45'$ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತು $41^0 40'–43^0 25'$ ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಜಭೂತಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. 23000 ಚ.ಕಿಮೀ ಭೂಭಾಗ, 20 ಚ.ಕಿಮೀ (0.09%) ಜಲಭಾಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 476703 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಜಭೂತಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 395000 (2002).

1967 ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಈ ಭಾಗವನ್ನು (ಅಫಾಕ್ಸ್ + ಇಸ್ಸಾಸ್) ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗಡಿಭಾಗ ಎಂದು ಸಾರಿ ತನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. ಅನಂತರ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಜನರು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಈ ಜನರು ಅರಬ್ಬರ ಜೊತೆ ವಾಣಿಜ್ಯ – ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಮತ್ತು ಸಂಬಂಧಗಳಿಂದ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಶತಮಾನಗಳಿಗೂ ಹಳೆಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸೋಮಾಲಿ ಭಾಗವಾದ ಜಭೂತಿ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಸೇವಾಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು (ಸರ್ವಿಸ್ ಆಕ್ಟಿವಿಟೀಸ್). ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅರ್ಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಈ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರ ಹೊಂದಿರುವ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸ್ಥಾನ ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿದೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದ 2/3 ರಷ್ಟು ಜನ ನಗರವಾಸಿಗಳು, ಉಳಿದವರು ಅಲೆಮಾರಿಜನ, ಅತಿಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯಿಂದಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ, ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿ ಮಾತ್ರ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಜಭೂತಿ ಮುಕ್ತ ವಾಣಿಜ್ಯವಲಯವಾಗಿದೆ – ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸೇವೆ –ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಈ ರಾಷ್ಟ್ರ ಒದಗಿಸುವ ಮೂಲಕ

ತನ್ನ ಅರ್ಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬಂದರು ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹಡಗಿನಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹಡಗಿಗೆ ಹೊತ್ತು ತಂದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ವರ್ಗಾಯಿಸುವುದು, ಇಂಧನ ಪೂರೈಸುವುದು, ಪದಾರ್ಥಗಳ ಶುಭ್ರತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದು, ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಮೊದಲಾದ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆ.

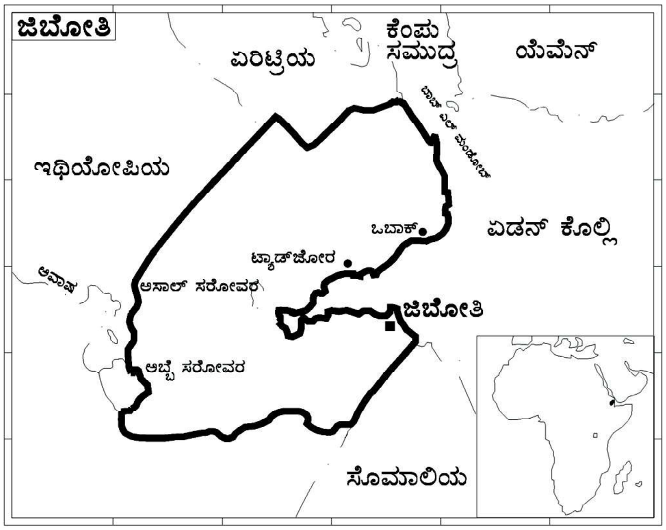

ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆರಳೆಣಿಕೆಯಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಧನಸಹಾಯದ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಿರುದ್ಯೋಗದ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 45 ರಷ್ಟು ಇರುವುದರಿಂದ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ತೊಡಕಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಣದುಬ್ಬರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕರೆನ್ಸಿ ಜಬೂತಿ ಫ್ರಾಂಕ್ ಹಾಗು ಯು.ಎಸ್. ಡಾಲರ್.

ತಲಾವರು ಆದಾಯ, ಉಪಭೋಗ ಮತ್ತು ಬಳಕೆಯು ತೀವ್ರ ಕುಸಿತಕ್ಕೊಳಗಾಗಿದೆ. ಕಳೆದ 7 ವರ್ಷಗಳಿಂದ ತಲಾವರು ಆದಾಯ ಶೇ. 35 ರಷ್ಟು ಇಳಿಕೆಯಾಗಿದೆ – ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಳ, ದಂಗೆ, ಅಂತರ್ಯುದ್ಧ, ಸತತವಾಗಿ ನಿರಾಶ್ರಿತರ ಆಗಮನ – ಇಥಿಯೋಪಿಯ ಹಾಗೂ ಎರಿಟ್ರಿಯಾಗಳೊಂದಿಗಿನ ಕದನ, ಆರ್ಥಿಕ ದುರ್ಬಲತೆ, ದೀರ್ಘಕಾಲದಿಂದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರಿಯ ಹಣಕಾಸು ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ಸಾಲಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆ ದೊರೆಯದಿರುವುದು ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ.

ಸಮಾಜ: ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಎರಡು ಪ್ರಧಾನ ಗುಂಪುಗಳನ್ನಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇಸ್ಸಾ ಅಥವಾ ಸೋಮಾಲಿ ಜನ– ಇವರು ಶೇ. 60 ರಷ್ಟು ಮತ್ತು ಅಫಾರ್ ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 35 ರಷ್ಟು. ಉಳಿದ ಶೇ. 5 ರಷ್ಟು ಯುರೋಪಿಯನ್ (ಫ್ರಾನ್ಸ್ + ಇಟಲಿ), ಅರಬ್ಬರು, ಮತ್ತು ಇಥಿಯೋಪಿಯನ್ನರು. 1990 ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಈ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳೇ ಕಾರಣ.

ಸೋಮಾಲಿಯದ ಪ್ರಧಾನ ವರ್ಗವೇ ಇಸ್ಸಾ ಜನ, ಇವರೇ ಜಭೂತಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಜನಸಂಖ್ಯೆ. ಇವರದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗುಂಪು. ಇವರಲ್ಲಿ ಗಡಬೊರ್‌ಸಿ ಮತ್ತು ಇಸ್ಸಾಕ್, ದಿರ್ ವರ್ಗದ ಉಪಪಂಗಡ. ಇದು ಮಾಹಿ, ದಿರ್, ಮೊಹಮ್ಮದ್ ಹಿನಿಫ್, ಧಿರಿ ಪಂಗಡಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಜಭೂತಿ ಸೋಮಾಲಿ ಜನರು ಇಥಿಯೋಪಿಯ ಸೋಮಾಲಿ ಪ್ರದೇಶದವರು ಹಾಗೂ ಇವರು ಉತ್ತರ ಸೋಮಾಲಿಯಿಂದ ಬಂದವರು ಇವರೆಲ್ಲಾ ಮುಸ್ಲಿಂ ಧರ್ಮದವರು – ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರು ಅಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯಾತರು. ಆರೋಗ್ಯ ಶುಭ್ರತೆ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರ ತುಂಬಾ ಹಿಂದುಳಿದಿದೆ.

ರಾಜಕೀಯ: ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಗಳು ಸಚಿವ ಸಂಪುಟವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಸಚಿವರನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ನೇಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್‌ನ್ನು ಚೇಂಬರ್ – ಡಿಸ್ – ಡೆಪುಟಿಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಪುಟವು 65 ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ 5 ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಚುನಾಯಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಜಭೂತಿಯನ್ನು ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕವಾಗಿ 5 ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನಾಗಿ ಮತ್ತು ಒಂದು ನಗರವನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ: ಆಲಿ ಸಾಬಿಚ್ ಪ್ರದೇಶ, ಆರ್ಟ ಪ್ರದೇಶ, ದಿಖ್ಖಿಲ್ ಪ್ರದೇಶ, ಜಭೂತಿನಗರ, ಓಬಾಕ್ ಪ್ರದೇಶ, ಟಡ್‌ಜೂರ್ಹ ಪ್ರದೇಶ.

ಭಾಷೆ: ಇಲ್ಲಿನ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆ ಫ್ರೆಂಚ್ ಹಾಗೂ ಅರೇಬಿಕ್. ಸ್ಥಳೀಯ ಭಾಷೆಗಳಾದ ಅಫಾರ್ ಹಾಗೂ ಸೋಮಾಲಿಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಆಂಗ್ಲಭಾಷೆಯನ್ನು ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು, ಫಲಹಾರ ಮಂದಿರ ಮಾಲೀಕರು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಜಮೈಕ: ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವತಂತ್ರ ದ್ವೀಪ. ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕ್ಯೂಬ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೈಟಿ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಉ.ಅ. $17^0 43'$ ಮತ್ತು $18^0 32'$ ಹಾಗೂ ಪ.ರೇ. $76^0 11'$ ಮತ್ತು $78^0 21'$ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಸು. 235 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಿರುವ ಇದರ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 10991 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2731832 (2001). ರಾಜಧಾನಿ ಕಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ (538100).

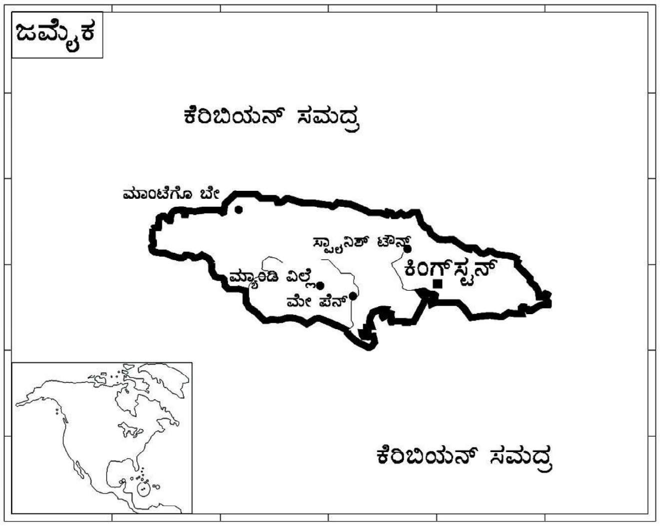

ಜಮೈಕದ ಬಹುಪಾಲು ಪ್ರದೇಶ ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈಶಾನ್ಯದ ಬ್ಲೂ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಬ್ಲೂ ಪರ್ವತದ ಎತ್ತರ 2256 ಮೀ. ಇದರ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಜಾನ್ ಕ್ರೌ (ಬ್ಲೇಕ್) ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಇದು ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ತಪ್ಪಲು ಪ್ರದೇಶ ಜಮೈಕದ $^3/_4$ ಭಾಗ ಸುಣ್ಣ ಶಿಲೆಗಳ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ದಿಣ್ಣೆಗಳು, ಕೊಳ್ಳಗಳು ಹಾಗೂ ಇಂಗುಕುಳಿಗಳು (ಸಿಂಕ್ ಹೋಲ್ಸ್) ಉಂಟು. ದಟ್ಟನೆಯ ಹಸುರು ಕಾಡು ಆವರಿಸಿದ ಜಾನ್ ಕ್ರೌ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಝರಿಗಳು, ನದಿಗಳು, ನೀರಿನ ಬುಗ್ಗೆಗಳು ಇವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳನ್ನೂ ಬಿಸಿನೀರಿನ ಬುಗ್ಗೆಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಜಮೈಕದ ಬಹುಪಾಲು ನದಿಗಳು ಚಿಕ್ಕವು. ಪೋರ್ಟ್ ಮರ್‍ಯಾಂಟ್, ಕಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್, ಓಲ್ಡ್ ಹಾರ್ಬರ್, ಮಾಂಟೀಗೋ ಬೇ, ಫ್ಯಾಲ್‌ಮತ್, ಪೋರ್ಟ್ ಆಂಟೆನಿಯೋ–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬಂದರುಗಳು.

ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಜಮೈಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳುಂಟು. ಸಮುದ್ರ ಪಾತಳಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ ಇದ್ದರೆ ಎತ್ತರದ ಉತ್ತರ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣ ಇದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 26.7^0ಸೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 100 ಸೆಮೀ. ಆದರೆ ಉತ್ತರ ತೀರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರದ ವರೆಗೆ ಮಳೆಯ ಪರಿಮಾಣ ಬಲು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ಲೂ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 500 ಸೆಮೀ. ಆದರೆ, ದಕ್ಷಿಣದ ಕಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಕೇವಲ 800 ಸೆಮೀ. ಮೇ–ಅಕ್ಟೋಬರ್ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಕಾಲ. ಆಗಸ್ಟ್–ನವಂಬರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಚಂಡಮಾರುತ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ಜಮೈಕ ಅನೇಕ ಸಲ ಇದಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗಿದೆ.

ಜಮೈಕದಲ್ಲಿಯ ಬಹುಪಾಲು ಕಾಡನ್ನು ಕಡಿದುಹಾಕಲಾಗಿದೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕಾಡು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಿದಿರು, ಎಬೊನಿ, ಮಹಾಗನಿ, ಕರಿಮರ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಣನಾಡಿನ ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಈಗ ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತೆ ಕಾಡು ಬೆಳೆಸುವುದರ ಕಡೆ ಗಮನವೀಯುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಸು. 500 ಎಕರೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಡನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪೈನ್, ನೀಲಗಿರಿ, ದೇವದಾರು ಮತ್ತು ಮಹಾಗನಿ ಗಿಡಗಳನ್ನು ನೆಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕಾಡುಹಂದಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವೇ ಮೂಲವಾಸಿ ಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲೊಂದು, ಇಲ್ಲಿಯ ಬಹುಪಾಲು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಐರೋಪ್ಯ ವಲಸೆಗಾರರೊಂದಿಗೆ ಬಂದವು. ಉರಗಗಳು, ಹಲ್ಲಿಗಳು ಅಪಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಹಕ್ಕಿಗಳಿಗಂತೂ ಕೊರತೆಯೇ ಇಲ್ಲ.

ಗಣಿ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಜಮೈಕ ತುಂಬ ಪ್ರಮುಖವಾದ ದೇಶ. ಪ್ರಪಂಚದ ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಅದಿರಿನ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ನಿಕ್ಷೇಪ ಇರುವುದು ಇಲ್ಲಿಯೇ. 1963ರಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿನ ಒಟ್ಟು ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಜಮೈಕದ ಪಾಲೇ ಶೇ. 25 ಆಗಿತ್ತು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಕೆನಡದ ಕಂಪನಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪಾಲು ಹೊಂದಿವೆ. 1952ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಬಾಕ್ಸೈಟಿನ ರಫ್ತು ಪ್ರಾರಂಭವಾದರೂ ಇಂದು ಈ ಉದ್ಯಮವೇ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಜಿಪ್ಸಮ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಅದಿರು. ಬ್ಲೂ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಅಮೃತಶಿಲೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣ ಹಾಗೂ ತೈಲ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ: ಭಾರತದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. G.C. 32°17′–36°58′. ಪೂ.ರೇ. 73°26′–80°30′ ವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಚಲಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಪಂಜಾಬ್‌ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಟಿಬೆಟ್ ಮತ್ತು ಚೀನ, ಹಾಗೂ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಸುತ್ತುವರೆದಿವೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,22,236 ಚ.ಕಿಮೀ (ಇದರಲ್ಲಿ 78,114 ಚ.ಕಿಮೀ ಹುಂಜಾ–ಗಿಲ್ಗಿಟ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ನ್ಯಾಯಬಾಹಿರವಾಗಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. 5,180 ಚ.ಕಿಮೀ ಅಕ್ಸಾಯ್‌ಚಿನ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಚೀನ ದೇಶಕ್ಕೆ ನೀಡಿದೆ ಜೊತೆಗೆ ಭಾರತದ 37,555 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ನ್ಯಾಯಬಾಹಿರವಾಗಿ ಚೀನ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,00,69,987 (2001). ರಾಜಧಾನಿ ಶ್ರೀನಗರ, ಜಮ್ಮು ಚಳಿಗಾಲದ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ.

ಭೂವಿಜ್ಞಾನ : ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಆರ್ಷೇಯ ಕಲ್ಪದ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಡಿ.ಎನ್. ವಾಡಿಯ ಅವರು ಸಲ್ಕಲ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯ ಎಂದು ಹೆಸರು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇವು ಪಿರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಮತ್ತು ನಂಗಪರ್ಬಾತ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಇವು ಸ್ಲೇಟು, ಫಿಲ್ಲೈಟ್, ಬೆಣಚುಶಿಲೆ, ಅಭ್ರಕ ಸಿಸ್ಟ್, ನೈಸ್, ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಡಾಲೊಮೈಟುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಹಿಮಾಲಯದ ಭೂಚಲನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಇವು ಮಡಿಚಿ ಮಡಿಕೆಗಳಾಗಿ, ಕಿರಿಯ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಪರ್ಮೊಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಚಾಚಿವೆ. ಇವು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಂತಸ್ಸರಣ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಅಧಿಕ ಮಟ್ಟದ ರೂಪಾಂತರವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ಲೇಟುಗಳಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಡೋಗ್ರಾ ಸ್ಲೇಟುಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ಕಡಪ ಮತ್ತು ವಿಂಧ್ಯನ್ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಸರಿಸಮಾನವಾದ ಪುರಾಣಕಲ್ಪದ ಶಿಲೆಗಳು. ಲಿಡ್ಡರ್ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಶಾಮ್ಸ್– ಅಬಾರಿ ಪ್ರದೇಶದ ಹುಂಡವಾರ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ, ಡೋಗ್ರಾ ಸ್ಲೇಟುಗಳ ಮೇಲೆ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲ್ಪದ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ತಳದಲ್ಲಿ ಜೇಡುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಬೆಣಚುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಎರೆಹುಳುಗಳ ಜಾಡುಗಳು ಇವೆ. ಇವು ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದ ಆದಿಕಾಲದವು. ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಟ್ರೈಲೊಬೈಟ ಮತ್ತು ಬಾಹುಪಾದಿ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಇವು ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಅಂತ್ಯ ಕಾಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಇವು ಸ್ಪಿಟಿ ಮತ್ತು ಸಾಲ್ಟ್ ರೇಂಜ್ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹೋಲದೆ, ಚೀನ ಮತ್ತು ಪರ್ಷಿಯದ ಪ್ರಾಣಿ ವರ್ಗವನ್ನು ಹೋಲುವುವು. ಆರ್ಡೋವಿಯನ್ ಯುಗದ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯ ಕೆಲವೇ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವ ಅವಶೇಷಗಳಿಲ್ಲ. ಸೈಲೂರಿಯನ್ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳು ಲಿಡ್ಡರ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ವಿಮುಖ ಮಡಿಕೆಯಾಗಿ ಹೊರಕಾಣಿಸಿವೆ. ಇವು ಮರಳು ಮಿಶ್ರ ಜೇಡುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಹಳದಿ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, ಶಿಲಾಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಆರ್ಡೋವೀಸಿಯನ್ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹೋಲಿದರೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾದ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಈ ಕಾಲದ ಜೀವರಾಶಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವ ಭಾರತದ ಕೆಲವೇ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು. ಆರ್ಥಿಸ್, ಸ್ಟ್ರೋಪೊಮೀನ ಮುಂತಾದ ಬಹುಪಾದಿಗಳು, ಹವಳಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ರೈನಾಯಿಡುಗಳು ಈ ಶಿಲಾ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಮುಖ್ಯ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳು. ಈ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯದ ಮೇಲೆ ಗಡಸು ಸ್ವಭಾವದ ಜೀವ್ಯವಶೇಷರಹಿತ ಬಿಳಿ ಬೆಣಚು ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಮುತ್ ಬೆಣಚುಶಿಲೆಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಪಿಟಿ ಪ್ರದೇಶದ ಮುತ್ ಬೆಣಚುಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಶಿಲಾಪೇರಿಕೆಯ ಕ್ರಮದಿಂದ ಇವು ಭಾಗಶಃ ಸೈಲೂರಿಯನ್ ಅಂತ್ಯಕಾಲ ಮತ್ತು ಡಿವೋನಿಯನ್ ಯುಗದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಲಿಡ್ಡರ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಮುತ್ ಬೆಣಚುಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಿವೆ. ಇವನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು. ಇದರ ಕೆಳಭಾಗ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಿರಿಂಗೋಥೀರಿಸ್ ಬಹುಪಾದಿಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸಿರಿಂಗೋಥೀರಿಸ್ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಮೇಲ್ಭಾಗಕ್ಕೆ ಫೆನೆಸ್ಟೆಲಾ ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇವೆರಡರ ಮಧ್ಯೆ ಜೀವ್ಯವಶೇಷರಹಿತ ಪದರುಗಳಿವೆ. ಜೀವ್ಯವಶೇಷರಹಿತವಾದ ಈ ಪದರಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸ್ಪಿಟಿ ಪ್ರದೇಶದ ಲಿಪಾಕ್ ಮತ್ತು ಪೊ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲೆಗಳು.

ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗವಾದ ಬಳಿಕ ಒಂದು ಮಹಾಪ್ರಳಯವಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಹರ್ಸೀನಿಯನ್ ಪ್ರಳಯ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಭೂಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ತಂದು, ಅದನ್ನು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯ ಮೊದಲು ಸ್ಫೋಟಕ ರೀತಿಯದಾಗಿತ್ತು. ಶಿಲಾಚೂರುಗಳು ಉಗುಳುವಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ, ಈ ಕಾರ್ಯ ಪರ್ಮಿಯನ್ ಯುಗದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರಗತಿ ಮುಟ್ಟಿದ ಬಳಿಕ, ಕ್ರಮೇಣ ಇಳಿಮುಖವಾಯಿತು. ಒಂದು ಕಡೆ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಸಾಗರಾಕ್ರಮಣವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜ ಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಗರಜನಿತ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಪಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಗೋಂಡ್ವಾನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಇವೆ. ಸ್ಫೋಟಕವಸ್ತುಗಳಿಂದಾದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೆ ಅಗ್ಲಾಮರಿಟಿಕ್ ಸ್ಲೇಟುಗಳೆಂದೂ ಶಿಲಾರಸದಿಂದಾದವುಗಳಿಗೆ ಪಂಜಾಲ್ ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಪಂಜಾಲ್ ಟ್ರ್ಯಾಪುಗಳು ಹಸುರು ಅಥವಾ ಊದಾ ಬಣ್ಣದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾ ವಿಧಗಳ ಭಿನ್ನ ಒಳರಚನೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಂಡಿಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದಾಗಿವೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಕೆಲವೆಡೆ ಗ್ಲಾಸಾಪ್ಟರಿಸ್ ಇಂಡಿಕ ಮತ್ತು ಗಂಗಮಾಪ್ಟರಿಸ್ ಕಾಶ್ಮೀರೆನ್ಸಿಸ್ ಎಂಬ ಸಸ್ಯಾವಶೇಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಗಂಗಮಾಪ್ಟರಿಸ್ ಪದರುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಅಂತ್ಯ ಮತ್ತು ಪರ್ಮಿಯನ್ ಆದಿಕಾಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆರ್ಕಿಗೋಸಾರಸ್ ಆರ್ನಾಟಸ್ ಎಂಬ ದ್ವಿಚರ ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಆಮ್ಲಿಪ್ಟರಸ್ ಮೀನುಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಝೀವಾನ್ ಮತ್ತು ಬಾರುಸ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಟೊರೆಟಿಫೋರ ಆಮ್ಪ ಮುಂತಾದ ಬ್ರಯೊಜೋವ ಮತ್ತು ಪರ್ಮಿಯನ್ ಯುಗದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಾಹುಪಾದಿಗಳು ಮತ್ತು ಹವಳಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಾಗರಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಸಾಲ್ಟ್ ರೇಂಜಿನ ಪೊಡಕ್ಟಸ್ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯದ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲೆಗಳು.

ಕಾಶ್ಮೀರ ಹಜಾರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಡೋಗ್ರಾ ಸ್ಲೇಟುಗಳ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಶಿಲೆಗಳ ಕೆಳಗೆ ಜೀವ್ಯವಶೇಷರಹಿತ ಶಿಲಾರಾಶಿ ಇದೆ. ಇವನ್ನು ಜೀವ್ಯವಶೇಷರಹಿತ ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವಕಲ್ಪ ಶಿಲೆಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ನಿಕ್ಷೇಪ ಗುಂಡುಶಿಲೆ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ತಾನಕ್ಕಿ ಗುಂಡು ಶಿಲೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ಕೆಳಗಿರುವ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ತನವಾಲ್ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ವಯಸ್ಸನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಇವು ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದಿಂದ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಮಧ್ಯಕಾಲದವರೆಗಿನ ಯಾವ ಕಾಲವನ್ನಾದರೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಬಹುದು. ತಾನಕ್ಕಿ ಗುಂಡುಶಿಲೆಯ ಮೇಲೆ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಡಾಲೊಮೈಟುಗಳಿವೆ. ಇದನ್ನು ಇನ್ಫ್ರಟ್ರಯಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಭೂಕಡಿತದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡು ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನೀಲಿ ಮತ್ತು ಬೂದುಬಣ್ಣದ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಡಾಲೋಮೈಟುಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಶಿಲೆಗಳು. ಅವು 915 ಮೀ ಸಂಚಯಿಸಿ ಸ್ಪಿಟಿ ಪ್ರದೇಶದ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಶಿಲೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ದಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಮೀರಿಸಿವೆ. ಆದರೆ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಸಿಂಧ್, ಲಿಡ್ಡರ್ ಮತ್ತು ವಾರ್ಡ್ವಾನ್ ಕಣಿವೆಗಳು. ಗುರೈಲ್ ಮತ್ತು ಲಡಾಕ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಪೀರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಮತ್ತು ಹಜಾರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ.

ಕಾಶ್ಮೀರ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳು ಅತಿ ವಿರಳ. ಪಿರ್‌ಪಂಜಾಲ್ ಪ್ರದೇಶದ ಬನಿಹಾಲ್ ಮತ್ತು ಲಡಾಕ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಸ್ತೋಮದ ಮೆಗಲೊಂಡಾನ್ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಯ ಸಂಚಯನ ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದ ಆದಿಕಾಲಕ್ಕೂ (ಲಯಾಸಿಕ್) ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ಸ್ಪಿಟಿ ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಿವೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಕ್ರೋಕೆಫಲಸ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಮ್ಮೊನೈಟುಗಳೂ ಅವಿಕ್ಯುಲ, ಪೆಕ್ಟೆನ್, ಸೆರಿತಿಯಮ್, ನರಿನಿಯ ಮುಂತಾದ ಕಪ್ಪೆಚಿಪ್ಪುಗಳೂ ಇವೆ. ಹಜ್ಹಾರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜುರಾಸಿಕ್ ನಿಕ್ಷೇಪದ ಎರಡು ಮುಖಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಶಿಲಾ ಸಂಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಿಟಿ ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ತೀರ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು. ಇವು ಸಾಲ್ಟ್ ರೇಂಜ್ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳು ಅತಿವಿರಳವಾದರೆ, ಕ್ರಿಟೇಷಸ್‌ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ವಿರಳ, ಗ್ರಾಫಿಯ ವೆಸಿಕ್ಯುಲೋಸವಿರುವ ಶಿಲೆಗಳು ಬುರ್ಜಿಲ್, ಡ್ರ್ಯಾಸ್, ಲಡಾಕ್ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವುದು ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಶಿಲೆಗಳು ಇರುವಿಕೆಯ ಕುರುಹು. ಈ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾನೈಟು. ಗ್ಯಾಬ್ರೊ ಮತ್ತು ಪೆರಿಡೊಟೈಟುಗಳು ಅಂತಸ್ಸರಣವಾಗಿರುವುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿ. ಗ್ರಾನೈಟು ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಮೂರು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಾನೈಟು ನವಜೀವಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಂಡಿತೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದವಾದಂತಾಯಿತು. ಲಡಾಕಿನಲ್ಲಿ ಪೆರಿಡೊಟೈಟ್ ಮತ್ತು ಗ್ಯಾಬ್ರೊಗಳ ಅಂತಸ್ಸರಣದಿಂದ ಕ್ರೋಮೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಿವೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯೂ ನಡೆದಿದೆ. ಹಜ್ಹಾರ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಯುಗದ ಗುಯಮಲ್ ಮರಳುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಿಮ್ ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಮ್ಮೊನೈಟುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಇವು ಮತ್ತು ಇಯೋಸೀನ್ ಶಿಲೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪ ಅನನುರೂಪತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಿಸಿದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೆಲ್ಲ ಭೂಚಲನೆಗೊಳಗಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳಾಗಿ ಮೇಲೋಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟವು. ಈ ಕಾರ್ಯ ಇಯೋಸೀನ್ ಯುಗದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರದ ನೀರು ಟಿಬೆಟ್, ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಸಿಂಧ್–ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಮ್–ಮಯನ್ಮಾರ್ ಖಾರಿಗಳ ಮೂಲಕ ನಿರ್ಗಮಿಸಿತು. ಆದರೆ ಇದು ಲಡಾಕ್, ಹುಂಡೆಸ್, ಕುಮಾಯೂನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸರೋವರಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಯೋಸೀನ್ ಯುಗದ ಆದಿ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಕಾಲಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ರಾಣಿಕೋಟ್ ಮತ್ತು ಲಾಕಿ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳು ಕೋಹಟ್‌ನಿಂದ ಹಜ್ಹಾರ ಪರ್ವತ, ಕಾಶ್ಮೀರಗಳ ಮೂಲಕ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳ ಮಂಡಿಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ತಿರುಗಿ ಪೀರ್‌ಪಾಂಜಾಲ್‌ವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿವೆ. ರಾಣಿಕೋಟ್ ಶಿಲೆಗಳು ನಮ್ಮುಲಿಟಿಕ್ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಯಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಪರ್ವತಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಇಂಗಾಲಯುಕ್ತ ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಲಾಕಿಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲೆಗಳು. ಪಿರ್ ಪಂಜಾಲ್‌ಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸಿಮ್ಲಾಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ಸುಬತು ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಇವು ಇಯೋಸೀನ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಎರಡನೆಯ ಮುಖ. ಕಾಶ್ಮೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಲಿಗೋಸೀನ್ ಕಾಲದ ಶಿಲೆಗಳು ಸಂಚಯಿಸಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಮುಂದಿನ ಶಿಲೆಗಳು ಜಮ್ಮು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇಯೋಸೀನ್ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಊದಾ ಬಣ್ಣದ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳು ಅನನುರೂಪವಾಗಿ ನಿಕ್ಷೇಪಿಸಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಮ್ ಜಾತಿ ಮರಗಳ ಎಲೆಗಳು, ಸಬಲ್ ಮೇಜರ್ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಇವು ಇಯೋಸೀನ್ ಯುಗದ ಆದಿಕಾಲದವು. ಇವನ್ನು ಮುರ್ರಿ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಮಯೋಸೀನ್ ಆದಿಕಾಲದ ಬಳಿಕ ಹಿಮಾಲಯದ ಮೇಲೊಗೆತದ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಹಂತ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಿಸಿದ್ದ ನಿಕ್ಷೇಪ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆದ್ದಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಈ ಪರ್ವತಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅವುಗಳ ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಅಗಲದ ತಗ್ಗು ಉಂಟಾಯಿತು. ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿದ ನದಿ ಮತ್ತು ಉಪನದಿಗಳು ಈ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಥಿಲೀಕರಿಸಿದ ಮೆಕ್ಕಲನ್ನು ಈ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಒಯ್ದು ಹರಡಿದುವು. ಈ ಕಾರ್ಯ ಮಯೋಸೀನ್ ಮಧ್ಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸೀನ್ ಯುಗದ ಆದಿಯವರೆಗೆ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಶಿವಾಲಿಕ್ ಶಿಲಾ ಸಮುದಾಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ಜಮ್ಮು ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 38 ಕಿಮೀ ಅಗಲದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಇವು ಶಿಲಾರಚನೆ, ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳು ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಾದರಿ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿವಾಲಿಕ್ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿಭಜಿಸಲಾಗಿದೆ :

ಮೇಲಣ ಶಿವಾಲಿಕ್ : 1830 ಮೀ ಗುಂಡುಶಿಲೆ, ಗ್ರೀಟ್; ಮರಳು ಮತ್ತು ಜೇಡು

ಮಧ್ಯ ಶಿವಾಲಿಕ್ : 1830 ಮೀ ಬೂದು ಮರಳು ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಜೇಡು ಶಿಲೆಗಳು

ಕೆಳ ಶಿವಾಲಿಕ್ : 1525 ಮೀ ಕಂದು ಮರಳು ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಜೇಡು ಶಿಲೆಗಳು

ಈ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯದ ವೈವಿಧ್ಯವೆಂದರೆ, ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಹೇರಳವಾದ ಬೆನ್ನೆಲುಬುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳ (ಸ್ತನಿಗಳ) ಅವಶೇಷಗಳು. ಮಾಸ್ಟಡಾನ್ (ವಂಶನಷ್ಟ ಆನೆ) ಆನೆ, ಜಿರಾಫೆ, ಒಂಟೆ, ಕುದುರೆ, ನೀರಾನೆ, ಖಡ್ಗಮೃಗ, ಜಿಂಕೆ , ಕಪಿ, ಆಮೆ–ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ.

ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸೀನ್ ಕಾಲದ ಶಿಲಾವರ್ಗ ನದಿ, ಸರೋವರ ಮತ್ತು ನೀರ್ಗಲ್ಲು ನದೀ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಕರೆವ ಶಿಲೆಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 13–26 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಿದ್ದು, ಸೋಪ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಬಾರಾಮುಲದಲ್ಲಿ 80 ಕಿಮೀ ಅಗಲ ಇವೆ. ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ನೀಲಿ, ಬೂದು ಮತ್ತು ಕಾಕಿ ಬಣ್ಣದ ದುಂಡು ಮರಳು, ಅರೆಗಟ್ಟಿಯಾದ ಗುಂಡುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ನೀರ್ಗಲ್ಲು ನದಿಯ ಮುರುಕಲು ಗುಪ್ಪೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಪದರಗಳೂ ಇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತೀವ್ರ ಶೀತವಾಯು ಗುಣಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಸಾಕಷ್ಟು ಸಸ್ಯನಿಬಿಡವಾದ ಕಾಲಗಳೂ ಇದ್ದುವೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದು. ತೀವ್ರ ಶೀತವಾಯುಗುಣವಿದ್ದ ಕಾಲಗಳನ್ನು ನೀರ್ಗಲ್ಲುಯುಗಗಳೆಂದೂ ಮತ್ತು ತೇವಭರಿತ ಉಷ್ಣವಾಯು ಗುಣವಿದ್ದ ಕಾಲಗಳನ್ನು ಅಂತರ ನೀರ್ಗಲ್ಲುಯುಗಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಡಿ.ಟೆರ್‍ರಾರವರು ನಾಲ್ಕು ಕಾಲಗಳ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ನದಿ ಮುರುಕಲು ಗುಪ್ಪೆಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಕರವಾ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿರುವುದನ್ನೂ ವರದಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಇಡೀ ರಾಜ್ಯ ಬಹುತೇಕ ಪರ್ವತಮಯ. ದಕ್ಷಿಣದ ಹೊರ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೈದಾನವುಂಟು. ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರದೇಶ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಮೂರು ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಮನೆಯಂತಿದೆ. ಶಿವಾಲಿಕ್ ಮತ್ತು ಹೊರಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಜಮ್ಮು ಪ್ರದೇಶ ಇದರ ಮೊದಲ ಅಂತಸ್ತು. ಮಧ್ಯ ಹಿಮಾಲಯದ ಎತ್ತರ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಎರಡನೆಯ ಅಂತಸ್ತು. ಅಂಡಾಕಾರದ ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿವೆ. ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯಿಂದಾಚೆಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲೂ ಮಹಾಹಿಮಾಲಯ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಗಿಲ್ಗಿಟ್ ಮತ್ತು ಲಡಾಕ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 4500 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲೂ ಜನವಸತಿಯಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಜನವಸತಿ ಪ್ರದೇಶ.

ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಏಳು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

1 ಹೊರ ಮೈದಾನ: ಪಂಜಾಬಿನ ಝೀಲಮ್, ಗುಜರಾತ್, ಸಿಯಲ್ ಕೋಟ್ ಮತ್ತು ಗುರುದಾಸಪುರಗಳಿಂದ ಮುಂದುವರಿದ ಮೈದಾನ 384 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹಬ್ಬಿದೆ.

2 ಹೊರಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ : ಈ ಪ್ರದೇಶ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ, ಸಂಕೀರ್ಣ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಡಿದಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಸಣ್ಣ ಕಣಿವೆಗಳುಂಟು. ಬೆಟ್ಟಸಾಲಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ವಿಶಾಲವಾದದ್ದು. ಭಾರಿ ಉಂಡೆಗಲ್ಲುಗಳೂ ಬಂಡೆಗಳೂ ಜೇಡಿಮಣ್ಣೂ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ.

3 ಮಧ್ಯ ಹಿಮಾಲಯ : ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಮಧ್ಯ ಹಿಮಾಲಯದ ಅನೇಕ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಪ್ರದೇಶವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. 4575 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ. ಬ್ರಹ್ಮ ಶಿಖರ 6400 ಮೀ ಎತ್ತರ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಆಳವಾದ ಪ್ರಪಾತಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಲು ಸುಂದರವಾದ ಅರಣ್ಯಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಪಿರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಇದೆ. ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ದಾಟಿದರೆ ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ.

4 ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆ : ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 15,120.3 ಚ.ಕಿಮೀ (5,838 ಚ.ಮೈ). ಈ ಕಣಿವೆ ಝೀಲಮ್ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳಿಗೆ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿ. ಇಲ್ಲಿಯ ವೂಲಾರ್ ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಸರೋವರ. ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿಯೂ ಸಮೃದ್ಧಿಯೂ ಇರುವ ಈ ಎತ್ತರದ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಜನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನೆಲಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಬಾರಾಮುಲ್ಲದ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಮನೋಹರವಾದ ಲೋಲಬ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತೊರೆಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

5 ಸಿಂಧ್ ಕಣಿವೆ : ಇದು ಝೀಲಮ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಸಿಂಧ್ ನಾಲ ಹರಿಯುವ ಕಣಿವೆ. ಇದರ ಉದ್ದ ಸು. 96 ಕಿಮೀ. ಕಣಿವೆಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿಯಿದೆ. ಕಣಿವೆಯ ಗಂದರ್‌ಬಾಲ್ ಎಂಬ ಸ್ಥಳ ಆರೋಗ್ಯಧಾಮ. ಅದರ ಬಳಿಯ ಅಂಚರ್ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಷಾದಿಪುರದಿಂದ ಸಿಂದ್ ನಾಲಾ ಮೂಲಕ

ಜಲಯಾನ ಸಾಧ್ಯ. ದಾಲ್ ಸರೋವರಕ್ಕೂ ರಸ್ತೆ ಸೌಕರ್ಯವುಂಟು. ಸಿಂದ್ ಕಣಿವೆ ಜೋಜಿ ಲಾ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗದ ಬಳಿ ಹಠಾತ್ತನೆ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಇರುವುದು ಲಡಾಕ್ ಪ್ರದೇಶ.

6 ಲಿಡಾರ್ ಕಣಿವೆ : ಝೀಲಂ ನದಿಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇರುವ ಎತ್ತರದ ಕಣಿವೆ ಇದು. ಇಲ್ಲಿ 1980 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿಗಳು ತಂದು ಹಾಕಿದ ಮುರುಕಲು ಗುಪ್ಪೆಗಳು ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ತುಂಬಿವೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ಬಂಡೆಗಳು ನುಣುಪಾಗಿರುವುದನ್ನು ಪಹಲ್ಗಾಂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. 3414 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೊಲಾಹೈ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

7 ಒಳ ಹಿಮಾಲಯ : ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಾಜ್ ನಾಗ್ ಶ್ರೇಣಿಯತ್ತ ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆ ಕಿರಿದಾಗಿದೆ. ಗುಲ್ ಮಾರ್ಗ್ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಪಿರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ 96 ಕಿಮೀ ದೂರ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 2740–3650 ಮೀ. ಉರಿಯಿಂದ ಪುಂಚ್‌ಗೆ ಹೋಗುವ ರಸ್ತೆಯೊಂದು ಹಾಜಿ ಪಿರ್ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ದಾಟಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೇವದಾರು ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶ್ರೇಣಿಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯದ ಮಹಾಶ್ರೇಣಿಗಳು ಹಿಮರೇಖೆಯಿಂದಲೂ ಮೇಲಕ್ಕೆ 6096 ಮೀ ವರೆಗೆ ಏರಿವೆ. ನಂಗ ಪರ್ವತ ಒಂದು ಉನ್ನತ ಶಿಖರ. ಮಧ್ಯ ಹಿಮಾಲಯನ್ ಅಕ್ಷ ಕುಲು ಬಳಿ ಕವಲೊಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅದರ ವಾಯವ್ಯ ಶಾಖೆಯೇ ಜಸ್ಕಾರ್ ಶ್ರೇಣಿ. ನುನ್ ಕುನ್‌ನ ಎರಡು ಶಿಖರಗಳು 7055 ಮೀ ಎತ್ತರ ನಿಲುಕುತ್ತವೆ. ಹಿಮಾಲಯದ ಧವಳಧರ ಶ್ರೇಣಿ ಇನ್ನೂ ಆಚೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ.

ಹಿಂದೂಕುಷ್ ಮತ್ತು ಕಾರಕೋರಂ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಹಿಂದೂಸಾಗರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಏಷ್ಯದ ನದೀ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಜಲವಿಭಾಗ ರೇಖೆಗಳು. ಹಿಮಾಲಯದ ಈಶಾನ್ಯ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಆಳವಾದ ಕಮರಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಸಸ್ಯಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಇದು ಬರಡು ಪ್ರದೇಶ. ಶಿಖರಗಳು ಹಿಮದಿಂದ ಕೂಡಿ ಠೀವಿಯಿಂದ ನಿಂತಿವೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಎರಡನೆಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರವಾದ ಗಾಡ್ವಿನ್ ಆಸ್ಟೆನ್ ಶಿಖರವಿದೆ (8615 ಮೀ). ಇಲ್ಲಿ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ; ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಮೈದಾನಗಳು 129.5 ಚ.ಕಿಮೀ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ಗಿಲ್ಗಿಟ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಹುನ್‌ಜಾ ನದಿ ಇಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುವುದು. ವಿಶಾಲವಾದ ಲಡಾಕ್ ಪ್ರದೇಶ ಇರುವುದು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲೇ. ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಗಿಲ್ಗಿಟ್ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1525 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಕಣಿವೆ.

ನದಿಗಳು, ಸರೋವರಗಳು : ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸರೋವರಗಳೂ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿಗಳೂ ಊಟೆಗಳೂ ಇವೆ.

ರಾವಿ (ಐರಾವತಿ) ನದಿ ಪಿರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲೂ ಧವಳಧರ ಶ್ರೇಣಿಯ ಉತ್ತರ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲೂ ಹರಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಬಸೋಲಿಯ ಬಳಿ ಹಿಮಾಲಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಾಟುವಾ ಮತ್ತು ಮಾಧೋಪುರ್ ಬಳಿ ಪಂಜಾಬ್ ಬಯಲನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ 640 ಕಿಮೀ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಪತನ 2,640 ಕಿಮೀ.

ಚಂದ್ರಾ ನದಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 6096 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಬರಲಾಚ ಪರ್ವತದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದ ವಿಶಾಲ ಮಂಜಿನ ಬಯಲಿನಲ್ಲೂ, ಭಾಗಾ ನದಿ ಬರಲಾಚ ಕಣಿವೆಯ ವಾಯವ್ಯ ಇಳಕಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಹುಟ್ಟಿ ತಂಡಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಂಗಮವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ (ಚಂದ್ರಭಾಗಾ) ಚೀನಾಬ್ ನದಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು ಪಂಗಿ ಕಣಿವೆಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಕಿಷ್ಟವಾರ್ ಬಳಿ ವಾದ್ವಾನ್ ನದಿಯೊಡನೆ ಕೂಡಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ 288 ಕಿಮೀ ಹರಿದು, ಆಖ್‌ನೂರ್ ಬಳಿ ಹಿಮಾಲಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ರಾಮ್‌ಬನ್ ಬಳಿ ಈ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಸೇತುವೆ ಕಟ್ಟಿದೆ.

ರಾವಿ ಮತ್ತು ಚೀನಾಬ್ ನದಿಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಕಿರು ನದಿಗಳು ಉಜ್ ಮತ್ತು ಟಾವಿ. ಉಜ್ ಶಿವಾಲಿಕ್ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಹರಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ತಾವಿ ಜಮ್ಮು ನಗರವನ್ನು ಬಳಸಿ ಹರಿದು ಉಧಮ್‌ಪುರದ ಬಳಿ ಬಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ.

ಝೀಲಮ್ ನದಿ ಪಿರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ರಾಮ್ ಬಿಯಾರ, ರೋಮೂಷಿ, ಸಿಂಧ್ ಇವು ಇದರ ಕೆಲವು ಉಪನದಿಗಳು. ಝೀಲಮ್ ನದಿ ವೂಲಾರ್ ಸರೋವರವನ್ನು ಅದರ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅದರಿಂದ ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ವೂಲಾರ್ ಅನ್ನು ಸೇರುವ ಕಿರುನದಿಗಳು ಹರ್‌ಬ್ಬುಜಿ, ಆರಾಪಿ, ಎರಿನ್, ಮೊಹ್ರು ಮತ್ತು ಬಂದಿಪುರ್, ಬಹ್ರಾಂಗುಲ್‌ನಿಂದ ಆಚೆಗೆ ಝೀಲಂ 90 ಮೀಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಅಗಲವಿಲ್ಲ. ಅದರ ಆಳ 9 ಮೀಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ. ಅಲ್ಲಿ ನದಿ ಕಡಿದಾದ ಕಮರಿಯ ಮೂಲಕ 128 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಜಫರ್‌ಬಾದ್ ಬಳಿ ಕಿಷೆನ್‌ಗಂಗಾ ಇದನ್ನು ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಿಂಧೂ ನದಿ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಚೀನಿ ಟಿಬೆಟ್ ಗಡಿಯಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಲೇ ಬಳಿ ಜನ್ಸ್‌ಕಾರ್ ನದಿಯೊಡನೆ ಸಂಗಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಲಡಾಕ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಿಯೋಕ್ ನದಿಯೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿ ನಂಗಪರ್ವತ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಹರಿದು, ಅಲ್ಲಿಂದ ಸಾಗಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಗಡಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ.

ಹಿಮಾಲಯ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಗಮವಾಗುವ ಉಪನದಿಗಳು ಪರ್ವತಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಅಡಿಗಳ ಮೇಲಿರುವ ತೂಗುಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿಗಳ ಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ಅವು ಹೊತ್ತು ತಂದ ಭೂಸಾರ–ಇವೇ ಈ ಮೇಲು ಕಣಿವೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಿಗರ್ ನದಿಗೆ ಪೋಷಕವಾದ ಅತ್ಯಂತ ಹಿರಿಯ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿ ಇದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಲಪಾತಗಳೂ ಊಟೆಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು.

ಪ್ರಮುಖ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ವೂಲಾರ್ ಮತ್ತು ದಾಲ್ ದೊಡ್ಡವು. ವೂಲಾರ್ ಸರೋವರ 16 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ, 9 ಕಿಮೀ ಅಗಲ ಇದೆ. ಮನ್ ಸಾರ್ ಜಮ್ಮು ನಗರಕ್ಕೆ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 15 ಚ.ಕಿಮೀ. ಸುರಿಮ್ ಸಾರ್–ಮನ್‌ಸಾರ್‌ನ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿದೆ. ಸನಸಾರ್ ಎಂಬುದು ಪಟ್ನಿ ಟಾಪ್‌ಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಲಡಾಕ್ ಪ್ರದೇಶದ ಪಾಂಗ್ ಕಾಂಗ್ ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಸರೋವರ. ಇದು 64 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ, 3–6 ಕಿಮೀ ಅಗಲ ಇದೆ ; ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 4265 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ತ್ಸಿಮೋರಿರಿ ಸರೋವರ 24 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ 3–5 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಕಾಶ್ಮೀರದ ಭೂಭಾಗ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 300–8600 ಮೀಗೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಜಮ್ಮು–ಕಾಶ್ಮೀರ ಪ್ರದೇಶದ ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ಆಗಿರುವ ಪರಿಣಾಮ ಅಗಾಧ. ಎತ್ತರ, ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ದಿಕ್ಕು, ಗಾಳಿಯ ವೇಗ, ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳ ಬಾಗು–ಇವು ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಅಂಶಗಳು.

ಹೊರ ಮೈದಾನ ಮತ್ತು ಹೊರ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ವಾಯುಗುಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಮಳೆ 100 ಸೆಂಮೀ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಮಳೆ ಅಧಿಕ. ಅಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಂಜು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಪಂಜಾಬಿನ ಪ್ರದೇಶದಂತೆ ಇಲ್ಲೂ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ; ಮಳೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯದು ಉಪೋಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ.

ಮಧ್ಯ ಪರ್ವತಗಳ ಮತ್ತು ಕಣಿವೆಗಳ ಪ್ರದೇಶ ಇನ್ನೊಂದು ವಾಯುಗುಣವಲಯ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಉಷ್ಣತೆಯೂ ಅವಪತನವೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತವೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರ ಬೆಟ್ಟಗಳ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಸುರಿಸುವ ಮುಂಗಾರು ಮಾರುತಗಳು ಮಧ್ಯ ಪರ್ವತಗಳನ್ನೇರುವಾಗ ದುರ್ಬಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಚಂದ್ರಭಾಗಾನದಿಯ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ ದೀರ್ಘ, ತೀವ್ರ, ಬೇಸಗೆ ಹ್ರಸ್ವ, ಚುರುಕು. ಇನ್ನೂ ಎತ್ತರದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯ ಚುರುಕು ಕಡಿಮೆ. ಪರ್ವತಗಳ ನೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಹಿಮ ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಿನಿಂದ ಕರಗತೊಡಗುತ್ತದೆ.

ಉಷ್ಣತೆ, ಅವಪತನ, ತೇವಾಂಶ ಮುಂತಾದ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಾಯುಗುಣವಲಯ. ಮಾರ್ಚ್‌ವರೆಗೆ ಚಳಿಗಾಲ ತುಂಬ ತೀವ್ರ. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಮೇಲಿಂದ ಆಫ್ಘಾನ್ ಗಡಿಯ ಮೂಲಕ ಬೀಸುವ ಮಾರುತದಿಂದ ಹಿಮರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವಪತನವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಿಂದ ಮೇವರೆಗೆ ವಸಂತಕಾಲ. ಜುಲೈ–ಆಗಸ್ಟ್ ಗರಿಷ್ಠ ಸೆಕೆಯ ತಿಂಗಳುಗಳು. ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯ ಉತ್ತರ ಪೂರ್ವಗಳ ಉನ್ನತ ಪರ್ವತಗಳ ನದೀ ಕಣಿವೆಗಳು ತಂಪಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಪಿರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮುಂಗಾರು ಸ್ತಬ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಉ.ಅ.34^{0}ಯ ಮೇಲೆ, ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1500 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀನಗರದ್ದು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರರೂಪಿ ವಾಯುಗುಣ. ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಜುಲೈ, ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳುಗಳು ಮಳೆಗಾಲ. ಆ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 6 ಸೆಂಮೀ ಮತ್ತು 6.2 ಸೆಂಮೀ ಆಗಸ್ಟ್ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆಯ ತಿಂಗಳು. ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಶ್ರೀನಗರದಲ್ಲಿ 70 ಸೆಂಮೀ.

ಸಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತು : ರಾಜ್ಯದ ಅರಣ್ಯಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 21,240 ಚ.ಕಿಮೀ. ವಾಯುಗುಣ, ಮಳೆ, ಭೂಗುಣ ಹಾಗೂ ಭೂಮಟ್ಟಗಳಿಂದ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಪ್ರಭಾವಿತ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲು ಅರಣ್ಯ, ವಿವಿಧ ಜಲಸಸ್ಯಗಳು, ಮಾವು ಇವೆ. ಜಮ್ಮು ಭಾಗದ ಶಿವಾಲಿಕ್ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲುಕಾಡು. ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಅಂಚಿನ ಪಿರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಕಣಿವೆಯ 288 ಕಿಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ವಿವಿಧ ಮರಗಿಡಗಳೂ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳೂ ಮೂಲಿಕೆ ಗಿಡಗಳೂ ಉಂಟು. ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಜೌಗು ಭೂಮಿ ಹೆಚ್ಚು ; ನಾನಾ ತರದ ಕಾಡು ಹೂ, ಹಳದಿ ಐರಿಸ್ ಹೂ ಗಿಡಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಫಿರ್, ಬರ್ಚ್, ಹೇಜಲ್, ಓಕ್,

ಮೇಪಲ್, ಬೀಚ್ ಮೊದಲಾದ ಮರಗಳಿವೆ. ಚೌಬೀನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ವೃಕ್ಷಗಳು ಹಾಗೂ ದೇವದಾರು ಮರಗಳು ಹೇರಳ. ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಲಡಾಕ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯ ಸಂಕುಲ ಕಡಿಮೆ.

ಪ್ರಾಣಿಗಳು : ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಐಬೆಕ್ಸ್, ಕಾಡುಮೇಕೆ, ತೋಳ, ನರಿ, ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಕರಡಿ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಕಸ್ತೂರಿಮೃಗ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬಾತುಗಳು, ಉಲ್ಲಂಗಿ ಹಕ್ಕಿ, ಕೊಕ್ಕರೆ, ಮೀನು. ಆಮೆ, ಇವೆ. ಜೀವಂಜೀವ, ಗವುಜಗ ಮೊದಲಾದ ಹಕ್ಕಿಗಳಿವೆ.

ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು ಚಮರೀಮೃಗ ಮತ್ತು ಜೆಹೊ. ಜೆಹೊ ಎಂಬುದು ಹಸು ಮತ್ತು ಚಮರೀಮೃಗಗಳ ಅಡ್ಡತಳಿ.

ಖನಿಜಗಳು : ಜಮ್ಮು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾಲಕೋಟ್, ಚಿನ್‌ಪುರ್, ರಿಯಾಸಿ, ಗೋವ ಬೆರ್, ಸಿಯಾರ್ ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯ ನಿಚಹೋಮದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಪಿಂಗಾಣಿ ಮಣ್ಣು, ಮುಲಾಮು ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಒಚ್ರಿ ಕಾವಿ ಮಣ್ಣು, ತಾಮ್ರ, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ನಿಕ್ಕಲ್, ಸೀಸ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು-ಇವೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಪಚ್ಚೆ, ಕೆಂಪು, ಸ್ಫಟಿಕ ಮೊದಲಾದ ಶಿಲೆಗಳ ಪದರಗಳು ಪರ್ವತಗಳ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿವೆ.

ಸಂವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರ : 26ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 1947ರಂದು ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ಸಂಸ್ಥಾನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಂಡಿತು. ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ರಚಿಸಲು 1951ರಲ್ಲಿ ಸಂವಿಧಾನ ಸಭೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ವಯಸ್ಕರ ಮತದಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಚುನಾವಣೆಗಳು ನಡೆದುವು. ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ರಾಜತ್ವ ರದ್ದಾಗಬೇಕೆಂದೂ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ರಾಜ್ಯ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸೇರಬೇಕೆಂದೂ ಸಭೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಿರ್ಣಯ ಕೈಗೊಂಡಿತು. ನವೆಂಬರ್ 1952ರಲ್ಲಿ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವ ರದ್ದಾಯಿತು. 26 ಜನವರಿ, 1957ರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸಂವಿಧಾನ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು.

ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯದ ಶಾಸಕಾಂಗ ದ್ವಿಸದನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ವಿಧಾನ ಸಭೆ ಮತ್ತು ವಿಧಾನ ಪರಿಷತ್ತು ಇರುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರ ಸಂಸತ್ತಿನ ಲೋಕಸಭೆ ರಾಜ್ಯಸಭೆಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯವಿದೆ.

ಪರಮೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮತ್ತು ಚುನಾವಣಾ ಆಯೋಗದ ಅಧಿಕಾರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತದೆ. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ರಾಜ್ಯಪಾಲರು ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಮುಖ್ಯರು. ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲವಿದೆ. ಆಡಳಿತ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಹತ್ತು: ಕಾಟುವಾ, ಜಮ್ಮು, ಉಧಮ್‌ಪುರ, ದೋದಾ, ಅನಂತನಾಗ್, ಶ್ರೀನಗರ, ಬಾರಾಮುಲ, ಪುಂಚ್, ರಾಜೂರಿ ಮತ್ತು ಲಡಾಕ್.

ಶಿಕ್ಷಣ : 2001ರ ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ರಾಜ್ಯದ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಸರಾಸರಿ ಶೇ. 54.46 ಗ್ರಾಮೀಣರ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 48.22. 5 ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳೂ 41 ಕಾಲೇಜುಗಳು ಇವೆ. 2004ರಲ್ಲಿ 168 ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು, 1030 ಮಾಧ್ಯಮ, 2560. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಿದ್ದವು.

ವ್ಯವಸಾಯ : ಪರ್ವತಗಳು, ಕಮರಿಗಳು ಹಾಗೂ ಹಿಮ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಭೂಮಿ ಕಡಿಮೆ. ರಾಜ್ಯದ ಶೇ.80ರಷ್ಟು ಮಂದಿಯ ಕಸಬು ವ್ಯವಸಾಯ. ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಪರ್ವತ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ 2135 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲೂ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಗೋದಿ ಬೆಳೆಯುವುದು ಜಮ್ಮು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ. ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತನೆ, ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಕುಯಿಲು. ಬಾರ್ಲಿ, ಜೋಳ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜಗಳು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕುಂಕುಮ ಕೇಸರಿ ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಆದಾಯವುಂಟು.

ರಾಜ್ಯ ಹಣ್ಣಿನ ಬೆಳೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಸೇಬು, ಮರಸೇಬು, ಪ್ಲಮ್, ಪೀಚಸ್, ಏಪ್ರಿಕಾಟ್, ವಾಲ್‌ನಟ್, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಮಾವು, ಬಾಳೆ, ಕಿತ್ತಲೆ-ಇವು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಪರ್ವತ ಭಾಗಗಳ ಮೇಡುಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು ರಭಸದಿಂದ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ನೀರು ಮಂಜುಗಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಕಷ್ಟ. ರಾಜ್ಯದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರ್ಗಾಲುವೆಗಳು ಹೇರಳ. ರಣಭೀರ್ ನಾಲ, ಪ್ರತಾಪ ನಾಲ, ಬಸಂತಪುರ್ ನಾಲ, ಉಜ್‌ನಾಲ, ಝೀಲಂ ನಾಲ-ಇವು ಬಂಜರು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸಾಗುವಳಿಗೆ ತಂದಿವೆ. ರಣಭೀರ್ ನಾಲ 400 ಕಿಮೀ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಝೀಲಂ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹ 1950, 1953, 1956.1957 ಮತ್ತು 1959ರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ನಷ್ಟ ಉಂಟುಮಾಡಿತು. ನದಿಗಳ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಸರ್ಕಾರ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ : ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಉಣ್ಣೆ ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಕಂಬಳಿ ತಯಾರಿಕೆ, ಪಿಂಗಾಣಿ ಸಾಮಾನು, ಔಷಧವಸ್ತು, ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಚರ್ಮ ಹದಗಾರಿಕೆ, ಕರ್ಪೂರ ತೈಲ, ರೇಷ್ಮೆ-ಇವುಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಕುಶಲಕಲೆ, ಕೈಕಸಬು, ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ರಾಜ್ಯ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಸೂತಿ ಹಾಕಿದ ಶಾಲುಗಳು, ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಜಮಖಾನೆಗಳು, ಕೃತಕ ಆಭರಣಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಕಾಗದದ ತಿರುಳಿನಿಂದ ವಿವಿಧ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿಲೋ ಕಡ್ಡಿಗಳಿಂದ ಬುಟ್ಟಿ, ಸೋಫ, ಕುರ್ಚಿ, ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವ ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ಮಾರುತ್ತಾರೆ. 2003-04ರಲ್ಲಿ ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆ 8.21 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಆದಾಯ ತಂದಿತ್ತು. ಸು. 3.40 ಲಕ್ಷ ಮಂದಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಒದಗಿಸಿತ್ತು.

ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಗಂದರ್‌ಬಲ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಸಿಂದ್‌ನಾಲಾ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ, ಪಹಲ್ಗಾಂ ಬಳಿಯ ಝೀಲಂ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ, ಲಡಾಕ್‌ನ ಕಾರ್ಗಿಲ್ ಮತ್ತು ಲೇ ನಗರಗಳ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಜಮ್ಮು ಪ್ರದೇಶದ ಸಲಾಲ್ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ.

ರಾಜ್ಯ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ವಸ್ತುಗಳು ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ, ಸಕ್ಕರೆ, ಚಹ, ಉಪ್ಪು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಔಷಧ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ. ರಾಜ್ಯದಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳು ಉಣ್ಣೆ ಬಟ್ಟೆ, ಶಾಲು, ಜಮಖಾನೆ, ಚರ್ಮ, ಚೌಬೀನೆ, ರೇಷ್ಮೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ, ಹಣ್ಣುಗಳು.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ : ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಚಮರೀಮೃಗ ಮತ್ತು ಮೇಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಹೇರಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ಮತ್ತು ಹೇಸರಗತ್ತೆಗಳ ಉಪಯೋಗ, ಕಡಿದಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಲೆಡ್ಜ್ ಮಾದರಿಯ ಚಕ್ರವಿಲ್ಲದ ಬಂಡಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪಠಾಣ್‌ಕೋಟ್-ಜಮ್ಮು-ಕಾಶ್ಮೀರ ರಸ್ತೆ ರಾಜ್ಯದ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿ. ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಗಳು ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಗಿ ಮುಖ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಇತರ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗಗಳು: ಝೀಲಂ ಕಣಿವೆ ರಸ್ತೆ, ಬನಿಹಾಲ್ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ಗಿಲ್ಗಿಟ್ ರಸ್ತೆ. ಕೆಲವು ರಸ್ತೆಗಳು ತೀರ ಕಿರಿದಾಗಿವೆ; ಅವು ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನಬಾರ್ಡ್, ಸಿ.ಆರ್.ಎಫ್ ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ವಿವಿಧ ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಯೋಜನೆಗಳು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಇಲಾಖೆಯ ಉಸ್ತುವಾರಿಗೆ 15,102 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆ ಸೇರಿದೆ.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳು ಹೆಚ್ಚು, ಅಗ್ಗ ಹಾಗೂ ಅನುಕೂಲಕರ. ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಖಾನಾಬಾಲ್‌ನಿಂದ ಬಾರಾಮುಲವರೆಗೆ ಜಲಯಾನವಿದೆ. ಶಿಕಾರಾ ಎಂಬ ಪ್ರಯಾಣಿಕ ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಐವತ್ತು ಪ್ರಯಾಣಿಕರು ಸಂಚರಿಸಬಹುದು. ಸರಕು ಸಾಗಿಸಲು ಡೂಂಗ ಎಂಬ ದೋಣಿಗಳಿವೆ; ಕೆಲವು ಕಡೆ ದೋಣಿಗಳಲ್ಲೇ ಜನ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರವಾಸಿಗರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಗೃಹ ದೋಣಿಗಳಿವೆ.

ಜಮ್ಮು-ಸಿಯಾಲ್ ಕೋಟ್ ನಡುವೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಇದು ವಾಯವ್ಯ ರೈಲ್ವೆ ವಿಭಾಗದ ಶಾಖೆ. ಪಠಾಣ್ ಕೋಟ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಾಟುವಾ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು ಇವೆ. ಶ್ರೀನಗರದಿಂದ ದೆಹಲಿ, ಪಠಾಣ್ ಕೋಟ್ ಮತ್ತು ಜಮ್ಮು ನಗರಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರವುಂಟು.

ಪ್ರವಾಸ : ಶ್ರೀನಗರಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಮೊಗಲರ ಕಾಲದ ಹಲವು ತೋಟಗಳಿವೆ. ನಗರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮನೋಹರವಾದ ಸರೋವರಗಳುಂಟು. ದಾಲ್ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ತೆಪ್ಪದ ತೋಟಗಳಿವೆ. ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ದೋಣಿಗಳು, ತಂಗಲು ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ತೇಲುವ ಗೃಹದೋಣಿಗಳು ಉಂಟು. ವೂಲಾರ್ ಸರೋವರ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಗುಲ್ಮಾರ್ಗ್ ರಮಣೀಯವಾದ ಹೂಗಾವಲು ; ಚಳಿಗಾಲದ ಸ್ಕೇಟಿಂಗ್ ಕ್ರೀಡೆಯ ಕೇಂದ್ರ. ಶ್ರೀನಗರಕ್ಕೆ 96 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಪಹಲ್ಗಾಂ ಮತ್ತೊಂದು ಸುಂದರ ಸ್ಥಳ. ಅಲ್ಲಿಂದ 46 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಅಮರನಾಥ್ ಗುಹಾಲಯವಿದೆ. ಶ್ರೀನಗರದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 82 ಕಿಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಸೋನಾಮಾರ್ಗ ಪ್ರವಾಸಿಕ್ಷೇತ್ರ. ಶ್ರೀನಗರದ ಬಳಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಬೆಟ್ಟವಿದೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಾಪ್‌ಸಿಂಗ್ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯವುಂಟು.

ಜಮ್ಮು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹುಕೋಟೆ, ರಾಂನಗರದ ಅಮರ್‌ಮಹಲ್ ಅರಮನೆ, ಕಪೂರಗಢದ ಕೋಟೆ, ಆಖ್-ನೂರ್ ಮತ್ತು ಸಾಂಬ ಕೋಟೆಗಳು, ಉಧಮ್‌ಪುರದ ಬಳಿಯ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಾಲಯಗಳು-ಇವು ಆಕರ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು.

ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರದ ರಾಜಧಾನಿ ಶ್ರೀನಗರ 9,71,357. ಜಮ್ಮು 6,07,642 (2002) ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ನಗರ. ಇದು ಚಳಿಗಾಲದ ರಾಜಧಾನಿ. (ಬಿ.ಎಂ.)

ಜಮ್ಷೆಡ್‌ಪುರ: ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯದ ಸಿಂಘ್‌ಭೂಮ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಉಕ್ಕು ತಯಾರಿಕೆ ನಗರ. ಮುಂಬಯಿ-ನಾಗಪುರ-ಕೋಲ್ಕತ ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ, ಕೋಲ್ಕತದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ-ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 250 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಯುಕ್ತವಾದ ಛೋಟಾ ನಾಗಪುರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಆಗ್ನೇಯ ಅಂಚಿನ ಬಳಿ, ಉ.ಅ.22° 44′ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 86° 20′ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1.1 ಮಿಲಿಯನ್. ಇದೊಂದು ಆಧುನಿಕ ಸುಯೋಜಿತ ನಗರ. ಸುವರ್ಣರೇಖಾ, ಖಾರ್‌ಖಾಯಿ ಹಾಗೂ ಸಂಜಯ್ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮದ ಬಳಿ 73 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. ಸಾಕ್ಚಿ ಎಂಬ ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿ ಇದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಈ

ನಗರ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಾಗಿ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಆರಿಸುವುಕ್ಕೆ ಚಂದಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ದುರ್ಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅವಕ್ಕಿಂತ ಜಮ್‌ಷೆಡ್‌ಪುರದ ನಿವೇಶನ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಗಳಲ್ಲೂ ಅನುಕೂಲಕರವೆಂದು ವೇದ್ಯವಾಯಿತು. ಕಿಟ್ಟದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲೇ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುವುದರ ತೊಂದರೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆ ನಿವೇಶನಗಳನ್ನು ಕೈಬಿಡಲಾಯಿತು. 1907ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಟಾಟಾ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಇತರ ಸಂಬಂಧಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುವು. ಕಬ್ಬಿಣ–ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಸ್ಥಾಪಕರಾದ, ಭಾರತದ ಆದ್ಯಪ್ರವರ್ತಕ ಉದ್ಯಮಪತಿಗಳಾದ ಜಮ್ಷೆಡ್‌ಜಿ ನಸರ್ ವಾಂಜಿ ಟಾಟಾ ಅವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಜಮ್ಷೆಡ್‌ಪುರ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಅರಣ್ಯಾವೃತ ಹಾಗೂ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶದ ನಡುವೆ ಜಮ್ಷೆಡ್‌ಪುರ ನಗರ ಒಂದು ಭಾರಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ದ್ವೀಪದಂತಿದೆ. ಬಹುತೇಕ ಆದಿವಾಸಿ ಜನರಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಬಂಡವಾಳದ ಉದ್ಯಾನದಂತಿದೆ.

ಸನ್ನಿವೇಶದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜಮ್ಷೆಡ್‌ಪುರಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಅನುಕೂಲತೆಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲಿಂದ 245 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕೋಲ್ಕತ ಇದರ ಪ್ರಧಾನ ಬಂದರು. ಇದು ಪೂರ್ವತೀರಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ವಸ್ತುಗಳಿಗಾಗಿ ವಿಶಾಲ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಮಾರುಕಟ್ಟೆಯುಂಟು. ಹೊಸ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಸೂಕ್ತವಾದ ಭೂಮಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ಗಣಿಗಳುಂಟು. ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿನದು. 110 ಕಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲೇ ಅವು ಬಹುತೇಕ ಲಭ್ಯವಿವೆ. ಸಿಂಘ್‌ಭೂಮ್‌ನ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಅಗಾಧ. ಸು. 270 ಕೋಟಿ ಟನ್ ಹೆಮಟೈಟ್ ಇದೆಯೆಂಬುದು ಅಂದಾಜು. ಮಿಶ್ರಣ ಲೋಹಗಳ ಪೈಕಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಹೆಚ್ಚು ವೆಚ್ಚದಾಯಕ. ಇದನ್ನು ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಒರಿಸ್ಸದ ಕ್ರೋಮೈಟ್ ಹೆಚ್ಚು ಅಗ್ಗವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ತಾಪಧಾರಕವಾಗಿ (ರಿಫ್ರಾಕ್ಟರಿ) ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಕೈಯನೈಟ್ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಲಭ್ಯವಿದೆ. ಅಪಟೈಟೂ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಝರಿಯಾದಲ್ಲಿ ಕಾವು ಜೇಡು, ಮನ್‌ಭೂಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಿಲಿಕ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ತಾಮ್ರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಅದೊಂದು ಕೊರತೆಯ ಲೋಹ. ಜಮ್ಷೆಡ್‌ಪುರಕ್ಕೆ 56 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸುವರ್ಣರೇಖಾ ನದಿಯ ದಂಡೆಗುಂಟ 2 ತಾಮ್ರ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳುಂಟು. ಘಟ್ಸಿಲಾದಲ್ಲಿ ಕರಗಿಸಿ ಮನಭಂದರ್‌ದಲ್ಲಿ ಉರುಳೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮುರಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಸ್ಥಾವರ ಇದೆ. ಪುರುಲಿಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರವುಂಟು. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಒರಿಸ್ಸದ ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಬಾಕ್ಸೈಟನ್ನು ಹಿರಾಕುಡ್ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಕರಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಿಟ್ಟಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬರುವುದು ದಾಮೋದರ್ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ. ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಲಭ್ಯತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜಮ್ಷೆಡ್‌ಪುರಕ್ಕಿಂತ ಒಳ್ಳೆಯ ಸನ್ನಿವೇಶ ಪಡೆದಂಥ ಸ್ಥಳಗಳೂ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಸ್ಥಳೀಯ ನಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಂತಾಲರಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚು ಕುಶಲ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಭಾರತದ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಂಗಾಲ ಬಿಹಾರಗಳಿಂದ, ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಉರುಳೆಗಳು, ವ್ಯವಸಾಯ ಉಪಕರಣಗಳು, ಉಕ್ಕಿನ ತಗಡುಗಳು, ಉಕ್ಕಿನ ತಂತಿ, ಹೊರಜಿಗಳು, ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸಂಕೀರ್ಣ ಇದು. ತಾತಾ ಗುಂಪಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲದೆ ಇತರ ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕ–ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಇವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಲೋಹಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯೂ ಇವೆ. (ಬಿ.ಜಿ.ಟಿ.ಎ.)

ಜರ್ಮನಿ: ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋತ ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಅದರ ರಾಜಧಾನಿ ಬರ್ಲಿನನ್ನು ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿ, ಪೂರ್ವಬರ್ಲಿನ್ ಹಾಗೇ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಬರ್ಲಿನ್ ಎಂಬುದಾಗಿ ಎರಡು ಭಾಗವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಮುಂದೆ 1990 ಅಕ್ಟೋಬರ್ 3 ರಂದು ಎರಡೂ ದೇಶಗಳು ಒಂದಾಗಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದ ಜರ್ಮನಿ ರಾಷ್ಟ್ರ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತ್ತು. ಉ.ಅಅ. 43^0–55^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 6^0–16^0 ಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ.

ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್, ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ (ನಾರ್ತ್‌ಸೀ) ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್, ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪೋಲೆಂಡ್, ಚೆಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್, ಲಕ್ಸಂಬರ್ಗ್, ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಸುತ್ತುವರೆದಿವೆ. ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ 869 ಚ.ಕಿಮೀ, ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 628 ಚ. ಕಿ.ಮೀ ಇದ್ದು, 2389 ಕಿಮೀ ಸಮುದ್ರ ತೀರಹೊಂದಿದೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 357021 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 82,431,390 (2005). ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ 85 ರಷ್ಟು ನಗರ ವಾಸಿಗಳು. ಶೇ. 15 ಗ್ರಾಮವಾಸಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜಧಾನಿ ಬರ್ಲಿನ್, ಜನಸಂಖ್ಯೆ : 34,71,418 (2003).

ಭೂವಿಜ್ಞಾನ: ಪೇಲಿಯೊಝೋಯಿಕ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಜರ್ಮನಿಯ ಭೂಮಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಅನನುರೂಪ್ಯತೆಯಿಂದ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಅತಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕ್ಷೋಭೆಗೊಳಗಾದ ಮೀಸೋಝೋಯಿಕ್ ಸ್ತರಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಹಿಮನದಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿರುವ ಉತ್ತರ ಜರ್ಮನಿಯ ಈ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಸ್ತರಗಳು ಗೋಚರಿಸದೆ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಚದುರಿದಂತೆ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಸಮುದಾಯದ ಮತ್ತು ತೃತೀಯ ಭೂಕಾಲದ ಸ್ತರಗಳ ಹೊರಶಿಲೆಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ರೈನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹಾರ್ಟ್ಸ್‌ಪರ್ವತದ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಹರ್ಸಿನಿಯನ್ ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಮೀಸೋಝೋಯಿಕ್ ಕಲ್ಪದ ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಮಾರ್ಪಾಡುಮಾಡಿವೆ. ಈ ಮಡಿಕೆಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಜುರಾಸಿಕ್ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಕಾಲದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಮೆಯೋಸೀನ್ ಕಾಲದವರೆಗೂ ನಡೆದಿವೆ. ವಿಮುಖಾವನತ ಮತ್ತು ಸಮುಖಾವನತ ಮಡಿಕೆಗಳ ಸವೆತದಿಂದ ಏಣು, ಕೊಡುಗೆರೆ, ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಕಂದರಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಿಪರ್ಯಾಯ ಸ್ಫುಟತ್ವ ಪಡೆದು ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೂಡುಗೆರೆಗಳು ಇಳಿಜಾರನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಮಡಿಕೆಗಳು ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯದ ಕಡೆ ಮುಂದುವರಿದಿರುವುವಲ್ಲದೆ ತ್ಯುರಿಂಜಿಯದ ಸ್ತರಭಂಗದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ದಿಬ್ಬಗಳು ಇರುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಸಮವಾಗಿವೆ. ವೆಸ್ಟ್ ಫೇಲಿಯದ ದಿಬ್ಬಗಳು ವಿಮುಖಾವನತ ಮಡಿಕೆಗಳ ಸವೆತದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿವೆ. ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯದ ಕಡೆ ಮುಂದುವರಿದ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಏಣುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಿಪರ್ಯಾಯ ಸ್ಫುಟತ್ವ ತೋರಿಸುವುವಲ್ಲದೆ ಲೀನ್, ವೀಸರ್ ಮತ್ತು ಹಾರ್ಟ್ಸ್‌ನ ಉತ್ತರ ಗಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬಂಕೆಮಣ್ಣಿನ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿವೆ.

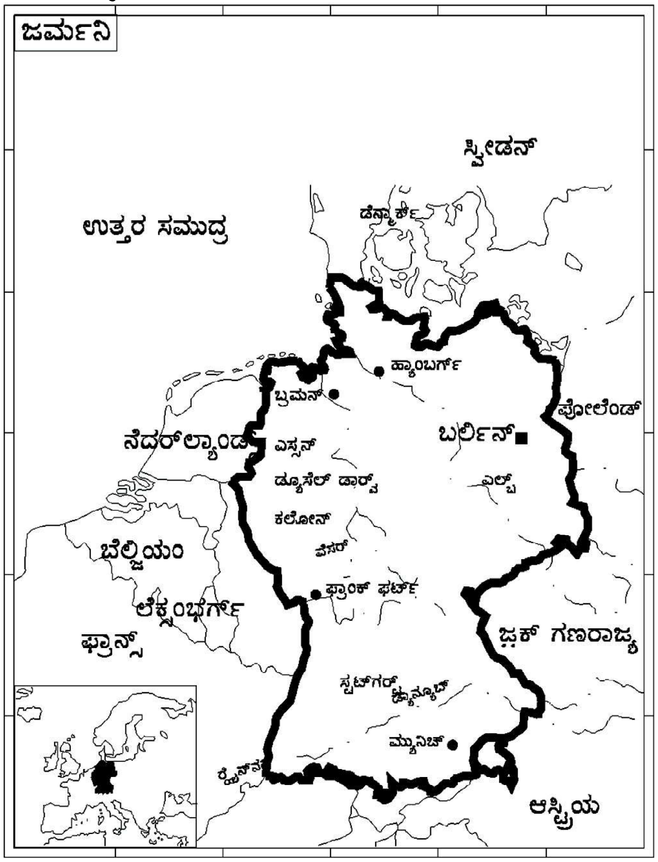

ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿತ್ವ ತೃತೀಯ ಕಾಲದ ಭೂಚಲನೆಯಿಂದ ತೊಡಗಿ ಹಿಮಕಾಲದವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿದಿವೆ. ಲಾವಾದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಮಧ್ಯಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿ ರೋನ್ ಮತ್ತು ಪೋಗೆಲ್ಸ್ ಬರ್ಗ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿವೆ. ಮಧ್ಯಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಾಲದ ಕ್ರೇಟರ್ ಸರೋವರಗಳು ಮತ್ತು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಶಂಕು ಹಾಗೂ ಬೆಣೆಯ ಆಕಾರದ ಶಿಲಾರೂಪಗಳು ಇವೆ. ಸೀಬೆನ್‌ಗೆಬಿರ್ಗೆಗಳ ಟ್ರಾಕೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳು ಆದರ್ಶಸ್ವರೂಪದವು. ಐಫೆಲ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸುರಕ್ಷಿತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಅವುಗಳ ಸರಿಯಾದ ಕಾಲ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅವು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ತೃತೀಯ ಕಾಲಾನಂತರದವು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಉತ್ತರ ಜರ್ಮನಿಯ ಬಹುಭಾಗ ಚತುರ್ಥ ಭೂಯುಗದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದೆ. ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹಿಮನದಿಯಿಂದ ಜನಿಸಿ ಸ್ಕಾಂಡಿನೇವಿಯದ ಗುಂಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ನದಿ ಮತ್ತು ವಾಯುನಿಕ್ಷೇಪಗಳು. ಬಂಕೆಮಣ್ಣು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾದ ವಾಯುನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಮಧ್ಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರಗಡಿ, ರಕ್ಷಣೆಹೊಂದಿರುವ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶ, ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ನದಿಗಳ ದಂಡೆಗಳು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಚತುರ್ಥ ಭೂಯುಗದ ಸ್ತರಗಳು ತಿರುವು ಮುರುವಾಗಿ ಬಾಸಲಿನಿಂದ ಮೈಂಟ್ಸ್‌ನವರೆಗೆ ಹರಿಯುವ ರೈನ್ ನದಿಯ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ತಗ್ಗಿನ ನೆಲವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬಿನ ಬಯಲಿನ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆ. ರೈನ್ ನದಿಯ ತಗ್ಗು ಎರಡು ಸ್ತರಭಂಗಗಳಿಂದಾದ ತೊಟ್ಟಿ, ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬಿನ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ತಗ್ಗು ಆಲ್ಪ್ಸ್ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಮಯೋಸೀನ್ ಕಾಲದ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಆಕ್ರಮಿತವಾಗಿತ್ತು.

ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಧದ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ರ್‍ಹೂರ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರದೇಶ. ಕಲೋನಿಗೆ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಲೊರೈನನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಇರುವ ಪ್ರದೇಶವೆಂದರೆ ಸಾಲ್ಸ್‌ಗಿಟ್ಟರ್ ಮಾತ್ರ. ಪ್ರಪಂಚದ ಮುಖ್ಯ ಉಪ್ಪಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಸ್ಟಾಸ್‌ಫರ್ಟ್ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸೋಡಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮಿನ ಲವಣ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ತೈಲದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಮತ್ತು ಗಣಿಗಳು ಹ್ಯಾನೋವರ್, ಬ್ರನ್ಸ್‌ವಿಕ್ ಮತ್ತು ಮೈಂಟ್ಸ್‌ನ ಹತ್ತಿರ ಇವೆ. ಸೀಸ ಮತ್ತು ಸತುವಿನ ಸಣ್ಣ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಮುಖ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಲಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ: 1 ಉತ್ತರ ಜರ್ಮನಿ ಮೈದಾನ, 2 ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿ ಪರ್ವತ ಸೀಮೆ, 3 ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮನಿ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಮೈದಾನ, 4 ಬವೇರಿಯನ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ವಲಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ.

1 ಉತ್ತರ ಜರ್ಮನಿ ಮೈದಾನ : ಬರ್ಲಿನ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ತೀರಕ್ಕೆ ಸಮಾಂತರದಲ್ಲಿ 200 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿಲ್ಲದ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಇವು ಹಿಮಪ್ರವಾಹ ತಂದು ಒಟ್ಟಿದ ಮುರುಕುಲು ಗುಪ್ಪೆಗಳಿಂದ (ಹಿಮೋಢ) ಸಂಭವಿಸಿದವು. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೆಲ ತಗ್ಗು. ಕರಾವಳಿಯ ಜವುಗು ಪ್ರದೇಶವು ದನಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮೇವು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರಾಚೆಗೆ ಉಸುಬು ನೆಲ, ಇಲ್ಲವೇ ಮರಳು ತುಂಬಿದ ಬಂಜರು ನೆಲ. ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಿಮೋಢಗಳ ಎರಡು ಸಾಲುಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಕರಾವಳಿಯ ಹಿಮೋಢ ಸಾಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸರೋವರಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಸುಬೂ ಇವೆ. ಉತ್ತರದ ಈ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ಫ್ಲೆನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಿಂದ ಪೂರ್ವ ಪ್ರಷ್ಯದವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಹಿಮೋಢ ಸಾಲಿನ ನೆಲವೂ ಬಂಜರು. ಈ ಎರಡು ಸಾಲುಗಳ ನಡುವೆ ಜವುಗಿನ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಹಳೆಯ ಹಿಮಾನಿ ನದಿಗಳಿಂದಾದ ದಿಣ್ಣೆಗಳೂ ಇವೆ. ಮೈದಾನದ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಚಿನ ನೆಲ ಅಲೆಅಲೆಯಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಫಲವತ್ತಾದ್ದು. ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಜನ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದ ಕರಾವಳಿಗೂ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರದ ಕರಾವಳಿಗೂ ಹಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳುಂಟು. ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಲು ಸತತವಾಗಿ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದೆ. ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕಡಲ ದಂಡೆ ಛಿದ್ರವಾಗಿ ಹಲವು ದ್ವೀಪಗಳಾಗಿವೆ. ಹಲವು ದ್ವೀಪಗಳು ಕರಗಿಯೂ ಹೋಗಿವೆ. ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ನೆಲದೊಳಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿ ಹಲವು ಖಾರಿಗಳಾಗಿವೆ. ಡಾಲಾರ್ಟ್ ಖಾರಿ 1276ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಸಂಭವಿಸಿದ್ದು. ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರತೀರವನ್ನು ಮರಳು ಎಷ್ಟೊಂದು ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆಯೆಂದರೆ, ಅಲ್ಲಿಯ ಬಂದರುಗಳಿಗೆ ಚಾಲಕರ ನೆರವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರವೇಶ ಸುಲಭವಿಲ್ಲ. ಸಮುದ್ರದ ದಾಳಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ದಿಂಡುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಕಡಲ ತೀರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ದ್ವೀಪಗಳಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಮರಳೂ ಹಬ್ಬಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಕಡಲಕರೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾವೃತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಡಗು ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅಡಚಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ನದಿಗಳಾದ ಎಮ್ಸ್, ವೇಸರ್, ಎಲ್ಬ್, ಓಡರ್ ಇವು ನೌಕಾಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರ. ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸೀನ್ ಯುಗಾನಂತರ ನೆಲ ಕುಸಿದಿರುವುದರಿಂದ ನದೀಮುಖಗಳಿಗಿಂತ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜರ್ಮನಿಯ ಹಲವು ಬಂದರುಗಳು ನದೀ ಬಂದರುಗಳು. ಇವಕ್ಕೆ ಹೊರ ಬಂದರುಗಳಿವೆ. ಬ್ರೇಮನ್, ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗ್, ರಾಸ್ಟಾಕ್ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ನದಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಹಲವಾರು ಕಾಲುವೆಗಳಿವೆ. ಜರ್ಮನಿಯ ಪೂರ್ವ ತುದಿಯಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ತುದಿಯ ವರೆಗೆ ಇರುವ ನದೀ–ಕಾಲುವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಚಾರ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಮಾರ್ಗಗಳು ಬರ್ಲಿನ್ ಬಳಿ ಸಂಧಿಸುವುದೇ ಆ ನಗರ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಬಹುವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿ ಪರ್ವತ ಸೀಮೆ: ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸಿವೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ರೈನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಇದನ್ನು ಸೀಳಿ ಹರಿಯುವ ಮುಖ್ಯ ನದಿ ರೈನ್. ಇದರ ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು ಮೋಸ್ಗಲ್. ರೈನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೂ ಟ್ಯುರಿಂಗರ್ ವಾಲ್ಡ್‌ಗೂ ನಡುವೆ ವೇಸರ್ ಮತ್ತು ಲೀ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಶಾಲ ಕಣಿವೆಯ ದಕ್ಷಿಣದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ರನ್ (1039 ಮೀ) ಮತ್ತು ಫೋಗೆಲ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ (846 ಮೀ) ಪರ್ವತ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಇವು ಜ್ವಾಲಾಮುಖೀಯ ಗಿರಿಗ್ರಂಥಿಗಳು. ವೇಸರ್ ನದೀಕಣಿವೆಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಟ್ಯುರಿಂಗರ್ ವಾಲ್ಡ್ ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಚೆಗೆ ಹಾರ್ಟ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ.

ಟ್ಯುರಿಂಗರ್ ವಾಲ್ಡ್‌ನ ಆಗ್ನೇಯ ತುದಿಯೂ ಫ್ರಾಂಕೋನೀಯನ್ ಜ್ಯೂರದ ಈಶಾನ್ಯ ತುದಿಯೂ ಪೂರ್ವದ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶವೂ ಫಿಕ್ಟಲ್‌ಗೆಬಿರ್ಗೆ (1150 ಮೀ) ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇದು ಹಲವು ನದಿಗಳ ಉಗಮಸ್ಥಾನ. ಇಲ್ಲಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿ ನಾಪ್. ಮೇನ್ ನದಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ರೈನನ್ನು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಸ್ಕಾಲ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳು ಹರಿಯುವುದು ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿಗೆ. ಎಗರ್ ನದಿ ಬೊಹೀಮಿಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಪರ್ವತಸೀಮೆ ಈಶಾನ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಏರುತ್ತ ನಡೆದು ಬೊಹೀಮಿಯನ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಉತ್ತರ ತುದಿಯಾದ ಎರ್ಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗನ್ನು (1345 ಮೀ) ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಕಣಿವೆಯ ಮೂಲಕ ಎಲ್ಬ್ ನದಿ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದಿಂದ ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದಾಚೆಗೆ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಬೊಹೀಮಿಯನ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗ.

ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮನಿ : ವೋಷ್‌ನಿಂದ ಬೊಹಿಮೀಯನ್ ಅರಣ್ಯದವರೆಗೆ ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿ ಪರ್ವತಸೀಮೆಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪ್ರದೇಶ. ರೈನ್ ನದಿಯೂ ಬಲ ಭಾಗದ ಉಪನದಿಗಳಾದ ಮೈನ್ ಮತ್ತು ನೆಕರ್‌ಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ನದಿಗಳ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ಆಗ್ನೇಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಬಿಯನ್ ಜ್ಯುರ ಮತ್ತು ಫ್ರಾಂಕೋನಿಯನ್ ಜ್ಯುರಗಳೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಷ್ವಾರ್ಟ್ಸ್‌ವಾಲ್ಡ್ ಪರ್ವತವೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿ ಪರ್ವತಸೀಮೆಯೂ ಇವೆ. ಇದು ಜರ್ಮನಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶ.

ಬವೇರಿಯನ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ : ಈ ಪ್ರದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕಾನ್‌ಸ್ಟನ್ಸ್ ಸರೋವರ ಮತ್ತು ಬವೇರಿಯನ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತವೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಬಿಯನ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾಂಕೋನಿಯನ್ ಜ್ಯುರಗಳೂ ಬೋಹೀಮೀಯನ್ ಗ್ರಂಥಿಯ ನೈಋತ್ಯ ಅಂಚೂ ಇವೆ. ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿ ಷ್ವಾರ್ಟ್ಸ್‌ವಾಲ್ಡ್ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬಲಬಂಡೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳು ಇಲರ್, ಈಸಾರ್ ಮತ್ತು ಇನ್, ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಅಷ್ಟೇನೂ ಫಲವತ್ತಾದ್ದಲ್ಲ. ಅದು ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ಆ ಪ್ರದೇಶದ ನಡು ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಫಲವತ್ತಾಗಿವೆ.

ಕಾನ್‌ಸ್ಟನ್ಸ್ ಸರೋವರದಿಂದ ಹಾಲ್ಯೆನ್ ಬಳಿಯವರೆಗೆ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತದ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಜರ್ಮನಿಯ ಈ ಪರ್ವತದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಟ್ಸುಗ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಸೆ (3080 ಮೀ). ಇದು ಟರೋಲಿನ ಎಲ್ಲೆಯ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಬವೇರಿಯನ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಬಲು ಸುಂದರ ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ರಮ್ಯವಾದ ಸರೋವರಗಳುಂಟು.

ನದಿಗಳು, ಬಂದರುಗಳು : ಜರ್ಮನಿಯ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿವೆ. ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರೈನ್, ವೆಸರ್, ಎಲ್ಬ್, ಓಡರ್, ವಿಶ್ಚುಲ ಹಾಗೂ ಇವುಗಳ ಉಪನದಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಜರ್ಮನಿಯ ನದೀಜಾಲ ಅದರ ಇಂದಿನ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್. ಷ್ವಾರ್ಟ್ಸ್‌ವಾಲ್ಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಈ ನದಿ ಬವೇರಿಯದ ಬಹುಭಾಗಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೊದಗಿಸಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ತರುವಾಯ ಜರ್ಮನಿ ವಿಶ್ಚುಲ ನದೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಸೈನಿಕ ವ್ಯೂಹರಚನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಜರ್ಮನಿಯ ನದಿಗಳಿಗೆ ಎಂಥ ಮಹತ್ತ್ವ ಇತ್ತೆಂದರೆ, 1945ರಲ್ಲಿ ಓಡರ್ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಬಳಿ, ಮುನ್ನುಗ್ಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಸೋವಿಯೆತ್ ಸೇನೆಯನ್ನು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಬಹುದೆಂದು ಹಿಟ್ಲರ್ ದೃಢವಾಗಿ ನಂಬಿದ್ದ. ಯುದ್ಧಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಪೋಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಸೋವಿಯೆತ್ ದೇಶಗಳ ಅಧೀನದಲ್ಲಿತ್ತು. ಜರ್ಮನಿಯ ಕರಾವಳಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹರಿದು ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಎಮ್ಸ್, ವೆಸರ್ ಮತ್ತು ಎಲ್ಬ್. ಮೇನ್ ಮತ್ತು ಮೋಸೆಲ್ಲೆ ರೈನ್‌ನ ಉಪನದಿಗಳು. ಎಲ್ಬ್‌ನ

ಉಪನದಿ ಸ್ಸಾಲ್. ಜರ್ಮನ್ ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ಎರಡು ನದಿಗಳು ವೇಸರ್ ಮತ್ತು ಎಲ್ಬ್. ರೈನ್ ನದಿ ಡಚ್ ಬಂದರಾದ ರಾಟರ್‌ಡ್ಯಾಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂರು ನದಿಗಳೂ ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯ ಮೇಲುನಾಡಿನಿಂದ ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದು ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಳೆಯಾಗುವುದರಿಂದಲೂ ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯ ಹಿಮಪಾತದಿಂದಲೂ ಈ ನದಿಗಳು ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ವಾಣಿಜ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ನದಿಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿವೆ; ಜೊತೆಗೆ ಕೆಲವು ಉಪನದಿಗಳೂ ಇವಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಹಿಂದಿನ ಖಂಡಾಂತರ ಹಿಮನದಿಗಳ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲೇ ಈ ನದಿಗಳು ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಂದ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಸುಲಭ. ಜರ್ಮನಿಯ ಒಂದು ತುದಿಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ತುದಿಯವರೆಗೆ ಅಂದರೆ ರೈನ್‌ನಿಂದ ಎಲ್ಬ್ ವರೆಗೆ ಜಲಯಾನ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ರೈನ್ ನದಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ನದಿ. ಸು. 1280 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಾಗಿಲ್ಲ. ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಇದರ ಹೂಳೆತ್ತಿ ನದಿಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಲಾಗಿದೆ. ಒಳನಾಡಿನ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಪರಿವಹನ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಪ್ಪತ್ತು ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು–ಕಲೋನ್, ಡ್ಯೂಸಲ್‌ಡಾರ್ಫ್, ಎಸನ್, ಹೈಡೆಲ್‌ಬರ್ಗ್ ಮೊದಲಾದವು ಈ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವುದು ಇದರ ಮಹತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಯುರೋಪಿನ ಕೆಲವು ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರಿನ ಹಾಗೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಗಣಿಗಳು ಈ ನದಿಯ ತೀರದ ಬಳಿಯೇ ಇವೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಇದನ್ನು ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದ ವಾಣಿಜ್ಯ ಆಸ್ತಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಜರ್ಮನರಂತೂ ಇದನ್ನು ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನದಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ.

ದಕ್ಷಿಣದ ಗುಡ್ಡಗಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಸರೋವರಗಳುಂಟು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಹಿಮನದಿಗಳು ಬಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರೆದಿದ್ದ ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ಹಾಗೂ ತಂಪಾದ ನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಪರ್ವತಾಗ್ರಗಳಿಂದ ಧುಮುಕಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಕಿರುಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ನೊರೆಗಟ್ಟಿ ಹರಿದು ಕೊನೆಗೆ, ಈ ವಿಶಾಲ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಬವೇರಿಯದಲ್ಲಿಯ ಕೋನಿಗ್ ಸೇ ಸರೋವರಗಳ ಬಳಿಯ ದೃಶ್ಯ ಚೇತೋಹಾರಿ; ರಮ್ಯಸುಂದರ. ಉತ್ತರ ಜರ್ಮನಿಯ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಿಲ್ಲದ ಹಲವಾರು ಸರೋವರಗಳುಂಟು. ಉತ್ತರ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಖಾರಿಗಳೂ ಇವೆ.

ಜರ್ಮನಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗ್ ಒಂದು. ಇದು ಎಲ್ಬ್ ನದೀಮುಖದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರಾದ ಬ್ರೆಮೆನ್ ವೇಸರ್ ನದೀಮುಖದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದೆ. ಇವು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವುಳ್ಳ ಬಂದರುಗಳು. ಜರ್ಮನಿಯ ಹಿನ್ನಾಡಿಗೆ ಎಲ್ಬ್ ಹಾಗೂ ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗ್ ಜೀವನಾಡಿಗಳು. ವೆಸರ್‌ಗಿಂತ ಎಲ್ಬ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಾಗಣೆ–ಸಂಚಾರ ಹೆಚ್ಚು. ಇದು ಹಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವುದು ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣ. ಚೆಕೊಸ್ಲೋವಾಕಿಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಈ ನದಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೆ ಜರ್ಮನಿಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿದ್ದ ಬೊಹಿಮಿಯ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಸಾಧನ ಇದು.

ವಾಯುಗುಣ : ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಜರ್ಮನಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಸಾಗರೀಯ ಹಾಗೂ ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣಗಳ ನಡುವಣದು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಮತ್ತು ಪರ್ವತಗಳೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮೈದಾನಗಳೂ ಇರುವ ಜರ್ಮನಿಯ ಉಷ್ಣತೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್‌ನಿಂದ ಬೀಸುವ ಬೆಚ್ಚನೆಯ ತೇವಪೂರಿತ ಮಾರುತವನ್ನು ತಡೆಯಬಲ್ಲ ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತಗಳು ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಆ ಭಾಗ ಅದರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಪೂರ್ವ ಭಾಗಗಳೂ ಅದಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುವುದುಂಟು. ಚಳಿಗಾಲ ಅಷ್ಟು ತೀವ್ರವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಬೇಸಗೆ ಉಗ್ರವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಬೆಳೆಯ ಅವಧಿ ಸಾಕಷ್ಟು ದೀರ್ಘ. ಮೇಘಾವೃತ ಆಕಾಶ, ಕಾವಳ ಕವಿದಿರುವುದು, ಅತಿಯಾದ ಆರ್ದ್ರತೆ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬಾಧಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪೀಯವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾದ ವಾಯುಗುಣವೇ ಜರ್ಮನಿಯ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅತಿಯಿಲ್ಲದ ಉಷ್ಣತೆ, ಸಾಕಷ್ಟು ಮಳೆ–ಇವು ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ನೈಋತ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಉಷ್ಣತೆ ಸುಮಾರು 12^0ಸೆ. ಆಗಿದ್ದರೆ, ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ 9^0ಸೆ. ನೈಋತ್ಯ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯ ಮಧ್ಯವಾರ್ಷಿಕ ಉಷ್ಣತೆಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಸು. 2^0ಸೆ. ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ರೈನ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ ಅತ್ಯಂತ ಸೌಮ್ಯ, ಬೇಸಿಗೆ ಪ್ರಖರ. ವಸಂತಕಾಲದ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯ ಪ್ರದೇಶವೆಂದರೆ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಬಳಿಯದು. ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯ ಏರ್ಟ್ಸ್‌ಗೆಬರ್ಜಗೆ ಮತ್ತು ಫಿಕ್‌ಟಲ್ ಗೆಬರ್ಜ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ತಣ್ಣನೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು.

ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮನಿಯ ಬವೇರಿಯನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ ತೀವ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆ ತಂಪು; ಕಾರ್ಲ್ಸ್‌ರೂಯದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ರೈನ್ ಕಣಿವೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆ. ನೆಕರ್, ಮೈನ್ ಮತ್ತು ಮೋಸಲ್ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲೂ ಹೀಗೆಯೇ. ಬೇಸಗೆಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 19^0ಸೆ. ಜನವರಿಯದು 0^0ಸೆ. ಗಿಂತ ಅಧಿಕ. ಇದು ದ್ರಾಕ್ಷಿಯ ಬೆಳೆಗೆ ಅನುಕೂಲಕರ.

ವಾಯವ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯದು ಸಾಗರೀಕ ವಾಯುಗುಣ–ತಂಪಾದ ಬೇಸಗೆ, ಬೇಸಗೆಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 16^0ಸೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ನೆಲವನ್ನು ಹಿಮ ಕವಿದಿರುವುದು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಮಾತ್ರ. ವೇಸರ್‌ಗೆ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನವರಿಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 0^0 ಸೆ. ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸರಿದರೆ ಇದು -2^0ಸೆ. ಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹಲವು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ಎಲ್ಬ್ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಚಳಿಗಾಲ ಮತ್ತು ಬೇಸಗೆಗಳ ನಡುವಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಋತುಗಳಲ್ಲೂ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಗರಿಷ್ಠ. ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಐಫೆಲ್, ಸಾರ್ಲಂಡ್, ಹಾರ್ಟ್ಸ್, ಟ್ಯುರಿಂಗರ್ ವಾಲ್ಡ್, ರನ್, ಫೋಗಲ್ಸ್ ಬರ್ಗ್, ಸ್ವಸಾರ್ಟ್, ಷ್ವಾರ್ಟ್ಸ್‌ವಾಲ್ಟ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 70 ಸೆಂಮೀ ಅಥವಾ ಇನ್ನೂ ಅಧಿಕ. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮನಿಯ ಮಧ್ಯಸ್ಥ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 40–60 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಜರ್ಮನಿಯ ವಾಯವ್ಯ ಮೈದಾನದಲ್ಲೂ ಬ್ರೆಮನ್ ಮತ್ತು ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗ್‌ವರೆಗೆ ಇದೇ ಸರಾಸರಿ. ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಪರ್ವತದ ಮಗ್ಗುಲಿನ ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 50 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮ್ಯಾನ್‌ಹೈಮ್ ಕೆಳಗಿನ ರೈನ್ ಕಣಿವೆಯ ಮತ್ತು ಮೇನ್ ಕಣಿವೆಯ ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ 30–40 ಸೆಂಮೀಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಟ್ಯುರಿಂಗರ್‌ನಷ್ಟು ದಕ್ಷಿಣದವರೆಗೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 18 ಸೆಂಮೀ.

ಸಸ್ಯವರ್ಗ : ಜರ್ಮನಿಯ ಕಾಲುಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರದೇಶ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಶೇ. 45 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಪೈನ್ ವೃಕ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಶೇ. 4 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಬೀಟ್ ವೃಕ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಶೇ. 8 ರಷ್ಟು ಓಕ್ ವೃಕ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಸಂವರ್ಧಿತ ಅರಣ್ಯವೇ ಹೆಚ್ಚು. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅರಣ್ಯಗಳೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ.

ಜಲೋತ್ಸಾರಣ ಚೆನ್ನಾಗಿರುವ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಹಾರ್ಟ್ಸ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 660 ಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೆ, ಬವೇರಿಯನ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ 1,500 ಮೀ ವರೆಗೆ ಬೀಚ್ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಸಿಲ್ವರ್ ಫರ್, ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ಪೈನ್, ಓಕ್ ಇತರ ಮರಗಳು, ಬಿಸಿಲು ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದು ನೆಲ ಫಲವತ್ತಾಗಿರುವಲ್ಲಿ ಡಾಗ್ಸ್ ಮರ್ಕ್ಯುರಿ ಸ್ವೀಟ್ ವುಡ್ರಫ್, ವೈಯೊಲೆಟ್ಸ್ ಮುಂತಾದ ಗಿಡಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ತೇವ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಗಿಡಗಳು ಬಾಲ್ಸಮ್, ವಿಲೊ ಹರ್ಬ್, ಮಾಂಕ್ಸ್‌ಹೂಡ್, ಆಮ್ಲಯುಕ್ತ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬಿಲ್‌ಬೆರಿ, ಫಾಕ್ಸ್‌ಗ್ಲೋವ್ಸ್ ವೇವಿ ಹೇರ್, ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಹೆಚ್ಚು ಸಾರಯುಕ್ತವಲ್ಲದ ಹಗುರ ಮಣ್ಣಿನ ನೆಲದಲ್ಲಿ–ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪಲ್ಯಾಟ್‌ನೇಟ್‌ನಲ್ಲಿ–ಸ್ಕಾಟ್ಸ್‌ಪೈನ್ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಷ್ವಾರ್ಟ್ಸ್‌ವಾಲ್ಟ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ 1335 ಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೂ ಬವೇರಿಯನ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ 1666 ಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೂ ಇವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟು ಬೆಳೆಸಿದ ಮರಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಇಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯನ್ ಪೈನ್ ಮರಗಳನ್ನೂ ನೆಡಲಾಗಿದೆ. ಒಳನಾಡಿನ ಮರಳ ಗುಡ್ಡೆಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಜರ್ಮನಿ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿತ್ತು. ಜರ್ಮನಿಯ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳು ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಗಳು ಈ ಅರಣ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂಥವು. ಜರ್ಮನಿ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಯೊಂದಿಗೆ ನಿಸರ್ಗ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಬಲಿಗೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಅರಣ್ಯಪಾಲನೆ ಹಾಗೂ ಸಂವರ್ಧನೆಗೆ ಜರ್ಮನ್ನರು ತೀವ್ರ ಗಮನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಭೌತಿಕ ಸಾಧನೆಗೂ ನಿಸರ್ಗಕ್ಕೂ ಸಮತೋಲನ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ.

ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು : ಯುರೋಪಿನ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣದೊರೆಯುವ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು ಖಂಡದ ಕೇಂದ್ರಭಾಗವಾಗಿರುವ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲೂ ಕಾಣದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಖಂಡದ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಣಿ ಹಾಗೂ ಪಕ್ಷಿವರ್ಗಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿವೆಯೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನಗಳು. ಪೂರ್ವ ಯುರೋಪಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಬಾಲ್ಕನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಪಕ್ಷಿ ವರ್ಗಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ

ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಸ್ತನಿಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಈ ಮಾತು ನಿಜ. ಅರಣ್ಯವಲಯ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಿಟನ್ ಅಥವಾ ಯುರೋಪಿನ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವನ್ಯಜೀವಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಜಿಂಕೆ, ತೋಳ, ಕಾಡುಹಂದಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇತರ ಜೀವಿಗಳ ಸಂವರ್ಧನೆಗೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಣ್ಯಗಳು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಗಂಧ-ಮೂಷಕವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಸಂವರ್ಧಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಯುರೋಪಿಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯೂ ಒಂದು.

ನಾಡಿನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನ, ಮೃಗಾಲಯ ಹಾಗೂ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾಷೆ : ಪ್ರಮುಖ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜನಾಂಗಗಳಿಗೆ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಜರ್ಮನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಷಾರ್ಲ್‌ಮೇನನ ಆಡಳಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಜನಾಂಗಗಳ ಏಕೀಕರಣಕ್ಕೆ ಭಾಷೆ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಶಕ್ತಿಯಾಯಿತು. 9ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಏಕತೆಯ ಮನೋಭಾವ ಸದೃಢವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಪೂರ್ವ ಫ್ರ್ಯಾಂಕಿಷ್ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ಲಾವಿಕ್ ಜನಾಂಗಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ರೂಪು ತಳೆಯಿತು. 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಫ್ರ್ಯಾಂಕರು, ಸ್ಯಾಕ್ಸನರು, ಬವೇರಿಯನರು, ಸ್ವೈಬೀರಿಯನರು, ಟ್ಯೂರಿಂಜಿಯನರು ಮತ್ತು ಫ್ರಿಸಿಯನರು ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದರು. ಜರ್ಮನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಾಗಲಿ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಾಗಲಿ ಬಂದದ್ದು ಹಳೆಯ ಯಾವ ಪಂಗಡ ಅಥವಾ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಅಲ್ಲ, ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರ ತಾಯಿನುಡಿಯಿಂದ. ಇದು ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಅಲ್ಲಿಯ ಭಾಷೆ ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ಮೇಲೆ ಈ ಅಂಶ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿದೆ.

ಜನಾಂಗ ಲಕ್ಷಣಗಳು: ಜರ್ಮನ್ನರದು ಅಮಿಶ್ರ ಜನಾಂಗವಲ್ಲ. ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರು ನಾನಾ ಜನಾಂಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಬೆರೆತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸಕ್ತಶಕಪೂರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ಕೆಲ್ಟರೊಂದಿಗೆ, ಸ್ಲಾವರೊಂದಿಗೆ, ಹೀಗೆ ಹಲವು ಜನಾಂಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಯವರು ಸಂಕರ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಕನಿಷ್ಠ ಸಾಂಕರ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದವರು ಕೆಳ ಸ್ಯಾಕ್ಸನಿಯ ಜರ್ಮನರು.

ವಿವಿಧ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜನಾಂಗಗಳಿಂದ ಜರ್ಮನ್ನರ ಭೌತ ಲಕ್ಷಣಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ನಸುಗೂದಲು, ಬಿಳಿಮೈ, ತೆಳು ಬಣ್ಣದ ಕಣ್ಣುಗಳು-ಇವು ಅಪ್ಪಟ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜನರನ್ನು ರೊಮಾನ್ಸ್ಕ್ ಭಾಷಾಜನರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ನಸುಹೊಂಗೂದಲ ಜನರದೇ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆ (ಶೇ. 54). ಇಡೀ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಶೇ. 31.8 ರಷ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಕಂದುಕೂದಲ ಜನರು ಜರ್ಮನಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ. ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯ ಜನರು ಸುತ್ತಣ ಜನಾಂಗಗಳಿಂದ ಸದಾ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೃಷಿಕರು. ಇವರು ಅತ್ಯಂತ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ತಮ್ಮ ತನವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಈಚೆಗೆ-ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣದ ಫಲವಾಗಿ-ಜರ್ಮನಿಯ ಜನರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗುಣಧರ್ಮಗಳು ಪ್ರಬಲ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿವೆ. ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಕಾಲದ ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆಗಳು ಈಗ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿಲ್ಲ. 18 ಮತ್ತು 19ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಿಂದೀಚೆಗೆ ಆಧುನಿಕ ವೇಷಭೂಷಣಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಹೆಸ್ಸ್‌ನ್‌ಸ್ಕ್‌ಫಾನ್ ಜಿಲ್ಲೆ, ಬೂಕಬರ್ಗ್ ಪ್ರದೇಶ, ಷ್ವಾರ್ಟ್ಸ್‌ವಾಲ್ಟ್ ಕಣಿವೆಗಳು, ಜರ್ಮನ್ ಆಲ್ಪೈನ್ ಜಿಲ್ಲೆ-ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳ ರೈತಜನರಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ಉಡುಪುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಕಾಲದಿಂದ ಬಂದ ಅನೇಕ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದಿವೆ; ಸ್ವೇಬಿಯ, ವೆಸ್ಟ್‌ಫೇಲಿಯ, ರೈನ್‌ಲೆಂಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಚ್ಚಳಿಯದಿವೆ, ಹಳೆಯ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಮದುವೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಮದುವಣಗಿತ್ತಿಯ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಗಾಡಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಸಿ ತರುವುದು, ದಾರಿ ತಡೆಯುವುದು, ಬಂದೂಕ ಹಾರಿಸುವುದು, ರಾವುತ ಪರಿಚರರು ಮತ್ತು ಸಂಗೀತಗಾರರೊಂದಿಗೆ ಮದುವಣಗಿತ್ತಿಯ ಮೆರವಣಿಗೆ, ನೃತ್ಯ, ವಧುವಿನ ಕಳವು, ವಿವಾಹ ಭೋಜನ-ಇವೆಲ್ಲ ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ನೆನಪು ತರುತ್ತವೆ. ಹುಟ್ಟು, ಸಾವುಗಳ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹಳೆಯ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಪ್ರಸಕ್ತಶಕಪೂರ್ವ ಕಾಲದ ನಿಸರ್ಗದ ಹಬ್ಬಗಳು ಕ್ರೈಸ್ತ ಹಬ್ಬಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಿಳಿತವಾಗಿವೆ. ಕ್ರಿಸ್‌ಮಸ್ ಕುಟುಂಬದ ಹಬ್ಬ. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವದ ಹಲವು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡಿವೆ. ಸುಗ್ಗಿಯ ಹಬ್ಬ ವರ್ಣಮಯ. ಸುಗ್ಗಿಯ ವಿಹಾರ, ಭೋಜನ, ಪರ್ವತಗಾವಲಿನಿಂದ ದನಗಳ ಮೆರವಣಿಗೆ-ಎಲ್ಲವೂ ವಿಶಿಷ್ಟ.

ಧರ್ಮ: ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಸಂವಿಧಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಧರ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವುಂಟು. ಅಲ್ಲಿ ಶೇ. 51.1 ಜನ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರು; ಶೇ. 41.1 ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್. ಉತ್ತರ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಬರ್ಲಿನಿನಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರು ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರು. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕೆಥೊಲಿಕರು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳು : ಜರ್ಮನಿಯ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಒಳನಾಡು ಜಲಮಾರ್ಗಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹೊರನಾಡುಗಳಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಕೀಲ್ ಅಥವಾ ಕೈಸರ್ ವಿಲ್‌ಹೆಲ್ಮ್ ಕಾಲುವೆ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ರೈನ್, ವೇಸರ್, ಎಲ್ಬ್ ಮತ್ತು ಓಡರ್ ನದಿಗಳಿಗೆ ಮಿಡಲ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಕಾಲುವೆಯೇ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮ. ಡಾರ್ಟ್‌ಮಂಟ್-ಎಮ್ಸ್ ಕಾಲುವೆ ಲೂರ್ ಉದ್ಯಮ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೂ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಲಕ್ಸಂಬರ್ಗ್ ಹಾಗೂ ಜರ್ಮನಿಯ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ಜಲಮಾರ್ಗವೆಂದರೆ ಮೋಸಲ್ ಕಾಲುವೆ. ಮೇನ್ ಮುಖಾಂತರ ರೈನ್ ಮತ್ತು ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಒದಗಿಸಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಲುವೆ ಈಚೆಗೆ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಸು. 7300 ಕಿಮೀ (2004) ಜಲಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಇವು ಹೆಚ್ಚು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಜಲಮಾರ್ಗವೇ ಅಲ್ಲದೆ ರಸ್ತೆ ಹಾಗೂ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳೂ ವಾಯುಮಾರ್ಗಗಳೂ ಜರ್ಮನಿಯ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳ ಉದ್ದ ಸು. 230735 ಕಿಮೀ. ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ಒಟ್ಟು 46,039 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ. ಇದರಲ್ಲಿ 20100 ಕಿಮೀ ವಿದ್ಯುತ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ (2003). ಇವಲ್ಲದೆ ತಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ಮುಂದುವರೆದ ದೂರವಾಣಿ, ದೂರದರ್ಶನಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳಿವೆ. ಇಂದು ಜರ್ಮನಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಮುಂದುವರೆದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಹಡಗು ಕಟ್ಟೆಗಳು ನವೀನ ಬಂದರುಗಳೂ ಹೆಲಿಪ್ಯಾಡ್‌ಗಳೂ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳೂ ಇವೆ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು: ಬಹು ಕಾಲದ ವರೆಗೆ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಒಂದೇ ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಖನಿಜ ಸಂಪನ್ಮೂಲವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು, ಆದರೆ, ಈಚಿನ ಶೋಧನೆಗಳು ಈ ನಾಡು ಖನಿಜ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶ್ರೀಮಂತವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಪೊಟ್ಯಾಷ್, ಕೋಬಾಲ್ಟ್, ಆಂಟಿಮನಿ, ಯುರೇನಿಯಮ್, ಬೆಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಉಂಟು. ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಮತ್ತು ಪೊಟ್ಯಾಷ್ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ. ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು (ರಸಗೊಬ್ಬರವೂ ಸೇರಿದಂತೆ), ಜವಳಿ, ಸಂಶ್ಲೇಷಿತ ರಬ್ಬರ್, ಸಿಮೆಂಟ್-ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳು. (ಪಿ.ಜಿ.ಡಿ.)

ಜಲಂಧರ್: ಪಂಜಾಬ್ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ನಗರ; ಜಿಲ್ಲೆ ; ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗ. ಪಟ್ಟಣ ಉ. ಅ. 30°20′ ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. 75°35′ ಮೇಲೆ ದೆಹಲಿಗೆ ಉತ್ತರ-ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ 478 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ, ಚಂಡೀಗಢದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ 148 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಜಲಂಧರ್ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1.1 ಮಿಲಿಯನ್. ಈ ನಗರದ ಸುತ್ತಲೂ ಬಸ್ತಿಗಳೆಂಬ ಅನೇಕ ಉಪನಗರಗಳುಂಟು. ಜಲಂಧರ್ ದಂಡಿನ ಪ್ರದೇಶ ಇರುವುದು ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ. ಪಂಜಾಬ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಲವು ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಪಂಜಾಬ್ ಸರ್ಕಾರದ ಅನೇಕ ಕಚೇರಿಗಳೂ ಇವೆ. ಇದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮತ್ತು ವಿಭಾಗದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಕ್ರೀಡಾ ಉಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಇದೊಂದು ರೈಲ್ವೆ ಸಂಧಿ ಸ್ಥಳ. ಹಲವು ರಸ್ತೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡುತ್ತವೆ. ನಗರದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 14 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವುಂಟು.

ಜಲಂಧರ್ ರಜಪೂತ ದೊರೆಗಳ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. 1088ರಲ್ಲಿ ಇದು ಘೋರಿ ಇಬ್ರಾಹಿಮ್ ಷಾನ ವಶವಾಯಿತು. ಮೊಗಲ್ ಅರಸರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಒಬ್ಬ ಸರದಾರನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. 1757ರಲ್ಲಿ ಸಿಖ್ಖರು ಈ ನಗರವನ್ನು ಸುಟ್ಟರು. ಅನಂತರ ಇದು ಫೈಜುಲ್ಲಾ ಪುರಿಯ ಸಂಘದ ಖುಶಾಲಸಿಂಗನ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂದು 1766ರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ರೂಪ ಪಡೆಯಿತು. ಆತನ ಮಗ ಬುದ್ಧಸಿಂಗ್ ಈ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಮುಂದೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಜಲಂಧರ್ ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. 1846ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಂದ ಮೂರು ಮೈಲಿಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸೇನಾ ಕೇಂದ್ರವೊಂದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

ಜಲಂಧರ್ ಜಿಲ್ಲೆ ಉ. ಅ. 30°56′-31°37′ ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. 75°5′-76°16′ ಮಧ್ಯೆ ಇದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,399 ಚ. ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1953508. ಬಿಯಾಸ್ ಮತ್ತು ಸಟ್ಲೆಜ್ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಫಲವತ್ತಾದ ರೇವೆ ಮಣ್ಣಿನ ಈ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಪಂಜಾಬಿನ ಉದ್ಯಾನವೆಂದು ಸಿಖ್ಖರು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು ಮಟ್ಟಸವಾದ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶ. ಜೂನ್ ಮತ್ತು ಜುಲೈ ಅತಿ ಉಷ್ಣತೆಯ ತಿಂಗಳುಗಳು. ಜನವರಿ-ಫೆಬ್ರವರಿಯಲ್ಲಿ ಚಳಿ ಹೆಚ್ಚು ; ಮಂಜು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 52 ಸೆಂಮೀ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶೇ. 80ರಷ್ಟು ನೆಲಸಾಗುವಳಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 56 ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ದೋಆಬ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದಲೂ ಬಾವಿಗಳಿಂದಲೂ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಉಂಟು. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಗೋದಿ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯ, ಕಬ್ಬು. ರೇಷ್ಮೆ ಉತ್ಪಾದನೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು.

ಸಟ್ಲೆಜ್ ಮತ್ತು ಬಿಯಾಸ್ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಜಲಂಧರ್ ದೋಆಬ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿದೆ. (ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.;ಕೆ.ಕೆ.)

ಜಲಗಾಂವ್: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. f ¯ÉG.C. 20^0 ಯಿಂದ 21^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 74^{0}55′ ಯಿಂದ 76^{0}28′ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಧುಲಿಯಾ ಮತ್ತು ನಾಸಿಕ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಬುಲ್ಡಾನಾ ಜಿಲ್ಲೆ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಔರಂಗಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆ–ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 7,148 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,68,269. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸಾತ್ಪುರ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಇದರ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು, ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜಲಗಾಂವ್ ಮತ್ತು ಧುಲಿಯಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ನಡುವೆ ಮುಂದುವರಿದು ತಾಪಿ (ತಪತಿ) ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಹಳ್ಳಗಳೂ ವಿದರ್ಭ ಪ್ರದೇಶದ ಇತರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಂದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಅಜಂತಾ ಅಥವಾ ಸಾತಮಾಲ ಮತ್ತು ಚಂದೋರ್ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮರಾಠವಾಡ ಮತ್ತು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಡುವಿನ ಸೀಮಾರೇಖೆಗಳಾಗಿವೆ. ಪಂಝ್ರೂ ನದಿ ತಾಪಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೊದಲು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

ತಾಪಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾತ್ಪುರ ಪರ್ವತ ಜಲಗಾಂವ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರ ಗಡಿಗುಂಟ ಹಾಕಿದ ಗೋಡೆಯಂತಿದ್ದು, ನರ್ಮದಾ ನದಿಯ ಕಡೆಗೆ ಮತ್ತೆ ಇಳಿಯುತ್ತಾ ಹೋಗಿದೆ. ಅಜಂತಾ – ಸಾತಮಾಲ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಪರ್ವತದ ಕವಲುಗಳಂತೆ ಒಡೆದು ನಾಸಿಕ ಮತ್ತು ಜಲಗಾಂವ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ಬಂಡೆಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರೆದ ಬೌದ್ಧಮಂದಿರಗಳು ಮತ್ತು ಅಜಂತ ಗುಹೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಸೇರುವ ತಾಪಿ ನದಿಯ ಉದ್ದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 120 ಕಿಮೀ. ಇದರ ಎರಡೂ ಬದಿಗೆ ದಟ್ಟವಾದ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾಪೂರಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿರುವ ಈ ನದಿ ಬೇಸಾಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತನ್ನ ತಿರುವುಮುರುವುಗಳಲ್ಲಿ ಫಲವತ್ತಾದ ರೇವೆಯ ಮಣ್ಣನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ತಂದಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಬೋಕಾರ, ಸುಕಿ, ಮೋರಾ, ಹರಕೀ, ಮಂಕೀ ಮತ್ತು ಗುಲಿ ಉಪನದಿಗಳು ತಾಪಿಯನ್ನು ಬಲಬದಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ಣಾ, ಭೋಗಾವತಿ, ವಾಘುರ, ಗೀರ್ಣಾ, ಬೋರಿ–ಇವು ತಾಪಿಯ ಎಡದಂಡೆಯ ಉಪನದಿಗಳು. ತಾಪಿ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ಭುಸಾವಳ ಮತ್ತು ಸಾವಖೇಡ ಬಳಿಗೆ ಮೋಟಾರು ರಸ್ತೆಯ ಸೇತುವೆಗಳೂ, ಭುಸಾವಳದ ಬಳಿಗೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ಸೇತುವೆಯೂ ಉಂಟು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮತ್ತು ನೆರೆಹೊರೆಯ ಜನಗಳ ಸಾರಿಗೆ–ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಇವು ಬಲು ಅನುಕೂಲ. ಈ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ಅಮ್ಮಳನೇರ, ಜೋಪಡ. ಏದ್ಲಾಬಾದ, ಜಳಗಾಂವ್, ರಾವರ ಮತ್ತು ಯವಾಳಗಳಿಗೆ ದೋಣಿಗಳೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ.

ಜಲಗಾಂವ್ ನಗರ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಉ.ಅ. 21^{0}1′ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 75^{0}35′ ಮೇಲಿದೆ. ಇದು ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ 412 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ರೈಲ್ವೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿಲ್ದಾಣ. ಹತ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಬೀಜವನ್ನು ಬೇರೆ ಮಾಡುವ, ನೂಲಿನಿಂದ ಬಟ್ಟೆ ಮಾಡುವ ಅನೇಕ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಹತ್ತಿ, ಎಳ್ಳು ಮತ್ತು ಅವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಇತರ ಬಗೆಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4 ಲಕ್ಷ. (ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ಜಲಗೋಳ: ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಗ್ರಹಗಳಲೆಲ್ಲಾ ಭೂಮಿ ಮಾತ್ರ ಅತ್ಯಧಿಕ ಜಲರಾಶಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಏಕೈಕ ಗ್ರಹ. ಭೂಮಿಯ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಶೇ. 70.8 ರಷ್ಟು ಜಲಾವೃತವಾಗಿದ್ದು ಇದನ್ನೇ ಜಲಗೋಳ ಎನ್ನಲಾಗುವುದು. ಭೂಮಿಯ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ (510 ದ.ಲ.ಚ.ಕಿಮೀ) ಸು. 381.5 ದ.ಚ.ಕಿಮೀ ಜಲದಿಂದಲೇ ಆವರಿಸಿದೆ. ಇದೊಂದು ಜಲಾವೃತ ಗ್ರಹವಾಗಿದೆ. ಈ ಜಲಗೋಳ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಸಾಗರ, ಸಮುದ್ರ, ಕೊಲ್ಲಿ, ಖಾರಿ ಹಾಗೂ ಸರೋವರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಭೂಮಿಯ ಒಟ್ಟು ಜಲರಾಶಿಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಶೇ. 57 ರಷ್ಟು ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧಗೋಳವನ್ನು ಜಲಗೋಳಾರ್ಧ ಎನ್ನುವರು. ಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಭೂ ರಾಶಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಭೂಗೋಳಾರ್ಧ ಎನ್ನುವರು. ಹೀಗೆ ಅತ್ಯಧಿಕ ಉದಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಜಲಗೋಳವು ಮೂಲವಾಗಿರುವುದು ಮತ್ತೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟತೆಯಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ಜಲಭಾಗ ವಿಶಾಲವಾದ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವಾಗಿದೆ. ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಗರಗಳೆಂದರೆ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್, ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರ, ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಇತ್ಯಾದಿ. ಜಲಗೋಳದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಶೇ.97 ಭಾಗ ಲವಣಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಉಳಿದ ಅಲ್ಪಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಸಿಹಿ ನೀರಿನ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಲ್.)

ಜಲಪಾತ: ನದೀಪಾತ್ರ ಬಲು ಕಡಿದೂ ಆಳವೂ ಆಗಿರುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ದುಮುಕಾಟ (ವಾಟರ್ ಫಾಲ್). ಕಣಿವೆಯ ಅಂಚು ಬಲು ಕಡಿದಾಗಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿ ನೀರು ಅತಿ ರಭಸದಿಂದ ಹರಿಯುವಾಗ, ನೆಲಸಂಪರ್ಕವೇ ಇಲ್ಲದೆ, ಹಲವಾರು ಮೀಗಳ ಆಳಕ್ಕೆ ದುಮುಕಬಹುದು. ಬರೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಕಡಿದಾಗಿರದಿದ್ದರೆ ನೀರು ಅದರ ಮೈಯನ್ನು ತೊಳೆದುಕೊಂಡೇ ವೇಗದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

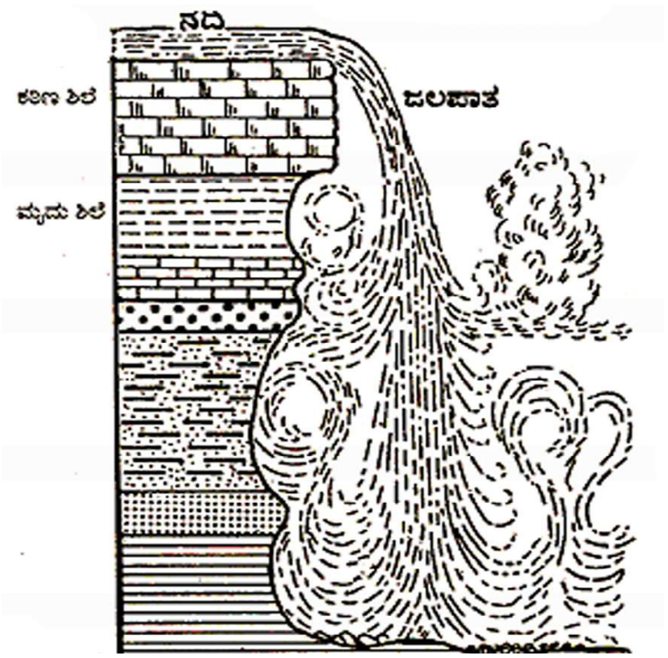

ಜಲಪಾತ

ಒಂದು ನದಿಯ ಉಗಮದಿಂದ ಅದು ಕೊನೆಯಾಗುವ ಮುಖದ ವರೆಗಿನ ಅದರ ಪ್ರವಾಹ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಮೇಲ್ಕಣಿವೆ (ಪರ್ವತಭಾಗ), ನಡುಕಣಿವೆ (ಮಧ್ಯಭಾಗ) ಮತ್ತು ಕೆಳಕಣಿವೆ (ಬಯಲು ಭಾಗ) ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು. ಈ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ನದಿಯ ಚಲನಾತ್ಮಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಾದ ಸವೆತ, ಸ್ಥಾನಾಂತರೀಕರಣ ಮತ್ತು ಸಂಚಯನಗಳು ಆಯಾ ಭಾಗದ ಇಳಿಜಾರು ಮತ್ತು ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳ ಲಕ್ಷಣ, ಹವೆ ಮತ್ತು ಇತರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ನದಿಯ ಮೇಲ್ಕಣಿವೆ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರುಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಅಲ್ಲಿ ನದಿ ಅತಿ ವೇಗದಿಂದ ಪ್ರವಹಿಸುವುದರಿಂದ ಅದರ ಪಾತ್ರದ ಕೊರೆತ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿಯೂ ತೀವ್ರವಾಗಿಯೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಹದ ಕೊರೆವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ನೀರಿನ ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳ ಪರಿಮಾಣ, ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಎತ್ತರಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಠಿಣ ಮತ್ತು ಮೃದು ಶಿಲಾ ಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಪರ್ಯಾಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿರುವುದುಂಟು. ಕಠಿಣ ಶಿಲೆಗಳ ಕೊರೆತ ಬಲು ನಿಧಾನ; ಮೃದು ಶಿಲೆಗಳಾದರೋ ಬಲು ಬೇಗನೆ ಶಿಥಿಲಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆಗ ಕಡಿದಾದ ಇಳಿತವುಂಟಾಗಿ ಮೇಲಿನ ಕಠಿಣಶಿಲೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳವೊಂದು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊರೆತ ಇನ್ನಷ್ಟು ಮುಂದೊತ್ತಿದಂತೆ ಕಠಿಣ ಶಿಲಾಮುಖ ಲಂಬವಾಗಿ ನಿಂತಂತೆ ಕಾಣುವುದು. ಆಗ ನದಿಯ ನೀರು ಅದರ ಮೇಲಿಂದ ಹರಿಯುತ್ತ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕೆಳಕ್ಕೆ ದುಮುಕಿಬೀಳುವುದು. ಇದೇ ಜಲಪಾತ. ಮೇಲಿನ ಕಠಿಣ ಶಿಲೆಗೆ ಜಲಪಾತಕಾರಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅದು ಶಿಥಿಲವಾಗುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಜಲಪಾತ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುವುದು. ನದಿಹರಿಯುವ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ನಿರೋಧಕ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಕಠಿಣ ಶಿಲೆಯು ಭೇದಕವಾಗಿದ್ದಾಗ, ನದಿಪಾತ್ರದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಸ್ತರಭಂಗ (ಫಾಲ್ಟ್) ಉಂಟಾದಾಗ, ಕಡಿದಾದ ಅಂಚುಳ್ಳ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿಂದ ತಗ್ಗಿನ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವಾಗ ಹಾಗೂ ಪ್ರದಾನ ನದಿಗೆ ಅತಿ ಎತ್ತರದಿಂದ ಬಂದು ಸೇರುವ ಉಪನದಿಯಿಂದಲೂ ಜಲಪಾತಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಜಲಪಾತಗಳು

ಹಲವು ಮೀಗಳಿಂದ ನೂರಾರು ಮೀಗಳಷ್ಟು ಆಳದ ವರೆಗೆ ಧುಮುಕುವವು. ಅವುಗಳ ಠೀವಿ ಸಿಡಿಯುವ ತುಷಾರಗಳ ಚೆಲುವು ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಚೆಲ್ಲಾಡುವ ಬಣ್ಣಗಳ ಬೆಡಗು, ಭೋರ್ಗರೆಯುವ ಶಬ್ದಗಾಂಭೀರ್ಯ ಮತ್ತು ಪರಿಸರದ ಸೃಷ್ಟಿಸೌಂದರ್ಯ ವೀಕ್ಷಕರ ಕಿವಿ ಕಣ್ಮನಗಳನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಜಲಪಾತಗಳ ಚಲನಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಕೆಲವು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜಲಪಾತಗಳು : 1 ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಅತ್ಯದ್ಭುತ ಹಾಗೂ ಚೇತೋಹಾರಿ ದೃಶ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದೆನಿಸಿದ ವಿಶಾಲವಾದ ನಯಾಗರ ಜಲಪಾತ. ಇದು ಕೆನಡ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಗಡಿಯಲ್ಲಿದೆ. ನಡುವಣ ದ್ವೀಪ ಈ ಜಲಪಾತವನ್ನು ಕೆನಡ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕದ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತದೆ. ಪಂಚ ಮಹಾಸರೋವರಗಳ ಪಂಕ್ತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಈರಿ ಸರೋವರದಿಂದ ಆಂಟೇರಿಯೋ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ 160 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ನಯಾಗರ ನದಿಯಿಂದ ಈ ಜಲಪಾತ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಕೆನಡ ಭಾಗದ ಜಲಪಾತದ ಆಕಾರ ದೊಡ್ಡ ಲಾಳದಂತೆ. 762 ಮೀ ಅಗಲ ಮತ್ತು 47 ಮೀ ಎತ್ತರ. ಅಮೆರಿಕದ ಭಾಗ 305 ಮೀ ಅಗಲ ಮತ್ತು 50.3 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಈ ಜಲಪಾತ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾಲದಿಂದ ಇದುವರೆಗೆ (1974) ಇದರ ಮೇಲಿನ ಶಿಲಾಮುಖ 5 ಕಿಮೀ ಹಿಂದೊತ್ತಿದೆ. ಅದು ವರ್ಷಕ್ಕೆ 1–2 ಮೀ ಗಳಂತೆ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮೇಲಿನ ಎರಡು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಸೇರಿರುವ ಈ ಜಲಪಾತದ ಅಗಾಧ ಜಲಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಜಲವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಗಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಲಿವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗದಿಂದಲೂ ನಯಾಗರ ಜಲಪಾತದಿಂದ ಇಳಿಯುವ ನೀರಿನ ಗಾತ್ರ ಕುಗ್ಗುತ್ತಲಿದೆ. ಅಮೆರಿಕ ವಿಭಾಗದ ಜಲಪಾತಕ್ಕೆ ಕಾಮನಬಿಲ್ಲು ಸೇತುವೆಯನ್ನು (ರೇನ್‌ಬೊ ಬ್ರಿಜ್) ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

2 ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಜ಼ಾಂಬಿಯ ಗಡಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಜ಼ಾಂಬಿಸೀ ನದಿಯ ಮೇಲಿರುವ ಭವ್ಯವಾದ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಜಲಪಾತ. 1.6 ಕಿಮೀ ಅಗಲ, 108.6 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಈ ಜಲಪಾತವನ್ನು ಆ ಖಂಡದ ಶೋಧಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಲಿವಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಎಂಬಾತ 1855ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಇದರ ನಾಲ್ಕು ವಿಭಾಗಗಳ ಒಂದಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರಚಾಪ ಜಲಪಾತವೆಂಬ ಹೆಸರುಂಟು. ಈ ಜಲಪಾತದಿಂದ ಧುಮುಕುವ ನೀರಿನ ಭೋರ್ಗರೆತ ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ. ಆ ನೀರಿನಿಂದೇಳುವ ತುಷಾರ ರಾಶಿ 48 ಕಿಮೀ ದೂರಕ್ಕೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿ ಹರಿಯುವಾಗ ಈ ಅಗಾಧ ತುಷಾರ ಸಮೂಹವೇ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಜಲಪಾತವನ್ನೇ ಮುಚ್ಚಿ ಬಿಡುವುದು. ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡಗಾತ್ರದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿವ ಅಪಾರ ಜಲರಾಶಿ ಕೇವಲ 30.5 ಮೀ ಅಗಲದ ತೊರೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಎಡಬಲ ತಿರುವುಗಳಿಂದ ಪ್ರವಹಿಸಿ ಮುಂದೆ ಸಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಚಿತ್ರ್ಯ.

3 ಭಾರತದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜಲಪಾತಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಶರಾವತಿ ನದಿಯ ಜಲಪಾತ (ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆ ; ಜೋಗ್) ಅತ್ಯಂತ ರಮಣೀಯವಾದುದು. ಶರಾವತಿ ಇಲ್ಲಿ ರಾಜ, ರೋರರ್, ರಾಕೆಟ್ ಮತ್ತು ಲೇಡಿ (ರಾಣಿ) ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗಿ 253 ಮೀ ಎತ್ತರದಿಂದ ಆಕಾಶಗಂಗೆಯಂತೆ ಭೋರ್ಗರೆಯುತ್ತ ಕೆಳಕ್ಕೆ ರಭಸವಾಗಿ ಧುಮುಕುತ್ತದೆ. ಹಾಲಿನ ರಾಶಿಯಂತೆ ನೊರೆಗೂಡಿದ ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹವೂ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುವ ವಿವಿಧ ವರ್ಣಗಳ ಸಾವಿರಾರು ಕಾಮನಬಿಲ್ಲುಗಳ ದೃಶ್ಯವೂ ಉಪಮಾತೀತವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜಲಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಜೋಗ್ (ಮಹಾತ್ಮಾಗಾಂಧಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನಾಕೇಂದ್ರ) ಮತ್ತು ಶರಾವತಿ ಕಣಿವೆಯ ಹೊಸ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಯಂತ್ರಾಗಾರಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯದಲ್ಲೇ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಉಂಟು.

ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ನಿಸರ್ಗ ಸುಂದರವೂ ಆಕರ್ಷಣೀಯವೂ ಆದ ಜಲಪಾತಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ವೆನಿಜ಼ುವೇಲ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 979 ಮೀ ಎತ್ತರದಿಂದ ಸುಮನೋಹರವಾಗಿ ನರ್ತಿಸುತ್ತ ಧುಮುಕುವ ಏಂಜೆಲ್ ಜಲಪಾತ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ಎತ್ತರದಿಂದ ಧುಮುಕುವ ಜಲಪಾತ. (ಎಂ.ವಿ.)

ಜಲಭೂವಿಜ್ಞಾನ : ಅಂತರ್ಜಲದ ಆಕರಗಳು, ಹಂಚಿಕೆ, ಚಲನೆ ಮತ್ತು ಗುಣಗಳ ಬಗೆಗಿನ ಅಧ್ಯಯನ (ಹೈಡ್ರಾಲಜಿ). ಅಂತರ್ಜಲ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಮೈ ಜಲಗಳು ಚಿಲುಮೆ, ನದಿ, ಸರೋವರ ಮತ್ತು ಸಾಗರಗಳ ಮೂಲಕ ಸೌರಶಕ್ತಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಬಾಷ್ಪೀಭವನ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಗಳ ಬಾಷ್ಪವಿಸರ್ಜನೆಯಿಂದ ಆವಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮೋಡಗಳಾಗಿ ಮಳೆಗರೆದಾಗ ಈ ನೀರು ಪುನಃ ಭೂಮಿಯನ್ನು ತಲುಪುವುದು. ಹೀಗೆ ಜಲ ಭೂಮಿ–ಆಕಾಶ ನಡುವೆ ಸದಾ ಚಕ್ರೀಯವಾಗಿ ಸುತ್ತುತ್ತ ಇರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಜಲಚಕ್ರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. : ಪ್ರಕ್ಷೇಪನ, ಬಾಷ್ಪೀಭವನ ಹಾಗೂ ಸಸ್ಯಗಳ ಬಾಷ್ಪ ವಿಸರ್ಜನ, ಜಲಪ್ರವಹನ, ಅಂತರ್ಜಲ ಸಂಗ್ರಹ. ಭೂಮಿಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಂತರ್ಜಲ ಸಂಚಯನದ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲು ಮತ್ತು ಬಳಕೆಗೆ ಸೂಕ್ತ ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಅರಿಯಲು ಜಲಚಕ್ರದ ಎಲ್ಲ ಹಂತಗಳ ವಿವರವನ್ನೂ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳ ಜಲಧಾರಣ ಯೋಗ್ಯತೆ ಹಾಗೂ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಅರಿಯಬೇಕು. ಇದರ ನೈಜ ಅರಿವು 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮೂಡಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಆಗ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅವಲೋಕನವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣಭೂತ ವಿವರಣೆಗಳ ಆಧಾರಗಳು ಸಂಗ್ರಹಿತವಾದುವು. ಪಿರೆ ಪಿಲಾಲ್ಟನು (1608–80) ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅಳೆದು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರವಹನಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷೇಪನಗೊಂಡಿರುವ ಜಲದ ಆರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಎಂದು ತಿಳಿಯಿತು. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಥಮಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಾವಿಗಳನ್ನು (ಬುಗ್ಗೆಯ ಬಾವಿಗಳು) ಕೊರೆದು ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಯಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಜಲಚಲನಜ್ಞ ಹೆನ್ರಿ ಡಾರ್ಸಿ ಮರಳಿನ ಮೂಲಕ ಜಲದ ಚಲನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿ ಡಾರ್ಸಿಯ ನಿಯಮ ಎಂಬ ಒಂದು ಅಂತರ್ಜಲ ಚಲನೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ನಿಯಮವನ್ನೇ ನೀಡಿದ.

ಜಲಚಕ್ರ : ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಂದಾಜಿನ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಭೂಗೋಳದ 36 ಮಿಲಿಯನ್ ಎಕರೆ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಸು. 38,400 ಘನ ಕಿಮೀ ಮಳೆ ಸುರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾರೀ ಪ್ರಮಾಣದ ನೀರು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳ ಮೂಲಕ ಬಾಷ್ಪೀಭವನವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅದರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಇತರ ಹಂತಗಳ ವಿವರವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿಯಬೇಕು.

ಜಲಪ್ರಕ್ಷೇಪನ : ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಒತ್ತಡ ಹಾಗೂ ಉಷ್ಣತೆಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಗಾಳಿಯನ್ನು ತೇವಭರಿತವಾಗಿಸುತ್ತವೆ. ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ತೇಲುವ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ದೂಳಿನ ಕಣಗಳ, ಹೂವಿನ ಪರಾಗ ರೇಣುಗಳ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಆವಿಯಾಗಿ ಮೇಲೇರುತ್ತ ಉಂಟಾದ ಉಪ್ಪಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಈ ತೇವಾಂಶ ಆವರಿಸಿ ಮೋಡಗಳು ಮೈದಳೆಯುತ್ತವೆ. ತೇವಾಂಶ 0.04 ಮಿಮೀ ವ್ಯಾಸದ ಹನಿಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾದಾಗ ಈ ಸೂಕ್ಷ್ಮತುಂತುರು ಭೂಮಿಯೆಡೆಗೆ ಸಾಗುವ ವೇಗ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ. ಇವುಗಳ ಗುಂಪೇ ಮೋಡ. ಮೋಡಗಳ ಸ್ಥಿರತೆ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿನ ಉಷ್ಣತೆ, ಮೋಡಗಳ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಚಲನೆ ಮತ್ತು ಹನಿ ಅಂಕುರಿಸಲು ಕಾರಣೀಭೂತವಾದ ಬೀಜಾಣುಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಮೋಡಗಳಲ್ಲಿ ಘನೀಭವನ ಉಷ್ಣತೆಗೂ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯ ನೀರು ಇರುವುದು. ತೇವಾಂಶಭರಿತ ಗಾಳಿ ಮೇಲೇರಿದಂತೆ ಅದರ ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿನ ಸಾಪೇಕ್ಷ ತೇವಾಂಶ ಕ್ರಮೇಣ ಹೆಚ್ಚಿ ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿನ ಶೇ. 100ರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಆ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ–10^0ಸೆ.–20^0ಸೆ.ವರೆಗಿದ್ದು ಬರ್ಫದ ಸ್ಫಟಿಕಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಎರಡು ಉಷ್ಣತೆಗಳ ನಡುವೆ ನೀರಿನ ತುಂತುರು ಮತ್ತು ಬರ್ಫದ ಸ್ಫಟಿಕಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇದ್ದು ಬರ್ಫದ ಮೇಲಿನ ಸಂತೃಪ್ತ ಬಾಷ್ಪ ಒತ್ತಡ ನೀರಿನ ಮೇಲಿನದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣತೆ–11.5^0ಸೆ. ತಲುಪಿದಾಗ ಈ ಒತ್ತಡದ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಗರಿಷ್ಠ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಬರ್ಫದ ಮೇಲೆ ತೇವದ ಆವರಣ ಬಹುಬೇಗ ಹೆಚ್ಚಿ ಅವುಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಶೀಘ್ರಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬೀಜಾಣುವಿನ ಸುತ್ತಲೂ ಉಂಟಾದ ತೇವಾವರಣ ಅದರ ಸುತ್ತಲಿನ ಗಾಳಿಯ ತೇವವನ್ನು ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸಿ ಕ್ರಮೇಣ ಅದರ ತೇವಾಂಶ ಸಂತೃಪ್ತತೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲವಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಉಳಿದಿರಬಹುದಾದ ನೀರಿನ ತುಂತುರುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬಾಷ್ಪೀಭವಿಸಿ ಬರ್ಫದ ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ಮೇಲೆ ಕೂರುವುವು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸ್ಫಟಿಕಗಳು ಮತ್ತಷ್ಟು ಗಾತ್ರಗೊಂಡು ತಮ್ಮ ಭಾರಕ್ಕೆ ಉದುರಲಾರಂಭಿಸುತ್ತವೆ. ಆಗ ಕೆಳವಾತಾವರಣದ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿನ ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದಾಗಿ ಬರ್ಫ ಕರಗಿ ನೀರಾಗಿ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಮಳೆ ಅಥವಾ ಜಲಪ್ರಕ್ಷೇಪನ.

ಬಾಷ್ಪೀಭವನ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಗಳ ಬಾಷ್ಪ ವಿಸರ್ಜನೆ : ಸೌರಶಕ್ತಿಗೆ ಹೊರಸೂಸಲ್ಪಟ್ಟ ಜಲ ಅನಿಲರೂಪಕ್ಕೆ ತಿರುಗುವ ಕ್ರಿಯೆ ಬಾಷ್ಪೀಭವನ. ಸಸ್ಯಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ತರುವಾಯ ಹೊರಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟ ನೀರು ಬಾಷ್ಪೀಭವಿಸಿದಾಗ ಅದು ಬಾಷ್ಪ ವಿಸರ್ಜನೆ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬಾಷ್ಪೀಭವನ ಮತ್ತು ವಿಸರ್ಜನೆಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳು ಸೌರ ಉಷ್ಣ, ಗಾಳಿಯ ಬೀಸುವಿಕೆ, ನೀರಿನ ಉಷ್ಣತೆ, ಗಾಳಿಯ ತೇವಾಂಶ, ತೇವಾಂಶದ ಒತ್ತಡ, ಪ್ರದೇಶದ ಔನ್ನತ್ಯ ಮತ್ತು ನೀರಿನ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗುಣಗಳು, ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕ್ರಿಯೆಯ ಮೇಲೆಯೂ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಬೀರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅವು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಅವಲಂಬಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದುಂಟು. ನೀರಿನ ಮೇಲ್ಮೈ ಹಾಗೂ ಸುತ್ತಲಿನ ವಾತಾವರಣ ಸೌರಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಅವುಗಳ ಉಷ್ಣತೆ ಏರುತ್ತದೆ;

ಮತ್ತು ಉಷ್ಣದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಮೇಲಿನ ಗಾಳಿಗೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನೀರಿನ ಆಳಕ್ಕೂ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮೇಲಿನ ಗಾಳಿಗೆ ಏರುವ ಉಷ್ಣದೊಡನೆ ನೀರಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಅಣುಗಳು ಆವಿಯಾಗಿ ಮೇಲೇರುತ್ತವೆ. ಬಾಷ್ಪವಿಸರ್ಜನೆ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಎಲೆಗಳ ವೈಶಾಲ್ಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಹವಾಗುಣವೇ ಮುಖ್ಯಾಂಶ.

ಜಲ ಪ್ರವಹನ : ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹರಿದು ಸಾಗರದತ್ತ ಸಾಗುವ ನೀರು ಜಲ ಚಕ್ರದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ಹಂಚಿ ಉಳಿದ ನೀರಿನ ಭಾಗವನ್ನು ಜಲಪ್ರವಹನ ಎನ್ನಬಹುದು. ಈ ಹಂತದ ನೀರು ಮಾನವನ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ದೊರಕಬಲ್ಲುದು. ಆದರೆ ಅದರ ಹಂಚಿಕೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ದೊರೆಯಬಹುದಾದ ಪ್ರಮಾಣ ಅನಿಶ್ಚಿತ ಮತ್ತು ಈ ನೀರಿನ ಗುಣ ಅದು ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತಿರುತ್ತದೆ. ಹೊನಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಕ್ಕೆ ಅಂತರ್ಜಲದ ಆಧಾರ ಇರಬಹುದು. ಕೆಲವು ಅಂತರ್ಜಲದ ಹೆಚ್ಚಳಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದೂ ಉಂಟು. ಇವುಗಳ ಹರಿಯುವಿಕೆಯನ್ನು ನಿಯತ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಹೊನಲುಮಾನಗಳಿಂದ ಅಳೆದು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಅಂತರ್ಜಲ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಂತರ್ಜಲ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಅನುಸರಿಸುವ ಸಮೀಕರಣಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಅಂತರ್ಜಲ ಸಂಗ್ರಹ : ಆಕಾಶದಿಂದ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಗೊಂಡ ಜಲ, ಹಿಮ ಅಥವಾ ಆಲಿಕಲ್ಲು ಹೊನಲುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲಾಕಣಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನೆಲದೊಳಕ್ಕೆ ಜಿನುಗುತ್ತ ಅಂತರ್ಜಲ ಹಂತವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿಯ ಹೊರಪದರದ ಶಿಲೆಗಳ ತೆರಪುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಜಿನುಗುವ ಈ ಜಲವನ್ನು ಭೂಜಲವೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಇಂಥ ಜಲ ಜಿನುಗುವ ವಲಯಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವಾಯುಭರಿತವಲಯ ಮತ್ತು ಸಂತೃಪ್ತವಲಯವೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ವಾಯುಭರಿತ ವಲಯ ನೆಲಮಟ್ಟದಿಂದ ಅಂತರ್ಜಲ ಮಟ್ಟದ ವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಈ ಮಟ್ಟದ ಕೆಳಗಿನ ವಲಯವೇ ಸಂತೃಪ್ತವಲಯ. ಇಲ್ಲಿ ಶೇಖರಣಗೊಳ್ಳುವ ಜಲವೇ ಅಂತರ್ಜಲ. ವಾಯುಭರಿತ ವಲಯದ ತೆರಪುಗಳಲ್ಲಿ ಜಲದ ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯೇ ವಾಯುವೂ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವಲಯದ ಮೇಲುಹಂತದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳು ತಮ್ಮ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಬೇಕಾದ ನೀರನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳಲೋಸ್ಕರ ತಮ್ಮ ಬೇರುಗಳನ್ನು ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಹಂತದ ವೈಶಾಲ್ಯ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಸಸ್ಯವರ್ಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಇರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಮಣ್ಣುಮಿಶ್ರಿತ ಜಲಹಂತವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಕೆಲವೇ ಅಡಿಗಳ ವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದು ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಆಳದವರೆಗೂ ಇರುತ್ತದೆ. ವಾಯುಭರಿತ ವಲಯದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂತೃಪ್ತ ವಲಯದ ನೀರು ಮೇಲಕ್ಕೇರಿರುವುದು. ಇದು ಲೋಮನಾಳಾಕರ್ಷಣ ಹಂತ, ಮಣ್ಣು ಮಿಶ್ರಿತ ಜಲ ಹಂತ ಮತ್ತು ಲೋಮನಾಳಕರ್ಷಣ ಹಂತಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀರು ಗುರುತ್ವದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಹಂತಕ್ಕೆ ಮಧ್ಯಮ ಹಂತ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮಳೆಯ ನೀರು ನೆಲಮಟ್ಟದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರವಾಗಿ ಗುರುತ್ವದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಹಂತಕ್ಕೆ ಮಧ್ಯಮ ಹಂತ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮಳೆಯ ನೀರು ನೆಲಮಟ್ಟದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರವಾಗಿ ಗುರುತ್ವದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಜಿನುಗುತ್ತ ಲೋಮನಾಳಾಕರ್ಷಣ ಹಂತದ ಮೂಲಕ ಸಂತೃಪ್ತ ವಲಯವನ್ನು ಸೇರುವುದು. ಸಂತೃಪ್ತ ವಲಯದ ನಿಶ್ಚಲ ದ್ರವದ ಒತ್ತಡ ವಾತಾವರಣದ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಸಮ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡು ಮಟ್ಟಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಮಟ್ಟವೇ ಅಂತರ್ಜಲ ಮಟ್ಟ.

ಅಂತರ್ಜಲದ ಆಕರಗಳು : ಅಂತರ್ಜಲ ಸಂಚಯನದ ಯಥೇಚ್ಛತೆ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳ ಜಲಧಾರಣ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಧ್ಯಯನದ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಅಸಂಘಟಿತ ಮಣ್ಣು, ಜೇಡು ಮರಳು ಹಾಗೂ ಸುಸಂಘಟಿತ ಗ್ರಾನೈಟ್, ಕ್ವಾರ್ಟ್‌ಸೈಟ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೂ ಶಿಲೆಗಳೆಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕೆಲವು ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ರಂಧ್ರಗಳಿದ್ದು ಅವು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಸ್ರಾವ್ಯಶೀಲತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಿರುಕುಗಳು, ಸೀಳು ಹಾಗು ಗವಿಯಂಥ ಕೊರಕಲುಗಳು ಇದ್ದು ಅಂತರ್ಜಲದ ಚಲನೆ ಮತ್ತು ಶೇಖರಣೆಗೆ ಸ್ಥಳಾವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಸರಂಧ್ರ ಮತ್ತು ಸ್ರಾವ್ಯಶೀಲ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಜಲಧರಿತ ಶಿಲೆಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಶಿಲೆಗಳು ನೀರನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ರಂಧ್ರಗಳ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲವೇ ವಿನಾ ಅದರ ಚಲನೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದೇ ಇದ್ದು ಜಲವ್ಯಾಪ್ಯವಾಗಲಾರವು. ಕೆಲವು ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರಂಧ್ರತೆ ಮತ್ತು ಸ್ರಾವ್ಯಶೀಲತೆ ಎರಡೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದು ಜಲರಹಿತ ಶಿಲೆಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಜಲಗ್ರಾಹಿ ಮತ್ತು ಜಲಭರಿತ ಶಿಲೆಗಳಿರುವ ಭೂಭಾಗಗಳು ಅಂತರ್ಜಲಾಶಯಗಳಾಗಲು ಯೋಗ್ಯ.

ಭೂಮಿಯ ಎಲ್ಲ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಉಗಮಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮೂರು ವಿಧಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು ಅವೇ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆ, ಅವಸಾದನ (ಜಲಜ) ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆ. ಅಗ್ನಿ ಶಿಲೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುವಾಗ ಬಿಸಿದ್ರವ ರೂಪದ ಮ್ಯಾಗ್ಮಾ ತಣ್ಣಗಾಗುತ್ತ ಆಳದಲ್ಲಿ ಘನೀಭವಿಸಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅಂತಸ್ಸರಣ ಶಿಲೆಯೆಂದೂ ಭೂಗರ್ಭದಿಂದ ಹೊರನುಗ್ಗುತ್ತ ತಣ್ಣಗಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಬಹಿಸ್ಸರಣ ಶಿಲೆಯೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಬಹಿಸ್ಸರಣ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಖನಿಜಗಳು ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಸ್ಫಟಿಕೀಕರಣಗೊಂಡು ಒಡನಿದ್ದ ಅನಿಲಗಳು ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುವಾಗ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕುಳಿಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಉಂಟಾದ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕುಳಿಗಳೇ ಅಂತರ್ಜಲದ ಚಲನೆಗೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಈ ಶಿಲೆ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುವಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಪಂಚಭುಜಾಕೃತಿಯ ಬಿರುಕುಗಳು ಹಾದಿಯಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಶಿಲೆಗಳ ಶಿಥಿಲೀಕರಣದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಕಣಗಳು ನದಿಗಳಿಂದ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಸಾಗರ ಸರೋವರ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನಗೊಂಡು ಅವಸಾದನ ಶಿಲೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸರೋವರ ಸಾಗರಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಿತವಾಗುವುದರಿಂದ ಇವಕ್ಕೆ ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು. ಇವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸರಂಧ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಂತರ್ಜಲಾಕರಗಳಾಗಿರಬಲ್ಲವು. ಭೂಮಿಯ ಹೊರಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಅವಸಾದನ ಶಿಲೆಗಳು ಕೇವಲ ಶೇ. 5 ರಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಇವು ಅಂತರ್ಜಲದ ಶೇ. 95 ಭಾಗವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿಯ ಅಸಾಧಾರಣ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡಗಳಿಗೊಳಗಾದಾಗ ಶಿಲೆಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ಖನಿಜ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಂಡು ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಜಲಭರಿತ ಶಿಲೆಗಳಾಗಲು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಬಿರುಕು ಮತ್ತು ಸೀಳುಗಳು ಅಂತರ್ಜಲದ ಚಲನೆಗೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಅಮೃತಶಿಲೆಯಂಥ ರಾಸಾಯನಿಕ ಶಿಥಿಲೀಕರಣಕ್ಕೆ ಬಹುವಾಗಿ ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಶಿಲೆಗಳಾದರೆ ಅವುಗಳ ಬಿರುಕಿನಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಿದ ನೀರು ಶಿಲೆಯನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಗವಿಯಂಥ ಕೊರಕಲುಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುವು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಹೀಗೆ ಕರಗಿ ಉಂಟಾದ ದ್ರಾವಣಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯೇ ತೊಂಗಲುಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿ ನಯನ ಮನೋಹರ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೀಡುವುದುಂಟು. ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಖನಿಜಗಳಿಂದ ಭರ್ತಿ ಆಗದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ನೀರು ಆಕ್ರಮಿಸಬಲ್ಲುದು. ಈ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ತೆರಪು ಅಥವಾ ರಂಧ್ರಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ತೆರಪುಗಳು ಅಂತರ್ಜಲದ ಚಲನೆಗೆ ಕೊಳವೆಗಳಂತೆ ಸಹಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಆಕಾರ, ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಹಂಚಿಕೆಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಇವುಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ತೆರಪುಗಳು ಮತ್ತು ಬಿರುಕುಗಳು ಶಿಲೆಯ ಉಗಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಉದಾಹರಣೆ ಮರಳು ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ತೆರಪುಗಳು ಶಿಲೆಯ ನಿರ್ಮಾಣದ ಅನಂತರ ಶಿಥಿಲೀಕರಣದಿಂದಾಗಿ ಅಥವಾ ಸ್ತರಪಲ್ಲಟದಿಂದಾಗಿ ಅಥವಾ ದ್ರಾವಗಳಿಂದಾಗುವ ತೆರಪುಗಳು.

ಅಂತರ್ಜಲ ಪಾತ್ರಗಳು : ಒಂದು ಬೃಹತ್ ಜಲಭರಿತ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮವುಳ್ಳ ಅಥವಾ ಹಲವಾರು ಜಲಭರಿತ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶ ಅಂತರ್ಜಲ ಪಾತ್ರವಾಗುತ್ತವೆ. ಎರಡು ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವಿನ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಹೊನಲಿನ ಓರಣದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಅಂದರೆ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಂತರ್ಜಲ ಪಾತ್ರ ಬಹುವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತರ್ಜಲ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಭೂಗತ ಜಲಾಶಯವೆಂದು ಮನಗಂಡು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ರೈತರ ಜಮೀನುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಅಂತರ್ಜಲ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಪ್ರತಿ ಅಂತರ್ಜಲ ಪಾತ್ರಕ್ಕೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಆರ್ಜನೆ, ಶೇಖರಣೆ ಮತ್ತು ವಿಸರ್ಜನೆ ಇವೆ.

ಜಲಭರಿತ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕೊಳವೆಯಂಥ ರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸುವ ವೇಗಕ್ಕೆ ಆ ಶಿಲೆಯ ವ್ಯಾಪ್ಯಶೀಲತೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಹೆನ್ರಿ ಡಾರ್ಸಿ ಎಂಬ ಜಲಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಜಲಭರಿತ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ಯಶೀಲತೆ ನೀರಿನ ಚಲನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೆಂದೂ ಇದು ಆ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕೇಂದ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಒತ್ತಡದ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಅವೆರಡರ ನಡುವೆ ತೆಳು ಅಥವಾ ಪ್ರಶಾಂತ ಪ್ರವಾಹದ ವೇಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಇರುವುದು ಎಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಅಂತರ್ಜಲಾನ್ವೇಷಣೆ : ವ್ಯವಸಾಯೋದ್ಯಮಗಳಿಗಾಗಿ ಅಂತರ್ಜಲದ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲಿದ್ದು ಅದರ ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಅನ್ವೇಷಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯವಾದ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ, ಎರಡನೆಯದು ಭೂಭೌತ. ಅನ್ವೇಷಿಸಬೇಕಾದ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಇಚ್ಛಿತ ಸ್ಥಳದ ಛೇದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಂದುವರಿಯುವುದು ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕ್ರಮ. ಆಗ ಯಾವ ಯಾವ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳು ಯಾವ ಯಾವ

ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಓಡುತ್ತವೆ ಅವುಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಎಂತಹುದು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು ಮತ್ತು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ರೇಚನಾಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದಾಗ ಆ ಶಿಲೆಗಳು ಶೇಖರಿಸಿ ನೀಡಬಹುದಾದ ಜಲಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಭೂಭೌತ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು ವಿದ್ಯುನ್ನಿರೋಧಮಾಪಕ ಮತ್ತು ಭೂಕಂಪಮಾಪಕ. ವಿದ್ಯುನ್ನಿರೋಧಮಾಪಕ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೋಡುಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟು ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಪ್ರವಹಿಸಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಲೆಗಳ ವಿದ್ಯುನ್ನಿರೋಧತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಜಲಭರಿತ ಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಜಲರಹಿತಶಿಲೆಗಳು ಅವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ನಿರೋಧತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದರಿಂದ ನಿವೇಶನದ ಗುರುತಿಸುವಿಕೆ ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂಕಂಪಮಾಪಕದಲ್ಲಿ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಸ್ಥಳದ ನೆಲದಾಳದಲ್ಲಿ ಕೃತಕವಾಗಿ ಸ್ಫೋಟ ಉಂಟುಮಾಡಿದಾಗ ಶಬ್ದದ ಅಲೆಗಳು ಆಯಾ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಭೌತಿಕ ಗುಣಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವೇಗ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಂಡು ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳು ಅಪೇಕ್ಷಿತ ನಿವೇಶನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. (ಎಚ್.ಎಲ್.ಎಲ್.)

ಜಲಮಾರ್ಗಗಳು: ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕಾಲುವೆಗಳು ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿ, ಕುಡಿವ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ, ಕಸದವಿಲೇವಾರಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸುವ ನಾಲೆಗಳು. ರೈಲ್ವೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಮತ್ತು ನೆಲ ದಾರಿಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಒಳನಾಡಿನ ಕಾಲುವೆಗಳೂ ನಾಲೆಗಳೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಈ ತರಹದ ಸಂಪರ್ಕವ್ಯವಸ್ಥೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇತ್ತೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ನೈಲ್ ನದಿಯನ್ನೂ ಕೆಂಪು ಸಮುದ್ರವನ್ನೂ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 500ರಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಕಾಲುವೆಯ ಮೂಲಕ ಜೋಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 200ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ತೋಡಲಾಗಿತ್ತು. ತರುವಾಯದ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ, ನಾಗರಿಕತೆ ಬೆಳೆದಂತೆ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡವು.

ಜಲಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ : ನೌಕಾಸಂಚಾರ ಯೋಗ್ಯ ಕಾಲುವೆಗಳು ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆಗೊಳಿಸಿದ (ಕ್ಯಾನಲೈಸ್ಡ್) ನದಿಗಳು. ದೋಣಿ, ಹರಿಗೋಲು ಮತ್ತು ಹಡಗುಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾದ ಅಂತರ್ದೇಶೀಯ ಕೃತಕ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳೇ ನೌಕಾಸಂಚಾರಯೋಗ್ಯ ಕಾಲುವೆಗಳು. ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಕಾರವಾದ ಕಾಲುವೆಗೊಳಿಸಿದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಶೇಖರಿಸಲು ಒಂದು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಉತ್‌ಪ್ರವಾಹಿ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿ ಆ ನದಿಗಳನ್ನು ನೌಕಾಸಂಚಾರಯೋಗ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಹದ ಉಚ್ಚ ಅಥವಾ ಆಲವಿ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲೆ ನೌಕೆಗಳು ಚಲಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಜಲಪಾತಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜಲಪಾತಗಳು ಎರಡೂ ಪ್ರಕಾರದ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದು, ನೌಕಾಸಂಚಾರಯೋಗ್ಯ ಕಾಲುವೆಗಳು ಕಾಲುವೆಗೊಳಿಸಿದ ಎರಡು ನದಿಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಬಹುದು. ಅಥವಾ ನದಿಗಳುದ್ದಕ್ಕೂ ಕೆಲ ದೂರದವರೆಗೆ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿರಬಹುದು. ಅವನ್ನು ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ವರೂಪದೊಂದಿಗೆ (ಟೋಪೋಗ್ರಫಿ) ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಮಾಡಲು ಜಲಪಾತಗಳಿಂದ ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ತರವಿಸ್ತಾರಗಳ ಸರಣಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾರದಲ್ಲಿ ನೌಕಾಸಂಚಾರಯೋಗ್ಯ ಜಲಮಾರ್ಗ ಸು. 14,000 ಕಿಮೀ. ಇದರಲ್ಲೆ 3,500 ಕಿಮೀ ಯಂತ್ರೀಕೃತ ಹಡಗುಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು ಗಂಗಾ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಉಪನದಿಗಳು, ಗೋದಾವರಿ ಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಕಾಲುವೆಗಳು, ಕೇರಳದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾಲುವೆಗಳು, ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿಯ ಬಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ಕಾಲುವೆ, ಒರಿಸ್ಸ ಮತ್ತು ಗೋವಗಳಲ್ಲಿಯ ಡೆಲ್ಟಾ ಕಾಲುವೆಗಳು. ಅಲ್ಲದೇ ದಾಮೋದರ ಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಾಪುರದಿಂದ ತ್ರಿವೇಣಿಯವರೆಗಿನ 137 ಕಿಮೀ. ಎರಡನೆಯ ಕಾಲುವೆ ನೀರಾವರಿಸಹಿತ ನೌಕಾಸಂಚಾರಯೋಗ್ಯ ಕಾಲುವೆಯಾಗಿದೆ. ಫರಕ್ಕ ನೌಕಾಸಂಚಾರ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಜಲಮಾರ್ಗಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆಂದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಅಂತರ್ದೇಶೀಯ ಜಲಸಂಚಾರ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್ ಅಸ್ಸಾಮ್ ಮತ್ತು ಕೋಲ್ಕತಗಳಲ್ಲಿ 1967ರಿಂದ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸಿದೆ.

ಜಲಸಾರಿಗೆ : ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಅಥವಾ ನೀರಿನ ಒಳಗೆ ಸರಕು, ಪ್ರಯಾಣಿಕರು, ಅಂಚೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಇದು ನೆಲ ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ವಾಯುಸಾರಿಗೆಗಳಿಗಿಂತ ಅಗ್ಗವಾದದ್ದು. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಾರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಸಾರಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಿದೆ. ನೆಲ ಮತ್ತು ವಾಯುಸಾರಿಗೆಗಳು ಊಹೆಗೂ ನಿಲುಕದಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಜಲಸಾರಿಗೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕಡಿಮೆ ಏನೂ ಆಗಿಲ್ಲ.

ಈಗಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಚಾಲಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅನೇಕ ಬಗೆಯದಾಗಿರಬಹುದು. ಹರಿಯುವ ನೀರಿನ ಸೆಳೆತವೇ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಲಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಬೀಸು ಗಾಳಿ, ಮಾನವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆ, ಪರಮಾಣು ಶಕ್ತಿ ಮುಂತಾದವು ಚಾಲಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಜಲಸಾರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಲಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಳಿತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ನೀರಿಗೆ ಪ್ಲವನತೆ (ಬೋಯೆನ್ಸಿ) ಇರುವುದೂ ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ವಸ್ತು ಚಲಿಸುವಾಗ ಘರ್ಷಣೆ ಕಡಿಮೆಯಿರುವುದೂ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳು. ಆದರೆ ಜಲ ಸಾರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ವೇಗವನ್ನು ಏರಿಸಲು ತಗಲುವ ವೆಚ್ಚ ಇತರ ಸಾರಿಗೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ನೌಕೆಗಳ, ಅದರಲ್ಲೂ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡುವ ನೌಕೆಗಳ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಮಿತಿಯೇ ಇಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಅವಕ್ಕೆ ಮಿತಿಯೊಡ್ಡುವ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ ಬಂದರುಗಳ ಸ್ಥಳಮಿತಿ ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆಗಳ ಗಾತ್ರ ಮಿತಿ ಮಾತ್ರ. ನೌಕೆ ದೊಡ್ಡದಾದಷ್ಟೂ ನೌಕಾಯಾನ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಸುವ ಸರಕಿಗೆ ತಗಲುವ ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚ ಕಡಿಮೆಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಸಾಗರ ಸಮುದ್ರಗಳು ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೂ ಮುಕ್ತವಾದ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಬಳಕೆಗೆ ಯಾವ ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ, ಸುಂಕವನ್ನೂ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಸಮುದ್ರಯಾನಕ್ಕೆ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣ–ನಿರ್ವಹಣೆಗಳ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ವೆಚ್ಚ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬಂದರುಗಳ ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೂ ನಿರ್ವಹಣೆಗೂ ಹೇರಳ ಧನವ್ಯಯವಾಗುವುದಾದರೂ ನೌಕೆಗಳು ಸಾಗಿಸುವ ಸರಕಿನ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಈ ವೆಚ್ಚ ಹೆಚ್ಚಿನದಲ್ಲವೆನಿಸುವುದು.

ಸಮುದ್ರಯಾನದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾದ ಉತ್ತರಮುಖಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಚೀನೀಯರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. 1,200ರ ವೇಳೆಗೆ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಇದನ್ನು ಬಳಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಇದನ್ನೂ, ಸ್ಥೂಲ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಿ ನಾವಿಕರು ದಿಕ್ಕನ್ನೂ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಮೇಲೆ ಯುರೋಪಿನಿಂದ ಅಮೆರಿಕದ ನಡುವೆ ಜನರನ್ನೂ ಅಂಚೆಯನ್ನೂ ಸಾಗಿಸುವ ನೌಕೆಗಳು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಗಳಿಸಿದುವು. ಆ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಹಡಗಿನ ಚಾಲನೆ ಮಾರುತಗಳನ್ನೂ ಮಾನವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿತ್ತು. ನೌಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುಹಾಕಲೆಂದು ಗುಲಾಮರನ್ನೂ ಕೈದಿಗಳನ್ನೂ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅಮೆರಿಕದ ಜಾನ್ ಫಿಚ್ಚ್ ಟ್ರೆನ್‌ಟನ್ ಚಲಿಸುವ ಮೊದಲ ಉಗಿದೋಣಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ (1787). ಮೂರುವರ್ಷಗಳ ಬಳಿಕ ಫಿಲಿಡೆಲ್ಫಿಯದಿಂದ ಟ್ರೆನ್‌ಟನ್‌ಗೆ ಅವನದೇ ಉಗಿದೋಣಿಯ ಸೇವೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯಾನದಲ್ಲೂ ಅವನಿಗೆ ನಷ್ಟವುಂಟಾಗುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನು ಜನರ ಕರುಣೆಗೂ ಹಾಸ್ಯಕ್ಕೂ ಪಾತ್ರನಾದ. ರಾಬರ್ಟ್ ಫುಲ್ಟನ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಥಮ ಲಾಭದಾಯಕ ಉಗಿದೋಣಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ (1867).

ನೌಕೆಯ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮರದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕ್ರಮೇಣ ಕಬ್ಬಿಣ ಆಕ್ರಮಿಸಿತು. 1880ರ ವೇಳೆಗೆ ಉಕ್ಕು ಇವೆರಡರ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಆಕ್ರಮಿಸಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನೌಕೆಯ ಚಾಲನೆ ಅನೇಕ ಕಾಲ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆಯ ಬಳಕೆಯಾರಂಭವಾದ ಬಳಿಕ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಬಳಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಯುದ್ಧನೌಕೆಗಳೂ ಜಲಾಂತರ್ಗಾಮಿಗಳೂ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ನಾಗರಿಕಯಾನ ನೌಕೆಗಳೂ ಪರಮಾಣು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಚಾಲನಸಾಮರ್ಥ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿವೆ. ಎನ್. ಎಸ್. ಸವನ್ನಾ ಪ್ರಥಮ ಪರಮಾಣು ಶಕ್ತಿ ಚಾಲಿತ ನಾಗರಿಕ ಯಾನ ನೌಕೆಯಾಗಿದೆ. ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ನೌಕೆಗಳ ಬಳಕೆಯೂ ಆರಂಭವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ನೌಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೂ ಯಂತ್ರಗಳೇ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ನೌಕೆಯ ನಾವಿಕರೆಂದರೆ ಈ ಯಂತ್ರಗಳ ಉಸ್ತುವಾರಿ ನಡೆಸುವ ತಜ್ಞರೇ. ನೀರಿಗೆ ಸೋಕಿಯೂ ಸೋಕದಂತೆ ಚಿಮ್ಮಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಹೈಡ್ರಾಫಾಯಿಲ್ ದೋಣಿಗಳೂ ಬಳಕೆಗೆ ಬರುತ್ತಿವೆ. ಇವು ಕಡಿಮೆ ದೂರದ ಶೀಘ್ರಯಾನಗಳಿಗೂ ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಸಾಗಾಣಿಕೆಗೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಹಾರುವಾಹನಗಳ (ಹೋವರ್ ಕ್ರ್ಯಾಫ್ಟ್) ಬಳಕೆಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿವೆ. ಈ ವಾಹನಗಳು ಭೂಮಿಯ ಅಥವಾ ನೀರಿನ ಮೇಲ್ಮೈಯಿಂದ $1–1^1/_2$ ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಶಾಲೀ ಪಂಖದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಗಾಳಿಯ ಮೆತ್ತೆಯ ಮೇಲೆ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ.

ದೈತ್ಯಾಕಾರದ ಜಲಾಂತರ್ಗಾಮಿಗಳನ್ನು ಟ್ಯಾಂಕರ್ ಮತ್ತು ಸರಕು ನೌಕೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಬಳಸಲು ಯತ್ನಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಇವು ಸಮುದ್ರದ ಆಳದಲ್ಲಿ ಅಲೆಗಳ ಚಂಡಮಾರುತಗಳ ಭಯವಿಲ್ಲದೆಡೆ ಅತಿವೇಗದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸಬಲ್ಲವಾಗಿವೆ.

ನೌಕೆನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಬೆಳವಣಿಗೆಯೆಂದರೆ ಒಂದೇ ಸರಕಿನ ಸಾಗಾಣಿಕೆಗಾಗಿ ಇಡೀ ನೌಕೆಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸುವುದು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಮರದ ದಿಮ್ಮಿ, ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಗೋಮಾಂಸ, ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ತೈಲ ಇಂಥ ಸರಕನ್ನು

ಸಾಗಿಸಲು ವಿಶಿಷ್ಟ ನೌಕೆಗಳಿವೆ. ತೈಲವನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ಟ್ಯಾಂಕರುಗಳ ಗಾತ್ರ ಬೇರಾವ ನೌಕೆಯ ಗಾತ್ರಕ್ಕಿಂತ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ, ದೈತ್ಯಾಕಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಖಾದ್ಯ ತೈಲ, ಕಾಕಂಬಿ, ತಿಮಿಂಗಿಲದೆಣ್ಣೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಸಾಗಾಣಿಕೆಗೂ ಟ್ಯಾಂಕರುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ.

ಜಲಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಸಾರಿಗೆ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ನದಿ ಸರೋವರ ಕಾಲುವೆಗಳು ಜಲಾಶಯ ಇಂಥವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಗಾಣಿಕೆ ನಡೆಸಿದರೆ ಅದು ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆ; ಸಮುದ್ರ, ಸಾಗರ ಕಡಲುಗಾಲುವೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಸಮುದ್ರಸಾರಿಗೆ.

ಸಾರಿಗೆ ನೌಕೆಗಳನ್ನು ಲೈನರ್ ಮತ್ತು ಟ್ರಾಂಪುಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸುವುದು ರೂಢಿ. ಲೈನರುಗಳು ತಮ್ಮ ಯಾನಗಳನ್ನು, ಮೊದಲೇ ನಿಗದಿಪಡಿಸಿ ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿದ ವೇಳಾಪಟ್ಟಿಯ ಮೇರೆಗೆ, ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅವು ಕ್ಲುಪ್ತಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಬಂದರುಗಳನ್ನು ತಲಪುವ ಮತ್ತು ಬಿಡುವ ಗೊತ್ತಾದ ಮಾರ್ಗವನ್ನನುಸರಿಸಿಯೋ ಗಮ್ಯಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೇರುವ ನೌಕೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಪಾಲಿಸಲು ಒಂದು ನೌಕಾಕಂಪನಿ ನೌಕಾಸಮೂಹವನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಬೇಕಾದಾಗ ಬೇಕಾದಲ್ಲಿಗೆ ಯಾವ ಸರಕನ್ನಾದರೂ ಒಯ್ಯಲು ಸಿದ್ಧವಿರುವ ನೌಕೆ ಟ್ರಾಂಪ್. ಇದರ ಯಾನಗಳಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವೇಳಾಪಟ್ಟಿಯಾಗಲಿ ಮಾರ್ಗವಾಗಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾರು ಬೇಕಾದರೂ ಈ ನೌಕೆಯನ್ನು ತಮ್ಮದೆ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆಂದು ಬಾಡಿಗೆಗೆ ಪಡೆಯಬಹುದು. (ಡಿ.ಎನ್.ಎಸ್.ಎಂ.;ಪಿ.ಸಿ.ಪಿ.)

ಜಲಮಾಲಿನ್ಯ: ಮಾನವನ ಅವಶ್ಯಕ ಮೂಲಭೂತವಾದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಸಹ ಒಂದಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಶುದ್ಧಗಾಳಿ, ಆಹಾರ ಎಷ್ಟು ಅವಶ್ಯಕವೋ ನೀರು ಸಹ ಅಷ್ಟೇ ಅಗತ್ಯ. 2003ನೆಯ ವರ್ಷವನ್ನು ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶುದ್ಧನೀರಿನ ವರ್ಷವೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದೆ.

ಭೂಮಿಯ ಶೇ. 71 ಭಾಗ ನೀರಿನಿಂದ ಶೇ. 29 ಭಾಗ ಭೂಖಂಡದಿಂದ ಆವರಿಸಿದೆ. ಶೇ. 71 ನೀರನ್ನು ಶೇ. 100 ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ ಶೇ. 97.2 ರಷ್ಟು ಉಪ್ಪು ನೀರಾಗಿದ್ದು ಉಳಿದ ಶೇ. 2.8 ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಸಿಹಿ ನೀರಾಗಿದೆ. ಈ ಸಿಹಿ ನೀರನ್ನು 100 ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ ಇದರ ಶೇ. 77 ಭಾಗ ನೀರು ಹಿಮದ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಉಳಿದ ಶೇ. 23 ರಷ್ಟು ನದಿ, ಕೆರೆ, ಕಾಲುವೆ, ಸರೋವರ, ಅಂತರ್ಜಲದ ರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಸಿಹಿ ನೀರಿಗಾಗಿ ಅದೆಷ್ಟು ಬೇಡಿಕೆ. ಸಾಗರದ ಹನಿ ಹನಿ ನೀರು ಆವಿಯಾಗಿ ಪುನಃ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ತಲುಪಬೇಕಾದರೆ ಎಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಸಮಯಬೇಕು. ಇಂತಹ ನೀರು ಕೂಡ ಇಂದು ಮಾನವನ ವಿವೇಚನಾರಹಿತ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಹಲವಾರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಲಿನಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ನೀರು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಘನ, ದ್ರವ, ಅನಿಲರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದ ನೀರಿನ ಗುಣಮಟ್ಟ ನಾಶವಾಗುತ್ತಿದೆ. ನೀರು ತನ್ನ ಆವರ್ತನ ಕ್ರಮದ ಮೂಲಕ ಸ್ವಯಂ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಮಾನವನ ಅತಿಕ್ರಮಣದಿಂದಾಗಿ ಮಲಿನಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ನಿರ್ಮಲ ಜಲದ ಮೇಲೆ ತ್ಯಾಜ್ಯಗಳ ಒತ್ತಡದ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯು ಮಿತಿಮೀರಿದಾಗ ನೀರು ತನ್ನ ನೈರ್ಮಲ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾನವನ ಕೃತ್ಯಗಳಿಂದ ನೀರು ಭೌತಿಕವಾಗಿ (ಬಣ್ಣ, ರೂಪ, ಉಷ್ಣತೆ, ವಾಸನೆ) ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ (ಲವಣತೆ, ಆಮ್ಲ, ಕ್ಷಾರ) ಜೈವಿಕವಾಗಿ (ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ಆಲ್ಗೆ ಇತ್ಯಾದಿ) ಬದಲಾಗಿ ಮಾನವ, ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದೇ ಜಲಮಾಲಿನ್ಯ. ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ 2 ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ: 1. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಮತ್ತು 2. ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತಮೂಲಗಳಿಂದ.

1) ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ಭೂಸವೆತ, ಭೂಕುಸಿತ, ಕರಾವಳಿ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರದ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬಂಡೆಗಳ ಸವೆತ, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಕಾರ್ಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕೊಳೆಯುವಿಕೆ, ಮಣ್ಣಿನ ಸಂಚಯನ (ನೀರಿನಲ್ಲಿ) ತಳದ ಭೂಕುಸಿತ ಇತ್ಯಾದಿ.

2) ನೀರು ಮಲಿನಗೊಳ್ಳುವುದೇ ಮಾನವೀಯ ಮೂಲಗಳಿಂದ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಬರುವ ಕ್ಲೋರೈಡ್, ಸಲ್ಫೈಡ್, ಕಾರ್ಬೋನೇಟ್ಸ್, ಅಮೋನಿಕಲ್ ನೈಟ್ರೋಜನ್, ನೈಟ್ರೇಟ್ಸ್, ಪೋಷಕಗಳು ಭಾರವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಪಾದರಸ, ಜಿನ್, ಸತು, ಅರ್ಸೆನಿಕ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಜೈವಿಕಗೊಬ್ಬರಗಳು ಅವಯವಗಳು ವಿಕಿರಣಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಬರುವ ತ್ಯಾಜ್ಯಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ. ಅ. ಕೃಷಿಯ ಮೂಲ: ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ, ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕ, ಕೀಟನಾಶಕ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಕರಗದ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಕಳೆ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ನೀರು ಮಲಿನಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಆ ನಗರ ಮೂಲ: ನಗರಗಳ ಚರಂಡಿಗಳಿಂದ ಹೊರಬರುವ ನೀರು ಹಲವಾರು ರೀತಿಯ ವಸ್ತು ಮತ್ತು ಖನಿಜಗಳಿಂದ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಕಲುಷಿತಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ನೀರಿನ ಮಾಲಿನ್ಯದ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳು: ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ನೀರಿನ ಮಾಲಿನ್ಯ, ಸರೋವರದ ನೀರಿನ ಮಾಲಿನ್ಯ, ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನ ಮಾಲಿನ್ಯ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಜಲ ಮಾಲಿನ್ಯ.

ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ನೀರಿನ ಮಾಲಿನ್ಯ: ನೀರಿನ ಮೂಲಗಳಾದ ನದಿ, ಸರೋವರ, ಕೆರೆ, ಬಾವಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ನೀರು ಮಾನವ ಹಾಗೂ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಮಲಿನಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಭೂ ಸವೆತದಿಂದ ಸಂಚಯನಗೊಳ್ಳುವ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಸರೋವರಗಳನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳ ಮಲಿನತೆಯಿಂದ ಸರೋವರದ ಮಾಲಿನ್ಯ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ತೀರ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ನಗರಗಳ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಮಲಿನಗೊಂಡ ನದಿಗಳ ನೀರಿನ ಸೇರುವಿಕೆಯಿಂದ ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಮಲಿನಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಅಧಿಕ ಇಳುವರಿಗಾಗಿ ಬಳಸುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಯುತ್ತಿವೆ. ಮಣ್ಣಿನ ಸೋಸುವಿಕೆಯ ಕಾರ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಈ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು ಅಂತರ್ಜಲ ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿನ ನೀರು ಮಲಿನಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ.

ಪರಿಣಾಮಗಳು: ಮಾಲಿನ್ಯ ಭರಿತ ನೀರಿನ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಅನೇಕ ಮಾರಣಾಂತಿಕ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಜಲಚರಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹಾಗೂ ಸಸ್ಯಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಕೃಷಿ ಬೆಳೆಗಳು ಹಾನಿಗೊಳಗಾಗುತ್ತಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಜಲಮಾಲಿನ್ಯ ಇತರ ಮಾಲಿನ್ಯಗಳಿಗೆ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಜಲಮಾಲಿನ್ಯತೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಪರಿಹಾರೋಪಾಯಗಳು: ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಮಾಲಿನ್ಯವು ಈಗಾಗಲೇ ಬೃಹತ್ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದ್ದು ಮುಂದೊಂದು ದಿನ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿಗಾಗಿಯೇ ಪೃಥ್ವಿಯ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧಗಳು ಸಂಭವಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜಲ ಮಾಲಿನ್ಯ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕಾಗಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಕೆಲವು ಮಾರ್ಗೋಪಾಯಗಳೆಂದರೆ:

ಚರಂಡಿ ನೀರನ್ನು ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವುದು. ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ತ್ಯಾಜ್ಯವಸ್ತುಗಳ ಸರಿಯಾದ ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಥಾವರ ಮತ್ತು ಇತರ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಹೊರಬರುವ ನೀರು ನದಿ/ಕೆರೆ ಸೇರದಂತೆ ತಡೆಯುವುದು. ನೀರಿನ ಪುನರ್ಬಳಕೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ನದಿಗಳಿಗೆ ಹೆಣಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಇತರೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಎಸೆಯುವುದನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸುವುದು. ಮಾಲಿನ್ಯ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಾನೂನು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಜಾರಿಗೆ ತರುವುದು. ಜನರಲ್ಲಿ ಜಲಮಾಲಿನ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿವು ಮೂಡಿಸುವುದು. (ಕೆ.ಎಸ್.)

ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ: ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದಿಂದ ರಭಸವಾಗಿ ಧುಮುಕುವ ನೀರನ್ನು ಟರ್ಬೈನು (ತಿರುಬಾನಿ) ಮತ್ತು ಡೈನಮೋಗಳ ಮೂಲಕ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ. ಅಂದರೆ ಔನ್ನತ್ಯದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ವಿಭವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಚಲನಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ಅದರ ನೆರವಿನಿಂದ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವುದನ್ನು ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಲಾರ್ಡ್ ಆರ್ಮ್‌ಸ್ಟ್ರಾಂಗ್ ಎಂಬಾತ 1879ರಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಹಿಡಿದನು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಬಳಕೆಗೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಜಲಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆ 1882ರಲ್ಲಿ ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡಿನ ಜೂರಿಕ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. 1883ರಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ತಯಾರಿಕಾ ಘಟಕವೊಂದು ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡಿತು. ಇಂದು ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಬಳಕೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ ಜೊತೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತ ಹಾಗೂ ಅನಿವಾರ್ಯ ಶಕ್ತಿ ಸಾಧನವೂ ಆಗಿದೆ. ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ಬಳಸುವ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ವಿಧಾನಗಳ ಪೈಕಿ ಇದು ಒಂದು. ಉಳಿದ ಎರಡು ವಿಧಾನಗಳೆಂದರೆ ಪಳೆಯುಳಿಕೆ ಇಂಧನ ಜನಿತ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ, ಮತ್ತು ಪರಮಾಣು (ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್) ಇಂಧನ ಜನಿತ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ.

ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನಾ ವಿಧಾನ: ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ನದಿಗೆ ಯೋಗ್ಯ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿ ಜಲಾಶಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ನೀರನ್ನು ಕಾಲುವೆ ಅಥವಾ ಸುರಂಗದ ಮೂಲಕ ಒಂದು ಪ್ರಪಾತದ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಲಾಗುವುದು. ಇದು ವಿಭವ ಶಕ್ತಿಯುತ ನೀರಿನ ರಾಶಿ. ಪ್ರಪಾತದ ತಳದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ವಿದ್ಯುದಾಗಾರದಲ್ಲಿ ತಿರುಬಾನಿಗಳೂ (ಟರ್ಬೈನ್) ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಈಗ, ಪ್ರಪಾತದ ಮೇಲಿನಿಂದ ನೀರು ದೊಡ್ಡ ಕೊಳವೆಗಳ(ಪೆನ್‌ಸ್ಟಾಕ್ ಪೈಪ್ಸ್) ಮೂಲಕ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಧಾವಿಸಿ ವಿದ್ಯುದಾಗಾರದಲ್ಲಿರುವ ತಿರುಬಾನಿಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಈಗ ನೀರಿನ ವಿಭವಶಕ್ತಿ ಚಲನಶಕ್ತಿ ಆದಂತಾಯಿತು. ಇದನ್ನು ತಿರುಬಾನಿಗಳು ಯಾಂತ್ರಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ತಿರುಬಾನಿಗಳಿಗೆ ಜೋಡಿಸಿರುವ ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕಗಳಿಂದ ಆಗ ವಿದ್ಯುತ್ತು ಪ್ರವಹಿಸುವುದು. ನೀರು ಮಂದಗತಿಯಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹರಿದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಈ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಜಲಸಂಗ್ರಹ ವಿಧಾನ ಎಂದೂ ಹೆಸರು.

ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಅಂಶಗಳು:

ಅಣೆಕಟ್ಟು: ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹ ಜಲಾಶಯದೊಳಗೆ ಎಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ತರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಅಳತೆಗಳ ಮೂಲಕ ಕಂಡುಕೊಂಡು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ

ಬೇಡಿಕೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ತಿರುಬಾನಿಗಳಿಗೆ ಜಲಾಶಯದಿಂದ ಎಷ್ಟು ನೀರು ಒದಗಿಸಬೇಕೆಂಬುದನ್ನೂ ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕು.

ಶಕ್ತಿಕಾಲುವೆ ಅಥವಾ ಸುರಂಗ: ಜಲಾಶಯ ಪ್ರಪಾತಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಸಮೀಪವಾಗಿದ್ದು ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದ್ದರೆ, ನೀರನ್ನು ಕಾಲುವೆ ಅಥವಾ ಕೊಳವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಪಾತದ ಶಿರಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಬಹುದು. ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದ್ದರೆ ಸುರಂಗವನ್ನು ಕೊರೆದು ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕಾಗುವುದು.

ಫೋರ್‌ಬೇ ಮತ್ತು ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರ: ಪ್ರಪಾತದ ಶಿರದಲ್ಲಿ ಫೋರ್‌ಬೇ (ಅಗ್ರ ತಟಾಕ) ಎಂಬ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ತಟಾಕವಿರುತ್ತದೆ. ಜಲಾಶಯದ ನೀರು ಕಾಲುವೆ ಅಥವಾ ಸುರಂಗದ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಬಂದು, ಅಗ್ರ ತಟಾಕದೊಳಗೆ ಮೊದಲು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಏರ್ಪಾಡು ಉಂಟು. ತಿರುಬಾನಿಗಳ ಮೇಲಿನ ಹೊರೆ ತ್ವರಿತಗತಿಯಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರಾದಾಗ ಸಹ ಅವು ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ಅಗ್ರತಟಾಕ ಒದಗಿಸಬಲ್ಲುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರಗಳ ಮೂಲಕ ನೀರನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ ತೂಬುಕೊಳವೆಗಳು ತಿರುಬಾನಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜರಡಿಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿರಬಹುದಾದ ಕಸಗಡ್ಡಿ ಕಲ್ಲುಚೂರು ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳು ತಿರುಬಾನಿಗೆ ಹೋಗದಂತೆ ತಡೆಯುತ್ತವೆ.

ತೂಬು ಕೊಳವೆಗಳು(ಪೆನ್ ಸ್ಟಾಕ್ ಪೈಪ್ಸ್): ತಿರುಬಾನಿಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ ಪ್ರಪಾತದ ಇಳಿಜಾರಿನಮೇಲೆ ಹಾಕಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಕೊಳವೆಗಳಿವು. ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುವ ನೀರಿನ ಒತ್ತಡ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಕೊಳವೆಗಳು ಒಡೆದು ಹೋಗದ ಹಾಗೆ ಇವನ್ನು ಉಕ್ಕಿನಿಂದಲೋ ಇಲ್ಲವೇ ಸಬಲಗೊಳಿಸಿದ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನಿಂದಲೋ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ತಿರುಬಾನಿಗಳು: ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕಗಳಿಗೆ ಚಲನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಮೂಲಯಂತ್ರಗಳಿವು. ನೀರಿನ ಎತ್ತರ 50 ಮೀಟರಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ, ಲಂಬ ಚಾಲಕ ದಂಡವಿರುವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾ ಮಾದರಿಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ತಿರುಬಾನಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದಿದೆ. ನೀರಿನ ಎತ್ತರ 50 ಮೀಟರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಇರುವ ಮಧ್ಯಮ ಎತ್ತರದ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಟ್ಟಚಾಲಕದಂಡವಿರುವ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ತಿರುಬಾನಿಗಳ ಬಳಕೆ ಉಂಟು. 200 ಮೀಟರುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾದ ನೀರಿನ ಎತ್ತರವಿರುವ, ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೆಲ್ಟನ್ ತಿರುಬಾನಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ತಿರುಬಾನಿಗಳ ಭ್ರಮಣವೇಗದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾದರೆ ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕಗಳು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಪರ್ಯಾಯ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಆವರ್ತಾಂಕ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತಿರುಬಾನಿಗಳ ಭ್ರಮಣವೇಗದ ಸ್ಥಿರತೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕಗಳಿರುತ್ತವೆ. (ಗವರ್ನರ್ಸ್)

ವಿದ್ಯುದಾಗಾರ: ಪ್ರಪಾತದ ಕೆಳಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವ ವಿದ್ಯುದಾಗಾರಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಬಾನಿಗಳಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿರುವ ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕಗಳನ್ನು(ಜನರೇಟರ್ಸ್) ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೂರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸಲು ಅನುಕೂಲಿಸುವ ಪರ್ಯಾಯ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಇವು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಸಂಚರಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಫಾರ್ಮರುಗಳು, ಸ್ವಿಚ್ಚುಗಳು, ವಿದ್ಯುನ್ಮಾಪಕಗಳು, ಭಾರವಾದ ಯಂತ್ರಭಾಗಗಳನ್ನು ಎತ್ತಬಲ್ಲ ಕ್ರೇನುಗಳು ಮುಂತಾದ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಈ ವಿದ್ಯುದಾಗಾರದಲ್ಲಿರುವುವು.

ನೈಸರ್ಗಿಕ ಜಲಪಾತಗಳು: ಇವುಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವಂತಹ ಪರ್ವತಗಳ ಇಳಿಜಾರು ಅಥವಾ ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಅಗತ್ಯ.

ನಿರಂತರ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ: ವಿದ್ಯುದಾಗಾರ ಅವಿರತವಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಲು ಮತ್ತು ಜಲಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗಾಗಿ ಸದಾ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ ಸಮನಾಗಿರಬೇಕು. ನದಿಗಳ ಮೇಲ್ದಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಳೆ ಬೀಳಬೇಕು. ಹಿಮಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ನದಿಗಳು ಸೂಕ್ತ. ಆದರೆ ನದಿನೀರು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಬಾರದು.

ಬೇಡಿಕೆ: ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಬಹುದೂರದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ರವಾನಿಸುವುದು ವೆಚ್ಚದಾಯಕ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೇಡಿಕೆಯಿರುವ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಿರಬೇಕು.

ಬಂಡವಾಳ ಮತ್ತು ನಿರ್ಮಾಣ ವಸ್ತುಗಳ ಪೂರೈಕೆ: ವಿದ್ಯುದಾಗರ, ಅಣೆಕಟ್ಟೆ, ಜಲಾಶಯ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಕಬ್ಬಿಣ, ತಾಮ್ರ, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ತಂತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ದೊರೆಯುವಂತಿರಬೇಕು.

ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ: 1. ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ವಿಪುಲವಾಗಿ ದೊರೆಯಬಹುದಾದಂತಹ ಮಹತ್ತರದ ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲ. 2. ಮುಗಿಯದ ಹಾಗೂ ಪುನಃಶ್ಚೇತನಗೊಳಿಸಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಸಾಧನ. ಹೀಗಾಗಿ ಇದೊಂದು ಅಕ್ಷಯ ಹಾಗೂ ಅನಂತವಾದ ಶಕ್ತಿ. 3. ಇತರ ಶಕ್ತಿಸಾಧನಗಳಿಗಿಂತ ಸುಲಭಬೆಲೆಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗುವಂತಹದು. 4. ಇದನ್ನು ವಿದ್ಯುದಾಗಾರದಿಂದ ಬಳಕೆ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ರವಾನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಮಿತಿಮೀರಿದ ದೂರದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ರವಾನಿಸುವುದು ಲಾಭದಾಯಕವಲ್ಲ. 5. ಇತರ ಶಕ್ತಿ ಸಾಧನಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಜನಕ ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುವಂತಾದ್ದು. 6. ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. 7. ಇದರ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಚಲಿಸುವ ಯಂತ್ರಗಳು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿರುತ್ತವೆ. 8. ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆ ತಲೆದೋರುವುದಿಲ್ಲ. 9. ಪಳೆಯುಳಿಕೆ ಇಂಧನಗಳು ದೊರೆಯದ ಕಡೆ ಜಲಶಕ್ತಿವರದಾನವಾದುದು. 10. ಕೃಷಿ, ರೈಲು ಸಾರಿಗೆ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ದೀಪ ಹಾಗು ಗೃಹಕೃತ್ಯಗಳು ಜಲ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಪಾತ್ರಮಹತ್ವವುಳ್ಳದ್ದು.

ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ದೇಶಗಳ ಜಲಶಕ್ತಿಯ ಸ್ಥಾಪಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪಾದನೆ, 2001.

ದೇಶ	ಸ್ಥಾಪಿತ ಜಲಶಕ್ತಿ (000ಕಿವಾ)	ಶೇಕಡ ಪ್ರಮಾಣ	ಉತ್ಪಾದನೆ (ಬಿಲಿಯನ್ ಕಿವಾ)	ಶೇಕಡ ಪ್ರಮಾಣ
ಕೆನಡ	67,407	8.8	349.9	13.0
ಚೀನ	57,000	7.5	277.4	10.3
ಬ್ರೆಜಿಲ್	62,432	8.2	267.9	9.9
ಅ.ಸಂ.ಸಂಸ್ಥಾನ	98,125	12.8	222.6	8.3
ರಷ್ಯ (ಫೆ)	44,345	5.8	175.9	6.5
ನಾರ್ವೆ	28,349	3.7	127.8	4.7
ಜಪಾನ್	45,156	5.9	93.9	3.5
ಫ್ರಾನ್ಸ್	25,356	3.3	82.7	3.1
ಸ್ವೀಡನ್	16,372	2.1	79.2	2.9
ಭಾರತ	26,308	3.4	74.0	2.7
ಇಟಲಿ	22,191	2.9	60.9	2.3
ವೆನಿಜುವೇಲ	13,116	1.7	60.4	2.2
ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ	1,096	0.4	52.0	1.9
ಪರಾಗ್ವೆ	7,410	1.0	45.4	1.7
ಸ್ಪೇನ್	17,989	2.4	43.9	1.6
ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್	13,919	1.8	42.7	1.6
ಕೊಲಂಬಿಯ	8,332	1.1	31.8	1.2
ಇತರೆ	2,08,905	27.4	609.7	22.6
ಪ್ರಪಂಚ	**7,63,808**	**100.0**	**2698.1**	**100.0**

(ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.)

ಜಲವಿಭಾಜಕ: ಮಳೆಯ ನೀರು ವಿವಿಧ ನದಿ ವ್ಯೂಹಗಳಿಗೆ ವಿಭಾಗವಾಗುವಂತೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಎತ್ತರವಾದ ಭೂಭಾಗವೇ ಜಲವಿಭಾಜಕ. ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತ ಉದಾಹರಣೆ. ಇವು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ವಿಭಾಜಕಗಳಾಗಿವೆ. ಜಲವಿಭಾಜಕದ ಸಮೀಪ ಮಳೆ ನೀರು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಪ್ರವಾಹವಾಗಿ (ಶೀಟ್ ಫ್ಲೋ) ತಗ್ಗಿನ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತ, ಕ್ರಮೇಣ ತೊರೆ, ಹಳ್ಳ, ಝರಿಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ನದಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದು. ಜಲವಿಭಾಜಕ ಎರಡು ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ನದಿ ಬಯಲುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಜಲ ವಿಭಾಜಕವು ನದಿ ಬಯಲುಗಳ ಔನ್ನತ್ಯ ಗಡಿರೇಖೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜಲವಿಭಾಜಕವು ಅಸ್ಥಿರವಾದುದು. ಕಾಲವು

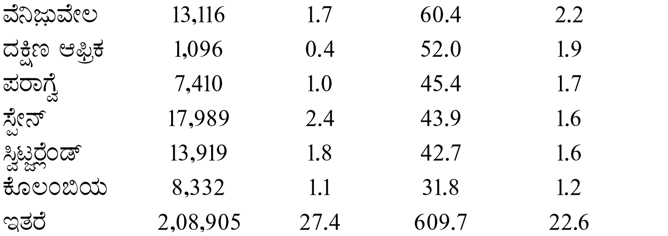

ಗತಿಸಿದಂತೆ ಅದು ಬೇರೆಡೆಗೆ ಸರಿಯುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಜಲವಿಭಾಜಕದ ಒಂದು ಬದಿಯು ಮೃದುವಾದ ಶಿಲಾಸ್ತರದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಕಡಿಮೆ ಇಳಿಜಾರು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ, ನದಿ ಪಾತ್ರದ ಮಟ್ಟವು ವಿರುದ್ಧ ಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ತಗ್ಗಾಗಿ ಜಲ ವಿಭಾಜಕವು ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಳ್ಳುವುದು.

ಅದೇ ನದಿ ಆಕ್ರಮಣ. ಮೇಲ್ಮೈ ಜಲವಿಭಾಜಕಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ನೆಲದ ತಳದಲ್ಲಿರುವ ಜಲ ವಿಭಾಜಕಕ್ಕೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ. ಮೇಲ್ಮೈ ಜಲವಿಭಾಜಕದ ತಳದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಜಲವು ಕಣಶಿಲಾ ಸ್ತರಗಳ ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಒಂದು ನದಿ ಬಯಲಿನಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಸ್ರವಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಜಲಾನಯನ ನಿರ್ವಹಣೆ: ಯಾವುದೇ ಒಂದು ನದಿಗೆ ಬಂದು ಸೇರುವ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಜಲಧಾರೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ತಗ್ಗಾದ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಜಲಾನಯನವೆನ್ನುವರು. ಅಂದರೆ ಮಳೆ ನೀರು ಅನೇಕ ಹರಿವು, ತೊರೆ, ಝರಿ, ನುಗ್ಗು ಹೊನಲು ಹಾಗೂ ಉಪನದಿಗಳೆಲ್ಲವುಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ನದಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶವೇ ಜಲಾನಯನ. ಇದು ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳದ್ದು. ಆದರೆ ತನ್ನ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಾಗ ಆರ್ಥಿಕ ಮಹತ್ವ ಕುಸಿಯುತ್ತದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ಜಲಾನಯನಗಳು ಅವನತಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ವಿವೇಚನಾ ರಹಿತ ಮಿತಿಮೀರಿದ ಶೋಷಣೆ ಕೃತ್ಯಗಳು ಕಾರಣ. ಹೀಗಾಗಿ ಭವಿಷ್ಯತ್ತಿನ ಜೀವಿತಕ್ಕೆ ಜಲಾನಯನ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣೆ ಅಗತ್ಯ.

ಜಲಾನಯನದ ಮಣ್ಣು, ಸಸ್ಯ, ನೀರು ಹಾಗೂ ಇತರ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಆದರ್ಶ ಬಳಕೆ, ಗರಿಷ್ಠ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಬರ ಅಥವಾ ಪ್ರವಾಹಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣ ಹಾಗೂ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಜಲಾನಯನ ನಿರ್ವಹಣೆ. ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ರಕ್ಷಣೆ, ವೃದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಕೃಷಿ ಪ್ರಗತಿ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ನಿರ್ವಹಣೆ ಗಂಭೀರವಾದ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಾನಯನದ ಮಣ್ಣು, ನೀರು ಮತ್ತು ಸಸ್ಯವರ್ಗ ವಿನಾಶವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಶುಷ್ಕ ಮತ್ತು ಅರೆ ಶುಷ್ಕ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜಲಾನಯನಗಳಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ನಾಶಗೊಂಡು ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತ ತೀವ್ರಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಕೊರತೆ ತಲೆದೋರಿದೆ. ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೇ. 57 ರಷ್ಟು ಮಿತಿಮೀರಿದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಸಸ್ಯವರ್ಗನಾಶ, ಬದಲಾದ ವಾಯುಗುಣಸ್ಥಿತಿ, ಅತಿಯಾದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಬಳಕೆ, ಅವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮಣ್ಣಿನ ಬಳಕೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಜಲಾನಯನಗಳ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಅಸಮತೋಲನವುಂಟಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಜಲಾನಯನ ನಿರ್ವಹಣೆ ಅನಿವಾರ್ಯ.

ಉದ್ದೇಶಗಳು: 1) ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆ – ನೀರು, ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗಳಂತಹ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದು, ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಮತ್ತು ವಿವೇಕವುಳ್ಳ ಬಳಕೆ, ತನ್ಮೂಲಕ ಮಾನವ ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಆಹಾರ, ಗೃಹ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪೂರಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನ.

2) ಪರಿಸರ ಸಮತೋಲನ ನಿರ್ವಹಣೆ – ಜಲಾನಯನ ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಅನುಸರಿಸುವುದರಿಂದ ಮಣ್ಣಿನ ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಜಲ ಹಾಗೂ ಸಸ್ಯ ರಕ್ಷಣೆ ಸಾಧ್ಯ. ಇದರಿಂದ ನೀರಿನ ಕೊರತೆ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಬೆಳೆ ಸಮೃದ್ಧಿ ಸಾಧ್ಯ. ವಾಯು, ಜಲ, ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಲಿನ್ಯ ತಡೆಯಬಹುದು. ತನ್ಮೂಲಕ ಪರಿಸರ ಸಮತೋಲನದ ಮರು ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಪ್ರಯತ್ನ.

3) ಪ್ರವಾಹ ನಿಯಂತ್ರಣ, ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತ ನಿಯಂತ್ರಣ, ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚು ತಡೆ, ಅರಣ್ಯಗಳ ಪುನರ್ ನಿರ್ಮಾಣ, ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಮೇವು ಸುಧಾರಣೆ, ಅದರಿಂದ ಜಾನುವಾರು ನಿರ್ವಹಣೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧ್ಯತೆಗೆ ಅವಕಾಶ.

4) ಬೆಳೆಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆ, ಗ್ರಾಮೀಣಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಆದ್ಯತೆ ಮತ್ತು ವಲಸೆ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನ. ಗ್ರಾಮೀಣರು ಇಂತಹ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಪರಿಸರದ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿವು ಮೂಡುವುದು.

5) ಜಲಾನಯನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶ ಸಾಧ್ಯ. ಭೂರಹಿತ ರೈತ ಕಾರ್ಮಿಕ, ಸಣ್ಣ, ಅತಿ ಸಣ್ಣ ರೈತರಿಗೆ ಜೀವನ ಮಾರ್ಗೋಪಾಯಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಬಹುದು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜಲಾನಯನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ: ಜಲಾನಯನ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗೆ ಹಲವು ಕಾರಣಗಳಿದ್ದರೂ, 1970ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತ ಮತ್ತು ಫಲವತ್ತತೆ ಕುಸಿತ, ಬೆಳೆಗಳ ಇಳುವರಿ ಇಳಿತಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಯೋಜನೆ ರೂಪುಗೊಂಡ ಸಂದರ್ಭ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಈ ಯೋಜನೆ ಮೊದಲ ಭಾರಿಗೆ ದಾಮೋದರ ನದಿ ಕಣಿವೆಯೊಂದಿಗೆ ಆರಂಭಗೊಂಡಿತು. 1983ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಇಂಥ ಯೋಜನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಿತು. 16 ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 47 ಜಲ ನಿರ್ವಹಣಾ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಕೇಂದ್ರ ಕೃಷಿ ಸಚಿವಾಲಯ, ಭಾರತೀಯ ಕೃಷಿ ಸಂಶೋಧನ ಮಂಡಲಿ, ಹಾಗೂ ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಕೂಡಿ ಇದರ ಕಾರ್ಯ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದವು. ಈ ಯೋಜನೆ ತುರ್ತಾಗಿ ಮಳೆ ಆಶ್ರಿತ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮಳೆ ಆಶ್ರಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜಲಾನಯನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು (ಎನ್‌ಎನ್‌ಒಪಿಆರ್‌ಎ) ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು 16 ರಾಜ್ಯಗಳ 99 ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಶುಷ್ಕ ವಲಯಗಳ ಕೃಷಿ, ಅದನ್ನಾಧರಿತ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಯೋಜನೆ ಫಲಕಾರಿಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಪ್ರಯತ್ನ ಅವಶ್ಯಕ. ಈ ಯೋಜನೆಗೆ ವಿಶ್ವ ಬ್ಯಾಂಕ್, ಐರೋಪ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಸಮುದಾಯ (ಈಈಸಿ) ಡ್ಯಾನಿಡ ಮುಂತಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವನ್ನು ನೀಡಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಜಲಾನಯನ ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ವಿಶ್ವಬ್ಯಾಂಕ್‌ನ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವಿನಿಂದ ಕೆಲವು ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಉದಾ: ಸುಜಲ ಜಲಾನಯನ ಯೋಜನೆ, ಈಗಾಗಲೇ ಹನ್ನೊಂದು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ಜಲಾನಯನ ನಿರ್ವಹಣೆ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಮುಂದುವರಿಸಿದರೆ ಸಾಲದು. ಕೃಷಿ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಮಾಜ ಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮುಂತಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿ ಹೊಂದಿರುವವರು ಅಥವಾ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮುಂದೆ ಬರಬೇಕು. ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರಲ್ಲೂ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿವು ಮೂಡಬೇಕು. ಸರ್ಕಾರದ ಯೋಜನೆಗೆ ಸ್ಪಂದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಹಭಾಗಿತ್ವ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಹೀಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈ ಯೋಜನೆ ಫಲಕಾರಿಯಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ: ನದಿ ಅಥವಾ ತೊರೆಗೆ ಬಂದು ಸೇರುವ ನೀರಿನ ಭೂವಲಯವನ್ನು ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಕರೆಯುವರು (ಕ್ಯಾಚ್‌ಮೆಂಟ್ ಏರಿಯ). ಅಂದರೆ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ನೀರನ್ನು ಆ ನದಿ ಬಳಸುವುದು. ತೊರೆಗೆ ಸುತ್ತಲಿನ ಇತರ ಹಳ್ಳ, ತೊರೆ, ಝರಿಗಳ ನೀರು ಬಂದು ಸೇರಿ ಆ ನದಿ ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತಾ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಒಂದು ನದಿ ಹೊಂದಿರುವ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಅದರ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತಾರ ಹಾಗೂ ಆ ಪ್ರದೇಶ ಪಡೆಯುವ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದು. ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದು, ಅದು ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ನದಿ ಪಡೆಯುವ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಸಹ ಅಧಿಕ.

ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ

ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅದು ಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ನದಿಯು ಪಡೆಯುವ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಸಹ ಕಡಿಮೆ. ಹಿಮಚ್ಛಾದಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುವ ನದಿಗಳು ವರ್ಷವೆಲ್ಲವೂ ನೀರನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.;ಜಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಜಲಾಲಾಬಾದ್: ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ನಾಂಗರ್‌ಹಾರ್ (ಪೂರ್ವ) ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ಇದು ಕಾಬೂಲಿನಿಂದ 134 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಪೆಷಾವರದಿಂದ 122 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕಾಬೂಲ್ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ 585 ಮೀ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಜಲಾಲಾಬಾದ್ ಮತ್ತು ಪೆಷಾವರಗಳ ನಡುವೆ ಖೈಬರ ಕಣಿವೆಯೂ ಜಲಾಲಾಬಾದ್ ಮತ್ತು ಕಾಬೂಲ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಜಗದಾಲಕ್, ಖುರ್ದ್ ಕಾಬೂಲ್ ಕಣಿವೆಗಳುಂಟು. ಇದು ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲೊಂದು ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವುಂಟು. ಇದು ಸೇನಾಕೇಂದ್ರ ಕೂಡ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 96000 (2002).

ಹಳೆಯ ನಗರದ ಪೇಟೆ ಬೀದಿಗಳೂ ಗೋಡೆಗಳೂ ಈಗ ಇಲ್ಲ. ಆಧುನಿಕ ಪಟ್ಟಣ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಆಫ್ಘನ್ ದೊರೆಗಳು ತಮ್ಮ ಆಸ್ಥಾನವನ್ನು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂದೂ ಆಫ್ಘನ್ ಶ್ರೀಮಂತರು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರ. ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶ ಫಲವತ್ತಾದ್ದು, ಕಿತ್ತಳೆ, ಬತ್ತ ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿದೆ. ಕುರಿಸಾಕಣೆ ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆಯೂ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬುಗಳು. ಭಾರತ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಗಳೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಬಂಧವುಂಟು. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಜಲಾಶಯ: ಜೀವನದಿಯೊಂದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದಾಗ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಗೊಳ್ಳುವ ನೀರಿನ ರಾಶಿ (ರಿಸರ್ವಾಯರ್). ಹರಿವ ಹೊಳೆಗೆ ಅಡ್ಡ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಜಲಾಶಯದ ನೀರನ್ನು ನೀರಾವರಿ ಕಾರ್ಯ, ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಸರಬರಾಜು, ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆ, ಪ್ರಾವಾಹನಿಯಂತ್ರಣ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಬೇರೆ–ಬೇರೆ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜಲಾಶಯದಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಪಯುಕ್ತತೆ ಇರುವುದು ನಿಜವಾದರೂ ದೀರ್ಘಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತೊಂದರೆಗಳು ಸಂಭವಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಸ್ಥಳೀಯ ಪರಿಸರದ ಮೇಲೆ ಜಲಾಶಯ ಗಮನಾರ್ಹ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿ ಹೊಸ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಲು ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು. ಅದೇ ವೇಳೆ ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಹರಿವು ಮೊದಲಿದ್ದುದಕ್ಕಿಂತ ಬಲು ಕಡಿಮೆ ಆಗುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿನ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ತಲೆದೋರಬಹುದು.

ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3000ದಷ್ಟು ಹಿಂದೆ ಮೆಸೊಪೊಟೇಮಿಯದಲ್ಲಿ ನದಿಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡ ಮಣ್ಣಿನ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಜಲಾಶಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ನಾಲೆಗಳಿಂದ ನೀರನ್ನು ಗದ್ದೆಗಳಿಗೆ ಹಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಮೇಲೆ ಬಂದ ಬ್ಯಾಬಿಲೋನಿಯರು ಟೈಗ್ರಿಸ್ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡ ಹಾಕಿದ ಮಣ್ಣಿನ ಕಟ್ಟೆಯಿಂದ 1200 ಮೀ ಅಗಲ, 320 ಮೀ ಉದ್ದವಾದ ನಾಲೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನೈಲ್ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡ ಬ್ಯಾರೇಜುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನಾಲೆಗಳಿಂದ ನೀರನ್ನು ವಿಶಾಲವಾದ ಮತ್ತು ಫಲವತ್ತಾದ ಬಯಲುಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸಿದ್ದರು.

ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಜಲಾಶಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಎಲ್ಲಾ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡು ಬಂದಿದ್ದು ಇದರಿಂದ ನೀರಾವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. 1911ರಲ್ಲಿ ಸರ್. ಎಂ. ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯನವರು ಕಾವೇರಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಕಟ್ಟಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರದ ಜಲಾಶಯ ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಇದು ಮೈಸೂರು ನಗರದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 18 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹೇಮಾವತಿ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮಣತೀರ್ಥ ನದಿಗಳು ಸೇರಿದ ಮೇಲೆ ಕಾವೇರಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಜಲಾಶಯದ ಒಟ್ಟು ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿ 10660 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ 22 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ನೀರು ಒದಗುತ್ತದೆ. ಈ ಜಲಾಶಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 4,833 ಕೋಟಿ ಘನ ಅಡಿ ನೀರು ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಜಲಾಶಯದ ಸರಾಸರಿ ಉದ್ದ 24 ಕಿಮೀ, ಅಗಲ 8 ಕಿಮೀ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಜಲ್ಪೈ ಗುರಿ: ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 34,03,204. ತಿಸ್ತಾ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಡಾರ್ಜಿಲಿಂಗಿಗೆ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ 80 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದೊಂದು ಸುಂದರ ಪಟ್ಟಣ. ಅಗಲವಾದ ರಸ್ತೆಗಳ ಎರಡೂ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಸುರು ದಟ್ಟೆಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮರಗಳಿವೆ. ದೂರದಲ್ಲೆ ಹಿಮಾಲಯ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಮಂಜಿನ ಮುಸುಕು ಹೊದ್ದು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇದೊಂದು ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಮೂರು ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ.

ಜಲ್ಪೈಗುರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 6,245 ಚ. ಕಿಮೀ. ಇದರ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಸಾಂ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಬಿಹಾರ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಭೂತಾನ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದ ಕೊಕಚಬಿಹಾರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ. ರಾಜ್‌ಗಂಜ್, ಜಲ್ಪೈಗುರಿ, ಮಾಲ್, ಮಿಟಿಯಾಲಿ, ಮಯನಗುರಿ, ನಗರಕಾಟಾ, ಧೂಬ್‌ಗುರಿ, ಬೀರ್ಪಾರಾ, ಫಲಕಾಟಾ, ಮಧಾರಿ ಹಟ್, ಅಲೀಪುರ್‌ದ್ವಾರ್, ಕಾಲ್ಚೀನಿ, ಕುಮಾರಗ್ರಾಮ್ ಇವು ಇದರ ತಹಸೀಲುಗಳು. ಭೂತಾನಕ್ಕೂ ಜುಲ್ಪೈಗುರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಸಿಂಚುಲಾ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಕೆಲವು ಶಿಖರಗಳು ಸು. 2000 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ತಿಸ್ತಾ ನದಿಯಿಂದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಒಂದು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಭಾರತದ ಭಾಗವೇ ಆಗಿದ್ದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶ. ಮತ್ತೊಂದು 1864–65ರ ಯುದ್ಧದ ಬಳಿಕ ಭೂತಾನದಿಂದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದೆ. 35 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿ ಹಿಮಾಲಯದ ಅಡಿಗುಂಟ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ ದ್ವಾರವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಭೂತಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಐದು ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗಗಳುಂಟು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಚಹ ಬೆಳೆಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಚಹದ ಫಸಲಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಭೂಭಾಗ ಡಾರ್ಜಿಲಿಂಗಿನ ಸೆರಗು ಎನ್ನಬಹುದು. ಕಣ್ಣು ಹಾಯಿಸಿದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಚಹ ತೋಟಗಳುಂಟು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 328 ಸೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಮರಗಳೂ ವನ್ಯ ಮೃಗಗಳೂ ಇವೆ. ಬಾಗ್ರಕೋಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಆಂಥ್ರಸೈಟ್ ಗಣಿಗಳಿವೆ. (ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ಜಾಂಜಿಬಾರ್ ದ್ವೀಪ: ತಾಂಜೇನಿಯ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ, ಆಫ್ರಿಕದ ಪೂರ್ವತೀರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವೀಪ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1650 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,75,539. ತೆಂಗು, ಲವಂಗ ಹಾಗೂ ಕೋಕೋ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಜಾಂಜಿಬಾರ್ ಇದರ ದೊಡ್ಡನಗರ ಹಾಗೂ ಬಂದರು. ಇದನ್ನು ಲವಂಗದ ದ್ವೀಪವೆಂದೇ ಕರೆಯುವರು. (ಕೆ.ಎಸ್.ಯು.)

ಜಾಂಜಿಬಾರ್ ಬಂದರು: ಜಾಂಜಿಬಾರ್ ದ್ವೀಪದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು ನಗರ. ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕ ತೀರಕ್ಕೆ 35 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 157634. ಈ ನಗರ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಪುರಾತನವಾದ ನಗರ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಸೀದಿಯ ಕಲಾತ್ಮಕ ಮಿನಾರತುಗಳು ಪ್ರಾಚೀನವಾದವು. ಪೋರ್ಚುಗೀಸರನ್ನು ಓಡಿಸಿದ ತರುವಾಯ ಈ ನಗರದ ಅರಬ್ಬಿ ಕೋಟೆ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ ಚರ್ಚು ಹಾಗೂ ಕಟ್ಟಡಗಳ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿತು. ಹಿಂದಿದ್ದ ಗುಲಾಮರ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ನಿವೇಶನದ ಮೇಲೆ ಕ್ರೈಸ್ತ ಚರ್ಚಿನ ಕಟ್ಟಡ, ಒತ್ತಾದ ಬಜಾರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸೇಂಟ್ ಜೋಸೆಫ್ ಚರ್ಚು ಮತ್ತು ಹಲವಾರು ಮಸೀದಿಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಹಿಂದಿನ ಸುಲ್ತಾನನ ಅರಮನೆ ಮತ್ತು ಅವನ ಅದ್ಭುತಗಳ ಮಹಲು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಿವೆ. ಮಹಲಿನಲ್ಲಿ ಈಗ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಚೇರಿಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ನಗರದ ಹಲವು ಭವ್ಯ ಸೌಧಗಳ ಮಹಾದ್ವಾರಗಳು, ತಾಮ್ರದ ದುಂಡು ಗುಬ್ಬಿಮೊಳೆಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿವೆ. ಬಾಗಿಲು ಕಿಟಕಿಗಳ ಮೇಲೆ ಅರಬ್ಬಿ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಕಲಾಕೃತಿಗಳುಂಟು.

ಈ ದ್ವೀಪ ಯುನೆಸ್ಕೊ ಗುರುತಿಸಿರುವ ಹೆರಿಟೇಜ್ ಸೈಟ್ ಆಗಿರುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ನೈಲ್ ನದಿಯ ಮೂಲವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದ ಡೇವಿಡ್ ಲಿವಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್‌ನ ಮನೆಯಿದೆ. *

ಜಾಕ್ವಿಸ್ ಕಾರ್ಟಿಯರ್: 1491–1557. ಫ್ರೆಂಚ್ ನಾವಿಕ. ಇವನು ಕೆನಡದೇಶದ ಸೇಂಟ್‌ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದಿ ಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸಿದ. ಈತ 1491ರಲ್ಲಿ ಸೇಂಟ್ ಮಾಲೋನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಬ್ರಿಟನಿಯ ಎತ್ತರ ತೀರದಲ್ಲಿದ್ದು 1532 ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಯಿತು. 1534ರಲ್ಲಿ ಈತ ಏಷ್ಯದ ಸಂಪದ್ಭರಿತ

ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ. ನ್ಯೂಫೌಂಡ್‌ಲೆಂಡ್‌ನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು 1534ರ ಮೇ ನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಸೇಂಟ್‌ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸಿ ಹೆಸರಿಸಿದ. ದೇಶವನ್ನು ಕೆನಡ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ. ಈ ಭಾಗ ಮೊದಲ ಯುರೋಪಿಯನ್ ವಸಾಹತುವಾಯಿತು. ಈತ ಅದುವರೆಗೂ ಯಾರೂ ಪ್ರವೇಶಿಸದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸಿದ. ಸು. 50 ಹೊಸ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗುರ್ತಿಸಿದ. ಹೊಸ ಪ್ರಪಂಚ ಹಳೆಯ ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ. ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಹರ್‌ಮೈನ್ ಪೆಟ್ಟಟ ಹರ್‌ಮೈನ್, ಎಮಿರಿಲಾನ್ ಇವನು ಬಳಸಿದ ಹಡಗುಗಳು. ಇವನ ಗೌರವಾರ್ಥ ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್‌ನ ಒಂದು ರಾಜಬೀದಿಗೆ, ನದಿ, ಸೇತುವೆ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯಾನವನಕ್ಕೆ ಇವನ ಹೆಸರಿಡಲಾಗಿದೆ. ನ್ಯೂ ಫೌಂಡ್‌ಲೆಂಡಿನ ಒಂದು ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಕಾರ್ಟಿಯರ್‌ನ ಹೆಸರಿದೆ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಜಾಗತಿಕ ರಾಜಕೀಯ ವರ್ತುಲ: ಈ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮಾಡೆಲಸ್ಕಿ ಎಂಬ ರಾಜಕೀಯ ತಜ್ಞ 1970ರಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. 1500 ಪ್ರ.ಶ.ವ ದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಪ್ರಪಂಚ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ದೇಶಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅನಂತರ ಹೊಸ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಥವಾ ಪ್ರಬಲವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ ಆ ಜಾಗತಿಕ ಹತೋಟಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಇವನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ಐದು ರಾಜಕೀಯ ವರ್ತುಲಗಳನ್ನು ಪ್ರ.ಶ.ವ 1500 ರಿಂದ 2000ದವರೆಗೆ ಆಗಿ ಹೋಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ತಮ್ಮ ದೀರ್ಘವಾದ ರಾಜಕೀಯವರ್ತುಲದಲ್ಲಿ – ಪ್ರತಿ ಒಂದು ವರ್ತುಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರ, ಅದು ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಒಂದೆರಡು ಮಹಾಯುದ್ಧಗಳನ್ನು, ಹಾಗೇ ಜಾಗತಿಕ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ಇತರೆ ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಂದಿಗಿನ ಸಂಧಾನಗಳು;

ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದು ಜಾಗತಿಕಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ರಾಜಕೀಯ ಅಥವಾ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಇಂತಹ ಆಧಿಪತ್ಯದ ಆಳ್ವಿಕೆಯು ಇಳಿಮುಖವಾಗಲು ಪ್ರಮುಖ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಒಂದನೆಯ ಜಾಗತಿಕ ವರ್ತುಲದಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಚುಗಲ್ ರಾಷ್ಟ್ರ ಜಾಗತಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ 1500ರಿಂದ 1600ರವರೆಗೂ ಇದ್ದು, ಅದರ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು 1494–1517 ವರೆಗೆ ಇಟಲಿಯೊಂದಿಗೆ ಅನೇಕ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಟಾರ್‌ಡೆಲಿಯಾಸ್ ಎನ್ನುವ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಅದು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಾಗತಿಕ ಮಟ್ಟದ ನೌಕಾ ಯುದ್ಧದ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಣಿಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯವಾಗುವ ನೆಲೆಗಳ ಒಂದು ಜಾಲವನ್ನು ಅದು ನಿರ್ಮಿಸಿತ್ತು. 1580ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ತನ್ನ ನೆರೆ ರಾಷ್ಟ್ರವಾದ ಸ್ಪೇನಿನ ಆಕ್ರಮಣಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಇದರ ಜಾಗತಿಕ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಎರಡನೆಯ ಜಾಗತಿಕ ವರ್ತುಲದಲ್ಲಿ (17ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಹಾಲೆಂಡ್ ಅಥವಾ ನೆದರ್‌ಲೆಂಡ್ಸ್ ರಾಷ್ಟ್ರ ಜಾಗತಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ದೇಶಗಳ ರಾಜಕೀಯ ಹತೋಟಿ, ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮುಂತಾದ ಆರ್ಥಿಕ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನು ಮಾಡೆಲಸ್ಕಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. 1579–1609ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭುತ್ವ ಸಾಧಿಸಲು ಇದು ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿತು. 1609ರಲ್ಲಿ ಇದು ಸ್ಪೇನ್‌ನೊಂದಿಗೆ 12 ವರ್ಷಗಳ ಒಂದು ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಡಚ್ಚರು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಕೈ ಹಾಕಿದವರು. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ 'ಮೇರೆ ಲಿಬ್ರುಮ್' ಎನ್ನುವ ಜಾಗತಿಕ ಮಟ್ಟದ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿದರು. ಹಾಲೆಂಡಿನ ಜಾಗತಿಕ ಪ್ರಭುತ್ವ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಆದ ಕ್ರಾಂತಿಗಳಿಂದ ಇಳಿಕೆಯಾಯಿತು

ಮೂರನೆಯ ಜಾಗತಿಕ ವರ್ತುಲದಲ್ಲಿ (18ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಹಾಗೂ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಜಾಗತಿಕ ವರ್ತುಲದಲ್ಲಿ (19ನೆಯ ಶತಮಾನ) ನಾವು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ದೇಶದ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವ, ಜಾಗತಿಕ ಹತೋಟಿಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಜಾಗತಿಕವರ್ತುಲಗಳಲ್ಲೇ ಧೀರ್ಘವಾದ ಹತೋಟಿಯ ಕಾಲ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನದು. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ 1688–1713 ಹಾಗೂ 1792–1815ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದೊಂದಿಗೆ ಇದು ಸೆಣಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ, ಅದರ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಹಿಡಿತ, ಪಾಲನೆಗಾಗಿ 1713ರಲ್ಲಿ ಉಟ್ರೆಚೆಟ್ ಮತ್ತು 1814–1815ರಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಮತ್ತು ವಿಯನ್ನ ಒಪ್ಪಂದಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ದೇಶ ಅಪಾರವಾದ ಸಾಗರ ನೌಕಾಬಲವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅದರ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಣಿಜ್ಯಗಳನ್ನು ನೆಡೆಸಿ 'ಮುಕ್ತವ್ಯಾಪಾರ'ದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು. ಆದರೆ ಇದರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವು ಮೊದಲನೇ ವರ್ತುಲದಲ್ಲಿ 'ಅಮೇರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಇಳಿಮುಖವಾಯಿತು. ಹಾಗೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ವರ್ತುಲದಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕೊಂಡ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ತತ್ವದಿಂದಾಗಿ ಇದರ ಅವನತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ.

ಐದನೆಯ ಜಾಗತಿಕ ವರ್ತುಲದಲ್ಲಿ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಮೇರಿಕ ಸಂಸ್ಥಾನ ಜಾಗತಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಹತೋಟಿಯ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಇದು 1914–45 ರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಹಾಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ, ಸಂಪರ್ಕಸಾಧನೆಗಳ ಹಾಗೂ ಸಾರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಶೀಘ್ರಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿ ಇದು ಅವುಗಳ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. 1919 ಮತ್ತು 1945 ವರ್ಜೆಲ್ಸ್ ಮತ್ತು ಪಾಟ್ಸ್ಡಾಯ್ ನಂತಹ ಮಹತ್ತರ ಒಪ್ಪಂದಗಳನ್ನು ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು. ಅಮೇರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ತನ್ನ ಆರ್ಥಿಕ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭುತ್ವಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹಾಗೂ ರಷ್ಯದ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ತಡೆಯಲು ವಿಯಟ್ನಾಂ ನಂತಹ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇವು ಅದರ ಜಾಗತಿಕ ಮಟ್ಟದ ಪ್ರಾಭಲ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲೂ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ.

ಮುಂದಿನ ಜಾಗತಿಕ ವರ್ತುಲವು ಅನೇಕ ಪ್ರಬಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಒಕ್ಕೂಟ (ಚೀನ, ಭಾರತ, ಯು.ಎಸ್.ಎ. ಹಾಗೂ ಯುರೋಪಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು) ವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಅಣು ಯುದ್ಧ ತಡೆ, ಪ್ರಗತಿಪರ ಒಪ್ಪಂದಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. (ಬಿ.ಇ.)

ಜಾಗತಿಕ ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ಧಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್ ಮತ್ತು ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಮೋಜಣಿ. ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. (ಗ್ಲೋಬಲ್ ಪೊಸಿಷನಿಂಗ್ ಸಿಸ್ಟಮ್) ಇದು ಉಪಗ್ರಹ ಆಧಾರಿತ ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ಧಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಇದರ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಅಮೇರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಡಿ.ಓ.ಡಿ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಶೋಧನೆಯ ಕೀರ್ತಿ ಅಮೇರಿಕಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು. ಮಿಲಿಟರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಈ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆ. 1973ರಲ್ಲಿ ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಅನ್ನು ನ್ಯಾವ್‌ಸ್ಟಾರ್ (ನೇವಿಗೇಷನ್ ಸೆಟಾಲೈಟ್ ಇಮೇಜಿಂಗ್ ಅಂಡ್ ರೇಂಜಿಂಗ್ ಸಿಸ್ಟಮ್) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ನೌಕಾಯಾನದಲ್ಲಿ ದಿಕ್ಕು, ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶಗಳ ಸ್ಥಾನ ಮುಂತಾದ ವಿವರಗಳನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೇ 2000ಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆ ಇದರ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತಗಳು ಅಮೇರಿಕದ ಮಿಲಿಟರಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿತ್ತು. 2000 ಮೇ 01–ರಂದು ಅಮೇರಿಕದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಇತರ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಮತಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಅಂದಿನಿಂದ ನೌಕಾಯಾನ, ವಿಮಾನಯಾನ ಸಾರಿಗೆ, ನಾಗರಿಕರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ, ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಂದು ವಿಶ್ವದಾದ್ಯಂತ ಇದರ ಜಾಲ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿದ್ದು, ಕ್ರಾಂತಿಯ ಅಲೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ ಈ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ, ಗ್ಲೋನೊಸ್ಸ್– ಗ್ಲೋಬಲ್ ಆರ್ಬಿಟಿಂಗ್ ನೇವಿಗೇಷನ್ ಸೆಟಲೈಟ್ ಸಿಸ್ಟಮ್ ಆಫ್ ರಷ್ಯವನ್ನು ರಷ್ಯದೇಶ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ. ಇಂದು ಈ ಎರಡು ಜಾಲಗಳು ತುಂಬಾ ಪ್ರಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ.

ದಿನದ 24 ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲವೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿನ ಅಕ್ಷಾಂಶ–ರೇಖಾಂಶಗಳು ಎತ್ತರ, ದಿಕ್ಕು, ಮುಂತಾದ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನಿಖರವಾದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಈ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ದಿನದ 24 ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲವೂ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ 24 ಉಪಗ್ರಹಗಳು ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ 27 ಉಪಗ್ರಹಗಳು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಬರ್ನಾರ್ಡ್ (1992) ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಎಂದರೆ–ದಿನದ 24 ಗಂಟೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಳವನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಗುರ್ತಿಸಲು ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ತಯಾರಿಸಿದ ಗ್ರಾಹಕವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕೃತಕ ಉಪಗ್ರಹಗಳ ಸಮೂಹ ಮತ್ತು ನಿಯಂತ್ರಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಜಾಗತಿಕ ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ಧಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಕೃತಕ ಉಪಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಭೂಮಿಯಿಂದ 1200 ಕಿಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿನ ಭೂ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವು ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ವೀಕ್ಷಿಸಿದರೂ ಒಂದೇ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ 4 ಉಪಗ್ರಗಳು ಆ ಸ್ಥಾನದ ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಉಪಗ್ರಹ 1900 ಪೌಂಡ್ ಭಾರವಾಗಿದ್ದು ಏಳುವರೆ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಒಂದು ಪ್ರಧಾನ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕೇಂದ್ರ, ನಾಲ್ಕು ಮಾನಿಟರ್ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮತ್ತು 3 ಅಪ್‌ಲೋಡ್ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್.ನ ಸುಗಮ ಬಳಕೆಗಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ದಿನದ 24 ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಉಪಗ್ರಹಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ಥಾನಿಯ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಮುಖಾಂತರ ದಾಖಲಿಸಿ ಗಣಕಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್ ನಿಂದ ಮಾಹಿತಿ ಪಡೆಯಲು ಕನಿಷ್ಠ 3 ಉಪಗ್ರಹಗಳಾದರೂ ನಾವು ಇಚ್ಛಿಸುವ ಸ್ಥಾನದ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಖಚಿತವಾಗಿ ಲಭ್ಯವಿರಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಉಪಗ್ರಹಗಳು ಆ ಸ್ಥಳದ ಎತ್ತರ ದಿಕ್ಕು, ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶ, ಭೂಮಿಯ ಓರೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತರಂಗಗಳ ಮೂಲಕ (3ಡಿ ಆಯಾಮಗಳು) ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಸೆಟ್ಸ್‌ಗಳನ್ನು ಬಳಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯಬಹುದಾದ ಉಪಕರಣ, ಹಾಗೂ ಸಂಚಾರಿ ಉಪಕರಣ. ಸಮತಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಿಖರತೆಯನ್ನು ನೀಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ 24–50 ಮೀ ಎತ್ತರದ ನಿಖರತೆಯನ್ನು ಇದು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಹಕ ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಇದು ತುಂಬಾ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವುದೇ ಹೊಸ ಸ್ಥಾನದ ಗುರುತನ್ನು ದಾಖಲಿಸಲು, ನೌಕಾಯಾನ, ವಿಮಾನಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಲು ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸಿ ಈ ಮಾಧ್ಯಮ ನೇರವಾಗಿ ಉಪಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಹಕನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿದ್ದು ಮೊದಲು ಪ್ರಧಾನ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ತರಂಗಗಳನ್ನು ರವಾನಿಸಿ ನಂತರ ಉಪಗ್ರಹದ ಜೊತೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ನಂತರ ಪ್ರಧಾನ ನಿರ್ವಹಣಾ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಗ್ರಾಹಕನಿಗೆ ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ. ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಸಂಜ್ಞೆಗಳು ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ. (i) ತರಂಗಾಂತರ 1575.42 ಮೆಗಾಹರ್ಟ್ಸ್, ಲಿಂಕ್ –1 ಮತ್ತು (ii) ತರಂಗಾಂತರ 1227.60 ಮೆಗಾಹರ್ಟ್ಸ್: ಲಿಂಕ್–2. ಒಂದೇ ಬಾರಿಗೆ ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಸಾಧನದಿಂದ ಮಾಹಿತಿ ಪಡೆಯಲು ಗ್ರಾಹಕನಿಗೆ ಕನಿಷ್ಠ 3 ಉಪಗ್ರಹಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕು. ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ 2 ಮೂಲ ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ಧಾರಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಏಕಬಿಂದು ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ಧಾರ. ಏಕ ಅಥವ ಸರಳ ಬಿಂದು ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ಅಥವಾ ಸಮಗ್ರ ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ಧಾರ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದೇ ಇರುವ ಸ್ಥಳದ ಬಿಂದುವನ್ನು

ನೇರವಾಗಿ ಭೂ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ಉಪಗ್ರಹದಿಂದ ಮಾಹಿತಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ರಿಲೇಟಿವ್ ಪೊಸಿಷನ್ನಿಂಗ್ (ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ಧಾರದಲ್ಲಿ) ತಿಳಿಯದೆ ಇರುವ ಸ್ಥಳಗಳ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ನಾವು ಪ್ರಧಾನ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಸ್ಥಾನವನ್ನು 2 ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ತಟಸ್ಥ ಮತ್ತು ಸಂಚಾರಿ. ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ಧಾರದಲ್ಲಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ 2 ರಿಸೀವರ್ ಇರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಪ್ರಧಾನ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕೇಂದ್ರದ ಜೊತೆ ಸಂಪರ್ಕವೇರ್ಪಡಿಸಿದರೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಗ್ರಾಹಕ ಸಂಚರಿಸುವ ವಸ್ತುವಿನ ಜೊತೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಏಕ ಅಥವಾ ಸರಳ ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್.ನಿಂದ 40–100 ಮೀ ದೂರದವರೆಗಿನ ಸ್ಥಾನಿಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಕಂಪನಿಗಳು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಕಂಪನಿಗಳೆಂದರೆ ಟ್ರಿಂಬಲ್, ಮ್ಯಾಗೆಲ್ಲನ್, ಸೋಕಿಯ, ಈಗಲ್ ಮುಂತಾದವು. ಈ ಕಂಪೆನಿಯ ಹ್ಯಾಂಡ್ ಸೆಟ್‌ಗಳನ್ನು ನಾವು ಗೋಳದ ವಾಸ್ತವ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು – ರಸ್ತೆ, ಹೊಸ ಮಾರ್ಗಗಳ ಕಾಮಗಾರಿ, ನಕ್ಷಾ ತಯಾರಿಕೆ, ತೋಟಗಾರಿಕೆ, ಅತಿಕ್ರಮಣ ಪ್ರದೇಶ, ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲು ಬಳಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸುವಂತೆ ಸಂಪರ್ಕ ಜಾಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಬಳಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

1. ಜಿಯೋಡೆಸಿ: ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಜಿಯೋಡೆಸಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಗೋಳಾಕಾರದ ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈನ ಸ್ವರೂಪದ ಅಳತೆಗೆ ಇದು ಸೂಕ್ತ. ಒಂದು ಮೀಟರ್‌ಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಅಂತರವನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಇದರ ಮುಖಾಂತರ ಅಳತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಗರ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಅಳೆಯಬಹುದು.

2. ಹವಾಗುಣ : ವಾಯುಮಂಡಲದ ಮೂಲ ಘಟಕಗಳಾದ ತೇವಾಂಶ, ಹವೆ, ಒತ್ತಡ, ಗಾಳಿಯ ದಿಕ್ಕು, ಸಮುದ್ರ ಲಕ್ಷಣ ಹವಾಮಾನದ ಬದಲಾವಣೆ, ಮುನ್ಸೂಚನೆ, ಮುಂತಾದವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಹವಮಾನ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ.

3. ವಾಯು ಸಂಚಾರ ಸುರಕ್ಷತೆ: ವಾಯುಯಾನ ಸಾರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸುರಕ್ಷತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ವಿಮಾನಗಳ ಹಾರಾಟದ ದಿಕ್ಕು, ವೇಗ, ಎತ್ತರ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಮತ್ತು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

4. ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರ: ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬೆಳೆಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರ, ಗೊಬ್ಬರಗಳ ಸಮರ್ಪಕ ವಿತರಣೆ, ಕೀಟನಾಶಕ, ಕಳೆ ನಾಶಕಗಳ ಸಿಂಪರಣೆ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ದೂರ ಸಂವೇದಿ ಉಪಗ್ರಹದ ಜೊತೆಗೆ ಬಳಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗ್ರಿಡ್ ಅಥವ ಜಾಲವ್ಯೂಹ, ಚೌರಸ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿಯು ಸಹ ಜಿ.ಐ.ಎಸ್. ಜೊತೆಗೆ ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಬಳಸಬಹುದಾಗಿದೆ, ಭೂ ಬಳಕೆ, ಬೆಳೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ, ನಕ್ಷೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖ.

5. ಸೆಲ್ಯುಲಾರ್ ಸರ್ವಿಸಸ್: ಸಂಚಾರಿ ದೂರವಾಣಿ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಶೇ. 95ರಷ್ಟು ಮೊಬೈಲ್ ಸೇವೆ ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ನಿಯಂತ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಶಾಮಕಗಳು, ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಸಾರಿಗೆ–ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಇದರ ಸೇವೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ.

6. ಮೊಬೈಲ್ ಬೇಸ್ಡ್ ಅಪ್ಲಿಕೇಶನ್: ಸಂಚಾರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಬಳಕೆ ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯ, ಜನಸಂದಣಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಅಪಘಾತ ವಲಯಗಳ ಗುರುತಿಸುವಿಕೆ, ವಾಹನಗಳ ವೇಗ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮೊದಲಾದ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಸೇವೆ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ.

7. ತೆರೆದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ: ತುಂಬಾ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾದ ಗಣಿಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಬದಲಿಗೆ ಯಂತ್ರಮಾನವರ ಮೂಲಕ ಗಣಿಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಅನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

8. ಹಿಮ ಹೊದಿಕೆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ತೆರವು ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದರ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚು. ಸದಾ ಹಿಮ ಸುರಿಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ಹಿಮದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಸಂಚಾರ ಸುಗಮಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಇದರ ಪಾತ್ರ ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯ.

9. ಮಕ್ಕಳ ಸುರಕ್ಷತೆ: ಮಕ್ಕಳ ಸುರಕ್ಷತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಅಂದರೆ ಕೈಗಡಿಯಾರದಲ್ಲಿ ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಉಪಕರಣ ಅಳವಡಿಸಿ ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಮಕ್ಕಳ ಅಪಹರಣ ಅಥವಾ ಅವರ ಹವ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

10. ಸುರಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ಸೇವೆಗಳಲ್ಲಿ: ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಉಪಕರಣ ಅಳವಡಿಸಿದ ವಾಹನಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳದಿಂದಲೇ ನಿರ್ದೇಶಿಸಬಹುದು. ಸರಕು ಸೇವೆಗಳು ತಲುಪಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪೂರೈಕೆ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ನಿಖರವಾಗಿ ತಲುಪಿಸಬಹುದು.

11. ಉಪಗ್ರಹ ನಿಯಂತ್ರಣ: ಉಪಗ್ರಹ ಚಾಲನೆ ಅದರ ದೋಷಗಳ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚುವಿಕೆಯಲ್ಲಿಯು ಇದನ್ನು ಬಳಸುವರು.

ಮೋಜಿಣಿ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಬಳಕೆ: ಮೋಜಿಣಿ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ (ನಕ್ಷೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ) ಆಧುನಿಕ ಕ್ರಾಂತಿ ಎಂದರೆ ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಉಪಕರಣಗಳ ಬಳಕೆ. ನಾನಾವಿಧದ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು, ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈ ಸ್ವರೂಪ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಅಳತೆ, ಭೂ ಮಾಪನ, ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ತಂಬಾ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಸಾಧನವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ಥಳದ ಅಕ್ಷಾಂಶ, ರೇಖಾಂಶ, ದಿಕ್ಕು, ವಿಸ್ತೀರ್ಣ, ಅಳತೆ, ಎತ್ತರ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಇದು ಪ್ರಮುಖ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠವಾಗಿ 3 ಉಪಗ್ರಹಗಳ ಲಭ್ಯವಿದ್ದರೆ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಲು ಸುಲಭ. ಅಂದರೆ ನಾವು ಭೂಮಾಪನ ಅಥವ ಮೋಜಿಣಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಪ್ರದೇಶದ ಅಳತೆಯನು ನಿಖರವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರಪಳಿ, ಕಂಪಾಸ್ ಮೋಜಿಣೀಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಸಾಧನಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಬಳಕೆಯಿಂದ ಇಂದು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮೊದಲು ಮೋಜಿಣಿದಾರ ತಾನು ಮೋಜಿಣಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಪ್ರದೇಶದ ಗುರುತನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ಗಡಿಯನ್ನು ಗುರ್ತಿಸಿ ಅಳತೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಮಾಡಿ, ಪಟ್ಟಿಗಳು, ಕೋಷ್ಟಕಗಳು, ಪೃಥಕ್ಕರಣ ಮಾಡಿ ಲಾಗ್ ಟೇಬಲ್ಸ್‌ಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಶ್ರಮವಹಿಸಿ ಕಾಲ ವ್ಯಯಿಸಿ ಮೋಜಿಣಿಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಿದಾಗಲೂ ಸಹ ಕೆಲವು ನ್ಯೂನತೆಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಇಂದು ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಬಳಕೆಯಿಂದ ಸಮಯ, ವೆಚ್ಚ, ನಿಖರತೆ, ಉತ್ಕೃಷ್ಟತೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೋಜಿಣಿಕಾರ್ಯದಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ಪಡೆಯಬಹುದು.

1960ರ ದಶಕದಿಂದಲೂ ವೈಮಾನಿಕ ಛಾಯ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ನಕ್ಷೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಮತ್ತು ನಿಖರವಾಗಿ ಮೋಜಿಣಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ವಿಮಾನಗಳನ್ನು ಚಾಲಕರೆ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಮಾನದ ದಿಕ್ಕು ಮತ್ತು ಭೂಸ್ಥಾನಿಕ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ದೋಷಗಳು ವೈಮಾನಿಯ ಛಾಯ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಭೂ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಛಾಯಾಚಿತ್ರ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಳಸಿ ನಿಖರತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಜಾಗತಿಕ ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ಧಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಳಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಭೂ ನಿರ್ದೇಶಾಂಕ ಬಿಂದು ಅಥವ ಭೂ ನಿಯಂತ್ರಣ ಬಿಂದುವನ್ನು ಗುರ್ತಿಸಲು ಸುಲಭ ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚು ನಿಖರತೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಮೋಜಿಣಿಯಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚಿನ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಬಳಕೆ ಎಂದರೆ ವೈಮಾನಿಕ ಅಥವಾ ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಉಪಕರಣವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿರುವುದು. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ–ತೆರೆದಿಡುವ ವೇಳೆ, ತೆರೆದ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ವಿಮಾನದ ಪಥ ಇವುಗಳನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಗಣಕಯಂತ್ರ ನಿಯಂತ್ರಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ ವೈಮಾನಿಕ ಭೂ ಛಾಯ ಚಿತ್ರಗಳು ಗುಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತಿವೆ.

ಅತಿ ಚಿಕ್ಕ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ದುರ್ಗಮ ಪ್ರದೇಶ, ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೋಜಿಣಿಕಾರ್ಯ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ವಲಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಒಂದು ನಿರ್ಧರಿತ ಕೇಂದ್ರ ಅಥವಾ ಗಡಿಸ್ತಂಭವನ್ನು ದಿಕ್ಸೂಚಿ ಅಥವಾ ಕಾಂತ ಸೂಚಿ ಮತ್ತು ದೂರವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತವೆ. ಇತರ ಗಡಿಸ್ತಂಭಗಳನ್ನು ಮೊದಲಿನ ಗಡಿಸ್ತಂಭದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸರಪಳಿ ಮತ್ತು ಕಂಪಾಸ್‌ದಿಂದ ಗುರ್ತಿಸಲು ಕಷ್ಟ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಮೋಜಿಣಿ ಮಾಡಲು ಹಲವಾರು ಅಡೆತಡೆಗಳನ್ನು ಮೋಜಿಣಿದಾರ ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಅ) ಮೊದಲನೆಯ ಗಡಿಸ್ತಂಭವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಹೆಚ್ಚಿನ ವೇಳೆ ಮತ್ತು ಪರಿಶ್ರಮದ ಅಗತ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು.

ಆ) ಅನಂತರದ ಗಡಿಸ್ತಂಭಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಸರಪಳಿ ಹಾಗು ಕಂಪಾಸ್ ಅನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶ, ಕಣಿವೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದೂರವನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಅಳೆಯಲು ಆಗದು.

ಇ) ಸರಪಳಿ ಮತ್ತು ಕಂಪಾಸ್ ಮೋಜಿಣಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಲೋಪದೋಷಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಕನಿಷ್ಠ 5 ರಿಂದ 15 ಸೆಂಮೀ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕೋನ ಮಾಪಕದಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದವು.

ಈ ಮೇಲ್ಕಾಣಿಸಿದ ಲೋಪಗಳಿಂದ ಹೊರಬರಲು ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಮೋಜಿಣಿಯು ಒಂದು ಪರ್ಯಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿದ್ದು ತುಂಬಾ ಸರಳ, ಶೀಘ್ರ, ಹಾಗೂ ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಗೂ ಕೆಲವೇ ಸೆಂಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಅಂತರದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸಹಾ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅಳತೆ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್. ಮೋಜಿಣಿಯು ಭೂಭಾಗ, ಜಲಭಾಗಗಳು, ಹವಾಮಾನದ ವೈಪರಿತ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಹೆಚ್ಚಿನ ಅನುಕೂಲತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಜಾಗತೀಕರಣ: 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜಾಗತಿಕ ಅರ್ಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಹೊಸ ಬದಲಾವಣೆ (ಗ್ಲೋಬಲೈಸೇಷನ್).

ಭೌತಿಕವಾಗಿ, ನ್ಯಾಯಯುತವಾಗಿ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ಜನರು ಒಂದೇ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ,ವ್ಯವಹರಿಸುವುದನ್ನು ಜಾಗತೀಕರಣ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಜಾಗತೀಕರಣ ಹಲವಾರು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನೋಡುವುದಾದರೆ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಜರ್ಮನಿ, ಚೀನ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾದ ಹಲವಾರು ವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅಮೆರಿಕದ ಡಾಲರ್, ಯುರೋಪಿಯನ್ ಒಕ್ಕೂಟದ ಯುರೋಡಾಲರ್ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನ ಪೌಂಡ್ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಜಾಗತೀಕರಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸುವುದಾದರೆ ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತಯಾರಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೋತ್ಪನ್ನಗಳು ಜಗತ್ತಿನ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಜಾಗತೀಕರಣ ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದು ಮತ್ತು ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಜೀವ ರಕ್ಷಕ ಔಷಧಿಗಳೂ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸಂಶೋಧಿಸಿದ್ದರೂ ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚವೇ ಈ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಜನರ ಆರೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕ್ರಾಂತಿಯೇ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಜಾಗತೀಕರಣದ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಹಂತವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಹೋದರೆ ಅದರ ಇತಿಹಾಸ ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷದಷ್ಟು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಸು. 10 ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಮಾನವನು ಆಫ್ರಿಕದಿಂದ ವಲಸೆಯ ಪ್ರಾರಂಭವೇ ಜಾಗತೀಕರಣದ ಮೊದಲ ಹಂತವಾಗಿದೆ. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಹೊಸ ಭೂಖಂಡಗಳನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದದ್ದು ಜಾಗತೀಕರಣದ ಪ್ರಮುಖ ಘಟ್ಟವಾಗಿದೆ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ವಸಹತುಶಾಹಿ ಮತ್ತು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿ ಧೋರಣೆ ಜಾಗತೀಕರಣ ವೇಗವಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಹಾಯ ಮಾಡಿತು. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಸಂಪರ್ಕ ಕ್ರಾಂತಿ ಮತ್ತು ಮಾಹಿತಿ ಹಾಗೂ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಕ್ರಾಂತಿ ಜಾಗತೀಕರಣ ಜಗತ್ತಿನಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಸರಣವಾಗಲು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಜಾಗತೀಕರಣ ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಯಿತು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಹುಡುಕುವುದು ಸುಲಭದ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾದ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಕೆನಡ, ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಜಾಗತೀಕರಣದ ಹಿಂದಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಶಕ್ತಿಗಳು. ಆಧುನಿಕ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಆವಿಷ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಅದು ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ಹರಡಿರುವುದು ಜಾಗತೀಕರಣದ ಹಿಂದಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ, ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಆಧುನಿಕತೆ, ಜನರ ಜೀವನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿರುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳು, ಲೌಕಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಜಾಗತೀಕರಣದ ಹಿಂದಿರುವ ಶಕ್ತಿಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜಾಗತೀಕರಣದ ಪರಿಣಾಮ : ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ, ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಆಗುತ್ತಿರುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದಾದರೆ ಈ ಬದಲಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಾಗತೀಕರಣದ ಪ್ರಭಾವ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಜಾಗತೀಕರಣವು ಬೇಡಿಕೆ, ಉತ್ಪಾದನೆ, ವಿತರಣೆ, ಅನುಭೋಗ ಸಂಘಟನೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವತ್ತ ಸಾಗಿದೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಹಲವಾರು ಉತ್ಪಾದನಾ ಘಟಕಗಳು ಗೋ ಗ್ಲೋಬಲ್ ಎಂಬ ಘೋಷಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಹಲವಾರು ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಒಂದು ಗೂಡಿ ಒಂದೇ ಕಂಪನಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಉದಾ : ಪ್ರಪಂಚದ ಅತೀದೊಡ್ಡ ಉಕ್ಕು ತಯಾರಿಕಾ ಕಂಪನಿಯ ಮಾಲೀಕರಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಮಿತ್ತಲ್ 2006ರ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಕಂಪನಿಯಾದ ಆರ್ಸೆಲರ್‌ನ್ನು ತನ್ನ ಜೊತೆ ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇದು ಜಾಗತೀಕರಣದ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖವಾಗಿದೆ.

ರಾಜಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಜಾಗತೀಕರಣದ ಪ್ರಭಾವ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ದೊಡ್ಡ ಬಿರುಗಾಳಿಯನ್ನೇ ಎಬ್ಬಿಸಿದೆ. ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಹಾಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕಾನೂನು ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಅಡೆತಡೆಗಳನ್ನು ಜಾಗತೀಕರಣ ಹೊಗಲಾಡಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಲ್ಲಾ ಒಂದಾಗಿ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಒಕ್ಕೂಟವನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಆಸಿಯಾನ್, ಸಾರ್ಕ್ ಮುಂತಾದವು ರಾಜಕೀಯ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ದಾಟಿ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ರಾಜಕೀಯ ಜಾಗತೀಕರಣ, ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವ, ಪರಮಾದಿಕಾರ, ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಮುಂತಾದ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಗಂಡಾಂತರಕ್ಕೆ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದೆ.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಜಾಗತೀಕರಣವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದಾದರೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಮತ್ತು ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಜಾಗತೀಕರಣ ಏರುಪೇರು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಭಿನ್ನ ತಿರುವುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಜನರು ಜನಾಂಗ, ಧರ್ಮ, ಲಿಂಗ, ಹಣಕಾಸಿನ ಮಟ್ಟ, ವಯಸ್ಸು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಗುಂಪನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಶ್ರೀಮಂತ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಾನಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿರುವ ಮೂಢನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಕೆಟ್ಟ ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳೂ ಮಾಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಹಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಜಾಗತೀಕರಣಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದವರು ಅಥವಾ ಅರ್ಹತೆ ಇಲ್ಲದವರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಜಾಗತೀಕರಣವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜಾಗತೀಕರಣಕ್ಕೆ ಜನರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ : ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಜಾಗತೀಕರಣವನ್ನು ಹೊಸ ಮುಕ್ತ ನೀತಿ (ನಿಯೊ ಲಿಬರಲ್ ಪಾಲಿಸಿ) ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಜಾಗತೀಕರಣದ ಯಶಸ್ಸಿಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ ತನ್ನ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅಂತರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮುಕ್ತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ತೆರೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಜಾಗತಿಕ – ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಜಾ ಪ್ರಭುತ್ವ (ಗ್ಲೋಬಲ್ ಸೋಷಿಯಲ್ ಡೆಮಾಕ್ರಸಿ) ಜಾಗತೀಕರಣದ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿವೆ. ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಜಾಗತೀಕರಣವನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಏಷ್ಯ, ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟೀನ್ ಅಮೆರಿಕದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಜಾಗತೀಕರಣವನ್ನು ಬಲವಂತವಾಗಿ ಹೇರುತ್ತಿವೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ಜನರು ಜಾಗತೀಕರಣದ ವಿರುದ್ಧ ದೊಡ್ಡ ಸಮರವನ್ನೇ ಸಾರಿದ್ದಾರೆ. ಜಾಗತೀಕರಣ, ಶ್ರೀಮಂತ ಮತ್ತು ಬಡ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಎದುರಾಳಿಯನ್ನಾಗಿ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದೆ. ತೀವ್ರ ತರವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮನೋಭಾವ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘರ್ಷ ಪರಿಸರದ ಮೇಲೆ ಆಗುತ್ತಿರುವ ಪರಿಣಾಮ ಮುಂತಾದ ಹೊಸ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಜಾಗತೀಕರಣ ನಾಂದಿ ಹಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲಾ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಜಾಗತೀಕರಣಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಭವಿಷ್ಯದ ಚಿತ್ರಣ : ಜಾಗತೀಕರಣ ಭವಿಷ್ಯದ ಚಿತ್ರಣ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ 21ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜಾಗತೀಕರಣ ತನ್ನ ವೇಗವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ಅದು ಮುಂದುವರೆಯುವ ಎಲ್ಲಾ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿವೆ. ಮತ್ತೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡುವುದಾದರೆ ಜಾಗತೀಕರಣ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಹಂತವನ್ನು ತಲುಪಿದ ಅನಂತರ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲಿ ಇಳಿಮುಖವಾಗಬಹುದು ಅಥವಾ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬಹುದು. ಆವರ್ತ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಗತೀಕರಣವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದಾದರೆ ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾಗತೀಕರಣ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿಂತುಹೋಗಬಹುದು ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಬಂಧ ಕುಸಿದು ಬೀಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಜಾಗತೀಕರಣದ ಹಿಂದಿರುವ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಜಾಗತೀಕರಣದ ಹಿನ್ನಡೆ ಅಸಾಧ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲಾ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು (ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಚೀನ ದೇಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ) ತಮ್ಮ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಮುಕ್ತ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ತೆರೆಯುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಜಾಗತೀಕರಣ ಇನ್ನಷ್ಟು ವೇಗವಾಗಿ ಪ್ರಬಲಗೊಳ್ಳುವ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ಎನ್.ಎಚ್.)

ಜಾಟರು: ಆಗ್ರ ಮತ್ತು ಮಥುರ ನಗರಗಳ ಸುತ್ತ ವಾಸಿಸುವ ದೃಢಕಾಯ ಜನ. ಭರತಪುರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವರು. ರಜಪೂತರಂತೆಯೇ ಇವರೂ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬಂದವರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸ್ವತಂತ್ರ ಮನೋವೃತ್ತಿಯ ಇವರು ಔರಂಗ್‌ಜೇಬನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆತನ ರಾಜನೀತಿಗೆ ರೋಸಿ ಅವನ ವಿರುದ್ಧ ದಂಗೆ ಎದ್ದರು. ಇವರನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲು ಔರಂಗಜೇಬ್ ಬಹಳ ಶ್ರಮಿಸಿದ.

ಇವರು ಒಂದಾಗಿ ಚುರುಮನ್‌ಸಿಂಗ್‌ನನ್ನು ತಮ್ಮ ನಾಯಕನಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಈತ ಥುನ್‌ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೋಟೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯವೊಂದರ ಕನಸನ್ನು ಕಂಡನಾದರೂ 1721ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಈತ ಸೋಲನ್ನನುಭವಿಸಿ ತನ್ನ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟ. ಆದರೆ ಈತನ ಸೋದರಳಿಯ ಬದನಸಿಂಹ ಚದುರಿದ ಜಾಟರನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ 1756ರಲ್ಲಿ ಭರತಪುರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. (ಜಿ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಜಾತ್ರೆಗಳು: ಜಾತ್ರೆ ಎನ್ನುವುದು ಯಾತ್ರಾ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದದಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕ್ಷೇತ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಲು ಜನ ಯಾತ್ರೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಅಂಥ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಜನರ ಜಾತ್ರೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೇವರಿಗೆ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುವ ಮಹೋತ್ಸವ ಕಾಲ ಜಾತ್ರೆಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತ ಕಾಲ.

ಜಾತ್ರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ದಿನದಿಂದ ಹತ್ತು–ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳವರೆಗೂ (ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ತಿಂಗಳು) ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಮುಖ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಜಾತ್ರೆಗಳೆಂದರೆ: ತಿರುಪತಿಯ ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ಸವ, ಪಂಢರಾಪುರದ ಆಷಾಢಶುದ್ಧ ಏಕಾದಶಿ ಜಾತ್ರೆ, ಉಡುಪಿಯ ಪರ್ಯಾಯೋತ್ಸವ, ಮೇಲುಕೋಟೆಯ ವೈರಮುಡಿ, ಬೆಂಗಳೂರು ಕರಗ, ತಲಕಾಡಿನ ಪಂಚಲಿಂಗ ದರ್ಶನ, ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಮಹಾಮಸ್ತಕಾಭಿಷೇಕ, ಪ್ರಯಾಗದ ಕುಂಭಮೇಳ, ಕೋಲ್ಕತದ ನವರಾತ್ರಿಕಾಲದ ಕಾಳಿದೇವಿ ಉತ್ಸವಗಳು, ಶ್ರೀಶೈಲದ ಜಾತ್ರೆ, ಸವದತ್ತಿಯ ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಜಾತ್ರೆ, ಮಹದೇಶ್ವರನ ಬೆಟ್ಟದ ಜಾತ್ರೆ, ಮುಡುಕುತೊರೆ ಚುಂಚನಕಟ್ಟೆ, ನಂಜನಗೂಡು, ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರಿನ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ರಥೋತ್ಸವಗಳು. ಇವು ವರ್ಷದ ಆಯಾ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಜರುಗುವ ಉತ್ಸವಗಳು.

ಜಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಅವು ನಡೆಯುವ ಊರು ಮತ್ತು ಉತ್ಸವ ನಡೆಯುವ ದೇವರ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರಂತೆಯೇ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಯೋಗ ವಿಶೇಷದಿಂದ ಪುಣ್ಯನದಿಗಳ ಸ್ನಾನಕ್ಕಾಗಿ ಜನ ಒಂದೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ನಾನದಾನ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಇವೂ ಜಾತ್ರೆಗಳೇ. ಇವನ್ನು ಮೇಳ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಜಾತ್ರೆಗಳು ಮತದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲ್ಲದೇ ಸಮಾಜದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಜನ ಪರಸ್ಪರ ಕಲೆತು ಅವರ ನಡುವಣ ಸಂಪರ್ಕ ಹೆಚ್ಚಲು ಜಾತ್ರೆಗಳು ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನರ ಗುಂಪು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಿಗೆ ಅದೊಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾಲ. ದನಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನ, ಕ್ರಯವಿಕ್ರಯಗಳು ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಉಳ್ಳವಾಗಿ ಆಯಾ ಸ್ಥಳದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪದಾರ್ಥಗಳು ವಿಲೇವಾರಿಯಾಗಲು ಜಾತ್ರೆಗಳು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಹಲವು ಮುಖ್ಯ ಜಾತ್ರೆಗಳು ಒಳ್ಳೆಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಹೂವು, ಹಣ್ಣು, ಕಾಯಿ, ಸಕ್ಕರೆ, ಕರ್ಪೂರ, ಚಿತ್ರಗಳು, ಸ್ಥಳಮಹಿಮೆ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವೇ ಹೆಚ್ಚು. ಇವುಗಳಿಂದ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಪರೋಕ್ಷ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ತೆರಿಗೆಗಳ ಮೂಲಕ ಅಪಾರ ಆದಾಯ ಉಂಟು.

ಇಂಥ ಜಾತ್ರೆಗಳು ಭಾರತದೇಶಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚದ ನಾನಾ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಈ ತೆರನಾದ ಉತ್ಸವಗಳು ಉಂಟು. ಸಿರಿಯ, ಪ್ಯಾಲಸ್ಟೀನ್, ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯ ಕಣಿವೆ, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಅರೇಬಿಯಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಈ ಬಗೆಯ ಜಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರೀಸಿನ ಡಿಮಾಸ್ತನೀಸ್ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಆರು ತಿಂಗಳು ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಜಾತ್ರೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಐಸಿಸ್ ದೇವತೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಐಥೋರಿಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಜಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಪಾಸನಿಯಸ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಜನಗಳ (ಗುಲಾಮರ), ದನಗಳ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಬಂಗಾರ, ವಸ್ತ್ರ ಉಡುಪುಗಳ, ಇತರ ಸರಕುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರೋಮ್, ಜರ್ಮನಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಇಟಲಿ ದೇಶಗಳ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನತಮ ಜಾತ್ರೆ ಎಂದರೆ ಫೆರಾರ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.)

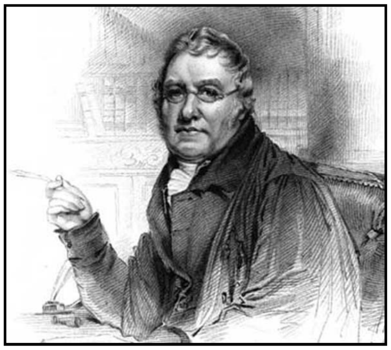

ಜಾನ್ ಪ್ಲೇಫೇರ್: 1748–1819. ಹೆಸರಾಂತ ಗಣಿತ ಹಾಗೂ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ವಿದ್ವಾಂಸ. ಇವನು ಜೇಮ್ಸ್ ಹಟ್ಟನ್‌ನ ಗೆಳೆಯನಾಗಿದ್ದ. ಹಟ್ಟನ್‌ನ ಮರಣಾನಂತರ 1802ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಪೃಥ್ವಿಯು ಹಟ್ಟೋನಿಯನ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸಚಿತ್ರ ವಿವರಣೆಗಳು ಎಂಬ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹಟ್ಟನ್‌ನ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಗದ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಗ್ರಂಥ ಸ್ಪಷ್ಟತೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸೌಂದರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಅಪ್ರತಿಮವಾಗಿದೆ. ಅದು ಹಟ್ಟನ್‌ನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕಿಂತ ಚಿಕ್ಕದು ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಬೆಲೆಯದ್ದಾಗಿದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಓದಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅದರಲ್ಲಿನ ಹಟ್ಟನ್ ವಿಚಾರ ಮತ್ತು ತೀರ್ಮಾನಗಳು ಸರ್ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಲೈಲ್ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದವು. ಅನಂತರ ಸರ್ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಲೈಲ್ ಏಕರೂಪತಾವಾದದ ಮಹಾನ್ ಪ್ರತಿಪಾದಕನಾದ. ಇವನು 1802ರಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು ತಾವು ಹರಿಯುವ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ಅಗೆ (ಕೊರೆ)ಯುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡ. ಇವನ ಅನುವರ್ತ ಸಂಗಮದ ನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ಉಪನದಿಗಳು ಮುಖ್ಯ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಸ್ಥಳದ ಮಟ್ಟ ಸ್ಥಳೀಯ ಆಧಾರ ಮಟ್ಟವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಜಾನ್ ವೆಸ್ಲೆ ಪಾವೆಲ್: 1834–1902. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ, ಮಿಲಿಟರಿ ಅಧಿಕಾರಿ. ಅಮೆರಿಕದ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ರೋಚೆಸ್ಟರ್ ನಗರದಿಂದ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ 54 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಜೆನಿಸೀ ನದಿ ತೀರದ ಮೇಲಿನ ಮೌಂಟ್ ಮೊರಿಸ್ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ 1834 ಮಾರ್ಚ್ 29ರಂದು ಜನಿಸಿದ. ಇವನು ಸೈನ್ಯ ಸೇರಿ ಮೇಜರ್ ಹುದ್ದೆಗೇರಿದ. ಅಮೆರಿಕದ ಆಂತರಿಕ ಯುದ್ಧ (ಸಿವಿಲ್ ವಾರ್)ದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭುಜವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ. ಅನಂತರ ಇವನು ಏಕಭುಜದ ಅಂತರಯುದ್ಧ ಅನುಭವಿ ಮೇಜರ್

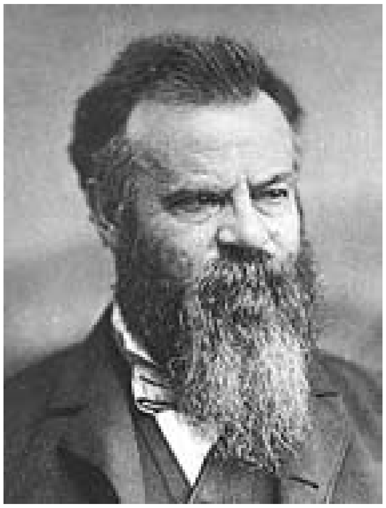

ಪಾವೆಲ್‌ನೆಂದೇ ಹೆಸರು ಪಡೆದ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವನು ಕೊಲೊರಾಡೊ ಮಹಾಕಂದರದ ಅಪಾಯಕಾರಿ ರಭಸದ ಕಿರು ಜಲಪಾತಗಳ ಮೊದಲನೆಯ ವಿಜೇತ (1869). ಕೊಲರಾಡೊ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಉಟಾ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಕೊಂಡ ತನ್ನ ಶೋಧನ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಅಮೆರಿಕದ ಭೂಸ್ವರೂಪವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಚಾರಧಾರೆಗೆ ತಳಪಾಯ ಹಾಕಿದ. ಮೊದಲು ಶೋಧನೆ ಮಾಡಿದಂತಹ ಸುತ್ತಲಿನ ಪರಿಸರದ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಹೊಸ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಶೋಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ.

ಪಾವೆಲ್‌ನು ಉಟಾ ಪರ್ವತಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳ ವಿಂಗಡಣೆಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಭೂರಚನೆಯ ಮಹತ್ವದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತನಾಗಿ. ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ಲೋರೇಷನ್ ಆಫ್ ದಿ ಕೊಲರಾಡೊ ರಿವರ್ ಆಫ್ ದಿ ವೆಸ್ಟ್ ಅಂಡ್ ಇಟ್ಸ್ ಟ್ರಿಬ್ಯುಟರೀಸ್ (1875), ಜಿಯಾಲಜಿ ಆಫ್ ದಿ ಹೆನ್ರಿ ಮೌಂಟನ್ಸ್ (1879) ಎಂಬ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಆಧಾರ ಮಟ್ಟದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗೆ ಚಾಲನೆಯನ್ನಿತ್ತ. ಇವನ ಸ್ಥಾಯಿ ಆಧಾರ ಮಟ್ಟ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆಯಿತು.

ಪಾವೆಲ್ ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳ ಎರಡು ವಿಂಗಡಣೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದನು. ಅವು: 1) ಕಣಿವೆಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಸ್ತರಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ವಿಂಗಡಣೆ ಹಾಗೂ 2) ಕಣಿವೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ವಿಂಗಡಣೆ. ಎರಡನೆಯ ವಿಂಗಡಣೆಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ಪೂರ್ವಗಾಮಿ, ಅನುಗಾಮಿ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಾರೋಪಿತ ಕಣಿವೆಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿದ. ಅಲ್ಲದೆ ನದಿಗಳ ಜಲವಿಭಾಜಕಗಳು ಸ್ಥಳಾಂತರ ಹೊಂದುತ್ತವೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಈ ವಿಚಾರ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು. ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಜಲಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಜಲಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಕೈಗೊಂಡ. ಹೀಗೆ ಪಾವೆಲ್‌ನ ಜೀವನದ ಕೊನೆಯ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೃತ್ತಿ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಜಾನುವಾರು ಗಣತಿ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಐದು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುವ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೀಗಿವೆ:

1. ದನಕರುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ: ಗಂಡು, ಹೆಣ್ಣು ಮತ್ತು ಸಣ್ಣಕರು ಎಂದು ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮೂರು ವರ್ಷ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಅವನ್ನು ಕರುಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಈ ರೀತಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು:

(ಅ) ಬೀಜದ ಹೋರಿಗಳು

(ಆ) ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಒದಗುವ ಎತ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ದುಡಿಮೆಯ ರಾಸುಗಳು

(ಇ) ಕರಾವು

(ಈ) ಕನ್ಯೆ ಆಕಳು (ಕಡಸು) ಮತ್ತು ಗೊಡ್ಡು ಆಕಳು

(ಉ) ಇತರ ದನಗಳು

2. ಎಮ್ಮೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ: ಗಂಡು, ಹೆಣ್ಣು ಮತ್ತು ಸಣ್ಣಕರು, ಇವನ್ನು ಕೂಡ ಮೇಲಿನಂತೆ ಐದು ಉಪವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು:

3. ಕುರಿಗಳು, ಮೇಕೆಗಳು

4. ಕುದುರೆಗಳು, ಸಣ್ಣ ತಟ್ಟುಗಳು

5. ಕತ್ತೆಗಳು, ಹೇಸರಕತ್ತೆಗಳು ಮತ್ತು ಒಂಟೆಗಳು

6. ಹಂದಿಗಳು
7. ಕೋಳಿಗಳು, ಹುಂಜಗಳು
8. ಬಾತುಕೋಳಿಗಳು–ಗಂಡು, ಹೆಣ್ಣು ಮತ್ತು ಮರಿಗಳು
9. ಹಾಲಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಮಾರಾಟವಾಗುವ ಹಾಲಿನ ಪರಿಮಾಣ
10. ಬೆಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ತುಪ್ಪದ ಉತ್ಪಾದನೆ
11. ಕೋಳಿಮೊಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಬಾತಿನ ತತ್ತಿಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ
12. ಉಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ತುಪ್ಪಳ

ಕಂದಾಯ ಇಲಾಖೆಯವರು ಈ ಗಣತಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವರು ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜಾನುವಾರು ಗಣತಿಯಕಾಲ ಒಂದೇ ಆಗಿರುವುದು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ 2003 ರಲ್ಲಿ ಜಾನುವಾರು ಗಣತಿಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿ, ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಆಡಳಿತ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಒದಗಿ ಬರುವ ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುವುದು. ಪಶುವೈದ್ಯಶಾಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಚಿಕಿತ್ಸಾಲಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅಂಕೆಗಳು, ರೋಗ ತಗಲಿದ ದನಕರುಗಳು, ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಪಡೆದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ, ಸರ್ಕಾರಿ ಪಶುವೈದ್ಯ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಡಮಾಡಲಾದ ಹೋರಿಗಳು ಮತ್ತು ಕೋಣಗಳು, ಅಂಟುರೋಗಗಳಿಂದ ಮೃತಪಟ್ಟ ದನಕರುಗಳು, ಎಮ್ಮೆಗಳು, ಕುದುರೆಗಳು, ಕುರಿಗಳು, ಮೇಕೆಗಳು, ನಾಯಿಗಳು, ಕೋಳಿಗಳು ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಾವುನೋವುಗಳ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಶುಸಂಗೋಪನ ಇಲಾಖೆಯ ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರುಗಳೂ ಇತರ ಸಿಬ್ಬಂದಿಗಳೂ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಯಿತ್ತು ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿದ ಜಾನುವಾರುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಹಿಡಮಾಡಿದ ಹೋರಿಕೋಣಗಳ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮುಂದೆ ಪಶುಸಂಗೋಪನ ಇಲಾಖೆಯವರು ಈ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿ ಪ್ರಚುರಪಡಿಸುವರು. ಇವನ್ನೇ ಕೇಂದ್ರಿಯ ಸಾಂಖ್ಯಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಯವರೂ ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಖ್ಯಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಯವರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಟ್ಯಾಟಿಸ್ಟಿಕಲ್ ಅಬ್‌ಸ್ಟ್ರಾಕ್ಟಿನಲ್ಲಿ (ಸಂಖ್ಯಾಕಲನೀಯ ಗೋಷ್ವಾರೆ) ಪ್ರಕಟಿಸುವರು. (ಎಂ.ವಿ.ಜಿ.)

ಜಾನುವಾರು ಪಾಲನೆ (ವಾಣಿಜ್ಯ): ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನು ಪಾಲನೆ ಮಾಡುವುದು. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶುಷ್ಕ ಮತ್ತು ಅತಿ ಶುಷ್ಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಳ ಸಸ್ಯ ವರ್ಗ ಹಾಗೂ ಮಣ್ಣಿನ ಫಲವತ್ತತೆ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಭೂಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವುದು. ಇದು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಮೊದಲು ತಮ್ಮ ವಸಾಹತುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಜಾನುವಾರು ಪಾಲನಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಸ್ಪೇನ್ ಮತ್ತು ಪೋರ್ಚುಗಲ್ ಹೊರತಾಗಿ ಉಳಿದ ಯುರೋಪಿನ ಯಾವುದೇ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮೊದಲು ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ದನಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಸಾಕುವ ಕ್ರಮ ಕೊಲಂಬಸ್‌ನಿಂದ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಜಾನುವಾರುಗಳು ಮೇಯಲು ಉತ್ತಮವಾದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಅಮೆರಿಕದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ, ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕಾಕ್ಕೆ ಹರಡಿತು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜಾನುವಾರು ಪಾಲಕರು ಕಡಿಮೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಹೆಚ್ಚು ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಇವರು ಮೇಯಿಸುವ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. ಅವರು ಮೊದಲು ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದು. ಜಾನುವಾರುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಪಶ್ಚಿಮದ ವಿಶಾಲವಾದ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲಾ ಅಮೆರಿಕ ಸರ್ಕಾರ ಆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ರೈತರಿಗೆ ನೀಡಿ ಅಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು ಸೂಚಿಸಿತು. ಆದರೆ ಜಾನುವಾರು ಪಾಲಕರಿಗೆ ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಮೇಯಿಸುವ ಹಕ್ಕನ್ನು ನೀಡಲಿಲ್ಲ. ರೈತರು ತಮ್ಮ ಜಮೀನಿಗೆ ಬೇಲಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡರು. ಆದರೆ, ಜಾನುವಾರು ಪಾಲಕರು ಬೇಲಿಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಮೇಯಿಸತೊಡಗಿದರು. ಇದರಿಂದ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಇವರ ನಡುವೆ ಸಂಘರ್ಷವೇರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅನಂತರ ರೈತರು ಮುಳ್ಳು ತಂತಿಬೇಲಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಜಾನುವಾರು ಪಾಲಕರನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿ ಮೊದಲು ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾದರಿಯ ಬೇಸಾಯವನ್ನು 1873 ರಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಂಡರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಜಾನುವಾರು ಪಾಲಕರು ಕೆಲವು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಂಡರು, ಕೆಲವರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಗುತ್ತಿಗೆ ಪಡೆಯುವುದರ ಮೂಲಕ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಜಾನುವಾರು ಸಾಕಾಣೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಇಂದಿಗೂ ಸಹ ಶೇ. 60 ರಷ್ಟು ಭೂ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅಮೆರಿಕ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಗುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಜಾನುವಾರುಗಳ ತಳಿಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ತಮ ತಳಿಯ ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನು ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಉತ್ತಮ ತಳಿಯ ಜಾನುವಾರುಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಹಾಲು ಮತ್ತು ಮಾಂಸವನ್ನು ಪಡೆಯತೊಡಗಿದರು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಜಾನುವಾರು ಸಾಕಾಣೆ ನೀಡಲಾಗಿದ್ದ ಭೂಮಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗತೊಡಗಿದೆ. ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಬದಲಾವಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಅಂದರೆ ನೀರಾವರಿಯ ವಿಸ್ತರಣೆ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಜಾನುವಾರು ಪಾಲನೆ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಇಳಿಮುಖವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನುವಾರುಗಳ ಪಾಲನೆಯು ವ್ಯವಸಾಯದೊಡನೆ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಜಾನುವಾರು ಪಾಲನೆ ಹಾಲಿನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಜಾನುವಾರುಗಳಿರುವ ದೇಶ. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಜಾಫ್ನ: ಶ್ರೀಲಂಕದ ಎರಡನೆಯ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ; ಜಾಫ್ನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಜಾಫ್ನ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ತೀರದಲ್ಲಿ ಕೊಲಂಬೋದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 200 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,45,600. ಜಾಫ್ನ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಸಮೀಪದ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಇದೊಂದು ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಹಲವು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಇದು ತಮಿಳು ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. 1617ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. 1658ರಲ್ಲಿ ಇದು ಡಚ್ಚರ ಅಧೀನವಾಯಿತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಮೂಲಕ ಧಾನ್ಯ, ಮೆಣಸು ಮುಂತಾದವು ರಫ್ತಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. 1795ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಇದನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಶ್ರೀಲಂಕ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗುವವರೆಗೂ ಇದು ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಶದಲ್ಲೇ ಇತ್ತು. ಈಗ ಜಾಫ್ನ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಅದರ ಬಳಿಯ ಕಡಲು ಆಳವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ದೊಡ್ಡ ಹಡಗುಗಳ ಸಂಚಾರ ಅಸಾಧ್ಯ. ಚಿಕ್ಕ ಹಡಗುಗಳ ಮೂಲಕ ಭಾರತದೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಈಗಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಶ್ರೀಲಂಕದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಜಾಫ್ನದ ಸುತ್ತ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಬಂದರಿನ ಮುಖಾಂತರ ಧಾನ್ಯ, ತಂಬಾಕು, ತೆಂಗು, ಪನಾಯಿ ನಾರು ಮತ್ತು ಮಾವಿನಹಣ್ಣು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಳೀಯ ಜಲಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಲಾಮೆ, ಶಂಖಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ತ್ರಿಪಾದಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಜಾಫ್ನ ಆಕರ್ಷಕವೂ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವೂ ಆದ ನಗರ. ಇಲ್ಲಿ ತಮಿಳು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಕಾಲದ ಚರ್ಚುಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಈಗಲೂ ಇವೆ. ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಬಿಷಪ್ ಇದ್ದಾರೆ. ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಕಚೇರಿಗಳೂ ಇವೆ.

ಜಾಫ್ನ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಫ್ನ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪವೇ ಅಲ್ಲದೆ ನೆರೆಯ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಸೇರಿವೆ. (ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಜಾಮ್‌ನಗರ: ಭಾರತದ ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ನಗರ; ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಕಚ್ ಖಾರಿಯ ಬಳಿ, ಬೇಡಿ ಬಂದರಿನ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ, ಸಮುದ್ರತೀರದಿಂದ 10 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ರಾಜಕೋಟೆಗೆ ಪಶ್ಚಿಮ–ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 72 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,17,362.

ಹಿಂದೆ ಇದು ನವಾನಗರ ಸಂಸ್ಥಾನದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಜಾಮ್ ರಾವಲ್, 1540ರಲ್ಲಿ ಜಾಮ್‌ನಗರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. 1788ರಲ್ಲಿ ಇದರ ಸುತ್ತ ಕೋಟೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಹಳೆಯ ನಗರ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಬೀದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಲಕೋಠ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಕೋಠ ದುರ್ಗ, ಜೈನದೇವಾಲಯಗಳು, ದರ್ಬಾರ್‌ಗಢ ಮುಂತಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳು ನಗರದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ತಿದ್ದಿ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಅರಮನೆಗಳು, ಧನ್ವಂತರಿ ಮಂದಿರ, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜು, ಇರ್ವಿನ್ ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ರೇಡಿಯಮ್ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಾಗಿ ಸೂರ್ಯಶಾಲೆ–ಇವು ಆಧುನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು. ಬಾಂಧನಿ ಕೆಲಸ, ಕಲಾಬತ್ ಲೋಹಕೆಲಸ–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಹಳೆಯ ಕೈಕಸಬುಗಳು. ಜಾಮ್ ನಗರದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ನೆಯ್ಗೆ; ಅದರಲ್ಲೂ ರೇಷ್ಮೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಹತ್ತಿ, ಉಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರದಾರಗಳಿಂದ ಬಟ್ಟೆ ನೇಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆ ಜಾಮ್‌ನಗರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗಿನಿಂದ ಇದರ ಸುತ್ತ ಹತ್ತಿ ಬೇಸಾಯ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ತೇಗ ಮತ್ತು ಹಳದಿ–ಕೆಂಪು ಮರಗಳಿಂದಲೂ ಗಂಧದ ಮರಗಳಿಂದಲೂ ಅಲಂಕರಣ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ದಿನಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸಾಲನೀಡಿಕೆ ಮತ್ತು ಕುಶಲಕಲಾ ಶಿಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿವೆ. ಸಿಮೆಂಟ್, ಕುಂಭಕೆಲಸ, ಎಣ್ಣೆ, ಉಪ್ಪು–ಇವು ಇತರ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಸರ್ಕಾರಿ ಕಚೇರಿಗಳೂ ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇರುವ ಈ ನಗರ ಒಂದು ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ ಕೂಡ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರ. *

ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೋಟೆ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಕೆಗಳೊಂದಿಗೆ ರಸ್ತೆ ಹಾಗೂ ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಇದು ವಾಧ್ವಾನ್–ರಾಜಕೋಟೆ–ಓಖಾ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ನಡುವೆ ಇರುವುದು ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ. ಹಿನ್ನಾಡನ್ನು ಕಡಲಕರೆಯೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಬೇಡಿಗೂ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಉಂಟು.

ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯದ ಕಾಠೇವಾಡ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ಪಶ್ಚಿಮದ ಜಿಲ್ಲೆಯಿದು. ಬಾರ್ಡೋ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಬಹುತೇಕ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ. ಈ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೂರನೆಯ ಎರಡು ಭಾಗ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ, ಕಚ್ ಖಾರಿಯ ತೀರದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಗುಲ್ಮ ವೃಕ್ಷಗಳಿವೆ. ಕಚ್ ಖಾರಿಯ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಮುಂಗಾರಿನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದ ಮಳೆ ಪಡೆಯುವುದು ಆದರೆ ಅದು, ಅನಿಶ್ಚಿತ, ಭೂಮಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ಸಾರವತ್ತಾದ್ದಲ್ಲ. ಗೋದಿ, ಹತ್ತಿ, ಜೋಳ, ಬಾಜ್ರ, ಬೇಳೆ, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಬತ್ತ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು, ನೇಯ್ಗೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯ. ಜಾಮ್‌ನಗರವಲ್ಲದೆ ದ್ವಾರಕಾ ಮತ್ತು ಓಖಾ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳು. ದ್ವಾರಕಾದ ದೇವಾಲಯಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಓಖಾ ಒಂದು ಬಂದರು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಅತಿದೊಡ್ಡ ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ರಿಲಯನ್ಸ್ ಕಂಪನಿಯು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ. (ಎ.ಎನ್.ಆರ್.ಎ.)

ಜಾರ್ಖಂಡ್ : ಭಾರತದ 28ನೆಯ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ವಿದ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಉಗಮವಾದ್ದು 2000ದ ನವೆಂಬರ್ 15ರಂದು. ಇದು ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡ ರಾಜ್ಯ. ಈ ರಾಜ್ಯ $21^0 58'$ ಉ. ಅ. ದಿಂದ $25^0 16'$ ಉ. ಅ. ದವರೆಗೂ, $83^0 22'$ ಪೂ. ರೇ. ದಿಂದ $87^0 57'$ ಪೂ. ರೇ. ದವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ ರಾಂಚಿ. ಇದರ ಸಮೀಪ ಕಂಕೆ ಎಂಬ ಪ್ರದೇಶದ ಮೂಲಕ ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತವು ಹಾದು ಹೋಗಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯವು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಢ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಿಹಾರ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಮೇರೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 79,714 ಚ.ಕಿಮೀ. ದೇಶದ 13ನೆಯ ಜನಭರಿತ ರಾಜ್ಯವಾಗಿದೆ. ಏಕ ಸದನ ರಾಜ್ಯ ಶಾಸಕಾಂಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು 82 ಶಾಸಕರಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 22 ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳು: ರಾಜ್ಯದ ಬಹುತೇಕ ಭಾಗವು ಛೋಟನಾಗಪುರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಹಾಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ, ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಢ ಮತ್ತು ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯದ ಭೂಭಾಗದವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯವು ಆರ್ಷೇಯನ್ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಾನೈಟ್ ವಿಧದ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪಾರಸ್‌ನಾಥ್ ಬೆಟ್ಟವು 1365 ಮೀ ಎತ್ತರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಈ ರಾಜ್ಯದ ಅತಿ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೇ ಜೈನರ ಪ್ರಮುಖ ಯಾತ್ರಾ ಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಬಹುತೇಕ ಭೂಭಾಗ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಇಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಸದ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ವೃತ್ತಿಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಜಲವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಲವು ನದಿ ವ್ಯೂಹಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳೆಂದರೆ, ರಾಂಚಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿದು ಸೋನೆ ನದಿಯೊಡನೆ ಸೇರುವ ಉತ್ತರ ಕೋಯಿಲ್ ನದಿ. ಕೇಂದ್ರದ ಛೋಟಾನಾ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ, ಶಾಂಖ್ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವ ದಕ್ಷಿಣ ಕೋಯಿಲ್ ನದಿ. ಉತ್ತರ ಛೋಟಾನಾಗ್ಪುರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ, ಗಿರಿಢ್ನ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ತಿಲೈಯಾ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಬಾರಾಕಾರ್ ನದಿ. ಪಾಲಾಮೌನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ, ಜಾರ್ಖಂಡ್ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಲ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ದುಃಖಕಾರಿ ನದಿಯಾಗಿದ್ದ ದಾಮೋದರ ಇಲ್ಲಿವೆ. ದಾಮೋದರ್ ನದಿ ಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆಯ ಅನಂತರ ಅದೊಂದು ವರದಾನವಾಗಿದ್ದು, ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೂಗ್ಲಿ ನದಿಯೊಡನೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಸುವರ್ಣರೇಖಾ ನದಿಯೂ ಸಹ ಛೋಟಾನಾಗ್ಪುರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರಕಾರಗಳು: ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಎಲ್ಲಾ ಮಣ್ಣುಗಳು ಅವಶೇಷ ಮಣ್ಣುಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಮೂಲ ಶಿಲೆಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿದೆ. ಜಾರ್ಖಂಡ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ಮಣ್ಣುಗಳು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿವೆ:

ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣು: ದಾಮೋದರ ನದಿ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ರಾಜಮಹಲ್ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಅಭ್ರಕಯುಕ್ತ ಮಣ್ಣು: ಈ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದ ಅಭ್ರಕದ ಅಂಶವಿದೆ. ಕೊಡೆರ್ಮಾ, ಝೂರ್ಮಿ ತಲ್ಲೈಯಾ, ಮಂದಾರ್ ಮತ್ತು ಬಾರ್ಕಾಗಾಂವ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಮರಳು ಮಣ್ಣು: ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಮಣ್ಣು ಜಾರ್ಖಂಡ್ ರಾಜ್ಯದ ಹಜಾರಿಬಾಗ್ ಮತ್ತು ಧನ್‌ಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಣ್ಣು: ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಇಳಿಜಾರುಳ್ಳ ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮಣ್ಣು ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ರಾಂಚಿ, ಪಲಮಾವು, ಸಂತಾಲ ಪರಗಣ ಮತ್ತು ಸಿಂಘ್‌ಭೂಮ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರಾ ಈ ಮಣ್ಣು ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಈ ರಾಜ್ಯ ಉಷ್ಣವಲಯ ವಾಯುಗುಣ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅತ್ಯುಷ್ಣವುಳ್ಳ ಬೇಸಗೆ ಮತ್ತು ಶೀತವಾದ ಚಳಿಗಾಲ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ವಾಯುಗುಣ ಭಿನ್ನತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಂಚಿ, ನೆಟರಾತ್ ಮತ್ತು ಪಾರಸ್‌ನಾಥ್‌ಗಳು ಬೇಸಗೆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೌಮ್ಯ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಉಷ್ಣಾಂಶವು 25^0ಸೆ ಗಳಿದ್ದರೆ, ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣಾಂಶವು 41.8^0ಸೆ. ರಾಂಚಿಯಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗಿದೆ. ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 133 ಸೆಂಮೀ ಗಳು. ಜುಲೈನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳವರೆಗೆ ಅತ್ಯಧಿಕ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆ ಶೇ. 90 ರಷ್ಟು.

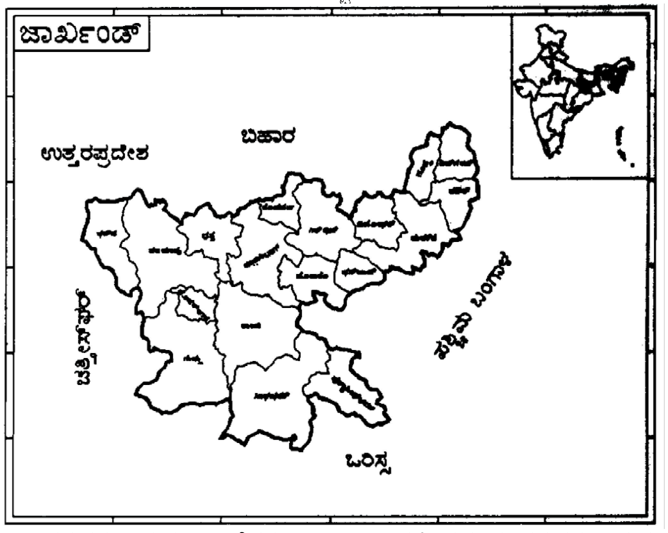

ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗವಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಈ ರಾಜ್ಯವು ಛೋಟಾನಾಗಪುರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿರುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ಸಸ್ಯ ವರ್ಗದ ವಿಧಗಳಾದ ತೇವಯುತ ಎಲೆಯುದುರುವ ಮತ್ತು ಶುಷ್ಕ ಎಲೆಯುದುರುವ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಭೂ ಭಾಗದ ಶೇ. 27.66 ರಷ್ಟು ಭಾಗವು ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಮೊದಲು ಇಲ್ಲಿನ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಶೇ. 80 ರಷ್ಟಿತ್ತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಇಲ್ಲಿನ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಮರದ ವಿಧಗಳೆಂದರೆ ಹೊನ್ನೆ, ಬಿದಿರು, ಲೇಶಂ, ಮಾಹುಲ ಸೆಮಾಲ್, ಕುಸುಮ್ ಅರಗು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಾಗಿವೆ.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗಳೆಂದರೆ, ತೋಳ, ಮೊಲ, ಚಿರತೆ, ನೀಲ್‌ಗಾಯ್, ಕೋತಿ, ಆನೆ, ಹುಲಿ, ಜಿಂಕೆ ಮತ್ತು ಸಾರಂಗಗಳು, ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸರ್ಕಾರವು ವನ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಧಾಮಗಳು ಮತ್ತು ಹಲವು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವುಗಳೆಂದರೆ:

ದಾಲ್ಮ ವನ್ಯಜೀವಿಧಾಮ: ಜೆಂಷೆಡ್ಪುರದಿಂದ 15–20 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ವನ್ಯಧಾಮ 1978 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಆನೆಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವುದೇ ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಮಾಹುಂದಾದ್ ತೋಳಧಾಮ: ಇದು ತೋಳಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿದ್ದು ಡಾಲ್ಟೋನ್ ಗಂಜ್‌ನಿಂದ 94 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿದೆ.

ಬೆಟ್ಲಾ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ: ಈ ಉದ್ಯಾನ 1986 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡು ವ್ಯಾಘ್ರಯೋಜನೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿದೆ. ಆನೆ, ಜಿಂಕೆ, ನೀಲ್‌ಗಾಯ್‌ಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಹಜಾರಿಬಾಗ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ: ಈ ಉದ್ಯಾನವನ 1976 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಹುಲಿ, ಜಿಂಕೆ, ಕಾಡುಕೋಣ, ಚಿರತೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪಕ್ಷಿಧಾಮಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ತಿಲೈಯಾ ಪಕ್ಷಿಧಾಮ, ಲ್ಯಾಗರ್ ಪಕ್ಷಿಧಾಮ, ತೆನುಘಾಟ್ ಪಕ್ಷಿಧಾಮ, ಚಂದ್ರಾಪುರ ಪಕ್ಷಿಧಾಮಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವುಗಳಾಗಿವೆ.

ಜಾರ್ಖಂಡ್

ಕೃಷಿ: ಕೃಷಿಯನ್ನು ಈ ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಲ್ಲ ವೃತ್ತಿಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ರಾಜ್ಯದ ಶೇ. 77 ರಷ್ಟು ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನತೆ ಕೃಷಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಜೀವನ ವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ರಾಜ್ಯ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತಿನ ತವರಾಗಿದೆ. ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜ್ಯವು ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗಾಗಿ ಬೇರೆ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಹೊಸ ರಾಜ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯೊಂದಿಗೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಕೃಷಿ ಆಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಹಲವಾರು ಹೊಸ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬತ್ತ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಆಹಾರ ಬೆಳೆಯಾಗಿದ್ದರೆ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಗೋದಿ ಇತರೆ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾಗಿವೆ. ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಿರುವ ಹೊಸ ಕೃಷಿ ನೀತಿಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆ, ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿ ವಿಸ್ತರಣೆ, ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯದ ಪ್ರಗತಿ ಹಾಗೂ ಕೃಷಿ ಸಂಬಂಧಿ ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ದಾಮೋದರ ನದಿ ಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆ ಹಾಗೂ ನೀರಾವರಿ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಹಲವಾರು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾದವುಗಳೆಂದರೆ, ತಿಲೈಯೂ, ಕೋನಾರ್, ಮೈಥಾನ್ ಮತ್ತು ಪಂಚೆಟ್ ಹಿಲ್ ಹಾಗೂ ಬೊಕಾರೋ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳಾಗಿವೆ.

ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು: ಈ ರಾಜ್ಯವು ಖನಿಜ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಶ್ರೀಮಂತವಾದುದು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಟ್ಟು ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 35 ರಷ್ಟು ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಸುವರ್ಣರೇಖಾ ನದಿಯ ಪ್ರದೇಶವು ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಖ್ಯಾತಿ ಹೊಂದಿದ್ದರೆ, ದಾಮೋದರ ನದಿ ಕಣಿವೆಯು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಅಭ್ರಕ, ಯುರೇನಿಯಂ ಮುಂತಾದ ಖನಿಜಗಳ ಅಪಾರವಾದ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಭಾರತದ ಗಣಿ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯದ 1992ರ ವರದಿಯ ಪ್ರಕಾರ, ಜಾರ್ಖಂಡ್ ಪ್ರದೇಶದ ಅದಿರು ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ತಾಮ್ರ – ಶೇ. 33.85, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು – ಶೇ. 32.98, ಕಬ್ಬಿಣ – ಶೇ. 23.22, ಗ್ರಾಫೈಟ್– ಶೇ. 17.19, ಅಭ್ರಕಾ – ಶೇ. 46.51 ಗಳಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದೆ.

ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು: ಇಲ್ಲಿನ ಅದಿರು ಶೇ. 60–70 ರಷ್ಟು ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶವುಳ್ಳ ಉತ್ತಮದರ್ಜೆಯದು. ಪ್ರಮುಖ ಗಣಿಗಳು ಕಿರಿಬುರು, ನೋಮಂಡಿಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಈ ರಾಜ್ಯವು ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ಜೆಮ್‌ಷಡ್ಪುರ, ಬೊಕಾರೋ, ದುರ್ಗಾಪುರ ರೂರ್ಕೆಲಾ ಮತ್ತು ಭಿಲಾಯ್ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಪೂರೈಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್: ಗಣಿಗಳು ಗುಆ, ನೋಮಂಡಿ, ಜಾಮ್ಡ ಮತ್ತು ಜೈಬಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಕ್ರೋಮಿಯಂ: ಅದಿರು ಸಿಂಘ್‌ಭೂಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ತಾಮ್ರ: ಸಿಂಘ್‌ಭೂಮ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಘಟ್ಸಿಲಾ, ರಾಖಾ, ಮುಸಬಾನಿ, ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು:– ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ಝುರಿಯ, ಚಂದ್ರಪುರ, ಬೊಕಾರೋ, ರಾಮ್‌ಗರ್, ಕರನ್‌ಪುರ, ಮಂಡು, ಚಾರ್‍ಹಿ, ರಾಜಮಹಲ್ ಮತ್ತು ಡಾಲ್ಟನ್ ಗಂಜ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲ: ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆ. ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಕಡಿಮೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದರಿಂದ ಶಾಖೋತ್ಪನ್ನ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಶಾಖೋತ್ಪನ್ನ ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಥಾವರಗಳೆಂದರೆ, ಬೊಕಾರೋ, ಚಂದ್ರಪುರ ಪತ್ರಾಟು, ತೆನುಘಾಟ್, ಸ್ಥಾವರಗಳಲ್ಲದೇ, ಮೈಥಾನ್ ಮತ್ತು ಪಂಚೈಟ್ ಹಿಲ್ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನ ಯೋಜನೆಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಈ ರಾಜ್ಯವು ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲೇ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೈಗಾರೀಕೀಕರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲೇ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಬೊಕಾರೋ ಉಕ್ಕು ಸ್ಥಾವರ, ಜೆಮ್‌ಷೆಡ್ಪುರದ ಟಾಟಾ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಕಾರ್ಖಾನೆ (ಟಿಸ್ಕೊ), ಟಾಟಾ ಮೋಟರ್ಸ್‌ಗಳಲ್ಲದೆ, ರಾಂಚಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್ ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿವೆ.

ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 1779 ರಲ್ಲಿ ಝುರಿಯ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ನಡೆಸಲಾಗಿತ್ತಾದರೂ, ಅದು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗದೇ 1907 ರಲ್ಲಿ ಜೆಮ್‌ಷೆಡ್ಪುರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು 20 ಲಕ್ಷ ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಸಾಮರ್ಥ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಜೆ.ಆರ್.ಡಿ ಟಾಟಾ ರವರಿಂದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು.

ಬೊಕಾರೋ ಉಕ್ಕು ಸ್ಥಾವರ: 1967 ರಲ್ಲಿ ರಷ್ಯದ ಸಹಯೋಗದಿಂದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಇದು ಏಷ್ಯ ಖಂಡದಲ್ಲೇ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಉಕ್ಕು ಸ್ಥಾವರವಾಗಿದೆ.

ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಭಾರತೀಯ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಕಂಪೆನಿ ಲಿಮಿಟೆಡ್ ಎಂಬ ಸ್ಥಾವರವು ಮುರಿ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 54,000 ಟನ್‌ಗಳು.

ಇಂಡಿಯನ್ ಕಾಪರ್ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್: ಇದು ಸಿಂಘ್‌ಭೂಮ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಘಟ್ಸಿಲಾ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 76,000 ಟನ್‌ಗಳು.

ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳು: ಜಮದೋಬ. ಕಯಾಲಿ, ಕರನ್‌ಪುರ, ಪಶ್ಚಿಮ ಬೊಕಾರೋ ಲೂದ್ನಾ ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿವೆ.

ರೈಲ್ವೆ ಎಂಜಿನ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: 1921 ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಘ್‌ಭೂಮ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪೆನಿನ್ಸುಲಾರ್ ಲೋಕೋಮೋಟಿವ್ ಕಂಪೆನಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡು, 1945 ರಲ್ಲಿ ಟಾಟಾ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಲೋಕೋಮೋಟಿವ್ ಕಂಪೆನಿಯಾಗಿ ಇದು ಪುನರ್ ನಾಮಕರಣಗೊಂಡಿತು. ಇಂದು ಇದು ರೈಲ್ವೆ ಗಾಡಿಗಳು ಮತ್ತು ರೈಲಿನ ಬಿಡಿ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಹೆವಿ ಇಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್:– 1958 ರಲ್ಲಿ ರಷ್ಯದ ನೆರವಿನಿಂದ ರಾಂಚಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಇದು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಭಾರೀ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಈ ಯಂತ್ರಗಳ ಆಮದಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲು ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು. ಈ ರಾಜ್ಯವು ಮೂರು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅವುಗಳೇ ಆದಿತ್ಯಪುರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶ, ರಾಂಚಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಬೊಕಾರೋ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿವೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ: ಈ ರಾಜ್ಯವು ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ನಂತರ ಇಲ್ಲಿನ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ 4,662 ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟಿದ್ದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯ ಉದ್ದ 1,006 ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟಿದೆ. ಒಟ್ಟು 152 ಪಟ್ಟಣ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದೆ.

ಈ ರಾಜ್ಯದ ರಾಂಚಿ, ಜೆಮ್‌ಷೆಡ್ಪುರ, ಬೋಕಾರೋ, ಗಿರಿಢ್, ದಿಯೋಘರ್ ಹಜಾರಿಬಾಗ್, ಡಾಲ್ಟನ್‌ಗಂಜ್ ಮತ್ತು ನೋಮಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಹೆಲಿಪ್ಯಾಡ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವಾಣಿಜ್ಯ: ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪಟ್ಟಣ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರಿಂದ ತಯಾರಾದ ಕರಕುಶಲ ವಸ್ತುಗಳ ಮಾರಾಟ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಐತಿಹಾಸಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಜಲಪಾತಗಳು, ನೈಸರ್ಗಿಕ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ತಾಣಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಪ್ರವಾಸಿ ಸ್ಥಳಗಳು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 2001ರ ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ರಾಜ್ಯ 2.69 ಕೋಟಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ 1.39 ಕೋಟಿ ಪುರುಷರ ಸಂಖ್ಯೆಯಿದ್ದರೆ, 1.30 ಕೋಟಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 22.2 ರಷ್ಟು ನಗರವಾಸಿಗಳು ಮತ್ತು ಶೇ. 77.8 ರಷ್ಟು ಗ್ರಾಮೀಣವಾಸಿಗಳು. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 11.9 ರಷ್ಟು ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿ ಮತ್ತು ವರ್ಗ ಹಾಗೂ ಶೇ. 26.3 ರಷ್ಟು ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನಾಂಗದವರು ಲಿಂಗಾನುಪಾತದ ಪ್ರಮಾಣ 941. ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯು ಪ್ರತಿ ಚದರ ಕಿ.ಮೀಗೆ 338 ರಷ್ಟಿದೆ. 1991–2001ರ ದಶಮಾನಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದರ 23.36% ರಷ್ಟಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನಾಂಗದವರೆಂದರೆ ಸಂತಾಲರು, ಕೊರ್ಬಾ, ಓರಾನ್, ಆಸೂರ್, ಡೌರಿಯಾ, ಪಹರಿಯಾ, ಪಹಾರಿ ಖಾರಿಯಾ, ಖಾರ್‍ವಾರ್ ಮತ್ತು ಮುಂಡಾಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕಡಿಮೆ ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನಾಂಗದವರೆಂದರೆ ಮಾಲ್ ಪಹಾರಿಯಾ, ಬಿರ್ಜಿಯಾ, ಕರ್ಮಾಲಿ, ಬಿರ್‍ಹೋರ್ ಜನಾಂಗದವರು.

ಸಾಕ್ಷರತೆ: ರಾಜ್ಯದ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 54.13 ರಷ್ಟಿದೆ. ಪುರುಷರ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಪ್ರಮಾಣವು ಶೇ. 68 ರಷ್ಟಿದ್ದರೆ, ಮಹಿಳೆಯರ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಪ್ರಮಾಣವು ಶೇ. 40 ರಷ್ಟಿದೆ.

ಪ್ರಮುಖ ನಗರ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳು: ರಾಂಚಿ, ಬೊಕಾರೋ, ಚತ್ರ ದೇವ್‌ಘರ್, ಧನ್‌ಬಾದ್, ಘರ್‍ವಾ, ಗಿರಿಢ್, ಗೊಡ್ಡಾ, ಗುಮ್ಲಾ, ಹಜಾರಿಬಾಗ್, ಜಮ್ತಾರ, ಕೊಡರ್ಮಾ ಲತೆಹಾರ್, ಲೋಹರ್ ದಾಗ, ಪಾಕೂರ್, ಡಾಲ್ಟೆನ್‌ಗಾಂಜ್, ಜೈಬಾಸ, ಜೆಮ್‌ಷೆಡ್ಪುರ, ಸಾಹಿಬ್‌ಗಂಜ್, ದುಮ್ಕಾ, ಸಾರೈಕೆಲಾ, ಸಿಮ್ದೇಗ ಪ್ರಮುಖ ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. (ಎಚ್.ಎಚ್.)

ಜಾರ್ಜ್ ಎವರೆಸ್ಟ್ : 1770–1866. ಭಾರತದ ಹೆಸರಾಂತ ಮೋಜಣಿದಾರ, ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿ. 1770 ಜುಲೈ 4 ರಂದು ಜನಿಸಿದರು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಿಂದ ಉತ್ತರದ ನೇಪಾಲದವರೆಗೂ ಸು. 2,400 ಕಿಮೀ ತ್ರಿಕೋನ ಮಿತಿಯ ಮೋಜಣಿ ಮಾಡಿದವರು. ಮೋಜಣಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ 1806 ರಲ್ಲಿ ವಿಲಿಯಂ ಲ್ಯಾಂಬ್‌ಟನ್‌ನಿಂದ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಆತನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾದ ತ್ರಿಕೊವೆಲ್ ಸಮೀಪ ಗ್ವೆರ್‌ನವೆಲ್ ಮಾನೊರ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಇವರು ವುಲ್‌ವಿಚ್‌ನ ರಾಯಲ್ ಮಿಲಿಟರಿ ಅಕಾಡೆಮಿಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸಿಸಿ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದರು. 1818ರಲ್ಲಿ ವಿಲಿಯಂ ಲ್ಯಾಂಬಟಿನ್‌ಗೆ ಸಹಾಯಕನಾದ್ದರು. 1823 ರಲ್ಲಿ ಮೋಜಣಿ ಅಧೀಕ್ಷಕನಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡರು. 1830–43ರವರೆಗೆ ಭಾರತದ ಸರ್ವೆಯರ್–ಜನರಲ್ ಆಗಿ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿದರು.

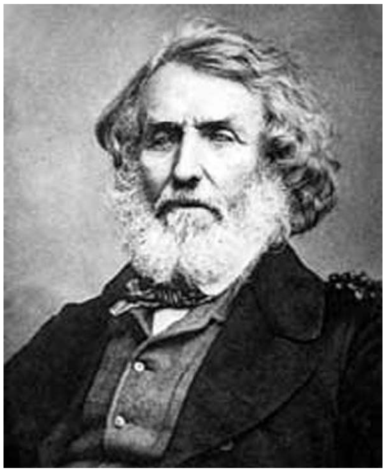

ಎವರೆಸ್ಟ್ 1843 ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ, ಅಲ್ಲಿ ರಾಯಲ್ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಸದಸ್ಯರಾದರು. 1862 ರಲ್ಲಿ ರಾಯಲ್ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿಕಲ್ ಸೊಸೈಟಿಗೆ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಸರ್ ಪದವಿ ಪಡೆದರು. ಪರ್ವತಾರೋಹಣ ಮತ್ತು ಮೋಜಣಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇವರ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪರ್ವತ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಇವರ ಹೆಸರನ್ನಿಡಲಾಯಿತು. ಇವರು 1866 ಡಿಸೆಂಬರ್ 1 ರಂದು ನಿಧನರಾದರು.

(ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಜಾರ್ಜ್ ಲೂಯಿಸ್ ಲೆಕ್ಲರ್ ಕಾಮ್ಟ ಡಿ ಬಫೆನ್: 1707–88. ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದ ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಜ್ಞಾನಿ, ಗಣಿತವಿಜ್ಞಾನಿ, ಜೀವವಿಜ್ಞಾನಿ, ವಿಶೋತ್ಪತ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯ ಪಡೆದಿದ್ದವ. ಈತನ ವಿಚಾರಧಾರೆಗಳು ಎರಡು ತಲೆಮಾರುಗಳ ಕಾಲ ನಿಸರ್ಗವಾದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಅಗಾಧವಾದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರಿದವು. ಅದರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದವರಲ್ಲಿ ಜೀನ್ ಬ್ಯಾಪ್ಟಿಸ್ಟ್ ಲಾಮಾರ್ಕ್ ಮತ್ತು ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಡಾರ್ವಿನ್ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಡಾರ್ವಿನ್ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥ ಆರಿಜಿನ್ ಆಫ್ ಸ್ಪೀಸೀಸ್‌ನ ಆರನೆಯ ಮರು ಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿ ಲೇಖಕನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಆಯ್ಕೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಚಿಂತಕನಾದ ಬಫೆನ್‌ಗೆ ಕೃತಿ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

ಬಫೆನ್ ಮಾಂಟಿಬಾರ್ಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಈತ 10 ವರ್ಷದ ಬಾಲಕನಾಗಿದ್ದಾಗ ಜೀಸುಟ್ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಸೇರಿದ ಅನಂತರ ಆಂಗರ್ಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಗಿಸಿದ. ಈತ ಕಾನೂನು ಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ. ಆದರೆ ಈತನ ಮನಸ್ಸು ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನದ ಕಡೆ ಸರಿಯಿತು, ಅಲ್ಲಿಗೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮುಗಿಸಿ ವಿದೇಶ ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆಂದು ಯುರೋಪಿಗೆ ತೆರಳಿದ, ಈತ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಿರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈತನ ತಂದೆ ಬೆಂಜಾಮಿನ್ ಲೆಕ್ಲರ್ ಮರುವಿವಾಹವಾಗಿದ್ದ. ಬಫೆನ್‌ಗೆ ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತ ಬಾಧ್ಯತೆಯ ಹೆದರಿಕೆ ಹುಟ್ಟಿತು.

ಇದಾದ ಅನಂತರ ಲೆಕ್ಲರ್ ಮೊದಲು ಗಣಿತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇನ್‌ಟ್ರಡೂಸ್‌ಡ್ ಡಿಫರೆಂಷಿಯಲ್ ಅಂಡ್ ಇಂಟಿಗ್ರಲ್ ಕ್ಯಾಲ್ಕುಲಸ್ ಇನ್‌ಟು ಪ್ರೊಬ್ಯಾಬಿಲಿಟಿ ಥಿಯರಿ ಬರೆದ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈತ ಖ್ಯಾತ ಗಣಿತವಿಜ್ಞಾನಿ ಗಬ್ರಿಯಲ್ ಕ್ರಾಮಲ್ ಜೊತೆ ನಿಕಟವಾಗಿದ್ದ. ಅನಂತರ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಅಕಾಡೆಮಿ ಆಫ್ ಸೈನ್ಸ್ ಸೇರಿದ. 1749–78ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸು. 45 ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ.

ಹಿಸ್ಟರಿ ನ್ಯಾಚುರಲಿ, ಜನರಲ್ ಅಂಡ್ ಪರ್ಟಿಕ್ಯುಲರ್ ಎಂಬುದು ಈತನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿ. ಇದು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳದ ಬಗ್ಗೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುವ ಗ್ರಂಥ.

ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ, ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ತೆರನಾದ ಸಸ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಬಫೆನ್ ತಿಳಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಇದು ಬಫೆನ್‌ರ ಕಲ್ಪನೆಯ ನಿಯಮ ಎಂದೇ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯಾಯಿತು. ಇದನ್ನು ಜೈವಿಕ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೂಲ ಅಂಶ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈತನ ನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೂಲ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಮುಂದುವರಿದು ಚದುರಿದಂತೆ ಜೀವವರ್ಗಗಳು ಎರಡು ತರದಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆ ಮತ್ತು ಅವನತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದು ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಹಾಗೆಯೇ ಹವಾಮಾನದ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳು ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಲು ಸಹಾಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ.

ಈತ ಮಂಗ ಮತ್ತು ಮಾನವರ ನಡುವಿನ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದ, ಈತನ ಗ್ರಂಥಗಳು ಆಧುನಿಕ ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನದ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿವೆ. ಲಿಸ್ ಎಪೊಕ್ಯೂಸ್ ಡಿ ಲಾ ನೇಚರ್ (1778) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈತ ಸೌರಮಂಡಲದ ಉಗಮದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆಶ್ಚರ್ಯದ ವಿಚಾರವೆಂದರೆ ಧೂಮಕೇತುಗಳು ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಅಪ್ಪಳಿಸುವುದರಿಂದ ಗ್ರಹಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡವು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಭೂಮಿಯ ವಯಸ್ಸು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ದಿಂದ 4004 ವರ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎಂದು ಸಾರಿದ್ದ ಆರ್ಚ್ ಬಿಷಪ್ ಜೇಮ್ಸ್ ಉಷರ್‌ನ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೆ ಈತ ಕಾಯಿಸಿದ ಕಬ್ಬಿಣ ತಂಪಾಗುವ ಕಾಲಾವಧಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಭೂಮಿಯ ವಯಸ್ಸನ್ನು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಮಾಡಿ ಸು. 75000 ವರ್ಷಗಳು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದ. ಇದರಿಂದ ಕುಪಿತಗೊಂಡ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಕೆಥೊಲಿಕರು ಈತನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸುಟ್ಟುಹಾಕಿದರು.

ಇವನ ಮೇಧಾಶಕ್ತಿ ಅಪಾರವಾಗಿತ್ತು. ಈತನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿತ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ವಿಶ್ವದ ರೂಪ ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ವಿಶ್ವರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಯುರೋಪಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಕೀಳು ದರ್ಜೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಪ್ರಕಾರ ಅಮೆರಿಕ ದೊಡ್ಡ ಹಾಗೂ ಶಕ್ತಿಯುತವಾದದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲು ಸ್ವಯಂ ಅಶಕ್ತವಾದುದು; ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಯುರೋಪಿನ ಜನತೆಗಿಂತ ಪೌರುಷಹೀನರು ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

(ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಜಾರ್ಜಿಯ[1]: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಅಮೆರಿಕದ 13 ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ 2 ನೆಯ ಜಾರ್ಜ್ ದೊರೆಯಿಂದ ಸನ್ನದು ಪಡೆದು 1732ರಲ್ಲಿ ವಸಾಹತು ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಗಿ ಇದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತಾದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಜಾರ್ಜಿಯ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಟೆನೆಸೀ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಕೆರೋಲಿನ ರಾಜ್ಯಗಳು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಫ್ಲಾರಿಡ ರಾಜ್ಯ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕೆರೋಲಿನ ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಲಬಾಮ ರಾಜ್ಯ– ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 152750 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 88,29,383 (2004). ರಾಜಧಾನಿ ಅಟ್ಲಾಂಟ (423019). ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ದೊಡ್ಡರಾಜ್ಯ. ಸರಿಸುಮಾರು ಆಯತಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು ಉತ್ತರ – ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ 515 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 441 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ : ಜಾರ್ಜಿಯದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಭಾಗಳಿವೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ತೀರ ಭಾಗ. ಸಾಗರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಫಲವತ್ತಾದ ಹಲವು ದ್ವೀಪಗಳುಂಟು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಇದೆ. ಇದು ಅಟ್ಲಾಂಟದ ಕಡೆಗೆ ಎತ್ತರವು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು. ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮೂರು ಕಿರು ಪರ್ವತಸೀಮೆಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಈಶಾನ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ಲೂರಿಡ್ಜ್ ಪರ್ವತ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಇದು ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು ಈ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾದುದು. ರಾಜ್ಯದ ವಾಯವ್ಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಂಬರ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಅಲೆಗಾನಿ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಈ ಎರಡು ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವೆ, ಸೀಡರ್‌ಟೌನ್‌ವರೆಗೆ ಗ್ರೇಟ್ ಕಣಿವೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಜಾರ್ಜಿಯ ಪರ್ವತಗಳು ಕೆನಡದಿಂದ ಅಲಬಾಮ ರಾಜ್ಯದ ಮಧ್ಯಭಾಗದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪರ್ವತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಬ್ರಾಸ್‌ಟೌನ್‌ಬಾಲ್ಡ್. ಇದು ಬ್ಲೂರಿಡ್ಜ್ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿದೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟದ ಬಳಿ ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಟೋನ್ ಪರ್ವತ ಬಹುಶಃ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಅನಾವೃತ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆ.

ರಾಜ್ಯದ ಈಶಾನ್ಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯ ಬ್ಲೂರಿಡ್ಜ್ ಪರ್ವತದ ಬಳಿಯಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ಜಲವಿಭಾಗ ರೇಖೆ ಆರಂಭವಾಗಿ ನೈರುತ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಅಟ್ಲಾಂಟದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನೂ ಅದರಿಂದ ಆ

ಕಡೆಯ ನದಿಗಳು ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ಖಾರಿಯನ್ನೂ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಗ್ರೇಟ್ ವ್ಯಾಲಿ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಬ್ಲ್ಯೂ ರಿಡ್ಜ್ ಪರ್ವತಗಳ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎಟೊವಾ ಮತ್ತು ಊಸ್ಟನಾಲ ನದಿಗಳೂ ಅವುಗಳ ಉಪನದಿಗಳೂ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ನದಿಗಳು ರೋಮ್ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ದೊಡ್ಡ ನದಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಕಂಬರ್ಲೆಂಡ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯೂ ಬ್ಲ್ಯೂರಿಡ್ಜ್ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗವೂ ಟೆನೆಸೀ ಕಣಿವೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ. ದಕ್ಷಿಣ ಕರೋಲಿನ ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಸವಾನ, ಜಾರ್ಜಿಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ಆಲ್ಟಮಹಾ ಆಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವ ಓಕೋನೀ ಮತ್ತು ಓಕ್‌ಮಲ್ಗೀ, ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಸಟಿಲ, ರಾಜ್ಯದ ನೈಋತ್ಯದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗಮಿಸಿ ಆಪಲಾ–ಚಿಕೋಲ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪಡೆಯುವ ಫ್ಲಿಂಟ್ ಮತ್ತು ಚಟ್ಟಹೂಚೀ–ಇವು ಈ ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಟಿಲ ನದಿಯ ಹೊರತು ಇತರ ನದಿಗಳು ಪಿಡ್‌ಮಾಂಟ್‌ನ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಅವು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯ. ರಾಜ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಕೆಫಿನೋಕೀ ಜವುಗು ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಇದು ಕೃಷಿಗೆ ಬಹುತೇಕ ಅನುಪಯುಕ್ತ. ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣವಿರುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಭಯಾರಣ್ಯಗಳುಂಟು.

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದವರೆಗೆ ಜಾರ್ಜಿಯದ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು ವ್ಯವಸಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಕೃಷಿಯ ಯಾಂತ್ರೀಕರಣದಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯಾವಲಂಬಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಕೈಗಾರಿಕೆ ತ್ವರಿತವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿತು. ಜಾರ್ಜಿಯದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಹತ್ತಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ನೆಲಗಡಲೆ, ಪೀಚ್ ಹಣ್ಣು. ಕೋಳಿಸಾಕಣೆ, ಪಶುಪಾಲನೆ, ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ–ಇವೂ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಕಯೊಲಿನ್, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಸಿಮೆಂಟ್, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಇಲ್ಲಿಯ ಖನಿಜಗಳು. ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆ ಮರಗೆಲಸ–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ರಾಜ್ಯದ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೊಂದಿರುವ ಮುಖ್ಯನಗರಗಳೆಂದರೆ ಅಟ್ಲಾಂಟ (423019), ಆಗಸ್ಟ (198419), ಕೊಲಂಬಸ್ (185702), ಮಾಕೋನ್ (95267) ಮತ್ತು ಸವಾನ (127573). ಅಟ್ಲಾಂಟ ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ, ಪ್ರಮುಖ ರೈಲ್ವೆ ಜಂಕ್ಷನ್. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.;ಸಿ.ಎಂ.)

ಜಾರ್ಜಿಯ[2] : ಈ ಹಿಂದೆ ಸೋವಿಯತ್ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ 15 ಘಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಗಿದೆ. ಉ.ಅ. 41^0–43^0 ಹಾಗು ಪೂ.ರೇ. 40^0–47^0 ಗಳ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಕಕೇಷಿಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆಜ಼ರ್‌ಬೈಜಾನ್ ಗಣರಾಜ್ಯ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆರ್ಮೇನಿಯನ್ ಗಣರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಟರ್ಕಿ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರ–ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 69 ಸಾವಿರ ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5.1 ದಶಲಕ್ಷ (2005). ರಾಜಧಾನಿ ಟಿಬಿಲಿಸೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 12,79,000 (2000).

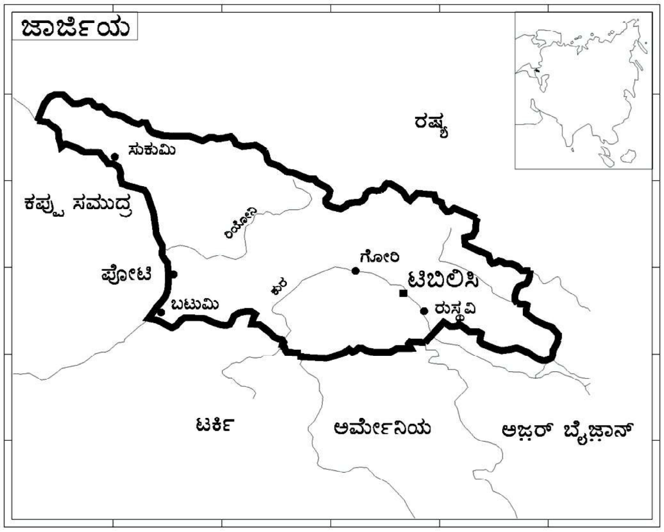

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಜಾರ್ಜಿಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ: ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಕಾಕಸಸ್ ಶ್ರೇಣಿಯಿದೆ. ಮಧ್ಯದ್ದು ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಕಕೇಷಿಯ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಷ್‌ಕಾರಾ (5,124 ಮೀ) ಜಂಗಿಟೌ (4,974 ಮೀ), ಕಜ಼್‌ಬೈಕ್ (4,972 ಮೀ), ಉಷ್ಬಾ (4,640 ಮೀ) –ಇವು ಕಾಕಸಸ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಉನ್ನತ ಶಿಖರಗಳು. ಅನೇಕ ಶಿಖರಗಳು ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ. ಇಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ ಬ್‌ಜ಼ಿಬ್, ಕೊಡೊರೀ, ಇನ್‌ಗುರೀ, ಟ್ಸ್ಕೆನಿಸ್–ಟ್ಸಾಲೀ ಮತ್ತು ರೀಯಾನೀ. ಇವು ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರ ಸೇರುವ ನದಿಗಳು. ಕುರ, ಆರಗ್ವಿ, ಐಯೊರಿ, ಆಲಜ಼ಾನಿ–ಇವು ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವ ನದಿಗಳು. ಜಾರ್ಜಿಯದ ವಾಯವ್ಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ರಿಟ್ಸ ಸರೋವರ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಆಕರ್ಷಣೆ.

ಜಾರ್ಜಿಯದ ನಡುವಣ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶ ಸುರಾಮ್‌ಸ್ಕಿ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಇಬ್ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವುದು ಕೋಲ್ಖಿಡ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ರೈಯೊನಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಹಲವು ನದಿಗಳು ಅಗಾಧ ಜಲದ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನ ರಾಶಿಯನ್ನು ತಂದು ಹಾಕುತ್ತವೆ. ಇದು ಜವುಗು ಪ್ರದೇಶ. ಪೂರ್ವ ಭಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರ. ಕುರ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ದಕ್ಷಿಣದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗ ಪರ್ವತಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ್ದು, ಇವನ್ನು ತಗ್ಗು ಕಾಕಸಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ಶ್ರೇಣಿಗಿಂತ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಉನ್ನತ ಶಿಖರ ಬಾಲ್ ಅಬುಲ್ (3252 ಮೀ). ತಗ್ಗು ಕಾಕಸಸಿನ ಅಂಚಿನ ಕರಾವಳಿ ಜವುಗುಮಯ.

ವಾಯುಗುಣ: ಜಾರ್ಜಿಯದ ವಾಯುಗುಣ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರಿತ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಮಳೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 300 ಸೆಂಮೀ, ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ 120 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಉಪೋಷ್ಣವಲಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ. ಚಳಿಗಾಲ ತೀವ್ರವಲ್ಲ. ಬೇಸಗೆ ಬಲು ಬಿಸಿ, ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಲ ದೂರ ಅಥವಾ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯಗಳು : ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ವಾಯುಗುಣ ವೈವಿಧ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಮಣ್ಣು ಹಾಗೂ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ವೈವಿಧ್ಯವುಂಟು. ಕೋಲ್ಖಿಡ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಿದಿರು, ತಾಳೆ, ನೀಲಗಿರಿ ಮರಗಳು ಹುಲ್ಲು ಮುಂತಾದವು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಪರ್ವತಗಳ ಕೆಳ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಓಕ್, ಬೀಚ್ ಐವಿ ಮತ್ತು ಕ್ಲಿಮಾಟಿಸ್ ಬಳ್ಳಿಗಳು ದಟ್ಟವಾಗಿವೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಲೆಮೊನಚಾದ ಕಾಡುಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಫರ್, ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇನ್ನೂ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ರೋಡೊಡೆಂಡ್ರನ್ ಪೊದೆಗಳು ಕಾಣಸಿಗುವವು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬರ್ಚ್ ಮತ್ತು ಜೂನಿಪರ್ ಇವೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಮೇಲೆ ಆಲ್ಪೈನ್ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳ ತುತ್ತತುದಿ ಹಿಮಾವೃತ.

ಜಾರ್ಜಿಯದ ಕೃಷಿಪ್ರದೇಶ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿದೆ. ಕೃಷಿ ದೇಶದ ಅತಿಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ. ಗೋದಿ, ಸಿಟ್ರಸ್‌ಹಣ್ಣು, ಚಹ, ಜೋಳ, ಹತ್ತಿ, ಹಿಪ್ಪನೇರಳೆ ಇಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಪಶುಪಾಲನೆಯೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಜಾರ್ಜಿಯ ಗಣರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾದ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಉಂಟು. ಚೀಯಾತುರ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಗಣಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಗಣಿಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಟ್ಕಿಬೂಲಿ ಮತ್ತು ಟೆಕ್ವಾರ್ಚಾಲಿ ಸುತ್ತ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮೀರ್ಜಾನಿಯ ಬಳಿ ತೈಲ ನಿಕ್ಷೇಪವುಂಟು. ಬಟೂಮಿ ಮುಖ್ಯ ತೈಲಪರಿಷ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರ. ಕುಟೈಸೀಯ ಬಳಿ ಬೇರಿಯಮ್, ಆಂಡಿಸೈಟ್, ಕಯೊಲಿನ್ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ರಸ್ಟಾವೀಯಲ್ಲಿ 1950ರಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಕೈಗಾರಿಕೆ ತೆರೆದಾಗಿನಿಂದ ಜಾರ್ಜಿಯದಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಬಾಕುವಿನ ತೈಲಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಉಕ್ಕಿನ ಕೊಳವೆಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರಸ್ಟಾವಿಯಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಜೆಸ್ಟಾಫೋನಿ ಫೆರೊಅಲಾಯ್ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ಟ್‌ಬಿಲಿಸೀಯಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರ ಸಲಕರಣೆಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಬಟೂಮೀ, ಟ್‌ಬಿಲಿಸೀ ಮತ್ತು ರಸ್ಟಾವೀಯಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಇನ್ಸುಗ್ರೀ ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ಟ್‌ಬಿಲಿಸೀ, ವನಿಯರ್ ಮತ್ತು ಮಟ್‌ಸ್ಖೇಟದಲ್ಲಿ ಪೀಠೋಪಕರಣ, ವಾದ್ಯಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಜವಳಿ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ವಿದ್ಯುತ್ತು ಹೇರಳವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರದ ತೀರದಲ್ಲಿ ಟುವಾಪ್ಸೇಯಿಂದ ಸುಕಮೀಯವರೆಗೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಟ್‌ಬಿಲಿಸೀಯವರೆಗೂ ಮುಖ್ಯ ರೈಲುಮಾರ್ಗವುಂಟು. ಇದರಿಂದ ಕವಲೊಡೆಯುವ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಹಲವಾರು. ಆರ್ಮೇನಿಯದಲ್ಲಿರುವ ಯೆರವಾನ್‌ಗೂ ತುರ್ಕಿ ಇರಾನ್‌ಗಳಿಗೂ, ಬಟೂಮೀ, ಪಾಟೀ, ಟ್‌ಕ್ವಾರ್ಚಲೀ ಮತ್ತು ಚೀಯಾಟುಗೂ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಟ್‌ಬಿಲಿಸೀಯಿಂದ ಅರ್ಜಾನಕಿಡ್‌ಜ಼ಕ್ಕೂ, ಕುಟೈಸೀಯಿಂದ ಅರ್ಜಾನಕಿಡ್‌ಜ಼ಕ್ಕೂ, ಸುಕಮೀಯಿಂದ ಚರ್‌ಕೆಸ್‌ಗೂ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳುಂಟು. ಟ್‌ಬಿಲಿಸೀ ಮುಖ್ಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ.

ಜಾರ್ಜಿಯನ್ನರು ಪ್ರಾಚೀನ ಹಾಗೂ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಜನಾಂಗ. ಇವರು ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ 3/5ರಷ್ಟು ಇದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲದೆ ರಷ್ಯನರೂ ಆರ್ಮೇನಿಯನರೂ ಉಕ್ರೇನಿಯನರೂ ಅಜ಼ರ್‌ಬೈಜ಼ಾನ್ ತುರ್ಕರು ಆಸೀಷಿಯನರು ಇದ್ದಾರೆ. (ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಜಾರ್ಜಿಯ ಜಲಸಂಧಿ: ಕೆನಡದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೊಲಂಬಿಯ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಂಕೂವರ್ ದ್ವೀಪದ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಜಲಸಂಧಿ. ಉದ್ದ ಸು. 224 ಕಿಮೀ, ಗರಿಷ್ಠ ಅಗಲ 32 ಕಿಮೀ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕ್ವೀನ್ ಷಾರ್ಲಟ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಜುವಾನ್ ಡಿಫ್ಯೂಕ ಜಲಸಂಧಿಗಳ ಮೂಲಕ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ಜಲಸಂಧಿಯ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪಗಳಿರುವುದರಿಂದ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಡೆಯಾದ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಜಲಸಂಧಿಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಸರಾಸರಿ ಆಳ 300 ರಿಂದ 400 ಮೀ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಇವೆ. (ಆರ್.ಎಸ್.ಇ.)

ಜಾರ್ಜಿಯನ್ ಕೊಲ್ಲಿ: ಮಹಾಸರೋವರಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಹ್ಯುರಾನ್ ಸರೋವರದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗ; ಕೆನಡದ ಆಂಟೇರಿಯೊ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಮ್ಯಾನಿಟೂಲಿನ್ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಸಾಗೀನ್ (ಬ್ರೂಸ್) ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಇದನ್ನು ಸರೋವರದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರ ಉದ್ದ 193 ಕಿಮೀ. ಅಗಲ 82 ಕಿಮೀ. ನೀರಿನ ಆಳ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 30 ರಿಂದ 100 ಮೀ. ಗರಿಷ್ಠ ಆಳ 165 ಮೀ. ಹ್ಯುರಾನ್ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ನಾಲೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾನಿಟೂಲಿನ್ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರಪಶ್ಚಿಮಗಳಲ್ಲಿರುವ ಉತ್ತರ ಕಾಲುವೆ ಇದನ್ನು ಹ್ಯುರಾನ್ ಸರೋವರದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸುತ್ತದೆ. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ನಿಪಿಸಿಂಗ್ ಸರೋವರದಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಫ್ರೆಂಚ್ ನದಿ, ಮಸ್ಕೋಕ ಸರೋವರದಿಂದ ಹರಿಯುವ ಮಸ್ಕೋಕ ನದಿ, ಮಗನಟಾವನ್ ನದಿ, ಸಿಮ್ಕೋ ಸರೋವರದಿಂದ ಹರಿಯುವ ಸೆವರ್ನ್ ನದಿ, ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ನಾಟವಸಾಗ ನದಿ–ಇವು ಈ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಜಾರ್ಜಿಯನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯಿಂದ ಆಂಟೇರಿಯೊ ಸರೋವರದಲ್ಲಿರುವ ಕ್ವಿಂಟಿ ಕೊಲ್ಲಿಗೆ ಟ್ರೆಂಟ್ ಕಣಿವೆ ಜಲಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ ದೋಣಿಗಳು ಸಂಚರಿಸಬಹುದು. ಈ ಎರಡೂ ಕೊಲ್ಲಿಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ಜಲಮಾರ್ಗ ಕಲ್ಪಿಸಲು 1918ರಲ್ಲಿ ಟ್ರೆಂಟ್ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ಈ ಜಲಮಾರ್ಗದ ಒಂದು ಭಾಗ.

ಜಾರ್ಜಿಯನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಆಗ್ನೇಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಜಾರ್ಜಿಯನ್ ಕೊಲ್ಲಿ ದ್ವೀಪಗಳ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ್ನು 1929ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿರುವ 20,000 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ದ್ವೀಪಗಳ ಪೈಕಿ 30 ದ್ವೀಪಗಳು ಈ ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿಹಾರಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದು ಒಳ್ಳೆಯ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಕೇಂದ್ರ. ಬಿಳಿಯರು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ನೋಡಿದ ಮಹಾಸರೋವರ ಭಾಗ ಜಾರ್ಜಿಯನ್ ಕೊಲ್ಲಿ. ಅವರು ಒಟ್ಟಾವ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್ ನದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಈ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ತಲುಪಿದರು. (ಆರ್.ಎಸ್.ಇ.;ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಜಾವ: ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ಗಣರಾಜ್ಯದ 13677 ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯದು. ಸುಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ, ಬೋರ್ನಿಯೋಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ, ಜಾವ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ಮಹಾ ಸಾಗರಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸುಮಾತ್ರ ದ್ವೀಪದಿಂದ ಸುಂಡದ ಜಲಸಂಧಿ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಾಲಿ ದ್ವೀಪದಿಂದ ಬಾಲಿ ಜಲಸಂಧಿ ಜಾವ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತವೆ. ಜಾವದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಜಾವ ಸಮುದ್ರವೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಸಾಗರವೂ ಇವೆ. ದ. ಅ. $5^0 52'$–$8^0 47'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $105^0 12'$–$114^0 35'$ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಜಾವ ದ್ವೀಪದ ಉದ್ದ 1057 ಕಿಮೀ. ಅಗಲ 198 ಕಿಮೀ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,26,520 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 107 ದಶಲಕ್ಷಗಳು.

ಜಾವ ಭೌಗೋಳಿಕ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶ. ಇದು ಭೂಮಧ್ಯ ರೇಖೆಯ ಬಳಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದೆ. ಅಗಾಧವಾಗಿ ಸುರಿಯುವ ಮಳೆಯಿಂದಾಗಿ ಈ ದ್ವೀಪದ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಮೆಜ಼ಾನ್ ಅಥವಾ ಕಾಂಗೋ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಇರುವಷ್ಟು ನಿಬಿಡವಾದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಅರಣ್ಯಗಳುಂಟು. ಇಂಥ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತೀರ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜನಭರಿತ ಜಾವಾ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಜನರು ಉದ್ಯಮಶೀಲರೂ, ಸಾಹಸಿಗಳೂ, ಆರೋಗ್ಯವಂತರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಇಂಥ ವಲಯ ಉಚ್ಚ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನೆಲೆವೀಡು ಆಗಿರುವುದೂ ವಿಶೇಷ. ಆದರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಪರ್ಕ ಲಭ್ಯವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಜಾವ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆಡುಂಬೊಲವಾಗಿದೆ. ಐರೋಪ್ಯರೊಂದಿಗೆ ಉಂಟಾದ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಸಂಪರ್ಕಗಳು ಈ ಮೂಲಭೂತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಗಮನಾರ್ಹ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚದ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಮತ್ತು ರಬ್ಬರ್ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಗಮನಾರ್ಹ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪೂರೈಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಶ್ರೀಮಂತ ದ್ವೀಪವೂ ಆಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಜಾವಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವುಂಟು. ಸು. 7,00,000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಜೀವಿಸಿದ್ದನೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿರುವ ಮಾನವ ವರ್ಗದ ಜೀವಿಯ ಅಸ್ಥಿಗಳನ್ನು ಜಾವ ದ್ವೀಪದ ನದಿಯೊಂದರ ದಡದಲ್ಲಿ ಯೂಜಿನ್ ಡೂಬ್ವಾ ಎಂಬ ಡಚ್ ವಿಜ್ಞಾನಿ 1891–92ರಲ್ಲಿ ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಿದ. ಈ ಮಾನವನನ್ನು ಪಿತಿಕ್ಯಾಂತ್ರೋಪಸ್ ಎರೆಕ್ಟಸ್ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದನಾದರೂ ಇಂದಿನ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈತನನ್ನು ಹೋಮೋ ಎರೆಕ್ಟಸ್ ಜಾವೆನ್ಸಿಸ್ ಜಾವಮಾನವನೆಂದೇ ಕರೆಯುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಭೂಸ್ವರೂಪ: ಈ ಉದ್ದನೆಯ ದ್ವೀಪದ ಸುತ್ತಲೂ ತಗ್ಗು ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಇದೆ. ಈ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ಹತ್ತು ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ವಿಚ್ಛಿತ್ರವಾಗಿದೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಸು. 112 ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳಿವೆಯೆಂಬುದು ಒಂದು ಅಂದಾಜು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಇಂದು ನಂದಿಹೋಗಿದ್ದರೂ ಕೆಲವು ಇನ್ನೂ ಜೀವಂತವಾಗಿವೆ. 3676 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಸಮೇರು ಇಂದಿಗೂ ಜೀವಂತವಾಗಿರುವ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ; ಇದು ಜಾವದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತ. ಪಶ್ಚಿಮ ಜಾವದಲ್ಲಿರುವ ಸಲಾಕ್ಷ್ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ (2211 ಮೀ) 1669 ಮತ್ತು 1699ರಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಫೋಟಿಸಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇಂದು ನಂದಿಹೋಗಿದೆ. ಜಕಾರ್ತದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕಿರುವ ಗೇಡ 1832ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಹಲವು ಬಾರಿ ಸ್ಫೋಟಿಸಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಜಾವದ ಗಾರೂತ್ ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ 18 ಕಿಮೀ. ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪಾಪಾಂಡಾಯಾನ್ ಸುಂದ ಜಲಸಂಧಿಯ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ ದ್ವೀಪವಾದ ಕ್ರಕಟೋವ ಇದರ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಾಖಲೆಯಾಗಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಭಯಂಕರ ಸ್ಫೋಟಗಳಲ್ಲಿ 1883 ರ ಕ್ರಕಟೋವ ಸ್ಫೋಟ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಈ ಸ್ಫೋಟ ಪಶ್ಚಿಮ ಜಾವದಲ್ಲಿ ಸು. 36,000 ಜನರನ್ನು ಬಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡುದಾಗಿ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಭೂಕಂಪಗಳೂ ಈ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆದರೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿನವು ತೀವ್ರವಲ್ಲ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಸ್ಫೋಟಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಹಾಗೂ ಅನಂತರ ಭೂಕಂಪಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಭೂಕಂಪಗಳು ವಿನಾಶಕಾರಿ ಸುನಾಮಿ ಅಲೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಸುತ್ತಲಿನ ದೇಶಗಳ ಕರಾವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಹಾನಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿವೆ. ಲಕ್ಷಾಂತರ ಜನ ಸಾವನ್ನಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ.

ಜಾವದ ನದಿಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಜಾವದ ಎಂಟು ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ಜಾವ ಸಮುದ್ರವನ್ನೂ ಮೂರು ಹಿಂದೂ ಸಾಗರವನ್ನೂ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಸೋಲೋ ನದಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಇದರ ಉದ್ದ 536 ಕಿಮೀ. ಬ್ರಾಂಟಸ್ ಇನ್ನೊಂದು ನದಿ. ಇದರ ಉದ್ದ 312 ಕಿಮೀ. ತಜಿಲಿವುಂಗ್ ನದಿಯ ಉದ್ದ 80 ಕಿಮೀ. ಉಳಿದವು ಕಿರುನದಿಗಳು. ಈ ನದಿಗಳು ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗಣೆ ಹಾಗೂ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆಯಾದರೂ, ಬಹುವಾಗಿ ಇವು ನೀರಾವರಿಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತವೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಜಾವ ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತದ ನೆರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶವಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಉಷ್ಣತೆ ಇಲ್ಲ. ಹಗಲುರಾತ್ರಿಗಳು ಸಮವಾಗಿವೆ. ಪರ್ವತಗಳ, ಸಮುದ್ರಗಾಳಿ, ಗುಡುಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸುರಿಮಳೆಯ ಪ್ರಭಾವವೂ ಇದೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ತೀರ ಅಹಿತಕರವಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ಕರಾವಳಿಯಯಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ ತಂಪು. ಸು. 900 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣ. ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ -2.8^0ಸೆ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುವುದುಂಟು. ಜಕಾರ್ತದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ದೈನಿಕ ಉಷ್ಣತೆಯ ಅಂತರ 6.6^0ಸೆ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 21.1^0ಸೆ ಜಕಾರ್ತದಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 35.8^0ಸೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಸೆಂಬೆಗಸಿನಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 37.2^0ಸೆ.

ಜಾವದ ಶೇ. 70 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದು ಕಾಫಿ, ರಬ್ಬರ್ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಇಳಿಜಾರು ಹಾಗೂ ತಗ್ಗು ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ರಬ್ಬರ್, ಹತ್ತಿ, ಕಬ್ಬು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮೊದಲಾದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಹ, ಕಾಫಿ ಮತ್ತು ಕ್ವಿನೈನನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಕ್ವಿನೈನ್‌ನ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಜಾವ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಮರಗೆಣಸು (ಕ್ಯಸಾವ) ಮತ್ತು ಕಪೋಕ್‌ಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಮುಂದಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಬರುವುದು ಇಲ್ಲಿಂದ. ಇವೆಲ್ಲ ಜಾವದ ರಫ್ತು ಬೆಳೆಗಳು. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ನೆಲದ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಭಾಗವು ಬತ್ತದ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಮೀಸಲು. ಗೆಣಸು, ಹುರುಳಿಕಾಯಿ, ಧಾನ್ಯಗಳು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು. ಭೂಮಿ ಫಲವತ್ತಾಗಿದ್ದರೂ ಭತ್ತದ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಸರ್ಕಾರ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುತ್ತಿದೆಯಾದರೂ ಇದರ ಉತ್ಪಾದನೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಗೆ ಸಾಲದಾಗಿ, ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಕುರಿ, ಮೇಕೆ, ಕೋಳಿ ಮತ್ತು ಜಾನುವಾರುಗಳು ಧಾನ್ಯಾಹಾರಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿವೆ. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲೂ, ನದಿಗಳಲ್ಲೂ ದೊರೆಯುವ ಮೀನುಗಳನ್ನೂ ಅಹಾರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು : ಜಾವದ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ದ್ವೀಪದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆಯಾದರೂ ಇವುಗಳ ಪದರಗಳು ತುಂಬ ತೆಳುವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಲಾಭದಾಯಕವಲ್ಲ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಜಕಾರ್ತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಗಮನಾರ್ಹ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಬ್ಯಾಂಟಮ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳುಂಟು. ತವರ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ದೊರಕುತ್ತಿದೆ. ಇದನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ರೆಂಬಾಂಗ್, ಸುರಬೈಯ ಹಾಗೂ ಮದುರದಲ್ಲಿ ತೈಲ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳುಂಟು. ಜಾವದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಅಮೃತ ಶಿಲೆ ಹೇರಳವಾಗಿ ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಇತರ ಖನಿಜಗಳು ಲವಣಗಳು, ಗಂಧಕ, ಆಸ್ಫಾಲ್ಟ್, ನ್ಯಾಫ್ತಾ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಮತ್ತು ಜೇಡಿಮಣ್ಣು.

ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯನಗರಗಳೆಂದರೆ ಜಕಾರ್ತ, ಯೋಗ್ಯಕರ್ತ, ಬಾಂಡುಂಗ್, ಸಮರಂಗ್, ಸುರಬೈಯ, ಸಿರೆಬೋನ್ ಮೊದಲಾದವು. ಜಕಾರ್ತ ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಡಚ್ ಸರ್ಕಾರ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ರಬ್ಬರ್, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸಂಸ್ಕರಣ, ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡುವುದು, ಜವಳಿ ಹಾಗೂ ಲೋಹವಸ್ತುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ತೈಲ ಬಾವಿಗಳು ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕರಣಾಗಾರಗಳು ಉತ್ತರ–ಮಧ್ಯ ಜಾವದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿವೆ. ಇತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಚದರಿದಂತಿವೆ.

(ಪಿ.ಎಂ.)

ಜಿ.ಡಿ.ಪಿ (ಒಟ್ಟು ದೇಶೀಯ ಉತ್ಪನ್ನ): ಒಂದು ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಗಾತ್ರವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಕ್ರಮ. ಒಟ್ಟು ದೇಶೀಯ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೇಶದ ಎಲ್ಲಾ ಸರಕುಗಳ ಕೊನೆಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಬೆಲೆ ಮತ್ತು ಸೇವೆಗಳ ನಿವ್ವಳ ಮೌಲ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದು ಒಂದು ದೇಶದ ನಿಗದಿತ ಅವಧಿಯ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಒಟ್ಟು ಸರಕುಗಳ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಮೌಲ್ಯ, ಖಾಸಗಿ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅನುಭೋಗ, ಸರ್ಕಾರಿ ವಸ್ತುಗಳು, ಹೂಡಿಕೆ ಮತ್ತು ರಫ್ತುಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟು ದೇಶೀಯ ಉತ್ಪನ್ನವು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟು ದೇಶೀಯ ಉತ್ಪನ್ನದಿಂದ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು.

(ಎಚ್.ಎಸ್.ಡಿ.)

ಜಿಂಬಾಬ್ವೆ: ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಭೂ ಆವೃತ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಹಿಂದಿನ ಹೆಸರು ರೋಡೇಷಿಯ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಸಾಹತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದ್ದು ನವೆಂಬರ್ 1965 ರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ ಪಡೆಯಿತು. ಜಾಂಬೆಸಿ ಮತ್ತು ಲಿಂಪೋಪೊ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ನೆಲಸಿದ್ದು, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾಂಬಿಯ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮೊಜಾಂಬಿಕ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ನೈಋತ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಬೋಟ್ಸ್‌ವಾನ ದೇಶಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ದ.ಅ. 14^0–$24'$ ಹಾಗೂ ಪೂ.ರೇ. 25^0–33^0 ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 390,757 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 13,010,000 (2005). ರಾಜಧಾನಿ ಹರಾರೆ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,184,169 (2002). ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ನದಿಗಳು: ಶೋನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಜಿಂಬಾಬ್ವೆ ಎಂದರೆ ಕಲ್ಲಿನ ಮನೆ (ಹೌಸ್ ಆಫ್ ಸ್ಟೋನ್) ಎಂದರ್ಥ. ದೇಶದ ಬಹಳಷ್ಟು ಭಾಗ ಶಿಲಾಮಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ನೈರುತ್ಯದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಸು. 1220 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಉನ್ನತ ವೆಲ್ಡ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದು ದೇಶದ ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೇ. 25 ಭಾಗವನ್ನಾವರಿಸಿದೆ. ಇನ್ಯಾಂಗನಿ ಎಂಬುದು ದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರ (2,592 ಮೀ) ಬಿಮಾನಿ ಮಣಿ ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದು ಶಿಖರ.

ಜಾಂಬೆಸಿ ಜಿಂಬಾಬ್ವೆಯ ಪ್ರಮುಖ ನದಿ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಸು. 2650 ಕಿಮೀ. ದೂರ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಮೊಜಾಂಬಿಕ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯನ್ನು (ಹಿಂದೂಸಾಗರ) ಸೇರುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಪಾತ್ರದ ನಡುವೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಜಲಪಾತವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆ. ಕರಿಬ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದು, ಅದರಿಂದ 282 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಸರೋವರ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಪಾರವಾದ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಅದನ್ನು ಜಿಂಬಾಬ್ವೆ ಮತ್ತು ಜಾಂಬಿಯಗಳು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಜಿಂಬಾಬ್ವೆ ಉಪಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಎತ್ತರ ಭೂಭಾಗವುಳ್ಳ ವೆಲ್ಡ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಲ್ಲಿ 18^0ಸೆ ಮತ್ತು ಜುಲೈನಲ್ಲಿ 11^0ಸೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಜಾಂಬೆಸಿ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶವು ಅಕ್ಟೋಬರ್ ನಲ್ಲಿ 30^0 ಸೆ ಮತ್ತು ಜುಲೈನಲ್ಲಿ 20^0ಸೆ ಗಿಂತಲು ಹೆಚ್ಚು. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಇನಿಯಾಂಗರ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು (260 ಸೆಮೀ) ಹರಾರೆಯ ಕಡೆಗೆ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ (80 ಸೆಮೀ) ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ (ನವೆಂಬರ್–ಮಾರ್ಚ್) ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು.

ಸವನ್ನ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಸಸ್ಯವರ್ಗ. ಅದು ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತ – ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ. ತೇಗ, ಬಾವ್‌ಬಾಬ್ ಮತ್ತು ಮೊಪಾನಿ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಮುಖ ಮರಗಳು. ಹ್ವಾಂಜೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನ, ಕರಿಬ ಜಲಾಶಯ ಮತ್ತು ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಜಲಪಾತಗಳು ದೇಶದ ಆಕರ್ಷಣೆಯ ಪ್ರವಾಸಿಕೇಂದ್ರಗಳು.

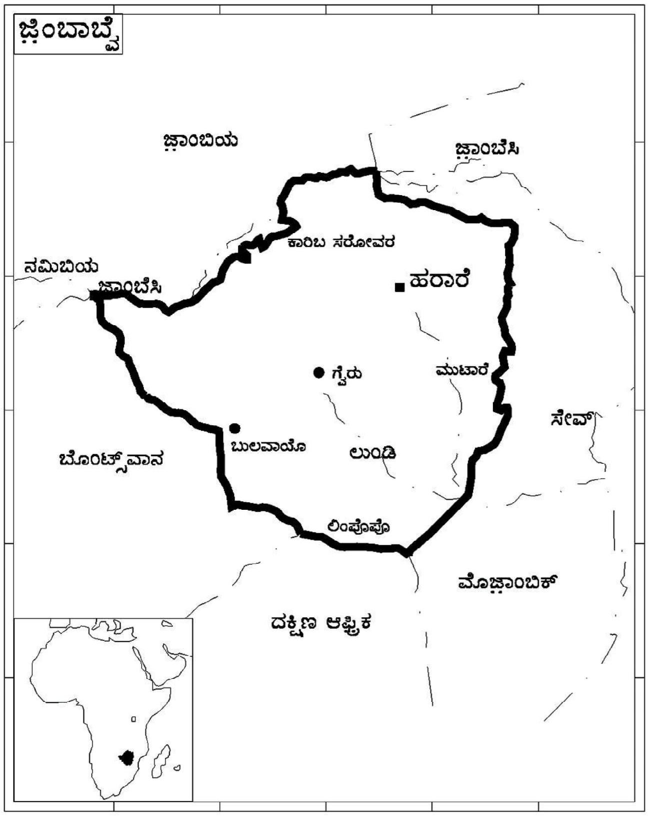

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಜಿಂಬಾಬ್ವೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಪ್ರಮುಖ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದ್ದು, ಬಿಳಿಯರ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಣಗಳಿಕೆ ಅಥವಾ ರಫ್ತಿಗಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯ. ತಂಬಾಕು, ಹತ್ತಿ, ಗೋದಿ, ಕಬ್ಬು, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ತೃಣಧಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಸೋರ್ಗಮ್‌ಗಳು ಜಿಂಬಾಬ್ವೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು. ಹಿಂದೆ ತಂಬಾಕು ಉತ್ಪಾದನೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿತ್ತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅದರ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆಯಾದರೂ ರಫ್ತುಸರಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಯ ಪಾಲು ಶೇ. 14.

ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಜಲಪಾತದ ಒಂದು ನೋಟ

ಗ್ರೇಟ್‌ಡೈಕ್ಸ್ ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಜಿಂಬಾಬ್ವೆ ಪರ್ವತ ಸರಣಿ (483 ಕಿಮೀ) ಗಳಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದೆ. ತಾಮ್ರ, ಚಿನ್ನ, ನಿಕ್ಕಲ್, ಕ್ರೋಮಿಯಂ ಮತ್ತು ಕಲ್ನಾರು ಪ್ರಮುಖ ಖನಿಜಗಳು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಲಭ್ಯವಿದೆ. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್‌ನ

ಕೊರತೆಯಿದೆ. ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ಶಕ್ತಿ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ದೇಶದ ಆದಾಯದಲ್ಲಿ ಶೇ. 6 ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿದ್ದು ದೇಶದ ಆದಾಯದಲ್ಲಿ ಶೇ. 27 ಭಾಗವನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತವಾಹನ, ತಂಬಾಕು ಮತ್ತು ಚರ್ಮ ಸಂಸ್ಕರಣೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಾಗಿವೆ. ರೈಲು ಸಾರಿಗೆ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಇತರೆ ಸಾರಿಗೆ ಮಾಧ್ಯಮಗಳು ಸುಧಾರಣೆಯಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ರಫ್ತು ಸರಕುಗಳ ಸಾಗಣೆಯಲ್ಲಿ ರೈಲುಸಾರಿಗೆ ಪಾತ್ರಪ್ರಮುಖ. ಇಲ್ಲಿನ ಹಣ ಡಾಲರ್.

ಜನವರ್ಗ: ಜಿಂಬಾಬ್ವೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಸಮುದಾಯದ ಜನವರ್ಗವಿದ್ದರೂ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 98 ಕಪ್ಪು ಜನರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 80–84 ಭಾಗ ಶೋನವಂಶಾವಳಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಡಿಬೆಲ್ಸ್, ಟಂಟು, ಬಿಳಿಯರು, ಫ್ರೆಂಚ್, ಡಚ್ ಮತ್ತು ಅರ್ಮೇನಿಯ ಮೂಲದವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 33 ಜನರು. ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಆಯಸ್ಸು ಕೇವಲ 37 ವರ್ಷಗಳು. ಎಚ್.ಐ.ವಿ/ ಏಡ್ಸ್ ಪಿಡುಗು ವ್ಯಾಪಕ ಮತ್ತು ದೇಶದ ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತಿಹೆಚ್ಚು (ಶೇ. 33.7) ಏಡ್ಸ್ ಸೋಂಕುಳ್ಳ ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ಕಾರದ ಗಮನವನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯ ವೃದ್ಧರು ಸೆಳೆದಿದ್ದಾರೆ. ಶೇ. 75ರಷ್ಟು ಜನರು ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರು, ಮೂಲವಾಸಿಗಳು ಶೇ. 24, ಇತರೆ ಶೇ. 1 ರಷ್ಟಿದ್ದಾರೆ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಜಿದ್ದ : ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯದ ಮುಖ್ಯ ರೇವುಪಟ್ಟಣ. ಕೆಂಪುಸಮುದ್ರದ ತೀರದಲ್ಲಿದೆ. ಅಲ್ ಹೆಜಾಜ಼್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 14.9 ಲಕ್ಷ. ಇದು ರುದ್ರಭೂಮಿ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಜಿದ್ದ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಜುದ್ದ ಎಂದರೆ ಪೂರ್ವಜೆ. ಈವಳದೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಗೋರಿಯನ್ನು ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ ಸರ್ಕಾರ 1928ರಲ್ಲಿ ನಾಶಮಾಡಿತು. ಇದು ಮೂಢನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವುದೆಂಬುದೇ ಕಾರಣ.

ಮುಸ್ಲಿಂ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳವಾದ ಮೆಕ್ಕ ಇರುವುದು ಇದರಿಂದ ಸು. 80 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ. ಮೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಬರುವ ಯಾತ್ರಿಕರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಂದಿ ಈ ರೇವಿನಲ್ಲಿ ಇಳಿದು ಪ್ರಯಾಣ ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ನಗರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಗಳಿಸಿದೆ. ಬಂದರು 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಈಗಿನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ತರುವಾಯ ಈ ನಗರ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ ತನ್ನ ಎಣ್ಣೆ ಬಾವಿಗಳಿಂದ ಬರುವ ಆದಾಯವನ್ನು ಈ ನಗರದ ಸೌಂದರ್ಯ ಹಾಗೂ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಗಣನೀಯವಾಗಿ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಮೆಕ್ಕ ಮತ್ತು ಮದೀನಗಳೊಂದಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಡಿಸಲೂ ಯೋಜನೆಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಹಳೆಯ ಬಜಾರುಗಳೂ ಗೋಡೆಗಳೂ ಈಗ ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿವೆ. ಉದ್ಯಾನಗಳು, ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಆಧುನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು, ಆಧುನಿಕ ಹೋಟೆಲುಗಳು, ಅಂಗಡಿಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಹಡಗುಗಳು ತೀರದ ಬಳಿ ಬರಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಹಡಗುಕಟ್ಟೆ ಇದೆ. ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೌಲಭ್ಯದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟು. ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಸರಬರಾಜಿನ ಸೌಲಭ್ಯವೂ ಇದೆ.

ಮುಸ್ಲಿಮೇತರರಿಗೆ ಮೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯದ ರಾಜತಾಂತ್ರಿಕ ರಾಜಧಾನಿ ಜಿದ್ದ. ಸೌದಿ ವಿದೇಶಾಂಗ ಸಚಿವಾಲಯವೂ ಎಲ್ಲ ವಿದೇಶೀ ದೂತಾವಾಸಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ನಗರಾಡಳಿತಕ್ಕಾಗಿ ಪೌರಸಭೆ ಯೊಂದಿದೆ. 1967ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಕಿಂಗ್ ಅಬ್ದುಲ್ ಅಜೀಸ಼ನ ಖಾಸಗಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

ಹವಳ, ಹತ್ತಿವಸ್ತುಗಳು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಕನ್ನಡಿಗಳು, ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳು, ಖರ್ಜೂರ, ಕಾಫಿ, ಜಮಖಾನ–ಇವು ಜಿದ್ದ ಬಂದರಿನ ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ಸರಕುಗಳು. ಮೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಬರುವ ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಎರಡು ಭಾಗದವರು ಸಮುದ್ರ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದವರು ಬರುವುದು ವಿಮಾನದ ಮೂಲಕ. ಜಿದ್ದ ನಗರದ ಬಳಿ ಇರುವ ವಿಮಾನನಿಲ್ದಾಣ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನನಿಲ್ದಾಣಗಳಂತೆ ಸುಸಜ್ಜಿತವಾಗಿದೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಜಿನೀವ: ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡಿನ ಒಂದು ನಗರ, ಜಿನೀವ ಕ್ಯಾಂಟನಿನ (ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗ) ರಾಜಧಾನಿ. ಇದು ಜಿನೀವ ಸರೋವರದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರ್‍ಹೋನ್‌ನದಿ ಸರೋವರದಿಂದ ಹೊರಬೀಳುವ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,76,000 (2003). ರ್‍ಹೋನ್ ನದಿಯ ಎರಡೂ ದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಜಿನೀವ ನಗರ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಜಿನೀವ ಸರೋವರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಈ ನದಿಗೆ ಒಂಬತ್ತು ಸೇತುವೆಗಳಿವೆ. ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬೆಟ್ಟವುಂಟು. ಜಿನೀವ ನಗರ ಮೊದಲು ಅದರ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿತ್ತು.

ಈ ನಗರ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್, ಹಣಕಾಸಿನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಗಡಿಯಾರ, ಆಭರಣ ವಜ್ರದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. *

ಜಿನೀವ ಸರೋವರ: ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರ. ನೈಋತ್ಯ ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡಿಗೂ ಆಗ್ನೇಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಓಟ್–ಸವಾಯ್ ವಿಭಾಗಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 372 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಸರೋವರದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 55 ಚ.ಕಿಮೀ.

ಈ ಸರೋವರ ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಸರೋವರವನ್ನು ರ್‍ಹೋನ್ ನದಿ ಇದರ ಪೂರ್ವತುದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಪಶ್ಚಿಮ ತುದಿಯಿಂದ ಮುಂದುವರಿದು ಜಿನೀವ ನಗರದ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಇದರ ಉದ್ದ 72 ಕಿಮೀ. ಸರಾಸರಿ ಆಳ 152 ಮೀ. ಪ್ರೊಮೆಂತೂ ಜಲಸಂಧಿಯಿಂದ ಈ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿವೆ. ರ್‍ಹೋನ್ ನದಿ ಸೇರುವಲ್ಲಿ ನೀರು ಬಗ್ಗಡವಾಗಿದೆ. ಸರೋವರದ ನೀರು ಒಂದು ದಡದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ದಡಕ್ಕೆ ತೊಟ್ಟಿಲಂತೆ ತೂಗುವುದರಿಂದ 2–5 ಮಿನಿಟುಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಜಿನೀವದ ಬಳಿ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ 0.3 ರಿಂದ 1.2 ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಏರಿಳಿತವುಂಟಾಗುವುದು. ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡಿನ ಇತರ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವಷ್ಟು ಮತ್ಸ್ಯಸಂಪತ್ತು ಈ ಸರೋವರದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 20 ಸ್ಥಳೀಯ ಜಾತಿಗಳ ಮೀನುಗಳಿವೆ. ಸರೋವರದ ಮೇಲೆ ಸ್ಟೀಮರುಗಳ ಸಂಚಾರವುಂಟು. *

ಜಿನೋವ: ಇಟಲಿಯ ಲಗುರೀಯ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಉ.ಅ. $44^0 25'$ ಪೂ.ರೇ. $8^0 55'$ ಮೇಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 604732 (2002). ಇದು ಇಟಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರು. ಇಟಲಿಯ ದೊಡ್ಡಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಐದನೆಯದು. ಇದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅರಮನೆಗಳ ನಗರ. ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅನೇಕ ಅರಮನೆಗಳು ಚರ್ಚುಗಳು ನಗರದ ತುಂಬ ಹರಡಿವೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 4ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ಜಿನೋವ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದು ರೋಮಿನ ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿತ್ತು.

ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜಿನೋವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ನಗರದ ತುಂಬ ಹಳೆಯ ಚರ್ಚುಗಳೂ ಅರಮನೆಗಳೂ ಹರಡಿವೆ. ಪುರಾತನ ಚರ್ಚುಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್, ರೋಮನೆಸ್ಕ್ ಮತ್ತು ಪೀಸ ಶೈಲಿಗಳ ಮಿಶ್ರಣ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಗೋಪುರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಣ್ಣದು, ಅಮೃತಶಿಲೆಯ ಕಂಬಗಳು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡವು. ಮುಂಭಾಗ ತುಂಬ ಸರಳ, ಗ್ಯಾಲರಿರಹಿತ. ಗೋಡೆಗಂಬಗಳಿಗೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಕಪ್ಪು ಮತ್ತು ಬಿಳಿಯ ಅಮೃತಶಿಲೆಯನ್ನು ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಶೈಲಿ ಅನಂತರದ ಗಾತಿಕ್ ಶೈಲಿಯ ಚುರ್ಚುಗಳಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ.

ಜಿನೋವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅನೇಕ ಚರ್ಚುಗಳಿವೆ. ಕತೀಪ್ರಲ್ ಆಫ಼್ ಸ್ಯಾನ್ ಲೊರೆಂಜೋ (1118), ಡೋರಿಯನರ ಪುರಾತನ ಚರ್ಚಾದ ಸ್ಯಾನ್ ಮಾಟೇವೋ (1125), ಮೆಡೀವಲ್ ಚರ್ಚ್ ಆಫ಼್ ಸ್ಯಾನ್ ಡೋನಾಟೋ (12ನೆಯ ಶ.), 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅನನ್ಸಿಯೇಶನ್ ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ಅಂಬ್ರೋಸ್–ಇವು ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಚರ್ಚುಗಳು. ಜಿನೋವದಲ್ಲಿರುವ ಅರಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು 11–17ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದವು. ಅನೇಕ ಅರಮನೆಗಳು ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸುಂದರ ಶಿಲ್ಪ, ಚಿತ್ರಗಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಕೊಸ ಡಿ ಲಾಂಬ ಡೊರಿಯ ಅರಮನೆ, ವೆನಿಸ್ ಅನ್ನು ಗೆದ್ದ ದಳಪತಿಗೆ ಉಡುಗೊರೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟದ್ದು (1298). ಬಂದರಿನ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ಲಾಸೋ ಡಿ ಸಾನ್ ಜಿಯೋರ್‌ಜಿಯೋ ಎಂಬುದು ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಪೊಪೊಲೋನ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಬಿಳಿಬಣ್ಣದ ಪ್ಲಾಸೊ ಬಿಯಾಂಕೋ, ಕಲಾವಸ್ತುಗಳ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮತ್ತು ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ಕೇಂದ್ರ. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ಲಾಸೋ ರೋಸ್ಸೋ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಕಟ್ಟಡ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ನಷ್ಟಕ್ಕೊಳಗಾದ ಇದನ್ನು ರಿಪೇರಿ ಮಾಡಿ 1961ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ತೆರೆಯಲಾಯಿತು. ಇದರ ಗೋಡೆ ಮತ್ತು ಚಾವಣಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರಕಾರ ಡಿ. ಪೆರಾರಿಯ ಮತ್ತು ಇತರರ ಜಲವರ್ಣ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪೌರ ಅರಮನೆಯ (ಪಲಾಜೊ ಮುನಿಸಿಪೇಲ್) (1564) ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಗೀತಗಾರ ನೀಕೋಲೋ ಪಾಗಾನೀನಿಯ ಪಿಟೀಲು ಮತ್ತು ಕ್ರಿಸ್ಟೋಫರ್ ಕೊಲಂಬಸನ ಹಸ್ತಾಕ್ಷರಗಳಿರುವ ಎರಡು ಕಾಗದಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಬಿಯಾಂಕೊ (1565) ಮತ್ತು ರೋಸ್ಸೋ (1677) ಅರಮನೆಗಳು ಯುದ್ಧದಿಂದ ಹಾಳಾಗಿವೆ. ಡುಕಲ್ ಅರಮನೆ ಮೊದಲು ಪಟ್ಟಣದ ಪ್ರಧಾನ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು.

ಜಿನೋವ ಇಟಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ಯಂತ್ರ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಕಾಗದ ತಯಾರಿಸುವ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಲೋಹ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಆಲಿವ್ ಎಣ್ಣೆ, ಮದ್ಯ, ರೇಷ್ಮೆ, ಮಖಮಲ್ಲು,

ಹೂವು, ಸಾಮಾನು, ಮೋಟಾರ್ ಕಾರು, ಹಣ್ಣು, ಅಕ್ಕಿ, ನಾರಿಗಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವ ಗಿಡ, ಗಾಂಜಾ, ಶೇವಿಗೆ, ಚೀಸ್, ಕಾಗದ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಉಕ್ಕು, ಬಟ್ಟೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳು ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ.

ಜಿನೋವ ನಗರದ ಸುತ್ತಲೂ ಕೋಟೆಗೋಡೆಗಳಿವೆ. ಇದು ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಅಪೆನ್ನೈನ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಪಟ್ಟಣ ಹಳ್ಳ ತಿಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ನಗರದ ಅನೇಕ ಹಳೆಯ ರಸ್ತೆಗಳು, ಇಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ನಗರದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಬಂದರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಲು ಅನೇಕ ಹೊಸ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಗರದ ಹಿಂದಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸುರಂಗಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಚಾರ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಸ್ ಮತ್ತು ಟ್ರಾಲಿಗಳಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರ ತೀರದ ರೈಲು ಮತ್ತು ರಸ್ತೆಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ನಗರದ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ನೀಸ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೂ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಲೆಗೋರ್ನ್ ಮತ್ತು ರೋಮ್ ನಗರಗಳಿಗೂ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದ ರೈಲು ಮತ್ತು ಮೋಟಾರ್ ರಸ್ತೆ ಪೋಲ್ಸೀವೆರ ಕಣಿವೆಯ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಟ್ಯುರಿನ್ ಮತ್ತು ಮಿಲಾನ್ ನಗರಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ನೌಕಾಸಂಚಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದಾಗಿ ಅನೇಕ ಬಂದರು ಪಟ್ಟಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ.

ಜಿನೋವದ ಹಳೆಯ ಬಂದರು ಅರ್ಧವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು ಇದರ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದಂತಹವು. 17–18ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಹಡಗಿಗೆ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ತುಂಬಲು ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಇಳಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆಯೂ, ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹಡಗುಗಳನ್ನು ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಲೂ ಬಂದರಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ಸ್ಥಿರ ಇಳಿದಾಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೊಸ ಬಂದರು ಪ್ರದೇಶ ಜಿನೋವದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಹೊರವಲಯ ನಗರವಾದ ಸ್ಯಾಂಪೀರ್ ದರೆನ ನಗರದಿಂದ ಪೋಲ್ಸೀವೆರ ನದಿಯ ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ.

(ಎಸ್.ಎನ್.ಎಲ್.)

ಜಿಬ್ರಾಲ್ಟರ್: ಒಂದು ಜಲಸಂಧಿ; ಒಂದು ಬೆಟ್ಟ; ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಜಲಸಂಧಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನೂ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನೂ ಕೂಡಿಸುತ್ತದೆ. ಜಿಬ್ರಾಲ್ಟರ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಪೂರ್ವದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಬೆಟ್ಟ, ಜಿಬ್ರಾಲ್ಟರ್ ಬಂಡೆ ಇದೆ. ಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಪಟ್ಟಣವಿದೆ.

ಜಿಬ್ರಾಲ್ಟರ್ ಜಲಸಂಧಿ : ಸ್ಪೇನಿನ ದಕ್ಷಿಣದ ತುದಿಗೂ ಆಫ್ರಿಕದ ಉತ್ತರದ ತುದಿಗೂ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ 57.6 ಕಿಮೀ, ಕನಿಷ್ಠ ಅಗಲ (ಸ್ಪೇನಿನ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಟಾರೀಫಾ ರೇವಿನ ಬಳಿ) 14.5 ಕಿಮೀ. ಈ ಜಲಸಂಧಿ ಪ್ಲಿಯೊಸೀನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ತಗ್ಗಿನ ಹೊಸಿಲಿನಂತೆ ಉಗಮಗೊಂಡ ಜಲಸಂಧಿಯ ಮೂಲಕ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್‌ನಿಂದ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ನೀರು ಹರಿದಿರಬೇಕು. ಜಲಸಂಧಿಯ ಎರಡು ತುದಿಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಲಕ್ಷಣವಿದೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್‌ನಿಂದ ಈಗಲೂ ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗದಿದ್ದಾಗ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ 2 ನಾಟ್‌ಗಳ ವೇಗದಲ್ಲಿ ನೀರು ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ (1 ನಾಟ್ = 1,842 ಮೀ). 68 ಫ್ಯಾದಮ್‌ಗಳ ಆಳದಲ್ಲಿ (ಫ್ಯಾದಮ್ = ಆರಡಿ) ಹೆಚ್ಚು ಭಾರವಾದ, ತಣ್ಣನೆಯ, ಅಧಿಕ ಲವಣಯುಕ್ತವಾದ ನೀರು ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದಾದರೂ, ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವ ನೀರೇ ಅಧಿಕ. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಒಂದು ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಸರೋವರವಾಗಿ ಕುಗ್ಗಿ ಹೋಗದೆ ಇರುವುದು ಜಿಬ್ರಾಲ್ಟರ್ ಜಲಸಂಧಿಯಿಂದಾಗಿ.

ಜಿಬ್ರಾಲ್ಟರ್ ಬಂಡೆಯನ್ನು ಸ್ಪೇನ್ ಭೂಭಾಗದೊಂದಿಗೆ ಒಂದು ತಗ್ಗಿನ, ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭೂಕಂಠ ಸೇರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಜಿಬ್ರಾಲ್ಟರ್ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್‌ನಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಬಂಡೆಗಲ್ಲಿನ ಉದ್ದ 4 ಕಿಮೀ, ಅಗಲ 1.2 ಕಿಮೀ, ಎತ್ತರ 128 ಮೀ. ದಕ್ಷಿಣದ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಯುರೋಪಾ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೀಪಸ್ತಂಭವನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಗ್ರೀಕ್ ಪುರಾಣ ಉಕ್ತವಾದ ಹರ್ಕ್ಯುಲೀಸನ ಸ್ತಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಜಿಬ್ರಾಲ್ಟರ್ ಬಂಡೆಯ ಒಂದು. ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಒಂದು ಕೋಟೆಯು ನೌಕಾ ಮತ್ತು ವಿಮಾನ ನೆಲೆಯು ಇವೆ. ಇದು ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಸಾಹತು. ಒಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5.82 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ಯುರೋಪಿನ ಅತ್ಯಂತ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಭಾಗ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚು.

ಡಚ್ ನೌಕಾಪಡೆ ಇದನ್ನು 1704 ರಲ್ಲಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿತು. 1713ರ ಯೂಟ್ರೆಕ್ಟ್ ಕೌಲಿನ ಪ್ರಕಾರ ಇದು ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಸೇರಿತು. ಇದನ್ನು ಮತ್ತೆ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಸ್ಪೇನ್ ಪದೇಪದೇ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದಾಗ್ಯೂ ಇದು ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಶದಲ್ಲೇ ಇದೆ. 5ನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. 19ನೆಯ ಮತ್ತು 20ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸುಭದ್ರ ಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಬಲವಾದ ಕೋಟೆ. ಇದು ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಪೂರ್ವ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿನ ಪಾತ್ರ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗ ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಇದು ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದೆ. (ಎಚ್.ಎನ್.)

ಜಿಯೊಲಾಜಿಕಲ್ ನಕ್ಷೆ: ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಭೂ ವಿಜ್ಞಾನದ ನಕ್ಷೆಗಳೂ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ. ಈ ನಕ್ಷೆಗಳು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಶಿಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಪದರುಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಹೊಂದಿರುವ ಶಿಲಾರಚನೆ ಮತ್ತು ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಈ ನಕ್ಷೆಯಿಂದ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಬಹುದು. ಈ ನಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಚಿಹ್ನೆ ಹಾಗೂ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಅವುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವಂತೆ ರಚಿಸಲಾಗುವುದು. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಜಿಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟದ ಯೋಜನೆ: ಜಿಲ್ಲಾಮಟ್ಟದ ಯೋಜನೆಯು ವಿಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ಯೋಜನಾ ಪದ್ಧತಿಯ ಒಂದು ಮಹತ್ತ್ವದ ರೂಪವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಯೋಜನೆಗೆ ಒಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ಉದಾಹರಣೆ. ಕೇಂದ್ರ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿ, ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಲಾಗುವ ಯೋಜನೆಗಳು ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರ ಬೇಕು–ಬೇಡಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಸ್ಪಂದಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅವರ ಆಶೋತ್ತರಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಈಡೇರಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲಾಮಟ್ಟದ ಯೋಜನೆಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಬಂದಿದೆ.

ಜಿಲ್ಲಾ ಪಂಚಾಯಿತಿ ಅಥವಾ ಜಿಲ್ಲಾ ಆಡಳಿತವತಿಯಿಂದ ಜಿಲ್ಲಾ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಲಭ್ಯವಿರುವ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು, ದೊರೆಯಬಹುದಾದ ಹಣಕಾಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಒದಗಿಸಬೇಕಾಗಿರುವ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಧಿಸಬೇಕಾಗಿರುವ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಅನುದಾನದ ಮೂಲಕ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಆಡಳಿತದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಬರುವ ಎಲ್ಲಾ ಇಲಾಖೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಯೋಜನೆಯು ಇರುತ್ತದೆ. ಕೃಷಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ರೇಷ್ಮೆ, ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ, ಭೂಸಾರ ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ನೀರಾವರಿ, ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಕಾಮಗಾರಿಗಳು, ಶಿಕ್ಷಣ, ಆರೋಗ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ವಲಯಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ದುರ್ಬಲ ವರ್ಗಗಳ ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜನರಿಗೆ ಸಾಲ ನೀಡಿಕೆಗಾಗಿಯೇ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಯೋಜನೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವುದು ಜಿಲ್ಲಾ ಯೋಜನೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸಮಗ್ರ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯ ಯಶಸ್ವೀ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಹಣಕಾಸಿನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾದ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಪೂರ್ಣ ಸಹಕಾರ ಮತ್ತು ಬೆಂಬಲ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ವತಿಯಿಂದಲೇ ಸಾಲ ಪೂರೈಕೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಜನದಾರರಿಗೆ ಸಾಲದ ಜೊತೆಗೆ ಸಹಾಯಧನವನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲಾದ ಸಹಾಯಧನದ ಮೊಬಲಗನ್ನು ಜಿಲ್ಲಾ ಪಂಚಾಯಿತಿಯು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಫಲಾನುಭವಿಗಳಿಗೆ ವಿತರಣೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಎಷ್ಟು ಮಂದಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡಬೇಕೆಂಬ ಬಗೆಗೆ ವರ್ಷದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ರಸ್ತೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಕುಡಿಯುವ ನೀರು ಸರಬರಾಜು, ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯ ವಿಸ್ತರಣೆ, ಕೃಷಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಜಿಲ್ಲಾ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಆದ್ಯತೆ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಬಳಕೆಯ ಮೂಲಕ ಉದ್ಯಮಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1989ರಿಂದ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜವಹರ್ ರೋಜ್ಗಾರ್ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು. ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ನೀಡಿಕೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತ್ತುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವನ್ನು ಗುರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಯೋಜನೆಯು ಜಿಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟದ ಉಸ್ತುವಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಜಿಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಯೋಜನಗಳು ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ಜಿಲ್ಲಾ ಯೋಜನೆಯು ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರ ಆಶೋತ್ತರಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸಲು ಬದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಕೆಳಮಟ್ಟದಿಂದ ರೂಪಿಸಿದ ಯೋಜನೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದಿಂದ ಹೇರಿದ ಯೋಜನೆಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಅಂದಾಜು

ಮಾಡಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಕಾಮಗಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಲು ಜಿಲ್ಲಾ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತ್ತುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಾವಲಂಬನೆಯ ಸಾಧನೆಯ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಯೋಜನೆ ಮಹತ್ತರವಾಗಿ ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಚ್.ಆರ್.ಕೆ.)

ಜೀನ್ ಲುಯಿಸ್ ಅಗಾಸಿಜ್: 1807–1873. ಸ್ವಿಸ್–ಅಮೆರಿಕನ್ ನಿಸರ್ಗವಾದಿ ಮತ್ತು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ. ಹಿಮನದಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವದ ಕಾಣಿಕೆ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ವಿಟ್ಸರ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಹಿಮನದಿಗಳ ಚಲನೆ ಮತ್ತು ಪರಿಣಾಮಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ಆಧಾರದ ಮೇಲಿಂದ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಗಾಸಿಜ್ ಹಿಮಯುಗದ ಸಾಕ್ಷ್ಯಾಧಾರವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದುದು ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಆಲ್ಪೈನ್ ನದಿಗಳು ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಿದ್ದವೆಂದು ನಂಬಿದ್ದ. ಅದಕ್ಕೆ ಇಂದಿನ ಹಿಮನದಿಗಳ ಮುಖದಾಚೆಗಿನ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುರುಕುಗುಪ್ಪೆಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವೇ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು. ಇದೇ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ಲೆಫೇರ್, ವೆನೆಟ್ಸ್, ಎಸ್ಮಾರ್ಕ್ ಮೊದಲಾದ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಸಮರ್ಥಿಸಿದರು.

ಎಟುಡೆಸ್ ಸುರ್ ಲೆಸ್ ಗ್ಲೇಸಿಯರ್ ಎಂಬ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಕಟಣೆಯಿಂದ ಈತ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಜನಪ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾದ. ವೆನೆಟ್ಸ್‌ನ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಯಾದ ಜೀನ್ ಡಿ ಚಾರ್ಪೆಂಟಿಯರ್ 1834ರಲ್ಲಿ ವೆನೆಟ್ಸ್‌ನ ವಿಚಾರಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಮ್ಮತಿಸಿ ಒಂದು ಲೇಖನವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸಿದ. ಅದರ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು 1840ರಲ್ಲಿ ಎಟುಡೆಸ್ ಸುರ್ ಲೆಸ್ ಗ್ಲೇಷಿಯರರ್ಸ್ ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಹಿಮಯುಗದ ಇವನ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಇವನ ದಣಿವಿಲ್ಲದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಫಲದಿಂದ ಅದರ ಸಿಂಧುತ್ವ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಸ್ವೀಕೃತವಾಯಿತು. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಜೀವ ಪರಿಸರ ನೆಲೆ : ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜೀವಿಯೂ ಸಹ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಪೋಷಣಾ ಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಅದು ನಿರ್ಧಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ಅದು ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಅಥವಾ ಜಲಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಮೊದಲಾದವು. ಹೀಗೆ ಒಂದು ಜೀವಿಯ ಪಾತ್ರ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಅದರ ಜೀವಿ ಪರಿಸರ ಸ್ಥಾನ ಅಥವಾ ಜೀವಿ ಪರಿಸರ ನೆಲೆ (ಇಕಾಲಾಜಿಕಲ್ ನಿಸ್ಚ್) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಜೀವಿ ಪರಿಸರ ನೆಲೆ ಆ ಜೀವಿಯು ಎಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವುದು, ಅದು ಯಾವ ಆಹಾರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಜೀವಗಳೊಂದಿಗೆ ಅದು ಹೇಗೆ ವರ್ತಿಸುವುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಒಂದೇ ಜೀವ ಪರಿಸರ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಜೀವಿಗಳಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಪೈಪೋಟಿ ಇದ್ದು. ಇವು ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಸ್ಥಾನಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಡುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಇವುಗಳ ಜೀವ ಪರಿಸರ ಸ್ಥಾನ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಈ ಜೀವಿಗಳ ನಡುವೆ ಯಾವುದೇ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾ: ಅರಣ್ಯ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಹುಲಿ, ನರಿ, ಹದ್ದು ಇವುಗಳು ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಪಾತ್ರ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು, ಒಂದೇ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನ ಆಹಾರ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಜೀವಿಸುವುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಜೀವ ಪರಿಸರ ನೆಲೆ ಅಥವಾ ಸ್ಥಾನವು ವಿವಿಧ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ,

ಜೀವಿ ವಾಸಸ್ಥಾನದ ನೆಲೆ: ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಒಂದೇ ಗುಂಪಿನ ಜೀವಿಗಳೂ ಒಂದೇ ಜೀವಿವಾಸ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಉದಾ: ಒಂದು ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಕೊಳೆಯಿಸುವ ಹಲವಾರು ವಿಘಟಕ ಜೀವಿಗಳು ಒಂದೇ ವಾಸಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಈ ವಿಘಟಕ ಜೀವಿಗಳು ಮರದ ಕಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ, ತೊಗಟೆಯ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಎಲೆಗಳ ಕೆಳಗೆ, ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದು ಒಂದೇ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದು, ಒಂದೇ ಆಹಾರದ ಮೂಲವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತವೆ.

ಪೋಷಣಾ ಸ್ತರದ ನೆಲೆ: ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಒಂದೇ ಜೀವಿಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುವ ಜೀವಿಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪೋಷಣಾಸ್ತರದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಆಹಾರದ ಮೂಲಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಹಲವು ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಜೀವಿಗಳು ಆಹಾರದ ವಿವಿಧ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಸಿಂಹ ಮತ್ತು ಹುಲಿಗಳು ಬೇಟೆಯಾಡಿ ತಮಗೆ ಆಹಾರವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನರಿ, ಹದ್ದು, ಕಾಗೆ ಮೊದಲಾದವು ಸಿಂಹ ಮತ್ತು ಹುಲಿಗಳು ತಿಂದು ಬಿಟ್ಟ ಪ್ರಾಣಿಯ ಉಳಿದಭಾಗವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಜೀವ ಪರಿಸರ ಪಿರಮಿಡ್ : ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕ ಮತ್ತು ಅವಲಂಬಿತ ಪೋಷಣಾ ಸ್ತರಗಳಿವೆ. ಅಂದರೆ, ಸಸ್ಯಗಳು ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಆಹಾರ ಅಥವಾ ಶಕ್ತಿಯು ವಿವಿಧ ಹಂತದ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ವರ್ಗಾವಣೆ ಹೊಂದುವುದು. ಉತ್ಪಾದಕಗಳಿಂದ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಗಳಿಗೆ ಅಥವಾ ಉಭಯ ಆಹಾರಿಗಳಿಗೆ ವರ್ಗಾವಣೆ ಯಾದಾಗ ಶಕ್ತಿಯ ವರ್ಗಾವಣೆಯು ಒಂದು ಪೋಷಣಾ ಸ್ತರದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ಶೇ.10 ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಏರ್ಪಡುವುದು. ಉಳಿದ ಭಾಗವು ನಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಈ ಪೋಷಣಾ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಇಟ್ಟಲ್ಲಿ ಅವು ಪಿರಮಿಡ್‌ನಂತೆ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಇದನ್ನೆ ಜೀವ ಪರಿಸರ ಪಿರಮಿಡ್‌ಗಳೆನ್ನುವರು.

ಇದನ್ನು ಮೂರು ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1) ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಪಿರಮಿಡ್ (ಪಿರಮಿಡ್ ನಂಬರ್ಸ್): ಜೀವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿರುವುದನ್ನು ಸಂಖ್ಯಾತ್ಮಕ ಪಿರಮಿಡ್ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು ಉತ್ಪಾದಕ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಗರಿಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉಪಭೋಗಗಳಿಗಿಂತ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಮೊಲ, ಇಲಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹುಲ್ಲಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದು ಸಹಜ. ಎರಡನೆಯ ಉಪಭೋಗಿಗಳಾದ ಹಾವು, ಹಲ್ಲಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಇಲಿ ಮತ್ತು ಮೊಲಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಕೊನೆಯದಾಗಿ, ಅಗ್ರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ತೃತೀಯ ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ಉಪಭೋಗಿಗಳಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ.

2) ಜೀವರಾಶಿ ಪಿರಮಿಡ್ (ಪಿರಮಿಡ್ ಆಫ್ ಬಯೋ ಮಾಸ್): ಪ್ರತಿ ಏಕಮಾನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುವ ಜೀವಿಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಅಥವಾ ಭಾರವೇ ಜೀವರಾಶಿ. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯ ಜೀವರಾಶಿ ಜೀವಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆಳಹಂತದಲ್ಲಿರುವ ಉತ್ಪಾದಕಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಪಾರವಾಗಿದ್ದು, ಅಂತಿಮ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕ್ರಮೇಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಕೆರೆ, ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಕ ಜೀವಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಪಾರವಾದದ್ದು.

3) ಶಕ್ತಿ ಪಿರಮಿಡ್ (ಪಿರಮಿಡ್ ಆಫ್ ಎನರ್ಜಿ): ಉತ್ಪಾದಕರನ್ನು ಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದರೆ, ಪಿರಮಿಡ್ ಶಕ್ತಿಯು ಹರಿಯುವುದನ್ನು ತೋರಿಸದೆ ಶಕ್ತಿಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸುವಂತಹ ವಿವಿಧ ಜೀವಿಗಳ ಶಕ್ತಿಯ ರಚನೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಗಳನ್ನು ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ತಿನ್ನುವುದರಿಂದ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಸಸ್ಯಹಾರಿಗಳು ಪಡೆದ ಶೇ.10 ರಷ್ಟು ಶಕ್ತಿ ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ವರ್ಗಾವಣೆ ಹೊಂದುವುದು. ಉಳಿದ ಶಕ್ತಿ ನಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಜೀವಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಪೋಷಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪ್ರತಿ ಪೋಷಣಾ ಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಆಹಾರದ ಗೋಪುರ ಪಿರಮಿಡ್‌ನಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದು. (ಎಲ್.ಟಿ.ಎನ್.)

ಜೀವ ಪರಿಸರ ವಿಜ್ಞಾನ: ಜೀವಿಗಳ ಆಂತರಿಕ ಸಂಬಂಧ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಪರಿಸರವನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನ (ಇಕಾಲಜಿ). ಜೀವಿಗಳ ನಡುವೆಯಿರುವ ಸಂಬಂಧ ಹಾಗೂ ಅವು ಬದುಕುವ ಭೌತ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಪರಿಸರಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವಿವರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇಕೋ ಅಂದರೆ ಮನೆ; ಇಕಾಲಜಿ ಅಂದರೆ ಮನೆಯ ಅಥವಾ ಜೀವಿಗಳಿಗಿರುವ ಪರಿಸರದ ಅಧ್ಯಯನ ಎಂದರ್ಥ. ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಜೀವಿಗಳಿವೆ. ಅವು ಬದುಕಲು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ನಾವು ಆಹಾರ ಸರಪಳಿ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಜಾಲಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವು ಹಲವಾರು ಭೌತಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಇವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನವೇ ಜೀವಪರಿಸರವಿಜ್ಞಾನ.

ಜೀವ ಪರಿಸರ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಜೈವಿಕ ಮತ್ತು ಅಜೈವಿಕ ಅಂಶಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜೀವ ಸಮುದಾಯ ಹಾಗೂ ಅಜೈವಿಕ ವಲಯದ ಸಂಯೋಜನೆ ಎಂದೂ ಸಹ ಹೇಳಬಹುದು. ಪ್ರಾಣಿ ಪರಿಸರ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯ ಪರಿಸರ ವಿಜ್ಞಾನ ಇವು ಜೀವಪರಿಸರದ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಶಾಖೆಗಳಾಗಿವೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಡಿ.)

ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ – ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಉತ್ಪಾದಕತೆ

ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (ಇಕೊ ಸಿಸ್ಟಂ) ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ 1935 ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪರಿಸರ ತಜ್ಞ ಎ.ಜಿ.ಟಾನ್ಸ್ಲೆ ಬಳಸಿದ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಅಥವಾ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಜಲರಾಶಿ ಹಾಗೂ ವಾಯುಮಂಡಲವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಕಾರ್ಯನಿರತ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಹೊಂದಿರುವ ಅನೇಕ ಜೀವಿಗಳಿವೆ. ಈ ಜೀವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಆಹಾರ, ಪಡೆದಿರುವ ಆಶ್ರಯ, ಕುಡಿಯುವ ನೀರು ಸೇವಿಸುವ ಗಾಳಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪರಿಸರ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು, ಆ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಜೀವನ ಶೈಲಿ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡು ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಹೊಂದಿರುವ ಜೀವ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಜೀವ ಮಂಡಲ (ಬಯಾಸ್ಫಿಯರ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಜೀವ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿದ್ದು, ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಗ ತನ್ನದೇ ಆದ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ (ಕೆರೆ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ) ಅತಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು (ಇಡೀ ಭೂಭಾಗ) ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಸಮೀಕ್ಷೆಯೊಂದರ ಪ್ರಕಾರ ಪೃಥ್ವಿಯ ಉಗಮದಿಂದ – ಇಂದಿನದವರೆಗೆ ಜೀವ ಮಂಡಲ ಸು. 15–18 ದಶಲಕ್ಷ ಜೀವರಾಶಿಗಳು ಮತ್ತು 30–40 ದಶಲಕ್ಷ ಸಸ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರದ ಸ್ವರೂಪ, ತೆರೆದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರತೆ ಹೊಂದಿರುವ ಜೈವಿಕ ಮತ್ತು ಅಜೈವಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಒಂದು ಭೌತಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿರುವ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಗುಣವುಳ್ಳ ಒಂದು ಅಥವಾ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜೀವಿಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವ ಹೊಂದಿರುವ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಜೈವಿಕ ಹಾಗೂ ಭೌತಿಕ ಪರಿಸರವೇ ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ.

ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಜೀವಿಗಳು ಅಲ್ಲಿಯ ಭೌತಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಜೀವ ಸಮೂಹಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವ ಸಮೂಹಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನಾಧರಿಸಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಎರಡು ವಿಧಗಳನ್ನಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು: 1. ಭೂಚರ ಪರಿಸರವ್ಯವಸ್ಥೆ. 2. ಜಲಚರ ಪರಿಸರವ್ಯವಸ್ಥೆ.

1. ಭೂಚರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: (ಲ್ಯಾಂಡ್ ಇಕೊ ಸಿಸ್ಟಂ) ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಸಸ್ಯಗಳು, ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಮೈದಾನ, ಮರುಭೂಮಿ ಮುಂತಾದ ಪರಿಸರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಜಲೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಿಂತ ಸಂಪೂರ್ಣ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು, ಭೂಭಾಗದ ಸು. ಶೇ.29 ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಮಾನವನ ಮೂಲ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳಾದ ಆಹಾರ, ಉಡುಪು, ವಸತಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಪ್ರಧಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದಾಗಿದೆ. ಭೂಭಾಗದ ಮೇಲಿರುವ ಜೀವ ಸಮೂಹಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಮತ್ತು ತಾಳ್ಮೆ ಹೊಂದಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪೋಷಕಾಂಶ ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಉತ್ಪಾದಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಸ್ಯ, ಹುಲ್ಲು, ಗಿಡ ಮರ, ಬಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಸಸ್ಯಹಾರಿ ಮತ್ತು ಮಾಂಸಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಸಸ್ಯ ಸಮೂಹಗಳು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಪೋಷಕಾಂಶ, ನೀರು, ಸೂರ್ಯನಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಇಂಗಾಲದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಪತ್ರ ಹರಿತ್ತು (ಕ್ಲೊರೋಫಿಲ್) ತಯಾರಿಸುವುದರಿಂದ ಸಸ್ಯಗಳ ಎಲೆಗಳಿಗೆ ಹಸುರು ಬಣ್ಣವಿರುತ್ತದೆ. ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಹಸುರುವರ್ಣವಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಇವು ಆಮ್ಲ ಜನಕ ಸೇವಿಸಿ ಜೀವಿಸಲು ಉಪಯುಕ್ತವಿರುವ ಕಾರ್ಬೊಹೈಡ್ರೇಟ್ ಪದಾರ್ಥ ತಯಾರಿಸುತ್ತವೆ. ಸಸ್ಯಗಳು ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟ್‌ನ್ನು ಸೂರ್ಯನ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ನೀರಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸ್ವಯಂ ಆಹಾರ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ದ್ಯುತಿ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆ ಕ್ರಿಯೆ (ಫೋಟೋ ಸಿಂತೆಸಿಸ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸ್ವಯಂ ಆಹಾರ ತಯಾರಿಸುವ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಅನೇಕ ಜೀವಿಗಳು ಬದುಕುತ್ತವೆ. ಈ ಸಸ್ಯಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ತಿಂದು ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ.

2) ಜಲಚರ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (ಅಕ್ವೇಟಿಕ್ ಇಕೊ ಸಿಸ್ಟಂ): ಜಲರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಹೊಂದಿರುವ ಜೀವ ಸಮೂಹಗಳಿಗೆ ಜಲಚರ ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಭೂ ಭಾಗದ ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಿಂತ ಸಂಪೂರ್ಣ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಜಲೀಯ ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಿಹಿನೀರಿನ (ಫ್ರೆಷ್ ವಾಟರ್) ನದಿ, ಹಳ್ಳ, ಝರಿ (ರನ್ನಿಂಗ್ ವಾಟರ್) ಮತ್ತು ನಿಂತ ನೀರು (ಸ್ಟ್ಯಾಂಡಿಂಗ್ ವಾಟರ್) ಸರೋವರ, ಕೆರೆ, ಹೊಂಡ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು. ಜಲಚರ ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನೀರಿನ ಆಳ, ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣ ಒಳಸೇರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಪೋಷಕಾಂಶದ ಲಭ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಆಮ್ಲಜನಕದ ಹಂಚಿಕೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಜಲೀಯ ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮೀನು, ಕಪ್ಪೆ, ಹಾವು, ಜಲಕೀಟ, ಪಾಚಿ, ಪ್ರಾಣಿ ಪ್ಲಾಂಕ್ಟನ್ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯ ಪ್ಲಾಂಕ್ಟನ್ ಜೀವಿಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಜೀವಿಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಅವಲಂಬಿಸಿ, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಪೋಷಕಾಂಶವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಜಲಚರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಖ್ಯ ಕೀಟಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸ್ವಯಂ ಆಹಾರ ತಯಾರಿಸುವ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಬದುಕುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಜಲರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಪ್ಪೆ, ದೊಡ್ಡಮೀನು, ಮೊಸಳೆ ಮುಂತಾದವು ತಿಂದು ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. (ಎಲ್.ಟಿ.ಎನ್.)

ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಉತ್ಪಾದಕತೆ: ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಉತ್ಪಾದನಾ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೆನ್ನುವರು. ಅಂದರೆ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಏಕಾಂಶ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಮೊತ್ತಕ್ಕೆ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉತ್ಪಾದಕತೆಯನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು:

1) ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉತ್ಪಾದಕತೆ: ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣೆ ಕ್ರಿಯೆಯ ಮೂಲಕ ಸ್ವಯಂ ಆಹಾರ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಉತ್ಪಾದಕಗಳು (ಪ್ರೊಡ್ಯೂಸರ್ಸ್) ಕೆಳ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಹಸುರು ಸಸ್ಯಗಳು, ದೊಡ್ಡ ಸಸ್ಯಗಳು, ಅತಿ ಚಿಕ್ಕ ಸಸ್ಯಗಳು, ಫೈಟೊಪ್ಲಾಂಕ್ಟನ್ ಮತ್ತು ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣಾ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉತ್ಪಾದಕಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು:

ಎ) ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆ (ಗ್ರಾಸ್ ಪ್ರೈಮರಿ ಪ್ರೊಡಕ್ಷನ್): ಉತ್ಪಾದಕಗಳ ಒಟ್ಟಾರೆ ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣೆ ಕ್ರಿಯೆಯ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಸಮಗ್ರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆ ಎನ್ನುವರು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉತ್ಪಾದನಾ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಪತ್ರಹರಿತ್ತು ಪ್ರಮಾಣದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣೆ ಸಂಖ್ಯೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗುವುದು.

ಬಿ) ನಿವ್ವಳ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉತ್ಪಾದಕತೆ: (ನೆಟ್ ಪ್ರೈಮರಿ ಪ್ರೊಡಕ್ಟಿವಿಟಿ) ಸಸ್ಯಗಳ ಅಂಗಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿತ ಸಮಗ್ರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉತ್ಪಾದಕತೆಯ ಕೆಲವು ಭಾಗವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಕಗಳು ಉಸಿರಾಡಲು ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಶರೀರ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತವೆ. ಇನ್ನುಳಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಸ್ಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಬಳಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಸಮಗ್ರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉತ್ಪಾದಕತೆಯ ಮಾಪನದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಕರು ಉಸಿರಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅತಿರೇಖವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಾವಯವ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ನಿವ್ವಳ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆ (ಎನ್‌ಪಿಪಿ) ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸಮಗ್ರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆ – ಉಸಿರಾಟ = ನಿವ್ವಳ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆ (ಜಿಪಿಪಿ– ರೆಸ್ಪಿರೇಶನ್ =ಎನ್‌ಪಿಪಿ).

2) ದ್ವಿತೀಯ ಉತ್ಪಾದಕತೆ (ಸೆಕೆಂಡರಿ ಪ್ರೊಡಕ್ಟಿವಿಟಿ): ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಉಪಭೋಗಗಳು ದ್ವಿತೀಯ ಉತ್ಪಾದನೆ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಉಪಭೋಗಿ ಪೋಷಣಾ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ (ಕನ್‌ಸ್ಯೂಮರ್ ಟ್ರಾಫಿಕಲ್ ಲೆವಲ್) ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಮಾಣವೇ ದ್ವಿತೀಯ ಉತ್ಪಾದಕತೆ. ಪೋಷಣಾಸ್ತರವಾದ ಎರಡನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಗಳು, ಮೂರನೆಯ ಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಾಂಸಹಾರಿಗಳು ಹೀಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜೀವಿಗಳು ವಿವಿಧ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಏಕರೂಪಿತ ಉತ್ಪಾದಕತೆಯಿಂದ (ಅಸಿಮಿಲೇಶನ್) ಪಡೆದ ಎಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಯು ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಪುನರ್ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸದೆ, ಇದರ ಅಧಿಕ ಭಾಗವು ಉಸಿರಾಟ, ಶರೀರದ ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಹಾಗೂ ದಿನನಿತ್ಯದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ತದನಂತರ ಇನ್ನುಳಿದ ಶಕ್ತಿಯು ಶರೀರದ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ದ್ವಿತೀಯ ಉತ್ಪಾದನೆ ಎನ್ನುವರು.

3) ನಿವ್ವಳ ಉತ್ಪಾದಕತೆ (ನೆಟ್ ಪ್ರೊಡಕ್ಟಿವಿಟಿ): ಯಾವುದೇ ಉಪಭೋಗಿಗಳಿಂದ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡದೆ ಹಾಗೇ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಾವಯವ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ನಿವ್ವಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸಾವಯವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಉಪಭೋಗಿಗಳಿಂದ ಉಪಯೋಗಿಸದೇ ಹಾಗೇ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಉತ್ಪಾದಕರಲ್ಲಿ ಜೈವಿಕ ರಾಶಿಯ (ಬಯೋ ಮಾಸ್) ಪ್ರಮಾಣವು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಲ್.ಟಿ.ಎನ್.)

ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ರಚನೆ ಅಥವಾ ಮೂಲಾಂಶಗಳು: ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಜೀವ ಸಮೂಹಗಳಾದ ಸಸ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಜೀವಿ, ಪಕ್ಷಿ ಮುಂತಾದವು ಸೇರಿವೆ. ಈ ಜೀವ ಪ್ರಪಂಚಗಳಲ್ಲದೆ, ವಾಯು, ನೀರು, ಮಳೆ, ಕಲ್ಲು, ಪರ್ವತ, ಖನಿಜ ಮುಂತಾದ ನಿರ್ಜೀವ ವಸ್ತುಗಳು ಸಹ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಸಮಸ್ತ ಜೀವರಾಶಿಗಳು ತಮ್ಮ ಬದುಕಿಗಾಗಿ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಅವಲಂಬಿಸಿ, ಪರಸ್ಪರ ವರ್ತಿಸಿ, ಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೂಲಾಂಶಗಳನ್ನು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. 1) ಜೈವಿಕ ಅಂಶಗಳು ಮತ್ತು 2) ಅಜೈವಿಕ ಅಂಶಗಳು.

1) ಜೈವಿಕ ಅಂಶಗಳು (ಬಯೋಟಿಕ್ ಎಲಿಮೆಂಟ್ಸ್) ಜೈವಿಕ ಅಂಶಗಳು ಜೀವಂತವಿರುವ ಜೀವಿ ಸಮುದಾಯಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಜೀವಿಗಳು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಕಾರ್ಯಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಎ) ಉತ್ಪಾದಕಗಳು (ಪ್ರೊಡ್ಯೂಸರ್ಸ್ ಅಥವಾ ಆಟೊಟ್ರೋಫಿಕ್ಸ್): ಬದುಕಲು ಅವಶ್ಯವಿರುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವತಃ ಉತ್ಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ಪಾದಕವೆನ್ನುವರು ಉದಾ: ಸಸ್ಯಗಳು. ಇವು ಅಜೈವಿಕ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಸೌರಶಕ್ತಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ನೀರು ಮತ್ತು ಇಂಗಾಲದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ರಾಸಾಯನಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರೋಟಿನ್, ಸಕ್ಕರೆ, ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟ್, ಮೇದಸ್ಸು ಮತ್ತು ಜೀವ ಸತ್ವಗಳಾದ ಇಂಗಾಲ, ಆಮ್ಲಜನಕ, ಜಲಜನಕ, ರಂಜಕ, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಮತ್ತು ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಂ ಜೀವ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯಗಳು ಸೌರಶಕ್ತಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ನೀರಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹಸುರು ವರ್ಣ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ಹರಿತ್ತು (ಕ್ಲೋರೋಫಿಲ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಹಸುರು ವರ್ಣದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಸ್ಯಗಳು ಸೌರಶಕ್ತಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ, ನೀರು ಮತ್ತು ಇಂಗಾಲದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್‌ನ್ನು ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟ್ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಮಾಡಿ ಸ್ವಯಂ ಆಹಾರ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಹೀಗೆ ಯಾವ ಜೀವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಆಹಾರ ತಯಾರಿಸಿ ಜೀವಿಸುತ್ತವೆಯೋ ಅವುಗಳಿಗೆ ಉತ್ಪಾದಕ ಅಥವಾ ಆಟೋಟ್ರಾಪ್ಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉತ್ಪಾದಕಗಳನ್ನು ಅವುಗಳು ತಯಾರಿಸುವ ಸ್ವಯಂ ಆಹಾರದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಫೋಟೋಟ್ರಾಪ್ಸ್ ಮತ್ತು ಕೆಮೊಟ್ರಾಪ್ಸ್ ಎಂದು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಬಿ) ಉಪಭೋಗಿಗಳು (ಕನ್‌ಸ್ಯೂಮರ್ಸ್ – ಹೆಟೆರೊಟ್ರೋಫಿಕ್ಸ್): ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉತ್ಪಾದಕಗಳಾದ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಬದುಕುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಉಪಭೋಗಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉಪಭೋಗಿಗಳು ಬಳಕೆ ಮಾಡುವ ಆಹಾರದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಮೂರು ಉಪ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉಪಭೋಗಿಗಳು – (ಪ್ರೈಮರಿ ಕನ್‌ಸ್ಯೂಮರ್ಸ್ ಹರ್‌ಬಿವೋರಸ್) ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉಪಭೋಗಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಆಹಾರವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಇಲಿ, ಆಡು, ಕುರಿಗಳು, ಮೊಲ, ದನಕರುಗಳು, ಆನೆ, ಕುದುರೆ ಮುಂತಾದವು.

ದ್ವಿತೀಯ ಉಪಭೋಗಿಗಳು – (ಸೆಕೆಂಡರಿ ಕನ್‌ಸ್ಯೂಮರ್ಸ್ ಕಾರ್ನಿವೋರಸ್) ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಜೀವಿಗಳೇ ದ್ವಿತೀಯ ಉಪಭೋಗಿಗಳು ಇವು ಸಸ್ಯಹಾರಿ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಬದುಕುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಹಾವು, ಹುಲಿ, ಸಿಂಹ, ಚಿರತೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

ತೃತೀಯ ಉಪಭೋಗಿಗಳು: (ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕನ್‌ಸ್ಯೂಮರ್ಸ್ / ಓಮ್ನಿವೋರಸ್) ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಮತ್ತು ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ತೃತೀಯ ಉಪಭೋಗಿ ಅಥವಾ ಉಭಯಾಹಾರಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉದಾ: ಡೈನೋಸಾರ್ಸ್, ದೊಡ್ಡ ಮೀನು, ಮಾನವನು ಸಹ ಇದೇ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಈತ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವುದಲ್ಲದೆ, ಅವುಗಳಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವ ಹಾಲು, ಬೆಣ್ಣೆ, ತುಪ್ಪ ಮೊಸರು ಮುಂತಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಹ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸಿ) ಪರಿವರ್ತಕರು (ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫಾರ್ಮರ್ಸ್): ಸತ್ವ, ಆಹಾರ, ಸಸ್ಯರಸಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ವರ್ಗಾವಣೆ ಮಾಡುವ ಜೀವಿಗಳೇ ಪರಿವರ್ತಕರು ಉದಾ: ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾಗಳು ಜೈವಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿ ಜೀವಿಸಲು ಅವಶ್ಯವಿರುವ ಸತ್ವ ಹೀರಿ ಬೇರೆ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ವರ್ಗಾವಣೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಡಿ) ವಿಘಟಕರು (ಡೀಕಂಪೋಸರ್ಸ್):– ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಗತಿಸಿದಾಗ ಅವುಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಕೊಳೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಜೀವಿಗಳಾದ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ, ಶೈವಲ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ವಿಘಟಕರು ಎನ್ನುವರು. ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸತ್ತ ನಂತರ ಅವುಗಳನ್ನು ಕೊಳೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಆಹಾರವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಸಂಯುಕ್ತ ಮೂಲ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಇಂಗಾಲ, ಸಾರಜನಕ, ಆಮ್ಲಜನಕ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಸರಳ ವಸ್ತುಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಮರಳಿ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಸೇರ್ಪಡೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

2. ಅಜೈವಿಕ ಅಂಶಗಳು (ಅಬಯೋಟಿಕ್ ಎಲಿಮೆಂಟ್ಸ್) ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜೀವಿಗಳ ಬದುಕಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವ ಅಂಶಗಳೇ ಅಜೈವಿಕ ಅಂಶಗಳು. ಇವುಗಳನ್ನು ಮೂರು ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಎ) ನಿರ್ಜೀವ ದ್ರವ್ಯಗಳು (ಇನ್ ಆರ್ಗಾನಿಕ್ ಸಬ್‌ಸ್ಟೆನ್ಸ್): ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಅನಿಲಗಳು, ಜಲಗೋಳದಲ್ಲಿರುವ ನೀರು ಮತ್ತು ಶಿಲಾಗೋಳದಲ್ಲಿರುವ ಖನಿಜಗಳು ನಿರ್ಜೀವ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಸಾವಯವ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಜೀವ ವಸ್ತುಗಳು ಅತಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಿರ್ಜೀವ ಪೋಷಕಾಂಶ (ಇನ್ ಆರ್ಗಾನಿಕ್ ನ್ಯೂಟ್ರಿಯೆಂಟ್ಸ್) ಅಥವಾ ಜೀವ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಪದಾರ್ಥ (ಬಯೋ ಜೆನೆಟಿಕ್ ಮ್ಯಾಟರ್) ಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಬಿ) ಸಾವಯವ ಪದಾರ್ಥಗಳು(ಆರ್ಗಾನಿಕ್ ಸಬ್‌ಸ್ಟೆನ್ಸ್) ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜೀವಿಗಳು ಅಳಿದ ಬಳಿಕ ಅವುಗಳ ದೇಹದಿಂದ ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ಮಲ ಮೂತ್ರ (ಎಕ್ಸ್ಕ್ರಿಯೇಷನ್) ವಿಸರ್ಜನೆಯಿಂದ ಸಾವಯವ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಸಾವಯವ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಜೈವಿಕ ಹಾಗೂ ಅಜೈವಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಜೋಡಣೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಸಿ) ಭೌತಿಕ ಅಂಶಗಳು (ಫಿಸಿಕಲ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟರ್ಸ್): ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ವಾಯುಸ್ಥಿತಿಯ ಅಂಶಗಳಾದ ಬೆಳಕು, ಉಷ್ಣಾಂಶ, ಆರ್ದ್ರತೆ, ಗಾಳಿ, ಒತ್ತಡ, ಮಳೆ ಭೂ ಸ್ವರೂಪ ಮಣ್ಣು ಮುಂತಾದವು ಭೌತಿಕ ಅಂಶಗಳಾಗಿವೆ. (ಎಲ್.ಟಿ.ಎನ್.)

ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯ ಹರಿವು: ಆಹಾರ ಸರಪಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪೋಷಣಾ ಸ್ತರದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪೋಷಣಾ ಸ್ತರಕ್ಕೆ ಆಗುವ ಶಕ್ತಿಯ ವರ್ಗಾವಣೆಯನ್ನು ಶಕ್ತಿಯ ಹರಿವು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅಂದರೆ ಸಸ್ಯಗಳು

ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಶಕ್ತಿ ಪಡೆದು ಅದನ್ನು ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣೆ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ರಾಸಾಯನಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಜೀವಿಗಳು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಸಸ್ಯಹಾರಿಗಳಿಂದ ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಜೀವಿಗಳು ಪಡೆದು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಉಭಯಾಹಾರಿಗಳು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ನಿಸರ್ಗದ ಶಕ್ತಿಯು ನಾಶಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಒಂದು ರೂಪದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾವಣೆ ಹೊಂದುವುದು. ಇದನ್ನೇ ಶಕ್ತಿಯ ಹರಿವು ಎನ್ನುವರು.

ಜೀವಿ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು 1) ಏಕಮುಖ ಶಕ್ತಿಯ ಹರಿವು 2) ವೈ ಆಕಾರದ ಅಥವಾ ದ್ವಿಮುಖ ಶಕ್ತಿಯ ಹರಿವು ಹಾಗೂ 3) ಉಷ್ಣತೆಯ ಚಲನಾತ್ಮಕ ಹರಿವು ನಿಯಮಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಏಕಮುಖ ಶಕ್ತಿ ಹರಿವು: ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ವಿಕಿರಣ 118,872 9 $gcal/l\,cm^2/yr$ ಇದರಿಂದ ಸಿಹಿ ನೀರಿನ ಸರೋವರದಲ್ಲಿರುವ ಉತ್ಪಾದಕಗಳು 111 9 $gcal/l\,cm^2/yr$ ದಷ್ಟು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸರೋವರದಲ್ಲಿರುವ ಉತ್ಪಾದಕರ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆ (ಗ್ರಾಸ್ ಪ್ರೊಡಕ್ಟಿವಿಟಿ) ಶೇ.93 ರಷ್ಟು. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ.21 ರಷ್ಟು ನಿರ್ವಹಣೆ ಮತ್ತು ಪುನರ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಶೇ. 15 ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ವಿಭಜನಾ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳು ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಶಕ್ತಿಯ ಶೇ.3.5 ರಷ್ಟು ಉಪಯೋಗವಾಗದೆ ಹಾಗೆ ಉಳಿದು ಸಸ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ (ಪ್ಲಾಂಟ್ ಮೆಟೀರಿಯಲ್ಸ್) ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇದು ಬಳಕೆಯಾಗಲಾರದೆ ಪುನಃ ಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ವಾಯುಮಂಡಲವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆ ಶೇ.13.51 ರಷ್ಟಿರುವುದು ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 30 ರಷ್ಟು ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಗಳು ಉಸಿರಾಟದಿಂದ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ವಿಭಜನಕಾರಿಗಳಿಂದ ಶೇ.3.33 ರಷ್ಟು ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಶೇ.46 ರಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾರದೆ ಹಾಗೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗುವ ಒಟ್ಟು ಶಕ್ತಿಯ ಕೇವಲ ಶೇ.20.0 ರಷ್ಟು. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ.21 ರಷ್ಟು ಶಕ್ತಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾರದೆ ಹಾಗೆ ಉಳಿದು ವಾಯುಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಮರಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ ಹಂತದ ಜೀವಿ ತಾವುಸೇವಿಸಿದ ಆಹಾರದ ಶೇ.10 ರಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪಡೆಯುತ್ತಿವೆ.

ವೈ ಆಕಾರದ ಅಥವಾ ದ್ವಿಮಾರ್ಗ ಶಕ್ತಿ ಹರಿವು ಮಾದರಿ: 1956 ರಲ್ಲಿ ಓಡಂ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಏಕಮುಖ ಶಕ್ತಿ ಹರಿವಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ದ್ವಿಮಾರ್ಗ ಶಕ್ತಿಯ ಹರಿವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವನು. ಈ ಮಾದರಿ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿ ಮಾದರಿ ಎಂದೂ ಸಹ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಇದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

1) ಮೇಯುವ ಆಹಾರ ಸರಪಳಿಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ಹರಿವು: (ಎನರ್ಜಿ ಫ್ಲೋ ಇನ್ ಗ್ರೇಜಿಂಗ್ ಫುಡ್ ಚೈನ್) ಮೇಯುವ ಆಹಾರ ಸರಪಳಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಕಗಳು ಸ್ವಯಂ ಆಹಾರ ತಯಾರಿಸುವ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಆರಂಭಗೊಂಡು ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಜೀವಿಗಳವರೆಗೆ ಮುಂದುವರೆಯುವುದು. ಸಸ್ಯಗಳು ತಯಾರಿಸಿದ ಆಹಾರವು ಅ) ಉಸಿರಾಟದಲ್ಲಿ ನಷ್ಟವಾಗಬಹುದು. ಆ) ಒಣಗಿದ ಅನಂತರ ನಶಿಸಬಹುದು ಇ) ಸಸ್ಯಹಾರಿಗಳು ತಿಂದ ಅನಂತರ ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳಿಗೆ ತಲುಪಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಮೂರು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯಗೊಳ್ಳಬಹುದು.

2) ನಶಿಸಿದ ಆಹಾರ ಸರಪಳಿಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯ ಹರಿವು: ಜೈವಿಕ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳು ಹಾಗೂ ಮೃತ ಅವಶೇಷಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಶಕ್ತಿ ನಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ನಶಿಸುವ ಅಥವಾ ಕ್ಷಯಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಆಹಾರವಾಗಿ ಶಕ್ತಿ ಪೂರೈಕೆಯಾಗುವುದು. ಇಂತಹ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಶಿಸಿದ ಆಹಾರ ಸರಪಳಿಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯ ಹರಿವು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇಂಥ ಶಕ್ತಿಯ ಹರಿವು ನಿರಂತರವಾಗಿದ್ದು, ಇದರಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ, ಫಂಗೈ (ಪ್ರೊಟೋಜೋವ) ಕ್ರಿಮಿಕೀಟ, ಹೇನು,ಗೆದ್ದಲು, ನೆಮಟೋಡ್, ಎರೆಹುಳು ಮೊದಲಾದವು ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಶಕ್ತಿಯ ಹರಿವು ಕೊಳೆಯುವ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂದುವರೆಯುವುದು. ಅಂದರೆ, ಜೀವಿಗಳು ತ್ಯಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಮೃತ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಭಾಗಶಃ ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಂಡು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಉಳಿದ ಜೈವಿಕ ವಸ್ತುವನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸುತ್ತವೆ. (ಎಲ್.ಟಿ.ಎನ್.)

ಜೀವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಸಸ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗಳು ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುವ ರೀತಿ, ಅವುಗಳ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು, ಪರಿಸರದೊಂದಿಗೆ ಅವುಗಳ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ವಿಜ್ಞಾನ. ಇದು ಜೀವಪರಿಸರ ವಿಜ್ಞಾನದೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದು ಸಸ್ಯ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಎಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇವು ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನಗಳೊಡನೆ ನಿಟಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಪರಿಸರ ಬದಲಾವಣೆ ಹಾಗೂ ಮಾಲಿನ್ಯ ಹಾಗೂ ಅದರ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಇದು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಜೀವ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯ ಬಿಸಿತಾಣಗಳು: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಜೀವ ಪ್ರಭೇದಗಳ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಹಾಗೂ ಮಾನವ ವಸತಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಜೀವ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯ ಮಹಾಕೇಂದ್ರಗಳು ಅಥವಾ ಬಿಸಿತಾಣಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. (ಭಾರತದಲ್ಲಿ) ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಜೀವ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯು ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಜೈವಿಕ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗಳು ಸುಮಾರು ಇನ್ನೂರು ಪ್ರಧಾನವಾದ, ಅಪರೂಪದ ಮತ್ತು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ 18 ಜೈವಿಕ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯ ಮಹಾಕೇಂದ್ರಗಳಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ 1998 ರಲ್ಲಿ ಮೇಯರ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಭೂ ಭಾಗದ ಮೇಲಿರುವ ಜೀವವೈವಿಧ್ಯತೆ ಇರುವ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಮಹಾಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ 1,22,935 ಸ್ಥಳೀಯ ಸಸ್ಯ ಪ್ರಭೇಧಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಜೀವ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯ ಬಿಸಿತಾಣಗಳು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಆಂಡೀಸ್, ಮೆಸೊ ಅಮೆರಿಕನ್ ಅರಣ್ಯಗಳು, ಪಶ್ಚಿಮ ಸೂಡಾನ್, ಮ್ಯಾಲಗಾಸಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ 18 ಜೈವಿಕ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯ ಬಿಸಿತಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಎರಡು ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಸೇರಿದ್ದು, ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಜೀವ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯ ಬಿಸಿತಾಣಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ

ಅ) ಪೂರ್ವ ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶ: ಜೀವ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯ ಬಿಸಿತಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು. ಇದು ನೇಪಾಲ, ಸಿಕ್ಕಿಂ, ಮೇಘಾಲಯ, ಅರುಣಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ, ಅಸ್ಸಾಂ ಹಾಗೂ ಇತರ ಈಶಾನ್ಯ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸು. 2,06,000 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿದ್ದು, ಪೂರ್ವ ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶ ಸು. 13,500 ಸಸ್ಯ ಪ್ರಬೇಧಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 7,000 ಸ್ಥಳೀಯ ಸಸ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ.

ಆ) ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು: ಈ ಪ್ರದೇಶ ಭಾರತದ ಎರಡನೆಯ ಜೀವ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯ ಬಿಸಿತಾಣವಾಗಿದ್ದು ಇದು ಹೊಂದಿರುವ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಇದರ ವಾಯುಗುಣದ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿದ್ದು ಹಲವು ಬಗೆಯ ಜೀವ ಸಂಕುಲಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ತಾಣವಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 1500 ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 112 ಸಸ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಸು. 315 ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರದೇಶದ ಕಶೇರುಕಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 104 ಮೀನು ಪ್ರಭೇದಗಳು, 87 ಬರಹ ಪ್ರಭೇದಗಳು, 87 ಉಭಯವಾಸಿ ಪ್ರಭೇದಗಳು, 13 ಪಕ್ಷಿ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಹಾಗೂ 12 ಸ್ತನಿ ಪ್ರಭೇದಗಳು.

ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಅಂಡಮಾನ್ ಮತ್ತು ನಿಕೋಬಾರ್ ದ್ವೀಪಗಳು, ಲಕ್ಷದ್ವೀಪ, ಗುಜರಾತ್ ಕೊಲ್ಲಿ ತೀರ ಪ್ರದೇಶ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಲವು ಜೀವ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. (ಜಿ.ಡಿ.)

ಜೀವಕೋಷ್ಟಕ: ಒಂದು ಕಾಲದ ಮರಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಸಾರಾಂಶ ಚಿತ್ರ (ಲೈಫ್ ಟೇಬಲ್). ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಮರಣಕೋಷ್ಟಕವೇ (ಡೆತ್ ಟೇಬಲ್) ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದದ್ದು; ಮುಂದೆ ಇದಕ್ಕೇ ಜೀವಕೋಷ್ಟಕ ಎಂಬ ಹೆಸರು ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು. ಇಂಥ ಒಂದು ಮರಣಕೋಷ್ಟಕದ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಜಾನ್ ಗ್ರಾಂಟನದು. ಈತ ಲಂಡನ್ನಿನ ಮರಣ ಬಿಲ್ಲುಗಳ (ಬಿಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಮಾರ್ಟಾಲಿಟಿ) ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ 1661ರಲ್ಲಿ ಮರಣಕೋಷ್ಟಕಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಈ ಮರಣಕೋಷ್ಟಕಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ಕಾಲಾನಂತರ ಜೀವಕೋಷ್ಟಕಗಳೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜನಗಣತಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಜಿ. ಎಫ್. ಹಾರ್ಡಿ, ಟಿ. ಜಿ. ಆಕ್ಲಂಡ್, ಎಚ್, ಜಿ. ಡಬ್ಲ್ಯು. ಮೈಕಲ್, ಎಲ್. ಎಸ್. ವೈದ್ಯನಾಥನ್ ಮತ್ತು ಎಸ್. ಪಿ. ಜೈನ್ ಇವರು ಜೀವಕೋಷ್ಟಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಿವಿಧ ಕೋಷ್ಟಕಗಳು: ಜೀವಕೋಷ್ಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಪ್ರರೂಪಗಳುಂಟು. ಇವು ಜೀವಿತೋತ್ತರ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳನ್ನು (ಸರ್ವೈವಲ್ ಪ್ರಾಬೆಬಿಲಿಟೀಸ್) ಗಣಿಸುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ:

ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜೀವಿಸಮುದಾಯವನ್ನು ಅದು ಜನಿಸಿದಂದಿನಿಂದ ಅದರ ಎಲ್ಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೂ ಸಾಯುವವರೆಗೆ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿ ವಯೋಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯ ಗಣನೆ; ಹೀಗೆ ದೊರೆತ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಜೀವಕೋಷ್ಟಕಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ. ಇಂಥ ಕೋಷ್ಟಕಗಳಿಗೆ ಸಮುದಾಯ ಅಥವಾ ಜನಾಂಗ ಜೀವಕೋಷ್ಟಕಗಳೆಂದು ಹೆಸರು.

ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿಯ ಮರಣಗಳನ್ನು ವಯೋಮಾನಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿ ಆ ವಿತರಣೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಜೀವಿತೋತ್ತರ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳ ಗಣನೆಮಾಡಿ

ಜೀವಕೋಷ್ಟಕಗಳ ರಚನೆ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರರೂಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಚಾಲ್ತಿ ಜೀವಕೋಷ್ಟಕ (ಕರೆಂಟ್ ಲೈಫ್ ಟೇಬಲ್) ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಸಮುದಾಯ ಜೀವಕೋಷ್ಟಕಕ್ಕೆ ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳ ದಾಖಲೆಗಳು ಅವಶ್ಯ ಎನ್ನುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವುದು ಚಾಲ್ತಿ ಜೀವಕೋಷ್ಟಕಗಳೇ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಸಮುದಾಯಗಳ ಅನುಭವವಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಯಾವ ಸಮುದಾಯದ ಅನುಭವವೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಕೋಷ್ಟಕಗಳು ಒಂದು ಕಾಲದ ಸರಾಸರಿ ಮರಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸಾರಾಂಶ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇವುಗಳ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚು.

ಜೀವಕೋಷ್ಟಕಗಳು ಕೊಡುವ ವಿವರಣೆಗಳ ಮೇಲೆಯೂ ಅವನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸುವುದುಂಟು. ಜೀವನದ ಒಂದೊಂದು ವರ್ಷಕ್ಕೂ ವಿವರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಕೋಷ್ಟಕಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ಜೀವಕೋಷ್ಟಕಗಳೆಂದೂ ವಯೋಮಾನ ಸಮೂಹಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವಿವರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಜೀವಕೋಷ್ಟಕಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಈ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಕೋಷ್ಟಕನಿರ್ಮಾಣ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವತಃ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಕೋಷ್ಟಕನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿಯ ಮೂಲಕಲ್ಪನೆಗಳು: ಜೀವಕೋಷ್ಟಕವೆಂದರೆ ಅದೊಂದು ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಜನಿಸಿದ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಸಮುದಾಯವೊಂದರ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆ. ಈ ಚರಿತ್ರೆ ಸಮುದಾಯದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಅದರ ಜನನದಿಂದ ಮರಣದವರೆಗೆ ಸಮೀಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಮೂಲಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು: ವೀಕ್ಷಿಸುವ ಸಮುದಾಯ ಮರಣದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಕಿರಿದಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಜನವಲಸೆಯಿಂದಾಗಿ ಅದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿನ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಮೊದಲೇ ಗಣಿಸಿದ ಜೀವಿತೋತ್ತರ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮುದಾಯ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಶಿಷ್ಟ ಜನನಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ (ಸ್ಟ್ಯಾಂಡರ್ಡ್ ನಂಬರ್ ಆಫ್ ಬರ್ತ್ಸ್) ತನ್ನ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಶಿಷ್ಟ ಜನನ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು 1000, 10,000, 100,000 ಎಂದು ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು ರೂಢಿ. ಇದಕ್ಕೆ ರಾಡಿಕ್ಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹೀಗೆ ಶಿಷ್ಟ ಜನನ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದು ತುಲನಾತ್ಮಕ ವಿವೇಚನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲ ಕೆಲವು ವಯೋಮಿತಿಯ ವರ್ಷಗಳನ್ನುಳಿದು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜನ್ಮದಿವಸದಿಂದ ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮದಿವಸದವರೆಗೆ ಮರಣಗಳು ಸಮಸಮವಾಗಿ ಹರಡಿವೆ. ಸಮುದಾಯ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನೇ ಅಥವಾ ಪುರುಷರನ್ನೇ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಮರಣಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಜನನ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಸಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜನನ ದರ ಮತ್ತು ಮರಣ ದರಗಳೆರಡೂ ಒಂದೇ ಆಗಿರುವುದು ಇದರ ಕಾರಣ. ಅದ್ದರಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ದರ ಸೊನ್ನೆ. ಇಂಥ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಸ್ತಬ್ಧ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಎಂದೂ ಜೀವಕೋಷ್ಟಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಎಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಜೀವಕೋಷ್ಟಕವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ವಿಧಾನಗಳು: ಜೀವಕೋಷ್ಟಕ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜೀವಿತೋತ್ತರ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳ ಗಣನೆ ಬಲು ಮುಖ್ಯ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಗಣನೆಯ ವಿಧಾನಗಳು ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜೀವಿತೋತ್ತರ ಸಾಂಭಾವ್ಯತೆಗಳು ದೊರೆತ ಬಳಿಕ ಉಳಿದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗಣಿಸಬಹುದು. ಜೀವಕೋಷ್ಟಕ ನಿರ್ಮಾಣ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸಿದೆ:

ಜನನ ಮರಣ ದಾಖಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಿತವಾದುದು: ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ವಯೋಮಿತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಮರಣಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಇಡೀ ಜೀವನದ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ವರ್ಷಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಆ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಜೀವಕೋಷ್ಟಕವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇದು ಪ್ರಾಚೀನ ಪದ್ಧತಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ವಲಸೆಯಿಂದಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಗ್ರಾಂಟ್ ಹಾಗೂ ಹ್ಯಾಲಿ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಜನನ ಮರಣ ದಾಖಲೆಗಳು ಅನೇಕ ಸಲ ದೋಷಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿಧಾನ ಅಷ್ಟು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ.

ಜನಗಣತಿಯ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಿತವಾದುದು: ಎರಡು ಜನಗಣತಿಯ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳು ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ಜನಗಣತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಯೋಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಎರಡನೆಯ ಜನಗಣತಿಯವರೆಗೆ ಬದುಕಿ ಉಳಿದವರು ಆ ವೇಳೆಗೆ ಜನಗಣತಿಗಳ ನಡುವಿನ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡು ಜನಗಣತಿಗಳಲ್ಲಿನ ವಯೋಮಿತಿ ವಿತರಣೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಬೇರೆಬೇರೆ ವಯಸ್ಸಿನ ಜನಗಣತಿಯ ಮಧ್ಯಾಂತರ ವರ್ಷಕಾಲ ಬದುಕಿರಬಹುದಾದ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು.

ಜನನ ಮರಣ ದಾಖಲೆಗಳ ಮೇಲೂ ಜನಗಣತಿಯ ಮೇಲೂ ಆಧಾರಿತವಾದುದು: ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ವರ್ಷದಲ್ಲಿಯ ಮರಣಗಳನ್ನು ವಯೋಮಿತಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿ ಅದೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿಯಾಗಿ ಆ ವಯೋಮಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಜನಗಣತಿಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕಂಡುಹಿಡಿದು ವಯೋಮಿತಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮರಣದರಗಳನ್ನು ಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮರಣದರಗಳಿಂದ ಮರಣ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಜೀವಕೋಷ್ಟಕವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಜೀವಕೋಷ್ಟಕಗಳು: ಜೀವಕೋಷ್ಟಕವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಬೇಕಾದ ವಿವರಗಳು ವಯಸ್ಸಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ದೊರೆಯದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಪ್ರಜಾಶಾಸ್ತ್ರಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸಲ ವಯೋಮಿತಿ ಸಮುದಾಯಗಳನ್ನೇ ಬಳಸುವುದು ಅನುಕೂಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ಣ ಜೀವಕೋಷ್ಟಕವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಬದಲು ಅನೇಕ ಸಲ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಜೀವಕೋಷ್ಟಕವನ್ನಷ್ಟೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದು ರೂಢಿ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸುಲಭ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ರೀಡ್-ಮೆರೆಲ್ ವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಗ್ರೆವಿಲ್ಲನ ವಿಧಾನ-ಇವೆರಡು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ವಯೋಮಿತಿ ಸಮುದಾಯಗಳಿಗೆ ಮರಣದರಗಳು ತಿಳಿದಿದ್ದಾಗ ಅವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಜೀವಿತೋತ್ತರ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅವರು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ರೀಡ್-ಮೆರೆಲ್‌ರು ಮರಣದರಗಳಿಗೆ ಮರಣ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಕೋಷ್ಟಕಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜೀವಕೋಷ್ಟಕದ ಇತರ ಕಲಮುಗಳನ್ನು ಗಣನೆ ಮಾಡಲು ಸೂತ್ರಗಳು ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಆದರೆ ತತ್ತ್ವತಃ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಜೀವಕೋಷ್ಟಕ ನಿರ್ಮಾಣ ಪೂರ್ಣ ಜೀವಕೋಷ್ಟಕ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿಯ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೆ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಜೀವಕೋಷ್ಟಕಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಜಾರ್ಜ್‌ಕಿಂಗನ ಪದ್ಧತಿ, ಆದರ್ಶಕೋಷ್ಟಕದ ದರಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿತ ದರಗಳೊಡನೆ ತುಲನೆ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಮುಂತಾದವು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಜೀವಕೋಷ್ಟಕಗಳ ಉಪಯೋಗ: ಜೀವಕೋಷ್ಟಕ ಒಂದು ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮರಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಾನವ ಜೀವಿತದ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾದ ಎಲ್ಲ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲೂ ಅವನ್ನು ಬಳಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ವಿಮಾ ಸಂಸ್ಥೆಯವರಿಗೆ ಈ ಕೋಷ್ಟಕ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಹಾಗೆಯೇ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಮುನ್ನೋಟವನ್ನು ಗಣಿಸಲು ಜೀವಕೋಷ್ಟಕದ ನೆರವು ಬೇಕೇಬೇಕು. ಇದಲ್ಲದೆ ಪ್ರಜಾಶಾಸ್ತ್ರಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಜೀವಕೋಷ್ಟಕ ಅನೇಕ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಪನೆಯಲ್ಲಿ, ಅನಾಥಾಶ್ರಮಗಳ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ, ವಲಸೆಗಾರರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವಲ್ಲಿ, ಅಂಕಿಅಂಶಗಳ ಗುಣದೋಷಗಳನ್ನು ಅರಿಯುವಲ್ಲಿ ಸಹ ಈ ಕೋಷ್ಟಕದ ನೆರವು ಉಂಟು.

ಆಯುರ್ನಿರೀಕ್ಷಾಸೂಚಿ: ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜೀವಕೋಷ್ಟಕವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಅದರ ಪ್ರಜೆಗಳ ಸರಾಸರಿ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿನ ಮರಣ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯನ್ನೂ ತಿಳಿಸುವ ಯಾದಿ. ಒಂದು ವರ್ಷ ಗತಿಸಿದ ಮತ್ತು ಅದೇ ವರ್ಷ ಜನಿಸಿದ ಶಿಶುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ನಡುವಿನ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಮೊದಲ ವರ್ಷದ ಶಿಶು ಮರಣದ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮೊದಲ ವರ್ಷದ ಶಿಶುಗಳ ಆಯುರ್ನಿರೀಕ್ಷಾಸೂಚಿಯನ್ನೂ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ವರ್ಷ ಯಾವುದೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಯೋಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅಳಿದವರ ಹಾಗೂ ಇದ್ದವರ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ನಡುವಿನ ನಿವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಆ ವಯಸ್ಸಿನ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಆಯುರ್ನಿರೀಕ್ಷಾಸೂಚಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು.

ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಗತಾನೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಶಿಶುವಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ನೂರು ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ಬದುಕಿ ಬಾಳುವವರು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿ ವಯಸ್ಸಿನವರಿಗೂ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಮರಣಪ್ರಮಾಣವಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಜನನಗಳಾದರೆ ಆ ವರ್ಷದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ನೂರು ಶಿಶುಗಳು ಅಸುನೀಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದು ಶಿಶುಮರಣಪ್ರಮಾಣ. ಇದೇ ರೀತಿ ಪ್ರತಿ ವಯಸ್ಸಿನವರಿಗೂ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಮರಣಪ್ರಮಾಣ ಉಂಟು. ನಿಗದಿಯಾದ ಒಂದು ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆಯಾ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮರಣಪ್ರಮಾಣದ ಪ್ರಕಾರ ಎಷ್ಟು ಮಂದಿ ಅಸು ನೀಗುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತಂದುಕೊಂಡು ಕೊನೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಾಯುವತನಕ ಈ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಯಾವ ರೀತಿಯ ವಿಪತ್ತಿಗೊಳಗಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಯಾದಿಯೇ ಆಯುರ್ನಿರೀಕ್ಷಾಸೂಚಿ.

ಪ್ರತಿಬಾರಿ ಜನಗಣತಿಯಾದ ಬಳಿಕ (ಹತ್ತು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ) ಈ ಆಯುರ್ನಿರೀಕ್ಷಾ ಸೂಚಿಗಳನ್ನು ತಜ್ಞರು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಇದನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಲು ಹಿಂದಿನ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣಗಳೇ ಆಧಾರ. ಈ ಸೂಚಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿನ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಇಷ್ಟು: ಒಂದೇ ದಿನ ಹುಟ್ಟಿದ 100,000 ಶಿಶುಗಳಿಂದ

ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಿ, ಪ್ರತಿವಯಸ್ಸಿನ ಮರಣಪ್ರಮಾಣದ ಪ್ರಕಾರ ಸಾಯುವವರೆಷ್ಟು, ಉಳಿಯುವವರೆಷ್ಟು ಎಂಬುದನ್ನು ಕೊನೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿ ಇರುವ ತನಕ ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪುರುಷರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಸೂಚಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. (ಎನ್.ಎಲ್.)

ಜೀವಗೋಳ: ಜೀವಿಗಳು ವಾಸ ಮಾಡುವ ಭೂಮಿಯ ಹೊರ ಪದರ ಮತ್ತು ವಾತಾವರಣದ ಒಂದು ಭಾಗ. ಜೀವಮಂಡಲದ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಪ್ರಥಮಬಾರಿಗೆ ಸೂಚಿಸಿದವರು ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ದೇಶದ ಭೂಗರ್ಭ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಸುಯೆಸ್. ಇವರು ಸೂಚಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಪುರಸ್ಕಾರ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಇಂದು ಜೀವಿಗಳ ಅಳಿವು ಉಳಿವುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾನವನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜೀವರಾಶಿಗಳ ಆವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವ ಜೀವಗೋಳದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಅಭ್ಯಾಸ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಇದು ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಜೈವಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿದ್ದು ಎಲ್ಲ ಜೈವಿಕ ಮತ್ತು ಅಜೈವಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಜೀವಗೋಳವನ್ನು ನೀರು, ಗಾಳಿ ಮತ್ತು ನೆಲಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ವಾಸಿಸುವ ಜೀವಿಗಳ ಗೋಳ ಎಂದು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ನಿರೂಪಿಸುವುದುಂಟು. ಜೀವಗೋಳದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಘಟಕಕ್ಕೂ ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕ್ರಿಯೆಗಳೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಜೀವಗೋಳಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕ್ರಿಯಾರೂಪವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ.

ಜೀವಗೋಳವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವಿಧ ವಿದ್ವಾಂಸರು, ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮಾಂಕ್ ಹೌಸ್ (1970) ಅವರ ವ್ಯಾಖೆ: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಪೊರೆಯಂತೆ ಆವರಿಸಿರುವ ವಾಯುಮಂಡಲವನ್ನೊಳಗೊಂಡಂತೆ ಜೀವಿಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವಲಯವೇ ಜೀವಗೊಳ. ಲಾಂಗ್‌ಮನ್ ನಿಘಂಟು ನೀಡುವಂತೆ ಜೀವಿಗಳು ವಾಸಿಸುವ ಪೃಥ್ವಿಯ ಚಿಪ್ಪು ಮತ್ತು ವಾಯುಮಂಡಲದ ಭಾಗ ವೆಬ್‌ಸ್ಟರ್ ನಿಘಂಟಿನಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಗೋಳ, ಜಲಗೋಳ ಮತ್ತು ವಾಯುಗೋಳದಲ್ಲಿ ಬದುಕುತ್ತಿರುವ ಜೀವಿಗಳ ವಲಯವೇ ಜೀವಮಂಡಲ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಮೇಲಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಕೇವಲ ವಾಯುಮಂಡಲದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆಯೇ ಹೊರತು ಅದರ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವಲ್ಲಿ ವಿಫಲವಾಗಿವೆ. ಜೀವ ಗೋಳದ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದರೆ ಕೆಲವು ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಅಗತ್ಯ.

ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಭೇದವೊಂದರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅದರ ಜೀವಿ ಸಾಂದ್ರತೆ ಆಗುತ್ತದೆ.(ಉದಾ: ಮಾನವನ ಸಂಖ್ಯೆ) ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜೀವಿಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆ ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿನ ಸಮುದಾಯವಾಗುತ್ತದೆ(ಕಮ್ಯೂನಿಟಿ). ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯ ಸಮುದಾಯಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಭೌತಿಕ ಪರಿಸರ ಪರಸ್ಪರ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಮೂಲಕ ಒಂದೇ ಕಾರ್ಯಘಟಕದಂತಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಜೈವಿಕ ಮತ್ತು ನಿರ್ಜೀವ ಘಟಕಗಳು ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಸುವುದನ್ನು ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (ಇಕೋ ಸಿಸ್ಟಂ) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. (ಉದಾ: ಕೆರೆ, ಸರೋವರ/ಕಾಡು) ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಜೀವಮಂಡಲದ ಒಂದು ಕಾರ್ಯ ಘಟಕ, ಕೆರೆಗಳು ಮತ್ತು ಸರೋವರಗಳ ಜಲಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು (ಅಕ್ವೆಟಿಕ್ ಇಕೋ ಸಿಸ್ಟಂ) ಮತ್ತು ಕಾಡುಗಳು ಒಂದು ಭೂಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ದೊಡ್ಡ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಬೃಹತ್ ಜೀವಿ ಸಮುದಾಯಗಳು ಅಥವಾ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಜೀವಸಮೂಹಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. (ಉದಾ: ಮರುಭೂಮಿ ಜೀವ ಸಮೂಹ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮಳೆಕಾಡುಗಳು)

ಭೂಮಿಯ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿ ಸಮುದಾಯಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಅವು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಘಟಕದಂತೆ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸಿ ಬೃಹತ್ತಾದ, ಸ್ವಪ್ರೇರಿತ ಜೀವಗೋಳವನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಜೀವಿ ಸಸ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಜೊತೆಜೊತೆಗೆ ಇವೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.)

ಜೀವನಮಟ್ಟ: ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ, ಕುಟುಂಬ ಅಥವಾ ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಅನುಭೋಗಸರಕುಗಳ ಬಗೆ ಮತ್ತು ಪರಿಮಾಣ ಎಂಬುದು ಜೀವನಮಟ್ಟದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅರ್ಥ. ಇವು ಯಾರಿಗೆ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಲಭ್ಯವಿವೆಯೋ ಅಂಥವರ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಉನ್ನತವಾದದ್ದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಇನ್ನೂ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಅನುಭೋಗಸರಕುಗಳ ಬಳಕೆಯ ಪರಿಮಾಣವನ್ನಲ್ಲದೆ ವಿರಾಮಕಾಲಾವಧಿ, ಕೆಲಸದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಉದ್ಯೋಗ ಮತ್ತು ಸರಕುಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ–ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅಥವಾ ಒಂದು ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಸರಕು ಸೇವೆಗಳು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಲಭ್ಯವಿರುವುವೆಂಬುದನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಥವಾ ಸಮೂಹದ ಆಸೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು, ಅವುಗಳ ಪೂರೈಕೆಯ ಪ್ರಬಲ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವಂಥ ಬಯಕೆಗಳು–ಇವುಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಪಡುತ್ತವೆ. ಒಂದು ದೇಶದ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಇನ್ನೊಂದು ದೇಶದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದುದೆಂದರೆ, ಮೊದಲನೆಯ ದೇಶದ ನಾಗರಿಕ ಎರಡನೆಯ ದೇಶದವನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದ ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಅನುಭೋಗಿಸುತ್ತಾನಲ್ಲದೆ ಅವನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿರಾಮ, ಅನುಕೂಲಕರ ಕೆಲಸದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಸರಕು ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಇದೆ.

ಯಾವುದೇ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಚಲಿತ ಪೂರೈಕೆ ಜೀವನಮಟ್ಟವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಅಂಶಗಳು ಅನೇಕ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಯಾವ ಹಂತದಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬುದು ಮೊದಲನೆಯದು. ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತಲಾ ವರಮಾನ ಹಾಗೂ ವಿರಾಮಗಳನ್ನು ತನ್ನ ನಾಗರಿಕರಿಗೆ ಕೊಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಮೇಲಿನದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅನುಭೋಗಿಗಳ ಬಯಕೆಗಳನ್ನು ನೂತನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಅಧಿಕ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಪೂರೈಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದರಿಂದ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪಾದನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಿಂತ ಅಧಿಕ ದರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರೆ ಜೀವನಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಏರಿಕೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಜೀವನಮಟ್ಟಗಳನ್ನು ಅಳೆದು ಹೋಲಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಸುಲಭವಲ್ಲ. ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವಣ, ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ನಡುವಣ ಅನುಭೋಗ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಇರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಆದರೂ ಜೀವನಮಟ್ಟವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಸರಿಸಬಹುದಾದ ಎರಡು ವಿಧಾನಗಳುಂಟು. ಒಂದನೆಯದಾಗಿ, ವಿನಿಯೋಗದ (ಇಲ್ಲವೆ ವರಮಾನದ) ಅನುಪಾತ ಜೀವನಮಟ್ಟದ ಸೂಚಿಯಾದ್ದರಿಂದ, ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಥವಾ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅನುಭೋಗ ವಿನಿಯೋಗದ ಅನುಪಾತವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದರ ಮೂಲಕ ಜೀವನಮಟ್ಟವನ್ನು ಅಳೆಯಬಹುದು. ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಜೀವನಮಟ್ಟವನ್ನು ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಳೆಯಬೇಕಾದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು : 1. ರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮತ್ತು ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಜೀವನವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ, 2. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಆದಾಯವನ್ನು ವಿನಿಯೋಗಿಸದೆಯೇ ಪಡೆಯುವಂಥ ಸರಕು ಸೇವೆಗಳ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ. ಜೀವನಮಟ್ಟವನ್ನು ಅಳೆದು ಹೋಲಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದಾದ ಎರಡನೆಯ ವಿಧಾನವನ್ನು ಎಂಗೆಲನ ನಿಯಮದಿಂದ ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ರಾಷ್ಟ್ರದ ವರಮಾನ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ (ಜೀವನಮಟ್ಟ ಏರಿದಂತೆ) ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವ ವರಮಾನದ ಅನುಪಾತ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆಂದು ಎಂಗೆಲನ ನಿಯಮ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ವರಮಾನದ ಕಾಲುಭಾಗದಷ್ಟು ವಿನಿಯೋಗವಾದರೆ ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಎರಡರಷ್ಟು ವಿನಿಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವ ವರಮಾನ ಜೀವನಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ವ್ಯಸ್ತಾನುಪಾತದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲಾಗುವ ವರಮಾನದ ಅನುಪಾತವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದರಿಂದ ಅವರ ಜೀವನಮಟ್ಟವನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದು.

ಜೀವನಮಟ್ಟದ ಪ್ರಭಾವ: ಕೆಲವು ಆರ್ಥಿಕ ಅಂಶಗಳು ಜೀವನಮಟ್ಟದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತಗೊಳ್ಳುವುವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಅಧಿಕ ಜೀವನಮಟ್ಟದ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಿಂದಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ತಮಗೆ ಬೇಡವೆನಿಸಿದ ಕ್ಷೇತ್ರ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯೋಗಗಳಿಗೆ ಆಕರ್ಷಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಹಾಗೂ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಚಲನೆ ತೀವ್ರಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಚಲನೆಯ ಮೇಲೆ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಜೀವನಮಟ್ಟದಿಂದ ಶ್ರಮದ ಸರಬರಾಜಿನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಜೀವನಮಟ್ಟ ಏರಿದಂತೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ವಿರಾಮದತ್ತ ಹೆಚ್ಚು ಒಲವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದರಿಂದ ಶ್ರಮದ ಸರಬರಾಜು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಪಾರ ಆವರ್ತಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಜೀವನಮಟ್ಟದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಪಾರ ಆವರ್ತಗಳ ತಿರುವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಾಗ, ವರಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಏರಿಳಿತಗಳಾದಾಗ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಅನುಭೋಗ ಹಾಗೂ ಉಳಿತಾಯ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬಗೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ, ವರಮಾನ ಇಳಿಯುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಒಳಗಾದಾಗ ಅನುಭೋಗಿಗಳು ಆಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಮಾರಿ ತಮ್ಮ ಪಾರಂಪರಿಕ ಅನುಭೋಗ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೇಗೆ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಜೀವನಮಟ್ಟದ ಹಾಗೂ ಅದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಅಂಶಗಳ ಪರಿಚಯ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ.

ಜೀವನಮಟ್ಟ ಹಾಗೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ: ಜೀವನಮಟ್ಟದಿಂದ ದೀರ್ಘಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಜನನದರ, ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ವಿನಿಯೋಗ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸರಬರಾಜಿನ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ.

ಅಧಿಕ ಜೀವನಮಟ್ಟವಿರುವ ಕುಟುಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯ ದರದಲ್ಲೂ, ಕಡಿಮೆಯ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಇರುವ ಕುಟುಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ದರದಲ್ಲೂ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿ, ರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಡವರ ಹಾಗೂ ಯೋಗ್ಯಮಟ್ಟದ ವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಳ್ಳವರ ನಡುವಣ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ (ರೇಷಿಯೋ) ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೆಳಗಿನ ಜೀವನಮಟ್ಟದ ಕುಟುಂಬಗಳ, ಸಮಾಜಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕ ದರದಲ್ಲಿ ಏರುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಕಡಿಮೆ ತಲಾ ವರಮಾನವಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜನನದರ ಅಧಿಕ ಎಂಬುದು ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಅನೇಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಪಟ್ಟಿದೆ. ಕಡಿಮೆ ತಲಾ ವರಮಾನ ಹಾಗೂ ಕೆಳಗಿನ ಜೀವನಮಟ್ಟದ ಸಮಾಜಗಳು ಈಗ ತಮ್ಮ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಯೋಜಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿವೆ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನಮಟ್ಟದ ಏರಿಕೆಯ ದರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ದರ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಈ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಪಟ್ಟಿರುವ ಅಂಶ. ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಯೋಗ್ಯ ಜೀವನಮಟ್ಟ: ಸಮಾಜದ ಪ್ರತಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಕುಟುಂಬ ಒಂದು ಯೋಗ್ಯ ಜೀವನಮಟ್ಟವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವುದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಿವು: 1. ತೀರ ಕಡಿಮೆ ಜೀವನಮಟ್ಟದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಯೋಗ್ಯ ಪೋಷಣೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗದೆ ರೋಗರುಜಿನಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುವ ಸಂಭವವುಂಟು. ಇದರಿಂದ ಅವನ ಕಾರ್ಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಮುನ್ನಡೆ ಕುಂಠಿತಗೊಳ್ಳುವುವು. 2. ಕಡಿಮೆ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಇರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿನಿಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ವರಮಾನವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ವಿನಿಯೋಜನೆ (ಇನ್ವೆಸ್ಟ್‌ಮೆಂಟ್) ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಉತ್ತೇಜನ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುತ್ತದೆ. 3. ಒಂದು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಜೀವನಮಟ್ಟದ ಜನರ ಅನುಪಾತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಅದರಿಂದ ರಾಜಕೀಯ ಭದ್ರತೆಗೆ ಧಕ್ಕೆ ಒದಗುವ ಸಂಭವ ಉಂಟು. 4. ಆಧುನಿಕ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಕಲ್ಯಾಣ ಸಮಾಜಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಹೊರಟಿರುವುದರಿಂದ ಅವು ತಮ್ಮ ನಾಗರಿಕರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯ ಜೀವನಮಟ್ಟವನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವ ಧ್ಯೇಯ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ.

ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಸರ್ಕಾರಗಳು ತಮ್ಮ ನಾಗರಿಕ ಜೀವನಮಟ್ಟವನ್ನು ಏರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಹಾಯವಾಗುವ ಧೋರಣೆಗಳ ಅನುಸರಣೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ತಮ್ಮ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ, ಜನರ ಆರ್ಥಿಕ ಅಂತರಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡುವ, ಬಡವರಿಗೆ ಧನ ಸಹಾಯ, ವಿದ್ಯೆ, ವೈದ್ಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಉಚಿತವಾಗಿ ನೀಡುವ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರಗಳು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿವೆ. (ಪಿ.ಎನ್.ಎಚ್.)

ಜೀವನಾಧಾರ ಬೇಸಾಯ: ಬೇಸಾಯಗಾರ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಬಳಕೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮ. ಚಿಕ್ಕ ಭೂ ಹಿಡುವಳಿ, ಪುರಾತನಮಾದರಿ ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣಗಳ ಬಳಕೆ, ಹಸುರು ಗೊಬ್ಬರಗಳ ಬಳಕೆ, ಅವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕೃಷಿ ವಿಧಾನ ಅಳವಡಿಕೆ ಮಾನವನ ಶ್ರಮ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಇಳುವರಿ ಹಾಗೂ ಕಳಪೆ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದಿರುವ ಏಷ್ಯ, ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ ಹಾಗೂ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ಅತಿ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿದೆ.

ಜೀವನಾಧಾರ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ:

1. ಸ್ಥಳಾಂತರ ಅಥವಾ ವರ್ಗಾವಣೆ ಬೇಸಾಯ: ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಮರಗಿಡಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಿ ಅನಂತರ ಬೇರೊಂದು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗಿ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವ ಕೃಷಿ ವಿಧಾನ. ಇದೊಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಮಾದರಿಯ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿದ್ದು, ಅಧಿಕ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯುವರು. ಉದಾ: ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಲ್ಪ, ವೆನಿಜ಼ುವೇಲದಲ್ಲಿ ಕೊನುಕೊ, ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ರೊಕೊ ಜೈರ್‌ಯಲ್ಲಿ ಮಾಸೊಲೆ, ಮಲೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಡಂಗ್, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುಮ್ಮ, ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಾಯ್ನಜಿನ್, ಮಯನ್ಮಾರ್ ನಲ್ಲಿ ಟಾಂಗ್ಯಾ, ಥೈಲ್ಯಾಂಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಟಾಮ್ರೈ, ಶ್ರೀಲಂಕದಲ್ಲಿ ಚೇನ ಹಾಗೂ ಭಾರತದ ಅಸ್ಸಾಂನಲ್ಲಿ ಝೂಮ್, ಕೇರಳದಲ್ಲಿ ಪೋನಮ್, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪೋಡು, ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕುಂಬ್ರಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬೇಸಾಯ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಪಡೆಯುವ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಅಮೆಜಾನ್ ನದಿ ಬಯಲು, ಆಫ್ರಿಕದ ಕಾಂಗೋ ನದಿ ಬಯಲು, ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಮಲೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ಮುಂತಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಈ ಬೇಸಾಯ ಪ್ರದೇಶ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮದಿಂದ ಮಣ್ಣು ಸವೆತಕ್ಕೊಳಗಾಗುವುದು. ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಮರಗೆಣಸು, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಸೌತೆಕಾಯಿ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಅವರೆ, ಸಜ್ಜೆ ಮತ್ತು ಬಾಳೆ.

ಸ್ಥಿರ ಜೀವನಾಧಾರ ಬೇಸಾಯ: ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಭೂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನೆಲೆಸಿ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮಾಡುವುದೇ ಸ್ಥಿರ ಜೀವನಾಧಾರ ಬೇಸಾಯ. ಇದು ವರ್ಗಾವಣಾ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಬೇಸಾಯ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜನಭರಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ವ್ಯವಸಾಯ ವಿಧಾನ, ಬಳಸುವ ಉಪಕರಣ, ಬೀಜ ಮೊದಲಾದವು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆಯು ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದು, ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಮಾರಾಟ ಪ್ರಮಾಣ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ.

ಸ್ಥಿರ ಬೇಸಾಯ ಉಷ್ಣ ವಲಯ, ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಎತ್ತರವಾದ ಭಾಗಗಳು ಹಾಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತಗ್ಗು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಭಾರತ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ, ಫಿಲಿಪ್ಪೈನ್ಸ್, ಚೀನ, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಥೈಲ್ಯಾಂಡ್, ಲಾವೋಸ್, ಕಾಂಬೋಡಿಯ, ವಿಯೆಟ್ನಾಂ, ಮಲೇಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಈಜಿಪ್ಟ್, ಸುಡಾನ್, ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಬ್ರೆಜಿಲ್. ಈ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಏಷ್ಯ ಖಂಡದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಪ್ರಾಚ್ಯ ವ್ಯವಸಾಯ ಪದ್ಧತಿ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಈ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಗೋದಿ, ಜೋಳ, ಅವರೆ, ಗೆಣಸು ಕಬ್ಬು, ಹತ್ತಿ, ಶೇಂಗ, ಸಜ್ಜೆ ಇತ್ಯಾದಿ. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಜುನಾಗಡ: ಗುಜರಾತಿನ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರ.. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 10,607 ಚ.ಕಿಮೀ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪೂರ್ವ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜುನಾಗಢ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿಯ ನವಾಬ 1807ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವರ ಆಶ್ರಿತರಾಜನಾದ. ಭಾರತದ ವಿಭಜನೆಯಾದಾಗ ಜನಮತದ ವಿರುದ್ಧ ಈ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಾಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲು ಇಲ್ಲಿಯ ನವಾಬ ವಿಫಲ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿ ಸೋತು ಕೊನೆಗೆ ತಾನು ಮಾತ್ರ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಸೇರಿದ.

ಇಲ್ಲಿಯದು ಫಲವತ್ತಾದ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣು. ಹತ್ತಿ, ಗೋದಿ, ತೊಗರಿ, ಎಣ್ಣೆ ಕಾಳು–ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಉದ್ದನೆಯ ಕರಾವಳಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವೇರಾವಲ್, ನವಬಂದರ್, ಮಂಗ್ರೋಲ್ ಮತ್ತು ಪೋರ್ ಬಂದರ್ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರುಗಳು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜೈನಕ್ಷೇತ್ರವಾದ ಗಿರ್ನಾರ್ ಬೆಟ್ಟ ಮತ್ತು ಗಿರ್ ಅರಣ್ಯ ಇರುವುದು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ. ಗಿರ್ನಾರ್ ಬೆಟ್ಟ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇಲ್ಲಿ ಅಶೋಕನ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 250) ಮತ್ತು ರುದ್ರ ದಾಮನ್ನನ (150) ಶಾಸನಗಳಿವೆ. ಘಜ್ನಿ ಮಹಮೂದನ ದಾಳಿಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾದ ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸೋಮನಾಥ ದೇವಾಲಯ ಇರುವುದು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ.

ಜುನಾಗಢ ಪಟ್ಟಣ ಗಿರ್ನಾರ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,52,138. ಹಳೆಯ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬೌದ್ಧಗುಹೆಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಕೋಟೆ ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. ಊರಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಮಾರಕಗಳಿವೆ. (ಸಿ.ಜಿ.ಪಿ.)

ಜುರ ಪರ್ವತಗಳು: ಯುರೋಪಿನ ರೈನ್ ಮತ್ತು ರ್ಹೋನ್ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ. ಇದರ ಬಹುಭಾಗ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಸ್ವಿಟ್ಜರ್‌ಲೆಂಡ್‌ಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ ಸು. 230 ಕಿಮೀ, ಅಗಲ 61 ಕಿಮೀ. ಈ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ಸಮಾನಾಂತರ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಏಣುಗಳು ಒತ್ತಾಗಿ ಹರಡಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಡ್ಡ ಹಾಯುವ ಕಮರಿಗಳುಂಟು. ಇದು ಪೂರ್ವದ ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿದು, ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಇಳಿಜಾರು. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮುಖ್ಯನದಿಗಳಾದ ಡೂ ಮತ್ತು ಆನ್ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಕ್ರೆಡ್ ಲಾ ನೇಝ್ (1714 ಮೀ), ಲ ಡೋಲ್ (1669 ಮೀ), ಕೊಲಂಬೀರ್ ಡ ಝೆಕ್ (1683 ಮೀ), ರಕ್ಯೂಲೇ (1709 ಮೀ)–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಶಿಖರಗಳು.

ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಲ್‌ಫೋರ್ಟ್ ಕಣಿವೆ ಯುರೋಪಿನ ಮುಖ್ಯ ಭೌಗೋಳಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇದು ಝುರ ಮತ್ತು ವೋಸ್ಜ್ಸ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. 1870–71ರ ಫ್ರಾನ್ಸ್–ಪ್ರಷ್ಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಈ ಕಣಿವೆ ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರ ಬಲು ದೊಡ್ಡದು. ಫ್ರೆಂಚರ ಸಾಹಸದ ಫಲವಾಗಿ ಕಣಿವೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಉಳಿಯಿತು.

ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಮತಟ್ಟಾಗಿವೆ. ಶ್ರೇಣಿಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಭೂ ಅಗ್ರ ರ್ಹೋನ್ ನದಿಯನ್ನು ಬಳಸಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ.

ಝುರ ಪರ್ವತವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಉತ್ತರದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಬೆಲ್‌ಫೋರ್ಟ್, ಮಲ್ಹೂಝ್ ಮತ್ತು ಬಾಸೆಲ್‌ಗಳು ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣಗಳು. ಬಜ್ಯಾನ್‌ಸನ್ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ಇದು ಉತ್ತರದ ಡೂ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲಿದೆ. ಈ ಪರ್ವತವ್ಯವಸ್ಥೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಿಂದ ಜರ್ಮನಿ, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಇಟಲಿಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶ ಇದಕ್ಕೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿದೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜಿ.)

ಜುರಾಸಿಕ್: ಮೀಸೋಜ಼ೋಯಿಕ್ (ಮಧ್ಯಜೀವಿಕಲ್ಪ) ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದರ ಕೆಳಗೆ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಮತ್ತು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉಂಟು. ಸ್ವಿಟ್‌ಜರ್ಲೆಂಡಿನ ಜುರ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಜುರಾಸಿಕ್ ಪದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಣ ಶಿಲೆಗಳೇ (ಜಲಜ) ಇದ್ದರೂ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಶಿಲೆಗಳು ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿವೆ: ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಕಾರ್ಡಿಲೆರ. ಎಂ. ಹೊವಾರ್ತ್ ಎಂಬಾತನ ಪ್ರಕಾರ ಜುರಾಸಿಕ್ ಕಾಲ ಸು. 13.5 ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಅಂತ್ಯವಾಯಿತು; ಅದು 5.5 ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳಿಂದ 6 ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹೆ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಚಲನೆಯೇ ಆಗಲಿ, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯೇ ಆಗಲಿ ಆದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ವಿಧ್ವಂಸಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಅಂಚು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತಗೊಂಡಿದ್ದುವು. ಜುರಾಸಿಕ್ ಕಾಲ ಅತ್ಯಂತ ಶಾಂತಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಆಗ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಮೈದಾನಗಳಿದ್ದುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಸಹ ಅಪಾರವಾದ ಸುಣ್ಣಶಿಲಾ ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಿತ್ತು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜೇಡು ಅಂಶ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳು, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಅಮ್ಮೊನೈಟುಗಳು, ಜುರಾಸಿಕ್ ಸ್ತೋಮವನ್ನು ಅನೇಕ ಶಿಲಾಪಾದಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲು ಮತ್ತು ಪ್ರಪಂಚದ ನಾನಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿನ ಶಿಲಾಪಾದಗಳನ್ನು ಸರಿದೂಗಲು ಅತ್ಯಂತ ಸಹಕಾರಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದಿಂದ ಅಲಾಸ್ಕದವರೆಗಿನ ತೀರಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿತ್ತು. ಇದು ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೂ ತೆರವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದೇ ವೇಳೆ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿಯಿಂದ ನುಗ್ಗಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ, ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ಮತ್ತು ಅರಿಜೋನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿತ್ತು. ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮಾಂಟಾನ, ಇಡಾಹೊ ಮತ್ತು ವೈಯೋಮಿಂಗ್ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿತ್ತು. ಜುರಾಸಿಕ್ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಆಕ್ರಮಣ ಅರಿಜೋನ ಕಾಲರ್‍ಯಾಡೋ ಮತ್ತು ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊಗಳವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿತ್ತು. ಈ ವಿಸ್ತೃತ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸನ್‌ಡ್ಯಾನ್ಸ್ ಸಮುದ್ರವೆಂದೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನಗೊಂಡ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೆ ಸನ್‌ಡ್ಯಾನ್ಸ್ ಶಿಲೆಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಸನ್‌ಡ್ಯಾನ್ಸ್ ಸಮುದ್ರಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದುವು. ಆದರೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅವು ಆರಗಾನ್ ಮತ್ತು ವಾಷಿಂಗ್ಟನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಕಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದ ಆದಿ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಕೊಳ ಮತ್ತು ಸರೋವರಗಳಿಂದ ತುಂಬಿತ್ತು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಗೊಂಡಿದ್ದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರೋವರವಾಸಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ, ಬೆನ್ನೆಲುಬುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗ, ಅದರಲ್ಲೂ ಮಧ್ಯಕಾಲ, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿತ್ತು. ಸಾಗರ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಮತ್ತು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಬೂದಿ ಪದರುಗಳು ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಸಾರುತ್ತವೆ. ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭೂಚಲನೆಯಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ನಿವೇಡಭೂಚಲನೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆಗ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಡಿಕೆಗಳಾಗಿ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಕಲ್ಪಟ್ಟು, ಪರ್ವತಗಳಾಗಿ ಮೇಲೊಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟುವು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಶಿಲಾರಸವು ನಿವೇಡ ಮತ್ತು ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾತೊಲಿಕ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಂತಸ್ಸರಣ ಹೊಂದಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜುರಾಸಿಕ್ ಸ್ತೋಮಗಳು ಸ್ಪಿಟಿ, ಕುಮಾಯೂನ್, ನೇಪಾಲ, ಕಾಶ್ಮೀರ ಹಜಾರ ಮುಂತಾದ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಸಾಲ್ಟ್‌ರೇಂಜ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ; ಕಚ್, ರಾಜಸ್ತಾನ, ರಾಜಮಹಲ್ ಬೆಟ್ಟಗಳು, ಒರಿಸ್ಸದ ಪೂರಿ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ, ದಕ್ಷಿಣದ ಎಲ್ಲೋರ, ಓಂಗಲೆ, ಚೆನ್ನೈ, ತಿರುಚಿರಾಪಲ್ಲಿ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿವೆ. ಇರಾನ್ ಕಡೆಗಿರುವ ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ್ ಶಿಲಾವರ್ಗ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳಿಂದಲೇ ಕೂಡಿರುವುದು. ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜೇಡುಶಿಲೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಯುಗದ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮವನ್ನು ಸಾಗರಜನಿತ ಶಿಲಾವರ್ಗ ಮತ್ತು ಸಾಗರಾಕ್ರಮಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಶಿಲಾವರ್ಗ ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮತ್ತು ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿರುವ ಶಿಲೆಗಳು ಮೊದಲನೆಯ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಕಚ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಶಿಲೆಗಳು ಸಮುದ್ರಾಕ್ರಮಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು. ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದ ಕೆಲ್ಲೋವಿಯನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪ ಕಾರ್ಯ ನಿಂತು ಹೋದದ್ದು ಕಂಡುಬರುವುದು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆದ ಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪ ಕಾರ್ಯದ ನಿಲುಗಡೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ಕಡೆ ವರದಿಯಾಗಿದೆ. ಕೆಲ್ಲೋವಿಯನ್ ಅನನುರೂಪ್ಯತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಸ್ಪಿಟಿ ಮುಂತಾದ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡಿಯನ್ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಮಾತ್ರವಿದೆ. ಆದರೆ ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಅನನುರೂಪತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಯುಗದ ಆದಿಕಾಲದವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಾಕ್ರಮಣ ಕೆಲ್ಲೋವಿಯನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಅಥವಾ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಯುಗದ ಆದಿಯವರೆಗೆ ಇದ್ದು, ನಿರ್ಗಮಿಸಿರುವುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಗರ ತನ್ನ ಸ್ಥಿರ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಗಮಿಸಿ ಬೇರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿರುವುದು ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾಗಿದೆ.

ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸಮುದ್ರಾಕ್ರಮಣವನ್ನೇ ಕಾಣದಿದ್ದ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಭಾಗ ಜುರಾಸಿಕ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಗಳ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತು. ಈ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಇದ್ದ ಗೊಂಡ್ವಾನ ಭೂಭಾಗ ಜುರಾಸಿಕ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಡೆದು ಅದರ ಭಾಗಗಳು ಚಲಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕಾಠಿಯಾವಾಡ್ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಾಕ್ರಮಣ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಆಗ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡ ಶಿಲೆಗಳು ಸು. 1828.8 ಮೀ (6,000 ಅಡಿ) ದಪ್ಪ ಇವೆ. ಅವೆಲ್ಲ ಲಘುವಾಗಿ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಓರೆಯಾಗಿವೆ. ಈ ಸಮುದ್ರಾಕ್ರಮಣದಿಂದ ಉಂಟಾದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ರಾಜಸ್ತಾನದ ಬಿಕನೀರ್, ಜಯಸಲ್ಮೀರ್ ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಚ್‌ಗಳಲ್ಲೂ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಚ್ ಪ್ರದೇಶದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ಜುರಾಸಿಕ್ ಸಮುದ್ರಾಕ್ರಮಣ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೆ ಮಾದರಿ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿವೆ. ಈ ಶಿಲಾಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಪಚಮ್, ಚಾರಿ, ಕಟ್ರೋಲ್ ಮತ್ತು ಉಮಿಯ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದ ಬ್ಯಾತೋನಿಯನ್ ಕಾಲದಿಂದ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಯುಗದ ನಿಯೊಕೋಮಿಯನ್ ಅಥವಾ ಆಪ್ಸಿಯನ್ ಕಾಲದವರೆಗಿನ ಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. *

ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದ ಜೀವರಾಶಿ : ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಸ್ಯವರ್ಗದ ನೇರಪೀಳಿಗೆ. ಆದರೆ ಶಂಕು ವೃಕ್ಷ (ಕೋನಿಫೆರ) ಮತ್ತು ತೆರ್ಮೆ (ಫರ್ನ್) ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳು (ಜರೀಸಸ್ಯಗಳು) ಹೇರಳವಾಗಿಯೂ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರಿತವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದುದು ಜುರಾಸಿಕ್ ಸಸ್ಯವರ್ಗದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಭಾರತದ ರಾಜಮಹಲ್ ಸಸ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೈಕಡಾಯಿಡುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದುವು. ನಿಲ್ಸೋನಿಯ, ಟೇನಿಯಾಪ್ಟರಿಸ್, ಓಟೊಜ಼ಮೈಟಿಸ್, ಡಿಕ್ಟಿಯೊ ಜಮೈಟಿಸ್ ಮತ್ತು ಟಿಲೋಫಿಲಮ್ ರಾಜಮಹಲ್ ಕಾಲದ ಮುಖ್ಯ ಸೈಕಡಾಯಿಡ್ ಸಸ್ಯಗಳು. ಎಲಟೊಕ್ಲೇಡಸ್ ಮತ್ತು ರೆಟಿನೊಸ್ಪೊರೈಟಿಸ್ ಈ ಕಾಲದ ಶಂಕುವೃಕ್ಷಗಳು. ಇದೇ ಕಾಲದ ಅರಕೇರಿಯ ಮತ್ತು ಸೈಪ್ರಸ್ ಮರಗಳ ಎಲೆಗಳೂ ದೊರೆತಿವೆ. ಅವನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಪೇಗಿಯೋಫಿಲ್ಲಮ್ ಮತ್ತು ಬ್ರೇಕಿಫಿಲ್ಲಮ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಗ್ಲೆಕೊಟ್ಟೈಟಿಸ್, ಕ್ಲ್ಯಾಡೊಫ್ಲೆಬಿಸ್, ಕೋನಿಯಾಪ್ಟರಿಸ್, ಸ್ಫೀನಾಪ್ಟರಿಸ್ ಮತ್ತು ಪೆಕಾಪ್ಟರಿಸುಗಳು ರಾಜಮಹಲ್ ಸಸ್ಯ ವರ್ಗದ ತೆರ್ಮೆಗಳು. ಜಬ್ಬಲಪುರ ಸಸ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೈಕಡಾಯಿಡ್ ಗಿಡಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದುವು. ಆದರೆ ಶಂಕುವೃಕ್ಷಗಳು ಅವುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದುದೇ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶ. ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಬೆನ್ನೆಲುಬಿಲ್ಲದ ಸಾಗರವಾಸಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದುವು. ಈ ಕಾಲದ ಸ್ತೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಹವಳದ ದಿಬ್ಬಗಳು ಉಂಟು. ಆಸ್ಟ್ರೋಯಿನ, ಐಸಾಸ್ಟ್ರಿಯ, ಥ್ಯಾಮ್ನಾಸ್ಟ್ರಿಯ, ತಿಕೋಸ್ಮಿಲಿಯ ಮತ್ತು ಮಾಂಟ್ಲಿವಾಲ್ಟಿಯಗಳು ದಿಬ್ಬ ರಚಿಸಿದ ಮುಖ್ಯ ಹವಳಗಳು. ಎಕಿನಾಯಿಡುಗಳು ಸಹ ತುಂಬ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದುವು. ಸಿಡಾರಿಸ್, ಹೆಮಿಸಿಡಾರಿಸ್ ಮೊದಲಾದ ಪಂಚಸಮಸೂತ್ರಿ ಎಕಿನಾಯಿಡುಗಳೂ ಪೈಗಾಸ್ಟರ್, ಹೊಲೆಕ್ಟಿಪಸ್, ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯೊಲೈಟಿಸ್, ಕ್ಲಿಪಿಯಸುಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ದ್ವಿಸಮಸೂತ್ರಿ ಎಕಿನಾಯಿಡುಗಳೂ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಕ್ರೈನಾಯಿಡುಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪೆಂಟಕ್ರೈನಸ್ ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹ. ಬ್ರ್ಯಾಕಿಯೊಪೊಡಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರಿಂಕೊನೆಲ್ಲಿಡೀ ಮತ್ತು ಟೆರಿಬ್ರಾಟುಲಿಡೆಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದುವು. ಸ್ಪಿರಿಫೆರಗಳು ಜುರಾಸಿಕ್ ಆದಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದುವು. ಲ್ಯಾಮೆಲಿಬ್ರ್ಯಾಂಕ್ ಮತ್ತು ಶಂಖುಗಳಿಗೆ ನವೀನ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಂಟು. ಟ್ರೈಗೋನಿಯ, ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಪೊಲಡೋಮಿಯಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದ ಲ್ಯಾಮೆಲಿಬ್ರ್ಯಾಂಕುಗಳು. ನಾಟಿಕ, ಪ್ಲುರೊಟೋಮ, ಸಿರಿತಿಯಮ್, ಟೆರಿಟೆಲ ಮತ್ತು ನರೀನಿಯಗಳು ಮುಖ್ಯ ಶಂಖುಗಳು.

ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಭೂಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸರೀಸೃಪಗಳು ಆಳುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಸರೀಸೃಪಗಳ ಯುಗ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇವು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಜನಿಸಿದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ತೂಕದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಇವು

ನಡೆಯುವಾಗ ನಾಲ್ಕು ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಊರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಶರೀರ ನೆಟ್ಟಗೆ ಅಥವಾ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಸರೀಸೃಪಗಳು ಬಲು ವೇಗಗಾಮಿಗಳು, ಬ್ರಾಂಟೊಸಾರಸ್ ಎಂಬ ಡೈನೊಸಾರ್ 65 ಅಡಿ ಉದ್ದವಿತ್ತು. ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಡೈನೊಸಾರಸ್‌ಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಆಲೊಸಾರಸ್ ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಸ್ಟಿಗೊಸಾರಸ್ ಎಂಬ ಪ್ರಾಣಿಯ ಮೈ ಮೇಲೆ ಎಲುಬು ಫಲಕಗಳ ಕವಚವಿತ್ತು. ಇದು ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಡೈನೊಸಾರ್. ಭೂಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಡೈನೊಸಾರುಗಳು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ಕೆಲವು ಸರೀಸೃಪಗಳು ಜಲಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದುವು. ಇವು ಮತ್ಸ್ಯಗಳೊಡನೆ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸೆಣಸಲು ಬೇಕಾದ ದೇಹ ರಚನೆ ಹೊಂದಿದ್ದವು. ಇಂಥ ಸರೀಸೃಪಗಳಲ್ಲಿ ಇಕ್ತಿಯೊಸಾರಸ್, ಪ್ಲೀಜಿಯೋಸಾರಸುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಮೊಸಳೆ, ಆಮೆ ಮೊದಲಾದವು ಸಹ ಇದ್ದವು. ಟೀರೊಸಾರಸ್ ಎಂಬ ಸರೀಸೃಪಕ್ಕೆ ಹಾರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿತ್ತು. ಬವೇರಿಯದ ಲಿತೋಗ್ರಾಫಿಕ್ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಎಲ್ಲರ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಪಕ್ಷಿಗೆ ಆರ್ಕಿಯಾಪ್ಟರಿಕ್ಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಕ್ಷಿ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸರೀಸೃಪ ಲಕ್ಷಣಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಜುಸಮೆನ್ ಹ್ಯಾಂಗ್ ಪರಿಭಾವನೆ: ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಜರ್ಮನ್‌ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಜುಸಮೆನ್ ಹ್ಯಾಂಗ್ ಅಂದರೆ ಇಂಗ್ಲೀಷಿನ ಹ್ಯಾಂಗಿಂಗ್ ಟುಗೆದರ್ ಎಂದು ಅರ್ಥನೀಡುವುದು. ಪರಸ್ಪರ ತೂಗಾಡುವುದು, ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ತೂಗು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವುದು, ಪರಸ್ಪರ ನೇರಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿರುವುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಈ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗಿದೆ.

ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಪಂಥ ಆರಂಭವಾಗುವುದು ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ಹಂಬೋಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ರಿಟ್ಟರ್ ರವರುಗಳ ಅವಧಿ. ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಆಧುನಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಅಸ್ತಿಭಾರ ದೊರೆತುದು ಈ ಇಬ್ಬರ ಮಹತ್ತರ ಕೊಡುಗೆಗಳಿಂದ. ಹಂಬೋಲ್ಟ್ ಅವರಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ಜುಸಮೆನ್‌ಹ್ಯಾಂಗ್ ಪರಿಭಾವನೆಯನ್ನು ರಿಟ್ಟರ್ ಹಾಗು ಅನಂತರದ ಎಲ್ಲಾ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಬಳಕೆಮಾಡಿದರು. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಹಲವಾರು ಭಾಗಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾದವು. ಇವುಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ನೇರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಪರಸ್ಪರ ತೂಗಾಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಭಾಗಗಳಾದ ಭೂಸ್ವರೂಪ, ಮಣ್ಣು, ವಾಯುಗುಣ, ಜಲವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ, ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ, ಮಾನವನ ಜೀವನ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಆರ್ಥಿಕ ಉದ್ಯೋಗ, ಉಡುಪು, ವಸತಿ, ಧರ್ಮ ಈ ಅಂಶಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ಈ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಒಕ್ಕೂಟ (ಎನ್‌ಸೆಂಬಲ್) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವು ಈ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸಮೀಕ್ಷಿಸಿ, ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಸಮಗ್ರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದೆಂದು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳು ಆ ಭಾಗದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ರೂಪಿಸಿರುವ ರೀತಿ, ಆ ಭಾಗವು ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸುವುದು. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಜೆ.ಮಕಿಂದರ್ ಹಾಲ್‌ಪೋರ್ಡ್: 1861–1947. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸ್ಕೂಲ್ ಆಫ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿಯ ಸಂಸ್ಥಾಪಕ. 1887 ರಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ ವೃತ್ತಿ ಆರಂಭಿಸಿದ. ಅನಂತರ 1903–1908 ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ ಸ್ಕೂಲ್ ಆಫ್ ಎಕನಾಮಿಕ್ಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕನಾಗಿದ್ದ. 1920 ರಿಂದ 1922ರ ವರೆಗೆ ಇಂಪೀರಿಯಲ್ ಶಿಪ್ಪಿಂಗ್ ಕಂಪನಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದ. 1922 ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ನೈಟ್‌ಹುಡ್ ಪದವಿಯನ್ನು ಹಾಗೂ 1945ರಲ್ಲಿ ರಾಯಲ್ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿಕಲ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಪೇಟ್ರನ್ ಪದಕಗಳಿಸಿದ.

ರಾಜಕೀಯ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದ. 1904 ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಸಮೀಕರಿಸಿ ರಾಜಕೀಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ. ಇದನ್ನೇ ಹಾರ್ಟ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರಪಂಚದ ರಾಜಕೀಯವನ್ನು ಮಹತ್ತರವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವಿಸಿತು. ಇದನ್ನು ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿಕಲ್ ಪಿವೋಟ್ ಆಫ್ ಹಿಸ್ಟರಿ ಎಂಬ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಯೂರೇಷಿಯ ಆಫ್ರಿಕಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತಹ ಖಂಡಗಳನ್ನು ವರ್ಲ್ಡ್ ಐಲ್ಯಾಂಡ್ ಎಂದು ಕರೆದ. ಇದನ್ನೇ ಹಾರ್ಟ್ ಲ್ಯಾಂಡ್ ಎಂದು ಅನಂತರ 1919 ರಲ್ಲಿ ಡೆಮೊಕ್ರಾಟಿಕ್ ಐಡಿಯಲ್ಸ್ ಅಂಡ್ ರಿಯಾಲಿಟಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಾರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿದ. ಮೊದಲಿಗೆ ಪಿವೋಟ್ ಪ್ರದೇಶ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದ ಭಾಗವನ್ನು ಹಾರ್ಟ್ ಲ್ಯಾಂಡ್ ಎಂದು ಇದರ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರ ಪೂರ್ವ ಯುರೋಪ್ ಎಂದೂ ಹೆಸರಿಸಿದ. ಈ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಪಂಚದ ರಾಜಕೀಯ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿತ್ತು. ಅದರಂತೆ: ಯಾರು ಪೂರ್ವಯುರೋಪ್ ಅನ್ನು ಆಳುವರೋ ಅವರು ಹಾರ್ಟ್‌ಲ್ಯಾಂಡನ್ನು ಆಳುವರೋ, ಯಾರು ಹಾರ್ಟ್‌ಲ್ಯಾಂಡನ್ನು ಆಳುವರೋ ಅವರು ಪ್ರಪಂಚ ದ್ವೀಪದ ಪ್ರಭುತ್ವ ಪಡೆಯುವರು. ಯಾರು ಪ್ರಪಂಚ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಆಳುವರೋ ಅವರು ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಭುತ್ವ ಪಡೆಯುವರು.

ಇವನು 1943 ರಲ್ಲಿ ದಿ ರೌಂಡ್‌ವರ್ಲ್ಡ್ ಅಂಡ್ ದಿ ವಿನ್ನಿಂಗ್ ಪೀಸ್ ಎಂಬ ಲೇಖನವನ್ನು ಫಾರಿನ್ ಅಫೇರ್ಸ್; ಎಂಬ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. 1902 ರಲ್ಲಿಯೆ ಇವನು ಬ್ರಿಟನ್ ಅಂಡ್ ದಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೀಸ್ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ ಹಾಗೂ ಅದರ ಸಮೀಪ ಇರುವ ಸಮುದ್ರ ಭಾಗಗಳನ್ನು, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಪರಿಭಾವನೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ವಿವರಿಸಿದ. ಇವನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ನಕಾಶೆಯ ಮೂಲಕ ಸುಲಭವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸರಳವಾಗಿ ನಿರೂಪಣೆಗೊಂಡಿತ್ತು. ಇದು ಬೋಧನೆ ಮತ್ತು ಕಲಿಯುವಿಕೆಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಪ್ರಪಂಚದ ರಾಜಕೀಯ ಭೂಪಟದ ಮೇಲೆಯೂ ಅಪಾರ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತ್ತು. (ಎನ್.ಎಲ್.)

ಜೆಂಡರ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ: ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಕಂಡುಬರುವ ಸ್ತ್ರೀತ್ವ/ಹೆಣ್ಣುತನ ಫೆಮಿನಿಸಂನ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿದೆ. ಇದು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚಿನ ಶಾಖೆಯಾಗಿದೆ. 1980ರಲ್ಲಿ ಪ್ರೊಫೆಷನಲ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫರ್ಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೇ ವುಮೆನ್ ಅಂಡ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಸ್ಟಡಿಗ್ರೂಪ್ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಇದು 1984ರಲ್ಲಿ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿ ಅಂಡ್ ಜೆಂಡರ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿತು. ಇದು ಜೆಂಡರ್ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿಯ ಆರಂಭ. ಪುರುಷ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗೆ ಈ ಪಂಥ ಹೊಸ ಆಯಾಮವನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಇದು ಮಹಿಳೆಯರ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆ ಹಾಗೂ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ಪಂಥವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದೆ. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಜೆನರೆ – ಡಿ–ವೀ – ಪರಿಭಾವನೆ: ಇದೊಂದು ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆಯ ಶಬ್ದ. ಇದರ ಅರ್ಥ ಜೀವನ ಶೈಲಿ (ಲೈಫ್ ಸ್ಟೈಲ್). ಈ ಪರಿಭಾವನೆಯನ್ನು ನೀಡಿದವನು ವೈಡಾಲ್–ಡಿ–ಲಾ–ಬ್ಲಾಷ್. ಇದನ್ನು ಸಾಧ್ಯತಾವಾದದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದ. ವೈಡಾಲ್ ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಡಿದ ಅಧ್ಯಯನ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯದೇ ಆದ ಪರಿಸರವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿತು. ಈತನು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುವಂತೆ ಜೀವನ ಶೈಲಿ (ಜೆನರೆ–ಡಿ–ವೀ) ಎಂಬುದು ಉತ್ಪನ್ನ ಹಾಗೂ ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಿರುವ ಮಾನವನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಭೌತಿಕ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಒಟ್ಟಾರೆ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನು ಜೆನರೆ–ಡಿ–ವೀಯು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸುತ್ತಾ ಒಂದೇ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಗುಂಪುಗಳ ನಡುವಿನ ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದೇ ಜೆನರೆ–ಡಿ–ವೀ. ಅವನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಂತೆ ಮನೋಧರ್ಮ, ಮೌಲ್ಯ, ಗುಣಧರ್ಮ, ಹವ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಹೊರಬಂದವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಗುಣಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಹವ್ಯಾಸಗಳು ಮಾನವರ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಜೆನರೆ–ಡಿ–ವೀ ಪರಿಭಾವನೆ ಸಾಧ್ಯತಾವಾದದ ಮೂಲತತ್ತ್ವವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಇದನ್ನು ಫಿಲಾಸಫಿ ಆಫ್ ಪಾಸಿಬಿಲಿಸಂ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಸಾಧ್ಯತಾವಾದದ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಪರಿಸರ ಮಾನವನನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಲವಾರು ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಾನವ ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಜೀವನಶೈಲಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ಪರಿಭಾವನೆಯನ್ನು ಪರಿಸರವಾದ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ವರ್ಸಿಸ್ ಸಾಧ್ಯತಾವಾದ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ವಿವರಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಹುದು. (ಎನ್.ಎಲ್.)

ಜೆರಿಕೋ: ಪ್ರಾಚೀನ ಅವಶೇಷಗಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಜೋರ್ಡಾನಿನ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಜೆರೂಸಲೆಮ್‌ನ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 23 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಅರಬ್ಬೀ ಹೆಸರು ಅರೀಹ. 1967ರಲ್ಲಿ ಇಸ್ರೇಲ್ ಇದನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಇದು ಕೆಳ ಜೋರ್ಡನ್ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಆಯಕಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶ. ಹಳೆಯ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯ ಪುಸ್ತಿಕೆಯಲ್ಲಿ

ಈ ನಗರದ ಉಲ್ಲೇಖ ಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಜೆರಿಕೋ ನಗರದ ಅವಶೇಷಗಳು ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ನಗರ ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಇಂದಿನ ಜೆರಿಕೋದಿಂದ 2 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಜೆರಿಕೋವಿನ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ.

ಜೆರಿಕೋ ನಗರವನ್ನು ಅನೇಕ ಪುರಾತತ್ವಜ್ಞರು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಅಗೆದಿದ್ದಾರೆ. ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ವಾರೆನ್ 1868ರಲ್ಲೂ ಅರ್ನೆಸ್ಟ್ ಸೆಲಿನ್ 1907ರಲ್ಲೂ ಉತ್ಖನನ ಮಾಡಿದರು. ಅನಂತರ ಜೂನ್ ಗಾರ್ಸ್ಟಾಂಗ್ 1930–36ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಖನನ ಮಾಡಿ ಈ ನಗರ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1400ರ ವೇಳೆಗೆ ನಾಶವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ, ಈ ಸ್ಥಳ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ್ದೆಂದೂ ನವ ಶಿಲಾಯುಗದಲ್ಲೇ ಇಲ್ಲಿ ಮಾನವ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ಗಾರ್ಸ್ಟಾಂಗ್ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇದೇ ನಗರದಲ್ಲಿ 1952–58ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದ ಕ್ಯಾಥಲಿನ್ ಕೆನ್ಯಾನ್ ಎಂಬಾಕೆ ಅನೇಕ ಹೊಸ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆಡವಿದಳು. ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಬನ್–14 ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಎಲ್ಲ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಜೆರಿಕೋ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದುಬಂದಿರುವ ವಿಷಯ ಇಷ್ಟು: ಮಾನವನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೆರಿಕೋ ಒಂದು. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶಿಲಾಯುಗದ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 8000) ಮತ್ತು ನವ ಶಿಲಾಯುಗದ ಮೊದಲಹಂತದ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 7000) ಅವಶೇಷಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಮಣ್ಣಿನ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಮನೆಗಳು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ನಾಗರಿಕ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 3200) ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಊರ ಸುತ್ತಲೂ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಗೋಡೆ ಕಟ್ಟಿದ ಕುರುಹು ಇಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಇಂಥ ಗೋಡೆಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಪ್ರಪಂಚದ ಇದೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಗ್ರಾಮದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಯಿಂದ ಕಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಕಂದಕವೊಂದಿತ್ತು. ಇದು 8 ಮೀ ಅಗಲ 2.4 ಮೀ ಆಳ ಇತ್ತು. ಇದರ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಗೋಪುರದಂಥ ಕಟ್ಟಡ 8 ಮೀ ಎತ್ತರ 10 ಮೀ ಅಗಲವಾಗಿತ್ತು.

ನವ ಶಿಲಾಯುಗದ ಗ್ರಾಮ ಸಾಕಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 4000ದ ವೇಳೆಗೆ ನಗರವಾಸಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಜೆರಿಕೋ ಪ್ರಜೆಗಳು ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಕಂಚಿನ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2200ರ ವೇಳೆಗೆ ಸಿರಿಯ ಮತ್ತು ಪ್ಯಾಲಸ್ತೀನ್ ಭಾಗದಿಂದ ಏರಿ ಬಂದ ಜನ ಜೆರಿಕೋ ನಗರವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1700ರಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯದ ಕಡೆಯಿಂದ ಬಂದ ಹಿಕ್ಸೋಸರು ನಗರವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇವರೇ ಆ ನಗರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಊರಿನ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಅನೇಕ ಮುಚ್ಚಿದ ಸಮಾಧಿಗಳು ಈ ಕಾಲದವೇ. ಈ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯೋಪಯೋಗದ ಅನೇಕ ಹೆಣಿಗೆ ವಸ್ತುಗಳೂ ನೇಯ್ದ ಬಟ್ಟೆಗಳೂ ಸಿಕ್ಕಿವೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಪ್ರಥಮವಾಸದಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲ ಹಂತಗಳ ಅವಶೇಷಗಳೂ ದೊರೆತು, ಇವು ನಾಗರಿಕತೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.)

ಜೆರೂಸಲೆಮ್: ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ನಗರ. 1948ರಲ್ಲಿ ಇಬ್ಭಾಗವಾಗಿ ಇಸ್ರೇಲ್, ಜೋರ್ಡಾನ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಹಂಚಿಹೋಗಿ 1967ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಇಸ್ರೇಲ್–ಅರಬ್ ಯುದ್ಧದ ಫಲವಾಗಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇಸ್ರೇಲಿನ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಂಡಿತು.

3,000 ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ದೀರ್ಘ ಇತಿಹಾಸ ಹೊಂದಿರುವ ಜೆರೂಸಲೆಮ್ ನಗರ ಯಹೂದ್ಯರಿಗೂ ಕ್ರೈಸ್ತರಿಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಪವಿತ್ರವಾದ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳವಾಗಿರುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಮುಸ್ಲಿಮರಿಗೂ ಇದು ಮೆಕ್ಕ ಮತ್ತು ಮದೀನಗಳ ಅನಂತರ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಜೂಡಿಯನ್ ಪರ್ವತಸಾಲಿನ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರ ಮೃತ್ಯು ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಸು. 25 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 765 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಆಳವಾದ ಕಿದ್ರನ್ ಮತ್ತು ಹಿನ್ನಮ್ ಕಣಿವೆಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆದು, ಸದಾ ಹರಿಯುವ ಚಿಲುಮೆಯನ್ನುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹಾದು ಹೋಗುವ ಪ್ರಮುಖ ಮಾರ್ಗದ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದು, ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಜನ ನೆಲೆಸಲು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1800ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲೇ ಕಂಚಿನ ಯುಗದ ಎರಡನೆಯ ಹಂತದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದ ಪಟ್ಟಣವೂ ಅದನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದ ಕೋಟೆಯೂ ಇದ್ದದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿರುವ ಹಲವು ಉತ್ಖನನಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಚಿಲುಮೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಯೂ ಚಾಚಿರುವ ಓಫೆಲ್ ಎಂಬ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟಣವಿದ್ದು, ಪರ್ವತಸಾಲಿನ ಪೂರ್ವದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲೂ ಹರಡಿತ್ತು. ಹೀಬ್ರುಗಳು ಇದನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಇದು ಕನನೈಟರ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1370ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇದರ ಹೆಸರು ಉರುಸಲೆಮ್ ಎಂದಿತ್ತೆಂದು ಟೆಲ್–ಎಲ್ ಅಮರ್ನದ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಪೌರಸ್ತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದ್ದ ಜೆರೂಸಲೆಮ್ ನಗರ ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯ ದೊರೆ ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರನ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಯಿತು. ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತಿರುವುಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ ಈ ನಗರ ಲೂಟಿ, ಹಿಂಸಾಚಾರಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿತ್ತು. 1948ರಲ್ಲಿ ಈ ನಗರ ಇಬ್ಭಾಗವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದ ಭಾಗಗಳು ಜೋರ್ಡಾನಿಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳು ಇಸ್ರೇಲಿಗೂ ಸೇರಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೇ ಹುರುಪಿನಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದುವು. ಆದರೆ ಪುನಃ 1967ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅರಬ್–ಇಸ್ರೇಲಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಾರ್ಡನಿನ ಭಾಗವನ್ನು ಇಸ್ರೇಲ್ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು.

(ಎಂ.ಎಚ್.)

ಜೆರ್ಸಿ: ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದ ನಾರ್ಮಂಡಿ ಪ್ರಾಂತದ ತೀರದಿಂದ 22 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಡಲಗಾಲುವೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪ. ಈ ದ್ವೀಪ ಉ.ಅ. 49^0 ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. 2^0ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನೀಕರಿಸಿ ಸು.116 ಚ.ಕಿಮೀ. ಭೂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಉತ್ತರ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವೀಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಾಯುಗುಣ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಾಗಿದ್ದು ಚಳಿಗಾಲ ಹಿತಕರವಾಗಿಯೂ ಬೇಸಗೆ ತಂಪಾಗಿ ಇರುವುದು. ಇದು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಚಾನಲ್ ದ್ವೀಪವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಇಳಿಜಾರಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಉದ್ದನೆಯ ಮರಳಿನ ಕೊಲ್ಲಿ ಇರುವುದು. ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ಒರಟಾದ ಕಡಿದಾದ ಬೆಟ್ಟದ ಮುಖಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದು.

ಆರ್ಥಿಕತೆ ಮತ್ತು ಜನಜೀವನ: ಇಲ್ಲಿಯ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಣಕಾಸಿನ ಸೇವೆ, ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯ. ಹಣಕಾಸಿನ ಸೇವೆಯು ಈ ದ್ವೀಪದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಸು. ಶೇ. 60 ಭಾಗದಷ್ಟನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ವ್ಯವಸಾಯದ ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳು ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ ಮತ್ತು ಹೈನಿನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಜೆರ್ಸಿ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಉತ್ಪಾದನೆ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಮಾಂಸದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಈ ದ್ವೀಪ ಬ್ರಿಟನ್ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರದಿದ್ದರೂ ದ್ವೀಪದ ರಕ್ಷಣೆಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಬ್ರಿಟನ್ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 88,200 (2005) ಇಲ್ಲಿನ ಹಣ ಪೌಂಡು ಸ್ಟರ್ಲಿಂಗ್. (ಡಿ.ವೈ.)

ಜೆಸ್ಸೋರ್: ಬಾಂಗ್ಲಾ ದೇಶದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ; ಅದರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಗಂಗಾನದಿಯ ಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನದಿಯಾ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಖುಲ್ನಾ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಭಾರತ (ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳ) ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಧುಮತಿ ಮತ್ತು ಬಾರಾಸಿಯಾ ನದಿಗಳು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 9564 ಚ.ಕಿಮೀ. ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,76,398.

ಇದು ಗಂಗಾನದಿಯ ಮೆಕ್ಕಲು ಮೈದಾನ, ಮುಖಜಭೂಮಿ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಜೌಗು, ನದಿ ಮತ್ತು ಜಲಮಾರ್ಗಗಳು ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಮಧುಮತಿ ವಿನಾ ಉಳಿದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೂಳು ತುಂಬಿ ನೀರು ನಿಲ್ಲುವ ಕಾರಣ, ಮಳೆಗಾಲದ ಹೊರತು ಉಳಿದ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಸರೋವರಗಳಂತಿರುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಗಾರಿ ಮತ್ತು ಮಧುಮತಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಕುಮಾರ್, ನಭಗಂಗಾ, ಚಿತ್ರಾ, ಕಬಡಕ್, ಬೈರಬ್ ಮತ್ತು ಇಚ್ಛಾಮತಿ–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ನದಿಗಳ ದಂಡೆಗುಂಟ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಮರಳುಮಿಶ್ರಿತ ಮೆಕ್ಕಲು ರಾಶಿ, ಕುರುಚಲು ವನ ಇವೆ. ಜೌಗು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಜಲಸಸ್ಯಗಳುಂಟು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳಿಲ್ಲ. ಬಿದಿರು, ಬಾಬೂಲ್, ಆಲ, ಹುಣಿಸೆ ಮರಗಳು ಅಧಿಕ. ಚಿರತೆ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ವಿವಿಧ ಜಲಚರಗಳು, ಪಕ್ಷಿಗಳು ಇವೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ವಂಗ ರಾಜ್ಯದ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಸು. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗೌಳದೇಶದ (ಬಂಗಾಲದ) ಅರಸನಿಂದ ಜಹಗೀರಾಗಿ ಪಡೆದ ಖಾನ್‌ಜ ಅಲಿ, ಸುಂದರಬನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಒಡೆಯನಾಗಿದ್ದ. ಅವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಮಸೀದಿ ಮತ್ತು ಸಮಾಧಿ ಭವನಗಳು ಈಗಲೂ ಖುಲ್ನಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿವೆ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲದ ಕೊನೆಯ ಅರಸ ದಾವೂದ್‌ಖಾನನ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ರಾಜಾವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಅರಸನಿಂದ ಸುಂದರಬನಗಳ ಒಡೆತನವನ್ನು ಸನ್ನದಿನ ಮೂಲಕ ಪಡೆದು ಅಲ್ಲಿ ಯಶೋಹರ ಎಂಬ ನಗರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ನೆಲೆಸಿದ. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜೆಸ್ಸೂರ್ 24 ಪರಗಣ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. 1947ರಲ್ಲಿ ಇದು ಪೂರ್ವ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. 1971ರಲ್ಲಿ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಅದರ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯಾಗಿದೆ. ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಕಬ್ಬು, ನೀಲಿ, ಬತ್ತ– ಇವು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಈಚಲರಸದಿಂದ ತಾಳೆಬೆಲ್ಲ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಜೇಕೊಬಾಬಾದ್: ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಖೈರ್‌ಪುರ್ ವಿಭಾಗದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ; ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 14,25,572 (2000). ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಸಿಂಧೂ ನದಿಯ ಪೂರ್ವತೀರದ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದು ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಕಾಶ್ಮೀರ್ ಒಡ್ಡು ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ನದಿಯ ಎರಡು ಕಾಲುವೆಗಳ ಮೂಲಕ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆದು ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 10 ಸೆಂಮೀ.

ಜೇಕೊಬಾಬಾದ್ ಪಟ್ಟಣ ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರ, ಜನಂಖ್ಯೆ 175162 (2000). ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪೌರಸಭೆ ಇದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಇಲ್ಲಿಯ ಉಷ್ಣತೆ ಗರಿಷ್ಠಮಾನವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದರಿಂದ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಆಡಳಿತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧ್ ಅಶ್ವದಳದ ನಾಯಕನಾಗಿದ್ದ ಜನರಲ್ ಜೇಕಬ್ ಎಂಬಾತ 1847ರಲ್ಲಿ ಖಾನ್‌ಘರ್ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯ ಬಳಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಪಟ್ಟಣವೇ ಇಂದಿನ ಜೇಕಬಾಬಾದ್. ಈ ಅಧಿಕಾರಿಯ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಪ್ರದರ್ಶನ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. (ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಜೇಡು: ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಫೆಲ್ಡ್‌ಸ್ಪಾರ್ ಮೊದಲಾದ ಅಲ್ಯುಮಿನೊ ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಖನಿಜಗಳು ಶಿಥಿಲಹೊಂದಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಬದಲಾಣೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾದಾಗ ದೊರೆಯುವ ಉತ್ಪನ್ನ (ಕ್ಲೇಸ್). ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಆಳದಿಂದ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮುತ್ತಿರುವ ಕಾದ ನೀರು, ಆವಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಉಷ್ಣದ್ರವಗಳು ಶಿಲೆಯನ್ನು ಆವರಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಅಲ್ಯುಮಿನೊ ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ರಾಸಾಯನಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿದಾಗಲೂ ಜೇಡು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಜೇಡು ಖನಿಜವಲ್ಲ. ಹಲವಾರು ಖನಿಜಗಳ ಹಾಗೂ ಕಲಾಯ್ಡಲ್ ಕಣಗಳ ಸಮೂಹವದು. ಈ ಸಮೂಹದ ಸಂಯೋಜನಾ ಘಟಕಗಳು ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮ. ಇವು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ದರ್ಶಕದ ಮೂಲಕ ವೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲವೆ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣ ಅಥವಾ ಡಿ.ಟಿ.ಎ. (ವ್ಯತ್ಯಾಸಾತ್ಮಕ ಉಷ್ಣತಾವಿಶ್ಲೇಷಣೆ) ವಿಧಾನಗಳಿಂದಲೂ ಇವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಹೀಗೆ ಗುರುತಿಸಿರುವ ಖನಿಜಗಳು ಈ ಮುಂದಿನವು:

ಅ. ಕಯೊಲಿನೈಟ್ ಸಮೂಹ : ಕಯೊಲಿನೈಟ್, ಡಿಕೈಟ್, ನ್ಯಾಕ್ರೈಟ್, ಅನೌಕ್ಸೈಟ್, ಹ್ಯಾಲಾಯ್‌ನೈಟ್, ಎಂಡೆಲೈಟ್.

ಆ. ಮಾಂಟ್‌ಮೊರಿಲೊನೈಟ್ ಸಮೂಹ : ಮಾಂಟ್‌ಮೊರಿಲೊನೈಟ್, ನಾನ್ ಟ್ರೊನೈಟ್, ನ್ಯಾಪೊನೈಟ್, ಬೀಡೆಲೈಟ್, ಹೆಕ್ಟೊರೈಟ್.

ಇ. ಜಲೀಯ ಮೈಕಾಗಳು : ಇಲ್ಲೈಟ್

ಈ. ಇತರೆಯವು : ಅಟ್ಟಾಪಲ್ಗೈಟ್, ಸೆಪಿಯೊಲೈಟ್, ಆ್ಯಲೊಫೇನ್.

ಉಪಯೋಗದ ಗುಣಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಜೇಡುನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು ಹೀಗೆ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ : ಕಯೊಲಿನ್ –ಚೀನಜೇಡು; ಕಾಗದಜೇಡು; ಚಂಡುಜೇಡು; ಬೆಂಕಿಜೇಡು, ಇಟ್ಟಿಗೆಜೇಡು; ಔಷಧೀಯ ಜೇಡು ಇತ್ಯಾದಿ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಜೇಡು ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಬಿಳುಪಾಗಿದ್ದರೂ ದ್ವಿತೀಯಕ ಜೇಡಿಗಿಂತ ನಮ್ಯತೆ ಹಾಗೂ ಉಷ್ಣನಿರೋಧಕ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಮುಖ್ಯ ಜೇಡುನಿಕ್ಷೇಪಗಳು : ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕಾರ್ನ್‌ವಾಲ್ ಮತ್ತು ಡೆವಾನ್ ಷೈರಿನ ಜೇಡುನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಗ್ರ್ಯಾನೈಟ್ ಜಲೋಷ್ಣಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗುವುದರ ಮೂಲಕ ಉತ್ತಮ ಜೇಡುನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿವೆ. ಕೆಲವು ಗಣಿಗಳು 100 ಮೀ ಆಳವನ್ನೂ ಮುಟ್ಟಿವೆಯೆಂದರೆ ಈ ಕ್ರಿಯೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆಯೇ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಇಡೀ ಯುರೋಪು ಖಂಡದಲ್ಲೇ ಹೆಸರುವಾಸಿ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜೆಟ್‌ಲಿಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಪಿಲ್ಸನ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಲೇಬೇಕು. ಜೆಟ್‌ಲಿಟ್ಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಇಳಕಲು ಪ್ರದೇಶವೊಂದರಲ್ಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಹಾಗೂ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಲಾವಾಸ್ತರಗಳ ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಸು. 18ಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ಕಯೊಲಿನ್ (ಸುದ್ದೆಮಣ್ಣು) ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದು ಗೋಚರವಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಥಿಲೀಕರಣ ಹಾಗೂ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಮೂಲಕ ಸ್ರವಿಸಿದ ದ್ರಾವಣಗಳು ಕಯೊಲಿನೀಕರಣಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆನಿಸಿವೆ. ಪಿಲ್ಸನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಫೆಲ್ಡ್‌ಸ್ಪಾತಿಕ್ ವಸ್ತುವಿನಿಂದಾದ ಆರ್ಕೋಸಿಕ್ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳೇ ಕಯೊಲಿನ್ನಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಮೂಲ ಆಗರವೆನಿಸಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸುದ್ದೆಮಣ್ಣು ಬಲುಶ್ರೇಷ್ಠ ದರ್ಜೆಯದು. ಈ ನಿಕ್ಷೇಪದ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಪೀಟಿನ ಶಿಥಿಲೀಕರಣದಿಂದ ಸ್ರವಿಸಿದ ದ್ರಾವಣಗಳೇ ಕಯೊಲಿನ್ನಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಮೂಲ ಕಾರಣವೆನಿಸಿವೆ. ಜರ್ಮನಿಯ ಸ್ಯಾಕ್ಸನಿ ಮತ್ತು ಬವೇರಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಉತ್ತಮ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಸ್ಯಾಂಗಾರದ ಸ್ತರಗಳ ಮೂಲಕ ಸ್ರವಿಸಿದ ಆಮ್ಲೀಯ ದ್ರಾವಣಗಳು ಕಯೊಲಿನಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಮೂಲಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಚೀನದಲ್ಲೂ ಬಲು ದೊಡ್ಡ ಸುದ್ದೆಮಣ್ಣಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಚಿಮೆನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಸುದ್ದೆಮಣ್ಣು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದುದು. ಇದರಿಂದ ಮಾಡುವ ಪಿಂಗಾಣಿ ಸಾಮಾನುಗಳು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದವು. ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕರೋಲೀನ, ವರ್ಜೀನಿಯ ಮತ್ತು ಜಾರ್ಜಿಯ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಬಿಳಿಜೇಡು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಇವು ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪೆಗ್ಮಟೈಟ್ ಒಡ್ಡುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದವು. ಭಾರತದ ಹಲವಾರು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಜೇಡು ಹಾಗೂ ಸುದ್ದೆಮಣ್ಣಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು, ಹಾಸನ, ತುಮಕೂರು, ಬಳ್ಳಾರಿ ಹಾಗೂ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಸುದ್ದೆಮಣ್ಣಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳುಂಟು. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಾಲುವಾಗಲು ಬಳಿಯ ನಿಕ್ಷೇಪ ಬಲು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಇದು ನೆಲಮಟ್ಟದಿಂದ 6 ಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸು. 1,80,000 ಟನ್ ಬಿಳಿಜೇಡು ಸಿಗಬಹುದು. ಹರಪನಹಳ್ಳಿಯ ಕೊಂಗನ ಹೊಸೂರು ಬಳಿ ಸು. 1,00,000 ಟನ್ನುಗಳ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾರಿ ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗೊಲ್ಲಹಳ್ಳಿ, ಯಶವಂತಪುರ, ಪೀಣ್ಯ, ಮುತ್ತಾನಲ್ಲೂರು, ಸೋಲದೇವನಹಳ್ಳಿ, ನಂದಗುಡಿ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುದ್ದೆ ಹಾಗೂ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಹಾಸನಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಾಗೇಶಪುರ, ನಂದಿಹಳ್ಳಿಯ ಸುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 2,50,000 ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಸುದ್ದೆಮಣ್ಣು ದೊರೆಯುವ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಉಂಟು. ಅಲ್ಲದೆ ಕಾರವಾರ ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶೃಂಗೇರಿ, ಕೊಪ್ಪ ಮತ್ತು ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಗಣಿಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಹಲವಾರು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ.

ಉಪಯೋಗಗಳು : ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಉಪಯೋಗಗಳು ಹಲವಾರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ದಿನಬಳಕೆಯ ಮಡಿಕೆ, ಕುಡಿಕೆಗಳು, ಇಟ್ಟಿಗೆ ಹೆಂಚು ಇವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗಂತೂ ಜೇಡು ಬಹು ಅವಶ್ಯಕ. ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಸುದ್ದೆಮಣ್ಣನ್ನು ದ್ರವಬಣ್ಣಗಳು, ವಿದ್ಯುದುಪಕರಣಗಳು, ಶಾಖ ನಿರೋಧಕ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳು, ಕಾಗದ, ಕುಂಭಕಲೆ, ಪಿಂಗಾಣಿ ಸಾಮಾನುಗಳು ಇವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಸುದ್ದೆಮಣ್ಣಿಗೆ ಹಲವಾರು ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳೂ ಉಂಟು. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.)

ಜೇಡುಶಿಲೆ: ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಆದರೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ತರಗಳನ್ನೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸೀಳುಪದರುಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಡ್ಡಿಶಿಲೆ (ಷೇಲ್). ಜೇಡುಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಬೆಣಚು, ಜೇಡುಗಳು ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಖನಿಜಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮ ಸಮವಾಗಿ ಬೆರೆತಿರುತ್ತವೆ. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಕಾರ್ಬೊನೇಟಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ಆಗ ಅದನ್ನು ಮಾರ್ಲ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೇಡುಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಇತರ ಲೋಹಗಳ ಆಕ್ಸೈಡುಗಳು ಉಂಟು. ಜೇಡುಶಿಲೆಯ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆ ಕಣಗಳ ಅಳತೆ ಮತ್ತು ಶಿಲೆಯ ಬಣ್ಣಗಳೊಡನೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧ ಪಡೆದಿದೆ. ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಪರ್ಣಗಳನ್ನಾಗಿ ಸೀಳಬಹುದು. ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಹಾಗೂ ಫಲಕಾಕಾರದ (ಫ್ಲೇಟ್) ಖನಿಜಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ನೀಳ ಅಕ್ಷಗಳನ್ನು ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದೇ ಇದರ ಕಾರಣ.

ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸುವ ರೀತಿಗೆ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮತವಿಲ್ಲ. ಕೆಲವರು ಅವುಗಳ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ, ಕೆಲವರು ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಶಿಲೆಯ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಣಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಶಾಂತವಾದ ಮತ್ತು ಕನಿಷ್ಠ 15 ಮೀಟರುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಾದ ಸಾಗರದ ತಳದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನಗೊಂಡಿರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಬಹುಶಃ ಎಲ್ಲ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಜೇಡುಶಿಲೆ ಅವ್ಯಾಪ್ಯ ಶಿಲೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಅಂತರ್ಜಲ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಶಿಲೆ ಅಲ್ಲ; ಆದರೆ ಈ ಅವಗುಣವೇ ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆಯ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಅಪೇಕ್ಷಾರ್ಹ ಗುಣವಾಗಿದೆ. ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆಯ ಸಂಗ್ರಹಣಾ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೇಡುಶಿಲೆ ಶಿರೋಶಿಲೆಯಾಗಿದೆ. ಇದು ನೈಸರ್ಗಿಕ ತೈಲ ಮತ್ತು ಅನಿಲಗಳ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಬಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಎಸ್.)

ಜೇಮ್ಸ್ ರೆನ್ನೆಲ್: 1742–1830. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ, ಚರಿತ್ರಕಾರ ಹಾಗೂ ಸಾಗರ ವಿಜ್ಞಾನಿ. ಇವರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಡೆವೆನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಚುಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ 1742ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಇವರು ಹುಟ್ಟಿದ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ತಂದೆ ಫಿರಂಗಿ ಧಾಳಿಯಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದರು. ರೆನ್ನೆಲ್ ಅವರು1756ರಲ್ಲಿ ಹಡಗಿನ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕರಾಗಿ ನೌಕಾಪಡೆಯನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಏಳುವರ್ಷಗಳ ನಿರಂತರ ಸೇವೆಯ ಅನಂತರವೂ ಇವರಿಗೆ ಯಾವ ಬಡ್ತಿಯೂ ಸಿಗದಿದ್ದರಿಂದ ಹತಾಶಗೊಂಡ ಇವರು 1764ರಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲದ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಮೋಜಣಿದಾರರಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡರು. ಈ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಇವರು 13 ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಕಳೆದರು. 1766ರಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲದ ಕೆಲವು ಧರ್ಮಾಂಧ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳ ಜೊತೆ ನಡೆದ ಸಂಘರ್ಷದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರಗಾಯಗೊಂಡರು. 1777 ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಮೇಜರ್ ಆಗಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೊಂದಿದರು.

ಇವರ ಜೀವಿತದ ಉಳಿದ 53 ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದರು. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವಾಗ ಕಲೆಹಾಕಿದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಇವರು ಅನೇಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಇವರು 1779ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಬಂಗಾಲದ ಅಟ್ಲಾಸ್, 1783ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಹೆಚ್ಚು ನಿಖರವಾದ ಮೊದಲನೆಯ ಭಾರತದ ಭೂಪಟ. ಅಲ್ಲದೆ 1831ರಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ತೌಲನಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಕೊಡುಗೆ–ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು. ಇವರು ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಂಶಗಳ ಮೇಲೂ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದರು.

ಭೌಗೋಳಿಕ ಹಾಗೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿಷಯಗಳ ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನದ ಹೊರತಾಗಿ ಇವರು ಜಲರಾಶಿವಿವರಣಾಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಕೊಡುಗೆ ಈ ಹೊತ್ತಿಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಹಾಗೂ ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರಗಳ ಮೇಲೆ ನಡೆಸಿದ ಇವರ ಅಂತಿಮ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಹಾಗೂ ಇವರ ಕಾಲಾನಂತರ ಇವರ ಮಗಳು 1832ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮಹಾಸಾಗರದ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಎಂಬ ಕೃತಿ 1936ರವರೆಗೂ ಒಂದು ದಾಖಲೆಯಾಗಿತ್ತು. ರೆನ್ನೆಲ್ ಅವರು ನಿವೃತ್ತಿಯ ತರುವಾಯ ಭಾರತದಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಸಂಸಾರದೊಂದಿಗೆ ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ವಾಪಸ್ಸಾಗುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಲೆಹಾಕಿದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕೇಪ್ ಆಫ್ ಗುಡ್‌ಹೋಪ್ ಭೂಶಿರದ ಅಧಿಕೃತ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದರಲ್ಲದೆ ಅಗುಲ್ಲಾದ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಹಾಗೂ ತೀರಗಳು ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು 1778ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇದು ಸಾಗರ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಕೊಡುಗೆ.

ಇವರು 1781ರಲ್ಲಿ ರಾಯಲ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಗೊಂಡರು. 1791ರಲ್ಲಿ ಇದೇ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಕೊಪ್ಲೆ ಚಿನ್ನದ ಪದಕವನ್ನೂ, 1825ರಲ್ಲಿ ರಾಯಲ್ ಸೊಸೈಟಿ ಆಫ್ ಲಿಟರೇಚರ್ ಚಿನ್ನದ ಪದಕವನ್ನೂ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿತು. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಜೇಮ್ಸ್ ಹಟ್ಟನ್: 1726–1797. ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ. 1726 ಜೂನ್ 3 ರಂದು ಎಡಿನ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಈತನನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಭೂ ವಿಜ್ಞಾನದ ಪಿತಾಮಹ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಯಲ್ ಹೈಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ಕಾನೂನುಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಪಡೆದ. ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ, ಭೂಗರ್ಭಶಾಸ್ತ್ರದ ಕಡೆ ಆಕರ್ಷಿತನಾಗಿದ್ದ. ಭೂಸಾದೃಶ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಶಿಲೆಯ ನಿರ್ಮಾಣದ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತನೆ ನಡೆಸಿದ. ಎಡಿನ್‌ಬರ್ಗ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಪಡೆದು ಸ್ಕಾಟಿಷ್ ಮೇಧಾವಿಗಳ ಪರಿಚಯದಿಂದ ಜ್ಞಾನ ದಾಹವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡ. ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಡೇವಿಡ್ ಹ್ಯೂಮ್ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಆಡಂ ಸ್ಮಿತ್‌ರ ಒಡನಾಟದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜ್ಞಾನಸಂಪಾದಿಸಿದ. ಇವನ ಪ್ರಮುಖ ಭೂ ವಿಜ್ಞಾನದ ಕೊಡುಗೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಭೂತಕಾಲದ ಕೀಲಿಕೈ ಎಂದು ಇದು ಹಟ್ಟನ್ ಅರಿತ ಪರಮ ಸತ್ಯ.

ಸ್ಕಾಟಿಷ್ ಹೈಲೆಂಡ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಈತ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳು ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಛೇದಿಸಿರುವ ಶಿಷ್ಟಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿದ. ಈ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳು ಒಂದೊಮ್ಮೆ ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದು, ದ್ರವರೂಪವು ಕ್ರಮೇಣ ತಣ್ಣಗಾಗಿ, ಶಿಲೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ. ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆ ಶಿಷ್ಟ ಶಿಲೆಗಿಂತ ಎಳೆಯದಾಗಿತ್ತು, ಇದೇ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಶಿಲೆಗಳು ಛೇದಿಸಿರುವುದನ್ನು ಎಡಿನ್‌ಬರ್ಗ್‌ನ ಸಲಿಸ್‌ಬರಿ ಕ್ರಾಗ್ಸ್ ಹಾಗೂ ಅದರ ಸನಿಹದ ಆರ್ಥರ್ಸ್ ಸೀಟ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿದ. ಅದನ್ನು ಹಟ್ಟನ್ ವಿಭಾಗ ಎಂದೇ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಇದೇ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಎಡಿನ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಿಂದ ಸು. 50 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಡುನ್‌ಬಾರ್ ಮತ್ತು ಐಮೌತ್‌ಗಳ ನಡುವಿನ ಕಡಿದಾದ ತಗ್ಗುಭಾಗದ ಬಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲಾ ಪದರುಗಳು ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಶೇಲ್ ಊರ್ಧ್ವವಾಗಿ ಬಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ತಳಪದರುಗಳು ಕಡಿದಾದ ಬಂಡೆಗಳಾಗಿದ್ದವು ಎಂಬುದನ್ನು ಹಟ್ಟನ್ ಗುರ್ತಿಸಿ ಹಲವು ಆವರ್ತನಗಳಿಂದ ಜಲಜಕಣ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಹೀಗಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ, ಹಾಗೆಯೆ ಪ್ರತಿ ಆವರ್ತ ಪದರ ಸಮುದ್ರತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರಬಹುದು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟ. 1786ರಲ್ಲಿ ಸಿಸರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭೂ ಕಾಲಘಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಗುರ್ತಿಸಿದ ಈ ಕುರುಹು ಶಿಲೆಗಳ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಿರೀಕ್ಷೆಯ ಅಂತ್ಯವನ್ನಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ. 1788ರಲ್ಲಿ ಈತನ ಮಿತ್ರರಾದ ಜೇಮ್ಸ್ ಹಾಲ್ ಮತ್ತು ಜಾನ್ ಪ್ಲೆಫೇರ್‌ರವರ ಜೊತೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಪದರು ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿದ. ಕಾಲದ ಆಳವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಜ್ಞಾನ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತ ವಿಕಸಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ. ಈತನ ಮಹತ್ತರವಾದ ಕೊಡುಗೆ ಏಕರೂಪತಾತತ್ವ. ಅಥವಾ ಡಾಕ್ಟ್ರಿನ್ ಆಫ್ ಯೂನಿಪಾರ್ಮಟೇರಿಯಾನಿಸಂ. ಇದರ ಅರ್ಥ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ಭೂಸಾದೃಶ್ಯಗಳು ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಮೇಲ್ಮೈ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಕತೃಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕು ಒಂದೇ ತೆರನಾಗುತ್ತಿವೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಹಠಾತ್ತಾಗಿ ಮತ್ತು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದ ಸಂಯೋಜನೆ ದ್ರವೀಭವನ ಅಥವಾ ವಿಭಜನೆ ಮತ್ತು ಪುನಃ ಯಥಾಸ್ಥಿತಿಗೆ ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುವ ಅಂಶವನ್ನು ಏಕರೂಪತಾತತ್ವ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ.

(ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಜೇವರಗಿ: ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು; ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳ. ಮೊದಲು ಇದನ್ನು ಆಂದೋಲಾ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳವಾದ ಜೇವರಗಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಸದಿಗಳಿವೆ. ಇದು ಜೈನರ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಭೀಮಾನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಗುಲ್ಬರ್ಗ–ಬಿಜಾಪುರ ಮಾರ್ಗ ಜೇವರಗಿ ಪಟ್ಟಣದ ಮೂಲಕ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಜೇವರಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,932.6 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,34,825. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಐದು ಉಪವಿಭಾಗಗಳಿವೆ – ಜೇವರಗಿ, ಇಜೇರಿ, ನೆಲೋಗಿ, ಯಡ್ರಾಮಿ ಮತ್ತು ಆಂದೋಲಾ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಹಳ್ಳಿಗಳು 162. ಫೆಬ್ರವರಿ ಅಂತ್ಯದಿಂದ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳ ಮೊದಲ ವಾರದವರೆಗೆ ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಬಿಸಿಲು. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 60 ಸೆಂಮೀ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನದು ಆರೋಗ್ಯಕರವಾದ ಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ವಾಡಿ ಹಾಗೂ ಶಾಹಬಾದ್ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಕಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯದು ಫಲವತ್ತಾದ ಕಪ್ಪುಭೂಮಿ. ಜನರ ಪ್ರಧಾನ ಕಸಬು ಕೃಷಿ. ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ಗೋದಿ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಹತ್ತಿ, ಎಣ್ಣೆಕಾಳುಗಳು–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭೀಮಾನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತರ ಭಾಗಗಳಂತೆ ಇದೂ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಅಭಾವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪುರಸಭೆಯಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 19,174.

(ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.ಆರ್.ಇ.)

ಜೈನಧರ್ಮ: ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಜೈನ ಮತ್ತು ಜೈನೇತರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಶಿಲಾ ಲೇಖನಗಳು, ಪ್ರಾಚ್ಯ ವಸ್ತುಗಳು, ಸ್ಮಾರಕಗಳು, ಮೊಹೆಂಜೋದಾರೊ, ಹರಪ್ಪ – ಈ ಪ್ರಾಚೀನ ನಗರಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿರುವ ಶಾಸನಗಳು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಜೈನಧರ್ಮದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗೌತಮ ಬುದ್ಧನ ಸಮಕಾಲೀನನಾದ ಮಹಾವೀರಸ್ವಾಮಿಯ ಕಾಲದಿಂದ ಜೈನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. ಈಗ ಚಂಪಾರಣ್ಯ, ಮುಜಫರ್‌ಪುರ, ದರ್ಭಾಂಗ ಮತ್ತು ಛಪರಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಜ್ಜಿಯೋ ದೇಶ ಅಥವಾ ಲಿಚ್ಛವಿಯರ ನಾಡು ಎಂದು ಹೆಸರಿತ್ತು. ಈ ದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ವೈಶಾಲಿ – ಈಗಿನ ಬಸಾಥ – ನಗರ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಈ ನಗರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಂಡಕೀ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ನದಿಯ ಎರಡು ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ವೈಶಾಲಿಯ ಎರಡು ಉಪನಗರಗಳಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಕುಂಡ ಗ್ರಾಮ. ಈ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥ

ಗಣರಾಜನಾಗಿದ್ದ. ಇಂಥ ಕೆಲವು ಜನ ಗಣರಾಜನ ನೇತೃವೆನಿಸಿ ಚೇಟಕ ಮಹಾರಾಜ ಅಧಿರಾಜಮನೇ ಚೇಟಕ. ಇವನ ಹಿರಿಯ ಮಗಳಾದ ತ್ರಿಶಲಾದೇವಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಾರ್ಥನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ಈ ದಂಪತಿಗಳ ಮಗನೇ ಭಗವಾನ್ ಮಹಾವೀರ (ವರ್ಧಮಾನ).

ಸಿದ್ಧಾರ್ಥ ತ್ರಿಶಲಾದೇವಿಯವರು ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಶ್ರಮಣ ಪರಂಪರೆಯ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ವರ್ಧಮಾನ ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯಾಕರಣ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಿಯೆನಿಸಿದ. ಆಮೇಲೆ ಮಹಾವೀರ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ದೀರ್ಘತಪಸ್ಸನ್ನು ಕಠೋರ ರೀತಿಯಿಂದ ಆಚರಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಹಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಾಡಿದ. ಒಂದು ದಿನ ಜಂಭಿಯಾ ಗ್ರಾಮದ ಹೊರಗೆ, ಋಜುವಾಲಿಕಾ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸಾಲವೃಕ್ಷಗಳ ನೆರಳಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಮಗ್ನನಾಗಿ ಕುಳಿತಾಗ ವೈಶಾಖ ಶುಕ್ಲ ದಶಮಿಯ ದಿನ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಯಿತು.

ಭಗವಾನ್ ಮಹಾವೀರ ತೀರ್ಥಂಕರನಾಗಿ ಜೈನಧರ್ಮದ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ದೇಶದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ವಿಹರಿಸಿದ. ಇವನು ಅಹಿಂಸಾ ಸಂಯಮಗಳು ತಪಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಧರ್ಮಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತ ಮಹಾವೀರ ವಿಹರಿಸಿ, ಕೊನೆಗೆ ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಪಾವಾಪುರಿಗೆ ಬಂದ. ಅಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಇದ್ದು ಧರ್ಮೋಪದೇಶ ಮಾಡಿದ. ಕಾರ್ತಿಕ ಕೃಷ್ಣ ಚತುರ್ದಶಿಯ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 527) ಕೊನೆಯ ಜಾವದಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಾಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ.

ಸಂಘಸ್ಥಾಪನೆ : ಭಗವಾನ್ ಮಹಾವೀರ ತನ್ನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆಂದು–ತನ್ನ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಲಿಕ್ಕೆಂದು–ಸಾಲದು, ಸಾಧ್ವಿ, ಶ್ರಾವಕ, ಶ್ರಾವಿಕಾ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಚತುರ್ವಿಧ ಸಂಘವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಇದಕ್ಕೆ ಜೈನಸಂಘ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾಧು ಸಾಧ್ವಿಗಳಿಗೆ ಮುನಿ ಆರ್ಯಿಕೆಯರೆಂದೂ ಹೆಸರಿದೆ. ಈ ಮುನಿ ಆರ್ಯಿಕೆಯರು ಗೃಹತ್ಯಾಗಿಗಳು, ಶ್ರಾವಕ ಶ್ರಾವಕಿಯರು ಗೃಹಜೀವನದವರು, ಸಂಘದ ಇವೆರಡೂ ವಿಭಾಗಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಪರಸ್ಪರ ಪೋಷಕವಾಗಿದೆ.

ಉಚ್ಚ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮೆಟ್ಟಲನ್ನೇರಿದ ಮುನಿಗಳು ನಿರ್ಗ್ರಂಥರಾಗಿರುವರು. ಇವರಿಗೆ ದಿಗಂಬರ ಸಾಧುಗಳೆಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಈ ದಿಗಂಬರತ್ವವನ್ನು ಆಚರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವೆನಿಸದೆ ಕೆಲವು ಜನ ಸಾಧುಗಳು ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದವರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂತವರಿಗೆ ಶ್ವೇತಾಂಬರ ಸಾಧುಗಳೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಮುನಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈ ದಿಗಂಬರ, ಶ್ವೇತಾಂಬರ ಎಂದು ಎರಡು ವರ್ಗಗಳು ಇದ್ದುವು. ಬರಬರುತ್ತ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 320 ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಜೈನ ಸಂಘದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳು ಕಂಡುಬರಹತ್ತಿದವು. ಶ್ರಾವಕರಲ್ಲಿ ದಿಗಂಬರತ್ವವನ್ನು ಮನ್ನಿಸುವವರು, ಶ್ವೇತಾಂಬರತ್ವವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವವರು ಎಂದು ಎರಡು ಪಂಗಡಗಳಾದವು. ಮೂಲ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಮತಭೇದಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಈ ಎರಡು ಪಂಗಡಗಳು ಜೈನಸಂಘದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿವೆ.

ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಈಗ ಧರ್ಮದ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 44 ಲಕ್ಷ (2005).

(ಕೆ.ಎಸ್.ಡಿ.)

ಜೈಪುರ: ಭಾರತದ ರಾಜಸ್ತಾನ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ; ಜೈಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ 1113 ಕಿಮೀ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ, ದೆಹಲಿಯಿಂದ 305 ಕಿಮೀ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,324,319.

ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 428 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಜೈಪುರ ಭಾರತದ ಸುಂದರ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಹಲವು ಕಟ್ಟಡಗಳ ಬಣ್ಣ ಪಾಟಲ (ಪಿಂಕ್). ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಪಾಟಲನಗರವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. 1727ರಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜ ಸವಾಯಿ ಜಯಸಿಂಹನಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಈ ನಗರದ ರಚನಾಕೌಶಲ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು. ನಗರವನ್ನು ಚತುರಸ್ರಾಕಾರದ ಆರು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಭಾಗಗಳ ನಡುವೆ ವಿಶಾಲ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ನಗರದ ಸುತ್ತ ಎಂಟು ದ್ವಾರಗಳ ಕೋಟೆ ಇದೆ. (ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ಜೈವಿಕ ಕೃಷಿ: ಆಧುನಿಕ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕಗಳ ಬಳಕೆಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಸಾವಯವ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಸಗಣಿ, ಗೊಬ್ಬರ, ಹಿಂಡಿ, ಹಸುರುಗೊಬ್ಬರ, ಹಿಕ್ಕೆ, ಎರೆಹುಳು, ಸಸ್ಯಗಳ ಅವಶೇಷ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಬಳಕೆ ಮಾಡಿ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಸಾಗುವಳಿ. ಪರಿಸರ ಪೂರಕ ಕೃಷಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ನಾಗಾಲೋಟದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದುಂಟಾದ ಆಹಾರದ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ನೀಗಿಸಲು ಮಾನವ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ ಕಳೆದ ಶತಮಾನದ 60ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಹಸುರು ಕ್ರಾಂತಿಯಾಗಿ ಆಹಾರದ ಸಮಸ್ಯೆ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ನೀಗಿತಾದರೂ ವಿವೇಚನಾರಹಿತವಾದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಆರೋಗ್ಯಕರವಾದ ಆಹಾರದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ರಾಸಾಯನಿಕಗೊಬ್ಬರ, ಕೀಟನಾಶಕಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಆಹಾರವು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಂತದಲ್ಲೂ ಮಲಿನಗೊಂಡು, ಮಾನವನ ಹೊರಗಿನ ಪರಿಸರ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅವನ ದೈಹಿಕ ಪರಿಸರ ಹಲವು ರೀತಿಯ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಿಂದಾಗಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಔಷಧಿಗಳ ನೆಲೆಬೀಡಾಗಿದೆ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಹೊರಬರಲು ನೋಡಿದಾಗ ಅವನ ಅರಿವಿಗೆ ಬಂದದ್ದು ಪುರಾತನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದಂತಹ ಸಾವಯವ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿ. ಇದರ ಹೊಸ ಆವಿಷ್ಕಾರವೇ ಜೈವಿಕ ಕೃಷಿ.

ಬೆಳೆಗಳ ಪರ್ಯಾಯ ಪದ್ಧತಿ, ಹಸುರುಗೊಬ್ಬರದ ಬಳಕೆ, ಜೈವಿಕ ಕ್ರಿಮಿ ನಾಶಕಗಳ ಬಳಕೆ (ಬೇವಿನ ಎಣ್ಣೆ, ಗೋಮೂತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ) ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಳಕೆಯನ್ನೂ ಜೈವಿಕ ಕೃಷಿ ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕರಗುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಯುವುದರಿಂದ ಪರಿಸರ ಮಲಿನಗೊಳ್ಳದೆ ಸುಸ್ಥಿರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಣಾಮ ಉಂಟಾಗದಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಇದಕ್ಕೆ ಪರಿಸರಪೂರಕ ಕೃಷಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಜೈವಿಕ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ಬಂಡವಾಳದಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಇಳುವರಿಯು ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕತೆಯು ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಗುಣದಲ್ಲಿಯು ಅಧಿಕತೆಯಿದೆ. ಜೈವಿಕ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ರೈತರು ತಮ್ಮ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪರಿಸರದಲ್ಲೇ ದೊರೆಯುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಮಾಡುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಶೂನ್ಯ ಬಂಡವಾಳ ಕೃಷಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ಕೃಷಿಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಸುಭಾಷ್ ಪಾಳೇಕರ್ ಅವರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರಿಗೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕೃಷಿಯ ಹರಿಕಾರನೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಜೈವಿಕ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ವಸ್ತುಗಳು: ಸಗಣಿ ಮತ್ತು ಗಂಜಳ, ಹಸುರೆಲೆಗಳು, ಎರೆಹುಳುವಿನಗೊಬ್ಬರ, ಬೇವಿನ ಎಣ್ಣೆ, ರೋಗ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲವೊಂದು ಕೀಟಗಳು ಉದಾ: ಕಬ್ಬಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಜೇನುರೋಗದ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕಾಗಿ ಒಳ ಸಾಕಿರುವ ಕೀಟಗಳು. ನೀಲಿ ಹಸುರು ಶೈವಲಗಳು ಹಾಗೂ ಆಜೋಲಾ, ದೇಶೀಯ ತಳಿಗಳ ಬಳಕೆ.

ಜೈವಿಕ ಕೃಷಿಯಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ವಸ್ತುಗಳು ಮಾಲಿನ್ಯ ರಹಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಶ್ವ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕ ಬೇಡಿಕೆಯಿದೆ. ಇದರಿಂದ ರೈತ ಅಧಿಕ ಇಳುವರಿ ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.)

ಜೈವಿಕ ವೈವಿಧ್ಯತೆ: ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುವ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಪ್ರಭೇದ. ಜೈವಿಕ ವೈವಿಧ್ಯತೆ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು 1986 ರಲ್ಲಿ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾದ ಇ.ಕು ಡಿ. ವಿಲ್ಸನ್ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಬಳಸಿದರೂ ಇದರ ಕುರುಹನ್ನು ಭಾರತದ ಆಯುರ್ವೇದದ ಪಿತಾಮಹನಾದ ಚರಕನ ಚರಕ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈತ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 200 ಪ್ರಾಣಿ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಮತ್ತು 340 ಸಸ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಜೈವಿಕ ವೈವಿಧ್ಯತೆ ಎಂಬ ಪದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಾ ವಿಷಯವಾಗಿ ರೂಪುತಳೆದದ್ದು 1992ರ ರಿಯೋಡಿ ಜನೈರೋ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ. ಈ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಜೈವಿಕ ವೈವಿಧ್ಯತೆ ಎಂದರೆ ಒಂದು ಭೂಭಾಗ ಸಾಗರ ಹಾಗೂ ಇತರ ಜಲಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಎಲ್ಲಾ ವಿಧದ ಜೀವಿಗಳ ಸಮೂಹ ಎಂದು ಅರ್ಥೈಯಿಸಲಾಯಿತು.

ಸಸ್ಯಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣು ಜೀವಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಭಿನ್ನತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭಿನ್ನತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ ಉದಾ: ಆಲದ ಮರ. ಒಂದು ಆಲದ ಮರದ ಹಾಗೇ ಮತ್ತೊಂದು ಆಲದ ಮರದ ರಂಬೆಗಳು, ಬೇರುಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಸಸ್ಯ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಿಯ ಆಂತರಿಕ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಜೀವಿತಾವಧಿ, ಉಗಮ, ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಪುನರುತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಅವುಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಜೀವ ನಿರ್ವಹಣೆ, ಮನೋಭಾವನೆಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರದೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಭಿನ್ನತೆ ಅಥವಾ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದಂತಹ ವಸ್ತು ಅಥವಾ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ವಸ್ತು ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾ: ಕುರಿಯ ಕ್ಲೋನಿಂಗ್, ಬೆಕ್ಕಿನ ಕ್ಲೋನಿಂಗ್. ಕ್ಲೋನಿಂಗ್ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಹೋಲಿಕೆಯುಳ್ಳ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಬಹುದೇ ವಿನಃ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇದು ಮಾನವನ ಆಧುನಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಗುರುತಾದರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಕಾಣಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ರಾಗಿ, ಬತ್ತ, ಜೋಳ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಎರಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಇದನ್ನು ನ್ಯಾಚುರಲ್ ಹೈಬ್ರೇಶನ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಉದಾ: ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಎರಡು ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಇಂದು ರಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಜೈವಿಕ ಸಂರಕ್ಷಣ ವಲಯ – ಜೈವಿಕ –ಭೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ಆವರ್ತಗಳು

ಜೀವ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗೆ ಕಾರಣಗಳು: ಜೀವ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗೆ ಭೌಗೋಳಿಕ ಕಾರಣವನ್ನು ನೀಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾರಣ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಂಶಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರದೇ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಮತಲವಾದ ವೈವಿಧ್ಯತೆ ಕಂಡುಬರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಊರ್ಧ್ವಮುಖವಾಗಿ ಹೋದಂತೆಯೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದರಿಂದಲೇ ಜೀವಿಗಳ ವೈವಿಧ್ಯತೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರಲು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜೀವ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗೆ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಂಶಗಳೇ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ವಂಶವಾಹಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ವಂಶವಾಹಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿಯೇ ಇಂದು ಸಮರೂಪವುಳ್ಳವರಲ್ಲಿಯೂ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಹಾಗೂ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಜೀವರಾಶಿಯನ್ನು ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ವಂಶವಾಹಿಯಿಂದಾಗಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿ ಬಂದ ಒಂದು ಜೀವಿಯು ಕೇವಲ ಒಂದು ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೊಂದಿರದೆ ಅದು ತನ್ನ ಜನನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ವಸ್ತುಗಳೆರಡನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಒಂದು ಜೀವಿ ಮತ್ತೊಂದು ಜೀವಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನ. ಇದು ಮಿಶ್ರಗುಣ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹಾಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಂಡುಬರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ವಂಶವಾಹಿ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಜೈವಿಕ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಕಾರಗಳಿವೆ: 1) ವಂಶವಾಹಿ ವೈವಿಧ್ಯತೆ: ಒಂದೇ ಪ್ರಭೇದದ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಂಶವಾಹಿಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ, ಎತ್ತರ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು ಉದಾ:ಮಾನವನು ಹೊಮೋಸೆಪಿಯನ್ ಎಂಬ ಒಂದೇ ಪ್ರಭೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದರೂ ವಂಶಾಣುಗಳಿಂದ ಅವನದೇ ಮಾರ್ಪಾಡು, ನಡವಳಿಕೆ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. 2) ಪ್ರಭೇದಗಳ ವೈವಿಧ್ಯತೆ: ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಜೀವಿ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜೀವ ಪ್ರಭೇದ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಪ್ರಭೇದಗಳ ವೈವಿಧ್ಯತೆ ಎನ್ನುವರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಒಂದೇ ಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿ ಅಥವಾ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಉದಾ:ವೆಲಿಸ್ ಎಂಬ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಹುಲಿ, ಬೆಕ್ಕು, ಸಿಂಹ, ಚಿರತೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಗಾತ್ರ, ಎತ್ತರ, ಚಲನವಲನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

3) ಜೀವ ಪರಿಸರ ವೈವಿಧ್ಯತೆ: ಪೃಥ್ವಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು, ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಒಂದೇ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪೋಷಣಾ ಸ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಜೀವಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಉತ್ಪಾದಕರು, ಆಹಾರ ಅನುಭೋಗಿಗಳು ಮತ್ತು ವಿಘಟಕ ಜೀವಿಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಡಿ.)

ಜೈವಿಕ ಸಂರಕ್ಷಣ ವಲಯ: ತೊಂದರೆಗೀಡಾಗಿರದ ಜೀವ ಸಮುದಾಯ ವಾಸಿಸುವ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು, ಅದೇ ರೀತಿಯ ಕ್ಷೋಭೆಗೊಳಗಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಂರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಜೀವಗೋಳವೆನ್ನುವರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಂತಹ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಜೀವ ಪರಿಸರ (ಇಕಾಲಾಜಿಕಲ್) ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡಲು ಮತ್ತು ಜೀವನೆಲೆ (ಹ್ಯಾಬಿಟೇಟ್) ಸಂರಕ್ಷಿಸಲು ಕಾಯ್ದಿರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ 1968ರಲ್ಲಿ ಯೂನೆಸ್ಕೋ ದಲ್ಲಿ ಜೀವ ಮಂಡಲ ಸಮ್ಮೇಳನ (ಬಯೊಸ್ಪಿಯರ್ ಕಾನ್‌ಫರೆನ್ಸ್) ಜರುಗಿತು. ಮುಂದೆ 1971 ನವೆಂಬರ್ 9 ರಂದು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸುಸಂಘಟಿತ ಸಭೆಯು ಪ್ಯಾರಿಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಜೈವಿಕ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಸುಸ್ಥಿರ ಉಪಯೋಗ ಮತ್ತು ಮಾನವನ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಜಾಲ ರೂಪಿಸಲಾಯಿತು. ಜೈವಿಕ ಮಂಡಲದ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ವಲಯದ ಉದ್ದೇಶಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ:

1) ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮತ್ತು ಅರೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಜೈವಿಕ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಮೂಲ ವಾಸ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೆ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವುದು.

2) ಜೈವಿಕ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ನೆಲೆಸಿರುವ ಜನರ ಸುಸ್ಥಿರ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕಡೆಗೆ ನಿಗಾವಹಿಸುವುದು.

3) ಜೀವ ಪರಿಸರ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವವರಿಗೆ, ಪರಿಸರದ ಬಗ್ಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ತರಬೇತಿ ನೀಡುವವರಿಗೆ ಸ್ಥಳೀಯ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಭೂ ಮಂಡಲದ ಜೈವಿಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕುರಿತು ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಧನ ಸಹಾಯ ನೀಡುವುದು.

ಪ್ರಪಂಚದ 65 ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 358 ಜೀವ ಮಂಡಲ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ವಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳು ಒಟ್ಟಾರೆ 115 ದಶಲಕ್ಷ ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಜೈವಿಕ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ವಲಯಗಳು ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ವಂಶವಾಹಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಒಕ್ಕೂಟವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಉದ್ದೇಶ ಹೊಂದಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸು. 13 ಜೈವಿಕ ಮಂಡಲ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ವಲಯಗಳು ಚಾಲನೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಇನ್ನೂ 13 ಜೀವ ಮಂಡಲ ಸಂರಕ್ಷಣಾವಲಯಗಳು ಚಾಲನೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ, ತಮಿಳುನಾಡುಗಳ ನೀಲಗಿರಿ, ನಂದಾದೇವಿ (ಉತ್ತರಾಂಚಲ), ನೊಕ್ರೆಕ್ (ಮೇಘಾಲಯ), ಗ್ರೇಟ್ ನಿಕೋಬಾರ್ (ಅಂಡಮಾನ್ ಮತ್ತು ನಿಕೋಬಾರ್), ಮನ್ನಾರ ಅಖಾತ (ತಮಿಳುನಾಡು), ಮನಾಸ್ (ಅಸ್ಸಾಂ), ದಿಹಾಂಗ್ ದಿಬಾಂಗ್ (ಅರುಣಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ), ಪಚ್‌ಮಾರಿ (ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶ), ಕಾಂಚನಜುಂಗ (ಸಿಕ್ಕಿಂ), ಅಗಸ್ತ್ಯ ಮಲೈ (ಕೇರಳ) ಮುಂತಾದವು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚಾಲನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜೀವಮಂಡಲ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ವಲಯಗಳು. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಡಿ.)

ಜೈವಿಕ –ಭೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ಆವರ್ತಗಳು (ಬಯೋ–ಜಿಯೋ–ಕೆಮಿಕಲ್ ಸೈಕಲ್): ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವಿ ಜೀವಿಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಬಂಧವಿರುವಂತೆ ಅವುಗಳ ಭೌತಿಕ ಪರಿಸರದೊಡನೆಯೂ ನೇರ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಪೋಷಕಾಂಶಗಳು, ಸಸ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಪುನಃ ಭೂಮಿಯನ್ನು ತಲುಪುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಜೀವಿ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿನ ಪೋಷಕಾಂಶ ಪರಿಸರದಿಂದ ಜೀವಿಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ಪುನಃ ನೇರವಾಗಿ ಜೀವಿಗಳಿಂದ ಪರಿಸರಕ್ಕೂ ಆವರ್ತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಚಲಿಸುವ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಜೈವಿಕ–ಭೂ–ರಾಸಾಯನಿಕ ಆವರ್ತಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು, ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆ ಹಾಗೂ ಪರಿಸರ ಸಮತೋಲನ ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಆವರ್ತಗಳು ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮದಿಂದಲೇ ಜೈವಿಕ ಮಂಡಲ ಸಮತೋಲನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಸುಸ್ಥಿತಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಜೀವಿಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕನಿಷ್ಠ 25 ರಿಂದ 30 ಮೂಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಾದ ಇಂಗಾಲ, ಜಲಜನಕ, ಸಾರಜನಕ, ಆಮ್ಲಜನಕ, ರಂಜಕ, ಗಂಧಕ, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಮೆಗ್ನೀಷಿಯಂ, ಬೋರಾನ್,ಕ್ಲೋರಿನ್, ಕೋಬಾಲ್ಟ್, ಅಯೋಡಿನ್, ಫ್ಲೋರಿನ್ ಮುಂತಾದವು ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಜೈವಿಕ ಭೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ಆವರ್ತಗಳನ್ನು ಹಲವು ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು.

1) ಜಲಾವರ್ತ (ಹೈಡ್ರೊ ಸೈಕಲ್): ಜಲಾವರ್ತ ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈ ಮತ್ತು ವಾಯುಮಂಡಲಗಳ ನಡುವೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮಳೆ ಮತ್ತು ಭಾಷ್ಪಿ ಭವನ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುವ ನೀರಿನ ಆಂತರಿಕ ಪರಿವರ್ತನಾ ಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಗರಗಳು, ಸರೋವರಗಳು, ನದಿಗಳು ಕೆರೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ನೀರು ಸೂರ್ಯನ ಶಾಖದಿಂದ ಬಾಷ್ಪೀಭವನಹೊಂದಿ ನೀರಾವಿಯಾಗಿ ವಾಯುಮಂಡಲ ಸೇರುತ್ತದೆ. ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ನೀರಿನ ಆವಿ ಘನೀಭವಿಸಿ, ಮೋಡಗಳಾಗಿ ವೃಷ್ಟಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಆವರ್ತನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಜಲಾವರ್ತ ವೆನ್ನುವರು. ಇದು ಭೂಮಿ, ಗಾಳಿ, ಸಾಗರ, ಸಮುದ್ರ, ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪಕ್ಷಿಗಳ ನಡುವೆ ನೀರಿನ ಹಂಚಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಒಟ್ಟು ಶಕ್ತಿಯ ಸು. 1/3 ರಷ್ಟು ಜಲಾವರ್ತ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ವೃಷ್ಟಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ತಲುಪುವ ನೀರಿನ ಕೆಲ ಭಾಗ ಪುನಃ ಸಾಗರ, ಸಮುದ್ರ, ಸರೋವರ, ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಸೇರುವುದು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲ ಭಾಗ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗಿ ಅಂತರ್ಜಲವಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ವಾಯುಮಂಡಲದ ಚೈತನ್ಯಗಳಿಗೆ ನೀರಾವಿ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

2) ಇಂಗಾಲ ಆವರ್ತ (ಕಾರ್ಬನ್ ಸೈಕಲ್): ಜಲಾವರ್ತದ ಹಾಗೆ ಇಂಗಾಲಾವರ್ತ ಸಹ ಎಲ್ಲ ಜೀವಕ್ಕೂ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಮೂಲವಸ್ತು ಸ್ವಪೋಷಕ ಹಸುರು ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಬನಿಕ್ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಶರ್ಕರಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ಇಂಗಾಲ ಮೂಲವಾಗಿ ವಾತಾವರಣಕ್ಕೆ ಇಂಗಾಲದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಜಲ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಿರುವ ಕಾರ್ಬೋನೇಟ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ಬೈಕಾರ್ಬೋನೇಟ್‌ಗಳು ಇಂಗಾಲದ ಮೂಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಪೋಷಕ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಇಂಗಾಲ ಸ್ಥಿರೀಕರಣಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣೆ ಕ್ರಿಯೆಯು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯಗಳು ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಆಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಕಾರ್ಬೋನಿಕ್ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಇಂಗಾಲದ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಒದಗುತ್ತವೆ. ಆಹಾರ ಸರಪಳಿಯ ಮೂಲಕ ಇಂಗಾಲವು ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ವಿನಿಮಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ, ಶಿಲೀಂದ್ರ, ಸಸ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಉಸಿರಾಟ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವ ಮೂಲಕ ಇಂಗಾಲದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್‌ನ ಬಹುಭಾಗ ವಿನಿಮಯ ಮೂಲದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ವಾಯುವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ಮತ್ತು ಶಿಲೀಂದ್ರಗಳ ವಿಘಟನೆ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಇಂಗಾಲ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತದೆ.

3) ಸಾರಜನಕ ಆವರ್ತ (ನೈಟ್ರೋಜನ್ ಸೈಕಲ್): ಸಾರಜನಕ ವಾಯುಮಂಡಲದ ಶುಷ್ಕ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಶೇ.78.03 ರಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಅನಿಲವನ್ನು ಜೈವಿಕ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಜೀವಿಗಳು ನೇರವಾಗಿ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳದೆ, ಸಸ್ಯಗಳು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ನೈಟ್ರೈಟ್ಸ್ ಮೂಲಕ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಸಾರಜನಕ ಅನಿಲವನ್ನು ಜೀವಿಗಳು ಎರಡು ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ, ಸೌರಶಕ್ತಿಯಿಂದ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಸಾರಜನಕ ದಹನವಾಗಿ ನೈಟ್ರೈಟ್ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಾರಜನಕದ ಸ್ಥಿರೀಕರಣವನ್ನು ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರ. ಕೆಲವು ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯ ಬೆಳೆಗಳ ಬೇರುಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಂಬಯಾಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಸಾರಜನಕ ಸ್ಥಿರೀಕರಣ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಮೂರನೆಯವು ಫೋಟೋಸಿಂಥೆಟಿಕ್ ಸಾಯನೋ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ನೀಲಿ, ಹಸುರು ಪಾಚಿಗಳಿಂದ ಸಾರಜನಕದ ಸ್ಥಿರೀಕರಣವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳು ಸಾರಜನಕವನ್ನು ಅಮೋನಿಯ ಇಲ್ಲವೆ ನೈಟ್ರೇಟ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಾರಜನಕ ಸ್ಥಿರೀಕರಣ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಹಲವು ಸಸ್ಯಗಳು ನೈಟ್ರೇಟ್‌ನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಅಮಿನೋ ಆಮ್ಲ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳು ತಮಗೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಅಮಿನೋ ಆಮ್ಲಗಳನ್ನು ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಗಳು ಸತ್ತ ಅನಂತರ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳು ಅವುಗಳನ್ನು ಕೊಳೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಸಾರಜನಕವನ್ನು ವಾಯುಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸತ್ತ ಅಥವಾ ನಶಿಸಿದ ಅನಂತರ ಅವುಗಳು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸಂಯೋಜನೆಯಾಗಿ ಸಾರಜನಕ ಅಮೋನಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತದೆ. ಅಮೋನಿಯ ವಿಷಕಾರಿ ಅನಿಲ, ಆದರೆ ಸುದೈವದಿಂದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ ನೈಟ್ರೀಕರಣಗೊಳಿಸುವ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳು ಅಮೋನಿಯ ಲವಣಗಳನ್ನು ಉತ್ಕರ್ಷಿಸಿ ನೈಟ್ರೇಟ್‌ಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ನೈಟ್ರೇಟ್ ಕೂಡಲ್ಪಟು ವಿಷಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ, ಇನ್ನುಳಿದ ನೈಟ್ರೋಬ್ಯಾಕ್ಟರ್ ಮುಂತಾದ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳು ಇವನ್ನು ನೈಟ್ರೇಟುಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ನೈಟ್ರೇಟ್‌ಗಳನ್ನು ಸಸ್ಯಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ಸಾರಜನಕ ಆವರ್ತ ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

4) ಆಮ್ಲಜನಕ ಆವರ್ತ (ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಸೈಕಲ್): ಜೈವಿಕ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳ ಉಸಿರಾಟಕ್ಕೆ ಆಮ್ಲಜನಕ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ ಆಮ್ಲಜನಕ ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್, ಕಾರ್ಬೋ ಹೈಡ್ರೇಟ್ ಮತ್ತು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅಂಶಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆಮ್ಲಜನಕ ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕರಗಿದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನೇಕ ಜಲಜೀವಿಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಿರುವ ಆಮ್ಲಜನಕವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೆಳ ಕಂತು ಎಡೆಬಿಡದೆ ನಡೆಯುವಾಗ ಆಮ್ಲಜನಕ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಳ ಕಂತು ಆಮ್ಲಜನಕವನ್ನು ಜೀವಿಗಳು ಸೇವಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಆಮ್ಲಜನಕ ಆವರ್ತ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಸಸ್ಯಗಳು ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಆಮ್ಲಜನಕ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಉಸಿರಾಟದ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಆಮ್ಲಜನಕವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಇಂಗಾಲದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

5) ರಂಜಕ ಆವರ್ತ (ಫಾಸ್ಪರಸ್ ಸೈಕಲ್): ರಂಜಕ ಸಂಚಯನ ಆವರ್ತವಾಗಿದ್ದು, ಇದು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಪೋಷಕಾಂಶ ಆವರ್ತಗಿಂತ ಸರಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ರಂಜಕ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಿರುವ ಪೋಷಕಾಂಶ. ಫಾಸ್ಪೇಟ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಭಾರವಾದ ಅಣು ಬೇರೆ ಖನಿಜ ಪೋಷಕಾಂಶಗಳ ಹಾಗೆ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಸಂಯೋಜನೆಯಾಗದೆ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಜೀವಿಗಳ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತದೆ. ರಂಜಕ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನವಾದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದಲ್ಲದೆ, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಕರಗಿರುತ್ತದೆ. ರಂಜಕ ಸಂಯೋಜಿತ ಶಿಲೆಗಳು ನೀರಿನಿಂದ ಶಿಥಿಲೀಕರಣ ಹೊಂದಿದಾಗ ರಂಜಕ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಿ ಹರಿದು ಹೋಗಿ ಜಲರಾಶಿಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನವಾಗಿ ಶಿಲೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ರಂಜಕವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಕಗಳು (ಆಟೋ ಟ್ರಾಪ್ಸ್) ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ರಂಜಕ ಜೀವಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಡಿ.ಎನ್.ಎ ಹಾಗೂ ಆರ್.ಎನ್.ಎ ಯಲ್ಲಿ ಎಟಿಪಿ (ಅಡೆನೋಸಿನ್ ಟ್ರೈಫೋಸ್ಪೈಟ್) ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸಸ್ಯಗಳ ಸೇವೆಯಿಂದ ರಂಜಕ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಮೂಳೆ ಮತ್ತು ಹಲ್ಲುಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಸಸ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ನಶಿಸಿದ ಅಥವಾ ಸತ್ತ ಬಳಿಕ ಅವುಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಕೊಳೆತು ಬಳಿಕ ರಂಜಕ ಪುನಃ ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ.

6) ಗಂಧಕ ಆವರ್ತ (ಸಲ್ಫರ್ ಸೈಕಲ್): ಗಂಧಕದ ಆವರ್ತ ನೀರು, ವಾಯು ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿಗೆ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗಂಧಕ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಸಲ್ಫೈಟ್ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಗಂಧಕ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಪಳೆಯುಳಿಕೆ ಇಂಧನಗಳ (ಫಾಸಿಲ್ ಫ್ಯುಯಲ್) ದಹನದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಗಂಧಕ ವಾಯುಮಂಡಲ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಗಂಧಕದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಮತ್ತು ಜಲಜನಕದ ಸಲ್ಫೈಡ್ ಮಳೆಯ ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಸಲ್ಫೈಟ್ ಅಥವಾ ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಮಣ್ಣಿಗೆ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಲ್.ಟಿ.ಎನ್.)

ಜೈಸಲ್ ಮೇರ್: ಹಿಂದಿನ ರಜಪುತಾನದ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥಾನವಾಗಿದ್ದ ಇದು ಈಗ ರಾಜಸ್ತಾನದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 38,401 ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,07,999. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಬರಡುಭೂಮಿ, ಮರಳುಗಾಡು. ಇಲ್ಲಿಯ ಹೊಳೆ ಹಳ್ಳಗಳು ಹರಿಯುವುದು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದೇ ಒಂದು ನದಿ ಕಕನಿ. ಸು. 45 ಕಿಮೀ ದೂರ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹರಿದು ಮುಂದೆ ಬಯಲುಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡು ಭುಜ್ ಸರೋವರವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ವಾಯುಗುಣ ಶುಷ್ಕ, ಆರೋಗ್ಯಕರ.

ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಬಹಳ ಹಿಂದುಳಿದಿದೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಸಣ್ಣ ಕಾಳುಗಳ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಡಿಕೆ. ಜೋಳ, ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿಗಳಂಥ ಹಿಂಗಾರಿ ಬೆಳೆಗಳು ವಿರಳ. ಒಂದು ಕಡೆ ನೆಲೆನಿಂತು ಬೇಸಾಯ ಅಥವಾ ಕೈಕಸಬು ಕೈಗೊಂಡು ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯ ಜನ ಅಲೆಮಾರಿ ಬದುಕು ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ ದನಕರುಗಳ ಮತ್ತು ಕುರಿಹಿಂಡುಗಳ ಪಾಲನೆಯೇ ಅವರಿಗೆ ಮುಖ್ಯ. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆಯೇ ಅವರ ಗಮನ. ಉಣ್ಣೆಯ ಕೆಲಸ, ತುಪ್ಪದ ತಯಾರಿಕೆ, ಒಂಟೆ ಮತ್ತಿತರ ದನಕರುಗಳ ಮಾರಾಟ– ಇವೇ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗಗಳು. ಊರಿಂದೂರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬರಲು ಮುಖ್ಯ ವಾಹನವೆಂದರೆ ಒಂಟೆ.

ಜೈಸಲ್‌ಮೇರ್ ಪಟ್ಟಣ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ. ಪಟ್ಟಣದ ಸುತ್ತಲೂ 3–4.5 ಮೀ ಎತ್ತರ, 1.5 ಮೀ ದಪ್ಪ ಇರುವ ಗೋಡೆ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಉಸುಕಿನ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ಮನೆ ಮಹಲುಗಳೂ, ಜೈನಮಂದಿರಗಳೂ ಅರಮನೆ ಮತ್ತು ಕೋಟೆಗಳೂ ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ಮಹಾರಾವಲನ ಅರಮನೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಕಟ್ಟಡ. ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 78,000. (ಬಿ.ವಿ.ಎಸ್.;ಬಿ.ಎನ್.ಸಿ.ಎಚ್.)

ಜೊಹಾನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್: ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ವೈಟ್ ವಾಟರ್ಸ್ ರಾಂಡ್ ಇಳುಕಲಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 1755 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರ, ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ 10.2^0ಸೆ., ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ 20.2^0ಸೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1480530 (1996).

ವೈಟ್ ವಾಟರ್ಸ್ ರಾಂಡ್ ಇಳುಕಲು ಪ್ರದೇಶದ ಬಂಡೆಯ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಪದರಗಳು ಸಿಕ್ಕಿ (1886), ಜನರಹಿತವಾಗಿದ್ದ ಆ ಸ್ಥಳ ಪ್ರಪಂಚದ ದೊಡ್ಡ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ನಡೆಸಿದ ಜೊಹ್ಯಾನ್ ರಿಸಿಕ್ ಎಂಬಾತನಿಂದ ಅಥವಾ ಹೊಸ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳ ಆಡಳಿತ ವಹಿಸಿದ್ದ ಜೊಹ್ಯಾನಿಸ್ ಮೇಯರ್ ಎಂಬಾತನಿಂದ ನಗರಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬಹುದು. ಇದರ ಆಡಳಿತಕ್ಕಾಗಿ ನಗರಸಭೆ ಇದೆ.

ನಗರದ ಮುಖ್ಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಎಲಾಫ್ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಇದು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥಳ. ಕಮೀಷನರ್ ಸ್ಟ್ರೀಟ್, ಮಾರ್ಕೆಟ್ ಸ್ಟ್ರೀಟ್, ಫಾಕ್ಸ್ ಸ್ಟ್ರೀಟ್–ಇವು ಇತರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ನಗರದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕಟ್ಟಡಗಳೆಂದರೆ : ಸ್ಟಾಕ್ ಎಕ್ಸ್‌ಚೇಂಜ್ (1961), ಪುರಭವನ (1915), ಆಫ್ರಿಕಾನಾ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ (1935), ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ (1890), ವೈಟ್ ವಾಟರ್ಸ್ ರಾಂಡ್ ತಾಂತ್ರಿಕ ಕಾಲೇಜು (1904), ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು (1910), ಅಂಚೆಕಚೇರಿ (1935), ಆಂಗ್ಲಿಕನ್ ಚರ್ಚ್ (1926) ಮತ್ತು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹೋಟೆಲುಗಳು. ನಗರದ ಈ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲಾಭವನ (1915) ಮತ್ತು ಜೋಬರ್ಟ್ ಪಾರ್ಕ್ ಇವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು, ಜೊಹಾನ್ಸ್ ಬರ್ಗ್ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾಲೇಜು ಮತ್ತು ನಾಟಕಶಾಲೆ (1962) ಇವೆ.

ಮಿಲ್ನರ್ ಪಾರ್ಕ್‌ನಲ್ಲಿ ವೈಟ್ ವಾಟರ್ಸ್ ರಾಂಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ (1922). ಪ್ರಾಣಿಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮರ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಎಕ್ಸ್‌ಟೀನ್ ಪಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿವೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಖಗೋಳ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯವೊಂದಿದೆ. ಜಾರ್ಜ್ ಹ್ಯಾರಿಸನ್ ಪಾರ್ಕ್ ನಗರದ ಪಶ್ಚಿಮ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲಿದೆ. 1886ರಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಪದರಗಳ ಬಂಡೆಗಳನ್ನು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಗಣಿತಜ್ಞ ಹ್ಯಾರಿಸನ್ನನ ಹೆಸರನ್ನೇ ಈ ಪಾರ್ಕಿಗೆ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಟರ್ಫಾಂಟೀನ್ ರೇಸ್‌ಕೋರ್ಸ್,

ಆಟದ ಬಯಲು, ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳ ಮಣ್ಣಿನ ರಾಶಿ ಇವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಅರಣ್ಯ ಪುಷ್ಪಗಳ ಉದ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಮೆಲ್‍ರೋಸ್ ಪಕ್ಷಿಧಾಮ ನಗರದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಪಕ್ಷಿಧಾಮದಲ್ಲಿ 100 ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳಿವೆ.

ಈ ನಗರ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಬಟ್ಟೆ ಹಾಗೂ ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಇದು ರಾಂಡ್ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳ ಕೇಂದ್ರ.

ಹಲವಾರು ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ಬರುವ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಿಟೋರಿಯ 58 ಕಿಮೀ, ಬ್ಲೂಮ್‍ಫ್ಯಾಂಟೇನ್ 422 ಕಿಮೀ, ಕೇಪ್‍ಟೌನ್ 1450 ಕಿಮೀ, ಡರ್ಬನ್ 650 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿವೆ. ನಗರದ ಆಧುನಿಕ ರೈಲ್ವೆ ಜಂಕ್ಷನ್‍ನಿಂದ ದಿನವಹಿ 1,60,000 ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಸಂಚಾರವಿದೆ. ಜಾನ್ ಸ್ಮಟ್ಸ್ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ (1947) ನಗರದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 24 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಜೋಧಪುರ: ರಾಜಸ್ತಾನದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ; ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 22,860 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 28,80,777. ರಾಜಸ್ತಾನದ ಶೇ. 6.6 ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯದು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂದು ಮತ್ತು ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ಮರಳು ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 64 ಸೆಂಮೀ. ಶುಷ್ಕ ಹವಾಗುಣ. ಉಷ್ಣತೆ ಸು. 12.5^0ಸೆ ನಿಂದ ಸು. 32.5^0 ಸೆ ವರೆಗೆ. ವಿಶಾಲವಾದ ಥಾರ್ ಮರುಭೂಮಿಯ ಭಾಗವಾಗಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಮರಳುಗಲ್ಲು ರಾಶಿಗಳು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಫಿದುಸಾರದ ಹತ್ತಿರ ಮರಳುಗಲ್ಲುಗಳ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಮನೆಗಳ ಚಾವಣಿಗೆ ಹಾಸಲು ಇವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಪಿಪಾರ ಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿ ಬಿಳಿ ಮಣ್ಣು, ಬಿಲಾರಾ ತಹಸೀಲಿನಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು, ಚಿರೀ ಮತ್ತು ಮೋಟಾಯಿ ಗ್ರಾಮಗಳ ಬಳಿ ಜಿಪ್ಸಮ್ ಹುಡಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಗೋದಿ, ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ಎಣ್ಣೆಕಾಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ನೆಯ್ಗೆ, ಹಿತ್ತಾಳೆ ಪಾತ್ರೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ದಂತದ ಕುಸುರಿ ಮತ್ತು ಅಮೃತಶಿಲೆಯ ಆಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಜೋಧಪುರ ನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಇದು ಹಿಂದೆ ಜೋಧಪುರ ಸಂಸ್ಥಾನದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ರಾಜಸ್ತಾನ ರಾಜ್ಯದ ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8,56,034. ಪುಷ್ಕರ ಸರೋವರದ ಹತ್ತಿರ ಉಗಮ ಹೊಂದಿ ಕಚ್ಛ್ ರಣದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವ ಲೂನೀ ನದಿಯ ಆಚೀಚೆ ದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಜೋಧಪುರ ನಗರ ಹಬ್ಬಿದೆ. ನಗರದ ಸುತ್ತಲೂ ಕಲ್ಲಿನ ಗೋಡೆ ಇದೆ. ಸು. 10 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಈ ಗೋಡೆಗೆ ಏಳು ದ್ವಾರಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗೋರಿ, ಸಜೋತಿ, ಮೇರ್ತಿಯಾ, ಜಾಲೋರಿ ಮತ್ತು ಶಿವಾಂಚಿ ದ್ವಾರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಈ ವಿಶಾಲವಾದ ಕೋಟೆಯೊಳಗೆ ಒಂದು ಕೋಟೆಯುಂಟು. ಅದರಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಬಂಡೆಗಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಅರಮನೆ ಇದೆ. ಜಯಪೋಲ, ಲೋಹಾಪೋಲ, ಫತೇಹಪೋಲ ಎಂಬ ಮೂರು ಮಹಾದ್ವಾರಗಳುಳ್ಳ ಸೂರಸಿಂಗ್ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಮೋತೀ ಮಹಲ್, ಮತ್ತು ಅಭಯಸಿಂಗ್ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಪೂಲ್ ಮಹಲ್ ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಸಿಂಗಘರ್ ಚೌಕ್, ಫತೇಹ ಮಹಲ್, ಗುಲಾಬ್ ಸಾಗರ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ರಾಜಮಹಲ್ ಮತ್ತು ತಲ್ಹಾಟಿಕಾ ಮಹಲ್‍ಗಳೂ ಭವ್ಯವಾಗಿವೆ. ಚಿತಾರಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ ಸುಯೋಜಿತವಾದ ಉದ್ಯಾನ, ಈಜುಕೊಳ ಮತ್ತು ಮಹಾದ್ವಾರಗಳನುಳ್ಳ ಉಮೇಡ್ ಭವನ ಇಲ್ಲಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಕಟ್ಟಡ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಾಚನಾಲಯ, ಸರ್ದಾರ್ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಜಸವಂತ್‍ಧಾರ ಸ್ಮಾರಕ ಇವು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಒಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೂ (1962) ಇವೆ. ಚುಂದ್ರಿಸೀರೆ, ನಕ್ಷೆಗಳಿರುವ ಹಿತ್ತಾಳೆ ಪಾತ್ರೆ, ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ನಕಾಸೆ, ಚರ್ಮದ ಪಟ್ಟೆ, ರುಮಾಲು, ಬಗೆಬಗೆಯ ನಕಾಸೆಗಳ ಪಾದರಕ್ಷೆ ಇವುಗಳಿಗೆ ಈ ನಗರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. (ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ಜೋನಾಸ್ಸನ್‍ನ ಮಾದರಿ: ಸ್ವೀಡಿಷ್ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿ. ಈತ ವಾನ್‍ಥ್ಯೂನನ್ನನ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಹೊಸ ಕೃಷಿ ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾದರಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ವಾನ್‍ಥ್ಯೂನನ್ನನ ಮಾದರಿ ಭೂಮಿಯ ಆರ್ಥಿಕ ಗೇಣಿ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಸಾರಿಗೆಯ ವಿಧಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ಜೋನಾಸ್ಸನ್ 1925 ರಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಈ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಕೃಷಿ ಭೂ ಬಳಕೆಗಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿದ. ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಸುತ್ತ ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶವು ಸುತ್ತುವರೆದಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದನು. ಅತನು ವಿವರಿಸಿರುವ 7 ವಲಯಗಳು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿವೆ:

ವಲಯ 1 : ನಗರ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶ ಹಸುರುಮನೆ ಮತ್ತು ಪುಷ್ಪಕೃಷಿಯಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವುದು. ಸಮೀಪದ ಪ್ರದೇಶ, ಹಸುರು ಮನೆ ಮತ್ತು ಹೂವಿನ ಕೃಷಿ.

ವಲಯ 2 : ಟ್ರಕ್ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಹಣ್ಣುಗಳು, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ ಮತ್ತು ತಂಬಾಕು ಹಾಗೂ ಕುದುರೆ ಸಾಕಣೆ.

ವಲಯ 3 : ಕ್ಷೀರೋತ್ಪನ್ನಗಳು, ಮಾಂಸಕ್ಕಾಗಿ ದನ, ಕುರಿ ಮೇವು, ಓಟ್ಸ್, ನಾರಿಗಾಗಿ ಅಗಸೆ ಬೆಳೆ.

ವಲಯ 4: ಸಾಮಾನ್ಯ ಕೃಷಿ ಧಾನ್ಯ, ಮೇವು, ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳು

ವಲಯ 5: ರೊಟ್ಟಿ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಏಕದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಅಗಸೆಬೆಳೆ.

ವಲಯ 6: ದನಕರುಗಳು, ಕುದುರೆ ಮತ್ತು ಕುರಿ ಉಪ್ಪೂರಿಸಿದ ಹಾಗೂ ಹಬೆಯಾಡಿಸಿದ ಮತ್ತು ಡಬ್ಬಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಸಿದ ಮಾಂಸ, ಮೂಳೆ, ಚರಬಿ, ತೊಗಲು.

ವಲಯ 7: ಅರಣ್ಯವುಳ್ಳ ಅತ್ಯಂತ ಹೊರವಲಯ.

ಈ ಎರಡು ಖಂಡಗಳಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚು ತೀವ್ರವಾದ ಕೃಷಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯು, ಮೇವು ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು ನೆಲಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಸುತ್ತಲೂ ಧಾನ್ಯ ಬೆಳೆ ವಲಯ, ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯಗಳು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ಭೂಬಳಕೆಯು ಸಮಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿವೆ. ಜೋನಾಸ್ಸನ್ ಕೂಡ ವಾನ್‍ಥ್ಯುನಿನ್ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಯುರೋಪಿನ ಊಹಾತ್ಮಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕನಗರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೆ ತನ್ನ ಮಾದರಿಗೆ ಬಳಸಿರುವನು. ಜೋನಾಸ್ಸನ್ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಎಡ್‍ವರ್ಡ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತಲಿನ ವಲಯಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡನು. 1952 ರಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಕೆನ್‍ಬರ್ಗ್ ಎಂಬುವವನು ಯುರೋಪಿನ ಕೃಷಿ ಸಾಂದ್ರತೆಗೆ ಸಂಬಂಧ ನಕ್ಷೆಯೊಂದನ್ನು ತಯಾರಿಸುವಾಗ ಜೋನಾಸನ್ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡನು. ಈ ನಕ್ಷೆ ಯುರೋಪಿನ ಎಕರೆವಾರು ಉತ್ಪಾದಕತೆಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಕೆನ್‍ಬರ್ಗ್ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಎಂಟು ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಗೋದಿ, ರೈ, ಬಾರ್ಲಿ, ಓಟ್ಸ್, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, [illegible] (ಪಿ.ಟಿ.ಬಿ.)

ಜೋರ್ಡಾನ್: ಇದು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ಒಂದು ಅರಬ್ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಅಲ್ ಮಮ್ಲುಕಾ ಅಲ್ ಉರ್ದೂನಿಯಾ ಅಲ್ ಹಷೀಮಿಯಾ ಎಂಬುದು ಅರಬ್ಬೀ ಹೆಸರು. ಉ.ಅ. 28^0–33^0 ಹಾಗು ಪೂ.ರೇ. 35^0–39^0 ಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಇದು ಹಿಂದಿನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದ ಟ್ರಾನ್ಸ್‍ಜೋರ್ಡಾನ್ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಪ್ಯಾಲಸ್ತೀನಿನ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸಿರಿಯ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇರಾಕ್, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಇಸ್ರೇಲ್, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ–ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಅಖಾಬ ಖಾರಿಯ 19 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಸಮುದ್ರತೀರವಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅತಿಕಡಿಮೆ ಉದ್ದದ ತೀರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಅಖಾಬ ಈ ದೇಶದ ಏಕೈಕ ಬಂದರು. ಜೋರ್ಡಾನಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 94,500 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5.3 ದ.ಲ. (2005). ರಾಜಧಾನಿ ಅಮ್ಮಾನ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 9,63,490 (2002).

ಭೂಸ್ವರೂಪ : ಜೋರ್ಡಾನಿನ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಗ್ಯಾಲಿಲೀ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಅಖಾಬ ಕೊಲ್ಲಿಯವರೆಗಿನ ಸೀಳುಕಣಿವೆ. ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲುಗಳು ಮತ್ತು ಉಸುಕು ಕಲ್ಲುಗಳಿರುವ ಹೊರ ಮೈ ಹಳ್ಳತಿಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಸೀಮೆಸುಣ್ಣದ ಮೇಲ್ಮೈಯುಳ್ಳ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಲೆಯಲೆಯಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ತಾಲ್ ಅಸುರ್ 1268 ಮೀ. ಗ್ಯಾಲಿಲೀ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಮೃತ್ಯು ಸರೋವರ ದಂಡೆಗೆ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 232 ಮೀ ಕೆಳಗೆ ಗ್ಯಾಲಿಲೀ ಸಮುದ್ರವಿದೆ. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಮಟ್ಟದಿಂದ 400 ಮೀ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿ ಮೃತ್ಯು ಸರೋವರವಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ತಗ್ಗಾದ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶ. ಮೃತ್ಯು ಸರೋವರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ವಾಡಿ ಅರಬಾ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶುಷ್ಕ ಕಣಿವೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಏರುತ್ತ ಸಾಗಿ ಮೃತ್ಯುಸರೋವರದ ದಕ್ಷಿಣದ ತುದಿಗೂ ಅಖಾಬ ಖಾರಿಗೂ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಜೋರ್ಡಾನ್ ನದಿಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇರುವ ಟ್ರಾನ್ಸ್‍ಜೋರ್ಡಾನಿಯನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 1000 ಮೀ. ಜೋರ್ಡಾನ್ ನದಿಯ ಪೂರ್ವ ದಂಡೆಯ ಬಹು ಭಾಗ ಮರಳುಗಾಡು.

ಜೋರ್ಡಾನಿನ ಮುಖ್ಯ ನದಿ ಜೋರ್ಡಾನ್. ಇದು ಇಸ್ರೇಲಿನಿಂದ ಈ ದೇಶವನ್ನು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಮೃತ್ಯು ಸರೋವರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿ ಯಾರ್ಮೂಕ್. ಸು. 88 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ 16 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಮೃತ್ಯುಸರೋವರ ಭೂಮಿಯ ಅತ್ಯಂತ ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರದೇಶ. ಇದರ ಅತ್ಯಂತ ಆಳದ ಸ್ಥಳ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 866 ಮೀ ಕೆಳಗೆ ಇದೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಜೋರ್ಡಾನ್ ನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ದಂಡೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದಿದ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಸಾಧಾರಣ. ಬೇಸಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣ, ಹೆಚ್ಚು ಶುಷ್ಕ, ಜೋರ್ಡಾನ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಚಳಿಗಾಲ ಹಿತಕರ. ಪೂರ್ವ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ, ಬೇಸಗೆ ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ ಬಲು ತಾಪಕರ; ಅಲ್ಲಿಯದು ಒಣ ಹವೆ. ಮಳೆ ಇಲ್ಲವೇಇಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ದೈನಂದಿನ ಹಾಗೂ ವಾರ್ಷಿಕ ಉಷ್ಣಾಂಶದ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅತಿಹೆಚ್ಚು. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 90 ಸೆಂಮೀ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ 60 ಸೆಂಮೀ ಗಳಷ್ಟಿದ್ದು, ದಕ್ಷಿಣದ ಜೋರ್ಡಾನ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 10 ಸೆಂಮೀ ಮಾತ್ರ. ಪೂರ್ವದ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ಮಳೆಯೇ ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ.

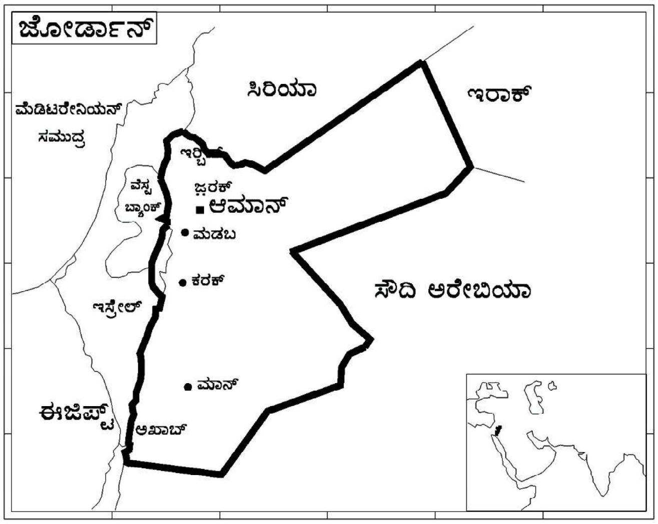

ಸಸ್ಯ–ಪ್ರಾಣಿ ವರ್ಗಗಳು : ವಾಯುಗುಣಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದಿದೆ. ಜಾಬಲ್ ಅಜಲೂನ್ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶ. ಆರ್ದ್ರತೆಯುಳ್ಳ ಬೆಟ್ಟಸೀಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅರಣ್ಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಸಸ್ಯವರ್ಗವೆಂದರೆ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು. ಇದು ಮಳೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಭಾಗಗಳ ದಿಣ್ಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಸಿರು ಮತ್ತು ಹೂಗಿಡಗಳು ತುಂಬಿರುತ್ತವೆ. ತಾಳೆಯ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳು ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ. ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಕ್ಕೋತಸೊಪ್ಪಿನ ಜಾತಿಯ ಗಿಡಗಳ ಪೊದೆಗಳಿವೆ. ಜೋರ್ಡಾನಿನಲ್ಲಿ 600ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬಗೆಯ ಕಶೇರುಕಗಳುಂಟು. ಹೈರಾಕ್ಸ್, ಕತ್ತೆಕಿರುಬ, ಗೆಜ಼ೆಲ್, ಮುಖಮಲ್ ಹೆಗ್ಗಣ, ಮರುಭೂಮಿಯ ನರಿ, ಮುಂಗಸಿ–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು. ನವಿಲು, ರಣಹದ್ದು, ಬುಲ್‍ಬುಲ್ ಮುಂತಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳುಂಟು.

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ಜೋರ್ಡಾನ್ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ ದೇಶ. ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ.4.8 ರಷ್ಟು ಭೂಮಿ ಮಾತ್ರ (4,352 ಚ.ಕಿಮೀ) ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. 25,600 ಹೆಕ್ಟೇರ್‍ಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವುಂಟು. 41,121 ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಜಮೀನು ಸಾಗುವಳಿ ಮಳೆಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಪೂರ್ವದ ಘೋರ್ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆ 1958ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆ. ಯಾರ್ಮೂಕ್ ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು 69 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕಾಲುವೆ ತೋಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮಘೋರ್‍ನಲ್ಲಿ ವಾಡಿ ಅಲ್ ಫರಿಯಾದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭೂಮಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಯ ಭೂಮಿ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ದೇಶದ ಬಹುಭಾಗ ಮರುಭೂಮಿ. ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಅವರೆಕಾಳು, ಗೋವಿನಜೋಳ, ಚನ್ನಂಗಿ ಕಾಳು, ಎಳ್ಳು, ತಂಬಾಕು, ಹತ್ತಿ, ಸಾರ್ಗಂ–ಇವು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಪಶ್ಚಿಮ ಜೋರ್ಡಾನಿನಲ್ಲಿ ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಆಲಿವ್, ಅಂಜೂರ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಬಾಳೆ, ನಿಂಬೆ, ಕಿತ್ತಳೆ, ಹೇರಳೆ ಮುಂತಾದವು ನೀರಾವರಿ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಜೋರ್ಡಾನಿನ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು ಪೊಟ್ಯಾಷ್ ಮತ್ತು ರಂಜಕ. ಪೊಟ್ಯಾಷ್ ಮೃತ್ಯು ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ರಂಜಕವನ್ನು ಇಟಲಿ, ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ, ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಭಾರತ ದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡುವರು. ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯದಾದರೂ ಇದು ಚದರಿಹೋಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕರಗಿಸಲು ಇಂಧನ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಜೋರ್ಡಾನಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಸಂಗಮವರಿ ಕಲ್ಲನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಹೊಳಪುಮಾಡುವ ಉದ್ಯಮವೂ ಉಂಟು. ಹಿಟ್ಟಿನಗಿರಣಿ, ಆಲಿವ್ ಎಣ್ಣೆಯ ಗಿರಣಿ, ಸಾಬೂನು ಕಾರ್ಖಾನೆ, ನೂಲಿನ ಗಿರಣಿ ಮತ್ತು ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ವಸ್ತು ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮತ್ತು ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಇವೆ.

ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಅಮ್ಮಾನ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಂದಲೂ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಅಮ್ಮಾನ್‍ನಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯವೂ ವಿಮಾನಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ.

ವ್ಯಾಪಾರ : ಹಣ್ಣುಹಂಪಲುಗಳು, ಆಲಿವ್ ಎಣ್ಣೆ, ತರಕಾರಿ ಇವು ಪ್ರಮುಖ ನಿರ್ಯಾತ ವಸ್ತುಗಳು. ಗೊಬ್ಬರ, ಸಂಗಮವರಿ ಕಲ್ಲು, ಸುಣ್ಣ ಮತ್ತು ಸಿಮೆಂಟ್ ಇಲ್ಲಿಂದ ನೆರೆಯ ಅರಬ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ನೂಲು, ಉರುವಲು, ಎಣ್ಣೆ, ಮೋಟಾರು ವಾಹನಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಬಿಡಿಭಾಗಗಳು, ಯಂತ್ರಗಳು, ಕಬ್ಬಿಣ–ಉಕ್ಕು, ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯ–ಇವು ಈ ದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಆಮದುಗಳು. ಜೋರ್ಡಾನಿನ ನಾಣ್ಯ ಜೋರ್ಡನಿಯನ್ ದೀನಾರ್. (ಎಂ.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಜೋರ್ಡಾನ್ ನದಿ: ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ನದಿ. ಸು. 360 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಿರುವ ಈ ನದಿ ಸಿರಿಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಮೃತ್ಯು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಅದರ ಉತ್ತರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಜೋರ್ಡಾನ್ ಎಂದರೆ ಇಳಿದು ಬರುವ ನದಿ ಅಥವಾ ಡನ್ ಪ್ರದೇಶದ ನದಿ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಇದನ್ನು ನಹ್ರ್–ಅಲ್ ಉರ್ದೂನ್ (ದಂಡಿನ ನದಿ) ಎಂದೂ ಏಷ್–ಷೇರಿಯಾ (ನೀರುದಾಣ) ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ನೈರುತ್ಯ ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್‍ನಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನದಿ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಇದು ಕೆಲವು ಮತಧರ್ಮಗಳೊಂದಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ನಿಕಟಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿರುವುದು ಹಾಗೂ ಇದರ ಭೌಗೋಳಿಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಬೈಬಲಿನ ಹಳೆಯ ಮತ್ತು ಹೊಸ ಒಡಂಬಡಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಯ ಹೆಸರು ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಸ್ಲಾಂ, ಯಹೂದ್ಯ ಮತ್ತು ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ಇತಿಹಾಸಗಳು ಈ ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಪವಿತ್ರವೆಂದೂ ಪಾಪಹರವೆಂದೂ ಮುಕ್ತಿಪ್ರದಾಯಕವೆಂದೂ ಭಾವಿಸಿವೆ. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಉಗಮಗೊಂಡದ್ದು ಜೋರ್ಡಾನ್ ನದಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ. ಯಹೂದ್ಯರ ಇತಿಹಾಸದ ಅನೇಕ ಗಮನಾರ್ಹ ಘಟನೆಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದ್ದೂ ಇಲ್ಲೇ. ಈ ನದಿ ಹರಿದು ಹೋಗುವ ಗ್ಯಾಲಿಲೀ ಸಮುದ್ರ ಪ್ರದೇಶ ಬೈಬಲಿನಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗುವ ಹಲವು ಘಟನೆಗಳ ತಾಣ. ಈಸ್ಟರ್ ಹಾಗೂ ಕ್ರಿಸ್ತನ ತೋರ್ಕೆಯ (ಜನವರಿ 6) ದಿನಗಳಂದು ಬಿಳಿಯ ವಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತರಾದ ಕ್ರೈಸ್ತ ಯಾತ್ರಿಕರು ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ ಈ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ದೀಕ್ಷಾಧಿಕಾರಿಯಾದ ಜಾನ್ ಈ ನದಿಯಲ್ಲೇ ಏಸುಕ್ರಿಸ್ತನಿಗೆ ದೀಕ್ಷಾಸ್ನಾನ ಮಾಡಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಜನಶ್ರುತಿಯಿಂದಾಗಿಯೇ ಕ್ರೈಸ್ತ ಯಾತ್ರಿಕರು ಅಪಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಧಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ನದಿವಲಯದ ಸೀಸರಿಯ ಫಿಲಿಪ್ಪಿ (ತಪಸ್ಸಾಧನೆಯ ಏಕಾಂತ ಸ್ಥಳ); ಬೆತ್ ಸೈದಾ (ಉಪದೇಶ ನೀಡಿಕೆಯ ಸ್ಥಳ) ಮತ್ತು ಬೆತಬರ (ದೀಕ್ಷಾ ಸ್ಥಳ) ನಗರಗಳು ಕ್ರಿಸ್ತನ ಜೀವನದೊಂದಿಗೆ ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿವೆ. ಈ ನದಿಬಯಲಿನಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆ, ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಸು. 3500ರಷ್ಟು ಹಳೆಯವಾದ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ನಿವೇಶನಗಳು 1930ರಲ್ಲಿ ನೆಲ್ಸನ್ ಗ್ಲೂಯೆಕ್ ನಡೆಸಿದ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಳಿಂದ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 420 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಈ ನದಿ ಸು. 360 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಹರಿವಿನಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 431 ಮೀ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಕಡಿದಾದ ತಗ್ಗಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಇದಕ್ಕೆ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಹತ್ತ್ವ ದೊರೆತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಇದು ಪೌರಾಣಿಕವಾಗಿ, ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ತುಂಬ ಮಹತ್ತ್ವದ ನದೀಕಣಿವೆ.

ಸಿರಿಯದ ಅಂತಿಲಿಬನಸ್ ಪರ್ವತದ ದಕ್ಷಿಣದ ತುದಿಯಲ್ಲಿಯ ಹಲವಾರು ಮೂಲಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಹರ್ಮನ್ ಪರ್ವತದ ಕೆಲವು ಮೂಲಗಳಿಂದ ಈ ನದಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹರ್ಮನ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ಹಸ್ಬಿಯ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯ ಬಳಿಯದು ಇಂಥ ಒಂದು ಮೂಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಸ್ಬನಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಇದರ ಹರಿವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಪರ್ವತದ ಬೇರೆ ಎರಡು ಮೂಲಗಳಿಂದ ಉಗಮಿಸುವ ನಹ್ರ್‌ಬನಿಯಾಸ್ ಮತ್ತು ನಹ್ರ್‌ಲೆದ್ದಾನ್ ಇವು ಹಸ್ಬಿಯದೊಡನೆ ಒಂದುಗೂಡುವ ಮೊದಲೇ ಸಂಗಮಿಸುತ್ತವೆ. ಬರ್ಹ್‌ಎಲ್ ಹುಲೆ ಅಥವಾ ಮೆಹೋಮ್ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸೇರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇದು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ನದಿಯ ರೂಪ ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ

ಮುಂದಕ್ಕೆ ಇದನ್ನು ಜೋರ್ಡಾನ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಮೊದಲು 27 ಮೀ ಅಗಲ ಮತ್ತು 1.1 ಮೀ ಆಳದ ಕಿರಿದಾದ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲ ಪ್ರವಾಹದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸು. 16 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದ ಮೇಲೆ ಇದು ಗ್ಯಾಲಿಲೀ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಹುಲೆ ಸರೋವರದಿಂದ ಗ್ಯಾಲಿಲೀ ವರೆಗಿನ 16 ಕಿಮೀ ಹರಿವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಈ ನದಿ ಸು. 230 ಮೀಗಳಷ್ಟು ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಯುವುದು. ಈ ಸರೋವರದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟ ತರುಣದಲ್ಲೇ, ಎಡದಂಡೆಯಲ್ಲಿ, ನಹರೈಮ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯಾರ್ಮೂಕ್ ಉಪನದಿ ಜೋರ್ಡಾನನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಇದು 104 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಫಲವತ್ತಾದ ಕಣಿವೆಯ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸ್ತರಗಳುಂಟು. ಮೇಲುಸ್ತರಕ್ಕೆ ಘೋರ್ ಎಂದೂ ಕೆಳಸ್ತರಕ್ಕೆ ಜೋರ್ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಮೇಲುಸ್ತರ ಬಿರುಕುಗಲ್ಲಿನ ಪ್ರದೇಶವಾದರೆ, ಕೆಳಸ್ತರ ಒಂದೂವರೆ ಕಿಮೀ ಅಗಲದ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶ. ಬೈಬಲಿನಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿರುವ ಮೈದಾನವೇ ಘೋರ್ ಕಣಿವೆ. ಬೈಬಲಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಗಳೂ ತೋಳಗಳೂ ನರಿಗಳೂ ವಾಸವಾಗಿದ್ದುವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಘೋರ್ ವಲಯ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶುಷ್ಕ ಹಾಗೂ ಬಂಜರುಭೂಮಿ. ಆದರೆ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತ ಬಂದಂತೆ ಈ ಕಣಿವೆ ಸಮತಲವುಳ್ಳದ್ದೂ ಫಲವತ್ತಾದ್ದೂ ಆಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಜೆರ್ಕಾದ ಬಳಿ ಬಂದಂತೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಚಟುವಟಿಕೆ ಹಾಗೂ ಜನಸಂದಣಿ ತೀವ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶ ಚೌಳುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ವಿಕ್ಷಾರೀಕರಣ ಮತ್ತು ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ನೀರು ಅಗತ್ಯ. ಬಾಳೆ, ಕಿತ್ತಳೆ, ನಿಂಬೆ ಮೊದಲಾದ ಹಣ್ಣುಗಳು, ತರಕಾರಿಗಳು, ಸಕ್ಕರೆ ಬೀಟ್ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ನದಿಯ ನೀರು ಬಗ್ಗಡವಾಗಿದ್ದು ಕಿರುಮೀನುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯೂ ಉಂಟು.

ಗ್ಯಾಲಿಲೀ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಮೃತ್ಯು ಸಮುದ್ರದವರೆಗಿನ ಪಯಣದಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಗೆ ಹಲವಾರು ಝರಿಗಳೂ ಸಾಕಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವಾಗಿರುವ ಕೆಲವೊಂದು ಉಪನದಿಗಳೂ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅರಬ್, ತೈಯಿಬೇಹ್, ಜಿಗ್‌ಲಾಬ್, ಜುರ್ಮ್, ಯಾಬೀಸ್, ಕುಫ್ರಂಜಿ, ರಾಹಿಬ್, ಜಬ್ಬೋಕ್ (ಜೆರ್ಕಾ), ಕುಫ್ರೈನ್, ನಿಮ್ರೀನ್ ಮತ್ತು ರಮೇಹ್ ಪೂರ್ವದಂಡೆಯ ಉಪನದಿಗಳು; ಜಲೂದ್, ಬೀರಾ ಮಾಲಿಹ್ ಪರಿಯಾ ಮತ್ತು ಕೆಲ್ಟ್ ಪಶ್ಚಿಮ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸೇರುವ ಉಪನದಿಗಳು. ಮೋಅಬ್ ಮೈದಾನವನ್ನು ಬಂದುಸೇರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಣಿವೆಯ ಗರಿಷ್ಠ ಅಗಲ 22 ಕಿಮೀ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮೈದಾನದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮೃತ್ಯು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರಿ ಈ ನದಿ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಅದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ನದಿಯ ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರಿನಿಂದ ಕಣಿವೆಯಿರುವ ಆಳವಾಗಿರುವ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುಳಿಗಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ನೀರು ಕಡಿಮೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಜಲಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಗ್ಯಾಲಿಲೀ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಇದರ ಪಾತ್ರದ ಬಹುಭಾಗ ಅಂಕುಡೊಂಕು. ಪ್ರವಾಹಕಾಲವಾದ ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಹರ್ಮನ್ ಪರ್ವತದಿಂದ ಕರಗಿ ಬರುವ ಹಿಮದಿಂದ ನದಿ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು 1.5 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಎಲ್ಲೂ ಆಳವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಗ ನದಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು, ಕಾಲು ಒದ್ದೆಯಾಗದಂತೆ ಈ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಬಹುದು.

ಈ ನದಿಯ ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆಗಳು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವಣ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ ಹಾಗೂ ವೈಷಮ್ಯಗಳಿಂದಾಗಿ ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ಬರದೆ ಹೋಗಿವೆ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಇಸ್ರೇಲ್ ಏಕಪಕ್ಷೀಯವಾಗಿ ಈ ನದಿಯ ನೀರಿನ ಬಳಕೆಗೆ ಕೆಲವು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದೆ.

ಜೋರ್ಡಾನ್ ನದಿ ಎಂದೂ ರಾಜಕೀಯ ಅಥವಾ ಆರ್ಥಿಕ ಮೇರೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಪಾತ್ರ ನಿರ್ವಹಿಸಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. 1918 ರಿಂದ 1948ರವರೆಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕರಾರಿನ ಮೇರೆಗೆ ಇದು ಪ್ಯಾಲಸ್ತೀನಿನ ಪೂರ್ವದ ಗಡಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇಸ್ರೇಲ್ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಯಾರ್ಮೂಕ್ ಸಂಗಮಸ್ಥಳದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಜೋರ್ಡಾನ್ ನದಿಭಾಗ ಇಸ್ರೇಲಿನ ಅಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಉ.ಅ. $32^0 22'$ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದು ಇಸ್ರೇಲ್ ಮತ್ತು ಜೋರ್ಡಾನ್‌ಗಳ ನಡುವಣ ಗಡಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಇದು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗಡಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಇದರ ಹಾಗೂ ಇದರ ಉಪನದಿಗಳ ನೀರು ಮೂರು ನಿಸ್ಸೇನೀಕೃತ ವಲಯುಗಳ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ MÁægÀ ÀjÀAzÀ ÀEEzÀ«ª ÁzÀ ÀVÉ ÀzÀ ÀAiÀ ÀV G½¢zÉ (ವಿ.ಜಿ.ಡಿ)

ಜೋವನ್ ಸಿವಿಜಿಕ್: 1865–1927. ಸರ್ಬಿಯನ್ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ. ಸರ್ಬಿಯನ್ ರಾಯಲ್ ಅಕಾಡೆಮಿ ಆಫ್ ಸೈನ್ಸ್‌ನ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಬೆಲ್ಗ್ರೇಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ರೆಕ್ಟರಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ದಾರ್ಶನಿಕ. ಯುಗೊಸ್ಲಾವಿಯದ ಲೋಜನಿಕ ನಿವಾಸಿ ಮಾಂಟೆ ನೀಗ್ರೊ ವ್ಯಾಪಾರಿಯಾದ ಟೋಡೋರ್ ಸಿವಿಜಿ ಮತ್ತು ಮರಿಯ ದಂಪತಿಗಳ ಪುತ್ರ. ಜನನ 1865 ಅಕ್ಟೋಬರ್ 11. ಇವರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಹುಟ್ಟೂರು ಲೋಜನಿಕಾದಲ್ಲಿ. ಪದವಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಬೆಲ್ಗ್ರೇಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ. ಪದವಿ ಅನಂತರ (1884) ಹೊರ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವ ಆಸೆ. ಆದರೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನ ದೊರೆಯದ ಕಾರಣ ಆಸೆ ಸಫಲವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹಿರಿಯ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರೊಬ್ಬರಾದ ದ ವ್ಲಾಡಿಮಿರ್ ಕಾರಿಕ್ ರ ಸಲಹೆ ಮೇರೆಗೆ ಬೆಲ್ಗ್ರೇಡ್‌ನ ಗ್ರೇಟ್ ಸ್ಕೂಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ. 1888 ರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮುಗಿಸಿ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಪನ್ಯಾಸಕರಾಗಿ ಸೇವೆ. ತರುವಾಯ (1889) ವಿಯೆನ್ನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪದವಿ (1892) ಪಡೆದು 1893ರಲ್ಲಿ ಅದೇ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿ ಪಡೆದರು. ಅನಂತರ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡು ಖ್ಯಾತಿ ಗಳಿಸಿದರು.

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ದಿಸೆಯಲ್ಲೇ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಚಿಂತನೆ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಭಾಷೆ ಬಗ್ಗೆ ಅನುಬಂಧವೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಸೇವಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಬಿಯ ಪೂರ್ವಭಾಗ, ಇಸ್ಟ್ರಿಯ, ಏಡ್ರಿಯಾಟಿಕ್ ಹಾಗೂ ಬಾಲ್ಕನ್ ಪರ್ಯಾಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಸಂಚರಿಸಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ಹಲವು ಬರಹಗಳನ್ನು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಸಾರಸ್ವತ ಲೋಕಕ್ಕೆ ನೀಡಿದರು. ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಭೂಸ್ವರೂಪ ರಚನಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೂ ಇವರ ಕೊಡುಗೆ ಅಪಾರವಾದುದು. ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ಕುರಿತ ಯಾವುದೇ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಭೂವಿಜ್ಞಾನದ ಸಮ್ಮಿಲನತೆ ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯ. ಭೂಸ್ವರೂಪ ರಚನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದಿರುವ ಇವರ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳು ಆಧುನಿಕ ಸಂಶೋಧನ ಅಡಿಪಾಯ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಇಂದಿಗೂ ಅವು ಗುಣಾತ್ಮಕವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಇವರು ವಿವಿಧ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸೇವೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಜಿಯಾಗ್ರಫಿ ಕಾಲೇಜ್ ಆಫ್ ಫಿಲೊಸಫಿ ಫ್ಯಾಕಲ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ (1893–1927) ಆಯ್ಕೆಯಾಗಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಸರ್ಬಿಯನ್ ಜಿಯಾಗ್ರಫಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಜೀವಿತಾವಧಿವರೆಗೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ದುಡಿದರು. ಜೊತೆಗೆ ಬೆಲ್ಗ್ರೇಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಎರಡು ಭಾರಿ ರೆಕ್ಟರ್ ಆಗಿ ಆಯ್ಕೆ, ಸರ್ಬಿಯನ್ ರಾಯಲ್ ಅಕಾಡೆಮಿ (1921), ಸೋವಿಯತ್ ಸೈನ್ಸ್ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಯೂಗೋಸ್ಲಾವಿಯ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಅಥೆನ್ಸ್ ಸೈನ್ಸ್ ಸೊಸೈಟಿ ಮುಂತಾದ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮ ಸಾಧನೆಗಳಿಗಾಗಿ ಹಲವು ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಬಾಲ್ಕನ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ ಇವರ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಕಟ್ಟಡಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ಇತರ ಭೌಗೋಳಿಕಾಂಶಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಕುರಿತ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಆದರ್ಶವಾದುದು. ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಮಾಜದ ಸ್ವಗೋತ್ರ – ಪರಗೋತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಾಹ ಪದ್ಧತಿ, ವೃತ್ತಿರಚನೆ, ಜನಾಂಗೀಯ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳ ಮೇಲೆ ಪರಿಸರದ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದ ಇವರ ಕೃತಿಗಳು ಯುರೋಪಿನ ಹಲವು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಹಲವೆಡೆ ಇವರ ನೆನಪಿನ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು, ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳು, ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಹಾಗೂ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳಿವೆ. ಇವರು 1927, ಜನವರಿ 16 ರಂದು ತೀರಿಕೊಂಡರು. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಜೋಸೆಫ್ ಬೀಟೆ ಜ್ಯೂಸ್: 1811–69. ಹೆಸರಾಂತ ವಿದ್ವಾಂಸ. 1811 ಅಕ್ಟೋಬರ್ 10ರಂದು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಬರ್ಮಿಂಗ್ ಹ್ಯಾಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. 1842ರಿಂದ 1846ರವರೆಗೆ ಮರಿಟೈಮ್ ಸರ್ವೆ ಆಫ್ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ತಂಡದ ಸದಸ್ಯನಾಗಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಯನ್ನಿತ್ತ. ಅನಂತರ 1862ರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ನದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಲೇಖನವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಇವನು ನದಿಗಳನ್ನು ಅಡ್ಡನದಿ ಮತ್ತು ನೀಳ ನದಿಗಳೆಂದು ಎರಡು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ. ಅಡ್ಡ ನದಿಗಳು ಭೂರಚನೆಗೆ ಅಥವಾ

ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳ ನೆಲೆಲಂಬಕ್ಕೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಮೊದಲು ಅಡ್ಡ ನದಿಗಳ ಕಣಿವೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅನಂತರ ನೀಳ ನದಿಗಳ ಕಣಿವೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀಳ ನದಿಗಳನ್ನು ಸಹಾಯಕ ನದಿಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ ಈತ ನದಿ ಅಪಹರಣದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದ. ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಈಗ ಈ ವಿಚಾರ ಆಧಾರಭೂತ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಈತ 1869 ಜುಲೈ 29ರಂದು ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಡಬ್ಲಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ನಿಧನಹೊಂದಿದ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಜೋಹನ್ ಆಗಸ್ಟ್ ಜಿಯೂನಿ: ಹೆಸರಾಂತ ವಿದ್ವಾಂಸ. 1808ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಜಿಯಾ: ವೆರ್ಬುಚ್ ಐನರ್ ವಿಸ್ಸೆನ್ ಶ್ಯಾಫ್ಟ್ ಲಿಷೆನ್ ಎರಡ್ಬೆಸ್‌ಕ್ರೀಬಂಗ್ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರಂಥದ ಲೇಖಕ. ಇವನು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದ್ದ. ಈತ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡವನ್ನು ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ. ಇವನ ಪ್ರಕಾರ ದಕ್ಷಿಣ ಯುರೋಪ್ ಪಿರನೀಸ್, ಆಲ್ಪೈನ್ ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಕನ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೂ ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪ್ ಕಾರ್ಪಾಥಿಯನ್, ಹರ್ಸೀನಿಯನ್ ಮತ್ತು ಸೆವೆನ್ನೆಸ್‌ಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಜೋಳ: ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು ಸಾರ್ಗಮ್ ವಲ್‌ಗೆರೆ. ಆಹಾರ ಪೂರೈಕೆಯಲ್ಲಿ ಗೋದಿ ಮತ್ತು ಬತ್ತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇದೇ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯಗಳ ಹಲವಾರು ಮಿಲಿಯನ್ ಜನಗಳ ಜೀವನಾಧಾರವೆನಿಸಿದೆ. ಜೋಳದ ಹಿಟ್ಟಿನಿಂದ ತೆಳ್ಳನೆಯ ರೊಟ್ಟಿಗಳನ್ನು, ಮುದ್ದೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೋಳದ ಹಿಟ್ಟನ್ನು ವಿವಿಧ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಗೋದಿ ಹಿಟ್ಟಿನೊಡನೆ ಬೆರೆಸಿ ಮಿಠಾಯಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದುಂಟು. ಆಫ್ರಿಕದ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತಳಿ ಕಾಳುಗಳಿಂದ ಸರಾಯಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ, ಅದರಿಂದ ಪಿಷ್ಟ, ಡೆಕ್ಸ್‌ಟ್ರೋಸ್ ಸಿರಪ್, ಖಾದ್ಯ ಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಬ್ಯೂಟೈಲ್ ಆಲ್ಕೋಹಾಲ್‌ಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವರು. ಬೀಜದ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಮೇಣದ ಪದಾರ್ಥದಿಂದ ಪಾದರಕ್ಷೆ ಹಾಗೂ ಮರದ ಸಾಮಾನುಗಳಿಗೆ ಹಾಕುವ ಮೆರಗನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಜೋಳದ ಕಡ್ಡಿ ದನಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮೇವು. ತೆನೆ ಬಿಟ್ಟ ಕೂಡಲೆ ಇನ್ನೂ ಹಸುರಾಗಿರುವ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ನೇರವಾಗಿ ದನಗಳಿಗೆ ತಿನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬೆಳೆಯಲು ಬೇಕಾಗುವ ಪರಿಸರಗಳು: ಇದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಬೆಳೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಶುಷ್ಕ ಹವಾಮಾನವನ್ನು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ. ಇದನ್ನು ಒಣ ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿ ಬೇಸಾಯಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ 27^0ಸೆ ನಿಂದ 32^0ಸೆ ನಷ್ಟು ಉಷ್ಣಾಂಶ ಬೇಕು. ಮೊಳೆಯುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 16^0ಸೆ ಉಷ್ಣಾಂಶವಿರಬೇಕು. ಮಳೆ 30–100 ಸೆಂಮೀ. ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಆರ್ದ್ರತೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಶುಷ್ಕತೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ತಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ವಿವಿಧ ಮಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವರು. ಆದರೆ ಹಗುರವಾದ ಹಾಗೂ ದಟ್ಟವಾದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣು, ಕಪ್ಪು ಜೇಡಿ ಮಿಶ್ರಿತ ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಬೂದು ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣು ಸೂಕ್ತವಾದುದು.

ಹಂಚಿಕೆ: ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಜೋಳದ ಬೇಸಾಯ ಆಫ್ರಿಕ, ಭಾರತ, ಚೀನ, ಮಂಚೂರಿಯ, ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇರಾನ್, ಟರ್ಕಿ, ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್, ಈಸ್ಟ್ ಹಾಗೂ ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್‌ನ ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಳದ ಬೇಸಾಯವುಂಟು. ಜೋಳದ ತವರು ಆಫ್ರಿಕ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1500ರ ಅನಂತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜೋಳದ ಬೇಸಾಯ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿರಬೇಕೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜೋಳವನ್ನು ಹಿಂಗಾರು ಮತ್ತು ಮುಂಗಾರು ಬೆಳೆಯನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುವುದು. ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜೋಳದ ಬೇಸಾಯ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬೇಸಾಯ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಕರ್ನಾಟಕ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಗುಜರಾತ್ ಮತ್ತು ರಾಜಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ: ಜೋಳದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲೇ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಬುಲ್ಡಾನ, ಅಕೋಲ, ಯೆವಟ್‌ಮಾಲ, ಸತಾರ, ಅಹಮದ್‌ನಗರ, ಷೋಲಾಪುರ, ನಾನ್‌ದಾದ್, ಜಲ್‌ಗಾಂವ್, ಉಸ್ಮಾನಾಬಾದ್, ಬಿರ್, ಸಾಂಗ್ಲಿ, ಪ್ರಬಾನಿ ಅಮ್ರಾಟಿ, ನಾಗಪುರ ಮತ್ತು ವಾರ್ದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಳದ ಬೇಸಾಯ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ; ಜೋಳದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲೇ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಇದು 12.2 ಲಕ್ಷ ಟನ್ (2002–03) ಜೋಳ ಉತ್ಪಾದಿಸಿತು. ಜೋಳದ ಬೇಸಾಯ ಹೆಚ್ಚು (ಶೇ. 91) ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಹೆಚ್ಚು ಜೋಳ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಜಿಲ್ಲೆಯಾಗಿದೆ. ಇತರ ಜೋಳ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೆಂದರೆ, ಬಿಜಾಪುರ, ಬೆಳಗಾವಿ, ರಾಯಚೂರು, ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ದಾವಣಗೆರೆ, ಬೀದರ್, ಹಾವೇರಿ, ಮತ್ತು ಗದಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು. ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು, ಚಾಮರಾಜನಗರ ಮತ್ತು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಜೋಳದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಮೆಹಬೂಬ್‌ನಗರ, ಕರ್ನೂಲ್, ನಲ್‌ಗೊಂಡ, ಅದಿಲಾಬಾದ್, ಅನಂತಪುರ, ವಾರಂಗಲ್, ಮೇದಕ್ ಮತ್ತು ಗುಂಟೂರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಳ ಬೇಸಾಯವಿದೆ. ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ನಿಮೂರ್, ಮಂದಾಸಾರ್, ರಾಜಗರ್, ಶಾಜಗರ್, ಪೂರ್ವ ನಿಮಾಲ್, ಬಿದ್ವಾರ, ದೇವಾಸ್, ದಾರ್, ಗುಣ ಮತ್ತು ಸೆಹೊರೆ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಗುಜರಾತಿನ ಮೆಹಸನ, ಸುರೇಂದ್ರನಗರ, ವಡೋರ, ಬ್ರೋಚ್, ಬನಾಸ್‌ಕಾಂತ, ಜಾಮನಗರ, ರಾಜ್‌ಕೋಟ್ ಭಾವನಗರ, ಸೂರತ್ ಮತ್ತು ಅಹಮದಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೂ ರಾಜಸ್ಥಾನದ; ಅಜ್ಮೀರ್, ಟೋಂಕ್, ನಾಗಪುರ, ಪಾಲಿ, ಬಾಲವಾರ, ಚಿತ್ತೋರ್‌ಗರ್, ಮತ್ತು ಜೈಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಳದ ಬೇಸಾಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಜೌಗು ನೆಲ: ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಸೊಪ್ಪುಸದೆಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿ ಆಗಾಗ ನೀರು ಬಸಿದು ತೇವವಾಗಿರುವ ಭೂಮಿ (ಮಾರ್ಷ್). ಇದನ್ನು ವಷ್ತಿನೆಲವೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳಿಗೆ ಸಿಲುಕಿ ನೆಲ ಹೀಗಾಗಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೇ ನದಿ, ಕೆರೆ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತ ನೀರಿನಿಂದಾಗಿ ಆಗಿರಬಹುದು. ಕಾಲುವೆ ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನ ನೆಲದಿಂದ ನೀರು ಹೊರಹೋಗಲು ಆಗದೆ ಹೀಗಾಗಿರಬಹುದು. ಮರಳು, ನುರುಜು ಜೇಡಿ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಗಾತ್ರದ ಕಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಮಣ್ಣು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಣಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಕಾಳುಗಳಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ನಡುವೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರಂಧ್ರ ಅಥವಾ ಕಣಾಂತರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ನೀರು ಈ ಅವಕಾಶಗಳ ಮೂಲಕ ಇಳಿದು ಅಂತರ್ಜಲವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸಸ್ಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ನೀರು ಸಹ ಇಂಥ ಅವಕಾಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಗೊಂಡಿರುವುದು. ಈ ನೀರಿಗೆ ಲೋಮನಾಳ ನೀರು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಜೌಗು ನೆಲದಲ್ಲಿರುವ ಇಂಥ ಎಲ್ಲ ಅವಕಾಶಗಳೂ ಗಾಳಿಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಂತೆ ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸಸ್ಯಬೇರುಗಳಿಗೆ ವಾಯುವಿನ ಪೂರೈಕೆ ಆಗದೆ ಹೋಗಿ ಸಸ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕುಂಠಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಈ ನೀರನ್ನು ಹೊರ ಹೊರಡಿಸದೆ ಜಮೀನಿನ ಸಾಗುವಳಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಆಗಮಾಡಿಸಲು ಕೆಲವು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿ ಜೌಗುನೆಲವಾಗದಂತೆ ತಡೆಯಲು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಬಸಿಯುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವುದು ಬಹಳ ಆವಶ್ಯಕ. ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ನೀರು ಬಸಿದು ಹೋದಾಗ ಖಾಲಿಯಾದ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಯು ಸಂಗ್ರಹಗೊಂಡು ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಸಾವಯವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳನ್ನು ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವ ರೂಪಕ್ಕೆ ಬದಲಾಯಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳಿಗೆ ಈ ವಾಯು ಹಾಗೂ ಉಷ್ಣತೆ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಾದ ನೀರು ಬಸಿದುಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಲು ತೆರೆದ ಬಸಿಗಾಲುವೆಗಳನ್ನೊ ಮುಚ್ಚಿದ ಬಸಿಗಾಲುವೆಗಳನ್ನೊ (ಹೆಂಚಿನ ಬಸಿಗಾಲುವೆಗಳು) ತೋಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ತೆರೆದ ಬಸಿಗಾಲುವೆಗಳು ಜಮೀನಿನ ಕೆಲಭಾಗಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಬೇಸಾಯದ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ಹಾದುಹೋಗಲು ಅಡ್ಡಿಯುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಇವು ಆಗಾಗ ತುಂಬಿ ಹೋಗುವುದರಿಂದ, ಚೊಕ್ಕಟ ಮಾಡುವುದು ಅವಶ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಸಿಗಾಲುವೆಗಳು ಬೇಸಾಯ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಸರಿಯಾಗಿ ಬಸಿದುಹೋಗುವುದರಿಂದ ಬೆಳೆಗಳ ಬೇರುಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಹರಡಲು ಅವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಕಾಲುವೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ವೆಚ್ಚ ಹೆಚ್ಚು. ಬಸಿಗಾಲುವೆಗಳನ್ನು ತೋಡುವ ಮೊದಲು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ತೋಡಬೇಕಾದ ಬಸಿಗಾಲುವೆ ಯಾವ ಬಗೆಯದು ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕು. ಒಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಬಗೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೊಂದದೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಮಣ್ಣು, ನೆಲದ ಇಳಿಜಾರು, ಬೆಳೆ ಮತ್ತು ಜಮೀನಿನ ಮೌಲ್ಯ–ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು.

ಬಸಿಗಾಲುವೆ ತೋಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವ ಮೊದಲು ಒಂದು ನಕ್ಷೆ ತಯಾರಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಕಾಣಿಸಿರುವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬೇಕು. 1. ಬಸಿದು ಹೋಗುವಿಕೆಯ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಎಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಇಳಿಜಾರು 2. ಪ್ರಸ್ತುತ ಇರುವ ಬಸಿಗಾಲುವೆಗಳು 3. ಎಲ್ಲೆ ದಿಣ್ಣೆಗಳು, ನೀರು ಹರಿಯುವ ಪಾತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ದಿಂಡುಗಳ ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ದೇಶನ. 4. ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಬಸಿದುಹೋಗುವ ಪ್ರದೇಶ. ಎಲ್ಲ ಬಸಿಗಾಲುವೆಗಳ ನೀರು ಹೊರಗೆ ಹೋಗಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಹೊರದಾರಿ ದೊಡ್ಡದಾಗಿರಬೇಕಲ್ಲದೆ ಬಂದ ನೀರನ್ನೆಲ್ಲ ಒಯ್ಯುವಂತಿರಬೇಕು. ಹೊರದಾರಿ ಬಸಿಗಾಲುವೆಗಳಿಗಿಂತ ಆಳವಾಗಿರುವುದೂ ಅಗತ್ಯ. (ಬಿ.ವಿ.ವಿ.;ಕೆ.ಆರ್.ಜಿ.ಎ.)

ಜೌನ್‌ಪುರ: ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ; ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 4,040 ಚ.ಕಿಮೀ. ಗಂಗಾನದಿಯ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾನದಿಯ ಉಪನದಿಯಾದ ಗೋಮತಿ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಸಕ್ಕರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 39,11,678.

ಜೌನ್‌ಪುರ ಪಟ್ಟಣ ವಾರಾಣಸಿಯಿಂದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 54 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಗೋಮತಿ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಇದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕೇಂದ್ರ. ಗುಲಾಬಿಯ ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆಗಿರಣಿಗಳಿಗೆ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಮಾರಕಗಳುಂಟು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಬನಾರಸಿನ ಅರಸನ ಕೈಗೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಇದರ ಖಚಿತ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. 1194 ರಲ್ಲಿ ಇದು ಮುಸ್ಲಿಮರ ವಶವಾಗಿ ಅನಂತರ ತುಘಲಕ್ ವಂಶದ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. 1394ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಆಡಳಿತಗಾರ ಮಲ್ಲಿಕ್ ಪರ್‌ವರ್ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ಸುಲ್ತಾನ್-ಉಲ್-ಶರ್ಕ್ (ಪೂರ್ವದ ಸಮ್ರಾಟ) ಎಂಬ ಬಿರುದಿನಿಂದ ಆಳತೊಡಗಿದ. ಇವನೂ ಇವನ ಅನಂತರ ಆಳಿದ ಅರಸರೂ ಶರ್ಕೀ ರಾಜರೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರು. 1475ರಲ್ಲಿ ಇದು ಬಹಲೋಲ್ ಲೋದಿಯ ಕೈಗೆ ಹೋಗಿ, 1775ರಲ್ಲಿ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಗೆ ಸೇರಿತು. ಜೌನ್‌ಪುರದ ಈ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು ನಿಂತಿವೆ.

ಜೌನ್‌ಪುರ ಮೊದಲು ಭವ್ಯವಾದ ದೇವಾಲಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹಿಂದು ನಗರವಾಗಿತ್ತು. ಈ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮಹಮ್ಮದೀಯರು ಕೆಡವಿ ಮಸೀದಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಆ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಕಾಲದ ಹಿಂದು ದೇವಾಲಯಗಳು ಉಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿನ ವಾಸ್ತು ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ತುಘಲಕ್ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಅದರವೇ ಆದ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಇವೆ. ಮೇಲೆ ಹೋಗುತ್ತ ಕಿರಿದಾಗುವ ಸ್ತಂಭಗೋಪುರಗಳು ಮತ್ತು ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲುಗಳು, ಗಾರೆಯ ಅಲಂಕಾರ, ಕಮಾನು ಹಾದಿ ಮುಂತಾದವು ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮಸೀದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಂಬಗಳು ವಿಶೇಷ ಅಲಂಕಾರವಿಲ್ಲದೆ ಚೌಕಾಕಾರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಶರ್ಕೀ ಶೈಲಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು ತುಘಲಕ್ ಶೈಲಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅಲಂಕಾರಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷ: ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ ಸು. 2,99,792 ಕಿಮೀ ಗಮಿಸುವ ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣ ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ದೂರ (ಲೈಟ್-ಇಯರ್). ಬೆಳಕಿನ ವರ್ಷ ಪರ್ಯಾಯನಾಮ. ಆಕಾಶದ ಮಹಾ ದೂರಗಳನ್ನು ಅಳೆಯುವಾಗ ಬಳಸುವ ಮಾನದಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷವೂ ಒಂದು. ಉಳಿದವು ಖಗೋಳಮಾನ (= 500 ಬೆಳಕಿನ-ಸೆಕೆಂಡುಗಳು, ಸರಿಸುಮಾರು) ಮತ್ತು ಪಾರ್ಸೆಕ್ (= 206265 ಖ. ಮಾ. =3.262 ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷ = 3.086×10^{18} ಸೆಂಮೀ) ನಮ್ಮ ಅನುಭವದ ಮಿತಿಯಿಂದ ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷದ ಮಾನದಂಡ ಊಹಾತೀತವೆನಿಸುವಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದರೂ ಆಕಾಶದ ಮಹಾ ವಿಸ್ತಾರಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಇದು ಕೂಡ ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದ ಮಾನಕ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸಮೀಪತಮ ನಕ್ಷತ್ರವಾದ ಪ್ರಾಕ್ಸಿಮಾ ಸೆಂಟಾರಿಯದ ದೂರ 4.1 ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳು; ಧ್ರುವನಕ್ಷತ್ರದ ದೂರ 1085 ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳು. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಜ್ವಾಲಾನಿಲರಂಧ್ರ: ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿವಲಯದಲ್ಲಿ (ಅದರಲ್ಲೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಲಾವಾದಲ್ಲಿ) ಇರುವ ಮತ್ತು ನೆಲದಡಿಯ ಅತ್ಯುಷ್ಣತೆಯ ಅನಿಲಗಳಿಗೂ ತೇವಗಳಿಗೂ ಹೊರಹೊಮ್ಮಲು ಬಾಯಿಯಂತಿರುವ ರಂಧ್ರ. ಅತೀವ ಉಷ್ಣಮಯವಾದ ಭೂಗರ್ಭದ ಅಂತರಾಳದ (ಮ್ಯಾಗ್ಮಾವಲಯ) ಚಲನವಲನದಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಘಟನೆಗಳಾಗುವುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವು ನಿಜಕ್ಕೂ ಭೂಕವಚದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮ್ಯಾಗ್ಮಾವಲಯಕ್ಕೂ ಹೊರಭಾಗಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಕೊಳವೆಗಳಂತಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಶಿಲಾಪ್ರವಾಹ (ಲಾವಾರಸ), ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಬಗೆಬಗೆಯ ಅನಿಲಗಳು ಹೊರಬರುವುವು. ಕೊಳವೆಯ ರಂಧ್ರ ಮುಚ್ಚುತಡೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಒಳಗಿನ ಅನಿಲಗಳ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಸ್ಫೋಟನವಾಗುವುದು. ಶಿಲಾಪ್ರವಾಹಕ್ಕಿಂತ ಅನಿಲಗಳೇ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಸ್ಥಿರಲಕ್ಷಣವೆಂಬುದು ಖಚಿತವಾಗಿದೆ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಆಗಾಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ಚೇತನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿ ಸಜೀವವಾಗಿದ್ದರೆ ಬೇರೆ ಕೆಲವು ದೀರ್ಘಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮಾತ್ರ ಜಾಗೃತವಾಗುವ ಸುಪ್ತಜಾತಿಯವೂ ಇವೆ. ಹೀಗೆ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಸುಪ್ತವಾದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಭೂಗರ್ಭದೊಳಗಿನ 700^0 ಸೆ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುವ ನೀರಾವಿ ಮತ್ತು ಅನಿಲಗಳು ಸುತ್ತಲಿನ ಶಿಲೆಗಳ ಬಿರುಕುಗಳಿಂದ ಹೊರನುಗ್ಗಲು ಯತ್ನಿಸುವುವು. ಈ ಬಗೆಯ ಬಿರುಕುಗಳೇ ಜ್ವಾಲಾನಿಲರಂಧ್ರಗಳು. ಇವುಗಳಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ಹೊಗೆಯಾಕಾರದ ಅನಿಲಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಾವಿಯೇ (ಉಗಿ) ಶೇ. 99 ರಷ್ಟಿದೆ; ಉಳಿದ ಅನಿಲಗಳೆಂದರೆ ಇಂಗಾಲಾಮ್ಲ, ಹೈಡ್ರೋಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಸಲ್ಫೈಡ್ ಮುಂತಾದವು. ಗಂಧಕಾನಿಲವನ್ನೇ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೊರಚೆಲ್ಲುವ ರಂಧ್ರಗಳನ್ನು ಗಂಧಕಾನಿಲರಂಧ್ರ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಕೆಲವು ರಂಧ್ರಗಳಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣ, ತಾಮ್ರ ಸೀಸ ಮತ್ತು ಇತರ ಲೋಹಾಂಶಗಳಿರುವ ಅನಿಲಗಳೂ ಹೊರಚಿಮ್ಮುವುವು. ಮ್ಯಾಗ್ಮಾಜನ್ಯವಾದ ಈ ಅನಿಲಗಳು ಕ್ಲೋರಿನ್ ಮತ್ತು ಫ್ಲೋರಿನ್ನುಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರವಾಗಿ ಬೇಗನೆ ಆವಿಯಾಗುವ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಲೋಹಾಂಶಗಳು ಭೂಮಿಯ ಹೊರ ಭಾಗವನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದಂತೆ ರಂಧ್ರಗಳು ಮುಖದ ಇಕ್ಕೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಖನಿಜಗಳಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವುವು. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಾಗಿರುವ ಹೆಮಟೈಟ್ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನವಾಗುವ ಖನಿಜ. ವೆಸೂವಿಯಸ್ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಒಂದು ಸ್ಫೋಟನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೀಟರ್ ಅಗಲದ ಬಿರುಕಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೆಮಟೈಟ್ ಸಂಗ್ರಹವಾಯಿತು. ವೆಸೂವಿಯಸ್‌ನ ಜ್ವಾಲಾನಿಲರಂಧ್ರಗಳಿಂದ ಹೊರಚಿಮ್ಮಿದ ಅನಿಲಗಳಿಂದ ಆಗಾಗ ಗಲೆನಾ (ಸೀಸದ ಅದಿರು) ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಅದಿರುಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೆಲ್ಲ ಮ್ಯಾಗ್ಮಾ ಮೂಲದವೆಂಬ ಭಾವನೆ ದೃಢಗೊಂಡಿದೆ.

ಅಲಾಸ್ಕದ ಕಟಮಾಯಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ (1912ರಲ್ಲಿ ಸ್ಫೋಟಗೊಂಡುದು) ವಲಯದ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಅನೇಕ ಜ್ವಾಲಾನಿಲರಂಧ್ರಗಳಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಕಣಿವೆಗೆ ಸಾವಿರ ಹೊಗೆಗಳ ಕಣಿವೆ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇಟಲಿ ಮತ್ತು ಐಸ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿನ ಜ್ವಾಲಾನಿಲರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯುಷ್ಣವಾದ ನೀರಾವಿಯ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. (ಎಂ.ವಿ.)

ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು: ಭೂಮಿಯ ಅಂತರಾಳದಿಂದ ಕುದಿಯುತ್ತಿರುವ ಲಾವಾರಸ ಇತರ ಘನ ಮತ್ತು ಅನಿಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಉಗುಳುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. ವಲ್ಕೆನೊಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ವಲ್ಕೆನೊ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದದ್ದು ಸಿಸಿಲಿ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ವಲ್ಕನ್ ಎಂಬ ದ್ವೀಪದಿಂದ. ಪ್ಲೇಟೊ, ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್, ಸ್ಟ್ರಾಬೊ ಮೊದಲಾದವರು ಇವುಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವರ್ಣನೆ ಸಿಕ್ಕುವುದು 79ರಲ್ಲಿದ್ದ ಇಟಲಿಯ ಕಿರಿಯ ಪ್ಲಿನಿಯ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ. ಈತ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಉಪಾಸಕ. ಇಟಲಿ ದೇಶದ ಹರ್ಕುಲೇನಿಯಂ ಮತ್ತು ಪಾಂಪೆ ನಗರಗಳನ್ನು ನೆಲಸಮ ಮಾಡಿದ ವೆಸೂವಿಯಸ್ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ ಕಾಯ್ದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕಾರುತ್ತಿರುವಾಗ ಈತ ಬಹು ಸಮೀಪದ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೋಡಲು ಹೋಗಿ ಅದರಿಂದ ಹೊರಹೊರಟ ವಿಷವಾಯುವಿನಿಂದ ಮೃತಪಟ್ಟ. ವೆಸೂವಿಯಸ್ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಚಟುವಟಿಕೆ, ಹೊರಬಂದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ವಿವರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಈತ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅನಂತರ 1774ರಲ್ಲಿ ಸರ್ ವಿಲಿಯಂ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟನ್ ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡು ಅನುಭವಿಸಿದ ವೆಸೂವಿಯಸ್ ಮತ್ತು ಎಟ್ನಾ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಈಚೆಗೆ 1820ರವರೆಗೆ ಹಲವು ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಈ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

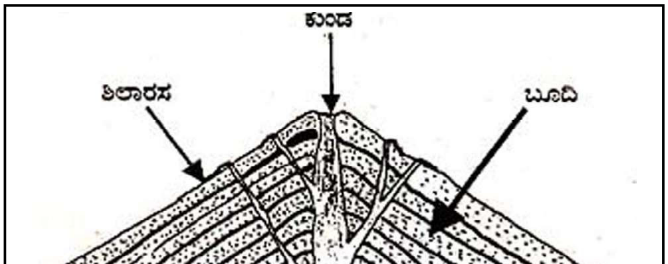

ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಜನಿತ ಪರ್ವತ

ಭೂಮಿಯ ಮೇಲುಭಾಗದಿಂದ ತಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಪ್ರತಿ 32 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ 1^0 ಸೆ. ನಂತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗಿ, ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುಷ್ಣತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹೆಚ್ಚುವ ಉಷ್ಣತೆಗೆ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳುಂಟು. ಭೂಮಿ ಅನಿಲರೂಪದಿಂದ ದ್ರವರೂಪಕ್ಕೆ ಕುಗ್ಗಿ, ಅನಂತರ ಘನೀಭೂತವಾಗಿ, ಗೋಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅತಿ ಉಷ್ಣ ಅದರ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆ. ಇದೇ ಮೂಲೋಷ್ಣ. ಜೊತೆಗೆ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಸಮೂಹಗಳೊಡನೆ ಥೋರಿಯಂ, ಯುರೇನಿಯಂ, ಹೀಲಿಯಂ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿದ್ಯುತ್ ವಿಕಿರಣಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಖನಿಜಗಳು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಶಾಖ ಮೂಲೋಷ್ಣದ ಜೊತೆಗೆ ಸೇರಿ, ಭೂಮಿಯ

ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಅತಿ ಉಷ್ಣತೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಘನರೂಪದ ಶಿಲಾಸಮೂಹ, ಸಂಗ್ರಹವಾದ ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದ ದ್ರವರೂಪಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿ, ಒತ್ತಡದ ಆಧಿಕ್ಯ ಮಿತಿಮೀರಿದಾಗ ಭೂಚಿಪ್ಪನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಶಿಲಾರಸ (ಲಾವಾ), ಜೊತೆಗೆ ಕಲ್ಲು, ಮಣ್ಣು, ಅನಿಲಗಳು ಸಹ ಹೊರಬರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಭೂಮಿಯ ಅಂತರಾಳದಿಂದ ಬಿರುಕುಗಳ ಮೂಲಕ, ಕಾದು ಕರಗಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಉಗುಳುವ ಮಾರ್ಗಗಳೇ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು.

ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಸ್ಫೋಟನೆಯಿಂದ ಹೊರಬಂದ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಚಯದಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ಶಂಕಾಕಾರದ ಭೂಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅಗ್ನಿ ಪರ್ವತಗಳೆನ್ನುವರು. ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ ಕೇವಲ ಕೆಲವು ಮೀಟರ್ ಅಡ್ಡಳತೆಯುಳ್ಳ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ದಿಬ್ಬವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 6000 ಮೀ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಪರ್ವತವಾಗಿರಬಹುದು (ಆಫ್ರಿಕದ ಕಿಲಿಮಂಜಾರೊ). ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದು ತಲೆಕೆಳಗಾದ ಬುಗುರಿಯಾಕೃತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಿಖರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕುಳಿಯೇ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತದ ಬಾಯಿ ಅಥವಾ ಕುಂಡ (ಕ್ರೇಟರ್). ಭೂಗರ್ಭದಿಂದ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹೊರಬರುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಕುಂಡದ ಮೂಲಕವೇ. ಒತ್ತಡ ಬಲು ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ, ದ್ರವಪದಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರಧಾನದ್ವಾರದಿಂದ ಹೊರಬರುತ್ತವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಶಿಲಾರಸ ಅಂತಸ್ಸರಣವಾಗಿ ನೇರವಾಗಿಯೋ (ಡೈಕ್) ಸಮತಲವಾಗಿಯೋ (ಸಿಲ್) ಮರದ ಕೊಂಬೆಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬೀಳುಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಚಟುವಟಿಕೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳನ್ನು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಶಿಲಾರಸಾದಿಗಳನ್ನು ಉಗುಳಿ, ಹಾವಳಿ ಮಾಡುತ್ತ ಸದಾ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದಿರುವುವು ಜಾಗೃತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು (ಆ್ಯಕ್ಟಿವ್). ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವುವು ಸುಪ್ತಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು (ಡಾರ್‌ಮೆಂಟ್). ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿಶಬ್ದವಾಗಿರುವುವು ಲುಪ್ತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು (ಎಕ್ಸ್‌ಟಿಂಗ್ಟ್). ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಕೇವಲ ಶಿಲಾರಸಾದಿಗಳನ್ನೇ ಹೊರಸೂಸದೆ, ಬಿಸಿನೀರನ್ನೋ ಅಥವಾ ಕಾಯ್ದ ನುಣುಪಾದ ಬರಿಯ ಮಣ್ಣನ್ನೋ ಹೊರಚಿಮ್ಮಬಹುದು. ಅಂಥವನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನ ಊಟೆ (ಗೀಸರ್)ಗಳೆಂದೂ ಮೃತ್ತಿಕಾಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ನೀರಾವಿ ಇಂಗಾಲ, ಜಲಜನಕ ಮುಂತಾದ ಅನಿಲಗಳನ್ನು ಹೊರಸೂಸುವುದುಂಟು. ಅಂಥವು ಅನಿಲರೂಪದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು. ಇವಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಬಿಸಿನೀರಿನ ಊಟೆಗಳಿಗೂ ನಿಕಟವೂ ಸಹಜವೂ ಆದ ಸಂಬಂಧವಿರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಲಾಂಶ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದರಿಂದ, ಬಿಸಿ ನೀರಿನ ಊಟೆಗಳು ಅನಿಲರೂಪದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಾಗಿಯೂ ಚಳಿಗಾಲ ಅಥವಾ ಮಳೆಗಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದರಿಂದ ಅನಿಲರೂಪದ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳು ಬಿಸಿ ನೀರಿನ ಊಟೆಗಳಾಗಿಯೂ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಊಟೆಗಳು ಭೂಮಿಯ ಅಂತರಾಳದ ವಿಶೇಷವಾದ ಒತ್ತಡದಿಂದ ನೀರನ್ನು ನೂರಾರು ಅಡಿಗಳ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಚಿಮ್ಮುತ್ತವೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಎಲ್ಲೋ ಸ್ಟೋನ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಐಸ್‌ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಣಬಹುದು. ನೀರನ್ನು ಚಿಮ್ಮುವ ಕಾಲ ಎಡೆಬಿಡದೆ ಐದು ಮಿನಿಟ್‌ಗಳಾದರೂ ಆಗಬಹುದು ಅಥವಾ ಐದು ವರ್ಷಗಳೇ ಆಗಬಹುದು. ಯೆಲ್ಲೋಸ್ಟೋನ್ ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿರುವ ಓಲ್ಡ್ ಫೇತ್‌ಫುಲ್ ಎಂಬುದು 66 ನಿಮಿಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ನೀರನ್ನು 35–50 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೊರಚಿಮ್ಮುತ್ತದೆ.

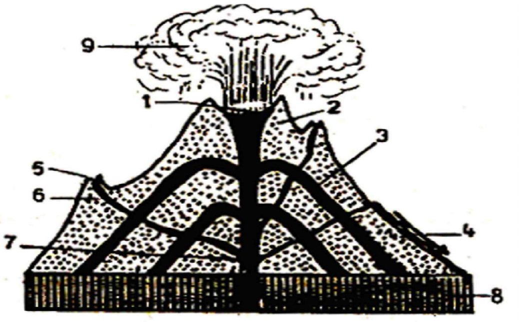

ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಸ್ವರೂಪಗಳು

1) ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಬಾಯಿ 2) ಬೂದಿಯ ಪದರ 3) ಶಿಲಾರಸ ಪದರ 4) ಶಿಲಾರಸ ಪ್ರವಾಹ 5) ಉಪಶಂಕು 6) ಡೈಕ್ 7) ಲಾವಾ ನಾಳ 8) ಭೂ ಕವಚ 9) ಹೊರಚೆಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟ ಅನಿಲ, ಹೊಗೆ ಮತ್ತು ಶಿಲಾರಸ ಗುಂಡು.

ಮೃತ್ತಿಕಾಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳು ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು, ಕೆಸರು ಮಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಎರಚುತ್ತವೆ. ಈ ಕೆಸರುಮಣ್ಣು ಒಂದೇ ಕಡೆ ರಾಶಿಯಾಗಿ ಸಣ್ಣಗುಡ್ಡಗಳಾಗಿಯೋ ಬೆಟ್ಟಗಳಾಗಿಯೋ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಗಾಳಿಯ ಹೊಡೆತ ಜಾಸ್ತಿಯಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಧೂಳು ಬಹು ದೂರಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. 1779ರಲ್ಲಿ ವೆಸೂವಿಯಸ್ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಧೂಳು ಪಾಂಪೆ ನಗರದಲ್ಲಿ 6 ರಿಂದ 7 ಮೀ ಎತ್ತರದಷ್ಟು ಭರ್ತಿಯಾಗಿ, ಪೂರ್ತಿ ನಗರವೇ ಮುಚ್ಚಿಹೋಯಿತು. ಹೀಗೆ ಹೊರಬೀಳುವ ಧೂಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇತರ ಲವಣಗಳೊಡನೆ ಸಂಯೋಜಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿವಿಧಬಣ್ಣಗಳ ಮಣ್ಣಾಗಿ ಹೊರಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಅಂಥ ಕಡೆ ಮೃತ್ತಿಕಾಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಭೂತದ ಬಣ್ಣದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರೆಯುವ ವಾಡಿಕೆಯಿದೆ. ಮಯನ್ಮಾರ್, ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿಂದ ಹೊರಬೀಳುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅನಿಲ, ದ್ರವ ಮತ್ತು ಘನವಸ್ತುಗಳೆಂದು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಬಹುದು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮುತ್ತವೆ. ಅನಿಲಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಆವಿಯೇ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಆವಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮಳೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಅನಿಲಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕಾರ್ಬನ್ ಮಾನಾಕ್ಸೈಡ್, ಕ್ಲೋರಿನ್, ಸಾರಜನಕ, ಅಮೋನಿಯ ಮತ್ತು ಗಂಧಕದ ವಿವಿಧ ಸಂಯುಕ್ತ ಅನಿಲಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

ದ್ರವವಸ್ತುವಿನ ಪೈಕಿ ಶಿಲಾರಸವೇ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಇದರ ಸ್ವಭಾವ, ಚಹರೆ, ಬಣ್ಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನನುಸರಿಸುತ್ತವೆ. ರಾಸಾಯನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶಿಲಾರಸಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ. ಶೇ. 60 ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಿಲಿಕ ಸಂಯೋಜಿತವಾಗಿರುವವುಗಳನ್ನು ಆಮ್ಲ ಶಿಲಾರಸಗಳೆಂದೂ (ಆ್ಯಸಿಡಿಕ್) ಶೇ. 40 ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಸಿಲಿಕ ಸಂಯೋಜಿತವಾಗಿರುವವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲ ಶಿಲಾರಸಗಳೆಂದೂ (ಬೇಸಿಕ್) ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆಮ್ಲಶಿಲಾರಸಗಳು ಬಿಳಿ ಅಥವಾ ಬೂದು ಮಿಶ್ರವಾಗೂ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲ ಶಿಲಾರಸಗಳು ತೀರ ಕಪ್ಪಗೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಶಿಲಾರಸದ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಆದರೂ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಕುಂಡದಿಂದ ಆಗ ತಾನೇ ಹೊರಚಿಮ್ಮಿದ ಶಿಲಾರಸದ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಸು. 1500^0–1600^0ಸೆ. ಇರಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿಲಾರಸಗಳ ಚಹರೆ ಹಲವು ಬಗೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಶಿಲಾಪ್ರವಾಹಗಳ ಮೇಲುಭಾಗ ನೊರೆಗಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ದ್ರವತ್ವ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ತಾರಿನಂತೆ ಹಗ್ಗದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ರಸ ಕ್ರಮೇಣ ತಣ್ಣಗಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಹಾಗೆಲ್ಲ ಮಿಲನವಾಗಿದ್ದ ಅನಿಲಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ರಂಧ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊರಹೊರಟು ರಂಧ್ರಗಳು ಹಾಗೆಯೇ ಪೊಳ್ಳು ಪೊಳ್ಳಾಗಿ ಉಳಿದು, ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಸ್ಪಂಜಿನಂತೆ ಉಳಿದ ಕೆಲವು ಹಗುರಾಗುತ್ತವೆ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಘನಾಂಶವನ್ನು ಅಗ್ನಿಶಿಲಾಛಿದ್ರಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ಗಾತ್ರ ಸಣ್ಣ ಕಣಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ದೊಡ್ಡ ಬಂಡೆಗಳವರೆಗೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಧೂಳು ಅಥವಾ ಬೂದಿ, ಶಿಲಾರಸದಗಟ್ಟಿ, ಶಿಲಾರಸದ ಮುದ್ದೆ ಮತ್ತು ಶಿಲಾರಸದ ಗುಂಡು ಎಂದು ಇವನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು.

ಭೂವಿಜ್ಞಾನದ ರೀತ್ಯ, ಹಲವು ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಉದ್ಭವವಾದುವು. ಇಂಥವುಗಳ ಸ್ಥಿರತೆ ಕಡಿಮೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಇವು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿಗೆ ಆವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ, ರಾಕಿ ಮತ್ತು ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದುವು. ಜೊತೆಗೆ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರತೀರಗಳು ಕೆಲವು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಕೂಡ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ತವರು. ಇವಲ್ಲದೆ ಯಾವ ವಿವರಣೆಗೂ ಸೇರದ ಕೆಲವು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿವೆ.

ಜಾಗೃತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ವಯಸ್ಸಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಒಂದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸಿಸಿಲಿ ದ್ವೀಪದ ಎಟ್ನ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಕಳೆದ 2500 ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಜೀವಂತವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಸುಪ್ತಪರ್ವತಗಳ ವಿರಾಮಾವಧಿ ನೂರು ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಮೀರಿರಬಹುದು.

ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಜಾಗೃದವಸ್ಥೆಗೆ ಮಾರ್ಪಡುವ ಮುನ್ನ ಕೆಲವು ಸೂಚನೆಗಳು ತೋರಿಬರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಾಖ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಹಿಮಗಡ್ಡೆಗಳಿದ್ದರೆ ಕರಗಿ ನೀರಾಗುತ್ತವೆ. ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕೆರೆ ಕೊಳಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಬತ್ತಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಪೈರುಪಚ್ಚೆಗಳು ಶಾಖದಿಂದ ಒಣಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಅಗ್ನಿಪರ್ವತದ ಕುಂಡದಲ್ಲಿನ ನೀರು ಇಂಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲದರ ಜೊತೆಗೆ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಭೂಮಿ ಹಠಾತ್ತನೆ ನಡುಗಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಸಂಭವಿಸಿದಾಗ ಮಾನವಕುಲಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತವಾದ ಪ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಧನಹಾನಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ 270ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜಾಗೃತಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿದ್ದು, ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ನಷ್ಟವುಂಟಾಗುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಮಾನವವರ್ಗಕ್ಕೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಗಂಧಕ, ನವಸಾಗರ, ಬೋರಿಕ್ ಆಸಿಡ್ ಇವು ಒದಗುವುದು ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳ ಮೂಲಕವೇ. ಇದಲ್ಲದೆ ಐಸ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಸಿನೀರಿನ ಊಟೆಗಳಿಂದ ಬರುವ ನೀರನ್ನು ಅಡಿಗೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಬಟ್ಟೆ ಒಗೆಯುವುದಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅತಿ ಆಳವಿಲ್ಲದ ಬಿಸಿನೀರಿನ ಊಟೆಗಳಿಂದ ಬರುವ ಆವಿಯನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಹಬೆಯನ್ನುಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನಾಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಅಮೆರಿಕದ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುವ ತಿರುಬಾನಿ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿಂದ ಹೊರ ಬರುವ ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣದ ಅನಿಲವನ್ನೇ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಮಣ್ಣು ಅತ್ಯಂತ ಫಲವತ್ತಾದುದಾಗಿದೆ. (ಎಂ.ಎನ್.ವಿ.)

ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜನ್ಯ ಶಿಲೆಗಳು: ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಯ ಒಂದು ಬಗೆ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಆಸ್ಫೋಟನೆಗೊಂಡಾಗ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹರಿದ ಶಿಲಾರಸ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ತಂಪಾಗಿ ಘನೀಕರಿಸಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜನ್ಯ ಶಿಲೆಗಳೆನ್ನುವರು. ಇವು ಬಹಿಸ್ಸರಣ ಅಗ್ನಿ ಶಿಲೆಗಳು. ಇವು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಣಗಳ ರಚನೆ ಅಥವಾ ಗಾಜಿನಂಥ ವಿನ್ಯಾಸವುಳ್ಳವು. ಏಕೆಂದರೆ ಭೂಗರ್ಭದಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಅತ್ಯುಷ್ಣತೆಯುಳ್ಳ ಶಿಲಾಪಾಕ ವಾಯುಮಂಡಲದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬೇಗ ತಂಪಾಗುವುದು ಮತ್ತು ಘನಸ್ಥಿತಿ ತಾಳುವುದು. ಹರಳುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾಲಾವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಶಿಲೆಗೆ ಬಸಾಲ್ಟ್ ಶಿಲೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ.

ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಅಸ್ತಿತ್ವಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಎರಡು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎ. ಆಸ್ಫೋಟಕ ವಿಧ ಬಿ. ನಿಶಬ್ದ ವಿಧ. ಎ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಸ್ಫೋಟನೆಗೊಂಡಾಗ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ಇತರ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ವಸ್ತುಗಳೊಂದಿಗೆ ಶಿಲಾರಸ ಮಿಶ್ರಣಗೊಂಡು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಶಿಲೆಗಳು. ಶಿಲಾಗುಂಡು, ಲಾಪಿಲ್ಲಿ, ಬ್ರಾಸಿಯಾ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಧೂಳಿನ ಹಾಗೂ ಮರಳು – ಮಣ್ಣಿನ ಕಣಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಶಿಲಾಪಾಕ ಸಾಂದ್ರಿ ಕೃತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಶಿಲೆಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ನಗ್ನೀಕರಣಕ್ಕೊಳಗಾಗುತ್ತವೆ.

ಬಿ. ಚಿಕ್ಕ ಬಿರುಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಶಿಲಾರಸ ಹೊರಹರಿಯುವುದನ್ನು ಲಾವಾಪ್ರವಾಹವೆನ್ನುವರು. ಹೀಗೆ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಹರಿದ ಶಿಲಾರಸ ತಂಪಾಗಿ ಘನಸ್ಥಿತಿ ತಾಳುವುದರಿಂದ ಶಿಲೆಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಯಾವುದೇ ಆಸ್ಫೋಟನೆ ಇಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿಯ ಶಿಲಾರಚನೆಯಿಂದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಅಥವಾ ಲಾವಾ ಮೈದಾನಗಳು ಜನ್ಮತಾಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇಂಥ ಬಸಾಲ್ಟ್ ಶಿಲೆಗಳ ಸ್ತರಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಭಾರತದ ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಕೊಲಂಬಿಯ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಪಾರಾನಾ ಪ್ರದೇಶ ಇತ್ಯಾದಿ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಎಸ್.)

ಜಾಂಬಿಯ: ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ಜಾಂಬೆಜಿ ನದಿ ಹಾಗೂ ಕಾಂಗೋ ನದಿ ಪ್ರದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಚಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ, ದ. ಅ. 9^0–18^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 23^0–34^0 ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭೂಭಾಗಗಳಿಂದಲೇ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಜಾಂಬಿಯದ ಖಂಡಾಂತರ ಸ್ಥಾನದ ಮೇರೆಗಳು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಟಾಂಜಾನಿಯ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಲಾವೀ ಮತ್ತು ಮೊಜಾಂಬಿಕ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಜಿಂಬಾಬ್ವೆ ಮತ್ತು ಬೋಟ್ಸ್ವಾನ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಂಗೋಲ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 7,52,621 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 10.4 ದ.ಲ.ಗಳು (2005). ರಾಜಧಾನಿ ಲುಸಾಕ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1084703 (2000).

ಜಾಂಬಿಯದ ಭೂ ಇತಿಹಾಸ ನಿರಂತರ ಹಾಗೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದುದಲ್ಲ. ಆರ್ಷೇಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಲ್ಪಗಳ ಅನಂತರ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರಾಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗೋತ್ತರ ಕಾಲವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಸಾಗರಶಿಲೆಗಳೇ ಇದ್ದಂತಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರ್ಸೀನಿಯನ್ ಮಹಾಪ್ರಳಯವಾಯಿತು. ಆಗ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಭೂಖಂಡಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದ ಪ್ಯಾಂಜಿಯಾ ಭೂ ರಾಶಿಯು ಒಡೆದು ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಮಹಾಖಂಡಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಣೆಯಾಗಿ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರ ಉಂಟಾಯಿತು. ದಕ್ಷಿಣ ಖಂಡಕ್ಕೆ ಗೊಂಡವಾನ ಖಂಡ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಜಾಂಬಿಯ ಈ ಖಂಡದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಹಾಗೆ ಇದು ಸಹ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ನದಿಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿತ್ತು. ಅನೇಕ ಸ್ತರಭಂಗಗಳಿಂದಾಗಿ, ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ದಿಬ್ಬಗಳು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ತಗ್ಗುಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ತಗ್ಗುಗಳಲ್ಲಿ ನದಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡವು. ಇವಕ್ಕೆ ಕೆರೂ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಗೊಂಡವಾನ ಖಂಡ ಒಡೆಯಿತು. ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಶಿಥಿಲೀಕರಿಸಿ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸವೆತದ ತಳಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದುವು. ಆಗ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಶಿಥಿಲೀಕರಣದ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಮಯೋಸೀನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ತಳಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದುವು. ಈಚೆಗೆ ಪುನಃ ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟು ಈ ಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಈ ಸವೆತದ ಮಟ್ಟಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಜಾಂಬಿಯದ ಬಹುಭಾಗ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 1175 ಮೀ ಗಳಿಂದ 1300 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮುಚಿಂಗ ಪರ್ವತವು 2300 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಕಣಿವೆಗಳ ಎತ್ತರ 700 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ ಆಳವಾದ ಲೂವಾಂಗ್ವಾ ನದಿಯ ಕಮರಿಯಿಂದ ಛಿದ್ರವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಫೂಯೀ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡೂ ಮೇಲಣ ಜಾಂಬಿಜಿಯ ಉಪನದಿಗಳು. ಜಾಂಬಿಜ್ಯೆಯೇ ಈ ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ನದಿ ಮಾರ್ಗ. ಜಾಂಬಿಜಿ ನದಿಯಲ್ಲಿ ನಡುನಡುವೆ ಜಲಪಾತಗಳುಂಟು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನದಿ ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಕರೀಬ ಕಂದರದ ಬಳಿ ನದಿಗೆ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋ ಗಡಿಯ ಬಳಿ ತಾಮ್ರ ನಿಕ್ಷೇಪವುಂಟು. ಜಾಂಬಿಯದ ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಇದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

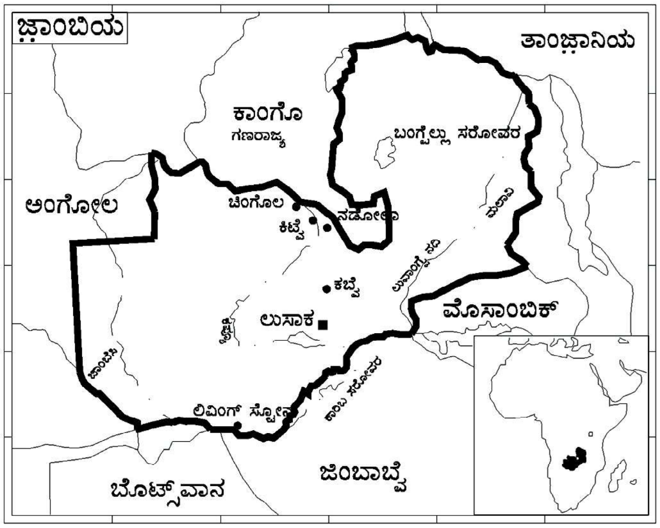

ಜಾಂಬಿಯದಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಗ್ವೀಯೂಲೂ, ಮವೇರು ಮತ್ತು ಟ್ಯಾಂಗನೀಕ ಎಂಬ ಮೂರು ದೊಡ್ಡ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸರೋವರಗಳುಂಟು. ಇವು ಮೂರೂ ಇರುವುದು ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ. ಬ್ಯಾಂಗ್ವೀಯೂಲೂ ಮತ್ತು ಅದರ ದಕ್ಷಿಣದ ಜವುಗು ಪ್ರದೇಶ ಸು. 1,538 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿವೆ.

ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಜಾಂಬಿಯವನ್ನು ಐದು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳೆಂದರೆ: 1. 1300 ಮೀಗಳಿಗಿಂತ ಎತ್ತರವಿರುವ ಪ್ರದೇಶ. ಮುಚಿಂಗ ಪರ್ವತದವರೆಗಿರುವ ಇಡೀ ಲಂಡ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಬೆಂಬ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಈ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. 2. 700 ರಿಂದ 1300 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶ. ಇದು ಮಧ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಭಾಗಗಳು. 3. ಲೂವಾಂಗ್ವಾ–ಲೂವಾನೋಗಳ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶ. 4. ಕಾಲಹಾರಿ ಮರಳುಗಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶ; ಬರಾಟ್ಸೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯ. 5. ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರದೇಶ: ಲೂವಪೂಲ ನದೀ ಕಣಿವೆ, ಮವೇರು ಮತ್ತು ಟಾಂಗನೀಕ ಸರೋವರಗಳ ನಡುವಣ ಮವೇರು–ವಾಂಟಿಪ ಸ್ತರಭಂಗ ಪ್ರದೇಶ. ಇದು ನಗ್ನೀಕರಣ, ನಿಕ್ಷೇಪೀಕರಣ ಮತ್ತು ಭೂರಚನೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಜಾಂಬಿಯ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ಇರುವ ದೇಶವಾದರೂ ಅದರ ಬಹುಭಾಗ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾದುದು. ಅದರಿಂದ ಉಷ್ಣತೆ, ಮಳೆ ಎರಡೂ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಜಾಂಬಿಜಿ, ಲೂವಾಂಗ್ವಾ ಮತ್ತು ಕಫೂಯೀ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲೂ ಟಾಂಗನೀಕ, ಮವೇರು ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಂಗ್ವೀಯೂಲೂ ಸರೋವರ ತೀರಗಳಲ್ಲೂ ಉಷ್ಣತೆ ಅತ್ಯಧಿಕ.

ಉಷ್ಣತೆ ಹಾಗೂ ಮಳೆ ಋತುಮಾನಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು–ಸವನ್ನಾ–ಮಾದರಿಯ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಮುನ್ನ ಉಷ್ಣತೆ ಗರಿಷ್ಠ. ಅಕ್ಟೋಬರ್ ಅತ್ಯುಷ್ಣತೆಯ

ತಿಂಗಳು. ಆಗ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ತೇವಾಂಶ ಹೆಚ್ಚು. ಪೂರ್ವದಿಂದ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ಮೋಡವನ್ನೂ ಗುಡುಗುಮಿಂಚುಗಳನ್ನೂ ತರುತ್ತದೆ. ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲ ಆರಂಭ. ಏಪ್ರಿಲ್ ವರೆಗೂ ಮಳೆಗಾಳಿಯ ಬಿರುಸು. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ 120–150 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಲುಸಾಕದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 90 ಸೆಂಮೀ. ಮೇ ನಿಂದ ಆಗಸ್ಟ್ ನಡುವಣವರೆಗಿನದು ತಂಪಿನ ಕಾಲ. ಆಮೇಲೆ ಉಷ್ಣತೆ ಏರತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಉಷ್ಣತೆ 16^0 – 27^0 ಸೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ 27^0–38^0ಸೆ.

ಸಸ್ಯ–ಪ್ರಾಣಿ ಜೀವನ : ಜ಼ಾಂಬಿಯದ ಬಹುಭಾಗ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯ ಪ್ರರೂಪ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು. ಅಕೇಷಿಯ ಮತ್ತು ಬಾವೊಬಾಬ್ ಮರಗಳೂ ಮುಳ್ಳು ಮರ ಪೊದೆಗಳೂ ಉದ್ದನೆಯ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ಹುಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಕ. ದಕ್ಷಿಣದ ಶುಷ್ಕತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಒರಟೂ ವಿರಳವೂ ಆಗುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲೂ ತೆಳುವಾದ ಕಾಡುಗಳುಂಟು. ಬರಾಟ್ಸೆಲ್ಯಾಂಡ್‌ನಲ್ಲಿ ರೋಡೀಷಿಯನ್ ತೇಗ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ.

ಜನವಸತಿಯಿಂದಾಗಿ ವನ್ಯಮೃಗಗಳಿಗೆ ಗಂಡಾಂತರ ಒದಗಿದೆ. ಅವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವನಗಳಲ್ಲೂ ಅಭಯಾರಣ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಪಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜ಼ಾಂಬಿಯದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಎರಡು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕುಕ್ಸನ್ ವೈಲ್ಡ್ ಬೀಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ಸೆಂಗ ಕಾಬ್. ಅಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಕಡವೆಗಳೂ ಇಂಪಾಲ, ಡೂಯಿಕರ್ ಮತ್ತು ಸ್ಪೆನ್ ಜಿಂಕೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಲೂವಾಂಗ್ವಾ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಜಿರಾಫೆ, ಹೇಸರಗತ್ತೆ, ಖಡ್ಗಮೃಗ, ಆನೆ ಇವೆ. ಬಬೂನ್ ಕೋತಿ, ಕತ್ತೆ ಕಿರುಬ, ತೋಳ, ಚಿರತೆ, ಸಿಂಹಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಸೆರ್ವಾಲ್, ಪುನುಗುಬೆಕ್ಕು ಜೆನೆಟ್, ಗುಳ್ಳೆನರಿ ಇವೂ ವಿರಳವಾಗಿ ಉಂಟು. ಜೇನು ಬ್ಯಾಡ್ಜರ್, ಆರ್ಡ್ ವಾರ್ಕ್, ಪೈಕ, ನರಹುಲಿ ಹಂದಿ, ಪೊದೆಹಂದಿ–ಇವು ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳು.

ಜ಼ಾಂಬಿಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪಕ್ಷಿಸಂಪತ್ತು ಉಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 658 ಜಾತಿಗಳಿವೆ. ಹದ್ದು, ಕಡಲ್ಕಾಗೆ, ಟರ್ನ್, ಮಿಂಚುಳ್ಳಿ, ಬಾನಕ್ಕಿ, ಕೆಂಪು ರೆಕ್ಕೆಯ ಫ್ರಾಂಕೋಲಿನ್, ಲಾವಕ್ಕಿ (ಉಳ್ಳೀಶಿಂಡ), ತರಗೆಲೆ ಹಕ್ಕಿ, ಸೂರಕ್ಕಿ, ತಾಳೆಗುಬ್ಬಿ, ಕೆಂಪು ಕೊಕ್ಕಿನ ಕ್ವೆಲಿಯ, ಬಕ, ವರಟೆ, ಟಿಟಕಾಕ, ಸ್ಕಿಮರ್, ಕಳ್ಳಿಪೀರ (ಗುಂಗುರು ಪಂಚ), ದಾಸರ ಹಕ್ಕಿ, ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ, ಅಂಬರದ ಹಕ್ಕಿ (ಕವಲು ತೋಕೆ), ತ್ರಷ್, ಕಳಿಂಗ, ಪಿಕಲಕ್ಕಿ, ಪಾರಿವಾಳ, ನತ್ತಿಂಗ ಮತ್ತು ಉಷ್ಟ್ರಪಕ್ಷಿಗಳುಂಟು. ಅಭಯಾರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಳಿ ಪೆಲಿಕನ್, ರಾಜಹಂಸ, ನಾರಾಯಣಿ, ಐಬಿಸ್ ಮತ್ತು ಕಿರೀಟಸಾರಸ ಇವೆ. ಜ಼ಾಂಬಿಯದಲ್ಲಿ 150 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉರಗ ಜಾತಿಗಳುಂಟು. ಮೀನುಗಳು ಹಲವಾರು ಬಗೆ. ಸಾವಿರಾರು ಬಗೆಯ ಕೀಟಗಳಿವೆ.

ಜನಜೀವನ: ಹಲವಾರು ಆಫ್ರಿಕನ್ ಜನಾಂಗಗಳು ಬಂಟು ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಬಂಟುಗಳು ನೀಗ್ರೋ, ಹಳೆಯ ಹಳದಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕನ್–ಈ ಎರಡು ಮೂಲ ಮಾನವಕುಲ ಪ್ರರೂಪಗಳ ಮಿಶ್ರಣ. ಜ಼ಾಂಬಿಯದ ಉತ್ತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಂಬಾಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆ 1,80,000. ಇತರ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು ಕಸೆಂಬೆ, ಲುಂಡ, ಬಿಸ, ಚೇವ, (1,26,000), ಲಂಬ (70,000), ಟೋಂಗಾ (2,43,000), ನ್ಸೆಂಗ (97,000), ಕಾವೊಂಡೆ (46,000), ಲಾಲ (75,000), ಚೋಕ್ವೆ , ಲೋಜ಼ (1,80,000), ನ್ಗೋನಿ (88,000). ನ್ಗೋನಿಗಳು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜ಼ಾಂಬಿಯಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬಂದ ಜ಼ೂಲುಗಳ ವಂಶಜರು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜ಼ಾಂಬಿಯದಲ್ಲಿ 73 ವಿವಿಧ ಬುಡಕಟ್ಟು ವರ್ಗೀಕರಣಗಳಿವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಹಾಗೂ ಏಷ್ಯನ್ ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರ ಜನರೂ ಇರುವರು. ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಬಹುತೇಕ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮೂಲದವರು. ಡಚ್, ಇಟಾಲಿಯನ್, ಗ್ರೀಕ್ ಮುಂತಾದ ಮೂಲಗಳ ಜನರೂ ಉಂಟು.

ಜ಼ಾಂಬಿಯದಲ್ಲಿ 40 ವಿವಿಧ ಬಂಟು ಭಾಷೆಗಳು, ನಾನಾ ಉಪಭಾಷೆಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಈ ಐದು ಮುಖ್ಯ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಮನ್ನಣೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ: ಬೆಂಬ, ಲೋಜಿ, ಲೂವಾಲೆ, ಟಾಂಗ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಂಜಾ. ಉತ್ತರ ಜ಼ಾಂಬಿಯದಲ್ಲಿ ಬೆಂಬ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಲವು ಉಪಭಾಷೆಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ತಾಮ್ರನಿಕ್ಷೇಪದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಇದೇ ಆಡುಭಾಷೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಲಾ ಮತ್ತು ಟಾಂಗ ಭಾಷೆಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ. ಆಫ್ರಿಕಾನ್ಸ್ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಜನ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಆಡುತ್ತಾರೆ.

ಜ಼ಾಂಬಿಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮೀಯರು ಅಧಿಕ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಏಷ್ಯನರಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಎರಡು ಭಾಗ ಮುಸ್ಲಿಮರು. ಉಳಿದವರು ಹಿಂದುಗಳು.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಜ಼ಾಂಬಿಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ್ದು ತಾಮ್ರ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ. ದೇಶದ ಆದಾಯದ ಮುಖ್ಯಮೂಲ ತಾಮ್ರದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ರಫ್ತು. ಇದೇ ಪ್ರಧಾನ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ಸಂಪಾದನೆಯ ಮೂಲ.

ಕೃಷಿ: ಜ಼ಾಂಬಿಯದ ಜನರಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರು ಕೃಷಿಕರು. ವ್ಯವಸಾಯ ಅವರ ಜೀವನಾಧಾರ. ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಶೇ. 85ರಷ್ಟು ವಾಣಿಜ್ಯೇತರ, ಜೀವನಾಧಾರ ಬೆಳೆ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ. ಇತರ ಧಾನ್ಯಗಳು ರಾಗಿ, ಸಾವೆ ಮುಂತಾದವು. ಮುಖ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ನೆಲಗಡಲೆ, ತಂಬಾಕು ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ. ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ಬಳಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ನಗರಿಯ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಕರಿಯಾಗುವ ಫಸಲುಗಳು ಅಕ್ಕಿ, ಬೇಳೆ, ಜೋಳ, ರಾಗಿ, ಸಾವೆ, ಹುರುಳಿ ಅವರೆ, ಸೋಯಬೀನ್, ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ, ಅಪಸೆಣಬು, ಕಾಫಿ, ದನಮೇವು, ಹಸುರುಗೊಬ್ಬರ, ಗೋದಿ, ಕಾಫಿ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬುಗಳ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ತಂಬಾಕು ಬೆಳೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪೂರ್ವಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ ದಕ್ಷಿಣ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ.

ಟ್ಸೆಟ್ಸೆ ನೊಣದಿಂದಾಗಿ ದನಗಳ ಸಾಕಣೆ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ದನಗಳ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ತಳಿಗಳೆಂದರೆ ನ್ಗೋನಿ, ಬರಾಟ್ಸೆ ಮತ್ತು ಟೋಂಗ. ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬರಾಟ್ಸೆ ಲ್ಯಾಂಡಿನಲ್ಲಿ ದನಗಳೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: ಜ಼ಾಂಬಿಯದ ನದಿಗಳು ಮತ್ತು ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಬ್ಯಾಂಗ್ವೀಯೂಲೂ ಮತ್ತು ಮದೇರು ಸರೋವರಗಳಲ್ಲೂ ಕಫೂಯೀ, ಲೂವಪೂಲ ಮತ್ತು ಜ಼ಾಂಬಿಜ಼ಿ ನದಿಗಳಲ್ಲೂ ಮೀನುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಟ್ಯಾಂಗನೀಕ ಮತ್ತು ಕರೀಬ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲೂ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆ: ಜ಼ಾಂಬಿಯದ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ನೆಲ ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ಶೇ. 7 ರಷ್ಟು ನೆಲವನ್ನು ಮೀಸಲು ಕಾಡುಗಳಿಗಾಗಿ ಕಾಯ್ದಿಡಲಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಬರಾಟ್ಸೆಲ್ಯಾಂಡಿನ ರೋಡೀಷಿಯನ್ ತೇಗದ ಕಾಡಿನಲ್ಲೂ ತಾಮ್ರನಿಕ್ಷೇಪ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ವಾಣಿಜ್ಯೋದ್ದೇಶದಿಂದ ಮರ ಕಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣವಲಯದ ಪೀತದಾರು ಮತ್ತು ನೀಲಗಿರಿ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನೆಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಗಣಿಗಾರಿಕೆ: ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರದ ರಫ್ತಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜ಼ಾಂಬಿಯದ್ದು ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಇಲ್ಲಿ 70 ಕೋಟಿ ಟನ್‌ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ ತಾಮ್ರ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆಯೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಜ಼ಾಂಬಿಯದಲ್ಲಿ ಆರು ತಾಮ್ರ ಗಣಿಗಳುಂಟು. ಇತರ ಖನಿಜೋತ್ಪನ್ನಗಳು ಸಿಮೆಂಟ್, ಸತು, ಸೀಸ. ಕರೀಬ ಸರೋವರದ ಬಳಿಯ ಎನ್ಕಾಂಡಾಬ್ವೇ ಗಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಗ್ವಾಂಬೆ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳುಂಟು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಜ಼ಾಂಬಿಯ ಸ್ವಾವಲಂಬಿಯಾಗಬಹುದೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬೆಳ್ಳಿ, ಚಿನ್ನ, ಸೆಲೆನಿಯಂ, ಕ್ಯಾಡ್ಮಿಯಂ, ವನಾಡಿಯಂ, ಜಿಪ್ಸಂ– ಇವೂ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಗಣಿಗಾರಿಕೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಗಣಿಕಂಪನಿಗಳೇ ಉಷ್ಣ ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕಗಳಿಂದ ಉತ್ಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸಾಗಣೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ತೊಂದರೆಯಿಂದಾಗಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಕರೀಬ ಜಲವಿದ್ಯುತ್‌ಕೇಂದ್ರ ಈಗಿನ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಿದೆ. ಕಫೂಯೀ ಫ್ಲಾಟ್ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ ಇನ್ನೊಂದು.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಕೈಗಾರಿಕಾಕರಣಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಅನೇಕ ಖನಿಜಗಳು ಜ಼ಾಂಬಿಯದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿದ್ದರೂ ಅದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿ ನಿರ್ಯಾತದಾರ ದೇಶ. ತಾಮ್ರ ಪರಿಷ್ಕರಣವಲ್ಲದೆ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕಬ್ಬಿಣ_ಉಕ್ಕು, ಸರಕು, ಮರಕೊಯ್ತ, ಮರಗೆಲಸ, ಟೈರ್ ಪುನರ್ ತ್ರೆಡೀಕರಣ, ಆಹಾರ ಪಾನೀಯ ಸಂಸ್ಕರಣ, ಸಿಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಅದರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ತಯಾರಿಕೆ.

ಸಾರಿಗೆ: ದಕ್ಷಿಣದ ಲಿವಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್‌ನಿಂದ ಲುಸಾಕದ ಮೂಲಕ ಉತ್ತರದ ತಾಮ್ರ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೋಜ಼ಾಂಬಿಕ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಹಿಂದೂಸಾಗರ ಬಂದರುಗಳಾದ ಬೇರ ಮತ್ತು ಲರೆಂಟ್ಸೋಗಳಿಗೆ ಜಿಂಬಾಬ್ವೆಯ ಮೂಲಕ ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಆದರೆ ಜಿಂಬಾಬ್ವೆ ದೇಶದ ಬಿಳಿಯರು ಏಕಪಕ್ಷೀಯವಾಗಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಾರಿಕೊಂಡಾಗಿನಿಂದ (1965) ಆ ದೇಶದೊಂದಿಗೆ ಜ಼ಾಂಬಿಯಕ್ಕೆ ವಿರಸ ಉಂಟಾಗಿ ಅದು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಇತರ ಹೊರಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮಹಾಪೂರ್ವ ರಸ್ತೆಯನ್ನು ಮಲಾವೀಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸುವುದರಿಂದ ಜಿಂಬಾಬ್ವೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸದೆ ಸರಕು ಸಾಗಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಕಟಾಂಗ (ಷಾಬ) ಮತ್ತು ಬೆಂಗ್ವೇಲ ರೈಲ್ವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಆಂಗೋಲದ ಲೋಬೀಟೋ ಕೊಲ್ಲಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಇದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ತೆರವು. ಟ್ಯಾನ್‌ಜ಼ಾನಿಯದ ದಾರ್ ಎಸ್ ಸಲಾಮ್‌ಗೂ ತಾಮ್ರ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಟಾನ್‌ಜ಼ಾಮ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಝಾಂಬಿಯದಲ್ಲಿ 35,200 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಗಳುಂಟು. ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಗಳಿವು: ಲಿವಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್‌ನಿಂದ ಕಾಬ್ವೇ ಮುಖಾಂತರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಟ್ಯಾನ್‌ಜ಼ಾನೀಯಕ್ಕೆ ಸಾಗುವ ಮಹಾ ಉತ್ತರ ರಸ್ತೆ (1152 ಕಿಮೀ), ಲುಸಾಕದಿಂದ ಚಿಪಾಟಕ್ಕೆ ಸಾಗುವ ಮಹಾ ಪೂರ್ವ ರಸ್ತೆ (576 ಕಿಮೀ). ಕಪಿರಿ ಮೋಷಿಯಿಂದ ತಾಮ್ರ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶದ ಮೂಲಕ ಕಟಾಂಗಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಕಾಂಗೋ ಸರಹದ್ದು ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ಕಫೂಯೀ–ಸಾಲ್ಸ್‌ಬರೀ (ರೋಡೀಷಿಯ) ರಸ್ತೆ, ಝಾಂಬಿಝಿ ನದಿಯೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಯಾನಯೋಗ್ಯ. ಲಿವಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ನಿಂದ ಬರಾಟ್ಸೆಲ್ಯಾಂಡಿನ ಮಾಂಗೂವರೆಗೆ ನದೀ–ರಸ್ತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟು. ಮಪ್ಲುಂಗ ಒಂದು ಒಳನಾಡು ಬಂದರು. ಅದು ಟ್ಯಾಂಗನೀಕ ಸರೋವರದ ದಡದಲ್ಲಿದೆ. ಟ್ಯಾನ್‌ಜ಼ಾನೀಯದ ಮೂಲಕ ಬರುವ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಅದು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಕರೀಬ ಸರೋವರದ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ರೇವುಗಳುಂಟು.

ಝಾಂಬಿಯವನ್ನು ಎಂಟು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲೂ ಹಲವು ಜಿಲ್ಲೆಗಳುಂಟು. ಝಾಂಬಿಯದ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳು ಇವು : ಲುಸಾಕ (ರಾಜಧಾನಿ), ಕೀಟ್ವೇ, ಎನ್ಡೋಲ, ಚಿಂಗೋಲ, ಮೂಫಲಿರ, ಲೂವಾನ್ಶಾ, ಕಾಬ್ವೇ, ಚಿಲಿಲಬಾಂಬ್ವೆ, ಲಿವಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್. ಝಾಂಬೀಯದ ನಾಣ್ಯ ಝಾಂಬೀಯನ್ ಕ್ವಾಚ. 100 ಎನ್‌ಗ್ವೀ=1 ಝಾಂಬೀಯನ್ ಕ್ವಾಚ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ವಿ.)

ಝಾಂಬೆಝಿ: ದಕ್ಷಿಣ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಆಫ್ರಿಕದ ಒಂದು ನದಿ. ಇದು ಝಾಂಬೀಯದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸಿ ಹಿಂದೂ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ 2,740 ಕಿಮೀ. ಅಂಗೋಲ, ಝಾಂಬಿಯ, ಜಿಂಬಾಬ್ವೆ, ಮಲಾವೀ ಮತ್ತು ಮೊಝಾಂಬಿಕ್‌ಗಳಲ್ಲಿ 8,00,000 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶದ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಇದು ಹೊಂದಿದ್ದು ಆಫ್ರಿಕದ ಮುಖ್ಯನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಝಾಂಬಿಯದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸಿ, ಪೂರ್ವ ಅಂಗೋಲದಲ್ಲಿ ಹರಿದು, ಪಶ್ಚಿಮ ಜಾಂಬಿಯದ ಬರಾಟ್ಸೆಲ್ಯಾಂಡನ್ನು ದಾಟಿ, ನೈಋತ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದ ಕ್ಯಾಪ್ರೀವೀ ಭೂಪಟ್ಟಿಗೂ ಝಾಂಬಿಯಕ್ಕೂ ಗಡಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಝಾಂಬಿಯ ಮತ್ತು ಜಿಂಬಾಬ್ವೆಗಳ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ ಮೊಝಾಂಬಿಕನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಮೊಜಾಂಬಿಕ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಜಲಪಾತ

ಝಾಂಬಿಯದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕ್ವಾಂಡೋ, ಲುಂಬೆ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಉಪನದಿಗಳು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಇದರ ಬಲದಂಡೆಯ ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಚೋಬೀ ಎಂಬುದು ಬೊಟ್ಸ್ವಾನದ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ ಬಂದು ಇದನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಕಫೂಯಿ ಎಂಬುದು ಎಡದಂಡೆಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿ. ಮಧ್ಯ ಝಾಂಬಿಯದ ನೀರನ್ನು ಬಸಿಯುವ ನದಿ ಇದು. ಎಡದಂಡೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿ ಲೂವಾಂಗ್ವಾ. ಇದು ಝಾಂಬಿಯ–ಮೊಝಾಂಬಿಕ್ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿದುಬರುತ್ತದೆ. ನ್ಯಾಸ ಸರೋವರದಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಉಪನದಿ ಷಿಯರ್. ಇದು ಝಾಂಬಿಝಿ ನದಿಯನ್ನು ಕರಾವಳಿಯ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದು.

ಝಾಂಬೆಝಿ ನದಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಲು ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಹಲವು ಜಲಪಾತಗಳುಂಟು. ಆದ್ದರಿಂದ ನೌಕಾ ಸಂಚಾರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನದಿಯ ಉಪಯುಕ್ತತೆ ಕಡಿಮೆ. ಈ ಉದ್ದವಾದ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ, ಅಲ್ಪ ದೂರ ಮಾತ್ರ, ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಸ್ಥಳೀಯ ನಾವೆಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ನೌಕಾಸೌಲಭ್ಯ ಇರುವ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗವೆಂದರೆ ಟೇಟೆಯಿಂದ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೆ. ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಕರೀಬ ಸರೋವರವೂ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಝಾಂಬೆಝಿ ಬಹುತೇಕ ಆಳವಾದ ಕಮರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು ಸುಲಭ. ಆದರೆ ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಏರ್ಪಡಿಸುವುದು ಕಠಿಣ. ಸುಲಭವಾದ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿಲ್ಲ. ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೂ ಕಷ್ಟಕರ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದಕ್ಕೆ ವೆಚ್ಚ ಹೆಚ್ಚು. ಮೊಝಾಂಬಿಕ್‌ನ ಸೇನ ಎಂಬಲ್ಲಿ, ಬೇರದಿಂದ 360 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ಹೊಸ ಸೇತುವೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಲಿವಿಂಗ್ಸ್ಟನ್ ಬಳಿಯ ಕಮರಿಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಲಾದ ಸೇತುವೆ 1904ರಷ್ಟು ಹಳೆಯದು. ಇದೂ ರೈಲ್ವೆ ಸೇತುವೆ. ಟೇಟೆ ಮತ್ತು ಕರೀಬಗಳಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆ ಸೇತುವೆಗಳುಂಟು.

ಝಾಂಬೆಝಿಯ ಮುಖ್ಯ ಜಲಪಾತಗಳು ಇವು: ಅಂಗೋಲದಲ್ಲಿರುವ ಲೂವಪಾಮ, ಬರಟ್ಸೆಲ್ಯಾಂಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಗೋನ್ಯ, ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಮತ್ತು ಕೆಬ್ರಬಾಸ– ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮೈದಾನವನ್ನು ನದಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವಾಗ 80 ಕಿಮೀ ದೂರ ಇರುವ ತ್ವರಿತ ಪ್ರವಾಹ ಕೊನೆಯದು. ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಜಲಪಾತ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ. ನದಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವೆಡೆಯಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ 1450 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಅದರ ಮುಂದೆ 72 ಕಿಮೀ ದೂರ ಕಮರಿಯಿದೆ. ಝಾಂಬಿಝಿಯದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ತಾಣವೆಂದರೆ ಕರೀಬ ಸರೋವರ. ಇದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಕಟ್ಟಿರುವ ಕಟ್ಟೆಯ ಎತ್ತರ 130 ಮೀ, ಸರೋವರ 280 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ಅದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3200 ಚ.ಕಿಮೀ. *

ಝೂಲೂ ಲ್ಯಾಂಡ್: ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ನೇಟಾಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದರ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶ. ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮೊಝಾಂಬಿಕ್, ದಕ್ಷಿಣ ಹಾಗೂ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಫಲೊ ಮತ್ತು ಟೂಗೇಲ ನದಿಗಳು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಸಾಗರ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಝೀಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಎನ್ಗೋಟ್ಷೆ, ಫ್ರೈಹೇಟ್, ಬಾಬಾನಾಂಗೋ, ಯೂಟ್ರೆಕ್ಟ್, ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 26,838 ಚ.ಕಿಮೀ.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಇದು ಕರ್ರೂ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶ, ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 915 ರಿಂದ 1215 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ತೀರ ಪ್ರದೇಶ ಸಮತಲ. ಅಲ್ಲಿಯ ತೃತೀಯ ಭೂಯುಗದ ಭೂಸ್ತರಗಳು ಮೊಝಾಂಬಿಕ್ ಮಹಾಬಯಲಿನ ಅಂಚಿನವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ರಭಸದಿಂದ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಸವೆಸಿದ ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೂಪ ಬಂದಿದೆ.

ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 29^{0}ಸೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 200–300 ಸೆಂಮೀ. ಒಳ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲು ವನ; ಸವನ್ನಾ ಹುಲ್ಲುಗಾಡು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಅರಣ್ಯಗಳೂ ತೀರದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಹಸುರಿನ ಪೊದೆಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ನಡುವೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣ. ಟ್ಸೆಟ್ಸೆ ನೊಣದ ಕಡಿತದಿಂದ ದನಕರುಗಳು ಸಾಯುವುದುಂಟು. ಚಿಪ್ಪಿಗ ಇರುವೆ, ನೀರಾನೆ, ಬಿಳಿ ಮತ್ತು ಕರಿಯ ಖಡ್ಗಮೃಗ, ನೇಲ ಮತ್ತು ಸೂಸಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಜಿಂಕೆಗಳು ಇವೆ. ಹಾರ್ನ್‌ಬಿಲ್, ಟ್ರೋಗೋನ್, ಉಷ್ಣವಲಯದ ಬಾರ್ಬೆಟ್, ಗಿಣಿ ಮೊದಲಾದ ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕನ್ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಕಡಲ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಕಡಲಿನಲ್ಲಿ ಹುಲಿ ಪಟ್ಟೆಯ ಮೀನುಗಳು ಉಂಟು. ಹ್ಲೂಹೂ ಉಂಪ್ಲೋಜಿ, ಎನ್‌ಕೂಝಿ, ಎನ್‌ಡುಮು– ಇವು ಅಭಯಾರಣ್ಯಗಳು. ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಸೀಸ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಲ್ನಾರು – ಇವು ಖನಿಜಗಳು.

ಜ಼ೂಲೂಗಳು ನಿಗ್ರಾಯಿಡ್ ಜನ. ಇವರದು ನ್ಗುನಿ ಗುಂಪಿನ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಣ. ಬಹುಶಃ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇವರು ನೆಲೆಸಿರಬಹುದು. ಜ಼ೂಲು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಚೌಕಾ, ಡಿಂಗಾನೆ ಮತ್ತು ಸೆಟ್ಷ್‌ವಾಯೊ–ಇವರ ಹೆಸರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಜಾನುವಾರು ಸಾಕಣೆ, ಕಬ್ಬು ಹಾಗೂ ಇತರ ಬೆಳೆ, ನಿಂಬೆಜಾತಿ ಹಣ್ಣುಗಳ ಬೇಸಾಯ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಾಗಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಝ

ಝಾನ್ಸಿ: ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಗರ; ಜಿಲ್ಲೆ; ವಿಭಾಗ. ನಗರ ಕಾನ್ಪುರಕ್ಕೆ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ 208 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬೇಟ್ವಾ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಗುಡ್ಡವೊಂದರ ಮೇಲಿದೆ. 'ಬಲವಂತ'ನಗರವೆಂದೂ ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಸರುಂಟು. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,04,292. ಇಲ್ಲಿರುವ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಆಗ್ರದ ರಾಜ ಬೀರ್‌ಸಿಂಗ್ ದೇವ್ 1613 ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಬುಂದೇಲ ದೊರೆ ಛತರ್‌ಸಾಲ್ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಮರಾಠರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದಾಗ (1732) ಅವರು ಝಾನ್ಸಿ ನಗರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. 1806ರ ವರೆಗೂ ಝಾನ್ಸಿ ಪೇಷ್ವೆಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಯಿತು. 1817ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಪೇಷ್ವೆಯೊಂದಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಒಪ್ಪಂದವೊಂದನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬುಂದೇಲಖಂಡದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. 1853ರಲ್ಲಿ ಪೇಷ್ವೆ ಗಂಗಾಧರರಾಯ ಸಂತತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಮರಣಹೊಂದಿದಾಗ ಝಾನ್ಸಿ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಕೈಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಪೇಷ್ವೆಯ ಪತ್ನಿ, ಝಾನ್ಸಿಯ ರಾಣಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿಗೆ ಅವರು 6,000 ಪೌಂಡ್ ವರ್ಷಾಶನ ನೀಡಿದರು. ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿ ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ದತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಮತಿ ನೀಡಲು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಭುತ್ವ ನಿರಾಕರಿಸಿತು. ಇದರಿಂದ ಆಕೆ ಬಹಳವಾಗಿ ವ್ಯಥೆಗೊಂಡು ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದಳು. 1857ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆದ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದಳು. 1858 ಏಪ್ರಿಲ್ 4ರಂದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿ ಹ್ಯೂ ರೋಸ್ ಝಾನ್ಸಿ ಕೋಟೆ ಹಾಗೂ ನಗರವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡ. ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿ ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಕದನದಲ್ಲಿ ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಹೋರಾಡಿ ವೀರಮರಣವನ್ನಪ್ಪಿದಳು.

ಮೆಮೋರಿಯಲ್ ಗಾರ್ಡನ್ಸ್, ರಾಜಾ ಗಂಗಾಧರರಾವ್ ಛತಾರಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀ ತಟಾಕ, ಹತಿಯಾಲ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ರಾಧಾಭಾಯಿ ಛತಾರಿ – ಇವು ಝಾನ್ಸಿಯ ಕೆಲವು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜುಗಳು, ಆಯುರ್ವೇದ ಔಷಧಿ, ಪರಿಮಳ ದ್ರವ್ಯ, ಸಾಬೂನು, ಬೀಡಿ, ಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಫಲಸಾರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ದುರ್ಗಾ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಮಂದಿರಗಳು, ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಗಳು, ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು, ಕ್ಷಯರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸಾಕೇಂದ್ರ ಮುಂತಾದವು ಇವೆ. ಝಾನ್ಸಿ ಮಧ್ಯ ರೈಲ್ವೆಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಜಂಕ್ಷನ್. ಇಲ್ಲಿಂದ ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಮತ್ತು ಆಗ್ರ, ಕಾನ್ಪುರ, ಅಲಹಾಬಾದ್, ಭೂಪಾಲದ ಮೂಲಕ ಮುಂಬಯಿ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ.

ಝಾನ್ಸಿ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಝಾನ್ಸಿ, ಜಾಲೌನ್, ಹಮೀರಪುರ ಮತ್ತು ಬಂಡಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ. ದೇವಘರಿನಲ್ಲಿರುವ ಗುಪ್ತರ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳೂ ಚಂದೇಲರ ಕಾಲದ (11ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಜೀರ್ಣ ಕೋಟೆಗಳೂ ತಟಾಕಗಳೂ ಈ ವಿಭಾಗದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅವಶೇಷಗಳು. (ಎಸ್.ವಿ.ಎಸ್.ಬಿ.;ಎಚ್.ಜಿ.ಎ.)

ಝೀಲಮ್ : ಭಾರತ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಒಂದು ನದಿ; ಝೀಲಮ್ ನದಿ ಪಂಜಾಬಿನ ಐದು ನದಿಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಭಾರತದ ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬನಿಹಾಲ್ ಕಣಿವೆಗೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಇನ್ನೊಂದು ಮೂಲ ಶೇಷನಾಗ್ ಸರೋವರ. ಅದ್‌ಪಾತ್, ಬ್ರಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಸಂದ್ರನ್‌ಗಳು ಒಂದಾಗಿ ಒಂದು ತೊರೆಯಾಗಿ, ಝೀಲಮ್ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಲಿಡ್ಡಾರ್ ಅನಂತನಾಗ್ ಬಳಿ ಅದನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಈ ನದಿ ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯ ಮೂಲಕ ಹರಿದು, ಶ್ರೀನಗರವನ್ನು ದಾಟಿ, ವೂಲಾರ್ ಸರೋವರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಪಿರ್ ಪಂಜಲ್ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ 36 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಉರಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಬಾರಮುಲದ ಬಳಿ ಸು. 2330 ಮೀ ಆಳದ ಕಂದರದಲ್ಲಿ ಹರಿದು, ಉರಿಯಿಂದ ವಾಯವ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಮುಜಫರಬಾದ್‌ಗೆ ಪ್ರವಹಿಸಿ ಕೃಷ್ಣ ಗಂಗದೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಬಂಡೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ನದಿ ಹರಿದು ಕಾಶ್ಮೀರ ಮತ್ತು ಪಾಕಿಸ್ತಾನಗಳ ನಡುವಣ ಗಡಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಮಂಗ್ಲಾ ಬಳಿ ಮೇಲಣ ಝೀಲಮ್ ನಾಲೆಗೆ 3.2 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಲಿಕ್ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಮೈದಾನವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಮೇಲಣ ಝೀಲಮ್ ನಾಲೆ ಮಂಗ್ಲಾ ಬಳಿಯೂ ಕೆಳ ಝೀಲಮ್ ನಾಲೆ ರಾಸಲ್ ಬಳಿಯೂ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹೋದಮೇಲೆ ಬಹುತೇಕ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಟ್ರಿಮ್ಮು ಬಳಿ ಚೀನಾಬ್ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ನದಿಯ ಉದ್ದ ಸು. 720 ಕಿಮೀ. ಇದರ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 28490 ಚ.ಕಿಮೀ. ಪಂಜಾಬಿನ ಇತರ ನದಿಗಳಿಗಿಂತ ಮುಂಚೆ, ಮಾರ್ಚ್‌ನಲ್ಲಿ, ಈ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ನದಿ ದಡಮೀರಿ ಹರಿದು ನೆರೆಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲ ತುಂಬುತ್ತದೆ. ಇದು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರ. ಸೆಪ್ಟೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ನೆರೆಯ ಪ್ರವಾಹ ಇಳಿದಾಗ ರಾಬಿ ಬೆಳೆಯ ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಝೀಲಂ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿಯೇ ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ಚಿಕ್ಕ ಪಟ್ಟಣವು ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ರಾವಲ್ಪಿಂಡಿಯಲ್ಲಿದೆ. (ಎ.ಎಸ್.ಆರ್.ಎ.)

ಟ

ಟಬಾಸ್ಕೋ: ಆಗ್ನೇಯ ಮೆಕ್ಸಿಕೊದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಟಬಾಸ್ಕೋ ಎಂಬುದು ಇಂಡಿಯನ್ ಹೆಸರು. ತೇವದ ನೆಲ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಇದು 1824ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ವೆರ ಕ್ರೂಜ್ ರಾಜ್ಯ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಚಿಯಾ ಪಾಸ್ ರಾಜ್ಯ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಂಪೀಚೀ ರಾಜ್ಯ, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಗ್ವಾಟಮಾಲ ದೇಶ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಂಪೀಚೀ ಕೊಲ್ಲಿ–ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 24,661 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 19,89,969 (2005). ರಾಜಧಾನಿ ವೀಯಎರ್ಮೋಸ. ಟಬಾಸ್ಕೋದ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಚಿಯಾಪಾಸ್ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕ್ಯಾಂಪೀಚೀ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸರೋವರಗಳೂ ಜವುಗು ನೆಲಗಳೂ ಇವೆ. ತೀರಪ್ರದೇಶ ಅನೇಕ ವಿಶಾಲವಾದ ಲಗೂನ್‌ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ಟಬಾಸ್ಕೋದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಳೆಯಾಗುವುದರಿಂದ (240 ಸೆಂಮೀ) ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಉಷ್ಣವಲಯ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ಗ್ರೀಹಾಲ್ವ ಮತ್ತು ಊಸಮಸಿಂಟ. ಗ್ರೀಹಾಲ್ವಕ್ಕೆ ಟಬಾಸ್ಕೋ ನದಿಯೆಂದೂ ಹೆಸರಿದೆ. ಸು. 100 ಕಿಮೀ ದೂರದವರೆಗೆ ಇದು ಯಾನಯೋಗ್ಯ. ಊಸಮಸಿಂಟ ನದಿಯ ಮೇಲೆ 50 ಕಿಮೀ ದೂರ ನೌಕೆಗಳು ಸಂಚರಿಸಬಹುದು. ಟಬಾಸ್ಕೋದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ರಸ್ತೆಗಳಿಲ್ಲ. ನದಿಗಳೇ ಮುಖ್ಯ ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗಗಳು. 1950ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದೆ. ರಾಜಧಾನಿ ವೀಯಎರ್ಮೋಸ ಗ್ರೀಹಾಲ್ವ ನದಿಯದಡದ ಮೇಲಿದೆ. ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜಾನುವಾರು ಹಾಗೂ ಬಾಳೆಹಣ್ಣಿನ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಇದು ರಾಜ್ಯದ ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣ. ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು ಫ್ರಂಟೇರ. ಇದು ಗ್ರೀಹಾಲ್ವ ನದಿಗೆ 5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಆಲ್ವರೋ ಓಬ್ರಿಗಾನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು.

ರಾಜ್ಯದ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು ವ್ಯವಸಾಯ. ಕೊಬ್ಬರಿ, ಬಾಳೆ, ಕೋಕೋ, ಕಾಫಿ, ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ರಬ್ಬರ್, ವೆನಿಲ, ಹಣ್ಣುಗಳು, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ದನಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ರಬ್ಬರ್ ಮತ್ತು ಚೌಬೀನೆ ಮುಖ್ಯ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು. ತೈಲ ವಿನಾ ಬೇರಾವ ಖನಿಜನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ.

ವಾನ್ ಡ ಗ್ರೀಹಾಲ್ವ 1518ರಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿದ. ಮುಂದಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷರು ಇಲ್ಲಿಯ ಇಂಡಿಯನರೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು. (ಆರ್.ಎಸ್.)

ಟರ್ಕಿ: ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯ ವಲಯದ ಒಂದು ದೇಶ. ಇದರ ಒಂದು ಭಾಗ ಆಗ್ನೇಯ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೂ ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಗ ನೈಋತ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಎರಡೂ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದ್ದು ಅದು ದೇಶದ ಇತಿಹಾಸ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ರಾಜಕಾರಣದ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ. ಇದು ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮಗಳ ನಡುವಣ ಸೇತುವೆಯೆಂದು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಇದರ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರ, ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾರ್ಜಿಯ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇರಾನ್ ಮತ್ತು ಆರ್ಮೇನಿಯ, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಇರಾಕ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ಸಿರಿಯ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಏಜಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ; ಉ.ಅ. $35^0 50'$ ರಿಂದ 42^0–$05'$ ಹಾಗೂ ಪೂ.ರೇ. 25^0–$40'$ ರಿಂದ 44^0–$50'$ ಗಳ ನಡುವೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 779452 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ ಏಜೀಯನ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಇಮ್ರಾಜ್ ಮತ್ತು ಬೋಜ್‌ಜಾದಾ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಟರ್ಕಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಟರ್ಕಿಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಒಳನಾಡಿನ 8387 ಚ.ಕಿಮೀ ಜಲ ಹಾಗೂ ಜವುಗು ಭಾಗವೂ ಸೇರಿವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7,31,93,000 (2005). ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 93 ಜನರು. ರಾಜಧಾನಿ ಅಂಕಾರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 28,90,025 (2002).

ಬಾಸ್ಪೊರಸ್ ಜಲಸಂಧಿ, ಮಾರ್ಮರ ಸಮುದ್ರ, ಡಾರ್ಡನಲ್ಸ್ ಜಲಸಂಧಿ–ಇವು ಯುರೋಪಿಯನ್ ಟರ್ಕಿಯನ್ನು ಏಷ್ಯನ್ ಭಾಗವಾದ ಅನಟೋಲಿಯದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತವೆ. ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್‌ಗೂ ನಡುವೆ ಸಮುದ್ರ ಮಾರ್ಗ ಇರುವುದು ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಮಾತ್ರವೇ.

ಭೂರಚನೆ : ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಟರ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವೈವಿಧ್ಯವಿದೆ. ಪುರಾತನ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಈಚಿನ ಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ವರೆಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಭೂ ಇತಿಹಾಸದ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಪರ್ವತಜನ್ಯ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳನ್ನೂ ಈ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಹಲವಾರು ಅಗ್ನಿ ಶಿಲಾಂತಸ್ಸರಣಗಳಿಂದ ಭೇದಿತವಾಗಿರುವ ಪದರುಶಿಲೆಗಳನ್ನು ದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆರ್ಡೋವಿಷಿಯನ್ ಹಾಗೂ ಸೈಲೂರಿಯನ್ ಕಲ್ಪಗಳ (ಸು. 500 ರಿಂದ 400 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದ ತನಕ) ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ಡೆವೋನಿಯನ್ ಶಿಲಾಸ್ತರಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು

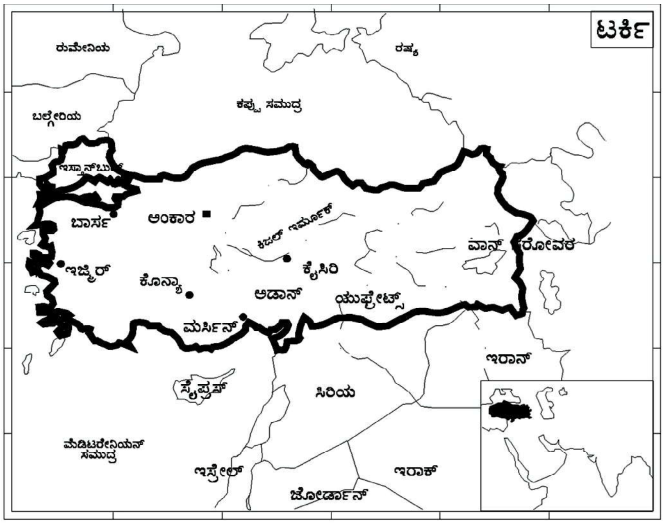

(ಸು. 400 ರಿಂದ 280 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದ ತನಕ) ಕಾಣಬಹುದು. ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪಗಳು (ಸು. 350 ರಿಂದ 280 ದ. ಲ. ವ. ಪ್ರಾಚೀನದ ತನಕ)ಕೂಡ ಬಹು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಳ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಮತ್ತು ಮೇಲಿನ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಉಪಶ್ರೇಣಿಗಳುಂಟು. ಕೆಳಹಂತದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಾದ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಜೇಡುಶಿಲಾಸ್ತರಗಳೂ ಮೇಲಿನ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸ್ತರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜೇಡು ಹಾಗೂ ಮರಳು ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳೂ ಇವೆ. ಪರ್ಮಿಯನ್ ಕಲ್ಪದ (ಸು. 280 ರಿಂದ 225 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದ ತನಕ) ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದ ಭೂಆಂತರಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಮಡಿಕೆಗೊಂಡಿರುವುವು. ಉತ್ತಮ ಶಿಲಾಮಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಜೋಂಗಲ್ ಡಕ್ ಮತ್ತು ಮರಾಸ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಸತತ ಭೂಸವೆತದ ಕಾರಣ ಆಳದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ್ದ ಹಲವಾರು ಅಗ್ನಿ ಶಿಲಾ ಸಮುದಾಯಗಳು ಹೊರಕಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದವು–ರ್‍ಹೊಡೋಪ್, ಸ್ಟೈಕ್ಲೇಡ್ಸ್, ಅಲ್ಡಿನ್ ಮುಂತಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳು. ದೇಶದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ (ಸು. 225 ರಿಂದ 190 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದ ತನಕ) ಗುಂಡುಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು, ಮರಳು ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು, ಜೇಡುಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿವೆ. ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಡಿಪ್ಲೊಪೋರಾ ಅವಶೇಷಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತ. ಮುಂದೆ ಜೂರಾಸಿಕ್ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ (ಪ್ರಾಚೀನದ ತನಕ) ದೇಶದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳು ಮುಳುಗಡೆಯಾಗಿ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಜೇಡುಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡವು. ಇದೇ ಭೂಕಾಲದ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳನ್ನು ಟಾರಸ್ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪುಚರಟಶಿಲೆ, ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಹಾಗೂ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜ ಟುಫ್ ಮತ್ತು ಲಾವಾಸ್ತರಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಯಾವ ಶಿಲಾಸ್ತರದಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತಮ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾದ ಅಂಶವೆನಿಸಿದೆ. ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಕಲ್ಪದ (ಸು. 135 ರಿಂದ 65 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದ ತನಕ) ಮೊದಲ ಹಂತದಲ್ಲೇ ಉತ್ತರ ಟರ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇದ್ದ ಕುರುಹುಗಳಿವೆ. ಈ ಕಲ್ಪದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಜನ್ಯ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆದು ಮುಂದೆ ಕಲ್ಪಾಂತ್ಯದ ವೇಳೆಗೆ ದೇಶದ ಬಹುಭಾಗ ಸಮುದ್ರಾಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿತ್ತು.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಯುರೋಪಿಯನ್ ಟರ್ಕಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ತ್ರಿಕೋಣಾಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಅದರ ಶೃಂಗಭಾಗ ಬಾಸ್ಪೊರಸ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಕಡೆ ಇದೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಇಸ್ಟ್ರಾಂಜ ಡಾಗ್ಲರೀ ಮತ್ತು ತೆಕಿರ್ ದಾಗ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಮಧ್ಯಭಾಗ ಅಲೆಅಲೆಯಾಗಿ ಏರಿಳಿಯುವ ಬಯಲು. ಇದರ ಮೂಲಕ ಎರ್ಗನೀ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಎರ್ಗನೀ ನದಿ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮರಿಟ್ಸ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಉಪನದಿ ತುಂಜಾ. ಇವುಗಳ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ತಗ್ಗುಭೂಮಿಯೊಂದೇ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಇಸ್ತಾನ್‌ಬುಲ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಇರುವ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾರ್ಗ. ಇಸ್ತಾನ್‌ಬುಲ್‌ನಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 40 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ 183 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಸಾಲು ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ.

ಏಷ್ಯನ್ ಟರ್ಕಿ (ಅನಟೋಲಿಯ) ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಚತುರ್ಭುಜಾಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 900 ಮೀ. ಇದು ಈ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ತಗ್ಗಾದ ಜವುಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗುಂಪಾದ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರವೆಂದರೆ ತುಜ್‌ಸರೋವರ ಅಂಕಾರ ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 97 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಅಲೆಅಲೆಯಾಗಿ ಏರಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1,070–1370 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಸು. 1830 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಶಿಖರಗಳುಂಟು. ಅಂಕಾರದ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಂದಿತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಎರ್ಜೀಯಾಸ್‌ದಾಗೀ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ 3916 ಮೀ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಿವಾಸ್ ನಗರದ ಕಡೆಗೆ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಏರುತ್ತದೆ. ಆಮಸಿಯ ಕಡೆಗೆ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಮತ್ತೆ ತಗ್ಗುತ್ತದೆ.

ಬಾಸ್ಪೊರಸ್ ಜಲಸಂಧಿಗೂ ಆರ್ಮೇನಿಯಾ ದೇಶದ ಗಡಿಗೂ ನಡುವಣ ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರ ಕರಾವಳಿಯ ಉದ್ದ ಸು. 1200 ಕಿಮೀ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಆಡಪಾಜ್ಹರೀ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಜ್‌ಮಿತ್ ಖಾರಿಗೂ ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಸಕಾರ್ಯನೆಹ್ರಿನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಎರೆಗ್ಲೀ ಈನೆಬೋಲೂ ಇವುಗಳ ನಡುವಣ ಪರ್ವತ 914 ಮೀ ವರೆಗೂ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಈ ನೆಬೋಲೂಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕರಾವಳಿ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ಕಡಲಿನಿಂದ ತುಂಬ ಕಡಿದಾಗಿ ಏರಿ, 48 ಕಿಮೀ ಆಚೆಗೆ ಒಳನಾಡಿಗೆ ಥಟ್ಟನೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಬಾಫ್ರಾ ಬಳಿ ಕಿಜಿಲ್ ಇರ್ಮಾಕ್ ನದಿ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದೂ ಸಾಮ್ಸೂನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯವೂ ನದೀಮುಖಜೀಯ ಮೈದಾನಗಳು. ಆರ್ಡೊವಿನಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸೋವಿಯತ್ ಗಡಿಯ ವರೆಗಿನ ಕರಾವಳಿ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ 3,000–4,000 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಕರಾವಳಿ ಶ್ರೇಣಿಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ಕೆಲ್ಕೀಟ್ ಮತ್ತು ಕೋರುಕ್ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ಪೂ. ರೇ. 30^0ಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶವೇ ಪಶ್ಚಿಮ ಅನಟೋಲಿಯ. ಏಜೀಯನ್ ಕರಾವಳಿಯಿಂದ ಮಧ್ಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶವಿದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಸಮುದ್ರತೀರ ತುಂಬ ಅಂಕುಡೊಂಕಾಗಿದೆ. ಮಾರ್ಮರ ಸಮುದ್ರದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ತಗ್ಗು. ಪೂರ್ವದ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರ. ಇಲ್ಲಿ ಬುರ್ಸಾ ಬಯಲಿನ ನಡುವೆ ಎದ್ದು ನಿಂತಿರುವ ಊಲ ದಾಗ್ ಪರ್ವತ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ 2543 ಮೀ. ಕರಾವಳಿಯ ಬರ್ಗಾಮ ಬಯಲು ಫಲವತ್ತಾದ್ದು. ಇಜ್‌ಮಿರ್‌ಗೆ ಪೂರ್ವದ ಪ್ರದೇಶದ ಆಚೀಚೆ ಎರಡು ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಬಯುಕ್ ಮೆಂಡರಸ್ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಪರ್ವತಮಯ.

ಮಧ್ಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಚಿನ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲ ವೃತ್ತದಂತೆ ಸಾಗುವ ಆಫ್ಯೋಂಕಾರಹಿಸಾರ್ – ಕಾನ್ಯಾ– ಕಾರಮಾನ್– ಕೈಸೆರೀ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಕ್ಕೂ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ಟಾರಸ್. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಡಾಲಮಾನ್

ನದೀ ಕಣಿವೆಗೂ ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಸಿಲೀಫ್ಕೀ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾದ ಪರ್ವತಗಳ ಸಮೂಹವಿದೆ. ಸೆಹಾನ್– ಜೇಹಾನ್ ನದಿಗಳ ಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಬಳಿ ಎತ್ತರವಾಗಿ ಮೇಲೆದ್ದಿವೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ವಿಭಜಿಸುವ ಕ್ಯಾಕಿಟ್ ಕಂದರದ ಮೂಲಕ ಮಧ್ಯಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿಂದ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಕಂದರದ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಟಾರಸ್ ಶ್ರೇಣಿ 3600 ಮೀ ಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಸೇಹಾನ್– ಜೇಹಾನ್ ಮುಖಜಭೂಮಿಗಿಂತ ಆಚೆ ಟಾರಸ್ ಪರ್ವತ ಎರಡು ಸೀಳಾಗಿ ಒಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಈಶಾನ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪೂರ್ವ ಅನಟೋಲಿಯದ ಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದರ ಹೆಸರು ಪೂರ್ವ ಟಾರಸ್. ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಖೆ ಆಗ್ನೇಯ ಟಾರಸ್ ಅಥವಾ ಆಂಟಿ –ಟಾರಸ್.

ಆಗ್ನೇಯ ಟರ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಟಾರಸ್ ಶ್ರೇಣಿ ಇವೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಟೈಗ್ರಿಸ್ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳು ಉಗಮಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅಲೆಯಲೆಯಾಗಿ ಏರಿಳಿಯುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಯೂಫ್ರಟೀಸ್ (ಫಿರಾತ್ ನೇಹ್‌ರೀ) ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಗೂ ಟೈಗ್ರಿಸ್ ಕಣಿವೆಗೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಬೋಳು ದಿಣ್ಣೆ. ಇದರ ಉನ್ನತ ಬಿಂದುವೆಂದರೆ ಕಾರಜ ದಾಗ್ ಶಿಖರ ತುದಿ 1850 ಮೀ. ಟೈಗ್ರಿಸ್‌ಗೆ ಪೂರ್ವದ ನೆಲ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮೇಲೇರಿ, 4,000 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರದ ಶಿಖರಗಳಿರುವ ಪರ್ವತರಾಶಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಇದು ಇರಾನಿನಲ್ಲಿ ಜ್ಯಾಗ್ರೋಸ್ ಪರ್ವತವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ ಆಗ್ನೇಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಗ್ರೇಟ್ ಝಾಬ್ ನದಿ ಆಳವಾದ ಕಂದರದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಇರಾಕನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ.

ಆಗ್ನೇಯ ಟರ್ಕಿಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಪೂರ್ವ ಟರ್ಕಿ ಪ್ರದೇಶವೇ ಪೂರ್ವ ಅನಟೋಲಿಯ. ಇದು ಕೆಲ್ಕಿಟ್ ಮತ್ತು ಕೋರ್ ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪ್ರದೇಶ. ಇದು ಜ್ವಾಲಾಮುಖೀಯ ಪ್ರದೇಶ. ಕೆಲವು ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ ಶಿಖರಗಳು 3353 ಮೀ ಗಳಿಗೂ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖೇತರ ಮೂಲದ ಶ್ರೇಣಿಗಳೂ ಉಂಟು. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಟರ್ಕಿಯ ಚಾವಣಿಯಂತಿದೆ. ಇದರ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 1829 ಮೀ. ವ್ಯಾನ್‌ಗಲೂಗೆ (ಸರೋವರ) ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅರರಾತ್ ಶಿಖರದ ಸನಿಹದಲ್ಲಿ ಮುರಾತ್ ನೇಹ್‌ರೀ ನದಿ ಉಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿ 400 ಕಿಮೀ ಹರಿದು ಯುಫ್ರೇಟೀಸನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅರರಾತ್ ಶಿಖರ ಹಿಮಾವೃತ. ಇದರ ಎತ್ತರ 5,165 ಮೀ. ಟರ್ಕಿಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಇದು. ವ್ಯಾನ್ ಸರೋವರ 1,720 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಭೂ ಆವೃತ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸೋಡದ ಅಂಶ ಅಧಿಕ.

ವಾಯುಗುಣ : ಟರ್ಕಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಕರಾವಳಿಯದು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಾಯುಗುಣ. ಏಜೀಯನ್ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಇಝ್‌ಮಿರ್ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಇದೇ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 17^{0}– 20^{0}ಸೆ.; ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 70–110 ಸೆಂಮೀ. ಉತ್ತರ ಏಜೀಯನ್ –ಮಾರ್ಮರ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ತಂಪು; ಹೆಚ್ಚು ಆರ್ದ್ರ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 14^{0}–17^{0}ಸೆ. ; ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 55–70 ಸೆಂಮೀ. ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರತೀರ ಪ್ರದೇಶದ ಉಷ್ಣತೆಯೂ ತೀವ್ರವಾಗಿಲ್ಲ. (14^{0}–15^{0}ಸೆ.). ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು 70–250 ಸೆಂಮೀ. ಮಧ್ಯ ಅನಟೋಲಿಯನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೆಕೆ ಹೆಚ್ಚು ; ಶುಷ್ಕತೆಯೂ ಅಧಿಕ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಚಳಿ. ಉಷ್ಣತೆ 8^{0}–12^{0}ಸೆ.; ಮಳೆ 30–75 ಸೆಂಮೀ. ಪೂರ್ವಟರ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಶೈತ್ಯ ಹೆಚ್ಚು (4^{0}–9^{0}ಸೆ.). ಕಣಿವೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಬೆಚ್ಚಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆ 40^{0}–50^{0}ಸೆಂಮೀ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಟರ್ಕಿಯ ಸಸ್ಯರಾಶಿ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ್ದು. ಉಪೋಷ್ಣವಲಯದ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದವುಗಳ ವರೆಗೆ, ಮರುಭೂಮಿ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಆಲ್ಪೈನ್ ಸಸ್ಯಗಳ ವರೆಗೆ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಮರ ಗಿಡಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ, ವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಟರ್ಕಿಯ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವುಳ್ಳ ಸೂಚಿಪರ್ಣ ವೃಕ್ಷಗಳ ಕಾಡುಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿಯೂ ಎಲೆಉದುರುವ ಮರಗಳ ಕಾಡುಗಳು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೂ ಇವೆ. ಅತಿಮಧುರ, ವ್ಯಾಲೊನಿಯ, ಓಕ್, ಕಾಡು ಆಲಿವ್ – ಇವು ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ವನ್ಯ ಮೃಗಗಳು ಜಿಂಕೆ, ಮಾರ್ಫಲಾನ್, ಮಾರ್ಟಿನ್, ಲಿಂಕ್ಸ್, ನೀರು ನಾಯಿ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಮೊಲ, ಟರ್ಕಿ ಚಿರತೆ, ಕಂದು ಕರಡಿ, ತೋಳ, ಕೆಂಪುನರಿ, ಗಜ಼ಲ್, ಮಾರ್ಟಿನ್, ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು, ಲಿಂಕ್ಸ್ ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಡ್ಜರ್. ಹಕ್ಕಿಗಳು ಹಿಮಗೌಜಲ, ಸಿಪ್ಲೆ ಹಕ್ಕಿ, ಗುನಾ ಹದ್ದು, ಕಾಡುಕೋಳಿ, ಉಲ್ಲಂಗಿ, ಹುಂಡುಕೋಳಿ, ಬಾತುಕೋಳಿ, ಪಾರಿವಾಳ ಮುಂತಾದವು. ಮೂವತ್ತು ಬಗೆಯ ಹಾವುಗಳು ಇವೆ. ಜೇನನ್ನೂ ರೇಷ್ಮೆ ಹುಳುಗಳನ್ನೂ ಜನ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ.

ಜನತೆ: ಟರ್ಕಿಯ ಆದಿಕಾಲದ ಆಕ್ರಮಣಕಾರರು ಬಹುಶಃ ಯುರೇಷ್ಯದ ಗುಡ್ಡಗಾಡುಗಳಿಂದ ಬಂದಿರಬೇಕು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1800 ರಲ್ಲಿ ಮೆಸಪೊಟೋಮಿಯ ಮತ್ತು ಅನಟೋಲಿಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದ್ದ ಹಿಟೈಟ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅವನತಿಯ ತರುವಾಯ ಫ್ರಿಜಿಯದ ಆಕ್ರಮಣಕಾರರು ಹಾಗೂ ಗ್ರೀಸಿನ ನಿರಾಶ್ರಿತರು ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದರು. ತರುವಾಯ ನೆಲಸಿದವರು ಪರ್ಷಿಯನ್ನರು, ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯದವರು, ರೋಮನರು, ಅರಬರು ಹಾಗೂ ಸೆಲ್ಜುಕ್ ತುರ್ಕರು. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವರದು ದುಂಡು ತಲೆ, ಕಂದು ಕಣ್ಣು, ನೀಳ ಮೂಗು.

ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆ ಆಟೋಮನ್ ಟರ್ಕಿ ಭಾಷಾಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಟರ್ಕಿ. ಈ ಭಾಷೆಗೆ 1928 ರಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಲಿಪಿಯ ಬದಲು ರೋಮನ್ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಮುಕ್ಕಾಲುಭಾಗ ಜನ ಗ್ರಾಮವಾಸಿಗಳು. ಕೈಗಾರಿಕಾನಗರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಜನರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿವೆ. ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ಪಶುಪಾಲನೆ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬುಗಳು. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗ, ಮಾರ್ಮರ್ ಸಮುದ್ರ ತೀರದ ಬಯಲು, ಏಜಿಯನ್ ಕರಾವಳಿ ನಗರಗಳು, ಆಡನ ಹಾಗೂ ಆಂಟಕ್ಯಾ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಟರ್ಕಿಯ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚೇನೂ ಅಲ್ಲ. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೆಂದರೆ ಗ್ರಾಮಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಜನರ ವಲಸೆ. ಇದು ಕೈಗಾರೀಕರಣದ ಪರಿಣಾಮ.

ಇಲ್ಲಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ.99 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿದ್ದಾರೆ; ಸುನ್ನಿ ಪಂಗಡದವರು ಅಧಿಕ. 1923ರಲ್ಲಿ ಗಣರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಮತವನ್ನು ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕರೂ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರೂ ಯಹೂದ್ಯರೂ ಇಸ್ತಾನ್‌ಬುಲ್ ಹಾಗೂ ಇಝ್‌ಮಿರ್ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು.

ಟರ್ಕಿ ಗಣರಾಜ್ಯ. 1961ರ ಸಂವಿಧಾನದ ಪ್ರಕಾರ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರ ನಿಹಿತವಾಗಿರುವುದು ಮಹಾ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ. ಇದು ದ್ವಿಸನದ ಸಭೆ. ಕೆಳಮನೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಭೆ. ಇದರ ಸದಸ್ಯರ ಸಂಖ್ಯೆ 450. ಮೇಲ್ಮನೆ ಸೆನೆಟ್. ಇದರಲ್ಲಿ 165 ಸದಸ್ಯರಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ 150 ಜನ ಚುನಾಯಿತ ಸದಸ್ಯರು. ಉಳಿದ 15 ಸದಸ್ಯರು ಗಣರಾಜ್ಯಾಧ್ಯಕ್ಷನಿಂದ ನಾಮಕರಣ ಹೊಂದಿದವರು.

ದೇಶವನ್ನು 67 ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾಗಿ (ಇಲೆರ್ ಅಥವಾ ವಿಲಾಯೆತ್) ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯವೂ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಾಗಿಯೂ ಪ್ರತಿ ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ಕಮ್ಯೂನುಗಳಾಗಿಯೂ ವಿಂಗಡವಾಗಿವೆ.

ಟರ್ಕಿಯ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಇವು : ಅಂಕಾರ 28,90,025 (2002), ಇಸ್ತಾನ್ ಬುಲ್, ಇಝ್‌ಮಿರ್, ಆಡನ, ಬುರ್ಸಾ, ಎರ್ಜ಼ುರೂಮ್, ಸಾಮ್ಸೂನ್, ಸೀವಾಸ್, ಬಾಲಿಕೆಸೀರ್, ಜಾಂಗಲ್‌ಡಾಕ್, ಮಾನಸಾ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಸ್.

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ಟರ್ಕಿಯ ಶೇ.80 ಜನರ ಕಸಬು ವ್ಯವಸಾಯ. ಆದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗುವ ಭೂಮಿ ಶೇ.23 ಮಾತ್ರ. ಬದಲಾಗಿ ಬಹುಭಾಗ ಪರ್ವತಮಯ. ಸಮುದ್ರದಂಚುಗಳಿಗೂ ಜ್ವಾಲಾಮುಖೀಯ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ ತುಂಬಾ ತೀವ್ರವಾಗಿದೆ.

ಟರ್ಕಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಗೋದಿ. ಇದು ಏಜಿಯನ್ ಕರಾವಳಿ ಹಾಗೂ ಯುರೋಪ್ ಭಾಗದ ಟರ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ರೈ, ಓಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಬತ್ತವನ್ನು ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಹಾಗೂ ನಿಂಬೆ ಜಾತಿಯ ಹಣ್ಣುಗಳೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಹತ್ತಿ, ಎಳ್ಳು, ಅಗಸೆ, ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ, ಚಹ. ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡಲು ವಲೋನಿಯ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಓಕ್ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳು ಟರ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ $1/2$ ಭಾಗದಷ್ಟು ಆಫೀಮು ಟರ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: ಇಝ್‌ಮಿರ್, ಬಾಸ್ಫೊರಸ್ ಹಾಗೂ ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರದ ಪೂರ್ವತೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಮೀನುಗಳ ಡಬ್ಬೀಕರಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಸಕೇ, ಕರ್ಟಲ್ ಹಾಗೂ ಟ್ರ್ಯಾಬ್‌ಜಾನ್ ನಗರಗಳಲ್ಲಿವೆ.

ಖನಿಜಗಳು : ದಾರು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು (ಲಿಗ್ನೈಟ್) ಅಂಕಾರಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ 350ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕೂಟಾಯ ನಗರದ ಬಳಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಟರ್ಕಿಯ ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಟರ್ಕಿಯ ಇತರ ಖನಿಜಗಳು ಕ್ರೋಮ್, ತಾಮ್ರ, ಸೀಸ, ತವರ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ರಮನ್‌ದಾಗಿ ಪರ್ವತಗಳ ಬಳಿ ತೈಲನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಬಾತ್‌ಮನ್ ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು : ಟರ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿವೆ. ಕಾರಬೂಕ್, ಮುಖ್ಯ ಕಬ್ಬಿಣ ಉತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರ. ಆಡನ, ಟಾರ್ಸಸ್, ಇಝ್‌ಮೀರ್, ಇಸ್ತಾನ್‌ಬುಲ್ ಕೈಸರೀಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಉಣ್ಣೆ ಗಿರಣಿಗಳು ಇಸ್ತಾನ್‌ಬುಲ್, ಬರ್ಸ ಮತ್ತು ಇಝ್‌ಮೀರ್ ನಗರಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಜಾಂಗಲ್‌ದಾರ್ ಹಾಗೂ ಕಾರಬೂಕ್ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ರತ್ನಗಂಬಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಸಿಗರೇಟ್, ಚುಟ್ಟ, ಗಾಜಿನ ವಸ್ತು, ಕಾಗದ, ಹಣ್ಣುಗಳ ಡಬ್ಬೀಕರಣ ಮೊದಲಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಟರ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿವೆ.

ವಾಣಿಜ್ಯ : ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಹಣ್ಣು, ಕಚ್ಚಾಹತ್ತಿ, ಕ್ರೋಮ್, ತಾಮ್ರ, ಆಫೀಮು – ಇವು ಮುಖ್ಯ ನಿರ್ಯಾತಗಳು. ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಮೋಟಾರ್ ವಾಹನ, ಪೆಟ್ರೋಲ್, ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ, ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ – ಇವು ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಆಯಾತಗಳು.

ಸಾರಿಗೆ–ಸಂಪರ್ಕ : ಟರ್ಕಿಯ ರೈಲ್ವೆಗಳನ್ನು 1924 ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿರುವ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳ ಉದ್ದ 8,500 ಕಿಮೀ. ಹೊಸ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಎರ್ಜುಲೀ, ಜೊಂಗಾಲ್‍ದಕ್ ನಗರಗಳಿಂದ ಅಂಕಾರ, ಕೈಸರೀ ಹಾಗೂ ಆಡನ ನಗರಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಅನಟೋಲಿಯನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತ ಉಂಗುರದಂತೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಹೊರವಲಯಗಳಿಗೆ ಶಾಖೆಗಳಿವೆ.

ಸರ್ವಋತು ರಸ್ತೆಗಳ ಉದ್ದ 59,200 ಕಿಮೀ. ಅದರಲ್ಲಿ 20,800 ಕಿಮೀ, ಕಾಂಕ್ರೀಟ್. ಉಳಿದವು ಜಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಮ್ಯಕಡಮ್ ರಸ್ತೆಗಳು. ಮುಖ್ಯವಾದ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳಿಗೆ ಮಧ್ಯ ಅನಟೋಲಿಯದ ಅಂಕಾರ, ಪಶ್ಚಿಮದ ಇಸ್ತಾನ್‍ಬುಲ್ ಮತ್ತು ಇಝ್‍ಮಿರ್ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದ ಎರ್ಜ಼ರೂಮ್ ಹಾಗೂ ದಿಯಾರ್ ಬಕೀರ್‌ಗಳು ಕೇಂದ್ರಗಳು.

ಟರ್ಕಿಯ ಕರಾವಳಿಯ ಉದ್ದ 4,800 ಕಿಮೀ. ಹಡಗು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ವ್ಯಾಪಾರ ನೌಕೆಯ ನಿವ್ವಳ ತೂಕ 7,14,000 ಟನ್. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ.80 ತೈಲ ಟ್ಯಾಂಕರುಗಳು ಅಥವಾ ಸರಕು ಸಾಗಣೆ ಹಡಗುಗಳು. ದೇಶದ ಆಯಾತದ ಶೇ.50 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಮತ್ತು ನಿರ್ಯಾತದ ಶೇ.11 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಇಸ್ತಾನ್‍ಬುಲ್ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಇಝ್‍ಮಿರ್‌ಗೆ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ (ನಿರ್ಯಾತದ ಶೇ. 35). ಇತರ ಮುಖ್ಯ ರೇವುಗಳು ಮೆರ್ಸಿನ್, ಇಸ್ಕೆಂದರೂನ್, ಸಾಮ್ಸುನ್, ಟ್ರ್ಯಾಬ್‍ಜ಼ಾನ್ ಮತ್ತು ಜ಼ಾಂಗಾಲ್‍ದಾಕ್. ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಯಾನ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ವ್ಯಾನ್ ಸರೋವರದ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ನೌಕಾ ಸಂಚಾರ ಉಂಟು.

ಟರ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿದೆ. ಟರ್ಕಿ ವಿಮಾನ ಸಂಸ್ಥೆ ಸರ್ಕಾರಿ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿದೆ. ಅಂಕಾರದಿಂದ ಇಸ್ತಾನ್‍ಬುಲ್, ಇಝ್‍ಮೀರ್, ಆಡನ, ಎರ್ಜ಼ುರೂಮ್, ವ್ಯಾನ್, ಸಾಮ್ಸುನ್, ಟರ್ರ‍್ಯಾಬ್‍ಜ಼ಾನ್‌ಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನಗಳು ಹಾರುತ್ತವೆ. ದೇಶೀಯ ವಿಮಾನ ಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಅಂಕಾರ ಪ್ರಧಾನ ಕೇಂದ್ರವಾದರೆ, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ಸಾರಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರ ಇಸ್ತಾನ್‍ಬುಲ್, ಇಝ್‍ಮಿರ್ ಮೂರನೆಯ ಮುಖ್ಯ ವಿಮಾನ ಕೇಂದ್ರ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಚಲಾವಣೆಯ ನಾಣ್ಯ ಟರ್ಕಿ ಲೀರಾ (T.L.) ಅಥವಾ ಪೌಂಡ್. ಇದನ್ನು 100 ಕುರುಸ್‌ಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ರಿಕ್ ತೂಕ ಮತ್ತು ಅಳತೆ ಪದ್ಧತಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. (ಎಸ್.ವಿ.)

ಟರ್ಕ್ಸ್ ಮತ್ತು ಕೈಕಾಸ್ ದ್ವೀಪಗಳು: ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವ, ಅರ್ಧ ಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದ ಬಹಮಾಸ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಹಿಸ್ಪಾನಿಯೋಲ ದ್ವೀಪಗಳು. ಮಿಯಾಮಿಯಿಂದ 914 ಕಿಮೀ zÀQëtzÀ ¢ªÀÁA±À G.C. 21^{0}45′ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. 71^{0}35′ ಮಧ್ಯ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ರಾಜಧಾನಿ ಕಾಕ್‍ಬರ್ನ್ ಟೌನ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 33,306 (2006). ಜನಸಾಂದ್ರತೆ: ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 61. ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್. ಇಲ್ಲಿನ ಹಣ ಯು.ಎಸ್.ಡಾಲರ್.

ಟರ್ಕ್ಸ್ ಮತ್ತು ಕೈಕಾಸ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಬಹಮಾಸ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಒಂದು ಭಾಗ, ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿವೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಕೈಕಾಸ್ ಜಲಸಂಧಿಯಿಂದ ಬಹಮಾಸ್, ಮಾಯಾಗುಣ ಮತ್ತು ಗ್ರೇಟ್ ಇನಾಗುವ ದ್ವೀಪಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ.

ಈ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದ 8 ಪ್ರಮುಖ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳು, 20 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಣ್ಣದ್ವೀಪಗಳು ಸೇರಿ 616.3 ಚ.ಕಿಮೀ ಭೂ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ತಗ್ಗಾದ, ಸುಣ್ಣದಕಲ್ಲಿನ, ಜೌಗು ತುಂಬಿದ ಮ್ಯಾಂಗ್ರೊವ್ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಸು. 345 ಕಿಮೀ ತೀರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ವಾಯುಗುಣ ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ಸಾಪೇಕ್ಷ ಒಣಹವೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಕೊರತೆ ಹೆಚ್ಚು, ಆದಕಾರಣ ಮಳೆನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜಲಸಂಪತ್ತೆಂದರೆ ಸೀಗಡಿಮೀನು, ಕೊಂಚ್, ಚಿಪ್ಪು ಮೀನು. ಕೈಕಾಸ್‌ನ ಬೃಹತ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಶೇ. 96 (589.5 ಚ.ಕಿಮೀ) ಭೂಭಾಗವನ್ನು, ಶೇ. 82 ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಪ್ರಮುಖ ದ್ವೀಪಗಳೆಂದರೆ ಉತ್ತರ ಕೈಕಾಸ್, ಮಧ್ಯ ಕೈಕಾಸ್, ಪೂರ್ವ ಕೈಕಾಸ್, ದಕ್ಷಿಣ ಕೈಕಾಸ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಕೈಕಾಸ್ ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕೈಕಾಸ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಕಿರಿದಾಗಿವೆ. ಟರ್ಕ್ಸ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಮತ್ತು ಜಲಸಂಧಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ದ್ವೀಪ ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಟರ್ಕ್ಸ್. ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ರಾಜಧಾನಿ ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಹೆಸರಿಸಿಲ್ಲ (ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ). ಆದರೆ ಕಾಕ್‍ಬರ್ನ್ ಟೌನ್ ರಾಜಧಾನಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಇರುವುದು ಕೈಕಾಸ್ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದ ನಡುಗಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ. ಇದು ಸು. 3,700 ಚ.ಕಿಮೀ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿನ 30 ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 8 ದ್ವೀಪಗಳು ಮಾತ್ರ ವಾಸಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ವರ್ಣೀಯರು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಾರೆ. 2/5 ರಷ್ಟು ಬ್ಯಾಪ್ಟಿಸ್ಟರು, 1/5 ಮೆತೋಡಿಸ್ಟ್ 1/5 ಆಂಗ್ಲಿಕನ್ನರು, ಶೇ. 2 ರಷ್ಟು ಸೆವೆಂತ್ ಡೇ ಅಡ್ವಂಟಿಸ್ಟರು.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಣಕಾಸಿನ ಸೇವೆಗಳು. ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಆಮದು ಇತ್ಯಾದಿ. ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಕೆನಡದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. *

ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗ: ಸು. 65 ದ.ಲ.ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಒಂದು ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಭೂಮಿಯ ತೃತೀಯ ಯುಗವೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಯುಗದಲ್ಲೇ ಮಾನವನ ವಿಕಾಸವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವವಿಕಾಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದೊಂದು ಮಹತ್ತ್ವದ ಯುಗವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಭೂಖಂಡಗಳು ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ತಮ್ಮ ಈಗಿನ ಆಕಾರವನ್ನು ತಳೆದಿದ್ದುವು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಭೂ ಸಮುದ್ರಗಳಿದ್ದುವು. ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರವೇ ಈ ಯುಗದ ಪ್ರಮುಖ ಭೂ ಒಳಮಡಿಕೆ (ಜಿಯೊಸಿಂಕ್ಲೈನ್). ಇಂದಿನ ಅನೇಕ ಪರ್ವತಗಳು, ಮೈದಾನಗಳು, ಸಮುದ್ರಗಳು, ಸರೋವರಗಳು ಈ ವೇಳೆಗಾಗಲೆ ಮೈದಳೆದು ನೆಲ ಜಲದ ಹಂಚಿಕೆ ಪ್ರಸಕ್ತ ಸ್ವರೂಪದತ್ತ ಸಾಗಿತ್ತು. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳು ಹಾಗೂ ಟೆತಿಸ್ ಸಮುದ್ರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ತೀವ್ರಬದಲಾವಣೆಗಳು ತಲೆದೋರಿದುವು. ಭೂಮಿಯ ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಂಟಾದುವು.

ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಯುಗದ (135 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾ–65 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾ) ಅಂತ್ಯದಿಂದೀಚೆಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಜಲಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಭೂಖಂಡಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಹಲವಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಲ್ಪಟ್ಟವು. ಇಲ್ಲವೆ ಕೆಳಕ್ಕೆ ದೂಡಲ್ಪಟ್ಟವು. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ದ್ವೀಪಗಳೂ ನಿರ್ಮಿತವಾದುವು; ಹಲಕೆಲವು ನೆಲಭಾಗಗಳು ಸವೆತಕ್ಕೂ ಒಳಗಾದುವು. ಹಲವೆಡೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಭೂಖಂಡಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಬಂಧಿಸುವ ನೆಲಸೇತುವೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಕೂಡ ಆಯಿತು. ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳ ಪಕ್ಕದ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದುದ್ದಕ್ಕೂ ಬೃಹತ್ ಮೇಲ್ಮಡಿಕೆಗಳು, ತಗ್ಗುಗಳು, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಸ್ತೋಮಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ–ಗೋಚರವಾಗುತ್ತಲೇ ಇದ್ದುವು. ಇದೇ ರೀತಿ ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್–ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ–ಈ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲೂ ನಿರಂತರ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗುತ್ತಲೇ ಇದ್ದವು.

ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕಗಳು ಈಗಿನಂತೆ ಒಂದುಗೂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಪ್ರಸಕ್ತ ಆಕಾರವನ್ನೇ ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ತಳೆದಿದ್ದುವು. ಬೃಹತ್ ಪರ್ವತ ಸ್ತೋಮಗಳಾದ ಅಪಲೇಷಿಯನ್, ರಾಕಿ ಮತ್ತು ಆಂಡಿಸ್ ಈ ವೇಳೆಗಾಗಲೆ ಮೈದೋರಿದ್ದುವು; ಮಿಸಿಸಿಪಿ ತೀರದುದ್ದಕ್ಕೂ ಸು. 960 ಕಿಮೀ ತನಕ ನೆಲಭಾಗವನ್ನು ನೀರು ಆವರಿಸಿತ್ತು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಕೆನಡಗಳ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಕರಾವಳಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಜಲಜಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಲ್ಪಟ್ಟು ಇಂದಿನ ಕೋಸ್ಟ್ ರೇಂಜ್ ಪರ್ವತಪಂಕ್ತಿಗಳ ಉದಯವಾಯಿತು. ಇದೇ ವೇಳೆ ವಿಸ್ತಾರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಲಾವಾಸ್ತರಗಳು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಕ್ಯಾಸ್ಕೇಡ್ ಶ್ರೇಣಿಯೂ ಮೈದಳೆಯಿತು. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜಂಟೀನದ ದಕ್ಷಿಣ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ ದಾಖಲೆಗಳಿದ್ದು ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಸತತವಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಟ್ಟ ದಾಖಲೆಗಳೂ ಇವೆ; ಹಾಗೂ ಸತತವಾಗಿ ಹೊರ ಚಿಮ್ಮುತ್ತಿದ್ದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಜ ವಸ್ತುಗಳ ಶೇಖರಣೆಯಿಂದ ಇವು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಎತ್ತರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದುವು. ಆದರೆ ಈ ಭೂ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಅಷ್ಟು ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರಗತಿಯ ಭೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. ಅದರಲ್ಲೂ ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ವೇಳೆಗೆ ಬಹುವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ತೀವ್ರಗತಿಯ ಭೂಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ತಮ್ಮ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಒತ್ತಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಯುರೇಷಿಯ ಭೂಭಾಗ ಕ್ರಮೇಣ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಟ್ಟು ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರ ಕಿರಿದಾಯಿತು. ಪೂರ್ವ ಸೈಬೀರಿಯ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಮೇರುವಿನತ್ತ ಕಿರಿದಾದ ಸಮುದ್ರಚಾಚನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮತ್ತೆ ಇಯೊಸೀನ್ ಉಪಯುಗದ ವೇಳೆಗೆ ಜಲಭಾಗಗಳ ಅಗಲ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಟೆತಿಸ್ ಮಹಾಸಾಗರವೂ ಬಹು ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿತು. ಅಲಿಗೊಸೀನ್ ಹಂತದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರ ನೆಲಭಾಗಗಳು ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಹಲವಾರು ಕಡೆ

ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಮಯೊಸೀನ್ ಉಪಯುಗವೇ ಆಲ್ಪ್ಸ್–ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳ ಜನನ ಕಾಲ. ಇದನ್ನು ಭೂ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಪೈನ್ ಪರ್ವತಜನನ ಕಾಲವೆನ್ನುವರು. ಟೆತಿಸ್ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿದ್ದ ಬೃಹತ್ ಜಲಜಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಭೂ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಮಡಿಕೆಬಿದ್ದು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಲ್ಪಟ್ಟು ಮೇರುಪರ್ವತಗಳಾದವು. ಬಹುಶಃ ಪ್ಲಿಯೋಸೀನ್ ಉಪಯುಗದ ವೇಳೆಗೆ ಇಡೀ ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರ–ಈಗಿನ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ–ನೆಲಭಾಗವಾಗಿ, ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಆಲ್ಪ್ಸ್–ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಪಂಕ್ತಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏರುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಈ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮಗಳ ಉದಯ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ ಘಟನೆಯೆನಿಸಿದ್ದು ಮುಂದೆ ಇಡೀ ಭೂಗೋಳದ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಜೀವರಾಶಿಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮಹತ್ತರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದೆ. ಹೀಗೆ ಉದಯಿಸಿದ ನವೀನ ಪರ್ವತಗಳ ತಪ್ಪಲುಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿಮಾನವ ನೆಲೆಗೊಂಡದ್ದು ಮತ್ತೊಂದು ಮಹತ್ತರ ಘಟನೆ. ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಇಯೊಸೀನ್ ಶಿಲೆಗಳು ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಕಂಡುಬಂದಿದ್ದರೂ ಸಿಂಧ್ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ (ಈಗಿನ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ) ಅವು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ರಾಣಿಕೋಟ್, ಲಾಕಿ ಮತ್ತು ಕಿರ್ಥಾರ್ ಎಂದು ಮೂರು ಹಂತಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ಶಿಲೆಗಳನ್ನೇ ಅಸ್ಸಾಮ್, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಟಿಬೆಟ್, ರಾಜಸ್ತಾನ್ ಮತ್ತು ಗುಜರಾತ್‍ಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಲಿಗೋಸೀನ್ ಉಪಯುಗದಲ್ಲಿ (40–25 ದ. ಲ. ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ) ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳ ಉದ್ಭವದ ಮೊದಲ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಹಂತಗಳನ್ನು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಟೆತಿಸ್ ಮಹಾಸಾಗರ ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರ್ವತಪಂಕ್ತಿಗಳಾಗಿ ಈಗಿನ ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಸಿಂಧ್ ಪ್ರಾಂತಗಳಿಗಷ್ಟೇ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಪೂರ್ವದ ಕಡೆ ಅಸ್ಸಾಮ್ ಮತ್ತು ಮಯನ್ಮಾರ್‌ಗಳ ದಕ್ಷಿಣದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಟೆತಿಸ್ ಚಾಚು ಆವರಿಸಿತ್ತು. ಹಲವಾರು ಕಡೆ (ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ಇತ್ಯಾದಿ) ಸಮುದ್ರಾಕ್ರಮಣವೂ ನಡೆಯಿತು. ಮಯೊಸೀನ್ ಶಿಲೆಗಳು ಭಾರತದ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ದೊರೆತಿವೆ. ಸಿಂಧ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ನಾಮ್ ಮತ್ತು ಗಾಜ್ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು, ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮರ‍್ರಿ ಶ್ರೇಣಿ, ಸಿಮ್ಲಾದ ಡಾಗ್‍ಷಾಯ್ ಮತ್ತು ಕಸೌಲಿ ಹಾಗೂ ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಬರೈಲ್ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು. ಕೇರಳ ತೀರದ ವರ್ಕಲಾ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಕಡಲೂರು ಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಈ ಕಾಲದವೇ. ಹಿಮಾಲಯವೂ ಮತ್ತೆ ಮೇಲೇರಿತು. ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಅಂಚಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ದೊಡ್ಡ ಕೊರಕಲೊಂದು ತಲೆದೋರಿ ಹಿಮಾಲಯದ ನದಿಗಳು ಹೊತ್ತುತಂದ ಮೆಕ್ಕಲು ಹಾಗೂ ಶಿಲಾಭಿದ್ರಗಳು ಈ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡವು. ಸಿಂಧೂ ನದಿಯಿಂದ ಮೊದಲಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಯ ತನಕ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಈ ಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪ ಹರಿದ್ವಾರದ ಬಳಿ ಇರುವ ಶಿವಾಲಿಕ್ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತಮವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿರುವ ಕಾರಣ ಇವನ್ನು ಶಿವಾಲಿಕ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೆಂದೇ ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಅದರಲ್ಲೂ ಸಸ್ತನಿಗಳು ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಟರ್ಷಿಯರಿ ಜೀವರಾಶಿಗಳು: ಈ ಯುಗದ ಜೀವರಾಶಿಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣ ಅಂದಿನ ಪರಿಸರ. ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ಕಡಿದಾದ ಭೂಭಾಗಗಳು ವಾಯುಗುಣದ ವೈಪರೀತ್ಯ. ಹೀಗಾಗಿ ಜೀವರಾಶಿಗಳು ಈ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಜೀವಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಮುಖ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳ ಅವಶೇಷಗಳೂ ಈ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಬಲುಮೃದುಸಸ್ಯಗಳಾದ ಪಾಚಿ, ಬೂಷ್ಟು, ಮೋಲ್ಡ್ ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಸಹ ಇಲ್ಲಿಯ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಗತಕಾಲದ ಪ್ರಮುಖ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳಾದ ಕ್ಲಬ್ ಮೊಸಸ್, ಕುದುರೆ ಬಾಲಗಳು, ಜರೀಗಿಡಗಳು, ಗಿಂಗ್ಕೋಗಳು ಮತ್ತು ಸೈಕ್ಯಾಡುಗಳ ಹಲವಾರು ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಶಂಕುಧಾರಿಗಳು (ಕಾನಿಫರ್ಸ್) ಮತ್ತು ಹೂಬಿಡುವ ಸಸ್ಯವರ್ಗದವು ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದುವು. ಇಂದಿನ ಹೂಬಿಡುವ ಸಸ್ಯವರ್ಗದ ಪ್ರಭೇದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಯೊಸೀನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (25–11 ದ. ಲ. ವರ್ಷಗಳು) ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದುವು. ಇವುಗಳ ಕಾಂಡ, ರೆಂಬೆಗಳು, ಎಲೆಗಳು, ಹೂಗಳು ಮತ್ತು ಪರಾಗ, ಬೀಜಾಣುಗಳ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮಸನ್ನಿವೇಶವಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಸ್ಯರಾಶಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಿದೆ. ಹಲವಾರು ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳು ವಾಯುಗುಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಲಸೆ ಹೋದ ಪ್ರಸಂಗಗಳೂ ಉಂಟು. ಈ ತೆರನಾದ ಪ್ರಸಾರ ಆಲ್ಪ್ಸ್–ಹಿಮಾಲಯ ಶ್ರೇಣಿಯ ಜನನದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿತ್ತು. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.)

ಟಹೀಟಿ: ದಕ್ಷಿಣ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಪಾಲಿನೇಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸೊಸೈಟಿ ದ್ವೀಪಗಳ ಪೂರ್ವಗುಂಪಿನ (ವಿಂಡ್‍ವರ್ಡ್ ಐಲೆಂಡ್ಸ್) ಒಂದು ದ್ವೀಪ. ದಕ್ಷಿಣ ಪೆಸಿಫಿಕ್‍ನಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೆ ಸೇರಿದ ದ್ವೀಪಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು, ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ದ.ಅ. $17^0 40'$ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. $149^0 22'$ ಮೇಲಿರುವ ಈ ದ್ವೀಪ ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಚಾಚಿ ಘಂಟಾಪಾತ್ರದ ಅಥವಾ 8ರ ಆಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ದೊಡ್ಡ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಟಹೀಟಿ ನುಯೀ, ಚಿಕ್ಕದಕ್ಕೆ ಟಹೀಟಿ ಇಟೀ ಅಥವಾ ಟೈ ಅರಪೊ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,69,674 (2002). ಇವೆರಡನ್ನೂ ಸೇರಿಸುವ ಭೂಕಂಠ ಟರವಾವೋ. ಈ ದ್ವೀಪದ ಉದ್ದ ಸು. 53 ಕಿಮೀ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,005 ಚ.ಕಿಮೀ. ರಾಜಧಾನಿ ಪಾಪೀಯೇಟೀ. (ಪಿ.ಜಿ.ಡಿ.)

ಟಾಂಗನಿಕ ಸರೋವರ: ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸರೋವರ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 773.17 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 32,900 ಚ.ಕಿಮೀ ವಾಯುವ್ಯ–ಆಗ್ನೇಯವಾಗಿ ಇದರ ಉದ್ದ ಸು. 692.3 ಕಿಮೀ. ಪ್ರಪಂಚದ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದ್ದು. ಆಳದಲ್ಲಿ ಇದು ಎರಡನೆಯದು. ಇದರ ಗರಿಷ್ಠ ಆಳ 1470 ಮೀ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಟಾಂಜಾನಿಯ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಬುರುಂಡಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಜ಼ಾಂಬಿಯಗಳು ಇದನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಅನೇಕ ಹೊಳೆ ಹಳ್ಳಗಳೇ ಇದಕ್ಕೆ ನೀರಿನ ಆಕರಗಳಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಲಾಗರಾಸೀ ನದಿಯೂ ಇದೆ. ಜಾನ್ ಸ್ಪೀಕ್ ಮತ್ತು ರಿಚರ್ಡ್ ಬರ್ಟನ್ 1858ರಲ್ಲಿ ಈ ಸರೋವರವನ್ನು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಗುರುತಿಸಿದರು. ಡೇವಿಡ್ ಲಿವಿಂಗ್‍ಸ್ಟನ್ ಮತ್ತು ಹೆನ್ರಿ ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲೀ ಅವರು 1870 ರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಿಶೋಧನೆ ಮಾಡಿ ಈ ತಿಳಿಗೊಳದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲಿದರು. ಸರೋವರದ ನೀರು ಕಪ್ಪಾದರೂ ಕುಡಿಯಲು ತಕ್ಕುದಾಗಿದೆ. ಮಳೆ ಮತ್ತು ಬೇಸಗೆಯ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸರೋವರ ಪಾತಳಿ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಏರಿಳಿಯುವುದುಂಟು. ಈ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ನೌಕಾಯಾನ ಕಷ್ಟಕರ. (ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ಟಾಂಜಾನಿಯ: ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಸ್ವತಂತ್ರ ದೇಶ. ಇದು 29^0 ಪೂ. ರೇ. ದಿಂದ 41^0 ಪೂ. ರೇ. ದವರೆಗೆ ಹಾಗೂ 1^0 ದ. ಅ. ದಿಂದ 12^0 ದ. ಅ. ದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 8,85,987 ಚ.ಕಿಮೀ. ಈಗಿನ ಟಾಂಜಾನಿಯ 1964ರಲ್ಲಿ ಟಾಂಗನೀಕ ಮತ್ತು ಜಾಂಜೀಬಾರ್ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಟಾಂಜ಼ನಿಯದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್, ಮಲಾವಿ ಹಾಗೂ ಜಾಂಬಿಯ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಕಾಂಗೊ ಪ್ರಜಾತಂತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಬುರಂಡಿ ಹಾಗೂ ರುವಾಂಡ, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಉಗಾಂಡ ಹಾಗೂ ಕೀನ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರಗಳು ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಇದು ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲೆ ದೊಡ್ಡದು. ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರ ವಾಣಿಜ್ಯ ರಾಜಧಾನಿ ಹಾಗೂ ದೊಡ್ಡ ನಗರ ದರ್–ಎ–ಸಲಾಂ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 13,60,850 (2002). ದೋಡಮೊ ಟಾಂಜಾನಿಯದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಹೊಸ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,45,807 (2002).

ಟಾಂಜಾನಿಯವನ್ನು ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕವಾಗಿ 26 ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ಮತ್ತು ಇವನ್ನು 98 ಉಪವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ (ವಲಯ) ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಗಳು: ಟಾಂಜಾನಿಯ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಮೂರು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ಪೂರ್ವ ಭಾಗದ ದ್ವೀಪಗಳು ಹಾಗೂ ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನ, ಒಳನಾಡಿನ ಕಟ್ಟೆಯಾಕಾರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಎತ್ತರ ಭೂಭಾಗ. ಪ್ರಧಾನ ಸೀಳು ಕಣಿವೆ ಆಫ್ರಿಕದ ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಟಾಂಜಾನಿಯದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾದು ಹೋಗಿದ್ದು, ಅದರ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಾಚೀನ ಮರಳಿನ ದಡಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಹಾಗೂ ಹಿಮದಿಂದಾವೃತವಾದ ಪರ್ವತ, ಮೌಂಟ್ ಕಿಲಿಮಾಂಜಿರೊವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮೌಂಟ್ ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ ಪರ್ವತದ ಎತ್ತರ 5,895 ಮೀ. ಮತ್ತೊಂದು ಪರ್ವತ ಮೌಂಟ್ ಮೆರು 4,566 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ.

ಜಲವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದಲ್ಲೇ ದೊಡ್ಡದಾದ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸರೋವರ ಟಾಂಜ಼ಾನಿಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೈಲ್ ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ಉದ್ದವಾದ ಹಾಗೂ ಆಳವಾದ ಟಾಂಗನೀಕ ಸರೋವರವಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಟಾಂಜಾನಿಯದ ಕರಾವಳಿ ತೀರ ಉಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಆರ್ದ್ರ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ, ಅದರ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಹಾಗೂ ಎತ್ತರ ಭಾಗ ಶೀತ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲ ನವೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಜನವರಿ ಮೊದಲ ವಾರದವರೆಗೆ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಚಿಯಿಂದ ಮೇ ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಒಣ ವಾಯುಗುಣ ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,67,66,356 (2002). ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹಂಚಿಕೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಅಸಮಾನತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಶುಷ್ಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 1 ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 1 ರಿಂದ 51 ಜನರು. ಪ್ರಮುಖ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ

ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 51 ಜನರಿಂದ 134 ಜನ. ಶೇ. 80 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಟಾಂಜ಼ಾನಿಯದ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರ ಆದಾಯದ ಶೇ. 50 ಭಾಗ ವ್ಯವಸಾಯದಿಂದ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಶೇ. 85 ರಷ್ಟು ರಫ್ತು ವ್ಯವಸಾಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾಗಿದ್ದು, ಶೇ. 90 ರಷ್ಟು ಜನರು ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಟಾಂಜಾನಿಯ ದೇಶ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಅದಿರು ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಚಿನ್ನದ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪ ಸು. 5,00,000 ಔನ್ಸ್‌ಗಳಷ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಅಂದಾಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೊಂದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿಲ್ಲದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನಗಳು ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. 1991 ರಿಂದ 1999 ರವರೆಗೆ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಬಂದಿವೆ. (ಟಿ.ಎಚ್.ಎಚ್.)

ಟಾರ್ಗಿಯೋನಿ–ಟೋಜೆಟಿ: ಇಟಲಿಯ ಹೆಸರಾಂತ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ. ನದಿಯ ಸವೆತದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದವನು. ಇವನ ಪ್ರಕಾರ ನದಿಗಳ ಅನಿಯಮಿತ ಮಾರ್ಗಗಳು ನದಿ ತಳದ ಶಿಲೆಗಳ ರಚನೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ನದಿ ತಳದ ಮೃದು ಶಿಲೆಗಳು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಸವೆಯುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅಗಲವಾದ ಕಣಿವೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಗಡಸು ಶಿಲೆಗಳು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಸವೆಯುವುದರಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಅಗಲವಾದ ಕಣಿವೆಗಳು ಮತ್ತು ಸರ್ಪಾಕಾರದ ಮಾರ್ಗಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನಾಧರಿಸಿ ಇವನು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಭೂಗರ್ಭಿತ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಭೂರಚನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಾತ್ಮಕ ಸವೆತದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. (ಕೆ.ಎಸ್.ಯು.)

ಟಾರ್ಡ್ ಪಲಾಂಡರ್: ಸ್ವೀಡನ್ ದೇಶದ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾನೀಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರಾದವರು. 1935 ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಬಿಲ್‌ಲ್ರೇಜ್ ಝುರ್ ಸ್ಟ್ಯಾಂಡೊರ್ಟ್ಸ್ ತೋರಿ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾನೀಕರಣದ ಮೇಲೆ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವಾಗ ಇವರು ಕೆಲವು ಮೂಲಭೂತವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಮುಂದಿಡುತ್ತಾರೆ.

ಬೆಲೆ, ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಸರಕುಗಳು ಸ್ಥಿರವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ವೆಬರ್ ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಸ್ಥಾನ, ಪೈಪೋಟಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ವೆಚ್ಚ ಮತ್ತು ಸಾರಿಗೆ ದರಗಳು ಸ್ಥಿರವಾಗಿದ್ದಾಗ ಇವು ಹೇಗೆ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಬೆಲೆಯ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪಾದಕ ತನ್ನ ಸರಕನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರದೇಶದವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಬಲ್ಲ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಪಲಾಂಡರ್ ತನ್ನ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಇವರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಪ್ರದೇಶದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ತರಹದ ವಸ್ತುವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಎರಡು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಘಟಕಗಳು ತಮ್ಮ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಗಡಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಚಿತ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದಂತೆ ಎ ಮತ್ತು ಬಿ ಘಟಕಗಳು ಒಂದೇ ತರಹದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಅವುಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಎಎ ಮತ್ತು ಬಿಬಿ ಬೆಲೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಎ ಮತ್ತು ಬಿ ಬಿಂದುವಿನಿಂದ ದೂರ ಹೋದಂತೆ ಅನುಭೋಗಿಯು ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚದಿಂದಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಯನ್ನು ತೆರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಎ ಘಟಕಕ್ಕಿಂತ ಬಿ ಘಟಕದ ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದು ಸಾಗಣೆ ದರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅನುಭೋಗಿಗಳು ಎ ಮತ್ತು ಬಿ ಘಟಕಗಳಿಂದ ದೂರ ಹೋದಂತೆ ನಿಗದಿತ ಘಟಕದ ವೆಚ್ಚದೊಡನೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವ ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ತೆರಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಎರಡೂ ಘಟಕಗಳ ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚ ರೇಖೆಗಳು ಸಂಧಿಸುವ ಬಿಂದುವೇ X ಆಗಿದೆ. ಇದು ಈ ಎರಡೂ ಘಟಕಗಳ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಬಿಂದು ಕೂಡ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲಾದ ಎರಡೂ ಉತ್ಪಾದಕರ ವಸ್ತುವಿನ ಬೆಲೆಯು ಸಮನಾಗಿದ್ದು, ಅನುಭೋಗಿಗಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಘಟಕದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಗೊಂದಲವಿರುತ್ತದೆ.

ಪಲಾಂಡರ್ ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವ ಘಟಕ ಬೆಲೆ ಮತ್ತು ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚಗಳ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದೊಮ್ಮೆ ಎರಡು ಘಟಕಗಳು ಸಮಾನಬೆಲೆ ಹಾಗೂ ಸಮಾನ ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ, ಈ ಎರಡೂ ಘಟಕಗಳ ಮಧ್ಯ ದೂರವೇ ಈ ಎರಡೂ ಘಟಕಗಳ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಬಿಂದುವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಮ್ಮೆ ಎ ಮತ್ತು ಬಿ ಎರಡೂ ಘಟಕಗಳ ಸಾರಿಗೆ ದರ ಸಮನಾಗಿದ್ದು ಬಿ ಘಟಕದ ಬೆಲೆ ಸಿ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದರೆ ಬಿ ನ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಪ್ರದೇಶ ಎ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಮ್ಮೆ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಘಟಕದ ಘಟಕ ಬೆಲೆ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದು ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಎ ಘಟಕದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅದು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಬಿ ಘಟಕದ ಕಡಿಮೆ ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚದಿಂದಾಗಿ ಎ ಗಿಂತ ಬಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಘಟಕ ಗಳಿಸುವ ಲಾಭದ ಪ್ರಮಾಣ ಅದರ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚ ಮತ್ತು ಲಾಭಾಂಶ ಅದು ಮಾರಾಟ ಮಾಡುವ ಸರಕುಗಳ ಒಟ್ಟು ಗಾತ್ರದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳು ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಸ್ಥಾನ ಹಾಗೂ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಇರುವ ದೂರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. (ಪಿ.ಜಿ.)

ಟಾಲಮಿ ಕ್ಲಾಡಿಯಸ್: ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 127–151. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರೀಕ್ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ. ಮೂಲತಃ ಇವನು ಈಜಿಪ್ಟ್ ದೇಶದವನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಕಳೆದನೆಂಬುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇವನ ಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆತಿಲ್ಲ.

ಟಾಲಮಿ ತನ್ನ ಹೊಸ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನಲ್ಲ. ಜ್ಯಾಮಿತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ತಿಳಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿ, ವಿಷಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಯೂಕ್ಲಿಡ್ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 300) ಹೇಗೆ ರೂಪಿಸಿದನೋ ಹಾಗೆ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ತನ್ನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಆಗಿದ್ದ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ

ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿ ಆಲ್ಮಜೆಸ್ಟ್ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ತಂದ ಕೀರ್ತಿ ಟಾಲಮಿಯದು. ವಿಷಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಈತ ತೋರಿಸುವ ಕೌಶಲ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟತೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ಗ್ರಂಥ ಶತ ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ ಎಂದರೆ ಕೋಪರ್ನಿಕಸ್ (1473–1543) ಮತ್ತು ಕೆಪ್ಲರನ (1571–1630) ಕಾಲದವರೆಗೂ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಆದರ್ಶ ಗ್ರಂಥವಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.ಸು. 120ರಲ್ಲಿದ್ದ ಹಿಪ್ಪಾಕ್ರಾಟ್ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರೀಕ್ ವಿಜ್ಞಾನಿಯ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಟಾಲಮಿ ತನ್ನ ಆಲ್ಮಗಸ್ಟ್ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹಿಪೊಕ್ರಾಟ್ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಆಳವಾದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದ. ಆದರೆ ಆತನ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಅವನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿರುವ ಯಾವ ಗ್ರಂಥವೂ ಈಗ ಲಭಿಸಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಅವನ ಅಧ್ಯಯನದ ಬಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಟಾಲಮಿಯ ಆಲ್ಮಜೆಸ್ಟ್ ಗ್ರಂಥದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಟಾಲಮಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ತನ್ನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದ ಖಗೋಳಜ್ಞಾನ, ನಂಬಿಕೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿ ಈ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದರ ಸಾರಾಂಶವಿಷ್ಟು: ಭೂಮಿ ಸಮಸ್ತವಿಶ್ವದ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿದೆ; ಭೂಮಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿದೆ; ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತ ಚಂದ್ರ, ಗ್ರಹ, ಸೂರ್ಯ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತಿವೆ; ಭೂಮಿಯಿಂದ ತೊಡಗಿ ಏರುತ್ತಿರುವ ದೂರಗಳಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ, ಬುಧ, ಶುಕ್ರ, ಸೂರ್ಯ, ಮಂಗಳ, ಗುರು, ಶನಿ ಮತ್ತು ಅತಿದೂರದಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಪ್ರಮುಖ. ಹಿಪೊಕ್ರಾಟ್‌ನ ಅನುಪಲಬ್ಧ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಟಾಲಮಿ ಈ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿರುವನೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೋಪರ್ನಿಕಸನ ಸೂರ್ಯಕೇಂದ್ರವಾದ (ಅಂದರೆ ಸೌರವ್ಯೂಹದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಉಂಟು, ಅದರ ಸುತ್ತ ಬುಧ, ಶುಕ್ರ, ಭೂಮಿ, ಮಂಗಳ, ಗುರು, ಶನಿ ಗ್ರಹಗಳು ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತಿವೆ ಎಂಬ ವಿವರಣೆ) ಮಂಡನೆ ಆಗುವವರೆಗೂ ಟಾಲಮಿಯ ಭೂಕೇಂದ್ರಿತ ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿತ್ತು.

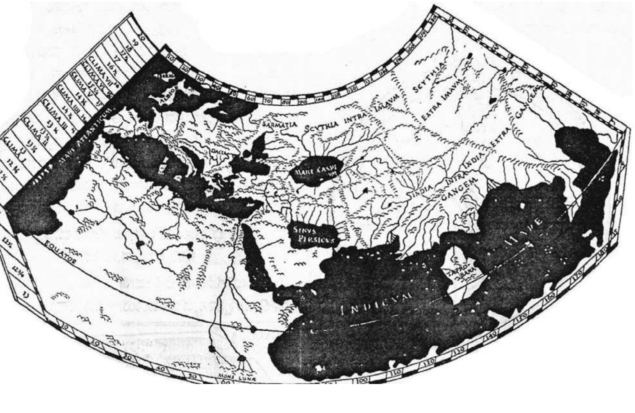

ಭೂಪಟ

ಭೂಮಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದು ತನ್ನ ಅಕ್ಷದ ಸುತ್ತ ಒಂದು ಬಾರಿ ಸುತ್ತುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿದಾಗ, ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬಂದ ಗ್ರಹಗತಿಗಳ ಸತ್ಯಾಂಶಕ್ಕೆ ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾದ ಆಧಾರವನ್ನು ಕೊಡಬಹುದೆಂದು ಟಾಲಮಿ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವುದು ಸೋಜಿಗದ ಸಂಗತಿ. ಈ ವಿಷಯ ಈಗ ಸತ್ಯವೆಂದು ದೃಢಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಟಾಲಮಿಯೂ ಸ್ವಂತವಾಗಿ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳಿಗಿಂತ ಹಿಪ್ಪರ್ಕಸನ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳಲ್ಲೇ ನಾವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನಿಡಬೇಕಾಗುವುದು. ಟಾಲಮಿ ಹಿಪ್ಪರ್ಕಸ್ ತೋರಿಸಿದ ವಿಧಾನದಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಒಂದು ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ. ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಕಾಂತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಟಾಲಮಿ ಹಾಕಿ ಕೊಟ್ಟ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈತನನ್ನು ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಪಿತಾಮಹನೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭೂಗೋಳ, ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಜ್ಯೋತಿಶಾಸ್ತ್ರ – ಇವುಗಳ ಮೇಲೆಯೂ ಟಾಲಮಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದ. ಇವನ ಭೂಗೋಳದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳ ಮತ್ತು ದೇಶಗಳ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಯೂಕ್ಲಿಡನ ಸಮಾನಾಂತರ ರೇಖೆಗಳ ಆಧಾರ ಭಾವನೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದ. ಇವನು ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅನಂತರ ಅರಬ್ಬೀ ಭಾಷೆಗೆ ತರ್ಜುಮೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. (ವೈ.ಪಿ.ಸಿ.)

ಟಿಬೆಟ್: ಚೀನದ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶ. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಉ.ಅ. 27°–37° ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 74°–100° ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಷಿಂಜೀಯಾಂಗ್ ವೀಗುರ್ ಹಾಗೂ ಚಿಂಗೈ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸಿಚುವಾನ್, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಯೂನಾನ್ ಮತ್ತು ಮಯನ್ಮಾರ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಭಾರತ, ನೇಪಾಲ ಮತ್ತು ಭೂತಾನ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಭಾರತ–ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 12,21,601 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 26,20,000 (2000). ರಾಜಧಾನಿ ಲಾಸ ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 2,50,000 (2000).

ಭೂರಚನೆ: ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮೆಸೊಜೋಯಿಕ್ ಮತ್ತು ಸೀನೊಜೋಯಿಕ್ ಭೂಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಪ್ರದೇಶ ; ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಈಚಿನದು. ಲಕ್ಷಾಂತರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಪರ್ವತಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶ ವಿಶಾಲ ಸಮುದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಬಹು ದೀರ್ಘಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಮೇಲೆದ್ದುವು. ಈಗಲೂ ಇವು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ಮುದುಡಿದ ಶಿಲೆಯ ಸಮತಲ ಸ್ತರಗಳು ಕಾಲಗತಿಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಉರುಟುಕಲ್ಲುಗಳಿಂದಲೂ ಸಾಗರಿಕ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲುಗಳಿಂದಲೂ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಜಾನ್ ಡಾಂಗ್ ಪ್ರದೇಶದ ಸರೋವರಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಸರೋವರದ ಶೇಷಗಳು. ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತ ಸಂಕೀರ್ಣ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಿಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು. ಇದು ಪೇಲಿಯೊಜೋಯಿಕ್ ಯುಗದ್ದು. ಹಿಮಾಲಯದ ರೂಪಾಂತರಿತ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲುಗಳೂ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲುಗಳೂ ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದವು. ಹಿಮನದೀ ಅವಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಫಲಕಗಳು ಕವಿದಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸೀನ್ ಸಂಚಯನಗಳು ಹಲವು ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತೀವ ಮಂದವಾಗಿವೆ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಟಿಬೆಟ್ ಒಂದು ಉನ್ನತ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಉನ್ನತ ಪರ್ವತರಾಶಿಗಳು. ಟಿಬೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳು ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಆಳವಾದ ಇಲ್ಲವೇ ತಟ್ಟೆಯಾದ ಅನೇಕ ಕಣಿವೆಗಳಿವೆ. ಉನ್ನತ ಹಿಮಾಲಯ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿ , ಹಿಂದು ಸಾಗರದ ಉಷ್ಣ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತವನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತವೆ. ಹಿಮಾಲಯದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ನಾಲ್ಕು : ಲಡಾಕ್, ಕೈಲಾಸ್, ಕಾರಕೋರಂ ಮತ್ತು ಕುನ್‌ಲುನ್. ಲಡಾಕ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಗುರ್ಲಮಾಂಧಾತ ಅಥವಾ ಕ್ವಾಲಾಮಾಂಟಾಟ (7730 ಮೀ). ಇದು ಮಾನಸಸರೋವರದಿಂದ 20 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಮಾನಸಸರೋವರಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಕೈಲಾಸ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಶಿಖರಗಳ ಗೊಂಚಲೇ ಇದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಶಿಖರಗಳು 6100 ಮೀ ಗೂ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಪೂ.ರೇ. 77°ಯಿಂದ 93° ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಕುನ್‌ಲುನ್ ಶ್ರೇಣಿ ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಪರ್ವತಗಳು ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇವು ಬಹುಕಾಲ ಚೀನೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ್ದುವು. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣದ ಆರ್ದ್ರ ಮಾರುತಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ನದಿಕಣಿವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬೀಸಲು ಅಡ್ಡಿಯುಂಟಾಗಿಲ್ಲ.

ನದಿಗಳು: ಏಷ್ಯದ ಮಹಾನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಹುಟ್ಟುವುದು ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಪರ್ವತ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ. ಯಾಂಗ್ಟ್ಸೀ ನದಿ ಉಲಾನ್ ಉಲದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಮೀಕಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಹಳದಿ ನದಿಗಳು ಡಾಂಗ್–ಲಾ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಲ್ವೀನ್ ನದಿಯ ಹುಟ್ಟು ಲಾಸದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಚುಕದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ. ಇರವಾಡೀ ನದಿ ಕೈಲಾಸಪರ್ವತದ ಪೂರ್ವ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಸಿಂಧು, ಸಟ್ಲೆಜ್ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಗಳು ಕೈಲಾಸಪರ್ವತದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮಾನಸಸರೋವರದ ಬಳಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದದ ನದಿ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಅಥವಾ ಟ್ಸಾಂಗ್ ಪೋ ಭಾರತವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಅಲ್ಲಿ 1200 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅದರ ಅನೇಕ ಉಪನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಕ್ಯೀ–ಚೂ ಅಥವಾ ಲೂಸಾ, ಷಾಮ್‌ಡ, ನ್ಯಾಂಗ್ ಚೂ, ಯಿಗ್ರಾಂಗ್ ಮತ್ತು ನಾಗಾಂಗ್.

ಟಿಬೆಟ್

ಕೈಲಾಸ ಮತ್ತು ಕುನ್‌ಲೂನ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಚಾಂಗ್ ಕಾಂಗ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರಗಳ ಪೈಕಿ ಮೂರು–ಚಿಂಗ್‌ಹೈ (ಕೋ–ಕೋ ನೋರ್), ಮಾನಸಸರೋವರ ಮತ್ತು ಯಾಮ್‌ಡ್ರಾಕ್ ಟ್ಸಾ (ಯಾಂಗ್ – ಜೋ – ಯುಂಗ್)– ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಹೊರಗಡೆ ಇವೆ.

ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳು : ಟಿಬೆಟ್ಟನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಐದು ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ : 1. ವೇ ಪ್ರದೇಶ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಮಧ್ಯ ಭಾಗ, ಆಧುನಿಕ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಕೇಂದ್ರ. ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರದ ಉಪನದಿಗಳಾದ ಕ್ಯೀ ಚ್ಯೂ (ಲಾಸ) ಮತ್ತು ಯಾರ್ಲಂಗ್‌ಗಳ ಬಯಲುಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಲಾಸ, ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ರಾಜಧಾನಿ ಯಾರ್ಲಂಗ್– ಇವು ವೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿವೆ. 2. ವೇ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವುದು ಟ್ಸಾಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆ. ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ ಷಿಗಾಟ್ಸೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಟಿಬೆಟ್ ಜನರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಟ್ರಿಷಿ ಲ್ಹುಂಪೊ ಇದೆ. 3. ಇನ್ನೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಇರುವುದು ಎನ್ಗಾರಿ ಪರ್ವತಸೀಮೆ. ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ ಶೃಂಗಗಳಿಂದಲೂ ಆಳವಾದ ನದಿಕಮರಿಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅಲೆಮಾರಿ ಜನರು ತಮ್ಮ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಮೇವನ್ನು ಅರಸುತ್ತ ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಕಣಿವೆಗೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. 4. ಚಾಂಗ್ ಡಾಂಗ್ ಪ್ರದೇಶ ಉತ್ತರದ ವಿಶಾಲ ಬಯಲು. ಇದು ಹಿಮಗಟ್ಟಿದ ಬಂಜರು. ಇಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬಹು ವಿರಳ. 5. ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಅತ್ಯಂತ ಫಲವತ್ತಾದ ನೆಲವೆಂದರೆ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಖಾಮ್ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಅತ್ಯಧಿಕ. ಇದು ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು. ಇಲ್ಲಿಯ ನದಿಗಳ ಕಮರಿಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ದಟ್ಟಡವಿಗಳಿವೆ. ನದಿಗಳ ಕೆಳದಂಡೆ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತ.

ವಾಯುಗುಣ : ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಇರುವ ದೂರದಿಂದಾಗಿ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳು ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮೋಡಗಳನ್ನು ತಡೆದು ಅಲ್ಲೇ ಬಹುತೇಕ ಮಳೆ ಸುರಿಸುತ್ತವೆ. ಹಿಮಾಲಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 500 ಸೆಂಮೀ. ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದ ಅಳಿದುಳಿದ ಮೋಡಗಳು ಕೈಲಾಸ ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲೆ ಮಳೆ ಸುರಿಸುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿಂದಾಚೆಗೆ ಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣ. ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ 20 ಸೆಂಮೀಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಅಥವಾ ಹಿಮ. ಔನತ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ. ವಾಯುಗುಣ ಬಹಳ ತೀವ್ರ. ವರ್ಷದ ಬಹುಕಾಲ ಅತ್ಯಂತ ಬಲವಾಗಿ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಶೈತ್ಯ ಕೊರೆಯುತ್ತದೆ. 24 ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಬಹಳ ತೀವ್ರವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ವಾಯುಗುಣ ಬದಲಾಗುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಬೆಳಗು ಮತ್ತು ಸಂಜೆ ಕೊರೆಯುವ ಚಳಿ. ಉಷ್ಣತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ– 18^0ಸೆ. ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಅದು 38^0ಸೆ. ಗೆ ಏರಬಹುದು. ಆಗ ಬಿಸಿಲು ಬಲು ಚುರುಕು. ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 3-4 ತಿಂಗಳುಗಳು ಮಾತ್ರ ಹಿಮಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲೂ ಹಿಮ ಬೀಳುವುದುಂಟು. 3650 ಮೀ ಕಡಿಮೆ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ, ನದಿಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿ ಶುಷ್ಕ. ದೂಳಿನ ಬಿರುಗಾಳಿ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶ ಶುಭ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

¸À¸ÀåªÀUÀð : n¨ÉÃlÀ $^2/_3$ ಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಉತ್ತರದ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಮರಗಳಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಇಲ್ಲ. ಒಣ ಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ಬಹಳ ಚಳಿ. ಇದು ಸರಾಸರಿಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 4575 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಎನ್‌ಗಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಟ್ಲೆಜ್ ನದಿ ಬಯಲು, ದಕ್ಷಿಣದ ಚುಂಬಿ ಕಣಿವೆ–ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಮೊನಚು ಎಲೆಯುಳ್ಳ ದೈತ್ಯಸ್ವರೂಪಿ ಮರಗಳು, ಓಕ್, ಅಕ್ರೋಟು, ಮೇಪಲ್, ಪಾಪ್ಲರ್, ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ತಾಳೇ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳಿವೆ. ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಪೈಮು (ಹೃದಯವಿಷ), ಹರಿಕುಶ, ರೇವಲ್‌ಚಿನ್ನಿ, ಕೇಸರಿ, ಬಜೆ ಮುಂತಾದ ಮೂಲಿಕೆಗಳುಂಟು.

ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕುರಿ, ಮೇಕೆ, ಯಾಕ್, ಕುದುರೆ, ಕತ್ತೆ. ಯಾಕ್ ಭಾರಹೊರುವ ಪ್ರಾಣಿ. ಅದು ಕಡಿದಾದ ಪರ್ವತಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಬಲ್ಲುದು. ಆದರೆ ಅದು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಕುದುರೆಗಳು ಈಗ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಸವಾರಿ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಚೀನದ ಚಿಂಗ್‌ಹೈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ವನ್ಯಮೃಗಗಳು ಕಾಡುಯಾಕ್, ಕಾಡುಕುದುರೆ, ಕಾಡುಕತ್ತೆ, ಹಿಮಚಿರತೆ, ಲಿಂಕ್ಸ್, ಕಂದು ಅಥವಾ ಕರಿಕರಡಿ, ಗೆಜ್ಜೆಲ್, ಸಾರಂಗ, ಮಾರ್ಮಾಟ್, ಜಿಂಕೆ, ಕಸ್ತೂರಿಮೃಗ, ಬಾತುಕೋಳಿ, ಉಳಿಸಿಂಡ, ಮರಕುಟಿಗ, ಪಾರಿವಾಳ, ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ ಮುಂತಾದವು. ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ಜೀವಂಜೀವಗಳಿವೆ.

ಜನ, ಭಾಷೆ, ಉಡುಪು ಹಾಗೂ ಆಹಾರ: ಟಿಬೆಟಿಯನ್ನರು ಪಶ್ಚಿಮ ಚೀನ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಆದಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಹತ್ತಿರದ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದವರು. ಟಿಬೆಟಿಯನ್ ಭಾಷೆಗೂ ಉತ್ತರ ಮಯನ್ಮಾರ್ ಕೂಕಿ ಮತ್ತು ಷಾನ್ ಜನ ಆಡುವ ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ಹೋಲಿಕೆಗಳಿವೆ. ಟಿಬೆಟಿಯನ್ನರ ಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಪ್ಪು ಕೂದಲು, ಕಂದು ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕಂದುಕಣ್ಣು. ಲಡಖ್ ಭಾಗದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಚೀನದ ವಾಯವ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದವರೆಗೆ ಈ ಜನ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರಮುಖ ಬಣಗಳಿವೆ: ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬೋದ್‌ಪೋ, ಪೂರ್ವ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಖಂಪ, ವಾಯವ್ಯ ಚೀನದ ಅಮ್‌ದೊ. ಎಲ್ಲರೂ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮೀಯರು. ಅವರ ಭಾಷೆ ಒಂದೇ. ಪೂರ್ವ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನವರು ಉಳಿದವರಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರವಾಗಿರಬಹುದು.

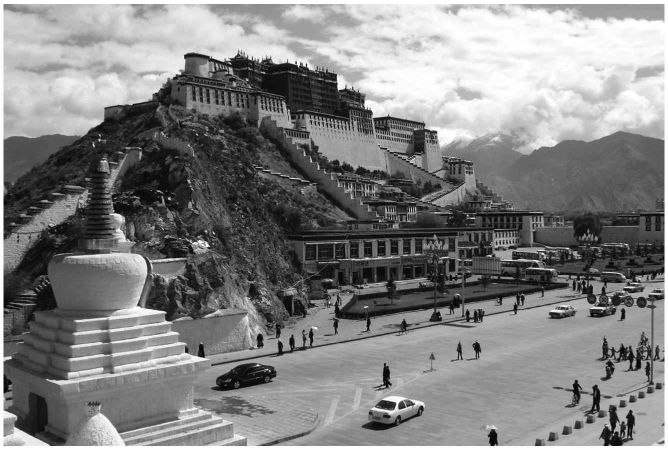

ಪೊಟಾಲ ಅರಮನೆ, ಲ್ಹಾಸ

ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಿಂದ ದೂರವಾದ, ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವಣ, ಟಿಬೆಟ್‌ನಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪದ್ಧತಿಗಳಿವೆ. ಜನ ಉದ್ದ ತೋಳಿನ ನಿಲುವಂಗಿ, ಕುರಿ ಚರ್ಮದ ಅಂಗಿ, ತಲೆಗೆ ವಿವಿಧ ಆಕಾರಗಳ ಹ್ಯಾಟ್ ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪುರುಷರು ಸರ ಮತ್ತು ಕರ್ಣಾಭರಣಗಳನ್ನು ತೊಡುವುದುಂಟು. ಸ್ತ್ರೀಯರು ವಿವಿಧ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಶಿರಾಭರಣಗಳೂ ಇವೆ. ಕೂದಲನ್ನು ಹಲವಾರು ಕಿರುಜಡೆಗಳಾಗಿ ಹೆಣೆದು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಶೃಂಗರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶೈಲಿ ಇವರದು. ಲಾಮ ಪುರೋಹಿತರು ಮಂತ್ರಿಸಿಕೊಡುವ ತಾಯಿತಗಳನ್ನು ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿವಾಹಿತ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗೌರವವಿದೆ. ಆದರೆ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲ. ಜೆಲುಗ್ಪ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳ ಹೊರತು ಇತರ ಲಾಮಗಳು ವಿವಾಹಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಬಹುಪತಿ ವಿವಾಹ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಸಹೋದರರು ಒಬ್ಬಳನ್ನೇ ವಿವಾಹಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀಮಂತರ ಭವನಗಳು ಕಲಾಕೃತಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯರ ಮನೆಗಳ ಚಾವಣಿ ಮಣ್ಣಿನದು. ಹಿಂದೆ ಗೋವಳರು ಯಾಕ್ ಪ್ರಾಣಿಯ ಕೂದಲಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಉಣ್ಣೆಯ ಡೇರೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಜನರ ಆಹಾರ ಯಾಕ್ ಪ್ರಾಣಿಯ ಮಾಂಸ, ಬಾರ್ಲಿ, ಬೆಣ್ಣೆ, ಚಹ. ಇವರು ಮೀನು ಮತ್ತು ಕೋಳಿ ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಮೊಟ್ಟೆಗೆ ಅಭ್ಯಂತರವಿಲ್ಲ. ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶದ ಜನರ ಆಹಾರ ಅಕ್ಕಿ, ಹಣ್ಣು, ತರಕಾರಿ, ಗೋದಿ. ಬಾರ್ಲಿಯಿಂದ ಮದ್ಯ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಬಹುಭಾಗ ಬಂಜರು ಮತ್ತು ಹಿಮಾವೃತ ನೆಲ. ನದಿಗಳ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಆಗ್ನೇಯದ ಫಲವತ್ತಾದ ತಗ್ಗು ನೆಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಬಾರ್ಲಿ, ಟರ್ನಿಪ್, ಗೋದಿ ಇತರ ಧಾನ್ಯಗಳು. ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಬತ್ತವನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಕಣಿವೆ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಕಣಜ. ಅಲ್ಲಿಯ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನ ಶೇ. 60 ಜನರಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. 1950 ರಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ವಿಜ್ಞಾನಸಂಸ್ಥೆ ಪರಿಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ವಾಯುಗುಣಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಬೆಳೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಲಹೆ ನೀಡಿತು.

1950ರ ತರುವಾಯ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಪರಿಶೋಧನೆ ನಡೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ತೈಲ, ಕಲ್ಲರಗು, ಕಬ್ಬಿಣ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಉಪ್ಪು, ಸೋಡ, ಟಿಂಕಣ, ಗಂಧಕ, ಸ್ಫಟಿಕ, ಅಭ್ರಕ, ಗ್ರಾಫೈಟ್, ಜಿಪ್ಸಂ, ಜೇಡು ಶಿಲೆ, ಪಿಂಗಾಣಿ ಮಣ್ಣು ಮುಂತಾದ ಖನಿಜಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಮಿಕಾಂಗ್ ನದಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ 40 ಕಿಮೀ ದೂರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಎನ್ಗಚೂಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಹಾಗೂ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರು ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಟಿಬೆಟ್ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಕುಶಲಕಲೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈಚೆಗೆ ಜವಳಿ,

ಕಬ್ಬಿಣ, ಉಕ್ಕು, ವಿದ್ಯುತ್ತು ಮುಂತಾದ ದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯಮಗಳು ಟಿಬೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಮುಖ್ಯ ನಿರ್ಯಾತ ವಸ್ತುಗಳು ಉಣ್ಣೆ, ಬೋರಾಕ್ಸ್, ಉಪ್ಪು, ಮೂಲಿಕೆಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಮೂಲವಸ್ತುಗಳು. ಚಹ, ರೇಷ್ಮೆ, ಯಂತ್ರಸರಕು ಆಮದಾಗುತ್ತವೆ.

ಹಿಂದೆ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆಸೌಲಭ್ಯಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಜನರು ಕಾಲುನಡಿಗೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೇಲೆ ದಾರಿ ಕ್ರಮಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಮೋಟಾರು ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚಿಂಗ್‌ಹೈ ಮತ್ತು ಷೀಕಾಂಗ್ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. 1956 ರಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಲಾಸ ಮತ್ತು ಜೆಂಷೋ ನಡುವೆ ವಿಮಾನಗಳು ಹಾರುತ್ತವೆ. ಚಾಮ್‌ಡೊ, ಷಿಗಾಟ್ಸೆ ಮತ್ತು ಗಾರ್ಟೋಕ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ.

ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಟಿಬೆಟ್–ಬೀಜಿಂಗ್ ಸಂಪರ್ಕಿಸುವ ರೈಲುಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ರೈಲು ಮಾರ್ಗ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ 3,650 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ.

(ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.;ಆರ್.ಪಿ.ಎಸ್.)

ಟೀಯೆರ–ಡೆಲ್–ಫ್ಯೂಗೊ: ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಿಂದ ಆಚೆಗೆ ಇರುವ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ. ಮೆಗಲನ್ ಜಲಸಂಧಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ದ.ಅ. $52^0 27'–55^0 59'$ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. $63^0 43'–74^0 44'$ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಮೆಗಲನ್ ಜಲಸಂಧಿ ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮವನ್ನು ಮೂಲ ಭೂಖಂಡದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಕ್ಕೂ ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವದ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ಡ್ರೇಕ್ ಜಲಸಂಧಿಯಿದೆ. ಸ್ತೋಮದ ಪ್ರಮುಖ ದ್ವೀಪವಾದ ಈಸ್ ಲ ಗ್ರಾಂಡೀ ಡೇ ಟೀಯೆರ–ಡೆಲ್–ಫ್ಯೂಗೋ ತ್ರಿಕೋಣಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಚಿಲಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಮೆಗಲನಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಟೀಯೆರ–ಡೆಲ್–ಫ್ಯೂಗೋ ಡಿಪಾರ್ಟ್‌ಮೆಂಟ್ (ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗ) ಆಗಿದೆ. ಪೂರ್ವಭಾಗ ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಟೀಯೆರ–ಡೆಲ್–ಫ್ಯೂಗೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಗಿದೆ. 1881ರ ಒಪ್ಪಂದವೊಂದರ ಪ್ರಕಾರ ಚಿಲಿ ಮತ್ತು ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ಭಾಗಗಳ ನಡುವಣ ಎಲ್ಲೆ ಪ.ರೇ. $68^0 36'38''$ ನೇರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಕಿರುದ್ವೀಪಗಳ ಪೈಕಿ ಲಾಸ್ ಏಸ್ಟಾದೋಸ್ ಮೊದಲಾದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದ ದ್ವೀಪಗಳು ಅರ್ಜೆಂಟೈನಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಹೋಸ್ಟೇ, ನ್ಯಾವರೀನೋ, ವಲಸ್ಟನ್, ಡ್ಯೇಗೋ ರಾಮೀರೆಸ್ ಮೊದಲಾದ ಪಶ್ಚಿಮ ದ್ವೀಪಗಳು ಚಿಲಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಈ ಸ್ತೋಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳ ಒಡೆತನದ ಬಗ್ಗೆ ಎರಡೂ ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ವಿವಾದವುಂಟು. ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 73,643 ಚ. ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,14,000 (2000).

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಈಸ್ ಲ ಗ್ರಾಂಡಿಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ತೃತೀಯ ಭೂಯುಗದಷ್ಟು, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜನ್ಯ ಮುರುಕಲುಗುಪ್ಪೆಗಳು ಹರಡಿವೆ. ಹಿಮದ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಇನೂಟೀಲ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿ. ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ನದಿಗಳು ಈ ಬಯಲಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಮುಖ ದ್ವೀಪದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಹಾಗೂ ಮೆಗಲನ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ತೀರಗಳೂ ತೀರ ತಗ್ಗು. ಇಲ್ಲಿಯ ಹಲವು ಶಿಖರಗಳು 2130 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರ. ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮ ನದಿಗಳಿವೆ. ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರಗಳು ಸೆರ್‍ಮಿಯೆಂಡೊ (2235 ಮೀ) ಹಾಗೂ ಡಾರ್ವಿನ್ (2132 ಮೀ) ಮೆಗಲನ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕಡಿದಾದ ಪ್ರಪಾತಗಳೂ ಕಡಲ ಚಾಚುಗಳೂ ಇವೆ. ಹಾರ್ನ್ ಭೂಶಿರವೇ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ತುತ್ತತುದಿಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ 96 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಡ್ಯೇಗೋ ರಾಮೀರೆಜ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮವಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಚಳಿ ಅಧಿಕ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲ ತಾಪವಿಲ್ಲ. ಜುಲೈ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 11^0ಸೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತರವುಂಟು. ಡೆಸೋಲೇಷಸ್ ದ್ವೀಪದ ಬಾಹಿಯ ಫಿಲಿಕ್ಸ್ ಬಳಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 50 ಸೆಂಮೀ. ಅರ್ಜೆಂಟೈನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ರೀಯೊ ಗ್ರಾಂಡ್ ಬಳಿ ಕೇವಲ 5ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳು : ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ದಕ್ಷಿಣ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಚಿ ಮತ್ತು ಗಿಡ್ಡಮರಗಳೂ ಫಲವತ್ತಾದ ದಡಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಇನೂಟೀಲ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೀಜ್ ಮರಗಳೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲೂ ಇವೆ. ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗ್ವಾನಾಕೊ, ಟುಕು–ಟುಕು ಮೊದಲಾದ ತುಪ್ಪುಳು ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಕಡಲಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಮೀನುಗಳೂ ಸೀಲ್, ನೀರು ನಾಯಿ (ಓಟರ್) ಮೊದಲಾದ ಜಲಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಕಡಲ ಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಉಂಟು.

ಜನ : ಟೀಯೆರ–ಡೆಲ್–ಫ್ಯೂಗೋ ದ್ವೀಪದ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಓನ ಹಾಗೂ ಯಹಗಾನ್ ಇಂಡಿಯನರು. ಓನ ಬಣದವರ ವಾಸ ಈಸ್ ಲ ಗ್ರಾಂಡೀ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರಭಾಗದ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ; ಗ್ವಾನಾಕೊ ಮೊದಲಾದ ತುಪ್ಪುಳು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬೇಟೆಯೆ ಇವರ ಕಸಬು. ಯಹಗಾನ್ ಬಣದವರ ವಾಸ ಬೀಗಲ್ ನಾಲೆಯ ಅಂಚು ಹಾಗೂ ಕಿರುದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಜೀವನೋಪಾಯ ಚಿಪ್ಪುಮೀನು, ಸೀಲ್, ನೀರುನಾಯಿ ಮೊದಲಾದ ಕಡಲಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬೇಟೆಯಿಂದ. ಅಲಕಲುಫ್ ಬಣದ ಒಂದು ತಂಡ ಮೆಗಲನ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ವಾಯವ್ಯ ನಾಲೆಗಳ ಕಡೆ ಹೋಗಿ ನೆಲೆಸಿತು. ಯುರೋಪ್ ಜನರ ವಲಸೆ ಹಾಗೂ ಅವರು ತಂದು ಹರಡಿದ ರೋಗರುಜಿನಗಳಿಂದ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಬಹುತೇಕ ನಾಶಹೊಂದಿದರು. ಈಗ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿರುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ಪ್ರಮುಖ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಉಳಿದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕ. ಕುರಿ ಸಾಕುವ ಜನ ನವರಿನೋ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ಕುರಿಸಾಕಣೆ, ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಆರ್ಥಿಕ ಮೂಲಗಳು. ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ಕುರಿಸಾಕಣೆ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಾವಿರಾರು ಎಕರೆ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿವೆ. 1938 ಮತ್ತು 1957ರಲ್ಲಿ ಈ ಭೂಮಿಗಳ ಕೆಲವು ಗೇಣಿ ಕರಾರುಗಳು ಮುಕ್ತಾಯವಾದುವು. ಭೂಮಿಯನ್ನು ವಿಭಜಿಸಿ ಜನರನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಯಿತು. ಚಿಲಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 1945ರಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಬೀಗಲ್ ನಾಲೆಯ ಹಾಗೂ ಮೆಗಲನ್ ಸಂಧಿಯ ಅಂಚಿನ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಊಸ್ವೇಯ ಮತ್ತು ಪೋರ್ವೆನಿರ್ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನು ಸಂವೇಷ್ಟನ ಉದ್ಯಮವಿದೆ. ದ್ವೀಪಗಳ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪುಳು ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ತುಪ್ಪುಳು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕುರಿಮಾಂಸ ಡಬ್ಬೀಕರಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ರೀಯೋಗ್ರಂಡಿ ನಗರದಲ್ಲಿವೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ : ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿಲ್ಲ. ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿಲ್ಲ. ಚಿಲಿ ಮತ್ತು ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ರೀಯೊ ಗಲೆಗೋಸ್ ಹಾಗೂ ಪುಂಟ ಅರೆನಾಸ್ ನಗರಗಳಿಂದ ವಿಮಾನಗಳು ಹಾರಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಪೋರ್ವೆನಿರ್ ನಿಂದ ಪುಂಟ ಅರೆನಾಸ್ ರೇವಿಗೆ ವೇಳಾಬದ್ಧವಾಗಿ ಹಡಗುಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ನವರಿನೋ ಮತ್ತು ಊಸ್ವೇಯ ರೇವುಗಳಿವು ಸಾರಿಗೆ ಹಡಗುಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. *

ಟುವಾಲು: ಪಶ್ಚಿಮ ಶಾಂತಸಾಗರದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ದ್ವೀಪರಾಜ್ಯ. ಹಿಂದಿನ ಹೆಸರು ಎಲ್ಲಿಸ್ ಐಲೆಂಡ್ಸ್. ಚದುರಿದಂತಿರುವ ಒಂಭತ್ತು ಹವಳ ದಿಬ್ಬಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ಚಿಕ್ಕಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರ. 1975 ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದ ಎಲ್ಲೈಸ ಮತ್ತು ಗಿಲ್ಬರ್ಟ್ ದ್ವೀಪ ವಸಾಹತುಗಳಿಂದ 1978 ಅಕ್ಟೋಬರ್ 1 ರಂದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಯಿತು. ದ.ಅ. 8^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ 178^0.ಗಳಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿವೇಶಗೊಂಡಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 26 ಚ.ಕಿಮೀಗಳು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 11,636 (2001). ರಾಜಧಾನಿ ಫುನಾಫುಟಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3900. ಹಣ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಡಾಲರ್. ಸಂಸದ ಮಾದರಿಯ ಪ್ರಜಾತಂತ್ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 2000 ದಲ್ಲಿ 189 ನೆಯ ದೇಶವಾಗಿ ವಿಶ್ವ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಯಿತು.

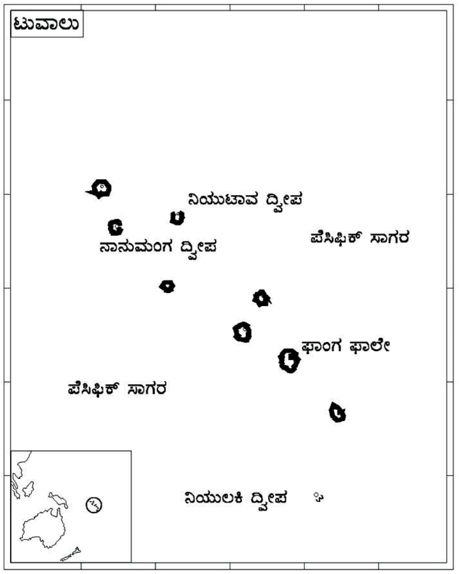

ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಫ಼ಿಜಿ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಲೋಮನ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ಟುವಾಲು ದ್ವೀಪವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಸ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಟುವಾಲು ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದ ಇತರೆ ದ್ವೀಪಗಳೆಂದರೆ ನ್ಯೂಲಾಕಿಬ, ನ್ಯೂಕುಲ್ಯಾಲ, ಫುನ್ನಾಫುಟಿ (ರಾಜಧಾನಿ) ನ್ಯೂಕುಫ಼ೆಟೌ, ವೈಟಾಪು, ನ್ಯೊಯಿ, ನ್ಯೊಯಿಟೌ, ನಾನುಮ್ಯಾಗ ಮತ್ತು ನಾನುಮಿಯ. 1975ರಲ್ಲಿ ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡವು.

ಈ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮಣ್ಣು ಸತ್ತ್ವರಹಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕೃಷಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಧಾನ್ಯಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕೇವಲ ಗೃಹ ಬಳಕೆಗಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆ ತೆಂಗು, ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಾಳೆ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ತೆಂಗಿನ ನಾರಿನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ, ಒಣಕೊಬ್ಬರಿ ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ಟುವಾಲುವನ್ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್. ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮೀಯರೇ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ತಲಾವಾರು ಆದಾಯ 450 ಡಾಲರ್. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆದಾಯ

ಆಮದು ಮತ್ತು ರಫ್ತಿನಿಂದ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಸುಂಕವು ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯವನ್ನು MzÀÄVÀ¼ÀÄwÛÉM PÉÆ¸Àï ¥ÀæÀÄR gÀÆ¥ÀÄÀÁxÀ. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಟೂರ್ರ್ಯಾಂಟೊ : ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಪೈಕಿ ಓಹೈಯೊ ರಾಜ್ಯದ ಜಫರ್‌ಸನ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಗರ. ಓಹೈಯೊ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5670 (2001). ಉಕ್ಕಿನ ಫಲಕ, ಟಿಟಾನಿಯಂ ಮತ್ತು ಕಾಗದದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಹೈನುಗಾರಿಕೆಯೂ ಉಂಟು. (ಡಿ.ವೈ.)

ಟೆಕ್ಸಾಸ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ, ಅದರ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಪ.ರೇ. 93°31′–106°38′ ಮತ್ತು ಉ.ಅ. 25°50′–36°30′ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇಂಡಿಯನ್ ಹೆಸರಾದ ಟೆಕ್ಸಿಯ ಎಂಬುದರಿಂದ ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ರಾಜ್ಯ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಓಕ್ಲಹಾಮ, ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಕಾನ್‌ಸಿಸ್, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಲುಸೀಯಾನ ರಾಜ್ಯ, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಖಾರಿ–ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 6,92,410 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡ ರಾಜ್ಯ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,08,51,820 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಹ್ಯೂಸ್ಟನ್ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 20,16,582 (2005).

ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರಗಳೆರಡರಿಂದ ಸಮಾನ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ 1000 ಕಿಮೀ ಗಳ ಸಮುದ್ರತೀರವುಂಟು. ಇದೊಂದು ವೈಪರೀತ್ಯಗಳ ನಾಡು. ರಾಜ್ಯವೆನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಇದೊಂದು ಪ್ರದೇಶದಂತಿದೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಭಾಷೆ, ಪ್ರಧಾನ ಮತ ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವ ಅನ್ಯರಾಷ್ಟ್ರವೊಂದರೊಡನೆ (ಮೆಕ್ಸಿಕೋ) ಗಡಿ ಹೊಂದಿರುವ ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ರಾಜ್ಯ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗಿಂತ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಾದ್ದು. ಸ್ವತಂತ್ರರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ರಾಜ್ಯ ಇದೊಂದೇ. 1836ರಲ್ಲಿ ಇದು ಮೆಕ್ಸಿಕೊದಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಗಿತ್ತು. 1845ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆ ಹೊಂದಿತು.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ : ಪಶ್ಚಿಮ ಪರ್ವತಗಳಿಗೆ ಒರಗಿಸಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದಂತೆ ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ರಾಜ್ಯ ಆಗ್ನೇಯದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಟೆಕ್ಸಾಸಿನ ನದಿಗಳು ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ, ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಬಹುತೇಕ ಸಮಾನಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಸಬೀನ್, ನೆಚೆಸ್, ಟ್ರಿನಿಟೀ, ಬ್ರ್ಯಾಜಸ್, ಕೊಲರಾಡೊ, ಗ್ವಾಡ್ಲೂಪ್, ಸ್ಯಾನ್ ಆಂಟೋನಿಯೋ, ನುವೇಸ್, ರೀಯೊ ಗ್ರಾಂಡ್–ಇವು ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಖಾರಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದ್ದು ರೀಯೊ ಗ್ರಾಂಡ್. ಇದು ಟೆಕ್ಸಾಸಿನ ನೈಋತ್ಯ ಗಡಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ರೆಡ್ ನದಿ ಉದ್ದದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು. ಇದೂ ಸಬೀಸ್ ನದಿಯೂ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಭಾಗಶಃ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಗಡಿಗಳಾಗಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಆರ್ಥಿಕತೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅಸಾಧಾರಣ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿರುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ವಿಭಾಗ ರೇಖೆಯೆಂದರೆ ಬಾಲ್ಕೋನ್ಸ್ ಸ್ತರಭಂಗ, ಇದು ಟೆಕ್ಸಾಸನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿದೆ. ರೀಯೊ ಗ್ರಾಂಡ್ ನದಿಯಿಂದ ಸ್ಯಾನ್ ಆಂಟೋನಿಯೋವರೆಗೆ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗಿ ಅನಂತರ ಆಸ್ಟಿನ್ ನಗರದ ವರೆಗೆ ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದು, ಅಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಉಬ್ಬಿ ಅನಂತರ ಮತ್ತೆ ಈಶಾನ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ರೆಡ್ ನದಿಯನ್ನು ತಲುಪುವ ಈ ರೇಖೆಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶ ಇಡೀ ರಾಜ್ಯದ ಶೇ.40 ರಷ್ಟಿದೆ. ಎಲ್ ಪ್ಯಾಸೋವನ್ನು ಉಳಿದು ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಜನಭರಿತ ನಗರಗಳೂ ಬಹುತೇಕ ಸಂಪತ್ತೂ ಇರುವುದು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ. ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆಯೂ ಅಧಿಕ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ; ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಇರುವಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿದೆ; ತೈಲ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮುಂದುವರಿದಿವೆ.

ಭೌತಿಕವಾಗಿ ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ: 1. ಖಾರಿಯ ಬಳಿಯ ಕರಾವಳಿ ಬಯಲು: ಇದು ಬಾಲ್ಕೋನ್ಸ್ ಸ್ತರಭಂಗ ರೇಖೆಯ ಪೂರ್ವದ ಪ್ರದೇಶದ ಶೇ. 40 ಭಾಗವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 244 ಮೀ ವರೆಗೆ ಉನ್ನತವಾಗುತ್ತ ಸಾಗುವ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದೆ. 2. ಮಧ್ಯದ ತಗ್ಗು ನೆಲ; ಪೂರ್ವದ ಕರಾವಳಿ ಬಯಲಿಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಮಹಾ ಮೈದಾನಕ್ಕೂ (ಗ್ರೇಟ್ ಪ್ಲೇನ್ಸ್) ನಡುವೆ 320 ಕಿಮೀ ಅಗಲಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪ್ರದೇಶವಿದು. ಇದರ ಪೂರ್ವ ಅಂಚು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 245 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಮಹಾ ಮೈದಾನದ ಬಳಿ ಇದರ ಎತ್ತರ 762 ಮೀ ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. 3. ಮಹಾ ಮೈದಾನ; ಮಧ್ಯದ ತಗ್ಗು ನೆಲದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಖಾರಿಯ ಕರಾವಳಿ ಬಯಲಿನ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶ ರಾಕೀ ಪರ್ವತಗಳ ಪೂರ್ವ ಇಳಿಜಾರಿನವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಪೂರ್ವದ ಎಲ್ಲೆಯ ಬಳಿ 760 ಮೀ ಎತ್ತರದಿಂದ ಥಟ್ಟನೆ ಮೇಲೇರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶ ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 7360 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. 4. ರಾಕೀ ಪರ್ವತಗಳು: ಇದು ಟೆಕ್ಸಾಸಿನ ಅತ್ಯಂತ ಬರಡು ಪ್ರದೇಶವಾದರೂ ಹಲವು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರ. ಇದು ಮರುಭೂಮಿಗಳಿಂದಲೂ ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರಗಳಿಂದಲೂ ಬಿಗ್ ಬೆಂಡ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವನದ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಇದರ ಎತ್ತರ 610–2500ಮೀ. ಟೆಕ್ಸಾಸಿನ ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ ಪಾಸೋ ನಗರಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ವಿರಳವಾಗಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ಮಧ್ಯಮ ಉಷ್ಣತೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಇಡೀ ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾದ ಚಳಿಯೂ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ತೀವ್ರ ತಾಪವೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಉಷ್ಣತೆ 13^0ಸೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಕೊನೆಯಾದ ರೀಯೊ ಗ್ರಾಂಡ್ ಬಳಿ 23^0ಸೆ. ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 140 ಸೆಂಮೀ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಇದು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ ಪ್ಯಾಸೋದಲ್ಲಿ 10ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಹಿಮಪಾತ ಉತ್ತರದಲ್ಲೂ ಉನ್ನತ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಕಡಿಮೆ. ಉಳಿದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂದು ಹಿಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲೂ ಟೆಕ್ಸಾಸಿನ ಮೇಲೆ ಉತ್ತರದಿಂದ ತೀವ್ರ ಚಳಿಗಾಳೀ ಬೀಸಿ, ಕೇವಲ 2–3 ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಉಷ್ಣತೆ 11^0ಸೆ. ಇಳಿಯುವುದುಂಟು. ಆದರೆ 0^0ಸೆ. ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಟೆಕ್ಸಾಸಿನ ಹವಾಗುಣ ಆಗಾಗ್ಗೆ ತೀವ್ರ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ಜುಲೈನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ವರೆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಚಂಡಮಾರುತ ಬೀಸಿ ಜನಕ್ಕೂ ಆಸ್ತಿಗೂ ತೀವ್ರ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಿ ಜೀವನ : ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. 360 ಲಕ್ಷಎಕರೆಗಳಷ್ಟು ನೆಲ ಕಾಡಿನಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 110 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯೋಪಯುಕ್ತವಾದ ಚೌಬೀನೆಯುಂಟು. ಪೈನ್, ಓಕ್ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ನಲ್ಲಿ ಮರಗಳ ಸು. 225 ಪ್ರರೂಪಗಳುಂಟು. ಪೂರ್ವ ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ನ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಬಿಗ್ ತಿಕೆಟ್ ಎಂಬುದು ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ವನ. ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮರುಭೂಮಿ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿರುವ ಪಕ್ಷಿಪ್ರರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಎರಡರಷ್ಟು ಪ್ರರೂಪಗಳು ಟೆಕ್ಸಾಸಿನಲ್ಲಿವೆ. 800 ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ 42 ಬಗೆಯವು ಇಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸಿಸುವುವು; 225 ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲೂ 70 ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಕ್ಷಿ ಧಾಮಗಳೂ ಉಂಟು. ಹೂಪಿಂಗ್ ಕೊಕ್ಕರೆ ಟೆಕ್ಸಾಸಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಹಕ್ಕಿ. ಇದು ಬಹುತೇಕ ನಶಿಸಿಹೋಗಿದೆ. ಪ್ರೈರಿ ಕೋಳಿಯಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯಲು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೂ ಅಪಾಯ ಒದಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಕಾಡು ಸೀಮೆಕೋಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಇರುವುದು ಟೆಕ್ಸಾಸಿನಲ್ಲಿ. ಬಾತು, ವರಟೆ, ಲಾವುಗೆಗಳೂ ಇವೆ. ಜಿಂಕೆ, ಪ್ರೈರಿ ನಾಯಿ, ಕಯೋಟ್, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಕುರಿ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಕೆಂದಲೆ ಹಾವು, ಬುಡುಬುಡುಕೆ ಹಾವು, ಕೊಂಬಿನ ನೆಲಗಪ್ಪೆ ಮುಂತಾದವೂ ಇವೆ. ಚಿಪ್ಪಿ, ಸಿಂಪಿ, ಕೆಮ್ಮೀನು, ಟ್ರೌಟ್, ಗ್ರೌಪರ್ ಮುಂತಾದ ಮೀನುಗಳು ಕಡಲಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಟೆಕ್ಸಾಸಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಭಯಾರಣ್ಯಗಳೂ ಉದ್ಯಾನಗಳೂ ಉಂಟು.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ : ಈಗಿನ ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ 6–7 ಸಾವಿರ ಇತ್ತೆಂದು ಅಂದಾಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಟೆಕ್ಸಾಸಿನಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮವಾಸಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಅಧಿಕವಾಗಿತ್ತು. 1960ರಲ್ಲಿ ನಗರವಾಸಿಗಳು ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 75 ಇದ್ದರು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 69.9.

ಕೃಷಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಈ ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಹತ್ತಿ, ಬತ್ತ, ಗೋದಿ, ಸೋರ್ಗಂ, ಕುರಿ ಮತ್ತು ದನಕರುಗಳ ಸಾಕಣೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ಕಿತ್ತಳೆಹಣ್ಣು, ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಉಪಕರಣ, ವಿಮಾನೋಪಕರಣ, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್, ಕೃತಕ ರಬ್ಬರ್ ಇವು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಹ್ಯೂಸ್ಟನ್ ನಗರ, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು : ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಮತ್ತು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಭಾಗದಷ್ಟು ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಟೆಕ್ಸಾಸ್‍ನ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಖನಿಜ ಗಂಧಕ. ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ಮತ್ತು ಲೂಸಿಯಾನದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಗಂಧಕ, ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 70. ಪೊಟಾಷ್, ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರು, ಲಿಗ್ನೈಟ್, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಇತರ ಖನಿಜಗಳು.

ಸಾರಿಗೆ, ಸಂಪರ್ಕ : ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಮುಖ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. 32 ಲಕ್ಷ ಕಿಮೀ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ 96,000 ಕಿಮೀ ಗಳ ಉದ್ದ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳಿವೆ. ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು 33,600 ಕಿಮೀ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 700 ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ.

ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ರಾಜ್ಯದ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 13 ಬಂದರುಗಳುಂಟು. ಹ್ಯೂಸ್ಟನ್. ಗಾಲ್ವೆಸ್ಟನ್, ಕರ್ಪೋರ್ಟ್ ಆರ್ತರ್ , ಬೋಮಾಂಟ್. ಆರೆಂಜ್, ಕಾರ್ಪಸ್ ಕ್ರಿಸ್ಟೀ, ಬ್ರೌನ್ಸ್ ಮಿಲ್, ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ಸಿಟಿ, ಫ್ರೀಪೋರ್ಟ್ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳು. (ಎಂ.ಎ.ಎಚ್.)

ಟೆತಿಸ್ ಸಮುದ್ರ: ಪುರಾತನ ಕಾಲದ ಸಮುದ್ರ.. ಆಧುನಿಕ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಪೂರ್ವಜ. ಪರ್ಮಿಯನ್ ಕಲ್ಪದ ತರುಣದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಸು. 280 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನ ಇದರ ಅಸ್ತಿತ್ವ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಹಾಗೂ ಆರ್ಕ್‍ಟಿಕ್ ಸಾಗರಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಯೋಜಕವಾಗಿಯೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅಂಗಾರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗೊಂಡವಾನ ಭೂಖಂಡಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಜಲರಾಶಿಯಾಗಿಯೂ ಇತ್ತು. ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಕಲ್ಪದ (350 ದ.ಲ.ವ. –280 ದ.ಲ.ವ.) ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ನೆಲಜಲಗಳ ಪುನರ್ವರ್ಗೀಕರಣವಾಯಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪರ್ವತ ರಚನಾ ಕಾರ್ಯವೂ ನಡೆಯಿತು. ಆಗ ಉದಯಿಸಿದ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಹರ್ಸೀನಿಯನ್ ಪರ್ವತ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪರ್ವಕಾಲಕ್ಕೆ ಹರ್ಸೀಯನ್ ಪ್ರಳಯವೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇದರ ತರುವಾಯ ಪ್ರಪಂಚದ ಭೂಭಾಗಗಳು ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಖಂಡಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಇವೆರಡರ ಮಧ್ಯೆ, ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಭೂಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಇದ್ದ ಜಲರಾಶಿಯೇ ಟೆತಿಸ್ ಸಮುದ್ರ.

ಟೆತಿಸ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪ ಕಾರ್ಯ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಿಂದ ಇಯೊಸೀನ್ ಕಲ್ಪದವರೆಗೆ (280 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾ.–60 ದ.ಲ.ವ.) ನಡೆಯಿತು. ಇಷ್ಟು ಅಗಾಧವಾದ ಶಿಲಾರಾಶಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಸಾಗರದ ತಳ ಕ್ರಮೇಣ ಕುಸಿಯುತ್ತ ಹೋಗಿರಬೇಕು. ಈ ಕುಸಿತದ ಪ್ರಮಾಣ ಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪದ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸಮವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇಂಥ ವಿಶಾಲವಾದ ಮತ್ತು ಯುಗಯುಗಾಂತರಗಳ ವರೆಗೆ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಸಾಗರ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಭೂಅಭಿನತಿ ಅಥವಾ ಭೂ ಒಳಮಡಿಕೆ (ಜಿಯೊಸಿಂಕ್ಲೈನ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಟೆತಿಸ್ ಸಮುದ್ರ ಆಲ್ಪ್ಸ್, ಕಾರ್ಪೇತಿಯ, ಕಾಕಸಸ್, ಎಲ್ ಬುರ್ಜ್, ಜಾಗ್ರೋಸ್ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸ್ಪೇನ್ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಯನ್ಮಾರ್, ಇಂಡೊನೇಷ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ ನ್ಯೂಗಿನಿಯವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿತ್ತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಸಾಗರ ಹಿಮಭರಿತವಾದ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಇದರ ಒಂದು ಶಾಖೆ ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಸಾಲ್ಟ್ ರೇಂಜ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಖೆ ಮಯನ್ಮಾರ್‍ನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಿಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದುವು.

ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಕಲ್ಪದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ (65 ದ.ಲ.ವ.) ಮಹತ್ತರ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಮೈದಳೆದದ್ದು ಆಗಲೇ. ಅದುವರೆಗೂ ಒಂದಾಗಿದ್ದ ಗೊಂಡವಾನ ಭೂಭಾಗ ಇಂಡಿಯ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಮುಂತಾದ ಖಂಡಗಳಾಗಿ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಹೀಗೆ ಬೇರ್ಪಟ್ಟ ಖಂಡಗಳ ಚಲನೆಯಿಂದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೂ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲದಿಂದಿದ್ದ ಇಂದಿನ ಟೆತಿಸ್ ಸಮುದ್ರ ನಿರ್ಗಮಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಿದ್ದ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು ಭೂಚಲನೆಗಳ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಅಟ್ಲಾಸ್, ಪಿರನೀಸ್, ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದುವು. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಟೆನೆಸಿ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೆಂಟಕೀ ಹಾಗೂ ವರ್ಜೀನಿಯ; ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕೆರೊಲಿನ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಜಾರ್ಜಿಯ, ಅಲಬಾಮ ಹಾಗೂ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ರಾಜ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿ–ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಇದು ಉ.ಅ. 35^0–$36^041'$ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. $81^041'$–$90^018'$ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ರಾಜ್ಯದ ಗರಿಷ್ಠ ಉದ್ದ 695 ಕಿಮೀ ಗರಿಷ್ಠ ಅಗಲ 180 ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,09,412 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ 1250 ಚ.ಕಿಮೀ ಜಲಾವೃತ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಇದು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಪೈಕಿ 34ನೆಯ ರಾಜ್ಯ. ಇದು ಅಮೆರಿಕ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ (1796ರ ಜೂನ್ 1) 16ನೆಯ ರಾಜ್ಯ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 56,89,283 (2000). ರಾಜಧಾನಿ ನಾಷಿವಿಲಿ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,49,110 (2002).

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ : ಇದನ್ನು ಪೂರ್ವ, ಮಧ್ಯ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಟೆನೆಸಿ ಎಂಬ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವ ವಾಡಿಕೆಯಿದೆ. ಉತ್ತರ ಕರೋಲಿನ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಯುನಾಕ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಕಂಬರ್ಲೆಂಡ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ವರೆಗೂ ಪೂರ್ವ ಟೆನೆಸಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಕಂಬರ್ಲೆಂಡ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಿಂದ ಟೆನೆಸಿ ನದಿಯ ವರೆಗಿನದು ಮಧ್ಯ ಟೆನೆಸಿ. ಟೆನೆಸಿ ನದಿಯಿಂದ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿಯ ವರೆಗೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಟೆನೆಸಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಟೆನೆಸಿ ನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯೂ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿ ಬಯಲೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಉತ್ತರ ಕರೋಲಿನ ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಯ ಬಳಿಯ ಕ್ಲಿಂಗ್ ಮನ್ಸ್ ಡೋಮ್ (2025 ಮೀ) ಟೆನೆಸಿ ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ. ಸವಿಯರ್ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆ ಶಿಖರಪ್ರದೇಶದಿಂದ, ಷೆಲ್ಬಿ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿಯ ಬಯಲಿನ (55 ಮೀ)ವರೆಗೆ ನೆಲ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವ ಗಡಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೆ 13 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಯುನಾಕ ಪರ್ವತದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ 1916 ಮೀ. ಟೆನೆಸಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಕಣಿವೆಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವ ಟೆನೆಸಿ ಕಣಿವೆಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಟೆನೆಸಿ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಬಹುತೇಕ ಸಮತಲ; ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಕಣಿವೆಗಳಿವೆ. ಮರ್ ಫ್ರೀಸ್ ಬರೋ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಷ್ ವಿಲ್ ನಗರಗಳು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿವೆ. ಟೆನೆಸಿ ಮಧ್ಯ ಬಯಲಿಗೂ ತಳಗಣ ಟೆನೆಸಿ ನದಿಗೂ ನಡುವೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಹೈಲೆಂಡ್ ಶ್ರೇಣಿಯಿದೆ. ಕೆಳ ಟೆನೆಸಿ ನದಿಯಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ನೆಲ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಏರುತ್ತ ಸಾಗಿ ಅನಂತರ ಇಳಿಜಾರಾಗಿ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ದಂಡೆಯ ಮೈದಾನದ ಬಳಿ ಥಟ್ಟನೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ದಿಬ್ಬಕ್ಕೂ ಮಿಸಿಸಿಪಿಗೂ ನಡುವೆ ಜೌಗು ನೆಲವೂ ಹೊಂಡಗಳೂ ಇವೆ. ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರೀಲ್ ಫುಟ್ ಸರೋವರವಿದೆ. 1811ರ ಭೂಕಂಪದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಭೂಕುಸಿತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಸರೋವರದ ಉದ್ದ 29 ಕಿಮೀ; ಅಗಲ 5 ಕಿಮೀ. ಟೆನೆಸಿಯ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಸರೋವರಗಳು ವಾಟ್ಸ್, ಚಿಕಮಾಗ, ಡಗ್ಲಾಸ್ ಹಾಗೂ ಚೆರಕೀ. ಟೆನೆಸಿ ಮತ್ತು ಕಂಬರ್ಲೆಂಡ್ – ಇವು ಟೆನೆಸಿ ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಹಲವು ಉಪನದಿಗಳಿವೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಬೇಸಗೆಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಯುನಕ ಪರ್ವತದ ಮೇಲೆ 17^0ಸೆ. ಕಂಬರ್ಲೆಂಡ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ 20^0ಸೆ. ಟೆನೆಸಿ ನದಿಯ ಪೂರ್ವದ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ 20.8^0ಸೆ. ಮಧ್ಯ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ 21.8^0ಸೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಟೆನೆಸಿಯ ಪೂರ್ವ ಗಲ್ಫ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ 21.7^0ಸೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಚಳಿಗಾಲದ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 10.6^0ಸೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಷ್ಣತೆ ಪೂರ್ವ ಟೆನೆಸಿಯದಲ್ಲಿ 15.8^0ಸೆ. ಮಧ್ಯ ಟೆನೆಸಿಯಲ್ಲಿ 15.8^0ಸೆ., ಪಶ್ಚಿಮ ಟೆನೆಸಿಯಲ್ಲಿ 16.7^0ಸೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 127 ಸೆಂಮೀ. ಹಿಮಪಾತ 20 ಸೆಂಮೀ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಥವಾ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಬೀಸುವ ಬಿಸಿ ಮಾರುತಗಳು ಉತ್ತರದಿಂದ ಬೀಸುವ ಶೀತಮಾರುತಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಅಥವಾ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖ ಮಾರುತಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಸಸ್ಯ–ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಹಿಂದೆ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ ಅರಣ್ಯಾವೃತವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಶೇ.10 ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶ. ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಓಕ್, ಎಲ್ಮ್, ಬೀಚ್ ವೃಕ್ಷಗಳು ಈಗಲೂ ಇವೆ. ಸಿಕಮೋರ್, ಬ್ಯಾಸ್ ವುಡ್, ಚೆರಿ, ಹಿಕರಿ, ಲೋಕಸ್ಟ್, ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ಪಾಪ್ಲರ್, ಮೇಪಲ್ ಮರಗಳು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಪೂರ್ವ ಟೆನೆಸಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಮ್ಲಾಕ್, ಬಾಲ್ಸಂ, ಪೈನ್, ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಮರಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸೈಪ್ರೆಸ್, ಪೆಕನ್, ಟ್ಯೂಪೆಲೋ ಮುಂತಾದವು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 150ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವೃಕ್ಷಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ವಲಸೆ ಆರಂಭವಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಡುಕೋಣ, ಎಲ್ಕ್ (ಕಡವೆ), ವರ್ಜಿನಿಯ ಜಿಂಕೆ, ಕಪ್ಪು ಕರಡಿ, ತೋಳ, ಚಿರತೆ, ಲಿಂಕ್ಸ್–ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದುವು. ಈಗ ವರ್ಜಿನಿಯ ಜಿಂಕೆ, ಕರಡಿ, ಲಿಂಕ್ಸ್ – ಇವು ಪರ್ವತ ಹಾಗೂ ಅರಣ್ಯಭಾಗಗಳಲ್ಲಿವೆ. ತುಪ್ಪುಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ನರಿ, ಸ್ಕಂಕ್, ಒಪಾಸಂ, ರಕೂನ್, ಮಿಂಕ್, ಪುನುಗು ಬೆಕ್ಕು, ಮೊಲ, ಅಳಿಲು, ವೀಸಲ್. ರಷ್ಯನ್ ಕಾಡುಹಂದಿ ಪೂರ್ವ ಟೆನೆಸಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ. ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಪ್ಯಾಸೆಂಜರ್ ಪಾರಿವಾಳ, ಕ್ಯಾರಲೈನ ಗಿಳಿ, ಬಿಳಿಕೊಕ್ಕಿನ

ಮರಕುಟಕ, ಪ್ರೈರಿ ಕುಕ್ಕುಟ. ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಡೇಗೆ ಹಾಗೂ ಹದ್ದುಗಳು ಕಂಬರ್ಲೆಂಡ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಬಂಗಾರದ ಹದ್ದು ಅಪಲೇಶಿಯನ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಸ್ಮೋಕಿ ಪರ್ವತದಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಜಲಚರ ಪಕ್ಷಿಗಳು ನೀಲಿಕೊಕ್ಕರೆ ಮತ್ತು ಹಸುರುಕೊಕ್ಕರೆ. ಬೇಟೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಕಾಡು ಟರ್ಕಿ ಕೋಳಿ, ಜೀವಂಜೀವ, ಗೌಸ್, ಕ್ವಿಲ್, ಬಾಬ್ ವೈಟ್, ಪಾರಿವಾಳ, ನದಿ, ತೊರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಮೀನುಗಳು ಕ್ಯಾಟ್‌ಫಿಷ್, ಹಂದಿಮೀನು, ಬಾಸ್, ಸಾಲ್ಮನ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಉರಗಗಳಲ್ಲಿ ಬುಡಬುಡಕೆಹಾವು, ಕಾಪರ್ ಹೆಡ್ ಮತ್ತು ಕಾಟನ್ ಮೌತ್ ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನಗಳೂ ಅಭಯಾರಣ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು ಪಶ್ಚಿಮ ಟೆನೆಸೀಯ ನಾಚೆಜ್ ಟ್ರೇಸ್ ರಾಜ್ಯ ಉದ್ಯಾನ 17000 ಹೆ. ನಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದು.

ಜನಜೀವನ : ಚೆರಕೀ, ಕ್ರೀಕ್ಸ್ ಮೊದಲಾದ ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನರು ಟೆನೆಸಿಯ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರು, ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಹಾಗೂ ಇತರ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಜನರು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರು. ಈಗಿನ ನೀಗ್ರೋ ಜನರ ಪೂರ್ವಿಕರು ಗುಲಾಮರಾಗಿ ಬಂದವರು. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಮೈ.ಗೆ 90. ಪ್ರಮುಖ ಜನಭರಿತ ನಗರಗಳು ಮೆಂಫಿಸ್, ಚ್ಯಾಟನೂಗ, ನಾಕ್ಸ್ ವಿಲ್, ನ್ಯಾಷ್‌ವಿಲ್ ಹಾಗೂ ಜ್ಯಾಕ್‌ಸನ್.

ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಜನರಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಪ್ಟಿಸ್ಟ್ ಪಂಥದವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕ. ಮೆತಾಡಿಸ್ಟ್ ಹಾಗೂ ನೀಗ್ರೊ ಬ್ಯಾಪ್ಟಿಸ್ಟ್ ಪಂಥದವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ನೀಗ್ರೋ–ಬಿಳಿಯರ ನಡುವೆ ವಿವಾಹನಿಷೇಧವನ್ನು ಸಂವಿಧಾನವಿರುದ್ಧವೆಂದು ಅಮೆರಿಕದ ಸುಪ್ರೀಂ ಕೋರ್ಟು ಘೋಷಿಸಿದೆ (ಜೂನ್ 1967).

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ಟೆನೆಸಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಸೋಯಾಬೀನ್ಸ್, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಹತ್ತಿ. ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚೌಬೀನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಗಟ್ಟಿಮರಗಳಿವೆ. ದನ, ಹಂದಿ, ಕೋಳಿಗಳನ್ನು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪಾದನೆ ಸಿಮೆಂಟ್, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಹತ್ತಿ ಹಾಗೂ ರೆಯಾನ್ ಬಟ್ಟೆಗಳು, ವಿದ್ಯುತ್ ಯಂತ್ರಗಳು, ಗಾಜಿನ ಸಾಮಾನುಗಳು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಹಾಗೂ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ತವರ, ಜೇಡಿಮಣ್ಣು, ತಾಮ್ರ, ಅಭ್ರಕ ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲುಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 5,600 ಕಿಮೀ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳೂ 1,19,200 ಕಿಮೀ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾನ್‌ಕ್ರೀಟ್ ರಸ್ತೆಗಳೂ ಇವೆ. ಹೆದ್ದಾರಿಗಳ ಉದ್ದ 1,23,491 ಕಿಮೀ 11 ಪ್ರಮುಖ ವಿಮಾನ ಮಾರ್ಗಗಳೂ 71 ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳೂ ಇವೆ. (ಎ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಟೆನೆಸಿ ಕಣಿವೆ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ: ಟೆನೆಸಿ ನದಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನೌಕಾಯಾನ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲೂ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲೂ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಸರ್ಕಾರ 1933 ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಸಂಸ್ಥೆ (ಟೆನೆಸಿ ವ್ಯಾಲಿ ಅಥಾರಿಟಿ). ಇದು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಸರ್ಕಾರದ ಅಭಿಕರಣ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿ (ಏಜೆನ್ಸಿ) ಅಂದಿನ ಅಮೆರಿಕಾಧ್ಯಕ್ಷ ರೂಸ್‌ವೆಲ್ಟ್‌ನ ಸಹಿಯೊಂದಿಗೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇದೊಂದು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ನಿಗಮ (ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್). ಟೆನೆಸಿಯ ನಾಕ್ಸ್‌ವಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಇದರ ಪ್ರಧಾನ ಕಚೇರಿ ಇದೆ. 15,000 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ನೌಕರರನ್ನು ಇದು ನೇಮಕ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಟೆನೆಸಿ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಕೆಲವು ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಆಚೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿವೆ. ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 99,800 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ಅಲಬಾಮ, ಜಾರ್ಜಿಯ, ಕೆಂಟಕೀ, ಮಿಸಿಸಿಪಿ, ಉತ್ತರ ಕ್ಯಾರಲೈನ, ಟೆನೆಸಿ ಮತ್ತು ವರ್ಜೀನಿಯ ರಾಜ್ಯಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಏಳನೆಯ ನದಿಯೆನಿಸಿದ ಟೆನೆಸಿ 1800 ರಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖ ವಲಸೆಗಾರರ ನೌಕಾಯಾನ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮಸಲ್ ಷೋಲ್ಸ್ ಬಳಿಯ ವೇಗದ ಹರಿವು ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಅಡಚಣೆ. ಇದನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ಸುಸೂತ್ರವಾದ ನೌಕಾಯಾನ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸಲು ಮಾಡಿದ ಮೊದಮೊದಲ ಖಾಸಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಫಲಪ್ರದವಾಗಲಿಲ್ಲ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಗಮನ ಅದರತ್ತ ಹರಿದದ್ದು ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ. ನೈಟ್ರೇಟುಗಳಿಗಾಗಿ ಚಿಲಿ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಗಳನ್ನು ದೇಶ ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಆಗ ಸರ್ಕಾರ ಮಸಲ್ ಷೋಲ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಎರಡು ನೈಟ್ರೇಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. ಇವಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾನೆಗಾಗಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನೂ ಆರ್ಥಿಕ ವಿದ್ಯುತ್ತಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಹಬೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನಾಗಾರವನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿತು.

ಟೆನೆಸಿ ಕಣಿವೆಯ ನಿಸರ್ಗ ಸಂಪತ್ತಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ನೇಮಕವಾದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸರ್ಕಾರದ ಇಲಾಖೆಯೆಂಬಂತೆ ಇದು ರೂಪಿತವಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಅಂಥ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಅಧಿಕಾರಗಳೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಟೆನೆಸಿಯಲ್ಲೂ ಇತರ ಎಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಹಲವು ಇಲಾಖೆಗಳು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೇ ಅದು ಕೈಗೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ಒಂದು ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ಒಂದೇ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಸಾಂದ್ರೀಕೃತವಾದದ್ದೇ ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇದೊಂದು ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿತ್ತು.

ಟೆನೆಸಿ ಕಣಿವೆ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿದ್ದ ಮೂರು ಮೂಲಭೂತ ಅಧಿಕಾರಗಳು ದತ್ತವಾಗಿದ್ದುವು: ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹ ನಿಯಂತ್ರಣ, ನದಿಯ ಮೇಲೆ ನೌಕಾಸಂಚಾರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಮಾರಾಟ.

ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಟಿವಿಎಯ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಮುಖ್ಯ ಕಟ್ಟೆಗಳು 32. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ 9 ಟೆನೆಸಿ ನದಿಗೂ ಉಳಿದ 23 ಅದರ ಉಪನದಿಗಳಿಗೂ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಕಟ್ಟೆಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 21ನ್ನು ಸದರಿ ಸಂಸ್ಥೆಯೇ ನಿರ್ಮಿಸಿತು. ಕೆಲವನ್ನು ಖಾಸಗಿ ಕಂಪನಿಯಿಂದ ಕೊಂಡುಕೊಂಡಿತು. ಪ್ರವಾಹ ನಿಯಂತ್ರಣ ಪ್ರಥಮ ಉದ್ದೇಶ. ಇದನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧಿಸಲಾಯಿತು. ನೌಕಾ ಸಂಚಾರ ಎರಡನೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ಒಂಬತ್ತು ಮುಖ್ಯ ಕಟ್ಟೆಗಳಿಗೂ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟ ಬದಲಾವಣೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ನೌಕಾ ಸಾರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಮಾರಾಟ ಮೂರನೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ಇದಕ್ಕೆ ಖಾಸಗಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಕಂಪನಿಗಳ ವಿರೋಧ ಪ್ರಬಲವಾಗಿತ್ತು. ಟಿವಿಎ ಸಂಸ್ಥೆ ಪೌರಸಭೆಗಳೊಂದಿಗೂ ಸಹಕಾರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೊಂದಿಗೂ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಸರಬರಾಜಿಗೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅವುಗಳ ಸಹಕಾರದೊಡನೆ ಏಕೀಕೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿತು. ಆ ಪ್ರದೇಶದ ವಿದ್ಯುತ್ ಬೇಡಿಕೆ ಏರಿದಂತೆ, ಪರಮಾಣುಶಕ್ತಿ ಆಯೋಗವೇ ಮುಂತಾದ ರಕ್ಷಣಾಕಾರ್ಯಗಳ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಸರಬರಾಜು ಸಾಲದಾಗಿ, ಹಬೆ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಬಂದಿತು. 1960ರ ವೇಳೆಗೆ ಟಿವಿಎ ವಿದ್ಯುತ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ 48 ಕಟ್ಟೆಗಳೂ ಹಲವು ಹಬೆ ವಿದ್ಯುದಾಗರಗಳೂ ಇದ್ದವು.

ಮಸಲ್ ಷೋಲ್ಸ್ ನ ನೈಟ್ರೇಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆ, ಅರಣ್ಯೀಕರಣ, ಮನರಂಜನೆ, ಮಲೇರಿಯ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮುಂತಾದ ಜನಾರೋಗ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಇವನ್ನೂ ಅದು ನಿರ್ವಹಿಸಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಇದು ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಟಿವಿಎ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳ ಗಮನ ಸೆಳೆದಿದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಇದನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಲು ಹಲವು ದೇಶಗಳ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಉನ್ನತಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಇತರರೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದ ದಾಮೋದರ ಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆ ಹಾಗೂ ಕೊಲಂಬಿಯದ ಕಾಕಾ ನದಿ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಟಿವಿಎ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೊಂದೇ. (ಕೆ.ಜಿ.ಓ.)

ಟೆನೆಸಿ ನದಿ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಒಹಾಯೊ ನದಿಯ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಉಪನದಿ. ಟೆನೆಸಿ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾಕ್ಸ್ ವಿಲ್ ನಗರದಿಂದ 7 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಹೋಲ್ ಸ್ಟೆನ್ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್ ಬ್ರಾಡ್ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮದಿಂದ ಆಗಿದೆ. ಕ್ಲಿಂಚ್, ಟೆನೆಸಿ, ಪ್ಯಾವುಲ್– ಇವು ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ಉಪನದಿಗಳು. ಈ ಉಪನದಿಗಳು ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಟೆನೆಸಿ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ನದಿ ಕಂಬರ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಮತ್ತು ದಿ ಗ್ರೇಟ್ ಸ್ಮೋಕೀ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಮಧ್ಯದ ಫಲವತ್ತಾದ ಕಣಿವೆಯ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಲಿಟ್ಲ್ ಟೆನೆಸಿ ನದಿಮುಖದಲ್ಲಿರುವ ಚೆರಕೀ ಇಂಡಿಯನ್ನರ ಗ್ರಾಮವಾದ ಟೆನೇಸ್ (ಟೆನಾಸಿ) ಎಂಬುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬಹುದು.

ಟೆನೆಸಿಯ ಉದ್ದ 1,049 ಕಿಮೀ. ನಾಕ್ಸ್ ವಿಲ್ ನಿಂದ ಚಾಟ ನೂಗದವರೆಗೆ ನೈಋತ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದ ನದಿ ಅಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಕಂಬರ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮೂಲಕ ಅಲಬಾಮ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲಬಾಮ ಮತ್ತು ಮಿಸಿಸಿಪಿ ರಾಜ್ಯಗಳ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಟೆನೆಸಿ ಮತ್ತು ಕೆಂಟಕಿ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಪಡೂಕ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಒಹಾಯೊ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ನದಿಯ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟ ಆಯಾ ಋತುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪನದಿಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ನೀರು ಹರಿದು ಉಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ನೀರಿಲ್ಲದೆ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಂಬರ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸುಳಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದವು. ನದಿಯ ಮೇಲುಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರವಾಹ ರಭಸವಾಗಿದ್ದುದ್ದರಿಂದ ಚಪ್ಪಟೆದೋಣಿಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಂಚಾರ ಸಾಧ್ಯವಿತ್ತು. ಉತ್ತರ ಅಲಬಾಮದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಸಲ್ ಷೋಲ್ಸ್ ಎಂಬ ಸೆಳವಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಡಿದಿಳಿತದ ಸಾಲುಗಳು ಸು. 60 ಕಿಮೀ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಇದನ್ನು ನೌಕೆಗಳು ದಾಟಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಮೆರಿಕ ಸರ್ಕಾರ 1890 ರಲ್ಲಿ ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ಕಾಲುವೆ ತೋಡಿ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುವುಮಾಡಿತು.

1895ರಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಯ ಮೂಲಕ ನಾಕ್ಸ್‌ವಿಲ್ ನಿಂದ ನ್ಯೂ ಆರ್ಲಿಯನ್ಸ್‌ಗೆ ವ್ಯಾಪಾರನೌಕೆಗಳು ಸಂಚರಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದವು. ಪಶ್ಚಿಮದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಈ ಜಲಮಾರ್ಗ ಬಳಸಾದರೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ ಹಿಟ್ಟು, ಹಂದಿಯ ಒಣಮಾಂಸ, ವಿಸ್ಕಿ ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಒಹಾಯೊ, ಮಿಸಿಸಿಪಿ ಮತ್ತು ನ್ಯೂ ಆರ್ಲಿಯನ್ಸ್‌ಗೆ ಚಪ್ಪಟೆದೋಣಿಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲವು ಕಾಲದವರೆಗೆ ನಾಕ್ಸ್‌ವಿಲ್ ಮತ್ತಿತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲುಗಣಿಗಳಿಂದ ಅಮೃತಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿಸಲು ಈ ಜಲಮಾರ್ಗವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 1840ರ ಅನಂತರ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಮೇಲೆ ಸಾರಿಗೆಗಾಗಿ ಈ ನದಿಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು.

ನಾಕ್ಸ್‌ವಿಲ್, ಚಾಟನೂಗ – ಇವು ಟೆನೆಸಿ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳು. ಗಂಟರ್ಸ್ ವಿಲ್, ಡಿ ಕೇಟರ್, ಫ್ಲಾರನ್ಸ್, ಷೆಫೀಲ್ಡ್ ಮುಂತಾದವು ಸಣ್ಣ ಪಟ್ಟಣಗಳು.

ಈ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಆಗುವ ಹಾನಿಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಮತ್ತು ನದಿಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ಉಪಯೋಗ ಪಡೆಯಲು 1933 ರಲ್ಲಿ ಟೆನೆಸಿ ಕಣಿವೆ ಪ್ರಾಧಿಕಾರವನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು.

ಇಂದು ಟೆನೆಸಿ ನದಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡ ಅನೇಕ ಜಲಾಶಯಗಳಿವೆ. ಟೆನೆಸಿ ನದಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಒಂಬತ್ತು ಕಟ್ಟೆಗಳು ಇವು: ಕೆಂಟಕೀ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಂಟಕೀ (1944), ಟೆನೆಸಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಿಕ್‌ವಿಕ್ ಲ್ಯಾಂಡಿಂಗ್ (1938), ಗಂಟರ್ಸ್ವಿಲ್ (1939), ನಿಕಜ್ಯಾಕ್ (1968), ಚಿಕಮಾಗ (1940), ವ್ಯಾಟ್ಸ್ ಬಾರ್ (1942), ಫೋರ್ಟ್ ಲೌಡನ್ (1943), ಅಲಬಾಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಲ್ಸನ್ (1925), ವೀಲರ್ (1936).

ಇವಲ್ಲದೆ ಟೆನೆಸಿ ನದಿಯ ಉಪನದಿಗಳಿಗೂ ಅನೇಕ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳಲ್ಲೂ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ತುಂಬ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಟೆರ್ರಾ ಇನ್‌ಕಾಗ್ನಿಟಾ: ಅಪರಿಚಿತ ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುವುದಿದೆ. ಈ ಶಬ್ದ ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ತಿಳಿಯದಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಪ್ರಾರಂಭದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನರಿಗೆ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸುತ್ತಲಿನ ಭೌಗೋಳಿಕ ಜ್ಞಾನ ಮಾತ್ರವಿತ್ತು. ಭೂಮಿಯ ಇನ್ನುಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜ್ಞಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅರಿವಿರಲಿಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಊಹಾ ಪೋಹಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು.

ಟೆರ್ರಾ ಇನ್‌ಕಾಗ್ನಿಟಾ ಶಬ್ದವೂ ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಬಂದಿದ್ದು. ಇದರ ಅರ್ಥ ತಿಳಿಯದಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕ್ ರೋಮನ್ನರಿಂದ ಪಡೆಯಲಾಯಿತು. (ಎಂ.ಆರ್.ಎಚ್.)

ಟೆಲ್ ಅವೀವ್–ಜ್ಯಾಫ: ಇಸ್ರೇಲಿನ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣ. ಜೆರುಸಲೆಮ್‌ನ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 56 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. 1909ರಲ್ಲಿ ಜ್ಯಾಫಪಟ್ಟಣದ ವಿಸ್ತರಣೆಯಾಗಿ ಟೆಲ್ ಅವೀವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಬಹುಬೇಗ ಈ ನಗರ ಬೆಳೆದು, 1921ರಲ್ಲಿ ಜ್ಯಾಫಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾದ ಪುರಸಭೆಯನ್ನೂ, 1934ರಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪುರಸಭೆಯನ್ನೂ ಪಡೆಯಿತು. ಬಂದರಾಗಿ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಟೆಲ್ ಅವೀವ್ ಕ್ರಮೇಣ ಮುಖ್ಯನಗರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇಸ್ರೇಲಿನ ಹಂಗಾಮಿ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ (1948–50) ಇದು ಆಯ್ಕೆಯಾದಾಗ ಇದರ ಮಹತ್ತ್ವ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಅನಂತರ ಇದೇ ಪ್ರಧಾನ ನಗರವಾಗಿ, ಜ್ಯಾಫವನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು (1949).

ನಗರದ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಉತ್ತಮಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗೋದಿ, ತರಕಾರಿಗಳು, ಕಿತ್ತಳೆ, ಕಲ್ಲಂಗಡಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕುರಿಸಾಕಣೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಸ್ಥಳೀಯ ಉದ್ಯಮವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಟೆಲ್ ಅವೀವ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಬಂದರು ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಮೇಲೆ ನಗರದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಆದರೆ ಹೈಫದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ದೊಡ್ಡ ಬಂದರು ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಮೇಲೆ ವಾಣಿಜ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು.

ಇಂದು ಟೆಲ್ ಅವೀವ್–ಜ್ಯಾಫ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾವರಗಳು, ವಾಣಿಜ್ಯೋದ್ಯಮ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇವೆ. ಉತ್ತರಭಾಗ ಸುಂದರವಾದ ಆಧುನಿಕ ವಸತಿಗೃಹಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಇಸ್ರೇಲಿನ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇರುವುದು ಇಲ್ಲೇ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸುಂದರ ಕಡಲದಂಡೆ ಮತ್ತಿತರ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಈಗ ಇದು ಪ್ರವಾಸಿಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. *

ಟೆಲ್ ಎಲ್ ಅಮಾರ್ನ : ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1375ರಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ದೊರೆ 4ನೆಯ ಆಮೆನ್ ಹೋಟೆಪ್ (ಆಖೆನಾಟನ್) ಕಟ್ಟಿಸಿದ ರಾಜಧಾನಿ ಆಖೆನಾಟನ್ ನಗರದ ಅವಶೇಷಗಳ ನಿವೇಶನ. ಕೈರೋದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 305 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ನೈಲ್ ನದಿಯ ಪೂರ್ವತೀರದಲ್ಲಿದೆ. ಸೂರ್ಯದೇವತೆಯನ್ನು (ಅಟಾನ್) ಆರಾಧಿಸುವ ಹೊಸ ಮತವೊಂದರ ಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ಆಮೆನ್ ಹೋಟೆಪ್, ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಆಖೆನಾಟನ್ ಎಂದು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಂಡು, ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ತೀಬ್ಸಿನಿಂದ ಅಮಾರ್ನಕ್ಕೆ ಬದಲಾಯಿಸಿದ. ಇವನ ಹೊಸ ರಾಜಧಾನಿಗೂ ಆಖೆನಾಟನ್ ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಅವನು 15 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿ ಮರಣಹೊಂದಿದ. ಜನ ಮತ್ತೆ ಹಳೆಯ ಮತದ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾದರು. ಮತ್ತೆ ತೀಬ್ಸ್ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. ಹೊಸ ರಾಜಧಾನಿ ಪಾಳುಬಿತ್ತು.

ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಈಚೆಗೆ ನಡೆದ ಉತ್ಖನನಗಳಲ್ಲಿ ಅರಮನೆಗಳ. ದೇವಾಲಯಗಳ, ವಸತಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳೂ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳೂ ದೊರೆತಿವೆ. ಅನೇಕ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಅಲಂಕೃತ ಹಜಾರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಮನೆಯ ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥಾಗಾರದ ಅವಶೇಷಗಳು ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಆ ಕಾಲದ ಪಟ್ಟಣಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ, ಕಟ್ಟಡ ರಚನೆ, ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳಿಗೆ ಅಮಾರ್ನ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ನಿದರ್ಶನ. *

ಟೆಹರಾನ್: ಇರಾನಿನ ರಾಜಧಾನಿ, ಓಸ್ತಾನಿನ (ಪ್ರಾಂತ್ಯ) ಮುಖ್ಯನಗರ. ಮಧ್ಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರದ ಅಂಚಿನ ಮೇಲೆ ಎಲ್‌ಬುರ್ಜ್ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ 16 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಸು. 105 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ, ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸರಾಸರಿ 3.800 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ, ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ಲಘುವಾಗಿ ಏರುತ್ತ ಸಾಗುವ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 73,80,000 (2002). ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲಿನ ಬೇಗೆ ಅತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜುಲೈ ತಿಂಗಳ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 55^{0}ಸೆ. ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ 24^{0}ಸೆ. ಬೇಸಗೆಯ ತಾಪದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನೇಕರು ವಾರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ರಜಾದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ತಂಪಿನ ಉನ್ನತ ಪರ್ವತವಲಯಗಳತ್ತ ಧಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ನಿಸರ್ಗಸೌಂದರ್ಯವೂ ಅವರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ.

ಟೆಹರಾನ್ ನಗರ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಪ್ರಾಚೀನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನೂ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ಆರು ದಿಡ್ಡಿಬಾಗಿಲುಗಳಿವೆ. ಈ ಬಾಗಿಲುಗಳಿಂದ ಆರು ಪ್ರಮುಖ ರಸ್ತೆಗಳು ಹೊರಟು ನಗರದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಎಡಬಲಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕಿರಿಯ ರಸ್ತೆಗಳು ಸುತ್ತುಬಳಸಿನ ಸಂದಿಗೊಂದಿಗಳು.

ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು ವಿರಳ. ಬಹಳ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿರುವ ಕಟ್ಟಡವೆಂದರೆ ಆರ್ಕ್. ಇದರಲ್ಲಿ ಅರಮನೆ ಮತ್ತು ಕೋಟೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ – ಶೈಲಿಗಳ ಸಂಗಮವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆಯಾದರೂ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಹಿರಿಮೆಯೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಅಲಂಕರಣವೂ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ. ಗುಲಿಸ್ತಾನ್ ಅರಮನೆಯ ಷಾಹೀವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅಮೂಲ್ಯ ರತ್ನಗಳೂ ರತ್ನಖಚಿತ ಚಿನ್ನದ ಗೋಳವೂ ತೈಮೂರನ ಖಡ್ಗವೂ 1739 ರಲ್ಲಿ ನಾದಿರ್‌ಷಾ ದೆಹಲಿಯಿಂದ ತಂದನೆನ್ನಲಾದ ಮಯೂರಾಸನವೂ ಸೂಸಾ ಮತ್ತು ಇತರ ಪ್ರಾಚೀನ ನಿವೇಶನಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಅವಶೇಷಗಳೂ ಕಾಜರ್ ಅವಧಿಯ ಕಲಾತ್ಮಕ ಸಂಗ್ರಹಗಳೂ ಇವೆ. ನಗರದ ಕೇಂದ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಮೈದಾನೀ ಸಿಪಾಹ್‌ನಲ್ಲಿ (ಸೈನಿಕರ ಮೈದಾನ) ಶಹ್ರದರಿ (ಪುರಭವನ) ಇದೆ. ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ವಿವಿಧ ಸಚಿವಾಲಯಗಳ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಇದೆ. ಆಖಮೇನಿಯನ್ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಪೊಲೀಸ್ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಯೂ ಇದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಮಸೀದಿ, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜು ಕಟ್ಟಡಗಳಿವೆ.

ಟೆಹರಾನ್ ನಗರ ಇರಾನಿನ ರೈಲ್ವೆ ಮತ್ತು ರಸ್ತೆಗಳ ಸಂಧಿಸ್ಥಳ. ಈ ಮಾರ್ಗಗಳು ನದಿಮುಖ ಹಾಗೂ ಕರಾವಳಿಗಳೊಡನೆಯೂ ಇರಾಕ್, ಟರ್ಕಿ ಹಾಗೂ ಸೋವಿಯತ್ ಗಡಿಗಳೊಂದಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ನಗರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸು. 8 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮೆಹ್ರಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಇದೆ. ಕಾಜ್‌ವೀನ್, ತಬ್ರೀಜ್, ಆವಾಜ್, ಕಾರ್ಮಾನ್‌ಷಾ, ಇಷ್ಫಹಾನ್, ಯಾಜ್ದ್, ಜ್ಞಾಹಿದಾನ್ ಮೊದಲಾದವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಟೆಹರಾನ್ ನಗರದಿಂದ ಸಾರಿಗೆಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ.

ಟೆಹರಾನ್ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಜವಳಿ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಸಿಗರೇಟ್, ಬೆಂಕಿಪೊಟ್ಟಣ, ಸಾಬೂನು, ಗಾಜು, ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳು, ಚರ್ಮದ ಉಪಕರಣಗಳು – ಇವೇ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಉದ್ಯಮಗಳು ಈ ನಗರದಲ್ಲಿವೆ.

ಟೆಹರಾನ್ ಓಸಾನ್: ಟೆಹರಾನ್ ಓಸಾನ್ ಅಥವಾ ಮಧ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಎಲ್ಬರ್ಜ್ ಪರ್ವತಗಳ ಬಹುಭಾಗವನ್ನೂ ಒಳನಾಡಿನ ಬೆಟ್ಟಸೀಮೆಯ ಹಲವು ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೂ ಮಹಾ ಮಧ್ಯ ಬಯಲಿನ ವಾಯವ್ಯದ ಅಂಚನ್ನೂ ದಾರ್ಯಾಚಯ – ನಮಾಕ್ ಮರುಭೂಮಿ

ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಹನ್ನೆರಡು ಷಹರೀಸ್ತಾನ್‌ಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 93.600 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇರಾನಿನ ಪ್ರಮುಖ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳೂ ರಸ್ತೆಗಳೂ EzgÀÀª ÀÆ®PÀ¸ ÁUÀvÀÛªÉ EgÁ¤£À¸ Ã $^1/_3$ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿವೆ. ಜವಳಿ, ಸಕ್ಕರೆ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ, ಆಬದಾನ್ ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರದಿಂದಲೂ ಕೋಮ್ ಬಳಿಯ ಅರ್ಬೋರ್ಜ್ ತೈಲಗಣಿಯಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ತೈಲ ಕೊಳವೆಗಳಿವೆ. ಕರಾಜ್ ಮತ್ತು ಲಾತಿಯ ಕಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಟೇಬಲ್ ಪರ್ವತ: ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಕೇಪ್ ಟೌನಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮೇಜಿನಂತಿರುವ ಚಪ್ಪಟೆ ತಲೆಯ ಪರ್ವತ. ಎತ್ತರವಾದ ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೇಪ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರ ತುದಿ. ಇದರ ಮರಳುಗಲ್ಲಿನ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಮತ್ತು ದಟ್ಟವಾದ ಬಂಡೆಯಿಂದಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಮೇಜಿನ ಆಕಾರ ಬಂದಿದೆ. ನೀರಿನ ಹಾಗೂ ಗಾಳಿಯ ತೀವ್ರ ಕೊರೆತದಿಂದ ಇದರ 3.22 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಉತ್ತರಮುಖ ಗೋಡೆಯಂತೆ ಕಡಿದಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಈ ಪರ್ವತ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರ ಸು. 1,065 ಮೀ. ಇದರ

ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ವಲ್ಪ ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಇದೆ. ಟೇಬಲ್ ಪರ್ವತದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸ್ಥಳ ಮ್ಯಾಕ್ಲಿಯರ್ ಬೀಕನ್ 1,087 ಮೀ. ಭೂಸವೆತದಿಂದಾಗಿ ಮುಖ್ಯ ಪರ್ವತಭಾಗದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುವ ಎರಡು ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಡೆವಿಲ್ಸ್ ಶಿಖರ 997 ಮೀ. ಇದು ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ವಾಯವ್ಯಕ್ಕಿರುವುದು ಲೈಯನ್ ಹೆಡ್ ಶಿಖರ 664ಮೀ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಟೈ–ಪೇ: ಟೈವಾನಿನ ರಾಜಧಾನಿ. 1708ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದ ಅನಂತರ ಸಾಗರಾಂತರ ವ್ಯಾಪಾರದ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ಹೊರ ಬಂದರಾದ ಡಾನ್ ಷ್ವೇ ಮೂಲಕ ಇದರ ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 26,30,872 (2006). ಉತ್ತರ ಟೈವಾನಿನ ವಿಶಾಲ ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶದ ನಡುವೆ ಇರುವ ಟೈ–ಪೇ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಲಯದ ಕೇಂದ್ರ ಕೂಡ. ಹಗುರ ಮತ್ತು ಭಾರಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಕೃತಕ ತಂತು ಬಟ್ಟೆ, ವಿದ್ಯುದುಪಕರಣ, ಪಾನೀಯ, ರಬ್ಬರ್ ಸರಕು, ಲೋಹವಸ್ತು, ರಾಸಾಯನಿಕ ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಟೈ–ಪೇ ಮುಖ್ಯ ಸಾರಿಗೆ ಕೇಂದ್ರ ಕೂಡ. ಇಲ್ಲೊಂದು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಟೈವಾನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೂ ಹಲವು ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಇವೆ. ಚೀನದ ಮುಖ್ಯ ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಅನೇಕ ಜನ ಇಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಚಹ, ತಂಬಾಕು, ಮರದ ದಿಮ್ಮಿ, ಕರ್ಪೂರ ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಟೈಗ್ರಿಸ್: ಆಗ್ನೇಯ ಟರ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಇರಾಕಿನ ಮೂಲಕ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯತ್ತ ಹರಿಯುವ ಒಂದು ನದಿ. ಯಮಳ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು (ಇನ್ನೊಂದು ನದಿ ಯುಫ್ರೇಟೀಸ್). ಉದ್ದ ಸು. 2720 ಕಿಮೀ. ಪೂರ್ವ ಅನಟೋಲಿಯದ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಲವು ತೊರೆಗಳ ಕೂಡಿಕೆಯಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಟೈಗ್ರಿಸ್ ನದಿ ಊಟೆಗಳ ನೀರಿನಿಂದಲೂ ಹಿಮಕರಗಿದ ನೀರಿನಿಂದಲೂ ತುಂಬಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಉಗಮಸ್ಥಾನದಿಂದ ಸು. 1150 ಕಿಮೀ ದೂರ. ಇದು ಟರ್ಕಿಯ ನದಿ ಇರಾಕನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ 32 ಕಿಮೀ ದೂರ ಸಿರಿಯದ ಎಲ್ಲೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಮೋಸೂಲ್ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಜಬ್–ಅಲ್–ಕಬೀರ್ ನದಿಯೂ ತಿಕ್ರಿತ್ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಜಬ್–ಅಲ್–ಅಸ್‌ಫಲ್ ನದಿಯೂ ಬಾಗ್ದಾದ್ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ದಿಯಾಲ್ ನದಿಯೂ ಅನಂತರ ಶತ್–ಅಲ್–ಅದ್ ಹೈಮ್ ನದಿಯೂ ಪೂರ್ವ ದಡದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಉಗಮದ ಎಡೆಯಿಂದ ಸು. 1700 ಕಿಮೀ ಹರಿದ ಮೇಲೆ ಯುಫ್ರೇಟೀಸನ್ನು ಕೂಡಿ ಷಟ್–ಅಲ್ ಅರಬ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡು ಸು. 172 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಫ್ಯಾವು ರೇವು ಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. (ಪಿ.ಜಿ.ಡಿ.)

ಟೈಟೇನಿಯಮ್: ಅತಿ ಬಿಳುಪು ಲೋಹ, ಬಣ್ಣ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ತ್ವವಿದೆ. ಇತರ ವರ್ಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿದಾಗ ಇದರ ಬಣ್ಣ ಮತ್ತಷ್ಟು ಪಾರಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಕಠಿಣ ಲೋಹ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಲೋಹಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೇಡಿಕೆಯಿದೆ. ಇದನ್ನು ವಿಮಾನದ ಬಿಡಿ ಭಾಗಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರ್ಬನ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಲೋಹ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಇದು ರೂಟೈಲ್ ಮತ್ತು ಇಲ್ಮೆನೈಟ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಆಕ್ಸೈಡ್ ರೂಪದ ಖನಿಜಗಳ ಮಿಶ್ರಣ. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆ ಮತ್ತು ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರ ತಡೆಯ ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ಇತರ ಭಾರವಾದ ಖನಿಜಗಳೊಂದಿಗೆ ಇವು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ಒರಿಸ್ಸ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಟೈರ್: ಪ್ರಾಚೀನ ಫಿನಿಷಿಯದ ಒಂದು ರೇವುಪಟ್ಟಣ. ಈಗಿನ ಲೆಬನಾನಿನಲ್ಲಿ ಬೇರೂತ್‌ನ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಸೂರ್ ಎಂಬಲ್ಲಿದೆ. ಸಮುದ್ರ ತೀರದ ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪವೊಂದರ ಮೇಲೆ (ಈಗ ಇದು ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪವಾಗಿದೆ) ಈ ಪಟ್ಟಣ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸರ್ವಋತು ಬಂದರುಗಳಿದ್ದುದರಿಂದ ಇದೊಂದು ಸುರಕ್ಷಿತ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 14–13ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಈಜಿಪ್ಟಿನ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಸಾಲೊಮನ್ನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 10ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಇದು ಇಸ್ರೇಲಿನೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟ ವ್ಯಾಪಾರಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಸಾಗರೋತ್ತರ ವ್ಯಾಪಾರ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಫಿನಿಷಿಯನರು ಪ್ರಮುಖರಾಗಿದ್ದರು. ಅಸ್ಸಿರಿಯನರ ದಾಳಿಗಳಿಂದಲೂ ಒಳಜಗಳಗಳಿಂದಲೂ ಇವರಲ್ಲಿ ಗುಂಪುಗುಳಿತನ ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ, ಒಂದು ಗುಂಪಿನವರು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 814ರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಹೋಗಿ ಸಮುದ್ರತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ತೇಜ್ ನಗರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಅಸ್ಸಿರಿಯನ್ ದೊರೆ ಸೆನಾಚರಿಬ್ ಈ ನಗರವನ್ನು ಮುತ್ತಿದಾಗ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರು ತೀರಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತ್ಯಜಿಸಿ ತಮ್ಮ ದ್ವೀಪಕ್ಕೂ ಮುಖ್ಯಭೂಭಾಗಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇದ್ದ ಸೇತುವೆಯನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದರು. ಅನಂತರ ಬ್ಯಾಬಿಲೋನಿನ ದೊರೆ 2ನೆಯ ನೆಬುಕಡ್‌ನೆಜರ್ 13 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 585–573) ಇದಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದ್ದ. ಟಿರಿಯನರು ಬ್ಯಾಬಿಲಾನಿಯನ್ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಟೈರ್ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಗತಿಪಥದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿತು. ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರ್ ಮಹಾಶಯ ಈ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಸೇತುವೆ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಇದನ್ನು ಸದೆಬಡಿದ. ಸೆಲ್ಯೂಸಿಡ್ ಗ್ರೀಕರ ಮತ್ತು ರೋಮನರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಟೈರ್ ಪುನಃ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಹೊಂದಿತು. ಕ್ರೈಸ್ತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದ ಟೈರ್ ನಗರವನ್ನು ಪ್ರ.ಶ.ಪ್ರ. 636ರಲ್ಲಿ ಅರಬರು ಗೆದ್ದರು. ಧರ್ಮಯುದ್ಧಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಮರು ಈ ನಗರವನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತರಿಂದ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡು ನಾಶಗೊಳಿಸಿದರು. (1291). (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಟೈವಾನ್: ಸನ್ನಿವೇಶ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ : $21^0 45'$–$25^0 38'$ ಉ.ಅ. ಮತ್ತು $120^0 122'$ ಪೂ.ರೇ.ಗಳಲ್ಲಿ ಟೈವಾನ್ ಸನ್ನಿವೇಶಗೊಂಡಿದ್ದು ದೇಶವು ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿನ ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ದ್ವೀಪಗಳ ಸಮೂಹವಾಗಿದ್ದು ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 35980 ಚ.ಕಿಮೀ ಇದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ 32260 ಚ.ಕಿಮೀ ಭೂಭಾಗ ಮತ್ತು 3720 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಜಲಭಾಗವನ್ನೊಂದಿದೆ. ಇದು 394 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಮತ್ತು 144 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು 1,566.3 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕರಾವಳಿಯನ್ನೊಂದಿದೆ.

ಟೈವಾನ್‌ನ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು ಚೀನ ಗಣರಾಜ್ಯದ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಶೇ. 98 ರಷ್ಟು ಮಹಾ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಟೈವಾನ್ ದ್ವೀಪವಿದ್ದು ಉಳಿದ ಶೇ. 2 ರಷ್ಟು ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಚೀನ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಲಾನ್ಯು, ಎಸ್ಕಡೋರ್ಸ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯುಚ್ಯು ಮುಖ್ಯವಾದ ದ್ವೀಪಗಳಾಗಿವೆ.

ಟೈವಾನ್ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಚೀನ ಮೈದಾನದ ನಡುವೆ ಟೈವಾನ್‌ಕೊಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಚೀನದ ಮಹಾ ಮೈದಾನದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಫಿಲಿಪೈನ್ಸ್ ಸಮುದ್ರ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಚೀನ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ : ಟೈವಾನ್ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಇಳಿಜಾರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ ದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶೇ. 90 ರಷ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ದೇಶದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ

ತೈವಾನ್

$^{1}/_{3}$ ಭಾಗದಷ್ಟು ಪರ್ವತಗಳು ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದಾವೃತವಾದ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶವು ಜೇಡ್ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 3997 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಟೈವಾನ್ ವಾಯುಗುಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾಗರಿಕ ವಾಯುಗುಣವಾಗಿದ್ದು ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಆಗಸ್ಟ್‌ವರೆಗೆ ಮಳೆಗಾಲವಾಗಿದ್ದು ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು ಮಳೆಯನ್ನು ತರುತ್ತವೆ. ದೇಶದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೋಡಗಳಿಂದಾವೃತವಾದ ಹವಾಮಾನವಿದ್ದು ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ಇದೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯು ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದು ಶೇ. 90 ರಷ್ಟು ಮಳೆಯು ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯು 250 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ.

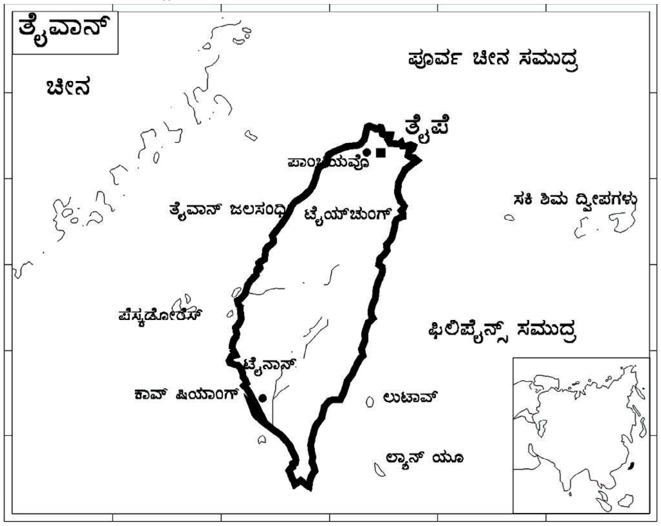

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು : ಟೈವಾನ್‌ನಲ್ಲಿನ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ 21,02,400 ಹೆ. ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಶೇ. 58.53 ರಷ್ಟು ಅರಣ್ಯ ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆ. ಅರಣ್ಯೇತರ ಭೂಭಾಗ ಶೇ. 41.47 ರಷ್ಟಿದೆ. ಸೂಚಿಪರ್ಣ ಅರಣ್ಯ ಶೇ. 20.86 ಸೂಚಿಪರ್ಣ ಮತ್ತು ಕಠಿಣ ಮರಗಳು ಶೇ. 18.61 ಮರಗಳು ಶೇ. 53.29 ಮತ್ತು ಬಿದಿರು ಶೇ. 7.24 ರಷ್ಟು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ದ್ವೀಪದ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಭಾಗದ ಸಾಕಷ್ಟು ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶಂಕುಧಾರಿ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ದೇವದಾರು, ಸೈಪ್ರಸ್, ಜೂನಿಯರ್, ಮೇಪಲ್ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕರ್ಪೂರದ ಗಿಡಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ. ತಗ್ಗು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದಿರು, ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ವೃಕ್ಷಗಳು ಹಾಗೂ ತೆಂಗು ಜಾತಿಯ ಮರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹುಲಿ. ಚಿರತೆ. ಕಾಡುಹಂದಿ, ಕಾಡುಮೇಕೆ, ಜಿಂಕೆ, ಮೊಲ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಮಡಿವಾಳ, ಕೊಕ್ಕರೆ ಮೊದಲಾದುವು ಇಲ್ಲಿಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು. ಎಮ್ಮೆಯನ್ನು ಹೇರುಪ್ರಾಣಿಯಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ನದಿವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಇಲ್ಲಿನ ನದಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚುಂಗ್–ಯಾಂಗ್–ಷಾನ್–ಮೊ ಎಂಬ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ನದಿಗಳಾಗಿದ್ದು ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಕೋಪಗಳಾದ ಬಿರುಗಾಳಿ (ಚಂಡಮಾರುತ), ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳು, ಅಬ್ಬರದ ಮಳೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಪ್ರವಾಹಗಳುಂಟಾಗಿ ಮೈದಾನದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಹಾನಿಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಟಾನ್–ಶುಯಿ–ಹೊ, ಚೋ–ಶುಯಿ,–ಹ್ಸಿ ಮತ್ತು ಕವೋಪಿಂಗ್ ಮುಖ್ಯವಾದ ನದಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಮಣ್ಣು: ಇಲ್ಲಿನ ಮಣ್ಣುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಾಗಿದ್ದು ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮತ್ತು ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 1/4 ಭಾಗದಷ್ಟು ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಮಣ್ಣು ಕೃಷಿಗೆ ಮೂಲಾಧಾರವಾಗಿದ್ದು ಈ ದ್ವೀಪ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಮುಖ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಸವಕಳಿ, ತೊಳೆಸುವಿಕೆ, ಕ್ಷಾರೀಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಕೃಷಿ : ಟೈವಾನಿನ $^{1}/_{4}$ ಭಾಗದಷ್ಟು ಭೂಮಿ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದ್ದು ತೀವ್ರಗತಿಯ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು ವಾರ್ಷಿಕ 2–3 ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು ಸೂಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪಾದನಾ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಮಂದಗತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಟೈವಾನ್‌ನ ಒಟ್ಟು ಅನುಭೋಗಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿನ ಶೇ. 2.69 ರಷ್ಟು ಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯಬೆಳೆಗಳು ನೆಲಗಡಲೆ, ಹತ್ತಿ, ಕಬ್ಬು, ಹಣ್ಣುಗಳು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳಾಗಿವೆ. ಇದು ಬತ್ತ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾವಲಂಬಿ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದ್ದು ಗೋದಿಯನ್ನು ಅಮೆರಿಕದಿಂದ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಕರ್ಪೂರದ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ಟೈವಾನ್ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದು ಕೆಲವು ಸರ್ಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಘಟಕಗಳು ಖಾಸಗೀಕರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಟೈವಾನಿನ ಆರ್ಥಿಕತೆಯು ಆಧುನಿಕ ತಾಂತ್ರಿಕತೆ ಮತ್ತು ಸೇವಾ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಅಮೆರಿಕದ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳು ಮತ್ತು ರಫ್ತಿನ ಪಾಲುದಾರಿಕೆಯನ್ನು ಶೇ. 49ರಿಂದ ಶೇ. 20 ಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿದೆ. ಹಾಗೂ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿನ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವತ್ತ ಗಮನ ಹರಿಸಿದೆ. ಭವಿಷ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಜಾಗತೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಡತನ ರೇಖೆಯ ಕೆಳಗಿನವರ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಶೇ.0.9 ಇದ್ದು, ಸೇವಾಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಶೇ.58.2, ಕೈಗಾರಿಕಾರಂಗದಲ್ಲಿ ಶೇ.35.8 ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಶೇ.6 ರಷ್ಟು ಶ್ರಮದ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ : ಕಳೆದ 40 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿನ ವಿದೇಶೀ ವ್ಯಾಪಾರವು ಪ್ರಸ್ತುತ ರಫ್ತು ಆಧಾರಿತ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಾಗಿದೆ. ವಿದೇಶೀ ವ್ಯಾಪಾರ ರಫ್ತು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕಿಂತ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪನ್ನದ ಭಾಗ ಶೇ. 98 ರಷ್ಟು ಇದ್ದು, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್ ಕ್ಷೇತ್ರ ಪ್ರಧಾನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಗಣಕಯಂತ್ರ (ಪಿ.ಸಿ.) ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ರಫ್ತು ರಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದೆ. ಇದು ಜನವರಿ 2002ರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಘದ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಯಿತು.

ಆಮದು ಮತ್ತು ರಫ್ತು : ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್ ಬಿಡಿ ಭಾಗಗಳು, ಖನಿಜಗಳು ಮತ್ತು ಗಣಕ ಯಂತ್ರದ ಬಿಡಿಭಾಗಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಟೈವಾನಿನ ಆಮದು ವಸ್ತುಗಳಾಗಿವೆ. ಆಮದು ವ್ಯವಹಾರವು ಜಪಾನ್ (ಶೇ. 25.3), ಅಮೆರಿಕ (ಶೇ. 11.6), ಚೀನ (ಶೇ. 11) ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕೊರಿಯ (ಶೇ. 7.3) ದೊಂದಿಗೆ ಇದ್ದು 2005ರಲ್ಲಿ 181.6 ಬಿಲಿಯನ್ ಅಮೆರಿಕನ್ ಡಾಲರ್‌ನಷ್ಟಿತ್ತು.

ಗಣಕಯಂತ್ರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಲೋಹಗಳು, ಬಟ್ಟೆ, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್, ರಬ್ಬರ್ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು ಟೈವಾನಿನ ರಫ್ತು ವಸ್ತುಗಳಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಮೀನು, ಸಾಗರೋತ್ಪನ್ನಗಳು, ಕಾಳುಗಳು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳು ಸಹ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಟೈವಾನ್ 60 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ತೆರೆದಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಏಷ್ಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಬ್ಯಾಂಕ್‌ನ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದೆ.

ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು : ಇಲ್ಲಿನ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ, ತಾಮ್ರ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲ, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಅಮೃತ ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಕಲ್ನಾರುಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಖನಿಜ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಾಗಿವೆ. ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲ, ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ಟೈವಾನ್‌ನ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 2,27,49,838 (2004). ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದರ ಶೇ 0.64 ರಷ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮರಣ ದರ ಪ್ರತಿ 1000 ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ 6.29 ಮತ್ತು ಲಿಂಗಾನುಪಾತ 1.04 ರಷ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಟೈವಾನೀಸ್ ಶೇ. 84, ಮಹಾ ಮೈದಾನದ ಚೀನೀಯರು ಶೇ. 14 ಮತ್ತು ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ಶೇ. 2 ರಷ್ಟು ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ.

ಶಿಕ್ಷಣ : ಇಲ್ಲಿ 1979 ರಿಂದಲೂ 9 ವರ್ಷದ ಕಡ್ಡಾಯ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಟೈವಾನ್ 2001ರ ಹಣಕಾಸು ವರ್ಷದ ಬಜೆಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಒತ್ತು ನೀಡಿ ಶೇ. 16 ರಷ್ಟು ಧನ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿನ ಸಾಕ್ಷರತೆಯು ಶೇ.86 ಇದ್ದದ್ದು 1998 ರ ವೇಳೆಗೆ ಶೇ.93 ರಷ್ಟಾಯಿತು. 2003 ರಲ್ಲಿ ಶೇ.96.1 ಇತ್ತು.

ಭಾಷೆ : ಮ್ಯಾಂಡರಿನ್ ಚೀನಿ ಭಾಷೆ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದು ಟೈವಾನೀಸ್ ಮತ್ತು ಹಕ್ಕು ಭಾಷೆಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ.

ಧರ್ಮ : ಇಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧರು, ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಮತ್ತು ತಾವೋ ಧರ್ಮೀಯರು ಶೇ.93 ಕ್ರೈಸ್ತರು ಶೇ.4.5 ಮತ್ತು ಇತರ ಧರ್ಮೀಯರು ಶೇ.2.5 ರಷ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಕರೆನ್ಸಿ : ಟೈವಾನಿನ ಕರೆನ್ಸಿ ನ್ಯೂ ಟೈವಾನ್ ಡಾಲರ್.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ : ಟೈವಾನಿನ ಸಾರಿಗೆಯು ಪ್ರಗತಿಯ ಪಥದಲ್ಲಿದ್ದು ರಸ್ತೆ, ರೈಲು, ಜಲ ಮತ್ತು ವಾಯು ಮಾರ್ಗಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿವೆ. ರೈಲು ಮಾರ್ಗ 35.931 ಕಿಮೀ ಇದ್ದು ಪ್ರಮುಖ ರಸ್ತೆ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳೂ ಇವೆ. ಜಲ ಮಾರ್ಗಗಳು ಮತ್ತು ಹಲವಾರು ಬಂದರುಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ವಾಯುಯಾನಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಸು. 40

ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಾಗಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು, ರೇಡಿಯೋ, ಟೆಲಿವಿಷನ್ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಜಾಲ ಮಾಧ್ಯಮಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿವೆ.

ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು : ಟೈಪೆ 2630515 (2007) ಟೈವಾನಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದು ಟೈ–ಚುಂಗ್, ಚಾಂಗ್–ಹುವ, ಟೈವಾನ್, ಕವೊ–ಹ್ಸಿಂಗ್, ತೈನಾನ್, ಸು–ಅವೋ, ಚಿ–ಲುಂಗ್ ಮತ್ತು ಮಾಕುಂಗ್ ಮುಖ್ಯನಗರಗಳಾಗಿವೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಟೊಂಗ: ದಕ್ಷಿಣ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿನ ದ್ವೀಪಗಳ ಸಮೂಹವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹವಳ ಮತ್ತು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಜನ್ಯ 172 ದ್ವೀಪಗಳಿದ್ದು 36 ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಜನವಸತಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದು 22^0 ದ. ಅ. ಮತ್ತು 173^0 ಪೂ. ರೇ.ದ ಮೇಲಿದ್ದು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 748 ಚ.ಕಿಮೀ. ಭೂಭಾಗ 718 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಹಾಗೂ ಜಲಭಾಗ 30 ಚ.ಕಿಮೀ ನಿಂದ ಆವೃತ್ತವಾಗಿದ್ದು, ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ವಾಷಿಂಗ್ಟನ್ ಡಿ.ಸಿ. ನಗರದ 4 ಪಟ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ 3 ಪ್ರಧಾನವಾದ ದ್ವೀಪಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಟೊಂಗಟಾಪು ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪವಾಗಿದೆ. ನುಕು–ಅ–ಲೋಫ ಟೊಂಗದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದು ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,02,600 (2006). ಇದರ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಯುಅ, ಕೇಂದ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಪಾಯಿ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ವಾವಾ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. 1970 ರ ಜೂನ್ 4 ರಂದು ಇದು ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಯಿತು.

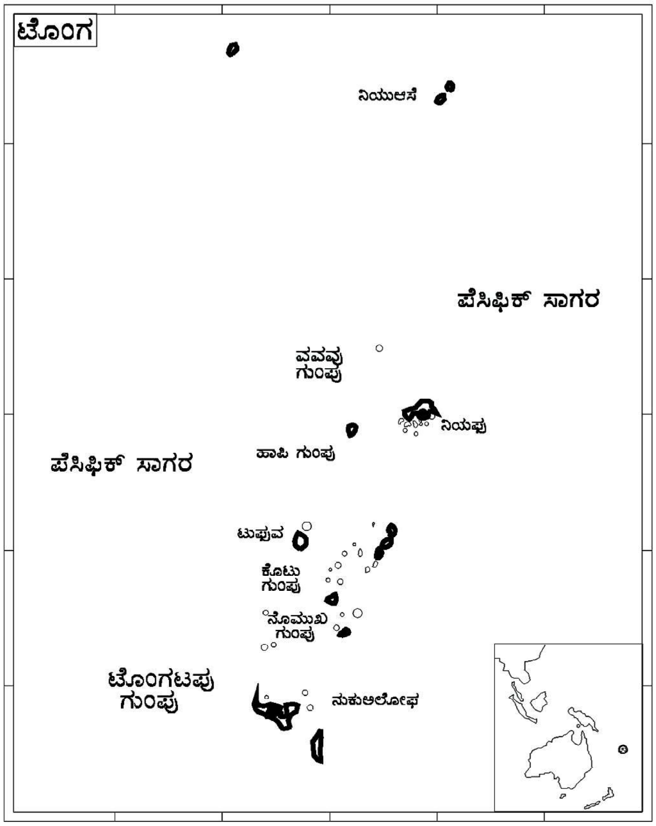

ವಾಯುಗುಣ : ಟೊಂಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲೇ ಏಕೈಕವಾದ ತಂಪಾದ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಮಿತವಾದ ಆರ್ದ್ರತೆ ಮಾದರಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣಾಂಶ 27^0ಸೆ. ಕನಿಷ್ಠ 15^0ಸೆ. ಸರಾಸರಿ ದೈನಂದಿನ ಆರ್ದ್ರತೆ ಶೇ. 80 ರಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ 190 ಸೆಂಮೀ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಟೊಂಗ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಹವಳ ದಿಣ್ಣೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ. ಕವೋ ದ್ವೀಪ ಇಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 1,033 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ.

ಟೊಂಗ ದ್ವೀಪಗಳ ಮಣ್ಣು ಹವಳ ದಿಣ್ಣೆಗಳು ಮತ್ತು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಬೂದಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಿಶ್ರಣವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮಣ್ಣುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಫಲವತ್ತತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸರಳವಾಗಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಯುಅ ದ್ವೀಪ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಅರಣ್ಯಗಳಿದ್ದು ಕೆಲವು ಕಡೆ ತೋಟಗಾರಿಕೆಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಭೂ ಉಪಯೋಗ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ : ಟೊಂಗದ ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಹೆಚ್ಚಿನಭಾಗ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಇಳಿಜಾರು ಮತ್ತು ತಗ್ಗಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಒಟ್ಟು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 24 ಬೀಳುಭೂಮಿಯಾಗಿದ್ದು ಶೇ. 43ರಷ್ಟು ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಖಾಯಂ ಗೋಮಾಳ ಶೇ. 6 ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಶೇ. 11, ಮತ್ತು ಇತರೇ ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೋಕೋ, ಕಾಫಿ, ಶುಂಠಿ ಮತ್ತು ಕರಿಮೆಣಸು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನದ ವಸ್ತುಗಳು ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ರಫ್ತಿನ $^1/_3$ ಭಾಗದಷ್ಟಾಗುತ್ತವೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ದಕ್ಷಿಣ ಪೆಸಿಫಿಕ್‌ನ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತವಾದ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನಾ ವಸ್ತುಗಳು ರಫ್ತು ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ. ಕೃಷಿಯ ಅನಂತರ ಇಲ್ಲಿನ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯೋಗ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಸರ್ಕಾರ ಖಾಸಗಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕಡೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಗಮನ ಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಿಕೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ತೊಡಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿವಹಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಟೊಂಗದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯನ್ನುಳಿದು ಇತರೇ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿಲ್ಲ.

ಟೊಂಗದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,12,422 (2005). ಶೇ. 90 ಭಾಗ ಪಾಲಿನೇಷಿಯನರು ಇದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ದರ ತೀರಾ ಕಡಿಮೆ, ಶೇ. 0.8 ರಷ್ಟಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿನ ಜನರು ಟೊಂಗದಿಂದ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯವಲಸೆಗಳೆರಡೂ ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಜನರು ತಮ್ಮ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಅರಸಿ ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 135 ಇದ್ದು, ಜನನ ದರ ಪ್ರತಿ 1000 ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ 25.18 ಮತ್ತು ಮರಣ ದರ 5.35. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 38 ಜನರು ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಉಳಿದ ಶೇ. 62 ಜನರು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಲಿಂಗಾನುಪಾತ 0.99 ಇದ್ದು ಗರಿಷ್ಠ ವಯೋಮಾನ 72.14 ವರ್ಷಗಳು. ಇಲ್ಲಿನ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಮಟ್ಟ ಶೇ. 98.9 ರಷ್ಟಿದೆ.

ಧರ್ಮ : ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪಾಲಿನೇಷ್ಯನ್ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು : ಟೊಂಗಟಾಪು ದೇಶದ ದೊಡ್ಡನಗರವಾಗಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪಾಲು ಜನರು ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಾಕೊಲೋ, ಲಾಂಗೋಚೈನ್, ನುಕುನುಕು, ಪೊಲೊಅ, ಒನೇವಾ, ಫಾಫಾ ಮತ್ತು ಮೋಟು ಟಾಪು ಇತರ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳಾಗಿವೆ. (ಕೆ.ಎಲ್.ಪಿ.)

ಟೊರಾಂಟೊ: ಕೆನಡದ ಆಂಟೇರಿಯೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ, ಹಾಗೂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಕೆನಡದ ಮಹಾನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು. ಆಂಟರಿಯೋ ಸರೋವರದ ವಾಯವ್ಯ ಅಂಚಿನ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಸು. 5.2 ಚ.ಕಿಮೀ ಇರುವ ಟೊರಾಂಟೊ ಕೊಲ್ಲಿಯೂ. ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಸೇರಿ ಟೊರಾಂಟೊದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 104 ಚ.ಕಿಮೀ ಸುತ್ತಣ ಜನವಸತಿಗಳೂ ಸೇರಿದ ಮಹಾನಗರಪ್ರದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 46,57,000 (2002). ಟೊರಾಂಟೊ ಎಂಬುದು ಹ್ಯೂರಾನ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ತಮ್ಮ ನಾಡಿಗೆ ಇಟ್ಟ ಹೆಸರು: ಸಮೃದ್ಧವಾದ ನಾಡು ಎಂಬುದು ಅದರ ಅರ್ಥ.

ಟೊರಾಂಟೊ ನಗರದಲ್ಲಿ ಮಹಾನಗರಪಾಲಿಕೆ ಮತ್ತು ಅದರ 12 ಉಪನಗರಗಳ ಪೌರ ಸಭೆಗಳ ಒಕ್ಕೂಟವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಮೆಟ್ರೊಪಾಲಿಟನ್ ಟೊರಾಂಟೊ ಅಥವಾ ಮೆಟ್ರೋ ಎಂಬ ಹೊಸ ಪುರಸಭೆಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಟೊರಾಂಟೊ ಮತ್ತು ಇತರ 13 ಪುರಸಭೆಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಟೊರಾಂಟೊ, ನಾರ್ತ್‌ಯಾರ್ಕ್, ಎಟೋಬಿಕೋಕ್ ಮತ್ತು ಸ್ಕಾರ್‌ಬರೊ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ನಗರಗಳಾಗಿ ಪುನರ್ ವಿಂಗಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಯೋಗವೊಂದು ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡಿದೆ.

ನಗರದಲ್ಲಿ ಟೊರಾಂಟೊ (1827), ವಿಕ್ಟೋರಿಯ (1836) ಹಾಗೂ ಯಾರ್ಕ್ (1959) ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಅನೇಕ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇವೆ. ಯಂಗ್ ಮತ್ತು ಕ್ವೀನ್ ರಸ್ತೆಗಳು ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥಳಗಳು. ಹೊಸ ಪುರಭವನ 1965ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಟೊರಾಂಟೊ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕ್ವೀನ್ಸ್ ಪಾರ್ಕ್ ಇದೆ. ನಗರದ ವಸ್ತುಪ್ರದರ್ಶನಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಕೆನಡದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಸ್ತುಪ್ರದರ್ಶನ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಟೊರಾಂಟೊ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಸಾರಿಗೆ ಕೇಂದ್ರ. ಸರೋವರ ರೇವಿನಿಂದ ಧಾನ್ಯ, ಜಾನುವಾರು, ಮಾಂಸ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ನಗರದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯಮಗಳು ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣ, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಸರಕು, ವ್ಯವಸಾಯ, ಯಂತ್ರ ಮತ್ತು ವಿಮಾನ ತಯಾರಿಕೆ, ಮುದ್ರಣ ಕೆಲಸ ಹಾಗೂ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕಟಣೆ. *

ಟೋಕಿಯೊ: ಜಪಾನಿನ ರಾಜಧಾನಿ. ದೇಶದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರ. ಹಾನ್ಷೂ ದ್ವೀಪದ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ, ಟೋಕಿಯೊ ಕೊಲ್ಲಿಯ ವಾಯವ್ಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ. 35^0–40′ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 139^0–45′ ಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಈ ನಗರ ಸುಮೀಡ ನದಿಯ ಮುಖದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಎಡೋ (ಅಳಿವೆ) ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. 1868ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಆ ದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಘೋಷಿಸಿದಾಗ ಟೋಕಿಯೊ (ಪೂರ್ವದ ರಾಜಧಾನಿ) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ಸುಮೀಡ ನದಿ ಈ ನಗರವನ್ನು ಎರಡು ಅಸಮ ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಜಿಸುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಕಾಲುವೆಗಳು ವೃತ್ತಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಈ ನಗರವನ್ನು ಛೇದಿಸುತ್ತವೆ. ಮಹಾಟೋಕಿಯೊ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ 15ನೆಯ ಜನನಿಬಿಡ ನಗರ. ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 82,94,200 (2005)

29 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಯೋಕೊಹಾಮ ರೇವುಪಟ್ಟಣ ಟೋಕಿಯೊದ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು. ಟೋಕಿಯೊ ನಗರವನ್ನು ಭೂವಿನ್ಯಾಸದ ಪ್ರಕಾರ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯದು 15–45 ಮೀ ಎತ್ತರದ ದಿಣ್ಣೆಯ ಭಾಗ. ಇದು ನಗರದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ವಲಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಯಾಮನೋಟೆ (ಮೇಲ್ನಗರ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ತಗ್ಗಾದ ಭಾಗ ಸುಮೀಡ ನದಿಯ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಅನೇಕ ನೀರ್ಗಾಲುವೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಷಿತಾಮಾಚಿ (ಕೆಳನಗರ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಸೇತುವೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಹಾನ್‌ಕಾಷಿ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಡ್ಜ್ ಆಫ್ ಜಪಾನ್ (ಜಪಾನಿನ ಸೇತುವೆ) ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಕೆಳನಗರ ವ್ಯವಹಾರ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳ ವಲಯ. ಮೇಲ್ನಗರದಲ್ಲಿ ಭವ್ಯ ವಾಸಗೃಹಗಳಿವೆ. ಮೇಲ್ನನಗರದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಕೆಳನಗರದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಟೋಕಿಯೊ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 14^0ಸೆ. ಆಗಸ್ಟ್ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆಯ ತಿಂಗಳು. ಆಗಿನ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 26.4^0 ಸೆ. ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಸಪ್ಟೆಂಬರ್ ವರೆಗೆ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 20^0ಸೆ. ಸಾಪೇಕ್ಷ ತೇವಾಂಶ ಶೇ. 80. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 101.8 ಅವಪಾತ ದಿನಗಳು. 13 ದಿನ ಹಿಮ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಮೇಲ್ನಗರದಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಳನಗರದಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 5^0 ಸೆ. ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ, ಭೂಕಂಪ, ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ವಿಮಾನದಾಳಿ–ಇವುಗಳಿಂದ ನಾಶಹೊಂದಿದಾಗಲೆಲ್ಲ ನಗರವನ್ನು ಪುನರ್ನಿರ್ಮಿಸುವುದರಿಂದ ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ.

ರೈನ್‌ಬೋ ಸೇತುವೆ

ಟೋಕಿಯೊ ನಗರದ ರಸ್ತೆವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಸುರಂಗಮಾರ್ಗ, ವಿದ್ಯುತ್ ರೈಲು, ಬಸ್ಸು, ವಿದ್ಯುತ್ ಕಾರು, ವಿದ್ಯುತ್ ಮತ್ತು ಡೀಸೆಲ್ ರೈಲು ಮುಂತಾದವು ಅತ್ಯಂತ ಆಧುನಿಕವೂ ಸಮರ್ಪಕವೂ ಆದವು. ಜಪಾನಿನ ಮೊದಲನೆಯ ಮಾನೋ ರೈಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆ 1964 ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಇದು 13 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವನ್ನು ಟೋಕಿಯೊದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸುತ್ತದೆ. ಟೋಕಿಯೊ ಸುರಂಗಮಾರ್ಗ 117.5 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. 1964ರಂದು ಟೋಕಿಯೊದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಲಿದ್ದ ಒಲಿಂಪಿಕ್ ಕ್ರೀಡಾಸ್ಪರ್ಧೆಗಳ ವೇಳೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಮೋಟಾರಿನ ಬಾಟಾ ಮಾರ್ಗಗಳು ನಗರದ ಹೃದಯ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಉಪನಗರಗಳಿಗೂ ವಿಮಾನನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಈಗ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿಲ್ಲದ ನಾಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಎರಡು ಮೂರು ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಪುರಾತನ ಎಡೋದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಎತ್ತರದ ಮಾರ್ಗಗಳ ಕೆಳಗೆ ಸಣ್ಣ ಕಚೇರಿಗಳೂ ಅಂಗಡಿಗಳೂ ಇವೆ.

ನಗರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಮನೆ ಇವೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಬಾಂಬು ದಾಳಿಯಿಂದ ಇದು ನಾಶವಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಪುನರ್ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಮುಖ್ಯ ಸರ್ಕಾರಿ ಭವನಗಳು ಈ ಅರಮನೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಇವೆ. ಜಪಾನಿ ಸಂಸತ್ ಭವನ (ಡೈಯಟ್), ಅದರ ಸನಿಹದಲ್ಲೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನ್ಯಾಯಾಲಯ, ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯ ಸರ್ಕಾರಿ ಭವನ, ಅನೇಕ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಚೇರಿಗಳು ಹಾಗೂ ಸಚಿವಾಲಯಗಳು ಇವೆ. ಟೋಕಿಯೊ ನಗರಾಡಳಿತ ಭವನವೂ ಪೋಲಿಸ್ ಕಚೇರಿಯೂ ಇಲ್ಲೇ ಇವೆ. ಹಲವು ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳಿಂದಲೂ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುವ ಟೋಕಿಯೊ ನಗರ ಜಪಾನಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಐದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ನಾಲ್ಕು ಖಾಸಗಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಏಳು ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಇವೆ.

ಟೋಕಿಯೊ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಕಲಾ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಮೆಟ್ರೊಪಾಲಿಟನ್ ಫೈನ್ ಆರ್ಟ್ ಗ್ಯಾಲರಿ, ಬ್ರಿಡ್ಜ್‌ಸ್ಟನ್ ಗ್ಯಾಲರಿ, ಒಕುರ ಪ್ರಾಚೀನ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಹಾಗೂ ಜಾನಪದ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಿವೆ. ದಿನವೂ ಸಾವಿರಾರು ಮಂದಿ ವಿದೇಶಿಯರು ಇವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನೇಕ ವಿಜ್ಞಾನ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳೂ ಇವೆ. ದೊಡ್ಡ ಇಲಾಖಾ ಮಳಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಹಾಗೂ ಸಮಕಾಲೀನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಟೋಕಿಯೊ ನಗರದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ನಾಟಕ ಮಂದಿರಗಳುಂಟು : ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೋ ಮತ್ತು ಕಬೂಕಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಚಲನಚಿತ್ರ ಮಂದಿರಗಳೂ ಉಂಟು. ಟೋಕಿಯೊ ನಗರದಲ್ಲಿ 25ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ಯಾನಗಳೂ ಪ್ರಾಣಿಸಂಗ್ರಹಾಲಯವೂ ಇವೆ.

ಟೋಕಿಯೊ ನಗರವನ್ನು 23 ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದು ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು 1932 ರಲ್ಲಿ ನಗರಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ನಗರದ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಲು ಒಬ್ಬ ರಾಜ್ಯಪಾಲ 120 ಸದಸ್ಯರಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಗರಮಂಡಲಿ ಉಂಟು. (ಕೆ.ಆರ್.)

ಟೋಗೊ: ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ಇದನ್ನು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ. ಉತ್ತರ ವೋಲ್ಟ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬೆನಿನ್ ಕೊಲ್ಲಿ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಘಾನ–ಇವು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಉ.ಅ. 5^0–11^0 ಹಾಗೂ ಪೂ.ರೆ. 0^0–2^0ಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಈ ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಗಿನಿ ಖಾರಿಯಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸು. 544 ಕಿಮೀ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಡಲತೀರದ ಕೇವಲ 56 ಕಿಮೀ ನಾಡಿನ ಗರಿಷ್ಠ ಅಗಲ ಸು. 112 ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 56785 ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 56,81,519 (2002). ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಲೋಮೆ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 3,66,476 (2002).

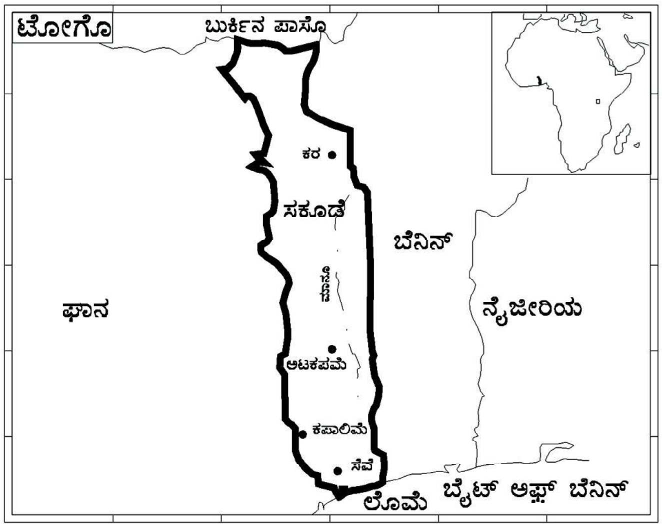

ಇದರ ದಕ್ಷಿಣದ ತೀರಪ್ರದೇಶ ತಗ್ಗು ಹಾಗೂ ಜೌಗು. ಕಡಲಂಚಿನಲ್ಲಿ ಮರಳುದಿಬ್ಬಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಲಗೂನ್‌ಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಕರಾವಳಿಯಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಜಂಬುಮಣ್ಣಿನ ಗುಡ್ಡ ಸಾಲುಗಳು 30–60 ಕಿಮೀ ದೂರ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ಇವುಗಳಾಚೆ ಸ್ಫಟಿಕಶಿಲೆಯ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಹಾಗೂ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಸಮತಲಭೂಮಿ ಹರಡಿದೆ. ಅಟಕೋಟ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ನೈಋತ್ಯದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಪಶ್ಚಿಮದ ನದಿಗಳು ವೋಲ್ಟ ನದಿಯನ್ನೂ ಪೂರ್ವದ ನದಿಗಳು ಗಿನಿ ಖಾರಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಓಟಿ ನದಿ ಹರಿದು ವೋಲ್ಟ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಗಿನೀ ಖಾರಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿ ಮಾನೋ. ಇದು ಟೋಗೊದ ಮುಖ್ಯನದಿ. ಇದರ ಹರಿವಿನಲ್ಲಿ ಜಲಪಾತಗಳು ಅಧಿಕ. ಆದ್ದರಿಂದ

ಇದು ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಕಾರ ಮೋಹಾಹೋ, ಸಿಯೋ–ಇವು ಇತರ ಕೆಲವು ನದಿಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಮತ್ತು ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಲೋಮೇ ಬಂದರಿನ ಮೂಲಕ ಬಹುಪಾಲು ಅದಿರು ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಉಷ್ಣತೆ 19^0ಸೆ.–22^0ಸೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 80 ಸೆಂಮೀ; ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ 105 ಸೆಂಮೀ.

ಮೊದಲು ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತಿಗಾಗಿ ಟೋಗೊ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಅತಿಬಳಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಬಹುಪಾಲು ಅರಣ್ಯ ಹಾಳಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನರು ತಂದು ಬೆಳೆಸಿದ ತೇಗದ ಮರಗಳ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲಿನ ವಸಾಹತುಗಾರರು ತಂದು ಬೆಳೆಸಿದ ತೆಂಗಿನ ತೋಪುಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯಗಳು ನಾಶವಾಗಿವೆ. ತೆಂಗಿನ ಮರಗಳನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನೆಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮಾನೋ ನದಿ ಹರಿಯುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಮರಗೆಣಸು, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಬತ್ತ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಪರ್ವತಗಳ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಕೋ ಮತ್ತು ಕಾಫಿ, ಒಳನಾಡಲ್ಲಿ ತೆಂಗು ಹಾಗೂ ಕಬ್ಬು, ಉತ್ತರದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಗಡಲೆ ಮತ್ತು ಬೂರುಗಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಟೋಗೊದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಡ್ಡಾಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಲೋಮೇ ನಗರದಲ್ಲಿ ಬಿನಿನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ. ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾಲೇಜು ಸೂಕೊಡೇ ನಗರದಲ್ಲಿದೆ.

ಟೋಗೊದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುವ ಸುಮಾರು 27 ಬಣಗಳಿವೆ. ಆವಾ, ಮಿನ, ಡಗೋಬ, ಕಬ್ರೆ ಹಾಗೂ ಔವಚ್ಚಿ–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆಗಳು. ಫ್ರೆಂಚ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಅಧಿಕೃತ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆ.

ಲೋಮೇ ನಗರದ ಬಳಿ ಟೊಕೆಯಿನ್ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಸೂಕೂಡೇ, ಸ್ಯಾನ್‌ಸ್ಯಾನ್–ಮ್ಯಾಂಗೋ ದಪ್ಯಾಂಗೋ ಮುಂತಾದೆಡೆಯಲ್ಲೂ ವಿಮಾನ ಇಳಿದಾಣಗಳುಂಟು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಟ್ಯಾಂಜಿಯರ್: ಜಿಬ್ರಾಲ್ಟರ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮೊರಾಕೋಗೆ ಸೇರಿದ ಸರ್ವಋತು ಬಂದರು. ಪೂರ್ವಕಾಲದಿಂದಲೂ ವ್ಯಾಪಾರಮಾರ್ಗದ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಇದನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅನೇಕ ದೇಶಗಳು ಕಾದಾಡಿವೆ. ಮೊದಲು ರೋಮನ್ನರ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಇದು ಕ್ರಮವಾಗಿ ವ್ಯಾಂಡಲ್, ಬಿಜ಼ಾಂಟೀನ್ ಮತ್ತು ಅರಬ್ ಜನರ ಕೈಗೆ ಹೋಯಿತು. ಅನಂತರ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಇದು 1662ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಶಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತು. ಅವರು ಇದನ್ನು ಮೂರರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು (1684).ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸ್ಪೇನ್ ಇದನ್ನು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಲಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಮಾಲೋಚನೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ (1913) ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಆ ಯೋಚನೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ನಿಂತುಹೋಯಿತು. 1923ರಲ್ಲಿ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದುವು. ಇದು ಮೊರಾಕೋ ಸುಲ್ತಾನನ ಪ್ರಭುತ್ವಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಶಾಶ್ವತ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ತಟಸ್ಥವಲಯವಾಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸ್ಪೇನ್ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. 1945ರಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಇದು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತು. 1956ರಲ್ಲಿ ಇದು ಮೊರಾಕೋಗೆ ಸೇರಿಹೋಯಿತು. ಈ ಬಂದರಿನ ಮೂಲಕ ಉತ್ತರ ಮೊರಾಕೋವಿನ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ರಫ್ತುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಬೂನು, ತಂಬಾಕು, ಜವಳಿ ಮುಂತಾದ ಉದ್ಯಮಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಈಗ ಇದು ಮೊರಾಕೋವಿನ ಬೇಸಗೆಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,30,000 (2005). *

ಟ್ಯುನೀಶಿಯ: ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ಉ.ಅ. $29^0 54'$–$7^0 21'$ ಪೊ.ರೇ. $37^0 33'$–$11^0 38'$ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯೆ ಇದೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಜೀರಿಯ, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಲಿಬಿಯ ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ಜಾಲಿಟಾ, ಕರ್ಕೇನ ಮತ್ತು ಜರ್ಬ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದ ಕಡಲ ತೀರದ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ ಸು. 2,304 ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,54,530 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,01,02,000 (2005).ರಾಜಧಾನಿ ಟ್ಯೂನಿಸ್.

ಭೂರಚನೆ : ಟ್ಯುನೀಶಿಯದ ರೂಪರೇಖೆ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಯುಗದ ವೇಳೆಗೆ ಮೂಡಿ ಬಂದಿರಬೇಕು. ಆಗ ಸಿನೋಮೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿತ್ತು. ಉತ್ತರದ ಅಟ್ಲಾಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದ್ದು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದಲ್ಲಿ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಭೂಕುಸಿತದಿಂದ ಉಂಟಾದ ತಗ್ಗುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಉಳಿದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ ಸಸ್ಯಾವಶೇಷಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆ ಶಿಲಾಪದರಗಳು ಮಡಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಮತ್ತು ಅಂಡಾಕಾರದ ಉಬ್ಬುಗಳು (ಡೋಮ್) ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಬಹುಪಾಲು ಮಯೋಸೀನ್ ಕಾಲದವು. ಪಶ್ಚಿಮದ ಟ್ಯುನೀಶಿಯನ್ ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮರಳು ಶಿಲೆಯ ಅಟ್ಟಳಿಗಳು (ಟೆರೇಸ್) ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಸೀಸ, ಸತು, ಕಬ್ಬಿಣ, ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಅದಿರುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ನದಿಗಳು : ಟ್ಯುನೀಶಿಯದ ಬಹುಭಾಗ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 305 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ 1220 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವುದುಂಟು. ಎತ್ತರದ ನಾಡು ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅಟ್ಲಾಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಈ ದೇಶವನ್ನು ಎರಡು ಸ್ಪಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಗೆ ಟ್ಯುನೀಶಿಯದಲ್ಲಿ ಡೋರ್ಸಲ್ ಪರ್ವತಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಪರ್ವತಗಳ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವುದು ತೇವದ ಪ್ರದೇಶ; ದಕ್ಷಿಣದ್ದು ಅರೆ ಮರುಭೂಮಿ. ಉತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವಾಯವ್ಯ, ಉತ್ತರ–ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ ಉಪವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ಮತ್ತೆ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶದ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷಿಣದ ಭಾಗ ಮರುಭೂಮಿ. ಇದು ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಓಯಸಿಸ್‌ಗಳೂ ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳೂ ಇವೆ. ಕ್ರೌಮೆರಿಯಿಂದ ಬಿಝರ್ಟೀವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಮಜೆರ್ಡವೂ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಟಿಬೆಸವೂ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು. ಟ್ಯುನೀಶಿಯದ ಮುಖ್ಯ ನದೀವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಜೆರ್ಡ. ಇದು ಆಲ್ಜೀರಿಯದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುತ್ತದೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಿಂದಲೂ ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಯಿಂದಲೂ ಟ್ಯುನೀಶಿಯದ ವಾಯುಗುಣ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿದೆ. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ತಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ ; ಮಳೆಯನ್ನು ತರಿಸುತ್ತದೆ. ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಯಿಂದ ಬಿಸಿಯಾದ ಒಣಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಟ್ಯುನೀಶಿಯದ ಎರಡು ವಾಯುಗುಣ ಪಟ್ಟಿಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರಭಾವವಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸಹರದ ಪ್ರಭಾವವುಂಟು. ಕರಾವಳಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಉಷ್ಣತೆ ಮಧ್ಯಸ್ಥ. ದಕ್ಷಿಣ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮೇ ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ವರೆಗೆ, ಬೇಸಗೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣ ಬಿಸಿಯಾಗಿಯೂ ಶುಷ್ಕವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ; ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಿಂದ ಏಪ್ರಿಲ್‌ವರೆಗೆ ಚಳಿಗಾಲದ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪದೇಪದೇ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಟ್ಯುನೀಶಿಯದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಮರಗಳಿವೆ. ಕಾರ್ಕ್ ಓಕ್, ಪೈನ್, ಎಲಚಿ ಮತ್ತು ನೀಲಗಿರಿ ಮರಗಳ ಕಾಡುಗಳು ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ. ಉತ್ತರ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು. ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಟ್ಯೂನಿಸ್‌ನಿಂದ ಕ್ಯಾಪ್ ಬಾನ್ ವರೆಗೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜಂಬೀರ ಫಲಗಳ ಗಿಡಮರಗಳುಂಟು.ದೇಶದ

ಕಾಲುಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಸ್ಪಾರ್ಟೊ ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಸ್ಟೆಪಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನ ಪ್ರರೂಪಿ ಸಸ್ಯ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಓಯಸಿಸ್ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಖರ್ಜೂರ ಮರಗಳುಂಟು.

ಟ್ಯುನೀಶಿಯದಲ್ಲಿ ನರಿ, ಕಾಡುಹಂದಿ ಮತ್ತು ಗೆಜ಼ೆಲ್ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಕತ್ತೆ ಕಿರುಬ ವಿರಳ. ಸಹರದಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಮಂಡಲ ಹಾವುಗಳೂ ಚೇಳುಗಳೂ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಸ್ಲೀವ್ ಮೌಫ್ಲನ್ ಎಂಬ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಡುಕುರಿ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಆಫ್ರಿಕಾನೋ–ಬ್ರೆಜೀಲಿಯನ್ ಜಾತಿಯ ಮೀನುಗಳುಂಟು.

ಜನಜೀವನ : ಸರಾಸರಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 62. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಕಡಿಮೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. 1911–1956ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇಮ್ಮಡಿಸಿತು. ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಟ್ಯೂನಿಸಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8,87,800 (2002). ಇತರ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳೆಂದರೆ: ಸ್ಫಾಕ್ಸ್, ಸೂಸ್, ಬಿಜ಼ರ್ಟ, ಕೆರ್ವಾನ್, ಗಾಬ್‌ಸ್, ಮಾನಸ್ಟಿರ್ ಮತ್ತು ಮೆನ್‌ಜ಼ೆಲ್ ಬುರ್ಗೀಬ.

ಟ್ಯುನೀಶಿಯದ ಜನರು ಅರಬ್, ಬರ್ಬರ್ ಮತ್ತು ಟರ್ಕಿ ವಂಶದವರು. ಟ್ಯುನೀಶಿಯನ್ ಯಹೂದ್ಯರೂ ಐರೋಪ್ಯರೂ ಇದ್ದಾರೆ. 1964ರಲ್ಲಿ ಜಮೀನನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಿಸಿದ ಫಲವಾಗಿ ವಿದೇಶಿಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ.

ಟ್ಯುನೀಶಿಯದ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ಅರಬ್ಬೀ. ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆಯೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಕೆಲವು ಮಂದಿ ಬರ್ಬರ್ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಬಹುತೇಕ ಟ್ಯುನೀಶಿಯನರು ಸುನ್ನಿ ಮುಸ್ಲಿಮರು. ಇಸ್ಲಾಂ ರಾಜ್ಯಧರ್ಮವಾದರೂ ಟ್ಯುನೀಶಿಯನರು ಇತರ ಧರ್ಮಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸಹಿಷ್ಣುಗಳು. ಯುರೋಪಿಯನರು ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕರು. ಉಳಿದವರು ಗ್ರೀಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿಗಳು, ಫ್ರೆಂಚ್ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಮತ್ತು ಆಂಗ್ಲಿಕನ್ ಧರ್ಮೀಯರು.

ವ್ಯವಸಾಯ : ದೇಶದ ಮುಕ್ಕಾಲು ಜನ ಕೃಷಿ ಅವಲಂಬಿತರು. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ ಮತ್ತು ಗೋದಿ. ಇವು ಚಳಿಗಾಲದ ಬೆಳೆಗಳು. ಇವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಟೆಲ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಟೆಪಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನ ಬೆಳೆ ಬಾರ್ಲಿ. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ತೀರದಲ್ಲೂ ಸಫಾಕಿನ್ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಆಲಿವ್ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ನಿಂಬೆ ಜಾತಿಯ ಹಣ್ಣುಗಳು, ಅಂಜೂರ, ಖರ್ಜೂರ, ಬಾದಾಮಿ ಹಾಗೂ ದಾಳಿಂಬೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ. ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಬಳ್ಳಿಗಳು ಟ್ಯೂನಿಸ್ ಮತ್ತು ಅಲ್ ವತನ್ ಅಲ್ ಕಿಬ್ಲಿ ವಿಲಾಯತ್‌ನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಒಂದು ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆ.

ಟೆಲ್ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಬೆಟ್ಟಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಆಡುಗಳನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ನೀರಿನ ಸೌಕರ್ಯ ಇರುವ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದನಗಳನ್ನೂ ಸಾಕುವುದುಂಟು. ಕುದುರೆ, ಹೇಸರಗತ್ತೆಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕತ್ತೆಗಳನ್ನೂ ಒಂಟೆಗಳನ್ನೂ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ.

ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು : ದೇಶದ ಶೇ. 9 ಭಾಗ ಭೂಮಿ ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ಕಾರ್ಕ್, ಇದ್ದಿಲು, ಸಾಗುವಾನಿ ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಎತ್ತರದ ಸ್ಟೆಪಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನ ಎಸ್ಪಾರ್ಟೊ ಹುಲ್ಲು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ : ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 7,000 ಬಡಕುಟುಂಬಗಳು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಗಾಬಸ್ ಖಾರಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಚಟುವಟಿಕೆ ವಿಶೇಷ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ 20 ರಿಂದ 30 ಸಾವಿರ ಟನ್ ಮೀನು ಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. 120–300 ಟನ್ ಸ್ಪಂಜು ಸಿಗುತ್ತದೆ.

ಗಣಿಗಾರಿಕೆ : ಕಪ್ಸಾ, ಟೆಲ್ ಮತ್ತು ಅಲ್ ಕಲಾ ಅಲ್ ಜಾರ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಉಳಿದದ್ದನ್ನು ಟ್ಯುನಿಸ್‌ನಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಟ್ಯುನೀಶಿಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆ ಕೆಫ್ ಬಳಿಯ ಜೈರಿಸ್ಸದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಪ್ಸಾದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರು ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಟೆಲ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸೀಸ ಮತ್ತು ಸತು ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ : ಟ್ಯುನೀಶಿಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಾಗಲೀ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಆಗಲಿ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲವುಂಟು. ಥರ್ಮಲ್ ವಿದ್ಯುತ್‌ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದಲೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಇಂಧನವನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ವಾಡೀ ಮಲ್ಲಾಕ್ ಮತ್ತು ವಾಡೀ ಮಜರ್ಡಾ ನದಿಗಳಿಂದ ನಿಬ್ಬಾರ್ ಮತ್ತು ಟಾಲಾರ್‌ವಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿದ್ಯುತ್ ವಿತರಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಟ್ಯುನೀಶಿಯದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಬಂಡವಾಳದ, ತಂತ್ರಜ್ಞರ ಮತ್ತು ಕುಶಲಕಾರ್ಮಿಕರ ಅಭಾವ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಹಿಟ್ಟಿನ ಗಿರಣಿ, ಆಲಿವ್ ಎಣ್ಣೆ, ಮೀನಿನ ಡಬ್ಬೀಕರಣ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಆಹಾರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ. ಸೂಸ, ಕಸರ್ ಹಲ್ಲಾಲ್ ಮತ್ತು ಆಲ್ ಮುನಾಸ್ಟಿರ್‌ನಲ್ಲಿ ಜವಳಿ ಗಿರಣಿಗಳೂ ಬಿಜ಼ರ್ಟೀಯಲ್ಲಿ ನೌಕಾನಿರ್ಮಾಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಮನ್‌ಜ಼ಿಲ್ ಬೂ ರುಕಾಬಾದಲ್ಲಿ ಲೋಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಬಾಜಾದಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಆಲ ಕಸ್ರೇನ್‌ನಲ್ಲಿ–ಸೆಲುಲೋಸ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ಟ್ಯೂನಿಸ್, ಬಿಜ಼ರ್ಟೀಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡುವ, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳ ತಯಾರಿಕೆ. ಉಪ್ಪು, ಎಣ್ಣೆ, ಸಾಬೂನು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಕೆಲವೆಡೆ ಇವೆ.

ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರ : ಟ್ಯುನೀಶಿಯದಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಎರಡು ಭಾಗ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಕಚ್ಚಾ ಖನಿಜಸಾಮಗ್ರಿ. ಆಮದಿನಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳು. ಸುಮಾರು ಅರ್ಧದಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಾರ ಫ್ರಾನ್ಸಿನೊಂದಿಗೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಟ್ಯುನೀಶಿಯನ್ ದಿನಾರ್ ಇಲ್ಲಿಯ ನಾಣ್ಯ. ಇದನ್ನು 1,000 ಮಿಲ್ಲೈಮ್‌ಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ : ಟ್ಯುನೀಶಿಯದ ರೈಲ್ವೆಯನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ದೇಶದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 450 ಕಿಮೀ; ಟ್ಯೂನಿಸ್‌ನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 1102 ಕಿಮೀ; ಸ್ಪ್ಯಾಕ್ಸ್‌ನಿಂದ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಗಣಿಗಳಿಗೆ 440 ಕಿಮೀ–ಇದು ಟ್ಯುನೀಷಿಯದ ರೈಲ್ವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ 19,200 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ.

ಟ್ಯುನೀಶಿಯದ ಮುಖ್ಯ ರೇವುಗಳು ಟ್ಯುನಿಸ್, ಸ್ಫ್ಯಾಕ್ಸ್. ಬಿಜ಼ರ್ಟೀ ಮತ್ತು ಸೂಸ. ಟ್ಯುನಿಸ್ ನಗರದ ಬಳಿಯ ಅಲ್ ಉವೇನಾ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ. *

ಟ್ರಯಾಸಿಕ್: ಮೀಸೋಜ಼ೋಯಿಕ್ ಯುಗದ (225 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ 65 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದ ವರೆಗಿನ ಕಾಲ) ಪ್ರಥಮ ಕಲ್ಪದ ಶಿಲಾವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಇದು ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಎಂದೇ ಹೆಸರು. ಇದರ ಕಾಲಾವಧಿ 225 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ 190 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದವರೆಗೆ. ಜರ್ಮನಿಯ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಪರ್ಮಿಯನ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮದ ಮೇಲೆ ಮೀಸೋಜ಼ೋಯಿಕ್ ಯುಗದ ಆದಿಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಶಿಲೆಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿವೆ. ಜರ್ಮನಿಯ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಮೂರು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಸ್. ಫಾನ್ ಅಲ್ಬರ್ಟಿ ಎಂಬಾತ ಈ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ (1834).

ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಕಲ್ಪದ ಜೀವರಾಶಿ : ಈ ಕಲ್ಪದ ಜೀವರಾಶಿಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವಯುಗ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಜೀವಯುಗಗಳ ಜೀವಪರಂಪರೆಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಸೇತುವೆಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಜೀವಯುಗದ ಅಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವಯುಗ ಸಸ್ಯಗಳಾದ ಕ್ಯಾಲಮೈಟಿಸ್, ಲೆಪಿಡೊಡೆಂಡ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಸಿಜಿಲೇರಿಯಗಳು (ಸಿಜಿಲೇರಿಯಗಳು ವಿರಳವಾಗಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ) ಗತವಂಶಿಗಳಾಗಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವಯುಗದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಸ್ಯ ವರ್ಗವಾದ ಟೆರಿಡೊಸ್ಪರ್ಮ್‌ಗಳೂ ನಷ್ಟ ವಂಶಗಳಾಗಿವೆ. ಮಧ್ಯಜೀವಯುಗದ ಸಸ್ಯಗಳು ಇನ್ನೂ ಬಲವಾಗಿ ಬೇರೂರಿರಲಿಲ್ಲ. ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಪರಿಚಿತವಾದ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಆ ಕಲ್ಪದ ಅಂತ್ಯಕಾಲದ್ದು. ಈ ಸಸ್ಯಾಭಾವಕ್ಕೆ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದ ಮರುಭೂಮಿ ವಾಯುಗುಣದ ಪ್ರಭಾವವೇ ಕಾರಣವಾಗಿರಬೇಕು. ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ವನಗಳಲ್ಲಿ ಸೈಕ್ಯಾಡ್ ಮತ್ತು ಕೋನಿಫೆರಸ್ ಮರಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ವನಗಳ ನೆಲ ಫರ್ನ್ ಮತ್ತು ಹಾರ್ಸ್‌ಟೈಲ್ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿತ್ತು. ಗೊಂಡವಾನ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಗ್ಲಾಸಾಪ್ಟರಿಸ್ ಗಿಡಗಳೂ ಉತ್ತರ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಟಿರೋಫಿಲ್ಲಮ್ ಎಂಬ ಸೈಕ್ಯಾಡ್ ಮತ್ತು ವಾಲ್ಟ್‌ಝಿಯ ಎಂಬ ಕೋನಿಫೆರ ಗಿಡಗಳೂ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಗ್ಲಾಸಾಪ್ಟರಿಸ್, ಸ್ಕೈಜೊನ್ಯೂರ, ನೊಯಗರತಿಯಾಪ್ಸಿಸ್ ಮತ್ತು ತಿನ್ಫೆಲ್ಡಿಯಗಳು ಮುಖ್ಯ ಸಸ್ಯಗಳು.

ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಕಲ್ಪದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿರುವುದು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಟ್ರೈಲೊಬೈಟುಗಳು ಬ್ಲಾಸ್ಟಾಯಿಡುಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವಯುಗದ ಎಲ್ಲ ಎಕೈನೊಡರ್ಮ್ ಶಾಖೆಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಂಶನಷ್ಟ ಹೊಂದಿದವು. ಆದರೆ ಎನ್‌ಕ್ರೈನಿಡೆ ಮತ್ತು ಪೆಂಟಕ್ರೈನಿಡೆ ಎಂಬ ಎರಡು ಜಾತಿಯ ಕ್ರೈನಾಯಿಡುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದವು. ರೂಗೋಸ ಹವಳಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಂಶನಷ್ಟ ಹೊಂದಿದುವು. ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಷಟ್‌ಭಿತ್ತಿ ಹವಳಗಳು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡವು. ಥ್ಯಾಮ್ನಾಸ್ಟ್ರಿಯ, ಐಸಾಸ್ಟ್ರಿಯ, ತೀಕೊಸ್ಮಿಲಿಯ, ಸ್ಟೈಲಿನ, ಮಾಂಟ್ಲಿವಾಲ್ಟಿಯ ಮೊದಲಾದ ಷಟ್‌ಭಿತ್ತಿ ಹವಳಗಳು ದಿಬ್ಬಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದುವು. ಬ್ರ್ಯಾಕಿಯೋಪೊಡಗಳು ತೆತಿಸ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದುವು. ಆದರೆ ಇನ್ನುಳಿದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಭಾರಿ ಆಘಾತಕ್ಕೊಳಗಾದುವು. ಅದರಿಂದ ಪುನಃ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೇ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವಯುಗದ ಬ್ರ್ಯಾಕಿಯೊಪೊಡಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳು ಗತವಂಶಿಗಳಾದವು. ಉಳಿದವು ಅತಿವಿರಳವಾಗಿದ್ದುವು. ಅತಿರಿಸ್ ಮತ್ತು ಸ್ಪೊಪೊಮೀನಗಳು ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಬಾರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

ರಿಂಕೊನೆಲ್ಲಿಡೆ ಮತ್ತು ಟೆರಿಬ್ರಾಟುಲಿಡೆ ಜಾತಿಯ ಬ್ರ್ಯಾಕಿಯೊಪೊಡಗಳು ಮಾತ್ರ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಲೆಮಲಿಬ್ರ್ಯಾಂಕ್ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಶಂಖಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದುವು. ಮಯೊಪೋರ ಈ ಕಲ್ಪದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲೆಮಲಿಬ್ರ್ಯಾಂಕ್. ಆದರೆ ಪೆಕ್ಟನ್, ಹ್ಯಾಲೋಬಿಯ, ದಯೊನೆಲ್ಲಾ, ಮಾನಟಿಸ್, ಮೆಗಲೊಡಾನ್ ಮೊದಲಾದವು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದುವು.

ಈ ಕಲ್ಪದ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಸೆಳೆಯುವಂತಹವುಗಳೆಂದರೆ ಅಮ್ಮೊನೈಟುಗಳು. ಅವು ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೇರಿದುವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವಯುಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಗೋನೆಯೋಟೈಟಿಸ್ ಎಂಬ ಜಾತಿ ವಂಶನಷ್ಟ ಹೊಂದಿ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸೆರಟೈಟಸ್ ಮತ್ತು ಟಿರೊಲೆಸ್ಪಿಸ್‌ಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. ಈ ಅಮ್ಮೊನೈಟುಗಳು ಪ್ರಪಂಚ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಅನೇಕ ಅಲ್ಪಾಯುಪ್ರಕಾರ ಪರಂಪರೆಯಿಂದಲೂ ಕೂಡಿವೆ. ಓಟೊಸೆರಾಸ್, ಓಫಿಸೆರಾಸ್, ಮೀಕೊಸೆರಾಸ್, ಕ್ಷೀನೊಡಿಸ್ಕಸ್, ಹಿಡೆನ್‌ಸ್ಟ್ರೋಮಿಯ, ಫ್ಲೆಮಿಂಗೈಟಿಸ್, ಕೊನಿಂಕೈಟಿಸ್, ಕೈಸರ್‌ಲಿಂಗೈಟಿಸ್, ಸಿಬ್ರೈಟಿಸ್, ಟಿಕೈಟಿಸ್, ಜೆಮ್ಮೈಟಿಸ್ ಮತ್ತು ಟ್ರೊಪೈಟಿಸ್‌ಗಳು ಇಂಡಿಯದ ಮುಖ್ಯ ಸೆರಟೈಟಿಸ್ ಪ್ರಕಾರಗಳು. ಇವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಸ್ತೋಮದ ವಿಭಜನೆಯನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ನಿಸ್ಟ್ರಿಯ: ಮಾಲ್ಡೋವದ ಜೊತೆ ಕಾನೂನು ಬದ್ಧ ಅಂತಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಒಂದು ದೇಶ. ತಾನೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯವೆಂದು ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. 1990 ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 2 ರಂದು ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಾಲ್ಡೋವದಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು. ಇದನ್ನು ಪ್ರಿಡ್ನಿಸ್ಟ್ರೋವಿ ಅಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಯಾವುದೇ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯಗಳು ಇದರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಇದು ಉಕ್ರೇನ್ ಮತ್ತು ನೀಸ್ಟರ್ ನದಿಯ ಪೂರ್ವದಡದಲ್ಲಿದೆ. ತನ್ನದೇ ಆದ ಸರ್ಕಾರ, ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್, ಪೊಲೀಸ್ ಹಾಗೂ ಮಿಲಿಟರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ 411 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಬೆಸರಬಿಯದ ಗಡಿಯನ್ನು, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ (405 ಕಿಮೀ) ಉಕ್ರೇನ್ ದೇಶದಗಡಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಚಾಚಿಕೊಂಡ ನೀಸ್ಟರ್ ನದಿ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಟೈರಸ್‌ಪೂಲ್ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣ ಹಾಗೂ ರಾಜಧಾನಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,59,163 (2006). ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂಬತ್ತು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು ಮಾಲ್ಡೋವ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದು ದುಬಸಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭಾಗವಾಗಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಟೈಘಿನ ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಆರು ಹಳ್ಳಿಗಳು ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ನಿಸ್ಟ್ರಿಯದ ಅಧೀನದಲ್ಲಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಮಾಲ್ಡಿವಿಯನ್, ರಷ್ಯನ್ ಹಾಗೂ ಉಕ್ರೇನ್ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಾರೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 4,163 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,55,347 (2004). (ಕೆ.ಎಂ.)

ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್: ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತರದ ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಇದರ ಪೂರ್ವದ ಗಡಿ ಲೆಬೊಂಬೋ ಪರ್ವತದ ನೆತ್ತಿಗೆರೆ. ಉತ್ತರ ಪಶ್ಚಿಮಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಪೋಪೋ ನದಿಯೇ ಇದರ ಮೇರೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ವಾಲ್ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಟ್ರ್ಯಾನ್‌ವಾಲ್‌ನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,83,920 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 29,21,560 (2006).

ಇದರ ಬಹುಭಾಗ ಪರ್ವತದ ತಪ್ಪಲುಪ್ರದೇಶ. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶದ 1/3 ಭಾಗ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸರಾಸರಿ 1525–1950ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಕಮಾಟೀ, ಪಾಂಗೋಲ ಮುಂತಾದ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಹಿಂದೂ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಾಯುಗುಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುವುದು ಹೈ ವೆಲ್ಡ್‌ನ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ. ಅಲ್ಲಿ ಜುಲೈನ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 7^0ಸೆ. ಪೂರ್ವದ ಲೋ ವೆಲ್ಡ್ ಮತ್ತು ಲಿಂಪೋಪೋ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 40–130 ಸೆಂಮೀ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಇದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಒಟ್ಟು ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 50 ಭಾಗ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ ಅತ್ಯಂತ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶ. ಗೋದಿ, ತಂಬಾಕು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆಫ್ರಿಕದ ಒಟ್ಟು ತಂಬಾಕಿನ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 85 ಭಾಗ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಕಿತ್ತಳೆ ಮುಂತಾದ ನಿಂಬೆ ಜಾತಿಯ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಪ್ರದೇಶ ಹೇರಳವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹೈನು ಉದ್ಯಮ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ.

ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತಿನಿಂದಾಗಿ ಟ್ರ್ಯಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಜೋಹ್ಯಾನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಸಮೀಪವಿರುವ ವಿಟ್‌ವಾಟರ್ಸ್‌ರ್ಯಾಂಡ್ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದದ್ದು. ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಪ್ರೀಟೋರೀಯದ ಸಮೀಪದಲ್ಲೆ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ವಜ್ರದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಬ್ಬಿಣ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಪ್ಲಾಟಿನಂ ಮುಂತಾದ ಖನಿಜಗಳೂ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಬಂಟು ಮತ್ತು ಹೊಟೆಂಟೋಪ್ ಸಮುದಾಯದವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನೆಲಸಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ಝೂಲೂ ಸಮುದಾಯದವರು ವಲಸೆ ಬಂದರು. ಜೊತೆಗೆ ಬೋಯರರು, ಬಿಳಿಯರು ಮತ್ತು ಏಷ್ಯನ್ನರು ಗಣನೀಯ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಆಡಳಿತದ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ 53 ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಿವೆ. ಬಿಳಿಯರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಶಾಲಾ–ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಬಂಟೂ ಜನಾಂಗದವರಿಗೂ ಏಷ್ಯನರಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇವೆ. ಪ್ರಿಟೋರೀಯ ಟ್ರ್ಯಾನ್ಸ್‌ವಾಲಿನ ರಾಜಧಾನಿ. ಜರ್ಮಿಸ್ಟನ್, ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್ಸ್, ಬೆನೋನಿ–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳು. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣವಾದ ಜೋಹ್ಯಾನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಇರುವುದೂ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲೇ. (ಎಂ.ವಿ.ಎಸ್.ಆರ್.;ಎಚ್.ಆರ್.ಆರ್.ಬಿ.)

ಟ್ರಿನಿಡ್ಯಾಡ್ ಮತ್ತು ಟೊಬ್ಯಾಗೊ: ಕೆರಿಬಿಯನ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ದ್ವೀಪಗಳು. ಉ. ಅ. $10^0 2' – 11^0 21'$ ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. $60^0 30' – 61^0 56'$ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಇವೆರಡೂ ಸೇರಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ದೇಶ. ಟ್ರಿನಿಡ್ಯಾಡ್ ದ್ವೀಪ ಟೊಬ್ಯಾಗೊಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದು ; ವೆನಿಝುವೇಲದ ತೀರಕ್ಕೆ 11 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಟ್ರಿನಿಡ್ಯಾಡ್‌ಗೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ 32 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಟೊಬ್ಯಾಗೊ ಇದೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಹದಿನಾರು ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಟ್ರಿನಿಡ್ಯಾಡ್ ಮತ್ತು ಟೊಬ್ಯಾಗೊದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 513 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 13,04,000 (2004). ರಾಜಧಾನಿ ಪೋರ್ಟ್ ಆಫ್ ಸ್ಪೇನ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 52,451 (2004).

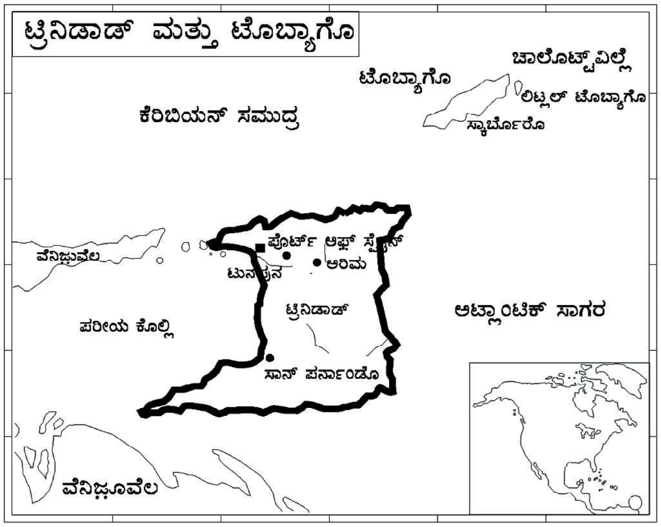

ಭೌತಲಕ್ಷಣ: ಪರೀಯ ಖಾರಿಯೂ ಡ್ರ್ಯಾಗನ್ ಮೌತ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯೂ ಟ್ರಿನಿಡಾಡ್ ದ್ವೀಪವನ್ನು ವೆನಿಝುವೇಲದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತವೆ. ಸು. 160 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಮತ್ತು 64 ಕಿಮೀ ಅಗಲ ಇರುವ ಈ ದ್ವೀಪ ಆಯತಾಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಭೂಮಿ ಬಹುತೇಕ ಚಪ್ಪಟೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅಲ್ಪ ಏರು–ತಗ್ಗುಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ. ಈ ದ್ವೀಪ ವೆನಿಝುವೇಲ ಭೂಭಾಗದ ಮುಂದುವರಿಕೆ. ಇದರ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ ವೆನಿಝುವೇಲದ ಓರಿನೋಕೊ ವಿಭಾಗದ್ದನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿಗಳು ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ.

ಉತ್ತರದ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಎಲ್ ಸೆರ‍್ರೊ ಡೆಲ್ ಅರಿಪೊ (940 ಮೀ). ಮಧ್ಯದ ಶ್ರೇಣಿ ಸು. 300 ಮೀ ಎತ್ತರ ಇದೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಶ್ರೇಣಿ ಇನ್ನೂ ತಗ್ಗು. ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವೆ ಹಲವು ಸಣ್ಣ ತೊರೆಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವ, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಜೌಗು ನೆಲಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಗುಲ್ಮವೃಕ್ಷಗಳಿವೆ.

ಟೊಬ್ಯಾಗೊ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಲೆಸ್ಸರ್ ಆಂಟಿಲೀಸ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಭಾಗ. ಇದರ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಲಕ್ಷಣ ಟ್ರಿನಿಡಾಡಿನದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಏರುತಗ್ಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರೆನಾಡ, ಸೇಂಟ್ ವಿನ್ಸೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಜ್ವಾಲಾಮುಖೀಯ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಇದು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ದ್ವೀಪದ ನಡುವಿನ ಜ್ವಾಲಾಮುಖೀಯ ಬೆಟ್ಟ 600 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ.

ಇದು ದ್ವೀಪದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದೊಳಕ್ಕೂ ಹರಡಿದೆ. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾದ ಮೈದಾನವುಂಟು. ಇದು ನೈಋತ್ಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವಿಶಾಲ.

ವಾಯುಗುಣ : ಟ್ರಿನಿಡಾಡ್ ದ್ವೀಪ ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಚಂಡಮಾರುತದ ವಲಯಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಚಂಡಮಾರುತದ ಅಪಾಯವಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯದು ಉಷ್ಣವಲಯ ವಾಯುಗುಣ. ಉಷ್ಣತೆ ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಒಂದೇ ರೀತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಉಷ್ಣತೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೂ 21^0 ಸೆ. ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಪೋರ್ಟ್ ಆಫ್ ಸ್ಪೇನ್‌ನಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 26^0 ಸೆ. ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆಯ ತಿಂಗಳು ಜುಲೈ. ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ. ಇವೆರಡು ತಿಂಗಳುಗಳ ಉಷ್ಣತೆಗಳ ಅಂತರ ಕೇವಲ 3^0 ಸೆ. ಟ್ರಿನಿಡಾಡಿನ ಉತ್ತರದ ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಉಷ್ಣತೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತಗ್ಗುತ್ತದೆ. ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆ ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 100 ಸೆಂಮೀ.

ಸಸ್ಯಪ್ರಾಣಿಜೀವನ : ಟ್ರಿನಿಡ್ಯಾಡಿನ ಭೂರಚನೆಯಂತೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯಪ್ರಾಣಿ ಜೀವನವೂ ನೆರೆಯ ವೆನಿಜ಼ುವೇಲದ್ದನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಟೊಬ್ಯಾಗೊದು ಲೆಸರ್ ಆಂಟಿಲೀಸಿನದನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಎರಡೂ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ದ್ವೀಪಗಳ ಉನ್ನತ ಗಿರಿಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಹಸುರಿನ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮಳೆಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಟ್ರಿನಿಡಾಡಿನ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಕಾಡುಗಳುಂಟು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸವನ್ನ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಇದೆ. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಜವುಗು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಗುಲ್ಮ ವೃಕ್ಷಗಳಿವೆ.

ಶಿಕ್ಷಣ: 6–12 ವರ್ಷಗಳ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಉಚಿತ ಹಾಗೂ ಕಡ್ಡಾಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವಿದೆ. ಸೆಕೆಂಡರಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸರ್ಕಾರಿ ಹಾಗೂ ಖಾಸಗಿ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸೇಂಟ್ ಆಗಸ್ಟೀನಿನಲ್ಲಿ ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ.

ಜನಜೀವನ : ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಕೇಷಿಯನರು, ನೀಗ್ರೋಗಳು, ಭಾರತೀಯ ಸಂಜಾತರು, ಸಿರಿಯನರು, ಚೀನಿಯರು ಇದ್ದಾರೆ. ಟ್ರಿನಿಡ್ಯಾಡಿನಲ್ಲಿ ಶೇ. 43 ನೀಗ್ರೋಗಳು, ಶೇ. 36 ಭಾರತೀಯರು, ಶೇ. 3 ಐರೋಪ್ಯರು, ಶೇ. 2 ಚೀನೀಯರು ಮತ್ತು ಶೇ. 16 ಇತರರು. ಟೊಬ್ಯಾಗೊದಲ್ಲಿ ನೀಗ್ರೋಗಳೇ ಅಧಿಕ. ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ತೈಲ ಗಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಅಷ್ಟು ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲದ ವ್ಯವಸಾಯ ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲೂ ನೀಗ್ರೋಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರಿದ್ದಾರೆ. ವಾಣಿಜ್ಯ, ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಹಲವು ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನೀಗ್ರೋಗಳೂ ಭಾರತೀಯರೂ ತಂತಮ್ಮ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಕಬ್ಬು, ಬತ್ತ, ಕೋಕೋ, ತೆಂಗು, ನಿಂಬೆ ಜಾತಿಯ ಹಣ್ಣುಗಳು. 1953ರಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿಯ ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪಶುಪಾಲನೆ ಹಾಗೂ ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿವೆ. ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜೋತ್ಪನ್ನಗಳು ಆಸ್ಫಾಲ್ಟ್, ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಹಾಗೂ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು. ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಿಶೇಷ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರಫ್ತಿಗಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸರಕುಗಳು ಆಮದಾಗುತ್ತವೆ.

ಸಾರಿಗೆ : ಪೋರ್ಟ್ ಆಫ್ ಸ್ಪೇನಿನಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಟ್ರಿನಿಡ್ಯಾಡಿಗೆ 170 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿದ್ದುವು. ಈಗ ಪೋರ್ಟ್ ಆಫ್ ಸ್ಪೇನಿನಿಂದ ಅರೀಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣಿಕ ರೈಲುಗಳು ಮಾತ್ರ ಓಡುತ್ತವೆ. ನಷ್ಟಕರವಾದ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಲಾಗಿದೆ. ರಸ್ತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಪೋರ್ಟ್ ಆಫ್ ಸ್ಪೇನ್ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಟೊಬ್ಯಾಗೊದ ಸ್ಕಾರ್‌ಬರಾಗೆ ತೀರಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹಡಗುಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ದೇಶದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಪೀಯಾರ್ಕೋ. ಇಲ್ಲಿನ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಸ್ಯಾನ್ ಫರ್ನಾಂಡೋ ಮತ್ತು ಅರೀಮ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಟ್ರಿಪೋಲಿ[1]: ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿರುವ ಲಿಬ್ಯ ದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ರೇವು ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಜಂಟಿ ರಾಜಧಾನಿ (ಇನ್ನೊಂದು ರಾಜಧಾನಿ ಬೆಂಗಾಸಿ). ಸಿಸಿಲಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ, ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ, ಬಂಡೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭೂಶಿರದ ಮೇಲೆ, ಬೆಂಗಾಸಿಯಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 644 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಟ್ಯುನೀಶಿಯದ ಗಡಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ 160 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 16,82,000 (2005).

ಟ್ರಿಪೋಲಿಯ ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಂಚಿನವರೆಗೂ ಮರುಭೂಮಿ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಓಯಸಿಸ್ ಫಲವತ್ತಾಗಿಯೂ ಸುಂದರವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕಾರಾಮಾನ್ಲಿಯನ್ ಸುಲ್ತಾನರ ಗೋರಿಗಳಿವೆ. ಸಮುದ್ರತೀರದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಗೋಡೆಯೂ ತಾಳೆಮರಗಳ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಿಶಾಲವಾದ ರಸ್ತೆಯೂ ಇವೆ. ಸಮುದ್ರದ ಎಡೆಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಕೋಟೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಹಳೆಯ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಟ್ಟಡಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುವು ಗುರ್ಗಿ ಮಸೀದಿ (1883) ಮತ್ತು ಅಷ್ಟಕೋನಾಕೃತಿಯ ಮಿನರೇಟುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಾರಾಮನ್ಲಿ ಮಸೀದಿ (1736). ಷಾಮಿಲಿ ಮಸೀದಿ 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಯಿತು. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದು ಪುನರ್ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಸುಂದರವಾದ ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬಿಳಿ ಅಮೃತಶಿಲೆಯ ಮಾರ್ಕಸ್ ಆರೀಲಿಯಸ್ ವಿಜಯ ಕಮಾನು (163)ಇರುವುದು ಬಂದರಿನ ಹತ್ತಿರ.

ಹಳೆಯ ಪಟ್ಟಣದ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಹೊಸ ಪಟ್ಟಣ ವಿಶಾಲವಾದದ್ದು. ಇದು ಉದ್ಯಾನಗಳಿಂದಲೂ ವಾಸಗೃಹಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಇದರ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಚರ್ಚು, ನಗರದ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಚರ್ಚು ಇವೆ. ಹಲವು ಕಚೇರಿಗಳೂ ರಂಗಮಂದಿರಗಳೂ ಹೋಟೆಲುಗಳೂ ಆಡ್ರಿಯಾನ್ ಪೆಲ್ಟ್ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಲಿಬ್ಯ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದಾಗ ಟ್ರಿಪೋಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಡಚ್ಚ್ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಪೆಲ್ಟನ ಹೆಸರನ್ನೇ ಈ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಇಡಲಾಗಿದೆ.

ಗೋಪುರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಮೂರ್ ಶೈಲಿಯ ಮುಂಭಾಗವುಳ್ಳ ಇಲ್ಲಿನ ಶ್ವೇತ ಅರಮನೆ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ್ದು. ಹಲವು ರಸ್ತೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಒಂದು ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಇದರ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಮಾನನಿಲ್ದಾಣ ಇರುವುದು ನಗರಕ್ಕೆ 34 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ, ಇಡ್ರಿಸ್ ಎಲ್ ಅವಲ್‌ನಲ್ಲಿ. ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಾಯುಸೇನಾ ನೆಲೆಯಿದೆ. ಹ್ವೀಲಸ್ ಫೀಲ್ಡಿನಲ್ಲಿ 1950ರಿಂದ ಅಮೆರಿಕದ ಮಿಲಿಟರಿ ನೆಲೆಯಿದೆ.

ನಗರದ ಆರ್ಥಿಕತೆಗೆ ಕೃಷಿ, ಪಶುಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗಳೇ ಆಧಿಪಾಯ. ತೀರದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಸಿಗುವ ಉಪ್ಪನ್ನು ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ; ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಸಿಗರೇಟ್ ತಯಾರಿಕೆ, ಜಮಖಾನೆ ಮತ್ತು ರಗ್ಗುಗಳ, ನೇಯ್ಗೆ ಇವು ಎರಡು ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಎಸ್ಪಾರ್ಟೊ ಹುಲ್ಲು, ನೆಲಗಡಲೆ, ಆಲಿವ್ ಎಣ್ಣೆ, ಮೀನು, ಹಣ್ಣು–ಇವು ರಫ್ತುಗಳು. ಸಕ್ಕರೆ, ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥ, ಬಟ್ಟೆ, ಮೋಟಾರು, ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣ ಆಮದಾಗುತ್ತವೆ. ಲಿಬ್ಯದ ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗ ನಡೆಯುವುದು ಟ್ರಿಪೋಲಿಯ ಮೂಲಕ. (ಬಿ.ಪಿ.ಕೆ.)

ಟ್ರಿಪೋಲಿ[2]: ಲೆಬನಾನ್ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ನಗರ. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ರೇವುಪಟ್ಟಣ, ಉತ್ತರ ಲೆಬನಾನ್ ಮುಹಾಫಜ಼ಾದ (ಪ್ರಾಂತ್ಯ) ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಬೇರೂತ್ ನಗರದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 64 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 11,60,000 (2000). ನಗರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಮುಖ್ಯವಾದ ಪಟ್ಟಣದ ವಿಭಾಗದ ನಡುವೆ ಅಬು ಅಲಿ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ ಮಿನ ರೇವುಪಟ್ಟಣದ್ದು ಇನ್ನೊಂದು ವಿಭಾಗ. ಕಿತ್ತಳೆ ವನಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ವಿಶಾಲ ರಸ್ತೆಗಳು ಇವೆರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುತ್ತವೆ. ಟೈಲಾನ್ ಮಸೀದಿ (1336), ಸೇಂಟ್ ಮೇರಿ ದ ಲ ಟ್ಯೂಟ್ ಚರ್ಚಿನ ಅವಶೇಷದ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ದೊಡ್ಡ ಮಸೀದಿ (1305). ಬಹುಶಃ 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದರಿನ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ಕಾವಲು ಗೋಪುರ–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಕಟ್ಟಡಗಳು.

ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮಗಳು ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ, ಸಾಬೂನು ತಯಾರಿಕೆ, ಸ್ಪಂಜ್ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ನೇಯ್ಗೆ, ಚರ್ಮ ಹದಗಾರಿಕೆ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಹಣ್ಣು ಬೇಸಾಯ. ಇರಾಕ್ ದೇಶದ ಕಿರ್ಕುಕ್‌ನಿಂದ ಬರುವ ಎಣ್ಣೆ ಕೊಳವೆ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ತೈಲಶುದ್ಧಿಕರಣ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ಕಿತ್ತಳೆ, ನಿಂಬೆ ಮೊದಲಾದ ಹಣ್ಣುಗಳು, ಸಾಬೂನು, ಚರ್ಮ, ಉಣ್ಣೆ, ಹತ್ತಿ, ಮೊಟ್ಟೆ ಮೊದಲಾದವು ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. (ಬಿ.ಪಿ.ಕೆ.)

ಟ್ರಿಪೋಲಿ[3]: ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಅಥವಾ ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲನ್ನು ಹೋಲುವ, ಸುಲಭವಾಗಿ ಪುಡಿಯಾಗುವ, ಸಣ್ಣ ರಂಧ್ರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಿಲಿಕಾ ಶಿಲೆ. ಇದು ಹೊರನೋಟಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಟ್ರಿಪೊಲಿಟಾನಿಯದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಟ್ರಿಪೋಲೈಟಿನಂತೆ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಟ್ರಿಪೋಲಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಲಿಬಿಯದ ಟ್ರಿಪೋಲಿಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಮೊದಲು ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಿದುದರಿಂದ ಟ್ರಿಪೋಲಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದು ಅಮೆರಿಕದ ಮಿಸ್ಸೋರಿ ಮತ್ತು ಇಲಿನಾಯ್ಸ್ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿಯೂ ಆರ್ಕಾನಸ್, ಜಾರ್ಜಿಯ ಮತ್ತು ಟೆನೆಸೀ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಟ್ರಿಪೋಲಿಯನ್ನು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಯುರೋಪ್, ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ದೇಶಗಳಿಗೂ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 95 ಸಿಲಿಕಾ ಇದ್ದು ಇದರ ಪುಡಿಯೂ ಬಹಳ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪುಡಿಯನ್ನು ಲೋಹಗಳ, ಅಮೃತಶಿಲೆಯ ಮತ್ತು ಗಾಜಿನ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಹೊಳಪು ನೀಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಬಿ.ಪಿ.ಕೆ.)

ಟ್ರಿಸ್ಟೇನ್ ಡ ಕುನ್ಹ: ದಕ್ಷಿಣ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವೀಪಕಲ್ಪ. ಈ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಿಂದ 2,816 ಕಿಮೀ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಿಂದ ಸು. 3,360 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿವೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ದ.ಅ. $37^0 6' 44''$ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. $12^0 16' 56''$ ಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿವೆ. ಇವು 201 ಚ.ಕಿಮೀ ಭೂ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ರಾಜಧಾನಿ ಎಡಿನ್‌ಬರ್ಗ್. ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲೀಷ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 269. ಇಲ್ಲಿನ ಹಣ ಪೌಂಡ್ ಸ್ಟರ್ಲಿಂಗ್.

ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಸಮುದ್ರಾಚೆಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿರುವ ಅಧೀನ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಸೆಂಟ್ ಹೆಲಿನ ದ್ವೀಪ 2,161 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ದ್ವೀಪದ ಗಡಿಗಳು ಟ್ರಿಸ್ಟಾನ್ ಡ ಕುನ್ಹಾ (98 ಚ.ಕಿಮೀ) ಹಾಗೂ ಹಲವಾರು ಜನವಸತಿಯಿಲ್ಲದ ದ್ವೀಪಗಳು, ಜನವಸತಿ ಇರುವ ದ್ವೀಪಗಳು, ನೈಟಿಂಗೇಲ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಗೊಹ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಮುಖ್ಯದ್ವೀಪದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸು. 395 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿವೆ. ಈ ದ್ವೀಪ ಪ್ರಪಂಚದ ಬಹುದೂರದ ಮಾನವ ವಾಸದ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಇನ್‌ಅಕ್ಸಸಿಬಲ್ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ನೈಟಿಂಗೇಲ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಮುಖ್ಯದ್ವೀಪದಿಂದ ಸು. 35 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿವೆ.

ಮುಖ್ಯದ್ವೀಪ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಪರ್ವತಮಯವಾಗಿದ್ದು, ದ್ವೀಪದ ರಾಜಧಾನಿ ಇಡನ್‌ಬರ್ಗ್ ವಾಯವ್ಯ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ದ್ವೀಪದ ಉನ್ನತ ಭಾಗ ಕ್ವೀನ್ ಮೇರಿ ಶಿಖರ (ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ) 2,062 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಮದಿಂದ ಆವರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ವಾಯುಗುಣ ಸಾಗರೀಕ ಉಪಉಷ್ಣವಲಯವಾಗಿದ್ದು ಬೇಸಗೆ ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿನ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯಗಳಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಿತವಾಗಿದೆ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಸಿಗಡಿ ಮೀನಿನ ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ವಿದೇಶಿ ಅಂಚೆ ಚೀಟಿಗಳು ಮತ್ತು ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಲೆಗೆ ಮಾರುವುದು. ಇಲ್ಲಿನ ಜನರು ಇಬ್ಬಗೆಯ ಕಸಬುದಾರರು: ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರಿ ನೌಕರಿ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ, ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ನಿವಾಸಿಗಳು ಹಿಡುವಳಿದಾರರು. ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ದ್ವೀಪ ಹೆಚ್ಚು ದೂರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರೆ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸಾಧಿಸಲು ತೊಂದರೆಗಳಿವೆ. ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಿಸಲು ದೋಣಿಗಳೆ ಮುಖ್ಯ ಮಾಧ್ಯಮ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ಹಡಗುಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ, ರೈಲು ಸಾರಿಗೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಕುಲದಲ್ಲಿಯೇ ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಪದ್ಧತಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅನುವಂಶಿಕ ವ್ಯಾಧಿಗಳಾದ ಆಸ್ತಮ, ಕಣ್ಣಿನ ರೋಗ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಿವೆ.

(ಕೆ.ಎಂ.)

ಡ

ಡಂಪಿ ಮಟ್ಟಮಾಪಕ: ಒಂದು ನಮೂನೆಯ ಮೋಜಣಿ ಉಪಕರಣ (ಡಂಪಿ ಲೆವೆಲ್). ಭೂಪ್ರದೇಶದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳ ಏರುತಗ್ಗುಗಳನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಇದನ್ನು ಬಳಸುವುದಿದೆ. Y–ಮಟ್ಟಮಾಪಕ, ಕುಕ್ ಪರಾವರ್ತನಶೀಲ ಮಟ್ಟಮಾಪಕ (ಕುಕ್ ರಿವರ್ಸಿಬಲ್). ಕುಷಿಂಗನ ಮಟ್ಟಮಾಪಕ–ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಉಪಕರಣಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವ ಭಾಗಗಳು ಇವು: 1. ಮಟ್ಟಮಾಡುವ ಆಧಾರಶೀರ್ಷ (ಲೆವೆಲಿಂಗ್ ಹೆಡ್), 2. ಅಂಗ (ಲಿಂಬ್), 3. ದೂರದರ್ಶಕ(ಟೆಲಿಸ್ಕೋಪ್), 4. ಮಟ್ಟಗೊಳವೆ(ಲೆವೆಲ್ ಟ್ಯೂಬ್) ಅಥವಾ ಗುಳ್ಳೆನಾಳ

(ಬಬಲ್ ಟ್ಯೂಬ್). ಈ ಉಪಕರಣದ ಆಧಾರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಸಲಾಗಿರುವ ದೂರದರ್ಶಕವನ್ನು ಅದರ ನೀಳ ಅಕ್ಷದ (ಲಾಂಜಿಟ್ಯೂಡಿನಲ್ ಆಕ್ಸಿಸ್) ಮೇಲೆ ತಿರುಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ನೇರ ಅಕ್ಷದ ಸುತ್ತ ತಿರುಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವುಂಟು. ಆಧಾರದಿಂದ ದೂರದರ್ಶಕವನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯುವುದೂ ಆಗದು. ಇದಕ್ಕೆ Y–ಮಟ್ಟಮಾಪಕಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ದೃಢತೆ ಇದೆ.

(ಎನ್.ಎನ್.ಎಂ.)

ಡಟ್ಟನ್, ಸಿ.ಇ. : 1841–1912. ಅಮೆರಿಕದ ಭೂ ವಿಜ್ಞಾನಿ. ಐಸೊಸ್ಟಸಿ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು 1889ರಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಬಳಸಿದ. ಐಸೊಸ್ಟಸಿ ಅಂದರೆ ಸಮತೋಲನದ ಸ್ಥಿತಿ. ಪೃಥ್ವಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಮೇಲಿನ ಎತ್ತರವಾದ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಪಕ್ಕದ ತಗ್ಗುಭೂಮಿಗಳ ನಡುವೆ ಸಮತೋಲನ ಸ್ಥಿತಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆಂದು ಡಟ್ಟನ್ ಭಾವಿಸಿದ. ಅವುಗಳ ಕೆಳಗೆ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾದ ಹಗುರ ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವದಿಂದ ಅವೆರಡೂ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಮತೋಲನ ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಚಿಪ್ಪು (ಕ್ರಸ್ಟ್) ತಿರುಗುವ ಪೃಥ್ವಿಯ ಮೇಲೆ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಸ್ಥಿರತೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ಸಮಾನ ಮೇಲ್ಮೈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಕೆಳಗೆ ಸಮಾನ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಇರುತ್ತದೆ.

ಕೊಲರಾಡೊ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಈಗಿನ ಮಹಾಕಂದರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಡಟ್ಟನ್ ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಸವೆಯುವ ಕಾಲವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ. ಅವನು ಈ ಭೂಸವೆತದ ಕಾಲವನ್ನು ಮಹಾನಗ್ನೀಕರಣ ಕಾಲ ಎಂದು ಕರೆದ. ಕೊಲರಾಡೊ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಭೂ ಸವೆತದ ಸಾಕ್ಷ್ಯಾಧಾರವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಿಕೆಗಾಗಿ ಅವನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನು ಕೊಲರಾಡೊ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವೀಕ್ಷಿಸಿದ ಆಧಾರ ಮಟ್ಟದ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಡೇವಿಸ್‌ನು ಪೆನಿಪ್ಲೇನೇಷನ್ ಅಥವಾ ಸಮತಲೀಕರಣದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸಿದ.

(ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಡಮ್ ಡಮ್: ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಇಪ್ಪತ್ನಾಲ್ಕು ಪರಗಣ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಕೋಲ್ಕತದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 8 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಕೋಲ್ಕತದ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಡಮ್ ಡಮ್, ಉತ್ತರ ಡಮ್ ಡಮ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಡಮ್ ಡಮ್ ಎಂದು ಮೂರು ಪೌರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ವಿಗಂಡವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಡಮ್ ಡಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಾಮಗಳು ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಡಮ್ ಡಮ್ ಮೇಲೆ ಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಕೋಲ್ಕತದ ನಾಗರಿಕ ಜೀವನ ತನ್ನ ಮುದ್ರೆಯೊತ್ತಿದೆ. 1783ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಡಮ್ ಡಮ್ ದಂಡಿನ ಪ್ರದೇಶ 1853ರ ವರೆಗೂ ಬಂಗಾಲ ಕಾಲ್ದಳದ ಠಾಣ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಅದೀಗ ಕೋಲ್ಕತದ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಅನೇಕ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮದ್ದು ಗುಂಡುಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ತಯಾರಾದ ಡಮ್ ಡಮ್ ಅರಳುವ ಗುಂಡು (ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ಯಾಂಡಿಂಗ್ ಬುಲೆಟ್) ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಡಮ್ ಡಮ್ ಈಗ ಬೃಹತ್ ಕೋಲ್ಕತ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೋಲ್ಕತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಸುಂದರವಾದ ಸೇಂಟ್ ಸ್ಟೀಫನ್ ಚರ್ಚು ಇವೆ.

(ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ಡಮಾಸ್ಕಸ್: ಸಿರಿಯನ್ ಅರಬ್ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ಹಾಗೂ ಈ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ. ಡಮಾಸ್ಕಸ್ ನಗರ ಆಂಟಿ–ಲೆಬನನ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ, ಕಾಸ್ಯುಮ್ ಶಿಖರದ ಬುಡದಲ್ಲಿ, ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 680 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಲೆಬನನ್‌ನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಬೇರೂತ್ ನಗರ ಡಮಾಸ್ಕಸ್‌ಗೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 90 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಬಾರದ ಮತ್ತು ಆವಾಜ್ ನದಿಗಳ ಮೇಲಿರುವುದರಿಂದಲೂ

ಹಲವು ಮಾರ್ಗಗಳು ಕೂಡುವಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಡಮಾಸ್ಕಸ್ ನಗರ ಬೆಳೆದು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಗಳಿಸಿದೆ. ಇದು ಸಿರಿಯದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಈ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1549932 (2002).

ಮೆಕ್ಕ ನಗರಕ್ಕೆ ಭೂಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಯಾತ್ರೆ ಹೋಗುವವರು ಹಿಂದೆ ಡಮಾಸ್ಕಸ್ ಮೂಲಕವೇ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ನಗರ ಬೆಳೆಯಲು ಇವರೂ ಕಾರಣ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಲೆಬನನ್‍ನ ಬೇರೂತ್ ಮತ್ತು ಜೋರ್ಡಾನಿನ ಅಮ್ಮಾನ್‍ಗೆ ಸರ್ವಋತು ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಇರಾಕಿನ ಬಾಗ್ದಾದ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಮರುಭೂಮಿಯ ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ದಾರಿಯಿದೆ. ಬೇರೂತ್, ಅಲೆಪ್ಪೋಗಳಿಗೂ ಜೋರ್ಡಾನ್ ಗಡಿಯ ಮೇಲಣ ಪಟ್ಟಣವಾದ ದಾರಕ್ಕೂ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳುಂಟು. ನಗರಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಅಲ ಮಜ್ಞಾ ವಿಮಾನನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ.

ಡಮಾಸ್ಕಸ್‍ನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹಳೆಯ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳುಂಟು. ಜಮಖಾನೆ, ಚರ್ಮ, ಚಿತ್ರ ಹದ್ದಿಸಿದ (ಇನ್ಲೇ) ಮರಗೆಲಸ, ಲೋಹಗೆಲಸ, ಉಕ್ಕು ಉಪಕರಣ ಮುಂತಾದವು ಹಳೆಯ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಸಕ್ಕರೆ, ಗಾಜು, ಪೀಠೋಪಕರಣ, ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ, ಜವಳಿ, ಸಿಮೆಂಟ್ ಮುಂತಾದ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಗುಲ್ವನ್, ಸಿಹಿ ತಿಂಡಿ, ಬರ್ಫಕೆನೆ (ಐಸ್‍ಕ್ರೀಂ) ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇದೊಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ಸ್ಥಳ ಕೂಡ. ಗೋದಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಜಾನುವಾರು, ಚರ್ಮ, ಒಣ ಮತ್ತು ಹಸಿ ಹಣ್ಣುಗಳು ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ಸರಕುಗಳು. ಯಂತ್ರ, ಮೋಟರು, ಕಬ್ಬಿಣ–ಉಕ್ಕು, ಇಂಧನ ತೈಲ, ಔಷಧ ಆಮದಾಗುತ್ತವೆ. (ಪಿ.ಬಿ.)

ಡರ್ಬನ್: ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ರೇವುಪಟ್ಟಣ, ಮೂರನೆಯ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ನಟಾಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಆಗ್ನೇಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಸಾಗರಕ್ಕೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿದೆ. ಉಮ್ಗೇನೀ ಮತ್ತು ಉಮ್ಲಾಸ್ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2117650 (1996). ಡರ್ಬನ್ ದ. ಅ. 30^{0}ಯ ಒಳಗೇ ಇದೆ. ಮೊಜಾಂಬಿಕ್ ಉಷ್ಣೋದಕ ಪ್ರವಾಹ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಇದರ ಬಳಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯದು ಉಪೋಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ. ಜುಲೈ ಮತ್ತು ಜನವರಿಗಳ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 16^{0} ಸೆ. ಮತ್ತು 24^{0} ಸೆ. ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 100 ಸೆಂಮೀ ಡರ್ಬನ್ ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಸುರು ತುಂಬಿದ ಮರಗಳ ದಿಣ್ಣೆಯೊಂದು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಬಂದರಿನ ಕೊಲ್ಲಿಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದೆ.

ಈ ನಗರ ಉದ್ಯಾನಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಸರ್ಪೋದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಹಾವುಗಳುಂಟು. ಸಾಗರಜೀವಿ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವೂ ಇದೆ. ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಕ ಉದ್ಯಾನಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಜಿಂಬಾಬ್ವೆಯವರಿಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ನಗರ ರಜಾದಿನದ ವಿಹಾರ ಸ್ಥಳ.

ಡರ್ಬನ್ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಸಕ್ಕರೆ ಉದ್ಯಮದ ಕೇಂದ್ರ. ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ, ಸಾಬೂನು, ರಬ್ಬರ್, ಗೊಬ್ಬರ, ಬಣ್ಣ, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು, ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ, ಟೈರು, ಗಾಜು, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ರೈಲು ಕಾರ್ಯಾಗಾರವೂ ಎಣ್ಣೆಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳೂ ಇವೆ.

ಡರ್ಬನಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಿಂದಲೂ ರೈಲು ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಇಲ್ಲಿಗೆ 150 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ರ್‍ಯಾಂಡ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದ ಆರೆಂಜ್ ಫ್ರೀ ಸ್ಟೇಟ್‍ನ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಇದು ಅತಿ ಹತ್ತಿರದ ಬಂದರು. ಅದಿರುಗಳು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಧಾನ್ಯ, ಸಕ್ಕರೆ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಉಣ್ಣೆ, ಚರ್ಮ–ಇವು ಮುಖ್ಯ ರಫ್ತುವಸ್ತುಗಳು. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಇಂಧನ, ಮರಮುಟ್ಟು–ಇವು ಮುಖ್ಯ ಆಮದು ವಸ್ತುಗಳು.

ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರು 1893ರಲ್ಲಿ ಡರ್ಬನಿನಲ್ಲಿ ವಕೀಲಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅವರು ಅಲ್ಲಿ ವರ್ಣಭೇದ ನೀತಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಚಳವಳಿ ನಡೆಸಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದರು. 1915ರಲ್ಲಿ ಅವರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮರಳಿದರು. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಡರ್ಬಿಷೈರ್: ಉತ್ತರ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಕೌಂಟಿ (ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗ). ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2613 ಚಕಿಮೀ. ಡರ್ಬಿಷೈರ್‍ನ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಉನ್ನತ ಸೀಮೆ; ಪೆನ್ನೈನ್ ಪರ್ವತಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಡರ್ಬಿಯ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶ ಮೈದಾನ. ಭೂಸವೆತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುವ ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 300 ಮೀ ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ವೈ ಮತ್ತು ಡೌ ನದಿಗಳು ಟ್ರೆಂಟ್ ನದಿಯ ಉಪನದಿಗಳು. ದಕ್ಷಿಣದ ತಗ್ಗಾದ ಮೈದಾನ ಟ್ರೆಂಟ್ ನದೀ ಕಣಿವೆಯ ಭಾಗ. ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಡರ್ವೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಎರ್‍ವಾಷ್ ನದಿಗಳು ಟ್ರೆಂಟ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ರೋತರ್, ಗಾಯ್ಟ್ ಇನ್ನೆರಡು ನದಿಗಳು.

ಉತ್ತರದ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ ತೀವ್ರ. ಮಳೆಯೂ ಅಧಿಕ. ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ ಉತ್ತರದ ವೂಡ್‍ಹೆಡ್‍ನಲ್ಲಿ 125 ಸೆಂಮೀ.

ಕೌಂಟಿಯ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ ಡರ್ಬಿ. ಡರ್ಬಿಷೈರ್‍ನಲ್ಲಿರುವ ಮುನಿಸಿಪಲ್ ಬರೋಗಳು ಬಕ್ಸ್‌ಟನ್, ಚೆಸ್ಟರ್‌ಫೀಲ್ಡ್, ಗ್ಲಾಸಪ್ ಮತ್ತು ಇಲ್ಕಸ್ಟನ್. ಈ ಕೌಂಟಯಲ್ಲಿ 16 ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ 9 ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ಇವೆ.

ಈ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ರೋಮನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೀಸದ ಗಣಿಗಳಿದ್ದುವು. ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಉಣ್ಣೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಹಳೆಯದು. ಪಿಂಗಾಣಿ, ಕಾಗದ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ವಸ್ತುಗಳು–ಇವು ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಬಕ್ಸ್‌ಟನ್, ಮ್ಯಾಟ್ಲಾಕ್ ಮತ್ತು ಬೇಕ್‍ವೆಲ್‍ನಲ್ಲಿರುವ ಖನಿಜಜಲ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಡರ್ಬಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ರೈಲ್ವೆ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ರೈಲ್ವೆ ಕಾರ್ಯಾಗಾರವುಂಟು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 734581 (2001).

(ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.;ಆರ್.ಸಿ.ಎಚ್.)

ಡಾನ್: ರಷ್ಯ ದೇಶದ ಒಂದು ನದಿ. ಟೂಲ ಪಟ್ಟಣದ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸಿ, ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ, ಬಿಲ್ಲಿನಂತೆ ಬಾಗಿ, ವೋಲ್ಗ ನದಿಗೆ 76 ಕಿಮೀ ಹತ್ತಿರದವರೆಗೆ ಹರಿದು, ನೈಋತ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ತಿರುಗಿ, ಟ್ಯಾಗನ್‍ರಾಗ್ ಖಾರಿಯಲ್ಲಿ ಆಜ಼ಾಫ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ಈ ನದಿಯ ಉದ್ದ 1958 ಕಿಮೀ. ಉಗಮದಿಂದ ಸಂಗಮದವರೆಗೆ ನದಿಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಇಳಿತ 207 ಮೀ ಮಾತ್ರ. ಆದ್ದರಿಂದ ನದಿ ಬಲು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಫಲವತ್ತಾದ ಕಪ್ಪುನೆಲದ ಪ್ರದೇಶದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಈ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಇದರ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹಲವು ಮೀನುಗಾರ ಹಳ್ಳಿಗಳುಂಟು.

ಈ ನದಿ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾದ ಕಣಿವೆಯ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದರ ಪಾತ್ರ ಸು. 40 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿರುವುದುಂಟು. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಆಳ 90–130 ಮೀ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳಿವೆ. ವೋಲ್ಗದ ಬಳಿಯ ಮಹಾತಿರುವಿನಲ್ಲಿ ಟ್ಸಿಮ್ಲ್ಯಾನ್ಸ್ಕಿ ಜಲಾಶಯದೊಳಕ್ಕೆ ಇದು ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಸು. 320 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಿರುವ ಈ ಜಲಾಶಯವನ್ನು ವೋಲ್ಗ–ಡಾನ್ ಕಾಲುವೆ ನಿರ್ಮಾಣದ ಅಂಗವಾಗಿ 1950–51ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆ ಎತ್ತರವೂ ಕಡಿದೂ ಆಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇದು ಕಮರಿಗಳಿಂದ ಛೇದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದರ ಎಡದಂಡೆ ತಗ್ಗು; ಆ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಬಯಲುಗಳಿವೆ. ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಕರಗಿದಾಗ ಈ ನೆಲ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಟ್ಸಿಮ್ಲ್ಯಾನ್ಸ್ಕಿ ಜಲಾಶಯದಿಂದಾಗಿ ಕೆಳದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹ ನಿಯಂತ್ರಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನವೆಂಬರ್ ಆದಿಭಾಗದಿಂದ ಮಾರ್ಚ್ ಉತ್ತರಾರ್ಧದವರೆಗೆ ನದಿಯ ನೀರು ಗಡ್ಡೆ ಕಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ಡಾನ್‍ಗೆ ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ಉಪನದಿಗಳುಂಟು. ಬಲದಂಡೆಯ ದೊಡ್ಡ ಉಪನದಿಗಳು ಸಸ್ನಾ, ಟಿಕಾಯ ಸಸ್ನಾ, ಚಿರ್ ಮತ್ತು ಡನೆಟ್ಸ್. ಎಡದಂಡೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳು ವರಾನಿಷ್, ಕಪ್ಯಾರ್, ಮೆಡ್ವೆಡಟ್ಸ, ಸಾಲ್ ಮತ್ತು ಮನಿಚ್.

ಡಾನ್ ನದಿಯ ಮುಖದಿಂದ ಹಿಡಿದು ವರಾನಿಷ್‍ನ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 80 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಖ್ಲೆಬ್ನೊಯೆವರೆಗೂ ನೌಕಾಯಾನ ಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ಟ್ಸಿಮ್ಲ್ಯಾನ್ಸ್ಕಿ ಜಲಾಶಯದಿಂದ ಮೇಲಿನ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಅಡಚಣೆಗಳು ಅಧಿಕ. ಜಲಾಶಯದಲ್ಲೂ ಅದರಿಂದ ಕೆಳಗೂ ನೌಕಾಯಾನ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಸರಕನ್ನೂ ಪ್ರಯಾಣಿಕರನ್ನೂ ಹೊತ್ತು ಸಾಗುವ ಸಮುದ್ರಗಾಮಿ ನೌಕೆಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಮರ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಧಾನ್ಯ ಮುಖ್ಯ ಸರಕುಗಳು ವೋಲ್ಗ–ಕಾಮ–ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಜಲಮಾರ್ಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ವೋಲ್ಗ–ಡಾನ್ ಕಾಲುವೆಯೂ ಸೇರಿದ ಡಾನ್ ನದೀವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಹೆದ್ದಾರಿಯಂತಿದೆ. ಡಾನ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಬಲು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮ.

ಡಾನ್ ನದಿಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳು ವರಾನಿಷ್ ಮತ್ತು ರಸ್ಟಾಫ್–ನಾ–ಡಾನು. ವೋಲ್ಗ–ಡಾನ್ ಕಾಲುವೆಯ ತುದಿಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಪಟ್ಟಣ ಕಲಾಚ್. ಟ್ಸಿಮ್ಲ್ಯಾನ್ಸ್ಕಿ ಜಲಾಶಯದಿಂದ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಡಾನ್ ಕೆಳದಂಡೆಯ ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ತರಕಾರಿ ತೋಟಗಳಿಗೆ ನೀರುಣಿಸುತ್ತದೆ.

ಡಾನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಇನ್ನೆರಡು ನದಿಗಳು ಉಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು (132 ಕಿಮೀ) ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲೂ ಇನ್ನೊಂದು (112 ಕಿಮೀ) ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲೂ ಇವೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜಿ.)

ಡಾಲರೈಟ್: ಭಾರವಾದ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳೆಂದರೆ ಪ್ಲೇಜಿಯೋಕ್ಲೇಟ್ ಫೆಲ್ಸ್‌ಪಾರ್ ಮತ್ತು ಅಗೆಟ್, ಡಯಾಪ್ಸೈಡ್, ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಕ್ಸೈಡ್. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇತರ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಅಡ್ಡಹಾಯ್ದು ಇದು ಅಂತಸ್ಸರಣ ಡೈಕ್ ಶಿಲೆಯರೂಪದಲ್ಲಿರುವುದು.

ಕಪ್ಪು ಬೂದು ಛಾಯೆಯಿಂದ ಕಪ್ಪುವರ್ಣದವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವ ಈ ಡೈಕುಗಳನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಅಲಂಕಾರ ಕಟ್ಟಡಶಿಲೆಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಡೈಕುಗಳು ದಪ್ಪದಪ್ಪ ಗುಂಡುಗಳ ಉದ್ದಸರಣಿ ಅಥವಾ ಏರಿಗಳಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಗುಂಡುಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಒಂದೆರಡು ಇಂಚು ದಪ್ಪವಿರುವ ಹಳದಿಕಂದುಬಣ್ಣದ ಸಹಜ ಆಕ್ಸೈಡಿನ ಶಿಥಿಲೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗದ ಶುಭ್ರ ಡೈಕ್ ಶಿಲೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೆರುಗಿಟ್ಟರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಳಪಿನಿಂದ ಮಿರುಗುತ್ತದೆ. ಫೆಲ್ಸ್‌ಪಾರಿನ ಬೃಹತ್ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಿರುವ ಡಾಲರೈಟುಗಳನ್ನು ಮೆರುಗಿಟ್ಟಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಫೆಲ್ಸ್‌ಪಾರ್ ಹರಳುಗಳು ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೂ ಇಂಥ ಡೈಕುಗಳು ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಉತ್ತಮ ಬಗೆಯ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ನೈಸ್ ಶಿಲೆಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುವುದರಿಂದ ಡಾಲರೈಟಿನ ಉಪಯೋಗ ಕಡಿಮೆ. (ಟಿ.ಟಿ.)

ಡಾಲೊಮೈಟ್: ಮೆಗ್ನೀಷಿಯಮ್ ಹಾಗೂ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳ ಸಂಮಿಶ್ರಣ ಸಂಯೋಜನೆಯುಳ್ಳ $[CaMg(co_3)_2]$ ಖನಿಜ ಅಥವಾ ಶಿಲೆ. ಇದನ್ನು 1791ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಆವಿಷ್ಕರಿಸಿದ ಕೌಂಟಿ ಡಾಲಾಮ್ಯ (1750–1801) ಎಂಬ ಫ್ರೆಂಚ್ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಯ ಗೌರವಾರ್ಥ ಇದಕ್ಕೆ ಡಾಲೊಮೈಟ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಡಲಾಯಿತು. ಈ ಹೆಸರನ್ನು ಖನಿಜ ಮತ್ತು ಶಿಲೆ ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ತೊಡಕನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಕೆಲ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪೆಟ್ಟಿ ಜಾನ್ ಎಂಬಾತ ನೀಡಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿದೆ. $MgCo_3$ರ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 5–10, ಶೇ. 10–50, ಶೇ. 50–90 ಮತ್ತು ಶೇ. 90 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಮೈಗ್ನೀಷಿಯಂ ಯುಕ್ತ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಡಾಲೊಮೈಟ್‌ಯುಕ್ತ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಕ್ಯಾಲ್ಸೈಟ್‌ಯುಕ್ತ ಡಾಲೊಮೈಟ್ ಮತ್ತು ಡಾಲೊಮೈಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯಬೇಕೆಂದು ಆತ ಸೂಚಿಸಿದ. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಮೈಗ್ನೀಷಿಯಂಗಳ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳಲ್ಲದೆ ಡಾಲೊಮೈಟಿನಲ್ಲಿ ಸಿಲಿಕ, ಅಲ್ಯುಮಿನ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಲ್ಮಷಗಳಿರುತ್ತವೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಎಸ್.;ಕೆ.ಜಿ.ಎಸ್.)

ಡಿ ಮಾಯ್ನ್ ನದಿ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಐಯೊವ ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದ ನದಿ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಮಿಸಿಸಿಪಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿ. ಮಿನಿಸೋಟದ ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೈಪ್‌ಸ್ಟೋನ್ ಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿ ಉಗಮಿಸಿ ಆಗ್ನೇಯಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಐಯೊವ ರಾಜ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೀಯಕಕ್ಕ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ 3 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮಿಸಿಸಿಪಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯ ಐಯೊವದಲ್ಲಿರುವ ಹಂಬೋಲ್ಟ್ ನಗರದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಈ ನದಿಗೆ ವೆಸ್ಟ್ ಫೋರ್ಕ್ ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟು. ಈಸ್ಟ್ ಫೋರ್ಕ್, ರ‍್ಯಾಕೂನ್–ಇವು ಇದರ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳು. ಉಗಮದಿಂದ ಸಂಗಮದವರೆಗೆ ಈ ನದಿ 413 ಮೀ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 41098 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಅತಿಯಾದ ಪ್ರವಾಹ ಬಂದು ನದಿಯ ಕೆಳದಂಡೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹಾನಿ ಸಂಭವಿಸುವುದುಂಟು. ಈ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲಿದ್ದ ಹಳ್ಳಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಡೊಮಿಂಗ್ವೀನ ಇಂಡಿಯನರಿದ್ದರೆಂದೂ ಡೊಮಿಂಗ್ವೀನ ಎಂಬ ಹೆಸರೇ ಬದಲಾಗಿ ಡಿ ಮಾಯ್ನ್ ಆಗಿ ಈ ನದಿಯ ಹೆಸರಾಯಿತೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

(ಆರ್.ಸಿ.ಎಚ್.)

ಡಿಗ್ರಿ: ಒಂದು ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವಾಗ ಅನುಸರಿಸುವ ಹಂತಗಳ ಇಲ್ಲವೇ ಘಟ್ಟಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಅಳತೆಯ ಒಂದು ಏಕಮಾನ. ಜ್ಯಾಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿನ ಪೂರ್ಣ ಕೋನದ 360 ಸಮಭಾಗಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು ; ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ವೃತ್ತಪರಿಧಿಯ 360ನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ರಚಿಸುವ ಕೋನ. ಇದನ್ನು 1° ಎಂದು ಬರೆದು ಒಂದು ಡಿಗ್ರಿ ಎಂದು ಓದುತ್ತೇವೆ. 90° ಗಳಿಗೆ ಲಂಬಕೋನವೆಂದೂ 180° ಗಳಿಗೆ ಸರಳ ಕೋನವೆಂದೂ (=2 ಲಂಬಕೋನಗಳು) 360° ಗಳಿಗೆ 4 ಲಂಬ ಕೋನಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರು. 1° ಯನ್ನು 60 ಸಮಭಾಗಿಸಿ ಒಂದೊಂದನ್ನು 1 ಮಿನಿಟ್ ($1'$) ಎಂದೂ $1'$ ನ್ನು 60 ಸಮಭಾಗಿಸಿ ಒಂದೊಂದನ್ನು 1 ಸೆಕೆಂಡ್ ($1''$) ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ.

ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು (ಉಷ್ಣದ ಮಟ್ಟವನ್ನು) ಅಳೆಯುವಾಗ ಬಳಸುವ ಡಿಗ್ರಿ ಅಣ್ವಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಉಷ್ಣತೆ ಈ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಅನಿಲದ ಅಥವಾ ದ್ರವದ ವ್ಯಾಕೋಚನ ಶೀಲತೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಅಳೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಳತೆಯ ಏಕಮಾನ ಉಷ್ಣತೆಯ ಡಿಗ್ರಿ. ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಮಾನಕಗಳೆಂದರೆ ಫಾರೆನ್‌ಹೀಟ್ ಮತ್ತು ಸೆಲ್ಸಿಯಸ್ (ಮೊದಲು ಇದನ್ನು ಸೆಂಟಿಗ್ರೇಡ್ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು). ಉಷ್ಣತಾಮಾಪಕವನ್ನು ಮೊದಲು ಕರಗುತ್ತಿರುವ ಹಿಮದ ಉಷ್ಣತೆಗೆ ಒಡ್ಡಿ ಸೂಚ್ಯಂಕದಲ್ಲಿ ದ್ರವದ (ಅನಿಲದ) ಎತ್ತರವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗುವುದು ; ಮತ್ತೆ ಕುದಿಯುತ್ತಿರುವ ನೀರಿನ ಉಷ್ಣತೆಗೆ ಒಡ್ಡಿ ಸೂಚ್ಯಂಕದಲ್ಲಿ ದ್ರವದ (ಅನಿಲದ) ಎತ್ತರವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗುವುದು. ಇವೆರಡು ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನೂ ನಡೆಸುವುದು ವಾಯುಮಂಡಲದ ಸಂಯಮದಲ್ಲೇ. ತರುವಾಯ ಈ ಎರಡು ಗುರುತುಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರವನ್ನು 180 ಸಮಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಒಂದೊಂದು ವಿಭಾಗವನ್ನು 1 ಡಿಗ್ರಿ ಫಾರೆನ್‌ಹೀಟ್ (1°.ಈ) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ ; ಹೀಗಲ್ಲದೆ ಈ ಅಂತರವನ್ನು 100 ಸಮಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿದಾಗ ಈ ಒಂದೊಂದು ವಿಭಾಗಕ್ಕೂ 1 ಡಿಗ್ರಿ ಸೆಲ್ಸಿಯಸ್ (1°.ಅ) ಎಂದು ಹೆಸರಿದೆ. *

ಡಿಜಿಟಲ್ ಕಾರ್ಟೋಗ್ರಫಿ : ಗಣಕಯಂತ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ (ತಂತ್ರಾಂಶಿ ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರ). ಲಭ್ಯವಿರುವ ಮೂಲ ಸ್ಥಳ ಸ್ವರೂಪ ನಕ್ಷೆ, ದೂರ ಸಂವೇದನೆಯ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ, ವೈಮಾನಿಕ ಛಾಯಾ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಗಣಕ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಪರ್ಕ ಒದಗಿಸಿ ಅವುಗಳ ಮೂಲ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ತಂತ್ರಾಂಶಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬಿಂದು ರೇಖೆ ಹಾಗೂ ಬಹುಭುಜಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕರಾರುವಕ್ಕಾಗಿ, ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶ, ದಿಕ್ಕು, ಅಳತೆ, ಪ್ರಮಾಣ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿನ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಿರುವ ಸಾಫ್ಟ್‌ವೇರ್‌ಗಳಾದ ಕ್ಯಾಡ್, ಸರ್ಫರ್, ಮ್ಯಾಪ್ ಮೇಕರ್, ಆರಿಜಿನ್, ಎಸ್.ಪಿ.ಎಸ್.ಎಸ್. ಗ್ರಾಮ್ ++ ಮೊದಲಾದ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಗೋಳದ ವಾಸ್ತವ ಆಕಾರ, ಕ್ಷೇತ್ರ, ವಿಸ್ತೀರ್ಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕಲೆಯಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಉಪಕರಣಗಳೆಂದರೆ– ಸ್ಕ್ಯಾನರ್, ಡಿಜಿಟೈಸರ್, ಮೌಸ್, ಕೀ ಬೋರ್ಡ್, ಜಾಯ್ ಸ್ಟಿಕ್, ಪ್ರಿಂಟರ್, ಪ್ಲಾಟರ್ ಹಾಗೂ ಗಣಕಯಂತ್ರ ಸಾಫ್ಟ್‌ವೇರ್ ಹಾಗೂ ಬುದ್ಧಿ ಕೌಶಲ್ಯತೆ.

ವಾಸ್ತವ ಸ್ಥಾನಿಯ ದತ್ತಾಂಶಗಳನ್ನು ಚೌರಸ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಡಿಜಿಟೈಸರ್ ಅಥವಾ ತಿದ್ದುವುದೆ ಅಥವಾ ನಕಲು ಮಾಡುವುದೇ ಈ ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಛಾಯ ಚಿತ್ರ ಅಥವಾ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಗಣಕಯಂತ್ರ ಕೌಶಲ್ಯತೆಯ ಮೂಲಕ ಸಾಫ್ಟ್‌ವೇರ್ ಪತಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಮೌಸ್ ಮೂಲಕ ಬಹುಭುಜಾಕೃತಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಕಲು ಮಾಡಿ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇದು ತುಂಬಾ ಸುಲಭ, ಶೀಘ್ರ, ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಈ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಎಂ.)

ಡಿಟ್ರಾಯಿಟ್: ಅಮೆರಿಕದ ಮಿಷಿಗನ್ ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ವೇನ್ ಕೌಂಟಿಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ರಾಜ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇಂಟ್ ಕ್ಲೇರ್ ಮತ್ತು ಈರೀ ಸರೋವರಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಡಿಟ್ರಾಯಿಟ್ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ನಗರದ ಬಳಿ ಈ ನದಿ ಅಮೆರಿಕವನ್ನು ಕೆನಡದಿಂದ ವಿಭಜಿಸಿದೆ. ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕೆನಡದ ಆಂಟೇರಿಯೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿಂಡ್ಸರ್ ನಗರ ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ನೇರ ಎದುರಿನಲ್ಲಿದೆ. ಅಂಬಾಸಡರ್ ಸೇತುವೆ, ವಾಹನ ಸುರಂಗ, ರೈಲ್ವೆ ಸುರಂಗ ಮತ್ತು ರೈಲ್ವೆ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ಮೋಟರ್ ವಾಹನಗಳ ದೋಣಿ ಸೇತುವೆ ಇವು ಕೆನಡದೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿವೆ. 176 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಡಿಟ್ರಾಯಿಟ್ ಅಮೆರಿಕದ ಮುಖ್ಯ ರೇವುಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಜನವರಿಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ –4.4 ಸೆ. ಜುಲೈ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 23^0 ಸೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ ಸು. 80 ಸೆಂಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 951270 (2000).

ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸಾಲುಗಟ್ಟಿದಂತೆ ಹಡಗುಕಟ್ಟೆಗಳು, ಮಳಿಗೆಗಳು, ರೈಲ್ವೆನಿಲ್ದಾಣಗಳು ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಇವೆ. ನಗರದ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ್ದು ವೆಟರನ್ಸ್ ಮೆಮೋರಿಯಲ್ ಎಂಬ ಯೋಧರ ಸ್ಮಾರಕ ಭವನ. ಅಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪರಿಣಿತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸಭೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಸರ್ಕಾರಿ ಕಚೇರಿಗಳು 20 ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿವೆ. 12,500 ಮಂದಿ ಕೂಡುವ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಸಭಾಂಗಣ, 3,000 ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ಸ್ಥಳಾವಕಾಶವಿರುವ ಹೆನ್ರಿ ಮತ್ತು ಎಡ್ಸೆಲ್ ಫೋರ್ಡ್‌ಭವನ, 3.5 ಹೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಕೋಜೊಹಾಲ್ ಎಂಬ ವಸ್ತುಪ್ರದರ್ಶನ–ಇವು ನಗರದ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಆಕರ್ಷಣೆಗಳು.

ನಗರದ ಉದ್ಯಾನಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿರುವ ಭೂಮಿಯ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2280 ಹೆ. ಡಿಟ್ರಾಯಿಟ್ ನದಿಯ ಬೆಲ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವಿದೆ. ವೃಕ್ಷರಾಶಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ 4000 ಹೆ. ಈ ಉದ್ಯಾನ ದ್ವೀಪ ಒಂದು ಸುಂದರ ತಾಣ.

(ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಡಿವೋನಿಯನ್: ಪೇಲಿಯೊಜೋಯಿಕ್ ಯುಗದ (ಪ್ರಾಗ್ಜೀವ ಯುಗ) ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅವಧಿ. ಇದರ ಕಾಲ ಸು. 400 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ 350 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದವರೆಗೆ ಇತ್ತು. ಈ ಕಲ್ಪದ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಸೈಲೂರಿಯನ್ (440–400 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನ) ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ (350–280 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನ) ಕಲ್ಪಗಳು ಇದ್ದುವು. ಡಿವೋನಿಯನ್ ರೂಪಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವಂಥವು ಪ್ರಾಯಶಃ ವೇಲ್ಸ್, ಉತ್ತರ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯ ಸೋವಿಯೆತ್ ಒಕ್ಕೂಟದ ಹಳೆ ಕೆಂಪು ಮರಳು ಶಿಲೆಗಳು. ಇವು ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಕಲ್ಪದ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳ ಕೆಳಗೆ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಂಥವು; ಮೇಲೆ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಂಥವುಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಕೆಂಪು ಮರಳು ಶಿಲೆಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ವೇಲ್ಸ್–ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್ ದಿಬ್ಬ ಕೆಲೆಡೋನಿಯನ್ ಪರ್ವತ ಸ್ತೋಮಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಸರಹದ್ದು. ಇದು ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿದೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಡಿವೋನಿಯನ್ ಸಾಗರ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿವೆ. ಇವೇ ಡಿವೋನಿಯನ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳು. ವೇಲ್ಸ್‌ನಿಂದ ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್ ವರೆಗೂ ಈ ಸ್ತೋಮಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಶಿಲಾಸಂಯೋಜನೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಶಿಲಾಸಂಯೋಜನೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು.

ಡಿವೋನಿಯನ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳು : ಕಾರ್ನ್‌ವಾಲ್ ಮತ್ತು ಡಿವೋನ್‌ಷೈರ್ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗರನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿವೆ. ಇವು ಮಡಿಕೆಗಳಾಗಿ ಕಲಕಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಾವಶೇಷಗಳು ಅತಿ ವಿರಳವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಇವನ್ನು ಬಲುಕಾಲದವರೆಗೆ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಲ್ಪದ ಶಿಲೆಗಳೆಂದೇ ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಲ್ಯಾನ್ಸ್‌ಡೇಲ್ ಎಂಬಾತ ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹವಳಗಳು ಸೈಲೂರಿಯನ್ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಕಲ್ಪಗಳ ಮಧ್ಯಕಾಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಕೆಂಪು ಮರಳು ಶಿಲೆಗಳ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲೆಗಳೆಂದು ದೃಢಪಡಿಸಿದ. ಮರ್ಚಿಸನ್ ಮತ್ತು ಸೆಡ್ಜ್‌ವಿಕ್‌ರವರು ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು, ಇವನ್ನು ಡಿವೋನಿಯನ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳು (ಡಿವೋನ್‌ಷೈರಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರ ಕಾಣಿಸಿರುವುದರಿಂದ) ಎಂದು ಕರೆದರು. ಈ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗ್ರೇವೇಕ್ ಶಿಲೆಯೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಜೇಡುಶಿಲೆ, ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜ ಶಿಲೆಗಳೂ ಇವೆ.

ಡಿವೋನಿಯನ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಶಿಲೆ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಆಳಪ್ರದೇಶದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಇವೆ. ತೀರ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಮರಳಿನ ಅಂಶ ಹೆಚ್ಚು. ಅವು ಉತ್ತರ ಡಿವೋನ್‌ಷೈರಿನಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿವೆ. ಆಳಪ್ರದೇಶದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಡಿವೋನ್‌ಷೈರಿನ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣದ ಅಂಶವೇ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಎರಡು ಬಗೆಯ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅವಶೇಷಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಭಿನ್ನ ರೀತಿಯವು. ಸಾಗರ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಮೂರು ಅಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಹಳೆ ಕೆಂಪು ಮರಳು ಶಿಲೆಯ ಪದರಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿವೆ. ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್, ರ್‍ಹೈನ್‌ಲೆಂಡ್, ಜರ್ಮನಿ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್, ಮುಂತಾದ ಕಡೆ ಡಿವೋನಿಯನ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ, ಭಾರತದ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಡುಕುಚೇವ್: 1846–1903. ಸೈಂಟ್ ಪೀಟರ್ಸ್ ಬರ್ಗನಲ್ಲಿ ರಷ್ಯದ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ನಿಯೋಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು (1885). ಈತ ಮಣ್ಣಿನ ವಿಜ್ಞಾನ (ಶಾಸ್ತ್ರ) ಕುರಿತು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ ಗಮನ ಸೆಳೆದರು. ಮಣ್ಣಿನ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಮಣ್ಣಿನ ಹೊರಮೈಯನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಬರಿಗಣ್ಣಿನಿಂದ ಗಮನಿಸಿರುವುದರ ಮೂಲಕ ಅವುಗಳ ರಚನೆ ಕಾರ್ಯ ವಿಧಾನದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದರು. ವಾಯುಗುಣ, ಇಳಿಜಾರು, ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಹಾಗೂ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಮಿಯ ಅಂತರಾಳದಿಂದ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಮೂಲ ಶಿಲೆಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಮಣ್ಣಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. (ಬಿ.ಸಿ.)

ಡುರಾಂಡ್ ರೇಖೆ: ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಪಾಕಿಸ್ತಾನಗಳ ನಡುವಿನ 2640 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಗಡಿರೇಖೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದೊಡನೆ ನಡೆಸಿದ ಎರಡು ಅಸಫಲ ಯುದ್ಧಗಳ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ 1893ರಲ್ಲಿ ಈ ಗಡಿರೇಖೆಯನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಇಂಡಿಯ ಮತ್ತು ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನಗಳ ನಡುವೆ ಅಂದಿನ ನಾರ್ಥ್‌ವೆಸ್ಟ್ ಫ್ರಾಂಟಿಯರ್ ಪ್ರಾವಿನ್ಸ್ ಹಾಗೂ ಆಫ್ಘನ್ ಬುಡಕಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಯಿತು. ಸರ್ ಡುರಾಂಡ್ (ಇವರ ಹೆಸರೇ ಈ ರೇಖೆಗೆ) ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಾಂಗ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದು ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಎಮಿರ್ ಅಬ್ದುಲ್ ರೆಹಮಾನ್ ಖಾನ್‌ರೊಡನೆ ಈ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಈ ಗಡಿರೇಖೆಯನ್ನು ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ, ಆಫ್ಘನ್ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವೆಯೆ ಎಳೆದು, ಬುಡಕಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಇಬ್ಭಾಗ ಮಾಡಿದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಆಫ್ಘನ್ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರ ಬಗ್ಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗಿದ್ದ ಹೆದರಿಕೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಇವರನ್ನು ಒಡೆದರೆ ತಮ್ಮ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆಯುಂಟಾಗದೆಂಬ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ. ಈಗ ಸು. 28 ಮಿಲಿಯನ್ ಫಕ್ತೂನರು, ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಇದರ ಶೇ. 50 ರಷ್ಟು ಜನರು ಡುರಾಂಡ ರೇಖೆಯ ಆಚೆಕಡೆ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಡುರಾಂಡ್ ರೇಖೆಯನ್ನು ಶೂನ್ಯ ರೇಖೆ ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಸಂಬೋಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. $66^0 15'$ ದಕ್ಷಿಣ ಪಶ್ಚಿಮದ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದರೆ ಸು. ಶೇ. 84 ರಷ್ಟು ಭೂ ಹಾಗೂ ಜಲಭಾಗಗಳನ್ನು ಈ ಗಡಿರೇಖೆ ನಿಖರವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಡೆಕ್ಕನ್ ಟ್ರ್ಯಾಪ್: ಭಾರತದ ದಖನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾಗಿಯೂ ಹಂತಹಂತವಾಗಿಯೂ ಹರಡಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ (ಡೆಕ್ಕನ್ ಟ್ರ್ಯಾಪ್). ಮಧ್ಯ ಜೀವಿಕಲ್ಪದ ಅಂತ್ಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಭೂ ಮೇಲ್ಪದರದ ಕ್ಷೋಭೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ಆಗ ಭೂಖಂಡದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚಲನೆ, ಪರ್ವತಗಳ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿಶಿಲಾ ಚಟುವಟಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳು ಕಂಡುಬಂದವು. ಅದೇ ವೇಳೆ ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಛಿದ್ರವಾಗಿ, ಕೆಲ ಪ್ರದೇಶ ಕುಸಿದು, ಬಹಳಷ್ಟು ಶಿಲಾರಸ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿತು. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಪದರದಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಬಿರುಕುಗಳಿಂದ ಈ ಶಿಲಾರಸ ಹರಿದು ಉಕ್ಕಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಸೀಳು ಅಗ್ನಿಪರ್ವತದ ಹೊರ ಚೆಲ್ಲುವಿಕೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಶಿಲಾ ಸಮೂಹವಿದ್ದು ಮಟ್ಟವಾದ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಲಕ್ಷಣವಿರುವ ಇಂಥ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇಲ್ಲಿಯ ಶಿಲೆಗಳ ಹೊರಸ್ತರಗಳು ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಶಿಲೆಗಳು ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಮೂಲವಾಗಿ ಸ್ಕ್ಯಾಂಡಿನೇವಿಯ ದೇಶದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಎಂದರೆ ಹಂತ ಎಂದಾಗುವುದು.

ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಡೆಕ್ಕನ್ ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಶಿಲೆಗಳು ಹರಡಿವೆ. ಸು. 3,21,869 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಡೆಕ್ಕನ್ ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಮುಂಬೈ, ಕಾಥೇವಾಡ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಮಧ್ಯಭಾರತ, ಡೆಕ್ಕನ್ ಪ್ರದೇಶ, ಬೆಳಗಾಂವಿ (ಕರ್ನಾಟಕ) ಮೊದಲಾದ ಮೂಲ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಅಂಧ್ರದ ರಾಜಮಹೇಂದ್ರಿ, ಸಿಂಧ್ ಮತ್ತು ಜಾರ್ಖಂಡ್ ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರಬಹುದೆಂದು ಅಂದಾಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಡೆಕ್ಕನ್ ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಶಿಲಾ ಸಮೂಹ ಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ. ಒಮ್ಮೆ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಶಿಲಾರಸ ಹರಡಿ, ಘನೀಭವಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಪ್ರವಾಹ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ, ಪಸರಿಸಿ, ಆರಿ ಶಿಲಾಸಮೂಹವನ್ನು ಪದರಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿತು. ಪದರ ರೂಪುಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಇನ್ನೊಂದು ಪದರ ಹರಿದು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾಲವಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಸಿಹಿನೀರಿನ ತಂಗುಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕಲು ಕೂಡಿಬಿದ್ದು ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡವು. ಇದನ್ನು ಅಂತರ್ ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಸ್ತರ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿದ್ದು ಇವು ಡೆಕ್ಕನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಶಿಲಾ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಅಂತರಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಸ್ತರಗಳು ಡೆಕ್ಕನ್ ಶಿಲಾ ಸಮೂಹದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ತಲಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪದರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿವೆ.

ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಶಿಲಾವರ್ಗದ ಬಹುಭಾಗ ಆರ್ಷೇಯಕಲ್ಪದ ಶಿಲಾಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆರ್ಷೇಯ ಕಲ್ಪವಾದ ಮೇಲೆ ರೂಪುಗೊಂಡ ಮತ್ತು ಜಲಜಶಿಲಾಸ್ತರಗಳ ಮೇಲೆ ಹರಡಿರುವ ಇವನ್ನು ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಕೆಳಸ್ತರಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಕೆಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಶಿಲೆಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡ ಬಳಿಕ ಅವುಗಳ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಸಮುದ್ರದ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳು ಸಂಚಯನವಾದವು. ಇಂಥ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳನ್ನು ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಮೇಲುಸ್ತರ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅಗ್ನಿಶಿಲಾ ಚಟುವಟಿಕೆ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಈ ವಿಶಾಲವಾದ ಡೆಕ್ಕನ್ ಪ್ರದೇಶದ ಅಗ್ನಿಶಿಲಾ ಚಟುವಟಿಕೆ ನಾಗಪುರ ಚಿಂದ್ವಾರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಟ್ರ್ಯಾಸ್ ಶಿಲೆಗಳು ಮೊತ್ತಮೊದಲು ಹರಿದು ಬಂದ ಶಿಲಾರಸದಿಂದ ಆಗಿರಬಹುದೆಂದು ಮತ್ತು ಮುಂಬೈ ಪ್ರದೇಶ, ಮಲಬಾರ್ ಪರ್ವತ, ವರ್ಲಿಯ ಶಿಲಾಪದರಗಳು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡವು ಎಂಬುದನ್ನು ಖಚಿತಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಡೆಕ್ಕನ್ ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಟ್ಟ ಮಟ್ಟವಾದ ಮೇಲ್ಭಾಗವಿರುವ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು, ಹಂತಹಂತವಾಗಿರುವ ದಂಡೆಗಳೂ ಇವೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಟ್ರ್ಯಾಪ್

ಶಿಲೆಗಳು ಸ್ತಂಭಾಕೃತಿಯ ಸೀಳು ರಚನೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಡೆಕ್ಕನ್ ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಪ್ರದೇಶದ ಸುತ್ತಲೂ ಶಿಲಾರಸದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಡೈಕುಗಳು ಮತ್ತು ಸಿಲ್‌ಗಳು ಇವೆ. ಡೈಕುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿ ಹರಡಿಲ್ಲ.

ಡೆಕ್ಕನ್ ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಪ್ರದೇಶ, ಎಚ್. ಎಸ್. ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ (1922) ಎಂಬಾತ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿರುವ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಶಿಲಾವಿಧದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲಾವಿಧಗಳ ಧಾತು ಸಮೂಹ ಈ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹು ಭಾಗದವರೆಗೆ ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿದೆ. ಅದು ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಅಥವಾ ಡಾಲೆರೈಟನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳ ಬಣ್ಣ ಆಮ್ಲಿತ ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಕೆನೆ ಮತ್ತು ಬೂದಿ ಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿಯೂ ಇತರ ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು, ಬೂದು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಆಮ್ಲಿತ, ಹಸುರು ಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಮುಂಬೈ, ಕಾಥೇವಾಡ, ಕಚ್ಛ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಮ್ಲಿತ, ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಿತ ಶಿಲಾವಿಧಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಬರ್ಗೈಟ್, ಅಂಡೆಸೈಟ್, ಅಬ್ಸಿಡಿಯಾನ್, ಪಿಚ್ ಸ್ಟೋನ್ ಮೊದಲಾದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಜ ಶಿಲೆಗಳೂ ಲ್ಯಾಂಪ್ರೊಫೈರ್, ಪಾರ್ಫರೈಟ್, ಗ್ರ್ಯಾನೊಫೈರ್ ಮುಂತಾದ ಮಧ್ಯಂತರ ಶಿಲೆಗಳೂ ಇವೆ.

ಬೆಸಾಲ್ಟ್‌ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಿಸುವಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಪ್ಲೇಜಿಯೋಕ್ಲೇಸ್, ಫೆಲ್‌ಸ್ಪಾರ್, ಪೈರಾಕ್ಸೀನ್ ಆಲಿವಿನ್, ಮ್ಯಾಗ್ನಟೈಟ್, ಹಿಮಟೈಟ್, ಅಪಟೈಟ್ ಮತ್ತು ಲೂಕಾಕ್ಸಿನ್ ಮೊದಲಾದ ಉಪಯುಕ್ತ ಖನಿಜ ಸಮುದಾಯವಿದೆ.

(ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಡೆಡ್‌ಹಾರ್ಟ್ ಪ್ರದೇಶ: ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳಲ್ಲಿನ ಕೇಂದ್ರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದನ್ನು ಡೌನ್‌ಟೌನ್ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು.

ಈ ವಲಯ ನಗರಗಳ ಹೃದಯ ಭಾಗ. ಭೂಮಿಯ ಮೌಲ್ಯ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು, ಬಹು ಮಹಡಿ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಜೊತೆಗೆ ನೆಲಮಾಳಿಗೆಯನ್ನು ಈ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಸಾಂದ್ರಯುತವಾಗಿ ಬಳಕೆ ಮಾಡುವುದು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಹಗಲಿನ ವೇಳೆ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯವರೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನನಿಬಿಡವಾಗಿದ್ದು, ವಾಣಿಜ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಭಾಗವನ್ನು ರಾತ್ರಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ನಿಶಬ್ದವು ಆವರಿಸುವುದು ಹಗಲಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವ ಜನರು ಈ ವಲಯದಿಂದ ಹೊರಗಿರುವ ತಮ್ಮ ವಸತಿಗಳಿಗೆ ತೆರಳುವರು. ಇದರಿಂದ ಈ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಮಶಾನ ಮೌನವಿದ್ದು, ಇದನ್ನೇ ಡೆಡ್ ಹಾರ್ಟ್ ಪ್ರದೇಶ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

(ಎಸ್.ಎನ್.)

ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್: ವಾಯವ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ಒಂದು ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವ. ಸ್ಕಾಂಡಿನೇವಿಯನ್ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಚಿಕ್ಕದು. ಇದು $63^{0}21'–66^{0}32'$ ಉ. ಅ. ಹಾಗೂ $13^{0}30'–24^{0}30'$ ಪೂ.ರೇ. ಗಳ ನಡುವೆ ಸನ್ನಿವೇಶಗೊಂಡಿದೆ. ತಗ್ಗಾದ ಜಟ್ಲೆಂಡ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದಿಂದಲೂ ಎರಡು ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 43074 ಚ.ಕಿಮೀ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸ್ಕ್ಯಾಗರ್‌ರ್ಯಾಕ್ ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ 482 ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂಟಿಯಾಗಿರುವ ದ್ವೀಪ ಬಾರ್ನ್‌ಹೋಮ್. ಇನ್ನೊಂದು ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮವಾದ ಫ್ಯಾರೋ (1,399 ಚ.ಕಿಮೀ) ಇರುವುದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್‌ನಲ್ಲಿ 1200 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಐಸ್ಲೆಂಡ್ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ. 1953ರ ವರೆಗೆ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ವಸಾಹತಾಗಿದ್ದ ಗ್ರೀನ್ಲೆಂಡ್ ಈಗ ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ಭಾಗ. ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗ ಮೂರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಜಟ್ಲೆಂಡ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಬಹುಭಾಗ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿದೆ. ಉಳಿದ ದ್ವೀಪಗಳೆಂದರೆ ಷಲಾನ್, ಫಿನ್, ಫಾಲ್‌ಸ್ಟರ್, ಲಾಲೆಂಡ್, ಲಾಂಗಲಾನ್. ರಾಜಧಾನಿ ಕೋಪೆನ್‌ಹೇಗೆನ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,339,395 (2002).

ಭೂ ಲಕ್ಷಣಗಳು: ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸೀನ್ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದ ಹಿಮಯುಗದಿಂದ ರೂಪುತಳೆಯಿತು.

ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಭೂಯುಗದ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಕಾಲವೆನಿಸಿದ ಪ್ರಿಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಲ್ಪದ ನೈಸ್ (ಗೀರುಶಿಲೆ) ಮತ್ತು ಇತರ ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಗ್ರಾನೈಟುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸವೆತದಿಂದಾದ ಶಿಲಾಭಿದ್ರಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡು ನೆಕ್ಸೊಮರಳು ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಉಂಟಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಬೂದು ಹಾಗೂ ಬಿಳಿಯ ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸೈಟುಗಳು ಹರಡಿವೆ. ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಕಾಲದ ಕೆಂಪು ಹಾಗೂ ಹಸುರು ಜೇಡುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಮರಳು ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳೂ ಜುರಾಸಿಕ್ ಕಾಲದ ಸಾಗರ, ನದಿ ಮತ್ತು ನದಿಮುಖಜ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸ್ತರಗಳೂ ಕಾವುಜೇಡು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಇದೇ ರಾಜ್ಯದ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪ. ಇದರ ಬಹುಭಾಗ ಇಂದಿಗೂ ಮಂದವಾದ ಹಿಮದ ಹಾಳೆಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಇತಿಹಾಸದ ವಿವಿಧಕಾಲಗಳ ಉತ್ತಮ ಜಲಜಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ನುಗ್‌ಸೌಕ್ ಮತ್ತು ಸ್ವಾರ್ಟೆನ್ ಹುಕ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪಭಾಗಗಳು ಮತ್ತು ಡಿಸ್ಕೊದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಮತ್ತು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಜಲಜಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ.

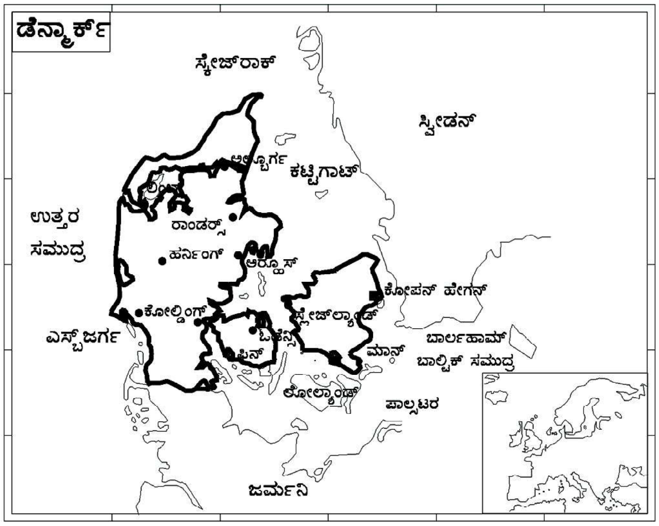

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ : ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ಕಡಲ ತೀರದ ಉದ್ದ 7,438 ಕಿಮೀ. ಜಟ್ಲಂಡ್ ಮತ್ತು ಅದರ ಬಳಿಯ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ಉತ್ತರ ಯುರೋಪ್ ಬಯಲಿನ ಭಾಗ. ಅದರ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಬಿಂದು 160 ಮೀಟರ್ ಆಗ್ನೇಯ ಜಟ್ಲಂಡಿನಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಅರ್ಧಭಾಗದ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 35 ಮೀ ಕಡಿಮೆ. ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 30 ಮೀ. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಭೂಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ. ಜಟ್ಲಂಡಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ನಿಸಮ್ ಕಡಲ ತೋಳಿನಿಂದ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ವೀಬಾರ್ಗ್ ಕೌಂಟಿಯ ಕಡೆಗೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಅಬನ್ರಾಗೆ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿರುವ ಫ್ಲೆನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಗೆರೆಯೊಂದನ್ನೆಳೆದರೆ (ಭೂಪಟದಲ್ಲಿ A—B ರೇಖೆ) ಅದು ಜಟ್ಲಂಡನ್ನು ಎರಡು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಯ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಹಿಮ ಹರಡಿತ್ತು. ಈ ಎಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಗ್ಗಿನ, ಮರಳು ತುಂಬಿದ ಬಂಜರು ನೆಲ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಯ ನೆಲ ಹೆಚ್ಚು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ದುಂಡು ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಸರೋವರಗಳೂ ತೆರೆದ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಕಿರಿದಾದ ಬಯಲುಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಇವೆ. ಜನವಸತಿಯೂ ಹೆಚ್ಚು.

ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳಿಲ್ಲ. ಸಂಚಾರಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಕೆಲವು ಚಿಕ್ಕನದಿಗಳುಂಟು. ಸರೋವರಗಳೂ ಚಿಕ್ಕವು; ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿರುವ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸಾಲಾಗಿ ಮರಳುದಿಬ್ಬಗಳಿವೆ. ಇನ್ನು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅಳಿವೆಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಮರಳು ಚಾಚಿಕೊಂಡು ಕಿರಿ ಆಳದ ಲಗೂನುಗಳು ಸಂಭವಿಸಿವೆ. ಎಸ್ಬ್ಜೆಯರ್ಗ್ ಒಂದೇ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಬಂದರು. ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ತೀರಕ್ಕೆ ಈಗಿನ ಸ್ವರೂಪ ಬಂದಿರುವುದು ಹಿಮನದಿಗಳ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಾಗಿ.

ವಾಯುಗುಣ : ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದ ಪೂರ್ವದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನದು ಆರ್ದ್ರ ವಾಯುಗುಣ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದು ಸಾಗರದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುವುದಾದರೂ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಯೂರೋಪಿನ ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಇದೂ ಒಳಗಾಗಿ, ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಗಡ್ಡೆಕಟ್ಟಬಹುದು. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚು ತಗ್ಗುತ್ತದೆ, ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಏರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಧ್ಯ ಉಷ್ಣತೆ 8^{0} ಸೆ. ಜನವರಿ–ಫೆಬ್ರವರಿಗಳ ಸರಾಸರಿ 0^{0} ಸೆ. ಜುಲೈ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆಯ ತಿಂಗಳು. ಆಗಿನ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 16^{0} ಸೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಟೋಬರ್–ಏಪ್ರಿಲ್ ನಡುವೆ 75 ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಜು ಮುಸುಕಿರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಡಿಲು–ಗುಡುಗುಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಳೆ ಸುರಿಯುತ್ತದೆ. ಆಗಸ್ಟ್ ಆರ್ದ್ರತಮ ತಿಂಗಳು. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 20–40 ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ವಾತಾವರಣದ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಗಾಳಿಯ ದಿಕ್ಕು ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ : ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ಬಹುಭಾಗ ಮಿಶ್ರ ಓಕ್ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಶಂಕುಧಾರಿ ಮರಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು.

ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ವನ್ಯಮೃಗಗಳು ಇಲ್ಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಜಿಂಕೆ, ನರಿ, ಮೊಲ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಕುಂದಿಲಿಗಳು ಫ್ಯಾನರ್ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತ. ಸಿಹಿ ನೀರು ಮೀನು ಮತ್ತು ಈಲ್‌ಗಳು ಅನೇಕ ನದಿಗಳಲ್ಲೂ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲೂ ಇವೆ.

ಜನತೆ : ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ಜನ ನಾರ್ಡಿಕ್ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಆದರೆ ಸ್ಕ್ಯಾಂಡಿನೇವಿಯದ ಉತ್ತರಭಾಗದ ಜನರಿಗಿಂತ ಇಲ್ಲಿಯವರು ಇತರ ಜನಾಂಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಿಶ್ರಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಜಟ್ಲೆಂಡ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪವಲ್ಲದೆ ಸುಮಾರು ಐನೂರು ದ್ವೀಪಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಉಪಭಾಷೆಗಳಿವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 5,432,335.

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಭೂಮಿಯ ಉತ್ಪನ್ನದ ಮಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶ ದೊರೆತಿದೆ. ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಯ ಕೊರತೆ ಇದ್ದರೂ ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಕೃಷಿಗಿಂತ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಈಗ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ.

1875ರಿಂದ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಸತತವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಸಾಗುವಳಿಯ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತರಣೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಉತ್ತಮ ತಳಿ ಬೀಜದ ಬಳಕೆ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಯಾಂತ್ರೀಕರಣದಿಂದ ಈ ಹೆಚ್ಚಳ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಧಾನ್ಯ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಮೇವಿನ ಗೆಣಸು, ಸಿಹಿ ಗೆಣಸು, ಬೀಜಗಳು ಮತ್ತು ಹಸಿರುಮೇವು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಧಾನ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಾರ್ಲಿ ಮತ್ತು ಓಟ್ಸ್ ಮುಖ್ಯ.

ಬೆಳೆಗಳ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿ, ಪೋಷಕ ಆಹಾರಗಳ ಆಮದು–ಇವುಗಳಿಂದ ಪಶುಸಂಗೋಪನೆಗೆ ಸಹಾಯವಾಗಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬಹಳ ಹಾನಿಯಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇಂದು ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಶೀಘ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹೊಸಹೊಸ ತಳಿಗಳ ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸಾಕಣೆಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆ ಹಾಗೂ ಯಂತ್ರಗಳ ಉಪಯೋಗದಿಂದ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ಹೈನು ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಾನಗಳಿಸಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ.

ಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿ: ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಡೇನಿಷ್ ರೈತ ಸಂಘಗಳ ಮಹಾಸಂಘ ಮತ್ತು ಡೇನಿಷ್ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳ ಮಹಾಸಂಘ ಸೇರಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಪರಿಷತ್ತನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದುವು. ಮುಂದೆ ಪ್ರಥಮ ಹೈನು ಸಹಕಾರ ಸಂಘವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು (1882).

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಸು. ಶೇ. 0.4 ಜನ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಸಂಘಗಳು ಜಟ್ಲೆಂಡಿನ ಉತ್ತರದ ತುದಿಯ ಸ್ಕಾಗನ್‌ನಲ್ಲಿವೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಇಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. 1870ರಲ್ಲಿ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ನೇಯ್ಗೆ, ನೂಲ್ಗೆ, ಮದ್ಯ ತಯಾರಿಕೆ, ಬ್ರೆಡ್ಡು ತಯಾರಿಕೆ, ಬಟ್ಟೆ ಹೊಲಿಯುವುದು ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ತರುವಾಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಯಿತು. ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಲೋಹವಸ್ತುಗಳೇ ಇಲ್ಲಿಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಡೀಸೆಲ್ ಯಂತ್ರಗಳು, ಯಂತ್ರಹಡಗುಗಳು, ಹಾಲಿನ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯ ಯಂತ್ರಗಳು, ರೆಫ್ರಿಜಿರೇಟರುಗಳು, ಸಿಮೆಂಟ್ ಯಂತ್ರಗಳು, ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣಗಳು ಹಾಗೂ ಮೋಟರ್ ಯಂತ್ರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ರಾಸಾಯನಿಕ, ಮರಮುಟ್ಟು, ಸಿಮೆಂಟ್, ಬೀರ್, ಪಿಂಗಾಣಿ ಸರಕು, ಪೀಠೋಪಕರಣ, ಸಕ್ಕರೆ, ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ದೋಣಿ ಮತ್ತು ಹಡಗು ಕಟ್ಟುವ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಗಣ್ಯಸ್ಥಾನಪಡೆದಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ, ಸಂಪರ್ಕ: ದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಗಳ ಉದ್ದ 8,512 ಕಿಮೀ. ಸರ್ಕಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ರೈಲ್ವೆ 2,443 ಕಿಮೀ. 1,576 ಕಿಮೀ ರೈಲ್ವೆ ಖಾಸಗಿ ವಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ಕೋಪೆನ್‌ಹೇಗೆನ್‌ನಿಂದ ಎಸ್‌ಬೀಯರ್ಗ್‌ಗೆ ಹೆದ್ದಾರಿಯೂ ರೈಲ್ವೆಯೂ ಇವೆ.

ಕೋಪೆನ್‌ಹೇಗೆನ್‌ನಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನ ಎಲ್ಲ ಮುಖ್ಯನಗರಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಖಂಡಗಳಿಗೆ ನಿಯತವಿಮಾನ ಸಾರಿಗೆಯುಂಟು. ಆಂತರಿಕ ವಿಮಾನಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಇದೆ. ಕೋಪೆನ್‌ಹೇಗೆನ್‌ನಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.;ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಡೆನ್ವರ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಕೊಲರಾಡೊ ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯನಗರ, ಡೆನ್ವರ್ ಕೌಂಟಿಯ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ. ಸೌತ್ ಪ್ಲ್ಯಾಟ್ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ. $39^0 44' 53''$ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. $104^0 50' 43''$ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 554636 (2000). ಇದು ರಾಕೀ ಪರ್ವತದ ತಪ್ಪಲಿನಿಂದ 18 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1586 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾದ್ದು. ವಾತಾವರಣದ ಆರ್ದ್ರತೆ ಕಡಿಮೆ (ಸರಾಸರಿ ಶೇ.52). ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 40 ಸೆಂಮೀ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 249 ದಿನ ಬಿಸಿಲು ಇರುತ್ತದೆ. ಮಹಾಬಯಲಿನ ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಭಾಗಕ್ಕೆ ವಾಣಿಜ್ಯ, ಹಣಕಾಸು ಹಾಗೂ ಸಾರಿಗೆಯ ಕೇಂದ್ರ. ಮಿಸೂರಿ ನದಿಯಿಂದ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರದ ರಾಜ್ಯಗಳ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕನ್ ನಗರ. ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಗಣಿಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಇದು ದನಕುರಿಗಳ ದೊಡ್ಡ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ. ಮಾಂಸ, ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳ ಡಬ್ಬೀಕರಣ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಗಣಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಮಾರಾಟಕೇಂದ್ರವಿದು, ನಗರದ ನೆರೆಹೊರೆಯಲ್ಲಿ ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಕೋಳಿಸಾಗಣೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ; ಬೀಟ್ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಇವೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಡೆರ್‌ವೆಂಟ್ ವೈಟಲ್‌ಸೆ: 1890–1956. ಪ್ರಸ್ತುತ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯ ಎಂಬುದು ಇವರ ಅಭಿಮತ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಘಟನೆಗಳ ಸರಣಿಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ, ಪ್ರಸ್ತುತವಿರುವ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ದೃಶ್ಯಾವಳಿಯ ಮೇಲಿನ ಕುರುಹು ಅಥವಾ ಗುರುತುಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸಿರುವ ಘಟನಾವಳಿಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂದರ್ಭದವರೆಗೆ ಆ ದೃಶ್ಯಾವಳಿ ವಿಕಾಸಗೊಂಡಿರುವ ರೀತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಈ ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ರಮವನ್ನು ಕ್ರಮಾನುಗತ ಆಕ್ರಮಿಕೆಯ ಪರಿಭಾವನೆಯೆಂದು ಇವರು ವಿವರಿಸಿರುವರು (1929). ಇವರು ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ವಿಂಗಡಿಸಿದರು. ಇವರು ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾಂಪೇಜ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಕೆಲವು ವಿಷಯಾಂಶಗಳಿಗೆ ಖಚಿತತೆ ನೀಡಲು ಪರಿಚಯಿಸಿದರು (1956). ಈ ಶಬ್ದದ ವಿಚಾರಾರ್ಥವೇನೆಂದರೆ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ, ಜೈವಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸರದ ಎಲ್ಲ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆಗಳು ಹಾಗೂ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಮಾನವನ ಭೂಮಿ ಆಕ್ರಮಿಕೆಯೊಡನೆ ಕಾರ್ಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಎನ್ನುವುದಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಪಿ.)

ಡೆಲಗೋವ ಕೊಲ್ಲಿ: ಆಗ್ನೇಯ ಆಫ್ರಿಕ ತೀರದ ಒಂದು ಕೊಲ್ಲಿ. ಮೊಝಾಂಬಿಕ್‌ನ ಆಗ್ನೇಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಯ ಬಳಿ, ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ದ.ಅ. 26^0ಯ ಮೇಲಿವೆ. ಹಿಂದೂಮಹಾಸಾಗರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಈ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಉದ್ದ 30 ಕಿಮೀ, ಅಗಲ 26 ಕಿಮೀ. ಯುರೋಪಿಯನ್ ನಾವಿಕರು ಗೋವದಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗುವಾಗ ಇಲ್ಲಿ ತಂಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಬೆಯಾ ದ ಲಗೂನ್ (ಲಗೂನಿನ ಕೊಲ್ಲಿ) ಎಂಬುದರಿಂದ ಬಹುಶಃ ಇದು ಬಂದಿರಬೇಕು ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಕೊಲ್ಲಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ಯಕ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪವೂ ಇನ್ಯಕ ದ್ವೀಪವೂ ಇವೆ. ಇನ್ಯಕ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮರಳುದಿಣ್ಣೆಗಳು ಒಳಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಹಿಂದೂಮಹಾಸಾಗರದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿವೆ. ಈ ಒಳಕೊಲ್ಲಿ 12 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ, 2 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಲೊರೆನ್ಸೊ ಮಾರ್ಕೆಸ್ ರೇವುಪಟ್ಟಣ ಇರುವುದು ಇಲ್ಲಿಯೆ. ಇದು ಮೊಝಾಂಬಿಕ್‌ನ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ಮೊಝಾಂಬಿಕ್ ಮತ್ತು ಅದರ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಸರಕು ಇದರ ಮುಖಾಂತರ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಮಟೋಲ, ಟೆಂಬೆ ಮತ್ತು ಉಂಬೆಲೂಝಿ ನದಿಗಳ ನೀರು ಕೂಡಿ ಅಳಿವೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಒಳಕೊಲ್ಲಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಮಪೂಟೋ ಮತ್ತು ಕಮಾಟೀ ನದಿಗಳು ಹೊರಕೊಲ್ಲಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. (ಆರ್.ಸಿ.ಎಚ್.)

ಡೆಲವೇರ್: ಅಮೆರಿಕದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ರೋಡ್ ಐಲೆಂಡನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇದೇ ಅಮೆರಿಕದ ಅತ್ಯಂತ ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5348 ಚ.ಕಿಮೀ. ಅದರಲ್ಲಿ 275 ಚ.ಕಿಮೀ ಜಲಭಾಗ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 783600 (2000). ರಾಜಧಾನಿ ಡೋವರ್.

ಭೌತಿಕಲಕ್ಷಣ : ಡೆಲವೇರ್ ರಾಜ್ಯ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಬಹುತೇಕ ಮೈದಾನ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸರಾಸರಿ 20 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಹ್ವೈಟ್ ಕ್ಲೇ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಸ್ಟಿನ ಕೊರಕಲುಗಳ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೆಲ ಏರಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಖಚಿತವಾಗಿ ಮೇಲೆದ್ದ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಉಂಟು; ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನೆಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದೆ.

ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖನದಿಗಳು ನ್ಯಾಂಟಿಕೋಕ್ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಸ್ಟಿನ. ಇವಲ್ಲದೆ ಸ್ಮರ್ನ, ಲೀಪ್ಸಿಕ್, ಸೇಂಟ್ ಜೋನ್ಸ್, ಮರ್ಡರ್ ಕಿಲ್, ಮಿಸ್ಪಿಲನ್, ಇಂಡಿಯನ್ ಮುಂತಾದ ಹೊಳೆಗಳಿವೆ.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 50ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸರೋವರಗಳುಂಟು. ಡೆಲವೇರ್‌ನ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳು ವಿಲ್ಮಿಂಗ್ಟನ್, ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಸಲ್ ಮತ್ತು ಲೂಯಿಸ್.

ವಾಯುಗುಣ : ರಾಜ್ಯದ್ದು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಆರ್ದ್ರ ವಾಯುಗುಣ. ಬೇಸಗೆ ಬೆಚ್ಚಗೂ ಚಳಿಗಾಲ ಸೌಮ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 110 ಸೆಂಮೀ ಇಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 120 ಸೆಂಮೀ ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ : ಯುರೋಪಿನ ಜನ ನೆಲೆಸುವುದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಡೆಲವೇರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪೈನ್, ಓಕ್, ವಾಲ್‌ನಟ್, ಹಿಕರಿ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳ ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯಗಳಿದ್ದುವು. ವಸತಿ ಬೆಳೆದಂತೆ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಕಡಿಯಲಾಯಿತು. ಬಿಳಿ ಓಕ್ ಮರಗಳನ್ನು ಈಗಲೂ ರಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇತರ ಮರಗಳು ಬೀಚ್, ಕೆಂಪು ಓಕ್, ಆಷ್, ಸೈಕಮೋರ್, ಮೇಪಲ್. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚೆರಿ ಹಾಗೂ ಸಿಡಾರ್ ಮರಗಳಿವೆ.

ಜನಜೀವನ : ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರು ವಸಾಹತುಕಾಲದಿಂದ ನೆಲೆಸಿರುವ ವಿವಿಧ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರ ಸಂಮಿಶ್ರಣ. ಇಡೀ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಚದುರಿದಂತೆ ನೀಗ್ರೋಗಳು ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಸಂಖ್ಯೆ ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ 1/5 ಭಾಗ. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಪ್ರಮುಖವಾದ್ದು. ಗ್ರಾಮಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೆತಾಡಿಸ್ಟ್ ಪಂಥದವರೂ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಥೊಲಿಕರೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲದೆ ಎಪಿಸ್ಕೋಪಿಯನರೂ ಪ್ರೆಸ್ಬಿಟೇರಿಯನರೂ ಉಂಟು. ಹೆಚ್ಚು ಜನರ ಕಸಬು ಕೈಗಾರಿಕೆ; ಉಳಿದವರದು ವ್ಯವಸಾಯ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ಪಶುಪಾಲನ ಹಾಗೂ ಕೋಳಿಸಾಕಣೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ವ್ಯವಸಾಯ: ಡೆಲವೇರ್ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ರಾಜ್ಯ, ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಸಾಗುವಳಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಪಶುಪಾಲನೆ, ಕೋಳಿ ಸಾಕಣೆ ಮತ್ತು ಹೈನುಗಾರಿಕೆಗಳೂ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಗೋದಿ, ಸೋಯಾಬೀನ್ಸ್, ಹಣ್ಣು, ತರಕಾರಿ, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಡೆಲವೇರ್ ಕೊಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ವಿಲ್ಮಿಂಗ್ಟನ್‌ನಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ, ಮೋಟರು, ವಿಮಾನ ಹಾಗೂ ನೌಕಾನಿರ್ಮಾಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಜವಳಿ, ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥ ಹಾಗೂ ಕೋಳಿಮಾಂಸದ ಡಬ್ಬೀಕರಣದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಅನೇಕ ನಗರಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಲೂಯಿಸ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಮೀನೆಣ್ಣೆ ಹಾಗೂ ಮೀನಿನ ಗೊಬ್ಬರ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪಟ್ಟಣಗಳು ವಿಲ್ಮಿಂಗ್ಟನ್, ನ್ಯೂಆರ್ಕ್, ಡೋವರ್, ಎಲ್ಸ್‌ಮಿಯರ್, ಮಿಲ್‌ಫರ್ಡ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಸಲ್.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ : ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಟಿಮೋರ್, ಒಹೈಯೊ ಮತ್ತು ರೀಡಿಂಗ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟು 480 ಕಿಮೀ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ; 7100 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. 1951ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಡೆಲವೇರ್ ತೂಗುಸೇತುವೆ 3232 ಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಸೇತುವೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು. ಇದನ್ನು ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಸಲ್ ನಗರದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಡೆಲವೇರ್ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 20 ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ವಿಲ್ಮಿಂಗ್ಟನ್ ಪ್ರಮುಖ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ. (ಸಿ.ಎಂ.;ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಡೆಲವೇರ್ ನದಿ: ಅಮೆರಿಕದ ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ ಮತ್ತು ಡೆಲವೇರ್ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವ ಒಂದು ನದಿ. ನದಿಯ ಶಿರೋಭಾಗದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪಶ್ಚಿಮ ಶಾಖೆ. ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನ ಷೋಹಾರೀ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 566 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕ್ಯಾಟ್‌ಸ್ಕಿಲ್ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಇಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇತರ ಶಾಖೆಗಳು ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನ ಗ್ರೀನ್ ಹಾಗೂ ಡೆಲವೇರ್ ಕೌಂಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ–ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್, ನ್ಯೂ ಜರ್ಸಿ–ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ ಮತ್ತು ಡೆಲವೇರ್–ನ್ಯೂ ಜರ್ಸಿಗಳ ಭಾಗಶಃ ಗಡಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ನದಿಯ ಶಿರೋಭಾಗದ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದ ಶಾಖೆಯ ಉಗಮಸ್ಥಳದಿಂದ ಇದರ ಉದ್ದ 650 ಕಿಮೀ. ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 37980 ಕಿಮೀ ನದಿಯ ಮೇಲ್ದಂಡೆಯ ಪ್ರದೇಶ ಬೆಟ್ಟಕಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಪರ್ವತವನ್ನೂ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನೂ ದಾಟಿದ ಮೇಲೆ ನದಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಕಣಿವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದು, ಹೊಲ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರಶಾಂತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದು ಈಸ್ಟನ್‌ನಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಪರ್ವತಸೀಮೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಜಲಪಾತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಟ್ರೆಂಟನ್ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ 2.5 ಮೀ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಧುಮುಕುತ್ತದೆ. ಟ್ರೆಂಟನಿನಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಇದು ವಿಶಾಲವಾದ ಅಳಿವೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಡೆಲವೇರ್ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಡೆಲವೇರ್ ನದಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಉಪನದಿಗಳು ಮೊಂಗಾಪ್, ನೆವರ್‌ಸಿಂಕ್, ಕ್ಯಾಲಿಕೂನ್, ಲ್ಯಾಕವ್ಯಾಕ್ಸನ್, ಲೀಹೈ, ಸ್ಕೂಲ್ಕಿಲ್, ಕಾಂಕೋಕಾಸ್, ಮಸ್ಕನೆಟ್ಕಾಂಗ್ ಹಾಗೂ ಮಾರಿಸ್. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಡೆಸ್ಮರೆಸ್ಟ್ : 1725–1815. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಫ್ರೆಂಚ್ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ. ಇವನು ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ. ಅನಂತರ ಮಧ್ಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ನದೀ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಈಗ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳೇ ಕೊರೆದು ನಿರ್ಮಿಸಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದನು. ಇವನು ವಿಕಾಸದ ಕ್ರಮತಿ ಅವಸ್ಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಭೂದೃಶ್ಯ (ಭೂಸ್ವರೂಪ) ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗ. ಡೇವಿಸ್‌ನ ಸವೆತ ಚಕ್ರದ ವಿಚಾರ ಅವನಿಗೆ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೊಳೆದಿತ್ತು. ಜೇಮ್ಸ್ ಹಟ್ಟನ್ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಸವೆಸುವ ಭೌತಿಕ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತನಾಗಿದ್ದ. ಇದನ್ನು ಇತರರು ಗಮನಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವರು ಡೆಸ್ಮರೆಸ್ಟ್‌ನ ಹೊರತಾಗಿ ಹಟ್ಟನ್‌ನು ಆಲೋಚಿಸಿದ ಇಂಗೀತಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ವಿಫಲರಾದರು. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಡೆಹ್ರಾಡೂನ್: ಉತ್ತರಾಂಚಲ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 660 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರ ರೈಲ್ವೆಯ ಹರಿದ್ವಾರ–ಡೆಹ್ರಾ ಡೂನ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ಕೊನೆಯ ನಿಲ್ದಾಣವಿದು. ಹರಿದ್ವಾರದಿಂದ ಉತ್ತರ–ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 50 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದೊಂದಿಗೆ ಮಸೂರಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ರಸ್ತೆ ಡೆಹ್ರಾ ಡೂನ್ ಮುಖಾಂತರ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 527859. ಸರ್ವೆ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆಯ ಮುಖ್ಯ ಕಚೇರಿಗಳು, ವೃಕ್ಷ ಪೋಷಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅರಣ್ಯ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ವ ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆ, ಸೇನೆಯ ಮೂರೂ ಸೇವೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಭಾರತ ಸೈನಿಕ ಕಾಲೇಜು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಿಮೋಟ್‌ಸೆನ್ಸಿಂಗ್ ಸಂಸ್ಥೆ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾರತೀಯ ಮಿಲಿಟರಿ ಅಕಾಡೆಮಿ – ಇವು ಇಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು.

ಡೆಹ್ರಾ ಡೂನ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,008 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1279083. ಶಿವಾಲಿಕ್ ಪರ್ವತ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಲಯದ ಆರಂಭದ ಗಿರಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಕೊಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಡೆಹ್ರಾಡೂನ್ ಜಿಲ್ಲೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಯಮುನಾ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಕ್ಲೆಮೆಂಟ್ ಟೌನ್, ಹೃಷಿಕೇಶ ಮತ್ತು ಮಸೂರಿ, ಇವು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳು. ಅಕ್ಕಿ, ಗೋದಿ ಮತ್ತು ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಪರ್ವತಗಳ ಕೆಳಗಿನ ತೆವರಿಯಲ್ಲಿ ಚಹ, ಬಾರ್ಲಿ, ಮೆಕ್ಕೆ ಜೋಳ, ಎಣ್ಣೆಕಾಳುಗಳು, ಮಾವು ಮತ್ತು ಸಾಗುವಾನಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಶಿವಾಲಿಕ್ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಆನೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಕರಡಿ, ಮಂಗ, ಚಿಗರೆಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಕೊಳ್ಳಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣ ತಂಪಾಗಿದೆ. *

ಡೈಕ್: ಶಿಲಾಪಾಕ ಸ್ಥಳೀಯ ಶಿಲೆಗಳ ಸೀಳುಗಳ ಮೂಲಕ ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಬಂದು ಘನೀಭವಿಸಿದಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಗೋಡೆಯ ಆಕಾರದ ರಚನೆ. ಸ್ಕಾಟಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಡೈಕ್ ಎಂದರೆ ಗೋಡೆ ಎಂದರ್ಥ. ಪದರ ಅಥವಾ ಸ್ತರ ರೂಪದ ಪ್ರಸ್ತರೀ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿದಾಗ ಇದರ ಆಕೃತಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊಳೆನರಸೀಪುರ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಡೈಕುಗಳು, ಬೆಂಗಳೂರು ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಕಗ್ಗಲೀಪುರಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹೈಪರ್‌ಸ್ಥೀನ್ ಖನಿಜದಿಂದ ಕೂಡಿದ ನೋರೈಟ್ ಡೈಕುಗಳು ಮತ್ತು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕು ಅರಕೆರೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಫೆಲ್‌ಸೈಟ್ ಹಾಗೂ ಪಾರ್ಫಿರಿಗಳಂಥ ಆಮ್ಲಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಡೈಕುಗಳ ಸಮುದಾಯಗಳಿವೆ. ಇದೇ ಬಗೆಯ ಡೈಕುಗಳ ಸಮೂಹ ಅರಸೀಕೆರೆ ಮತ್ತು ಬಾಣಾವರದ ಹತ್ತಿರ ಕೂಡ ಉಂಟು.

ಆಮ್ಲ ಶಿಲೆಗಳಾದ ಪೆಗ್ಮಟೈಟ್, ಪಾರ್ಫಿರಿ, ಅಪ್ಲೈಟ್, ಫೆಲ್‌ಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಕ್ಷಾರಶಿಲೆಗಳಾದ ಡಾಲೊರೈಟ್, ಲ್ಯಾಂಪ್ರೊಫೈರ್ ಮುಂತಾದವು ಈ ತರಹ ಡೈಕ್ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ.*

ಡೊಮಿನಿಕ: ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಲೆಸ್ಸರ್ ಅಂಟಿಲೀಸ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ದ್ವೀಪಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ದೇಶ. ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ 15^0 ಹಾಗೂ ಪೂ.ರೇ. 61^0ಗಳಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿವೇಶಗೊಂಡಿದೆ. ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 750 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 69029 (2006). ರಾಜಧಾನಿ ರೋಸಯು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 20,000 ಪೋರ್ಟ್ಸ್‌ಮೌತ್ ಇತರೆ ಪ್ರಮುಖ ನಗರ. ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹವಾಗುಣ, ಅಧಿಕಮಳೆ, ಚಂಡಮಾರುತಗಳ ಹಾವಳಿ ಇದೆ. ದೇಶದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆನ್ನೆಲುಬಿನಂತಿರುವ ಪರ್ವತಸಾಲುಗಳು. ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಇಕ್ಕೆಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿದು ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ಸೇರುವ ಅನೇಕ ನದಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಕ್ಲೈಡ್, ಪಗುವಾ, ರೊಸೆಯ್, ರೊಸೆಲಿ ಮತ್ತು ಲಾಯೂ, ಮೋರ್ನ್ ಡಯಾಬ್ಲಾಟಿನ್ (1448 ಮೀ) ಎತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಅತಿ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬಿಸಿನೀರಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಸರೋವರವಿದೆ. ಪರ್ವತ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಪಾತಗಳೂ ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. ಜಲಭಾಗ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದ್ದು ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ

ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿದೆ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜ ಮಣ್ಣು ಹೆಚ್ಚು ಫಲವತ್ತಾಗಿದ್ದು ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿದೆ. ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಬೇಸಾಯ ಲಾಭದಾಯಕ ಹಾಗೂ ಜನರ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯೋಗ. ತೆಂಗು, ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಕಕಾವೋ ಗೆಣಸು ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ರಫ್ತುಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

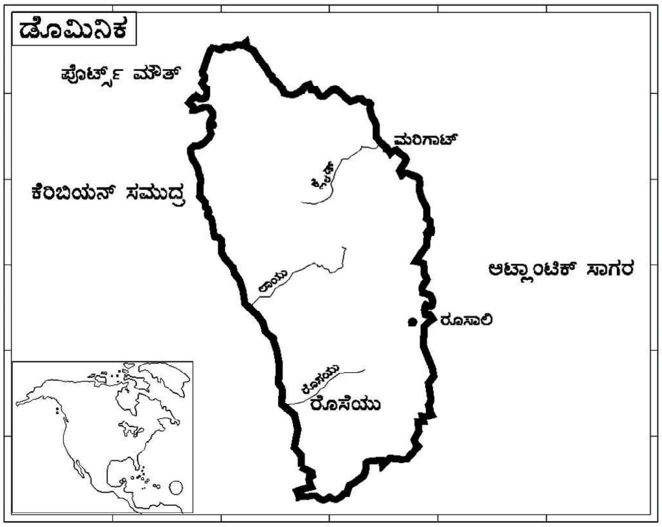

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿಲ್ಲ. ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯೋಗ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 92ಭಾಗ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಫ್ರೆಂಚ್ ಮತ್ತು ಪಟೋಯಿಸ್ ಭಾಷೆಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಹಣ ಈಸ್ಟ್ ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಡಾಲರ್. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಾಗೂ ಪ್ರೌಢ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಸಾಕ್ಷರತೆ ಶೇ. 80ರಷ್ಟಿದೆ. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಡೊಮಿನಿಕನ್ ಗಣರಾಜ್ಯ: ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿರುವ ಹಿಸ್ಪಾನಿಯೋಲ ದ್ವೀಪದ ಪೂರ್ವದ 2/3 ಭಾಗವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಈ ದ್ವೀಪದ ಪಶ್ಚಿಮದ 1/3 ಭಾಗ ಹೈಟೀ ಗಣರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಸನ್ನಿವೇಶ 17^0–19^0 ಉ.ಅ. 68^0–72^0 ಪ.ರೇ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 48,422 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8950034 (2004). ರಾಜಧಾನಿ ಸ್ಯಾಂಟೊಡೆಮಿಂಗೋ.

ಭೌತಿಕಲಕ್ಷಣ: ಗಣರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಎಂಗಾನೋ, ಉತ್ತರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಇಜಾಬೆಲ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸೆಸ್ ಮೈಜೋ ಮತ್ತು ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೇಯಾಟ ಭೂಶಿರಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಕೊಲ್ಲಿ, ಖಾರಿಗಳ ವಿನಾ ತೀರ ಹೆಚ್ಚು ಡೊಂಕಾಗಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರದ ವೇಗ ರೇಯಾಲ್ ಕಣಿವೆ ಫಲವತ್ತಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ನದಿಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ದೇಶದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ಕೊರಿಲಿರ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಶ್ರೇಣಿ. ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಡ್ವಾರ್ಟೀ (3127 ಮೀ). ಗಣರಾಜ್ಯದ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಎನ್ರಿಕೀಯೋ ಸರೋವರವಿದೆ. ದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ಯಾಕ್ವಿಡೆಲ್ ನಾರ್ಟೀ, ಯೂನೋ, ಓಜಾಮ ಮತ್ತು ಯಾಕ್ವಿಡೆಲ್ ಸುರ್.

ವಾಯುಗುಣ: ಇಲ್ಲಿಯದು ಉಪೋಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಈಶಾನ್ಯದಿಂದಲೂ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಆಗ್ನೇಯದಿಂದಲೂ ಬೀಸುವ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ವಾಯುಗುಣ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿದೆ. ಜನವರಿ–ಫೆಬ್ರವರಿಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 22^0ಸೆ. ಜುಲೈ ಆಗಸ್ಟ್ ಗಳದು 28^0ಸೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 135 ಸೆಂಮೀ ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಬೀಸುವ ಚಂಡಮಾರುತಗಳಿಂದ ಈ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ನಷ್ಟ ಸಂಭವಿಸುವುದುಂಟು.

ಸಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಇಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿವೆ. ತೆಂಗಿನ ಮರಗಳು ತೀರಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ. ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾಗನಿ, ದೇವದಾರು, ಲಿಗ್ನಂ ಮರಗಳಿವೆ. ಸಮುದ್ರದಂಚಿನಲ್ಲಿ ಗುಲ್ಮವೃಕ್ಷಗಳಿವೆ. ಡೊಮಿನಿಕನ್ ಗಣರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಸ್ತನಿಗಳು ಕಡಿಮೆ. ವಿವಿಧ ಕೀಟಗಳು ಹಾಗೂ ಪಕ್ಷಿಗಳಿವೆ. ಕಡಲ ತೀರದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳುಂಟು.

ಜನಜೀವನ : ಇಲ್ಲಿರುವವರಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರು ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಹಾಗೂ ನೀಗ್ರೋ ಮಿಶ್ರ ವಂಶಸ್ಥರು. (ಮೆಸಟಿಜೊ). ಹಿಸಪಾನಿಯೋಲ ದ್ವೀಪದ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆರವಾಕ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾರಬ್ ಗುಂಪುಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದವರು. ಯುರೋಪಿಯನ್ ಆಕ್ರಮಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹುಮಂದಿ ಮೂಲವಾಸಿಗಳು ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟರು. ಯುರೋಪಿಯನ್ನರ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಹಲವರು ರೋಗರುಜಿನಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾದರು. ಈಗ ಅವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಬಲು ಕಡಿಮೆ. ಮೆಸ್ಟಿಜೊ (ಮುಲಿಟ್ಟೊ) ಜನರೇ ಸು. ಶೇ. 70ರಷ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಯುರೋಪಿಯನರಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶೀಯರು ಅಧಿಕ. ದುಡಿಮೆಗಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ತರಲಾದ ನೀಗ್ರೋಗಳು ಅಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಹಾಗೂ ಆಡಳಿತದ ಭಾಷೆ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್. ಪ್ರಧಾನ ಮತ ರೋಮನ್ ಕೆಥೋಲಿಕ್. ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರೂ ಇದ್ದಾರೆ.

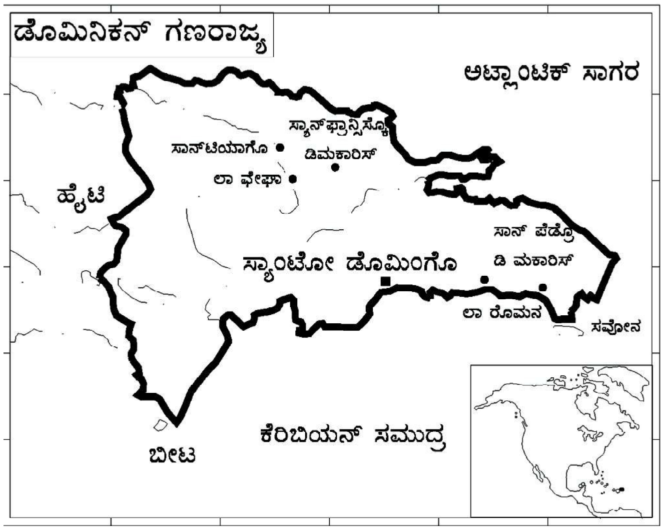

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ಶೇ. 55 ಮಂದಿ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ಕಬ್ಬು, ಬತ್ತ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಮರಗೆಣಸು, ಗೆಣಸು, ಕಾಫಿ, ಕೋಕೋ, ತಂಬಾಕು, ಬಾಳೆ, ತೆಂಗು ಮುಖ್ಯಬೆಳೆಗಳು. ಬಟ್ಟೆ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಕಾಗದ, ಬಣ್ಣ, ಸಿಗರೇಟ್, ವನಸ್ಪತಿ, ಎಣ್ಣೆ ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ನಿಕ್ಕಲ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರ ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ದೇಶದಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ಸರಕುಗಳು ಅಕ್ಕಿ, ಸಕ್ಕರೆ, ಕಾಫಿ, ಕೋಕೋ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಹಾಗೂ ಬಾಕ್ಸೈಟ್. ಆಮದುಗಳು ಗೋದಿ, ಮೋಟಾರು ಹಾಗೂ ಔಷಧಿಗಳು.

ದೇಶದ ನಾಣ್ಯ ಡೊಮಿನಿಕನ್ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಪೀಸೊ 1 ಪೀಸೊ=100 ಸೆಂಟಾವೊ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ : ಕಬ್ಬಿನ ಸಾಗಣೆಗಾಗಿ ಖಾಸಗಿ ಮಾಲೀಕತ್ವದ 1600 ಕಿಮೀ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಸಾನ್ವೆಜ ಹಾಗೂ ಲವೆಗ ನಗರಗಳ ನಡುವೆ 220 ಕಿಮೀ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಸರ್ಕಾರಿ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆಗಳ ಉದ್ದ 5760. ಸ್ಯಾಂಟ ಡಮಿಂಗೋ ಬಳಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಡೊಮಿನಿಕನ್ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ರೇವುಪಟ್ಟಣ ಸ್ಯಾಂಟ ಡಮಿಂಗೋ. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಡೋರ್ಟ್‌ಮುಂಡ್: ಜರ್ಮನಿಯ ನೋರ್ಡ್‌ರೈನ್ ವೆಸ್ಟ್ ಫಾಲೆನ್ (ಉತ್ತರ ರೈನ್ ವೆಸ್ಟ್ ಫೇಲಿಯ) ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ನಗರ. ಡೋರ್ಟ್‌ಮುಂಡ್ ನಗರ ಎಸನ್‌ನಿಂದ ಸು. 32 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ, ಡೋರ್ಟ್ ಮುಂಡ್–ಎಮ್ಸ್ ಕಾಲುವೆಯ ತಲೆಯ ಬಳಿ ಇದೆ. ಇದು ಈ ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ; ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯಕೇಂದ್ರ; ರ್‍ಹೂರ್ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 589200 (2002).

ಕಲೋನ್–ಹ್ಯಾನೋವರ್, ರೂರ್‌ಷ್ನೆಲ್‌ವೇಕ್ ಮತ್ತು ಕಲೋನ್–ಲೇವರ್‌ಕೊಸೆನ್–ಕಾಮೆನ್ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳೂ ಡೋರ್ಟ್‌ಮುಂಡ್ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ರ್‍ಹೂರ್ ವಲಯದ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ ರೈಲುಗಳಿವೆ, ಗಡಿಯಾಚೆಯ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಓಸ್ಟೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಪ್ಯಾರಿಸ್‌ಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಬ್ರಸೆಲ್ಸ್ ಮೂಲಕ ಪ್ಯಾರಿಸಿಗೆ ಹೆಲಿಕಾಪ್ಟರ್‌ಗಳು ಹಾರುತ್ತವೆ. ಡೋರ್ಟ್‌ಮುಂಡ್‌ನ ಅಧಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿರುವ ಜಲಮಾರ್ಗ ಡಾರ್ಟ್‌ಮುಂಡ್–ಎಮ್ಸ್ ಕಾಲುವೆ. ಉಕ್ಕು, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಬೀರ್–ಇವು ಡೋರ್ಟ್‌ಮುಂಡ್‌ನ ಪ್ರಮುಖ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳು. ಇದು ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿಗಳ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಗಟುವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಡೋರ್ಟ್‌ಮುಂಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಸೇತುವೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಕಚೇರಿಗಳಿವೆ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಡೋವರ್[1]: ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕೆಂಟ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ರೇವುಪಟ್ಟಣ, ಮುನಿಸಿಪಲ್ ಮತ್ತು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟರಿ ವಿಭಾಗ (ಬರೊ). ಡೋವರ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ನಿನಿಂದ ಪೂರ್ವ–ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ರಸ್ತೆಯ ಮೂಲಕ 11 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಇದು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಎತ್ತರದ ನೆಲದ ನಡುವಣ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಯುರೋಪಿನಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಬಂದರು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಕ್ಯಾಲೇಗೆ ಕೇವಲ 35 ಕಿಮೀ. ಡೋವರ್‌ನಲ್ಲಿ ಹಿತಕರವಾದ ವಾಯುಗುಣವಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಜನಪ್ರಿಯ ವಿಶ್ರಾಂತಿಧಾಮ ಮತ್ತು ವಿಹಾರಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 34000 (1995).

ಡೋವರ್ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಯರೋಪಿನ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಯಾನ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ವಿದೇಶಗಳೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರವೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. 260 ಹೆ. ನೀರಿನ ಪ್ರದೇಶವೂ ಸೇರಿ ರೇವು 340 ಹೆ. ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಡೋವರ್²: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ನ್ಯೂ ಹ್ಯಾಂಪ್‌ಷೈರ್ ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಸ್ಟ್ರಾಫರ್ಡ್ ಕೌಂಟಿಯ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಪೋರ್ಟ್ಸ್‌ಮತ್‌ಗೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 23 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಪಟ್ಟಣದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಕೋಚಿಕೋ ನದಿಯ 11 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಜಲಪಾತದಿಂದ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಸರಕುಗಳು ಬಟ್ಟೆ, ಪಾದರಕ್ಷೆ, ಮುದ್ರಣ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಉಪಕರಣ ಇತ್ಯಾದಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 34288 (2005). *

ಡೋವರ್³: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಡೆಲವೇರ್ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ಮತ್ತು ಕೆಂಟ್ ಕೌಂಟಿಯ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ಸೇಂಟ್ ಜೋನ್ಸ್ ಅಥವಾ ಡೋವರ್ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ವಿಲ್ಮಿಂಗ್ಟನ್‌ನ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 64 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 11 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಕೆಂಟ್ ಕೌಂಟಿ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶದ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಡಬ್ಬೀಕರಣ, ಲೋಹದ ಎರಕ, ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ರಬ್ಬರ್ ಪದಾರ್ಥಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,04,430 (2002). (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್: ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಯುರೋಪಿನ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ನದಿ. ಜರ್ಮನಿಯ ಷ್ವಾರ್ಟ್ಸ್ ವಾಲ್ಟ್ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸಿ 2842 ಕಿಮೀ ಹರಿದು ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಪೇತಿಯನ್ ಪರ್ವತ ಮತ್ತು ಟ್ರಾನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯನ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಕಡೆಯಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ಉಪನದಿಗಳು ಬಂದು ಈ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ 88,86,200 ಚಕಿಮೀ. ಇದು ಜರ್ಮನಿ, ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ, ಹಂಗರಿ, ಯೂಗೊಸ್ಲಾವಿಯ, ರೊಮೇನಿಯ, ಬಲ್ಗೇರಿಯ ಮತ್ತು ಉಕ್ರೇನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

ಈ ನದಿಯನ್ನು ಮೇಲ್ಭಾಗ, ಮಧ್ಯಭಾಗ ಮತ್ತು ಕೆಳಭಾಗ ಎಂದು ಮೂರು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ಬ್ರಾಟಿಸ್ಲಾವದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಇರುವುದು ಮೇಲ್ಭಾಗ, ಅಲ್ಲಿಂದ ರೊಮೇನಿಯದ ಕಬ್ಬಿಣ ದ್ವಾರದವರೆಗಿನದು ಮಧ್ಯಭಾಗ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಿನದು ಕೆಳಭಾಗ. ಈ ನದಿಯ ಪಾತ್ರಗಳು ಉಗಮಸ್ಥಾನದಿಂದ ಸಮುದ್ರ ಕೂಡುವ ವರೆಗೆ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳ ವಿಚ್ಛಿನ್ನತೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ ತನ್ನ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತ ಸಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಯ ದಂಡೆಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಬರುವ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ನಾನಾ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗಡಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ.

ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದೀ ಮುಖಜಭೂಮಿ. ಸು. 25,600 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ.

ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ, ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯ ವಿಭಾಗ 240 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ 200 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಸಮುದಮಟ್ಟದಿಂದ 504 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದನ್ನು ಪರ್ವತಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನೆಲ ಫಲವತ್ತಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನವಸತಿಯಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ವಿಭಾಗ ವಿಯೆನ್ನ ನಗರದ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶ. ಇದನ್ನೂ ಪರ್ವತಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಇದು ಸುಂದರವಾದ ಪ್ರದೇಶ; ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಯೂರೋಪ್ ಖಂಡದಲ್ಲೇ ಉತ್ತಮವಾದ ವಾಯಗುಣ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಮೂರನೆಯ ವಿಭಾಗ ಹಂಗರಿ ಮತ್ತು ಟ್ರಾನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 121 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ವಿಭಾಗ ರುಮೇನಿಯ, ಬಲ್ಗೇರಿಯ ಮತ್ತು ಬೆಸರೇಬಿಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇನ್, ಡ್ರಾವ, ತೀಸ್, ಸ್ಟಾವ, ಪ್ರೂತ್– ಇವು ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ಉಪನದಿಗಳು, ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು ಉಲ್ಮ್, ವಿಯೆನ್ನ, ರೇಜೆನ್ಸ್ ಬರ್ಗ್, ಬುಡಾಪೆಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ಬೆಲ್ ಗ್ರೇಡ್. ಸಾರಿಗೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ಹಲವು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಕೊಂಡಿಯಂತಿದೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಡ್ಯಾಲಸ್: ಅಮೆರಿಕದ ಟೆಕ್ಸಸ್ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ನಗರ; ಡ್ಯಾಲಸ್ ಕೌಂಟಿಯ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ, ಟ್ರಿನಿಟಿ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಓಕ್ಲಹೋಮ ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಗೆ 72 ಕಿಮೀ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ, ಲೂಸಿಯಾನ ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 278 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2305454 (2005). ಡ್ಯಾಲಸ್ ನಗರದ ನೆರೆಯ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣು ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ್ದು. ನಗರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ತೈಲ ಬಾವಿಗಳಿವೆ. ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಣಿಜ್ಯಕೇಂದ್ರ. ಅಮೆರಿಕದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಮಾಂಸದ ಡಬ್ಬೀಕರಣ, ಹತ್ತಿ ಹಿಂಜುವುದು, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತು ಉತ್ಪಾದನೆ, ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ವಿಮಾನ, ವಿಮಾನದ ಬಿಡಿ ಭಾಗಗಳು ಹಾಗೂ ರೆಫ್ರಿಜಿರೇಟರ್ ಯಂತ್ರ ತಯಾರಿಕೆ– ಇವು ಇಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಸ್ತ್ರೀಯರ ಉಡುಪುಗಳೂ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ.

ಡ್ಯಾಲಸ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಸು. 100 ಉದ್ಯಾನಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ವಸ್ತು ಪ್ರದರ್ಶನ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಇದು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳನ್ನೂ ಜನರನ್ನೂ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ನಗರದ ಕಾಟನ್ ಬೌಲ್ ಕ್ರೀಡಾಂಗಣದಲ್ಲಿ 75,000 ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ಕೂಡಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಜಲಚರಪ್ರಾಣಿ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಮತ್ತು ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಇಲ್ಲಿ ಮೇಥಾಡಿಸ್ಟ್ (1911) ಮತ್ತು ಡ್ಯಾಲಸ್ (1956) ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಿವೆ. ಅನೇಕ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಚರ್ಚುಗಳಿವೆ.

1841ರಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ನೀಲಿ ಬ್ರೈಯಾನ್ ಎಂಬವನು ಈಗಿನ ನಗರವಿರುವ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳಿಂದ ಹಟ್ಟಿಯೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ನೆಲಸಿದ. ಈಗ ಡ್ಯಾಲಸ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಟೆಕ್ಸಸ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದ ಜಾರ್ಜ್ ಮಿಫ್ಲಿನ್ ಡ್ಯಾಲಸನ (1792–1864) ಹೆಸರು ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ. 1855ರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 350 ಮಂದಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳು ನಗರದ ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವಾದಿ ವಸಾಹತನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ವಿಫಲರಾದರು. ಅಮೆರಿಕನ್ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧದ (1891–65) ತರುವಾಯ, ಆಗ್ನೇಯ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಷ್ಟಕ್ಕೊಳಗಾದ ಹತ್ತಿ ತೋಟಗಾರರ ವಲಸೆಯಿಂದ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. 1870ರಲ್ಲಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟು ನಗರ ಮತ್ತಷ್ಟು ತ್ವರಿತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. 1908ರಲ್ಲಿ ಟ್ರಿನಿಟಿ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ನಗರಕ್ಕೆ ಭಾರಿ ನಷ್ಟವುಂಟಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಯೋಜಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಗರದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ತರುವಾಯ ನಗರ ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಜಾನ್ ಎಫ್. ಕೆನಡಿ 1963ರಲ್ಲಿ ಕೊಲೆಯಾದದ್ದು ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ.

ಡ್ಯಾಲಸ್ ಪ್ರಮುಖ ರೈಲ್ವೆ ಜಂಕ್ಷನ್. ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ಇದರ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಟೆಕ್ಸಸ್ ಮತ್ತು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ರೈಲ್ವೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಿದು. ವೆಸ್ಟರ್ನ್ ಯೂನಿಯನ್ ಟೆಲಿಗ್ರಾಫ್ ಕಂಪನಿ ಮತ್ತು ಸೌತ್‌ವೆಸ್ಟರ್ನ್ ಬೆಲ್ ಟೆಲಿಫೋನ್ ಕಂಪನಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಕಛೇರಿಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಡ್ಯಾಲಸ್‌ನಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಡ್ಯಾಲ್ಮೇಷಿಯ: ದಕ್ಷಿಣ ಯುರೋಪಿನ ಏಡ್ರಿಯಾಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಬಾಲ್ಕನ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶ. ಈಗ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಯೂಗೊಸ್ಲಾವಿಯದ ಕ್ರೊವೇಷಿಯ, ಬೋಸ್ನಿಯ, ಹರ್ಟ್ಸ್‌ಗೋವಿನ, ಮಾಂಟೆನೀಗ್ರೋಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಅಲ್ಬೇನಿಯದ ಅಂಚಿನಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಜಾದಾರ್‌ವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಹಲವು ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ 320 ಕಿಮೀ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 12287.5 ಕಿಮೀ.

ಡ್ಯಾಲ್ಮೇಷಿಯ ತೀರ ಡೊಂಕಾಗಿಯೂ ಕಡಿದಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಸಮುದ್ರದಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು ಪಾಗ್, ಡೂಗೀ ಓಟಾಕ್, ಕಾರ್ಚೂಲಾ, ಮಲ್ಯೆಟ್, ವೀಸ್, ಷೋಲ್ಟ. ಕಡಿದಾದ ಬರಡಾದ ಡಿನಾರಿಕ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತದಿಂದಾಗಿ ಇದು ಬೋಸ್ನಿಯ – ಹರ್ಟ್ಸ್‌ಗೋವಿನದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡಿದೆ. 500 ಮೀ ನಿಂದ 2610 ಮೀ ವರೆಗಿನ ಹಲವು ಶಿಖರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗಗಳುಂಟು. ಡ್ಯಾಲ್ಮೇಷಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಹಲವು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕೊಲ್ಲಿಗಳೂ ರೇವುಗಳೂ ಇವೆ. ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳು ಮುಳುಗಡೆ ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ರೂಪಿತವಾಗುವ ತೀರಗಳಿಗೆ ಡಾಲ್ಮೇಷಿಯನ್ ತೀರವೆಂದೇ ಕರೆಯಲಾಗುವುದು.

ಡ್ಯಾಲ್ಮೇಷಿಯದ ವಾಯುಗುಣ ತೀವ್ರವಲ್ಲ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಿಲ್ಲ. ಶರತ್ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲೂ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಮಳೆ ಸುರಿಯುತ್ತದೆ. ಹಿಮ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಣ್ಣು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆಲಿವ್, ತರಕಾರಿ, ದ್ರಾಕ್ಷಿಬಳ್ಳಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಓಟ್ಸ್, ಬಾರ್ಲಿ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ರೈ, ಗೋದಿ, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ ಇವೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಹಡಗುನಿರ್ಮಾಣ, ಆಲಿವ್ ಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ನದಿಗಳು ಯಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವುಗಳ ಜಲಪಾತಗಳು ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಭೂದೃಶ್ಯ ಸುಂದರವಾಗಿದ್ದು, ದ್ವೀಪಗಳು ಭವ್ಯವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಮಾರಕಗಳಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅಧಿಕಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕ್ರೋವೇಷಿಯನ್ ಹಾಗೂ ಸರ್ಬ್ ಜನ ಇದ್ದಾರೆ. ಸಮುದ್ರತೀರದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜಾದಾರ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಇಟಲಿಯನ್ನರಿದ್ದಾರೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ $^{1}/_{6}$ ಭಾಗ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್. ಸರ್ಬೋಕ್ರೊವೇಷಿಯನ್ ಪ್ರಧಾನ ಭಾಷೆ. ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು ಸ್ಲೀಯಟ್, ಡ್ಯೂಬ್ರಾವ್ನಿಕ್, ಷೀಬೆನಿಕ್, ಜಾದಾರ್, ಟ್ರೋಗಿತ್. ಕಾರ್ಚುಲಾ ಮತ್ತು ಕೋಟಾರ್. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಢಾಕಾ: ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿ. ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ವಿಭಾಗ. ಧಾಲೇಶ್ವರಿಯ ಒಂದು ಉಪನದಿಯಾದ ಬುರಿ ಗಂಗಾದ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ, ನದೀ ಬಂದರಾದ ನಾರಾಯಣಗಂಜ್‌ನಿಂದ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,724,976 (2007).

ಢಾಕಾ ನಗರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸುಂದರವಾದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಮಾರಕಗಳಿವೆ. ಈ ನಗರದ ಹಿಂದೂ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಢಾಕೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯ. ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ, ಕಾಲೇಜುಗಳು, ಢಾಕಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಸರ್ಕಾರಿ ಕಚೇರಿಗಳು, ಆಧುನಿಕ ಶೈಲಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು, ಇವಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯವೂ ಕ್ರೀಡಾಂಗಣವೂ ಇವೆ.

ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳೊಡನೆ ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ರಸ್ತೆ, ರೈಲು ಮತ್ತು ಜಲಮಾರ್ಗ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಢಾಕಾದಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಢಾಕಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿದ್ದ ಮುತ್ತುಗದ ಮರಗಳಿಂದಾಗಿ (ಢಾಕ್) ಇದಕ್ಕೆ ಢಾಕಾ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆಯೆಂಬುದು ಒಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ನಗರದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಢಾಕೇಶ್ವರಿಯ ದೇವಾಲಯದಿಂದಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಢಾಕಾ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆಯೆಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 1842 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಢಾಕಾ ಕಾಲೇಜು ಮುಂದೆ ಢಾಕಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. 1947 ರಲ್ಲಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ನಿರ್ಮಾಣವಾದಾಗ ಇದು ಪೂರ್ವ ಬಂಗಾಲಕ್ಕೂ ಅನಂತರ ಪೂರ್ವ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೂ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಸ್ವತಂತ್ರ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದ ಉದಯವಾದಾಗ (1971) ಢಾಕಾ ಅದರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು.

ಢಾಕಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 7378 ಚ.ಕಿಮೀ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಬಯಲಿನ ಮೂರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಘ್ನಾ, ಗಂಗಾ (ಪದ್ಮಾ) ಮತ್ತು ಜಮುನಾ (ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾ) ನದಿಗಳಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಧಾಲೇಶ್ವರಿ, ಬುರಿ ಗಂಗಾ, ಲಾಖ್ಯಾ ಮುಂತಾದ ನದಿಗಳ ಒಂದು ಜಾಲವೇ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದೆ. ಸೆಣಬು, ಬತ್ತ ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಸಾಸಿವೆ ಮತ್ತು ಎಳ್ಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ನೇಯ್ಗೆ, ಸೆಣಬಿನ ದಾರ ತಯಾರಿಕೆ, ಕಪ್ಪೆಚಿಪ್ಪಿನಿಂದ ಬಳೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಮಣ್ಣಿನ ಮಡಕೆ ಮತ್ತು ಚಿನ್ನಬೆಳ್ಳಿ ಕೆಲಸ, ಸಾಬೂನು, ಮುತ್ತಿನ ಗುಂಡಿ ಮತ್ತು ಕೊಂಬಿನ ಬಾಚಣಿಗೆಯ ತಯಾರಿಕೆ. ನಾರಾಯಣಗಂಜ್ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು. ಇದು ಸೆಣಬಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಜಲಮಾರ್ಗಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚುಪಾಲು ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಢಾಕಾ ವಿಭಾಗ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ತ

ತಂಜಾವೂರು: ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ; ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಕಾವೇರಿ ನದೀ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಚೆನ್ನೈನಿಂದ 351 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 215727. 10 ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಹಿತ್ಯಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪರಾಶರ ಕ್ಷೇತ್ರವೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು. ಹಿಂದೆ ಇದು ತಂಜನ್ ಎಂಬ ರಾಕ್ಷಸನ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ಅವನನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಸಂಹರಿಸುವಾಗ ಆತ ಈ ನಗರ ತನ್ನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ನಗರಕ್ಕೆ ತಂಜಪುರವೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತೆಂದೂ ಐತಿಹ್ಯ. ನಗರದಲ್ಲಿ 18ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ್ದು 11 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಬೃಹದೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ. ರಾಜರಾಜ ಚೋಳ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಈ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ರಾಜರಾಜ ದೇವಾಲಯವೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ.

ಬೃಹದೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಅರಮನೆಯುಂಟು. ಇದರೊಳಗೆ ಕಲಾ ಗ್ಯಾಲರಿ, ಸರಸ್ವತಿ ಮಹಲ್, ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರ, ದರ್ಬಾರ್ ಹಾಲ್, ಆಯುಧಶಾಲೆ, ಪ್ರತೀಕ್ಷಾ ಗೋಪುರ ಹಾಗೂ ಸಂಗೀತಮಹಲುಗಳಿವೆ. ನಾಯಕ ಹಾಗೂ ಮರಾಠಾ ಪ್ರಭುಗಳ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರದಲ್ಲಿ 30,000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಪುಟಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 8,000 ಕೃತಿಗಳು ಅಪೂರ್ವವಾದ ತಾಳೆಯೋಲೆಯ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು. ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ವೈದ್ಯ, ಜ್ಯೋತಿಷ ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ತಮಿಳು, ತೆಲುಗು, ಮರಾಠಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಹಾಗೂ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಶಿವಗಂಗಾ ಸರೋವರ, 1778ರಲ್ಲಿ ಸಿ. ಎಫ್. ಷ್ವಾಟ್ಸ್ ಎಂಬ ಪಾದ್ರಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಸ್ವಾಟ್ಸ್ ಚರ್ಚ್, ಜನತಾ ಉದ್ಯಾನ–ಇವು ಇಲ್ಲಿನ ಇತರ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳು.

ಇದು ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯದ 8ನೆಯ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಈ ನಗರದ ಸು. ಶೇ. 85 ಜನ ಹಿಂದುಗಳು ಉಳಿದವರು ಕ್ರೈಸ್ತರು, ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಹಾಗೂ ಜೈನರು. ಹಿಂದೆ [illegible] (ಎಚ್.ಜಿ.ಎ.)

ತಂಬಾಕು: ಸೊಲನೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ನಿಕೋಶಿಯಾನ ಟಬೇಕಮ್ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರಿನ ಗಿಡ (ಟೊಬ್ಯಾಕೊ). ಗಿಡಕ್ಕೂ ಅದರ ಒಣಗಿಸಿದ ಅಥವಾ ಒಣಗಿಸಿ ಹದಗೊಳಿಸಿದ ಎಲೆಗೂ ಈ ಹೆಸರು ಅನ್ವಯವಾಗುವುದು. ಇದರ ಉತ್ತೇಜಕ ಗುಣದಿಂದಾಗಿ ಚಟವುಳ್ಳವರು ಇದರ ಹೊಗೆಯನ್ನು ಅಥವಾ ಪುಡಿಯನ್ನು ಸೇದುವುದುಂಟು. ಕೆಲವರು ಅಡಕೆ ಎಲೆಯೊಂದಿಗೆ ತಿನ್ನುವರು. ಬೀಡಿ, ಸಿಗರೇಟು, ಚುಟ್ಟ, ಹುಕ್ಕ ಮತ್ತು ಚಿಲುಮೆ ಇವು ಹೊಗೆಯನ್ನು ಸೇದುವ ಬಗೆಗಳು. ಈಗ ಅಡಕೆ ಮತ್ತು ತಂಬಾಕು ಬೆರೆಸಿದ ಗುಟ್ಕಾ ಬಂದಿದೆ.

ಉಗಮ ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸ : ತಂಬಾಕಿನ ಉಗಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ಭಿನ್ನಮತಗಳಿದ್ದರೂ ಇದು ಮೂಲತಃ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡದ ದಕ್ಷಿಣ, ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪಸರಿಸಿತೆಂದು ಸಸ್ಯಸಂಶೋಧಕರು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರುವರು. ಅಮೆರಿಕದ ಆದಿವಾಸಿಗಳಾದ ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಜನ ತಂಬಾಕಿನ ಹೊಗೆಯನ್ನು ಚಿಲುಮೆಯ ರೂಪದ ಕಚ್ಚಿಗೆಯ ನಳಿಗೆಯಿಂದ ಸೇದಿ ಮೂಗಿನಿಂದ ಹೊಗೆಯನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಅದನ್ನು ನೋಡಿದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರಯಾಣಿಕರು ಚಿಲುಮೆಯ ಹೆಸರಾದ ಟೊಬ್ಯಾಕೊ ಎಂಬುದನ್ನೇ ಸೇದುವ ಎಲೆಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಿದರೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸ್ಪೇನಿನಿಂದ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದ ವೈದ್ಯನೊಬ್ಬ ತಂಬಾಕನ್ನು 1560ರಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಯುರೋಪ್ ಖಂಡಕ್ಕೆ ತಂದ. ಜೀನ್ ನಿಕೊಟ್ ಎಂಬ ಫ್ರೆಂಚ್ ರಾಯಭಾರಿ ಲಿಸ್ಬನ್ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ತಂಬಾಕಿನ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಈ ಗಿಡವನ್ನು ಫ್ರೆಂಚ್ ಅರಮನೆಯ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಗಿಡದ ಜಾತಿಗೆ ನಿಕೋಶಿಯಾನ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು. ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆ ಸು. 6195,000 ಟನ್. ಪ್ರಮುಖ ಉತ್ಪಾದನಾ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಚೀನ, ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಭಾರತ, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಟರ್ಕಿ ಇತ್ಯಾದಿ.

ತಂಬಾಕನ್ನು 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ತಂದರು. ಇತರ ದೇಶಗಳಂತೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ತಂಬಾಕಿನ ಬಗ್ಗೆ ತಿರಸ್ಕಾರವಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಬಹಿಷ್ಕಾರವನ್ನೂ ಹಾಕಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ದಿನ ಹೋದಂತೆ ಅದು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತ ಹೋಗಿ ದೇಶದ ತುಂಬ ಪಸರಿಸಿತು. ಮೊದಲು ಒಂದು ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ ಹಿಂದಿನ ಮುಂಬಯಿ ರಾಜ್ಯದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಗುಜರಾತ್ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದರ ಸಾಗುವಳಿಯೂ ವ್ಯಾಪಾರವೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಬಳಿಕ ಇತರ ಪ್ರಾಂತಗಳಿಗೂ ಇದು ಹರಡಿತು. ಸಿಗರೇಟುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವರ್ಜೀನಿಯ ತಂಬಾಕಿನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಇಂಡಿಯನ್ ಲೀಫ್ ಡೆವೆಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಕಂಪನಿಯವರು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 35 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಇದು ಈ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲೆ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರ ಹೊಂದಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಈಗ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹರಡಿದೆ.

ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಸಾಗುವಳಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ತಂಬಾಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಕೇವಲ ಶೇ. 0.3 ಅಂದರೆ 3938,000 (2003) ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳು. ತಂಬಾಕಿನ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಮೊದಲನೆಯದು (ಶೇ. 33.42), ಗುಜರಾತ್ ಎರಡನೆಯದು, ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ (ಶೇ. 20.6). ಮೂರನೆಯದು ಕರ್ನಾಟಕ (ಶೇ. 14.13). ನಾಲ್ಕನೆಯದು (ಶೇ. 8.02 ಅಂದರೆ 41,700 ಹೆಕ್ಟೇರು). ಇಡೀ ದೇಶದಲ್ಲಿ ತಂಬಾಕಿನ ಉತ್ಪನ್ನ 7.36 ಲಕ್ಷಟನ್‌ಗಳು.

ಇದರಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ್ದು ಶೇ. 41.3. ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ತೀರ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೂ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಂಬಾಕು ಬಹಳ ಮಹತ್ತ್ವದ ಬೆಳೆ ಆಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಅಂಶಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ತಂಬಾಕಿನ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ 30 ಲಕ್ಷ. ತಂಬಾಕಿನಿಂದ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪನ್ನ ಸುಮಾರು 50 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳು. ತಂಬಾಕಿನ ಮೇಲಿನ ಕರದಿಂದ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪನ್ನ 53.7 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳು.

ಭಾರತದಿಂದ ತಂಬಾಕು 50ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ದೇಶಗಳಿಗೆ ನಿರ್ಯಾತವಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಸಿಗರೇಟಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವರ್ಜೀನಿಯ ತಂಬಾಕಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 75–80 ರಷ್ಟು ಇದೆ. ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ತಂಬಾಕನ್ನು ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್, ರಷ್ಯ, ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್ ಮತ್ತು ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್ ದೇಶಗಳು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿವರಣೆ : ನಿಕೋಶಿಯಾನ ಜಾತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಡನ್ನಿನ ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನಿ ಲಿನೀಯಸ್ 1753ರಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತಮೊದಲು ವರ್ಣಿಸಿದ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 60 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆಯಾದರೂ ಟಬೇಕಮ್ ಮತ್ತು ರಸ್ಟಿಕ ಎಂಬ ಎರಡು ಮಾತ್ರ ಮಾನವನ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳೆಸಲ್ಪಡುತ್ತಿವೆ. ಸಿಲ್ವೆಸ್ಟ್ರಿಸ್ ಮತ್ತು ಏಲೇಟ ಎಂಬವನ್ನು ಚೆಲುವಿನ ಹೂಗಿಡಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದುಂಟು. ಟಬೇಕಮ್ ಎಂಬುದು ಸಿಲ್ವೆಸ್ಟ್ರಿಸ್ ಮತ್ತು ಟೊಮೆಂಟೋಸಿಫಾರ್ಮಿಸ್ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದಗಳ ನಡುವೆ ಉಂಟಾದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಂಕರದಿಂದ ಅರ್ಜಂಟೀನದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ರಸ್ಟಿಕ ಎಂಬುದು ಅಂಡ್ಯುಲೇಟ ಮತ್ತು ಪೆನಿಕ್ಯುಲೇಟ ಇವುಗಳ ಸಂಕರದಿಂದ ಪೆರು, ಬೊಲೀವಿಯ ಮತ್ತು ಈಕ್ವೆಡಾರ್‌ಗಳ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಉದ್ಭವಿಸಿದವೆಂದು ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡೂ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ 48 ಬಗೆಗಳಿವೆ.

ವರ್ಗೀಕರಣ : ವರ್ಗೀಕರಣಕ್ಕೆ ತಳಹದಿಯಾಗಿರುವ ಎಲೆ ಮತ್ತು ಹೂಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ತಂಬಾಕಿನಲ್ಲಿ ಕಾಡುಜಾತಿಗಳಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಜಾತಿಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ವರ್ಣಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಸಾಗುವಳಿ, ಹವೆ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣು : ತಂಬಾಕು ಮೂಲತಃ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಬೆಳೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಉಷ್ಣಹವೆಯಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಇದನ್ನು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಮತ್ತು ಶೀತವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ 60^0 ಯಲ್ಲಿರುವ ಮಧ್ಯ ಸ್ವೀಡನ್ನಿನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 40^0 ಅಕ್ಷಾಂಶದ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ವರೆಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಟಬೇಕಮ್ ಪ್ರಭೇದ ಪ್ರಪಂಚದ ಬಹುಶಃ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ್ದು ರಸ್ಟಿಕ ಮಾತ್ರ ಏಷ್ಯಮೈನರ್, ರಷ್ಯ, ಭಾರತ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಯುರೋಪಿಯನ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಂಬಾಕು ಬೆಳೆಸುವ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಉಷ್ಣತೆ ಸು. 31^0–37^0 ಸೆ. 38^0 ಸೆ. ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆಯಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲವೆ ಮಂಜು ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ಎಲೆಗಳಿಗೆ ಪೆಟ್ಟು ತಗಲುತ್ತದೆ. ಪೈರು ಪಕ್ವವಾಗುವಾಗ ದೊಡ್ಡ ಮಳೆಯಾದರೆ ಎಲೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಮೇಣಗಳೂ ಸರಿಗಳೂ ತೊಳೆದುಹೋಗಿ ಎಲೆಗಳು ಕಾಗದದಂತೆ ತೆಳ್ಳಗಾಗುತ್ತವೆ. ಬಿರುಗಾಳಿಯೂ ಆಲಿಕಲ್ಲುಮಳೆಯೂ ಹಾನಿಕರವಾದವು. ತಂಬಾಕಿನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಆರ್ದ್ರತೆ ಬಹಳ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದು. ಆರ್ದ್ರತೆ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದಾಗ ಬೆಳೆದ ತಂಬಾಕಿನಲ್ಲಿ ನೈಟ್ರೋಜನ್ ಮತ್ತು ನಿಕೋಟೀನ್ ಇವೆರಡೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಬೆಳೆಯುವಾಗ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ ಬಹಳ ದಿನ ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ಎಲೆಗಳು ದಪ್ಪವೂ ಅಚ್ಚಹಸುರು ಬಣ್ಣದವೂ ಆಗಿ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ಅಂಚಿನ ಆಚ್ಛಾದನವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹುದುಗಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ; ಉರಿಯುವುದಿಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಸ್ವಾದ ಮತ್ತು ವಾಸನೆ ಕೆಡುತ್ತವೆ.

ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಿಗರೇಟ್ ತಂಬಾಕನ್ನು ಬರಿಯ ಮರಳು ಇಲ್ಲವೆ ಮರಳು ಪ್ರಧಾನ ಮಣ್ಣಿನ, ಸಾವಯವ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಕಡಿಮೆ ಇರುವ, ಆಮ್ಲೀಯ ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತಂಬಾಕಿನ ಸಾಗುವಳಿಯನ್ನು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾರೀಯ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಫಸಲಾಗಲೀ ಎಲೆಯ ಗುಣವಾಗಲಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೆಂಬಣ್ಣದ ಗೋಡುಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸಿಗರೇಟ್ ತಂಬಾಕು ಮೈಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೂ ವಾಸನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚು ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚೌಳು ಹೊಲಗಳಲ್ಲೂ ಕ್ಷಾರಯುಕ್ತ ಹೊಲಗಳಲ್ಲೂ ಬೆಳೆದ ತಂಬಾಕಿನ ಬಣ್ಣ ಬಹುಬೇಗ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉರಿಯುವುದಿಲ್ಲ.

ತಂಬಾಕಿನಲ್ಲಿರುವ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು : ನಿಕೊಟಿನ್ ಇದು ಟಬೇಕಮ್ ಮತ್ತು ರಸ್ಟಿಕಗಳೆರಡಲ್ಲೂ ಇರುವ ಉತ್ತೇಜಕ ರಾಸಾಯನಿಕ. ಮ್ಯಾಲಿಕ್, ಸಿಟ್ರಿಕ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಆಮ್ಲಗಳೊಂದಿಗೆ ಇದು ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ. (ಎನ್.ಆರ್.ಬಿ.)

ತಟಸ್ಥ ರಾಷ್ಟ್ರ: ಶಾಂತಿಪ್ರಿಯ ಚಿಕ್ಕರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಅನುಸರಿಸುವ ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ನೀತಿ (ಬಫರ್ ಸ್ಟೇಟ್). ಸ್ಪೈಕ್‌ಮನ್ ಇದನ್ನು ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮಧ್ಯವಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ರಾಜಕೀಯ ಘಟಕವೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿರುವನು. ಕ್ರಿಸ್ಟೋಫ್ ಮತಾನುಸಾರ ತಟಸ್ಥ ರಾಷ್ಟ್ರ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಾಜನೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಒಂದು ಯಾಂತ್ರಿಕ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿದ್ದು ಎರಡು ಬಲಿಷ್ಠ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಭೌತಿಕವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ನಡುವಣ ಘರ್ಷಣೆಯನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ತಟಸ್ಥ ರಾಷ್ಟ್ರ ಎರಡೂ ಕಡೆಯ ಪ್ರಬಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಪ್ರದೇಶ. ತಟಸ್ಥ ರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಆಸಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ಅವಶ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಬಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಮತ್ತು ತಟಸ್ಥ ರಾಷ್ಟ್ರ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಾತ್ಮಕ ಆಸಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ತಟಸ್ಥ ರಾಷ್ಟ್ರ ಎರಡೂ ಬದಿಗಳ ಬಲಿಷ್ಠ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ಬದುಕುತ್ತದೆ. ತಟಸ್ಥ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಉದ್ದೇಶಗಳು ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ:

1) ಪಕ್ಕದ ರಾಜಕೀಯ ಘಟಕ ಅಥವಾ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಲೀನಗೊಳಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಅವುಗಳನ್ನು ಸಂಘಟಿಸುವುದು. 2) ಸೀಮಾ ವಿವಾದಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುವುದು. 3) ಎರಡು ಪ್ರಬಲ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿದ್ವಂದ್ವಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದ ಯುದ್ಧವನ್ನು ತಡೆಯುವುದು. 4) ಎರಡೂ ಪ್ರಬಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವಿಸ್ತರಣಾ ನೀತಿಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದು.

ತಟಸ್ಥ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಐರೋಪ್ಯ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ರಾಜಕೀಯ ಬುದ್ಧಿಜನ್ಯ ವಿಷಯವಲ್ಲ. ಅದು ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ (830–870) ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಹಳೆಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ. ಈ ತಟಸ್ಥ ವಲಯದಲ್ಲಿ ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಲಕ್ಸಂಬರ್ಗ್, ಅಲ್ಸೆಸ್–ಲೊರೇನ್ (ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನ ಭಾಗ) ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಸ್ವಿಟ್ಸರ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳಿದ್ದವು. ಇವು ಬಹುಕಾಲ ಖಂಡಾಂತರ ಶಕ್ತಿಗಳ ನಡುವಣ ಹೋರಾಟದ ಪ್ರಚ್ಛನ್ನ ತಟಸ್ಥ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದವು. ಅದರಂತೆ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಮತ್ತು ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿಗಳು ವೆನಿಜುವೇಲ (ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್) ಮತ್ತು ಬ್ರೆಜಿಲ್ (ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್) ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಮೂರು ಐರೋಪ್ಯ ರಾಜಕೀಯ ಘಟಕ (ಈಗಿನ ಫ್ರೆಂಚ್ ಗಯಾನ, ಗುಯಾನ ಮತ್ತು ಸುರಿನಾಮ್) ಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವು. ಹೀಗೆ ಐರೋಪ್ಯ ಶಕ್ತಿಕೂಟಗಳು ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯ ಖಂಡಗಳಲ್ಲೂ ತಮ್ಮ ವಸಾಹತು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಘರ್ಷಣೆ ತಪ್ಪಿಸಲು ತಟಸ್ಥ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವಲಯಗಳನ್ನು ಭೌಗೋಳಿಕ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವು.

ತಟಸ್ಥ ವಲಯ ಸದಾ ಕಾಲ ಹೋರಾಟದ ವಲಯವಾಗಿರಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲ. ಅದು ಸಂಪರ್ಕ ವಲಯವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಬಹುದು. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನ ಮತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಥೈಲೆಂಡ್, ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್ ವಸಾಹತುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ತಟಸ್ಥ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಅದರಂತೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಯುರೇಷಿಯನ್ ಖಂಡಾಂತರ ಸಮತಾವಾದಿ ಶಕ್ತಿಕೂಟ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಸಮತಾವಾದಿ ಸಾಗರಿಕ ಶಕ್ತಿ ಕೂಟಗಳ ನಡುವೆ ಲಾವೋಸ್ ದೇಶವನ್ನು ಕೃತಕ ತಟಸ್ಥ ವಲಯವನ್ನಾಗಿ ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಅದು 1975ರ ವರೆಗೆ ತಟಸ್ಥ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಿತು.

ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟ ಮತ್ತು ಚೀನ ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಮಂಗೋಲಿಯವನ್ನು ತಟಸ್ಥ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಪರ್ಷಿಯ (ಇರಾನ್) ದೇಶಗಳು 19ನೆಯ ಮತ್ತು 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟಗಳ ನಡುವೆ ತಟಸ್ಥ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಚೀನಗಳ ನಡುವೆ ಟಿಬೆಟ್ 1905 ರಿಂದ 1947ರ ವರೆಗೆ ತಟಸ್ಥ ವಲಯವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಿತು. ಕಾಶ್ಮೀರ ಭಾರತದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯವಾಗಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಪಾಕಿಸ್ತಾನಗಳ ನಡುವೆ ಹೋರಾಟದ ಸಂಕೀರ್ಣ ತಟಸ್ಥ ವಲಯವಾಗಿದೆ. ಆಕ್ರಮಿತ ಲಡಾಖ್, ಭಾರತ ಮತ್ತು ಟಿಬೆಟ್ (ಚೀನ) ನಡುವೆ ಹಾಗೂ ಆಕ್ರಮಿತ ಕಾಶ್ಮೀರ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಪಾಕಿಸ್ತಾನಗಳ ನಡುವೆ ತಟಸ್ಥ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ನೇಪಾಲ ಮತ್ತು ಭೂತಾನಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ ಚೀನ ಮತ್ತು ಭಾರತಗಳ ನಡುವೆ ತಟಸ್ಥ ವಲಯವಾಗಿದೆ.

ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟಗಳ ನಡುವೆ ಪೋಲೆಂಡ್ ತಟಸ್ಥ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು 1939 ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿ ಪೋಲೆಂಡಿನ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿತು. ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟ 1945 ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಪೋಲೆಂಡನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. 1947ರಿಂದ ಪೋಲೆಂಡ್ ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟದ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿತು.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟ ಪೂರ್ವ ಯುರೋಪಿಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾದ ಪೋಲೆಂಡ್, ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ, ಬಲ್ಗೇರಿಯ, ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ಯೂಗೋಸ್ಲಾವಿಯ, ಹಂಗೇರಿ ಮತ್ತು ರೊಮೇನಿಯಗಳನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜಕೀಯ

ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಪೂರ್ವ ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪ್‍ಗಳ ನಡುವೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಯುರೋಪಿಯನ್ ತಟಸ್ಥ ವಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು.

ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಸಹರ ದೇಶಗಳು, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಆಫ್ರಿಕದ ದೇಶಗಳು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಜನರ ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ರಾಜಕೀಯ ತಟಸ್ಥ ವಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದವು.

ತಟಸ್ಥ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಈ ಮುಂದೆ ಕಾಣಿಸಿದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಲಿವೆ.

ಪ್ರಬಲ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿದ್ವಂದ್ವಿ ನೆರೆಹೊರೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ದ್ವೇಷದ ಪರಮಾವಧಿ ಅಂತ್ಯ; 1991 ರಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟದ ಛಿದ್ರೀಕರಣದ ಅನಂತರ ಸಮಾಜವಾದ ಸಮಾಪ್ತಿ ಹೊಂದಿದ್ದರಿಂದ ರಷ್ಯ ತನ್ನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಬಲಾಢ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವಣ ಪೈಪೋಟಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ; ಶೀತಲಯುದ್ಧದ ಸಮಾಪ್ತಿ; ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ರಾಜಕೀಯ/ಆರ್ಥಿಕ ಸಹಕಾರ ಮತ್ತು ಜಾಗತಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ; ಉಪಗ್ರಹ ಭೂರಾಜಕೀಯ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಶಕ್ತಿ ಸಮತೋಲನ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯ ಮಹತ್ತ್ವ; ವಿಮಾನ, ಖಂಡಾಂತರ ಕ್ಷಿಪಣಿ ಮೊದಲಾದ ರಕ್ಷಣೆಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ. ಬಹಳಷ್ಟು ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರ ಒಕ್ಕೂಟಗಳ ಉದಯ. ಮೇಲ್ಕಾಣಿಸಿದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಬಲಿಷ್ಠ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವಣ ದ್ವೇಷ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಚೀನ ದೇಶಗಳ ನಡುವಣ ಮಂಗೋಲಿಯ ತನ್ನ ತಟಸ್ಥ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಯುರೋಪಿಯನ್ ತಟಸ್ಥ ವಲಯದ ಅವನತಿಯ ಕಾರಣ ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಐರೋಪ್ಯ ಒಕ್ಕೂಟದ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಪಡೆಯಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅದರಂತೆ ಚೀನ ಮತ್ತು ಭಾರತಗಳ ನಡುವಣ ಸುಧಾರಿಸಿದ ಸಂಬಂಧ ನೇಪಾಲ ಮತ್ತು ಭೂತಾನ ದೇಶಗಳ ತಟಸ್ಥ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಇರಾಕ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹಾಗೂ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಚೀನ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಸಹಕಾರ ನೆರೆಹೊರೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮಧ್ಯ ಸೌಹಾರ್ದತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ತಟಸ್ಥ ವಲಯದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಿವೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ತಪತಿ: ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ನದಿ. ತಾಪ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದದಿಂದ ತಪತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆಯೆಂಬುದು ಪುರಾಣ ಕತೆ. ಸೂರ್ಯ ತನ್ನ ತಾಪವನ್ನು ತಾನೇ ಸಹಿಲಾರದೆ, ಅದರಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆಯುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ತಪತಿ ನದಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಾತ್ಪುರ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಲ್ತಾಯ್ (ಮೂಲತಾಪಿ) ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಈ ನದಿ ಉಗಮಿಸಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ನಿಮಾರ್‍ನ ಕಾಲಿಬೆಟ್ ಮತ್ತು ಬೀರಾರಿನ ಚಿಕಲ್ಡಾ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವೆ ಸಾತ್ಪುರ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಕಡಿದಾದ ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲಿಂದ ದುಮುಕಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ನದಿಯ ಆಚೀಚೆ ಕಡಿದಾದ ದಂಡೆಗಳೂ ಮೇಲೆ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳೂ ಇವೆ. ಬಂಡೆಗಲ್ಲಿನ ಕಿರಿದಾದ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿ ತನ್ನ ಉಗಮದಿಂದ 192 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಖಾಂಡ್ವಾ ಮತ್ತು ಖಾರ್ಗೋನೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಿಮಾರ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆಯೂ ಸು. 48 ಕಿಮೀ ದೂರ ಇದು ಕಿರಿದಾದ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಬರ್ಹಾನ್‍ಪುರಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಕಿಮೀ ಮೇಲೆ ನದಿಯ ಪಾತ್ರ ವಿಶಾಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾತ್ಪುರ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಫಲವತ್ತಾದ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನ ಮೈದಾನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. 32 ಕಿಮೀ ಅಗಲದ ಈ ಮೈದಾನದ ನಡುವೆ ತಪತಿ ನದಿ ಹರಿದು, ಬರ್ಹಾನ್‍ಪುರ ಮತ್ತು ಜೈನಾಬಾದ್ ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಖಾಂದೇಶ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಎಡದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ತಪತಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಉಪನದಿ ಪೂರ್ಣಾ. ಅನಂತರ ಇದು ಬೀರಾರಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ 240 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಸಾತ್ಪುರ ಮತ್ತು ಸತ್ಮಾಲ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವಣ ವಿಶಾಲ ಹಾಗೂ ಫಲವತ್ತಾದ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ನದೀಕಣಿವೆ ಕಿರಿದಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ನದಿ 96 ಕಿಮೀ ದೂರ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ ಸೂರತ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ನೆಲದ ಮೂಲಕ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ನದಿಯ ಕೊನೆಯ 48 ಕಿಮೀ ದೂರ ಅದು ಸಮುದ್ರದ ಭರತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ನದಿಯ ದಂಡೆಗಳು 27 ರಿಂದ 54 ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ನೀರಾವರಿಗೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ನದಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಗಳು ಅಡ್ಡಹಾಯ್ದಿವೆ. ಸಮುದ್ರದಿಂದ 32 ಕಿಮೀ ದೂರ ಮಾತ್ರ ಈ ನದಿ ಯಾನಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ.

ತಪತಿ ನದಿ ಸಾತ್ಪುರ ಬೆಟ್ಟಗಳ ತಪ್ಪಲಿನ ಸನಿಹದಲ್ಲೇ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ಅದರ ಬಲದಂಡೆಯ ಉಪನದಿಗಳೆಲ್ಲ ಬಲು ಸಣ್ಣವು. ಆದರೆ ಎಡದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಾ ನದಿಯ ಸಂಗಮದ ಅನಂತರ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಉಪನದಿಗಳು ಇದರೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಗಿರ್ನಾದ ಉದ್ದ 240 ಕಿಮೀ. ಇದು ಬಗ್ಲಾನ್ ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಹರಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳು ಬೋರಿ, ಪಂಝ್ರಾ ಮತ್ತು ಬೋರಾಯ್. ಇವು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಉತ್ತರದ ತಲೆಯ ಭಾಗದಿಂದ ಹರಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಗಿರ್ನಾ ಮತ್ತು ಪಂಝ್ರಾ ನದಿಗಳಿಗೆ ಹಲವು ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಗಾಗಿ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ.

ತಪತಿ ನದಿಯ ಉದ್ದ 670 ಕಿಮೀ. ಕೆಳದಂಡೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಅನಾಹುತಗಳಾಗುವುದುಂಟು. ಸೂರತ್ ನಗರ ಹಲವು ಬಾರಿ ಇದರಿಂದ ಅಪಾಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ತಪತಿಯನ್ನು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರು ಪವಿತ್ರ ನದಿಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವರು. ಚಾಂಗದೇವ್, ಭೋಧಾನ್–ಇವು ಈ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳು. ತಾಲ್ನೇರ್ ಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಸೂರತ್ ನಗರ ಇವು ಈ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಎರಡು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವುಳ್ಳ ಸ್ಥಳಗಳು. ನದಿಯ ಮುಖದಲ್ಲಿದ್ದ ಸುವಾಳಿ (ಸ್ವಾಳಿ) ಬಂದರು ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೂ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರಿಗೂ ನಡುವೆ ನೌಕಾಕದನ ನಡೆದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈಗ ಈ ಬಂದರು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಹೂತುಹೋಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿರ್ಜನವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎ.ಆರ್.)

ತಮಿಳುನಾಡು: ಭಾರತ ಗಣರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಆಗ್ನೇಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ, ಉ. ಅ $8^05'$–$13^03'$ ಪೂ. ರೇ. $76^015'$–$80^020'$ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಸಾಗರ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕೇರಳ, ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ_ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸು. 998 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕಡಲ ತೀರವಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,29,966 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,424,624. ಹಳೆಯ ಮದರಾಸು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ತಮಿಳು ಭಾಷೆಯಾಡುವ ಜನರಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು 1956ರ ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣೆಯ ಅಧಿನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಇದು ಭಾರತದ ಹತ್ತನೆಯ ರಾಜ್ಯ, ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಐದನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ರಾಜಧಾನಿ ಚೆನ್ನೈ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ, 6,424,624.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ : ತಮಿಳು ನಾಡನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಪೂರ್ವತೀರಪ್ರದೇಶ: ಇದು ಮೈದಾನ. 2. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರದೇಶ, ಇದು ಉನ್ನತ ಭೂಮಿ ಮೈದಾನವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಚೆಂಗಲ್ ಪಟ್ಟು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆರ್ಕಾಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕೋರಮಂಡಲ ಮೈದಾನ, ತಿರುಚ್ಚಿರಾಪಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ತಂಜಾವೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾವೇರಿ ಬಯಲು 3. ಮದುರೈ ಮತ್ತು ರಾಮನಾಥಪುರಂ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ದಕ್ಷಿಣದ ಬಯಲು. ಈ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ಬಯಲೇ ಹೆಚ್ಚು ಅಗಲವಾದದ್ದು. ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳು ಹಲವು ಬಿಡಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜ್ಯದೊಳಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಜವಾದಿ, ಷೆವರಾಯ್, ಕಲ್ಲೈ ಮಲೈ ಮತ್ತು ಪಚ್ಚೈ ಮಲೈ. ಈ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲು ಮುಂದೆ ಇನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ಮಧುರೈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಏಲಕ್ಕಿ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳು ಸೋಪಾನದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇವಕ್ಕೆ ಘಟ್ಟಗಳೆಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇವು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ.

ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳಿಗಿಂತ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾದವು. ಅವು ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಶ್ರೇಣಿಗಳು. ಬೃಹತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಮಹತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅವುಗಳ ಮುಂದೆ ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳು ಬಲು ಕುಬ್ಜ. ಪಾಲಕ್ಕಾಡ್ ಬಳಿಯ ಘಾಟಿನ ಅಗಲ ಸು. 8. ಕಿಮೀ ಈ ಘಾಟಿನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು ಮತ್ತೆ ಏರಿ, ಅಣ್ಣಾಮಲೈ ಬೆಟ್ಟಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಪೂರ್ವ ಶಾಖೆಯೇ ಪಳನಿ ಬೆಟ್ಟ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಕೋಡೈಕೆನಾಲ್ ಒಂದು ಬೇಸಗೆ ಗಿರಿಧಾಮ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ 1800 – 2100 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಪಾಲಕ್ಕಾಡ್ ಮತ್ತು ಷೆನ್‍ಕೊಟ್ಟಾ ಬಳಿ ಮಾತ್ರ ತೆರಪುಗಳವೆ. ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು ನೀಲಗಿರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸಿ ಒಂದು ಪರ್ವತ ಗ್ರಂಥಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿವೆ. ತಮಿಳು ನಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಶಿಖರಗಳು ದೊಡ್ಡ ಬೆಟ್ಟ (2620 ಮೀ) ಮಾಕುರ್ತಿ (2516 ಮೀ) ಮತ್ತು ಆನೈ ಮುಡಿ (2653 ಮೀ). ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಎರಡು ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲೂ ಕೊನೆಯದು ಅಣ್ಣಾಮಲೈ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲೂ ಇವೆ.

ವೈಗೈ, ತಾಮ್ರಪರ್ಣಿ ಮುಂತಾದ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಪಾಲಾರ್, ಪೊನ್ನೈಯಾರ್, ಕಾವೇರಿ–ಇವು ಅಂತರರಾಜ್ಯ ನದಿಗಳು. ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವುಳ್ಳ ನದಿಗಳು ಅರಣಿಯಾರ್, ಕೋರ್ತಲಿಯಾರ್, ಕೂವಮ್, ಗ್ಡಿಲಾಮ್, ಗೋಮುಖಿ, ಮಣಿಮುಕ್ತ, ಉತ್ತರವೆಲ್ಲಾರ್, ಅಗ್ನಿಯಾರ್, ದಕ್ಷಿಣ ವೆಲ್ಲಾರ್, ದಕ್ಷಿಣ ಪಾಲಾರ್, ವೈಪ್ಪಾರ್, ಚಿತ್ತಾರ್, ಕೋಡೈಯಾರ್ ಮತ್ತು ಪಟಿಯಾರ್, ಕೋಡೈಯಾರ್ ಮತ್ತು ಪಟಿಯಾರ್‌ಗಳನ್ನುಳಿದು ಎಲ್ಲ ನದಿಗಳೂ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಈ ನದಿಗಳ ಮೇಲ್ದಂಡೆಗಳು ಬಂಡೆಗಲ್ಲು ಪ್ರದೇಶಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಜಲೋತ್ಸರಣ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ಕೆಳದಂಡೆಗಳ ಮೈದಾನ ಹಾಗೂ ಕರಾವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನೀರಾವರಿಗೂ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಗೂ ನೀರನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ತಮಿಳು ನಾಡಿನ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನದಿ ಕಾವೇರಿ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಈ ನದಿ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಶಿವನಸಮುದ್ರದ ಜಲಪಾತಗಳಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ತಮಿಳು ನಾಡನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಭವಾನಿ, ನೊಯ್ಯಾಲ್, ಅಮರಾವತಿ–ಇವು ತಮಿಳು ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳು. ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ವರೆಗೆ ಕಾವೇರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

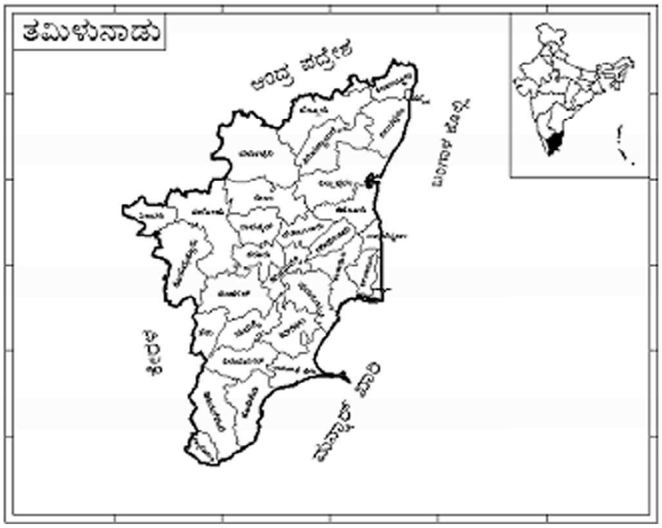

ವಾಯುಗುಣ : ತಮಿಳು ನಾಡಿನದು ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿಯಾದ ಏರಿಳಿತಗಳಿಲ್ಲ. ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 43^0ಸೆ ನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೀರುವುದಿಲ್ಲ. ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 18^0 ಸೆ ಗಿಂತ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವುದು ಅಪರೂಪ. ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆ ದಾಖಲಾಗುವುದು ಡಿಸೆಂಬರ್ ಮತ್ತು ಜನವರಿಗಳಲ್ಲಿ: ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆ ಏಪ್ರಿಲ್ ನಿಂದ ಜೂನ್ ವರೆಗೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಗ್ನೇಯ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನುಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ಸುಮಾರು ಆರು ವಾರಗಳ ಅಂತರ ಇರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಗ್ನೇಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಳೆ ಕ್ರಮಪ್ರಾಪ್ತವಾದುದ್ದು. ಈಶಾನ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಕೆಲಮೊಮ್ಮೆ ಮಳೆ ತಾರದಿರುವುದುಂಟು. ಎರಡರಿಂದ ಐದು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಹೀಗಾಗಬಹುದು. ಒಂದೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಮಾನ್ಸೂನ್‌ಗಳ ನಿರಾಶೆಗೊಳಿಸುವುದು ಬಲು ವಿರಳ. ಒಟ್ಟು ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಈಶಾನ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನಿನ ಪಾಲು ಕರಾವಳಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 60. ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಶೇ. 40. ಅಕ್ಟೋಬರ್ ನಿಂದ ನವೆಂಬರ್ ವರೆಗಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲೇ ಬಹುತೇಕ ಮಳೆ. ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾದರೆ, ಕರಾವಳಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನವೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಳೆ ಎಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೂ ವರ್ಷದಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಕರಾವಳಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವನಮನ (ಡಿಪ್ರೆಷನ್) ಮತ್ತು ಚಂಡಮಾರುತಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಮಾರ್ಚ್–ಮೇ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಗುಡುಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಳೆ 5 ಸೆಂಮೀ ನಿಂದ 15 ಸೆಂಮೀ ವರಗೆ ನೀಲಗಿರಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಬೆಟ್ಟಸೀಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಆಗುವುದು. ರಾಮನಾಥಪುರಂ ಮತ್ತು ತಿರುನೆಲ್ವೇಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ.

ಸಸ್ಯಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು: ತಮಿಳು ನಾಡಿನ ಸಸ್ಯ ಅಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದದ್ದು. ರಾಜ್ಯದ ಶೇ. 15 ಭಾಗ ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ನೀಲಗಿರಿ , ಅಣ್ಣಾಮಲೈ ಮತ್ತು ಪಳನಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಉನ್ನತ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಪ ಆಲ್ಪೈನ್ ಸಸ್ಯ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಪೂರ್ವ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲೂ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ನಿತ್ಯ ಹಸುರಿನ ಮತ್ತು ಪರ್ಣಪಾತಿ ಸಸ್ಯಗಳೂ ಕುರುಚಲುಗಳೂ ಇವೆ. ಕೆಳ ಕಾವೇರಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ನಿತ್ಯ ಹಸುರಿನ ಆರ್ದ್ರ ಅರಣ್ಯಗಳುಂಟು. ನಾನಾ ಸ್ತರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಸ್ಯಜಾತಿಗಳನ್ನಿಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಮಧ್ಯಕಣಿವೆಯ ಕಾಡುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಡಿದು ಇಲ್ಲಿಯ ಭೂಮಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಮೂಲ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಸ್ಯ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲೂ ನೀರಿನ ಹರಿವಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ತಗ್ಗಿನ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳೂ ಇವೆ .

ರಾಜ್ಯದ ಜಲಪಕ್ಷಿಗಳ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ವೇದಾಂತಂಗಳ್ ಪಕ್ಷಿಧಾಮದಲ್ಲೂ ಇತರ ವನ್ಯಜೀವಿಗಳ ಬಗೆಗಳನ್ನು ಮುದು ಮಲೈ ಅಭಯಾರಣ್ಯದಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಮುಖ್ಯ ಅಭಯಾರಣ್ಯಗಳು ಇವು (ಇವುಗಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣಗಳನ್ನು ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಲ್ಲಿ ಆವರಣಗಳೊಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ) : 1. ಮುದುಮಲೈ (32,116), 2. ಮುಂಡನ್ ತುರೈ (5,180), 3. ಪಾಯಿಂಟ್ ಕ್ಯಾಲಿಮಿಯರ್ (1,729), 4. ವೇದಾಂತಂಗಳ್ (30). 5. ಗಿಂಡಿ ಉದ್ಯಾನ (241) ಮತ್ತು ಅಣ್ಣಾಮಲೈ (95,800).

ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 14,124 ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲೂ 443 ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲೂ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಶೇ. 27 ಜನ ಪಟ್ಟಣವಾಸಿಗಳು. ಪ್ರತಿ 1,000 ಪುರುಷರಿಗೆ 978 ಸ್ತ್ರೀಯರು. ಸರಾಸರಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 317.

ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 89.01 ಮಂದಿ ಹಿಂದುಗಳು ಶೇ. 5.75 ಕ್ರೈಸ್ತರು ಶೇ. 5.11 ಮುಸ್ಲಿಮರು, ಶೇ. 0.10 ಜೈನರು, ಶೇ. 0.01 ಸಿಖ್ಖರು, ಇತರ ಧರ್ಮಗಳವರೂ ತಮ್ಮ ಮತಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸದವರೂ ಶೇ. 0.02.

ತಮಿಳು ಮಾತನಾಡುವವರು ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 84.51 ಇದ್ದಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಭಾಷಾಗುಂಪು ತೆಲುಗು (ಶೇ. 8.74). ಕನ್ನಡಿಗರು ಶೇ. 2.56, ಉರ್ದು, ಮಲಯಾಳಂ ಮತ್ತು ಇತರ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುವವರು ಅನುಕ್ರಮಾಗಿ ಶೇ. 1.84, ಶೇ. 1.36 ಮತ್ತು ಶೇ. 0.99, ಕನ್ನಡ ಆಡುವವರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಜನ ಇರುವುದು ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಮತ್ತು ನೀಲಗಿರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ಕೃಷಿ : ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು ವ್ಯವಸಾಯ. ಶೇ. 61.54 ಕ್ಕಿಂತ ಮಂದಿ ಕೃಷಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು–ಅವನ್ನು ಬೆಳೆಯುವ ನೆಲದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ– ನೆಲಗಡಲೆ, ಹತ್ತಿ, ಕಬ್ಬು, ಎಳ್ಳು, ತೆಂಗು, ಮರಗೆಣಸು ಮತ್ತು ಹರಳು. ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಳು ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಇತರ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಕಾಳುಗಳು, ಈರುಳ್ಳಿ, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಗೆಣಸು, ಮರಗೆಣಸು, ಮತ್ತು ಬಾಳೆ. ಕ್ವಿನೈನ್ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಭಾರತದ ಎರಡು ರಾಜ್ಯಗಳ ಪೈಕಿ ತಮಿಳುನಾಡು ಒಂದು. ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ಒಟ್ಟು ಭೂಮಿಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 59,34,000 ಹೆಕ್ಟೇರ್. ಇದರಲ್ಲಿ 23,99,000 ಹೆಕ್ಟೇರ್ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಇಳುವರಿಯ ತಳಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದರಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬದ್ಧ ಬೇಸಾಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅಗಾಧ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ಒಂದು ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಅನೇಕ ರೈತರು ಎರಡು–ಮೂರು ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ನೀರಾವರಿ, ವಿದ್ಯುತ್ತು : ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ನೀರಾವರಿ ಕಾಮಗಾರಿಗಳು ಮೆಟ್ಟೂರ್ (ಸೇಲಂ ಮತ್ತು ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು), ಕೆಳ ಭವಾನಿ (ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಮತ್ತು ತಿರುಚಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು), ಅರಣಿಯಾರ್ (ಚೆಂಗಲ್ಪಟ್ಟು ಜಿಲ್ಲೆ), ಅಮರಾವತಿ (ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆ), ಸಾತನೂರ್ (ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆರ್ಕಾಟ್). ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಒಟ್ಟು ನಿವ್ವಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 27,09,676 ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳು.

ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನ ಕಾಮಗಾರಿಗಳು: 1. ಪೆರಿಯಾರ್ ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ, 2. ಪೈಕಾರ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ, 3. ಮೋಯರ್ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ, 4. ಮದರಾಸು ಶಾಖ ವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ, 5. ಪಾಪನಾಶಂ ವಿದ್ಯುತ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, 6. ಮೆಟ್ಟೂರ್ ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ. ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆಯೆಂದರೆ ಕುಂದಾ ವಿದ್ಯುತ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯದು. ಕೊಲೊಂಬೋ ಯೋಜನೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೆನಡದ ನೆರವಿನಿಂದ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ನಡುವೆ ಈ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ವಿದ್ಯುದೀಕರಣದಲ್ಲಿ ತಮಿಳು ನಾಡು ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗಿಂತ ಮುಂದೆ ಇದೆ.

ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ : ಮೀನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದು ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಕಸಬು. ಹಿಂದಿನಿಂದ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಟ್ಟಮರಾನ್‌ಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮವನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಈ ರಾಜ್ಯ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಯಂತ್ರೀಕೃತ ದೋಣಿಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತರುವ ಯೋಜನೆಯನ್ನು 1955ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು. ಇದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಮೀನುಗಾರರಿಗೆ ತರಬೇತನ್ನೂ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಬರ್ಫ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಶೈತ್ಯಾಗಾರಗಳನ್ನೂ

ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಳನಾಡಿನ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ತಮಿಳು ನಾಡು ವಿಶೇಷ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿದೆ. ಭವಾನಿ ಸಾಗರದ ಒಳನಾಡಿನ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಎನ್ನೋರ್, ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿ, ತೂತ್ತುಕುಡಿ ಮತ್ತು ಮದ್ರಾಸ್ ಸಮುದ್ರ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವದ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿವೆ.

ಅರಣ್ಯಸಂಪತ್ತು : ರಾಜ್ಯದ ಮೀಸಲು ಅರಣ್ಯಗಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 17,258 ಚ.ಕಿಮೀ ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಶೇ. 15.5 ಭಾಗ ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ಸಾಗುವಾನಿ, ಸೌದೆ, ಬಿದಿರು, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಚರ್ಮಹದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ತೊಗಟೆ ಮುಂತಾದವು ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು. ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ತೇಗ, ಬೀಟೆ ಮುಂತಾದ ಸಾಗುವಾನಿ ಮರಗಳೂ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಸಾಗುವಾನಿ ಮರಗಳ ಕಾಡುಗಳು ಬಹುತೇಕ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿವೆ. ಕೊಯಮತ್ತೂರು, ಮದುರೈ ಮತ್ತು ತಿರುನೆಲ್ವೇಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಾಗುವಾನಿ ಜಾತಿಗಳಿವೆ. ತೇಗದ ಆನಂತರ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನವೆಂದರೆ ಶ್ರೀಗಂಧ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು : ತಮಿಳು ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಜಿಪ್ಸಂ, ಅಭ್ರಕ, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಪಿಂಗಾಣಿ ಮಣ್ಣು, ಮ್ಯಾಗ್ನೆಸೈಟ್, ಲವಣ, ಇಲ್ಮೆನೈಟ್, ಮೊನಾಜೈಟ್, ಜಿರ್ಕಾನ್ ಮುಂತಾದ ಖನಿಜಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ತಿರುನೆಲ್ವೇಲಿ ಮತ್ತು ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಲೆಗಳ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುವ ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿಯಂ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಕಾವೇರಿ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಯ ಪ್ರಥಮ ಯುಗೀಣ ಸಂಕೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಸ್ತರಶಿಲೆ, ಗ್ರಾನೈಟ್, ನೀಸ್ ಮುಂತಾದವು ಇವೆ. ಸೇಲಂ–ಕೊಯಮತ್ತೂರು ವಲಯ ಖನಿಜಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವಾದದ್ದು. ತಲಮೈ, ಕಂಜಮಲೈ, ಗೋಡುಮಲೈಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ.60ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶ ಇರುವ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರುಗಳಿವೆ. ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ವಿಶೇಷ ಅವಕಾಶವುಂಟು. ತಮಿಳು ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನೈವೇಲಿಯ ಬಳಿ 200 ಕೋಟಿ ಟನ್ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ.

ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಜವಳಿ, ವಿದ್ಯುತ್, ಅನಿಲ, ಮೋಟಾರ್‌ವಾಹನಗಳು. ವಿದ್ಯುತ್ ಯಂತ್ರಗಳು, ರೈಲ್ವೆ ಸರಂಜಾಮುಗಳು, ಮುದ್ರಣ ರಸಗೊಬ್ಬರ, ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಕಬ್ಬಿಣ – ಉಕ್ಕು, ರಾಸಾಯನಿಕ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾದ ಸಿಮೆಂಟ್, ಯಂತ್ರ ಸಾರಿಗೆ ಸರಂಜಾಮುಗಳು, ಚರ್ಮಹದಗಾರಿಕೆ, ಮೋಟರ್‌ಸೈಕಲ್ ಇವಲ್ಲದೆ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ, ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವುದು, ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಹೆಂಚು, ಸುಣ್ಣ, ಕುಂಭ, ಹತ್ತಿ ಹಿಂಜುವುದು, ಹೆಣಿಗೆ, ರೇಷ್ಮೆ, ಮೂಳೆ ಗೊಬ್ಬರ, ಬಣ್ಣ, ಸಾಬೂನು, ಕಾಗದ, ಗಾಜು, ಮರಕೊಯ್ತ, ಹಗ್ಗ ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ.

ಗಿಂಡಿಯ ಬಳಿ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನ್ ಟೆಲಿಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್ ಲಿ. ತಿರುಚ್ಚಿರಾಪಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡದ ಬಾಯಿಲರ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಉದಕಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚಾ ಫಿಲಂ ಕಾರ್ಖಾನೆ. ಆವಡಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ವಾಹನಗಳ (ಟ್ಯಾಂಕ್) ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಪೆರಂಬೂರಿನ ಇಂಟೆಗ್ರಲ್ ಕೋಚ್ (ರೈಲ್ವೆ ಗಾಡಿ) ಕಾರ್ಖಾನೆ, ನೈವೇಲಿಯ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್ ಇವು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಕೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು. ತಮಿಳು ನಾಡು ಸರ್ಕಾರದ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಮದ್ರಾಸ್ ರಸಗೊಬ್ಬರ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರವೂ ಇವೆ.

ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಾಚೀನವಾದವು. ಚರ್ಮೋತ್ಪನ್ನಗಳು, ಕುಂಭ ಕಲೆ, ಛತ್ರಿ, ಹಿತ್ತಾಳೆ ಸಾಮಾನು, ಕೈಮಗ್ಗ, ಕಲ್ಲಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಗಾಜಿನ ಬಳೆ, ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ, ಜರತಾರಿ, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ದಂತ ಕೆಲಸ, ಕಲ್ಲು ಹಲಗೆ, ಮರಗೊರೆತ, ಖಾದಿ, ತಾಳೆಬೆಲ್ಲ, ಚಾಪೆ, ತೆಂಗಿನನಾರಿನ ಸರಕು ಮುಂತಾದವು ಹಳೆಯ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ವ್ಯಾಪಾರ : ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ತಮಿಳು ನಾಡು ವಿದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಸುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಅದರ ಅನೇಕ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸರಕುಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ವಿದೇಶಿ ಬೇಡಿಕೆಯಿದೆ. ಮೆಣಸು, ಮುತ್ತು, ದಂತ, ಲವಂಗ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ತೇಗ, ಬೀಟೆ, ಕುರುಂದ–ಇವು ಕೆಲವು ಸರಕುಗಳು. ಪ್ರಾಚೀನ ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯಕ್ಕೆ ತಮಿಳು ನಾಡಿನಿಂದ ಅಕ್ಕಿ ರಫ್ತಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷ್ಯಾಧಾರಗಳಿವೆ. (ಡಿ.ಬಿ.)

ತರಖ್ ಅಲ್–ಯಾಕೂಬಿ: ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅರಬ್ ಇತಿಹಾಸಕಾರ. ಇವನು ಬರೆದ ತರಿಖ್ ಯಾಕೂಬಿ (ಅರೇಬಿಕ್) ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಸ್ಲಾಮಿಕ್ ಇತಿಹಾಸ ಗ್ರಂಥ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಂಪೂರ್ವದ ಮತ್ತು ಇಸ್ಲಾಂರಲ್ಲದ ಜನರ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಸಮಗ್ರ ವಿವರಣೆ ಇದೆ. ಭಾರತದ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಲಾ, ದಿಮ್ನಾ ಮತ್ತು ಸಿನ್‌ಬಾದ ಕಥೆಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡಿದವರಲ್ಲಿ ಈಗ ಮೊದಲಿಗ. ಎರಡನೆಯ ಭಾಗ 872ರ ವರೆಗೆ ಇಸ್ಲಾಂ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಮೀನಿಯ ಮತ್ತು ಖೊರಾಸನ್‌ಗಳಂತಹ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಂತಗಳ ಸವಿಸ್ತಾರವಾದ ವರ್ಣನೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಭೂವಿಜ್ಞಾನದ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ 1863ರ ವರೆಗೆ ಇವನು ನೀಡಿದ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳೇ ಈತನ ಫಿಜಿಕಲ್ ಜಿಯಾಲಜಿ ಮತ್ತು ಜಿಯಾಗ್ರಫಿ ಆಫ್ ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಕೇಂದ್ರಭಾಗವಾಗಿದ್ದವು. 1862ರಲ್ಲಿ ಎಡಿನ್‌ಬರ್ಗ್‌ದ ರಾಯಲ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ನೀಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಮತ್ತು 1871ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ನಿನ ಜಿಯಾಲಜಿಕಲ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ವೊಲ್ಲಸ್ಟಾನ್ ಪದಕ ಪಡೆದ. ಈತನು ಬ್ಯೂಮನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಧನ ಹೊಂದಿದನು. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ತರೀಕರೆ: ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು : ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ತಾಲ್ಲೂಕು ಉ.ಅ. $13^0 30'$– $13^0 54'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ $75^0 35'$ – $76^0 9'$ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭದ್ರಾವತಿ ಮತ್ತು ಚನ್ನಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಮತ್ತು ಕಡೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊಳಲಕೆರೆ ಮತ್ತು ಹೊಸದುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಇವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1240 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,60,500. ಅಜ್ಜಂಪುರ, ಅಮೃತಾಪುರ, ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿ, ಲಿಂಗದಹಳ್ಳಿ, ಶಿವನಿ ಮತ್ತು ತರೀಕೆರೆ ಹೋಬಳಿಗಳಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಾಮಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 247.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಭಾಗಶಃ ಮೈದಾನ ಮತ್ತು ಭಾಗಶಃ ಬೆಟ್ಟಸೀಮೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ ಅರೆಮಲೆನಾಡು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಉಬ್ರಾಣಿ ಬೆಟ್ಟದ ಕವಲುಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮೈದಾನದೊಳಕ್ಕೂ ಚಾಚಿವೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ದಟ್ಟವಾದ ಬಿದಿರು ಕಾಡುಗಳಿದ್ದವು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳು ಕಾಡಿನಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಇದನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತೆರಪುಮಾಡಿ ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗಿದೆ.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾಯುಗುಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ. ಜುಲೈ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಳೆಯ ಕಾಲ. ಅಜ್ಜಂಪುರದ ಸುತ್ತ, ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವಗಡಿಯವರೆಗೆ ಕಪ್ಪು ಹತ್ತಿ ಮಣ್ಣು ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಳೆಗಳು ಹತ್ತಿ, ಕಡಲೆ ಮುಂತಾದವು. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಡುಗಳಿಲ್ಲ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉಳಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಮರಳು ಮತ್ತು ಗರಸು ಮಣ್ಣುಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ರಾಗಿ, ಬೇಳೆಕಾಳು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಉಬ್ರಾಣ ಬೆಟ್ಟದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಅಜ್ಜಂಪುರದ ಬಳಿ ಚಿನ್ನ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ತರೀಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 210. ಗ್ರಾಮವಾಸಿಗಳು 1,22,522, ಪಟ್ಟಣವಾಸಿಗಳು 26,738. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ 1,20,337 ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯದ ನಿವ್ವಳ ಭೂಮಿ 43,409 ಹೆ., ಪಾಳುನೆಲ 13,469 ಹೆ., ಕಾಡು 43,463 ಹೆ., ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಸಿಗದ ನೆಲ 8,311 ಹೆ., 7,187 ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ನಾಲೆಗಳಿಂದ 3,068 ಹೆ., ಕೆರೆಗಳಿಂದ 3,624 ಹೆ., ಬಾವಿಗಳಿಂದ 387 ಹೆ., ಸಾಗುವಳಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳ ತರೀಕೆರೆ ಪಟ್ಟಣ. ಇದು ಉ.ಅ. $13^0 43'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $75^0 49'$ ಮೇಲೆ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 56 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಬೀರೂರು–ಶಿವಮೊಗ್ಗ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ಒಂದು ನಿಲ್ದಾಣ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಶಿವಮೊಗ್ಗ ರಸ್ತೆ ತರೀಕೆರೆಯ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 34,074. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎಲ್.)

ತಲಕಾಡು: ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಪಟ್ಟಣ, ಹಿಂದುಗಳ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ, ಹೋಬಳಿ ಕೇಂದ್ರ. ಇದು ಗಂಗ ಅರಸರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ, ಉ. ಅ. $12^0 11'$ ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. $77^0 2'$ ನಲ್ಲಿ, ಮೈಸೂರಿನ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 45 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. 1968ರ ವರೆಗೂ ಇದು ತಲಕಾಡು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು.

ತಲಾ ಮತ್ತು ಕಾಡ ಎಂಬ ಕಿರಾತ ಸೋದರರಿಂದ ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ತಲಕಾಡು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ ಎಂದೂ ಆನೆಯ ಜನ್ಮಪಡೆದಿದ್ದ ಸೋಮದತ್ತನೆಂಬ ಋಷಿಯೂ ಅವನ ಶಿಷ್ಯರೂ ಇಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷ ಪಡೆದುದರಿಂದ ಗಜಾರಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವಾಯಿತೆಂಬ ಪುರಾಣದ ಕಥೆಯಿದೆ. ತಲವನಪುರ ಎಂಬುದು ಇದರ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು.

ಮರಳು ರಾಶಿ: ತಲಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ದೇವಾಲಯಗಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಷ್ಟೇ ಇಲ್ಲಿನ ಮರಳರಾಶಿಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಕುತೂಹಲವಿದೆ. ತಲಕಾಡು ಊರು ಸೇರಿದಂತೆ ಸು. 2.5 ಚ.ಕಿಮೀ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಹಾಗೂ 20 ಮೀ. ಎತ್ತರವಿರುವ ಮರಳು ರಾಶಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ

ಪೂರ್ವ ಭಾಗದ ಇಳಿಜಾರು ಕಡಿದು. ಮರಳು ಗುಡ್ಡಗಳು ಒತ್ತಿಬರುವುದರಿಂದ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಇಲ್ಲಿನ ದೇವಾಲಯಗಳು ಮರಳಿನಿಂದ ಹೂತುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಚಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಇದು ನಿದರ್ಶನ. ಕಾವೇರಿ ನದಿ ತನ್ನ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಪ್ರಮಾಣದ ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಲ್ಲ. ತಲಕಾಡಿನ ಬಳಿ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವುದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿಯೂ ಕುತೂಹಲಕಾರಿ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ತಲಕಾಡಿನ ಸುತ್ತಣ ಭಾಗದ ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ನದಿಪಾತ್ರ,ಇಲ್ಲಿನ ನೆಲದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲೆಗಳು ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕು.

ಭೂರಚನೆ: ತಲಕಾಡು ಪ್ರದೇಶ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಒಂದು ಭಾಗ. ಇದು ಮೈದಾನವೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲಾದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿತ ಕೆಲವು ಗುಡ್ಡಗಳೂ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಮೈದಳೆದಿವೆ. ಉದಾ: ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟದಳ್ಳಿ (737 ಮೀ) ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕುಂತೂರುಬೆಟ್ಟ (746 ಮೀ) ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು. ಆಗ್ನೇಯ, ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ತಲಕಾಡು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ತಲಕಾಡಿನ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಮೈದಳೆದಿರುವ ಶಿಲೆಗಳು ಸರಗೂರು ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಬಹು ಪುರಾತನ ಶಿಲೆಗಳು. ನೈಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವ, ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವ ರೂಪಾಂತರಿಕ ಶಿಲೆಗಳೊಡನೆ ಗ್ರಾನೈಟಯುಕ್ತ ಆಂಫಿಬೋಲೈಟ ಎಂಬ ಶಿಲೆಗಳು ಬಹುತೇಕ ಇಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗುಡ್ಡ – ಬೆಟ್ಟಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ; ಸಿಲಿಕಾ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಶಿಲೆಗಳಿವು. ಹಾಗೆಯೇ ಸುಲಭವಾಗಿ ಶಿಥಿಲೀಕರಣಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಸವೆಯುತ್ತಿವೆ.

ನದಿ: ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ ಮತ್ತು ತಲಕಾಡಿನ ನಡುವೆ ಕಾವೇರಿನದಿ ಬಳಸು ಮಾರ್ಗ ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಈ ಚ್ಯುತಿ ಮೊದಲು ಕಂಡುಬರುವುದು ಬೆಟ್ಟಹಳ್ಳಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿನದಿಗೆ ಬೆಟ್ಟದ ಹಳ್ಳಿಯ ಗುಡ್ಡ ಎದುರಾಗಿದೆ. ಈ ಗುಡ್ಡವನ್ನು ಕೊರೆದು ಪಾತ್ರ ನಿರ್ಮಿಸುವಷ್ಟು ಕಾವೇರಿ ಶಕ್ತವಲ್ಲ. Z ಆಕಾರದ ಭಾಗನ್ನು ತಳೆದು ಪೂರ್ವವಾಹಿ ಕಾವೇರಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದೆ. ನದಿಯ ತಿರುವಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳು ಪೂರಕವಾಗಿವೆ. ತಿರುಮಕೂಡಲಿನಲ್ಲಿ ಕಪಿಲನದಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದುದರಿಂದ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಇಲ್ಲಿನ ನೆಲದ ಇಳುಕಲು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನದಿ ನೀರು ಸಾಗಿಸುವ ಹೊರೆಯು ತುಂಬ ಲಘುವಾದದ್ದು. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಬಂಡೆ ಗುಂಡುಗಳು ನದಿ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಮರಳನ್ನು ನಾಡಶಿಲೆಯಿಂದ ಕೊಚ್ಚಿ ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ಹಾಗೂ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನದಿ ಸುತ್ತು ಬಳಸಿ ಹರಿಯುವುದು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯ. ಬೆಟ್ಟದ ಹಳ್ಳಿಯ ಒಳಭಾಗದ ನದಿ ದಡದಲ್ಲಿ ನದಿ ತಳ ಆಳವಾಗಿದ್ದು ಮುಂದೆ ಕೆಳಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟೇಪುರ. ಹೊಸ ಹೆಮ್ಮಿಗೆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೊರಭಾಗದ ಮರಳು ಗುಡ್ಡೆ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಹೆಮ್ಮಿಗೆ ಮತ್ತು ಮಾಲಂಗಿ ನಡುವೆ ನದಿ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕೊರೆತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ವೇಗವೂ ಹೆಚ್ಚು, ಎಂದೇ ಸವೆತದ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಹೆಚ್ಚು. ತಲಕಾಡಿನ ಕಡೆಗಿರುವ ಹೊರಭಾಗದ ದಡದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಹರಿವಿನ ವೇಗ ಕಡಿಮೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮರಳು ದಂಡೆಗಳು ಸಂಚಯನವಾಗಲು ಅನುಕೂಲಕರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ; ಮೊದಲು ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲೇ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದ್ದ ದೇವಾಲಯಗಳು ನದಿ ಪಾತ್ರದ ಸ್ಥಳಾಂತರದಿಂದಾಗಿ ಈಗ ದಡದಿಂದ ದೂರ ಉಳಿದಿವೆ. ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಲಕಾಡು ಊರಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿ ಹಳೆಯ ತಲಕಾಡಿನ ಉತ್ಖನನ ಮಾಡಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ತಳಗಲ್ಲು ಸಿಕ್ಕಿದೆ, ನದಿ ಸಂಚಯಿಸಿದ ಹೂಳು–ಮರಳು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಪದೇ ಪದೇ ನದಿ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರವಾಹ ನುರುಜು ಮತ್ತು ಮರಳನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಒಯ್ದು, ಸಂಚಯಿಸಿ ತನ್ನ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮದತ್ತ ನದಿಪಾತ್ರ ಸರಿಯುವಂತಾಯಿತು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ತಲಕಾಡು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರವಾಹದ ಬಯಲು ಎನ್ನಬಹುದು.

ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆ: ಮರಳುದಿಬ್ಬಗಳು ಬಹುತೇಕ ಹಳೆಯ ತಲಕಾಡಿನ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ವಕ್ರರೇಖಾತ್ಮಕವಾಗಿ ವಾಯವ್ಯ, ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಓರಣಗೊಂಡಿವೆ. ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ಈ ಭಾಗದ ಎಡ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಮೈದಳೆದಿರುವ ಉದ್ದುದ್ದನೆಯ ಮರಳ ದಂಡೆಗಳೇ ತಲಕಾಡಿನ ಮರಳ ದಿಬ್ಬಗಳ ಮೂಲ ಆಕರ. ಚಕ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸಂಚಯಿಸಿರುವ ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳು ಬಹುತೇಕ ದಪ್ಪಕಣಗಳಿಂದಾಗಿವೆ. ಸಣ್ಣಮರಳಿನ ಕಣಗಳು ಗಾಳಿಯಿಂದಾಗಿ ತೂರಿಹೋಗಿವೆ. ಮರಳು ದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬೀಸಿದ ಬಲವಾದ ಗಾಳಿ ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ಮರಳನ್ನು ಕೇರುವುದು, ತೂರುವುದು. ಅತಿ ಸಣ್ಣ ಕಣಗಳನ್ನು ತಲಕಾಡಿನೆಡೆ ಸಾಗಿಸಿ ಸಂಚಯಿಸುವುದು ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ.

ತಲಕಾಡಿನ ಬಳಿಯ ಮರಳ ದಿಬ್ಬಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗಮನಿಸದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಸಣ್ಣ ಮರಳಿನ ಕಣಗಳಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿಬೀಸುವ ಕಡೆಗಿನ ದಿಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ – ವೈದ್ಯನಾಥೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂಭಾಗದಿಂದ ಸ್ನಾನದ ಘಟ್ಟಕ್ಕೋಗುವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ಎಡದಡದಲ್ಲಿ – ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡ ಸ್ತರದ ಗುರುತುಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂಡಿವೆ. ಈ ಒಂದೊಂದು ಸ್ತರದ ನಡುವಿನ ಕೋನ 30^0. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಗಾಳಿ ಬೀಸಿದಾಗ ಈ ಬಗೆಯ ಸ್ತರ ವಿನ್ಯಾಸ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ಇಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತು ದೇವಾಲಯಗಳಿದ್ದುವೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಒತ್ತಿ ಬಂದ ಮರಳು ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿತ್ತು. ಈ ಪೈಕಿ ವೈಕುಂಠನಾರಾಯಣ ಮತ್ತು ರಾಜರಾಜೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೂತು ಹೋಗಿವೆಯೆಂದು ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ 1950ರಲ್ಲೇ ವರದಿಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈಗ್ಗೆ ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕು ದಶಕಗಳ ಹಿಂದೆ ಮರಳು ಒತ್ತಿ ಬಂದು ದೇವಾಲಯಗಳು ಮುಚ್ಚದಂತೆ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಲು ಗೋಡೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು.

ತಲಕಾಡು ಪಂಚಲಿಂಗ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು.

20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಮರಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಈ ದೇವಾಲಯಗಳ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 1986ರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಬಾರಿಗೆ ಹೀಗೆ ಮರಳಿನಿಂದ ಅನಾವೃತಗೊಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳ ಜಾರುವ ಮುಖ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಬಗೆಯ ಮರಳಿನ ಅತಿಕ್ರಮ ಆಗಾಗ ಆಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಕ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿವೆ. ಮರಳಿನ ದಿಬ್ಬಗಳಾಗಲು ಮೂರು ಬಗೆಯ ಸ್ಥಿತಿಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಬೇಕು. 1. ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ಮರಳಿನ ಕಣಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಡೆದಿರಬೇಕು 2. ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಮರಳಿನ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಣಗಳಿರಬೇಕು. 3. ಸಾಗುತ್ತಿರುವ ಮರಳಿಗೆ ಅಡೆ ತಡೆಯಿಂದಾಗಿ ಅದು ಸಂಚಯನವಾಗುವಂತಿರಬೇಕು. ತಲಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿನದಿಗೆ ಈ ಬಗೆಯ ವಾತಾವರಣ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ.

ತಲಕಾಡಿನ ಭೂರಚನೆ ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸ ಎರಡನ್ನೂ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದಾಗ ಇಲ್ಲಿ ಮರಳ ದಿಬ್ಬಗಳ ಉಗಮದ ಬಗ್ಗೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾದ ವಿವರಣೆ ಕೊಡಬಹುದು.

ಪ್ರ.ಶ. 500ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಮರಳಿನ ದಿಬ್ಬಗಳಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅಂಶ ಅದರ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತದ ಸಮಯದಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ನಡೆದೇ ಇತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದಾಗ 14ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಮರಳಿನ ದಿಬ್ಬಗಳು ಮೈದಳೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿಜಯನಗರ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ತಿರುಮಲರಾಯ 1610ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣವನ್ನು ತೊರೆದು ತಲಕಾಡಿಗೆ ಬಂದ. ಆತನ ಮಡದಿ ಅಲುಮೇಲಮ್ಮ ಮೈಸೂರರಸರಿಗೆ ಶಾಪರೂಪದಲ್ಲಿ ತಲಕಾಡು ಮರಳಾಗಿ, ಮಾಲಂಗಿ ಮಡುವಾಗಿ ಮೈಸೂರರಸರಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಾಗದಿರಲಿ ಎಂಬ ಶಾಪಕೊಟ್ಟು ಮಾಲಂಗಿ ಮಡುವಿಗೆ ಆಭರಣಗಳ ಸಮೇತ ಬಿದ್ದಳೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಪ್ರಚಲಿತವಿದೆ. ಈ ನಂಬಿಕೆಯ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆ ಏನೇ ಇರಲಿ ತಲಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳು ಆಗ ಮೈದಳೆದಿದ್ದವು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಇದೊಂದು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವರದಿಯಾಗುತ್ತದೆ. 1610ರಲ್ಲಿ ಮರಳುಗುಡ್ಡೆಗಳಾಗುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅಂದರೆ ತಲಕಾಡಿನ ಮರಳು ಈಗ್ಗೆ 400 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಉಂಟಾದದ್ದು ಎನ್ನಬಹುದು.

ಹಳೆಯ ತಲಕಾಡಿನ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಬಹುದೊಡ್ಡದು. 400 ವರ್ಷ ಹಿಂದೆಯೇ ಮರಳು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿ ಕೆಲವೆಡೆ 10 ಮೀ ಗುಡ್ಡಗಳು ಬೆಳೆದಿದ್ದವು. ಮರಳಿನ ಗುಡ್ಡಗಳಿಗೆ ಮೂಲ ಇಲ್ಲಿನ ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿದ್ದು. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಮಂತ್ರಿ ಮಾಧವಮಂತ್ರಿ 1346ರಲ್ಲಿ ತಲಕಾಡಿನ ಬಳಿ ಕಾವೇರಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಕಟ್ಟೆ ಕಲ್ಪಿಸಿದುದೇ ಮರಳು ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾರಣವಾಯಿತೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮರಳು–ಮಾರುತ: ಕಾವೇರಿ ನದಿಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೂಳುತುಂಬುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರವಾಹ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ನದಿ ಹೊತ್ತು ತಂದ ಈ ಸಂಚಯನಗಳು ನೀರಿನ ಹರಿವು ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದಾಗ ವಾತಾವರಣಕ್ಕೆ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಗಾಳಿ ಬೀಸಲು ತೊಡಗಿದಾಗ ಕಣಗಳು ಸಾಗಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೆಮ್ಮಿಗೆ ಬಳಿ ಮಾಧವಮಂತ್ರಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕಟ್ಟೆ ನದಿಯ ಕೆಳ ಹರಿವನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಹಾನಿ ಮಾಡಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದೇಶ ತೆರೆದುಕೊಂಡು ಶೇಖರಣೆಯಾದ ಮರಳು ಗಾಳಿಯ ಹೊಡೆತದಲ್ಲಿ ಸಾಗಣೆಯಾಗಿ ಮರಳಿನ ದಿಬ್ಬಗಳು ಹುಟ್ಟಲು ಅನುವುಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ತಲಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಬೀಸುವ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಅಂಶವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತ ಈಶಾನ್ಯ – ನೈರುತ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಲಂಬಕೋನದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ವಾಯವ್ಯ–ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲೂ ಮಾರುತಬೀಸುವುದುಂಟು. ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲದ ಬೆಟ್ಟ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ತೆರಪಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾರುತ ಜೋರಾಗಿ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಂಶ ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದ್ದು. ತಲಕಾಡಿಗೆ ಈಶಾನ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ದೊಡ್ಡದಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳಾಗಲಿ, ಮೇಲ್ಮೈ ಏರಿಳಿತವಾಗಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಈಶಾನ್ಯ ಅಥವಾ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನ ಮಾರುತಕ್ಕೆ ಅಡೆತಡೆಗಳಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿರುವ ದೇವಾಲಯಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಹಂಚಿಹೋಗಿದುದರಿಂದ ಗಾಳಿಗೆ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ತಡೆಯಾಗಬಹುದೇ ವಿನಾ ಸ್ವತಃ ಅವೇ ದೊಡ್ಡ ತಡೆಗೋಡೆಗಳಾಗಿ ವರ್ತಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ತಲಕಾಡಿನ ಭಾರಿ ಮರಳುಗುಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವುದು. ನೈರುತ್ಯ – ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬೀಸುವ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತ. ಇದು ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮರಳುದಂಡೆಯನ್ನೂ ಕೇರಿ–ತೂರಿ ಸಾಗಿದೆ. ಅಡೆತಡೆ ಇರುವೆಡೆ ಸಂಚಯಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ವಾಯವ್ಯ ಈಶಾನ್ಯದ ಗಾಳಿ ಅಡ್ಡಬೀಸಿ ಮರಳಿನ ಸಂಚಯನಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗಿದೆ. ಮರಳುರಾಶಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಮುನ್ನುಗ್ಗುವುದನ್ನು ತಡೆಯಲು ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆ ಗೇರು ಹಾಗೂ ನೀಲಗಿರಿ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದೆ.

ತಲಕಾಡಿನ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮರಳುರಾಶಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಿಗೆ ಬಳಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಅದನ್ನು ಖಾಸಗಿ ಗುತ್ತಿಗೆದಾರರು ಸಾಗಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದಾಗ ಸ್ಥಳೀಯರು – ಪರಿಸರ ಪ್ರೇಮಿಗಳು ಅದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ನಿಸರ್ಗದ ಈ ಅನುಪಮ ಸೃಷ್ಟಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುವುದು ತಪ್ಪಿತು. ತಲಕಾಡಿನ ಮರಳುರಾಶಿ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವ ರಚನೆ. ಇದನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸ್ಮಾರಕವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ತಲಕಾಡು ಒಂದು ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ನೆಲೆಯಾಗಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉತ್ಖನನಗಳು ನಡೆದಿವೆ. (ಪಿ.ಎಂ.ಯು.ಎಸ್.)

ತಲಕಾವೇರಿ: ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ಉಗಮ ಸ್ಥಾನ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಡಿಕೇರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಭಾಗಮಂಡಲದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ, ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ (ಉ.ಅ. $12^0 25'$, ಪೂ. ರೇ. $75^0 34'$) ಇದೆ. ಮಡಿಕೇರಿಯಿಂದ 39 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಭಾಗಮಂಡಲಕ್ಕೂ ತಲಕಾವೇರಿಗೂ 8 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ವಾಹನಯೋಗ್ಯ ರಸ್ತೆಯಿದೆ, ಕಾವೇರಿಯ ಉಗಮಸ್ಥಾನ 1 x 1 ಮೀ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಕೊಳ. ಇದನ್ನು ಕುಂಡಿಗೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ $1\frac{1}{2}$ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಒಂದು ಮಂಟಪವಿದೆ. ಕುಂಡಿಗೆಯ ಮುಂದೆ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಕೊಳವಿದೆ. ಕುಂಡಿಗೆಯಿಂದ ಹೊರಟ ನೀರು ಸಣ್ಣ ಕೊಳ ಸೇರಿ ಅಂತರ್ಗಾಮಿಯಾಗಿ ಹರಿದು ಇನ್ನೊಂದು ಕೊಳವನ್ನು ತುಂಬುತ್ತದೆ. ಪುನಃ ನೀರು ಅಂತರ್ಗಾಮಿಯಾಗಿ ಹರಿದು ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಕುಂಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ತೀರ್ಥ ಉದ್ಭವವಾಗುವುದೆಂದು ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ತುಲಾ ಸಂಕ್ರಮಣದಂದು ಬೆಳಗಿನ ನಿಶ್ಚಿತ ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಆ ಕುಂಡಿಗೆಯಿಂದ ನೀರು ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ದೇಶದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಹಿಂದೂ ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಂದರ್ಶಿಸುವರು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಸು. 91 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಸಪ್ತಋಷಿಗಳು ಹೋಮ ಮಾಡಿದರೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಏಳು ಸಣ್ಣ ಗುಂಡಿಗಳಿವೆ. ಆಕಾಶ ಶುಭ್ರವಾಗಿರುವಾಗ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯ ತುದಿಯಿಂದ ಬೆಟ್ಟದಪುರದ ಬೆಟ್ಟವೂ ನೀಲಗಿರಿಯೂ ಉತ್ತರದ ಕುದುರೆಮುಖ ಶಿಖರಗಳೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಘಟ್ಟದ ಕೆಳಗಿನ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಾವುಗಳಂತೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳೂ ಅವುಗಳಿಂದಾಚೆಗೆ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರವೂ ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು, ಕಣಿವೆ–ಕಂದರಗಳು, ಅವುಗಳನ್ನಾವರಿಸಿರುವ ಹಸುರುಕಾಡು, ಬತ್ತದ ಬಯಲು, ಕಾಫಿ–ಏಲಕ್ಕಿ ತೋಟಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ತಲಕಾವೇರಿ ಒಂದು ರಮ್ಯವಾದ ತಾಣ. ಇದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ತಲಕಾವೇರಿ ವನ್ಯಧಾಮ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. (ಆರ್.ಎಂ.ಆರ್.)

ತಲೈಚ್ಚೇರಿ: ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯದ ಕಣ್ಣಾನೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸಾಧಾರಣ ರೇವುಪಟ್ಟಣ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,25,000. ಇದು ಕೋಳಿಕ್ಕೋಡ್ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 72 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚರ್ಚುಗಳೂ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ರೇವುಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಏಲಕ್ಕಿ, ಮೆಣಸು, ತೆಂಗು, ಕಾಫಿ, ಶ್ರೀಗಂಧದಮರ ಮೊದಲಾದವು ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಹಿಂದೆ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದ ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲಿ 1683ರಲ್ಲಿ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪೆನಿಯವರು ಒಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೋಠಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರು. (ಎಸ್.ಎನ್.ಆರ್)

ತಾಜಿಕಿಸ್ತಾನ: ಸೋವಿಯತ್ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯವಾಗಿತ್ತು. 1929 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಈ ಗಣರಾಜ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. 1991ರಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಈಗ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದೆ. ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ. 37^0–41^0 ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. $65^0 20'$–$76^0 00'$ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉಜ್ಬೆಕ್ ಮತ್ತು ಕಿರ್ಗಿಜ಼್‌ಸ್ತಾನ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಚೀನ – ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,43,100 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 63,27,000 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ದೂಷನ್ಬೆ.

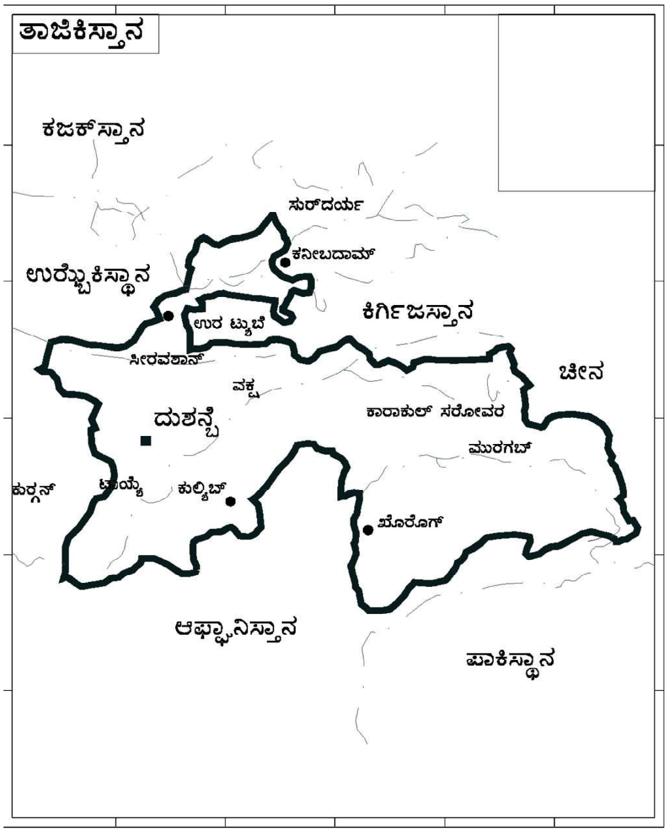

ಭೌತಿಕ ಭೂವಿವರಣೆ : ತಾಜಿಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯ ಪರ್ವತಗಳ ನಾಡು. ಇದರ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ 2900 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಭಾಗವೆಲ್ಲ ಎತ್ತರದ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ (ಪಾಮಿರ್‌ಗಳು) ಕೂಡಿದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳುಂಟು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪೂರ್ವ – ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಜರಾಫ್ ಷಾನ್‌ಸ್ಕಿ, ಗಿಸಾರ್‌ಸ್ಕಿ ಮತ್ತು ಪಾಮಿರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರಾಪೆರ್ವೊಗೊ. ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಅಲೈ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಅಲಿಚುರ್ಸ್ಕಿ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಸಾರಿಕೋಲ್‌ಸ್ಕಿ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವ ಗಡಿಯಾಗಿದೆ. ಪಾಮಿರ್‌ಗಳ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಕಮ್ಯೂನಿಸಂ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ 7,450 ಮೀ. ಹಿಂದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಟಾಲಿನಾ ಶಿಖರವೆಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಲೆನಿನ್ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ 2150 ಮೀ. ಇದೂ ಪಾಮಿರ್‌ಗಳ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಕಾರ್ಲ್ ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಶಿಖರ (6685 ಮೀ) ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಹಿಂದಿನ ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ ಶಿಖರಗಳು.

ಕಮ್ಯೂನಿಸಂ ಶಿಖರದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಖಂಡೀಯ ಹಿಮ ನದಿ ಲೆಡ್ನಿಕ್ ಫೆಡ್ ಚೆಂಕೋ (80 ಕಿಮೀ) ಇದೆ. ಫರ್ಗಾನ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಸಿರ್– ದಾರ್ಯ ನದಿಯನ್ನೂ ಬಖಾರ ಬಳಿ ಉಜ್ಬೆಕ್ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತಿಹೋಗುವ ಜೆರಾಫ್ ಷಾನ್ ನದಿಯನ್ನೂ ಸಿಂಕಿಯಾಂಗ್‌ಗೆ ಹರಿಯುವ ಮಾರ್ಕಾನ್ಸೂ ನದಿಯನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟರೆ ಎಲ್ಲ ಹಿಮಪೋಷಿತ ನದಿಗಳೂ ಅಮೂದಾರ್ಯ (ಆಕ್ಸಸ್) ನದಿಯನ್ನು ಅದರ

ಬಲದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಅಮೂದಾರ್ಯ ನದಿ ಆಫ್ಘನ್ ಭಾಗದ ಹಿಂದೂ ಕುಷ್ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ ಹಾಗೂ ತಾಜಿಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಬಹುಭಾಗದ ಗಡಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ, ಕಿರ್ಗಿಜ್ ಗಣರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ರಾಕ್ಷ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ.

ಪಾಮಿರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸರೋವರಗಳುಂಟು. ಇವು ಹಿಮನದಿಗಳಿಂದಲೋ ಭೂಕಂಪಗಳಿಂದ ಭೂಮಿ ಕುಸಿದೋ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದವು. ಹಿಮನದಿಯಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರ ಕಾರ–ಕಲ್ . ಅದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 364 ಚ.ಕಿಮೀ ಆಳ 238 ಮೀ ಭೂಕುಸಿತದಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಅತ್ಯಂತ ಈಚಿನ (1911) ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರ ಸೀರ್ ಸಾರೆಜ್ ಕೋಯೆ ಓಜರೋ. ಅದರ ಉದ್ದ 61 ಕಿಮೀ ಆಳ 505 ಮೀ.

ತಾಜಿಕ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರಗಳ ವಾಯುಗುಣ ಇದೆ. ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಣ ಹವೆ ; ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚು. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 25 ಸೆಂಮೀ ಉಷ್ಣತೆ ಜುಲೈನಲ್ಲಿ 31^0 ಸೆ. ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ 3^0ಸೆ. ತಪ್ಪಲು ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು ; ಆ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. 3030 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಿರುವ ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಅವಪತನ ಕೇವಲ 7.5 ಸೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ, ನೀರು ಗಡ್ಡೆಕಟ್ಟುವ ಬಿಂದುವಿಗಿಂತ ಕೆಳಗೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ವಾಯವ್ಯದ ತಗ್ಗಿನ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಕುರುಚಲು, ಹುಲ್ಲುಗಾಡು ಪರ್ಣಪಾತಿ ಮತ್ತು ಶಂಕುಧಾರಿ ಕಾಡು, ಆಲ್ಫೈನ್ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಇವೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ ವೈವಿಧ್ಯವುಂಟು. ದಕ್ಷಿಣದ ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಲಿ, ಜಿಂಕೆ, ಹಲವು ಬಗೆಯ ಜಲಪಕ್ಷಿಗಳು ಉಂಟು. ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಿಂಕೆಗಳೂ ದೊಡ್ಡ ಹಲ್ಲಿಗಳೂ ಇವೆ. ಪಾಮಿರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕರಡಿಗಳೂ ಕಾಡುಕುರಿಗಳೂ ಇವೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ತಾಜಿಕಿಸ್ತಾನದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಹತ್ತಿ, ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಸೆಣಬು, ನೆಲಗಡಲೆ, ಸಕ್ಕರೆ ಬೀಟ್, ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ. ಹಣ್ಣಿನ ಕೃಷಿ ಹೆಚ್ಚು. ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಪಶುಪಾಲನೆ, ಕುರಿಸಾಕಣೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ. ಅನೇಕ ನೀರಾವರಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹತ್ತಿ ಜವಳಿ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಟ್ರಾಕ್ಟರ್ ಮತ್ತು ಮೋಟಾರು ಬಿಡಿಭಾಗಗಳ ತಯಾರಿಕೆ. ರೇಷ್ಮೆ ನೂಲುವ ಹಾಗೂ ಉಣ್ಣೆ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆಯ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಹಣ್ಣುಗಳ ಸಂಸ್ಕರಣವೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಸೊಗಸಾದ ಟರ್ಕಿ ಜಮಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಈ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳು ದೂಷನ್ಬೆ, ಲೆನಿನಾಬಾದ್, ಕುರ್ಗಾನ್–ಟ್ಯುಬೇ, ಉರ–ಟ್ಯುಬೇ, ಕನಿಬಾದಾನ್.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೀಸ, ತವರ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಪೆಟ್ರೋಲ್, ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಕಟ್ಟಡಗಲ್ಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 700 ಕಿಮೀ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳುಂಟು. ಟರ್ಮೆಜ್‌ನಿಂದ ಅರ್ಜಾನಿಕಿಡ್‌ಜಾಬಾದ್ ವರೆಗಿರುವುದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರೈಲ್ವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ರೈಲು ಮಾರ್ಗ, ದೂಷನ್ಬೆಯಿಂದ ವಾಕ್ಷ್ ಕಣಿವೆಗೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಕುಲ್ಯಾಬ್‌ಗೂ ನ್ಯಾರೋ ಗೇಜ್ ರೈಲು ಮಾರ್ಗವುಂಟು. ದೂಷನ್ಬೆ–ಕರೋಗ್, ಕರೋಗ್–ಆಷ್, ದೂಷನ್ಬೆ–ಉರ–ಟ್ಯುಬೇ, ಕುರ್ಗಾನ್–ಟ್ಯುಬೇ–ಕುಲ್ಯಾಬ್ ರಸ್ತೆಗಳು ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು. ಫೈಜಾಬಾದ್‌ದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಆಮೂ–ದಾರ್ಯನದಿ ನೌಕಾಯಾನ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ಸಾರಿಗೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವುಂಟು. ದೂಷನ್ಬೆಯಿಂದ ಮಾಸ್ಕೋ, ತಾಷ್‌ಕೆಂಟ್, ಬಾಕು ಮತ್ತು ಇತರ ನಗರಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪ್ರದೇಶ: ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸಿರುವಂತೆ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕೆಲವೇ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ನಿಯಮಿತ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಗುರುತಿಸಿದರೆ, ಆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಯೋಜನೆಗಳು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿರುವುದೊ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಕೆಲವು ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾಂದ್ರೀಕೃತ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕಾಗಲೀ ಅಥವಾ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಹಾಗೂ ಕೃಷಿ ಸಂಬಂಧದ ಚಟುವಟಿಗೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪ್ರದೇಶ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಯೋಜನೆಯ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ನಡೆಸಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕುದುರೆಮುಖ ಅದಿರು ಪ್ರದೇಶ ಒಂದು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪ್ರದೇಶ. ಕೆಮ್ಮಣ್ಣುಗುಂಡಿ, ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪ್ರದೇಶದ ಉಳಿಯುವಿಕೆ, ಹೊಸ ಚಟುವಟಿಕೆ (ಉದ್ಯೋಗ ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಥವಾ ಇನ್ನಿತರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು)ಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವುದರ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದ ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ನಿರ್ಲಕ್ಷ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಘೋಷಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (ಎನ್.ಎಸ್.)

ತಾಮ್ರ: ಮಾನವನಿಂದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಖನಿಜಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಕಬ್ಬಿಣ ಲೋಹವು ಬಳಕೆಗೆ ಬರುವುದಕ್ಕೂ ಬಹಳ ಹಿಂದೆಯೇ ತಾಮ್ರ ಲೋಹವು ಮಾನವನಿಂದ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 5000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ತಾಮ್ರ ಲೋಹದ ತಯಾರಿಕೆ ಈಜಿಪ್ಟಿನವರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತೆಂದು ಕೆಲವು ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಗುಣ ಮತ್ತು ಉಪಯೋಗ: ಇದು ಕಬ್ಬಿಣೇತರ ಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದದು. ಬಣ್ಣ ಕೆಂಪು, ಮೃದು ಹಾಗೂ ಮೆದುತನ ಉಳ್ಳದ್ದು. ಇದರ ಪತ್ರರೂಪ ಕ್ಷಮತ್ವ ಮತ್ತು ಕಾಂತತೆ ಗುಣಗಳಿಂದಾಗಿ ತಾಮ್ರವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ನವುರಾದ ಮತ್ತು ತೆಳುವಾದ ತಗಡುಗಳಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಸಣ್ಣ ತಂತಿಗಳಾಗಿ ಎಳೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇಂದು ಇದು ಲೋಹಾಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಬೆಳ್ಳಿಯ ತರುವಾಯ ತಾಮ್ರ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ರವಾನೆ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯುದುಪಕರಣದ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಉದಾ: ತಾಮ್ರದ ತಂತಿ, ವಿದ್ಯುತ್ ಮೋಟಾರ್, ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫಾರ್ಮರ್ ಮತ್ತು ಜನರೇಟರ್‌ಗಳ ತಯಾರಿಕೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ತಾಮ್ರದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 45ರಷ್ಟನ್ನು ರೇಡಿಯೋ ಮತ್ತು ದೂರದರ್ಶನಗಳು, ರೆಫ್ರಿಜರೇಟರ್ ಹಾಗೂ ಇತರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿದ್ಯುದುಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದನ್ನು ಇತರ ಲೋಹಗಳೊಡನೆ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ವಿಶೇಷ ಲೋಹವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸತುವಿನೊಡನೆ ಬೆರೆಸಿ ಹಿತ್ತಾಳೆಯನ್ನು, ತವರದೊಡನೆ ಬೆರೆಸಿ ಕಂಚನ್ನು, ಸತು ಮತ್ತು ನಿಕ್ಕಲ್‌ನೊಡನೆ ಬೆರೆಸಿ ಜರ್ಮನ್ ಸಿಲ್ವರ್ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇಂತಹ ಲೋಹವನ್ನು ಆಭರಣ, ಪ್ರತಿಮೆಗಳು, ಅಡಿಗೆ ಪಾತ್ರೆ, ನಾಣ್ಯಗಳು ಅಲಂಕಾರದ ವಸ್ತುಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಅದಿರು: ಇದು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧಲೋಹ ಮತ್ತು ಅದಿರು ಎರಡೂ ರೂಪದಲ್ಲೂ ದೊರೆಯುವುದು. ಆದರೆ ಅಗ್ನಿ ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ, ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಗಂಧಕ ಹಾಗೂ ಇತರ ಖನಿಜಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿ ಅದಿರಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದು. ತಾಮ್ರದ ಆಕ್ಸೈಡ್, ಸಲ್ಫೈಡ್ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಬೋನೇಟ್‌ಗಳಾಗಿ ದೊರೆಯುವುದು. ತಾಮ್ರದ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಸು. ಶೇ. 88ರಷ್ಟು ತಾಮ್ರದ ಅಂಶವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಹಂಚಿಕೆ ಬಹು ಮಿತವಾದುದು. ತಾಮ್ರದ ಪ್ರಮುಖ ಅದಿರುಗಳು: ಪೈರಟಿಸ್, ಮಾಲಕೈಟ್, ಚಾಕೋಲೇಟ್ ಮತ್ತು ಕೋವಲೇಟ್.

ಹಂಚಿಕೆ ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದನೆ: ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸು. 650 ಮಿ. ಟನ್ನು ತಾಮ್ರದ ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆಯೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದು ದೊರೆಯುವ ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂದರೆ; ಚಿಲಿ, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಕೆನಡ, ರಷ್ಯ ಚೀನ, ಪೋಲೆಂಡ್, ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಮತ್ತು ಕಜಕ್‌ಸ್ತಾನ.

ಚಿಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಧಿಕ ತಾಮ್ರ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ತಾಮ್ರ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ ಎಲ್.ಟೆಯೆಂಟೆ, ಬ್ರಾಡೆನ್, ಪ್ರೊಟ್ರೆಲಿಲ್ಯೋಸ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ. ಚುಗು ಕುಮಾಟದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರದ ನಿಕ್ಷೇಪ ಹೊಂದಿದ್ದು ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲೇ ಹಾಗೂ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ತಾಮ್ರದ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶವೆನಿಸಿದೆ. ಇದು ತಾಮ್ರ ರಫ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ತಾಮ್ರ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿವೆ. ಉತ್ಪಾದಕ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮಾಂಟಾನಾ, ಮಿನೆಸೂಟ, ಮಿಶಿಗನ್, ಟೆನೆಸ್ಸಿ, ಲುಟ್ಟಾ, ಅರಿಜೋನ, ಕಾಲರಾಡೊ, ನೆವಾಡ ಮತ್ತು ನ್ಯೂ– ಮೆಕ್ಸಿಕೊ. ಇದು ಚಿಲಿ, ಕೆನಡ, ಪೆರು ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕದಿಂದ ತಾಮ್ರ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪೆರು: ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ತಾಮ್ರ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರ ಆಂಡೀಸ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಕಾರ್ಡಿಲೆಗ್ರಾಸ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರದ ನಿಕ್ಷೇಪ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಕೆನಡ: ಇಲ್ಲಿನ ಅಂಟೇರಿಯೊ, ಸಸ್ಕಾಚೆವಾನ್ ನೊರೆಂಡ, ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಮಾನಿಟೂಬ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೊಲಂಬಿಯದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ: ಇಲ್ಲಿನ ಗೂನುಂಬ ಮತ್ತು ಓಸ್ಲೋರನ್‌ನಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ ಹೊರ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ: ಇದು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ತಾಮ್ರ ಉತ್ಪಾದಕ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಯಿತು. ಗ್ರಾಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ಇರಿಯನ್‌ಜಯದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಆಫ್ರಿಕ: ಜ಼ಾಂಬಿಯ, ಕಾಂಗೊ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದಿಂದ ಪ್ರಮುಖ ತಾಮ್ರ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಕಲಾಂಗ್ ಜ಼ಾಂಬಿಯ ವಲಯ ಸು. 480 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಡಿರುವ ತಾಮ್ರ ವಲಯವಾಗಿದೆ. ಚೀನ: ಇದು ಏಷ್ಯಖಂಡದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಶಾನ್ಸಿ, ಯುನಾನ್‍ಗಳಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆ.

ಏಷ್ಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಇತರ ತಾಮ್ರ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂದರೆ ಜಪಾನ್, ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್, ಟರ್ಕಿ ಮತ್ತು ಭಾರತ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸು. 334 ಮಿ. ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ತಾಮ್ರದ ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆಯೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ತಾಮ್ರದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1000 ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಜಾರ್ಖಂಡ್‍ನಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರದ ಗಣಿ ಇದ್ದದ್ದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರದ ಗಣಿಗಳು ಜಾರ್ಖಂಡಿನ ಸಿಂಘ್‍ಭೂಮ್ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಬಾಲ್‍ಘಟ್, ರಾಜಸ್ತಾನದ ಅಲ್ವಾರ್ ಮತ್ತು ಜೂನಿಜ್ಞೂಮ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರ: ಕೈಗಾರಿಕಾ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ತಾಮ್ರ ಹೆಚ್ಚು ಅವಶ್ಯಕ, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಚಿಲಿ, ಜ಼ಾಂಬಿಯ, ಕಾಂಗೊ ಪ್ರಜಾತಂತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯ ಕೆನಡ ಮತ್ತು ಪೆರು ತಾಮ್ರ ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು. ಬ್ರಿಟನ್, ಜರ್ಮನಿ, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಮತ್ತು ಭಾರತ ತಾಮ್ರ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. (ಸಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ತಾಷ್ಕೆಂಟ್: ಉಜ್ಬೆಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ; ಒಂದು ಅಬ್ಲಾಸ್ಟ್ (ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗ). ಕಾಜಾಕ್, ಕಿರ್ಗಿಜ್ ಮತ್ತು ತಾಜಿಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಂತೆ ಇರುವ ಈ ಅಬ್ಲಾಸ್ಟಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 15,600 ಚ.ಕಿಮೀ ಇದು ಟಿಯೆನ್– ಷಾನ್ ಪರ್ವತದ ವಾಯವ್ಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ, ಸಿರ್– ದಾರ್ಯ, ನದಿಯ ನಡುದಂಡೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಸಿರ್– ದಾರ್ಯ. ಆಂಗ್ರೆನ್ ಮತ್ತು ಚಿರ್‍ಚೀಕ್ ನದಿಗಳಿಂದಾದ ಮೈದಾನ. ಸಿರ್– ದಾರ್ಯ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ನೈಋತ್ಯ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಈಶಾನ್ಯಭಾಗ ಪರ್ವತಮಯ. ಅಲ್ಲಿ 4,311 ಮೀ ವರೆಗೂ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಶಿಖರಗಳುಂಟು. ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗ ಮೈದಾನ. ಇಲ್ಲಿಯದು ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣ. ಚಳಿಗಾಲ ತೀವ್ರವಲ್ಲ, ಬೇಸಗೆ ಬಲು ದೀರ್ಘ, ಶುಷ್ಕ, ತೀವ್ರ ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ವಾರ್ಷಿಕ ಅಪಪಾತ 30 ರಿಂದ 70 ಸೆಂಮೀ ವರೆಗೆ ಸ್ಥಳಾನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 1,55,000 ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಭೂಮಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು ಹತ್ತಿ, ಸೆಣಬು, ತರಕಾರಿ, ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ನಾರು. ಉಜ್‍ಬೆಕ್‍ನ ಒಟ್ಟು ಹತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 20ರಷ್ಟು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಪರ್ವತ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲೂ ಅಡಿಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲೂ ರೇಷ್ಮೆ ಸಾಕಣೆ ಮತ್ತು ಪಶುಪಾಲನೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಮರುಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಅರೆಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಿ ಸಾಕುವರು.

ಇದು ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿದೆ. ತಾಷ್ಕೆಂಟ್ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಯಂತ್ರ ನಿರ್ಮಾಣ, ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಈ ಅಬ್ಲಾಸ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯೂ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಆಂಗ್ರೆನ್‍ನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನೂ ಕಾಸ್ಪುಲಾಕ್‍ನಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವನ್ನೂ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕುರಾಮ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ, ಸೀಸ, ಸತು ಮುಂತಾದವು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಮಾಲಿಕ್ ಕಬ್ಬಿಣೇತರ ಲೋಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರ. ಬೆಕಾಬಾದ್‍ನಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿದೆ. ಚಿರ್‍ಚೀಕ್ ಯಂತ್ರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ಯಾಂಗಿಯೊಲ್‍ನಲ್ಲಿ ಲಘು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಚಿರ್‍ಚೀಕ್ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ಹಲವು ಜಲವಿದ್ಯುದಾಗಾರಗಳಿವೆ.

ತಾಷ್ಕೆಂಟ್ ಅಬ್ಲಾಸ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟು. ತಾಷ್ಕೆಂಟ್–ಟರ್ಮೆಜ್ ಮತ್ತು ತಾಷ್ಕೆಂಟ್–ದುಷನ್ಬೆ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು, ಮಾಸ್ಕೋ–ತಾಷ್ಕೆಂಟ್ – ಕ್ರಾಸ್ನೊವಾಡ್‍ಸ್ಕ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಈ ಅಬ್ಲಾಸ್ಟಿನ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ತಾಷ್ಕೆಂಟ್ ನಿಂದ ಚಿರ್‍ಚೀಕ್ ಮತ್ತು ಆಂಗ್ರೆನ್‍ಗೂ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ.

ಈ ಅಬ್ಲಾಸ್ಟನ್ನು 12 ರಯಾನ್‍ಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 21,06,000 (1994). ಶೇ. 40 ಮಂದಿ ಉಜ್‍ಬೆಕರು, 30% ರಷ್ಯನರು, ಉಳಿದವರು ತಾತಾರರು, ಕಜ಼ಾಕರು, ಕೊರಿಯನರು, ಉಕ್ರೇನಿಯರು, ಯಹೂದ್ಯರು ಮತ್ತು ತದ್‍ಜಿಕರು. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳು ತಾಷ್ಕೆಂಟ್, ಚಿರ್‍ಚೀಕ್ (1,08,000), ಆಂಗ್ರೆನ್ (94,000), ಯಂಗೀಯೊಲ್ (56,000) ಮತ್ತು ಬೇಕಬಾದ್ (60,000). (ಕೆ.ಆರ್.)

ತಾಷ್ಕೆಂಟ್ ನಗರ : ಈ ಅಬ್ಲಾಸ್ಟಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಉಜ್‍ಬೆಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಹಿಂದಿನ ಸೋವಿಯೆತ್ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯ ಒಕ್ಕೂಟದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ದೊಡ್ಡ ನಗರ (ಮೊದಲ ಮೂರು ನಗರಗಳು: ಮಾಸ್ಕೋ, ಲೆನಿನ್‍ಗ್ರಾಡ್ ಮತ್ತು ಕೀಯೆಫ್). ಜನಸಂಖ್ಯೆ 21,24,000 (1998). ಇದು ಉ. ಅ. $41^0 20'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ $69^0 18'$ ಮೇಲೆ ಚಿರ್‍ಚೀಕ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ, ಚಟ್ಕಲ್ ಪರ್ವತಗಳ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ 450–480 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಚಿರ್‍ಚೀಕ್ ನದಿಯ ಅನೇಕ ಕಾಲುವೆಗಳು ಈ ನಗರದ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗಿವೆ. *

ತಾಳಗುಪ್ಪ: ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಗರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಊರು. ಬೆಂಗಳೂರು– ಮಿರಜ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಬೀರೂರು ಜಂಕ್ಷನ್‍ನಿಂದ ಕವಲೊಡೆದು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಭದ್ರಾವತಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಗರವನ್ನು ತಲುಪಿ ಮುಂದುವರಿಯುವ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ಕೊನೆಯ ನಿಲ್ದಾಣ. ಬೀರೂರಿನಿಂದ 161ಕಿಮೀ ಶಿವಮೊಗ್ಗದಿಂದ 100ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಸಾಗರದಿಂದ 16 ಕಿಮೀ, ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಶರಾವತಿ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಜೋಗ್ ಜಲಪಾತ ತಾಳಗುಪ್ಪದಿಂದ 20 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿವೆ. (ಆರ್.ಎಂ.ಆರ್.)

ತಿಪಟೂರು: ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ; ಉಪವಿಭಾಗ; ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮತ್ತು ಉಪವಿಭಾಗದ ಕೇಂದ್ರ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅರಸೀಕೆರೆ ಮತ್ತು ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ, ಗುಬ್ಬಿ ಮತ್ತು ತುರುವೇಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ತಿಪಟೂರು ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 830.1 ಚ.ಕಿಮೀ; ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,16,826. ತಿಪಟೂರು, ಕಿಬ್ಬನಹಳ್ಳಿ, ನೊಣವಿನಕೆರೆ, ಹೊನ್ನವಳ್ಳಿ– ಇವು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೋಬಳಿಗಳು, ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ತಿಪಟೂರು ಪಟ್ಟಣವೂ 216 ಗ್ರಾಮಗಳೂ ಇವೆ.

ತಿಪಟೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅಲೆಯಲೆಯಾಗಿ ಏರಿಳಿಯುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ. ಆದರೆ ಉತ್ತರಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬೋಳು ಕೋಡುಗಳ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಕೃಷ್ಣಾ ಮತ್ತು ಕಾವೇರಿ ನದೀ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಜಲವಿಭಾಗ ರೇಖೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೂಲಕ ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉನ್ನತ ಶಿಖರಗಳು ಎರಡು. ಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 956ಮೀ ಚೌಡನಹಳ್ಳಿ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ 812 ಮೀ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹವಾದ ನದಿಗಳಾಗಲೀ ಹೊಳೆಗಳಾಗಲೀ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಭೂಮಿ ಬಹಳ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 61.5 ಸೆಂಮೀ. ಇಲ್ಲಿಯ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ಬಹಳ ಅಲ್ಪ. ಕುರುಚಲು ಕಾಡುಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು, ಕಂದು ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣುಗಳಿವೆ. ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿ ಬಲು ಕಡಿಮೆ. ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸಾಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಷ್ಟೇನೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣು ಭೂಮಿ ಸಾಮಾನ್ಯ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ಮಣ್ಣು ಅಷ್ಟೇನೂ ಫಲವತ್ತಾದ್ದಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿ ನೊರಜುಗಲ್ಲು ಮಿಶ್ರವಾಗಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣು ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಕಂದು ಮಣ್ಣು ಇವೆ. ರಾಗಿ, ಬತ್ತ, ನವಣೆ, ಹುರುಳಿ, ಶೇಂಗ, ತೊಗರಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ತಿಪಟೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು ತೆಂಗಿನ ಬೆಳೆಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೊನ್ನವಳ್ಳಿಯ ಬಳಿ ಬೆಳೆಯುವ ತೆಂಗು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ್ದೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತೆಂಗಿನ ತೋಟಗಳಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯದ ಜೊತೆಗೆ ಪಶುಪಾಲನೆಯೂ ಉಂಟು. ತಿಪಟೂರು, ನೊಣವಿನಕೆರೆ ಮತ್ತು ಬಿಳಿಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ಪಶುವೈದ್ಯ ಶಾಲೆಗಳಿವೆ.

ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆ, ಮರಕೊಯ್ಯುವುದು, ಮರಗೆಲಸ, ಕಬ್ಬಿಣ ಕೆಲಸ, ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ ಮತ್ತು ಸಾಬೂನು ತಯಾರಿಕೆ– ಇವು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ರೇಷ್ಮೆ, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನೇಯುವರು. ನೇಯ್ಗೆಯ ಮತ್ತು ತೆಂಗಿನ ನಾರಿನ ಉದ್ಯಮದ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳುಂಟು.

ಬೆಂಗಳೂರು–ಅರಸೀಕೆರೆ ಬ್ರಾಡ್ ಗೇಜ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗವೂ ಬೆಂಗಳೂರು–ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಹೆದ್ದಾರಿಯೂ ತಿಪಟೂರಿನ ಮೂಲಕ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ತಿಪಟೂರು ಪಟ್ಟಣ ಒಂದು ಸಂಧಿಸ್ಥಳ. ತಿಪಟೂರಿನಿಂದ ನೈಋತ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಲಿಂಗದಹಳ್ಳಿಯ ಮೂಲಕ ಹಾಸನಕ್ಕೂ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ನುಗ್ಗೆಹಳ್ಳಿಯ ಮೂಲಕ ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣಕ್ಕೂ ಆಗ್ನೇಯದ ಕಡೆಗೆ ನೊಣವಿನಕೆರೆಯ ಮೂಲಕ ತುರುವೇಕೆರೆಗೂ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ತಿಪಟೂರು– ತುರುವೇಕೆರೆ ರಸ್ತೆ ಮಾಯಸಂದ್ರಕ್ಕೆ ಮುಂದುವರಿದು ಗುಬ್ಬಿ–ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ರಸ್ತೆಯನ್ನು ಸಂಧಿಸುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಹಳ್ಳಿ ರೈಲುನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ ಹೊನ್ನವಳ್ಳಿಗೆ ರಸ್ತೆಯಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೂ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ.

ತಿಪಟೂರು ಪಟ್ಟಣ ತುಮಕೂರಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸು. 74 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ಉ.ಅ.$13^0 15'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $76^0 32'$ ಮೇಲೆ, ಬೆಂಗಳೂರು – ಅರಸೀಕೆರೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ, ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 848 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 53104. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣ. ಮೊದಲನೆಯದು ತುಮಕೂರು, ಹಲವು ರಸ್ತೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರಾಜೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಗಾಂಧಿನಗರ ಬಡಾವಣೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ತಿಪಟೂರು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥಳ.

ತೆಂಗು ಮತ್ತು ಕೊಬ್ಬರಿ ಇಲ್ಲಿ ಮಾರಾಟವಾಗುವ ಮುಖ್ಯ ಸರಕುಗಳು. ಮುಂಬಯಿ, ದೆಹಲಿ, ಕಾನ್ಪುರ ಮುಂತಾದ ದೂರದ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಕೊಬ್ಬರಿ ಮಾರಾಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ ಶನಿವಾರ ಇಲ್ಲಿ ಸಂತೆ ನೆರೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪುರಸಭೆ ಉಂಟು. ಅನೇಕ ಶಾಲೆಗಳೂ ಹಿಂದೆ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು ಈಗ ತುಮಕೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ಕಲ್ಪತರು ಕಾಲೇಜೂ ಇವೆ. ವಿದ್ಯುತ್ತು, ಅಂಚೆ, ತಂತಿ, ದೂರವಾಣಿ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಪಶುವೈದ್ಯಶಾಲೆ ಮುಂತಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳುಂಟು. ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಸುರಕ್ಷಿತ ನೀರಿನ ಸರಬರಾಜಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆಯ ಮತ್ತು ಮರ ಕೊಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲಿರುವ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ, ತಿಪಟೂರಮ್ಮ, ಆಂಜನೇಯಸ್ವಾಮಿ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ಕಾಶಿವಿಶ್ವೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಕನ್ಯಕಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವು.

(ಎಚ್.ಎಸ್.ಡಿ.)

ತಿರುಚ್ಚಿರಾಪಳ್ಳಿ: ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ, ನಗರ, ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಚೆನ್ನೈ ನಗರದ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ, ರೈಲಿನಿಂದ 385 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ಚೆನ್ನೈ – ತಿರುವನಂತಪುರಂ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಹೆದ್ದಾರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾವೇರಿ ನದೀ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯ ಬುಡದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಮುಖ ರೈಲ್ವೆ ಜಂಕ್ಷನ್. ಹಿಂದೆ ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ರೈಲ್ವೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಉಪನಗರವಾದ ಗೋಲ್ಡನ್ ರಾಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಈಗ ದಕ್ಷಿಣ ರೈಲ್ವೆಯ ಮೀಟರ್ ಗೇಜ್ ವಿಭಾಗದ ಕಾರ್ಯಾಲಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವೂ ಆಕಾಶವಾಣಿಯ ಪ್ರಸಾರಕೇಂದ್ರವೂ ಇವೆ. ರಾವಣನ ಸಂಬಂಧಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ತ್ರಿಶಿರನೆಂಬ ಅಸುರ ಇಲ್ಲಿ ಆಳಿದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ತ್ರಿಶಿರಾಪ್ಪಳ್ಳಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ತ್ರಿಶಿರಾಪಳ್ಳಿ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ತಿರುಚ್ಚಿರಾಪಳ್ಳಿಯಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಟ್ರಿಚಿನಾಪೊಲಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಇದಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತಿರುಚಿನಾಪಳ್ಳಿ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಟ್ರಿಚಿ, ತಿರುಚ್ಚಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು.

ಇದು 7ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 17 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ ಪಲ್ಲವ, ಚೋಳ ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದಿತು. 17–19 ನೆಯ ಶತಮಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಿರುಚ್ಚಿರಾಪಳ್ಳಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 83 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಬಂಡೆಯನ್ನು ಆವರಿಸಿದ್ದ ಕೋಟೆ ಮುಸ್ಲಿಮ್, ಮರಾಠಾ, ಫ್ರೆಂಚ್ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯಗಳ ನಡುವಿನ ಕದನದ ರಂಗವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಕೋಟೆ ಬಿದ್ದುಹೋಗಿದೆ. ಬಂಡೆಯ ತುದಿಗೆ ಗಣೇಶನ (ಉಚ್ಚಿಪ್ಪಿಳ್ಳೆಯಾರ್) ಗುಡಿಯಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಾಣುವ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶದ ದೃಶ್ಯ ಬಹಳ ಸುಂದರವಾದುದ್ದು. ರಾಬರ್ಟ್ ಕ್ಲೈವ್ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಈಗ ಸೇಂಟ್ ಜೋಸೆಫ್ ಕಾಲೇಜಿದೆ.

ಇದು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ, ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಭಾರತಿ ದಾಸನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅನೇಕ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಥರ್ಮಲ್ ಬಾಯ್ಲರ್ ಮತ್ತು ರೈಲ್ವೆ ಎಂಜಿನ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ನಡೆದು ಬಂದಿರುವ, ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನೇಯುವ ಹಾಗೂ ಚುಟ್ಟಾ ಮತ್ತು ಬೀಡಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ. ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆ, ಗಾಜಿನ ಬಳೆ, ತಾಳೆ ಎಲೆಗಳ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ಚುಟ್ಟಾ ಮತ್ತು ಬೀಡಿ, ಮರ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನ ಆಟಿಕೆ, ಚಾಪೆ, ನೂಲಿನ ಜಮಖಾನೆ ಮತ್ತು ಕೃತಕ ಹರಳುಗಳಿಗೆ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ದಿನತಂತಿ ಮತ್ತು ದಿನಮಲರ್ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಇಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,70,000.

ತಿರುಚ್ಚಿರಾಪ್ಪಳ್ಳಿ ಜಿಲ್ಲೆ ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯದ ಮೂರನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಜಿಲ್ಲೆ. ಇದು ಬಹುತೇಕ ಕಾವೇರಿ ನದೀ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿದೆ. 1948ರಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಪುದುಕೋಟೆ ಸಂಸ್ಥಾನ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿತ್ತು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 14,278 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 80,66,700. ಇಲ್ಲಿಯದು ಉಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣ. ಈಶಾನ್ಯ ಮತ್ತು ನೈರುತ್ಯ ಮಾನ್‌ಸೂನ್‌ಗಳಿಂದ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 85 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಕಾವೇರಿ ನದಿ ತಿರುಚ್ಚಿರಾಪ್ಪಳ್ಳಿ ನಗರದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬಂಡೆಯನ್ನು ದಾಟಿದ ಅನಂತರ ಕವಲೊಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿರುವ ದ್ವೀಪವೇ ಶ್ರೀರಂಗಂ ಕಾವೇರಿಯ ಎರಡೂ ಕವಲುಗಳು ಪಟ್ಟಣದಿಂದ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಒಂದುಗೂಡುತ್ತವೆ. ತಂಜಾವೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಮೂಲವಾದ ಮಹಾ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ ಇರುವುದು ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ. ಇದು ಭಾರತದಲ್ಲೆ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ತಿರುಚ್ಚಿರಾಪ್ಪಳ್ಳಿ ನಗರಕ್ಕೂ ಶ್ರೀರಂಗಂ ದ್ವೀಪಕ್ಕೂ ನಡುವೆ 32 ಕಮಾನುಗಳ ಸೇತುವೆಯೊಂದಿದೆ. ದ್ವೀಪದ ಮೇಲೆ ರಂಗನಾಥ ಸ್ವಾಮಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ದೇವಾಯಲವಿದೆ. ಇದರ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸನಿಹದಲ್ಲೇ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರನ ದೇವಾಲಯವುಂಟು.

ಜಿಲ್ಲೆ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ವೀಳೆಯದೆಲೆಯ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಕಾವೇರಿಯ ನೀರನ್ನು ನೀರಾವರಿಯ ಮೂಲಕ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜಿಪ್ಸಮ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳುಂಟು. ದಾಲ್ಮಿಯಾಪುರದಲ್ಲಿ ಸಿಮೆಂಟಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿದೆ. ಫಾಸ್ಫರಸ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಗ್ನಟೈಟ್ ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಇನ್ನೆರಡು ಖನಿಜಗಳು. (ಜಿ.ಕೆ.ಯು.)

ತಿರುನಲ್ವೇಲಿ: ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ; ತಾಲ್ಲೂಕು ; ಅವುಗಳ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ರಾಮನಾಥಪುರಮ್ ಜಿಲ್ಲೆ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳ ಕೊಲ್ಲಿ, ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕೇರಳಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲುಗಳು ಇವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 11,433 ಚ.ಕಿಮೀ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 54,70,000. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಅನೇಕ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರಪರ್ಣಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದ್ದು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಬತ್ತ, ರಾಗಿ, ಶೇಂಗ, ಹತ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಬೆಳೆಗಳಿಗೂ ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಡೆದಿದೆ. ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಯ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ ; ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಯಿಲ್‌ಪಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ತೂತುಕುಡಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪಿನ ತಯಾರಿಕೆಯೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯಮ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಾಳೆ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. (ಎಂ.ಎ.ಎಚ್.)

ತಿರುಪತಿ: ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದ ಚಿತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಂದ್ರಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೈಷ್ಣವಕ್ಷೇತ್ರ. ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಉ. ಅ. $13^0 39'$ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. $79^0 25'$ ಮೇಲಿದೆ. ತಿರುಪತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಪಟ್ಟಣ, ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿರುವ ತಿರುಮಲ ಕ್ಷೇತ್ರ– ಎರಡನ್ನೂ ತಿರುಪತಿ ಎಂದೇ ಕರೆಯುವುದು ರೂಢಿ. 8 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ತಿರುಪತಿ ಪಟ್ಟಣ ಚೆನ್ನೈನಿಂದ 144 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ಚೆನ್ನೈ – ಮುಂಬಯಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ರೇಣುಗುಂಟಾ ಜಂಕ್ಷನ್‌ನಿಂದ 10 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಚೆನ್ನೈ, ವಿಜಯವಾಡ. ಕಾಟ್ಪಾಡಿಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಇಲ್ಲಿಂದ ದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆ ಹಾಗೂ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವೂ ಇವೆ. ಪೂರ್ವಘಟ್ಟದ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯೊಂದರ ಮಡಿಲಲ್ಲಿ ಪವಡಿಸಿದಂತಿರುವ ತಿರುಪತಿ ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,50,000. ಇಲ್ಲಿ ಇರುವ ವೆಂಕಟೇಶ್ವರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ 1954ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇದು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಮೂರನೆಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಾಚ್ಯ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯವೂ ಒಂದು ಸಂಶೋಧನೆ ಕೇಂದ್ರವೂ ಇವೆ. ತಿರುಪತಿಯ ಆಟದ ಸಾಮಾನುಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧ.

ತಿರುಪತಿ ಬಳಿಯ ಪೂರ್ವಘಟ್ಟ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಶೇಷಾಚಲ, ವೆಂಕಟಾಚಲ ಸಪ್ತಗಿರಿ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ತಿರುಮಲೆ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಸು. 25 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿ ಶೇಷಾಚಲ, ನಲ್ಲಮಲ ಮತ್ತು ನಾಗರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಶ್ರೇಣಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟ ಆದಿಶೇಷನ ಶರೀರದಂತೆ ಹಬ್ಬಿದೆಯೆಂಬುದು ಭಕ್ತರ ಕಲ್ಪನೆ, ತಿರುಮಲೆಯ ಏಳು ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಆದಿಶೇಷನ ಏಳು ಹೆಡೆಗಳೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 850 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ತಿರುಮಲೆಯ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾದುದ್ದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 50,000. (ಬಿ.ಬಿ.ಓ.)

ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ: ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು; ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ, ಮೈಸೂರು, ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ, ಮಳವಳ್ಳಿ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ, ಚಾಮರಾಜನಗರ ಮತ್ತು ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಬಳಸಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 576 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,40,500. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 5 ಹೋಬಳಿಗಳೂ (ಕಸಬಾ, ಬನ್ನೂರು, ಸೋಸಲೆ, ತಲಕಾಡು, ಮೂಗೂರು) 133 ಗ್ರಾಮಗಳೂ ಇವೆ. 1868ರ ವರೆಗೆ ಇದು ತಲಕಾಡು ತಾಲ್ಲೂಕು ಆಗಿತ್ತು. ಆ ವರ್ಷ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಹಳೆಯ ಅಷ್ಟಗ್ರಾಮ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಿಂದ ಬನ್ನೂರು ಮತ್ತು ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೂ ಇಲ್ಲಿದ್ದ ತಾಯೂರು ಹೋಬಳಿಯನ್ನು ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೂ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಪೂರಿಗಾಲಿ ಹೋಬಳಿಯನ್ನು ಮಳವಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದು 1886ರಲ್ಲಿ. ತಾಲ್ಲೂಕು ಬಹುತೇಕ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ. ವಿರಳವಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬೆಟ್ಟಗಳುಂಟು. ಮಳವಳ್ಳಿಯ ಎಲ್ಲೆಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಕುಂದೂರು ಬೆಟ್ಟ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದದ್ದು.

ಕಾವೇರಿ ಮತ್ತು ಕಪಿಲಾ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ಹರಿದು ಬಂದು ಸರ್ಪದಂತೆ ಮುಂದುವರಿದು ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಎಲ್ಲೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಕಪಿಲಾ ನದಿ ಹರಿದು ಬಂದು ತಿರುಮಕೂಡಲಿನ ಬಳಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಕಡೆಯಾದ, ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಅಗಲವಾದ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ

ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ಕಾಲವಿನಾ ಉಳಿದ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹಾಯುವುದು ಸುಲಭ. ಈ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲೂ ನೆರೆಯ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿದೆ. ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮದ ಭೂಮಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳು ಇಲ್ಲ. ಬೀಳು ಜಮೀನು ಹೆಚ್ಚೇನೂ ಇಲ್ಲ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ತರಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಕಾವೇರಿ ನದಿ ನಾಲೆಗಳ ನೀರೇ ಮುಖ್ಯ ಆಧಾರ. ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಎರಡು ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗಿದೆ. ಎಡದಂಡೆಯ ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ನಾಲೆ ಬನ್ನೂರು, ಸೋಸಲೆ ಹೋಬಳಿಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ; ತಲಕಾಡಿಗೆ 13 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬಲದಂಡೆಯ ರಾಜಪರಮೇಶ್ವರಿ ನಾಲೆ ತಿರುಮಕೂಡಲಿನಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ; ತಲಕಾಡಿನಿಂದ 3 ಕಿಮೀ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೆಮ್ಮಿಗೆಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಮಾಧವಮಂತ್ರಿ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವ ನಾಲೆ ತಲಕಾಡಿಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಮೂರು ಶಾಖೆಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸು. 35 ಕೆರೆಗಳು ನೀರಾವರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಬತ್ತ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ, ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು ಜೋಳ, ರಾಗಿ, ಹತ್ತಿ, ಹುರಳು ಇತ್ಯಾದಿ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ರೈಲು ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ. ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರದಿಂದ ಮೈಸೂರು, ಸೋಸಲೆ, ಬನ್ನೂರು, ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ, ತಲಕಾಡು, ಹೊಳೆಸಾಲು, ನಂಜನಗೂಡು, ಮೂಗೂರು, ಸಂತೆಮರಹಳ್ಳಿ, ಸೋಸಲೆ, ಶಿವಸಮುದ್ರ, ತಲಕಾಡುಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ತಿರುಮಕೂಡಲು ಬಳಿ ಕಾವೇರಿ ಮತ್ತು ಕಪಿಲಾ ನದಿಗಳಿಗೂ ಬನ್ನೂರಿನ ಬಳಿ ಕಾವೇರಿಗೂ ಕಟ್ಟಿರುವ ಸೇತುವೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಗರ್ಗೇಶ್ವರಿಯಲ್ಲಿ ಗರ್ಗೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯವೂ ಸೋಸಲೆಯಲ್ಲಿ ಜನಾರ್ದನ, ಹೊನ್ನಾದೇವಿ, ವೀರಭದ್ರ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳೂ ತಲಕಾಡಿನ ಬಳಿಯ ಮುಡುಕುತೊರೆ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವಾಲಯವೂ ಇದೆ. ಮುಡುಕುತೊರೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕಾವೇರಿ ಕಪಿಲೆಗಳು ಸಂಗಮಿಸುವ ಸ್ಥಳವಾದ ತಿರುಮಕೂಡಲಿನಲ್ಲಿ ಅಗಸ್ತ್ಯೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಮೂಗೂರಿನಲ್ಲಿ ತಿಬ್ಬಾದೇವಿ, ದೇಸೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಮೂಗೂರಿನ ತಿಬ್ಬಾದೇವಿ ಜಾತ್ರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದ್ದು. ಬನ್ನೂರಿನಲ್ಲಿ ಕೋಸಲೇಶ್ವರ, ಹನುಮಂತೇಶ್ವರ, ಜನಮೇಜಯ, ಸರೋವರಾಂಜನೇಯ ದೇವಾಲಯಗಳು ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಹೇಮಾದ್ರಮ್ಮನ ಜಾತ್ರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು. ಸೋಸಲೆಯಿಂದ 8 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಸೋಮನಾಥಪುರದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರಸನ್ನ ಚನ್ನಕೇಶವ ದೇವಾಲಯವುಂಟು. ಇದು ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಯ ಸುಂದರ ದೇವಾಲಯ. ಸೋಸಲೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಮಠವಿದೆ. ಕಾವೇರಿಯ ದಡದ ಮೇಲಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳ ತಲಕಾಡು.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣ ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ. ಇದು ಉ. ಅ. $12^{0}13'$ ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. $76^{0}58'$ ಮೇಲೆ ಕಾವೇರಿ–ಕಪಿಲಾ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮದ ಬಳಿ, ಮೈಸೂರು ನಗರಕ್ಕೆ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ 32 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ನಂಜನಗೂಡು 28 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. 1868ರಿಂದ ಇದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ 1882ರಲ್ಲಿ ಇದರ ಹೆಸರು ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೂ ಬಂತು. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 9930.

ಕಾವೇರಿ ಮತ್ತು ಕಪಿಲಾ ನದಿಗಳು ಕಾವೇರಿಯ ತಳದಲ್ಲಿದೆಯೆನ್ನಲಾದ ಸ್ಫಟಿಕ ಸರೋವರವೂ ಕೂಡುವ (ತಿರುಮು–ಕೂಡಲು) ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ತಿರುಮಕೂಡಲು ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಚೆಗೆ, ಕಪಿಲಾ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಾವೇರಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನರಸೀಪುರ ಪಟ್ಟಣ ಇದೆ. ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಮಾವತಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ನರಸೀಪುರವಿದೆ. ಅದನ್ನು ಹೊಳೆನರಸೀಪುರವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ತಿರುಮಕೂಡಲನ್ನೂ ನರಸೀಪುರವನ್ನೂ ಸೇರಿಸುವ ಸೇತುವೆಯೊಂದನ್ನು ಕಪಿಲಾ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ತಿರುಮಕೂಡಲಿನ ಭಾಗದಿಂದ ಕಾವೇರಿಯ ಎಡದಂಡೆಗೂ ಒಂದು ಸೇತುವೆಯಿದೆ. ಇದರಿಂದ ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಋತುಗಳಲ್ಲೂ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಇತರ ಭಾಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರದಲ್ಲಿ ಪುರಸಭೆಯೂ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇವೆ. ನರಸೀಪುರದಲ್ಲಿರುವ ಗುಂಜಾ ನರಸಿಂಹ ಮತ್ತು ಮೂಲಸ್ಥಾನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ತಿರುಮಕೂಡಲಿನ ಅಗಸ್ತ್ಯೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನವೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. (ಕೆ.ಎ.ಆರ್.)

ತಿರುವನಂತಪುರ: ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ತಿರುವನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಇದು ಹಿಂದೆ ತಿರುವಾಂಕೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿತ್ತು. ಇದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷಿಣದ ರೇವುಪಟ್ಟಣ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 15,00,500. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂಬೈ–ಚೆನ್ನೈಗಳಿಗೆ ರೈಲು ಹಾಗೂ ವಿಮಾನ ಸೌಲಭ್ಯ ಉಂಟು. ತಿರುವನಂಪುರಂ ಅಥವಾ ತಿರುಅನಂಪುರಂನ ಅನಂತ ಪದ್ಮನಾಭ ಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯ ಪುರಾಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶ್ರೀಕ್ಷೇತ್ರ.

ಈ ನಗರ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆದುರಾಗಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಎತ್ತರವಾದ ದಿಣ್ಣೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಕಾಣುವ ದೃಶ್ಯ ಅತ್ಯಂತ ಮನಮೋಹಕವಾದುದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಭವ್ಯ ಭವನಗಳೂ ಇವೆ. ಸರ್ಕಾರಿ ಸಚಿವಾಲಯ, ನೇಪಿಯರ್ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಜ್ಯೂಬಿಲಿ ಪುರಭವನ – ಇವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ತಿರುವಾಂಕೂರ್ ದೊರೆಯ ಅರಮನೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಬಲು ಆಕರ್ಷಕ. ತಿರುವನಂತಪುರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಭಾರತದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಪ್ರಾಣಿಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲೊಂದು ಎಂಬ ಖ್ಯಾತಿ ಗಳಿಸಿದೆ. ಶ್ರೀಚಿತ್ರಾಲಯಂ ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರಕಲಾಶಾಲೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ರಾಜಾ ರವಿವರ್ಮನ ಕಲಾಕೃತಿಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕ ಚಿತ್ರಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕೋವಲಮ್ ಬೀಚ್ ಈ ನಗರಕ್ಕೆ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ವಿಹಾರ ಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿ ಕೇರಳ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಹತ್ತಿ ಜವಳಿ, ಸಾಬೂನು, ರಬ್ಬರ್ ಹಗ್ಗ, ಚಾಪೆ, ಪ್ಲೈವುಡ್ ಮೊದಲಾದವು ತಿರುವನಂತಪುರದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಪದಾರ್ಥಗಳು. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.ಆರ್.)

ತಿರುವಾಂಕೂರು: ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ದೇಶಿಯ ಸಂಸ್ಥಾನ. 1949ರ ಜುಲೈ 1 ರಂದು ಕೊಚ್ಚಿಯೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ತಿರುವಾಂಕೂರು ಕೊಚ್ಚಿ ರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. ಈಗ ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯದ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಮಲಯಾಳಂ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ತಿರುವಿತ್ತಂಕೂರ್ ಎಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವರ್ಧನಪುರಿ ಎಂದೂ ಇದರ ಹೆಸರು. ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ 240 ಕಿಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದ್ದ ತಿರುವಾಂಕೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೊಚ್ಚಿ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಮದರಾಸು ಪ್ರಾಂತ್ಯದ (ತಮಿಳುನಾಡು) ಕೊಯಮತ್ತೂರು, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮದುರೈ, ರಾಮನಾಡ್ ಮತ್ತು ತಿರುನೆಲ್ವೇಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಸುತ್ತು ವರಿದಿದ್ದ ತಿರುವಾಂಕೂರು ದಕ್ಷಿಣ ಕಾಶ್ಮೀರ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ, ಬಹು ದೂರದ ವರೆಗೆ ಹಸುರುಗಂಬಳಿ ಹಾಸಿದಂತೆ ಬತ್ತದ ಬಯಲು, ನದಿ, ನಾಲೆ, ಸರೋವರ, ಸಮುದ್ರ, ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು, ಅಪೂರ್ವ ಪ್ರಾಣಿ ಹಾಗೂ ಸಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತು, ತೆಂಗಿನ ಮರಗಳು ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಂಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಮಾತೃಪ್ರಧಾನ ಕುಟುಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಹಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪುರಾತನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನೂ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳೊಡನೆ ಆಧುನಿಕ ರೂಢಿಗಳನ್ನೂ ಸಂಯೋಜಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆದ ಒಂದು ಪ್ರಗತಿಪರ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. (ಎಂ.ಬಿ.ಪಿ.)

ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ: ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೈಋತ್ಯ ತುದಿಯ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಅದರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ, ಅಗ್ರಹಾರ, ಆಗುಂಬೆ, ಮತ್ತೂರು, ಮಂಡಗದ್ದೆ ಇವು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೋಬಳಿಗಳು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 247 ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,247 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,43,209.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ. ಕವಲೇದುರ್ಗ (969 ಮೀ), ಕಬ್ಬಿಣದಗುಡ್ಡ ಮತ್ತು ಕುಂದರಗುಡ್ಡ ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಟ್ಟಗಳು. ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಆಗುಂಬೆ ಘಾಟಿ ಇರುವುದು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ. ಕಬ್ಬಿಣ ಗುಡ್ಡದ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯದು. ತಾಲ್ಲೂಕು ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ತುಂಗಾ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪ್ರಮುಖ ನದಿ. ಆಗುಂಬೆಯಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಸು. 805 ಸೆಂಮೀ (ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೇ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶ) ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಸು. 297 ಸೆಂಮೀ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಮಳೆ ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆ. ಬತ್ತ, ಅಡಕೆ, ಏಲಕ್ಕಿ, ಮೆಣಸು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ರೈಲು ಮಾರ್ಗ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮುಖ್ಯ ಊರುಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕ ಇದೆ. ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಹೋಗುವ ಆಗುಂಬೆ ಘಾಟಿನ ರಸ್ತೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಮಾರ್ಗ.

ಆರಗ, ಅಗ್ರಹಾರ, ಕವಲೇದುರ್ಗ, ಮಂಡಗದ್ದೆ, ಮತ್ತೂರು, ಮೇಗರವಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದುವು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳು. ಆಗುಂಬೆ ಘಾಟಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯದ ಬೀಡು. ಮಂಡಗದ್ದೆ ಮತ್ತು ಕೋಣಂದೂರು (2,690) ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದೊಡ್ಡ ಊರುಗಳು.

ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 14,809. ಮಲೆನಾಡಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಊರಾದ ಇದು 610 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ತುಂಗಾನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 65 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ತೀರ್ಥಧಾರೆಗಳಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. (ಕೆ.ಎಂ.)

ತುಂಗಭದ್ರಾ: ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ದೊಡ್ಡ ನದಿಯಾದ ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಉಪನದಿ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಿದ ವರಾಹ ಪರ್ವತದ ಗಂಗಾಮೂಲದಲ್ಲಿ ಸು. 1200 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುವ ತುಂಗಾ ಮತ್ತು ಭದ್ರಾ ನದಿಗಳು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ (ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಸು. 13 ಕಿಮೀ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ) ಕೂಡಲಿಯ ಬಳಿ ಸಂಗಮವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗೆ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕರ್ನೂಲಿನಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಆಲಂಪುರ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇದು ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ನದಿಯ ಉದ್ದ ಸು. 644 ಕಿಮೀ. ಇದರ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ 68,562 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ 57,650 ಚ.ಕಿಮೀ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿದೆ.

ಕೂಡಲಿಯ ಬಳಿಯಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಬಿಡುವವರೆಗೂ ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿಯುವ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ ಅನಂತರ ಈಶಾನ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು. ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಗ್ನೇಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ: ಧಾರವಾಡ–ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ನಡುವಣ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಎಲ್ಲೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸೇರುವ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿ ಕುಮುದ್ವತಿ. ಇದು ಹರಿಹರದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೇಲೆ, ರಾಣೆಬೆನ್ನೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೂದೇನೂರಿನ ಹತ್ತಿರ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯನ್ನು ಎಡಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಬಲಗಡೆಯಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ಸ್ಯಾಗಲಹಳ್ಳ, ಸೂಳೆಕೆರೆಹಳ್ಳ ಅಥವಾ ಹರಿದ್ರಾ ಎಂಬ ಹಳ್ಳ ಹರಿಹರದ ಬಳಿ ತುಂಗಭದ್ರೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ದಾಟಿದ ಮೇಲೂ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಂಚಿನಲ್ಲೇ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಾಯವ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಅಂಕುಡೊಂಕಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದು ಅನಂತರ ಮತ್ತೆ ಈಶಾನ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅದು ಧಾರವಾಡ ಮತ್ತು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ನಡುವಣ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಎಲ್ಲೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅದರ ಎಡದಂಡೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿ ವರದಾ. ಇದು ತುಂಗಭದ್ರೆಯನ್ನು ಸಂಗಮಿಸುವುದು ಗಳಗನಾಥದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ. ಇದಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಹೊಳೆಗಳೂ ತುಂಗೆಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲೆಯಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಅದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು, ಬಳ್ಳಾರಿ ಮತ್ತು ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತದೆ. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವುದು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲೆ. ಬಲಗಡೆಯ ಉಪನದಿಗಳು, ಚಿಕ್ಕ ಹಗರಿ ಮತ್ತು ವೇದಾವತಿ (ಹಗರಿ). ಚಿಕ್ಕ ಹಗರಿ ನದಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿಯ ಹತ್ತಿರವೂ ವೇದಾವತಿ ನದಿ ಸಿರುಗುಪ್ಪದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಹಳೆಕೋಟೆಯ ಸನಿಯದಲ್ಲೂ ತುಂಗಭದ್ರೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳುತ್ತವೆ. ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಹಂಪಾಪಟ್ಟಣ ಹಳ್ಳ, ಕಂಪ್ಲಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ರಾಮಪ್ಪವಂಕ ಬಲದಂಡೆಯ ಎರಡು ಸಣ್ಣ ಹೊಳೆಗಳು. ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಳ್ಳಗಳು ಮಸ್ಕಿನಾಲಾ ಮತ್ತು ಹಿರೇಹಳ್ಳ.

ಬಳ್ಳಾರಿಯ ಅಂಚನ್ನು ಬಿಟ್ಟಮೇಲೂ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲೇ ಮುಂದುವರಿದು ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರವಾದ ಮೇಲೆ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಗಡಿಯನ್ನು ದಾಟಿದ ಅನಂತರ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕರ್ನೂಲು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದು, ಬಲ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದ್ರಿ ಹೊಳೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಕರ್ನೂಲು ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಮುಂದೆ ಈಶಾನ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ದಿಕ್ಕು ಬದಲಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹರಿದು, ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ.

ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ಹರಿವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು; 1 ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊಸಪೇಟೆಯಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಸು. 10 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ವಲ್ಲಭಪುರದವರೆಗೆ ನದಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಡಿದಾದ ದಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಪ್ರತಿ ಕಿಮೀ ಗೂ ಸರಾಸರಿಯಲ್ಲಿ ಸು. 40 ಸೆಂಮೀ ಇಳಿಯುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಗಾಗಿ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳು ಯಾವುವೂ ಇಲ್ಲ. ಕೊಪ್ಪಳ ಮತ್ತು ಹರಿಹರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಯಿಂದ ನೀರನ್ನು ಎತ್ತಿ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾದ ವಲ್ಲಭಪುರ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ ಈಗ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದೆ. 2 ವಲ್ಲಭಪುರದಿಂದ ಕಂಪ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ನೀರಿನ ಹರಿವಿನ ವೇಗ ಅಧಿಕ. ಇಲ್ಲಿ ಕಿಮೀ ಗೆ 280 ಸೆಂಮೀ ಗಳಂತೆ ನದಿಯ ಮಟ್ಟ ತಗ್ಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಅಣೆಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿತ್ತು. ಹೊಸಪೇಟೆಯ ಬಳಿಯ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯೂ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯದಿಂದಾಗಿ ಮುಳುಗಿಹೋಗಿದೆ. ಆದರೆ ವಲ್ಲಭಪುರ ಹೊಸಪೇಟೆ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಬಸವಣ್ಣ ನಾಲಾ (10 ಕಿಮೀ) ಮತ್ತು ರಾಯನಾಲಾ (28 ಕಿಮೀ) ಗಳಿಗೆ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯದಿಂದಲೇ ನೀರನ್ನು ಬಿಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಇರುವ ಹೊಸೂರು ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ಕಲಘಟ್ಟ ನಾಲಾ (6.5 ಕಿಮೀ) ಮತ್ತು ಎಡದಂಡೆಯ ಹುಲ್ಗೆ ನಾಲಾ (5 ಕಿಮೀ) ಇವೆ. ಇವು ಗಂಗಾವತಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಭಾಗಶಃ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸಿವೆ. ಈ ಭಾಗದ ಇತರ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಗಳ ಪೈಕಿ ಹಂಪೆಯಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 3 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ತುರ್ತ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯೊಂದಿದೆ. ಇದರ ಬಲದಂಡೆಯ ತುರ್ತ ನಾಲೆ (16 ಕಿಮೀ) ಹಂಪೆಗೂ ಎಡದಂಡೆಯ ಆನೆಗೊಂದಿ ನಾಲೆ ಗಂಗಾವತಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆನೆಗೊಂದಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸಿಸುತ್ತವೆ. ಹಂಪೆಯಿಂದ 5 ಕಿಮೀ ಕೆಳಗೆ ಇರುವುದು ರಾಮಸಾಗರ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ. ಇದರ ಬಲ ದಂಡೆಯದು ರಾಮಸಾಗರ ನಾಲೆ (16 ಕಿಮೀ). ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಗಣ ಮತ್ತು ಕೆಳಗಣ ಗಂಗಾವತಿ ನಾಲೆಗಳು. ಕಂಪ್ಲಿ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯ ಬಲ ದಂಡೆಯ ನಾಲೆ ಕಂಪ್ಲಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. 3 ಕಂಪ್ಲಿಯಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ನದಿಯ ಮಟ್ಟದ ಇಳಿತ ಮತ್ತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಿರಗುಪ್ಪದ ಬಳಿಯ ಸಿರಗುಪ್ಪ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ (ಬಲದಂಡೆ ನಾಲೆ 19 ಕಿಮೀ), ದೇಸನೂರು ಅಣೆಕಟ್ಟೆ (ದೇಸನೂರು ನಾಲೆ 10 ಕಿಮೀ), ಮಾನ್ವಿಯ ಬಳಿಯ ರಾಜುಲಬಂಡ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ, ರಾಜಮೋಹಿಯ ಬಳಿಯ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ–ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಡುಗಡ್ಡೆಗಳಿವೆ. ಹೊನ್ನಾಳಿ, ಹರಿಹರ, ಹುಲ್ಗಿ, ಕಂಪ್ಲಿ, ಧಡೆಸುಗೂರು, ಗಿಲೇಸುಗೂರು ಮುಂತಾದ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬಹುತೇಕ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದೆ. ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಬೆಳೆದಿದ್ದುವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ನಿಟ್ಟೂರು, ಹಂಪಸಾಗರ ಮುಂತಾದ ನೆಲೆಗಳು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ. ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಹಲವು ರಾಜ್ಯಗಳ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಗಡಿಯಾಗಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜಧಾನಿ ಹಂಪೆಯೂ ಕಂಪ್ಲಿಯೂ ಹಲವು ಕೋಟೆಗಳೂ ಇದರ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದ್ದವು. ಈ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನಾಳಿ, ಹರಿಹರ, ಹೊಸಪೇಟೆ, ಕಂಪ್ಲಿ, ಸಿರಗುಪ್ಪ, ರಾಯಚೂರು, ಗಂಗಾವತಿ, ಕರ್ನೂಲು–ಇವು ದೊಡ್ಡ ಸ್ಥಳಗಳು; ಕೂಡಲಿ, ಹರಿಹರ, ಕುರುವತ್ತಿ, ಮೈಲಾರ, ಗಳಗನಾಥ, ಆನೆಗೊಂದಿ, ಮಾಕಂದ–ಇವು ಪವಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು.

ತುಂಗಭದ್ರಾ ಪುರಾಣಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪವಿತ್ರ ನದಿ. ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪಂಪಾ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಭಾಗವತದಲ್ಲೂ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲೂ ಇದನ್ನು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿಷ್ಣು ವರಾಹಾವತಾರವನ್ನು ತಳೆದು ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನನ್ನು ಕೊಂದು ಭೂದೇವಿಯನ್ನು ಪಾರುಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆದನೆಂದೂ ಅವನು ಕುಳಿತ ಸ್ಥಳವೇ ವರಾಹ ಪರ್ವತವೆಂದೂ ವರಾಹನ ಬಲ ಕೋರೆದಾಡೆಯಿಂದ ಬಂದ ಬೆವರು ಭದ್ರಾ ನದಿಯಾಗಿಯೂ ಎಡ ಕೋರೆದಾಡೆಯಿಂದ ಸುರಿದ ಬೆವರು ತುಂಗಾ ನದಿಯಾಗಿಯೂ ಹರಿದುವೆಂದೂ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ತುಂಗಭದ್ರಾ ಯೋಜನೆ: ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊಸಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಲ್ಲಾಪುರದ ಬಳಿ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ರೂಪಿಸಲಾದ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ನದಿಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆ, ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಅಂದಿನ ಮದರಾಸು ಮತ್ತು ಹೈದರಾಬಾದ್ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ಇದರ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಈ ಯೋಜನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳು: 1) ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಮಲ್ಲಾಪುರದಲ್ಲಿ 133 ಟಿಎಮ್‌ಸಿ ಅಡಿ (133 ಸಾವಿರ ದಶಲಕ್ಷ ಘನಅಡಿ) ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಜಲಾಶಯ; 2) ಎಡ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 5.8 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆಗೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುವ 22 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ನಾಲೆ. 3) ಬಲ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ 247 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾದ ಕೆಳಮಟ್ಟದ ನಾಲೆ; ಈ ನಾಲೆಯಿಂದ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 92,435 ಎಕರೆಗಳಿಗೂ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಕರ್ನೂಲು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 1,56,913 ಎಕರೆಗಳಿಗೂ ನೀರಾವರಿ ಒದಗುತ್ತದೆ. 4) ಬಲದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಪೆನ್ನಾರ್ ಕಣಿವೆಯವರೆಗೆ 195 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಮೇಲುಘಟ್ಟದ ನಾಲೆ, ಈ ನಾಲೆಯಿಂದ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 2 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆಗಳಿಗೂ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 24 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆಗೂ ನೀರು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. 5) ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯ ಎಡ ಬಲಭಾಗಗಳ

ಬುಡಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನಾಲೆಯೊಂದರಿಂದ ಹಾಯ್ದು ನೀರಿನಿಂದ ಹಂಪೆಯ ಬಳಿ ಇನ್ನೊಂದು ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ 28,180 ಚ.ಕಿಮೀ.

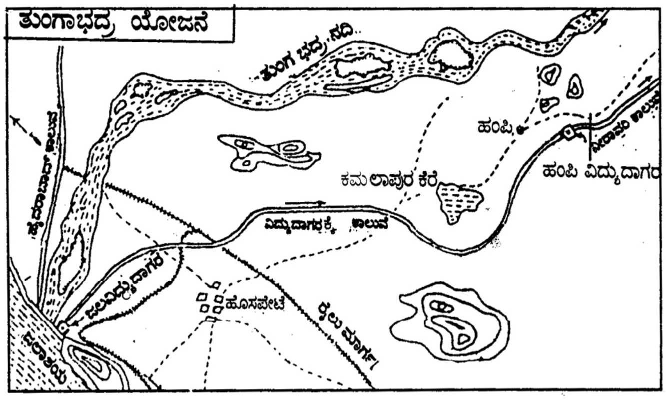

ತುಂಗಭದ್ರಾ ಯೋಜನೆ

ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಐದು ಭಾಗಗಳಿವೆ: 1) ನದಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಗಾರೆಯ ಓಗೀ ಆಕಾರದ ಕೋಡಿ–701 ಮೀ; 2) ಎಡ ದಡದಲ್ಲಿ ಮುಂದುಗಡೆ 81 ಮೀ ಉದ್ದದ ಕಲ್ಲುಗಾರೆ; ಹಿಂದೆ ಮಣ್ಣಿನ ಏರಿ; 3) ಬಲ ದಡದಲ್ಲಿ 960 ಮೀ ಉದ್ದದ ಮೇಲುನೀರು ಹರಿಯದ, ಅಣೆ. 4) ಮೊದಲನೆಯ ನೀರುನೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಓಗೀ ಅಣೆಯ ಎಡಗಡೆ 152 ಮೀ ಉದ್ದದ ಮಣ್ಣಿನ ಏರಿ. 5) ಎಡ ದಡದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 472 ಮೀ ಉದ್ದವಾದ ಮಣ್ಣಿನ ಏರಿ.

ಆಳವಾದ ತಳಪಾಯದ ಮೇಲಿರುವ ಅಣೆಯ ಎತ್ತರ 49.4 ಮೀ. ತಳದಲ್ಲಿ ಅಗಲ 193.2 ಮೀ, ಮೇಲಿನ ಅಗಲ 6.7 ಮೀ. ಜಲಾಶಯದ ಗರಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 497.7 ಮೀ. ಜಲಾಶಯದಲ್ಲಿ 133 ಟಿಎಂಸಿ ಅಡಿ ನೀರು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ನೀರು ಹರವಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 378 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜಲಾಶಯದಿಂದ ಮುಳುಗಡೆಯಾದ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 73.

ಅಣೆಯಲ್ಲಿ 370 ಘನ ಅಡಿ ಕಲ್ಲುಗಾರೆ ಸೇರಿದೆ. ಮುಂಭಾಗ ಮೇಲುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಲಂಬವಾಗಿದ್ದು ಕೆಳಗಡೆ 6 ಮೀ ಗೆ 1 ರಂತೆ ಓಟವಾಗಿದೆ. ಹಿಂಭಾಗ ಮೇಲಿನ 6.1 ಮೀ ಗಳಲ್ಲಿ ಲಂಬವಾಗಿದ್ದು ನಯವಾದ ಬಾಗಿನಲ್ಲಿ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣ–ಸುರ್ಕಿ ಗಾರೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದಿನ ಮುಖದಿಂದ 5.3 ಮೀ ಹಿಂದೆ 468 ಮೀ ಗಳ (ಆರ್.ಎಲ್.) ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ತಳಪಾಯದಿಂದ ಅಣೆಯೊಳಗೆ ಜಿನುಗಿದ ನೀರನ್ನು ಸಾಗಿಸುವುದಕ್ಕೂ ತನಿಖೆಗೂ 1.5 ಮೀ ಅಗಲ, 2.3 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಗೂಡನ್ನು ಉದ್ದಕ್ಕೂ ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ. ತಳದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯ ಕಡೆಗೆ 0.4 ಮೀ ಆಳವಾದ ಚರಂಡಿಯನ್ನು ಕಲ್ಲುಗಾರೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಿದೆ. ಜಿನುಗಿದ ನೀರನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ ಪಂಪುಗಳಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ತರಲಾಗುತ್ತದೆ.

492 ಮೀ (ಆರ್.ಎಲ್.) ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ 18.3 ಮೀ ಅಗಲ 6.1 ಮೀ ಎತ್ತರದ 33 ಕೋಡಿ ಬಾಗಿಲುಗಳಿವೆ. ಕೋಡಿ ಓಗೀ ಆಕಾರವಾಗಿದ್ದು ಕೆಳಗಡೆ ಬಾಗಿದ ಬಕೆಟ್ಟು, ಅದರ ಹಿಂದುಗಡೆ ತಗ್ಗಿಸಿದ ನದೀತಳ, 30.5 ಮೀ ಅಗಲದ ಕಲ್ಲುಗಾರೆಯ ನೆಲಹಾಸು ಇವೆ. ಕೋಡಿಯ ಕಂಬಗಳ ಅಗಲ 3.5 ಮೀ ಮೇಲುಗಡೆ 6.7 ಮೀ ಅಗಲವಾದ ರಸ್ತೆಯುಳ್ಳ ಸೇತುವೆಯಿದೆ. ನೀರು ಉರುಳದೆ ಇರುವ ಕೋಡಿಯ ಮೇಲೂ ಈ ಸೇತುವೆ ಇದೆ.

ಇದುವರೆಗೆ ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಮಹಾಪ್ರವಾಹ 3.3 ಲಕ್ಷ ಕ್ಯೂಸೆಕ್ಸ್‌ಗಳು. ಆದರೆ ಕೋಡಿಯನ್ನು 6.5 ಲಕ್ಷ ಕ್ಯೂಸೆಕ್ಸ್ ಮಹಾಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಸಾಗಿಸುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದೆ. ಕೋಡಿಯ ಒಂದೊಂದು ಬಾಗಿಲೂ 50 ಟನ್ ತೂಕವಾಗಿವೆ.

ನೀರಾವರಿಗೆ ತೂಬುಗಳನ್ನೂ, ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಗಾಗಿ ಪೆನ್‌ಸ್ಟಾಕ್ ಪೈಪುಗಳನ್ನೂ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯ ಒಂದೊಂದು ದಡದಲ್ಲೂ ಒಂದೊಂದು ವಿದ್ಯುದಾಗಾರವಿದೆ. ಬಲದಂಡೆಯಿಂದ ಪೆನ್‌ಸ್ಟಾಕಿನ ತಳಮಟ್ಟ 472.4 ಮೀ (ಆರ್.ಎಲ್.) ಎಡದಂಡೆಯ ಪೆನ್‌ಸ್ಟಾಕಿನ ತಳ 3.04 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಈ ವಿದ್ಯುದಾಗಾರ ಬೀಳುನೀರನ್ನು ನೀರಾವರಿಯ ನಾಲೆಗಳಿಗೆ ಒಯ್ದಿದ್ದಾರೆ.

ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯ ಎರಡು ದಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ 483.1 ಮೀ (ಆರ್.ಎಲ್.) ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಗಾಗಿ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ತೂಬುಗಳಿವೆ. ಇವು ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ನಾಲೆಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಬಿಡುತ್ತವೆ. ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ನಾಲೆ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ 2 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆಗಳಿಗೂ ಅನಂತಪುರ, ಕರ್ನೂಲು ಮತ್ತು ಕಡಪ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ 2.4 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೂ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು 186 ಕಿಮೀ ಹರಿದಮೇಲೆ ಗುಂತಕಲ್ಲು ಶಾಖೆ, ಉರವಕೊಂಡದ ತೋಡು ಎಂಬ ಎರಡು ಸೀಳುಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ತೋಡಿನಿಂದ ಪೆನ್ನಾರ್ ನದಿಯ ನೀರು 2,000 ಕ್ಯೂಸೆಕ್ಸ್‌ಗಳಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೀರು ಹರಿಯುವಾಗ 20,000 ಕಿಲೋವಾಟ್ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪೆನ್ನಾರ್ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಪೆನಕ ಚರಲದ ಹತ್ತಿರ ನಿಯಂತ್ರಕವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅದರಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಒಂದು, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಒಂದು ನಾಲೆಯನ್ನು ಒಯ್ದಿದ್ದಾರೆ. ಚಿತ್ರಾವತಿ ನದಿಯ ಸಂಗಮದ ಕೆಳಗೆ ಈ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಒಂದು ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಕಡಪ ಮತ್ತು ಜಮ್ಮಲಮಡಗು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಸಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ನಾಲೆ ಒಂದು ಗುಡ್ಡವನ್ನು 310 ಮೀ ಉದ್ದವಾದ ಸುರಂಗದ ಮೂಲಕ ದಾಟುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡದ ತಪ್ಪಲುಗಳಲ್ಲೂ ಆಳವಾದ ತೋಡುಗಳಲ್ಲೂ ಹೋಗಿ ಎರಡು ಕಮರಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಬಲ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಮೇಲುಗಾಲುವೆಯ ಮೇಲೆ ದಾಟುತ್ತದೆ.

ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ನಾಲೆಯ ತಳದ ಅಗಲ 26 ಮೀ ಆಳ 4.3 ಮೀ ತಳಮಟ್ಟ 483.1 ಮೀ. ಇದು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ 2,000 ಕ್ಯೂಸೆಕ್ಸ್‌ಗಳ ನೀರನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯ 32 ಕಿಮೀ ಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲೆ ಒರಟಾದ ಭೂಮಿಯ ಮೂಲಕ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಗಡಿಯ ವರೆಗೆ 203 ಕಿಮೀ ಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ನೆಲ ನೀರನ್ನು ಹೀರದ ಹಾಗೆ ಅಂಚನ್ನು ಕಟ್ಟಿದೆ. ಈ ನಾಲೆ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 5.8 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಲೆ 30ನೆಯ ಕಿಮೀ ದಲ್ಲಿ 1084 ಮೀ ಉದ್ದದ ಸುರಂಗವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. 112 ನೆಯ ಕಿಮೀ ದಲ್ಲಿ ಮಸ್ಕಿ ಹಳ್ಳವನ್ನು ದಾಟುವ ಪ್ರಬಲವಾದ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಮೇಲುಗಾಲುವೆ 11.3 ಮೀ ಅಗಲ, 4.1 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಕಲ್ಲುಗಾರೆಯ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಮರಳಿನಲ್ಲಿ 9 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿದೆ. ಅವು ಗುಂಡಾದ ಬಾವಿಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿವೆ. ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ 45,540 ಕ್ಯೂಸೆಕ್ಸ್‌ಗಳ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ, 14 ಮೀ ಅಗಲದ, 6.8 ಮೀ ಎತ್ತರದ 11 ಕಣ್ಣುಗಳಿವೆ. ಬಲದಂಡೆಯ ಕೆಳಮಟ್ಟದ ನಾಲೆ 360 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು, ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 92,345 ಎಕರೆಗಳಿಗೂ, ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಕರ್ನೂಲು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 1,56,913 ಎಕರೆಗಳಿಗೂ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ನಾಲೆಯ ಅಗಲ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ 22 ಮೀ ಆಳ 3.2 ಮೀ ನಾಲೆಯ ತಳ 10,000 ಕ್ಕೆ 1 ರಂತೆ ಇಳಿದು ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 3 ಅಡಿ ವೇಗದಲ್ಲಿ 2,500 ಕ್ಯೂಸೆಕ್ಸ್ ನೀರನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಕೆಳಗೆ ಒಟ್ಟು 8.6 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆ ಭೂಮಿಯೂ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ 31 ಕಿಮೀ ಗಳವರೆಗೆ 2.5 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆ ಭೂಮಿಯೂ ಇವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 40,000 ಎಕರೆಗೆ ನೀರು ದೊರಕುತ್ತಿದೆ. ಈ ನಾಲೆ 128ನೆಯ ಕಿಮೀ ನಲ್ಲಿ ಹಗರಿ ನದಿಯನ್ನು 10.7 ಮೀ ಕಣ್ಣಿನ 58 ಕಮಾನುಗಳ ಮೇಲುಗಾಲುವೆಯಲ್ಲಿ ದಾಟುತ್ತದೆ. ಮೇಲುಗಾಲುವೆ 3.7 ಮೀ ಅಗಲ, 2.9 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಅವಳಿ ತೊಟ್ಟಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಡೆ ಹೊಳೆ 1,85,000 ಕ್ಯೂಸೆಕ್ಸ್‌ಗಳ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದು ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ಯೋಜನೆ. ನೀರಾವರಿಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆ, ಜಲಯಾನ, ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ, ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ನೀರಿನ ಸರಬರಾಜು ಮತ್ತು ವಿಹಾರಾನುಕೂಲಗಳು ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಮೀನಿನ ಕ್ಷೇತ್ರವೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾದ ಎಲ್ಲ ಕೋಡಿಗಳ ಮತ್ತು ತೂಬುಗಳ ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನೂ ಅಣೆಯ ಬಳಿ 1952ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ತುಂಗಾ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ನದಿ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟ ಶ್ರೇಣಿಯ ವರಾಹ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿನ ಗಂಗಾಮೂಲ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉಗಮಸ್ಥಾನ ಶೃಂಗೇರಿಯ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 25 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ನದಿಯ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ ಸು. 130 ಕಿಮೀ. ಉಗಮಸ್ಥಾನದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸಿ ಕೊಪ್ಪ, ಶೃಂಗೇರಿ, ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೂಡಲಿಯ ಬಳಿ ಭದ್ರಾ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿ ಅನಂತರ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ ಆಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಗೆ 95ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಹಳ್ಳಗಳು, ತೊರೆಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಂದಿನಿ, ನಳಿನಿ, ಬೇಗಾರ್ ಹಳ್ಳ, ಮಾಲತಿ ಹಳ್ಳ, ಕುಶಾವತಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಮಂಡಗದ್ದೆಯ ಬಳಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಈ ನದಿ ಏಳು ಕವಲುಗಳಾಗಿ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಏಳೂಕಾಲುಸೀಳು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಭದ್ರಾ ನದಿಯಷ್ಟು ಇದು ತೀಕ್ಷ್ಣವಲ್ಲ. ಇದರ ದಡಗಳು ಕಡಿದಾಗಿಲ್ಲ. ನದಿ ರಭಸವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಹದ ಭೀತಿ ಕಡಿಮೆ. ಶೃಂಗೇರಿ, ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ, ಹರಿಹರಪುರ ಮುಂತಾದ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳೂ ಶಿವಮೊಗ್ಗದಂಥ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳೂ ಈ ನದಿ ದಡದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿವೆ. ಮಂದಗದ್ದೆಯ ಬಳಿ ಒಂದು ಪಕ್ಷಿಧಾಮವಿದೆ. ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 11 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ

ಗಾಜನೂರಿನ (ಸಕ್ರೆಬೈಲು) ಬಳಿ ಈ ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ 8.70 ಸಾವಿರ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿದೆ. ತುಂಗಾ ನೀರನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ಅಡಕೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಯ ನೀರು ಕುಡಿಯಲು ತುಂಬ ರುಚಿಯೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದ ಗಂಗಾಸ್ನಾನ ತುಂಗಾಪಾನ ಎಂಬ ನಾಣ್ನುಡಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದೆ.

ವಿಷ್ಣು ವರಾಹಾವತಾರ ತಾಳಿ ಸಾಗರದಿಂದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿ ತಂದಾಗ ಆತನ ಎಡಕೋರೆಯಿಂದ ತೊಟ್ಟಿಕ್ಕಿದ್ದ ನೀರೇ ತುಂಗಾ ನದಿಯಾಗಿ ಹರಿಯಿತೆಂದು ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಂದ ವಿಸರ್ಜನೆಗೊಂಡ ತ್ಯಾಜ್ಯವಸ್ತುಗಳಿಂದ ನದಿಯು ತೀವ್ರ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಾಲಿನ್ಯಗೊಳ್ಳುತಿದೆ. (ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ತುಮಕೂರು: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ, ತಾಲ್ಲೂಕು ಇವುಗಳ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಉ.ಅ. $12^0 45'$ –$14^0 20'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $76^0 20'$–$77^0 31'$ ನಡುವೆ ಇರುವ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ; ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಅನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ; ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಮತ್ತು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ; ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆ; ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ; ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಇವೆ. ಇದರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಪಾವಗಡದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಂಚಿನ ಒಂದು ಭಾಗ ವಿನಾ ಉಳಿದ ಕಡೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದನ್ನು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಅನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ಬಳಸಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಆ ತಾಲ್ಲೂಕು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದಂತಿದೆ. ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉಳಿದ ಭಾಗದಿಂದ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಸಂಪೂರ್ಣ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಇದೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು 1986 ರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 10,606 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 25,79,516. ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ (2,09,539), ಗುಬ್ಬಿ (2,56,144), ಕೊರಟಗೆರೆ (1,60,669), ಕುಣಿಗಲು (1,80,170), ಮಧುಗಿರಿ (2,64,447). ಪಾವಗಡ (2,46,238), ಶಿರಾ (3,01,253), ತಿಪಟೂರು (1,42,110), ತುಮಕೂರು (2,63,402), ತುರುವೇಕೆರೆ (1,25,575)–ಇವು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು.

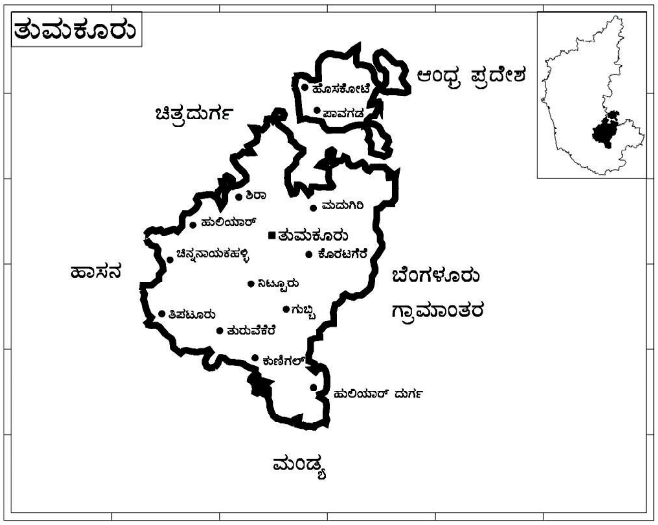

ಭೌತಲಕ್ಷಣ : ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಇತರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ನದಿಗಳಾಗಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಾಗಲಿ ಅದರ ಗಡಿಗಳ ಭಾಗದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಕುಣಿಗಲು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಉಳಿದ ಭಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಲೆಯಲೆಯಾಗಿ ಏರಿಳಿಯುವ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ–ಆಗ್ನೇಯವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲುಗಳಿವೆ. ಇದು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಶಿಸ್ಟ್ ಪಟ್ಟೆಯ ವಿಸ್ತರಣೆ. ಇವು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಧಾರವಾಡ ಶಿಸ್ಟ್‌ಗಳ ಮಧ್ಯದ ಗುಂಪಿನವು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾನೈಟು ಬೆಟ್ಟಗಳ ಕಿರಿದಾದ ಶ್ರೇಣಿಯಿದೆ. ಇದು ಕ್ಲೋಸ್‌ಪೇಟ್ (ಈಗಿನ ರಾಮನಗರ) ಗ್ರಾನೈಟುಗಳ ಉತ್ತರದ ವಿಸ್ತೃತ ಭಾಗ. ಸರಾಸರಿ 32 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿರುವ ಇವು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ದೇವರಾಯನ ದುರ್ಗ ಮತ್ತು ಮಧುಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಈ ಗುಂಪಿನವು. ಪೂರ್ವದ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶ್ರೇಣಿ ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನ ಹಳ್ಳಿ, ಶಿರಾ ಮತ್ತು ಗುಬ್ಬಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಪಾವಗಡ, ಮಧುಗಿರಿ, ಕೊರಟಗೆರೆ ಮತ್ತು ತುಮಕೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ, ಶಿಸ್ಟ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕುಣಿಗಲು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಧ್ಯದ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಪಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಶಿಖರಗಳು ಇವು: ತುಮಕೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ದೇವರಾಯನದುರ್ಗ (1180ಮೀ), ನಿಜಗಲ್ (1080 ಮೀ), ರಾಮದೇವರ ಬೆಟ್ಟ (1176 ಮೀ) ಮತ್ತು ಸೀತೆಕಲ್ಲು (1014 ಮೀ) ; ಮಧುಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮಧುಗಿರಿದುರ್ಗ (1190 ಮೀ), ಮಿಡಿಗೇಶಿದುರ್ಗ (1033ಮೀ), ದೊಡ್ಡನರಮಂಗಲ (940 ಮೀ) ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಳ್ಯ (882 ಮೀ) ; ಕೊರಟಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಚನ್ನರಾಯನದುರ್ಗ (1132ಮೀ) ಮತ್ತು ಕೊರಟಗಿರಿ (874 ಮೀ); ಪಾವಗಡ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ರಾಮನದುರ್ಗ(1071 ಮೀ), ನಿಡುಗಲ್ (1142 ಮೀ) ಮತ್ತು ಪಾವಗಡ(913 ಮೀ); ತಿಪಟೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ (947 ಮೀ) ಮತ್ತು ಚೌಡನಹಳ್ಳಿ (8076 ಮೀ) ; ಕುಣಿಗಲು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹುತ್ರಿದುರ್ಗ (1124 ಮೀ), ಹುಲಿಯೂರುದುರ್ಗ (840 ಮೀ), ಹೇಮಗಿರಿ (934 ಮೀ) ಮತ್ತು ರಂಗಸ್ವಾಮಿ ಬೆಟ್ಟ (908 ಮೀ).

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನದಿಗಳಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ನದಿಗಳು ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತಿಹೋಗುವ ಈ ಹೊಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅನೇಕ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ನೀರು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ಶಿಂಷಾ ಮತ್ತು ಜಯಮಂಗಳಿ. ಶಿಂಷಾನದಿ ದೇವರಾಯನದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಜಯಮಂಗಳಿಯೂ ದೇವರಾಯದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ನದಿ. ಇದು ವಾಯವ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹರಿದು ಪಶ್ಚಿಮದ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಮುಂದುವರಿದು ಪೆನ್ನಾರ್ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಜಲವಿಭಾಗ ರೇಖೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿದೆ. ಇದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಲವಿಭಾಗರೇಖೆಯಾಗಿಯೂ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಂಷಾ ನದಿಯ ಉದ್ದ 99 ಕಿಮೀ. ಇದು ತುಮಕೂರು, ಗುಬ್ಬಿ, ತುರುವೇಕೆರೆ ಮತ್ತು ಕುಣಿಗಲ್ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಜಯಮಂಗಳಿ ನದಿ ಹರಿಯುವ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ತುಮಕೂರು, ಕೊರಟಗೆರೆ ಮತ್ತು ಮಧುಗಿರಿ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಇದರ ಉದ್ದ 64 ಕಿಮೀ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ನದಿ ಸುವರ್ಣಮುಖಿ.

ವಾಯುಗುಣ : ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತರದ ಭಾಗ ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಭಾಗದ ವಾಯುಗುಣ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯದರಂತೆ ಹಿತಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಿರಾದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರದೇಶದ ಹಾಗೂ ಪಾವಗಡದ ವಾಯುಗುಣ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯದನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸೆಕೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಚ್‌ನಿಂದ ಮೇ ªÀgÉUÉ µÀÄ¢ÉÀ K¦æ CvÀåAvÀ ¥ÀæSÀgÀ ªÁAiÀÄ ªÀÄ 41 ಸೆ. ವರೆಗೂ ಉಷ್ಣತೆ ಏರುವುದುಂಟು. ಜೂನ್‌ನಲ್ಲಿ ಮುಂಗಾರು ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಉಷ್ಣತೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಿಂದ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಉಷ್ಣತೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಡಿಸೆಂಬರ್ ಅತ್ಯಂತ ತಂಪಿನ ತಿಂಗಳು. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ದೈನಿಕ ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ 9^0ಸೆ. ಗೂ ಇಳಿಯುವುದುಂಟು.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಫೆಬ್ರವರಿಯ ವರೆಗೆ ಒಣ ಹವೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಮಾರ್ಚ್ ನಿಂದ ಮೇ ವರೆಗೆ ಬೇಸಗೆ ಜೂನ್, ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಮುಂಗಾರಿನ ಕಾಲ. ಅಕ್ಟೋಬರ್–ನವೆಂಬರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂಗಾರು. ಮೇ–ನವೆಂಬರ್ ಅವಧಿಯಲ್ಲೇ ಮಳೆ ವಿಶೇಷ. ಮುಂಗಾರಿನ ಅನಂತರ–ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ (ಒಟ್ಟು ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯ ಶೇ. 28). ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 69 ಸೆಂಮೀ. ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ : ಇಲ್ಲಿಯ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಶುಷ್ಕ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಪ್ರಕಾರದ್ದು. ಬೆಟ್ಟಗಳ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅರಣ್ಯಗಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಒಟ್ಟು ಭೂಮಿಯ ಶೇ. 8ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ. ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜಾಲರಿ, ದಿಂಡಿಗ, ಹೊನ್ನೆ, ಕರೀಮತ್ತಿ, ಅಳಲೆ, ತೋರ ಮತ್ತಿ, ಹುಣಿಸೆ, ತೇಗ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಬಾಗೆ, ಚಿಲಕಧೂಪ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳೂ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯಾಗುವ ಪಾವಗಡ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಗ್ಗಿ, ಕಾರೆ, ಕಕ್ಕೆ, ಚುಜ್ಜಲು ಮುಂತಾದ ಮರಗಳೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ತಂಗಡಿ ಮತು, ಕಕ್ಕೆ ಮರಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಅಳಲೆ, ಹುಣಿಸೆ, ಸೀತಾಫಲಗಳು ವರಮಾನ ಸಂಪಾದನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರಿಂದ ವನ್ಯಮೃಗಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ. ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ ಮುಂತಾದವು ಹಿಂದೆ ಇದ್ದುವು. ಈಗ ಕರಡಿ, ಕಾಡುಹಂದಿ ಮುಂತಾದವು ವಿರಳವಾಗಿ ಇವೆ. ಶಿರಾ ಮತ್ತು ಮಧುಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಜಿಂಕೆಗಳ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗುಂಪುಗಳಿವೆ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು : ಕುಣಿಗಲು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹುಲಿಯೂರು ಮತ್ತು ಹೊನ್ನಮಾಚನಹಳ್ಳಿ ಕೆರೆಯ ಬಳಿ ಆಸ್ಬೆಸ್ಟಾಸ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಕೊರಟಗೆರೆ, ಹುಲಿಯೂರುದುರ್ಗ, ಪಾವಗಡ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಲವಳ್ಳಿ, ಕುಣಿಗಲು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ತಿಮ್ಮಸಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಂದ ದೊರಕುತ್ತವೆ.

ಜಾನೆಹಾರ್, ಹೊನ್ನೆಬಾಗಿ, ದೋರೆಗುಡ್ಡ, ಕರೆಕುರ್ಚಿ, ಹತ್ಯಾಲ, ಶಿವಸಂದ್ರ, ಕೊಂಡಿ, ಕುದುರೆಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಗಣಿಗಳುಂಟು. ಕೆಲವು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಇನ್ನೊಂದು ಖನಿಜವೆಂದರೆ ಮೃದುವಾದ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು. ಬೆಳ್ಳಾರ, ಅಜ್ಜನಹಳ್ಳಿಗಳ ಬಳಿ ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತರ ಖನಿಜಗಳು ಫೆಲ್ಸ್‌ಸ್ಪಾರ್, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್, ಕಟ್ಟಡಕಲ್ಲು.

ವ್ಯವಸಾಯ, ನೀರಾವರಿ : ಜಿಲ್ಲೆಯ 8,54,376 ಹೆ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿ ಒಳಪಟ್ಟ ಭೂಮಿ 4,85,825 ಹೆ. 1,30,473 ಹೆ. ಬೀಳು ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿ ತುಮಕೂರು, ತಿಪಟೂರು, ಪಾವಗಡ, ಶಿರಾ ಮತ್ತು ಗುಬ್ಬಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿಯದಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕ. ಕಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶ 43777 ಹೆ.. ಶಿರಾ, ಗುಬ್ಬಿ, ಪಾವಗಡ, ಕುಣಿಗಲು, ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಣ್ಣು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗಟ್ಟಿ, ಅಷ್ಟೇನೂ ಫಲವತ್ತಾದ್ದಲ್ಲ. ಕೆರೆ ನಾಲೆಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಭೂಮಿ ಮಾತ್ರ ಉತ್ತಮ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಪಶ್ಚಿಮ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆಂಪುಮಣ್ಣು. ಉತ್ತರದ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣು ಇದೆ. ಪೂರ್ವದ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮರಳು ಮಣ್ಣು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಣ್ಣನ್ನು ಕೆಂಪು, ಗರಸು, ಮರಳು, ಜೇಡಿ ಕಪ್ಪು, ಮರಳುಜೇಡಿ–ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ರಾಗಿ, ಬತ್ತ, ಜೋಳ, ಹುರುಳಿ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಕಬ್ಬು, ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ, ಬಾಳೆ ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜಗಳು. ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ ಗುಬ್ಬಿ, ತಿಪಟೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ತೆಂಗು ಮತ್ತು ಅಡಕೆ ಬೆಳೆ ಅಧಿಕ. ಕೊರಟಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ಅಗ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ ಬಜೆ ಮೂಲಿಕೆ ಬೆಳೆಯುವರು. ಹಲಸು, ಮಾವು ಇನ್ನೆರಡು ಫಸಲುಗಳು.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಜಲಾಶಯಗಳು ಇವು : 1. ಕುಣಿಗಲು ತಾಲ್ಲೂಕು ಅಮೃತೂರಿನ ಮಾರ್ಕೋನಹಳ್ಳಿ ಜಲಾಶಯ (ಶಿಂಷಾ); 2. ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಬೋರನ ಕಣಿವೆ ಜಲಾಶಯ (ಸುವರ್ಣಮುಖಿ); 3. ಕುಣಿಗಲು ತಾಲ್ಲೂಕು ಸಂಕನಪುರ ಅಣೆಕಟ್ಟು (ನಾಗಿನಿ) ; 4. ಮಾಗಡಿ ಕೆಂಪೇಗೌಡ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ದೀಪಾಂಬುಧಿ ಕೆರೆ ಮತ್ತು 5. ಕುಣಿಗಲು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮಂಗಳ ಗ್ರಾಮದ ಬಳಿ ನಾಗಿನಿ ಜಲಾಶಯ. ಅನೇಕ ಕೆರೆಗಳೂ ತಲಪರಿಗೆಗಳೂ ನೀರಾವರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಅಜ್ಜನಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಾರ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಬಳಿಯ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಹಳೆಯ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇದ್ದಂತಿಲ್ಲ. ಹಲವು ಗುಡಿಸಿಲು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಾಚೀನವಾದವು. ಇವುಗಳ ಬೇಡಿಕೆ ಹಾಗೂ ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿ ಪೂರೈಕೆ ಸ್ಥಳೀಯ. ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನ ಹಳ್ಳಿಯ ಉಜ್ಜುಕಂಬಳಿ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದುಪ್ಪಟಿಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಇತರ ಗುಡಿಸಿಲು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮಡಿಕೆ, ಮರಗೆಲಸ, ಎಣ್ಣೆಗಾಣ, ಹಿಂಡಿ, ಬಾಚಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಬಳೆ. ಬೆಳ್ಳಾರದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ತೆಗೆಯುವ ಉದ್ಯಮ ಅಷ್ಟೇನೂ ಲಾಭದಾಯಕವಲ್ಲದಿದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಕೈಬಿಡಲಾಯಿತು. ಮರಕೊಯ್ತ, ವ್ಯವಸಾಯ ಉಪಕರಣ ತಯಾರಿಕೆ, ಮೋಟಾರು ವಾಹನಗಳ ಒಡಲಿನ ನಿರ್ಮಾಣ, ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ ತಯಾರಿಕೆ, ಪಾತ್ರೆ ಹಾಗೂ ಸಾಬೂನು ತಯಾರಿಕೆ, ಹೆಂಚು ಇಟ್ಟಿಗೆ ತಯಾರಿಕೆ ಬೀಡಿ ತಯಾರಿಕೆ, ನೇಯ್ಗೆ, ರೇಷ್ಮೆ, ಚರ್ಮ ಹದಗಾರಿಕೆ–ಇವು ಕೆಲವು ಆಧುನಿಕ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ತುರುವೇಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಮ್ಮಸಂದ್ರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇದೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ಬೆಂಗಳೂರು–ಅರಸೀಕೆರೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 94ಕಿಮೀ ಸಾಗಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು ಹಿರೇಹಳ್ಳಿ, ತುಮಕೂರು, ಗುಬ್ಬಿ, ನಿಟ್ಟೂರು, ಬಾಣಸಂದ್ರ, ಕರಡಿ, ತಿಪಟೂರು ಮತ್ತು ಕೊನೇಹಳ್ಳಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಸ್ತೆಗಳ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ 2590 ಕಿಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ 96 ಕಿಮೀ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ; 227 ಕಿಮೀ ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾದುಹೋಗುವ ಪ್ರಮುಖ ರಸ್ತೆಗಳು, ಬೆಂಗಳೂರು ಪುಣೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ (ಹಿರೇಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ಶಿರಾ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನಾರಾಯಣಪುರದ ವರೆಗೆ): ಬೆಂಗಳೂರು–ಹೊನ್ನಾವರ ರಸ್ತೆ ಬೆಂಗಳೂರು–ಮಂಗಳೂರು ರಸ್ತೆ, ತುಮಕೂರು–ಬಳ್ಳಾರಿ ರಸ್ತೆ, ತುಮಕೂರು–ಕುಣಿಗಲು–ಮದ್ದೂರು ರಸ್ತೆ, ಪಾವಗಡ–ಅರಸೀಕೆರೆ ರಸ್ತೆ.

ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳಗಳು: ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳೆಂದರೆ ಕೈದಾಳ, ಸಿದ್ಧಗಂಗೆ ಮತ್ತು ದೇವರಾಯನದುರ್ಗ. ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಕೋಟೆಗಳು ಮಧುಗಿರಿ, ಮಿಡಿಗೇಶಿ, ಪಾವಗಡ, ನಿಡುಗಲ್ಲು, ಕೊರಟಗೆರೆ, ಹುತ್ರಿದುರ್ಗ ಮತ್ತು ಶಿರಾಗಳಲ್ಲಿವೆ.

ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗ: ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 3 ರೆವಿನ್ಯೂ ಉಪವಿಭಾಗಗಳೂ ಅವಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ 10 ರೆವಿನ್ಯೂ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ 50 ಹೋಬಳಿಗಳೂ 2452 ಗ್ರಾಮಗಳೂ ಇವೆ (1971). ತುಮಕೂರು ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ತುಮಕೂರು, ಗುಬ್ಬಿ ಕುಣಿಗಲು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ತಿಪಟೂರು ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ತಿಪಟೂರು, ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ, ತುರುವೇಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ಮಧುಗಿರಿ ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಮಧುಗಿರಿ, ಶಿರಾ, ಕೊರಟಗೆರೆ, ಪಾವಗಡ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ಸೇರಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 560 ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯಿತಿಗಳಿವೆ; ಪುರಸಭೆಗಳು 11.

ತುಮಕೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು: ತುಮಕೂರು ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಎಲ್ಲೆಗಳು; ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಶಿರಾ ಮತ್ತು ಕೊರಟಗೆರೆ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಗುಬ್ಬಿ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕುಣಿಗಲು, ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾಗಡಿ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ನೆಲಮಂಗಲ ತಾಲ್ಲೂಕು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1.018 ಚ.ಕಿಮೀ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೋಬಳಿಗಳು ತುಮಕೂರು, ಹೆಬ್ಬೂರು, ಕೋರ, ಗೂಳೂರು, ಬೆಳ್ಳಾವೆ ಮತ್ತು ಉದ್ದಗೆರೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 804 ಮೀ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ, ಮಳೆ 67 ಸೆಂಮೀ ಉಷ್ಣತೆ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ 32^0 ಸೆ. ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ 30^0 ಸೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳು ಹಾಗೂ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಫಲವತ್ತಾದ ಕೆಂಪುಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿ ಇದೆ. ಪ್ರಮುಖ ಬೆಟ್ಟಗಳು ದೇವರಾಯನದುರ್ಗ, ನಿಜಗಲ್ಲು, ರಾಮದೇವರ ಬೆಟ್ಟ ಮತ್ತು ಸೀತೆಕಲ್ಲು ಬೆಟ್ಟ, ದೇವರಾಯನದುರ್ಗ ಹಾಗೂ ದೊಡ್ಡವಾಡಿ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಚಿರತೆ, ಕರಡಿ, ನರಿ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಕಾಡು ಪಾರಿವಾಳ ಜೀವಂಜೀವ ಮತ್ತು ಇತರ ಪಕ್ಷಿಗಳಿವೆ. ಹಲಸಿನ ಹಾಗೂ ಮಾವಿನ ಮರಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ದೇವರಾಯನದುರ್ಗದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಜಯಮಂಗಲಿ ನದಿ ಹುಟ್ಟಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 13 ಕಿಮೀ ಹರಿದು ಮುಂದೆ ಕೊರಟಗೆರೆ, ಮಧುಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ದುರ್ಗದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ನದಿಗಳು ಶಿಂಷಾ ಮತ್ತು ಗರುಡಾಚಲ, ಶಿಂಷಾ ನದಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 28 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯತ್ತ ಸಾಗುತ್ತದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ, ರಾಗಿ, ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ನೆಲಗಡಲೆ, ಅವರೆ ಮೊದಲಾದ ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ. ನೀರಾವರಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೆರೆ ಮತ್ತು ತಲಪರಿಗೆಗಳಿಂದ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದುತ್ತಿವೆ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕಲ್ಲುಹಲಗೆ, ಬಳಪ, ಬಾಚಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಇಟ್ಟಿಗೆ ತಯಾರಿಕೆ. ತುಮಕೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ರೇಷ್ಮೆಹುಳುಗಳನ್ನು ಸಾಕಲಾಗುತ್ತದೆ. ರೇಷ್ಮೆ ವಸ್ತ್ರಗಳ ನೇಯ್ಗೆಯೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೆಗ್ಗೆರೆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸಾತಘಟ್ಟ ಮತ್ತು ಸೀತೆಕಲ್ಲು ಹಿತ್ತಾಳೆ ಮತ್ತು ಕಂಚಿನ ಸಾಮಾನುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು–ಅರಸೀಕೆರೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ತುಮಕೂರು ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ರೈಲ್ವೆನಿಲ್ದಾಣ.

ತುಮಕೂರು ಪಟ್ಟಣ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಉ.ಅ. $3^{0}20'$ ಮತ್ತು ಪೂರೇ. $77^{0}9'$ ಮೇಲೆ, ಬೆಂಗಳೂರಿನ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 69 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,48,592. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ತುರುವೇಕೆರೆ: ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಿಪಟೂರು ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು; ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾಗಮಂಗಲ ತಾಲ್ಲೂಕು, ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ತಿಪಟೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು, ಈಶಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಗುಬ್ಬಿ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಕುಣಿಗಲು ತಾಲ್ಲೂಕು–ಇವು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೇರೆಗಳು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ತುರುವೇಕೆರೆ, ದಂಡಿನಶಿವರ, ಮಾಯಸಂದ್ರ ಮತ್ತು ದಬ್ಬೆಗಟ್ಟ ಹೋಬಳಿಗಳಿವೆ. 222 ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 770.6 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 173,615.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ನದಿ: ತಾಲ್ಲೂಕು ಅಲೆಯಲೆಯಾಗಿ ಏರಿಳಿಯುವ ಮೈದಾನದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾಗಿ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಮರಗಳ ತೋಪುಗಳುಂಟು. ಬಂಡೆಗಳೂ ಗುಡ್ಡಗಳೂ ವಿರಳ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಭೂಮಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜೀವನದಿಗಳು ಯಾವುವೂ ಇಲ್ಲ. ತುಮಕೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದೇವರಾಯನ ದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಶಿಂಷಾ ನದಿ ನೈಋತ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಗುಬ್ಬಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೂಲಕ ಹರಿದು, ತುರುವೇಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಅದರ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದು, ತುರುವೇಕೆರೆಗೆ ನೀರುಣಿಸುವ ನಾಗಹೊಳೆಯನ್ನು ಕಲ್ಲೂರಿನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಕುಣಿಗಲು ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ತುರುವೇಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಈ ನದಿ ಹರಿಯುವ ದೂರ ಸು. 14 ಕಿಮೀ.

ವಾಯುಗುಣ: ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾಯುಗುಣ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹಿತಕರ. ವರ್ಷವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಋತುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಫೆಬ್ರವರಿಯ ವರೆಗೆ ಶುಭ್ರ ಶುಷ್ಕ ಹವೆ. ಮಾರ್ಚ್‌ನಿಂದ ಮೇ ವರೆಗೆ ಬಿಸಿಲು ಅಧಿಕ. ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ವರೆಗೆ ಮುಂಗಾರಿನ ಕಾಲ. ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಿಂದ ನವೆಂಬರ್ ವರೆಗಿನದು ಮುಂಗಾರಿನ ಅನಂತರದ ಕಾಲ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 70 ಸೆಂಮೀ.

ಕೃಷಿ: ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒದಗಿರುವ ಕೆರೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 77; ಬಾವಿಗಳು 407. ನಾಲೆಗಳಿಲ್ಲ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 54,200 ಎಕರೆ ಕೆಂಪುಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿ; 10,000 ಎಕರೆ ದಪ್ಪ ಮರಳಿನ ನೆಲ; 10,500 ಎಕರೆ ಮರಳುಬೆರೆತ ಫಲವತ್ತಾದ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಜಮೀನು. 75,489 ಎಕರೆ ನೆಲ ಕೆಂಪು ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು; 1,500 ಎಕರೆ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವ್ಯವಸಾಯಯೋಗ್ಯ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ 1,00,598 ಎಕರೆ ನೆಲ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. 1,383 ಎಕರೆಗಳಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ಹಾಗೂ 43,241 ಎಕರೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲೂ ಇದ್ದುವು. ರಾಗಿ, ಬತ್ತ, ಹಾರಕ, ನವಣೆ, ಹುರುಳಿ, ಅವರೆ, ತೊಗರಿ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ತೆಂಗು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಬೆಳೆಗಳು. ಪಶುಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗಳೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೆಂದರೆ ಸಿಮೆಂಟ್ ತಯಾರಿಕೆ. ದಂಡಿನ ಶಿವರ ಹೋಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನು 1960ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು.

ನೇಯ್ಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಮಾವಿನಕೆರೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ನೇಯ್ಗೆ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿಯ ನೇಯ್ಗೆ ಬಟ್ಟೆಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಮುನಿಯೂರು, ದಂಡಿನಶಿವರ ಮತ್ತು ಮಾವಿನಕೆರೆ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ನೇಕಾರರ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳಿವೆ.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 629 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆಮಾರ್ಗಗಳಿದ್ದು, ಅವು ಬಹಳಷ್ಟು ಗ್ರಾಮೀಣ ವಸತಿಗಳನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸುತ್ತವೆ. ಕೇವಲ 16 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ರೈಲು ಮಾರ್ಗವಿದೆ.

ತುರುವೇಕೆರೆ ಪಟ್ಟಣ: ಬೆಂಗಳೂರು-ಅರಸೀಕೆರೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಬಾಣಸಂದ್ರನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ 13 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ತುರುವೇಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲೊಂದು ಪೌರಸಭೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 13,275. 13 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ನಡುಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನರಸಿಂಹಪುರ ಎಂಬ ಅಗ್ರಹಾರವಾಗಿ ಆಗಿನ ದೊರೆಯ ದಂಡನಾಯಕ ಸೋಮಣ್ಣ ನಾಯಕ ನಿರ್ಮಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಸೋಮನಾಥಪುರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದವನೂ ಇವನೇ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ತುರುವೇಕೆರೆ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಈ ಹೆಸರಿನ ಕೆರೆಯೇ ಕಾರಣ. ತುರುವೇಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ರೆಗ್ಯುಲೇಟೆಡ್ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಿದೆ. ಕೊಬ್ಬರಿ, ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ, ಬೆಲ್ಲ, ರಾಗಿ, ಜೋಳ, ಅಡಕೆ ಮುಂತಾದವು ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರವಾಗುವ ಸರಕುಗಳು. (ಪಿ.ಎಂ.)

ತುರ್ಕ್‌ಮೆನಿಸ್ತಾನ: ದಕ್ಷಿಣ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ಉ.ಅ. 36^0-42^0 ಹಾಗೂ ಪೂ. ರೇ. 53^0 – 66^0 ಗಳವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ರಷ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಜ಼ಕ್‌ಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಉಜ್ಬೆಕಿಸ್ತಾನ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಇರಾನ್ ಮತ್ತು ಅಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಗಳಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 4,88,100 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ; 48,33,000 (2005). ರಾಜಧಾನಿ ಅಶ್ಖಾಹಬಾದ್ (5,18,000).

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ತುರ್ಕ್‌ಮೆನಿಸ್ತಾನದ ಶೇ. 90 ಭಾಗ ಮರುಭೂಮಿ. ಕಾರಕೂಮ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಕಾರಕೂಮ್ ಎಂದರೆ ಕಪ್ಪು ಮರಳು ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಇದು ಗಣರಾಜ್ಯದ ಮಧ್ಯಭಾಗವನ್ನೆಲ್ಲ ಆವರಿಸಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಅಂಚಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೂ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ತುರ್ಕ್‌ಮೆನಿಯಾದ $^4/_5$ ಭಾಗ ಮೈದಾನ. ಇದು ತುರಾನ್ ತಗ್ಗುನೆಲದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ. ಈ ಮೈದಾನ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಅವನತ ನೆಲವಾಗಿ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಪರ್ವತಗಳೂ ತಪ್ಪಲು ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇರುವುದು ಈ ದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಕೂಗಿ ಟಾಂಗ್‌ಟೌ ಮತ್ತು ಕಾಪೆಟ್ ದಾಗ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಪಾಮಿರ್ – ಆಲ್ಟೈ ಪರ್ವತಗಳ ಕವಲುಗಳು. ಕೂಗಿ ಟಾಂಗ್‌ಟೌ ಶ್ರೇಣಿಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಏರಿಬಾಬ 3137 ಮೀ, ಕಾಪೆಟ್ ದಾಗ್‌ನ ಶಾಹಶಾಹ ಶಿಖರ 2942 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಕಾಪೆಟ್ ದಾಗ್ ಶ್ರೇಣಿ ಈಚಿನದು. 1929 ಮತ್ತು 1948ರಲ್ಲಿ ಆದಂತೆ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಸಂಭವಿಸುವ ವಿನಾಶಕಾರಿ ಭೂಕಂಪಗಳಿಂದ ಇದು ಎಷ್ಟು ಅಸ್ಥಿರವೆಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ನದಿಗಳು: ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ಆಮೂದಾರ್ಯ, ಟೆಜೆನ್, ಮುರ್ಗಾಬ್, ಮತ್ತು ಆಟ್ರೆಕ್. ಇವಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ನದಿಗಳು ಇವೆ. ಆಮೂದಾರ್ಯ ನದಿ ಈ ದೇಶದ ಈಶಾನ್ಯ ಗಡಿಯ ಮೇಲೆ ಹರಿದು ಆರಲ್ ಸಮುದ್ರದತ್ತ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುವ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶವೂ ಅವುಗಳ ದಿಕ್ಕೂ ಕೃಷಿಯೋಗ್ಯ ನೆಲದ ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಫಲವತ್ತಾದ ನೆಲ ಇರುವುದು ದಕ್ಷಿಣ, ಈಶಾನ್ಯ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಕೃಷಿಯೋಗ್ಯ ನೆಲವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ.

ವಾಯುಗುಣ: ಇಲ್ಲಿನ ಸನ್ನಿವೇಶ, ಅದರ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ದೈನಿಕ ಮತ್ತು ವಾರ್ಷಿಕ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 15^0ಸೆ. ಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಅದು 35^0ಸೆ. ಗಿಂತ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಯುವುದು ಅಪರೂಪ. ಆಗ್ನೇಯ ಕಾರಕೂಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 50^0ಸೆ. ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಗಾಳಿ ತುರ್ಕ್‌ಮೆನಿಯವನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ಇದರ ದಕ್ಷಿಣತಮ ಪಟ್ಟಣವಾದ ಕೂಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ -33^0ಸೆ. ಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆರ್ದ್ರತೆ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆಯೇ ಇಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಒಳನಾಡಿನ ಮಾರುತ ಬೀಸುವುದರಿಂದಾಗಿ ಹವಾಗುಣ ಋತುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ವಸಂತ ಋತುವಿನಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್‌ನಿಂದ ಬೀಸುವ ಬೆಚ್ಚನೆಯ ಗಾಳಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಮೋಡಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ತಂದು ಮಳೆ ಸುರಿಸುತ್ತದೆ.

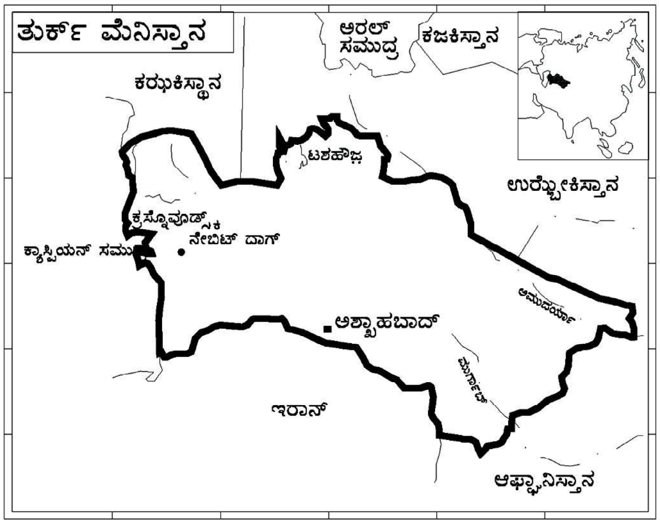

ಸಸ್ಯ-ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು: ಓಯಸಿಸ್, ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯಗಳು ಮರುಭೂಮಿಯ ಪ್ರರೂಪದವು. ಕಾಪೆಟ್ ದಾಗ್‌ನ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡು ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಬಾದಾಮಿ, ಅಂಜೂರ ಮತ್ತು ಆಕ್ರೋಟ್‌ಗಳಿವೆ. ತೆರದ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿಯ ಮರಗಳು ಜೂನಿಪರ್ ಗುಲ್ಮ ಮತ್ತು ಪಿಸ್ತಾ. ನದಿಗಳ ದಡಗಳಲ್ಲೂ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲೂ ಕಪ್ಪು ಪಾಪ್ಲರ್, ನೀರುಹಬ್ಬೆ (ವಿಲೋ) ಜೊಂಡು, ಬೆತ್ತ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಕಾಡುಗಳಿವೆ.

ಪ್ರಾಣಿಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮರುಭೂಮಿಯವು. ಗುಳ್ಳೆನರಿ, ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು, ಕಾರಕೂಮ್, ಗೆಜ಼ೆಲ್ ಮತ್ತು ಆಮೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತ ಟಗರು, ಆಡು, ಚಿರತೆ, ಲಿಂಕ್ಸ್, ಹಿಮಚಿರತೆ, ಮುಳ್ಳುಹಂದಿ, ನರಿ, ಕಾಡುಹಂದಿ ಮತ್ತು ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಇವೆ. ಆಮೂದಾರ್ಯ ನದಿ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ವಿರಳವಾದ ಎಳೆಗೆಂಪು ಜಿಂಕೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡುಕತ್ತೆಗಳು, ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಪೂರ್ವತೀರದಲ್ಲಿ ಬಾತುಕೋಳಿ, ಹಂಸ, ಹೆಬ್ಬಾತು ಮುಂತಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳಿವೆ.

ಜನ: ತುರ್ಕ್‌ಮೆನಿಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ತುರ್ಕ್‌ಮೆನರು (ಶೇ.66). ಇತರರು- ರಷ್ಯನರು (ಶೇ.15), ಉಜ಼ಬೆಕರು (ಶೇ.8.3), ಕಜ಼ಾಕರು (ಶೇ.3.2), ತಾತಾರರು, ಉಕ್ರೇನಿಯನರು, ಆರ್ಮೇನಿಯರು, ಅಜ಼ರ್‌ಬೈಜಾನೀಯನರು ಮತ್ತು ಕಾರಾ ಕಲ್ಪಾಕರು, ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿತರಣೆ ಅಸಮವಾದ್ದು. ಸರಾಸರಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀ 10 ಜನ.

ತುರ್ಕ್‌ಮೆನ್ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಭಾಷೆ ತುರ್ಕ್‌ಮೆನ್. ಇದು ಟರ್ಕಿಕ ಭಾಷೆಗಳ ಆಗ್ನೇಯ ಗುಂಪಿನ ಭಾಷೆ. ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾಧ್ಯಮ, ತುರ್ಕ್‌ಮೆನ್. ರಷ್ಯನ್ ಭಾಷೆಯನ್ನೂ ಕಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ತುಕ್‌ಮೆನಿಸ್ತಾನದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಇಸ್ಲಾಮೀ ಶೈಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿವೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಕೃಷಿ : ಈ ರಾಜ್ಯ ವ್ಯವಸಾಯಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಹತ್ತಿಯ ಬೆಳೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತಮ ಗುಣದ ಹತ್ತಿ ಆಮೂದಾರ್ಯ ನದೀಕಣಿವೆಯಲ್ಲೂ ಕಾಪೆಟ್ ದಾಗ್ ಪರ್ವತ ತಪ್ಪಲಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು ಗೋಧಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಮಿಲೆಟ್, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು. ಕಲ್ಲಂಗಡಿ ಮತ್ತು ದ್ರಾಕ್ಷಿ.

ಕಾರ್‌ಕುಲ್ ಕುರಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೂ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಇತರ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳು ದನ, ಹಂದಿ, ಆಡು. ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಕಚ್ಚಾ ರೇಷ್ಮೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 10 ರಷ್ಟು ಬೆಳೆಯುವುದು ತುರ್ಕ್‌ಮೆನಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ.

ಗಣಿಗಾರಿಕೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಮುಖ್ಯ ತೈಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಇರುವುದು ನೆಬೀಟ್ – ದಾಕ್, ಕೂಮ್ ದಾಕ್ ಮತ್ತು ಚೆಲೆಕೆನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ. ಕಾರ ಕೂಮ್ ಮರುಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಗೌರ್ ದಾಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಗಂಧಕವನ್ನೂ ಖ್ರೆಬೆಟ್ ಕುಗಿಟಾಂಗ್‌ಟೌನಲ್ಲಿ ಸೀಸವನ್ನೂ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಿಝಿಲ್ ಆರ್ವಾತ್‌ನಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆ ದುರಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯಾಗಾರವೂ ಕ್ರಾಸ್ನವೋಡ್ಸ್ಕ್ ಮತ್ತು ಚಾರ್ಜೋಗಳಲ್ಲಿ ಹಡಗು ದುರಸ್ತಿಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಟಾಷಾವಝ್, ಚಾರ್ಜೋ, ಕೆರ್ಕಿಚೀ, ಬೇರಾಮ್ – ಆಲಿ, ಮೇರಿ, ಟೆಜೆನ್, ಐಯೊಲೋಟಾನ್ ಮತ್ತು ಕಲೀನಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಹಿಂಜುವ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಆಶ್ಖಾಹಾಬಾದ್ ಮತ್ತು ಚಾರ್ಜೋಗಳಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆ ಹುರಿ ಮಾಡುವ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೀನು ಮತ್ತು ಮಾಂಸ ಡಬ್ಬೀಕರಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ಕ್ರಾಸ್ನೊವಿಡ್ಸ್ಕ್ – ತಾಷ್ಕೆಂಟ್ ಮುಖ್ಯ ರೈಲು ಮಾರ್ಗ ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಕ, ಕೊಷ್ಕ, ಕುನ್‌ಗ್ರಾಡ್ ಸಾಮ್ಸೊ ನೋವೊಗಳಿಗೆ ಇದರ ಶಾಖಾ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಕ್ರಾಸ್ನೊವಿಡ್ಸ್ಕ್ ದಿಂದಲೂ ಆಮೂದಾರ್ಯ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಹಡುಗುಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಆಮೂದಾರ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು ಚಾರ್ಜೋ, ತುರ್ಕ್‌ಮೆನಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ 6.400 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಲೆನಿನ್‌ಸ್ಕಿ, ಟಾಷಾವೊಝ್ ಆಷ್ಕಾಬಾದ್‌ಗಳಿಂದ ವಿಮಾನ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.;ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ತೂಗು ಕಣಿವೆ: ಹಿಮ ಸರಿತದಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಧಾನ ಹಿಮನದಿ ಕಣಿವೆಗೆ ಚಾಚಿದಂತೆ ಉನ್ನತಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುವ ಉಪಹಿಮನದಿ ಕಣಿವೆ. ನದಿ ಕಣಿವೆಯ ಸವೆತದ ಪ್ರಮಾಣ ಹಿಮನದಿಯ ಗಾತ್ರ, ಹರಿಯುವ ವೇಗ, ಆಕಾರ, ಒಯ್ಯುವ ಶಿಲಾವಸ್ತು ಹಾಗೂ ಕಣಿವೆಯ ತಳಗಲ್ಲನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಕಣಿವೆಯ ಕೊರೆತದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಭೇದ ಉಂಟು. ಒಂದೇ ಮಟ್ಟದ ಕೊರೆತ ಹಿಮ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವುದು ಬಲು ವಿರಳ. ನದಿಗಳಿಗೆ ಉಪನದಿಗಳಿರುವಂತೆ ಹಿಮ ನದಿಗಳಿಗೆ ಉಪಹಿಮನದಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಪನದಿಗಳು ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳನ್ನು ಸೇರುವುದು ಸಮಾನ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೇ. ಆದರೆ ಮುಖ್ಯ ಹಿಮ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಉಪಹಿಮನದಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಎತ್ತರ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದು ಇದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ಕಣಿವೆಗಳು ಹಿಮ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ತೂಗಾಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಕಣಿವೆಗಳಿಗೆ ತೂಗುಕಣಿವೆಗಳೆಂದು ಹೆಸರು.

ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹಿಮನದಿ, ಕಣಿವೆ ತಳ ಪ್ರದೇಶದತ್ತ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಹಿಮನದಿ ಹೀಗೆ ತೆರವಾದಾಗ ತೂಗು ಕಣಿವೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಹಿಮ ನದಿಗಳು ಬಲು ಕಿರಿದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅವುಗಳ ಕಣಿವೆಯಕೊರೆತವೂ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯ ಹಿಮ ನದಿಕಣಿವೆ ಸವೆತಗೊಂಡಷ್ಟೂ ತೂಗುಕಣಿವೆ ಹಿಂಜರಿದಂತೆ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ತೂಗುಕಣಿವೆಗಳು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಜಲಪಾತಗಳ ಉಗಮ ಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ 910 ಮೀ ಎತ್ತರದ ತೂಗುಕಣಿವೆಗಳಿವೆ, ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ಯೋಸೆಮೈಟ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿರುವ ಯೋಸೆಮೈಟ್ ಜಲಪಾತ 758.33 ಮೀ ಎತ್ತರದಿಂದ ಮೂರು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಧುಮುಕುತ್ತದೆ. ಇದು ತೂಗು ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಜಲಪಾತ. ಸಿಯೆರ್ರಾ ನಿವೇಧ, ಕ್ಯಾಸ್‌ಕೇಡ್ ಮತ್ತು ರಾಕಿ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ತೂಗುಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ಅನೇಕ ಜಲಪಾತಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. (ಟಿ.ಆರ್.ಎ.)

ತೂಗು ಸೇತುವೆ: ಹಳ್ಳಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಎರಡು ಬಲವಾದ ಬಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಮರಗಳಿಗೆ ಎಳೆದು ಕಟ್ಟಿ ಅವುಗಳಿಂದ ಮಟ್ಟ ಮತ್ತು ಹಗುರವಾದ ಸೇತುವೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತೂಗು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಪದ್ಧತಿ ಇಂದಿಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ನಮೂನೆಯನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಚೀನ, ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಹಳ್ಳಗಳನ್ನು ದಾಟುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮೊದಲನೆಯ ಆಧುನಿಕ ತೂಗುಸೇತುವೆ ಎಂದರೆ ವೇಲ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಿನ್ಯೆ ಜಲಸಂಧಿಯ ಮೇಲೆ ಥಾಮಸ್ ಟೆಲ್ಫರ್ಡ್ 1826 ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಅಚ್ಚಕಬ್ಬಿಣದ ಸರಪಳಿಗಳಿಂದ ತೂಗುಹಾಕಿದ 176.80 ಮೀ ಅಗಲದ ಕಣ್ಣಿನ ಸೇತುವೆ. ಈಗ ಭಾರಿ ತೂಗುಸೇತುವೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಿರುವ ಸಮಾಂತರವಾದ ಉಕ್ಕಿನ ತಂತಿಯ ಹೊರಜಿಗಳಿಗೂ ತೂಗುಸೇತುವೆಗಳು ಬಿಗುವಾಗಿ ಬಳುಕದ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿರುವ ಕ್ರಮಕ್ಕೂ ನಾವು ಜಾನ್ ರೋಬ್ಲಿಂಗ್ ಮಹಾಶಯನಿಗೆ ಋಣಿಗಳಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಈತ ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತವಾದ ನಯಾಗರ ಜಲಪಾತದ ಮೇಲೆ 250.20 ಮೀ. ಕಣ್ಣಿನ ರೈಲ್ವೆ ತೂಗುಸೇತುವೆಯನ್ನು 1855 ರಲ್ಲಿಯೂ, ಸಿನ್‌ಸಿನಾಟಿ ನಗರದಲ್ಲಿ ಓಹಿಯೊ ನದಿಯಮೇಲೆ 322.80ಮೀ. ಕಣ್ಣಿನ ತೂಗು ಸೇತುವೆಯನ್ನು 1867 ರಲ್ಲಿಯೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಇವನ ಮಹಾಸಾಧನೆಯೆಂದರೆ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಈಸ್ಟ್ ನದಿಯ ಮೇಲೆ 1883 ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ 486.30ಮೀ ಕಣ್ಣಿನ ಬ್ರೂಕ್ಲಿನ್ ಸೇತುವೆ. ಈ ಕೆಲಸದ ಮೇಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಇವನು ಅಪಘಾತದಲ್ಲಿ ಅಸುನೀಗಿದ. ಆಮೇಲೆ ಇವನ ಮಗ ವಾಷಿಂಗ್ಟನ್ ರೋಬ್ಲಿಂಗ್ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಪೂರೈಸಿದ.

ಇದಾದ ಬಳಿಕ ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದವಾದ ತೂಗುಸೇತುವೆಗಳ ಯುಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು ಎನ್ನಬಹುದು. ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಈಸ್ಟ್ ನದಿಯ ಮೇಲೆ 487.70ಮೀ ಕಣ್ಣಿನ ವಿಲಿಯಂಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಸೇತುವೆ (1903), ಡೆಟ್ರಾಯಿಟ್ ನಗರದಲ್ಲಿ 563.90ಮೀ ಕಣ್ಣಿನ ಅಂಬಾಸಡರ್ ಸೇತುವೆ (1928). ಇವು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹಡ್ಸನ್ ನದಿಯ ಮೇಲೆ 350 ಮೀ ಕಣ್ಣಿನ ಜಾರ್ಜ್ ವಾಷಿಂಗ್ಟನ್ ಸೇತುವೆಯೂ (1931), ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ಸ್ಯಾನ್‌ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೊ ನಗರದಲ್ಲಿ 1280.20ಮೀ ಕಣ್ಣಿನ ಗೋಲ್ಡನ್ ಗೇಟ್ ಸೇತುವೆಯೂ (1937) ನಿರ್ಮಾಣವಾದವು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ 1949 ರಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಬಂದರಿನ ಪ್ರವೇಶ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ 1408.20ಮೀ ಕಣ್ಣಿನ ನ್ಯಾರೋಸ್ ಸೇತುವೆಯನ್ನು ಮಂಜೂರು ಮಾಡಿದರು. ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾಗಿ 2133ಮೀ ಕಣ್ಣಿನ ವರೆಗೂ ಈ ನಮೂನೆಯ ಸೇತುವೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಬಹುದು.

ಸಮಾನಾಂತರ ತಂತಿಯ ಹೊರಜಿಯ ನಮೂನೆಯಲ್ಲದೇ ಕುಣಿಕೆಗಳಿಂದಲೂ ಪೂರ್ವಸಂಮರ್ದಿತ (ಪ್ರೀಸ್ಟ್ರೆಸ್ಡ್) ತಿರುಚಿದ ಉಕ್ಕಿನ ತಂತಿಯ ಹಗ್ಗಗಳಿಂದಲೂ ತೂಗುಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಬ್ರಜಿಲ್‌ನಿಂದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಫ್ಲೋರಿಯಾನೋಪೋಲಿಸ್ ದ್ವೀಪ ನಗರಕ್ಕೆ ಕುಣಿಕೆಗಳಿಂದ ತೂಗುಹಾಕಿರುವ 339.50ಮೀ ಕಣ್ಣಿನ ತೂಗುಸೇತುವೆಯನ್ನು 1926 ರಲ್ಲಿ ಪೂರೈಸಿದರು. ಇದು ಹಳೆಯ ನಮೂನೆಗಿಂತ ಬಿಗುವಾಗಿ ಬಳುಕಿದಂತಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆ ಉಕ್ಕನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬ್ರೂಕ್ಲಿನ್ ಸೇತುವೆಯಲ್ಲಿನ ಹಾಗೆ ಸಮಾಂತರವಾದ ಉಕ್ಕಿನ ತಂತಿಗಳನ್ನು ಈ ಕಡೆಯಿಂದ ಆ ಕಡೆಗೂ ಮತ್ತೆ ಈ ಕಡೆಗೂ ಎಳೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಸಾವಕಾಶವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ನಮೂನೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಸಂಮರ್ದಿತ ತಿರುಚಿದ ತಂತಿಯ ಹಗ್ಗವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕ್ವಿಬೆಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ 289.60ಮೀ ಕಣ್ಣಿನ ತೂಗು ಸೇತುವೆಯನ್ನೂ (1920) ವ್ಯಾಂಕೋವರ್‌ನಲ್ಲಿ 502.9ಮೀ ಕಣ್ಣಿನ ಲಯನ್ಸ್‌ಗೇಟ್ ಸೇತುವೆಯನ್ನೂ (1930) ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಅಗಾಧವಾದ ಸ್ಯಾನ್‌ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೊ–ಓಕ್ಲೆಂಡ್ ಸೇತುವೆಯ ಪಶ್ಚಿಮದ ಸ್ಯಾನ್‌ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೊ ಕಡೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 704ಮೀ ಎರಡು ಕಣ್ಣುಗಳ ತೂಗುಸೇತುವೆ ಇದೆ. ಈ ಸೇತುವೆಯಲ್ಲಿ 17,464 ಉಕ್ಕಿನ ತಂತಿಗಳಿರುವ 71.8ಸೆಂ.ಮೀ ವ್ಯಾಸದ ಎರಡು ಹೊರಜಿಗಳಿವೆ.

ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹಡ್ಸನ್ ನದಿಯ ಮೇಲೆ 1925 ರಲ್ಲಿ 1,066.80ಮೀ ಕಣ್ಣಿನ ಜಾರ್ಜ್ ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ ಸೇತುವೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ, ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯದಲ್ಲಿ ಡಿಲಾವರ್ ನದಿಯ ಮೇಲಿನ 533.40ಮೀ ಒಂದು ಕಣ್ಣಿನ ಸೇತುವೆಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಮೊದಲು 36.60ಮೀ ಅಗಲದ ಒಂದು ಅಟ್ಟವಿತ್ತು. ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಅನಗತ್ಯವೆನಿಸಿದರೂ ಮುಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಿರುವ ಸಂಚಾರಾನುಕೂಲಗಳಿಗೆ ದೂರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವಕಾಶಮಾಡಿರುವುದು ಈ ಸಂವಿಧಾನದ ಒಂದು ವಿಶೇಷ. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸೇತುವೆಗೆ ಕೆಳಭಾಗದಿಂದ ಆಸರೆಯಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಒಂದು ಅಟ್ಟದಿಂದಾಗಿ ಮೇಲಿನ ಅಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ವಾಹನಗಳನ್ನೂ, ಎರಡು ಕಾಲುದಾರಿಗಳನ್ನೂ ಕೆಳಗಿನ ಅಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ರೈಲ್ವೆ ಸಾಲುಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಹಡ್ಸನ್ ನದಿಯ ಎರಡು ದಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಉಕ್ಕಿನ ಸ್ತಂಭಗಳು ನೀರಿನ ಮಟ್ಟದ ಮೇಲೆ 183.90ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಈ ಸ್ತಂಭಗಳಲ್ಲಿ 43,000 ಟನ್ ಉಕ್ಕು ಸೇರಿದೆ. ಸ್ತಂಭಗಳ ಮಧ್ಯೆ ತಂತಿಯ ಹೊರಜಿಗಳಿವೆ. ಇವು ಸ್ತಂಭಗಳನ್ನು ಒಳಕ್ಕೆ ಎಳೆಯುತ್ತವೆ. ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹರಡುವುದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಕಂಬಗಳ ನಡುವೆ ದಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದಾಗ ಅದು ತಾಳುವ ರೂಪವನ್ನೇ (ಕ್ಯಾಟೆನರಿ ಯಾ ತೂಗುಸರಪಣಿ) ತೂಗು

ಸೇತುವೆಯ ತಂತಿ ತಾಳುತ್ತದೆ. ಹೊರಜಿಯ ಎಳೆತವನ್ನು ಗೋಪುರಗಳು ತಡೆದ ಮೇಲೆ ಹೊರಜಿಗಳು ಆಚೆಗೆ ಬಳುಕಿ ಹಾದು ನೆಲದ ಕೆಳಗೆ ಇರುವ ಭಾರಿ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ದಿಮ್ಮಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೊರಜಿಗಳಿಗೆ ಈ ರೀತಿ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಡಗಿಗೆ ಲಂಗರು ಇರುವ ಹಾಗೆ ಬಲವಾದ ಅವಲಂಬನಗಳಿವೆ. ಕಡಿಯದ ಒಂದೇ ಉಕ್ಕಿನ ತಂತಿಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ತೊಡರಿಕೊಳ್ಳದ ಹಾಗೆ ಈ ಕಡೆಯಿಂದ ಆ ಕಡೆಗೆ ಎಳೆದು ಎಳೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಒಂದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಿರುಚಿಕೊಳ್ಳದಂತೆ ಕೂಡಿಸಿ ಹೊರಜಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಗೋಲ್ಡನ್ ಗೇಟ್ ಸೇತುವೆ : ಈ ತೂಗುಸೇತುವೆಯನ್ನು ಇಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್‌ನ ಅದ್ಭುತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆನ್ನಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದು ಸ್ಯಾನ್‌ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ ಖಾರಿಗೆ ಸಮುದ್ರ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಕಡೆ ಸ್ತಂಭಗಳ ನಡುವೆ 1280ಮೀ ಅಗಲವಾಗಿವೆ. ಇದರ ಗೋಪುರಗಳು ನೀರಿನಮಟ್ಟದ ಮೇಲೆ 250 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಕಂಬದ ತಳಪಾಯಗಳು ನೀರಿನ ಕೆಳಗೆ 30.50ಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿವೆ. ಪಾಯದಲ್ಲಿ ತೋಡುವಾಗ ಒತ್ತಡದ ಗಾಳಿಯ ಕೆಸನ್ನುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರು. ಒಂದೊಂದು ಸ್ತಂಭದ ಮೇಲೂ ತಂತಿಯ ಹೊರಜಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ 169 ಟನ್ ತೂಕದ ಎರಡು ತೊಟ್ಟಿಲುಗಳಿದ್ದುವು. ಹೊರಜಿಗಳ ವ್ಯಾಸ 92.70ಸೆಂ.ಮೀ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 1,28,000ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಉಕ್ಕಿನ ತಂತಿಗಳಿವೆ. ವಾಷಿಂಗ್ಟನ್ ಸೇತುವೆಯಲ್ಲಿನ ಹಾಗೆಯೇ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಬೃಹದಾಕಾರವಾದ ದಿಮ್ಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕಿನ ಕುಣಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೂಜಿಗಳನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ತಂಭಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೂ ಆ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಾಲುದಾರಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ನಡೆದು ಕೆಲಸಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಕೆಲಸಗಾರರಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾದ ಕಾಲಿನ ಬಿಗಿಯೂ ನರಗಳ ಸಮತೂಕವೂ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ಈ ಸೇತುವೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದಾದರೂ ಸಾವು ಒದಗಲಿಲ್ಲ. 1949ರ ವರೆಗೂ ಇದೇ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೀರ್ಘವಾದ ಕಣ್ಣಿನ ತೂಗು ಸೇತುವೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆ ವರ್ಷ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನ ಬಂದರಿನಲ್ಲಿ 1408.2ಮೀ ಕಣ್ಣಿನ ನ್ಯಾರೋಸ್ ಸೇತುವೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು.

ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ಅಗಲ ಕಣ್ಣು ಇರುವುದು ಜಪಾನಿನ ಅಕಾಶಿ ಕೈಕ್ಯೋ ತೂಗು ಸೇತುವೆಯಲ್ಲಿ. ಇದರ ಅಗಲವು 1991ಮೀ ಈ ಸೇತುವೆ ಸೇತುವೆಗಳ ರಾಜ ಎಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ. 2010ನೆಯ ಇಸವಿಯ ವೇಳೆಗೆ ಕಣ್ಣಿನ ಅಗಲ 3360ಮೀ ಮೀರಲಿದೆ. ಈ ಬೃಹತ್ ಕಣ್ಣಿರುವ ತೂಗು ಸೇತುವೆಯು ಮೆಸ್ಸಿನ ಖಾರಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾದು ಹೋಗಿ ಯುರೋಪನ್ನು ಸಿಸಿಲಿ ದ್ವೀಪದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಲಿದೆ. ತೂಗುಸೇತುವೆಯ ಸುಧಾರಿತ ರೂಪ–ಕೇಬಲ್ ಸ್ಟೇ ಸೇತುವೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ತೃತೀಯ ಜಗತ್ತು: ಪ್ರಪಂಚದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಸಮುದಾಯಗಳ ನಡುವೆ ಅಪಾರ ಅಂತರವಿದ್ದು ಈ ಅಂತರ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೇ ಮುಂದುವರೆದಿದೆ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ದೇಶಗಳು ಅನಭಿವೃದ್ಧಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವೇಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಶ್ರೀಮಂತವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಬಡರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಇವುಗಳೊಡನೆ ಪೈಪೋಟಿ ಎದುರಿಸಲಾಗದೆ ಶೋಷಿತಗೊಂಡು ಮತ್ತಷ್ಟು ಬಡರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾಗುತ್ತಿವೆ. ಈ ಆರ್ಥಿಕ ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲು ಟೀಲ್‌ಹಾರ್ಡ್–ಡಿ–ಚಾರ್ಡಿನ್ ಎಂಬುವರು ಪ್ರಪಂಚದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರಥಮ ಜಗತ್ತಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು, ದ್ವಿತೀಯ ಜಗತ್ತಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಮತ್ತು ತೃತೀಯ ಜಗತ್ತಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು (ಥರ್ಡ್ ವರ್ಲ್ಡ್) ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿರುವರು. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅತಿಕಡಿಮೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿ ಹಿಂದುಳಿದ ಏಷ್ಯ, ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಮೆರಿಕದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತೃತೀಯ ಜಗತ್ತಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ತೃತೀಯ ಜಗತ್ತು ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ಬಳಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಆಲ್ಜೀರಿಯ ದೇಶದ ಪ್ರಾಂಟ್ಜ್ ಫ್ಯಾನನ್. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಪ್ರಪಂಚದ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಬಣಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ರಷ್ಯ ಈ ಬಣಗಳ ನಾಯಕರಾಗಿದ್ದವು. ಈ ಎರಡು ಬಣಗಳ ನಡುವೆ ಶೀತಲ ಸಮರ ಉಂಟಾಯಿತು. ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಈ ಬಣಗಳಿಗೆ ಸೇರಿ ಮೂರನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆಸಿದವು. ಆದರೆ ಈ ಎರಡೂ ಬಣಗಳನ್ನು ಸೇರದೆ ಹಲವಾರು ದೇಶಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿದೇಶಾಂಗ ನೀತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಲು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ. ಇಂತಹ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಗುಂಪಿಗೆ ತೃತೀಯ ಜಗತ್ತು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ತೃತೀಯ ಜಗತ್ತಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿವೆ. ತಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ನೀತಿ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ನಿವಾರಣೆ, ಆರ್ಥಿಕ ವಿಕಾಸ, ಶಾಂತಿ ಮತ್ತು ಸಹಬಾಳ್ವೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗೆಂದೇ ಹೋರಾಡುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ನಾವು ಇಂದು ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾದರಿಯ ನೂತನ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದು ಇದು ತೃತೀಯ ಜಗತ್ತಿನ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ಎನ್.ಎಚ್.)

ತೆಲಂಗಾಣ: ಹಿಂದಿನ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಸಂಸ್ಥಾನದಿಂದ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ 9 ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತೆಲಂಗಾಣವೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ರೂಢಿ. ಮೆಹಬೂಬ್‌ನಗರ, ಹೈದರಾಬಾದ್, ಮೇದಕ್, ನಿಜಾಮಾಬಾದ್, ಆದಿಲಾಬಾದ್, ಕರೀಮ್‌ನಗರ, ವಾರಂಗಲ್, ಖಮ್ಮಮ್, ನಲ್ಗೊಂಡ – ಇವೇ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಇಂದಿನ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರಾರ್ಧವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,10,750 ಚ.ಕಿಮೀ ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಭಾಗವಾಗಿರುವ ತೆಲಂಗಾಣದ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 455 ಮೀ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 100–112 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಗೋದಾವರಿ, ಕೃಷ್ಣ, ಮಾಂಜೀರ, ಮಾನೇರು, ಪ್ರಾಣಹಿತ, ಮೂಸೀ, ಪಲೇರು, ಮುನೇರು, ವೈರಾ – ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ತೆಲಂಗಾಣದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರವಾದ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದೆ.

ತೆಲಂಗಾಣ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ರಾಜಕೀಯ ಗುಂಪುಗಳು ಹೋರಾಟ ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.ಎಂ.)

ತೇವಾಂಶ ಮಾಪಕ: ವಾಯುಮಂಡಲದ ಆರ್ದ್ರತೆಯನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಬಳಸುವ ಉಪಕರಣ. ಆರ್ದ್ರತಾಮಾಪಕ ಪರ್ಯಾಯನಾಮ (ಹೈಗ್ರೊ ಮೀಟರ್). ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಧ: 1. ಇಬ್ಬನಿ ಬಿಂದು ಆರ್ದ್ರತಾಮಾಪಕ 2. ಆರ್ದ್ರ ಮತ್ತು ಶುಷ್ಕ ಬುರುಡೆಯ ಆರ್ದ್ರತಾಮಾಪಕ, 3. ರಾಸಾಯನಿಕ ಆರ್ದ್ರತಾಮಾಪಕ 4. ಕೇಶ ಆರ್ದ್ರತಾ ಮಾಪಕ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ತೈಲ–ಜೇಡು ಶಿಲೆ: ಜೇಡುಮಣ್ಣು ಅಥವಾ ಮಡ್ಡಿ (ಗಸಿ) ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿದ ತೆಳುವಾದ ಪೊರೆ ರಚನೆ ಇರುವ ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಜಲಜಶಿಲೆ (ಆಯಿಲ್ ಶೇಲ್). ಇದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೆರೊಗೆನ್ ಎಂಬ ಕಾರ್ಬನಿಕ ವಸ್ತು ಅಥವಾ ಬಿಟುಮೆನಿನಿಂದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಜೇಡು, ಸಿಕತ, ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಖನಿಜಗಳು ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಹೈಡ್ರೊಮೈಕ ಮತ್ತು ಮಾಂಟ್‌ಮೊರಿಲ್ಲೊನೈಟ್ ಜೇಡು ಖನಿಜಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದರ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವುವು. ಜಲಜಶಿಲೆಗಳ ಜನನದ ಪೂರ್ವಭಾವಿ ಹಂತದಲ್ಲೇ ಜೇಡುಶಿಲೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಫಿಲ್ಲೈಟ್ ಅಥವಾ ಮಾರ್ಕಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಅಲ್ಪಾಂಶ ಫೆಲ್ಸ್‌ಸ್ಪಾರ್ ಸಹ ಇರುವುದು. ಈ ಕಾರ್ಬನಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಟ್ಟಿ ಇಳಿಸಿದಾಗ ಕಲ್ಲರಳು (ಕಲ್ಲುರಾಳ) ಅಥವಾ ಪ್ಯಾರಫಿನ್ನಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮಂದವಾದ ಹರೆ ಎಣ್ಣೆ (ಲ್ಯೂಬ್ರಿಕೇಟಿಂಗ್ ಆಯಿಲ್), ಉರಿಸುವ ಎಣ್ಣೆ, ಹಗುರವಾದ ದೀಪದ ಎಣ್ಣೆ, ಸೀಮೆ ಎಣ್ಣೆ, ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಹಾಗೂ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಈಥರ್‌ವರೆಗಿನ ಹಲವಾರು ವಸ್ತುಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುವು. ತೈಲಜೇಡುಶಿಲೆಯಿಂದ ಅಮೋನಿಯಮ್ ಸಹ ದೊರೆಯಬಹುದು. ಮೆಕ್ಕೀಯ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ನಿಜವಾದತೈಲ ಜೇಡುಶಿಲೆ ಜೇಡು ಅಥವಾ ಮರಳಿನ ಅಂಶದ ನಿಕ್ಷೇಪ; ಇದನ್ನು ಬಟ್ಟಿ ಇಳಿಸಿದಾಗ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಕೆಲವು ದ್ರಾವಣಗಳೊಡನೆ ಬೆರೆಸುವುದರಿಂದಲ್ಲ. ತೈಲ–ಜೇಡು ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತ ಎಣ್ಣೆ ಇರದಿದ್ದರೂ ಶಾಕವಸ್ತುಗಳು, ಜಲಚರ ಸಸ್ಯಗಳ ಉಳಿಕೆ ಬೀಜಕಣಗಳು (ಸ್ಪೋರ್ಸ್) ಮೇಣದ ಕಣಗಳು ಮತ್ತು ರಾಳ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವ ಹಳದಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣಗಳು ಪುಷ್ಪಪರಾಗ, ಆಲ್ಗೀ, ಬೀಜಕಣ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಮೂಹ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕವು ದ್ವಿತೀಯಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಾಳ ಮತ್ತು ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಹಾಗೂ ಪುನರ್ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡ ವಸ್ತುಗಳು. ತೈಲ–ಜೇಡು ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಹೊತ್ತಿಸಿದರೆ ಉರಿಯುತ್ತದೆ. ಮಯನ್ಮಾರ್–ಥೈಲೆಂಡ್ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕರೆನ್‌ಹಳ್ಳಿಯ ಜನ ತೈಲ–ಜೇಡು ಶಿಲೆಯನ್ನು ಉರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದುದೇ ಯಥೇಚ್ಛವಾದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲು ಮುಖ್ಯ ಸೂಚಿಯಾಯಿತು.

ಹಲವಾರು ದಶಲಕ್ಷವರ್ಷ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಮರಳು ಮತ್ತು ಜೇಡು ನಿಶ್ಚಲವಾದ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಮತ್ತು ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಾಗ ತೈಲ–ಜೇಡು ಮೈದಳೆವುದು. ಪುರಾತನ ಶಿಲೆಗಳ ರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ನೀರು ಮತ್ತು ಅದರೊಂದಿಗೆ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಚಿಪ್ಪುಗಳು, ಮೀನುಗಳು, ಸಸ್ಯಗಳ ಎಲೆಗಳು ಮತ್ತು ತೆರ್ಮೆ (ಜರಿ) ಎಲೆಗಳು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಒತ್ತಡ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಾಯು ಕೊಳೆತದಿಂದ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಿತ ಕಾರ್ಬನಿಕ ವಸ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಇದು ಕೂಡ ತೈಲ–ಜೇಡುಶಿಲೆ. ಕೆಳಮಯನ್ಮಾರ್‌ನ ಅಮ್‌ಹರ್ಸ್ಟ್ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಥೈಲೆಂಡ್ ಭಾಗಗಳ ತೈಲ–ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳು ಈ ರೀತಿ ಆದವು. ಇವು ತೃತೀಯ ಭೂಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಹ್ಪಿಚ್ಚಾರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 22.4 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ, 14.4 ಕಿಮೀ ಅಗಲದ ಹಲವಾರು ಉತ್ತಮ ತೈಲ–ಜೇಡುಶಿಲಾ ಪದರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮಂದ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಶಿಲಾಮಾದರಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಟನ್ನಿಗೆ 9.78–

16.2 ಗ್ಯಾಲನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಕಚ್ಚಾ ಎಣ್ಣೆ ದೊರೆತಿದೆ. ಕೆಳ ಮಯನ್ಮಾರ್‌ದ ಮರ್ಗ್ಯು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತೇಯಿನ್‌ಕುನ್ ಹೊಳೆಯ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ, ಬಾಂಕುನ್ ಬಳಿ ಮರ್ಗ್ಯುವಿನ ಲೆನ್ಯ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಟವಾಯ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೃಹತ್ ಟೆನಸ್ಸೆರಿಮ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ತೃತೀಯ ಭೂಕಾಲದ ಜೇಡು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ತೈಲ–ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳು ಪಂಜಾಬಿನ ಲವಣ ಶಿಲಾ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ (ಸಾಲ್ಟ್ ರೇಂಜ್) ಉಪ್ಪು–ಮರಳು ಶಿಲೆಗಳೊಂದಿಗೆ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿವೆ. ಆದರೆ ಇದು ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿಲ್ಲ.

ತೈಲ–ಜೇಡು ಶಿಲೆಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಭೂಕಾಲದ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ನ್ಯೂ ಸೌತ್‌ವೇಲ್ಸ್, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್ ದೇಶಗಳ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ, ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಕಾಲರಾಡೊ, ಊಟಾ, ವ್ಯೋಮಿಂಗ್ ಮತ್ತು ನೆವಾಡ ಹಾಗೂ ಕೆನಡದ ನ್ಯೂ ಬ್ರನ್ಸ್‌ವಿಕ್ ಇಯೊಸೀನ್ ಉಪಯುಗದ ಶಿಲಾ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ.

ತೈಲ–ಜೇಡು ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಬಹಳ ಹಿಂದೆಯೇ (1938) ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ 1848ರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತೈಲ–ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕಚ್ಚಾಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಯಂಗ್ ಮತ್ತು ವೆಲ್‌ರನ್ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಅನಂತರ 1860ರಲ್ಲಿ ಕೆನಡ, 1865ರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ದಿನಕ್ಕೆ 3,000 ಬ್ಯಾರಲ್ಲುಗಳಷ್ಟು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೂ ತೈಲ–ಜೇಡು ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದಾದ ಎಣ್ಣೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. 1 ಟನ್ ತೈಲ–ಜೇಡುಶಿಲೆಯಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಎಣ್ಣೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಗ್ಯಾಲನ್ನುಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗಿದೆ:

ಪ್ರದೇಶ	(ಗ್ಯಾಲನ್ನುಗಳಲ್ಲಿ)
ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ. . .	106
ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ. . .	80–180
ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್. . .	40
ರಷ್ಯ. . .	35–50
ಕೆನಡ. . .	2–63
ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್. . .	16–35
ಮಂಚೂರಿಯ. . .	15
ಸ್ವೀಡನ್. . .	12–15
ಜರ್ಮನಿ. . .	12
ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ. . .	11–65
ಫ್ರಾನ್ಸ್. . .	10–17

ತೈಲ–ಜೇಡುಶಿಲೆಯಿಂದ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ರೀತಿ: ಪುಡಿ ಮಾಡಿದ ತೈಲ–ಜೇಡುಶಿಲೆಯನ್ನು ಬಟ್ಟಿ ಇಳಿಸುವ ಪಾತ್ರೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ, 350^0–500^0ಸೆ ಉಷ್ಣತೆಯ ಆವಿ ಅಥವಾ ಅನಿಲವನ್ನು ಹಾಯಿಸಬೇಕು. ಆಗ ಕೆರೊಗೆನ್ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಹೊಂದಿ ಕಚ್ಚಾ ತೈಲ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಈ ತೈಲಕ್ಕೆ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ತೈಲದ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳೂ ಇವೆ. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಂಶ ಗಂಧಕ, ಸಾರಜನಕ, ಮತ್ತು ಆಮ್ಲಜನಕ ಇರುವವು.

ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಪ್ರಪಂಚ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಸಕ್ತ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ತೈಲ–ಜೇಡುಶಿಲೆ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಬಲ್ಲದೆಂದು ತಜ್ಞರ ಒಮ್ಮತದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ತೈಲ–ಜೇಡು ಶಿಲಾ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಅರಸುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಅವುಗಳ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಹಾಗೂ ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನಾ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದು ಯುಕ್ತ. (ಪಿ.ಎಂ.;ಜಿ.ಪಿ.ಸಿ.)

ತೊಂಗಲುಗಳು ಮತ್ತು ತುಂಗಲುಗಳು: ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಯ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಮಿಶ್ರಿತ ನೀರು ಜಿನುಗುವಾಗ ಅದು ಆವಿಯಾಗಿ ಯುಗಯುಗಾಂತರಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೈದಳೆದ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ರಚನೆಗಳು (ಸ್ಟಾಲಕ್‌ಟೈಟ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಸ್ಟಾಲಗ್‌ಮೈಟ್ಸ್). ಸ್ಥಲಾಕಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ಥಲಗ್ಮಗಳು ಪರ್ಯಾಯನಾಮಗಳು. ಇವನ್ನು ಊರ್ಧ್ವಮುಖಿ ಮತ್ತು ಅಧೋಮುಖಿ ಶಂಖು ಅಥವಾ ತೊಂಗಲುಗಳು ಎಂದು ಸಹ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅವರೋಹಿ ಶಂಖು ಅಥವಾ ತೊಂಗಲುಗಳು (ತೂಗು ತೊಂಗಲುಗಳು ಎಂದೂ ಹೇಳುವುದುಂಟು) ಗುಹೆಗಳ ಚತ್ತುವಿನಿಂದ ಕೆಳಮೊಗವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುವು. ಇವು ಸಹಜವಾಗಿ ತೆಳು ನೀಳವಾಗಿದ್ದು ಒಳಗೆ ಟೊಳ್ಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಟೊಳ್ಳಿನ ಮುಖಾಂತರ ನೀರು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಒಸರಿ ತಳದಲ್ಲಿ ಹೊರಸಾಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಅದರಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಸಾಯನಿಕಾಂಶಗಳು ಅಲ್ಲೇ ಹೊಸ ಪೊರೆಗಳಾಗಿ ಹದಿಗಟ್ಟುವುವು. ಈ ತೆರನಾಗಿ ತೊಂಗಲಿನ ಉದ್ದ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಹೋಗುವುದು. ಒಂದು ಕೇಂದ್ರದ ಸುತ್ತ ಏಕಕೇಂದ್ರಿಯ ಪಟ್ಟಿಗಳಾಗಿ ತೊಂಗಲುಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಆರೋಹಿ ಶಂಖು ಅಥವಾ ತುಂಗಲುಗಳು (ನೆಲ ತೊಂಗಲುಗಳು ಎಂದೂ ಹೇಳುವುದುಂಟು) ನೆಲದಿಂದ ಮೇಲುಮೊಗವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುವು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಇವನ್ನು ತೊಂಗಲುಗಳ ಕೆಳಗೆ ಕಾಣಬಹುದು. ತೊಂಗಲುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಅದೇ ನೀರಿನ ತೊಟ್ಟುಗಳ ಬಾಷ್ಪೀಭವನದಿಂದ ತುಂಗಲುಗಳು ಮೈದಳೆಯುವುವು. ಇವು ತೊಂಗಲುಗಳಿಗಿಂತ ದಪ್ಪ ಹಾಗೂ ಗಿಡ್ಡವಾಗಿವೆ. ಕೇಂದ್ರೀಯ ಟೊಳ್ಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ತುಂಗಲಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಟ್ಟಿಯೂ ಅವಸಾದಿತವಾಗುವ ತಲಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿರುವುದು.

ತೊಂಗಲು ಮತ್ತು ತುಂಗಲು ಎರಡನ್ನೂ ಡ್ರಿಪ್‌ಸ್ಟೋನ್ (ತೊಟ್ಟಿಕ್ಕುವ ಕಲ್ಲು) ಎಂಬ ಒಂದೇ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಖನಿಜ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಡ್ರಿಪ್‌ಸ್ಟೋನ್ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರಾಕಾರಗಳುಳ್ಳ ಅತಿ ಸುಂದರ ಮತ್ತು ಆಕರ್ಷಕವಾದ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಅಥವಾ ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಮ್ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳುಳ್ಳ (ಡಾಲೋಮೈಟ್) ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಇತರ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳೂ ಬೆಣಚು ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಓಪಾಲ್, ಚಾಲ್ಸಿಡನಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಲಿಮೋನೈಟ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳೂ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಡ್ರಿಪ್‌ಸ್ಟೋನ್ ರಚನೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿರುವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ: ಮೊತ್ತಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಡ್ರಿಪ್‌ಸ್ಟೋನ್ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾದ ಶಿಲೆಗಳು ಗುಹೆಯ ಚಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಮಳೆ ನೀರು ಭೂಮಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಒಸರುತ್ತಿರಬೇಕು. ಮೂರನೆಯದಾಗಿ, ಕಾರ್ಬನ್ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಸಂಯೋಗದಿಂದಿರುವ ಅಂತರ್ಜಲದಲ್ಲಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ತೊಟ್ಟಿಕ್ಕಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾದ ಹಾಗೂ ನೇರವಾದ ಮಾರ್ಗಗಳಿರಬೇಕು. ಕೊನೆಯದಾಗಿ, ಹರಿಯುವ ಅಂತರ್ಜಲದಲ್ಲಿ ಸಂಯೋಗವಾದ ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್ ಭಾಗಶಃ ಅಥವಾ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಆವಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ನೀರಿಗೆ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ವಿಲೀನಗೊಳಿಸುವ ತ್ರಾಣ ಕುಂದುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅದು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಸುಣ್ಣ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ನೆರವೇರಲು ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಸರಾಗವಾದ ವಾಯುಸಂಚಾರ ಇರಬೇಕು ಈ ಎಲ್ಲ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳೂ ಸರಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ತೊಂಗಲುಗಳು ಹಾಗೂ ತುಂಗಲುಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಇದಲ್ಲದೆ, ಸಿಮೆಂಟ್ ಸೇತುವೆಗಳ ಮತ್ತು ಕಮಾನುಗಳ ಕೆಳಗೂ ಕಾಂಕ್ರಿಟ್‌ನಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಸುರಂಗಗಳ ಚಾವಣಿಯಿಂದಲೂ ನೆಲದಡಿ ಹಾದಿಗಳ ಚಾವಣಿಗಳಿಂದಲೂ ಅಪೂರ್ಣವಾದ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಇಳಿಬಿದ್ದಿರುವ ತೊಂಗಲುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆಗಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ಮತ್ತು ವಾಹನಗಳ ಸಂಚಾರದಿಂದ ಅವು ಆಯಾ ದಿಕ್ಕಿಗೇ ಬಾಗುವುದನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ತೊಂಗಲುಗಳು ವಿಚಿತ್ರಾಕಾರಗಳನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಆಲದಮರದ ಬೀಳಲಿನಂತೆ, ದ್ರಾಕ್ಷಿಗೊಂಚಲಿನಂತೆ ಅಥವಾ ಅಂದವಾದ ನೆರಿಗೆಗಳಂತೆಯೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಇವಲ್ಲದೆ ಕ್ಯಾರೆಟ್ ಮಾದರಿಯ ತೊಂಗಲುಗಳು ತೀರ ಸಾಮಾನ್ಯ. ತೊಂಗಲಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಬೀಟ್‌ರೂಟ್ ಅಥವಾ ಟರ್ನಿಪ್ ಗೆಡ್ಡೆಯಂತೆ ಸಹ ಇರಬಹುದು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಬಲು ಸಮೀಪದ ತೊಂಗಲುಗಳು ಮತ್ತು ತುಂಗಲುಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ನಿಕಟವಾಗಿ ಸಂಪರ್ಕಿಸುವುದರಿಂದ ಅತಿ ತೊಡಕಾದ ರಚನೆಗಳಾಗುವುವು. ಪ್ರತಿ ತೊಂಗಲಿನ ಕೆಳಗೂ ತುಂಗಲು ಇರಲೇಬೇಕೆಂದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ತೊಂಗಲು ಮತ್ತು ತುಂಗಲುಗಳು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಕ್ರಮೇಣ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಸಂಪರ್ಕಿಸುವುದರಿಂದ ಸ್ತಂಭಾಕಾರದ ರಚನೆ ಆಗುವುದುಂಟು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಇವು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಕಲಾಮಂದಿರದಲ್ಲಿ

ಕಂಡುಬರುವ ಅದ್ಭುತ ಆಕೃತಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಸಹಸ್ರಾರು ಮಂದಿ ಕಲೋಪಾಸಕರನ್ನೂ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನೂ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ.

ಕಾರ್ಲ್ಸ್‌ಬಾಡ್ ಅಂತರಜಲ ಗುಹೆ, ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ

ತೊಂಗಲುಗಳು ಮತ್ತು ತುಂಗಲುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಗುಹೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಹೀಗಿವೆ: ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊದಲ್ಲಿನ ಕಾರ್ಲ್ಸ್ ಬಾಡ್ ಗುಹೆಯ ಅತಿ ಸುಂದರವಾದ ರಾಜನ ಸಭಾಮಂದಿರ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕೋನಾರಾಮೇಶ್ವರಿ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿರುವ ಗುಹೆಗಳು, ಕರ್ನಾಟಕದ ದಾಂಡೇಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಜೊಯಿಡ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕವಳೆ ಗುಹೆಗಳು, ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಉಳವಿ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಳಗವಿ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಪಿ.)

ತೋಟಗಾರಿಕೆ: ಮಾನವನ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ಸುಖ, ಸಂತೋಷ, ಆಹಾರ, ವಸತಿ, ಕಲೆ, ಆರೋಗ್ಯ, ಮನರಂಜನೆ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತಿನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ರೀತಿಯ ಉಪಯೋಗ, ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಮಾನವ ಜನಾಂಗದ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮನುಷ್ಯನಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಈ ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಒಂದು ಕಲೆ. ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನವಾಗಿ ಮೈ ತಾಳಿ ತೋಟಗಾರಿಕೆ ವಿಜ್ಞಾನವೆಂದೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ನಮ್ಮ ಪುರಾತನ ಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ತೋಟದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ತೋಟಕ್ಕೆ ಬಾಗಾಯ್ತು ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಹಾರ್ಟಿಕಲ್ಚರ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹಾರ್ಟಿಕಲ್ಚರ್ ಎಂಬ ಪದ ಹಾರ್ಟಸ್ (ಎಂದರೆ ಗಾರ್ಡನ್ – ತೋಟ; ಹಣ್ಣು, ತರಕಾರಿ, ಹೂವು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಸ್ಥಳ) ಮತ್ತು ಕಲ್ಚರ್ (ಎಂದರೆ ಬೇಸಾಯ ಅಥವಾ ಸಾಗುವಳಿ) ಎಂಬ ಎರಡು ಪದಗಳ ಸಮ್ಮಿಲನ. ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಮೂಲಭೂತ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟು. ವ್ಯವಸಾಯದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ರೈತ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಅಡಿಯಾಳು. ಮಳೆ ಬರಲಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಬೇಸಾಯಗಾರ ಎಲ್ಲ ಹೊಲಗಳಿಗೆ ನೀರು ಹಾಯಿಸಿ ರಾಗಿ ಬೆಳೆಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಅಥವಾ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚಾದರೆ, ಹಿಮ ಬಿಸಿಲು ಗಾಳಿ ಇವು ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ಅವನ್ನು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ತೋಟಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರೈತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಒಡೆಯ. ಮಳೆಗಾಳಿ, ಬಿಸಿಲುಗಳು ತೋಟದ ಬೆಳೆಗಳ ಮೇಲೆ ಉಂಟು ಮಾಡುವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ತನ್ನ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಬಲ್ಲ. ತೋಟಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಪ್ರತಿಯೋರ್ವನ ಕಲೆ, ಕುಶಲಕಲೆ ಮತ್ತು ಅನುಭವದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದೆ.

ತೋಟಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಐದು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ: 1. ಹಣ್ಣಿನ ಬೇಸಾಯ, 2. ತರಕಾರಿ ಬೇಸಾಯ, 3. ದ್ರುವ ಬೆಳೆ, 4. ಹೂವಿನ ಬೇಸಾಯ, 5. ಉದ್ಯಾನಕಲೆ. ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿ ಮತ್ತು ಧ್ರುವ ಬೆಳೆ ಬೇಸಾಯಗಳು ಮನುಷ್ಯನ ಆಹಾರ, ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಗಳಿಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಬಗೆಗಳು ವಿಲಾಸ, ಕಲೆ, ಸಂತೋಷಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಉತ್ತಮ ಗುಣವುಳ್ಳ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಕಣ್ಣು ತೆಗೆದು ಇನ್ನೊಂದು ಬೇರು ಸಸ್ಯಕ್ಕೆ ಕಸಿ ಮಾಡಿ ಅದು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಕಲೆ ಮತ್ತು ಕುಶಲತೆ. ಎಲ್ಲ ಜನರು ಈ ರೀತಿ ಹಣ್ಣು ಕಸಿ ಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ಬೇರೆ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಪರಾಗಸ್ಪರ್ಶ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತೋಟಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕುಶಲತೆ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಶ. ತೋಟಗಾರನಾದವ ಕಸಿ ಮಾಡುವ ಕಲೆ, ಕಣ್ಣು ಹಾಕುವ ಕಲೆ. ಪರಾಗಸ್ಪರ್ಶ ಮಾಡುವ ಕಲೆ, ಬೇಸಾಯ ಕಲೆ, ಉದ್ಯಾನ ಕಲೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಅನುಭವದಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಅಭ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಸಾಧನೆ ಬೇಕು.

ತೋಟಗಾರಿಕೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ : ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಡತನ, ಅನಾರೋಗ್ಯ, ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೆಚ್ಚಳ, ನಿರುದ್ಯೋಗ ಮುಂತಾದ ಭಯಂಕರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಮಾರಕವಾಗಿವೆ. ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಲು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಆಯುಧ. ತೋಟದ ಉತ್ಪಾದನೆ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲು ಸಾಧನೆಯಾಗಬಲ್ಲದು. ಭಾರತದ ಬಹುಪಾಲು ಜನ ಸಮತೂಕ ಆಹಾರವಿಲ್ಲದೇ ರೋಗಪೀಡಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿಗಳು ಮನುಷ್ಯನ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆಯಾಗಿ ಅವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಜನರ ಕಾಯಿಲೆಯನ್ನು ತಡೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. ಭಾರತದ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿದೆ; ಇದರಲ್ಲಿ 50% ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದುರದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಳೆ ಬೀಳದೆ ಅವರು ವರ್ಷದ ಬಹುಭಾಗ ಉದ್ಯೋಗರಹಿತರಾಗಿರುವುದುಂಟು. ಇಂಥ ಜನ ತೋಟಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗುರುವುದರಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸದುಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಜನ ತೋಟಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಕಸುಬಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಹಣ್ಣು, ತರಕಾರಿ, ಹೂವು, ಮತ್ತು ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಇಮ್ಮಡಿಯಾಗುವುದಲ್ಲದೇ ಇವುಗಳ ಮಾರಾಟ, ಶೇಖರಣೆ, ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು ಉದ್ಯೋಗ ಅವಕಾಶ ಸಿಕ್ಕಿ ನಿರುದ್ಯೋಗ ಸಮಸ್ಯೆ ಪರಿಹಾರವಾಗಲು ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ.

ತೋಟಗಾರಿಕೆಯ ಸಾಧ್ಯತೆ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣು, ತರಕಾರಿ ಹೂವು ಮತ್ತು ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವ ಹಿತಕರ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಹೂವು ಮತ್ತು ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಜಗತ್‌ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ತೋಟಗಳು ಇರುವ ಕಾರಣ ತೋಟಗಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡುವ ತೋಟಗಾರಿಕೆ ತಜ್ಞರು ಇಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಸಹಾಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೊಡುವ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಬೆಳೆದ ಹಣ್ಣು, ತರಕಾರಿ, ಹೂವು ಮತ್ತು ಸಾಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಾಗಿಸಿ ಶೇಖರಿಸಿ, ಉತ್ತಮ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸುವ ಸಾಧನಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿವೆ. ರೈತರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡು ಯೋಗ್ಯ ಬೆಲೆಗೆ ಮಾರುವ, ಶೇಖರಿಸುವ ಸಾಲ ಮತ್ತು ಇತರ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಬೇಸಾಯಗಾರರು ತಮ್ಮ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಬೇಗ ಮತ್ತು ಸುಲಭವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧನ ಸೌಕರ್ಯಗಳು ಅಧಿಕವಾಗುತಿವೆ. ತೋಟದ ಬೆಳೆಗಳು ತೋಟಗಾರನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಲಾಭವನ್ನು ಮತ್ತು ಇಳುವರಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ತೋಟಗಾರಿಕೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭವಿಷ್ಯವಿದೆ.

ಮುಂದುವರಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತೋಟಗಾರಿಕೆಯ ಪಾತ್ರ : ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಪರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿದೆ. ಅಮೆರಿಕ, ಕೆನಡ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಹಾಲೆಂಡ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜಪಾನ್ ಮುಂತಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತೋಟಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಆಗಾಧವಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನತೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆಯಾ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆದಾಯವನ್ನೂ ಜನರ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನೂ ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸಲು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯ ನೂರಾರು ಅಥವಾ ಸಾವಿರಾರು ಎಕರೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಲ, ಶ್ರಮ ಮತ್ತು ಹಣವನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಅಧಿಕ ಲಾಭವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸವಲತ್ತು ಲಭ್ಯವಾಗಿದೆ. ಬೇಗ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಇಳುವರಿ ಕೊಡುವ ಉತ್ತಮ ತಳಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಹೆಚ್ಚು ಇಳುವರಿ ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕೀಟ ಮತ್ತು ರೋಗಗಳನ್ನು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಡಲು ತಜ್ಞರ ಸಲಹೆ ಮತ್ತು ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರಲ್ಲದೇ ಇವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಕೀಟ ಮತ್ತು ರೋಗನಾಶಕಗಳನ್ನು ಬಳಸುವರು. ಹಣಕಾಸು ಬೇಕಾದ ಬೇಸಾಯಗಾರರು ಮುಂಗಡವಾಗಿ ಸಾಲ ಪಡೆಯುವ ಯೋಜನೆಗಳು ಉಂಟು. ತೋಟಗಾರಿಕೆಯ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಗುತ್ತಿಗೆಗೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳು ಇವೆ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದಾಸ್ತಾನು ಬಂದು ಗಿರಾಕಿಗಳಿಲ್ಲದೇ ತುಂಬಿದಾಗ ಶೈತ್ಯಾಗಾರಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿಡಬಹುದಾಗಿದ್ದು ಅಪಾರ ನಷ್ಟಗಳಿಂದ ಪಾರಾಗಲು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿವೆ. ಬಿತ್ತನೆ ಬೀಜ, ಗೊಬ್ಬರ, ಬಾಡಿಗೆ ಯಂತ್ರಗಳು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಸಾಲವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅವಕಾಶಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಸಾಲ ಕಡಿಮೆ ದರದ ಬಡ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲಾ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರದ ಅಭಾವ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೋಲಾಹಲ ಉಂಟಾಯಿತು. ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯಾಹಾರವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಅಭಾವ ತಲೆದೋರಿದ ಅನಂತರ ಇದ್ದನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲು ವಿಶೇಷ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದವು. ಇಂಥ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. (ಎಂ.ಎಚ್.ಎಂ.)

ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಬೇಸಾಯ : ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಬೇಸಾಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಭೂ ಹಿಡುವಳಿಗಳಲ್ಲಿ, ಉಪವನಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ, ಹಣ್ಣುಗಳು, ತರಕಾರಿ, ಹೂವು ಬೆಳೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಸಾಂದ್ರ ಬೇಸಾಯದ ಮಾದರಿಯಾಗಿದ್ದು ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಥವಾ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಹತ್ತಿರದ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಗಾಲಿಬಂಡಿಯ ಬೇಸಾಯ ಟ್ರಕ್ ಫಾರ್ಮಿಂಗ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಕಾರಣ ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಲ್ಪಡುವ ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಯ ಪ್ರದೇಶ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ದೂರವಿದ್ದು ಅದನ್ನು ವ್ಯಾಪಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿ ನಿತ್ಯ ಗಾಲಿಯ ಬಂಡಿಯ ಮೇಲೆ ನಗರದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಸಾಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ನೆಡು ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಬೇಸಾಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಗರೀಕೃತ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವುಗಳೆಂದರೆ, ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಯುರೋಪಿನ ವಾಯವ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶ, ಡೆನ್‌ಮಾರ್ಕ್, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಜರ್ಮನಿ, ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್ ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ವಾಯವ್ಯಭಾಗಗಳಾಗಿವೆ. ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಬೇಸಾಯ ಚಿಕ್ಕ ಹಿಡುವಳಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಸಹ ಹೆಚ್ಚು ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಹತ್ತಿರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ರೈತರು ಹಣ್ಣುಗಳು ಅಥವಾ ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಮಣ್ಣಿನ ಸಾರವನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಅತೀ ಹೆಚ್ಚು ಸಾವಯವ ಗೊಬ್ಬರ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಕೀಟ ಮತ್ತು ಶಿಲೀಂದ್ರ ನಾಶಕಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ವ್ಯವಸಾಯ ಯಂತ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಮಾನವನ ದೈಹಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇಂದು ಈ ಬಗೆಯ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಮುಂದುವರೆದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಸುರು ಮನೆ ಯೋಜನೆಯಡಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಡಿ.ಆರ್.)

ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ಪುನರ್ ಬಳಕೆ: ಆಧುನಿಕ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಪುನರ್ ಬಳಕೆಯು ಕೀಲಿಕೈ ಇದ್ದಂತೆ. ಯಾವುದೇ ತರಹದ ಬಳಸಿದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪುನಃ ಬಳಸದಿದ್ದರೆ ಅದು ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುವೆಂದು ಎಸೆದಿರುವ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರದ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಕಾಗದ, ಗ್ಲಾಸುಗಳು, ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಲೋಹ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಪುನ: ಬಳಕೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಳೆ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಅದನ್ನು ಉತ್ತಮವಾದ ಕಾಗದವಾಗಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಲೋಹಗಳು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಚೂರುಗಳಾಗಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಚೂರುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕರಗಿಸಿ ಶುದ್ಧ ಲೋಹವಾಗಿಸಿ ಅದನ್ನು ಪುನರ್‌ಬಳಕೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉರಿಸಿ ಶಕ್ತಿ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಜೈವಿಕ ವಿಘಟನೆ ಹೊಂದುವ ಕಸವನ್ನು ಕಾಂಪೋಷ್ಟೀಕರಣ ವಿಧಾನದಿಂದ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನಾಗಿ ತಯಾರಿಸಬಹುದು ಅಥವಾ ಎರೆಹುಳು ಕೃಷಿಯಿಂದ ಎರೆಹುಳು ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಜೈವಿಕ ಅನಿಲವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಬಹುದು.

ಹಳ್ಳಿಗಳು ಮತ್ತು ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಗೃಹ ಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಹಣ್ಣು, ತರಕಾರಿಗಳ ಸಿಪ್ಪೆ, ಕಾಗದದ ಚೂರುಗಳು, ಗಾಜು, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಕವರ್‌ಗಳು, ಔಷಧಿ ಬಾಟಲುಗಳು, ಎಸೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಮಾತ್ರೆಗಳು ಮುಂತಾದವು ಕೈಗಾರಿಕೆ, ನಗರ ಸಭೆ, ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು, ಶಾಲಾಕಾಲೇಜು, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಮುಂತಾದ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದಲೂ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳು ಶೇಖರಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪುನರ್ ಬಳಕೆಮಾಡಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದಲ್ಲದೆ, ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ರಕ್ಷಣೆ, ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದು, ಸುತ್ತಲಿನ ಪರಿಸರವನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿಡುವುದಲ್ಲದೆ ಇದರಿಂದ ಜನರಿಗೆ ತಗುಲುವ ಕಾಯಿಲೆಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪುನರ್ ಬಳಕೆ ಮಾಡಲು ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ, ಹವಾಯ್, ಓರೆಗಾನ್, ಮಿಶಿಗನ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿವೆ. (ಜಿ.ಡಿ.)

ತ್ರಿಕೋನ ವಿಧಾನ (ವಿಸ್ತರಣೆ ಮತ್ತು ನ್ಯೂನೀಕರಣ): ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ಭೂಪಟಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆ ಮತ್ತು ಸಂಕೋಚನದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಕೋನ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗುವುದು. ನೀಳವಾಗಿರುವ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಅಂದರೆ ನದಿ, ಕಾಲುವೆ, ರಸ್ತೆ, ಗಡಿ ರೇಖೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲು ಹಾಗೂ ನ್ಯೂನೀಕರಿಸಲು ಈ ವಿಧಾನ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ತ. ಆದರೆ ಈ ವಿಧಾನ ಚೌರಸ ವಿಧಾನದಷ್ಟು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿಲ್ಲ.

ಉದಾ: ಒಂದು ನದಿಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಭೂಪಟವನ್ನು 1:25,000 ಅಳತೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು 1:50,000 ಅಳತೆಯಲ್ಲಿ ಎಳೆದು ನ್ಯೂನೀಕರಿಸ ಬೇಕಾದಾಗ ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು:

ವಿಧಾನ: ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಭೂಪಟದ ಮೂಲ ಅಳತೆ 1:25,000 ಹಾಗೂ ಎಳೆಯಬೇಕಾದ ಅಳತೆ 1:50,000 ಅಂದರೆ ನ್ಯೂನೀಕರಣದ ಪ್ರಮಾಣ =

$$\frac{\text{ಹೊಸ ಅಳತೆ}}{\text{ಮೂಲ ಅಳತೆ}} = \frac{1}{50,000} \div \frac{1}{25,000}$$

$$= \frac{1}{50,000} \times \frac{25,000}{1} = \frac{1}{2} \text{ ಅಥವಾ } 0.5$$

ಅಂದರೆ ಮೂಲ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಅರ್ಧದಷ್ಟು ನ್ಯೂನೀಕರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ವಿಧಾನ: ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ಭೂಪಟದ ರೇಖೆಯ ಚಿತ್ರದ ಎರಡೂ ಅಂಚುಗಳನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸುವಂತೆ AB ರೇಖೆಯನ್ನು ಎಳೆಯಿರಿ. ನಂತರ ಈ ಎರಡೂ ಅಂಚುಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗುವಂತೆ ಒಂದು ತ್ರಿಕೋನವನ್ನು ಎಳೆಯಿರಿ ಈ ಎರಡೂ ಬಾಹುಗಳು O ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ನಂತರ O ಬಿಂದುವಿನಿಂದ ನದಿ ಚಿತ್ರ/ಭೂಪಟದ ಅಂಕು ಡೊಂಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗುವಂತೆ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಎಳೆಯಿರಿ. ಈ ಭೂಪಟವನ್ನು ಅರ್ಧದಷ್ಟು ನ್ಯೂನೀಕರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ OA ಮತ್ತು OB ಬಾಹುಗಳನ್ನು ಅನುಕೂಲಕರ ಅಳತೆಯಿಂದ ವಿಭಾಗಿಸಿ, ಈ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಬಾಹುಗಳನ್ನು OA ಮತ್ತು OB ಕ್ರಮವಾಗಿ 8 ಸೆಂಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು 8 ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಂತರ O ಯಿಂದ 4 ಸೆಂಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ A ಮತ್ತು B ಬಾಹುಗಳು ಮೇಲೆ CD ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಂಧಿಸುವಂತೆ ಸರಳರೇಖೆಯನ್ನು ಎಳೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದು AB ರೇಖೆಯ ಅರ್ಧದಷ್ಟಿದೆ. ಈಗ AB ರೇಖೆಯ ಮೇಲಿರುವ ನದಿಯ ನಕ್ಷೆಯ ಚಿತ್ರದ ವಿವರಗಳನ್ನು CD ರೇಖೆಯ ಎರಡೂ ಕಡೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿ.

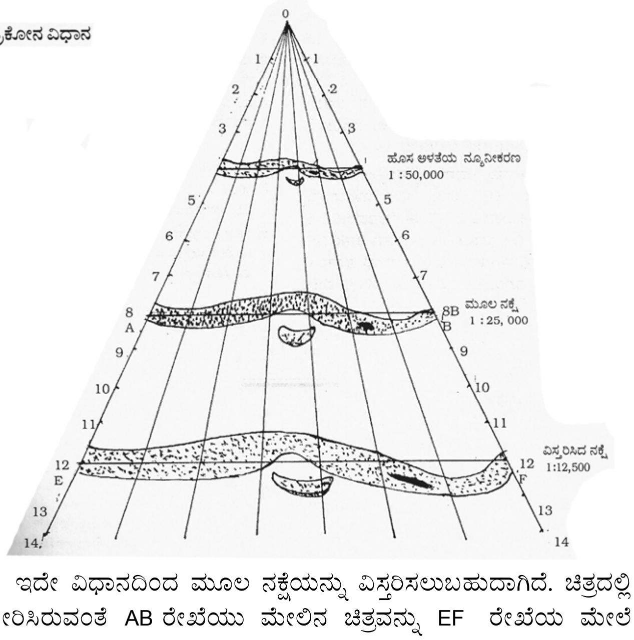

ಇದೇ ವಿಧಾನದಿಂದ ಮೂಲ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲುಬಹುದಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ AB ರೇಖೆಯು ಮೇಲಿನ ಚಿತ್ರವನ್ನು EF ರೇಖೆಯ ಮೇಲೆ ಎರಡರಷ್ಟು ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಅಂದರೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವ ಭೂಪಟ/ಚಿತ್ರದ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಭಿನ್ನಾಂಶ 1:12,500. ಅಂದರೆ ವಿಸ್ತರಣೆ ಪ್ರಮಾಣ–

$$\frac{\text{ಹೊಸ ಅಳತೆ}}{\text{ಮೂಲ ಅಳತೆ}} = \frac{1}{12,500} \times \frac{25,000}{1} = 2 \text{ ರಷ್ಟಾಗಿದೆ.}$$

(ಆರ್.ಎನ್.)

ತ್ರಿಕೋನಮಿತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು (ಟ್ರಿಗನಾಮೆಟ್ರಿಕ್ ಸ್ಟೇಷನ್ಸ್): ಒಂದು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹಲವು ತ್ರಿಕೋನಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವರು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ತ್ರಿಕೋನದ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಭಾಗವನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವರು. ಭೂಪಟದ ಮೇಲೆ ಈ ತ್ರಿಕೋನ ಮಿತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ತ್ರಿಕೋನ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ಬರೆದು ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಹೊಂದಿರುವ ಎತ್ತರವನ್ನು ಅಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಮೀ ಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸುವರು. ಉದಾ: Δ500 ಮೀ ಎಂಬುದು ಆ ತ್ರಿಕೋನ ಮಿತಿಕೇಂದ್ರದ ಎತ್ತರ 500 ಮೀ ಎಂದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಕೋನಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಶಿಖರಗಳ ಎತ್ತರವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗುವುದು. ಉದಾ: ಮೌಂಟ್ ಎವರೆಸ್ಟ್ Δ8,848 ಮೀ ಇದು ಮೌಂಟ್ ಎವರೆಸ್ಟ್‌ನ ಸ್ಥಾನ ಹಾಗೂ ಅದರ ಎತ್ತರ 8,848 ಮೀ ಎಂದು ಸೂಚಿಸುವುದು. (ಆರ್.ಎನ್.)

ತ್ರಿಚೂರ್: ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ, ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ; ತ್ರಿಚೂರ್ ಪಟ್ಟಣ ಕಡಲ ತೀರದಿಂದ 19 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕೊಚ್ಚಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 73 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,10,000. ಇದು ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಪಟ್ಟಣವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಬೆಟ್ಟದ ಸುತ್ತ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ವಡಕ್ಕುನಾಥ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ತ್ರಿಚೂರಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ರಾಜರ ಅರಮನೆ, ಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಚರ್ಚುಗಳು ಇವೆ. ಇದು ಒಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣ. ಇಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಗಳು, ಹೆಂಚಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಮರ ಕೊಯ್ಯುವ ಯಂತ್ರಗಳು, ಎಣ್ಣೆ ತಯಾರುಮಾಡುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಇವೆ. ಹೆಂಚಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇರುವುದು ತ್ರಿಚೂರಿನ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಪುದುಕಾಡಿನಲ್ಲಿ. ತ್ರಿಚೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯವೂ ಪ್ರಾಣಿಸಂಗ್ರಹಾಲಯವೂ ಇವೆ. ಕೇರಳದ ಇತರ ಭಾಗಗಳೊಂದಿಗೆ ತ್ರಿಚೂರಿಗೆ ರಸ್ತೆ ಹಾಗೂ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ.

ತ್ರಿಚೂರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,032 ಚ.ಕಿಮೀ; ಜನಸಂಖ್ಯೆ 38,16,000. ಇದು ಹಿಂದಿನ ಕೊಚ್ಚಿ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಮಿಕ್ಕಭಾಗ ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನ. ಕೃಷಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು, ಬತ್ತ, ತೆಂಗು ಪ್ರಧಾನ ಬೆಳೆಗಳು. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.ಆರ್.)

ತ್ರಿಪುರ: ಭಾರತ ಒಕ್ಕೂಟದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ; ಈಶಾನ್ಯಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ. $22^{0}56' - 24^{0}32'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $91^{0}10' - 92^{0}22'$ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮೀಜೋರಾಮ್, ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಸಾಂ, ಉತ್ತರ ಪಶ್ಚಿಮ ದಕ್ಷಿಣಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ ಇವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 10,486 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 31,99,203. ರಾಜಧಾನಿ ಅಗರ್ತಲ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,89,327.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 4 ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ 44 ತಹಸೀಲುಗಳೂ 6 ಪಟ್ಟಣಗಳೂ 4,727 ಗ್ರಾಮಗಳೂ ಇವೆ. ಉತ್ತರ ತ್ರಿಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,541 ಚ.ಕಿಮೀ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,05,009. ಪಶ್ಚಿಮ ತ್ರಿಪುರದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,359 ಚ.ಕಿಮೀ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7,51,605. ದಕ್ಷಿಣ ತ್ರಿಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ 3,577 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,99,728.

ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣ – ನದಿಗಳು : ತ್ರಿಪುರವನ್ನು ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಉತ್ತರದ ನಾಲ್ಕು ಕಣಿವೆಗಳು ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಗರ್ತಲ ಮೈದಾನ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಉತ್ತರದ ಕಣಿವೆಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಧರ್ಮನಗರ್, ಕೈಲಾಷ್‌ಹರ್, ಕಮಲ್ ಪುರ್ ಮತ್ತು ಖೋವಾಯ್. ಅತ್ಯಂತ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಧರ್ಮನಗರ್ ಕಣಿವೆಯ ಪೂರ್ವದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಜಮರೈ ತಲಾಂಗ್ ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 600–900 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಸಖೋನ್ ತಲಾಂಗ್‌ನ ಎತ್ತರ 300–750 ಮೀ. ಈ ಕಣಿವೆಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ದೇವ್ ನದಿಯೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಜೂರಿ ನದಿಯೂ ಇವೆ. ಈ ಕಣಿವೆ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಇದು ಬೇಸಾಯ ಪ್ರಧಾನ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಕಣಿವೆಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಜೂರಿ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮನಗರ್ ಪಟ್ಟಣವಿದೆ. ಕೈಲಾಷ್‌ಹರ್ ಕಣಿವೆ ಧರ್ಮನಗರ್ ಕಣಿವೆಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿದೆ. ಧರ್ಮನಗರ್ ಕಣಿವೆಯಂತೆ ಈ ಕಣಿವೆಯೂ ಇಡೀ ರಾಜ್ಯದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದರ ಅಗಲ 19 ಕಿಮೀ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಲಾಂಗತರೈಶ್ರೇಣಿ ಇದೆ. ಇದರ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 450 ಮೀ ಗಿಂತ ಅಧಿಕ. ಇದರ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ 481 ಮೀ. ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಮಾನು ನದಿಯೂ ಅದರ ಉಪನದಿಗಳೂ ಕಣಿವೆಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಭಾಗವನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೊರೆದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಕಣಿವೆಯ ಉತ್ತರಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು ವಿಶಾಲ; ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಜವುಗು ನೆಲವುಂಟು. ಮಾನು ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪಟ್ಟಣ ಕೈಲಾಷ್‌ಹರ್. ಈ ಕಣಿವೆಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 420 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಅಥರಮುರ ಶ್ರೇಣಿಗೂ ಲಾಂಗ್‌ತರೈ ಶ್ರೇಣಿಗೂ ನಡುವೆ ಇರುವುದು ಕಮಲ್‌ಪುರ್ ಕಣಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಧಲಾಯ್ ನದಿ ಉತ್ತರದ ಕಡೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರದ್ದು ಜವುಗು ನೆಲ, ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ. ಧಲಾಯ್ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಪಟ್ಟಣ ಕಮಲ್‌ಪುರ್, ಅಥರಮುರ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಕಣಿವೆ ಖೋವಾಯ್. ಈ ಕಣಿವೆಯ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿ ದೇವ್‌ತಮೂರಾ 245 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಿಲ್ಲ. ಈ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನದಿ ಖೋವಾಯ್. ಖೋವಾಯ್ ಪಟ್ಟಣ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇದೆ.

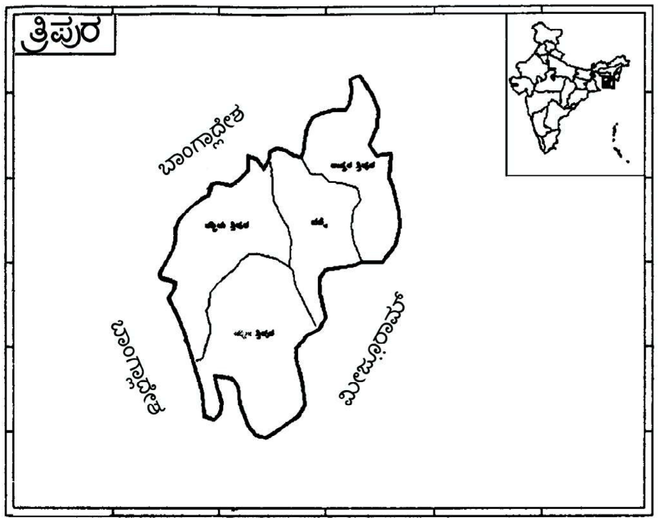

ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಆರು ಮುಖ್ಯ ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದವು ಪಶ್ಚಿಮದವಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಇವು ಸು. 19 ಕಿಮೀ ಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಮರೈ ತಲಾಂಗ್, ಸಖೋನ್ ತಲಾಂಗ್, ಲಾಂಗ್ ತರೈ, ಅಥರಮುರ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಉನ್ನತ ಶಿಖರಗಳು ಇವು : ಬೆಟ್‌ಲಿಂಗ್ ಸಿಬ (975 ಮೀ), ಸಖೋನ್ (786 ಮೀ), ಫೆಂಗ್‌ಪೂಯಿ (482 ಮೀ) ಮತ್ತು ಜಾರಿಮುರ (458ಮೀ).

ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಅಗರ್ತಲ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಸೋನ್‌ಮುರ್, ಉದಯಪುರ್, ಅಮರ್‌ಪುರ್, ಬೆಲೊನಿಯ ಮತ್ತು ಸಬ್ರೂಮ್ ಎಂಬ ಐದು ಉಪವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಗುಮ್ತಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆ ಹರಿಯುವ ಅನೇಕ ಹೊಳೆಗಳು ಗುಮ್ತಿ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇದು ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಹಾದು ರಾಧಾಕಿಶೋರ್‌ಪುರದ ಬಳಿ ಬಯಲನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಯಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗಳೂ ಪಟ್ಟಣಗಳೂ ಅಧಿಕ. ದೇಸ್ತಾಮುರ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಬಯಲು ವಿಶಾಲವಾದದ್ದು. ಇದು ಸಾಂದ್ರ ಬೇಸಾಯದ ಪ್ರದೇಶ. ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಅಗರ್ತಲ ಇರುವುದು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ. ಹೋರಾ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲೆ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾದದ್ದು, ಗುಮ್ತಿ ನದಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಮೇಘ್ನಾ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಫೆನ್ನಿ ಮತ್ತು ಮುಹರಿ ನದಿಗಳು ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ತ್ರಿಪುರದ ಹಲವು ನದಿಗಳು ದೋಣಿಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದಂಥವು. ಗುಮ್ತಿ ನದಿಯ ಮೇಲ್ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಡುಂಬಿರ ಜಲಪಾತವಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೆಕೆ ಹೆಚ್ಚು. ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿಗಳು ತಂಪಾಗಿರುತ್ತವೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ 200 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ವರೆಗೆ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ–ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು : ತ್ರಿಪುರ ರಾಜ್ಯದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ನಿತ್ಯ ಹಸುರು ಕಾಡು. ಇಲ್ಲಿ ಶೇ.60 ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶ ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ಒಟ್ಟು ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ 6,30,000 ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ತೇಗ, ಮಹಾಗನಿ ಮತ್ತು ಸಾಲ್. ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಿದಿರು ಹೆಚ್ಚು. ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮರಗಳು ದಟ್ಟವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಮನೆಗೆ ಹೊದಿಸುವ ಹುಲ್ಲು ಇವೆ. ಆನೆ, ಖಡ್ಗಮೃಗ, ಹುಲಿ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಚಿರತೆ, ನರಿ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಕಾಡುನಾಯಿ, ಕಾಡೆತ್ತು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು : ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಲ್ಲ.

ಕೃಷಿ : ತ್ರಿಪುರದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯವೇ ಪ್ರಧಾನ ಉದ್ಯೋಗ. ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಬೀಳುವುದಾದರೂ ಅನಿಶ್ಚಿತ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಣ್ಣು ತೇವವನ್ನು ಹಿಡಿದಿಡದಿರುವುದರಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಬತ್ತ. ಕೈಲಾಷ್‌ಹರ್ ಕಣಿವೆಯ ಉತ್ತರದ ತೇವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು, ಸೆಣಬು, ಹತ್ತಿ, ಚಹ, ಹಣ್ಣು ಇವಲ್ಲದೆ ಕಬ್ಬು, ಸಾಸಿವೆ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಈರುಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ರಬ್ಬರ್ ಮತ್ತು ಉಪ್ಪು ನೇರಳೆ ಇನ್ನೆರಡು ಬೆಳೆಗಳು. ದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಶೇ. 22 ರಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ 2.4 ಲಕ್ಷ ಹೆ.ಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಹಾರೇತರ ಬೆಳೆಯ ಪ್ರದೇಶ 86,000 ಹೆ. 5,526 ಹೆಕ್ಟೇರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಚಹ ತೋಟಗಳಿವೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ 37.8 ಲಕ್ಷ ಕೆಜಿ. ಸಂಸ್ಕರಣ ಮಾಡಿದ ಚಹ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. 105 ಸಾವಿರ ಹೆ.ಗಳಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. 64,665 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬೃಹತ್ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಕ್ಕೆ ಸಾಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊರ ರಾಜ್ಯಗಳಿಂದ ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಕೋಣಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಣಿಪುರಿ ಮತ್ತು ಬಂಗಾರ್ ತಳಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ : ಡೀಸೆಲ್ ಯಂತ್ರಗಳಿಂದ ಅಗರ್ತಲ, ಅಂಬಾಸ, ಖೋವಾಯ್, ಧರ್ಮನಗರ್, ಕೈಲಾಷ್‌ಹರ್ ಉದಯಪುರ್ ಮತ್ತು ಬೊಗಾಫಘಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಶೇ. 2.1 ರಷ್ಟು ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಪೂರೈಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಲ್ಲ. ಎರಡು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿವೆ. ಉದಯಪುರದಲ್ಲಿರುವ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಮ್ಮಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಮರಗೆಲಸ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪೀಠೋಪಕರಣ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಬೂನು, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ತಗಡಿನ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳು, ಬೀಡಿ, ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಕೊಳವೆಗಳು, ಕೊಡೆಯ ಹಿಡಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ; ಕೈಮಗ್ಗ, ಮರಗೆಲಸ, ಕಬ್ಬಿಣ ಕೆಲಸ, ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವುದು, ಮೋಟಾರು ವಾಹನಗಳ ರಿಪೇರಿ, ಹಣ್ಣುಗಳ ಡಬ್ಬೀಕರಣ ಮುಂತಾದ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ. ಅಕ್ಕಿ, ಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಹಿಟ್ಟಿನ 128 ಗಿರಿಣಿಗಳಿವೆ; 607 ಕೈಮಗ್ಗಗಳಿವೆ. 5 ಸಾಬೂನು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರ ತ್ರಿಪುರದ ಘಾತಿಕಿರೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ನೆರವು ನೀಡಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್ ಇದೆ.

ಸಾರಿಗೆ : ಈ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ ಗುಡ್ಡ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದಲೂ ಕಾಡುಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಠಿಣ, ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಾಣ ವೆಚ್ಚ ದುಬಾರಿ. ಬೆಟ್ಟಗಾಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಈಚೆಗೆ ಅನೇಕ ರಸ್ತೆಗಳು ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಮೋಟಾರು ವಾಹನಗಳು ಸಂಚರಿಸಬಲ್ಲ ರಸ್ತೆಯ ಉದ್ದ 14,395 ಕಿಮೀ. ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯೂ ಎರಡು ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳೂ ಇವೆ. ಅಸ್ಸಾಂ–ಅಗರ್ತಲ ಮತ್ತು ಅಗರ್ತಲ–ಸಬ್‌ರೂಮ್ ರಸ್ತೆಗಳು ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು. ಧರ್ಮನಗರದಿಂದ ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಕಲ್ಕಾಲಿಘಾಟಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ರೈಲುಮಾರ್ಗ (64 ಕಿಮೀ) ಹೊಸದು. ಅಗರ್ತಲ–ಧರ್ಮನಗರ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ಆಗಿದೆ. ಅಗರ್ತಲಾದಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಇದು ಕೋಲ್ಕತ, ದೆಹಲಿ ಮತ್ತು ಗುಹವಾಟಿಗಳೊಂದಿಗೆ ವಾಯೂಮಾನ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದೆ.

ಜನ : ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಮಂಗೋಲಿಯ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮುರುಂಗರು ಮತ್ತು ಆರಕಾನರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರನ್ನು ಪುರಾನ್ ಅಥವಾ ಮೂಲ ತಿಪ್ಪೇರಿಯನ್ನರೆಂದೂ ಜಮಾತಿಯರೆಂದೂ ಎರಡು ಪಂಗಡಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಜಮಾತಿಯರು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾದವರು. ಇವರಲ್ಲದೆ ಚಿತ್ತಗಾಂಗಿನಿಂದ ಬಂದವರೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ನವಾತಿಯರು ಮತ್ತು ಕುಕಿ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ರಿಯಾಂಗರು ಇದ್ದಾರೆ. ತ್ರಿಪುರಿ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಳಿ ಭಾಷೆಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಇಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಜನರೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಭಾರತ ವಿಭಜನೆ ಮತ್ತು ಬಾಂಗ್ಲಾ ವಿಮೋಚನಾ ಸಮರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿರಾಶ್ರಿತರು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ತ್ರಿಪುರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಗಳು ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರು. ಮುಸ್ಲಿಮರೂ ಬೌದ್ಧರೂ ಸರ್ವಚೇತನವಾದಿಗಳೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಹಿಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳು ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳ ಅರಾಧನೆಯೊಂದಿಗೆ ತಮ್ಮ ಗುಂಪುಗಳ ದೈವಾರಾಧನೆ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಗಳನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಗ್ರಾಮ ಜೀವನವೇ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ. ಶೇ.90 ರಷ್ಟು ಜನರು ಗ್ರಾಮ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಆರೋಗ್ಯ ಸೇವಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ತೀರ ಹಿಂದುಳಿದಿತ್ತು. ಅಗರ್ತಲಾದಲ್ಲಿ 40 ಹಾಸಿಗೆಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಮತ್ತು ಇಡೀ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 29 ಔಷಧಾಲಯಗಳಿದ್ದುವು. ಕಳೆದ ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಗತಿ ಆಗಿದೆ. ಈಗ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು, ಆರೋಗ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಔಷಧಾಲಯಗಳು ಅನೇಕ ಆಯುರ್ವೇದ ಶಾಲೆ, ಹೋಮಿಯೋಪತಿ ಔಷಧಾಲಯ, ಕಣ್ಣಿನ ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಹೃದಯ ಪರೀಕ್ಷೆ ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಕುಷ್ಠರೋಗಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ದಂತ ಪರೀಕ್ಷೆ ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಗುಹ್ಯರೋಗ ಮತ್ತು ಚರ್ಮವ್ಯಾಧಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಮಾನಸಿಕ ರೋಗ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಇವೆ. ಅಗರ್ತಲದಲ್ಲಿ ಅಂಧರಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆ ಇದೆ.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಶೇ. 73.2. ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿಶುವಿಹಾರಗಳು, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳು, ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳು, ಪ್ರೌಢ ಶಾಲೆಗಳು, ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾಲೇಜುಗಳು, ವೃತ್ತಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾಲೇಜುಗಳು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ದಾದಿಯರ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಕೈಗಾರಿಕಾ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಇವೆ.

1972 ರ ಜನವರಿ 21ರಂದು ತ್ರಿಪುರ ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾನಪಡೆಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ವಿಧಾನಸಭೆಯಿದೆ. 60 ವಿಧಾನಸಭಾ ಸದಸ್ಯರಿದ್ದಾರೆ.

ಕಮಲಸಾಗರ, ಸೀಪಾಯಿಜಾಲ ಮತ್ತು ತ್ರಿಷ್ಣ ವನ್ಯಧಾಮ, ದುಂಬೂರು ಸರೋವರ, ತ್ರಿಪುರ ಸುಂದರಿ ದೇವಾಲಯ, ಭುವನೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯ, ವಿಜಯಂತ ಅರಮನೆ, ಕುಂಜಾಟನ್ ದೇವಾಲಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜಿ.)

ಥ

ಥಾರ್ ಮರುಭೂಮಿ: ಭಾರತದ ರಾಜಸ್ಥಾನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿಕನೇರ್, ಜೈಸಲ್ಮೇರ್, ಜೋಧ್‌ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೂ ಜಯಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಬಹವಾಲ್‌ಪುರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಸಿಂಧನ್ನೂ ಆವರಿಸಿರುವ ಮರುಭೂಮಿ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂ ನದಿಯ ನೀರಾವರಿ ಬಯಲು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಚ್ಛ್‌ನ ರಣ್, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಅರಾವಳಿ ಶ್ರೇಣಿ, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಂಜಾಬಿನ ಬಯಲು ಇವೆ. 2,00,000 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವ ಈ ಮರುಭೂಮಿಗೆ ಭಾರತದ ಮಹಾ ಮರುಭೂಮಿ ಎಂದೂ ಹೆಸರಿದೆ. ಮರಳು ಗುಡ್ಡಗಳು ಎಂಬರ್ಥದ ಶಬ್ದದಿಂದ ಥಾರ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಬೀಸುವ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಮಳೆ ತರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಮರುಭೂಮಿ ಸಂಭವಿಸಿದೆ. 460 ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಆರಂಭವಾದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಪ್ರಿ – ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ನೀಸ್ ಶಿಲೆಗಳು (ಗ್ರಾನೈಟ್‌ನಂಥ ರೂಪಾಂತರಿತ ಶಿಲೆಗಳು) 57 ಕೋಟಿ – 25 ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಳೆಯದಾದ ಅವಸಾದಿ ಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನದಿಗಳು ತಂದು ತುಂಬಿದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣು – ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಮರಳಿನ ಹೊದಿಕೆಯಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಇತ್ತೀಚಿನದಾದ– ಎಂದರೆ 70 ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಆರಂಭವಾದ – ಚತುರ್ಥ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಯಿಂದಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ಮರಳು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿತು.

ಇಡೀ ಮರುಭೂಮಿ ಅಲೆಯಲೆಯಾಗಿದೆ. ಎತ್ತರದ ಮತ್ತು ತಗ್ಗಿನ ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳ ನಡುವೆ ಮರಳು ಮೈದಾನಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತಗ್ಗಾದ ಬರಡು ಬೆಟ್ಟಗಳುಂಟು. ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳು ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಚಲಿಸುತ್ತ ವಿವಿಧ ಆಕಾರ ಹಾಗೂ ಗಾತ್ರ ತಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಹಳೆಯ ಗುಡ್ಡಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸ್ಥಿರವಾದಂಥವು. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳುಂಟು.

ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಸಿಂಧೂ ನದಿಯನ್ನೂ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿರುವ ಲೂನಿ ನದಿಯನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟರೆ ಮಿಕ್ಕಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಜಲೋತ್ಸಾರಣ ಒಳಮುಖವಾದ್ದು. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಎತ್ತರದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರಾಯಿಣವಾಗಿ ಹೊಳೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ತುಸ ದೂರ ಸಾಗುವುದರಲ್ಲೇ ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ಇಂಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಮಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಏಳು ಬಗೆ: ಮರುಭೂಮಿಯ ಮಣ್ಣು, ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣು, ಕಪ್ಪುಕಂದು ಬೂದು ಮಣ್ಣು, ಅಡಿಬೆಟ್ಟಗಳ ಕೆಂಪು ಹಳದಿ ಮಣ್ಣು, ಅವನತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಉಪ್ಪು ಮಣ್ಣು, ಗಾಳಿಮಳೆಗಳಿಗೆ ಪಕ್ಕಾದ ತೆಳು ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲಣ ಮೆದು ಮಣ್ಣು, ಇದೆಲ್ಲ ಸುಣ್ಣ ಮಿಶ್ರಿತ ನೆಲ; ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಫಲವತ್ತಾದ್ದಲ್ಲ. ಇದು ಗಾಳಿಯಿಂದ ಸವೆತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಹು ಅಲ್ಪ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ 10 ಸೆಂಮೀ ನಿಂದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ 50 ಸೆಂಮೀ ವರೆಗೆ ಸ್ಥಳಾನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅನಿಶ್ಚಿತ. ಜುಲೈ – ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ – ಮುಂಗಾರಿನಲ್ಲಿ – ಶೇ. 90 ರಷ್ಟು ಮಳೆ. ಉಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈಶಾನ್ಯದ ಕಡೆಯಿಂದ ಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ಮೇ, ಜೂನ್, ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಅತ್ಯಧಿಕ; 50^0 ಸೆ. ಜನವರಿ ಅತ್ಯಂತ ತಣ್ಣನೆಯ ತಿಂಗಳು. ಆಗ ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 5^0 – 10^0 ಸೆ. ಮೇ – ಜೂನ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ 140 – 150 ಕಿಮೀ ವೇಗದಲ್ಲಿ ದೂಳಿನಿಂದ ತುಂಬಿದ ಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತದೆ.

ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸಸ್ಯ ಬಹುತೇಕ ಮೂಲಿಕೆ ಜಾತಿಯದು ಅಥವಾ ಮೋಟು ಕಂಟಿ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮರಗಳಿವೆ. ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲೆ ಗೊಬ್ಬಳಿ, ಕಳ್ಳಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಹೊನ್ನೆ ಮರಗಳಿವೆ. ಎಲಚಿ ಮುಂತಾದ ಇತರ ಮರಗಳೂ ಪೊದೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಮರಳುದಿಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು, ಪೊದೆ, ಮರ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಾಡು ಸೋರೆ ತುಂಬ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ. ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಯುವಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲೆಕರ ಮತ್ತು ಚಿಂಕಾರಗಳೂ ಫ್ರಾಂಕೊಲಿನ್, ಲಾವುಗೆ ಮುಂತಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಇವೆ. ವಲಸೆಗಾರ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಮರಳುವಕ್ಕಿ, ಬಾತು ಕೋಳಿ ಮುಂತಾದವು. ನಷ್ಟಜೀವಿಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಗುನಾ ಹದ್ದಿಗೂ ಇದು ವಾಸಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿ ದನಗಳನ್ನೂ ಕುರಿ ಒಂಟೆಗಳನ್ನೂ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ಬಹುತೇಕ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 4 ರಿಂದ 104 ರ ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಂದುಗಳೂ ಮುಸ್ಲಿಮರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಅಲೆಮಾರಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದನಗಾಹಿಗಳು.

ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಹುಲ್ಲು ದನಗಳಿಗೆ ಮೇವು. ಇದನ್ನು ಔಷಧಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ನೀರು ಬಲು ವಿರಳ. ಕೆರೆ ಕೊಳಗಳಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ನೆಲದಡಿಯ ನೀರು ಕ್ಷಾರಯುಕ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಅಷ್ಟು ಉಪಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಮರುಭೂಮಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಮೂಲಗಳು ಈಚೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಹಲವು ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಬಿಕಾನೀರ್ ಬಳಿ ಪಲನಾದಲ್ಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜೈಸಲ್ಮೇರ್‌ಗೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ, ಕಮ್ಲಿ ತಾಲ್‌ನಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲವಿದೆ. ನಾಗೌರ್, ಜೈಸಲ್ಮೇರ್, ಬಿಕನೇರ್, ಬಾರ್ಮೇರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಿಪ್ಸಮ್ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಬೆಂಟೋನೈಟ್ (ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಬೂದಿಯ ವಿಘಟನೆಯಿಂದ ಪರಿಣಮಿಸಿದ ಒಂದು ಜೇಡುಮಣ್ಣು), ಗಾಜು ಮರಳು, ಸಿಂಗಾಣಿ ಮಣ್ಣು, ಉಪ್ಪು ನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳಿಂದ ದೊರಕುವ ಉಪ್ಪು –ಇವು ಇತರ ಖನಿಜಗಳು.

ನೀರು ದೊರಕುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಗೋದಿ, ಹತ್ತಿ, ಕಬ್ಬು, ಎಳ್ಳು, ಹರಳು, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬಾವಿ, ಕೆರೆ, ನಾಲೆ ನೀರಾವರಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಸಿಂಧೂ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಸುಕ್ಕೂರ್ ಜಲಾಶಯದಿಂದ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸಟ್ಲೆಜ್ ನದಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವ ಗಂಗಾ ಕಾಲುವೆಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ರಾಜಸ್ತಾನ ಕಾಲುವೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಿಕನೇರ್ ಮತ್ತು ಜೈಸಲ್ಮೇರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೂ ನೆರೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಸು. 9,99,609 ಹೆ. ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯಿಂದ 22,000 ಕಿಲೋವಾಟ್ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತು ಒದಗುವಂತಾಗಿದೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆ ಹಾಗೂ ರೈಲ್ವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಲೂನಿ ಜಂಕ್ಷನ್‌ನಿಂದ ಪಾಕ್ ಹೈದರಾಬಾದಿಗೂ, ರಸ್ತೆಯಿಂದ ಸೂರತ್‌ಗಢಕ್ಕೂ, ಜೋಧಪುರದಿಂದ ಜೈಸಲ್ಮೇರ್‌ಗೂ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಬಹುವಾಲ್‌ಪುರದಿಂದ [illegible] (ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ಥಿಯೋಫ್ರಸ್ಟಸ್: ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 371–287. ಗ್ರೀಕ್ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿವಾದಿ. ಇವನು ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್‌ನ ಶಿಷ್ಯ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 323ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪಂಥದ ನಾಯಕತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದು ಅದರ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ವರ್ಧಿಸಿದ. ಇವನ ವ್ಯಾಪಕ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳ ಪೈಕಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಷಯಗಳ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ಇವನು ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನದ ವಿವಿಧ

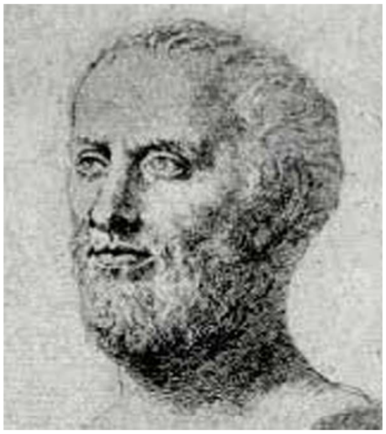

ವಿಷಯಗಳನ್ನು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಸ್ಯಗಳ ವರ್ಣನೆ, ವಿಂಗಡಣೆ, ಹಂಚಿಕೆ, ಪ್ರಸಾರ, ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಾಗುವಳಿ ಕುರಿತು ಆಳವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ. ಇವನು ಹೂವಿನ ಸಸ್ಯಗಳ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳ ನಡುವಣ ಹಾಗೂ ಹೂವಿನ ಸಸ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಶಂಕುಧಾರಿ (ಸೂಚಿಪರ್ಣ) ಮರಗಳ ನಡುವಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ. ಅದರಂತೆ ವನಸ್ಪತಿ ಮತ್ತು ವಾಯುಗುಣಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದ. ಮೆಸಿಡೋನಿಯ ಮೈದಾನದ ವನಸ್ಪತಿ, ಪಕ್ಕದ ಪರ್ವತದ ವನಸ್ಪತಿ ಮತ್ತು ಕ್ರೀಟ್ ದ್ವೀಪದ ವನಸ್ಪತಿಗಳ ತುಲನಾತ್ಮಕ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿದ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಇವನಿಂದ ವನಸ್ಪತಿ (ಸಸ್ಯ) ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಥೇಮ್ಸ್: ದಕ್ಷಿಣ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಒಂದು ನದಿ. ಗ್ಲಾಸ್ಟರ್‌ಷೈರ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಾಟ್ಸ್‌ವೋಲ್ಡ್ ಬೆಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರಿನ ಹಲವು ತಲೆದೊರೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಉಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 109 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಥೇಮ್ಸ್ ಹೆಡ್ ಎಂಬುದು ಇದರ ಉಗಮಸ್ಥಳವೆಂಬುದಾಗಿ ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಹೇಳಿಕೆ. ಗ್ಲಾಸ್ಟರ್‌ಷೈರ್, ವಿಲ್ಟ್‌ಷೈರ್, ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್‌ಷೈರ್, ಬರ್ಕ್‌ಷೈರ್, ಸರ್ರೆ, ಕೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಎಸೆಕ್ಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಬೃಹತ್ ಲಂಡನ್ನನ್ನು ಇದು ಇಬ್ಭಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಥೇಮ್ಸ್ ಹೆಡ್‌ನಿಂದ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವವರೆಗೆ ಇದರ ಉದ್ದ ಸುಮಾರು 338 ಕಿಮೀ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಹತ್ತಿರ ಕೇವಲ 38 ಮೀ ಅಗಲವಿರುವ ಈ ನದಿ, ಟೆಡಿಂಗ್ಟನ್ ಬಳಿ 76 ಮೀ ಲಂಡನ್ ಸೇತುವೆಯ ಬಳಿ 227 ಮೀ ಮತ್ತು ಗ್ರೇವ್ ಸೆಂಡ್ ಹತ್ತಿರ 700 ಮೀ ಅಡಿ ಅಗಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಈ ನದಿಯ ಅಳಿವೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಅಗಲವಾಗುತ್ತ ಸಾಗಿ 8 ಕಿಮೀ ಗೆ ಹಿಗ್ಗುತ್ತದೆ. ನದಿಯ ಉಗಮದಿಂದ ಭರತದ ನೀರಿನವರೆಗೆ ಇದರ ಎತ್ತರದ ಸರಾಸರಿ ಇಳಿತ ಕಿಮೀ ಗೆ 47 ಸೆಂಮೀ. ಈ ನದಿಯ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಕ್ಲೇಡ್ ಬಳಿ ಚರ್ನ್ ನದಿಯೂ ಲೆಕ್ಲೇಡ್ ಬಳಿ ಕೋಲ್ನ್ ನದಿಯೂ ನ್ಯೂ ಬ್ರಿಜ್ ಬಳಿ ವಿಂಡ್ರಷ್ ನದಿಯೂ ಐನ್‌ಷಾಮ್ ಕೆಳಗಡೆ ಈವನ್‌ಲೋಡ್ ನದಿಯೂ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ ಈ ನದಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ವೈತಾಮ್ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಮುಂದುವರಿದು ಮತ್ತೆ ಸರಕ್ಕನೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮುಖ ಮಾಡಿ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಹತ್ತಿರ ಚರ್ವೆಲ್ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಬಿಂಗ್ಡನ್ ಬಳಿ ಆಕ್ ನದಿಯೂ ಡಾರ್ಚೆಸ್ಟರ್ ಬಳಿ ಥೇಮ್ಸ್ ನದಿಯೂ ಸಂಗಮಿಸುತ್ತವೆ. ಮುಂದೆ ಈ ನದಿ ಮತ್ತೆ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಸುಂದರವಾದ ಮರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬಲದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ರೀಡಿಂಗ್ ಬಳಿ ಸೇರುವ ನದಿ ಕೆನೆಟ್ ಷಿಪ್‌ಲೇಕ್ ಬಳಿ ಲಾಡನ್ ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಇತರ ಉಪನದಿಗಳು ಕೋಲ್ನ್, ವೇ ಮತ್ತು ಮೋಲ್. ಟೆಡಿಂಗ್ಟನ್ ಲಾಕ್‌ನಿಂದ ಮುಂದೆ ಇದು ಅಳಿವೆಯ ಸ್ವರೂಪ ತಳೆಯುತ್ತದೆ.

ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಈ ನದಿಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಹೆಸರು ಟ್ಯಾಮಿಸಿಸ್. ಜೂಲಿಯಸ್ ಸೀಸರ್ ಇದನ್ನು ಹಾಗೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇತರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಟ್ಯಾಮಿಸ್, ಟ್ಯಾಮಿಸ, ಟ್ಯಾಮನ್ಸಿಮ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಟ್ಯಾಮಸಿಸ್ ಎಂಬುದು ಥೇಮ್ಸ್ ಮತ್ತು ಐಸಿಸ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಹೆಸರುಗಳ ಸಂಯುಕ್ತವೆಂದು 14ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಭಾವಿಸಿ ಇದರ ಮೇಲ್ಭಾಗವನ್ನು ಐಸಿಸ್ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಡಾರ್ಚೆಸ್ಟರ್‌ನಿಂದ ಕೆಳಗಿನ ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಥೇಮ್ಸ್ ಎಂದು ಅವರು ತಪ್ಪಾಗಿ ಬಗೆದರು.

ಅಧಿಕ ನೀರನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳಬಲ್ಲಂಥ ಇದರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವರ್ಷದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಸುರಿಯುವ ಮಳೆ–ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಥೇಮ್ಸ್ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವದಾ ಪ್ರವಾಹ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ನದಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಕನಿಷ್ಠವಾಗಿರುವುದು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಿಂದ ಮೇ ತಿಂಗಳವರೆಗಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರವಾಹ ಬರುವುದುಂಟು. ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 4,877 ಕ್ಯೂಸೆಕ್ (1 ಕ್ಯೂಸೆಕ್=ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 0.0283 ಘನ ಮೀ)

ಮತ್ತು ಆಗಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ 1.067 ಕ್ಯೂಸೆಕ್ ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಮಹಾಪೂರ ಬಂದಾಗ ಈ ನದಿಯ ನೀರಿನ ದೈನಿಕ ಹರಿವು 19,000 ಕ್ಯೂಸೆಕ್‌ಗಳಿಗೂ ಅಧಿಕವಾಗಬಹುದು.

ಲಂಡನ್ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನಗರಗಳಿಗೂ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಫ್ಯಾರಿಂಗ್ಡನ್‌ಗಳಿಗೂ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆಯಾಗುವುದು ಈ ನದಿಯಿಂದ. ಇದರ ನೀರು ಮಲಿನವಾಗದಂತೆ ಥೇಮ್ಸ್ ಕನ್ಸರ್ವೆನ್ಸಿ ಪ್ರಾಧಿಕರಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದು ನದಿಯಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯನ್ನೂ ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಟೆಡಿಂಗ್ಟನ್‌ನಿಂದ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದವರೆಗಿನ ನದೀಭಾಗದ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು 1908ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ ಬಂದರು ಪ್ರಾಧಿಕರಣದ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ಟೆಡಿಂಗ್ಟನ್‌ನಿಂದ ಕಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ವರೆಗೆ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಸ್ಟೀಮರುಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಥೇಮ್ಸ್ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ಲಂಡನ್ನಿನವರೆಗೂ ಹಡಗುಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. (ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ಥೈಲೆಂಡ್: ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯ. ಸೈಯಾಂ ಎಂಬುದು ಹಿಂದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಹೆಸರು. ಸೈಯಾಂ ಖಾರಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ, ಉ.ಅ. 6^0–21^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 97^0 – 106^0 ನಡುವೆ ಇದೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಯನ್ಮಾರ್, ಈಶಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಲಾವೋಸ್ ಮತ್ತು ಕಾಂಬೋಡಿಯ, ಆಗ್ನೇಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮಲಯ ಮತ್ತು ಸೈಯಾಮ್ ಖಾರಿ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಂಡಮಾನ್ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಮಯನ್ಮಾರ್‌ಗಳಿಂದ ಬಳಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಈ ದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5,14,000 ಚ.ಕಿಮೀ ರಾಜ್ಯದ ಗರಿಷ್ಠ ಉದ್ದ ಸು. 1.648 ಕಿಮೀ ಗರಿಷ್ಠ ಅಗಲ ಸು. 780 ಕಿಮೀ ಕಿರೀಕ್ರಾನ್ ಭೂಕಂಠದಲ್ಲಿ ಅದರ ಅಗಲ ಕೇವಲ 48 ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 63,430,000 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಬ್ಯಾಂಗ್‌ಕಾಕ್.

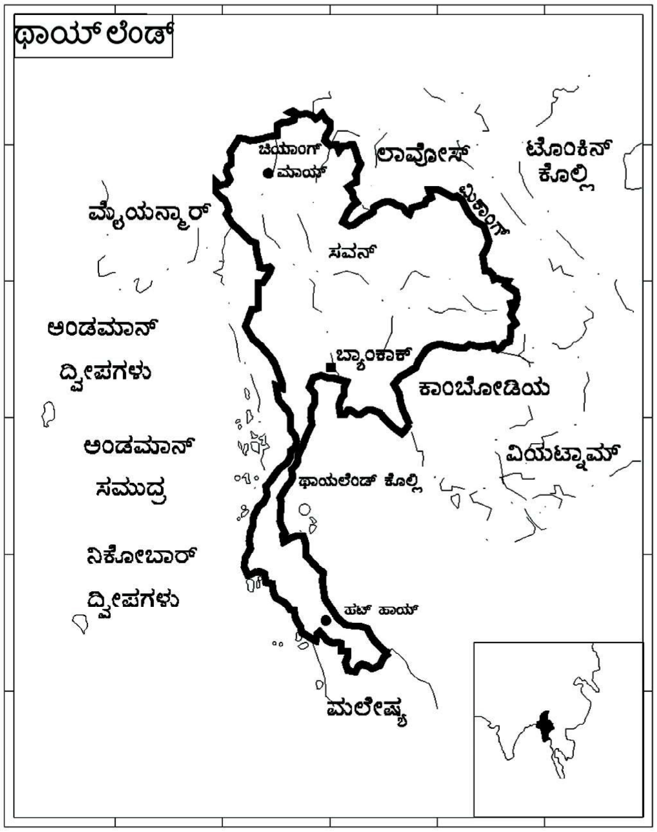

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಥೈಲೆಂಡನ್ನು ಐದು ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಮಧ್ಯದ ಕಣಿವೆ. 2. ಉತ್ತರದ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯದ ಖಂಡೀಯ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ. 3. ಈಶಾನ್ಯಪ್ರದೇಶ, 4. ಆಗ್ನೇಯ ಕರಾವಳಿ ಮತ್ತು 5. ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ. ಮಧ್ಯದ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶ ಥೈಲೆಂಡಿನ ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಹೃದಯ ಸ್ಥಾನ. ಇದು ಸೈಯಾಂಖಾರಿಗೆ ಮುಮ್ಮೊಗನಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪ್ರದೇಶ. ಇದರ ಮೂರು ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಪರ್ವತಗಳೂ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಈ ಕಣಿವೆ ಚಾವ್ ಫ್ರೈಯ ನದಿಯ ಮತ್ತು ಉಪನದಿಗಳ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಬಯಲು, ಉತ್ತರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಇದರ ಉದ್ದ 480 ಕಿಮೀ ಇದರ ಸರಾಸರಿ ಅಗಲ 160 – 240 ಕಿಮೀ ಈ ಮೈದಾನ – ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸೈಯಾಂ ಖಾರಿಯ ತೀರದ ನದೀ ಮುಖಜಭೂಮಿ – ಥೈಲೆಂಡಿನ ಕೃಷಿಸಂಪದ್ಯುಕ್ತ ಪ್ರದೇಶ. ಥೈಲೆಂಡಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬಹು ಭಾಗ ಇರುವುದು ಇಲ್ಲಿ.

ಮಧ್ಯದ ಕಣಿವೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೂ ಖಂಡೀಯ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದು ಉತ್ತರ ಥೈಲೆಂಡ್ ಭಾಗ. ಇದರ ಮೂರು ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಬರ್ಮ ಮತ್ತು ಲಾವೋಸ್ ದೇಶಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಸಮಾಂತರದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವೆ ನಾನ್, ಯಾಮ್, ವಾಂಗ್, ಪಿಂಗ್ ಮುಂತಾದ ನದಿಗಳು ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಮಧ್ಯದ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಚಾವ್‌ಫ್ರೈಯ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರದ ತುತತುದಿಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಓಟ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖ – ಮೇಕಾಂಗ್ ನದಿಯ ಕಡೆಗೆ, ಪಶ್ಚಿಮದ ಭಾಗ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ – ಮಯನ್ಮಾರ್‌ದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಲ್ವೀನ ನದಿಯ ಕಡೆಗೆ – ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಥೈಲೆಂಡಿನ ಜನರಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ನೆಲಸಿರುವುದು ಪರ್ವಗಳ ನಡುವಣ ಕಿರು ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ನದೀಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ, ಥೈಲೆಂಡಿನ ಅತ್ಯನ್ನತ ಶಿಖರವಾದ ಡಾಯಿ ಇಂಥನನ್‌ನ ಎತ್ತರ 2504 ಮೀ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮಯನ್ಮಾರ್ ಗಡಿಯ ಬಳಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಖಂಡೀಯ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾಗ. ಕಡಿದಾದ ಪರ್ವತಗಳೂ ಆಳವಾದ ಕಂದರಗಳು ಕಿರಿದಾದ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಇರುವ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ಈ ಪರ್ವತ ಸೀಮೆಯ ನಡುವಣ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕಣಿವೆಗಳ ಪೈಕಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು ಮೂರು ಪಗೋಡಗಳ ಕಣಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀಯರು ಥೈಲೆಂಡಿನಿಂದ ಮಯನ್ಮಾರ್‌ಗೆ ಇದರ ಮೂಲಕ ಮೃತ್ಯು ರೈಲ್ವೆ ರಚಿಸಿದ್ದರು. ಈಗ ಇದನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಖೋರಾತ್ ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಈಶಾನ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ತಗ್ಗಿನ, ಅಲೆಯಾಗಿ ಏರಿಳಿಯುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಇದು ಉತ್ತರದಲ್ಲೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲೂ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಮದ 120 – 212 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಆಗ್ನೇಯದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿ ಅ ತುದಿಯಲ್ಲಿ 60 ಮೀಗಳಿಗೆ ತಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಪ್ರಪಾತಗಳೂ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಕಣಿವೆಯಿಂದಲೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಾಂಬೋಡಿಯದಿಂದಲೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವದ ಬಹುಬಾಗದ ಎಲ್ಲೆಯಾಗಿ ಮೇಕಾಂಗ್ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈಶಾನ್ಯ ನೀರನ್ನು ಮೂನ್ ನದಿಯೂ ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಯಾದ ಚೀ ಯನ್ನು ಮೇಕಾಂಗಿನಲ್ಲಿ ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ.

ಆಗ್ನೇಯ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶ ತುಂಬ ಕಿರಿದಾದ್ದು. ಇದು ಸೈಯಾಮ್ ಖಾರಿಗೆ ಇದಿರಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯ ಕಣಿವೆ ಹಾಗೂ ಕಾಂಬೋಡಿಯದಿಂದ ಇದನ್ನು ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಪರ್ವತಗಳು ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ 1500 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಕರಾವಳಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲೂ ನದೀ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲೂ ಜನಸಂದಣಿ ಹೆಚ್ಚು.

ಥೈಲೆಂಡಿನ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಕಣಿವೆ ಇದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಮಲಯದ ಗಡಿಯ ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಉದ್ದ ಸು. 960 ಕಿಮೀ ಇದರ ಅಗಲ 16 ಕಿಮೀ 216 ಕಿಮೀ ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಂಡಮಾನ್ ಸಮುದ್ರವೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸೈಯಾಮ್ ಖಾರಿಯೂ ಇವೆ. ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ, ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ, ಹಬ್ಬಿರುವ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಇದನ್ನು ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ ಕಿರಿದು; ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತ ನೇರವಾಗಿ ಕಡಲೊಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿದೆ. ಸಮುದ್ರತೀರ ಹಲವೆಡೆ ತೀರ ಅಂಕು – ಡೊಂಕು ಜವುಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಗಲ, ಕೆಲವೆಡೆ ಇದು 32 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ತೀರ ನೇರ. ಕೊಲ್ಲಿಗಳು ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು. ಕಡಲ ದಂಡೆ ಉದ್ದವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಪ್ರದೇಶದ ಜನವಸತಿ ಇರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕರಾವಳಿಗಳಲ್ಲಿ, ನದೀಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ.

ವಾಯುಗುಣ: ಥೈಲೆಂಡಿನದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬಹು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಋತುಗಳನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು: ಮಾರ್ಚ್ – ಮೇ ಬಿಸಿಲು ಕಾಲ, ಜೂನ್ – ಅಕ್ಟೋಬರ್ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಳೆಗಾಲ. ನವೆಂಬರ್ – ಮಾರ್ಚ್ ಚಳಿಗಾಲ. ಖಂಡೀಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜೂನ್ – ಅಕ್ಟೋಬರ್ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಳೆಯಾಗುವುದಾದರೂ ಥೈಲೆಂಡಿನ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಋತುಗಳಲ್ಲೂ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ; ಅದರೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮೇ – ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಟೋಬರ್ – ಜನವರಿ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಥೈಲೆಂಡಿನ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ 13^0 ಸೆ. ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಗೆ ಇಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. 35^0 ಸೆ. ಗಿಂತ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏರುವುದಿಲ್ಲ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 1,00 ಸೆಂಮೀ.

ಸಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಿ ಜೀವನ: ಥೈಲೆಂಡಿನ ಶೇ. 70 ಭೂಭಾಗ ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಮರಗಿಡಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ತೇಗ, ಪೈನ್ ಮುಂತಾದ ಗಟ್ಟಿಮರಗಳೂ, ಬಿದಿರು, ವೀಳೆಯದೆಲೆ, ತೆಂಗು ಮುಂತಾದವೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕರಾವಳಿಯ ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗುಲ್ಮ ಮತ್ತು ಬೆತ್ತದ ಹುಲ್ಲು ವಿಶೇಷ. ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲೂ ಕಮಲವೇ ಮುಂತಾದ ಜಲಸಸ್ಯಗಳಿವೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯದ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆನೆಗಳಿವೆ. ಹಿಂದೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದ ಖಡ್ಗಮೃಗ ಹಾಗೂ ಟೇಪರ್‌ಗಳು ಈಗ ಅಪರೂಪ. ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಜಿಂಕೆ, ಸೈಯಾಂ ಬೆಕ್ಕು ಇವೆ. ನಾಗರಹಾವು, ಕೃಷ್ಣ ಸರ್ಪ, ವಿಷದ ನೀರು ಹಾವುಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಬ್ಯಾಂಗ್‌ಕಾಕ್ ಉರಗ ಸಾಕಣೆ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾವುಗಳಿಂದ ಔಷಧಕ್ಕಾಗಿ ವಿಷ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಡಲಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಮೀನು. ಸೀಗಡಿ, ನಳ್ಳಿ, ಆಮೆಗಳಿವೆ. ನದಿಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜಾತಿಯ ಮೀನುಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ರೇಷ್ಮೆ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ರೇಷ್ಮೆ ಹುಳುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬಗೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಸಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆನೆಗಳನ್ನು ಪಳಗಿಸಿ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳ ಸಾಗಣೆಗೂ ಇತರ ಕೆಲಸಗಳಿಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜನಜೀವನ: ಥೈಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನ ಇತಿಹಾಸ, ಭಾಷೆ, ಧರ್ಮ, ರೂಪ ಜೀವನವಿಧಾನಗಳ 30 ಜನಾಂಗಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಲಾವೋಸಿನ ಲಾವೋ ಮಯನ್ಮಾರ್‌ನ ಷಾನ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನೀ ಗುಂಪುಗಳ ಹತ್ತಿರ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ ಥೈ ಜನರೇ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 80 ರಷ್ಟು ಇದ್ದಾರೆ. ಥೈಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಥೈ ಜನರನ್ನು ಮೂರು ದೊಡ್ಡ ಹಾಗೂ ಮೂರು ಸಣ್ಣ ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಮಧ್ಯದ ಕಣಿವೆ, ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಕರಾವಳಿಯ ಥೈಗಳದು (ಸಯಾಮೀ) ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗುಂಪು. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿನ (ಖೋರಾತ್) ಪೂರ್ವ ಥೈಗಳದೂ ಉತ್ತರ ಥೈಲೆಂಡಿನ ಉತ್ತರ ಥೈಗಳದೂ ಇನ್ನೆರಡು ದೊಡ್ಡ ಗುಂಪುಗಳು. ಈಶಾನ್ಯ ಖೋರಾತ್‌ನ ಪುಥೈ, ಉತ್ತರ ಥೈಲೆಂಡಿನ ವಾಯವ್ಯ ಕೊನೆಯ ಷಾನ್, ಉತ್ತರ ಥೈಲೆಂಡಿನ ಈಶಾನ್ಯ ವಿಭಾಗದಲ್ಲೂ – ಇವು ಸಣ್ಣ ಗುಂಪುಗಳು. ಎಲ್ಲ ಥೈಗಳೂ ಸಮಾನ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಒಂದಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಚೀನಿ, ಭಾರತೀಯ, ಮಲಯ್, ಕಾಂಬೋಡಿಯನ್, ಕುಯಿ, ಕಾಲಿಯೂಗೆ ಮೂನ್, ವಿಯಟ್ನಾಮಿ ಅಥವಾ ಅನ್ನಾಮೀ ಮತ್ತು ಕರೆನ್. ಭಾರತೀಯರು ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು ವ್ಯಾಪಾರ ಮಲೇಷ್ಯದ ಗಡಿಯ ಬಳಿ , ದಕ್ಷಿಣಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಮಲಯನರಿದ್ದಾರೆ; ಆಗ್ನೇಯ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲೂ ಅಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಂಬೋಡಿಯನ್ ಗಡಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಾಂಬೋಡಿಯನ್ನರಿದ್ದಾರೆ. ಕುಯಿಗಳೂ ಕಾಲಿಯೂಂಗರೂ ಇರುವುದು ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ. ಮೋನ್ ಜನರು ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಯನ್ಮಾರ್ ಗಡಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಇದ್ದಾರೆ; ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಖೋರಾತ್‌ನಲ್ಲೂ ಆಗ್ನೇಯ ವಿಯೆಟ್ನಾಮಿ ಅಥವಾ ಅನಾಮೀ ಜನರು ದಕ್ಷಿಣ ಖೋರಾತ್‌ನಲ್ಲೂ ಆಗ್ನೇಯ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಕರೆನ್ ಜನರು ಮಯನ್ಮಾರ್ ಗಡಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲದೆ ಅಖಾ, ಮುಸ್ಸೊ, ವಿಯೊ, ಕಾಮೂಕ್, ಟಿನ್, ಲಾವ, ಸಟಿ ಮುಂತಾದ ಇಪ್ಪತ್ತು ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಗುಂಪುಗಳದು ಆದಿಮಸ್ವರೂಪ. ಈ ಗುಂಪುಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅಲ್ಪ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಇವರು ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಭಾಷೆ: ಥೈ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಭೇದಗಳುಂಟು. ಉತ್ತರ, ಪೂರ್ವ, ಮಧ್ಯ, (ಬ್ಯಾಂಗ್‌ಕಾಕ್ ಅಥವಾ ಅಧಿಕೃತ) ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಉಪಭಾಷೆಗಳಿವೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಚೀನಿ ಭಾಷೆಯೊಂದಿಗೆ ದೂರದ ನಂಟುಂಟು. ಒಂದು ಉಪಬಾಷೆಯನ್ನಾಡುವವರು ಇನ್ನೊಂದು ಉಪಭಾಷೆಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲರು. ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಜನಾಂಗಗಳವರು ತಂತಮ್ಮ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುವವರಾದರೂ ಥೈ ಭಾಷೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಚೀನೀಯರು ದ್ವಿಭಾಷಿಗಳು. ಇಂಗ್ಲಿಷನ್ನು ಹಲವು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲೂ ಬೋಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಅಧಿಕಾರಿ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯವರ್ಗಗಳು ಬಳಸುತ್ತವೆ.

ಧರ್ಮ: ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೀನಯಾನ ಬೌದ್ಧಮತ ಪ್ರಧಾನ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 90 ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಬೌದ್ಧರು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಸರ್ವಚೇತನ ಪಂಥ ಮತ್ತು ಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಈಗಲೂ ಇದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮಲಯ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು. ಕ್ರೈಸ್ತರು ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರು; ಅವರ ವಾಸ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬ್ಯಾಂಗ್‌ಕಾಕ್ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗ. ಅವರಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಕ್ರೈಸ್ತರೇ ಹೆಚ್ಚು. ಥೈಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಚೀನೀಯರು ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಧರ್ಮವನ್ನನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸು. 4,000ಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಹಿಂದು ಕುಟುಂಬಗಳು ಥೈಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿವೆ. ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಪುರೋಹಿತರ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಧಾನ; ಇಲ್ಲಿ ಹಿಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಗಳು ಬೌದ್ಧ ಜೋತಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿವೆ. ಹಿಂದು ಪುರೋಹಿತರು ಜೋತಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರು. ರಾಷ್ಟ್ರ ಪಂಚಾಂಗವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ: ರಾಷ್ಟ್ರದ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯದ ಭಾಗ ಶೇ. 30. ಇಲ್ಲಿಯ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ 1/4 ಭಾಗ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಒದಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ 3/4 ಭಾಗ ವ್ಯವಸಾಯವೇ ಕಸಬು. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಬತ್ತ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಸೋಯಬೀನ್ಸ್, ಚಹ, ರಬ್ಬರ್, ಸೆಣಬು ಸುವರ್ಣಗೆಡ್ಡೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಅಕ್ಕಿ ರಫ್ತುದಾರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಥೈಲೆಂಡ್ ಒಂದು. ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಜಾನುವಾರು ಹಾಗೂ ಹಂದಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ.

ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆ: ಚೌಬೀನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಗಟ್ಟಿಮರಗಳು ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಚೌಬೀನೆಯಿಂದ ಅಧಿಕ ಲಾಭ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರಬ್ಬರ್ ಮರಗಳ ಬೆಳೆ 19 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ರಬ್ಬರ್ ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್‌ಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. 2000 ರಲ್ಲಿ 2,88,400 ಘಮೀ ತೇಗವೂ 28,01,200 ಘಮೀ ಇತರ ಮರಗಳೂ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾದುವು.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಮುನ್ನಡೆಯಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯೂ ಪ್ರಧಾನ. 2000ದಲ್ಲಿ 3500 ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಟನ್ ಮೀನುಗಳನ್ನೂ 500 ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಟನ್ ಒಳನಾಡ ಮೀನುಗಳನ್ನೂ ಹಿಡಿಯಲಾಯಿತು.

ಖನಿಜಗಳು: ಥೈಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಿಗುವ ಖನಿಜ ತವರ. ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸು. 650 ತವರದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ತವರದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಥೈಲೆಂಡ್‌ಗೆ 3 ನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಇತರ ಖನಿಜಗಳು ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರು, ಸೀಸ, ಅಂಟಿಮೋನಿ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಜವಳಿ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಗಾಜು, ಸಿಮೆಂಟ್, ಸಕ್ಕರೆ, ಚೌಬೀನೆ, ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಬ್ಯಾಂಗ್‌ಕಾಕ್, ತನ್‌ಬರೀ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ದೇಶದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೀನು ಮತ್ತು ಆಹಾರಗಳ ಡಬ್ಬೀಕರಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಉದ್ಯಮಗಳೂ, ವಜ್ರ ಕೆತ್ತನೆ ಉದ್ಯಮಗಳೂ ಇವೆ.

ಹಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಥೈಲೆಂಡಿನ ನಾಣ್ಯ ಬಾಹ್ಟ್. ಇದನ್ನು 100 ಸಟಾಂಗ್‌ಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. 1/2, 5, 10, 20, 25 ಮತ್ತು 50 ಸಟಾಂಗ್‌ಗಳ ಮತ್ತು 1 ಬಾಹ್ಟ್‌ನ ನಾಣ್ಯಗಳೂ 50 ಸೆಟಾಂಗ್ ಮತ್ತು 1, 5, 10, 20, 100, 500 ಬಾಹ್ಟ್ ನೋಟುಗಳು ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಬ್ಯಾಂಕ್ ಆಫ್ ಥೈಲೆಂಡ್ 1942 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇದು ದೇಶದ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಬ್ಯಾಂಕು.

ಸಾರಿಗೆ: 2000 ರಲ್ಲಿ 20,000 ಕಿಮೀ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿದ್ದುವು. ಬ್ಯಾಂಗ್‌ಕಾಕ್‌ನಿಂದ ದೇಶದ ನಾನಾ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಕಾಂಬೋಡಿಯ ರೈಲುಮಾರ್ಗದೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಒಂದು ಮಾರ್ಗವೂ ಇದೆ. ರಸ್ತೆಗಳ ಉದ್ದ 25,000 ಕಿಮೀ ಕೆಲವು ರಸ್ತೆಗಳು ವರ್ಷವಿಡೀ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲುದಾರಿಗಳಿವೆ. ರಸ್ತೆಗಳಿಲ್ಲದ ಕಡೆ ವಿಮಾನ, ಹೆಲಿಕಾಪ್ಟರ್ ಸಂಚಾರವಿದೆ. ಬ್ಯಾಂಗ್‌ಕಾಕ್ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಜಲಮಾರ್ಗದ ಹಾಗೂ ವಾಯುಮಾರ್ಗದ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಲಾವೋಸ್‌ನ ಸರಕುಗಳೂ ಈ ರೇವಿನ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ನದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪೂರ್ವಕಾಲದಿಂದಲೂ ನೌಕಾಯಾನವಿದೆ. ಬ್ಯಾಂಗ್‌ಕಾಕ್ ನಗರದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ದೊನ್ ಮ ಅಂಗ್ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ 28 ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ವಿಮಾನಗಳು ಬಂದು ಹೋಗುತ್ತವೆ ಇದಲ್ಲದೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ 20 ಸಣ್ಣ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ನೊಂಗ್ – ಗು – ಹವೊ ಬಳಿ ಹೊಸ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ.

ಥೈಲೆಂಡಿನ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು: ಬ್ಯಾಂಗ್‌ಕಾಕ್ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 30,22,006 (2002). ತನ್‌ಬರೀ, ಜೀಯಾಂಗ್ ಮತ್ತು ನಾಕಾನ್ ರಾಚಾಸಿಮಾ. ಥೈಲೆಂಡಿನ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಈಗ ಮತ್ತಷ್ಟು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿವೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ದ

ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ: ಪಶ್ಚಿಮಾರ್ಧ ಗೋಳದ ದಕ್ಷಿಣದ ಖಂಡ. ಉ. ಅ. 12^0– ದ. ಅ. 55^0 ಪ. ರೇ. 35^0 –80^0 ನಡುವೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 17,805,200 ಚ.ಕಿಮೀ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ನೆಲದ ಶೇ. 12 ರಷ್ಟು ಭಾಗವನ್ನು ಇದು ಆವರಿಸಿದೆ. ಈ ಖಂಡ ಉತ್ತರ – ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ 7600 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ 6400 ಕಿಮೀ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಐದನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಖಂಡ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 350,977,000 (2002).

ಭೂವಿಜ್ಞಾನ : ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಮತ್ತು ಗಯಾನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಲೊರೆನ್ಸಿಯನ್ ಶಾಶ್ವತ ಭೂಭಾಗಕ್ಕೆ (ಶೀಲ್ಡ್ ಏರಿಯ) ಇದನ್ನು ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿನಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಹ ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದ ನೈಸ್ (ಗೀರುಶಿಲೆ) ಮತ್ತು ಶಿಸ್ಟ್ (ಪದರು ಶಿಲೆ) ಶಿಲಾ ಸಮೂಹ ಉಂಟು. ಇದನ್ನು ತಳ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಮುದಾಯದ ಶಿಲೆಗಳು ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಮತ್ತು ಗಯಾನ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಹೊರಚಾಚಿವೆ. ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಪೆಲಿಯೊಝೋಯಿಕ್ ಯುಗದ ಪ್ರಸ್ತರಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿವೆ. ವಯಸ್ಸು, ಸಂಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಹರವುಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಾಟಿಯಾದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ಹಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಈ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಸಕ್ತ ಪರಸ್ಪರ ಬಹುದೂರ ಚದರಿಹೋಗಿರುವ ಈ ಎರಡೂ ಭೂ ಖಂಡಗಳು ಒಮ್ಮೆ ಅಂದರೆ ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದ ತನಕ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಏಕಖಂಡವಾಗಿದ್ದವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಇತರ ಭೂಭಾಗಗಳು ತೀರಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಿತವಾದ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಖಂಡದ ಪುರಾತನ ಭೂ ಭಾಗಗಳ ಸವೆತದಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಶಿಲಾವಶೇಷಗಳ ಶೇಖರದಿಂದಾದ ಶಿಲೆಗಳೇ ಇವು. ಈ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಭೂಭಾಗಗಳು ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ಭೂಮಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಉತ್ಕರ್ಷ, ಅಪಕರ್ಷಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾದವು. ಹೀಗಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಸಮುದ್ರ ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಲೂ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಒತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಮುದ್ರ ಮುಂಜರಿದು ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ನೀರಿನಿಂದ ಆವರಿಸುತ್ತಲೂ ಇತ್ತು. ಆಗ ಆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಜಶಿಲಾ ಪ್ರಸ್ತರಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡವು. ಈ ತೆರನಾದ ಹಿಂಜರಿತ – ಮುಂಜರಿತಗಳು (ರಿಗ್ರೆಷನ್ಸ್ – ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಗ್ರೆಷನ್ಸ್) ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ಉಂಟಾದವೆನ್ನಲು ಅನೇಕ ಆಧಾರಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಸಮುದ್ರದ ಮುಂಜರಿತಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡ ತನ್ನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಸಹ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹಿಗ್ಗುತ್ತ ಹೋಯಿತೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮಿಸೊಝೋಯಿಕ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಖಂಡದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಬಹು ಆಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದ ಒಂದು ಅಭಿನತಿ (ಜಿಯೊಸಿಂಕ್ಲೈನ್) ಇತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಾರು ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ಮಂದವಾದ ಜಲಜಶಿಲಾ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಉಂಟಾದವು. ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಬೃಹನ್ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಭಾರತದಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಭೂ ಹೊರ ಚಿಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರುಗಳು ತಲೆದೋರಿ ಮಟ್ಟಸವಾಗಿದ್ದ ಸ್ತರಗಳು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದು ಇಡೀ ಭೂಭಾಗವೇ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಈ ಬಗೆಯ ಭೂ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದ ಉದ್ದಕೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ತಲೆಯೆತ್ತಿತು. ಇದರ ಜನನಕ್ಕೆ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತೃಶಿಲಾದ್ರವದ ಚಟುವಟಿಕೆಯೂ ತಲೆದೋರಿ ಶಿಲಾದ್ರವ ಹೊರಚಿಪ್ಪಿನ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಒಳನುಗ್ಗಿತು. ಹಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಇಂದಿಗೂ ಜಾಗೃತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೇ ಇವೆ. ಅನೇಕ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಕಾದ ಶಿಲಾರಸವನ್ನು ಭಾರಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೊರಚೆಲ್ಲಿದ್ದವು. ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಭೂ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ದಕ್ಷಿಣ ಚಿಲಿ ಮತ್ತು ಪರಗ್ವೇ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿ ಬಹು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಮತ್ತಿತರ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳು ಶೇಖರವಾದುವು. ಇದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ : ಪರಾನಾ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಬಸಾಲ್ಟಿಕ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯ.

ಭೂ ಯುಗದ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಮತ್ತು ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಬಹುಭಾಗ ಹಿಮನದಿಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿತ್ತು. ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಹಿಮಯುಗದ ಕೇಂದ್ರ ದಕ್ಷಿಣ ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಮತ್ತು ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಹಿಮಯುಗದ ಕೇಂದ್ರ ದಕ್ಷಿಣ ಆಂಡಿಸ್. ಇಂದಿಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಪೆಟಗೋನಿಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಯುಗದ ಹಿಮದ ಹಾಳೆಗಳ ಚೂರುಪಾರುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕವನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ, ಪೂರ್ವದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಮೈದಾನಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ಮೂರು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ವೈವಿಧ್ಯವಿದೆ.

ಪರ್ವತಗಳು : ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಕೊಲಂಬಿಯದ ಎಲ್ಲೆಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ತುದಿಯವರೆಗೂ ಖಂಡದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮ ಈ ಖಂಡದ ಬೆನ್ನೆಲುಬು; 8,800 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿರುವ ಇದು ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯದೆನಿಸಿದೆ. 6,735 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಅನೇಕ ಶಿಖರಗಳಿವೆ.

ಖಂಡದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದರ ಶ್ರೇಣಿಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ರಾಶಿಯಾಗಿ, ಬೃಹದಾಕಾರದ ಒಗೆಯುವ ಕಲ್ಲಿನಂತಿದೆ. ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ–ನೈರುತ್ಯವಾಗಿ ಬರುವ ಕಾರ್ಡಿಲೇರ ಓರಿಯೆಂಟಲ್, ಕಾರ್ಡಿಲೇರ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಡಿಲೇರ ಆಕ್ಸಿಡೆಂಟಲ್ ಎಂಬ ಕವಲುಗಳು ಕೊಲಂಬಿಯದ ನೈರುತ್ಯ ಗಡಿಯ ಬಳಿ ಒಂದಾಗಿ ಈಕ್ವೆಡಾರ್‌ನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ಕವಲುಗಳ ನಡುವೆ ಕಣಿವೆಗಳಿವೆ. ಈಕ್ವೆಡಾರ್‌ನಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ, ಪೆರುವಿನಲ್ಲಿ ಇವು ಎರಡು ಶ್ರೇಣಿಗಳಾಗಿ, ಖಂಡದ ತೀರದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಶ್ರೇಣಿ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾದ್ದು. ಇದರ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ ಉನ್ನತ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಎರಡು ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವೆ 3,600–4,500 ಮೀ ಎತ್ತರದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಆಲ್ಟಿಪ್ಲೇನೋ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಸಂಕೀರ್ಣವಿದೆ. ಇದು ಹಲವಾರು ಕಣಿವೆಗಳ ಬಲೆಗಳು, ಗಿರಿಗಳು ಮತ್ತು ಮೈದಾನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಅನಂತರ ಎರಡನೆಯದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು ಟಿಟಿಕಾಕ. ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಹಲವು ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಂಡೀಸ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಹಲವು ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಒಂದಾಗಿ ಏಕೈಕ ಸಂಕೀರ್ಣ ಶ್ರೇಣಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಹಲವು ಉನ್ನತ ಶಿಖರಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ್ದು ಆಕನ್‌ಕಾಗ್ವ (6,960ಮೀ), ಈ ಶಿಖರ ಪಶ್ಚಿಮಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ್ದು. ಪೆಟಗೋನಿಯದಲ್ಲಿ ಆಂಡೀಸ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಒಂದು ಕವಲು ಸಮುದ್ರದ ಅಡಿಗೆ ಚಾಚಿ, ಕಡಿದಾದ ದಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಸು. 4,864 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಹಿಮನದಿಗಳಿವೆ. ಪರ್ವತಸ್ತೋಮವನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೊರೆದಿರುವ ಈ ಹಿಮನದಿಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಸರೋವರಗಳಿವೆ; ಇಲ್ಲವೆ ಈ ನದಿಗಳು ಹರಿದು ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಆಂಡೀಸಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳುಂಟು. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಅಂಚು ಮಹಾ ಅಗ್ನಿಯುಂಗುರದ ಭಾಗ ಈ ಪರ್ವತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇರುವ ಗಯಾನ ಮತ್ತು ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದ ಸ್ಫಟಿಕ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಬಹುತೇಕ ಶಿಲೆಗಳು ಸವೆದಿವೆ. ಗಯಾನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ 250 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಬೆಟ್ಟಗಳ ನಡುವೆ ಜೌಗು ತುಂಬಿದ ತಗ್ಗು ನೆಲಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸುತ್ತ ಗೋಪುರಾಕಾರದ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು 610 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕಡಿದಾದ ಟಿಮೂಕಮಾಕ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯೂ ಕೆಲವು ಎತ್ತರದ ಶಿಖರಗಳೂ ಇವೆ. ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 1484800 ಚ.ಕಿಮೀ ಎತ್ತರ ಸು. 900 ಮೀ ಇದರ ಮೇಲೆ ಸಣ್ಣ ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಸ್ಯಾನ್‌ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ ನದಿ ಇದನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಕೊರೆದಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಕ್ರಮೇಣ ತಗ್ಗುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇದು ಥಟ್ಟನೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಸರದ ಮಾರ್ ಪರ್ವತವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ 2,800 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಅನೇಕ ಶಿಖರಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಪೀಕೂ ದಾ ಬ್ಯಾಂಡೆರ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ 2,890 ಮೀ ಇದು ಬ್ರೆಜಿಲಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ. ಪೂರ್ವ ಪೆಟಗೋನಿಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಿವೆ.

ಮೈದಾನಗಳು : ವೆನಿಝುವೇಲದಲ್ಲಿರುವ ಆಂಡೀಸ್ ಭಾಗಕ್ಕೂ ಗಯಾನ ಉನ್ನತ ಭೂಮಿಗೂ ನಡುವೆ ಓರಿನೋಕೋ ಕಣಿವೆ ಇದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ನದೀ ಕಣಿವೆ ಅಮೆಜ಼ಾನ್. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನದೀ ಬಯಲು. ಇದರ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 4,355,200 ಚ.ಕಿಮೀ ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಆಂಡೀಸ್, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಗಯಾನ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರೆಜ಼ಿಲ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಇವೆ. ಪರಗ್ವೇ ನದೀ ಬಯಲು ಬೊಲಿವೀಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೂ ಬ್ರೆಜ಼ಿಲ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೂ ನಡುವೆ ಇದೆ.

ನದಿಗಳು : ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೇರಿಕದ ಮೂರು ತಗ್ಗು ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ನದೀ ಸಮುದಾಯಗಳಿವೆ. ಖಂಡದ ಎಲ್ಲ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳೂ ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು ಆಮೆಜಾನ್, ಸು. 6400 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಈ ನದಿ ಮಧ್ಯ ಪೆರುವಿನ ಆಂಡೀಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಿಂದ 160 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿ ಇದರದು. ಇದಕ್ಕೆ 1,000ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉಪನದಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಏಳು ಉಪನದಿಗಳು ತಲಾ 1600 ಕಿಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಉದ್ದವಾಗಿವೆ.

ಪರಗ್ವೇ, ಪರನಾ ಮತ್ತು ಉರಗ್ವೇಗಳದು ಎರಡನೆಯ ಮುಖ್ಯ ನದೀ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಇವು ರೀಯೋಡಿಲ ಪ್ಲಾಟ ಆಳಿವೆಯ ಮೂಲಕ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 4352000 ಚ.ಕಿಮೀ ಪರಗ್ವೇ ನದಿಯ ಉದ್ದ 2534 ಕಿಮೀ ಪರನಾ 3976 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ಮೂರನೆಯ ದೊಡ್ಡ ನದೀ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಓರಿನೋಕೋ. ಇದು 365002 ಚ.ಕಿಮೀ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ 2140 ಕಿಮೀ.

ಸ್ಯಾನ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ ನದಿ 2880 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ಇದು ಬ್ರೆಜ಼ಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಮೀನಸ್ ಗ್ರೇಯಾಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ 1600 ಕಿಮೀ ಹರಿದು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳು ಚಿಕ್ಕವು.

ಸರೋವರಗಳು : ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೇರಿಕದ ಅನೇಕ ಸರೋವರಗಳು ಪರ್ವತ ಸರೋವರಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು ಟಿಟಿಕಾಕ. 3,810 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪೆರು ಮತ್ತು ಬೊಲಿವೀಯಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಇದರ ಉದ್ದ 176 ಕಿಮೀ ಅಗಲ 56 ಕಿಮೀ ಪೆರುವಿನಲ್ಲಿ ಹೂನಿನ್ ಮತ್ತು ಸರೋಕೋಚ, ಬೊಲಿವೀಯದಲ್ಲಿರುವ ಪೋಯಪೋ–ಇವು ಇತರ ಪರ್ವತ ಸರೋವರಗಳು.

ಪೆಟಗೋನಿಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಹಿಮ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಕರಗಿ ಆದಂಥವು ಇವು. ಬ್ಯೂನಸ್ ಐರೀಸ್, ಅರ್ಜೆಂಟೈನ, ನಾವೆಲ್‌ವಾಪೀ–ಇವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

ವಾಯುಗುಣ : ಖಂಡದ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಉಷ್ಣ ವಲಯದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚು; ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಖಂಡದ ಅಗಲ ಕಡಿಮೆ ಆಗುವುದರಿಂದ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯ ಪ್ರದೇಶ ವಿಶಾಲ ಸಾಗರಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತದ ಎತ್ತರವಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ– ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೂಡ–ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ವಾಯುಗುಣಗಳಿವೆ: ಉಷ್ಣ, ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ, ಶುಷ್ಕ ಮತ್ತು ಶೀತ.

ಅಮೆಜ಼ಾನ್ ನದೀಬಯಲು, ಕೊಲಂಬಿಯದ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಕರಾವಳಿ, ಬ್ರೆಜ಼ಿಲಿನ ತೀರಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಭಾಗ–ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳದು ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ವಾಯುಗುಣ; ಇದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮಳೆಗಾಡು. ಸರಾಸರಿ 27^0ಸೆ. ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆ ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲದ ಉಷ್ಣತೆಯ ಅಂತರ ತುಂಬ ಕಡಿಮೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮೇ–ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಳೆ. ಅಲ್ಲಿ ಆಗ ಬೇಸಗೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಟೋಬರ್–ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಳೆ. ಶುಷ್ಕ ಋತು ಅಷ್ಟೇನೂ ಗಮನಾರ್ಹವಲ್ಲ, ದೀರ್ಘವೂ ಅಲ್ಲ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆ ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಕಡೆ ಮಳೆ ತುಂಬ ಹೆಚ್ಚು. ಅಲ್ಲಿ ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಮಳೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಗಳು ಈ ರೀತಿ ಇವೆ: ಪರಾನದಲ್ಲಿ 245 ಸೆಂಮೀ ಇಕೇಟೋಸ್‌ನಲ್ಲಿ 270 ಸೆಂಮೀ ಕೊಲಂಬಿಯದ ಚೋಕೋ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 885 ಸೆಂಮೀ

ಉಷ್ಣವಲಯ ವಾಯುಗುಣದ ಎರಡನೆಯ ಬಗೆ ಸವನ್ನ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು. ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆ, ಕಡಿಮೆ ಅವಪಾತ, ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಮತ್ತು ದೀರ್ಘವಾದ ಶುಷ್ಕ ಋತು– ಇವು ಇದರ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಮಳೆಗಾಡು ಪ್ರದೇಶದ ಸುತ್ತ ಓರಿನೋಕೊ ಕಣಿವೆ, ಬ್ರೆಜ಼ಿಲ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಪಶ್ಚಿಮ ಈಕ್ವೆಡಾರ್‌ನ ಒಂದು ಭಾಗ ಇವು ಈ ವಾಯುಗುಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಇಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ 6^0–17^0 ಸೆ.

ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣ ಮಕರಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ–ಪರಗ್ವೇ, ಬೊಲಿವಿಯದ ಭಾಗಗಳು, ಬ್ರೆಜ಼ಿಲ್, ಅರ್ಜೆಂಟೈನ, ಚಿಲಿಗಳಲ್ಲಿ– ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಬಗೆಯ ವಾಯುಗುಣವುಂಟು. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಕಡೆ ಬೇಸಗೆಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 25^0ಸೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 17^0ಸೆ. ನಿಂದ 10^0ಸೆ. ವರೆಗೆ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಳೆಯೂ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ದ.ಅ. 32^0 ಮತ್ತು 38^0 ನಡುವೆ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೋಲುವ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆಯಾದರೂ ಅಲ್ಲಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಲ್ಲ. ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲೂ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಇದೇ ಅಕ್ಷಾಂಶದಲ್ಲಿರುವ ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರಿನಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ ಇಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ತೀವ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಾಲ್ಡಿವಿಯ, ಚಿಲಿಗಳಲ್ಲಿ 255 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪರ್ವತಗಳ ಪಶ್ಚಿಮ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಎರಡರಷ್ಟು ಮಳೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಒಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದರೆ ಮಳೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಆಂಡೀಸ್‌ಗೆ ಪೂರ್ವದ ಪೆಟಗೋನಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಮಳೆನೆರಳು ವಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬಲು ಕಡಿಮೆ, ವಾರ್ಷಿಕ ಉಷ್ಣತೆಯ ಅಂತರ 20^0ಸೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೇರಿಕದಲ್ಲೇ ಇದು ಗರಿಷ್ಠ. ದ.ಅ. 5^0 ಮತ್ತು 31^0 ನಡುವೆ ಇರುವ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶ ಇನ್ನೊಂದು ಶುಷ್ಕವಲಯ. ಹಂಬೋಲ್ಟ್ ಅಥವಾ ಪೆರು ಶೀತ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಉನ್ನತವಾದ ಆಂಡೀಸ್‌ಗೂ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ವಾತಾವರಣ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರಾಗುತ್ತದೆ. ಉನ್ನತ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಾಯುವಿಗಿಂತ ಸಮುದ್ರದ ಸಮೀಪದ ವಾಯು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ತಣ್ಣಗಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ 300 ಮೀ ಗಳಿಂದ 900 ಮೀ ಗಳವರೆಗಿನ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸು. 360 ಮೀ ಗಳ ದಪ್ಪದ ಮೋಡದ ಪದರವೊಂದು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ನೆಲದ ಬಳಿಯ ವಾಯು ಬಿಸಿಯಾಗಲು ಆಸ್ಪದವಿಲ್ಲದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಷ್ಣತೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪೆರುವಿನ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಮೇಘಾಚ್ಛಾದಿತ ಮರುಭೂಮಿ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಆರು ತಿಂಗಳು ಬಿಸಿಲು ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಳೆ ಆಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಮಂಜಿನಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಆರ್ದ್ರತೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಕೊಲಂಬಿಯದಿಂದ ವೆನಿಝುವೇಲದ ವರೆಗೂ ಮರುಭೂಮಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಶುಷ್ಕವಲಯ ಇರುವುದು ಈಶಾನ್ಯ ಬ್ರೆಜ಼ಿಲಿನಲ್ಲಿ–ಪರ್ನಯೀಬಾ ಮತ್ತು ಸ್ಯಾನ್‌ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೊ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ, ಒಳನಾಡಿನ ಬೆಟ್ಟಸೀಮೆಯಿಂದಾಗಿ ಈಶಾನ್ಯದಿಂದಲೂ ಆಗ್ನೇಯದಿಂದಲೂ ಸಮುದ್ರ ಮಾರುತಗಳು ಬೀಸದಂತೆ ತಡೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 10 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 10^0 ಸೆ. ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಶೀತ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ಮತ್ತು ಚಿಲಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಲ್ಲೂ ಆಂಡೀಸ್‌ನಲ್ಲಿ 3450 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಎತ್ತರದಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಸಸ್ಯಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ : ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೇರಿಕದ ಸಸ್ಯಪ್ರಾಣಿಜೀವನ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ್ದು. ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಂತೆ ಇದೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿದ್ದುದು ಈ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಗೆ ಕಾರಣ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯಗಳೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಸಂಬಂಧಗಳ ಮಿಶ್ರಣಗಳ ಫಲ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಗುಂಪುಗಳಿಗೂ ಆಫ್ರಿಕ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ನ್ಯೂಜ಼ಿಲೆಂಡ್ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿರುವವಕ್ಕೂ ಸಾಮ್ಯವಿದೆ. ಈಚೆಗೆ ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸೀನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಅಮೇರಿಕದಿಂದಲೋ ಅದರ ಮೂಲಕವೋ ಬಂದಂಥ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಇವೆ. ಇವು ಬಹುತೇಕ ಕಶೇರುಕಗಳು. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೇರಿಕ ಖಂಡದೊಳಗೆ ಸಸ್ಯಪ್ರಾಣಿ ವರ್ಗಗಳ ವಿತರಣೆಯ ವಿನ್ಯಾಸ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ್ದು. ವಾಯುಗುಣ ಹಾಗೂ ಪರಿಸರಗಳ ವಿಭಿನ್ನತೆ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಉಷ್ಣವಲಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವಾದಂಥವು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಹಾಗೂ ಆಂಡೀಸ್ ಪ್ರದೇಶ ವಿರಳಯುಕ್ತ.

ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೇರಿಕದ ಸಸ್ಯವರ್ಗವನ್ನು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮತ್ತು ಉಪೋಷ್ಣವಲಯದ ಮಳೆ ಕಾಡುಗಳು, ಉಷ್ಣವಲಯದ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಕಾಡುಗಳು, ಕಾಟಿಂಗ, ಜ಼ೆರೊಫೈಟಿಕ್ ಸಸ್ಯಗಳು, ಉಪ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಬೀಚ್ ಕಾಡುಗಳು, ಸವನ್ನಾ, ಪಂಪಾಸ್, ಪರ್ವತ ಸಸ್ಯ–ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಉಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಉಪೋಷ್ಣವಲಯ ಮಳೆಗಾಡುಗಳು ಅಮೆಜಾನ್ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲೂ ಬಹುತೇಕ ಗಯಾನಗಳಲ್ಲೂ, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ವೆನಿಝುವೇಲದಲ್ಲೂ ಬ್ರೆಜ಼ಿಲ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಕಡೆಯ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲೂ ಕೊಲಂಬಿಯದ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರದಲ್ಲೂ, ಉತ್ತರ ಈಕ್ವೆಡಾರ್‌ನಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಅಮೆಜಾನ್ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಹಾಗೂ ಬಹುಶಃ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ. ಇದು ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತದಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿದು ಉಪೋಷ್ಣವಲಯದ ಮತ್ತು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಮಳೆಗಾಡಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣವಲಯದ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಕಾಡುಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೇರಿಕದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಿವೆ. ವೆನಿಝುವೇಲ, ಕೊಲಂಬಿಯ ಮತ್ತು ಬ್ರೆಜ಼ಿಲ್

ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ. ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ದೀರ್ಘವಾದ ಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣ ಇರುವಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಕುಬ್ಜವಾದ, ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿರಳವಾದ, ಮುಳ್ಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮರಗಳು ಕಾಟಿಂಗದ (ಬಿಳಿ ಕಾಡು) ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಇವು ಪರ್ಣರಹಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಸಸ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯ. ದಕ್ಷಿಣ ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಕಾಡುಗಳು ಉಪವನವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಮರಗಳು ಒತ್ತಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ನಡುನಡುವೆ ಸವನ್ನಾ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಇರುತ್ತದೆ; ಅಮೆಜಾನ್ ಮಳೆಗಾಡಿನ ಅಂಚಿನಿಂದ ಪರಗ್ವೇ ನದಿಯ ಮೇಲ್ದಂಡೆಯವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚದುರಿದಂತೆ ಸಣ್ಣ ಮರಗಳು ಇದರ ಮುಖ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳು. ಒಣಹವೆಯ ಸಸ್ಯಗಳು–ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳು, ಪೊದೆಗಳು, ಮುಳ್ಳುಗಿಡಗಳು ಮುಂತಾದವು–ನಡುನಡುವೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಆರ್ದ್ರತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ವೆನಿಜ಼ುವೇಲ ಕರಾವಳಿ, ಈಶಾನ್ಯ ಕೊಲಂಬಿಯ, ನೈರುತ್ಯ ಈಕ್ವೆಡಾರ್, ಉತ್ತರ ಪೆರುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಪೆರುವಿನಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳು ಮರುಭೂಮಿಯ ಕಡೆಗೆ ತೆಳುವಾಗುತ್ತ ಸಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಅದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಉಪ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಬೀಚ್ ಕಾಡುಗಳು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಮಳೆಗಾಡುಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿವೆ. ವೆನಿಜ಼ುವೇಲದ ಒರಿನೋಕೋ ನದಿಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಸವನ್ನಾ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲೂ ಪೂರ್ವ ಅರ್ಜೆಂಟೈನದಲ್ಲಿ ಪಂಪಾಸ್ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲೂ ಇವೆ. ಪಂಪಾಸ್ ಪ್ರದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವುದು ಪೆಟಗೋನಿಯನ್ ಸ್ಟೆಪ್ (ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು). ಆ್ಯಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣೋಷ್ಣವಲಯದ ಮಳೆಗಾಡಿನ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ 1800 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ, 3150–3750 ಮೀ ಗಳ ವರೆಗೆ, ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಅಮೆಜಾನ್ ನದಿಯ ಕಡೆಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶ ತೇವವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪು ಸಸ್ಯಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮರಗಳು ಒತ್ತಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೂ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಿಮರೇಖೆಯ ವರೆಗೂ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರಾಣಿಜೀವನವೂ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ್ದು. ಪ್ರಪಂಚದ ಉಳಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಹರಡಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗುಂಪುಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಹುಕಾಲ ಈ ಖಂಡ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿದ್ದುದರ ಪರಿಣಾಮ ಹಲವು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗುಂಪುಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಕುಟುಂಬ ಮಟ್ಟದಲ್ಲೂ ಸ್ಥಳೀಕ ರೂಪಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಅಧಿಕ. ಸಸ್ಯ ವಲಯಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಅಮೇಜ಼ಾನ್ ಬಗೆಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮರಗಪ್ಪೆ, ಹಲ್ಲಿ, ಕೋತಿ, ಪೋಟೋ, ಕಿಂಕಜಾನ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಅನೇಕ ಬಗೆ: ಪ್ಯಾಂಗೊಲಿನ್, ಟೈರಂಟ್, ಕೋಟಿಂಗ, ಟಂಗಾರ, ಝೇಂಕಾರ ಪಕ್ಷಿ, ಟೌಕಾನ್, ಮರಕುಟುಕ, ಗಿಳಿ ಮುಂತಾದವು. ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಲ್ಲ. ಉರಗ್ವೇ ಮತ್ತು ಗ್ರಾನ್ ಚಾಕೋ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಸರವಿರುವ ತೋಳವೂ ಜೌಗು ನೆಲದಲ್ಲಿ ನೀರುಕೋಳಿ ಮತ್ತು ಪುಪ್ಪುಸ ಮೀನೂ ಇವೆ. ಅರ್ಜೆಂಟೈನದ ಪಂಪಾಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಹಕ್ಕಿಗಳು ಕೆಲವು ಮಾತ್ರ: ರ್ಹೀಯ, ಒಲೆಹಕ್ಕಿ, ಗ್ವಾನಾಕೋ ಮುಂತಾದವು. ದಕ್ಷಿಣ ಚಿಲಿಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ. ಸ್ಥಳಿಕವಾದವುಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಅಧಿಕ. ಗಿಳಿ, ಝೇಂಕಾರ ಪಕ್ಷಿ–ಇವು ದಕ್ಷಿಣದ ತುದಿಯಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಕೆಲವು ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ಕಶೇರುಕಗಳು ಇವೆ. ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಸರೋವರಗಳು ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಜಲಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿವೆ. ರಾಜಹಂಸಗಳು ಉತ್ತರ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ 4800 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲೂ ಗೂಡು ಕಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಭೂತಾಕಾರದ ಕಪ್ಪೆಗಳೇ ಮುಂತಾದ ದ್ವಿಚರಿಗಳು ಟಿಟಿಕಾಕ ಸರೋವರದಲ್ಲಿವೆ. ಗ್ವಾನಾಕೋ, ಜಿಂಕೆ, ದಂಶಕಗಳು, ಗಿನಿಇಲಿ, ನರಿ, ಪ್ಯೂಮ, ಕಾಂಡಾರ್ ಹದ್ದು ಮುಂತಾದವು ಉಂಟು. ಪೆರು ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಚಿಲಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದ ಶುಷ್ಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನೆರೆಯ ಸಮುದ್ರ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಜಲಚರಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಪೆಂಗ್ವಿನ್, ಕಡಲು ಕಾಗೆ, ಟರ್ನ್, ನೀರ್ಸಿೀಳಕ್ಕಿ, ಪೆಟ್ರೆಲ್, ನೀರು ಕಾಗೆ, ಪೆಲಿಕನ್ ಮತ್ತು ಬೂಬಿ.

ಖನಿಜಗಳು : ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಖನಿಜಗಳು ದೊರೆತರೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸಿಗದಿರುವುದರಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಆ ಖನಿಜಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ.

ಆ್ಯಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಈಕ್ವೆಡಾರ್‌ನಿಂದ ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿಯ ವರೆಗೆ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಹರಡಿವೆ. ಈಕ್ವೆಡಾರ್‌ನಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ; ಪೆರುವಿನಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಚಿನ್ನ, ಸತು; ಬೊಲಿವಿಯದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ, ತವರ, ಬೆಳ್ಳಿ; ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿ–ಇವು ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಿದೇಶೀ ಬಂಡವಾಳದಿಂದಲೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಪೆರುವಿನಲ್ಲಿ ತೈಲ, ನೈಟ್ರೇಟ್ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರು ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ವೆನಿಜ಼ುವೇಲ ಮತ್ತು ಕೊಲಂಬಿಯ ಇವುಗಳದು ಎರಡನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶ. ವೆನಿಜ಼ುವೇಲ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ತೈಲೋತ್ಪಾದಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಪ್ರಪಂಚದ ತೈಲೋತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 10 ರಷ್ಟು ಈ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ವೆನಿಜ಼ುವೇಲದ ಗಯಾನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ವಜ್ರ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಇವೆ.

ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮೂರನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜ ಪ್ರದೇಶ; ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ವಜ್ರ, ಚಿನ್ನ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಲೋಹಗಳೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಉಳಿದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಅರ್ಜೆಂಟೈನದಲ್ಲಿ ತೈಲ ದೊರಕುತ್ತವೆ.

ಕೃಷಿ : ವ್ಯವಸಾಯ ಈ ಖಂಡದ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕವಾದ್ದರ ವರೆಗೆ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನಿಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು, ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳ ವ್ಯವಸಾಯ ಪೂರ್ವತೀರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಆದಾಗ್ಯೂ ಖಂಡದ ವಿಶಾಲತೆಗೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಲ್ಲ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಬಹುದಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅನೇಕವಿವೆ. ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಮಾತ್ರ ಬೇಸಾಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯದ ಶೇ. 12 ರಷ್ಟು ಕೃಷಿಯಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ.

ಖಂಡದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಗೋದಿ. ಪ್ರಪಂಚದ ಉಗ್ರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಉತ್ತರ ಅರ್ಜೆಂಟೈನದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತ ವಾಯುಗುಣ ಹಾಗೂ ಭೂಗುಣಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಚಿಲಿ, ಉರುಗ್ವೇ, ಪರಗ್ವೇ, ಬೊಲಿವಿಯ, ಪೆರು, ಕೊಲಂಬಿಯ ಮತ್ತು ವೆನಿಜ಼ುವೇಲಗಳಲ್ಲೂ ಗೋದಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ.

ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವಷ್ಟು ಕಾಫಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯುವ ಎರಡನೆಯ ದೇಶ ಕೊಲಂಬಿಯ.

ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಚಹ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಪರಗ್ವೇಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರೆಜಿಲ್, ವೆನಿಜ಼ುವೇಲ, ಕೊಲಂಬಿಯ, ಈಕ್ವೆಡಾರ್ ಮತ್ತು ಪೆರುಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಕೋ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಕೋಕೋ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರೆಜಿಲಿನದು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಬ್ರೆಜಿಲಿನ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ರಬ್ಬರ್. ಪರಗ್ವೇ ಮತ್ತು ಅರ್ಜೆಂಟೈನಗಳಲ್ಲಿ ತಂಬಾಕನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ವಾಯವ್ಯ ಬ್ಯೂನಸ್ ಐರಿಸ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆ.

ಪಶುಪಾಲನೆ : ಪೆಟಗೋನಿಯ, ಉತ್ತರ ಅರ್ಜೆಂಟೈನ, ಉರಗ್ವೇ, ಪರಗ್ವೇ, ಬೊಲಿವಿಯ, ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಒಳ ಅಂಚು, ಆಂಡೀಸ್‌ನಿಂದ ವೆನಿಜ಼ುವೇಲದ ಮೈದಾನದ ವರೆಗಿನ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪಶುಪಾಲನೆ ಹೆಚ್ಚು. ಪೆಟಗೋನಿಯದಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಗಳನ್ನೂ ಕುರಿಗಳನ್ನೂ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಪಶುಪಾಲನೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವ ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ಮತ್ತು ಉರಗ್ವೇಗಳಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತದ ಬುಡದ ವರೆಗೂ ಇರುವ ಲಪ್ಲಾಟಾ ಪಾರನಾ ತಗ್ಗು ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದ ವಿಶಾಲ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಫಾಲ್ಫ ಹುಲ್ಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಪಂಪಾಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಶೇ. 40 ಭಾಗದಷ್ಟು ನೆಲ ಪಶುಪಾಲನೆಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶೇ. 90 ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಪಶುಪಾಲನೆಗೆ ಒದಗಿಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಗೋಮಾಳಗಳಿವೆ.

ಸಾರಿಗೆ : ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಂಥ ದೊಡ್ಡ ಖಂಡಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲ್ವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಈಚೆಗೆ ಆಂತರಿಕ ಹಾಗೂ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಾಯುಮಾರ್ಗಗಳು ಖಂಡದ ಏಕತೆ ಸಾಧಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ.

ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳು ಅನೇಕ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ. ಹಲವು ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ಸಾಕಷ್ಟು ಹರಿವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರವಾಹಗಳ ದಿಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಜಲಮಾರ್ಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಎರಡು: 1. ಪರನಾ–ಉರಗ್ವೇ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಇದು ನಾಲ್ಕು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ. 2. ಅಮೆಜಾನ್ ಕಣಿವೆ. ಇದು ಆರು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೂ ಹಲವು ಸಾವಿರ ಕಿಮೀಗಳ ದೂರ ಯಾನಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಕೊಲಂಬಿಯದಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಗ್ಡಲೀನ, ವೆನಿಜ಼ುವೇಲದಲ್ಲಿ ಒರಿನೋಕೋ ಬ್ರೆಜಿಲಿನಲ್ಲಿ ಸಾನ್‌ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ–ಇವೂ ಯಾನಯೋಗ್ಯ. ಉಳಿದ ನದಿಗಳು ಯಾನಾರ್ಹವಾಗಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳ ಮೇಲೆ ಸಂಚಾರದ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ. ಇದನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಲು ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲಗಳಿಲ್ಲ.

ಸಮುದ್ರ ಸಾರಿಗೆ ಮೂರು ರೀತಿಯವು : 1. ಚಿಲಿ, ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ದೇಶಗಳ ಬಂದರುಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಕರಾವಳಿ ಸಾರಿಗೆ, 2. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳ ನಡುವಣ ಸಾರಿಗೆ, 3. ದಕ್ಷಿಣ

ಅಮೆರಿಕದ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗೂ ನಡುವಣ ಸಾರಿಗೆ. ಕಳೆದ ದಶಕದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಹಡಗುಗಳು, ಆಮದಿನ ಶೇ. 30ರಷ್ಟು ಹಾಗೂ ರಫ್ತಿನ ಶೇ. 10ರಷ್ಟನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದುವು.

ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ರೈಲ್ವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ತೃಪ್ತಿಕರವಲ್ಲ. ರೈಲ್ವೆಗಳು ಸಾಗಿಸುವ ಸರಕು ಅಲ್ಪ. ಏಕೆಂದರೆ ಭಾರವಾದ ಸರಕುಗಳು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಫ್ತಿಗಾಗಿಯೇ. ಅವು ಕರಾವಳಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಬಹುತೇಕ ಮಾರ್ಗಗಳು ಏಕಪಥೀಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಚಾರ ಬಲು ನಿಧಾನ. ಗೇಜುಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಒಂದು ತೊಂದರೆ. 1990ರಲ್ಲಿ ಸು. 112712 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿದ್ದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಭಾಗ ಇದ್ದುದು ಅರ್ಜೆಂಟೈನದಲ್ಲಿ, ಸು. 22123 ಕಿಮೀ ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ. ರೈಲ್ವೆಗಳು ಬಹುತೇಕ ಸರ್ಕಾರಿ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಇವೆ. 1990ರಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಒಟ್ಟು ರಸ್ತೆಗಳ ಉದ್ದ 413409 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಎಲ್ಲ ರಾಜಧಾನಿಗಳಿಗೂ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳಿಗೂ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು.

ಆಮದು-ರಫ್ತು : ಗೋದಿಯಿಂದ ಉಣ್ಣೆಯವರೆಗೂ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್‌ನಿಂದ ಕಾಳಿನ ಎಣ್ಣೆಗಳ ವರೆಗೂ ಖಂಡದ ರಫ್ತು ವೈವಿಧ್ಯಪೂರಿತ. ರಫ್ತು ಸರಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು. ಬ್ರೆಜಿಲಿನಿಂದ ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆಗಳು, ಈಕ್ವೆಡಾರ್‌ನಿಂದ ಹ್ಯಾಟುಗಳು ಮತ್ತು ಉರಗ್ವೆಯಿಂದ ಮಾಂಸ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಖಂಡದ ರಫ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶೇ. 75ರಷ್ಟು ಪಾಲು ಅರ್ಜೆಂಟೈನ, ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಮತ್ತು ವೆನಿಜ಼ುವೇಲ ದೇಶಗಳದು. ಅರ್ಜೆಂಟೈನದಿಂದ ಮಾಂಸ, ಗೋದಿ, ಜೋಳ, ಚರ್ಮ, ಎಣ್ಣೆಗಳೂ ಬ್ರೆಜಿಲಿನಿಂದ ಕಾಫಿ, ಹತ್ತಿ, ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ, ಕಕಾವೊ, ಚರ್ಮ, ಎಣ್ಣೆ, ಅರಗುಗಳೂ ವೆನಿಜುವೇಲದಿಂದ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಕಾಫಿ, ಕಕಾವೊ, ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಪಶುಗಳೂ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಕೊಲಂಬಿಯದಿಂದ ಪ್ಲಾಟಿನಂ ಮತ್ತು ಚಿನ್ನ, ಈಕ್ವೆಡಾರಿನಿಂದ ಚಿನ್ನ, ಪೆರುವಿನಿಂದ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರ, ಚಿಲಿಯಿಂದ ತಾಮ್ರ, ನೈಟ್ರೇಟ್ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣ, ಬೊಲಿವಿಯದಿಂದ ತವರ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಸತು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ.

ಆಮದಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಪಾನೀಯಗಳು, ಯಂತ್ರಗಳು, ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆಗಳು, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಸರಕುಗಳು. ಈ ಖಂಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದಿದೆಯೆಂಬುದು ಅದರ ಆಮದು ಮತ್ತು ರಫ್ತುಗಳಿಂದ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜನತೆ : ಖಂಡದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕನ್ ಇಂಡಿಯನ್, ಯುರೋಪಿಯನ್ ಮತ್ತು ನೀಗ್ರೊ ಎಂಬ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಿಂದ ವಿಕಾಸಗೊಂಡಿರುವ ಐದು ದೊಡ್ಡ ಜನಾಂಗಗಳಿವೆ. 1. ಆಂಡಿಯನ್ ಇಂಡಿಯನ್, 2. ಆಂಡಿಯನೇತರ ಇಂಡಿಯನ್, 3. ಯುರೋಪಿಯನ್, 4. ಇಂಡಿಯನ್ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಮಿಶ್ರದಿಂದ ಬಂದ ಮೆಸ್ಟಿಜೊಗಳು ಮತ್ತು 5. ಮಿಶ್ರಗೊಂಡ ನೀಗ್ರೊಗಳು.

ದಕ್ಷಿಣ ಕೊಲಂಬಿಯದಿಂದ ಉತ್ತರ ಚಿಲಿಯ ವರೆಗಿನ ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಆಂಡಿಯನ್ ಇಂಡಿಯನರೂ ಗಯಾನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಅಮೆಜಾ಼ನ್ ಬಯಲಿನ ಬಹುಭಾಗ, ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ಇಂಡಿಯನರೂ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿ, ಅರ್ಜೆಂಟೈನದ ಗ್ರಾನ್ ಚಾಕೋ, ನೈರುತ್ಯ ಉರಗ್ವೇ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶುದ್ಧ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ನೀಗ್ರೋ ಅಥವಾ ಮಿಶ್ರ ನೀಗ್ರೊಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು; ಕೊಲಂಬಿಯ ತಗ್ಗು ಬಯಲು, ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಖಂಡದ ಉಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯನ್ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿಯನ್ ಮಿಶ್ರ ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಈ ಮಿಶ್ರಣ ತುಂಬ ಹೆಚ್ಚು.

ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ 350 ದ. ಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇದ್ದು, ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದರ ಸಹ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಆದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಖಂಡದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಸಮನಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಸರಾಸರಿ ಜನ ಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಕೇವಲ 17 ಜನರು. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಖಂಡದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಖಂಡದ ಶೇ. 50 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನ ಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ ಕೇವಲ ಎರಡು ಜನಮಾತ್ರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗ ನಗರ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದೆ. **(ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.;ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.;ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.)**

ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ : ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ದ.ಅ. 22^0–35^0 ಪೂ.ರೇ. 17^0–33^0 ಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ನಮೀಬಿಯ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬೋಟ್ಸ್ವಾನ ಮತ್ತು ಜಿಂಬಾಬ್ವೆ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮೊಜಾಂಬಿಕ್ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಜಿಲ್ಯಾಂಡ್, ಆಗ್ನೇಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಿಂದು ಮಹಾಸಾಗರ, ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ಈ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದರ ನಡುವೆ ಲೆಸೋತೊ ಎಂಬ ಸ್ವತಂತ್ರ ದೇಶವಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 12,21,037 ಚ.ಕಿಮೀ; ಜನಸಂಖ್ಯೆ 45172000 (2002). ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಪ್ರಿಟೋರಿಯ, ವಿಧಾನ (ಲೆಜಿಸ್ಲೆಟಿವ್) ಸಭಾ ಕೇಂದ್ರ ಕೇಪ್ ಟೌನ್; ನ್ಯಾಯಾಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಬ್ಲೂಯಫಾಂಟೇನ್.

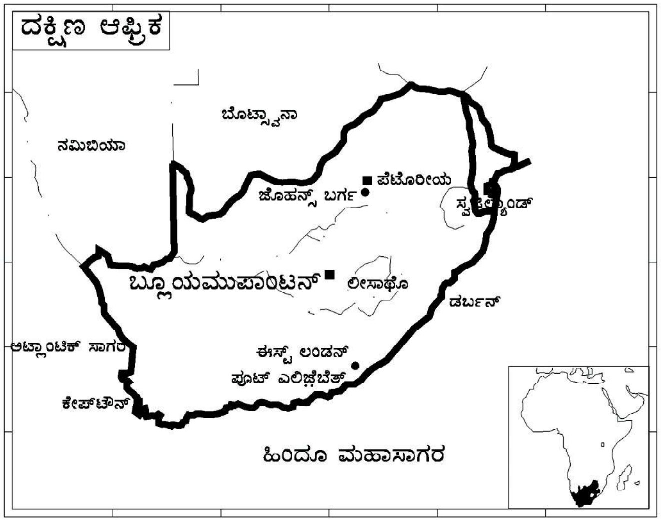

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಬಹುಭಾಗ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 900 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಕನಿಷ್ಠ ಶೇಕಡ 40 ಭಾಗ 1200 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಜೊಹಾನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳ ಎತ್ತರ 1800 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಬೋರಲಿಟ್ಟ ತಟ್ಟೆಯಂತಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಡ್ರಾಕನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಪರ್ವತದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ನೆಲ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಏರುತ್ತದೆ. ಡ್ರಾಕನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಮಾಂಟ್ ಓಸುವರ್ಸ್ (3246 ಮೀ). ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡಲಂಚು 5–48 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 150–180 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಬಲು ಫಲವತ್ತಾದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ನಿಂಬೆ ಜಾತಿಯ ಗಿಡಗಳೂ ದ್ರಾಕ್ಷಿಯೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಲಿಟ್ಲ್ ಕರೂ ಮತ್ತು ಗ್ರೇಟ್ ಕರೂ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಿವೆ. ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಬೆಂಗಾಡು ಅಥವಾ ಅರೆಬೆಂಗಾಡು. ಇದರ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಮರಳುಗಾಡು ಕಲಹರಿ ಮರುಭೂಮಿಯೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆರೆಂಜ್ ಫ್ರೀ ಸ್ಟೇಟ್ ಮತ್ತು ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್‌ನ ಪ್ರೈರಿ (ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು) ಅಥವಾ ವೆಲ್ಡ್ ಪ್ರದೇಶ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಡ್ರಾಕನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಿಂದ ಹಿಂದೂ ಸಾಗರದ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶ ಬೆಟ್ಟ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ನಟಾಲಿನ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಸ್ಯಸಮೃದ್ಧವಾದ್ದು; ಕರಾವಳಿಯ ಬಳಿ ಉಪೋಷ್ಣವಲಯದ ಮರಗಿಡಗಳಿವೆ.

ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು ಆರೆಂಜ್ ಮತ್ತು ಲಿಂಪೋಪೋ. ಆರೆಂಜ್ ನದಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರಕ್ಕೂ ಲಿಂಪೋಪೋ ಹಿಂದೂ ಸಾಗರಕ್ಕೂ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ವಾಲ್ ಎಂಬುದು ಆರೆಂಜ್‌ನ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿ.

ವಾಯುಗುಣ : ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್‌ನ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ವಿನಾ ರಾಜ್ಯದ ಉಳಿದ ಭಾಗವೆಲ್ಲ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಉತ್ತರಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿ ಈ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಹೆಚ್ಚು ಹಿತಕರ. ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡಿರುವ ಸಮುದ್ರ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಪಶ್ಚಿಮತೀರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಿಗಿಂತ ಕೇಪ್ ಟೌನ್ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಚ್ಚಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಬೆಂಗ್ವೆಲ ಶೀತೋದಕ ಪ್ರವಾಹದಿಂದಾಗಿ ಉತ್ತರದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಚಳಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವತೀರದಲ್ಲಿ ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್ ಉಷ್ಣೋದಕ ಪ್ರವಾಹ ಹರಿದು ಅ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ¨ÉÆãÉqÀvÉÛ Er ÃzÀè D¦ üæÀ gÀÁ jÀ ª Á¶ðPÀG µÀÉ5ಸೆ. ಎತ್ತರದ ವೆಲ್ಡ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಗಳ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕರಾವಳಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆಯ ದೈನಿಕ ಏರಿಳಿತಗಳು ಕಡಿಮೆ. ದೇಶದ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬಹಳ ಅನಿಶ್ಚಿತ. ದೀರ್ಘ ಅಭಾವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸಂಭವಿಸುವುದುಂಟು. ಇದರಿಂದ ಕೃಷಿಕಾರ್ಯ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ನಷ್ಟಕರ. ದೇಶದ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 25 ಸೆಂಮೀ ಅದರೆ ಶೇ. 30ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 25 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲೇ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಮಳೆ. ಇದರದು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದಂಥ ವಾಯುಗುಣ. ದಕ್ಷಿಣ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಪ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಋತುಗಳಲ್ಲೂ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯಪ್ರಾಣಿಜೀವನ : ವಾಯುಗುಣ ಹಾಗೂ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯ ಇರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು ವೈವಿಧ್ಯವಾದದ್ದು. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿರುವ 200 ಸಸ್ಯಕುಟುಂಬಗಳ ಪೈಕಿ 140 ಕುಟುಂಬಗಳ ಸಸ್ಯಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಸಸ್ಯಪ್ರಭೇದಗಳು ಸು. 16,000. ಕಳ್ಳಿಯ 200 ಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಹುಲ್ಲಿನ 500 ಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಉಂಟು. ಚಿರತೆ, ನರಿ, ಸಿಂಹ, ಆನೆ, ಖಡ್ಗಮೃಗ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ನೀರಾನೆ, ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಉರಗಗಳು ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಈಗಲೂ ಇವೆ. ಸು. 900 ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳೂ 200 ಬಗೆಯ ಹಾವುಗಳೂ ಉಂಟು. ಇವಲ್ಲದೆ ಸು. 40,000 ಬಗೆಯ ಕೀಟಗಳು, 1,000 ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳೂ ಇವೆ. ಮೋಲ್, ತುಪ್ಪಳು ಹೆಗ್ಗಣ, ಮುಳ್ಳುಹಂದಿ, ಮೊಲ, ಅಳಿಲು ಮೊದಲಾದ 150 ಮೂಷಕ ವರ್ಗದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ. ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು ಸ್ವಾಲೊ, ಶ್ರೈಕ್, ಕೊಕ್ಕರೆ, ಕ್ರೌಂಚ, ಗಿಣಿ, ಡೇಗೆ, ಹದ್ದು, ಗೂಬೆ, ಸೆಕ್ರೆಟರಿ ಬರ್ಡ್, ಗಿನಿಕೋಳಿ, ಬಟೇರ, ಉಷ್ಟ್ರಪಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ಮೈನ.

ಜನ : ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಸಂಮಿಶ್ರಣವಿದೆ. ಆಫ್ರಿಕನ್ಸ್‌ರೆನಿಸಿದ ಮೂಲ ಡಚ್ ಜನರೂ ಫ್ರೆಂಚ್, ಹ್ಯೂಗೆನಾಟ್, ಜರ್ಮನ್ ವಲಸೆಗಾರರ ವಂಶೀಯರೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಂಶೀಯರೂ ಬಿಳಿಯರು, ಹಾಟೆಂಟಾಟ್‌ರು, ಬಿಳಿ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕನ್ ರಕ್ತಗಳ ಮಿಶ್ರಣವಾಗಿರುವವರು ವರ್ಣೀಯರು. ಮಲಯದಿಂದ ಬಂದವರೂ ಭಾರತೀಯ ಸಂಜಾತರೂ, ಚೀನೀಯರೂ ಇಂಡೊನೇಷ್ಯನರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಆಫ್ರಿಕನರಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಿವೆ. ಕ್ಸೋಸ, ಝೂಲೂ, ದಕ್ಷಿಣ ಸೋತೊ, ಟ್ಸ್ವಾನ, ಉತ್ತರ ಸೋತೊ, ಟ್ಸೋಂಗ, ಸ್ವಾಜಿ, ಸ್ಡೆಬೆಲೆ, ವೆಂಡಿಯಾ–ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಗುಂಪುಗಳು. ಇವರೆಲ್ಲ ಕೃಷಿಕರು ಹಾಗೂ ಗೋವಳರು. ಈ ಜನರಲ್ಲಿ ನಗರವಾಸಿಗಳೂ ಉಂಟು. ನಗರಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ಬಣದ ನಿಷ್ಠೆ ತಪ್ಪಿಹೋಗಿದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಕರಿಯರನ್ನು ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿಡುವ ವರ್ಣಭೇದ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ತು. ಆದರೆ 1990ರ ಅನಂತರ ಈ ಪದ್ಧತಿ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತ್ತು. 1994ರ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲ್ಸನ್ ಮಂಡೇಲ ಕರಿಯ ಜನಾಂಗದ ಮೊದಲ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದರು.

ಈ ದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು ಕೇಪ್ ಟೌನ್, ಪ್ರಿಟೋರಿಯ, ಜೋಹಾನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್, ಡರ್ಬನ್, ಪೋರ್ಟ್ ಎಲಿಜಬತ್, ಜರ್ಮಿಸ್ಟನ್, ಬನೋನಿ, ಬ್ಲೂಮ್‌ಫಾಂಟೇನ್, ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್ಸ್ ಮತ್ತು ಈಸ್ಟ್ ಲಂಡನ್.

ಭಾಷೆ : ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜನಾಂಗೀಯ ಗುಂಪಿಗೂ ಅದರದೇ ಆದ ಭಾಷೆಯಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾದ ಭಾಷೆಗಳು ಆಫ್ರಿಕನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್. ಆಫ್ರಿಕನ್ಸ್ ಭಾಷೆ ಇಲ್ಲಿ 17 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಡಚ್ ವಲಸೆಗಾರರು ಆಡುತ್ತಿದ್ದ ಭಾಷೆಯ ಪರಿವರ್ತಿತ ರೂಪ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹಲವು ಏಷ್ಯನ್, ಆಫ್ರಿಕನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳ ಶಬ್ದಗಳೂ ರಚನೆಗಳೂ ಬೆರೆತುಕೊಂಡಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬಿಳಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರಿಗೆ ಎರಡು ಭಾಷೆಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ವರ್ಣೀಯರು ಆಫ್ರಿಕನ್ಸ್ ಭಾಷೆ ಆಡುತ್ತಾರೆ. ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವವರು ದ್ವಿಭಾಷಿಗಳು. ಆಫ್ರಿಕನರು ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೇ ಆಡುವವರಾದರೂ ತಮ್ಮ ದಣಿಗಳ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕಲಿತಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಆಫ್ರಿಕನ್ನರ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕನ್ಸ್ ಈಗ ಕಡ್ಡಾಯ.

ಧರ್ಮ: ಇಲ್ಲಿಯ ಬಿಳಿಯರು ಯುರೋಪ್ ದೇಶಗಳಿಂದ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದವರಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ವಿವಿಧ ಪಂಥಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಡಚ್ ಸುಧಾರಣಾ ಚರ್ಚ್, ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟೆಂಟ್ ಮತ, ಮೆಥಾಡಿಸ್ಟ್ ಹಾಗೂ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಪಂಥಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಯಹೂದಿ, ಮುಸ್ಲಿಂ ಹಾಗೂ ಹಿಂದು ಧರ್ಮಿಯರು ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರು.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಗಣಿಗಾರಿಕೆ: ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಆರ್ಥಿಕಾಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳೇ ಅಡಿಪಾಯ. ಪ್ರಪಂಚದ ಚಿನ್ನದ ಪೂರೈಕೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಭಾಗ ಬರುವುದು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಗಣಿಗಳಿಂದ. ವಜ್ರ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾಟಿನಮ್, ತವರ, ತಾಮ್ರ, ಸುಣ್ಣ, ಬೆಳ್ಳಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಹಾಗೂ ಕಬ್ಬಿಣ ಸಿಗುತ್ತವೆ. 1952ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಯುರೇನಿಯಮ್ಮನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಚಿನ್ನದ ಅದಿರಿನೊಂದಿಗೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ: ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಗೋದಿ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಗೆಣಸು, ಕಬ್ಬು, ಹುಲ್ಲು ಜೋಳ, ಸೋರ್ಗಂ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು. ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದ್ರಾಕ್ಷಿ ತೋಟಗಳಿವೆ. ನಿಂಬೆ ಜಾತಿಯ ಹಣ್ಣುಗಳು, ಬಾಳೆ, ಮರಸೇಬು–ಈ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಜ್ಯಾಮ್ ಮಾಡಿ ಡಬ್ಬೀಕರಿಸಿ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಿಲ್ಲದೆ ಪೈರಿಗೆ ಆಗಾಗ ನಷ್ಟವಾಗುವುದುಂಟು. ರಾಜ್ಯದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಶೇ. 10ರಷ್ಟು ಭೂಮಿ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ದನ ಮತ್ತು ಕುರಿಗಳನ್ನು ಭಾರಿ ಮಂದೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕುವುದೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ತೊಗಲು ಮತ್ತು ಕುರಿ ತುಪ್ಪಟ ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: 1945ರಿಂದ ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಹತ್ತು ಪ್ರಮುಖ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ದೇಶಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ಈಗ ಇದರದು ಆರನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೀನು ಸೇವನೆ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತಿದೆಯಾದರೂ ಇದು ಅಲ್ಲಿಯವರ ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಲ್ಲ. ಡಬ್ಬೀಕರಿಸಲಾದ ಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಶೇ. 78–80 ರಷ್ಟನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವರಮಾನದ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಂಶ ಬರುವುದು ಕೈಗಾರಿಕೆಯಿಂದ. ಅನಂತರದ ಸ್ಥಾನಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೃಷಿ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಇವುಗಳದು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆ, ಜವಳಿ, ಚಕ್ಕಳ ಹದ ಮಾಡುವುದು, ಮೋಟಾರು ವಾಹನಗಳ ಜೋಡಣೆ, ಕೃತಕ ರಬ್ಬರ್ ತಯಾರಿಕೆ–ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಪೋರ್ಟ್ ಎಲಿಜಬತ್, ಯೂಟೆನ್‌ಹೇಗ್ ಮತ್ತು ಡರ್ಬನ್ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು.

ಸಾರಿಗೆ: ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ 9600 ಕಿಮೀ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳೂ 208000 ಕಿಮೀ ಪ್ರಾಂತೀಯ ರಸ್ತೆಗಳೂ ಇವೆ. ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ 8750 ಕಿಮೀ ನಟಾಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ 2449 ಕಿಮೀ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್‌ನಲ್ಲಿ 2500 ಕಿಮೀ ಆರೆಂಜ್ ಫ್ರೀ ಸ್ಟೇಟ್‌ನಲ್ಲಿ 2670 ಕಿಮೀ ನೈರುತ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ 2325 ಕಿಮೀ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಪ್ರಮುಖ ರೇವುಗಳಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ರೇವುಪಟ್ಟಣಗಳು ಡರ್ಬನ್, ಕೇಪ್ ಟೌನ್, ಪೋರ್ಟ್ ಎಲಿಜಬತ್, ಈಸ್ಟ್ ಲಂಡನ್ ಮತ್ತು ಮಾಸೆಲ್ ಬೇ. ಪ್ರಮುಖ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು ಜೋಹಾನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್, ಕೇಪ್ ಟೌನ್, ಡರ್ಬನ್, ಬ್ಲೂಮ್ ಫಾಂಟೇನ್, ಈಸ್ಟ್ ಲಂಡನ್, ಪೋರ್ಟ್ ಎಲಿಜಬತ್‌ಗಳಲ್ಲಿವೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ದಕ್ಷಿಣ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ: ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಒಕ್ಕೂಟದಲ್ಲಿ ಒಂದುಗೂಡಿರುವ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಮಧ್ಯ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ (ಟೆರಿಟೊರಿ), ಮತ್ತು ಕ್ವೀನ್ಸ್‌ಲೆಂಡ್, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂ ಸೌತ್ ವೇಲ್ಸ್, ಕ್ವೀನ್ಸ್ ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ರಾಜ್ಯಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಉತ್ತರ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಪೂ.ರೇ. 120^0, ದ.ಅ. 26^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 141^0ಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 988182 ಚಕಿಮೀ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಎಂಟನೆಯ ಒಂದರಷ್ಟು ಇರುವ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1514854 ಈ ದೇಶದ ಹತ್ತನೆಯ ಒಂದರಷ್ಟಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಲ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸಾಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ಶೇ. ಸು. 70 ರಷ್ಟುಜನ ರಾಜಧಾನಿ ಆಡಿಲೇಡಿನಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕ ಭಾಗ ಸಮತಟ್ಟಾದ. ಭೂಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಹಾಗೂ ಶೇ. 80 ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 300 ಮೀ ಗಳಿಗೂ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ತಗ್ಗಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳೂ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಐರ್ ಮುಂತಾದ ತಟ್ಟೆಯಾದ ಸರೋವರ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಇವೆ. ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದ ಗಡಿಯ ಬಳಿ ಮಸ್ಗ್ರೇವ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದರ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ವುಡ್‌ರಫ್ (1420 ಮೀ). ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಫ್ಲಿಂಡರ್ಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರೇಟ್ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಮರುಭೂಮಿ ಮತ್ತು ನಲ್ಲಾರ್ಬರ್ ಬಯಲು ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲಿ ಟಾರೆನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಗೇರ್ಡ್‌ನರ್ ಸರೋವರಗಳು ದೊಡ್ಡವು. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಅನೇಕ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬಂದಾಗ ಮಾತ್ರ ನೀರಿರುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನೆಲದಲ್ಲಿ ತಳಗಡೆ ಹರಿಯುವ ಜಲಪ್ರವಾಹಗಳಿವೆ. ಇವು ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಂತೆ 39 ಮೀ ಗಳ ವರೆಗಿನ ಎತ್ತರದ ನೀರಿನ ಬುಗ್ಗೆಗಳಾಗಿ ಚಿಮ್ಮುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಜಲಸಂಚಾರ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಖಾರಿಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 48 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಿರುವ ಯಾರ್ಕ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪವಿದೆ. ಪೂರ್ವದ ಸೇಂಟ್ ವಿನ್ಸೆಂಟ್ ಖಾರಿಯ ಅಗಲ 160 ಕಿಮೀ ಆಡಿಲೇಡ್ ಪಟ್ಟಣ ಇದರ ಪೂರ್ವತೀರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಖಾರಿಯ ಎರಡು ಪಟ್ಟು ಉದ್ದವಿರುವ ಸ್ಪೆನ್ಸರ್ ಖಾರಿಯ ಉತ್ತರದ ತೀರದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರಗಳಾದ ಪೋರ್ಟ್ ಪಿರೀ, ಪೋರ್ಟ್ ಆಗಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ಹ್ವೈಯಾಲ ಇವೆ. ನ್ಯೂ ಸೌತ್ ವೇಲ್ಸ್ ಮತ್ತು ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ರಾಜ್ಯಗಳ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಮರ್ರೆ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನದಿ.

ವಾಯುಗುಣ: ರಾಜ್ಯದ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 18^0 ಸೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 27^0–29^0 ಸೆ. ಚಳಿಗಾಲವಾದ ಜೂನ್, ಜುಲೈ ಮತ್ತು ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣ ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ರಾಜ್ಯದ ಮಾಧ್ಯ ಉಷ್ಣತೆ 50^0–65^0ಸೆ. ರಾಜ್ಯದ ಶೇ. 80ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗದಲ್ಲಿ 26 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ವರ್ಷದ ಕೆಲವೇ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ವರ್ಷದ ಉಳಿದ ಕಾಲ ಶುಷ್ಕ. ಶೇ. 0.3ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ 75 ಸೆಂಮೀ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 88 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಐರ್ ಸರೋವರದ ಸುತ್ತ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶ ತೀರ ಶುಷ್ಕ. ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಶುಷ್ಕ. ಅಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 12–15 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರಾರ್ಧದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧದ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಅತ್ಯಂತ ಶುಷ್ಕ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಆಗುವ ಮಳೆ ತುಂಬ ಅನಿಶ್ಚಿತ.

ಸಸ್ಯಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಸ್ಯಗಳೂ ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಗಳ ಶುಷ್ಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲು, ಹುಲ್ಲು, ಗುಲ್ಮ ಮೊದಲಾದವು ಮಾತ್ರ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಚೌಬೀನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ವೃಕ್ಷಗಳು ನಿರುಪಯೋಗಿ, ಫ್ಲಿಂಡರ್ಸ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ನೀಲಗಿರಿ ಮತ್ತು ದೇಶಿಯ ಪೈನ್ ಮರಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ. ಆಡಿಲೇಡಿನ ಹತ್ತಿರ ಇರುವ ಲಾಫ್ಟಿ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ದಟ್ಟ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ನೀಲಗಿರಿ ವೃಕ್ಷಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ 68000 ಹೆ. ಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಮಾನವನಿರ್ಮಿತ ಅರಣ್ಯವಿದೆ. ಇದನ್ನು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಲಾಯಿತು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವನ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲವಾದರೂ ಕಾಂಗರೂ, ವಾಲಬಿ, ವಾಂಬ್ಯಾಟ್ ಮತ್ತು ಪೊದರು ಇಲಿಗಳಿವೆ. ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಹಲ್ಲಿಗಳು, ಹಾವುಗಳು ಇವೆ. ಮರ್ರೆ ನದಿ ಮತ್ತು ಕಡಲಿನಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳಿವೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ 3/4ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯನ್ ಸಂಜಾತರು. ಉಳಿದವರು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ಯುರೋಪಿನ ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು. ಆಂಗ್ಲಿಕನ್ ಚರ್ಚಿನ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಉಳಿದವರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಜನ ಮೆತಾಡಿಸ್ಟರು ಮತ್ತು ಉಳಿದರ್ಧ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕರು.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು: ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ದೊರಕುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವದ ಕ್ಷೀರಸ್ಫಟಿಕ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬರುವುದು ಈ ರಾಜ್ಯದಿಂದ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಉಪ್ಪು ಮತ್ತು ಜಿಪ್ಸಮ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಶ್ರಮಿಕ ಬಲದಲ್ಲಿ ಶೇ. 10 ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಮೋಟಾರು ವಾಹನಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ರಾಜ್ಯದ ಶ್ರಮಿಕ ಬಲದ ಶೇ. 30 ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಇದರಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆಡಿಲೇಡಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಲೋಹದ ಕೊಳವೆ ಮತ್ತು ನಾಳ, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳ ಮತ್ತು ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಪೋರ್ಟ್ ಆಡಿಲೇಡಿನ ಬಳಿ ಅಸ್ಬೋರ್ನ್‌ನಲ್ಲಿ ಸೋಡಾ ಆಷ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿದೆ. ಹ್ವೈಯಾಲ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲದೆ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನೌಕಾಂಗಣಗಳಿವೆ. ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ರಟ್ಟು ಮತ್ತು ಕಾಗದದ ತಯಾರಿಕೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಮರ ಕೊಯ್ಯುವ ಯಂತ್ರಗಳು ಇವೆ. ಪೋರ್ಟ್ ಆಗಸ್ಟದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರವೂ ಪೋರ್ಟ್ ಪಿರೀಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರನ್ನು ಕರಗಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ಇವೆ.

ಕೃಷಿ: ರಫ್ತಿಗಾಗಿ ಗೋಧಿ, ಬಾರ್ಲಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಜ್ಯ ದಕ್ಷಿಣ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ. ಆದರೆ ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ವಿಶೇಷತೆ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ದ್ರಾಕ್ಷಿಯ 1/3 ಭಾಗ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ವೈನ್ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಂದಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ. ಕರಾವಳಿಯ ಕಡಲಿನಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿರುವ ಟ್ಯೂನಾ ಮತ್ತು ಕ್ರೇಫಿಷ್‌ಗಳನ್ನು ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೂ ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ತರಕಾರಿಯೂ ಇಲ್ಲಿಂದ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾರಿಗೆ: ಒಳನಾಡಿನ ಸಾರಿಗೆ ಮಾರ್ಗಗಳು ಆಡಿಲೇಡಿನಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿವೆ. ಬಹುತೇಕ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿವೆ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಪೂರ್ವ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಸಿಡ್ನಿಯನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದ ಪರ್ತ್ ನಗರದೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಸುವ ಖಂಡಾಂತರ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಸರ್ಕಾರದ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಆಡಿಲೇಡ್‌ಗೂ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ರಾಜ್ಯದ ಮೆಲ್ಬರ್ನ್ ನಗರಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಒಂದು ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಆಡಿಲೇಡಿನಿಂದ ಹೊರಟು ಪೋರ್ಟ್ ಪಿರೀಯಲ್ಲಿ ಖಂಡಾಂತರ ರೈಲುಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಆಡಿಲೇಡ್, ಹ್ವೈಯಾಲ–ಇವು ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳು. ಸಿಡ್ನಿ ಮತ್ತು ಮೆಲ್ಬರ್ನ್ ನಗರಗಳೊಂದಿಗೆ ಆಡಿಲೇಡ್ ನಗರಕ್ಕೆ «ªÀiÁ£À ¸ÀA¥ÀPÀð«zÉ (ಜಿ.ಕೆ.ಯು.)

ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಹಕಾರ ಸಂಘ: 1985 ಡಿಸೆಂಬರ್ 7 ರಂದು ಬಾಂಗ್ಲಾ ದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿ ಢಾಕಾದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಕ್ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಸಹಿಹಾಕಲಾಯಿತು. ಈ ಸಂಘದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂದರೆ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ, ಭೂತಾನ್, ಭಾರತ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ನೇಪಾಲ, ಶ್ರೀಲಂಕ ಹಾಗೂ ಮಾಲ್ಡೀವ್ಸ್. ಈ ಸಂಘದ ಉದ್ದೇಶಗಳೆಂದರೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹವಾಮಾನ, ಹಡಗು ಸಂಚಾರ ಮೂಲಸೌಕರ್ಯ ಗ್ರಾಮೀಣ ಕೃಷಿ, ವಿಜ್ಞಾನ, ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಉತ್ತೇಜನ, ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧಿಸುವುದು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶಗಳಾಗಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯನ್ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಹಕಾರ ಸಂಘವು ಎಎಸ್ಇಎಎನ್‌ದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸಹ ತುಂಬಬೇಕಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಸಹ ಪರಸ್ಪರ ದ್ವಂದ್ವತೆ ಇದೆ. ಈ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿವೆ. ಶ್ರೀಲಂಕ, ಮಾಲ್ಡೀವ್ಸ್ ಮತ್ತು ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಒಂದುಕಡೆ ಆದರೆ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಭಾರತ ಹಾಗೂ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶಗಳಿವೆ. ಸಾಂಸ್ಥಿಕ ಸಹಕಾರದ ಪರವಾಗಿ ಭೂತಾನ, ನೇಪಾಲ, ಶ್ರೀಲಂಕ ಮತ್ತು ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಹಕಾರದೊಂದಿಗೆ ಆಗಬೇಕೆಂದು ಭಾರತ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಹಾಗೂ ಮಾಲ್ಡೀವ್ಸ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. 1994 ಏಷ್ಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮುನ್ನೋಟದ ವರದಿ ಪ್ರಕಾರ ಭಾರತ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಲಂಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ತಲಾವಾರು ನಿವ್ವಳ ಒಟ್ಟು ಲಾಭ 225ರಿಂದ 564 ಡಾಲರ್‌ಗಳಾಗಿವೆ ಮತ್ತು ಸಾರ್ಕ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವಾರ್ಷಿಕ ನಿವ್ವಳ ಒಟ್ಟು ಲಾಭದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ದರ ಶೇ. 0.9 ರಿಂದ 0.3ರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಅಂಚಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿವೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಉ.ಅ. $12^{0}27'$–$13^{0}10'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $74^{0}50'$–$75^{0}45'$ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಬೆಳ್ತಂಗಡಿ, ಬಂಟ್ವಾಳ, ಮಂಗಳೂರು, ಪುತ್ತೂರು ಮತ್ತು ಸುಳ್ಯ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1896403 (2001). ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಮಂಗಳೂರು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 4866 ಚ.ಕಿಮೀ.

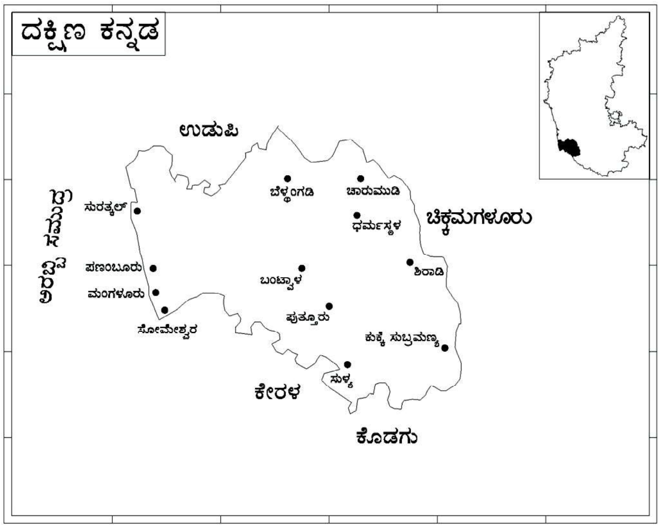

ಸನ್ನಿವೇಶ ಮತ್ತು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ : ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಸಾಲು ಮೂಡಣ ಗಡಿಯಾಗಿ, ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರತೀರ ಪಡುವಣ ಗಡಿಯಾಗಿ, ಇವೆರಡರ ನೈಸರ್ಗಿಕ ತೋಳ ತೆಕ್ಕೆಯಲ್ಲೆಂಬಂತೆ ಮಲಗಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಹಲವು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ್ದು. ಇದು ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ ಮತ್ತು ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿ ಭೂಶಿರ–ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ನೈಋತ್ಯ ಮಾರುತಗಳ ರಭಸ, ಅವು ತರುವ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಇವೆರಡೂ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕರಾವಳಿ ಭಾಗದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಧಿಕ. ಇಲ್ಲಿಯ ಏರುಪೇರಿನ ನೆಲದೊಂದಿಗೆ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಪಸರಿಸಿರುವ ಹಸಿರಿನ ದೃಶ್ಯ ಹೃದಯಂಗಮ. ಇದಲ್ಲದೆ ಉನ್ನತವಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಇದರದೇ ಆದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಆವರಣ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದೆ. ಗೋವೆಯಿಂದ ನೀಲಗಿರಿಯ ವರೆಗಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಸಾಲಿನ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಅವುಗಳ ಹೊರ ಉಬ್ಬು ಮತ್ತು ಒಳತಿರುವುಗಳೆಲ್ಲ–ಉತ್ತರದ ಹೈವ(ಗ)ದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ತೊಡವ(ಗ)ದ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳು–ವಿಶಿಷ್ಟವೂ ವಿಭಿನ್ನವೂ ಆದ ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನೆಲೆಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದ ತುಳು ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ತವರು ಮನೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಭೂಮಾರ್ಗ (ರಸ್ತೆ, ರೈಲು), ವಿಮಾನ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರ ಮಾರ್ಗ–ಇವೆಲ್ಲದರ ಮೂಲಕ ದೇಶ–ವಿದೇಶ ಸಂಚಾರ–ಸಂಪರ್ಕ ಸೌಲಭ್ಯವಿರುವ ಜಿಲ್ಲೆ ಇದೊಂದೇ.

ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಹಸುರು ಹಚ್ಚೆಯೊಡನೆ ಬೆರೆತ ಏರು ತಗ್ಗುಗಳೇ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೆದ್ದು ಕಾಣುವ ಲಕ್ಷಣ. ಕಡಲ ತೀರದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಗಡಿಯ ವರೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಈ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

1. ಕರಾವಳಿಯ ಬಯಲು: 76 ಮೀ ಸಮೋನ್ನತರೇಖೆಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸೀಮಾರೇಖೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಉಪಶಾಖೆಗಳಿವೆ: i) ಸಮುದ್ರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಸು. 75 ಮೀ –100 ಮೀ ಅಗಲವಾಗಿರುವ ಮರಳ ರಾಶಿಯ ಭಾಗ. ಹೊಳೆಗಳ ಅಳಿವೆಗಳು, ತೆಂಗಿನ ಮತ್ತು ಚಮಿಕಿ (ಸರ್ವೆ) ಮರಗಳ ತೋಪುಗಳು, ಹರಡಿಬಿದ್ದ ವಿವಿಧ ಚಿಪ್ಪುಗಳು, ಉಸುಬು ಮತ್ತು ಪುಡಿ ಮರಳು ಮತ್ತು ಕಾಲ್ತೊಡಕಾಗೊ ಹಬ್ಬಿರುವ ಬಳ್ಳಿ (ಅಡುಂಬು) – ಇದೇ ಕಡಲ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ದೃಶ್ಯ. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆಗಳು ದಂಡಯನ್ನೇ ಮೆಲ್ಲನೆ ಕೊರೆದು ಬಿಡುವುದುಂಟು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಮರಳರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಷವರ್ಷ ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳಾಗುವುವು. ii) ಇದರ ಒಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ 1 – 3 ಕಿಮೀ ಅಗಲದ ಕರಾವಳಿಯ ತಗ್ಗು ಬಯಲು. ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ನೀರಿನ ಅನುಕೂಲವಿದೆ. ಹೊಳೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿ ನೆರೆ ಏರಿದಾಗ ಈ ಭಾಗ ನೀರುಪಾಲಾಗಿ ಹೋಗುವುದೂ ಉಂಟು.

2. ಮುರಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಏರುನೆಲ ಮತ್ತು ಒಳನಾಡು ಬಯಲು: 76 ಮೀ ಸಮೋನ್ನತ ರೇಖೆಯಿಂದ ಸು. 152 ಮೀ ಸಮೋನ್ನತರೇಖೆಯವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ವಿಭಾಗ ಘಟ್ಟಗಳ ಇಳಿಜಾರು. ಇದು ಏಕಪ್ರಕಾರದ ಇಳಿತವಾಗಿರದೆ ಹಳ್ಳತಿಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಮುರಕಲ್ಲು ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗುಡ್ಡಗಳಿವೆ. ನಡುನಡುವೆ ಕೃಷಿಯೋಗ್ಯವಾದ ಬಯಲು, ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಹರಿಯುವ ಹೊಳೆಗಳು. ಗುಡ್ಡ ಇಳಿಯುತ್ತಲೇ ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳ ಬಯಲು; ಆ ಬಯಲನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತಲೇ ಮತ್ತೊಂದು ಗುಡ್ಡ – ಹೀಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಚೆಲುವು. ಗುಡ್ಡಗಳೂ ಸುತ್ತುವರಿದ ಕ್ರಮದ ಮೇಲಿಂದ ಕೆಲವು ಕಡೆ ನಡುವಿನ ಬಯಲುಗಳು ಕುದುರೆ ಲಾಳದಂತೆಯೂ ಹಲವೆಡೆ ಗಂಟೆಯ ಹೂವಿನ ಆಕಾರವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಮುರಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಿಶಾಲವಾಗಿರುವ ಗುಡ್ಡಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಪದವುಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಮುಡುಪಿನ ಪದವು, ಮೂಡುಬಿದರೆ ಪದವು, ಗುರುಪುರ ಪದವು, ಬಜಪೆ ಪದವು, ಪರ್ಕಳ ಪದವು – ಇವು ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

3. ಮಲೆನಾಡು: ಘಟ್ಟಗಳಿಗೂ ಏರುನೆಲಕ್ಕೂ ನಡುವಿನ ವಿಭಾಗ, ಇದು ಕಾಡುಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. 305 ಮೀ ಸಮ್ಮೋನ್ನತರೇಖೆ ಇದರ ಪೂರ್ವದ ಅಂಚೆನ್ನಬಹುದು.

4. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು: ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅತಿ ಪೂರ್ವದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಭಾಗದ ಘಟ್ಟಗಳು ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಸಾಲುಸಾಲಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಅವು ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಗ್ಗಿದಂತೆಯೂ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನೇರಾಗಿ ನಿಂತಂತೆಯೂ ಇವೆ. ಅವು ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸಮೀಪವಾಗಿಯೂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸು. 80 ಕಿಮೀ ದೂರವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಲಂಬವಾಗಿದ್ದು ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಇಳಿಜಾರುಮುಖವಾಗಿದೆ. ಈ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ 914 ಮೀ–1892 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಹಲವು ಶಿಖರಗಳು ಉಂಟು.

ಈ ಘಟ್ಟಗಳು ನಡುನಡುವೆ ಕುಗ್ಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಣಿವೆಗಳು ಉಂಟಾಗಿವೆ. ಅವು ಘಟ್ಟಗಳಾಚೆ ಪೂರ್ವ –ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕದ ಅನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನೊದಗಿಸಿದೆ. ಈ ಕಣಿವೆಗಳ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಾಮಗಳ ಹೆಸರುಗಳೇ ಕಣಿವೆಗಳಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಸಿಗುವ ಮುಖ್ಯ ಘಾಟ್‌ಗಳು ಇವು: ಚಾರ್ಮಾಡಿ ಕಣಿವೆ, ಶಿರಾಡಿ ಕಣಿವೆ, ಬಿಸಲೆ ಕಣಿವೆ, ಮತ್ತು ಸಂಪಾಜೆ ಕಣಿವೆ. ಹಾಸನ – ಮಂಗಳೂರು ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಶಿರಾಡಿ ಕಣಿವೆಯ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ ವಾಯುಗುಣ ವಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉಷ್ಣತೆ ವರ್ಷದಲ್ಲೆಂದೂ ಅತಿರೇಕದ್ದಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅತ್ಯುಷ್ಣ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ ಸೆಕೆಯ ಬೇಸಗೆಯ ತಿಂಗಳುಗಳಾದ ಮಾರ್ಚ್, ಏಪ್ರಿಲ್, ಮೇ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 32^0ಸೆ. ಮತ್ತು 34^0ಸೆ. ಒಳಗೂ ಚಳಿಗಾಲದ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ 24^0ಸೆ. ಮತ್ತು 26^0ಸೆ. ನಡುವೆಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಉಷ್ಣತೆಯ ಅಂತರ ಕೇವಲ 8^0ಸೆ. ಆದರೆ ಆರ್ದ್ರತೆಯ ಆಧಿಕ್ಯದಿಂದ ಬೆವರು ಹೆಚ್ಚು ಬಂದು, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ದುಸ್ಸಹವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮುಂಗಾರು (ನೈರುತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್) ಮಾರುತ ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆ ತರುತ್ತದೆ. ಜೂನ್ – ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಮಳೆಗಾಲ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ 3,93 ಸೆಂಮೀ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಮಳೆ ದಿನಗಳು 123. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 97 ದಿನಗಳು ಮಳೆಗಾಲದವು. ಕರಾವಳಿಯಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುವುವು. ಕರಾವಳಿಯ ಮಟ್ಟಿಗೆ ನೋಡಿದರೆ ದಕ್ಷಿಣದ ತುದಿಗಿಂತ ಉತ್ತರದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳ, ಮಳೆ ಅಂಕಿತಗಳು ಹೀಗಿವೆ: ಮಂಗಳೂರು 339 ಸೆಂಮೀ ಪುತ್ತೂರು 386 ಸೆಂಮೀ ಬೆಳ್ತಂಗಡಿ 458 ಸೆಂಮೀ ಜುಲೈ ಅತ್ಯಧಿಕ ಮಳೆಯ ತಿಂಗಳು. ಮಳೆಗಾಲದ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯ ಶೇ. 87 ರಷ್ಟು ಬರುವುದರಿಂದ ಅನಂತರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ – ನವೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ (ಹಿಂಗಾರು) ಸರಾಸರಿ 31 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಲಸಂಪತ್ತು: ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಘಟ್ಟಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನದಿಗಳೆಲ್ಲ ಸಹಜವಾಗಿ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹರಿದು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ, ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಹರಿಯುವುದರಿಂದಲೇ ನೇರವಾದ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರ ಮಾರ್ಗ ಸೌಕರ್ಯ ಏರ್ಪಡಿಸಲು ಅವುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಸೇತುವೆಗಳಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಎಲ್ಲ ನದಿಗಳಂತೆ ಅವೂ ಹೆಚ್ಚು ರೇವೆಮಣ್ಣನ್ನು ತರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮುದ್ರದ ಒಳ ಪ್ರವಾಹದ ಸೆಳೆತವೂ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ನದಿಗಳಾವುವೂ ಮುಖಜಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡದೆ ಕೇವಲ ಅಳಿವೆಗಳಾಗಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಎತ್ತರವಾದ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು ಸಮುದ್ರತೀರದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ದೂರವಿರುವ ಕಾರಣ, ಇಲ್ಲಿಯ ಹೊಳೆಗಳು ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಬಹಳ ರಭಸದಿಂದ ಓಡುತ್ತವೆ. ಅವು ಮುಖ್ಯತಃ ದೊಡ್ಡವು. ಸಮುದ್ರ ಸಮೀಪಿಸಿದಾಗ ಅವುಗಳ ವೇಗ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದರಿಂದಲೂ ಸಮುದ್ರದ ಭರತದ ನೀರಿನ ತಡೆಯಿಂದಲೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರೇವೆಮಣ್ಣು ತಳದಲ್ಲಿ ತಂಗಿ, ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಸರಿನ ಭಾಗ ಚಿಕ್ಕ ದ್ವೀಪವಾಗಿ, ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣಿನಿಂದೊಡಗೂಡಿದ, ನದಿಗಳ ಮಧ್ಯದ ಈ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಉಳಿಯ ಅಥವಾ ಕುದುರೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನದಿಗಳ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಒಂದೇ ಅಳಿವೆಯಲ್ಲಿ ಎದುರುಬದರಾಗಿಯಾಗಲಿ ಏಕಮುಖವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ನದಿಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಚಿಕ್ಕ ನದಿಗಳು ಘಟ್ಟಗಳ ಪಶ್ಚಿಮದ ಗುಡ್ಡಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲೂ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ತಪ್ಪಲುಗಳಲ್ಲೂ ಅದರಾಚೆಯೂ ಉಗಮಿಸುತ್ತವೆ.

ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು: ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಸು. ಶೇ. 28 ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಧಾರಾಳ ಮತ್ತು ತಂಪು ಹವೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ, ಮಲೆನಾಡಿನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬೆಳ್ತಂಗಡಿ, ಪುತ್ತೂರು ಮತ್ತು ಸುಳ್ಯ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಪೂರ್ವ ಭಾಗಗಳು ಅರಣ್ಯಮಯವಾಗಿವೆ. ಹೆಚ್ಚಿನವು ಮೀಸಲು ಕಾಡುಗಳಾಗಿ ಸರ್ಕಾರದ ವಶದಲ್ಲಿವೆ. ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಬಿದಿರು, ತೇಗ, ಬೀಟೆ, ಬಣಪು, ಹೆಬ್ಬಲಸು ಮೊದಲಾದ ಮರಗಳೂ ಉರುವಲಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಮರವೂ ಕುಕ್ಕೆ ಹೆಣೆಯಲು ಉಪಯೋಗವಾಗುವ ತರತರದ ಬೆತ್ತಗಳೂ ಬಳ್ಳಿಗಳೂ ಸೀಳುಹಲಗೆಗಳು, ಬೆಂಕಿಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ಮತ್ತು ಪ್ಯಾಕಿಂಗ್ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳೂ ಅರಣ್ಯದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇತರ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳೆಂದರೆ ಸೀಗೆಕಾಯಿ, ಅಳಲೆ, ಕಾಸರಕನ ಬೀಜ, ಕಾಚು, ರಾಮಪತ್ರೆ, ಅರಗು. ವನ್ಯ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು: ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಕತ್ತೆಕಿರುಬ ಮೊದಲಾದ ಮೃಗಗಳೂ ಆನೆ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಕಾಟಿ, ಮಂಗ, ಕಡವೆ ಜಿಂಕೆಗಳು ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ನವಿಲು, ಪಾರಿವಾಳ, ಕೋಗಿಲೆ, ಗಿಳಿ, ಕಾಜಾಣ, ಮೊದಲಾದ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಹಲವು ತರದ ಹಾವುಗಳೂ ಮೊಸಳೆಗಳೂ ಇವೆ. ಸೋಮೇಶ್ವರ ಘಾಟಿಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವನ್ಯಮೃಗ ರಕ್ಷಣಾಧಾಮವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು: ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಉಪಯುಕ್ತ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆಯೆಂಬುದು 1960 ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ನಡೆಸಿದ ಸಮೀಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಲೋಹ ಖನಿಜಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರು –ಮಡಿಕೇರಿ ಮಾರ್ಗದ ಮೇಲೆ ಸು. 68 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮಡಲು (ಮೂಡೂರು) ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ರೇವೆ ಚಿನ್ನದ ತುಣುಕು ಅಂಶ ಬಿಟ್ಟರೆ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಗುಡ್ಡದ ಅರಬುಗುಡ್ಡ, ಭೂತಲಗುಡ್ಡ, ಸುಂಕದಕಟ್ಟೆಯ ವಾಯುವ್ಯೋತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಬೊರೆಗುಡ್ಡ, ಎಣೆಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಬಳಪ, ಪುತ್ತೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಡದಮುಖ, ನಿಡ್ಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 53 – 58 ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶವಿರುವ ಅದಿರುಗಳು ಪತ್ತೆಯಾಗಿವೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಕೃಷಿ: ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀಣದ ಶೇ. 28.9 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಕೃಷಿಯೋಗ್ಯ ಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯ ಸು. ಶೇ. 68 ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಅತ್ಯಧಿಕ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುವ ಜಿಲ್ಲೆಯೆನಿಸಿದೆ. ಬತ್ತವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ತಾಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದರೂ, ಬಂಟವಾಳ, ಮಂಗಳೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುವ ನೆಲದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತದ ಮೂರು ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಬೆಳೆ ಮಳೆಗಾಲದ್ದಾದರೆ ಎರಡನೆಯ ಬೆಳೆ (ಸುಗ್ಗಿ) ಹಿಂಗಾರುಮಳೆ ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲದ ನಡುವಿನದು. ನೀರಿನ ಹರಿವಿಗೆ ಅಡ್ಡಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿ

ಅದರಿಂದ ನೀರು ಪಡೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂರನೆಯ (ತೊಳಕೆ) ಬೆಳೆ ಅರ್ಧ ಚಳಿಗಾಲ ಮತ್ತು ಪೂರ್ತಿ ಬೇಸಗೆಯದು. ಇದು ಬಯಲುಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಆಸರೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಇರುವಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಬಾವಿ ಮತ್ತು ಕೆರೆಗಳಿಂದ ಯಾತದ ಇಲ್ಲವೇ ಪಂಪುಗಳ ನೀರಾವರಿ ಆಧಾರ. ಕಂಕನಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ಹೊಸ ಮಾದರಿಯ ಬೀಜದ ಉಪಯೋಗ ವರ್ಷೇ ವರ್ಷೇ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಸುಧಾರಿತ ಸಲಕರಣೆಗಳೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಇತರ ಆಹಾರೋಪಯೋಗಿ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಬಿತ್ತನೆಯ ನೆಲದ ಶೇ. 9% ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಉದ್ದು, ಹೆಸರು, ಹುರುಳಿ ಮೊದಲಾದ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಬಾಳೆ ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳು ಈ ಬೆಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ತೆಂಗು ಕರಾವಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಇತರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇತರ ಬೆಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕೆ ಪ್ರಮುಖವಾದ್ದು. ಇದು ಪುತ್ತೂರು, ಬಂಟ್ವಾಳ ಮತ್ತು ಸುಳ್ಯ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಬೆಳೆಗೆ ನೀರಿನ ಆಶ್ರಯ ಮತ್ತು ತೆಂಕು ಕಡೆ ಬಿಸಿಲಿಗೆ ತಡೆ ಅಗತ್ಯ. ಅಡಕೆಯ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಳೆ ಮತ್ತು ಕರಿಮೆಣಸಿನ ಬಳ್ಳಿಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಕಬ್ಬಿನ ಬೆಳೆ ಕುಂದಾಪುರ, ಮಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಉಡುಪಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಗೇರುಬೀಜದ ಬೆಳೆ ಕುಂದಾಪುರ, ಬಂಟ್ವಾಳ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಕಳ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಸೀ ಐಲೆಂಡ್ ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉಳ್ಳಾಲದಲ್ಲಿ ಗೇರು ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ, ಪಡಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣುಹಂಪಲುಗಳ ಮಾದರಿ ಕೇಂದ್ರ, ವಿಟ್ಲದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಅಡಿಕೆ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ, ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ ಮುಂತಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ತೋಟಗಾರಿಕೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಗಮನ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲದೆ, ಜೇನು ಸಾಕಣೆಯಿಂದ ಜೇನಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಉದ್ಯೋಗ ಮಲೆನಾಡಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಮಣ್ಣಿನ ಗುಣ ಪರಿಶೀಲನೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಮಣ್ಣಿನ ಪರೀಕ್ಷೆ, ಉತ್ತಮ ಗೊಬ್ಬರದ ಬಳಕೆ – ಇವುಗಳಿಂದ ಕೃಷಿಕರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಉತ್ಪನ್ನದ ದಾರಿಗಳು ದೊರೆತಿವೆ.

ಕೃಷಿಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾದ ಪಶುಪಾಲನೆ ಉಪ –ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿದೆ. ಉಪ್ಪಿನಂಗಡಿಯ ಸಮೀಪದ ಕೊಯಿಲ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ಪಶುಪಾಲನೆ ಕೇಂದ್ರ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಈಚೆಗೆ ಕೋಳಿ ಸಾಕಣೆ, ಹಂದಿ ಸಾಕಣೆ ಮೊದಲಾದವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿವೆ. ಕ್ಷೀರೋತ್ಪಾನದ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ವರ್ಷವರ್ಷವೂ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯದ ಬಳಿ ಕುಳಕುಂದ ಎಂಬಲ್ಲೂ ಕಾರ್ಕಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸೀತಾನದಿ ತೀರದಲ್ಲೂ ಜಾನುವಾರು ಜಾತ್ರೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕರಾವಳಿ ತೀರ ಕೇವಲ 141 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಿದ್ದರೂ ಅದರ ಬಳಿಯ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲೂ ಮತ್ಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ವಿಪುಲವಾಗಿದೆ. ಕಡಲ್ಕರೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಮೊಗವೀರ ಜನಾಂಗದವರು (ಸು. 2 ಲಕ್ಷ ಮಂದಿ) ಈ ಕಸಬಿನಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದ ಅನೇಕ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಪೈಕಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ಒಂದು. ಈಗ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದುತ್ತಿದೆ. ಮಂಗಳೂರು ಹೊಸ ಬೃಹತ್ ಬಂದರು ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಉತ್ತೇಜನ ದೊರೆತಂತಾಗಿದೆ. ನವಮಂಗಳೂರು ಬಂದರಿನ ಪೂರ್ವ ಬದಿಗೆ ಮಂಗಳೂರು ಕೆಮಿಕಲ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಫರ್ಟಿಲೈಸರ್ಸ್ ಎಂಬ ರಸಗೊಬ್ಬರ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಬೃಹತ್ ಉದ್ಯಮವಲಯದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆ.

ಸಾರಿಗೆ: ಭೂಮಾರ್ಗ: ರಸ್ತೆ: ಪೂರ್ವ – ಪಶ್ಚಿಮ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಕರಾವಳಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿ – ಮುಂಬಯಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ (ನಂ. 17) ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಗಡಿಯಿಂದ ಉತ್ತರದ ಗಡಿಯ ಮೂಲಕ ಉಡುಪಿ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೂ ಹೊರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೂ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು, 249.3 ಕಿಮೀ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ, 474.8 ಕಿಮೀ ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿ 479.2 ಕಿಮೀ ಪ್ರಮುಖ ಜಿಲ್ಲಾ ರಸ್ತೆಗಳು ಮತ್ತು 1,110 ಕಿಮೀ ಇತರ ಗ್ರಾಮೀಣ ರಸ್ತೆಗಳು ಇವೆ.

ರೈಲುಮಾರ್ಗ: ಮಂಗಳೂರು – ಕೊಚ್ಚಿ –ಚೆನ್ನೈಬ್ರಾಡ್‌ಗೇಜ್ ರೈಲು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯೊಳಗಿನ ಭಾಗ ಕೇವಲ 13 ಕಿಮೀ. ನವಮಂಗಳೂರು ಬಂದರು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ 13 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಬ್ರಾಡ್‌ಗೇಜ್ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಂಗಳೂರು – ಹಾಸನ ರೈಲುಮಾರ್ಗ, ಮಂಗಳೂರು – ಮುಂಬಯಿ ಕರಾವಳಿ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು.

ವಾಯುಮಾರ್ಗ: ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 18 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಬಜ್ಪೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂಬಯಿ ಕೊಚ್ಚಿಗಳಿಗೆ ದೈನಿಕ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರವಿದೆ.

ಬಂದರುಗಳು: ಮಂಗಳೂರು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ದೊಡ್ಡ ಬಂದರು. ಕುಂದಾಪುರ (ಗಂಗೊಳ್ಳಿ) ಮತ್ತು ಮಲ್ಪೆ ಮಧ್ಯಮ ತರದ ಬಂದರುಗಳು. ಹಂಗಾರಕಟ್ಟೆ ಸಣ್ಣದು. ಒಟ್ಟು ನಿರ್ವಹಿಸಲಾದ ವ್ಯಾಪಾರದ ಭಾರದ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಮಂಗಳೂರು ಬಂದರಿನ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು, ಹೆಂಚುಗಳು, ಮೋಪು, ಕಾಫಿ, ಏಲಕ್ಕಿ, ಗೇರುಬೀಜ, ಧಾನ್ಯಗಳು, ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಮತ್ಸ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು ಈ ಬಂದರಿನ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಬಂದರಿನ ಹಿನ್ನಾಡು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಹಾಸನ ಕೊಡಗು ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಮಲ್ಪೆ ಬಂದರು ಮತ್ಸ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಗಂಗೊಳ್ಳಿ ಬಂದರಿನ ಮೂಲಕ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು ರಫ್ತಾಗಿದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಟ್ಟಣಗಳು. ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರಗಳು, ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮಹತ್ವದ ಹಾಗೂ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು ಮತ್ತು ಪವಿತ್ರಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಇವು: ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ ಮಂಗಳೂರು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 538560 (2001). ಜಿಲ್ಲಾ ಕಛೇರಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಛೇರಿಗಳೂ ಹಲವು ಉಚ್ಚಶಿಕ್ಷಣಾಲಯಗಳೂ ವಿವಿಧ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಹೊಸಬಂದರು ಸೌಕರ್ಯವೂ ಇರುವ ಕೇಂದ್ರ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 23 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಕೊಣಾಜೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಗಂಗೋತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ನದೀತೀರ, ಸಮುದ್ರ ಸಾಮೀಪ್ಯ, ಗುಡ್ಡ ಮತ್ತು ಹಸುರುನೆಲ ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಮಂಗಳೂರು ರಮಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಇದು ರಾಜ್ಯದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯದು.

ಧರ್ಮಸ್ಥಳ (ಬೆಳ್ತಂಗಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕು), ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ (ಸುಳ್ಯ ತಾಲ್ಲೂಕು), ಪೊಳಲಿ (§AmÁÀ¥À ¸ÁÐÅ) Eª À¥ÀzÀ AiÀiÁvÁæ¸ÀÜ¼ÀUÀ¼ÀÄ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಎಲ್.)

ದಕ್ಷಿಣ ಕೊರಿಯ: ಕೊರಿಯ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಉತ್ತರ ಚೀನ ಮತ್ತು ಜಪಾನ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕೊರಿಯ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ. ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣ ಕೊರಿಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ 38ನೆಯ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶರೇಖೆ ವಿಭಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಹಳದಿ ಸಮುದ್ರ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಸಮುದ್ರ, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಕೊರಿಯ ಜಲಸಂಧಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಚೀನ ಸಮುದ್ರ ಇವೆ. 33^0–$38^0 43'$ ಉ.ಅ. $33^0 43^0$ ಪೂ.ರೇ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 99,268 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 47640000 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಸೋಲ್.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ : ದಕ್ಷಿಣ ಕೊರಿಯ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಪರ್ವತಮಯ. ಕಣಿವೆಗಳೂ ಕರಾವಳಿಯ ಮೈದಾನವೂ ಕಿರಿದು. ಪರ್ವತಗಳು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 3000 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣದ ಮೈದಾನಗಳು ಉತ್ತರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಿಶಾಲವಾಗಿವೆ. ಟೇಬೇಕ್ ಪರ್ವತ ಈ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವತೀರದ ಬಳಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಹಲವು ತಗ್ಗಾದ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಈಶಾನ್ಯದಿಂದ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಗಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕೊರಿಯದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಹಾಲಾ ಸಾನ್. 1950 ಮೀ ಇರುವ ಈ ಶಿಖರ ಚೇಜೂ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ಹಾನ್, ಕುಮ್, ನಾಕ್ಟಾಂಗ್ ಮುಂತಾದ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ಟೇಬೇಕ್ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ನದೀ ಕಣಿವೆಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳು ವಿಶಾಲವಾದ ತಗ್ಗುಬಯಲುಗಳು. ದಕ್ಷಿಣ ಕೊರಿಯದ ಪೂರ್ವತೀರ ಹೆಚ್ಚು ನೇರವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರ ಅಂಕುಡೊಂಕಾಗಿ ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ಜಟಿಲಮಯ ತೀರದಿಂದಾಗಿ ಹಳದಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬುರವಿಳಿತದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಉಚ್ಚತಮವಾದ್ದು; ಸೋಲ್‌ನ ಪ್ರವೇಶದ ಬಂದರಾದ ಇಂಚಾನ್‌ನಲ್ಲಿ 9 ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಗರಿಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಖಂಡೀಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ ಹೆಚ್ಚು ತೀವ್ರ, ಬೇಸಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣ, ದಕ್ಷಿಣಕೊರಿಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕೊರಿಯದಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಉಷ್ಣತೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಕಡಿಮೆ; ತೀರಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ದಕ್ಷಿಣ ತೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಮಾಸಿಕ ಉಷ್ಣತೆ ಬರ್ಫ ಬಿಂದುವಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಜುಲೈಯಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಮಾಸಿಕ ಉಷ್ಣತೆ – 25^0ಸೆ. ಗೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಸೋಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಮಾಸಿಕ ಉಷ್ಣತೆ – 5^0ಸೆ. ಆಗಸ್ಟ್‌ನದು 25^0ಸೆ. ಆಗ್ನೇಯ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಪೂಸಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಮಾಸಿಕ ಉಷ್ಣತೆ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ 2^0ಸೆ., ಆಗಸ್ಟಿನಲ್ಲಿ 25^0ಸೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಸು. 100–138 ಸೆಂಮೀ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ಅದು ಮಾನ್ಸೂನಿನ ಫಲ. ಮಂಜಿಲ್ಲದ ದಿನಗಳು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 170 – 226.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ದಕ್ಷಿಣ ಕೊರಿಯದ ವಾಯುಗುಣ ಕಾಡುಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮೂಲತಃ ಇದ್ದ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಸೌದೆಗಾಗಿ ಮತ್ತು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಒತ್ತಡದಿಂದಾಗಿ ಬಹುತೇಕ ಕಡಿಯಲಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ

ಉಪೋಷ್ಣವಲಯದ ಅಗಲೆಲೆಯ ಮರಗಳ ಕಾಡುಗಳೂ ಉಳಿದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಂಕುಪರ್ಣಿ ಕಾಡುಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವನ್ಯ ಮೃಗಗಳು ಉತ್ತರ ಚೀನ ಹಾಗೂ ಮಂಚೂರಿಯದಲ್ಲಿರುವಂಥವು. ಹಿಂದೆ ಇಲ್ಲಿ ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಲಿಂಕ್, ಕರಡಿ ಮುಂತಾದವು ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದವು. ಈಗ ಅವು ವಿರಳವಾಗಿವೆ.

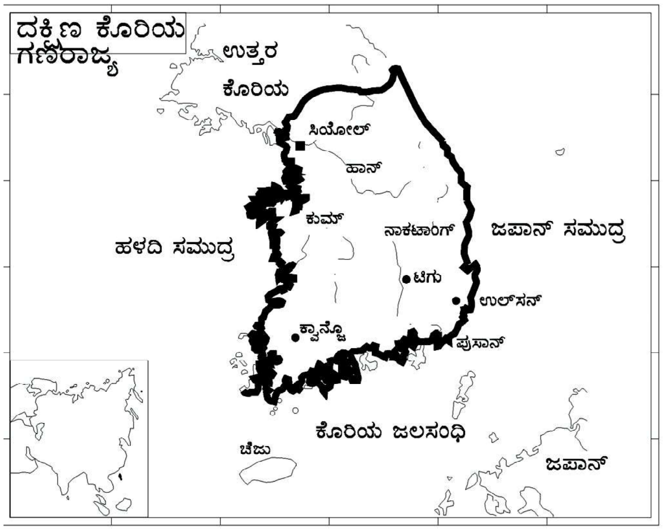

ಜನ, ವಸತಿ, ಜೀವನ, ಧರ್ಮ: ಕೊರಿಯದ ಜನರು ಮೂಲತಃ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ, ಬೈಕಲ್ ಪ್ರದೇಶ, ಮಂಗೋಲಿಯ ಮತ್ತು ಹಳದಿ ಸಮುದ್ರದ ಕರಾವಳಿಯ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಕೊರಿಯನರು ಮಂಗೋಲಿಯನರಂಥ ದೈಹಿಕಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನೇರವಾದ ಕಪ್ಪನೆಯ ಕೂದಲು, ನೇರ ಮೂಗು, ಉಬ್ಬಿದ ದವಡೆ ಮೂಳೆ, ಕಣ್ಣು ರೆಪ್ಪೆಯ ಮಡಿಗೆ – ಇವು ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು ಕೃಷಿ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನದೀ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲೂ ಕರಾವಳಿಯ ತಗ್ಗು ನೆಲದಲ್ಲೂ ಬೇಸಾಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹಳ್ಳಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಬುಡದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. ಬೆಂಗಡೆಯ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಳಿಯಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಶೀಘ್ರ ನಗರೀಕರಣದಿಂದಾಗಿ ಪಟ್ಟಣ ಜೀವನದ ಸ್ವರೂಪ ಬದಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಎತ್ತರದ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಅದರ ಸಣ್ಣ ಮನೆಗಳೂ ಹಲವು ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಮನೆಗಳೂ ಪಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಇವೆ. ನಗರಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪನೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ನೀರು ಸರಬರಾಜು, ನಿರ್ಮಲೀಕರಣ ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು – ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸೋಲ್ ಮತ್ತು ಪೂಸಾನ್ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ – ಉದ್ಭವಿಸಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕೊರಿಯದ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳು ಅಂದರೆ, ಸೋಲ್. ಪೂಸಾನ್, ಟ್ಯಾಗೂ, ಇಂಚಾನ್, ಗ್ವಾಂಜೂ, ಟ್ಯಾಜಾನ್, ಜೋಂಜು ಮತ್ತು ಮಾಸಾನ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ದಕ್ಷಿಣ ಕೊರಿಯದಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಅಧಿಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರು ಮತ್ತು ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಕಾಂಗ್ವನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲೂ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿ ಚನ್‌ಚನ್ ಮತ್ತು ಕಯಾಂಗ್‌ಸಾಂಗ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಇತರ ಖನಿಜಗಳು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಗ್ರಾಫೈಟ್, ಸೀಸ ಮತ್ತು ಸತು. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಜಪಾನಿಗೂ ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಿಗೂ ನಿರ್ಯಾತವಾಗುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕೊರಿಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಭಾಗ ಕೃಷಿನಿರತವಾಗಿದೆ. ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಒಟ್ಟು ಭೂಮಿಯ ಕಾಲುಭಾಗ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಬತ್ತ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಒಟ್ಟು ಕೃಷಿಭೂಮಿಯ ಶೇ. 40 ರಷ್ಟು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು ಬಾರ್ಲಿ, ಗೋದಿ, ಸೊಯ ಹುರುಳಿ ಮುಂತಾದವು. ಕಯಾಂಗ್‌ಸಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಚಾಲ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಬತ್ತ ಬಾರ್ಲಿಗಳ ಎರಡು ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕೊರಿಯದ ಸ್ಥೂಲ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಬರುವುದು ಕೃಷಿ, ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯಿಂದ.

1962 ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕೊರಿಯದಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ರಾಸಾಯನಿಕ, ಲೋಹ ಮತ್ತು ಯಂತ್ರ ತಯಾರಿಕೆಯಂಥ ಬಾರಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಹೊಂದುತ್ತಿವೆ. ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಕೊರಿಯದಿಂದ ನಿರ್ಯಾತವಾಗುವ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸರಕುಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಭಾಗದಷ್ಟಿದೆ. ಜವಳಿ, ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ, ರಸಗೊಬ್ಬರ, ತೈಲ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಮುಂತಾದ ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಬೆಂಬಲ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ಹಾಗೂ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಖಾಸಗಿ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿವೆ. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ದಕ್ಷಿಣ ಕ್ಯಾರಲೈನ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ 13 ಮೂಲ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ತೀರದ ರಾಜ್ಯ. ಸವಾನ ನದಿ ಜಾರ್ಜಿಯಕ್ಕೂ ಈ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ನಡುವಣ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಗಡಿಯಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 80,432 ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4012012 (2000). ರಾಜಧಾನಿ ಕೊಲಂಬಿಯ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ದಕ್ಷಿಣ ಕ್ಯಾರಲೈನ್ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಕರಾವಳಿ ಬಯಲು, ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಬ್ಲೂ ರಿಡ್ಜ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ ಎಂದು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ತೀರದಿಂದ ಪೀಡ್ ಮಾಂಟ್ ಪ್ರದೇಶದವರೆಗೆ ಸು. 190–240 ಕಿಮೀ ಕರಾವಳಿ ಬಯಲು ರಾಜ್ಯದ 2/3 ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ 300 ಕಿಮೀ ಸಮುದ್ರತೀರವಿದೆ. ಕಡಲಕರೆಯ ನೆಲ ಜೌಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿ ತಗ್ಗಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು ತಂದು ಹಾಕಿದ ಹೂಳಿನಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಕಿರುದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಪ್ರಧಾನವಾದುವು, ಎಡಿಸ್ಟೋ, ಪೋರ್ಟ್ ರಾಯಲ್, ಸೇಂಟ್ ಹೆಲೀನ ಹಾಗೂ ಪ್ಯಾರಸ್. ಸಮುದ್ರದ ಉಪ್ಪುನೀರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ನದಿಗಳು ಒಳನಾಡಲ್ಲಿ ಸು. 800 ಕಿಮೀ ವರೆಗೆ ಜಲಯಾನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಸಮುದ್ರತೀರ ಬಯಲಿಗೂ ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟ್‌ಗೂ ನಡುವೆ ಇರುವ 16 ಕಿಮೀ ಅಗಲದ ಪ್ರದೇಶ ಇಳಿಜಾರಿನ ವಲಯ. ಇಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟ್‌ನ್ನು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆಯಾದರೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಇದು ನಗ್ನೀಕರಣಕ್ಕೊಳಗಾದ ಮೈದಾನ. ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಇದನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಪ್ರಪಾತಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜಲಪಾತಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕ್ಯಾರಲೈನ್‌ದ ಅನೇಕ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು, ಪಟ್ಟಣಗಳು, ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಹಾಗೂ ವ್ಯವಸಾಯದ ಜಮೀನುಗಳು ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿವೆ. ಬ್ಲೂ ರಿಡ್ಜ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟಿನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ 300–600 ಕಿಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರ ಸ್ಯಾಸಫ್ರಾಸ್ (460 ಮೀ).

ಪೀಡೀ ನದಿ ಉತ್ತರ ಕ್ಯಾರಲೈನ್ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಗಡಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಕ್ಯಾರಲೈನ್‌ಗೆ ಹರಿದು ಬಂದು, ವಿನ್ಯಾ ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಟರೀ ಮತ್ತು ಕಾಂಗರೀ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಸ್ಯಾಂಟೀ ನದಿಯೂ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಎಡಿಸ್ಟನ್ ನದಿಯೂ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಸವಾನ ನದಿ ರಾಜ್ಯದ ನೈಋತ್ಯ ಗಡಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ನದಿಗಳೂ ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟ್‌ಗೂ ಮೈದಾನಕ್ಕೂ ನಡುವಣ ಇಳಿಜಾರಿನ ವರೆಗೆ ಜಲಯಾನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕ್ಯಾರಲೈನ್‌ದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸರೋವರಗಳಿಲ್ಲ. ಸಮುದ್ರತೀರದ ತಗ್ಗುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿ ಅನೇಕ ಹೊಂಡಗಳಾಗಿವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ರಾಜ್ಯದ ವಾಯುಗುಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿತಕರ. ಬೇಸಗೆಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 28^0ಸೆ.; ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ 11^0ಸೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 120 ಸೆಂಮೀ ತೀರದ ಬಳಿಯ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ.

ಸಸ್ಯಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಸಮುದ್ರತೀರದ ಜೌಗು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಸಸ್ಯಗಳಾದ ಪಾಮೆಟ್ಟೊ, ಪೈನ್, ಸೈಪ್ರೆಸ್, ಬೇ ಹಾಗೂ ಗಮ್ ಮರಗಳೂ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪೈನ್, ಹಿಕರಿ, ಡಾಗ್ವುಡ್, ಆಷ್, ಮೇಪಲ್. ವಾಲ್‌ನಟ್, ಮತ್ತು ಚೆಸ್‌ನಟ್ ಮರಗಳೂ ಇವೆ. ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೊಸಳೆ ಮತ್ತು ವಿಷಸರ್ಪಗಳುಂಟು. ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳು ವರ್ಜಿನಿಯ ಜಿಂಕೆ, ಕಾಡು, ಹಂದಿ, ಕಾಡು ಟರ್ಕಿಕೋಳಿ. ವಿವಿಧ ಕಡಲ ಹಕ್ಕಿಗಳೂ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳೂ ಏಡಿ, ಆಮೆ, ಷಾರ್ಕ್‌ಗಳೂ ಉಂಟು.

ಜನ: ದಕ್ಷಿಣ ಕ್ಯಾರಲೈನ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ನೆಲೆಸಿದವರು ಸ್ಪೇನ್, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಜನ. 1671 ರಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನಿಂದ ಡಚ್ ಜನರ ತಂಡವೊಂದು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿತು. 1685 ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಿಂದ ಅನೇಕ ಜನ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದರು. 1670 ರಲ್ಲಿ 5 ಮಂದಿ ನೀಗ್ರೋಗಳು ಗುಲಾಮರಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. 1970 ರಲ್ಲಿ ನಿಗ್ರೋಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 30 ರಷ್ಟಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣ ಕ್ಯಾರಲೈನ್‌ನಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನಿಂದ ಬಂದ ನಾನಾ ಭಾಷಾ ಜನರ ಸಂಮಿಶ್ರಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್. ರಾಜ್ಯದ ಜನರು ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಕ್ರೈಸ್ತರು. ಕ್ಯಾರಲೈನ್‌ದ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಕೊಲಂಬಿಯ, ಚಾರ್ಲ್ಸ್‌ಟನ್, ಗ್ರೀನ್‌ವಿಲ್, ಸ್ಪಾರ್ಟನ್‌ಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ರಾಕ್ ಹಿಲ್.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಒದಗಿ ಬಂದಿರುವ ಭೂಮಿ ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಬೆಳೆಗಳು ಹತ್ತಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಸೋಯಾಬೀನ್ ಮತ್ತು ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ. ರಾಜ್ಯದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 62 ಅರಣ್ಯ. ಎರಡು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಮರಿಯ ಅರಣ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 165880 ಹೆ., ಸುಮ್ಟರ್ ಅರಣ್ಯ 562762 ಹೆ. ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯ ಅರಣ್ಯಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 6. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಚೌಬೀನೆ, ಹತ್ತಿ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಕಾಗದ ಹಾಗೂ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಸವಾನ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಅಮೆರಿಕದ ಪರಮಾಣು ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಸಂಸ್ಥೆ ಇದೆ. ಪರಮಾಣು ಅಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಪ್ಲುಟೋನಿಯಂ ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಖನಿಜಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು ಕೊಲಿನ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಬಗೆಯ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.;ಸಿ.ಎಂ.)

ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಸಮುದ್ರ: ಚೀನ ಸಮುದ್ರದ ಒಂದು ಭಾಗ; ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಚಾಚು. ಇದಕ್ಕಿರುವ ಚೀನಿ ಹೆಸರು ನಾನ್ ಹೈ. ದಕ್ಷಿಣ ಸಮುದ್ರ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಉತ್ತರ – ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ 2,900 ಕಿಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಚಾಚಿದೆ. ಪೂರ್ವ – ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಇದರ ಅಗಲ 960 ಕಿಮೀ.

ಫಿಲಿಪೈನ್ಸ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಮತ್ತು ಏಷ್ಯ ಭೂಖಂಡದ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ 4,600 ಮೀ ಆಳವುಳ್ಳ ಬೋಗುಣಿಯಾಕಾರದ ಭೂತಗ್ಗು ಇದೆ. ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಫಾರ್ಮೋಸ ದ್ವೀಪಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಸಾಗರತಳ ಕಣಿವೆ ಈ ಬೋಗುಣಿಯಿಂದ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ 2,500 – 3,000 ಮೀ ಆಳವಾಗಿರುವ ಸಾಗರತಳ ಕಣಿವೆಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ.

ನದಿಗಳ ನೀರಿನ ಸೇರುವಿಕೆಯಿಂದ ಈ ಸಮುದ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳ ಮೇಲ್ಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಲವಣತೆಯಿದೆ. ಆದರೆ 2,000 – 3,000 ಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿ ಲವಣತೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಲವಣತೆಯಷ್ಟೇ ಇದೆ. 3,000 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಆಳಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಉಷ್ಣತೆ ಕ್ರಮೇಣ ಅಧಿಕವಾದರೂ ಲವಣತೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣತೆಯ ಆಧಿಕ್ಯದಿಂದ ಈ ಜಲಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಅಸ್ಥಿರತೆಯುಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆಮ್ಲಜನಕದ ಪ್ರಮಾಣ 3,000 ಮೀ ಗಿಂತ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಳಕ್ಕೆ ತೆರೆದ ಸಾಗರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅದು 3,000 ಮೀ ಗಿಂತ ಆಳಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಸಮುದ್ರ ಕರಾವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದ್ವೀಪ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹವಳ ದಿಣ್ಣೆಗಳಿವೆ. ಸಮುದ್ರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಹೈನಾನ್ ದ್ವೀಪಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹವಳದ ದಿಣ್ಣೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿಂತಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಸಮುದ್ರ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಕಡೆಗೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡು ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಆಖಾತಗಳು ಮತ್ತು ಕೊಲ್ಲಿಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿವೆ. ಈ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಚಂಡಮಾರುತಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಭಾರಿ ಅಲೆಗಳಿಂದ ಕರಾವಳಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೊರೆತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಬಹಳ ಬಿರುಸು. ಇದರಿಂದ ಮೇಕಾಂಗ್ ಮುಂತಾದ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪೀಯ ನದಿಗಳ ಸಂಚಯನಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯುಂಟಾಗಿ ಆಖಾತದ ರಚನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಸಾಕಷ್ಟು ರಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವ, ಹೈನಾನ್ ದ್ವೀಪದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಟಾನ್‌ಕಿನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳಿಗೂ ಉತ್ತರದ ಸಿಕಿಯಾಂಗ್ ನದಿಗೂ ವಿಶಾಲವಾದ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಗಳಿವೆ ಈ ಭಾಗದ ಭೂಖಂಡದ ಮುಂಚಾಚೂ ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ಕರಾವಳಿಯ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಮತ್ತು ನದಿಗಳು ತರುವ ಮಣ್ಣು ಕರಾವಳಿಯ ಸಮುದ್ರದ ಕೊರೆತದಿಂದಾಗಿ ಬಹಳ ಆಳದ ವರೆಗೆ ಭೂಖಂಡದ ಮುಂಚಾಚಿನ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿ ಸಂಚಯನಗೊಂಡಿದೆ. ಹೈನಾನ್ ದ್ವೀಪದಿಂದ 100 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವದವರೆಗೆ ಮತ್ತು ಇಂಡೋಚೀನ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದಿಂದ 50 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವದವರೆಗೆ ಭೂಖಂಡ ಮುಂಚಾಚಿದೆ. ಅನಂತರ ಅತ್ಯಂತ ಕಿರಿದೂ ಕಡಿದೂ ಆದ ಭೂಖಂಡದ ಇಳುಕಲಿದೆ. ಅದರಾಚೆಗೆ ಆಳವಾದ ಸಮುದ್ರತಳದ ಬೋಗುಣಿಯಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಸಮುದ್ರದ ತಳದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಕ್ರಿಯೆ ಇನ್ನೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಸಮುದ್ರ ಸಾಕಷ್ಟು ಬೆಚ್ಚಗಿನ ನೀರಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಭೂಜಲಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ದೂರವಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ಲ್ಯಾಂಕ್ಟನ್ ಮುಂತಾದ ಜೀವರಾಶಿಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸೂಕ್ತ ಪರಿಸರವೇರ್ಪಟ್ಟು, ಇಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ದಕ್ಷಿಣ ಡಕೋಟ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಉತ್ತರ – ಮಧ್ಯ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇದನ್ನು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಡಕೋಟ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಿನ್ನಸೋಟ ಮತ್ತು ಐಯಾವ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನಬ್ರ್ಯಾಸ್ಕ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ವೈಯೋಮಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಮಾಂಟಾನ್ ರಾಜ್ಯಗಳು ಸುತ್ತುವರೆದಿವೆ. ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಅದರ ಆದಿ ನಿವಾಸಿಗಳಾದ ಡಕೋಟ ಇಂಡಿಯನರಿಂದ ಬಂದಿದೆ. ಡಕೋಟ ಅಂದರೆ ಗೆಳೆಯ ಎಂದರ್ಥ. ಉ.ಅ. $42^{0}29'30''$ – $45^{0}65'$ ಮತ್ತು ಪ. ರೇ. $96^{0}28'33''$–$104^{0}3'$ ನಡುವೆ ಇರುವ ದಕ್ಷಿಣ ಡಕೋಟದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 198322 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1377.5 ಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 754844 (2000). ರಾಜಧಾನಿ ಪಿಯರ್.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ದಕ್ಷಿಣ ಡಕೋಟ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಪೂರ್ವದ 2/5ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿಯ ಬಯಲಿನ ಮಧ್ಯದ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿದೆ, ಉಳಿದ ಭಾಗ ದೊಡ್ಡ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಮಿನ್ನಸೋಟ ಕಣಿವೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 1100 ಚ.ಕಿಮೀ. ದಕ್ಷಿಣ ಡಕೋಟದ ಅತಿ ತಗ್ಗಾದ ಪ್ರದೇಶವೆಂದರೆ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಗಡಿಯಾಗಿರುವ ಆಳವಾದ ಕಂದರ. ಇದರ ತಗ್ಗಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಮಿನ್ನಸೋಟ ಕಣಿವೆಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರೇರಿ ಬೆಟ್ಟ ಹಿಮನದಿ ಸಂಚಯನ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಆದ ಒರಟಾದ ಎತ್ತರಪ್ರದೇಶ.

ವಾಯುಗುಣ: ದಕ್ಷಿಣ ಡಕೋಟವನ್ನು ಹೊಳೆಬಿಸಿಲಿನ ರಾಜ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಿಸಿಲಿರುತ್ತದೆ. 89 ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮೋಡ ಕವಿದಿರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 7.5^{0} ಸೆ. ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 49^{0} ಸೆ. ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 2^{0} ಸೆ. ರಾಜ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ (60 ಸೆಂಮೀ). ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆ ಹೋದಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕನಿಷ್ಠ ಮಳೆ 35 ಸೆಂಮೀ. ಬೇಸಾಯದ ಕಾಲ 136ರಿಂದ 150 ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವಕ್ಕಿಂತ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಶುಷ್ಕ.

ಮಣ್ಣು: ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಕೃತಿ ಸಂಪತ್ತೆಂದರೆ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರೇರಿ ಮಣ್ಣುಗಳು. ಪೂರ್ವದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಫಲವತ್ತಾದ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿದೆ. ಆದರೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ದಟ್ಟ ಕೆಂಗಂದು ಮಣ್ಣುಂಟು. ಇದು ಫಲವತ್ತಾಗಿದ್ದರೂ ವಾಯುಗುಣ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಲ್ಲ.

ಸಸ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಮುಖ್ಯ ಮರಗಳು ಎಲ್ಮ್, ಓಕ್, ಕಾಟನ್‌ವುಡ್, ಹ್ಯಾಕ್‌ಬೆರಿ ಮತ್ತು ಸಿಡಾರ್. ಬ್ಲ್ಯಾಕ್‌ಹಿಲ್ಸ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪೈನ್, ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ಆಸ್ಪೆನ್, ಹ್ವೈಟ್ ಬರ್ಚ್ ಮತ್ತು ಸಿಡಾರ್ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ 6,400 ಕಿಮೀ. ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಿಂಕೆ ಮತ್ತು ಚಿಗರಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಅಲ್ಲದೆ ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಪ್ರೇರಿ ನಾಯಿ ಮೊದಲಾದವು ರಾಜ್ಯದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿವೆ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು: ದಕ್ಷಿಣ ಡಕೋಟದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಖನಿಜಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳುಂಟು. ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಬೆರಿಲ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪೈಕಿ ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಡಕೋಟವನ್ನು ಚಿನ್ನದ ನಾಡು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಬ್ಲ್ಯಾಕ್ ಹಿಲ್ಸ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಲೀಡ್ ನಗರದ ಬಳಿಯ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಪಶ್ಚಿಮಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಫೆಲ್‌ಸ್ಪಾರ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜ್ಯ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ 3 ನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಪಡೆದಿದೆ. ಈ ಖನಿಜಗಳಲ್ಲದೆ ಬೆಳ್ಳಿ, ಅಭ್ರಕ, ಯುರೇನಿಯಮ್‌ಗಳೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಕಟ್ಟಡ ಹಾಗೂ ರಸ್ತೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಕ್ವಾರ್ಟ್‌ಜೈಟ್ ಮತ್ತು ಗ್ರಾನೈಟ್ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಬೇಸಾಯವೇ ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಬೆನ್ನೆಲುಬು. ಸು. $^{3}/_{4}$ ರಷ್ಟು ಜನರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಬೇಸಾಯವೇ ಆಧಾರ. ಬೇಸಾಯದಿಂದ ಬರುವ ತಲಾ ವರಮಾನದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಡಕೋಟ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗಿಂತ ಮುಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಇದು ವಾಯುಗುಣ ಹಾಗೂ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಏರಿಳಿತಗಳಿಂದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು ಧಾನ್ಯ, ಜೋಳ,ಗೋದಿ ಅ. ಸ. ಸಂ.ದ ಧಾನ್ಯದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಡಕೋಟ 9 ನೆಯ ರಾಜ್ಯ ಇದು ಗೋದಿಯ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ 10 ನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಮಾಂಸಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಕುವ ದನಕರುಗಳಲ್ಲಿ 5 ನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಕುರಿ ಮತ್ತು ಹಂದಿ ಸಾಕಣೆ ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ 10 ನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಪಡೆದಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದು ಹಿಂದುಳಿದಿದೆ. ಇದರದು 44ನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಕೃಷಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿದಂಥವು. ಒಟ್ಟು ಕೆಲಸಗಾರರಲ್ಲಿ $^{3}/_{4}$ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಮಾಂಸ ಸಂವೇಷ್ಟನ, ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಕುಕ್ಕುಟ ವಸ್ತು ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮುದ್ರಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಟಣೆ, ಮರದ ಕೈಗಾರಿಕೆ – ಇವೂ ಉಂಟು.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ರಾಜ್ಯದ ಹೆಚ್ಚು ಮಾರ್ಗಗಳು ಪೂರ್ವ – ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. 1881 ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ರಾಜ್ಯದ ಮಧ್ಯಭಾಗದವರೆಗೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. 1907 ರಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. ಈಗ

ಸು. 6400 ಕಿಮೀ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಮಿಸೂರೀ ನದಿ ಪ್ರಮುಖ ಜಲಮಾರ್ಗ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ 5 – 6 ಕಡೆ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಸು. 11,200 ಕಿಮೀ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳಿಂದ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸು. 12 ನಗರಗಳು ವಾಯುಮಾರ್ಗ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದಿವೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 30 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. (ಕೆ.ಆರ್.)

ದಖನ್: ಸಂಸ್ಕೃತದ ದಕ್ಷಿಣ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಅಪಭ್ರಂಶ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ವಿಂಧ್ಯ ಪರ್ವತ ಮತ್ತು ನರ್ಮದಾ ನದಿ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿ ಭೂಶಿರ – ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಇಡೀ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ಅಥವಾ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪವಾದ ಭಾರತವನ್ನು ಹಿಂದೆ ದಕ್ಷಿಣ ಅಥವಾ ದಕ್ಷಿಣಾಪಥ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವಿಂಧ್ಯ – ನರ್ಮದಾ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕೃಷ್ಣಾ – ತುಂಗಭದ್ರಾ ಪ್ರದೇಶದವರೆಗಿನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ದಖನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಉ.ಅ. 12^0 – 21^0 ಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ದಖನ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಎತ್ತರ 600 ಮೀ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯ ಘಟ್ಟಗಳ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಎತ್ತರ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವ – ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು ಸೇರುವ ನೀಲಗಿರಿಯ ಬಳಿ ಅದು ಗರಿಷ್ಠ ಎತ್ತರ ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ದಖನ್ನಿನ ಉಳಿದ ಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಕವಲುಗಳೂ ಇತರ ಕೆಲವು ಶ್ರೇಣಿಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮೇಲೆದ್ದಿವೆ. ಅಹಮದ್‌ನಗರವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ತ್ರಿಕೋನಾತ್ಮಕ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಗೋದಾವರಿ ಮತ್ತು ಭೀಮಾ ನದಿಗಳ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತವೆ. ಭೀಮಾ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಗಳ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಗಳ ನಡುವೆ ಮಹಾದೇವ ಶ್ರೇಣಿಯಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಹರಿದಿರುವ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಪೈಕಿ ನಲ್ಲಮಲೈ ಒಂದು. ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯ ದಂಡೆಯಿಂದ ಪೆನ್ನಾರ್ ಕಣಿವೆಯ ವರೆಗೆ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಇದು ಕಡಪ ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸ್ಲೇಟ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಎರ್ರಮಲೈ ಇದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಆಗ್ನೇಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ನೀಸ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದುಂಡನೆಯ ಶಿಖರಗಳಂತೆ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮೇಲೆದ್ದಿವೆ.

ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಬರುವ ಮುಂಗಾರು ಮಾರುತಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಆಚೀಚೆ ಬದಿಗಳ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯ ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟು. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 750 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ; ಪೂರ್ವ ಭಾಗದ ಹಲವೆಡೆ 100 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಸಸ್ಯದಲ್ಲೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳು ದಟ್ಟವಾಗಿವೆ. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ತೆಂಗು ವಿಶೇಷ. ಪೂರ್ವದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಸಸ್ಯಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ದಖನ್ನಿನ ನದಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವಾಗಿರುವ ನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ನರ್ಮದಾ ಮತ್ತು ತಪತಿ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ಗೋದಾವರಿ, ಕೃಷ್ಣಾ ಮತ್ತು ಕಾವೇರಿ. ಮಹಾನದಿ ಇನ್ನೊಂದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಗೋದಾವರಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನದಿ. ದಖನ್ನಿನ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶವುಳ್ಳ ನದಿ ಕೃಷ್ಣಾ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಇದರ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ ಅನೇಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳ ಸಹಜವಾದ ಎಲ್ಲೆ ಕಟ್ಟಾಗಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದೆ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ಇದ್ದುದು ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಗಳ ನಡುವಣ ರಾಯಚೂರು ದೋಆಬ್ ಪ್ರದೇಶ ದಖನ್ನಿನ ಕಾಳಗದ ಕಣವಾಗಿತ್ತು. ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿದೆ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣದ ಗಂಗಾ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ದಖನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ನದಿಗಳಿವೆ. ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಮೈದಾನಗಳಿಗಿಂತ ಹಳೆಯದು. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ದತ್ತಾಂಶಗಳ ವಿಧಗಳು – ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ದ್ವಿತೀಯ ದತ್ತಾಂಶ: ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಅಳವಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸಂಶೋಧಕ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪದ್ಧತಿ ವಿಧಾನ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಸಮಸ್ಯೆ ಮತ್ತು ವಿಷಯಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಪುಸ್ತಕ ಮತ್ತು ಲಿಖಿತ ದಾಖಲಾತಿಗಳಲ್ಲಿನ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದರೆ ಸಾಲದು. ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಮಾಹಿತಿ ಹಾಗೂ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದರೆ ಅವು ಸಮಂಜಸ, ವಾಸ್ತವಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವೂ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಸಂಶೋಧಕ ತನ್ನ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಎರಡು ಮೂಲಗಳಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮೂಲಗಳು, ಮತ್ತು ದ್ವಿತೀಯ ಮೂಲಗಳು.

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ದತ್ತಾಂಶ: ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮೂಲಗಳ ದತ್ತಾಂಶಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮೂಲವೆಂದರೆ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು, ಪ್ರತಿವರ್ತಿಗಳಿಂದ ಸಂಶೋಧಕರು ನೇರವಾಗಿ ಪಡೆಯುವ ಮಾಹಿತಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಗುಂಪು ಹಾಗೂ ಘಟಕಗಳಿಂದ, ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಘಟನೆಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮೂಲದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಅವಲೋಕನ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ, ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ, ಅನುಸೂಚಿ ಅಥವಾ ಸಂದರ್ಶನ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅಥವಾ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ದ್ವಿತೀಯ ಮೂಲಗಳು ಅಥವಾ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಮೂಲಗಳು: ಮಾಹಿತಿ ಮತ್ತು ದತ್ತಾಂಶಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುವ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನವೆಂದರೆ ದ್ವಿತೀಯ ಅಥವಾ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು. ಅಂದರೆ ಪ್ರಕಟಿತ ಮತ್ತು ಅಪ್ರಕಟಿತ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಪಡೆಯುವುದು. ಇವುಗಳನ್ನು ದಾಖಲೆಗಳ ಮೂಲಗಳು ಎಂದು ಸಹ ಕರೆಯುವರು. ಈ ದತ್ತಾಂಶಗಳು ಮೊದಲೇ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಅಂದರೆ ಸಂಶೋಧಕನ ನೇರ ಸಹಭಾಗಿತ್ವವಿಲ್ಲದೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ದ್ವಿತೀಯ ಅಥವಾ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ದತ್ತಾಂಶಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಗ್ರಂಥಗಳು, ಪ್ರಕಟಿತ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ದಾಖಲಾತಿಗಳು, ಸಮೀಕ್ಷಾವರದಿಗಳು, ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು, ಆತ್ಮಚರಿತ್ರೆಗಳು, ಪತ್ರಗಳು, ಪ್ರವಾಸ ಕತೆಗಳು, ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು, ದೈನಿಕ, ಅರೆದೈನಿಕ, ವಾರ್ಷಿಕ, ಅರ್ಧವಾರ್ಷಿಕ, ನಿಯತಕಾಲಿಕೆಗಳು, ವಾರ್ಷಿಕ ಪುಸ್ತಕಗಳು, ಕೇಂದ್ರ, ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಮಾಹಿತಿಗಳು, ರಾಜ್ಯಪತ್ರಗಳು, ಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನಾ ಪುಸ್ತಕ, ಜಿಲ್ಲಾ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳ ಕಛೇರಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಮಾಸಿಕ ವರದಿಗಳು, ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧಗಳು ಹಾಗೂ ವರದಿಗಳು, ಪ್ರಕಟಿತ ಹಾಗೂ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಪ್ರಬಂಧಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಇತರ ಮಾಹಿತಿಗಳಿಂದ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. (ಸಿ.ಎಂ.)

ದಮನ್ ಮತ್ತು ದೀವ್: ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಒಕ್ಕೂಟ ದ್ವೀಪ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶ. ಇವು ದೂರ ದೂರ ಇದ್ದರೂ ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಒಂದು ಘಟಕವಾಗಿವೆ. ಇವೆರಡು ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿವೆ.

ಕ್ಯಾಂಬೆ ಖಾರಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ದಮನ್ ಇದೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಭಗವಾನದಿ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಗುಜರಾತ್, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕಾಲೇಂ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ದಮನಗಂಗಾ ನದಿಯು ದಮನ್‌ನ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

ದೀವ್ ದ್ವೀಪ, ಕಚ್ಛ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಂಬೆ ಖಾರಿಗಳ ನಡುವೆ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕಿರು ದ್ವೀಪವಾಗಿದೆ. ದೀವ್‌ಗೂ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಸಣ್ಣ ದೋಣಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಸಂಚರಿಸಬಹುದಾದ ಕಿರುಕಾಲುವೆಯೊಂದಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪ ಬಹುತೇಕ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಉತ್ತಮವಾದ ರೇವು ಪಟ್ಟಣವಾಗಿದೆ.

ದಮನ್‌ನಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣ ಹೆಚ್ಚು ತೇವವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣತೆ 22^0ಸೆ ನಿಂದ 30^0ಸೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ದೀವ್‌ನಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ದಮನ್‌ಗಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಸೆಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಸಾಸಿವೆ, ಗೋಡಂಬಿ, ರಬ್ಬರ್ ಮುಖ್ಯಬೆಳೆಗಳು. ಬಿದಿರು, ಕ್ಯಾಸುವೈರ್ಸ್, ತೇಗ, ನೀಲಗಿರಿ, ಸಾವರ್, ಮಾವು ಮೊದಲಾದ ಮರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಸ್ಯವರ್ಗವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ 158,051. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 112 ಚ.ಕಿಮೀ ದಮನ್ ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 35743. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ದಾಂಡೇಲಿ: ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಳಿಯಾಳ ಮತ್ತು ಸೂಪ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಹಳಿಯಾಳದಿಂದ 22ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಿಂದ 78 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟದ ದಟ್ಟಕಾಡಿನ ನಡುವೆ ಕಾಳಿ ನದಿಯ ಬಳಿ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 53,287. ಸುತ್ತಣ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತಿ, ಹೊನ್ನೆ, ನಂದಿ, ಬೀಟೆ, ತೇಗು, ಬಿದಿರು ಮುಂತಾದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ

ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಇದೊಂದು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಕಾಗದ, ಪ್ಲೈವುಡ್, ಫೆರೊ–ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಮರಕೊಯ್ಯುವುದು–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಕಾಗದ ಕಾರ್ಖಾನೆ 1955ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ 1958ರಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಆರಂಭಿಸಿತು. ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಬಿದಿರು ಮುಂತಾದ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಪ್ಲೈವುಡ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ 1944ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಫೆರೊ–ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ 1956ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ 1957ರಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ಫೆರೊ–ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗತೊಡಗಿದ್ದು ಇಲ್ಲೇ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯುತ್ತಮವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ಮರಕೊಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸರ್ಕಾರಿ ವಲಯದ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಇದನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. ರೈಲ್ವೆ ಸ್ಲೀಪರ್ ಇದರ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪಾದನೆ. ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಮರವನ್ನು ದಾಂಡೇಲಿಯ ಮರದ ಡಿಪೋ ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ.

ದಾಂಡೇಲಿಯ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತ ಅನೇಕ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳಿವೆ. ಕವಳೆಗುಹೆ, ನಾಗಝರಿ ದೃಶ್ಯ ಸ್ಥಳ, ಸಿಂಥೇರಿ ಬಂಡೆ. ಕಾಳಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆಗಳು ಕಚೇರಿಗಳ ಕೇಂದ್ರ ಅಂಬಿಕಾನಗರ ದಾಂಡೇಲಿಯ ಬಳಿ ಇವೆ. ದಾಂಡೇಲಿಗೆ 20 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಉಳವಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಬಸವೇಶ್ವರರ ವಾರ್ಷಿಕ ಜಾತ್ರೆ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ದಾಂಡೇಲಿಯಿಂದ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು ಹಲವು ಕಡೆಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ದಾಂಡೇಲಿಗೆ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ದಾಂಡೇಲಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಅರಣ್ಯಧಾಮ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವನ್ಯಮೃಗಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಅರಣ್ಯ ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. (ವಿ.ಎನ್.ಬಿ.)

ದಾದ್ರಾ ಮತ್ತು ನಗರ್ ಹವೇಲಿ: ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದಲ್ಲಿ, ಗುಜರಾತ್ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶ (ಯೂನಿಯನ್ ಟೆರಿಟರಿ). ಮುಂಬಯಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 200 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯದ ಬಲ್ಸಾರ್ ಜಿಲ್ಲೆ, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಠಾಣಾ ಜಿಲ್ಲೆ ಇವೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 150 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ 3 ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ದಾದ್ರಾ ಮತ್ತು 69 ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ನಗರ್ ಹವೇಲಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 491 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,20,451 (2001). ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಸಿಲ್ವಸ್ಸಾ.

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಅರಣ್ಯಮಯ. ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಶೇ. 41.5 ರಷ್ಟು ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ತೇಗ, ಸಾದ್ರ, ಖೇರ್ ಕಟಿ ಮತ್ತು ಕಾಕನ್ ಮರಗಳು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕ್ಷೇತ್ರದ ಒಟ್ಟು ವರಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಲುಭಾಗದಷ್ಟು ಬರುವುದು ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದಲೇ. ಜನರ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿ ಬೇಸಾಯ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಬತ್ತ ಮತ್ತು ರಾಗಿ. ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು ಜೋಳಿ, ಮಂಗ್, ಬಜ್ರಿ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ. ಗೋದಿಯನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಜಂಟಿ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಯಾಗಿ ಗುಜರಾತ್ ಸರ್ಕಾರ ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವ ದಮನ್–ಗಂಗಾ ಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ದಾದ್ರಾ ಮತ್ತು ನಗರ್ ಹವೇಲಿಯಲ್ಲಿ 6,800 ಹೆಕ್ಟೇರ್ ನೆಲ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತದೆ. ಟಿಗ್ರ, ಖೇದ್ರಿ, ಖಿಡೋಲಿ–ಟಿಂಡೊಲ, ಖಿನವೇಲ, ಬಿಂದ್ರಾಬಿನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲದ ಅಡಿಯ ನೀರಿನಿಂದ ಬೇಸಾಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕೆಲವರು ಗಣಿ ಉದ್ಯಮ, ಪಶುಪಾಲನೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಕುಕ್ಕುಟ ಸಾಕಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ದಾದ್ರಾ ಮತ್ತು ನಗರ್ ಹವೇಲಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಯಾವುವೂ ಇಲ್ಲ. ಸಿಲ್ವಸ್ಸಾ ಬಳಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರವೊಂದು ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಗಿರಿಜನರು ಶೇ. 86.83 ರಷ್ಟು ಇದ್ದಾರೆ.

ಸಿಲ್ವಸ್ಸಾದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಸ್ಪತ್ರೆಯೂ ನರೋಲಿ ಮತ್ತು ದೂಧನಿಯಲ್ಲಿ ಔಷಧಾಲಯಗಳೂ ಕಿಲಾವನಿ ಮತ್ತು ಖಿನವೇಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಇವೆ.

ದಾದ್ರಾ ಮತ್ತು ನಗರ್ ಹವೇಲಿಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 181.75 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಸಿಲ್ವಸ್ಸಾಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಹತ್ತಿರದ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣಗಳೆಂದರೆ ಸು. 18 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ರೈಲ್ವೆಯ ವಾಪಿ ಮತ್ತು ಭಿಲಾದ್.

ಗೋವ, ದಮನ್ ಮತ್ತು ದೀವ್‌ನ ಉಪರಾಜ್ಯಪಾಲರೇ ದಾದ್ರಾ ಮತ್ತು ನಗರ್ ಹವೇಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೂ ಮುಖ್ಯ ಆಡಳಿತಗಾರರು. ಆದರೆ ಅನುದಿನದ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ದಮನ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಕಲೆಕ್ಟರ್ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಒಂದು ವರಿಷ್ಠ ಪಂಚಾಯಿತಿ ಇದೆ. 21 ಜನ ಚುನಾಯಿತ ಸದಸ್ಯರಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಇದು ಆಡಳಿತಗಾರರಿಗೆ ಸಲಹಾ ಮಂಡಲಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಲೋಕಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಇದು ಗಿರಿಜನರಿಗೇ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ.

ದಾದ್ರಾ ಮತ್ತು ನಗರ್ ಹವೇಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರವಾಸಿ ಆಕರ್ಷಣೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು ದುಧಾನಿ, ಖಿನವೇಲ್, ಕಿಲಾವಾಣಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮತ್ತು ಬೃಂದಾಬಿನ್. ಸಿಲ್ವಸ್ಸಾದಿಂದ 32 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ದುಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತಮಯ ತುಂಬ ಸುಂದರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ದಾದ್ರಾ ಮತ್ತು ನಗರ್ ಹವೇಲಿ 1789 ರಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದೊಂದಿಗೆ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಲು ಆಂದೋಲನ ನಡೆಸಿದರು. 1954 ರ ಆಗಸ್ಟ್ 2 ರಂದು ಅದರ ವಿಮೋಚನೆಯಾಯಿತು. ದಾದ್ರಾ ಮತ್ತು ನಗರ್ ಹವೇಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಂಡಿತು. ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಈ ಸೇರ್ಪಡೆಯ ವಿರುದ್ಧ ವಿಶ್ವನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ದೂರಿತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಭಾರತದ ಪರವಾಗಿ ತೀರ್ಪಿತ್ತಿತು. 1961 ರ ಅಧಿನಿಯಮವೊಂದರ ಪ್ರಕಾರ ಇದನ್ನು ಸಂಘರಾಜ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಯಿತು. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.ಎ.)

ದಾಮೋದರ್ ಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆ: ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಛೋಟಾನಾಗಪುರದ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, 625 ಕಿಮೀ ಹರಿದು ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೂಗ್ಲಿ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ದಾಮೋದರ್ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕೈಗೊಂಡಿರುವ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ಯೋಜನೆ. ಈ ಯೋಜನೆ ಅವಶ್ಯಕವೆಂಬುದು ಮನವರಿಕೆಯಾದದ್ದು 1945ರಲ್ಲಿ. ಈ ನದೀಕಣಿವೆಯ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶ ಈಗ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಕಬ್ಬಿಣ ಉಕ್ಕು ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ರೈಲ್ವೆ ಎಂಜಿನ್ ತಯಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರವೂ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ದಾಮೋದರ್ ನದಿಯ ಮೇಲ್ದಂಡೆ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ. ಸಾಗುವಾನಿ, ಅರಗು, ಟಸ್ಸಾರ್ ರೇಷ್ಮೆ ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಕೆಳದಂಡೆಯ ಪ್ರದೇಶ ಫಲವತ್ತಾದ ನೆಲ. ಸರಿಯಾದ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲದೆ ಇದು ಸಾಂದ್ರ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ದಾಮೋದರ್ ನದೀ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಪಿಂಗಾಣಿ ಮಣ್ಣು, ಅಭ್ರಕ, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಸೀಸ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಆಂಟಿಮನಿ, ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್ ಇವು ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಇತರ ಖನಿಜಗಳು. ಅಗ್ಗವಾಗಿ ವಿದ್ಯುತ್ ದೊರಕುವುದಾಗಿದ್ದರೆ ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು.

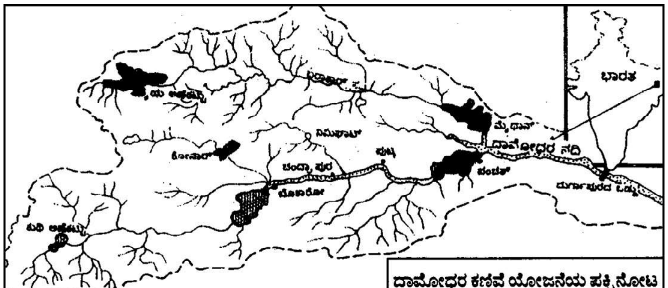

ದಾಮೋಧರ ಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆಯ ಪಕ್ಷಿನೋಟ

ದಾಮೋದರ್ ಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರುವ ಸಲುವಾಗಿ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಒಂದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲು 1948ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಒಂದು ಅಧಿನಿಯಮವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು. ನೀರಾವರಿ, ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಪ್ರವಾಹ ನಿಯಂತ್ರಣ, ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದು ದಾಮೋದರ್ ಕಣಿವೆ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ನಿನ (ಡಿ.ವಿ.ಸಿ.) ಕಾರ್ಯಭಾರ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದವುಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ನೌಕಾಯಾನ, ಅರಣ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆರೋಗ್ಯ, ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಮುಂತಾದವೂ ಇದರ ಉದ್ದೇಶಗಳು.

ಬಾರಕಾರ್ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ಮೈಥಾನ್ ಮತ್ತು ತಿಲೈಯ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೋನಾರ್ ನದಿಯ ಮೇಲೂ ದಾಮೋದರ್ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಪಾಂಚೇತ್ ಬೆಟ್ಟದ ಬಳಿಯಲ್ಲೂ ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಕಟ್ಟೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ; ಬೊಕಾರೊ, ದುರ್ಗಾಪುರ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಪುರದಲ್ಲಿ ಶಾಖ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ; ದುರ್ಗಾಪುರದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಜಲಾಶಯ ನಿರ್ಮಾಣ; ವ್ಯಾಪಕವಾದ ವಿದ್ಯುಜ್ಜಾಲದ ರಚನೆ–ಇವು ಈ ಯೋಜನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು. ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ದುರ್ಗಾಪುರದ ಬಳಿಯ ಜಲಾಶಯದ ಕಟ್ಟೆಯ ಉದ್ದ 757 ಮೀ, ಎತ್ತರ 13 ಮೀ. 1955ರಲ್ಲಿ ಪೂರೈಸಿದ ಈ ಕಟ್ಟೆಯಿಂದ 4 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನೀರಾವರಿ, ನೌಕಾಯಾನ–ಎರಡಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ 130 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕಾಲುವೆಯ ನಿರ್ಮಾಣವೂ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ. ಕೋಲ್ಕತದಿಂದ 45 ಕಿಮೀ ನಲ್ಲಿ ಹೂಗ್ಲಿಯನ್ನು ಕೂಡುವ ಈ ಕಾಲುವೆಯ ಮೇಲೆ

ದಾಮೋದರ ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಕೋಲ್ಕತಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲೇ ಮುಂತಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಸಾಗಬಹುದು. ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯೇಣವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಬೊಕಾರೊದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾದ ಶಾಖ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರದ ಕೆಲಸ 1953ರಲ್ಲಿ ಪೂರೈಸಿತು. ಕಡಿಮೆ ದರ್ಜೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು 2 ಲಕ್ಷ ಕಿವಾ ವಿದ್ಯುತನ್ನು ಈ ಕೇಂದ್ರ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ತಿಲೈಯಾ, ಕೋನಾರ್, ಮೈಥಾನ್ ಮತ್ತು ಪಾಂಚೆತ್ ಬೆಟ್ಟದ ಕಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಒಟ್ಟು ಜಲಾಶಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 11.56 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಸ್ಥಾಪಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 1,46,000 ಕಿವಾ. ಪ್ರವಾಹವನ್ನು 6,50,000 ಕ್ಯೂಸೆಕ್ಕುಗಳಿಂದ 2,50,000 ಕ್ಯೂಸೆಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ತಗ್ಗಿಸಲು ಮೈಥಾನ್ ಮತ್ತು ಪಾಂಚೇತ್ ಬೆಟ್ಟದ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬಾರಕರ್ ನದಿಯ ಮೇಲಣ ತಿಲೈಯ ಕಟ್ಟೆಯ ಉದ್ದ 400 ಮೀ, ಎತ್ತರ 37 ಮೀ ಇದನ್ನು 1953ರಲ್ಲಿ ಉದ್ಘಾಟಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ಪ್ರವಾಹದ ಮಟ್ಟವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ 40,000 ಹೆಕ್ಟೇರ್ ನೆಲಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಜಲಾಶಯದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯನ್ನೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ದಾಮೋದರ್ ನದಿಯ ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಕೋನಾರ್‌ನ ಮೇಲಣ ಕೋನಾರ್ ಕಟ್ಟೆಯ ಉದ್ದ 4,287 ಮೀ, ಎತ್ತರ 95 ಮೀ. ಇದರ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯವನ್ನು 1954ರಲ್ಲಿ ಪೂರೈಸಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ 40,000 ಹೆಕ್ಟೇರ್ ನೆಲ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ವಿದ್ಯುತ್ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 19,10,00,000 ಕಿವಾ ಗಳು. ಬಾರಕಾರ್ ನದಿಯ ಕೆಳದಂಡೆಯ ಕಟ್ಟೆ ಮೈಥಾನ್, ಇದು ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದಲ್ಲದೆ 90,000 ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಿಗೆ ನೀರೊದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 16,40,00,000 ಕಿವಾ ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್ತು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮೈಥಾನ್ ಕಟ್ಟೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಸಿಂಧ್ರಿ ರಸಗೊಬ್ಬರ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಚಿತ್ತರಂಜನ್ ರೈಲು ಎಂಜಿನ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನೊದಗಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರ ಇದು. ಪಾಂಚೇತ್ ಬೆಟ್ಟದ ಕಟ್ಟೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ ಪ್ರವಾಹನಿಯಂತ್ರಣ. ಇದರ ಬಳಿ 40,000 ಕಿವಾ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮಣ್ಣಿನ ಮತ್ತು ನೀರಿನ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯೂ ಈ ಯೋಜನೆಯ ಅಂಗವಾಗಿದೆ. ನೆಲದ ಮಣ್ಣು ಕೊಚ್ಚಿಹೋಗುವುದನ್ನು ತಡೆಯದಿದ್ದರೆ ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಬೇಗ ಮಣ್ಣು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ನೆಲ ನಿಸ್ಸಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮಣ್ಣಿನ ವ್ಯಾಪಕ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ದಾಮೋದರ್ ಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆಯ ಆರಂಭದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಕಣಿವೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಹಾಗೂ ನೆಲಸಾರರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸಣ್ಣ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಆದಿವಾಸಿ ಕಟ್ಟೆ, ದೇವಚಂದಾ ಕಟ್ಟೆ, ಬಚ್ಚಿ ಕಟ್ಟೆ ಗರಿಯ ಕರ್ಮ ಕಟ್ಟೆ–ಇವು ಮಳೆಯ ನೀರನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿ, ಮಣ್ಣು ಕೊಚ್ಚಿಹೋಗುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ, ನೀರಾವರಿಗೆ ನೀರನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಸಣ್ಣ ಮತ್ತು ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಸೂಕ್ತ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಎಂ.ಜಿ.ಬಿ.)

ದಾಮೋದರ್ ನದಿ: ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಛೋಟಾ ನಾಗಪುರ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ 625 ಕಿಮೀ ಹರಿದು ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೂಗ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಒಂದು ನದಿ. ಇದರ ತಲೆಯ ಬಳಿ ಎರಡು ಕವಲುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಕವಲು ಬಿಹಾರದ ಪಲಮೌ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತೋರಿ ಪರಗಣದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ನದಿಯ ನಿಜವಾದ ಉಗಮಸ್ಥಳ. ಉತ್ತರದ ಕವಲು ಹಜಾರಿಬಾಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಯುವ್ಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಕವಲುಗಳು ಸು. 42 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಹಜಾರಿಬಾಗ್ ಬಳಿ ಒಂದುಗೂಡುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಈ ನದಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದು ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ದಾಟುತ್ತದೆ. ವಾಯವ್ಯದ ಕಡೆಯಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಕೂನೂರ್, ಜಮುನಿಯ ಮುಂತಾದ ನದಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮನ್‌ಭೂಮ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿಯೇ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಬಂಗಾಲದ ಬರ್ದ್ವಾನ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಡಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ಬಾರಕಾರ್ ನದಿ ಇದನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ದಾಮೋದರ್‌ನ ಪ್ರಮುಖ ಉಪನದಿ.

ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂದೆ ಈ ನದಿ ನೌಕಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಬಾರಕಾರ್ ನದಿಯ ಸಂಗಮದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನದಿಯ ದಿಕ್ಕು ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಅಸನ್ಸೋಲ್ ಮತ್ತು ಬಂಕುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತದೆ. ಬರ್ದ್ವಾನ್ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬಲಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ, ಬರ್ದ್ವಾನ್ ಮತ್ತು ಹೂಗ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಹೂಗ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಮುನ್ನ ದಾಮೋದರ ನದಿಯ ಸ್ವರೂಪವೇ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ನದೀಮುಖಜಭೂಮಿಯಂಥ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದು ಅನೇಕ ಕವಲುಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯುತ್ತದೆ. ದಾಮೋದರ್ ನದಿ ಹುಟ್ಟುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ ಉಗಮಿಸುವ ರೂಪನಾರಾಯಣ್ ನದಿಗೆ ಈ ನದಿಯ ನೀರಿನ ಬಹುಭಾಗ ಹರಿದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ದಾಮೋದರ್ ನದಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಹೊಳೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ, ಉಳಿದ ನೀರು ಹಾಗೂ ಮಣ್ಣಿನೊಂದಿಗೆ ಫಾಲ್ಟಾದ ಎದುರಿಗೆ ಕೋಲ್ಕತದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ 56 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಹೂಗ್ಲಿ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಈ ನದಿ ಭಾರತೀಯ ನದಿಗಳ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ. ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಯ ಹರಿವಿನ ವೇಗ ಅಧಿಕ. ಅಲ್ಲಿ ಇದು ಅಗಾಧ ಮಣ್ಣನ್ನು ಹೊತ್ತು ತರುತ್ತದೆ. ದಾಮೋದರ್ ನದಿಯ ತಲೆಯ ಎರಡೂ ಕವಲುಗಳು ಸೇರುವ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 442 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಮುಂದಿನ ಸು. 150 ಕಿಮೀ ದೂರ ಕ್ರಮಿಸುವ ವೇಳೆಗೆ ಇದು ಸರಾಸರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಕಿಮೀ ಗೆ 2 ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ತಗ್ಗಿಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಸು. 400 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಇದು ಕೇವಲ 194 ಮೀ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನದಿಯ ವೇಗ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ದಾಮೋದರ್ ಬಿಹಾರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲಗಳ ದುಃಖನದಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ನದಿಯ ಮೇಲ್ಕಣಿವೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿಹಾರದ ಹಜಾರಿಬಾಗ್, ಪಲಮೌ, ರಾಂಚಿ, ಮನ್ ಭೂಂ ಮತ್ತು ಸಂತಾಲ್ ಪರಗಣ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಸು. 117.5 ಸೆಂಮೀ ಇದು ಬಹುತೇಕ ಮುಂಗಾರಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ನಗ್ನೀಕೃತವಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲೆ ಸುರಿಯುವ ಮಳೆಯ ನೀರು ರಭಸವಾಗಿ ದಾಮೋದರ್ ನದಿಗೆ ಹರಿದು ಅದರ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಒಮ್ಮೆಗೇ ಉಬ್ಬಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತಡೆಯದಿದ್ದರೆ ನೆಲದ ಮಣ್ಣು ಕೊಚ್ಚಿಹೋಗಿ ನದಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಪ್ರವಾಹದ ನೀರು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಹೊಲಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಅಪಾರ ನಷ್ಟವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. 12,000 ಚ.ಕಿಮೀ ಜಲೋತ್ಸಾರಣ ನೆಲದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ನದಿಯ ಅಗಾಧ ಜಲರಾಶಿಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿ ಪ್ರವಾಹದ ಅನಾಹುತವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದಲ್ಲದೆ ಇದನ್ನು ಜನೋಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲು ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ದಾಮೋದರ್ ಶ್ರೇಣಿ: ತಾಲ್‌ಚಿರ್ ಶಿಲಾ ಶ್ರೇಣಿಯ ಮೇಲಿರುವ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ; ದಾಮುದಾ ಶ್ರೇಣಿ ಪರ್ಯಾಯನಾಮ. ಇದರ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳನ್ನು ಮೊತ್ತಮೊದಲು ದಾಮೋದರ ನದಿಯ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿದ ಕಾರಣ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಗೊಂಡ್ವಾನ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಬಲು ಮುಖ್ಯವಾದ ವರ್ಗ, ಭಾರತದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಗಣಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ರಾಣಿಗಂಜ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದು 2032.33 ಮೀ ಗಳಷ್ಟೂ ಝರಿಯಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 1789.66 ಮೀ ಗಳಷ್ಟೂ ದಪ್ಪವಾಗಿದೆ. ಗಣಿಗಳಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸರಿದಂತೆಲ್ಲ ಈ ದಪ್ಪ ಕ್ರಮೇಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಬೊಕಾರೋ ಮತ್ತು ಕರನ್‌ಪುರ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಗಣಿಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಣಿಯ ದಪ್ಪ ಕುಗ್ಗಿ ರಾಣಿಗಂಜ್ ಮತ್ತು ಝರಿಯಾಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ ದಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟಾಗುವುದು. ದಾಮೋದರ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಿಹಿ (ನದಿ) ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗುವ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ದಪ್ಪನೆಯ ಗುಂಡು ಕಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮರಳುಶಿಲೆ, ಜೇಡುಶಿಲೆ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣ ಸೇರಿರುವ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಬಲು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಹಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಒಂದೇಸಮ ಯಾವ ಅಡಚಣೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಸು. 32 ಕಿಮೀ ದೂರದವರೆಗೆ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಈ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನೀರಿನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ವಿಂಗಡಣಾ ಪ್ರಸ್ತರೀ ರಚನೆಯನ್ನು (ಗ್ರೇಡೆಡ್ ಬೆಡ್ಡಿಂಗ್) ಸುಲಭವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯದ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ನದೀಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲೊ ದೊಡ್ಡ ಸಿಹಿ ನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲೊ ಶೇಖರವಾದವೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಶೇಖರಣೆಯ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. *

ದಾವಣಗೆರೆ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ. ಇದು ಉ.ಅ. $13^0 45'$ ಮತ್ತು $75^0 30'$ ರೇಖಾಂಶದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹಾವೇರಿ ಮತ್ತು ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕೊಪ್ಪಳ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ. ಇದು ಆರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಅವು ದಾವಣಗೆರೆ, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ಜಗಳೂರು, ಹರಿಹರ, ಹೊನ್ನಾಳಿ, ಮತ್ತು ಚನ್ನಗಿರಿಗಳಾಗಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5,976 ಚ.ಕಿಮೀ 1997ರಲ್ಲಿ ಇದು ಹೊಸ ಜಿಲ್ಲೆಯಾಯಿತು.

ಭೂಸ್ವರೂಪ: ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶ ಹೊಂದಿದೆ. ಚನ್ನಗಿರಿ, ಹೊನ್ನಾಳಿ, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಜಗಳೂರು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ. ದಾವಣಗೆರೆ ಮತ್ತು ಹರಿಹರ ಭಾಗವು ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಧಾರಣ ಮಟ್ಟದ ಕೆಲವು ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಜಗಳೂರಿನ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ದಾವಣಗೆರೆಯ ಪೂರ್ವಾಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಿಲ್ಲದ ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲಿದೆ. ಹರಪನಹಳ್ಳಿ

ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿ ಗುಡ್ಡ ಶ್ರೇಣಿಯಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿ ಶಿಖರವು 850 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಹೊನ್ನಾಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ 1031 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಕಲ್ಪರಂಗನಗಿರಿಯಿದೆ.

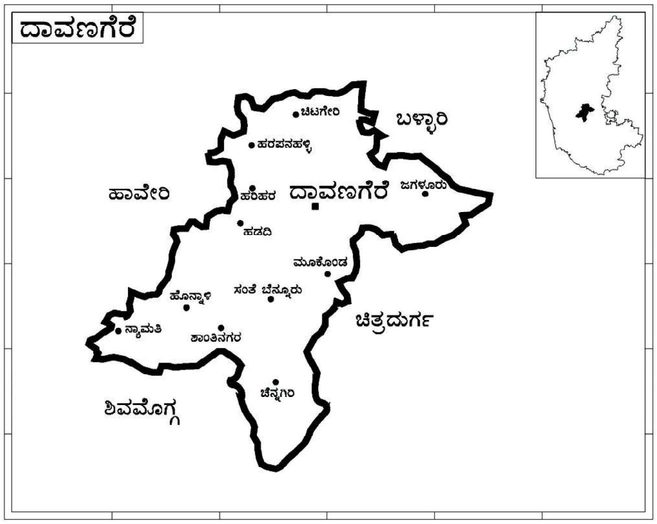

ನದಿಗಳು: ತುಂಗಭದ್ರಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಮುಖ ನದಿ. ಇದು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಹೊನ್ನಾಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಮುಂದೆ ಹರಿಹರ ಮತ್ತು ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಪಶ್ಚಿಮದ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲವು ಉಪತೊರೆಗಳು ಹೊನ್ನಾಳಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಚನ್ನಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಹರಿದ್ರಾ ತೊರೆಯು ಹರಿಹರದ ಹತ್ತಿರ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಚನ್ನಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಸಾಗರ (ಸೂಳೆಕೆರೆ) ಎಂಬ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಯಿದೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಬರುವ ಸ್ಯಾಗಲಹಳ್ಳವು ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖಾಂತರ ಹರಿದು ಹರಿಹರದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಹಗರಿ ನದಿಯಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆಯಿದ್ದು ಸರಾಸರಿ 30^0ಸೆ. ಇರುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದು ಸರಾಸರಿ 17^0ಸೆ. ನಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 66 ಸೆಂಮೀ. ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ವರೆಗೆ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು.

ಮಣ್ಣು: ಹೊನ್ನಾಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ, ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಜೇಡಿ, ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಕೆಂಪು, ಹಾಗೂ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುವ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣುಗಳಿವೆ. ಚನ್ನಗಿರಿಯ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ವಾಯವ್ಯದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕರಿಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಮಿಶ್ರಿತ ಕೆಂಪು ಹಾಗೂ ಉಳಿದೆಡೆ ಮಿಶ್ರಿತ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣುಗಳಿವೆ. ದಾವಣಗೆರೆಯ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಹಾಗೂ ಉಳಿದೆಡೆ ಕಪ್ಪು, ಎರೆ ಮಣ್ಣುಗಳಿವೆ. ಹರಿಹರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣುಗಳಿವೆ. ಹರಪನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪುಜೇಡಿ ಹಾಗೂ ಕಪ್ಪುಜೇಡಿ ಮಣ್ಣುಗಳಿವೆ. ಜಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಹಾಗೂ ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿವೆ.

ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು: ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ಕಡಿಮೆ. ಚನ್ನಗಿರಿಯ ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗ, ಹೊನ್ನಾಳಿ ಮತ್ತು ಹರಿಹರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಮರಗಳೆಂದರೆ ಮತ್ತಿ, ಕರಿಮರ, ನಂದಿ, ಸಂಪಿಗೆ, ಸಾಗವಾನಿ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಬೂರುಗ, ದಿಂಡಿಗ, ಮಾವು, ಬೇವು, ಆಲ, ಹತ್ತಿ, ಜಾಲಿ, ನೇರಳೆ, ಇತ್ಯಾದಿ. ಕುರುಚಲು, ಮುಳ್ಳುಕಂಟಿ ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತರ ಸಸ್ಯವರ್ಗ, ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ನರಿ, ತೋಳ, ಜಿಂಕೆ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಮುಳ್ಳುಹಂದಿ, ಹಾಗೂ ಬಗೆಬಗೆಯ ಕೋತಿಗಳಿವೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ: ಕೊಳವೆ ಬಾವಿ (44,800ಹೆ.) ಏತ ನಿರಾವರಿ (76,670ಹೆ.), ಕೆರೆ (917ಹೆ.) ಹಾಗೂ ಇತರ ಮೂಲದ (644ಹೆ.) ನಿರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ. ಬತ್ತ, ರಾಗಿ, ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ಮುಸಕಿನ ಜೋಳ, ಗೋದಿ, ಕಡಲೆ, ತೊಗರಿ, ಶೇಂಗಾ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ. ಪಶುಸಂಗೋಪನೆಯು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದು, ಇಲ್ಲಿನ ಸಾಕು-ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಂದರೆ: ದನಕರುಗಳು, ಎಮ್ಮೆ, ಕುರಿಗಳು, ಹಂದಿ ಮತ್ತು ಮೇಕೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ದಾವಣಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಹರಿಹರದಲ್ಲಿ ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರ್ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ ಹಾಗೂ ಪಾಲಿಫೈಬರ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿದೆ. ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಬೀಡಿ, ಚುಟ್ಟಾ, ಕಂಬಳಿ, ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ.

ಸಾರಿಗೆ: ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 47 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಬ್ರಾಡ್‌ಗೇಜ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಸಾಕಷ್ಟು ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆಯಿದ್ದು 13 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ, 603 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿ, ಜಿಲ್ಲೆ ರಸ್ತೆ 1154 ಕಿಮೀ, ಇತರೆ ರಸ್ತೆಗಳೆಲ್ಲಾ ಸೇರಿ 5045. 27 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗವಿದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 17,90,952 (2001). ಜನಸಾಂದ್ರತೆ, ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 302 ಜನರು.

ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು: ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಧ್ಯ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಜಗಳೂರು, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಹರ, ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊನ್ನಾಳಿ, ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಚನ್ನಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿವೆ, ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 994 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,02,523 (2001). ಇದು 3 ಹೋಬಳಿಗಳನ್ನು 40 ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 60 ಸೆಂಮೀ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಿತ್ತನೆಯಾದ ಭೂಮಿ 69,987 ಹೆ. ಒಟ್ಟು ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಭೂಮಿ 33,021 ಹೆ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಬತ್ತ, ರಾಗಿ, ಜೋಳ, ಮುಸಕಿನ ಜೋಳ, ಕಾಳುಗಳು, ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ ಇತ್ಯಾದಿ. ಪಶುಸಂಗೋಪನೆಯು ಇಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಬಟ್ಟೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಚರ್ಮ, ಕಾಗದದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 40 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಬ್ರಾಡ್‌ಗೇಜ್ ರೈಲು ಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು 1491,12 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗವಿದೆ.

ದಾವಣಗೆರೆ (ನಗರ): ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಇದು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಇದನ್ನು ದ್ಯಾವಿನಕೆರೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿತ್ತು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗದಿಂದಲೂ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗದ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಬ್ರಾಡ್‌ಗೇಜ್ ರೈಲು ಮಾರ್ಗದ ಮುಖ್ಯ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣ ಸಹ ಆಗಿದೆ. ಇದು ಹತ್ತಿ, ಎಣ್ಣೆ, ಕಂಬಳಿ. ಮತ್ತು ವನಸ್ಪತಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಬಾಪೂಜಿ-ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದಾಗಿ ಇದು ಮುಖ್ಯ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,63,780 (2001). (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ದಿಂಡಿಗಲ್: ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯದ ಮಧುರೈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಪಳನಿ ಮತ್ತು ಸಿರುಮಲೈ ಬೆಟ್ಟಗಳ ನಡುವೆ ಉ. ಅ. $10^0 21'$ ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. $77^0 58'$ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಈ ನಗರದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ತಿಂಡುಕಲ್ (ದಿಂಬುಕಲ್) ಎಂಬ ಬಂಡೆಯಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ದಿಂಡಿಗಲ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಗರಿಷ್ಠ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 370 ಮೀ ಇದರ ಮೇಲಣ ಕೋಟೆಯನ್ನು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಕೋಟೆಗೆ ಬಂಡೆಯಲ್ಲೇ ಕೊರೆದ 600 ತಗ್ಗಾದ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳಿವೆ. ದುರ್ಗದ ಒಳಗೆ ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ಕಟ್ಟಡಗಳುಂಟು. ಈ ಗುಡ್ಡದ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಅಭಿರಾಮಿಯಮ್ಮನ ದೇವಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಮೊದಲು ಈ ಕೋಟೆ ನಾಯಕರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಟಿಪ್ಪುವಿಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. 1767ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಅವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಕೋಟೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರು.

ದಿಂಡಿಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಪುರಸಭೆಯಿದೆ. ಇದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ನೂಲು ಮತ್ತು ನೇಯ್ಗೆ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ರೇಷ್ಮೆ ನೇಯ್ಗೆ, ಒಡವೆ, ಅಡಿಕೆಪುಡಿ, ಬೀಗ ಮತ್ತು ತಿಜೋರಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಚುಟ್ಟಾ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಚೆನ್ನೈಗೆ ಚರ್ಮ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ದಿಂಡಿಗಲ್ ಒಂದು ಸಾರಿಗೆ ಕೇಂದ್ರ, ಹಲವು ರಸ್ತೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇದೊಂದು ರೈಲ್ವೆ ಜಂಕ್ಷನ್ ಕೂಡ. ತಿರುಚಿರಾಪಳ್ಳಿ-ಮಧುರೈ ಮತ್ತು ದಿಂಡಿಗಲ್-ಪಾಲಕ್ಕಾಡ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಧುರೈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ 11 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಗಾಂಧೀಗ್ರಾಮ ಒಂದು ಗ್ರಾಮಸೇವಾಶ್ರಮ. ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,96,619 (2001). (ಎನ್.ಎ.)

ದಿಗಂಶೀಯ ಪ್ರಕ್ಷೇಪ: ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುವರು. ನಕ್ಷಾ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಗಳ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಬಿಂದುಗಳ ದಿಕ್ಕು ಸರಿಯಾಗಿ ಉಳಿಯುವುದು. ಭೂಪಟವನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸುವಂತೆ ಹಾಳೆಯ ಸಮತಲ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಗೋಳದ ಮೇಲೆ ಇರಿಸಿ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶಗಳ ಜಾಲವನ್ನು ಪಡೆಯುವಕ್ರಮ. (ಆರ್.ಎ.)

ದಿಬ್ರೂಗಢ: ಅಸ್ಸಾಂ ರಾಜ್ಯದ ಲಖಿಮ್‌ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಷಿಲಾಂಗ್ ನಗರದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 368 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾ ನದಿಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ, ಉ.ಅ. $27^0 29'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $94^0 55'$ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಇದು ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾ ನದಿಯನ್ನು ದಿಬ್ರೂ ನದಿ ಕೂಡುವ ಬಳಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ದಿಬ್ರೂಗಢ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಬಂದಿದೆ. ಒಂದು ಬದಿಗೆ ನದಿಯೂ ಉಳಿದ ಮೂರು ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಇರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 238-280 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಸ್ಸಾಮಿನ ತಪ್ಪಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ದಿಬ್ರೂಗಢ ನಿಸರ್ಗ ರಮಣೀಯ ಸ್ಥಳ. ಹಾಗೆಯೇ ಆಯಕಟ್ಟಿನ

ಸ್ಥಳ ಕೂಡ. ಇಲ್ಲೊಂದು ಸೈನಿಕ ಠಾಣೆಯಿದೆ. 1950 ರಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಭೂಕಂಪದಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಹಾನಿಗೆ ಈಡಾಗಿತ್ತು. ಚಹ ತೋಟಗಳ ಆದಾಯದ ಆಕರ್ಷಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಇದು ಮತ್ತೆ ಹೊಸ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಇದರ ಸುತ್ತ ಚಹ, ಅಕ್ಕಿ, ಕಬ್ಬು, ಸೆಣಬು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳೂ ಎಣ್ಣೆಯ ಬಾವಿಗಳೂ ಉಂಟು. ಇಲ್ಲಿಯ ಎಂಡಿ ಮತ್ತು ಮೂಗಾ ರೇಷ್ಮೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವುದು, ಬಿದಿರಿನ ಸರಕು ಮತ್ತು ಬೆತ್ತದ ಸಾಮಾನುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ – ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಇತರ ಕಸಬುಗಳು. ಇದೊಂದು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಕೋಲ್ಕತದಿಂದ ದಿಬ್ರೂಗಢದ ವರೆಗೆ ವರ್ಷದುದ್ದಕ್ಕೂ ಜಲಯಾನ ಸೌಲಭ್ಯವುಂಟು. ಅಸ್ಸಾಂ–ಬಂಗಾಲಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ದಿಬ್ರೂಗಢದ ಮೂಲಕ ಸಾದಿಯಾವನ್ನು ಸಂಧಿಸುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾ ಮತ್ತು ದಿಬ್ರೂ ನದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಚಹ ಮತ್ತು ಇತರ ಸರಕುಗಳ ಸಾಗಣೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪುರಸಭೆ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. (ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ದಿಲ್ವಾರಾ: ರಾಜಸ್ತಾನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ. ನಾಥದ್ವಾರ–ಉದಯಪುರ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ನಾಥದ್ವಾರದಿಂದ 21 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸ್ಥಳ. ಪ್ರಾಚೀನ ಜೈನ ಆಲಯಗಳ ನಿವೇಶನ. 6 ರಿಂದ 18 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗಿನ ಅನೇಕ ವಾಸ್ತು ನಿರ್ಮಾಣಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಿಲ್ಪ ಕೃತಿಗಳೂ ಚಿತ್ರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳೂ ಇವೆ. ಅಮೃತಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ವಾಸ್ತು ಹಾಗೂ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ ಕೃತಿಗಳು ಅಸಾಧಾರಣವಾದಂಥವು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಮಂದಿರಗಳ ಪೈಕಿ 11 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪಿತ್ತಲ್‌ಹಾರ್ ದೇವಾಲಯ, 18 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ತೇಜಪಾಲ ದೇವಮಂದಿರ ತುಂಬ ಜೀರ್ಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಇವು ಆ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ವೈಭವದ ಪ್ರತೀಕಗಳು. ಗಾಳಿ ಮಳೆ ಬಿಸಿಲುಗಳಿಂದ ಸವೆದು, ಪಾಚಿಯೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ ಇವು ಸರಳತೆ, ಸಂವೇದನಶೀಲತೆ ಹಾಗೂ ಮಾನವೀಯತೆಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿ ಆ ಕಾಲದ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿವೆ. ಸುಮಾರು ಮುನ್ನೂರು ಜೈನ ಮಂದಿರಗಳ ಭಗ್ನಾವಶೇಷಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ದೇವಲಪತಾಕ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. (ಸಿ.ಕೆ.ಆರ್.)

ದುರ್ಗಾಪುರ: ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರ್ದ್ವಾನ್ ವಿಭಾಗದ ಬರ್ದ್ವಾನ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಉ.ಅ. $23^{0}29'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $87^{0}20'$ ಮೇಲೆ, ದಾಮೋದರ್ ನದಿತೀರದಲ್ಲಿ ಕೋಲ್ಕತದಿಂದ 171 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಕೋಲ್ಕತ, ಬರ್ದ್ವಾನ್ ಮತ್ತು ಅಸನ್‌ಸೋಲ್‌ಗಳೊಂದಿಗೆ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿರುವ ದುರ್ಗಾಪುರ ಭಾರತದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಉಕ್ಕು ಉತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರ. ಉಕ್ಕು ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಅಲಯ್ ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟ ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಎರಡು ಶಾಖ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಕನ್ನಡಕದ ಗಾಜಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಯಂತ್ರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಇಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಹೆಂಚು ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕಿಟ್ಟದ ಅನಿಲವನ್ನು 175 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕೊಳವೆಯ ಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ ಕೋಲ್ಕತಕ್ಕೆ ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ದುರ್ಗಾಪುರದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ದಾಮೋದರ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಜಮೀನಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಕರ್ಯ ದೊರೆತಿದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ 1959 ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ನೆರವಿನಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿ ಬರ್ದ್ವಾನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೊಳಗೆ ಇರುವ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜು ರವೀಂದ್ರ ಭಾರತಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಸಂಗೀತ ಶಾಲೆಯೂ ಇವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,92,996 (2001). (ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ದೂರ ಸಂವೇದನೆಯ ಮೂಲ ತತ್ತ್ವಗಳು: ವಸ್ತುವನ್ನೂ ಸ್ಪರ್ಶಿಸದೆ ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದೇ ದೂರಸಂವೇದಿ. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ದೂರಸಂವೇದನೆಗೆ ಕೊಡಬಹುದಾದ ಅತ್ಯಂತ ಸರಳ ಉದಾ: ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕು ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಾಗ ಪ್ರತಿಫಲಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಫಲಿತ ಬೆಳಕು ವಸ್ತುವಿನ ನೈಜರೂಪವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ದರ್ಶನ, ಘ್ರಾಣ, ಶ್ರವಣ, ರುಚಿ ಹಾಗೂ ಸ್ಪರ್ಶ ಮಾನವನಿಗಿರುವ ಐದು ಪಂಚ ಸಂವೇದನೆಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಮೂರು ದೂರ ಸಂವೇದನೆಗಳು.

ಈ ಸಂವೇದನೆಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ, ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಉಪಕರಣವೇ ಸಂವೇದಕ (ಸೆನ್ಸರ್). ಈ ಸಂವೇದಕ ಹಾಗೂ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವುದೇ ವಿದ್ಯುತ್ ಕಾಂತೀಯ ವಿಕಿರಣ. ಸೌರಶಕ್ತಿಯೇ ಇವುಗಳ ಮೂಲಾಧಾರ. ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕು ಶಕ್ತಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ ಮೂರ್ತ ರೂಪ. ಈ ಶಕ್ತಿ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಾಗ (ಬೆಳಕು) ಅವು ಪ್ರತಿಫಲಿಸುತ್ತವೆ, ಸಂವಹನಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ, ಇಲ್ಲವೇ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೇ ವಿಲೀನಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ದೂರ ಸಂವೇದನೆ ಎಂದರೆ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ (ಭೂಮಿಯಿಂದ) ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿಪಲಿಸಿದ ವಿದ್ಯುತ್‌ಕಾಂತೀಯ ವಿಕಿರಣಗಳನ್ನು ಯಾವುದೇ ಭೌತಿಕ ಸ್ಪರ್ಶವಿಲ್ಲದೆ ಸಂವೇದಕಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದಾದ ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವಾಗಿದೆ.

ದೂರಸಂವೇದನೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಮೂಲ ತತ್ವಗಳೆಂದರೆ ವಿವಿಧವಸ್ತುಗಳು ಅವುಗಳ ರಚನೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಹಾಗೂ ಭೌತಿಕ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ಅವುಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು (ಪ್ರತಿಫಲಿತ ಅಥವಾ ಹೊರಸೂಸುವ) ಬೇರೆ ಬೇರೆ ತರಂಗಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಕಿರಣಗಳು ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುವಾಗ ಅವುಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಚಲಿಸುತ್ತವೆ, ಅಥವಾ ವಿಲೀನಗೋಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಈ ಶಕ್ತಿಯ ಸು. ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚುಭಾಗ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ಉಳಿದ ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತೀಯ ವಿಕಿರಣಗಳು ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ತಲುಪುತ್ತವೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವೂ ಬೇರೆಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಕಿರಣಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಫಲಿಸುತ್ತವೆ, ಹೊರಸೂಸುತ್ತವೆ ಅಥವಾ ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಉಪಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲಾದ ಸಂವೇದಕಗಳು ಈ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ವಸ್ತುಗಳ ಗುಣಧರ್ಮಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುವುದರಿಂದ, ಅವುಗಳ ಆಕಾರ, ಗಾತ್ರ, ಭೌತಿಕಗುಣಗಳು, ಅವುಗಳ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಸ್ಥಾನೀಕರಣದ ಬಗ್ಗೆ ನಿಖರವಾದ ಮಾಹಿತಿಯು ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂವೇದಕದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಶೇಖರಿಸಲಾದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಭೂ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಕಯಂತ್ರದ ಮೂಲಕ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಅವುಗಳನ್ನು ದರ್ಶನಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ದೂರಗ್ರಹಿಕೆ ಅಥವಾ ದೂರಸಂವೇದನೆಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಘಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲ– ಸೌರಶಕ್ತಿಯೇ ಇದರ ಮೂಲವಾಗಿದ್ದು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಲು ಇವು ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯಕ. ಎರಡನೆಯದು ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯ ಪಾರಸ್ಪರಿಕ ಕ್ರಿಯೆ–ವಿದ್ಯುತ್ ಕಾಂತೀಯ ವಿಕಿರಣಗಳು ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಭೂಮಿಗೂ ಹಾಗೂ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಉಪಗ್ರಹದಲ್ಲಿರುವ ಸಂವೇದಕಗಳಿಗೂ ಚಲಿಸುವಾಗ ವಾತಾವರಣದೊಡನೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ವಸ್ತುಗಳೊಡನೆ ವಿಕಿರಣಗಳ ಪಾರಸ್ಪರಿಕ ಕ್ರಿಯೆ–ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಬೇರೆಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರತಿಫಲಿಸುವ, ಹೊರ ಹೊಮ್ಮಿಸುವ ಅಥವಾ ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ವಸ್ತುವಿನ ವಿಶಿಷ್ಟಗುಣ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ದತ್ತಾಂಶಗಳ ಪ್ರಸಾರ ಹಾಗೂ ಪರಿಷ್ಕರಣೆ–ಇಲ್ಲಿ ದರ್ಶಕಗಳಿಂದ ಪಡೆದ ದತ್ತಾಂಶಗಳನ್ನು ಸಾದೃಶ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಸ್ತುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದ ಅನಂತರ ದರ್ಶನಗಳ ಮೂಲಕ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೊನೆಯದಾಗಿ ದೂರಸಂವೇದನೆಯಿಂದ ಪಡೆಯಲಾದ ದತ್ತಾಂಶಗಳನ್ನು ಮಾಹಿತಿ (ಜ್ಞಾನ)ಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇವು (ರೆಸೊಲ್ಯೂಷನ್) ಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. (ಕೆ.ಎಂ.)

ದೂರದೊಡನೆ ಕ್ಷೀಣತೆ: ಇಂದು ಸಾರಿಗೆಯು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ವಲಸೆಯ ದೂರ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಮೀಪದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವುದೆ ಹೆಚ್ಚು. ಇದನ್ನೇ ದೂರದೊಡನೆ ಕ್ಷೀಣತೆಯ ಕಾರ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ರ‍್ಯಾವೆನ್‌ಸ್ಟಿನ್ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. ಈತ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಆಂತರಿಕ ವಲಸೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿ ಕೆಲವು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಲಸೆಯ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ನಿಯಮಗಳು ರ‍್ಯಾವೆನ್‌ಸ್ಟಿನ್ಸ್ ಲಾಸು ಆಫ್ ಮೈಗ್ರೇಷನ್ ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಈತನ ಮೊದಲ ನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ಬಹುಪಾಲು ವಲಸೆಗಳು ಅತಿಸಮೀಪದವು. ಹೆಚ್ಚು ವಲಸಿಗರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ದೂರದವರೆಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಮಾನವನ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಚಟುವಟಿಕೆ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಸಹ ಅನುಕೂಲಕರ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕೇಂದ್ರಿತವಾಗಿದ್ದು ದೂರ ಹೋದಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ನಗರ ಪ್ರದೇಶ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ವಲಸೆಯಿರುವುದು. ದೂರವು ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ವಲಸೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಈ ನಿಯಮವನ್ನು ಆಲೇಖ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು. ಎಕ್ಸ್ ರೇಖೆಯ ಮೇಲೆ ವಲಸಿಗರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ವೈ ರೇಖೆಯ ಮೇಲೆ ದೂರವನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ವಲಸಿಗರನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಈ ನಿಯಮದ ದೂರದೊಡನೆ ಕ್ಷೀಣತೆಯ ಸ್ಪಷ್ಟ ಚಿತ್ರಣ ತಿಳಿದುಬರುವುದು ಇದನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಕೇಂದ್ರಭಾಗದಿಂದ ದೂರವು ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ, ವಲಸೆಯ ಪ್ರಮಾಣವು ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

1. ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರತೆಯನ್ನು (ಸೆಂಟ್ರಾಲಿಟಿ) ತಿಳಿಯಲು / ಗುರ್ತಿಸಲು ಎರಡೂ ನಗರಗಳು ಹೊಂದಿರುವ ಅಂಗಡಿ ವಹಿವಾಟು ಮುಂಗಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಆದರಿಸಿ ನಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುವ ವಹಿವಾಟಿನ ಕಾರ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಒಂದು ನಿರ್ಧಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಳಸಿ ಕೇಂದ್ರತ್ವವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು:

2) ಗುರುತ್ವ ಬಲ ವಿಧಾನ / ಮಾದರಿ: ಭೌತಿಕ ಅಥವಾ ಗುರುತ್ವ ಬಲ ವಿಧಾನವನ್ನು ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಸ್ವರೂಪದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರಿಂದ ಸಂಭವನೀಯ ಅಥವಾ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವಂತಹ ಎರಡು ನಗರಗಳ (ಎ ಮತ್ತು ಬಿ) ನಡುವಿನ ದೂರದೊಡನೆ ಘರ್ಷಣೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಎ ಮತ್ತು ಬಿ ನಗರಗಳ ನಡುವಿನ ಜನರ ಓಡಾಟ (ಚಲನೆ) ಮತ್ತು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸರಿಹೊಂದುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ. ಆದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಅಂತರ (ದೂರ) ಸರಿಹೊಂದುತ್ತಿಲ್ಲ, ಹೀಗಿರುವಾಗ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಾಗ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ, ಚಟುವಟಿಕೆ, ಜನರ ಓಡಾಟ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳೋಣ. ಕೇಂದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಚಲನವಲನಗಳು ತಿರುಗು–ಮುರುಗಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ, ಹಾಗೂ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗವು ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜನರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಿಧಾನದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

$$\text{ಚಲನ ವಲನ : ಎ – ಬಿ.} = \frac{\text{ಎ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ} \times \text{ಬಿ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ}}{(\text{ಅಂತರ})^2}$$

ನಗರದ ಕೇಂದ್ರಭಾಗ ಬೃಹತ್ ಗಾತ್ರವಾಗಿದ್ದಾಗ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ, ಎರಡೂ ನಗರಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜನರ ಚಲನ ವಲನಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಚಲನವಲನಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ, ಈ ಪ್ರಮಾಣವು ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ನಗರಕ್ಕೆ ಇಂತಹ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಡಬ್ಲ್ಯು. ಜೆ. ರಿಲ್ಲೇ ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ: ಎರಡು ವಾಣಿಜ್ಯಕೇಂದ್ರಗಳು ವಹಿವಾಟನ್ನು ಮಧ್ಯಂತರ ಸ್ಥಾನಗಳಿಂದ (ಇಂಟರ್‌ಮೀಡಿಯಟ್) ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಕೇಂದ್ರದ ಪ್ರಮಾಣದ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರತಿಕೂಲ (ಇನ್‌ವರ್ಸ್) ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಂತರದ ಅಂತರವು ಎರಡು ಪಟ್ಟು ಜಾಸ್ತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಎರಡು ನಗರಗಳ ವಾಣಿಜ್ಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಬಳಸಬಹುದು:

$$\text{ಭೇದನಾ ಬಿಂದು ಎ ಬಿ} = \frac{\text{ಎ ಬಿ ಗಳ ನಡುವಿನ ದೂರ}}{1+ \quad \dfrac{\text{ಎ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ}}{\text{ಬಿ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ}}}$$

ಭೇದನಾ ಬಿಂದುವನ್ನು ಎರಡು ನಗರಗಳ ಮಧ್ಯಂತರದಲ್ಲಿರುವ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ವಸತಿಯ ಅಂತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು.

ನಡವಳಿಕೆಯ ಅಥವಾ ಸಂಭವನೀಯ ವಿಧಾನ: ಗುರುತ್ವ ಬಲ ವಿಧಾನಗಳು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮತ್ತು ಸರಳವಾದವು. ಜನರು ತಮ್ಮ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳಲು ದೂರವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯು ಸಮಾನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಜನರು ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಳ್ಳಲು ಅಷ್ಟೇ ದೂರ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯು ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾದದ್ದು. ಉದಾ: ಕೆಲವು ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಬದಲಿ ಆಯ್ಕೆ (ಛಾಯ್ಸ್) ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂಚೆಚೀಟಿ, ಚಪ್ಪಲಿ, ಪ್ರಮುಖ ಬಿಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಪಾವತಿಸಬೇಕಾದಾಗ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪದಾರ್ಥ ಖರೀದಿಸಲು ದೂರ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಗ್ರಾಹಕ ತನ್ನ ಬೇಡಿಕೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಯಾವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ, ಎಷ್ಟು ದೂರ ಕ್ರಮಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ತಯಾರಿ ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ.

ಈ ವಿಧಾನವಾಗಿ ಗ್ರಾಹಕರು ತಮ್ಮ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನಗರಕ್ಕೆ ಹೋಗಬಹುದು ಅಂತಹ ಸಂಭವನೀಯ ಗ್ರಾಹಕರ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಹುಫ್ ರವರ ವಿಧಾನವು ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಅದಾಗಿ, (p) ಸಂಭವನೀಯ ಗ್ರಾಹಕನೊಬ್ಬ ತನ್ನ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಖರೀದಿಸುತ್ತಾನೆ. (1) ಅಥವಾ ಮತ್ತೊಂದು ನಗರದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಅಂಗಡಿ ಮುಂಗಟ್ಟುಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಖರೀದಿಸಬಹುದು. ಈ ಎರಡೂ ನಗರಗಳ ನಡುವಿನ ಸಾಮ್ಯ ಮತ್ತು ತಲುಪುವ ಸುಲಭ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಸೂತ್ರದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

$$P = \frac{\dfrac{\text{ಮೊದಲನೆಯ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಮಳಿಗೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ}}{\text{ಅದರ ದೂರ ಅಥವಾ ಅಲ್ಲಿಗೆ ತಲುಪಲು ಬೇಕಾಗುವ ಕಾಲ}}}{\dfrac{\text{ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಒಟ್ಟು ಮಳಿಗೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ}}{\text{ಒಟ್ಟು ದೂರ ಅಥವಾ ಅಲ್ಲಿಗೆ ತಲುಪಲು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲ}}}$$

ಆದುದರಿಂದ

$$P1 = \frac{\dfrac{N1}{\sum T1}}{\dfrac{NX}{\sum TX}}$$

ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ:

1) ಅಂತರ ಸಮೀಪವಾಗಿದ್ದರೆ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟತೆಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಸರಳವಾಗಿ ಪೃಥಕ್ಕರಣ ಮಾಡಬಹುದಾದ ಪ್ರಮಾಣದ ಅವಧಿಯನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಇತರೆಯನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಬೇಕು.

2) ನಗರಗಳ ಜೊತೆ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ನಗರ ಪ್ರದೇಶದ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ವಾಣಿಜ್ಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊರತು ಪಡಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ನಗರದ ಹೊರ ವಲಯದ ವಾಣಿಜ್ಯ ವಲಯವು, ಹೊರಗಿನವರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಅವು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ.

3) ಮೇಲಿನ ಸೂತ್ರವು ವಾಣಿಜ್ಯದ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿಲ್ಲ. ಕಾರಣ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ನಕಲಿ ಹಾಗೂ ಬದಲಿ ಸವಲತ್ತುಗಳು ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಹಕನು ತನ್ನ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಹಾಗೆ ನಕಲಿ / ಬದಲಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅದೇ ನಗರದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಮತ್ತೊಂದು ನಗರದಲ್ಲಿ ಖರೀದಿಸುವುದನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಗ್ರಾಹಕನ ಬೇಡಿಕೆ – ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ತಗಲುವ ಅವಧಿ – ಪ್ರಯಾಣದ ಅಂತರ, ದೂರದೊಡನೆ ಕ್ಷೀಣತೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. **(ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)**

ದೂರಪ್ರಾಚ್ಯ: ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಪಶ್ಚಿಮದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸುವ ಪದ (ಫಾರ್ ಈಸ್ಟ್). ಚೀನ, ಕೊರಿಯ, ಜಪಾನ್, ಟೈವಾನ್ ಮತ್ತು ಮಂಗೋಲಿಯವನ್ನೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ರಷ್ಯದ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹಾಗೂ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ದೂರಪ್ರಾಚ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯುವ ವಾಡಿಕೆ ಇದೆ. ಭಾರತ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಶ್ರೀಲಂಕ, ನೇಪಾಲ, ಭೂತಾನ, ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ ಇವನ್ನೂ ದೂರಪ್ರಾಚ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಇವು ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಬಹಳ ಸೀಮಿತ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯ ಮಾತ್ರ ದೂರ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನ ಕಡಲ ನೆರೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತಮಗಿಂತ ತುಂಬ ದೂರವಾಗಿದ್ದು ಆದರೆ ವ್ಯಾಪಾರವೇ ಮುಂತಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮುಖವೆನಿಸಿದ ಪೂರ್ವ ದೂರದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ದೂರ ಪ್ರಾಚ್ಯವೆಂದೂ ಏಷ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಇರಾನ್ ಮತ್ತು ನೆರೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯವೆಂದೂ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸಮೀಪ ಪ್ರಾಚ್ಯವೆಂದೂ ಕರೆದುವು. **(ಎಚ್.ಆರ್.ಡಿ.)**

ದೂಳುಮಣ್ಣು: ಗಟ್ಟಿಗೊಂಡಿರದ ಮತ್ತು ಪದರ ಪದರಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರದ ಆದರೆ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಸೇರಿರುವ (ಕಲ್ಕೇರಿಯಸ್) ಹೂಳು (ಲೋಯೆಸ್). ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಇದರ ಕಣಗಳು ಒಂದೇ ಗಾತ್ರದವಾಗಿದ್ದು ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮಾಸಲು ಹಳದಿಯಿಂದ ಬೂದುಬಣ್ಣದವರೆಗೆ ದೂಳಿನ ಬಣ್ಣ ಉಂಟು. ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಅವಶೇಷಗಳೂ ಪಳೆಯುಳಿಕೆ ಪುಡಿಗಳೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಉತ್ಖನನ ಮಾಡುವಾಗ ದೂಳುಮಣ್ಣಿನ ಸಂಗ್ರಹಗಳು ದೊರೆಯುವುದುಂಟು. ಅಲ್ಲಿ ಇವು ಸ್ಥಿರ ಊರ್ಧ್ವ ಮುಖಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ.

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಚೀನದ ಷಾನ್‌ಸೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಸು. 5 ಲಕ್ಷ ಚ.ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 61 ಮೀ ಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ದಪ್ಪದ ಹೊದಿಕೆಯಂತೆ ದೂಳುಮಣ್ಣು ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿದೆ. ಏಷ್ಯಖಂಡದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಗೋಬಿ ಮುಂತಾದ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅದರ ಮೂಲ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಬಿರುಸಾಗಿ ಹೊರಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ಫಲವತ್ತಾದ ಈ ದೂಳುಮಣ್ಣನ್ನು ಒಯ್ದು ತಂದು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಯಿಸಿದೆ. ಚೀನೀ ರೈತರು ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳಿಂದಲೂ ಈ ಮಣ್ಣಿನ ಎತ್ತರ ಗುಡ್ಡಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಮಾಡಿದ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೂಳುಮಣ್ಣಿನ ಮಾರ್ಗಗಳು ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಬಳಕೆಯಿಂದಲೂ ಗಾಳಿ ಮಳೆಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದಲೂ ಕಡಿದಾದ ಕಮರಿಗಳಾಗಿ

ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಈ ಮಣ್ಣಿನ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಹರಿಯುವ ನದಿಗೆ ಹಳದಿ ನದಿ (ಹ್ಯಾಂಗ್ ಹೋ) ಎಂದೂ ಅದು ಸೇರುವ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹಳದಿ ಸಮುದ್ರವೆಂದೂ ಹೆಸರು ಬಂದಿವೆ. (ಎಂ.ವಿ.)

ದೆಹಲಿ: ಭಾರತದ ಮೂರನೆಯ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಹಳೆಯ ದೆಹಲಿ ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ನವದೆಹಲಿ ಭಾರತದ ರಾಜಧಾನಿ. ಭಾರತದ ಉತ್ತರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉ. ಅ $28^0 31'$ ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. $77^0 17'$ ಮೇಲೆ, ಯಮುನಾ ನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ (ಬಲ) ದಂಡೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಭಾರತ ಒಕ್ಕೂಟದ ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ (ಯೂನಿಯನ್ ಟೆರಿಟರಿ). ದೆಹಲಿ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,37,82,976. ಇದರಲ್ಲಿ 1,28,19,761 ಜನರು ನಗರಗಳಲ್ಲೂ ಮತ್ತು ಉಳಿದ 9,63,215 ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಗರ ಪ್ರದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ 1,27,91,458 ಜನರು ದೆಹಲಿ ನಗರ ಒಂದರಲ್ಲೆ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಮೌರ್ಯ ದೊರೆ ಧಿಲು ಎಂಬಾತ ಈಗಿನ ಕುತುಬ್ ಮಿನಾರಿನ ಬಳಿ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನೇ ಇಟ್ಟನೆಂದೂ ಅದೇ ಹೆಸರು ಈಗ ದೆಹಲಿ, ದಿಲ್ಲಿ, ಧಿಲ್ಲಿ ಮುಂತಾದ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದೆಯೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹಿಮಾಲಯದಿಂದ ಸು. 160 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ, ಭಾರತದ ಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗಗಳ ಮಧ್ಯಬಿಂದುವಿನಂತೆ ಇರುವ ದೆಹಲಿಯ ಸ್ಥಾನ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾದದ್ದು. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮ ದಕ್ಷಿಣ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಅರಾವಳಿ ಪರ್ವತದ ಎರಡು ಕವಲುಗಳಿವೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಯಮುನಾ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈಗಿನ ದೆಹಲಿ ಪ್ರದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಅರಾವಳಿ ಪರ್ವತದ ಕವಲಿಗೆ ದೆಹಲಿ ಶ್ರೇಣಿಯೆಂದೇ ಹೆಸರುಂಟು.

ದೆಹಲಿ ಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 210–300 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ದೆಹಲಿಯದು ಒಣ ವಾಯುಗುಣ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಡು ಸೆಕೆ; ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಚಳಿ, ಮಳೆಗಾಲವನ್ನುಳಿದು ಮಿಕ್ಕ ಋತುಗಳಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಅಥವಾ ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ನೆಲದ ಮೇಲಣ ಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ಮಾರ್ಚಿಯ ನಡುವಿನಿಂದ ಜೂನ್ ಕೊನೆಯವರೆಗಿನದು ಬೇಸಿಗೆ. ಆಗಿನ ಸರಾಸರಿ ಗರಿಷ್ಠ ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 36^0ಸೆ. ಮತ್ತು 25^0ಸೆ. ಆಗ ಪದೇಪದೇ ಜೋರಾದ ಬಿಸಿಗಾಳಿ ಬೀಸುವುದುಂಟು. ಬೇಸಿಗೆಯ ಅನಂತರ

ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಭವನ

ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಮಳೆಗಾಲ. ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 60 ಸೆಂಮೀ ಅಕ್ಟೋಬರ್ – ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣ ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನವೆಂಬರ್ ಕೊನೆಯಿಂದ ಫೆಬ್ರವರಿಯವರೆಗೆ ಚಳಿಗಾಲ. ಸರಾಸರಿ ಗರಿಷ್ಠ ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 21^0 ಸೆ. ಮತ್ತು 11^0ಸೆ. ಚಳಿ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ತಂಪಾದ ನೆಲದ ಮೇಲಣ ಗಾಳಿ ಬಿಸಿಯಾಗಿಯೇ ಉಳಿದು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ದೂಳು ಹೊಗೆ ಮುಂತಾದವು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳದಂತೆ ತಡೆಹಿಡಿದು, ನಗರದ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಕಲುಷಿತಗೊಳಿಸುವುದುಂಟು.

ದೆಹಲಿ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಅರಾವಳಿ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲೂ ಅದರ ಬುಡದಲ್ಲೂ ಜಾಲಿ ಮುಂತಾದ ಮುಳ್ಳು ಗಿಡ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲೆ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಾನಿಯ ಸಿಸಿವೆ ಮರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿವೆ. ಯಮುನಾ ನದಿಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು ಜೊಂಡು ಹೆಚ್ಚು. ಹೆಚ್ಚು ನೆರಳಿರುವ ಬೇವು, ಮಾವು, ಅರಳಿ, ಸಿಸಿವೆ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹೂ ಬಿಡುವ ಗಿಡಗಳಿಗೂ ದೆಹಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಸೇವಂತಿಗೆ, ಫ್ಲಾಕ್ಸ್, ಪುರುಷರತ್ನ (ವೈಯೊಲ) ಮುಂತಾದವು ಚಳಿಗಾಲದ ಹೂಗಳು. ವಸಂತದಲ್ಲಿ ಗುಲಾಬಿ ಹೂ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಋತುಗಳ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಹೂಗಳು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

ದೆಹಲಿಯ ಪ್ರಾಣಿಜೀವನವೂ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದದ್ದು. ಚಿರತೆ, ಕಿರುಬ, ನರಿ, ತೋಳ ಇವು ಕಾಡುಗಳಲ್ಲೂ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಯಮುನಾ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕಾಡುಹಂದಿ ಇರುವುದುಂಟು. ಕೋತಿಗಳೂ ಇವೆ. ಕವುಜುಗ, ಪಾರಿವಾಳ, ಗಿಳಿ, ಲಾವಕ್ಕಿ ಮುಂತಾದವು ಇಲ್ಲಿಯ ಹಕ್ಕಿಗಳು. ಯಮುನಾ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳೂ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಮೊಸಳೆಯೂ ಇವೆ.

ಕುತುಬ್ ಮಿನಾರ್

ಹಳೆಯ ದೆಹಲಿಯ ವಸತಿಗಳು ಅಯೋಜಿತ, ಹೊಸ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ವಸತಿಯೋಜನೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಕೈಗೊಂಡಿವೆ. ಜೊತೆಗೆ ದೆಹಲಿ ಮುನಿಸಿಪಲ್ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್, ಹೊಸ ದೆಹಲಿ ಪೌರಸಮಿತಿ, ದೆಹಲಿ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಇತರ ನಾನಾ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇದನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ನೀರು ಸರಬರಾಜು, ಒಳಚರಂಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ನಿರ್ಮಲೀಕರಣ ಇವು ಮುನಿಸಿಪಲ್ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯಗಳು. ನಗರ ಸಾರಿಗೆ, ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ವಿತರಣೆ ಇವು ಕಡ್ಡಾಯವಲ್ಲವಾದರೂ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್ ಇವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ನೀರು ಸರಬರಾಜು ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ವಿದ್ಯುತ್ ಸರಬರಾಜು, ಸಾರಿಗೆ – ಇವಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪರಿನಿಯತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ನೀರಿಗೆ ಯಮುನಾ ನದಿ ಮುಖ್ಯ ಮೂಲ. ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನದಿ ಬಹುತೇಕ ಬತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ತೊಂದರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ನಗರಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯುತ್, ಉಷ್ಣವಿದ್ಯುದಾಗಾರಗಳಿಂದಲೂ ಭಾಕ್ರಾ –ನಂಗಲ್ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಜಾಲದಿಂದಲೂ ಸರಬರಾಜಾಗುತ್ತದೆ. ಅಖಿಲಭಾರತದ ವೈದ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಸ್ಥೆ, ವಿಲಿಂಗ್ಡನ್ ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಸಫ್ದರ್‌ಜಂಗ್ ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಇರ್ವಿನ್ ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಜಿ. ಬಿ. ಪಂತ್ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಂತಹ ಪ್ರಮುಖ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಿವೆ.

ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಅನೇಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳೂ ಇವೆ. ದೆಹಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಾಗೂ ಜವಾಹರಲಾಲ್ ನೆಹರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ದೆಹಲಿ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದೆ. ದೇಶದ ದೊಡ್ಡ ರೈಲ್ವೆ ಜಂಕ್ಷನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿಯೂ ಒಂದು. ಹಲವು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಹಲವು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ಮಾರ್ಗಗಳು ಈ ನಗರದ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಸಫ್ದರ್ ಜಂಗ್ ಮತ್ತು ಪಾಲಂ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಾಗಿವೆ.

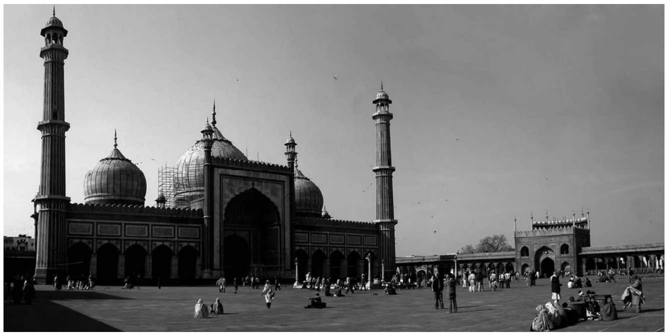

ಜಾಮ ಮಸೀದಿ

ನವದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಭವನ, ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ ಭವನ, ಸೆಕ್ರೆಟೇರಿಯಟ್ ಮುಂತಾದ ಆಕರ್ಷಕ ಭವನಗಳನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಡ್ವಿನ್ ಲೂಟಿನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಹರ್ಬರ್ಟ್ ಬೇಕರ್ ಎಂಬ ಖ್ಯಾತ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ವಾಸ್ತು ಶೈಲಿಯ ಚೈತ್ಯ, ಸ್ತೂಪ ಮುಂತಾದವೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯ ಕೆಲವು ವಿನ್ಯಾಸಗಳೂ ಸಮ್ಮಿಶ್ರವಾಗಿದ್ದು ಇವು ಉಪಯುಕ್ತತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಹಾಗೂ ಭಾರತೀಯ ಶೈಲಿಗಳ ಹಿತಮಿತವಾದ ಮೇಳಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ

ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಕಟ್ಟಡ ಹಾಗೂ ವಿಜ್ಞಾನ ಭವನಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಬಾಲಭವನ, ಇಂಡಿಯ ಗೇಟ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಲೋಟಸ್ ಟೆಂಪಲ್, ರವೀಂದ್ರ ಭವನ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ನವ್ಯಶೈಲಿಯ ಛಾಯೆ ಮೂಡಿದೆ.

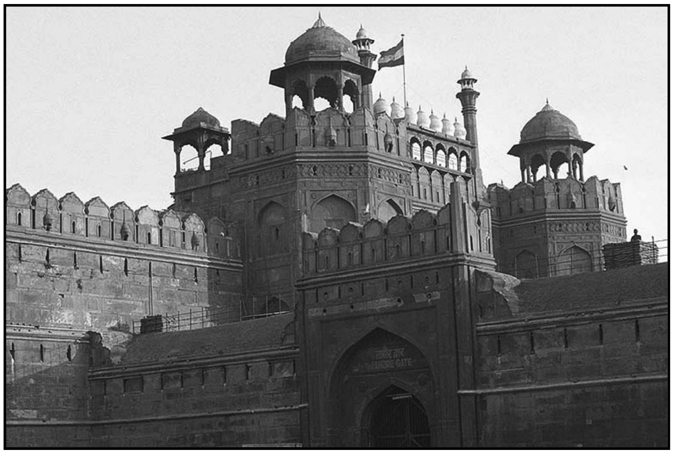

ಕೆಂಪುಕೋಟೆ

ಯಮುನಾ ನದೀ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ರಾಜ್‌ಘಾಟ್ (ಗಾಂಧಿ ಸಮಾಧಿ), ಶಾಂತಿಘಾಟ್ (ನೆಹರು ಸಮಾಧಿ), ವಿಜಯ ಘಾಟ್ (ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಸಮಾಧಿ), ಶಕ್ತಿ ಸ್ಥಳ (ಇಂದಿರಾ ಗಾಂಧಿ ಸಮಾಧಿ), ವೀರಭೂಮಿ (ರಾಜೀವ್ ಗಾಂಧಿ ಸಮಾಧಿ) – ಇವು ಸಾವಿರಾರು ಜನರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಅಂತ್ಯದ ವೇಳೆಗೆ ಕಟ್ಟಲಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ಮಂದಿರ ನಾಗರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಅನೇಕ ಪೌರಾಣಿಕ ವರ್ಣಚಿತ್ರ ಕಥಾನಕಗಳಿಂದಲೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸೂಕ್ತಿಗಳಿಂದಲೂ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿವೆ. ದೆಹಲಿ ಪ್ರದೇಶವು ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾನಮಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ತನ್ನದೇ ಆದ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ವಿದೇಶ ರಾಯಭಾರಿ ಕಛೇರಿಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. (ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ದೇವನಹಳ್ಳಿ: ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಅದರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ತಾಲ್ಲೂಕು ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉ. ಅ. $13^{0}5'$ – $13^{0}22'$ ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. $77^{0}32'$ – $77^{0}50'$ ನಡುವೆ ಇದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಪಿನಾಕಿನಿ ನದಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಹೊಸಕೋಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 597.2 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,84,872.

ದೇವನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೇಲ್ಮೈ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಲೆಯಲೆಯಾಗಿ ಏರಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕಣಿವೆಗಳು ಫಲವತ್ತಾಗಿದ್ದು ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ. ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಮರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಬಂಡೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಆದರೂ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನೆಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ವಾಯವ್ಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ದಿಬ್ಬಗೆರೆ ಬೆಟ್ಟ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ (1,173 ಮೀ) ಪ್ರದೇಶ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಹಲಸೂರು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಬೆಟ್ಟ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗ್ರಾನೈಟಿಕ್ ನೈಸ್ ಶಿಲೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ಅದು ರಚನೆ, ವಿನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ರೂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಶಿಲೆಯೂ ಉಂಟು. ಗ್ರಾನೈಟಿಕ್ ನೈಸ್ ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಉತ್ತಮ ಕಲ್ಲುಚಪ್ಪಡಿಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಧಾನಸೌಧವನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಬೆಟ್ಟಹಲಸೂರಿನ ಚಪ್ಪಡಿಕಲ್ಲುಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಬಳಿಯ ಕೊಯಿರ ಬೆಟ್ಟ ಚಪ್ಪಡಿ ಕಲ್ಲುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಚಪ್ಪಡಿಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಪರದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳ ಚೂರುಗಳನ್ನು ರಸ್ತೆಗೆ ಜಲ್ಲಿಕಲ್ಲಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಫಲವತ್ತಾಗಿದ್ದು, 1 ರಿಂದ 3 ಮೀ ಆಳವಾಗಿದೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಗುವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಕೆಂಪು ಲ್ಯಾಟರೈಟಿಕ್ ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಫಲವತ್ತಾದ ಜೇಡಿಮಿಶ್ರಿತ ಮರಳುಮಯ ಮಣ್ಣು ಇವೆ.

ದೇವನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಅರ್ಕಾವತಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಪಿನಾಕಿನಿ ನದಿಗಳ ಜಲವಿಭಾಜಕವಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಭಾಗ ದಕ್ಷಿಣ ಪಿನಾಕಿನಿ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ. ಈ ನದಿಗೆ ಸೇರುವ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳಿಂದಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಪಿನಾಕಿನಿ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವಿಜಯಪುರ, ದೇವನಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಬೂದಿಗೆರೆ ಎಂಬ ಮೂರು ಉಪಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವ ಮೇರೆಯಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವ ದಕ್ಷಿಣ ಪಿನಾಕಿನಿ ನದಿಗೆ ಪೆನ್ನಾರ್ ಅಥವಾ ಪೊನ್ನೈಯಾರ್ ಎಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು. ಈ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯ ಕೆರೆ ಮತ್ತು ಬಾವಿಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ– ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ಕೆರೆಗಳ ಸಾಲುಂಟು. ಅಣ್ಣೇಶ್ವರದ ಹತ್ತಿರ ಇರುವುದು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆ. ವಿಜಯಪುರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಯೊಂದುಂಟು. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಕಾಡುಗಳು ಮತ್ತು ಕಾಯ್ದಿಟ್ಟ ಕಾಡುಗಳುಂಟು.

ದೇವನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ 27.5^{0}ಸೆ. ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಚಳಿಯ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ 20.5^{0}ಸೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 70 ಸೆಂಮೀ

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಖುಷ್ಕಿ ಬೆಳೆಗಳು ಮುಖ್ಯ. ರಾಗಿ ಪ್ರಮುಖ ಆಹಾರ ಬೆಳೆ. ಜೋಳ, ಅವರೆ, ಕಡಲೆ, ಎಣ್ಣೆಕಾಳು ಉಳಿದ ಬೆಳೆಗಳು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸಾಗುವಳಿ ನೆಲಬಾವಿಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಕೆರೆಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ನೀರಾವರಿ ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ ತರಕಾರಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತ್ವದ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಬೆಳೆ. ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಹೂಕೋಸು, ಎಲೆಕೋಸು, ಲೆಟ್ಯೂಸ್ ಸೊಪ್ಪು, ಬಟಾಣಿ, ಈರುಳ್ಳಿ, ಗಜ್ಜರಿ, ಕೆಂಪು ಮೂಲಂಗಿ. ಮೊದಲಾದವು ಮುಖ್ಯ ತರಕಾರಿ ಬೆಳೆಗಳು. ಅಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬು, ಬಾಳೆ ಮತ್ತು ಗೋವಿನ ಜೋಳ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬತ್ತ, ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು. ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಆವತಿ ಗ್ರಾಮದ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ದೇವನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ದೇವನಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ವಿಜಯಪುರ ಎಂಬ ಎರಡು ಪಟ್ಟಣಗಳು ಮತ್ತು 277 ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ. ದೇವನಹಳ್ಳಿ ಪಟ್ಟಣ ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ 35 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು–ಹೈದರಾಬಾದ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಹಾಗೂ ಬೆಂಗಳೂರು ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 23,190. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 4.4 ಚ.ಕಿಮೀ. ಪುರಸಭೆ ಇದೆ. ಪ್ರತಿ ಬುಧವಾರ ಇಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಸಂತೆ ನೆರೆಯುತ್ತದೆ. ರಾಗಿ, ತರಕಾರಿ, ಅಡಕೆ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯ ಮೇಲಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸುತ್ತಲೂ ಫಲವತ್ತಾದ ನೆಲವೂ ಹಲವಾರು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದೊಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ.

ವಿಜಯಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 29,458.(ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ದೇವರಾಯನದುರ್ಗ: ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ತುಮಕೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸೇರಿದ ಊರು. ತುಮಕೂರಿನಿಂದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ 14 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1170 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಏಳು ದ್ವಾರಗಳುಳ್ಳ ಕೋಟೆ ಇದೆ.

ಇಲ್ಲಿರುವ ಜಲಗುಂಡಿ ಎಂಬ ಕೊರಕಲಿನಲ್ಲಿ ಮಂಗಲೀ ನದಿಯೂ ಜಯತೀರ್ಥವೆಂಬ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಲುಮೆಯಿಂದ ಜಯ ನದಿಯೂ ಹರಿದು ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ಜಯಮಂಗಲೀ ನದಿಯಾಗಿ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಶಿಂಷಾನದಿ ಉಗಮಿಸುವುದೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಚೈತ್ರಮಾಸದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಾನರಸಿಂಹನ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಈ ಸ್ಥಳ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ. *

ದೇಶ: ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಎಲ್ಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭೂ ಹಾಗೂ ಜಲಭಾಗವಾಗಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿನ ಜನರು ಒಂದು ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಬದ್ಧರಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶ. ಮೂಲತಃ ಸ್ಟೇಟ್ ಅನ್ನುವ ಪದ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಬಂದಿದ್ದು ಅದು ಆಡಳಿತ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅಥವಾ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವುದು. ಇದು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ರಚನೆಯಾದ ಒಂದು ಭಾಗ, ಆ ಭಾಗದ ಆಂತರಿಕ ಹಾಗೂ ಬಾಹ್ಯ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಲು ಒಂದು ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಇಂತಹ ಭೂಭಾಗವು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಿತ ಭೂಭಾಗಗಳ ಎಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಅದರದೇ ಆದ ಜನರನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯರು ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ದೇಶದ ಸರ್ಕಾರ ಆ ದೇಶದ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಜನರ ಆಡಳಿತದ ಮೇಲೆ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವ / ಪರಮಾಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಭಾರತ, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಚೀನ, ಜಪಾನ್, ಜರ್ಮನಿ ಇತ್ಯಾದಿ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಟೇಟ್ ಅಂದರೆ ದೇಶದೊಳಗಿನ ರಾಜ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು ಉದಾ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ 50 ರಾಜ್ಯ ಅಥವಾ ಸ್ಟೇಟ್‌ಗಳಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ 29 ರಾಜ್ಯಗಳಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಯ ಸ್ಟೇಟ್ ಅನ್ನುವ ಪದ ದೇಶಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಸು. 268 ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವುಳ್ಳ ದೇಶಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 196 ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯ ದೇಶಗಳಾಗಿವೆ ಇನ್ನು ಅನೇಕ ದೇಶಗಳು ಇದರ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಹೊಂದಿಲ್ಲ.

ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡವೂ (ರಷ್ಯದಂತಹ ಬೃಹತ್) ಮತ್ತು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಪುಟ್ಟ ದ್ವೀಪ ದೇಶಗಳು ಸೇರಿವೆ (ಪಪುವನ್ಯೂಗಿನಿ ಉದಾ: ಶೆಷಲ್ಸ್). ಇನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕದಾದ ವ್ಯಾಟಿಕನ್ ಕೇವಲ 44 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದು ಅದರದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. (ಬಿ.ಇ.)

ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ: ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು: ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ, ದೊಡ್ಡ ಬೆಳವಂಗಲ ಮಧುರೆ, ಸಾಸಲು ಮತ್ತು ತೂಬಗೆರೆ ಹೋಬಳಿಗಳಿಂದಲೂ 296 ಗ್ರಾಮಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 790 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,68,145 (2001).

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ವಾಯವ್ಯದ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಭಾಗ ಅಲೆಯಲೆಯಾದ ಬಯಲು ನೆಲ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ನಂದಿದುರ್ಗ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅರ್ಕಾವತಿ ನದಿ ಹುಟ್ಟಿ ನೈರುತ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಬಿಟ್ಟು ಇಡೀ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಳೆನೀರನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹರಿಯುವ ಈ ನದಿಯಿಂದ ಅದರ ಪಾತ್ರದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹಲವು ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ನೀರು ತುಂಬುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರಭಾಗ ಉತ್ತರ ಪೆನ್ನಾರ್ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನದು ಹಿತಕರವಾದ ವಾಯುಗುಣ, ಇಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಕಾಡುಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ. ವಾಯವ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲು ಮರಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಮಾಕಳಿದುರ್ಗದ ಬಳಿ ಅರಣ್ಯ ಬೆಳೆಸಲಾಗಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ರಾಗಿ, ಜೋಳ ಮೊದಲಾದ ಖುಷ್ಕಿ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಇದು ಉಪಯುಕ್ತ, ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲ ಅಷ್ಟು ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣು ಬಲು ಅಪರೂಪ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ರಾಗಿ ಮತ್ತು ಜೋಳ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ.

ಘಾಟಿ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ದೊಡ್ಡ ಬಳ್ಳಾಪುರ ಪಟ್ಟಣ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 71,509. ಇದೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ನೆಯ್ಗೆ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಸು. 8,000 ಮಗ್ಗಗಳಿವೆ. 1932ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಶಕ್ತಿಚಾಲಿತ ಮಗ್ಗಗಳೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ಸೀರೆಗಳು ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಚಪ್ಪಡಿಕಲ್ಲುಗಳು ಇಲ್ಲಿಂದ ಇತರ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಅಗರಬತ್ತಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಉತ್ಪಾದನೆ. ಗುರುವಾರ ಇಲ್ಲಿ ಸಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪುರಸಭೆ ಇದೆ. ಲೋಕಸೇವಾನಿರತ ಕೊಂಗಾಡಿಯಪ್ಪ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆ ಒಂದು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯನ್ನು, ಕಾಲೇಜನ್ನೂ ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. ಒಂದು ಪುರಸಭಾ ಕಾಲೇಜೂ ಉಂಟು. *

ದೌಲತಾಬಾದ್: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯದ ಔರಂಗಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ, ಔರಂಗಾಬಾದ್‌ನಿಂದ ಸು. 14.4 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಥಳ. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಇದು ದೇವಗಿರಿಯೆಂದು ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಜೈನ ಗ್ರಂಥವೊಂದರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸುರಗಿರಿ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ದೇವಗಿರಿ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗುವ ಸುಯೋಗ ಪಡೆಯಿತು. (ಎಸ್.ಆರ್.)

ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳು: ದ್ರಾವಿಡ ಜನಾಂಗದ ಭಾಷೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿನ ಹಿರಿಯ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ 5ನೆಯ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬಂದ ಈ ದ್ರಾವಿಡ ಜನಾಂಗ ಭಾರತವನ್ನು ಹೊಕ್ಕ ಮೇಲೆ ಅನುಕೂಲ ಸಿಕ್ಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರು. ಅವರಲ್ಲೇ ಗುಂಪುಗಳುಂಟಾದವು. ಭೌಗೋಳಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಭಾಷಿಕ, ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಅವರು ಆಡುತ್ತಿದ್ದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಭೇದಗಳುಂಟಾದುವು. ಮೊದಲು ಬಂದ ದ್ರಾವಿಡ ಜನಾಂಗದವರು ಆಡುತ್ತಿದ್ದ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಮೂಲ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಯೆಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಮೂಲಜನಾಂಗ ಪಂಗಡ ಪಂಗಡಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡವಾದಂತೆ ಮೂಲಭಾಷೆಯೂ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ಭಾಷೆ–ಉಪಭಾಷೆಗಳಾಗಿ ಒಡೆದುಕೊಂಡವು. ಮೂಲಬೇರಿನಿಂದ ಹೀಗೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕವಲಾದ ಭಾಷೆಗಳೇ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳು. ದ್ರಾವಿಡ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪರ್ಕ ತಗ್ಗಿದಂತೆ, ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೂ ಹೆಚ್ಚತೊಡಗಿದುವು.

ಈಗ ಖಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿರುವ 25 ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಭಾಷೆಗೆ ಸೇರಿದ ಉಪಭಾಷೆಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳು ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರದವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿವೆ. ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಒತ್ತಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ. ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳು ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿವೆ.

ಈಗ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿರುವ 25 ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳು ಕನ್ನಡ, ತೆಲುಗು, ತಮಿಳು, ಮಲೆಯಾಳಂ, ತುಳು, ಕೊಡಗು, ಮಾಲ್ಟೊ, ಬ್ರಾಹುಇ, ಕುರುಖ್, ಒಲ್ಲಾರಿ, ಗದಬ, ಪೆಂಗೊ, ಕೊಯ, ಬಡಗ, ಗೋಂಡಿ, ಕೊಂಡ, ಕುಯಿ, ಕುವಿ, ಪಾರ್ಜಿ, ಕೋಲಾಮಿ, ಕೊರಗ, ನಾಯ್ಕಿ, ತೊದ, ಕೋತ, ಮಂಡ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ನಾಲ್ಕು ಭಾಷೆಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಭಾಷೆಗಳು. ಈ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಲಿಖಿತ ಸಾಹಿತ್ಯವಿದೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಮೊದಲಿಂದಲೂ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಲಿಪಿ ಕೂಡ ಇದೆ. ತುಳು ಮತ್ತು ಕೊಡವ ಭಾಷೆಗಳು ಲಿಪಿರಹಿತ ಭಾಷೆಗಳಾದರೂ ಶ್ರುರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರವ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಉಳಿದುಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯಕ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸೇರಿಸುವುದು ರೂಢಿ.

ಇನ್ನುಳಿದ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಶ್ರವಣ ಭಾಷೆಗಳೆಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವನ್ನು ಅಸಂಸ್ಕೃತ ಅಥವಾ ಲಿಪಿರಹಿತ ಭಾಷೆಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. (ಎಚ್.ಪಿ.ಎನ್.)

ದ್ರಾವಿಡರು: ದ್ರಾವಿಡರು ಭಾರತದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳೆಂದೂ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಿಂದ ಬಂದ ಆರ್ಯರು ಇವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಅಟ್ಟಿದರೆಂದೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಆರ್ಯರದಾಯಿತೆಂದೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಿಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಉಳಿಯಿತೆಂದೂ ಬಹುಕಾಲ ಇತಿಹಾಸದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಆರ್ಯರು ಉತ್ತಮರು, ದೃಢಕಾಯರು, ಸುಸಂಸ್ಕೃತರು. ದ್ರಾವಿಡರಾದರೋ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದವರು, ಕುಳ್ಳರು ಮತ್ತು ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿದ್ದವರು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಆರ್ಯರು ಅವರನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹರಡಲು ಸುಲಭವಾಯಿತು. ದ್ರಾವಿಡರು ಆರ್ಯರ ದಾಸರಾದರು, ಆರ್ಯ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ದ್ರಾವಿಡರು ನಾಗರಿಕರಾದರು– ಹೀಗೆಂದು ಬಹುಕಾಲ ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಿಳಿದಿದ್ದರು.

ಆದರೆ 1933ರಲ್ಲಿ ಹಟನ್ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸ ಈ ವಾದವನ್ನು ಅಲ್ಲಗೆಳೆದು, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೂಲವಾಸಿಗಳು ಯಾರೂ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಎಲ್ಲರೂ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬಂದ ಗುಂಪುಗಳೇ ಆಗಿವೆಯೆಂದೂ ಅವರನ್ನು ಎಂಟು ಗುಂಪುಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದೆಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟ. ಈ ಎಂಟು ಗುಂಪುಗಳು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡರು; ಅವರಲ್ಲಿ ನಾರ್ಡಿಕ್ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವೇದಕಾಲದ ಆರ್ಯರು ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ದ್ರಾವಿಡರು ಮುಖ್ಯರಾದವರು. ಈ ಬಗೆಗಿನ ವಾದವಿವಾದಗಳು ಈಗಲೂ ಮುಂದುವರಿದಿವೆ. (ಕೆ.ಟಿ.ಆರ್.)

ದ್ವಂದ್ವ ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಒಂದು ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಹ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಥವಾ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅರ್ಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಆರ್ಥಿಕತೆ. ಆಧುನಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಆರ್ಥಿಕತೆಗಳೆರಡರ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಂತಹ ಅನೇಕ ವಿಕಾಸಶೀಲ ದೇಶಗಳು ದ್ವಂದ್ವ ಆರ್ಥಿಕತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ದೇಶದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಮತ್ತು ಇನ್ನುಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಆರ್ಥಿಕತೆಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಅವು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೀಮಿತ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವೆರಡೂ ಆರ್ಥಿಕತೆಗಳ ಸೀಮೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಬ್ರೂಕ್‌ಫೀಲ್ಡ್‌ನ (1975) ಮತಾನುಸಾರ ಅನೇಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ಬೃಹತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆರ್ಥಿಕತೆಗಳು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಘಟಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಂದ್ವವಾದ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ತಾಂತ್ರಿಕ ದ್ವಂದ್ವವಾದ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಕೃಷಿ ಅಥವಾ ಚಿಕ್ಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ವ್ಯತ್ಯಾಸಾತ್ಮಕ ತಾಂತ್ರಿಕ ಉತ್ಪಾದನಾ ಗುಣಾಂಕ ಮತ್ತು ಶ್ರಮ ಪ್ರಧಾನ ಉತ್ಪಾದನಾ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆಧುನಿಕ ಆರ್ಥಿಕತೆ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಸ್ಥಿರ ತಾಂತ್ರಿಕ ಉತ್ಪಾದನಾ ಗುಣಾಂಕ ಮತ್ತು ಬಂಡವಾಳ ಪ್ರಧಾನ ಉತ್ಪಾದನಾ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಕೈಕಸಬುಗಳಲ್ಲಿ ನಿಧಾನ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಲಯದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಎರಡೂ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಲಿಯ ದರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಅಸಮಾನತೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಮಿಲ್ಟನ್ ಸಾಂಟೋಸ್ (1979) ಅವರ ಅಭಿಮತದಂತೆ ದ್ವಂದ್ವ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ವಿನಿಮಯಗಳ ಎರಡು ಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗಗಳು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತವೆ. ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬೇಡಿಕೆಯ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ವಿದೇಶಿ ಬಂಡವಾಳ ತೊಡಗಿಸುವುದರ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಕೆಲವೊಂದು ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು

ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಿಕೆ, ವ್ಯಾಪಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ವಹಿವಾಟು ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಆದರೆ ಆರ್ಥಿಕ ಕಾರ್ಮಿಕರು, ಸ್ಥಳೀಯ ಸೇವೆ, ವಸ್ತುಗಳ ವಿನಿಮಯ ಮತ್ತು ಸೀಮಿತ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಇದನ್ನು ಬಜಾರ್ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಜೆ.ಎಚ್.ಬೊಯಕೆ (1953) ಇಂಡೋನೇಷ್ಯನ್ ಸಮಾಜ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮತ್ತು ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದು ವಾದಿಸಿದ. ಈ ಎರಡೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ರಚನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದವು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಘಟಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಅತಿ ಶಿಥಿಲವಾಗಿ ಸಂಘಟಿತವಾಗಿದೆ. ಎರಡೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧವು ದ್ವಂದ್ವ ಆರ್ಥಿಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕೇಂದ್ರ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ದ್ವಂದ್ವತೆ ಮತ್ತು ವಿಭಜನಾ ಕ್ರಮ: ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಇತಿಹಾಸದುದ್ದಕ್ಕೂ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದ್ವಂದ್ವತೆ ಮತ್ತು ವಿಭಜನಾ ಕ್ರಮಾನುಸರಣೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಹಲವು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅಭ್ಯಸಿಸುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಒಟ್ಟು ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸಿಸುವುದು ದ್ವಂದ್ವತೆಯಾಗಿದೆ. ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನೋತ್ತರದ ಅನಂತರ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ದ್ವಂದ್ವತೆಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಇದರ ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ರಮಾನುಸರಣೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಹಿಂದೆ ಹಾಗೂ ಇಂದಿಗೂ ಬಹಳಷ್ಟು ದ್ವಂದ್ವತೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳಿವು:

ಸಾಮಾನ್ಯ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ – ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ.

ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ – ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ.

ಐತಿಹಾಸಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ – ಪ್ರಸ್ತುತ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ.

ಈ ದ್ವಂದ್ವತೆಯು ಕೇವಲ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತಗೊಂಡಿರದೆ, ಇತರೆ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಸಿ.)

ದ್ವಿತೀಯ ಅನುಭೋಗಿ: ಪ್ರಪಂಚದ ಸಮಸ್ತ ಜೀವರಾಶಿಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಅಥವಾ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಸಸ್ಯಸಮೂಹಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಸಸ್ಯಗಳು ಅನೇಕ ಜೀವನಾವಶ್ಯಕ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಇವುಗಳು ಕೆಳವರ್ಗದ ಜೀವಿಗಳಿಂದ, ಮೇಲ್ವರ್ಗದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಆಹಾರ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಸಸ್ಯಗಳು ತಯಾರಿಸುವ ಆಹಾರವನ್ನು ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಜೀವಿಗಳು ಸೇವಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳು ತಿನ್ನುವುದಕ್ಕೆ, ಅವುಗಳನ್ನು ದ್ವಿತೀಯ ಅನುಭೋಗಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. (ವೈ.ಪಿ.ಆರ್.)

ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು: ಆಹಾರ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು ಒಂದು ಭಾಗ. ಇವುಗಳನ್ನು ಬೇಳೆಕಾಳು ಬೆಳೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಏಕದಳ ಧಾನ್ಯಗಳಷ್ಟೇ ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯಗಳೂ ಅವಶ್ಯ. ಇವು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೋಟೀನ್ ಅಂಶವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ ಸು. 22 ದ.ಲ. ಹೆಕ್ಟೇರು ಮತ್ತು ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆ ಸು. 11 ರಿಂದ 12 ದ.ಲ. ಟನ್. ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಉದಾ: ತೊಗರಿ, ಕಡಲೆ, ಉದ್ದು, ಹೆಸರು, ಅವರೆ, ಹಲಸಂದೆ, ಹುರುಳಿ, ಬಟಾಣಿ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಉದ್ದು: ಇದು ಫಾಸ್ಫಾರಿಕ್ ಆಮ್ಲದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಧಾನ್ಯ. ಮಳೆ ಆಧಾರಿತ ಬೆಳೆ. ಉಷ್ಣವಲಯದ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ನೀರನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಂದರೆ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ಪಂಜಾಬ್, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ.

ತೊಗರಿ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ 3ನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟು ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತೊಗರಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಅಡುಗೆ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ತೊಗರಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದದು. ಇದನ್ನು 7.8 ಮಿ ಹೆಕ್ಟೇರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ವಾರ್ಷಿಕ ಸು. 4 ರಿಂದ 5 ಮಿ ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಒಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಹಗುರ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತದ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ, ರಾಜಸ್ತಾನ, ಹರಿಯಾಣ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದರ ಉತ್ಪಾದನೆಯಿದೆ.

ಅವರೆ: ಈ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯಲು ತಂಪಾದ ವಾಯುಗುಣವಿದ್ದು ಆಳವಾದ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಇದನ್ನು ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್, ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡಿ ಫೆಬ್ರವರಿ–ಮಾರ್ಚ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಟಾವು ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶ, ಬಿಹಾರ, ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಈ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಇತರ ಕಾಳು ಅಥವಾ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳಗಳೊಡನೆ ಮಿಶ್ರ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಹೆಸರು: ಇದನ್ನು ಸಹ ಆಹಾರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ದನಕರುಗಳ ಮೇವಿಗಾಗಿ ಬಳಸುವರು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸು. 2.5 ಮಿ. ಹೆ. ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಯುವರು. ಇದರ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆ ಸು. 0.8 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್‌ಗಳು. ಈ ಬೆಳೆಗೆ ಮೆಕ್ಕಲು, ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣು ಸೂಕ್ತ. ಸಾಧಾರಣ ಮಳೆ ಸಾಕು. ಇದನ್ನು ಸಹ ಬಹುಬೆಳೆ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುವುದು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಹುರುಳಿ : ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ಸು. 2 ಮಿ. ಹೆ.ನಲ್ಲಿ 50 ಲಕ್ಷ ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕುದುರೆ ಮತ್ತು ದನಕರುಗಳ ಮೇವಿಗಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಅಶ್ವಧಾನ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಈ ಬೆಳೆಗೆ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣವಿರಬೇಕು. ವಿವಿಧ ಮಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ಕರ್ನಾಟಕ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಚನ್ನಂಗಿ: ಉತ್ತರ ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಈ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇಲ್ಲ. ಈ ಧಾನ್ಯದ ಹಂಚಿಕೆ ಸು. 0.9 ಮಿ. ಹೆ. ಗಳಲ್ಲಿದ್ದು 0.45 ಮಿ. ಟನ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು ತಂಪಾದ ನೀರಾವರಿರಹಿತ ವಾಯುಗುಣ ಆವಶ್ಯಕವಿದ್ದು ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಿಂದ ಡಿಸೆಂಬರ್ ತನಕದ ಚಳಿಗಾಲ ಉತ್ತಮ. ಲಘು ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣು ಈ ಬೆಳೆಗೆ ಸೂಕ್ತ. ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೋಥ್ ಬೀನ್: ಇದೊಂದು ಬರಗಾಲ ನಿರೋಧಕ ಶಕ್ತಿ ಇರುವ ಬೆಳೆ. ಇದನ್ನು ಒಣ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಜೋಳ ಮತ್ತು ಬಾಜ್ರಗಳ ಜೊತೆ ಬಹು ಬೆಳೆ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸಾಧಾರಣ ಮಳೆ, ಲಘು ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣು, ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಉನ್ನತಮಣ್ಣು ಈ ಬೆಳೆಗೆ ಸೂಕ್ತ. ಈ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಾಜಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಬಟಾಣಿ: ಇದು ಬೇಳೆ ಮತ್ತು ಚನ್ನಂಗಿ ತರಹದ ಧಾನ್ಯ, ಇದನ್ನು ಹಸಿಯಾಗಿ ಮತ್ತು ಒಣಗಿಸಿ ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವರು. ಈ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ತಂಪಾದ ಹವಾಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಿಂದ ಡಿಸೆಂಬರ್ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವರು. ಈ ಬೆಳೆಗೆ ಕ್ಷಾರಯುಕ್ತ ಮಣ್ಣು ಹಾನಿಕರ, ಮರಳುಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣು ಉತ್ತಮ, ಇತರ ಮಣ್ಣುಗಳಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯಬಹುದು. ಬಟಾಣಿಯನ್ನು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸು. 0.5 ಮಿ. ಹೆ. ಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು. ಸು. 0.47 ಮಿ. ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತದ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಪಿ.ಟಿ.ಬಿ.)

ದ್ವೀಪ ಪರಿಭಾವನೆ: ಒಂದು ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ಭೂ ಭಾಗ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೀರಿನಿಂದ ಆವರಿಸಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ದ್ವೀಪ ಅಥವಾ ದ್ವೀಪ ಕಲ್ಪ ಎನ್ನುವರು.

ಉದಾ: ಗ್ರೀನ್ಲೆಂಡ್, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್, ಶ್ರೀಲಂಕ ಇತ್ಯಾದಿ. ದ್ವೀಪ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ದ್ವೀಪ, ಹವಳ ದ್ವೀಪಗಳು, ತೋರಣ ದ್ವೀಪ, ಖಂಡಾಂತರಿತ ದ್ವೀಪ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ದ್ವೀಪಗಳು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕವುಗಳಾಗಿದ್ದು ಆರ್ಥಿಕತೆಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಕ್ಷಣಾತ್ಮಕ ಉದ್ದೇಶದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ರೇಡಿಯೋ, ಟೆಲಿವಿಷನ್ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮರುಪ್ರಸಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ, ಕ್ಷಿಪಣಿಗಳ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಉಡಾವಣೆಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. *

ಧ

ಧನಬಾದ್: ಜಾರ್ಖಂಡ ರಾಜ್ಯದ ಛೋಟಾ ನಾಗಪುರ ವಿಭಾಗದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ; ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಧನಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಣ್ಣದು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,884 ಚ.ಕಿಮೀ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ದಾಮೋದರ್ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಪೈಥಾನ್ ಮತ್ತು ಪಾಂಚೆಟ್ ಕಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ಆಚೀಚಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬತ್ತ, ಮುಸುಕಿನಜೋಳ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇದು ಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ಪಾದಕ ಜಿಲ್ಲೆ. ಝರಿಯಾ ಮತ್ತು ರಾಣೀಗಂಜ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಮಣ್ಣು, ಅಭ್ರಕ ಮತ್ತು ಮಿಂಚು ಹರಳುಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತರ ಖನಿಜಗಳು. ಧನಬಾದ್ ಪಟ್ಟಣದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 25 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಸಿಂಧ್ರಿಯಲ್ಲಿರುವ ರಸಗೊಬ್ಬರ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 23,94,434.

ಕೋಲ್ಕತದಿಂದ 270 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಧನಬಾದ್ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಗಣಿ ಶಾಲೆ ಇದೆ. ಇದು ಬಿಹಾರದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಸ್ಥೆ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಇಂಧನ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ. ಧನಬಾದ್ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 10,64,357. (ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ಧನುಷ್ಕೋಟಿ: ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಒಂದು ತೀರ್ಥಸ್ಥಳ. ರಾಮೇಶ್ವರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರಗಳ ಸಂಗಮ ಸ್ಥಳ. ಸೇತುವೆಯ ಮೇಲೆ ನಡೆದು ಬಂದು ಶತ್ರುಗಳು ತನ್ನನ್ನು ಪೀಡಿಸಿಯಾರೆಂಬ ವಿಭೀಷಣನ ಭೀತಿಯನ್ನು ನೀಗಲು ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರ ಆ ಸೇತುವೆಯ ಕೊನೆಯೊಂದನ್ನು ತನ್ನ ಬಿಲ್ಲಿನಿಂದ ಒಡೆದನೆಂದೂ ಅದೇ ಧನುಷ್ಕೋಟಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ತೀರ್ಥವಾಯಿತೆಂದೂ ಐತಿಹ್ಯ. ಸ್ಕಂದಪುರಾಣದ ಬ್ರಹ್ಮಖಂಡದಲ್ಲಿ ಈ ತೀರ್ಥದ ದೀರ್ಘ ವಿವರಣೆ ಇದೆ. *

ಧರ್ಮಸ್ಥಳ: ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೆಳ್ತಂಗಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಪಶ್ಚಿಮ ಇಳಿಜಾರಿನ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರು ಚಾರ್ಮಾಡಿ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 75 ಕಿಮೀ, ಬೆಳ್ತಂಗಡಿಯಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಸು. 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಈ ಪುಣ್ಯಸ್ಥಳ ಇದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೆಕೆ ಹೆಚ್ಚು, ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 9,258.

ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಬೆಟ್ಟಗಳು, ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆಗಳು, ಅಡಕೆ ಮತ್ತು ತೆಂಗಿನ ತೋಟಗಳು ಅಲಂಕಾರಿಕವಾಗಿ ಈ ಊರನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಈ ಊರನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವಾಗಲೇ 45 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಸುಂದರವಾದ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರ ಹಾಗೂ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿನ ಸಾಲುಸಾಲಾದ ನಾಲ್ಕಾರು ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಛತ್ರಗಳು ಕಾಣುವುವು. ಮುಂದೆ ನಡೆದಂತೆ ಶ್ರೀ ಮಂಜುನಾಥಸ್ವಾಮಿ ಆಲಯ ಕಾಣುವುದು. ಸು. 6 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪೌಳಿಯ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವ ಈ ದೇವಾಲಯ ಕಡಲ ತೀರದ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳಂತೆ ಮಣ್ಣು, ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಮರಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದುದು.

ಇಲ್ಲಿನ ಮತ್ತೊಂದು ಆಕರ್ಷಣೆಯೆಂದರೆ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಏಕಶಿಲಾ ಗೋಮಟೇಶ್ವರನ ವಿಗ್ರಹ. ಇದರ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ರಂಜಾಳ ಗೋಪಾಲ ಶೆಣೈರವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ 1968ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ 1973ರಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯಿತು. ಕಾರ್ಕಳದಿಂದ 75 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ವಿಶೇಷ ವಾಹನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸು. 12 ಮೀ ಎತ್ತರ 4 ಮೀ ದಪ್ಪನಾದ ಈ ವಿಗ್ರಹ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾದುದು. ಇದರ ತೂಕ 175 ಟನ್ನುಗಳು. ಇದು ಭಾರತದ ಮೂರನೆಯ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ವಿಗ್ರಹ. ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರದ ಬಳಿಯ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಇದನ್ನು ಪರಿವರ್ತಿಸಲು ಕೆಲವು ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ನೇತ್ರಾವತಿ ಮತ್ತು ವೈಶಾಲಿ ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸಿ ನಿವಾಸ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಅನೇಕರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ.

ದೇವಾಲಯ ಅನೇಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಧಾರವಾಡ, ಹೊನ್ನಾವರ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳೂ ಇದರ ವತಿಯಿಂದಲೇ ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. (ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಧಾನ್ಯಗಳು: ಮನುಷ್ಯರು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ತಮ್ಮ ದಿನನಿತ್ಯದ ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಕಾಳುಗಳೇ ಧಾನ್ಯಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಏಕದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳೆಂದು ಎರಡು ವಿಧ : 1. ಏಕದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು–ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಬೀಜದಳ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಗುಂಪಿನ ಧಾನ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಬತ್ತ, ರಾಗಿ, ಜೋಳ, ಗೋದಿ, ನವಣೆ, ಸಜ್ಜೆ ಮತ್ತು ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ. ಏಕದಳ ಧಾನ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಿಷ್ಟದ ಮೊತ್ತ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿ (ಕ್ಯಾಲೊರಿ) ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿನ ಪಿಷ್ಟದ ಮೊತ್ತ ಶೇ. 70 ರಿಂದ ಶೇ. 80ರಷ್ಟು ಇರುತ್ತದೆ. ಬಾರ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬತ್ತದಲ್ಲಿ ಹೊಟ್ಟು ಇರುವುದರಿಂದ ಪಿಷ್ಟಾಂಶ ಕಡಿಮೆ. ಏಕದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು ಮನುಷ್ಯನ ಪ್ರಮುಖ ಆಹಾರ. ಚೀನ ಮತ್ತು ರಷ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಒಟ್ಟು ಬಳಕೆಯ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಶಕ್ತಿ ಏಕದಳ ಧಾನ್ಯಗಳಿಂದ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಅರ್ಧದಲ್ಲಿ ಕಾಲುಭಾಗ ಇತರ ಬೆಳೆಗಳಿಂದಲೂ ಕಾಲುಭಾಗ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೂಲಕ ಲಭಿಸುವುವು. ಈ ಧಾನ್ಯಗಳಿಂದ ದಿನನಿತ್ಯದ ಆಹಾರವಾದ ಅನ್ನ, ಚಪಾತಿ, ರೊಟ್ಟಿ, ಇಡ್ಲಿ, ದೋಸೆ, ಪೂರಿ, ಬ್ರೆಡ್ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾದಕ ಪಾನೀಯಗಳು, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್, ಪಿಷ್ಟ, ಸೆಲ್ಯುಲಾಯ್ಡ್ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಪಾಲಿಮರ್ ಮೂಲ ಧಾತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಕೆಲವು ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದಿದೆ. 2. ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು–ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬೀಜದಳಗಳುಂಟು. ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ತೊಗರಿ, ಅವರೆ, ಅಲಸಂದೆ, ಕಡಲೆ, ಹೆಸರು, ಉದ್ದು, ಸೋಯಾಬೀನ್ಸ್, ಹುರುಳಿ ಮತ್ತು ಬಟಾಣಿ. ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೊಟೀನ್ ಮತ್ತು ಕೊಬ್ಬು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳಿಗೆ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಈ ಧಾನ್ಯಗಳಿಂದ ಸಾರು, ಹುಳಿ, ದೋಸೆ, ವಡೆ, ಕೋಸಂಬರಿ, ಗುಗ್ಗರಿ ಮತ್ತು ಹಲವು ಸಿಹಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದಿದೆ.

ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಚೀಲಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ವಾಣಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ದಾಸ್ತಾನುಮಾಡುವರು. ಗೋಣೀಚೀಲಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಉಪಚರಿಸಿದರೆ 5–6 ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ಕೀಟಬಾಧೆ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. (ಕೆ.ಆರ್.ಜಿ.ಎ.)

ಧಾರಕ ಹಡಗು: ಸರಕುಗಳನ್ನು ಭಾರಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಜಲಸಾರಿಗೆ ಮೂಲಕ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ ಬೃಹತ್ ಗಾತ್ರದ ಹಡಗು (ಕಂಟೈನರ್ ಶಿಪ್). ಭಾರಿ ಪ್ರಮಾಣದ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಸ ಬಹುದಾಗಿದೆ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಉಕ್ಕಿನ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರಕುಗಳನ್ನು ತುಂಬಿ ಸಾಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಧಾರಕ ಹಡಗುಗಳನ್ನು 3 ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. 1. ಫ್ಲಾಟ್ ರಾಕ್ಸ್ 2. ತೆರೆದ ಧಾರಕ ಹಡಗು 3. ಫ್ಲಾಟ್‌ಫಾರಂ– ಇದನ್ನು ರೋ–ರೋ (ರೋಲ್ ಆನ್ ರೋಲ್ ಆಫ್) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸರಕುಗಳನ್ನು ಸಾಗಣೆ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಕಡಿಮೆ ದೂರಕ್ಕೆ ಬಳಸಬಹುದು. ಬಹಳ ವೇಗವಾಗಿ ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಗೆ

ಸರಕುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ ಇದರ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಹಡಗುಗಳು ನೂರಾರು ಉಕ್ಕಿನ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತವೆ. (ಎಂ.ಎಚ್.)

ಧಾರವಾಡ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಧ್ಯ ¥ÀÄ¨ÁUÀzÀ°èÉG.C. 14^{0}17′–15^{0}50′ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 76^0–78^0 ನಡುವೆಯಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಮತ್ತು ಗದಗ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಗದಗ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹಾವೇರಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಇವೆ. ಧಾರವಾಡ, ನವಲಗುಂದ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಕಲಘಟಗಿ ಮತ್ತು ಕುಂದಗೋಳ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 4,230 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 16,03,794. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ–ಧಾರವಾಡ. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿ 1818ರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಮರಾಠ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದ ತರುವಾಯ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು.

ಧಾರವಾಡ

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳು: ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮದ ಮಲೆನಾಡು ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದ ಬಯಲುನಾಡು ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕಿರಿದಾದ ಪ್ರದೇಶ ಗಡಿನಾಡು. ಮಲೆನಾಡು ಅತ್ಯಂತ ವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಪ್ರದೇಶ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಳ್ನಾವರದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇರುವ ತೇಗೂರು ಗುಡ್ಡ, ಧಾರವಾಡ ಕಲಘಟಗಿಗಳ ನಡುವೆಯಿರುವ ಬೂದನಗುಡ್ಡ, ಅದರ ಪಶ್ಚಿಮದ ಗಣಿಗುಡ್ಡ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿಯ ಕಮಾರುಗುಡ್ಡ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಬೂದನಗುಡ್ಡ ಸು. 13 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಮತ್ತು 1.6 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಿದೆ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಸು. 152 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 745 ಮೀ ಮತ್ತು 719 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಎರಡು ಶಿಖರಗಳುಂಟು. ದುಂಡನೆ ಮತ್ತು ಹಾನಗಲ್ಲು ಗುಡ್ಡಗಳು ಚಿಕ್ಕವು. ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಅವು ದುಂಡಗಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಡೂರು ಗುಡ್ಡವಲ್ಲದೆ, ಮಾಸೂರು ಮತ್ತು ಮಾರವಳಿ ಗುಡ್ಡಗಳು ಕಡಿದಾಗಿವೆ. ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 732 ಮೀ. ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ 825 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಮಲೆನಾಡಿಗೂ ಬಯಲು ಸೀಮೆಗೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಗಡಿನಾಡಿನ ಅಗಲ ಸು. 32 ಕಿಮೀ. ಪುಣೆ–ಬೆಂಗಳೂರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಇದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಯ್ದಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರಾಣೆಬೆನ್ನೂರಿನ ಹತ್ತಿರ ಐರಣಿ ಗುಡ್ಡವು, ಬ್ಯಾಡಗಿಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ದೇವರಗುಡ್ಡವಿದೆ.

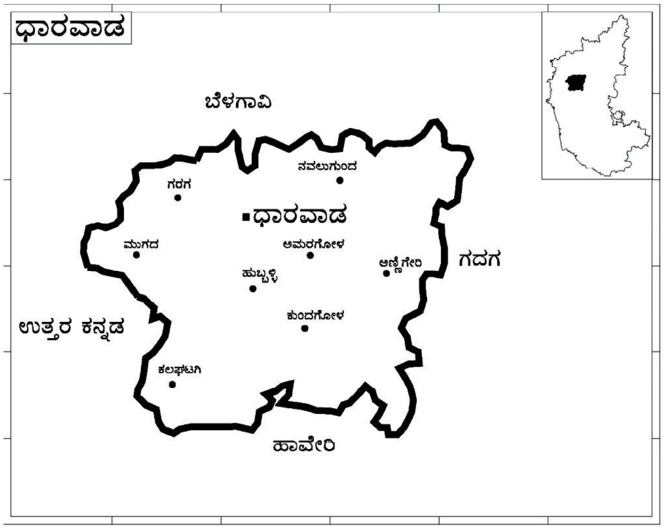

ಗಡಿನಾಡಿನ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವುದು ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಗಜೇಂದ್ರಗಢ ಗುಡ್ಡ, ನರಗುಂದ ಗುಡ್ಡ, ನವಲಗುಂದ ಗುಡ್ಡ ಮತ್ತು ಕಪ್ಪರ ಗುಡ್ಡಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಕಪ್ಪತಗುಡ್ಡ ಗದಗದ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ 48 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಅದು ಎರಡು ತುದಿಯಲ್ಲೂ ಸು. 6 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 16 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಡ್ಡ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಸಮಾನಾಂತರ ಕಣಿವೆಗಳಿವೆ. ಕಪ್ಪತ ಗುಡ್ಡ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಸರಾಸರಿ 122 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 937 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಈ ಗುಡ್ಡ ಒಂದೇ ಶ್ರೇಣಿಯಾಗಿ ಆರಂಭವಾಗಿ, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಡಂಬಳದ ಹತ್ತಿರ 3–4 ಸಮಾಂತರ ಶ್ರೇಣಿಗಳಾಗಿ ಕವಲೊಡೆದು ಮುಂದೆ ತುಂಗಭದ್ರ ನದಿಯ ಕಡೆಗೆ ಮತ್ತೆ ಒಂದೇ ಶ್ರೇಣಿಯಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ.

ನದಿಗಳು: ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆ ತುಂಗಭದ್ರ ಮತ್ತು ಮಲಪ್ರಭ ನದಿಗಳ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಮಲಪ್ರಭ ನದಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಸು. 32 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಶಾಖೆ ಬೆಳಿಹಳ್ಳ ಶಿಗ್ಗಾಂವಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದುಂಡಸಿ ಗ್ರಾಮದ ಹತ್ತಿರ ಹುಟ್ಟಿ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ನವಲಗುಂದ ಮತ್ತು ರೋಣ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 192 ಕಿಮೀ ಹರಿದು ಮೆಣಸಿಗೆ ಹತ್ತಿರ ಮಲಪ್ರಭ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಗೂಗಿಹಳ್ಳ, ಕುಪ್ಪರಿಹಳ್ಳ, ಹಂದಿಗನ ಹಳ್ಳ ಮೊದಲಾದವು, ಬೆಳ್ಳಿಹಳ್ಳದ ಶಾಖೆಗಳು. ಹಿರೇಹಳ್ಳ, ಗದಗ ಮತ್ತು ರೋಣ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಬೆಲೇರಿಯ ಹತ್ತಿರ ಮಲಪ್ರಭ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಶಾಲ್ಮಲ ನದಿ ಧಾರವಾಡದ ಹತ್ತಿರ ಸೋಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೇಡತಿ ಹಳ್ಳವನ್ನು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ವರದ ನದಿಯ ಉಪನದಿ ಧಮ್ಮ. ಅದು ಕೂಡಲ ಗ್ರಾಮದ ಹತ್ತಿರ ವರದ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಕುಮುದ್ವತಿ ನದಿ ಹಿರೆಕೆರೂರು ಮತ್ತು ರಾಣೆಬೆನ್ನೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 32 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಹೊಳೆ ಅನವೇರ ಹತ್ತಿರ ತುಗಾಭದ್ರ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡುತ್ತದೆ.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಡತಿ ಹಳ್ಳ ಮಾತ್ರ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಮುಖ್ಯ ಹೊಳೆಹಳ್ಳಗಳು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಕೆರೆಗಳೆಂದರೆ ನೀರಸಾಗರ, ಉಣಕಲ್ಲು, ಮಾದಿಗ–ಮಾಸೂರು, ಹಿರೇಕೆರೂರು, ಹಾವೇರಿ, ಅಸುಂಡಿ, ಮೆಡ್ಲೇರಿ, ಡಂಬಳ, ಹತ್ತಿಮತ್ತೂರು, ಸವಣೂರು, ಮಾಗಡಿ ಮತ್ತು ಕೆಲಗೇರಿ.

ಭೂರಚನೆ: ಜಿಲ್ಲೆಯ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಲಾದಗಿ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿದ ಮರಳುಗಲ್ಲು ಹರಡಿದೆ. ಅದು ನರಗುಂದ ಮತ್ತು ನವಲಗುಂದ ಗುಡ್ಡಗಳ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಶಿಲೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ. ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿದ ಶಿಲೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಧ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಡೋಣ ಗ್ರಾಮದ ಹತ್ತಿರ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಗ್ರ್ಯಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ನೀಸ್ ಶಿಲೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ.

ಮಣ್ಣುಗಳು: ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಣ್ಣುಗಳೂ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರದ ವಿಭಜಿತ ಶಿಲೆಗಳ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದಾಗಿದೆ. ಎರೆ, ಹುಳಕೆರೆ, ಕೆಂಪು, ಮಸಾರಿಮಣ್ಣು, ಮಡಿಕಟ್ಟು ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ರೇವೆ ಮಣ್ಣು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಎರೆಮಣ್ಣು, ನವಲಗುಂದ, ರೋಣ, ಗದಗ, ಹುಬ್ಬಳಿಯ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಶಿರಹಟ್ಟಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ, ಕುಂದಗೋಳದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಹುಳಕೆರೆ ಮಣ್ಣು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗಡಿನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡದ ಪೂರ್ವಭಾಗ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ, ಕೆಂಪುಮಣ್ಣು ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ಹೊರತಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳ ಗುಡ್ಡಗಳ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಗಡಿನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣಿದೆ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು: ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಕಾಡು, ಮುಳ್ಳಿನ ಗಿಡ ಮತ್ತು ಕುರುಚಲು ಕಾಡುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಮಾನ್ಸೂನ್ ಕಾಡು ಮಲೆನಾಡಿಗೆ ಸೀಮಿತ. ಈ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಮರ ತೇಗ. ಮರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 9 ರಿಂದ 12 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಲಘಟಗಿ ಮತ್ತು ತಡಸ – ಇವುಗಳ ಸುತ್ತ ಅರಣ್ಯ ಸಾಂದ್ರವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಅವು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರದವುಗಳಾಗಿ ವಿರಳವಾಗುತ್ತವೆ. ನದಿ ದಂಡೆಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಬಿದಿರು ಮೆಳೆಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಮಾನ್ಸೂನ್ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾವು, ಹಲಸು, ಹುಣಸೆ, ಅರಳಿ, ಆಲ ಮತ್ತು ಸಿರಸಲ ಮರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮುಳ್ಳುಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜಾಲಿಮರ ಹೆಚ್ಚು, ಇವು ಬೆಳವಲನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಗಜೇಂದ್ರಗಢ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲು ಕಾಡುಂಟು. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಶುಷ್ಕ, ಕೆಳದರ್ಜೆ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಧಾರವಾಡ ಕಲಘಟಗಿ, ಶಿಗ್ಗಾವಿ ಮತ್ತು ಹಾನಗಲ್ಲು ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಮಲೆನಾಡಿನ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚಿರತೆ, ಕರಡಿ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಕಾಡುಕೋಣ, ತೋಳ ಮತ್ತು ನರಿಗಳೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಕಪ್ಪತಗುಡ್ಡ ಮತ್ತು ಕಡೂರುಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ತೋಳ, ನರಿ, ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು, ಮೊಲ, ಚಿಗರೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ. ಎತ್ತು, ಎಮ್ಮೆ, ಆಕಳು ಮತ್ತು ಕುರಿ ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳು.

ವಾಯುಗುಣ: ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾಗಿದೆ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಋತುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಫೆಬ್ರವರಿ ಕೊನೆಯಿಂದ ಮೇ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಬಿಸಿಲುಕಾಲ, ಜೂನ್–ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಮುಂಗಾರು ಮಳೆಗಾಲ. ಅಕ್ಟೋಬರ್ ನವೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಈಶಾನ್ಯ ಮಾರುತಗಳ ಮಳೆಗಾಲ ಹಾಗೂ ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಫೆಬ್ರವರಿ ಮಧ್ಯದವರೆಗೆ ಚಳಿಗಾಲ, ಏಪ್ರಿಲ್, ಮೇ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಉಷ್ಣತೆ 42^0ಸೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 96 ಸೆಂಮೀ ಪಶ್ಚಿಮದ ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 90 ಸೆಂಮೀ ಹೆಚ್ಚು, ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 50–60 ಸೆಂಮೀನಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ನೀರಾವರಿ: ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿವ್ವಳ ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶ 37,132 ಹೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾಲುವೆ, ಕೆರೆ, ಬಾವಿ, ಕೊಳವೆಬಾವಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಕಾಲುವೆ ನೀರಾವರಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಶೇ. 62.40 ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶ ಈ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ. ಕೊಳವೆಬಾವಿ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದು ಶೇ. 37.12 ರಷ್ಟು ಭೂಮಿಗೆ ಇದರಿಂದ ನೀರೊದಗುತ್ತದೆ. ಕೆರೆಯಿಂದ ಶೇ.0.17 ಮತ್ತು ಇತರ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಶೇ.30 ಪ್ರದೇಶ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ.

ಕೃಷಿ : ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶೇ.70 ರಷ್ಟು ಜನರ ಕಸುಬು ಬೇಸಾಯ. ಶೇ.80 ರಷ್ಟು ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿಯಿದೆ. ಜೋಳ, ಬತ್ತ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ ಮತ್ತು ಗೋದಿ ಪ್ರಮುಖ ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಳು. ಹತ್ತಿ, ಶೇಂಗ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ಕುಸುಬೆ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರೇತರ ಬೆಳೆಗಳು. ಜೋಳವನ್ನು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜೋಳವನ್ನು ಶೇ. 28.95 ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ (ಒಟ್ಟು ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ) ಶೇ.20.73 ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗೋದಿಯನ್ನು, ಶೇ.11.63 ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬತ್ತವನ್ನು, ಶೇ.3.80 ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳವನ್ನು, ಶೇ.32.81 ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು

ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜೋಳದ ಬೇಸಾಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಧಾರವಾಡ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಗೋದಿಯ ಬೇಸಾಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನವಲಗುಂದದಲ್ಲೂ ಧಾರವಾಡ ಮತ್ತು ಕಲಘಟಗಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬತ್ತವನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳ ಬೇಸಾಯವು ನವಲಗುಂದ, ಧಾರವಾಡ ಮತ್ತು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬು ಗಡಿನಾಡಿನ ಬೆಳೆ.

ಖನಿಜ: ಇಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನುಳಿದು ಬೇರಾವ ಪ್ರಮುಖ ಖನಿಜಗಳೂ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆ ಹತ್ತಿಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಗದಗ, ನರಗುಂದ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ನರಗುಂದ ಮತ್ತು ಹುಲಕೋಟೆಗಳಲ್ಲಿ ನೂಲಿನ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆ ಕೈಮಗ್ಗದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಕಂಬಳಿ ನೇಯುವ, ಜಮಖಾನ ತಯಾರಿಸುವ, ಎಣ್ಣೆಯ ಗಾಣ, ಮರಗೆಲಸ, ಪ್ಲೈವುಡ್, ಸಾಮಾನ್ಯ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಹಿತ್ತಾಳೆ ಪಾತ್ರೆ ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಗಡಿಯಾರ, ಸಿಮೆಂಟ್ ಕೊಳವೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ವಾಣಿಜ್ಯ: ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹುಪಾಲು ಜನರ ಜೀವನೋಪಾಯ ವ್ಯಾಪಾರ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಧಾರವಾಡ ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಬೆಣ್ಣೆ, ಗೋದಿ, ಜೋಳ, ಶೇಂಗಾ ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಸರಕುಗಳು.

ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ: ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೀರಜ್–ಬೆಂಗಳೂರು ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಅಳ್ನಾವರ (ಅಳಣಾವರ), ಧಾರವಾಡ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಕುಂದಗೋಳ, ಗುಡಿಗೇರಿ, ಸವಣೂರು – ಇವು ಮುಖ್ಯ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣಗಳು. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಗದಗ ಮತ್ತು ಅಳ್ನಾವರ ಮುಖ್ಯ ರೈಲ್ವೆ ಜಂಕ್ಷನ್‍ಗಳು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 151 ಕಿಮೀ ಬ್ರಾಡ್‍ಗೇಜ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ, ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿ, ಮುಖ್ಯ ಜಿಲ್ಲಾ ರಸ್ತೆಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಜಿಲ್ಲಾ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಪುಣೆ–ಬೆಂಗಳೂರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ, ತೇಗೂರು, ಧಾರವಾಡ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಶಿಗ್ಗಾವಿ, ಬಂಕಾಪುರ ಮತ್ತು ರಾಣೆಬೆನ್ನೂರಿನ ಮೇಲೆ ಹಾಯ್ದುಹೋಗಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 124 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಜಿಲ್ಲಾ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಒಟ್ಟು ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಸ್ತೆಮಾರ್ಗದ ಉದ್ದ 4,316 ಕಿಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ 1,127 ಕಿಮೀ ಪಕ್ಕಾ ರಸ್ತೆಮಾರ್ಗವಾಗಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಚೆ ಮತ್ತು ತಂತಿ ಕಚೇರಿಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಧಾರವಾಡ ತಾಲ್ಲೂಕು: ಇದು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕಿದೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕಲಘಟಗಿ, ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ನವಲಗುಂದ, ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ಇದೆ.

ಧಾರವಾಡ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮಲೆನಾಡಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಅನೇಕ ಗುಡ್ಡ ಹಾಗೂ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಶಿಲೆಗಳು, ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ನೀಸ್ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಶಾಲ್ಮಲ ನದಿಯು ಧಾರವಾಡದ ಸಮೀಪ ಸೋಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೇಡರೆಹಳ್ಳವನ್ನು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಳಕೆರೆ ಮಣ್ಣಿದೆ. ಗಡಿನಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪುಮಿಶ್ರಿತ ಮಡಿಕಟ್ಟಿನ ಮಣ್ಣುಂಟು. ಹೆಚ್ಚು ಮಾನ್ಸೂನ್ ಕಾಡುಗಳಿದ್ದು ತೇಗ, ಬೀಟೆ ಮುಂತಾದ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಮರಗಳಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಕರಡಿ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಕಾಡುಕೋಣ, ತೋಳ ಮತ್ತು ನರಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳು.

ಧಾರವಾಡ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 7,105 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. (7031 ಹೆ) ಕೆರೆಗಳಿಂದಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಜೋಳ (20,937 ಹೆ.), ಬತ್ತ (14,152 ಹೆ.), ಗೋದಿ (7,893 ಹೆ.) ಮತ್ತು ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ (4,136 ಹೆ.) ಮುಖ್ಯ ಏಕದಳ ಧಾನ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ಕಡಲೆ, ಎಣ್ಣೆಕಾಳುಗಳು, ತೊಗರಿ, ಕಬ್ಬು, ಹತ್ತಿ, ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳಾಗಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪಶುಪಾಲನೆಯು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಧಾರವಾಡದ ಎಮ್ಮೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಜವಳಿ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಮರಕುಯ್ಯುವ ಮತ್ತು ಪ್ಲೈವುಡ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು. ಎಂಜನಿಯರಿಂಗ್, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾನೂನು ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್ ಮುಂತಾದ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ.

ಧಾರವಾಡ ತಾಲ್ಲೂಕು 47 ಕಿಮೀ ಬ್ರಾಡ್‍ಗೇಜ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗ 8 ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದು 188 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯಿದ್ದು ಒಟ್ಟು 1,234 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆಮಾರ್ಗವಿದೆ.

ಧಾರವಾಡ ನಗರ : ಇದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗಕ್ಕೂ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗಕ್ಕೂ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಇದು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕೇಂದ್ರವೂ ಆಗಿದೆ. ಇದು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯೊಡನೆ ಕೂಡಿ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ–ಧಾರವಾಡ ಅವಳಿನಗರಗಳಾಗಿವೆ (1961).

ಅಕ್ಕಿಗಿರಣಿ, ಮರಗೆಲಸ, ಚಾಪೆ, ಬೀಸಣಿಗೆ, ಬಿದಿರಿನ ಬುಟ್ಟಿ, ಪ್ಲೈವುಡ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಮುದ್ರಣಾಲಯ, ಬೀಡಿ ತಯಾರಿಕೆ, ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆ, ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡುವುದು, ಟೈವಾಕ್ ಗಡಿಯಾರ, ಎಣ್ಣೆಗಾಣ, ಕೈಮಗ್ಗ ಬಟ್ಟೆ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮತ್ತು ಉದ್ದಿಮೆಗಳಿವೆ.

ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಆಕಾಶವಾಣಿ, ಕೃಷಿ ಕಾಲೇಜು, ತರಬೇತಿ ಕಾಲೇಜು, ಮಾನಸಿಕ ರೋಗಿಗಳ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಮುಂತಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಈ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿವೆ. ಧಾರವಾಡ ವೆಂದರೆ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು ಎಂದರ್ಥ. ಧಾರವಾಡ ಪೇಡಾ ಸಿಹಿತಿನಿಸಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,0,000. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗ: ಧಾರವಾಡದ ಬಳಿ ಇರುವ ಸ್ಫಟಿಕಾತ್ಮಕ ಪದರುಶಿಲೆಗಳ (ಕ್ರಿಸ್ಟಲೈನ್ ಶಿಷ್ಟ್ಸ್) ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಾಮಧೇಯ ಧಾರ್ವಾರ್ ಸಿಸ್ಟಮ್. ಆರ್. ಬಿ. ಫುಟ್ ಎಂಬಾತ ನೀಡಿದ (1886) ಹೆಸರಿದು. ಧಾರವಾಡ ಪದರು ಶಿಲೆಗಳು ಅಥವಾ ಧಾರವಾಡಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ಕೂಡ ಈ ವರ್ಗವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವುದುಂಟು. ಇದು ಶಿಲಾರಸ, ಶಿಲಾಧೂಳು ಮುಂತಾದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖೀಯ ವಸ್ತುವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಪ್ರಸ್ತರೀ(ಪದರು) ಶಿಲಾಸಮುದಾಯ ಎಂದೂ ಈ ಪದರು ಶಿಲಾವರ್ಗ ಗ್ರಾನಿಟಾಯ್ಡ್ ನೈಸ್‍ಗಳ ಭೂಸಂಮರ್ದದಿಂದ ಮಡಚಿ ಛಿದ್ರಗೊಂಡು ನಗ್ನೀಕೃತವಾದ ಬಳಿಕ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ತರಭಂಗವಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳ ರೂಪಾಂತರಗಳೆಂದೂ ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಮುಂದೆ ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ನಡೆದು ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗದ ಕೆಲವು ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ರಚನಾಕೃತಿಗಳ ಸಂದೇಹಾತೀತ ಕುರುಹುಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಇರುವುದು ದೃಢಪಟ್ಟಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿನ ಪೆಂಟೆಕಲ್ಲು (ಕಗ್ಲಾಮರೇಟ್), ಸಿಕತಶಿಲೆ (ಮರಳ್ಗಲ್ಲು, ಸ್ಯಾಂಡ್ ಸ್ಟೋನ್), ಗೋಡುಕಲ್ಲು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ವಿಧವಾದ ಪದರು ಶಿಲೆಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳ ರೂಪಾಂತರಗಳೆಂದು ನಿರ್ಧರಿತವಾಯಿತು (1905).

ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಶಿಲಾ ಪಂಗಡಗಳಿವೆ. 1. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಶಿಲೆಗಳು. 2. ಸ್ಫಟಿಕಾಕೃತಿಯ ಪದರು ಶಿಲೆಗಳು. 3. ರೂಪಗೆಟ್ಟ ಪ್ರಸ್ತರ ಶಿಲೆಗಳು. 4. ಅಂತಸ್ತರಿತ ಶಿಲೆಗಳು. ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗವನ್ನು ತಳಭಾಗ, ಮಧ್ಯಭಾಗ ಮತ್ತು ಮೇಲುಭಾಗವೆಂದು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗದ ಕೆಲವು ಶಿಲೆಗಳ ಶುದ್ಧವಯಸ್ಸನ್ನು ವಿಕಿರಣಮಾಪಕ ಸಲಕರಣೆಗಳಿಂದ ಅಳೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಶಿಲಾವರ್ಗದ ಮೇಲುಭಾಗ ಪ್ರಾಯಶಃ 160 ಕೋಟಿಯಿಂದ 200 ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತೆಂದೂ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಶಿಲೆಗಳು ಸು. 220 ಕೋಟಿಯಿಂದ 240 ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಉತ್ಪನ್ನವಾದುವೆಂದೂ ತಳಭಾಗ 250 ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹಿಂದೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿತೆಂದೂ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಅಂದರೆ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗ ಸೂಚಿಸುವ ಆದ್ಯಂತ ಕಾಲ ಒಟ್ಟು ಸು. 100 ಕೋಟಿ ವರ್ಷ ಮೀರಿರುವುದಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ.

ವಿಸ್ತಾರ ಮತ್ತು ಹಂಚಿಕೆ: ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗ ಈಗಿನ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 20,712 ಚ.ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆ. ಇದು ಅನೇಕ ನೀಳವಾದ ಇಕ್ಕಟ್ಟು ಪದರುಶಿಲಾಪಟ್ಟಿಗಳಂತೆ ಗ್ರಾನಿಟಿಕ್ ನೈಸ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪಟ್ಟಿಗಳಾಗಿ ಹಂಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇವು ಉದ್ದದಲ್ಲಿ ಸು. 32 ಕಿಮೀ ಗಳಿಂದ 400 ಕಿಮೀ ಗಳು ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ಅಗಲದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 0.8 ಕಿಮೀ ನಿಂದ ಬಲು ಅಗಲವಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ 32 ಕಿಮೀ ಗಳವರೆಗೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಪದರು ಶಿಲಾ ಪಟ್ಟಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ರೂಢಿ. ವರ್ಣನೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ಇವನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ, ಮಧ್ಯಪಶ್ಚಿಮ, ಮಧ್ಯ, ಪೂರ್ವ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಗಳೆಂದು ಐದು ವಲಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕಪ್ಪು ಹಾರ್ನ್‍ಬ್ಲೆಂಡ್ ಪದರು ಶಿಲೆಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ಲೋರೈಟ್ ಮತ್ತು ಅಭ್ರಕ ಪದರು ಶಿಲೆಗಳು ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇತರ ಸಿಲಿ ಮನೈಟ್ ಕಾರ್ಡಿಯರೈಟ್ ಮುಂತಾದ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಪದರು ಶಿಲೆಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹರಡಿರುತ್ತವೆ. ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗದ ವಿವಿಧ ಶಿಲಾಭೇದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಲಯದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದರುಶಿಲಾ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಶಿಲಾವರ್ಗ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ: ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗವನ್ನು ಹೋಲುವ ಅಧಿಕ ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡ ಸ್ಫಟಿಕಾಕೃತಿಯ ಪದರುಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಶಿಲಾ ವಿಭೇದಗಳು ಭಾರತದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ರಾಜಸ್ತಾನದ ಇರಾವತಿ ಶಿಲಾವರ್ಗ, ಗುಜರಾತಿನ ಚಂಪಾನೇರ್ ವರ್ಗ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಸಾಸರ್ ಸಕೋಲಿವರ್ಗಗಳು; ಬಿಹಾರ, ಒರಿಸ್ಸಗಳ ಕೊಲ್ಹಾನ ಮುಂತಾದ ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳು, ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳ ಖಾಂಡಲೈಟ್ ಶಿಲಾವರ್ಗ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಅನೇಕವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುವು ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗದ ಯಾವ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವು ಎಂಬುದನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಿಶೋಧನೆಗಳು ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿವೆ.

ಆರ್ಥಿಕ ಖನಿಜಗಳು: ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಚಿನ್ನ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಕ್ರೋಮಿಯಮ್, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಸೀಸ ಮತ್ತು ಸುರಮ ಲೋಹ ಖನಿಜಗಳ ಅದಿರುಗಳನ್ನೂ ಕಲ್ನಾರು, ಕುರಂದ, ಗ್ರಾಫೈಟ್, ವಿವಿಧ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲುಗಳು, ಮ್ಯಾಗ್ನಸೈಟ್, ಕಯನೈಟ್, ಸಿಲಿಮನೈಟ್ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಲೋಹೇತರ ಉಪಯುಕ್ತ ಖನಿಜಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. (ಬಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಧೂಮಕೇತು: ಶಿರಭಾಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉದ್ದವಾದ, ಅನಿಲಮಯವಾದ ದೇಹವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಆಕಾಶಕಾಯ (ಕಾಮೆಟ್). ಕಾಮೆಟ್ ಎಂಬ ಪದ ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯ ಆಸ್ಟ್ರ್ ಕಾಮೆಟ್ಸ್ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ಅರ್ಥ ಉದ್ದವಾದ ಕೂದಲನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ನಕ್ಷತ್ರ ಅಥವಾ ತಾರೆ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಧೂಮಕೇತುಗಳು ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಅತಿ ದೀರ್ಘವಾದ ವೃತ್ತಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವ ಆಕಾಶಕಾಯಗಳು. ಇವು ಕ್ಷುದ್ರಗ್ರಹಗಳ ತುಣುಕುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರಬಹುದು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಧೂಮಕೇತುಗಳು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಶಿಲೆಗಳು, ದೂಳು ಹಾಗೂ ಅನಿಲಗಳಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಬಾಲವು ಅಮೋನಿಯ, ಮಿಥೇನ್, ನೀರಾವಿ ಹಾಗೂ ಮಂಜಿನ ಕಣಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಶಿಲೆಯು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿಕ್ಕಲ್, ಕಬ್ಬಿಣ ಹಾಗೂ ಸಿಲಿಕಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಧೂಮಕೇತುಗಳ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣ ಬಿದ್ದಾಗ ಹೊಳೆಯುತ್ತವೆ.

ದಿಗಂತದಲ್ಲಿ ಧೂಮಕೇತು

ಧೂಮಕೇತುಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ತಲೆ ಹಾಗೂ ಬಾಲ. ಅನಿಲ ಹಾಗೂ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿದ ಹಿಮದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ತಲೆಯಾಕಾರವನ್ನೇ ಕೇಂದ್ರ ಅಥವಾ ಶಿರ ಅಥವಾ ತಲೆ ಎಂದು ಕರೆದರೆ, ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡಿರುವ ಅನಿಲದ ರಾಶಿಯನ್ನು ಕೋಮಾ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವ ಉದ್ದವಾದ ಎಳೆ ಎಳೆಯಾದ ಹಿಮಕಣಗಳನ್ನೇ ಬಾಲ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಧೂಮಕೇತುಗಳು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಅಪವೃತ್ತ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಾಪವೃತ್ತ ಪಥದಲ್ಲಿಯೂ ಸುತ್ತುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಧೂಮಕೇತುಗಳು ಸುತ್ತುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ಸು. 3 ವರ್ಷಗಳಿಂದ 3 ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಅವಧಿಯಲ್ಲಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಒಂದು ಸಾರಿ ಸುತ್ತುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಎರಡು ವಿಧದ ಧೂಮಕೇತುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು: ನಿಯತಕಾಲಿಕ ಧೂಮಕೇತುಗಳು –ಪೀರಿಯಾಡಿಕ್ ಕಾಮೆಟ್ಸ್ ಹಾಗೂ ಅನಿಯತಕಾಲಿಕ ಧೂಮಕೇತುಗಳು – ನಾನ್ ಪೀರಿಯಾಡಿಕ್ ಕಾಮೆಟ್ಸ್. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲಾವಧಿಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಕಂಡು ಬರುವಂತಹ ಧೂಮಕೇತುಗಳನ್ನು ನಿಯತಕಾಲಿಕ ಧೂಮಕೇತುಗಳು ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದು ಹಾಗೂ ಅತಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು ಹ್ಯಾಲಿ ಧೂಮಕೇತು. ಇದು ಪ್ರತಿ 75.5 ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಭೂಮಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಒಂದು ಸುತ್ತು ಹಾಕಲು ಸು. 75.5 ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಧೂಮಕೇತುವನ್ನು 1682 ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನ ಎಡ್ಮಂಡ್ ಹ್ಯಾಲಿ ಎಂಬ ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತನ ಹೆಸರನ್ನು ಈ ಧೂಮಕೇತುವಿಗೆ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಕ್ರಮವಾಗಿ 1758 , 1835, 1910, 1986 ರಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿತ್ತು. ಮತ್ತು 2062 ರಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಹೇಲ್ ಬಾಪ್ ಎಂಬ ಧೂಮಕೇತು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಡೊನಾಟಿ, ಮೋರ್‌ಹೌಸ್, ಕನ್ನಿಂಗ್ ಹ್ಯಾಂ, ಇಕೆಯಾಸೆಕಿ ಎಂಬ ಧೂಮಕೇತುಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಅನಿಯತಕಾಲಿಕ ಧೂಮಕೇತುಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರೂಕ್ಸ್ ಧೂಮಕೇತು ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಇದು ಮೊದಲಿಗೆ 29.2 ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಸುತ್ತು ಹಾಕಲು ಇದು ಹೊಂದಿದ್ದ ದೀರ್ಘ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಪಥ. ಆದರೆ ಗುರುಗ್ರಹದ ಆಕರ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ತನ್ನ ಪಥದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈಗ ಪ್ರತಿ 7 ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಈ ಧೂಮಕೇತು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಧೂಮಕೇತುಗಳು ಭೂಮಿಯಿಂದ ಹಲವು ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷದ ಅಂತರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಭೂಮಿಗೆ ಹತ್ತಿರ ಬಂದಾಗ ಇವು ನಮಗೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಧೂಮಕೇತುಗಳು ಒಂದು ವಾರದಿಂದ ಒಂದು ತಿಂಗಳವರೆಗೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ ಮಾಯವಾಗುತ್ತವೆ. 2000 ಇಸವಿಯವರೆಗೆ ಸು. 1500 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಧೂಮಕೇತುಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಸರಾಸರಿ 9 ಹೊಸ ಧೂಮಕೇತುಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಎನ್.ಎಲ್.)

ಧೃವೀಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ : ಧೃವೀಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಫ್ರೆಂಚ್ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾದ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಪೆರಾಕ್ಸ್‌ರವರು 1955 ರಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದರು (ದಿ ಗ್ರೋಥ್ ಪೋಲ್ ಥಿಯರಿ). ಇವರು ತಮ್ಮ ಸ್ತಂಭ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ನವೀನ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಹೇಗೆ ನಿಶ್ಚಲ ಸಮಸ್ಥಿತಿ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಿಂದ ವಿಚಲಿತವಾಗಿ ತನ್ನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪೆರಾಕ್ಸ್ ರವರ ಧೃವೀಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಶ್ಯುಂಪೀಟರ್‌ರವರ ನವೀನ ಆವಿಷ್ಕಾರದೊಂದಿಗೆ ಉತ್ಪಾದನಾ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬೃಹತ್ ಕ್ರಾಂತಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದರ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಿತವಾಗಿದೆ. ಉತ್ಪಾದನಾ ಪ್ರಮಾಣ, ಪ್ರಭುತ್ವ ಮತ್ತು ನವೀನ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಪೆರಾಕ್ಸ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಉದ್ಯಮ ಚಲನೆ, ಪ್ರೇರಣೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮ ಪ್ರೇರಣಾ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿವೆ.

ಚಾಲನಾತ್ಮಕ ಪ್ರೇರಣಾ ಉದ್ಯಮದ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ, ಇದು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಉದ್ಯಮವಾಗಿದ್ದು, ಹೊಸ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದು, ವೇಗವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಉದ್ಯಮ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇತರ ಉದ್ಯಮ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ತೀವ್ರತೆಯ ಆಂತರಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ಇತರ ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರೇರಣಾ ಉದ್ಯಮ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಏಕರೂಪತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ತಾಂತ್ರಿಕತೆ ಮತ್ತು ಆಂಚನ ಪರಿಣತಿ, ಉತ್ಪಾದನೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದಾಯ ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪಕತ್ವ ಬೇಡಿಕೆ, ಸ್ಥಳೀಯ ಗುಣಕ ಪರಿಣಾಮಗಳು, ಇತರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಬಲವಾದ ಆಂತರಿಕ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಪರ್ಕಗಳು; ಇಂತಹ ಸಂಪರ್ಕಗಳಲ್ಲಿ 2 ವಿಧಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಮುಂಬದಿಯ ಕೊಂಡಿಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯೂಹ (ಫಾರ್‌ವರ್ಡ್ ಲಿಂಕೇಜಸ್) ಹಾಗೂ ಹಿಂಬದಿಯ ಕೊಂಡಿಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯೂಹ (ಬ್ಯಾಕ್‌ವರ್ಡ್ ಲಿಂಕೇಜಸ್). ಮೊದಲನೆಯ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಿಕೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಉತ್ಪಾದನಾಂಗಗಳ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಮುಂಬದಿಯ ಸಂಪರ್ಕಗಳು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಅನಂತರದ ಉತ್ಪಾದನಾ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಲು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಹೊಸ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳ ಉನ್ನತಿಯ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳಿಂದಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಇಳಿಮುಖತೆ ಕಂಡುಬರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಕುಸಿತ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಕೆಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಆಧಾನ (ಇನ್‌ಪುಟ್)ಗಳಾಗಿ ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಹೊಸ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳು ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುವುದರಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಪೆರಾಕ್ಸ್ ರವರ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಿತವಾಗಿದೆ 1. ಶ್ಯುಂಪೀಟರ್ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಸಿದ್ಧಾಂತ, 2. ಅಂತರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಪರ್ಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಅಂತರ ಸಂಬಂಧ ಅವಲಂಬನೆ.

ಪೆರಾಕ್ಸ್‌ರವರ ಪ್ರಕಾರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯು ಏಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರದೆ ಅದು ಕೆಲವು ಬಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ತೀವ್ರತೆಯು ವ್ಯತ್ಯಯದಿಂದ ಕೂಡಿ, ಇದು ಕಡಲು ಕಾಲುವೆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಚದುರುವಿಕೆಗೊಂದು ಪೂರ್ಣ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುವುದು. ಪೆರಾಕ್ಸ್ ರವರ ಪ್ರಕಾರ ಧೃವೀಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಕೆಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ನಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನೀಕರಣಗೊಂಡು, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಪ್ರಭಾವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಿತ ಪ್ರದೇಶದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತವೆ. ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಾನೀಕರಣಗೊಂಡು, ಸ್ತಂಭ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಸಮ್ಮಿಳಿತದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಬಾಹ್ಯ ಆರ್ಥಿಕತೆಗಳ (ಮಿತವ್ಯಯ) ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಸ್ತಂಭದ ಸುತ್ತಲು ಕೇಂದ್ರೀಕರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಬಾಹ್ಯ ಆರ್ಥಿಕತೆಗಳನ್ನು 3 ವಿಧಗಳಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ: 1. ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮದ ಆಂತರಿಕ ಆರ್ಥಿಕತೆಗಳು: ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ದರದ ಹೆಚ್ಚಳದಿಂದ ಸರಾಸರಿ ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಇಂತಹ ಆರ್ಥಿಕತೆಗಳಿಂದ ಯಾವುದೇ ಉದ್ಯಮ ಸಂಘಟಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಫಲಕಾರಿಯಾಗಿವೆ.

2. ಆರ್ಥಿಕತೆಗಳು ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಬಾಹ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಆಂತರಿಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ: ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಸ್ಥಾನೀಕರಣವು ಸ್ಥಾನಿಕ ಉದ್ಯಮದ ಸಾಮೀಪ್ಯ ಸಂಪರ್ಕವು ಕೈಗಾರಿಕೆ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಂತೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯಮದ ಉತ್ಪನ್ನ ವೆಚ್ಚವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು.

3. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕತೆಗಳು ಬಾಹ್ಯವಾಗಿದ್ದು ನಗರ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಆಂತರಿಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ: ಇವುಗಳನ್ನು ನಗರೀಕರಣ ಆರ್ಥಿಕತೆಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರೆಯಲಾಗುವುದು ಇವುಗಳು ನಗರದ ಶ್ರಮ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ವಿಶಾಲ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಸೇವೆಗಳ ಲಭ್ಯತೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತವೆ.

ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಓ ಹ್ರೆಶ್ಚಮಾನ್‌ರವರು ತಮ್ಮ ಅಸಮತೋಲನ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವಂತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೂಡಿಕೆದಾರರು ಸ್ತಂಭ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಆಸುಪಾಸಿನಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಿಕೃತರಾಗುತ್ತಾರೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಯಾವುದೇ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಮತ್ತು ಹಿಂದುಳಿದ ಆರ್ಥಿಕತೆಗಳೆಂಬ ದ್ವಿರೂಪತೆ ಕಂಡು ಬರುವುದು. ಸ್ತಂಭ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕಾರ್ಯನೀತಿ ರೂಪಿಸುವಂತಹ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು ಅಂದರೆ ಉದ್ಯಮಗಳ ಪ್ರೇರಣೆ, ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಕೇಂದ್ರೀಕರಣ, [illegible] (ಟಿ.ಎಂ.ಎಂ.)

ಧ್ರುವ[1]: ಗೋಳ ಜ್ಯಾಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಗೋಳದ ಮೇಲಿನ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಒಂದು ಬಿಂದುವಿನ ಹೆಸರು (ಪೋಲ್). ಗೋಳ ತನ್ನ ಒಂದು ವ್ಯಾಸದ ಸುತ್ತ ಆವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಇದರ ಎರಡು ಕೊನೆಯ ಬಿಂದುಗಳಿಗೆ (ಈ ಆವರ್ತನೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ) ಧ್ರುವ ಬಿಂದುಗಳೆಂದು ಹೆಸರಿದೆ. *

ಧ್ರುವ[2]: ಭೂಗೋಳದ ಆವರ್ತನೆಯ ಅಕ್ಷ ಹಾದು ಹೋಗುವ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಉತ್ತರಧ್ರುವ, ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾಂತದ ಕೊನೆಯೂ ಧ್ರುವ. ಇದನ್ನು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕಾಂತೀಯ ಧ್ರುವ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಪೋಲ್) ಎನ್ನುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಕಾಂತದ ಒಂದು ಕೊನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವವೆಂದೂ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಭೂಗೋಳವನ್ನು ಕಾಂತ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದಲ್ಲಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಉತ್ತರಧ್ರುವವು ಕಾಂತೀಯ ದಕ್ಷಿಣಧ್ರುವವಾಗುವುದು. ಹೀಗೆಯೇ ದಕ್ಷಿಣ ಗೋಳದಧ್ರುವ ಕಾಂತೀಯ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವವಾಗುವುದು. ಈ ಧ್ರುವಬಿಂದುಗಳ ಸ್ಥಾನ ಸತತವಾಗಿ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. *

ಧ್ರುವ ನಕ್ಷತ್ರ: ಭೂಮಿಯ ಆವರ್ತಕಾಕ್ಷ ಖಗೋಳವನ್ನು ಸಂಧಿಸುವ ಎರಡು ಸ್ಥಾನಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದಾದ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವಬಿಂದುವಿನಿಂದ (ನಾರ್ತ್ ಸೆಲೆಸ್ಟಿಯಲ್ ಪೋಲ್) ಸು. 1^0 ಚಾಪದ ಮೇಲಿರುವ ನಕ್ಷತ್ರ, ಪೋಲ್ ಸ್ಟಾರ್, ದಿ ನಾರ್ತ್ ಸ್ಟಾರ್, ಪೋಲಾರಿಸ್– ಇವು ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮಗಳು. ಇದು ಇಂದು ನಾವು ಲಘುಸಪ್ತರ್ಷಿ ಪ್ರಥಮ (ಅಲ್ಫ ಅರ್ಸೇ ಮೈನಾರಿಸ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವ ನಕ್ಷತ್ರವೇ. ಸಪ್ತರ್ಷಿ ನಕ್ಷತ್ರಪುಂಜದ (ಬಿಗ್ ಡಿಪ್ಪರ್) ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಪೈಕಿ 5^0 ಅಂತರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಥಮ (α) ಮತ್ತು ದ್ವಿತೀಯ (β)ಗಳು ಧ್ರುವ ನಕ್ಷತ್ರದೊಡನೆ ಏಕರೇಖಸ್ಥವಾಗಿವೆ. ಚರಕಾಂತಿಯ ಸೀಫೀಯಡ್ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಪೈಕಿ ಇದೂ ಒಂದು. ರೋಹಿತ ಪ್ರರೂಪದ F7 ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಈ ನಕ್ಷತ್ರದ ದೃಗ್ಗೋಚರ ಕಾಂತಿಮಾನ 2.08–2.17. ಕಾಂತಿಮಾನದ ಬದಲಾವಣೆಯ ಅವಧಿ 4 ದಿವಸಗಳು. ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಹೊಳೆಯುವ ಈ ನಕ್ಷತ್ರದ ಕಾಂತಿ ಸೂರ್ಯನ ಕಾಂತಿಯ 3000 ದಷ್ಟಿದೆ. ಸೂರ್ಯನಿಂದ (ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ನಮ್ಮಿಂದ) ಇದರ ದೂರ 200 ಪಾರ್ಸೆಕ್ಕುಗಳು.

ಭೂಮ್ಯಕ್ಷದ ದಿಕ್ಕು ಕ್ರಮೇಣ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ (ಅಯನಾಂಶ–ಪ್ರಿಸೆಷನ್ ಆಫ್ ಈಕ್ವಿನಾಕ್ಸಸ್) ಬೇರೆ ಬೇರೆ ನಕ್ಷತ್ರಗಳೂ ಧ್ರುವನಕ್ಷತ್ರಗಳಾಗಬಲ್ಲವು ಎಂಬುದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈಗಿನ ಧ್ರುವನಕ್ಷತ್ರದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬೇರೊಂದು ನಕ್ಷತ್ರ ಪಡೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಇನ್ನು 13,000 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಜಿತ್ (ವೇಗಾ) ನಕ್ಷತ್ರ ಧ್ರುವನಕ್ಷತ್ರವಾಗುವುದಿದೆ ಎಂದು ಗುಣಿಸಲಾಗಿದೆ, ಈ ನಕ್ಷತ್ರ 2102ನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವ ಬಿಂದುವಿನಿಂದ $0^0 27' 31''.50$ ರಷ್ಟು ದೂರವಿರುವುದೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. *

ಧ್ರುವಪ್ರಭೆ : ಪೃಥ್ವಿಯ ಉನ್ನತ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳ ವಾಯುಮಂಡಲದ ಎತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ದೃಶ್ಯ (ಅರೋರ). ಇದು ಭೂಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 80–500 ಕಿಮೀ ಎತ್ತರದ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡುವುದು. ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಅಂತರ ಗ್ರಹ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಅವಿರತವಾಗಿ ಹರಿದು ಬರುವ ವಿದ್ಯುದಾವಿಷ್ಟವಾದ ಪ್ರೋಟಾನ್ ಕಣಗಳು ಮತ್ತು ವಾಯುಮಂಡಲದ ಪರಮಾಣ್ವಕ ಮತ್ತು ಉಪಪರಮಾಣ್ವಕ ಕಣಗಳ ನಡುವಣ ಪರಸ್ಪರ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಧ್ರುವಪ್ರಭೆಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಸೌರವಾತ (ಸೋಲಾರ್‌ವಿಂಡ್) ಕೆಲವು ಪರಮಾಣುಗಳ ಮೇಲೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಆಗಿ ಹರಿಯುವುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅಯಾನುಗಳು ವಿವಿಧ ವರ್ಣವುಳ್ಳ ಬೆಳಕಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಶಾಖವನ್ನು ಪುನರ್ವಿಕಿರಣಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಇಂಥ ಆಕರ್ಷಕ ದೃಶ್ಯಗಳು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದು ಪೃಥ್ವಿಯ ಕಾಂತೀಯ ಧ್ರುವಗಳ ಸುತ್ತಲಿನ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡುವುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಧ್ರುವಪ್ರಭೆಗಳೂ (ಧ್ರುವ ಜ್ಯೋತಿ) 65^0 ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳಿಂದಾಚೆಯ ಧ್ರುವಗಳ ಕಡೆಯ ವಲಯಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಗೋಚರ. ಸೌರವಾತ ಕ್ರಿಯೆ ಏನಾದರೂ ತೀವ್ರಗೊಂಡರೆ ಮಧ್ಯ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೂ ದೃಶ್ಯಗೋಚರ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. 1989ರಲ್ಲಿ ಸೌರವಾತ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆಯಿಂದಾಗಿ ಬಡಗಣ ಧ್ರುವಪ್ರಭೆಯು 12^0

ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶದವರೆಗೂ ಗೋಚರವಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಪ್ರಭಾಮಂಡಲವು ಫ್ಲಾರಿಡ, ಕಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಮತ್ತು ಜಮೈಕಗಳಿಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿತ್ತು. ಉತ್ತರ ಧ್ರುವ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವಗಳಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವ ಧ್ರುವ ಜ್ಯೋತಿಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಬಡಗಣ (ಉತ್ತರ) ಮತ್ತು ತೆಂಕಣ (ದಕ್ಷಿಣ) ಧ್ರುವಪ್ರಭೆಗಳೆಂದು (ಅರೊರ ಬೊರಿಯಾಲಿಸ್ ಮತ್ತು ಅರೊರ ಅಸ್ಟ್ರಾಲಿಸ್) ಕರೆಯುವರು. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಧ್ವಜ: ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ, ರಾಜ್ಯದ, ರಾಜವಂಶದ, ಸಮುದಾಯದ ಪಡೆಯ, ಸಂಸ್ಥೆಯ ಇಲ್ಲವೇ ಒಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಲಾಂಛನವಾಗಿ ಅಥವಾ ಸಂಜ್ಞೆಗಳ, ಅಲಂಕಾರದ ಇಲ್ಲವೇ ಪ್ರದರ್ಶನದ ಸಾಧನವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಬಟ್ಟೆಯ ಇಲ್ಲವೇ ಅಂಥದೇ ವಸ್ತುವಿನ ಫಲಕ (ಫ್ಲ್ಯಾಗ್). ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ನಿರಾಂತಕವಾಗಿ ಹಾರಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಇದರ ಒಂದು ಬದಿಯನ್ನು ಒಂದು ಸ್ತಂಭಕ್ಕಾಗಲೀ ದಂಡಕ್ಕಾಗಲೀ ಹುರಿಗಾಗಲೀ ಕಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಧ್ವಜಗಳ ಆಕಾರ, ಆಕೃತಿ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವಿರಬಹುದಾದರೂ ಅವು ಬಹುತೇಕ ಇರುವುದು ಆಯತಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ. ಒಂದೇ ಆಕೃತಿಯ ಮತ್ತು ಒಂದೇ ಉದ್ದೇಶದ ಧ್ವಜಗಳ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು

ಕಡಿಮೆಯಿರಬಹುದಾದರೂ ಅವುಗಳ ಉದ್ದ ಮತ್ತು ಅಗಲಗಳ ನಡುವಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಒಂದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಧ್ವಜಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಉಪಯೋಗಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜ, ರಾಜ್ಯ ಧ್ವಜ, ರಾಜಧ್ವಜ, ನೌಕಾಧ್ವಜ, ಸೇನಾಧ್ವಜ, ಪಕ್ಷ ಧ್ವಜ ಮುಂತಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಲಾಂಛನ ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜ:

ರಾಜ್ಯ, ನೌಕೆ, ಸೇನೆ, ಪಕ್ಷ – ಇವುಗಳ ಲಾಂಛನಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ರಾಜ್ಯ, ನೌಕಾ, ಸೇನಾ ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಧ್ವಜಗಳು. ಧ್ವಜದ ಉದ್ದೇಶ ಸಫಲವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಇದು ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಾರಾಡುವುದು ಅವಶ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಹಗುರವಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಯಿಂದ ಮಾಡಿರುವುದೂ ಇದರ ಎರಡೂ ಬದಿಗೆ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಚಿಹ್ನೆಗಳು, ಬಣ್ಣಗಳು ಇದ್ದು ಯಾವ ಬದಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೂ ಇದು ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಕಾಣುವುದೂ ಅವಶ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಧ್ವಜಗಳ ಮೇಲೆ ವಾಕ್ಯ, ಪದ ಅಥವಾ ಪದಗುಚ್ಛಗಳನ್ನು ಹಾಕುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾದಾ ಚಿತ್ರಾಲಂಕಾರಗಳು ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತವೆ.

ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜ: ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನಿಂದ ಕೇಸರಿ, ಬಿಳಿ ಮತ್ತು ಹಸುರು – ಹೀಗೆ ಸಮ ಅಗಲದ ಮೂರು ವರ್ಣಗಳ ಅಡ್ಡಪಟ್ಟಿಗಳು ಇವೆ. ಬಿಳಿಯ ಪಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 24 ಅರಗಳ ಚಕ್ರವಿದೆ. ಭಾರತ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಬಳಿಕ ಇದು 1947 ರಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ಕೇಸರಿ, ಬಿಳಿ ಮತ್ತು ಕಪ್ಪುಹಸುರು ಬಣ್ಣಗಳು ಸಮಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಚಕ್ರದ ರಚನೆ ಸಾರನಾಥದ ಅಶೋಕಸ್ತಂಭದ ಸಿಂಹಶೀರ್ಷದ ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಚಕ್ರದಂತಿದೆ. ಧ್ವಜದ ಎತ್ತರ, ಉದ್ದಗಳ ಪ್ರಮಾಣ 2:3 ಇರುತ್ತದೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ : ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಏಕತೆಯ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಗುರುತು. ಅದು ಪ್ರಜೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಅಭಿಲಾಷೆ ಮತ್ತು ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ವರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಅದು ಜನತೆಯ ಮನ್ನಣೆ ಪ್ರೇಮಗಳಿಗೆ ಅರ್ಹವಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿಮಾನ, ಹರ್ಷ, ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರೇಮ, ಆತ್ಮಗೌರವ ಮೊದಲಾದ ಉನ್ನತ ಮನೋಭಾವಗಳನ್ನು ಉದ್ದೀಪಿಸುತ್ತದೆ. ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಜನತೆಯ ಲಾಂಛನವೆಂದೂ ಗೌರವ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮುಖ್ಯ ಘಟನೆಗಳನ್ನು, ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. (ಜಿ.ಕೆ.ಯು.)

ನ

ನಂಜನಗೂಡು: ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಹಾಗೂ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ ಮತ್ತು ಚಾಮರಾಜನಗರ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿವೆ. ಬಿಳಿಗೆರೆ, ಚಿಕ್ಕಯ್ಯನ ಛತ್ರ, ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿ, ದೊಡ್ಡ ಕವಲಂದೆ, ನಂಜನಗೂಡು – ಇವು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೋಬಳಿಗಳು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಾಮಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 188. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 982 ಚ.ಕಿಮೀ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,58415.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನೆಲ ಈಶಾನ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗುಡ್ಡಗಳಿವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ನದಿ ಕಪಿಲ. ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ಮತ್ತು ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಗಡಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಈ ನದಿ ಅನಂತರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ನಂಜನಗೂಡು ಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿ ಇದರ ಹರಿವು ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಈ ನದಿ ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಗುಂಡ್ಲುಹೊಳೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನಡುವೆ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ಮುಂದುವರಿದು ನಂಜನಗೂಡು ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಕಪಿಲ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಹುಭಾಗ ಕಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಫೆಲ್‌ಸ್ಪಾರ್‌ನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಕೆಂಪು ನುರುಜು ಹಾಗೂ ಕಪ್ಪು ಎರೆಮಣ್ಣುಗಳಿವೆ. ಗುಂಡ್ಲು ಹೊಳೆ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ದಡ ಮೀರಿ ಹರಿದು ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲೂ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣನ್ನು ತಂದು ತುಂಬುತ್ತದೆ. ಕಪಿಲ ನದಿಯ ದಡಗಳಲ್ಲೂ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣು ಹರಡಿದೆ. ಕೋಣನೂರಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ನಾರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪವುಂಟು. ಅಂಬಳೆ, ವಳಗೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಗುಂಡ್ಲುಹೊಳೆಯ ದಡಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಗ್ನಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಕ್ರೋಮೈಟ್, ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಳಪದ ಕಲ್ಲು ಇವೆ. ತಗಡೂರು ಮತ್ತು ಚಿನ್ನಂಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ರಕವನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ ಸು. 59 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಪಿಲ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಪುರ ನಾಲೆಯೂ ಬಲದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿ ನಾಲೆಯೂ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಸಾಗಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸಿವೆ. ನುಗು ಅಣೆಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಬರುವ ನಾಲೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ನೀರೊದಗಿಸುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ. ಉತ್ತಮ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಬತ್ತ ಈಗ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಬ್ಬು, ಕಡಲೆಕಾಯಿ ಮತ್ತು ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜೋಳ ಮತ್ತು ರಾಗಿ ಮುಖ್ಯ ಖುಷ್ಕಿ ಬೆಳೆಗಳು. ನೆಲಗಡಲೆ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತೆಂಗಿನ ತೋಟಗಳಿವೆ. ನಂಜನಗೂಡಿನ ಸುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ರಸಬಾಳೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಆದರೆ ನೆಯ್ಗೆ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ಉದ್ಯಮಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇವೆ. ನಂಜನಗೂಡು ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳುಂಟು. ಮೈಸೂರು–ಚಾಮರಾಜನಗರ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು–ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ–ಉದಕಮಂಡಲ ಹೆದ್ದಾರಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಮೈಸೂರು–ಚಾಮರಾಜನಗರ–ತಿರುಚಿನಾಪಳ್ಳಿ ರಸ್ತೆ ನಂಜನಗೂಡು ಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿ ಕವಲೊಡೆದು ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ನಂಜನಗೂಡಿನಿಂದ ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿಗೂ ಕವಲಂದೆಯಿಂದ ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲಕ್ಕೂ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಸೌಕರ್ಯ ಸಾಕಷ್ಟಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ವಿದ್ಯುತ್ ಸೌಲಭ್ಯ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್‌ಚಾಲಿತ ಪಂಪುಗಳು ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿವೆ. ಹಲವು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಚೆ ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು ಇವೆ.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹದಿನಾರು, ಕಳಲೆ ಇವು ಹಿಂದೆ ಪಾಳೆಯಪಟ್ಟಿನ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಕಳಲೆ, ದೇವನೂರು, ಹೆಡತಲೆ, ಸುತ್ತೂರು – ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ದೇವನೂರು ಮತ್ತು ಸುತ್ತೂರಿನ ವೀರಶೈವ ಮಠಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಗಂಗರ ಕಾಲದಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನತೆಯುಳ್ಳ ಇಮ್ಮಾವು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಭುಜ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ವಿಗ್ರಹ ಇದೆ. ನಂಜನಗೂಡಿನಿಂದ ಸು. 1 ಕಿಮೀ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿರುವ ನಗರ್ಲೆ ಚೋಳರ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಊರು. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಒಂದು ಜೀರ್ಣವಾದ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಬಸದಿ ಇದೆ. ನೇರಳೆಯಲ್ಲಿ ವೀರಭದ್ರ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಹೆಮ್ಮರಗಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಜಾತ್ರೆ ಜರುಗುತ್ತದೆ. ನಂಜನಗೂಡಿನ ಸಮೀಪದ ಗೋಳೂರಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೂಲಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರ (ವಿದ್ಯಾಪೀಠ) ಇದೆ.

ನಂಜನಗೂಡು ಪಟ್ಟಣ ಮೈಸೂರಿನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 24 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕಪಿಲ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುಖ್ಯ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 48220. ಮೈಸೂರು–ಚಾಮರಾಜನಗರ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ಮೇಲೆ ಇದೊಂದು ನಿಲ್ದಾಣ; ಮೈಸೂರು–ಉದಕಮಂಡಲ ಹೆದ್ದಾರಿ ಈ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಕೊಯಮತ್ತೂರಿಗೆ ರಸ್ತೆಯಿದೆ. ಇದು ಸುತ್ತಲ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳೊಡನೆ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಸುತ್ತಿನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಇದೊಂದು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆ ಗಿರಣಿ, ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಔಷಧ ಮತ್ತು ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಅಕ್ಕಿ ಗಿರಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಮರ ಕೊಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಇವೆ. ರೇಷ್ಮೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ರೇಷ್ಮೆ ನೂಲುವ ಉದ್ಯಮವಿದೆ. ಅಂಚೆ–ತಂತಿ, ದೂರವಾಣಿ, ವಿದ್ಯುತ್ತು, ಸುರಕ್ಷಿತ ನೀರು ಸರಬರಾಜು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕು ಮಟ್ಟದ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಮತ್ತು ಪಶುವೈದ್ಯಶಾಲೆ, ಶಾಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜು ಹಾಗೂ ಒಂದು ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್, ಒಂದು ಐಟಿಐ ಸಂಸ್ಥೆ ಇದೆ. ಪೌರಸಭೆ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಶುಕ್ರವಾರ ಸಂತೆ ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿರುವ ನಂಜನಗೂಡು ಉಮ್ಮತ್ತೂರು ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಮತ್ತು ಕಳಲೆ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂತು. ಸುಮಾರು ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೋಟೆಯ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಊರಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಗುಂಡ್ಲು ಹೊಳೆಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ನಂಜನಗೂಡು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು.

ನಂಜನಗೂಡು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಶ್ರೀಕಂಠೇಶ್ವರ (ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರ) ದೇವಾಲಯದಿಂದ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಶ್ರೀಮಂತ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿರುವ ಇದು ಊರಿನ ಪೂರ್ವದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕಪಿಲ ಮತ್ತು ಗುಂಡ್ಲುಹೊಳೆಯ (ಕೌಂಡಿಣ್ಯ ನದಿ) ಸಂಗಮದ ಬಳಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿದೆ. ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ಬಂದಾಗ ದೇವಾಲಯದಿಂದ ಕೇವಲ 90 ಮೀ ದೂರದವರೆಗೆ ಸಂಗಮದಲ್ಲಿ ನೀರು ಬರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಕಂಠೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯ ಕಟ್ಟಡ. ಇದು 117 ಮೀ ಉದ್ದ, 48 ಮೀ ಅಗಲ ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 147 ಕಂಬಗಳಿವೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಆಚ್ಛಾದಿತ ಪ್ರದೇಶ 4,831 ಚ.ಮೀ. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ದೇವಸ್ಥಾನ. ಹೊರಗೋಡೆಗಳು ಸು. 3.7 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಸುತ್ತಲೂ ದಕ್ಷಿಣ, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಾನ, ಹಿಂದೆ ಗೋಡೆ, ಮುಂದೆ ಕಂಬಸಾಲಿರುವ ಕೈಸಾಲೆ ಇವೆ (ಈಗ ದಕ್ಷಿಣದ ಕೈಸಾಲೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೂ ಉತ್ತರದ್ದನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮುಚ್ಚಲಾಗಿದೆ). ಮೇಲೆ ಸುತ್ತಲೂ ದೇವ ಮತ್ತು ಇತರ ಶಿಲ್ಪಗಳಿರುವ ಕೂಟ ಮತ್ತು ಶಿಖರಗಳ ಗಚ್ಚಿನ ಹಾರ ಇದೆ. ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಮಹಾದ್ವಾರದ ಮುಂದೆ ಇಕ್ಕೆಡೆ ಕೈಸಾಲೆಯಿರುವ ಒಂದು ಮುಖಮಂಟಪವಿದೆ. ಮಹಾದ್ವಾರ ಬೃಹತ್ ರಚನೆ. ಒಳಚಾವಣಿಯ ಎತ್ತರ ಸು. 5.5 ಮೀ. ವಿಶಾಲ ಮಂಟಪದಂತಿರುವ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ದಪ್ಪ ಎತ್ತರದ ಬಾಗಿಲ ತೋಳುಗಳ ಮೇಲೆ ಮೋಹಿನಿ, ದ್ವಾರಪಾಲಕ ಮೊದಲಾದ ಶಿಲ್ಪಾಲಂಕರಣಗಳಿವೆ. ಮಹಾದ್ವಾರದ ಮೇಲೆ ಏಳು ಅಂತಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದಿರುವ ಸು. 37 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಬೃಹತ್ ಗೋಪುರದ ಮೇಲ್ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಗಿಲೀಟಿನ 3 ಮೀ ಗಳಿಗೂ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ, ಏಳು ಕಲಶಗಳನ್ನು ಅಷ್ಟೇ ಎತ್ತರದ ಎರಡು ಕೊಂಬುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸಾಲಾಗಿ ಜೋಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ವರ್ಷವಿಡೀ ದೇಶದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಭಕ್ತರು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಸೋಮವಾರ ಮತ್ತು ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆ. ಪ್ರತಿ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯಂದು ರಾತ್ರಿ ರಥೋತ್ಸವವುಂಟು. ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಾರ್ಷಿಕ ಜಾತ್ರೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅಕ್ಟೋಬರ್–ನವಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದು ತ್ರಿರಥ (ಚಿಕ್ಕ ಜಾತ್ರೆ); ಮಾರ್ಚ್–ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಜರುಗುವುದು ಪಂಚರಥ(ದೊಡ್ಡ ಜಾತ್ರೆ).

ಶ್ರೀಕಂಠೇಶ್ವರಸ್ವಾಮಿ ದೇವಸ್ಥಾನ

ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಛತ್ರಗಳಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಯಾತ್ರಿಕರಿಗಾಗಿ ತಂಗುದಾಣವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿರುವುದು ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ನಂಜನಗೂಡಿನ ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರನನ್ನು ಅನೇಕ ಜನ ಕುಲದೈವವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸುತ್ತಿನ ಜಾನಪದದಲ್ಲಿ ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರನಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನವುಂಟು.

ನಂಜನಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕಂಠೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವಲ್ಲದೆ ಪರಶುರಾಮ, ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ, ಸತ್ಯನಾರಾಯಣ, ದತ್ತಾತ್ರೇಯ, ಗಣಪತಿ ಮೊದಲಾದ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪರಶುರಾಮ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಾಸನಕಲ್ಲು ಪೂಜಾವಸ್ತು. ಈ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸದಿದ್ದಲ್ಲಿ ನಂಜನಗೂಡಿನ ಯಾತ್ರೆ ಅಪೂರ್ಣವಾಗುವುದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯುಂಟು.

ನಂಜನಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಶಂಕರ, ವೀರಶೈವ ಮತ್ತು ಮಾಧ್ವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮಠಗಳಿವೆ. ರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿ ಮಠ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ್ದು. ಇದನ್ನು 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಿಬುಧೇಂದ್ರತೀರ್ಥರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಸುಧೀಂದ್ರ, ರಾಘವೇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಆಚಾರ್ಯರು ಈ ಮಠದ ಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಮಠದಲ್ಲಿ 15, 18ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಅನೇಕ ತಾಮ್ರಪಟಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹವೂ ಉಂಟು.

ಸ್ಥಳಪುರಾಣಗಳ ಪ್ರಕಾರ ನಂಜನಗೂಡಿಗೆ ಗರಳಪುರಿ ಕ್ಷೇತ್ರ, ದಕ್ಷಿಣಕಾಶಿ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇವೆ. ಇದು ತ್ರಿವೇಣೀಸಂಗಮಸ್ಥಾನ ಎಂಬುದು ನಂಬಿಕೆ. ಪರಶುರಾಮ ತನ್ನ ಮಾತೃಹತ್ಯಾಪಾಪವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಶಿವಾನುಗ್ರಹದಿಂದ ಕಳೆದುಕೊಂಡ; ಗೌತಮ ಋಷಿಗಳ ಆಶ್ರಮ ಇಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂದು ಐತಿಹ್ಯವುಂಟು. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ನಂದಾದೇವಿ ಶಿಖರ: ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಒಂದು ಶಿಖರ. ಇದರ ಎತ್ತರ 7,816 ಮೀ. ಉತ್ತರಖಾಂಡ ರಾಜ್ಯದ ಗಢವಾಲ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ, ಉ. ಅ. $33^0 22'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 80^0 ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಶಿಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹಿಮವನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿರುವಂತೆ ದೂರಕ್ಕೆ ಗೋಚರಿಸುವ ಈ ಶಿಖರ, ಕೋಟೆಯಂತಿರುವ ಸು. 112 ಕಿಮೀ ಸುತ್ತಳತೆಯಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ ಪರ್ವತಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಇವುಗಳ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 6,096 ಮೀ. 1934ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ಈ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. 1936ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಎನ್.ಇ.ಓಡೆಲ್ ಮತ್ತು ಎಚ್. ಡಬ್ಲ್ಯು. ಟಿಲ್‌ಮನ್ ಎಂಬುವರು ಈ ಶಿಖರವನ್ನು ಏರಿದರು. ಈ ಶಿಖರ ಮತ್ತು ಇದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶ ಬಹುವಾಗಿ ಗ್ರ್ಯಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ನೈಸ್ ಶಿಲೆಗಳದ್ದು. ಈ ಶಿಖರವನ್ನು ಹಿಂದುಗಳು ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಾನವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶಂಕರನ ಪತ್ನಿ ನಂದಾದೇವಿಯ ಆವಾಸಸ್ಥಾನವೆಂದು ಅವರು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಶಿಖರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಮೋಡವಿರುವಾಗ ಗಾಳಿಯ ಬಡಿತದಿಂದ ಹೊಗೆ ಮೇಲೇಳುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನ ನಂದಾದೇವಿ ದೇವತೆಯ ಅಡುಗೆ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಟ ಹೊಗೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈಗಲೂ 12 ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ನಂದಾದೇವಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಿಂದು ಯಾತ್ರಿಕರು ಈ ಶಿಖರದ ಸಮೀಪದ ಗಂಗನದಿ ಮೂಲವನ್ನು ಪೂಜಿಸಲು ಬರುತ್ತಾರೆ.

ನಂದಾದೇವಿ ಶಿಖರದ ಸುತ್ತಣ ಗಿರಿಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ಮರಗಳು, ಪೊದೆಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ಹೂವುಗಳುಂಟು. ಜನರು ಕುರಿ ಮೇಕೆಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ವರ್ಷದ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಹಿಮದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಗಂಗೋತ್ರಿ ಮತ್ತು ಕೇದಾರನಾಥ – ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಹಿಮನದಿಗಳು. ದೇವಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ನಂದಾ ಧವಳ ಗಂಗನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. (ಆರ್.ಸಿ.ಎಚ್.)

ನಂದಿದುರ್ಗ: ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೋಟೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಬೆಟ್ಟ. ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಸು. 53 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಇದರ ಎತ್ತರ 1,478 ಮೀ. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪ್ರಿಯ

ಗಿರಿಧಾಮ. ಇದರ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಇದರ ನಡುವೆ ಅಮೃತ ಸರೋವರ ಎಂಬ ಕೊಳವಿರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಟಿಪ್ಪು ಸುಲ್ತಾನ ನಮಾಜು ಮಾಡಲು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಜಗತಿ ಇದೆ. ಟಿಪ್ಪು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಾಗ ತಂಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಟ್ಟಡವೂ ಇದೆ.

ನಂದಿಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ದುರ್ಗವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಕಟ್ಟಿದವರು ಪ್ರಾಯಶಃ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರದ ಪ್ರಭುಗಳು. ಹೈದರ್ ಮತ್ತು ಟಿಪ್ಪು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೋಟೆಯ ಭಾಗಗಳು ಈಗ ಉಳಿದಿವೆ. ಬೆಟ್ಟದ ನೈರುತ್ಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಡಿದಾದ ಬಂಡೆಗೆ ಟಿಪ್ಪು ಪ್ರಪಾತ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಇದರ ತುದಿಯಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ತಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನಂದಿ ಗ್ರಾಮದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಡಿದಾದ ಬಂಡೆಯೊಂದನ್ನು ಹೈದರ್ ಪ್ರಪಾತ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ನಂದಿಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಯೋಗನಂದೀಶ್ವರನ ದೊಡ್ಡ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಗಾಗಿ ಹಲವು ಬಂಗಲೆಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ತಂಪಾದ್ದು. ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶ ಇಲ್ಲಿಂದ ರಮ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಕೂಷ್ಮಾಂಡ ಋಷಿ ಇಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದನೆಂದು ಸ್ಥಳ ಪುರಾಣ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಕೂಷ್ಮಾಂಡಗಿರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಗಂಗರು ಇದರ ಒಡೆತನ ಪಡೆದಿದ್ದರೆಂಬುದು ಇತಿಹಾಸದ ಸಂಗತಿ. ಗಂಗರು ನಂದಗಿರಿಯ ಪ್ರಭು ಎಂಬ ಬಿರುದು ತಳೆದಿದ್ದರು. ಇದು ಜೈನಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ನಂದಗಿರಿ ಎಂಬುದು ಇದರ ಮೊದಲಿನ ಹೆಸರು. ಚೋಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದರ ಹೆಸರು ನಂದಿಗಿರಿ ಎಂದಾಯಿತು. 1770ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹೈದರ್ ಅಲಿ ಮರಾಠರಿಂದ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಈಗ ಜೀರ್ಣವಾಗಿರುವ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದವನು ಅವನು ಮತ್ತು ಅವನ ಮಗ ಟಿಪ್ಪು. ಬ್ರಿಟಿಷರು 1791ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬೇಸಗೆಯ ವಿಹಾರಸ್ಥಳವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. 1799–1808ರಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು ಸೈನಿಕ ಠಾಣೆಯಾಗಿತ್ತು.

ನಂದಿಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಇದರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಲಾರ್, ಉತ್ತರ ಪೆನ್ನಾರ್, ದಕ್ಷಿಣ ಪೆನ್ನಾರ್, ಚಿತ್ರಾವತಿ, ಅರ್ಕಾವತಿ, ಪಾಪಗ್ನಿ ಮುಂತಾದ ನದಿಗಳು ಉಗಮಿಸುತ್ತವೆ. ನಂದಿಬೆಟ್ಟದ ಸುತ್ತ ಇರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಚೆನ್ನಕೇಶವಬೆಟ್ಟ (1.452 ಮೀ), ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ (1.428 ಮೀ) ಮತ್ತು ಸ್ಕಂದಗಿರಿ (1.448 ಮೀ). ನಂದಿಬೆಟ್ಟದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ನಂದಿ ಗ್ರಾಮವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭೋಗನಂದೀಶ್ವರನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಸು. $3^3/_4$ ಕಿಮೀ zÀgÀÀeÉÀ¢ gÉ鯉 ÁŸ«zÉ (ಕೆ.ಎ.ಆರ್.)

ನಕ್ಷತ್ರ: ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಆಕಾಶ ಕಾಯಗಳನ್ನು ನಕ್ಷತ್ರಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು (ಸ್ಟಾರ್). ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕೋಟಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು, ಅಗಣಿತ. ಕೆಲವುಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗುಂಪುಗೂಡಿದಂತೆ ರಾಶಿ–ರಾಶಿಯಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜಗಳೆಂದು (ಗ್ಯಾಲಕ್ಸಿ) ಕರೆಯುವವರು. ಇವುಗಳು ಸಾಲಾಗಿ ಬೆಳಕಿನ ದಾರಿಯಂತೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕ್ಷೀರಪಥ ಅಥವಾ ಆಕಾಶಗಂಗೆ (ಮಿಲ್ಕಿ ವೇ) ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜಗಳೂ ಒಂದು ಕೇಂದ್ರದ ಸುತ್ತಲೂ ಸುತ್ತುತ್ತಿವೆಯೆಂದು ಇವುಗಳ ವೇಗ ಪ್ರತಿಗಂಟೆಗೆ 7,92,000 ಕಿಮೀ ಎಂದು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಭೂಮಿಗೆ ಸಮೀಪದ ಸೂರ್ಯನು ಸಹ ಒಂದು ನಕ್ಷತ್ರ. ಸೂರ್ಯ ಇರುವ ಗ್ಯಾಲಕ್ಸಿಯ ಹೆಸರು ಆಂಡ್ರೋಮಿಡ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವುದು ಓರಿಯೋನ್ ಗ್ಯಾಲಕ್ಸಿ. ಇದು ಸು. 1,00,000 ದ.ಲ. ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಗಾತ್ರ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುವುದು. ಕೆಲವು ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಬೃಹದಾಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಕೆಲವು ಅತಿಚಿಕ್ಕವು. ಸೂರ್ಯನು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ನಕ್ಷತ್ರ. ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಸಮೀಪದ ನಕ್ಷತ್ರ ಪ್ರಾಕ್ಸಿಮಾ ಸೆಂಟಾರಿ. ಸೂರ್ಯನು ಪ್ರಖರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹಗಲಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಇತರ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ನಮಗೆ ಗೋಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ವಿವಿಧ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದು ಅವುಗಳ ವಿಕಾಸದ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ನಮಗೆ ಅವುಗಳು ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಪ್ರಕಾಶವು ಸಹ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದು. ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಸಹ ಹುಟ್ಟು, ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ಅವಸಾನವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆಯ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಖರವಾಗಿದ್ದು, ಕ್ರಮೇಣ ಕೋಟ್ಯಂತರ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷೀಣಿಸಿ ಕಪ್ಪುರಂಧ್ರಗಳಾಗಿ (ಬ್ಲಾಕ್ ಹೋಲ್ಸ್) ಅವಸಾನ ಹೊಂದುತ್ತವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಅಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ಹಂತದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಫೋಟಿಸಿ ಅವಸಾನ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಈ ಹಂತದ ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ಸೂಪರ್‌ನೋವ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. *

ನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜ : ಅಸಂಖ್ಯಾತ ನಕ್ಷತ್ರ ಅಥವಾ ತಾರಾ ಸಮೂಹ (ಗ್ಯಾಲಕ್ಸಿ). ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಚೆಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಕಾಣುವ ಆಕಾಶ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕೋಟ್ಯನುಕೋಟಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನೂ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುವ ಇತರ ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಸೌರವ್ಯೂಹವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಪ್ರದೇಶ. ಈ ಪುಂಜದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಬಿಲಿಯನ್‌ಗಳಷ್ಟು ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿವೆ. ಇಮ್ಯಾನ್ಯುಅಲ್ ಕಾಂಟ್ ಇದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ ದ್ವೀಪ ವೆಂದಿದ್ದಾನೆ.

ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರದ ಪುಂಜಗಳಿವೆ. 1. ಅಂಡಾಕಾರದ ನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜ. 2. ಸುರುಳಿಯಾಕಾರದ ನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜ. 3. ಪಟ್ಟಿಯಾಕಾರದ ನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜ ಮತ್ತು 4. ಕ್ರಮವಲ್ಲದ ನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜ.

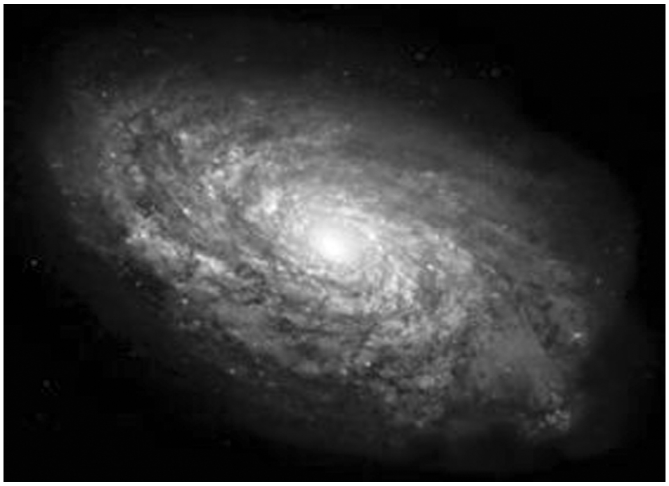

1. ಅಂಡಾಕಾರದ ನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಗೋಳಾಕಾರವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುರುಳಿ ಬಾಹುಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಮೂಲ ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನುಳ್ಳವು. ಸಾಕಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ನೂರು ಬಿಲಿಯನ್‌ಗೂ ಹೆಚ್ಚು ತಾರ ಸಮೂಹವಿರುತ್ತದೆ.

2. ಸುರುಳಿ ಆಕಾರದ ನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜಕ್ಕೆ ಆಕಾಶ ಗಂಗೆ ಸೂಕ್ತ ನಿದರ್ಶನ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಆಂಡ್ರೊಮಿಡ ಮಹಾನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು ಹಾಗೂ ಸುರುಳಿಯಾಕಾರದ್ದು. ಒಟ್ಟು ನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 20 ರಷ್ಟು ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯ ಭಾಗವು ಉಬ್ಬಿದಂತಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಸುತ್ತಲಿನ ಬಾಹುಗಳಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ.

3. ಪಟ್ಟಿಯಾಕಾರದ ನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜದಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಪಟ್ಟಿಯಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿದ್ದು, ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುತ್ತವೆ. ಕೇಂದ್ರದವುಗಳಿಗಿಂತ ಹೊರ ಭಾಗದ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಚಲನಾ ವೇಗ ಹೆಚ್ಚು. ಇಂತಹ ಪುಂಜಗಳು ಶೇ. 10 ರಷ್ಟಿವೆ.

4. ಕ್ರಮವಲ್ಲದ ನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜ. ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಶೇ.10 ರಷ್ಟು ನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜಗಳು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾ: ಮೆಗಲಾನಿಕ್ ಮೇಘ. ಇವು ದಕ್ಷಿಣ ಗೋಳಾರ್ಧದಿಂದ ಬರಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಅವು ನಮಗೆ ಸಮೀಪದ ನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜಗಳಾಗಿವೆ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ನಕ್ಷಾ ಪ್ರಕ್ಷೇಪ: ಗೋಳದ ಮೇಲಿನ ವಕ್ರವಾದ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶಗಳ ಜಾಲವನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಸಮತಲವಾದ ಹಾಳೆಯ ಮೇಲೆ ರೂಪಿಸುವುದು. ಭೂಪಟಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶಗಳು ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಯಾವುದೇ ಭೂ ಪ್ರದೇಶವನ್ನಾಗಲೀ, ಸಾಗರವನ್ನಾಗಲೀ ಅಥವ ನಗರವನ್ನಾಗಲೀ ನಕ್ಷೆಯ ಮೇಲೆ ಕರಾರುವಕ್ಕಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ನಕ್ಷಾ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಪಂಚದ ಅಥವ ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಭಾಗವನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಬೇಕಾದರೂ ರಚಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ನಕ್ಷೆಗಳ ಬಳಕೆ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದರ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕಿಂತಲೂ ಭೂಪಟಗಳ ರಚನೆ ಬಹು ಪುರಾತನವಾದುದು. ಈ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ನಕ್ಷೆಗಳ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು. ಭೂಮಿ ಸಮತಲವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದರ ಭೂಪಟದ ರಚನಾ ಕಾರ್ಯ ಬಹು ಸುಲಭವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದು ಗೋಳಾಕಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಮಟ್ಟಸವಾದ ಹಾಳೆಯ ಮೇಲೆ ರಚಿಸುವುದು ಬಹು ಕಷ್ಟಕರವಾದ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದೆ. ಇಡೀ ಗೋಳವನ್ನೇ ಕತ್ತರಿಸಿ ಚೂರು ಚೂರಾಗಿ ಮಟ್ಟಸವಾದ ಹಾಳೆಯ ಮೇಲೆ ಹರಡಿದರೂ ಆ ಚೂರುಗಳ ಅಂಚುಗಳು ಮಡಿಚಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಗೋಳ ಮಾತ್ರ ಭೂಮಿಯ ನೈಜ ಪ್ರತಿರೂಪವಾಗಿರುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ನಕ್ಷಾ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಅನೇಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಗೋಳವನ್ನು ನೈಜವಾಗಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಭೂಪಟಗಳನ್ನು ರಚಿಸಬಹುದು. (ಆರ್.ಎ.)

ನಕ್ಷಾ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಗಳ ವಿಧಗಳು: ಭೂಮಿ ಸಮತಲವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದರ ಭೂಪಟದ ರಚನಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಪ್ರಕ್ಷೇಪದಿಂದ ರಚಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಅದು ಗೋಳಾಕಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮಟ್ಟಸವಾದ ಹಾಳೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಮತ್ತು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ದೇಶದ ಅಥವ ಖಂಡದ ಭಾಗವನ್ನು ತೋರಿಸುವಂತೆ ರಚಿಸುವುದು ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಪ್ರಕ್ಷೇಪದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಪಟವನ್ನು ತಯಾರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆಯೋ ಅದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ, ಅದರ ಸ್ಥಾನ, ಭೂಪಟದ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸರಿಹೊಂದುವ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವೃತ್ತ ಸ್ಥಂಭಾಕೃತಿ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಭೂಪಟಗಳಿಗೂ, ಶಂಖು ಮತ್ತು ಸಮತಲ ಮೇಲ್ಮೈಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದ ಭೂಪಟಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯ ಹಾಗು ಧ್ರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಭೂಪಟಗಳಿಗೂ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಯಾವುದೇ ಪ್ರಕ್ಷೇಪವನ್ನು ರಚಿಸುವಾಗ ವಿಕ್ಷೇಪವು ತೋರಿಸುವ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಗೋಳದ ಮೇಲಿನ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿರಬೇಕಲ್ಲದೆ, ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಪಟದ ವಿನ್ಯಾಸ ಗೋಳದಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಇದ್ದು, ದಿಕ್ಕುಗಳು ಸಹ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿರ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ನಕ್ಷಾ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು:

1. ಅಕ್ಷಾಂಶ ಹಾಗೂ ರೇಖಾಂಶಗಳನ್ನು ಸಮತಲ ಹಾಳೆಯ ಮೇಲೆ ಪಡೆಯುವ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ: ಅ. ಯಥಾದೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಕ್ಷೇಪ. ಆ. ಆಯತಾ ದೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಕ್ಷೇಪ.

2. ಬಳಸುವ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಬಹುದಾದ ಮೇಲ್ಮೈಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ
ಅ. ವೃತ್ತ ಸ್ಥಂಭಾಕೃತಿ ಪ್ರಕ್ಷೇಪ. ಆ. ಶಂಖಾಕೃತಿ ಪ್ರಕ್ಷೇಪ. ಇ. ಭೂಮಧ್ಯ ಪ್ರಕ್ಷೇಪ. ಈ. ರೂಢ ಪ್ರಕ್ಷೇಪ.

3. ಕ್ಷೇತ್ರ, ಆಕಾರ ಹಾಗೂ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಬಲ್ಲ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ.
ಅ. ಸಮಕ್ಷೇತ್ರ ಪ್ರಕ್ಷೇಪ ಆ. ಅನುರೂಪ ಪ್ರಕ್ಷೇಪ ಇ. ದಿಗಂಶ ಪ್ರಕ್ಷೇಪ. (ಆರ್‌ಎ.)

ನಕ್ಷಾ ಪ್ರಕ್ಷೇಪದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ: ನಕ್ಷೆಗಳ ಬಳಕೆ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದರ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕಿಂತಲೂ ಭೂಪಟಗಳ ರಚನೆ ಬಹುಪುರಾತನವಾದುದು. ಪ್ರಸಕ್ತ ಶಕಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ನಕ್ಷೆಗಳ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಪುರಾತನ ಕಾಲದ ನಕ್ಷೆಗಳು ನಿಖರವಾಗಿರದೆ, ಯಾವುದೇ ಅಳತೆಯ ಆಧಾರವಿಲ್ಲದೆ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಪುರಾತನ ಈಜಿಪ್ಟರು ಭೂಗಡಿ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಕರಡು ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವುಗಳನ್ನು ಕಂದಾಯ ವಸೂಲಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಿಖರವಾಗಿ ರಚಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲ ಭೂಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಲ್ಲಾ ಒಂದು ವಿಧದ ನಕ್ಷೆಗಳ ರಚನೆ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಎಸ್ಕಿಮೊ ಜನರು, ಅಮೆರಿಕದ ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಚಿತ್ರ ಮಾದರಿಯ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದು, ಇದರಲ್ಲಿ ಭೂಸ್ವರೂಪ, ನದಿ, ಅರಣ್ಯ ಹಳ್ಳಿಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿರುವರು. ಅಲ್ಲದೆ ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯರ ಬ್ಯಾಬಿಲೋನಿಯ ಜನರು ಸುಟ್ಟ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ತುಂಡುಗಳ ಮೇಲೆ ರಚಿಸಿರುವ ನದಿ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಚಿತ್ರ ಮಾದರಿಯ ನಕ್ಷೆ 4500 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಪುರಾತನವಾದುದು. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಕಾಗದದ ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಅನಂತರ ನಕ್ಷೆಗಳ ರಚನೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕರು ಮತ್ತು ರೋಮನ್ನರು ಇದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಟಾಲೆಮಿ, ಅನಕ್ಸಿಮ್ಯಾಂಡರ್, ಎರಟಾಸ್ಥನೀಸ್ ಮೊದಲಾದವರು ಪ್ರಮುಖರು.

ಪ್ರಪಂಚದ ಮೊದಲ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ರಚಿಸದವನು ಗ್ರೀಸಿನ ಗಣಿತ ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾದ ಅನಕ್ಸಿಮ್ಯಾಂಡರ್. ಈತ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಅಲ್ಲದೆ ಈತ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲು ಅಗತ್ಯವಾದ 2 ನಕ್ಷಾ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿದ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಸ್ಟೀರಿಯೋ ಗ್ರಾಫಿಕ್ ಮತ್ತು ಆರ್ಥೋಗ್ರಾಫಿಕ್ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಗಳು. ಟಾಲಮಿ ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ನೀಡಿದ ಕೊಡುಗೆಗಳು ಬಹಳ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಟಾಲೆಮಿಯನ್ನು ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಪಿತಾಮಹ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಗೋಳದ ರಚನೆ ಕ್ರಿ.ಶ. 1429ರಿಂದ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಇದರ ವಿಕಾಸ ಹೊಂದಿತು. ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ನಕ್ಷೆಗಳ ರಚನೆ ನೆದರ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಮರ್ಕೆಟರಿನಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪಡೆಯಿತು. ಈತ 1569ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಕ್ಷಾ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಣವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಅಬ್ರಹಾಂ ಆರ್ಟೆಲಿಯಸ್ ಮೊದಲ ಆಧುನಿಕ ಅಟ್ಲಾಸನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಇಟಲಿ ಹಾಗೂ ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ನಕ್ಷೆಗಳ ರಚನೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. ಇತ್ತೀಚಿನ ಏರಿಯಲ್ ಫೋಟೋಗ್ರಫಿಗಳಿಂದ ದೊರೆತ ಡಿಜಿಟಲ್ ನಕ್ಷೆಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದುವು. (ಆರ್‌ಎ.)

ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರ : ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ರಚಿಸುವ ಕಲೆ ಹಾಗೂ ವಿಜ್ಞಾನ (ಕಾರ್ಟೋಗ್ರಫಿ). ಇಂದು ಇದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಜ್ಞಾನವಾಗಿ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಇದರ ಇತಿಹಾಸ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಮ್ಮಿಳಿತಗೊಂಡಿದೆ. ನಕ್ಷೆಗಳ ರಚನೆಗೆ ಮೊದಲು ಮನುಷ್ಯನು ತನಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯದಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟಜೇಡಿ ಮಣ್ಣಿನ ತಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಗ್ರೀಕರ ಅನಕ್ಸಿಮ್ಯಾಂಡರ್ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 7 ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಅಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದ ಭೂಪ್ರದೇಶದ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದ. ಪ್ರಪಂಚದ ನಕ್ಷಾಕಾರರಲ್ಲಿ ಈತನೇ ಮೊದಲಿಗ. ಈತನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹಿಪ್ಪಾರ್ಕಸ್ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶಗಳನ್ನು ಎಳೆದು ಪ್ರಪಂಚದ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಅನಂತರ 2ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರೋಮಿನ ಕ್ಲಾಡಿಯಸ್ ಟಾಲಮಿ ಅಂದಿನ ಪ್ರಪಂಚದ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದು ಇದು ಹಿಂದಿನ ಎಲ್ಲ ನಕ್ಷೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸುಧಾರಿತವಾಗಿದ್ದಿತು. ಈ ನಕ್ಷೆ ಪ್ರ.ಶ. 15–16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಣಹೊಂದಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಇಂದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಟಾಲಮಿಯನ್ನು ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಪಿತಾಮಹನೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭೌಗೋಳಿಕ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಳ ಅನಂತರ ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. ದಿಕ್ಸೂಚಿಯ ಬಳಕೆ, ನೌಕಾಯಾನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ನೀಡಿದವು. ಗೆರಾರ್ಡ್‌ಸ್ ಮರ್ಕೆಟರ್ ರಚಿಸಿದ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಣ ನಕ್ಷೆಗಳ ರಚನೆಗೆ ಹೊಸ ಆಯಾಮವನ್ನು ನೀಡಿತು. ಮಾರ್ಟಿನ್ ಬಿಹೇಮ್ ಗೋಳವನ್ನು ರಚಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗರು. ಅಬ್ರಾಹಂ ಆರ್ಟೆಲಿಯಸ್ ಮೊದಲ ಅಟ್ಲಾಸನ್ನು ರಚಿಸಿದನು.

ಇತ್ತೀಚಿನ ಏರಿಯಲ್ ಫೋಟೋಗ್ರಫಿ ಕೃತಕ ಉಪಗ್ರಹಗಳಿಂದ ಪಡೆದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಡಿಜಿಟಲ್ ನಕ್ಷೆಗಳ ರಚನೆ ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿವೆ. ಕಂಪ್ಯೂಟರ್‌ಗಳ ಬಳಕೆಯೊಡನೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಡಿಜಿಟಲ್ ವಿಧಾನ ನಕ್ಷೆಗಳ ರಚನೆಯನ್ನು ಸರಳೀಕರಣಗೊಳಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಮಾಹಿತಿ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಒಂದೇ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವಿಧ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ, ಪದರು–ಪದರಾಗಿ ಇರಿಸಿ ಸಂಯುಕ್ತ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಇದರಿಂದ ತಯಾರಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ.

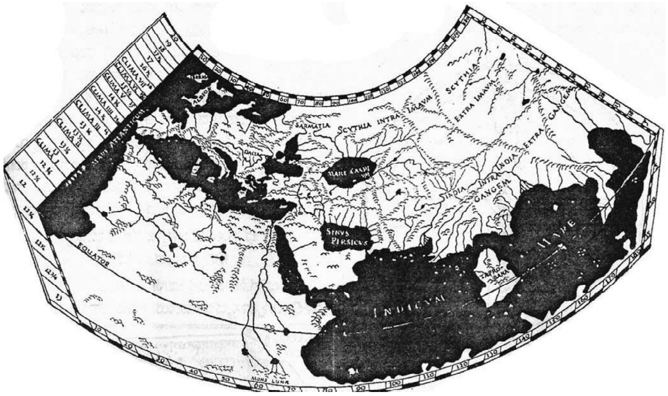

ಟಾಲಮಿ ಭೂಪಟ

ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸ್ಥಾನೀಯ ಅಂಶಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಇದು ಹೊಸ ಆಯಾಮವನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಜಿಐಎಸ್ (ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ) ಹಾಗೂ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ತಿಳಿಯುವ ಗ್ಲೋಬಲ್ ಪೊಸಿಷನ್ ಸಿಸ್ಟಂ (ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್.) ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿವೆ. ಇವುಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರ ಹೊಸ ಆಯಾಮವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. (ಆರ್.ಎನ್.)

ನಕ್ಷೆಗಳು: ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಪ್ಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಪದ ಲ್ಯಾಟಿನ್ನಿನ ಮ್ಯಾಪ್ಪಾ ಎಂಬುದರಿಂದ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಇದರ ಅರ್ಥ ಕರವಸ್ತ್ರ ಅಥವಾ ಹೊದಿಕೆಯ ಬಟ್ಟೆ. ಇದನ್ನು ಭೂಮಿಯ ಪೂರ್ಣ ಅಥವಾ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಭಾಗದ ಹೊರ ಮೈಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲು ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಭೂಮಿಯ ಹೊರ ಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಮಟ್ಟಸವಾಗಿ ಹರಡಿರುವಂತೆ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಈ ಪದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭೂಮಿಯ ಪೂರ್ಣ ಅಥವಾ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಭಾಗವನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಅಳತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಟ್ಟಸವಾದ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವದನ್ನೇ

ನಕ್ಷೆ ಅಥವಾ ಭೂಪಟ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವು ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮೇಲಿನಿಂದ ವೀಕ್ಷಿಸಿದಂತೆ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಎಳೆದ ಅನಂತರ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗುವುದು.

ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ನಕ್ಷೆಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ: ಎಲ್ಲ ವಿಜ್ಞಾನಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಸಲಕರಣೆ ಹಾಗೂ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಸಹ ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾದುದಲ್ಲ. ನಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ಗೋಳಗಳು ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ ಮಾಡುವ ಮುಖ್ಯ ಮಾದರಿಗಳು. ಗೋಳವು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ನೈಜ ಮಾದರಿ ಅಥವಾ ರೂಪಕ. ಇದು ಭೂಮಿಯ ಆಕಾರ, ಗಾತ್ರ ಹಾಗೂ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಭೂಭಾಗ ಮತ್ತು ಜಲಭಾಗಗಳ ಸ್ಥಾನ, ವಿಸ್ತಾರ ಮತ್ತು ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ, ನೈಜವಾಗಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದು. ಗೋಳದ ಮೇಲೆ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಎಳೆದು ಇವುಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನೈಜವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗುವುದು.

ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಥವಾ ಅದರ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವಂತೆ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಅಳತೆಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿ, ಅಗತ್ಯವಾದಷ್ಟು ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ನಕ್ಷೆಗಳು ಮಟ್ಟಸವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪೂರ್ಣಪ್ರಪಂಚದ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಅಗತ್ಯವಿರುವಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿ, ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಹೋಲಿಸಿ, ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದು ಅತಿ ಸರಳವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ನಕ್ಷೆಗಳು ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನದ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪಾತ್ರ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ.

ನಕ್ಷೆಗಳು ಕೆಲವು ಅಗತ್ಯವಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಕರಡು ನಕ್ಷೆ ಅಂದರೆ ಚಾರ್ಟ್‌ಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುವುದು. ಈ ಮೂಲಭೂತ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ ಶೀರ್ಷಿಕೆ, ಅಳತೆ, ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶಗಳು, ದಿಕ್ಕು ಮತ್ತು ಚಿಹ್ನೆಗಳು. ಇವುಗಳಿಂದ ನಕ್ಷೆ ನಿಖರವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಹೆಚ್ಚು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲು ಬಳಸಿರುವ ಮಾಪಕದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಮೂರು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು:

1. ದೊಡ್ಡ ಅಳತೆಯ ನಕ್ಷೆಗಳು
2. ಮಧ್ಯಮ ಅಳತೆಯ ನಕ್ಷೆಗಳು ಹಾಗೂ
3. ಸಣ್ಣ ಅಳತೆಯ ನಕ್ಷೆಗಳು.

ಭೂಪಟದ ಮಾಪಕವು 1 ಸೆಂಮೀ. 1,00,000 ಸೆಂಮೀ ಅಥವಾ 1 ಸೆಂಮೀ= 1 ಕಿಮೀಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಅಳತೆಯ ನಕ್ಷೆಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉದಾ: ಕಂದಾಯ ನಕ್ಷೆಗಳು. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಪಕವು 1=1,00,000 ರಿಂದ 1=2,50,000 ಆಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಮಧ್ಯಮ ಅಳತೆಯ ನಕ್ಷೆಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಸ್ಥಳ ಸ್ವರೂಪ ನಕ್ಷೆಗಳು ಮಧ್ಯಮ ಅಳತೆಯ ನಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ನಕ್ಷೆಗಳ ಮಾಪಕ 250,000ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಚಿಕ್ಕ ಅಳತೆಯ ನಕ್ಷೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉದಾ: ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೋಧನೆಗೆ ಬಳಸುವ ಗೋಡೆಗೆ ತೂಗು ಹಾಕುವ ನಕ್ಷೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅಟ್ಲಾಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ನಕ್ಷೆಗಳು ಈ ಪ್ರಕಾರದ ನಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿವೆ. (ಆರ್.ಎನ್.)

ನಕ್ಷೆಯ ಚಿಹ್ನೆ ಮತ್ತು ಸೂಚನೆಗಳು : ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಕಂಡು ಬರುವ ವಿವಿಧ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಭೂಪಟದ ಮೇಲೆ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಚಿಹ್ನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲಾಗುವುದು (ಲೆಜೆಂಡ್). ಇವುಗಳನ್ನು ರೂಢ ಚಿಹ್ನೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಒಂದೇ ಪ್ರಕಾರದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು–ತಿಳಿಯುವುದು ಬಹು ಸುಲಭ. ನಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸ್ವರೂಪಗಳಲ್ಲದೆ, ಮಾನವನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಈ ಚಿಹ್ನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲಾಗುವುದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನಕ್ಷೆಯೂ ಈ ಮುಖ್ಯ ಚಿಹ್ನೆಗಳ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಬಿಂದುಗಳು, ರೇಖೆಗಳು, ವೃತ್ತಗಳು, ಚಿತ್ರಗಳು ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. (ಆರ್.ಎನ್.)

ನಗರ: ಗ್ರಾಮಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅನೇಕ ಪಟ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದು ವಿಶೇಶವಾಗಿ ಕೃಷಿಯೇತರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮುಂದುವರಿದ ಜನವಸತಿ ಪ್ರದೇಶ. ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಕಡೆಪಕ್ಷ ಎರಡು ಬೇರೆ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಾದರೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಅದರ ಗಾತ್ರ ಹಾಗೂ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಒಂದೇ ಗಾತ್ರದ ನಗರಗಳು ತಮ್ಮ ಸಾಮಾಜಿಕ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ತರವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲೂ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಇವು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ 50,000 ಜನರಿರುವ ಊರುಗಳು ಅಷ್ಟೇ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಯುರೋಪು ಅಥವಾ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಊರುಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೊಂದರಿಂದಲೇ ನಗರದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವಲ್ಲಿ ಮಿತಿಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಹಾಗೂ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಅನೇಕ ಮಾನದಂಡಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಮ ಮತ್ತು ನಗರಗಳ ನಡುವಣ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಗಾತ್ರದ ಜೊತೆಗೆ, ಅವರು ಸಾಂದ್ರತೆ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯವಸಾಯೇತರ ಕಸಬುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಕಡವಾರು ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಜನ ನಿರತರಾಗಿರುವ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ನಗರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಇರಬೇಕು ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿದ್ದರೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ಹಾಗೂ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನರಲ್ಲೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಅಂಶಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಾಚ್ಯನಗರ: ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿರುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ, ಸಮೀಪ ಪ್ರಾಚ್ಯದ ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯ ನದಿಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಆ ಬಳಿಕ ನೈಲ್ ನದಿಯ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ನಗರಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಪ್ರಾಚೀನ ನಗರಗಳು ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾಲ ಯಾವುದು ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಪಂಡಿತರಲ್ಲಿ ವಿವಾದವಿದೆ. ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯ ನಗರಗಳ ಕಾಲ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 3,000 ವರ್ಷಗಳಿಂದ 6,000 ವರ್ಷಗಳೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಸಿಂಧುನದಿ ಕಣಿವೆ ನಾಗರಿಕತೆಯ ನಗರಗಳು ಅದರಲ್ಲೂ ಹರಪ್ಪ ಮತ್ತು ಮೊಹೆಂಜೋದಾರೊ ನಗರಗಳು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು.2500ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.1200ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಚೀನದ ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೋ ನದಿಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಏಷ್ಯದ ಇತರ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಗರಗಳು ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಾದದ್ದು ಅನಂತರವೇ. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಊರುಗಳು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 4000 ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಪ್ರಾಚ್ಯನಗರಗಳು ಈಚೆಗಿನವರೆಗೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ತಂತ್ರವಿದ್ಯೆಯ ಹಿಂದಿನ ಪರಿಸರದ ಫಲಗಳು. ಅಲ್ಲಿನ ಉದ್ಯೋಗತಂತ್ರಗಳು ಜೀವಂತ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಶಕ್ತಿಯ ಮೇಲೂ ಸರಳವಾದ ಉಪಕರಣಗಳ ಮೇಲೂ ಅವಲಂಬನೆಗೊಂಡಿದ್ದವಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತಿಳುವಳಿಕೆಯ ಅಭಾವವಿತ್ತು.

ಚೀನ, ಭಾರತ, ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ದೇಶಗಳ ನಗರಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದವು. ಪ್ರಾಚ್ಯನಗರವೊಂದರ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಸಕಲ ಸೇನಾತಂತ್ರಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದ್ದು, ಮುಖ್ಯವಾದ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಮತೀಯ ಮಂದಿರಗಳೂ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದ ಉಚ್ಚವರ್ಗದ ಜನ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದುದರಿಂದ ಊರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವ ಉಚ್ಚ ವರ್ಗದ ಜನ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಕಲೆತು ಮಾತನಾಡಬಹುದಿತ್ತು; ಇದರಿಂದ ಅವರು ತಮ್ಮ ಮುಖಂಡತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೂ ಸಮರ್ಥರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು; ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ, ಉಚ್ಚವರ್ಗದವರ ಸೇವಕರ ಹೊರತು, ಮಿಕ್ಕ ಕೆಳವರ್ಗದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಜನ ಈ ಕೇಂದ್ರಭಾಗಕ್ಕೆ ದೂರವಾಗಿ ಊರಿನ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಹಿಂದಿನ ಮಾದರಿ ದೇಶೀಯ ನಗರಗಳ ಜತೆಗೆ, ಕಳೆದ ಒಂದೆರಡು ಶತಮಾನಗಳಿಂದೀಚೆಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಮಾದರಿಯ ನಗರಗಳು ಪ್ರಾಚ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇದು ಯುರೋಪಿನವರು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿದ ಉಪನಿವೇಶಿ ನಗರ. ಚೆನ್ನೈ, ಕೋಲ್ಕತ, ಮುಂಬಯಿ ಇಂಥ ನಗರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳೂ, ಚೀನ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯಗಳ ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳೂ ವಸಾಹತು ಆಡಳಿತದ ಫಲವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಈಗ ದೇಶೀಯ ನಗರಗಳೂ ಉಪನಿವೇಶೀ ನಗರಗಳೂ ಜೊತೆಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ನಗರಗಳೂ ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣ ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯೀಕರಣದ ದೆಸೆಯಿಂದ ತುಂಬ ಮಾರ್ಪಾಟು ಹೊಂದುತ್ತಿವೆ. ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗಿಂತ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವ ಜನ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮತ್ತು ಪೌರಾತ್ಯ ನಗರಗಳಿಗಿರುವ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂದರೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ನಗರ ಒಂದು ತರದ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿತು. ಇದರಿಂದ ಬೃಹತ್ ಸಮಾಜದ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗದೆ ಸ್ವ–ನಿರ್ದೇಶನ ಮತ್ತು ಸ್ವ–ನಿಯಮವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತಾಯಿತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಬಳಿಕ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದುರ್ಭವಿಸಿದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿ ನಗರಗಳ ಪಾರಿಸ್ಥಿತಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಬದಲು ಮಾಡಿದೆ. ಪ್ರಾಣಿಜನ್ಯವಲ್ಲದ ಶಕ್ತಿಸಂಪತ್ತನ್ನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಒದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಸಂಕೀರ್ಣ ರಚನೆಯ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದು, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವುದೇ ಆಗಿದೆ.

ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ – ನಗರ ಮಾರ್ಪಾಡು

ಕೈಗಾರಿಕಾಕರಣದ ಫಲಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಗರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವುದು. ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣಕ್ಕೆ ಮೊದಲಿನ ನಾಗರಿಕ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 5ರಷ್ಟೋ 10ರಷ್ಟೋ ಮಂದಿ ನಗರಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣವಾದಮೇಲೆ ನಾಗರಿಕ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 50 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಾರೆ; ದಶಲಕ್ಷ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ನಗರಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗುತ್ತಿವೆ.

ಇಂತಹ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನು ಸರಂಜಾಮುಗಳ ಸಾಗಾಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ರೀತಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರೈಲುರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ವಾಹನಗಳು ಸಮಾಜದ ಶ್ರೇಷ್ಠವರ್ಗದ ಜನ ನಗರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರದೆ ಅದರ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿವೆ; ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿದ್ದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನಗರಗಳ ಹಾಗೆ ಈಗಿನ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ಜಾತಿಗಳ ಪಂಗಡಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಜೀವಿಸುವುದು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣಕ್ಕೊಳಗಾದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಜಾಗವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮೂಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ಜನರು ತಮ್ಮ ಕಸಬಿನ ಸ್ಥಳಕ್ಕಿಂತ ದೂರದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಲು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಜಿ.)

ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ಗ್ರಾಮ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಒಂದು ನಿರಂತರವಾದ ಕೊಂಡಿ ಇದ್ದರೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿನ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ.75 ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ಕೃಷಿಯೇತರ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರೆ ಇಂತಹ ಜನರ ಸಮೂಹವನ್ನು ನಾವು ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಅಂದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನರು ದ್ವಿತೀಯ ಮತ್ತು ತೃತೀಯ ಹಂತದ ಉದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ವ್ಯಾಪಾರ ವಹಿವಾಟು, ಇತರ ಸೇವಾ ಉದ್ಯೋಗಗಳು ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಜೀವನ ಶೈಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣದಕ್ಕಿಂತ ಬಹಳ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. *

ನಗರ ನಿರ್ಮಿತ ಪ್ರದೇಶ: ನಗರಗಳು ಇತ್ತೀಚಿನ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ನಗರಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೂ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಅವು ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಇತರ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿವೆ.

ಹಲವು ನಗರಗಳು ಕೇಂದ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿ ಅನಂತರ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕಗೊಂಡು ಒತ್ತಡ ಅಧಿಕವಾದಾಗ ಮೂಲ ನಗರದ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶ ಸಹ ಇದರ ಒಂದು ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತವೆ. ಅವು ಸಹ ಕ್ರಮೇಣ ನಗರ ನಿರ್ಮಿತ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ.

ನಗರ ನಿರ್ಮಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದು ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಸೇವಾ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಲಭ್ಯ. ಹೀಗಾಗಿ ಆ ಪ್ರದೇಶವು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣವನ್ನು ನಗರ ನಿರ್ಮಿತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗ ಅವಕಾಶಗಳು ಅಧಿಕ. ಎಲ್ಲ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸೌಕರ್ಯಗಳು ಅಂದರೆ ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಶಾಲಾ–ಕಾಲೇಜುಗಳು, ಸಾರಿಗೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಉತ್ತಮವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ನಗರ ನಿರ್ಮಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಎಲ್ಲ ಸೇವಾ ಸೌಲಭ್ಯ ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅವು ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿರುವ ಹಾಗೂ ಸಾಧಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿವೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಡಿ.)

ನಗರ ಪ್ರದೇಶ: ನಗರ ಪ್ರದೇಶ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ನಗರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಗರವೇ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದು. ನಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಗರವಾಸಿಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ವಾಸಿಗಳು ನೆಲಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ನಗರ ಅವಲಂಬಿತ ಕಸುಬನ್ನು ಮತ್ತು ನಗರಕ್ಕೆ ಪೂರೈಸಬಹುದಾದ, ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಗರ ಪ್ರದೇಶದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ, ನಗರ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು, ಕುಡಿಯುವ ನೀರು, ಸಾರಿಗೆ, ಆರೋಗ್ಯ ಇನ್ನಿತರ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನಗರ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮಗಳು ನಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಅವಲಂಬನೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವುದು. ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಣ್ಣ ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ಯೋಜನೆಗೆ ಅಳವಡಿಸಿದರೆ, ಗ್ರಾಮೀಣದಿಂದ ನಗರಕ್ಕೆ ಬರುವ ವಲಸೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದು. ನಗರ ಪ್ರದೇಶ ಮಿತಿ ಅದು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಆಕರ್ಷಣಾ ಶಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದೆ ಎಂಬುವುದರ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ನಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ನಗರ ಯೋಜನಗಾರರು, ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮಾದರಿ ತತ್ತ್ವದಿಂದ ನಗರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆರ್‌ಇ ಡಿಕಿನ್‌ಸನ್ ಎಂಬುವರು ನಗರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಪ್ರಾಜ್ಞರು. ನಗರ ಮತ್ತು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಗಾರರು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಆಡಳಿತ ಮಿತಿಯನ್ನು ಪರಿಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನಗರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಎನ್.ಎಸ್.)

ನಗರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ: ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿರುವ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ನಗರಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ವಿಷಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ. ಇದರ ಅಧ್ಯಯನ ನಗರಗಳ ಸ್ಥಾನದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ನಗರಗಳನ್ನು ಒಂದು ಜೀವಂತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಂತೆ ಪರಿಗಣಿಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗುವುದು. ಇದು ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಗಳೊಡನೆ ಹೆಚ್ಚು ನಿಕಟವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕೆಳಕಂಡ ನಾಲ್ಕು ವಿಷಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು.

1. ನಗರಗಳ ಹುಟ್ಟು, ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಸ್ಥಾನ, ನಗರೀಕರಣದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು, ನಗರಗಳು ಮತ್ತು ಮೆಟ್ರೊಪಾಲಿಟನ್ ಪದಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ.
2. ನಗರಗಳ ವಿಂಗಡಣೆ ಅವುಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಹೋಲಿಕೆ ಮತ್ತು ವ್ಯತ್ಯಾಸ.
3. ನಗರಗಳ ಅಂಚಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳು.
4. ನಗರ ಮತ್ತು ಅದರ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಂದು ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಅದರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅಧ್ಯಯನ.

ಇದರಲ್ಲಿ ನಗರಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಲಯಗಳ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ತಾರತಮ್ಯಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿರುವುದು. ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ರಚನೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನ, ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುವ ಕೊಳಗೇರಿಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಆಧುನಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದ ಅನೇಕ ಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರ ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ನಗರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಬಳಸಲಾಯಿತು. ಇಂದು ನಗರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ನಗರಗಳ ಯೋಜನೆಯೊಂದಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು. (ಟಿ.ಎಂ.ಎಂ.)

ನಗರ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆ ಒಗ್ಗೂಡುವಿಕೆ: ಅರ್ಬನ್ ಅಗ್ಲೊಮರೇಷನ್ ಜನರು ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಒಂದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗುವುದನ್ನು ಒಗ್ಗೂಡುವಿಕೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ವಿಶೇಷ ವಸ್ತುಗಳ ಲಭ್ಯತೆ, ಕುಶಲ ತಂತ್ರಜ್ಞರು, ಉತ್ತಮ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಮೊದಲಾದ ಅಂಶಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಜನರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ನಗರದ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆದು ಒಗ್ಗೂಡುವಿಕೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ.

2001 ರ ಜನಗಣತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಂತೆ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ ಅಥವಾ ನಗರ ಹಾಗೂ ಅದರ ಕಂದಾಯ ಭಾಗದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಮೀರಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಬನ್ ಅಗ್ಲೋಮರೇಷನ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಎರಡು ಅಥವಾ ಮೂರು ಪಟ್ಟಣಗಳ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮೀರಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಭಾಗಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಎರಡು ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವಿಸ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಅವೆರಡೂ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಅರ್ಬನ್ ಅಗ್ಲೋಮರೇಷನ್ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಕೈಗಾರಿಕೆ ಒಗ್ಗೂಡುವಿಕೆ ಎಂದರೆ ಎರಡು ನಗರಗಳ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ನಗರಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಮೀರಿ ಬೆಳೆದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಅಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಜನರಿಗೆ ಒದಗಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಗಳ ಲಭ್ಯತೆ, ತಂತ್ರಜ್ಞರು, ಉತ್ತಮ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಹಾಗೂ ಇತರ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಆಕರ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ವೃತ್ತಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಒಗ್ಗೂಡುವಿಕೆ ಎನ್ನುವರು. (ಎಸ್.ಕೆ.ಪಿ.)

ನಗರ ಮಾರ್ಪಾಡು : ಭೌತಿಕವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುವ ನಗರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಅದನ್ನು ನಗರ ಮಾರ್ಪಾಡು (ಅರ್ಬನ್ ಮಾರ್ಫಾಲಜಿ) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ನಗರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗುವ ಮತ್ತು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವ ನೆಲೆಯೊಳಗಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಗಗನಚುಂಬಿ ಮತ್ತು ಗಗನಮುಖಿ ಬಹುಮಹಡಿ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ನಗರದ ಆಂತರಿಕ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯರಚನೆಯನ್ನು ಇದು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ನಗರದ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಭೌತಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳು, ನಗರದ ಸ್ಥಾನ, ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ನದಿ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ

ನಗರಗಳು ಉಗಮವಾಗಿ ತದನಂತರ ಇವುಗಳು ನದಿ ತೀರದುದ್ದಕ್ಕೂ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ನೀಳ ನಗರಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳಾದ ಕೋಟೆಗಳು, ಹಳೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳು, ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗಗಳು, ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣಗಳು ಮತ್ತು ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ಕಛೇರಿಗಳು ನಗರ ಮಾರ್ಪಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ಉದಾ: ಗಂಗನದಿ ತೀರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಬಕ್ಸರ್, ದೆಹಲಿ ಮುಂತಾದ ನಗರಗಳು ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಾಡನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಒಂದು ಕಡೆ ನದಿ ತೀರದ ಸೆಳೆತ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಲಯಗಳ ಸೆಳೆತಗಳಿಂದ ಈ ರೀತಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅದೇ ರೀತಿ ಕೆಲವು ನಗರಗಳು ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಜಗದೀಷಪುರ ಪಟ್ಟಣ ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ನಗರಗಳ ಭೂರಚನೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯ ಮಾರ್ಪಾಡು ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣ ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಭೂ ಬಳಕೆಯ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. (ಎಂ.ಡಿ.)

ನಗರ ಯೋಜನೆ: ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಲು ಇರುವ ಏರ್ಪಾಡು (ಸಿಟಿ ಪ್ಲ್ಯಾನಿಂಗ್). ಕಟ್ಟಡಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ನಿರ್ಮಾಣ, ರಸ್ತೆ, ಚರಂಡಿ, ಉದ್ಯಾನವನ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಅಳವಡಿಕೆ, ನಾಗರಿಕರ ದೈಹಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾನಸಿಕ ಆರೋಗ್ಯರಕ್ಷಣೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಕಾಪಾಡುವಿಕೆ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಕರ್ತವ್ಯಗಳು ನಗರಯೋಜನೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ.

ಸೀಮಿತ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಜನರು ವಾಸಿಸಲು ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ: ಅಧಿಕ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳು ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಸೇವಾ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾದವು. ಈ ಜನವಸತಿಗಳನ್ನು ಲಂಗುಲಗಾಮಿಲ್ಲದೇ ಬೆಳೆಯಲು ಬಿಟ್ಟುದಾದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನಗರವೂ ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜನಾರೋಗ್ಯ ಕೆಡುವುದು; ನಾಗರಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೋಭೆ ತಲೆದೋರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಗರದ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಅಭಿವರ್ಧನೆ ತೀರ ಅಗತ್ಯ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3000ದಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ನಗರಯೋಜನೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತೆಂಬುದು ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಭಾರತ, ಗ್ರೀಸ್, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಚೀನ, ಮಾಯ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಗರಿಕತೆಗಳೂ ನಗರ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದು ಜನಜೀವನವನ್ನು ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಉದಾ: ತಕ್ಷಶಿಲೆ, ಹರಪ್ಪ, ಮೊಹೆಂಜೋದಾರೊ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಉಪ್ಪರಿಗೆ ಮನೆಗಳ ಸಾಲುಗಳೇ ಇದ್ದುವು, ಒಳಚರಂಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇತ್ತು, ಅಗಲ ಹಾದಿಗಳಿದ್ದುವು. ನಾಗರಿಕರ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಮತ್ತು ಮನರಂಜನೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ವಿವಿಧ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಗೃಹಗಳಿದ್ದುವು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾದರಿಯ ನಗರಗಳಾದ ಅಯೋಧ್ಯೆ, ಇಂದ್ರಪ್ರಸ್ಥ, ಪಾಟಲೀಪುತ್ರ, ಮಧುರೆ, ಕಾಂಚೀಪುರ, ಕಾವೇರಿಪಟ್ಟಣಂ, ವಾರಾಣಸಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಗರಗಳು ಅಂದಿನ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಜ್ವಲಂತ ನಿದರ್ಶನಗಳು. 5,500 ಮೀ ಉದ್ದ ಮತ್ತು 1,400 ಮೀ ಅಗಲಕ್ಕೆ ಹರಡಿದ್ದ ಅಯೋಧ್ಯಾ ನಗರ, ಅದು ಒದಗಿಸಿದ್ದ ಸೌಕರ್ಯಗಳ, ಅಂತೆಯೇ ವಿಶಾಲ ಮಾರ್ಗ, ಉದ್ಯಾನವನ, ಸಭಾಂಗಣ, ಅಂಗಡಿ ಮೊದಲಾದ ಸೇವೆಗಳು. ಇಂದಿನ ಯಾವುದೇ ಉತ್ತಮ ನಗರಕ್ಕೆ ಸವಾಲಾಗುವಂತಿತ್ತು. ಅರಮನೆ ಅಥವಾ ದೇವಾಲಯ ನಗರದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಸುತ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ನಕ್ಷೆಯ ರೀತ್ಯ ನಗರವನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದುದು ವಾಡಿಕೆ.

ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ–ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪಾಂಡ್ಯರು, ಚೋಳರು, ರಜಪೂತರು, ಮೊಗಲರು–ನಗರಗಳು ಅರಸರ ವೈಭವದ ಪ್ರತೀಕಗಳಾಗಿ ಕಲೆಗಳ ಬೀಡಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡದ್ದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮದುರೆ, ಫತೇಪುರ್‌ಸಿಕ್ರಿ, ಹಂಪೆ ಮೊದಲಾದವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಹಂಪೆಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ ನಡೆದಿತ್ತು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಷ್ಟು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2 ಲಕ್ಷದಿಂದ 5 ಲಕ್ಷದವರೆಗೆ ಇತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸುವಾಗ ನಗರಯೋಜನೆ ಯಾವ ಹಿರಿಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಇದ್ದಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ಜಯಪುರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಇಮ್ಮಡಿ ಜಯಸಿಂಗ್ ಮಹಾರಾಜ ಇದರ ನಿರ್ಮಾಪಕ. ಸಿದ್ಧನಕ್ಷೆಯ ಅನುಸಾರ ಇದರ ರಚನೆ ಆಗಿದೆ. ಜಾಲ ಮಾದರಿಯ (ಗ್ರಿಡ್) ರಸ್ತೆಗಳು, ಜನವಸತಿ ಸೌಕರ್ಯಗಳು, ಕೋಟೆ ರಕ್ಷಣೆ, ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಏರ್ಪಾಟು ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಒಟ್ಟಾರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಆಂಗ್ಲರ ಆಗಮನದ ತನಕ ಭಾರತದ ಮಹಾನಗರಗಳು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಅನುಸಾರ ಮೈದಳೆದು ಬೆಳೆದುಬಂದಿದ್ದವು. ಈ ನೆಲದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ, ಹವೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಆಸೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸೌಂದರ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವಂತೆ ಈ ನಗರಗಳಿದ್ದುವು.

ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಬೇರೂರಿ ನೆಲಸಿ ಇಲ್ಲಿನ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಅರಿಯಲು ಸಾಕಷ್ಟು ವರ್ಷಗಳೇ ಬೇಕಾದವು. ಈ ನಡುವೆ ಸ್ಥಳೀಯ ನಗರ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಗತಿ ಸ್ಥಗಿತವಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ತಮ್ಮ ಅನುಕೂಲತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ದಂಡು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ಉಪನಗರಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟತೊಡಗಿದರು. ಹೀಗೆ ಹೊಸ ಯೋಜನೆಯೊಂದು ಈ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹೇರಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಬಡತನ, ಅನಾಸ್ಥೆ ಮುಂತಾದವೂ ಇದರೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ದೇಶ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗಳಿಸುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ (1947) ನಗರೋಪನಗರಗಳು ವಿಶೇಷವಾದ ಯಾವುದೇ ಯೋಜನೆ ಇಲ್ಲದೇ ಬೇಕಾಬಿಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನಗರಕ್ಕೂ ತಗಲಿರುವ ಶಾಪವೇ ಆಗಿವೆ.

ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಗರಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಹಲವಾರು ಕಾಯಿದೆಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದವು. ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಜನಜೀವನವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಕೇಂದ್ರೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದರ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಮನಗಂಡುದರ ಫಲವಾಗಿ ಪುರಸಭೆಗಳ ಕಾಯಿದೆ ಮಂಜೂರಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಉದಾ: 1862ರಲ್ಲಿ ಮೈದಳೆದ ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಪುರಸಭೆಗಳು. ಮಂಗಳೂರು ಹಾಗೂ ಹೊಸಪೇಟೆ ಪುರಸಭೆಗಳು ಕೂಡ ಒಂದು ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತ ಹಳೆಯವು. ಪುರಸಭೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯೊಂದಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಹಿರಿನಗರದಲ್ಲೂ ನಗರಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಳಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡು ಹೊಸ ಬಡಾವಣೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಸಾಮೂಹಿಕ ಗೃಹಗಳ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡಿವೆ. ಅದೇ ವೇಳೆ ಇಡೀ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವ ಗೃಹನಿರ್ಮಾಣಮಂಡಳಿಗಳೂ ಕ್ರಿಯೋದ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಆಧುನಿಕ ಗೃಹಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿವೆ.

ನಗರಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಸಂಸ್ಥಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಜಾತ್ರೆ ಮತ್ತು ಕ್ರೀಡಾಕೇಂದ್ರಗಳು, ಮಹಾನಗರಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ಅವುಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಗುಣಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ವಿಂಗಡಿಸುವುದುಂಟು. ಉದಾ: ಭದ್ರಾವತಿಯನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರವೆಂದೂ ಕೋಲ್ಕತವನ್ನು ಮಹಾನಗರವೆಂದೂ ನವದೆಹಲಿಯನ್ನು ಸಂಸ್ಥಾಕೇಂದ್ರವೆಂದೂ ಮುಂಬಯಿಯನ್ನು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರವೆಂದೂ ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಅದೇ ರೀತಿ ಮಣಿಪಾಲ ವಿದ್ಯಾ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಕಾಶಿ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ನಗರಗಳು ಆಯಾ ಗುಣಧರ್ಮಾನುಸಾರ ವಿಕಸಿಸಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಗರಯೋಜನೆಯನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅದರ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸಿದೆ.

ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ, ನಗರನಿವೇಶನವನ್ನು ಯೋಗ್ಯ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಆಯಬೇಕು, ಬಳಿಕ ಇದನ್ನು ಅನುಕೂಲತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬೇಕು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ನೆರೆಹೊರೆಗಳು ಮುಂತಾದವು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಯೋಜನೆಯ ಸಿದ್ಧತೆ. ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ 20 ರಿಂದ 30 ವರ್ಷಗಳ ತನಕ ನಗರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ಇದನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಏರಿಳಿತಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಜನರ ವಸತಿಸೌಕರ್ಯಗಳಿಗೆ ಆದ್ಯಗಮನ ಹರಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಈ ಮುಂದಿನ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದು ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯ; ನಗರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ, ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ಪ್ರಚಲಿತ ಭೂಉಪಯೋಗ, ಕಟ್ಟಡಗಳ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಜನಸಾಂದ್ರತೆ, ಸಾಮಾಜಿಕಾರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಚಾರಸೌಲಭ್ಯಗಳು, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳು, ಸೇವಾವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಗೃಹಸಮಸ್ಯೆ, ಕ್ರೀಡಾ ಮತ್ತು ವಿಹಾರ ಸೌಲಭ್ಯ, ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಉಪಯೋಗಗಳು.

ಮೂರನೆಯದಾಗಿ, ಮೇಲಿನ ಸಕಲ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಬಲ್ಲ ನಕ್ಷೆ, ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಯಾದಿ, ಗ್ರಾಫ್ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ತಯಾರಿಸಬೇಕು. ಮಾಹಿತಿ–ಚಿತ್ರಗಳ ಈ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ನಗರದ ರೂಪುರೇಷೆಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತವೆ.

ನಾಲ್ಕನೆಯದಾಗಿ, ನಗರ ನೈರ್ಮಲ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತ ಆ ನಗರಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವಂಥ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಬೇಕು. ನೀರಿನ ಸರಬರಾಜು ಅಂತೆಯೇ ಮಲಿನ ಜಲದ ವಿಲೇವಾರಿ ಕಡೆ ಆದ್ಯಲಕ್ಷ್ಯವೀಯುವುದು ಅಗತ್ಯ.

ಐದನೆಯದಾಗಿ, ಇಂಥ ಸಮಗ್ರ ಯೋಜನೆಯ ಖರ್ಚನ್ನು ಅಂದಾಜುಮಾಡಿ ಮುಂಗಡ ಪತ್ರವನ್ನು ತಯಾರಿಸಬೇಕು. ಆರ್ಥಿಕ ತಹಬಂದಿಗೆ ಒಳಪಡದ ಯಾವ ಯೋಜನೆಯೂ ಕಾರ್ಯಗತವಾಗದು.

ಆರನೆಯದಾಗಿ, ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ನಗರಯೋಜನೆಗೆ ಸರ್ಕಾರದ ಬೆಂಬಲ ಕಾಯ್ದೆಯ ಮೂಲಕ ದೊರೆಯಬೇಕು.

ನಗರ ರಚನೆ – ನಗರೀಕರಣ

ನಗರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದೊಂದೇ ಇಂದಿನ ತೀವ್ರಭೂದಾಹವನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಎದುರಿಸುವ ಹಾದಿ. (ಎಸ್.ಜಿ.ಆರ್.)

ನಗರ ರಚನೆ: ನಗರ ರಚನೆ ಹಳ್ಳಿಗಳ ರಚನೆಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದದ್ದು. ನಗರಗಳು ವಿಶಾಲವಾಗಿದ್ದು ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು, ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು, ವ್ಯಾಪಾರ, ಕೈಗಾರಿಕೆ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ, ಮನರಂಜನ ಸಂಕೀರ್ಣಗಳನ್ನು, ಜನಸಂದಣಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ನಗರಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅಪರಿಮಿತವಾಗಿ ಮತ್ತು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿದ್ದು, ವಿಶಾಲ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು, ಗಗನ ಚುಂಬಿ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ಬಸ್ಸು, ರೈಲು ಮತ್ತು ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಸರ್ಕಾರಿ ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಎಡೆಬಿಡದೆ ಕಾರ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತವೆ. ನಗರ ಜೀವನ ಕ್ರಮ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧ, ನೈತಿಕತೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳು, ಸಾಮಾಜಿಕ ನಿಯಂತ್ರಣಗಳು ಕೂಡ ನಗರ ಸಮಾಜ ರಚನೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ನಗರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ನಗರದ ರಚನೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ನಗರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಸುತ್ತ ವಿವಿಧ ಆಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಬಡಾವಣೆಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ನಗರದ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಸತಿಗಳು ದಟ್ಟವಾಗಿ ಮತ್ತು ಊರ್ಧ್ವಮುಖವಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಳಚರಂಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಬೀದಿ ದೀಪ ಮತ್ತು ಇತರೆ ಅಗತ್ಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಗಗಳಿಗೆ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ನಗರಗಳ ಆಂತರಿಕ ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಉದಾ: ಏಕ ಕೇಂದ್ರೀಯ ವಲಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಬಹುಕೇಂದ್ರೀಯ ವಲಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮುಂತಾದವುಗಳು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನಗರಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ರಚನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ನಗರಗಳು ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ, ಚೌಕಾಕಾರವಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡರೆ ಕೆಲವು ತ್ರಿಕೋನಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. (ಎಂ.ಡಿ.)

ನಗರ ಸ್ಥಾನ – ಗಾತ್ರ ನಿಯಮ: ಯಾವುದೊಂದು ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ದೇಶದ ನಗರೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ಪಟ್ಟಣಗಳು, ಕಡಿಮೆ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಾಧಾರಣ ಗಾತ್ರದ ನಗರಗಳು, ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಸಂಖ್ಯೆಯ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳಿರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ನಗರ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ದೊಡ್ಡ ಹಾಗೂ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯುಳ್ಳ ನಗರಗಳು ಅಗ್ರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲೂ ಚಿಕ್ಕ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಕೆಳ ಮಟ್ಟದಲ್ಲೂ ಹಾಗೂ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಸಾಧಾರಣ ಪ್ರಮಾಣದ ನಗರಗಳು ಪಿರಮಿಡ್ ಆಕೃತಿಯ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳ್ಳುವುವು. ನಗರ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನ ಗಾತ್ರ ನಿಯಮವೆನ್ನುವರು. ಈ ನಿಯಮವು ಒಂದು ಪ್ರದೇಶ, ನಗರಗಳ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ದರ್ಜೆಯ ನಡುವೆ ಸಂಬಂಧ ಕುರಿತ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಾಗಿದೆ.

ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸ್ಥಾನಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಸರಕುಗಳು, ಸೇವೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಶ್ರೇಣಿಯ ಏರಿಳಿತವುಂಟಾಗುವುದು. ಕೆಲವೇ ಮಹಾನಗರಗಳು ವಿಶೇಷವಾದ ಕಾರ್ಯ ನೀತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಉಪಯೋಗವು ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಚಿಕ್ಕ ನಗರಗಳ ಕಾರ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೊಂದಿರುವ ನಗರ ಒಂದನೆಯ ಸ್ಥಾನ, ಅದರ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ನಗರ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಪಟ್ಟಣಗಳವರೆಗೆ ನಗರ ಶ್ರೇಣಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಾಗುವುದು. ಇದನ್ನೇ ಸ್ಥಾನ ಗಾತ್ರ ನಿಯಮವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ನಿಯಮವನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಎಫ್ ಆಯರ್‌ಬಾಚ್ 1913 ರಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿದರು. ಜಿ.ಕೆ ಝಿಪ್ಸ್, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮಹಾನಗರಗಳನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿ ಗಣಿತಾತ್ಮಕ ಸಮೀಕರಣವೊಂದನ್ನು 1949 ರಲ್ಲಿ ನಗರ ಶ್ರೇಣಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಂಡಿಸಿದರು.

ಇವರ ನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ನಗರ ವಸತಿಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ 1, 1/2, 1/3, 1/4 ಸರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಸೂತ್ರವೊಂದರ ಮೂಲಕ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

$$Pr \times R = P1$$

P = ದೊಡ್ಡ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ

R = ಯಾವುದೇ ನಗರದ ಶ್ರೇಣಿ

or

$$Pr = \frac{P1}{R}$$

Pr =ಶ್ರೇಣಿಯೊಂದಿಗೆ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ

ಉದಾ:– 1. ನಗರವೊಂದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 50,000 ಗಳಾದರೆ ನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ 5ನೆಯ ಶ್ರೇಣಿಯ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 10,000 ಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

$$(Ps) = \frac{P1}{R} = \frac{50,000}{5} = 10,000$$ ಜನರು

ಉದಾ: 2. ದೊಡ್ಡ ನಗರವೊಂದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2 ದಶಲಕ್ಷಗಳಾದರೆ, 10ನೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಗಾತ್ರ 2 ಲಕ್ಷಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

$$(P10) = \frac{P1}{R} = \frac{20,00,000}{10} = 2,00,000$$ ಜನರು

ಸ್ಥಾನ ಗಾತ್ರ ನಿಯಮ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ದೇಶಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವಾಗಲಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ನಿಯಮ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಧರಿಸಿದ್ದು, ಅದರ ಅಂಕಿ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ದೇಶದಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವುದು. (ಕೆ.ಬಿ.)

ನಗರೀಕರಣ: ಒಂದು ದೇಶದ ಜನರನ್ನು, ಪಟ್ಟಣಿಗರು, ಗ್ರಾಮೀಣರು ಎಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು. ದೇಶದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೂ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೂ ಇರುವ ಅನುಪಾತ ಅಲ್ಲಿಯ ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಜನವಲಸೆಯ ಸ್ವರೂಪಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನಗರ ಪ್ರದೇಶದ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯೇ ನಗರೀಕರಣ. ನಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ನಗರೀಕರಣದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದು. ನಗರಗಳು ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಯ ವೇಗವರ್ಧನೆಯ ಸಾಧನಗಳಾಗಿರುವುದುಂಟು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಅನುಕೂಲಗಳುಂಟು. ಆದರೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಕೆಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳೂ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಅನುಕೂಲಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಪರಿಹಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಂದು ದೇಶದ ನಗರೀಕರಣದ ಅಧ್ಯಯನ ಅಗತ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಜನಗಣತಿಯಲ್ಲಿ ನಗರೀಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವರಗಳನ್ನೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಗರ ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ಎಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದರೂ ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳೂ ಒಂದೇ ಮಾನದಂಡವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಯಾ ದೇಶದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಸ್ವೀಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ 200 ಜನರಿರುವ ವಸತಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ನಗರವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ 500, ಕೆನಡದಲ್ಲಿ 1,000, ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ 2,000, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ 2,500, ಜೋರ್ಡಾನಿನಲ್ಲಿ 10,000 ಜನರಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ನಗರ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ನಗರವೆನ್ನಬೇಕಾದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ 5,000 ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇರಬೇಕು; ಅಲ್ಲಿಯ ಪುರುಷ ದುಡಿಮೆಗಾರರಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಮುಕ್ಕಾಲು ಪಾಲು ಜನ ಕೃಷಿಯೇತರ ಕಾರ್ಯ ನಿರತರಾಗಿರಬೇಕು; ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ ಕನಿಷ್ಠ 400ರಂತೆ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಇರಬೇಕು. ಪುರಸಭೆ, ನಗರಸಭೆ ಅಥವಾ ದಂಡು ಇರುವ, ಇಲ್ಲವೇ ನಗರಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಅಧಿಸೂಚಿತವಾಗಿರುವ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಳಗಳೂ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ನಗರೀಕರಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಅಂಶಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು: 1. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಫಲವಾದ ಏರಿಕೆ. 2. ಗ್ರಾಮಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಜನರ ವಲಸೆ. ಪಟ್ಟಣಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆರೋಗ್ಯ, ನೈರ್ಮಲ್ಯ ಹಾಗೂ ಆಹಾರದ ಗುಣಮಟ್ಟ ಉತ್ತಮವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಗ್ರಾಮೀಣಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ನಗರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮರಣದರ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ದರದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಏರಿಕೆ ಆಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಗ್ರಾಮ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಉದ್ಯೋಗಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳು, ಮನೋರಂಜನೆ, ಆರೋಗ್ಯ, ನೈರ್ಮಲ್ಯ, ಶಿಕ್ಷಣಸೌಲಭ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಅನುಕೂಲಗಳು ಗ್ರಾಮವಾಸಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ನಗರೀಕರಣದ ವೇಗ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡೂ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಗರೀಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಕರ್ನಾಟಕದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಪ್ರಮಾಣ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಪ್ರಪಂಚದ ಉಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳಂತೆಯೇ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ. 1901ರಲ್ಲಿ 1,00,000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ನಗರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 25 ಮಾತ್ರವಿತ್ತು; ಈಗ ಅಂಥ ನಗರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 151. ನಗರ ಪ್ರದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ $^{2}/_{3}$ ಪಾಲು ಜನ ಇಂಥ ನಗರಗಳಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹತ್ತು ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ

ನಗರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 1911ರಲ್ಲಿ 2 ಮಾತ್ರವಿತ್ತು; ಈಗ ಅದು 8ಕ್ಕೆ ಏರಿದೆ. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಮುಂಬಯಿ, ದೆಹಲಿ, ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಅಹಮದಾಬಾದ್ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ದರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ (ಉಳಿದ ನಾಲ್ಕು ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳು ಕೋಲ್ಕತ, ಚೆನ್ನೈ, ಹೈದರಾಬಾದ್ ಮತ್ತು ಕಾನ್ಪುರ).

ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ರಚನೆಯ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ನಗರೀಕರಣ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಗರಗಳ ಅತಿಯಾದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದ ಕೆಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ತೀವ್ರಗತಿಯ ನಗರ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಿಂದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ಆರೋಗ್ಯ, ನೈರ್ಮಲ್ಯ, ಕುಡಿಯುವ ನೀರು, ವಿದ್ಯುತ್ತು, ಸಾರಿಗೆ-ಸಂಪರ್ಕ ಮುಂತಾದ ಆವಶ್ಯಕ ಸೇವೆಗಳ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಡ ಉಂಟಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ನಗರಸಭೆಗಳಿಗೆ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡುತ್ತಿದೆ. ಯೋಜಿತವಲ್ಲದ ನಗರಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಕೊಳೆಗೇರಿಗಳ ಅವಕಾಶ ಉಂಟುಮಾಡುವುದಲ್ಲದೆ ಕಳ್ಳತನ, ದರೋಡೆ, ವೇಶ್ಯಾವಾಟಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಬೇನೆಗಳಿಗೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಗರ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಯೋಜಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಮೇಲಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಪ್ರಖರತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ನಗರಾಡಳಿತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನಗರ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತರುವುದುಂಟು. (ಎ.ಬಿ.ಎ.;ಎಚ್.ವಿ.ಎಸ್.)

ನಗೊರ್ನೊ - ಕರಬಖ್: ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಅಜ಼ರ್‌ಬೈಜಾನಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಸ್ವಯಂಘೋಷಿತ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಬಾಕುವಿನಿಂದ 270 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಆರ್ಮೀನಿಯ ಮತ್ತು ಅಜ಼ರ್ ಬೈಜಾನ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಇದರ ಹತೋಟಿಗಾಗಿ ತಿಕ್ಕಾಟವಿದೆ. ಸು. 4,400 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅಜ಼ರ್‌ಬೈಜಾನ್ ಮತ್ತು ಆರ್ಮೇನಿಯಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ ಸ್ಟೆಪನ್‌ಕರ್ಟ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 1,38,000 (2007). ಈ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ.76 ಆರ್ಮೇನಿಯನ್ ಹಾಗೂ ಶೇ.23 ಅಜ಼ರ್‌ಬೈಜಾನ್ ಮೂಲದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. *

ನಗ್ನೀಕರಣ: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗ ವಿವಿಧ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಸವೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಕ್ಷೀಣವಾಗುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ (ಡೆನ್ಯುಡೇಷನ್). ಪೃಥ್ವಿಯ ಅಂತರ್ಜನಿತ ಶಕ್ತಿಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯಾದರೆ, ಬಹಿರ್ಜನಿತಶಕ್ತಿಗಳ ನಿರಂತರ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದ ನಗ್ನೀಕರಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ಸವೆದು, ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಿ ಸಂಚಯಿಸುವ ಯಾವುದೇ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಶಕ್ತಿಗೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ನಗ್ನೀಕರಣದ ಕರ್ತೃ ಎನ್ನುವರು. ಉದಾ: ನದಿ, ಹಿಮನದಿ, ಗಾಳಿ, ಸಮುದ್ರ ಅಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಜಲ. ಇವು ಸದಾ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿದ್ದು ಸವೆತ, ಸಾಗಣೆ ಮತ್ತು ಸಂಚಯವೆಂಬ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸುತ್ತವೆ. ಕೊರೆಯುವಿಕೆ, ಉಜ್ಜುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಘರ್ಷಣೆ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯವೆಂತಲೂ, ಸವೆತದಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಶಿಲಾದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಗಣೆ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಂಡ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ರಾಶಿಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಂಚಯ ಕಾರ್ಯವೆನ್ನುವರು. ಈ ಮೂರು ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದಾಗಿ ಪೃಥ್ವಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಸದಾ ರೂಪಾಂತರಗೊಳ್ಳುವುದು.

ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ವಿವಿಧ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಶಿಲಾಗೋಳ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಭೂಮಿಯ ಅಧಿಕಭಾಗವನ್ನು ನೀರು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಜಲಗೋಳ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇವೆರಡನ್ನೂ ವಾಯುಗೋಳ ಆವರಿಸಿದೆ. ಈ ಮೂರೂ ವಲಯಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿದ ಕಾಲದಿಂದ ಇಂದಿನತನಕ ಅಂದರೆ ಸು. 450 ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ನಾನಾ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಭೂಗೋಳದ ಸ್ವರೂಪವೇ ಬೇರೆ. ಇಂದಿನ ಭೂಮಿಯ ಸ್ವರೂಪವೇ ಬೇರೆ.

ಸೂರ್ಯನ ಶಾಖ, ಗಾಳಿ, ಮಳೆ, ನದಿ, ಹಿಮನದಿ, ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆ ಮೊದಲಾದ ವಿವಿಧ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಆಕಾರ ಸದಾ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವುದು. ಮೇಲು ಪದರದ ಶಿಲೆಗಳು ಸವೆದು ಹೊಸ ಶಿಲಾವಸ್ತು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿಲೆಗಳ ಶಿಲಾಕ್ಷಯವೇ ಶಿಥಿಲೀಕರಣ. ಇದರಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಶಿಲೆಯ ಚೂರುಗಳು ಪುಡಿಪುಡಿಯಾಗಿ ಮರಳು, ಮಣ್ಣು ಮುಂತಾದ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಳೆಯುವುವು. ಈ ಶಿಲಾಕಣಗಳನ್ನು ಗಾಳಿ ತೂರಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಶಿಲಾಕಣಯುಕ್ತವಾಗಿ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ಅದಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಶಿಲಾರಾಶಿಗಳ ಮೇಲೆ ಅಪ್ಪಳಿಸಿ ಘರ್ಷಿಸಿ ಅವನ್ನು ಸವೆಸುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿಯಂತೆ ಮಳೆ ಮತ್ತು ನದಿ ನೀರು ಕೂಡ ಭೂಸಾರದ ಕಣಗಳನ್ನೂ ಶಿಲಾಕಣಗಳನ್ನೂ ಸಡಿಲಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಬಲುಗಟ್ಟಿಯಾದ ಶಿಲಾರಾಶಿಯಾದರೂ ಹವಾಗುಣದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕರ್ತೃಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳಿಂದ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಒಡೆದು, ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಬಂಡೆಗಳಾಗಿ ಬಿರಿದು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಉರುಳಿ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಆಗ ಅದು ಪುಡಿಪುಡಿಯಾಗಿ ಈ ಕಲ್ಲು ಚೂರುಗಳು ಬೇಗ ಸವೆದು ಮರಳಾಗಿ ಮಣ್ಣಾಗುತ್ತವೆ.

ಶಿಲಾ ಚೂರುಗಳು ಸಣ್ಣದಾಗುತ್ತ ಪುಡಿಯಾಗಿ ಶಿಥಿಲೀಕರಣ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಅವುಗಳ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಿಯೋಜನೆ ಅತಿ ವೇಗದಿಂದ ಮತ್ತು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯೇ ಶಿಲಾವಿಘಟನೆ. ಶಿಲೆಗಳು ಹಿಟ್ಟಿನಂತೆ ನುಣ್ಣನೆಯ ಪುಡಿಯಾಗುವುದುಂಟು. ಇದು ಶಿಲೆಗಳ ಚೂರ್ಣೀಕರಣ. ಜೀವಿಗಳಿಂದ ಆಗುವ ಶಿಲಾಕ್ಷಯವಾದರೇ ಅದು ಜೈವಿಕ ತೇಮಾನ. ಹೀಗೆ ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ಭೂತಲದ ಶಿಲೆಗಳು ಸವೆಯುತ್ತವೆ. ಸವೆದ ಶಿಲೆಗಳು ದೂಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಗಾಳಿ ನೀರುಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಶಿಲಾಸವೆತದ ಮುಂದಿನ ಅವಸ್ಥೆಯಾದ ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸ್ಥಾನಾಂತರೀಕರಣವೆನ್ನುವರು. ಹೀಗೆ, ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಶಿಲಾವಸ್ತು ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಗಾಳಿ ನೀರುಗಳಿಂದ ಒಯ್ಯಲ್ಪಟ್ಟು ನೆಲ, ನದಿಪಾತ್ರ ಮತ್ತು ದಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನ ಮತ್ತು ನದಿಮುಖಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಚಯಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವೇ ನೆಲದ ಮೇಲಿರುವ ವಿಶಾಲವಾದ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕಡಲತೀರದಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಶಿಲೆ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುವುದು. ಸವೆತ, ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಂಚಯ ಎಂಬ ಈ ಮೂರು ಹಂತಗಳಿರುವ ಶಿಲಾ ಆವರ್ತ ಎಡೆಬಿಡದೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಇದರ ಪರಿಶೀಲನೆ ಭೂವಿಜ್ಞಾನದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಆಸಕ್ತಿ. ಶಿಲೆಗಳೇ ಭೂಮಿಯ ಇತಿಹಾಸದ ಪುಟಗಳು, ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದಾಖಲೆಗಳು. ನಗ್ನೀಕರಣವೇ ಈ ದಾಖಲೆಯ ನಿರ್ಮಾಣದ ಮೊದಲನೆಯ ಹಂತ; ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಎರಡನೆಯ ಹಂತ; ಸಂಚಯನ ಮೂರನೆಯ ಹಂತ. ಈ ಮೂರು ಹಂತಗಳ ಸಮಷ್ಟಿಗೆ ನಗ್ನೀಕರಣದ ಆವರ್ತವೆನ್ನುವರು.

ನದಿಗಳೂ ತೊರೆಗಳೂ ತಮ್ಮ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನೆಲವನ್ನು ಸವೆಸುತ್ತವೆ. ಹಿಮನದಿಗಳೂ ಹಾಗೆಯೇ ತಮ್ಮ ಕಣಿವೆಯ ತಳವನ್ನು ಸವೆಯಿಸುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಅಲೆಗಳು ಬಂದು ಅಪ್ಪಳಿಸುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲೆಗಳು ಬಲುಬೇಗ ಸಡಿಲವಾಗಿ ಸವೆದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರದ ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಹಾವಳಿಯಿಂದ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮೊದಲಾದ ಗಟ್ಟಿಕಲ್ಲುಗಳೂ ಬೇಗ ಸವೆಯುವುವು. ಮಹಾಬಲಿಪುರದ ಬಳಿ ಇರುವ ಕಡಲತೀರದ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಂದಿರ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಥೂಲಮೂರ್ತಿ ಸಮುದ್ರದ ವಿನಾಶ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ಆ ಮೂರ್ತಿ ಕುಳಿಬಿದ್ದಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಏಕಶಿಲಾ ಮೂರ್ತಿ ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರನ ವಿಗ್ರಹ ಹತ್ತು ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಆವರಣರಹಿತವಾಗಿ ನಿಂತಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಎಡತೋಳು ಮತ್ತು ಬೆನ್ನಿನ ಎಡಭಾಗ ಕುಳಿಬಿದ್ದಿವೆ. ತಲೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಗುಂಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಮನಾಳಗಳಂತಿರುವ ಬಿರುಕುಗಳು ಮೂಡಿವೆ.

ರಾಸಾಯನಿಕ ಸವೆತದ ವರ್ತನೆ ಬೇರೆ ಬಗೆಯದು. ಶುದ್ಧ ನೀರಿಗೆ ಕಲ್ಲನ್ನು ತೇಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಶಿಲಾಕಣಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದಾಗ ನೀರಿನೊಡನೆ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು ಬೆರೆತು ಅದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದೇ ಇಂಥ ನೀರು ಹರಿಯುವಾಗ ಅದು ತನ್ನ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲುಮಣ್ಣನ್ನು ಕೊರೆದು ಸಾಗುತ್ತದೆ. ನದಿಗಳ ಕಣಿವೆ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಆಳವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಜಲದಲ್ಲಿ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಶಿಲೆಯ ಕಣಗಳೇ ಕಾರಣ. ಇಂಗಾಲದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್ ವಿಲೀನವಾಗಿರುವ ನೀರು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಶಿಲೆಯನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಕೊರೆದು ಬಿಡುತ್ತದೆ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಗವಿಗಳೇ ಅಲ್ಲಿ ರೂಪಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಉಪ್ಪು ಕರಗಿರುವ ನೀರಿನ ಹಾವಳಿ ಹೇಳತೀರದು. ಇದೆ ನಗ್ನೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಜಲದ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ನಗ್ನೀಕರಣ ಕರ್ತೃವಾಗಿ ನದಿಯ ಕಾರ್ಯ: ನಗ್ನೀಕರಣ ಕರ್ತೃಗಳಲ್ಲಿ ನದಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದು ಹಿಮಚ್ಛಾದಿತ ಶೀತವಲಯ ಹಾಗೂ ಹಿಮಾವೃತ ಪರ್ವತಗಳು ಮತ್ತು ಅತ್ಯುಷ್ಣ ಮಳೆ ರಹಿತ ಉಷ್ಣವಲಯ ಮತ್ತು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದ ಮರುಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ. ನದಿಯು ಮಳೆ, ಹಿಮಕರಗುವಿಕೆ, ಸರೋವರ, ಅಂತರ್ಜಲ - ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಮೂಲಗಳಿಂದ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ನೀರು ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಬಿದ್ದ ಮಳೆಯ ನೀರಿನ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗಿ ಅಂತರ್ಜಲವಾಗುವುದು, ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಆವಿಯಾಗಿ ವಾಯುಮಂಡಲವನ್ನು ಸೇರುವುದು, ಉಳಿದ ಭಾಗ ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಝರಿ, ಹಳ್ಳ ತೊರೆಗಳಾಗಿ ಹರಿದು, ಅವುಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ನದಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದುವುವು.

ನದಿ: ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಮತ್ತೊಂದು ನದಿ, ಸರೋವರ ಅಥವಾ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ಸಿಹಿ ನೀರಿನ ಧಾರೆಯೇ

ನದಿ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನದಿಗಳು ಚಿಲುಮೆ, ಹಿಮನದಿ ಅಥವಾ ಸರೋವರಗಳಿಂದ ಉಗಮ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ನದಿಯು ಹರಿಯುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅದರ ಪಾತ್ರ ಅಥವಾ ನದಿ ಕಣಿವೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ನದಿ ಆರಂಭಗೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನದಿಯ ಮೂಲವೆಂತಲೂ ಅದು ಅಂತ್ಯಗೊಳ್ಳುವ ಭಾಗವನ್ನು ನದಿಯ ಮುಖ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು.

ಒಂದು ಸಣ್ಣ ನದಿ ತನ್ನ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಧಾನ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರಿದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಉಪನದಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅಂದರೆ ಉಪನದಿ ಪಾತ್ರ ಅದು ಸೇರುವ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವುದು. ಹೀಗೆ ಒಂದು ನದಿ ಮತ್ತೊಂದು ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸಂಗಮ ಎನ್ನುವರು. ನದಿ ತಗ್ಗು ವಲಯದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದು, ಅದು ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಹರಿಯುವ ಝರಿ, ತೊರೆ, ಉಪನದಿ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಜಲಧಾರೆಗಳಿಂದ ನೀರನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಒಂದು ನದಿಯನ್ನು ಬಂದು ಸೇರುವ ಎಲ್ಲ ಜಲಧಾರೆಗಳ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಆ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ (ಕ್ಯಾಚ್‌ಮೆಂಟ್ ಏರಿಯ) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ನದಿ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಅದರ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತಾರ ಹಾಗೂ ಅದು ಪಡೆಯುವ ಮಳೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದು. ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದು, ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ನದಿಯ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದು. ಮಳೆಯು ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಅದರ ಉಗಮ ಪ್ರದೇಶವು ಹಿಮಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ನದಿಯು ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಹರಿಯುವ ನಿರಂತರ ನದಿಯಾಗಿರುವುದು. ಹಿಮಾಲಯದಿಂದ ಉಗಮಿಸುವ ಭಾರತದ ನದಿಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯು ನಿಯತಕಾಲಿಕವಾಗಿದ್ದರೆ ನದಿಗಳೂ ನಿಯತಕಾಲಿಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ನದಿಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿವೆ. ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಎತ್ತರದಿಂದ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ನದಿಗಳ ಮುಖದವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿರುತ್ತವೆ.

ಜಲ ವಿಭಾಜಕ: ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಭೂಭಾಗ ಎರಡೂ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಅಥವಾ ಜಲಧಾರೆಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವಂತಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಜಲ ವಿಭಾಜಕ ಎನ್ನುವರು.

ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಹಂಚಿಕೆ: ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡಾಗ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೀರ್ಗಾಲುವೆ ಜಾಲವೂ ಆರಂಭಗೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಜಾಲವು ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಭೂ ರಚನೆ ಹಾಗೂ ಉಪನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದುವುದು. ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಮುಖ್ಯ ನದಿ, ಉಪನದಿಗಳು, ಅವುಗಳ ಝರಿ, ತೊರೆಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ಒಟ್ಟಾರೆ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಥವಾ ನೀರ್ಗಾಲುವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದನ್ನು ಜಲವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಭೂ ರಚನೆ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ, ಆ ಪ್ರದೇಶದ ನೀರ್ಗಾಲುವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಬಹು ಸರಳವಾಗಿರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಕಠಿಣ ಮತ್ತು ಮೃದು ಶಿಲಾ ಪದರುಗಳು ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಸಮಾನಾಂತರ ಅಥವಾ ಊರ್ಧ್ವ ಮುಖವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಜಲಪಾತ, ಶಿಲಾಸೋಪಾನ ಮುಂತಾದ ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಆ ಪ್ರದೇಶ ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಕುಸಿತಕ್ಕೀಡಾಗಿದ್ದರೆ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಮತ್ತಷ್ಟು ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು. ಹೀಗೆ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲಾ ರಚನೆ, ಭೂ ಇತಿಹಾಸ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ನದಿಯ ಪಾತ್ರವೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಬಹು ಕಿರಿದಾಗಿದ್ದು, ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಬಹು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವುದು. ಒಂದು ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿನ ನೀರ್ಗಾಲುವೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಹಂತಗಳು ಈ ಮುಂದಿನಂತಿವೆ:

ಝರಿಗಳ ಉಗಮ; ಝರಿಗಳು ಸಂಗಮ ಹೊಂದಿ ತೊರೆಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದು ಹಾಗೂ ಉಪನದಿಗಳ ಆರಂಭ; ಝರಿಗಳು ಹಾಗೂ ತೊರೆಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆ; ತೊರೆ ಮತ್ತು ಝರಿಗಳ ಉಗಮ ಸ್ಥಾನಗಳ ಹಿಂಜರಿತ, ಝರಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ವಿಕಾಸ; ನದಿಯ ಅಪಹರಣ ಹಾಗೂ ಇದರಿಂದ ಜಲ ವಿಭಾಜಕಗಳ ಬದಲಾವಣೆ.

ಈ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಂದ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ನಿಶ್ಚಿತ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರುವುದು. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಮುಖ್ಯ ನದಿ ಹಾಗೂ ಅದರ ಉಪ ನದಿಗಳು ವಿವಿಧ ಮಾದರಿಯನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತವೆ. ನೀರ್ಗಾಲುವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅವುಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಪಾತ್ರದ ಶಿಲಾ ರಚನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು:

ನದಿವ್ಯವಸ್ಥೆ
- ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ
  - ವೃಕ್ಷಮಾದರಿ
  - ಜಾಲಾಕಾರದ ಮಾದರಿ
  - ವಲಯಾಕಾರದ ಮಾದರಿ
  - ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಮಾದರಿ
- ಅಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ
  - ಪೂರ್ವಗಾಮಿ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ
  - ಗತಕಾಲಿಕ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

1. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅಥವಾ ಅನುವರ್ತಿ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳ ಇಳಿಜಾರು ಹಾಗೂ ಶಿಲಾ ರಚನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವು ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುವ ಮೊದಲ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿದ್ದು ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳ ಇಳಿಜಾರಿಗೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ಅನಂತರ ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹರಿಯುವ ತೊರೆಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಝರಿ ಅಥವಾ ತೊರೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇಂತಹ ವ್ಯೂಹದ ಮುಖ್ಯ ನದಿಯನ್ನು ಪ್ರಧಾನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನದಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆಯ ನೀರಿನಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ತೊರೆಗಳಿಗೆ ಎರಡೂ ಬದಿಗಳಿಂದಲೂ ಬಂದು ಸೇರುವ ಝರಿಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹರಿದು ಮುಖ್ಯ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನದಿಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಕ್ರಮಾನುಗತ ನದಿ: ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನದಿಗಳನ್ನು ಲಂಬವಾಗಿ ಸೇರುವ ನದಿಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಾನುಗತ ನದಿಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಪರ್ವತ ಸರಣಿಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು (ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿರುವಂತೆ) ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದರೆ ಉಪನದಿಗಳು ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಮುಖ್ಯ ನದಿಯನ್ನು ಲಂಬವಾಗಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಇವುಗಳು ಮೃದು ಶಿಲಾ ಪದರುಗಳನ್ನು ಸವೆಸಿ ಅಥವಾ ಶಿಲಾಸ್ತರ ಬಿರುಕುಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ಪ್ರತ್ಯನುವರ್ತಿ ನದಿ: ಕ್ರಮಾನುಗತ ನದಿಗಳು ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಈ ಕ್ರಮಾನುಗತ ನದಿಗಳಿಗೆ ಬಂದು ಸೇರುವ ಉಪನದಿಗಳು ನದಿಗೆ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇವು ಶಿಲಾಸ್ತರದ ಇಳಿಮೋರೆಗೆ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಡೇವಿಸ್ (1895) ಆಬ್ಸಿಕ್ವೆಂಟ್ ನದಿ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಇವುಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನದಿಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿದ್ದು ಕ್ರಮಾನುಗತ ನದಿಗಳನ್ನು ಲಂಬವಾಗಿ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಆಕಸ್ಮಿಕ ನದಿ: ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಕಠಿಣ ಶಿಲಾಪದರುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವ ನೀರ್ಗಾಲುವೆಗಳು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲಾಸ್ತರ ಹಾಗೂ ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳಿಗೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಸಂಕೀರ್ಣ ನೀರ್ಗಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಆಕಸ್ಮಿಕ ನೀರ್ಗಾಲುವೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ವಲಯಾಕಾರ ನೀರ್ಗಾಲುವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ.

ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂ ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳ ರಚನೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿವೆ:

ವೃಕ್ಷಾಕಾರ ಮಾದರಿ: ಮುಖ್ಯ ನದಿ, ಉಪನದಿ ಹಾಗೂ ಅದರ ತೊರೆ, ಝರಿಗಳ ಜಾಲವು ಮರದ ರೆಂಬೆ ಹಾಗೂ ಅದರ ಟಿಸಿಲುಗಳನ್ನು ಹೋಲುವುದು. ಇದೇ ವೃಕ್ಷಾಕಾರ ಮಾದರಿ ನೀರ್ಗಾಲುವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದಲೂ ಉಪನದಿಗಳು, ತೊರೆಗಳು ಹರಿದು ಬಂದು ಮುಖ್ಯ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೇ ತರದ ಶಿಲಾರಚನೆಯುಳ್ಳ ನದಿಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ ಎಂದರೆ ಭಾರತದ ಸಿಂಧು, ಗೋದಾವರಿ, ಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ಕಾವೇರಿ ನದಿಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ.

ಜಾಲಾಕಾರದ ಮಾದರಿ: ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಹಾಗೂ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳ ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ತೊರೆಗಳಿಗೆ ಲಂಬವಾಗಿ ಬಂದು ಸೇರುವ ಕ್ರಮಾನುಗತ ಝರಿಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳು ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರತ್ಯನುವರ್ತಿ ತೊರೆಗಳ ಜಾಲವನ್ನು ಜಾಲಾಕಾರದ ಮಾದರಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಶಿಲಾಸ್ತರ ಬಿರುಕುಗಳು ಈ ಮಾದರಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ರೂಪುಗೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣವಾಗುವವು. ಇಂತಹ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಸೀನ್ ನದಿ ಕಣಿವೆಯ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಬಯಲು ಸೂಕ್ತ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.

ನಗ್ನೀಕರಣ ಕರ್ತೃವಾಗಿ ನದಿಯ ಕಾರ್ಯ

ವಲಯಾಕಾರದ ಮಾದರಿ: ಗುಮ್ಮಟಾಕಾರದ ಭೂ ಸ್ವರೂಪದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ, ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲುಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ನೀರ್ಗಾಲುವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ವಲಯಾಕಾರದಲ್ಲಿರುವುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಗುಮ್ಮಟಾಕಾರದ ಭೂ ಸ್ವರೂಪವು ವಿಚ್ಛಿದ್ರಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿಯ ನೀರ್ಗಾಲುವೆಗಳು ವಲಯಾಕಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಹರಿಯುವವು. ಉದಾ: ಅಮೆರಿಕದ ದಕ್ಷಿಣ ಡಕೋಟ ಮತ್ತು ವ್ಯೋಮಿಂಗ್‌ನ ಬ್ಲಾಕ್ ಹಿಲ್ಸ್‌ನ ಷಿಯನ್ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ.

ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಮಾದರಿ: ಗುಮ್ಮಟಾಕೃತಿ ಅಥವಾ ಶಂಕಾಕೃತಿಯ ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಸುತ್ತಲಿನ ತಗ್ಗಾದ ಭೂ ಭಾಗಗಳ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹರಿಯುವ ನೀರ್ಗಾಲುವೆ ಜಾಲವನ್ನು ವೃತ್ತಾಕಾರ ಮಾದರಿಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಲೇಕ್ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ನದಿಗಳು ಈ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಶಂಖಾಕೃತಿ ಅಗ್ನಿ ಪರ್ವತಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದು. ಉದಾ: ಮೌಂಟ್ ಎಟ್ನ, ಮೌಂಟ್‌ಹುಡ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಭಾರತದ ಕೇಂದ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಅಮರಕಂಟಕ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿಂದ ನದಿಗಳು ಉಗಮಿಸಿ ಸುತ್ತಲೂ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದು ವೃತ್ತಾಕಾರ ಮಾದರಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.

ಅಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಭೂ ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ಶಿಲಾರಚನೆಯೊಂದಿಗೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಅನುರೂಪತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರದೆ ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಅಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನುವರು. ಈ ರೀತಿಯ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ಎರಡು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು:

ಪೂರ್ವಗಾಮಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಪ್ರಸ್ತುತ ನದಿ ಹರಿಯುವ ಪಾತ್ರ ಹಾಗೂ ಅದರ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಬಂಧವಿರದ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಪೂರ್ವಗಾಮಿ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ನದಿಯು ಉಗಮಗೊಂಡ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಕಣಿವೆಯು ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡಾಗ ಇದ್ದ ಮೇಲ್ಪದರವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸವೆತಕ್ಕೀಡಾಗಿದೆ. ಇದರ ಕೆಳಗೆ ನದಿಯ ಕಣಿವೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದು, ಇಂದು ಕಣಿವೆಯು ಕಠಿಣ ಹಾಗೂ ಮೃದು ಶಿಲಾಪದರುಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದುವರಿದಿರುವುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ನದಿ ಕಣಿವೆಯ ಇಂದಿನ ಶಿಲಾಸ್ತರ ಹಾಗೂ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿರುವ ನೀರ್ಗಾಲುವೆ ಜಾಲಕ್ಕೂ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನೇ ಪೂರ್ವಗಾಮಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಗತಕಾಲಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಒಂದು ಭೂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡ ಅನಂತರ ಆ ಪ್ರದೇಶ ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟು ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ಥಗೊಂಡರೂ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬದಲಾವಣೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಗತಕಾಲಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಓರೆಯಾದಾಗ ಅಥವಾ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತಗಳು ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡಾಗ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ನೀರ್ಗಾಲುವೆಗಳೂ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಡುವಿಕೆಯು ಬಹು ಕಡಿಮೆ ಹಾಗೂ ನಿಧಾನವಾಗಿದ್ದು, ನದಿಗಳ ವೇಗ ಮತ್ತು ಕೊರೆತವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಭೂ ಭಾಗಗಳು ಮೇಲೆತ್ತಿದಂತೆಲ್ಲಾ ತಮ್ಮ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಕೊರೆದು ಸರಿದೂಗಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಯು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಅಸ್ಸಾಂ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು. ಸಿಂಧು, ಘಾಘಾ, ಸಟ್ಲೇಜ್ ಮತ್ತಿತರ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಹಿಮಾಲಯ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಮೈದಾನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಗತಕಾಲಿಕ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ.

ನದಿಯ ಕಾರ್ಯಗಳು: ನದಿಯು ನಗ್ನೀಕರಣಕರ್ತೃವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ: ಸವೆತ, ಸಾಗಾಣಿಕೆ, ಸಂಚಯನ.

ಸವೆತ: ನದಿಯು ಹರಿಯುವಾಗ ತನ್ನ ಪಾತ್ರದ ತಳ ಹಾಗೂ ಎರಡೂ ಬದಿಗಳನ್ನು ಸವೆಸುವುದು. ಇದರಿಂದ ಮರಳು, ಶಿಲಾ ಚೂರುಗಳು, ಕಲ್ಲು ಬಂಡೆಗಳನ್ನು ತನ್ನೊಡನೆ ತೇಲಿಸಿಕೊಂಡು ಅಥವಾ ಕರಗಿಸಿ ದ್ರಾವಣದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಸುವುದು. ಕೆಲವು ಭಾರವಾದ ವಸ್ತುಗಳು ನದಿಯೊಡನೆ ಉರುಳಿ ಅದರ ಪಾತ್ರವು ಸವೆಯುವುದಲ್ಲದೆ, ಶಿಲಾ ಚೂರುಗಳೂ ಸವೆದು, ಪರಸ್ಪರ ಘರ್ಷಿಸಿ ನುಣ್ಣಗಾಗುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನೇ ನದಿಯ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

ನದಿಯ ಸವೆತಕಾರ್ಯ ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುವುದು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಭೌತಿಕ ಸವೆತ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಸವೆತ. ನದಿಯು ತನ್ನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಕೊರೆದು ಅನೇಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುವುದು. ಈ ವಸ್ತುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಘರ್ಷಿಸಿ ಅಥವಾ ನದಿಯ ತಳ ಅಥವಾ ಬದಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಘರ್ಷಿಸಿ ಸವೆಯುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ವಸ್ತುಗಳು ನದಿಯು ತನ್ನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಕೊರೆಯಲು ಆಯುಧಗಳಂತೆ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ; ಈ ರೀತಿಯ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಭೌತಿಕ ಸವೆತವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದರೊಡನೆ ನದಿಯ ನೀರು ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ದ್ರಾವಣದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ತನ್ನೊಂದಿಗೆ ಸಾಗಿಸುವುದು. ಈ ರೀತಿಯ ಸವೆತವನ್ನು ರಾಸಾಯನಿಕ ಸವೆತವೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

ನದಿಯು ಹಲವಾರು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದು. ಅವು ಹೀಗಿವೆ:

ಘರ್ಷಣೆ: ನದಿ ತನ್ನ ಭಾರವಸ್ತುಗಳೊಡನೆ ಹರಿಯುವಾಗ ಭಾರವಸ್ತುಗಳು ನದಿಯ ಪಾತ್ರ ಹಾಗೂ ಅದರ ದಂಡಗಳೊಡನೆ ಉಜ್ಜಿ ಉಂಟಾಗುವ ಸವೆತವನ್ನು ಘರ್ಷಣೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಭೌತಿಕ ಸವೆತವಾಗಿದೆ. ಘರ್ಷಣೆಯು ನದಿಯ ಪಾತ್ರ ಹಾಗೂ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದು.

ಇಕ್ಕೆಲಗಳ ಸವೆತ: ನದಿಯ ಭಾರವಸ್ತುಗಳು ಇಕ್ಕೆಲಗಳ ಬದಿಗಳೊಡನೆ ಘರ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಪಾತ್ರವು ವಿಸ್ತರಿಸುವುದು. ಇದರಿಂದ V ಆಕಾರದ ಕಣಿವೆಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇದು ನದಿಯ ಯೌವನವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದು.

ಊರ್ಧ್ವ ಕೊರೆತ: ನದಿಯ ಭಾರ ವಸ್ತುಗಳು ಅದರ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಘರ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಪಾತ್ರ ಆಳವಾಗಿ ಕೊರೆಯಲ್ಪಡುವುದು. ಇದು ನದಿಯ ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದು.

ದ್ರಾವಣೀಕರಣ: ಇದು ನದಿಯ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಶಿಲೆಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಹಲವಾರು ಖನಿಜಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಇವುಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗುವುದನ್ನೇ ದ್ರಾವಣೀಕರಣವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ನದಿಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ ಇಂಗಾಲಾಮ್ಲವು ಈ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ದ್ರಾವಣೀಕರಣಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದು. ಹೀಗೆ ನದಿಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಕರಗುವ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳೆಂದರೆ ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು, ಕಲ್ಲುಪ್ಪು, ಜಿಪ್ಸಮ್ ಮುಂತಾದವು. ಈ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಶಿಲೆಗಳು ನದಿಯ ನೀರಿನಿಂದ ದ್ರಾವಣೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಸವೆತವುಂಟಾಗುವುದು.

ನೀರೊತ್ತಡ ಕ್ರಿಯೆ: ಇದು ಭೌತಿಕ ಸವೆತದ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿದೆ. ನದಿಯ ನೀರು ಇಕ್ಕೆಲಗಳ ಬದಿಗಳಿಗೆ ಬಲವಾಗಿ ಅಪ್ಪಳಿಸುವುದು. ಇದರಿಂದ ಶಿಲೆಗಳು ಸಡಿಲಗೊಂಡು, ಚೂರಾಗಿ ನೀರಿನೊಡನೆ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನದಿಯ ನೀರು ಬಿರುಕುಗಳು ಹಾಗೂ ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಲವಾಗಿ ಅಪ್ಪಳಿಸುವುದರಿಂದ, ಈ ಕಾರ್ಯವು ಮುಂದುವರಿದು ಅವುಗಳು ಚೂರುಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇದೇ ನೀರೊತ್ತಡ ಕ್ರಿಯೆ. ಜೊತೆಗೆ ಸಡಿಲವಾದ ಶಿಲೆಗಳ ಕಣಗಳು ನೀರಿನ ರಭಸದಿಂದ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಸವೆತಗಳುಂಟಾಗುವುದು.

ಉಜ್ಜುವಿಕೆ: ನದಿಯಿಂದ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುವ ಭಾರವಸ್ತುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಉಜ್ಜಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವು ದಂಡೆ ಹಾಗೂ ಪಾತ್ರಗಳೊಡನೆ ಉಜ್ಜುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಶಿಲಾ ಚೂರುಗಳು ಗುಂಡಾಗಿ ನುಣ್ಣಗಾಗುತ್ತವೆ. ದಪ್ಪವಾಗಿರುವ ಶಿಲಾಚೂರುಗಳು ಉಜ್ಜುವಿಕೆಯಿಂದ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದಾಗುತ್ತವೆ.

ಸವೆತದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ: ನದಿಯ ಸವೆಸುವಿಕೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು, ಅದರ ವೇಗ, ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಹಾಗೂ ಅದರ ಪಾತ್ರದ ಶಿಲಾ ರಚನೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ನದಿಯ ವೇಗವು ಅದರ ಪಾತ್ರದ ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದು ಇಳಿಜಾರು ಕಡಿದಾಗಿದ್ದರೆ ವೇಗವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು, ಕೊರೆತವೂ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದು. ಇದರಂತೆಯೇ ನದಿಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಕೊರೆತದ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಹೆಚ್ಚು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪರ್ವತ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಕೊರೆತವು ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರವಾಹದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕೊರೆತ ಕಾರ್ಯವು ಉಳಿದ ಅವಧಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಪಾತ್ರವು ಮೃದು ಹಾಗೂ ಸಡಿಲವಾದ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ನದಿಯು ಅವುಗಳನ್ನು ವೇಗವಾಗಿ ಸವೆಸುವುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಕಠಿಣ ಶಿಲೆಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕೊರೆತದ ಪ್ರಮಾಣ ಬಹುಕಡಿಮೆಯಿರುವುದು.

ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು: ನದಿಯು ಕೊರೆತದ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಗೆಯ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿವುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ 'V' ಆಕಾರದ ಕಣಿವೆ, ಕಂದರ, ಕುಂಭಕುಳಿ, ಜಲಪಾತ ಮತ್ತು ನದಿಯ ಅಪಹರಣ ಮುಂತಾದವು.

ಸಾಗಾಣಿಕೆ: ನದಿಯು ತನ್ನ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಪಡೆದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತನ್ನೊಡನೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸುವುದನ್ನೇ ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅದು ತನ್ನೊಡನೆ ಸಾಗಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅದರ ಭಾರವಸ್ತು ಎನ್ನುವರು. ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ನದಿಯ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯದ ಪ್ರಮಾಣ, ಅದು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಭಾರವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಮಾಣ, ನದಿಯ ವೇಗ ಹಾಗೂ ಅದರ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದು. ಪ್ರವಾಹದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನದಿಯು ಅಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದ ಭಾರವಸ್ತುವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅದು ಕೆಂಪಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದು.

ಸಾಗಾಣಿಕೆಯ ವಿಧಗಳು: ನದಿ ತನ್ನ ಭಾರವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹಲವಾರು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸುವುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ:

ನಗ್ನೀಕರಣ ಕರ್ತೃವಾಗಿ ನದಿಯ ಕಾರ್ಯ

ದ್ರಾವಣೀಕರಣವಸ್ತುಗಳು: ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಖನಿಜ ವಸ್ತುಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕರಗಿ ದ್ರಾವಣೀಕರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ನದಿಯ ನೀರಿನೊಡನೆ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ತೇಲುವ ವಸ್ತುಗಳು: ಮರಳು, ರೇವೆಮಣ್ಣು, ಮಣ್ಣು ಮುಂತಾದ ಹಗುರ ಕಣಗಳು ಹರಿಯುವ ನದಿಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೇಲುವಂತೆ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ನದಿಯು ಪ್ರವಾಹದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತೊಯ್ಯುವುದು.

ಉರುಳುವ ವಸ್ತುಗಳು: ನದಿಯ ನೀರು ಭಾರವಾಗಿರುವ ಶಿಲಾ ಚೂರುಗಳು, ಕಲ್ಲು ಬಂಡೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುವುದು. ಈ ವಸ್ತುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಭಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನದಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳು ಉರುಳಿದಂತೆ ನದಿಯಿಂದ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ನದಿಯ ನೀರಿನೊಡನೆ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುವ ಭಾರವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಮಾಣವು ಇತರ ಎಲ್ಲ ನಗ್ನೀಕರಣ ಕರ್ತೃಗಳಿಗಿಂತ ಅಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವುದು. ಒಂದು ಅಂದಾಜಿನ ಪ್ರಕಾರ ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈನ ಒಂದು ಚ.ಕಿಮೀ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಸು.250ಟನ್ ಘನವಸ್ತುಗಳು ತೇಲಿಸಿದಂತೆ ಹಾಗೂ 50 ಟನ್ ವಸ್ತುಗಳು ದ್ರಾವಣದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ನದಿಗಳಿಂದ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಮಿಸ್ಸಿಸ್ಸಿಪಿ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶವು ಅಮೇರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಸು.2.ದ.ಲ.ಟನ್ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ಕೊಲ್ಲಿಗೆ ಸಾಗಿಸುವುದು. ಇದೇ ರೀತಿ ಮಯನ್ಮಾರಿನ ಇರವಾಡಿ ನದಿಯ ಜಲಾಯನ ಪ್ರದೇಶದ ಎತ್ತರವು ವಸ್ತುಗಳ ಸಾಗಾಣಿಕೆಯಿಂದ 400 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ 1.6 ಮೀ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಪ್ರವಾಹದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಅದರ ಸರಾಸರಿಗಿಂತ 10 ಪಟ್ಟು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದು. ನದಿಯ ಸಾಗಾಣಿಕೆಯ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಕಡಿಮೆಯಿರುವುದು.

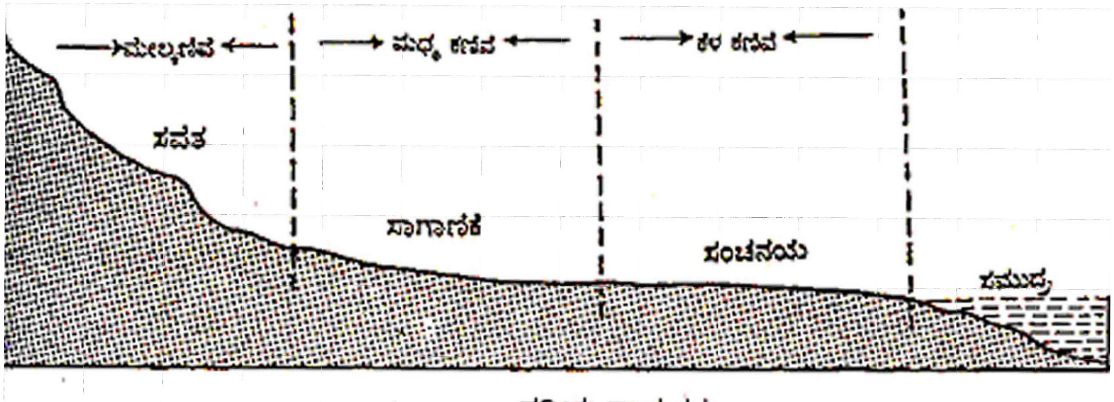

ನದಿಯ ಪಾತ್ರಗಳು

ಸಂಚಯನ ಕಾರ್ಯ: ನದಿಯೊಡನೆ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುವ ವಸ್ತುಗಳು, ಅದರ ಸಾಗಾಣಿಕೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ ಸಂಗ್ರಹಗೊಳ್ಳುವುದನ್ನೇ ಸಂಚಯನಕಾರ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ನದಿಯ ವೇಗವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು ಅಥವಾ ನದಿಯಲ್ಲಿನ ನೀರು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಅದರ ಸಾಗಾಣಿಕೆಯು ಇಳಿಮುಖವಾಗಿ ಭಾರವಸ್ತುಗಳು ಸಂಚಯನಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂಚಯನವು ನದಿಯ ಪಾತ್ರ ಹಾಗೂ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಸಂಚಯನ ಕಾರ್ಯವು ನದಿ ಪಾತ್ರದ ವಿವಿಧ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುವುದು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಭಾರವಾದ ವಸ್ತುಗಳು ಸಂಚಯನವಾಗುತ್ತವೆ. ಅತಿ ನುಣುಪಾದ ವಸ್ತುಗಳು ನದಿಯೊಡನೆ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೂ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ನದಿಯ ವೇಗವು ಅತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಿತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು: ಸಂಚಯನ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಅನೇಕ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಗೆಯ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ – ಮೆಕ್ಕಲು ಬೀಸಣಿಗೆ ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನ, ತಿರುವುಗಳು, ಶೃಂಗ ಸರೋವರ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ದಡಕಟ್ಟೆ, ಛಿದ್ರಿತ ನದಿಯ ಪಾತ್ರ ಮತ್ತು ಮುಖಜಭೂಮಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ನದಿಪಾತ್ರದ ಹಂತಗಳು ಮತ್ತು ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು: ನದಿಯು ಅದರ ಮೂಲದಿಂದ ಮುಖದವರೆಗಿನ ಪಾತ್ರದುದ್ದಕ್ಕೂ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಕಾರ್ಯ, ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುವ ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳು ನಿರ್ಮಾಣ ಹೊಂದುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ನದಿಯ ಪಾತ್ರದ ಆಕಾರ, ವಿಸ್ತಾರ ಹಾಗೂ ಆಳ ಮೊದಲಾದ ಗುಣ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಅದರ ಪಾತ್ರದ ಶಿಲಾ ರಚನೆ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯಗತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದು. ಸವೆತ ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಹಾಗೂ ಸಂಚಯನ ಕಾರ್ಯಗಳು ಅದರ ಪಾತ್ರದುದ್ದಕ್ಕೂ ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ನದಿಯ ಪಾತ್ರವು ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದು. ಈ ಕಾರ್ಯಗಳು ಅದರ ವಿವಿಧ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುವುವು. ಇದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನದಿಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಮೂರು ಹಂತಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

1. ಮೇಲ್ಕಣಿವೆ ಪಾತ್ರ ಅಥವಾ ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆ: ನದಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಗಮ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಅವುಗಳ ಮೇಲ್ಕಣಿವೆಯ ಪಾತ್ರವು ಪರ್ವತಗಳು ಅಥವಾ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವುದು. ಇಳಿಜಾರು ಕಡಿದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನದಿಯು ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದು ಹಾಗೂ ಅದರ ಸವೆತದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿರುವುದು. ಈ ಹಂತವನ್ನು ನದಿಯ ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆಯೆಂದೂ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಹಂತ ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಪರ್ವತ ಕಣಿವೆ ಪಾತ್ರವೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ನದಿಯ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ. ಇದರಿಂದ ನದಿಯ ಪಾತ್ರವು ಆಳವಾಗಿ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟು, ಅದು 'V' ಆಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು. ಇಕ್ಕೆಲಗಳ ಕೊರೆತ ಪ್ರಮಾಣವು ಅತಿ ಕಡಿಮೆ. ಇದರಿಂದ ನದಿ ಪಾತ್ರವು ಕಿರಿದಾಗಿರುವುದು. ಆಳ ಕೊರೆತ ಕಾರ್ಯವು ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದು ಸಡಿಲವಾದ ಶಿಲಾ ವಸ್ತುಗಳು ಕೊರೆದು ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಅತಿ ಗಟ್ಟಿಯಾದ, ಸವೆತವನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಶಿಲೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿದ್ದು ನದಿ ಪಾತ್ರವು ಶಿಲಾಮಯವಾಗಿರುವುದು. ಪ್ರವಾಹ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತೊರೆ–ಝರಿಗಳಿಂದ ಹೊತ್ತುತಂದ ವಸ್ತುಗಳಿಂದಾಗಿ ನದಿಯ ನೀರು ಕೆಂಪಾಗಿರುವುದು.

ಕಂದರ: ಮೇಲ್ಕಣಿವೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ನದಿಯ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ ಆದರೆ ಇಳಿಜಾರು ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿದಾಗಿದ್ದು, ನದಿಯು ತನ್ನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಕಿರಿದಾಗಿ ಹಾಗೂ ಆಳವಾಗಿ ಕೊರೆಯುವುದು. ನದಿ ಕಣಿವೆಯ ಎರಡೂ ಬದಿಗಳೂ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿದಾಗಿದ್ದು ನದಿಯು ತನ್ನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಕಿರಿದಾಗಿ ಹಾಗೂ ಆಳವಾಗಿ ಕೊರೆಯುವುದು. ಉದಾ: ಸಿಂಧು ನದಿಯು ನಂಗ ಪರ್ವತದ ಬಳಿ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಯು ನಾಮ್‌ಚೆ ಬಾರ್ವದ ಬಳಿ ದಿಹಾಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಕಂದರಗಳ ಮೂಲಕ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಮೈದಾನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಶಿಲಾಸ್ತರ ಭಂಗ ಮತ್ತು ಶಿಲಾಬಿರುಕುಗಳ ಮೂಲಕ ನದಿಯು ಹರಿಯುವುದರಿಂದಲೂ ಕಂದರಗಳು ನಿರ್ಮಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆಳವಾದ ಕಂದರಗಳನ್ನು ಕ್ಯಾನನ್‌ಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಕಾಲರಾಡೊ ನದಿಯ ಗ್ರಾಂಡ್ ಕ್ಯಾನ್ಯನ್ ಮತ್ತು ಯಲ್ಲೊ ಸ್ಟೋನ್ ನದಿ ಕಂದರ. ಗ್ರಾಂಡ್ ಕ್ಯಾನ್ಯನ್ ಕಂದರ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಸು.2 ಕಿಮೀ ಆಳವಾಗಿದೆ. ಶುಷ್ಕ ಹವಾಗುಣ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ರೀತಿಯ ಕಂದರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗುವುವು.

ತ್ವರಿತ ಪ್ರವಾಹ: ಇವುಗಳು ನದಿಯ ಪಾತ್ರದ ಕೊರೆತವು ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳ ಕಾಠಿಣ್ಯತೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ವಿವಿಧ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ನಿರ್ಮಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ನದಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಅನಂತರ ಮತ್ತೊಂದರಂತೆ ಕಠಿಣ ಮತ್ತು ಮೃದು ಶಿಲಾಪದರಗಳನ್ನು ಊರ್ಧ್ವಮುಖವಾಗಿ ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಮೃದುಶಿಲೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸವೆತಕ್ಕೀಡಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಕಠಿಣ ಶಿಲೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸವೆಯದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದಿರುತ್ತವೆ. ನದಿಯ ಪಾತ್ರವು ಏರು ತಗ್ಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು. ಇದರಿಂದ ನೀರು ಈ ತಗ್ಗುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿಳಿದು ಮೇಲೇರುವುದು. ಹೀಗೆ ನದಿಯ ನೀರು ಏರಿಳಿಯುವುದನ್ನು ತ್ವರಿತ ಪ್ರವಾಹವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ತ್ವರಿತ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶಿಲಾ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಮೇಲ್ಕಣಿವೆಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಜಲಪಾತ: ನೀರು ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದಿಂದ ದುಮುಕುವುದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜಲಪಾತವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ಎತ್ತರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುವರು. ಜಲಪಾತ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಧಾರೆಯಂತೆ ಇದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಕ್ಯಾಸ್ಕೇಡ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉದಾ: ಸಿಲ್ವರ್ ಕ್ಯಾಸ್ಕೇಡ್, ಕೊಡೈಕೆನಾಲ್.

ಬದಲಾಗಿ ಜಲಪಾತದ ಎತ್ತರ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಬ್ಲಫ್ ಎನ್ನುವರು. ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದು, ಎತ್ತರವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಜಲಪಾತ ಎನ್ನುವರು. ಜಲಪಾತದ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕ್ಯಾಟರಾಕ್ಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಜಲಪಾತಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದು, ಇವು ಸುಂದರ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ದೃಶ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ವೆನಿಜುವೇಲ ದೇಶದ ಓರಿನೋಕೊ ನದಿಯ ಉಪನದಿ ರಯೋಚುರುನ್ 979 ಮೀ ಎತ್ತರದಿಂದ ದುಮುಕುವುದು. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಎತ್ತರವಾದ ಜಲಪಾತವಾಗಿದ್ದು 1935ರಲ್ಲಿ ಅಮೇರಿಕದ ಜೇಮ್ಸ್ ಏಂಜಲ್ ಇದನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದ. ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಇದನ್ನು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಲಾವೋಸ್‌ನ ಮೀಕಾಂಗ್ ನದಿಯ ಖೋನೆ ಫಾಲ್ಸ್ ಸು.10.8 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ಉದ್ದವಾದ ಜಲಪಾತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಜಲಪಾತಗಳು

ಜಲಪಾತ	ನದಿ	ರಾಷ್ಟ್ರ	ಎತ್ತರ ಮೀ
1. ಏಂಜಲ್ ನದಿಯ ಉಪನದಿ ರಯೋಚುರುನ್	ಓರಿನೋಕೊ	ವೆನಿಜುವೇಲ	979
2. ಟುಗೆಲಾ	ಟುಗೆಲಾ	ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ	948
3. ಯೋಸೆಮೈಟ್	ಯೋಸೆಮೈಟ್ ಯು.ಎಸ್.ಎ.	ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ	777
4. ಮರಡಾಲ್ಸ್ ಫೋಸ್ಸೆನ್		ನಾರ್ವೆ	655
5. ಕ್ಯುಕ್ವೆನಾನ್	ಸದರನ್ ಆಲ್ಸ್	ವೆನಿಜುವೇಲ	610
6. ಸೂದರ್‌ಲೆಂಡ್ ಫಾಲ್ಸ್		ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್	580
7. ಟೆಕಾಕ್ಕಾವ್	ಕೊಲಂಬಿಯ	ಬ್ರಿಟಿಷ್	503
8. ಗ್ರೇಟ್‌ಫಾಲ್ಸ್	ಮಾಚಾರುನಿ	ಗಯಾನ	
9. ವಿಕ್ಟೋರಿಯ	ಜಾಂಬೆಜಿ	ಜೈರೆ	488
10. ನಯಾಗರ	ಸೆಂಟ್‌ಲಾರೆನ್ಸ್ ಕೆನಡ	ಯು. ಎಸ್. ಎ	51
11. ಕೈಯೆಟಿಯರ್	ಪೊಟಾರೋ	ಗಯಾನ	225
12. ಜೋಗ್‌ಫಾಲ್ಸ್	ಶರಾವತಿ	ಭಾರತ	260

ಮಡುವು: ಜಲಪಾತಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಎತ್ತರದಿಂದ ದುಮುಕುವುದರಿಂದ ಸುಳಿಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ನದಿಯೊಡನೆ ಸಾಗುವ ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳು ಈ ಸುಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ಸುತ್ತುವುದರಿಂದ ಸುಳಿಗಳು ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡು ಆಳವಾದ ಮಡುವುಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಕುಂಭಕುಳಿ: ನದಿಯ ಪಾತ್ರ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಅಸಮವಾಗಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ನದಿಯ ಪಾತ್ರವು ಏರಿಳಿತವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸುಳಿಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಚೂರುಗಳು ನೀರಿನೊಡನೆ ವೃತ್ತಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುತ್ತವೆ. ಈ ಚೂರುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ದಪ್ಪ ಶಿಲೆಗಳೂ ಕ್ರಮೇಣ ಈ ರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಕುಳಿಗಳು ಮಡಿಕೆಯಂತೆ ದೊಡ್ಡವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಂಭಕುಳಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ನದಿಯ ಪಾತ್ರ ಶಿಲಾಮಯವಾಗಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ತ್ವರಿತ ಪ್ರವಾಹಗಳ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕುಂಭಕುಳಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕಾವೇರಿ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಚುಂಚನಕಟ್ಟೆ ಹಾಗೂ ಹೊಗೇನಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ನದಿಯ ಅಪಹರಣ: ನದಿಯ ಮೇಲ್ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಸ್ವರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಅಪಹರಣವೂ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಹೆಚ್ಚು ನೀರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ನದಿಯು ತನ್ನ ಮೂಲವನ್ನು ಕೊರೆಯುತ್ತಾ ಹಿನ್ನಡೆಯುವುದು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಜಲವಿಭಾಜಕದ ಇನ್ನೊಂದು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ನದಿಯು ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದರ ನೀರನ್ನು ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದನ್ನೇ ನದಿಯ ಅಪಹರಣ ಅಥವಾ ನದಿಯ ದರೋಡೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಹಿಮಾಲಯದ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ನದಿ ಅಪಹರಣಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಮುನಾ ನದಿಯು ಸರಸ್ವತಿ ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದು ಇಂದಿಗೂ ಸರಸ್ವತಿಯ ಶುಷ್ಕ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಮಧ್ಯಕಣಿವೆಯ ಪಾತ್ರ ಅಥವಾ ಯೌವನಾವಸ್ಥೆ: ನದಿಯು ಪರ್ವತ ಅಥವಾ ಉನ್ನತ ಭಾಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮೈದಾನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಅನಂತರ ಇದರ ಮಧ್ಯಕಣಿವೆಯ ಹಂತವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಬಹುದು. ಈ ಹಂತವನ್ನು ನದಿಯ ಯೌವನಾವಸ್ಥೆ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಈ ಹಂತವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವಲ್ಲಿ ನದಿಯು ತನ್ನ ಪಾತ್ರದ ತಳವನ್ನು ಕೊರೆಯುವುದು ಸಾಕಷ್ಟು ನಿಲುಗಡೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ನದಿಯ ನೀರು ಪೂರ್ಣ ಭಾರವಸ್ತುವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು. ಇಳಿಜಾರು ಬಳಿದಾಗಿದ್ದು, ನದಿಯು ಮಂದಗತಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ಪ್ರವಹಿಸುವುದು. ನದಿಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು. ಕೆಳಮುಖ ಕೊರೆತಕ್ಕಿಂತ ಪಾರ್ಶ್ವಕೊರೆತವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ನದಿಯ ಪಾತ್ರಗಳು ವಿಸ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ನದಿ ಪಾತ್ರವು ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು, ಇದರ ಆಳವು ಕಡಿಮೆಯಿರುವುದು.

ನದಿಯು ಮೇಲ್ಕಣಿವೆಯ ಹಂತದಿಂದ ಮೈದಾನವನ್ನೂ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ ಅದರ ವೇಗವು ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ತನ್ನ ಎಲ್ಲ ಭಾರವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಲಾಗದೆ ಕೆಲವು ಭಾರವಾದ ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಗಾತ್ರದ ವಸ್ತುಗಳು ಸಂಚಯಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವ ಮುಖ್ಯ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳೆಂದರೆ ಮೆಕ್ಕಲು ಬೀಸಣಿಗೆ, ಅಂತರ್ಗತ ಚಾಚುಗಳು, ನದಿ ಕಣಿವೆಯ ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರು.

ಮೆಕ್ಕಲು ಬೀಸಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಪರ್ವತ ಪಾದ ಮೈದಾನ: ಉನ್ನತ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಗಮ ಹೊಂದುವ ನದಿಯ ಮೇಲ್ಕಣಿವೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿದು ಮೈದಾನವನ್ನೂ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು. ಮೈದಾನವು ಬಳಿದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ತಕ್ಷಣ ನದಿಯ ವೇಗವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಭಾರವಾಗಿರುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಲಾರದು. ಮರಳು ನುರುಜುಕಲ್ಲು, ಕಲ್ಲಿನ ಚೂರು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಪರ್ವತಗಳ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಕೋನಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಿಸುವುದು. ಇವುಗಳನ್ನೇ ಮೆಕ್ಕಲು ಬೀಸಣಿಗೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಪರ್ವತ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಉಗಮಹೊಂದಿ, ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತದ ಪಾದದುದ್ದಕ್ಕೂ ಇಂತಹ ಮೈದಾನಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಪರ್ವತ ಪಾದ ಮೈದಾನವೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಅಂತರ್ಗತಿತ ಬೆಟ್ಟದ ಮುಂಚಾಚುಗಳು: ಮಧ್ಯ ಕಣಿವೆಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ನದಿಯ ವೇಗ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದು, ಅದರ ಅಡೆ ತಡೆಗಳು ಸವೆತಕ್ಕೀಡಾಗದೆ, ಅವುಗಳನ್ನು ನದಿಯು ಬಳಸಿ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು. ಇದರಿಂದ ನದಿಯ ಪಾತ್ರ ಅಂಕು ಡೊಂಕಾಗಿರುವುದು. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ನದಿಯ ಬೆಟ್ಟದ ಮುಂಚಾಚುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಪರಸ್ಪರ ಒಳಚಾಚಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಅಂತರ್ಗತಿತ ಬೆಟ್ಟದ ಮುಂಚಾಚುಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

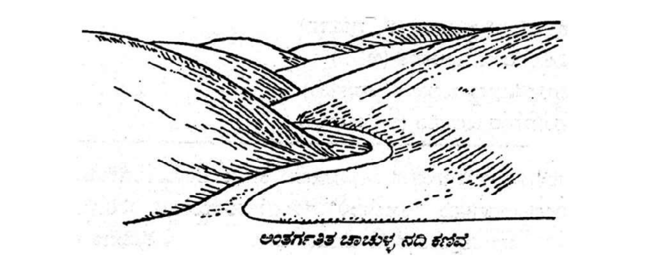

ಅಂತರ್ಗತಿತ ಚಾಚುಳ್ಳ ನದಿ ಕಣಿವೆ

ನದಿ ಪಾತ್ರದ ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರು: ನದಿಯು ಮಧ್ಯಕಣಿವೆಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಹರಿಯುವಾಗ ಬಾಗುವ ಕಡೆ ಹೊರಬದಿಯನ್ನು ಸವೆಸುವುದು ಹಾಗೂ ಒಳ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಂಚಯಿಸುವುದು ಇದರಿಂದ ಹೊರಬದಿಯು ಅತಿ ಕಡಿದಾಗಿರುವುದು.

ಕೆಳಕಣಿವೆಯ ಪಾತ್ರ ಅಥವಾ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಅವಸ್ಥೆ: ನದಿಯ ಕೆಳಕಣಿವೆಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಭಾರವಸ್ತುಗಳ ಸಂಚಯನವೇ ಪ್ರಧಾನ ಕಾರ್ಯ. ನದಿಯು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ನೀರಿನೊಡನೆ ಅತ್ಯಂತ ಮಂದಗತಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವುದು. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಭಾರವಸ್ತುಗಳು ಸಂಚಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ವಿವಿಧ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗುವುವು.

ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನ: ನದಿಯು ತನ್ನ ಕಣಿವೆಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದು ಹೊತ್ತು ತಂದ ಅಪಾರ ಭಾರವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಚಯಿಸುವುದು. ಈ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗುವ ಮಟ್ಟಸವಾದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೇ ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಪ್ರವಾಹದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನದಿಯ ನೀರು ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಹೊರಚಾಚಿ ಈ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸುವುದು ಅಲ್ಲದೆ ನೀರಿನೊಡನೆ ಹೊತ್ತು ತಂದ ನುಣುಪಾದ ಮಣ್ಣು ಈ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಫಲವತ್ತತೆಯು ಅಧಿಕಗೊಳ್ಳುವುದು.

ನಗ್ನೀಕರಣ ಕರ್ತೃವಾಗಿ ನದಿಯ ಕಾರ್ಯ

ತಿರುವುಗಳು: ನದಿಯು ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಭಾರ ವಸ್ತುಗಳೊಡನೆ ಮಂದಗತಿಯಿಂದ ಪ್ರವಹಿಸುವುದು. ಅದರ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ ತಡೆಯುಂಟಾದರೂ ನದಿಯು ಅದನ್ನು ಸವೆಯಿಸದೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಮುನ್ನಡೆಯುವುದು ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಬಾಗುವಿಕೆಯು S ಆಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. ನದಿಯ ತಿರುವು ಇದನ್ನು ಮಿಯಾಂಡರ್ ಎನ್ನುವರು. ಈ ಪದ ಟರ್ಕಿಯ ಮಿಯಂಡ್ರಾಸ್ ನದಿಯ ಹೆಸರಿನಿಂದ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಈ ತಿರುವುಗಳ ಹೊರ ಅಂಚು ನದಿಯಿಂದ ಕೊರೆಯಲ್ಪಡುವುದು. ಆದರೆ ಒಳತಿರುವಿನಲ್ಲಿ ನದಿಯು ಭಾರವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಚಯಿಸುವುದು, ಇದರಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ತಿರುವುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಬಾಗುತ್ತವೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿಯು ಈ ರೀತಿಯ ಅಪಾರ ತಿರುವುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು. ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ನದಿಯ ಪಾತ್ರವು ನೇರವಾಗಿರದೆ ಅಂಕುಡೊಂಕಾಗಿರುವುದು.

ಶೃಂಗ ಸರೋವರ: ನದಿಯ ತಿರುವುಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬೆಳೆದು S ಆಕಾರದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರವಾಹದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನದಿಯು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದ ನೀರನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ಅದರ ಕೊರೆತದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ತಿರುವುಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಯು ಬಳಸಿ ಮುನ್ನಡೆಯದೆ ನೇರವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಅದು ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭಾರವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಚಯಿಸುವುದರಿಂದ ತಿರುವುಗಳು ನದಿಯ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿ ನದಿಯ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅರ್ಧ ಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯ ತಿರುವುಗಳನ್ನು ಶೃಂಗ ಸರೋವರ ಅಥವಾ ಎತ್ತಿನ ಕೊಂಬಿನಾಕಾರದ ಸರೋವರ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಕ್ರಮೇಣ ಇವು ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಕಾಣೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ದಡಕಟ್ಟೆ: ನದಿ ಕಣಿವೆಯ ಎರಡೂ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿ ಗೋಡೆಯಂತೆ ಸಂಚಯಿತಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ದಡಕಟ್ಟೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಪ್ರವಾಹದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಈ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಮುರಿದು ನದಿಯ ನೀರು ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಹರಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಅಪಾರ ಹಾನಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮಿಸಿಸಿಪಿ (ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ), ಹ್ವಾಂಗ್‌ಹೋ(ಉತ್ತರ ಚೀನ) ಇಟಲಿಯ ಪೋ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದಡ ಕಟ್ಟೆಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ.

ಛಿದ್ರಿತ ಪಾತ್ರ: ನದಿಯ ಕೆಳ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮುಖ್ಯ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಛಿದ್ರಿತಪಾತ್ರವೂ ಒಂದು. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ನದಿಯು ತನ್ನ ಭಾರ ವಸ್ತುಗಳೊಡನೆ ಅತಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದು ಇದರಿಂದ ನದಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳು ಸಂಚಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ನದಿಯು ಅನೇಕ ಶಾಖೆಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯುವುದು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ನದಿ ದ್ವೀಪಗಳು, ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗುವುವು. ನದಿಯ ಈ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೇ ಛಿದ್ರಿತಪಾತ್ರವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಭಾರತದ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾನದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮಜೂಲಿ ದ್ವೀಪ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಅಂತರ್ನದಿ ದ್ವೀಪವಾಗಿದೆ.

ಮುಖಜಭೂಮಿ: ನದಿಯು ಸಾಗರ, ಸಮುದ್ರ ಅಥವಾ ಸರೋವರಗಳೊಡನೆ ಸೇರುವ ಮುಖ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭಾರವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಿಸಿ ಮೈದಾನವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಮೈದಾನಗಳು ಗ್ರೀಕ್ ಅಕ್ಷರಮಾಲೆಯನ್ನು (ಡೆಲ್ಟಾ) ಹೋಲುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಅದೇ ಹೆಸರಾದ ಡೆಲ್ಟಾ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯ ವಿಧಗಳು: ನದಿಯ ಸಂಚಯನದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗುವ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಗಳು ವಿವಿಧ ಆಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಖನಿಜ ಭೂಮಿಗಳು ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದವು.

ತ್ರಿಕೋನಾಕೃತಿಯ ಮುಖಜ ಭೂಮಿ: ಈ ಮಾದರಿಯ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಗಳು ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ನೈಲ್ ನದಿಯ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯು ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಬಾಂಗ್ಲಾ ಭಾರತದ ನದಿಗಳು ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರದ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿವೆ. ಗಂಗಾನದಿಯ ಮುಖಜ ಭೂಮಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿದೊಡ್ಡ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ.

ಪಕ್ಷಿಪಾದದಾಕಾರದ ಮುಖಜಭೂಮಿ: ಈ ರೀತಿಯ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಗಳು ಪಕ್ಷಿಯ ಪಾದದಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ನದಿಯ ನೀರಿನೊಡನೆ ತೇಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಸಾಗಿಸಿರುವ ನುಣುಪಾದ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ನದಿಯಿಂದ ಸಾಗಿಸಿ ತಂದ ಮೆಕ್ಕಲು ಅನೇಕ ಜಲ ಹಂಚಿಕೆಯ ಶಾಖೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗುವುದು. ಮಿಸ್ಸಿಸ್ಸಿಪಿ ನದಿಯ ಮುಖಜ ಭೂಮಿ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.

ನದಿ ಅಳಿವೆ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಗಳು: ಕೆಲವು ನದಿಗಳ ಭಾರವಸ್ತುಗಳು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಅಳಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಿತಗೊಂಡು, ಅಳಿವೆಯಾಕಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಅಳಿವೆ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇರಾಕಿನ ಯೂಫ್ರೆಟೀಸ್ ಟೈಗ್ರಿಸ್ ಮುಖಜ ಭೂಮಿ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.

ಚೂಪಾದ ಮುಖಜಭೂಮಿ: ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯು ಚೂಪಾಗಿ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕಸ್ಪೇಟ್ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ನದಿಯು ಹೊತ್ತು ತಂದ ಭಾರವಸ್ತುಗಳು ಅಲೆಗಳಿಂದ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿ ತುದಿಯು ಚೂಪಾಗುವುದು. ಈ ರೀತಿಯ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ನದಿಗಳು ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಛಿದ್ರಿತಗೊಳ್ಳದೆ, ನದಿಯ ನೀರು ಒಂದೇ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವಂತಿರಬೇಕು ಹಾಗೂ ತೀರವು ಅಂಕುಡೊಂಕಾಗಿರದೆ ನೇರವಾಗಿರಬೇಕು. ಇಟಲಿಯ ಟೈಬರ್ ನದಿ ಮುಖಜ ಭೂಮಿ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.

ಅಳಿವೆಗಳು: ಕೆಲವು ನದಿಗಳ ಭಾರವಸ್ತುಗಳು ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳಿಂದ ಆಳದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನದಿಗಳು ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿದು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ನದಿಗಳು ಮುಖಜ ಭೂಮಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಭೂಭಾಗಗಳೊಡನೆ ಚಾಚಿಗೊಂಡಿರುವ ಆಳ–ನೀಳವಾದ ಅಳಿವೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬಂದರುಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ನೆಲೆಗಳು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ನದಿ ಅಳಿವೆಗಳು ಹಲವಾರು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಂದರುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಕೆಲವು ನದಿಗಳು ತೀರದಲ್ಲಿ ಭಾರವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಚಯಿಸಿ ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುವು. ಇದರಿಂದ ಹಡಗುಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ತಡೆಯುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಇದರಲ್ಲಿ ಕೃತಕ ಬಂದರುಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಡೇವಿಸ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಭೂಸವೆತ ಚಕ್ರ ಮೂಲತಃ ನದಿಯಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೇ ಆಧರಿಸಿದೆ. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಪ್ರದೇಶವು ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟು ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡಾಗ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರದೇಶವು ಎತ್ತರದಾಗಿರುವುದೇ ಹೊರತು ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ಹಾಗೂ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಉಗಮಿಸುವ ನದಿಗಳು ಇಳಿಜಾರಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಡನೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ ನದಿಯ ಉಗಮಸ್ಥಾನವು ಹಿಂಜರಿತಗೊಂಡು ನದಿಯ ಪಾತ್ರವು ವೃದ್ಧಿಸುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಜಲವಿಭಾಗ ರೇಖೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಕೊರೆತದಿಂದ ಅವುಗಳ ಎತ್ತರ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಏರು ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರದೇಶವು ನಿರ್ಮಿತವಾಗುವುದು. ಇದೇ ಅಂತ್ಯ ಸ್ವರೂಪ ಮೈದಾನ. ಡೇವಿಸ್ ಇದನ್ನು ಪೆನಿಪ್ಲೇನ್ ಎಂದು ಕರೆದಿರುವನು. ಇದೇ ಸ್ವರೂಪದ ಅಂತಿಮ ಹಂತದ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಇತರ ಭೂ ಆಕೃತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಪೆಡಿಪ್ಲೇನ್ ಮೈದಾನೀಕರಣ ಎಂಬ ಪದಗಳನ್ನು ಬಳಸಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳು ರೂಪಿತಗೊಂಡ ಕೋಟ್ಯಾಂತರ ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಕ್ರಮಾನುಗತವಾಗಿ ಬಾಲ್ಯ, ಯೌವನ ಹಾಗೂ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಹಂತಗಳ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಅಂತ್ಯಸ್ವರೂಪ ಮೈದಾನವು ರೂಪಿತಗೊಳ್ಳುವುದು.

ನದಿಯ ಕಾರ್ಯದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ: ನದಿಯು ಬಾಲ್ಯ, ಯೌವನ ಹಾಗೂ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಹಂತಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ದಾಟಿ ಅಂತ್ಯಸ್ವರೂಪ ಮೈದಾನವಾಗಲು ದೀರ್ಘ ಕಾಲಾವಧಿ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಭೂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇತರ ಬಗೆಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ರಿಯೆಯು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯು ನಿರಂತರ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ನದಿಯ ಕಾರ್ಯವು ಏರು–ಪೇರುಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದು.

ನದಿಯ ಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರಿಯುವ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಆ ಪ್ರದೇಶ ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಡಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಇಳಿಜಾರು ಹೆಚ್ಚಿ, ನದಿಯ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯ ಅಧಿಕಗೊಂಡು, ಅದರ ಕಾರ್ಯ ಪುನಃ ಆರಂಭವಾಗುವುದು. ಇದನ್ನೇ ನದಿಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಹೀಗೆ ಒಂದು ನದಿಯ ಕಣಿವೆಯು ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟರೆ ಪಾರ್ಶ್ವ ಕೊರೆತದಿಂದ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳ ಆಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ನದಿ ಸೋಪಾನ ದಂಡೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಹಿಮಾಲಯದಿಂದ ಉಗಮಿಸುವ ನದಿಗಳು ಮೂರು ಜೋಡಿ ಸೋಪಾನ ದಂಡೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಭೂ ಪ್ರದೇಶವು ಮೂರು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಯು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ಆಳಗೊಳಿಸಿರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಇಂತಹ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳಿಂದ

ನದಿಯು ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವುದು. ಮೊದಲೇ ತಿರುವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನದಿಯ ಪಾತ್ರವು ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟು, ಸವೆತ ಕಾರ್ಯವು ಪುನರುಜ್ಜೀವಿತಗೊಂಡಾಗ, ನದಿಯ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆಗಳು ಊರ್ಧ್ವ ಮುಖ ಕೊರೆತದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗುವುವು. ಇವುಗಳನ್ನು ಛೇದನ ತಿರುವು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ದಾಮೋದರ ನದಿಯು ರಾಜ್–ರೊಪ್ಪದ ಬಳಿ (ದಾಮೋದರ ಕಣಿವೆ) ಹಾಗೂ ನರ್ಮದಾ ನದಿಯು ಜಬ್ಬಲ್‌ಪುರದ ಬಳಿಯ ಭೇರಘಾಟ್ ಬಳಿ ಈ ರೀತಿಯ ಛೇದನ ತಿರುವುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ.

ಇಳಿಜಾರು ಛೇದ ಬಿಂದು: ನದಿಯ ಪಾತ್ರದ ಪ್ರದೇಶವು ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಡುವ ಬದಲು ಕುಸಿತಕ್ಕೀಡಾದಾಗ ಅಥವಾ ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟವು ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ ನದಿಯ ಕೊರೆತದ ಅಂತಿಮ ಮಟ್ಟ–ಆಧಾರ ಮಟ್ಟ ಕೆಳಗಿಳಿಯುವುದು. ಇದರಿಂದಲೂ ನದಿಯ ಕಾರ್ಯವು ಪುನರಾರಂಭಿತವಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಹಳೆಯ ಮೆಕ್ಕಲು ಮೈದಾನ ಹಾಗೂ ಹೊಸ ಮೆಕ್ಕಲು ಮೈದಾನಗಳ ನಡುವೆ ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರು ಕಂಡುಬರುವುದು. ಇದನ್ನು ಇಳಿಜಾರು ಛೇದ ಬಿಂದು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇಂತಹ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ನದಿಗಳು ಜಲಪಾತವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಛೇದನ ಬಿಂದು ಜಲಪಾತಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಸುವರ್ಣರೇಖಾ ನದಿಯ ರಾಂಚಿ ನದಿಯ ಜಬ್ಬಲ್‌ಪುರದ ಬಳಿಯಿರುವ ಧುವಂಧರ್ ಜಲಪಾತಗಳು ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಜಲಪಾತಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

ಹೀಗೆ ನದಿಯ ಕಾರ್ಯಗಳು ಕ್ರಮಾನುಗತವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಭೂಸವೆತ ಚಕ್ರ ಪುನರಾವರ್ತನೆಯಾಗುವುದು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಒಂದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಭೂಸವೆತ ಆವರ್ತನದ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಎತ್ತರವು ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಇಂತಹ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಬಹು ಆವರ್ತನ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. (ಪಿ.ಎಂ.)

ನಗ್ನೀಕರಣದ ಕರ್ತೃವಾಗಿ ಪವನ ಕಾರ್ಯ:

ಶುಷ್ಕವಲಯ ಮತ್ತು ಅರೆ ಶುಷ್ಕ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ ಉಷ್ಣವಲಯ ಹಾಗೂ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಪ್ರಧಾನ ನಗ್ನೀಕರಣ ಕರ್ತೃವಾಗಿದೆ. ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಭೂ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೇ ಮರುಭೂಮಿ ಅಥವಾ ವಿಶಾಲವಾದ ಶುಷ್ಕ ಬರಡು ಮರಳು ಪ್ರದೇಶವನ್ನೇ ಮರುಭೂಮಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಭೂ ಇತಿಹಾಸದಿಂದಲೂ ಗಾಳಿಯ ಚಲನೆ ಅವಿರತವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು, ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮರಳು ಸಾಗರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿವೆ. ಇತರ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕರ್ತೃಗಳಂತೆ ಗಾಳಿ ಸಹ ಮರುಭೂಮಿಯ ಮತ್ತು ಅರೆ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸವೆತ, ಸಾಗಾಣಿಕ ಮತ್ತು ಸಂಚಯನಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.ಈ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಹಾಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ಸವೆತ ಕಾರ್ಯ: ಮಳೆ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯರಹಿತವಾದ ಶುಷ್ಕ ಮತ್ತು ಅರೆ ಶುಷ್ಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಅಡಚಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ಗಾಳಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅತಿ ರಭಸದಿಂದ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮರುಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸವೆತಕ್ಕೊಳಗಾಗುತ್ತದೆ.

1. ಅಪವಹನ: ಯಾವುದೇ ಅಡಚಣೆಯಿಲ್ಲದೇ ಗಾಳಿ ಮರುಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬೀಸುವಾಗ ಧೂಳು, ಮರಳು, ಮಣ್ಣಿನ ಕಣಗಳು, ಶಿಲಾಚೂರು ಮುಂತಾದ ಹಗುರವೂ, ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ ಆದ ಸಡಿಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು. ಇದನ್ನು ಗಾಳಿಯ ಅಪವಹನ ವಾಯುಹರಣವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅಪವಹನ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯ ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶದ ಒಣಗಿದ ಶುಷ್ಕ ಬರಡು ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮರುಭೂಮಿಯ ಮತ್ತು ಅರೆ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಪವಹನಕ್ಕೊಳಗಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳು ವಿವಿಧಾಕೃತಿ ಮತ್ತು ಗಾತ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಹಗುರವಾದ ವಸ್ತುಗಳು ತಮ್ಮ ಮೂಲಸ್ಥಾನದಿಂದ ಅನೇಕ ಕಿಲೋಮೀಟರ್‌ಗಳಷ್ಟು ದೂರದವರೆಗೆ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಯ್ಯಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಭಾರವುಳ್ಳವು ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಉರುಳುತ್ತಾ ಸಾಗುತ್ತವೆ.

ಅಪವಹನ ಕಾರ್ಯ ಗಾಳಿ ಬೀಸುವ ವೇಗ, ಬೀಸುವ ಅವಧಿ ಮತ್ತು ವಸ್ತುಗಳ ಗಾತ್ರವನ್ನವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿಯ ವೇಗ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಹೆಚ್ಚು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅಪವಹನಗೊಳಿಸುವುದು. ಇದರಿಂದ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಳವಿಲ್ಲದ ತಗ್ಗುಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ದೂಳೀ ಭೋಗಣಿ ಅಥವಾ ಅಪವಹನ ಕುಳಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಕ್ವಟಾರ, ಅ.ಸಂ. ಸಂಸ್ಥಾನದ ಕಾನ್ಸಾಸ್, ಕಲಹರಿ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಯ ಕ್ವಟಾರ್ ಬೆಗುಣಿ ಅತಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಅದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 140 ಮೀ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿದೆ. ಇಂತಹ ಬೋಗುಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲಿನ ಒತ್ತಡಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟು ಗಾಳಿ ಸುಳಿಯಂತೆ ಸುತ್ತುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ದೂಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಸುಳಿಗಾಳಿಯನ್ನು ದೂಳೀ ಸುಳಿ ಎನ್ನುವರು. ಸುಳಿಗಾಳಿ ಅಲ್ಪಾವಧಿಯವರೆಗಿದ್ದು ದೂಳನ್ನು ಬಡಿದೆಬ್ಬಿಸಿ, ಸ್ತಂಭಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ರಭಸದಿಂದ ಚಲಿಸುವುದು. ಇಂತಹವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಹರ, ಕಲಹರಿ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ದೂಳೀ ಸುಳಿಗಳು ಸುತ್ತುತ್ತಾ ದೂಳೀ ಬೋಗುಣಿಗಳನ್ನು ಸವೆತದಿಂದ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಆಳಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಬೋಗುಣಿಗಳು ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಅಗಲವಾಗಿ ಮತ್ತು 25 ರಿಂದ 150 ಸೆಂಮೀ ಆಳವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಧೂಳಿನ ಕಣಗಳನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಎತ್ತರದವರೆಗೂ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ದೂಳಿ ಚಂಡಮಾರುತಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅಪರಿಮಿತ ದೂಳಿನ ಕಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಕಾರ್ಮೋಡಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ದೃಶ್ಯಗಳೆಲ್ಲಾ ಅಗೋಚರವಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇವು 3000 ಮೀಟರ್ ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ಸಾವಿರಾರು ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ದೂಳಿನ ಕಣಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಭಾರತದ ಥಾರ್ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ.

2. ಉಜ್ಜುವಿಕೆ: ಗಾಳಿ ವೇಗವಾಗಿ ಬೀಸುವಾಗ ತನ್ನೊಡನೆ ಒಯ್ಯುವ ವಿವಿಧ ಶಿಲಾಚೂರು ಮತ್ತು ಮರಳು ಆಯುಧದಂತೆ ವರ್ತಿಸಿ ಮರುಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಉಜ್ಜಿ ಸವೆಸುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾರ್ಯದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮರುಭೂಮಿಯ ಶಿಲಾ ಮೇಲ್ಮೈಯು ಸವೆದು ನುಣುಪಾಗುತ್ತದೆ ಅಥವಾ ಗೀಚುಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಗಾಳಿ ಉಜ್ಜುವಿಕೆ ಕಾರ್ಯ ಮರುಭೂಮಿಯ ಶಿಲೆಗಳ ಪಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಭೂಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಗಾಳಿ ಅಪಾರ ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುವುದು. ಅವು ಆಯುಧಗಳಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿರುವ ಟೆಲಿಫೋನ್ ಕಂಬಗಳ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ 4 ರಿಂದ 8 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ಗಟ್ಟಿ ಲೋಹದ ರಕ್ಷಕವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿಯ ಉಜ್ಜುವಿಕೆ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಅನೇಕ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

3. ಘರ್ಷಣೆ: ಗಾಳಿ ತನ್ನೊಡನೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ ವಿವಿಧ ಶಿಲಾಚೂರುಗಳು ಮತ್ತು ಮರಳಿನ ಕಣಗಳು ಪರಸ್ಪರ ತಾಕಲಾಡಿ ಒಡೆದು ಪುಡಿಯಾಗುವುದರ ಮೂಲಕ ಸವೆಯುತ್ತವೆ. ಗಾಳಿಯ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಘರ್ಷಣೆ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಶಿಲಾಚೂರುಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಲ್ಲೇ ಸಂಘರ್ಷಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ತಾವು ಸಾಗುವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡ ಬರುವ ಶಿಲೆಗಳೊಡನೆಯೂ ಸಂಘರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಶಿಲಾಚೂರು ಮತ್ತು ಮರಳು ಕಣಗಳು ಸವೆದು ದುಂಡಗೆ ಚಿಕ್ಕ ಮಣಿಗಳು ಅಥವಾ ಧಾನ್ಯಗಳಂತೆ ರೂಪು ತಾಳುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಕಾಳು–ಮರಳು ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಗಾಳಿ ಸವೆತದ ಸಂಯೋಜಿತ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಅನೇಕ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

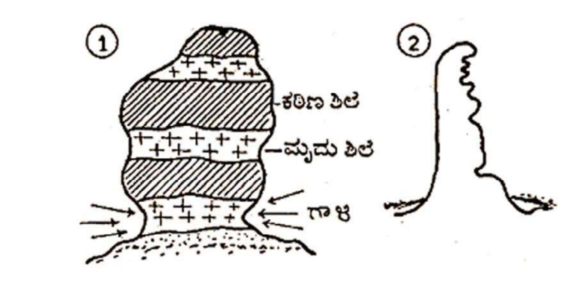

1) ಪೀಠಶಿಲೆ 2) ಸವಕಳಿ ಶಿಲೆ

ಪೀಠ ಶಿಲೆ: ಮೃದು ಮತ್ತು ಕಠಿಣ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದು, ಅವು ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಲೆದ್ದು ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಶಿಲಾಚೂರು ಮತ್ತು ಮರಳು ಕಣಯುತ ಗಾಳಿಯ ರಭಸಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಮೃದುವಾದ ಶಿಲಾಭಾಗ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬೇಗ ಸವೆಯುತ್ತದೆ. ಸವೆತ ಎತ್ತರ ಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಆಧಾರ ತಳದಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತಳಭಾಗ ಮೇಲ್ಪದರಕ್ಕಿಂತ ಬೇಗ ಸವೆಯುತ್ತದೆ. ಸವೆತಕ್ಕೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಳಗಾಗದ ಕಠಿಣ ಶಿಲಾಸ್ತರ ಮೃದು ಶಿಲಾಸ್ತರದ ಮೇಲೆ ಹಾಗೆ ಉಳಿಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಮೇಲಿನ ಕಠಿಣ ಶಿಲೆಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವ ಮೃದುಸ್ತರವು ಕಂಬದ ಬೋದಿಗೆ ಅಥವಾ ಪೀಠದಂತಿರುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪೀಠಶಿಲೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಅರಿಜೋನದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ನಗ್ನೀಕರಣದ ಕರ್ತೃವಾಗಿ ಪವನ ಕಾರ್ಯ

ನಾಯಿಕೊಡೆಯಾಕಾರದ ಶಿಲೆ: ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಟ್ಟದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲಾ ಮರಳು ಮತ್ತು ಶಿಲಾಚೂರುಗಳು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲೂ ಹಾಗೂ ಭೂಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಗಾಳಿ ವೇಗವಾಗಿ ಬೀಸುತ್ತಾ ನೆಲಕ್ಕೆ ಸಮೀಪವಾಗಿಯೇ ಮರಳು ಮತ್ತು ಶಿಲಾಚೂರುಗಳನ್ನು ರಭಸದಿಂದ ಒಯ್ಯುವಾಗ, ಮೇಲೆದ್ದು ನಿಂತಿರುವ ತಳಭಾಗವನ್ನು ಘರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಶಿಲೆಯ ತಳಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಸವೆತಕ್ಕೊಳಗಾಗುವುದರಿಂದ ಅದು ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ನಾಯಿಕೊಡೆ ಅಥವಾ ಅಣಬೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುವುದು, ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತಹ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ನಾಯಿಕೊಡೆ ಆಕಾರದ ಶಿಲೆಗಳೆನ್ನುವರು. ಇವುಗಳನ್ನು ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಗಾರ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಶಿಲೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗ ತಳಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸವೆತಕ್ಕೊಳಗಾಗುವುದು. ಶಿಲಾ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಉಜ್ಜುವಿಕೆಯಿಂದ ಅಸಹಜ ರೂಪವನ್ನು ತಳೆಯುವುದು. ಇದನ್ನು ಸವಕಳಿ ಶಿಲೆ ಅಥವಾ ಡಿಮೊಯಿಸೆಲ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾಯಿಕೊಡೆಯಾಕಾರದ ಶಿಲೆ ಅಥವಾ ಏರಿಳಿತವುಳ್ಳ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯ.

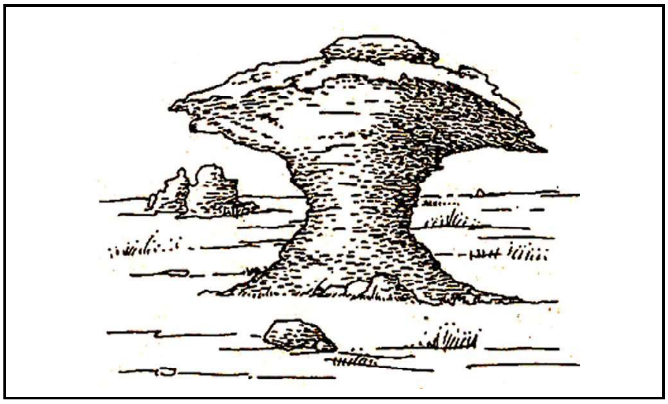

ನಾಯಿಕೊಡೆ ಆಕಾರದ ಶಿಲೆ

ಶಿಲಾ ಅಂಕಣ: ಮರಳು ಕಣಗಳುಳ್ಳ ಗಾಳಿಯ ಉಜ್ಜುವಿಕೆ ಕ್ರಿಯೆಗೊಳಗಾಗಿ ವಿಲಕ್ಷಣ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸವೆದು ರೂಪಿತವಾದ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಶಿಲಾ ಅಂಕಣವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಮೃದು ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳ ಮೇಲೆ ಕಠಿಣ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಎದುರು ಭಾಗದಿಂದ ಮರಳು ಮತ್ತು ಶಿಲಾಚೂರುಗಳುಳ್ಳ ಗಾಳಿ ರಭಸವಾಗಿ ಬೀಸುವುದರಿಂದ ಉಜ್ಜುವಿಕೆಯ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಅನೇಕ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಬಿರುಕುಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಶಿಲಾ ಬಿರುಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತಾ ಮೃದು ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳನ್ನು ಬೇಗ ಸವೆಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಬಿರುಕುಗಳು ಅಗಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಕಠಿಣ ಶಿಲಾಭಾಗಗಳು ಮೃದುಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ತಂಗುತ್ತವೆ. ಈ ಸ್ವರೂಪಗಳಿಗೆ ಶಿಲಾ ಅಂಕಣವೆನ್ನುವರು. ಇವು 3 ಮೀ ಗಳಿಂದ 30 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ರಚಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಗಾಳಿಯ ಉಜ್ಜುವಿಕೆ ಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಶಿಲಾ ಅಂಕಣಗಳ ಎತ್ತರ ಕುಗ್ಗಬಹುದು ಅಥವಾ ಶಿಲಾಬಿರುಕುಗಳು ಅಗಲವಾಗಲೂಬಹುದು.

ಪ್ರಾಂಗಣ ಶಿಲಾಶಿಖೆ: ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮೃದು ಮತ್ತು ಕಠಿಣ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಒಂದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದರಂತೆ ಲಂಬವಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು, ನಿತ್ಯ ಮಾರುತಗಳು ಬೀಸುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಎದುರಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಅವು ಗಾಳಿಯ ಉಜ್ಜುವಿಕೆ ಕ್ರಿಯೆಗೊಳಗಾಗಿ ಮೃದು ಶಿಲಾಭಾಗ ಬೇಗ ಸವೆದು ಹೋಗಿ ಕಠಿಣ ಶಿಲಾಭಾಗಗಳು ಗರಗಸದಂಥ ವಿವಿಧಾಕೃತಿಯ ಮೊನಚಾದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತವೆ. ಇವು ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಮುಂಬಾಗಿದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಂಗಣ ಶಿಲಾಶಿಖೆ ಅಥವಾ ಯಾರ್ಡಂಗ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲಾ ಅಂಕಣಗಳ ನಡುವೆ ಗಾಳಿ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಒಂದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬೀಸುವುದರಿಂದ ಅಭಿಮುಖ ಭಾಗದ ಮೃದು ಶಿಲಾ ಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಸವೆತಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಯಾರ್ಡಂಗ್‌ಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಅನೇಕ ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದು ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹವು ಅಟಕಾಮ ಮರುಭೂಮಿ, ಚಿಲಿ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯಾಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವೆಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಏಷ್ಯಾದ ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವು 8 ರಿಂದ 15 ಮೀಟರ್‌ಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲೇ ಅವುಗಳಿಗೆ ಯಾರ್ಡಂಗ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದದ್ದು.

ಮೆಸಾ: ಈ ಶಬ್ದ ಸ್ಪಾನಿಷ್ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಮೆಸಾ ಎಂದರೆ ಮೇಜು ಎಂದರ್ಥ. ಅಂದರೆ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಮೇಲ್ವಲಯ, ಕಡಿದು ಬದಿಯುಳ್ಳ, ನಿರೋಧಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನುಳ್ಳ, ಕಠಿಣ ಶಿಲಾಸ್ತರದಿಂದಾದ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸವೆಯದೇ ಉಳಿದ ಮೃದು ಶಿಲಾಸ್ತರದ ಮೇಲ್‌ಸ್ತರವಾಗಿದೆ. ಇದು ಮಟ್ಟಸ ಗುಡ್ಡವನ್ನು ಹೋಲುವುದಾದರೂ ಅದಕ್ಕಿಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಅ.ಸಂ. ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅರಿಜೋನ, ಯುಟ್ಟಾ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ.

ಮಟ್ಟಸ ಗುಡ್ಡ: ಕಿರಿದಾಗಿಯೂ ಸಮತಟ್ಟಾದ ನೆತ್ತಿಯ ಭಾಗವುಳ್ಳ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಸ್ವರೂಪವೇ ಮಟ್ಟಸ ಗುಡ್ಡ. ಮೆಸಾಗಳಂತೆಯೇ ಇವುಗಳೂ ಸಹ ಸವೆತಕ್ಕೊಳಗಾಗದೇ ಉಳಿದ ಕಠಿಣ ಶಿಲೆಯ ಮೇಲ್‌ಸ್ತರವಾಗಿದೆ. ಇವು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಮೆಸಾಗಳಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ವಿಸ್ತೃತ ಮೆಸಾಗಳೆ ನಗ್ನೀಕರಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಅವನತಿ ಹೊಂದಿ ಮಟ್ಟಸ ಗುಡ್ಡಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಕಡಿದಾದ ಬದಿಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ನೆತ್ತಿಯ ಬಿಡಿ ಬೆಟ್ಟದಂತೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ.

ಶಿಲಾದ್ವೀಪ: ಇದು ದ್ವೀಪ–ಪರ್ವತ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಕೊಡುವ ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯ ಇನ್ಸಲ್ ಬರ್ಗ್ ಪದದಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಇವು ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಅಳಿದುಳಿದ ಬೆಟ್ಟಗಳಾಗಿವೆ. ವಿಶಾಲವಾದ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಬಹು ಕಾಲ ನಿರಂತರ ಬೀಸುವುದರಿಂದಾದರೂ ಸುತ್ತಲಿನ ಮೃದುವಾದ ಭಾಗವೆಲ್ಲಾ ಸವೆದು ಹೋಗಿ, ಕಠಿಣ ಬಂಡೆಗಳು ಸುತ್ತಲಿನ ಭೂ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಎತ್ತರವಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲೆ ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಇವು ನೋಡಲು ಮರಳು ಸಾಗರ ದ್ವೀಪದ ಅಥವಾ ಬೆಟ್ಟಗಳಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಶಿಲಾದ್ವೀಪವೆಂಬುದು ಅನ್ವರ್ಥನಾಮ. ಇವುಗಳ ಪಾರ್ಶ್ವಭಾಗ ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರಿನಿಂದಲೂ, ದುಂಡಾದ ನೆತ್ತಿ ಭಾಗದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಮೊನಚಾದ ಅಗ್ರಭಾಗದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಪಿರಮಿಡ್ಡು ಆಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನೆತ್ತಿಯು ಗುಮ್ಮಟಾಕಾರವಾಗಿಯೂ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಯಿಂದ ರಚಿತವಾದವು. ಈ ರೀತಿಯ ಸ್ವರೂಪಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನೈಜೀರಿಯ, ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಾ, ಕಲಹರಿ, ಉಗಾಂಡ ಮತ್ತು ಅರೇಬಿಯ ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣಆಫ್ರಿಕದ ಮರುಭೂಮಿ ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಾಗ ಪಾಸರೇಜ್ ಎಂಬುವನು ಇಂತಹ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಗುರ್ತಿಸಿ ಹೆಸರಿಸಿದ.

ಡ್ರೈಕಾಂಟರ್ಸ್: ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಬೀಸುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಶಿಲಾಚೂರುಗಳು ಬಿದ್ದಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಅಭಿಮುಖ ಭಾಗ ಮರಳು ಕಣಯುತ ಗಾಳಿ ಉಜ್ಜುವಿಕೆಯಿಂದ ಸವೆದು ಏಕಮುಖ, ತ್ರಿಕೋನಾಕೃತಿ ಅಥವಾ ಚತುಷ್ಪಲಕ ರೂಪವನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಈನ್ ಕಾಂಟರ್, ಡ್ರೈಕಾಂಟರ್ (ಜರ್ಮನ್) ಮತ್ತು ವೆಂಟಿಫ್ಯಾಕ್ಟ್‌ಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಗಾಳಿ ಸದಾ ಒಂದೇ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕೆ ಎದುರಾದ ಶಿಲಾಚೂರುಗಳೂ ಸಹ ಒಂದೇ ಕಡೆ ಸವೆದು ಏಕಮುಖ ಆಕೃತಿಯನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಗಾಳಿ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಂಡು ವಿವಿಧ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಬೀಸುವುದರಿಂದ ತ್ರಿಮುಖ ಹಾಗೂ ಚತುರ್ಮುಖಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಚೂರುಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುವು. ಹೀಗಾಗಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ಮುಮ್ಮುಖಶಿಲೆ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು.

ಹಮಾಡ: ಶಿಲಾಮಯ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಯ ಸಂಘರ್ಷಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಸುತ್ತಲಿನ ಹಗುರವಾದ ಭಾಗವೆಲ್ಲಾ ಸವೆದು ಹೋಗಿ ಕಠಿಣವಾದ, ಸಮತಲ ಮೇಲ್ಮೈಯುಳ್ಳ, ಶಿಲೆಗಳು ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ಇವು ವಿಶಾಲವಾದ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ನಗ್ನ ಶಿಲಾಭೂಮಿ ಅಥವಾ ಹಮ್ಮಾಡವೆಂದು ಕರೆದಿರುವರು. ಹಮಾಡವೆಂಬ ಶಬ್ದ ಅರಬ್ಬಿ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಇಂತಹ ಸ್ವರೂಪಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿ, ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಹಾಗೂ ಗೋಬಿ ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಮರುಭೂಮಿಯ ನೆಲಗಟ್ಟು: ಕಲ್ಲು ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ನೊರಜು ಗಲ್ಲುಗಳಿಂದ ರಚನೆಯಾದ ಮರುಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಮರಳುಯುತ ಗಾಳಿ ಬೀಸುವುದರಿಂದ ಸಂಘರ್ಷಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಈ ಘರ್ಷಕ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಬಿದ್ದಿರುವ ನೊರಜುಗಲ್ಲುಗಳ ಮೇಲ್ಮೈ ಸವೆದು ನಯವಾಗಿ ಮೆರಗನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಅವು ಪರಸ್ಪರ ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿ ರಚನೆಗೊಳ್ಳುವುವು. ಈ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೆ ಮರುಭೂಮಿಯ ನೆಲಗಟ್ಟುಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಭೂಮಿಯೊಳಗಿನಿಂದ ದ್ರಾವಣ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರಬಂದ ಕೆಲವು ಲವಣಗಳು ಅಂಟು ವಸ್ತುವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಮೆರಗು ನೊರಜುಗಲ್ಲುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಕೆಲವರು ಮೊಸಾಯಿಕ್ ಮರುಭೂಮಿ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು.

ಗಾಳಿ ಸವೆಸಿದ ದೂಳಿನ ಕಣ, ಮರಳು ಮತ್ತು ಶಿಲಾಚೂರುಗಳನ್ನು ತನ್ನೊಡನೆಯೇ ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸಾಗಿಸಿದ ವಸ್ತುಗಳೇ ಗಾಳಿಯ ಭಾರವಸ್ತುಗಳು. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮತ್ತು ಹಗುರವೂ ಆದ ದೂಳಿನ ಕಣಗಳಂತಹ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಗಾಳಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಾರಿಸುವುದರಿಂದ ಅವು ಗಾಳಿಯೊಡನೆಯೇ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಬಹುದೂರದವರೆಗೆ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ದೂಳಿನ ಕಣಗಳು ಮರುಭೂಮಿಯಿಂದ

ಹೊರ ವಲಯದವರೆಗೂ ಸಾಗುವುದುಂಟು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅವು ಸಂಚಯನಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಸು. 3700 ಕಿಮೀ ದೂರ ಸಾಗುವುವು ಎಂದು ಅಂದಾಜುಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸಹರಾ ಮರುಭೂಮಿಯಿಂದ ಕೆಂಪು ದೂಳಿನ ಕಣಗಳು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತಾ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟಿ ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್ ಹಾಗೂ ಇಟಲಿಯ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಳುವುದು. ಇದನ್ನು ರಕ್ತ ಮಳೆಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದೇ ರೀತಿ ಗೋಬಿ ಮರುಭೂಮಿಯಿಂದ ಅಪಾರ ದೂಳಿನ ಕಣ ಸಾಗಿ ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೋ ನದಿ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಗೊಂಡಿದೆ.

ಭಾರವಾದ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಮರಳು ಮತ್ತು ಶಿಲಾಚೂರುಗಳು ಭೂಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಚಂಡಮಾರುತ ಬೀಸಿದಾಗ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಮರಳ ಕಣಗಳು ಹಾರಿ ವಾಯುಮಂಡಲದ ಕೆಳಸ್ತರದ ಕಾರ್ಮೋಡದಂತೆ ಬಹು ದೂರದವರೆಗೆ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಭಾರವಾದ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಮರಳು ರಾಶಿ ಭೂಮಟ್ಟದಿಂದ ಕೆಲವು ಸೆಂಟಿಮೀಟರ್‌ನಷ್ಟು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಆದರೆ ಚದರಿದಂತಿರುವ ಹಗುರವಾದ ಮರಳ ಕಣಗಳು ಅನೇಕ ಮೀಟರ್‌ಗಳ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಎಗರುತ್ತಾ, ಕುಪ್ಪಳಿಸುತ್ತಾ ಬಹುದೂರದವೆಗೆ ಮರಳು ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಮರಳು ಕಣಗಳ ಸಾಗಣಿಕೆ ವಿಧಾನವನ್ನು ಜಿಗಿತ ಚಲನೆ ಎಂದೂ ಮರಳು ಕಣಗಳ ಸಂಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ ನಿಧಾನವಾದ ಭೂಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಚಲನೆಯನ್ನು ಮರಳು ಮೇಲ್ ಚಲನೆ ಎನ್ನುವರು ಗಾಳಿಯ ಸಾಗಾಣಿಕೆ, ಬೀಸುವ ವೇಗ, ಚಲಿಸುವ ಮಾರ್ಗ ಹಾಗೂ ಭಾರವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಗಾಳಿಯಿಂದ ಸವೆಸಿ, ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುವ ವಿವಿಧ ವಸ್ತುಗಳು, ಗಾಳಿಯ ವೇಗ ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ ಹಾಗೂ ಬೀಸುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಅಡಚಣೆಯುಂಟಾದಾಗ ಸಂಚಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳು: ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಶಿಲಾಕಣಗಳ ಸಮೂಹವೇ ಮರಳು. ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ನಯವಾದ ಕಣ ಹಾಗೂ ಇತರ ಶಿಲಾ ಕಣಗಳಿಂದಲೂ ಮರಳು ಕಣಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಸರೋವರ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಗಳ ದಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ, ನದಿ ಮೈದಾನ, ಶುಷ್ಕ ಹಾಗೂ ಸಡಿಲ ಮರಳು ಶಿಲಾಭಾಗಗಳು–ಇವು ಮರಳಿನ ಪ್ರಮುಖ ಆಕರಗಳಾಗಿವೆ. ಮರಳು ಕಣಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 0.2 ಮಿಮೀ ನಿಂದ 2 ಮಿಮೀ ನಷ್ಟು ದಪ್ಪವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಗಾಳಿಯ ಸಂಚಯನದಿಂದ ರಾಶಿಗೊಳ್ಳುವ ಮರಳು ಬೆಟ್ಟ ಅಥವಾ ದಿಬ್ಬಗಳನ್ನು ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಸಮತಲ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಮರಳನ್ನು ಹೊಡೆದಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಡಚಣೆ ಉಂಟಾದಾಗ ಚಲನೆ ವೇಗ ಕುಂದಿದಾಗ ಮರಳು ರಾಶಿಗೊಳ್ಳುವುದು. ಮರಳು ಕಣಗಳ ಪ್ರಮಾಣ, ಗಾಳಿ ಬೀಸುವ ದಿಕ್ಕು, ವೇಗ ಮರಳು ಚಲಿಸುವ ಭಾಗದ ಮೇಲ್ಮೈ, ಗಾಳಿ ಬೀಸುವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳು, ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಹಾಗೂ ಅಂತರ್ಜಲ ಮಟ್ಟದ ಸಾಮೀಪ್ಯತೆ–ಇವು ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶಗಳಾಗಿವೆ.

ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಎತ್ತರ, ಉದ್ದ, ಅಗಲ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಎರಡು ಮೀಟರ್‌ನಿಂದ ಐದು ಮೀಟರ್‌ಗಳವರೆಗೂ ಎತ್ತರವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನೂರಾರು ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ವಿವಿಧಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಅವು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿವೆ:

1. ನೀಳ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆ: ಗಾಳಿ ಬೀಸುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿ ರಚಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ 5 ಮೀಟರ್‌ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಎತ್ತರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕಡಿದಾದ ಪಾರ್ಶ್ವ ಇಳಿಜಾರಿನಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ನೆತ್ತಿಯ ಭಾಗ ಅಸಹಜವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಅರೇಬಿಯಾ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸೀಫ್ ಎಂದು ಕರೆಯವರು. ಸೀಫ್ ಎಂದರೆ ಎರಡು ಅಲಗುಗಳ ಖಡ್ಗವೆಂದರ್ಥ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಸುವ ಪ್ರಚಲಿತ ಮಾರುತಗಳು ನೀಳ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳ ಎರಡು ಸಮಾನಾಂತರ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವಿನ ತಗ್ಗು ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಬೀಸುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಮರಳು ಕಣಗಳು ಚಲನೆ ಹೊಂದಿ, ಆ ಭಾಗ ನಯಗೊಳ್ಳುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಸುಳಿಯಾಗಿ, ಅದು ಎರಡೂ ಬದಿಗಳ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ ಬೀಸುತ್ತಾ ದಿಬ್ಬದ ಮೇಲೇರಿದಂತೆ ವೇಗದ ಗತಿ ಕುಂದುತ್ತಾ ಮರಳನ್ನು ರಾಶಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ನೀಳ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳು ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಸಹರ, ಥಾರ್ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

2. ಅಡ್ಡಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳು: ಗಾಳಿ ಬೀಸುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಸಂಚಯವಾದ ಮರಳು ರಾಶಿ. ಇಂತಹ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮರಳಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಅಧಿಕವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಬಾಹುಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿಗೆ ಎದುರಾದ ಇವುಗಳ ಭಾಗವು ಸಾಧಾರಣ ಇಳಿಜಾರಿನಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ವಿರುದ್ಧ ಭಾಗವು ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರಿನಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಅಸ್ಥಿರವಾದವು. ನೋಡಲು ಅಲೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ನೆತ್ತಿಯ ಭಾಗ ಗಾಳಿಯ ಸವೆತದಿಂದ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕ್ರಮೇಣ ಅವು ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುತ್ತವೆ.

3. ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳು: ಇವು ಅಡ್ಡ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳು ಮಾರ್ಪಾಡಾದ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿವೆ. ಅಡ್ಡ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಮರಳಿನಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಬಾಹುಗಳು ಕಡಿಮೆ ಮರಳಿನಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ದಿಣ್ಣೆಯ ಮಧ್ಯಭಾಗ ನಿಧಾನವಾಗಿಯೂ ಹಾಗೂ ಬಾಹುಗಳು ವೇಗವಾಗಿಯೂ ಚಲಿಸುವುದರಿಂದ ಅರ್ಧ ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಅರ್ಧ ಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆ (ಭಾರಖಾನ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇವು 1 ರಿಂದ 3 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿಯೂ ಹಾಗೂ 300 ಮೀ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ರಚಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಗಾಳಿಗಭಿಮುಖವಾದ ಭಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯ ಇಳಿಜಾರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಹೊರ ಉಬ್ಬಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ವಿರುದ್ಧ ಭಾಗ ಕಡಿದಾಗಿದ್ದು ಒಳಬಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಸುಳಿಯಂತೆ ಸುತ್ತುವುದರಿಂದ ಒಳಬಾಗುಳ್ಳ ವರ್ತುಲ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

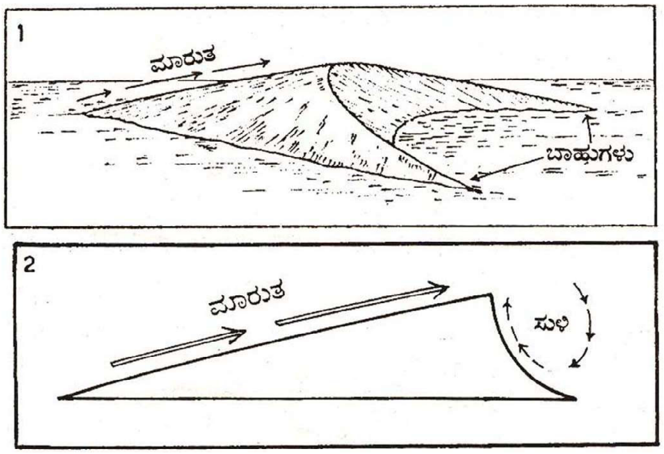

ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯ ಮರಳುದಿಣ್ಣೆ

ಈ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳ ನೆತ್ತಿಯ ಭಾಗ ಪ್ರಚಲಿತ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಮುಂದೆ ಸರಿಯುತ್ತವೆ. ಗಾಳಿಗಭಿಮುಖ ಭಾಗದ ಮರಳು ಹೊಡೆದಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅದು ವಿರುದ್ಧ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಗೊಳ್ಳುವುದು. ಹೀಗೆ ಈ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳು ಮುಂದೆ ಸರಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ಚಲನಾಗತಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 8 ರಿಂದ 15 ಮೀಟರ್‌ಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಚದುರಿದಂತೆಯೂ ಹಾಗೂ ಗುಂಪುಗಳಾಗಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಅಸ್ಥಿರವಾದವು. ರಭಸದಿಂದ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಅವು ಇಬ್ಭಾಗವಾಗಲೂಬಹುದು ಅಥವಾ ಅವನತಿಗೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇಂತಹ ದಿಣ್ಣೆಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

4. ಪರವಲಯ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳು: ಇವು ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕೃತಿ ದಿಣ್ಣೆಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ದಿಣ್ಣೆಯ ಎರಡು ಬದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹೊರ ಕೊಂಬುಗಳು ಗಾಳಿ ಬೀಸುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಎದುರಾಗಿರುತ್ತವೆ. ದಿಣ್ಣೆಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಗಾಳಿಗಭಿಮುಖ ಭಾಗ ಕಡಿದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಅದು ಸ್ಥಳಾಂತರ ಹೊಂದುತ್ತಾ ಒಳ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮುನ್ನಡೆಯಬಹುದು. ಸಮತಲ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮರಳು ಕಣಗಳು ಸಿಡಿದು ಹಾರುವ ಅಥವಾ ಜಿಗಿತ ಚಲನೆ ಉಂಟಾದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಮಂಗೋಲಿಯಾ ಮತ್ತು ಟಾರಿಮ್ ಬಯಲು. ಇಂತಹ ದಿಣ್ಣೆಗಳ ಬಾಹುಗಳು ಬೇಗ ಚಲನೆ ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಅವು ಪರಸ್ಪರ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು, ಇಡೀ ದಿಣ್ಣೆಯನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚು ವಕ್ರಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಆಗ ಅವು ಕೇಶಾಲಂಕಾರದ ಸೂಜಿಯಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಯ ವಲಸೆ: ಸಸ್ಯ ಅಥವಾ ಇನ್ನಿತರ ಯಾವುದೇ ಅಡಚಣೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಮತಲ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳು ಸ್ಥಿರವಾಗದೆ ಪ್ರಚಲಿತ ಮಾರುತಗಳು ಬೀಸುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನೇ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಯ ವಲಸೆಯ ಅಥವಾ ಚಲನೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ದಿಣ್ಣೆಯ ಗಾಳಿಗಭಿಮುಖ ಭಾಗದ ಮರಳನ್ನು ಗಾಳಿ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಿ ಅದನ್ನು ವಿರುದ್ಧ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿಡುವುದು. ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಯ

ಮುನ್ನಡೆಯುವ ವೇಗ ವಿವಿಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವುದು. ಮರಳಿನ ಕಣಗಳು ಅತಿ ಶುಷ್ಕತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಯ ವೇಗದ ಗತಿಯೂ ತೀವ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ವಲಸೆಯ ಗತಿಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳ ಮುನ್ನಡೆಯುವ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ 30 ಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಮರಳುದಿಣ್ಣೆಗಳು ಅತಿ ವೇಗದಿಂದ ಮುನ್ನಡೆಯುವಾಗ ಸಮೀಪದ ನಗರ, ಪಟ್ಟಣ ಅಥವಾ ಇತರ ಜನ ವಸತಿಗಳು ಮರಳಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಓಯಸಿಸ್‌ಗಳು ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನ ವಸತಿಗಳು ಮರಳಿನ ಆಕ್ರಮಣದಿಂದ ಅನಾಹುತಕ್ಕೊಳಗಾಗುವುವು. ಇದರ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಓಯಸಿಸ್‌ಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಆಳಕ್ಕೆ ಬೇರು ಬಿಡುವ ಗಿಡಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವರು.

ಲೋಯೆಸ್: ನುಣುಪಾದ ಕಣಗಳಿಂದಲೂ ಸರಂಧ್ರತೆಯುಳ್ಳದ್ದೂ ಹಳದಿ ಹಾಗೂ ಬೂದು ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೆದುಮಣ್ಣನ್ನು ಲೋಯಸ್ ಅಥವಾ ಬಂಕೆ ಮಣ್ಣು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಲೋಯಸ್ ಶಬ್ದ ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಯುರೋಪಿನ ಆಲ್ಸೇಸ್ ಪ್ರದೇಶದ ಗ್ರಾಮವೊಂದರ ರೈತರು ಮತ್ತು ಇಟ್ಟಿಗೆ ತಯಾರಕರು ಇದರ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಕಂಡುಕೊಂಡರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಹಳ್ಳಿಯ ಹೆಸರನ್ನೇ ಈ ಮಣ್ಣಿಗೆ ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಇದರ ವಿವರಣಾ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೂ ಸಹ ಹೆಚ್ಚಿತು.

ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮರಳಿನ ಕಣಗಳನ್ನು ಗಾಳಿಯು ಬಹುದೂರದವರೆಗೆ ಹಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಮರುಭೂಮಿಯ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ನದಿ–ಸರೋವರಗಳ ದಂಡೆಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಿಸುವುದು. ಇದು ಸರಂಧ್ರತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ನೀರು ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಳ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಕಣಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ, ಮೃದುವೂ ಮತ್ತು ನಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪದರು ರಚನೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಕಷ್ಟು ಫಲವತ್ತಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಮಣ್ಣು ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಲೋಯಸ್ ಮೈದಾನವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉದಾ: ವಾಯವ್ಯ ಚೀನ, ಅರ್ಜಂಟೈನದ ಪಂಪಾಸ್, ಮಿಸಿಸಿಪ್ಪಿ ಕಣಿವೆ, ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿ ಮೈದಾನ. ವಾಯವ್ಯ ಚೀನದ ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೊ ಲೋಯೆಸ್ ಮೈದಾನ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾದುದಾಗಿದೆ. ಇದು ಸು. 6.4 ಲಕ್ಷ ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಣ್ಣಿನ ಆಳ 90ರಿಂದ 300 ಮೀ ವರೆಗಿದೆ. ಈ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 2500 ಮೀ ವರೆಗೆ ಮಣ್ಣು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುವುದು. ಇದು ಗೋಬಿ ಮರುಭೂಮಿಯಿಂದ ಮಾರುತಗಳು ಹಾರಿಸಿ ತಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಣಗಳಿಂದ ಸಂಚಯನವಾದುದು. ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಬೆಲ್ಜಿಯಂನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಲಿಮನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುವರು.

ಮರುಭೂಮಿಯ ನೀರಿನ ಕಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪಗಳು: ಪ್ರಪಂಚದ ಕೆಲವು ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಜಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಲೀ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಮರುಭೂಮಿಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ 25 ಸೆಂಮೀ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯಾಗುವುದು. ಅರೆ ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ 25–30 ಸೆಂಮೀ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆ ಅನಿಶ್ಚಿತ ಹಾಗೂ ಮುಸಲಧಾರೆಯ ರೀತಿಯದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಸಿಡಿಲು–ಗುಡುಗು ಗಾಳಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಳೆ ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಬೀಳುವುದು. ಇದರಿಂದ ಆ ಭಾಗ ಕೊಚ್ಚಿ ಹೋಗುವುದು. ಒಂದು ಬಾರಿ ಬಿದ್ದ ಇಂತಹ ಮಳೆ ಕೆಲವೇ ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸೆಂಮೀ ಭಾರಿ ಮಳೆಯಾಗಿ ತೊರೆಗಳ ಸಮೀಪ ಅಥವಾ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿನ ಜನರಿಗೆ ಅನಾಹುತವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಜನವಸತಿಗಳು ಪ್ರವಾಹದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕೆಸರು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗುವ ಸಂಭವವುಂಟು.

ಮರುಭೂಮಿಯ ಸಸ್ಯಗಳ ಕೊರತೆಯಿಂದಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೋ ಒಮ್ಮೆ ಸುರಿಯುವ ಭಾರಿ ಮಳೆಯ ನೀರಿಗೆ ಮೇಲ್ಮಣ್ಣು ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಬಹು ದೂರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಸಡಿಲವಾದ ಮಿಶ್ರ ಕಂಕರೆ, ಮರಳು ಮತ್ತು ನಯವಾದ ದೂಳಿನ ಕಣಗಳು ಬೆಟ್ಟಗಳ ಬದಿಯ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ನೀರಿನಿಂದ ಕೊಚ್ಚಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಪರ್ವತಗಳ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ಪಾರ್ಶ್ವ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುವ ಮಳೆಯ ನೀರು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪದ ನಾಲೆಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಕೊರಕಲುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಅನೇಕ ಕೊರಕಲುಗಳ ನಡುವೆ ಬರುವ ಭಾಗ ಸಾಕಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿಯೂ, ಶಿಖರಾಗ್ರ ಕೂಟಗಳಿಂದಲೂ ಹಾಗೂ ಸ್ತೂಪಾಕಾರದ ಚಾವಣಿಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹಳ್ಳ–ತಿಟ್ಟು (ಬ್ಯಾಡ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ಸ್) ಭೂ ಸ್ವರೂಪ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಅರೆಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಪ್ರಬಲವಾದ ಬಿರುಗಾಳಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಧಾರಾಕಾರವಾದ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದರಿಂದ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಕೊರಕಲುಗಳು ತುಂಬಿ ಹರಿದು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ಪ್ರವಾಹಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಅಲ್ಪಕಾಲಿಕ ಪ್ರವಾಹವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ, ಅರಿಜೋನ, ಯುಟಾ.

ಇಂತಹ ಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದ ಕೊರಕಲು ಸವೆದು ಅಗಲ ಹಾಗೂ ಆಳವಾಗುತ್ತವೆ. ಕಣಿವೆಯ ಮೃದು ಮಣ್ಣು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸವೆದು, ಅದರ ಬಹುಪಾಲು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಿ ಕೆಸರಾಗಿ, ಮುಂದೆ ಅದು ಕೆಸರು ಪ್ರವಾಹವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಸವೆದು–ಸಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಮರಳು ಮತ್ತು ಮಣ್ಣುಗಳು ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕಣಿವೆಯ ಅಂತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಮೆಕ್ಕಲು ಬೀಸಣಿಗೆ ಅಥವಾ ಶುಷ್ಕ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ತೊರೆಗಳು ಅನೇಕ ಕವಲುಗಳಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಾ ಇನ್ನೂ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಚಯಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಮೆಕ್ಕಲು ಬೀಸಣಿಗೆಯು ಅತಿ ಶಾಖದಿಂದ ಒಣಗಿ ಅಥವಾ ಒಳ ಇಂಗುವಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಮೇಲ್ಮೈ ಒಣಗಿಹೋದ ಮೇಲೆ ಸಡಿಲಗೊಂಡು ಗಾಳಿಯ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಬಹುದು.

ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಬೀಳುವ ಧಾರಾಕಾರವಾದ ಮಳೆ ನೀರಿನಿಂದ ಹರಿವ ಅನೇಕ ತೊರೆಗಳು ಬೆಟ್ಟ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಪಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ವಿವಿಧ ಮೆಕ್ಕಲು ಬೀಸಣಿಗೆಗಳ ಪಾರ್ಶ್ವ ಭಾಗಗಳು ವಿಸ್ತಾರವಾಗುತ್ತಾ ಹೋದಂತೆ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಬೀಸಣಿಗೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ವಿಶಾಲವಾದ ಹಾಗೂ ಸಾಧಾರಣ ಇಳಿಜಾರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೈದಾನಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಬಾಜಡವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಶಬ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯ ಬಾಜ ಎಂಬ ಪದದ ರೂಪಾಂತರವಾಗಿದೆ. ಅರಿಜೋನ, ನಿವೇಡ ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಮತ್ತು ಚಿಲಿಯ ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಮರುಭೂಮಿ ಕಮರಿ: ಮರುಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಅರೆ ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರಕಲುಗಳಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಿಶಾಲವಾದ ಶುಷ್ಕ ಕಣಿವೆಗಳಿರುತ್ತವೆ.ಇವು ಯಾವಾಗಲೋ ಒಮ್ಮೆ ಬೀಳುವ ಧಾರಾಕಾರವಾದ ಮಳೆಯ ನೀರು ತುಂಬಿ ಹರಿಯುವಾಗ ಪಾರ್ಶ್ವ ಮತ್ತು ತಲ ಕೊರೆತದಿಂದ ವಿಸ್ತಾರವೂ ಮತ್ತು ಆಳವೂ ಆಗುತ್ತವೆ. ಮಳೆ ನಿಂತ ನಂತರ ಅವು ಪುನಃ ಒಣಗಿ ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ ಶುಷ್ಕ ಕಣಿವೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಬದಿಗಳು ಕಡಿದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕಣಿವೆ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಮರಳು, ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಶಿಲಾಚೂರುಗಳು ಹರಡಿರುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಸ್ವರೂಪಗಳಿಗೆ ವಾಡಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇಂತಹ ಕಣಿವೆ–ಕಮರಿಗಳು ಅಲ್ಜೀರಿಯದ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಲ್ಜೀರಿಯದ ವಾಡ್‌ರಿರ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 15 ರಿಂದ 60 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಚೆಬ್ಬಾ ಎಂಬ ಕಣಿವೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು.

ಮರುಭೂಮಿ ಸರೋವರ: ಮರುಭೂಮಿ–ಅರೆ ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಧಾರಾಕಾರವಾದ ಮಳೆಯ ನೀರು ತೊರೆಗಳ ಮೂಲಕ ಎತ್ತರದಿಂದ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅದು ಬೆಟ್ಟದ ಪಾದ ಭಾಗಗಳ ತಗ್ಗುಗಳಿಗೆ ಹರಿದು ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ನೀರಿನ ಸಮಗ್ರಭಾಗ ಬಾಷ್ಪೀಕರಣಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಒಳ ಇಂಗಿ ಹೋಗದೆ ಉಳಿದದ್ದು ಸರೋವರವಾಗಿರುವುದು.ಇಂತಹ ಸರೋವರಗಳು ಆಳವಿಲ್ಲದ ಹಾಗೂ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾದವು. ಅತ್ಯಧಿಕ ಶಾಖದಿಂದ ನೀರು ಬಾಷ್ಪೀಕರಣಕ್ಕೊಳಗಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ನೀರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಲವಣಾಂಶಗಳೆಲ್ಲಾ ಸರೋವರದ ತಳದಲ್ಲೆ ಸಂಚಯವಾಗಿದ್ದು, ಹೊಳೆಯುವ ಚೌಳುಪ್ಪು ಹಾಳೆಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇದು ಮಣ್ಣಿನ ಮೇಲೆ ಹರಡಿರುವುದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಜೇಡಿ ಮತ್ತು ನೀರಾಮ್ಲೀಯ ಕಿಲುಬುಗಳು ಮಿಶ್ರಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಮಿಶ್ರಣ ಉಪ್ಪಿನ ವಿಶಾಲವಾದ ಮರುಭೂಮಿಯ ತಗ್ಗುಗಳಿಗೆ ಪ್ಲಯವೆನ್ನುವರು. ಇವುಗಳನ್ನು ಸಹರಾದಲ್ಲಿ ಸೆಬ್ಖಾಸ್ ಇರಾನಿನಲ್ಲಿ ಕೀವೈರ್ ಮತ್ತು ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಕಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಾಕೈರ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಪ್ಲಯಾ ಸರೋವರಗಳ ನೀರಿನಲ್ಲೊ ಅಥವಾ ಅವು ಒಣಗಿ ಹೋದ ಮೇಲೆ ಸಂಚಯವಾದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೋ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಉಪ್ಪಿನಂಶವಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಸಲೀನಾ ಅಥವಾ ಸಲಾರ್‌ಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉದಾ: ಸಹರಾ, ಮೆಕ್ಸಿಕೊ. ಇವು ಉಪ್ಪು ನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಪರ್ವತಪಾದ ಮರುಭೂಮಿ ಮೈದಾನ: ನಯವಾದ, ನಗ್ನವಾದ, ತೆಳುವಾದ ಹಾಗೂ ಸಾಧಾರಣ ಇಳಿಜಾರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಬಹು ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ಶಿಲಾ ಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಪೆಡಿಮೆಂಟ್ಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮರುಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಅರೆ ಮರುಭೂಮಿಗಳ ಪರ್ವತ ಪಾದ ಭಾಗದಿಂದ ಅನೇಕ ಕಿಮೀ ಗಳವರೆಗೆ ಹೊರವಲಯಕ್ಕೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ಬಾಜಡಗಳಿಗೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಬಾಜಡಗಳು ಸಂಚಯನದಿಂದಾದವು. ಆದರೆ ಪೆಡಿಮೆಂಟ್‌ಗಳು ಕೃಶೀಕರಣದಿಂದಾದವುಗಳು.

ಮರುಭೂಮಿಯ ಭೂಸವೆತ ಚಕ್ರ: ಆರ್ದ್ರತಾ ವಲಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ವಿಲಿಯಂ ಮಾರಿಸ್ ಡೇವಿಸ್ ಎಂಬುವನು ತನ್ನ ಭೂಸವೆತ ಚಕ್ರದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮಂಡಿಸಿರುವನು. ಆದರೆ ಈ ಕಲ್ಪನೆ ಮರುಭೂಮಿಯ ಭೂಸವೆತಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು

ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಆಫ್ರಿಕದ ಭೂ ಸ್ವರೂಪ ವಿಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಎಲ್.ಸಿ. ಕಿಂಗ್ ಎಂಬುವನು ಪೆಡಿಪ್ಲೇನ್ ಸವೆತ ಚಕ್ರದ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಮೂಲಕ ಮರುಭೂಮಿ ಸವೆತ ಚಕ್ರವನ್ನು ವಿವರಿಸಿರುವನು. ಇದು ಅನೇಕ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಮ್ಮತಿಗೊಳಗಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಮೂರು ಅವಸ್ಥೆಗಳಿವೆ.

1. ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆ: ಮರುಭೂಮಿಯ ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾದ ಭಾಗಗಳಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಉಗಮವಾಗುವ ನದಿಗಳು ಹರಿದು ತಗ್ಗು ಭಾಗವನ್ನು ತಲುಪುವುದರೊಳಗಾಗಿಯೇ ಬತ್ತಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಮಳೆ ಬಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ನದಿ-ತೊರೆಗಳು ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಹರಿದು ತಗ್ಗು ಭಾಗವನ್ನು ತಲುಪುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ತೊರೆಗಳು ಮತ್ತು ಹರವುಗಳು ಪಾರ್ಶ್ವ ಮತ್ತು ಆಳಕೊರೆತದಿಂದ ವಾಡೀ ಮತ್ತು ಕಮರಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತವೆ. ತಗ್ಗುಗಳು ಶಿಲಾಪುಡಿಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಚೌಳು ಮಣ್ಣು ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ಲಯಾಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಎತ್ತರ ಭಾಗಗಳು ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸವೆದು ಅವನತಿ ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

2. ಯೌವನಾವಸ್ಥೆ: ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ರಚಿತವಾದ ತಗ್ಗು ಭಾಗಗಳು, ಮೊದಲು ಎತ್ತರ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ಅದರ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬರುವುದು. ಹೀಗೆ ಶಿಲಾಕಣಗಳಿಂದ ಅವು ಮುಚ್ಚಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ನದಿಗಳ ಶಿರ್ಷಾಭಿಮುಖ ಕೊರೆತದಿಂದಾಗಿ ತಗ್ಗುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸವೆದು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಉದ್ದವಾದ, ಇಳಿಜಾರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಣಿವೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅಸಹಜವಾದ ತಿಟ್ಟುಗಳು ಸವೆದು ಸಮಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮೆಕ್ಕಲು ಬೀಸಣಿಗೆಗಳು, ಬಾಜಡ, ವಾಡೀಗಳೆಲ್ಲಾ ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಮರುಭೂಮಿಯ ನೆಲೆಗಟ್ಟುಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಪ್ಲಯಾಗಳೂ ಸಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

3. ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಅವಸ್ಥೆ: ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತಗಳು ಸವೆದು ಅವನತಿಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪರ್ವತಗಳ ಕಡೆಯಿಂದ ಮೈದಾನಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲಾ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ತೊರೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಕುಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಸವೆತ ಕಾರ್ಯ ಗಾಳಿಯ ಅಪವಹನ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಉನ್ನತ ಭಾಗಗಳೆಲ್ಲಾ ಸವೆದು ಮಟ್ಟಸವಾಗುತ್ತವೆ. ಶಿಲಾದ್ವೀಪ, ಮಟ್ಟಸ ಗುಡ್ಡಗಳೆಲ್ಲಾ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶ ಪೆಡಿಮೆಂಟಿನಿಂದ ಸಮಪ್ರಾಯ ಮೈದಾನವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುತ್ತದೆ. ಅರ್ಧ ಚಂದ್ರಾಕೃತಿ ಹಾಗೂ ನೀಳ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳು ಸಂಚಯನ ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ನಗ್ನೀಕರಣದ ಕತೃವಾಗಿ ಭೂ ಅಂತರ್ಜಲ ಕಾರ್ಯ: ಭೂ ಮೇಲ್ಪದರಯವಾದ ಶಿಲಾಗೋಳದ ಶಿಲೆಗಳ ರಂಧ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುವ ಜಲಕ್ಕೆ ಅಂತರ್ಜಲ ಅಥವಾ ಭೂ ಅಂತರ್ಜಲ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅಂತರ್ಜಲ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಮೂಲಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತದೆ:

1. ವಾಯುಮಂಡಲದ ನೀರಾವಿಯ ವೃಷ್ಟಿಯ ರೂಪ. ಮಳೆ ಮತ್ತು ಹಿಮ ಕರಗುವುದರಿಂದ ದೊರೆಯುವ ನೀರು. ಇದು ಶಿಲಾ ಬಿರುಕು ಸ್ತರಭಂಗ. ಶಿಲಾರಂಧ್ರ ಹಾಗೂ ಶಿಲಾಮಡಿಕೆಯ ಪದರುಗಳ ನಡುವೆ ಭೂಗತವಾಗಿ ಅಂತರ್ಜಲವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದು. ಈ ನೀರನ್ನು ಉಲ್ಕಾಜಲವೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

2. ಅಗರ್ಭಜಲ ಸಮುದ್ರ-ಸರೋವರಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಕಣಶಿಲೆಗಳ ರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿ, ಸ್ತರಗಳೊಳಗೆ, ಆ ಶಿಲೆಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಸಂಚಯವಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವ ಜಲವನ್ನು ಅಗರ್ಭಜಲವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ರೀತಿಯ ಅಂತರ್ಜಲ ಅಪ್ರವೇಶ್ಯ ಶಿಲೆಗಳ ಸುತ್ತುವರಿಕೆಯಿಂದ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

3. ಅಗ್ನಿಜನಿತಜಲ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದ ಹೊರಸೂಸುವಂತಹದು. ಭೂ ಅಂತರಾಳದ ಕೆಲವು ಖನಿಜಗಳು ನೀರಿನಾಂಶವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿಯ ಆಂತರಿಕ ಅತ್ಯುಷ್ಣತೆಯಿಂದ ಖನಿಜಯುಕ್ತಶಿಲೆಗಳು ಕರಗಿ, ಶಿಲಾಪಾಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದಾಗ, ಅದು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಅಥವಾ ಭೂ ಒಳಸ್ತರದಲ್ಲೋ ಸ್ರವಿಸಿದಾಗ, ಜಲಾಂಶವು ಶಿಲಾಪಾಕದಿಂದ ವಿಸರ್ಜನೆ ಹೊಂದಿ ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಲಾರಂಧ್ರಗಳು ಅಥವಾ ಶಿಲಾಬಿರುಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಭೂಗತವಾಗುವುದು. ಇದನ್ನೇ ಅಗ್ನಿ ಜನಿತ ಅಥವಾ ಶಿಲಾಪಾಕ ಜಲ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಅಂತರ್ಜಲಮಟ್ಟ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ಅಂತರ್ಜಲಮಟ್ಟ ಎಂದು ಎರಡು ಪದಗಳಿವೆ.

ಅಂತರ್ಜಲ ಸದಾ ತನ್ನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಅದು ಒಂದೇ ಕಡೆ ಸ್ಥಗಿತವಾಗಿರದೆ, ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳ ಗುಣಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಇಳಿಜಾರನ್ನನುಸರಿಸಿ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಚಲಿಸುವಾಗ ಭೂಮಿಯ ಹೊರವಲಯಕ್ಕೆ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರ ಬೀಳುವುದು. ಉದಾ: ಚಿಲುಮೆಗಳು, ಬಿಸಿನೀರಿನ ಊಟೆ, ಆರ್ಟಿಸಿಯನ್ ಬಾವಿ, ಗೇಯ್ಸರ್ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಸವೆತ ಕಾರ್ಯ: ಅಂತರ್ಜಲದ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯ ಭೌತಿಕ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಸಾಗುವುದು. ಸುಣ್ಣ ಕಲ್ಲು ಹಾಗೂ ಇತರ ಸರಂಧ್ರ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾಗದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಜಲದ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯ ತೀವ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ವಿವಿಧ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಮಳೆಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಇಂಗಾಲದ-ಡೈ-ಆಕ್ಸೈಡ್ ಮಿಶ್ರಣವಾಗಿದ್ದು ಅದು ಸುಣ್ಣ ಕಲ್ಲು ಹಾಗೂ ಇತರ ಕರಗುವ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಸಿ ದ್ರಾವಣವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದು. ಈ ಮೂಲಕ ಅಲ್ಲಿಯ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಸವೆತಕ್ಕೊಳಗಾಗುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

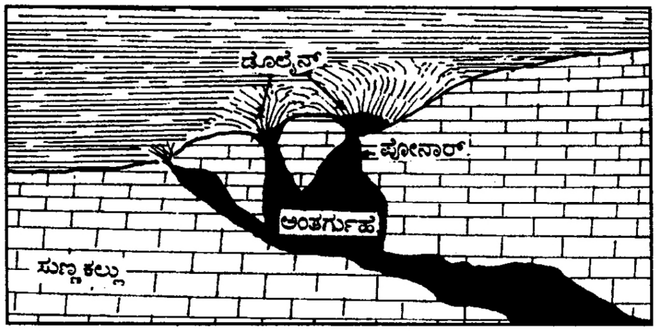

ಡೋಲೈನ್, ಪೋನಾರ್ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಗುಹೆ

ಮಳೆ ಬಿದ್ದಾಗ ಮಳೆಯ ನೀರಿನ ಒಂದು ಭಾಗ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗಿ ಭೂಗತವಾಗುವಾಗ ಇಂಗಾಲದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್, ಸಾರಜನಕ ಮತ್ತು ಗಂಧಕ ವಸ್ತುಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರಣ ಹೊಂದುವುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕೆಲವು ಶಿಲೆಗಳು ರಾಸಾಯನಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೊಳಗಾಗಿ ಕರಗಿ ದ್ರಾವಣವಾಗುವವು. ದ್ರಾವಣ ಭೂಗತವಾಗುವುದರಿಂದ ಸಂಧಿ ಕೂಟಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ವಿವಿಧ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಲೇಪೀಜ್, ನುಂಗು ಬಿಲಗಳು, ಲಘುಕುಂಡ, ಪೋನಾರ್, ವುವಾಲಾ, ಪೋಲ್ಜೆ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸೇತುವೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಡೋಲೈನ್: ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಅಥವಾ ಮೆದು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಶಿಲೆಗಳು ಕರಗುವ ಪ್ರಮಾಣವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ, ನುಂಗು ಬಿಲಗಳು ಅಗಲವಾಗುತ್ತಾ ತಟ್ಟೆಯಾಕಾರದಲ್ಲೊ ಅಥವಾ ದೊಡ್ಡ ಆಲಿಕೆಯಾಕಾರದಲ್ಲೊ ಆಳವಿಲ್ಲದ ತಗ್ಗುಗಳಾಗಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಡೋಲೈನ್ ಅಥವಾ ಲಘು ಕುಂಡವೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಪೋನಾರ್: ಆಳವೂ ಮತ್ತು ಲಂಬವೂ ಆದ ಸುಣ್ಣ ಕಲ್ಲು ಪ್ರದೇಶದ ನಾಳಗಳಿಗೆ ಪೋನಾರ್ ಅಥವಾ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಕೂಪವೆಂದು ಹೆಸರು. ಅಂತರ್ಜಲ ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವಾಗ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಆಳವಾದ ಮತ್ತು ಅಗಲವಾದ ಕೂಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳ ಗಾತ್ರ ಅಲ್ಲಿಯ ಶಿಲಾರಚನೆ ಮತ್ತು ಕರಗಿಸುವ ಅಂತರ್ಜಲದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಇವು ಭೂಮಿಯ ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಭೂಗರ್ಭದ ಅಂತರ್ಗುಹೆಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ತೊರೆಯೊಂದು ಪೋನಾರ್ ಮೂಲಕ ಇಳಿದು ಅಂತರ್ಗತ ಜಲ ಪ್ರವಾಹವಾಗಿ ಹರಿಯಬಹುದು. ಉದಾ: ಪಶ್ಚಿಮ ಯಾರ್ಕ್‌ಷೈರ್‌ನ ಗೇಪಿಂಗ್‌ಘಿಲ್. ಇದು 111 ಮೀ ಆಳವಾಗಿಯೂ 146 ಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ 33 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಪಿರನೀಸ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ಗೌಪರ್-ಡಿ-ಸೈಂಟ್ ಮಾರ್ಟಿನ್.

ಪೊಳ್ಳುಗ್ಳಿ: ಇದು ಲಘು ಕುಂಡಗಳಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದಾದುದು. ಪರಸ್ಪರ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಲಘು ಕುಂಡಗಳು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ದೊಡ್ಡ ಪೂಟರೆಯಂತಿರುವ ವಿಶಾಲ ತಗ್ಗು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನೆ ಪೊಳ್ಳುಗ್ಳಿ ಅಥವಾ ಯವಾಲಾ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಪೋಲ್ಜೆ: ಪೊಳ್ಳುಗ್ಳಿಗಳು ಅಂತರ್ಜಲದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ವಿಸ್ತಾರವಾಗುವುದರಿಂದಲೋ ಅಥವಾ ಅಂತರ್ಗುಹೆಯ ಮೇಲ್ಚಾವಣಿ ಕುಸಿದು ಬೀಳುವುದರಿಂದಲೋ ಉಂಟಾದ ದೀರ್ಘಾಂಡ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ತಗ್ಗುಗಳಿಗೆ ಪೋಲ್ಜೆಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ಭೂಮಿಯ ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಭೂಗರ್ಭದ ಅಂತರ್ಗುಹೆಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ತೊರೆಯೊಂದು ಪೋನಾರ್ ಮೂಲಕ ಇಳಿದು ಅಂತರ್ಗತ ಜಲ ಪ್ರವಾಹವಾಗಿ ಹರಿಯಬಹುದು. ಉದಾ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ವರ್ಜೀನಿಯದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸೇತುವೆ.

ಶುಷ್ಕ ಕಣಿವೆ: ಸುಣ್ಣ ಕಲ್ಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತ ಮಳೆಯಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ತೊರೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವು ಹರಿಯುವ ಮಾರ್ಗದುದ್ದಕ್ಕೂ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸವೆಸುತ್ತವೆ. ತೊರೆಯ ಆಳ ಕೊರೆತ ಮತ್ತು ಪಾರ್ಶ್ವ ಕೊರೆತದಿಂದಾಗಿ ಕಣಿವೆ

ನಗ್ನೀಕರಣದ ಕತೃವಾಗಿ ಭೂ ಅಂತರ್ಜಲ ಕಾರ್ಯ

ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ತೊರೆ ಬತ್ತಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಪ್ರದೇಶದ ಕಣಿವೆಗೆ ಶುಷ್ಕ ಕಣಿವೆ ಎನ್ನುವರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಮುಂದೆ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ತೊರೆ ಶಿಲಾಸಂಧಿಕೂಟಗಳಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯವಾಗುವುದರಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಜಲಪೀಠದ ಮಟ್ಟ ಕೆಳಗಿಳಿಯುವುದರಿಂದಲೂ ಕಣಿವೆಗಳು ಶುಷ್ಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಕಣಿವೆಗಳ ಉಗಮ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಅಂಧಕಣಿವೆಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ.

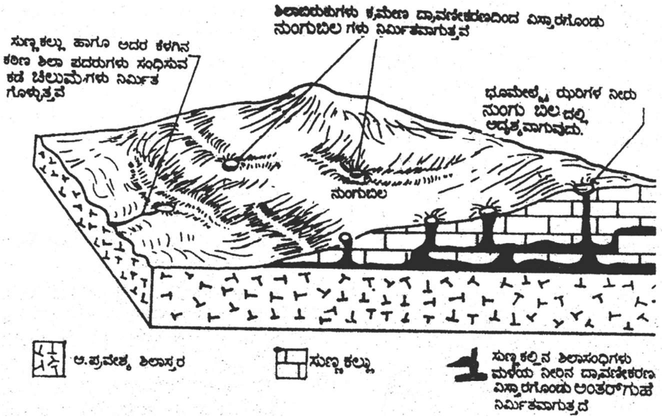

ಸಂಚಯನ ಕಾರ್ಯ: ಅಂತರ್ಜಲದಲ್ಲಿ ಕರಗಿದ ಅನೇಕ ವಸ್ತುಗಳು, ನೀರು ಆವಿಯಾಗಿ ಅನಂತರ ಉಳಿಯುವುದರಿಂದಲೋ, ದ್ರಾವಣ ಸಂಚಯ ಅಥವಾ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಸ್ರವಿಸುವಾಗಲೋ ವಸ್ತುಗಳು ಸಂಚಯನವಾಗುತ್ತವೆ. ಸಂಚಯನದಿಂದ ಕೆಲವು ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಆರೋಹಿ ಶಂಖು, ಅವರೋಹಿ ಶಂಖು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲುಗಂಬ, ಶಿಲಾಪರದೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಆರೋಹಿ ಶಂಖು: ಸುಣ್ಣ ಕಲ್ಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಮಳೆಯ ನೀರು ಶಿಲಾ ಸಂಧಿಕೂಟಗಳ ಮೂಲಕ ಇಂಗುವಾಗ ಸುಣ್ಣದಕಲ್ಲು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಿ ದ್ರಾವಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದ್ರಾವಣ ಅಂತರ್ಗುಹೆಯ ಮೇಲ್ಭಾವಣಿಯಿಂದ ಹನಿ ಹನಿಯಾಗಿ ಗುಹೆಯ ತಳಕ್ಕೆ ತೊಟ್ಟಿಕ್ಕುವುದು. ಅದು ಬಾಷ್ಪೀಕೃತವಾಗಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಕರಗಿದ್ದ ಖನಿಜ ಮತ್ತು ಲವಣಾಂಶಗಳು ಘನೀಕರಿಸಿ ರಚಿತವಾಗುವ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂಕಾರ್ಬೋನೇಟ್ ಸ್ತಂಭಾಕೃತಿ ಶಂಖುಗಳನ್ನು ಆರೋಹಿ ಶಂಖು ಅಥವಾ ತಳಗಟ್ಟು ಶಂಖು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವು ಊರ್ಧ್ವ ಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಮೋಟವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ದಪ್ಪವಾಗಿಯೂ ರಚಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಗ್ರಾಂಡ್‌ಸ್ಕಾಸ್ಸ್. ಇದು 23 ರಿಂದ 25 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಎವೆನ್ ಆರ್ಮಂಡ್ ಮತ್ತು ಕೌಲಾಲಂಪುರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೂ ಆರೋಹಶಂಖುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಊರ್ಧ್ವ ಮುಖ ತೊಂಗಲು ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು.

ಅವರೋಹಿ ಶಂಖು: ಸುಣ್ಣದ ಕಾರ್ಬೋನೇಟ್‌ಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ದ್ರಾವಣ ಅಂತರ್ಗುಹೆಯ ಮೇಲ್ಭಾವಣಿಯಿಂದ ಹನಿ ಹನಿಯಾಗಿ ಗುಹೆಯ ತಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಬೀಳುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ನೀರು ಬಾಷ್ಪೀಕೃತವಾಗುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಕರಗಿದ್ದ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೋನೇಟ್ ಅಂಶ ಅಲ್ಲೇ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡು ಘನೀಭವಿಸಿ ಗುಹೆಯ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಂತೆ ಅಧೋಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದು. ಇಂತಹ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಶಂಖುಗಳಿಗೆ ಅವರೋಹಿ ಶಂಖು ಅಥವಾ ಚಾವಣಿ ಸುಣ್ಣ ಶಂಖು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಯಾರ್ಕ್‌ಷೈರ್‌ಗೆ ಸಮೀಪದ ಇಂಗಲ್‌ಬರೋವಿನ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಮಲೇಶಿಯಾದ ಕೌಲಾಲಂಪುರಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಶಂಖುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಅಧೋಮುಖ ತೊಂಗಲು ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು.

ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಆರೋಹಿ ಶಂಖು ಮತ್ತು ಅವರೋಹಿ ಶಂಖುಗಳೆರಡು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಕ್ರಮೇಣ ಅವು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದಾಗ ಅಂತರ್ಗುಹೆಯ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲುಗಂಬಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ.

ಶಿಲಾಪರದೆ: ಸುಣ್ಣ ಕಲ್ಲಿನ ಅಂತರ್ಗುಹೆಗಳ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಯಿಂದ ತೂಗುಬಿದ್ದ ಅವರೋಹಿ ಶಂಖುಗಳ ಸರಣಿಗೆ ಹೀಗೆನ್ನಬಹುದು. ಅಂತರ್ಗುಹೆಯ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಯಲ್ಲಿನ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಶಿಲಾ ಸಂಧಿಕೂಟಗಳ ಮೂಲಕ ಸ್ರವಿಸುವ ಸುಣ್ಣ ಕಲ್ಲು ದ್ರಾವಣ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಬಿದ್ದು, ಘನೀಭವಿಸಿ ತೋರಣದಂತೆ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಅವರೋಹಿ ಶಂಖುಗಳ ಸರಣಿಗೆ ಶಿಲಾಪರದೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಚಿಲುಮೆ ನಿಕ್ಷೇಪ: ಬಿಸಿನೀರಿನ ಚಿಲುಮೆಯ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಲಿಕಾನ್ ಅಥವಾ ಇತರ ಲವಣಾಂಶಗಳು ಸಂಚಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಸಿಲಿಕಾನ್ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಒಳಗೊಂಡ ಸಂಚಯನಕ್ಕೆ ಸಿಲಿಕಾನ್ ಸೆಂಟರ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬೋನೇಟ್‌ಗಳು ಸಂಚಯನವನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಟ್ರ್ಯಾವರ್ಟೈನ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉದಾ: ಯಲ್ಲೋಸ್ಟೋನ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ.

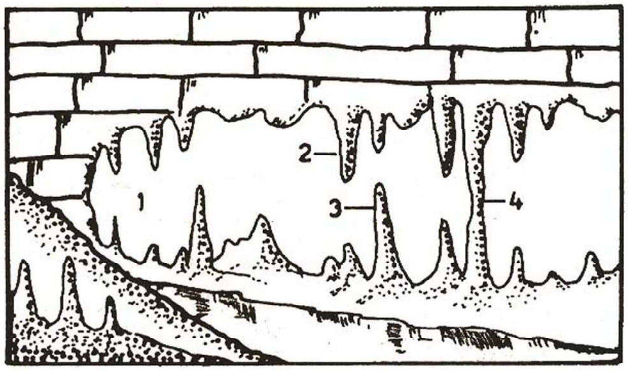

1) ಅಂತರ್ಗುಹೆ, 2) ಅವರೋಹಿ ಶಂಕು, 3) ಆರೋಹಿ ಶಂಕು, 4) ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು

ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಸವೆತ ಚಕ್ರ: ಅಂತರ್ಜಲದ ಕಾರ್ಯ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಅಂತರ್ಜಲಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣ ಕಲ್ಲು ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳ ಆವರ್ತನಕ್ಕೂ ನಿಕಟವಾದ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ನದಿಯ ಭೂಸವೆತ ಚಕ್ರಕ್ಕಿಂತ ಸುಣ್ಣ ಕಲ್ಲು ಪ್ರದೇಶದ ಆವರ್ತನೆ ಭಿನ್ನವಾದುದು. ಆದರೂ ಇತರ ಭೂಸವೆತ ಆವರ್ತನೆಗಳಿಗಿಂತ ಇದು ಸುಲಭವಾದುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣಗಳಿವೆ: 1. ಏಕರೀಖಿಯಾದಂತಹ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ರಚನೆ ಮತ್ತು 2. ದ್ರಾವಣೀಕರಣ ಕ್ರಿಯೆಯ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಅಂತರ್ಜಲದ ಚಲನೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಸವೆತದ ಆಧಾರ ತಳಗಳು ನಿಖರವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಸವೆತ ಆವರ್ತನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಜೆ. ಡಬ್ಲ್ಯೂ. ಬೀಡೆ (1911), ಜೋವೆನ್ ಸಿವಿಜಿಕ್ (1918) ಹಾಗೂ ವಿಲಿಯಂ ಮಾರಿಸ್ ಡೇವಿಸ್‌ರವರು (1930) ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವರು. ಇತರ ಭೂಸವೆತ ಆವರ್ತನೆಗಳಿಗಿಂತ ಇದು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಡೇವಿಸ್‌ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇತರ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಇದೊಂದು ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಆವರ್ತನೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವರು. ಡಿನಾರಿಕ್ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ ಅನಂತರ ಜೋವೆನ್ ವಿಜಿಕ್ ಮೂರಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ತನ್ನ ನಾಲ್ಕು ಅವಸ್ಥೆಯ ಭೂಸವೆತ ಚಕ್ರದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ:

ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆ: ಭೂಮೇಲ್ಮೈಗೆ ತೆರೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಮಂದವಾದ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಸ್ತರವಿರುವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಮಳೆಯ ನೀರು ಹರಿಯುವ ಅಥವಾ ಭೂಗತವಾಗುವ ಮೂಲಕ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಸವೆತ ಆವರ್ತನೆ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳದೆ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಸುಣ್ಣದಂಶ ರಹಿತವಾದ ಶಿಲಾಕಣ ಅಥವಾ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಸಂಚಿತ ತೆಳುವಾದ ಸ್ತರವಿದ್ದರೆ, ಅದು ಹರಿಯುವ ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಕ್ರಮೇಣ ಕೊಚ್ಚಿಹೋಗುವುದು.

ಮಳೆಯ ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ವಾಯುಮಂಡಲದ ಇಂಗಾಲಾಮ್ಲ ವಿಲೀನಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ನೀರು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಸಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು. ಸಂಧಿಕೂಟಗಳ ಬದಿಗಳು ಕರಗಿ ದ್ರಾವಣವಾಗುವುದರಿಂದ ನುಂಗುಬಿಲಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುವುವು. ದ್ರಾವಣೀಕರಣ ಕ್ರಿಯೆ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ನುಂಗು ಬಿಲಗಳ ಬದಿಗಳು ಸವೆದು ದೊಡ್ಡವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಲೆಪೀಜ್‌ಗಳು ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡು ಡೊಲೈನ್‌ಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುವುವು. ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುವ ನೀರು ಅಂಧಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗುವುದು. ಈ ಅಂತರ್ಜಲ ಸಮಾನಾಂತರವಾದ ಸಂದುಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರವಹಿಸುವಾಗ ದ್ರಾವಣೀಕರಣ ಮತ್ತು ಘರ್ಷಣೆ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಅಂತರ್ಗುಹೆ ಮತ್ತು ಪೊಳ್ಳವಿಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುವುವು. ಇವು ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳಾಗಿವೆ.

ಆದಿ ಯೌವನಾವಸ್ಥೆ: ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಭೂ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನೀರು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿ ಹರಿಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿನ ಭೂಮೇಲ್ಭಾಗ ಜಲರಹಿತ ಬರಡು ಭಾಗವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದು. ಅಂತರ್ಗುಹೆಯ ತಳದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ನೀರು ಹರಿಯುವಾಗ ದ್ರಾವಣೀಕರಣ ಮತ್ತು ಘರ್ಷಣೆ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ವರ್ಧನೆಗೊಂಡು ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಕೊರಕಲುಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುವುವು. ಡೊಲೈನ್‌ಗಳು, ಅಂಧಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಗುಹೆಗಳು ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುವು.

ಅಂತಿಮ ಯೌವನಾವಸ್ಥೆ: ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗುಹೆ ಮತ್ತು ಪೊಳ್ಳಗಳು ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುವುವು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅವುಗಳ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಗಳು ತೆಳುವಾಗಿ ಸಡಿಲಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಕುಸಿದು ಬಿದ್ದು ವುವಾಲ, ಪೋಲ್ಜೆಗಳು ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಕಿಂಡಿಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುವುವು. ಇವೆರಡೂ ವಿಧದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ತಗ್ಗುಗಳ ನಡುವೆ ಅಳಿದುಳಿದ ಭಾಗಗಳು ಎತ್ತರವಾದ ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಏರುತಗ್ಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸರಣಿಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುವು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ವಿನಾಶಕ ಕಾರ್ಯಗಳೇರ್ಪಡುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಅವಸ್ಥೆ: ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಗುಹೆಗಳ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕುಸಿದು ಬೀಳುವುವು. ವುವಾಲಗಳ ನಡುವೆ ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡಿದ್ದ ಏರುತಗ್ಗುಗಳುಳ್ಳ ಚಿಕ್ಕ ಬೆಟ್ಟಗಳಂತಹ ಸರಣಿಗಳ ಎತ್ತರವು ಕುಗ್ಗುವುದು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಅಗಲ ಕಿರಿದಾಗುವುದು. ಕಾರ್ಬೋನೇಟ್ ಶಿಲೆಗಳು ಭೂಮಟ್ಟದಿಂದ ಮೇಲೆದ್ದು ನಿಲ್ಲುವುವು. ಅವುಗಳಿಗೆ ಅವಶಿಷ್ಟ ದಿಣ್ಣೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಬಹುಪಾಲು ನೆಲ ಸಮತಟ್ಟಾಗುವುದರಿಂದ ಅದು ಸಮಪ್ರಾಯ ಮೈದಾನದಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿದ್ದ ನೀರು ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲೇ ಹರಿಯುವುದು ಗೋಚರಿಸುವುದು. ನುಂಗುಬಿಲ, ಡೋಲೈನ್, ಅಂಧಕಣಿವೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಅದೃಶ್ಯವಾಗುವುವು. (ಪಿ.ಎಂ.)

ನಗ್ನೀಕರಣದ ಕರ್ತೃವಾಗಿ ಸಮುದ್ರ ಅಲೆಗಳ ಕಾರ್ಯ: ನಗ್ನೀಕರಣದ ಕರ್ತೃಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರವು ಮಹತ್ವವುಳ್ಳದ್ದೂ ಹಾಗೂ ವಿಭಿನ್ನವಾದುದಾಗಿದೆ. ಇದರ ಕಾರ್ಯವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಿರಿದಾದ ಕಡಲ ವಲಯಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ನಗ್ನೀಕರಣ ಕರ್ತೃವಿನಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಕಡಲ ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಬೇರಾವುದೇ ಸ್ವರೂಪಗಳಿಗಿಂತ ಸಂಕೀರ್ಣವೂ ಹಾಗೂ ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಇವು ಸಾಗರ ಅಲೆಗಳು, ಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹ ಮತ್ತು ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ಕಾರ್ಯಚರಣೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವುವು. ಆದಾಗ್ಯೂ ಸಮುದ್ರ ಅಲೆಗಳ ಪಾತ್ರವು ಪ್ರಧಾನವಾದುದು. ಅದರಲ್ಲೂ ಮಾರುತಗಳ ಸಂಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಅಲೆಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಸಮುದ್ರ–ಸಾಗರಗಳ ನೀರು ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಚಲನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನ ಮೇಲ್ಮೈ ಅಲೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನ ಕಣಗಳ ಓಲಾಟ ಅಥವಾ ಆಂದೋಲನವೇ ಅಲೆ ಗಾಳಿ ಬೀಸುವಾಗ ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಘರ್ಷಣೆ ಉಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ಅಲೆಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪದಿಂದಲೂ ಅಲೆಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಸುನಾಮಿ.

ವಿಶಾಲವಾದ ಸಾಗರ–ಸಮುದ್ರಗಳ ನಡುವಲಯದಿಂದ ಅಲೆಗಳು ಮುನ್ನಡೆಯುವಾಗ ನೀರಿನ ಕಣಗಳು ಮೇಲೆದ್ದು ವರ್ತುಲಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ–ಮುಂದೆ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ನೀರಿನ ಕಣಗಳ ವರ್ತುಲಾ ಪಥದ ವ್ಯಾಸ ಅಲೆಯ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಸಮನಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವ್ಯಾಸ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ತಳದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲೆಗಳ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಮೇಲ್ತುದಿಗೆ ಅಲೆಯ ಶಿಖೆಯೆಂತಲೂ, ಅಲೆಯ ಅತ್ಯಂತ ತಗ್ಗು ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಲೆಯತಗ್ಗು ಎಂತಲೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅಲೆಯ ಶಿಖೆ ಮತ್ತು ತಗ್ಗುಗಳ ನಡುವಣ ಲಂಬಾಂತರವೇ ಅಲೆಯ ಎತ್ತರವೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಲೆಯ ಎತ್ತರವು 12 ರಿಂದ 15 ಮೀ ಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಲೆಯ ಎರಡು ಶಿಖೆಗಳ ಅಥವಾ ಎರಡು ತಗ್ಗುಗಳ ನಡುವಣ ಸಮತಲ ಅಂತರವೇ ಅಲೆಯ ಉದ್ದವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಲೆಗಳು 11 ರಿಂದ 28ಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಲೆಯ ಎತ್ತರಕ್ಕಿಂತ ಅಲೆಗಳ ಉದ್ದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯ. ತೀರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆ ಒಂದು ಶಿಖೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಶಿಖೆಯವರೆಗೆ ಚಲಿಸಲು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅವಧಿಯನ್ನು ಅಲೆಯ ಚಲನಾವಧಿ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಲೆಯ ಚಲನಾ ವೇಗ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅವುಗಳ ಉದ್ದ ಮತ್ತು ನೀರಿನ ಆಳವನ್ನವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರ ತೀರದ ಕಡೆಗೆ ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳು ಚಲಿಸಿ ಬಂದಂತೆಲ್ಲಾ ಅದರ ಪಾತ್ರದ ಆಳ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ನೀರು ಆಳವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅಲೆಯ ತಳಭಾಗವು ಆಳವಿಲ್ಲದ ಸಮುದ್ರ ತಳದ ಘರ್ಷಣೆ ಹಾಗೂ ಅಡಚಣೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲೆಯು ವಿರೂಪಗೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರಿಂದ ಅಲೆಯ ಎತ್ತರ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಲೆಯ ಉದ್ದ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲೆಯ ಶಿಖೆ ಭಾಗ ಇನ್ನೂ ಎತ್ತರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ತಗ್ಗುಭಾಗ ಇನ್ನೂ ತಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಅಲೆ ಎತ್ತರ ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ಅದು ತನ್ನ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಲೆಯ ಶಿಖೆ ಭಾಗವು ತನ್ನ ಆಧಾರ ನೀರಿನ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಮುನ್ನೂಕಲ್ಪಟ್ಟು, ಒಡೆದು ದಡಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಳಿಸುವುದು. ಹೀಗೆ ತೀರವನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದಾಗ ನೊರೆಗಟ್ಟಿದ ನೀರಿನ ಕಣಗಳು ವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಭೋರ್ಗರೆಯುತ್ತಾ ಅಪ್ಪಳಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅಲೆಯ ಒಡೆತ ಅಥವಾ ಅಲೆಯ ಅಪ್ಪಳಿಸುವಿಕೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಲೆಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೊರೆಯುಂಟಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು ಅಲೆಯ ನೊರೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಸಾಗರದ ನಡುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಅಲೆಯ ತೀರದ ದಡವನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದಂತೆಲ್ಲಾ ಅದರ ಎತ್ತರ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಉದ್ದ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿದಾಗಿ, ಅದರ ಶಿಖೆ ಮುಂದೆ ಹೊರಳಿ ಒಡೆದು ದಡಕ್ಕೆ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಹೆದ್ದರೆ ಎನ್ನುವರು. ಸಮುದ್ರ ತೀರದ ದಡಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಳಿಸಿ ಒಡೆದು ಹೋದ ಮೇಲೆ ಅಲೆಗಳು ದುರ್ಬಲಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನೀರು ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುವಾಗ ನೀರು ಅಲೆಯ ಮುನ್ನಡೆದ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ತೀರದ ಇಳಿಜಾರನ್ನನುಸರಿಸಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗುವ ಅಲೆಯ ಹಿಂಚಲನೆ ಅಥವಾ ಅಲೆಯ ಹಿಂಬರಿವು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಹೀಗೆ ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುವಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಸಂಚಯನ ವಸ್ತುಗಳು ಒಳಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುವುದು.

ಸಮುದ್ರ ಅಲೆಗಳ ಕಾರ್ಯ: ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳೂ ಸವೆತ ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಂಚಯನ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆಯಾದರೂ ಅಲೆಗಳ ಸವೆತ ಮತ್ತು ಸಂಚಯನ ಕಾರ್ಯಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಸಮುದ್ರ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆಗಳ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು. ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅಲೆಗಳು ಸಮುದ್ರ ತೀರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಪ್ಪಳಿಸುವುದರಿಂದ ಆ ಭಾಗವು ನಗ್ನೀಕರಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ವಿವಿಧ ಸ್ವರೂಪಗಳು ರಚನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರ ಅಲೆಗಳ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮೂರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ:

1.ಉಜ್ಜುವಿಕೆ: ಸಮುದ್ರದ ನಡುಭಾಗದಿಂದ ಅಲೆಗಳು ತೀರದ ಕಡೆಗೆ ಹಾಗೂ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಸಮುದ್ರದೊಳಗೆ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಚಲಿಸುವಾಗ ತೀರದ ವಿವಿಧಾಕೃತಿಯ ಶಿಲಾಚೂರುಗಳನ್ನು ತಮ್ಮೊಡನೆ ಒಯ್ಯುವಾಗ ಅವು ಆಯುಧದಂತೆ ವರ್ತಿಸಿ ತೀರದ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಉಜ್ಜುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ತೀರದ ಶಿಲಾಮೇಲ್ಮೈಯು ನಯವಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅದರೊಡನೆ ಉಜ್ಜಲ್ಪಟ್ಟ ಶಿಲಾಚೂರುಗಳ ಏಣುಗಳೆಲ್ಲಾ ಸವೆದು ದುಂಡಾಗುತ್ತವೆ.

2. ಘರ್ಷಣೆ: ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳ ನಿರಂತರ ಮುನ್ನಡೆಯುವಿಕೆ ಹಾಗೂ ಹಿಂಬರುವಿಕೆ ಕಾರ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಸಮುದ್ರ ದಡದ ಬಂಡೆಗಳು, ಶಿಲಾಚೂರುಗಳು ಹಾಗೂ ಮರಳಿನ ಕಣಗಳು ನೀರಿನೊಡನೆ ಹೋಗುವಾಗ ಅವು ಪರಸ್ಪರ ಘರ್ಷಿಸಿ, ಒಡೆದು ಚೂರಾಗುತ್ತವೆ. ಇದೇ ಸಮುದ್ರದಲೆಗಳ ಘರ್ಷಣೆ ಕಾರ್ಯ. ಇಂತಹ ವಸ್ತುಗಳು ಮುಂದೆ ಕಡಿದಾದ ಬಂಡೆಯ ಮುಖ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಘರ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಹಾಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಶಿಲಾ ಕಣಗಳು ಘರ್ಷಿಸಿ ಸಂಚಯನಗೊಂಡು ಸಹಜವಾದ ಸಮುದ್ರ ದಡವು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ.

3. ನೀರೊತ್ತಡ ಕ್ರಿಯೆ: ಸಮುದ್ರ ದಡದ ಶಿಲೆಗಳು ಅನೇಕ ಬಿರುಕು ಹಾಗೂ ಸೀಳುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ, ಇಂಥ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಸಮುದ್ರ ಅಲೆಗಳು ಅಪ್ಪಳಿಸಿದಾಗ ಆ ರಭಸಕ್ಕೆ ನೀರು ಬಿರುಕುಗಳ ಒಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಗಾಳಿ ಸಂಕೋಚನಗೊಳ್ಳುವುದು. ಅಲೆಯ ನೀರು ಹಿಂದಿರುಗಿದಾಗ ಗಾಳಿ ವಿಸ್ತರಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಈ ಕಾರ್ಯ ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದರಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ಬಿರುಕುಗಳು ಅಗಲವಾಗುತ್ತಾ ಶಿಲೆಗಳು ಒಡೆದು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಚೂರುಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಚಂಡಮಾರುತಗಳಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧ ಅಲೆಗಳಿಂದ ಈ ಕ್ರಿಯೆ ತೀವ್ರಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆಗ ತೀರ ಹೆಚ್ಚು ಸವೆತಕ್ಕೀಡಾಗುವುದು.

4. ದ್ರಾವಣೀಕರಣ: ಸಮುದ್ರ ತೀರದ ಕೆಲವು ಶಿಲೆಗಳು ರಾಸಾಯನಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೊಳಗಾಗಿ, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಿ, ವಿಲೀನೀಕರಣಗೊಂಡು ಸವೆತಕ್ಕೊಳಗಾಗುತ್ತವೆ. ಸುಣ್ಣ ಕಲ್ಲು ರಚಿತ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಾರ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಬಹು ಮಿತವಾದುದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಸಮುದ್ರ ಅಲೆಗಳ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ತೀರ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲಾರಚನೆ, ಶಿಲಾಸ್ತರ ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಮಾಣ, ಸಮುದ್ರ ನೀರಿನ ಉಬ್ಬರ ಸಾಗರೀಕ ಪ್ರವಾಹಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಹಾಗೂ ತೀರದ ಸವೆತವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ಮಾನವನ ಪ್ರವೇಶ–ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಕಾರ್ಯ, ಭೂಕಂಪ, ಅಲೆ ಚಲಿಸುವ ಪಾತ್ರ, ತೀರವನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ಜೀವಿ ಸಂಕುಲ ಹಾಗೂ ಭೂಮಿಯ ಚಲನೆಗಳೂ ಸಹ ಸಮುದ್ರ ಅಲೆಗಳ ಸವೆತದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರ ಅಲೆಗಳ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯದಿಂದಾಗಿ ವಿವಿಧ ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು ತೀರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ಶಿಲಾಪ್ರಪಾತ: ಸಮುದ್ರದ ತೀರಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಿರುವ ಬಂಡೆಯ ಕಡಿದಾದ ಮುಖವನ್ನು ಶಿಲಾಪ್ರಪಾತ ಅಥವಾ ಕಡಿದಾದ ಬಂಡೆಯ ಮುಖವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಸಮುದ್ರ ಅಲೆಗಳ ನಿರಂತರ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಬಂಡೆಯ ಎದುರಿನ ಸಮುದ್ರದ ತೀರದ ಮುಖಭಾಗ ಸವೆದು ಕಡಿದಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಸವೆತ ಆ ಶಿಲೆಯ ಸ್ವರೂಪ, ಶಿಲಾ ಬಿರುಕು ನಿರೋಧಕ ಶಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಸ್ತರವಿನ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಶಿಲಾಸ್ತರ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಶಿಲಾ ಪ್ರಪಾತ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಮೆಟ್ಟಿಲೋಪಾದಿಯಲ್ಲೂ ರಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ನಗ್ನೀಕರಣದ ಕರ್ತೃವಾಗಿ ಸಮುದ್ರ ಅಲೆಗಳ ಕಾರ್ಯ

ಮುಂದುವರಿದ ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಯ ನಿರಂತರ ಸವೆತದಿಂದ ಶಿಲಾಪಾತ್ರದ ಆಧಾರದ ಭಾಗ ಬೇಗ ಸವೆತಕ್ಕೊಳಗಾಗುವುದು. ಅದೇ ಭಾಗ ಕ್ರಮೇಣ ಒಳಮುಖವಾಗಿ ಸವೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿಚ್ ಅಥವಾ ಪ್ರಪಾತ ಕಚ್ಚು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದರ ಮೇಲಿನ ಶಿಲಾಭಾಗ ಆಧಾರ ತಪ್ಪಿ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಮುರಿದು ಬಿದ್ದುಹೋಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಶಿಲಾಪ್ರಪಾತದ ಮುಂಭಾಗ ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುವುದು. ಉಳಿದ ಭಾಗ ಅಲೆಛೇಧಿತ ಪೀಠವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದು.

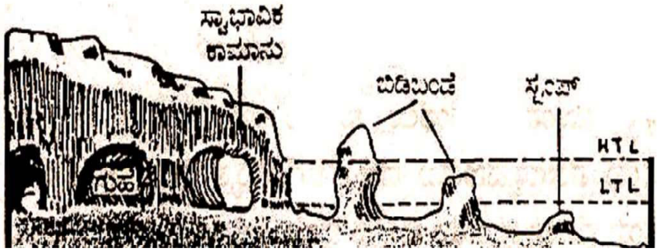

ಸಮುದ್ರ, ಗುಹೆ, ಕಮಾನು ಮತ್ತು ಬಿಡಿಬಂಡೆ ಇತ್ಯಾದಿ

ಸಮುದ್ರ ಗುಹೆ: ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳ ನಿರಂತರ ಆಕ್ರಮಣದಿಂದಾಗಿ ತೀರದ ಶಿಲೆಗಳು ಸವೆಯುತ್ತವೆ. ಕಠಿಣವಾದ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ನಿಧಾನವಾಗಿಯೂ, ಮೃದು ಶಿಲೆಗಳು ಬೇಗ ಸವೆಯಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಿರುವ ಶಿಲಾ ಮುಖ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿರುಕು, ಸೀಳು ಅಥವಾ ಸ್ತರಭಂಗಗಳಿದ್ದರೆ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆಗಳ ನೀರು ರಭಸದಿಂದ ಒಳನುಗ್ಗಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಸವೆಸಿ ದೊಡ್ಡದು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಮೃದು ಶಿಲಾಸ್ತರವಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳ ತಳ, ಅಲೆಗಳ ಏರುಬ್ಬರ ಹಾಗೂ ಇಳಿಉಬ್ಬರಗಳ ಮಟ್ಟದ ನಡುವಿನ ಭಾಗ, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸವೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿ ಪೊಟರೆ ಗುಹೆ ಅಥವಾ ಗವಿಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಗುಹೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ರಚಿತ ತೀರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಸಮುದ್ರ ಕಮಾನು ಮತ್ತು ಬಿಡಿ ಬಂಡೆ: ಕಿರಿದಾದ ಹಾಗೂ ಕಡಿದಾದ ಭೂ ಭಾಗ ಸಮುದ್ರದೊಳಗೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಶಿರೋಭಾಗವನ್ನು ಶಿಲಾಮುಖ ಅಥವಾ ಭೂಶಿರವೆನ್ನುವರು. ಇದರ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ಎರಡು ಸಮುದ್ರ ಗುಹೆಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಪರಸ್ಪರ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಕಿಂಡಿ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಅದರ ಮೇಲಿನ ಭಾಗ ಹಾಗೆ ಉಳಿದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಕಮಾನಿನಂತೆ ಕಾಣುವುದು. ಇದನ್ನು ಸಮುದ್ರದ ಕಮಾನು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅಲೆಗಳ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯವು ಮುಂದುವರಿದಂತೆಲ್ಲಾ ಕಮಾನು ಭಾಗ ಕುಸಿದು ಬಿದ್ದುಹೋಗುವುದು. ಅನಂತರ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಯ ಭೂಶಿರದ ಭಾಗ ಹಾಗೆ ಉಳಿದು, ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಸ್ತಂಭಾಕೃತಿಯಲಿ ಉಳಿಯುವುದು. ಇದನ್ನು ಬಿಡಿಬಂಡೆ (ಸ್ಟ್ಯಾಕ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉದಾ: ಆರ್ಕ್ನೆ ದ್ವೀಪದ(ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್), ಓಲ್ಡ್‌ಮನ್ ಆಫ್ ಹೋಮ್ (160 ಮೀ ಎತ್ತರ) ಹಾಗೂ ವೈಟ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಬಿರುಸು ಕಿಂಡಿ: ಸಮುದ್ರ ಗುಹೆಯ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಕಿಂಡಿ. ಇದನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಗ್ಲೋಪ್ ಎನ್ನುವರು. ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳು ಗುಹೆಯ ಮೇಲ್ಛಾಣಿಗೆ ಅಪ್ಪಳಿಸಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಗಾಳಿ ಸಂಕುಚಿತ ಹೊಂದಿ ಶಿಲಾ ಬಿರುಕುಗಳು ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾರ್ಯ ಒಂದೇ ಕಡೆ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತಾ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಿಂಡಿ ಉಂಟಾಗಿ ಅದು ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ತಲುಪುವುದು. ಅಲೆಯ ರಭಸಕ್ಕೆ ಗಾಳಿ ಮತ್ತು ನೀರಿನ ಹನಿಗಳು ಈ ಮೂಲಕ ಶಬ್ದ ಮಾಡುತ್ತಾ ಹೊರಕ್ಕೆ ಎರಚಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಹಾಲ್ಬರ್ನ್.

ಅಲೆಗಳ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರಿದಂತೆಲ್ಲಾ ಬಿರುಸು ಕಿಂಡಿಗಳು ಅಗಲವಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಗುಹೆಯ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿ ದುರ್ಬಲಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಯಾವಾಗಲಾದರೊಮ್ಮೆ ಗುಹೆಯ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿ ಕುಸಿದು ಬಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ, ಕಡಿದಾದ ಹಾಗೂ ನೀಳವಾದ ಒಳಚಾಚು ಉಂಟಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು ಸಮುದ್ರದ ಕಡಿದಾದ ಕಡಲ ಒಳಚಾಚುಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉದಾ: ವೈಪ್ ಜೀಯೋ.

ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳು ಕಡಲ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸವೆಸಿದ ಅನೇಕ ಶಿಲಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅವು ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಹಿನ್ನಡೆಯುವಾಗ ತಮ್ಮೊಡನೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತವೆ. ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳು ತೀರದ ಇಳಿಜಾರನ್ನನುಸರಿಸಿ ಅಲೆಯ ನೀರಿನೊಡನೆ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರ ಅಲೆಯ ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳ ಭಾರ, ತೀರ ಪ್ರದೇಶದ ಇಳಿಜಾರು, ಗಾಳಿ ಬೀಸುವ ದಿಕ್ಕು, ವೇಗ, ಸಾಗರಿಕ ಪ್ರವಾಹ ಮತ್ತು ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ತೀರ ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಭಾರಿ ಪ್ರಮಾಣದ ಅಲೆಗಳು ಹಿನ್ನಡೆಯುವಾಗ ಅಪಾರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಹು ದೂರದ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿಸುವುವು. ಅಲೆಗಳ ಸಾಗಾಣಿಕೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಕುಂದಿದಾಗ ಅಥವಾ ಚಲನಾ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಅಡಚಣೆಗಳುಂಟಾದಾಗ ಸಂಚಯನ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು. ನಿರಂತರ ಸಂಚಯನ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಹಾಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

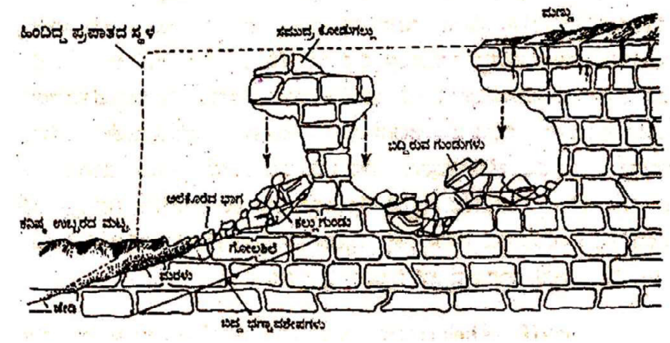

ಸಮುದ್ರದ ಕೊಡುಗಲ್ಲು ಮತ್ತು ಅಲೆಗಳಿಂದ ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಭಾಗ ಹಾಗೂ ಪ್ರಪಾತಗಳು

ಸಮುದ್ರ ದಡ: ಸಾಗರಗಳ ಏರುಬ್ಬರದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದಾಗ ಅಲೆಗಳು ಮೇಲೇಳುವ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಸಮುದ್ರದುದ್ದಕ್ಕೂ ರಚಿತವಾದ ಕಡಲ ಭಾಗವನ್ನು ಸಮುದ್ರ ದಡವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಮರಳು ಮತ್ತು ನೊರಜುಗಲ್ಲುಗಳು ಅಲೆಗಳಿಂದ ಸಂಚಯಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಇವು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಮರಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಮರಳು ತೀರ ವೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು.

ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳ ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ದಡಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಸಹಜವಾದ ಸಮುದ್ರ ದಡಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾದ ಒಳವರ್ತುಲ ಇಳಿಜಾರಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರ ತೀರ ಪ್ರದೇಶ ಎತ್ತರವಾಗುವ ಬಂಡೆಗಳು ಅಥವಾ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಸಮುದ್ರ ದಡ ಕಿರಿದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬದಲಾಗಿ ಸಾಧಾರಣ ಇಳಿಜಾರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ತೀರದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಸಮುದ್ರ ದಡ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರ ದಡದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯವಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳೂ ಏಕ ರೀತಿಯಾಗಿರದೆ ವಿವಿಧಾಕೃತಿಯದಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಸಮುದ್ರ ದಡಗಳನ್ನು ಅವುಗಳು ರಚಿತವಾದ ಸ್ಥಳ, ಸಂಚಯನದ ವಸ್ತುಗಳು ಹಾಗೂ ಆಕಾರದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ 2 ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಅ) ಕೊಲ್ಲಿಯ ಶಿರೋದಡ: ಎರಡು ಭೂ ಶಿರಗಳ ನಡುವೆ ಬರುವ ಕಿರಿದಾದ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಕಡಲಲ್ಲಿ ಮರಳು ಮತ್ತು ಶಿಲಾ ಚೂರುಗಳು ಸಂಚಯನವಾಗಿ ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಸಮುದ್ರ ದಡವೆ. ಕೊಲ್ಲಿಯ ಶಿರೋದಡ ಉದಾ: ಕ್ಯಾಲಿಪೋರ್ನಿಯಾದ ಎಮರಾಲ್ಡ್ ಕೊಲ್ಲಿದಡ, ಓರೆಗಾನ್, ದಕ್ಷಿಣ ವೇಲ್ಸ್‌ನ ಗೋವರ್ ತೀರದ ಪೆಂಬ್ರೋಕ್ ದಡ ಇತ್ಯಾದಿ. ವಿಶಾಲವಾದ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಸಮೀಪದ ತೀರದುದ್ದಕ್ಕೂ ಅಲೆಗಳು ವಿವಿಧ ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಚಯಿಸಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದುದಕ್ಕೆ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಪಾರ್ಶ್ವ ದಡವೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಆ) ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಸಮುದ್ರ ದಡ: ಕಡಲ ಏರುಬ್ಬರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಎತ್ತರವಾದ, ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೂ ತೀರಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಹರವಿನಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಭೂ ಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಸಮುದ್ರ ದಡವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ದಡವನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟು ದ್ವೀಪವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪೂರ್ವ ತೀರದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಜೆರ್ಸಿಯಿಂದ ಫ್ಲಾರಿಡವರೆಗೆ, ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಖಾರಿಯಿಂದ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಗಡಿವರೆಗೆ ಹರಡಿರುವ ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಮರಳು ಗೋಡೆಯಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಅವು ನದಿಗಳು ಸಾಗಿಸಿ ತಂದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮುಖ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ಸಮುದ್ರದಲೆಗಳು ಸವೆಸಿದ ಶಿಲಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಚಯಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ದಡಶೃಂಗ: ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿ ವರ್ತುಲಾಕಾರವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡ, ಮರಳು ಮತ್ತು ನೊರಜುಗಲ್ಲುಗಳು ಒಂದಾದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದರಂತೆ ಸಂಚಯವಾಗಿ ರಚಿತವಾಗಿ ದಡಗಳಿಗೆ ದಡಶೃಂಗವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವುಗಳ ತುದಿ ಭಾಗ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಮುಖವಾಗಿದ್ದು ಕಪ್ಪೆಚಿಪ್ಪಿನ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಬಿಚ್ಚಿದ ಶಂಖುವಿನಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ.

ನಗ್ನೀಕರಣದ ಕರ್ತೃವಾಗಿ ಸಮುದ್ರ ಅಲೆಗಳ ಕಾರ್ಯ

ಕಡಲ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟು: ಎರಡು ಭೂಶಿರಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಮೂಲ ಭೂಖಂಡ ಭಾಗ ಹಾಗೂ ದ್ವೀಪವೊಂದರ ನಡುವಣ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯವಾದ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು, ಮರಳು ಮತ್ತು ನೊರಜುಗಲ್ಲುಗಳ ರಾಶಿ. ಉದಾ: ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಡೋರ್ಸೆಟ್‌ನ ಚೆಸಿಲ್‌ದಡದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟುಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟುಗಳು ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನದಿ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿಯೂ ರಚನೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಭರವುಂಟಾದಾಗ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರ ತೀರದುದ್ದಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾದ ಹಾಗೂ ಭೂಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳದ ದೀರ್ಘಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳಿಗೆ ತೀರದಾಚೆಯ ಅಡ್ಡ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳು ಉಂಟಾಗುವುವು.

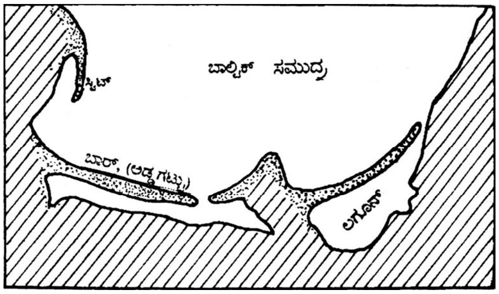

ಕಡಲ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟು

ಕಿರು ನಾಲಿಗೆ ಆಕಾರದ ದಿಬ್ಬ: ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳಿಂದ ಸವೆಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶಿಲಾವಶೇಷಗಳು ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಅಲೆಗಳು ಹಿನ್ನಡೆಯುವಾಗ ಒಯ್ಯಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಈ ನಿರಂತರ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದಾಗಿ ನದಿಯ ಮುಖಜ ಭಾಗ ಅಥವಾ ಕೊಲ್ಲಿಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಶಿಲಾವಶೇಷಗಳು ಸಂಚಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಮರಳು ಮತ್ತು ನೊರಜುಗಲ್ಲುಗಳು ಚಾಚಿಗೊಂಡಂತೆಲ್ಲಾ ಕಿರುನಾಲಿಗೆ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಒಡ್ಡುಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರ

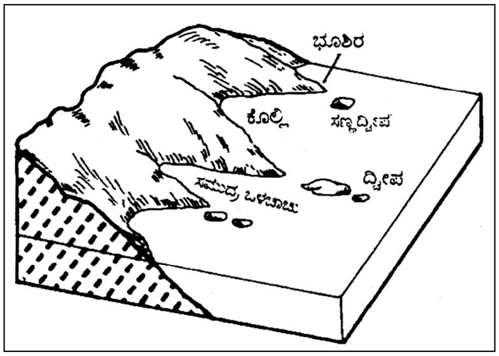

ಭೂಶಿರ, ಕೊಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದ್ವೀಪ

ಒಂದು ತುದಿ ಭೂಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿ ಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಅಂಚು ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇದೆ ಕಿರು ನಾಲಿಗೆಯಾಕಾರದ ದಿಬ್ಬ (ಸ್ಪಿಟ್). ಉದಾ: ಸೌತಾಂಪ್ಟನ್‌ನ ಕಾಲ್‌ಸ್ಟಾಟ್ ಸ್ಪಿಟ್ (ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್). ಇಂತಹದೇ ಸ್ವರೂಪ ಭಾರತದ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಒರಿಸ್ಸದ ಚಿಲ್ಕಾ ಸರೋವರ, ಕಾಕಿನಾಡ, ಪುಲಿಕೇಟ್ ಸರೋವರ, ಗೋದಾವರಿ ಮುಖಜ ಭೂಮಿ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಸಾಗರಿಕ ಪ್ರವಾಹಗಳು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿ ಚಲಿಸುವ ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ನಾಲಿಗೆಯಾಕಾರದ ದಿಬ್ಬಗಳ ತುದಿ ಭಾಗ ವಕ್ರವಾಗಿ ಚಲನೆ ಹೊಂದಿ ಕೊಕ್ಕೆಯಂತೆ ತಿರುಗಿಕೊಳ್ಳುವುವು. ಇದನ್ನು ದಿಬ್ಬಗಳ ಕೊಕ್ಕೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ದ್ವೀಪ ಕೂಟಕ: ಎರಡು ಭೂ ಭಾಗಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ದ್ವೀಪವೊಂದನ್ನು ಸೇರಿಸುವಂತೆ ರಚನೆಯಾಗಿರುವ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟು ಅಥವಾ ಮರಳು ದಿಬ್ಬವನ್ನು ದ್ವೀಪಕೂಟಕವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉದಾ: ಚೆಸಿಲ್. ಇದು ಸು. 25 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು ವೇಮೌತ್‌ನಿಂದ ಮೂಲ ಖಂಡದೊಡನೆ ಪೋರ್ಟ್‌ಲೆಂಡ್ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಕೂಡಿಸುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಇಟಲಿಯ ಲೆಗಹಾನ್, ಪೋಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಯ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ತೀರದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಕಿರಿದಾದ ದಡಕಟ್ಟೆ ಮರಳು ಸಂಚಯನದಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ನೆಹ್ರಂಗ್ ಎಂದು (ಜರ್ಮನ್) ಕರೆಯುವರು.

ಕಡಲ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆ: ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಯಿಂದ ತೀರದ ಕಡೆಗೆ ಕರೆಗಾಳಿಗಳು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಬೀಸಿ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಮರಳನ್ನು ಅಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಭೂಭಾಗಗಳ ಕಡೆಗೆ ಒಯ್ದು ಸಂಚಯಿಸುವಿಕೆಯಿಂದುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇವು ಬೃಹದಾಕರವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಸಮೀಪದ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗಗಳು ಅಥವಾ ಮಾನವ ವಸತಿಗಳು ಮುಚ್ಚಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ನೈರುತ್ಯ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಲಾಂಡೆಸ್ ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳು ಸು. 15 ಸಾವಿರ ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಡಿದ್ದು ಅವುಗಳ ತುದಿಗಳು 40 ಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯ ದಿಣ್ಣೆಗಳು ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ಮತ್ತು ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

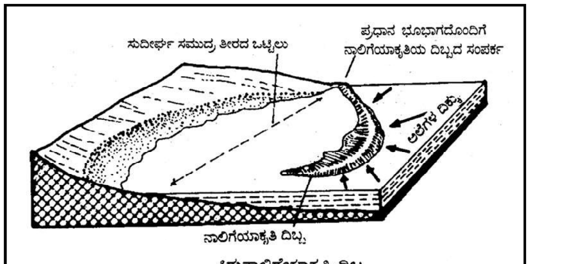

ಕಿರುನಾಲಿಗೆಯಾಕೃತಿ ದಿಬ್ಬ

ಸಮುದ್ರ ತೀರ: ನೆಲ–ಜಲಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಪರ್ಕಿಸುವ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಲಯಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮುದ್ರ ತೀರವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಸಮುದ್ರದ ಅಂಚಿನ ನಿವೇಶನವನ್ನು ಕಡಲ ಕರೆ ಅಥವಾ ತೀರವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಸಮುದ್ರ–ಸಾಗರಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ತೀರಪ್ರದೇಶವೆನ್ನುವರು. ಅದು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಮೈದಾನವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕರಾವಳಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ತೀರ ಪ್ರದೇಶ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಧಾರಣ ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಮೆಕ್ಕಲು, ಮರಳು ಹಾಗೂ ಶಿಲಾ ಚೂರುಗಳು ಸಂಚಯನದಿಂದ ರೂಪಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ವಿಶಾಲತೆಯು ಸಮೀಪದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣವನ್ನವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರದ ಅಂಚು ಪರ್ವತಗಳು, ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಎತ್ತರವಾದ ಗುಡ್ಡಗಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ತೀರ ಪ್ರದೇಶ ಕಿರಿದಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಕಡಿದಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರ. ಬದಲಾಗಿ ಸಮುದ್ರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶವಿದ್ದರೆ ತೀರ ಪ್ರದೇಶ ವಿಶಾಲವಾಗಿಯೂ ಸಾಧಾರಣ ಇಳಿಜಾರಿನಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಭಾರತದ ಪೂರ್ವ ತೀರ ಪ್ರದೇಶ.

ನೆಲ–ಜಲವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ರೇಖೆಗೆ ತೀರರೇಖೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಉಬ್ಬರದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೂ ಇಳಿತದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೂ ನಡುವಣ ತೀರವಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ತೀರದ ರೇಖೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಧಿಕ ಭರತವುಂಟಾದಾಗ ಎತ್ತರಕ್ಕೂ ಕನಿಷ್ಠ ಭರತವುಂಟಾದಾಗ ಕೆಳಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವುದು.

ತೀರಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮತವಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಭೂಸ್ವರೂಪ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ತೀರಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುವರು. ಅಂತಹವುಗಳಲ್ಲಿ ಡಿ.ಡಬ್ಲ್ಯೂ. ಜಾನ್ಸನ್ ವಿಂಗಡನೆ ಸರಳವಾದುದು. ಈತ ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟದ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ತೀರದ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಧಾನ ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುವರು.

1. ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ತೀರಗಳು: ಭೂ ಸ್ಥಾನ ಪಲ್ಲಟದಿಂದ ಸಮುದ್ರದ ಅಂಚಿನ ಭೂ ಭಾಗ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಮೇಲೇಳುವುದರಿಂದಲೋ ಅಥವಾ ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟ ಕೆಳಗಿಳಿಯುವುದರಿಂದಲೋ ಮೇಲೆದ್ದು ಕಂಡುಬರುವ ತೀರಗಳು. ಇಂತಹ ತೀರಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಖಂಡಾಂತರ ಹಿಮಹಾಳೆಗಳಿರುವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಅನೇಕ ತೀರಗಳು 15 ಮೀಟರುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಮೇಲೆದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ರಚಿತವಾಗುವ ಪೂರ್ವಾಪರ ಸ್ಥಿತಿಯ ಆಧಾರಗಳ ಮೇಲೆ ಎರಡು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಅ. ಔನ್ನತ್ಯ ಭೂ ತೀರ. ಆ. ತಗ್ಗಾದ ಭೂ ತೀರ.

ಅ. ಔನ್ನತ್ಯ ಭೂ ತೀರ: ಶಿಲಾಸ್ತರಭಂಗ ಅಥವಾ ಶಿಲಾ ಮಡಿಕೆಯಂತಹ ಭೂ ಸ್ಥಾನ ಪಲ್ಲಟಗಳುಂಟಾಗಿ ತೀರ ಪ್ರದೇಶ ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಈ ರೀತಿಯ ತೀರಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮೇಲೆದ್ದ ಎತ್ತರವಾದ ಸಮುದ್ರ ದಡದ ಲಕ್ಷಣ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ವಲಯಕ್ಕೆ ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳು ತಲುಪುವುದು ದುರ್ಲಭ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸೇತುವೆ, ಸಮುದ್ರ ಕಮಾನು, ಬಿಡಿಬಂಡೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ತೀರ ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರು ಹಾಗೂ ನೇರವಾಗಿ ತೀರ ರೇಖೆಯನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಆಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಅಲೆರಹಿತ ಪೀಠ ಭಾಗಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ

ತೀರಗಳು ಶಿಲಾ ಚೂರು ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅವಶೇಷ ತುಣುಕುಗಳ ಸಂಚಯನವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಧದ ತೀರಗಳು ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಂದರು ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್ ತೀರ, ಭಾರತದ ದಖನ್ ಪರ್ಯಾಯ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರ, ಕೆಂಪು ಸಮುದ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಆ. ತಗ್ಗಾದ ಭೂ ತೀರ: ಖಂಡಾವರಣ ಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಮೇಲೆದ್ದು ರೂಪಿತವಾದ ಸಮುದ್ರ ತೀರಗಳಿಗೆ ತಗ್ಗಾದ ಭೂ ತೀರಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವು ನಯವಾದ ಮೇಲ್ಮೈ ಹಾಗೂ ಸಾಧಾರಣ ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತಿರುವ ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಆಳವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಲಗೂನ್, ಚೌಳುಪ್ಪು, ಜೌಗು ಮತ್ತು ಕೆಸರು ಅಂಕಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮರಳು ಮತ್ತು ನುರಜುಗಲ್ಲುಗಳ ಸಂಚಯನದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಮುದ್ರದ ದಡ ಮತ್ತು ಕಡಲ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳೂ ರಚಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಆಗ್ನೇಯ ತೀರ, ಪಶ್ಚಿಮ ಫಿನ್ಲೆಂಡ್, ಪೂರ್ವ ಸ್ವೀಡನ್, ಅರ್ಜೆಂಟೈನದ ತೀರ, ರೈಯೋ-ಡಿ-ಲಾ-ಪ್ಲಾಟಾ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರಗಳು.

2. ಮುಳುಗಡೆ ತೀರಗಳು: ಇಂತಹ ತೀರಗಳು ಸಮೀಪದ ಭೂ ಭಾಗ ಕುಸಿದು ಮುಳುಗಡೆಯಾಗುವುದರಿಂದಲೋ ಅಥವಾ ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟ ಏರುವುದರಿಂದಲೋ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಧಗಳಿವೆ:

ಅ. ರಿಯಾ ತೀರ: ಕೆಲವು ಔನ್ನತ್ಯ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತ ಅಥವಾ ಗುಡ್ಡಗಾಡುಗಳ ಸರಣಿ ಮತ್ತು ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸಮಕೋನದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು, ಅವು ತೀರಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟ ಏರಿದಾಗ ಇದರ ಒಂದು ಭಾಗ ಮುಳುಗಡೆಯಾಗಿ ಉಳಿದ ಭಾಗ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ಕಿರಿದಾಗಿಯೂ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರದ ತೀರವಾಗಿ ಉಳಿಯುವುದು. ಇದನ್ನೇ ರಿಯಾ (ಸ್ಪಾನಿಷ್) ತೀರ ಅಥವಾ ಕಡಲ್ಗೋಳು ತೀರವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವು ಭೂಮಿಯ ಕಡೆಗೆ ಕಿರಿದಾಗಿಯೂ ಹಾಗೂ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದು ಆಲಿಕೆಯಾಕಾರವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಹಿಮಯುಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಪರಿಮಿತ ಕಣ ಹಿಮದಲ್ಲಿ ನೀರು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿತ್ತು. ಕಾಲಾನಂತರ ಉಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಗಿ ಹಿಮ ಕರಗಿ ನೀರಾದುದರಿಂದ ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟ ಮೇಲಕ್ಕೇರಿದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ವಿಧದ ತೀರಗಳು ಉಂಟಾದವು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೊಂದಿದೆ. ಉದಾ: ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ನೈರುತ್ಯ ತೀರ, ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಬ್ರಿಟ್ಟಾನಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರ, ಸ್ಪೇನಿನ ವಾಯವ್ಯ ತೀರ.

ಆ. ಮುಳುಗು ಕಡಲ ದಿಣ್ಣೆಯ ತೀರ: ಸಮುದ್ರ ತೀರಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪರ್ವತ ಅಥವಾ ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲುಗಳ ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಡೆಯಾಗಿ ರಚಿತವಾದ ತೀರವನ್ನು ಮುಳುಗು ಕಡಲ ದಿಣ್ಣೆಯ ತೀರವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವುಗಳನ್ನು ಅನುರೂಪ ತೀರವೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಇಂತಹ ತೀರ ನೇರವಾಗಿಯೂ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿಯೂ ರಚನೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಡ್ರಿಯಾಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರದ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಯುಗಸ್ಲಾವಿಯ ತೀರದ ಡಾಲ್ಮೇಷಿಯನ್ ತೀರ ಸೂಕ್ತ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದ್ದು, ಆ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಇಂತಹ ತೀರಗಳನ್ನು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಗುಡ್ಡಗಾಡುಗಳು ಏರಿದ ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಮುಳುಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡ ದ್ವೀಪ ಸರಣಿಗಳಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಣಿವೆಗಳು ಕೊಲ್ಲಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಜಲಸಂಧಿ ಎನ್ನುವರು. ಇವು ಸಹ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಪಶ್ಚಿಮ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್‌ನ ಜುರಾಸೌಂಡ್.

ಇ. ಫಿಯೋರ್ಡ್ ತೀರ: ಕಡಿದಾದ ಬದಿಯುಳ್ಳ ಆಳವಾದ ಹಿಮನದಿ ರಚಿತ U ಆಕಾರದ ಕಣಿವೆಯೊಂದು ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನಲಿ ಮುಳುಗಡೆಯಾಗಿರುವುದೇ ಫಿಯೋರ್ಡ್. ಇದರ ತೀರದ ಭಾಗವೊಂದು ಕಿರಿದಾಗಿಯೂ ಆಳವಾಗಿಯೂ ಸಮುದ್ರದೊಳಗೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಗೋಡೆಯಂತಹ ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರಿನ ಬದಿಯು ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಳವಾದ ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಅದರ ಮುಮ್ಮುಖದವರೆಗೂ ಪ್ರಸರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮುಖಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟು ರಚನೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇದು ಕಠಿಣ ಶಿಲೆಯಿಂದಲೋ ಅಥವಾ ಹಿಮನದಿಯ ಸಂಚಯನ ವಸ್ತುಗಳಿಂದಲೋ ರಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಫಿಯೋರ್ಡ್‌ನ ಹೊಸಿಲುನಂತಿದ್ದು, ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಹಡಗು ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅಡಚಣೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಇಂತಹವು 50 ರಿಂದ 60 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಫಿಯೋರ್ಡ್ ತೀರಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉನ್ನತ ಅಕ್ಷಾಂಶ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ನಾರ್ವೆ, ಅಲಾಸ್ಕ, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೊಲಂಬಿಯ, ದಕ್ಷಿಣ ಚಿಲಿ, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನ ದಕ್ಷಿಣ ದ್ವೀಪಗಳ ತೀರ. ಈ ವಲಯಗಳ ಹಿಮನದಿಯ ನಗ್ನೀಕರಣ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗೊಳಗಾಗಿ ಕೆಲವು ಫಿಯೋರ್ಡ್ ತೀರಗಳು ಬಹು ಆಳ ಹಾಗೂ ಉದ್ದವಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗಿವೆ. ಉದಾ: ನಾರ್ವೆಯ ಸೊಂನ್ ಫಿಯೋರ್ಡ್ ತೀರ. ಇದು 160 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ, 6 ಕಿಮೀ ಅಗಲ ಹಾಗೂ 1500 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಓಸ್ಲೋಫಿಯರ್ಡ್ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ.

ಈ. ನದಿ ಅಳಿವೆ ತೀರ: ನದಿಯು ಸಾಗರ-ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ CzgÀÀ¥ÁvÀÉÆÃAiÀÄR ª ÁV ¸ÀÉÃ v ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಆಲಿಕೆಯಾಕಾರಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತವೆ. ಅದರೊಳಗೆ ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಒಳಚಾಚುವುದು. ಇದನ್ನೇ ನದಿ ಅಳಿವೆ ತೀರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಸಮುದ್ರದ ಏರುಬ್ಬರದ ನೀರು ದೂರ ಸರಿದಾಗ ಜೌಗು ಹಾಗೂ ಕೆಸರು ಮಣ್ಣಿನ ಸಂಚಯನದ ತೀರ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಮರಳು ದಿಬ್ಬ ಅಥವಾ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟುಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದು ಬಂದರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗುವುದು. ಉದಾ: ಲಂಡನ್, ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ಬ್ಯೂನಸ್ ಐರಿಸ್ ಬಂದರುಗಳು.

3. ತಟಸ್ಥ ತೀರ: ನೆಲ ಮತ್ತು ಜಲಗಳ ಸಮತಲದ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಏರಿಳಿತಗಳು ಕಾಣದ ಅಥವಾ ತೀರದ ಮುಳುಗಡೆ ಹಾಗೂ ಮೇಲೆದ್ದು ರೂಪಿತವಾಗದ ತೀರಗಳಿಗೆ ತಟಸ್ಥ ತೀರವೆನ್ನುವರು. ಅಂದರೆ ಈವರೆಗೆ ವಿವರಿಸಿದ ಮೊದಲೆರಡು ತೀರಗಳ ರಚನೆಗೆ ಹೊರತಾದವು. ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳ ಸಂಚಯನದಿಂದ ರಚನೆಯಾದ ತೀರಗಳು ಈ ವಿಧಗಳಿಗೆ ಸೂಕ್ತ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ನದಿ ಮುಖಜ ಭಾಗದ ತೀರ, ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶ, ಮೆಕ್ಕಲು ಸಂಚಯನ ತೀರ, ಉತ್‌ಕ್ಷಾಲಿತ ಮೈದಾನದ ತೀರ, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಜನ್ಮತೀರ, ಹವಳ ದಿಣ್ಣೆ ತೀರ.

4. ಸಂಯುಕ್ತ ತೀರ: ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನಿಂದ ಮೇಲೇಳುವ ಹಾಗೂ ಮುಳುಗಡೆಯಾಗುವ ಎರಡೂ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ತೀರಗಳಿಗೆ ಸಂಯುಕ್ತ ತೀರಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಹಿಮಯುಗದ ಅಂತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಕರಗಿ, ನೀರಾಗಿ ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಸಮುದ್ರ ದಡ ಮುಳುಗಿ ಹೋಯಿತು. ಅಂತೆಯೇ ಹಿಮ ಕರಗಿ ನೀರಾದುದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿನ ಭೂ ರಾಶಿ ಹಗುರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಅದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಮೇಲೆದ್ದಿತು. ಹೀಗೆ ಕೆಲವು ತೀರಗಳು ಮುಳುಗಡೆಯಿಂದಲೂ ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಡುವುದರಿಂದಲೂ ಸಂಯುಕ್ತ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ನಾರ್ವೆ ಮತ್ತು ಸ್ವೀಡನ್ ತೀರಗಳು. (ಪಿ.ಎಂ.)

ನಗ್ನೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಹಿಮನದಿಯ ಕಾರ್ಯ: ಕಣಿವೆ ಹಿಮ ನದಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೂ ಸವೆತ, ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಂಚಯನ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ.

1. ಸವೆತ ಕಾರ್ಯ: ಹಿಮನದಿಯ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯ ಕಣಿವೆಯ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳ ರಚನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಘನ ಹಿಮ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಯಂತ್ರದಂತೆ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಸವೆತ ಕಾರ್ಯ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡುವುದು. ಅದು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕೀಳುವಿಕೆ, ತೋಡುವಿಕೆ ಹಾಗೂ ಪರಚುವಿಕೆಯಿಂದ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಘನ ಹಿಮ ಸಾಗುವಾಗ ಕಣಿವೆಯ ತಳದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲಾ ಚೂರುಗಳನ್ನು ಕೀಳುವುದು. ಇದರಿಂದ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ತಗ್ಗುಗಳೇರ್ಪಡುವವು. ಹೀಗೆ ಶಿಲಾಚೂರು ಮತ್ತು ಶಿಲಾಗುಂಡುಗಳನ್ನು ಕೀಳುತ್ತಾ ಅವುಗಳನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಜಾರಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದು. ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಹಿಮನದಿಯ ತೋಡುವ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯವೆನ್ನುವರು. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಹರಳುಗಲ್ಲು, ಶಿಲಾಚೂರುಗಳು ಹಿಮನದಿಯೊಡನೆ ಸಾಗುವಾಗ ಕಣಿವೆಯ ಬದಿ ಮತ್ತು ತಲದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಪರಚುವ ಹಾಗೂ ಗೀಚುವ ಕಾರ್ಯವೇರ್ಪಡುವುದು. ಮೊನಚಾದ ಏಣುಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಶಿಲಾಚೂರುಗಳು ಗೀಚುವುದರಿಂದ ಗೋಚರಿಸುವ ಗೆರೆಗಳು ಹಿಮನದಿ ಹರಿಯುವ ದಿಕ್ಕನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಹಿಮನದಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಾಗುವ ಸಣ್ಣ ಶಿಲಾಚೂರಗಳು ಕಣಿವೆಯ ತಳದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಉಜ್ಜಿ ಮರಳು (ಉಜ್ಜು) ಕಾಗದದಂತಹ ಸ್ವರೂಪವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಉಜ್ಜುವಿಕೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಮೂಲಕವೂ ಹಿಮನದಿ ಕಣಿವೆಯ ತಳ ಮತ್ತು ಬದಿಗಳು ಸವೆತಕ್ಕೊಳಗಾಗುವವು.

ಕಣಿವೆಯ ಶಿಲಾಸ್ತರದ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಉಜ್ಜಿ ಕೆರೆಯುವ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಮೃದುವೂ ನಯವೂ ಆದ ಶಿಲಾಪುಡಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಶಿಲಾ ಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಅದು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿದಾಗ ಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡವೇರ್ಪಟ್ಟು ಆ ಶಿಲೆ ಒಡೆದು ಚೂರಾಗುವ ಮೂಲಕ ಸವೆತವೇರ್ಪಡುವುದು. ಹಿಮನದಿಯ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ವಿವಿಧ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುವವು.

ಅ. ಹಿಮಾಗಾರ: ಇವು ಹಿಮನದಿಯ ಸವೆತದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ವರ್ತುಲಾಕಾರದ ತಗ್ಗುಗಳು. ಕಡಿದು ಇಳಿಜಾರುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹಿಂಬದಿ ಮತ್ತು ಪಕ್ಕಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಆರಾಮ ಕುರ್ಚಿಯಂತೆ ಕಾಣುವ ತಗ್ಗಾದ ಪ್ರದೇಶವೇ ಹಿಮಗಾರ. ಇವುಗಳನ್ನು ಹಿಮಗಂಹ್ವರ

ಅಥವಾ ರಂಗ ಕಣಿವೆ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಹಾಗೆಯೇ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕೊರಿ, ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ರೆನ್ ಸ್ಕಾಂಡಿನೇವಿಯದಲ್ಲಿ ಕೇಲಸ್ ಮತ್ತು ವೇಲ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಮ್ಸ್ ಎಂಬ ವಿವಿಧ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಕರೆಯುವರು.

ಹಿಮನದಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಹಿಮನದಿಯ ಉಗಮ ಸ್ಥಾನಗಳೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಪರ್ವತ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಘನ ಹಿಮ ಕರಗಿ ನೀರಾಗಿ ಅದು ಶೀರ್ಷ ಹಿಮನದಿಯ ಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿ (ಬರ್ಗ್‌ಶ್ರಂಡ್) ಸೇರುವುದು. ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆ ಆ ನೀರು ಪುನಃ ಘನೀಕರಿಸಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗುವದರಿಂದ ಶಿಲಾ ಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡವುಂಟಾಗಿ ಅವು ಅಗಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಬಿರುಕುಗಳು ಅಗಲವಾದಂತೆಲ್ಲಾ ಶಿಲೆ ಒಡೆದು ಚೂರಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಶಿಲಾ ಚೂರುಗಳು ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಆ ಭಾಗ ಅಗಲ ಹಾಗೂ ಆಳವಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಹಿಮಾಗಾರಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ಹಿಮಾಗಾರದ ಅಂತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಬಿರುಕುಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಅವು ಹಿಮನದಿ ಚಲನೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಕಣಿವೆಯ ತಳದ ತಗ್ಗುಗಳ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಹಿಮನದಿ ಹರಿಯುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ನೀಳವಾಗಿಯೂ ಅಡ್ಡವಾಗಿಯೂ ಹಾಗೂ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಂಟಾಗುವವು.

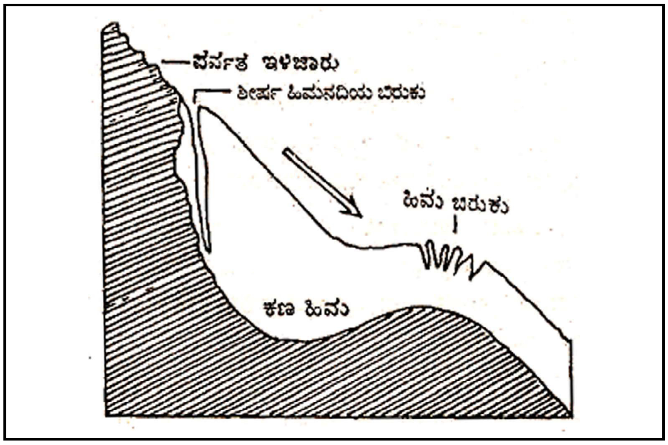

ಹಿಮಾಗಾರ

ಆ. ಪರ್ವತ ಕಟಕ ಮತ್ತು ಗಿರಿಶೃಂಗ: ಒಂದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಂದರಂತೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಹಿಮಾಗಾರಗಳ ಬದಿಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಸವೆಯುತ್ತಾ ಹೋದಂತೆ ಹಿಮಗಾರಗಳ ನಡುವಿನ ಭಾಗ ಕತ್ತಿಯ ಅಲುಗಿನಂತೆ ಏಣುಳ್ಳ ಸ್ವರೂಪಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಪರ್ವತ ಕಟಕಗಳೆಂದು, ಪರ್ವತ ಶಿಲಾಗ್ರಕೂಟವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉದಾ: ಆಲ್ಪ್ಸ್, ಸ್ಪೈಡಿಂಗ್ ಎಂಡ್ಸ್ ಮತ್ತು ಬೊಲ್ಲಾರ್ಡ್ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಪರ್ವತ ಕಟಕಗಳ ಸರಣಿಗಳನ್ನು ದೂರದಿಂದ ನೋಡಲು ಬಾಚಣಿಗೆಯ ಹಲ್ಲುಗಳಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಬಾಚಣಿಗೆ ಆಕೃತಿ ಸರಣಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

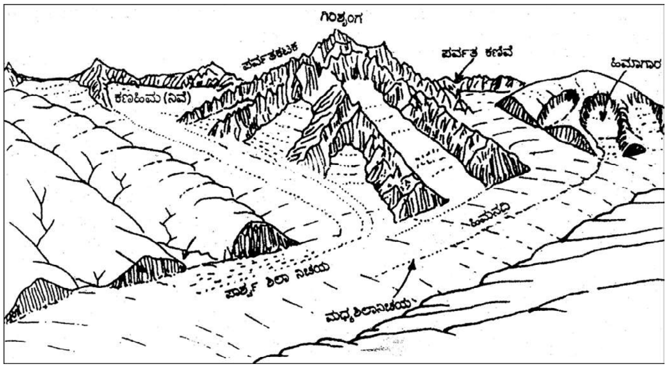

ಗಿರಿಶೃಂಗ, ಪರ್ವತಕಟಕ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಗಾರ

ಪರ್ವತವೊಂದರ ಸುತ್ತಲೂ ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಮತ್ತೊಂದರಂತೆ ಹಿಮಾಗಾರಗಳ ಹಿಂಬದಿಯ ಗೋಡೆಗಳು ಸವೆಯುತ್ತಾ ಹೋದಂತೆ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವ ಕೋಡು ಆಕಾರದ, ಮೊನಚಾದ ಶಿಖರಾಗ್ರವನ್ನು ಗಿರಿಶೃಂಗ ಅಥವಾ ಶಿಖರಾಗ್ರವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉದಾ: ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್‌ನ ಮ್ಯಾಟರ್ ಹಾರ್ನ್ ಮತ್ತು ವೆಟರ್ ಹಾರ್ನ್. ಇದೇ ರೀತಿ ಎರಡು ಹಿಮಾಗಾರಗಳು ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಕ್ರಮೇಣ ಅವುಗಳ ನಡುವಿನ ಗೋಡೆಯಂತಹ ಪರ್ವತ ಕಟಕ ಒಡೆದು ಬಿದ್ದು ಹೋಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ವಿಶಾಲವಾದ ತಗ್ಗು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಬೆಟ್ಟದ ನೆತ್ತಿಯ ಕಣಿವೆ (ಕಾಲ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಫ್ರೆಂಚ್ ಶಬ್ದವನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಈ ರೀತಿಯ ಸ್ವರೂಪಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸುವರು. ಉದಾ: ಕಾಲ್–ಡು–ಮಿಡಿ; ಕಾಲ್–ಡು–ಬಾನ್ ಹ್ಯಾಂ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಇ. U ಆಕಾರದ ಕಣಿವೆ: ಹಿಮನದಿಯ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವ ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳಲ್ಲಿ U ಆಕಾರದ ಕಣಿವೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು. ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಕಣಿವೆ ಮೂಲಕ ಹಿಮನದಿ ಹರಿಯುವಾಗ ತನ್ನ ಕಣಿವೆಯ ಪಾರ್ಶ್ವ ಮತ್ತು ತಳಭಾಗಗಳೆರಡನ್ನು ಸವೆಸುವುದರಿಂದ U ಆಕಾರದ ಕಣಿವೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಕಣಿವೆಯ ಪಾರ್ಶ್ವ ಭಾಗ ಸವೆದು ಗೋಡೆಯಂತೆ ಕಡಿದಾಗಿಯೂ ತಳಭಾಗ ನಯವಾಗಿಯೂ ಸಮತಲವಾಗಿಯೂ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಣಿವೆಯ ಎರಡು ಬದಿಗಳು U ಅಕ್ಷರದ ಎರಡು ಬಾಹುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ತಳ ಅದರ ತಳಭಾಗವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡಿನ ಲಾಟರ್ ಬ್ರುನ್ನೆನ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ಯೋಸ್ಮೈಟ್ ಕಣಿವೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಈ. ತೂಗು ಕಣಿವೆ: ಪ್ರಧಾನ ಹಿಮನದಿಗೆ ಎರಡೂ ಬದಿಗಳಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ಉಪ ಹಿಮನದಿಗಳು ಬಂದು ಸೇರುವುದರಿಂದ ತೂಗು ಕಣಿವೆಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಧಾನ ಹಿಮನದಿ ಮತ್ತು ಉಪನದಿಗಳ ವಿಭಿನ್ನ ಮಟ್ಟದ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ಎತ್ತರವೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಪ್ರಧಾನ ಹಿಮನದಿಯ ಅಪಾರ ಹಿಮಕಣ ತನ್ನ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಾಗಿ ಕೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಉಪನದಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಹಿಮರಾಶಿಯಿದ್ದು ಅದು ತನ್ನ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ಪ್ರಧಾನ ಹಿಮನದಿಯಷ್ಟು ಸವೆಸದೆ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಎತ್ತರದ ಉಪನದಿ ಆಳವಾದ ಪ್ರಧಾನ ನದಿಯನ್ನು ಸಂಧಿಸುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತೂಗು ಬಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ತೂಗು ಕಣಿವೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವು ನೀರಿನ ನದಿಯ ಜಲಪಾತಗಳಂತಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ರ್‍ಹೋನ್ ನದಿ ಮೇಲ್ಕಣಿವೆ. ಲಾಟರ್ ಬ್ರನ್ನೆನ್ ಯೋಸ್ಮೈಟ್ ಕಣಿವೆ.

ಉ. ಶಿಲಾತಗ್ಗು: ಹಿಮ ನದಿ ತನ್ನ ಕಣಿವೆಯ ತಳದ ಶಿಲಾಸ್ತರವನ್ನು ಸವೆತ ಮತ್ತು ತೋಡುವಿಕೆಯಿಂದ ಅಸಮಗೊಳಿಸುವುದು. ಇದರಿಂದ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಏರಿಳಿತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ತಗ್ಗುಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಶಿಲಾತಗ್ಗುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ತಗ್ಗುಗಳು ಹಿಮಕರಗಿದ ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿ ಸರೋವರಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಬಹುದು.

ಊ. ಶಿಲಾಸೋಪಾನ: ಉಪನದಿ ಪ್ರಧಾನ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಣಿವೆಯ ಕಡಿದಾದ ಭಾಗ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಸವೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರದ ತಳವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವವರೆಗೂ ಈ ಕೊರೆತ ಮುಂದುವರಿದು ಮೆಟ್ಟಲೋಪಾದಿಯ ಸ್ವರೂಪಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವವು. ಅವುಗಳನ್ನು ಶಿಲಾಸೋಪಾನಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ರೀತಿಯ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಹಿಮನದಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಸವೆತಗತಿಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳ ಕಠಿಣತೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಂದಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಆಲ್ಪೈನ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶಿಲಾಸೋಪಾನಗಳ ನಡುವಣ ಎತ್ತರ 150 ರಿಂದ 200 ಮೀ ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ಕಡಿದಾಗಿದ್ದು, ಕಡಿದಾದ ಬಂಡೆಯ ಮುಂಚಾಚುವಿನಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಋ. ಮೇಷಶಿಲೆ: ನದಿಯಂತೆ ಹಿಮನದಿ ತನ್ನ ಮಾರ್ಗದ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಸಣ್ಣ ಮಟ್ಟ ಅಡಚಣೆಗಳು ಬಂದರೆ ತನ್ನ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಂಡು ಹರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಏರುತಗ್ಗುಗಳಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸವೆಸಿ ಮಟ್ಟಗೊಳಿಸುವುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಹಿಮನದಿಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲಾಬೆಟ್ಟಗಳ ಅಭಿಮುಖ ಭಾಗ ಸವೆದು ಮಟ್ಟಸವಾದ ಹಾಗೂ ನಯವಾದ ಭಾಗವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದು. ಆದರೆ ಬೆಟ್ಟದ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಭಾಗ ಅಸಮಾನಾದ ಒರಟು ಭಾಗವಾಗಿ ಉಳಿಯುವುದು. ಇದನ್ನು ಮೇಷಶಿಲೆ (ರೋಚ್ಚೆ ಮೌಟೇನೀಸ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವು ದೂರದಿಂದ ನೋಡಲು ಕುರಿಗಳ ಹಿಂಡಿನ ಪೃಷ್ಠಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಪ್ರಬಲ ಕಣ ಹಿಮದ ಸವೆತ ಶಕ್ತಿ ನಿರಂತರವಾಗಿರುವ ಕಡೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ದಕ್ಷಿಣ ಸ್ವೀಡನ್, ಫಿನ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೀನ್ಲೆಂಡ್.

ೠ. ಕಡಿದು ಬಂಡೆ ಮತ್ತು ಹಿಂಬಾಲ: ಹರಿದು ಬರುವ ಹಿಮನದಿಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಡಿದಾದ ಬಂಡೆ ಅಡ್ಡ ಬಂದು, ಅದರ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ರಾಶಿಗೊಂಡಿರುವ ಮೃದುವಾದ ಶಿಲಾದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸವೆತದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಡಿದಾದ ಬಂಡೆಯ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಲಾ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಸಂಚಯನಗೊಂಡು ಬಾಲದಂತೆ ಬೆಳೆದು ಸಾಧಾರಣ ಇಳಿಜಾರಿನಿಂದ

ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಬಂಡೆಯ ಎದುರು ಮುಖಭಾಗ ಸವೆದು ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಎಡಿನ್ ಬರೋ ಕ್ಯಾಸಲ್ ರಾಕ್ (ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್). ಇದರ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ವಸ್ತು ಸಂಚಯನ ಮತ್ತು ಮುಖಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸವೆತ. ಹೀಗೆ ಈ ಸ್ವರೂಪಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸವೆತ ಮತ್ತು ಸಂಚಯನಗಳೆರಡೂ ಏರ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಹಿಮನದಿಯಿಂದ ಸವೆಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶಿಲಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸುವುದು. ಇದೇ ಹಿಮ ನದಿಯ ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಹಿಮ ನದಿ ಸಾಗಿಸುವ ಮಣ್ಣು, ಮರಳು, ಬಂಡೆ, ಚೂರುಗಲ್ಲು, ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಹಿಮ ನದಿಯ ಭಾರವಸ್ತುಗಳೆನ್ನುವರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿಮ ನದಿ ತನ್ನ ಭಾರವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಾನು ಅಂತ್ಯಗೊಳ್ಳುವ ಅಥವಾ ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುವವರೆಗೂ ಸಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಭಾರವಸ್ತುಗಳು ಹಿಮನದಿಯಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಂಡು ಅದರೊಡನೆಯೇ ಮತ್ತು ಅದರ ತಳವನ್ನು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಹಿಮನದಿಯ ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕಣಿವೆಯ ತಳಭಾಗ ಮತ್ತು ಪಾರ್ಶ್ವ ಭಾಗಗಳಿಗಿಂತ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಣಿವೆಯ ತಳ ಮತ್ತು ಪಾರ್ಶ್ವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಚಣೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಕಾರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿರುವುದಿಲ್ಲ.

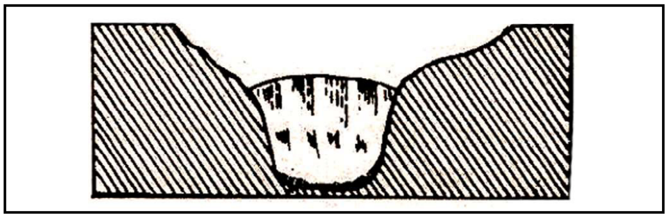

'U' ಆಕಾರದ ಕಣಿವೆ

ಹಿಮ ನದಿ ಸವೆಸಿ, ಸಾಗಿಸಿದ ವಿವಿಧಾಕೃತಿಯ ಶಿಲಾ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕರಗಿ ಹಿಂದೆ ಸರಿದಾಗ ಅಲ್ಲೆ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವುದು. ಇದೇ ಹಿಮ ನದಿಯ ಸಂಚಯನ ಕಾರ್ಯ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿಮ ನದಿಯ ಸಂಚಯನ ಕಾರ್ಯ ಹಿಮ ನದಿಯ ಮುಖಭಾಗ, ತಳ ಹಾಗೂ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಈ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಎರಡು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ; 1. ಹಿಮ ಪ್ರವಾಹ ಸಂಚಯನ, ಹಿಮ–ಜಲ ಪ್ರವಾಹ ಸಂಚಯನ. ಹಿಮನದಿಯಿಂದಲೇ ನೇರವಾಗಿ ಅಸಮಾನದ ಶಿಲಾ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಬಂಡೆ, ಮರಳು, ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಸಂಚಯನವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಹಿಮ ಪ್ರವಾಹ ಸಂಚಯನವೆನ್ನುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಹಿಮನದಿಯ ಮುಖ ಭಾಗದಲ್ಲೋ ಅಥವಾ ಹಿಮ ಹಾಳೆಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲೋ ಕರಗಿ, ಹೊರಬರುವ ನೀರು ಸಾಗಿಸಿದ ಮಿಶ್ರಕಂಕರೆ, ಮರಳು, ಮಣ್ಣು ಇತ್ಯಾದಿ ನಯವಾದ–ಹಗುರವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ದೂರದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹಿಮ–ಜಲ ಪ್ರವಾಹ ಸಂಚಯನವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಹಿಮನದಿಯ ಸಂಚಯನದಿಂದ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಶಿಲಾನಿಚಯಗಳು, ಅಂಡಾಕಾರದ ದಿಣ್ಣೆಗಳು, ತ್ರಿಕೋಣಾಕಾರದ ದಿಣ್ಣೆಗಳು, ಸರ್ಪಾಕಾರದ ದಿಣ್ಣೆಗಳು, ಉತ್ಕ್ಷಾಲಿತ ಹೊರಮೈದಾನ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಅ. ಶಿಲಾನಿಚಯಗಳು: ಹಿಮ ನದಿ ಸವೆಸಿ, ಸಾಗಿಸಿದ ಕಲ್ಲು, ಮರಳು ಹಾಗೂ ಮಣ್ಣುಗಳ ಸಂಚಯನವನ್ನು ಶಿಲಾನಿಚಯಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವು ಹಿಮನದಿ ಸಂಚಯನ ಕಾರ್ಯದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪಗಳಾಗಿವೆ. ಶಿಲಾನಿಚಯಗಳ, ವಿವಿಧಾಕೃತಿಯ ಹಾಗೂ ಗಾತ್ರದ ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ.ಇವು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶಿಲಾಪುಡಿಯಿಂದ ದೊಡ್ಡ ಬಂಡೆಗಳಂತಹ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅವು ಹಿಮಪಾತ, ಭೂಪಾತಗಳಿಂದಲೋ ಹಿಮ ಕಣಿವೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಘರ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಉಜ್ಜುವಿಕೆ ಹಾಗೂ ತೋಡುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳು ಹಿಮನದಿಯೊಡನೆ ಸೇರಿ ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಂಡು ಸಂಚಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಸಂಚಯಿತ ಸ್ಥಳಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ತಲಶಿಲಾನಿಚಯ, ಪಾರ್ಶ್ವಶಿಲಾನಿಚಯ, ಮಧ್ಯ ಶಿಲಾನಿಚಯ ಹಾಗೂ ಅಂತ್ಯ ಶಿಲಾನಿಚಯಗಳಿವೆ.

ಶಿಲಾಮೇಲ್ಮೈ: ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಹಿಮನದಿಯ ಮುಖ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೀಸಣಿಗೆ ಆಕಾರವುಳ್ಳ ಸರ್ಪಾಕಾರದ ದಿಣ್ಣೆಗಳು ರಚಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ರೇವೆಮಣ್ಣಿನ ಹರವು ಎಂತಲೂ ಹಿಮ ಕರಗಿದ ನೀರು ಹರಿಯುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಮೇಲ್ಮೈಯು ಸಮತಲವಾಗಿಯೂ ಮುಂಬದಿ ಕಡಿದಾಗಿಯೂ ರಚನೆಯಾದವುಗಳಿಗೆ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯೆಂತಲೂ ದಿಣ್ಣೆಗಳು ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಒಂದರಂತೆ ರಚನೆಗೊಂಡು ಅವು ದಾರದಲ್ಲಿ ಪೋಣಿಸಿದ ಮಣಿಗಳ ಸರಣಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಹವಳ ಸರಣಿಯಂಥ ದಿಣ್ಣೆಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು.

ಉ. ಉತ್ಕ್ಷಾಲಿತ ಮೈದಾನ: ಇವುಗಳೂ ಸಹ ಹಿಮ–ಜಲ ಪ್ರವಾಹ ಸಂಚಯನದಿಂದಾದವು. ಹಿಮ ನದಿ ಕರಗಿ, ಅದರ ನೀರು ತೊರೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವಾಗ ಜೇಡಿ, ಮರಳು, ಗರಸು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ

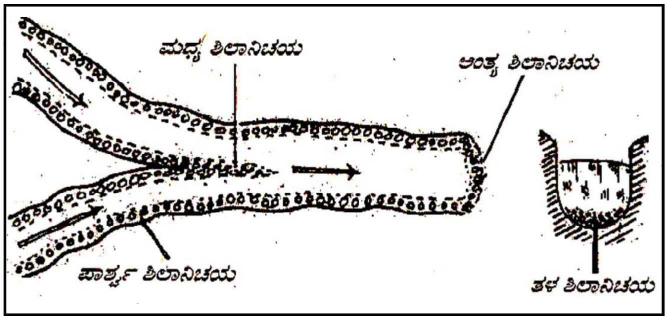

ಶಿಲಾನಿಚಯಗಳು

ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಿಸುವುದರಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವ ಮೈದಾನಗಳಿಗೆ ಹಿಮ ಜಲ ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನ ಅಥವಾ ಉತ್ಕ್ಷಾಲಿತ ಹೊರ ಮೈದಾನ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಂತ್ಯಶಿಲಾನಿಚಯಗಳಿಂದ ದೂರದ ಹೊರ ವಲಯದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಇಲಿನಾಯ್ಸ್, ಐಯೋವ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯಾನ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾದವು. ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ನೀರು ಹರಿಯುವಾಗ ಪುನಃ ಅವು ಕಿವುಚ್ಚಿ ಹೋಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ತೊರೆಗಳು ಹರಿಯುತ್ತಾ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಮೈದಾನಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡು ಅವು ಬಂಜರು–ಕುರುಚಲು ಕಾಡುಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ.

ಊ. ಆಗುಂತಕ ಬಂಡೆ: ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಬಂಡೆಗಳನ್ನು ಹಿಮನದಿ ಬಹು ದೂರದಿಂದ ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಸಂಚಯ ಮಾಡುವುದು. ಈ ಬಂಡೆಗಳು ಎಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನವಾಗುತ್ತವೆಯೊ ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಲಾಸ್ತರದ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಆ ಬಂಡೆಗಳು ಸಂಚಯವಾದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಅಪರಿಚಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಆಗುಂತಕ ಬಂಡೆಗಳೆನ್ನುವರು. ಉದಾ: ಹಿಮ ನದಿಯಿಂದ 3.2 ಕಿಮೀ ದೂರದವರೆಗೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ನ್ಯೂ ಹಾಂಪ್ಶೈರ್‌ನ ಮ್ಯಾಡಿಸನ್ ಬಂಡೆ. ಇದರ ತೂಕ 4.662 ಟನ್ನುಗಳು

ಹಿಮನದಿ ಕರಗಿ ನೀರಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಘನ ಹಿಮ ಸಂಚಯವಾಗಿದ್ದು, ಕ್ರಮೇಣ ಅದು ಕರಗುವುದರಿಂದಲೋ ಶಿಲಾಗುಂಡು–ಬಂಡೆಗಳು ಕಿತ್ತು ಸ್ಥಳಾಂತರ ಹೊಂದುವುದರಿಂದಲೋ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ಜಲ ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ವರ್ತುಲಾಕಾರದ ತಗ್ಗು ಅಥವಾ ಕುಳಿಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಹಿಮಕುಳಿ ಅಥವಾ ಹಿಮರಂಧ್ರವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಕುಳಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ವಿಸ್ಕಾನ್ಸಿನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಬ್ರಾಮ್ಸನ್ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಲಂಕಾಶೈರ್ ಪ್ರದೇಶ.

ಹೀಗೆ ಹಿಮನದಿಯ ಕಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಇತರ ನಗ್ನೀಕರಣದ ಕರ್ತೃಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಶೀತ ವಲಯ ಹಾಗೂ ನಿರಂತರ ಹಿಮಾವೃತಗೊಂಡಿರುವ ಇತರ ಭೂ ವಲಯಗಳ ಎತ್ತರವಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ನಗ್ನೀಕರಣದ ಕರ್ತೃಗಳಿಗಿಂತ ಹಿಮನದಿಯ ಭೂ ಸ್ವರೂಪ ನಿರ್ಮಾಣ ಕ್ರಿಯೆ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದುದು. (ಪಿ.ಎಂ.)

ನಟಾಲ್: ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಅದರ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಚಿಕ್ಕದು. ಇದನ್ನು ಇಂದು ಕ್ವಾಜುಲು ನಟಾಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 1994ರಲ್ಲಿ ನಟಾಲ್ ರಾಜ್ಯದೊಡನೆ ಕ್ವಾಜುಲು ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಲಾಂಗ ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಸ್ವಾಜಿಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಮೋಜಾಂಬಿಕ್, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಆರೆಂಜ್ ಫ್ರೀ ಸ್ಟೇಟ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಮತ್ತು ಲೆಸೋತೊ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕೇಫ್ ಆಫ್ ಗುಡ್ ಹೋಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಸಾಗರ ಇದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಡ್ರೇಕನ್‌ಬರ್ಗ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಇಳಿಜಾರೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಹು ದೂರ ಪೊಂಗೋಲ ನದಿಯೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಭಾಗಶಃ ಉಮ್‌ಜಿಕೂಲೂ ನದಿಯೂ ಇದರ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮೇರೆಗಳಾಗಿವೆ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 92100 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8924643 (2001). ರಾಜಧಾನಿ ಪೀಟರ್‌ಮ್ಯಾರಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ (405385).

ಭೂಸ್ವರೂಪ: ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಪರ್ವತಮಯವಾದುದ್ದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ನೈಸರ್ಗಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 900 ಮೀ ವರೆಗೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯದ ಪ್ರದೇಶ 900–1,000 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಡ್ರೇಕನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಪರ್ವತ ಸು. 3,350 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ನದಿಗಳು ಬಂಡೆಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಅಂಕುಡೊಂಕಾದ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ರಭಸದಿಂದ ಹರಿಯುವಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಗಳು ಬದಿಯ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಕೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಉತ್ತರ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಪೊಂಗೋಲ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ತುಗೇಲ, ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಗಡಿಗುಂಟ ಹರಿಯುವ ಉಮ್‌ಜಿಕೂಲೂ ಮತ್ತು ಉಮ್ಜಾಮ್ವುನಾ ಇವು ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು.

ವಾಯುಗುಣ: ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ವಾಯುಗುಣ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಉಷ್ಣತೆ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ, ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ. ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ 10^0ಸೆ. ಗಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ 7^0–10^0 ಸೆ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಮಾಸಿಕ ಉಷ್ಣತೆ ಡರ್ಬನ್‌ನಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 24^0ಸೆ ಒಳನಾಡಿನ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲೂ ಜೂಲೂಲ್ಯಾಂಡಿನಲ್ಲೂ ಮಾಧ್ಯ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 29^0ಸೆ ಗಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ 32^0ಸೆ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುವುದುಂಟು. ಕರಾವಳಿಯ ಕಣಿವೆಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಿನಂದು ತೆಳ್ಳಗೆ ಮಂಜು ಬೀಳುತ್ತದೆ; ಉಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಪರೂಪ. ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೇ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಮಧ್ಯದವರೆಗೆ ಮಂಜು ಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಶೇ. 30ಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕ ಭಾಗ ಚಳಿಗಾಲವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಅರ್ಧವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 110 ಸೆಂಮೀ. ನಡುನಾಡಿನಲ್ಲಿ 76 ಸೆಂಮೀ ಆಗುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ಮಳೆ 110 ಸೆಂಮೀ ಗೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಡ್ರೇಕನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲಿ 152 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ನಟಾಲಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಇದೆ. ಬಂಟೂಗಳದು ಜೀವನಾಧಾರ ಆರ್ಥಿಕತೆ. ಇವರ ಉದ್ಯೋಗ ದನ ಸಾಕುವುದು, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ ಬೆಳೆಯುವುದು. ಇವರು ವಾಸಿಸುವ ಭೂಮಿ ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ಬಿಳಿಯರು ವಾಣಿಜ್ಯಾಧಾರಿತವಾದ ಪ್ರಗತಿಪರ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಬಿಳಿಯರಲ್ಲದವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೂಲಿಗಾರರು. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಕಬ್ಬು.

ನಟಾಲಿನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ತಮವಾದದ್ದು. ವಾರ್ಷಿಕ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ಪಾದನೆ 10 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್. ವಾಯವ್ಯದ ನ್ಯೂಕ್ಯಾಸ್‌ಲ್–ಗ್ಲೆಹೀಡ್–ಡಂಡೀ–ಯುಟ್ರೆಕ್ಟ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳಿವೆ. ನಟಾಲಿನ ಶೇ. 80ರಷ್ಟು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಡರ್ಬನ್‌ನಲ್ಲಿವೆ. ಡರ್ಬನ್‌ನಿಂದ ಪೀಟರ್‌ಮ್ಯಾರಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಮೂಲಕ ವಿಟ್‌ವಾಟರ್ಸ್‌ರ್ಯಾಂಡ್‌ಗೆ ಒಂದು ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಕರಾವಳಿಯ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಹಲವು ಕವಲುಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ರಫ್ತುಮಾಡಲಾಗುವುದು. (ಜಿ.ಆರ್.ಕೆ.)

ನದೀ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶ: ಒಂದು ಭೂಸ್ವರೂಪ ಸುಸಂಘಟಿತವಾದ ಅಥವಾ ಸುಸಂಯೋಜಿತ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಂಪತ್ತು ಹೇರಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಸಹ ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ನದಿ ಕಣಿವೆ ಅನೇಕ ಉಪನದಿಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಹಳ್ಳ ಕೊಳ್ಳಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುವ ಭೂಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಕೂಡಿ, ನೀರು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗೆ ಸೇರಿ ಇಡೀ ಕಣಿವೆ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ರೂಪ ತಾಳುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯನದಿ ಮತ್ತು ಉಪನದಿಗಳು ಒಂದೇ ವ್ಯೂಹಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವುದರಿಂದ ಒಂದು ಉಪನದಿಯಲ್ಲಿ ಆಗಬಹುದಾದ ಏರುಪೇರುಗಳು (ನೀರಿನಮಟ್ಟ) ಇಡೀ ಕಣಿವೆಯ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಬಹುದು. ನದೀ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನರ ಪ್ರವಾಹದಂತಹ ಏರು ಪೇರನ್ನು ಸತತವಾಗಿ ಎದುರಿಸುತ್ತಲೆ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನದೀ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಮಗ್ರ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತ ಎಂದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನಾಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ನದೀ ಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆ ಪ್ರದೇಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಮೆರಿಕದ ಟೆನೆಸಿ ನದೀ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ನದೀ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ಯೋಜನೆಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತದೆ. ನದೀ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಅಧಿಕ ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ನೀರಿಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ಒಣ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಒಂದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರದೇಶವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ವ್ಯವಸಾಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೆ ನೆಲೆಸಲೂ ಉಪಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಕಾವೇರಿ ಕಣಿವೆ, ಕೃಷ್ಣನದಿ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶಗಳು. (ಎನ್.ಎಸ್.)

ನದೀ ಶಿಲ್ಪ: ಸಂಚಾರ ಸಾಗಣೆಯ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ನದಿ ಮತ್ತು ಅದರ ದಡಗಳ ಬಳಕೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಅಭಿವರ್ಧನೆಯೇ ನದಿ ಶಿಲ್ಪ. ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು ನದಿಗಳ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕಸಿಸಿದವು. ಆಧುನಿಕ ಯಂತ್ರಯುಗದಲ್ಲಿ ನದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಜಲಯಾನ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ನದಿಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಕಿರಿದಾಗಿ ಮಾಡಿ ನೀರಿನ ಆಳವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜಲಯಾನ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ದಡಗಳನ್ನು ಭದ್ರಗೊಳಿಸಿ ಪ್ರವಾಹ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆ ಅದರ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಗದ್ದೆ, ಪಟ್ಟಣ, ಸೇತುವೆಗಳ ಮೇಲೆ ನುಗ್ಗದ ಹಾಗೆ ನಿಯಂತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ನದಿಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಜಲಾಶಯದಿಂದ ನೀರನ್ನು ದಡದ ಮೇಲೆ ನಾಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿಸಿ ಖುಷ್ಕಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಗದ್ದೆಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜಲಯಾನವಿರುವ ನಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಟ್ಟ ಬದಲಾವಣೆಯ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ದೋಣಿಗಳು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಿಗೂ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ದೊಡ್ಡದಾದ ಒಂದು ನದಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುವಾಗ ನದಿಯ ಇಳುಕಲು ತಿರುವುಗಳು, ಅದರ ಹರಿವಿನಲ್ಲಿ ತಿಂಗಳು ತಿಂಗಳಿಗೂ ಆಗುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ, ಅದು ಸಾಗಿಸುವ ಗೋಡು ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ನದಿ ಹರಿವ ಪಾತ್ರ ವರ್ಷವಿಡೀ ಗೋಡು ಮಣ್ಣು ತುಂಬಿ ಎತ್ತರವಾಗದೆ ಮತ್ತು ತಳದ ಮಣ್ಣು ತೊಳೆದು ಹೋಗಿ ತಗ್ಗದೆ ಇದ್ದರೆ ಆ ಪಾತ್ರ ಭದ್ರವಾದುದೆಂದು ಹೇಳುವೆವು. ಎಷ್ಟೋ ನದಿಗಳು ದಡವನ್ನು ಒಂದು ಕಡೆ ಕೊರೆದು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಮಣ್ಣು ತುಂಬುವುದುಂಟು. ಕಾವೇರಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಮೊದಲಾದ ನದಿಗಳ ಮೇಲುಗಡೆಯ ಪಾತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ಭದ್ರವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಅವು ಸಮುದ್ರದ ಹತ್ತಿರ ಹೋದಂತೆ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ದಡಗಳು ಸವೆತ ತಡೆಯದಿದ್ದರೆ ಪಾತ್ರ ಅಗಲವಾಗಿ ತಟ್ಟೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಹೀಗಲ್ಲದೆ ದಡಗಳು ಸವೆತ ತಡೆಯುವಷ್ಟು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಪಾತ್ರ ಕಿರಿದಾಗಿ ಆಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ನದಿಗಳ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ: 1. ನೇರವಾಗಿರುವುವು, 2. ತಿರುವುಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವುವು, 3. ಎರಡು ದಾರಿಗಳು ಸೇರಿ ಜಡೆಯಾಗಿ ಹೊಸೆದಿರುವುವು.

ನದಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನೀರು, ಮಣ್ಣಿನ ಸ್ವಭಾವ, ಹೊಳೆ ಸಾಗಿಸುವ ಗೋಡು ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಇವು ನದಿಯ ಮಾರ್ಗದ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತವೆ. ನದಿಯ ಇಳುಕಲಿಗೂ ಈ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವುಂಟು. ನೇರವಾದ ನಾಲೆಗಳನ್ನು ಇಳುಕಲು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯಾದ ಇಳುಕಲಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಂಕುಡೊಂಕಾಗಿರುತ್ತವೆ. ನದಿಯ ಇಳುಕಲಿಗೂ ಅದರ ಪಾತ್ರದ ಆಕಾರಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಇನ್ನೂ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿವೆ. ಇದು ತಿಳಿಯದೆ ನದಿಗಳ ಡೊಂಕುಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ವಿಫಲವಾಗಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನದಿಯ ಇಳುಕಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಕಡೆ ತಿರುವುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವುದೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಭದ್ರವಾದ ಪಾತ್ರವುಳ್ಳ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಇಳುಕಲು ಎಷ್ಟೇ ಇರಲಿ ಎರಡು ದಾರಿಗಳು ಸೇರಿ ಜಡೆಯಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಜಾಡುಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಜಲಯಾನ ಯೋಗ್ಯವಾದ ನದಿಗಳ ಶಿಲ್ಪದ ಮೊದಲನೆಯ ಉದ್ದೇಶ ಜಲಯಾನಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ನೀರಿನ ಆಳವನ್ನು ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿ ಒದಗಿಸುವುದು. ಈ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಉಪಾಯಗಳಿಂದ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪಾತ್ರವನ್ನು ಕಿರಿದಾಗಿ ಮಾಡುವುದು: ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಪಾತ್ರದ ಆಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಇರುವುದು. ಮಧ್ಯೆ ತಿರುವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ನಡುವೆ ಆಳ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವ ಭಾಗಗಳಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಹೊಳೆಯ ಜಲಯಾನಯೋಗ್ಯತೆ ತೆಟ್ಟೆಯಾಗಿರುವ ಭಾಗಗಳ ಆಳವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ತೆಟ್ಟೆ ಜಾಗಗಳನ್ನು ತೋಡಿ ಆಳಮಾಡಬಹುದು. ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಆ ಪಾತ್ರವನ್ನೇ ಕಿರಿದು ಮಾಡಿ ಬೇಸಗೆ ವೇಳೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನೀರೇ ಅದನ್ನು ಬೇಕಾದ ಆಳಕ್ಕೆ ತುಂಬುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಆಗ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಗೋಡು ಮಣ್ಣು ನೀರಿನ ಅಧಿಕ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಕೊಚ್ಚಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ತೆಟ್ಟೆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀರಿಗೆ ದಾರಿ ತೋರಿಸಲು ಕಲ್ಲಿನ ಎರಡು ತಗ್ಗು ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಉದ್ದವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿ ಅವನ್ನು ನದಿಯ ದಡಗಳಿಗೆ ತಗ್ಗಾದ ಕಲ್ಲಿನ ತಡೆಗಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಆಗ ಗೋಡು ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ನದಿಯ ತಳದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವ ಸಾಮಗ್ರಿ ಈ ತಡೆಗಟ್ಟುಗಳ ಬಳಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ; ಮತ್ತು ಗೋಡೆಗಳ ನಡುವಿನ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ತಿರುವುಗಳ ಒಳಭಾಗದ ಏರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಚಾಪೆಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹೇರಬಹುದು. ಆಗ ಕೊರೆತ ತಿರುವುಗಳವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು ತಪ್ಪುತ್ತದೆ.

ನದಿಯ ನೀರಿಗೆ ದಾರಿ ತೋರಿಸುವುದು: ತಿರುವುಗಳ ಉದ್ದವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ ಅವು ವಕ್ರವಾಗಿದ್ದಾಗ ಅಡ್ಡಗೋಡೆಗಳಿಂದ ತಿರುಗಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಜಲಯಾನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿವರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾದರಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಉತ್ತಮ. ಗೋಡುಮಣ್ಣನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ನದಿಯ ನೇರವಾದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಲಕ್ಕೊ ಎಡಕ್ಕೊ ಹೆಚ್ಚು ಗೋಡು ಮಣ್ಣು ತುಂಬಿದಾಗ ತಿರುವುಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಆಗ ಗೋಡು ಮಣ್ಣು ತುಂಬಿರುವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಗೋಡು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಎದುರು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಗೋಡು ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ನೇರವಾಗಿದ್ದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಿರುವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಕೊಂಚ ಮುಂದೆ ಎದುರು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ತಿರುವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸುಲಭವಾಗಿ ಕೊರೆದು ಹೋಗುವ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಗೋಡಿನಿಂದ ತುಂಬಿದ ನದಿಯಲ್ಲಿ ತಿರುವುಗಳ ಹರವು ಹೆಚ್ಚಿ, ಪ್ರವಾಹದ ನೀರು ಎರಡು ತಿರುವುಗಳ ನಡುವಣ ಗಡ್ಡೆಯನ್ನು ಕೊರೆದು ನೇರವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

ನಾಲೆಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿದ ನದಿಗಳು: ನದಿಯ ಮೇಲಿನ ಮಜಲುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಆಳವನ್ನು ದೋಣಿಗಳು ಸಾಗುವ ಹಾಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಬೇಕಾದರೆ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಕಿರಿದಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ನದಿಯ ತಳವನ್ನು ತೋಡಿ ನೀರಿನ ಆಳವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬಹುದು. ಆಗ ನದಿಯ ತಳ ಮಜಲುಮಜಲಾಗಿ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೋಣಿಯನ್ನು ಸಾಗಿಸಬೇಕಾದರೆ ಮಟ್ಟ ಬದಲಾವಣೆಯ ಸಂದು (ಲಾಕ್ಸ್) ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟೆಯ ಒಂದು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಪಾತ್ರ ಅನೇಕ ನಾಲೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭರತದ ನದಿ : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ನದಿಗಳೂ ನದೀಮುಖದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದವರೆಗೆ ಭರತದ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಗೋಡು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ತುಂಬುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ನೀರು ನದಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಆಗಿದ್ದಾಗ ಗೋಡು ಮುಂದೆ ಬರುವ ಅಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೊಚ್ಚಿ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಭರತ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಳಿತದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹದ ನೀರಿಗೆ ಭರತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಕೂಡಿಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದ ನದಿಯ ನೀರೂ ಸೇರಿ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಕೊರೆಯುತ್ತದೆ. ನದಿಯ ಅಳಿವೆಯಲ್ಲಿ ಭರತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ನೀರು ಒಳಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಇಳಿತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ನೀರೂ ಮೇಲಿನಿಂದ ಬರುವ ನೀರೂ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ತಳ ಕೊರೆಯುತ್ತದೆ. ನದಿಯ ಅಳಿವೆ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಅಗಲವಾಗಿ ನೀರು ಸಾಕಷ್ಟು ವೇಗದಿಂದ ಹರಿಯಬೇಕು. ಅಳಿವೆಯ ನಾಲೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಅಲೆಯ ನೀರು ಒಳಕ್ಕೆ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಬರಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಪರಿಶೀಲನೆಯ ಅನಂತರ ಆ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇತುವೆಯ ಕಂಬಗಳನ್ನೂ ಅಡ್ಡಟ್ಟುಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತು ಬಂದರು ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕು.

ಸಾಮಾನು ಸರಂಜಾಮುಗಳನ್ನು ಹಡಗಿನಿಂದ ಇಳಿಸುವುದಕ್ಕೂ ತುಂಬುವುದಕ್ಕೂ ಸರಕು ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಒಂದಕ್ಕೆ ಒಂದು ತೊಡರಿಕೊಳ್ಳುವ ಉಕ್ಕಿನ ಹಾಳೆಗಳ ಚೂಪು ದಸಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ.

ನದಿಯ ಇಳಕಲು ಕಿಲೊಮೀಟರಿಗೆ 2.25 ಮೀಟರುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಯಾನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಶಕ್ತಿಚಾಲಿತ ನಾಲೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ 1922ರಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಹಾಗೆ ಮಹಾಪ್ರವಾಹ ಬಂದರೆ ಗದ್ದೆಗಳ ಮೇಲೂ ಊರುಗಳ ಮೇಲೂ ನುಗ್ಗಿ ಹಾವಳಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ 1966ರಲ್ಲಿ ಆದ ಹಾಗೆ ಮಳೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬರದೆ ಹೋದರೆ ನೀರಾವರಿಗೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿಗೂ ಪೇಚಾಟವಾಗಬಹುದು. ಈ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾದ ಏರುಪೇರಿಗೆ ಪರಿಹಾರವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ನದಿಯ ಮೇಲಿನ ಸಾಗಣೆ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಅನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದೆ. ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಬೆಳೆದು ಅವುಗಳಿಂದ ಹೊರಬರುವ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಯಲು ಆಗದ ಹಾಗೆ ಕೆಡಿಸಬಹುದು. ಪಟ್ಟಣಗಳ ಗ್ರಾಮಸಾರ ನದಿಗೆ ಬೀಳುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಅದನ್ನು ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಬೇಕು. ನದೀಮುಖದ ಮೇಲುಗಡೆ ಎಷ್ಟು ದೂರ ಶಕ್ತಿಚಾಲಿತವಾದ ದೋಣಿಗಳು ಒಂದು ನಿಯತವಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಮೇಲೆ ಹೋಗಬಹುದೊ ಅದರ ಮೇಲೆ ಆ ನದಿಯ ಜಲಯಾನ ಯೋಗ್ಯತೆ ನಿರ್ಧಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಷ್ಟೊ ನದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡಬಲ್ಲ ಹಡಗುಗಳು ಹೋಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಕೆಲವು ನದಿಗಳ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಪಾರದ ಸಾಗಣೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವುಗಳ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದರು ಸಾಮಾನನ್ನು ಇಳಿಸುವ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಗಾಮಿಗಳಾದ ಹಡಗುಗಳು ನಿಂತು ಒಳಗಿರುವ ಸಾಮಾನನ್ನು ದೋಣಿಗಳೊಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ದೋಣಿಗಳಿಂದ ಸಾಮಾನು ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಊರುಗಳಿಗೂ ರವಾನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಈ ದೋಣಿಗಳು ಒಳನಾಡಿನಿಂದ ತಂದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಹಡಗಿಗೆ ತುಂಬಿ ಬೇರೆ ಬಂದರುಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾ ಮತ್ತು ಗೋದಾವರಿ ನದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಈ ನಮೂನೆಯ ಸಾಗಣೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ರಾಟರ್‌ಡ್ಯಾಮ್, ಆ್ಯಂಟ್ವರ್ಪ್ ಮತ್ತು ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗ್ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದಿಂದ ಬರುವ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಜಲಮಾರ್ಗಗಳ ಮೂಲಕ ಯುರೋಪಿನ ಮೂಲೆಗಳಿಗೂ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೋಣಿಗಳು ಸು. 90 ಮೀಟರ್ ಉದ್ದವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಮೆಜಾನ್ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ಬಂದರುಗಳು ಸಮುದ್ರದಿಂದ ನೂರಾರು ಕಿಮೀ ದೂರ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿವೆ.

ನದಿಯ ನಾಲೆಯ ಮೇಲ್ಪಾಡುಗಳು: ನದಿಯ ಏರಿಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಅದರ ದಾರಿ ಬದಲಾಗದಂತೆ ಏರಿಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಕಟ್ಟಬಹುದು. ತಿರುವುಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಲು ನಾಲೆಯ ದಾರಿಯನ್ನು ಕೊಂಚ ಬದಲಾಯಿಸಬಹುದು. ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ತಗ್ಗಾದ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಮೇಲು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬಹುದು ಅಥವಾ ಒಂದು ಹೊಸ ನಾಲೆಯನ್ನೇ ಅಗೆಯಬಹುದು.

ಎರಡು ಜಲಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ನಡುವೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲು ನಾಲೆಗಳನ್ನು ತೋಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇವು ಸೂಯೆಜ್ ಕಾಲುವೆಯ ಹಾಗೆ ತೆರೆದ ನೀರಿನ ದಾರಿ ಆಗಿರಬಹುದು, ಇಲ್ಲವೆ ಪನಾಮ ಕಾಲುವೆಯಂತೆ ತೊಡಕಾದ ತೋಡುದಾರಿ ಆಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಅಮೆರಿಕದ ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೆ ತೆರೆದ ಕಾಲುವೆ ಮಟ್ಟ ಬದಲಾವಣೆಯ ಕಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಕಟ್ಟೆಗಳ ಸಮಾವೇಶ ಆಗಿರಬಹುದು.

ನದಿ ಹರಿಯುವ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೂ ಅದರ ಕಣಿವೆಯ ಇಳುಕಲಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಬಹಳ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಇಲ್ಲವೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಇಳುಕಲಿನ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು ನೇರವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಮಧ್ಯಮ ಇಳುಕಲಿನ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ತಿರುವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಬಳಸಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ನದಿಯ ಅಗಲವೂ ಆಳವೂ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸುಮಾರಾಗಿ ಒಂದೇ ಆಗಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿದಾದ ಇಳುಕಲಿರುವ ಕಡೆ ಜಡೆಗಳಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ನದಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸರೋವರಗಳು: ನದಿಯ ಕಣಿವೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಹಳ್ಳವಿದ್ದು ಅದರ ಕೆಳಗಡೆ ಕಲ್ಲಿನ ಬಂಡೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಡ್ಡವಾಗಿದ್ದರೆ ನದಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಸರೋವರ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ನದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಗೋಡು ಮಣ್ಣೆಲ್ಲ ಸರೋವರದ ತಳದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸರೋವರ ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ.

ನದಿಯ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳು: ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಬೀಳುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಇವು ಸಮುದ್ರದ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳಿಗಿಂತ ಮೂರು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ.

1. ಅಲೆ ನದಿಯ ಮೇಲುಭಾಗಕ್ಕೆ ಚಲಿಸುವ ವೇಗ ನಾಲೆಯ ಆಳಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

2. ನದಿಯ ಮೇಲುಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೋದ ಹಾಗೆ ಇಳಿಯುವ ಅಲೆಯ ಅವಧಿ ಹೆಚ್ಚು. ಹಾಗೆಯೇ ಏರುವ ಅಲೆಯ ಅವಧಿ ಕಡಿಮೆ. ನದಿಯ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದಾದ ನೀರಿನ ಆಳದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಾರಣ. ಇದಲ್ಲದೆ ನದಿಯಲ್ಲಿಯ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣವೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಬಹುದು. ಆಗ ಏರುವ ಅಲೆ ಚುರುಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಳಿಯುವ ಅಲೆ ಸಾವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋದ ಹಾಗೆ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೂ ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನೀರು ನದಿಯ ದಡಗಳಿಗೂ ತಳಕ್ಕೂ ಉಜ್ಜುವಾಗ ಅದರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕಡಿಮೆ ಆಗುವುದೂ ಒಂದು ಕಾರಣ. ಆದರೆ ಈ ಜಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ಕಿರಿದಾದರೆ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಾಗಬಹುದು. ನದಿಯಲ್ಲಿ ಏರುವ ಮತ್ತು ಇಳಿಯುವ ಅಲೆಗಳ ನಡುವೆ ನೀರಿನ ಆಳದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಎತ್ತರವಾದ ಅಲೆಗಳು ಚಲಿಸುವ ವೇಗಕ್ಕೂ ತಗ್ಗಾದ ಅಲೆಗಳ ವೇಗಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಬಹುದು.

ನದಿಗಳಿಂದ ಮಾನವನಿಗೆ ಉಪಯೋಗ: ನದಿಗಳ ನೀರನ್ನು ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯುವುದಕ್ಕೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೂ ನೀರಾವರಿಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ನದಿಯ ಗೋಡಿನಿಂದ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರವಾಹದ ಬಯಲುಗಳನ್ನು ಬೇಸಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಿ, ದಡಗಳ ಮೇಲೆ ಜನರು ಸೌಖ್ಯವಾಗಿ ಬಾಳುತ್ತಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಂಜಾವೂರಿನ ಬಳಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ಕುದುರಿನಲ್ಲಿ ಜನ ಬಹುಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸುಖವಾಗಿ ಬಾಳುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೆ ಆ ನದಿಯ ನೀರೇ ಕಾರಣ. ನದಿಯ ಇಳುಕಲು ಅತಿಯಾಗಿ ಇರದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದೋಣಿಗಳಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲದೆ ಆವಿಯ ಹಡಗುಗಳಿಂದಲೂ ಜಲಯಾನ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ನದೀಬಳಸುಗಳು: ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಲುಪಿದ ನದಿಯೊಂದರ ತಿರುವು ಮುರುವುಗಳು (ರಿವರ್ ಮಿಯಾಂಡರ್ಸ್; ಬೈಂಡಿಗ್ ಲೂಪ್ಸ್). ಗಟ್ಟಿಕಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ವಿರಳ. ನುಣುಪಾದ ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮುಪ್ಪಡಸಿದ ನದಿ

ಬಲು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಡೊಂಕುಡೊಂಕಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ನದಿ ಹರಿಯುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಅಡ್ಡಿಬಂದರೆ ನೀರಿನ ಹರಿವು ಅದನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಡು ಮುಂದೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅದರ ಚಲನಶಕ್ತಿ ಒಂದು ದಡದ ಬಳಿಯಿರುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ದಡದ ಮೇಲೆ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಕ್ತಿ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಈಡಾದ ದಡ ಬೇಗ ಸವೆಯುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಬಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ನದೀಬಳಸುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನದೀಬಳಸುಗಳಿರುವ ಪಾತ್ರ ಪದೇ ಪದೇ ಮಾರ್ಪಾಡುಗೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಹಾರಾಡುವ ವಿಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ನೋಡಿದಾಗ ಈ ನದಿಯ ಬಾಗುಗಳು, ತಿರುವು ಮುರುವುಗಳು, ಕುಣಿಕೆಗಳು ಬಲು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ನದೀಬಳಸುಗಳ ಅಗಲ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅನೇಕ ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟಿರಲೂಬಹುದು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಹೇಮಾವತಿ, ಕಾವೇರಿ ನದಿಗಳಿಗೆ ಇಂಥ ಬಳಸುಗಳು ಬಹಳ ಇವೆ.

ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನದೀಬಳಸಿನ ತಿರುವು ಅತ್ಯಧಿಕವಾದಾಗ ಅದರ ಕಿರಿದಾದ ಕತ್ತಿನ ಮೂಲಕ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ಕೊರೆದುಕೊಂಡು ನದಿ ನೆಟ್ಟಗೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನದಿಯ ಪ್ರಾವಾಹಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಆಗ ನದಿಯ ಜಾಡೇ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಹಿಸುವ ಉದ್ದ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲೂಬಹುದು. ಹೀಗೆ ನದಿ ಕೊರೆದ ಕಾಲುವೆಯ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣು ತುಂಬಿಕೊಂಡಾಗ ಶೃಂಗ ಚಂದ್ರಾಕಾರದ ಇಲ್ಲವೆ ಎತ್ತಿನ ಕೊಂಬಿನ ಇಲ್ಲವೆ ಕುದುರೆ ಲಾಳದ ಆಕಾರದ ಕೊಳ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಕೆಳಗಣ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಇಂಥ ಕೊಳಗಳು ನೂರಾರಿವೆ. ನದಿಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟ ಬಳಸುಗಳು. ಭೂಭಾಗದ ಚಲನವಲನಗಳಿಂದ ನದಿಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನವಾದಾಗ ಕಂಡುಬರುವ ಈ ನದೀಬಳಸುಗಳು ಬಹಳ ಕಿರಿದಾಗಿರುತ್ತವೆ. (ಎ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಐ.)

ನದೀವೇದಿಕೆ: ನದಿಗಳ ಪ್ರವಾಹ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದು ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿ ಜಗತಿಯಂತೆ ಕಾಣುವ ಭೂಭಾಗ (ರಿವರ್ ಟೆರೇಸ್). ನದಿ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಂಡಿದ್ದರ (ರಿಜೂವಿನೇಷನ್) ಗುರುತು ಇದು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಗುಂಡಾದ ಕಲ್ಲುಗಳ, ಮರಳಿನ ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹೊದಿಕೆ ಇರುವುದು. ಪ್ರಪಂಚದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಸೋಪಾನ ಪಂಕ್ತಿಗಳಂತೆ ಗೋಚರವಾಗುವ ನದೀವೇದಿಕೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪರ್ವತ, ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಇರುವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಭಾಗಗಳ ಏರಿಳಿತಗಳು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಆಗುವುದು ಸಹಜ. ಇದೇ ರೀತಿ ನದಿಯೂ ಮುಪ್ಪಾಗಿ ಶಿಲಾಕ್ಷಯದ ತಳಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ, ಆ ನದೀಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಭೂಶಕ್ತಿ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿದಾಗ, ನದಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಯೌವನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅದು ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ಕೊರೆದುಕೊಂಡು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಹರಿದುಬರುವುದು. ಹಳೆಯ ಕಣಿವೆಯ ನಡುವೆ ಹೊಸ ಕಣಿವೆ ರೂಪುಗೊಂಡಾಗ ಜೋಡಿವೇದಿಕೆಗಳು ಅಥವಾ ಸೋಪಾನಗಳು ಏರ್ಪಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ವೇದಿಕೆಗಳ ಅಂತರ ಕೆಲವೇ ಅಡಿಗಳಿಂದ ನೂರಾರು ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ಇರಬಹುದು. ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಂಡ ನದಿಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಈ ವೇದಿಕೆಗಳು ಒಂಟಿಯಾಗಿಯೋ ಜೋಡಿಯಾಗಿಯೋ ಇರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಗ್ರೇಟ್‌ಬ್ರಿಟನ್, ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೊಲಂಬಿಯ ಮುಂತಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನದೀವೇದಿಕೆಗಳ ಸಾಲುಗಳು ಬಹಳ ಇವೆ. ಲಂಡನ್ ನಗರದ ಬಳಿ ಥೇಮ್ಸ್ ನದಿಯ ಮೂರು ವೇದಿಕೆಗಳ ಗುಂಪನ್ನು ಗುರ್ತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ವೇಣೂರಿನ ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರ ಮೂರ್ತಿ ನೇತ್ರಾವತಿಯ ನದೀವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ನದೀವೇದಿಕೆಗಳು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ನದೀ ತೀರದ ನಗರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಉಚಿತವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿಯ ಚಲನವಲನಗಳಿಂದಾಗಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪದೇ ಪದೇ ನವೀಕರಣ ಕ್ರಿಯೆ ಉಂಟಾದಾಗ ಕೆಳಗಿನ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದವಾದ ಕಾಲ್ಮೆಟ್ಟಿಗಳಂತಿರುವ ಅನೇಕ ವೇದಿಕೆಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಉಪನದಿಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ನದೀವೇದಿಕೆಗಳು ಉಂಟಾಗುವ ಬದಲಿಗೆ ವಿಶಾಲವಾದ, ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿರುವ ಕಣಿವೆಯ ತಳ ಕೊರೆತಕ್ಕೆ ಈಡಾಗಬಹುದು. ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದ ಅಗಲವಾದ ಈ ಕಣಿವೆಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗವೇ ಹಳೆಯ ಕಣಿವೆಯ ತಳವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. (ಎ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಐ.)

ನದೀಹರಣ: ಒಂದು ನದಿ ಅಥವಾ ನದೀವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತೊಂದು ನದಿಯ ಇಲ್ಲವೇ ನದೀ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ನೀರನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ಬೆಳೆದು ತನ್ನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಿಯೆ (ರಿವರ್ ಪೈರೆಸಿ; ಸ್ಟ್ರೀಮ್‌ಕ್ಯಾಪ್ಚರ್). ದೊಡ್ಡ ನದಿ ತನ್ನ ಉಪನದಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಬೇರೆ ಪ್ರವಾಹಗಳ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾದಾಗ ನೀರಿನ ಹರಿವಿನ ಜಾಡೇ ಬದಲಾಯಿಸಿ ಹೋಗಬಹುದು. ಒಂದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಹರಿಯುವ ಎರಡು ನದೀಮೂಲಗಳು ಹಿಂಜರಿದು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಂಧಿಸಿದಾಗ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ನದಿ ದುರ್ಬಲವಾದ ನದಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ನದಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ ನೀರಿದ್ದು ಅದರ ಪಾತ್ರ ಬಹಳಷ್ಟು ಇಳಿಜಾರಾಗಿದ್ದು, ಮೃದುಶಿಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಣಿವೆಗೆ ಭಾದೆ ಇಲ್ಲವಾದರೂ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿನ ಪರಿಮಾಣ ಬಹಳಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಆಗುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ

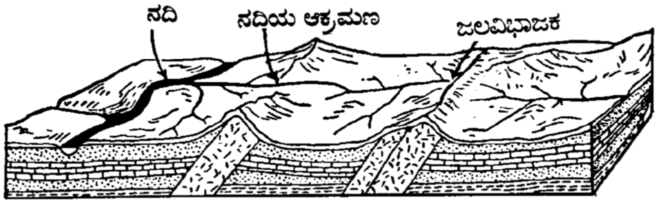

ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಬಲುಚಿಕ್ಕತೊರೆ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಒಂದು ದಿಣ್ಣೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೀರು ಹರಿಯದೆ ಇರುವ V–ಆಕಾರದ ಕಡಿದಾದ ದಡಗಳುಳ್ಳ ಕಣಿವೆಯಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿ ನದೀಹರಣವಾಗಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಒಂದು ನದಿ ತಾನು ಕೊರೆದ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ತೊರೆದಾಗ ಆ ಕಾಲುವೆಗೆ ನೀರುಕಂಡಿ, ಜಲರಂಧ್ರ (ವಾಟರ್‌ಗ್ಯಾಪ್) ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ನದೀಹರಣದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನೀರನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಕಣಿವೆಯ ಕಿರಿದಾದ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಗಾಳಿಕಂಡಿ (ವಿಂಡ್‌ಗ್ಯಾಪ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಗಳಲ್ಲಿ ನದೀಹರಣದ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.ಅದರಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿನ ಪರಿಮಾಣ ಬಹಳಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಆಗುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಚಿಕ್ಕತೊರೆ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಒಂದು ದಿಣ್ಣೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೀರು ಹರಿಯದೆ ಇರುವ V–ಆಕಾರದ ಕಡಿದಾದ ದಡಗಳುಳ್ಳ ಕಣಿವೆಯಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿ ನದೀಹರಣವಾಗಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. (ಎ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಐ)

ನಮೀಬಿಯ: ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ದ.ಅ. 17^0–29^0 ಪೂ.ರೇ. 11^0–26^0 ಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ದೇಶ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬೋಟ್ಸ್‌ವಾನ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅಂಗೋಲ ಮತ್ತು ಜಾಂಬಿಯ ಇವೆ. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಪ್ರಿವಿ ಎಂಬ ಕಿರಿದಾದ ನೆಲದ ಪಟ್ಟಿಯೊಂದು ಸು. 480 ಕಿಮೀ ದೂರ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ, ಅಂಗೋಲದಿಂದ ಮುಂದೆ ಜಾಂಬಿಯ ಗಡಿಯಲ್ಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಚಾಚಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅಂಗೋಲದಿಂದ ಕೂನೇನೆ ಮತ್ತು ಒಕವಾಂಗೊ ನದಿಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯದಿಂದ ಆರೆಂಜ್ ನದಿಯೂ ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 8,23600 ಚಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2 ದಶಲಕ್ಷಗಳು (2005). ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ವಿಂಡ್‌ಹೋಕ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,30,000 (2000).

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಇದು ಎರಡು ಮರುಭೂಮಿಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ. ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ನಮೀಬ್ ಕರಾವಳಿ. 2. ಮಧ್ಯದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಪ್ರಸ್ಥ ಭೂಮಿ. 3. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಕಲಹರಿ ಮರುಭೂಮಿ. ನಮೀಬ್ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶ ಮರಳುಗಾಡು. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ತೀರಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸು. ಒಂದು ಸಾವಿರ ಮೀ ಎತ್ತರದ ವರೆಗೆ ಇದು ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಇದನ್ನೆ ನಮೀಬ್ ಮರುಭೂಮಿಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು, ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಭಾರಿ ಇಳುಕಲು ಭೂಮಿ, ನಮೀಬ್ ಮರಳುಗಾಡು, ಮರಳುಗುಡ್ಡಗಳಿಂದಲೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ, ಉಪ್ಪಿನ ಕುಳಿಗಳಿಂದಲೂ ಕಲ್ಲು ಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅದರ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೂನೇನೆ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆರೆಂಜ್ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ಮರಳುಗಾಡು 160 ಕಿಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಅಗಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರದ ಮೈದಾನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು ಬ್ರಾಂಡ್‌ಬರ್ಗ್ (2575 ಮೀ). ಇದು ನಮೀಬಿಯದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಬೆಟ್ಟ. ನಮೀಬಿಯದ ಶೇಕಡ 15ರಷ್ಟು ಭಾಗವನ್ನು ನಮೀಬ್ ಮರುಭೂಮಿ ಆವರಿಸಿದೆ.

ನಮೀಬಿಯ ಮರುಳುಗಾಡಿನ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಮಧ್ಯದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಗಡಿಯಿಂದ ಉತ್ತರ ಗಡಿಯ ವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಇದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1000–2000 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು, ಮರಳು ತುಂಬಿದ ಕಣಿವೆಗಳು, ಸಮತಲ ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಂಟಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಇವೆ. ವಿಂಡ್‌ಹೋಕ್ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯ ಬೆಟ್ಟಸೀಮೆ ಇದರ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಡಾಮಾರಾ ಲ್ಯಾಂಡ್ ಮತ್ತು ನಾಮಾಲ್ಯಾಂಡ್ ಇವೆ. ಇದು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಭೂಮಿ. ಖೋಮಾಸ್, ಔಸ್‌ಬರ್ಜ್, ಇರಾಸ್, ಒನ್ಯಾಟಿ ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಬೆಟ್ಟಗಳು.

ಔಸ್‌ಬರ್ಜ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಮಾಲ್ಪ್‌ಕೆಬ್ಲಿಕ್ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇದು ನಮೀಬಿಯದಲ್ಲೇ ಎರಡನೆಯ ಶಿಖರ. ಇದು ನಮೀಬಿಯದ ಜಲವಿಭಾಗ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ನಾಲ್ಕೂ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

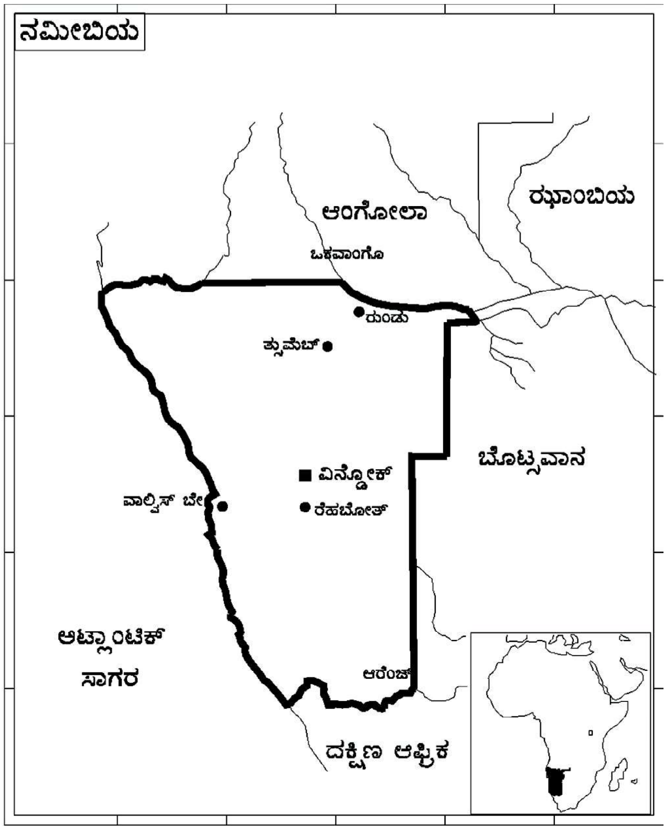

ಕಲಹರಿ ಮರುಭೂಮಿ ಇಡೀ ಪೂರ್ವಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಓಕವಾಂಗೊ ನದಿಯವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಮರಳು ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ನೆಲವಿದು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 80 ಕಿಮೀ ನಿಂದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 400 ಕಿಮೀ ವರೆಗೆ ಇದು ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನೋಸಾಬ್ ಮತ್ತು ಊಬ್ ನದಿಗಳೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಎಟೋಷ ಮತ್ತು ಓಕವಾಂಗೊ ನದಿಗಳೂ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಮರುಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮರಳುಗುಡ್ಡಗಳೂ ಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ಮುಳ್ಳುಗಿಡಗಳೂ ಇವೆ.

ನೀರಿನ ಕೊರತೆಯಿಂದಾಗಿ ನಮೀಬಿಯದ ಜನರು ಬೇಸಾಯ, ಪಶುಪಾಲನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿರಲಿಲ್ಲ; ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಆರೆಂಜ್, ಕೂನೇನೆ ಮತ್ತು ಓಕವಾಂಗೊಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ನೀರಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆರೆಂಜ್ ದಕ್ಷಿಣದ ಗಡಿಯಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೂನೇನೆ ಮತ್ತು ಓಕವಾಂಗೊ ಭಾಗಶಃ ಗಡಿಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ನದಿಗಳೆಲ್ಲ ನಮೀಬಿಯದ ಹೊರಗೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕ್ವಾಂಡೋ ಮತ್ತು ಝಾಂಬೀಜೀ ನದಿಗಳು ನಮೀಬಿಯದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹರಿದು ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಗಳ ನೀರನ್ನು ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸ್ವಾಕಾಫ್, ಕುಯಿಸೆಬ್, ಎಮುಕಿರೊ, ಒಮುರಾಂಬ ಮುಂತಾದವು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಗಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿ ನೀರನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಮರಳುಕಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಇಲ್ಲವೆ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ತಗ್ಗು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಶೇಖರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು ಇಟೋಷ ಸರೋವರ. ನಮೀಬಿಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚಿಲುಮೆಗಳೂ ಇವೆ. ನೀರಾವರಿಗೆ ಕೊಳವೆ ಭಾವಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿದ್ದಾರೆ. ಜಲಾಶಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನೀರನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಟ್ಟು 67 ಕೋಟಿ ಘನ ಮೀಟರ್ ನೀರನ್ನು ಶೇಖರಿಸುವ 10,000 ಕಟ್ಟೆಗಳಿವೆ. ನಮೀಬಿಯದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಫಿಷ್ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಹಾರ್ಡಾಪ್ ಕಟ್ಟೆ ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು.

ವಾಯುಗುಣ : ನಮೀಬಿಯ ಮರುಭೂಮಿ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡದ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ತೀರದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗ್ಯುಲ ಶೀತಲ ಸಮುದ್ರ ಪ್ರವಾಹ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ವಾಯು ಒತ್ತಡದಿಂದಾಗಿ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಒಳನಾಡಿನದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಉಷ್ಣತೆ 16^0ಸೆ ಮಧ್ಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ 16^0–22^0ಸೆ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 38^0ಸೆ ವರೆಗೂ ನಮೀಬ್ ಮರಳುಗಾಡು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 49^0ಸೆ ವರೆಗೂ ಉಷ್ಣತೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಜುಲೈ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯ ತಿಂಗಳು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ -7^0ಸೆ ಗಿಂತ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಬಹುದು.

ನಮೀಬಿಯದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ; ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ. ನಮೀಬ್ ಮರಳುಗಾಡು ಮತ್ತು ಆರೆಂಜ್ ನದಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 10.2 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಪ್ರಿವಿ ಬಳಿ 41 ರಿಂದ 46 ಸೆಂಮೀ. ನಮೀಬಿಯದ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 25.4 ಸೆಂಮೀ. ಈ ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಬೀಳುವುದು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ (ಡಿಸೆಂಬರ್–ಫೆಬ್ರವರಿ). ನೈಋತ್ಯದ ಕೊನೆಯ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ 1.3 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗಿ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಪ್ರವಾಹ ಬರುವುದುಂಟು. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಬರ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುವ ಭರವಸೆಯುಂಟು. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಅನಿಶ್ಚಿತ.

ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು : ನಮೀಬಿಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮರುಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಅರೆಮರುಭೂಮಿ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮರಳುಗಾಡಿನ ಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಮತ್ತು ಪೊದೆಗಳಿವೆ. ನಮೀಬ್ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳು ಕಡಿಮೆ; ಅಲ್ಲಿ ಕತ್ತಾಳೆ ಮಾದರಿಯ ದಪ್ಪ ಕಾಂಡದ ಗಿಡಗಳಿವೆ. ಒಳನಾಡು ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ಗಿಡಮರಗಳೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಹಾಗೂ ಜಾಲಿ ಜಾತಿಯ ಮುಳ್ಳುಮರಗಳೂ ಇವೆ. ತೀರ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ.

ನಮೀಬಿಯದ ಹಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಂಹ, ಆನೆ, ಖಡ್ಗಮೃಗ, ಜಿರಾಫೆ, ಚಿರತೆ, ಕಾಡುಕೋಣ, ಹೇಸರಗತ್ತೆ ಮೊದಲಾದ ಮೃಗಗಳಿವೆ. 38,860 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಎಟೋಷ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದ್ದು. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಅಭಯಾರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ : ನಮೀಬಿಯದ 2 ದಶಲಕ್ಷ ಜನರಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಕೇವಲ 91,000 ಮಂದಿ. ಉಳಿದವರು ಕಪ್ಪು ಜನ ಮತ್ತು ವರ್ಣೀಯರು. ಪ್ರಮುಖ ಬಣಗಳು ಒವಾಂಬೋ, ದಮಾರ, ಕಾವಾಂಗೋ, ಹೆರೆರೊ, ನಾಮಾ, ಪೂರ್ವಕ್ಯಾಪ್ರಿವಿಯನ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಉತ್ತರದ ಒವಾಂಬೋ ಬಣದ ಜನರ ವೃತ್ತಿ ಬೇಸಾಯ ಹಾಗೂ ಕೂಲಿ ಕೆಲಸ. ಅನಾಗರಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆದಿವಾಸಿ ಜನರು ಈಗಲೂ ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಬೇಟೆಯಾಡುವರು. ಉಳಿದ ಬಣಗಳ ಜನರು ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುವರು. ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಖಾನೆ ಕೆಲಸ ಅವರ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಗಳು.

ವಿಂಡ್‌ಹೊಕ್ (ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ), ಟ್ಸೂಮೆಬ್, ಕೇಟ್ ಮಾನ್‌ಷೋಪ್, ವಾಲ್ವಿಸ್ ಬೇ–ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳು.

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ನಮೀಬಿಯದಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಧಾನವೃತ್ತಿ, ಎರಡನೆಯದು ಮೀನುಗಾರಿಕೆ. ಮೀನುಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಿದೆ. ಮಾಂಸ, ಹಾಲು, ಬೆಣ್ಣೆ ಇವನ್ನು ಸಹ ಡಬ್ಬಿಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಇತರ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕುರಿ ಸಾಕುವುದೂ ಒಂದು ಉದ್ಯೋಗ.

ವಜ್ರ, ತಾಮ್ರ, ಸೀಸ ಹಾಗೂ ತವರ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜೋತ್ಪನ್ನಗಳು. ವಜ್ರದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ರೋಸಿಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಯುರೇನಿಯಂ ಗಣಿಯಿದೆ. ನಮೀಬಿಯದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ : ನಮೀಬಿಯದ ರೈಲ್ವೆಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ರೈಲ್ವೆ ಕಂಪನಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಿಂದ ವಿಂಟ್‌ಹುಕ್‌ಗೆ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಂದ ಟ್ಸುಮೆಬ್‌ಗೆ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹರಿದಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ರೈಲುಮಾರ್ಗದಿಂದ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ವಾಲ್ವಿಸ್ ಬೇ ಮತ್ತು ಲೂಡೆರಿಟ್ಜ್ ರೇವುಗಳಿಗೂ ಗೋಬಾಬಿಸ್‌ಗೂ ಕವಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ.

ನಮೀಬಿಯದಲ್ಲಿ 54,400 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. 33,600 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಗಳು ನಮೀಬಿಯದ ನಿಯಂತ್ರಣ ಹಾಗೂ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಉಳಿದ ರಸ್ತೆಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ನೇರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿವೆ.

ವಾಲ್ವಿಸ್ ಬೇ ಮತ್ತು ಲೂಡೆರಿಟ್ಜ್ ಇವು ಮುಖ್ಯ ರೇವುಗಳು. ವಾಲ್ವಿಸ್ ಬೇ ಆಳ ಬಂದರು. ಅಲ್ಲಿ ಭಾರೀ ಹಡಗುಗಳು ನಿಲ್ಲಬಹುದು.

ಕೇಪ್‌ಟೌನ್, ವಾಲ್ವಿಸ್ ಬೇ, ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡ್ರ ಬೇ, ಲೂಡೆರಿಟ್ಜ್ ಮತ್ತು ವಿಂಟ್‌ಹುಕ್ ಪಟ್ಟಣಗಳ ನಡುವೆ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರವುಂಟು. ಇಟೋ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಪಾರ್ಕ್ ಎಂಬುದು

ಅರಣ್ಯ ಮೃಗಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿರುವ ಭಾರಿ ಅರಣ್ಯ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಹೋಗಿಬರಲು ವಿಮಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ. ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ 2,50,000 ಮಂದಿ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ನಯಾಗರ: ಈ ಹೆಸರಿನ ಎರಡು ಪಟ್ಟಣಗಳು ಇವೆ. ಒಂದು ಕೆನಡದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಫಲೋ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ 27 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಯಾಗರ ನದಿಯ ಪೂರ್ವ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವುದು ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ನಯಾಗರ ಜಲಪಾತದ ಅಂಚಿನ ತಳಕ್ಕೂ ಮೇಲಕ್ಕೂ ಇದು ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 61640. ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಹಾಗೂ ಅಮೆರಿಕನ್ ವಿಮಾನ ಮಾರ್ಗಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಇದು ವಿದ್ಯುತ್ ರಾಸಾಯನ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯುತ್ ಲೋಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರ. ಕ್ಲೋರಿನ್, ಫ್ಲೋರಿನ್, ಕಾಸ್ಟಿಕ್‌ಸೋಡ, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ವಸ್ತುಗಳು, ಕಾಗದ, ಕ್ಷಿಪಣಿ ಭಾಗಗಳು, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಸಾಮಾನು ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ನಯಾಗರ ಜಲಪಾತವನ್ನು ನೋಡಲು ಬರುವ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಈ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ನಯಾಗರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಾಸ್ಪೆಕ್ಟ್ ಪಾಯಿಂಟ್, ಲೂನ, ಗೋಟ್ ಐಲೆಂಡ್ ಹಾಗೂ ಇತರ ದ್ವೀಪಗಳು, ಹ್ವಿರ್ಲ್‌ಪೂಲ್ ಮತ್ತು ಡೆವಿಲ್ಸ್‌ಹೋಲ್, ಕೇವ್ ಆಫ್ ದಿ ವಿಂಡ್ಸ್, ನಯಾಗರ ಜಲಪಾತದ ಅಮೆರಿಕನ್ ಕವಲು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಈ ಉದ್ಯಾನದ ಕಕ್ಷೆಯೊಳಗಿವೆ. 1856ರಲ್ಲಿ ನಯಾಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

ಕೆನಡದ ಆಂಟೆರಿಯೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವೆಲೆಂಡ್ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಪಟ್ಟಣ ಇದೆ. ಇದು ನಯಾಗರ ಜಲಪಾತದ ಕೆಳಗೆ, ನಯಾಗರ ನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ, ಬಫಲೋ ಪಟ್ಟಣದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 29 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಟೊರಾಂಟೋ ಪಟ್ಟಣದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 67 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿರುವ ನಯಾಗರ ಫಾಲ್ಸ್ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 78815 (2001). ಇಲ್ಲಿರುವ ಕ್ವೀನ್ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಪಾರ್ಕ್‌ನಿಂದ ನಯಾಗರ ಜಲಪಾತದ ಸುಂದರ ನೋಟವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ರಾಸಾಯನ ವಸ್ತುಗಳು, ರಸಗೊಬ್ಬರ, ಬೆಳ್ಳಿಯ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಕ್ರೀಡೋಪಕರಣ ಮೊದಲಾದವು ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಇದು 1853ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. 1856ರಿಂದ 1881ರವರೆಗೆ ಇದಕ್ಕೆ ಕ್ಲಿಫ್ಟನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಕೆನಡಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಾರ್ಗ ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ನಯಾಗರ ನದಿ: ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಈರೀ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಆಂಟೆರಿಯೋ ಸರೋವರವನ್ನು ಸೇರುವ, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಕೆನಡ ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದ ಗಡಿಯಾಗಿರುವ ನದಿ; ನದಿಯ ಉದ್ದ ಕೇವಲ 56 ಕಿಮೀ. ಇದು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೆನಡದ ಆಂಟೆರಿಯೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತದೆ. ಪಂಚ ಮಹಾಸರೋವರಗಳ ಪೈಕಿ ನಾಲ್ಕಕ್ಕೆ–ಸುಪೀರಿಯರ್, ಮಿಷಿಗನ್, ಹ್ಯುರಾನ್, ಈರೀ ಇವಕ್ಕೆ– ಹೊರ ಹರಿವಿನ ತೂಬಿನಂತಿರುವ ಈ ನದಿ ಈರೀ ಸರೋವರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸು. 8 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಎರಡು ಕವಲುಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಕವಲುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ದ್ವೀಪಗಳು ಸ್ಟ್ರಾಬೆರಿ ಮತ್ತು ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಐಲೆಂಡ್. ಪೂರ್ವದ ಕವಲು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ 24 ಕಿಮೀ ದೂರವೂ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕವಲು ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ಸು. 19 ಕಿಮೀ ದೂರವೂ ಹರಿದು ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಐಲೆಂಡ್ ದ್ವೀಪದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ನಯಾಗರ ಜಲಪಾತಕ್ಕೆ ಸು. 5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗುತ್ತದೆ. ನಯಾಗರ ನದಿ ಕ್ರಮಿಸುವ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಸಾಗಿದ ಮೇಲೆ ಅದು ಸು. 51 ಮೀ ಕೆಳಕ್ಕೆ ದುಮುಕುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಯಾಗರ ಜಲಪಾತ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಎತ್ತರದ ನೂರಾರು ಜಲಪಾತಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಇದರ ಅಗಲ ಹಾಗೂ ಅಗಾಧ ಜಲರಾಶಿಯಿಂದಾಗಿ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಅದ್ಭುತ, ಸುಂದರ ಜಲಪಾತವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ.

ಈರೀ ಸರೋವರದಿಂದ ಇಳಿಜಾರಿನ ಹರಿವಿನವರೆಗೆ ನದಿ ಜಲಯಾನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಈರೀ ಸರೋವರದ ನೀರು ಗಡ್ಡೆಗಟ್ಟಿ ನಯಾಗರ ನದಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಮಂಜುಗಡ್ಡೆಗಳು ತೇಲಿಬರುವುದರಿಂದ ನದಿಯ ಹರಿವಿಗೆ ಅಡಚಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ನದಿಯ ದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಏಪ್ರಿಲ್‌ವರೆಗೆ ತೇಲುದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ.

ನಯಾಗರ ಜಲಪಾತದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಪರಿಮಾಣದ ನೀರನ್ನು ಜಲಪಾತದಲ್ಲಿ ಹರಿಸಲು ಕೆನಡ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ದೇಶಗಳು 1950ರಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ನಿಗದಿಯಾದ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜಲಪಾತಕ್ಕೆ ಬಿಡಬೇಕಾದ್ದಲ್ಲದೆ ಉಳಿದ ನೀರನ್ನು ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಕೆನಡ ದೇಶಗಳೆರಡೂ ಸಮವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೊಂಡಿವೆ.

ನಯಾಗರ ಜಲಪಾತ

ನಯಾಗರ ಜಲಪಾತಕ್ಕೆ ಎರಡು ಕವಲುಗಳಿವೆ. ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ಇರುವ ಭೂಭಾಗವೇ ಗೋಟ್ ಐಲೆಂಡ್. ಕೆನಡದ ಕಡೆಯದು ಎಡ ಕವಲು, ಇದು ದೊಡ್ಡದು. ಇದರ ಲಾಳಾಕೃತಿಯಿಂದಾಗಿ ಇದನ್ನು ಹಾರ್ಸ್ ಷೂ ಜಲಪಾತ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಎತ್ತರ ಸು. 49 ಮೀ. ಬಲ ಕವಲು ಅಮೆರಿಕದ ಕಡೆಯದು. ಇದರ ಎತ್ತರ 51 ಮೀ.

ಈ ಜಲಪಾತ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿಮುಖ್ಯ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಕೆನಡದಲ್ಲೂ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲೂ ಜಲಪಾತದ ಅಂಚಿನ ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪಾರ್ಕುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕೆನಡ ಭಾಗದ ಕ್ವೀನ್ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಪಾರ್ಕ್, ಅಮೆರಿಕದ ಕಡೆಯ ಪ್ರಾಸ್ಪೆಕ್ಟ್ ಪಾಯಿಂಟ್, ಜಲಪಾತದ ಎದುರು ಕಮರಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ರೇನ್‌ಬೋ ಬ್ರಿಡ್ಜ್– ಈ ಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ಜಲಪಾತದ ನೋಟ ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಹರವಾದುದ್ದು. ಜಲಪಾತವನ್ನು ನೋಡಲು ಬಂದವರು ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ನದಿಯ ದಂಡೆಯಿಂದ ಗೋಟ್ ಐಲೆಂಡ್ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ನಡೆಸೇತುವೆಯ ಮೂಲಕ ಬಂದು, ಅಲ್ಲಿಂದ ಜಲಪಾತದ ತಳಕ್ಕೆ ಎಲಿವೇಟರ್ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿ, ಜಲಪಾತದಿಂದ ಕಮರಿಗೆ ಬೀಳುವ ನೀರಿನ ಪದರದ ಹಿಂದಿರುವ ಕೇವ್ ಆಫ್ ದಿ ವಿಂಡ್ ಗುಹೆಯನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ನಯಾಗರ-ಆನ್-ದಿ-ಲೇಕ್: ಕೆನಡದ ಆಂಟೆರಿಯೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಿಂಕನ್ ಕೌಂಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಚಿಕ್ಕಪಟ್ಟಣ. ಆಂಟೆರಿಯೋ ಸರೋವರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ, ನಯಾಗರ ನದಿ ಸೇರುವ ಸ್ಥಳದ ಬಳಿ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ನಯಾಗರ ಜಲಪಾತದಿಂದ 24 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿರುವ ಟೊರಾಂಟೋ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿಂದ 54 ಕಿಮೀ. ಇದಕ್ಕೆ ಮಿಷಿಗನ್ ರೈಲ್ವೆ ಮಾರ್ಗದ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಇದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿಹಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಜನ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. 1780ರಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. 1796ರ ವರೆಗೆ ಇದು ಮೇಲಣ ಕೆನಡದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ನಯಾಗರ ಜಲಪಾತದ ಬಳಿಯ ಎರಡು ಪಟ್ಟಣಗಳಿವೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಗೊಂದಲವಾಗದಂತೆ ಇದಕ್ಕೆ ನಯಾಗರ ಆನ್ ದಿ ಲೇಕ್ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ನಯಾಗರ ಎಂದಷ್ಟೇ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ನರಗುಂದ: ಗದಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಹಾಗೂ ಅದರ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ. ಈ ಹಿಂದೆ ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಗದಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಗದಗಿಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರ ಪಶ್ಚಿಮಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಬಿಜಾಪುರ ಮತ್ತು ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ರೋಣ ತಾಲ್ಲೂಕೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನವಲಗುಂದ ತಾಲ್ಲೂಕೂ ಇದೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೋಬಳಿಗಳು ಕೊಣ್ಣೂರು ಮತ್ತು ನರಗುಂದ. ಇಲ್ಲಿ 35 ಗ್ರಾಮಗಳೂ ನರಗುಂದ ಪಟ್ಟಣವೂ ಇದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 436 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 92644. ನರಗುಂದ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕ ನರಗುಂದ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉಳಿದ ಭಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೈದಾನ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಗಡಿಯಾಗಿ ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 56 ಸೆಂಮೀ. ಜೋಳ, ಹತ್ತಿ, ಗೋದಿ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜಗಳು ಮತ್ತು ಬೇಳೆಕಾಳುಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ತರಕಾರಿ ಮತ್ತು ತೋಟದಬೆಳೆಗಳೂ ಉಂಟು.

ನರಗುಂದ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ, ಗದಗ ನಗರಕ್ಕೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 50 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ನವಲಗುಂದದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸು. 19 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 32548. ಇದು ಹತ್ತಿ, ಶೇಂಗ, ಧಾನ್ಯ, ಕಾಳು ಮುಂತಾದವುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ. ಶಿರಸಿ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಶಂಕರಲಿಂಗ, ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಹನುಮಂತನ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ನರಗುಂದ ಬೆಟ್ಟ ಸು. 215 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಸು. 5 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಚಿಕ್ಕನರಗುಂದ ಬೆಟ್ಟ ಸು. 61 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ನರಗುಂದ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಜೀರ್ಣವಾದ ಕೋಟೆಯೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ವೆಂಕಟೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ 1720ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದದ್ದು. ಭಾರತದ 1857ರ ಬಂಡಾಯದಲ್ಲಿ ನರಗುಂದ ಪ್ರಧಾನಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿತ್ತು. ಆಗ ಬ್ರಿಟಿಷರು ನಡೆಸಿದ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಕೆಚ್ಚಿನಿಂದ ಎದುರಿಸಿದರು. 1858ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಬಾಬಾಸಾಹೇಬನನ್ನು ಮಣಿಸಿ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕೆಡವಿದರು. (ಎಸ್.ಸಿ.)

ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ: ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು; ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಮತ್ತು ಭದ್ರಾವತಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತರೀಕೆರೆ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಶೃಂಗೇರಿ ಮತ್ತು ಕೊಪ್ಪ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ಇದನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 1,061 ಮೀ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 805 ಚ.ಕಿಮೀ. ತಾಲ್ಲೂಕು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 65,624. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೋಬಳಿಗಳು ಬಾಳೆಹೊನ್ನೂರು ಮತ್ತು ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ. ಒಟ್ಟು 59 ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕು ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟದ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳೂ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳೂ ಆವರಿಸಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾದ ಬಯಲುಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಬೆಟ್ಟಗಳು 1,370 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಇವೆ. ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ತುಂಗಾ ನದಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಗಡಿಯಾಗಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಬಾಳೆಹೊನ್ನೂರಿನ ಬಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಭದ್ರಾ ನದಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿ ಬಳಿ ಈ ನದಿಗೆ ಅಣೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯದ ಹಿನ್ನೀರು ಹರಡಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದೇಶ ಫಲವತ್ತಾದ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ನದೀಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು; ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಅಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೀಳುವುದರಿಂದ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಬತ್ತ, ರಾಗಿ, ಜೋಳ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರಬೆಳೆಗಳು. ಕಾಫಿ, ಏಲಕ್ಕಿ, ಅಡಕೆ, ತೆಂಗು ಮುಖ್ಯವಾದ ತೋಟದ ಬೆಳೆಗಳು. ಬಿದಿರಿನ ಕೆಲಸ, ಕೆಲವೆಡೆ ಜೇನುಸಾಕಣೆ ಉದ್ಯಮ ಇದೆ. ಬಾಳೆಹೊನ್ನೂರು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಥಳ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7,441. ಇಲ್ಲೊಂದು ಪುರಸಭೆಯಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಎಡೆಹಳ್ಳಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. (ಆರ್.ಸಿ.ಎಚ್.)

ನರೇಗಲ್ಲು: ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರೋಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ರೋಣದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಸು. 16 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಮಲ್ಲಾಪುರ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ 32 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ. $15^0 40'$ ಮತ್ತು ಪೂರೇ. $75^0 41'$ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 16652. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನರೇಂಗಲ್ ಪನ್ನಾಸು ಎಂಬ ಅನಂತರ ನರೇಂಗಲ್ ಪನ್ನೆರಡು ಎಂದೂ ಹೆಸರುಗಳಿದ್ದವೆಂದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ನರೇಂಗಲ್ ಎಂಬುದು ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನರೆಯಂಗಲ್ಲಾಗಿ ಅನಂತರ ನರೇಗಲ್ಲ, ನರೇಗಲ್ ಎಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆಯಿತು. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಆಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಸಿಂಧ ಮಹಾಮಾಂಡಲಿಕರು ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಆಳಿದರು. ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ದೊರೆತಿರುವ 10 ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳ ಪೈಕಿ ಚಾವಡಿಯ ಎದುರಿಗೆ ದೊರೆತ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ 3ನೆಯ ಕೃಷ್ಣನ ಕಾಲದ (950) ಶಿಲಾಶಾಸನವೇ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯದು. ಪದ್ದಬ್ಬರಸಿಯಿಂದ ಬಸದಿಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಹಾಗೂ ದಾನಕ್ಕೆ ಅದು ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ.

ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಯಲು ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಸುತ್ತಲೂ ಫಲವತ್ತಾದ ಕಪ್ಪುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ, ಶೇಂಗ ಮತ್ತು ಜೋಳ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಸುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸು. 68 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಗರಿಷ್ಠ ಹಾಗೂ ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 40.2^0ಸೆ ಮತ್ತು 13.0^0ಸೆ. 1973ರಲ್ಲಿ ಪೌರಸಭೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಶ್ರೀ ಅನ್ನದಾನ ವಿಜಯ ವಿದ್ಯಾಪ್ರಸಾರಕ ಸಮಿತಿ ಹಲವಾರು ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ.

ನರೇಗಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ಪುರಾತನ ದೇವಾಲಯಗಳ ಪೈಕಿ ನಾರಾಯಣ ಮತ್ತು ಕಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ನರ್ಮದಾ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿದು ಅರಬ್ಬಿಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದವಾದುದು. ಸಪ್ತ ಪುಣ್ಯನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆಂದು ಹಿಂದುಗಳಿಂದ ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಮಂಡಲಾ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಂಧ್ಯಾಚಲ ಹಾಗೂ ಸಾತ್ಪುರ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಸಂಧಿಸ್ಥಳವಾದ ಅಮರಕಂಟಕ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 914 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಮಂಡಲಾ ಹಾಗೂ ಜಬ್ಬಲ್ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಗುಜರಾತಿನ ಬರೂಚ್ ಹತ್ತಿರ ಕ್ಯಾಂಬೇ ಖಾರಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ ಸು. 1,282 ಕಿಮೀ ನದಿಯ ಮೊದಲ ಹರಿವು ಇರುವುದು ಶಿಲಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ. ಇಲ್ಲಿ ಇದರ ಪಾತ್ರ ಕಿರಿದು. ಆದರೆ ಇಳಿಜಾರು ಕಡಿದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನದಿ ತುಂಬ ರಭಸವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಜಬಲ್ಪುರದಿಂದ ಸು. 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸು. 15 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಧುವಂದರ್ ಜಲಪಾತವಿದೆ. ಮುಂದೆ ಬಹುದೂರದವರೆಗೆ ಈ ನದಿ ಅಮೃತಶಿಲಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಹಾಂಡಿರೂ ಮತ್ತು ಮಂಧಾತಗಳ ನಡುವೆ ಆಳವಾದ ಕಂದರದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಕಪಿಲ್‌ಧಾರಾ (23 ಮೀ) ಮತ್ತು ದರ್ದಿ (15ಮೀ) ಜಲಪಾತಗಳಿವೆ. ಅಮೃತಶಿಲಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನದಿಯ ದೃಶ್ಯ ಬಲು ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ನರ್ಮದಾನದಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ವಿಂಧ್ಯ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಲಿ ಸಾತ್ಪುರ ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವೆ ಸೀಳುಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವುದು.

ಬಂಜಾರ, ಶೇರ್, ಶಕ್ಕರ್, ತವಾ, ಗಂಜಾಲ್ ಮತ್ತು ಛೋಟಾತವಾ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳು. ಇವು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಮಂಡಲಾ, ನರಸಿಂಹಪುರ ಹಾಗೂ ಹೋಶಂಗಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನರ್ಮದಾವನ್ನು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ ಓರ್ಸಂಗ್, ಕರ್ಜನ್, ಅಮರಾವತಿ, ಭೂಖಿ ಮುಂತಾದ ಚಿಕ್ಕ ನದಿಗಳು ನರ್ಮದೆಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ನದೀಮುಖದಿಂದ ಸು. 48 ಕಿಮೀ ದೂರದವರೆಗೂ ಇದು ಹಡಗು ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದರ ದಂಡೆಗಳು ತುಂಬ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ನದಿ ಕೃಷಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ಗುಜರಾತಿನಲ್ಲಿ ನವಾಗ್ರಾಮದ ಬಳಿ ಇದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿ ಸು. 4 ಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ನೀರುಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜಬಲ್ಪುರ, ಹೋಶಂಗಾಬಾದ್ ಮತ್ತು ಮೋರಟಕ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಗೆ ರೈಲು ಸೇತುವೆಗಳಿವೆ.

ಭಾರತದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿರುವ ನದಿಯೆಂದರೆ ನರ್ಮದೆಯೇ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ನದಿಯ ಉಗಮಸ್ಥಾನವಾದ ಅಮರಕಂಟದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳು ತುಂಬಿಹೋಗಿವೆ. ಓಂಕಾರೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಓಂಕಾರೇಶ್ವರ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗವಿದೆ. ನೇಮಾವರ, ಶುಕ್ಲತೀರ್ಥ ಮುಂತಾದ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಭಕ್ತರನ್ನು ಸದಾ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ.

ನರ್ಮದಾ ನದಿಯ ನೀರಿನ ಬಳಕೆಗೆ ಹಲವಾರು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನರ್ಮದಾ ಸಾಗರ ಯೋಜನೆ ಅಥವಾ ಸರ್ದಾರ್ ಸರೋವರ ಯೋಜನೆ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಕೆಲವನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶ ಮುಳುಗಡೆಯಾಗಿದ್ದು, ಲಕ್ಷಾಂತರ ಜನ ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಂಡಿರುವರು. ಹಲವಾರು ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳೂ ಸಹ ಮುಳುಗಡೆಯಾಗಿವೆ. ಸರ್ದಾರ್ ಯೋಜನೆ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಗುಜರಾತ್ ಹಾಗೂ ರಾಜಸ್ತಾನಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. (ಬಿ.)

ನವದ್ವೀಪ: ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ ರಾಜ್ಯದ ನದಿಯಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಹಿಂದೆ ನದಿಯಾ ಎಂದೇ ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಸರಿತ್ತು. ನವದ್ವೀಪ ಎಂಬುದು ಪುರಾತನ ಹೆಸರು. ಉ.ಅ. $23^0 25'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $88^0 22'$. 1063ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಈ ನಗರ ಸಂಸ್ಕೃತ, ವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರದ ನೆಲೆವೀಡೆನಿಸಿ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಿಂದ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಇದು ಬಂಗಾಲದ ಸೇನವಂಶದ ದೊರೆಗಳ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಖ್ಯಾತ ವೈಷ್ಣವ ಅವತಾರಪುರುಷ ಚೈತನ್ಯನ (1485–1533) ಜನ್ಮಸ್ಥಳ ಲೋಹ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳಿಗೂ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೋಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಾಲೇಜೊಂದಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಂ.ಯು.;ಪಿ.ವಿ.ಎ.)

ನವಲಗುಂದ: ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು; ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪರಸಗಡ ಮತ್ತು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನರಗುಂದ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ರೋಣ, ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಗದಗ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕುಂದಗೋಳ, ನೈರುತ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಧಾರವಾಡ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಇವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,08.16 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 176641. ಇದರಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 128732. ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 47909. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 58. ನವಲಗುಂದ, ಅಣ್ಣಿಗೇರಿ ಇವು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಪಟ್ಟಣಗಳು.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಈಶಾನ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿರುವ, ಆದರೆ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಮೈದಾನವೆನ್ನಬಹುದಾದ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಲ್ಲರವಾಡದ ಬಳಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳ ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದು

ಅನಂತರ ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ತಿರುಗಿ, ಮೂಗನೂರಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನರಗುಂದ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಇದು ಇವೆರಡೂ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಗಡಿಯಾಗಿ ಹರಿದು ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಇನ್ನೊಂದು ಹೊಳೆ ತುಪರಿಹಳ್ಳ. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿಯುವ ಈ ನದಿ ಅಳಗವಾಡಿಯ ಹತ್ತಿರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಇದು ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದು ನವಲಗುಂದ ಪಟ್ಟಣದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಣ್ಣಿಹಳ್ಳವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತೂರಿನ ಹತ್ತಿರ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಹೊಳೆ ಹಂದಿಗನಹಳ್ಳ. ಇದು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದೂ ಬೆಣ್ಣಿಹಳ್ಳವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಹಂದಿಗನಹಳ್ಳವನ್ನು ಕೂಡುವ ಹೊಳೆ ಪಿಂಜರಹಳ್ಳ. ಇವೆರಡೂ ತುಪ್ಪದ ಕುರಹಟ್ಟಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡುತ್ತವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ 66 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯದು ಕಪ್ಪು ಎರೆ ಭೂಮಿ. ಹೊಳೆ ತೊರೆಗಳ ಹಾಗೂ ಮಾನವನಿರ್ಮಿತವಾದ ಬಾವಿಕೆರೆಗಳ ಪ್ರದೇಶ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಭೂಮಿ 1,02,667 ಹೆ (ಒಟ್ಟು ಭೂಮಿ 107394 ಹೆ.). ಬತ್ತ, ಗೋದಿ, ಜೋಳ, ಶೇಂಗ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜಗಳು, ಹತ್ತಿ, ಕುಸುಬೆ, ಕಡಲೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮಳೆಯ ಅಭಾವದಿಂದ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಪದೇಪದೇ ಬರಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮಲಪ್ರಭಾ ಬಲದಂಡೆ ಕಾಲುವೆಯಿಂದಾಗಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಪಶುಪಾಲನೆಯೂ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಕಸುಬು. ಇಲ್ಲಿಯ ದನಗಳು ಒಳ್ಳೆಯ ತಳಿಯವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಕೈಮಗ್ಗ, ಚರ್ಮ ಹದಗಾರಿಕೆ, ಚರ್ಮದ ಸರಕುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಗೂಡಾರ, ಜಮಖಾನೆ, ಮರದ ತೊಟ್ಟಿಲು ಮತ್ತು ಆಟಿಕೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಗೂಡಾರ ಜಮಖಾನೆಗಳು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಿಂದ ಹೊರಗೂ ವ್ಯಾಪಾರವಾಗುತ್ತವೆ. ಗದಗ–ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಅಣ್ಣಿಗೇರಿ, ಹೆಬಸೂರು ಇವು ರೈಲುನಿಲ್ದಾಣಗಳು. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ–ಬಿಜಾಪುರ ರಸ್ತೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ನವಲಗುಂದದ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಯಮನೂರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ರಾಜಾಬಾಗ್ ಸವಾರ್ ಉರುಸಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಬ್ಬರೂ ಭಾಗವಹಿಸುವರು. ಅಣ್ಣಿಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಅಮೃತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಇದೆ.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ನವಲಗುಂದ. ಇದು ಧಾರವಾಡದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸು. 47 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬೆಣ್ಣಿಹಳ್ಳದ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 22200. ಇದೊಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಪ್ರತಿ ಮಂಗಳವಾರ ಇಲ್ಲಿ ಸಂತೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಧಾನ್ಯ, ಎಣ್ಣೆ, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ದನಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಗೂಡಾರ, ತೊಟ್ಟಿಲು, ಆಟಿಕೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗಳು ಮಾರಾಟವಾಗುತ್ತವೆ. 1870ರಿಂದ ಪುರಸಭೆಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ನೀಲವ್ವನ ಕೆರೆಯಿಂದ ನೀರಿನ ಸರಬರಾಜಾಗುತ್ತದೆ. ನವಲಗುಂದ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ–ಧಾರವಾಡ, ಗದಗ, ಬಾದಾಮಿ, ನರಗುಂದ, ಗೋಕಾಕ, ಬಿಜಾಪುರ ಹಾಗೂ ಅಣ್ಣಿಗೇರಿಗಳಿಗೆ ಪಕ್ಕಾ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ನವಲಗುಂದದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸು. 10 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಅಣ್ಣಿಗೇರಿ ಇದರ ಹತ್ತಿರದ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಗವಿಮಠದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ನಡೆಯುವ ಎಡೆಯೂರು ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಜಾತ್ರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.ಆರ್.ಇ.)

ನವಶಿಲಾಯುಗ: ಶಿಲಾಯುಗದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗ (ನಿಯೋಲಿತಿಕ್ ಏಜ್). ಚಕ್ಕೆ ತೆಗೆದು ಮಾಡಿದ ಒರಟಾದ ಪೂರ್ವಶಿಲಾಯುಗದ ಆಯುಧಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರಾದ, ಅಂಚುಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಇಡೀ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಕಲ್ಲು ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ತಿಕ್ಕಿ ನಯಗೊಳಿಸಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಈ ಯುಗದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಜಾನ್ ಲಬಕ್ (ಲಾರ್ಡ್ ಆವ್‌ಬರಿ) 1865ರಲ್ಲಿ ನಿಯೋಲಿತಿಕ್ ಏಜ್ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಬಳಸಿದ. ಆಯುಧ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದುದನ್ನು ಅದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ನಯಗೊಳಿಸಿದ ಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳ ಬಳಕೆ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಉಪಯೋಗ, ಮೊದಲ ಹಂತದ ಬೇಸಾಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಾಕಾಣಿಕೆ–ಇವು ಈ ಹಂತದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದು ಈಚಿನವರೆಗೂ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈಚಿನ 3–4 ದಶಕಗಳಿಂದ ಗೋರ್ಡನ್ ಚೈಲ್ಡ್ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಕ್ತನ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಂಥ ತಾಂತ್ರಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಆರ್ಥಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವೆಂದು ವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಆಹಾರ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ಶಿಲಾಯುಗದ ಮಾನವ ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಆಹಾರೋತ್ಪಾದನೆಯತ್ತ ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆ ಇಟ್ಟ. ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಆರಂಭ ಹಂತದ ಬೇಸಾಯ, ಪಶುಸಂಗೋಪನೆಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಅಲೆಮಾರಿ ಜೀವನಕ್ರಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಂತು ವಾಸಿಸುವಂತಾಯಿತು. ನೆಲೆನಿಂತ ಜೀವನದ ಫಲವಾಗಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜೀವನ ಮತ್ತು ವಸತಿ ನಿರ್ಮಾಣಗಳು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದುವು. ಧಾನ್ಯ, ಮಾಂಸ, ಮತ್ತಿತರ ಪಾನೀಯಗಳನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಲು ಸುಟ್ಟಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು, ಬೆತ್ತದಲ್ಲಿ ಹೆಣೆದ ಬುಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಂದ ಮಾನವ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರಗತಿಪಥದಲ್ಲಿ ಸಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಮಾನವನ ಜೀವನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದ ಇಂಥ ಪ್ರಮುಖ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಅವನ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಪ್ರಗತಿ ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕತೆಗೆ ಭದ್ರಬುನಾದಿಯನ್ನೊದಗಿಸಿದವು. ಆದುದರಿಂದ ಚೈಲ್ಡ್ ಆ ಹಂತವನ್ನು ಆಹಾರೋತ್ಪಾದನಾಕ್ರಾಂತಿ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಪ್ರಗತಿಯ ಮೊದಲ ದಿಟ್ಟಹೆಜ್ಜೆಯೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಮೊದಲ ಕುರುಹುಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ಇರಾಕ್, ಪ್ಯಾಲಸ್ತೀನ್ ಮತ್ತು ಸಿರಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 9ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುತ್ತವೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೂ ಹಬ್ಬುತ್ತದೆ. ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 6–5ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನಗಳಲ್ಲೂ ಇರಾನಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 7–6ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನಗಳಲ್ಲೂ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 5ನೆಯ ಸಹಸ್ರ ಮಾನದಲ್ಲೂ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 4ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದಲ್ಲೂ ನವಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕುರುಹುಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಆಯಾ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಚೈಲ್ಡನ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಣಕ್ಕೆ ಸರಿಹೊಂದುವ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜೀವನ ಆರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಭಾರತದ ವಾಯವ್ಯ ಗಡಿಪ್ರದೇಶ, ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ, ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ, ಮತ್ತು ಸಿಂಧ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 5ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜೀವನದ ಕುರುಹುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಕಾಶ್ಮೀರ, ಪೂರ್ವಭಾರತ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ–ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. *

ನವೀಕರಿಸಿದ ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದ: ಪರಿಸರವಾದ ಮತ್ತು ಸಂಭವವಾದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿ ರೂಪಿಸಿದಂತಹ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯೇ ನವೀಕರಿಸಿದ ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದ (ನಿಯೋ ಡಿಟರ್‌ಮಿನಿಸಂ). ಈ ವಾದದ ಪ್ರವರ್ತಕ ಗ್ರಿಫಿ ಟೈಯ್ಲರ್. ಈ ವಾದವನ್ನು ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ನಿಶ್ಚಯವಾದ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇವರ ಪ್ರಕಾರ ಮಾನವನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪೂರ್ಣ ನಿಯಂತ್ರಣವಿರದೆ ಕೇವಲ ಅದರ ಪ್ರಭಾವವಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಕಾರ್ಲ್‌ಸೌರ್ ಸ್ವತಃ ಸಂಭವವಾದದ ಸಮರ್ಥಕನಾದರೂ ಸಹ, ನವ್ಯ ಪರಿಸರವಾದವನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪರಿಸರ ಮಾನವರ ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಎಂಬ ಅಂಶಕ್ಕೆ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ನವ್ಯ ಪರಿಸರವಾದವನ್ನು ರಾಕ್ಸ್‌ಬಿ, ಹರ್ಬರ್ಟ್‌ಸನ್, ಮೊದಲಾದವರು ಅನುಮೋದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ರೋಜರ್ ಮಿನ್‌ಶುಲ್ ಹೇಳುವಂತೆ ಮಾನವನು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಸರದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತನಾಗಿರುವನು; ಆದರೆ ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಆತನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಯು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರ ಮಾನವನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಗ್ರಿಫಿ ಟೈಯ್ಲರ್ ಈ ವಾದವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ವಿವೇಕಿಯಾದಂತಹ ಮಾನವ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಯೋಜನೆ ಅನುಸರಿಸಿದರೆ, ಅವಿವೇಕಿಯಾದಂತಹ ಮಾನವನು ಪರಿಸರದ ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮಾನವನು ವಿವೇಕಿ (ಬುದ್ಧಿವಂತ) ಅಥವಾ ಅವಿವೇಕಿ (ಮೂರ್ಖ) ಎಂಬ ಎರಡು ಭಾವನಾ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಈ ಕಲ್ಪನೆ ಇಲ್ಲ. ಬದಲಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿ ನೀಡಿರುವ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯ ಮತ್ತು ಅಸಾಧ್ಯ ಎಂಬುದು ಮಾತ್ರವಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಮತ್ತು ಆಯ್ಕೆ ಎರಡೂ ಸಹ ಮಾನವನಿಗೆ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದು. ಈ ವಾದವನ್ನು ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಮೂಲಕ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಆಹಾರಧಾನ್ಯದ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಅಥವಾ ಹೈನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಬಳಸುವುದು ಲಾಭದಾಯಕ. ಇದನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೈನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಲಾಭ ಪಡೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. (ಎನ್.ಎಲ್.)

ನಾಂದೇಡ್: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ; ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 10,492 ಚ.ಕಿಮೀ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾಂದೇಡ್, ಹದಗಾಂವ್, ಕಿಂವಟ್, ಭೋಕರ್, ಬಿಲೋಲಿ, ದೇಗಲೂರ್, ಮುಖೇಡ್ ಮತ್ತು ಕಂಧಾರ್ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿವೆ. ಗೋದಾವರಿ ನದಿಕಣಿವೆಯ ಮರಾಠವಾಡ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ

ನಾಂದೇಡ್ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಹಿಂದುಳಿದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಕೃಷಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಜೋಳ, ಬತ್ತ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಹತ್ತಿ ಮುಖ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ದನಕರುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಕುವರು. ಹತ್ತಿ ಸಂಸ್ಕರಣೆ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವುದು ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ನಾಂದೇಡ್ ನಗರ ಗೋದಾವರಿ ನದಿಯ ಉತ್ತರ ದಡದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇದೊಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಧಾರ್ಮಿಕ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ. ನಾಂದೀತಟ ಎಂಬುದು ಇದರ ಪುರಾತನ ಹೆಸರು. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಜಿ.ಎ.)

ನಾಗಪಟ್ಟಿಣಂ: ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯದ ತಂಜಾವೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ರೇವು ಪಟ್ಟಣ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2716 ಚ.ಕಿಮೀ. ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನೈಗೆ 400 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 14,87,055 (2001). ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಸ್ ಮತ್ತು ರೋಮ್‍ಗಳೊಂದಿಗೆ ಇದು ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿತ್ತು. ಟಾಲಮಿ ತನ್ನ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನಿಗಮೋಸ್ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಪೋರ್ಚುಗೀಸರೂ ಅನಂತರ ಡಚ್ಚರೂ ಇದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. 1781ರಲ್ಲಿ ಇದು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಶವಾಯಿತು. ಮದರಾಸು (ಈಗಿನ ಚೆನ್ನೈ) ಬೆಳೆದ ಮೇಲೆ ಇದರ ಪ್ರಮುಖತೆ ತಗ್ಗಿತು. ಈಗ ಇದು ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಮೂರನೆ ಬಂದರು. ಇದು ಅಷ್ಟೇನೂ ಆಳವಾದ ಬಂದರಲ್ಲ. ಈಚೆಗೆ ಈ ಪಟ್ಟಣ ವೇಗವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜ, ಹತ್ತಿ, ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆ, ಚರ್ಮ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಸಾಗುವಾನಿ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವಾದ ಕಾವೇರಿ ಮುಖಜಭೂಮಿ ಇದರ ಹಿನ್ನಾಡು, ಹಡಗು ರಿಪೇರಿ, ಉಕ್ಕು ಸಾಮಾನು, ಕೈಮಗ್ಗ ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. (ಕೆ.ವಿ.ಆರ್.ಇ.)

ನಾಗಪುರ: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಂದು ವಿಭಾಗ ; ಅದರ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ; ವಿಭಾಗ ಹಾಗೂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 9,928 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 40051444. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಈಶಾನ್ಯ ಗಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣೆಯಾದಾಗ (1956) ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಿವನಿ ಮತ್ತು ಚಿದವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆ (ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶ), ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಭಂಡಾರ, ದಕ್ಷಿಣ ಹಾಗೂ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಚಂದಾಪುರ (ಮಧ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರ) ಮತ್ತು ವರ್ಧಾ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅಮರಾವತಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಮೇರೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಾತ್ಪುರ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅತ್ಯಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆ 46.7^{0}ಸೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 1.16 ಸೆಂಮೀ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯಲು ಪ್ರಶಸ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೇ ಜೋಳ, ಎಳ್ಳು, ಕಡಲೆ, ಹಣ್ಣುಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಿತ್ತಳೆ ಹಣ್ಣುಗಳು ತುಂಬಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ಮತ್ತು ವೀಳ್ಯದೆಲೆ ಕೃಷಿಯಲ್ಲೂ ಜಿಲ್ಲೆ ತುಂಬ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆ ಅಮೃತ ಶಿಲೆಯ ಗಣಿಗಳುಂಟು. ಬಟ್ಟೆ ನೇಯ್ಗೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯಮ. ಇಲ್ಲಿ ಹಿತ್ತಾಳೆ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಕಿತ್ತಳೆ ಹಣ್ಣು, ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆ, ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು, ಅಮೃತ ಶಿಲೆ ಮುಂತಾದವು ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಉರೇಡ್, ಕಾಟೋಲ್, ರಾಮ್‍ಟೇಕ್, ನಾರ್‍ಕೇಡ್ ಇವು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳು.

ನಾಗಪುರ ನಗರ ಉ.ಅ.21^{0}90′ ಮತ್ತು ಪೂ.ಅ. 79^{0}90′ ಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2.5 ಮಿ. ಇದು ನಾಗ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ನಾಗಪುರ ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗೋಂಡ್ ವಂಶದ ಭಕ್ತ ಬುಲಂದ್ ಎಂಬ ರಾಜ ಇದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ.

ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ನಾಗಪುರ ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿದೆ. ಮುಂಬೈ–ಕೋಲ್ಕತ, ಚೆನ್ನೈ–ದೆಹಲಿ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಆಂತರಿಕ ವಿಮಾನಗಳಿಗೂ ಇದು ಸಂಧಿಸ್ಥಳ. ಪ್ರಧಾನ ರೈಲು ಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ರಸ್ತೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಹಾದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಇದು ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಟ್ಟೆ ಗಿರಣಿಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಇದೊಂದು ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಸಮೀಪದ ಕಾಂಪ್ಟೀ ಇಂದು ನಾಗಪುರ ನಗರದ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್ನಿನ ಎಲ್ಲೆಯೊಳಗೆ ಸೇರಿ ಹೋಗಿದೆ. ಕಾಂಪ್ಟೀ ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಸೇನಾ ನೆಲೆ.

ಬಟ್ಟೆ ನೇಯ್ಗೆ, ಪಾತ್ರೆ ತಯಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮಗಳು. ನಗರದ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಣ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತಳೆ ಹಣ್ಣನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಗಪುರ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಕಿತ್ತಳೆ ಹಣ್ಣು, ಹತ್ತಿ, ಬಟ್ಟೆ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ.

ನಗರ ಮಧ್ಯದ ಸೀತಾಬಲ್ದಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕಾಲದ ಕೋಟೆ ಇದೆ. ಪ್ರಮುಖ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಈ ನಗರ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲೊಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ (1923). ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸು. 22 ಕಾಲೇಜುಗಳು ನಗರದಲ್ಲಿವೆ. (ಕೆ.ವಿ.ಆರ್.)

ನಾಗಮಂಗಲ: ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ತಾಲ್ಲೂಕು. ಇದು ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ತಾಲ್ಲೂಕು. ಪಾಂಡವಪುರ ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೋಬಳಿಗಳು ಕಸಬ, ಬಿಂಡಿಗನವಿಲೆ, ಬೆಳ್ಳೂರು, ದೇವಲಾಪುರ ಮತ್ತು ಹೊಣಕೆರೆ. ಇಲ್ಲಿ 365 ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,040 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 190814 (2001). ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು 1882ರ ವರೆಗೆ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದಾಗ ಆ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಇದನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತುರುವೇಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹಾಸನಜಿಲ್ಲೆಯ ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಕುಣಿಗಲು (ತುಮಕೂರು) ಮತ್ತು ಮದ್ದೂರು (ಮಂಡ್ಯ) ಮತ್ತು ಪಾಂಡವಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಮೇರೆಗಳಾಗಿವೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಯಲು ಭೂಮಿ, ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿವೆ. ಚುಂಚನಗಿರಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದ್ದು. ತುಮಕೂರಿನಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಶಿಂಷಾ ನದಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವದ ಗಡಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಲೋಕಪಾವನಿ ನದಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹರಿದು ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪಾಂಡವಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕು ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ.

ಪಶ್ಚಿಮದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪವುಂಟು. ಆದರೆ ಇದು ಅತ್ಯಲ್ಪ; ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಲಾಭದಾಯಕವಲ್ಲ. ಮೃದುವಾದ ಬಳಪದ ಕಲ್ಲು ಇನ್ನೊಂದು ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲು ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಣ್ಣು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮರಳುಮಿಶ್ರಿತ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣೂ ಉಂಟು. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 60 ಸೆಂಮೀ. ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿ ರಾಗಿ, ಜೋಳ, ಹುರುಳಿ, ತೊಗರಿ ಇವು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಕೆರೆಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ. ಬಾವಿಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬುಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇತರ ಫಸಲುಗಳು ತೆಂಗು, ಬಾಳೆ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ತರಕಾರಿ. ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಬತ್ತ ತಿರುಗನಹಳ್ಳಿಯ ಸಣ್ಣ ಎಂಬುದು.

ಕುರಿ ಸಾಕುವುದು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಇದು ಹಳ್ಳಿಕಾರ್ ರಾಸುಗಳಿಗೂ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಕರಡಿಹಳ್ಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಕಲಾಗುತ್ತದೆ.

ನಾಗಮಂಗಲ ಪಟ್ಟಣ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳ. ಇದು ಉ.ಅ. 12^{0}49′ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 76^{0}49′ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸು. 786 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಮೈಸೂರಿನಿಂದ ಸು. 65 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಇದೊಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಶುಕ್ರವಾರ ಸಂತೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಹಿತ್ತಾಳೆ ಕೆಲಸ, ಕಂಚಿನ ವಿಗ್ರಹ ತಯಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 16050.

ನಾಗರಹೊಳೆ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಭಯಾರಣ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿರಾಜಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 61 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ವಿರಾಜಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿದು, ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಪಿಲಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ನಾಗರಹೊಳೆಯಿಂದಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ನಾಗರಹೊಳೆ, ಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿ, ತಿತಿಮತಿ, ನಾಗರಹೊಳೆ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 288 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 760 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಾಕನಕೋಟೆ ಅರಣ್ಯವುಂಟು. ಅಭಯಾರಣ್ಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗವೆಲ್ಲ ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯ ವೃಕ್ಷಗಳಿಂದ (ತೇಗ, ಬೀಟೆ, ಕರಿಮತ್ತಿ, ನಂದಿ, ಶ್ರೀಗಂಧ ಮುಂತಾದವು ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ವೃಕ್ಷ ಜಾತಿಗಳು) ಕೂಡಿದೆಯಾದರೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಾಡುಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಇದೆ. ವರ್ಷದ ಬಹು ಪಾಲು ಎಲ್ಲಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವನ್ಯಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಹಾಗೇ ನೀರಿನ ಸೌಕರ್ಯವೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಉಪ್ಪುನೆಕ್ಕುಗಳೂ (ಸಾಲ್ಟ್ ಲಿಕ್ಸ್) ಇವೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ವನ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಹುಲಿ, ಆನೆ, ಚಿರತೆ, ಕರಡಿ, ಕಾಡು ನಾಯಿ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು, ಕೆಂಪು ಅಳಿಲು, ಹಾರುವ ಅಳಿಲು, ಕೋತಿ, ಜಿಂಕೆ, ನರಿ, ಮುಂಗುಸಿ ಮುಂತಾದವು. ಕಾಕನಕೋಟೆಯ ಕಡೆ ಬಂದರೆ, ಅಪರೂಪದ ನಾಲ್ಕು ಕೊಂಬಿನ ಹುಲ್ಲೆ ಕಾಣದೊರೆಯುವುದು. ನಾಗರಹೊಳೆಯ ಪಕ್ಷಿ ಸಂಪತ್ತು ಕೂಡ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ನವಿಲು, ಕಾಡು ಕೋಳಿ, ಗೌಜಲು, ಭೀಮರಾಜ, ಮರಕುಟಿಗ, ಪ್ಯಾರಡೈಸ್ ಫ್ಲೈ ಕ್ಯಾಚರ್, ಅರಶಿಣ ಬಣ್ಣದ ಕೊಕ್ಕುಳ್ಳ ಮಂಗಟ್ಟೆ (ಹಾರ್ನ್‍ಬಿಲ್),

ಕಾಮಾಲೆಹಕ್ಕಿ (ಓರಿಯೋಲ್), ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಗಿಣಿ, ಬೆಟ್ಟದ ಗೊರವಂಕ (ಹಿಲ್‌ಮೈನ್), ಬುಲ್‌ಬುಲ್ ಸೂರಕ್ಕಿ (ಸನ್‌ಬರ್ಡ್)– ಇವು ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು. ಅಂತೆಯೇ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಹಾವುಗಳು (ಹೆಬ್ಬಾವು, ನಾಗರಹಾವು, ಕಾಳಿಂಗಸರ್ಪ ಇತ್ಯಾದಿ) ಇಲ್ಲಿ Eª É (ಎಸ್.ಜಿ.ಎನ್.)

ನಾಗರ್‌ಕೋಯಿಲ್: ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟದ ಅರಂಬೋಲಿ ಕಣಿವೆಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ. $8^0 11'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $77^0 26'$ ಮೇಲೆ ಇದೆ.

ನಾಗರ್‌ಕೋಯಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ನಾಗರಾಜನ ಪ್ರಾಚೀನ ಸುಂದರ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಅದರಿಂದಲೇ ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇದೊಂದು ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶ ಫಲವತ್ತಾದುದ್ದು. ಇದೊಂದು ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಹಿಂದೆ ಇದು ತಿರುವಾಂಕೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿತ್ತು. 1956ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣೆಯಾದಾಗ ತಮಿಳು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಅಕ್ಕಿಗಿರಣಿ, ಮೋಟಾರು ರಿಪೇರಿ, ರಬ್ಬರ್ ಸರಕು ತಯಾರಿಕೆ– ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಉದ್ಯಮಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಮದುರೈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಇದೊಂದು ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರ. ನಾಗರ್‌ಕೋಯಿಲ್‌ನಿಂದ ತಿರುವನಂತಪುರ ಮತ್ತು ಚೆನ್ನೈಗೆ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 208149. (ವಿ.ಕೆ.ಯು.ಎಸ್.)

ನಾಗಾಸಾಕೀ: ಜಪಾನಿನ ಕೀಯೂಷೂ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಹಾಗೂ ಅದರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 40.40 ಚ.ಕಿಮೀ. ನಗರ ಕೀಯೂಷೂ ದ್ವೀಪದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಹಿಝೆನ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಪಶ್ಚಿಮ ತುದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 455156 (2000). ಇದು ಭೂಶಿರದ ಮೇಲಿರುವುದರಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಬಂದರಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರ ಹಾಗೂ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಇದು ಸು. 1.2 ಕಿಮೀ ಅಗಲ ಮತ್ತು 4.8 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆದಿದೆ. ನಾಗಸಾಕೀ ಪಟ್ಟಣ ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯ ನಾಟಕಶಾಲೆಯಂತಿದೆ.

ನಾಗಸಾಕಿಯು ಜಪಾನಿನ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಂದರು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೆ ವಿದೇಶೀ ವ್ಯಾಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ಕೇಂದ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೇ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ ತಯಾರಿಕೆ, ಮೀನುಗಳ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳ ಡಬ್ಬೀಕರಣ, ಆಮೆಗಳ ಕರಟದಿಂದ ಸರಕು ತಯಾರಿಕೆ– ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಮಿಟ್ಸುಬಿಸಿ ಎಂಬ ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥೆ ನಾಗಸಾಕಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಕೈಗಾರಿಕಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಣುಬಾಂಬಿಗೆ ತುತ್ತಾದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು (ಇನ್ನೊಂದು ಹಿರೋಷಿಮ). (ಜಿ.ಕೆ.ಯು.)

ನಾಗಾ ಬೆಟ್ಟಗಳು: ಭಾರತ–ಮಯನ್ಮಾರ್ ಗಡಿಯಲ್ಲಿರುವ, ಉತ್ತರ ಆರ್ಕಾನ್‌ಯೋಮ ಪರ್ವತಸರಣಿಯ ಒಂದು ಭಾಗ. ಮಣಿಪುರ ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲೆಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಜಾಪೊ (3,014 ಮೀ) ಈ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಉನ್ನತ ಶಿಖರ. ನಾಗಾ ಬೆಟ್ಟಗಳು ನಾಗಾಲೆಂಡಿನ ಒಂದು ಭಾಗ. ಮಯನ್ಮಾರಿನ ಉತ್ತರ ತುದಿಯಿಂದ ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶದವರೆಗಿನ ಗಡಿ ರೇಖೆ ಪಟ್ಕಾಯಿ ಶ್ರೇಣಿಯ ಬೆನ್ನೇಣಿನ ಮೇಲೆ ಹಾದಿದೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿ ನೈರುತ್ಯದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದೆ. ನಾಗಾ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆ ಜಾಪೊ ಶಿಖರದ ಸುತ್ತ ಗಂಟುಗೂಡಿವೆ. ನಾಗಾ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಭೂಯುಗದ ಶಿಲಾ ಮಡಿಕೆ ಶ್ರೇಣಿಗಳು. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಳೆ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೀಳುವುದರಿಂದ ಇವು ದಟ್ಟವಾದ ನಿತ್ಯಹಸುರು ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿವೆ. ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಝೂಮ್ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದಾಗಿ ಹಲವು ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮರಗಳು ನಾಶವಾಗಿ ಬಿದಿರುಮೆಳೆಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ 170–200 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. (ಪಿ.ಬಿ.)

ನಾಗಾಲ್ಯಾಂಡ್: ಭಾರತ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಅಸ್ಸಾಮ್ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಮಯನ್ಮಾರಿಗೂ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಅಸ್ಸಾಮ್ ರಾಜ್ಯ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಮಯನ್ಮಾರ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮಣಿಪುರ ಇದೆ; ಉತ್ತರ ಅ. $25^0 10'$ ದಿಂದ 27^0 ಹಾಗೂ ಪೂ.ರೇ. $93^0 20'$ ರಿಂದ 95^0 ನಡುವೆ ಇದೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಯನ್ಮಾರಿನ ಗಡಿಯಿಂದ ನಾಗಾಲ್ಯಾಂಡಿನ ಉತ್ತರದ ಮೊನಚಾದ ತುದಿಯವರೆಗೆ ಅರುಣಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ ಹಬ್ಬಿದೆ. ನಾಗಾಲ್ಯಾಂಡಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 16,527 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,990,036. ರಾಜಧಾನಿ ಕೋಹಿಮ. 78594.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಸರಣಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾ ಬಯಲಿನಿಂದ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಸು. 600 ಮೀ ಗೆ ಏರುವ ನಾಗಾ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ 1,800 ಮೀ ಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶಿಖರಗಳು 3,050 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಂತೆ ಇರುವ ಪಟ್ಕಾಯಿ ಶ್ರೇಣಿ ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮಯನ್ಮಾರಿನಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತದೆ. ಮಯನ್ಮಾರಿನ ಗಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಾರಮತಿ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ 3,826 ಮೀ.

ನದಿಗಳು: ರಾಜ್ಯದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾ ನದಿಯ ಉಪನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗ 1,200 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಮಯನ್ಮಾರ್‌ನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಚಿಂದ್ವಿನ್ ನದಿಯ ಉಪನದಿಗಳ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿ ಇದು. ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬರಾಕ್ ನದಿ ಉಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಬೆಟ್ಟಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸಿದಂತಿವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ನಾಗಾಲ್ಯಾಂಡಿನದು ಮಾನ್ಸೂನ್ ವಾಯುಗುಣ. ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ 1,81 ಸೆಂಮೀ, ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ 259 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಅಧಿಕ. ಉಷ್ಣತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನೆಲದ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ 21^0ಸೆ ನಿಂದ 40^0ಸೆ ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ 4^0ಸೆ ಕನಿಷ್ಠ ಮಿತಿ. ಇಲ್ಲಿನ ವಾಯುವಿನ ತೇವಾಂಶದಿಂದಾಗಿ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಧಗೆ ಹೆಚ್ಚು.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಬೆಟ್ಟಗಳು ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡಿನಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ನಿತ್ಯ ಹಸುರಿನ ಮರಗಳ ಕಾಡು, ಅಗಲ ಎಲೆಗಳ ಮರಗಳ ಕಾಡು. ಪೀತದಾರು ಮರಗಳ ಕಾಡು ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ವರ್ಗಾವಣೆ ಬೇಸಾಯಕ್ಕಾಗಿ (ಝೂಮ್) ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಕಡಿದ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಹುಲ್ಲು, ಬಿದಿರು, ಕುರುಚಲು ಬೆಳೆದಿವೆ. 1,220 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಹಸುರು ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಸಾಗುವಾನಿ ಮರಗಳೂ ಬಿದಿರೂ ಇವೆ. ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಓಕ್, ಪೈನ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಶಂಕುಪರ್ಣಿ ಮರಗಳಿವೆ.

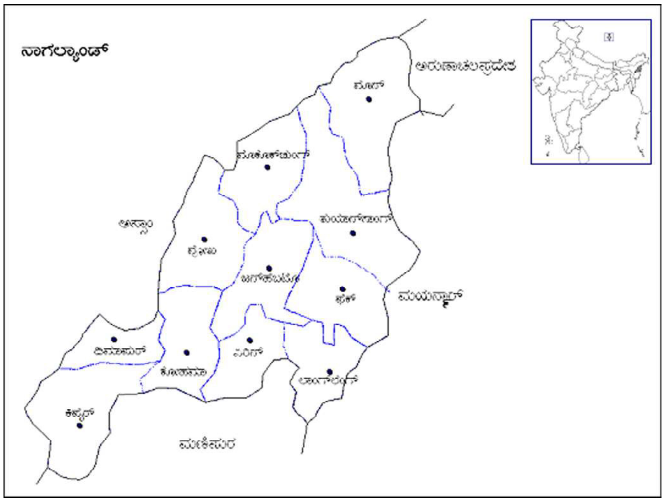

ತಗ್ಗಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಖಡ್ಗಮೃಗ, ಆನೆ, ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಕರಡಿ, ಜಿಂಕೆ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಕಾಡುಹಂದಿ ಮತ್ತು ಕಾಡೆತ್ತು, ಹಲವು ಬಗೆಯ ಕೋತಿಗಳು, ಮುಳ್ಳುಹಂದಿ, ಪ್ಯಾಂಗೊಲಿನ್, ಆಡು, ಕಾಡುನಾಯಿ, ನರಿ, ಪುನುಗಿನ ಬೆಕ್ಕು ಮತ್ತು ಮುಂಗುಸಿ ಜೊತೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳಿವೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 120. ಪ್ರತಿ 1000 ಪುರುಷರಿಗೆ 900 ಸ್ತ್ರೀಯರಿದ್ದಾರೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳು, ಮುಸ್ಲಿಮರು, ಕ್ರೈಸ್ತರು, ಸಿಖ್ಖರು, ಜೈನರು ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧರು ಇದ್ದಾರೆ. ನಾಗಾಗಳು ಇಂಡೋ–ಮಂಗೊಲಾಯಿಡ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ, ವಿವಿಧ ರೀತಿ–ನೀತಿ ಅನುಸರಿಸುವ ಅಂಗಮಿ, ಸೇಮಾ, ರೆಂಗ್ಮಾ, ಜಾಕೇಸಾಂಗ್, ಸಂಗ್‌ತಮ್, ಚಾಂಗ್, ಪೋಮ್, ಇಮ್, ಚುಂಗರ್, ಬೇನ್‌ಮುಂಗರ್, ಜೇಲಿಯಾಂಗ್, ಕುಕೀ ಮುಂತಾದ ಹದಿನೇಳು ವಿಭಿನ್ನ ಪಂಗಡಗಳಿವೆ. ಅವರೆಲ್ಲ ಇಂಡೋ–ಟಿಬೆಟನ್ ಮೂಲದ ಮೂವತ್ತು ಭಾಷೆ–ಉಪಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಮಾತನ್ನಾಡುವವರು.ಈ ಜನ ಮಾತನಾಡುವಾಗ ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಪದಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಯುದ್ಧ ಜನಾಂಗವೆಂದು ಹೆಸರಾದ ನಾಗಾಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಯುದ್ಧ ಮತ್ತು ಬೇಟೆಯ ಉತ್ಸಾಹ ಮತ್ತು ಕ್ಷಾತ್ರಪರಂಪರೆಗಳನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದು ಅವರ ಯುದ್ಧ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಆಟ ಪಂದ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಉತ್ಸವ ಮೇಳಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಕೃಷಿ: ಜನರ ಪ್ರಮುಖ ವೃತ್ತಿ ಕೃಷಿ. ವರ್ಗಾವಣೆ ಬೇಸಾಯ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗಿಡಮರಗಳನ್ನು ಸುಡುವ ಕೆಲಸ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಫೆಬ್ರುವರಿ–ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕಾಳುಗಳ ಬಿತ್ತನೆಯೂ ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬತ್ತದ ಬಿತ್ತನೆಯೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಬತ್ತ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆ. ಕೃಷಿಯ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ.70 ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬತ್ತದ ಬೆಳೆಯಿದೆ. ಕೊಯಿಲಿಗೆ ಬಂದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಕೆಲವರು ಕೈಯಿಂದಲೇ ಕೀಳುತ್ತಾರೆ. ಕುಡುಗೋಲು ಬಳಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಸುಗ್ಗಿಯಾದ ಬಳಿಕ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿದಿರಿನ ಕಣಜಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡುತ್ತಾರೆ. ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಡಿಮೆ. ರಾಜ್ಯದ ಕೆರೆಕೊಳ್ಳಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಬಿದಿರು, ಓಕ್, ಮನೆಕಟ್ಟುವ ಮತ್ತು ಚಪ್ಪರಗಳಿಗೆ ಬಳಸುವ ಮರ, ಉರುವಲು, ಗೋಂದು ಮುಂತಾದವು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಅನುಕೂಲ ಕಡಿಮೆ. ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ನೇಯ್ಗೆ ಕೆಲಸ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಬಟ್ಟೆ, ರೇಷ್ಮೆ, ಬಿದಿರಿನ ಬುಟ್ಟಿಹೆಣಿಗೆ, ಕೃಷಿಗಾಗಿ ಮತ್ತು ಬೇಟೆಗಾಗಿ ಮರದ ಉಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆ– ಇವು ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ನೇಯ್ಗೆ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನೂ ಗುಡಿಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನೂ ರೇಷ್ಮೆ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನೂ ಒಂದು ಕುಶಲ ವಸ್ತು ತಯಾರಿಕೆಯ ತರಬೇತಿ ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರವನ್ನೂ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸೇವಾಕೇಂದ್ರವೊಂದನ್ನೂ ಸರ್ಕಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. ದಿಮಾಪುರ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಮೊಕೋಕ್‌ಚಂಗ್ ಇತರ ಪಟ್ಟಣಗಳು.

ಸಾರಿಗೆ–ಸಂಪರ್ಕ: ಪರ್ವತ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆ–ಸಂಪರ್ಕ ಕಷ್ಟಕರ. ರಾಜ್ಯದ 5,139 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ 105 ಕಿಮೀ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ, 646 ಕಿಮೀ ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 8.04 ಕಿಮೀ ರೈಲು ಮಾರ್ಗವಿದೆ. ದಿಮಾಪುರ ಮುಖ್ಯ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣ. ಇದು ನಾಗಾಲ್ಯಾಂಡಿನ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಜಿ.ಎಂ.ಓ.;ಬಿ.ಸಿ.ಪಿ.)

ನಾಟಿಂಗ್ಯಾಮ್: ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ನಾಟಿಂಗ್ಯಮ್‌ಷೈರ್ ಕೌಂಟಿಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಬರ್ಮಿಂಗ್ ಹ್ಯಾಮ್ ಪಟ್ಟಣದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 75 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಟ್ರೆಂಡ್ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ. $52^0 58'$ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. $1^0 10'$ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಮರಳು ದಿಬ್ಬವೊಂದರ ಮೇಲಿದ್ದ ಇದರ ಮೂಲ ನಿವೇಶನದಲ್ಲಿ 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಂಗ್ಲೊ–ಸ್ಯಾಕ್ಸನ್ನರು ನೆಲಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ನಾಟಿಂಗ್ ಹ್ಯಾಮ್ (ಸ್ನಾಟ್ ಜನರ ಗ್ರಾಮ) ಎಂಬ ಹೆಸರಿಟ್ಟರು. 9ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಡೆನ್‌ಮಾರ್ಕಿನಿಂದ ಬಂದ ಡೇನರು ಇದನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದರು. ಆಗ ಇದು ಡೇನರ ಆಡಳಿತ ಘಟಕದ (ಡೇನ್‌ಲಾ) 5 ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿತ್ತು. ನಾರ್ಮನ್ನರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ ತರುವಾಯ ಇಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು (1066). ಸ್ಯಾಕ್ಸನರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಹಳೆಯ ಪಟ್ಟಣವೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು. 1300ರವರೆಗೆ ಈ ಎರಡೂ ವಸತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿದ್ದವು. 1449ರಲ್ಲಿ 6ನೆಯ ಹೆನ್ರಿ ನಾಟಿಂಗ ಹ್ಯಾಮ್ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ನಡೆಸುವುದೂ ಸೇರಿ ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನೂ ನೀಡಿದ. ನಗರಪಾಲನನ್ನು (ಷೆರಿಫ್) ನೇಮಿಸಿದ. ದೊರೆ 2ನೆಯ ಹೆನ್ರಿ 1155ರಲ್ಲಿ ಹೊರಡಿಸಿದ ಪ್ರಣಾಳಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಆಧುನಿಕ ನಗರದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಸ್ಯಾಕ್ಸನರು ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಸ್ಟ್ಯಾಂಡರ್ಡ್ ಹಿಲ್ ಬಳಿ ನಾಟಿಂಗ ಹ್ಯಾಮ್ ದುರ್ಗವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕ್ಯಾಸಲ್ ಗ್ರೀನ್ ಬಳಿ ಐತಿಹ್ಯಗಳ ವೀರ ರಾಬಿನ್ ಹುಡ್ ಮತ್ತು ಅವನ ಸಂಗಡಿಗರು ಇದ್ದ ಅರಣ್ಯವಿದೆ.

ನಾಟಿಂಗ ಹ್ಯಾಮ್‌ನ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನಾಟಿಂಗ ಹ್ಯಾಮ್, ಗ್ರ್ಯಾಮರ್ ಸ್ಕೂಲ್ (1153), ನಾಟಿಂಗ ಹ್ಯಾಮ್ ಬಾಲಿಕೆಯರ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ (1875) ಮತ್ತು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಕಾಲೇಜ್ (1881). ನಾಟಿಂಗ ಹ್ಯಾಮ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ 1948ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ನಾಟಕಮಂದಿರಗಳಿವೆ. ಆರ್ಕ್‌ರೈಟ್ ತನ್ನ ಪ್ರಥಮ ನೂಲುವ ಸಾಧನವನ್ನೂ (ಸ್ಪಿನ್ನಿಂಗ್ ಫ್ರೇಮ್) ಹಾರ್‌ಗ್ರಿವ್ಸ್ ತನ್ನ ಸ್ಪಿನಿಂಗ್ ಜೆನ್ನಿಯನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಉಪಜ್ಞಿಸಿದರು. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಆಗಮನವನ್ನು ಸಾರಿದ ಈ ಉಪಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದಾಗ ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ 1811–12 ಮತ್ತು 1816–17ರಲ್ಲಿ ಕೈಕೆಲಸಗಾರರ ಗಲಭೆಗಳಾದವು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ ಬೈರನ್, 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ಡಿ.ಎಚ್. ಲಾರೆನ್ಸ್ ಇಲ್ಲಿದ್ದರು. ಇದು ರೈಲ್ವೆ, ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ಜಲಮಾರ್ಗಗಳ ಕೇಂದ್ರ. ಕಾಲುಚೀಲ, ಲೇಸ್ ಹಾಗೂ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಸಿಗರೇಟ್ ಮತ್ತು ಔಷಧಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾಟಿಂಗ ಹ್ಯಾಮ್ ಕೌಂಟಿ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 748503 (2001). ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 275100 (2005).
(ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ನಾಟಿಂಗ ಹ್ಯಾಮ್‌ಷೈರ್: ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಈಸ್ಟ್ ಮಿಡ್ಲೆಂಡ್ಸ್ ಪ್ರದೇಶದ ಕೌಂಟಿ. ಲಿಂಕನ್ ಷೈರ್, ಲೀಸೆಸ್ಟರ್ ಷೈರ್, ಡರ್ಬಿಷೈರ್ ಮತ್ತು ಸೌತ್‌ಯಾರ್ಕ್ ಷೈರ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2164 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 748503 (2001). ಈ ಕೌಂಟಿ ದಕ್ಷಿಣ ಪೆನ್ನೈನ್‌ಗಳ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ತಗ್ಗು ನೆಲದ ಭಾಗ. ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ 122–183 ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದತ್ತ ಕಡಿದಾಗಿರುವ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಕೆಳಗೆ ಇಂಗಾಲಸ್ತರಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ನಾಟಿಂಗ ಹ್ಯಾಮ್, ಮ್ಯಾನ್ಸ್‌ಫೀಲ್ಡ್ ಮತ್ತು ವರ್ಕಪ್ ಮುಖ್ಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಬಾಟ್ರಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದತ್ತ ನಾಟಿಂಗ ಹ್ಯಾಮ್‌ವರೆಗಿನದು ಮರಳುಗಲ್ಲಿನ ಪ್ರದೇಶ. ಕೌಂಟಿಯ ಪೂರ್ವಭಾಗ ತಗ್ಗುನೆಲ. ಇದರ ನಡುವೆ ಟ್ರೆಂಟ್ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಭಾಗ ಷೆರ್‌ವುಡ್ ಅರಣ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ಓಕ್ ಮತ್ತು ಬರ್ಚ್ ಮರಗಳಿವೆ.

ಇದು ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನ ಪ್ರದೇಶ. ಬಾರ್ಲಿ, ಗೋದಿ, ಓಟ್ಸ್, ಸಕ್ಕರೆ ಬೀಟ್ ಮತ್ತು ಆಲೂಗಡ್ಡೆ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿ ತೋಟಗಳೂ ಇವೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜ. ಹಾಲುಗಲ್ಲು, ಜಲ್ಲಿ ಇವೂ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ನಾರ್ಮನ್ನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಉಣ್ಣೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಹೆಸರಾಗಿತ್ತು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಕುಂದಿತು. 1959ರಲ್ಲಿ ಕಾಲುಚೀಲದ ಚೌಕಟ್ಟಿನ ಉಪಜ್ಞೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಹೆಣಿಗೆ ಉಡುಪುಗಳಿಗೆ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಈಗಲೂ ಇದು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ನಾಟಿಂಗ ಹ್ಯಾಮ್ ಉಡುಪುಗಳ ಕೈಗಾರಿಕ ಕೇಂದ್ರ. ಸೈಕಲ್, ತಂಬಾಕು, ಔಷಧ ಮತ್ತು ಭಾರಿ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಇವು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ನಾಟಿಂಗ ಹ್ಯಾಮ್ ಈ ಕೌಂಟಿಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿ 10 ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಮತ್ತು 7 ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳಿವೆ. ಸ್ಟೇಪಲ್‌ಫರ್ಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ರೋಮನ್ ಕಾಲದ ಸುಂದರ ಶಿಲುಬೆಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಚರ್ಚುಗಳು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿವೆ. 1884ರ ಸೌತ್‌ವೆಲ್ ಚರ್ಚ್ ನಾರ್ಮನ್ ವಾಸ್ತುವಿನ ಸುಂದರ ಉದಾಹರಣೆ. ಲಿಂಡನ್, ಲೀಸೆಸ್ಟರ್, ಡರ್ಬಿ, ಡಾಂಕಾಸ್ಟರ್, ಗ್ರ್ಯಾಂತ್ಯಾಮ್‌ಗಳೊಂದಿಗೆ ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಕೌಂಟಿಯ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಟ್ರೆಂಟ್ ನದಿಯೂ ಬಾಟ್ರಿಯಿಂದ ಟ್ರೆಂಟ್‌ವರೆಗೆ ಐಡ್ಲ್ ನದಿಯೂ ನೌಕಾ ಯಾನಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ನಾನ್‌ಕಿಂಗ್: ಚೀನದ ಪ್ರಮುಖ ಪೂರ್ವಮಧ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾದ ಜೀಯಾಂಗ್ಸೂವಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಇದು ಯಾಂಟ್ಸ್–ಕಿ–ಯಾಂಗ್ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,00,000 (1998). (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ನಾರ್ ಫೋಕ್: ಜನವಸತಿಯುಳ್ಳ ಪುಟ್ಟ ದ್ವೀಪ. ದಕ್ಷಿಣ ಫೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಲಿಡೋನಿಯಗಳ ನಡುವೆ ಇತರೆ ಎರಡು ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಇದೆ. ಇದು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಬಾಹ್ಯ ಭೂ ಮೇರೆಗಳಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಇದರ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶಿಕ ಸ್ಥಾನ $29^0 02'$ ದ. ಮತ್ತು $167^0 57'$ ಪೂ. ವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರ 34.6 ಚ.ಕಿಮೀ. ಕಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ. ಬರೆಂಟಪೈನ್ ನಗರ ಇಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಈ ದ್ವೀಪ ಸು. 32 ಕಿಮೀ ಕರಾವಳಿ ಭಾಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೌಂಟ್ ಬೇಟ್ಸ್ ಹೆಸರಿನ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಇದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 319 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗ ಕೃಷಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ವಾಯುಗುಣ ಉಪಉಷ್ಣವಲಯದ ಮಾದರಿಯದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸಾಗರದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಇದು ಮತ್ತಷ್ಟು ಹಿತಕರವಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 21841 (2005). ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರ.ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 53. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯನ್ ಡಾಲರ್ ಇಲ್ಲಿನ ಹಣ. *

ನಾರಾಯಣಪುರ: ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸುರಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಈ ಗ್ರಾಮದ ಬಳಿ ನದಿಗೆ ಒಂದು ಕಟ್ಟೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. ಕೃಷ್ಣಾ ಮೇಲ್ದಂಡೆ ಯೋಜನೆಗೆ ಸೇರಿದ ಈ ಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ಬಿಜಾಪುರ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಹಾಗೂ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸು. 5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಛಾಯಾಭಗವತಿ ಗುಹಾದೇವಾಲಯವೂ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಜಲಪಾತವೂ ಇದೆ. *

ನಾರ್ತಂಬರ್ಲೆಂಡ್: ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಉತ್ತರ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಕೌಂಟಿ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಕಂಬ್ರಿಯ, ಟೈನ್, ವೇರ್ ಮತ್ತು ಡರ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ಇದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5033 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 307186 (2001). ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಸಲ್, ಬ್ಲೈತ್, ಆಂಬ್‌ಲ್, ಆಲ್ನ್‌ಮೌತ್ ಮತ್ತು ಬೆರ್ವಿಕ್ –ಇವು ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳು.

ಪೂರ್ವದ ಉದ್ದನೆಯ ಸಮುದ್ರ ತೀರ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಗಡಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಟೈನ್ ನದಿಯ ಮುಖದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಲಿ (ಲಿಂಡಸ್‌ಫಾರ್ನ್) ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಪೂರ್ವದ ತಗ್ಗು ಮೈದಾನದಿಂದ ಭೂಮಿಯ

ಎತ್ತರ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗಿ ಮಧ್ಯದ ಬಂಜರು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ದಾಟಿ ಮುಂದೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 300–700 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಶಿವೀಯತ್ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ರೀಡ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಟೈನ್ ನದಿಗಳು ಅನೇಕ ಕೊರಕಲುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿವೆ. ಪೂರ್ವ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ನಾರ್ತಂಬರ್ಲೆಂಡಿನ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಮರಳುಗಲ್ಲು ಪ್ರದೇಶ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಿಂದಾದ ಏರಿಗಳಿವೆ. ತೀರದ ಬಯಲಿನ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಇಂಗಾಲದ ಕಲ್ಲುಗಳ ಸ್ತರಗಳಿದ್ದು, ಮೇಲೆ ಸಣ್ಣ ಮರಳು, ದಪ್ಪಮರಳು, ಭಾರಿ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು, ಫಲವತ್ತಾದ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಮುಂತಾದ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಎತ್ತರಪ್ರದೇಶದ ತೆಳುಮಣ್ಣು ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಇಂಗಾಲಗಳಿಂದ ಮಿಶ್ರಿತವಾದದ್ದು. ಟ್ವೀಡ್, ಕೋಕೆಟ್, ವಾನ್ಸಬೆಕ್, ಬ್ಲೈತ್ ಮತ್ತು ಟೈನ್ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು.

ಕೌಂಟಿಯ ವಾಯುಗುಣ ತಂಪಾದುದ್ದು. ಚಳಿಗಾಲ ಹೆಚ್ಚು ತೀವ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಸಂತ ಬರುವುದು ತಡ. ಉಷ್ಣತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 16^0 ಯನ್ನು ಮೀರುವುದಿಲ್ಲ. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಸಮುದ್ರ ಮಂಜು ಕವಿಯುವುದುಂಟು. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ; ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ 63 ಸೆಂಮೀ ಶಿವೀಯತ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲೆ 1.27 ಸೆಂಮೀ.

ನಾರ್ತಂಬರ್ಲೆಂಡಿನ ಅರ್ಧ ಭಾಗ ಗುಡ್ಡಗಾಡು. ಶೇ. 45ರಷ್ಟು ಭೂಮಿ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಉಳಿದ ಭೂಮಿ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಕರಾವಳಿಯ ಸೇ.5ರಷ್ಟು ಬಯಲು ಹಾಗೂ ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳು ವ್ಯವಸಾಯ ಯೋಗ್ಯ. ಜವೆಗೋದಿ. ಗೋದಿ, ಟರ್ನಿಪ್ ಮತ್ತು ಬಾರ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ದನಗಳಿಗಿಂತ ಕುರಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರ ವ್ಯವಸಾಯ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಉದ್ಯೋಗ. ಕೌಂಟಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಪಟ್ಟಣಗಳಿವೆ. ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಬ್ಬಿಣ ದೊರೆಯುವುದರಿಂದ ಹಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಕೌಂಟಿಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಸಲ್. ವಾಲ್‍ಸೆಚಿಡ್, ಟೈನ್‍ಮೌತ್, ವೂಲರ್, ರಾತ್‍ಬರಿ ಮತ್ತು ಬೆಲ್ಲಿಂಗ್‍ಹ್ಯಾಮ್ ಇತರ ಪಟ್ಟಣಗಳು. (ಜಿ.ಕೆ.ಯು.)

ನಾರ್ಫೋಕ್[1] : ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ವರ್ಜೀನಿಯ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ನಗರ, ಬಂದರು. ಹ್ಯಾಮ್ಟನ್ ರೋಡ್ಸ್‍ನ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಎಲಿಜಬೆತ್ ನದಿ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಇದು ಅಮೆರಿಕನ್ ನೌಕಾದಳದ ಕೇಂದ್ರ. ಇದು 1682ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಅಮೆರಿಕದ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ನಗರವನ್ನು ಒಕ್ಕೂಟ ಸರ್ಕಾರದ ಸೈನ್ಯ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು (ಮೇ, 1862). ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1939–1945) ಈ ಸ್ಥಳ ಅಮೆರಿಕದ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಸೇನಾ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ, ವಿಮಾನ ಹಾಗೂ ಮೋಟಾರು ಜೋಡಣೆ, ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣ ಹಾಗೂ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆ. ಇಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಕಾಲೇಜು (1935) ಮತ್ತು ವರ್ಜೀನಿಯ ವೆಸ್ಲಿಯನ್ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 234403. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ನಾರ್ಫೋಕ್[2] : ಅಮೆರಿಕದ ನೆಬ್ರಾಸ್ಕ ರಾಜ್ಯದ ಮ್ಯಾಡಿಸನ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಇದೊಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ನಾರ್ಫೋಕ್[3] : ಪೂರ್ವ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಒಂದು ಕೌಂಟಿ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕೇಂಬ್ರಿಜ್‍ಷೈರ್ ಮತ್ತು ಲಿಂಕನ್‍ಷೈರ್, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸಫೋಕ್ ಇದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5,353 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 296733 (2001) ನಾರ್ವಿಚ್ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಹಾಗೂ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣ (127600(2001)). ಈ ಕೌಂಟಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಭಾಗ (76.2 ಮೀ) ಸ್ವಾಫ್‍ಹ್ಯಾಮಿನ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸೀಮೆಸುಣ್ಣದ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶ ಪಶ್ಚಿಮದ ಸಮತಟ್ಟಿನ ಫಿನ್ಲೆಂಡ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಡೆಯಿಂದ ಕಡಿದಾಗಿ ಈ ಎಡೆಗೆ ಏರಿ, ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ ನೀರ್ಗಲ್ಲುಬಂಡೆ, ಜೇಡಿಮಣ್ಣು, ಮರಳು ಮತ್ತು ಗರಸಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶದ ಕಡೆಗೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕೌಂಟಿಯ ಬಹುಭಾಗ ಸಮತಟ್ಟಿನ ಮತ್ತು ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ನಾರ್ಫೋಕಿನ ಪೂರ್ವಭಾಗದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಮರಳು ಹಾಗೂ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣು ತುಂಬಿದ ಕಣಿವೆ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಈ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ರಮ್ಯ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಕೌಂಟಿಯ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆ ಮರಳು ಮತ್ತು ಗರಸಿನ ಗುಪ್ಪೆಯ ಚಾಚು ಏಣುಗಳು ಉಂಟು.

ಈ ಕೌಂಟಿಯದು ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣ. ಭೂಮಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಫಲವತ್ತಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಇದು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಬಾರ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆ ಬೀಟ್ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರದೇಶ. ಗೋದಿ ಹಾಗೂ ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ ಮತ್ತು ಇತರ ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ದನ, ಹಂದಿ, ಕೋಳಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಸಾಕಣೆಯುಂಟು. ಯಾರ್‍ಮೌತ್ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪ್ರಮುಖ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ಹಾಗೂ ದುರಸ್ತು ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕ್ರೋಮರ್‍ನಲ್ಲಿ 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಚರ್ಚ್ ಇದೆ. ಕಿಂಗ್ಸ್ ಲಿನ್ ಒಂದು ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬಂದರಿನಿಂದ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರದ ಬಂದರುಗಳೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ನಾರ್ಮಂಡಿ: ಉತ್ತರ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಒಂದು ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರದೇಶ. ಇದು ಹಿಂದೆ ಉತ್ತರ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಈಗಿನ ಮಾನ್‍ಷ್, ಕ್ಯಾಲ್ವಡಾಸ್, ಸೀನ್–ಮಾರೀಟೀಮ್, ಆರ್ ಮತ್ತು ಆರ್ನ್ ಡಿಪಾರ್ಟ್‍ಮೆಂಟ್‍ಗಳು ಇರುವ ಪ್ರದೇಶವಿದು. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆ ಇದೆ.

ಇದು ಹಿಂದೆ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟ ಗಾಲ್‍ನ ಐದು ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಲಗ್ಡನೆನ್ಸಿಸ್‍ನ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. 9ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾರ್ತ್‍ಮನ್ನರು ಇದರ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ನಾರ್ಮಂಡಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಇದರ ಕರಾವಳಿ ಹಲವು ಕಡಿದಾದ ತೀರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ : 3.2 ಮಿಲಿಯನ್. (ಜೆ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ನಾರ್ವಿಚ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಕನೆಕ್ಟಿಕಟ್ ರಾಜ್ಯದ ನ್ಯೂ ಲಂಡನ್ ಕೌಂಟಿಯ ಒಂದು ನಗರ. ಯಾಂಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಷೀಟಕಟ್ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮದ ಬಳಿ, ಉ.ಅ. $41^0 32'$ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. $72^0 05'$ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ನ್ಯೂ ಲಂಡನ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 21 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 31 ಮೀ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಈ ನಗರವನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ, ಉಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ವೆಲ್ವೆಟ್ ಬಟ್ಟೆಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಪಾದರಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಈ ಪ್ರದೇಶ 1685ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣವಾಯಿತು ಮತ್ತು 1748ರಲ್ಲಿ ನಗರವಾಗಿ ಸನ್ನದು ಪಡೆಯಿತು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 38280 (2005). (ಜೆ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ನಾರ್ವೆ: ಉತ್ತರ ಯುರೋಪಿನ ಸ್ಕಾಂಡಿನೇವಿಯನ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ದೇಶ. ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಪದದ ಅರ್ಥ ಉತ್ತರದ ದಾರಿ ಎಂದು. ಆರ್ಕ್‍ಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಬಾಲ ಚಾಚಿರುವ ಮೀನಿನಂತೆ ನಾರ್ವೆ ಆಕಾರವಿದೆ. ಉ.ಅ. 57^0–72^0 ಹಾಗೂ ಪೂ.ರೇ. 4^0–32^0 ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ನಾರ್ವೆಯ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಡನ್, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬರೆಂಟ್ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ನಾರ್ವೆ ಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ಆರ್ಕ್‍ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ ಇದೆ. ನಾರ್ವೆಯ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,23,883 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4.6 ದಶಲಕ್ಷಗಳು. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸು. ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಮಂದಿ ಓಸ್ಲೋ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನಾರ್ವೆಯ ರಾಜಧಾನಿ ಓಸ್ಲೋ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,38,411 (2006).

ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ನಾರ್ವೆ ಉತ್ತರ ಯುರೋಪಿನ ಫೆನ್ನೋ ಸ್ಕಾಂಡಿಯನ್ ಷೀಲ್ಡ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ಭೂಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಸಹ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಶಿಲೆಗಳು ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದಿಂದ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಕಾಲದ ವರಗಿನವು. ಇಲ್ಲಿಯ 1,700 ಹಿಮನದಿಗಳು ಸು. 3,365 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ನಾರ್ವೆ ಒಂದು ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ. ಇದರ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 500 ಮೀ ಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು. ಸು. ಐದನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 152.5 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 1,000 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು, ಸು. 12,000 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಪರ್ವತಗಳು ಅತಿಪುರಾತನ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಾದ ಗ್ರಾನೈಟ್, ಗ್ಯಾಬ್ರೊ, ನೈಸ್, ಸ್ಫಟಿಕೀಕೃತ ಶಿಸ್ಟ್ (ಪದರು ಶಿಲೆ) ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಶಿಲಾಮಡಿಕೆಗಳಿಂದಾದ ಅಪಾರ ಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಕಮರಿಗಳನ್ನು ಕೊರೆದಿವೆ. ಹಿಮಯುಗದಲ್ಲಿ (2.5 ದ.ಲ. ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ) ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲಿದ್ದ V–ಆಕಾರದ ಕಣಿವೆಗಳೆಲ್ಲ U–ಆಕಾರದ ಕಣಿವೆಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಫಿಯೋರ್ಡ್ ಮಾದರಿಯ ತೀರಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಇದು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಹಿಮನದಿಗಳ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಮರಳುಶಿಲೆ, ಕದಂಬಶಿಲೆ (ಕಂಗ್ಲಾಮರೇಟ್), ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳೂ ಸು. 100–160 ಮೀ ನಷ್ಟು ಮಂದವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಇಂಥ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಈಶಾನ್ಯ ತುದಿಯಿಂದ ನೈಋತ್ಯ ತುದಿಯವರೆಗೆ ಸು. 1,600 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿರುವ ಈ ದೇಶದ ಕನಿಷ್ಠ ಅಗಲ ಕೇವಲ 6.4 ಕಿಮೀ; ಗರಿಷ್ಠ ಅಗಲ ಸು. 2,600 ಕಿಮೀ. ಸಮುದ್ರದ ನೂರಾರು ಒಳಚಾಚುಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಇದರ ಕರಾವಳಿಯ ಉದ್ದ 2,640 ಕಿಮೀ.; ಅವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರೆ 19,200 ಕಿಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು. ಕಡಲ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಸ್ವೀಡನ್ ಗಡಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜೋಲಾನ್ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಯೋಟನ್

ಹೇಮನ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿಯ ಉನ್ನತ ಶಿಖರ ಗಾಲ್ಹಪಿಗೆನ್ 2,468 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ನೈಋತ್ಯ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು ಮಿಯರ್ಸಾ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ದೊಡ್ಡನದಿಗಳು ಇವೆ. ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಗ್ಲಾಮ, ಡ್ರಾಮಸೆಲ್ವ, ಲಾಗೆನ್ ಮತ್ತು ಟಾನ.

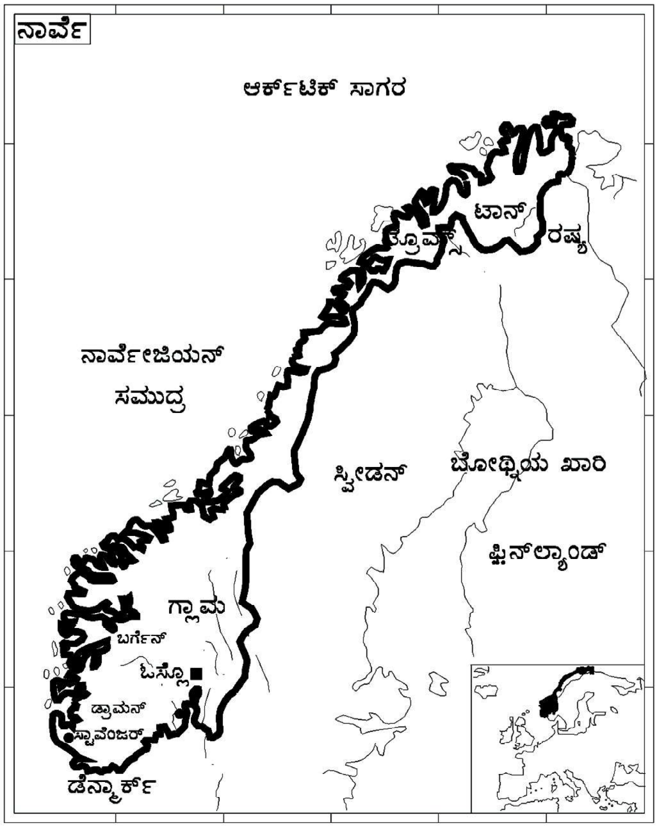

ವಾಯುಗುಣ: ನಾರ್ವೆ ಮತ್ತು ಅಲಾಸ್ಕ ಇವುಗಳು ಇರುವ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ನಾರ್ವೇಯ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಅಲಾಸ್ಕದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಿಂದ ಸಾಗಿ ಬರುವ ಉಷ್ಣೋದಕ ಪ್ರವಾಹ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಇದು ನಾರ್ವೆಯ ಸಮುದ್ರ ಚಾಚುಗಳ ನೀರು ಗಡ್ಡೆ ಕಟ್ಟದಂತೆ ತಡೆಯುತ್ತದೆ.

ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲಿ 7^0ಸೆ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ವೃತ್ತದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ, ಲೋಫೋಟೆನ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನವರಿಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಈ ಅಕ್ಷಾಂಶದ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಚಂಡಮಾರುತಗಳ ನೇರ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ನಾರ್ವೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಹವಾಗುಣದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಾಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ನಾರ್ವೇಯದು ಸಾಗರಿಕ ವಾಯುಗುಣ; ಬೇಸಗೆ ತಂಪು. ಚಳಿಗಾಲ ತೀವ್ರವಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 203 ಸೆಂಮೀ. ಪೂರ್ವ ನಾರ್ವೆಯ ಮಧ್ಯದ ಪ್ರದೇಶ ಪರ್ವತಗಳ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆ ಚುರುಕು, ಚಳಿಗಾಲ ತೀವ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 102 ಸೆಂಮೀ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು: ನಾರ್ವೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ವಲಯದ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ಸಸ್ಯವರ್ಗದವರೆಗೆ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸು. 2,000 ಪ್ರಭೇದಗಳ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಮಾತ್ರ ನಾರ್ವೆಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದಂಥವು. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 850 ಮೀ ವರೆಗಿನ ಎತ್ತರದ ಪೂರ್ವನಾರ್ವೆಯ ಮತ್ತು ಟ್ರಾನ್‌ಹೇಮ್ ಪ್ರದೇಶದ 700 ಮೀ ಎತ್ತರದ ವಿಶಾಲ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದೀಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಮತ್ತು ಪೈನ್ ಮರಗಳ ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಬರ್ಚ್ ಮರಗಳು ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 1,000–2,000 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ. ಆದರೂ ಮೇಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ವಿಲ್ಲೊ ಹಾಗೂ ಗಿಡ್ಡ ಬರ್ಚ್‌ಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ನಾರ್ವೆಯಲ್ಲಿ ಶಂಕುಪರ್ಣೀ ವೃಕ್ಷಗಳಿಲ್ಲ. ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ವೃತ್ತದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಇಲ್ಲ. ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ವೃತ್ತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಳನಾಡ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೈನ್‌ಗಳುಂಟು. ನಾರ್ವೆಯ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಬೆರಿ ಹಣ್ಣುಗಳ ಗಿಡಗಳು ಹಾಗೂ ಪೊದೆಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ.

ಇಡೀ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಿಮಸಾರಂಗ, ಲೆಮಿಂಗ್, ಉಲ್‌ವರೈನ್ ಮೊದಲಾದ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಪರ್ವತಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಬಹುದು. ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದ ಸೂಚಿಪರ್ಣಿ ಮರಗಳ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಕ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ. ನರಿ, ಕೆಂಪು ಜಿಂಕೆ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಕರಡಿ, ತೋಳ, ಲಿಂಕ್ಸ್ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲೂ ಇದೆ.

ನಾರ್ವೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳಿವೆ. ಕಡಲ ಹಕ್ಕಿಗಳ ತುಪ್ಪುಳು ಗರಿಗಳನ್ನೂ ಜನರು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವರು. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಪಕ್ಷಿಗಳು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕದ ಕಡೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯದ ನದಿ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳುಂಟು.

ಜನ: ಈ ದೇಶದವರು ಟ್ಯೂಟನ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಉತ್ತರಶಾಖೆಯ ಜನ. ನಾರ್ವೇ, ಸ್ವೀಡನ್, ಡೆನ್‌ಮಾರ್ಕ್ ಮತ್ತು ಐಸ್ಲೆಂಡ್ ಜನರನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ಕಾಂಡಿನೇವಿಯನರೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇವರ ಟ್ಯೂಟನ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಪೂರ್ವಜರು ದಕ್ಷಿಣ ಸ್ವೀಡನ್ ಮತ್ತು ಜಟ್ಲೆಂಡ್ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಸು. 36 ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆ ದಕ್ಷಿಣ ನಾರ್ವೇ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಬಂದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ನೀಲಿಯ ಕಣ್ಣು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿದ ಜನ ಈಶಾನ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಜನರೊಡನೆ ಬೆರೆತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕಕಾಸಾಯ್ಡ್ ಜನಾಂಗದ ನಾರ್ಡಿಕ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ನಾರ್ವೆ ಜನ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಾಮೆರ್ ಮತ್ತು ಲಾಪ್ ಅಥವಾ ಲಾಪ್‌ಲಾಂಡ್ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಅಂತರ್ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಲಾಪ್ ಜನ ಫಿನ್‌ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ವಿಡ್ಡಾ ಎಂಬ ಬಯಲು ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತ, ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹಿಮಸಾರಂಗಗಳ ಮಂದೆಗಳೊಡನೆ ಮೇವು ಸಿಗುವ ಸಮುದ್ರತೀರದತ್ತ ಸಾಗುತ್ತಾರೆ. ಲಾಪ್ ಜನ ಕಪ್ಪು ಕೂದಲಿನ ಗಿಡ್ಡರು. ಅವರು ನಾರ್ವೆ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸು. 10,000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ, ಬಹುಶಃ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಿಂದ ಬಂದವರು. ಫಿನ್ಲೆಂಡ್‌ನಿಂದಲೂ ಜನರು ಬಂದು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ. ಇದರಿಂದ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ ಸು. 13 ಜನರು ಮಾತ್ರ.

ಧರ್ಮ: ನಾರ್ವೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದೆ. ಸು. ಶೇ. 96 ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಇವಾಂಜೆಲಿಕಲ್ ಲೂತರನ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚರ್ಚಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರದ ನಿಧಿಯಿಂದ ನೆರವು ದೊರಕುತ್ತದೆ. ರೋಮನ್ ಕೆಥೋಲಿಕರು ಓಸ್ಲೋ ನಗರದ ಬಿಷಪ್ ಧರ್ಮ ಪ್ರಭುವಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಹೂದ್ಯ, ಮೆತಾಡಿಸ್ಟ್, ಬ್ಯಾಪ್ಟಿಸ್ಟ್, ಕ್ವೇಕರ್, ಪ್ರೆಸ್ ಬಿಟೇರಿಯನ್ ಮೊದಲಾದವರೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಈ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕತೆ ವ್ಯವಸಾಯ, ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯೋದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ: ನಾರ್ವೆ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ, ಸಮುದ್ರಚಾಚುಗಳ ಬಂಜರು ಹಿಮನಾಡು; ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಭೂಭಾಗ ಕಡಿದಾದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ, ಸಮುದ್ರಚಾಚು ಹಾಗೂ ಸರೋವರಗಳ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇವೆ. ವಿಶಾಲವಾದ ಭೂಮಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಸಿಗುವುದು ಅಪರೂಪ. ರಾಜ್ಯದ ಸು. 1,65,000 ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಪೈಕಿ 10 ಹೆ. ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಕೇವಲ 22,000 ಮಾತ್ರ. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಅಭಾವವಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಇಡೀ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶೇ. 76 ರಷ್ಟು ಬಂಜರು ಭೂಮಿ, ಶೇ. 21 ಅರಣ್ಯ ಹಾಗೂ ಶೇ. 3 ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ವ್ಯವಸಾಯದ ಭೂಮಿ. ಗೋದಿ, ರೈ, ಓಟ್ಸ್, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ ಇವು ದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಕುದುರೆ, ದನ, ಕುರಿ, ಹಂದಿ, ಕೋಳಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದೂ ಉಂಟು.

ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆ: ವ್ಯವಸಾಯದ ಅಭಾವವನ್ನು ನಾರ್ವೆಯ ಅರಣ್ಯ ಮತ್ತು ಮತ್ಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ತುಂಬಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಈ ದೇಶ ಅರಣ್ಯಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವಾದುದು. ಅರಣ್ಯಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 83,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಎಲೆ ಮೊನಚಾದ ಹಾಗೂ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಮರಗಳ ಅರಣ್ಯಗಳು ಅಧಿಕ. ಮರದ ತಿರುಳು ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಹಾಗೂ ಕಾಗದ ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಅರಣ್ಯೋತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 12 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಹೊರದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಮರದ ತಿರುಳು ಹಾಗೂ ಮರದ ಸಾಮಾನುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಮೀನು, ಮಾಂಸ, ಹಾಲು ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಡಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬುವುದು– ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ. ಕಾಗದದ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ದೇಶ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಮತ್ತು ಇತರ ಲೋಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚರ್ಮವನ್ನು ಹದಮಾಡುವ ಉದ್ಯಮವೂ ಇದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸರ್ಕಾರದ ನೆರವುಂಟು.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: ನಾರ್ವೆ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ದೇಶದ ಮತ್ಸ್ಯೋತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 76 ರಷ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವುದು ಸಮುದ್ರದಿಂದ. ಮೀನು

ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಮೋಟಾರ್ ಜೋಡಿಸಿದ ಹಡಗುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳ ಡಬ್ಬೀಕರಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಮೀನಿನ ವಿಕ್ರಯದಿಂದ ವಿದೇಶೀ ವಿನಿಮಯ ಸಂಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ತಿಮಿಂಗಿಲದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಖನಿಜಗಳು: ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣ, ತವರ, ನಿಕ್ಕಲ್, ಸೀಸ ಮೊದಲಾದ ಲೋಹಗಳು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಸ್ಪಾಲ್‌ಬಾರ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ತೈಲ ಮತ್ತು ಅನಿಲ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಸರ್ಕಾರ ಅವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಂಡಿದೆ.

ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ: ಯುರೋಪಿನ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಾರ್ವೆಯೂ ಒಂದು. ರಾಜ್ಯದ ಅನೇಕ ಜಲಪಾತಗಳಿಂದ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಮತ್ತು ಖನಿಜ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚು. ಪರ್ವತಮಯ ಭೂಸ್ವರೂಪ, ಸದಾ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ, ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹಣೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ನೂರಾರು ಸರೋವರಗಳು ಹಾಗೂ ಇತರ ಶಕ್ತಿಮೂಲಗಳು ದೊರೆಯದಿರುವುದು ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಅವಲಂಬನೆಗೆ ಮುಖ್ಯಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ.

ವಾಣಿಜ್ಯ: ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ನಾರ್ವೆ ಜನರು ಹೊರ ದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಜೀವನ ಹೊರಗಿನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಾರ್ವೆ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿದೆ. ನಾರ್ವೆ ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪಡೆದಿದೆ. ನಾರ್ವೆಯ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಹಡಗುಗಳು ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಪ್ರಪಂಚದ ನಾಲ್ಕು ನೌಕಾ ಪ್ರಧಾನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಾರ್ವೆಯೂ ಒಂದು. ವ್ಯಾಪಾರದ ಹಡುಗುಗಳಿಂದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ಸಂಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸು. 1,300 ಹಡಗುಗಳು ವಿದೇಶಿ ರೇವುಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತವೆ.

ರಾಜ್ಯ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸರಕುಗಳು ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಮೋಟಾರು ವಾಹನ, ಆಹಾರಪದಾರ್ಥ ಇತ್ಯಾದಿ. ಒಟ್ಟು ಆಮದಿನಲ್ಲಿ 1/4 ಭಾಗ ಆಹಾರಪದಾರ್ಥ; ಕಾಗದ, ಮರದ ತಿರುಳು. ಡಬ್ಬೀಕರಿಸಿದ ಮೀನು, ಮಾಂಸ, ಹಾಲು ಇತ್ಯಾದಿ ದೇಶದ ರಫ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಹಣ: ನಾರ್ವೆಯ ನಾಣ್ಯ ಕ್ರೋನೆ. 1 ನಾರ್ವೇಜಿಯನ್ ಕ್ರೋನೆ= 100 ಅರೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ 1,2,5,10 ಮತ್ತು 50 ಅರೆಗಳ ಹಾಗೂ 1 ಮತ್ತು 5 ಕ್ರೋನೆರ್ ನಾಣ್ಯಗಳಿವೆ. 5,10,50, 100,500 ಮತ್ತು 1,000 ಕ್ರೋನೆರ್ ನೋಟುಗಳು ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಸಾರಿಗೆ: ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ವಾಯುಗುಣ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಒಳನಾಡ ಸಂಚಾರ ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಓಸ್ಲೋ ಪಟ್ಟಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ನಾರ್ವೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾರಿಗೆ ಬೆಳೆದಿವೆ.

ರೈಲು: ಸ್ಟವಾಂಜರ್ ಮತ್ತು ಬರ್ಗನ್ ನಗರಗಳಿಂದ ಓಸ್ಲೋಗೆ, ಮುರೋಗ್ ರೊಮ್ಸ್‌ಡಲಿನ್‌ನಿಂದ ಬಾಸ್ಲೋ ಮತ್ತು ಟ್ರಾನ್‌ಹೇಮ್ ನಗರಗಳಿಗೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಬೋಡರ್ ನಗರಕ್ಕೆ 1962ರಲ್ಲಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಹಾಕಲಾಯಿತು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನಾರ್‌ವಿಕ್‌ವರೆಗೆ ಸಾಗಿರುವ ಸ್ವೀಡನ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಮಾತ್ರ ಇದೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ಈ ರೈಲು ಮಾರ್ಗ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಟ್ರಾನ್‌ಹೇಮ್ ಮತ್ತು ಓಸ್ಲೋ ನಗರಗಳಿಂದ ಸ್ವೀಡನ್ ದೇಶದ ರೈಲುಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಮೂರು ಪ್ರಮುಖ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ.

ಜಲಮಾರ್ಗ: ಸಮುದ್ರದ ಮೂಲಕ ಸರಕುಗಳ ಹಾಗೂ ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಸಂಚಾರ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರಚಾಚುಗಳಲ್ಲಿ ಹಡಗುಗಳು ಒಳನಾಡಿಗೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಸು. 1,700 ಹಡಗುಗಳು ನಾರ್ವೆಯ ರೇವುಪಟ್ಟಣಗಳ ನಡುವೆ ಯಾನಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನುಗಳ ಸಾಗಣೆ ಹಡಗುಗಳ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ವಿಮಾನ: ನಾರ್ವೆ, ಡೆನ್‌ಮಾರ್ಕ್ ಮತ್ತು ಸ್ವೀಡನ್‌ಗಳ ವಿಮಾನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಸ್ಕಾಂಡಿನೇವಿಯನ್ ವಿಮಾನ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನಾರ್ವೆಯ ಬಂಡವಾಳ 2/7ರಷ್ಟು. ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ನಾರ್ವೆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇತರ ಸಾರಿಗೆಗಳಿಗಿಂತ ವಿಮಾನ ಸಾರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲಕರ. ನಾರ್ವೆಯಿಂದ ಯುರೋಪಿನ ವಿವಿಧ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನಗಳು ಹಾರುತ್ತವೆ.

ಪ್ರವಾಸಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು: ಸಮುದ್ರದಂಚಿನ ಪೂರ್ವ, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಹಾಗೂ ಕಡಲತೀರಗಳು ಪ್ರವಾಸಿಕ್ಷೇತ್ರಗಳು. ಚಳಿಗಾಲದ ಕ್ರೀಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಕೀಯಿಂಗ್ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ.

ದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿ ಓಸ್ಲೋ. ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳು ಬರ್ಗನ್, ಟ್ರಾನ್‌ಹೇಮ್, ಸ್ಟವಾಂಜರ್, ಕ್ರಿಶ್ಚನ್ ಸ್ಯಾಂಡ್ ಮತ್ತು ಡ್ರಾಮನ್. ಇವೆಲ್ಲವೂ ರೇವು ಪಟ್ಟಣಗಳು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ನಾಲೆ: ಜಮೀನುಗಳ ನೀರಾವರಿಗಾಗಲಿ, ನೆಲದಲ್ಲಿ ಅತಿಯಾಗಿರುವ ನೀರನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಲಿ, ಜಲಯಾನಕ್ಕಾಗಲಿ ತೋಡಿದ ನೀರಿನ ಹಾದಿ (ಕೆನಾಲ್). ಬಹಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಭಾರತ, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಚೀನ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಯ ನಾಲೆಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 521ರಲ್ಲಿ ನೈಲ್ ನದಿಯಿಂದ ಕೆಂಪುಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಜಲಯಾನದ ನಾಲೆಯನ್ನು ಅಗೆದಿದ್ದರು. ಚೀನದಲ್ಲಿ 7ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮುಗಿದ ಮಹಾನಾಲೆ ಇತಿಹಾಸದ ಸಾಹಸ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 980ರಲ್ಲಿ ಚೀನದಲ್ಲಿ ತೋಡಿದ ಕ್ಯಾಂಟನ್–ಪೀಕಿಂಗ್ ನಾಲೆಯ ಅಗಲ 15.25 ಮೀ ಆಳ 2.75 ಮೀ. ಆದರೆ ನಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಮಟ್ಟ ಇಳಿದಂತೆ ತಳದ ಮಟ್ಟವೂ ಇಳಿದದ್ದರಿಂದ ದೋಣಿ ಇಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವ ತನಕವೂ ನಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಯಾನ ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ.

ಜೋಡಿಬಾಗಿಲುಗಳುಳ್ಳ ಮೊದಲನೆಯ ಮಟ್ಟ ಬದಲಾವಣೆಯ ಕಟ್ಟೆ ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ 1481ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ವಿಖ್ಯಾತನಾದ ಲಿಯನಾರ್ಡೊ ಡ ವಿಂಚಿ (1452–1519) ಮಿಲಾನ್ ನಗರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಅನೇಕ ಇಂಥ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಕೂಡಲೆ ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್, ಹಾಲೆಂಡ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜರ್ಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಗಳ ಮೇಲೂ ನಾಲೆಗಳ ಮೇಲೂ ಜಲಯಾನವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದವು. ಆಗ ಒಳದೇಶದ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ರತೀರಕ್ಕೂ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೂ ಸರಕನ್ನು ಸುಲಭ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಸಾಗಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸು. 10,000 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಜಲಯಾನದ ನಾಲೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಗುವ ಒಂದೊಂದು ದೋಣಿಯೂ 300ರಿಂದ 2,000 ಟನ್ನುಗಳವರೆಗಿನ ಹೊರೆಯನ್ನು ಒಯ್ಯುತ್ತವೆ.

ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ನಾಲೆಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಜೇಮ್ಸ್ ಬ್ರಿಂಡ್ಲಿ (1716–72) ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಈತ ಟ್ರೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಮರ್ಸಿ ನದಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ನಾಲೆಯ ಮೇಲೆ 915 ಮೀ ಉದ್ದದ ಮೊದಲನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಸುರಂಗವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ನದಿಗಳ ಮೇಲೆ ನಾಲೆಗಳನ್ನು ಮೇಲುಗಾಲುವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಒಯ್ಯುವುದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ಕೆಳಗಡೆ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ದೋಣಿಗಳು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಎತ್ತರದ ಮೇಲುಗಾಲುವೆಗಳ ಮೇಲೂ ದೋಣಿಗಳು ಓಡಾಡುವ ದೃಶ್ಯ ಆಗಿನ ಜನರಿಗೆ ಅಚ್ಚರಿಯೆನಿಸಿತು. ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಗ್ರೇಟ್‌ಗ್ಲೆನ್ ಸರೋವರಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ ನಾಲೆಯನ್ನು ತಾಮಸ್ ಟೆಲ್ಫರ್ಡ್ (1757–1834) 1825ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ನಗರವನ್ನು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸುವ ಹಡಗಿನ ನಾಲೆ 1904ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು.

ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರವನ್ನೂ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನೂ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸುವ ಕಿಯಾಲ್ ನಾಲೆ 1895ರಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯಿತು. ಡಾರ್ಟ್‌ಮಂಡ್–ಎಮ್ಸ್–ವಿಸರ್ ನಾಲೆ ರೈನ್ ಮತ್ತು ವಿಸರ್ ನದಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ರೂರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಎಮ್ಡನ್ನಿನೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಿಸಿತು. ಬರ್ಲಿನ್–ಸ್ಟೆಟ್ಟಿನ್ ನಾಲೆ ಬರ್ಲಿನನ್ನು ಓಡರಿನೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಸಿ ಬ್ರಾಂಬರ್ಗ್ ನಾಲೆಯ ಮೂಲಕ ವಿಸ್ತುಲ ನದಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕಿನ ನದಿಗಳನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮದ ನದಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ರೈನ್ ನದಿಯ ಮೇಲು ಭಾಗವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಿ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಯೊಂದಿಗೆ ಜಲಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧಿಸುವ ಯೋಜನೆ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಹಾಲೆಂಡ್ ತಗ್ಗಾದ ಭೂಭಾಗ. ಅಲ್ಲಿ ಜಲಯಾನಕ್ಕೇ ಅಲ್ಲದೆ ಹೆಚ್ಚು ನೀರನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೂಡ ನಾಲೆಗಳನ್ನು ತೋಡಿದ್ದಾರೆ.

ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಮತ್ತು ಕೆನಡ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರಗಳಿಗೂ ನದಿಗಳಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ನಾಲೆಗಳನ್ನು ತೋಡಿ ಮಟ್ಟ ಬದಲಾವಣೆಯ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ 30.5 ಮೀ ಅಗಲ ಮತ್ತು 183 ಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮಹಾಸಾಗರವನ್ನು ಪಂಚಸರೋವರಗಳಿಗೆ ಸೇರಿಸುವ ವೆಲ್ಲೆಂಡ್ ನಾಲೆ ನಯಾಗರ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಜಲಪಾತದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ದಾಟಿ ಎರೀ ಮತ್ತು ಆಂಟೇರಿಯೋ ಸರೋವರಗಳಿಗೆ ನಡುವೆ ಸಾಗರಗಾಮಿಗಳಾದ ದೊಡ್ಡ ಹಡಗುಗಳಿಗೆ ದಾರಿಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದೀಖಾರಿಯ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಬೆಲ್ ದ್ವೀಪದ ಜಲಸಂಧಿಯಿಂದ ಹೊರಟು ಮಹಾಸಾಗರಗಳ ಮೂಲಕ ಸುಪೀರಿಯರ್ ಸರೋವರದವರೆಗೂ 3,763 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿರುವ ಜಲಮಾರ್ಗದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿರುವ ಈ ನಾಲೆ ಕೆನಡಕ್ಕೂ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಿಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಂದಿದೆ.

ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಹೊಸನಾಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ರಷ್ಯದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರದವರೆಗೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಈ ಕಡೆ ಒನಿಗ ಸರೋವರದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ನಾಲೆ ವೋಲ್ಗನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಮೂರನೆಯ ನಾಲೆ ಸ್ಟಾಲಿನ್‌ಗ್ರಾಡಿನ ಹತ್ತಿರ ಡಾನ್ ನದಿಯನ್ನೂ ವೋಲ್ಗ ನದಿಯನ್ನೂ ಕೂಡಿಸುತ್ತದೆ. ವೋಲ್ಗ ನದಿಯನ್ನು 129 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾದ ನಾಲೆಯ ಮೂಲಕ ಮಾಸ್ಕೊ ನಗರಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ ಆ ನಗರವನ್ನು 1937ರಲ್ಲಿ ಒಳನಾಡಿನ ಬಂದರಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರನ್ನು

ಒದಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ನಾಲೆಯ 21 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಲಾಶಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ತಗಲಿದ ತೋಡುಗೆಲಸವೂ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಕೆಲಸವೂ ಪನಾಮ ನಾಲೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೇರೆ ಯಾವ ನಾಲೆಯಲ್ಲೂ ನಡೆದಿಲ್ಲ.

ಹಡಗುಗಳ ಸಂಚಾರದ ನಾಲೆಗಳು: 1869ರಲ್ಲಿ ಸೂಯೆಜ್ ನಾಲೆಯನ್ನು ತೋಡಿದಾಗ ಯುರೋಪಿನಿಂದ ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಚ್ಯ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಭೂಮಧ್ಯ ಸಮುದ್ರದ ಮೂಲಕ ನೇರವಾಗಿ ಹೋಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಗುಡ್ ಹೋಪ್ ಭೂಶಿರವನ್ನು ಬಳಸಿ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆಮೇಲೆ 1915ರಲ್ಲಿ, ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೂ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಪನಾಮ ಭೂಕಂಠದಲ್ಲಿ, ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಪನಾಮ ನಾಲೆ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರಕ್ಕೂ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೆ ಜಲಯಾನದ ಅನುಕೂಲತೆಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ನಾಲೆಯ ಉದ್ದ 64 ಕಿಮೀ. ಅದು ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 26 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಹಡಗುಗಳು ಸಮುದ್ರದಿಂದ ನಾಲೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಮಟ್ಟ ಬದಲಾವಣೆ ಕಟ್ಟೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹತ್ತಿ ಮತ್ತೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಸಾಹಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಇದು ಅಪ್ರತಿಮ ಕಾರ್ಯ. ಎರಡು ಮಹಾಯುದ್ಧಗಳ ನಡುವಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಳೀ ಸಮುದ್ರ, ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಅಗಾಧವಾದ ಹಡಗಿನ ನಾಲೆಯ ಯೋಜನೆ ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಗತವಾಯಿತು. ಈ ಪೈಕಿ 1933ರಲ್ಲಿ ತೆರೆದ ಬಿಳೀಸಮುದ್ರದ ನಾಲೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಈ ತನಕ ಅಗೆಯಲಾದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಾಲೆ. ಅದರ ಉದ್ದ 227 ಕಿಮೀ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾಲೆಗಳು

ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಯ ಹೆಸರು	ಸ್ಥಳ	ನಾಲೆ ಉದ್ದ ಕಿಮೀ
ಕಪಿಲಾ	ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ತಾಲೂಕಿನ ಬಿದರಹಳ್ಳಿ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕಪಿಲಾ ನದಿಗೆ ಕಟ್ಟೆ	212.43
ಕಾರಂಜ	ಬಿದರೆ	
ಕೃಷ್ಣ (ಮೇಲ್ದಂಡೆ)	ಬಾಗೇವಾಡಿ ತಾಲೂಕಿನ ಆಲಮಟ್ಟಿ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಟ್ಟೆ, ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸಿದ್ದಾಪುರದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕಟ್ಟೆ	ಆಲಮಟ್ಟಿ 170.58 ಸಿದ್ದಾಪುರ 222
ಘಟಪ್ರಭಾ	ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಧೂಪದಾಳದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಘಟಪ್ರಭಾನದಿಗೆ ತಡೆಗಟ್ಟು, ಮೆಲು ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಕಲ್ ಗ್ರಾಮದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟೆ	114.25
ತುಂಗಭದ್ರಾ	ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊಸಪೇಟೆಯಿಂದ ಸುಮಾರು 4.8 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮಲ್ಲಾಪುರ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಕಟ್ಟೆ	576.13
ಭದ್ರಾ	ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಭದ್ರಾನದಿಗೆ ಕಟ್ಟೆ ಮನೋಳಿ ಗ್ರಾಮದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಪೀಕಾಕ್ ಜಾರ್ಜ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿಗೆ ಕಟ್ಟೆ	176.62
ಮಲಪ್ರಭ	ಕೊಡಗು	193.12
	ಮೈಸೂರು	
ಹಾರಂಗಿ		
ಹೇಮಾವತಿ		

ನೀರಾವರಿಯ ನಾಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಳೆಗಳಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ತೆಗೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊಳೆಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನೋ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನೋ ಕಟ್ಟಿ ನೀರನ್ನು ನಾಲೆಯೊಳಕ್ಕೆ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಗಂಗಾನದಿಗೆ ಹರಿದ್ವಾರದ ಬಳಿ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ರೂರ್ಕಿ ನಗರದ ಮೇಲೆ ಹೋಗುವ ಮೇಲಿನ ಗಂಗಾನಾಲೆಯನ್ನು ತೋಡಿದ್ದಾರೆ. ಸರೋವರದ ಬಳಿ ಇದೇ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ಇನ್ನೊಂದು ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು 1878ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಕೆಳಗಿನ ಗಂಗಾನಾಲೆಯನ್ನು ಕಾನ್ಪುರದ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಬಡಾಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತೇಜವಾಲದ ಹತ್ತಿರ ಯಮುನಾ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಎರಡು ದಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಾಲೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾವೇರಿ ಮುಖಜಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. 1840ರಲ್ಲಿ ಸರ್ ಆರ್ಥರ್ ಕಾಟನ್ ಅವರು ಕೊಲ್ಲಡಮ್ ನದಿಗೆ ತಗ್ಗಿನ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹಳೆಯ ಕಾಮಗಾರಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಆಧುನೀಕರಿಸಿದರು. ಇವರೇ ಮುಂದೆ ಗೋದಾವರಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಧವಳೇಶ್ವರದ ಬಳಿ ಭಾರೀ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನದಿಯ ಎರಡು ದಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಾಲೆಗಳನ್ನು ನೀರಾವರಿಗೂ ಜಲಯಾನಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು; ವಿಜಯವಾಡದ ಹತ್ತಿರ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ಮೇಲೂ ಕಲ್ಲುಗಾರೆಯ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನದಿಯ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನೀರಾವರಿಗೂ ಜಲಸಂಚಾರಕ್ಕೂ ಯೋಗ್ಯವಾದ ನಾಲೆಗಳನ್ನು ತೋಡಿದರು. ಇದೇ ತೆರನಾದ ನೀರಾವರಿ ನಾಲೆಗಳನ್ನು ಭಾರತದ ಅನೇಕ ನದಿಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ತೋಡಲಾಗಿದೆ. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಎಂ. ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯನವರು ದಿವಾನರಾಗಿದ್ದಾಗ ಕಾವೇರಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರದ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಅದರ ಎಡ ದಡದಲ್ಲಿ ಮಂಡ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವ ನಾಲೆಗೆ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ನಾಲೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಈಚೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ವರುಣ ನಾಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ದಕ್ಷಿಣದ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿಗೂ ನಿರಾವರಿ ಸೌಕರ್ಯ ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ರಾಜ್ಯ	ಭಾರತದ ಕೆಲವು ನಾಲೆಗಳು ಕಟ್ಟೆ/ನಾಲೆ/ನೀರಾವರಿ	ನಾಲೆಯ ಉದ್ದ ಕಿಮೀ
ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ	ಕರ್ನೂಲ್–ಕಡಪನಾಲೆ	307.4
	ತುಂಗಭದ್ರಾ ಕೆಳಮಟ್ಟನಾಲೆ	347.0
ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ	ಶಾರದಾಸಾಗರ ನೀರಾವರಿ	1113.8
ಒರಿಸ್ಸ	ಮಹಾನದಿ ತಡೆಗಟ್ಟು	386.24
ಕರ್ನಾಟಕ	ತುಂಗಭದ್ರಾ ಕಟ್ಟೆ	576.13
ಗುಜರಾತ್	ಬನಸ್ ಕಟ್ಟೆ	651.77
	ಕಾಕ್ರಪುರ ತಡೆಗಟ್ಟು	435.0
	ಮಾಹಿ ಬಲದಂಡೆ ನಾಲೆ	304.0
	ಉಕಾಯ್ ಕಟ್ಟೆ	949.0
ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ	ಕಾಂಗ್ಸಬತಿ ಕಟ್ಟೆ	1305.0
ಬಿಹಾರ	ಮಯೂರಾಕ್ಷಿ ನೀರಾವರಿ	361.0
	ಗಂಡಕ್ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟು	527.76
ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ	ಭೀಮಾ ಕಟ್ಟೆ	429.6
	ಕೃಷ್ಣಾ ಕಟ್ಟೆ	367.4
	ವೀರ ಕಟ್ಟೆ	331.5
	ವರ್ಣ ಕಟ್ಟೆ	341.0
ರಾಜಸ್ತಾನ	ಕೋಟ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟು	379.8
	ರಾಜಸ್ತಾನ ನಾಲೆ	489.55
ಹರಿಯಾಣ	ಗುರ್‌ಗಾಂವ್ ನಾಲೆ	469.31
	ಪಶ್ಚಿಮ ಜಮುನಾ ನಾಲೆ	629.03

(ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ನಾವಿಕಮೈಲು : ನೌಕಾಯಾನದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ದೂರದ ಮೂಲಭೂತ ಏಕಮಾನ (ನಾಟಿಕಲ್ ಮೈಲ್). ಇದರ ಮೌಲ್ಯ 1825 ಮೀ ಗಳೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಇದು: ಭೂತಲದ ಸಲೆಗೆ ಸಮಾನ ಸಲೆ ಇರುವ ಗೋಳಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಕೋನದ 1 ಮಿನಿಟನ್ನು ರಚಿಸುವ (ಆ ಗೋಳದ) ಮಹಾವೃತ್ತದ ಉದ್ದ. ಇದರ ಮೌಲ್ಯ 1825 ಮೀ ಗಳು. ಇದರಿಂದಾಗಿ 1825 ಮೀ ಗಳನ್ನು ಒಂದು ನಾಟಿಕಲ್ ಮೈಲಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ ನಾವಿಕ ಮೈಲಿನ ಉದ್ದ 1825 ಮೀ. ಮಾನಕ ಮೈಲು (ಸ್ಟ್ಯಾಟ್ಯೂಟರಿ ಮೈಲ್) ಎಂಬುದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ (ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿ) ಈ ಹಿಂದೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು, 985 ಮೀ ಗಳಿಗೆ ಸಮ. (ಆರ್.ಎಸ್.)

ನಾಸಿಕ್: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ಅದರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಜಿಲ್ಲೆ ಉ.ಅ. $19^0 53'$–$20^0 53'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $73^0 15'$–$74^0 56'$ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 15.582 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 48,87,923. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಗೋದಾವರಿ ಹಾಗೂ ಗಿರನಾ ಇವು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ಸಜ್ಜೆ, ಗೋದಿ, ಎಣ್ಣೆ ಹಾಗೂ ಬೇಳೆಕಾಳುಗಳು, ಕಬ್ಬು ಹಾಗೂ ಹತ್ತಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಾನಿ ಮರಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಬಟ್ಟೆ ನೇಯ್ಗೆ, ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವುದು, ಪಾತ್ರೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಇವು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯಮಗಳು. ನಾಸಿಕ್, ಮಾಲೆಗಾಂವ್ (1,91,847), ಮನ್‌ಮಾಡ್ (29,572), ಯಿಯೋಲಾ (24,533)– ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳು. ಇಗತ್‌ಪುರಿ ಮತ್ತು ಮನ್‌ಮಾಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆ ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳು ಇವೆ. *

ನಿಕರಾಗುವ: ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಉ.ಅ. $10^0 15'$ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. $83^0 87'$ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹೊಂಡುರಸ್ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾರಿಬೀಯನ್ ಸಮುದ್ರ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕೋಸ್ಟರೀಕ ಗಣರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಇವೆ. ನಿಕರಾಗುವಾದ ಗರಿಷ್ಠ ಅಗಲ 568 ಕಿಮೀ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಕಡೆಗೆ 538 ಕಿಮೀ ಹಾಗೂ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಕಡೆಗೆ 350 ಕಿಮೀ– ಒಟ್ಟು 888 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಸಮುದ್ರತೀರವಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,30,700 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5570129 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಮನಾಗುವ, ಇದು ದೇಶದ ಅತಿದೊಡ್ಡನಗರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1380100 (2002).

ನಿಗೆಲ್ ತ್ರಿಫ್ಟ್

ಭೂಸ್ವರೂಪ: ನಿಕರಾಗುವಾದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ; ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಾಂಡುರಸ್ ದೇಶದ ಗಡಿಯೇ ತಲವಾಗಿರುವ ತ್ರಿಕೋಣಾಕೃತಿಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಈ ದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಭಾಗ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣದ ಮೊನೆ ಕೋಸ್ಟರೀಕದ ಅಂಚಿನ ಬಳಿ ಸಾನ್ ವಾನ್ ನದಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕೆಲವೇ ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಇದು 1,524 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಜೆಲ್ಯೆಯ (1,999 ಮೀ). ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗವನ್ನು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಶಿಲಾಪಾತ ಮುಚ್ಚಿದೆ. ಕೆರೆಬಿಯನ್ ತೀರ ಈ ದೇಶದ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಭಾಗ. ಇದು ತಗ್ಗಾದ ಮೈದಾನ; ಉಷ್ಣವಲಯದ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ. ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ಉಳಿದ ದೇಶಗಳ ಕರಾವಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಮೂರನೆಯ ವಿಭಾಗ ಚಿಕ್ಕದಾದರೂ ಜನವಸತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದು. ವಾಯವ್ಯದ ಫಾನ್ಸೇಕ ಖಾರಿಯಿಂದ ಕರ್ಣರೇಖೆಯಂತೆ ಆಗ್ನೇಯದತ್ತ ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಬದಿಗೆ ಕೋಸ್ಟರೀಕದ ಅಂಚಿನವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ತಗ್ಗು ನೆಲವಿದು. ಮನಾಗ್ವ ಮತ್ತು ನಿಕರಾಗ್ವ ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಶಾಲ ಸರೋವರಗಳು ಮತ್ತು ಸಾನ್‌ವಾನ್ ನದೀ ಕಣಿವೆ ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿವೆ. ನಿಕರಾಗ್ವ ಸರೋವರ 61 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಮತ್ತು 26 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಇವೆರಡನ್ನೂ ಕೂಡಿಸುವ ಟೀಪಿಟಾಪ ನದಿ ಮನಾಗ್ವ ಸರೋವರದಿಂದ ಹೊರಟು ನಿಕರಾಗುವ ಸರೋವರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ನಿಕರಾಗುವಾದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಇಳಿಜಾರು ಕಡಿದಾಗಿದೆ. ಮೋಗೋಟನ್ ಶಿಖರ (2130 ಮೀ) ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಎತ್ತರವಾದ ಭಾಗವಾಗಿದೆ.

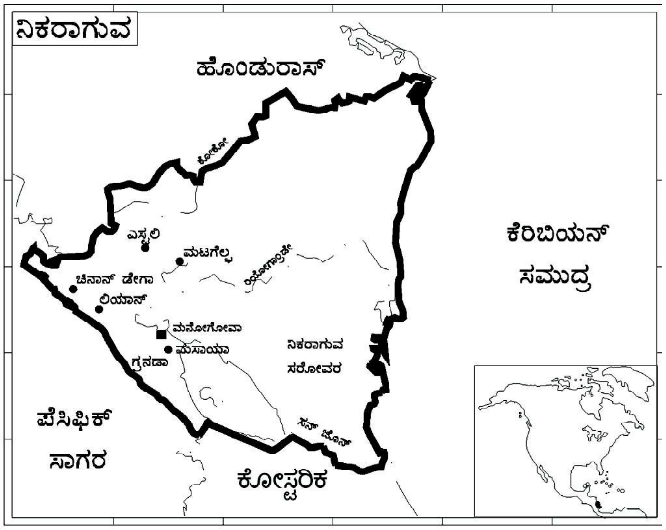

ನಿಕರಾಗುವದಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು ಯಾವುವೂ ಇಲ್ಲ. ಮಧ್ಯದ ಜಲವಿಭಾಜಕ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಕೋಕೋ, ರೀಯೋ ಗ್ರ್ಯಾಂಡೇ, ಎಸ್ಕಂಡೀಡೋ ಅಥವಾ ಬ್ಲೂ ಫೀಲ್ಡ್ ಮತ್ತು ಸಾನ್ ವಾನ್. ಎಸ್ಕೆಂಡೀಡೋ ನದಿ ಮಾತ್ರ ಯಾನಯೋಗ್ಯ.

ವಾಯುಗುಣ: ಮಧ್ಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದೆಡೆ ವಾಯುಗುಣ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಆರ್ದ್ರ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆ ತಂಪು ಮತ್ತು ಆರ್ದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಮೇ–ನವೆಂಬರ್ ವರೆಗೆ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಡಿಸೆಂಬರಿನಿಂದ ಏಪ್ರಿಲ್‌ವರೆಗೆ ಒಣಹವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 27^0ಸೆ.; ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 1905 ಮಿಮೀ. ಕ್ಯಾರಿಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸು. 9 ತಿಂಗಳು ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿತ ಬೇಸಗೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 26^0 ಸೆ. ಒಟ್ಟು ಮಳೆ ಸು. 3,810 ಮಿಮೀ. ಉತ್ತರದ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣ ಹೆಚ್ಚು ತಂಪು. ಅಲ್ಲಿಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 18^0ಸೆ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು: ದೇಶದ ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗವನ್ನು ಉಷ್ಣ ವಲಯದ ಕಾಡು ಆವರಿಸಿದೆ. ಬಾದಾಮಿ, ಆಕ್ರೋಟು, ಅಗಲ ಎಲೆಯ ಗಂಡು ದೇವದಾರು, ರಾಜದಾರು, ಗುಗ್ಗುಳ, ತೈಲಪರ್ಣಿ, ಮಹಾಗನಿ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳಿವೆ. ಕ್ವೆಬ್ರಾಚೊ ಗಟ್ಟಿಮರವನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಇತರ ಮರಗಳು ಕಾಡು ರಬ್ಬರ್, ಎಬೂನಿ, ಬೀಟೆ ಹಾಗೂ ರಾಳ. ಮೆಡ್ಲರ್ ಮರ ಕ್ರ್ಯಾಬ್ ಸೇಬಿನಂಥ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ತಗ್ಗು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿವೆ.

ಜಾಗ್ವಾರ್, ಪ್ಯೂಮ, ಕೋತಿ, ಆರ್ಮಡಿಲೊ, ಮೊಸಳೆ, ಗಿಣಿ, ಪೆಕರಿ, ಹಲವು ಬಗೆಯ ಹಾವುಗಳು, ಪಕ್ಷಿಗಳು ಇವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಹಾಗೂ ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಮೀನುಗಳು, ಮೃದ್ವಂಗಿ, ಹೆಗ್ಗಣ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ.

ಜನತೆ: ದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೇ. 70ರಷ್ಟು ಜನರು ಮೆಸ್ಟಿಜೋ (ಐರೋಪ್ಯ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯನ್ ಮಿಶ್ರತಳಿ). ಜಾಂಬೋ (ನೀಗ್ರೋ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯನ್ ಮಿಶ್ರತಳಿ) ಮತ್ತು ಮುಲಾಟೋ (ಐರೋಪ್ಯ ಮತ್ತು ನೀಗ್ರೋ ಮಿಶ್ರತಳಿ) ಪಂಗಡಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಶೇ. 20ರಷ್ಟು ಬಿಳಿಯರು, ಶೇ 10ರಷ್ಟು ನೀಗ್ರೋಗಳು. ಮೂಲ ಇಂಡಿಯನರಲ್ಲಿ ಸುಮೋ, ಮಿಸ್ಕಿಟೋ ಮತ್ತು ರಾಮಾಕ್ವಿ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿವೆ. ಆಗ್ನೇಯ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಮನಾಗ್ವ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 9,59,000.00. 1972ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 23ರಂದು ಸಂಭವಿಸಿದ ಭೂಕಂಪ ಮತ್ತು ಅನಂತರದ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ನಗರಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಹಾನಿ ತಟ್ಟಿತು. ಲೇಯಾನ್ (1,00,982). ಗ್ರನಾಡ, ಗ್ರಾನಡ (88,636) – ಇವು ಇತರ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ನಿಕರಾಗುವದ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನವಾದುದ್ದು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿಸರ್ಗ ಸಂಪತ್ತು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿರುವುದಾದರೂ ಅದರ ಲಾಭವನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಪಡೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇನ್ನೂ ಆರಂಭದಿಶೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಸೀಸ, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಅಮೃತಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಜಿಪ್ಸಮ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆಯೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ವಸಾಹತಿನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ.

ಕೃಷಿ: ಶೇ. 20ರಷ್ಟು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೃಷಿಗೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪೂರ್ವತೀರದ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಬಾಳೆ, ಹತ್ತಿ, ಹಣ್ಣು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾಫಿ, ಕಬ್ಬು, ಕಾಳು, ಅವರೆ, ಕೋಕೋ, ಬತ್ತ, ಎಳ್ಳು, ತಂಬಾಕು ಮತ್ತು ಗೋದಿ ಪಶ್ಚಿಮಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹತ್ತಿ, ಕಾಫಿ, ಮಾಂಸ ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆ ಪ್ರಮುಖ ರಫ್ತುಗಳು. ಸೋಯಾ ಅವರೆ ಮತ್ತು ನೆಲಗಡಲೆಗಳ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಅಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ಸೀಗಡಿ ಹಿಡಿಯುವುದು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಡಲ ಚಟುವಟಿಕೆ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಕೆರೆಬಿಯಾನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯಲಾಗುವ ಸೀಗಡಿ ಸೇಕಡ 95ರಷ್ಟು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಪೆಟ್ರೋಲ್, ಬೆಂಕಿಪಟ್ಟಿಗೆ, ಪಾದರಕ್ಷೆ, ಸಾಬೂನು, ಸಸ್ಯತೈಲ, ಮದ್ಯ ಮತ್ತು ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ. ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ ಉದ್ಯಮ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ: ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪಶ್ಚಿಮವಲಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 18712 ಕಿಮೀ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗದವು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಸು. 300 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಮುಖ್ಯಮಾರ್ಗ ಗ್ರನಾಡದಿಂದ ಕರಿಂಟೋಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಪ್ವೆರ್ಟೊ ಮೊರಜಾಮ್, ಕರಿಂಟೋ, ಸ್ಯಾನ್, ವಾನ್, ಡೆಲ್, ಸುರ್, ಇವು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಬಂದರುಗಳು. ಪ್ವೆರ್ಟೊ ಕಬೇಜಾಸ್, ಬ್ಲ್ಯೂಫೀಲ್ಡ್ ಇವು ಕೆರೆಬಿಯನ್ ತೀರದ ಬಂದರುಗಳು. ಮನಾಗುವದ ಬಳಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಮೆರಿಕಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯವೂ ಜೆಟ್ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರವುಂಟು. ಪ್ವೆರ್ಟೊ ಕಬೇಜಾಸ್‌ನಲ್ಲಿರುವುದು ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ. ಇವಲ್ಲದೆ ಐದು ಆಂತರಿಕ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. **(ಜಿ.ಕೆ.ಯು.)**

ನಿಗೆಲ್ ತ್ರಿಫ್ಟ್: 1949– ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ತಜ್ಞ, ವಿವಿಧ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹುದ್ದೆಗಳ ಅಧಿಕಾರ ಅನುಭವವುಳ್ಳವರು. ರಿಂದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಹುದ್ದೆಗೆ ಬಡ್ತಿ. ಇವರ ಸರಳ ಆಧುನಿಕ ವಾಕ್ಸರಣೆ ಹಾಗೂ ನಿರೂಪಣೇತರ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಬುನಾದಿಗೆ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ದೊರೆತಿದೆ.

ಇವರ ಸಂಶೋಧನ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಹಲವು ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಕಾಡೆಮಿಗೆ ಆಯ್ಕೆ (2003). ಬ್ರಿಟನ್ ಸರ್ಕಾರದ ಹಲವು ಸಲಹಾಮಂಡಲಿಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಹಾಗೂ ಇ.ಎಸ್.ಆರ್.ಸಿ ರಿಸರ್ಚ್ ಪ್ರೈಯಾರಿಟೀಸ್ ಬೋರ್ಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಸದಸ್ಯತ್ವ. ಪರಿಸರ ಮತ್ತು ಯೋಜನೆ (ಎನ್ವಿರಾನ್‌ಮೆಂಟ್ ಅಂಡ್ ಪ್ಲಾನಿಂಗ್) ಬಗ್ಗೆ ನಿಯತಕಾಲಿಕೆ ಸ್ಥಾಪನೆ, ಪರಿಸರದ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತನೆಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆ (1962). ಇವೆಲ್ಲದರ ಜೊತೆಗೆ ಈತ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ವಿಧಾನದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈಗ ನಾರ್ವಿಕ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕುಲಪತಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ (2006). **(ಪಿ.ಎಂ.)**

ನಿಜಾಮಾಬಾದ್: ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ; ತಾಲ್ಲೂಕು; ಅವುಗಳ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ನಿಜಾಮಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆ ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಗೋದಾವರಿ ನದಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಅದಿಲಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದಲೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಗೋದಾವರಿಯ ಉಪನದಿಯಾದ ಮಂಜ್ರಾ ಇದನ್ನು ನಾಂದೇಡ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದಲೂ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಂಜ್ರಾ ನದಿಗೆ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ನಿಜಾಮ್ ಸಾಗರ ಜಲಾಶಯವಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ದೃಶ್ಯ ರಮಣೀಯವಾದುದ್ದು. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಆರ್ದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 114 ಸೆಂಮೀ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚೌಬೀನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮರ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ನರಿ, ಕರಡಿ ಮತ್ತು ಕಾಡುಹಂದಿ ಇಲ್ಲಿಯ ವನ್ಯಮೃಗಗಳು. ಬತ್ತ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಜೋಳ, ಗೋದಿ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬು ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 7,969 ಚ.ಕಿಮೀ. ನಿಜಾಮಾಬಾದ್, ಆರ್ಮೂಲ್, ಕಾಮರೆಡ್ಡಿ, ಯೆಲ್ಲಾರೆಡ್ಡಿ, ಬನ್ಸ್‌ವಾಡಾ, ಮದ್ನೂರ್ ಮತ್ತು ಬೋಧನ್ – ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ :23.42 ಲಕ್ಷ.

ನಿಜಾಮಾಬಾದ್ ನಗರ ಹೈದರಾಬಾದ್ ನಗರದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 144 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ರೈಲ್ವೆಯ ಹೈದರಾಬಾದ್–ಗೋದಾವರಿ ಕಣಿವೆ ರೈಲುದಾರಿಯ ಮೇಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಾರ್ಗಗಳು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಹಿಂದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಇಂದೂರ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ನಗರದ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲಿರುವ ದೇವಾಲಯ, ಇಂದೂರು ಕಿಲ್ಲೆ ಇವು ನೋಡತಕ್ಕ ಸ್ಥಳಗಳು. ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 320722. ಪೌರ ಸಭೆಯೂ ಸುರಕ್ಷಿತ ನೀರು ಸರಬರಾಜು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಇವೆ. ಅಕ್ಕಿಗಿರಣಿ, ಖಂಡಸಾರಿ ಸಕ್ಕರೆಯ ತಯಾರಿಕೆ, ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಕೊಳವೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ–ಇಲ್ಲಿಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ನಗರದ ಬಳಿ ಇರುವ ಯೆಲ್ಲಾರೆಡ್ಡಿ ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ಎರಡು ಪುರಾತನ ಜೈನ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. (ಜಿ.ಕೆ.ಯು.)

ನಿತ್ಯ ಪ್ರಯಾಣ: ಜನ ವಾಸ ಮಾಡುವ ಸ್ಥಳದಿಂದ ವೃತ್ತಿ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಪ್ರಯಾಣಿಸುವುದನ್ನು ನಿತ್ಯ ಪ್ರಯಾಣ ಎನ್ನುವರು (ಕಮ್ಯೂಟಿಂಗ್). ಜೊತೆಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ತಮ್ಮ ವಸತಿಯ ಸ್ಥಳದಿಂದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿದಿನ ಹೋಗಿಬರುವುದನ್ನು ಇದೇ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲಾಗುವುದು.

ಇದನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳು ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿದ್ದು ವಿವಿಧ ಸಾರಿಗೆಸೌಲಭ್ಯ ಹಾಗೂ ಇತರ ಅನುಕೂಲಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ರೈಲು, ಬಸ್ಸು, ದ್ವಿಚಕ್ರವಾಹನ ಮೊದಲಾದ ಆಧುನಿಕ ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯವಿದ್ದು ಜನರನ್ನು ತಮ್ಮ ವಸತಿಗಳಿಂದ ವೃತ್ತಿನಿರತ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಒಯ್ಯುತ್ತವೆ.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನ ತಾವು ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅತಿ ದೂರದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಅವರು ಪ್ರಯಾಣಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ವಸತಿಗೂ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು.

ಆಧುನಿಕತೆ ಬೆಳೆದಂತೆಲ್ಲ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅವಕಾಶಗಳು, ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಇದರಿಂದ ಜನರು ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡರು. ನಗರಗಳು ತಮ್ಮ ವಸತಿಗಳಿಂದ ದೂರವಿದ್ದುದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತಮ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕದ ನೆರವಿನಿಂದ ನಿತ್ಯ ಪ್ರಯಾಣಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು ಹಾಗೂ ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ನಗರಗಳ ಸುತ್ತ ಉಪನಗರಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು.

ಎಲ್ಲಾ ನಗರಗಳಿಗೆ ಜನ ನಿತ್ಯ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಬೃಹನ್ನಗರಗಳು (ಮೆಟ್ರೋಪಾಲಿಟನ್) ನಿತ್ಯ ಪ್ರಯಾಣದ ವಲಯಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತಿವೆ. ರೈಲು ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆಗಳು ನಿತ್ಯ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಸಾಧನಗಳಾಗಿವೆ.

ನಿತ್ಯ ಪ್ರಯಾಣದ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದು ಹಾಗೂ ಉಪನಗರಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬಹುದು. (ಎಲ್.ಎಲ್.)

ನಿಪ್ಪಾಣಿ: ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಹೋಬಳಿ ಕೇಂದ್ರ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಗಡಿಯ ಬಳಿ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 24 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 72 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 607 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 58,061 (2001). ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ.

ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಂಚನ್ನು ವಲ್ಲಾಡ (ಮಲೆನಾಡಿನ) ಸೆರಗೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಹುಭಾಗ ಗಡಿನಾಡಿನಲ್ಲಿ–ಮಲೆನಾಡು ಹಾಗೂ ಬೆಳವಲನಾಡುಗಳ (ಬಯಲು ನೆಲ) ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ನಿಪ್ಪಾಣಿ ಗಡಿನಾಡಿನಲ್ಲಿದೆ.

ಕೃಷಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ. ಮಳೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಕೆರೆ ಬಾವಿಗಳ ಹಾಗೂ ಬಳಿಯಲ್ಲೆ ಹರಿಯುವ ನಿಪ್ಪಾಣಿ ಹಳ್ಳದ ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ಅದು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಬತ್ತ, ಚನ್ನಂಗಿ, ಕಡಲೆ, ಎಳ್ಳು, ಔಡಲ, ಸಾಸಿವೆ, ಕಬ್ಬು, ಹತ್ತಿ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ತಂಬಾಕು ಇವು ಈ ಸುತ್ತಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ನಿಪ್ಪಾಣಿ ತಂಬಾಕಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ನಿಪ್ಪಾಣಿ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥಳ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಬೆಲ್ಲ ಮತ್ತು ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಇತರ ವ್ಯಾಪಾರ ಸರಕುಗಳು. ದನಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಬೀಡಿ ಕಟ್ಟುವ ಉದ್ಯಮ ಸಾಕಷ್ಟು ಬೆಳೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾಸ್ಟರ್ ಆಫ್ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿದೆ. ಪುಣೆ–ಬೆಂಗಳೂರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಈ ಊರಿನ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಸಂಕೇಶ್ವರ, ಹುಕ್ಕೇರಿ, ಗೋಕಾಕ, ಯರಗಟ್ಟಿ, ಸವದತ್ತಿಗಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ರಸ್ತೆಯೊಂದಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಾಗೂ ಹೊರಗಿನ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಪಟ್ಟಣದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಪೌರಸಭೆ ಇದೆ. ರಕ್ಷಿತ ನೀರಿನ ಸರಬರಾಜು ಕಡಿಮೆ. (ವಿ.ಕೆ.ಯು.ಎಸ್.)

ನಿಯತಕಾಲಿಕ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ: ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಸಂಗ್ರಹಣಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲದ, ಹೆಚ್ಚು ಸಂಚಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಲ್ಲದ, ಕಡಿಮೆ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯುಳ್ಳ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿದಿನ ನಡೆಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸಲಾಗುವ ಮಾರಾಟ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಪ್ರದೇಶ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನು ಸರಂಜಾಮುಗಳ ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ನಡೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಸ್ಥಾಪನೆ ಬಹುಹಿಂದಿನದ್ದಾಗಿದ್ದು ಮನುಷ್ಯ ತಾನು ಬೆಳೆದದ್ದನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ತನಗೆ ಬೇಕಾದದ್ದನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಂದ ಪಡೆದು ಕೊಳ್ಳುವ (ಬಾರ್ಟರ್ ಸಿಸ್ಟಂ) ಸಾಟಿ (ಚಾಟಿ) ಹಂತದಿಂದ ಈಗಿನ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯವರಿಗೆ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿದೆ. ಮಾರು ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವಲ್ಲಿ, ಸ್ಥಾಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಂಶಗಳು ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಗಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯತಕಾಲಿಕ ಮತ್ತು ದಿನವಹಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳೆಂಬ ಎರಡು ವಿಧಗಳುಂಟು. ಇಂಥ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳು ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಅಥವಾ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಮೇಲೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ನಡೆಸುವ ದಿನಗಳನ್ನು ನಿಗದಿ ಪಡಿಸಲಾಗುವುದು. ನಿಗದಿತ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕೃಷಿಕರು ತಾವು ಬೆಳೆದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಮಾರಾಟಮಾಡಬಹುದು ಅಥವಾ ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಗ್ರಾಮ್ಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಂತೆ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿಯತಕಾಲಿಕ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಮಾರಾಟ ಮತ್ತು ಖರೀದಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ನಿಯತಕಾಲಿಕ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಕಡಿಮೆ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹುಟ್ಟುವಳಿ ಬರುವಂತೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವರು. ಕೃಷಿಕರು ತಾವು ಬೆಳೆದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಮಾರಾಟ ಮಾಡಲು ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆ ಜಾಗಕ್ಕೆ ನಗರ ಸಭೆ ಅಥವಾ ಸುಂಕ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. (ಕೆ.ಬಿ.)

ನಿರಾಶ್ರಿತರು: ಒಂದು ಸರ್ಕಾರ ಹೊಂದಿರುವ ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಹಾಕಿಕೊಂಡ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವಾಗ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಸ್ಥಾನ ಪಲ್ಲಟವನ್ನು ನಿರಾಶ್ರಿತತೆ ಎನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಸರ್ಕಾರ ಹಾಕಿಕೊಂಡ ಕೆಲವು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವಾಗ ಒಂದು ಭಾಗದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮನೆ, ಆಸ್ತಿ, ಉದ್ಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೆ ನಿರಾಶ್ರಿತರು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಭಾರತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದ ತಕ್ಷಣ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಪಾಕಿಸ್ತಾನವೆಂದು ಇಬ್ಭಾಗವಾದಾಗ ಆಗಿನ ಸರ್ಕಾರ ಎದುರಿಸಿದ ನಿರಾಶ್ರಿತರ ಸಮಸ್ಯೆ, ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಿದಾಗ ಉಂಟಾದ ನಿರಾಶ್ರಿತರ ಸಮಸ್ಯೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು. ನಿರಾಶ್ರಿತರ ಸಮಸ್ಯೆ ದೇಶವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಥದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಸುವಾಗ ಒಂದು ಆತಂಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ರೀತಿಯ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಕಾರಣಗಳು ನಿರಾಶ್ರಿತರಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಉದಾ: ಟಿಬೇಟಿಯನ್ ಸಮಸ್ಯೆ. (ಎಸ್.ಎಂ.ಎಚ್.)

ನಿರ್ದ್ರವ ವಾಯುಭಾರ ಮಾಪಕ: ವಾಯುಮಂಡಲದ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಬಳಸುವ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧದ ಸಾಧನ. ಇದನ್ನು 1843ರಲ್ಲಿ ಲ್ಯೂಸಿಯನ್ ವಿಡೀ ಎಂಬುವವನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಪಾದರಸದ ವಾಯುಭಾರ ಮಾಪಕವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ಒಯ್ಯುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ದ್ರವವಿಲ್ಲದ, ಹಗುರವಾದ ಮತ್ತು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದಾದ ನಿರ್ದ್ರವ ವಾಯುಭಾರಮಾಪಕವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಯಿತು. ನಿರ್ದ್ರವವೆಂದು ಅರ್ಥನೀಡುವ ಆನಿರೋಸ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಗ್ರೀಕ್ ಪದದಿಂದ ಬಂದುದ್ದರಿಂದ ಆ ಹೆಸರು ಈ ಉಪಕರಣಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ.

ಇದು ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಲೋಹದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಾಗಿದೆ. ಇದರೊಳಗಿನ ಭಾಗಶಃ ವಾಯುವನ್ನು ಹೊರತೆಗೆದು ಭದ್ರಪಡಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒತ್ತಡದ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪಕ ಗುಣವುಳ್ಳ ತೆಳ್ಳನೆಯ ಮುಚ್ಚಳವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ಮುಚ್ಚಳ ಒಳಬಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ ಹೊರಬಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮುಚ್ಚಳದ ಬಳುಕುವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸನ್ನೆಗಳ ಜೋಡಣೆಯೊಂದಿಗೆ ವೃದ್ಧಿಸಿ, ವಾಚಕಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿರುವ ಮುಖ ಬಿಲ್ಲೆಯ ಮೇಲೆ ಸೂಚಕಗಳು ಚಲಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ಸೂಚಕ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ದಿಕ್ಕಿಗೂ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ ಅಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಚಲಿಸುವುದು. ಮುಖ ಬಿಲ್ಲೆಯ ಮೇಲೆ ಅಂಗುಲ ಅಥವಾ ಮಿಲಿಬಾರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಅಳತೆ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಒತ್ತಡದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಜೊತೆಗೆ ಮುಖ ಬಿಲ್ಲೆಯ ಮೇಲೆ ಸ್ಟಾರ್ಮಿ, ರೇನ್, ಫೇರ್ ಮತ್ತು ಡ್ರೈ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಉಪಕರಣದ ಗಾಜಿನ ಮುಚ್ಚಳದ ಮೇಲ್ಭಾಗಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸೂಚಿಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಗುಬಟು (ಸ್ಟಡ್) ಸಹಾಯದಿಂದ ತಿರುಗಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ವಾಯುವಿನ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಅಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಸೂಚಕಕ್ಕೆ ಸರಿಹೊಂದಿಸಬೇಕು. ಗುಬಟುವಿನಿಂದ ಹಿಂದೆ–ಮುಂದೆ ಚಲಿಸುವ ಸೂಚಕದಿಂದ ಒತ್ತಡದ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ತಿಳಿಯುವುದು ಸುಲಭ.

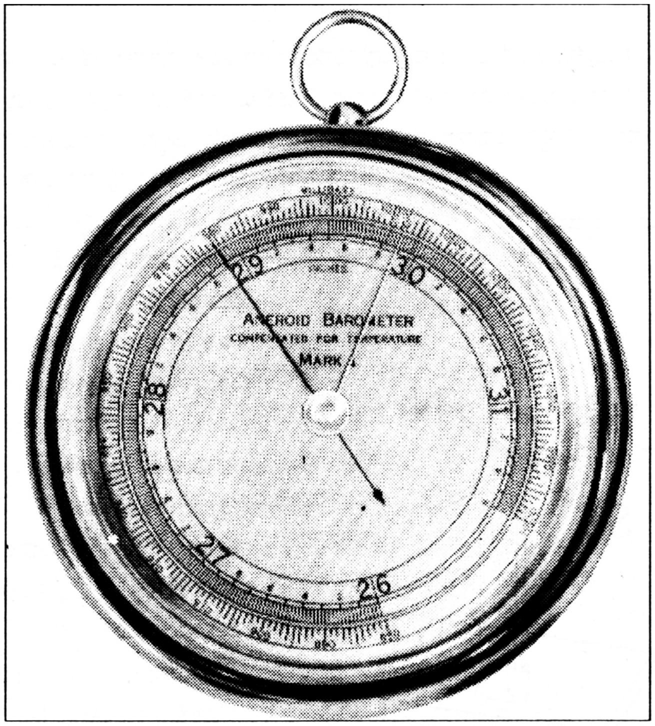

ನಿರ್ದ್ರವ ವಾಯುಭಾರ ಮಾಪಕ

ಈ ಉಪಕರಣವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹವಾಮಾನ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು, ನಾವಿಕರು, ವೈಮಾನಿಕರು, ಪರ್ವತಾರೋಹಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧಕರು ವಾಯುವಿನ ಒತ್ತಡ ಹಾಗೂ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದ ಎತ್ತರವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಬಳಸುವರು. (ಪಿ.ಎಂ.)

ನಿವೇಶನ ಮತ್ತು ಸನ್ನಿವೇಶ: ಆರ್ಥಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ, ನಗರ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವಸತಿ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ 4 ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಕಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಜಡತ್ವ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಿವೇಶನ ಮತ್ತು ಸನ್ನಿವೇಶ ಅರ್ಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ನಿವೇಶನ ಎಂದರೆ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಮತ್ತು ನಗರ ಬೆಳೆದು ವಿಕಾಸ ಹೊಂದುವ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರ, ಭೂಗರ್ಭದ ರಚನೆ, ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು, ಅಂತರ್ಜಲದ ಮಟ್ಟ, ಭೂಸಮತಲ ಮತ್ತು ಇಳಿಜಾರು ನಿವೇಶನದ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿವೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಹಿತಿ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಗತಿಯಿಂದ ನಿವೇಶನದ ವಸ್ತು ವಿಷಯ ಹೊಸ ಮೆರಗನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ದೂರ ಸಂವೇದಿ ಉಪಗ್ರಹಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಿವೇಶನಗಳ ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ರಚನೆಯನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ರೂಪಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಾತ್ಮಕ ಅಂಶವನ್ನು ಸನ್ನಿವೇಶ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸನ್ನಿವೇಶ ಒಂದು ಸ್ಥಳ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಳದ ಜೊತೆ ಹೇಗೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಪಾರ ಸನ್ನಿವೇಶ, ಸಾರಿಗೆ ಸನ್ನಿವೇಶ, ಗಡಿಭಾಗದ ಸನ್ನಿವೇಶ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರಿಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಬಗೆಗಳಾಗಿವೆ. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅನಂತರ ನಗರ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವಸತಿ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿವೇಶದ ಅಧ್ಯಯನ
° ZÁÑ À ÀÀÁÀ¥ÀÉÃÁEÄÉ (ಪಿ.ಎನ್.ಎಚ್.)

ನೀಗ್ರೊ: ಮಾನವ ಜನಾಂಗದ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜನ. ಉಳಿದ ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳೆಂದರೆ ಕಾಕಸಾಯಿಡರು ಮತ್ತು ಮಂಗೋಲಿಯನರು.

ನೀಗ್ರೊ ಜನಾಂಗದ ಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷಣಗಳಿವು: ಇವರ ಮೈಬಣ್ಣ ಅಪ್ಪಟ ಕಪ್ಪು. ಸೂರ್ಯನ ರಶ್ಮಿಯಿಂದ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಮೆಲಾನಿನ್‌ನಿಂದ ಇವರ ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪಾಗಿದೆ. ಕೆಲವರ ಮೈಬಣ್ಣ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಂದುಮಿಶ್ರಿತ. ಗುಂಗುರು ಗುಂಗುರು ಕೂದಲು ಅತಿ ಕಪ್ಪಾಗಿಯೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಕಂದುಮಿಶ್ರಿತ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುವುದುಂಟು. ಕಣ್ಣುಗಳು ಕಪ್ಪುಮಿಶ್ರಿತ ಹಳದಿಬಣ್ಣವಾಗಿಯೂ ಕೆಲವು ಸಾರಿ ಕಂದುಮಿಶ್ರಿತ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಮೂಗಿನ ಬುಡ ಅಗಲ, ದಿಂಡು ದಪ್ಪ. ಹೊಳ್ಳೆಗಳು ಗುಂಡು. ತುಟಿಗಳು ದಪ್ಪನಾಗಿಯೂ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚಿದಂತೆಯೂ ಇವೆ. ಮುಖ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಾದಾಮಿ ಆಕಾರವಾಗಿಯೂ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚಿದಂತೆಯೂ ಕೆಳಭಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ದೇಹಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಕಾರವಿಲ್ಲ. ಮುಂಡ ಸ್ವಲ್ಪ ಚಿಕ್ಕದು. ಕೈಗಳು ನೀಳ ಮುಂಗಾಲು ಮತ್ತು ಮುಂಗೈಗಳು ಹಿಂಗಾಲು ಮತ್ತು ಹಿಂಗೈಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದ. ದೈಹಿಕ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಗಲವಿಲ್ಲ. ಉದ್ದವೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಕುಳ್ಳರೂ ಉಂಟು. ಅತಿ ಎತ್ತರದವರೂ ಉಂಟು.

ನೀಗ್ರೋ ಜನಾಂಗವನ್ನು ಮೂರು ಪಂಡಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುವರು: ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿರುವ ಮೂಲನೀಗ್ರೊಗಳು, ಆಫ್ರಿಕದಿಂದ ವಲಸೆಹೋಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವವರು. ಇವರನ್ನು ನೀಗ್ರಿಟೋ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದೇ ಜನಾಂಗದ ಕೆಲವರು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದು ಇವರನ್ನು ಮೇಲಾನೇಷಿಯನ್ನರೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಮೂಲ ನೀಗ್ರೊ ಜನ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ವ್ಯವಸಾಯಗಾರರು. ಜೊತೆಗೆ ಬೇಟೆಯಾಡುವುದು, ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದು, ದನಕರುಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದು ಮೊದಲಾದ ಕಸಬುಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನೈಲ್ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವ ದಿಂಕರು ಬರಿ ದನಕರುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸಾಕಿ ಜೀವನವನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾವಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಜನ ಹಿಂದುಳಿದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಪಂಚಾಯ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ನಾಯಕನನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡು ನ್ಯಾಯ ತೀರ್ಮಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಆದರೆ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನಾಯಕರು ಕೆಲವಾರು ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅವನ್ನು ತಮ್ಮ ತಹಬಂದಿಗೆ ತಂದುಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯ ಕಟ್ಟಿದ್ದೂ ಉಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಬಂಟುಜನ ಲುಂಡ ಮತ್ತು ಕೆಜೆಂಬೆ ಎಂಬ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದರು. ನೀಗ್ರೊ ಜನ ಬಹುಪತ್ನಿವಿವಾಹ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಭಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಸ್ತಿಗೆ ಹೆಂಗಸರೇ ಹಕ್ಕುದಾರರು.

ಆಫ್ರಿಕದ ನೀಗ್ರೊ

ನೀಗ್ರೊ ಜನರು ಮೊದಲಿಗೆ ಸಸ್ಯಹಾರಿಗಳು. ದನಕರುಗಳನ್ನು ಸಾಕಿ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದವರಲ್ಲಿ ದನಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ರೂಡಿಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ದನಗಳನ್ನು ವಿನಿಯಮ ಸಾಧನವಾಗಿ ಬಳಸುವ ರೂಡಿ ಅವರಲ್ಲಿತ್ತು. ನೈಲ್ ಮತ್ತು ಕಾಂಗೋ ನದಿಗಳ ತೀರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನೀಗ್ರೊ ಜನರು ಹೇರಳವಾಗಿ ಮೀನು ಹಿಡಿದು ಅದನ್ನೇ ಆಹಾರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ನರಭಕ್ಷಕ ಕೆಲವು ನೀಗ್ರೊ ಗುಂಪುಗಳು ಆಫ್ರಿಕದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ವೆಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಉಬಾಂಗಿಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನರಭಕ್ಷಕರ ಕೆಲವು ಗುಂಪುಗಳಿದ್ದವೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ.

ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಅದರಿಂದ ವಿವಿಧ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಜನರು ಕಾಂಗೋ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಗರಿಗಳಿಂದ ನೇಯುವ ಕಸಬುಳ್ಳವರು ಆಫ್ರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಹತ್ತಿಯ ನೂಲಿನಿಂದ ನೇಯುವವರು ಇದೇ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತಾರೆ. ಮಡಕೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಪಂಗಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಚಕಮಕಿ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ, ಮರ ಉಜ್ಜುವುದರಿಂದ ಬೆಂಕಿ ಪಡೆಯುವ ಹಳೆಯ ವಿಧಾನ ಈಗಲೂ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ವಾರದ ಸಂತೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ವಿನಿಮಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಸುವ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳ ಪ್ರದೇಶದವರು ಆಡು ಮತ್ತು ದನಕರುಗಳನ್ನು ವಿನಿಮಯ ಸಾಧನಗಳಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಆಫ್ರಿಕದ ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಚೂಪಾದ ಕತ್ತಿಯಂಥ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು, ವ್ಯವಸಾಯದ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕವಡೆ ಶಂಖಗಳನ್ನೂ ಲೋಹದ ತುಂಡುಗಳನ್ನೂ ಆಡುಗಳನ್ನೂ ಕೋಳಿಗಳನ್ನೂ ನಾಣ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ನೀಗ್ರೊ ಜನ ಪ್ರಕೃತಿಯ ನೈಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚಲನವಲನಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಶಕ್ತಿಗಳಿವೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅವನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿಯೂ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವ ಅನೇಕ ಜನರಲ್ಲಿ ಪಿತೃಗಳನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರೂಡಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ನೀಗ್ರೊ ಜನರಲ್ಲಿಯೂ ಬಂಟು ನೀಗ್ರಾಯಿಡರಲ್ಲಿಯೂ ಸಾವು ಸಂಭವಿಸಿದರೆ ಅದು ಯಾರೋ ಮಂತ್ರವಾದಿಯಿಂದ ನಡೆದಿರಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಬಲ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಸಾವು ಪಿತೃಗಳ ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿದೆಯೆಂದೂ ಕೆಲವು ಗುಂಪುಗಳ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ನೀಗ್ರೊ ಜನರ ಅನೇಕ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಯನ್ನೂ ಮಳೆಯನ್ನು ಗುಡುಗು ಮಿಂಚುಗಳನ್ನೂ ದೇವರೆಂದು ಪೂಜಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಆರಾಧನೆಗಳನ್ನು ನಿಗದಿಯಾದ ದಿನ ಕುಣಿತ, ಮದ್ಯಸೇವನೆ, ಹಬ್ಬ ಆರಾಧನೆಗಳ ಮೂಲಕ ನಡೆಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಈ ಆರಾಧನೆಗಳಿಂದ ಆರೋಗ್ಯವೂ ಸಂತಾನವೂ ಸುಖಸಂಪತ್ತುಗಳೂ ಹೆಚ್ಚುವುದೆಂದು ನಂಬಿಕೆ. ಮಾಟ, ಮಂತ್ರ, ಮಂತ್ರವಾದಿ, ವೈದ್ಯ–ಇವುಗಳನ್ನು ಆ ಜನ ಬಹುವಾಗಿ ನಂಬಿದ್ದಾರೆ. ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಗಾಢವಾಗಿವೆ. ಈ ಜನರ ಗುಂಪುಗಳ ನಡುವೆ ಕಲಹಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ನೀರಾವರಿ: ಕೃಷಿ ಹಾಗೂ ಮತ್ತಿತರ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ವಿವಿಧ ಮೂಲಗಳಾದ ನದಿ, ಸರೋವರ ಕೆರೆ, ಕಾಲುವೆ, ಬಾವಿಗಳಿಂದ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ನೀರಾವರಿಯ ಇತಿಹಾಸ ಮಾನವನ ನಾಗರಿಕತೆಯೊಡನೆ ಸಮ್ಮಿಳಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 4000ಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನೈಲ್ ನದಿಯ ನೀರಿನಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯದಲ್ಲಿ ಟೈಗ್ರಿಸ್–ಯೂಫ್ರೆಟೀಸ್ ನದಿಗಳಿಂದ ನೀರನ್ನು ತಿರುಗಿಸಲು ಅಡ್ಡಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನದಿಗೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ದಡಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಸಣ್ಣಮಣ್ಣಿನ ಏರಿಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಲಂಬಕೋನವಾಗಿ ಬೇರೆ ಏರಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನೈಲ್ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ಬಂದಾಗ ಹೊಳೆಯ ನೀರನ್ನು ಏರಿಗಳ ಮಧ್ಯದ ತೊಟ್ಟಿಗಳೊಳಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಸಂಗ್ರಹಗೊಳ್ಳಲು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ನೈಲಾ ಮೀಟರ್ ಎಂಬ ಅಳೆಯುವ ದೊಡ್ಡ ಯಂತ್ರ ಇಟ್ಟು ನೀರನ್ನು ಅಳತೆ ಮಾಡಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ರೈತನಿಗೂ ಆತ ಬಳಸಿದ ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಕಂದಾಯ ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗದ್ದೆಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ತೂಬಿನ ಬಾಗಿಲುಗಳಿಂದ ಬಿಟ್ಟು ಕ್ಲುಪ್ತ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಪಡಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮುಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಚೆಗೆ ನೈಲ್ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಅಸ್ವಾನಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಗಾರೆಯ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ನಾಸರ್ ಜಲಾಶಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾರತ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಪ್ರಪಂಚದ ಮುಖ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ಅನಿಶ್ಚಿತ ಮಳೆ, ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಸಂಭವಿಸುವ ಬರಗಾಲ, ಕ್ಷಾಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಜನರು ನೀರಾವರಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ನೀಡಲು ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ. ಭಾರತ ಇಂದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅತಿಹೆಚ್ಚು ನೀರಾವರಿ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಚೀನ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ.

ಉಪಯೋಗ: ನೀರಾವರಿಯ ಉಪಯೋಗ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಮಳೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಬೀಳದಿದ್ದಾಗ ಪೈರನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದು. ಈ ಉಪಯೋಗ ಭೂಮಿಯ ಗುಣ, ಬೀಳುವ ಮಳೆ, ವಾಯುಗುಣ, ಭೂಮಿಗೆ ಒಗ್ಗುವ ಬೆಳೆಗಳು–ಇವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಸುರಿದು ನೀರಾವರಿಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೇ ಇಲ್ಲದೆ ಇರಬಹುದು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಬೀಳುವ ಮಳೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾಕಾದರೂ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೊಂದರೆ ಆಗಬಹುದು; ಅಥವಾ ಅಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಪೈರಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗಬಹುದು. ನೀರಾವರಿಯ ಪ್ರಯೋಜನ ನಿರ್ಣಯವಾಗುವುದು ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ. ಅದು ಒಂದೇ ವರ್ಷದಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾಗುವುದು ಸರಿಯಷ್ಟೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದೇ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ನೀರಾವರಿ ವಿಧಾನಗಳು: ಮುಖ್ಯವಾದ ನೀರಾವರಿ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಬಾವಿ ನೀರಾವರಿ; 2. ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿ; 3. ಕಾಲುವೆ ನೀರಾವರಿ;

1. ಬಾವಿ ನೀರಾವರಿ: ಭೂಮಿಯ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ನೀರ ಸೆಲೆಯೇ ಅಂತರ್ಜಲ. ಇಂಥ ಅಂತರ್ಜಲ ಮೂಲಗಳನ್ನು ನೀರಾವರಿಗೆ ಬಳಸುವುದು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇರುವ ಒಂದು ವಿಧಾನ. ಇಂದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇತರ ಮೂಲಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಬಾವಿ ನೀರಾವರಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರವೇ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಬೇಸಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಅಂತರ್ಜಲ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಸದುಪಯೋಗಪಡಿಸಲು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಅಂತರ್ಜಲ ಸಮೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ಯಾವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿ ಸಾಕಷ್ಟು ನೀರು ಪಡೆಯಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಭೂಗರ್ಭತಜ್ಞರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಸಮೀಕ್ಷೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅಂತರ್ಜಲ ಮೂಲವನ್ನು ನೀರಾವರಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಳಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ. ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಗಳುಂಟು: (1) ನೆಲಬಾವಿಗಳು; (2) ಕೊಳವೆಬಾವಿಗಳು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನೆಲಬಾವಿಗಳು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನೀರಾವರಿಯ ವಿಧಗಳು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸು. 30 ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ನೆಲಬಾವಿಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ಪಂಜಾಬ್, ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ. ಒಂದು ನೆಲ ಬಾವಿ ಸರಾಸರಿ 2 ಹೆ. ಜಮೀನಿನ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ನೆಲದ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ನೀರು ದೊರೆಯುವಂತಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ಆಳದ ಬಾವಿಗಳ ಅಗತ್ಯ ಇಲ್ಲದಿರುವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಬಾವಿಗಳಿಂದಲೇ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಸಾಕಷ್ಟು ನೀರು ಪಡೆಯಲು ಹೆಚ್ಚು ಆಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾದರೆ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಯುಕ್ತ. ಕೊಳವೆ ಬಾವಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಪ್ಪತ್ತರಿಂದ ನೂರೈವತ್ತು ಮೀ ಗಳ ಆಳದವರೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 150 ರಿಂದ 200 ಮೀ ಗಳವರೆಗೂ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ಕೊರೆದಿರುವರು. ಕೊರೆಯುವ ಯಂತ್ರಗಳಿಂದ ಇವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಸಾಧ್ಯ. ನೆಲಬಾವಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ದೊರಕಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ತಜ್ಞರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಬಾವಿಗಳಿಂದ ನೀರೆತ್ತಲು ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಪಂಪುಗಳ ಬಳಕೆ ಈಗ ಸರ್ವೇ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಈ ರೀತಿ ಎತ್ತಿದ ನೀರು ಸಣ್ಣ ಕಾಲುವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಬೇಸಾಯದ ಜಮೀನಿಗೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ನೀರು ಅಪವ್ಯಯವಾಗುತ್ತದೆ. ನೀರಿನ ಅಭಾವವಿರುವಲ್ಲಿ ಆದಷ್ಟು ಮಿತವಾಗಿ ನೀರನ್ನು ಬಳಸಿ ಬೆಳೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಹನಿ ನೀರಾವರಿ ವಿಧಾನ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಬಾವಿಯಿಂದ ಎತ್ತಿದ ನೀರನ್ನು ಒತ್ತಡ ಕೊಳವೆಯ ಮೂಲಕ ಬೆಳೆಗೆ ಹನಿಸುವುದೇ ಇದರಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುವ ವಿಧಾನ.

2. ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿ: ನೀರು ಹರಿಯುವ ಹಳ್ಳ, ತೊರೆಗಳಿಗೆ ಏರಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದನ್ನು ಕೆರೆಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ನೀರನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಕೈಗೊಂಡಿರುವ ಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮುಖ್ಯವೂ ಪ್ರಾಚೀನವೂ ಹೌದು. ಈ ಕೆರೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನ ಏರಿ ಹಾಕಿ ಕಟ್ಟಿದಂಥವು. ನಾಲ್ಕಾರು ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಿಗೆ ನೀರು ಒದಗಿಸುವ ಸಣ್ಣದರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಸಾವಿರಾರು ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಿಗೆ ನೀರು ಒದಗಿಸುವ ದೊಡ್ಡದರವರೆಗೆ ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಕರ್ನಾಟಕ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ. ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿಂದ ಮಳೆಯ ನೀರು ಹರಿದು ಬಂದು ತುಂಬುವ ಸಣ್ಣ ಕೆರೆಗಳುಂಟು. ಸಣ್ಣ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಕಟ್ಟೆ ಹಾಕಿ ಕಾಲುವೆಗೆ ನೀರು ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಅದರಿಂದ ತುಂಬಿಸುವ ಕೆರೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿಯ ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆ ಏನೆಂದರೆ ಹೂಳು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗುವ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ನೀರು ಒದಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗಾಗ್ಗೆ ಹೂಳೆತ್ತುವ ಮತ್ತು ಏರಿಯನ್ನು ಭದ್ರಗೊಳಿಸುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

3. ಕಾಲುವೆ ನೀರಾವರಿ: ಕಾಲುವೆಗಳಿಂದ ಬೇಸಾಯದ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ನೀರಾವರಿ ವಿಧಾನ. ನದಿ ಹರಿದುಹೋಗುವಾಗ ಯಾವುದೋ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲದೆ ಅಂದರೆ ನದಿಯ ನೀರಿಗೆ ಯಾವ ತಡೆಯನ್ನೂ ಒಡ್ಡದೆ ಅದು ಕಾಲುವೆಗೆ ಹೋಗುವಂತಿರಬಹುದು. ಅಂಥ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಕಾಲುವೆಯ ಮೂಲಕ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ

ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇವುಗಳು ಪ್ರವಾಹ ಕಾಲುವೆಗಳು. ಆದರೆ ಇಂಥ ಅನುಕೂಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಒದಗಿರುವುದರಿಂದ ನೀರಾವರಿಗೆ ಇದರಿಂದ ದೊರಕಿರುವ ಪ್ರಯೋಜನ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ ಹಾಕಿ ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಕಾಲುವೆಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಬಿಡಲಾಗುವುದು. ಇವುಗಳು ನಿರಂತರ ಕಾಲುವೆಗಳು. ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಇಂದು ಕಾಲುವೆಗಳು ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಪೂರೈಸಲಾಗುವುದು. (ಕೆ.ಕೆ.)

ನೀರಿನ ಲವಣಾಂಶೀಕರಣ: ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಲವಣಾಂಶಗಳಿವೆ. ಇದೇ ನೀರಿನ ಲವಣಾಂಶೀಕರಣ. ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಲವಣಾಂಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ನೀರು ಉಪ್ಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಮಾಣದ ಸಾಗರ ನೀರು ಹಾಗೂ ಅದು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಲವಣಾಂಶಗಳ ಅನುಪಾತವೇ ಲವಣತೆ. ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಲವಣ ಮತ್ತು ಖನಿಜಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ತಜ್ಞರಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ತಜ್ಞರ ಪ್ರಕಾರ ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲೆಗಳು ಕರಗಿ ನದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವರು ಇದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನದಿಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಮತ್ತು ಸೋಡಿಯಂ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಕೇವಲ ಶೇ. 2 ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಆದರೆ ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೋಡಿಯಂ ಮತ್ತು ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಕ್ಲೋರೈಡನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಸಾಗರತಳದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲೆಗಳು ಕರಗಿ ಲವಣಾಂಶ ಉಂಟಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಲವಣಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಡಿಯಂ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಅತಿಮುಖ್ಯ. ಇದು ಒಟ್ಟು ಲವಣಗಳ ಶೇ. 77.8ರಷ್ಟಿರುವುದು. ಸಾಗರದ ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ ಇತರ ಲವಣಗಳೆಂದರೆ ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಕ್ಲೋರೈಡ್, ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್, ಪೊಟಾಷಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೋನೇಟ್ ಮತ್ತು ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಬ್ರೋಮೈಡ್. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಖನಿಜಗಳು ಕೂಡ ಕರಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ರೇಡಿಯಂ.

ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿ ಲವಣತೆಯ ಸರಾಸರಿ ಪ್ರಮಾಣ ಒಂದು ಕಿಗ್ರಾಂನಲ್ಲಿ 35 ಗ್ರಾಂ.

ಸಾಗರದ ನೀರಿನ ಲವಣದ ಪ್ರಮಾಣ

ಲವಣಗಳು	ಪ್ರಮಾಣ (ಪ್ರತಿ 1000 ಗ್ರಾಂಗಳಿಗೆ)	ಶೇಕಡವಾರು
ಸೋಡಿಯಂ ಕ್ಲೋರೈಡ್	27.213	77.8
ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಕ್ಲೋರೈಡ್	3.807	10.9
ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್	1.658	4.7
ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್	1.260	3.6
ಪೊಟಾಶಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್	0.863	2.5
ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೋನೇಟ್	0.123	0.3
ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಬ್ರೋಮೈಡ್	0.076	0.2
ಸರಾಸರಿ ಲವಣತೆ	35.000	100.0

ಲವಣತೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯು ಎಲ್ಲಾ ಸಾಗರ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಹಲವು ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ– ಆವಿಯಾಗುವಿಕೆ, ಮಳೆ, ನದಿನೀರು, ಸಾಗರದ ನೀರಿನ ಚಲನೆ, ವಾಯುಮಂಡಲದ ಒತ್ತಡ, ಮಾರುತಗಳದಿಕ್ಕು ಮುಂತಾದವು. ಈ ಅಂಶಗಳು ಸಾಗರದ ನೀರಿನ ಲವಣತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತವೆ ಅಥವಾ ಕುಗ್ಗಿಸುತ್ತವೆ. ನೀರಿನ ಆವಿಯಾಗುವಿಕೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ಲವಣತೆಯ ನಡುವೆ ನೇರ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ನೀರು ಹೆಚ್ಚು ಆವಿಯಾದಲ್ಲಿ ಲವಣಾಂಶಗಳು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆವಿಯಾಗುವಿಕೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಉಷ್ಣವಲಯ ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿ ಲವಣತೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದು. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಆವಿಯಾಗುವಿಕೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಮೋಡ ಮತ್ತು ಮಳೆಯಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಲವಣಾಂಶ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನದಿಗಳು ಸಾಗರಗಳಿಗೆ ಲವಣಾಂಶವನ್ನು ತಂದರೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಶುದ್ಧ ನೀರನ್ನು ತರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗರದ ನೀರು ಕಡಿಮೆ ಲವಣತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು. ವೇಗವಾಗಿ ಬೀಸುವ ನಿರಂತರ ಮಾರುತಗಳು ತಮ್ಮ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಗರದ ಮೇಲ್ಮೈ ನೀರನ್ನು ಸೆಳೆದೊಯ್ಯುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಕೆಳಭಾಗದ ನೀರು ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ಚಲಿಸಿ ಲವಣಾಂಶ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು.

ಈ ಮೇಲಿನ ಅಂಶಗಳಲ್ಲದೆ ವಾಯುಮಂಡಲದ ಒತ್ತಡ, ಮಾರುತಗಳ ದಿಕ್ಕು ಮುಂತಾದವು ಲವಣತೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ. (ಕೆ.ಕೆ.)

ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಬಿರುಕು: ಹಿಮನದಿಯ (ಗ್ಲೇಶಿಯರ್) ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುವ ಕಮರಿ (ಕ್ರೆವ್ಯಾಸ್). ಧ್ರುವಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಮ ಅಧಿಕವಾಗಿ ತುಂಬುತ್ತಲೂ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕರಗುತ್ತಲೂ ಗಡ್ಡೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಲೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಆ ಹಿಮ ಅಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯುವುದು. ಇಂಥ ಹಳ್ಳಗಳು ಹಿಮದಿಂದ ತುಂಬಿಕೊಂಡಾಗ ಆ ಹಿಮರಾಶಿ ಚಿಕ್ಕ ಹಿಮನದಿಯಾಗಿ ಕೆಳಕಣಿವೆಗೆ ಪ್ರಸರಿಸುವುದು. ಅದು ಬೆಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಗುರುತ್ವದಿಂದಲೇ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಮಂದಗತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದೆಸಾಗುವ ಹಿಮನದಿ ತನ್ನ ಕೊರೆತದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಗಳು, ಮರಳು ಮೊದಲಾದ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗ ಹಿಮನದಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಮತ್ತು ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇರುವುದು. ಹಿಮನದಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವಾಗ ತಳಶಿಲೆಯ ತಡೆಯಿಂದ ಅದರ ನಡುವೆ 30 ಮೀ ಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಳದ ಬಿರುಕುಗಳು ತೋರಿಬರುತ್ತವೆ. ಇವೇ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಬಿರುಕುಗಳು. ಇವು ಹಿಮನದಿಯಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡವಾಗಿಯೂ ನೀಳವಾಗಿಯೂ ಗೋಚರಿಸಬಹುದು. ಹಿಮಸಂಚಾರಿಗಳಿಗೂ ಪರ್ವತಾರೋಹಿಗಳಿಗೂ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಬಿರುಕು ಮೃತ್ಯುಪಂಜರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದುಂಟು. ಅದರೊಳಗೆ ಸಿಲುಕಿದವರ ಶವಗಳು ಅತಿದೀರ್ಘಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಹೊರಕಾಣಿಸುವುದು ಸಂಭಾವ್ಯ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ 1820ರಲ್ಲಿ ಗ್ರೀನ್ಲೆಂಡಿನ ಡೆಸ್ ಬಾಸನ್ ಎಂಬ ಹಿಮನದಿಯ ಬಿರುಕಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದ ಮೂರು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರ ಶವಗಳೂ 1861, 1863 ಮತ್ತು 1865ರಲ್ಲಿ ಹೊರಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಹಿಮನದಿ 6 ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ದೂರ ಸರಿದಿತ್ತು. ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಆಲ್ಪ್‌ನ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಬಿರುಕೊಂದರಲ್ಲಿ ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದಿನ ರೀತಿಯ ಉಡುಪುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದ ಒಂದು ಶವ ದೊರೆತಿತ್ತು (1860). ಈ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಬಿರುಕುಗಳ ಮೇಲೆ ಹಿಮದ ಕಣಗಳು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಅವು ಥಕ್ಕನೆ ದೃಗ್ಗೋಚರವಾಗದಿರುವುದೇ ಇಂಥ ಅಪಘಾತಗಳಿಗೆ ಕಾರಣ. (ಎಂ.ವಿ.)

ನೀರ್ಗಲ್ಲು ಗುಡ್ಡ: ಹಿಮನದಿಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಕಡಲು ಸೇರಿ ತೇಲುತ್ತಿರುವ ಅಗಾಧಗಾತ್ರದ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ರಾಶಿ (ಐಸ್‌ಬರ್ಗ್). ಪ್ರಪಂಚದ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ರಾಶಿಗೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಗ್ರೀನ್ಲೆಂಡ್, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವ ಖಂಡಗಳ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮರೇಖೆಯ ಮಟ್ಟ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನೆಲದ ಇಳಿಜಾರಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತ ಸಮುದ್ರದ ಅಂಚಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಇವುಗಳ ಹರಿವಿನ ಇಳುಕಲಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಎಳೆತ ಸಂಭವಿಸಿ, ಹಿಮನದಿಗಳಿಂದ ವಿವಿಧಾಕಾರದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಹಿಮಗಡ್ಡೆಗಳು ಮುರಿದು ಬಿದ್ದು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ತೇಲುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿ ಸಿಡಿದ ಹಿಮಭಾಗಗಳೇ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಬೆಟ್ಟಗಳು.

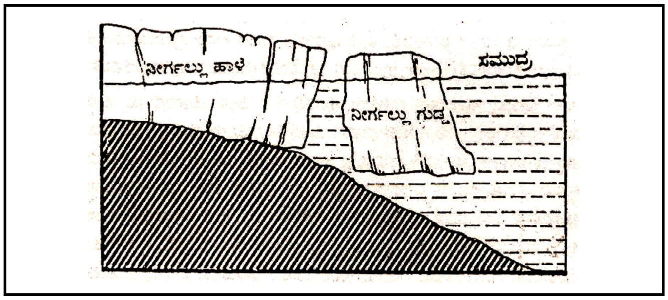

ನೀರ್ಗಲ್ಲು ಗುಡ್ಡ

ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವ ಪ್ರದೇಶದ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಹಲವಾರು ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿರುವ 50 ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಕಟ್ಟಡದಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಉತ್ತರಭಾಗದವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 1.6 ಕಿಮೀ ಅಗಲ ಮತ್ತು 30.5 ಮೀ ಎತ್ತರ ಇವೆ. ನೀರ್ಗಲ್ಲುಗಳು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ವೈಭವದಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ನೆಲಗೋಪುರಗಳನ್ನೂ ಗಂಭೀರತೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಮಾನವಗಳನ್ನೂ (ಸ್ಫಿಂಕ್ಸ್) ಮೀರಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಪ್ರಕಾಶ ಬಿಂಬಿಸಿದಾಗ ಕಾಮನಬಿಲ್ಲಿನ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕೆಲವು ಹಿಮ ಪ್ಲಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ತೆರೆಗಳು ಕೊರೆದು ಮಾಡಿದ ಗುಹೆಗಳಿವೆ. ಅವು ಕಡುನೇರಳೆ ಬಣ್ಣದವಾಗಿ ತೋರುತ್ತವೆ. ಇರುಳಿನಲ್ಲಿ ಹಿಮಪ್ಲಾವಿಗಳು ಕಡಲುಗಳಲ್ಲಿ ತೇಲುತ್ತ ಮುಂದುವರಿಯುವಾಗ ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಹೊಳೆಯುವುವು.

ತೇಲುತ್ತಿರುವ ನೀರ್ಗಲ್ಲುಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸುವ 30 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅದರ ರಚನಾರೀತಿ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಕೊಂಡು, 2.5 ಮೀ ನಿಂದ 3 ಮೀ ವರೆಗೆ ನೀರಿನ ಅಡಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಬೆಚ್ಚನೆಯ ಸಾಗರದ ನೀರಿಗೆ ಬಂದಾಗ

ಹಿಮಪ್ಲಾವಿ ಕರಗುತ್ತವೆ. ಆ ಮೊದಲು ಅದು 3,200 ಕಿಮೀ ದೂರ ಸಂಚರಿಸಬಲ್ಲುದು. ತನ್ನ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಂಶವನ್ನು ನೀರಿನ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಮರೆಮಾಚಿಕೊಂಡು ತೇಲುವುದರಿಂದ ನೀರ್ಗಲ್ಲುಗುಡ್ಡ ನೌಕಾಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅಪಾಯಕಾರಿ. ಮಂಜು ಮುಸುಕಿದಾಗಲಂತೂ ನೌಕೆಗಳು ಅರಿವಿಲ್ಲದೆ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಗುಡ್ಡಗಳಿಗೆ ಬಡಿದು ಚೂರುಚೂರಾಗಿ ಹೋಗುವುದುಂಟು. 1912ರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಟೈಟಾನಿಕ್ ಮಹಾನೌಕೆಯ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಯಾಣದ ದುರಂತವೇ ನೌಕಾಘಾತ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಭೀಕರ ನಿದರ್ಶನ. ಮುಂದೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಿಮಪ್ಲಾವಿ ಕಾವಲುಪಡೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿಯ ಹಿಮಪ್ಲಾವಿಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಿ ಸಂಚರಿಸುವ ನೌಕೆಗಳಿಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡುವ ಏರ್ಪಾಡನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು. (ಎಂ.ವಿ.)

ನೀರ್ಗುಳಿ: ನದಿಯ ನೀರಿನ ಕೊರೆತದಿಂದ ಅದರ ಪಾತ್ರದ ಗಟ್ಟಿಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಕಿರಿದಾದ ಬಾಯಿಯುಳ್ಳ ಗುಳಿ. ಇದನ್ನು ಕುಂಭಕುಳಿಯೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ಹೆಚ್ಚು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿವೇಗದಿಂದ ಹರಿಯುವ ನದಿ ತಾನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಬರುವ ಮರಳು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿನ ಚೂರುಗಳಿಂದ ತನ್ನ ದಡಗಳನ್ನೂ ಪಾತ್ರವನ್ನೂ ಕೊರೆಯುತ್ತ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಅದರ ತಳದ ಗಟ್ಟಿಕಲ್ಲಿನ ತಗ್ಗುಗಳಲ್ಲಿ ತಂಗಿದ ದಪ್ಪ ಮರಳುಕಲ್ಲುಗಳು ಸಂಘರ್ಷ ಪರಿಭ್ರಮಣಗಳಿಂದ ತೋಡಿದ ಹಳ್ಳಗಳೇ ನೀರ್ಗುಳಿಗಳು. ಅತಿ ರಭಸದಿಂದ ಹರಿಯುವ ಪ್ರವಾಹದ ಸುಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಕಲ್ಲುಮರಳು ದೀರ್ಘ ಕಾಲದ ತನಕ ಒಂದೇ ಕಡೆ ಸುತ್ತುತ್ತ ಇರುವುದರಿಂದ ಆ ಹಳ್ಳವೂ ಹಿಗ್ಗುತ್ತದೆ; ಮರಳಿನ ಕಣಗಳೂ ಕಲ್ಲು ಚೂರುಗಳೂ ಸವೆದು ಗುಂಡಾಗುತ್ತವೆ; ಸುಳಿಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿರುವ ಜಲಪಾತಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ನೀರ್ಗುಳಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವ ನುಣುಪು ಮತ್ತು ಗುಂಡು ಕಲ್ಲುಗಳೇ ಇವನ್ನು ಅಗಲವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಆಳವಾಗಿ ತೊಡುವ ಆಯುಧಗಳು. ಇವುಗಳ ಅಗಲ–ಆಳ ಕೆಲವು ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಮೀಟರುಗಳಷ್ಟಿರಬಹುದು. ಶರಾವತೀ ನದಿ ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆ ಜಲಪಾತದ ಬಳಿ, ಕಾವೇರಿನದಿ ಚುಂಚನಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ಗಟ್ಟಿಕಲ್ಲನ್ನು ಕೊರೆಯುವ ಯಂತ್ರದಂತೆ ಕೊರೆದು, ಮೊಸರು ಕಡೆಯುವ ಮಂತಿನಂತೆ ಕಡೆದು, ಬಲು ದೊಡ್ಡ ಕುಳಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿದೆ. ತುಂಬ ದೊಡ್ಡದಾದವನ್ನು ರಕ್ಕಸನ ಕೊಪ್ಪರಿಗೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. (ಎ.ಎನ್.ಎಸ್.ಐ.)

ನೀಲ್ ಆರ್ಮ್‌ಸ್ಟ್ರಾಂಗ್: ಅಮೆರಿಕ ದೇಶದ ಗಗನಯಾತ್ರಿ, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಹಾಗೂ ಆಕಾಶ ನೌಕಾ ನಿರ್ದೇಶಕ. ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಪಾದಾರ್ಪಣ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಥಮ ಮಾನವ. ಜನನ 1930, ಆಗಸ್ಟ್ 5 ಓಹಿಯೊದಲ್ಲಿ. ಇವನ ಪ್ರಥಮ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶ ಯಾನ 1966ರಲ್ಲಿ, ಜಮಿನಿ 8. ಇದರಲ್ಲಿ ಇವನ ಸಹ ಚಾಲಕರಲ್ಲಿ ಡೇವಿಡ್ ಸ್ಕಾಟ್‌ರೊಡನೆ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಥಮ ಮಾನವರಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶ ನೌಕೆಯ ಸ್ಪರ್ಷ. ಇವನ ಎರಡನೆಯ ಹಾಗೂ ಕೊನೆಯ ಮಹತ್ವ ಪೂರ್ಣ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶ ಯಾನ ಅಪೊಲೋ 11ರಲ್ಲಿ (1969 ಜುಲೈ 20). ಇದು ಮಾನವ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಹನುಮಂತ ನೆಗೆತ, ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಹೆಜ್ಜೆ. ಆರ್ಮ್‌ಸ್ಟ್ರಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಸಹ ಯಾತ್ರಿ ಬಜ್ ಆಲ್ಡ್ರಿನ್ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಇಳಿದು 2 $^1/_2$ ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರು.

ಗಗನ ಯಾತ್ರಿಯಾಗುವ ಮೊದಲು ಈತ ಅಮೆರಿಕದ ನೌಕಾದಳದಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ಚಾಲಕನಾಗಿ ಕೊರಿಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದ. ಅತಿ ವೇಗವಾಗಿ ಚಲಿಸುವ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ಯುದ್ಧವಿಮಾನಗಳ ಚಾಲಕನಾಗಿದ್ದ. ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಇವರು ಗುರುತಿಸಿದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಕುಳಿಯೊಂದಕ್ಕೆ ಇವನ ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿ ಇವನ ಹೆಸರಿನ್ನಿಡಲಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.ಯು.)

ನೀಲಗಿರಿ: ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲು ಹಾಗೂ ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಜಿಲ್ಲೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹುಭಾಗ ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಸು. 2,500 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾದ ಅಡಕವಾದ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶ. ಇದರ ಶಿಖರಗಳು ಸುತ್ತಲಿನ 1000 ಮೀ ಎತ್ತರವಾದ ಮೈದಾನದಿಂದ 1,800–2,400 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ನೀಲಗಿರಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯಗಳು, ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,549 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 76214. ನೀಲಗಿರಿಯೆಂಬ ಹೆಸರು ಸು. 850 ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಹಳೆಯದು. ಈ ಗಿರಿಪಂಕ್ತಿಯ ಉನ್ನತ ಶಿಖರಗಳು ತೆಳು ನೀಲಿಬಣ್ಣದ ಮಂಜಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡ ಜನರು ಇದನ್ನು ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆದಿರಬಹುದು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಇತಿಹಾಸ: ನೀಲಗಿರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರದೇಶ ಗಂಗರಾಜರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿತ್ತು (930). ಅನಂತರ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕದಂಬರ ಕೈವಶವಾಯಿತು. ಸು. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದು ಹೊಯ್ಸಳರ ಕೈಸೇರಿತು. ಅನಂತರ ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜನಾದ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ನೀಲಗಿರಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗೆದ್ದ. ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ನೀಲಗಿರಿಯನ್ನು ನೀಲಾದ್ರಿ, ನೀಲಾಚಲ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ನೀಲಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನೆಂದು 1120ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಕೋಟೆಯಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ನೀಲಗಿರಿ ಪವಿತ್ರವೆಂದೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಶಿಖರಗಳ ದರ್ಶನಮಾತ್ರದಿಂದ ಪಾಪ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆಂದೂ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರು ನಂಬಿದ್ದರೆಂದು ಅಬೆ ಡೂಬಾಯನ ಹೇಳಿಕೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹೊಯ್ಸಳರ ಅನಂತರ 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ನೀಲಗಿರಿ ಪ್ರದೇಶ ಡಣಾಯಕರ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದು, ಈಗಿನ ಡಣಾಯಕನಕೋಟೆಯಿಂದ ಆಳಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಿಂದ 1565ರವರೆಗೆ ಇದು ವಿಜಯನಗರ ಅರಸರ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ತಾಳಿಕೋಟೆ ಯುದ್ಧಾನಂತರ ಬಹಮನಿ ಸುಲ್ತಾನರ ವಶವಾಗಿದ್ದು, 1610ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ರಾಜ ಒಡೆಯರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. 1799ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇದು ಮದರಾಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಭಾಗವಾಯಿತು. ಈಗ ಈ ಪ್ರದೇಶ ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯಾಗಿದೆ.

ಭೂಸ್ವರೂಪ: ನೀಲಗಿರಿಯ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ: 1. ನೀಲಗಿರಿಯ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶ, 2. ಇದರ ಬುಡಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಪ್ರದೇಶ, 3. ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಕ್ಕರ್ಲೋನಿ ಕಣಿವೆ, 4. ಆಗ್ನೇಯದ ವೈನಾಡು. ನೀಲಗಿರಿ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಮೇರೆಗಳಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಭವಾನಿ ನದಿಯೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಭವಾನಿಯ ಉಪನದಿಯಾದ ಮೋಯಾರ್ ನದಿಯೂ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ನೀಲಗಿರಿಯು ಸು. 2,590 ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ಸುತ್ತಲೂ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಪೂರ್ವದ ಇಳಿಜಾರು 21/2 ಯಿಂದ 3 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿ ಸು. 1,829 ಮೀ ಆಳವಾಗಿದೆ. ಮೋಯಾರ್ ಕಣಿವೆ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿಂದ ಈ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ನೀಲಗಿರಿ ಉನ್ನತ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿ ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ. ನೀಲಗಿರಿಯ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದದ್ದು ಉದಕಮಂಡಲದ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ದೊಡ್ಡಬೆಟ್ಟ (2,660 ಮೀ). ಇದರ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಶಂಖಾಕೃತಿಯ ಸ್ನೋಡನ್ (2,529 ಮೀ), ಕ್ಲಬ್ ಬೆಟ್ಟ (2,448 ಮೀ), ಎಲ್ಕ್ ಬೆಟ್ಟ (2466 ಮೀ). ಈ ಎಲ್ಲಾ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಉದಕಮಂಡಲ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಕುಲಕಂಬೈ ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಭವಾನಿ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದ ದೃಶ್ಯ ರಮಣೀಯವಾದದ್ದು.

ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಚಾರ್ನೊಕೈಟ್ ಶಿಲಾ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಗ್ರಾನೈಟಿಕ್ ನೀಸ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸ್ತರಭಂಗಗಳಿವೆ. ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು ನಗ್ನೀಕರಣಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದ ಹಳೆಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಅವಶೇಷಗಳೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಝರಿ ಹೊಳೆ ನದಿಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಎರಡು ದಿಣ್ಣೆಗಳ ಮಧ್ಯದ ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಜಲಧಾರೆ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ಮೋಯಾರ್, ಭವಾನಿ ಪೈಕಾರ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲಿಕಟ್. ಮೋಯಾರ್ ನದಿಗೆ ಸಿಗೂರ್, ಗುಂಟಹಟ್ಟಿ, ಕೋಟಗಿರಿ ಎಂಬವು ಉಪನದಿಗಳು. ಸಿಗೂರ್ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದ ಕಲ್ಹಟ್ಟಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಿಗೂರ್ ನದಿಗೆ 52 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಜಲಪಾತವಿದೆ. ಭವಾನಿಗೆ ಕೋಟಗಿರಿ, ಕೂನೂರ್, ಕಟೇರಿ, ಕುಲಕಂಬೈ, ಕುಂದ ಮುಂತಾದ ಉಪನದಿಗಳಿವೆ. ನೀಲಗಿರಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಪೈಕಾರ ನದಿಗೆ 55 ಮತ್ತು 61 ಮೀ ಎತ್ತರದಿಂದ ಧುಮುಕುವ ಎರಡು ಜಲಪಾತಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನದಿಗಳು ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪೈಕಾರ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ (1932).

ವಾಯುಗುಣ: ನೀಲಗಿರಿ ಪ್ರದೇಶದ್ದು ಆಹ್ಲಾದಕರವಾದ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣ. ವರ್ಷದ ಮೊದಲ ಮೂರು ತಿಂಗಳು ಮಳೆಯಿಲ್ಲದ, ನಿರಭ್ರವಾದ ಆಕಾಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 250 ಸೆಂಮೀ. ಡಿಸೆಂಬರ್ ಮತ್ತು ಜನವರಿ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಮಂಜು ಕವಿದಿರುತ್ತದೆ. ಏಪ್ರಿಲ್, ಮೇ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು: ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವೈವಿಧ್ಯವಿದೆ. ಇದನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು; ಇಳಿಜಾರಿನ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಕಾಡುಗಳು: ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಸಿಡಾರ್, ಸ್ಯಾಟಿನ್, ಬೀಟೆ, ಮತ್ತಿ, ತೇಗ, ಗಂಧ, ಹೊನ್ನೆ, ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಕಾಡುಗಳು: ಪಶ್ಚಿಮದ 900–1,200 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿವೆ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸಸ್ಯವರ್ಗ: 1200 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿರಳವಾಗಿ , ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರವುಳ್ಳ, ವಿಭಿನ್ನ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು: ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಒರಟು ಜಾತಿಯ ಹಲವು ಬಗೆಯ ತುಂಡು ಹುಲ್ಲುಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ತಂದು ಇಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟ ಸಸ್ಯಗಳ ಪೈಕಿ ಸೇಬು, ಪೀಯರ್, ಪ್ಲಮ್, ಚೆರಿ, ಸ್ಟ್ರಾಬೆರಿ ಮುಂತಾದವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್ ಬೆಳೆಗಳು ರಬ್ಬರ್, ಕಾಫಿ, ಚಹ ಮತ್ತು ಸಿಂಕೋನ. ಅಲ್ಲದೆ ಯೂಕಲಿಪ್ಟಸ್, ಅಕೇಶಿಯ, ಸಿಲ್ವರ್ ಓಕ್, ಬಲೂ ಗಮ್, ಕಿಕಿಯು ಹುಲ್ಲು, ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಟ್ಯಾನಿನ್ ದೊರೆಯುವ ವ್ಯಾಟ್‌ಲ್ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಆನೆ, ಹುಲಿ, ಕರಡಿ, ಜಿಂಕೆ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಕಾಡುಮೇಕೆ, ಕಾಡುನಾಯಿ, ಮೊಲ ತೋಳ ಮುಂತಾದವು ಇವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅರಣ್ಯಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ವನ್ಯಮೃಗಗಳು ನಶಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇವನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡುವುದು ಒಂದು ಹವ್ಯಾಸವಾಗಿತ್ತು. ಈಚೆಗೆ ನಿರ್ಬಂಧ ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜಾತಿಯ ಪಕ್ಷಿಗಳುಂಟು.

ಖನಿಜಗಳು: ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟರೈಟ್, ಕೊಯಲಿನ್ ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ.

ಜನತೆ: ನೀಲಗಿರಿಯ ಆದಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಡಗ, ಕೋಟ, ತೋಡ, ಇರುಳ ಮತ್ತು ಕುರುಂಬರು ಮುಖ್ಯರಾದವರು. ಇಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಸಿಗಳು, ಭಾರತೀಯ ಕ್ರೈಸ್ತರು, ಹಿಂದುಗಳು ಮತ್ತು ಮುಸಲ್ಮಾನರು, ಯುರೋಪಿಯನರು, ಚೆಟ್ಟಿಯಾರ್‌ಗಳು ಇದ್ದಾರೆ. ಈಗ ಇಲ್ಲಿ ತಮಿಳರು, ಕನ್ನಡಿಗರು ಮತ್ತು ಕೇರಳೀಯರೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ಪಟ್ಟಣಗಳು: ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳೆಂದರೆ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಸ್ವರ್ಗವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಗಿರಿಧಾಮಗಳಾದ ಉದಕಮಂಡಲ (ಊಟಿ) ಮತ್ತು ಕೂನೂರು. ಕೂನೂರಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ವೆಲ್ಲಿಂಗ್‌ಟನ್ ದಂಡುಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಮೂರನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣ ಗೂಡಲೂರು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಿಗೂರ್ ಘಾಟ್ ಮೂಲಕ ಮೈಸೂರಿನಿಂದಲೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಗೂಡಲೂರ್ ಘಾಟ್ ಮೂಲಕ ಕೇರಳದ ವೈನಾಡಿನಿಂದಲೂ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಕೋಟಗಿರಿ ಘಾಟ್ ಮೂಲಕ ಮೆಟ್ಟುಪಾಳ್ಯಂನಿಂದಲೂ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಉದಕಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಮೆಟ್ಟುಪಾಳ್ಯಂನಿಂದ ಕೂನೂರು ಮೂಲಕ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಉದಕಮಂಡಲ ಹಿಂದೆ ಮದರಾಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಬೇಸಗೆ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಇದು ಒಂದು ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 78,000. ಇಲ್ಲಿಯ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸರ್ಕಾರಿ ವನಸ್ಪತಿ ಉದ್ಯಾನ 1845ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ : 43297.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ನೀಲಗಿರಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮ ತೋಟಗಾರಿಕೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ, ಚಹ ತೋಟಗಳಿವೆ. ಬೆಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಕಡಿದು ಮೆಟ್ಟಿಲು ಮೆಟ್ಟಿಲಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಪಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಅಧಿಕ ಭೂಸವೆತವಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೂ ಉದಕಮಂಡಲದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪರಿಸರದ ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಸೋಡಾ ನೀರಿನ ತಯಾರಿಕೆ, ಚಲನಚಿತ್ರ ಫಿಲ್ಮ್ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಚಹ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ನೀಲಗಿರಿ ತೈಲದ ಉತ್ಪಾದನೆ, ವೆಲ್ಲಿಂಗ್‌ಟನ್ನಿನ ಸರ್ಕಾರಿ ಕೊರ್ಡೈಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಪೈಕಾರ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ, ಹೈನುಗಾರಿಕೆ –ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮಗಳು. (ಕೆ.ಆರ್.)

ನುಗು ಜಲಾಶಯ: ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆ, ಹೆಗ್ಗಡದೇವನ ಕೋಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬೀರವಾಳು ಬಳಿ ನುಗು ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವ ಜಲಾಶಯ. ಈ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯ ಕೆಳಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಪುರ ಮತ್ತು ಮುಳ್ಳೂರಿನ ಬಳಿ ಇರುವ ಅಡ್ಡಕಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ಸಾಗುವಳಿಯಾಗುತ್ತಿರುವ 1460 ಹೆ. ಜಮೀನಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಮೀಸಲಾಗಿ ಇಟ್ಟು, ಈ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಕೆಳಗಡೆ 8,100 ಹೆ. ಗಳಿಗಾಗಿ 226,560,000 ಘನ ಮೀ ನೀರನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ನದೀತಳದಲ್ಲಿ 238 ಮೀ ಉದ್ದದ ಕಲ್ಲುಗಾರೆಯ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನೂ ಬಲದಡದಲ್ಲಿ 378 ಮೀ ಉದ್ದದ ಮಣ್ಣಿನ ಏರಿಯನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿದೆ. ಕಟ್ಟೆಯ ಎತ್ತರ ನದೀತಳದ ಮೇಲೆ 35 ಮೀ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ ಬರುವ 850 ಘನ ಮೀ. ಪ್ರವಾಹವನ್ನು 3 ಮೀ ಅಗಲ, 6 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಒಂದು ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಬಾಗಿಲಿನಿಂದಲೂ 9 ಮೀ ಅಗಲ, 6 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಎರಡು ಕೋಡಿಯ ಬಾಗಿಲುಗಳಿಂದಲೂ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ.

ಬಲದಡದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಮಟ್ಟದ ನಾಲೆ ನದೀ ತಳದ ಮೇಲೆ 15 ಮೀ ಎತ್ತರದಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ 36 ಮೀ ಮಟ್ಟದವರೆಗೆ ಇರುವ 138,768,000 ಕೋಟಿ ಘನ ಮೀ ನೀರನ್ನು 81,00 ಹೆ. ಗಳ ನೀರಾವರಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ನಾಲೆಯ ಅಗಲ 9.75 ಮೀ, ಆಳ 2.5 ಮೀ ಈ ನಾಲೆ 88.5 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ನರಸಾಂಬುಧಿ ಕೆರೆಯನ್ನು ಸೇರುವುದು. ಈ ಕೆರೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಖೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಈಗ ಸಾಗುವಳಿಯಾಗುತ್ತಿರುವ 485 ಹೆ. ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೂ 325 ಹೆ. ಗೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 727 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲಿನ ರಸ್ತೆಯ ಅಗಲ 5.5 ಮೀ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ನೆಡುತೋಟ ಬೇಸಾಯ: ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಬೇಸಾಯ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹಣಗಳಿಕೆಯ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯುವ ಕ್ರಮ (ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್ ಫಾರ್ಮಿಂಗ್). ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ತಮ್ಮ ವಸಾಹತುಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಮಾದರಿಯ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಮೂಲತಃ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಂದ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿತು. ಅನಂತರ ಯಾವುದೇ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಎಸ್ಟೇಟ್‌ಗಳನ್ನು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ, ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲಾಯಿತು.

ಈ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಉಷ್ಣವಲಯ ಹಾಗೂ ಉಪಉಷ್ಣವಲಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಏಷ್ಯ, ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬೇಸಾಯ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ, ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಲಂಕದ ಚಹತೋಟಗಳು, ಮಲೇಷಿಯ, ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಲಂಕಗಳ ರಬ್ಬರ್ ತೋಟ, ಘಾನ, ನೈಜೀರಿಯಗಳ ಕೋಕೊ ತೋಟ, ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಮತ್ತು ಕೊಲಂಬಿಯಗಳ ಕಾಫಿತೋಟ, ಕ್ಯೂಬ ಮತ್ತು ಜಾವ ದ್ವೀಪಗಳ ಕಬ್ಬು ಬೇಸಾಯ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಈ ಬೇಸಾಯದ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ; ರಬ್ಬರ್, ತಾಳೆ, ತೆಂಗು, ಪಾನೀಯ ಬೆಳೆಗಳಾದ ಚಹ, ಕಾಫಿ ಮತ್ತು ಕೋಕೋ. ಹಣ್ಣುಗಳಾದ ಅನಾನಸ್, ಬಾಳೆ, ಕಬ್ಬು ಚಹ ಮತ್ತು ರಬ್ಬರ್ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಹಾಗೂ ಉಳಿದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಚಿಕ್ಕ ಭೂಹಿಡುವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಬಂಡವಾಳ ಆಧಾರಿತ ಹಾಗೂ ವಿಸ್ತೃತ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿ. ಈ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರಗಳ ಬಳಕೆ ಕಡಿಮೆ. ಬದಲಾಗಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಋತುಮಾನಿಕ ಕೂಲಿಕಾರರನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಕೂಲಿಕಾರರ ಸಮಸ್ಯೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ತಲೆದೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಬೇಸಾಯದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ನಗರ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ದೂರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಸಾರಿಗೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಅವಶ್ಯಕ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಬಂಡವಾಳ ಅಗತ್ಯ. ನೆಡುತೋಟದ ಬೇಸಾಯ ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಬೆಳೆಯಾಗಿದ್ದು ಕೆಲವು ಬೆಳೆಗಳು ಫಸಲನ್ನು ನೀಡಲು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ರಬ್ಬರ್ 6 ವರ್ಷ, ಕೋಕೊ 5 ವರ್ಷ, ತಾಳೆ 3 ವರ್ಷ ಇತ್ಯಾದಿ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಗಳು ಯಾವುದೇ ಆದಾಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ತೋಟಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ವೇತನ, ತಾಂತ್ರಿಕ ನೆರವು ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಬಂಡವಾಳ ವಿನಿಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೆಲವು ರೈತರು ತಮ್ಮ ತೋಟವನ್ನು ತಾವೇ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನೇಕ ಎಸ್ಟೇಟ್‌ಗಳ ಮಾಲೀಕತ್ವ ವಿದೇಶಿ ಖಾಸಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿ, ಸಂಸ್ಥೆ ಅಥವಾ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಸೇರಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸುವವರು ಕಾರ್ಮಿಕರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ತೋಟಗಳು ಯುರೋಪಿಯನ್ನರ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಭಾರತ, ಶ್ರೀಲಂಕಗಳ ಚಹ ತೋಟಗಳು, ಮಲೇಷ್ಯದ ರಬ್ಬರ್ ತೋಟಗಳು, ವೆಸ್ಟ ಇಂಡೀಸ್ ಬಾಳೆ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿನ ತೋಟಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಂತೆ ತೋಟಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಒಡೆತನ ಸ್ಥಳೀಯರ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನ ಕೆಲವು ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ ಸ್ವಾಮ್ಯದಲ್ಲಿವೆ.

ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ಈ ಬೇಸಾಯ ಕೆಲವು ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ: ಚಂಡಮಾರುತಗಳು, ಬರಗಾಲ, ರೋಗ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಮಿ – ಕೀಟಗಳ ಹಾವಳಿ, ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತ, ಮೇಲ್ಮಣ್ಣಿನ ತೊಳಸಲ್ಪಡುವಿಕೆ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕೊರತೆ, ವಿದೇಶಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿನ ಪೈಪೋಟಿ ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಅವಶ್ಯಕ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ ಆಂಟಿಲ್ಲೇಸ್: ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿನ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ. ಇದನ್ನು ಹಿಂದೆ ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ ವೆಸ್ಟ್ಇಂಡೀಸ್ ಅಥವಾ ಡಚ್ ಆಂಟಿಲ್ಲೇಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲಿಯ ಗಾಳಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿರುವ ದ್ವೀಪಗಳು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಉಗಮ ಹೊಂದಿದವುಗಳಾಗಿದ್ದು ಗಾಳಿಗೆ ವಿಮುಖವಾದ ದ್ವೀಪಗಳು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಮತ್ತು ಹವಳ ದ್ವೀಪಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತವಾದ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರ ಮೌಂಟ್ ಸೀನರೀ 862 ಮೀ ಎತ್ತರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ವರ್ಷದ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಚ್ಚನೆಯ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಸಂಸ್ಕರಣೆಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ ವಿಲ್ಲೆಮ್‌ಸ್ಟಾಡ್ ಇಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರವೂ ಆಗಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 800 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 1,83,000 (2005). ಇಲ್ಲಿನ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ. ಗೆ 229. *

ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್: ವಾಯವ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ಉತ್ತರ ಸಾಗರತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಸಂವಿಧಾನಬದ್ಧ ರಾಜ ಪ್ರಭುತ್ವವುಳ್ಳ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ದೇಶ. ಇದು $50^0 45'$ ರಿಂದ $53^0 30'$ ಉ.ಅ. ಮತ್ತು $3^0 20'$ ರಿಂದ $7^0 0'$ ಪೂ.ರೇ. ಗಳ ನಡುವೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬೆಲ್ಜಿಯಂದೇಶಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 41,863 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 16,295000 (2005). ರಾಜಧಾನಿ ಆಮ್‌ಸ್ಟರ್ಡಾಮ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 724096 (2002). ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಡಚ್ ಭಾಷೆಯ ಶಬ್ದ ನೆಡರ್ ಎಂಬುದರಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ನೆಡರ್ ಎಂದರೆ ತಗ್ಗು ಎಂದರ್ಥ. ಯುರೋಪಿನ ಅತ್ಯಂತ ತಗ್ಗು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಲಕ್ಸಂಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್‌ಗಳು ಸೇರಿವೆ.

ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಹಾಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಆಂಟಿಲ್ಲಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಹಾಲೆಂಡ್ ಎಂಬ ಪದ ಹಾಲ್ಟ್‌ಲೆಂಡ್‌ನಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದುದು. ಇದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿರುವಂತಾದ್ದು. ಹಾಲೆಂಡ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್‌ನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವವರು ಡಚ್ಚರು. ದೇವರು ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರೆ, ಹಾಲೆಂಡ್‌ನ್ನು ಡಚ್ಚರು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು ಎಂಬುದು ಡಚ್ಚರ ನಾಣ್ಣುಡಿ. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ $^2/_5$ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರ–ಸರೋವರಗಳಿಂದಾವರಿಸಿತ್ತು. ಡಚ್ಚರು ಪಂಪ್‌ಮೂಲಕ ನೀರು ಹೊರಹಾಕಿ. ಕಟ್ಟೆಕಟ್ಟಿ ನೆಲವನ್ನು ನೀರಿನಿಂದ ತೆರವು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಹಾಲೆಂಡ್ ಡಚ್ಚರಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಇದು ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸಿನ ಅತ್ಯಂತ ಫಲವತ್ತಾದ ಕೃಷಿವಲಯವೂ ಹೌದು.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್‌ನ $^1/_3$ ಭಾಗ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿದೆ. ಉಳಿದುದರಲ್ಲಿ ಶೇ 25 ಭಾಗ ಅತ್ಯಂತ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು ಆಗಾಗ್ಗೆ ನೀರನ್ನು ಹೊರಹಾಕ ಬೇಕಾಗುವುದು. ದೇಶದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗಗಳು ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 1 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗಗಳು ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ರಾಟರ್ಡಾಮ್‌ನಿಂದ ಉತ್ತರದ ಭಾಗ ದೇಶದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ತಗ್ಗಾದ, ಅಂದರೆ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 6.7 ಮೀ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿರುವ ಭಾಗ.

ಯುರೋಪಿನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳಾದ ಮ್ಯಾಸ್, ರೈನ್ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಡ್‌ನದಿಗಳು ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಉತ್ತರ ಧ್ರುವವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವು ನೆದರ್ಲೆಂಡನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿವೆ. ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಮೇವಿಗಾಗಿ ಹುಲ್ಲು, ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಈಗ ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್‌ನ ಶೇ 8 ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ವೃಕ್ಷಗಳಿಂದಾವೃತ. ವನ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ವಿರಳ. ಮರಳುರಾಶಿ, ಮಣ್ಣು ಹಾಗೂ ಜವುಗುಳ್ಳ ವಡ್ಡಂಜೀ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಪಕ್ಷಿಧಾಮ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅನೇಕ ಪಕ್ಷಿಗಳು ವಲಸೆ ಬರುತ್ತವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್ ಉತ್ತರ ಸಾಗರಿಕ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಚಿಕ್ಕ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶವುಳ್ಳ ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್‌ನ ವಾಯುಗುಣದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಗೌಣ. ತಂಪಾದ ಬೇಸಗೆ ಮತ್ತು ಸೌಮ್ಯ ಹಾಗೂ ತೇವಾಂಶವುಳ್ಳ ಚಳಿಗಾಲ. ಜುಲೈನಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ 17^0ಸೆ. ಮತ್ತು ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಅದು 3^0ಸೆ. ಮಾತ್ರ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 76 ಸೆಂಮೀ ಅದು ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಸಮನಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ದಟ್ಟವಾದ ಮೋಡ, ಮಂಜು ಹಾಗೂ ಕಾವಳದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯ.

ಕೃಷಿ: ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್‌ನ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಶಾಲ ಮತ್ತು ಯಾಂತ್ರಿಕೃತ ಬೇಸಾಯ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರು. ದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ $^1/_5$ ಭಾಗ ಕೃಷಿಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗವು ದನಕರುಗಳ ಮೇವಿಗಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾದ ಫ್ರೈಸ್‌ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಹಾಲೆಂಡ್ ಹೈನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇಲ್ಲಿ ಬೆಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಗಿಣ್ಣು ಹೆಚ್ಚು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಾಂಸ ಮತ್ತು ಮೊಟ್ಟೆಗಳೂ ರಫ್ತಾಗುವವು. ಹೀಗಾಗಿ ರಫ್ತುಸರಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಮೊತ್ತ ಕಡಿಮೆ. ಜಾನುವಾರು ಕೃಷಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಕ್ಕರೆ ಗೆಡ್ಡೆ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುವುದು. ಪುಷ್ಪ ಕೃಷಿಯೂ ಮುಖ್ಯ ಮತ್ತು ರಫ್ತಿನ ಒಂದು ಸರಕು. ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್‌ನ ಹೂವಿಗೆ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬೇಡಿಕೆಯಿದೆ. ವಿಮಾನದ ಮೂಲಕ ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುವುದು.

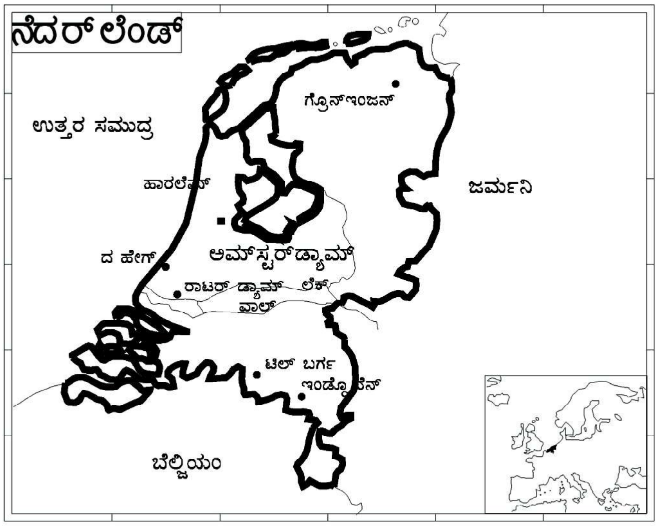

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: ತೀರಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲರಾಶಿ ಒಳಗೊಂಡ ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಐಜು ಮ್ಯೂಡೆನ್, ಶೇವೆನಿನ್ಜೆನ್ ಮತ್ತು ಯುರ್ಕ್ ಪ್ರಮುಖ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಬಂದರುಗಳು. ಷೆಲ್ ಮೀನು, ಹೆರ್ರಿಂಗ್, ಸೀಗಡಿ ಮತ್ತು ಓಯಿಸ್ಟ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳು ನಶಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್‌ನ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಗೌಣ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲವನ್ನು ಹೊರತು ಪಡಿಸಿ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕಚ್ಚಾ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಲ್ಲ ರಾಟರ್ಡ್ಯಾಮ್ ಮತ್ತು ಆಮ್‌ಸ್ಟರ್‌ಡ್ಯಾಮ್ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿವೆ. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಉಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ಲೋಹ ಮತ್ತು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮಗಳು. ವೆಲ್ಸೆನ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಿದೆ. ರಾಟರ್ಡ್ಯಾಮ್ ಪ್ರಮುಖ ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರ. ಈಂಡೋವೆನ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಕೇಂದ್ರ ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ರಾಟರ್ಡ್ಯಾಮ್‌ದಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಲಿಂಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಕೆಮಿಕಲ್ಸ್ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಕಾರ್ಮಿಕರು ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವರು.

ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ: ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ರೈನ್, ಮ್ಯೂಸ್ ಮತ್ತು ಇತರ ನದಿಗಳಿಂದ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯವಿದ್ದು ಆಮ್‌ಸ್ಟರ್ ಡ್ಯಾಮ್‌ಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕೊಂಡಿಯಂತಿವೆ. ಇದು ಯುರೋಪಿನ ಪ್ರಮುಖ ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗ. ಸ್ವಲ್ಪ ರೈಲು ಸಾರಿಗೆಯಿದೆ. ರಾಯಲ್ ಡಚ್ ವಿಮಾನ ಮಾರ್ಗಗಳ ಸೇವೆ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳದ್ದು. ಆಮ್‌ಸ್ಟರ್‌ಡ್ಯಾಮ್‌ನ ಶಿಪೋಲ್ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಯುರೋಪಿನ ವಾಯು ಸಾರಿಗೆ ಒತ್ತಡವುಳ್ಳದ್ದು. ರಾಟರ್ಡ್ಯಾಮ್–ಯುರೋಪೋರ್ಟ್ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರು. ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ರಫ್ತು–ಆಮದು ಈ ಬಂದರಿನ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ದಿ ಹೇಗ್ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ನಗರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 445279 (2002).

ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್‌ನಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಯಂತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಸಾರಿಗೆ ಉಪಕರಣ, ಹೈನು ಪದಾರ್ಥ, ಮಾಂಸ, ಹೂವು ಹಾಗೂ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥ–ಇವು ಇತರ ಮುಖ್ಯ ರಫ್ತಾಗುವ ಸರಕುಗಳು. ಲೋಹ ಖನಿಜ, ಉಕ್ಕು ಮತ್ತು ಕಚ್ಚಾ ತೈಲಗಳನ್ನು ಆಮದಾಗುತ್ತವೆ. ಜರ್ಮನಿ, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಲಕ್ಸಂಬರ್ಗ್ ಹಾಗೂ ಅಮೆರಿಕದೊಂದಿಗೆ ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್‌ನ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಹಣ ಯೂರೋ. ಶೇ. 52 ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮಾವಲಂಬಿಗಳು. (ಪಿ.ಎಂ.)

ನೆಬ್ರ್ಯಾಸ್ಕ: ಅಮೆರಿಕದ 37ನೆಯ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ 1867 ಮಾರ್ಚ್ 21 ರಂದು ಸ್ಥಾಪಿತಗೊಂಡಿತು. ಮಟ್ಟಸವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಪ್ಲಾಟೆ ನದಿಯಿಂದ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಉ.ಅ. 40^0–43^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 95^0–

104^0 ನಡುವೆ ಇರುವ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಡಕೋಟ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಐಯೋವ ಮತ್ತು ಮಿಸೋರಿ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾನ್ಸಸ್, ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊಲರಾಡೊ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ವೈಯೋಮಿಂಗ್ ರಾಜ್ಯಗಳು ಇವೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,00,359 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 17,47,214 (2004). ರಾಜಧಾನಿ ಲಿಂಕನ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,39,214 (2005).

ಭೂಸ್ವರೂಪ: ನೆಬ್ರ್ಯಾಸ್ಕದ ಭೂಪ್ರದೇಶ ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಇಡೀ ರಾಜ್ಯ ಮೈದಾನವಾಗಿದ್ದು ಇದರ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಎಲ್ಲೆಗಳ ಪ್ರದೇಶ ಮಾತ್ರ ಬೆಟ್ಟಸೀಮೆ. ರಾಜ್ಯದ ಗರಿಷ್ಠ ಎತ್ತರದ ಬಿಂದು (1,564 ಮೀ) ಕಿಂಬಲ್ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅತಿ ತಗ್ಗಿನ ಬಿಂದುವಿನ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 256 ಮೀ; ಇದು ರಿಚರ್ಡ್‍ಸನ್ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ನೆಬ್ರ್ಯಾಸ್ಕ ರಾಜ್ಯ ಮಿಸ್ಸೂರಿ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ನದಿ ನೆಬ್ರ್ಯಾಸ್ಕದ ಪೂರ್ವದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಮಿಸ್ಸೂರಿ ಮತ್ತು ಪ್ಲ್ಯಾಟ್ ನದಿಗಳು ಓಮಹಾ ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸಂಗಮಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ಲ್ಯಾಟ್ ನದಿ ಹಡಗುಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಳವಾಗಿಲ್ಲ. ಅದರ ನೀರನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ನೈಯಾಬ್ರಾರ, ರಿಪಬ್ಲಿಕನ್, ಬಿಗ್‍ಬ್ಲೂ, ಲಿಟಲ್ ಬ್ಲೂ, ಬಿಗ್ ನೆಮೂಹ, ಲಿಟಲ್ ನಮೂಹ ಇವು ಮಿಸ್ಸೂರಿಯ ಇತರ ಉಪನದಿಗಳು. ಪ್ಲ್ಯಾಟ್ ನದಿಯ ಉಪನದಿಗಳು ಎಲ್ಕ್‍ಹಾರ್ನ್ ಮತ್ತು ಲೂಪ್. ರಿಪಬ್ಲಿಕನ್ ಮತ್ತು ಬಿಗ್ ಬ್ಲೂ ನದಿಗಳು ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ವೈಯೋಮಿಂಗ್ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವ ಮೇಲ್ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ರಭಸದಿಂದ ಹರಿಯುವ ನೈಯಾಬ್ರಾರ ನದಿ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ನೆಬ್ರ್ಯಾಸ್ಕ ರಾಜ್ಯ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ತುಂಬ ದೂರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಏರಿಳಿತಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಬೇಸಗೆ ಚಳಿಗಾಲಗಳ ಅಂತರ ಅಧಿಕ. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ -18^0 ಸೆ ನಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣಾಂಶವಿರುವುದು. ಶೀತ ಆರ್ಕ್‍ಟಿಕ್ ವಾಯುರಾಶಿಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಪಡುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಕಾರಣ. ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ 38^0 ಸೆ ನಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಗಿರುವುದು. ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ 84 ಸೆಂಮೀ ಗಳಷ್ಟಿರುವ ಮಳೆಯು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ 45 ಸೆಂಮೀ ಗಳಷ್ಟಿರುವುದು. ಇದು ಪ್ರೈರೀ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಮಾದರಿಯ ವಾಯುಗುಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದಾಗಿದೆ.

ಸಸ್ಯ–ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ನೆಬ್ರ್ಯಾಸ್ಕದ ಹುಲ್ಲುಗಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳ ಹಿಂದೆ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು ಹಾಗೂ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಮರಗಳಿದ್ದವು. ಈಗ ಕಾಟನ್ ವುಡ್, ಎಲ್ಮ್, ಓಕ್ ಮತ್ತು ವಾಲ್ನಟ್ ಮರಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಕಡಿದಾದ ದಿಣ್ಣೆಗಳ ಮೇಲಿದೆ. ಶಂಕುಪರ್ಣಿ ಮರಗಳು ವೈಲ್ಡ್‍ಕ್ಯಾಟ್ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ನೈಯಾಬ್ರಾದ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಜನ ನೆಲೆಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಉತ್ತರದ ಹುಲ್ಲುಗಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡುಕೋಣಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದವು. ಕವಲುಗೊಂಬಿನ ಸಾರಂಗ, ಕಯೋಟೆ, ನರಿ, ಜ್ಯಾಕ್‍ರ್ಯಾಬಿಟ್, ಸ್ಕಂಕ್, ಬೀವರ್ ಇವು ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಪಕ್ಷಿಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ.

ಮಣ್ಣು: ರಾಜ್ಯದ ಭೂಮಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಆಗ್ನೇಯ ಹುಲ್ಲುಗಾಡಿನ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಭೂಮಿ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಮಳೆ ಗೋದಿ ಬೆಳೆಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಸ್ಯಾಂಡ್‍ಹಿಲ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಪರಿಮಿತ ಹಾಗೂ ಭೂಸವೆತ ಹೆಚ್ಚಾದ ಕಾರಣ ಆ ಭಾಗ ಜಾನುವಾರುಗಳ ಸಾಕಾಣಿಕೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಪಯುಕ್ತ. ಅಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಸರೋವರಗಳು ಹಾಗೂ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಇರುವುದರಿಂದ ಅದು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಪಶುಪಾಲನೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಮಿಸ್ಸೂರಿ ಮತ್ತು ಪ್ಲ್ಯಾಟ್ ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳ ಮೆಕ್ಕಲು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಇತರ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಪಶುಪಾಲನೆ. ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಬಹುದಾದ ಅವಧಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 160 ದಿನಗಳು. ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದು ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಜವೆಗೋದಿ, ಗೋದಿ, ಸೋಯಾಬೀನ್ಸ್, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಸಕ್ಕರೆ ಗೆಡ್ಡೆ, ಹುಲ್ಲು–ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಈ ರಾಜ್ಯ ದನಗಾವಲಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಸರಾಗಿದೆ.

ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕರಣ, ಮಾಂಸ ಬೆಣ್ಣೆ, ಹಾಲುಪುಡಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಡಬ್ಬೀಕರಣ, ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಸಲಕರಣೆ, ಲೋಹವಸ್ತು, ಯಂತ್ರ, ರಬ್ಬರ್ ಮತ್ತು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಸರಕು, ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಸಿಮೆಂಟ್ ತಯಾರಿಕೆ ಇವು ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ಅಮೆರಿಕದ ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ನೆಬ್ರ್ಯಾಸ್ಕದ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿವೆ. ಓಮಹಾ, ಲಿಂಕನ್, ಐಯೋವ ಮೊದಲಾದ ನಗರಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ಒಳನಾಡ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳಿವೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 5 ಮುಖ್ಯ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಓಮಹಾ ಪಟ್ಟಣ ಮಿಸೂರಿ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಣ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಸರಕುಗಳು ಸಾಗುತ್ತವೆ. ನೆಬ್ರ್ಯಾಸ್ಕ ಇನ್ನೊಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಒಳನಾಡಿನ ಹಾಗೂ ಅಂತರರಾಜ್ಯ ವಿಮಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ನೆಲ್ಲೂರು: ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ; ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಗುಂಟೂರು ಜಿಲ್ಲೆ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕರ್ನೂಲು ಮತ್ತು ಕಡಪ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ವಾಯುವ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಚಿಂಗಲ್‍ಪಟ್ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿ ಇವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 13,058 ಚ. ಕಿಮೀ (ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2668564). ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು: ನೆಲ್ಲೂರು, ಗೂಡೂರ್, ಸೂಲೂರ್‍ಪೇಟೆ, ವೆಂಕಟಗಿರಿ, ರಾಪುರ್, ಆತ್ಮಕೂರ್, ಉದಯಗಿರಿ, ಕಾವಲಿ ಮತ್ತು ಕೋವೂರ್.

ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಮೈದಾನನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಡಲ ತೀರ ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳ ನೀರು ನುಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ನೆಲ ಎತ್ತರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರೆ ಅದು ಅಷ್ಟು ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಪೆನ್ನಾರ್, ಕೊಂಡಲೇರು, ಸ್ವರ್ಣಮುಖಿ, ಮೂಸಿ ಮತ್ತು ಮೊನ್ನೇರು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧದಷ್ಟು ನೆಲ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವುಂಟು. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ರಾಗಿ, ಸಾವೆ, ಬತ್ತ, ಬೇಳೆ ಕಾಳುಗಳು ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜಗಳು. ನೆಲ್ಲೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದನಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ರಕದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಮಣ್ಣಿನ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಜಿಲ್ಲೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ.

ನೆಲ್ಲೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಹಿಂದೆ ಚೋಳ ಮತ್ತು ಪಾಂಡ್ಯ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಇದು ವಿಜಯನಗರದ ಭಾಗವಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ನವಾಬರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ಈ ಪ್ರದೇಶ 1781ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಶವಾಯಿತು. ಉದಯಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೋಟೆ ಇದೆ.

ನೆಲ್ಲೂರು ಪಟ್ಟಣ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೆನ್ನಾರ್ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಚೆನ್ನೈಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸು. 152 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 378947. 1866ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಪುರಸಭೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ವೆಂಕಟಗಿರಿಯ ರಾಜರು ಇಲ್ಲಿ 1876ರಲ್ಲಿ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನ ಕಾಲೇಜನ್ನೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಇವು ತಿರುಪತಿಯ ಶ್ರೀ ವೆಂಕಟೇಶ್ವರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಗಳು ಮತ್ತು ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಮಿಷನ್ನಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇವೆ. ಚೆನ್ನೈ–ವಿಜಯವಾಡ ಹೆದ್ದಾರಿ ಇದರ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಚೆನ್ನೈ ದೆಹಲಿಗಳಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. (ಬಿ.ಬಿ.ಓ.)

ನೆಲ್ಸನ್ ನದಿ: ಕೆನಡ ದೇಶದ ಉತ್ತರ ಮ್ಯಾನಿಟೋಬದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನದಿ. ವಿನ್ನಿಪೆಗ್ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸಿ ಪೋರ್ಟ್ ನೆಲ್ಸನ್ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಡ್ಸನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ವಿನ್ನಿಪೆಗ್ ಸರೋವರ ಸ್ಯಾಸ್‍ಕಚೆವನ್, ರಾಕೀ ಪರ್ವತದ ಪೂರ್ವದ ಮೈದಾನ, ಅಮೆರಿಕದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಿಂದ ಬರುವ ರೆಡ್ ರಿವರ್, ವಿನ್ನಿಪೆಗ್ ಹಾಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನದಿಗಳು, ಪಶ್ಚಿಮ ಆಂಟೇರಿಯೊ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ–ಇವುಗಳ ನೀರನ್ನು ಹಡ್ಸನ್ ಕೊಲ್ಲಿಗೆ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ತಲಪಿಸುವ ನದಿ ಇದು. ಇದರ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 11,50.000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುವ ನೀರಿನ ಗಾತ್ರ ಅಗಾಧ. ಇದರ ಪಾತ್ರದ ಆಳ, ಪ್ರವಾಹದ ವೇಗ ಅಧಿಕ. 644 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಈ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸು. 80 ಕಿಮೀ ದೂರ ನೌಕಾಯಾನಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಹರಿವಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಒಟ್ಟು 217 ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಈ ನದಿಯ ಹರಿವಿನಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರವಾಹಗಳೂ ಜಲಪಾತಗಳೂ ಇವೆ. ಬೋ ಮತ್ತು ಸ್ಯಾಸ್‍ಕಚೆವನ್ ನದಿಗಳೂ ಸೇರಿ ಕೆನೆಡಿಯನ್ ರಾಕಿಯವರೆಗೆ ಒಟ್ಟು 2,560 ಕಿಮೀ ಜಲಮಾರ್ಗ ಆಗಿದೆ. 1612ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅನ್ವೇಷಕ ಸರ್ ತಾಮಸ್ ಬಟನ್ ಈ ನದಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಇದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ನೌಕಾ ಯಜಮಾನನಾದ ನೆಲ್ಸನ್‍ನ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟ. ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದ ಇದು ತುಪ್ಪಳು ವ್ಯಾಪಾರದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿದೆ. ಕೆನಡ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರೈಲ್ವೆಯ ಶಾಖಾ ಮಾರ್ಗವೊಂದು ಮ್ಯಾನ್‍ಹಾಟನ್‍ಗೆ ಚರ್ಚಿಲ್‍ಗೆ ಬಹುತೇಕ ಈ ನದಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲೇ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಉಪನದಿಯಾದ ಬರ್ನ್ಟ್‍ವುಡ್‍ನ ದಡದ ಮೇಲಿರುವ ತಾಮ್ಸನ್ನಿನ ನಿಕಲ್ ಗಣಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಗ್ರಾಂಡ್ ರ್ಯಾಪಿಡ್ಸ್‍ನ ಕೆಲ್ಸಿ ಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

(ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಂ.ವಿ.)

ನೆವಾಡ: ಅಮೆರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಉ.ಅ. 35^0–42^0 ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. $114^0 2'$–120^0 ನಡುವೆ ಇದು ಹಬ್ಬಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸಿಯೆರ ನೆವಾಡ ಪರ್ವತದಿಂದಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇದರ ಜನಪ್ರಿಯ

ಹೆಸರುಗಳು ಸಿಲ್ವರ್ ಸ್ಟೇಟ್ ಮತ್ತು ಸೇಜ್‌ಬ್ರಷ್ ಸ್ಟೇಟ್. ಇದು 1864ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ 36ನೆಯ ರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಆರಿಗನ್ ಮತ್ತು ಇಡಹೋ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಯೂಟಾ, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಆರಿಜೋನ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಹಾಗೂ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ರಾಜ್ಯಗಳು ಇವೆ. ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪೈಕಿ ಇದು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ 7ನೆಯದು ಮತ್ತು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ 47ನೆಯದು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,86,367 ಚ.ಕಿಮೀ; ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1988,258 (2005). ರಾಜಧಾನಿ ಕಾರ್ಸನ್ ನಗರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 57701 (2005).

ಭೌಗೋಳಿಕಲಕ್ಷಣ: ನೆವಾಡದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗ ಗ್ರೇಟ್ ಬೇಸಿನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದು, ಕಡಿದಾದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದಲೂ ಸಮತಲವಾದ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದಲೂ, ಮರಳು ಗಾಡುಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. 30ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪರ್ವತಗಳ ಸಾಲುಗಳು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹಾದುಹೋಗಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಎಸ್ಮರಾಲ್ಡ ಕೌಂಟಿಯ ಬೌಂಡರಿ ಶಿಖರ (4,005 ಮೀ) ಇಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ. ಇನ್ನೊಂದು ಉನ್ನತ ಶಿಖರ ಧ್ವೀಲರ್ (3,981 ಮೀ) ಕೊಲರಾಡೊ ನದಿ ದಂಡೆಯ ಕಮ್ಮರಿ ಪ್ರದೇಶ (143 ಮೀ) ಅತ್ಯಂತ ತಗ್ಗಿನ ನೆಲ. ರಾಜ್ಯದ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 1,676 ಮೀ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಮಹಾವೆ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ನದಿಗಳೂ ಸರೋವರಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಆಳವಾದ ಕುಳಿಗಳನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ನೆವಾಡದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನದಿ ಹಂಬೋಲ್ಟ್. 464 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಈ ನದಿ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಹಂಬೋಲ್ಟ್ ಸರೋವರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು ಟ್ರಕೀ, ಕಾರ್ಸನ್ ಮತ್ತು ವಾಕರ್. ಇವು ನೀರಾವರಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ನೆವಾಡದಲ್ಲಿರುವ ಮಡೀ ಮತ್ತು ವರ್ಜಿನ್ ನದಿಗಳು ಕಾಲರ್‍ಯಾಡೋ ನದೀವ್ಯೂಹಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸುಂದರ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು ಪಿರಮಿಡ್. ಇದು 48 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಮತ್ತು 6 ರಿಂದ 21 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿಯ ಪಿರಮಿಡ್ ಆಕಾರದ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಜಾನ್ ಸಿ. ಫ್ರಿಮಾಂಟ್ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ನೀಡಿದ. ಇದೂ ವಿನಮಕ ಮತ್ತು ವಾಕರ್ ಸರೋವರಗಳೂ ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸೀನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿದ್ದ, 21,504 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾಗಿದ್ದ ಹಾಗೂ ಸು. 1,15,200 ಚ. ಕಿಮೀ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಲಾಹೊನ್ಟನ್ ಎಂಬ ಬೃಹತ್ ಸರೋವರದ ಅವಶೇಷಗಳಾಗಿವೆ. ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ-ನೆವಾಡ ಗಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಟಾಹೋ ಸರೋವರ ನಿರ್ಮಲವಾಗಿ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ಇದರ 1/3ಭಾಗ ನೆವಾಡ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಸರೋವರ ಹೂವರ್ ಕಟ್ಟೆಯ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ 187 ಕಿಮೀ ದೂರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಮೀಡ್, ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಅಗಾಧ ಜಲಸಂಪತ್ತಿದ್ದರೂ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಇದರ ಜಲಾವೃತ ಪ್ರದೇಶ ಕಡಿಮೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ನಗರಗಳು, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹಾಗೂ ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ನೀರಿನ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಅಭಾವ ತಲೆದೋರುತ್ತಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಪಶ್ಚಿಮ ಗಡಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಮೋಡಗಳನ್ನು ನೆವಾಡಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮೊದಲೇ ತಡೆದುಬಿಡುವುದರಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ವಾಯುಗುಣ ಅರೆ-ಶುಷ್ಕವಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಸನ್ ಸಿಂಕ್ ಪ್ರದೇಶ ಅತ್ಯಂತ ಶುಷ್ಕವಾದವು. ಇಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯ ಪರಿಮಾಣ 10 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಗೂ ಕಡಿಮೆ. ಈಶಾನ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ 10 – 23 ಸೆಂಮೀ ಇದ್ದರೆ ವಾಯುವ್ಯ ಭಾಗದ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ 610 ಸೆಂಮೀ ಇಲ್ಲಿಯ ಉಷ್ಣತೆಯೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ಜುಲೈಯಲ್ಲಿ 21^0ಸೆ ಮತ್ತು ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ -4^0ಸೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ಜುಲೈಯಲ್ಲಿ 30^0ಸೆ ಮತ್ತು ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ 4.5^0ಸೆ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ ತೀವ್ರರೂಪದ್ದೂ ದೀರ್ಘ ಕಾಲದ್ದೂ ಆಗಿದ್ದು ಬೇಸಗೆ ಅಲ್ಪಕಾಲದ್ದೂ ಸೌಮ್ಯ ರೂಪದ್ದೂ ಆಗಿರುತ್ತವೆ.

ಸಸ್ಯಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಇಲ್ಲಿಯ ಮರಳುಗಾಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೆಸ್‌ಕ್ವೈಟ್, ಕ್ರಿಯೋಸೋಟ್ ಗ್ರೀಸ್‌ವುಡ್, ಯಕ್ಕ ಮತ್ತು 30ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಗೆಯ ಕ್ಯಾಕ್ಟಸ್ ಗಿಡಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸೇಜ್‌ಬ್ರಷ್ ಮತ್ತು ಜೋಷ್ವಾಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲಿನ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮರಗಳು ತೈಲಪುರ್‍ನಿ, ತಾಳೀಶಪತ್ರೆ, ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ಜುನಿಪರ್, ಮಹಾಗನಿ ಮುಂತಾದವು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ 2,000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಗೆಯ ಕಾಡು ಹೂಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಾಂಗ್‌ಹಾರ್ನ್ ಜಾತಿಯ ಕುರಿಗಳು, ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಜಿಂಕೆಗಳು, ಮೊಲಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಮರಳುಗಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಲ್ಲಿಯ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಗೆಕೋ, ಕಾಡುಕಪ್ಪೆ, ಆಮೆ ಮತ್ತು ವಿಷಸರ್ಪಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆಯ ತೀವ್ರ ವೈಪರೀತ್ಯಕ್ಕೂ ಶುಷ್ಕ ಹವೆಗೂ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಪ್ರಾಣಿಗಳೇ ಇವೆ. ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನೆಲಸಿದ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವಲಸೆ ಬರುವ ಪಕ್ಷಿ ಸಂಕುಲಗಳು ಹೇರಳ. ನದಿಗಳು ಮತ್ತು ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳೂ ಇತರ ಜಲಚರಗಳೂ ಇವೆ.

ಆಡಳಿತ: ಇಲ್ಲಿಯ ಆಡಳಿತವ್ಯವಸ್ಥೆ 1864ರಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕೃತವಾದ ಸಂವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದೆ. ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು 1864ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ 60ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಾರಿ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಿ ಗವರ್ನರ್. ಇವನನ್ನು ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಚುನಾವಣೆಯ ಮೂಲಕ ಆರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸೆನೆಟಿನಲ್ಲಿ 20 ಸದಸ್ಯರಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಆಯ್ಕೆಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಭೆಯಲ್ಲಿ 40 ಜನ ಸದಸ್ಯರಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಸದಸ್ಯರು ಪ್ರತಿ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ನಿವೃತ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 16 ಕೌಂಟಿಗಳಿವೆ. ಅವನ್ನು 58 ಉಪಕೌಂಟಿಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ 16 ನಗರಗಳೂ ಒಂದು ನಗರ ಕೌಂಟಿಯೂ (ಕಾರ್ಸನ್) ಇವೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 1960ರಿಂದ 1970ರ ವರೆಗಿನ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 71.3 ರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಶೇ. 80.9 ಮಂದಿ ನಗರವಾಸಿಗಳು. ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು: ಲಾಸ್ ವೇಗಸ್ (1,25,787), ರೀನೋ (72,860), ನಾರ್ತ್ ಲಾಸ್ ವೇಗಸ್ (36,216), ಸ್ಪಾರ್ಕ್ಸ್ (24,187) ಮತ್ತು ಹೆಂಡರ್‌ಸನ್ (16,395). 1970ರಲ್ಲಿ ಕ್ಲಾರ್ಕ್ ಮತ್ತು ವಾಷೋ ಇವೆರಡು ಕೌಂಟಿಗಳಲ್ಲೇ ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 80ರಷ್ಟು ಜನ ವಾಸವಾಗಿದ್ದರು.

ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ: ಇಲ್ಲಿಯ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಶಾಲೆಗಳ ಆಡಳಿತವನ್ನು 8 ಜನ ಚುನಾಯಿತ ಸದಸ್ಯರಿರುವ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಂಡಲಿ ನಡೆಸುತ್ತದೆ. 7 ರಿಂದ 17 ವರ್ಷಗಳೊಳಗಿನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಜರಾತಿ ಕಡ್ಡಾಯ. 1973–74ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 171 ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳೂ 74 ಸೆಕೆಂಡರಿ ಶಾಲೆಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ನೆವಾಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ 1874ರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಕೋದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. 12 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ರೀನೋಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಲಾಯಿತು. 1951ರಲ್ಲಿ ಅದರ ವಿಸ್ತರಣ ವಿಭಾಗವೊಂದನ್ನು ಲಾಸ್ ವೇಗಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಈಗ ಅದು ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮರುಭೂಮಿ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾವಸಾಯಿಕ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 43 ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳೂ 5 ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳೂ ಇವೆ.

ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯ: ನೆವಾಡದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನೀರಾವರಿಯನ್ನ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪಶುಪಾಲನೆಯೂ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯೋಗ. ಎಲ್ಕೋ, ಹಂಬೋಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಂಡರ್ ಕೌಂಟಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪಶುಪಾಲನ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿವೆ. ನೆವಾಡದ ಒಟ್ಟು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶೇ. 17ರಷ್ಟು, (ಸು. 485633 ಹೆ.) ಎಕರೆಗಳಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 202347 ಹೆ. ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದೇಶ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅರಣ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ಖಾಸಗಿ ಅರಣ್ಯಗಳೂ ಉಂಟು. ಅವು ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದ ಮರದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ.

ಗಣಿಗಾರಿಕೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆ: ನೆವಾಡ ರಾಜ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ಅತ್ಯಂತ ವಿಪುಲ ಖನಿಜ ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಹ್ವೈಟ್‌ಪೈನ್ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿನ ರೂತ್ ಮೈನ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ತೆರೆದ ಗುಂಡಿಯ ತಾಮ್ರದ ಗಣಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್, ಆಂಟಿಮನಿ, ಪಾದರಸ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿವೆ.

1960ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದವು. ಇದರಿಂದ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶ ಸು. ಶೇ. 60 ರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕ್ಲಾರ್ಕ್ ಮತ್ತು ವಾಷೋ ಕೌಂಟಿಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಮೂಲಲೋಹಗಳು, ಸಿಮೆಂಟ್, ಕಲ್ಲು, ಗಾಜು, ಆಹಾರಪದಾರ್ಥ, ತಯಾರಾದ ಲೋಹಗಳು ಮತ್ತು ಯಂತ್ರಗಳು, ಮುದ್ರಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶನ. ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕಾಕೇಂದ್ರ ಹೆಂಡರ್‌ಸನ್. ನೆವಾಡದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆ 1955–1966ರಲ್ಲಿ ದ್ವಿಗುಣಗೊಂಡಿತು. ಹೂವರ್ ಮತ್ತು ಡೇವಿಸ್ ಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಅಭಾವವುಂಟು. ಬಾನ್‌ವಿಲ್ ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ವಾಯುವ್ಯ ನೆವಾಡದ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಅಗ್ಗವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ದೊರಕಿದೆ. 1950ರಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಪರಮಾಣು ಆಯೋಗ ನೆವಾಡದಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷಾಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರಿಂದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗ ಆಕಾಶಗಳು ಹೆಚ್ಚಿವೆ. ತಾಂತ್ರಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿವೆ. ಲಾಸ್‌ವೇಗಸ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಏರೋಸ್ಪೇಸ್, ಪರಿಸರ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಇದು ಭೂಗರ್ಭ ಪರಮಾಣು ಸ್ಫೋಟದ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣು ಕ್ಷಿಪಣಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕೇಂದ್ರವೂ ಇದೆ.

ಸಾರಿಗೆ: ನೆವಾಡ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಈ ರಾಜ್ಯದ ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಸುಂಕದ ವಿನಾಯಿತಿ ಇರುವುದರಿಂದ ದಾಸ್ತಾನುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಾರಿಗೆ ಉದ್ಯಮಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ 7 ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಅನೇಕ ಪೂರಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳೂ ಇವೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 81 ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳುಂಟು. ರಾಜ್ಯದ ಮೂಲಕ 3 ಪ್ರಮುಖ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಶಾಖಾಮಾರ್ಗಗಳೂ ಉಂಟು. ಅಂತಾರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳೂ ಪೌರ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ರಸ್ತೆಗಳ ಜಾಲವೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರಗಳು ರೀನೋ (ವಾಯುವ್ಯ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯಭಾಗ), ಎಲ್ಕೋ, ಈಲೀ (ಈಶಾನ್ಯಭಾಗ), ಲಾಸ್ ವೇಗಸ್ (ದಕ್ಷಿಣ). (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ನೇಗ್ರೋ: ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೇರಿಕದ ಅಮೆಝಾನ್ ನದಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಉಪನದಿ. ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ಉಪನದಿಗಳು ವ್ಯಾಯುಪೇಸ್ ಮತ್ತು ಗೀಯಾನ. ಇವು ಕೊಲಂಬಿಯದ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುತ್ತವೆ. ಗೀಯಾನ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಈಶಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಅಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬಾಗಿ, ಕೊಲಂಬಿಯ ಮತ್ತು ವೆನಿಜುವೆಲ ದೇಶಗಳ ಗಡಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ, ಸ್ಯಾನ್ ಕಾರ್ಲಸ್ ಡೇ ರೀಯೊ ನೇಗ್ರೋ ಬಳಿ ಬ್ರ್ಯಾಝೋ ಕಾಸಿಕ್ಯಾರೀ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ರೀಯೊ ನೇಗ್ರೋ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಬ್ರೆಜಿಲನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಇದು ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವಾಗ ಬ್ರಾಂಕೋ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಉಪನದಿಗಳು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮನೌಸ್ ನಗರದ ಬಳಿ ಇದು ಸೂಲೀಮೋಯಿಷ್ ನದಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಗಮಿಸಿ ಅಮೆಝಾನ್ ನದಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಯ ಉದ್ದ 2,000 ಕಿಮೀ. ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಇದರ ಉದ್ದ ಸು. 1,360 ಕಿಮೀ. ಈ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಜನವಸತಿ ವಿರಳವಾಗಿದ್ದರೂ ಇದು ಪ್ರಮುಖ ಸಾರಿಗೆ ಮಾರ್ಗವಾಗಿದೆ.

ಈ ಹೆಸರಿನ ಇನ್ನೊಂದು ನದಿ ದಕ್ಷಿಣ ಅರ್ಜೆಂಟೈನಾದಲ್ಲಿದೆ. ಇದನ್ನು ರೀಯೊ ನೇಗ್ರೋ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ನ್ಯೂಕೇನ್ ಮತ್ತು ಲೀಮೈತ್ತ ಇದರ ಉಪನದಿಗಳಾಗಿವೆ. ಇದು ಪೂರ್ವ ಅಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಪಟಗೋನಿಯದ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ರೀಯೊ ನೇಗ್ರೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಹಾದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ ಸು. 644.8 ಕಿಮೀ. ನದಿಯ ಕೆಳಭಾಗದ 400 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವು. ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ನದಿಯ ನೀರು ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಹಾಗೂ ಧಾನ್ಯ, ಹಣ್ಣು, ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಬೆಳೆಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನ ದಕ್ಷಿಣದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಷೇ ನಗರದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ಇನ್ನೊಂದು ನದಿ ಇದೆ. ಇದು ನೈಋತ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಉರಗ್ವೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಉರುಗ್ವೆ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಗೆ ಪಾಸೋ ಡೇ ಲಸ್ ಟೋರಸ್ ಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿ ಹಾಗೂ ಡೇ ಬೇಗಾರ್‌ನ ಬಳಿ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿ ದೊಡ್ಡ ಜಲಾಶಯವೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ನದಿಯ ಉದ್ದ 800 ಕಿಮೀ ಇದ್ದರೂ 70 ಕಿಮೀ ಮಾತ್ರ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಎಂಬಾಲ್ಸೆ ಸರೋವರದ ಬಳಿ ಬೃಹತ್ ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಥಾವರ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಂ.ವಿ.)

ನೇಗ್ರೋಸ್ ಅಕ್ಸಿಡೆಂಟಾಲ್: ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್‌ನ ನೇಗ್ರೋಸ್ ದ್ವೀಪ. ಇದು ಪನ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಸೆಬುದ್ವೀಪಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 12704 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3182219. ಈ ದ್ವೀಪ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರ್ವತಮಯವಾಗಿದ್ದು ಕ್ಯಾನ್‌ಲೋನ್ ಶಿಖರವು 2465 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಕಬ್ಬು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯಬೆಳೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳೆಂದರೆ ನೆಗ್ರೋಸ್ ಆಕ್ಸಿಡೆಂಟಾಲ್ ಮತ್ತು ನೆಗ್ರೋಸ್ ಓರಿಯೆಂಟಾಲ್. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್)

ನೇಗ್ರೋಸ್ ಓರಿಯೆಂಟಾಲ್: ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್ ದೇಶದ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ನೇಗ್ರೋಸ್ ದ್ವೀಪದ ಪೂರ್ವದ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಲೂ ಸಮುದ್ರವಿದೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಸೇಬೂ ದ್ವೀಪಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಟ್ಯಾನನ್ ಜಲಸಂಧಿಯಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5741 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 11,26,061 (2000). ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಗುಡ್ಡಗಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಪೂರ್ವಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯವಸಾಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ತೆಂಗು. ಇಲ್ಲಿ ಬೆತ್ತ ಮತ್ತು ಬಿದಿರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಜಪಾನಿಗೆ ಹಡಗುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಭೂಮಿಯ ಶೇ. 25 ಭಾಗ ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ಬೇಯವಾನ್, ಲಾ ಲಿಬರ್ಟಾಡ್ ಮತ್ತು ಟಾಂಜೇಯಲ್ಲಿ ಮರ ಕೊಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ.

ನೇಗ್ರೋಸ್ ಓರಿಯೆಂಟಾಲ್‌ನ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ ಡೂಮಗೇಟೇ. ಇದು ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಉಪಪ್ರಾಂತ್ಯವಾದ ಸೀಕಿಹೋರ್ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,02,265 (2000). ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಏಕೈಕ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇರುವುದು ಬಾಯೀಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 68,115 (2000). ಇಲ್ಲಿ ಮದ್ಯಸಾರ ಮತ್ತು ಕಾಗದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಇವೆ. ಕರಾವಳಿ ಹೆದ್ದಾರಿಯೊಂದು ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ನೇತ್ರಾವತಿ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಕರಾವಳಿಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ನದಿ. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನದಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟದ ಭಾಗವಾದ ಬಲ್ಲಾಳರಾಯನ ದುರ್ಗದಲ್ಲಿ (1,504 ಮೀ) ಇದರ ಉಗಮ. ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗಿ, ಸು. 160 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಮಂಗಳೂರಿನ ಪಡುಬದಿಯಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಹಲವಾರು ಕಿರುಹೊಳೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟದ ಬಂಗಾಡಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿಳಿದು ಬರುತ್ತಲೇ ಕಡಿರುದ್ಯಾವರಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಈ ನದಿ ಎರಡು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಜೆ ಜಲಪಾತವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು. ಮುಂದೆ ಇದು ನೈಋತ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತ ಮುಂಡಾಜೆಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಚಾರ್ಮಾಡಿ ಹೊಳೆಯನ್ನು ಕೂಡಿ ಧರ್ಮಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸು. 2 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ನೇತ್ರಾವತಿಯನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನೆರಿಯಾ ಹೊಳೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ಹೊಳೆ ಮತ್ತು ಇತರ ತೊರೆಗಳು ಧರ್ಮಸ್ಥಳವನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಅನಂತರ ಎಡದಿಂದ ಶಿಶಿಲಾ ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬಲದಿಂದ ಏರುಮಲೆ (ಬೆಳ್ತಂಗಡಿ) ಹೊಳೆಗಳ ನೀರನ್ನು ಪಡೆದು ಮುನ್ನಡೆಯುವ ನೇತ್ರಾವತಿ ನದಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಿರುಬಂಡೆಗಳಿರುವ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಸಮತಟ್ಟಾದ ಬಯಲುನೆಲವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ, ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳ ಭಾಗವಾದ ಕುಮಾರಪರ್ವತದಲ್ಲಿ (ಪುಷ್ಪಗಿರಿ 1,654 ಮೀ) ಹುಟ್ಟಿ, ಹಾಸನ ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ನಡುವೆ ಗಡಿ ನದಿಯಾಗಿ ಹರಿದು ಬಿಸಲೆಘಾಟಿನ ಮೂಲಕ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಕುಳಗುಂದದ ಬಯಲಿನ ಬಳಿ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಹಾದುಬರುವ ಕುಮಾರಧಾರಾ ನದಿ ಉಪ್ಪಿನಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ನೇತ್ರಾವತಿಯನ್ನು ಎಡದಿಂದ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದು ನೇತ್ರಾವತಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಉಪನದಿ.

ಮುಂದೆ ನೇತ್ರಾವತಿ ನದಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇಂದ್ರವಾದ ಬಂಟವಾಳವನ್ನು ಬಲದಲ್ಲೂ ಸು. 5 ಕಿಮೀ ಅಚೆಗಿನ ಪಾಣೆಮಂಗಳೂರು ಪೇಟೆಯನ್ನು ಎಡದಲ್ಲೂ ಹಾದು ಫರಂಗಿಪೇಟೆಯ ದಟ್ಟ ಹಸುರು ಹಚ್ಚೆಯ ಬಳಿ ನಿಧಾನ ಗತಿಯನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಹೊತ್ತು ತಂದ ರೇವೆ ಮಣ್ಣನ್ನು ಸಂಚಯಿಸಿ ಪಾವೂರು ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹಲಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು (ಕುದುರು) ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ. ಈ ಚಿಕ್ಕ ಫಲವತ್ತಾದ ನಡುಗಡ್ಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಪಾವೂರು ಉಳಿಯ, ಗಟ್ಟಿಕುದುರು ಮತ್ತು ಉಳ್ಳಾಲ ಉಳಿಯ (ಸೋಮನಾಥ). ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ಮುನ್ನ ನೇತ್ರಾವತಿ ನದಿ 1.5 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಉಳ್ಳಾಲದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಫಲ್ಗುಣಿ (ಗುರುಪುರ) ಹೊಳೆಯೊಡಗೂಡಿ ಅಳಿವೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಇದಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಕಿರಿದಾದ ಮರಳದಂಡೆಯ ಬೆಂಗರೆ ಎಂಬ ಕಿನಾರೆ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ನೇತ್ರಾವತಿ ಮತ್ತು ಗುರುಪುರ ನದಿಗಳು ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿ ಮಂಗಳೂರಿನ ಬಳಿಯೇ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವುವಾದರೂ ಮಂಗಳೂರಿಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ರೇವಿನ ಸೌಕರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಳಿವೆಯಿಂದ ಈಚೆಗೆ ನದೀಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲೂ ತುಂಬುವ ಮರಳು ಮತ್ತು ಕೆಸರು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ನೌಕೆಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕೂ ತಡೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸು. 5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಹಡಗುಗಳು ಲಂಗರುಹಾಕಿ ನಿಲ್ಲುವ, ಅದರಿಂದ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ಮಂಜಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುವ ಕ್ರಮದಿಂದ ಮಂಗಳೂರಿನ ಹಳೆಯ ಬಂದರಿನ ಸೀಮಿತ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಮಳೆಗಾಲದ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಮಂಗಳೂರಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 10 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ನವಮಂಗಳೂರು ಸರ್ವಋತು ಬಂದರು ಆಗಿದೆ.

ನೇತ್ರಾವತಿ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ವಿಪರೀತವಾದ ಪ್ರವಾಹಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಬೆಳ್ತಂಗಡಿ, ಪುತ್ತೂರು, ಸುಳ್ಯ, ಬಂಟವಾಳ ಮತ್ತು ಮಂಗಳೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನೇತ್ರಾವತಿ ನದಿಯ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ಅಡಿಕೆ, ತೆಂಗು, ದವಸಧಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಗೇರುಬೀಜ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ನೇತ್ರಾವತಿ ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಬಂಟ್ವಾಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ತುಂಬೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಕೊಳವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಮಂಗಳೂರು ನಗರ, ನವಮಂಗಳೂರು ಬಂದರು ವಲಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದ ಸೂರತ್ಕಲ್ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಪೂರೈಕೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಬಂಟ್ವಾಳ ಮತ್ತು ಹಂಚಿಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಪುಗಳ ಮೂಲಕ ಈ ನದಿಯ ನೀರು ಕೃಷಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಎಂ.ವಿ.)

ನೇಪಲ್ಸ್: ಇಟಲಿಯ ಒಂದು ನಗರ, ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರು. ಇದು ಇಟಲಿಯ ಬೌದ್ಧಿಕ, ಔದ್ಯಮಿಕ ಹಾಗೂ ಹಣಕಾಸು ಕೇಂದ್ರ. ಇಟಲಿ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲಿದೆ. ನೇಪಲ್ಸ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರೋಮ್ ನಗರದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ

ಸು. 190 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,000,470 (2005). ಪಶ್ಚಿಮದ ವೆಸೂವಿಯಸ್ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವದ ಕಾಂಪೀ ಫ್ಲೇಗ್ರೇಯೀ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳ ನಡುವೆ ಸುಂದರವಾದ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಈ ನಗರವನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಗುಡ್ಡಗಳ ಮೇಲೂ ನಗರ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಟೀರಿನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಬಾಯಿಯ ಅಗಲ ಸು. 29 ಕಿಮೀ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಇಸ್ಕಿಯ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಪ್ರೀ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ.

ನಗರ ಸಭೆಯ ಭವನ

ಇದು ಯುರೋಪಿನ ಮಹಾ ಮಾಯಾ ಪಟ್ಟಣವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ನೇಪಲ್ಸ್ ನಗರವನ್ನು ನೋಡಿ ಸಾಯಿ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಹಳೆಯ ಮಾತು. ಬಹುರಾಷ್ಟ್ರೀಯವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವೈವಿಧ್ಯವುಳ್ಳ, ವಿವಿಧ ಸ್ತರಗಳ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಗರವಿದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಬೀದಿಗಳೂ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚರ್ಯೆಗಳೂ ರೂಢಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳೂ ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಸಾರುತ್ತವೆ. ಇದರ ವರ್ತಮಾನದ ಬದುಕಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಘಟ್ಟದಲ್ಲೂ ಭೂತಕಾಲದ ಬದುಕು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ನಗರದ ಇಂದಿನ ಬದುಕಿಗೆ ಇದರ ಇತಿಹಾಸವೇ ದಿಗ್ದರ್ಶಕ.

ಇಂದಿನ ನಗರ: ನೇಪಲ್ಸ್ ನಗರವನ್ನು ವೀಕ್ಷಕರು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ರಂಗ ಭೂಮಿಯೆಂದು ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸುಂದರವಾದ ವೆಸೂವಿಯಸ್ ಮತ್ತು ಕೊಲ್ಲಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿರುವ ಈ ನಗರ ಅರಮನೆಗಳಿಂದಲೂ ಚರ್ಚುಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಬೀದಿಗಳು ಅನೇಕ ಸಲ ಮೆಟ್ಟಲುಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿ ಗುಡ್ಡಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಡತನವಿದ್ದು ಅಪರಾಧಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. 1770ರ ವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧಗಳು ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದುವು. ಆ ವರ್ಷ ಫಾದರ್ ರೋಕೋ ಎಂಬ ಪಾದ್ರಿಯ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಾಗಿ ನೂರಾರು ಬೀದಿ ದೀಪಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದ ಮೇಲೆ ಅಪರಾಧಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾದವು. ಅನಂತರ ಜನರ ನಿರುದ್ಯೋಗ ಸ್ಥಿತಿ ಈಗ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಜೀವನ ಮಟ್ಟ ಸುಧಾರಿಸಿತು.

ನಗರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ಸುರಂಗಗಳುಂಟು. ಹಲವಾರು ಸುರಂಗಗಳು ರೋಮನ್ನರಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದವು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವು ಜನರನ್ನು ಬಾಂಬು ದಾಳಿಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನೆರವಾದುವು. ಸುರಂಗಗಳು ಆಗಾಗ ಕುಸಿದುಹೋಗಿ ಮನೆಗಳು ಉರುಳಿ ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕುಳಿಗಳಾಗಿ ಹಾನಿಯಾಗುತ್ತಿರುವುದುಂಟು. ಸೇಂಟ್ ಜೆನ್ನಾರೊ ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ಗಾಡಿಯೇನೋ ಸಮಾಧಿ ಸುರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳೂ ಕೆತ್ತನೆಗಳೂ ಇವೆ. ಪಾಸಿಲಿಪೊ ಬೆಟ್ಟದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುವ ಸುರಂಗಮಾರ್ಗ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು.

ಬಂದರಿನಿಂದ ನಗರಕ್ಕೆ ಬರುವ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ 914 ಮೀ ಉದ್ದದ ವಿಲ ಕಮ್ಯೂನೇಲ್ ಎಂಬ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಉದ್ಯಾನವಿದೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಐದು ದುರ್ಗಗಳಿವೆ. ವೊಮೆರೊದಲ್ಲಿ 1229ರಲ್ಲಿ ಆಜಿಜೂವಿನ ರಾಬರ್ಟ್ ದೊರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ದುರ್ಗವನ್ನು ಸ್ಪೇನಿಗರು 1537ರಲ್ಲಿ ಆರು ಮೊನೆಯ ನಕ್ಷತ್ರದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಪುನಃ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದರು. ಕ್ಯಾಸೆಲ್ ಸೇಂಟ್ ಎಲ್ಮೋ ಎಂದು ಹೆಸರಾದ ಈ ದೊಡ್ಡ ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟಡ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ ನೇಪಲ್ಸಿನ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿತು. ಇದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಮಠವಾಗಿ ಕಟ್ಟಲಾದ ಮ್ಯೂಸಿಯೊ ಡಿ ನಾಸ್ ಮಾರ್ಟಿನೋ ಎಂಬ ಕಟ್ಟಡವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಗರದ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ದುರ್ಗವನ್ನು ನಾರ್ಮನರು 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದರು. 13ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಂಜಿ ವಿನ್ ದೊರೆಗಳು ಇದನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಅಂದಗೊಳಿಸಿದರು. ಈಗ ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕ ಠಾಣ್ಯವಿದೆ. ಕ್ಯಾಸಲ್ ನೋವೋ ಇಲ್ಲಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ದುರ್ಗ. ಇದನ್ನು ಆಂಜೂವಿನ 1ನೆಯ ರಾಬರ್ಟ್ ದೊರೆ 1279–82ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಇದನ್ನು ಮ್ಯಾಸ್ಕಿಯೋ ಆಂಜಿಯಾನೊ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆರೆಗಾನಿನ ಮೊದಲನೆಯ ಅಲ್ಫಾನ್ಸೊ ದೊರೆ 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಮೃತ ಶಿಲೆಯ ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸವಿರುವ ಸುಂದರವಾದ ಕಮಾನುದ್ವಾರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಇಲ್ಲಿಯ ಭೋಜನ ಶಾಲೆ ಈಗ ನೇಪಲ್ಸ್ ಪುರಸಭೆಯ ಸಭಾಂಗಣವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೇಪಲ್ಸಿನ 4ನೆಯ ಫರ್ಡಿನೆಂಡ್ ದೊರೆ ತನ್ನ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಕಚೇರಿಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಪಿಯಾಜ್ ಮುನಿಸಿಪಿಯೋ ಎಂಬ ಕಟ್ಟಡವಿದೆ (1819). ಈಗ ಇಲ್ಲಿ ಪುರಸಭೆಯ ಆಡಳಿತ ಕಛೇರಿ ಇದೆ. ನೇಪಲ್ಸಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗ್ರಂಥಾಲಯ ಪ್ಯಾಲೇಸೋ ರಿಯೇಲ್‌ನಲ್ಲಿದೆ. 1752ರಲ್ಲಿ ಹರ್ಕ್ಯುಲೇನಿಯಮ್‌ನಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಪ್ಯಾಪಿರಸ್ ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಅಪೂರ್ವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಈ ಗ್ರಂಥಾಲಯದಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಮ್ಯೂಸಿಯೊ ಆರ್ಕಿಯೊಲಾಜಿಕೊ ನ್ಯಾಷನೇಲ್‌ನಲ್ಲಿ ರಾಜಮನೆತನಗಳ ಅಪೂರ್ವವಸ್ತುಗಳೂ ಹರ್ಕ್ಯುಲೇನಿಯಮ್, ಪಾಂಪೇ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಅನೇಕ ವಸ್ತುಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು 1586ರಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಸೈನ್ಯದ ಬ್ಯಾರಕ್ಕಿಗಾಗಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದ್ದು 1790ರಲ್ಲಿ ರಾಜಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನಿಡಲು ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. ನಗರದಲ್ಲಿ 50ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಚರ್ಚುಗಳೂ ಸುಮಾರು 100 ಅರಮನೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು 1224ರಲ್ಲಿ 2ನೆಯ ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಇಲ್ಲಿ 3,000 ಅಧ್ಯಾಪಕರೂ ಸು. 40,000 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಬೂರ್ಬನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದುವು. 1740ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಅನಂತರ ರೇಷ್ಮೆ ಹಾಗೂ ಇತರ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಉದ್ಯಮಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿದುವು. 1826ರಲ್ಲಿ ಬಂದರಿನ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. 1839ರಲ್ಲಿ ನೇಪಲ್ಸಿನಿಂದ ಪೋರ್ಟಿಕಿಗೆ 8 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ, ಇಟಲಿಯಲ್ಲೇ ಮೊದಲನೆಯದಾದ ರೈಲುಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರೂ ಅದರ ಉತ್ಪಾದನೆ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದು 1970ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ. ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಯೋಜನಾ ಕ್ರಮಗಳು, ಹಣಕಾಸಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹಾಗೂ ಸರ್ಕಾರದ ಆಧೀನದ ಕಂಪನಿಗಳು ಕಾರಣವೆನ್ನಬಹುದು. ಹೊಸ ರಸ್ತೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಬಂದರಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಆಧುನಿಕ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹಾಗೂ ಶಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ 1960ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು ಬಟ್ಟೆ, ಉಕ್ಕು, ಹಡಗು, ರೈಲ್ವೆ ಎಂಜಿನ್, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್, ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣ ಮತ್ತು ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ. (ಜಿ.ಆರ್.ಕೆ.;ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ನೇಪಾಲ: ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಇದು ಭೂಭಾಗಗಳಿಂದಲೇ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಖಂಡಾಂತರಸ್ಥಾನದ ದೇಶ. ಪೂರ್ವ, ದಕ್ಷಿಣ ಪಶ್ಚಿಮಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಟಿಬೆಟ್ ಇವೆ. ಉ.ಅ. $26^{0}20'$–$30^{0}10'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $80^{0}15'$–$88^{0}15'$ ನಡುವೆ, ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 800 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ 144–240 ಕಿಮೀ ಹಬ್ಬಿರುವ ನೇಪಾಲದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 147181 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 27.6 ದಶಲಕ್ಷಗಳು. ರಾಜಧಾನಿ ಕಠ್ಮಂಡು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,00,000 (2002).

ಭೂಸ್ವರೂಪ: ನೇಪಾಲ ದೇಶದ ಉತ್ತರದ ಭಾಗ ಪರ್ವತಮಯವಾಗಿದೆ. ದೇಶದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಈ ದೇಶವನ್ನು ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ 6 ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಅ. ತೆರಾಯಿ ಮೈದಾನ : ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 100–200 ಮೀ ಅಗಲ 10–30 ಕಿಮೀ, ಉದ್ದ ಸು. 800 ಕಿಮೀ ನೇಪಾಲದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹರಡಿದೆ. ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ.

ಆ. ಚುರಿಯ ಗುಡ್ಡಪ್ರದೇಶ : ತೆರಾಯಿ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ತಟ್ಟನೆ 1,300 ಕಿಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಏರಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕಣಿವೆಗಳೂ ಇವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಹಾಭಾರತ ಶ್ರೇಣಿಯೊಡನೆ ಸೇರಿಹೋಗುತ್ತವೆ.

ಇ. ಮಹಾಭಾರತ ಶ್ರೇಣಿ : ಭಾರತೀಯರ ಅಭಿಜಾತ ಕಾವ್ಯ ಮಹಾಭಾರತದ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಚುರಿಯ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ತಗ್ಗಾದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ಇದೆ. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 3,000 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ದೇಶದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದು ಮಧ್ಯ ಹಿಮಾಲಯದ ಸರಣಿಯ ಭಾಗವಾಗಿದೆ.

ಇದರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಕೋಶಿ, ಗಂಡಕಿ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಲಿ ನದಿಗಳು ಆಳ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ಕೊರೆದಿವೆ. ಪೋಡ್ಸೋಲ್ ಮಣ್ಣು ಇಲ್ಲಿ (ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದ ಮಣ್ಣು–ಫಲವತ್ತತೆ ಕಡಿಮೆ, ಆಮ್ಲೀಯತೆ ಹೆಚ್ಚು) ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅತಿವಿರಳ.

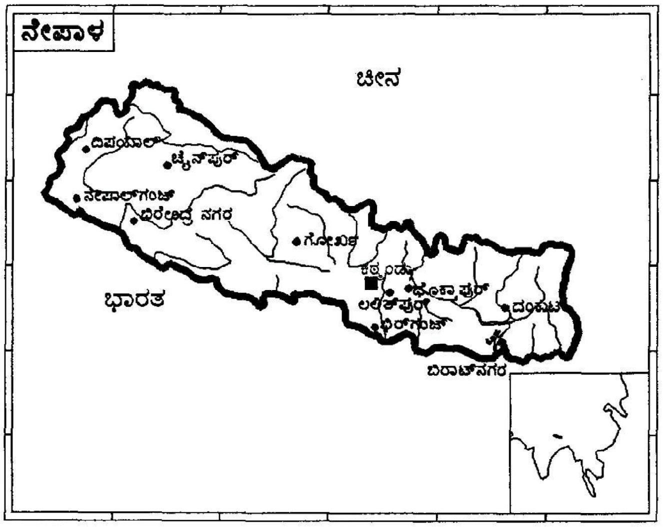

ಈ. ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ : ಇದು ಮಹಾಭಾರತ ಪರ್ವತ ಸಾಲಿನ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಸಾಲಿನ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಮಟ್ಟಸ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪ್ರದೇಶ ಸು. 30 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮದುದ್ದಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ನದಿ ಮತ್ತು ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಪೋಡ್ಸೋಲ್ ಮಣ್ಣು ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಉ. ಉನ್ನತ ಹಿಮಾಲಯ ವಲಯ : ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಮಟ್ಟಸ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಏರುತ್ತ ಹೋಗಿ ಬೃಹತ್ ಪರ್ವತಗಳವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ ಶಿಖರಗಳೂ ಇವೆ. ಹಿಮರಹಿತ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪೋಡ್ಸೋಲ್ ಮಣ್ಣು ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಮೌಂಟ್‌ಎವರೆಸ್ಟ್ ಇರುವುದು (8848 ಮೀ). ಇದನ್ನು ಸಾಗರಮಾತಾ ಎಂದು ನೇಪಾಲಿಯರು ಕರೆಯುವರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಇನ್ನಿತರ ಹಲವಾರು ಶಿಖರಗಳು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಊ. ಹಿಮಾಲಯದಾಚೆಯ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶ : ಉನ್ನತಹಿಮಾಲಯದಿಂದಾಚೆಗೆ ಇರುವ ಕಣಿವೆ ಭಾಗ. ಇದು ತೆತಿಸ್ ಮಹಾಸಾಗರದ ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸಮತಲವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ನಯವಾದ ಮಣ್ಣು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ.

ನದಿಗಳು: ನೇಪಾಲದ ನದಿಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಉಗಮವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು:

ಪುರಾತನ ನದಿಗಳು : ಇವು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದ ಉದಯಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಇದ್ದವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೋಸಿ, ಗಂಡಕಿ, ಕರ್ನಾಲಿ ಮತ್ತು ಮಹಾಕಾಳಿ. ಇವು ರಭಸವಾಗಿ ಅತಿ ಎತ್ತರದಿಂದ ಹರಿದು ಬರುತ್ತವೆ.

ಅನುಗಾಮಿ ನದಿಗಳು : ಇವು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದ ಉದಯದ ತರುವಾಯ ಹುಟ್ಟಿದಂಥವು. ಉದಾಹರಣೆ: ಕೊಹಿಲಾ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳು.

ನೇಪಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ನದಿವ್ಯೂಹಗಳಿವೆ :

ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೋಸಿ ನದಿವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಸನ್‌ಕೋಶಿ, ಅರುಣ ತಮೂರ್, ಕಾಂಬ ಕೋಶಿ.

ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಂಡಕಿ ನದಿವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಕಾಳಿ, ತ್ರಿಶೂಲಿ, ಸೇಟಿ, ಮರ್ಸ್ಯಾಂಗ್ದಿ, ಅಂಬು, ಬುರಿ.

ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಲಿ ನದಿವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಕರ್ನಾಲಿ, ಸೇಟಿ(ಕಾಲಿಗಡ್), ಬುರಿ

ಅತ್ಯಂತ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಹಾಕಾಳಿ ನದಿವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಮಹಾಕಾಳಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳು.

ಇವೂ ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣನದಿಗಳೂ ಇವೆ. ಟಿಸ್ತಾ, ಅರುಂಗ್ ಮತ್ತು ಮಾರಿಖೋಲ, ಬಾಗ್‌ಮತಿ, ಕಮಲ, ಕಂಕೈ, ತ್ರಿಜುಗ ಮತ್ತು ಮೆಚಿ.

ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹಿಮನದಿಗಳೂ ಇವೆ. ಇವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ತರ ನೇಪಾಲದಲ್ಲಿವೆ. ಮುಖ್ಯವಾದವು ನಿಮುಚು, ಬರುಣ, ಚಾಂಗೊ ಮತ್ತು ಹುಂಕ್ಕು.

ಸರೋವರಗಳು : ಇವುಗಳನ್ನು ಹಿಮನದಿಗಳಿಂದಾದ ಸರೋವರಗಳು, ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದಾದ ಸರೋವರಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ನೇಪಾಲಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಸರೋವರಗಳನ್ನು ದಾಹ್, ರಾಹ್, ಟಾಲ್ಸ್ ಅಥವಾ ಕುಂದ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರ ರಾರ 3,300 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಸರೋವರ ವೆಂದರೆ ಪೊಖ್ರರ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿರುವ ಫೇವ.

ಭೂಕಂಪನಗಳು: ನೇಪಾಳ ದೇಶ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದ ಅಸ್ಥಿರ ವಲಯದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪನಗಳು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯ. ಅದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದಾದರೂ ಭೂಕಂಪನಮಾಪಕಕೇಂದ್ರ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಹೀಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಘಟಿಸುವ ಸಮಸ್ತ ಭೂಕಂಪನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಇಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಅದರೆ 1897ರ ಭೂಕಂಪನ, ರಿಕ್ಟರ್ ಮಾನಕದಲ್ಲಿ 8.2 ರಷ್ಟಿದ್ದಿತು. ಇದರಿಂದ ಕಠಮಂಡು ನಗರ ತೀವ್ರ ಹಾನಿಗೊಳಗಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಬಚಾಂಗ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸತ್ತವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 3,400. ಇದೇ ತೀವ್ರತೆಯ ಭೂಕಂಪನಗಳು 1803 ಮತ್ತು 1833ರಲ್ಲಿಯೂ ಘಟಿಸಿದ್ದುವು. 1968ರ ಭೂಕಂಪನ ಇನ್ನೂ ತೀವ್ರ ತರದ್ದಾಗಿ ಅಪಾರ ಆಸ್ತಿ ನಷ್ಟವಾಯಿತು. ಈ ಎಲ್ಲ ಭೂಕಂಪನಗಳ ಕೇಂದ್ರವೂ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ತರಭಂಗದ ವಲಯದಲ್ಲಿಯೇ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ.

ಭೂಕುಸಿತಗಳು : ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಭೂಕುಸಿತಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಾಣ, ಆಸ್ತಿ ನಷ್ಟ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಪ್ರತಿಬಾರಿಯೂ ಹಲವು ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳಷ್ಟು ನಷ್ಟವಾಗುವುದೆಂದು ಅಂದಾಜು. ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಲವಾರು ಹಳ್ಳಿಗಳೇ ನಾಶವಾಗಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಭೂಕುಸಿತಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಗಳು, ಮಳೆ ಮತ್ತು ಶಿಲಾಗುಣಗಳು ಕಾರಣ. ಅದರೂ ಭೂಕುಸಿತಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಭವಿಸದಂತೆ ಹಲವಾರು ರೀತಿಯ ತಡೆ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಬಿಸಿನೀರು ಚಿಲುಮೆಗಳು : ಇವು ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ಎತ್ತರವಾದ ಹಿಮಾಲಯ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಡುನ್ ಪ್ರದೇಶದ ಕಣಿವೆ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ನೇಪಾಳ ಉಪೋಷ್ಣವಲಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ವಾಯುಗುಣ ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ತೆರಾಯ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಪೋಷ್ಣ ಮಾನ್ಸೂನ್ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. 1,220–2.135 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಮಧ್ಯ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ ಬೆಚ್ಚಗಿರುತ್ತದೆ. 2.135 ಮೀ ಗಳಿಂದ 3.355 ಮೀ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶದ್ದು ತಂಪಾದ ವಾಯುಗುಣ. 4.267 ಮೀ ಗಳಿಂದ 4.876 ಮೀ ವರೆಗಿನ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯದ ಕೆಳ ಇಳಿ ಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ, ಆಲ್ಪೈನ್ ವಾಯುಗುಣವಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೀರು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವ ಬಿಂದುವಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಕವಿದಿರುತ್ತದೆ. ತೆರಾಯ್‌ನ ಮತ್ತು ಪರ್ವತಗಳ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಳೆ ಆಗುತ್ತದೆ (78 ಸೆಂಮೀ – 190 ಸೆಂಮೀ) ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ. 66 ಸೆಂಮೀ – 89 ಸೆಂಮೀ.

ಸಸ್ಯ–ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನೇಪಾಳದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ತೆರಾಯ್ ಮತ್ತು ಚುರಿಯಾ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಲೆಮೊನಚಾದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಚು, ಬಿಂಡಿ ಮತ್ತು ಬಿಳೇ ಭೋಗಿ. ಮಹಾಭಾರತ್ ಲೇಖ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ 1,500–3,000 ಮೀ ನಡುವಣ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ತೈಲಪರ್ಣಿ, ಮಾಚಿಕಾಯಿ, ಕಾಡುಹೂವರಿಸಿ, ಪಾಪ್ಲರ್, ಅಕ್ರೋಟು ಮತ್ತು ಲಾರ್ಚ್ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮಧ್ಯ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನರು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗವನ್ನು ಬಹುತೇಕ ಕಡಿದು ಹಾಕಿದ್ದಾರೆ. ಮಹಾ ಹಿಮಾಲಯ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ತಾಳೀಶಪತ್ರೆ, ತುರಾಯಿ, ಜೂನಿಪರ್, ಬೋಜಪತ್ರೆ ಮರಗಳಿವೆ. ಉನ್ನತ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಲ್ಪೈನ್ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ.

ತೆರಾಯ್‌ನ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಕಾಡೆತ್ತು, ಕಾಡುಕೋಣ ಮತ್ತು ಜಿಂಕೆ ಇವೆ. ವಿರಳವಾಗಿ ಆನೆಗಳೂ ಇರುವುದುಂಟು. ರಾಪ್ತಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗ ಮೃಗಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ನೇಪಾಲ ಸರ್ಕಾರ ಕ್ರಮ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಮಧ್ಯ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಡಿದಿರುವುದರಿಂದ ವನ್ಯಮೃಗಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಚಿರತೆ, ಕರಡಿ, ಕಾಡುಕುರಿ ಮುಂತಾದವು ಆಗೊಮ್ಮೆ ಈಗೊಮ್ಮೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆಲ್ಪೈನ್ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರಿಮೃಗ, ವಾರೈ ಆಡು ಮುಂತಾದವು ಇವೆ. ಉನ್ನತ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಯೇತಿ ಎಂಬ ಹಿಮಮಾನವ ಇರುವುದಾಗಿ ಶೆರ್ಪ ಜನರು ನಂಬಿದ್ದಾರೆ.

ಜನಜೀವನ : ನೇಪಾಲದ ಮೊದಲ ನೆಲಸುಗಾರರು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನಿಂದ ಬಂದ ಮಂಗೋಲಾಯ್ಡರು ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಭಾರತದಿಂದ ಬಂದ ಇಂಡೊ–ಆರ್ಯನರು. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 80 ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಇಂಡೋ–ಆರ್ಯನ್ ಮೂಲದವರು. ಟಿಬೆಟೊ–ನೇಪಾಲಿ ಜನರು ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಭಾಷೆ: ನೇಪಾಲದ ಪ್ರಮುಖ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ನೇಪಾಲಿ ಅಥವಾ ಗೋರ್ಖಾಲಿ. ತೆರಾಯ್ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಪರ್ವತ ಸೀಮೆಯ ಜನ ಈ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು

ಇಂಡೊ–ಆರ್ಯನ್ ಭಾಷೆ ತರಾಯ್ ಮತ್ತು ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉಪಭಾಷೆಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮಗಾರ್, ಗುರುಂಗ್‌ವಾಯ್ ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳು ಟಿಬೆಟೊ–ಬರ್ಮನ್ ಕುಟುಂಬದವು.

ಧರ್ಮ: ನೇಪಾಲದ ಜನರಲ್ಲಿ ಶೇ. 90 ಮಂದಿ ಹಿಂದುಗಳು, ಶೇ. 9 ರಷ್ಟು ಜನ ಬೌದ್ಧರು, ಉಳಿದವರು ಇತರ ಧರ್ಮದವರು. ನೇಪಾಲದ ದೊರೆ ಹಿಂದು. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಏಕಮಾತ್ರ ಹಿಂದೂ ದೇಶ.

ಜನನಿಬಿಡತೆ: ನೇಪಾಲದ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 2008. ಉನ್ನತ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಮುಂತಾದ ಅನುತ್ಪಾದಕ (ಶೇ. 65) ಕಳೆದರೆ ಉಳಿದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸರಾಸರಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಶೇ. 56ರಷ್ಟು ಜನರು ಮಧ್ಯ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಶೇ. 42ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ತೆರಾಯಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಠ್ಮಂಡು ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 5ರಷ್ಟು ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ 5ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಜನರು ನಗರವಾಸಿಗರು.

ನಗರಗಳು: ನೇಪಾಲದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳಿಲ್ಲ. ರಾಜಧಾನಿ ಕಠ್ಮಂಡುವಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,71,846 (2005). ಭಾರತದ ಗಡಿಯಿಂದ ಸು. 120 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಾರಿಗೆ ಕೇಂದ್ರ.. ಇತರ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಬಿರಾಟ್‌ನಗರ (130129) ಪಟಾಣ್ (162991).

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ದೇಶಗಳ ಪೈಕಿ ನೇಪಾಳವೂ ಒಂದು. ಇಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಮೂಲಸಾಧನಗಳು ಕಡಿಮೆ. ನೆಲದಿಂದ ಆವೃತವಾದ ಈ ದೇಶದ ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಅನ್ಯದೇಶಗಳ ಮೂಲಕ ನಡೆಯಬೇಕಾದ್ದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಇದರ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಈಚೆಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತಿದೆ.

ಕೃಷಿ : ನೇಪಾಲದ ಜನರಲ್ಲಿ ಶೇ. 90ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಕೃಷಿಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ಥೂಲ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಶೇ.70ರಷ್ಟು ಬರುವುದು ಕೃಷಿಯಿಂದ. ಅದರ ನಿರ್ಯಾತದಿಂದ ದೊರಕುವ ವರಮಾನದಲ್ಲಿ ಐದನೆಯ ಮೂರರಷ್ಟು ಕೃಷಿಮೂಲವಾದ್ದು. ಆದರೂ ಕೃಷಿಯ ಉತ್ಪಾದಕತೆ ಬಲು ಕಡಿಮೆ. ನೇಪಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ಭೂಮಿ ಕಡಿಮೆ, ಶೇ. 4ರಷ್ಟಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಳೆಯೇ ಆಧಾರ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಹಾರ ಧಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೆಚ್ಚುವರಿಯ ಸ್ಥಿತಿ ಇದೆಯಾದರೂ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಾವ ಸಂಭವಿಸುವುದುಂಟು. ತೆರಾಯ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಮುಖ್ಯ ಧಾನ್ಯಗಳು ಬತ್ತ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ ಮತ್ತು ಗೋದಿ.

ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನ: ನೇಪಾಲದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ಇದು ಬಹುತೇಕ ಸರ್ಕಾರಿ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಅರಣ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಮರಗಳನ್ನು ಅಡ್ಡಾದಿಡ್ಡಿಯಾಗಿ ಕಡಿಯಲಾಗಿದೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಮರದ ತಿರುಳು ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಭಾರತಕ್ಕೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು: ನೇಪಾಲದ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ್ದೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಇದು ಹಲವಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರು, ಪೈರೈಟ್ (ಗಂಧಕಾಮ್ಲ, ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾದ್ದು), ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಅಭ್ರಕ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಇವು ಅಧಿಕ ಪರಿಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ನೇಪಾಲದ ನದಿಗಳ ವಿದ್ಯುತ್ ಸಂಭವನೀಯತೆ ಅಗಾಧವಾದ್ದು. ಇದನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ರಫ್ತು ಮಾಡಿದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ವರಮಾನ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ನೇಪಾಲದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ಇವು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿವೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಣ್ಣವು, ಸ್ಥಳೀಯವಾದವು. ಅವು ಕೃಷಿ ಆಧಾರಿತವಾದವು. ಬಿರಾಟ್‌ನಗರದಲ್ಲಿ ಸೆಣಬು ಕೈಗಾರಿಕೆಯಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರಫ್ತುಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬೀರ್‌ಗಂಜ್, ಭೈರವ ಮತ್ತು ನೇಪಾಲ್‌ಗಂಜಿನಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಜನಕಪುರದಲ್ಲಿ ಸಿಗರೇಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇದೆ. ಹಿತೌರದಲ್ಲಿ ಮರ ಕೊಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ತೆರಾಯ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆ ಗಿರಣಿಗಳೂ ಇವೆ. ಬಿರಾಟ್‌ನಗರ, ಬೀರ್‌ಗಂಜ್–ಹಿತೌರ ಪಟ್ಟಿ, ಕಠ್ಮಂಡು ಕಣಿವೆ–ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಖಾಸಗಿ ವಲಯದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೇ ಅಧಿಕ.

ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ: ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ವೇಗವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ವಿದೇಶೀಯರ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಈಗ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಠ್ಮಂಡುವಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಪೋಖಾರ, ಎವರೆಸ್ಟ್ ಶಿಖರ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ನಾರಾಯಣಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ನಾರಾಯಣಿ ಪ್ರದೇಶ ವನ್ಯಮೃಗ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ವ್ಯಾಪಾರ: ನೇಪಾಳದ ವ್ಯಾಪಾರ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಭಾರತದೊಂದಿಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇತರ ದೇಶಗಳೊಂದಿಗೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಬೆಳಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಗಳಾಗುತ್ತಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ರಫ್ತಾಗುವ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅಕ್ಕಿ, ಸಾಸಿವೆ, ಕುರಿ, ಆಡು, ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ತೊಗಲು, ತುಪ್ಪ ಮತ್ತು ಮರದತಿರುಳು. ಹತ್ತಿ ಜವಳಿ, ನೂಲು, ಉಣ್ಣೆಬಟ್ಟೆ, ಕಂಬಳಿ, ರೇಷ್ಮೆ, ಉಪ್ಪು ಸಾಂಬಾರ, ತಂಬಾಕು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ. ವಿದ್ಯುನ್ಮಾನ ಸರಕುಗಳು ರಾಸಾಯನಿಕಗೊಬ್ಬರ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಮುಂತಾದವು ಆಮದಾಗುತ್ತವೆ.

ಸಾರಿಗೆ: ನೇಪಾಲದ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ 13223 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾದ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಪ್ರತಿ 2,000 ಜನಕ್ಕೆ ಒಂದು ವಾಹನ ಇದೆ. ಕಾಲುದಾರಿಗಳೇ ಸಾರಿಗೆಯ ಮುಖ್ಯಮಾಧ್ಯಮಗಳಾಗಿವೆ. ಭಾರತದ ಗಡಿ ಪಟ್ಟಣವಾದ ರಾಕ್ಸಾಲ್‌ನಿಂದ ಕಠ್ಮಂಡುವಿಗೆ ರಸ್ತೆಯೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. 1968ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಸುನೌಲಿಯಿಂದ ನೇಪಾಳದ ಪೋಖಾರಕ್ಕೆ 208 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಹೆದ್ದಾರಿಯೊಂದು ತೆರೆಯಿತು. ಕಠ್ಮಂಡುವಿನಿಂದ ಪೂಖಾರಕ್ಕೆ ಒಂದು ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ರಸ್ತೆಯೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ದೇಶವನ್ನು ಒಗ್ಗೂಡಿಸುವ ಯೋಜನೆಗೆ ವಿದೇಶಿ ನೆರವು ದೊರಕಿದೆ. ಅಮ್ಲುಖ್‌ಗಂಜಿನಿಂದ ರಾಕ್ಸಾಲ್‌ಗೂ ಜನಕಪುರದಿಂದ ಭಾರತದ ಜಯನಗರಕ್ಕೂ ನ್ಯಾರೋ ಗೇಜ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ರಾಯಲ್ ನೇಪಾಲ್ ವಿಮಾನ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಮತ್ತು ಭಾರತ ವಿಮಾನ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್‌ಗಳ ಸಹಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕಠ್ಮಂಡುವಿನಿಂದ ಪಟಣ, ಕೋಲ್ಕತ, ವಾರಾಣಸಿ ಮತ್ತು ದೆಹಲಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರವಿದೆ. ಆಂತರಿಕ ವಿಮಾನ ಸಾರಿಗೆಯನ್ನೂ ವಿಸ್ತರಿಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕಠ್ಮಂಡು ಹಾಗೂ ಬಿರಾಟ್ ಪುರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ಹೆಟಾಡ–ಕಠ್ಮಂಡುಗಳ ನಡುವೆ 42 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕೇಬಲ್ ರೈಲು ಮಾರ್ಗವಿದ್ದು ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಇಂಬುನೀಡಿದೆ. *

ನೇವಿನ್ ಎಂ.ಫೆನ್‌ಮನ್: 1865–1945. ಅಮೆರಿಕದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ, ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ. ಇವನು 1865ರಲ್ಲಿ ಓಹಿಯೊ ರಾಜ್ಯದ ಲಿಮಾದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. 1883ರಲ್ಲಿ ಹೈಡಲ್‌ಬರ್ಗ್ ಕಾಲೇಜಿನಿಂದ ಬಿ.ಎ., 1900ರಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎ. ಮತ್ತು 1901ರಲ್ಲಿ ಶಿಕಾಗೊ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿ ಪಡೆದ. ಸಿನ್‌ಸಿನ್ನಾಟಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ 1907ರಿಂದ 1937ರವರೆಗೆ ಅದರ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದ. 1901ರಿಂದ 1924ರವರೆಗೆ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಮೂರು ರಾಜ್ಯಗಳ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದ. ಅದರ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ. ಈ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆ ಅನುಮೋದಿಸಿ ಅಳವಡಿಸಿತು.

ಈತ ಪಶ್ಚಿಮ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ (1931) ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ (1938) ಎಂಬ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳು ಅಧಿಕೃತ ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳಾಗಿವೆ. ಈತ ಅಮೆರಿಕದ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಂಘದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ (1918) ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕದ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ (1935) ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ನೈಜರ್: ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ಉ.ಅ. 12°–24° ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ $0^{\circ}30'$–15° $30'$ ನಡುವೆ ಇರುವ ಈ ದೇಶ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗಡಿರೇಖೆಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದರ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಜೀರಿಯ, ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಿಬಿಯ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಚಾಡ್ ಗಣರಾಜ್ಯ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನೈಜೀರಿಯ ಮತ್ತು ದಹೋಮೀ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ವೋಲ್ಟ ಮತ್ತು ಮಾಲೀ ದೇಶಗಳಿವೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 11,86,408 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 13,957,000 (2005 ಅಂ.) ರಾಜಧಾನಿ ನೀಯಾಮೇ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 398265 (2005).

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ನೈಜರ್ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 367 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಇದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ 1,698 ಮೀ ವರೆಗೂ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಲಿಬಿಯ ಗಡಿಯ ಬಳಿಯ ನೆಲದ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ ಸು.792 ಮೀ ನೈಜರ್ ನದಿ ಈ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಮೂಲಕ, ಮಾಲೀ ಗಡಿಯಿಂದ ಲಿಬಿಯದ ಗಡಿಯವರೆಗೆ ಸು.296 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ದೇಶದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಾಡ್ ಸರೋವರ ಇದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ನೈಜರ್ ದೇಶದ್ದು ಉಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿಯ ಅತಿಯಾದ ಶಾಖದಿಂದಾಗಿ ಮಳೆಯ ನೀರು ನೆಲತಾಕುವ ಮುನ್ನವೇ ಅವಿಯಾಗಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಜಿಂದರ್‌ನಲ್ಲಿ 22 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಂದ ನೀಯಮೇಯಲ್ಲಿ 76 ಸೆಂಮೀ ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ, ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ವರೆಗೆ ಮಳೆಗಾಲ. ಜುಲೈ–ಆಗಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ-ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ನೈಜರಿನ ಬಹುಭಾಗ ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಮಳೆ ಬಂದಾಗ ಮಾತ್ರವೇ ಸಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ಇರುತ್ತದೆ. ನೈಜರ್ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ನೈಜರ್‌ನಲ್ಲಿ ಚಾಡ್ ಸರೋವರದ ಕಡೆಗೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸವನ್ನಾ ಪ್ರರೂಪಿ ಸಸ್ಯವರ್ಗವಿದೆ,

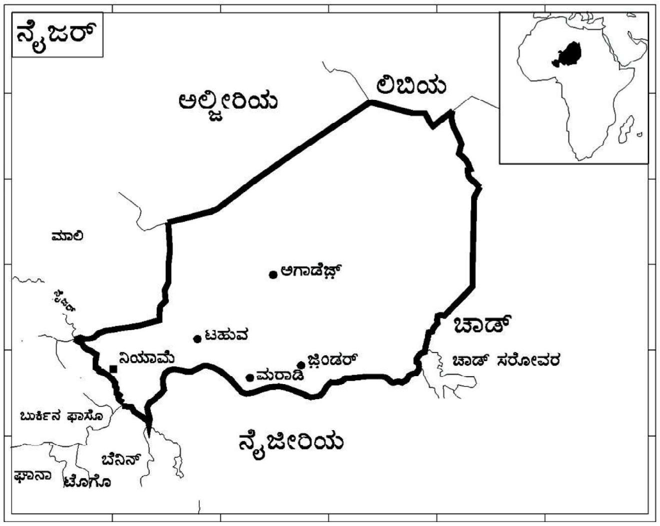

ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾಗನಿ, ಬೂರುಗ, ಬಾವೊಬಾಬ್ ಮತ್ತು ಷಿ ಮುಖ್ಯ ಮರಗಳು. ಜಿಂಕೆ, ಸಿಂಹ, ವಾಟರ್‌ಬಕ್, ಚಿರತೆ, ಕತ್ತೆಕಿರುಬ, ಕೋತಿ, ನರುಳ್ಳಿಹಂದಿ, ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳು, ಕೀಟಗಳು ಇವೆ. ನೈಜರ್ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಮೊಸಳೆ, ನೀರಾನೆ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕಡಲಾಮೆ, ಹಲ್ಲಿ, ಹೆಬ್ಬಾವು ಮತ್ತು ಇತರ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಹಾವುಗಳು.

ಜನ: ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರನ್ನು ಸೂಡಾನೀ ನೀಗ್ರೋ ಮತ್ತು ಹ್ಯಾಮೈಟ್ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 75ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ನೀಗ್ರೋಗಳು. ಇವರ ಕಸಬು ವ್ಯವಸಾಯ ಅಥವಾ ನೈಜರ್ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ. ಹ್ಯಾಮೈಟರು ಅಲೆಮಾರಿಗಳು. ಇವರು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮಂದೆಯನ್ನು ಸಾಕುವುದು ಇವರ ಕಸಬು. ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದ ಬರ್ಬರರನ್ನು ಹೋಲುವ ಟ್ವಾರೆಗ್‌ಗಳು, ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಟುಬುಗಳು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸವನ್ನಾ ಪ್ರದೇಶದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಅರೆ ಅಲೆಮಾರಿಗಳಾದ ಫುಲಾನಿಗಳು ಇವರೆಲ್ಲ ಹ್ಯಾಮೈಟರು. ನೈಜರಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಐದನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟು ಜನರು ಅಲೆಮಾರಿಗಳು ಅಥವಾ ಅರೆ ಅಲೆಮಾರಿಗಳು. ನೀಗ್ರಾಯಿಡ್ ಜನರಲ್ಲಿ ಹಾವುಸಗಳೂ ಅವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇತರ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳವರೂ ಆಗ್ನೇಯ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣಮಧ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಜ್ಜೆರ್ಮ ಮತ್ತು ಸೋಂಘೈಗಳೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬೆರಿಬೆರಿ ಮತ್ತು ಕಾನೂರಿಗಳೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನೈಜರ್‌ನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಲಕ್ಷದಷ್ಟು ವಿದೇಶಿಯರಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾಷೆ: ನೈಜರಿನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಬಣಗಳಿವೆಯೋ ಅಷ್ಟು ಭಾಷೆಗಳಿವೆ, ಫ್ರೆಂಚ್ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ. ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಭಾಷೆ ಹಾವುಸ. ಅರಬರು ಮತ್ತು ಟ್ವಾರೆಗ್‌ಗಳವು ಮಾತ್ರ ಲಿಖಿತ ಭಾಷೆಗಳು. ಅರಬರ ಸೆಮೆಟಿಕ್ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಟ್ವಾರೆಗರ ಹ್ಯಾಮೈಟಿಕ್ ನುಡಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಭಾಷೆಗಳು ಚಾದಿಕ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವು.

ಧರ್ಮ: ನೈಜರಿನ ಸು. 32 ಲಕ್ಷ ಮಂದಿ ಮುಸ್ಲಿಮರು, ಸು. 8 ಲಕ್ಷ ಜನ ಸರ್ವಚೇತನವಾದಿಗಳು, ಕ್ರೈಸ್ತರು ಸು. 25 ಸಾವಿರ. ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದೊಂದಿಗೆ ಸರ್ವಚೇತನವಾದ ಆಚರಣೆಗಳೂ ಬೆರೆತುಕೊಂಡಿದೆ.

ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳು : ನೈಜರ್‌ನಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳಿವೆ. ನೀಯಾಮೇಯ (ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 44,000) ಹಲವು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಂಗಮಸ್ಥಳ. ಅಚ್ಚ ಗ್ರಾಮೀಣ ಆಫ್ರಿಕನ್ ಜೀವನ ವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ ಐರೋಪ್ಯ ಶೈಲಿಯನ್ನೂ ವಿದ್ಯಾವಂತ ಆಫ್ರಿಕನರ ಅನುಕರಣ ಶೀಲತೆಯನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಜಿಂದರ್ (ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,21,000 – 2005) ಡನಗರನ್ ಎಂಬುದು ಇದರ ಆಫ್ರಿಕನ್ ಹೆಸರು. ಇದು ನೀಯಾಮೆಗಿಂತ ಹಳೆಯದು. ಹಾವುಸರ ಈ ಪಟ್ಟಣ 1926ರವರೆಗೆ ನೈಜರ್‌ನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇನ್ನೊಂದು ಪಟ್ಟಣ ಮರಾಡೀ (ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,13,000–2005). ಇದು ನೈಜೀರಿಯದ ಗಡಿಯ ಬಳಿ ಇದೆ. ನೆಲಗಡಲೆ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ ಇದು. ಮರುಭೂಮಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಪಟ್ಟಣ ಟಾವುವ (ಜನಸಂಖ್ಯೆ 45000–2005). ಅಗಾಡೇಜ್ ಮತ್ತೊಂದು ನಗರ (ಜನಸಂಖ್ಯೆ 29000–2005).

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ನೈಜರಿನ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಎರಡು ವಿಭಿನ್ನ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ಉತ್ತರದ ಕಾಕಸಾಯಿಡ್ ಅಲೆಮಾರಿ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಜೀವನ ವಿಧಾನವೆಂದರೆ ಪಶುಪೋಷಣೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ನೀಗ್ರೋ ಜನರು ನೆಲೆ ನಿಂತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೃಷಿನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಕೃಷಿ: ನೈಜರಿನ ಜನರಲ್ಲಿ ಶೇ. 80ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಕೃಷಿಕರು. ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸಾವೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನೂ ರಫ್ತಿಗಾಗಿ ನೆಲಗಡಲೆಯನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸೋರ್ಗಮ್. ಬತ್ತ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಹುರುಳಿ ಮುಂತಾದವೂ ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು. ನೆಲಗಡಲೆಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜಿಂದರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ, ಕಳೆದ ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಹತ್ತಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯಗಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಮೂರನೆಯ ಮುಖ್ಯ ರಫ್ತು ಸರಕು. ನೈಜರಿನ ವ್ಯವಸಾಯ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಳೆಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ.

ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ: ಒಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೇ. 58ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಪಶುಸಂಗೋಪನೆಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ 51 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ಇಲ್ಲದಾಗ ನೀರೂ ಮೇವೂ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಪಶುಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ವಿಪತ್ತು ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿರುವುದುಂಟು. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ದನ, ಕುರಿ, ಆಡು, ಕುದುರೆ, ಕತ್ತೆ ಮತ್ತು ಒಂಟೆ, ಹಾಲು ಮತ್ತು ಕ್ಷೀರೋತ್ಪನ್ನ, ಆಕಳ ಚಕ್ಕಳ, ಕುರಿಯ ಮತ್ತು ಮೇಕೆಯ ಚರ್ಮ ಇವು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: ನೈಜರಿನಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ನೈಜರ್ ನದಿಯಲ್ಲೂ, ಚಾಡ್ ಸರೋವರದ ಮತ್ತು ಇತರ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲೂ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಮೀನು ಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಗಣಿಗಾರಿಕೆ: ಬಿಲ್ಮ ಮತ್ತು ಇತರ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಲವಣ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನೆಟ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಸೋಡಿಯಂ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ನೀಯಾಮೆಗೆ ಸು. 59 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಆಯಿರ್ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಯುರೇನಿಯಂ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಪತ್ತೆಯಾಗಿವೆ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನೊಂದಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಯುರೇನಿಯಂ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ರಫ್ತು ಕೆಲಸ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್‌ಚ್ಛಕ್ತಿ: ನೈಜರಿನಲ್ಲಿರುವ ಶಕ್ತಿ ಮೂಲಗಳು ಬಹು ಅಲ್ಪ. ವಿದ್ಯುತ್‌ಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಸ್ಥಾಪಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 12.600ಕಿವಾ (1970). ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಡೀಸೆಲ್ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರ ನೀಯಾಮೀಯಲ್ಲಿದೆ. ಇತರ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಜಿಂದರ್. ಮರಾಡೀ ಮತ್ತು ಅಗಡೆಸ್ನಲ್ಲಿದೆ. ನೈಜರ್ ನದಿಗೆ ಕಟ್ಟೆಕಟ್ಟಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಯೋಜನೆ ಕಾರ್ಯಗತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಯುರೇನಿಯಂನಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ನೈಜರಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವರಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಪಾಲು ಕೇವಲ ಶೇ. 3ರಷ್ಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗ ಹೊಂದಿರುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ 3000 ಮಾತ್ರ, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ತುಂಬ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಸಾಗಿದೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಬೇಡಿಕೆಯ ಮಿತಿ. ಸಾರಿಗೆಯ ಅಧಿಕವೆಚ್ಚ, ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಕೊರತೆ, ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರ ಅಭಾವ– ಇವು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಆಗಡೆಸ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಯುರೇನಿಯಂ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರ, ಜಿಂದರ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಹಿಟ್ಟು ಗಿರಣಿ, ನೀಯಾಮೆ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಇಟ್ಟಿಗೆ ತಯಾರಿಕೆ, ಹತ್ತಿ ಹಿಂಜುವುದು, ಲೋಹ ಹದಗಾರಿಕೆ, ಹೈನುಗಾರಿಕೆ, ಬಣ್ಣತಯಾರಿಕೆ ಇವು ಇತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ಸಾರಿಗೆ: ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ ಮುಂದುವರಿದಿಲ್ಲ. ನೈಜರ್ ದೇಶ ಭೂ ಆವೃತವಾಗಿದೆ, ಇದು ಬಳಸುವ ಎರಡು ಬಂದರುಗಳೆಂದರೆ ದಹೋಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕೋಟಾನೂ, ಮತ್ತು ನೈಜೀರಿಯದಲ್ಲಿರುವ ಲಗೋಸ್, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೂ 960 ಕಿಮೀ ಗಿಂತ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ, ನೈಜರಿನಲ್ಲಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿಲ್ಲ ಒಂಟೆಗಳ ಕಾರವಾನುಗಳು ಉತ್ತರದ ಸಾಹೆಲ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಇವೆ. ಚಾಡ್ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನೈಜರ್ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ದೋಣಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕುದುರೆಸವಾರಿ, ಕಾಲುನಡಿಗೆ ಇವೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿವೆ. ಸಾರಿಗೆಸೌಲಭ್ಯ ಬಲು ಕಡಿಮೆ. ನೈಜರಿನ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಮಾರ್ಗ ಮಾಲಿ ಗಡಿಯಿಂದ ದೇಶವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ನೈಜರ್ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿ ನೀಯಾಮೆಯ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ ಜಿಂದರ್ ಅನ್ನು ತಲುಪುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಚಾಡ್ ಸರೋವರದ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ನ್ಗೂಯಿಗ್ಮಿಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕೇಂದ್ರಿಯ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹಲವು ರಸ್ತೆಗಳು ಕವಲೊಡೆಯುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಟಾವುವ ಮತ್ತು ಟಾನೌಟ್‌ಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ರಸ್ತೆಗಳು ಆಗಡಸ್ ಬಳಿ ಒಂದುಗೂಡಿ ನೈಜರ್ಗೂ, ಆಲ್ಜೀರಿಯಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಟಾವುವ. ಮರಾಡೀ, ಜಿಂದರ್. ಆಗಡಸ್, ಅರ್ಲಿಟ್‌ಗಳಿಗೆ ಆಂತರಿಕ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ನೀಯಾಮೀಯಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳಿಗೂ ಯುರೋಪಿಗೂ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಅರ್ಲಿಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಯುರೇನಿಯಂ ಉತ್ಪಾದನೆಯ

ಕೆಲಸ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಸಹರದ ಮೂಲಕ ಸಾರಿಗೆ ಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಬಹುದು. ದಹೋಮಿಯ ಪಾರಕ್ಕೂನಿಂದಲೂ ಉತ್ತರ ವೋಲ್ಟದ ವಾಗಡೂಗೂವಿನಿಂದಲೂ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ನೈಜರಿನ ಗಡಿಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯುಂಟು. (ಪಿ.ಐ.)

ನೈಜೀರಿಯ: ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ನೈಜೀರಿಯ ಸಂಯುಕ್ತ ಗಣರಾಜ್ಯ ಎಂಬುದು ಇದರ ಅಧಿಕೃತ ಹೆಸರು. ಇದು ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ 13ನೆಯ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ದೇಶ. ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಉ.ಅ. 4^0–14^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 3^0–14^0 ನಡುವೆ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಸು. 1,050 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಸು. 1,120 ಕಿಮೀ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣ ಕರಾವಳಿಯ ಉದ್ದ ಸು. 800 ಕಿಮೀ. ನೈಜೀರಿಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 9,23,773 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 131,530,000 (2005) ಜನಸಾಂದ್ರತೆ 142 ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ ಆಫ್ರಿಕದ ದೇಶಗಳ ಪೈಕಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇರುವ ದೇಶ. ರಾಜಧಾನಿ ಅಬುಜ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,39,000 (2005).

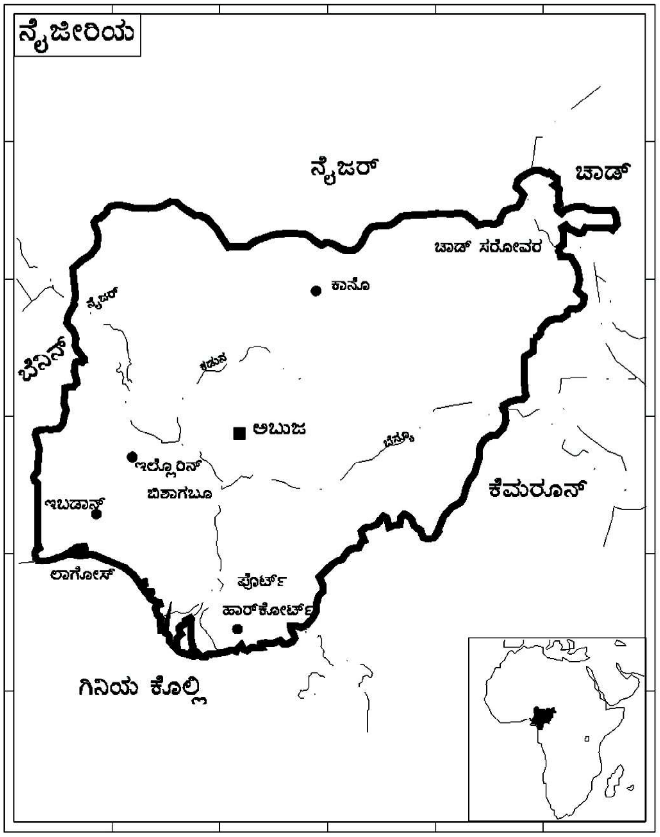

ಭೂರಚನೆ: ನೈಜೀರಿಯದ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್, ಕ್ರಿಟೇಷಿಯಸ್ ಮತ್ತು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಭೂ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮ ನೈಜೀರಿಯದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನೈಸ್ ಮಿಗ್ಮಟೈಟ್, ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಆಗ್ನೇಯ ನೈಜೀರಿಯದಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಶಾಖ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡಗಳಿಂದ ಈ ಶಿಲೆಗಳು ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡಿವೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಇವು ಮಲ್ಲಮ್ ಟಾಂಕೊ, ಸಾಂಡೊ ಮತ್ತು ಮೂಯಿಕಾವೋಂಗ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿವೆ. ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಮತ್ತು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಲಾವಾರಸ ಘನೀಭವಿಸಿದುದರಿಂದ ಆದ ಶಿಲೆಗಳು ವಿರಳವಾಗಿದ್ದು ಹಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿವೆ. ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ತವರ ಮತ್ತು ಕೊಲಂಬೈಟ್ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದ ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಮತ್ತು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ ಹಾಗೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಬೀಳುವ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಮಣ್ಣು ಹಾಗೂ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದ ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಮಣ್ಣು ಫಲವತ್ತಾಗಿವೆ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ನೈಜೀರಿಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಕರಾವಳಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ 16–96 ಕಿಮೀ ಅಗಲದ ತಗ್ಗಾದ ನೆಲವಿದೆ. ಜೌಗುವಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಗುಲ್ಮ ವೃಕ್ಷಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದ್ದು, ನೈಜರ್ ನದಿಯ ಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಕವಲುಗಳೂ ಇತರ ಹಲವಾರು ಸಣ್ಣ ನದಿಗಳೂ ಕೊರಕಲುಗಳೂ ಇದನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ನೆಲದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 80–160 ಕಿಮೀ ಅಗಲದ ಪ್ರದೇಶ ಅಲೆಯಲೆಯಾಗಿ ಏರಿಳಿತಗಳುಳ್ಳ ನೆಲ. ಇಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮಳೆಗಾಡುಗಳಿವೆ. ಇದರಿಂದಾಚೆಗೆ ನೆಲ ಏರುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 610 ಮೀ ಆದರೆ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದು ಸು. 1820 ಮೀ ವರೆಗೂ ಏರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯ ಸವನ್ನಾ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಚಿನವರೆಗೂ ನೈಜೀರಿಯ ಹಬ್ಬಿದೆ.

ನದಿಗಳು: ನೈಜೀರಿಯದ ಮುಖ್ಯನದಿ ನೈಜರ್. ಇದು ಆಫ್ರಿಕದ ಮೂರನೆಯ ದೊಡ್ಡ ನದಿ. ಇದು ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೈಜೀರಿಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ತನ್ನ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಯಾದ ಬೇನ್ವೆಯನ್ನು ಲಕೋಜ ಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದು ಮುಖಜಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕವಲುಗಳಾಗಿ ಒಡೆದು ಗಿನೀಖಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಯ ಉದ್ದ 4184 ಕಿಮೀ. ನೈಜರ್‌ನ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳು ಸೋಕಟೋ ಮತ್ತು ಕಡೂನ. ನೈಜರ್ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿಂದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಚಾಡ್ ಸರೋವರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ನೈಜೀರಿಯ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿಯ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಸಮುದ್ರತೀರದ ಬಳಿ ಋತುಗಳಲ್ಲಿ º ÉÃ¹Àª ÀÁgÀ®è 32^{0}ಸೆ. ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆ ಬಲು ಅಪರೂಪ. ಆದರೆ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ತೇವ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ರಾತ್ರಿ ಹೆಚ್ಚು ಸೆಕೆ. ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ವರೆಗೆ ಮಳೆಗಾಲ. ಆಗ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತವೆ. ನವೆಂಬರಿನಿಂದ ಮಾರ್ಚ್‌ವರೆಗೆ ಶುಷ್ಕ ಹವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ನಡುಹಗಲಿನ ಉಷ್ಣತೆ 38^{0}ಸೆ. ನ್ನೂ ಮೀರುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ರಾತ್ರಿ ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜಾಸ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಉಷ್ಣತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹದವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿಯ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ 180 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ 431 ಸೆಂಮೀ ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ: ಮಧ್ಯ ನೈಜೀರಿಯದಲ್ಲಿ 127 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 127 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಗೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ನೈಜೀರಿಯದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಮಾರುತಗಳು ಎರಡು. ಈಶಾನ್ಯದಿಂದ ಬೀಸುವ ಮಾರುತ ಬಿಸಿಯಾಗಿಯೂ ಶುಷ್ಕವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಮರುಭೂಮಿಯಿಂದ ಕೆಂಪನೆಯ ದೂಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ತರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಹಗಲು ಬಿಸಿ ಹೆಚ್ಚು; ರಾತ್ರಿ ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನೈಋತ್ಯದಿಂದ ಬೀಸುವ ಮಾರುತ ಮೋಡದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಮಳೆ ಸುರಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ನೈಜೀರಿಯದ ವಾಯುಗುಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯವರ್ಗದ ವಿಂಗಡಣೆಯಾಗಿದೆ. ಜವುಗಿನಲ್ಲೂ ಅಧಿಕ ಮಳೆಯಾಗುವಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯುವ ಸಸ್ಯಗಳು ಒಂದು ವಿಧ. ಸವನ್ನಾ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆ. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಗುಲ್ಮವೃಕ್ಷಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಂಬದಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ತೇವದಲ್ಲಿ ತಾಳೆ, ಅಬೂರ ಮತ್ತು ಮಹಾಗನಿ ಮರಗಳ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಡುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳದ್ದು ಸು. 128 ಕಿಮೀ ಅಗಲದ ಒಂದು ಪಟ್ಟೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸು. 60 ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮರಗಳುಂಟು. ಆಫ್ರಿಕದ ಮಹಾಗನಿ, ಇರೋಕೊ, ಆಫ್ರಿಕದ ಅಕ್ರೋಟು ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಮರಗಳು. ಇನ್ನೂ ಒಳಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ಹುಲ್ಲು, ಕುಬ್ಜ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಮರಗಳು ಇವೆ. ಇದು ಸವಾನಾ ಹುಲ್ಲುಗಾಡು ಪ್ರದೇಶ.

ಮಳೆಗಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಮೃಗಗಳಿಲ್ಲ. ಗೊರಿಲ್ಲಾ, ಚಿಂಪಾಂಜಿ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಬಬೂನ್ ಕೋತಿಗಳೂ ಇವೆ. ಮೊಸಳೆ, ಹಲ್ಲಿ, ಹಾವು ಮುಂತಾದ ಸರೀಸೃಪಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ. ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಚಿಗರಿಗಳು ಇವೆ. ನೀರಾನೆ, ಆನೆ, ಜಿರಾಫೆ, ಸಿಂಹ–ಇವು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಚಿರತೆ, ಕಿರುಬ, ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ನೈಜೀರಿಯದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ.

ಜನಜೀವನ: ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಬುಡಕಟ್ಟು ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ನೀಗ್ರೋ, ಇತರ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳೊಂದಿಗೆ ನೀಗ್ರೋಗಳ ಸಂಕರವಾಗಿದ್ದರೂ ನೀಗ್ರೋ ಲಕ್ಷಣಗಳೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆಗ್ನೇಯ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ನೀಗ್ರೋ ಬುಡಕಟ್ಟನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ನೈಜೀರಿಯದ ಬಹುಭಾಗದ ಜನರದು ನೀಗ್ರೋ ಮೂಲಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಮೂಲದ ಫುಲಾನಿ ಎಂಬುದು ನೀಗ್ರೇತರ ಬುಡಕಟ್ಟು. ಈ ಬುಡಕಟ್ಟಿನವರು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದ್ದರೂ ನೀಗ್ರೋಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತುಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಸೆಮೆಟಿಕ್ ಷುವಾ ಅರಬರ ಇನ್ನೊಂದು ಬುಡಕಟ್ಟು, ಇವರು ಈಶಾನ್ಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಚಾಡ್ ಸರೋವರದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಜನಾಂಗೀಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರನ್ನು ಮೂರು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮದ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಪಶ್ಚಿಮದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯೆರುಬರು ಪ್ರಧಾನ, ಇಬೊಗಳು ಹಿಂದೆ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಇದ್ದರು. ಈಗ ಇವರು ಆಗ್ನೇಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಮಧ್ಯ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ವಾಯವ್ಯ, ಉತ್ತರಮಧ್ಯ, ಈಶಾನ್ಯರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಕ್ವಾರ, ಕಾನೋ ಮತ್ತು ಬೇನ್ವೇ–ಪ್ಲೇಟೋ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಇರುವ ಗುಂಪು ಹಾವುಸಗಳದು. ಇತರ ಗುಂಪುಗಳು ಇಡೊ, ಇಬಿಬಿಯೊ. ಇಜಾವ್, ಪುಲಾನಿ, ಕಾವೂರಿ, ನುಪೆ ಮತ್ತು ಟಿವ್, ನೈಜೀರಿಯದಲ್ಲಿರುವ 250 ಭಾಷಾಗುಂಪುಗಳ ಪೈಕಿ 14ನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವೆಲ್ಲ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ.

ಭಾಷೆ: ನೈಜೀರಿಯದ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್. 250 ದೇಶಿಯ ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾವುಸ ಪ್ರಧಾನ. ಇದು ಉತ್ತರ ನೈಜೀರಿಯದ ಶೇ. 40ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನರ ಮಾತೃಭಾಷೆ. ಅಲ್ಲಿ ಇದೂ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ.

ಧರ್ಮ: ರಾಜ್ಯದ ಆರು ಉತ್ತರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಮೂರನೆಯ ಎರಡಷ್ಟು ಮಂದಿ ಮುಸ್ಲಿಮರು, ಲಗೋಸ್, ಮಧ್ಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತರೂ ಮುಸ್ಲಿಮರೂ ಸರ್ವಚೇತನವಾದಿಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸಮಸಮವಾಗಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವ ಮಧ್ಯ, ಆಗ್ನೇಯ ಮತ್ತು ರಿವರ್ಸ್ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಮರು. ಪ್ರಧಾನ, ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸು. ಶೇ. 44ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಮುಸ್ಲಿಮರು, ಶೇ. 22 ಕ್ರೈಸ್ತರು, ಉಳಿದವರು ಸರ್ವಚೇತನವಾದಿಗಳು.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ನೈಜೀರಿಯ ವ್ಯವಸಾಯಪ್ರಧಾನ ದೇಶ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಬತ್ತ, ಮುಸುಕಿನಜೋಳ, ಸೋರ್ಗಮ್, ಗೆಣಸು, ಸುವರ್ಣಗೆಡ್ಡೆ, ಯಾಮ್, ನೆಲಗಡಲೆ, ಹತ್ತಿ, ತೆಂಗು, ಕಬ್ಬು, ಕೋಕೋ, ರಬ್ಬರ್, ಬಾಳೆ ಮತ್ತು ನಿಂಬೆ ಜಾತಿಯ ಹಣ್ಣುಗಳು.

ದನ ಮತ್ತು ಕುರಿಗಳ ಸಾಕಣೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಕರಾವಳಿ ಹಾಗು ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು.

ಅರಣ್ಯ: ದಕ್ಷಿಣದ ಅರಣ್ಯ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಚೌಬೀನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಸಿಮೆಂಟ್, ಹತ್ತಿ, ಬಟ್ಟೆ, ಗಾಜು ಮತ್ತು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಸಿಗರೇಟ್, ಚರ್ಮಹದಗಾರಿಕೆ, ಹಡಗು ತಯಾರಿಕೆ, ಚೌಬೀನೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಹೈನುಗಾರಿಕೆಯೂ ಒಂದು ಉದ್ಯಮ.

ಖನಿಜಗಳು: ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ತವರ ಮತ್ತು ಕೊಲಂಬೈಟ್ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು, ನೈಜೀರಿಯದ ನಿರ್ಯಾತದ ಒಟ್ಟು ಮೌಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ನಿರ್ಯಾತದಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರ ಇದೊಂದೇ.

ನಾಣ್ಯ: 1973ರಲ್ಲಿ ನೈಜೀರಿಯದಲ್ಲಿ ದಶಮಾಂಶ ನಾಣ್ಯಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು. ಇಲ್ಲಿಯ ನಾಣ್ಯ ನೈರ. ಇದನ್ನು 100ಕೋಟೋಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ: ನೈಜೀರಿಯದಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ (1955). ಲಗೋಸ್–ಮೈದುಗರಿ, ಪೋರ್ಟ ಹಾರ್‌ಕೋರ್ಟ–ಡೀಪ್‌ವಾಟರ್ ಕ್ವೇ ಇವು ಮುಖ್ಯಮಾರ್ಗಗಳು. ಇವಕ್ಕೆ ಹಲವು ಶಾಖೆಗಳಿವೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಒಟ್ಟು ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ಉದ್ದ 3.504 ಕಿಮೀ. ಮೋಟಾರು ರಸ್ತೆಗಳ ಉದ್ದ 88.000 ಕಿಮೀ ನೈಜೀರಿಯದ ನದೀಮಾರ್ಗಗಳು ಸು. 20.000 ಕಿಮೀ. ದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ರೇವುಗಳು ಲೇಗಾಸ್ ಮತ್ತು ಪೋರ್ಟ ಹಾರ್‍ಕೋರ್ಟ. ಯುರೋಪ್, ಅಮೆರಿಕ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ದೂರಪ್ರಾಚ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ಜಹಜುಗಳು ಹೋಗಿಬರುತ್ತವೆ. ಒಳನಾಡಿನ ರೇವುಗಳ ಪೈಕಿ ನೈಜರ್ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಬುರುಟು ಮತ್ತು ವಾರಿ ನದಿಯ ಮೇಲಿನ ವಾರಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಒಳನಾಡಿನ ವಿಮಾನಯಾನವನ್ನು ನೈಜೀರಿಯ ಏರ್‍ವೇಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ, ಘಾನ, ಸಿಯೆರ ಲಿಯೋನ್, ಜಾಂಬಿಯ, ಐವರಿಕೋಸ್ಟ್, ಲೆಬನಾನ್, ಲೈಬೀರಿಯ, ಕ್ಯಾಮರೂನ್ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರವಿದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 18 ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ನೈಜೀರಿಯ ಒಕ್ಕೂಟದ ಪ್ರತಿ ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರದಲ್ಲೂ ಒಂದು ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಲಗೋಸ್ ಮತ್ತು ಕಾನೋದಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ.

ನಗರಗಳು: ನೈಜೀರಿಯದ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು ಇಬಾಡನ್ (ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,060,000). ಆಗ್ಬಮೋಷೋ, ಕಾನೋ, ಓಷಾಗ್ಬೋ, ಈಲರೀನ್, ಅಬೀಯೋಕಟ ಮತ್ತು ಪೋರ್ಟ ಹಾರ್‍ಕೋರ್ಟ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ನೈನೀತಾಲ್: ಉತ್ತರಾಂಚಲ ರಾಜ್ಯದ ಕುಮಾವೊ ವಿಭಾಗದ ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ, ಗಿರಿಧಾಮ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7,62900. ಹಿಮಾಲಯ ಶಿವಾಲಿಕ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಉ.ಅ. 29°24′ ಪೂ.ರೇ. 79°28′ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಇದರ ಎತ್ತರ 1,934 ಮೀ ಸುಂದರವಾದ ಸರೋವರದ ಸುತ್ತಲೂ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಅರಣ್ಯವೂ ಇದೆ. ನೈನೀತಾಲ್ ಸರೋವರ 1.6 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ 366 ಮೀ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಸರೋವರದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತಿಳಿನೀರಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳಿವೆ.

ನೈನೀತಾಲ್ ಬೇಸಗೆಯ ವಾಸಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವೆಂದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿ ಬ್ಯಾರನ್ ಮಾಡಿದ ಶಿಫಾರಸಿನಂತೆ 1841ರಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. 1862ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಇಂಡಿಯ ಸರ್ಕಾರ ಇದನ್ನು ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ (ಈಗಿನ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ) ಬೇಸಿಗೆಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿತ್ತು. 1881ರ ಭೂಕುಸಿತದಿಂದ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ನಷ್ಟ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಈ ಅನಾಹುತದ ತರುವಾಯ ಸರೋವರದ ಮೇಲ್ದಡದ ಕಡೆ ಹೊಸ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ತಲ್ಲಿತಾಲ್ ಮತ್ತು ಮಾಲ್ಲಿತಾಲ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥಳಗಳು. ಮಾಲ್‌ನ (ಆಗಿನ ಪಚಿತ್ ಮಾರ್ಗ) ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅಂಗಡಿಗಳಿವೆ. ತಲ್ಲಿ ತಾಲ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಛೇರಿಗಳಿವೆ. ಮಲ್ಲಿತಾಲ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪುರಸಭಾ ಕಛೇರಿ, ಆರಕ್ಷಕ ಠಾಣೆ, ಅಂಚೆ ಕಚೇರಿ ಇವೆ. ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಆಗ್ರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 40,000.

ನೈನೀತಾಲ್ ಬೇಸಗೆಯ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರ. ಈ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ 37 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕಾತ್‌ಗೋದಾಮ್ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ ರಸ್ತೆ ಇದೆ. ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಪಟ್ಟಣ ಬೇಗ ಬೆಳೆಯಿತು. ನೈನೀತಾಲ್ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ದೋಣಿಯ ಸಂಚಾರವಿದೆ.

ನೈನೀತಾಲ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 6,285 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಲಿಕ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾನದಿ ಬಯಲಿನ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ನೇಪಾಳದ ಗಡಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಹಾಗೂ ಅರಣ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಗಂಗಾ ಬಯಲಿಗೆ ತರಾಯ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅದು ತೇವದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅನಾರೋಗ್ಯಕರ ಪ್ರದೇಶ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸರಾಸರಿ 2,743 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೆಳೆಗಳು ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ಗೋದಿ, ಚಹ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣು, ನೈನೀತಾಲ್‌ನ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 48 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮುಕ್ತೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ (2,286 ಮೀ) ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಶುವೈದ್ಯ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ 11 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಭೀಮ್‌ತಾಲ್ ಮತ್ತು ನೌಕುಚಿಯಾತಾಲ್ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ವ್ಯವಸಾಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಪಂತ್‌ನಗರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ (1960). (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ನೈರೋಬಿ: ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿರುವ ಕೀನ್ಯ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಕೀನ್ಯದ zÀÆe ª ÀzÀASÀÄAÀÀèzÀAC. 1°17′ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 36°49′ ಗಳಲ್ಲಿ ಗಿಕುಯೂ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಸಾಗರದ ಮೇಲಣ ಮೊಂಬಾಸ ಬಂದರಿನ ವಾಯುವ್ಯಕ್ಕೆ 480 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,143,254 (1999). ನೈರೋಬಿ ಪ್ರದೇಶ ಅದರ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ವಿಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 676 ಚ.ಕಿಮೀ ನೈರೋಬಿ ಪ್ರದೇಶದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ನಗರ ಸಮಿತಿಯೊಂದು ಇದೆ. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 1,680 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ನೈರೋಬಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾದದ್ದು. ಅದರ ನಡುಹಗಲಿನ ಉಷ್ಣತೆ ಎಂದೂ 27°ಸೆ ಮೀರುವುದಿಲ್ಲ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 63 ಸೆಂಮೀ ಇದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು ಮಾರ್ಚ್–ಮೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ.

ನಗರದ ಒಂದು ನೋಟ

ನೈರೋಬಿ ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಪ್ರಮುಖನಗರ; ಹಣಕಾಸು, ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯದ ಕೇಂದ್ರ. ಇದು ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಮುಖ್ಯ ರೈಲ್ವೆ ಕೇಂದ್ರ. ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರಗಳೊಂದಿಗೆ ಇದಕ್ಕೆ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ನೈರೋಬಿಯ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 14 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಎಂಬಾಕಾಸಿ ಎಂಬುದು ಅಂತಾರಾಷ್ಟೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ. ನೈರೋಬಿ ಒಂದು ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರ. ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದು ಇದರ ಸುತ್ತಣ

ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯೋಗ, ಮಾಂಸವೇಷ್ಟನ, ಹಣ್ಣುಗಳ ಡಬ್ಬೀಕರಣ, ಹಿಟ್ಟು ಮಾಡುವುದು, ತಂಬಾಕಿನ ಸರಕು, ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥ, ರೈಲು ಮತ್ತು ಲಘುಯಂತ್ರ ತಯಾರಿಕೆ, ಚರ್ಮ ಹದಗಾರಿಕೆ, ಮದ್ಯ ತಯಾರಿಕೆ–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಕೀನ್ಯದ ಮೂಲ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಮೊಂಬಾಸ ಬಂದರಿನ ಮೂಲಕ ಪರದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಕೀನ್ಯದ ಆಮದುಗಳು ಇಲ್ಲಿಂದ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ನೈರೋಬಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನ ಈ ನಗರದ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ಸಿಂಹ, ಜಿಂಕೆ, ಜಿರಾಫೆ, ನೀರುಕುದುರೆ ಮತ್ತು ಇತರ ವನ್ಯಮೃಗಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನೈರೋಬಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಿ ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ರಾಯಲ್ ಕಾಲೇಜ್ ಇದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ನೈರೋಬಿ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಕಾಮನ್ ಸರ್ವಿಸಸ್ ಆರ್ಗನೈಸೇಷನ್ನಿನ ಮುಖ್ಯ ಠಾಣ್ಯ, ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಭವನ, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ನಡೆಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಪುರಭವನ–ಇವು ಗಮನಾರ್ಹ ಕಟ್ಟಡಗಳು. ಕೀನ್ಯದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಂಗಮಂದಿರ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರ, ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಗೀತ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆ, ಕಾರಿಂಡೆಲ್ ಸ್ಮಾರಕ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಸಾರ್ಸ್‌ಬಿ ಕಲಾ ಮಂದಿರ ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ನೈರೋಬಿ ಘೋಷಣೆ: ಸ್ಟಾಕ್‌ಹೋಮ್ ಘೋಷಣೆಯ ಅನಂತರ ಸಂಯುಕ್ತರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಘಟನೆ 1982 ಮೇ 10ರಿಂದ 18 ರವರೆಗೆ ನೈರೋಬಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಪರಿಸರ ಸಮ್ಮೇಳನ ನಡೆಸಿತು. ಈ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಮೂಲಕ ಹೊರಬಿದ್ದ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ನೈರೋಬಿ ಘೋಷಣೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ಈ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವೆಂದರೆ, 1972ರಲ್ಲಿನ ಸ್ಟಾಕ್‌ಹೋಮ್ ಘೋಷಣೆಯಲ್ಲಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತನೆ ಹಾಗೂ ಪರಿಶೀಲನೆ. ಪರಿಸರ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ಣಯಗಳು. ಪರಿಸರ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿ ಸಹಕಾರ ಪಡೆಯುವುದು, ಪರಿಸರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತಿಸುವುದು ಈ ಘೋಷಣೆಯ ಮೂಲ ಮಂತ್ರ. (ವೈ.ಪಿ.ಆರ್.)

ನೈಲ್ ನದಿ: ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದ ನದಿ. ಇದರ ಉದ್ದ 6,648 ಕಿಮೀ. ಇದು ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ನೈಲ್ ನದಿಗೆ ಈಜಿಪ್ಟ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಸೂಡಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಎನ್ ನೀಲ್, ಆಲ್ ಬಾಹರ್ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಈ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 33.49,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ನೈಲ್‌ನದೀ ಕಣಿವೆ ಆಫ್ರಿಕದ ಸುಮಾರು ಹತ್ತನೆಯ ಒಂದರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿದೆ. ಇದು ಟಾಂಜಾನಿಯ, ಬುರುಂಡಿ, ರುವಾಂಡ, ಜೈರೆ, ಕೀನ್ಯ, ಉಗಾಂಡ ದೇಶಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನಲ್ಲದೆ ಸೂಡಾನ್ ಇಥಿಯೋಪಿಯಗಳ ಬಹುಭಾಗವನ್ನೂ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಭಾಗವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ನದಿಯ ಜಲ ಮೂಲಗಳು ಉತ್ತರ ಟಾಂಜಾನಿಯ, ನೈರುತ್ಯ ಕೀನ್ಯ ಮತ್ತು ಕಾಂಗೋ ನದಿ ಕಣಿವೆಯ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದ ಎತ್ತರ ಭಾಗದ ನೀರನ್ನು ಬಸಿದುಕೊಂಡು ಹರಿದು ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸರೋವರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ನೈಲ್‌ನದಿ ಎನ್ನಬಹುದಾದದ್ದು ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ನೈಲ್ ಅಥವಾ ಸಾಮರ್‌ಸೆಟ್ ನೈಲನ್ನು. ಇದು ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸರೋವರದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಜಿಂಜದ ಬಳಿ ಉಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉಗಮಸ್ಥಾನ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತಕ್ಕೆ 48 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ, ಕ್ಯೋಗ ಸರೋವರದ ಮೂಲಕ ಹರಿದು, ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ, ಮರ್ಚಿಸನ್ ಜಲಪಾತದಲ್ಲಿ ಇಳಿದು, ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಸರೋವರವನ್ನು ಅದರ ಈಶಾನ್ಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಆ ಸರೋವರದ ಉತ್ತರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಬಂದು ವಾಯವ್ಯ ಉಗಾಂಡದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ನೈಲ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅನಂತರ ಇದು ಸೂಡಾನಿಗೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಸೂಡಾನಿನಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಯಿಂದ ಬಾಹರ್ ಅಲ್–ಗಜಲ್ ನದಿ ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಇದರ ಹೆಸರು ಬಿಳಿಯ ನೈಲ್ (ಬಾರ್ ಆ–ಆಬ್ಯಾದ್). ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿಯುವ ಈ ನದಿ ನೈರುತ್ಯ ಇಥಿಯೋಪಿಯದಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಸೋಬಾತ್ ನದಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಸೂಡಾನಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಈ ನದಿಗೆ ಖಾರ್ಟೂಮಿನ ಬಳಿ ನೀಲ ನೈಲ್ (ಬಾರ್ ಆಲ್ ಆಜ್ರಾಕ್) ಸೇರುತ್ತದೆ. ನೀಲ ನೈಲ್ ಹುಟ್ಟುವುದು ಇಥಿಯೋಪಿಯದಲ್ಲಿ. ಅನಂತರ ಮುಂದುವರಿಯುವ ಈ ನದಿಯನ್ನು ಆಟ್ಬಾರ ನದಿ ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ನೈಲ್‌ನದಿಗೆ ಯಾವ ಉಪನದಿಗಳು ಇಲ್ಲ. ಇದು ಎ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ತಿರುಗಿ ವಾಡಿ ಹಾಲ್ಫಕ್ಕೆ ಸು. 5 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಟನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸು. 640 ಕಿಮೀ ಹರಿದು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಕೈರೋ ನಗರದಿಂದ ಸು. 9 ಕಿಮೀ ಕೆಳಗೆ ನೈಲ್ ನದಿಯ ಮುಖಜಭೂಮಿ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಅಗಲ ಸು. 192 ಕಿಮೀ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೈಲ್ ನದಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ 7 ಕವಲುಗಳಿದ್ದುವು. ಈಗ ಇರುವವು ಎರಡು ಮಾತ್ರ. ಒಂದೊಂದು ಕವಲೂ ಸು. 234 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ರೋಸೆಟ ಕವಲು ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲೂ ಪೂರ್ವದ ಡ್ಯಾಮಿಯೆಟ ಕವಲು ಪೋರ್ಟ್ ಸೈದ್‌ಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲೂ ಕಡಲನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ.

ನೈಲ್ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಮರ್ಚಿಸನ್ ಜಲಪಾತದವರೆಗೆ ನೌಕಾಯಾನ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾಧ್ಯ. ಪ್ರವಾಹ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದಾಗ ಅದರ ಆರು ಜಲಪಾತಗಳಿರುವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಯಾನ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅವು ಜಲಪಾತಗಳಲ್ಲ, ತ್ವರಿತ ಪ್ರವಾಹಗಳು (ರ‍್ಯಾಪಿಡ್ಸ್). ಆಸ್ವಾನ್, ವಾಡಿ, ಡಂಕುಲ, ಮರಾವಿ ಮತ್ತು ಬರ್ಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಐದು ತ್ವರಿತ ಪ್ರವಾಹಗಳಿವೆ.

ನೈಲ್ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಮೂರು ದೊಡ್ಡ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಆಸ್ವಾನ್ ಎತ್ತರವಾದ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ. ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಖಾರ್ಟೂಮ್‌ಗೆ 32 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹೆಸರು ಜಬಾಲ್ ಆಲ್ ಅಲಿಯಾ ಕಟ್ಟೆ. ಮೂರನೆಯದು ಮಾಕ್ವಾರ್ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ. ಇದನ್ನು ನೀಲ ನೈಲ್ ನದಿಗೆ ಸೆನ್ನಾರ್ ಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಸ್ವಾನ್ ಎತ್ತರಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ಉ. ಅ. $20^{0}40'$ ವರೆಗೆ ಹರಡಿರುವ ಜಲಾಶಯವನ್ನು ನಾಸರ್ ಸರೋವರ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನೈಲ್ ನದಿಯ ದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಚೀನ ರಾಜವಂಶಗಳ ಹಲವಾರು ಸ್ಮಾರಕಗಳು ಸಾಲಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ.

ನೈಲ್ ನದಿಯ ಉಗಮದ ಬಗ್ಗೆ ಹಲವಾರು ಐತಿಹ್ಯಗಳು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಬಂದಿವೆ. ಇದು ಚಂದ್ರಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದೆಂದು ಕಥೆ. ಬಹುಶಃ ಇದು ರೂವೆಂಜೋರಿ ಶಿಖರವಿರಬೇಕು. 15ನೆಯ ಶ. ವರೆಗೂ ಇದರ ಉಗಮದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. 15–17ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಗಮದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಇಟಾಲಿಯನ್ ಮತ್ತು ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಬಂದಿದ್ದರು. ನೀಲ ನೈಲಿನ ಉಗಮವನ್ನು ಜೇಮ್ಸ್ ಬ್ರೂಸ್ ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಅದರ ಹರಿವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ (1768–73). ನೈಲ್ ನದಿಯ ಮೂಲ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸರೋವರವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದವನು ಜೆ. ಎಚ್. ಸ್ಪೀಕ್ (1858). ಅವನೂ ಜೆ. ಎ. ಗ್ರ್ಯಾಂಟನೂ 1860–62ರಲ್ಲಿ ಈ ಸರೋವರವನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿ, ರಿಪನ್ ಜಲಪಾತ ನೈಲ್ ನದಿಯ ಮೂಲವೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಓವೆನ್ ಜಲಪಾತದ ಬಳಿ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ರಿಪನ್ ಜಲಪಾತ ಈಗ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿದೆ. ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಸರೋವರ ಮತ್ತು ಮರ್ಚಿಸನ್ ಜಲಪಾತವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದವನು ಸ್ಯಾಮ್ಯುಯೆಲ್ ಬೇಕರ್, ಅವನು ಇಲ್ಲಿ 1861–62 ಮತ್ತು 1863–65ರಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ್ದ. (ವಿ.ಎಸ್.ಬಿ.ಎ.ಎನ್.)

ನೈವೇಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್: ಇದನ್ನು ಕಂದು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಎನ್ನುವರು. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಆರ್ಕಾಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೈವೇಲಿ ಗ್ರಾಮದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಇರುವ ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಲಿಗ್ನೈಟ್, ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರೂಪಾಂತರಣಗೊಳ್ಳದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು. ಸು. 240 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 170 ಕೋಟಿ ಟನ್ ದಾಸ್ತಾನು ಇರಬಹುದೆಂದು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅಂದಾಜು. ಸದ್ಯ ಕೇವಲ 20 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ರೀತಿಯ ಗಣಿಯ ಕೆಲಸ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಸು. 25 ಕೋಟಿ ಟನ್ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಢಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಈ ಗಣಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ 33 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರದ ಮತ್ತೊಂದು ಉತ್ತಮ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಭೂತಜ್ಞರು ಗುರುತಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಸು. 38 ಕೋಟಿ ಟನ್ ದೊರೆಯಬಹುದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚೆಂದರೆ ಸು. 1,500 ಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ದೊರೆಯುವುದು. ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೆಲಮಟ್ಟದವರೆಗೆ ಕಡಲೂರು ಮರಳುಶಿಲೆಗಳು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿವೆ. ಆದರೆ ಈಗ ಗಣಿಕೆಲಸ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಕಡೆ ಈ ಮರಳು ಶಿಲೆಗಳು ಸು. 55 ಮೀ ಅದರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ಗಣಿಗಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿರುವ ಕಡೆ ಸು. 75 ಮೀ ಮಂದವಾಗಿವೆ. ಲಿಗ್ನೈಟಿನ ಮುಖ್ಯ ಸಿರ ಸು. 15 ಮೀ ಮಂದವಾಗಿದ್ದು ಇಡೀ ಸಿರದುದ್ದಕ್ಕೂ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಅಡಕವಾದ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರ ಭೌತಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಯಾವ ಬಗೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೂ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸ್ತರೀ ರಚನೆಯಾಗಲಿ ಇತರ ಬಗೆಯ ಸೀಳು ಅಥವಾ ಬಿರುಕುಗಳಾಗಲಿ ಎಲ್ಲೂ ತೋರಿಬಂದಿಲ್ಲ. ಸಿರದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಸುಟ್ಟು ಕರಿಕಾದಮರದಂತೆ ಇವೆ. ಎಲೆ ಮತ್ತು ಮರದ ಕಾಂಡಗಳ, ಆಕೃತಿ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಉತ್ತಮರೀತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಎಲೆಗಳು ಭರ್ಜಿಯಾಕಾರದವು. ಅವುಗಳ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಬಲು ದೊಡ್ಡದಾದ ಎಲೆಯ ಅವಶೇಷ 15 ಸೆಂಮೀ ಉದ್ದ, 6 ಸೆಂಮೀ ಅಗಲವಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಎಲೆಯ ಒಳರಚನೆಯನ್ನೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ನೋಡಬಹುದು. ಇವು ಈಗಿನ ತಾಳೆಯ ಜಾತಿಯ ವೃಕ್ಷಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಸಿರದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಳದಿಬಣ್ಣದ

ಸೂಕ್ಷ್ಮಪುಡಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬೀಜಕಣಗಳು, ಪರಾಗಧೂಳಿ ಮತ್ತು ರಾಳ ಹುದುಗಿವೆ. ವಿಶೇಷಾಂಶವೆಂದರೆ ಈ ರಾಳಕ್ಕೆ ಇಂದಿಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಸನೆ ಇರುವುದು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಕಿರಿದಾದ ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬಿರುಕುಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಗಣಿಯಿಂದ ಹೊರತೆಗೆದಾಗ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಅಚ್ಚ ಕಂದು ಅಥವಾ ಕಪ್ಪಗಿದ್ದು ಕ್ರಮೇಣ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿನ ಅಂಶವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಿಳಿ ಕಂದುಬಣ್ಣವನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಅಮುಕಿದಾಗ ಚೂರು ಚೂರಾಗಿ ಒಡೆದು ಪುಡಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಧನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಗುಣದಲ್ಲಿ ನೈವೇಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನೈವೇಲಿಯಲ್ಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ದೊರೆಯುವುದೆಂಬ ಅಂಶ 1920ರಲ್ಲೇ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದ್ದರೂ ಗಣಿಯ ಕೆಲಸ ಕಷ್ಟಕರವೆಂದು ಅದರ ಗೋಜಿಗೇ ಹೋಗಿರಲಿಲ್ಲ. ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಗೆ ಪೂರೈಕೆಗೆ ಇರುವ ಕೊರತೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ 1953–54ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಗೆ ಲಿಗ್ನೈಟನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಜಿಸಿ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ವಿದೇಶೀತಜ್ಞರ ನೆರವನ್ನೂ ಕೋರಲಾಯಿತು. ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಪ್ರಸಕ್ತ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಯಲಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಯ 14.25 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 20 ಕೋಟಿ ಟನ್ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ದೊರೆಯಬಹುದೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಲಿಗ್ನೈಟನ್ನು ಒಪ್ಪಮಾಡಿ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ತಯಾರಿಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ನಿತ್ಯಬಳಕೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಉರವಲಾಗಿ ಕೂಡ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದೆಂದೂ ಒಪ್ಪ ಮಾಡುವಾಗ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಉಪವಸ್ತುಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ ಮತ್ತು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದೆಂದೂ ತಜ್ಞರು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ಈಗ ಇತರ ಉಪಯುಕ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳಾದ ಕಾರ್ಬಾಲಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಟಾರೆಣ್ಣೆ, ಫಿನಾಲ್ ಇತ್ಯಾದಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಪಡೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ನೆರವನ್ನು ಪಡೆದದ್ದೂ ಉಂಟು. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪನ್ನ 35 ಲಕ್ಷ ಟನ್ ಲಿಗ್ನೈಟ್. ಇದರಲ್ಲಿ 15 ಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳನ್ನು 250 ಮೆಗಾವಾಟ್ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ತಯಾರಿಕೆಗೂ 6 ಲಕ್ಷ ಟನ್ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರದ ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಉಳಿದದ್ದನ್ನು 3,80,000 ಟನ್ ಲಿಕೋ ಎಂಬ ನಿತ್ಯಬಳಕೆಯ ಉರುವಲ ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.)

ನೈಸರ್ಗಿಕ ಆಯ್ಕೆ: ಕೆಲವು ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ವಿಪತ್ತು. ದಟ್ಟಡವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮರಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಘರ್ಷಿಸಿ ಬೆಂಕಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ ಕಾಡುಗಳು ಸುಟ್ಟು ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ವಿಕೋಪಗಳಾದ ಪ್ರವಾಹ ಭೂಕಂಪ, ಸುನಾಮಿ, ಭೂಕುಸಿತ, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಾಗಿ ಕೆಲವು ಅರಣ್ಯಗಳು ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗೇ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಮಾನವನ ಯಾವುದೇ ಕೃತ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ನಿಸರ್ಗವೇ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವ ಆಕಸ್ಮಿಕ ಕ್ರಮವನ್ನು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಆಯ್ಕೆ ಕಡಿತವೆನ್ನುವರು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕಿಡಿಗೇಡಿಗಳ ಕೃತ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚು ಅರಣ್ಯವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ನೈಸರ್ಗಿಕ ವಿಪತ್ತುಗಳು: ಭೂಮಿಯ ಆಂತರಿಕ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯ ಶಕ್ತಿಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದ ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಆಕಸ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಅನಿಶ್ಚಿತ ಘಟನೆಗಳ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನು ನೈಸರ್ಗಿಕ ವಿಪತ್ತುಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ದುರಂತಗಳಿಂದ ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈ ನಿರಂತರ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಒಳಪಡುವುದಲ್ಲದೆ ಅಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದ ಸಾವು, ನೋವು, ಆಸ್ತಿ ನಷ್ಟ, ಬೆಳೆಗಳ ಹಾನಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ತಲೆದೋರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಪರಿಸರ ಮತ್ತು ಜೀವ ಸಮೂಹಗಳ ಮೇಲೆ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ವಿಪತ್ತುಗಳಿವು:

ಪ್ರವಾಹಗಳು: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕ ಮಳೆ ಬಿದ್ದಾಗ ಅಥವಾ ಹಿಮ ಕರಗಿದಾದ ನದಿಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಅಧಿಕವಾಗಿ ನದಿಯ ಪಾತ್ರದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯುವ ಜಲಧಾರೆಗಳೇ ಪ್ರವಾಹಗಳು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಕಟ್ಟಡಗಳು ನಾಶ ಹೊಂದುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ಸಾವಿಗೀಡಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ದೇಶದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಮಾರಕವಾಗುವುದು. ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಶೇ. 35 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿರುವ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು, ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯಾಯ ಶೇ. 16.5 ರಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಮಾನವ ಮತ್ತು ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಅಪಾರ ಹಾನಿ ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು, ಭಾರತದ ಉತ್ತರ ಭಾಗಗಳು ಅದರಲ್ಲೂ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ಬಿಹಾರ, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 20 ರಷ್ಟು ಜನರು ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಸಾವಿಗೀಡಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಭೂಕಂಪಗಳು: ಭೂಮಿಯ ಅಂತರ್ಜನಿತ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಕಂಪನ ಅಥವಾ ನಡುಗುವಿಕೆಯನ್ನು ಭೂಕಂಪಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಹಾನಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ವಿಕೋಪವಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಬಹಳಷ್ಟು ಭೂಕಂಪಗಳು ಫಲಕಗಳ (ಪ್ಲೇಟ್ಸ್) ರಚನಾ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಈ ಫಲಕಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಧಿಸಿದಾಗ ಅಥವಾ ಪರಸ್ಪರ ದೂರ ಸರಿದಾಗ ಮತ್ತು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಅಪಾರ ಒತ್ತಡ ಉಂಟಾಗಿ ಭೂಮಿ ನಡುಗುವುದು. ಈ ಭೂಕಂಪದ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ಭೂಕಂಪ ಮಾಪಕ (ಸಿಸ್ಮೋಗ್ರಾಫ್) ಎಂಬ ಉಪಕರಣದಿಂದ ಅಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ರಿಕ್ಟರ್ ಮಾಪಕದಿಂದ ಸೂಚಿಸಲಾಗುವುದು.

ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು: ಭೂಮಿಯ ಅಂತರಾಳದ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ವಿಧ್ವಂಸಕಕಾರಿ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ವಿಪತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಭೂಮಿಯ ಅಂತರಾಳದಿಂದ ಲಾವಾರಸವು ಶಿಲಾಚೂರು, ನೀರಾವಿ, ಅನಿಲ ಮತ್ತು ಬೂದಿಗಳೊಡನೆ ಭೂಮಿಯ ಹೊರ ಕವಚದ ದ್ವಾರದ ಮೂಲಕ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮುವುದೇ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ. ವಲ್ಕನ್ ಎಂಬುದು ಪುರಾತನ ರೋಮನ್ನರ ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದು ಈ ಪದ ವಾಲ್ಕೆನೋ ಎಂಬ ಪದವಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಬದಲಾಗಿದೆ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮುವ ಲಾವಾರಸ ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳು ಅಪಾರ ಜೀವಹಾನಿ ಮತ್ತು ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಗಳನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದುಂಟಾಗುವ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳೆಂದರೆ, ಮಾನವನ ವಸತಿಗಳ ನಾಶ, ಕೃಷಿ, ಬೆಳೆಗಳ ನಾಶ, ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳು, ನದಿಗಳು, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ರೈಲ್ವೆ, ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯ ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ನಾಶವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಸಾವಿರಾರು ಜನರ ಸಾವಿಗೂ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್‌ನಲ್ಲುಂಟಾದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯಿಂದ ಅಪಾರ ಆಸ್ತಿ ನಷ್ಟವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಅನೇಕ ಜನರು ಸಾವಿಗೀಡಾಗಿದ್ದಾರೆ (1992). ಭಾರತದ ಬ್ಯಾರೇನ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಸ್ಫೋಟಗೊಂಡ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯಿಂದ ಸು. 300 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಸಾವಿಗೀಡಾಗಿದ್ದಾರೆ (ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 5, 2005). ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ವಲಯ, ಯುರೋಪ್ ವಲಯ, ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ವಲಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಮಾರುತಗಳು: ಸುತ್ತಲಿನ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಡ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕೇಂದ್ರದ ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡದ ಪ್ರದೇಶದ ಕಡೆಗೆ ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ಬೀಸುವ ಮಾರುತಗಳೇ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು. ಇವುಗಳು ಸು. 150 ರಿಂದ 1500 ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರತಿಗಂಟೆಗೆ 80 ರಿಂದ 100 ಕಿಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ವೇಗವಾಗಿ ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಈ ಮಾರುತಗಳು ಪರಿಸರ, ಮಾನವ ಮತ್ತು ಇತರೆ ಜೀವಿಗಳ ಮೇಲೆ ಅಪಾರ ಹಾನಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕಟ್ಟಡಗಳು ಕುಸಿಯುತ್ತವೆ, ಮರಗಳು ಉರುಳುತ್ತವೆ, ಸೇತುವೆಯು ಕುಸಿದು ಬೀಳುವುದು, ವಿದ್ಯುತ್ ಕಂಬಗಳು ಮುರಿದು ಬಿದ್ದು ವಿದ್ಯುತ್ ಸರಬರಾಜು ಸ್ಥಗಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಒರಿಸ್ಸದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಚಂಡಮಾರುತಕ್ಕೆ ಸು. 10000 ಜನರು ಬಲಿಯಾಗಿ ಲಕ್ಷಾಂತರ ನಿರಾಶ್ರಿತರಾಗಿ ಕೋಟ್ಯಾಂತರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಆಸ್ತಿ ಹಾನಿ ಸಂಭವಿಸಿತು. (ಅಕ್ಟೋಬರ್ 29, 1999).

ಭೂ ಕುಸಿತ: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಆಂತರಿಕ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಎತ್ತರವಾದ ಭೂ ಭಾಗದಿಂದ ಮಣ್ಣು, ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಇತರೆ ನಗ್ನೀಕರಣದ ಅವಶೇಷಗಳು ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಬೀಳುವುದು ಅಥವಾ ಜಾರುವುದೇ ಭೂಕುಸಿತ. ಇದನ್ನು ಇಂಗ್ಲೀಷ್‌ನಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾಂಡ್‌ಸ್ಲೈಡ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದ್ದು, ಇದನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಶಿಲೆಗಳ ಶಿಥಿಲೀಕರಣ, ದ್ರಾವಣೀಕರಣ ಮತ್ತು ಲವಣಗಳ ತೊಳಸಲ್ಪಡುವಿಕೆಯಿಂದ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಶಿಥಿಲಗೊಂಡು ಮೇಲ್ಮಣ್ಣು ಜಾರುವುದು. ಎತ್ತರವಾದ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ತರಭಂಗ ಮತ್ತು ಬಿರುಕುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿ ಕುಸಿಯುತ್ತವೆ. ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದರಿಂದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಇಂಗಿ ಕುಸಿತ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು. ಇಳಿಜಾರಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬದು ಅಥವಾ ತಡೆಗೋಡೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ಮುಂತಾದ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದರಿಂದ ಭೂಕುಸಿತವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು.

ಬರಗಾಲ: ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಸಮತೋಲನ ಉಂಟುಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಮುದಾಯದ ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಪರಿಸರದ ಮೇಲೆ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ವಿಕೋಪವೇ ಬರಗಾಲ.

ಈ ಬರಗಾಲವು ಅನಿಶ್ಚಿತವಾದುದು. ಇದು ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಬರಗಾಲವು ಯಾವುದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿ ಕುಡಿಯಲು, ನೀರಾವರಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ನಗರ ಮುಂತಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ನೀರಿನ ಕೊರತೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಆರ್ದ್ರತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯಲು ನಿರುಪಯುಕ್ತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಬರಗಾಲದಿಂದ ಬಳಲುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಆಹಾರಧಾನ್ಯ, ನೀರು, ಮುಂತಾದ ಮೂಲ ಅವಶ್ಯಕ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಬಳಲುತ್ತವೆ. ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಉದ್ಭವವಾದಾಗ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜನರು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ನೀರನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ವಲಸೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಭಾರತವೂ ಸಹ ಬರಗಾಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಒಂದು ಅಂದಾಜಿನ ಪ್ರಕಾರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಶಲಕ್ಷ ಚ.ಕಿಮೀ ಅಥವಾ ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಮೂರನೆಯ ಒಂದರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶ ಬರಗಾಲ ಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. (ಜಿ.ಡಿ.)

ನೈಸರ್ಗಿಕಾನಿಲ: ಸರಂಧ್ರ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ತೈಲದೊಡನೆ ಹುದುಗಿರುವ ಅನಿಲ (ನ್ಯಾಚುರಲ್ ಗ್ಯಾಸ್). ಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪದಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ತೈಲಬಿಂದುಗಳು ಒಂದೆಡೆ ಶೇಖರವಾಗಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ಪ್ರೇರಕಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನೈಸರ್ಗಿಕಾನಿಲ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕೊಳವೆಬಾವಿಯಿಂದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ತೈಲವನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯಲು ಇದರಿಂದ ತೊಂದರೆ ಆಗುವುದೂ ಉಂಟು. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅನಿಲ ಅಧಿಕ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗಿದ್ದು ರಂಧ್ರವನ್ನು ಕೊರೆದಾಗ ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಭೂಮಿಯ ಒಳಗೆ ಹುದುಗಿರುವ ತೈಲನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲು ಇದು ಕೈದೀವಿಗೆಯಂತೆ ಬಲು ಸಹಕಾರಿ. ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಬಾವಿ, ತೊರೆ, ಚಿಲುಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿಲದ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಸತತವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಜೌಗುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿರುವ ಕೆಸರಿನಲ್ಲೂ ಅನಿಲ ನೊರೆಗಟ್ಟುತ್ತದೆ.

ಬಾಕು ತೈಲಪ್ರದೇಶದ ಬಳಿ ಇರುವ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಬಿರುಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಧಗಧಗನೆ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ಅನಿಲಜ್ವಾಲೆಗಳನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಪುರಾತನ ಅಗ್ನಿಪೂಜಕರು ಇದರ ಆರಾಧಕರಾಗಿದ್ದರು. ಇರಾಕ್ ದೇಶದ ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನವಾಗಿ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ಜ್ವಾಲೆಯನ್ನು ಬಲು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಅಂದರೆ ನೆಬುಚೆಡ್ನೆಸಾರ್ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಎಂಬಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನೈಸರ್ಗಿಕಾನಿಲದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಅನಿಲಗಳು ವಿವಿಧ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಮೀಥೇನ್‌ಪ್ಯಾರಫಿನ್ನುಗಳು, ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಸಲ್ಫೈಡ್, ಹೀಲಿಯಮ್, ನೈಟ್ರೋಜನ್ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಬನ್‌ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್ ಇವು ಅತಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಮೀಥೇನ್ ಅಧಿಕಗಾತ್ರದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕಾನಿಲದಲ್ಲಿ ಹೈಡ್ರೊಕಾರ್ಬನ್ ಅಂಶ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದು ಉತ್ತಮ ಇಂಧನ. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚಾಎಣ್ಣೆಯೊಡನೆ ಹೊರಬರುತ್ತಿದ್ದ ನೈಸರ್ಗಿಕಾನಿಲವನ್ನು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಗಮನಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪೋಲುಮಾಡದೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಡದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುವ ಅನಿಲ ಜಲಪೂರಿತ ಪ್ರಸ್ತರಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಪ್ರವಹಿಸಿದಾಗ ಅದರ ರಭಸಕ್ಕೆ ಕೆಸರೂ ಹೊರಚಿಮ್ಮುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಮಡ್‌ವಾಲ್ಕೇನೊ (ಮೃತ್ತಿಕಾಗ್ನಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ). ಮಯನ್ಮಾರ್, ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಮತ್ತು ಟ್ರಿನಿದಾದ್ ದೇಶಗಳ ತೈಲ ಜಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಕೆಸರು ಚಿಮ್ಮುವ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಕೆಲವು ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಕೆಸರನ್ನು ಹೊರಚಿಮ್ಮಿಸುತ್ತವೆ; ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಅನಿಲದ ಸರಬರಾಜು. ಅದು ಒಂದೇಸಮನೆ ಹೊಮ್ಮುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕೆಸರಿನ ಚಿಮ್ಮುವಿಕೆಯೂ ಸತತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ ಅನಿಲ ಶೇಖರವಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಒತ್ತಡ ಉಂಟಾದಾಗ ಮಾತ್ರ ಕೆಸರಿನ ಚಿಮ್ಮುವಿಕೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹೀಗಾಗಲು ಕೊಂಚಕಾಲವೂ ಬೇಕಾದೀತು.

ಭಾರತ ಉಪಖಂಡದ ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಲಾಕಿ ಸುಣ್ಣ ಶಿಲಾ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕಾನಿಲದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆ. ಜಾಕೊಬಾಬಾದಿನ ಬಳಿ ಇರುವ ಸುಯ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ತೋಡುರಂಧ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊರತೆಗೆದು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 1956ರಿಂದೀಚೆಗೆ ದಿನಂಪ್ರತಿ ಸು. 9,91,000 ಘನ ಮೀಟರುಗಳಷ್ಟು ಅನಿಲ ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಉತ್ತಮ ನಿಕ್ಷೇಪ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವಾದರೂ ಅಸ್ಸಾಮಿನ ನಹಾರ್‌ಕಾತಿಯಾ, ಗುಜರಾತಿನ ಕ್ಯಾಂಬೆ ಮತ್ತು ಅಂಕಲೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಲಯದ ತಪ್ಪಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ನೈಸರ್ಗಿಕಾನಿಲ ದೊರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಅದನ್ನು ಹಲವಾರು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗೃಹಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಧನವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳು, ಕೃತಕ ರಬ್ಬರ್ ಹಾಗೂ ಹಲವಾರು ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕಾನಿಲವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಎಂ.ಎಚ್.)

ನೋವ ಸ್ಕೋಟಿಯ: ಕೆನಡ ದೇಶದ ನಾಲ್ಕು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ತೀರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದೊಳಕ್ಕೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಕೆನಡದ ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗವೂ ಕೇಪ್ ಬ್ರೆಟನ್ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳೂ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಯಾವ ಭಾಗವೂ ಸಾಗರದಿಂದ 80 ಕಿಮೀ ಗಿಂತ ದೂರದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ, ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಖಾರಿ ಹಾಗೂ ಫಂಡೀ ಕೊಲ್ಲಿಗಳು ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಕೆನಡದ ಮುಖ್ಯ ಭೂಪ್ರದೇಶದೊಂದಿಗೆ ನೋವ ಸ್ಕೋಟಿಯವನ್ನು ಸೇರಿಸುವ 27 ಕಿಮೀ ಅಗಲದ ಶಿಗ್ನೆಕ್ಟೋ ಭೂಸಂಧಿ ಒಂದೇ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಏಕೈಕ ಭೂ ಗಡಿಭಾಗ. ನೋವ ಸ್ಕೋಟಿಯದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ನ್ಯೂ ಬ್ರನ್ಸ್‌ವಿಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ನ್ಯೂ ಫೌಂಡ್‌ಲೆಂಡ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಹಾಗೂ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ಫಂಡೀ ಕೊಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 55,490 ಚ.ಕಿಮೀ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 9,37,538 (2005). ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟು ಜನರು ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ಹ್ಯಾಲಿಫಾಕ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿರುವರು. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯ ಸ್ಥಾನ, ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ ಸು.18.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ನೋವ ಸ್ಕೋಷಿಯದ ಭೂಭಾಗಗಳನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳು. 2. ಕರಾವಳಿಯ ತಗ್ಗು ಮೈದಾನ. ಇಲ್ಲಿಯ ಐದು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಸಾಗರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಸಾಕಷ್ಟು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಕೇಪ್ ಬ್ರೆಟನ್‌ನ ನೆಲ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 520 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಫಂಡೀಕೊಲ್ಲಿ, ಮೈನಸ್ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ನಾರ್ತಂಬರ್‌ಲೆಂಡ್ ಜಲ ಸಂಧಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು ತಗ್ಗಾಗಿವೆ. ಫಂಡೀ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಅಗಾಧ ಉಬ್ಬರಗಳಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿರುವ ಸಾವಿರಗಟ್ಟಲೆ ಎಕರೆಗಳಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ನೋವ ಸ್ಕೋಟಿಯದಲ್ಲಿ 3.000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸರೋವರಗಳೂ ನೂರಾರು ಸಣ್ಣನದಿ ತೊರೆಗಳೂ ಇವೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸರೋವರವೆಂದರೆ ಕೇಪ್ ಬ್ರೆಟೋನ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಾಸ್‌ಡೋರ್ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದೊಡನೆ ಇದು ಮೂರು ಸಣ್ಣ ಕಾಲುವೆಗಳಿಂದ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇದು ಉಪ್ಪು ನೀರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ಸರೋವರ 932 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಒಂದು ಸಂಕೀರ್ಣ ವಲಯ. ಇದರ ಸುತ್ತ ಕಡಿದಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಇವೆ.

ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ನದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಚಿಕ್ಕವು. 80 ಕಿಮೀ ಗಿಂತ ಉದ್ದವಿರುವ ನದಿಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳು ಮರ್ಸಿ ಮತ್ತು ಸೆಂಟ್ ಮೇರಿ. ಇತರೆ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು ಹಾವೆ, ಮುಸ್ಕೊದುಬಾ, ಮಿರಾ, ನೋವ ಸ್ಕೋಷಿಯಕ್ಕೆ 1.600 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕರಾವಳಿ ಇದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಸುತ್ತಲೂ ಸಾಗರವಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಮಾರ್ಪಾಡುಹೊಂದಿರುವ ಖಂಡಾಂತರ ಮಾದರಿಯದು, ಜನವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ– 4^0ಸೆ ಉಷ್ಣತೆ ಇದ್ದರೆ. ಜುಲೈಯಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 18^0 ಸೆ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶ ಅತ್ಯಂತ ಶೀತದ ವಲಯ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಬೀಸುವ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಹವಾಮಾನ ಅತಿಶೀತವಾಗಿರುವುದು. ವಾರ್ಷಿಕ ಹಿಮಪಾತ ಸರಾಸರಿ 216 ಸೆಂಮೀ ಹಿಮರಹಿತ ದಿನಗಳು ಫಂಡೀ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 140 ದಿನ ಗಳಿದ್ದರೆ, ಯೂರ್‌ಮೌತ್ ಸುತ್ತಮುತ್ತ 160 ದಿನಗಳು. ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ 100 ದಿನಗಳು. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 140 ಸೆಂಮೀ ಇತರೆಡೆ 102 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ–ಪ್ರಾಣಿಗಳು: ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಶೇ. 75 ಭಾಗವನ್ನು ಅರಣ್ಯಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ, ಬರ್ಚ್, ಫರ್, ಮೇಪಲ್, ಪೈನ್, ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಅತ್ಯಂತ ಸಾಮಾನ್ಯ ವೃಕ್ಷಗಳು, ಇವು ಸೌದೆ, ಮರದ ತಿರುಳು ಹಾಗು ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆ ಸಾಮಗ್ರಿಯ ಆಕರಗಳು ಇತರ ಸಸ್ಯಗಳು ಬ್ಲೂ ಬೆರಿ, ಬ್ರ್ಯಾಕನ್, ಮೇಫ್ಲವರ್, ಬೆಟ್ಟದ ಲಾರೆಲ್, ಡಾಸ್ಬೆರಿ, ರೋಡೆರ, ಸ್ವೀಟ್ ಫರ್ನ, ಮಿಟರ್‌ಗ್ರೀನ್,

ಬಿಳಿಬಾಲದ ಜಿಂಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುವ ಪ್ರಾಣಿ, ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಂದರೆ ಕಪ್ಪು ಕರಡಿ, ಕಡವೆ, ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು. ಸಣ್ಣ ಪ್ರಾಣಿಗಳಾದ ಮಿಂಕ್, ಕಸ್ತೂರಿಇಲಿ, ನೀರುನಾಯಿ. ಮುಳ್ಳುಹಂದಿ, ಕೆಂಪುನರಿ ಮೊದಲಾದವು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಹಲವು ಬಗೆಯ ಹೆಬ್ಬಾತು, ಬಾತು, ಫೆಸೆಂಟ್, ಗ್ರೌಸ್, ಮರಕುಟಿಕ ಹಕ್ಕಿಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕಾರ್ಮೊರಂಟ್,

ಗಲ್, ಟರ್ನ ಮತ್ತಿತರ ಸಾಗರ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಕರಾವಳಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ನೋವ ಸ್ಕೋಟಿಯದವರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವ ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಬೇಟೆ ಒಂದು ಪ್ರಿಯವಾದ ಹವ್ಯಾಸ. ಸ್ಯಾಲ್ಮನ್ ಮತ್ತು ಟ್ರೌಟ್ ಮೀನುಗಳು ಸಿಹಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಜನತೆ: ನೋವ ಸ್ಕೋಟಿಯದವರು ಮೂಲತಃ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರಿಟನ್ ಇಲ್ಲವೇ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಿಂದ ಬಂದವರು. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಎಂಟನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಅಕೇಡಿಯನ್ ಫ್ರೆಂಚ್ ಮೂಲದವರು. ನ್ಯೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ಬಂದ ವಲಸೆಗಾರರ, ಅಮೆರಿಕದಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದ ಬ್ರಿಟನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ನಿಷ್ಠಾವಂತ ಪ್ರಜೆಗಳ ವಂಶಸ್ಥರೂ ಇಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಜರ್ಮನ್ ವಲಸೆಗಾರರ ತಂಡವೂ ಸಹ ಇದೆ. ಇತರ ಅಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯಾತರೆಂದರೆ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಬಂದ ಡಚ್, ಇಟಾಲಿಯನ್, ಹಂಗೇರಿಯನ್ ಮೂಲದವರು. ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಬಳಿ ನೀಗ್ರೋ ಸಮುದಾಯಗಳು ಇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ 3.000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚುಮಂದಿ ಮಿಕ್ಮಾಕ್ ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನರಿದ್ದಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚುಮಂದಿ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕರು ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ. ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರಲ್ಲಿ ಯುನೈಟೆಡ್ ಚರ್ಚ್‌ಆಫ್ ಕೆನಡದ ಅನುಯಾಯಿಗಳು. ಅಲ್ಲದೆ ಆಂಗ್ಲಿಕನ್ ಚರ್ಚ್ ಆಫ್ ಕೆನಡ ಬ್ಯಾಪ್ಟಿಸ್ಟ್‌ಚರ್ಚ್ ಹಾಗೂ ಪ್ರಸ್ಬಿಟೇರಿಯನ್ ಚರ್ಚ್‌ಗಳ ಅನುಯಾಯಿಗಳೂ ಇದ್ದಾರೆ.

1960ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ನೋವ ಸ್ಕೋಟಿಯಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬರುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಆದರೆ ವಿದ್ಯಾವಂತ ಹಾಗು ಅಶಿಕ್ಷಿತ ನೋವ ಸ್ಕೋಟಿಯನರು ಹೊರ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಕೆನಡದ ಸಮಗ್ರ ಜನಜೀವನ ಗತಿಯಿಂದ ದೂರವಾದಂತಿದೆ. ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಕೆನಡದ ಉಳಿದ ಭಾಗದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದಂತೆ ಇರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸಂಚಾರ ಸುಲಭವಾಗಿರುವುದರಿಂದ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳು ಬೆಳೆದಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯವೂ ಕೆನಡದ ಮುಖ್ಯ ಜೀವನ ಪ್ರವಾಹದೊಂದಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆರೆತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಜೀವನ ಶೈಲಿ ಇಲ್ಲೂ ಮೊಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಮುಖ್ಯಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕೇಪ್ ಬ್ರೆಟನ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂಪರೆಯ ಜೀವನ ಈಗಲೂ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಉಳಿದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ನೋವ ಸ್ಕೋಟಿಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಕಾಟ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ, ಹಾಗು ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಕೆಲವು ಜನರು ಈಗಲೂ ತಮ್ಮ ಸ್ಕಾಟ್ ಮೂಲಜರ ಗಾಲಿಕ್ ಭಾಷೆ ಆಡುತ್ತಾರೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಇಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೇ ಪ್ರಧಾನ. ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಅನಂತರದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯೋಗಗಳು. ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ನೆಲದ ಶೇ. 10 ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಾನುವಾರು ಸಾಕಣೆ. ಕೋಳಿಸಾಕಣೆ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಹೈನು ಉತ್ಪಾದನೆಗಳಿಗೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ಮೌಲಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳೆಂದರೆ ವ್ಯಾಪಕ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು. ಫಲವತ್ತಾದ ತಗ್ಗುಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಸಂಪದ್ಭರಿತ ಮತ್ಸ್ಯ ವಲಯಗಳು. ಅನಾಪೊಲಿಸ್ ಕಣಿವೆ ಉತ್ತಮ ಉಳುಮೆ ನೆಲ. ಫಂಡೀ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಇರುವ ಜೌಗು ನೆಲವೂ ನಾರ್ತಂಬರ್ಲೆಂಡ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಮಗ್ಗುಲ ಬಯಲೂ ಇತರ ವ್ಯವಸಾಯಯೋಗ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿವೆ. ಹುಲ್ಲು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು ಬಾರ್ಲಿ, ಗೋದಿ, ಓಟ್ಸ್.

ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿಯೇ ಭಾರಿ ಪ್ರಮಾಣದ ಜಿಪ್ಸಮ್ ನಿಕ್ಷೇಪ ಹ್ಯಾಲಿಫಾಕ್ಸ್ ಬಳಿ ಇದೆ. ಶಿಗ್ನೆಕ್ಟೊ ಭೂಸಂಧಿಯಿಂದ ಕೇಪ್ ಬ್ರೆಟನ್ ದ್ವೀಪದ ಗ್ಲೇಸ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ವರೆಗಿನ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆ. ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಖನಿಜಗಳು ಬ್ಯಾರೈಟ್, ಸೀಸ, ಲವಣ, ಮರಳು, ಮರಳುಗಲ್ಲು, ಬೆಳ್ಳಿ, ತಾಮ್ರ, ಸತು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬ್ಯಾರೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪವಿರುವ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ನೋವಸ್ಕೋಟಿಯ. ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಕರಾವಳಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಮೀನು ಸಂಸ್ಕರಣ ಸ್ಥಾವರಗಳಿವೆ. ಕ್ಷೀರೋತ್ಪನ್ನ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮೈನಸ್ ಕಣಿವೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಫಂಡೀಕೊಲ್ಲಿಯ ತೀರದಲ್ಲೂ ಇವೆ.

ಕಾಗದ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಸ್ತುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಅರಣ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಮರದ ತಿರುಳಿನ ಉದ್ಯಮ ಇವೆ.

ಜೇಡಿ ಹಾಗೂ ಗಾಜಿನ ಸರಕು ಮತ್ತು ಮರಮುಟ್ಟು ತಯಾರಿಕೆ, ಲೋಹಗಾರಿಕೆ–ಇವು ಇತರ ಉದ್ಯಮಗಳು. ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಬಹುತೇಕ ಸಿಡ್ನಿ ಹಾಗು ಟ್ರೆಂಟನ್‌ಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಡಾರ್ಟ್‌ಮೌತ್ ಹಾಗೂ ಪೋರ್ಟ್ ಹಾಕ್ಸ್‌ಬರಿಗಳ ತೈಲಾಗಾರಗಳು ಗ್ಯಾಸೊಲಿನ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ನೋವ ಸ್ಕೋಟಿಯ ಕೆನಡದ ಪ್ರಮುಖ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಸೀಗಡಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ, ಕಾಡ್, ಹ್ಯಾಡರ್, ಹೆರಿಂಗ್, ಸ್ಕ್ಯಾಲಪ್, ಸ್ವೋರ್ಡ್‌ಫಿಷ್ ಮುಂತಾದ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸಮುದ್ರ ಮೀನುಗಳ ವಾರ್ಷಿಕ ಮೌಲ್ಯ 5.65 ಕೋಟಿ ಡಾಲರ್. ಇವನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ರವಾನಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ನೋವ ಸ್ಕೋಟಿಯದಲ್ಲಿ ಸು. 24.100 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಗಳೂ ಸು. 2,740 ಕಿಮೀ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಇವೆ. ವಿಮಾನ ಸೌಲಭ್ಯವುಂಟು. ಹ್ಯಾಲಿಫಾಕ್ಸ್ ವಿಮಾನಸಾರಿಗೆ ಕೇಂದ್ರ. ಇದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಬಂದರೂ ಹೌದು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 88,931 (2001).

ಲೂಯಿಬರ್ಗ್ ಕೋಟೆ, ಪೋರ್ಟ್ ರಾಯಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಚಾಂಪ್ಲೇನನ ವಸತಿ, ಹ್ಯಾಲಿಫಾಕ್ಸಿನ ದುರ್ಗ, ಅನಾಪೊಲಿಸ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿನ ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರ್ ಗ್ರಹಾಂಬೆಲ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಇತಿಹಾಸ ಉದ್ಯಾನ, ಗ್ರಾನ್ ಪ್ರಿಸ್ಮಾರಕ ಇವು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಂ.ಯು.)

ನೌಕಾಯಾನ: ಒಂದು ನೆಲೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ನೆಲೆಗೆ ನೌಕೆಯ ಚಲನೆಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ ತಂತ್ರಗಳ ಅಧ್ಯಯನ (ನ್ಯಾವಿಗೇಶನ್). ನೌಕಾಗತಿವಿಜ್ಞಾನ ಪರ್ಯಾಯಪದ, ನೆಲೆ, ದಿಶೆ, ದೂರ ಇವು ನೌಕಾಯಾನದ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಘಟಕಗಳು. ನೌಕೆ ಈಗ ಇರುವ ನೆಲೆ ಯಾವುದು, ಅದು ತಲಪಬೇಕಾದ ನೆಲೆಯ ದಿಶೆ ದೂರ ಏನು ಎಂಬವನ್ನು ಅರಿತು ತದನುಗುಣವಾಗಿ ಚಲನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದೇ ನೌಕಾಯಾನದ ಉದ್ದೇಶ. ಇಂದು ನೌಕಾಯಾನ ಪದವನ್ನು ಜಲ, ವಾಯು ಹಾಗೂ ಆಕಾಶಯಾನಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಬಳಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಗಡಿ ಗುರುತುಗಳು ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಹಾದಿಗಳು ನಿರ್ಣೀತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಭೂಪಟಗಳು ಶಿಷ್ಟೀಕೃತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮೇಲಾಗಿ ನೆಲದ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಯಾಣ ಇತರ ಮೂರು ವಲಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಯಾಣಗಳಿಗಿಂತ, ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ, ಅಪಾಯರಹಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ನೌಕಾಯನ ತಂತ್ರಗಳು ಸರಳವಾಗಿವೆ.

ನೌಕಾಯಾನದ ಮೂರು ಘಟ್ಟಗಳು: ಉದ್ದೇಶರಹಿತವಾಗಿ ತೇಲುವುದಾಗಲಿ ಹಾರುವುದಾಗಲಿ ನೌಕಾಯಾನ ಎನ್ನಿಸದು. ನೌಕಾಯಾನದ ಪ್ರಥಮ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲಿಗೆ ತೆರಳಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಲಕ್ಷ್ಯದ ಅರಿವು. ಇದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ ಬಳಿಕ ನೌಕೆ–ಅದು ಜಲನೌಕೆ ಆಗಬಹುದು ಅಥವಾ ವಾಯುನೌಕೆ ಆಗಬಹುದು–ಯಾವ ಹಾದಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ತೀರ್ಮಾನಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಇದು ನೌಕಾಯಾನದ ಪ್ರಥಮ ಘಟ್ಟ. ನೌಕೆ ಪೂರ್ವನಿರ್ಧರಿತ ಹಾದಿ ಮೇಲೆ ಸಾಗಲು ಅದರ ಚಲನದಿಶೆ ಹಾಗೂ ಚಲನ ವೇಗ ಎರಡೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಆಗುವುದು ಅವಶ್ಯ. ಇದು ನೌಕಾಯನದ ದ್ವಿತೀಯ ಘಟ್ಟ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ವೇಗ ಅಧಿಕವಾಗಿರಬೇಕು. ನಡು ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಏರಿಸಬೇಕಾದೀತು, ಇಳಿಸಬೇಕಾದೀತು. ಚಲನದಿಶೆಯನ್ನು ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಬೇಕಾದೀತು ಮತ್ತು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ವೇಗವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿ ಗುರಿಯಲ್ಲಿ ಮೆತ್ತಗೆ ಇಳಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ನೌಕೆಯ ಚಾಲನ ನೌಕಾಯಾನದ ತೃತೀಯ ಘಟ್ಟ.

ಆಧುನಿಕ ನೌಕಾಯಾನ ತಂತ್ರಗಳು : ಇವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಚಾಲನ, ಮಾರ್ಗಧಾರಣ, ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ಧಾರ ಮತ್ತು ರೇಡಾರ್ ಬಳಕೆ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅಭ್ಯಸಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ.

ಗ್ರಹಗಳ ನಡುವೆ ನೌಕಾಯಾನ : ಚಂದ್ರನವರೆಗೆ ಸ್ವತಃ ಮನುಷ್ಯ ಹೋಗಿ ಧರೆಗೆ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಮರಳಿದ್ದಾನೆ. ಮಾನವರಹಿತ ಆಕಾಶನೌಕೆಗಳು ನೆರೆಗ್ರಹಗಳಾದ ಶುಕ್ರ ಹಾಗೂ ಮಂಗಳನ ಮೇಲೆ ಇಳಿದಿವೆ. ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಮಹಾಯಾನದಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿವೆ. ಅತಿದೂರ, ಅತಿವೇಗ, ಅತಿ ವಿಸ್ತಾರ–ಇವುಗಳೊಡನೆ ವ್ಯವಹರಿಸಬೇಕಾದ ಆಕಾಶಯಾನದಲ್ಲಿ ನೌಕಾಯಾನದ ಮಹತ್ತ್ವವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅತಿನಿಷ್ಕೃಷ್ಟತೆ ಸಾಧಿಸಿದ ವಿನಾ ಆಕಾಶಯಾನ ಸಫಲವಾಗದು.

1976ರಲ್ಲಿ ವೈಕಿಂಗ್ ಆಕಾಶನೌಕೆಗಳನ್ನು ಮಂಗಳಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಉಡಾಯಿಸಿದ್ದೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಕೋಶಗಳು ಮಂಗಳ ತಳದ ಮೇಲೆ ಮೃದುವಾಗಿ ಇಳಿದು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದೂ ಸರಿಯಷ್ಟೆ.. ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ತಿಂಗಳ ಯಾನಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ನೌಕೆ ಚಲಿಸಿದ ದೂರ 70 ಕೋಟಿ ಕಿಮೀ ವೈಕಿಂಗಿನ ಉಡಾವಣ ನೆಲೆಯಾದ ಭೂಮಿಗೆ ಅತಿ ರಭಸದ ಆವರ್ತನ ಹಾಗೂ ಪರಿಭ್ರಮಣ ಚಲನೆಗಳಿವೆ. ಸಹಜವಾಗಿ ಇವೆರಡೂ ವೈಕಿಂಗಿನ ಉಡಾವಣ ವೇಗ ಹಾಗೂ ಚಲನದಿಶೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುವು. ಇತ್ತ ಮಂಗಳಕ್ಕೆ ಕೂಡ ಇದೇ ವಿಧವಾದ ಆದರೆ ಭಿನ್ನ ದರಗಳ ಚಲನೆಗಳಿವೆ. ಅದರ ಕಕ್ಷೆ ಭೂಕಕ್ಷೆಗಿಂತ ವಿಭಿನ್ನವಾದದ್ದು. ಇಂಥ ಹಲ ಬಗೆಯ ವಿಭಿನ್ನತೆಗಳು ಇದ್ದಾಗ್ಯೂ ಅತಿ ಪುಟ್ಟ ವೈಕಿಂಗ್ ನೌಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಗುರಿ ತಲಪಿದ್ದು ನೌಕಾಯಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಲಾಗಿರುವ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟತೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಬುಧ, ಶುಕ್ರ ಹಾಗೂ ಮಂಗಳ ಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಕೇವಲ ಕೆಲವು 10 ಕಿಮೀ ಲಕ್ಷ್ಯಭ್ರಷ್ಟತೆಯ ಒಳಗೆ ಗುರಿ ತಲಪುವುದು ಇಂದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಆಕಾಶಯಾನದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಗೂ ನೌಕೆಗೂ ನಡುವೆ ರೇಡಿಯೊ ಅಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸೇತುವೆ ಏರ್ಪಡುವುದು. ಇವು ಬೆಳಕಿನ ವೇಗದಿಂದ (ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 3 ಲಕ್ಷ ಕಿಮೀ) ಧಾವಿಸುವುವು. ಧರೆಯಲ್ಲಿಯ ಪ್ರೇಷಕ ಹಾಗೂ ಅಭಿಗ್ರಾಹಕಗಳು ಅತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಯುತವಾದವೂ ವಿಶಾಲಾವಾದವೂ ಆಗಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಆಕಾಶದ ಅತಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ರೇಡಿಯೊ ಸಂಜ್ಞೆಗಳು ನೌಕೆಯನ್ನು ತಲಪಲಾರವು ಮತ್ತು ನೌಕೆಯಿಂದ ಪ್ರೇಷಿತವಾದ ದುರ್ಬಲ ಸಂಜ್ಞೆಗಳು ಧರೆಗೆ ಯೋಗ್ಯ ಮಾಹಿತಿ ಒದಗಿಸಲಾರವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮಂಗಳದಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ ಗೀರಿ ಬೆಂಕಿ ಉರಿದಾಗ ಹೊಮ್ಮುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಧರೆಯಲ್ಲಿಯ ಅಭಿಗ್ರಾಹಕಗಳು ಗ್ರಹಿಸಬಲ್ಲವು. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವೀಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರ ಸದಾ ನೌಕೆಯನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಿರಲಾರದು. ಭೂಮಿಯ ಆವರ್ತನೆ ಹಾಗೂ ನೌಕೆಯ ಚಲನೆಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನೌಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ವೀಕ್ಷಣಕೇಂದ್ರದ ಸ್ಥಾನ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವುದೇ ಇದರ ಕಾರಣ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಅನುಕೂಲ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಹೋದಂತೆ ಹಲವಾರು ಪಥವೀಕ್ಷಣ ಠಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೃಹೀತವಾದ ಮಾಹಿತಿ ಕೇಂದ್ರ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯಕ್ಕೆ ಆಗಿಂದಾಗಲೇ ರವಾನಿಸಲ್ಪಡುವುದು.

ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅಂತರಗ್ರಹ ನೌಕಾಯನ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಸಮಸ್ಯೆ. ಇದರ ಒಂದು ಮುಖವನ್ನು ಗಮನಿಸುವಾಗ ನಿಸರ್ಗದಿಂದ ಎದುರಾಗುವ ಅಡೆತಡೆಗಳು ಅಪಾರ. ಮುಂಬರುವ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಆಕಾಶ ನೌಕಾಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿ ದೂರ ಗ್ರಹಗಳತ್ತ ಪ್ರಯಾಣವೂ ಹೆಚ್ಚು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗುವುದೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. *

ನೌರು: ನೌರು ದಕ್ಷಿಣ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಮಧ್ಯೆ ಮಾರ್ಷಲ್ ದ್ವೀಪಗಳ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು $0^0 32'$ ದ.ಅ. ಹಾಗೂ $166^0 55'$ ಪೂ.ರೇ. ದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 21 ಚ.ಕಿಮೀ. ನೌರು 1968 ರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು ಮತ್ತು 1999 ರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸೇರಿತು. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಚಿಕ್ಕ ಸ್ವತಂತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಇದನ್ನು ಆಡಳಿತದ ಅನುಕೂಲತೆಗಾಗಿ 14 ಜಿಲ್ಲೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಾಜಧಾನಿ ಯಾರೆನ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 600 (2004).

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳು: ನೌರು ಹವಳದ ದಿಬ್ಬಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದರ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದ ಉದ್ದ 30 ಕಿಮೀ. ಇದು ಫಲವತ್ತಾದ ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬೀಚುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಹವಳದ ದಿಬ್ಬಗಳು ಬಂದರುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ 16 ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ದೋಣಿಗಳು ಓಡಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಹವಳದ ದಿಬ್ಬಗಳು ಮಧ್ಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ಆವರಿಸಿವೆ. ನೌರು ದ್ವೀಪದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಸ್ಥಳ ಅದರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 65 ಮೀ ಎತ್ತರ ಹೊಂದಿದೆ.

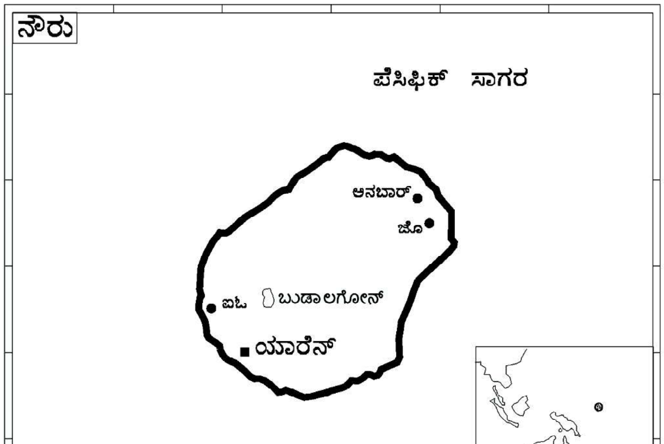

ವಾಯುಗುಣ: ಉಷ್ಣವಾಯುಗುಣದ ಜೊತೆಗೆ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾದರಿಯ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮಳೆಕಾಲ ನವೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಫೆಬ್ರವರಿಯವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕ್ಷಾಮಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ: ದ್ವೀಪದ ಫಲವತ್ತತೆಯ ಭೂಭಾಗ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ತೆಗು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಬೆಳೆಯಾಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಬಾಳೆ, ಅನಾನಸ್, ತರಕಾರಿಗಳು ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ನೌರು ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಶಿಲೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಒಂದು ದ್ವೀಪ. ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆ. ಇದು ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ತೆಗೆದ ಫಾಸ್ಫೇಟನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು, ಕೈಗಾರಿಕೋತ್ಪನ್ನಗಳು, ಕಟ್ಟಡದ ಸಾಮಾಗ್ರಿಗಳು, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 13,770 (2009). ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಭಾಷೆ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 58 ರಷ್ಟು ಸ್ಥಳೀಯರು. ಶೇ. 26 ಇತರ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ದ್ವೀಪದವರು. ಶೇ. 8 ರಷ್ಟು ಚೀನಿಯರು ಮತ್ತು ಶೇ.8ರಷ್ಟು ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಮುಖ್ಯಧರ್ಮ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 97 ಭಾಗ ವಿದ್ಯಾವಂತರು. ಹಣ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯನ್ ಡಾಲರ್. (ಟಿ.ಎಚ್.ಎಚ್.)

ನ್ಯಾಷನಲ್ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿಕ್: ಅಮೆರಿಕದ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಜೀಯೊಗ್ರಾಫಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿಯಿಂದ ವಾಷಿಂಗ್ಟನ್ ಡಿ.ಸಿ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಹೆಸರಾಂತ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ (1888). ಭೌಗೋಳಿಕ ಸಂಗತಿಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈ ಮಾಸಿಕವನ್ನು ಅದು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಹೊರಡಿಸಿತು. ಭೂಮಿ, ಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ಆಕಾಶ ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನೂ ಮಾನವ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಗೊತ್ತಿರದ ಸಂಗತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುವ ಸಚಿತ್ರ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಶೋಧನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪಾರ ಧನಸಹಾಯವನ್ನು ಸೊಸೈಟಿ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಲೇಖನ ಹಾಗೂ ಬಣ್ಣದ ಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆಗಾಗಿ ವಿನ್ಯಾಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಲೇಖನ ಹಾಗೂ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಭಾವನೆ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಸಾಮಗ್ರಿಯ ಗುಣಮಟ್ಟವೂ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಇಂದು ಈ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಸು. 30 ಲಕ್ಷ ಚಂದಾದಾರರಿದ್ದಾರೆ. (ಜಿ.ಟಿ.ಎಚ್.ಇ.)

ನ್ಯುರೆಂಬರ್ಗ್: ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯ ಬವೇರಿಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ವಾಣಿಜ್ಯ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರ. ಮ್ಯೂನಿಕ್‌ನ ಉತ್ತರ–ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 147 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಪೆಗ್ನಿಟ್ಜ್ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 500132 (2005). ಇಲ್ಲಿ 11ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಗೋಡೆಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲುಗಳು, ಅರಮನೆ, ಪುರಭವನ, 14ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಾರ್ತೂಸಿಯನ್ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಮಠದಲ್ಲಿ 1852ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ, ಸೇಂಟ್ ಸೆಬಾಲ್ಡ್ ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ಲೊರೆನ್ಸರ ಹಳೆಯ ಚರ್ಚುಗಳು ಇವೆ. ಈ ನಗರ 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. 1219ರಲ್ಲಿ ಇದು ಸ್ವತಂತ್ರ ನಗರವಾಯಿತು. ಜರ್ಮನಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೀಮಂತ ನಗರಗಳ ಪೈಕಿ ಇದೂ ಒಂದಾಗಿತ್ತು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದು ಜರ್ಮನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. 1806ರಲ್ಲಿ ಬವೇರಿಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. 1933ರ ಅನಂತರ ಹಿಟ್ಲರನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷದ ವಾರ್ಷಿಕ ಸಮ್ಮೇಳನ ಇಲ್ಲಿ ಸೇರುತಿತ್ತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಬಾಂಬು ದಾಳಿಯಿಂದ ಈ ನಗರದ ಹಲವು ಭಾಗಗಳು ನಾಶವಾದುವು. 1945ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 21ರಂದು ಅಮೆರಿಕನರು ಇದನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು. 1945–46ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಯುದ್ಧಾಪರಾಧಿಗಳ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಸಲಾಯಿತು. (ಬಿ.ಸಿ.ಪಿ.)

ನ್ಯೂ ಆರ್ಲಿಯನ್ಸ್: ಅಮೆರಿಕದ ಲೂಸಿಯಾನ ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ; ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರಧಾನ ರೇವುಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು, ನ್ಯೂ ಆರ್ಲಿಯನ್ಸ್ ಪ್ಯಾರಿಷಿನ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ. ಲುವೀಸ್‌ಯಾನದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿಗೂ ಪಾಂಚರ್ಟ್ರೇನ್ ಸರೋವರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಮೆರಿಕ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೂ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಿಗೂ ನಡುವಣ ವ್ಯಾಪಾರ ಈ ರೇವಿನ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ನಗರವನ್ನು ಮಿಸಿಸಿಪಿ ಪೂರ್ವದಂಡೆಯ ಬಳಸಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿತ್ತಾದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಕ್ರೆಸೆಂಟ್ ಸಿಟಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತ್ತು. ಆಧುನಿಕ ನಗರ ಈ ನಿವೇಶನದ ಎರಡೂ ದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಜನವಸತಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಪೂರ್ವದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಆಲ್ಜಿಯರ್ಸ್ ಎಂಬ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಡಾವಣೆ ಈಚೆಗೆ ತ್ವರಿತವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಆಲ್ಜಿಯರ್ಸ್ ಭಾಗಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವಭಾಗಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಮಹಾಸೇತುವೆಯೊಂದಿದೆ. ನಗರದ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾದ್ದು. ಸರಾಸರಿ ದೈನಂದಿನ ಉಷ್ಣತೆ ಅಕ್ಟೋಬರ್ – ಮಾರ್ಚ್‌ನಲ್ಲಿ 16^0ಸೆ. ಏಪ್ರಿಲ್–ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ 25^0ಸೆ. ನ್ಯೂ ಆರ್ಲಿಯನ್ಸಿನ ಮೆಟ್ರೊ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,319,367 (2005).

ವಸಾಹತು ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕವನ್ನು ಗೆದ್ದು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸ್ಪರ್ಧಿಸಿದ ಯುರೋಪಿಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ದೃಷ್ಟಿ ನ್ಯೂ ಆರ್ಲಿಯನ್ಸ್ ಮೇಲಿತ್ತು. ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಜನಾಂಗಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು

ಕಾಣಬಹುದು. ನೀಗ್ರೋಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲುಭಾಗ ಇದ್ದವರು ಈಗ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧಭಾಗದಷ್ಟು ಇದ್ದಾರೆ. ನ್ಯೂ ಆರ್ಲಿಯನ್ಸ್ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ನಗರವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು ವರ್ಣಭೇದ. ಕಪ್ಪು ಹಾಗೂ ಬಿಳಿ ಜನರ ನಡುವಣ ಘರ್ಷಣೆಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಕಾನೂನಿನ ಫಲವಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ನಗರದ ಗೃಹನಿರ್ಮಾಣ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯರು ಮತ್ತು ಕರಿಯರು ತಾರತಮ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ವಾಸಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯರ ಹಾಗೂ ನೀಗ್ರೋಗಳ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು: ನೀಗ್ರೋ ಜನರು ಸಂಗೀತ, ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ, ವ್ಯಾಪಾರ, ಕೈಕಸಬು, ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣರು. ಬಿಳಿಯರು ಶಿಕ್ಷಣ, ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದಿದ್ದಾರೆ.

ನ್ಯೂ ಆರ್ಲಿಯನ್ಸ್ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8,000 (1803) ಇತ್ತು. ಇವರಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯರು 4,000, ಗುಲಾಮರು 2,700, ಗುಲಾಮಗಿರಿಯಿಂದ ಮುಕ್ತರಾದ ಕಪ್ಪುಜನ 1,300. 1805ರಲ್ಲಿ ಪೌರಸಭೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. 1812–52 ಮತ್ತು 1865–80ರಲ್ಲಿ ಇದು ಲುಈಸಿಯಾನದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. 18–12–14ರ ಅಮೆರಿಕ–ಬ್ರಿಟನ್ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಡೆ ನ್ಯೂ ಆರ್ಲಿಯನ್ಸ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿತ್ತು. ಜನರಲ್ ಆಂಡ್ರ್ಯೂ ಜ್ಯಾಕ್‌ಸನ್ ಬ್ರಿಟಿಸನ್ ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ನಗರವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದ. ಈ ಯುದ್ಧದ ತರುವಾಯ 40 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನ್ಯೂ ಆರ್ಲಿಯನ್ಸ್ ಹತ್ತಿ ಸಾಗಣೆಯ ಪ್ರಧಾನ ರೇವುಪಟ್ಟಣವಾಗಿತ್ತು. ನ್ಯೂ ಆರ್ಲಿಯನ್ಸ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಧಾನ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ 4ನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯಿತು (1840). 1840ರ ತರುವಾಯ ನಾಲೆಗಳ ಮತ್ತು ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ಮೂಲಕ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ನ್ಯೂ ಯಾರ್ಕ್ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಸರಕುಗಳು ಸಾಗಹತ್ತಿದುವು. ಆ ವರ್ಷ ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಐರ್ಲೆಂಡ್ ದೇಶಗಳ ವಲಸೆಗಾರರು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರು. 1850ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,16,375 ಆಯಿತು. ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ನಗರದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಅಧಿಕವಾದವು; ಮನೆಗಳು ಒತ್ತಾಗಿದ್ದ ಕಡೆ ಜನರ ಆರೋಗ್ಯದತ್ತ ಗಮನ ನೀಡುವುದು ನಗರ ಪಾಲಿಕೆಯ ಕೆಲಸವಾಯಿತು. ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿಯಿಂದ ಪೀಪಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ನಗರದ ಬಳಕೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ನೀರು ಶುಚಿಯಾಗಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಳಚರಂಡಿಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರಿ ಮಳೆಯಾದಾಗ ನೀರು ಪಟ್ಟಣದ ತಗ್ಗು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾಲರಾ ಮತ್ತು ಶೀತಜ್ವರದಿಂದ 1853ರಲ್ಲಿ 8,000 ಮಂದಿ ಮೃತರಾದರು.

20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ಉಗಿ ಜಹಜುಗಳು ಸರಕುಸಾಗಣೆಯಲ್ಲಿ ರೈಲುಗಳೊಡನೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಇಳಿಯಿತು. ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಭಾರೀ ಯೋಜನೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿತು. ನಗರದ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. 11 ಅಂತಸ್ತುಗಳ ನಗರಭವನದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1939–45) ನ್ಯೂ ಆರ್ಲಿಯನ್ಸ್ ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರಧಾನ ಭೂ, ಸೇನಾ ಹಾಗೂ ನೌಕಾ ಶಿಬಿರಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿತ್ತು.

ನ್ಯೂ ಆರ್ಲಿಯನ್ಸ್ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ವಾಣಿಜ್ಯಕೇಂದ್ರ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಧಾನ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಲೋಹ ಹಾಗೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಬಟ್ಟೆ, ಎಣ್ಣೆ, ಗಂಧಕ, ಪೆಟ್ರೋಲ್, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಕಾಗದ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ನ್ಯೂ ಆರ್ಲಿಯನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಅದರ ಪ್ಯಾರಿಷ್ ಭಾಗಗಳಾದ ಸೇಂಟ್ ಬರ್ನಾರ್ಡ್, ಸೇಂಟ್ ಟಮನಿ, ಜೆಫರ್‌ಸನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿವೆ. ಕಲ್ಲು, ಗಾಜು, ಸಾಬೂನು, ಮಣ್ಣಿನ ವಸ್ತುಗಳು, ಮೋಟಾರು ವಾಹನಗಳ ಬಿಡಿಭಾಗಗಳು, ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಸರಕು, ಚುಟ್ಟ, ಸಿಗರೇಟು, ಅಲ್ಯುಮಿನಿಯಂ ಸರಕು, ಮೀನುಗಳ ಡಬ್ಬೀಕರಣ, ಮೀನೆಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ.

ನ್ಯೂ ಆರ್ಲಿಯನ್ಸ್ ಭಾರಿ ರೈಲ್ವೆ ಜಂಕ್ಷನ್. ಇಲ್ಲಿಂದ 8 ಪ್ರಧಾನ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ರೈಲುಗಳು ಅಮೆರಿಕದ 28 ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಬಸ್ಸು, ಲಾರಿ ಸಂಚಾರವೂ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. 100ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಗಿ ಜಹಜುಗಳು ಪ್ರಯಾಣಿಕೆ ಮತ್ತು ಸರಕುಗಳ ಸಾಗಣೆಗೆ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿಯಲ್ಲಿ ದಿನವಹಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಮಾನನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ದಿನವಹಿ 300 ವಾಣಿಜ್ಯ ವಿಮಾನಗಳು ಬಂದು ಹೋಗುತ್ತವೆ.

ರಸ್ತೆಗಳು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿವೆ. ಭಾರಿ ಸೇತುವೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿವೆ. ನ್ಯೂ ಆರ್ಲಿಯನ್ಸ್ ಮಹಾಸೇತುವೆ 1958ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಹೆನ್ರಿ ಪೀಲಾಂಗ್ ಸೇತುವೆ ಇನ್ನೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಸೇತುವೆ. ಸು. 37 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಿರುವ ಪಾಂಚರ್ಟ್ರೇನ್ ಸೇತುವೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದದ್ದು.

ಮನರಂಜನೆ, ರುಚಿಕರ ಭೋಜನ ಹಾಗೂ ಜಾಸ್ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ನ್ಯೂ ಆರ್ಲಿಯನ್ಸ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಇದು ಅಮೆರಿಕದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರವಾಸಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಕ್ರಿಸ್‌ಮಸ್ ತರುವಾಯ ನಗರದಲ್ಲಿ ಜಾತ್ರೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಮೆರವಣಿಗೆಯ ದಿನ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಜನ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ಅದನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೋಣಿ ಸಂಚಾರ, ಮೀನುಹಿಡಿತ, ಗಾಲ್ಫ್ ಆಟ, ಈಜುಗಾರಿಕೆ ಮೊದಲಾದವು ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳು. ಫ್ರೆಂಚ್ ಕ್ವಾರ್ಟರ್ಸ್, ಜ್ಯಾಕ್ಸನ್ ಸ್ಕ್ವೇರ್, ಸ್ಪೇನಿನವರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕಬಿಲ್ಡೊ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಭವನ, ಸೇಂಟ್ ಲೂಯಿ ಕತೀಡ್ರಲ್, 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಕೋಟೆ, ಪಾಂಚರ್ಟ್ರೇನ್ ತೀರ, ಡೆಲ್ಗಾಡೋ ಕಲಾ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ನಗರೋದ್ಯಾನ, ನಗರ ಭವನ, ಕೆನಾಲ್ ಸ್ಟ್ರೀಟ್, ನಗರದ ಮಹಾಸೇತುವೆಗಳು–ಇವು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ತರುವಾಯ ನ್ಯೂ ಆರ್ಲಿಯನ್ಸ್ ಅಮೆರಿಕದ ಕಲಾಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಜಾಸ್ ಸಂಗೀತ ನಡೆದು ಬಂದ ದಾರಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವೊಂದು ಈ ನಗರದಲ್ಲಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ನ್ಯೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್: ಅಮೆರಿಕದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಮೇನ್, ನ್ಯೂಹ್ಯಾಂಪ್‌ಷೈರ್, ವರ್ಮಾಂಟ್, ಮ್ಯಾಸಚೂಸೆಟ್ಸ್, ರೋಡ್ ಐಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಕನೆಕ್ಟಿಕಟ್ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ನೀಡಿರುವ ಹೆಸರು. 1614ರಲ್ಲಿ ಹಲವು ಲಂಡನ್ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರ ಪರವಾಗಿ ಇದರ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪರಿಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಜಾನ್ ಸ್ಮಿತ್, ಇದಕ್ಕೆ ನ್ಯೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ನೀಡಿದ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪ್ಯೂರಿಟನ್ನರು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ ವಸಾಹತುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಇಂದು ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ, ಅರಣ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 13922715 (2002). (ಎ.ವಿ.ಪಿ.;ಕೆ.ಆರ್.)

ನ್ಯೂ ಐರ್ಲೆಂಡ್: ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ನೈಋತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪಾಪುವ ನ್ಯೂ ಗಿನಿ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬಿಸ್‌ಮಾರ್ಕ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ಒಂದು ದ್ವೀಪ. ನ್ಯೂ ಬ್ರಿಟನ್ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೂ ನ್ಯೂ ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೂ ನಡುವೆ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆ ಇದೆ. ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 350 ಕಿಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಚಾಚಿರುವ ಈ ದ್ವೀಪದ ಅಗಲ ಬಲು ಕಿರಿದು. ಇದರ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗ ಸು. 44 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 8650 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು ಹಾಗೂ ಮೌಂಟ್ ಲ್ಯಾಂಬೆಲ್ 2150 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ಇದರ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರವಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ರೋಸೆಲ್ ಪರ್ವತದ ಎತ್ತರ 1,871 ಮೀ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಷ್ಲೀನಿಟ್ಸ್ ಪರ್ವತ ಸು. 567 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ವಾಯವ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಲೆಲೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಸರಾಸರಿ 610 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಕಡಲಂಚು ಹವಳದ ದಿಬ್ಬದಿಂದ ಅಥವಾ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೈದಾನ. ಇಲ್ಲಿಯ ಹಲವಾರು ತೊರೆಗಳಿಂದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಮೈದಾನ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು 40 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ವೈಟಿನ್. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 87,194.

ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ತೆಂಗು. ಪೂರ್ವತೀರದಲ್ಲಿ ಇದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಕಾವಿಯೆಂಗ್ ಪಟ್ಟಣ ಈ ದ್ವೀಪದ ವಾಯವ್ಯ ತುದಿಯಾದ ನಾರ್ತ್ ಭೂಶಿರದ ಮೇಲಿದೆ. ಇದೊಂದು ರೇವುಪಟ್ಟಣ. 1884ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿ ಇದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಲೆನ್‌ಬರ್ಗ್ ಎಂದು ಇದಕ್ಕೆ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿತು. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಇದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. 1975ರಲ್ಲಿ ಪಪುವ ನ್ಯೂ ಗಿನಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದಾಗ ಅದರ ಅಂಗವಾಗಿ ಇದು ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಇದರ ಮುಖ್ಯಬಂದರು ಕವಿಯೆಂಗ್. (ಪಿ.ಬಿ.)

ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಲಿಡೋನಿಯ: ನೈಋತ್ಯ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಾಗರಾಂತರ ಪ್ರದೇಶ; ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪ. ಇತರ ದ್ವೀಪಗಳು ಬೆಲೆಪ್, ಪಿನ್ಸ್, ಲಾಯಲ್ಟಿ, ಹ್ಯೂವನ್, ಚೆಸ್ಟರ್‌ಫಿಲ್ಡ್, ವಾಲ್ಪೋಲ್ ಮತ್ತು ಹಂಟರ್. ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಲಿಡೋನಿಯ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 19,058 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 219246 (2006). ರಾಜಧಾನಿ ನೂಮೇಯ (65110); ಇದು ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಲಿಡೋನಿಯ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಅತಿದೊಡ್ಡನಗರವಾಗಿದೆ.

ಇದು ಅಕ್ಷಾಂಶಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶಿಕವಾಗಿ $21^0 30'$ ದ. ಮತ್ತು $165^0 30'$ ಪೂ.ದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವಶ್ಯವಿರುವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತಹ ಮಣ್ಣಿನ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ನಿಕ್ಕಲ್ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಈ ಭಾಗ ಸು. 60–85 ದ.ಲ.ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಭೂ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ಈ ಭೂ ಭಾಗದ ಶೇ. 93 ಭಾಗ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದೆ. ಈ ಭೂ ಭಾಗವನ್ನು ಜಿಲ್ಯಾಂಡಿಯ ಭೂಖಂಡವೆಂದು ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿಯದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ. ಡಿಸೆಂಬರ್–ಮಾರ್ಚ್‌ನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಎತ್ತರವಾದ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವತೀರದಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳ

ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ತೆಂಗು, ಕಾಫಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯಬೆಳೆಗಳು, ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆ, ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ವೃತ್ತಿಗಳು.

ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಲಿಡೋನಿಯ 1946ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಾಗರೋತ್ತರ ಪ್ರದೇಶವಾಯಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನಿಂದ ನೇಮಕವಾದ ಗವರ್ನರ್ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಆಡಳಿತದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ. ಇವನ ನೆರವಿಗೆ ಐವರ ಮಂಡಲಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಫ್ರೆಂಚ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಭೆಯಲ್ಲೂ ಸೆನೆಟಿನಲ್ಲೂ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಸದಸ್ಯನಿರುತ್ತಾನೆ. (ಜೆ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಸಲ್: ಈ ಹೆಸರಿನ ಹಲವು ನಗರಗಳಿವೆ: 1 ಅಮೆರಿಕದ ಇಂಡಿಯಾನ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆನ್ರಿ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ನಗರ, ಅದರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಬ್ಲೂ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲೆ ಇಂಡಿಯಾನಪಲಿಸ್‌ಗೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 224 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ. $39^0 55'$ ಪ.ರೇ. $85^0 22'$ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 17780(2005). ಇದನ್ನು 1819ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. 1839ರಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ನಗರ ಮಾನ್ಯತೆ ದೊರಕಿತು. 1900ರಿಂದ ಮುಂದಿನ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದವು. ಪಿಯಾನೋ ವ್ಯಾಪಾರೋದ್ದೇಶದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಗುಲಾಬಿ ಬೆಳೆಸಿದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಗುಲಾಬಿಯ ನಗರ ಎಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಆಟೋಮೊಬೈಲ್ ಬಿಡಿ ಭಾಗಗಳೂ ಉಕ್ಕಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಪಿಯಾನೋ ಮುಂತಾದವು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ.

2 ಅಮೆರಿಕದ ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿ ಉ.ಅ. $41^0 00'$ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. $80^0 20'$ ಮೇಲೆ, ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ಗೆ ಉತ್ತರ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 64 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಒಹೈಯೋದ ಯಂಗ್ಸ್‌ಟನ್‌ನ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 32 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದನ್ನು ಷೆನಾಂಗೋ, ಮಹೋನಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಬೀವರ್ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಆಲಿಘಾನಿ ಪರ್ವತದ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಮೊದಲು ಡೆಲವೇರ್ ಇಂಡಿಯಾನರ ಹಳ್ಳಿಯಾಗಿತ್ತು. ಸು. 1798ರಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ಸ್ಟುವರ್ಟ್ ಇಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯರ ವಸತಿ ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಕುಲುಮೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರವಾದ ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಸಲ್ ಅಪಾನ್ ಟೈನ್ ನೆನಪಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಸಲ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟ. ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಸಲ್ 1828ರಲ್ಲಿ ಬರೋ ಆಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಇದಕ್ಕೆ ನಗರದ ಸ್ಥಾನಮಾನ ದೊರಕಿತು (1869). ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ಸಾಮಾನು, ಉಕ್ಕು, ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಸಿಮೆಂಟು, ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಹಿತ್ತಾಳೆ, ತಾಮ್ರ ಸರಕು ಮತ್ತು ರೋಲಿಂಗ್ ಮಿಲ್ ಯಂತ್ರಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಮೊರೇನ್ ರಾಜ್ಯವು ಮನರಂಜನೆಯ ಪ್ರದೇಶವೂ ಆಗಿದೆ.

3 ಅಮೆರಿಕದ ಡೆಲವೇರ್ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಡೆಲವೇರ್ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಉ.ಅ. $39^0 40'$, ಪ.ರೇ. $75^0 34'$ ಮೇಲಿರುವ ನಗರ. ಇದು ಕ್ಯಾಸಲ್ ಕೌಂಟಿಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4836 (2005). ಇಲ್ಲಿ 1651ರಲ್ಲಿ ವಸತಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಡಚ್ಚರ ವಸಾಹತಾಗಿದ್ದ ಇದನ್ನು 1654ರಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಡನ್ನಿನವರು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಡಚ್ಚರು ಇದನ್ನು ಮತ್ತೆ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡರು (1655). ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಡೆಲವೇರ್ ಪ್ರದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಇದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು, ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಸಲ್‌ನ ಅರ್ಲ್ ಆಗಿದ್ದ ವಿಲಿಯಂ ಕ್ಯಾವೆಂಡಿಷನ ಹೆಸರಿನ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಸಲ್ ಎಂದು ಕರೆದರು (1664). 1704ರಿಂದ 1776ರವರೆಗೆ ಇದು ಡೆಲವೇರ್‌ನ ಕೌಂಟಿಗಳ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣವಾಗಿತ್ತು. 1776ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 21ರಂದು ಕೌಂಟಿಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಭೆ ಸೇರಿ ಡೆಲವೇರ್ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಇದು ಆ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಇಮಾನ್ಯುಯೆಲ್ ಚರ್ಚ್ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ. ಸು. 1730ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಆಮ್‌ಸ್ಟೆಲ್ ಹೌಸ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ, ಓಲ್ಡ್ ಡಚ್ ಹೌಸ್, ಗ್ರೀನ್ ಚೌಕ ಇವು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ರೇಯಾನ್, ಉಕ್ಕು, ಪಾದರಕ್ಷೆ, ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ಔಷಧಿ. 1875ರಲ್ಲಿ ಇದು ನಗರವಾಯಿತು.

4 ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ನ್ಯೂ ಸೌತ್ ವೇಲ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ನಗರ. ಇದೊಂದು ಬಂದರು. ದಕ್ಷಿಣ ತೀರದಲ್ಲಿ ಹಂಟರ್ ನದಿಯ ಮುಖದಲ್ಲಿ (ದ.ಅ.$32^0 55'$ ಪೂ.ರೇ. $151^0 45'$), ಸಿಡ್ನಿಗೆ ಉತ್ತರ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ 166 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಎತ್ತರವಾದ ಬೆಟ್ಟದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿರುವ ಈ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 184319 (2005). ಇಲ್ಲಿಯ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಉಷ್ಣತೆ 22^0–12^0 ಸೆ. ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 133 ಸೆಂಮೀ ದೊಡ್ಡ ಹಾಗೂ ಫಲವತ್ತಾದ ಹಿನ್ನಾಡು, ವಿಪುಲವಾದ ಇಂಧನ, ಜಲಸಂಪತ್ತು ಹಾಗೂ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧಗೋಳದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ.

ಈ ನಗರ ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನಿಡುವ ವಸಾಹತಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು (1801). ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಸಲ್–ಸೆಸ್‌ನಾಕ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪನ್ನದ ಶೇ. 46ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಬ್ರೋಕನ್‌ಹಿಲ್ ಪ್ರೊಪ್ರೈಟರಿ ಕಂಪೆನಿಯಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಗಾಧವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ (1915). ನ್ಯೂಕ್ಯಾಸಲ್ ಬಳಿ ರೇಯಾನ್ ನೂಲು ಮತ್ತು ಹಗ್ಗಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು(1960). ಲೋಹ ತಯಾರಿಕೆ, ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ, ಜವಳಿ ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ನಾರ್ತ್ ಹಾರ್ಬರ್, ಬೇಸಿನ್ ಮತ್ತು ಪೋರ್ಟ್ ವರಾಟಾ ರೇವುಗಳ ಬಂದರು ಸೌಲಭ್ಯ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಹಡಗುಗಳಿಗೆ ತುಂಬಲು ಮತ್ತು ಇಳಿಸಲು ಆಧುನಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ತೇಲುವ ಹಡಗುಕಟ್ಟೆಯೂ ಉಂಟು. 366 ಮೀ ಅಗಲದ ರೇವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಲು 152 ಮೀ ಅಗಲ ಮತ್ತು 11 ಮೀ ಆಳದ (ಇಳಿತದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ) ಕಾಲುವೆಯಿದೆ. ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಸಲ್‌ನಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ಪ್ರಮುಖ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಟಾರು, ಮಾಂಸ, ಬೆಣ್ಣೆ, ಮೊಟ್ಟೆ, ಮರ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಉಕ್ಕಿನ ಕಂಬಿಗಳು ಮತ್ತು ತಗಡುಗಳು, ಗೊಬ್ಬರ ಮುಂತಾದವು. ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಸಲ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ 1965ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ 1859ರಲ್ಲಿ ಪೌರಸಭೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

5 ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಡೌನ್ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ನಗರ. ಡನ್‌ಡ್ರಮ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ದಡದ ಮೇಲೆ ಮೋರ್ನ್ ಪರ್ವತದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರವಾದ ಸ್ಲೀವ್ ಡಾನರ್ಡ್‌ನ ಬುಡದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಸಮುದ್ರತೀರದ ವಿಹಾರಸ್ಥಳ, ಪ್ರವಾಸಿಕೇಂದ್ರ, ಇಲ್ಲಿಂದ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಜನರು ಪರಿಶೋಧನ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಗಾಲ್ಫ್ ಮೈದಾನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿಗೆ 3.2 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ 1,200 ಎಕರೆ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವುಳ್ಳ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನ (ಟಾಲಿಮೋರ್ ಫಾರೆಸ್ಟ್ ಪಾರ್ಕ್) ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 135 ಜಾತಿಯ ಮರಗಳುಂಟು. ಈ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಸಲ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬರಲು ಕಾರಣವಾದ ನ್ಯೂ ಮೆಗನಿಸ್ ದುರ್ಗ ಭದ್ರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು 1588ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು.

6 ಕೆನಡದ ನ್ಯೂ ಬ್ರನ್ಸ್‌ವಿಕ್‌ನ ನಾರ್ತಂಬರ್ಲೆಂಡ್ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲೂ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ನಟಾಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲೂ, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ವೈಯೊಮಿಂಗ್ ರಾಜ್ಯದ ವೆಸ್ಟನ್ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲೂ ಈ ಹೆಸರಿನ ಪಟ್ಟಣಗಳಿವೆ. (ಜೆ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ನ್ಯೂ ಜರ್ಸಿ: ಅಮೆರಿಕದ ಪೂರ್ವತೀರದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ, ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಡೆಲವೇರ್ ಕೊಲ್ಲಿ, ಮತ್ತು ಡೆಲವೇರ್ ರಾಜ್ಯ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಡೆಲವೇರ್ ಕೊಲ್ಲಿ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಮತ್ತು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಇವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 20,295 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 86,98,879 (2004). ರಾಜಧಾನಿ ಟ್ರೆಂಟನ್.

ಭೂಸ್ವರೂಪ: ನ್ಯೂಜರ್ಸಿಯನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ವಾಯವ್ಯದ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ: ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಭಾಗ (550 ಮೀ) ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಗಡಿಯ ಬಳಿ ಇದೆ. ನ್ಯೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ಕೆಳಗಡೆಗೆ ಇದೆ. ಪೀಡ್ ಮಾಂಟ್ ಪ್ರದೇಶ ನ್ಯೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೆ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಇದು ಸಮತಲ ಪ್ರದೇಶ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಅಂಚಿನ ಮೈದಾನ: ಹಳ್ಳತಿಟ್ಟಿನ ಭಾಗ. ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾದ ಈ ಮೈದಾನದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಚವುಳಮಣ್ಣಿನ ಜವುಗುನೆಲವೂ, ಮರುಳು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿರುವ ಲಗೂನುಗಳೂ ಇವೆ. ಸಮುದ್ರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಹಡ್ಸನ್ ಮತ್ತು ಡೆಲವೇರ್ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು. ಹಡ್ಸನ್ ನದಿ ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನ್ಯೂ ಯಾರ್ಕ್‌ನಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತದೆ. ಡೆಲವೇರ್ ನದಿ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಗಡಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೇ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುವ ನದಿ ರೇರಿಟನ್. ಇದು 120 ಕಿಮೀ. ಹರಿದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇತರ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ಪಸೇಯಿಕ್ ಮತ್ತು ಹ್ಯಾಕನ್ಸ್ಯಾಕ್. ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಾಯವ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ, ನೂರಾರು ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಪಾಟ್‌ಕಾಂಗ್ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು.

ವಾಯುಗುಣ: ರಾಜ್ಯದ ವಾಯುಗುಣ ಸೌಮ್ಯವಾದದ್ದು. ವಾಯವ್ಯ ಹಾಗೂ ಆಗ್ನೇಯಭಾಗಗಳ ನಡುವೆ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 10^0ಸೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ 13^0ಸೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ ಉತ್ತರ ಜರ್ಸಿಯಲ್ಲಿ 127 ಸೆಂಮೀ. ದಕ್ಷಿಣಜರ್ಸಿಯಲ್ಲಿ 91 ಸೆಂಮೀ.

ರಾಜ್ಯದ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳು ಜರ್ಸಿ ಸಿಟಿ, ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯ, ಟ್ರೆಂಟನ್, ನ್ಯೂ ವಾರ್ಕ್, ಪ್ಯಾಟರ್ಸನ್, ಕ್ಯಾಮ್‌ಡನ್ ಮತ್ತು ಎಲಿಜಬೆತ್. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್

ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್: ದಕ್ಷಿಣ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಅಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಸು. 1.760 ಕಿಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ದ.ಅ. $34^{0}25'$–$47^{0}17'$ ಪೂ. ರೇ. $166^{0}27'$–$178^{0}35'$ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ಪೂರ್ಣ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಪಡೆದಿರುವ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ದೇಶ. ನಾರ್ತ್ ಮತ್ತು ಸೌತ್ ಐಲೆಂಡುಗಳೆಂಬ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೂ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೂ ಇದು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳು ಮುಖ್ಯ ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ನೂರಾರು ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಪೆಸಿಫಿಕಿನ ನೀಯೂ ಮತ್ತು ಟೋಕಿಲಾ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡದ ಒಂದು ಭಾಗವೂ (ರಾಸ್ ಡಿಪೆಂಡೆನ್ಸಿ) ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ. ನಾರ್ತ್ ಮತ್ತು ಸೌತ್ ದ್ವೀಪಗಳ ನಡುವೆ ಕುಕ್ ಜಲಸಂಧಿ ಇದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಕಿರಿದಾದ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಜಲಸಂಧಿಯ ಅಗಲ ಸು. 26 ಕಿಮೀ. ಸೌತ್ ಮತ್ತು ಸ್ಟೂವರ್ಟ್ ದ್ವೀಪಗಳ ನಡುವಣ ಜಲಸಂಧಿ ಫೋವೋ. ಸಮೋವ ದ್ವೀಪಗಳ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸು. 48 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಟೋಕಿಲಾ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಕುಕ್ ದ್ವೀಪ 1965ರಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಪಡೆಯಿತಾದರೂ ಅದರ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ವಿದೇಶ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಹೊಣೆ ಇಂದಿಗೂ ನ್ಯೂ ಜಿಲೆಂಡಿನದಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 640 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಪೇಫಿಕ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ನೀಯೂ ದ್ವೀಪವೂ 1974ರಲ್ಲಿ ಅದೇ ಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಿತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಎರಡರಷ್ಟು ಇರುವ ಈ ದೇಶದ 1/3 ಭಾಗ ಗುಡ್ಡಗಾಡು. ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ ಪರ್ವತಗಳು, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು, ಬಿಸಿನೀರಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು, ಸಮುದ್ರ ದಂಡೆಗಳು, ನಾರ್ತ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ವೈಟೋಮೋ ಕುಹರಗಳು (ಮಿಣುಕು ಹುಳುವಿನ ಕುಹರ) – ಇವು ಈ ದೇಶದ ಕೆಲವು ಆಕರ್ಷಣೆಗಳು. ನ್ಯೂಜಿಲ್ಯೆಂಡಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,68,676 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4 ದ. ಲ. (2005). ರಾಜಧಾನಿ ವೆಲಿಂಗ್ಟನ್.

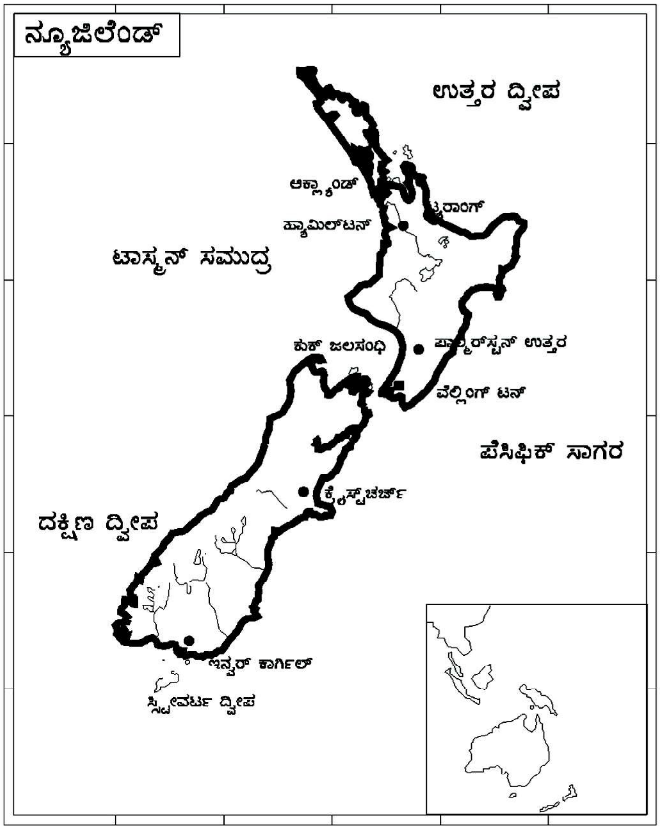

1840ರಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಸಾಹತಾಗಿದ್ದ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ 1974ರಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣಪ್ರಭುತ್ವ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಇದು ದೂರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ದೇಶ ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಷ್ಟೇನೂ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಮಹತ್ತ್ವವುಳ್ಳದ್ದಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇದರ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಉನ್ನತವಾದದ್ದಾಗಿದೆ. ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಾದ ಮಾವೊರಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮಾದರಿಯ ಸಮಾಜದ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈಚೆಗೆ ಇದು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ನೆರೆರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಳೆದಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದದಿರುವ ಈ ವಲಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳಂಥ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ದೇಶಗಳು ಅಧಿಕ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಭೂಸ್ವರೂಪ: ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ದ್ವೀಪ ಎಂಬ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಕುಕ್ ಜಲಸಂಧಿ ಉಂಟು. ಇದಲ್ಲದೆ ತೀರದಾಚೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನ ಭೂಸ್ವರೂಪ ಪರ್ವತಗಳು, ನದಿ ಹಾಗು ಸರೋವರಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ದೇಶದ ಮುಕ್ಕಾಲುಭಾಗ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ದ್ವೀಪಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಹಾದುಹೋಗಿವೆ. ಉತ್ತರ ದ್ವೀಪದವು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸಜೀವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು, ಬಿಸಿನೀರಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು, ಗೀಸರುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರದ್ವೀಪದ ಮುಖ್ಯ ಶಿಖರಗಳೆಂದರೆ ಮೌಂಟ್ ಎಗ್‌ಮಾಂಟ್ (2,517 ಮೀ) ಮತ್ತು ಮಾಂಟ್ ರುವಾಪಿಹೂ (2,796 ಮೀ). ದಕ್ಷಿಣ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿರುವ ದಕ್ಷಿಣ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಸು. 3,704 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಮೌಂಟ್ ಕುಕ್ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್‌ನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ. ಇದರ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಟಾಸ್ಮಾನ್ ಹಿಮನದಿ ಕಂಡುಬರುವುದು.

ನದಿ ಮತ್ತು ಸರೋವರಗಳು: ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸುಂದರ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಟಾಪೋ ಸರೋವರ (ವಿಸ್ತಾರ 616 ಚ.ಕಿಮೀ) ಉತ್ತರದ್ವೀಪದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಇದು ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರ. ವಾಯ್‌ಕಾಟೋ ಎಂಬುದು ಅತಿ ಉದ್ದವಾದ ನದಿ. ಇದು ಟಾಪೋ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ 435 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಆಕ್ಲೆಂಡ್ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಟಾಸ್ಮಾನ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಕ್ಲುತಾನದಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ವನಾಕಾ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ 338 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವುದು. ಉತ್ತರದ್ವೀಪದ ರೋಟೋರುವ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬಿಸಿನೀರಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳೂ ಕಾರಂಜಿಗಳೂ ಇವೆ.

ಉತ್ತರದ್ವೀಪ: ಇದರ ಅಧಿಕ ಭಾಗ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪದ ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲ್ಮೈ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಭಾಗಕ್ಕೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಶಿಲೆಗಳು ಅತಿ ಪುರಾತನ ಮತ್ತು ಗಡುಸಾದ ಶಿಲಾಭಾಗಗಳು. ಇವು ಬಲು ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಸ್ತರಭಂಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಪೂರ್ವಭಾಗಕ್ಕೂ, ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಸ್ಫುಟವಾದ ವಿಭಜನೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಮಧ್ಯಜೀವ ಯುಗದ ಗ್ರೇವಾಕೀಸ್ ಶಿಲೆಗಳು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಪಲ್ಲಿಸಾರ್ ಭೂಶಿರದಿಂದ ಅದರ ಪೂರ್ವದೆಡೆಗೆ ಭೂರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ ರೌಕುಮಾರ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಉಳಿದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಜುರಾಸಿಕ್, ಕ್ರಿಟೇಷಿಯಸ್, ತೃತೀಯಕ ಹಾಗೂ ಚತುರ್ಥಕ ಭೂಕಾಲಯುಗದ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಮಡ್ಡಿಸ್ತರಗಳುಂಟು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರೇವಾಕೀಸ್ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳು, ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನ ಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಪೆಂಟೆಶಿಲೆಗಳು ಸೇರಿವೆ. ತೃತೀಯಕ ಭೂಕಾಲಯುಗದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಭೂಚಲನೆಯುಂಟಾಗಿ ಸಮತಲವನ್ನು ಸಂಕೋಚಿಸುವ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತೆಕ್ಕೆ ಮಡಿಲ ಪರ್ವತಗಳ ರಚನೆಯಾಯಿತು. ಈ ಮಡಿಕೆಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಹಲವಾರು ಸ್ತರಭಂಗಗಳಿಂದ ಭೇದಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತೂ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನ ಇತರ ಭಾಗಗಳಂತೆ ಉತ್ತರದ್ವೀಪದಲ್ಲೂ ಭೂಕಂಪಗಳು ಆಗಾಗ ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ದಪ್ಪಮರಳು ನಿಕ್ಷೇಪದಿಂದಾದ ವೈರಾಪಾರ ತಗ್ಗುಭಾಗ, ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಹಿಯರ್ ಟಾಂಗಾ ಮೈದಾನ (ಇದೇ ಹಾಕೀಸ್ ಕೊಲ್ಲಿ) ಮತ್ತು ಪಾವರ್ಟಿಕೊಲ್ಲಿಯ ವೈರಾಪಾರಾದ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಭಾಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉತ್ತರದ್ವೀಪ ಹಲವಾರು ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಬೆಟ್ಟಗಳು ಬಲು ಕಡಿದಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬಿರುಕುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಅತಿಯಾದ ಶಿಥಿಲೀಕರಣದಿಂದ ಬೆಟ್ಟಗಳು ತಮ್ಮ ಮೊದಲಿನ ಆಕಾರವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಉತ್ತರದ್ವೀಪದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಪೈಕಿ ಮೌಂಟ್ ಎಗ್ (ಎತ್ತರ 2,518 ಮೀ.) 250 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದೆ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಸಿದ್ದರು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಜೀವವಾಗಿರುವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳೆಂದರೆ ರುಯಾಪೆಹು, (ಎತ್ತರ 2,797 ಮೀ) ನ್ಗೌರಾಹೋ (ಎತ್ತರ 2,201 ಮೀ).

ದಕ್ಷಿಣ ದ್ವೀಪ: ದಕ್ಷಿಣ ದ್ವೀಪದ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಪರ್ವತಗಳು ಈ ದ್ವೀಪದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದು. ಇವುಗಳನ್ನು ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪರ್ವತಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ನಗ್ನೀಕರಣದ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಕೊರೆತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಹಿಮನದಿಗಳ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಕೂಡ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಸವೆದು ಹೋಗಿದೆ. ಇದರ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಮೌಂಟ್‌ಕುಕ್ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿದೆ (3,784 ಮೀ) ಅಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಚಾಚಿರುವ ಕೈಕಾರಾ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸ್ಪೆನ್ಸರ್ ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ಅರ್ನಾಂಡ್ ಪರ್ವತಗಳಿಗೆ

ಸಮಾನಾಂತರದಲ್ಲಿದ್ದು ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ, ಭೂರಚನಾ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಆದ ಸ್ತರಭಂಗಗಳು ಈ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುವು. ಈ ಪರ್ವತಗಳು ಮಾರ್ಲಬರೋ ಕರಾವಳಿಗುಂಟ ಬಟಾಗೋದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಮುಖವಾಗುತ್ತವೆ. ಪುನಃ ಇವು ಸೌತ್ ಲೆಂಡಿ ಟೀವೇಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುವುವು. ಇತರ ಕಡೆ ಮೈದಾನಗಳೂ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಇವೆ. ಕ್ಯಾಂಟರ್‌ಬರಿ ಮೈದಾನ ಈಶಾನ್ಯದಿಂದ ನೈರುತ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ 160 ಕಿಮೀ ಗೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ ಮತ್ತು 65 ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಒಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಚಾಚಿದೆ. ಈ ಮೈದಾನ ಇಡೀ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದಾದುದು.

ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲಿನಿಂದ ತುಂಬು ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಬರುವ ನದಿಗಳು ಅಧಿಕ ಮೊತ್ತದ ನೊರಜು ಮತ್ತು ಮರಳನ್ನು ಪರ್ವತ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ತಂದು ಹಾಕುತ್ತವೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಬೀಸಣಿಗೆ ಆಕಾರದ ತಪ್ಪಲು ಸಂಚಯನಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇತರ ಕಡೆ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಮೈದಾನಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ದ್ವೀಪದ ವಿವಿಧ ಪರ್ವತ ಭಾಗಗಳು ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಆಲ್ಪೈನ್ ಸ್ತರ ಭಂಗದಿಂದ ಹಠಾತ್ತನೆ ಅಂತ್ಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ, ಈ ಬದಲಾವಣೆ ದಕ್ಷಿಣ ದ್ವೀಪದ ಅತಿ ಪ್ರಮುಖ ಭೂರಚನಾಲಕ್ಷಣ. ಈ ಸ್ತರಭಂಗ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಅಡೆತಡೆಯಿಲ್ಲದ ದಕ್ಷಿಣ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಪಶ್ಚಿಮ ತಪ್ಪಲಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ಮಿಲ್‌ಫೋರ್ಡ್ ಸೌಂಡ್ ಮುಖದಿಂದ ನೆಲ್ಸನ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರೊಟೋರಾ ಸರೋವರದವರೆಗೆ ಸು. 480 ಕಿಮೀ ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಈ ಸ್ತರಭಂಗ ವೈರಾವ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ 145 ಕಿಮೀ ದೂರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಬ್ಲೆನ್‌ಹೀಮ್ಮುಕ್ ಜಲಸಂಧಿಯನ್ನು ತಲಪುತ್ತವೆ. ಈ ಸ್ತರಭಂಗದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ವೆಸ್ಟ್ಲೆಂಡ್ ಮೈದಾನವಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಅತಿ ಕ್ಲಿಷ್ಟವೂ ದುರ್ಗಮವೂ ಆದ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ನೆಲ್ಸನ್ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ವೆಸ್ಟ್‌ಲೆಂಡಿನ ಕಿರಿದಾದ ಕರಾವಳಿಯ ಕೆಲವು ಕಿಮೀ ಗಳಾಚೆ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಜೋಸೆಫ್ ಎಂಬ ಹಿಮನದಿಗಳ ಹಿಮಸಂಚಯನ ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನ ಸಂಚಯನಗಳು ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನ ಅತಿ ಪುರಾತನ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಬಿಟ್ಟಿದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ದ್ವೀಪದ ತೀರ ಪ್ರದೇಶವು ಬಹು ದೀರ್ಘಕಾಲದ ತನಕವೂ ಆಳವಾಗಿ ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ಕುಕ್ ಜಲಸಂಧಿಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಅತಿ ಜಟಿಲವಾದ ರಿಯಾಕರಾವಳಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿವೆ.

ಗಣಿಗಾರಿಕೆ: ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನ ಆದಿವಾಸಿಗಳಾದ ಮಾವೋರಿಗಳಿಗೆ ನೆಫ್ರೈಟ್ ಹಸುರುವರ್ಣದ ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಸೀಸೆಯ ಗಾಜನ್ನು ಹೋಲುವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಶಿಲೆಯಾದ ಅಬ್ಸಿಡಿಯನ್ ಎಂಬುವು ಅತಿಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಅನಂತರ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದವು. ಚಿನ್ನ ಅಗತ್ಯವಾದ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಒದಗಿಸಿತಲ್ಲದೆ ದೇಶದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿತು. ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಪ್ರಮಾಣದ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನ ಘಟಕಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೆಂದರೆ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್, ಯುರೇನಿಯಮ್, ಟೈಟಾನಿಯಮ್, ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮರಳು ಮತ್ತು ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು. ದಕ್ಷಿಣ ದ್ವೀಪದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮರಳಿನಲ್ಲಿ 4,30,00,000, ಟನ್ನುಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇಲ್ಮನೈಟ್ ಧಾತು ಇರುವುದೆಂದೂ ತಾರಾ ನಾಕಿ ಮತ್ತು ಆಕ್ಲೆಂಡ್ ರೇವಿನ ಉತ್ತರ ಭಾಗದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಕಪ್ಪುವರ್ಣದ ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶವುಳ್ಳ ಮರಳಿನಲ್ಲಿ 80.00.00.000 ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಟೈಟಾನಿಯಮ್ ಇರುವುದೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 50–50 ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಶೇ. 5–10 ರಷ್ಟು ಟೈಟಾನಿಯಮ್ ಇರುವುದೆಂದು ರಾಸಾಯನಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ತಿಳಿದಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶವುಳ್ಳ ಮರಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ವೈಕಾಟೋ ನದಿಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಆಕ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ 58 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಗ್ಲೆನ್ ಬ್ರೂಕ್ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ 1969ರಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸ್ಥಾಪಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವೆಟ್‌ಲೆಂಡಿನ ವೈಕಾಟೋ ಮತ್ತು ಸೌತ್ಲೆಂಡ್ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪನ್ನ ಸು. 30 ದ. ಲ. ಟನ್ನು ಗಳಷ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿನ್ನದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕ್ರಮೇಣ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿದೆ. ಈಗ ಅದರ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕೇವಲ 3,10,000 ದಷ್ಟಾಗುತ್ತದೆ.

ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಇದರ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಬಂದರುಗಳ ನಡುವಿನ ತೀರ ಸಮೀಪದ ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗ ಸು. 1,920 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮತ್ತು ಚಿಲಿ ತೀರದ ನಡುವೆ ಸು. 6,400 ಕಿಮೀ ದೂರ ಸಮುದ್ರವಿದೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಪಾಲಿನೇಷ್ಯದವರೆಗೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣಧ್ರುವದವರೆಗೂ ನೀರಿನಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದ್ದು, ನಡುನಡುವೆ ಸಿಂಪಡಿಸಿದಂತೆ ದ್ವೀಪಗಳು. ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಇಲ್ಲವೇ ಪರ್ವತಮಯ ಒಳನಾಡು ಮತ್ತು ತೀರ ಕಡಿದಾದ ತೀರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ದೇಶ ಒಮ್ಮೆಲೇ ನೀರಿನೊಳಗಿಂದ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಾತ ಇಲ್ಲವೇ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿರುವ ಡೊಂಕುಡೊಂಕಾದ ಕಡಲ ತೀರವಿದೆ. ಗುಡ್ಡಗಳ ಚಾಚುಗಳು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಹೊಗದಿರುವ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಅನತಿ ದೂರದಲ್ಲೇ ಇವೆ. ಪೂರ್ವದ ತೀರದಲ್ಲಂತೂ ಅವು ತಿಳಿ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಕಾಣವುದೆಂದರೆ, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ದೇಶ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಮುಳುಗಿರುವ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತುಂಡಾಗಿರುವ, ಕಡಿದಾದ, ಮನೋಹರವಾದ ತಪ್ಪಲು ಸರಣಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪರ್ವತಗಳು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ತಲುಪುವಲ್ಲೂ ಉದ್ದನೆಯ ತೀರದ ತೋಳುಗಳು ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುವಲ್ಲೂ ಕರಾವಳಿಯ ದೃಶ್ಯ ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಹರವಾದದ್ದು, ನೈಋತ್ಯದ ಜಲಸಂಧಿಗಳ ಭಾಗ ಮೃದು ಸೌಂದರ್ಯ ವಿಲಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ 1,600 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹಬ್ಬಿರುವ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನ ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯದು ಸಾಗರಿಕ ವಾಯುಗುಣ. ಪೂರ್ವಕ್ಕಿಂತ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ದ್ವೀಪದ ತೀರ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾದ ವಾಯುಗುಣ ಇರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ದ್ವೀಪದ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ದಪ್ಪನೆಯ ಹಿಮ ಮುಸುಕುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮಾರುತಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ವಾಯುಗುಣದ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೆಚ್ಚು. ಸುತ್ತಲೂ ಹಬ್ಬಿರುವ ವಿಶಾಲ ಸಾಗರದ ಪ್ರಭಾವ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ.

ಗಾಳಿಗೆ ಎದುರಾದ ಪರ್ವತ ಪಕ್ಕದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಅಧಿಕ. ಮಾಧ್ಯವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಮಧ್ಯ ಓಟಾಗೋದಲ್ಲಿ 33 ಸೆಂಮೀ ನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ನಲ್ಲಿ 760 ಸೆಂಮೀವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಗುವಂತೆ ಇಡೀ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ 64–153 ಸೆಂಮೀ.

ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಮಿಶ್ರ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣಕಾಡು. ಇದು ಬಹುಶಃ ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂರನೆಯ ಎರಡು ಭಾಗದಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿತ್ತು. ಬಹು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ ಸಸ್ಯಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕಿದೆ. ಜನವಾಸಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಯಾನಗಳಲ್ಲೂ ರಕ್ಷಿತ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಪೊದೆ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳು ಈಗ ಉಳಿದಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲಿಯ ಮಿಶ್ರ ಅರಣ್ಯಗಳು ಮರಮುಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ತೈಲಪರ್ಣಿ ಮರಗಳಿವೆ. ಐರೋಪ್ಯ ವಲಸೆಗಾರರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ನಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಹೊಸದಾಗಿ ಈಗ ತೋಪುಗಳಲ್ಲಿ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ಜಾತಿಯ ತೈಲಪರ್ಣಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದೆ. ಯುರೋಪಿನ ಹಲವು ಜಾತಿಯ ಮರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ನಗ್ನೀಕರಣವನ್ನು ತಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳೆಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು : ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಪ್ರಾಣಿಜೀವನ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮಾವೊರಿ ಜನ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಾಗ (1000 ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹಿಂದೆ) ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಹಲ್ಲಿಗಳು ಇದ್ದುವು. ಗೆಕೊ ಎಂಬುದು ಮೊಟ್ಟೆಯ ಬದಲು ನೇರವಾಗಿಯೇ ಮರಿ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಟುವಾಟರ ಎಂಬುದು ಕೊಕ್ಕಿನಂತೆ ತಲೆಯುಳ್ಳ ಸರೀಸೃಪ, ಕೆಲವು ಆದಿಮ ಕಪ್ಪೆಗಳು, ಎರಡು ಬಗೆಯ ಬಾವಲಿಗಳು ಇದ್ದವು. ಇವು ದೂರದ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಒಳನಾಡಿನ ಜನರಹಿತ ದೂರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಈಗಲೂ ಇವೆ. ಯುರೋಪಿನವರು ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೆಂಪು ಜಿಂಕೆ, ಒಪಾಸಮ್ ಮುಂತಾದವನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಒಪಾಸಮ್‌ಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅತಿಯಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಮೊಲಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ.

ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಖಗಭಕ್ಷಕ ಮೃಗಗಳು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದುವು. ಹಾರಲಾರದ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಇಂಥ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದ ಮೋವದ ಸಂತತಿ ಹಾಳಾಗಿದೆ. ಕಿವಿ ಇನ್ನೂ ಉಳಿದಿದೆ. ಆದರೆ ಇವು ಜನದೂರವಾದ ಪೊದೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇವೆ. ವೇಕಾ ಮತ್ತು ನೊಟೋರ್ನಿಸ್ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಹಾರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕಳೆದುಕೊಂಡವು. ವೇಕಾ ಜಾತಿಯ ಪುಕೇಕೊ ಈ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಉಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಶೀತೋದಕ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಈ ದೇಶದ ಬಳಿ ಸಂಧಿಸುವುದು ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳ ವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ.

ಜನಜೀವನ : ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನ ನಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 91ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಐರೋಪ್ಯ ಮೂಲಗಳವರು. ಶೇ. 8ರಷ್ಟು ಜನ ಮಾವೋರಿ ಮೂಲವಾಸಿಗಳು. ಉಳಿದವರು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ದ್ವೀಪವಾಸಿಗಳು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಮೂಲದವರ ಪೈಕಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮೂಲದವರಲ್ಲದೆ ಡಾಲ್ಮೇಷಿಯನರು, ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಇಟಾಲಿಯನ್ ಮೀನುಗಾರರು,

ಡೇನ್ ಕೃಷಿಕಾರ ಒಂದನೆಯ / ಎರಡನೆ ಮಹಾಯುದ್ಧಗಳ ನಡುವಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲಸಿದ ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನವರು, ಅನಂತರ ವಲಸೆ ಬಂದವರು ಡಚ್ಚರು. ಚೀನಿ ತೋಟಗಾರರೂ ಕಡಿಮೆ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರೂ ಇಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಮಾವೋರಿಗಳು ಪಾಲಿನೇಷ್ಯದಿಂದ ಬಂದವರು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅವರ ಸಂಖ್ಯೆ 2,00,000 ದಷ್ಟಿತ್ತು. ಕಲಹಗಳಿಂದಾಗಿಯೂ ಐರೋಪ್ಯರು ತಮ್ಮೊಡನೆ ತಂದ ರೋಗಗಳ ಫಲವಾಗಿಯೂ ಆ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದ ವೇಳೆಗೆ ಮಾವೋರಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 40,000ಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿತ್ತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮಾವೋರಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಶೇ. 3 ರಂತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ.

ಭಾಷೆ : ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್‌ನ ಮುಖ್ಯ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್. ಯುರೋಪಿನಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದವರು ಬಹು ಬೇಗ ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರೀಕರು, ಚೀನೀಯರು ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯರು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ದ್ವಿಭಾಷೀಯರನ್ನಾಗಿಡಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಾವೋರಿಗಳದು ಮಾವೋರಿ ಭಾಷೆ. ಅವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದ್ವಿಭಾಷೀಯರು. ಮಾವೋರಿ ಮಕ್ಕಳ ಇಂಗ್ಲಿಷನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲು ಬಹಳ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಧರ್ಮ : ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಪ್ರಧಾನ. ಇಲ್ಲಿಯ ನಿವಾಸಿಗಳ ಪೈಕಿ ಸು. ಶೇ. 80ರಷ್ಟು ಜನರು ಪ್ರೆಸ್ಬಿಟೇರಿಯನ್, ಆಂಗ್ಲಿಕನ್, ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಮತ್ತು ಮೆತಾಡಿಸ್ಟ್ ಪಂಥಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಉಳಿದವರು ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರು. ಪೌರಸ್ತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧ ಚರ್ಚಿನವರು. ಯಹೂದ್ಯರು ಹಾಗೂ ಮಾವೋರಿ ಕ್ರೈಸ್ತರು.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನ ಜನರ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ತಲಾ ವರಮಾನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಇದರ ಸ್ಥಾನ 10ನೆಯದು. ತಲಾವಾರು ಆದಾಯ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ 15530 ಡಾಲರುಗಳಷ್ಟು ಅಧಿಕ. ಇಲ್ಲಿ ನಿರುದ್ಯೋಗ ಸಮಸ್ಯೆಯಿಲ್ಲ. ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ರಫ್ತಿನಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ವರಮಾನ ಸಂಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಶೇ. 70 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಂಶ ಉಣ್ಣೆ, ಮಾಂಸ, ಹಾಲು ಮತ್ತು ಹೈನು ಪದಾರ್ಥಗಳ ರಫ್ತಿನಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಲಿನಿಂದ ತಯಾರಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ರಫ್ತಿನಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಮೊದಲನೆಯದು, ಉಣ್ಣೆಯ ರಫ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯದು. ಇಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ಇದು ದೂರ ಇರುವುದೂ ಈ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಇರುವ ತೊಡಕುಗಳು.

ಕೃಷಿ : ಶೇ. 12ರಷ್ಟು ಜನರು ಕೃಷಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗೋಧಿ, ಓಟ್ಸ್, ಬಾರ್ಲಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಹಣ್ಣು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಪಶುಸಂಪತ್ತು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಸಂಪತ್ತಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಅದೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಪೂರ್ವಾರ್ಧಗೋಳದಿಂದ ತಂದ ಸಾಧುಪ್ರಾಣಿಗಳು ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿವೆ. ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಅವು ಉಣ್ಣೆ, ಬೆಣ್ಣೆ, ಗಿಣ್ಣು, ಮಾಂಸ ಒದಗಿಸಿ ದೇಶದ ಗ್ರಾಮ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಮುಖ್ಯಾಧಾರವಾಗಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವರಮಾನದ ಶೇ. 18ರಷ್ಟು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು ಈ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಿಂದ. ವರಮಾನದ ಶೇ. 90ರಷ್ಟು ಬರುವುದು ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನದಿಂದ.

ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ : ಜಲಶಕ್ತಿಯಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ. ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳು ದೇಶಕ್ಕೆ ಆಗತ್ಯವಾದ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಎರಡೂ ಮುಖ್ಯ ದ್ವೀಪಗಳ ನಡುವೆ ನೇರ ವಿದ್ಯುತ್ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸೌತ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಉಳಿಕೆಯಾಗುವ ವಿದ್ಯುತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಜನವಸತಿ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿರುವ ಉತ್ತರ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಶದ ಇದುವರೆಗಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ತು ಮಹತ್ತ್ವದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದೆ. ಜನರ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ಸುಖಜೀವನಕ್ಕೆ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೇ ಮುಂತಾದ ನಾನಾ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಇದು ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಹಾಲು, ಹೈನು, ಮಾಂಸ ಸಂಸ್ಕರಣ, ಮರದ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಕಾರಿನ ಬಿಡಿ ಭಾಗಗಳ ಜೋಡಣೆ, ಬಟ್ಟೆ, ಪಾದರಕ್ಷೆ, ಕಬ್ಬಿಣ ಸಾಮಾನು, ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣ, ಕಾಗದ ಮತ್ತು ತಿರುಳಿನ ತಯಾರಿಕೆ–ಇವು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು . ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣೆ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆ. 1968ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಕೆಲಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ದಕ್ಷಿಣ ದ್ವೀಪದ ಮಾನಾಪೌರಿ ಸರೋವರದಲ್ಲಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯಂತ್ರಾಗಾರ 1971ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾರಂಭಿಸಿತು.

ಸಾರಿಗೆ : ದೇಶವು ಪರ್ವತಮಯವಾಗಿರುವುದಾದರೂ ಜನ ವಾಸವಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಗಳಿಗೆ ಅಡಚಣೆಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಒಳ್ಳೆಯ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಆಧುನಿಕ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಗರಗಳ ನಡುವೆ ಬಸ್ಸುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟು. ದುರ್ಗಮ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆ ನಿಧಾನ. ರೈಲ್ವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸರ್ಕಾರದ ಒಡೆತನ ಹಾಗೂ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ರೈಲು, ದೋಣಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದಾಗಿ ಎರಡೂ ಮುಖ್ಯ ದ್ವೀಪಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಎಲ್ಲ ನಗರಗಳಿಗೂ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳುಂಟು. ಸುರಂಗಗಳು ಕಿರಿದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ರೈಲು ಹಳಿಗಳ ನಡುವಿನ ಅಗಲ ಕಡಿಮೆ. ರೈಲು ಸಂಚಾರ ಬಹಳ ನಿಧಾನ. ಸರಕುಗಳನ್ನು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಸಾಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆಯ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು. ಸರಕು ಸಾಗಣೆಯಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆಯೊಂದಿಗೆ ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಧೆ ನಡೆಸದಂತೆ ನಿರ್ಬಂಧಗಳಿವೆ. ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶವಾದ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ಸಾರಿಗೆ ಬೆಳವಣಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಗಿದೆ. ಬಹುತೇಕ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳುಂಟು. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಆಕ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಕ್ರೈಸ್ಟ್‌ಚರ್ಚ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ವೆಲ್ಲಿಂಗ್ಟನ್ನಿನಲ್ಲಿರುವುದು ಇವಕ್ಕಿಂತ ಚಿಕ್ಕದು. ವೆಲ್ಲಿಂಗ್ಟನ್, ಆಕ್ಲೆಂಡ್, ನೇಪಿಯರ್ ಇವು ನಾರ್ತ್ ದ್ವೀಪದ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳು. ಸೌತ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ಟ್‌ಚರ್ಚ್, ಡನೀಡಿನ್ ಬಂದರುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಸಮಾಜ ಕಲ್ಯಾಣ: ಆರೋಗ್ಯ ಇಲಾಖೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ಒಂದು ಕಲ್ಯಾಣ ರಾಜ್ಯ. ತೊಟ್ಟಿಲಿನಿಂದ ಗೋರಿಯ ತನಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುರಕ್ಷಣೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಹೆರಿಗೆ, ಶಿಕ್ಷಣ, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ನಿವೃತ್ತಿವೇತನ ಮತ್ತು ಇತರ ಸವಲತ್ತುಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ತಮ್ಮವೇ ಆದ, ಮೂರು ಮಲಗುವ ಕೋಣೆಗಳೂ ತೋಟವೂ ಇರುವ, ಬಂಗಲೆ ಮಾದರಿಯ ಮನೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳದ ಅಭಾವ ಇರುವುದರಿಂದ ಎತ್ತರದ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ದೊರಕಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಸರ್ಕಾರ ಕಡಿಮೆ ಬಾಡಿಗೆಯ ವಸತಿಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಕಡಿಮೆ ವರಮಾನದವರು ಮನೆಕೊಳ್ಳಲು ಅವರಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಕಡಿಮೆ ಬಡ್ಡಿ ದರದಲ್ಲಿ ಸಾಲು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಕಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ: ಕಲ್ಯಾಣ ರಾಜ್ಯದ ಗುರಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಾಗಿನಿಂದ ಜನರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತೃಪ್ತಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವೈಯಕ್ತಿಕ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾತು. ನಡೆತೆ, ಗೃಹೋಪಕರಣ–ಎಲ್ಲವೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೇ ರೀತಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಇವರು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಮಣಿಯುತ್ತಾರೆ. ಮಾವೋರಿ ಜನರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಈಚೆಗೆ ಎದ್ದು ಕಾಣತೊಡಗಿದೆ. ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಕಲಾವಿಲಾಸಿಗಳ ಸಜೀವ ನಾಟಕ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ತಿದಿಗೊಳಲು ಹಾಗೂ ಹಿತ್ತಾಳೆ ವಾದ್ಯಗಳ ಬಾಜನದಲ್ಲಿ ಜನರು ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನ ಜನರು ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರು. ಇಲ್ಲಿಯ ಕುಂಬಾರಕೆಲಸ ಪ್ರಪಂಚದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕುಂಬಾರ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿದೆ. ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದೆ. (ಜಿ.ಕೆ.ಯು.;ಎಂ.ಎಸ್.ಪಿ.)

ನ್ಯೂ ಫಿಡೆಲ್ಫಿಯ: ಅಮೇರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಒಹೈಯೊ ರಾಜ್ಯದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಟಿಸ್ಕರಾವಸ್ ಕೌಂಟಿಯ ನಗರ. ಆ ಕೌಂಟಿಯ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ, ಕ್ಯಾಂಟನ್‌ಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ, ಟಿಸ್ಕರಾವಸ್ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲೆ ಉ.ಅ 40°30′ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ 81°27′ ನಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 17056(2000). ಜಾನ್ ಕಿನ್ಸ್‌ಲಿ ಇದನ್ನು 1803ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಕ್ರಾಂತಿಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಯೋಧರಿಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿಡಲಾಗಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಅಂತರ್ಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಇದು ಬೆಳೆಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ಜವಳಿ ಯಂತ್ರ, ಕಟ್ಟಡ ಸಲಕರಣೆ, ಯಂತ್ರ ಸಲಕರಣೆ, ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಸರಕು, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಸಾಮಾನು, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪಂಖ, ಕಿಡಿ ಪ್ಲಗ್, ಬ್ಯಾಟರಿ ಇವು ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. 1833ರಲ್ಲಿ ಇದು ಪಟ್ಟಣವಾಯಿತು. 1883ರಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ನಗರದ ಸ್ಥಾನ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. (ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ನ್ಯೂ ಬೆಡ್‌ಫರ್ಡ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಮೆಸಾಚುಸೆಟ್ಸ್ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ನಗರ; ಬಂದರು; ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್ ಕೌಂಟಿಯ ಒಂದು ಕೇಂದ್ರ. ರಾಜ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಬಜರ್ಡ್ಸ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಬಳಿ, ಅಕೂಷ್‌ನೆಟ್ ನದೀ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ.41°38′ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ.70°56′ ಮೇಲೆ ಇದೆ ಪ್ಲೀಮತ್ ವಸಾಹತುದಾರರು 1652ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ವಸತಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಆಗ ಇದು ಡಾರ್ಟ್‌ಮತ್‌ನ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. 1760ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರರು ನೆಲೆಸಿದರು. 1765ರ ವೇಳೆಗೆ ಇದು ತಿಮಿಂಗಲ ಬೇಟೆಯ ಬಂದರಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅನಂತರ ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ಅಮೆರಿಕದ ಕ್ರಾಂತಿಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಇಲ್ಲಿಯ ರೇವಿನಿಂದ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಸಿದರು. 1778ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಡೆಗಳು ಇದರ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ಸುಟ್ಟುವು. ಅನಂತರ ಇದು ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ಬೆಳೆಯಿತು. 1787ರಲ್ಲಿ ಡಾರ್ಟ್‌ಮತ್‌ನಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ, ಬೆಡ್‌ಫರ್ಡ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿ ಪಟ್ಟಣವಾಯಿತು. ಇದೇ ಹೆಸರಿನ

ಮತ್ತೊಂದು ಪಟ್ಟಣ ಮಿಡ್ಲ್‌ಸೆಕ್ಸ್ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ನ್ಯೂಬೆಡ್‌ಫರ್ಡ್ ಎಂದು ಅನಂತರ ಕರೆಯಲಾಯಿತು. 1820ರ ವೇಳೆಗೆ ನ್ಯೂಬೆಡ್‌ಫರ್ಡ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ತಿಮಿಂಗಲ ಬೇಟೆಯ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ತಗ್ಗಿದಾಗ ನ್ಯೂಬೆಡ್‌ಫರ್ಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆಯ ಉದ್ಯಮ ಬೆಳೆಯಿತು. 1920ರ ಅನಂತರ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯತೊಡಗಿತು. ಈಗ ಇಲ್ಲಿ ಉಡುಪು, ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣ, ಯಂತ್ರ, ರಬ್ಬರ್ ಸರಕು, ಲೋಹ ಸರಕು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಈಗ ಇದು ಕಾಡ್ ಭೂಶಿರ ಪ್ರದೇಶದ ಬಂದರು; ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಕೇಂದ್ರ, ತಿಮಿಂಗಲ ಬೇಟೆಯ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಘದ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ. ಅಂತರ್ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ರೋಡ್‌ಮನ್ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲವು ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಕಟ್ಟಡಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 92538 (2006).

ನ್ಯೂಬೆಡ್‌ಫರ್ಡ್ ಬಂದರು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಎಣ್ಣೆಯ ವ್ಯಾಪಾರ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ನ್ಯೂಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಭಾಗದ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ನ್ಯೂ ಬ್ರನ್ಸ್‌ವಿಕ್[1]: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ನ್ಯೂಜರ್ಸಿಯ ಒಂದು ನಗರ. ಮಿಡ್ಲ್‌ಸೆಕ್ಸ್ ಕೌಂಟಿಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಉ.ಅ. 40°29′ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ 74°27′ ಮೇಲೆ ರ್‍ಯಾರಿಟನ್ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7,49,168(2006). 1681ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ವಸತಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನೆಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಜಾನ್ ಇನಿಯನ್ ಇಲ್ಲಿ ನದಿ ದಾಟಲು ಹರಿಗೋಲು ಸಂಚಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಇನಿಯನ್ಸ್ ಫೆರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. 1713ರಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ಜಾರ್ಜನ ಗೌರವಾರ್ಥ ಇದಕ್ಕೆ ಈಗಿನ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಜಾರ್ಜ್ ದೊರೆ ಬ್ರನ್ಸ್‌ವಿಕ್‌ನ ಡ್ಯೂಕನೂ ಆಗಿದ್ದ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನಿಂದ ಹಿನ್ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ನಿನ ಪಡೆಗಳು ಇದನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು (1776) ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನೆಯ ಆಗಮನವಾದಾಗ ತೆರವು ಮಾಡಿದುವು. 1778ರಲ್ಲಿ ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ ಮತ್ತೆ ಇದನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಯೋಧರು ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಕಿರುಕುಳ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. 1838ರಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಮ್‌ಡೆನ್ ಮತ್ತು ಅಂಬೋಯ್ ರೈಲು ರಸ್ತೆ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಇದು ಆಸ್ಪತ್ರೆಯ ವಸ್ತುಗಳ ಮತ್ತು ಔಷಧಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ವಸ್ತ್ರ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಚರ್ಮ ಸರಕು, ಮತ್ತು ಮೋಟಾರುವಾಹನಗಳ ಬಿಡಿಭಾಗಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. 1766ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಕ್ವೀನ್ಸ್ ಕಾಲೇಜು ರಟ್ಗರ್ಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವತಾಶಾಸ್ತ್ರ ಶಾಲೆ ಇರುವುದು ಇಲ್ಲೇ. 1784ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಈ ಶಾಲೆ 1810ರಿಂದ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಬಾಲಚಮಾ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಕಛೇರಿ ಇದೆ. 1784ರಲ್ಲಿ ಇದು ನಗರವಾಗಿ ನೋಂದಣಿಯಾಯಿತು. (ಎಚ್.ಜಿ.ಎ.)

ನ್ಯೂ ಬ್ರನ್ಸ್‌ವಿಕ್[2]: ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಕೆನಡ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಆ ದೇಶದ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಗೆ ತಾಗಿ ಉ.ಅ.45°–48° ಮತ್ತು ಪ.ರೇ 63°–69° ನಡುವೆ ಇದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೆನಡದ ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ, ಮೇನ್ ರಾಜ್ಯ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಫಂಡೀ ಕೊಲ್ಲಿ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸೆಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಖಾರಿ ಇದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 72,908 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 68,043 (2005). ರಾಜಧಾನಿ ಫ್ರೆಡೆರಿಕ್‌ಟನ್ 50,535 (2005). ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ ಸೆಂಟ್ ಜಾನ್. 1,22,398(2005) ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ನಗರ ಮಾಂಕ್‌ಟನ್.

ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು : ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ 820 ಮೀ. ವರೆಗೂ ಏರುವ ಶಿಖರಗಳುಳ್ಳ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಇದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೆಂಟ್ ಜಾನ್ ಮತ್ತು ಸೆಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್, ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರೆಸ್ಟಿಗೂಷ್, ಮಿರಮಿಷೀ ಮತ್ತು ಪೆಟೀ ಕೋಡಿಯಾಕ್ ನದಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇಲ್ಲಿಯದು ಶೀತ ವಾಯುಗುಣ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 0° ಸೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ 12° ಸೆ. ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಸರಾಸರಿ 100–112 ಸೆಂಮೀ. ಹಿಮಪಾತ ಸು. 254 ಸೆಂಮೀ.

ಮಣ್ಣು ಆಮ್ಲಯುತ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕೃಷಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಶೇ 86ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶ ಅರಣ್ಯಮಯ. ಅದನ್ನು ಇನ್ನೂ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತೇ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಆಧಾರ. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿದ್ದ ಪೀತದಾರು ವೃಕ್ಷಗಳು ಈಗ ನಶಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಈಗ ಮೇಪಲ್, ಭೂರ್ಜ, ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ಶಂಕುಫಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ. ಖನಿಜಸಂಪತ್ತೂ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟಿದೆ. ನದಿಗಳು ಮೀನಿನಿಂದ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂಡುಹಿಂಡಾಗಿ ಅಲೆಯುವ ಮೂಸ್ ಕಡವೆಗಳು ದೇಶವಿದೇಶಗಳಿಂದ ಬೇಟೆಗಾರರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ.

ಜನ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ : ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ 40ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆ ಆಡುವವರು. ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರಾದ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆ ಆಡುವ ಜನರ ಪೈಕಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಬ್ರಿಟಿಷರಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದ ರಾಜಭಕ್ತರ ವಂಶಜರೂ ಐರಿಷ್ ಮತ್ತು ಸ್ಕಾಟ್ ಮೂಲದವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ಮತ್ತು ಹಾಲೆಂಡಿನಿಂದ ಬಂದವರೂ 4,000 ಮೂಲ ನಿವಾಸಿ ಇಂಡಿಯನ್ನರೂ 5,500 ರಷ್ಟು ಕಪ್ಪುವರ್ಣೀಯರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆ ಆಡುವವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದರೂ ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೆ ಭಾಷಾವೈಷಮ್ಯ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ನೆರೆಯ ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ ಫ್ರೆಂಚ್ ಪ್ರತ್ಯೇಕತಾ ಭಾವನೆ ಇಲ್ಲಿಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ತಮ್ಮ ವಿರುದ್ಧ ಪಕ್ಷಪಾತವಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಫ್ರೆಂಚ್ ಮಾತನಾಡುವವರು ದೂರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವರನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಲು 1960 ರಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ಕೊಟ್ಟು ಫ್ರೆಂಚನ್ನು ದ್ವಿತೀಯ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜನರಲ್ಲಿ ಶೇ.51ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಕ್ರೈಸ್ತರು ಉಳಿದವರು ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರು.

ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕನ್ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಕಾರ ಸಂಘಟಿತವಾದ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ 15 ಜನಪದಗಳು ಮತ್ತು 6 ನಗರಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ 58 ಸದಸ್ಯರ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಭೆಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿ 13 ಜನರ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲವಿದೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಮೊದಲಾದ ಆಂತರಿಕ ವಿಷಯಗಳು ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧಿಕಾರದ ಕಕ್ಷೆ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸಂವಿಧಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಐದು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಚುನಾವಣೆಗಳು ನಡೆಯಬೇಕಿದ್ದರೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಕನ್ಸರ್ವೆಟಿವ್ ಮತ್ತು ಲಿಬರಲ್ ಪಕ್ಷಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆದಾಯದಲ್ಲಿ ಶೇ. 50ರಷ್ಟು ಬರುವುದು ಆಟವಾದಲ್ಲಿರುವ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ. ಕುಟುಂಬ ಭತ್ಯೆ, ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ವೇತನ, ನಿರುದ್ಯೋಗ ಭತ್ಯೆ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಕೇಂದ್ರವೇ ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ನ್ಯೂ ಬ್ರನ್ಸ್‌ವಿಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ತೆರಿಗೆ ದರಗಳು ಕೆನಡದ ಇತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು.

ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ : 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ನ್ಯೂ ಬ್ರನ್ಸ್‌ವಿಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡಾಗ ಇದ್ದ ಆರ್ಥಿಕ ಆಶೋತ್ತರ ಮುಂದೆ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿನ ಭೂಮಿ ಕೃಷಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಿದ್ದುದ್ದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಯುದ್ಧಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ಹೆಸರಾಂತ ಹಡಗು ಕಟ್ಟುವ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದರೂ ಮುಂದೆ ಆರ್ಥಿಕ ಅವನತಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಪ್ರಾಂತೀಯ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 65ರಷ್ಟು ಅರಣ್ಯಮೂಲವಾದದ್ದು. ಏಳು ದೊಡ್ಡ ಕಾಗದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಮರ ಕೊಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಇವೆ. ಜಲ ಮತ್ತು ಶಾಖ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆ 40 ಲಕ್ಷ ಕಿವಾ. ಕೃಷಿಕರ ಸಂಖ್ಯೆ 10ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಫಂಡೀ ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈಚೆಗೆ ಕೆಲವು ಲೋಹಗಳ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಬೃಹತ್ತಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಪಟ್ಟಣವಾಸಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 50ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು.

ಸರ್ಕಾರ ಎಷ್ಟೇ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೂ ನ್ಯೂ ಬ್ರನ್ಸ್ ವಿಕ್ ಆರ್ಥಿಕ ಅವನತಿಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ಚೇತರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅದರ ತಲಾ ವರಮಾನ ಅಖಿಲ ಕೆನಡದ ಸರಾಸರಿಯ ಶೇ. 66ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇದೆ. ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೂ ಹೊರಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿಲ್ಲ. ಸರ್ಕಾರ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ಬಂದರು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿಪುಲ ಬಂಡವಾಳ ತೊಡಗಿಸಿ ಅವನತಿಯನ್ನು ತಡೆಯಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಂಡಿರುವ ಆಳನೀರಿನ ಸೇಂಟ್ ಜಾನ್ ಸರ್ವಋತು ಬಂದರು ಸಂಕೀರ್ಣದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಚಾಲನೆ ಸಿಗಬಹುದೆಂಬ ಆಶೆಯೊಂದು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಉತ್ತರದ ಸೇಂಟ್‌ಲಾರೆನ್ಸ್ ಖಾರಿಯ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ದೇಶದ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. 1950ರಿಂದ ರಸ್ತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಆಧುನೀಕರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸೇಂಟ್ ಜಾನ್, ಮಾಂಕ್‌ಟನ್ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಡೆರಿಕ್‌ಟನ್‌ನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಆರು ಸಣ್ಣ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳೂ ಇವೆ. (ಎಚ್.ಜಿ.ಎ.)

ನ್ಯೂ ಬ್ರಿಟನ್: ನೈಋತ್ಯ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಪಪುವ ನ್ಯೂ ಗಿನಿಯ ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪ. ದ.ಅ. 6° ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ 150° ನಡುವೆ ಇದೆ. ಸು. 592 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ 80 ಕಿಮೀ ಗರಿಷ್ಠ ಅಗಲ ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಈ ದ್ವೀಪ ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಕರಾವಳಿ 1,600 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹವಳದ ದಿಬ್ಬಗಳಿವೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 36,500 ಚ.ಕಿಮೀ. ಕರಾವಳಿಯ ಬಯಲು ಕಿರಿದು. ದ್ವೀಪದ ನಡುವೆ ಇರುವ ವೈಟ್‌ಮನ್‌ನಾಕಾನಾಯ್, ಮತ್ತು ಬೇನಿಂಗ್

ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ನೆಲ ಎತ್ತರವಾವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. 2,100 ಮೀ. ಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಅನೇಕ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಅತ್ಯಂತ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕರಾವಳಿಯ ಓಪನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಈಶಾನ್ಯದ ಗಜೆಲ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜೀವಂತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿವೆ. ಮೌಂಟ್‌ಸಿನೆವಿಟ್ (1999 ಮೀ) ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾದುದು. ಗಜೆಲ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಬಳಿಯ ರಬಾವುಲ್ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಸದಾ ಆತಂಕಕಾರಿಗಳಾಗಿವೆ. ರಬಾವುಲ್ ಈಶಾನ್ಯ ನ್ಯೂ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಪ್ರಮುಖ ರೇವುಪಟ್ಟಣ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವ ನ್ಯೂ ಬ್ರಿಟನ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ನ್ಯೂ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನದು ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತವಲಯದ ವಾಯುಗುಣವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,11,955. ತೆಂಗು, ಕೋಕೋ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯ ವಸ್ತುಗಳು ಉತ್ಪಾದಿಸಲ್ಪಡುವ ಮುಖ್ಯ ¥ÀæzÉñÀUÀ¼Á (ಜೆ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಒಂದು ನೈಋತ್ಯ ರಾಜ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಯತಾಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕೊಲರಾಡೊ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಓಕ್ಲಹೋಮ ಮತ್ತು ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ದೇಶವೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಆರಿಜೋನ ರಾಜ್ಯವೂ ಇವೆ. ಉ.ಅ. $31^0\ 20'$–37^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ 103^0–109^0 ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,14,925 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 565 ಕಿಮೀ ಅಗಲ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 629 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿರುವುದು. ಇದು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಐದನೆಯ ಅತಿದೊಡ್ಡ ರಾಜ್ಯ. ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಬಾಣಲೆ ಹಿಡಿಯಂಥ ಭಾಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇದು ಆಯಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 19,03,289 (2004). ರಾಜಧಾನಿ ಸಾಂತಫೇ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 29,282 (2000). ಈ ರಾಜ್ಯವು ಶ್ರೀಮಂತವಾದ ಮೂಲ ಅಮೆರಿಕನ್ನರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಈ ರಾಜ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ.

ಭೂಸ್ವರೂಪ: ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ರಾಜ್ಯವು ಮಟ್ಟಸವಾದ ಮೈದಾನ ಹಾಗೂ ಪರ್ವತಮಯವಾದ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆಮೊನಚಾದ ಅರಣ್ಯ, ಸಮೃದ್ಧ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು, ಮತ್ತು ಮೀನು ತುಂಬಿರುವ ಪರ್ವತ–ತೊರೆಗಳು ಇದ್ದರೆ, ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನೀರೇ ಇಲ್ಲದೆ, ಪಾಪಾಸುಕಳ್ಳಿ ಸಹ ಬೆಳೆಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವದ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮಹಾ ಮೈದಾನದ ವಿಸ್ತರಣವಾಗಿದ್ದು ಇದನ್ನು ಲ್ಲಾನೋ ಎಸ್ಟ್ಯಾಕ್ಯಾಡೋ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಮಧ್ಯದ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಉತ್ತರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ರಾಕಿ ಪರ್ವತದ ಮುಂದುವರಿದ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಇಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ನಡುವೆ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇದು ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನೂ ಮೈದಾನಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಶೇ. 85ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶ 1200 ಮೀ ಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಎತ್ತರ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 1,500 ಮೀ ನಿಂದ 2,500 ಮೀ ಆಗ್ನೇಯ 1,200 ಮೀ ಗಳಿಗೂ ಕಡಿಮೆ. ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ರಾಕೀ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಾದ ಸ್ಯಾಂಗ್ರೀಡ ಕ್ರಿಸ್ಟೋದಲ್ಲಿರುವ ವೀಲರ್ (4,011ಮೀ) ಮತ್ತು ಟ್ರೂಚಸ್ (3,993 ಮೀ) ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರಗಳು. ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಖ್ಯ ಕಣಿವೆಗಳು ಕೃಷಿಗೂ ದನಗಳ ಮೇವಿಗೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ.

ನದಿಗಳು : ಈ ರಾಜ್ಯ ಐದು ನದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇವುಗಳೆಂದರೆ ರಯೋಗ್ರಾಂಡೆ, ಪಿಕೋಸ್, ಕೆನಾಡಿಯನ್, ಸಾನ್‌ಜವಾನ್ ಮತ್ತು ಗಿಲಾ. ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊದ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ರೀಯೊ ಗ್ರ್ಯಾಂಡೆ ಕೊಲರಾಡೊದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಮಭಾಗಿಸಿ, ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿರುವ ನದಿ ಇದು. ಇದರ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿ ಪಿಕೋಸ್. ಇನ್ನೊಂದು ನದಿ ಕನಡಿಯನ್, ಇದು ಸ್ಯಾಂಗ್ರೀಡ ಕ್ರಿಸ್ಟೋದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪೂರ್ವದತ್ತ ಶುಷ್ಕ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಸ್ಯಾನ್‌ಜುವಾನ್ ಮತ್ತು ಗಿಲಾ ನದಿಗಳು ಜಲವಿಭಾಗ ರೇಖೆಯ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಗಿಲಾ ನದಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವಕ್ಕೆ ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅವುಗಳ ನೀರನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜಲಾಶಯಗಳು ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಸಹ ಆಗಿವೆ. ಈ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಗಳು ಪ್ರವಾಹನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ರಾಜ್ಯದ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 12^0 ಸೆ. ಗರಿಷ್ಠ ಮತ್ತು ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 43^0 ಸೆ. ಮತ್ತು–2^0 ಸೆ. ಭೂ ಪ್ರದೇಶದ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅಧಿಕ. ರಾತ್ರಿಯ ಉಷ್ಣತೆ ಹಗಲಿನದಕ್ಕಿಂತ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 38 ಸೆಂಮೀ. ಎತ್ತರ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಉನ್ನತ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 100 ಸೆಂಮೀ ಮತ್ತು ತಗ್ಗಿನ ನೆಲದಲ್ಲಿ 20–25 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ.

ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು: ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಆರು ಸಸ್ಯವಲಯಗಳಿವೆ. ರಿಯೊ ಗ್ರ್ಯಾಂಡೆ ಮತ್ತು ಪೇಕಸ್ ನದಿಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಸೋನೋರನ್ ಕೆಳವಲಯ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 1,400 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಸು. 52,000 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವ ಈ ಮೈದಾನ ಹುಲ್ಲುನೆಲ, ವ್ಯವಸಾಯ ಭೂಮಿ. ಇಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವುಂಟು. ಮೇಲಣ ಸೋನೋರನ್ ಪ್ರದೇಶ ಇಡೀ ರಾಜ್ಯದ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗವನ್ನಾವರಿಸಿದೆ. 1,400 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಇದು ಪ್ರೈರಿಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಕುಬ್ಜವಾದ ಪೈನ್ ಮತ್ತು ಜೂನಿಪರ್ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಿನ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡೆರೋಸ ಪೈನ್ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇದು ಸು. 49,000 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಕನಡಿಯನ್ ನದಿ ವಲಯದ ಸು. 10,000 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶ 3,000 ಮೀ 3,500 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೀಲಿ ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಮತ್ತು ಡೊಗ್ಲಾಸ್ ಫರ್ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರದೇಶ ಬಲು ಕಿರಿದು. ಇಲ್ಲಿ ಹಡ್ಸನ್ ಮತ್ತು ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ವಲಯ ಪ್ರಕಾರ ಸಸ್ಯವಿದೆ.

ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು: ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ಸಸ್ಯವೈವಿಧ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗದಲ್ಲೂ ವೈವಿಧ್ಯವಿದೆ. ಹಲವಾರು ವನ್ಯಮೃಗಗಳು ಇಲ್ಲಿ ನಾಗರಿಕತೆಗೆ ಬಲಿಯಾಗದೆ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ. ಚಿಗರೆ, ಜಿಂಕೆ, ಕಡವೆ, ಕರಿಕರಡಿ, ಮೊಲ ಮತ್ತು ಇಣಚಿ ಇವು ವನ್ಯಮೃಗಗಳು. ಸ್ಕಂಕ್, ರ್‍ಯಾಕೂನ್, ಬೂದುಬಣ್ಣದ ನರಿ, ಬೀವರ್ ಮತ್ತು ಕಸ್ತೂರಿ ಇಲಿ ಇವೂ ಇವೆ. ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳಾದ ಗ್ರೌಸ್, ಕ್ವೇಲ್, ಪಾರಿವಾಳ, ಕಪೋತ, ಹೆಬ್ಬಾತು ಇವು ಕೆಲವು. ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದಿಂದ ತಂದ ಬಾರ್ಬರಿ ಕುರಿಯನ್ನು ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಲಾಗಿದೆ.

ಜನತೆ: ರಾಜ್ಯದ ನಿವಾಸಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಂಗ್ಲೋಗಳು, ಆಂಗ್ಲೋ ಅಮೆರಿಕನರು ಮತ್ತು ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಅಮೆರಿಕನ್ನರು ಅಥವಾ ಇಂಡಿಯನ್ನರು. ನೀಗ್ರೋಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚ್ಯರು ಕಡಿಮೆ. ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯನ್ನರ ಮಿಶ್ರಸಂತತಿಯವರನ್ನು ಹಿಸ್ಪಾನೋ ಅಥವಾ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಅಮೆರಿಕನ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. 1940ರವರೆಗೂ ಇವರು ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ 1940ರ ವೇಳೆಗೆ ಇವರು ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದರು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಆಂಗ್ಲೋಗಳು ಅಧಿಕಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಇಂಡಿಯನ್ನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 10 ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ. ಇವರುಗಳು ನಾವಾಜೋ ಮೀಸಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುವರು.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಬಡರಾಜ್ಯ. ತಲಾ ವರಮಾನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾನ 44ನೆಯದು. ತಲಾವಾರು ಆದಾಯ ಕಡಿಮೆ. ಅದರ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ದೇಶಗಳ ಆರ್ಥಿಕತೆಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಅದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ರಾಜ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಬೇಡಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಏರಿಳಿತಗಳಾಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ.

ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಸ್ಪೇನ್ ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಸಿಕೊಗಳ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾವಲಂಬಿಯಾಗಿದ್ದಿತು. ರಿಯೋ ಗ್ರಾಂಡೆ ನದಿಯ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಹುರುಳಿ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಕುಂಬಳಕಾಯಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಶುಷ್ಕಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕುರಿಸಾಕಣೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿತ್ತು. ಆಂಗ್ಲೋಗಳು ಟೆಕ್ಸಾಸ್‌ನಿಂದ ದನಕರುಗಳನ್ನು ತಂದು ಪೋಷಿಸತೊಡಗಿದರು. ಈಗ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಂದ ಬರುವ ವರಮಾನದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬರುವುದು ಮಾಂಸದಿಂದ. ಹತ್ತಿ ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆ. ಒಣಹುಲ್ಲು ಎರಡನೆಯದು. ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಗೋದಿ ಮತ್ತು ಜೋಳ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟು 4,52,000 ಹೆ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಭಾಗ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಗಣಿಗಾರಿಕೆ: 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಬಂಗಾರ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ 1915ರಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿದೆ. ತಾಮ್ರದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಈಗಲೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ 1960ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಆರಂಭಗೊಂಡಿತು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಪೊಟಾಷ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 85ರಷ್ಟು ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. 1950ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಯುರೇನಿಯಮ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಪತ್ತೆಯಾದವು. ಈಗ ಅದರ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ, ಸೀಸ, ಸತುವು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಮತ್ತು ಮಾಲಿಬ್ಡಿನಮ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಇತರ ಖನಿಜಗಳು. ತೈಲ ಮತ್ತು ಅನಿಲಗಳ ಉತ್ಪನ್ನದ ವರಮಾನ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಖನಿಜಗಳ ಉತ್ಪನ್ನದ ವರಮಾನದ ಶೇ. 65ರಷ್ಟಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಮೊದಮೊದಲು ಅನುಭೋಗ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದವು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಇಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ವೇಗವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಉತ್ಪನ್ನದ ಮೌಲ್ಯ ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಮೌಲ್ಯದ ಶೇ. 7ರಷ್ಟಿದೆ. ಆಹಾರ ಪರಿಷ್ಕರಣ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್, ಲೋಹ, ಕಟ್ಟಡ ಸಾಮಗ್ರಿ, ಇವು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಲಾಸ್ ಆಲಮೋಸ್‌ನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪ್ರಯೋಗ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣುಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಯುದ್ಧೋಪಕರಣ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಲಕರಣೆಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ.

ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ : ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳಿವೆ. ಕಾರ್ಲ್ಸ್‌ಬಾದ್ ಗುಹೆಗಳು ಮುಖ್ಯ ಆಕರ್ಷಣೆ. ಇವು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಬೃಹತ್ ಅಂತರ್ಗುಹೆ ಇವು 411 ಮೀ ಆಳವಾಗಿವೆ. ರಾಜನ ಅರಮನೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಗವಿಯ ಉದ್ದ 1220 ಮೀ. ಗರಿಷ್ಠ ಅಗಲ 191 ಮೀ ಇಂಡಿಯನ್ ಮತ್ತು ಹಿಸ್ಪಾನೋ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಆಚಾರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು, ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನಗಳು, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳಗಳು, ಬೇಟೆ, ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದು ಮತ್ತು ಸ್ಕೀಯಿಂಗ್ ಮುಂತಾದವು ಪ್ರವಾಸಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ.

ಸಾರಿಗೆ: 1880ರಲ್ಲಿ ಆಲ್ಬುಕರ್ಕ್ ಮತ್ತು ಸಾಂತ ಫೇ ವರೆಗೂ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದಾಗ ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಇಂದು ರೈಲ್ವೆಯ ಜಾಲವೇ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಅದರ ಅಖಂಡತೆ ಸಾಧಿಸಿದೆ. ಜನಪೂರಿತ ನಗರಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಮೂರು ಅಂತರರಾಜ್ಯ ರಸ್ತೆಗಳು ಇವೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದಿದೆಯಾದರೂ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ದೂರದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸೌಕರ್ಯವುಂಟು.

ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನ : ಇಂಡಿಯನ್, ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಮತ್ತು ಆಂಗ್ಲೋ ಪರಂಪರೆಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪಶುಸಂಗೋಪಕರು ಮತ್ತು ಗಣಿಗಾರರ ನಡುವಣ ಘರ್ಷಣೆಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಷಯಗಳಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸುಂದರ ನೈಸರ್ಗಿಕ ದೃಶ್ಯ ಮತ್ತು ಜನಜೀವನ ವೈವಿಧ್ಯಗಳು ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿವೆ. ಉಚ್ಚಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲೆ, ಸಂಗೀತ, ಮತ್ತು ನೃತ್ಯ ವಿಭಾಗಗಳೂ ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕಲೆಗಳ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. 1956ರಲ್ಲಿ ಸಂಘಟಿಸಲಾದ ಸಾಂತ ಫೇ ಒಪೆರ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದೆ.

ಸ್ಥಳೀಯ ಇಂಡಿಯನರು ಸುಂದರವಾದ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೂ ಅದರ ನಿವಾಸಿಗಳ ಕೆಲಸವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಿವೆ ನವಾಹೋ ಕಂಬಳಿಗಳು ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಅನೇಕ ಇಂಡಿಯನರು ಗುಂಡಿ, ಮಣಿ, ಪಿನ್ನು, ಉಂಗುರ, ಹಾರ, ಕಿವಿಯುಂಗುರ ಮತ್ತು ನಡುಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಮಾರಾಟ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. (ಜಿ.ಕೆ.ಯು.)

ನ್ಯೂ ಯಾರ್ಕ್ (ನಗರ): ನ್ಯೂ ಯಾರ್ಕ್ ರಾಜ್ಯದ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ ಮತ್ತು ಬಂದರು, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 18,976,457 (2001). ಇದು ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸರಕುಗಳ ಬೆಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಸ್ಥಾಪನೆಯ ಹಂಬಲದ ಪ್ರತೀಕವಾದ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಕಛೇರಿ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ನ್ಯೂ ಯಾರ್ಕ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಟಕ, ಸಂಗೀತ, ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ.

ನ್ಯೂ ಯಾರ್ಕ್ ದ್ವೀಪಗಳ ನಗರ. ಇದು ಮ್ಯಾನ್‌ಹ್ಯಾಟನ್, ಬ್ರಾಂಕ್ಸ್, ಬ್ರೂಕ್ಲಿನ್, ಕ್ವೀನ್ಸ್ ಮತ್ತು ರಿಚ್ಮಂಡ್ ಎಂಬ ಐದು ವಿಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ನಗರದ ಹೃದಯವೆನ್ನಬಹುದಾದ ಮ್ಯಾನ್‌ಹ್ಯಾಟನ್ ವಿಭಾಗ ಹಡ್ಸನ್ ಮತ್ತು ಈಸ್ಟ್ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮದಲ್ಲಿರುವ ಮ್ಯಾನ್‌ಹ್ಯಾಟನ್ ದ್ವೀಪದ ಮೇಲಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಭೂ ಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಬ್ರಾಂಕ್ಸ್ ಒಂದನ್ನು ನೀರು ಸುತ್ತುವರಿದಿಲ್ಲ. ಇದು ಮ್ಯಾನ್‌ಹ್ಯಾಟನ್ನಿನ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಕ್ವೀನ್ಸಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಹಾರ್ಲೆಮ್ (ಹಡ್ಸನ್ ಮತ್ತು ಈಸ್ಟ್ ನದಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ, ಅನೇಕ ಸೇತುವೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಸಮುದ್ರದ ಒಂದು ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ತೋಳು) ಮತ್ತು ಈಸ್ಟ್ ನದಿ ಇದನ್ನು ಆ ವಿಭಾಗಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ರಿಚ್ಮಂಡ್ ವಿಭಾಗ ಸ್ಟ್ಯಾಟೆನ್ ದ್ವೀಪದ ಮೇಲಿದೆ. ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್‌ನಗರ ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ರಾಜ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಡ್ಸನ್ ನದಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನಿಂದ ಬಂದ ನೆಲಸಿಗರು ನೌಕೆಗಳಿಂದ ಇಳಿದು ಭೂ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸೇರುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಈ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಆರಿಸಿದರು. ಏಕೆಂದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಟ್ಯಾಟೆನ್ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಸ್ಯಾಂಡಿ ಹುಕ್‌ಗಳಿಂದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗಿಸಿದ್ದಿತು. ಹಡ್ಸನ್ ನದಿ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗಲು ಸುಲಭವಾಗಿ ಜಲಮಾರ್ಗವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಈ ಸ್ಥಳ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಬಂದ ವಲಸೆಗಾರರಿಗೂ ಇದು ಒಳನಾಡನ್ನು ಸೇರುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿದ್ದಿತು.

ಹಡ್ಸನ್ ನದಿಯ ಕೊರೆತದಿಂದಾಗಿ ಬಂದರು ಆಳವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದೊಡ್ಡ ಹಡಗುಗಳು ಕೂಡ ಹಡ್ಸನ್ ನದಿಯವರೆಗೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಬಂದರಿನ ಮೂಲಕ ರಫ್ತಾಗುವ ಸರಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಗೋದಿ ಮತ್ತು ಗೋದಿಹಿಟ್ಟು, ಮೋಟಾರುಗಾಡಿಗಳು, ಬಟ್ಟೆ, ಸಿದ್ಧ ಉಡುಪು, ತಂಬಾಕು, ಯಂತ್ರದ ಸಾಮಾನು, ರಾಸಾಯನಿಕ ಪದಾರ್ಥ, ಕಾಗದ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು. ಆಮದಾಗುವ ಸರಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಎಣ್ಣೆ, ಸಕ್ಕರೆ, ಎಣ್ಣೆಕಾಳು, ಮರದತಿರುಳು, ಸಸ್ಯನಾರು, ಕೋಕೋ, ಕಾಫಿ, ರಬ್ಬರ್, ತಾಮ್ರ, ಚಿನ್ನ, ಬಾಳೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಹಣ್ಣುಗಳು.

ನ್ಯೂ ಯಾರ್ಕ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಒಳನಾಡಿನೊಡನೆ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯಪ್ರಪಂಚದೊಡನೆ ಭೂ, ಜಲ ಮತ್ತು ವಾಯುಮಾರ್ಗಗಳ ಮೂಲಕ ಉತ್ತಮ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಾದ ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ ಮತ್ತು ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. 42 ಅಂತರರಾಜ್ಯ ಬಸ್ ಸಾರಿಗೆಗಳು ಈ ಮೂಲಕ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ನೆಲದೊಳಗಿನ ಮಾರ್ಗಗಳ ಜಾಲ ರಿಚ್ಮಂಡಿನ ಹೊರತಾಗಿ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಬರೋಗಳನ್ನೂ ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಜಲಮಾರ್ಗ, ಮತ್ತು 1,298 ಮೀ ಉದ್ದದ ತೂಗುಸೇತುವೆಯೊಂದು ರಿಚ್ಮಂಡನ್ನು ಮ್ಯಾನ್‌ಹ್ಯಾಟನ್ ಮತ್ತು ಬ್ರೂಕ್ಲಿನ್ ಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿಸುತ್ತವೆ. 18ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸೇತುವೆಗಳು ಮ್ಯಾನ್‌ಹ್ಯಾಟನ್ನಿಗೂ ಉಳಿದ ವಿಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಹಡ್ಸನ್ ನದಿಯ ಮೇಲಿನ ಜಾರ್ಜ್ ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ ಸೇತುವೆಯಿಂದ ನ್ಯೂ ಜರ್ಸಿಯೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. 1883ರಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ತೆರೆಯಲಾದ ಬ್ರೂಕ್ಲಿನ್ ಸೇತುವೆ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯದು. ಹಡ್ಸನ್ ಮತ್ತು ಈಸ್ಟ್ ನದಿಗಳ ಕೆಳಗೆ 5 ಸುರಂಗಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಡ್ಯೂಯಿ ಹೆದ್ದಾರಿ ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ ಗಡಿಯವರೆಗೂ ಹೋಗಿದೆ. ಸೇಂಟ್ ಜಾರ್ಜ್ ಕಾಲುವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ 1,280 ಕಿ.ಮೀ ಉದ್ದವಿದೆ. ಇದರಿಂದ ನಗರಕ್ಕೆ ಸೇಂಟ್‌ಲಾರೆನ್ಸ್ ಸಮುದ್ರ ಮಾರ್ಗದೊಂದಿಗೂ ಮಹಾಸರೋವರಗಳೊಂದಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ನಗರದ ಗಗನ ಚುಂಬಿ ಕಟ್ಟಡಗಳು

ಕೆನಡಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿಮಾನ ಸಾರಿಗೆಯ ಶೇ. 50 ರಷ್ಟನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಮಾನದ ಮೂಲಕ ರಫ್ತು ಮತ್ತು ಆಮದಾಗುವ ಸರಕಿನ ಶೇ.53ರಷ್ಟು ಈ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಸುಮಾರು ಒಂದೂವರೆ ಕೋಟಿ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಇಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರವಾಸಮಾಡುವರೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. 58 ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ವಿಮಾನಗಳು ಈ ನಿಲ್ದಾಣವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತವೆ. ಲಾ ಗಾರ್ಡಿಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವನ್ನು 11 ದೇಶೀಯ ವಿಮಾನ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತವೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ 5 ಹೆಲಿಕಾಪ್ಟರ್ ನಿಲ್ದಾಣಗಳೂ ಉಂಟು.

ಇದು ಮಹಾನಗರ. ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳ ಜನರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಮತೀಯರೂ ಇದ್ದಾರೆ. 20,00,000 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವ ಯಹೂದ್ಯರು ಬ್ರೂಕ್ಲಿನ್ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಂಕ್ಸ್ ಬರೋಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. 10,00,000 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವ ನೀಗ್ರೋ ಜನರಲ್ಲಿ 3,50,000 ದಷ್ಟು ಮಂದಿ ಹಾರ್ಲೆಮ್‌ನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಉಳಿದವರು ಬೆಡ್ ಫರ್ಡ್–ಸ್ಟಿವ್ ಸಾಂಟ್(ಬ್ರೂಕ್ಲಿನ್) ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಬ್ರಾಂಕ್ಸನಲ್ಲೂ ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವ ಹಾರ್ಲೆಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 10,00,000 ಐರಿಷ್ ಹಾಗೂ 6,00,000 ಪ್ವೆರ್ಟೊರಿಕನ್ ಮೂಲದವರು ಇದ್ದಾರೆ. ಸ್ಥಳದ ಅಭಾವದಿಂದಾಗಿ ನಗರ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅಂದರೆ ಬಹು ಮಹಡಿ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿ.

ನ್ಯೂ ಯಾರ್ಕ್‌ನಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪಳದ ಉಡುಪುಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಳಕೆಯ ಸರಕುಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಉಡುಪುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 25.3 ರಷ್ಟು ಅಮೆರಿಕದ ಮುದ್ರಣ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕಾಶನದಲ್ಲಿ ಶೇ.18.2 ರಷ್ಟು, ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 10ರಷ್ಟು, ಆಭರಣ, ಗೊಂಬೆ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಸರಕುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 7 ರಷ್ಟು ಜೋಡಿಸಿದ ಲೋಹವಸ್ತು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉಪಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ.4.6ರಷ್ಟು ಜವಳಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 4.3 ರಷ್ಟು ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 3.2 ರಷ್ಟು ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಬ್ರಾಂಕ್ಸ್, ಕ್ವೀನ್ಸ್, ರಿಚ್ಮಂಡ್ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಹೆಚ್ಚು ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ನ್ಯೂ ಜರ್ಸಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಮಧ್ಯ ಮ್ಯಾನ್‌ಹ್ಯಾಟನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಡುಪಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ. ಮುದ್ರಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಮನೋರಂಜನೆಗೆ ಬ್ರಾಡ್‌ವೇ, ಜಾಹೀರಾತಿಗೆ ಮ್ಯಾಡಿಸನ್ ಅವೆನ್ಯೂ ಹೆಸರಾಗಿವೆ.

ಸ್ಟಾಕು ವಿನಿಮಯ ಕೇಂದ್ರವಿರುವ ವಾಲ್‌ಸ್ಟ್ರೀಟ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಹಣಕಾಸು ಕೇಂದ್ರ, ನ್ಯೂ ಯಾರ್ಕ್, ನ್ಯೂ ಜರ್ಸಿ ಮತ್ತು ನೈಋತ್ಯ ಕನೆಕ್ಟಿಕಟ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಇದು ಸಗಟು ಮತ್ತು ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯವಹಾರಕೇಂದ್ರ. 35 ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು, 43 ಉಳಿತಾಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು, ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ವಿಶ್ವ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರದ ಕಟ್ಟಡವು ಇಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಇದನ್ನು ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 11, 2000. ಭಯೋತ್ಪಾದಕರು ಸ್ಫೋಟಿಸಿ ಧ್ವಂಸಗೊಳಿಸಿದರು.

ನ್ಯೂ ಯಾರ್ಕ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು, ಕಟ್ಟಡಗಳು, ನಿವೇಶನಗಳು ಹಲವಾರಿವೆ. 45.8 ಮೀ ಎತ್ತರ ಇರುವ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ನಿಂತ 46.4 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರತಿಮೆ. 102 ಅಂತಸ್ತುಗಳಿರುವ 381 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಕಟ್ಟಡವಾದ ಎಂಪೈರ್ ಸ್ಟೇಟ್ ಭವನ, ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಪಾರ್ಕ್, ಬ್ರಾಂಕ್ಸ್ ಪ್ರಾಣಿಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಸಸ್ಯೋದ್ಯಾನ, ಪ್ರಾಣಿ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಮೆರಿಕನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಇವು ನೋಡ ತಕ್ಕಂಥವು. ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಕಲೆಗಳಿಗೂ ನ್ಯೂ ಯಾರ್ಕ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. (ಜಿ.ಕೆ.ಯು.)

ನ್ಯೂ ಯಾರ್ಕ್ (ರಾಜ್ಯ): ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ; ಅದನ್ನು ಮೊದಲು ಸೇರಿದ 13 ರಾಜ್ಯಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು, ಉ.ಅ. $40^0 31'-45^0$ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. $1^0 1'-79^0 46'$ ನಡುವೆ ಇದೆ. ರಾಜ್ಯದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಂಟೇರಿಯೊ ಸರೋವರ ಮತ್ತು ಕೆನಡದ ಆಂಟೇರಿಯೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೆನಡದ ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ವರ್ಮಾಂಟ್, ಮೆಸಾಚುಸೆಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಕನೆಕ್ಟಿಕಟ್ ರಾಜ್ಯಗಳು, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ನ್ಯೂ ಜರ್ಸಿ ಮತ್ತು ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ ರಾಜ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಈರೀ ಸರೋವರ ಮತ್ತು ನಯಾಗರ ನದಿ ಇವೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 141299 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 19,22,7088 (2005). ರಾಜಧಾನಿ ಆಲ್ಬನೀ (93919).

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ : ಇದರ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಉತ್ತಮವಾದ ಬಂದರು ಇರುವ ಸಾಗರತೀರ, ಪರ್ವತಗಳು, ಗುಡ್ಡಗಳು, ಮೈದಾನ ಬಹು ದೂರ ನೌಕಾಯಾನ ಯೋಗ್ಯವಾದ ನದಿಗಳು, ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕದೊಡ್ಡ ಸರೋವರಗಳು, ಜಲಪಾತಗಳು ಎಲ್ಲವೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಎಂಟುಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳೆಂದರೆ, 1) ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ವರ್ತುಲಾಕಾರದ ಆಡಿರೋನ್‌ಡ್ಯಾಕ್ ಉನ್ನತ ಭೂಭಾಗವಿರುವುದು. ಮೌಂಟ್ ಮಾರ್ಸಿ (1,629 ಮೀ) ಇದರ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ. ಇದು ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾದುದು. 2) ಮೋಹಾಕ್ ಮತ್ತು ಹಡ್ಸನ್ ನದಿಗಳ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದ ತಗ್ಗಿನ ಮೈದಾನ. 3) ಹಡ್ಸನ್ ನದಿಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ನ್ಯೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಉನ್ನತ ಭಾಗವಿರುವುದು. ಇದು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮೆಸಾಚುಸೆಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಕನೆಕ್ಟಿಕಟ್ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. 4) ಸೇಂಟ್‌ಲಾರೆನ್ಸ್ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶವು ಆಂಟೇರಿಯೊ ಸರೋವರದಿಂದ ಕೆನಡದ ಗಡಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಈಶಾನ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗಿರುವ ಮೈದಾನವಾಗಿದೆ. 5) ನ್ಯೂ ಯಾರ್ಕ್ ರಾಜ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನ ಮೆಸಾಚುಸೆಟ್ಸ್‌ನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದು ಇದು ಲಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಸ್ಟಾಟನ್ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಹಡ್ಸನ್ ನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ದಡದಲ್ಲಿ ಕಿರು ಅಗಲದ ಪೀಡ್ಮಾಂಟ್ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶ ಹಬ್ಬಿದೆ. 6) ನ್ಯೂ ಯಾರ್ಕ್ ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗ ಆಪಲೇಷಿಯನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ. ಇದು ರಾಜ್ಯದ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಭಾಗವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಹಡ್ಸನ್ ನದಿ ಕಣಿವೆಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ, ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಎಲ್ಲೆಗಳವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಟ್ಸ್‌ಕಿಲ್ ಪರ್ವತವೂ ಫಿಂಗರ್ ಲೇಕ್ಸ್ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಇವೆ. 7) ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಮೋಹಾಕ್ ಕಣಿವೆಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ, ಮಹಾಸರೋವರಗಳ ದಕ್ಷಿಣದಂಡೆಗಳವರೆಗೂ, ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಸದೃಶ ಪ್ರದೇಶವಿದ್ದು. ಇದನ್ನು ಈರೀ–ಆಂಟೇರಿಯೊ ಮೈದಾನ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಸರೋವರಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣದ ತೀವ್ರತೆ ತಗ್ಗಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಹಣ್ಣು ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ. 8) ಸರೋವರಗಳ ನೆರೆಯ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಆಡಿರಾಂಡ್ಯಾಕ್ ಪರ್ವತಸಮೂಹದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಂಚಿಗೂ ನಡುವೆ, ಓನೀಡ ಸರೋವರದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಟಗ್ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನೆಲ ಬರಡು. ವಾಯುಗುಣ ತೀವ್ರತರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಜನವಸತಿಯ ಪ್ರದೇಶ.

ನದೀ ವ್ಯವಸ್ಥೆ : ನ್ಯೂ ಯಾರ್ಕ್ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ 204 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ತೀರವೂ 597 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಈರೀ ಮತ್ತು ಆಂಟೇರಿಯೋ ಸರೋವರ ತೀರಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿ 8,000 ಸರೋವರಗಳೂ 9 ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳೂ ಇವೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿರುವ ನದಿಗಳು ಹಡ್ಸನ್ ಮತ್ತು ಮೋಹಾಕ್. ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಜೆನಸೀ, ಆಸ್ವಿಗೋ – ಇವು ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದು ಆಂಟೇರಿಯೊ ಸರೋವರನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಡೆಲ್‌ವೇರ್, ಸಸ್ಕ್ವಹ್ಯಾನ, ಆಲಿಘನಿ ಇವು ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದ ನದಿಗಳು. ನ್ಯೂ ಯಾರ್ಕ್ ನಗರದ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆಯಾಗುವುದು ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ನದಿಗಳಿಂದ. ಈಸ್ಟ್‌ರಿವರ್ ಲಾಂಗ್‌ಐಲೆಂಡಿನ ಸೌಂಡರ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆ ಹಾಗೂ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸುವುದು ಹಾಗೂ ಮ್ಯಾನ್‌ಹಟ್ಟನ್–ಲಾಂಗ್‌ಐಲೆಂಡ್‌ಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದು. ನಯಾಗರ ಜಲಪಾತ ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿಶೇಷ ಆಕರ್ಷಣೆ. ಇದೊಂದು ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರ ತಾಣ; ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಮೂಲ.

ವಾಯುಗುಣ : ನ್ಯೂ ಯಾರ್ಕ್ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ನೆಲಸಿದ ಡಚ್ ಜನಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಅತ್ಯಂತ ನಿರಾಶಾದಾಯಕವಾಗಿತ್ತು. ತೀರದಿಂದ ಒಳನಾಡಿಗೆ ಹೋದಂತೆ ಉಷ್ಣಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿರುವಂತೆಯೇ ಚಳಿಗಾಲ ಹಾಗೂ ಬೇಸಿಗೆಯ ಉಷ್ಣಾಂಶದಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚು ಅಂತರ ಕಂಡುಬರುವುದು. ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ dĀ ÉwAUÀ€Àè gÀÁ jÀ 25^0 ಸೆ. ನಷ್ಟು ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ 0.5^0 ಸೆ. ನಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣಾಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬಫೆಲೋ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇತರ ಕಡೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಹಿಮಪಾತವಾಗುವುದು.

ಸಸ್ಯ–ಪ್ರಾಣಿ ಜೀವನ: ವಸಾಹತು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಸು. 140 ಜಾತಿಗಳ ಮರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 116 ದೇಶೀಯ ಆಡಿರಾಂಡ್ಯಾಕ್ಸ್ ಹಾಗೂ ಕ್ಯಾಟ್ಸ್‌ಕಿಲ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ತೈಲಪರ್ಣಿ ಮತ್ತು ಹೆಮ್ಲಾಕ್ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಹಡ್ಸನ್–ಮೋಹಾಕ್ ಕಣಿವೆ. ಆಂಟೇರಿಯೋ ಸರೋವರದ ಬಯಲು ಹಾಗೂ ಪರ್ವತಗಳ ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಓಕ್, ಕಿರಿ ಎಲೆಯ ತೈಲಪರ್ಣಿ, ಮೇಪಲ್, ಹಿಕರಿ, ಚೆಸ್‌ನಟ್ ಮತ್ತು ಎಲ್ಮ್ ಮರಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳೂ ಜರೀ ಗಿಡಗಳೂ ತುಂಬಿವೆ.

ಕಾಡು ಟರ್ಕಿ ಕೋಳಿ, ಜಿರತೆ, ಎಲ್ಕ್, ಮೂಸ್, ವೋಲ್ವರೀಸ್ ಹಾಗೂ ಟಿಂಬರ್ ವುಲ್ಫ್ ಮೃಗಗಳು ಮಿತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟು ಈಗ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿವೆ. ರಕ್ಷಣಾಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಬೀವರ್, ಆಟರ್, ಮಿಂಕ್ ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಕರಡಿ ಇನ್ನೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ಜಿಗರೆ, ನರಿ, ಕಸ್ತೂರಿ ಇಲಿ, ರ್‍ಯಾಕೂನ್, ಮೊಲ, ಅಳಿಲು ಇವು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಸು. 265 ಜಾತಿ ಪಕ್ಷಿಗಳು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ರಾಬಿನ್, ತ್ರಶ್, ಕ್ಯಾಟ್ ಬರ್ಡ್, ರೆನ್, ಲಾರ್ಕ್, ಕೆಂಪುತಲೆಯ ಮರಕುಟಕ, ಓರಿಯಲ್ ಮೊದಲಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸ್ವಾಲೋ, ಕಾಗೆ ಹಲವು ಜಾತಿಯ ಮರಕುಟಕಗಳು ಹಾಗೂ ಗಿಡುಗ ವರ್ಷದಾದ್ಯಂತ ಇರುತ್ತವೆ. ಬೇಟೆ ಪಾರ್ಟ್‌ರಿಜ್, ಜೀವಂಜೀವ, ಗ್ರೌಸ್, ಬಗೆಬಗೆಯ ಕಾಡು ಬಾತುಗಳು, ಸ್ನೈಪ್ ಮತ್ತು ವುಡ್‌ಕಾಕ್‌ಗಳಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡಿದೆ.

ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು : ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ಕಲ್ಲುಪ್ಪು, ಜೇಡಿ ಮಣ್ಣು, ಜಿಪ್ಸಮ್ ಸತು, ಸಿಮೆಂಟು ಕಲ್ಲು, ಬಳಪಕಲ್ಲು ಮರಳುಗಲ್ಲು ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು, ಪೈರೈಟೀಸ್ ಇವು ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಅದಿರುಗಳು. ಕಾಗೆಬಂಗಾರ, ಟಿಟಾನಿಯಮ್, ಕುರುಂದ, ಗಾರ್ನೆಟ್ ಇವುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಮೊದಲನೆಯ ರಾಜ್ಯ; ಸತುವಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು. ಕಲ್ಲುಪ್ಪು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು. ಸೀಸ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣ ಇವು ಇತರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು.

ಕೃಷಿ : ಫಲವತ್ತಾದ ಮತ್ತು ಏರುತಗ್ಗಿನ ಭೂಸ್ವರೂಪದ ಭೂಮಿ ಕೃಷಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಕ್ಲೋವರ್ ಮತ್ತು ಟಿಮೊತಿ ಮೊದಲಾದ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮೇಪಲ್ ಷರಬತ್ತು, ಹಾಲು ಮತ್ತು ಐಸ್ ಕ್ರೀಂ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜ್ಯದ್ದು ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಸೇಬು ಮತ್ತು ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಎರಡನೆಯದು. ತರಕಾರಿ, ಕರಬೂಜ, ಸಿಹಿ ಮತ್ತು ಹುಳಿ ಚೆರಿ, ಬೋರೆ ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ಬಟಾಟೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಮುಂದಿದೆ. ಕಾಳು, ಓಟ್ಸ್, ಗೋದಿ, ಪೀಚ್, ಬಟಾಣಿ, ಬೀಟ್,

ಅವರೆ, ಕೋಸು, ಕೋಳಿ ಮತ್ತು ತತ್ತಿ ಇವುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯೂ ಅಧಿಕ. ಮದ್ಯ ಮತ್ತು ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಆಹಾರಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಡಬ್ಬಿಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬುವ ಮತ್ತು ಘನೀಕರಿಸುವ ಉದ್ಯಮಗಳೂ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇವೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : 1840ರಿಂದಲೇ ನ್ಯೂ ಯಾರ್ಕ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿತ್ತು. ಉಡುಪುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯಮ, ಮುದ್ರಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶನ, ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣ, ಯಂತ್ರ, ರಗ್ಗು, ರತ್ನಗಂಬಳಿ, ಬಟ್ಟೆ, ವಾಹನ ಸೌಕರ್ಯ, ಸಾಬೂನು, ಪೀಠೋಪಕರಣ, ಪೆಟ್ರೋಲ್, ಶುದ್ಧೀಕರಣ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಲಕರಣೆ, ತಂಬಾಕಿನ ಸರಕು, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಕಾಗದ ಮತ್ತು ಚರ್ಮದ ವಸ್ತು ಇವು ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಆಭರಣ, ಬೆಳ್ಳಿಯ ಸಾಮಾನು, ಗೊಂಬೆ, ಆಟಿಕೆ, ಲೇಖನಿ, ಸೀಸದ ಕಡ್ಡಿ ಇವೂ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣ, ಉಗಿಬಂಡಿ, ಮೋಟಾರುಗಾಡಿ ಮತ್ತು ವಿಮಾನಯಂತ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಸಾಮಾನುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ರಾಚೆಸ್ಟರಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಮೆರ ತಯಾರಿಸುವ ಒಂದು ಜಗತ್‌ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಸ್ಥೆಯಿದೆ.

ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು : ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು, ಕಟ್ಟಡಗಳು ಮತ್ತು ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಿವೇಶನಗಳು ಇವೆ. ಸರ್ಕಾರ 20ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಭವನ ಮತ್ತು ನಿವೇಶನಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕಿಂಗ್ಸ್ ಟನ್ನಿನಲ್ಲಿರುವ ಸೆನೆಟ್ ಹೌಸ್, ಟ್ಯಾರಿಟೌನಿನಲ್ಲಿರುವ ವಾಷಿಂಗ್ಟನ್ ಅರ್ವಿಂಗನ ಮನೆ ಸನ್ನಿಸೈಡ್, ಡಚ್ಚರ ಚರ್ಚು (1697), ಜೇಗೋಲ್ಡನ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಭವನ ಲಿಂಡ್‌ಹರ್ಸ್ಟ್, ಹೈಡ್ ಪಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ರೂಸ್‌ವೆಲ್ಟ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಿವೇಶನ, ರೂಸ್‌ವೆಲ್ಟ್ ಗ್ರಂಥಾಲಯ, ನಾರ್ತ್ ಟ್ಯಾರಿಟೌನಿನಲ್ಲಿರುವ ಫಿಲಿಪ್ಸ್ ಬರ್ಗ್ ಮೇನರ್, ಸ್ಟೋನೀಬ್ರೂಕ್ ನಲ್ಲಿರುವ ಸಫಾಕ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾರಿಯೆಜ್ ಹೌಸ್, ಕೂಪರ್ ಟೌನಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬೇಸ್‌ಬಾಲ್ ಹಾಲ್, ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಇರುವ ಫೆನಿಮಾರ್ ಹೌಸ್, ಆಲ್ಬನಿಯ ನ್ಯೂ ಯಾರ್ಕ್ ರಾಜ್ಯ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಕಾರ್ನಿಂಗಿನ ಕಾರ್ನಿಂಗ್ ಗ್ಲಾಸ್ ಸೆಂಟರ್, ಫಿಂಗರ್ ಲೇಕ್ಸ್‌ನ ಕರ್ಟಿಸ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್, ಹ್ಯಾಮಂಡ್ಸ್ ಪೋರ್ಟಿನ ವೈನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್, ಯುಟಿಕಾದಲ್ಲಿರುವ ಮನ್ಸನ್–ವಿಲಿಯಮ್–ಪ್ರಾಕ್ಟರ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್, ಆಗ್ಡೆನ್ಸ್ ಬರ್ಗ್‌ನ ರೆಮಿಂಗ್‌ಟನ್ ಕಲಾ ಸ್ಮಾರಕ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಮೊದಲಾದವು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯವಾದವು.

ನ್ಯೂ ಯಾರ್ಕ್, (8,085,742) ಬಫೆಲೋ, ರಾಚೆಸ್ಟರ್, ಸಿರಾಕ್ಯೂಸ್, ಯಾಂಕರ್ಸ್, ಆಲ್ಬನಿ, ಯೂಟಿಕ, ಸ್ಕನೆಕ್‌ಟಡೀ, ನಯಾಗರ ಫಾಲ್ಸ್, ಬಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್‌ಟನ್ ಇವು ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ನಗರಗಳು. (ಜಿ.ಕೆ.ಯು.)

ನ್ಯೂ ಲಂಡನ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಕನೆಕ್ಟಿಕಟ್ ರಾಜ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ನಗರ. ತೇಮ್ಸ್ ನದಿಯ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಲಾಂಗ್ ಐಲೆಂಡ್ ಸೌಂಡ್‌ನ (ಜಲಸಂಧಿ) ಮೇಲಿರುವ ಬಂದರು. ಉ.ಅ.$41^0 21'$ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ $28^0 7'$ ನಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 25,671. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ತೀರದ ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾದ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಸಹ ಒಂದು. ಈ ಬಂದರು 1646ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. 1658ರ ವರೆಗೂ ಇದಕ್ಕೆ ಪೆಕ್ವಿಡ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿತ್ತು. ಅಮೆರಿಕನ್ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನೆ ಇದರ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ನಡೆಸಿತ್ತು. 1784ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ತಿಮಿಂಗಿಲ ಹಿಡಿಯುವ ಉದ್ಯಮ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. 1846ರವರೆಗೂ ಇದು ಪ್ರವರ್ಧಮಾನದಲ್ಲಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ತೀರ ರಕ್ಷಣಾಪಡೆಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಇದೆ. ಇದು ಅಮೆರಿಕದ ಜಲಾಂತರ್ಗಾಮಿ ನೌಕಾ ನೆಲೆ, ಅಮೆರಿಕನ್ ನೌಕೆಯ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯಿದೆ. ಪರಮಾಣು ಚಾಲಿತ ಜಲಾಂತರ್ಗಾಮಿ ನೌಕೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. (ಪಿ.ಬಿ.)

ನ್ಯೂ ಸೈಬೀರಿಯನ್ ದ್ವೀಪಗಳು: ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ, ಉ.ಅ. 75^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 142^0 ದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಸೈಬೀರಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ಲಾಪ್ಟೇವ್ ಸಮುದ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಕಂಡುಬರುವ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕೊಟೆಲ್‌ನಿ ಹಾಗೂ ನೋವೋಯಾ ಸಿಬಿರ್ ಈ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿದೊಡ್ಡವು. ಸೈಬೀರಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಈ ದ್ವೀಪಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಜಲಸಂಧಿ ಡಮೀಟ್ರೀ ಲಾಪ್ಟೇವ್. ರಷ್ಯದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 38,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳು 374 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯದು ತೀವ್ರ ಶೀತ ವಾಯುಗುಣ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಶೀತವಲಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿವೆ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹಿಮ ಕಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ತಂಡ್ರಾ ಮಾದರಿಯ ಸಸ್ಯಗಳು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಜವುಗು ಮತ್ತು ಮರಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಶೀತವಲಯದ ನರಿ, ಆರ್ಟಿಕ ಜಿಂಕೆ ಮತ್ತು ಲೆಮಿಂಗ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿರುತ್ತವೆ. (ಕೆ.ಆರ್.)

ನ್ಯೂ ಸೌತ್ ವೇಲ್ಸ್: ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದ ರಾಜ್ಯ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ರಾಜ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ರಾಜ್ಯ. ಇದು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಶೇ. 10 ರಷ್ಟು ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಸು. 1800 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾದ ತೀರವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಟಾಸ್ಮನ್ ಸಮುದ್ರದ ಲಾರ್ಡ್‌ಹೊವೆ ದ್ವೀಪವೂ ಸಹ ಈ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕ್ವೀನ್ಸ್‌ಲೆಂಡ್ ರಾಜ್ಯ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಟಾಸ್ಮೇನಿಯ ಸಮುದ್ರ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಮೇರೆಗಳು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 8,01,600 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 66,99,300 (2003). ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಸಿಡ್ನಿ. ಇದು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಅತಿದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4 ಮಿ. (2002).

ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು : ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವತೀರದ ಗ್ರೇಟ್ ಡಿವೈಡಿಂಗ್ ರೇಂಜ್ ಕಡಿದಾದ ಸಮುದ್ರದಂಚಿನ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮದ ಮೈದಾನದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದೆ. ಸಮುದ್ರದಂಚಿಗೂ ಬೆಟ್ಟದಸಾಲುಗಳಿಗೂ ನಡುವಣ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಕೇವಲ 16 ರಿಂದ 80 ಕಿಮೀ. ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಬೆಟ್ಟ ಸಾಲುಗಳು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಈ ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿಯ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 762 ಮೀ. ಇದರ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಕೊಸ್ಸಿಯುಸ್ಕೊ (2,234 ಮೀ). ಇದು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ದೇಶದ ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಮೈದಾನ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 305 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಸಂಪೂರ್ಣ ಮರುಭೂಮಿಯ ಭಾಗವಾಗಿದೆ.

ನದಿಗಳು : ನ್ಯೂ ಸೌತ್ ವೇಲ್ಸ್ ರಾಜ್ಯದ ನದಿಗಳು ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರೇಟ್ ಡಿವೈಡಿಂಗ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸಿ ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳೆಂದರೆ ಹಂಟರ್, ಕ್ಲಾರೆನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಶೋಲ್ಹಾವೆನ್. ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳೆಂದರೆ ನಾಮಾಯ್, ಗ್ವೈಡಿರ್, ಮಾಕ್ವೈರಿ, ಲಾಚ್‌ಲಾನ್ ಮತ್ತು ಮುರ್ರುಮ್ ಬಿಡ್ಜೀ. ಇವುಗಳು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಮುರ್ರೆ ಮತ್ತು ಡಾರ್ಲಿಂಗ್ ನದಿಗಳನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳು. ಇವುಗಳೆರಡೂ ವೆಂಟ್‌ವರ್ತ್ ಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಡಾರ್ಲಿಂಗ್ ನದಿಯು ಕ್ವಿನ್ಸ್‌ಲೆಂಡ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ ಇದರಲ್ಲಿನ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚು. ಇದು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಅತಿದೊಡ್ಡ ನದಿ.

ವಾಯುಗುಣ : ಇಲ್ಲಿಯದು ಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಬಿಸಿಲು ಹೆಚ್ಚು. ಕೃಷಿಗೆ ಈ ವಾಯುಗುಣ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕರಾವಳಿಯ ನಗರಗಳು ಆಹ್ಲಾದಕರವಾಗಿದೆ. ಬೇಸಗೆಯಾಗಲಿ, ಚಳಿಗಾಲವಾಗಲಿ ತೀವ್ರವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸೆಕೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಚಳಿ ತೀವ್ರ. ಉಷ್ಣತೆ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ 24^0 ಸೆ.–29^0 ಸೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ 7^0 ಸೆ.–13^0 ಸೆ. ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ 38^0 ಸೆ. ವರೆಗೂ ಏರುವುದುಂಟು. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಂಜುಬೀಳುವುದುಂಟು. ರಾಜ್ಯದ ಶೇ. 19ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 25 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಶೇ. 23ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 25–38 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 76 ಸೆಂಮೀ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 190 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕರಾವಳಿಯಿಂದ ಒಳನಾಡಿಗೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ; ಕೇವಲ 20 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ–ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು : ರಾಜ್ಯದ ಶೇ. 10 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಪೂರ್ವದ ಕಡಲ ತೀರದ ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲಿನಲ್ಲೂ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಕರಾವಳಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ದಟ್ಟವಾದ ಉಷ್ಣವಲಯ ಅರಣ್ಯದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಮೈದಾನದ ವಿರಳವಾದ ಸಸ್ಯಗಳ ವರೆಗೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಪೊದೆ ಮತ್ತು ಕುರುಚಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಪ್ರಮುಖ ಮರ ನೀಲಗಿರಿ. ಉತ್ತರ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಸಿಡಾರ್, ಹೂಪ್‌ಪೈನ್, ಬೀಟೆ ಮುಂತಾದ ಮೃದು ಮರಗಳಿವೆ.

ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಗಿಳಿಗಳು, ಕೊಕ್ಯಾಟು, ಎಮು, ಟರ್ಕಿ ಕೋಳಿ ಇವೆ. ಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದವು ವಾಂಬಾಟ್, ಕೋವಲ, ಒಪಾಸಂ, ಕಾಂಗರು. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ವಿಷ ಸರ್ಪಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಜನತೆ: ನ್ಯೂ ಸೌತ್‌ವೇಲ್ಸ್ ಜನ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಇತರ ಭಾಗಗಳ ಜನರನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಶೇ. 80ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಿಂದಲೂ ಶೇ. 20 ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಐರ್ಲೆಂಡಿನಿಂದಲೂ ಬಂದವರ ವಂಶದವರು. ಉಳಿದವರ ಪೂರ್ವಜರು ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಮೂಲವಾಸಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 24 ಸಾವಿರ. ರಾಜ್ಯದ ಜನ ಸಾಂದ್ರತೆ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 75 ರಷ್ಟು ಜನ ರಾಜ್ಯದ ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಸೆಲ್, ಸಿಡ್ನಿ ಮತ್ತು ವೂಲಂಗಾಂಗ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಶೇ. 88ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಕ್ರೈಸ್ತರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಆಂಗ್ಲೀಕನರೂ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕರು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಸರ್ಕಾರದ ವ್ಯವಹಾರದ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್.

ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪಟ್ಟಣಗಳೆಂದರೆ : ಸಿಡ್ನಿ (ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ), ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಸೆಲ್, ವೂಲಂಗಾಂಗ್, ಬ್ರೋಕನ್ ಹಿಲ್, ವಾಗವಾಗ, ಆಲ್ಬರಿ, ಟಾಂ ವರ್ತ್, ಆರೆಂಜ್, ಗೋಬರ್ನ್, ಸೆಸನಾಕ್ ಮತ್ತು ಬ್ಲೂ ಮೌಂಟನ್.

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ನ್ಯೂ ಸೌತ್ ವೇಲ್ಸ್ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಇದು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಒಟ್ಟು ಕುರಿಗಳ 1/3 ಭಾಗ, ದನಗಳ 1/5 ಭಾಗ ಹಾಗೂ ಹಂದಿಗಳ 1/3 ಭಾಗವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಧಾನ ರಾಜ್ಯ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು: ಗೋದಿ, ಓಟ್ಸ್, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಬತ್ತ, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಕಬ್ಬು, ಹತ್ತಿ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಪಶುಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಗೋದಿ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ ಹಾಗೂ ಜೋಳಗಳ ಹೆಚ್ಚು ಪಾಲು ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಲ್ಪಡುವುದು.

ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಯೂಕಲಿಪ್ಟಸ್, ಸಿಡಾರ್, ತೈಲಪರ್ಣಿ, ಕರಿಮರ – ಇವುಗಳಿಂದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಆದಾಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಮೀನುಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಿಡ್ನಿ ನಗರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿವೆ. ಮೀನು, ಮಾಂಸ, ಹಾಲು, ಹಣ್ಣು, ಬೆಣ್ಣೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಡಬ್ಬೀಕರಣ; ಬಟ್ಟೆ, ಸಿಗರೇಟು, ಚುಟ್ಟಾ, ಬಣ್ಣ ಕಾಗದ ಮುಂತಾದವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ – ಇವು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಹಂಟರ್ ಕಣಿವೆಯು ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸದ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಹೆಸರಾದುದು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಸ್ಲ್‌ನ ಉತ್ತರದ ಹಂಟರ್ ಕಣಿವೆ, ವೂಲಂಗಾಂಗ್ ಹಾಗೂ ಲಿತ್‌ಗೌ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಬ್ರೋಕನ್ ಹಿಲ್‌ನ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಬೆಳ್ಳಿ, ಸೀಸ ಹಾಗೂ ತವರದ ಗಣಿಗಳೂ ಕೋಬರ್ ಬಳಿ ತಾಮ್ರದ ಗಣಿಯೂ ಇವೆ.

ಸಾರಿಗೆ : ರಸ್ತೆ ಹಾಗೂ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಸಾರಿಗೆಯ ಮುಖ್ಯ ಮಾಧ್ಯಮಗಳು. ಸಿಡ್ನಿಯಿಂದ ಇತರ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳುಂಟು. ಸಿಡ್ನಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬಡಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಸುರಂಗ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಿಡ್ನಿ ದೊಡ್ಡ ರೈಲ್ವೆ ಕೂಡುನಿಲ್ದಾಣ, ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ತೀರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ, ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸಾಗಿವೆ. ಸಿಡ್ನಿ–ಬ್ರೋಕನ್ ಹಿಲ್ ರೈಲು ಮಾರ್ಗದ ಉದ್ದ 1,120 ಕಿಮೀ. ನ್ಯೂ ಸೌತ್ ವೇಲ್ಸ್ ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇವುಗಳೆಂದರೆ ಸಿಡ್ನಿ, ನ್ಯೂಕ್ಯಾಸಲ್, ಪೋರ್ಟ್‌ಕೆಂಬ್ಲ ಮತ್ತು ಬಾಟನಿ ಬೇ. ಸಿಡ್ನಿಯ ಪೋರ್ಟ್ ಜ್ಯಾಕ್‌ಸನ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ವಿಮಾನಗಳ ಹಾರಾಟ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣಿಕರನ್ನು ಸಾಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ, ಸಿಡ್ನಿಯಿಂದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರವುಂಟು. ಸಿಡ್ನಿಯ ಕಿಂಗ್ಸ್‌ಫೋರ್ಡ್‌ಸ್ಮಿತ್ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ ಜೆಟ್ ವಿಮಾನಗಳು ಇಳಿಯಲು ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿವೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ನ್ಯೂ ಹೆಬ್ರಿಡೀಸ್: ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ 12 ದೊಡ್ಡ ಮತ್ತು ಹಲವಾರು ಚಿಕ್ಕ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ, ಫಿಜಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 800 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 1,760 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿವೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟನ್ ಜಂಟಿಯಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ 640 ಕಿಮೀ ಹಬ್ಬಿರುವ ಇವುಗಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 14,763 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 205754 (2005). ನ್ಯೂ ಹೆಬ್ರಿಡೀಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ದ್ವೀಪಗಳು ಬ್ಯಾಂಕ್ಸ್, ಎಸ್ಪಿರಿಟೂ ಸ್ಯಾಂಟೋ, ಓಬ, ಪೆಂಟಿಕಾಸ್ಟ್, ಮಾಲೆಕೂಲ, ಆಂಬ್ರಿಮ್, ಏಫ್ಯಾಟೇ ಮತ್ತು ಎರೊಮ್ಯಾಂಗ. ರಾಜಧಾನಿ ವೀಲ. ಇದು ಏಫ್ಯಾಟೇ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿದೆ.

ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ್ದು. ಪರ್ವತಗಳು ಉನ್ನತ ಹಾಗೂ ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು. ಏರಿಳಿತದ ನೆಲ, ಕರಾವಳಿಯ ಉಬ್ಬು ನೆಲ, ಕಡಲ ಕರೆಯಿಂದಾಚೆಗೆ ಹವಳದ ದಿಬ್ಬ–ಇವುಗಳಿಂದ ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಕೂಡಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣ ಕಲ್ಲುಗಳೂ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಶಿಲೆಗಳೂ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ. ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಭೂಕಂಪಗಳಾಗುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಟ್ಯಾಬ್‌ವೆಮಸಾನ (1,888 ಮೀ) ಇದು ಇಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪವಾದ ಎಸ್ಪಿರಿಟೂ ಸ್ಯಾಂಟೋ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಕಾಡುಗಳು ಆವರಿಸಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಉಷ್ಣತೆಯೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲೇ ಅಧಿಕ. ನೆಲದ ಮೇಲಣ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ವಿರಳ. ಆದರೆ ಪಕ್ಷಿ ಸಂಕುಲ ವಿಪುಲವಾಗಿದೆ.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಪೈಕಿ ಇದನ್ನು ಮೊದಲು ನೋಡಿದವರು ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ನಾವಿಕ ಪೇದ್ರೂ ಫರ್ನಾಂಡಿಷ್ ದೆ ಕ್ವೈರೋಸ್(1606). ಅನಂತರ ಫ್ರೆಂಚ್ ಪರಿಶೋಧಕ ಲೂಯಿದ ಲೂಗ್ಯಾನ್‌ವೀಲ್ (1768). ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನಾವಿಕ ಜೇಮ್ಸ್ ಕುಕ್ ಇದರ ಮೇಲೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಹಕ್ಕನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ (1887). ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೂ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೂ ಇವುಗಳ ಒಡೆತನದ ಬಗ್ಗೆ ಎದ್ದಿದ್ದ ವಿವಾದ 1887ರಲ್ಲಿ ಪರಿಹಾರವಾಯಿತು. ಇವುಗಳ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಇವೆರಡೂ ದೇಶಗಳ ಜಂಟಿ ನೌಕಾಆಯೋಗ ನೇಮಕವಾಯಿತು. 1906ರಲ್ಲಿ ಇವೆರಡೂ ದೇಶಗಳು ಸಹಪ್ರಭುತ್ವದ ಸರ್ಕಾರದ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಒಪ್ಪಿದವು. ಸ್ಥಳೀಯರ ಮೇಲೆ ಇವುಗಳ ಜಂಟಿ ಅಧಿಕಾರ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಫ್ರೆಂಚ್ ಕಮಿಷನರು ತಂತಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯರ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಕೊಬ್ಬರಿ, ಕೋಕೋ, ಕಾಫಿ, ಮಾಂಸ ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳು. ಇವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ನಿರ್ಯಾತವಾಗುತ್ತವೆ. ವೀಲ ಮತ್ತು ಲೂಗ್ಯಾನ್‌ವಿಲ್ ಬಂದರುಗಳಿಂದ ಇವು ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಲ್ಯೂಗಾನ್‌ವಿಲ್ ಬಂದರು ಎಸ್ಪಿರಿಟೂ ಸ್ಯಾಂಟೋ ದ್ವೀಪದ ಪೂರ್ವತೀರದಲ್ಲಿದೆ. ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದೂ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮವೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಸಂಪಾದನೆಯ ಇನ್ನೆರಡು ಮಾರ್ಗಗಳು.

ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂಲವಾಸಿಗಳು ಮೆಲನೇಷಿಯನರು. ಯುರೋಪ್, ಚೀನ ಮತ್ತು ವಿಯೆಟ್ನಾಂ ಜನರೂ ತಾಹಿತಿಯನ್, ವಾಲಿಸ್ ದ್ವೀಪೀಯ ಮತ್ತು ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಟಲೋನಿಯನ್ ಜನರೂ ಇಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. (ಪಿ.ಬಿ.)

ನ್ಯೂ ಹ್ಯಾಂಪ್‌ಷೈರ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಈಶಾನ್ಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೆನಡದ ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮೇನ್ ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು 29 ಕಿಮೀ ದೂರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮೆಸಾಚುಸಟ್ಸ್ ರಾಜ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ವರ್ಮಾಂಟ್ ಇವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 24043 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 12,99,500 (2004). ರಾಜಧಾನಿ ಕಾನ್‌ಕರ್ಡ್ (41,823) ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ (1,08,871), ನ್ಯಾಷವ (87,285) ಮತ್ತು ಪೋರ್ಟ್ಸ್‌ಮತ್ (2002).

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ : ಇದನ್ನು ಗ್ರಾನೈಟ್ ರಾಜ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಈ ರಾಜ್ಯ ಪರ್ವತಮಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸು. 1,500 ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ವೈಟ್ ಶಿಖರ 1,917 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಪಾತಳಿಯಿಂದ ಸು. 305 ಮೀ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಐದು ಮುಖ್ಯ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನದಿ ಮೆರಿಮ್ಯಾಕ್. ಎರಡನೆಯದು ಕನೆಕ್ಟಿಕಟ್. ಉಳಿದ ಮೂರು ನದಿಗಳು ಸ್ಯಾಕೋ, ಆಂಡ್ರಸ್ಕಾಗಿನ್ ಮತ್ತು ಪಿಸ್ಕೆಟಕ್ವಾ.

ವಾಯುಗುಣ : ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ – 17^0ಸೆ. ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಗೆ ಇಳಿಯಬಹುದು. ಅನೇಕ ದಿವಸಗಳವರೆಗೆ ಹೀಗಿರುವುದುಂಟು. ಬೇಸಗೆ ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಧ್ಯ ಉಷ್ಣತೆ 44^0ಸೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 102 ಸೆಂಮೀ. (ಜಿ.ಕೆ.ಯು.)

ನ್ಯೂಕ್ಯಾಸಲ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಇಂಡಿಯಾನ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆನ್ರಿ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ನಗರ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಬಲೂ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲೆ ಇಂಡಿಯಾನಪೋಲಿಸ್‌ಗೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 224 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದನ್ನು 1819ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. 1839ರಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ನಗರ ಮಾನ್ಯತೆ ದೊರಕಿತು. *

ನ್ಯೂಗಿನಿ: ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಎರಡನೆಯ ಅತಿದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪ. ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ಮಾತ್ರ ಇದಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡದಾದುದು. ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಖಂಡದ ವಿಸ್ತರಣೆಯೆಂದೇ ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಹತ್ತಿರವೆಂಬಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಸು. 160 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ದ. ಅ. $0^0 19'$–$10^0 43'$ ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. $130^0 45'$– $150^0 48'$ ನಡುವೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ನ್ಯೂಗಿನಿ ದ್ವೀಪ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಕಡೆಯಿಂದ ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ ದ್ವೀಪಗಳ ಕಡೆಗೆ ಕೊಕ್ಕು ಚಾಚಿದ ಪಕ್ಷಿಯಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸು. 2,400 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 800 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಈ ದ್ವೀಪದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 7,75,21 ಚ.ಕಿ.ಮೀ.

ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ನ್ಯೂಗಿನಿ ದ್ವೀಪವು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಪೂ.ರೇ. 141^0ಯ (ಪ್ಲೈ ನದಿ ಗಡಿಯಾಗಿರುವ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ) ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಸು. $^1/_2$ ಭಾಗವು ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ದೇಶದ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಇರೀಯಾನ್ ಜಯ (ಪಶ್ಚಿಮ ಇರೀಯಾನ್) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದ ಭಾಗದ ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧ ಪಪುವ ಪ್ರದೇಶವೆನಿಸಿದ್ದು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿತ್ತು. 1975 ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 16ರಂದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಯಿತು. ನ್ಯೂಗಿನಿಯ ರಾಜಕೀಯ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮೀಪದ ನೂರಾರು ದ್ವೀಪಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಇವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಇವುಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 4,53,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಪಪುವ ನ್ಯೂಗಿನಿ ಸು. 5.5 ದ. ಲಕ್ಷಗಳು (2005).

ಭೂಸ್ವರೂಪ: ನ್ಯೂಗಿನಿ ದ್ವೀಪದ ಭೂಭೌತ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಶೋಧಿಸಿಲ್ಲ. ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಇದು ಬಹುಶಃ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಅದರ ನಡುವೆ ಉದ್ದಕ್ಕೂ 80–240 ಕಿಮೀ ಅಗಲದ ಉನ್ನತ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಿಖರಗಳು 4,570 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಭೂಮಧ್ಯ ರೇಖೆಗೆ ತೀರ ಹತ್ತಿರವಾಗಿದ್ದರೂ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರಗಳು ನಿತ್ಯಹಿಮಾವೃತವಾಗಿವೆ. ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕ್, ಓವೆನ್ ಮೊದಲಾದ ಶಿಖರಗಳಿವೆ; ಇವುಗಳಾಚೆ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಜೀವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿವೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ವೇಗವಾಗಿ ಧಾವಿಸುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಮ್ಯಾಂಬರಾಮೋ.

ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಡೀಗುಲ್, ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ಸೆಪಿಕ್, ಈಶಾನ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಮಾರ್ಖಮ್, ಆಗ್ನೇಯದ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವ ಪುರಾರೀ ಮತ್ತು ಫ್ಲೈ ಹೆಸರಿಸತಕ್ಕವು. ಸೆಪಿಕ್ ನದಿಯಲ್ಲಿ 480 ಕಿಮೀ ವರೆಗೂ ಇತರ ಹಲವು ನದಿಗಳಲ್ಲಿ 160 ಕಿಮೀ ವರೆಗೂ ನೌಕಾಯಾನ ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವೆ ಬಹಳ ಕಡಿದಾದ ಕಣಿವೆಯಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಸರೋವರದ ಮೈದಾನವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇಲ್ಲಿ ರಾವುಫೇರ್ ಮತ್ತು ಐಡೆನ್‌ಬರ್ಗ್ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಸರೋವರಗಳೂ ಇವೆ.

ಕರಾವಳಿಯ ಬಯಲಿನ ಬಹುಭಾಗ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಜವುಗು ನೆಲಗಳು ಗುಲ್ಮವೃಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಎತ್ತರದ ಹುಲ್ಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ನೀರು ರಭಸದಿಂದ ಹರಿದು ಮಣ್ಣನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿಹಾಕಿರುವುದರಿಂದ ನೆಲ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬರಡಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಅಗಲವಾದ ಕಣಿವೆ ಮಾತ್ರ ಹುಲುಸಾಗಿವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಈ ದ್ವೀಪ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆಯ ಸರಾಸರಿ 22^0 ಸೆ. ಇರುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 25 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು: ನ್ಯೂಗಿನಿಯ ಶೇ.70ರಷ್ಟು ಭೂಮಿ ಅರಣ್ಯಮಯ. ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಇನ್ನೂ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪವು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಜೀವ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಸಸ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದ ಹೋಲಿಕೆಯಿದ್ದರೂ ಭಾರತ-ಮಲೇಷ್ಯ ವಲಯದ ಪ್ರಭಾವವೂ ಇದೆ. 1,829 ಮೀ ಗಿಂತ ತಗ್ಗಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಅರಣ್ಯಗಳು ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಒಳಗೆ ಬಿಡದಷ್ಟು ದಟ್ಟವಾಗಿವೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆಮೊನಚು ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಎತ್ತರವಾದ ಕಾಂಗರೂ ಮತ್ತು ಕುನಾಯಿ ಹುಲ್ಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಸಾಕಷ್ಟಿವೆ. ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಮರಗಳು ಸಾಕಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾರ್ಗಗಳಿಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಿ ವಿನಿಯೋಗ ಆಗಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು: ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಗಿನಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಕ್ಕೆ ಸಮೀಪವಾಗಿದೆಯಲ್ಲದೆ, ದೀರ್ಘಕಾಲದಿಂದ ಇದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ಅಳಿದುಹೋದ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಜಾತಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಮಾರ್ಸ್ಯೂಪಿಯಲ್ ವರ್ಗದ 100ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಣಿಜಾತಿಗಳಿವೆ. ವೃಕ್ಷವಾಸಿ ಕಾಂಗರು ಅಥವಾ ಹಾರಾಡುವ ನರಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಎಚಿಡ್ನಾ ಎಂಬ ತತ್ತಿ ಇಡುವ ಸಸ್ತನಿಯೊಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಣಿ ವಿಶೇಷ. ದಸ್ಯೂರ್ ಎಂಬ ಸ್ಥಳೀಯ ಬೆಕ್ಕು ಇಲ್ಲಿಯ ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿ, ಬಗೆಬಗೆಯ ಮೊಸಳೆಗಳು. ಆಮೆಗಳು, ಓತಿಕ್ಯಾತಗಳು, ಹೆಬ್ಬಾವನ್ನೊಳಗೊಂಡು ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ವಿಷವಿಲ್ಲದ ಹಾಗೂ ವಿಷಯುಕ್ತ ಹಾವುಗಳು, 80ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜಾತಿ ಚೇಳುಗಳು, ಜಿಗಣೆಗಳು, ಮಲೇರಿಯ ರೋಗ ಹರಡುವ ಸೊಳ್ಳೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ.

ಪಕ್ಷಿ ಪ್ರಪಂಚ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ್ದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾತಿಯಾದ್ದು. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿಸುಂದರ ಪಕ್ಷಿಗಳಾದ ಫಲಭಕ್ಷಕ ಸ್ವರ್ಗಪಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ಕೆಸೋವರಿ ಎಂಬುವುಗಳ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 59 ಮತ್ತು 39 ಜಾತಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಪಾರಿವಾಳ, ಗಿಳಿ, ಮಿಂಚುಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದ ಹಕ್ಕಿಗಳೂ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜಾತಿಯ ಮೀನುಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಜನಾಂಗಗಳು: ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂಲನಿವಾಸಿ ಹೆಚ್ಚಿನವರು ಕಪ್ಪು ಜನರು. ಪ್ರಾಚೀನ ವಲಸೆಗಾರರಾದ ನಿಗ್ರಿಟೋ ಜಾತಿಯ 1.52 ಮೀಗಿಂತ ಕುಳ್ಳರಾದ ಜನರು, ಒಳ ನಾಡಿನ ದುರ್ಗಮ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಪಪುವನರದು ಎರಡನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಗುಂಪು, ಮಲಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಉಣ್ಣೆ ಕೂದಲಿನವರೆಂದು ಅರ್ಥ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇವರ ಹೆಸರು ಅನ್ವರ್ಥವಾದ್ದು. ಒಳನಾಡಿನ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶ, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ ಇವರ ನೆಲೆ. ಕೊನೆಗೆ ಬಂದವರು ಮಲೆನೇಷಿಯನ್ನರು. ಇವರ ವಸತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪಪುವ ಕರಾವಳಿ ಮತ್ತು ನೆರೆಹೊರೆಯ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಬಿಳಿಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಲ್ಪ.

ನ್ಯೂಗಿನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾದ 500ಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಪಪುವನ್ ಮತ್ತು ಮೆಲನೇಷಿಯನ್ ಎಂದು ಎರಡು ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ನೆರೆಹೊರೆಯ ಹಳ್ಳಿಯವರಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಭಾಷೆಗಳು ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ತರಹದ ಅಪಭ್ರಂಶ ಮೆಲನೇಷಿಯರ ವ್ಯವಹಾರಭಾಷೆಯದಾಗಿದೆ. ಇವರ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತ, ಮುಸ್ಲಿಂ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯರು ಎಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದ್ದರೂ ಹೆಚ್ಚಿನವರು ಪಿತೃಪೂಜಕರು, ಭೂತಪಿಶಾಚಿ, ಮಂತ್ರಮಾಟಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವುಳ್ಳವರು. ಮಾಟದ ಸಂಶಯದಿಂದ ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಗಳ ನಡುವೆ ಯುದ್ಧಗಳಾಗುವುದುಂಟು. ಇತ್ತೀಚಿಗಿನವರೆಗೂ ತಲೆಬೇಟೆಯಂತ ಕ್ರೂರ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅನೇಕ ಜಾತಿಗಳವರು ಇನ್ನೂ ಎಲೆಯುಡುಗೆಯ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಕಲ್ಲು, ಕವಡೆ, ಸೀಳಿದ ಬಿದಿರಿನ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಗುಡಿಸಲುಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ವಾಸ. ಕೃಷಿಯೆಂದರೆ ಬಹುಶಃ ತೋಟಗಾರಿಕೆ. ಕಬ್ಬು, ಬಾಳೆ, ಗೆಣಸು, ಟಾರೋ ಎಂಬ ಸಸ್ಯದ ಗೆಡ್ಡೆ, ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಬೆಳೆಸಿ ತಿನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಜನಾಂಗದವರಂತೂ ಸಬ್ಬಕ್ಕಿಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿ ಬದುಕುತ್ತಾರೆ. ನಾಯಿ, ಹಂದಿ, ಹಕ್ಕಿ, ಆಮೆ, ಮೀನು, ಓತಿಕ್ಯಾತಗಳು ಮಾಂಸಾಹಾರದ ಮೂಲಗಳು. ಮಸಾಲೆ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ 1511ರಲ್ಲಿ ಬಂದ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ನಾವಿಕ ಅಂತಾನ್ಯೂದಿ ಅಬ್ರೇಯೂ ಈ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಕಂಡ ಮೊದಲ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ದ್ವೀಪದ ಭೂಸ್ವರೂಪ ಆಫ್ರಿಕದ ಗಿನಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಶೋಧಕರು ಇದಕ್ಕೆ ನ್ಯೂಗಿನಿಯೆಂದು ಕೊಟ್ಟ ಹೆಸರು ಶಾಶ್ವತವಾಯಿತು.

ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು: ನ್ಯೂಗಿನಿಯ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಖನಿಜ, ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಒಳನಾಡಿನ ದುರ್ಗಮತೆಯಿಂದಾಗಿ ಅವಿನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಪಶ್ಚಿಮ ಇರೀಯಾನ್ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಡಚ್ಚರು ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯತೊಡಗಿದರು. ಅದು ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ನ್ಯಾಸ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ನಡೆದುಬಂದ ಗಣಿಗಳಿಂದ ಚಿನ್ನದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಈಗ ಕುಗ್ಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪರ್ವತದ ತಪ್ಪಲು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ, ಕೋಕೋ, ಚಹ ಮತ್ತು ಪೈರೇಥಿಯಂ ಬೆಳೆಗಳೂ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ತೆಂಗು, ಮೀನು ಉದ್ಯಮಗಳೂ ವಿಕಾಸ ಹೊಂದಿವೆ. ಖನಿಜಗಳ ಪೈಕಿ ತಾಮ್ರದ ಅಪಾರ ಅದಿರುಗಳ ವಿನಿಯೋಗ ಈಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮಹತ್ತ್ವ ಬರಲಿದೆ. *

ನ್ಯೂಪೋರ್ಟ್: ಈ ಹೆಸರಿನ ಅನೇಕ ಪಟ್ಟಣಗಳಿವೆ. 1. ದಕ್ಷಿಣ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯ ವೈಟ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಮೆಡೀನ ನದಿಯ ವಿಶಾಲವಾದ ಅಳಿವೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಜ್ರಾಕಾರದ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಉ.ಅ. 50°42′ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. 1°18′ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಇದು ಒಂದು ಬರೋ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 13,70,119 (2002). ಹಿಂದೆ ಇದು ಬಹುಶಃ ಮೆಡೀನದ ರೋಮನ್ ವಸತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಸ್ಯಾಕ್ಸನ್ ವಸತಿಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಮೊದಲನೆಯ ಸನ್ನದು 1177 ಮತ್ತು 1184ರ ಮಧ್ಯೆ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ 1184 ರಿಂದಲೂ ಶನಿವಾರದಂದು ಸಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. 1608 ರಲ್ಲಿ ಇದು ಬರೋ ಆಗಿ ಸನ್ನದು ಪಡೆಯಿತು. ಸೇಂಟ್ ತಾಮಸ್ ಆಫ್ ಕ್ಯಾಂಟರ್‌ಬರಿ ಚರ್ಚ್, ಪುರಸಭಾ ಭವನ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು. ನ್ಯೂಪೋರ್ಟ್‌ನ ವ್ಯಾಪಾರ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿಂದಾಗಿ ಅದು ಐಲ್ ಆಫ್ ವೈಟ್‌ನ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದ ಕ್ಯಾರಿಸ್ ಬ್ರೂಕನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ತಾನೇ ಆ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು. ಈಗ ಕ್ಯಾರಿಸ್‌ಬ್ರೂಕ್ ನ್ಯೂಪೋರ್ಟ್‌ನ ಒಂದು ಉಪನಗರ. ನ್ಯೂಪೋರ್ಟ್ ವೈಟ್ ದ್ವೀಪದ ವ್ಯವಸಾಯಕೇಂದ್ರ; ಇಲ್ಲಿಯ ಬಂದರಿನ ಮೂಲಕ ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗದೊಡನೆ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆದಿದೆ. ನ್ಯೂಪೋರ್ಟಿನ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ತಯಾರಿಕೆ, ಮರಗೆಲಸ, ಗಿರಣಿಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಮದ್ಯಸಾರ ತಯಾರಿಕೆ. ನ್ಯೂಪೋರ್ಟ್‌ನ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಅತ್ಯಂತ ಭದ್ರ ಕಾರಾಗೃಹವಾದ ಪಾರ್ಕ್‌ಹರ್ಸ್ಟ್ ಇದೆ.

2. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಅರ್ಕಾನ್ಸಸ್‌ನ ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ವೈಟ್ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲೆ ಈ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣವಿದೆ. ಜ್ಯಾಕ್ಸನ್ ಕೌಂಟಿಯ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರವಿದು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯಾಕ್ಸನ್‌ಪೋರ್ಟ್ ಪಟ್ಟಣದ ನಿವಾಸಿಗಳು ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಸೇತುವೆ ಕಟ್ಟಿ ನೇರ ಹೊರದಾರಿ ನಿರ್ಮಿಸಲು ಅವಕಾಶ ಕೊಡಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದಾಗ ಆ ನದಿಯ ಮೇಲಿನ ಹೊಸ ಬಂದರಾಗಿ (ನ್ಯೂಪೋರ್ಟ್) ಇದನ್ನು 1870ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. 1875ರಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕೃತ ಮಾನ್ಯತೆ ದೊರಕಿತು. ಜ್ಯಾಕ್ಸನ್‌ಪೋರ್ಟ್ ಬದಲು ಇದನ್ನು ಕೌಂಟಿಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು (1892). ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಸುವ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಇದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಯಿತು. ನದಿಯಿಂದ ಜೋಡು ಚಿಪ್ಪುಗಳನ್ನಾಯ್ದು ಅವುಗಳಿಂದ ಮುತ್ತಿನ ಸಂಗ್ರಹಣೆ. ಚಿಪ್ಪಿನ ಗುಂಡಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆ-ಈ ಉದ್ಯಮಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುವು. ನಗರದ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಸೇನಾ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ನ್ಯೂಪೋರ್ಟ್‌ಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಡಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಇಂದು ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಾನವಿದೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7811(2005). ಇದು ಉ.ಅ. $35^0 37'$ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. $90^0 17'$ ಮೇಲೆ ಇದೆ.

3. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಕೆಂಟಕೀ ರಾಜ್ಯದ ಕ್ಯಾಂಬೆಲ್ ಕೌಂಟಿಯ ಎರಡು ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಮತ್ತೊಂದು ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡ್ರಿಯ ಒಹೈಯೊ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲೆ, ಲಿಕಿಂಗ್ ನದಿಯ ಮುಖದ ಬಳಿ ಇರುವ ಸಿನ್ಸಿನಾಟಿ ನಗರದ ಎದುರಿನಲ್ಲಿದೆ. ಹಬರ್ಡ್ ಟೇಲರ್ ಎಂಬ ತರುಣ ಸೈನಿಕನೊಬ್ಬ 1790ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಜನವಸತಿಯನ್ನು ಯೋಜಿಸಿದ. ಜೇಮ್ಸ್‌ಟೌನ್ ಬಂದರನ್ನು ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ತಲುಪಿದ (1607) ನೌಕೆಯ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಕ್ರಿಸ್ಟೋಫರ್ ನ್ಯೂಪೋರ್ಟ್ ಎಂಬವನ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರನ್ನು ಇಡಲಾಯಿತು. 1850ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕೆಂಟಕಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ದಿ ಫ್ರೀ ಸೌತ್ ಎಂಬ ಗುಲಾಮಗಿರಿ ವಿರೋಧಿ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ವಿಲಿಯಮ್ ಷ್ರೆವ್ ಬೇಲಿ ಇಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಆದರೆ ಗುಲಾಮಗಿರಿಯ ಪರವಾಗಿದ್ದವರ ದೊಂಬಿಯೊಂದು 1859ರಲ್ಲಿ ಇವನ ಮುದ್ರಣಯಂತ್ರ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಸಾಡಿತು. ಬೇಲ್ ಆಗ ಸಿನ್ಸಿನಾಟಿಗೆ ಹೋದ. 1880-1900ರಲ್ಲಿ ಈ ನಗರ ವಿಶೇಷವಾಗಿ

ಬೆಳೆಯಿತು. ಸಿನ್ಸಿನಾಟಿಗೆ ಸೇತುವೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು GPÀ§mÉ ÀvÀÛ ÄzÀåÀgÀvÀiÁå PÉ ÉÉzÀÁzÀÀG.C. 39°36′ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. 84°29′ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ.

4. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಆರಿಗನ್ ರಾಜ್ಯದ ಲಿಂಕನ್ ಕೌಂಟಿಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರದ ಹೆಸರೂ ಇದೇ ಆಗಿದೆ. ಇದು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಯಾಕಿನ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಉತ್ತರ ದಡದ ಮೇಲಿದೆ. ಮರದ ದಿಮ್ಮಿ, ಮೀನು ಡಬ್ಬೀಕರಣ – ಇವು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಆರಿಗನ್ ರಾಜ್ಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸಾಗರಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ಕೇಂದ್ರ ಇಲ್ಲಿದೆ. ನ್ಯೂಪೋರ್ಟ್ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5250 (2002).

5. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ರೋಡ್ ಐಲೆಂಡಿನ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ನಗರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 26,457(2002). ಇದು ನ್ಯೂಪೋರ್ಟ್ ಕೌಂಟಿಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ, ಬಂದರು. 1639ರಲ್ಲಿ ಇದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಅಮೆರಿಕನ್ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ (1776–79) ಬ್ರಿಟನ್ ಇದನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಅಂತರ್ಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಇದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. ಇಲ್ಲಿನ ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ಇದು ಬಂದರಾಗಿರುವುದೇ ಇದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣಗಳು. ನ್ಯೂಪೋರ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ನೌಕಾ ನೆಲೆಯ ಅನೇಕ ಸ್ಥಾವರಗಳ ಸಂಕೀರ್ಣವೊಂದು ಬೆಳೆದಿದೆ. ನೌಕಾ ಚಟುವಟಿಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಹಳೆಯ ವಸಾಹತು ಭವನ (1739). ಟ್ರಿನಿಟಿ ಚರ್ಚ್ (1726), ಟೌರೊ ಸೈನಗಾಗ್(1763), ರೆಡ್‌ಮಾಡ್ ಲೈಬ್ರರಿ ಮತ್ತು ಅತೆನಿಯಮ್ (1747), ನ್ಯೂಪೋರ್ಟ್ ಆರ್ಟಿಲರಿ ಕಂಪನಿ, ಸೈನಿಕ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ (1741) ಮೊದಲಾದವು ನಗರದ ಕೆಲವು ಆಕರ್ಷಣೆಗಳು. ರೇವಿನ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಹಳೆಯ ವಲಯದಲ್ಲಿ (ದಿ ಪಾಯಿಂಟ್) ವಸಾಹತುಕಾಲದ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಮನೆಗಳಿವೆ.

6. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ವೇಲ್ಸ್ ನಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಇರುವ ನ್ಯೂಪೋರ್ಟ್ ಸು. 1126ರಿಂದ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಹೊಂದಿದ್ದ ಈ ನಗರ ಅನೇಕ ಸವಲತ್ತುಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿತ್ತು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಮಾನ್‌ಮತ್‌ಷೈರ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆದ ಫಲವಾಗಿ ಆಧುನಿಕ ನಗರ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂತು. ನ್ಯೂಪೋರ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕು ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. 1959ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಇದು ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಮುಖ್ಯ ಉಕ್ಕು ತಯಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ. ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,37,011 (2005).

7. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ವರ್ಮಾಂಟ್ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣವಿದೆ. ಇದು ಆರ್ಲಿಯನ್ಸ್ ಕೌಂಟಿಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. (ಕೆ.ಆರ್.)

ನ್ಯೂಫೌಂಡ್ಲೆಂಡ್: ಕೆನಡದ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯ; ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ದ್ವೀಪವನ್ನೂ ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗವಾದ ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ನೂಫೌಂಡ್ಲೆಂಡ್ ದ್ವೀಪ ಉ.ಅ. 46°36′–51°39′ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ 52°36′–59°24′ ಮಧ್ಯೆಯೂ ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ಉ.ಅ. 51°22′–60°30′ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. 58°30′–67°25′ ನಡುವೆಯೂ ಇವೆ. ನ್ಯೂಫೌಂಡ್ಲೆಂಡ್ ದ್ವೀಪ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಡ್, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ರೇಸ್, ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ರೇ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ತೀರದಲ್ಲಿ ಫ್ರೀಲ್ಸ್ ಭೂಶಿರಗಳು ಇವೆ. ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ಭಾಗ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಲಾನ್ಸ್ ಎಕ್ಲೇರ್‌ನಿಂದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಚಿಡ್ಲೀ ಭೂಶಿರದ ವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗವನ್ನು ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ಆವರಿಸಿದೆ. ಕೊಲ್ಲಿ ಖಾರಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳ ಬಡಿತಕ್ಕೊಳಗಾದ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಕರಾವಳಿಯ ಉದ್ದ ಸು. 16,000 ಕಿಮೀ. ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,96,860 ಚ.ಕಿಮೀ. ನ್ಯೂಫೌಂಡ್ಲೆಂಡ್ ದ್ವೀಪದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 108860 ಚ.ಕಿಮೀ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 576986 (2005). ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಸೇಂಟ್ ಜಾನ್ಸ್. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 99,182 (2002). ಬೆಲ್ಲೆ ಜಲಸಂಧಿಯು ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ಭಾಗವನ್ನು ದ್ವೀಪದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದೆ.

ನ್ಯೂಫೌಂಡ್ಲೆಂಡ್ ಮಟ್ಟಸವಾದ ಭೂಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಲಾಂಗ್‌ರೇಂಜ್ (814 ಮೀ) ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾದುದು. ಗ್ರಾಂಡ್‌ಲೇಕ್, ಗ್ರಾಂಡ್‌ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನ್, ಗ್ಯಾಂಡರ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಸರೋವರಗಳು. ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳೆಂದರೆ ಟೆರ ನೋವ, ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್, ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ಲಾಯಿಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಗ್ಯಾಂಡರ್.

ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯವೂ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಟಾರ್ನ್‌ಗ್ಯಾಟ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 1,524 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕಿದೆ. ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರತೀರ ಬಹು ಡೊಂಕು. ಹಲವಾರು ಹಿಮ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುವಾಗ ಕರಗಿ ರಭಸದಿಂದ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ನ್ಯೂಫೌಂಡ್ಲೆಂಡ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಚರ್ಚಿಲ್ ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್‌ನ ಅತಿ ಉದ್ದವಾದ ನದಿ. ಇದರ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಿಲ್ಲದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಖಂಡಾವರಣ ಪ್ರದೇಶವಿದ್ದು ಇದನ್ನು ಗ್ರಾಂಡ್‌ಬ್ಯಾಂಕ್ಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ವಾಯುಗುಣ : ನ್ಯೂಫೌಂಡ್ಲೆಂಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಂಜು ಮುಸುಕಿದರೂ ಚಳಿ ಬಹಳ ತೀವ್ರವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬೇಸಗೆ ಹಿತಕರ, ಜುಲೈ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರದಲ್ಲಿ 15°ಸೆ. ಉತ್ತರ ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್‌ನಲ್ಲಿ 4.4°ಸೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜುಲೈ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 16°ಸೆ. ಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜನವರಿಯ ಮಧ್ಯ ಉಷ್ಣತೆ ನ್ಯೂಫೌಂಡ್ಲೆಂಡಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ –6.7°ಸೆ. ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ತೀರದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ (12.2°ಸೆ.), ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ (17.8°ಸೆ.), ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ (26°ಸೆ.) ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ –40°ಸೆ ವರೆಗೂ ಉಷ್ಣತೆ ಇಳಿಯುವುದುಂಟು. ನ್ಯೂಫೌಂಡ್ಲೆಂಡ್ ದ್ವೀಪದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಅವಪಾತ 140 ಸೆಂಮೀ. ಚಿಡ್ಲೀ ಭೂಶಿರದ ಬಳಿ 43 ಸೆಂಮೀ. ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಅವಪಾತದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸು $3^1/_5$ರಷ್ಟೂ ಹಿಮರೂಪದಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತವೆ.

ಕೆನಡ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ತೀರದತ್ತ ಸಾಗುವ ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ನ್ಯೂಫೌಂಡ್ಲೆಂಡ್ ದ್ವೀಪದ ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ತೀವ್ರ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಬೀಸುವ ಮೊದಲು ಈಶಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಮಾರುತಗಳು ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರಿನ ಶೀತಲ ಸಮುದ್ರ ಪ್ರವಾಹಗಳ ಮೇಲೆ ಬೀಸಿ, ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ತಂಪು ಹವಾಮಾನವನ್ನು ತಂದು, ವಸಂತಕಾಲದ ಆಗಮನವನ್ನು ಮುಂದೆಳ್ಳುತ್ತವೆ. ದ್ವೀಪದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ಸಾಗರಿಕ ತಂಗಾಳಿ ಗಲ್ಫ್ ಉಷ್ಣೋದಕ ಪ್ರವಾಹದ ಮೇಲಣ ಬೆಚ್ಚನೆಯ ಗಾಳಿಯೊಂದಿಗೆ ಮಿಲನಗೊಂಡು ಆಗಾಗ್ಗೆ ದಟ್ಟವಾದ ಮಂಜನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದುಂಟು. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ.

ನ್ಯೂಫೌಂಡ್ಲೆಂಡಿನ ರಾಜಧಾನಿ ಸೇಂಟ್ ಜಾನ್ಸಿನ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 99,182. ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಕಾರ್ನರ್ ಬ್ರೂಕ್ (20,103). (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ನ್ಯೂಬರಿ: ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ, ವ್ಯಾಪಾರ ಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ಬರ್ಕ್‌ಷೈರ್‌ನ ಬರೋ. ಕೆನೆಟ್ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ.51°25′ ಮತ್ತು ಪ.ರೆ. 1°20′ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 32000(2004). ಇದು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಹಳೆಯ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇಲ್ಲಿ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಸೇಂಟ್ ನಿಕೋಲಸ್ ಚರ್ಚ್ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜಾಕೋಬಿಯನ್ ವಸ್ತ್ರಭವನ ಈಗ ಬರೋ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಂತೆ ಉದ್ದನೆಯ ಎರಡು ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಕಣಜವೊಂದುಂಟು. ಇಲ್ಲೊಂದು ಹಳೆಯ ಶಾಲೆ, ಎಲಿಜಬೆತ್ ಕಾಲದ ಭವನ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಕಟ್ಟಡಗಳು ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕುದುರೆ ಪದ್ಯಾಂಗಣ 1905ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಮನರಂಜನೆಯ ಭವನ ಮುಂತಾದವು ಇವೆ. ನ್ಯೂಬರಿಯ ಆಧುನಿಕ ಮಳಿಗೆಗಳು ಮತ್ತು ಬಯಲು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜನರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿವೆ. ಇದು ಉಣ್ಣೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಸಾಗರಯಾನ ಸಂಬಂಧವಾದ ಉಪಕರಣ ಮತ್ತು ಲಘು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಹಿಟ್ಟು ಗಿರಣಿ, ಮರಗೆಲಸ, ಲಘು ವಿಮಾನ ತಯಾರಿಕೆ – ಇವು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯಮಗಳು. ದಕ್ಷಿಣ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಮತ್ತು ತೀರ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಮಾರ್ಗಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ.

ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಮೆಸಾಚುಸೆಟ್ಸ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೂ ಈ ಹೆಸರಿನ ಪಟ್ಟಣವಿದೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.)

ನ್ಯೂಬರ್ನ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಉತ್ತರ ಕರೋಲಿನ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ಕ್ರೇವನ್ ಕೌಂಟಿಯ ಒಂದು ನಗರ; ಆ ಕೌಂಟಿಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ನ್ಯೂಸ್ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲೆ, ಟ್ರೆಂಟ್ ನದಿ ಅದನ್ನು ಸೇರುವ ಎಡೆಯಲ್ಲಿದೆ (ಉ.ಅ 35°0.7′, ಪ.ರೇ 77°0.3′). ಜನಸಂಖ್ಯೆ 30,808 (2004). 1710ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ವಸತಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಸ್ವಿಟ್ಜರ್‌ಲೆಂಡಿನ ಬರ್ನ್ ನಿಂದ ಬಂದ ಕ್ರಿಸ್ಟಫರ್ ವಾನ್ ಗ್ರಾಫನ್ ರೀಡ್ ಇದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. 1723ರಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ನಗರದ ಸ್ಥಾನಮಾನ ದೊರಕಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ (1711–12) ಇಂಡಿಯನರ ಆಕ್ರಮಣದಿಂದ ಇದು ಬಹುತೇಕ ನಾಶಗೊಂಡಿತ್ತು. ಉತ್ತರ ಕರೋಲಿನದ ಮೊದಲನೆಯ ಮುದ್ರಣಾಲಯ (1749) ಮತ್ತು ಮೊದಲನೆಯ ಅನುದಾನ ಶಾಲೆ (1764) ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದವು. 1737ರಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಬರ್ನ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತೀಯ ವಿಧಾನಸಭೆ ಸೇರಲಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆಗ ಇದು ಉತ್ತರ ಕರೋಲಿನ ವಸಾಹತುವಿನ ರಾಜಧಾನಿಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕೇರಿತು. 1767–70ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಭವ್ಯ ಗವರ್ನರ್ ಭವನದಿಂದ ನಗರದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿತು. 1798ರಲ್ಲಿ ಟ್ರೈಯಾನ್ ಅರಮನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗ ಭಸ್ಮವಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಅದರ ಎರಡು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳೊಂದಿಗೆ 1959ರಲ್ಲಿ ಪುನರ್ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. 1774 ಮತ್ತು 75ರಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಬರ್ನ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಿರೋಧಿ ಪ್ರಥಮ ಮತ್ತು ದ್ವಿತೀಯ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಭೆ ಸೇರಿತ್ತು.

ಅಮೆರಿಕನ್ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಅನಂತರ ಅನೇಕ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಭೆಗಳು ನಡೆದರೂ 1794ವರೆಗೂ ಇದು ಕರೋಲಿನದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು.

ನ್ಯೂಬರ್ನ್ ನಗರ ಉತ್ತರ ಕರೋಲಿನದ ಉತ್ತಮ ಬಂದರಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂತು. ಪಾಮ್ಲಿಕೋ ಜಲಸಂಧಿಯ ಮುಖಾಂತರ ನ್ಯೂಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ದ್ವೀಪಗಳೊಂದಿಗೆ ಇದು ಸಮುದ್ರ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅಮೆರಿಕನ್ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಅನಂತರ ಇಲ್ಲಿ ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ಬೆಳೆಯಿತು. ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಮರಮುಟ್ಟುಗಳು ಮತ್ತು ನಾವಿಕರ ಪರಿಕರಗಳನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ಬಂದರಿನ ಮುಖಾಂತರ ರಫ್ತುಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸು. 4 ಮೀ ಅಗಲದ ಜಲಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ನ್ಯೂಬರ್ನ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಮಾರ್ಗ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. ಮೋರ್‌ಹೆಡ್ ನಗರದ ಬಂದರನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿ ಸರ್ಕಾರ ಇದನ್ನು ವಾಣಿಜ್ಯಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿತು. ಇದು ಬೇಸಗೆ ತಾಣವಾಗಿದೆ. ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಸೋಯಾಬೀನ್, ಮರದ ತಿರುಳು ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ ಇದಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನಾಡಾಗಿದೆ. ಮರಗೆಲಸ ದೋಣಿ ನಿರ್ಮಾಣ, ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣ, ಜವಳಿ, ರಾಸಾಯನಿಕ – ಇವು ನಗರದ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಈಗಿನ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪುಸ್ತಕಭಂಡಾರವಾಗಿರುವ ಸ್ಟಾನ್ಲೆ ಅರಮನೆ (1780), ಆಟ್‌ಮೋರ್ ಅರಮನೆ (1790), ಪ್ರೆಸ್ ಬಿಟೇರಿಯನ್ ಚರ್ಚ್ (1822), ಕ್ರೈಸ್ಟ್ ಚರ್ಚ್ (1752) – ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಭವನಗಳು. ನೀಗ್ರೋಗಳಿಗಾಗಿ ಆರಂಭವಾದ ಮೊದಮೊದಲ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಇಲ್ಲಿ 1862ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. (ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ನ್ಯೂಯ್: ದಕ್ಷಿಣ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ದ್ವೀಪ. ಇದನ್ನು ರಾಕ್ ಆಫ್ ಪಾಲಿನೇಷ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದು ಸ್ವಯಂ ಆಡಳಿತವಿರುವ ಪ್ರದೇಶವಾದರೂ ರಾಜತಾಂತ್ರಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಇತರೆ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ಇದರ ಪರವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ದ್ವೀಪ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 2400 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಟೊಂಗ, ಸಮೋವ ಮತ್ತು ಕುಕ್ ದ್ವೀಪಗಳ ನಡುವೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ದ್ವೀಪ ಸು. 269 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶಿಕ ಸಂಯೋಜನೆ $19^{0}03'48''$ ದ. ಮತ್ತು $169^{0}52'11''$ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ದ್ವೀಪ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತೀ ದೊಡ್ಡದಾದ ಹವಳ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕರಾವಳಿ ಭಾಗಗಳು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬಿದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಕೇವಲ 60 ಮೀ ಎತ್ತರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ ಅಲೋಫಿ ನಗರ.

ಈ ದ್ವೀಪ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆ ನವೆಂಬರ್ ಮತ್ತು ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳ ನಡುವೆ ಬೀಳುವುದು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,166 (2006). (ಕೆ.ಎಸ್.)

ಪ

ಪಂಚ ಮಹಾ ಸರೋವರಗಳು: ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದಿಯ ಹರಿವಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸುಪೀರಿಯರ್, ಮಿಷಿಗನ್, ಹ್ಯುರಾನ್, ಈರೀ ಮತ್ತು ಆಂಟೇರಿಯೋ ಎಂಬ ಐದು ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರಗಳು. ಉ.ಅ.$41^{0}22'$–$49^{0}00'$, ಪ.ರೇ.$76^{0}04'$–$92^{0}06'$ ನಡುವೆ ಇರುವ ಈ ಸರೋವರಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,45,000 ಚ.ಕಿಮಿ. ಇವು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಸಿಹಿನೀರು ಸರೋವರಗಳು. ಇವುಗಳ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 7,53,950 ಚ.ಕಿಮೀ. ಈ ಸರೋವರಗಳು ಒಂದು ಅಖಂಡ ಜಲೋತ್ಸರಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಸೇಂಟ್‌ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದಿಯ ಮೂಲಕ ಇವಕ್ಕೆ ಹೊರ ತೆರವು ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡದ ಅರ್ಧದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಜಲಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಸುಪೀರಿಯರ್ ಸರೋವರದ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಂದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ವರೆಗಿನ ದೂರ 3,744 ಕಿಮೀ. ಮಿಷಿಗನ್ ಹೊರತು ಉಳಿದ ಸರೋವರಗಳು ಕೆನಡ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ನಡುವಣ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಗಡಿಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಗಡಿಗಳನ್ನು 1909ರ ಗಡಿ ಜಲ ಒಪ್ಪಂದದ ಮೂಲಕ ಊರ್ಜಿತಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು.

ಪಂಚಮಹಾಸರೋವರಗಳ ಉಪಗ್ರಹ ಚಿತ್ರ

ಸುಪೀರಿಯರ್ ಸರೋವರದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೆನಡದ ಮಾಂಟೇರಿಯೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯವೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಮಿನ್ನಿಸೋಟ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ಕಾನ್ಸಿನ್ ಮತ್ತು ಮಿಷಿಗನ್ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. ಪಂಚ ಮಹಾ ಸರೋವರಗಳ ಪೈಕಿ ಸುಪೀರಿಯರ್ ಸರೋವರವೆ ಮೂಲ ಜಲಾಶಯ ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಾದದ್ದು. ಇದರ ಸರಾಸರಿ ಆಳ 406 ಮೀ. ಇದು ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 189 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಅಗಲ 258 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಉದ್ದ 616 ಕಿಮೀ. ಈ ಸರೋವರದ ನೀರು ಸೇಂಟ್ ಮೇರಿಸ್ ನದಿಯ ಮೂಲಕ, ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ ಸರಾಸರಿ 74,200 ಘ.ಅ.ಗಳಂತೆ ಹ್ಯುರಾನ್ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಮಿಷಿಗನ್ ಸರೋವರ ಸುಪೀರಿಯರ್ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದೆ. ಪಂಚ ಮಹಾಸರೋವರದಲ್ಲಿ 4ನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರ. ಈ ಸರೋವರದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ಕಾನ್ಸಿನ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಇಲಿನಾಯ್ಸ್ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯಾನ, ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಿಷಿಗನ್ ರಾಜ್ಯಗಳಿವೆ. ಇದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅ.ಸಂ.ಸಂ. ದಲ್ಲಿದೆ. ಸರೋವರದ ಸರಾಸರಿ ಆಳ 82 ಮೀ. ಇದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 176 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು 517 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಹಾಗೂ 190 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಸರೋವರದ ನೀರು ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 56,000 ಘ.ಅ.ಗಳಂತೆ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಮ್ಯಾಕಿನಾಕ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಮೂಲಕ ಹ್ಯುರಾನ್ ಸರೋವರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಹ್ಯುರಾನ್ ಸರೋವರ ಮಿಷಿಗನ್ ಸರೋವರದಂತೆ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 176 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಮಿಷಿಗನ್‌ಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಪಂಚ ಮಹಾ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಇದು ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರ. ಇದರ ಸರಾಸರಿ ಆಳ 229 ಮೀ. ಸರೋವರದ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೆನಡದ ಆಂಟೇರಿಯೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಮಿಷಿಗನ್ ರಾಜ್ಯ ಇದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ 330 ಕಿಮೀ. ಕ್ಷೇತ್ರ 59,570 ಚ.ಕಿಮೀ.

ಈರೀ ಸರೋವರದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೆನಡದ ಆಂಟೇರಿಯೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯವೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಮಿಷಿಗನ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಒಹೈಯೋ ಮತ್ತು ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂ ಯಾರ್ಕ್ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. ಇದು ಹ್ಯೂರಾನ್ ಮತ್ತು ಆಂಟರಿಯ ಸರೋವರಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಪಂಚ ಮಹಾ ಸರೋವರಗಳ ಪೈಕಿ ಈ ಸರೋವರದ ಆಳ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ. ಇದರ ಸರಾಸರಿ ಆಳ 64 ಮೀ. ಇದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 174 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಸರೋವರ 388 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿ ಮತ್ತು 92 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಇದರ ನೀರು ನಯಾಗರ ನದಿಯ ಮೂಲಕ ಹರಿದು, ನದಿಯ ಹಾರ್ಸ್ ಷೂ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕನ್ ಜಲಪಾತಗಳಲ್ಲಿ ದುಮುಕಿ ಆಂಟೇರಿಯೋ ಸರೋವರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಪಂಚಮಹಾ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಇದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರ ನೀರಿನ ಸರಾಸರಿ ಹರಿವು ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 1,94,300 ಘ.ಅ.

ಆಂಟೇರಿಯೊ ಅಮೆರಿಕದ ಪಂಚ ಮಹಾ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕಿರಿಯದು, ಇದರ ಸರಾಸರಿ ಆಳ 237 ಮೀ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೆನಡದ ಆಂಟೇರಿಯೊ ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ರಾಜ್ಯ

ಇವೆ. ಇದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 74 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ, ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 233,000 ಘ.ಅ.ಗಳಂತೆ ಈ ಸರೋವರದ ನೀರು ಹರಿದು ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿ 1,200 ಮೀ ಹರಿದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಪಂಚಮಹಾಸರೋವರಗಳ ನಕ್ಷೆ

ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶದ ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ಪಂಚ ಮಹಾ ಸರೋವರಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಗಣನೀಯ. ಬೇಸಗೆ ಹಿತಕರ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಚಳಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸರೋವರಗಳ ಪೂರ್ವತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ಸರೋವರಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕವಿಯುವ ಮಂಜಿನಿಂದ ಸರೋವರ ಭಾಗಗಳ ಪಟ್ಟಣಗಳಾದ ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ, ಬಫೆಲೋ, ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅಡಚಣೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಸರೋವರಗಳು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಧಾನವಾದವು, ಸರೋವರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಜಲಪಕ್ಷಿಗಳು ಹಾಗೂ ಕಾಡುಹಕ್ಕಿಗಳು ಇವೆ. ವಸಂತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ವಲಸೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಸರೋವರಗಳ ಮರಳು ತೀರಗಳು ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ನೀರು ಸಮೀಪದ ಪಟ್ಟಣಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಸು. 240 ಪುರಸಭೆಗಳು ಇವುಗಳ ನೀರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತವೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಪಂಚವಟಿ: ಗೋದಾವರಿ ನದಿಯ ಉತ್ತರದ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ನಾಸಿಕ್ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವೂ ಉನ್ನತವೂ ಆಗಿರುವ ಐದು ಆಲದ ಮರಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಪಂಚವಟಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಪುರಾಣಗಳ ಪ್ರಕಾರ ವನವಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಅಗಸ್ತ್ಯಾಶ್ರಮದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬರುವಾಗ ಅಗಸ್ತ್ಯನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಆತನ ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಎರಡು ಗಾವುದ ದೂರವಿರುವ ಪಂಚವಟಿಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಮ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ಶೂರ್ಪನಖಿಯ ವಿರೂಪಕರಣವೂ ಖರದೂಷಣಾದಿ ರಾಕ್ಷಸರ ಸಂಹಾರವೂ ಸೀತಾಪಹರಣವೂ ನಡೆದದ್ದು ಇಲ್ಲಿಯೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಈ ಘಟನೆಗಳ ಸವಿಸ್ತಾರವಾದ ವರ್ಣನೆ ಮೂಲರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. *

ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳು: ಲಭ್ಯವಾಗುವ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ನಿಶ್ಚಿತ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿಗದಿಯಾದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಗೊತ್ತಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವಂತೆ ರೂಪಿಸಿ ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಮವೇ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಯೋಜನೆಯೆನ್ನುವುದಾದರೆ, ಈ ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಐದೈದು ವರ್ಷಗಳ ಮಜಲುಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಆಯಾ ಮಜಲು ಅಥವಾ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು, ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೇ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ. ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಜಾರಿಗೆ ತಂದ ದೇಶ ಸೋವಿಯೆತ್ ಒಕ್ಕೂಟ. ಇಂದಿನ ರಷ್ಯ. ಅದರ ಪ್ರಥಮ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ 1928ರಲ್ಲೂ ಎರಡನೆಯದು 1933ರಲ್ಲೂ ಆರಂಭವಾದವು. ಮುಂದೆ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡ ಬಂತು. ಯುದ್ಧಾನಂತರ 1959ರಿಂದ ಮತ್ತೆ ಅಲ್ಲಿ ಯೋಜನಾಬದ್ಧ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಚೀನ ಜನತಾ ಗಣರಾಜ್ಯದಲ್ಲೂ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳ ಸರಣಿ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು.

ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿಗೆ ಸಮಾಜವಾದಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಗಳ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದುವಾದರೂ ನಿರುಪಾಧಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿಯನ್ನು ಪಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಬಂಡವಾಳವಾದಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ಈಗ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುತ್ತಿವೆ. ನಿರುಪಾಧಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿಯ ಮೇಲಿನ ನಂಬಿಕೆಯ ಸಡಲಿಕೆ, ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಆರ್ಥಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಸುಯೋಜಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಎದುರಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಭಾವನೆ–ಇವು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ಬಡತನ ಮತ್ತು ನಿರುದ್ಯೋಗ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತವೆ.

ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಬೇಕಾದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಬೇಕು. ಇವುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸುವಂಥ ರಸ್ತೆ, ರೈಲುಮಾರ್ಗ, ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆ, ವಿದ್ಯೆ, ತರಬೇತು ಹಾಗೂ ಹಣಕಾಸು ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಅತ್ಯವಶ್ಯಕ. ಈ ಅಗತ್ಯಗಳನ್ನು ಖಾಸಗಿ ಯತ್ನಶೀಲತೆಯಿಂದ ಒದಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಇವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಒದಗಿಸಬೇಕೆಂಬ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆದುಬಂದು ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಯೋಜನಾಬದ್ಧವಾಗಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದು ಮನದಟ್ಟಾಯಿತು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1951ರಿಂದ ಇದುವರೆಗೆ ಹತ್ತು ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳು ಮುಕ್ತಾಯಗೊಂಡಿದ್ದು ಪ್ರಸ್ತುತ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತದ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳ ಧ್ಯೇಯಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಡತನ ಮತ್ತು ನಿರುದ್ಯೋಗ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು ಹಾಗೂ ಜೀವನಮಟ್ಟವನ್ನು ಯುಕ್ತದರದಲ್ಲಿ ಏರಿಸುವುದು. ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತವಾಗುವಂತೆ ವಿನಿಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಏರಿಸುವ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತಲ್ಲದೆ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಅಸಮತೋಲವುಂಟಾಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಜನಬಲ ಅಧಿಕವಿರುವ ಭಾರತೀಯ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಧಾನ ಉತ್ಪಾದನ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪೈಪೋಟಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ರಫ್ತು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಡವಾಳ ಪ್ರಧಾನ ಉತ್ಪಾದನ ತಂತ್ರವನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸುವ ತೀರ್ಮಾನ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ಪಾದನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವೇತನದ ಏರಿಕೆ ಇರಬೇಕು, ಬೆಲೆ ಏರಿಕೆಯ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬೇಕು ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವರಮಾನ ಹಂಚಿಕೆ ಇರಬೇಕು ಎಂಬ ನಿರ್ದೇಶನಗಳು ಯೋಜನಾ ವರದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಒಂದು ಸಮಗ್ರವಾದ ವೇತನ, ವರಮಾನ ಮತ್ತು ಬೆಲೆ ನೀತಿ ಇನ್ನೂ ರೂಪಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಮಿಶ್ರ ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿಯನ್ನು ಪಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಯೋಜನಕಾರ್ಯ ಗತಿಯ ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣ ಹಾಗೂ ಉತ್ತೇಜನ–ಈ ಎರಡೂ ಕ್ರಮಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 1990ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಸುಧಾರಣೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ ಉದಾರೀಕರಣ ಮತ್ತು ಖಾಸಗೀಕರಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡಲಾಗಿದ್ದು ಆರ್ಥಿಕಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದಷ್ಟು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಇಲ್ಲವಾದರೂ ಯೋಜಿತ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತೇಜನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ನೀಡಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆ ದೊರಕಿದೆ ಹಾಗೂ ನಿರ್ದೇಶಾರ್ಥ ಯೋಜನಾ ವಿಧಾನದ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒಲವು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ.

ಭಾರತೀಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಆಚರಣೆಗೆ ತರಲಾಗಿದ್ದ ನವೀನತೆ ಎಂದರೆ ಆವರ್ತ ಯೋಜನಾ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ. ಯೋಜನಾತಂತ್ರದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಒಂದು ಅಂಶವೆಂದರೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕಾಲಾವಧಿ ಪಥ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗ ಬಡತನ ನೀಗಿಸುವ ಅಥವಾ ನಿರುದ್ಯೋಗವನ್ನು ತೊಡೆಯುವ ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಧ್ಯೇಯಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ 15, 20 ಅಥವಾ 25 ವರ್ಷಗಳ ಸಮದರ್ಶ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು (ಪರ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟಿವ್ ಪ್ಲಾನ್) ರಚಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಇಂಥ ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಧ್ಯೇಯಗಳನ್ನು ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಸಾಧಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಮ್‌ದರ್ಶ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ ಪ್ರತಿ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯನ್ನೂ ವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ ವಿಭಾಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಅವಧಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಕಾರಣ ಸಮದರ್ಶ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಿರುವಂತೆ ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಗುರಿಗಳನ್ನು ಯೋಜನೆಯ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿರಬಹುದು. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಮದರ್ಶ ಯೋಜನೆಯ ಕಾಲಾವಧಿಯನ್ನೇ ಬದಲಿಸಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೇ ವಿನಿಯೋಜನೆಯ ಗಾತ್ರ ಹಾಗೂ ಅದರ ಮಾದರಿಯನ್ನೇ ಬದಲಿಸಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಸಮದರ್ಶ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಬದಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಾಧ್ಯಪಡಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆವರ್ತ ಯೋಜನಾ ತಂತ್ರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಯಿತು. (ಎಚ್.ಆರ್.ಕೆ.)

ಪಂಜಾಬ್ (ಪಾಕಿಸ್ತಾನ): ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಹಿಮಾಲಯ ತಪ್ಪಲ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಹಾಗೂ ಭಾರತದ ರಾಜಸ್ತಾನ ರಾಜ್ಯ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,06.432 ಚ.ಕಿಮೀ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಲಾಹೋರ್.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಸಿಂಧೂವಿನ ಉಪನದಿಗಳಾದ ಝೀಲಂ, ಚೀನಾಬ್, ರಾವಿ, ಬೀಯಾಸ್ ಮತ್ತು ಸಟ್ಲೆಜ್. ಇವು ಹರಿಯುವ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಪಂಜಾಬ್ ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂತು. ಝೀಲಂ ಭಾರತದ ಜಮ್ಮು–ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಗಡಿಯಾಗಿ, ರಾವಿ ಮತ್ತು ಸಟ್ಲೆಜ್ ನದಿಗಳು ಭಾರತದ ಪಂಜಾಬ್ ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಯಾಗಿ ಒಂದಿಷ್ಟು ದೂರ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇವು ಹರಿಯುವ ಪ್ರದೇಶ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮುರ್ರೀ ಮತ್ತು ರಾವಲ್ಪಿಂಡಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 2,269 ಮೀ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಪೋಟ್ವಾರ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹಾರೋ ಮತ್ತು ಸೋನ್ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಪಂಜಾಬಿನ ಬಯಲು ನೆಲ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಈಶಾನ್ಯದಿಂದ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ನದಿಗಳ ನಡುವಣ ನೆಲ ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ನದಿಯ ಪಾತ್ರಗಳ ಪಕ್ಕದ ನೆಲ ಪ್ರವಾಹಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ. ಮರುಭೂಮಿಯ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಮರಳುಗುಡ್ಡೆಗಳಿವೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಮುಂಗಾರು ಮಳೆಯ ವಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲೂ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಚಳಿಯೂ ಅಧಿಕ. ಮುರ್ರೀ ಗಿರಿಧಾಮದಲ್ಲಿ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 27^{0}ಸೆ. ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 16^{0}ಸೆ. ಜನವರಿಯ ಗರಿಷ್ಠ ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 7^{0}ಸೆ. ಮತ್ತು – 0.7^{0}ಸೆ. ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಜೂನಿನ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ಮುಲ್ತಾನಿನಲ್ಲಿ 36^{0}ಸೆ. ಲಾಹೋರಿನಲ್ಲಿ 34^{0}ಸೆ. ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 13^0–12^{0}ಸೆ.

ಉಪ ಹಿಮಾಲಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಭಾಗಗಳ ಹೊರತು ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಸಿಯಾಲ್ಕೋಟ್‌ನಲ್ಲಿ 81 ಸೆಂಮೀ. ಲಾಹೋರ್‌ನಲ್ಲಿ 58 ಸೆಂಮೀ. ಮುಲ್ತಾನ್‌ನಲ್ಲಿ 17 ಸೆಂಮೀ.

ಆಡಳಿತ : ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿ ಗವರ್ನರ್. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷರಿಂದ ಈತನ ನೇಮಕ. ಗವರ್ನರನಿಗೆ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲು ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಸರ್ಕಾರವಿದೆ. ಆಡಳಿತಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು 5 ವಿಭಾಗಗಳು, 19 ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಮತ್ತು 75 ತಹಸೀಲ್‌ಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜನ : ಇದು ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಅತ್ಯಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಹಿಂದೆ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಜನರ ವಾಸಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ನಾಲೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಇಡೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಬೇಗ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಗ್ರಾಮಗಳು ಹಾಗೂ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಆಧುನಿಕವಾಗಿವೆ.

ಲಾಹೋರ್, ಲೈಯಲ್ಪುರ್, ಮುಲ್ತಾನ್, ರಾವಲ್ಪಿಂಡಿ, ಗುಜ್ರನ್ವಾಲ, ಸಿಯಾಲ್ಕೋಟ್, ಸರ್ಗೋಧಾ ಇವು ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳು. ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು. ಕ್ರೈಸ್ತರು ಶೇ.2 ಇದ್ದಾರೆ. ಇತರ ಮತಾವಲಂಬಿಗಳು ಶೇ.0.1. ಜನರ ಮಾತೃಭಾಷೆ ಪಂಜಾಬಿ. ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಉರ್ದು, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸುವರು. ಅಕ್ಷರಸ್ಥರು ಶೇ.16. ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲಿ ಭಾವಲ್ಪುರದ ಇಸ್ಲಾಮಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮುಲ್ತಾನಿನ ಮುಲ್ತಾನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಲೈಯಲ್ಪುರದ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ್ ವ್ಯವಸಾಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಲಾಹೋರಿನ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಮತ್ತು ಪಂಜಾಬ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಇವೆ.

ಜನರು ಯೋಧಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಧಾನ. ಪಂಜಾಬಿ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹ ಇದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು ಹೀರಾ ರಾಂಝಾ, ಸೋಹಿನ ಮಾಹೀವಾಲ್ ಮತ್ತು ಮಿರ್ಜಾ ಶಾಹಿಬಾನ್.

ವ್ಯವಸಾಯ : ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪ್ರಧಾನ ಬೆಳೆಗಳು ಗೋದಿ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ. ಇತರ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು ಬತ್ತ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಕಬ್ಬು, ಮೆಕ್ಕೆ ಜೋಳ, ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜಗಳು, ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿ. ವ್ಯವಸಾಯ ಯೋಗ್ಯ ಭೂಮಿಯ 3/4 ಭಾಗ ಜಮೀನಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಥಾರ್ ಮರುಭೂಮಿ ವಸಾಹತು ಯೋಜನೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂ ಮತ್ತು ಝೀಲಂ ನದಿಗಳ ನಡುವಣ ಸು. 20 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ನೀರಾವರಿಗೆ ತರುವ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಇದು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬಟ್ಟೆ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ವಿದ್ಯುತ್ ಸಲಕರಣೆ, ಲೋಹವಸ್ತು, ಸೈಕಲ್ ಮತ್ತು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಸರಕು.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ : ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ 9,477 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಗಳಿದ್ದುವು (1970). ಲಾಹೋರ್ ಮತ್ತು ರಾವಲ್ಪಿಂಡಿ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಲಾಹೋರ್ ಪ್ರಮುಖ ರೈಲ್ವೆ ಜಂಕ್ಷನ್. (ಎ.ಜಿ.ಕೆ)

ಪಂಜಾಬ್ (ಭಾರತ): ಭಾರತ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ದೇಶದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಉ.ಅ.28^{0}30′ ರಿಂದ 32^{0}30′ ಹಾಗೂ ಪೂ.ರೇ. 74^0 ರಿಂದ 77^0 ನಡುವೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಹೆಸರು ಪಾಂಚ್ (ಐದು) ಮತ್ತು ಆಬ್ (ನದಿಗಳು) ಎಂಬ ಎರಡು ಪದಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಆಗಿದೆ. ಸಿಂಧು ನದಿಯ ಐದು ಉಪನದಿಗಳಾದ ಝೀಲಂ, ಚೀನಾಬ್, ರಾವಿ, ಬೀಯಾಸ್ ಮತ್ತು ಸಟ್ಲೆಜ್‌ಗಳು ಹಿಂದೆ ಪಂಜಾಬ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಭಾರತದ ವಿಭಜನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಪಂಜಾಬ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಟ್ಲೆಜ್ ಮತ್ತು ಬೀಯಾಸ್ ನದಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಹರಿಯುತ್ತವೆ (1947). ಈಗಿನ ಪಂಜಾಬ್ ರಾಜ್ಯದ ಸ್ವರೂಪ ನಿರ್ಣಯವಾದದ್ದು 1966 ನವೆಂಬರ್ 1 ರಂದು. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 50,362 ಚ.ಕಿಮೀ; ಜನಸಂಖ್ಯೆ 24,358,999 (2001). ರಾಜಧಾನಿ ಚಂಡೀಗಢ.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ : ಪಂಜಾಬಿನ ಬಹುಭಾಗ ಮೈದಾನ. ಇದು ಈಶಾನ್ಯದಿಂದ ನೈರುತ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 274 – 914 ಮೀ ಗಳವರೆಗೆ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಶಿವಾಲಿಕ್ ಬೆಟ್ಟಗಳದು ಮೊದಲನೆಯ ವಿಭಾಗ. ಈ ವಿಭಾಗದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಇಡೀ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ. ಬೆಟ್ಟಗಳ ತಪ್ಪಲಿನ ಪ್ರದೇಶ ಎರಡನೆಯ ವಿಭಾಗ. ಇಲ್ಲಿ ನೆಲ ಅಲೆಅಲೆಯಾಗಿ ಏರಿಳಿತವಾಗಿದೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ತೊರೆಗಳು ಈ ಕಿರಿದಾದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೊರೆದಿವೆ. ಈ ತೊರೆಗಳು ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಹಾಗೂ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೈದಾನ ಇದರ ಮೂರನೆಯ ವಿಭಾಗ. ನದಿಗಳ ಎರಡೂ ಬದಿಗಳ ನೆಲ ತಗ್ಗಾಗಿಯೂ ಇವುಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶ ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮರಳ ದಿಬ್ಬಗಳುಂಟು.

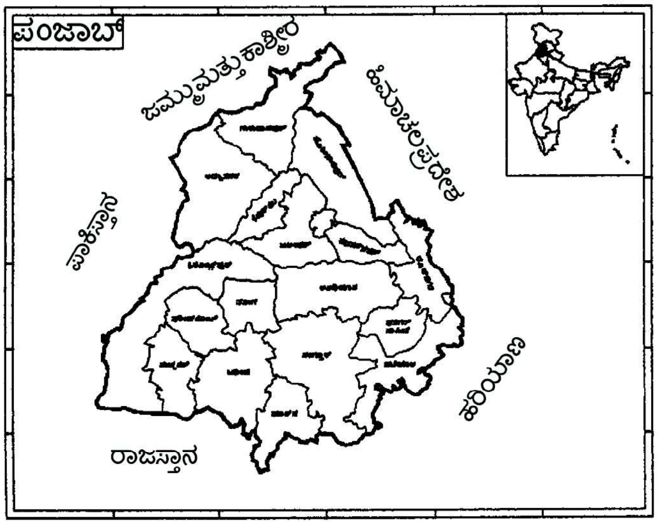

ವಾಯುಗುಣ : ಪಂಜಾಬಿನ ವಾಯುಗುಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಳನಾಡಿನ ಉಪೋಷ್ಣವಲಯದ್ದು. ಕೆಲವು ಭಾಗ ಅರೆ ಒಣ ಬಯಲು; ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಭಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಆರ್ದ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆ ಬಹಳ ಬಿಸಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಚಳಿಯೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಜೂನ್‌ನ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 34^0 – 45^0 ಸೆ. ವರೆಗೂ ಏರುವುದುಂಟು. ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 13^0 ಸೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಘನೀಕರಣ ಬಿಂದುವಿನವರೆಗೂ ಇದು ಇಳಿಯುವುದುಂಟು. ಜುಲೈನಿಂದ ಸೆಪ್ಟಂಬರ್‌ವರೆಗಿನ ಮುಂಗಾರಿನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯ ಶೇ. 70 ರಷ್ಟು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಶಿವಾಲಿಕ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಮಳೆ (1.24 ಸೆಂಮೀ) ಆಗುತ್ತದೆ. ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆ ಇದು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 35 ಸೆಂಮೀ. ಒಟ್ಟು ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 15 ರಷ್ಟು ಡಿಸೆಂಬರ್ ನಿಂದ ಮಾರ್ಚ್‌ವರೆಗಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು : ಪಂಜಾಬ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಜನರು ನೆಲಸಿದ್ದಾರೆ. ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಪ್ರಗತಿಗೊಂಡಿದ್ದು ಕೃಷಿಗಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಭೂಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು ಬಹುವಾಗಿ ನಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಸಸ್ಯವರ್ಗ, ಶಿಷ್ವಬಾಗೆ, ಅರಳಿ, ಎಲಚಿ ಮತ್ತು ಗೊಬ್ಬಳಿ ಮರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಶಿವಾಲಿಕ್ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಮರಗಳನ್ನು ಬಹುತೇಕ ಕಡಿಯಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು : ನೀಲ್ಗಾಯ್, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಮೊಲ, ನರಿ, ಜಿಂಕೆ ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ವನ್ಯಮೃಗಗಳು. ಕಾಗೆ, ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ, ಪಾರಿವಾಳ, ಗಿಳಿ, ಕೋಗಿಲೆ, ಕೊಕ್ಕರೆ, ಕಬ್ಬಾರೆ ಮತ್ತು ಬಾತುಗಳು ಇವೆ. ವಿವಿಧ ಪ್ರಭೇದದ ಹಾವುಗಳಿವೆ.

ಜನಜೀವನ : ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಭಾರತವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಆರ್ಯರು ಮೊದಲು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದರು. ಚಂಡೀಗಢದ ಬಳಿ ಇರುವ ರೂಪಾರ್‌ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಅನಂತರ ಗ್ರೀಕರೂ ಪಾರ್ಥಿಯನರೂ ಕುಷಾಣರೂ ಹೂಣರೂ ಬಂದು ಆರ್ಯರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತರು. ಆರ್ಯರು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಜನಾಂಗಗಳ ವಂಶೀಯರು ಇದ್ದಾರೆ.

ಪಂಜಾಬಿನ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರು ಸಿಖ್ಖರು. ಇವರು ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 60 ರಷ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದುಗಳು ಶೇ. 38ರಷ್ಟು. ಮುಸ್ಲಿಮರೂ ಕ್ರೈಸ್ತರೂ ತಲಾ ಶೇ. 1ರಷ್ಟು ಇದ್ದಾರೆ. ಉಳಿದ ಶೇ. 1 ರಷ್ಟು ಜನರ ಜೈನರು, ಬೌದ್ಧರು ಇತ್ಯಾದಿ. ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಎರಡರಷ್ಟು ಜನರ ಮಾತೃಭಾಷೆ ಪಂಜಾಬಿ, ಉಳಿದವರದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿಂದಿ.

ಪಂಜಾಬಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ.34ರಷ್ಟು ಜನರು ನಗರ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದ ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ಗ್ರಾಮೀಣವಾಸಿಗಳು. ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು ಅಮೃತಸರ, ಲೂಧಿಯಾನ, ಜಲಂಧರ್ ಮತ್ತು ಪಟಿಯಾಲಾ. ಪಂಜಾಬಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಚಂಡೀಗಢ, ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಹರಿಯಾಣಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ರಾಜಧಾನಿ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 900635 (2001).

ಕೃಷಿ : ಪಂಜಾಬಿನ ಪ್ರಮುಖ ವೃತ್ತಿ. ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಶೇ.86 ಭಾಗವು ಕೃಷಿಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪಂಜಾಬಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಗೋದಿ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಬತ್ತ, ಸಜ್ಜೆ, ಬಾರ್ಲಿ ಮತ್ತು ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ, ಕಬ್ಬು, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆ ಕಾಳು ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗೋದಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ದೇಶದ ಗೋದಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಪಂಜಾಬ್ ಶೇ.21ರಷ್ಟನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ತರುವಾಯ ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಒಳ್ಳೆಯ ತಳಿಯ ಬೀಜಗಳ ಬಳಕೆ, ರಸಗೊಬ್ಬರ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕಗಳ ಉಪಯೋಗ ಇವುಗಳಿಂದ ಕೃಷಿಯ ಇಳುವರಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ. ದೇಶದ ಹಸುರು ಕ್ರಾಂತಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು ಇಲ್ಲೆ.

ನೀರಾವರಿ: ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಶೇ. 67ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಭಾರತದ ಬೇರೆ ಯಾವ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೂ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 49 ಭಾಗಕ್ಕೆ ನಾಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಉಳಿದ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಾವಿ, ಕೊಳವೆ ಬಾವಿ ಮತ್ತು ಪಂಪುಗಳಿಂದಲೂ ನೀರು ಒದಗುತ್ತದೆ. ಏಷ್ಯದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ಯೋಜನೆಯಾದ ಭಾಕ್ರ-ನಂಗಲ್ ನಿಂದ ಪಂಜಾಬಿನ 5,50,000 ಹೆ. ನೆಲಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ಇತರ ನೀರಾವರಿ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ಯೋಜನೆಗಳು ಕಾರ್ಯಗತವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಬೀಯಾಸ್ ಸಟ್ಲೆಜ್- ಕೊಂಡಿ ಯೋಜನೆ ದೊಡ್ಡದು. ಸಿಂಧು ನದಿ ನೀರಿನ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಬೀಯಾಸ್ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರನ್ನು ಬಳಸುವ ತೆಯಿನ್ ಕಟ್ಟೆ ಇನ್ನೊಂದು ಯೋಜನೆ. ಸಟ್ಲೆಜ್ ನದಿಯ ಹರಿಕ ಅಡ್ಡಕಟ್ಟೆ, ಬೀಯಾಸ್ ನದಿಯ ಪೊಂಗ್ ಕಟ್ಟೆ ಇವೂ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕೃಷಿ ಆಧಾರಿತವಾದವು. ಇತರ ಅನುಭೋಗ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹತ್ತಿ ಜವಳಿ, ಉಣ್ಣೆ, ರೇಷ್ಮೆ, ಸಕ್ಕರೆ, ಯಂತ್ರ ಸಲಕರಣೆ, ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣ, ರಸಗೊಬ್ಬರ, ಬೈಸಿಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಅದರ ಬಿಡಿಭಾಗಗಳು, ಹೊಲಿಗೆಯಂತ್ರ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಗೋದಿಹಿಟ್ಟು ಮತ್ತು ಅಕ್ಕಿ ಗಿರಣಿಗಳು, ಮೋಟರ್ ವಾಹನದ ಬಿಡಿಭಾಗಗಳು, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಕೊಳವೆ, ನಟ್ ಮತ್ತು ಬೋಲ್ಟ್‌ಗಳು, ಮರ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಕಸೂತಿ. ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಂಜಾಬು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ : ಪಂಜಾಬ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು ವಾಣಿಜ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. 64,549 ಕಿಮೀ (1997) ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆಗಳಿದ್ದವು. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ 52,602 ಕಿಮೀ ಸುಧಾರಿತ ರಸ್ತೆಗಳು. 11 ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಉದ್ದ 1553 ಕಿಮೀ ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಕ್ರಮ ಕ್ರಮವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಿಸುತ್ತಿದೆ. ದೂರ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರೈಲುಗಳು (3,726 ಕಿಮೀ) ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಚಂಡೀಗಢ, ಪಟಿಯಾಲ, ಬಾಟಿಂಡ, ಫಿರೋಜ್‌ಪುರ, ಲೂಧಿಯಾನ, ಜಲಂಧರ್, ಅಮೃತಸರ, ಗುರುದಾಸ್‌ಪುರ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸುವ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ದೆಹಲಿ ಮುಂತಾದ ನಗರಗಳಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯ ರೈಲುಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಅಮೃತಸರದಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ದೆಹಲಿಗೂ ಪಂಜಾಬಿನ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರವಿದೆ.

ಶಿಕ್ಷಣ : ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಸಾಕ್ಷರತೆ ದರ ಶೇ.69.7 ಇಡೀ ಭಾರತದ ಸಾಕ್ಷರತೆ ದರವಾದ ಶೇ. 65.38 ರೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಇದು ಅಧಿಕ. ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಶೇ. 75.2 ಮಂದಿ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಶೇ. 63.4 ಮಂದಿ ಸಾಕ್ಷರಸ್ಥರು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 9,120 ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳೂ 1,213 ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳೂ 1,495 ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳೂ 152 ಕಲಾ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ 38 ತಾಂತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ವೃತ್ತೀಯ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ 17 ಪ್ರಶಿಕ್ಷಣ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇವೆ. ಇತರ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು 4 ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ನಾಲ್ಕು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಿವೆ: ಗುರುನಾನಕ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (ಅಮೃತಸರ), ಪಂಜಾಬ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (ಚಂಡೀಗಢ), ಪಂಜಾಬ್ ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (ಲೂಧಿಯಾನ) ಮತ್ತು ಪಂಜಾಬಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (ಪಟಿಯಾಲ).

ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ : ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವ ಅನೇಕ ಐತಿಹಾಸಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ಥಳಗಳಿವೆ. ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಅವಶೇಷಗಳಿರುವ ರೂಪಾರ್, ಸಿಖ್ ಧರ್ಮದ ಪವಿತ್ರ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳವಾದ ಸ್ವರ್ಣದೇಗುಲ ದುರ್ಗಿಯಾನ ಮಂದಿರ, ಅಮೃತಸರದ ಜಲಿಯನ್ ವಾಲಾಬಾಗ್ ಮತ್ತು ಸರೋವರಗಳ ನಗರವಾದ ಅಮೃತಸರ, ಪ್ರಾಚೀನ ಕೋಟೆ ಇರುವ ಭಟಿಂಡ, ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಕೃತಿಗಳ ಆಗರವಾದ ಕಪೂರ್ಥಲಾ, ಉದ್ಯಾನನಗರವೆಂದು ಹೆಸರಾದ ಪಟಿಯಾಲ, ತಾಖಾಗರ್ ಸಾಹಿಬ್, ಆನಂದಪುರಸಾಹಿಬ್, ಭಾಕ್ರ-ನಂಗಲ್ ಜಲಾಶಯ, ಜಲಂಧರನ ಸೋಡಲ್ ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ರಾಮತೀರ್ಥ ಸ್ಮಾರಕ ಹಾಗೂ ರಾಜಧಾನಿ ಚಂಡೀಗಢ-ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳಗಳು.

ಸಂಸ್ಕೃತಿ : ರಾಜ್ಯದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನ ಅಲ್ಲಿಯ ಜಾನಪದದಲ್ಲಿ, ಪ್ರೇಮ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧಗಳ ಲಾವಣಿಗಳಲ್ಲಿ, ಜಾತ್ರೆ, ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ, ನೃತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿದೆ. ಹೀರಾ ರಾಂಝಾ, ಮಿರ್ಜಾ ಶಾಹಿಬಾನ್ ಮುಂತಾದ ಹಳೆಯ ರಮ್ಯ ಹಾಡುಕಥೆಗಳೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ. ಅನೇಕ ಸೂಫಿ ಗೀತೆಗಳೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಸಿಖ್ ಧರ್ಮದ ಸ್ಥಾಪಕರಾದ ಗುರುನಾನಕ್ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಪಂಜಾಬಿ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಾವ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ಬಳಸಿದರು. 20 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಷೆ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ದಸರ, ದೀಪಾವಳಿ, ಬೈಸಾಖಿ ಸಿಖ್ ಗುರುಗಳ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಸವಗಳು- ಇವು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಭಾಂಗ್ರ, ಝುಮಾರ್, ಸಮ್ಮಿ ಇವು ಜನಪ್ರಿಯ ನೃತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು. ಸಿಖ್ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗೀತಗಳೂ ಮೊಗಲ್ ಮಾದರಿಯ ಅಭಿಜಾತ ಸಂಗೀತವೂ ಜನರನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. (ಕೆ.ಆರ್.)

ಪಂಜಾಲ್ ಲಾವಾಸ್ತರಗಳು: ಕಾಶ್ಮೀರದ ಪಿರ್-ಪಂಜಾಲ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜನಿತ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಭೂಕಾಲದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಬಲುಭಾಗ ನೆಲವಾಗಿತ್ತು, ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮೊದಮೊದಲು ಸ್ಫೋಟಿಸಿದ ಶಿಲಾಚೂರುಗಳು ಅಗ್ಲಾರೇಟ್ ಸ್ಲೇಟ್ ಇಡುಗೆಗಳಾದುವು. ಅವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೀವಾವಶೇಷರಹಿತವಾದವಾದರೂ 5-6 ಕಡೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವವಶೇಷಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಾದ ಬಳಿಕ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಚಟುವಟಿಕೆ ತೀವ್ರಗೊಂಡು ಪರ್ಮಿಯನ್ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು. ಆಗ ಲಾವಾ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಹೊರಬಂದು ಪದರುಪದರಾಗಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿದವು. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಕ್ರಮೇಣ ಕುಗ್ಗುತ್ತಾಹೋಗಿ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಈ ಲಾವಾಸ್ತರಗಳು ಜೀವವಶೇಷಗಳುಳ್ಳ ನಾನಾ ವಯಸ್ಸಿನ ಜಲಜಶಿಲಾಪದರುಗಳೊಡನೆ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಲಿಡಾರ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಆದಿಭಾಗದ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯ ಕಾರ್ಬೊನಿಫೆರಸ್ ಶಿಲೆಗಳೊಡನೆ ನಾಗಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬೊನಿಫೆರಸ್ ಅಂತ್ಯದ ಶಿಲೆಗಳೊಡನೆ ಸೊನಾಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪರ್ಮಿಯನ್ ಶಿಲೆಗಳೊಡನೆ ಮತ್ತು ವೂಲಾರ್ ಸರೋವರದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ಕಿನ ಆದಿ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯ ಕಾಲದ ಶಿಲೆಗಳೊಡನೆ ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದು ಈ ಊಹೆಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆ ಭೂಕಾಲದ ದೀರ್ಘ ಕಾಲದತನಕ ಸತತವಾಗಿ ನಡೆದಿದೆಯಾದರೂ ಆ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಸಂಯೋಜನೆ ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯಕರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಏಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಉಳಿದಿರುವುದು ಹೇಗೆ ಎಂಬುದು ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಆಂಡಿಸೈಟಿನಿಂದ ಬಸಾಲ್ಟ್ ಬಗೆಯವರೆಗಿನ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಅವು ಹಸುರು, ನೇರಳೆ ಮತ್ತು

ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಮಿಗ್ಡಲಾಯಿಡಲ್ ಮತ್ತು ಪಾರ್ಫಿರಿಟಿಕ್ ಹೊರರಚನೆ ಕಂಡುಬರುವುದಾದರೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮಸ್ಫಟಿಕ ಒಳರಚನೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ತರಗಳ ದಪ್ಪ 6 – 9 ಮೀ ವರೆಗೆ. ಆದರೆ ಊರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ದಪ್ಪ 2100 ಮೀ.

ಹೊರನೋಟಕ್ಕೆ ಅಬಾಧಿತವೆಂದು ಕಾಣುವ ಈ ಶಿಲೆಗಳ ತೆಳುಪೊರೆಯನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದಲ್ಲಿ ವೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಮೂಲ ಪ್ರಮುಖ ಖನಿಜಗಳಾದ ಅಗೈಟ್ ಮತ್ತು ಪ್ಲೇಜಿಯೋಕ್ಲೇಸ್ ಗುರುತುಕಾಣದಷ್ಟು ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿರುವುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಸ್ಫಟಿಕ ಇಲ್ಲವೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಒಡಲಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ದೊಡ್ಡ ಹರಳುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ಲೇಜಿಯೋಕ್ಲೇಸ್ ಎಪಿಡೋಟ್ ಜೋಯಿಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲ್ಸೈಟುಗಳಾಗಿ ಬದಲಾಗಿದ್ದರೆ ಮೊದಲೇ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಗೈಟ್ ಎಪಿಡೋಟ್ ಅಥವಾ ಕ್ಲೋರೈಟ್ ಆಗಿದೆ. ಇವುಗಳೊಡನೆ ಇಲ್ಮನೈಟ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಗ್ನಸೈಟುಗಳು ಉಪ ಖನಿಜಗಳಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಒಡಲಿನ ಅಸ್ಫಟಿಕ ವಸ್ತು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸ್ಫಟಿಕಾಂಕುರ ರಚನೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಲಿಡಾರ್ ಕೊಳ್ಳ, ಬಾಸವಾರ್, ಕೊರಿಹಾರ್ ನಾಗಮಾರ್ಗ, ಜೋಯಿಲಾ, ಪೀರ್‌ಪಂಜಾಲ್, ಶಾಂತ ಅಭಾರಿ, ಗುರಾಮಿಸ್, ದೇವೀಫರ್, ರಂಜಾ ರಾ ಹಿಮಾಲಯ, ಗಿಲ್ಗಿಟ್, ಕನ್ವಾರ್, ಮಂಡಿ, ಡಾಲ್‌ಹೌಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. (ಸಿ.ಪಿ)

ಪಚಮಾರಿ: ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಹೋಷಂಗಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸೋಹಾಣ್‌ಪುರ್ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಗಿರಿಧಾಮ ಹಾಗೂ ಪಟ್ಟಣ. ಸಾತ್ಪುರ ಬೆಟ್ಟ ಸಾಲುಗಳ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ, ಉ.ಅ. $22^{0}28'$ – ಪೂ.ರೇ. $78^{0}26'$ ಮೇಲೆ ಪಿಪಾರಿಯ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ ಸು. 51 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1.067 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಸ್ಥಳ ಆರೋಗ್ಯಧಾಮಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪಚಮಾರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪಾಂಚ್ ಮತಿ (ಐದು ಹಟ್ಟಿಗಳು) ಎಂಬುದರಿಂದ ಬಂದಿದೆ. ಇದು ಸಾತ್ಪುರದ ಮೇಲಿನ ತೆರಪಿನಲ್ಲಿರುವ ಐದು ಗವಿಗಳುಳ್ಳ ಸಣ್ಣ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಐದು ಗವಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಚಪಾಂಡವರು ತಮ್ಮ ವನವಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಂಗಿದ್ದರೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿ. ಮೇ ತಿಂಗಳ ಮಧ್ಯ ಉಷ್ಣತೆ 29^{0} ಸೆ. ಮಳೆಗಾಲದ ಅನಂತರ ಸೆಪ್ಟಂಬರ್–ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ 21^{0} ಸೆ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 200 ಸೆಂಮೀ.

ಪಚಮಾರಿ ಗಿರಿಧಾಮ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ಬೇಸಗೆ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಪಚಮಾರಿ ಬಯಲಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 56 ಚಕಿಮೀ. ಈ ಬಯಲನ್ನು ಸುತ್ತವರಿದಂತೆ ಹಲವು ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದವು ಧೂಪ್‌ಗಢ್ (1.358 ಮೀ), ಮಹಾದೇವೊ (1,336 ಮೀ), ಚೌರಾಗಢ್ (1,316 ಮೀ). ಇಲ್ಲಿನ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಲವೃಕ್ಷಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ. ಪಟ್ಟಣಪ್ರದೇಶದ ಪಚಮಾರಿಯಲ್ಲಿ 1889ರಲ್ಲಿ ಪೌರಸಭೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. *

ಪಟಣ: ಬಿಹಾರದ ರಾಜಧಾನಿ, ಪಟಣ (ಪಾಟ್ನ) ವಿಭಾಗದ ಹಾಗೂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಗಂಗ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ, ಕೋಲ್ಕತಕ್ಕೆ 464 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ನಗರವಾದ ಪಾಟಲಿಪುತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಇದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿತ್ತು. ಹಳೆಯ ನಗರ ಗಂಗ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸು. 19 ಕಿಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಬಂಕೀಪುರ ವಿಭಾಗವಿದೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೂ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೂ ಆಧುನಿಕ ರಾಜಧಾನಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 13,76,950.

ಪಟಣ ಪ್ರಮುಖ ರೈಲ್ವೆ ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ಸಂಧಿಸ್ಥಳ. ಕಳೆದ 80 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಪಟಣ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆದಿದೆ. 1916ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಪಾಟ್ನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ 1917ರಷ್ಟು ಹಳೆಯದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಆಧುನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ ಸರ್ಕಾರಿ ಭವನ, ವಿಧಾನಸಭಾ ಭವನ, ಪ್ರಾಚ್ಯ ಗ್ರಂಥಾಲಯ, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜು ಮತ್ತು ಇಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜು. ಇಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳದ ಹುಸೇನ್ ಶಹನ ಮಸೀದಿಯೂ (1490) ಸಿಖ್ಖರ ಹತ್ತನೆಯ ಗುರುವಾದ ಗೋವಿಂದ ಸಿಂಗ್‌ನ ಕಾಲದ ಮಂದಿರವೂ ಗೋಲ್‌ಘರ್ ಎಂಬ ಬಂಕೀಪುರದ ಕಣಜವೂ ಇದೆ.

ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಪಾಟಲಿಪುತ್ರ ನಗರ ಪ್ರ.ಶ. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅನಂತರ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗಿನ ಇದರ ಇತಿಹಾಸ ನಮಗೆ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಆಫ್‌ಘನ್ ದೊರೆ ಷೇರ್‌ಶಹ 1541ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ನಗರಕ್ಕೆ ಪಾಟ್ನ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟ. ಮೊಘಲರ ಆಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಮತ್ತೆ ಹಳೆ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಪಡೆದು ಬಿಹಾರದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರವಾಯಿತು. 1865 ರಲ್ಲಿ ಪಾಟ್ನ ಮತ್ತು ಗಯಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ರೂಪಿತವಾದವು. 1912 ರಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳ ಆಧಿಪತ್ಯದಿಂದ ಬಿಹಾರ ಒರಿಸ್ಸ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಚನೆಯಾದಾಗ ಪಟಣ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. 1936ರಲ್ಲಿ ಒರಿಸ್ಸ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಯಿತು. ಬಿಹಾರದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಪಟಣ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. *

ಪಟಿಯಾಲ: ಪಂಜಾಬ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ನಗರ, ಪಟಿಯಾಲ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಾಗೂ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ದೆಹಲಿಯ ಉತ್ತರ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 203 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,23,309.

ಪಟಿಯಾಲ ನಗರ ಹಿಂದೆ ಪಟಿಯಾಲ ಸಂಸ್ಥಾನದ ರಾಜಧಾನಿ ಆಗಿತ್ತು. ಇದು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರ. ನೆಯ್ಗೆ, ಹತ್ತಿ ಬಿಡಿಸುವುದು, ಮದ್ಯ ತಯಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ನಗರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಳೆ ಕೋಟೆಯಿದೆ. ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಪಂಜಾಬ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ (1962).

ಪಟಿಯಾಲ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3627 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,839,056 (2001). ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಬಂಜರು. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ತೊರೆಗಳಿಂದ ಬೇಸಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. 1956ರಲ್ಲಿ ಪಂಜಾಬ್ ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ರಚಿತವಾದಾಗ ಪಟಿಯಾಲ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು.

ಪಟಿಯಾಲ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭಟಿಂಡ, ರೂಪಾರ್, ಸಂಗ್ರೂರ್, ಪಟಿಯಾಲ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ. ಮುಖ್ಯವಾದ ನದಿ ಘಗ್ಗರ್. ವಿಭಾಗದ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 102 ಸೆಂಮೀ ಮಹೀಚಿದರ್‌ಘರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಜಿಂಕೆ, ಕಸ್ತೂರಿಮೃಗ, ಚಿಗರಿ, ತೋಳ, ನರಿ, ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು, ನೀರುನಾಯಿ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಕಾಡುಕೋಳಿ, ಹಸುರುಪಾರಿವಾಳ, ಕೋಗಿಲೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಗೋದಿ, ಹತ್ತಿ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ ಮತ್ತು ದಿದ್ವಳಧಾನ್ಯ. ಪ್ರಧಾನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸಿಮೆಂಟ್, ವಿದ್ಯುತ್ ಸಲಕರಣೆ ಮತ್ತು ಜವಳಿ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಪಠಾಣ್ ಕೋಟ್: ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವ ಪಂಜಾಬ್ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ರಾಜ್ಯದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗುರುದಾಸಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುದಾಸಪುರದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 33.6 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ಉ.ಅ. $32^{0}16''$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $75^{0}43'$ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಥಳವಾಗಿರುವ ಇದು ಪಠಾಣ್ ರಾಜಮನೆತನವೊಂದರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಸರು ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿದ್ದರು.

ಭಾರತ–ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಗಡಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ 1947 ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ವಿಭಜನೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಂದಿ ನಿರಾಶ್ರಿತರು ಬಂದು ನೆಲಸಿದ್ದರಿಂದ ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಏರಿತು. ಪಠಾಣ್ ಕೋಟ್ ದಂಡಿನ ಪ್ರದೇಶ, ಪಠಾಣ್‌ಕೋಟ್ ಪೌರಪ್ರದೇಶ ಎರಡೂ ಸೇರಿ 1961ರಲ್ಲಿ ಈಗಿನ ಪಟ್ಟಣವಾಯಿತು.

ಈ ಪಟ್ಟಣ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಭೌಗೋಳಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಇದು ಪರ್ವತಸೀಮೆ ಹಾಗೂ ಬಯಲುನಾಡಿನ ನಡುವಣ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ. ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದ ಗೋದಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಮರಮುಟ್ಟು, ಉಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಚರ್ಮಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ದೆಹಲಿ, ಅಮೃತ್‌ಸರ, ಚಂಡೀಗಢ, ಜಮ್ಮು, ಕುಲೂ, ಕಾಂಗ್ರ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರವಾಸಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕೊಂಡಿ ಇದಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ರೈಲ್ವೆ ಜಂಕ್ಷನ್. ಪಠಾಣ್‌ಕೋಟ್‌ನ್ನು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಪಟ್ಟಣ ಕೈಮಗ್ಗದ ನೆಯ್ಗೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಉತ್ತಮ ಕಂಬಳಿ ಮತ್ತು ಶಾಲುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣೆಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಂ.ಯು.)

ಪಡಿಯಚ್ಚು ವಿಧಾನ ಅಥವಾ ಇಟ್ಟಿಗೆ ರಾಶಿ ವಿಧಾನ: ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಗಳ ಮೊತ್ತವನ್ನು ಎಣಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಜೋಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿದಂತೆ ಇದನ್ನು ರಚಿಸುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗುವುದು. (ಜಿ.ಕೆ.)

ಪಣಜಿ: ಪಂಜಿಂ ಎಂದೂ ಹೆಸರು ಪಡೆದಿರುವ ಇದು ಗೋವ. ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ; ಬಂದರು. ಮಾಂಡವಿ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ (ಉ.ಅ. $15^{0}29'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $73^{0}50'$) ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 98,915 (2001). 18ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಇದು ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿ. ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಗೋವದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಹಳೆಯ ಗೋವದಲ್ಲಿ (ವೆಲ್ಹ ಗೋವ) ಪದೇ ಪದೇ ಪ್ಲೇಗ್ ವ್ಯಾಧಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಅದನ್ನು ತೊರೆದು 1843ರಲ್ಲಿ ಪಣಜಿಯನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. 1962ರಲ್ಲಿ ಗೋವದ ವಿಮೋಚನೆಯಾದಾಗ ಗೋವೆಯೊಂದಿಗೆ ಇದೂ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. ಆಡಳಿತ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಗಳಿಸಿದ ಈ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ 1970ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇದರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರವೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪಣಜಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಕಟ್ಟಿದ ಬಂಗಲೆಗಳು ಮತ್ತು ವಿಶಾಲವಾದ ಚೌಕಗಳು ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಯಸೂಫ್ ಆದಿಲ್ ಷಾ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಭವನವನ್ನು 1759ರಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯ ಅರಮನೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಪಣಜಿ ಮತ್ತು ಬೇಟಿಂ ನಡುವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ದೊಡ್ಡ ಸೇತುವೆಯೊಂದು ಮಂಡಾವಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಪದರ ಬಣ್ಣದ ವಿಧಾನ: ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಚಿಕ್ಕ ಅಳತೆಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ರಚಿಸಲಾಗುವುದು. ಭೂಪಟಗಳು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದರೂ ಅವು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂಭಾಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಭೂಪಟಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಗಳ ಪಕ್ಷಿನೋಟವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ಪದರ ಬಣ್ಣದ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಳಸುವರು. (ಲೇಯರ್ ಟಿಂಟ್ ವಿಧಾನ)

ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಎರಡು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಮೋನ್ನತಿ ರೇಖೆಗಳ ನಡುವಿನ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲಾಗುವುದು. ಭೂಪಟ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಪ್ರದೇಶ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಭಾರತದ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು 0 ಯಿಂದ 8000 ಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಸಮೋನ್ನತಿ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದು. ಉದಾ: 0 ಯಿಂದ 200 ಮೀ ಸಮೋನ್ನತಿ ರೇಖೆಯು ಮೈದಾನವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದು. 200 ಹಾಗೂ 1000 ಮೀ ಸಮೋನ್ನತಿ ರೇಖೆಗಳು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ವಿಸ್ತರಣೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ 5000 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಭಾಗಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. 1000 ಮೀ ಗಳಿಂದ 5000 ಮೀ ಗಳ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪರ್ವತಗಳು ಅಥವಾ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು. ಹೀಗೆ (ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟ) 200 ಮೀ 1000 ಮೀ ಹಾಗೂ 5000 ಮೀ ಸಮೋನ್ನತಿ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇವುಗಳ ನಡುವಿನ ಭೂವಲಯಗಳಿಗೆ ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣವನ್ನು ನೀಡಿ ಅವುಗಳ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಭೂಸ್ವರೂಪ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಪಕ್ಷಿನೋಟವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ನೀಡಬೇಕಾಗುವುದು. ತಗ್ಗು ಮೈದಾನಗಳನ್ನು ಹಸುರು, ಅನಂತರದ ಎತ್ತರವನ್ನು ನಸು ಹಸುರು, ಹಳದಿ ಹಸುರು, ನಸು ನೇರಳೆ, ನೇರಳೆ, ಕಡು ನೇರಳೆ. ಕೆಂಪು ನೇರಳೆ ಹಾಗೂ ಕ್ರಿಮ್‌ಸನ್ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಎತ್ತರಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ನೀಡಲಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಹಿಮಾವೃತ ವಲಯಗಳನ್ನು ತುಸು ನೀಲಿ ಬೆರೆತ ಬಣ್ಣದಿಂದ ತೋರಿಸಲಾಗುವುದು.

ಪದರ ಬಣ್ಣದ ವಿಧಾನ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಭೂಪಟವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿದ ತಕ್ಷಣ ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲ್ಮೈ ಬಣ್ಣಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಇದು ನೀಡುವುದರಿಂದಾಗಿ ಈ ವಿಧಾನ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. (ಆರ್.ಎಸ್.)

ಪನಾಮ ಕಾಲುವೆ: ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮತ್ತು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರಗಳ ನಡುವೆ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಕಿರಿದಾದ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಮಾಡಿರುವ ಕಾಲುವೆ. ಸೂಯಜ್ ನಾಲೆಯನ್ನು 1869ರಲ್ಲಿ ತೋಡಿ ಮುಗಿಸಿದ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದ ವಿಖ್ಯಾತ ಶಿಲ್ಪಿ ಡಿ ಲೆಸೆಪ್ಸ್ ಪನಾಮಾ ಭೂಕಂಠದ ಮೂಲಕ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದ ನಾಲೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ (1879). ಉರಿಯುವ ಆ ಕಾಡು ಮತ್ತು ಜೌಗು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ಅನುಕೂಲತೆಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಕುಡಿಯಲು ಒಳ್ಳೆಯ ನೀರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಜನಾರೋಗ್ಯದ ಏರ್ಪಾಡುಗಳೂ ಔಷದೋಪಚಾರಗಳೂ ಇಲ್ಲದ ಅವರು ಕಾಯಿಲೆಗಳಿಂದ ನರಳಿ ಅಸುನೀಗಿದರು. ನಿರ್ವಾಹವಿಲ್ಲದೆ ಈ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಯಿತು (1889). ಆದರೂ ಮತ್ತೊಂದು ಫ್ರೆಂಚ್ ಕಂಪನಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಎತ್ತರವಾದ ನಾಲೆಗೆ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನೂ ಅಂದಾಜುಗಳನ್ನೂ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿತು (1894).

ಏತನ್ಮಧ್ಯೆ ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ನಿಕರಾಗುವ ಎನ್ನುವ ಇನ್ನೊಂದು ಜಾಗದಲ್ಲಿ ನಾಲೆಯನ್ನು ತೋಡುವ ಸೂಚನೆಯನ್ನೊಡ್ಡಿ 1899ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಪನಾಮಾ ಕಂಪನಿಯ ಆಸ್ತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ 4 ಕೋಟಿ ಡಾಲರುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕೊಂಡಿತು. 1903ರಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಪನಾಮ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ನಾಲೆಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದೊಂದಿಗೆ ಕೌಲನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅಡಚಣೆಯಾಗಿದ್ದ ತೊಡಕುಗಳೆಲ್ಲ ನಿವಾರಣೆಯಾದುವು.

ಅನಂತರ ನಾಲೆ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರಬೇಕೇ, ಕೊಂಚ ಎತ್ತರವಾಗಿರಬೇಕೇ ಎಂಬ ತೊಡಕಾದ ವಿಚಾರದ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕಾಗಿ ಆಗ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಥಿಯೋಡೋರ್ ರೂಸವೆಲ್ಟ್ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ತಜ್ಞರ ಸಮಿತಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು. ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತಲೂ 26 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ನಾಲೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದರು. ಮಟ್ಟ ಬದಲಾವಣೆಯ ಕಟ್ಟೆಗಳ ಮೂಲಕ ಒಂದು ಕಡೆ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ನಾಲೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಏರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವ ಹಾಗೂ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಕರ್ನಲ್ ಗೋತಾಲ್ಸ್ ಎಂಬುವನನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಎಂಜಿನಿಯರಾಗಿಯೂ ನಿಯೋಗದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿಯೂ ನೇಮಿಸಿದರು. ವ್ಯಾಲೇಸ್ ಮತ್ತು ಸ್ಟೀವನ್ಸ್ ಎಂಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಈ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಯ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು. ಈ ಭೂಕಂಠದ ಆಕಾರದ ವೈಚಿತ್ರ್ಯದಿಂದ ನಾಲೆ ಆಗ್ನೇಯ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಿಂದ ಕೋಲನ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಕಡೆ ಪನಾಮ ನಗರದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿಗೆ ತಿರುಗುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರವಾದ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸುವ ಅಪೂರ್ವ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಪನಾಮ ಕಾಲುವೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತಿರುವ ಹಡಗು

ಕೋಲನ್ ನಗರದ ಬಳಿ ಭೂಕಂಠ ತಗ್ಗಾಗಿದ್ದು ನಾಲೆಯ ಮೇಲೆ 56 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭೂಖಂಡಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ನೀರ ನೆತ್ತಿಯನ್ನು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದ ಮೇಲೆ 95 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಕಡೆಗೆ ಬೇಗ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ನಾಲೆ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಕಡೆ ಕೋಲನ್ನಿನಿಂದ ಹೊರಟು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ 11.25 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹೋಗಿ ಮೂರು ಮಟ್ಟ ಬದಲಾವಣೆಯ ಕಟ್ಟೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದ ಮೇಲೆ 26 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಗಾಟನ್ ಸರೋವರವನ್ನು ತಲುಪುತ್ತದೆ. ಜಾಗ್ರಿಸ್ ನದಿಯ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಕೃತಕ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ 37 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಖಂಡಾಂತರದ ನೀರನೆತ್ತಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಕ್ಯುಲೆಬ್ರ ಪರ್ವತವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿಕೊಂಡು 12.9 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಕೋಟ್ಯಂತರ ಚ.ಮೀ ತೋಡು ಕೆಲಸವನ್ನು ಅಪಾರವಾದ ವೆಚ್ಚದಿಂದ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಸಾಲದ್ದಕ್ಕೆ ಇಂಥ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಆಗುವ ಹಾಗೆ ಎರಡು ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಡಿದ ಗುಡ್ಡದ ತಪ್ಪಲುಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಿಲ್ಲದೆ ಅವು ಜರಿದು (1912) ಸು. 125.42 ಲಕ್ಷ ಚ.ಕಿಮೀ ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಮಣ್ಣನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತೆಗೆದು ಹಾಕಬೇಕಾಯಿತು. ಇನ್ನೂ ಕೆಳಗೆ ಕುಕ್‌ರಾಟ್ ಗುಡ್ಡ ಜರಿದು ಮತ್ತಷ್ಟು ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಮಣ್ಣನ್ನು ಎತ್ತಿಹಾಕಬೇಕಾಯಿತು. ಕ್ಯಾಲೆಬ್ರ ಬೆಟ್ಟದ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ಪೀಡ್ರೊ ಮೈಗೆಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ನಾಲೆಯ ಮಟ್ಟ ಒಂದು ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸು. 9 ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಮೀರಾ ಫ್ಲೋರ್ಸ್ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ 8 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹಾಯ್ದು ಇನ್ನೆರಡು ಮಟ್ಟ ಬದಲಾವಣೆಯ ಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ 17 ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಇಳಿದು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಡೆ ಭರತದ ಏರಿಳಿತಗಳು ಹೆಚ್ಚಾದರಿಂದ ನಾಲೆಯ ಮಟ್ಟ ಕೊಂಚ ತಗ್ಗಾಗಿದೆ.

ಈ ನಾಲೆಯವನ್ನು ಅಮೆರಿಕನ್ನರು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು (4–5–1904 ರಿಂದ 15–8–1914). ಮಾರನೆಯ ವರ್ಷ ಗುಡ್ಡ ಜರಿದದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಆದ ಅಡ್ಡಿಯನ್ನು ಕೂಡಲೆ ನಿವಾರಿಸಿದರು. ಈ ನಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಹಡಗಾದರೂ ಹೋಗಬಹುದು. ನಾಲೆ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಹಿಡಿಯುವ ಎಂಟು ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರೆವಾಸಿ ಹೊತ್ತು ಐದು ಮಟ್ಟ ಬದಲಾವಣೆ ಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆಯುತ್ತದೆ. ನಾಲೆ ನೇರವಾಗಿಲ್ಲ. ನೆಲದ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬಾಗಿ ಬಳುಕಿ ಮುಂದೆ ಹೋಗುವುದು. ನಾಲೆಯ ತಳದ ಅಗಲ 61 ಮೀ – 305 ಮೀ ಗಳವರೆಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 2006.64 ಲಕ್ಷ ಚ.ಮೀ ಮಣ್ಣಿನ ತೋಡುಕೆಲಸವಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ತಗಲಿದ ಖರ್ಚು 36.6 ಕೋಟಿ ಡಾಲರುಗಳು. ನಾಲೆ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳ ಹಡಗುಗಳೂ ಮಾಮೂಲಾದ ಬಾಡಿಗೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಹಿಂದೆ ಸೂಯಜ್ ನಾಲೆಯ ಶಿಲ್ಪಿ ಡಿ ಲೆಸೆಪ್ಸ್ ಈ ನಾಲೆ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸಿದ್ದನಷ್ಟೆ ಆದರೆ ಖರ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದೆಂದು ಮಟ್ಟ ಬದಲಾವಣೆಯ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನುಭವದಿಂದ ಈಗ ಅಮೆರಿಕದ ನಾಲೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ಮತ್ತೆ ನಾಲೆಯನ್ನು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಒತ್ತಾಯ ಬರುತ್ತಿದೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಪನಾಮ[1]: ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪನಾಮ ಭೂ ಕಂಠದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಉ.ಅ. $7^{0}15'–9^{0}39'$ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. $77^{0}15'–83^{0}30'$ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಪನಾಮದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 75,650 ಚ.ಕಿಮೀ (ಪನಾಮ ಕಾಲುವೆಯ ಭಾಗನವನ್ನುಳಿದು). ಜನಸಂಖ್ಯೆ : 29,15,000 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಪನಾಮ ನಗರ.

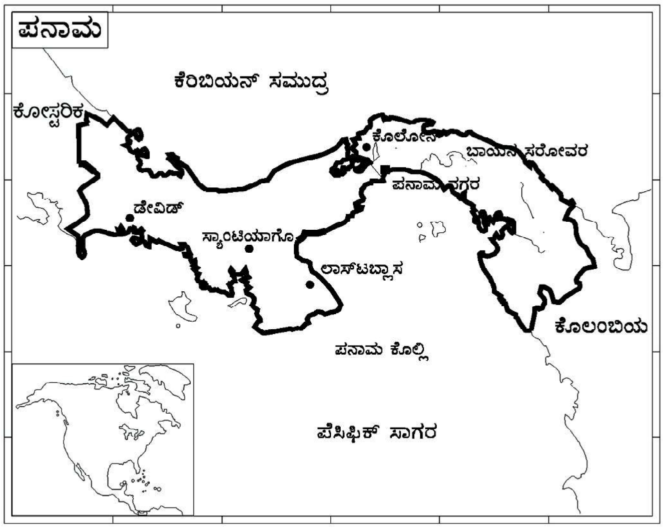

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ : ಪನಾಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಶೇ. 87ರಷ್ಟಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 700 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿಲ್ಲ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 493–700 ಮೀ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶ ದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಶೇ. 10 ರಷ್ಟಿದೆ. ಉಳಿದ ಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1,493 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ.

ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಸಿಕ್ಸಲೋಲ, ಚಂಗ್ವಿನೋಲ, ರೀಯೊ ಇಂಡಿಯೊ, ಲೋ ಮಿಯೆಲ್ ಮತ್ತು ಚಾಗ್ರೆಸ್, ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ಚಿರಿಗ್ವಿ, ವೈಗೋ, ಸ್ಯಾನ್ ಫೆಲಿಕ್ಸ್, ಸ್ಯಾನ್ ಪ್ಯಾಬ್ಲೋ, ಸಾಂತ ಮರೀಯ, ಬಯಾನೋ, ಚುಕುನಾಕ್ ಮತ್ತು ಟುಯಿರ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ತಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಟುಯಿರ ಮತ್ತು ಬಯಾನೋ ನದಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಯಾನಯೋಗ್ಯ.

ಪನಾಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪನಾಮ ಭೂಕಂಠಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕೆರಿಬಿಯನ್ ತೀರದ ಕೊಲೋನ್ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಪನಾಮ ಕೊಲ್ಲಿಯ ತೀರದ ಬ್ಯಾಲ್ಬೋವದವರೆಗೆ ಪನಾಮ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮತ್ತು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯದು ಉಷ್ಣವಲಯ ವಾಯುಗುಣ. ಸನ್ನಿವೇಶ ಮತ್ತು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಉಷ್ಣತೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 27^{0} ಸೆಂ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ $16^{0}–19^{0}$ ಸೆಂ. ವರ್ಷವಿಡೀ ಉಷ್ಣತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೇ ರೀತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಕೆರೆಬಿಯನ್ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 300 ಸೆಂಮೀ ನಿಂದ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ತೀರದಲ್ಲಿ 160 ಸೆಂಮೀ.

ಸಸ್ಯಪ್ರಾಣಿ ಜೀವನ : ಪನಾಮದ ಬಹು ಬಾಗದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯ ಇದೆ. ನಡುವೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸವನ್ನ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು. ಕೆರೆಬಿಯನ್ ತೀರಪ್ರದೇಶದ್ದು ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣ ಕಾಡುಗಳು. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಕಾಡುಗಳು ಇವೆ. ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗುಲ್ಮ ವೃಕ್ಷಗಳಿವೆ.

ವನ್ಯ ಮೃಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದವು ಆರ್ಮಡಿಲೊ, ಚಿರತೆ ಜಾತಿಯ ಓಸಿಲಾಟ್ ಬೆಕ್ಕು, ಒಪಾಸಮ್, ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಕೋಡಗಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ. ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಮೊಸಳೆಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ. ಬಗೆಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ.

ಜನ: ಪನಾಮದ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಇಂಡಿಯನ್ನರು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸ್ಪೇನ್ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಫ್ರೆಂಚರು ಮತ್ತು ಸ್ಪಾನಿಷರು ನೆಲಸಿದರು. ಪನಾಮ ಕಾಲುವೆಯ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕನ್ನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕರು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್, ಆಂಗ್ಲಿಕನ್ ಮತ್ತು ಯಹೂದ್ಯರೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಪನಾಮ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 415964 (2000). ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಕೊಲೋನ್, ಡಾವೀಡ್, ಲಾ ಚರೆರ ಮತ್ತು ಸ್ಯಾಂಟಿಯಾಗೋ.

ವ್ಯವಸಾಯ: ನದಿಗಳ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಭೂಮಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ಬಾಳೆ, ಕೋಕೊ, ಸೆಣಬು, ಕಾಫಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನುವಾರು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು.

ಕೈಗಾರಿಕೆ, ವಾಣಿಜ್ಯ : ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚೌಬೀನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಗಟ್ಟಿಮರಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಆದಾಯವಿದೆ. ಬಟ್ಟೆ, ಪಾದರಕ್ಷೆ, ಮಾದಕದ್ರವ್ಯ ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳುಂಟು. ಪನಾಮ ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ತೆಗೆಯಲು ಪರಿಶೋಧನೆಗಳಾಗುತ್ತಿವೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಸ್ತರಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಸೆರೊ ಕೊಲರಾಡೊ ಬಳಿ ತಾಮ್ರದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಪನಾಮ ನಗರ ಈ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಪನಾಮ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಪನಾಮ ಕಾಲುವೆ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸಂಧಿಸುವ ಕಡೆ, ಪನಾಮ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಇಂಡಿಯನ್ ಜನರ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪನಾಮ ಎಂದರೆ ಅನೇಕ ಮೀನುಗಳು ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಮೊದಲು ಇದು ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ಸಣ್ಣ ಗ್ರಾಮವಾಗಿತ್ತು. ಹಳೆಯ ನಗರವನ್ನು ಪೆದ್ರೋ ಆರಿಯಾಸ್ ದೆ ವಿಲಾ 1591ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ.

ಪನಾಮ ನಗರದ ರೇವುಪಟ್ಟಣ ಬಲ್ಬೋವ. ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಸಂಸ್ಕರಣ, ಮದ್ಯ, ಬಟ್ಟೆ, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಸಾಮಾನುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ– ಇವು ನಗರದ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಪನಾಮ ಮತ್ತು ಕೊಲೋನ್ ನಗರಗಳ ನಡುವೆ ಕಾಲುವೆ, ರೈಲು ಹಾಗೂ ರಸ್ತೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂಚಾರ ಸರಕುಗಳು ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಅಮೆರಿಕನ್ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ಪನಾಮ, ಡೀವಿಡ್ ಮತ್ತು ಚೇಪೋ ನಗರಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಪನಾಮದ ಟೆಕುಮೆನ್ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನಗಳ ಹಾರಾಟ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ.

ಪನಾಮದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಆಧುನಿಕ ಭವನಗಳಿರುವುದಾದರೂ ವಸಾಹತು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನಿನವರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಆಕರ್ಷಕ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ದೇವಾಲಯವಿದೆ (1673). ಆಧುನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ನ್ಯಾಯಭವನ, ಅಧ್ಯಕ್ಷಭವನ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅರಮನೆ ಮತ್ತು ಹೊಟೇಲ್–ಎಲ್–ಪನಾಮ. ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,50,668 (2004). (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಪನಾಮ[2]: ಅಮೆರಿಕದ ಫ್ಲಾರಿಡ ರಾಜ್ಯದ ಬೇ ಕೌಂಟಿಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ರೇವು ಪಟ್ಟಣ. ಸೇಂಟ್ ಆಂಡ್ರ್ಯೂ ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಸಣ್ಣ ಗ್ರಾಮವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಸೇಂಟ್ ಆಂಡ್ರ್ಯೂ ಗ್ರಾಮ ಪನಾಮ ನಗರ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪಡೆಯಿತು (1765). ಅಮೆರಿಕನ್ ಕ್ರಾಂತಿಯುದ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಟೋರಿ ಪಕ್ಷದವರು ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ನೀಲಿ ಗಿಡಗಳ ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್‌ಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಮರಕೊಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪನಾಮ ನಗರ ಹಡಗು ತಯಾರಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು (1939–45). ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ಕಾಗದ ಹಾಗೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ–ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮಗಳು. ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಹಡಗುಗಳಿಗೆ ಪನಾಮ ರೇವು ಅನುಕೂಲವಾದ ನಿಲ್ದಾಣ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,50,668 (2002). (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಪನ್ನ ವಜ್ರ ಗಣಿಗಳು: ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಂಧ್ಯ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಪಾರ್ಶ್ವದ ಬಂದೇಲ್‌ಖಂಡದಲ್ಲಿರುವ ವಜ್ರಗಣಿಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ವಜ್ರಗಳನ್ನು ಕಂಗ್ಲಾಮರೇಟುಗಳಲ್ಲಿ (ಪೆಂಟಿಕಲ್ಲು) ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಮರಳಿನಿಂದ ಪಡೆಯಲಾಗುವುದು. ಸು. 96 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಮತ್ತು 16 ಕಿಮೀ ಅಗಲದ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಅವು ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಹಿಂದಿನ ಸಾಮಂತರಾಜ್ಯಗಳಾದ ಪನ್ನ, ಚಾರ್ಖಾರಿ, ಬಿಜವಾರ, ಅಜಾರಿಘರ್, ಬರಾಂಡ ಮತ್ತು ಚೋಬಾಪುರ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ತೋಡಲಾದ ವಜ್ರಗಣಿಗಳಿವೆ.

ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣಾ ಇಲಾಖೆಯವರು ನಡೆಸಿದ ಭೂಭೌತ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಳಿಂದ ಪನ್ನಾ ವಜ್ರಗಣಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ವಜ್ರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ನಳಿಗೆಗಳು ಪತ್ತೆಯಾಗಿವೆ. ಪನ್ನ ಮತ್ತು ಮಜ್‌ಗವಾನ್ ಗಣಿಗಳ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸು. 150 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ವಜ್ರ ಭರಿತ ವಲಯವೊಂದು ಪತ್ತೆಯಾಗಿದೆ.

ಪನ್ನ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ವಜ್ರಗಳಿಗಾಗಿ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಮಾಡಿ ಗಣಿಗಳ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ನಡೆಸಲು ಆಧುನಿಕ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಹಾಗೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ಕೌಶಲದ ನೆರವನ್ನು ಬೃಹತ್ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಸು. 1.02 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು

ಮೂಲ ಬಂಡವಾಳವಾಗಿ ಹೂಡುವ ಮೂಲಕ ಪನ್ನ ಡೈಮಂಡ್ ಮೈನಿಂಗ್ ಸಿಂಡಿಕೇಟ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್ ಎಂಬ ಒಂದು ಖಾಸಗೀ ಸಂಸ್ಥೆ 1939 ರಿಂದಲೂ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ಪನ್ನ ಮೈನಿಂಗ್ ಸಿಂಡಿಕೇಟನ್ನು ತನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಪಿ.)

ಪಪುವ ನ್ಯೂಗಿನಿ: ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಖಂಡದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ್ವೀಪವಾದ ನ್ಯೂಗಿನಿಯ ಪೂರ್ವ ಭಾಗ ಮತ್ತು ಸಮೀಪದ ದ್ವೀಪಗಳು ಸೇರಿ ಪಾಪುವ ನ್ಯೂಗಿನಿ ಆಗಿದೆ. ನ್ಯೂ ಗಿನಿ ದ್ವೀಪದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಇಂಡೊನೇಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಇರೀಯಾನ್ ಬಾರಾತ್ (ಪಶ್ಚಿಮ ಇರೀಯಾನ್) ಅದಕ್ಕೂ ಪಪುವ ನ್ಯೂಗಿನಿಗೂ ನಡುವೆ 141ನೆಯ ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶ ಗಡಿರೇಖೆಯಾಗಿದೆ. ನೆರೆಯ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪೂ.ರೇ. 130^{0}–$154^{0}14'$ ವರೆಗೂ ದ.ಅ 8^{0}–12^{0} ನಡುವೆಯೂ ಇರುವ ಆಡ್ಮಿರಾಲ್ಟಿ, ನ್ಯೂ ಐರ್ಲೆಂಡ್, ನ್ಯೂ ಬ್ರಿಟನ್, ಬೂಗನ್‌ವಿಲ್ ಮತ್ತು ಬೂಕ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಟ್ರೋಬ್ರಿಯಾಂಡ್, ವುಡ್‌ಲಾರ್ಕ್, ಲಾಫ್ಲಾನ್, ದಾಂತ್ರಕಾಸ್ತೋ, ಕಾನ್‌ಫ್ಲಿಕ್, ಲುಯಿಸೇಡ್ ಮತ್ತು ಸಾಮರಾಯ್ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಪಪುವನ್ಯೂ ಗಿನಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,61,700 ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 5426000 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಪೋರ್ಟ್ ಮೋರ್ಸ್‌ಬೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,50,000 (2002).

ಭೌತಿಕ ಭೂವಿವರಣೆ : ಉನ್ನತ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು, ಕಡಿದೂ ಆಳವೂ ಆದ ಕಣಿವೆಗಳು, ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಕೊಳಚೆ ಬಯಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಭೂಕಂಪ ಮತ್ತು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಉರಿದೇಳುವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಇದರ ಭೂಗರ್ಭ ಸ್ವರೂಪ ಅಸ್ಥಿರವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸುತ್ತಲ ದ್ವೀಪಗಳು ಹವಳದ ದಂಡೆಗಳಿಂದಾದ ಕರಾವಳಿಯಿಂದಲೂ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಪರ್ವತಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ್ದು, ಸಾಗರಗರ್ಭದಿಂದ ಎದ್ದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಶಿಖರಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆಗೆ ತೀರ ಹತ್ತಿರ ಇರುವುದರಿಂದ 3,962 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಕೆಲವು ಶಿಖರಗಳ ಮೇಲೆ ಶಾಶ್ವತ

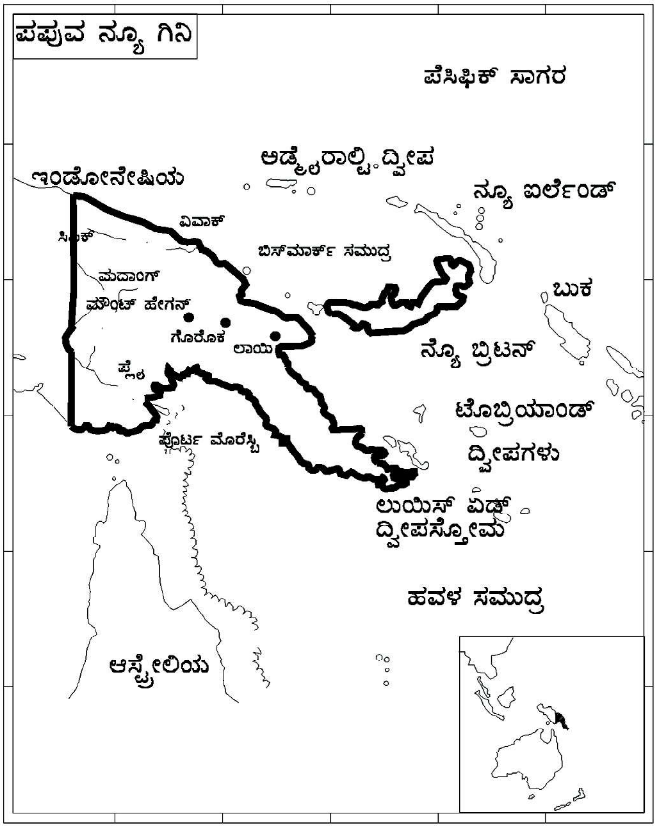

ಹಿಮವಿರಬಹುದಾದರೂ ಉಳಿದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ 20^{0}ಸೆ.–32^{0}ಸೆ. ಇದ್ದು, ವಾತಾವರಣ ಆರ್ದ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಡಿಸೆಂಬರ್–ಮಾರ್ಚ್ ಮಳೆಗಾಲ. 200 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಕೆಲವೆಡೆ 500 ಸೆಂಮೀ ವರೆಗೂ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರದೇಶ ನಿಬಿಡಾರಣ್ಯಮಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಧಾವಿಸುವ ಹೊಳೆಹಳ್ಳಗಳು ಮೇಲ್ಮಣ್ಣನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿಹಾಕಿರುವುದರಿಂದ ಭೂಮಿ ಸಾರರಹಿತವಾಗಿದೆ. ಪಪುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಫ್ಲೈ ಮತ್ತು ದಿಗುಲ್ ನದಿಗಳೂ ಉತ್ತರ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಪಿರ್ ಮತ್ತು ರಾಮು ನದಿಗಳೂ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ನೆರೆನೀರಿನಿಂದ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಮುಳುಗಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೇ ಉನ್ನತ ಕಣಿವೆಗಳು, ಮತ್ತು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಭಸ್ಮ ಕೂಡಿಬಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮಾತ್ರ ಫಲವತ್ತಾಗಿವೆ. ಇವು ಕೋಕೋ, ಕಾಫಿ, ರಬ್ಬರ್ ಮೊದಲಾದ ಹಣಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಇವನ್ನು ರೂಢಿಸಿದವರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಯುರೋಪಿಯನರು.

ಜನ : ಮಲಯ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪಪುವ ಎಂದರೆ ಉಣ್ಣೆಕೂದಲು ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲೂ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉಣ್ಣೆ ಕೂದಲಿನ ಪಾಪ್ವವನರು ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿ ಮತ್ತು ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ಮೇಲನೇಷಿಯನರು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ತೀರ ದೂರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೆಗ್ರಿಟೋ ಮೂಲದ ಶಿಲಾಯುಗಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ತಲೆಬೇಟೆ, ನರಮಾಂಸ ಭಕ್ಷಣೆ ಮುಂತಾದ ಅನಾಗರಿಕ ರೂಢಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಇರಬಹುದು. ಯುರೋಪಿಯನರು ತೀರ ಅಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯಾತರು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದ, ಪರಸ್ಪರ ಅರ್ಥವಾಗದ ನೂರಾರು ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುವ ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ ಕುಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪಪುವ ನ್ಯೂ ಗಿನಿಯ ಶೇ. 90 ಜನ ಕ್ರೈಸ್ತರೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮದ್ದು, ಮಾಟ, ಮಂತ್ರಗಳ ಆದಿಮ ರೂಢಿಗಳು ಧರ್ಮದೊಡನೆ ಬೆರೆತಿವೆ.

ಪಪುವ ನ್ಯೂಗಿನಿಯ ಆದಿವಾಸಿ

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ಹೆಚ್ಚು ಜನರಿಗೆ ಕೃಷಿಯೇ–ಅದೂ ಕುಮರಿ ಬೇಸಾಯ–ಮುಖ್ಯ ಜೀವನೋಪಾಯ. ಸಾಬಕ್ಕಿ, ಮರಗೆಣಸು, ಟಾರೋಗಡ್ಡೆ, ಬಾಳೆ ಮೊದಲಾದವು ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಳು. ಹಂದಿ ಸಾಕುವುದು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಕುರುಹು. ಕರಾವಳಿ ಮತ್ತು ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ತೆಂಗಿನ ತೋಟಗಳಿವೆ. ದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ರಫ್ತು ಬೆಳೆ ಕೊಬ್ಬರಿ. ಕಾಫಿ, ಕೋಕೋ, ರಬ್ಬರ್, ಮೀನು ಮುಂತಾದುವೂ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಈಚೆಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬತ್ತ, ಶುಂಠಿ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಪರಂಗಿಹಣ್ಣು ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ಟಾರ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೂಲ್ಯ ನಾಟ ಮರಗಳೂ ಬೇರೆಡೆ ತಾಮ್ರ ಮೊದಲಾದ ಖನಿಜಗಳೂ ಧಾರಾಳವಾಗಿದ್ದರೂ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ದುರ್ಗಮತೆಯಿಂದಾಗಿ ಅವುಗಳ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆಯುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ತಾಮ್ರ, ಬಂಗಾರ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಈಚೆಗೆ ಖನಿಜ ತೈಲ ಮತ್ತು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲಶೋಧ ಆಶಾದಾಯಕ ಫಲ ನೀಡಿದೆ. ವಿಪುಲ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳುಂಟೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಟೋರ್ಸ್ ಸಮುದ್ರದ ಬೊಯಿಗು, ತಾವನ್ ಮತ್ತು ಸಾಯಿಬಾಯಿ ದ್ವೀಪಗಳು ತನಗೆ ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಸೇರಬೇಕೆಂಬ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪಪುವ ನ್ಯೂ ಗಿನಿ ಸರ್ಕಾರ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಮುಂದಿಟ್ಟಿದೆ. ಕ್ಷಿಪ್ರಗಾಮಿ ನದಿಗಳು ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡುತ್ತವೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ ಭಾಗ ಜಲವಿದ್ಯುತ್.

ರಸ್ತೆ ಸೌಲಭ್ಯ ಪೋರ್ಟ್ ಮೋರ್ಸ್‌ಬಿ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವೇ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ 16,458 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. 47 ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳೂ 12 ಬಂದುರುಗಳೂ ಇವೆ. ದುರ್ಗಮ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನಗಳೇ ಮುಖ್ಯ ಸಾರಿಗೆ ಸಾಧನ. (ಎನ್.ಬಿ.)

ಪರಗ್ವೆ: ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಒಂದು ಭೂವೇಷ್ಟಿತ ಗಣರಾಜ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 4,06,752 ಚ.ಕಿಮೀ. ವಾಯವ್ಯ ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಬೊಲಿವಿಯ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಆಗ್ನೇಯ ದಕ್ಷಿಣ ನೈಋತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ಇದನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 63,47,884 (2001) ರಾಜಧಾನಿ ಅಸುನ್ಸಿಯಾನ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,02,426 (2001). ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂಲನಿವಾಸಿ ಇಂಡಿಯನ್ನರ ಗ್ವಾರಾನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪರಗ್ವೆ ಎಂದರೆ ಮಹಾನದಿಯ ನೆಲ ಎಂದು ಅರ್ಥ. $19^0 20'$ ದಿಂದ $27^0 40'$ ದ.ಅ. ಹಾಗೂ $54^0 15'$ ರಿಂದ 64^0 ಪ.ರೇ. ಗಳ ನಡುವೆಯಿದೆ.

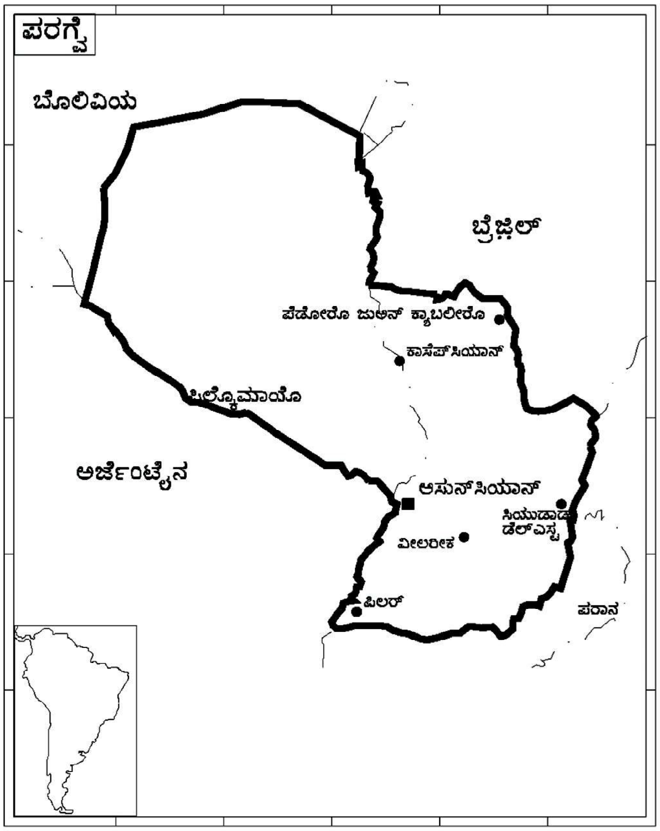

ಭೂ ಲಕ್ಷಣ : ಪರಗ್ವೆ ನದಿ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹರಿದು ದೇಶವನ್ನು ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಪರಗ್ವೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿದು, ಪಿಲ್‌ಕಮೈಯೋ ನದಿಯೊಡನೆ ಸಂಗಮಿಸಿ, ಪರಾನಾ ನದಿಗೆ ಕೂಡಿ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವ ಇದರ ಉದ್ದ 2,550 ಕಿಮೀ 304–608 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಅದು ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ವಿಸ್ತರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಅಧಿಕ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆಂಡಿಯನ್ ಕಾರ್ಡಿಲೆರಾ, ಅಮಂಬೆ ಪರ್ವತ ಇವೆ. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಕಾಂಗ್ವೆ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಪರ್ವತ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗಿ ಅಷ್ಟು ಎತ್ತರವಿಲ್ಲದ ಗುಡ್ಡಗಳಾಗಿ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿ ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ದೇಶದ ಮೂರರಲ್ಲೆರಡರಷ್ಟು ಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ನಿರ್ವಿಶೇಷ ಭೂಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಬಯಲು. ಗ್ರಾನ್ ಚಾಕೊ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಈ ಬಯಲು ಪರಗ್ವೆಯ ಗಡಿಯಾಚೆಗೆ ಬೊಲಿವಿಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಚಾಕೊದಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲು ಕಾಡು, ಹುಲ್ಲು ಮಾತ್ರ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ನದಿಗಳು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಹರಿದು, ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಇಂಗಿ ಜವುಳುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿವೆ.

ಪೂರ್ವದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಾಚೆಗೆ ಹರಿಯುವ ಪಾರನಾ ನದಿ ಪೂರ್ವ ಆಗ್ನೇಯ ಗಡಿಯಾಗಿಯೂ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಪರಗ್ವೆ–ಪರನಾ ಸಂಗಮದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಪರಗ್ವೆ–ಪಿಲ್ ಕಮೈಯೋ ಸಂಗಮದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇರುವ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರದೇಶವೇ ದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ಫಲವತ್ತೂ, ಜನಭರಿತವೂ ಆದ ಪ್ರದೇಶ. (ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 50–2000 ಜನ). ಈ ದೇಶದ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರಗಳು (ಪೊವಾ ಮತ್ತು ಯಿಪಕಾರೈ) ಇರುವುದು ಇಲ್ಲೇ. ಇಲ್ಲಿಯ ನದಿಗಳ ದಡಗಳಲ್ಲಿ ದಟ್ಟ ಉಷ್ಣವಲಯ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ದೇಶದ ಗಡಿಗಳ ಉದ್ದದಲ್ಲಿ ಶೇ. 80ರಷ್ಟು ದೂರ ನದಿಗಳೇ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಅವೇ ದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಜೀವನಾಧಾರ ಕೂಡ.

ವಾಯುಗುಣ : ಪರಗ್ವೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಕರ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೇಶದ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಸಮುದ್ರದಿಂದ ದೂರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ 10^0ಸೆ ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ 40^0ಸೆ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಕಡೆಯಿಂದ ಬೀಸುವ ಪೂರ್ವ ಗಾಳಿ ಉಷ್ಣವಾಗಿಯೂ ಅರ್ಜೆಂಟೈನದಿಂದ ಬೀಸುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಗಾಳಿ ತಂಪಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಪರಗ್ವೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವೇಳೆ ನೀರು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವಷ್ಟು ಶೈತ್ಯ ಇರುವುದುಂಟು. ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 1,27 ಸೆಂಮೀ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಸಾಗಿ, 76 ಸೆಂಮೀ ಗಳಷ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಚಾಕೋ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಬರಗಾಲವೂ ಅನಂತರ ಅತಿವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನದೀ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೆರೆಹಾವಳಿಯೂ ಸಂಭವಿಸುವುದುಂಟು.

ಸಸ್ಯ–ಪ್ರಾಣಿಜೀವನ : ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಅರಣ್ಯಗಳು ದೇಶದ ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪಾಲಿನ ನೆರವು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಚಾಕೊ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಕೆಂಬಣ್ಣದ ಕ್ವಿಬ್ರಾಚೋ ಎಂಬ ಮರ ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಬಣ್ಣದ ದ್ರವ್ಯದ ನಿಧಿಯಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉರುಡೇ, ಸಿಡಾರ್, ಕುರುಪೇ ಮತ್ತು ಲಪಾಚೋ ವೃಕ್ಷಗಳು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಕ್ವಿನಿನು ಕೊಡುವ ಪರಾತೋದೋ, ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಭಟ್ಟಿ ಇಳಿಸಿದರೆ ಪರಿಮಳದ್ರವ್ಯ ಕೊಡುವ ಪಟಟ್‌ಗ್ರೇನ್ ಎಂಬ ಕಹಿ ಕಿತ್ತಳೆ, ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಚಹ ಎನಿಸುವ ಯೆರ್ಬ ಮಾತೇ ಇವು ಇತರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಸ್ಯಗಳು. ಇವು ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಡಾಗಿ ಬೆಳೆದರೆ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಪಶ್ಚಿಮದ ಚಾಕೊ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಬಂಜರಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರ ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ (ಚಾಕೊ ಎಂದರೆ ಬೇಟೆಯ ನೆಲೆ) ವನ್ಯಪಶುಗಳ ಆಗರವಾಗಿದೆ. ಸ್ಥಳೀಯರು ಟೈಗ್ರೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ಜಾಗ್ವಾರ್ ಚಿರತೆ, ಕಾಡು ಹಂದಿ, ನೀರು ಹಂದಿ, ಚಿಗರೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟಿವೆ. ಆರ್ಮಡಿಲೋ, ಪಿಪೀಲಿಕಾಭಕ್ಷಕ, ನೀರುನಾಯಿ, ಕೊಯ್ಪು (ಜಲಚರ ಇಲಿ) ಮೊದಲಾದ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕನ್ ಬಿಲವಾಸಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಚಾಕೊ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಾಣಿವಿಶೇಷಗಳಾದರೆ, ಪೂರ್ವಪ್ರದೇಶದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಮಂಗ, ಟೇಪರ್ ಎಂಬ ಚಪಲ ಮುಸುಡಿಯ ಹಂದಿ, ಪೆಕರಿಯೆಂಬ ಚಿಕ್ಕ ಹಂದಿ, ಚಿಗರೆ, ಸಿಂಹ, ಜಾಗ್ವಾರ್ ಚಿರತೆ, ನರಿ, ಮುಂಗುಸಿ ಮೊದಲಾದವು ಇವೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ಇದು ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನ ದೇಶ. ದಕ್ಷಿಣದ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಕೇಂದ್ರಿಕೃತವಾಗಿದೆ. ಕೃಷಿ ವಿಧಾನ ಪುರಾತನವಾದದ್ದು. (ಕೆ.ಎಲ್.ಪಿ.)

ಪರಮಾಣು ವಿಪತ್ತುಗಳು: ಅಣುಸ್ಫೋಟಗಳ ಅನಂತರ ಬೀಳುವ ವಿಕಿರಣ ದೂಳು ಮತ್ತು ಅಣುಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉಪಯೋಗಗಳಿಗೆ ಬಳಸಿದಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ವಿಕಿರಣ ಹೊರಸೂಸುವಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಣುಸ್ಥಾವರಗಳಲ್ಲಿ ಅಣ್ವಸ್ತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅಥವಾ ಶಾಂತಿಯುತ ಬಳಕೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಇವೆರಡೂ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವ ಅಪರಿಮಿತ ವಿಕಿರಣಶೀಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಹಾಗೂ ವಿಕಿರಣಶೀಲ ಸಮಸ್ಥಾನಿಗಳು ಆಹಾರ ಸರಪಳಿಯ ಮೂಲಕ ದೇಹವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿದಾಗ ರೋಗ ಬರುವುದಲ್ಲದೆ ಅದರ ಅನುವಂಶೀಯತೆಯಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾ: 1945ರ ಆಗಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳಾದ ಹಿರೋಶಿಮ ಮತ್ತು ನಾಗಸಾಕಿಯ ಮೇಲೆ ಅಮೆರಿಕ ಮಾಡಿದ ಪರಮಾಣು ಬಾಂಬ್ ದಾಳಿಯ ಪರಿಣಾಮ ಇಂದಿಗೂ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನಿಸುವ ಮಕ್ಕಳು ಒಂದಲ್ಲಾ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಅನುವಂಶೀಯ ಕಾಯಿಲೆ ಅಂಗವಿಕಲತೆಯಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದೇ ರೀತಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸೆಲ್‌ಫೀಲ್ಡ್, (1975), ಅಮೆರಿಕದ ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ (1979) ಮೆಕ್ಸಿಕೊ (1979) ಉಕ್ರೈನ್ (1986) ಮತ್ತು ಸೈಬೀರಿಯ (1983) ಆ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ.

ಪರಮಾಣುಗಳು ಕೇವಲ ಮಾನವನ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಇಡೀ ಭೌತಿಕ ಮತ್ತು ಜೈವಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ

ವಾಯು ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಜಲ ಮಾಲಿನ್ಯ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆಹಾರ ಸರಪಳಿ ಹದಗೆಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಚರ್ಮ, ಶ್ವಾಸಕೋಶ ಹಾಗೂ ವಂಶಾವಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಕಾಯಿಲೆಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಅಂಗವಿಕಲತೆ, ಮನೋವಿಕಲತೆ, ಕ್ಯಾನ್ಸರ್, ಇತ್ಯಾದಿ.

ಪರಮಾಣು ವಿಪತ್ತುಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗಲು ಇರುವ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳೆಂದರೆ ಪ್ರಪಂಚದ ರಾಷ್ಟ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಪರಸ್ಪರ ಶಾಂತಿ ಸಹಬಾಳ್ವೆ ನೆಲೆಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು. ಹಾಗೂ ಅಣುಶಕ್ತಿ ವಿಸ್ತರಣೆಯನ್ನು ತಡೆಯುವುದು ಮತ್ತು ಇರುವ ಅಣುಸ್ಥಾವರಗಳಿಂದ ಜನರನ್ನು ದೂರ ಇರಿಸುವುದು. ವಿಕಿರಣಶೀಲ ತ್ಯಾಜ್ಯವಸ್ತುಗಳ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ವಿಲೇವಾರಿ ಮಾಡುವುದು, ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಪರಮಾಣುಗಳ ಬಳಕೆ ನಿಷೇಧ ಹಾಗೂ ಪರಮಾಣು ದುರ್ಬಳಕೆಯಿಂದಾಗುವ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಅರಿವು ಮೂಡಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯ. (ಕೆ.ಎಸ್.)

ಪರಸ್ಪರ ಆಕರ್ಷಣಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶ ಜನರನ್ನು ತನ್ನತ್ತ ಆಕರ್ಷಿಸಲು ತನ್ನದೇ ಆದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಆರ್ಥಿಕತೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿದೆ. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಧನಾತ್ಮಕತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ದೂರದಲ್ಲಿ ಋಣಾತ್ಮಕ ಅಂಶವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಅವು ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಸೆಳೆತವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರ ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ಸೆಳೆತ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಎರಡು ನಗರಗಳ ನಡುವೆ ಅಂತರ ಅಥವಾ ದೂರ ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ನಗರ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದರೆ ಅದನ್ನು ನಡುವಿನ ಅಂತರದ ಸೆಳೆತ ಅಥವಾ ವಿಭಜಿತ ಬಿಂದುವಿನ ನಗರ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. (ಎಂ.ಡಿ.)

ಪರಾವಲಂಬಿ ಅಥವಾ ಉಪಭೋಗಿಗಳು: ತಮ್ಮ ಉಪ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಪೋಷಕಾಂಶಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉತ್ಪಾದಕಗಳಾದ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಬದುಕುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಪರಾವಲಂಬಿ ಅಥವಾ ಉಪಭೋಗಿಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಕಾರದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಆಹಾರ ಬಳಕೆ ಮಾಡುವ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪರಾವಲಂಬಿಗಳನ್ನು ಮೂರು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಅವು ಹೀಗಿವೆ:

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಪರಾವಲಂಬಿ ಅಥವಾ ಉಪಭೋಗಿಗಳು: ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕೇವಲ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಆಹಾರವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಇಲಿ, ಆಡು, ಕುರಿ, ಮೊಲ, ದನಕರುಗಳು, ಆನೆ, ಕುದುರೆ ಮುಂತಾದವು.

ದ್ವಿತೀಯ ಪರಾವಲಂಬಿ ಅಥವಾ ಉಪಭೋಗಿಗಳು: ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ದ್ವಿತೀಯ ಉಪಭೋಗಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಜೀವಿಗಳು ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಬದುಕುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ಹಾವು, ಹುಲಿ, ಸಿಂಹ ಇತ್ಯಾದಿ

ತೃತೀಯ ಪರಾವಲಂಬಿ ಅಥವಾ ಉಪಭೋಗಿಗಳು: ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಮತ್ತು ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಎರಡನ್ನೂ ತಿಂದು ಜೀವಿಸುವ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ತೃತೀಯ ಉಪಭೋಗಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉದಾ: ಡೈನೊಸಾರ್ಸ್, ದೊಡ್ಡಮೀನು. ಮಾನವನೂ ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತಾನೆ. (ಜಿ.ಡಿ.)

ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳ ಪರೀಕ್ಷೆ: ಸಂಶೋಧನೆಯ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಸಾಮಗ್ರಿ ಎಂದರೆ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ. ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ತವಾದದ್ದು ಮತ್ತು ಇದರಿಂದ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಮುಂದಿನ ದಾರಿ ಸುಗಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳಿಂದ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಎಂದರೆ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರಚಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿ, ಮಾಡುವ ಜಾಣ್ಮೆಯ ಊಹೆ. ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಾಗ ಚಲಕಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಹೀಗೆ ಊಹಿಸಿಕೊಂಡ ಸಂಬಂಧವು ಸರಿಯೋ ಅಥವಾ ತಪ್ಪೋ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು ನಿಜವೆಂದು ಹೊರ ಹೊಮ್ಮಿದರೆ, ಅವುಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿ ಸಿಕ್ಕಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು ಫಲಪ್ರದವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಸಮಂಜಸವಾಗಿರುತದೆ. ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ 1) ಟಿ.ಟೆಸ್ಟ್ 2) ಎಫ್.ಟೆಸ್ಟ್ ಮತ್ತು 3) X^2 ಟೆಸ್ಟ್. ಈ ಮೇಲಿನ ಯಾವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಆಯಾಯ ವಿಧಾನದ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಕಂಡು ಹಿಡಿದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ವಿತರಣ ಪಟ್ಟಿಯ ಬೆಲೆಯೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿದ ಬೆಲೆಯೂ ವಿತರಣ ಪಟ್ಟಿಯ ಬೆಲೆಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೆ ಅಂತಹ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದಲ್ಲ. ಆದರೆ ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿದ ಬೆಲೆ ವಿತರಣ ಪಟ್ಟಿಯ ಬೆಲೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಇದ್ದರೆ ಅಂತಹ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪುವಾಗ ಅಥವಾ ತಿರಸ್ಕರಿಸುವಾಗ ಯಾವ ಗಮನಾರ್ಹ (ಸಿಗ್ನಿಫಿಕೆಂಟ್) ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಹ ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಶೇ.1ರ ಸಿಗ್ನಿಫಿಕೆಂಟ್ ಮಟ್ಟದಲ್ಲೊ, ಶೇ.5ರ ಮಟ್ಟದಲ್ಲೋ ಅಥವಾ ಶೇ.10ರ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೋ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಂಶೋಧಕರು ತಿಳಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. *

ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ಕ್ರಾಂತಿ: ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಕೌಶಲಗಳನ್ನು ವಿಷಯದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೆ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಖಚಿತತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರಲು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡ ವಿಧಾನಗಳ ಪ್ರಸರಣ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಮುಖ ವಿಭಾಗಗಳಾದ ಆರ್ಥಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ, ನಗರ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿದೆ.

ಈಟ್ಸ್ ಅವರು ವಿವರಿಸಿರುವಂತೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ವಿವಿಧ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಿಕೆ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನೀಯ ಹಂಚಿಕೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಅಥವಾ ಊಹಿಸಲು ಮತ್ತು ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ವೈಚಾರಿಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನವೆಂದು ಕರೆದು, ಈ ರೀತಿಯ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು 'ವಿಜ್ಞಾನ' ಎಂದು ಕರೆದಿರುವರು. ಹಲವಾರು ನಿಯಮಗಳ ರಚನೆ ಮಾದರಿಗಳು ನಿರೂಪಣೆ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಪರೀಕ್ಷೆ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಬಳಸತೊಡಗಿದರು.

ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ನಿಯಮ ಹಾಗೂ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಇತರೆ ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಭೌತಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಿಂದ ಎರವಲು ಪಡೆದು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಆಲ್ಫ್ರೆಡ್ ವೆಬರ್ ಅವರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಆರ್ಥಿಕ ನಿಯಮವಾಗಿದ್ದು ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ(1909). ಹಾಗೆಯೇ ವಾನ್‌ತೂನೆನ್ (1826) ಅವರ ಪೂವೆನ್, ಲೋಸ್ಚ್ ಮತ್ತು ಐ ಸಾರ್ಡ್ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಎರವಲು ಪಡೆಯಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕ್ರಿಸ್ಟಲ್‌ರ ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿನ ಕೇಂದ್ರೀಯಸ್ಥಾನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ರಚಿಸಲು ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ವೀವರ್ ಅವರು ಬೆಳೆ ಸಂಯೋಜನೆ ಮಾದರಿ (1954) ಯ ರಚನೆಗಾಗಿ ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. (ಬಿ.ಸಿ.)

ಪರಿಸರ: ಜೀವಿಯ ಬದುಕಿನ ಮೇಲೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯೋ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿಯೋ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಎಲ್ಲ ಜೈವಿಕ ಮತ್ತು ಅಜೈವಿಕ ಅಂಶಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಜರುಗುವ ನಿರಂತರ ಪರಿವರ್ತನೆ (ಎನ್‌ವಿರಾನ್‌ಮೆಂಟ್). ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಥವಾ ಸಮುದಾಯದ ಒಟ್ಟಾರೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪರಿಸರವೆನ್ನಬಹುದು. ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಜೀವಿ ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ಇರಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಿಸರದ ಜೈವಿಕ ಮತ್ತು ಅಜೈವಿಕ ಅಂಶಗಳೊಂದಿಗೆ ಅವು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅನುವರ್ತಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ, ಹೀಗಾಗಿ ಪರಿಸರ ಎಂಬುದು ನಿರಂತರ ಚಲನಶೀಲವಾಗಿರುವ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಪರಿಸರ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲಾಗೋಳ, ವಾಯುಗೋಳ, ಜಲಗೋಳ ಹಾಗೂ ಜೀವಗೋಳದ ಒಟ್ಟು ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಆಯಾ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮಾನವನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡಿರುವ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು.

ಪರಿಸರ ಎನ್ನುವ ಪದವನ್ನು ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪರಿಣಿತರು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿರುವರು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ಪದವನ್ನು ಒಂದು ಜೀವಿ, ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಒಂದು ಸಮುದಾಯವು ಜೀವಿಸುತ್ತಿರುವ ಸ್ಥಳದ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಒಟ್ಟಾರೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ.

ಪರಿಸರವು ಹಲವು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಭೌತ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿದೆ. ವಿವಿಧ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಷಯಗಳು ಪರಿಸರದ ವಿವಿಧ ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ಪರಿಸರವನ್ನು ವಿವಿಧ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳಿಂದ ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತವೆ, ಇದರಿಂದ ಪರಿಸರ ಅಧ್ಯಯನವು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಷಯವಸ್ತುವಾಗಿರದೆ, ಇತರ ಹಲವಾರು ವಿಷಯಗಳ ಸಂಗಮದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪರಿಸರದ ಭೌತಿಕಾಂಶಗಳು, ಜೈವಿಕ ಅಂಶಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಸಂಬಂಧ, ಪರಿಸರದ ಗುಣಮಟ್ಟದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೊದಲು ಪರಿಸರ ಉತ್ತಮವಾಗಿದ್ದು ಮಾನವನಿಂದ ಇದರ ಹಾನಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಅತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮಾನವನ ಬುದ್ಧಿ ಶಕ್ತಿ, ಕುಶಲತೆ, ತಾಂತ್ರಿಕತೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಅವನು ಪರಿಸರವನ್ನು ಹಾಗೂ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚೆಚ್ಚು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾನಿಯಾಗಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. ಜಲಮಾಲಿನ್ಯ, ವಾಯುಮಾಲಿನ್ಯ, ಭೂಮಾಲಿನ್ಯ, ಶಬ್ದಮಾಲಿನ್ಯ ಮೊದಲಾದವು ಪರಿಸರವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವ ಮಾಲಿನ್ಯಗಳು. ಹೀಗೆ ಮಾನವ ತನ್ನ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಪರಿಸರವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಆ ಪರಿಸರದಿಂದಲೇ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಅದನ್ನು ಸದ್ಬಳಕೆ ಮಾಡದೆ ವಿನಾಶದೆಡೆಗೆ ಸಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯದ ಬಗೆಗೆ ಎಚ್ಚೆತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಹಲವಾರು ರೀತಿಯ ಕಾರ್ಯರೂಪಗಳಿಂದ ಪರಿಸರವನ್ನು ಮಲಿನ ಮಾಡದೆ ಅದನ್ನು ಕಾಪಾಡುವಲ್ಲಿ ಮುಂದಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪರಿಸರ ಪ್ರಕೃತಿದತ್ತವಾಗಿ ಮಾನವನಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಸಂಪತ್ತು, ಅದನ್ನು ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಅದರಿಂದ ಅವನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧಿಸುವುದು ಅತ್ಯವಶ್ಯಕ. ಒಟ್ಟಾರೆ ನಮಗಿರುವುದೊಂದೇ ಪರಿಸರ, ಅದರ ರಕ್ಷಣೆ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಆದ್ಯಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪರಿಸರದ ಉಳಿವು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಉಳಿವು. ವಾಹನ ಚಾಲಕನ ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಅಪಘಾತಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವಂತೆ ಪರಿಸರದ ಬಗ್ಗೆ ತೋರುವ ಮಾನವನ ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಆತನ ಅವನತಿಯ ಸೂಚಕ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಡಿ.)

ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದ: ಮಾನವನ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಪರಿಸರದಿಂದ ನಿಯಂತ್ರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ ಎಂಬ ವಾದ. ಇದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯವಾದ ಅಥವಾ ಪರಿಸರವಾದ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪರಿಸರದ ಭಿನ್ನತೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ವರ್ತನೆಗಳೂ ಸಹ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಪರಿಸರವಾದ ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ರೋಮನ್ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಹಿಪ್ಪೋಕ್ರೇಟ್ಸ್ ಈ ವಾದದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕ ಮತ್ತು ಪ್ರವರ್ತಕ. ಈತ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.420 ರಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಆನ್ ಏರ್ಸ್, ವಾಟರ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಪ್ಲೇಸಸ್ ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯದ ಜನ ಉತ್ತಮ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸರ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಸುಗಮ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುವರು. ಆದರೆ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಸರ ಹೊಂದಿದ್ದು ಕಷ್ಟಕರ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುವರು ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ ಈ ವಾದವನ್ನು ತನ್ನ ಕೃತಿ ಪಾಲಿಟಿಕ್ಸ್ ನಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನ ಶೀತ ಪ್ರದೇಶದ ಜನ ಸಾಹಸಿಗಳು ಮತ್ತು ಉತ್ಸಾಹಿಗಳು ಆಗಿದ್ದರೂ ಸಹ, ಅವರು ಬೌದ್ಧಿಕತೆ ಮತ್ತು ಪರಿಣತಿಗಳ ಕೊರತೆ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ, ಜೊತೆಗೆ ನೆರೆ ಹೊರೆಯವರ ಪೀಡನೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಬದುಕುವರು. ಆದರೆ ಇವರಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಸಂಘಟನೆಯ ಕೊರತೆ ಹಾಗೂ ನೆರೆಯವರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವ ಸಾಧಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥರು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಏಷ್ಯನ್ನರು ಚಿಂತಕರೂ ಮತ್ತು ನಿಪುಣತೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೂ ಅವರು ಉತ್ಸಾಹವಿಲ್ಲದೆ ಗುಲಾಮಗಿರಿಗೆ ಒಳಪಡುವರು ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಜನರ ಸುತ್ತಲಿನ ಪರಿಸರವೇ ಕಾರಣ ಎಂಬುದು ಇವನ ವಾದ. ಸ್ಟ್ರಾಬೊ ಸಹ ರೋಮ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಹುಟ್ಟು ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಇಟಲಿಯ ಪರಿಸರದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನ ಜೆ.ಬೋಡಿನ್ ಪರಿಸರವಾದವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಉತ್ತರದ ಜನರು ಕ್ರೂರಿಗಳು, ಧೂರ್ತರು ಆದರೆ ಸಾಹಸಿಗಳು, ಅದೇ ದಕ್ಷಿಣದ ಜನರು ದ್ವೇಷಿಗಳು, ವಂಚಕರು ಆದರೆ ಸುಳ್ಳಿನಿಂದ ಸತ್ಯವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವಂತಹ ಪ್ರತಿಭೆಯುಳ್ಳವರು. ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದವರು ಉತ್ತರದವರಿಗಿಂತ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರು ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದವರಿಗಿಂತ ಸಾಹಸಿಗರು ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನೇ ಮಾಂಟ್‌ಸ್ಕ್ಯೂ ಸಹಮತಿಸುತ್ತಾ, ಇದಕ್ಕೆ ವಾಯುಗುಣ ಹಾಗೂ ಪರಿಸರವೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ.

ಅರಬ್ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈ ವಾದವನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರುಗಳು ಜನರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆ ಮತ್ತು ಜೀವನ ಕ್ರಮಕ್ಕೂ ಹಾಗೂ ಪರಿಸರಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್–ಮಸೂದಿ ಪ್ರಕಾರ ಸಮೃದ್ಧ ನೀರಿರುವ ಕಡೆ ಜನ ಸುಖ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಉಲ್ಲಾಸಭರಿತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ನೀರಿನ ಕೊರತೆ ಇರುವಲ್ಲಿ ಜನರ ಜೀವನ ದುರ್ಲಭವಾಗಿದ್ದು, ಜನರು ತಾಳ್ಮೆಗೆಟ್ಟವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಪರಿಸರದಿಂದ ಮಾನವ ಚಟುವಟಿಕೆ ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಮಾನಸಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ ಸಹ ನಿರ್ಧಾರವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

16 ಹಾಗೂ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ನರು ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಪರಿಸರವಾದದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್ ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿದ.. ಈತನಿಂದಲೇ ಈ ವಾದ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರಗೊಂಡಿತು. ಹಾಗೂ ಜರ್ಮನಿಯ ಪರಿಸರ ಪಂಥವನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿತು. ಕಾರ್ಲ್ ರಿಟ್ಟರ್ (1779–1859) ಮಾನವ ಕೇಂದ್ರೀಯ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸರವಾದ (ನಿಶ್ಚಿತವಾದ) ವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಜನರ ದೈಹಿಕ ರಚನೆ ಹಾಗೂ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಿಸರವೇ ಕಾರಣ ಎಂದು ತನ್ನ ಯುರೋಪ್ ಇನ್ ಜರ್ನಡ್ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರ್–ವಾನ್–ಹಂಬೋಲ್ಟ್ (1769–1859) ತನ್ನ ಕಾಸ್ಮೋಸ್ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶ ಮತ್ತು ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಪುರಾತನ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಪರಿಸರವಾದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಜೀವ ವಿಕಾಸ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು.

ಹ್ಯಾಕಲ್ ಜೀವಿಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂಬ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿದ. ಇದರಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಯಾವುದೇ ದೇಶದಲ್ಲೂ ಯಥೇಚ್ಚವಾದ ಸಂಪತ್ತು ಸೇರಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶದಿಂದ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯ ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮಾನವ ನತದೃಷ್ಟ, ಏಕೆಂದರೆ, ಆಹಾರ, ಸಂಪತ್ತು, ರಾಜಕೀಯ ಶಕ್ತಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಧಿಕಾರ ಅಸಮವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಬಕಲ್‌ನು ತನ್ನ ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಸಿವಿಲೈಜೇಶನ್ ಇನ್ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಜನಾಂಗಗಳ ಮೇಲೆ ಪರಿಸರ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ ಎಂದು ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನ ಎಡ್ಮಂಡ್ ಡಿಮೊಲಿನ್ಸ್‌ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗೆ ಜನಾಂಗಗಳೇ ಕಾರಣ, ಈ ವಿಭಿನ್ನ ಜನಾಂಗಗಳಿಗೆ ಪರಿಸರವೇ ಕಾರಣ ಹಾಗೂ ಪರಿಸರ ಬದಲಾವಣೆಯ ಪ್ರತಿಫಲವೇ ಜನಾಂಗಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ವಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಎಲೆನ್ ಸೆಂಪೆಲ್‌ರು ಇನ್‌ಫ್ಲುಯೆನ್ಸ್ ಆಫ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿಕಲ್ ಎನ್ವಿರಾನ್‌ಮೆಂಟ್ ಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಿ ಮಾನವ ಪರಿಸರದ ಕೂಸು, ಅದರ ದೂಳಿನ ದೂಳು ಎಂದರು. ಎಲ್ಸ್‌ವರ್ತ್ ಹಂಟಿಂಗ್‌ಟನ್ ಮಾನವ ಪರಿಸರದ ಸಂಬಂಧ ಕುರಿತು ವಿವರಿಸಿದ.

ಮಕಿಂದರ್, ಚಿಸ್ಲೊಮ್, ಡೇವಿಸ್, ಬೌಮ್ಯಾನ್, ರಾಬರ್ಟ್ ಮಿಲ್, ಟೈಲ್ಯರ್, ಹರ್ಬರ್ಟ್‌ಸನ್ ಮೊದಲಾದವರು ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಮಾನವನ ಆಹಾರ, ಉಡುಪು, ವಸತಿ, ಸ್ವಭಾವ, ದೈಹಿಕ ರಚನೆ, ವೃತ್ತಿ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ, ಅದರ ಹಂಚಿಕೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಪರಿಸರದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಎನ್.ಎಲ್.)

ಪರಿಸರ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ: ಪರಿಸರಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಗಳ ವಸ್ತು ವಿಷಯಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವೊಂದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಥವಾ ಕ್ಷೇತ್ರೀಯ ಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಿದೆ. ಪರಿಸರ ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಅಂಗವಾಗಿದೆ. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವಿಷಯ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಪರಿಸರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಬಹು ವಿಶಾಲವಾದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಂದು ಪರಿಸರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮಾನವನ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲೂ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪರಿಸರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನ ಸು. 1960–70ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡಿತು. ಅಂದಿನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಭೂಗೋಳ ವಿಷಯಗಳು ಹಾಗೂ ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ವಿಶೇಷತೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಪರಿಸರಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಅಭ್ಯುದಯ ಕಂಡುಬರಲಿಲ್ಲ, ಆದರೆ 1970ರ ದಶಕದ ನಂತರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪರಿಸರದ ಅಧ್ಯಯನ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಗಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಫ್ರೆಂಚ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ ದೇಶಗಳು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪರಿಸರದ ಅಧ್ಯಯನ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ನೀಡಿದವು. ಹೀಗಾಗಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಪರಿಸರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಬರೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಪರಿಸರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿತು.

ಪರಿಸರದ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಕಂಡುಬರುವ ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಪರಿಸರದ ಅವನತಿ, ಮಾಲಿನ್ಯಗಳು, ಮಾಲಿನ್ಯಗಳ ರಚನೆ, ವಿಧಾನಗಳು, ಮಾಲಿನ್ಯ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಘಟಕಗಳು, ಜೀವ ಪರಿಸರದ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗುವುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಪರಿಸರದ ಮೇಲೆ ಉಂಟಾಗುವ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮತ್ತು ನಿಯಂತ್ರಣದ ಬಗೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾಗುವುದು. ಇದು ಮಾನವ ಮತ್ತು ಪರಿಸರ, ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು, ಹಂಚಿಕೆ, ಉಪಯೋಗ, ನಿರ್ವಹಣೆ, ಯೋಜನೆ ಹಾಗೂ ನಿಯಂತ್ರಣದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಡಿ.)

ಪರಿಸರ ಯೋಜನೆ: ಪರಿಸರವನ್ನು ಸುಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಲು ಹಲವಾರು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಭಾರತ ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿದೆ. ಭಾರತವು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಪರಿಸರದ ಬಗ್ಗೆ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ವಹಿಸಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ,

ಹಂಚಿಕೆ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯೂ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಹಲವಾರು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿದೆ. 1972ರಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಸಮಾನಾಧಿಕಾರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮಿತಿ ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಪರಿಸರ ಕುರಿತು ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಮತ್ತು ಅವಶ್ಯಕವಿದ್ದರೆ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಅನುಕೂಲ ಒದಗಿಸುವುದೇ ಸಮಿತಿಯ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಎನ್.ಎಲ್.ಇ.ಪಿ.ಸಿಯ ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗದೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ ಪರಿಸರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಪೂರಕವಾದ ಅನೇಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದೇ ಅಲ್ಲದೇ ಔಪಚಾರಿಕ ಮತ್ತು ಅನೌಪಚಾರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೂಲಕ ಪರಿಸರ ಸಮಸ್ಯೆ ಕುರಿತು ಜನರಲ್ಲಿ ಅರಿವು ಮೂಡುವಂತಹ ಹಲವು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿ ಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಏಜೆನ್ಸಿಗಳಾದ, ಯು.ಎನ್.ಇ.ಪಿ., ಯು.ಎನ್.ಎಸ್.ಸಿ.ಓ., ಐ.ಯು.ಸಿ.ಎನ್ ಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಹಕಾರ ಹೊಂದಲು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಲಹೆ ನೀಡುತ್ತದೆ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವುಗಳೆಂದರೆ ಪರಿಸರ ಸಂಶೋಧನೆ ಸಮಿತಿ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಮತ್ತು ನಗರ ಪರಿಸರದ ಅಂಶಗಳು, ಪರಿಸರ ಅವನತಿ, ಸಂಪನ್ಮೂಲ ನಿರ್ವಹಣಾ ಅಂಶಗಳು, ಪರಿಸರ ಕುರಿತು ತರಬೇತಿ. ಇದಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಯೋಜನೆಗಳ ಮಾಹಿತಿ ಶಿಕ್ಷಣ, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ದಿನಚರಿ, ನಿಯತಕಾಲಿಕ ಲೇಖನಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಸರ್ಕಾರ 1980ರಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ಗುಣಮಟ್ಟ ಕಾಪಾಡಲು ಹಲವು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಪರಿಸರ ಸಂರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿವೆ ಅವುಗಳೆಂದರೆ: ಮಾಲಿನ್ಯ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮಂಡಳಿ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬಂಜರು ಭೂಮಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯೋಜನೆ (1985), ಕೇಂದ್ರೀಯ ಗಂಗಾ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಮಾಲಿನ್ಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಮತ್ತು ನಿಯಂತ್ರಣ, ಭೂಮಾಲಿನ್ಯ ನಿವಾರಣಾ ಕಾಯ್ದೆ. **(ವೈ.ಪಿ.ಆರ್.)**

ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣ: ಯುನೆಸ್ಕೋದ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಯಾಗಾರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತ ಪಡಿಸಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾನವನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಸುತ್ತಲಿನ ಜೈವಿಕ ಮತ್ತು ಭೌತಿಕ ಪರಿಸರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಆಂತರಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸುವುದರ ಶಿಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ.

ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಪರಿಸರದ ಘಟಕಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿ ಕೊಟ್ಟು ಅದರ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿ ಪರಿಹಾರೋಪಾಯಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣ ಕುರಿತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ನಡೆಯಿತು (1985). ಪುನಃ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಬಾರಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ಜರುಗಿತು (1987). ಇದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಕ್ವಾನ್‌ಟ್ಸು ಎಂಬ ಚೀನಿ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ವರ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಯೋಚಿಸಿದರೆ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆ ಮತ್ತು ಹತ್ತು ವರ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಯೋಚಿಸಿದರೆ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆ, ನೂರು ವರ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಯೋಚಿಸುವುದಾದರೆ ಜನರಿಗೆ ಸೂಕ್ತ ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣ ಪರಿಸರದ ಬಗ್ಗೆ ಜಾಗೃತಿ, ಜೀವ ಪರಿಸರ, ಪರಿಸರ ಜ್ಞಾನ, ಮೌಲ್ಯಗಳು, ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಅಭಿರುಚಿಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತದೆ. **(ವೈ.ಪಿ.ಆರ್.)**

ಪರಿಸರ ಸಂರಕ್ಷಣೆ: ಪರಿಸರದ ಮೂಲ ಘಟಕಗಳಾದ ವಾಯು, ನೀರು, ಭೂಮಿ, ಅರಣ್ಯಗಳು, ಜಲರಾಶಿಗಳು, ವನ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಮುಂತಾದವು ತಮ್ಮ ಮೂಲ ಗುಣ ಲಕ್ಷಣ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಮಲಿನಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದು ಭೂಮಂಡಲದ ಜ್ವಲಂತ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಿ ಪರಿಸರವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಅದರ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಲು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾನೂನು ರೂಪಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಲ್ಲಿ ಅರಿವು ಮೂಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಬೇಕು. ನಾಗರಿಕತೆ ಬೆಳೆದಂತೆ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಜನರ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಮಾನವನ ಬೇಡಿಕೆಗಳು ಪರಿಸರ ಶೋಷಣೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಮಾನವ ಪರಿಸರವನ್ನು ಮಿತಿ ಮೀರಿದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿ ಭವಿಷ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಪರಿಸರವನ್ನು ಉಳಿಸುವುದೇ ಇಂದಿನ ತುರ್ತು ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. **(ಎಚ್.ಎಸ್.ಡಿ.)**

ಪರಿಸರದ ಅವನತಿ: ಮಾನವ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದಾಗ ಪರಿಸರ ಅವನತಿ ಎಂಬ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸುದೀರ್ಘವಾದ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಇದರ ಇತಿಹಾಸದ ಹೆಜ್ಜೆಗಳು ತುಂಬಾ ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಮತ್ತು ಪರಿಸರದ ಸಂಬಂಧ ಉತ್ತಮವಾಗಿತ್ತು. ಮಾನವ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ತೊಂದರೆಯನ್ನು ಕೊಡದೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅಂದಿನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಸರದ ಅವನತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಬಳಕೆಯೇ ಅನುಚಿತವೇನೂ ಎಂಬಂತಿತ್ತು.

ಪರಿಸರದ ಅವನತಿಯನ್ನು ಮಾನವನ ಜೀವನ ಸಾಗಿ ಬಂದ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಮುಖ ಹಂತಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

1) ಆಹಾರ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ಕಾಲ: ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಸ್ನೇಹಪೂರ್ವಕ, ಪ್ರೀತಿಪೂರ್ವಕ ಸಹ ಬಾಳ್ವೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನ ಮೂಲಭೂತ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದಲೇ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಹಸಿವಾದಾಗ ಮರದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಹಣ್ಣನ್ನು ತಿಂದು, ನಿದ್ದೆ ಬಂದಾಗ ಮರದ ಪೊಟರೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಕಿಂಚಿತ್ತು ತೊಂದರೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನಂತರ ಬೇಟೆಯಾಡುವುದನ್ನು ಕಲಿತ. ಆಗಲೂ ಅವನು ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಬದಲಾವಣೆ ತರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಾನವ ಯಾವಾಗ ಬೆಂಕಿಯ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡನೋ ಅಂದೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು ಪರಿಸರದ ಅವನತಿ. ಈ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮಾಂಸವನ್ನು ಬೇಯಿಸಿ ತಿನ್ನಲು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ವಸತಿಯನ್ನು ಕ್ರೂರಮೃಗಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲು ಸಹ ಬಳಸಿದ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸೌದೆಗಾಗಿ ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿಯತೊಡಗಿದ. ಇದೇ ಪರಿಸರ ಅವನತಿಯ ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅಲೆಮಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಈತ ಕ್ರಮಿಸುವ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅಡಚಣೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಮರಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಬೆಂಕಿ ಬಳಸಿದನಲ್ಲದೆ, ಮರಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದನ್ನು ಕಲಿತ.

2) ಹೈನುಗಾರಿಕೆ: ಮೊದಲ ಹಂತ ಕಳೆದ ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ತನ್ನ ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಲು ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಒದಗಿಸುವ ಕೆಲವೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಪಳಗಿಸತೊಡಗಿದ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ನಿಧಾನಗತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಮೂಹ ದೊಡ್ಡದಾಯಿತು. ಅವುಗಳಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ಕೊಡಲು ಕೊಟ್ಟಿಗೆ/ದೊಡ್ಡಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಅರಣ್ಯವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದುದಲ್ಲದೆ ಏರುತ್ತಿರುವ ಮಾನವ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದಾಗಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗತೊಡಗಿದವು. ಇದು ಪರಿಸರ ಅವನತಿಯ ಎರಡನೆಯ ಹಂತ.

3) ವ್ಯವಸಾಯ: ಮಾನವ ಮತ್ತು ಪರಿಸರದ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಬಿರುಕು ಬೃಹದಾಕಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ವ್ಯವಸಾಯ ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು. ವ್ಯವಸಾಯದಿಂದಾಗಿ ಮಾನವ ಒಂದೆಡೆ ನೆಲೆನಿಂತ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಿಸರ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಮಾನವ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳಾಂತರ ಬೇಸಾಯದಿಂದ (ಕುಂಬ್ರಿ) ಬೃಹತ್‌ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ನಾಶವಾಗತೊಡಗಿತು. ಪರಿಸರವನ್ನು ತನ್ನ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಿದನಲ್ಲದೆ ಪರಿಸರದ ಯಜಮಾನ ಅಥವಾ ಸಲಹೆಗಾರನೆಂಬಂತೆ ವರ್ತಿಸತೊಡಗಿದ.

4) ವೈಜ್ಞಾನಿಕ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕಾಲ: ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಾಲ 1860ರ ದಶಕವೆಂಬುದು ಹಲವರ ವಾದ. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಮತ್ತು ಪರಿಸರದ ನಡುವೆ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲದಿಂದಿದ್ದ ಸ್ನೇಹದ ಕೊನೆಯ ಕೊಂಡಿ ಕಳಚಿಬಿತ್ತು. ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣ, ನಗರೀಕರಣ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಮಾನವ ಅತಿಯಾಗಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ದೋಚುತ್ತಿರುವನಲ್ಲದೆ ಬೇಡವಾದ ತ್ಯಾಜ್ಯವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳುಂಟಾಗಲು ಕಾರಣನಾಗಿರುವನು ಮತ್ತು ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಸಮತೋಲನ ಉಂಟಾಗಲು ಕಾರಣೀಭೂತನಾಗಿರುವನು.

ಜೀವಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಸಮತೋಲನ ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. 1) ನೇರವಾಗಿ/ಉದ್ದೇಶ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅವನತಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ವಿಧಾನಗಳು: ನೇರ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮೊದಲೇ ತಿಳಿದಿರುತ್ತವೆ. ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಅನುಕೂಲ ಮತ್ತು ಅನಾನುಕೂಲಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮೊದಲೇ ಯೋಚಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಅವನು ಪರಿಸರವನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ನೇರ ಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು: 1) ಭೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಾಡು: ಅರಣ್ಯವನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಿ ವಿವಿಧ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಬಳಸುವುದು. 2) ಹೊಸ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಶೋಧನೆ. 3) ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ. 4) ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸುವುದರಿಂದ. ಉದಾ: ಮೋಡಬಿತ್ತನೆ. 5) ಅಣುಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ. 6) ಅಣೆಕಟ್ಟೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ, ಭೂಮೇಲ್ಮೈನ ಭೂ ಮತ್ತು ಜಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ. ಭೂಮಿಯ ಹೊರಾವರಣವನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ವಾಯುವು ಸಹ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಪರೋಕ್ಷ ಅಥವಾ ಅರಿವಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡುವ ಪರಿಣಾಮಗಳು: ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮಾನವನು ಅಂದು ಕೈಗೊಂಡ ಹಲವಾರು ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಇಂದು ಅವನ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಉದಾ: ಡಿಡಿಟಿ ಬಳಕೆ. ಇದರ ಬಳಕೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇದರಿಂದಾಗುವ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳ ಅರಿವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇಂದು ಇದರ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಈ ವಸ್ತುವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿದ್ದರು.

ಆಹಾರ ಸರಪಳಿಯ ಮೂಲಕ ಈಗಾಗಲೇ ಮಾನವನ ದೇಹ ಸೇರಿರುವ ಈ ವಸ್ತು ಅನೇಕ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಗೆ ನಾಂದಿ ಹಾಡಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಯಾವುದೇ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮಹತ್ವವಿಲ್ಲದ ಕೇವಲ ಆರ್ಥಿಕ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿರುವ ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕ ಮತ್ತು ಕೀಟನಾಶಕಗಳಿಂದಾಗಿ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಹಾದಿ ತಪ್ಪಿ ನಡೆಯುವಂತಾಗಿದೆ. ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ಹಲವಾರು ಸಂತತಿಗಳು ನಾಶ ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ನಾಶ ಹೊಂದುವ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿವೆ. **(ಕೆ.ಎಸ್.)**

ಪರ್ತ್[1]: ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಸ್ವಾನ್ ನದಿಯ ಮುಖದಲ್ಲಿರುವ ಫ್ರಿಮ್ಯಾಂಟಲ್ ಬಂದರಿನಿಂದ 19 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ನಗರ ಅನೇಕ ಉಪನಗರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ನದಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 32 ಕಿಮೀ ಗೂ ಹೆಚ್ಚು ದೂರ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 10,97,000 (1996).

ವಾಯುಗುಣ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಮಾದರಿ. ಜನವರಿ ಮತ್ತು ಫೆಬ್ರವರಿಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಅಧಿಕ. ಜೂನ್, ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಹವೆ ತಂಪು ಮತ್ತು ಆರ್ದ್ರ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 91 ಸೆಂಮೀ. ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಇದು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ರಾಜಕೀಯ, ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಕೂಲ್‌ಗಾರ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪ ಪತ್ತೆಯಾದ ಮೇಲೆ ವಲಸೆಗಾರರು ಹೆಚ್ಚಿ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಪರ್ತ್ ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ಕ್ವಿನಾನಾ, ಫ್ರಿಮ್ಯಾಂಟಲ್ ಮತ್ತು ವೆಲ್ಷ್‌ಪೂಲ್‌ಗಳ ಉಪನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ.

ಪರ್ತ್[2]: ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶ. ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ನಗರ. ತಾಯ್ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಎಡಿನ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕಿದೆ. ಇದು ರೋಮನ್ನರ ವಸಾಹತು ಆಗಿತ್ತು. 1487ರ ವರೆಗೆ ಇದು ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಮದ್ಯ ತಯಾರಿಕೆ ಇದೆ. ಇದು ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಕೇಂದ್ರವು ಆಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 42,000 (1995). **(ಜಿ.ಕೆ.ಯು.)**

ಪರ್ಮಿಯನ್: ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಕಾಲಮಾಪನದಲ್ಲಿ ಪೇಲಿಯೊಜೋಯಿಕ್ (ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವ) ಕಲ್ಪದ ಕೊನೆಯ ಯುಗದ ಹಾಗೂ ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳ ಹೆಸರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಸ್ತರಗಳ ಮೇಲೆ ಸಂಚಯನಗೊಂಡಿರುವ ನಿಕ್ಷೇಪದ ಬಣ್ಣ ಕೆಂಪು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮರಳುಶಿಲೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು. ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ಶಿಲಾಸಂಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಸ್ತೋಮಗಳ ಕೆಳಗಿರುವ ಹಳೆ ಕೆಂಪು ಮರಳು ಶಿಲಾವರ್ಗವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಹಳ ಕಾಲದತನಕ ಇವನ್ನು ಕೂಡ ಹಳೆಕೆಂಪು ಮರಳುಶಿಲಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಸ್ತೋಮಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿರದ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲೆಗಳು ನೇರವಾಗಿ ಹಳೆ ಕೆಂಪು ಮರಳು ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸಂಚಯನಗೊಂಡಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರ ಗುರ್ತಿಸಬಹುದು. ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಸ್ತೋಮಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿರುವಂಥವುಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಕೆಂಪು ಮರಳು ಶಿಲಾವರ್ಗ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದನ್ನು ಫಾಸಿಲುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಎರಡು ಸ್ತೋಮಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಳಸ್ತೋಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವಕಲ್ಪದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗವನ್ನು ಮೇಲಿನಸ್ತೋಮ ಮಧ್ಯಜೀವಿಕಲ್ಪದ ಆದಿಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ.

ಜರ್ಮನಿಯ ಹೊಸ ಕೆಂಪುಮರಳು ಶಿಲಾವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಅನೇಕ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಭೂ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈ ಶಿಲಾವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಐದು ಸ್ಪಷ್ಟ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ (1861). ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಕೆಳಗಿನ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಗ್ಜೀವ ಕಲ್ಪದ ಪರ್ಮಿಯನ್ ಫಾಸಿಲುಗಳೂ ಮೇಲಣ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಜೀವಿಕಲ್ಪದ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಫಾಸಿಲುಗಳೂ ಇವೆ.

ಪರ್ಮಿಯನ್ ಸ್ತೋಮದ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆ : ಎಚ್.ಬಿ.ವುಡ್‌ವರ್ಡ್, ಜಿ.ಜಿ. ಗೋಲ್ಡ್‌ಚೈಲ್ಡ್ ಮತ್ತು ಜೂಕ್ಸ್ ಎಂಬವರು ಪರ್ಮಿಯನ್ ಎಂಬ ಒಂದು ಬೇರೆ ಹೆಸರಿನ ಸ್ತೋಮವೇ ಇರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸ್ತೋಮವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಫಾಸಿಲುಗಳನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಕೋನಿಬೇರ್ ಮತ್ತು ಫಿಲಿಪ್ಸ್ ಎಂಬವರು ಇಡೀ ಕೆಂಪು ಮರಳು ಶಿಲಾವರ್ಗ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅದನ್ನು ಪಾಯ್ಕಿಲಿಟಿಕ್ ಸ್ತೋಮ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು ಯುಕ್ತ ಎಂದಿರುವರು. ವುಡ್‌ವರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಇತರರು ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಸಿ.ಆರ್.ಕೆಯೆಸ್ ಎಂಬಾತ ಪರ್ಮಿಯನ್ ಶಿಲೆಗಳು ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಸಾಗರಗಳ ಆಳವಿಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನಗೊಂಡ ನಿಕ್ಷೇಪ ಎಂದಿರುವನು. ನಾಯ್ನಿಸ್ಕಿ, ಯಕೊವೆಲೆವ್ ಮತ್ತು ಸೆರ್ಲಾಕ್ ಎಂಬವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾದರೂ ಇದೇ.

ಪರ್ಮಿಯನ್ ಸ್ತೋಮವನ್ನು ಪರ್ವತಗಳ ಅವತರಣಿಕೆ, ಶಿಲಾಪೇರಿಕೆಯ ಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಫಾಸಿಲುಗಳ ಆಧಾರಗಳ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವಿಕಲ್ಪದ ನಿಕ್ಷೇಪ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಲ್ಲ ಮೇಲೊಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಗಳಾದವು. ಏಷ್ಯ, ಯುರೋಪ್ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಹರ್ಸಿನೀಯನ್, ವಾರ್ಸಿಕನ್, ಆರ್ಮೋರಿಕನ್ ಮತ್ತು ಯೂರಲ್ ಪರ್ವತಗಳು ಉದಯಿಸಿದುವು. ಹೀಗೆ ಭೂ ಜಲಗಳ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಜಲಪರಿಚಲನೆಯ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಇದು ವಾಯುಗುಣದ ತೀವ್ರತೆಗಳಿಗೆ ಎಡೆಕೊಟ್ಟಿತು. ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಉಷ್ಣವಾಯುಗುಣವಿದ್ದರೆ ಗೊಂಡವಾನ ಖಂಡ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ನದಿಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಈ ಎರಡು ಬಗೆಯ ತೀವ್ರ ವಾಯುಗುಣವೂ ಜೀವರಾಶಿಯ ಮೇಲೆ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿವೆ.

ಪರ್ಮಿಯನ್ ಸ್ತೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗರದ ಆಳನಿಕ್ಷೇಪಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು, ಸರೋವರ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು, ಸಮುದ್ರಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದ ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಸರೋವರದ ನಿಕ್ಷೇಪದ ಬಹುಮುಖ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಿಪ್ಸಮ್ ಉಪ್ಪು ಮತ್ತು ರಂಜಕ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಉಂಟು. ಈ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಗುಜ್ಜಾರಿಗಳು. ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ ಮತ್ತು ವಂಶಗಳು ಕೊನೆಯ ಬಾರಿಗೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ : ಪರ್ಮಿಯನ್ ಸ್ತೋಮ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡದ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯನ್ ಸ್ತೋಮದ ಮೇಲೆ ಅನುರೂಪದಿಂದ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಕೆಳಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ಎಳೆಯುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ಮಾದರಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಸಿಕೊದಲ್ಲಿ ಕೆಳಎಲ್ಲೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಪರಿಚಯದ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಪರ್ಮಿಯನ್ ಸ್ತೋಮವನ್ನು ಈ ಮುಂದಿನ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು:

ಭಾರತ : ಪರ್ಮಿಯನ್ ಸ್ತೋಮಗಳು ಸಾಲ್ಟ್‌ರೇಂಜ್, ಕಾಶ್ಮೀರ ಮತ್ತು ಸ್ಪಿಟಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಸ್ಪಿಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಅಂತ್ಯಕಾಲದ ನೀರ್ಗಲ್ಲುನದಿ ನಿಕ್ಷೇಪವಾದ ಗುಂಡುಶಿಲೆಯ ಮೇಲೆ ಸುಣ್ಣ ಮಿಶ್ರ ಮರಳು ಶಿಲೆಯೂ ಅದರ ಮೇಲೆ ಇಂಗಾಲ ಮತ್ತು ಮರಳಿನ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಜೇಡುಶಿಲೆಯೂ ಇವೆ. ಜೇಡುಶಿಲೆ 30–60 ಮೀ ದಪ್ಪ ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾದ ಪ್ರೊಡಕ್ಟಸ್ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಈ ಶಿಲಾವಲಯ ಕಾಶ್ಮೀರ, ಸ್ಪಿಟಿ, ಕುಮಾಂವ್, ನೇಪಾಲ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಕಡೆ ರೂಪುಗೊಂಡು ಪರ್ಮಿಯನ್ ಯುಗದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಜೀವರಾಶಿಯ ಆಕರವಾಗಿದೆ.

ಹರ್ಸಿನಿಯನ್ ಪ್ರಳಯ ಕಾಶ್ಮೀರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಭೂಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ತಂದು ಅದನ್ನು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯವೊದಲು ಆಸ್ಫೋಟನ ರೀತಿಯದಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಚೂರುಗಳು ಮೇಲೊಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ರಾಶಿರಾಶಿಯಾಗಿ ಬಿದ್ದಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಗ್ಲಾಮರೆಟಿಕ್ ಸ್ಲೇಟುಗಳೆನ್ನುವರು. ಅನಂತರ ಶಿಲಾರಸ ಉಗುಳುವಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಪರ್ಮಿಯನ್ ಯುಗದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರಗತಿ ಮುಟ್ಟಿದ ತರುವಾಯ ಕ್ರಮೇಣ ಇಳಿಮುಖವಾಯಿತು. ಈ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಜ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಪಂಜಾಲ್‌ಟ್ರಾಪ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಜ ಶಿಲಾಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಸಸ್ಯಾವಶೇಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ಲಾಸಾಪ್ಟರಿಸ್ ಇಂಡಿಕ ಮತ್ತು ಗಂಗಮಾಪ್ಟರಿಸ್ ಕಾಶ್ಮೀರೆನ್ಸಿಸ್ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಈ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಗಂಗಮಾಪ್ಟರಿಸ್ ಪದರಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಒಂದು ಕಡೆ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಆಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಸಮುದ್ರಾಕ್ರಮಣವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಜ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸಾಗರನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವೆವು. ಸಾಗರಜನಿತ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಝಿವಾನ್ ಪದರಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಝಿವಾನ್ ಮತ್ತು ಬಾರುಸ್ ಎಂಬ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಟೊರೆಟಿಫೊರ ಆಮ್ಲ ಎಂಬ ಬ್ರಯಜೋವ, ಪರ್ಮಿಯನ್ ಯುಗದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬ್ರೇಕಿಯೋಪೋಡಗಳು ಮತ್ತು ಹವಳಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಇರುವ ಜಲಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಈ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ ಸಾಲ್ಟ್‌ರೇಂಜ್ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರೊಡಕ್ಟಸ್ ಸುಣ್ಣಶಿಲಾಸಮುದಾಯದ ಮೇಲುಭಾಗದ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ.

ಸಾಲ್ಟ್‌ರೇಂಜ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ ಆಲೀವ್ ಶಿಲಾವರ್ಗ ಮತ್ತು ಚುಕ್ಕೆಮರಳು ಶಿಲಾವರ್ಗದ ಮೇಲೆ ಪರ್ಮಿಯನ್ ಸ್ತೋಮ ಅನುರೂಪದಿಂದ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಭಾರತದ ಭೂಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ನಿಕ್ಷೇಪ. ಭಾರತದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಫಾಸಿಲ್‌ಭರಿತ ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಗೋಚರವಾದುದು ಇದೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಶೋಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸಾಲ್ಟ್‌ರೇಂಜಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಹಾಗೆಲ್ಲ ತೆಳುವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಪರ್ಮಿಯನ್ ಯುಗದ ಸಾಗರನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ

ರೂಪುಗೊಂಡು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಯಿಂದ ಕೂಡಿ ಹೇರಳವಾದ ಫಾಸಿಲುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಯುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರೊಡಕ್ಟಸ್ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಈ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮವನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. ಪುನಃ ಕೆಳಭಾಗವನ್ನು ಅಂಬ್ ಮತ್ತು ಕಟ್ಟ ಎಂಬ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿಯೂ ಮಧ್ಯಭಾಗವನ್ನು ವಿರ್ಗಲ್ ಮತ್ತು ಕಲಬಾಗ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿಯೂ ಮೇಲ್ಭಾಗವನ್ನು ಕುಂದಘಾಟ್ ಜಬ್ಬಿ ಮತ್ತು ಚಿದ್ರು ಎಂಬ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿಯೂ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. *

ಪರ್ಯಾವಣರದ ಸಮತೋಲನ ಮತ್ತು ಅಸಮತೋಲನ: ಸಮತೋಲನ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಳಕೆಯ ಪದವಾದರೂ ಅದರ ಅಗತ್ಯತೆ, ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ಬದುಕಿನ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲೂ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅದು ಶಿಶು ಆಹಾರದ ಸಮತೋಲನದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ, ವೈಚಾರಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಮುಂತಾದ ಹತ್ತು ಹಲವು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇಂತಹವುದರ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅದು ಸ್ವಲ್ಪ ಅಸಮತೋಲನವಾದಾಗ ಆಗುವ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳಿಂದ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಎಲ್ಲಾ ಜೀವಿಗಳಿಗೂ, ಜೀವಕ ಜಗತ್ತಿನ ಉಳಿವಿಗಾಗಿಯೂ ಪರಿಸರದ ಸಮತೋಲನ ಅಥವಾ ಪರ್ಯಾವರಣ ಸಮತೋಲನವೊಂದು ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿದೆ. ಸಸ್ಯವಾಗಲಿ, ಪ್ರಾಣಿಯಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಜೀವಾಣುವೇ ಆಗಲಿ ಅದು ಒಂಟಿಯಾಗಿಯೋ ಅಥವಾ ಪರ್ಯಾವರಣವೇ ಇಲ್ಲದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ಊಹೆಗೂ ನಿಲುಕದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜೀವಿಯೂ ತನ್ನ ವಾಸಸ್ಥಾನದ ಭೌತಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಶಾಖ, ಗಾಳಿ, ಬೆಳಕು ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರಕಾರಗಳು, ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ. ಹಾಗೆಯೇ ತನ್ನ ನೆರೆಹೊರೆಯಲ್ಲಿನ ಇತರ ಜೀವಿಗಳೊಡನೆ ಸ್ವಾಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಬಲ್ಲವು. ಪರಿಸರವೆಂದರೆ ಜೀವಿಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸಮುದಾಯಗಳು ಜೀವಿಸುತ್ತಿರುವ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ. ಅದೊಂದು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ, ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯುಳ್ಳ ಸಮಷ್ಟಿ. ಇದರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಜೈವಿಕ ಜಗತ್ತು ಹಾಗೂ ಅಜೈವಿಕ ವಸ್ತುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಅವಲಂಬಿಸಿ ಬದುಕುವುದು ಸೃಷ್ಟಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಇದನ್ನು ಆಹಾರ ಸರಪಳಿಯಿಂದ ಮನಗಾಣಬಹುದು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಆಹಾರದ ಮೂಲ ಶಕ್ತಿಯೂ ಸಹ ಅನೇಕ ಸಸ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೂಲಕ ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ಸಂಚಯನಗೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದೆ. ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ಅಗತ್ಯ ಹಾಗೂ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವು ಕಾಲ ಉಳಿಯುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸಮಷ್ಟಿಯ ಉಳಿವಿಗಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಗವೂ ಜೈವಿಕ ಅಥವಾ ಅಜೈವಿಕವಾಗಿರಲಿ, ಯಾವುದೂ ಕೊರತೆಯಾಗದೇ ಅಥವಾ ಅತಿಯಾಗದೆ ಸಮಸ್ಥಿತಿ, ಸಮನ್ವಯತೆ, ಸಮತೋಲನತ್ವ ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸೃಷ್ಟಿಯ ನಿಯಮ.

ಇಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹಾಗೂ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಸರಳವಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಪರ್ಯಾವರಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿಟ್ಟು ನೋಡಿದರೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುವುದು. ಉದಾ: ಒಂದು ಕಾಡಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹುಲಿ ಸಂಕುಲವು ಅವನತಿಗೊಂಡರೆ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂತತಿಯು ಏಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು. ಅವು ತಮ್ಮ ನಿತ್ಯ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಗಿಡಮರಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವುದರಿಂದ ಅರಣ್ಯದ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಹಾಗೂ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಮೇಲಾಗಬಹುದಾದ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಪರ್ಯಾಯವರಣದ ಸಮತೋಲನವು ಭಂಗವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ನಿದರ್ಶನವನ್ನೂ ನೀಡಬಹುದು. ಕೃಷಿ ಬೆಳೆಯೊಂದನ್ನು ಅದರ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲು ಯತ್ನಿಸುವುದು. ಸೂಕ್ತವಾದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಕೃಷಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರೂ ಅತಿವೃಷ್ಟಿ, ಅನಾವೃಷ್ಟಿ, ಕ್ರಿಮಿ–ಕೀಟಗಳ ಹಾವಳಿಯಿಂದ ಬೆಳೆಗಳು ಹಾನಿಗೊಳಗಾಗಬಹುದು. ಇಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ನೈಪುಣ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಅವಶ್ಯಕ. ಅಂದರೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕೃಷಿ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವಂತಹ ಅಗತ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಕೃತಕವಾಗಿ ಪೂರೈಸುವುದು. ಉದಾ: ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ, ಗೊಬ್ಬರದ ಬಳಕೆ, ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ. ತನ್ಮೂಲಕ ಇಳುವರಿ ಮತ್ತು ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಕುದುರೆಗಳ ಮೇವಿಗಾಗಿ ತನ್ನ ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಕ್ಲೋವರ್ ಎಂಬ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯುವ ರೈತನೊಬ್ಬ ಬೆಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸಾಕುವ ಮೂಲಕ ಅಧಿಕ ಫಸಲನ್ನು ಪಡೆಯಬಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅದು ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಹಾಸ್ಯಾಸ್ಪದವಾಗಿ ಕಂಡುಬರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯಿದೆ. ರೈತನು ಸಾಕಿದ ಬೆಕ್ಕುಗಳು ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿರುವ ಇಲಿಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಹೆಜ್ಜೇನುಗಳ ಗೂಡು ಮತ್ತು ಮೊಟ್ಟೆಗಳಿಗಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಹಾನಿಯು ನಿಲ್ಲುವುದು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕ್ಲೋವರ್ ಸಸ್ಯದ ಹೂವುಗಳ ಪರಾಗ ಸ್ಪರ್ಶಕ್ಕೆ (ಗರ್ಭೋತ್ಪತ್ತಿ) ಅಗತ್ಯವಾದಂತಹ ಹೆಜ್ಜೇನು ಹುಳುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹೂವುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪರಾಗ ಸ್ಪರ್ಶಕ್ಕೊಳಗಾಗುವವು. ಇದರಿಂದ ಬೀಜೋತ್ಪತ್ತಿಯು ಹೆಚ್ಚಾಗುವ ಮೂಲಕ ಫಸಲು ಸಮೃದ್ಧವಾಗುವುದು. ಈ ರೀತಿಯ ಬೆಕ್ಕು–ಇಲಿ–ಜೇನು–ಕ್ಲೋವರ್ ಬೆಳೆಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ, ಅವಲಂಬನೆ ಹಾಗೂ ಪೂರಕತ್ವವು ಪರ್ಯಾವರಣದ ಸಮತೋಲನಕ್ಕೊಂದು ಸೂಕ್ತ ನಿದರ್ಶನ. ಅಂದರೆ ಒಂದು ಜೀವಿಯ ನೆರವಿನಿಂದ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಉಳಿಸುವುದು ಅಥವಾ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದೇ ಪರ್ಯಾವರಣ ಸಮತೋಲನ.

ಅಸಮತೋಲನ : ವಿಶ್ವದ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪರಿಸರ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಲು ಸು. 200 ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳೇ ಬೇಕಾದವು. ಇಂತಹ ಮಹತ್ವದ ಪರಿಸರದ ಸಹಜತೆ ಇಂದು ಉಳಿದಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಏರುಪೇರುಗಳುಂಟಾಗಿವೆ. ಅದರ ಸಮತೋಲನ ಮತ್ತು ನೈಜತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದು ಇಂದು ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಥವಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿರದೆ ಅದೊಂದು ಜಾಗತಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿ ಉಲ್ಬಣಿಸಿದೆ. ಈ ಪರಿಸರದ ಅಸಮತೋಲನಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿರಬಹುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ, ವೈಚಾರಿಕವಾಗಿ, ದೈತ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿರುವ ಮಾನವನ ಕೊಡುಗೆಗಳೇ ಸಿಂಹಪಾಲು. ಮಾನವನಿಗೆ ತನ್ನ ಉಳಿವಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಉದ್ಭವಿಸಿದಾಗ ಪರಿಸರದ ಸಮತೋಲನೆಗಾಗಿ ಹೆಣಗುತ್ತಾನೆ. ಇಂದು ಆತ ಪರಿತಪಿಸುವ ಕಾಲವು ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿದೆ. ಆತನ ಅತಿಯಾದ ಆಸೆಗಳು ಪರಿಸರದ ಶೋಷಣೆಗೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಈತನಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೆಂದರೆ ನಿಯಂತ್ರಣವಿಲ್ಲದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸ್ಫೋಟ, ನಗರೀಕರಣ, ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣ, ಹಸುರು ಕಾಡನ್ನು ಸಿಮೆಂಟಿನ ನಾಡಾಗಿಸುವುದರ ಕಡೆಗೆ ಹುನ್ನಾರ, ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಅತಿಯಾದ ಬಳಕೆ ಹಾಗೂ ದುರ್ಬಳಕೆ, ಮುಂದಾಲೋಚನೆಯಿಲ್ಲದೇ ಬಳಸುವುದು, ಪರಿಸರದ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಕೊರತೆ, ಮಣ್ಣು, ಜಲ, ವಾಯು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮಾಲಿನ್ಯತೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಪರ್ಯಾವರಣ ಸಮತೋಲನ ಕಾಪಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲವು ಪರಿಹಾರೋಪಾಯಗಳಿವೆ. 1) ಪರಿಸರ ನಿರ್ವಹಣಾ ಕ್ರಮ, 2) ಭೂಮಿಯ ಸಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಸಮಗ್ರ ಬಳಕೆ, 3) ಆರೋಗ್ಯಕರ ಕೃಷಿ ಬೆಳೆ ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, 4) ಅರಣ್ಯಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಹಾಗೂ ಬೆಳೆಸುವುದು. 5) ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಜೈವಿಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆ, 6) ವಾಯು, ಜಲ ಮತ್ತಿತರ ಮಾಲಿನ್ಯದ ನಿಯಂತ್ರಣ, 7) ಮಾಲಿನ್ಯರಹಿತ ಹಾಗೂ ನವೀಕರಿಸಬಲ್ಲ ಅಥವಾ ಮುಗಿಯದ ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಗತಿ, 8) ವ್ಯರ್ಥ ಮತ್ತು ಲೇಶವಸ್ತುಗಳ ಮರು ಆವರ್ತನ, 9) ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹಾಗೂ ಇತರ ಮಾನವ ವಸತಿಗಳ ಸುಧಾರಣೆ. 10) ಜನರಲ್ಲಿ ಪರಿಸರದ ಬಗ್ಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ಜಾಗೃತಿ ಮೂಡಿಸುವುದು. 11) ಪರಿಸರ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ರೂಪರೇಷೆಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಟ್ಟಾರೆ ನಮಗಿರುವುದೊಂದೇ ಪರಿಸರ, ಅದರ ರಕ್ಷಣೆ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಆದ್ಯಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪರಿಸರದ ಉಳಿವು ನಮ್ಮ ಉಳಿವು. ಪರಿಸರದ ಬಗ್ಗೆ ತೋರುವ ಮಾನವನ ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಆತನ ಅವನತಿಗೆ ಆಹ್ವಾನ ನೀಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. (ಎನ್.ಎಲ್.)

ಪರ್ಲ್ ಹಾರ್ಬರ್: ಹವಾಯಿ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಹೊನಲೂಲೂವಿಗೆ ಸು. 10 ಕಿಮೀ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅವಾಹೂ ದ್ವೀಪದ ದಕ್ಷಿಣ ಕಡಲ ತೀರ. ಇದೊಂದು ಭೂಸೀಮಿತ ರೇವು. ಅಮೆರಿಕದ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ನೌಕಾಧಿಪತ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಇದು 26 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಯಾನಯೋಗ್ಯ ಜಲಪ್ರದೇಶವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಲಂಗರು ನೆಲೆಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೌಕಾಂಗಣವೂ ಸರಬರಾಜು ಕೇಂದ್ರವೂ ಜಲಾಂತರ್ಗಾಮಿ ನೆಲೆಯೂ ಇವೆ. ದುರಸ್ತಿ, ನಿರ್ವಹಣೆ, ಹೊಸ ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿವೆ. ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಮೇಲೆ ನೌಕಾ ಸರಬರಾಜು ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ಪರ್ಲ್ ಹಾರ್ಬರಿನ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರದ ಒಂದು ಬದಿಗೆ ವಾಯುಬಲದಾಣವೂ ಇವೆ. (ಆರ್.ಜಿ.ಎಸ್.)

ಪರ್ವತ ಮಂದ ಮಾರುತ: ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಮಾರುತ. ಪರ್ವತದ ಶಿಖರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಕಣಿವೆಯ ಕಡೆಗೆ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ವಿಕಿರಣದಿಂದ ಪರ್ವತದ ಶಿಖರಗಳು ತಂಪಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಗಾಳಿಯೂ ತಂಪಾಗುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿಯ ಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅದು ಕೆಳಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಚಲಿಸತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಪರ್ವತ ಮಂದ ಮಾರುತ ಉಂಟಾಗುವುದು ಹೀಗೆ. ಈ ಮಾರುತ ಬೀಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾತ್ರಿಯ ಹೊತ್ತು. ಇದು ಕಣಿವೆಯ ತಳವನ್ನು ಸೇರಿ, ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಸರೋವರದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪದರಪದರವಾಗಿ ಹರಡಿ, ಮಂಜುಮುಸುಕಿದಂತೆ ಕಾಣುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಪರ್ವತ ಮಾರುತ (ಮೌಂಟನ್ ಬ್ರೀಸ್) ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮಾರುತಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳೀಯ ಹೆಸರುಗಳುಂಟು. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ರಾಕೀ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನೂಕ್ ಎಂದೂ ಯುರೋಪಿನ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಫೇನ್ ಎಂದೂ ಇವನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪರ್ವತ ಮಂದ ಮಾರುತ ಉಂಟಾಗುವುದು ಪರ್ವತದ ಬೆನ್ನುಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ ಒಂದು ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಬೀಸಿದ

ಮಾರುತ ಪರ್ವತದ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವಕ್ಕೆ ಬಡಿದು ಆ ಕಡೆಯಲ್ಲೇ ಮಳೆಯನ್ನು ಕರೆದು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿ ಪರ್ವತಶಿಖರವನ್ನೂ ದಾಟಿ ಇನ್ನೊಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಪರ್ವತದ ಬೆನ್ನು ಪಾರ್ಶ್ವ (ಮಳೆಯ ನೆರಳಿನ ಭಾಗ). ಈ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ವಾಯು ಬೀಸುವಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಆರ್ದ್ರತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಒಣಗಾಳಿಯೇ ಪರ್ವತ ಮಂದ ಮಾರುತವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಮಾರುತದಿಂದ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತ ಮಂಜು ಮುಸುಕುತ್ತದೆ. ಹಿಮಸುರಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇತರ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಒಣಗಾಳಿಯಿಂದ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಸಂಭವಿಸುವುದು.

ಪರ್ವತ ಮಂದ ಮಾರುತ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಮತ್ತು ಗ್ರೀನ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಇದು ಬೀಸುವುದಾದರೂ ಅಲ್ಲಿಯಷ್ಟು ಶೀತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಕಿರಣದಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿಯ ಉಷ್ಣ ಅತಿ ವೇಗವಾಗಿ ಕಳೆದುಹೋಗುವುದರಿಂದ ಪರ್ವತ ಹಾಗೂ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಹಾಳೆಗಳು ಬಹಳ ಬೇಗ ತಣ್ಣಗಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಅದರ ಮೇಲಿರುವ ಗಾಳಿ ತಣ್ಣಗಾಗಿ ಇಳಿಜಾರಿನ ಕಡೆಗೆ ಬೀಸುತ್ತದೆ.

ಪರ್ವತ ಮಂದಮಾರುತಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾದಂಥದು ಆನಬ್ಯಾಟಿಕ್ ಅಥವಾ ಕಣಿವೆ ಮಂದಮಾರುತ. ಇದು ಹಗಲು ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಪರ್ವತಕಣಿವೆಗಳ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಕಾದು ಬೆಚ್ಚಗಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಮೇಲ್ವದರಗಳ ಗಾಳಿಯೂ ಬೆಚ್ಚಗಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಗಾಳಿ ಹಗುರವಾಗಿ ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗವನ್ನು ತಲುಪಿ, ಅಲ್ಲಿರುವ ತಣ್ಣಗಿನ ಗಾಳಿಯನ್ನು ದೂರ ತಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಆನಬ್ಯಾಟಿಕ್ ಅಥವಾ ಕಣಿವೆ ಮಾರುತ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಪರ್ವತ ರೂಪಣೆ: ಪರ್ವತಗಳು ಹೇಗೆ ಮೈದೆಳೆದು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಅಧ್ಯಯಿಸುವ ವಿಜ್ಞಾನ (ಓರೊಜೆನಿ). ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದುತೋರುವವೆಂದರೆ ಪರ್ವತಗಳು. ಕಿರಿದಾದ ಮೇಲುಭಾಗದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಪರ್ವತಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಎತ್ತರ ಮತ್ತು ಗಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಮೊಟ್ಟೆ, ಗುಡ್ಡ, ಬೆಟ್ಟ, ಪರ್ವತ, ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ, ಪರ್ವತ ಸರಣಿ, ಪರ್ವತಸ್ತೋಮ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಈ ಪದಗಳಿಗೆ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟ ವೈಜ್ಞಾನಿಕಾರ್ಥ ನಿಗದಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಮೇಲುನೋಟಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಪರ್ವತಗಳೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಅವುಗಳ ಆಕಾರ, ರಚನೆ, ಅವು ರೂಪುಗೊಂಡ ಕಾಲ ಮತ್ತು ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಅವು ರೂಪುಗೊಂಡುದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯಿಂದ ಹೊರಸೂಸುವ ಲಾವಾರಸದ ಸಂಚಯನದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಮೌಂಟ್ ಎಟ್ನಾ, ಕ್ರಕಟೋವ ಮುಂತಾದವು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಪರ್ವತಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಆರಾವಳಿ ಪರ್ವತವೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಪರ್ವತಗಳು ಭೂವ್ಯಾಪಾರ ಕರ್ತೃಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯ ಅಂಗವಾದ ಶಿಥಿಲೀಕರಣದಿಂದ ಉಂಟಾದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಶೇಷಪರ್ವತಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಬಹುತೇಕ ಪರ್ವತಗಳು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಚಲನೆಗಳಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಇವು ಭೂಚಲಜನ್ಯ ಪರ್ವತಗಳು. ಈ ಕೊನೆಯವುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಮೂರು ವಿಧಾನಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಜಲಜಶಿಲಾ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಪಾರ್ಶ್ವಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವ ಮಡಿಕೆಗಳಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಶಿಲಾಸ್ತರದಿಂದಲೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಶಿಲಾಪಾಕ ಅಂತಸ್ಸರಣದಿಂದಲೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಅವನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತ, ಸ್ತರಭಂಗ ಪರ್ವತ ಮತ್ತು ಗುಮ್ಮಟ ಪರ್ವತಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಪರ್ವತಗಳ ಶಿಲಾಸಂಯೋಜನೆ, ರಚನೆ ಸರಳವಾಗಿದ್ದು ಅವು ರೂಪುಗೊಂಡ ವಿಧಾನ ಅಷ್ಟೇನೂ ತೊಡಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯುನ್ನತವೆಂದು ಹೆಸರಾಂತ ಹಿಮಾಲಯ, ಆಲ್ಪ್ಸ್, ರಾಕೀಸ್, ಆಂಡಿಸ್ ಮುಂತಾದ ಪರ್ವತಗಳು ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಯಾವ ವರ್ಗಕ್ಕೂ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾರಣ ಇವುಗಳ ಶಿಲಾಸಂಯೋಜನೆ, ಶಿಲಾರಚನೆಗಳು ಬಲು ಕ್ಲಿಷ್ಟ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾರೀತಿಯ ಮಡಿಕೆಗಳು, ಸ್ತರಭಂಗಗಳು ಮತ್ತು ಶಿಲಾಪಾಕ ಅಂತಸ್ಸರಣಗಳು ಸೇರಿ ಇವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಿಧಾನ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಸವಾಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಸಂಮಿಶ್ರಣ ಅಥವಾ ಸಂಕೀರ್ಣ ಪರ್ವತಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪರ್ವತಗಳು ಒಂದೇ ಸಾರಿ ಈ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. ಇವು ದೀರ್ಘಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಈಗಿನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಲುಪಿವೆ. ಈ ಸಂಕೀರ್ಣ ಪರ್ವತಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಹಂತಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು ಅಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನಗೊಳ್ಳಲು ಬೇಕಾದಂಥ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾದರೆ, ಎರಡನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಈ ಜಲಜಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ಭೂಚಲನೆಗಳಿಂದ ನಾನಾ ರೀತಿಯ ಮಡಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ತರಭಂಗಗಳು ಉಂಟಾಗಿ ಕ್ಲಿಷ್ಟತರ ರಚನೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಶಿಲಾಪಾಕ ಅಂತಸ್ಸರಣದ ತರುವಾಯ ಈ ಹಂತ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ಎಲ್ಲ ಸಂಕೀರ್ಣ ಪರ್ವತಗಳ ತಿರುಳು ಭಾಗಗಳು ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಿಂದಾದ ಕಣಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದಾಗಿದೆ. ಮೂರನೆಯ ಅಥವಾ ಕೊನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ವಿರೂಪಗೊಂಡ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಮೇಲೊಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಉನ್ನತ ಪರ್ವತಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂಕೀರ್ಣ ಪರ್ವತಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಭೂವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ವಿವಾದಾಸ್ಪದ ವಿಷಯ. ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಇವು ರೂಪುಗೊಂಡ ರೀತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಭಿನ್ನ ವಾದಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಜಿ.ಟಿ.)

ಪರ್ವತಗಳು: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ವರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಹಾಗೂ ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಭೂಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪರ್ವತಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳ ಎತ್ತರವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳು ಹಾಗೂ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವಲ್ಲಿ ಗೊಂದಲ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಪ್ರಪಂಚದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ 1000 ಮೀ ಹಾಗೂ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಪರ್ವತಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದ್ದು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಭೂಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬೆಟ್ಟಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಹಾಗೂ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತಗಳ ಸಮೂಹ ಹಾಗೂ, ಪರ್ವತಗಳ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿರೋಭಾಗ ಪರ್ವತ ಸಾಲನ್ನು ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ವಿಧಗಳು: ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಧಾನ ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. 1. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಪರ್ವತಗಳು, 2. ಸ್ತರಭಂಗ ಜನಿತ ಪರ್ವತಗಳು, 3. ಅವಶೇಷ ಪರ್ವತಗಳು, 4. ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತಗಳು.

ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಪರ್ವತಗಳು: ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿಂದ ಹೊರಬೀಳುವ ಶಿಲಾಪಾಕ ಬೂದಿ ಕಿಟ್ಟ, ಶಿಲಾಚೂರು ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳು ಸಂಚಯನಗೊಂಡು ನಿರ್ಮಿತವಾಗುವ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಪರ್ವತಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವು ವಿವಿಧ ಆಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಸುತ್ತಲಿನ ಅಂಚಿನವಲಯ, ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಆಳ ಮೈದಾನ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಅಂತರ್ಗತ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಬಹುಪಾಲು ಅಗ್ನಿ ಪರ್ವತಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿವೆ.

ಸ್ತರಭಂಗ ಜನಿತ ಪರ್ವತಗಳು: ಭೂಸ್ತರಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಕುಗ್ಗುವಿಕೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಅಸ್ಥಿರತೆಯಿಂದ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಮುರಿದು ಸ್ತರಭಂಗ ಉಂಟಾಗಿ ಅವುಗಳು ಸ್ಥಳಾಂತರ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಸ್ತರಭಂಗದ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಭಾಗವು ಕೆಳಗೆ ಸರಿಯುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಮೇಲೆ ಎತ್ತಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಜರಗುವುದರಿಂದ ಒಂದು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಿದಾದ ಏಣುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಪರ್ವತಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಪರ್ವತಗಳ ಒಂದು ಬದಿಯ ಇಳಿಜಾರು ಬಿಳುವಾಗಿದ್ದು ಮತ್ತೊಂದು ಕಡಿದಾಗಿರುವುದು. ಇವುಗಳನ್ನು ಖಂಡ ಪರ್ವತ ಎಂದೂ ಸಹ ಕರೆಯುವರು. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸಿಯೆರಾನಿವೆಡ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಖಂಡ ಪರ್ವತವಾಗಿದೆ.

ಅವಶೇಷ ಪರ್ವತಗಳು: ಎತ್ತರವಾದ ಭೂಭಾಗಗಳು ವಿವಿಧ ನಗ್ನೀಕರಣ ಕರ್ತೃಗಳಾದ ಗಾಳಿ, ಹರಿಯುವ ನೀರು, ಹಿಮನದಿಗಳಿಂದ ನಗ್ನೀಕರಣಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು. ಸಡಿಲವಾದ ಭಾಗಗಳು ಸವೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಭಾಗಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಸುತ್ತಲಿನ ಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ಇವುಗಳನ್ನು ಅವಶೇಷ ಪರ್ವತಗಳು ಎನ್ನುವರು ಉದಾ: ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳು.

ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತಗಳು: ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಮಡಿಚಲ್ಪಟ್ಟು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲಾ ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತಗಳು ಸಹ ಕಣ ಶಿಲೆಯ ಪದರುಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. ಉದಾ: ಆಲ್ಪ್ಸ್, ಹಿಮಾಲಯ, ಆಂಡಿಸ್, ರಾಕೀಸ್.

ಪರ್ವತಗಳು ನದಿಗಳ ಉಗಮಸ್ಥಾನ, ಅರಣ್ಯ ಮತ್ತು ಖನಿಜಗಳ ಆಗರ. ಇವು ಆರ್ದ್ರವಾಯುವನ್ನು ತಡೆದು ಮಳೆ ಸುರಿಸುತ್ತವೆ. ಶೀತ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣವಾಯುವಿನಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ನದಿ ಹರಿದ ಕಡೆ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಆಗರವಾಗಿದೆ. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿದ್ದು ಪಶುಸಂಗೋಪನೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತ. ಆದರೆ ಇದು ಸಂಚಾರ, ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ವಸತಿಗೆ ಅನಾನುಕೂಲ. ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಪರ್ವತಗಳು:

1. ಹಿಮಾಲಯ: ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪರ್ವತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ಶಿಖರಗಳೆಂದರೆ ಎವರೆಸ್ಟ್ (8848ಮೀ), ಗಾಡ್ವಿನ್ ಆಸ್ಟಿನ್ (8481ಮೀ) ಮತ್ತು ಧವಲಗಿರಿ (8172ಮೀ).

2. ಆಂಡಿಸ್: ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಪರ್ವತ. ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ಶಿಖರಗಳೆಂದರೆ ಆಕನ್‌ಕಾಗ್ವ (6959 ಮೀ) ಚೆಂಬರಾಜೋ (6267 ಮೀ) ಮತ್ತು ಕೊಟಪಾಕ್ಸಿ (5897ಮೀ).

3. ರಾಕೀ ಪರ್ವತ: ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪರ್ವತ ಸಾಲು. ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ಶಿಖರಗಳೆಂದರೆ ಲಾಂಗ್ಸ್ (4345 ಮೀ) ಪೈಕ್ಸ್ (4301ಮೀ) ಇತ್ಯಾದಿ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಪರ್ವತಗಳೆಂದರೆ ಆಲ್ಪ್, ಅಪಲೇಷಿಯನ್, ಪೆನೈನ್, ಕಿಲಿಮಾಂಜಿರೋ, ಎಲ್‌ಬ್ರೂಸ್ ಇತ್ಯಾದಿ. (ಎಂ.ಎನ್.ಎಂ.)

ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿ: ಅರಬ್ಬಿ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಇರಾನಿನ ನಡುವೆ ಚಾಚಿರುವ ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರದ ತಟ್ಟೆ (ಉತ್ತರ) ಸಮುದ್ರಭಾಗ (ಪರ್ಷಿಯನ್ ಗಲ್ಫ್). ಇದರ ಉದ್ದ 984 ಕಿಮೀ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಇದು ಶಿಥ್–ಅಲ್–ಅವಾಸಿನಿಂದ ಓಮಾನಿನ ಮುಸುಂಡಾಮ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದತ್ತ ಆಗ್ನೇಯವಾಗಿ ಚಾಚಿರುವ ಜಲಭಾಗ. ಇಲ್ಲಿ ಓರ್‌ಮುಜ಼್ ಜಲಸಂಧಿ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿಯನ್ನು ಓಮಾನ್ ಖಾರಿಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಓರ್‌ಮುಜ಼್ ಜಲಸಂಧಿ ಓಮಾನ್ ಖಾರಿ ಹಾಗೂ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿ ಈ ಮೂರಕ್ಕು ಪರ್ಷಿಯನ್‌ಖಾರಿ ಎನ್ನುವುದೇ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2.40.000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಓರ್‌ಮುಜ಼್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಬಳಿ ಇದರ ಅಗಲ ಸು. 80 ಕಿಮೀ ಇದೆ. ಖಾರಿಯ ಅಗಲ ತಲೆಭಾಗದಲ್ಲಿ 224 ಕಿಮೀ ಗರಿಷ್ಠ ಅಗಲ 320 ಕಿಮೀ. ಈ ಸಮುದ್ರಭಾಗದ ಆಳ ಹೆಚ್ಚೆಂದರೆ 110 ಮೀ. ಕೆಲವೆಡೆ 90 ಮೀ ಆಳವಿದ್ದರೆ ಉಳಿದೆಡೆ 25 ಮೀ ಕನಿಷ್ಠ ಆಳ ಇರುತ್ತದೆ. ಖಾರಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾದ ಭಾಗ ಪರ್ಷಿಯನ್ ತೀರದ ಬಳಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಓರ್‌ಮುಜ಼್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಸು. 112 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ತಟ್ಟೆ ಭಾಗ ಖಾರಿಯನ್ನು ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಡಿಕೆಗಳ ಶೃಂಗಗಳು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಲವಣದ ಅಡಚುಗಳು. ಉಳಿದ ಭೂಭಾಗ ಕ್ವಾಟರ್ನರಿ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಿಸಿದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಇವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಖಾರಿಯ ತಲೆಭಾಗದಲ್ಲಿ ಟೈಗ್ರಿಸ್–ಯೂಫ್ರೆಟೀಸ್ ಮತ್ತು ಕಾರುನ್ ನದಿಗಳು ಸಿಹಿ–ನೀರನ್ನು ಹರಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಪರ್ಷಿಯನ್ ತೀರದಲ್ಲಿ ವಿಚ್ಛಿತ್ತಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುವ ತೊರೆಗಳಿಂದಲೂ ಖಾರಿಗೆ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರವೇಶ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಉಷ್ಣತೆ 25^0–30^0ಸೆ. ವಾಯವ್ಯದ ಕೊನೆಗೆ ನೀರಿನ ಉಷ್ಣತೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ (15^0–30^0ಸೆ.) ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಒಳಹರಿತ ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆ ಇವುಗಳಿಂದಾಗುವ ತೀವ್ರ ಬಾಷ್ಪೀಕರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಖಾರಿಯ ನೀರು ಹೆಚ್ಚು ಉಪ್ಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಖಾರಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಲವಣಾಂಶ 37%–38% ಇದ್ದರೆ ವಾಯವ್ಯದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಅದು 38%–41% ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಅರಬ್ಬಿ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪವಿದೆ. ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ಇರಾನಿನ ಜಾಗ್ರೋಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ, ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯನ್ ನದಿಯ ಸಂಚಯನದಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶ ಇವೆ. (ಟಿ.ಆರ್.ಎ.)

ಪಲವು: ಶಾಂತಮಹಾಸಾಗರದ ಅತಿ ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್‌ನಿಂದ ಸು. 800 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಹಯೋಗದಿಂದ 1994ರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಯಿತು. ಆಂಗ್ಲರು ಇದನ್ನು ಬೆಲಾವ್ರೊ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ

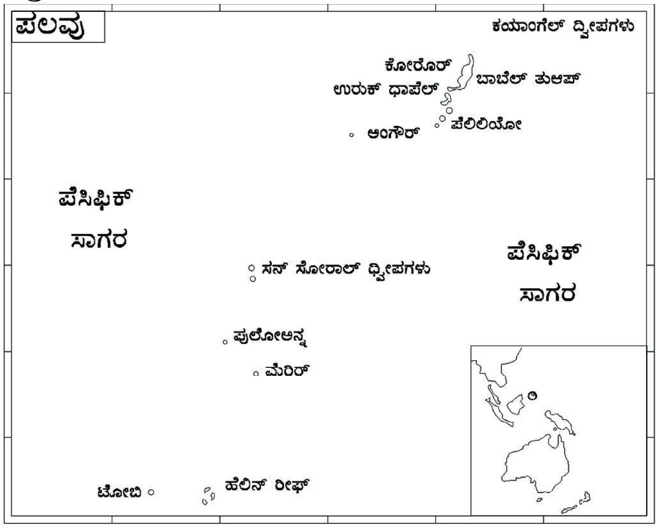

ಕೊರೋರ್ ಇದು ಪಲವು ದ್ವೀಪದ ಜನಭರಿತ ಹಾಗೂ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 12,300 (2002). ಈ ದ್ವೀಪ 458 ಚ.ಕಿಮೀ ಭೌಗೋಳಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 20,303. ಈ ದ್ವೀಪದ ಜನ ಸಾಂದ್ರತೆ 44 ಜನಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ನಿವ್ವಳ ಆದಾಯ 174 ಮಿ. ಡಾಲರ್ (2001), ತಲಾವಾರು ಆದಾಯ 9000 ಮಿ. ಡಾಲರ್ (2001), ಕರೆನ್ಸಿ ಯು.ಎಸ್. ಡಾಲರ್. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಪವನವಿಜ್ಞಾನ: ವಾಯುಮಂಡಲ ಮತ್ತು ಅದರ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವಿಜ್ಞಾನ (ಮೀಟಿಯರಾಲಜಿ). ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಇದೊಂದು ವೀಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರ. ಪವನವಿಜ್ಞಾನಿ ವಾಯುಮಂಡಲವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿ ಅದರ ಉಷ್ಣತೆ, ಸಾಂದ್ರತೆ ಮಾರುತಗಳು, ಮೋಡಗಳು, ಅವಕ್ಷೇಪಣೆ(ಪ್ರೆಸಿಪಿಟೇಶನ್) ಮತ್ತು ಇತರ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ವಾಯುಮಂಡಲದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದ ಮೂಲ ನಿಯಮಾನುಸಾರ ವಿವರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಭೂಮಿಯನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ವಿಜ್ಞಾನವೇ ಪವನವಿಜ್ಞಾನ. ಅಖಂಡ ವಾಯುಮಂಡಲದ ದ್ರವ್ಯವಾಗಿರುವ ವಾಯುವಿನ ಬಗೆಗಿನ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡತಕ್ಕ ಭೂಭೌತ ವಿಜ್ಞಾನದ ಒಂದು ಶಾಖೆ. ಆದರೂ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯ ಮತ್ತು ವೀಕ್ಷಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ವಿಜ್ಞಾನ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಯ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ 10–15 ಕಿಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ಇರುವ ಕೆಳಗಿನ ಮಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಪರಿವರ್ತನಾ ಮಂಡಲ (ಟ್ರೋಪೊಸ್ಫಿಯರ್) ಮತ್ತು ಸಮೋಷ್ಣ ಮಂಡಲ (ಸ್ಟ್ರಾಟೊಸ್ಫಿಯರ್) ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಒಟ್ಟು ಗುಣವೇ ಹವೆ (ವೆದರ್).

ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಆಕಾಶಬುಟ್ಟಿ, ವಿಮಾನ, ರಾಕೆಟ್ ಮುಂತಾದ ಉಪಕರಣಗಳಿಂದ ವಾಯುಮಂಡಲದ ವಿವಿಧ ಮಟ್ಟಗಳ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ಮತ್ತು ಸ್ವಯಂಲೇಖಕ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಾಯುಮಂಡಲದ ಕೆಳಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮತ್ತು 20–30 ಕಿಮೀ ಗಳ ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ಕೂಡ ವಾಯುಗುಣದ ಹಲವಾರು ಅಂಗಗಳ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮಾನವನಿರ್ಮಿತ ಉಪಗ್ರಹಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದಲೂ ಅಪಾರವಾದ ಜ್ಞಾನ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಪವನಜ್ಞಾನಕ್ಷೇತ್ರ ವಿವಿಧ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ರೇಡಿಯೊ, ದೂರದರ್ಶನ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಾರ್ತಾಪ್ರಸಾರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಉಪಯುಕ್ತತೆ ಈ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಬಹಳ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ಆಕಾಶಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಗೂ ವಾಯುಮಂಡಲದ ವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಗತಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿದೆ.

ಹವಾ ಮುನ್ಸೂಚನೆ : ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ವಿಶೇಷ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳನ್ನು ಯಂತ್ರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ತಿಳಿದು. ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವಾಯುಗುಣದ ಮುನ್ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಇಂಥ ಮುನ್ಸೂಚನೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮುಂದಿನ 24 ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬಹುದಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ವಿಜ್ಞಾನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾಡಲಾಗುವ ಈ ಭವಿಷ್ಯನುಡಿಗೆ ಹಲವಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಲಾದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳೇ ಆಧಾರ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕ್ರಮವಿದ್ದರೂ, ಅನೇಕ ವೇಳೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಊಹಿಸಲಾಗದಂಥ ಹಲವು ವಿಶೇಷ ಸಂಘಟನೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ನುಡಿಯಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಮುಂದೆ ಆಗಬಹುದಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಸಬಹುದು. ವಾಸ್ತವ ಅನುಭವಕ್ಕೂ ಈ ಭವಿಷ್ಯವಾದಿಗಳಿಗೂ ಇರಬಹುದಾದ ಅಂತರ ಕಡಿಮೆಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಪವನವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಅವಶ್ಯ. *

ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಮುಖ ದ್ವೀಪಗಳೆಂದರೆ ಅಂಗೌರ್, ಬಾಬೆಲ್ ದೊಬ್ ಕೊರೋರ್ ಹಾಗೂ ಪೆಲಿಲಿಯೊ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ದ್ವೀಪಗಳು ಬ್ಯಾರಿಯರ್ ರೀಫ್‌ನಲ್ಲಿವೆ. 2/3 ರಷ್ಟು ಜನರು ತೊರೋರ್ ದ್ವೀಪವಾಸಿಗಳು.

ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕಾಯಂಜೆಲ್ ಹವಳ ದಿಬ್ಬಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂದೆ ರಾಕ್ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ. ಈ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ 70 ದ್ವೀಪಗಳು ಮಾನವರಹಿತವಾಗಿವೆ ಇವು ಪ್ರಮುಖ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ 600 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 6 ದ್ವೀಪಗಳು ಪಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ.

ಸ್ಥಾನ: ಪಲವು ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ $7^0$21 ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು $134^0 28'$ ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. 26 ದೊಡ್ಡ ಹಾಗೂ 300 ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪಗಳ ಪಲಾವೊ ಒಟ್ಟು ಭೂ ಭಾಗದ (458 ಚ.ಕಿಮೀ) ಶೇ. 75ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬಾಬಿಲ್‌ದೊಬ್ ಹೊಂದಿದೆ.

ಇತಿಹಾಸ: ಪುರಾತತ್ತ್ವ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ನಿವಾಸಿಗಳು ಮೂಲತಃ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಪಾಲಿನೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯ ಮೂಲದವರು. ವಂಶಾವಳಿಯ ಪ್ರಕಾರ ರಕ್ತ ಸಂಬಂಧಿಗಳು ಮೆಲನೇಷ್ಯ, ಮೈಕ್ರೊನೇಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಪಾಲಿನೇಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿ ಇವರೆಲ್ಲ ಮೆಲನೇಷ್ಯ ಮೂಲದವರೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅನುವಂಶಿಕವಾಗಿ ಎರಡು ರೀತಿಯ ವಂಶಾವಳಿಗಳು ಮೆಲನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ– ಸ್ಥಳೀಯ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ / ಪಪುವ ನ್ಯೂಗಿನಿಯ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯನ್ನರು. ಕಾರ್ಬನ್–14 ಶೋಧನೆಯ

ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2500 ರಿಂದ 1000 ನಡುವೆ ಈ ದ್ವೀಪ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದ ಶವಸಂಸ್ಕಾರ ನಡೆಸಿರುವ ಸ್ಥಳ ಇದಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿ ನೀಡಿದೆ. ಪಲವು ಪುರಾತನ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಿತ್ರರಾಗಿ ಜಾವ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಹೋಲಿಕೆಗಳು ಪತ್ತೆಯಾಗಿವೆ. ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಜಾವ ದ್ವೀಪದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥರು ಇವರೊಂದಿಗೆ ವೈವಾಹಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಪಲವೊ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಪಲಾವೊ ದ್ವೀಪದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಆಸ್ತಿ, ಅಂತಸ್ತು ಮತ್ತು ಐಶ್ವರ್ಯ ಪ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರು ಸ್ತ್ರೀ ಪ್ರಧಾನ ಸಮಾಜವನ್ನು ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಹೊಂದಿದ್ದರು.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಬಂಧ: ಪಲವೊ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಾಗಿ (1994 ಅಕ್ಟೋಬರ್ 1), ವಿಶ್ವ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದು ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಯಿತು (ಡಿಸೆಂಬರ್ 15, 1994). ಹಲವಾರು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಜೊತೆ ಉತ್ತಮ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ.

ಈ ದ್ವೀಪದ ಪ್ರಮುಖ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳೆಗಳು ತೆಂಗು, ಕಸಾವ, ಸಿಹಿಗೆಣಸು. ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಮುಖ ಆರ್ಥಿಕ ಆದಾಯವಾಗಿದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ 40,000 ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.ಐ.)

ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ: ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಸಮಧಿರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ (ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್) ಒಂದು ಗೂಡಿರುವ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಮೂರನೆಯ ಒಂದರಷ್ಟಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯ. ಪೂ.ರೇ. 129^0 ಗೆ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಖಂಡ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲ ಆವರಿಸಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 25,27,621 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1906114 (2001). ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ (ನಾರ್ದರ್ನ್ ಟೆರಿಟೊರಿ) ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಇವೆ. ರಾಜಧಾನಿ ಪರ್ತ್.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ದಿ ಗ್ರೇಟ್ ವೆಸ್ಟರ್ನ್ ಪ್ಲೇಟೋ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾದ ತಗ್ಗಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಮರಳು ತುಂಬಿದ ದಕ್ಷಿಣ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಂದರುಗಳೂ ಒಳಚಾಚುಗಳು ಬಲು ವಿರಳ. ಕರಾವಳಿಯ ಉದ್ದ 6,960 ಚ.ಕಿಮೀ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಲ್ಬನಿ ಉತ್ತಮ ಬಂದರು. ಕಿಂಬರ್ಲಿ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಾದ ಕಿಂಗ್ ಲಿಯೋಪೋಲ್ಡಿನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಬ್ರೂಮ್ (927 ಮೀ) ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಫಾರ್ಟೆಸ್ಕ್ಯೂ ಮತ್ತು ಆಷ್ಬರ್ಟನ್ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಾದ ಹ್ಯಾಮರ್ಸ್ಲಿ ಇದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರವಾದ ಬ್ರೂಸ್ (1.227 ಮೀ) ಈ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿದೆ. ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಡಾರ್ಲಿಂಗ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಕುಕ್ (582 ಮೀ). ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಟರ್ಲಿಂಗ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಬ್ಲಫ್ ನಾಲ್ (1.109 ಮೀ). ಅದಕ್ಕೂ ಕರಾವಳಿಗೂ ನಡುವೆ ತಗ್ಗಾದ ಪೊರಾನ್ ಗೊರಪ್ ಶ್ರೇಣಿಯಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ವರ್ಷ ಹರಿಯುವ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳು ವಿರಳ, ಮಳೆ ಬಿದ್ದಾಗ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುವ, ಮತ್ತು ಒಣ ಋತುವಿನಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಮಡುಗಳ ಸಾಲುಗಳಂತೆ ಕಾಣುವ ನದಿಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು.

ವಾಯುಗುಣ : ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ್ದು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಾಯುಗುಣ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಗರಿಕ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಮಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣ ಇರುತ್ತದೆ. ಶೇ. 58 ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ ಮಧ್ಯದ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ 25 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. 76 ಸೆಂಮಿ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಳೆಯ ಭರವಸೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶ ಶೇಕಡ 5.4ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ. ಅದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿದೆ.

ಸಸ್ಯವರ್ಗ : ಇಲ್ಲಿ 6,800 ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೀಟಾಹಾರಿ ಪಿಚರ್, ಕಾಂಗರೂ ಹುಲ್ಲು, ಫೆದರ್‌ಫ್ಲವರ್ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಸಮಸ್ ಮರ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದವು. ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಕಿಂಬರ್ಲಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಫಿಟ್ಸ್‌ರಾಯ್‌ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿದೆ. ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದು ಮರ ಮತ್ತು ಗುಲ್ಮಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಹೆಚ್ಚು ವೈವಿಧ್ಯ. ಹೂ ಬಿಡುವ ಗಿಡಗಳೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕ ಭಾಗವನ್ನು ಮರುಭೂಮಿ ಆವರಿಸಿದೆ. ಕಾಡು ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದು ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ. ಮರಳುಮಯವಾದ ಕರಾವಳಿ ಬಯಲಿನಲ್ಲೂ ನೈಋತ್ಯದ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲೂ ನೀಲಗಿರಿ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಕೃಷಿ : ಕೃಷಿಕೂಲಿ ವಿರಳವೂ ಹೆಚ್ಚು ವೆಚ್ಚದ್ದೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಯಾಂತ್ರೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಬ್ಬು, ಕುಸುಬೆ, ಬತ್ತ ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ದನಕರುಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಪೂರ್ವ ಕಿಂಬರ್ಲಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಜವೆ ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಮೇವಿನ ಹುಲ್ಲು, ತಂಬಾಕು, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ ಅಗಸೆಯ ನಾರು – ಇವು ಇತರ ವ್ಯವಸಾಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಹಣ್ಣಿನ ಮತ್ತು ದ್ರಾಕ್ಷಿಯ ತೋಟಗಳಿವೆ.

ಕುರಿಸಾಕಣೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ. ಮೆರಿನೋ ಜಾತಿಯ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಉದ್ಯಮ. ಹೈನಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೆ ರಫ್ತುಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು : ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಖನಿಜಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಜೆರಾಲ್ಡ್‌ಟನ್ನಿನ ಹತ್ತಿರ ಸೀಸ, ತಾಮ್ರಗಳ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಮಾರ್ಗನ್ ಶಿಖರ, ಫಿಲಿಪ್ಸ್ ನದಿ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ವೆಲ್ಬಾರಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ತಾಮ್ರನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಕೂಲ್ಗಾರ್ಡಿ ಮತ್ತು ಕಾಲ್ಗೂರ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಚಿನ್ನದ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಶೇ. 73 ಬರುವುದು ಈ ರಾಜ್ಯದ ಗಣಿಗಳಿಂದ. ಬ್ಲ್ಯಾಕ್‌ವುಡ್ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ಗ್ರೀನ್ ಬುಷಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮೊರ್ಬಲ್ ಬಾರ್‌ನಲ್ಲಿ ತವರ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ವಾಯವ್ಯದ ಆರ್ಷ್‌ಬರ್ಟನ್ ಹಾಗೂ ಪಿಲ್ಬಾರಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಪರ್ತ್‌ನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪ ಪತ್ತೆಯಾಗಿದೆ. ಕಾಲ್ಗೂರ್ಲಿಯ ಬಳಿ ನಿಕ್ಕಲ್ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. 1967ರಲ್ಲಿ ಆನ್‌ಸ್ಲೋದ ಹತ್ತಿರ ಬ್ಯಾರೋ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಎಣ್ಣೆ ಬಾವಿ ಕೆಲಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಜೆರಾಲ್ಡ್‌ಟನ್ನಿನ ಹತ್ತಿರ ಯಾರ್ಡಾರಿನೋದಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ ಪತ್ತೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಇತರ ಖನಿಜಗಳು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಇಲ್ಮೆನೈಟ್, ಮೊನೋಸೈಟ್, ರುಟೈಲ್, ಲ್ಯೂಕೋಕ್ಸಿನ್ ಜ಼ರ್ಕಾನ್.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರ್ತ್ ನಗರದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತ. ಮರ ಕೊಯ್ಯುವುದು, ಹಂದಿಯ ಮಾಂಸವನ್ನು ಕೆಡದಂತಿಡುವುದು, ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ಸೂಪರ್ ಫಾಸ್ಫೇಟ್‌ಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ರೈಲ್ವೆ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮೊದಲಾದವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೇ 1950ರ ದಶಕದ ಮಧ್ಯದವರೆಗೂ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದವು. ಈಚೆಗೆ ಪರ್ತ್–ಫ್ರೀಮ್ಯಾಂಟಲ್–ಕಾಕ್ ಬರ್ನ್ ಸೌಂಡ್ (ಕ್ವಿನಾನಾ) ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ರೋಲಿಂಗ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಕೆಲಸವಾರಂಭಿಸಿದಂದಿನಿಂದ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತ ಅವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಘಟಕ ಸಂಕೀರ್ಣ ಬೆಳೆದಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ : 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ರೈಲಿನ ಪ್ರವೇಶವಾಯಿತು. ಖನಿಜ ಸಾಗಣೆಯ ಕೆಲವು ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಕಾಲ್ಗೂರ್ಲಿಯನ್ನು ಸಿಡ್ನಿ, ಬ್ರಿಸ್ಬೇನ್ ಮೊದಲಾದ ಪೂರ್ವದ ರಾಜಧಾನಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಜೋಡಿಸುವ ಖಂಡಾಂತರ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ರೈಲಿನೊಡನೆ ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಉತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಮಾನಗಳನ್ನು ಸಾರಿಗೆಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪರ್ತಿಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳೊಡನೆ ಹಾಗೂ ಖನಿಜಗಳ ರಫ್ತಿನ ಬಂದರುಗಳೊಡನೆ ವಿಮಾನಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ವಾಯವ್ಯದ ದೂರದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿನ ಜನರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸಹಾಯ ಒದಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 1953ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ರಾಯಲ್ ಹಾರುವ ವೈದ್ಯ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ವಿಮಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪರ್ತ ನಗರ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ಪಥದಲ್ಲಿದೆ. ಫ್ರೀಮ್ಯಾಂಟಲ್ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು. ಸೂಯೆಜ಼್ ಕಾಲುವೆ ಮತ್ತು ಗುಡ್‌ಹೋಪ್ ಭೂಶಿರಗಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಹಡಗುಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಕ್ಕೂ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ಹಡಗು ಸಂಚಾರವುಂಟು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉತ್ತರದತ್ತ ಹೋಗುವ ಕರಾವಳಿ ನೌಕಾಮಾರ್ಗಗಳು ಜಾವ ಮತ್ತು ಸಿಂಗಪುರದವರೆಗೂ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಆಲ್ಬನಿ. ಬನ್‌ಬರಿ. ಜೆರಾಲ್ಡ್‌ಟನ್ ಮತ್ತು ಬ್ರೂಮ್ ಇತರ ಬಂದರುಗಳು. (ಜಿ.ಕೆ.ಯು.)

ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು: ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ತಪತಿ ನದಿಯ ಬಳಿಯಿಂದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯವರೆಗೆ ಸು. 1600 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ, ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಎಂದೂ ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಸರಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಪಾಲಘಾಟ್ ಬಿಟ್ಟು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಸಾಗಿರುವ ಈ ಘಟ್ಟಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಗೋವ, ಕರ್ನಾಟಕ, ತಮಿಳುನಾಡು ಹಾಗೂ ಕೇರಳ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ತಪತಿ ನದಿ ಕಣಿವೆಯ ಕುಂಬೈಬಾರಿ ಬಳಿ (ಉ.ಅ. $21^06'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ.73^0) ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ 1220 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿವೆ. ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಕಡಿದಾದ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಬಳಿದಾದ ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಇದು ಜಲ ವಿಭಾಜಕ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲಾ ನದಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಉಗಮಿಸಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಬಂಗಾಳಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳ ಉದ್ದ ಕಡಿಮೆ ಅವು ರಭಸವಾಗಿ ಹರಿದು ಜಲಪಾತಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕೆಲವು ಶಿಖರಗಳ ಎತ್ತರ 1500 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಗದ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಲ್ಟ್ ಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾನೈಟ್, ನಿಸ್, ಮತ್ತು ಸಿಸ್ಟ್ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪರ್ವತ ಮಾರ್ಗಗಳು (ಘಾಟಿ) ಕಂಡು ಬಂದು ಒಳ ಭಾಗದ ಮೈದಾನ ಮತ್ತು ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ ಪಾಲಘಾಟ್, ತಾಲಘಾಟ್ ಮತ್ತು ಬೋರಘಾಟ್. ಇದರ ಮೂಲಕ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳು ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ದೊಡ್ಡ ಬೆಟ್ಟವು (2637 ಮೀ) ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಉದಕಮಂಡಲದಲ್ಲಿದೆ. ಪಾಲಘಾಟ್ ಘಾಟಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಮುರಿದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಅಣ್ಣಾಮಲೈ, ಪಳನಿ ಬೆಟ್ಟ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಡಮಮ್ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಆನೆಮುಡಿ (2695ಮೀ) ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರವಾಗಿದೆ. ಇದು ಅಣ್ಣಾಮಲೈ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಸೂಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಇವು ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಈ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿದಿರು, ತೇಗ, ಹೊನ್ನೆ, ಶ್ರೀಗಂಧ ಮೊದಲಾದ ಮರಗಳಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಕೇರಳದವರೆಗೆ ಕಾಫಿ, ಚಹ, ಏಲಕ್ಕಿ, ಬಾಳೆ, ಮೆಣಸು, ರಬ್ಬರ್, ಗೋಡಂಬಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವನ್ಯಮೃಗಗಳು ಕಾಡುಕೋಣ, ಹುಲಿ, ಆನೆ, ಜಿಂಕೆ, ಡೊಂಕು ಕೊಂಬಿನ ನೀಲಗಿರಿ ಕಾಡುಕುರಿ.

ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದ ನೀಲಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ತೋಡರು, ಕುರುಬರು, ಆನೈಮಲೈ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡರು, ಕರ್ನಾಟದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಲಂಬಾಣಿ ಮೊದಲಾದ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಲವಾರು ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳಾದ ಶೃಂಗೇರಿ, ಧರ್ಮಸ್ಥಳ, ಪಳನಿ, ಶಬರಿಮಲೈ ಇತ್ಯಾದಿ ಈ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ: ಭಾರತ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ದೇಶದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಉ.ಅ. $21^0 38'–27^0 10'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $85^0 50'–89^0 50'$ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತ ಈ ರಾಜ್ಯದ ನಡುವೆ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಂ ಮತ್ತು ಭೂತಾನ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಸಾಂ ಮತ್ತು ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಜಾರ್ಖಂಡ್, ಒರಿಸ್ಸ, ಬಿಹಾರ ಮತ್ತು ನೇಪಾಲ ಇವೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 87,853 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 80,176,192. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜ್ಯದ್ದು ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪೈಕಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ರಾಜಧಾನಿ ಕೋಲ್ಕತ. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 903. ರಾಜಧಾನಿ ಕೋಲ್ಕತ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 13,216,544.

ಭಾರತ ವಿಭಜನೆಯಾದಾಗ ಆಗಿನ ಬಂಗಾಲ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಯಿತು. ಪೂರ್ವ ಬಂಗಾಲ ಪೂರ್ವ ಪಾಕಿಸ್ತಾನವಾಯಿತು (ಬಾಂಗ್ಲದೇಶ). ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಿತು.

ಈ ರಾಜ್ಯ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಆಕಾರ ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರ ಅಗಲ ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ 320 ಕಿಮೀ ಇದ್ದರೆ ಇನ್ನೊಂದಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 16 ಕಿಮೀ ಭಾರತದ ರಕ್ಷಣಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದರದು ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಾನ. ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದೊಂದಿಗೆ ಸು. 2,160 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಗಡಿ ಇದಕ್ಕಿದೆ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ ಬಹುತೇಕ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶ. ಇದರ ಬಹುಭಾಗ ಗಂಗನದಿಯ ಮುಖಜ ಭೂಮಿ. ಒಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶದ ಶೇ. 1 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ. ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಹಿಮಾಲಯ ಮತ್ತು ಅದರ ತಪ್ಪಲಿನ ಪ್ರದೇಶ, 2. ದಕ್ಷಿಣದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಬಯಲು. ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ಇದೆ. ಈ ಸೀಮೆ ಡಾರ್ಜಿಲಿಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 3,658 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಕಾಂಚನಗಂಗ ಶಿಖರ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ಮೋಡವಿಲ್ಲದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಗೌರೀಶಂಕರ ಶಿಖರ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹಿಮಾಲಯ ತಪ್ಪಲಿನ ಹರವು ಜಲಪೈಗುರಿ ಮತ್ತು ಕೂಚ್‌ಬಿಹಾರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದೆ.

ವಿಶಾಲವಾದ ಮೆಕ್ಕಲು ಬಯಲು ಉತ್ತರದ ಜಲಪೈಗುರಿ ಮತ್ತು ಸಿಲಗುರಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ದಕ್ಷಿಣದ ಸುಂದರಬನ ಖಾರಿಯ ವರೆಗೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಮಾಲ್ಡಾ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಮಹಾನದಿ ಬಯಲು ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ತೊರೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಎತ್ತರದ ಮೆಕ್ಕಲು ಪ್ರದೇಶ, ಬಿರ್‌ಭೂಮ್, ಬುರ್ದ್ವಾನ್, ಬಂಕುರ, ಮಿಡ್ನಾಪುರ ಮತ್ತು ಪುರುಲಿಯ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಅಂಚುನೆಲ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ, ವಿರಳವಾದ ಕಾಡುಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶ. ಗಂಗ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಇರುವ ಬಯಲು ಭಾಗೀರಥಿ ಹೂಗ್ಲಿ ನದಿಯಿಂದಾಗಿ ಇಬ್ಭಾಗವಾಗಿದೆ.

ಮಣ್ಣು : ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ನಡೆಸಿದ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮಣ್ಣನ್ನು ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ (1965): 1. ಕೆಂಪು ಜೇಡಿಮಣ್ಣು; 2. ತರೈ ಮಣ್ಣು; ಈ ಮಣ್ಣು ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ್ದು : 3. ಕರಾವಳಿಯ ಉಪ್ಪು ಮಣ್ಣು; 4. ಮರಳುಕಲ್ಲಿನ ಮಣ್ಣು; 5. ಕಂದು ಕಾಡು ಮಣ್ಣು.

ವಾಯುಗುಣ : ಉತ್ತರದ ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆರ್ದ್ರತೆ ಹಾಗೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ.

1. ಬೇಸಗೆ: ಮಾರ್ಚಿಯಿಂದ ಜೂನ್ ಆರಂಭದ ವರೆಗೆ); 2. ಮಳೆಗಾಲ: ಜೂನ್ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ ವರೆಗೆ; 3. ಚಳಿಗಾಲ: ಅಕ್ಟೋಬರಿನಿಂದ ಫೆಬ್ರವರಿಯ ವರೆಗೆ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿಯಾದ ಏರಿಳಿತಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 45^0ಸೆ. ವರೆಗೂ ಏರಬಹುದು. ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 15^0ಸೆ. ವರೆಗೂ ಇಳಿಯಬಹುದು. ಮೇ–ಜೂನ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಧಗೆ ಇರುತ್ತದೆ; ನವೆಂಬರ್–ಡಿಸೆಂಬರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿ. ಜೂನ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ್ನೇಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು ಮಳೆ ತರುತ್ತವೆ. ಬಂಗಾಳ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಸಾಗರಪ್ರವಾಹ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡದ ಕುಸಿತ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಚಲನೆಗಳನ್ನು ಮಳೆತೀವ್ರತೆ ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶ. ರಾಜ್ಯದ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ ಸು. 175 ಸೆಂಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ 125 ಸೆಂಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು ಮಳೆಗಾಲದ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 120 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 400 ಸೆಂಮೀ ಗಳವರೆಗೂ ಮಳೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ 300 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ನದಿ ಬಯಲು, ಸುಂದರಬನ, ಕಾಂತಿ ಕರಾವಳಿ–ಇಲ್ಲಿ ಸು. 200 ಸೆಂಮೀ ಮಿಡ್ನಾಪುರ, ಹೌರ, ಹೂಗ್ಲಿ ನದಿಯ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ 140–160 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಜಿಲ್ಲೆಯಾದ ಬಂಕುರದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆ ಸು. 118 ಸೆಂಮೀ.

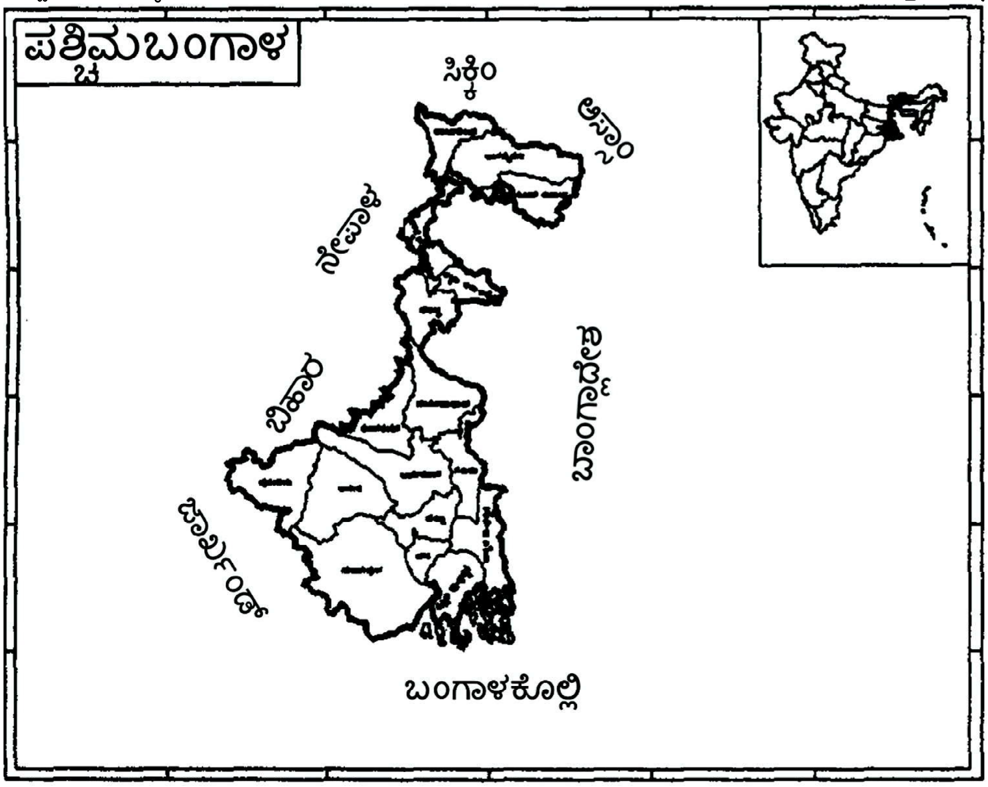

ಸಸ್ಯಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು : ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಸಸ್ಯವರ್ಗವಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶದ ಶೇ. 13.4 ರಷ್ಟು ಭೂಮಿ ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ

ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸಾಗುವಳಿಗೆ ತರಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು ನಶಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು: 1. ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಕಾಡು, 2. ಪರ್ವತ ತಪ್ಪಲಿನ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಕಾಡು, ಮತ್ತು 3. ಸುಂದರಬನದ ಮ್ಯಾಂಗ್ರೂವ್ ಉಷ್ಣವಲಯ ಕಾಡು. ಅಲ್ಲದೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಚಹ ತೋಟಗಳು ಹಾಗೂ ದೇವದಾರು ಅರಣ್ಯಗಳು ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿವೆ. ತಪ್ಪಲು ಪ್ರದೇಶದ ವಿರಳ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಲವೃಕ್ಷ, ಮಹುವ, ಪಾರಾಶ, ಸಂಪಿಗೆ, ಬೀಟೆ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಬಯಲಿನ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಮರಮುಟ್ಟು ನೀಡುವ ವೃಕ್ಷಗಳಿವೆ. ಬಿದಿರು ಮತ್ತು ನೀಳ ಹುಲ್ಲು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಾಂತಿ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಕೊರೆತವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಸರ್ವೆಮರಗಳ ಕಾಡನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಜಪಾನಿ ಮರ ಕುಡ್ಜುವನ್ನು ನೆಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಭಾಗದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಸ್ಯವೆಂದರೆ ಕೆಯಾ ಪೊದೆ, ಇದರ ಸುವಾಸನೆಯ ಹೂಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೆವ್ರಾ ಸುಗಂಧವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ, ಸಾಲ ವೃಕ್ಷಗಳು ಮರಳುಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ನೇರಳೆ, ಮಾವು, ಹಲಸು ಹಾಗೂ ಬಾಳೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಪ್ರಮುಖ ಫಲವೃಕ್ಷಗಳು.

ಉತ್ತರದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಆನೆ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ನೀರಾನೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಹಲವು ದೊಡ್ಡಮಟ್ಟ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ. ಉರಗ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಜಾಲ್ಡಾಕಾ ನದಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿಧಾಮವಿದೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದ 41 ಬುಡಕಟ್ಟು ಸಮುದಾಯಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು ಬಯಲುಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಸಂತಾಲ, ಒರಾವೂ ಮತ್ತು ಮುಂಡ. ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಲೆಪ್ಚಾ ಹಾಗೂ ಭೂತಿಯ. ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ.6. ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಭಾಷೆ ಬಂಗಾಲಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 84ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಬಂಗಾಲಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇತರ ಭಾಷೆಗಳು ಹಿಂದಿ (ಶೇ.5), ಸಂತಾಲಿ (ಶೇ. 3), ಉರ್ದು (ಶೇ. 2) ಮತ್ತು ನೇಪಾಲಿ (ಶೇ. 1). ಒರಾವೂ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗಳೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿವೆ.

ನೀರಾವರಿ : ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ನೀರಾವರಿಗೆ ಅಂಥ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಸಾಗುವಳಿ ಪ್ರದೇಶದ ಶೇ 38ರಷ್ಟು ಭೂಮಿಯು ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ನಿಯಂತ್ರಿತವಾದ ನಾಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಕೆರೆಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪ್ರಮುಖ ಗೌಣ ಹಾಗೂ ಸಾಧಾರಣ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸು. 10 ಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಜಮೀನು ಸಾಗುವಳಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ ಅನೇಕ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾದವು ದಾಮೋದರ ಕಣಿವೆ ಹಾಗೂ ಮಯೂರಾಕ್ಷಿ ಯೋಜನೆಗಳು. ಖಂಡೆಲ್ ಶಾಖವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ದುರ್ಗಾಪುರ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ.

ಕೃಷಿ : ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು ವ್ಯವಸಾಯ. ಶೇ. 57.5 ಮಂದಿ ಕೃಷಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜ್ಯದ ನೆಲದ ಶೇ. 60 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಬತ್ತ. ಒಟ್ಟು ಸಾಗುವಳಿ ಪ್ರದೇಶದ ಶೇ. 70ರಷ್ಟು ಇದಕ್ಕೆ ಮೀಸಲು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅಹಾರ ಬೆಳೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ವಿನ್ಯಾಸ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಬದಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಗೋದಿಯೂ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಬಾರ್ಲಿ ಮತ್ತು ಜೋಳವನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಸೆಣಬು, ಚಹ ಮತ್ತು ವೀಳೆಯದೆಲೆ. ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಸೆಣಬು ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 50ರಷ್ಟು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಚಹ ಪ್ರಮುಖ ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆ. ಅಸ್ಸಾಮನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಈ ರಾಜ್ಯವೇ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಚಹ ಬೆಳೆಯುವ ರಾಜ್ಯ. ಪ್ರಪಂಚದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ದರ್ಜೆಯ ಅತ್ಯಂತ ರುಚಿಕರ ಹಿಮಾಲಯದ ಚಹ (ಡಾರ್ಜಿಲಿಂಗ್) ಇಲ್ಲಿಯದು. ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಇಳುಕಲುಗಳಲ್ಲಿ ಚಹ ತೋಟಗಳು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಮಗ್ಗಲಲ್ಲಿಯೆ ಚಹ ಸಂಸ್ಕರಣೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳುಂಟು. ಸಂಸ್ಕರಣ ಹೊಂದಿದ ಕಪ್ಪು ಚಹ ಪುಡಿಯನ್ನು ಕೋಲ್ಕತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸೆಣಬು ಮತ್ತು ಚಹ ಭಾರತದ ವಿದೇಶೀ ವಿನಿಮಯ ಸಂಪಾದನೆಯ ಸರಕುಗಳು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಜಮೀನಿನ ಶೇ. 2ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ರಾಜ್ಯದ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಳೆ ಭಾಗಶಃ ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ. ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಸುವೆ ಪ್ರಮುಖವಾದ್ದು. ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಆಡುಗೆಗೆ ಸಾಸುವೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಮೈಗೆ ಪೂಸಲೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಹತ್ತಿ, ತಂಬಾಕು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬು ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು, ಡಾರ್ಜಿಲಿಂಗ್‌ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇಬು ಮೊದಲಾದ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇವುಗಳ ಬೆಳೆಯಿಂದ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಹಾಯವಾಗುವ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಇದೆ. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಳೆ. ಪಪ್ಪಾಯ, ಮಾವು, ಹಲಸು ಮತ್ತು ಅನಾನಸುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ದನ, ಎಮ್ಮೆ, ಆಡು, ಕುರಿ, ಹಂದಿ ಮತ್ತು ಕುದುರೆ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಜಾನುವಾರು ಸಾಂದ್ರತೆ ಕಿಮೀ 200, ಹೈನಿನ ಹಸು ಎಮ್ಮೆಗಳು ಕೋಲ್ಕತ ನಗರದ ಸುತ್ತ ಸಾಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿವೆ. ಕ್ಷೀರೋತ್ಪಾದನಾ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಸರ್ಕಾರ ಅನೇಕ ರೇಷ್ಮೆ ಫಾರಂಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ. ಜೇನು ಸಾಕುವುದಕ್ಕೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿದೆ.ಕೋಳಿ ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲೂ ಈ ರಾಜ್ಯ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ.

ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ : ಬಂಗಾಲಿಗಳ ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಮೀನು ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು. ಸಿಹಿನೀರಿನ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ. ಸುಂದರಬನಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಮೀನು ಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಕರಾವಳಿ ಮೀನು ಉತ್ಪಾದನೆಯೂ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಆಳ ಕಡಲು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯನ್ನೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ರಾಜ್ಯದ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವಷ್ಟು ಮೀನು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮನೆಮನೆಯಲ್ಲೂ ಮೀನುಕೊಳಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಮೀನುಸಾಕಣೆ ಕೇಂದ್ರಗಳು ವಾಣಿಜ್ಯಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ.

ಖನಿಜ: ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲವೇ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಜ್ಯ. ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವ ಖನಿಜಗಳಲ್ಲಿ $^1/_5$ ಭಾಗ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಪ್ರಮುಖ ಖನಿಜ. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಖನಿಜೋತ್ಪಾದನೆಯ ಶೇ.99 ಭಾಗ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು. ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಶೇ.30ರಷ್ಟು ಇಲ್ಲಿಯದು. ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಇನ್ನೊಂದುಪ್ರಮುಖ ಸಂಪನ್ಮೂಲ. ಡೊಲಮೈಟ್ ವಿಪುಲವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್‌ಗಳೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಮಿಡ್ನಾಪುರದ ಬಳಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಡಾರ್ಜಿಲಿಂಗ್ ಬಳಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ರಾಣಿಗಂಜ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಗಣಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಬಂಗಾಲದ ವಿಭಜನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉಂಟಾಗಿ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮಗಳಿಗೆ ಧಕ್ಕೆಯಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಸೆಣಬು ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪೂರ್ವ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಕಚ್ಚಾ ಸೆಣಬನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿತ್ತು. ಉತ್ತರದ ತೋಟಗಳ ಚಹವನ್ನು ಪೂರ್ವ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುವ ರೈಲು ಹಾಗೂ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊಸ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವುದು ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಆರ್ಥಿಕ ಗುರಿಯಾಯಿತು. ಸೆಣಬು ಮತ್ತು ಚಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ಕಾಗದ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ ಪ್ರಥಮ ರಾಜ್ಯ ಇದು. ರಾಣಿಗಂಜ್ ಬಳಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಪತ್ತೆಯಾಗಿದ್ದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಉಕ್ಕು ಸ್ಥಾವರಗಳಿವೆ. ದುರ್ಗಾಪುರದ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸರ್ಕಾರಿ ವಲಯದ್ದು; ಬರ್ನ್‌ಪುರದ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಖಾಸಗಿ ವಲಯದ್ದು, ರೈಲ್ವೆ ಎಂಜಿನ್, ಕೇಬಲ್, ರಸಗೊಬ್ಬರ ಮತ್ತು ನೌಕಾ ನಿರ್ಮಾಣ–ಇವು ಇತರ ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಹಾಲ್ದಿಯ ಬಳಿ ಭಾರತೀಯ ರಸಗೊಬ್ಬರ ಕಂಪನಿಯಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ತೈಲಸಂಸ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ಹೂಗ್ಲಿ ಜಲಾನಯನದ ಸುತ್ತ ಅನೇಕ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಕೋಲ್ಕತ ನಗರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಬಟ್ಟೆ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಇತರ ಕೆಲವು ಉದ್ಯಮಗಳೆಂದರೆ ಮೋಟರು ವಾಹನ, ಸೈಕಲ್, ಹಡಗು, ಮೋಟರು ದೋಣಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಲಘು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ, ಕಾಗದ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಪಾದರಕ್ಷೆ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಸ್ಕೂಟರ್, ವಿದ್ಯುದುಪಕರಣಗಳು ಮತ್ತು ಮಿನಿ ಉಕ್ಕು ಸ್ಥಾವರಗಳು.

ಸಾರಿಗೆ : 1947ರ ವಿಭಜನೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಪೂರ್ವ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕಡಿದುಹೋಗಿ ಉತ್ತರ ಬಂಗಾಲ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಮಿಗೆ ರೈಲು ಹಾಗೂ ಜಲಸಾರಿಗೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವ ಅನಿವಾರ್ಯ ಅಗತ್ಯ ಉಂಟಾಯಿತು. 1968ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಸಾರಿಗೆ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು.

1997ರಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ರಸ್ತೆಗಳ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ 79,255 ಕಿಮೀ. ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಉತ್ತರಭಾಗಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಅಸ್ಸಾಮಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ. ಕೋಲ್ಕತ ಪ್ರಮುಖ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ಮಾರ್ಗಗಳ ಕೇಂದ್ರ.

ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನ :ಬಂಗಾಲಿಗಳು ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳು, ಕಲಾಪ್ರೇಮಿಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಲೆ, ಸಂಗೀತ ಹಾಗೂ ನಾಟಕಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಿಂದಲೇ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದಾಗಿ ಬಂಗಾಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತು. ಇದು ಭಾರತದ ಇತರ ಭಾಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ. ನೊಬೆಲ್ ಪಾರಿತೋಷಿಕ ಪಡೆದ ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರಲ್ಲದೆ, ಬಂಕಿಮಚಂದ್ರ, ಶರಚ್ಚಂದ್ರ ಮುಂತಾದ ಯುಗಪ್ರವರ್ತಕ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಬಂಗಾಲಿಯಲ್ಲಿ

ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಬಂಗಾಲಿ ರಂಗಭೂಮಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ವೃತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಹವ್ಯಾಸಿ ಎರಡೂ ರಂಗಭೂಮಿಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪೌರಾಣಿಕ ಹಾಗೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಸ್ತುಗಳೇ ಪ್ರಧಾನವಾದರೂ ಇವು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಆಧುನಿಕ ವಸ್ತುಗಳಿಂದಲೂ ಆಕರ್ಷಿತವಾಗಿವೆ. ಗ್ರಾಮ ಕವಿಗಳ ನಡುವೆ ನಡೆಯುವ ಆಶು ಸಂಗೀತ ಕಾವ್ಯ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಮನರಂಜನೆ ಎಂದರೆ ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಬಂದ ಕಥಾಕೂಟ ಎಂಬ ಹರಿಕಥೆ. ಜನರಿಗೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಮನರಂಜನೆ ನೀಡುವ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮ ಚಲನಚಿತ್ರ. ಬಂಗಾಲಿ ಚಿತ್ರಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಾಗೂ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳಿಸಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜ ನಿರೂಪಣೆಯ ಕುಶಲತೆ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಗಳಿಸಿವೆ. ನಿರ್ದೇಶಕ ಸತ್ಯಜಿತ್‌ರಾಯ್‌ರ ಕೃತಿಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸಂಗೀತದ ರೂಪಕಗಳು ಭಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕಾಸಗೊಂಡಿವೆ. ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು ರಚಿಸಿ ರಾಗ ಸಂಯೋಜಿಸಿರುವ ಗೀತೆಗಳು ರವೀಂದ್ರ ಸಂಗೀತವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಶುದ್ಧ ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತ ಹಾಗೂ ಪರಂಪರಾಗತ ಜನಪದ ಸಂಗೀತ ಮೂಲಗಳಿಂದ ರಾಗ ಸಂಯೋಜಿಸಿರುವ ರವೀಂದ್ರ ಸಂಗೀತ ಬಂಗಾಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಬಲ ಪ್ರಭಾವಬೀರಿದೆ. ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಹಾಗೂ ಕೆಂಪುಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಅಲಂಕಾರಿಕ ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ.

ಕೋಲ್ಕತದ 'ಇಂಡಿಯನ್ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್ ಫಾರ್ ದಿ ಕಲ್ಟಿವೇಶನ್ ಆಫ್ ಸೈನ್ಸ್, ಬೋಸ್ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ' ಮತ್ತು ಕೋಲ್ಕತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯಗಳು ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಗಮನಾರ್ಹ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿವೆ. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಯಾದ ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿ ಆಫ್ ಬೆಂಗಾಲ್ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಶಾಂತಿನಿಕೇತನದಲ್ಲಿ ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ವಿಶ್ವಭಾರತಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ ಭಾರತದ ಪುರಾತತ್ತ್ವ ಹಾಗೂ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಂ.ಯು.)

ಪಶ್ಚಿಮ ವರ್ಜಿನಿಯ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ 41ನೆಯ ಮತ್ತು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 34ನೆಯ ರಾಜ್ಯ. ಉ.ಅ. $37^0 12'$–$40^0 38'$ ಹಾಗೂ ಪ.ರೇ $77^0 40'$–$82^0 40'$ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮೇರಿಲ್ಯಾಂಡ್ ಮತ್ತು ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವರ್ಜಿನಿಯ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕೆಂಟಕಿ ಮತ್ತು ಒಹೈಯೋ ಇವೆ. ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ರಾಜ್ಯದ ಉದ್ದ ಸು. 384 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಅಗಲ 256 ಕಿಮೀ. ಒಹಿಯೋ ನದಿ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಗಡಿ. ಅದರ ಅನೇಕ ಉಪನದಿಗಳು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಪೊಟೋಮಕ್ ನದಿ ಉತ್ತರದ ಗಡಿಯ ಒಂದು ಭಾಗ. ಆಗ್ನೇಯ ಗಡಿಗುಂಟ ಆಲೆಗಾನೀ ಮತ್ತು ಶನಂಡೋವ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 62,760 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 18,08,344 (2000). ರಾಜಧಾನಿ ಚಾರ್ಲ್‌ಸ್ಟನ್.

ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣ : ಪಶ್ಚಿಮ ವರ್ಜಿನಿಯದ ಮೇಲ್ಮೈ ವಿಪರೀತ ಏರುತಗ್ಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಡೀ ರಾಜ್ಯವೇ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತವ್ಯೂಹದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪರ್ವತಮಯವಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 457 ಮೀ. ಮಟ್ಟಸವಾದ ನೆಲ ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ತೀರ ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಒಹಿಯೋ ಮತ್ತು ಪೊಟೋಮ್ಯಾಕ್ ನದಿಗಳ ಕಣಿವೆ ಭಾಗಗಳು. ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತಗಳು ಈಶಾನ್ಯದಿಂದ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿವೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ವರ್ಜಿನಿಯದ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತ ಪಂಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಝರಿಗಳಂತೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಅವು ಪರ್ವತಗಳ ಮಗ್ಗಲುಗಳಲ್ಲಿ ಧುಮುಕುವಾಗ ಅನೇಕ ಜಲಪಾತಗಳನ್ನೂ ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಒಹೈಯೋ ಅಥವಾ ಪೊಟೊಮ್ಯಾಕ್ ನದಿಗಳನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅಗಲವಾಗಿರುವ ಒಹಿಯೋ ನದಿಯಿಂದ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿಗೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿಗೂ ಸುಲಭವಾದ ಸಂಚಾರಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸಿದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಹಿಯೋ ನದಿಯ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಉಪನದಿ ಕನಾವ. ಮನಾಂಗಹೀಲ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳು ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ತಪ್ಪಲಿನ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಪೊಟೊಮ್ಯಾಕ್ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಮುಖ್ಯ ನದಿ.

ಮಣ್ಣು : ಒಹೈಯೋ ನದಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಇರುವ ಜೇಡಿ ಮಣ್ಣು ಕುಂಭ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಮಣ್ಣು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಮತ್ತು ಹಣ್ಣಿನ ತೋಟಗಾರಿಕೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮರಳುಗಲ್ಲಿನಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಆಮ್ಲೀಯಮಣ್ಣು ಕೃಷಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದದ್ದು.

ವಾಯುಗುಣ : ಇಲ್ಲಿನ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರ, ಆರೋಗ್ಯಕರವೂ ಆಗಿದ್ದು, ಜನವರಿ ಅತ್ಯಂತ ಚಳಿಯ ತಿಂಗಳು. ಆಗ ರಾಜ್ಯದ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 1^0ಸೆ. ಜುಲೈ ಅತ್ಯಂತ ಸೆಕೆಯ ತಿಂಗಳು. ಆಗಿನ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 23^0ಸೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 152.4 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಅತ್ಯಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ 88 ಸೆಂಮೀ ವರೆಗೆ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗವನ್ನು ಅರಣ್ಯಗಳು ಆವರಿಸಿವೆ. ತಪ್ಪಲಿನ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಬಿಳಿ ಓಕ್, ಹಳದಿ ಪಾಪ್ಲರ್, ಕೆಂಪು ಮೇಪಲ್, ಹಿಕರಿ ಬೀಚ್, ಬಾಸ್‌ವುಡ್, ಬ್ಲ್ಯಾಕ್‌ಬರಿ, ಹಳದಿ ಬರ್ಚ್ ಮೊದಲಾದ ಗಟ್ಟಿ ಮರಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ. ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಪೈನ್, ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ಹೆಮ್ಲಾಕ್ ಮೊದಲಾದ ಮೆದು ಮರಗಳು ಉನ್ನತ ಪರ್ವತಗಳ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ, ಆಳವಾದ ಕಮರಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಓಕ್ ಮತ್ತು ಪೈನ್ ಮರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಮೊಲ, ಅಳಿಲು, ಕಂದು ನರಿ, ಒಪಾಸಮ್, ಸ್ಕಂಕ್, ರ್‍ಯಾಕೂನ್ ಮತ್ತು ಹಂದಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ. ದೂರದ ಹಾಗೂ ಸಂರಕ್ಷಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಬಾಲದ ಜಿಗರೆಯೂ ಸಂಪರ್ಕರಹಿತ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಕರಡಿಗಳೂ ಇವೆ.

ಕೃಷಿ : ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅನುಕೂಲತೆಗಳಿಲ್ಲ. ಕೋಳಿ ಸಾಕಣೆ, ಹೈನುಗಾರಿಕೆ, ದನಕರುಗಳ ಹಾಗೂ ಕುರಿಗಳ ಸಾಕಣೆ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬುಗಳು. ಸೇಬು ಮತ್ತು ಪೀಚ್ ಹಣ್ಣುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯೂ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿದೆ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು : ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಕಲ್ಲುಪ್ಪು, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೃತಕ ನಾರು ಮತ್ತು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮಹತ್ತ್ವ ಪಡೆದಿವೆ. ವಿದ್ಯುತ್ ವಿಪುಲವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಒಹೈಯೋ ಮತ್ತು ಕನಾವ ನದಿಗಳ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ. ಉಕ್ಕು, ಗಾಜು, ವಿದ್ಯುತ್ ಸಲಕರಣೆ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯದ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿದೆ. ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ವಿರಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇರುವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಡಿಮೆ. (ಜಿ.ಕೆ.ಯು.)

ಪಶ್ಚಿಮ ಸಹರ: ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ವಾಯವ್ಯಭಾಗದ ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮೊರಾಕ್ಕೊ, ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಆಲ್ಜೀರಿಯ, ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮೌರಿಟಾನಿಯ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರಗಳಿವೆ. 1960ರಿಂದ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಸ್ವಪ್ರಭುತ್ವವಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ (ನಾನ್‌ಸೆಲ್ಫ್–ಗವರ್ನಿಂಗ್ ಟೆರಿಟರಿಸ್) ಒಂದಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆ ಸ್ಪಾನಿಷ್ ವಸಾಹತುವಾಗಿತ್ತು. 1975 ನವೆಂಬರ್ 14 ರಂದು ಸ್ಪೇನಿನಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ವಾಧೀನದ ಬಗ್ಗೆ ಮೊರಾಕ್ಕೊ ಮತ್ತು ಪೊಲಿಸಾರಿಯೊ ಫ್ರಂಟ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ವಿವಾದವೇರ್ಪಟ್ಟು 1991ರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ, ಕದನ ವಿರಾಮ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿದ ಅನಂತರ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹಳಷ್ಟು ಭಾಗ ಮೊರಾಕ್ಕೊ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿದೆ, ಉಳಿದ ಭಾಗದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವಾದವಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸರಾವಿ ಅರಬ್ ಪ್ರಜಾತಂತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯವೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಫಾಸ್ಪೇಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಬಹುಪಾಲು ಭೂಮಿ ಶುಷ್ಕ ಮರುಭೂಮಿ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಸಹರದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 266,769 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 341,000 (2005). ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 1.3. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿವಿರಳ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯುಳ್ಳ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಂತದ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಮರುಭೂಮಿಯಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವುದೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣ. ಎಲ್ ಅಲಾಯೆಯುನ್ ಈ ಪ್ರಾಂತದ ರಾಜಧಾನಿ ಹಾಗೂ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಇಲ್ಲಿನ ಭಾಷೆ ಅರೇಬಿಕ್. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಪಳನಿ: ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಮದುರೈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ. ಇಲ್ಲಿನ ವರಾಹಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟದ ಶಿಖರದ ಮೇಲೆ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಮೇರುಪರ್ವತದ ಚೂರೆಂದು ಕಾಳಹಸ್ತಿಯ ಸ್ಥಳಪುರಾಣ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಮೂರ್ತಿಯ ಕೈಲಿ ಒಂದು ದಂಡವಿರುವುದರಿಂದ ಈತನನ್ನು ದಂಡಾಯುಧಪಾಣಿಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ನೆಲೆಸಿದ ಬಗೆಗೆ ಒಂದು ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆ ಹೀಗಿದೆ:

ಒಮ್ಮೆ ಶಿವಪಾರ್ವತಿಯರು ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಇಬ್ಬರು ಪುತ್ರರಾದ ಗಣೇಶ, ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಇವರ ನಡುವೆ ವಿಶ್ವಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಯ ಸ್ಪರ್ಧೆಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ ತನ್ನ ವಾಹನವಾದ ನವಿಲನ್ನೇರಿ ಪೃಥ್ವಿ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಗೆ ಹೊರಟ. ಸ್ಥೂಲ ದೇಹಿಯಾದ ಗಣಪತಿಯಾದರೊ ತನ್ನ ವಾಹನವಾದ ಇಲಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯನ ಜೊತೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾಗಿ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯಿಂದ ವಿಶ್ವವನ್ನೇ ಒಳಗೊಂಡ ತನ್ನ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳನ್ನು ಮೂರು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಾಕಿ ತಾನೇ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಿದ. ಇದರಿಂದ ಸಂತೋಷಗೊಂಡ ಶಿವ ಬಹುಮಾನವಾಗಿ ಗಣಪತಿಗೆ ದಾಳಿಂಬೆ ಹಣ್ಣನ್ನು ನೀಡಿದ. ಇತ್ತ ಪೃಥ್ವಿಯ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡಿ ಬಂದ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಶಿವನ ಪಕ್ಷಪಾತವನ್ನು ಕಂಡು ಅಸಮಾಧಾನಗೊಂಡು ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಪಳನಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದನಂತೆ.

ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ತನ್ನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಾನೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಈ ಭಾಗದ ಜನರಲ್ಲಿದೆ. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಇಲ್ಲಿ ಹರಕೆ ಹೊರುವುದು ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಕಾರ್ತಿಕ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಉತ್ಸವ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. (ಜಿ.ಎಚ್.)

ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು: ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ಜೀವಂತವಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಾಣಿ ಅಥವಾ ಸಸ್ಯಗಳ ಗಡಸು ಭಾಗಗಳು ಇಲ್ಲವೆ ಅವುಗಳ ಗುರುತುಗಳು ರಾಸಾಯನಿಕ ಅಥವಾ ಇತರ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಆಯಾ ಪ್ರಾಣಿ, ಸಸ್ಯ ಇಲ್ಲವೆ ಮಾನವನ ಅವಶೇಷವೆಂದು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದ ವಸ್ತುಗಳು (ಫಾಸಿಲ್ಸ್). ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳು ಇವುಗಳ ಪರ್ಯಾಯನಾಮ. ಫಾಸಿಲ್ ಪದ ಲ್ಯಾಟಿನ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಇದರ ಅರ್ಥ ಅಗೆದು ತೆಗೆದ ವಸ್ತು ಎಂದು. ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿ ದೊರೆಯಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲ. ಹಿಮ, ಡಾಮರು ಅಥವಾ ಅರಗಿನಲ್ಲಾದರೂ ಸಿಲುಕಿಕೊಂಡು ಅವಶೇಷವಾಗಿರಬಹುದು. ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಹಿಂದಣ ಜೀವಿಗಳ ದಾಖಲೆಯನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ದಾಖಲೆ ಬಹಳ ಅಪೂರ್ವವಾದುದು. ಭೂಕಾಲದ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಯುಗವೇ ಆದರೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜೀವರಾಶಿಯಿಂದ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಜೀವರಾಶಿಯ ಎಲ್ಲೊ ಅಲ್ಪಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳಾಗಿ ದೊರೆಯಬಹುದು. ಇವು ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳಾಗಿ ಸಂರಕ್ಷಿತವಾದ ಮೇಲೂ ಭೂಸವೆತ ಮತ್ತು ಕೊರತೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಬೇರೊಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾವಣೆಯಾಗಿರಬಹುದು, ಇಲ್ಲವೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಶಿಸಿಹೋಗಿರಬಹುದು. ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಉಪಯುಕ್ತತೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಾಗ್ಜೀವಶಾಸ್ತ್ರ (ಪೇಲಿಯಂಟಾಲಜಿ). ಪ್ರಾಣಿ ಅಥವಾ ಸಸ್ಯ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಯಾಗಲು ಎರಡು ಅಂಶಗಳು ಬಹುಮುಖ್ಯ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಅವುಗಳ ದೇಹ ಗಡಸು ಅಥವಾ ಕಠಿಣ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರಬೇಕು. ಉದಾ: ಚಿಪ್ಪು, ಮೂಳೆ ಅಥವಾ ಕೊಂಬಿನಂಥ ವಸ್ತು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿ ಅಥವಾ ಸಸ್ಯಗಳು ಗತಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅವನ್ನು ಕೊಳೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಲಿ ಹುಳುಗಳು ತಿನ್ನುವುದಕ್ಕಾಗಲಿ ಬಿಡದೆ ಇಡೀ ಶರೀರ ಮಡ್ಡಿಯಿಂದ ಆವೃತಗೊಂಡು ಹೂತು ಸಮಾಧಿಯಾಗುವಂಥ ಅವಕಾಶವಿರಬೇಕು. ಇವು ಇಂದಿಗೂ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಭೂಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು. ಭೂಸವೆತ, ಕೊರೆತ, ಸಂಚಯನಕಾರ್ಯ, ಭೂಕುಸಿತ, ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳ ಹಾವಳಿ, ಭೂಕಂಪನ, ಪ್ರವಾಹಗಳು, ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ, ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ಭೂರಾಸಾಯನಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳು, ಶಿಥಿಲೀಕರಣ, ಇಂಗಾಲೀಕರಣ, ಸುಣ್ಣೀಕರಣ, ಖನಿಜಪೂರಕಗಳು, ಜಲಜಶಿಲಾ ಸಮುದಾಯಗಳಾಗುವಿಕೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಭೂಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಕೋಟ್ಯಂತರ ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಇಂದಿನತನಕ, ಅದರ ಪರಿಣಾಮ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ತೀಕ್ಷ್ಣತೆಗಳು ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಸತತವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಭೂಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಆಗಿವೆ. ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಹಟನ್, ಪ್ಲೇಫೇರ್ ಮುಂತಾದವರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭೂವಿಜ್ಞಾನದ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಅದರ ಬುನಾದಿಯನ್ನೂ ಈ ತತ್ತ್ವ ನವೀಕರಿಸಿತು.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೂ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳಿಗೇನೂ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿಪುರಾತನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕವೂ ಒಂದು. ಆಶ್ಚರ್ಯವೆಂದರೆ, ಇಂಥ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲೂ (3200 ಕೋಟಿ ವರ್ಷವಯಸ್ಸಿನ) ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ; ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸರಗೂರಿನ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಜೈವಿಕ ರಚನೆಗಳ ಹಾಗೂ ಶೈವಲಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ಶಿಲೆಗಳ ವಯಸ್ಸು 3400 ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳೆಂದೂ ಇವು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಅನ್ವರ್‌ವಾಕ್ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಹೋಲುವುದೆಂದೂ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಲಾದಗಿಯ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಸ್ಟ್ರೋಮ್ಯಾಟೊಲೈಟ್ ಶೈವಲಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲಾಗಿದೆ. ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಹಾಗೂ ಯಾದಗಿರಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಗುರುಮಟ್ಕಲ್‌ನ ಅಂತರ ಟ್ರಾಪ್ ಶಿಲಾಪದರಗಳಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಾತ್ರದ ಸಿಕತೀಕರಣ ಹೊಂದಿದ ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳ ಪತ್ತೆಯಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಸೀಗಡಿಸತ್ತೆಯ (ಕ್ಯಾರೋಫೈಟ್) ಸಸ್ಯಗಳ ಗಂಡು ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣು ಲಿಂಗಭೇದ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕ್ಯಾರ ಗುರುಮಠಕಲ್ಲಿನ ಎಂಬ ಹೊಸಜಾತಿಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಇದೇ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ನೈಟೆಲ ಎಂಬ ಸಸ್ಯಜಾತಿಯ ಅತಿವಿರಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಗುರುಮಠಕಲ್ಲಿನ ಚೆರ್ಟ್‌ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಂಗಳೂರಿನ ಬಂದರು ಪ್ರದೇಶದ ಕೆಲವು ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಫೊರ್ಯಾಮಿನಿಫೆರ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೊಕೋಡಗಳಂಥ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾವಶೇಷಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. (ಟಿ.ವಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.;ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಪಾಂಡವಪುರ: ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು. ಉಪವಿಭಾಗ; ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮತ್ತು ಉಪವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ. ಉಪವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡವಪುರ, ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ, ನಾಗಮಂಗಲ ಮತ್ತು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿವೆ. ಪಾಂಡವಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನಾಗಮಂಗಲ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಂಡ್ಯ, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕೂ ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರವೂ ಇವೆ. ಪಾಂಡವಪುರ, ಮೇಲುಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಚಿನಕುರಳಿ ಹೋಬಳಿಗಳು, ಗ್ರಾಮಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 175. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 533 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,75,008.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೇಲ್ಮೈ ಏರಿಳಿತದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರ ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟ ಮೇಲುಕೋಟೆ (1,094 ಮೀ). ಮುಖ್ಯ ನದಿ ಲೋಕಪಾವನಿ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು, ನೆರೆಯ ತಾಲ್ಲೂಕಾದ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮಣ್ಣು ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ನೀಸ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದು ಕೆಂಪುಜೇಡಿ ಹಾಗೂ ಮರಳುಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಉಂಟಾಗಿದೆ.

ಪಾಂಡವಪುರದಲ್ಲಿ ಏಪ್ರಿಲ್–ನವೆಂಬರ್ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಏಪ್ರಿಲ್ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ; ಅಕ್ಟೋಬರಿನಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 60 ಸೆಮೀ.

ಬೇಸಾಯವೇ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರದಿಂದ ತೋಡಿರುವ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ನಾಲೆ ಲೋಕಪಾವನಿ ನದಿ ಮತ್ತು ಕೆರೆಗಳಿಂದ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ದೊರಕಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆಕುಂಟೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ತೊರೆಗಳೇ ನೀರಾವರಿ ಮೂಲಗಳು. ನಾಲೆ ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಭತ್ತದ ಎರಡು ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಬ್ಬು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆ. ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು ಅಲ್ಲದೆ ರಾಗಿ, ಜೋಳ, ಹುರುಳಿ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಸಂಬಾರ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯ ಸಹಾ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಪಾಂಡವಪುರ ಸಹಕಾರ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬತ್ತದ ಗಿರಣಿಗಳು ಇವೆ. ಕೈಮಗ್ಗ, ಬೆಲ್ಲ ತಯಾರಿಕೆ, ವ್ಯವಸಾಯೋಪಕರಣಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಮರಗೆಲಸ, ಕಮ್ಮಾರಿಕೆ–ಇವು ಇತರ ಉದ್ಯಮಗಳು.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೂಲಕ ಪಾಂಡವಪುರ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು–ಮೈಸೂರು ಹೆದ್ದಾರಿ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಪಾಂಡವಪುರ–ನೆಲ್ಲಿಗೆರೆ ರಸ್ತೆ ನಾಗಮಂಗಲದ ಮೂಲಕ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ಪಾಂಡವಪುರ–ಚಿನಕುರಳಿ–ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ–ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ, ಚಿನಕುರಳಿ–ಮೇಲುಕೋಟೆ, ಪಾಂಡವಪುರ–ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಮಾರ್ಗಗಳು. ಬೆಂಗಳೂರು–ಮೈಸೂರು ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ಪಾಂಡವಪುರ ಒಂದು ನಿಲ್ದಾಣ.

ಪಾಂಡಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪದವಿ ಪೂರ್ವ ಕಾಲೇಜು, ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜು, ಮೂಲಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಗಳು, ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು, ಹಿರಿಯ ಮತ್ತು ಕಿರಿಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳು ಇವೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳು ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆ.

ಪಾಂಡವಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕು ಹಿಂದೆ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. 1882ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ರಾಕ್ಸ್ ಎಂಬ ಉಪವಿಭಾಗದ ರಚನೆಯಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಇದು ಉಪತಾಲ್ಲೂಕಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ರದ್ದು ಮಾಡಲಾಯಿತು (1923). ಕಸಬಾ ಹೋಬಳಿ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸೇರಿತು. ಹಿರೋಡೆ, ಮೇಲುಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಚಿನಕುರಳಿ ಹೋಬಳಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಫ್ರೆಂಚ್ ರಾಕ್ಸ್ ತಾಲ್ಲೂಕು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು (1937). ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಇಬ್ಭಾಗಿಸಿ ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದಾಗ ಇದು ಆ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿತು (1939).

ಪಾಂಡವಪುರ ಮತ್ತು ಮೇಲುಕೋಟೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣಗಳು. ಪಾಂಡವಪುರ ಮೈಸೂರಿನಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ 24 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 18,236. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಪಾಂಪಸ್: ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಅರ್ಜೆಂಟೈನಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ತೀರದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಆಂಡಿಯನ್ ಗುಡ್ಡಪಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ವಿಶಾಲವಾದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು. ಪಾಂಪಸ್ ಎಂಬುದು ಬಹುವಚನ. ಇದರ ಏಕವಚನ ರೂಪ ಪಾಂಪ. ಸಮತಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶ ಎಂಬ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಕೆಚುವ ಇಂಡಿಯನ್ ಪದದಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಗ್ರಾನ್ ಚಾಕೊ (ಬೇಟೆಯಾಡುವ ಪ್ರದೇಶ) ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಪೆಟಗೋನಿಯ ಇವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಮೆಂಡೋಜ಼ದಲ್ಲಿ ಇದರ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 500 ಮೀ. ಬ್ಯೂನಸ್ ಏರೀಸ್‌ನಲ್ಲಿ 20 ಮೀ. ವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಕೆಲವು ಕಡಿದಾದ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಮತಲವಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಣ್ಣ ಬಯಲುಗಳನ್ನೂ ಪಾಂಪಸ್ ಎಂದೇ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಅರ್ಜೆಂಟೈನದ ಪಾಂಪಸ್ ಪ್ರದೇಶ 7,60,000 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಲಾ ಪಾಂಪ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಬಂಜರು ನೆಲ. ಇದು ಚೌಳು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದಲೂ ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ತೊರೆಗಳಿಂದಲೂ ಮರಳು ಕಾಡುಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಪೂರ್ವಭಾಗದ್ದು ತೇವದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣ. ಇಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿವೆ. ಈ ಭಾಗ ಅರ್ಜೆಂಟೈನದ ಸಂಪತ್ತಿನ ಮೂಲ. ಪಾಂಪಸ್ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ನರಿ, ಸ್ಕಂಕ್, ಗ್ವಾನಾಕೋ, ವಿಜ್‌ಕಾಚ, ಪೊದೆ ನಾಯಿ ಮುಂತಾದವು. ಇಲ್ಲಿಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ, ಗಿಡುಗ, ನೀರುಕೋಳಿ ಮುಂತಾದುವು.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಶುಪಾಲನೆ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೇವಿಗಾಗಿ, ಆಲ್ಫಾಲ್ಫವನ್ನೂ ಗೋದಿಯನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ರೊಸಾರಿಯೋದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ ಮತ್ತು ಫ್ಲಾಕ್ಸ್ (ಒಂದು ತೆರನ ಅಗಸೆ) ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ; ಕುರಿ ಮತ್ತು ದನಕರುಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಬ್ಯೂನಸ್ ಏರಿಸ್ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ತರಕಾರಿ ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ಹಾಲನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವು ಆ ನಗರಕ್ಕೆ ಸರಬರಾಜಾಗುತ್ತವೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಪಾಂಪೋನಿಯಸ್ ಮೇಲಾ: 335–95. ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. ಡಿ ಕೋರೊಗ್ರಾಫಿಯಾ ಮತ್ತು ಕಾಸ್ಮೋಗ್ರಾಪಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಡಿ ಕೋರೋಗ್ರಾಫಿಯಾದಲ್ಲಿ ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು 5 ದೊಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಉತ್ತರ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಭೌಗೋಳಿಕ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಕರಾವಳಿ, ಯುರೋಪ್, ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡಗಳ ಕರಾವಳಿಗಳ ಭೌಗೋಳಿಕ ವರ್ಣನೆಯನ್ನೂ ಈ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅದರಂತೆ ಎರಡನೆಯ ಸಂಪುಟ ಕಾಸ್ಮೋಗ್ರಫಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವ ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಇವೆರಡೂ ಸಂಪುಟಗಳು ಆದಿ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಮಹತ್ತ್ವಹೊಂದಿದ್ದವು. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಪಾಂಪೆ: ದಕ್ಷಿಣ ಇಟಲಿಯ ಕ್ಯಾಂಪೇನಿಯ ಪ್ರದೇಶದ ನಾಪಲೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ, ಸಾರ್ನೋ ನದೀ ಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ವೆಸೂವಿಯಸ್ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತದ ಬುಡದಲ್ಲಿ, ನೇಪಲ್ಸ್ ನಗರಕ್ಕೆ 24 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಾಚೀನ ನಗರ. ಪ್ರ.ಶ.79ರ ಆಗಸ್ಟ್ 24ರಂದು ವೆಸೂವಿಯಸ್ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಸ್ಫೋಟದಿಂದ ಈ ನಗರ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿ ನಾಶವಾಯಿತು. ಈಚೆಗೆ ಪುರಾತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಈ ನಗರದ ನೆಲೆಯನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸಿದರು. ಸು. 6 ಮೀ ಬೂದಿ ಮತ್ತು ಪಾಳು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಹೂತುಹೋಗಿದ್ದ ನಗರದಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ರೋಮನ್ ಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ ಮನೆಮಠಗಳು ಮತ್ತು ದಿನಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳು ಅಚ್ಚಳಿಯದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದುವು. ಇದರಿಂದ ಆ ಕಾಲದ ನಗರಜೀವನದ ಪೂರ್ಣಪರಿಚಯ ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈಗ ಅದರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಪಟ್ಟಣವಿದೆ. ಇದೊಂದು ಕ್ರೈಸ್ತ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ.

ಪಾಂಪೆ ಹಠಾತ್ತಾಗಿ 63ರ ಫೆಬ್ರುವರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಭೂಕಂಪದಿಂದ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ನಾಶವಾಯಿತು. ಪಾಂಪೆಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಜನ್ಯವಾದ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಆಗ ಹಾಳಾದುವು. ಮತ್ತೆ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ 79ರ ಆಗಸ್ಟ್ 24ರಂದು ವೆಸೂವಿಯಸ್ ಸ್ಫೋಟಗೊಂಡು ನಗರ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಾಳಾಯಿತು. ತೊಂದರೆಗೀಡಾದ ಜನರ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ರೋಮನ್ ದಳಪತಿ ಹಿರಿಯ ಪ್ಲಿನಿ ಧಾವಿಸಿ ತಾನೆ ಪ್ರಾಣ ಬಿಟ್ಟನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಬೆಂಕಿಯ ಕಣಗಳು ಮತ್ತು ಬೂದಿಯಲ್ಲಿ ನಗರ ಹೂತುಹೋಯಿತು. ಅನಂತರ ಇಲ್ಲಿ ಪಾಳು ಮಣ್ಣು ಸೇರಿತು. ಈಗ ನಗರದ ಅವಶೇಷಗಳು ನೆಲದ ಮಟ್ಟದಿಂದ 5–6 ಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿದೆ.

ನಗರಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ : ಪಾಂಪೆ ಒಂದು ದೀರ್ಘ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ತಳಹದಿಯ ನಗರ ; ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಲಾವಾದಿಂದಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಶಿಲಾರಾಶಿ ಅದನ್ನು ಕೋಟೆಯಂತೆ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ನೈಋತ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನಗರ ಪ್ರದೇಶ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿತ್ತು; ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಂತಹಂತಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಮಂದಿರಗಳನ್ನೂ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆಗ್ನೇಯ ಮೂಲೆಯ ತುದಿಯ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಯಲುರಂಗಮಂದಿರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ನೈಋತ್ಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ವೀನಸ್ ದೇವತೆಯ ಮಂದಿರವಿತ್ತು. ಗ್ರೀಕ್ ವಾಸ್ತು ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ನಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿಯೂ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿಯೂ ಅನೇಕ ನೇರವಾದ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅವುಗಳಿಂದ ನಗರಪ್ರದೇಶ ಹಲವಾರು ಆಯಾಕಾರದ ಚೌಕಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಗೊಂಡಿತ್ತು. ಹಲವು ವಾಸಗೃಹಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಅನೇಕ ಚೌಕಗಳನ್ನು 9 ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಪಾಂಪೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು ನೈಋತ್ಯ ಮೂಲೆಯ ಸಿವಿಲ್ ಫೋರಮ್‌ನ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಯೂಪಿಟರ್, ಜುನೋ ಮತ್ತು ಮಿನರ್ವ ದೇವಾಲಯಗಳ ಸಮೂಹ, ಅಪಾಲೋ ಮಂದಿರ, ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿದ್ದ ಬೆಸಿಲಿಕ ಇವು ಗಮನಾರ್ಹ. ಕಂಬಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹಜಾರ, ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಗೋಡೆಗಳು–ಇವು ಹೆಲನಿಸ್ಟಿಕ್ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರತೀಕಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ವಿಧಾನ ಪರಿಷತ್ತಿನ (ಕ್ಯೂರಿಯ) ಭವನ, ಜವಳಿ ಕೆಲಸಗಾರರ ಮಹಾಸಂಘದ ಕಟ್ಟಡ–ಇವು ಉಳಿದ ನಿರ್ಮಾಣಗಳ ಪೈಕಿ ಗಮನಾರ್ಹ.

ಈ ನಗರದ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಮುಕ್ಕೋನ ಚೌಕ ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಅಲ್ಲಿರುವ ಡೋರಿಕ್ ಶೈಲಿಯ ದೇವಾಲಯದ ಬಳಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಮನರಂಜನೆಗಾಗಿ ಕೆಲವು ನಾಟ್ಯ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಓಡಿಯನ್ ಮತ್ತು ವಿಶಾಲ ರಂಗಮಂದಿರಗಳು, ಖಡ್ಗಯುದ್ಧ ಪ್ರದರ್ಶನ ಗೃಹ, ಝ್ಯೂಸ್ ದೇವಾಲಯ ಇವು ಆ ಭಾಗದ ಮುಖ್ಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು. ನಗರದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸ್ನಾನಗೃಹಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಇವಲ್ಲದೆ ಹಲವಾರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ವಾಸಗೃಹಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀಮಂತ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗಗಳವರ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯರ ವಾಸಗೃಹಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಉಪಕರಣ ಮತ್ತು ನಿತ್ಯಬಳಕೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಆಗಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ಗಗಳ ನಡುವೆ ಇದ್ದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯನ ಮನೆಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾದ ಒಂದು ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಬಳಸುವ ಹಲವು ಉಪಕರಣಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಲ್ಯಾಬಿರಿಂತ್ ಮನೆಯೆಂದು ಹೆಸರಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತುವಿನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದ ಅನೇಕ ಭಿತ್ತಿವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಅವು ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದ್ವಿತೀಯ ಹಂತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ನಗರದ ಕೊನೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮನೆಗಳ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಗಾರೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಲಂಕರಣಗಳಿದ್ದುದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಪಡಸಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಗಾರೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕಂಬಗಳಿದ್ದುವು. ಈ ಅಂಶಗಳು ರೋಮನ್ನರ ವಾಸ್ತುಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರತೀಕಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಂಪೆಯೂ ಒಂದಾಗಿತ್ತು.

ಪಾಂಪೆ ನಗರದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಅವಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಚಿನ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿನ ಹಲವಾರು ಶಿಲ್ಪ ಕೃತಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಟ್ಟಡ. ಉದ್ಯಾನ ಮತ್ತು ನೀರು ಚಿಲುಮೆಗಳನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಲು ಬಳಸಿದ್ದ ಕಂಚಿನ ಮಾನವ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಬಹಳ ಮೋಹಕವಾಗಿವೆ. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಪಾಕ್ ಜಲಸಂಧಿ: ಶ್ರೀಲಂಕದ ಉತ್ತರತಮ ತುದಿಗೂ ಭಾರತದ ಆಗ್ನೇಯ ತೀರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕಿರಿದಾದ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆ, ಜಲಸಂಧಿ. ಅದರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಆಡಮ್ಸ್ ಬ್ರಿಜ್, ಮನ್ನಾರ್ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಮನ್ನಾರ್ ಖಾರಿ ಇವೆ. ಆಡಮ್ಸ್ ಬ್ರಿಜ್ ಎಂಬುದು ದಿಬ್ಬಗಳ ಸಾಲು. ಶ್ರೀ ರಾಮ ಲಂಕೆಗೆ ಹೋಗಲು ಕಟ್ಟಿದ ಸೇತುಬಂಧನವೇ ಇದು ಎಂದು ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಆಡಮ್ಸ್ ಬ್ರಿಜ್‌ನ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಮನ್ನಾರ್ ದ್ವೀಪವಿದೆ. ಮನ್ನಾರ್ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇರುವ ಕಡಲ ಚಾಚು ಪಾಕ್ ಕೊಲ್ಲಿ. 1763–66ರಲ್ಲಿ ಮದರಾಸಿನ ಗವರ್ನರ್ ಆಗಿದ್ದ ಸರ್ ರಾಬರ್ಟ್ ಪಾಕ್‌ನ ಹೆಸರು ಈ ಜಲಸಂಧಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಸೇತುಬಂಧನದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಪಾಕ್ ಜಲಸಂಧಿಗೂ ಮನ್ನಾರ್ ಖಾರಿಗೂ ನಡುವೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವಾದ ರಾಮೇಶ್ವರ ದ್ವೀಪವಿದೆ. ಪಾಕ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಅಗಲ 64 ಕಿಮೀ, ಉದ್ದ 137 ಕಿಮೀ. ಶ್ರೀಲಂಕದ ಕೆಲವು ನದಿಗಳು ಮತ್ತು ಭಾರತದ ವೈಗೈ ನದಿ ಈ ಜಲಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಲನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಜಲಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಲಂಕದ ಹಲವು ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಡಲು ಆಳವಾಗಿಲ್ಲ. ಇದು ದೊಡ್ಡ ಹಡಗುಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಲಂಕದ ಜಾಫ್ನಾ ರೇವಿಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಸರಕುಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತ ಸಣ್ಣ ಹಡಗುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಪಾಕಿಸ್ತಾನ: ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯದ ಒಂದು ದೇಶ. ಪಾಕಿಸ್ತಾನ್ ಇಸ್ಲಾಮಿಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯವೆಂದು ಇದರ ಅಧಿಕೃತ ಹೆಸರು. ಉ.ಅ. 24^0 –37^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 60^0–75^0 ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 7,96,095 ಚ.ಕಿಮೀ. ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಅಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ಭಾಗವನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಲ್ಲ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 132 ದಶಲಕ್ಷ (2001). ರಾಜಧಾನಿ ಇಸ್ಲಾಮಾಬಾದ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 201,000 (2002).

ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿವೆ. ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ, ವಾಯವ್ಯ ಸರಹದ್ದು ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಸಿಂಧ್.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ದಕ್ಷಿಣ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೇಶದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಹಾಯ್ದಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮರುಭೂಮಿಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ 6,705 ಮೀ ಗಳಿಗೂ ಎತ್ತರವಾದ 60 ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಸಿಂಧೂ ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವಿಭಿನ್ನ ಭೌತಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ದೇಶವನ್ನು 6 ನೈಸರ್ಗಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1.ಉತ್ತರದ ಪರ್ವತಗಳು, 2. ಉಪಪರ್ವತ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, 3. ಸಿಂಧೂಬಯಲು, 4. ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, 5. ಪಶ್ಚಿಮದ ಸರಹದ್ದು ಪರ್ವತಗಳು, 6. ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳು.

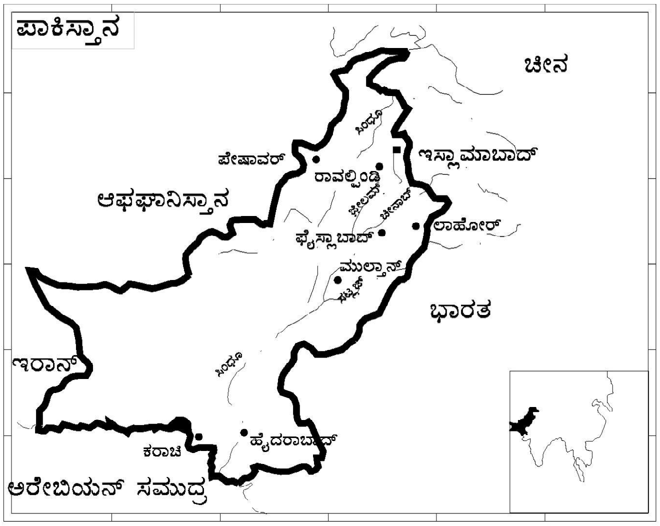

ಉತ್ತರದ ಪರ್ವತಗಳು : ಹಿಮಾಲಯ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಲಾಯಾಂತರ ಪರ್ವತವಲಯ ಇಡೀ ಉತ್ತರ ಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದೂಕುಷ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಆಚೆಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಛಾವಣಿ ಎನಿಸಿದ ಪಾಮಿರ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟ ಮತ್ತು ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಕಿರಿದಾದ ಭೂ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡಿವೆ. ಉತ್ತರ ಪರ್ವತವಲಯ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ 320 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ 6,096 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ನಿಂತಿವೆ. ಈ ಪರ್ವತವಲಯ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ಗಾಢ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಬೀಸುವ ಮಳೆಯಮಾರುತಗಳನ್ನು ತಡೆದು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಳೆ ಬೀಳಲು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಮಂಜುಗಡ್ಡೆ ಮತ್ತು ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಂಜುಗಡ್ಡೆಗಳು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಕರಗುವುದರಿಂದ ಸಿಂಧೂ ನದಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳು ಸದಾ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳ ವಿವಿಧ ಪಂಕ್ತಿಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ.

ಉಪಪರ್ವತ ವಲಯ : ಪರ್ವತವಲಯ ಮತ್ತು ಸಿಂಧೂ ನದಿ ಬಯಲಿನ ನಡುವೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು 4 ಮುಖ್ಯ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಸಿಂಧೂ ಆಚೆಗಿನ ಬಯಲು, 2. ಪೊಟ್ವಾರ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, 3. ಸಾಲ್ಟ್ ಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು 4. ಸಿಯಾಲ್‌ಕೋಟ್ ಜಿಲ್ಲೆ.

1. ಸಿಂಧೂ ಆಚೆಗಿನ ಬಯಲು : ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಿಂಧೂ ನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಪೇಷಾವರ್ ಕಣಿವೆ, ಕೊಹಾಟ್ ಬಯಲು, ಬನ್ನು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಇವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪೇಷಾವರ್ ಮತ್ತು ಮರ್ಧನ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪೇಷಾವರ್ ಕಣಿವೆ ಅತ್ಯಂತ ಫಲವತ್ತಾದ ವಲಯ. ಇಲ್ಲಿಯ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಒಣಪ್ರದೇಶ. ಇದು ಕುರುಚಲು ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ತೆಳುಹುಲ್ಲು ನೆಲದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಭೂಮಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 305–366 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಈಚೆಗೆ ವ್ಯಾಪಕ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಎಕರೆಗಳು ಸಾಗುವಳಿಯಾಗಿವೆ. ಪೇಷಾವರ್ ಕಣಿವೆಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಕೋಹಾಟ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲಿನ ಏಣುಗಳುಂಟು. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಏರುತಗ್ಗಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಗಳಿಂದ ಕಣಿವೆಗಳುಂಟಾಗಿದೆ. ಇವು ಆಳದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ನೀರಾವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಕೋಹಾಟ್ ಬಯಲಿನ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಬನ್ನು ಬಯಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗುಡ್ಡ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಗೋಡುಮಣ್ಣಿರುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದಂತೆ ನೆಲ ಮರಳು ಅಥವಾ ಪುಡಿಗಲ್ಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಸು. 28 ಸೆಂಮೀ.

2.ಪೊಟ್ವಾರ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ : ಇದು ಸಿಂಧೂ ನದಿಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲಿದೆ. ಸು. 12,800 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಎತ್ತರ 366 ಮೀ–579 ಮೀ ಏರುತಗ್ಗುಗಳಿರುವ ಈ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಮರಳುಕಲ್ಲು ಹೆಚ್ಚು. ಗಾಳಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜಿಗುಟು ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಜೇಡುಮಣ್ಣುಗಳು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ 38–64 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ತೊರೆಗಳು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೊರೆದು ಮಣ್ಣನ್ನು ಕೊಚ್ಚುತ್ತವೆ. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ನೆಲ ಅಷ್ಟು ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಸೋವಾನ್ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

3. ಸಾಲ್ಟ್ ಶ್ರೇಣಿ : ಇದು ಪೊಟ್ವಾರ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಪಂಜಾಬ್ ಬಯಲುಗಳ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನೆಲದ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 670 ಮೀ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಸಕೇಸರ್‌ನ (1,500 ಮೀ) ಉಪಪರ್ವತ ವಲಯ ಮತ್ತು ಸಿಂಧೂ ಬಯಲನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿರುವ ಈ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ತೀರ ಬರಡು. ಸಿಂಧೂ ನದಿಯ ಉಪನದಿಗಳು ಹರಿಯುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆರೆಯ ಬಯಲುಗಳಿವೆ. ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ಕಾಲುವೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರವಾಹಗಳ ಕೊರೆತದಿಂದಾಗಿ ತಗ್ಗುದಿಣ್ಣೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಕೆಲವು ರಮಣೀಯ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಸಸ್ಯವರ್ಗ ವಿರಳ.

4. ಸಿಯಾಲ್‌ಕೋಟ್ ಜಿಲ್ಲೆ : ಇದು ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದ ಕಿರಿದಾದ ಉಪಪರ್ವತ ವಲಯ. ಭಾರತದ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಫಲವತ್ತಾದ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತ ಹೆಚ್ಚು. ಭೂಗರ್ಭಜಲ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿದೆ. ಸಾಂದ್ರವ್ಯವಸಾಯ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಅಧಿಕ, ಸು. 65–90 ಸೆಂಮೀ ವರೆಗೆ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಿಂಧೂ ಬಯಲು : ಪೊಟ್ವಾರ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಅಂಚಿನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೂ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದು ಫಲವತ್ತಾದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಇದನ್ನು ಉತ್ತರ ವಲಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ವಲಯ ಎಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳು ಈ ಬಯಲನ್ನು ಸೀಳಿಕೊಂಡು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮರಳುದಿಣ್ಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ಪಂಜಾಬ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಐದು ನದಿಗಳು ಒಂದಾಗಿ ಸೇರಿ ಮಿಥಾನ್‌ಕೋಟ್ ಬಳಿ ಸಿಂಧೂನದಿಯೊಡನೆ ಸಂಗಮಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ನದಿಗಳಿಂದಾಗಿರುವ ದೋಆಬ್‌ಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು ಸಿಂಧ್ ಸಾಗರ್. ಸಿಂಧೂ ಮತ್ತು ಚೀನಾಬ್ ನದಿಗಳ ನಡುವಿನ ಇತರ ಉಪನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ದೋಆಬ್‌ಗಳು ಫಲವತ್ತಾಗಿವೆ. ಆಧುನಿಕ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದಾಗಿ ಈ ಬಯಲು ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಪದ್ಭರಿತ ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದೆ. ಸಿಂಧೂ ಬಯಲಿನ ದಕ್ಷಿಣ ವಲಯ ಸಿಂಧ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಕಿರ್ತಾರ್ ಮತ್ತು ಸುಲೇಮಾನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಭಾರತದ ಥಾರ್ ಮರುಭೂಮಿ ವಲಯ ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ಸಡಿಲವಾಗಿದೆ. ಸಿಂಧೂ ನದಿ ಇಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಪಾತ್ರ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತದೆ. ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಫಲವತ್ತಾದ ಮರಳು ಮತ್ತು ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಹೆಚ್ಚು. ಸಿಂಧೂನದಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಮೃದುವಾದ ಕೆಂಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಹಾಗೂ ಜೇಡಿ ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ಶಿಖರಗಳುಂಟು. ಪರ್ವತವಲಯ ಬರಡು ನೆಲ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಮರುಭೂಮಿಗಳು ತಗ್ಗಾದ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳಿಂದಲೂ ಸಮತಟ್ಟು ಬಯಲುಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿವೆ. ಸಿಂಧೂ ನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಮಾಂಛಾರ್ ಜೌಗು ಸರೋವರ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿದಾಗ 518 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಸರೋವರ. ಸಿಂಧೂ ನದಿಯ ಮುಖಜಭೂಮಿ ಅನೇಕ ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಮುಖಜಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳು ಮತ್ತು ನದೀ ಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದಾಗಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಹಿನ್ನೀರು 32 ಕಿಮೀ ದೂರ ಒಳಪ್ರದೇಶದ ಕಡೆ ಏರಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ: ಇದು ಸಿಂಧೂ ಬಯಲಿನಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಕೋಡಿನಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಮುಂಚಾಚಿ ಇರಾನಿನೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಿಸುವ ವಿಸ್ತಾರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸುಲೇಮಾನ್ ಮತ್ತು ಕಿರ್ತಾರ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಸಿಂಧೂ ಬಯಲಿನಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿವೆ. ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ತೋಬಕಾಕರ್ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಗೋಮಲ್ ನದಿ ಇದರ ಪರಿಮಿತಿಗಳೆನ್ನಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಇರಾನಿನ ಮಹಾಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಭಾಗದಂತಿರುವ ಇದು ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಗಡಿಯವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಪೂರ್ವದ ಕಿರ್ತಾರ್ ಮತ್ತು ಸುಲೇಮಾನ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದ್ದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರಪ್ರದೇಶದ ಮಕ್ರಾನ್ ಬೆಟ್ಟಸಾಲು ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಕಾಕರ್ ಬೆಟ್ಟಸಾಲು ಈಶಾನ್ಯ–ನೈರುತ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಸುಲೇಮಾನ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿರುವ ತಖ್ತ್–ಇ–ಸುಲೇಮಾನ್ ಪರ್ವತದ ಎತ್ತರ 3.353 ಮೀ. ಉಳಿದೆಡೆ 1,829–2,134 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಶಿಖರಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿವೆ. ಸುಲೇಮಾನ್ ಮತ್ತು ತೋಬಕಾಕರ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವೆ

ಝೋಬ್ ಮತ್ತು ಬೆಜಿ ಉಪನದಿಗಳ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ. ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿರುವ ಕಿರ್ತಾರ್ ಶ್ರೇಣಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 1,219 ಮೀ ಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 2,438 ಮೀ ವರೆಗೆ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಕಿರ್ತಾರ್‌ನ ಉತ್ತರ ವಲಯದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಭಾಗವಾದ ಮತ್ತು ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕಲಾತ್ ಪೀಠಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರ 2,134,–2,438 ಮೀ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಸೀಯಾಹಾನ್ ಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯದ ಜಾಗ್ಯೆ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಕಡೆ ಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಮರುಭೂಮಿ ಬಯಲುಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಬೋಲಾನ್ ಮತ್ತು ಖೋಜಾಕ್ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಮೇಲಣ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿಂದ ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಅತ್ಯಂತ ಬರಡು ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಬಲು ವಿರಳ. ಇದು ಇಡೀ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲೇ ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು.

ಪಶ್ಚಿಮ ಸರಹದ್ದಿನ ಪರ್ವತಗಳು : ಇವು ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಗೋಮಲ್ ನದಿಯಿಂದ ಮುಂದೆ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಗಡಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹಿಂದೂಕುಷ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಬುಡದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ಹಿಂದೂಕುಷ್‌ನ ಎತ್ತರ ಪರ್ವತ ವಲಯದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕಾಬೂಲ್ ನದಿಯವರೆಗೂ ಈಶಾನ್ಯ–ನೈರುತ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪರ್ವತ ಸಾಲುಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಕಾಬೂಲ್ ನದಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಟ್ ನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 1,524–1,829 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಮೊಹಮಂಡ್ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಸ್ವಾಟ್ ನದಿಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಮಾಲಕಂಡ್ ಶ್ರೇಣಿಸ್ವಾಟ್ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ಪೆಷಾವರ್ ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾಬೂಲ್ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಕರಮ್ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರ (4,761 ಮೀ).

ಕಾಬೂಲ್ ನದಿಯತ್ತ ಹಬ್ಬಿರುವ ಕಿರಿಯ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಗಡಿಯ ಬಳಿ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಖೈಬರ್ ಕಣಿವೆ ಇದೆ. ಕಾಬೂಲ್ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಫೆದ್‌ಕೋ ಶ್ರೇಣಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಸಫೆದ್‌ಕೋ ಶ್ರೇಣಿಯ ಗರಿಷ್ಠ ಎತ್ತರ 4,761 ಮೀ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಮೇಲಿನ ಕುರ್ರಮ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ, ನೈರುತ್ಯ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳು ತುಂಡರಿಸುತ್ತವೆ. ಖೈಬರ್ ಮತ್ತು ಬೋಲಾನ್ ಕಣಿವೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಗೋಮಲ್ ಕಣಿವೆ ಇದೆ. ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಗೋಮಲ್, ತೋಚಿ ಮತ್ತು ಕುರ್ರಂ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಸರಹದ್ದು ಪರ್ವತಗಳ ವಲಯ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಪರ್ವತ ಸಾಲುಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ವಲಯದ ಹೊರಗಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಸರಾಸರಿ 30–64 ಸೆಂಮೀ. ಇಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಜೀವನ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಗಳ ದಡಗಳಲ್ಲಿ ಇಳಿಜಾರು ತಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬೆಟ್ಟಗಳ ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವ್ಯವಸಾಯ ಸಾಧ್ಯ. ಪ್ರಾಣಿ ಸಾಕಣೆ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಹೇಸರಗತ್ತೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಹೇರು ಪ್ರಾಣಿ.

ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳು: ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಿರು ಮರುಭೂಮಿಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಂಧ್ ಸಾಗರ್ ದೋಆಬ್ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಥಾಲ್ ಶುದ್ಧ ಮರುಭೂಮಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಭಾವಲ್‌ಪುರದ ಚೊಲಿಸ್ತಾನ ಇನ್ನೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಮರುಭೂಮಿ. ಇನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಿಂಧ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಥಾರ್ ಮರುಭೂಮಿ ಇದೆ. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದ ಥಾರ್ ಮರುಭೂಮಿಯ ವಿಸ್ತೃತ ಪ್ರದೇಶ. ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲೂ ಮರುಭೂಮಿಗಳಿವೆ.

ನದಿಗಳು : ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಬಹುಭಾಗ ಮರಳು ಬಯಲು ಮತ್ತು ಬರಡು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅಸಾಧಾರಣವೆನ್ನುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಹಿಂದೂಕುಷ್ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ವಲಯಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ನದಿಗಳಿಗೆ ಸತತವಾಗಿ ಜಲವನ್ನೂಡಿಸುತ್ತವೆ. ಸಿಂಧೂ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಸಮಗ್ರ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿವೆ.

ಸಿಂಧೂ ನದಿ ಟಿಬೆಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ವಾಯವ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಹಾಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾರಕೋರಂ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಹೊಳೆಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ತಿರುಗಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನವನ್ನು ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟು 2,900 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಿರುವ ಈ ನದಿ ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳ ಮಧ್ಯೆ ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿದು ಮುಂದೆ ತರ್ಬೆಲ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ದಾಟುತ್ತದೆ. ಅಟ್ಟಾಕ್‌ಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ಕಾಬೂಲ್ ನದಿ ಸಿಂಧೂ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಕಾಲಾಬಾಗ್ ಬಳಿ ಸಾಲ್ಟ್ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಸೀಳಿಕೊಂಡು ಪಂಜಾಬಿನ ಬಯಲನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಸಿಂಧೂ ನದಿ ಪಂಜಾಬಿನ ಬಯಲಿಗೆ ಬರುವಾಗ ಮಂದಗಮನದಿಂದ ದೊಡ್ಡ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆ ಝೀಲಂ, ಚೇನಾಬ್, ರಾವಿ, ಬೀಯಾಸ, ಸಟ್ಲೆಜ್ ಮೊದಲಾದ ಉಪನದಿಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವು ಸೇರಿದ ಮೇಲೆ ಸಿಂಧೂ ಬೃಹತ್ ಸ್ವರೂಪ ತಳೆದು ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಸ್ವಾಟ್ ನದಿ ಸಿಂಧುವಿನ ಉಪನದಿಯಾದ ಕಾಬೂಲ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಗೋಮಲ್ ನದಿ ಡೇರ ಇಸ್ಮೇಲ್ ಖಾನ್ ಬಳಿ ಸಿಂಧೂನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿ ಝೋಬ್, ವಾಯುವ್ಯ ಗಡಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ತೋಚಿ ನದಿ ಕುರ್ರಂ ನದಿಯೊಡಗೂಡಿ ಬನ್ನು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಮಣ್ಣು : ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಮಣ್ಣಿನ ಬಹುಭಾಗ ಒಣ ಮಣ್ಣಿನ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಅಂಶ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದು, ಜೈವಿಕ ವಸ್ತು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಕಡಿಮೆ ಮತ್ತು ಅನಿಶ್ಚಿತ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಭೂಮಿಯ ಲಕ್ಷಣ. ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸುಣ್ಣದಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಮರಳಗಲ್ಲು ಮಿಶ್ರಿತಮಣ್ಣು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಬನ್ನು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೃದು ಮರಳು ಹರಡಿದೆ. ಡೇರ ಇಸ್ಮೇಲ್ ಖಾನ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪುಡಿಗಲ್ಲು ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿದೆ. ಹಾಗೂ ಸುಣ್ಣದಕಲ್ಲು ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಸಿಯಾಲ್‌ಕೋಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣುಂಟು.

ಸಿಂಧೂ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂ ನದಿ ಆಗಾಗ ಪಾತ್ರ ಬದಲಾಯಿಸುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಪ್ರವಾಹದ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣು ಹರಡಿದೆ. ಸಿಂಧ್‌ನ ಸಿಬಿ ಮತ್ತು ನಾರಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಾಂಗವಿರುವ ಮತ್ತು ಗೋಬ್ಬರ ಮಣ್ಣಿರುವ ನೆಲವುಂಟು. ಥಾರ್ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಸಿಂಧ್ ಸಾಗರ್ ದೋಆಬ್‌ನ ಜೇಡು ಬೆರೆತ ಮರಳು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಅಂಶ ಗಣನೀಯವಾಗಿದೆ. ಸಿಂಧ್‌ನ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಜೌಗು ಹಾಗೂ ಸರೋವರಗಳ ದಡದಲ್ಲಿ ಲವಣಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣುಂಟು.

ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಯಿಂದ ತೂರಿಬಂದ ಪುಡಿಮಣ್ಣಿನ ಶೇಖರಣೆಗಳಿವೆ. ಅದು ಬಂಕೆಮಣ್ಣು ಅಥವಾ ಜಿಗುಟು ಮಣ್ಣು ಮಿಶ್ರಿತ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ವಿಸ್ತಾರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ಮರಳು ಇದೆ. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳು ಮತ್ತು ಬೆಟ್ಟದ ತಪ್ಪಲುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಇರುವ ಮಣ್ಣು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೊಸ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಬೆಳೆ ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡಿದಾಗ ಉತ್ತೇಜನಕಾರಕ ಫಲ ದೊರೆತಿದೆ. ಮಣ್ಣು ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ನೆಲದ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಏಷ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಭೂ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯದು ಖಂಡಾಂತರ ಲಕ್ಷಣದ ವಾಯುಗುಣ, ಇದರ ಗಣನೀಯಭಾಗ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮಾರುತವಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದರೂ ಉಪಖಂಡದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆ ತುಂಬ ಕಡಿಮೆ. ಹಿಮಾಲಯದ ದಕ್ಷಿಣದ ಇಳಿಜಾರು ಮತ್ತು ಉಪಪರ್ವತ ವಲಯದಲ್ಲಿ 75–90 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪೊಟ್ವಾರ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ 50 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಹು ಬರಡು ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನಲ್ಲಿ 6 ರಿಂದ 41 ಸೆಂಮೀ ವರೆಗೆ ಮಳೆ ಬಿದ್ದರೆ, ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 11 ರಿಂದ 28 ಸೆಂಮೀ ವರೆಗೆ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಸಿಂಧ್‌ನ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಜಾಕಬೂಬಾದ್‌ನಲ್ಲಿ 13 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಬಹುಭಾಗ ಒಣಪ್ರದೇಶ. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಶ್ರಾಯೀಣ ಮತ್ತು ದೈನಿಕ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಿಂಧ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಗರಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟ ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ಉಪಖಂಡದ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆಯಾದ 52^0ಸೆ. ಜಾಕಬೂಬಾದ್‌ನಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗಿದೆ. ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಅಧಿಕ. ತೀರದ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಉಷ್ಣತೆ 46 ಸೆ. ದಾಟುತ್ತದೆ. ದಿನದ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಬಯಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಲೂ ಎಂಬ ಬಿಸಿಮಾರುತಗಳು ಬೀಸುತ್ತವೆ. ದೂಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬಿರುಗಾಳಿ ಬೀಸಿ ಸಿಡಿಲುಗುಡುಗು ಸಮೇತ ಮಳೆ ತರುವುದುಂಟು. ಇದರಿಂದ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲ ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಲಾಟೆ ಮತ್ತು ಕ್ವೆಟ್ಟಾಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಮ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತು : ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಉತ್ತರದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದೆಡೆ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಬಡವಾಗಿದೆ. ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತದ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಓಕ್ ಮತ್ತು ಪೈನ್ ಮರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಕುರುಚಲು ಕಾಡುಗಳಿರುವಲ್ಲಿ ಗಡುಸಾದ ನೀಳಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ಪೊದೆಗಳು ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ಪಂಜಾಬಿನ ಮರ್ರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಉಪೋಷ್ಣ ವಲಯ ಮತ್ತು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಮರಗಳು ವಿರಳ.

ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಾಲ್ಟ್ ಶ್ರೇಣಿ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಸರಹದ್ದಿನ ಪರ್ವತಗಳ ಸಸ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಜೀರೋಫೈಟಿಕ್ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪಿಸ್ತಾ, ಆಲಿವ್, ಆಷ್, ವಿಲೋ ಮರಗಳಿವೆ. ಬೆಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಜಾಲಿ ಜಾತಿಯ ಮರ ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಲಿ ಜಾತಿ ಮರಗಳು ಮತ್ತು ಉಳಿದೆಡೆ ತಾಳೆ ಜಾತಿ ಮರಗಳು ಇವೆ.

ಮೀಸಲು ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್‌ಗಳಿವೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಹಣ್ಣಿನ ಮರಗಳ ತೋಪುಗಳುಂಟು. ಮಾವು, ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ತಂದು ಬೆಳೆಸಿದ ಬಾಳೆ, ಕಿತ್ತಳೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಹಣ್ಣಿನ ಸಸ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆ, ಗೆಡ್ಡೆಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಬೀಜಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಿಂಧೂ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ನೀರಾವರಿ ನಡೆದಿರುವುದರಿಂದ ಬೋಳು ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬು, ಗೋದಿ, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಬತ್ತದ ಬೆಳೆಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿವೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಕೃಷಿಯೇ ಇದರ ಬೆನ್ನೆಲುಬು. ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನೆದುರಿಸುತ್ತಿರುವ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರವಿದು.

ಕೃಷಿ : ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರ. ದೇಶದ ಶೇ. 60ರಷ್ಟು ಜನ ಕೃಷಿಯನ್ನೇ ಆಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬತ್ತ, ಗೋದಿ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಕಬ್ಬು, ಹತ್ತಿ–ಇವು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಕೃಷಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ. 1970ರಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮದಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ಶೇ.17ರಷ್ಟು ಸಂದಿತು. ಆದರೆ ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಶ್ರಮದ ಕೇವಲ ಶೇ. 10ರಷ್ಟಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಉದ್ಯೋಗ ಒದಗಿಸುತ್ತಿವೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 65ರಷ್ಟು ಭಾಗ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಂದಲೇ ಬರುತ್ತಿದೆ.

ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರಗತಿ 1950ರಿಂದಲೂ ವೇಗವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅನುಭೋಗ ಸರಕುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ನೀಡಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಗುಂಪಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೇ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡವು. ಆದರೆ ಅನಂತರ ಈ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಬಂಡವಾಳ ಸರಕುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ದೊರೆಯಿತು. 1960ರ ಅನಂತರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಂಡವಾಳ ಸರಕುಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿವೆ.

ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ : ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನೇನೂ ಸಾಧಿಸಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಶಾಖ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. 1970ರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕೇಂದ್ರವೆಂದರೆ ಝೀಲಮ್ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಮಂಗ್ಲಾ ಕಟ್ಟೆಯ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರ. ಇದರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 10 ಲಕ್ಷ ಕಿವಾ. 1968ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ತಾರ್‌ಬೆಲಾ ಕಟ್ಟೆಯ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನಾ ಕೇಂದ್ರವೂ 21 ಲಕ್ಷ ಕಿವಾ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಗಾತ್ರದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಿಂದಲೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಪೂರೈಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಲಭಿಸದಿರುವುದರಿಂದ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಶಾಖ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಜಲ ಹಾಗೂ ಶಾಖ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲದೆ, ಕರಾಚಿಯ ಹೊರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 1,37,000 ಕಿವಾ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಪರಮಾಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನಾ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರ : ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳವಣಿಗೆ ಸಾಧಿಸಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೂ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಕೃಷಿಮೂಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತ, ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿ ಮತ್ತು ಬಂಡವಾಳ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ರಫ್ತಿಗಿಂತ ಯಾವಾಗಲೂ ಆಮದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯದ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದೆ. ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ ರಫ್ತು ಸರಕುಗಳು ಸೆಣಬು, ಹತ್ತಿ, ಉಣ್ಣೆ, ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ಚಹ ಆಗಿದ್ದುವು. ಒಟ್ಟು ರಫ್ತಿನ ಆದಾಯದ ಶೇ. 90ರಷ್ಟು ಇವುಗಳಿಂದ ಸಂಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಬಾಂಗ್ಲಾ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯಿಂದ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಸೆಣಬು ಮತ್ತು ಚಹ ರಫ್ತನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಈಗಿನ ಮುಖ್ಯ ರಫ್ತು ವಸ್ತುಗಳು ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ, ಅಕ್ಕಿ, ಚರ್ಮ, ಮೀನು ಮತ್ತು ಜಮಖಾನೆ. ಮುಖ್ಯ ಆಮದುಗಳು ಯಂತ್ರ ಸಲಕರಣೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ರಸಗೊಬ್ಬರ, ಖಾದ್ಯ ತೈಲ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಉಕ್ಕು ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣ.

ಸಾರಿಗೆ : 1990ರ ವೇಳೆಗೆ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ 12,624 ಕಿಮೀ ರೈಲ್ವೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿದ್ದುವು. ಕರಾಚಿಯ ಬಂದರು ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಮಕ್ರಾನ್ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಬಂದರನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಯೋಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಡಗು ಸಾರಿಗೆ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ 25 ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಡನೆ ಹಡಗು ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದ್ದು ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ. 1990ರಲ್ಲಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ 86,839 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಗಳಿದ್ದುವು. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಮಾನ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ.

ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮುಸ್ಲಿಮರ ದೇಶ. ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 88.1 ಮುಸ್ಲಿಮರು, ಶೇ. 5.8 ಅನುಸೂಚಿತ ಹಿಂದು ವರ್ಗಗಳು, ಶೇ. 4.9 ಸವರ್ಣೀಯರು ಹಿಂದುಗಳು, ಶೇ. 0.8 ಕ್ರೈಸ್ತರು ಮತ್ತು ಶೇ. 0.4 ಬೌದ್ಧರು ಇದ್ದಾರೆ. ಮುಸ್ಲಿಮರಲ್ಲಿ ಸುನ್ನಿ ಪಂಥದವರು ಬಹು ಸಂಖ್ಯಾತರು.

ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಮತ್ತು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಕಾಲದ ನಗರ ನಿವೇಶನಗಳಾದ ಹರಪ್ಪ, ಮೊಹೆಂಜೊದಾರೋಗಳು ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ದೇಶದ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರವಾದ ತಕ್ಷಶಿಲೆ ನಿವೇಶನವಿದೆ. ಮಾಣಿಕ್ಯಾಲಯ ಪಾವರ್, ಅರೋರ್, ಮಾಲೊತ್, ಹೈದರಾಬಾದ್, ನಂದನ ಮೊದಲಾದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸ್ಥಳಗಳು ಶಿವಗಂಗಾ, ಹಸನ್ ಅಬ್ದುಲ್ ಮುಂತಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ಥಳಗಳು ಇವೆ.

ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳು ಇಸ್ಲಾಮಾಬಾದ್, ಕರಾಚಿ, ಲಾಹೋರ್, ಲೈಲ್‌ಪುರ, ಹೈದರಾಬಾದ್, ರಾವಲ್ಪಿಂಡಿ, ಮುಲ್ತಾನ್, ಪೆಷಾವರ್, ಸರ್ಗೋದ, ಸಕ್ಕೂರ್.

(ಟಿ.ಆರ್.ಎ.;ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.;ಸಿ.ಕೆ.ಆರ್.)

ಪಾಮಿರ್: ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶ. ತಜಿಕಿಸ್ತಾನ್ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಅದನ್ನು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿರುವ ಪರ್ವತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಹಿಂದೂಕುಷ್, ಕೂನ್‌ಲೂನ್ದ್ ಗಿಸ್ಸಾರ್‌ಆಲೈ ಮತ್ತು ಟೀಯೇನ್ ಷಾನ್. ಈ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶದ ಉದ್ದ, ಸು. 448 ಕಿಮೀ, ಅಗಲ 192–240 ಕಿಮೀ. ಇದರ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಆಲೈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಚೀನ ಮತ್ತು ರಷ್ಯ ದೇಶಗಳ ಗಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಾರಿಕಾಲ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಜಾರ್ಕೂಲ್ ಸರೋವರ (ಪಾಮಿರ್ ನದಿ ಮತ್ತು ಪ್ಯಾನಷ್ ನದಿಯ ಉಗಮ ಸ್ಥಳ), ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾನಷ್ ಕಣಿವೆಯ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರ ಭಾಗ ಇದೆ. ಪೀಟರ್ 1 ಮತ್ತು ದರ್ವಾಜ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಈ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವುಗಳ ಹಿಮನದಿಗಳು ಪಾಮೀರ್‌ನ ವಾಯವ್ಯಭಾಗದ ಹಿಮನದಿಗಳು ಒಂದೇ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಒಳಪಡುವಂಥವು.

ಪಾಮಿರ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅದರ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾಮಿರ್ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಪಾಮಿರ್ ಎಂದು ವಿಭಜಿಸಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾಮಿರ್‌ನಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತಗಳು, ಮಂಜು ಕವಿದ ಶಿಖರಗಳು ಮತ್ತು ಹಿಮ ನದಿಗಳು ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬೃಹತ್ ಪರ್ವತಗಳ ನಡುನಡುವೆ ಕಿರುಬೆಟ್ಟಗಳುಂಟು. ಆಳವಾದ ಕಮರಿಯಲ್ಲಿ ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಿವೆ. ಪಾಮಿರ್ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶ ಹಿಂದೆ ಕಡಿದಾದ ನದೀ ಪ್ರಪಾತವಾಗಿತ್ತು; ಇದು ಕಾಲಗತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಬಿದ್ದ ಬಂಡೆ ಮತ್ತು ಭೂಗಸ್ತಿನಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಗಿ ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರದೇಶವಾಯಿತು– ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಯಂಗ್‌ಹಸ್ಬೆಂಡ್ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಪಾಮಿರ್ ಪ್ರದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಭಾಗವನ್ನು ಕೂನ್‌ಲೂನ್ ಪರ್ವತದ ಕಡೆಯಿಂದ ಮುಟ್ಟಬಹುದು. ಮೂಸ್ತಾ ಆಟಾ ಮತ್ತು ಟೀಯೆನ್ ಷಾನ್ ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶದ ಎತ್ತರ, ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 3,658 ಮೀ.

ಪಾಮಿರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯೂನಿಸಂ (7,495 ಮೀ) ಮತ್ತು ಲೆನಿನ್ (7,134 ಮೀ) ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಕಮ್ಯೂನಿಸಂ ಶಿಖರ ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಬಿಂದು. ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂಸ್ತಾ ಆಟಾ ಶಿಖರ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಕಾಡೆಮಿ ಆಫ್ ಸೈನ್ಸಸ್ ಮತ್ತು ಜುಲೂಮಾರ್ಟ್ ಶಿಖರಗಳು ಅಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿಲ್ಲ. ಪಾಮಿರ್ ಪರ್ವತ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ದಾಟಿಹೋಗಲು ಹಲವು ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಖರ್ಗೋಷ್ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಪಾಮಿರ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ–ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆ–ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ಅಮೂದಾರ್ಯ, ಇತರೆ ನದಿಗಳು ಮುರ್ಗಾಬ್, ಪ್ಯಾನಷ್ ಮತ್ತು ಪಾಮಿರ್. ದಾರೀಮ್ ನದಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಚೀನದತ್ತ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

ಪಾಮಿರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 1,085 ಹಿಮನದಿಗಳಿವೆ. ಅಕಾಡೆಮಿ ಆಫ್ ಸೈನ್ಸಸ್, ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಆಲೀ, ರುಷಾನ್, ಆಲೀಚೂರ್, ಪೀಟರ್ 1 ಮತ್ತು ಝುಲುಮಾರ್ಟ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಹೆಚ್ಚು. ಫೆಡೆಚೆಂಕೊ ಹಿಮನದಿ ಅಕಾಡೆಮಿ ಆಫ್ ಸೈನ್ಸಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ (70 ಕಿಮೀ). ಗ್ರುಮ್ ಗ್ರಿಜ್‌ಹೆಮೆಲೊ, ಗರ್ಮೊ, ಸಗ್ರನ್, ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿ, ಸೌಕ್‌ದಾರಾ, ಕೊರ್ಜೆನೆವ್‌ಸ್ಕಿ, ಅಕ್ಟೋಬರ್, ಲೆನಿನ್–ಇವು ಕೆಲವು ಹಿಮನದಿಗಳು. ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾಮಿರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಕವಿದಿದೆ.

ಪಾಮಿರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಕಾರಕಲ್, ರಂಗಕಲ್, ಆಲೀಚೂರ್ ಷೋರ್‌ಕಲ್ ಮತ್ತು ಯಾಷಿಲ್‌ಕಲ್, ಕಾರಕಲ್ ಉಪ್ಪು ನೀರಿನ ಸರೋವರ.

ವಾಯುಗುಣ : ಪಾಮಿರ್ ಪ್ರದೇಶದ್ದು ಶುಷ್ಕ ಹಾಗೂ ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣ. ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾಮಿರ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 11–25 ಸೆಂಮೀ. ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 13 ಸೆಂಮೀ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 81–102 ಸೆಂಮೀ. ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾಮಿರ್‌ನಲ್ಲಿ 51–71 ಸೆಂಮೀ ಹಿಮಪಾತವಾಗುತ್ತದೆ; ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ 4–10 ಸೆಂಮೀ.

ಪೂರ್ವಪಾಮಿರ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 3,500 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ–17.8^{0}ಸೆ. ಇಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ ದೀರ್ಘವಾದದ್ದು (ಅಕ್ಟೋಬರಿನಿಂದ ಏಪ್ರಿಲ್‌ವರೆಗೆ). ಆಗ ಉಷ್ಣತೆ –50^{0}ಸೆ. ಬೇಸಗೆಯ ಅವಧಿ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆ 20^{0}ಸೆ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾಮಿರ್ ಕಣಿವೆಗಳ ವಾಯುಗುಣ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿತಕರ. ಜನವರಿಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 22.5^{0}ಸೆ.

ಜನಜೀವನ : ಪಾಮಿರ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 2 ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶೇ. 90 ಮಂದಿ ತಾಜಿಕ್ ಜನ. ಇವರು ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾಮಿರ್ ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಇರಾನಿ ಗುಂಪಿನ ಭಾಷೆ ಆಡುತ್ತಾರೆ. ಪೂರ್ವ ಪಾಮಿರ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಿರ್ಗಿಜ್ ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಭಾಷೆ ತುರ್ಕಿ. ಇವರು ಸುನ್ನಿ ಮುಸ್ಲಿಮರು.

ಜನರ ಪ್ರಧಾನ ಕಸುಬು ಬೇಸಾಯ ಹಾಗೂ ಕುರಿ ಸಾಕಣೆ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಕಾಳುಗಳು ಹಾಗೂ ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರಿನ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಪಾಮಿರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ, ವಜ್ರ, ಕಾಗೆಬಂಗಾರ ದೊರಕುತ್ತವೆ.

ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು : ಪಾಮಿರ್ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮರುಭೂಮಿಯ ವಾತಾವರಣವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯರಹಿತ ಭಾಗಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾಮಿರ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ನದಿಗಳು ಹರಿಯುವ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳುಪೊದೆಗಳು, ವಿಲೊ, ಬರ್ಚ್, ಪಾಪ್ಲರ್, ಬಾದಾಮಿ, ಜುನಿಪರ್ ಗಿಡಗಳಿವೆ. ನದಿಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿವೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಿರ್ಗಿಜ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಅಲೆಮಾರಿಗಳು ಈ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಮೇಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಏಪ್ರಿಕಾಟ್, ಸೇಬು, ಮರಸೇಬು, ವಾಲ್‌ನಟ್, ಹಿಪ್ಪುನೇರಿಳೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಪಾಮಿರ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ವಿರಳ. ಪೂರ್ವ ಪಾಮಿರ್‌ನಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟದ ಕುರಿಗಳು, ಉದ್ದನೆಯ ಬಾಲದ ಮರ್ ಮೊಟ್, ಉದ್ದನೆಯ ಕಿವಿಯ ತೋಳಗಳು ಇವೆ. ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಬೆಟ್ಟದ ತುರ್ಕಿಕೋಳಿ. ಕಾಗೆ, ಬಿಳಿಯ ರಣಹದ್ದು, ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾಮಿರ್‌ನಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಕೆ, ಕಂದುಕರಡಿ, ತೋಳ, ನರಿ, ಹಿಮಚಿರತೆ, ಲಿಂಕ್ಸ್, ತುಪ್ಪುಳು ಬೆಕ್ಕು, ಮೊಲ, ಹಾರುವ ಇಲಿ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಪೈಕಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ನೀಲಪಕ್ಷಿ, ಜೀವಂಜೀವ ಮತ್ತು ಪೊಟ್ಟರೆಯ ಗವುಜುಗ. ಇಲ್ಲಿಯ ನದಿ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳ ಹೆಚ್ಚು ಬಗೆಗಳಿಲ್ಲ.

ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ : ಪಶ್ಚಿಮದ ದೂಷನ್ಬೆ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಖೊರೊಗ್ ಪಟ್ಟಣದವರೆಗೆ, ಖೊರೊಗ್‌ನಿಂದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯ ಓಷ್ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಮೋಟರು ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಹಿಂದೆ ದಾಟಲು ಅಸಾಧ್ಯವೆನಿಸಿದ್ದ ಪ್ಯಾನ್ಷ್, ಪಾಮಿರ್ ನದಿಗಳ ಕಮರಿಯ ಕಡೆ ಖೊರೊಗ್ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ರಸ್ತೆಯಿದೆ. ವಾಹನ ಸಂಚಾರ ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವಾದ ಕಡೆ ಕಾಲುದಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸರಕು ಸಾಗಿಸಲು ಹೇರು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. *

ಪಾರ್ಶ್ವನೋಟ ಸಂಯೋಜಿತ ರಂಧ್ರರೇಡಾರ್: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಪಾರ್ಶ್ವ ಚಿತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆಯಬಲ್ಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸಾಧನವೇ ಎಸ್.ಎಲ್.ಎ.ಆರ್.(ಸೈಡ್ ಲುಕಿಂಗ್ ಏರ್‌ಬೊರ್ನ್ ರೇಡಾರ್).

ಈ ರೇಡಾರ್, ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪಾರ್ಶ್ವಮುಖವಾಗಿ ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಚಿತ್ರಣಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ರೇಡರ್ ಪರ್ವತಗಳು, ಅರಣ್ಯಗಳು, ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಪಾರ್ಶ್ವ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಅಂಶಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟತೆ ಅಥವಾ ನಿಖರತೆಯನ್ನು ನೀಡುವುದು. ಸಂಯೋಜಿತ ರಂಧ್ರ ರೇಡಾರಿನಲ್ಲಿನ ನ್ಯೂನತೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಈ ಪಾರ್ಶ್ವನೋಟ ಸಂಯೋಜಿತ ರಂಧ್ರರೇಡಾರ್‌ನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ರೇಡಾರ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ, ತರಂಗ ದೂರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಪೃಥಕ್ಕರಣ ಕೂಡ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ರೇಡಾರ್, ಭೂಮೇಲ್ಮೈನ ಭಾಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ನೀಡುವಲ್ಲಿ ಸಫಲವಾಗಿದೆ.

ಈ ಪಾರ್ಶ್ವ ನೋಟ ರಂಧ್ರ ರೇಡಾರ್‌ನ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದರೆ, ಕೇವಲ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಗಳ ನೇರ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನಲ್ಲದೆ, ಪಾರ್ಶ್ವ ಅಂಶಗಳ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಹ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ರೇಡಾರ್ ದೂರಸಂವೇದನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ 3ಡಿ ಚಿತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸುವಲ್ಲಿ ಇದು ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಂ.ಜಿ.)

ಪಾಲಘಾಟ್: ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ, ತಾಲ್ಲೂಕು ಹಾಗೂ ಇವುಗಳ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಪಾಲಕ್ಕಾಡು ಎಂಬುದು ಸ್ಥಳೀಯ ಹೆಸರು. ಪಾಲ್ (ಹಾಲು) ಮತ್ತು ಕಾಟ್ಟು (ಕಾಡು) ಎಂಬ ಮಲೆಯಾಳಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪಾಲಕ್ಕಾಡು ಎಂಬುದು ಬಂದಿದೆಯೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಈ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪಾಲವೃಕ್ಷಗಳ (ಪಾಲ್) ಕಾಡು ಎಂದೂ ಅರ್ಥೈಸಲಾಗಿದೆ. ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಜಿಲ್ಲೆಯಿದು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 4,400 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 197369. ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಪಾಲಘಾಟ್ ಪಟ್ಟಣ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಗ್ನೇಯ ಮೂಲೆಯತ್ತ ಸಾಗಿವೆ. ಪಾಲಘಾಟ್ ಪಟ್ಟಣದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 80 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಪೊನ್ನಾನಿ ರೇವು ಇದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಗಳು ಒಟ್ಟಪ್ಪಲಂ, ಮಣ್ಣಾರ್‌ಕಾಡು, ಪಾಲಘಾಟ್, ಚಿತ್ತೂರ್ ಮತ್ತು ಆಲತ್ತೂರ್. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ, ಕಾಫಿ, ಬಾಳೆ, ಕಬ್ಬು, ತಂಬಾಕು, ಬತ್ತ, ಮೆಣಸು. ಮಲಂಪುಳಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಜಲಾಶಯದಿಂದ 38,527 ಹೆ. ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿದೆ.

ಪಾಲಘಾಟ್ ತಾಲ್ಲೂಕು ಪಾಲಘಾಟ್ ತೆರಪು ಅಥವಾ ಕಣಿವೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ನೆಲನದಿ, ಕನ್ನಡಿ ಮತ್ತು ಗಾಯತ್ರಿ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸಾರಯುತ ಕರಿಯ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಬಾಳೆ, ತೆಂಗು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪಾಲಘಾಟ್ ಚಾಪೆಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳು ಆಲತೂರೆ, ಕರಿಮಲ, ಕೊಂಗಾಡು, ಮಾಂಕರ ಮತ್ತು ವೋಲವಕೋಡೆ.

ಪಾಲಘಾಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಪಟ್ಟಣ. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ತೆರಪಿನ ಬಳಿ ಪೊನ್ನಾನಿ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವಣ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಿದು. ಇಲ್ಲಿ ತಂಬಾಕು ಚೌಬೀನೆ ಹಾಗೂ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳು ವ್ಯಾಪಾರವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಕಾಲೇಜು (1888) ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜು ಇದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪೊನ್ನಾನಿ ನದಿಯ ಆಚೆ ಒಲವಕೋಡ್ ರೈಲ್ವೇ ಜಂಕ್ಷನ್ ಇದೆ. ಪಾಲಘಾಟಿನಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಕೋಟೆಯೊಂದಿದೆ.

ಪಾಲಘಾಟ್ ತೆರಪು: ಭಾರತದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಸೀಳು ಅಥವಾ ತೆರಪು. ಈ ಸೀಳು ಉತ್ತರದ ನೀಲಗಿರಿಬೆಟ್ಟಗಳು ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದ ಅನೈಮಲೈ ಬೆಟ್ಟಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪಾಲಘಾಟ್ ಚೇರಿ ಕಣಿವೆ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಪಾಲಘಾಟ್ ತೆರಪಿನ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪಡಮಲೈ ಬೆಟ್ಟ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತೆನ್‌ಮಲೈ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳು ಇವೆ. ಪಾಲಘಾಟ್ ತೆರಪಿನ ಬಳಿಯ ಕಣಿವೆ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 152 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿಲ್ಲ. 32 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಿರುವ ಈ ತೆರಪು ಕೇರಳ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡು ಗಡಿಯ ನಡುವಣ ಸೀಳುದಾರಿ. ಈ ತೆರಪಿನ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಹಾಗೂ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳಿಂದ ಕೇರಳದ ಪಾಲಘಾಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಗೂ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಮತ್ತು ಪೊಲ್ಲಚಿ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೂ ಪಾಲಘಾಟ್ ತೆರಪಿನ ಪ್ರಭಾವವಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಕಡೆ ಬೀಸುವ ನೈಋತ್ಯ ಮಾರುತಗಳು ಹಾಗೂ ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದತ್ತ ಸಾಗುವುದು ಈ ತೆರಪಿನ ಮೂಲಕ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಪಾಲಿನೇಷ್ಯ: ಮಧ್ಯ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ದ್ವೀಪಗಳ ಗುಂಪು. ಉ. ಅ. 30^0 ಮತ್ತು ದ. ಅ. 47^0 ಮತ್ತು 130^0–145^0 ಪ.ರೇ.ಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಓಷಿಯಾನಿಯದ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು. ಉಳಿದ ಎರಡು ಸಮೂಹಗಳಾದ ಮೆಲನೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಮೈಕ್ರೊನೇಷ್ಯಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಕೋಣಾಕಾರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯ ಪಾಲಿ (ಅನೇಕ) ಮತ್ತು ನಿಸೋಯ್ (ದ್ವೀಪಗಳು) ಎಂಬ ಪದಗಳಿಂದ ಪಾಲಿನೇಷ್ಯ ಎಂಬ ಪದದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಪಾಲಿನೇಷ್ಯದ ದ್ವೀಪಗಳ ಒಟ್ಟು ಭೂಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,90,000 ಚ.ಕಿಮೀ.

ಪಾಲಿನೇಷ್ಯದ ದ್ವೀಪಗಳ ಪೈಕಿ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹವಾಯಿ ದ್ವೀಪಗಳು ಉತ್ತರದಲ್ಲೂ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲೂ ಈಸ್ಟರ್ ಪೂರ್ವದಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಈ ತ್ರಿಕೋನದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಸಮೋವ, ಎಲಿಜ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಮತ್ತು ಟೋಂಗ ಇವೆ. ಫ್ರೆಂಚರಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸೊಸೈಟಿ ದ್ವೀಪಗಳು ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತಾಹಿತಿಯೂ ಇದೆ. ಸೊಸೈಟಿ ದ್ವೀಪಗಳ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಇರುವ ದ್ವೀಪಗಳು ಮಾರ್ಕೆಸಸ್. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಟುವಾಮೋಟೂ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಕುಕ್ ಮತ್ತು ಟೋಕಲಾಮ ದ್ವೀಪಗಳು ಸೊಸೈಟಿ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲೂ ಟೂಬಾವೈ ದ್ವೀಪಗಳು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲೂ ಇವೆ.

ಪಾಲಿನೇಷ್ಯ ದ್ವೀಪಗಳ ಪೈಕಿ ಹಲವು ಸಣ್ಣವು; ಹವಳದ ದಿಬ್ಬಗಳಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದವು. ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳು ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳಿಂದ ರೂಪಿತವಾದವು. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ತಳದ ನೆಲಮೈ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಇಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಸಾಗರದಡಿಯಿಂದ ಸಾವಿರಾರು ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿವೆ. ಇಂದಿಗೂ 300 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಲಾವಾವನ್ನು ಕಾರುತ್ತವೆ. ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆಯ ಭಾಗದ ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಪರ್ವತಗಳ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಜು

ಕವಿದಿರುತ್ತದೆ. ಹವಾಯಿ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳ ಸಾಲುಗಳಿವೆ. ಆ ದ್ವೀಪದ ಮಾವುನಕಾಯ ಒಂದು ಸುಪ್ತ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ. ಇದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 4.201 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದೇ ದ್ವೀಪದ ಮತ್ತೊಂದು ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ ಮಾವುನಲೋವ. ಇದು ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 4.069 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಪಾಲಿನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಷ್ಣವಲಯ ಮತ್ತು ಉಪೋಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ ಇದೆ. 21^{0}ಸೆ – 29^{0}ಸೆ ಮಧ್ಯ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರದಮಟ್ಟದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 30.5^{0}ಸೆ ದಕ್ಷಿಣ ಪಾಲಿನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆ ಹಿತಕರ. ದಕ್ಷಿಣದ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೊರತು ಉಳಿದ ಕಡೆ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಂಜು ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಗೋಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿಯೂ ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧ ಗೋಳದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿಯೂ ಹರಿಯುವ ಸಮುದ್ರ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಪಾಲಿನೇಷ್ಯದ ದ್ವೀಪಗಳ ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಋತುಗಳು ಹಾಗೂ ನಿಸರ್ಗದ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳಿಂದ ದ್ವೀಪದಿಂದ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಮಳೆ ಪ್ರಮಾಣ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾಲಿನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಗುಡುಗು – ಮಿಂಚುಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗಾಗ ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಅಪಾಯವಿಲ್ಲ.

ಸಸ್ಯಪ್ರಾಣಿ ವರ್ಗ: ಪಾಲಿನೇಷ್ಯ ದ್ವೀಪಗಳ ಮಣ್ಣಿನ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಹಾಗೂ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಬಂಡೆಗಳುಂಟು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮಳೆ ಮತ್ತು ಚಂಡಮಾರುತಗಳಿಂದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಲಾವಾಬಂಡೆಗಳು ಸವೆದು ಪುಡಿಮಣ್ಣಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಭೂಮಿ ಬಹಳ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಹವಳದ ದಿಬ್ಬಗಳಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ದ್ವೀಪಗಳ ಭೂ ಸಾರ ಕಡಿಮೆ. ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಪಾಲಿನೇಷ್ಯದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಹಾಗೂ ಸಮುದ್ರ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಕಾರಣ. ಪಾಲಿನೇಷ್ಯದ ಸಸ್ಯಗಳು ಇಂಡೋ – ಮಲಯ ಸಸ್ಯ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂಥವು. ತೆಂಗು ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಸುರಿನಾ ಮರಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ದಟ್ಟ ಅಡವಿಗಳು ಮತ್ತು ಪೊದೆಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿವೆ.

ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಆಮೆ, ಮೊಸಳೆ, ದಿವ್ಯಪಕ್ಷಿ, ಫ್ರಿಗೇಟ್, ಬಾವಲಿ, ಗಿಳಿ, ಜಲಪಕ್ಷಿಗಳು, ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಇವೆ. ಕಡಲಂಚಿನಲ್ಲಿ ಮೀನು ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಮತ್ಸ್ಯಗಳುಂಟು. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಲಾಭದಾಯಕ. ಹವಳ ಹಾಗೂ ಆಮೆಯ ಚಿಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜನ: ಪಾಲಿನೇಷ್ಯ ಜನ ಮಲೆಯ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ ವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಅನೇಕರು ಮಂಗೋಲ್ ನೀಗ್ರಾಯ್ಡ್ ಹಾಗೂ ಕಾಕೇಶಿಯನ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಗೊಂಡವರು. ಇವರು ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಒಳ್ಳೆಯ ಮೈಕಟ್ಟಿನ ಎತ್ತರದ ಜನ. ಇವರ ಕೂದಲು ಕಪ್ಪು. ಇವರು ಸ್ಫುರದ್ರೂಪಿಗಳು. ಸರಳ ಜೀವಿಗಳು. ಪಾಲಿನೇಷ್ಯ ಜನರ ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳ ಜನರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮತ್ತೆಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಏಷ್ಯದಿಂದ ಹೊರಟ ಬಣಗಳ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಣದ ಫಲವೇ ಪಾಲಿನೇಷ್ಯನರು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಪೆರುವಿನ ಜನರ ಹಲವಾರು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಹಾಗೂ ಗೆಣಸಿನ ಬೆಳೆ ಪಾಲಿನೇಷ್ಯದ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಈ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳು ಪೆರುವಿನಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಚಲಿಸಿ ಬಂದವರೆಂದು ಕೆಲವು ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಪಾಲಿನೇಷ್ಯ ಜನ ತಾಹಿತಿ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಕೆಸಸ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 500 ರಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬುಗಳು ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯ. ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ಇಳಕಲುಗಳಲ್ಲ ಬೇಸಾಯ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಗೆಣಸು, ಕೆಸವು, ಬಾಳೆ, ಬ್ರೆಡ್‌ಫ್ರೂಟ್, ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ತೆಂಗು. ಜನರು ಹಂದಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಕುಶಲಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನುರಿತವರು. ನೀಳ್ದೋಣಿಗಳ ರಚನೆ, ಬುಟ್ಟಿ ಹೆಣೆಯುವುದು, ನೇಯ್ಗೆ, ಕುಂಬಕಲೆ, ಕಲಾಪೂರ್ಣವಾದ ಮರದ ಸಾಮಾನುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಇವುಗಳಲ್ಲೂ ಇವರು ನಿಪುಣರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ಕೊಬ್ಬರಿ ಹಾಗೂ ತೆಂಗು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಜನರು ಸಮೀಪದ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿಬರಲು ಮತ್ತು ಮೀನು ಹಿಡಿಯಲು ನೌಕೆಗಳನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹವಾಯಿ, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ಮೊದಲಾದ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸೌಲಭ್ಯವುಂಟು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಪಾಲೆರ್ಮೊ: ಇಟಲಿಯ ಸಿಸಿಲಿ ದ್ವೀಪದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ರೇವು ಪಟ್ಟಣ, ಪಾಲೆರ್ಮೊ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಿಸಿಲಿ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿ. ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಳ, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಕೇಂದ್ರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,98,556 (2001). ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಇದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಪುರಾತನ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಪಾಲೆರ್ಮೊ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು.

ಈ ನಗರವನ್ನು ಫಿನಿಷಿಯನರು ಪ್ರಶ..ಪೂ. 8 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. 1848ರ ಬಂಡಾಯದಲ್ಲಿ ಇದು ದಾಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಗ್ಯಾರಿಬಾಲ್ಡಿ ಇದನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡ (1860). ಇದು ಇಟಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಭಾಗವಾಯಿತು (1861). ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಮಿತ್ರ ಸೇನೆಗಳ ವಶವಾಗಿತ್ತು.

ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಚೀನತಮ ಕಟ್ಟಡಗಳು ನಾರ್ಮನ್ ಅರಸರ ಕಾಲದವು. ಅರಮನೆ ಹಾಗೂ ಚರ್ಚುಗಳು ಸಾರಸನಿಕ್ ಮತ್ತು ಬೈಜಾಂಟಿಯನ್ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. ಇವೆರಡು ಶೈಲಿಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿದ ಅರಬ್ಬೀ ನಾರ್ಮನ್ ಶೈಲಿಗೆ ಮಿಲ್ ಆರ್ಚ್‌ಬಿಷಪ್ ವಾಲ್ಟರ್ ಎಂಬ ಆಂಗ್ಲ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಆರಾಧನಾ ಮಂದಿರ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಉದಾಹರಣೆ.

16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಬೀದಿಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡು, ಅರಮನೆ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದವು. ಈಗ ಉಳಿದಿರುವ ನಗರ ದ್ವಾರಗಳು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರೋಕ್ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದವು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೆರುಗು ಆಡಂಬರಗಳ ಕಡೆಗೆ ಒಲವು ಹೆಚ್ಚಿತು. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಪ್ರಭಾವದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಇನ್ನೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ರಸ್ತೆಗಳ ಚೌಕಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ, ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪ ಅಥವಾ ಇತರ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲಾಯಿತು. 1805ರಲ್ಲಿ ಪಾಲೆರ್ಮೊದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೂ ಆರಂಭವಾಯಿತು.

ಪಾಲೆರ್ಮೊದ ಮುಖ್ಯ ರಫ್ತುಗಳು ಹಣ್ಣು, ಆಲಿವ್ ಎಣ್ಣೆ, ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸ. ಇಲ್ಲಿ ಹಡಗುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉಕ್ಕು, ಗಾಜು, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು, ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳು–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ತಯಾರಿಕೆಗಳು. ಈ ನಗರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಮಾಂಟೆ ಪೆಲೆಗ್ರಿನೊ ಮತ್ತು ಮಾಂಡೆಲೊ ಬೀಚ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು. ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ಭೂ, ಜಲ ಮತ್ತು ವಿಮಾನ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. (ಎಚ್.ಎಂ.ಎನ್.ಆರ್.)

ಪಾವಗಡ: ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು; ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ತಾಲ್ಲೂಕು ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಭಾಗವಾಗಿರದೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಳ್ಳಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಂತಿದೆ. ಉಳಿದ ಮೂರು ಕಡೆ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗೂ ಪಾವಗಡ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೂ ನಡುವೆ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಮಡಕ ಶಿರಾ ತಾಲ್ಲೂಕು ಇದೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ನಿಡುಗಲ್ಲು, ಹೊಸಕೋಟೆ, ಪಾವಗಡ ಮತ್ತು ನಾಗಲಮಡಿಕೆ ಹೋಬಳಿಗಳೂ 144 ಗ್ರಾಮಗಳೂ ಇವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1.35 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 246238 (2001).

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಧ್ಯೆ ಕಣಶಿಲೆಯ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಕಾಮನದುರ್ಗ (1.077 ಮೀ), ನಿಡುಗಲ್ಲು ಬೆಟ್ಟ (1149 ಮೀ) ಮತ್ತು ಪಾವಗಡ ಬೆಟ್ಟ (918 ಮೀ) ಪಾವಗಡ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಸ್ತ ಶಿಲೆಗಳು ದೊರಕುವುವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಪಿನಾಕಿನಿ ನದಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸು. 5 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಅನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಬಂಜರು ನೆಲ ಅಧಿಕ. ಕುರುಚಲು ಸಸ್ಯದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ವನ್ಯಮೃಗಗಳು ಜಿಂಕೆ ಮತ್ತು ಕಾಡು ಹಂದಿ. ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ತಾಲ್ಲೂಕು ಪಾವಗಡ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನೈಋತ್ಯ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಭಾಗಗಳ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ತೆಂಗು ಹಾಗೂ ಅಡಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಮಳೆಯ ಅಭಾವದಿಂದಾಗಿ ತರಿ ಬೆಳೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಿಲ್ಲ. ತೊರೆಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಚಿಲುಮೆಗಳನ್ನು ತೋಡಿ ಏತಗಳಿಂದ ನೀರು ಹಾಯಿಸುವ ತಲಪರಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಬತ್ತಿ ಹೋಗಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಧಾನ ಬೆಳೆಗಳು ರಾಗಿ, ಹತ್ತಿ, ಬತ್ತ, ಹುರುಳಿ, ಕಡಲೇಕಾಯಿ, ಕಂಬಳಿ ನೆಯ್ಗೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು.

ಪಾವಗಡ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ರಸ್ತೆಗಳ ಪೈಕಿ ಮಡಕಶಿರಾ ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ಮಧುಗಿರಿ–ಪಾವಗಡ ರಸ್ತೆ, ಚಳ್ಳಕೆರೆ ರಸ್ತೆ, ಪಾವಗಡ–ಪೆನುಕೊಂಡ ರಸ್ತೆ, ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ರಾಚರ್ಲು ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ಬೆಂಗಳೂರು–ಬಳ್ಳಾರಿ ಹಳೆಯ ರಸ್ತೆ ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದುವು.

ಪಾವಗಡ ಪಟ್ಟಣ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ.. ತುಮಕೂರಿಗೆ ಸು. 100 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಪೆನುಕೊಂಡ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸು. 30 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 28,036 (2001).

ಇಲ್ಲಿ ನಾಗರಶಿಲ್ಪವಿದ್ದ ಶಿಲೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಕಾರಣ ಇದಕ್ಕೆ ಪಾವಗಡ ಅಥವಾ ಪಾಮುಕೊಂಡ (ಸರ್ಪಗಳ ಬೆಟ್ಟ) ಎಂಬ ಹೆಸರಾಯಿತೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಪಟ್ಟಣದ ಸಮೀಪದ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೂ ಅದೇ ಹೆಸರು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಪಾಸಿಟಿವಿಸಂ: ಸತ್ಯವು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಗೋಚರವೆಂದು ಸಾರುವ ವಾದ (ಸಾಧ್ಯತಾವಾದ). ಆಗಸ್ಟ್ ಕಾಂಪ್ಟೆ (1798–1857) ಎಂಬ ಫ್ರೆಂಚ್ ತಾತ್ವಿಕ ಈ ವಾದದ ಪ್ರತಿವಾದಕ. ಆತ ತನ್ನ ತಾತ್ವಿಕ ನಿಲುವನ್ನು ಪಾಸಿಟಿವ್ ಫಿಲೋಸಫಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಪ್ರಕಾರ ಆರೋಗ್ಯಕರ ಸಮಾಜದ ಅಸ್ತಿತ್ವ

ವೈಜ್ಞಾನಿಕತೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಸಮಾಜವನ್ನು ಕುರಿತ ಕಾಂಪ್ಟೆಯ ಧೋರಣೆ ಆತನಿಗೆ ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರದ ಸ್ಥಾಪಕನೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿತು.

ಕಾಂಪ್ಟೆ ಪ್ರಕಾರ ಪಾಸಿಟಿವ್ ಶಬ್ದ ಖಚಿತ, ನಿಸ್ಸಂದಿಗ್ಧ ಮತ್ತು ಉಪಯುಕ್ತ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ಯಾವ ಜ್ಞಾನವು ಖಚಿತವಿದ್ದು ನಮ್ಮ ದೈನಂದಿನ ಬದುಕಿನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದೋ ಅದು ಮಾತ್ರ ಸತ್ಯ. ವಿಜ್ಞಾನ ಮಾತ್ರ ಈ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಬಲ್ಲದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಅವಲೋಕನ ಮತ್ತು ಅನುಭವಗಳ ಬುನಾದಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದೆ. ವಿಜ್ಞಾನದ ಗುರಿ ನಿಸರ್ಗದ ಘಟನೆಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು.

ಆದರೆ ಈ ಪಾಸಿಟಿವ್ ಎಂದರೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹಂತವನ್ನು ಒಮ್ಮೆಲೇ ಸಾಧಿಸುವಂತಹುದಲ್ಲ. ಈ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ಕಾಂಪ್ ಪ್ರಕಾರ ಮನುಷ್ಯನ ಬುದ್ಧಿ ಮೂರು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಹಂತಗಳಿಗೆ ಮೂರು ಹಂತಗಳ ನಿಯಮ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಂತಕ್ಕೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಮೌಲ್ಯವಿದೆ.

ಮೊದಲನೆಯದಾದ ದೇವತಾಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹಂತ ಮಾನವ ಬುದ್ಧಿಯ ಶೈಶವಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಾನವನು ನಿಸರ್ಗದ ಘಟನೆಗಳಿಗೆ ಅತಿಮಾನುಷ ಶಕ್ತಿಗಳೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಬಗೆದು ಅವುಗಳನ್ನು ತನ್ನ ನಮೂನೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು, ಅವುಗಳನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾ ಎಂದರೆ ನಿರ್ಜೀವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಆತ್ಮವಿದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮಾನವೀಯ ರೂಪುಗುಣಗಳನ್ನು ಆರೋಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮನುಷ್ಯತ್ವಾರೋಪಣೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಘಟನೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅನೇಕವಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಅತಿಮಾನುಷಶಕ್ತಿಗಳೂ ಅನೇಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಕ್ರಮೇಣ ಮಾನವನ ಬುದ್ಧಿಯು ಬಹುದೇವತಾವಾದದಿಂದ (ಮಾನೊಥೀಸಮ್) ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ಅವನು ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಘಟನೆಗಳನ್ನೂ ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಒಂದೇ ದೇವರನ್ನು ನಂಬಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಮನಸ್ಸು ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಮನುಷ್ಯ ಎರಡನೆಯದಾದ ಭೌತಾತೀತ ಹಂತಕ್ಕೆ (ಮೆಟಫಿಸಿಕಲ್ ಸ್ಟೇಜ್) ಬರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಹಂತ ಮಾನವ ಬುದ್ಧಿಯ ತಾರುಣ್ಯಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇವನು ನಿಸರ್ಗದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಜಗತ್ತನ್ನು ಮೀರಿದ ಅಮೂರ್ತ ಸತ್ವದ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮೂರ್ತ ದೇವತೆಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಮೂರ್ತ ಆಕ್ರಮಿಸುತ್ತದೆ. ವಸ್ತು ವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಈ ತತ್ತ್ವಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿದ್ದು ಈ ತತ್ತ್ವಗಳೇ ಘಟನೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ಆದರೆ ಮಾನವ ಬುದ್ಧಿಯ ವಿಕಾಸ ತುತ್ತ ತುದಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದು ಕೊನೆಯದಾದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ. ಮನುಷ್ಯನು ಅತೀತದಲ್ಲಿನ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಅನ್ವೇಷಣೆಯನ್ನು ಅವಲೋಕನ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಭವಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ವಸ್ತುಗಳ ಏಕೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಿಂತಲೂ ವಸ್ತುಗಳ ಹೇಗೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಘಟನೆಗಳು ಯಾವ ಉಪಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಯಾವ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಬದ್ಧವಾಗಿವೆಯೆಂಬುದಷ್ಟೆ ಅವನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂದ್ರಿಯಾನುಭವದ ಮೂಲಕ ಕಂಡುಕೊಂಡ ಈ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮಗಳ ಮೂಲಕ ಅವನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಘಟನೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಲೆತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಈ ವಿವರಣೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕಾಂಪ್ಟೆ ಪ್ರಕಾರ ಯಾವ ಜ್ಞಾನವೂ ಪ್ರಸ್ತುತ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಪೂರೈಸಿದರೆ ಅಷ್ಟೇ ಸಾಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಉಪಯುಕ್ತವೂ ಆಗಿರಬೇಕು.

ಕಾಂಪ್ಟೆ ಗಣಿತ ವಿಜ್ಞಾನ (ಅಂಕಗಣಿತ, ಜ್ಯಾಮಿತಿ ಮಂತ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರ), ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ, ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ (ಮನಃಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ) ಜೀವವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನಗಳೆಂಬ ಆರು ವಿಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇವನ ಪ್ರಕಾರ ಈ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸರಳ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯ ಒಂದು ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಶ್ರೇಣಿಯಿದೆ. ಸರಳ, ಅಮೂರ್ತ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಗಣಿತ ವಿಜ್ಞಾನ ಮೊದಲು ಬಂದು ಅದು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೂ ಬುನಾದಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನವು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಕೀರ್ಣ ವಿಜ್ಞಾನ ಅದು ಉಳಿದ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಉಳಿದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಅಗತ್ಯ. ಮಾನವ ಬುದ್ಧಿ ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಕೀರ್ಣ ವಿಜ್ಞಾನಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಪ್ಟೆ ಅನಂತರ ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನದೊಂದಿಗೆ ನೀತಿವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಎಲ್ಲ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ತುತ್ತತುದಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಕಾಂಪ್ಟೆ ಪ್ರಕಾರ ಎಲ್ಲ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ನಿಯಮದಿಂದ ಅಥವಾ ಒಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಮತ್ತೊಂದರ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲು ಕಾರ್ಯತಃ ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಕಾರಣ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲೂ ಉಳಿದ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಅಂಶಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಹೊಸ ಅಂಶಗಳೂ ಸೇರಿದ್ದು ಈ ಹೊಸ ಅಂಶಗಳೇ ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ನೀಡುವುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಅದರ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಅದರ ನಿಯಮಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ವಿವರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಜ್ಯಾಮಿತಿಯ ನಿಯಮಗಳು ದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುವ ಸ್ಥಿರವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಅನ್ವಯಿಸುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಯಂತ್ರ ವಿಜ್ಞಾನದ ನಿಯಮಗಳು ಚಲನೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸುವುದು. ಜೀವವಿಜ್ಞಾನದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಯಂತ್ರ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಥವಾ ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನದ ವಿವಿಧ ಸಂಗತಿಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನದ ಎಷ್ಟೋ ನಿಯಮಗಳು ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಸಂಗತಿಗಳ ವೈವಿಧ್ಯ. (ಎನ್.ಎಲ್.)

ಪಿಜ಼ಾರೋ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೊ: 1475–1535. ಹೆಸರಾಂತ ಅನ್ವೇಷಣಾಕಾರ ಹಾಗೂ ದಂಡೆಯಾತ್ರ ಪ್ರವೀಣ. ಟ್ರೂಜಿಲ್ಲೊ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ (1475). ಈತ ಇನ್ಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಹೊಸ ಪ್ರಪಂಚದ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಹಾಗೂ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಸುವರ್ಣಾಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿದ (1510). ವಾಸ್ಕೊ ನ್ಯೂನಿಜ್ ಡಿ ಬಾಲ್‌ಬೂವ ಜೊತೆಗೂಡಿ ಸಮುದ್ರ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಅನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದ (1513). ಈತ ಎರಡು ಬಾರಿ ಸಮುದ್ರ ಮಾರ್ಗಗಳ ಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡ (1524–1526–28). ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಈತ ಸಾಹಸ ಯಾತ್ರೆ ಕೈಗೊಂಡು

ಕೊಲಂಬಿಯ ಕರಾವಳಿಯ ಕಡೆ ಮುಂದುವರಿಸಿದ. 1931 ರಲ್ಲಿ ಈತನ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ಸಹೋದರರು, 180 ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವರ್ಗದವರು ಹಾಗೂ 37 ಅಶ್ವಗಳ ಜೊತೆ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಪೆರೂ ದೇಶಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಟ್ಟ. ಪೆರುವಿನ ಇನ್ಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ ಎದುರು ಬಿದ್ದ, ಗುಪ್ತಚಾರರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಆಟಹುಲ್ಪನ ಜೊತೆ ಮಾತುಕತೆಗೆ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ. ಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಹೇರಳವಾದ ಧನವನ್ನು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಿಂದ ಪಡೆದು ಇನ್ಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತನ್ನದಾಗಿಸಿಕೊಂಡ. ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಅತಹುಲ್ಪನನ್ನು ಸಮುದ್ರದ ಬಾತುಕೋಳಿಯಂತೆ ಬದುಕಲು ಬಿಟ್ಟ. 1535 ರಲ್ಲಿ ಲಿಮಾ (ಪೆರುವಿನ ರಾಜಧಾನಿ) ವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಮುಂದೆ ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದ ವಿಶ್ವಾಸಘಾತಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಈತ ಲಿಮಾದಲ್ಲಿ ಹತನಾದ. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಪಿಟ್‌ಕೈರನ್ ದ್ವೀಪಗಳು: ದಕ್ಷಿಣ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ಪಿಟ್‌ಕೈರನ್, ಹೆಂಡರ್‌ಸನ್, ಡ್ಯೂಸಿ ಮತ್ತು ಓಯಿನೋ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ದ್ವೀಪಸಮೂಹ. ಮೊದಲು ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಸಾಹತುಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯದ ದೇಶವಾದ ಪಿಟ್‌ಕೈರನ್ ಸು. 9 ಕುಟುಂಬಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು (ಜನಸಂಖ್ಯೆ 45) ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ದ್ವೀಪವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳು ಪಾಲಿನೇಷಿಯನ್ ಜನಾಂಗದವರು. ರಾಜಧಾನಿ ಆ್ಯಂಡರ್ ಸ್ಟಾನ್. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ಚೌಂಟಿ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪಿಟ್‌ಕೈರನ್ ಭಾಷೆ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆ ರೂಪತಳೆದಿದೆ. ಉಳಿದ ಮೂರು ದ್ವೀಪಗಳು ಸು. 100 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಜನವಸತಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪಿಟ್‌ಕೈರನ್ ದ್ವೀಪದ ಫಲವತ್ತಾದ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತರಕಾರಿ ಹಾಗೂ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನೂ ಕಲ್ಲಂಗಡಿ, ಕಬ್ಬು, ಬಾಳೆ ಹಾಗೂ ಬೀನ್ಸ್ ಬೆಳೆಯಲಾಗುವುದು. ಈ ಚಿಕ್ಕ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವ ಕೆಲವೇ ಕುಟುಂಬದ ಜನರ ಕಸಬು ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಕರಕುಶಲಗಾರಿಕೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ಪನಾಮಾ ಕಾಲುವೆಯ ಮೂಲಕ ನ್ಯೂಜಿ಼ಲೆಂಡಿಗೆ ಹಾದು ಹೋಗುವ ಹಡಗುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ತಂಗಿದಾಗ ಜನರು ಜೇನು, ಕರಕುಶಲವಸ್ತುಗಳು ಹಾಗೂ ಅಂಚೆ ಚೀಟಿಗಳನ್ನು ಮಾರಾಟಮಾಡುವರು. (ಕೆ.ಎಂ.)

ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್: ಅಮೆರಿಕದ ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಉಕ್ಕು ಉತ್ಪಾದನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಅಮೆರಿಕದ ಉಕ್ಕು ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಶೇ. 20 ರಷ್ಟು ಇಲ್ಲಿಯದು. ಆ ದೇಶದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಒಳನಾಡ ರೇವು ಕೂಡ ಆಗಿದೆ. ಅಲಿಗಾನೀ ಮತ್ತು ಮೋನಾಂಗಹೀಲ ನದಿಗಳು ಸಂಗಮಿಸಿ ಒಹೈಯೊ

ನದಿಯಾಗುವ ಎಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಕೇಂದ್ರ. ಇದರ ಸುತ್ತ ಆಗ್ವಿಪ, ಮೆಕ್ಕಿಸ್ಪೋರ್ಟ್, ನ್ಯೂ ಕೆನ್‌ಸಿಂಗ್‌ಟನ್, ವಾಷಿಂಗ್ಟನ್ ಮತ್ತು ವಿಲ್ಕಿನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಎಂಬ ಉಪನಗರಗಳೂ ಇವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,34,563 (2000).

1958–59 ರಲ್ಲಿ ದ್ವಿಶತಮಾನೋತ್ಸವ ಆಚರಿಸಿಕೊಂಡ ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ 18 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಗ್ರಾಮವಾಗಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಭಾರೀ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪದಿಂದಾಗಿ ಗಾಜು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣ ಕುಲುಮೆಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಪಟ್ಟಣವಾಯಿತು. ಹತ್ತಿರವೇ ತೈಲ ಮತ್ತು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ ಸಿಕ್ಕ ಮೇಲೆ ಆಂಡ್ರೂ ಕಾರ್ನೆಜಿಯ ಸಾಹಸದಿಂದ ಇದು ಉಕ್ಕಿನ ನಗರವಾಯಿತು. ಈಗ ಇದು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್, ಗಾಜು, ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣಗಳು, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕೋಕ್ ರಸಾಯನಿಕಗಳು, ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಬೃಹತ್ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಇದರ ನದಿ ಬಂದರು ವರ್ಷಕ್ಕೆ 4 ಕೋಟಿ ಟನ್ ಸಾಗಿಗೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ.

1937 ರಿಂದಲೂ ಪ್ರಮುಖ ಪರಮಾಣು ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಇದು ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರಥಮ ಪರಮಾಣು ಭೇದಕ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷಕವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣು ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಪರಮಾಣು ಶಕ್ತಿ ಜಲಾಂತರ್ಗಾಮಿಗಳಾದ ನಾಟಿಲಸ್ ಮತ್ತು ಸ್ಕೇಟ್‌ಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ರಿಯಾಕ್ಟರುಗಳು ತಯಾರಾದವು. 1957 ರಲ್ಲಿ ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಪರಮಾಣು ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಪೂರೈಕೆಯಾಗತೊಡಗಿತು.

ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಪ್ರಮುಖ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರವೂ ಹೌದು. ಇಲ್ಲಿನ ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿಯೇ ಜೊನಾಸ್ ಸಾಲ್ಕ್ 1955 ರಲ್ಲಿ ಪೋಲಿಯೋ ರೋಗಕ್ಕೆ ಲಸಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು. (ಪಿ.ವಿ.ಎ.)

ಪಿರಮಿಡ್ ಆಲೇಖ: ಪಿರಮಿಡ್ ಆಲೇಖದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ರಚನೆ, ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಮಹಿಳೆಯರ ಹಾಗೂ ಪುರುಷರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಗ್ರಾಮೀಣ ಮತ್ತು ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನರ ಜನಗಣತಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ತೋರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಏರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಇಳಿಕೆಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದು ಪಿರಮಿಡ್‌ನ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಪಿರಮಿಡ್ ಆಲೇಖವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. (ಜಿ.ಕೆ.)

ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣ: ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರಪೇಟೆ ಮತ್ತು ಸೋಮವಾರಪೇಟೆ, ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅರಕಲಗೂಡು, ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರ ಮತ್ತು ಹುಣಸೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಬಳಸಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 814.5 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,24,254. ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣ, ಹಾರನಹಳ್ಳಿ, ಬೆಟ್ಟದಪುರ ಮತ್ತು ರಾವಂದೂರು ಹೋಬಳಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 201 ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ವಾಯುವ್ಯ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಇದನ್ನು ಸೋಮವಾರಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾಕಲಯ್ಯನ ಬೆಟ್ಟ ಮತ್ತು ಜೇನುಕಲ್ಲು ಬೆಟ್ಟ ಇವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 87 ಸೆಂಮೀ. ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಹತ್ತಿ, ಅಡಕೆ–ಇವು ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ರಾಗಿ ಮತ್ತು ಜೋಳಗಳೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣ–ಹಾಸನ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣದಿಂದ ವಾಯುವ್ಯಕ್ಕೆ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಟ್ಟದಪುರ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಟ್ಟದ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1,338 ಮೀ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಸಿಡಿಲು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಬೈಲುಕುಪ್ಪೆಯಲ್ಲಿ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ನಿರಾಶ್ರಿತರಿಗೆ ವಸತಿಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣ. ಮೈಸೂರು–ಮಡಿಕೇರಿ ಹೆದ್ದಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಮೈಸೂರಿನಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸು. 67 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಹುಣಸೂರಿನಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸು. 20 ಕಿಮೀ ದೂರದದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 14,924. ಹಿಂದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸಿಂಗಪಟ್ಟಣ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. (ಪಿ.ಬಿ.)

ಪೀಟರ್ ಹ್ಯಾಗೆಟ್: ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ. ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ಕೌಶಲ್ಯಗಳು, ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಹಾಗೂ ನಮೂನೆಗಳ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹಲವಾರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ – ಎ ಮಾಡರ್ನ ಸಿಂಥೆಸಿಸ್ (1979)

ಮಾಡೆಲ್ಸ್ ಇನ್ ಹ್ಯೂಮನ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ; ಲೊಕೇಷನಲ್ ಅನಲಿಸಿಸ್ ಇನ್ ಹ್ಯೂಮನ್ ಜಿಯಾಗ್ರಫಿ (1965), ಫ್ರಾಂಟೀಯರ್ಸ್ ಇನ್ ಜಿಯಾಗ್ರಾಫಿಕಲ್ ಟೀಚಿಂಗ್ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಮುಖ್ಯ ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳಾಗಿವೆ. ಈತ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯ ಕ್ರಿಯಾ ಮಾಲೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದರು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಮಾನವ ಪರಿಸರ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆ, ಸ್ಥಾನೀಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆ, ವರ್ತನಾ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆ, ವೈಚಾರಿಕ ಅಥವಾ ರಚನಾತ್ಮಕ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆ. (ಬಿ.ಪಿ.)

ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟ್: ಇಟಲಿಯ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದ ಪ್ರದೇಶ. ಅಲೆಸಾಂದ್ರಿಯ, ಆಸ್ತೀ, ಕೂನೋವೋ, ನೋವಾರ, ಟೋರೆನೋ ಮತ್ತು ವರ್ಚಿಲೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 25,399 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,166,442 (2001). ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಟೂರಿನ್.

ಈ ಪ್ರದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣ, ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅಪನೀನೊಲಿಗೂರೆ ಹಾಗೂ ಸಮುದ್ರದಂಚಿನ ಕೋಯಟಿನ್, ಗ್ರಾಯೀಯನ್ ಮತ್ತು ಪೆನ್ನೈನ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳೂ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೋ ನದೀ ಬಯಲಿನ ಫಲವತ್ತಾದ ವ್ಯವಸಾಯ ಭೂಮಿಯೂ ಇವೆ. ಇಟಲಿಯ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ನಡುವೆ ಇರುವ ವ್ಯವಸಾಯ ಯೋಗ್ಯ ಬಯಲುಗಳಿಗೆ ಪೀಡ್‌ಮೌಂಟ್ (ಬೆಟ್ಟ ತಪ್ಪಲ ಭೂಮಿ) ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟು. ಪೋ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿರುವ ಸರೋವರಗಳು ಮಜೋರೇ ಮತ್ತು ಓರ್ಟ್ಟ, ಪೋ ಹಾಗೂ ಅದರ ಉಪನದಿಗಳಾದ ಡೋರಾಬಾಲ್ಟಿಯ, ಡೋರಾ ರಿಪಾರಿಯ, ಸೇಸೀಯ, ಟನಾರೊ ಮತ್ತು ಸ್ಕ್ರೀವಿಯ ಇವು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ.

ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತದ ನದಿಗಳು ಉತ್ತರ ಇಟಲಿಯ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಪೂರೈಕೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಗಟ್ಟಿ ಮರಗಳಿವೆ. ಆಲ್ಪ್ಸ್ ತಪ್ಪಲಿನ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಪಶುಪಾಲನೆ ಹಾಗೂ ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಬೆಳೆಗಳು ಗೋದಿ, ಬತ್ತ, ತರಕಾರಿ ಹಾಗೂ ಹಣ್ಣು. ಪೋ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವೈನ್‌ಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಉತ್ತಮ ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಟಲಿಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟಿನ ಪಾತ್ರ ಗಮನಾರ್ಹವಾದದ್ದು. ಟೂರಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ಮೋಟಾರು ವಾಹನ, ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ, ಗಾಜಿನ ಸಾಮಾನು ಮತ್ತು ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ರಸ್ತೆಗಳ ಜಾಲದಿಂದ ಅನೇಕ ಪಟ್ಟಣಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಜಿನೋವ ರೇವು ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆ ಇದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಇಟಲಿಗಳ ನಡುವೆ ಬ್ಲಾನ್ ಸುರಂಗದ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗುವ ಹೊಸ ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಪುಣೆ: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಗರ, ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ವಿಭಾಗದ ಆಡಳಿತ ಸ್ಥಳ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 567 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ, ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಮುಠಾ ಮತ್ತು ಮುಳಾ ನದಿಗಳು ಕೂಡುವ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ, ಮುಂಬಯಿ ನಗರದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 192 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ. $18^{0}31'$ ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. $73^{0}54'$ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಇದು ಮಧ್ಯ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ರೈಲ್ವೆಗಳ ಸಂಧಿ ಸ್ಥಳ. ನಗರದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 138.35 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5695000(2003).

ಇಲ್ಲಿಯದು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಾದ ಆಹ್ಲಾದಕರ ವಾಯುಗುಣ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸು. 63 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಾಯಕರಾಗಿದ್ದ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಬಾಲ ಗಂಗಾಧರ ಟಿಳಕ್, ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಗೋಖಲೆ, ಮಹರ್ಷಿ ಕರ್ವೆ ಮೊದಲಾದ ಮಹನೀಯರಿಗೂ ಈ ನಗರಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಈ ನಗರ ಸುಂದರ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ದಖನ್ನಿನ ರಾಣಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅನ್ವರ್ಥವೆನಿಸಿದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಇದು ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮಳೆಗಾಲದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಪುಣೆ ದೀರ್ಘ ಕಾಲದಿಂದ ಪ್ರಮುಖ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರ. 1948 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಪುಣೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಗಣೇಶ ಖಿಂಡದಲ್ಲಿರುವ ಹಳೆಯ ಸರ್ಕಾರಿ ಭವನದಲ್ಲಿದೆ. ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಕೃಷಿ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ವೈದ್ಯ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವ 12 ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. 1917 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಭಂಡಾರಕರ್ ಓರಿಯಂಟಲ್ ರಿಸರ್ಚ್ ಇನ್ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ. ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ಅನೇಕ ಇಲಾಖೆಗಳ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಾಲಯಗಳು ಪುಣೆಯಲ್ಲಿವೆ. ರೇಸ್ ಕೋರ್ಸ್, ಪ್ರಸಾರ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಹವಾ ಸಮೀಕ್ಷಾಲಯ ಇವೆ. ನಗರದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ರಕ್ಷಣಾ ಇಲಾಖೆಯ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿರುವ ದಂಡಿನ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಭಾರತ ಸೈನ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಆಧಿಪತ್ಯದ ಮತ್ತು ಪುಣೆ ಉಪಕ್ಷೇತ್ರದ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾನ ಪುಣೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಖಡಕ್‌ವಾಸ್ಲಾದಲ್ಲಿರುವ ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಕ್ಷಣಾ ಅಕಾಡೆಮಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕ್ಯಾಡೆಟ್‌ಗಳಿಗೆ ಆಧುನಿಕ ಯುದ್ಧ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ತರಬೇತು ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. 4 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಲೋಣವಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ನೌಕಾ ಮತ್ತು ಯಾಂತ್ರಿಕ ತರಬೇತು ಸಂಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಐ.ಎನ್.ಎಸ್. ಶಿವಾಜಿ ಕಾಲೇಜ್ ಮತ್ತು ಅದರ ಅಂಗವಾದ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜ್ ಇವೆ. ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಯುದ್ಧ ಸಾಧನಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಕೃತಕ ಅಂಗ ಕೇಂದ್ರ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಸಾಯನ ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಚಲನಚಿತ್ರ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆ ಡೆಕ್ಕನ್ ಕಾಲೇಜು, ಖಡಕಿಯಲ್ಲಿ ಮದ್ದುಗುಂಡುಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇವೆ. ಕೆಲವೇ ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಪಿಂಪ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಪೆನಿಸಿಲಿನ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇದೆ.

ಪುಣೆ ನಗರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳೂ ಚರ್ಚುಗಳೂ ಯೆಹೂದ್ಯರ ಆರಾಧನಾ ಮಂದಿರ ಮತ್ತು ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳೂ ಇವೆ. ಎಂಪ್ರಸ್ ಉದ್ಯಾನ, ಶಿವಾಜಿ ಪಾರ್ಕ್, ಮುಳಾ ನದಿಯ ಒಡ್ಡಿನ ಮೇಲೆ ಬಂಡ್ ಉದ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಸಂಭಾಜಿ ಪಾರ್ಕ್ ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಾನಗಳು. ಪುಣೆ ಹಾಗೂ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳುಂಟು. ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಕಾಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶನಿವಾರ ವಾಡೆ ಅರಮನೆಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಮತ್ತು ಮಹಾತ್ಮಾಗಾಂಧಿಯವರನ್ನು 1942 ರಲ್ಲಿ ಬಂಧನದಲ್ಲಿಡಲಾಗಿದ್ದ ಆಗಾಖಾನ್ ಅರಮನೆ ಇವೆ. ಪುಣೆಯ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಾ ಅಥವಾ ಪಾರ್ವತಿ ಗುಡ್ಡ ಇದೆ.

ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿ, ಕಾಗದ ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಇವೆ. ನಗರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಅನೇಕ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಉಪನಗರಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಬಗೆಬಗೆಯ ಸರಕುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಹಲವಾರು ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಪುಣೆಯಿಂದ ಮುಂಬಯಿ, ಅಹಮದ್ ನಗರ, ಸೊಲ್ಲಾಪುರ ಮತ್ತು ಸತಾರಾಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. 1961 ರಲ್ಲಿ ಪಾನ್‌ಶೇಟ್ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಒಡೆದಿದ್ದರಿಂದ ಹಳೆಯ ಪುಣೆಯ ಗಮನಾರ್ಹ ಭಾಗ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋಯಿತು. ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಮನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ನಗರ ಭಾಗ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಪುಣೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 15,625 ಚ.ಕಿಮೀ; ಜನಸಂಖ್ಯೆ 224224. ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ತ್ರಿಕೋಣಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಗುಡ್ಡಗಳು ಅದರ ತಳ. ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಭೀಮಾ ಮತ್ತು ನೀರಾ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮದ ಬಳಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಅದರ ಅಗ್ರ. ಪಶ್ಚಿಮದ ನೆಲ ಅಲೆಅಲೆಯಾಗಿ ಏರಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಬೆಣ್ಣೇಣುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅನೇಕ ಗುಡ್ಡಗಳ ಸಾಲುಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪಶ್ಚಿಮದ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಆಗ್ನೇಯದ ಶುಷ್ಕ ಪ್ರದೇಶದ ಕಡೆಗೆ ಭೂಮಿ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಬರಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗುವುದುಂಟು. ಮುಟಾ ಮತ್ತು ನೀರಾ ನದಿಗಳ ಕಾಲುವೆಗಳು ನೀರಾವರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಪುಣೆ ಜಿಲ್ಲೆ ರಾಜ್ಯದ ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲಸಗಾರರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಜನ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ಜೋಳ, ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಸಜ್ಜೆ ಮುಖ್ಯ ಧಾನ್ಯಗಳು. ಕಬ್ಬು ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆ. ಇದರಿಂದ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಲ್ಲ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ. ಜುನ್ನಾರ್ ಎಂಬುದು ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳ ಮಾರಾಟದ ಕೇಂದ್ರ. ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ರೈಲ್ವೆಗಳ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯೊಳಗಿಂದ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತವೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ವದ ಹಾಗೂ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಲೋಣವಾಲ, ಶಿವನೇರಿ ಮೊದಲಾದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಪ್ರವಾಸಿ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳು. ಶಿವನೇರಿ ಶಿವಾಜಿಯ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ. ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗದ ಗುಡಿ ಇರುವ ಭೀಮಾಶಂಕರ, ಸಂತ ತುಕಾರಾಮನ ಜನ್ಮಸ್ಥಳವಾದ ದೇಹು, ಸಂತ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಜನ್ಮಸ್ಥಳವಾದ ಅಳಂದಿ ಮೊದಲಾದವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳವು. ಕಾರ್ಲಾ ಮತ್ತು ಭಾಜಾ ಗುಹೆಗಳು ಬೌದ್ಧ ಶಿಲ್ಪಕಲಾಕೇಂದ್ರಗಳು.

ಪುಣೆ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪುಣೆ, ಅಹಮದ್ ನಗರ, ಜಳಗಾಂವ್, ಧುಳಿಯಾ, ಠಾಣಾ, ನಾಸಿಕ್ ಮತ್ತು ಕೊಲಾಬಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ. (ಜಿ.ಕೆಯು.)

ಪುತ್ತೂರು: ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಲೆನಾಡು ಭಾಗವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಐದು ಒಳನಾಡು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು; ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಐದು ದಶಕಗಳ ಹಿಂದೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಉಪ್ಪಿನಂಗಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಪುತ್ತೂರು ಪಟ್ಟಣ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಬಂದುದರಿಂದ 1927 ರಲ್ಲಿ ಅದನ್ನೇ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅದರ ಹೆಸರನ್ನೇ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೂ ಕೊಡಲಾಯಿತು. 1954 ಜುಲೈ 1 ರಂದು ಬೆಳ್ತಂಗಡಿ, 1959 ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 1 ರಂದು ಬಂಟ್ವಾಳ ಮತ್ತು 1966 ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 1 ಸೂಳ್ಯ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದಾಗ ಪುತ್ತೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಿಂದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಹೊಸ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ, ಹಿಂದೆ 184 ಗ್ರಾಮಗಳು ಮತ್ತು 3,172 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿದ್ದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ತಾಲ್ಲೂಕಾಗಿದ್ದ ಪುತ್ತೂರು ಈಗ 67 ಗ್ರಾಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ 1,004 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,56,266.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಮಲೆನಾಡಿನ ಒಂದು ಭಾಗವಾದ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪೈಕಿ ಅಮ್ಮೆಡಿಕಲ್ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ್ದು. (1,293 ಮೀ). ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಗುಡ್ಡಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ನೆಲ ಏರುತಗ್ಗಾಗಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿ ನೇತ್ರಾವತಿ. ಕುಮಾರಧಾರಾ ನದಿ ಇದನ್ನು ಉಪ್ಪಿನಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಇನ್ನೊಂದು ನದಿ ಗೌರಿ ಹೊಳೆ. ಇದು ಕಡಬಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರಧಾರಾ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಪುತ್ತೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 4,40 ಸೆಂಮೀ.

ಭೂರಚನೆ: ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಜಂಬುಮಣ್ಣಿನ ನೆಲವೇ ಹೆಚ್ಚು. ಶಿರಾಡಿ ಘಾಟ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಶಿಲೆ ಇದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸುಂಕದಕಟ್ಟೆಯ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅರಬಗುಡ್ಡ, ಬೊರ್‍ಯಗುಡ್ಡ, ಬೂತಾಲಗುಡ್ಡ, ಒಡತ್ತುಖಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಉಪ್ಪಿನಂಗಡಿ-ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ಯಾಡಿಯ ಬಳಿ ಕುರಂದಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಕ್ಯಾನೈಟ್ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಮೂಡ್ನೂರು ಹೊಳೆ ಹರಿಯುವ ಕಾವು ಎಂಬಲ್ಲಿ ರೇವೆ ಚಿನ್ನದ ರೇಕುಗಳಿವೆ. ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಸೀರ್‌ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಂಪಾಡಿ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಬೆಂದ್ರ್ ತೀರ್ಥ ಎಂಬ ಬಿಸಿನೀರಿನ ಕೊಳದಲ್ಲಿ ಗಂಧಕಾಂಶವಿದೆ. ಪುತ್ತೂರಿನಿಂದ 19 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ (ಉಪ್ಪಿನಂಗಡಿ-ಬಿಸಲೆಘಾಟ್ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ) ಹಿರೆಬಂಡಾಡಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಮಲೆನಾಡಿನ ಹಸುರಿನ ನಡುವೆ ಹುದುಗಿರುವ ಕೆಮ್ಮಾರ್ ಸರೋವರ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಅದೊಂದು ವಿಶ್ರಾಂತಿಧಾಮ.

ಕೃಷಿ: ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಟ್ಟು ಭೂಮಿ 99,693 ಹೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 30.317 ಹೆ. ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ಇಲ್ಲಿ ತೇಗ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಕರಿಮರ, ಮತ್ತಿ, ಕೀರಲ್‌ಬೋಗಿ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳೂ ಇವೆ. 5,120 ಹೆ. ವ್ಯವಸಾಯದ ಭೂಮಿಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 32,607 ಹೆ. ಸಾಗುವಳಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಳೆಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಾವಿಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗೌರಿ ಹೊಳೆಗೆ ಅಣ್ಣೆಕಟ್ಟುವ ಯೋಜನೆಯೊಂದಿದೆ. ನದಿಗಳ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಬತ್ತ, ತೆಂಗು ಒಳನಾಡಿನ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕೆಯೂ ಏರುನೆಲದಲ್ಲಿ ಗೇರುಬೀಜವೂ (ಗೋಡಂಬಿ) ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮೆಣಸು, ಬಾಳೆ, ಹಲಸು, ರಾಗಿ, ತೊಗರಿ ಇತರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಈಚೆಗೆ ಕೋಕೋ ಮತ್ತು ರಬ್ಬರ್ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯಮ ಬೀಡಿ ಕಟ್ಟುವುದು. ಮೈಸೂರು-ಮಂಗಳೂರು ಹೆದ್ದಾರಿ ಪುತ್ತೂರಿನ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಪುತ್ತೂರಿನಿಂದ ಕಾಸರಗೋಡು, ವಿಟ್ಲ, ಸವಣೂರು, ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ, ಉಪ್ಪಿನಂಗಡಿಗೆ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಹಾಸನ-ಮಂಗಳೂರು ರಸ್ತೆ ಹಾಗೂ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಪುತ್ತೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಶಿರಾಡಿ ಘಾಟಿನ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ತಾಮ್ರದ ತಯಾರಿಕೆ, ಜೇನುಸಾಕಣೆ, ಮರಕೊಯ್ಯುವ ಉದ್ಯಮ, ಗೇರು ಬೀಜ ಸಂಸ್ಕರಣೆ ಹಾಗೂ ಹಲವಾರು ಗುಡಿಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ.

ಪುತ್ತೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಡಬ ಗ್ರಾಮ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಗಣೇಶ ಮತ್ತು ನೀಲಕಂಠ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಸವಣೂರು ಹಿಂದೆ ಜೈನರ ಒಂದು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಪುತ್ತೂರಿನ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 13 ಕಿಮೀ

ದೂರದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಪುಡೊತ್ತು ಚಂದ್ರನಾಥ ಬಸದಿ ಇದೆ. ಉಪ್ಪಿನಂಗಡಿ ಹಿಂದೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಈ ಊರಿನ ಹೆಸರೇ ಇತ್ತು. ಉಪ್ಪಿನಂಗಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ದೇವಾಲಯಗಳು ಲಕ್ಷ್ಮೀರಮಣ ಮತ್ತು ಸಹಸ್ರ ಲಿಂಗೇಶ್ವರ. ಕೊಯ್ಲ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಹೈನು ಕೇಂದ್ರ. ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 52 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 9.84 ಚ.ಕಿಮೀ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 111 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಸ್ಥಳದ ಸುತ್ತಲೂ ಏರುಗುಡ್ಡಗಳಿವೆ. ಇದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಳನಾಡಿನ ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರ. ಮಂಗಳೂರು–ಹಾಸನ ರೈಲು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪುತ್ತೂರು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ನಿಲ್ದಾಣ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 48070 (2001). ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇಂದ್ರವಾದ ಪುತ್ತೂರಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಮಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತರ ಭಾಗಗಳೊಡನೆ ರೈಲುಸಂಪರ್ಕ ಲಭ್ಯವಿದೆ. (ಎಂ.ವಿ.)

ಪುದುಚೇರಿ: ಭಾರತ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶ; ಅದರ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಪುದುಚೇರಿ ಎಂಬುದು ತಮಿಳಿನ ಪುದು (ಹೊಸ) ಮತ್ತು ಚೇರಿ (ಗ್ರಾಮ) ಎಂಬ ಪದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಪಾಂಡಿ ಎಂಬುದು ಪುದು ಎಂಬುದರ ಅಪಭ್ರಂಶ. ಪುದುವೈ, ಪಾಂಡಿಚೇರಿ ಹಾಗೂ ಪಾಂಡಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಪಾಂಡಿಚೇರಿ ಎಂಬುದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯೀಕೃತ ಹೆಸರು. ಪಾಂಡಿಚೇರಿ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 480 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 974,345. ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಕೋರಮಂಡಲ (ಪೂರ್ವ) ತೀರದ ಪುದುಚೇರಿಯೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಕಾರೈಕಲ್, ಯಾನಾಂ ಮತ್ತು ಮಾಹೆ ಇವು ಸೇರಿವೆ. ಪುದುಚೇರಿ ಜಿಲ್ಲೆ 290 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಯಾನಾಂ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಪೂರ್ವ ಗೋದಾವರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗೋದಾವರಿ ನದಿಯ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಫ್ರೆಂಚರು ಇದನ್ನು 1731 ರಲ್ಲಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 20 ಚ.ಕಿಮೀ. ಕಾರೈಕಲ್ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ತಂಜಾವೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಯ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿದೆ. 1738 ರಲ್ಲಿ ತಂಜಾವೂರಿನ ದೊರೆ ಸಾಹುಜಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಗೆ ಇದನ್ನು ನೀಡಿದ. ಕಾರೈಕಲ್‍ನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 161 ಚ.ಕಿಮೀ. ಮಾಹೆ ಇರುವುದು ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೇರಳದ ನಡುವೆ. ಇದು 9 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಬಡಗರ ರಾಜ 1721 ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದ. ಪುದುಚೇರಿ, ಕಾರೈಕಲ್ ಹಾಗೂ ಯಾನಾಂ ಇವುಗಳಿಗೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಮಾಹೆ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ಹಾಗೂ ಅರಣ್ಯಗಳ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ತೆಂಗಿನ ಬೆಳೆ ಅಧಿಕ.

ಆಡಳಿತ : ಪುದುಚೇರಿಯ 4 ಜಿಲ್ಲೆಗಳು: ಪುದುಚೇರಿ, ಕಾರೈಕಲ್, ಯಾನಾಂ ಮತ್ತು ಮಾಹೆ. ಪುದುಚೇರಿಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಗವರ್ನರ್ ಮುಖ್ಯರು. ಇವರಿಗೆ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ನೆರವು ನೀಡಲು ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ ಇರುತ್ತದೆ. ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದ ನಾಯಕ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ. 30 ಮಂದಿ ಸದಸ್ಯರ ವಿಧಾನಸಭೆಗೆ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ ಆಡಳಿತ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಣೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಮಾತೃ ಮಂದಿರ, ಆರೋವಿಲಿ

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಕಡಲ ತೀರ. ಶೇ. 45 ಮಂದಿಯ ಕಸಬು ವ್ಯವಸಾಯ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಬತ್ತ, ಹತ್ತಿ, ಜೋಳ, ಬಾಜ್ರ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಕಬ್ಬು, ಕಡಲೆಕಾಯಿ, ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜಗಳು, ತೆಂಗು, ತಂಬಾಕು ಮತ್ತು ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಸಬು.

ಸಾರಿಗೆ : ವಿಳ್ಳಿಪ್ಪುರಂ ಜಂಕ್ಷನ್‍ನಿಂದ ಪುದುಚೇರಿಗೆ 1879 ರಲ್ಲಿ ರೈಲು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ದರ ಉದ್ದ 38.4 ಕಿಮೀ.

ಪುದುಚೇರಿ ಪಟ್ಟಣ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಆರ್ಕಾಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಸಣ್ಣ ನದಿಯೊಂದರ ಮುಖದ ಬಳಿಯ ಬೆಟ್ಟ ಸಾಲುಗಳ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಚೆನ್ನೈನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ 196 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. 1954 ರಿಂದ ಇದು ಒಕ್ಕೂಟ ಪ್ರದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,03,065.

ಕಡಲಿನ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಪುದುಚೇರಿಯ ನೆಲ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಸಮುದ್ರ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಕೆಲವೇ ಅಡಿಗಳ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಮುಖ ರಸ್ತೆಗಳು ಸಮಾಂತರದಲ್ಲಿವೆ. ಪುದುಚೇರಿ ಬಂದರಿನಲ್ಲಿ ಹಡಗುಗಳು ನಿಲ್ಲಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಬಂದರಿಗೆ ಎರಡು ಮೂರು ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಹಡಗುಗಳು ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಬಂದರಿನಿಂದ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಚಾಚಿರುವ ಹಡಗುಕಟ್ಟೆ ಜನಸಂಚಾರಕ್ಕೂ ಹಡಗಿನಿಂದ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. 1960 ರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹಡಗುಕಟ್ಟೆಯೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಕಪೂಚಿಯನ್ ಪಾದ್ರಿಗಳು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ ರೋಮನ್ ಕ್ಯಾತೊಲಿಕ್ ಚರ್ಚ್, ಅರವಿಂದಾಶ್ರಮ, ಮದರಾಸು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಆರೋವಿಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಆಕರ್ಷಣೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಪುರಾತನ ಶಿಲಾಯುಗ: ಮಾನವ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಆದಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಸಂಗ್ರಹಣಾದಿ ಅವಶ್ಯಕ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಕಲ್ಲಿನ ಒರಟಾದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ದೀರ್ಘಕಾಲ (ಪೇಲಿಯೋಲಿತಿಕ್ ಏಜ್). ಮಾನವ ಮೊದಮೊದಲು ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬನಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅವುಗಳಂತೆಯೇ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ. ಆದರೆ ಮಾನವನನ್ನು ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಅವು ತಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಸಂಪಾದನೆಗೆ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ, ಮಾನವ ತನ್ನ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸೇರದ ಬಾಹ್ಯ ಆಯುಧ ಉಪಕರಣಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಮಾನವ ಆಯುಧೋಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಗಳಿಸಿದ ವಿವಿಧ ಅನುಭವಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ. ಈ ಪ್ರಗತಿಯ ಅಧ್ಯಯನವೇ ಮಾನವನ ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸ, ಅದರಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಮೂಲ ಆಹಾರದ ಸಂಗ್ರಹಣೆಗೆ, ಪ್ರಾಣಿ ಜನ್ಯ ಆಹಾರದ ಬೇಟೆಗಳಿಗೆ ಒರಟಾದ ಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಮಾನವ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಹಂತವನ್ನು ಪುರಾತನ ಶಿಲಾಯುಗವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಮಾನವ ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಂದಿನಿಂದ ಅವನು ಆಹಾರ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆ ಹೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದಷ್ಟು ಕಾಲ ಈ ವಿಭಾಗದ ಮಿತಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳೆಂದು ಪುರಾತತ್ತ್ವಜ್ಞರು ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ಭಾವಿಸಿದ್ದರು; ಆದರೆ ಅದು ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಕಾಲ ವಿಸ್ತರಿಸಿತ್ತೆಂಬುದು ಆಧುನಿಕ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಈಗ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕರು ಭೂಮಿಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಆರ್ಕಿಯೊಜೋಯಿಕ್; ಪೇಲಿಯೋಝೋಯಿಕ್, ಮೆಸೊಝೋಯಿಕ್ ಮತ್ತು ಸೆನೋಝೋಯಿಕ್ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪರ್ವಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯದಾದ ಸೆನೋಝೋಯಿಕ್ ಪರ್ವವನ್ನು ಪ್ಲಿಯೋಸೀನ್ ಮತ್ತು ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಯುಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಾನವನ ಮೊದಮೊದಲ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಯುಗದುದ್ದಕ್ಕೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಪುರಾತನ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಯುಗದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಅವರೆಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿದ್ದ ವಾಯುಗುಣ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಏರುಪೇರಾಯಿತು. ವಾಯುಗುಣದ ಈ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ಹಿಮಯುಗ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಹಿಮಯುಗಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ನಾಲ್ಕು ಹಿಮಯುಗಗಳನ್ನು ಇತರ ಉಷ್ಣವಲಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಸಮಕಾಲೀನವಾದ ವರ್ಷಯುಗಗಳನ್ನೂ (ಫ್ಲೂವಿಯಲ್) ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಯುಗದುದ್ದಕ್ಕೂ ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಹಲವು ರೀತಿಯ ಕಂದಮೂಲ ಫಲಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬೇಟೆಯಿಂದಲೂ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಯುಗವನ್ನು ಆದಿಮಾನವಯುಗ ಅಥವಾ ಪುರಾತನ ಶಿಲಾಯುಗವೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ಸಹಜವಾಗಿದೆ.

ಅಂಥ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳು ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಮಾನವ ಆಯುಧ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಂದು ಮಾನವನ ಹುಟ್ಟು ಆಯಿತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಮೊದಲ

ಆಯುಧ ತಯಾರಿಸಿದ ಜೀವಿ ಮಾನವ. ಆಫ್ರಿಕ, ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯದ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಆದಿಮಾನವನ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಪುರಾತನ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಾರಂಭ ಯಾವಾಗ ಎಂಬುದು ಬಹಳ ವಿವಾದಾಸ್ಪದ. ದೈಹಿಕ ವಿಕಾಸದ ಮಜಲುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧಾರಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಉಗಮವನ್ನು ಪುರಾತತ್ವಜ್ಞರು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾರಷ್ಟೆ. ಆದರೂ ಮಂಗಗಳ ಹಂತದಿಂದ ನೈಜ ಮಾನವನತ್ತ ವಿಕಾಸ ಒಮ್ಮೆಗೇ ಸಂಭವಿಸಲಿಲ್ಲ. ಹತ್ತಾರು ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನಿಧಾನವಾಗಿ ದೈಹಿಕ-ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ನಡೆದಿರಬೇಕೆಂದು ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಪುರಾತನ ಶಿಲಾಯುಗದ ಕಾಲವಾದ ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಯುಗವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನದ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಆದಿ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯ ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

(ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಪೂರ್ವ-ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು: ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು. ಇವಕ್ಕೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳು ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ತಪತೀ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗುವ ಘಟ್ಟಗಳು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 900-1200 ಮೀ ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ 1501 ಮೀ ಎತ್ತರ ನಿಲುಕುವುದೂ ಉಂಟು. ದಖನ್ ಲಾವಾದಿಂದ ಆವೃತ್ತವಾಗಿರುವ ಈ ಭಾಗ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಡೆಯಂತೆ ಕಡಿದಾದ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಲು ಆಳವಾದ ಕಂದರಗಳಿವೆ. ಗೋವದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ನೈಸ್ ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಾನೈಟುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಘಟ್ಟಗಳು ಮುಂದೆ 320 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ 900 ಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕರಾವಳಿಯ ಹಲವು ನದಿಗಳು ಘಟ್ಟಗಳ ಬೆನ್ನೇಣುಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಆಳವಾದ ಪಾತ್ರ ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು, ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ನದಿಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ನೀರನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮುಂದೆ ಘಟ್ಟಗಳು ಎತ್ತರವಾಗುತ್ತ ಸಾಗಿ ನೀಲಗಿರಿ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಶಿಖರವಾದ ದೊಡ್ಡಬೆಟ್ಟ (2612 ಮೀ) ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಪಾಲಕ್ಕಾಡ್ ಬಳಿ ಎತ್ತರ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ಅಣ್ಣಾಮಲೈ, ಪಳನಿ ಮತ್ತು ಏಲಕ್ಕಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಮುಂದುವರಿದು ಭಾರತದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಾದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿ ಭೂಶಿರದವರೆಗೂ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಅಣ್ಣಾಮಲೈಯಲ್ಲಿ ಆನೈಮುಡಿಯ ಎತ್ತರ 2654 ಮೀ ತಪತಿಯಿಂದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯವರೆಗೆ 1400 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹಬ್ಬಿರುವ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಪಾಲಕ್ಕಾಡ್ ಕಣಿವೆಯ ಮೂಲಕ ಮಾತ್ರ ಸುಲಭವಾಗಿ ದಾಟಬಹುದು.

ಒರಿಸ್ಸದ ಮಹಾನದಿಯಿಂದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿವರೆಗೆ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸು. 1,367 ಕಿಮೀ ಹಬ್ಬಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರಾದರೂ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಇವುಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ವವಿಲ್ಲ. ಇವು ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ಗೋದಾವರಿ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಸು. 161 ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ದೂರ ಇವು ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಒರಿಸ್ಸದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕೆಲವೆಡೆ ಇವುಗಳು ಸು. 1,000 ಮೀ ಗೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪರ್ವತಪಂಕ್ತಿಗಳು ಬಹು ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಪೂರ್ವಘಟ್ಟದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೆಸರುಗಳೇ ಇವೆ. ಪಾಲಾರ್-ಪೆನ್ನಾರ್ ನದಿಯ ಎದುರಿಗಿನ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಅವು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಾದೃಶ್ಯಹೊಂದಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ, ಇಳಿಜಾರಾದ ದಕ್ಷಿಣದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಘಟ್ಟಗಳ ನಡುವೆ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ಮತ್ತು ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಸೀಸಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳುಂಟು. ಕೆಲವೆಡೆ ವಜ್ರವೂ ಸಿಕ್ಕಿವೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಈಶಾನ್ಯ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಅಧಿಕ ಮಳೆ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ (ಸು. 250-750 ಸೆಮೀ). ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ, ಸದಾ ಹಸುರಾದ ಅರಣ್ಯಗಳೂ ಜಲಪಾತಗಳೂ ಆಕರ್ಷಕ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಇವೆ. ಆದರೆ ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಮಾತ್ರ ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯಗಳುಂಟು. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಪೂರ್ವಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲ: ಭೂವಿಕಾಸದ ಮಾಪಕದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಅರುವತ್ತು ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಹಿಂದಿನ (ಮತ್ತೂ ಭೂತಕಾಲದೆಡೆಗಿನ) ಸುಮಾರು ಮುನ್ನೂರು ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳ ತನಕದ ಅವಧಿ. ಸುಮಾರು ನಾನೂರ ಅರುವತ್ತು ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಭೂ ತೊಗಟೆ ಮೈದಳೆಯಿತು. ಸುಮಾರು ಐವತ್ತೇಳು ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಈ ಎರಡೂ ಘಟನೆಗಳ ನಡುವಿನ ಅವಧಿಯನ್ನು ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲವೆಂದು ಗುರುತಿಸಿದೆ. ಭೂ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕೇಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗ ಪ್ರಥಮ ಘಟ್ಟವೆನಿಸಿದೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದ್ದ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಜೀವ ವಿಶೇಷ ಅಥವಾ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಜಲಜಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ.

ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದ ಪ್ರಾರಂಭಕ್ಕೂ ಮುನ್ನ ಜೀವೋತ್ಪತ್ತಿಯಾಯಿತೆಂದೂ ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಅದರಿಂದೀಚಿನ ಎಲ್ಲ ಭೂಕಾಲಗಳಿಗೂ ಒಂದು ತೆರನಾದ ಮೂಲ ಭೇದವಿರುವುದೆಂದೂ ಒಮ್ಮೆ ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮೂಲ ಜೀವಿಗಳು ಸುಮಾರು ಮುನ್ನೂರು ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹಿಂದೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದುವು ಎಂಬುದು ಇಂದಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಜೀವಿಗಳು ಕಂಡುಬರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ಕಾಲದುದ್ದಕ್ಕೂ ಜೀವಿಗಳಿದ್ದುವು ಎಂಬುದು ಇಂದಿನ ಭಾವನೆ. ಭೂಕಾಲದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರಾಗ್ಜೀವಕಲ್ಪ (ಪೇಲಿಯೋಜೋಯಿಕ್) ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಭೂತೊಗಟೆಯ ರಚನೆಯಿಂದೀಚಿನ ಕಾಲದ ಹತ್ತನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲವನ್ನು ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಮತ್ತು ಅದರ ತರುವಾಯದ ಎಲ್ಲ ಭೂಕಾಲಗಳು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದ ವಿಭಜನೆಯ ಬಗೆಗೆ ಸರ್ವಸಮ್ಮತವಾದ ವಿಧಾನವೊಂದು ಇನ್ನೂ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗದಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಶ. ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದ ಆದಿಭಾಗವನ್ನು ಆರ್ಷೇಯ ಜೀವಕಲ್ಪವೆಂದೂ ಅದರ ನವೀನ ಭಾಗವನ್ನು ಆದಿಜೀವ ಕಲ್ಪವೆಂದೂ ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಎರಡೂ ವಿಭಾಗಗಳ ಎಲ್ಲೆಯ ಬಗೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಆಧಾರಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಎಲ್ಲೆಯ ಮಿತಿ ಸುಮಾರು ಇನ್ನೂರ ಐವತ್ತು ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲೆಗಳ ಹೊರಚಾಚುಗಳಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ, ಅವುಗಳ ವಿತರಣೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದ ದಾಖಲೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು : ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದ ಶಿಲೆಗಳು ಹಲವಾರು ನೂರು ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ವಿಶಾಲವಾದ ಸಮಾನಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹೊರಚಾಚಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಮೈದಾನ, ಜರ್ಮನಿಯ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಟಿಕ್ಕಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗಗಳ ಸಂಚಯನಗಳಲ್ಲಿರುವ ನವೀನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಕೆಳಗೆ ಇತರ ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲೆಗಳು ಅಡಗಿವೆ. ಸಮತಲವಾದ ನವೀನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಕೆಳಗಿರುವ ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಆ ಕಾಲದಿಂದೀಚೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾಗಿವೆ. ಆಳವಾಗಿ ಕೊರೆದ ರಂಧ್ರಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾದ ಶಿಲಾ ಪ್ರತಿಚಯಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ನಡೆಸಲಾದ ಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ವಯೋನಿರ್ಧಾರಗಳಿಂದ ಅಂಥ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದ ಮೂರನೆಯ ಬಗೆಯ ಶಿಲೆಗಳು, ಆ ಕಾಲದಿಂದೀಚೆಗೆ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ವಿಪರೀತ ಮಾರ್ಪಾಡುಗೊಂಡ ಇವು ಅಪಾರ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಸಂಮರ್ದಗಳಿಂದ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿ ಷಿಷ್ಟ್ ಮತ್ತು ನೈಸ್‌ಗಳಿಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿ ಈ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ನಾರ್ವೆ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

ಪ್ರತಿ ಭೂಖಂಡದ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲಾ ಸ್ತೋಮಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹೊರಚಾಚಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಶೀಲ್ಡ್ ಭಾಗಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಶೀಲ್ಡುಗಳೆಂದರೆ ಕೆನಡಿಯನ್ ಶೀಲ್ಡ್, ಗ್ರೀನ್ಲೆಂಡ್, ಸ್ಕ್ಯಾಂಡಿನೇವಿಯ ಮತ್ತು ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದ ನೆರೆ ಭಾಗಗಳು (ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಶೀಲ್ಡ್), ಸೈಬೀರಿಯ, ಚೀನ, ಭಾರತದ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ, ಗಯಾನ, ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಅಂಟಾರ್ಟಿಕ್, ಅಟ್ಲಾಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ಬಹು ಭಾಗಗಳು ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ.

ಸಮತಟ್ಟಾದ ನವೀನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಕೆಳಗೆ ಹುದುಗಿರುವ ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲಾ ಸಮೂಹಗಳಿಗೆ ಪ್ಲಾಟ್‌ಫಾರಮ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ಲಾಟ್‌ಫಾರಮುಗಳು ಬಹು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ವಿತರಣೆಯಾಗಿರುವ ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲಾ ಸಮೂಹಗಳು

ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಭೂತೊಗಟೆಯ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದುದು ಇದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಸೇಶೆಲ್ಸ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಹೊರತಾಗಿ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಗರಗಳ ಕೆಳಗೆ ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲೆಗಳು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಭೂಖಂಡಗಳು ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವೇಳೆ ಭೂಖಂಡವೊಂದು ಒಡೆದು ಛಿದ್ರವಾದಾಗ ಅದರ ತುಂಡುಗಳಿಂದ ಸೇಶೆಲ್ಸ್ ದ್ವೀಪಗಳ ರಚನೆಯಾಯಿತು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಂಟು.

ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲೆಗಳು ತಿರುಳಿನಂತಿದ್ದು, ಇವುಗಳ ಸುತ್ತ ಪ್ರತಿ ಭೂಖಂಡವೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಉದ್ಭವಿಸಿ ಕ್ರಮೇಣ ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಖಂಡಾಂತರ ವಲಯಗಳ ಹೊರಪದರಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡವು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಇತ್ತು. ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ

ನೋಡಿದರೆ ಮಿಸಿಸಿಪ್ಪಿ ಅಥವಾ ನೈಲ್ ನದೀಮುಖಜ ಭೂಮಿಯಂಥ ಭಾಗಗಳು ಇತ್ತೀಚಿನ ಸೇರ್ಪಡೆಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವಕಲ್ಪದ (ಜೀವಯುಗ) ಮತ್ತು ನವೀನ ಯುಗಗಳ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಶೀಲ್ಡುಗಳ ಅಂಚಿಗೆ ಲಗತ್ತಾಗಿರುವುದು ವಾಸ್ತವವೆನಿಸಿದರೂ ನವೀನ ಶಿಲೆಗಳ ಸತತ ಸೇರ್ಪಡೆಯಿಂದ ಖಂಡಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವೆಂಬ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಸಮಂಜಸವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೊಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತ ಕೊಡಬಹುದು : ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿರುವ ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲೆಗಳು ಭೂಖಂಡಗಳ ಅಂಚನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದಾಗ ಅವು ಕ್ರಮಶಃ ನವೀನ ಅಥವಾ ಕಿರಿಯ ಶಿಲೆಗಳಾಗಿರದೆ ವಿವಿಧ ಕಾಲದ ಶಿಲೆಗಳ ಗುಂಪಿನ ಜಾಲಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಭೂಮ್ಯಾದ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹೊರಚಾಚಿರುವ ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲಾ ಭಾಗಗಳು ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುವುದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳ ಹೊರತಾಗಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ತೀರಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತು ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳುದ್ದಕ್ಕೂ ಚಾಚಿರುವ ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲೆಗಳು ಆ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಅಂಗಭಾಗಗಳಾಗಿವೆ. ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲೆಯೂ ತೀವ್ರ ಸ್ವರೂಪದ ರೂಪಾಂತರ ಕ್ರಿಯೆಗಳದಾಗಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಮಧ್ಯ ಜೀವಯುಗದಿಂದೀಚೆಗೆ, ಭೂಖಂಡಗಳ ಮೇಲೆ, ಕಂಡುಬರುವ ಹೋಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರ ಅಥವಾ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಚಾಚಿರುವ ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲೆಗಳು ಈ ಕಿರಿಯ ಸಾಗರಗಳಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಶೀಲ್ಡ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಗಯಾನ, ಕೆನಡ, ಬಾಲ್ಟಿಕ್, ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ಶೀಲ್ಡ್ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲೂ ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕ, ಭಾರತ, ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಹಾಗೂ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕದ ಶೀಲ್ಡ್ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರದ ಸುತ್ತಲೂ ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲೆಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಸಮತಟ್ಟಾದ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳ ಕೆಳಗೆ ಅಡಗಿರುವ ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಪ್ಲಾಟ್‌ಫಾರಮುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶೀಲ್ಡ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೂ ಯೌವನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆಲ್ಪೈನ್ ಅಥವಾ ಶಾಂತ ಮಹಾಸಾಗರದ ಸುತ್ತಲೂ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾದ ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದ ಅವಶೇಷಗಳಾಗಿ ನಿಂತಿವೆ.

ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ : ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲೆಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಸಂಪೂರ್ಣ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥವಾಗಿವೆ. ಭೂಸವೆತ ಮತ್ತು ಮಡ್ಡಿ ಅಥವಾ ಚರಟ ಸಂಚಯನದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತೃಗಳು ಇಂದಿನಂತೆಯೇ ಸುಮಾರು ಮುನ್ನೂರ ಇಪ್ಪತ್ತು ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೂ ಭೂತೊಗಟೆಯನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದವು ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಈ ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲೆಗಳು ಅಸಮರ್ಥವಾಗಿವೆ. ನೀಲಿ-ಹಸುರು ವರ್ಣದ ಸಮುದ್ರ ಪಾಚಿಗಳು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಜೀವಾಣುಗಳು ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗಲೇ ವಿಕಾಸಗೊಂಡಿದ್ದುವು. ಇವಲ್ಲದೆ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಭೂತೊಗಟೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳು ಅತ್ಯುಷ್ಣದಿಂದ ಕಾದು ಬಿಸಿಯಾಗಿ ವಿಕೃತಗೊಂಡುದರಿಂದ ಸ್ಫಟಿಕ ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದುವು. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಸಹ ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲೆಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದ ಸ್ಫಟಿಕ ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆಗಳು ಪರ್ವತಗಳ ರಚನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವೇ ಅಥವಾ ಭೂ ಇತಿಹಾಸದ ಪ್ರಾರಂಭಕ್ಕೂ ಮುನ್ನ ಭೂ ತೊಗಟೆಯೇ ವಿಕೃತಗೊಂಡು ನಾನಾ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಳೆದವೇ ಎಂಬುದು ಇನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ.

ಸಮಗ್ರ ವಯೋನಿರ್ಧಾರಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಮತ್ತು ಹಂಚಿಕೆ : ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದ ಶಿಲೆಗಳ ವಯೋನಿರ್ಧಾರಗಳಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಆ ಕಾಲದ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭೂರಚನೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಭೂ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಸುಮಾರು ನೂರು ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು (ಸುಮಾರು ನಾನೂರ ಅರುವತ್ತು ಕೋಟಿ ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ ಮುನ್ನೂರೈವತ್ತು ಕೋಟಿ ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದ ತನಕ) ಪುರಾತನ ಶಿಲೆಗಳ ಮತ್ತು ಖನಿಜಗಳ ಪ್ರಾಯವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆ ಒಂದು ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಬಹಳಷ್ಟು ಶಿಲೆಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ನಾಶ ಹೊಂದಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳ ಮೂಲ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯವಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಂಥ ಶಿಲೆಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಕಾಲವನ್ನು ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ರೇಡಿಯೋ ಮಾಪನ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈಗ ದೊರೆತಿರುವ ಸುಮಾರು ಮುನ್ನೂರ ಅರುವತ್ತು ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಪ್ರಾಚೀನದವೆಂದು ದೃಢೀಕರಿಸುವ ಶಿಲೆಗಳ ದಾಖಲೆಗಳು ಅತಿ ಅಪರೂಪ. ಗುರುತಿಸಲಾಗದಷ್ಟು ಬದಲಾದ ಅತಿ ಪುರಾತನ ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿ ಶಿಲೆಗಳು ಸುಮಾರು ಮುವತ್ತೆಂಟು ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಿಂದೀಚೆಗೆ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಇವಕ್ಕಿಂತ ಇನ್ನೂ ಪುರಾತನ ಶಿಲೆಗಳು ಪ್ರಾಯಶಃ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ, ಅವುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ರೇಡಿಯೋ ಮಾಪನ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಇನ್ನೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಸುಮಾರು ಇನ್ನೂರ ಎಪ್ಪತ್ತು ಕೋಟಿ ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ ಮೂವತ್ತೆಂಟು ಲಕ್ಷ ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದ ತನಕ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಜಲಜ ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿ ಶಿಲೆಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ವಿರೂಪಗೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಅವು ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡಿರುವುದೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಅಂಶ. ಸಮತಟ್ಟಾಗಿ ರಚಿತವಾದ ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳ ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳ ಪರಂಪರೆಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ವಿಟ್ ವಾಟರ್ಸ್ ರ‍್ಯಾಂಡ್ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿವೆ. ಮಡ್ಡಿ ಸಂಸ್ತರಗಳುಳ್ಳ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ನಿರ್ಮಾಣ ಸುಮಾರು ಇನ್ನೂರ ಎಪ್ಪತ್ತು ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇದು ಭೂಮಿಯ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಘಟ್ಟವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಭೂತೊಗಟೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಸಾಕಷ್ಟು ಗಡಸಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳು ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿರುವುದು ಇದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭೂತೊಗಟೆಯ ಒಳಭಾಗ ಕ್ರಮಶಃ ಗಡಸಾದುದನ್ನು ಅನೇಕ ಡಯಬೇಸಿಕ್ ಡೈಕುಗಳು ತೋರಿಸಿವೆ. ಭೂತೊಗಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ನೂರು ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಬಿರುಕುತನ ಅಥವಾ ಸಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಡೈಕುಗಳು ತುಂಬಿ ಹೋಗಿವೆ. ಮೊತ್ತಮೊದಲು ರಚಿತವಾದ ಡೈಕ್ ಸಮುದಾಯಗಳು ಇನ್ನೂರ ಐವತ್ತು ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನವಾದವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಡೈಕುಗಳು ರಚನೆಗೊಂಡಾಗ ಮತ್ತು ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದಾಗ ಕೆಲವು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಬದಲಾಗದೆ ಉಳಿದವು. ಎಂದೇ ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಿರ ಭಾಗಗಳು ಇತರೆ ಚಲಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಭಾಗಗಳಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ, ಚಲಿಸುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಗುರುತಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಇಡೀ ಭೂತೊಗಟೆ ಚಲಿಸುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದೇ ಇದರ ಕಾರಣ. ಆದರೆ ಒಮ್ಮೆ ಸ್ಥಿರ ಭಾಗಗಳ ರಚನೆಯಾಯಿತೆಂದರೆ, ಭೂಕಾಲದ ಯಾವುದೇ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಭೂತೊಗಟೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರ ಮತ್ತು ಗಡಸಾದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಮತ್ತು ಚಲಿಸುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಭಾಗಗಳ ಜಾಲವಿತ್ತೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. *

ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳು: ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ತ್ರಿಕೋಣಾಕಾರದ ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರಸ್ಥ ಭೂಮಿಯ ಪೂರ್ವದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ತಗ್ಗಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳು. ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳು ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯದ ಬಾಲಸೂರ್‌ನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಮೂಲಕ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯವರೆಗೆ ಸು. 1,600 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಗಂಜಾಮ್ ಮತ್ತು ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣಗಳ ಬಳಿ ಇವು ಬಂಗಾಳ ಕೊಲ್ಲಿಗೆ ಬಹಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಇವು ಒಳನಾಡಿನ ಕಡೆ ಸರಿಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಚಾಚುಗಳಿಗೂ ಸಮುದ್ರ ತೀರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ 160 ರಿಂದ 240 ಕಿಮೀ ವರೆಗಿನ ಅಂತರದ ತಗ್ಗು ಭೂಮಿ ಇದೆ. ಚಿಲ್ಕ ಸರೋವರದ ಬಳಿ ಘಟ್ಟಗಳ ಎತ್ತರ 366-914 ಮೀ ವರೆಗೆ; ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಸೇಲಂ ಮತ್ತು ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ 914 ಮೀ ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಂತೆ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿಲ್ಲದೆ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗಿರಿಗುಚ್ಛಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತೆರಪುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಾಗಿವೆ.

ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳು ಹಬ್ಬಿರುವ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಘಟ್ಟ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಶಿಲಾ ಪದರಗಳಿವೆ. ಗಂಜಾಮ್, ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣ ಹಾಗೂ ಗೋದಾವರಿ ಭಾಗಗಳ ಬೆಟ್ಟಗಳು ತಗ್ಗಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತೇಗದ ಮರಗಳ ಅರಣ್ಯಗಳಿಗೆ ಈ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಕೊಂಡ, ಸಾವರ, ಕೋಯಿ ಮೊದಲಾದ ಆದಿವಾಸಿಗಳ ನೆಲೆಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಭಾಗದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಬೆಟ್ಟ ಗಂಜಾಮ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಹೇಂದ್ರಗಿರಿ (1524 ಮೀ). ಮತ್ತಷ್ಟು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕರ್ನೂಲ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಡೆ ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಅಡ್ಡಅಡ್ಡವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಅವಕ್ಕೆ ನಲ್ಲಮಲೈ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಅವುಗಳ ಎತ್ತರ ಸು. 914 ಮೀ. ಅಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 76-1,01 ಸೆಂಮೀ. ಆ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಚೆಂಚು ಎಂಬ ಆದಿವಾಸಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತಷ್ಟು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಡಪದ ಕಡೆಗೆ ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಪಾಲ್‌ಕೊಂಡ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳೀಯ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಗಂಧದ ಮರಗಳಿವೆ. ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ವೆಂಕಟಗಿರಿ, ಚಂದ್ರಗಿರಿ, ತಿರುಪತಿ, ಪೆನುಕೊಂಡ ಮೊದಲಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಸೇರಿವೆ.

ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಉತ್ತರ ಆರ್ಕಾಟ್, ಸೇಲಂ ಮತ್ತು ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಅವುಗಳ ಸಾಲು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಬೆಟ್ಟಗಳು ವಿಭಜಿತವಾಗಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ

ಭಾಗದ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟ ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ನೀಲಗಿರಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳು ಈಶಾನ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಕವಲೊಡೆದು ಬರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಪಾಲಘಾಟ್ ತೆರಪಿನ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸಿ ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಹೋಗಿವೆ.

ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳ ಉತ್ತರ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಪಾಲಘಾಟ್, ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಪೈನ್ ಘಾಟ್ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿದ್ದವು. ಈ ಭಾಗಗಳು 18 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕರ್ನಾಟಕ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳಿಗೂ ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಗೂ ನಡುವೆ ಇರುವ, ಈಗಿನ ಆಂಧ್ರ ಹಾಗೂ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ತೀರಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ತೊಂಡಮಂಡಲಮ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕೊರನಾಡು ಹಾಗೂ ಕೋರಮಂಡಲಮ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಂತಲ್ಲದೇ, ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತೆರಪುಗಳಿದ್ದು ಅವು ಜನರ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ ಉಂಟುಮಾಡಿವೆ. ಈ ಘಟ್ಟಗಳಿಗೂ ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಗೂ ನಡುವಣ ಬಯಲು ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಚಾಳುಕ್ಯ, ಕಳಿಂಗ, ನೊಳಂಬ, ಗಂಗ, ಚೋಳ, ವಿಜಯನಗರ ಮೊದಲಾದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದ್ದವು. ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳ ಭಾಗದ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳಗಳು ಒರಿಸ್ಸಾದ ಪುರಿ ಮತ್ತು ಗಂಜಾಮ್; ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಭದ್ರಾಚಲಮ್, ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣ, ರಾಜಮಹೇಂದ್ರಿ, ಎಲ್ಲೂರು, ದೇವರಕೊಂಡ, ವಿನುಕೊಂಡ, ಉದಯಗಿರಿ, ಕಡಪ, ನೆಲ್ಲೂರು, ವೆಂಕಟಗಿರಿ, ಪುಲಿಕಾಡು, ತಿರುಪತಿ ಮತ್ತು ಪೆನುಕೊಂಡ. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಕಾಂಚೀಪುರ, ವೆಲ್ಲೂರು, ಕೃಷ್ಣಗಿರಿ, ಜಾಲಾರ್‌ಪೇಟೆ, ತಿರುವಣ್ಣಾಮಲೈ, ಧರ್ಮಪುರಿ, ಏರ್ಕಾಡು, ಸೇಲಂ, ಮೆಟ್ಟೂರು, ಈರೋಡ್ ಹಾಗೂ ಭವಾನಿ.

ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಋಷಿಕುಲ್ಯಾ ಹಾಗೂ ಲಾಂಗುಲ್ಯಾ ನದಿಗಳು ಮತ್ತು ಗೋದಾವರಿಯ ಕೆಲವು ಉಪನದಿಗಳು ಉಗಮಿಸಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು ಯಾವುವೂ ಈ ಘಟ್ಟಗಳಿಂದ ಹರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದಂಚಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಗೋದಾವರಿ, ಕೃಷ್ಣಾ, ಕಾವೇರಿ ನದಿಗಳು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗಿ ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳ ಹಲವಾರು ತೆರಪುಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಪೃಥಕ್ಕರಣ: ವಸ್ತುವಿನ ಬಗ್ಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಾದ ಹಾಗೂ ದಾಖಲಿಸಲ್ಪಡಬಹುದಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ. ದೂರಸಂವೇದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪಡೆಯಲಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಮಾಹಿತಿಯ ವಿವರಗಳು ಹಾಗೂ ವೀಕ್ಷಿಸಲಾದ ಒಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶದ ಸಂವೇದಕ ದೂರ ಸಂವೇದಿ ಹಾಗೂ ಆ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಇರುವ ದೂರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಸಂವೇದಕಗಳಿಂದ ವೀಕ್ಷಿಸಲಾದ ಪ್ರದೇಶ ವಿಶಾಲವಾಗಿದ್ದರೆ ವಸ್ತುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರದಿಂದ ಪಡೆಯಲಾದ ಮಾಹಿತಿಯು (ವಿಮಾನ) ಕಡಿಮೆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ದೂರ ಸಂವೇದಿಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಪೃಥಕ್ಕರಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

1. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಪೃಥಕ್ಕರಣ: ಒಂದು ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಬಹುದಾದ ಒಟ್ಟು ವಿವರಗಳು ಉಪಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲಾದ ಸಂವೇದಕದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಪೃಥಕ್ಕರಣದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಗಾತ್ರದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಂವೇದಕದ ತತ್‌ಕ್ಷಣದ ವೀಕ್ಷಣೆಯನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಂವೇದಕಗಳನ್ನು ಇರಿಸಿದ ಕೋನ ಹಾಗೂ ಒಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಗೊತ್ತಾದ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಂವೇದಕ ನೋಡಬಹುದಾದ ಭೂಮಿಯ ಪಾರ್ಶ್ವ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ಪೃಥಕ್ಕರಣ ಹೊಂದಿದ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ವಸ್ತುಗಳೂ ಕಡಿಮೆ ಪೃಥಕ್ಕರಣ ಹೊಂದಿದ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ವಸ್ತುಗಳು ಮಾತ್ರ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ

2. ರೋಹಿತ ಪೃಥಕ್ಕರಣ: ರೋಹಿತ ಪೃಥಕ್ಕರಣ ತರಂಗಾಂತರದ ಮಧ್ಯಂತರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಉಪಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ರೋಹಿತ ಬ್ಯಾಂಡುಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಅಂತರ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದರೆ ರೋಹಿತ ಪೃಥಕ್ಕರಣ ಹೆಚ್ಚಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕಡಿಮೆ ಬ್ಯಾಂಡುಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯಂತರ ಜಾಸ್ತಿಯಿದ್ದರೆ ಪೃಥಕ್ಕರಣ ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಬಹು ರೋಹಿತ ಸಂವೇದಕಗಳು ಹಲವಾರು ರೋಹಿತ ಬ್ಯಾಂಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಯವನ್ನು ಅದರಲ್ಲೂ ವಿದ್ಯುತ್ ಕಾಂತೀಯ ವರ್ಣಪಟಲದ ಗೋಚರ ಹಾಗೂ ರಕ್ತಾತೀತ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಫಲಿಸುವ ವಿಕಿರಣಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತವೆ. ರೋಹಿತ ಪೃಥಕ್ಕರಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಸಂವೇದಕಗಳು ವಸ್ತುಗಳ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಂಗಡಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ.

3. ರೇಡಿಯೋ ಮಾಪನ ಪೃಥಕ್ಕರಣ: ರೇಡಿಯೋ ಮಾಪನ ಪೃಥಕ್ಕರಣ ದರ್ಶನದ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವಿನ ಬಗ್ಗೆ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ಮಾಹಿತಿಯಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಡಿಜಿಟಲ್ ನಂಬರ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಒಂದು ಸಂವೇದಕದ ವಿದ್ಯುತ್ ಕಾಂತೀಯ ವಿಕಿರಣ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ ಹೌದು. ಸಂವೇದಕದ ರೇಡಿಯೋ ಮಾಪನ ಪೃಥಕ್ಕರಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಾಗ ಅವು ಪ್ರತಿಫಲಿತ ಅಥವಾ ಉತ್ಸರ್ಜಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಾಗುವ ಕಡಿಮೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಲ್ಲವು. ಒಂದು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿನ (ದರ್ಶನ) ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳು ಧನಅಂಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಈ ಬಿಟ್ಸ್‌ಗಳು 2, 4, 8, 16, 64 ಹಾಗೂ 256 ಅಂಕೀಯ ಮೌಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿರುತ್ತವೆ, ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ಮೌಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿರುತ್ತವೆ, ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ಅಂಕಿಯ ಮೌಲ್ಯ 0 (ಶೂನ್ಯ) ಆಗಿದ್ದು ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದ ಮೌಲ್ಯ 255 ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

4. ಕಾಲಿಕ ಪೃಥಕ್ಕರಣ : ಕಾಲಿಕ ಪೃಥಕ್ಕರಣ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯಲಾದ ದತ್ತಾಂಶಗಳ ಆವರ್ತನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಉಪಗ್ರಹ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಮರಳಿ ಬರುವ ಅವಧಿಯೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಉಪಗ್ರಹವು ಆ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರಲು ಅನೇಕ ದಿವಸಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು (ಉದಾ: ಭಾರತದ ಉಪಗ್ರಹಗಳು ಮತ್ತದೇ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರಲು 22 ದಿವಸ ಬೇಕು). ಸಂವೇದಕದ ಕಾಲಿಕ ಪೃಥಕ್ಕರಣ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಸಂವೇದಕದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ವೀಕ್ಷಿಸಲಾದ ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ಭೂ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಬದಲಾವಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಲು ಕಾಲಿಕ ಪೃಥಕ್ಕರಣ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ. (ಕೆ.ಎಂ.)

ಪೆಟಗೋನಿಯ: ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಅರ್ಜಂಟೈನ ರಾಜ್ಯದ ಇಡೀ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ, ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮರುಭೂಮಿ. ಪೆಟಗೋನಿಯ (ಶಾಪಗ್ರಸ್ಥ ಭೂಮಿ) ಎಂಬುದು 16 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಕಡಲ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ನಾವಿಕ ಫರ್ಡಿನೆಂಡ್ ಮಜೆಲನ್ ಇಟ್ಟ ಹೆಸರು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 6,73,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ಈ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ. ದ.ಅ. 37^0–51^0 ವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ, ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳು. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕಾಲರಾಡೋ ನದಿ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ; ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕೊಯಿಗ್ ನದಿ ಇವೆ. ಪ್ಯಾಟಗೋನಿಯ ಮರುಭೂಮಿಯೊಳಗಿನ ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು ನ್ಯೂ ಗ್ಯುಯೆನ್ ರಿಯೋ ನಾಗ್ರೋ, ಚೂಭಟ್ ಮತ್ತು ಸಾಂತಕ್ರೂಜ್ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯ ಟೈರಾಡೆಲ್ ಫ್ಯೂಗೋ ದ್ವೀಪಗಳು ಈ ಮರುಭೂಮಿಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಪೆಟಗೋನಿಯ ಮರುಭೂಮಿ ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತದಿಂದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದವರೆಗಿನ ಸಮತಲ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಆವರಿಸಿದೆ. ಇದು ಹುಲ್ಲುಗಾಡು ಲಕ್ಷಣದ ಪ್ರದೇಶ. ಕಾಡು ಮರಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಭೂಮಿ ಕಡಲ ತೀರದಿಂದ ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತದವರೆಗೆ ಮೆಟ್ಟಿಲು ಮೆಟ್ಟಿಲಾಗಿ ಏರಿದೆ. ನಾಗ್ರೋ ನದಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಭೂಮಿ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 900 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಲೀಮೆ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಗ್ಯುಯನ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ 400 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕಿದೆ. ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ನದಿಗಳು ಕೊಲರಾಡೊ, ನಾಗ್ರೋ ಚೂಬಟ್, ಸೆನ್‌ಗ್ಯೂರ್, ಚೀಕೊ ಮತ್ತು ಸಾಂತಕ್ರೂಜ಼್ ಷೆಹ್ಯೂನ್, ಕೊಯಿಗ್, ಗಾಲೆಗೊಸ್ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ಚಿಕ್ಕ ನದಿಗಳು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ವಿಯೆಗ್‌ಮಾ ಮತ್ತು ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ಸರೋವರಗಳ ಹೊರತು ಉಳಿದವುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ನದಿಗಳು ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಮೂಲಕ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಬರುವ ಆರ್ದ್ರ ವಾಯು ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಪ್ಯಾಟಗೋನಿಯ ಮರುಭೂಮಿಗೆ ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ತನ್ನ ಆರ್ದ್ರತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ವಾಯುಗುಣರೀತ್ಯ ಪ್ಯಾಟಗೋನಿಯ ಮರುಭೂಮಿಯನ್ನು ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ವಲಯಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. 1.ಉತ್ತರದ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಅರೆಬಂಜರು ಭೂಮಿ; ಇಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 41^0–45^0ಸೆ. ನಡುವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 10–42 ಸೆಂಮೀ. ನೈಋತ್ಯದಿಂದ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ತೀರ ಬೆಚ್ಚಗೆ ಇಲ್ಲವೆ ತೀರ ಶೀತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. 2 ದಕ್ಷಿಣ ವಲಯದ ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಬೆಚ್ಚನೆಯ ಹವೆಗೆ ಭಿನ್ನವಾದ್ದು. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಎತ್ತರದ ಭೂಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಬೀಸುವ ಶೀತಗಾಳಿ ಹಾಗೂ ಫಾಕ್‌ಲೆಂಡ್ ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ಬರುವ ಶೀತ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಅಧಿಕ. ಒಳನಾಡಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಶೀತಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ ಸು. 42^0ಸೆ. ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 9^0–33^0ಸೆ. ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 45 ಸೆಂಮೀ. ಪೆಟಗೋನಿಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಮರಳ್ಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಬಿಸಿಲಿನ ತಾಪ ಅಧಿಕ.

ಸಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ : ಪೆಟಗೋನಿಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಅಂಚಿನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿರುವಂಥ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಮರುಭೂಮಿಯನ್ನು ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಸಸ್ಯ ವಲಯಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಸಸ್ಯ ವಲಯದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಗ್ಯುಯೆನ್ ರೀಯೊ

ನಾಗ್ರೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಬಹುಭಾಗವೂ ಚೊಬಟ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗವೂ ಇವೆ. ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗಿಡ್ಡ ಮರಗಿಡಗಳೂ ಮತ್ತು ಪೊದೆಗಳೂ ಇವೆ. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಅಧಿಕ. ನೀರಾವರಿಯಾಗುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೀಚ್, ಪ್ಲಮ್, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಖರ್ಜೂರ, ತರಕಾರಿ, ಅಲ್ಫಾಲ್ಫ ಮತ್ತು ಮೂಲಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲು ವನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬೆಂಗಾಡುಗಳಿವೆ.

ಪೆಟಗೋನಿಯದ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆರೂನ್ ಮತ್ತು ಹಲವು ಜಲಚರ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಇವೆ. ಮರುಭೂಮಿಯ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹದ್ದು, ಡೇಗೆ, ಉಷ್ಟ್ರಪಕ್ಷಿ ಜಾತಿಯ ನಂಡು ಎಂಬ ಪಕ್ಷಿ ಇವೆ. ಕಾಂಗರೂವಿನಂತೆ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಚೀಲದಲ್ಲಿ ಮರಿಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಕೋಮದ್ರೆಜಾ, ಬಾವಲಿ, ನರಿ, ಸ್ಕಂಕ್, ಕಾಡು ಬೆಕ್ಕು, ಪ್ಯೂಮ, ಮೊಲ, ಕ್ವಾನಾಕೋ ವಿಷಸರ್ಪಗಳು, ಆಮೆ ಇವೆ. ಸರೋವರ ಹಾಗೂ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮತ್ಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ಹೇರಳವಾಗಿದೆ.

ಖನಿಜಗಳು: ಪೆಟಗೋನಿಯದ ಪ್ರಧಾನ ಖನಿಜೋತ್ಪನ್ನ ಪೆಟ್ರೋಲ್, ಕೊಮೋಡೊರೊ ರೀವಾದಾವಿಯಾ, ಪ್ಲಾಜಾ ಹುಯಿನ್ಕುಲ್ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಸೀಯರಾ ಗ್ರಾಂಡೇ ಬೆಟ್ಟದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರು, ನ್ಯೂಗ್ಯೂಯೆನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ ಹಾಗೂ ಚಿನ್ನ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಪೆಟಗೋನಿಯ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನೈಟ್ರೇಟ್‌ಗಳು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಚಿಲಿದೇಶದ ಪೆಟಗೋನಿಯ ಕರಾವಳಿಯಿಂದ ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ಬಂದರುಗಳನ್ನು ನೈಟ್ರೇಟ್ ಟೌನ್ಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ಬ್ಯೂನಸ್ ಏರೀಸ್ ಸರೋವರದಿಂದ ಬಾಹೀಯಾ ಬ್ಲಂಗ್ಕಾ ರೇವಿನವರೆಗೆ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ 2880 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಅರ್ಜೆಂಟೈನದ 3 ನೆಯ ಸಂಖ್ಯೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಮರುಭೂಮಿಯ ಕಡೆ ರಸ್ತೆಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಅವು ಉತ್ತಮವಾಗಿಲ್ಲ. ಕರಾವಳಿಯಿಂದ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಅವೂ ಉತ್ತಮವಾದವಲ್ಲ. ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸಾಗಿವೆ. ಕರಾವಳಿಯ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ರೇವುಗಳು ರಾಸನ್, ಡೆಸೆಯಾಡೋ, ಸಾಂತಕ್ರೂಜ್, ಸಾನ್ ಆಂಟೋನಿಯೋ, ಸ್ಪೆಟ್ರೋಮದ್ರೈನ್, ಕಮರೊಗೀಸ್ ಮತ್ತು ಸಾನ್ ಜೂಲಿಯನ್. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್: ಸರ್ವೇಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಬಾವಿ ಕೊರೆದು ನೆಲದಡಿಯಿಂದ ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿರುವ, ಆದರೆ ವಿರಳವಾಗಿ ಊಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ಹೊಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುವ, ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಹೈಡ್ರೋಕಾರ್ಬನ್ನುಗಳಿಂದಾದ, ಎಣ್ಣೆಯಂತಿರುವ, ನಿಸರ್ಗಲಭ್ಯ ದಹನಶೀಲ ದ್ರವ. ಭೂಗರ್ಭದಿಂದ ಅನಿಲ, ದ್ರವ ಮತ್ತು ಘನ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಹೈಡ್ರೋಕಾರ್ಬನ್ನುಗಳ ಎಣ್ಣೆಯಂಥ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು, ನಿರ್ದೇಶಿಸಲು ಈ ಪದವನ್ನು ವ್ಯಾಪಕಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್‌ಗೆ ಕ್ರೂಡ್ ಆಯಿಲ್ ಅಥವಾ ಕಚ್ಚಾ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆ ಎಂದರೂ ಇದೇ. ಕಚ್ಚಾ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್‌ನಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳವಂಥ ಉಪಯೋಗವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಸಂಸ್ಕರಣಾನಂತರ ಅದರಿಂದ ಗಚ್ಚೆಣ್ಣೆ (ಕೀಲೆಣ್ಣೆ), ಪ್ಯಾರಾಫಿನ್, ಸೀಮೆಎಣ್ಣೆ, ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಮೊದಲಾದವು ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ಆಧುನಿಕ ಪ್ರಪಂಚ ತೀವ್ರ ಶಕ್ತ್ಯಾಧಾರಿತ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಹು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಒದಗಿಸುವ ಆಕರ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್. ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದಿತ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಶಕ್ತಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್‌ನಿಂದಲೇ ಪೂರೈಕೆ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್‌ನ ಘಟನೆ ಹಾಗೂ ಗುಣಧರ್ಮ: ಎಷ್ಟೋ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲದಷ್ಟು ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್‌ನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಈಗ ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಈಗಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲೂ ಸಸ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಭೂಮಿಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧವಾಗಿ ವಿತರಣೆ ಆಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸುವಾಗ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಮೂಲವಾದ ಸಸ್ಯಗಳ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಹ ಅವುಗಳ ವಿತರಣೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದ್ದಿರಲು ಸಾಕು. ಅಂದ ಮೇಲೆ ಈ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಘಟನೆ ಸಹ ಅವುಗಳ ಅಣುರಚನಾ ಸಾಮ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರಲಾರದೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಅದರಂತೆ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್‌ನ ಘಟನೆ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿಲ್ಲದಿರುವುದು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಒಂದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಕೊಳಗಳಲ್ಲಿಯ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್‌ಗಳ ಘಟನೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಇಲ್ಲದೆಯೂ ಇರಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಭೌತ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಇರುತ್ತದೆ.

ಭೂಮಿಯಿಂದ ಹೊರತೆಗೆದ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ನೋಡಲು ಎಣ್ಣೆಯಂತಿದ್ದು ಅದರ ಮಾಂದ್ಯ ನೀರಿನಂತೆ ತೆಳುವಾಗಿರಬಹುದು. ಡಾಂಬರಿನಷ್ಟು ದಪ್ಪವಾಗಿಯೂ ಇರಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಬಣ್ಣ ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಅಥವಾ ಕಂದು, ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣ ಇರಬಹುದು. ಹಾಗೂ ಹಸುರು ಪ್ರದೀಪ್ತಿ (ಫ್ಲೊರೆಸೆನ್ಸ್) ತೋರಿಸಬಹುದು. ತೆಳುವಾದ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಪಾರದರ್ಶಕವಾಗಿದೆ.

ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್‌ನ ಅಸ್ತಿತ್ವ : ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಹಾಗೂ ಅದರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದು ದೊರಕುವುದು ಮಾತ್ರ ಕೆಲವೇ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಉತ್ಪಾದಕ ದೇಶಗಳು ನೂರಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಇದ್ದರೂ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಶೇ. 80 ಭಾಗವನ್ನು ಕೇವಲ ಎಂಟು ದೇಶಗಳೇ ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ್ದುವು. ಸದ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಸು. 250 ಕೋಟಿ ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಟನ್ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಬಳಸದೇ ಇರುವ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ 8,800 ಕೋಟಿ ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಟನ್ನುಗಳೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪೈಕಿ ಶೇ. 25 ರಷ್ಟು ನಿಕ್ಷೇಪ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಕುವೈತ್, ಇರಾನ್ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಶೇ. 26 ರಷ್ಟು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ನಿಕ್ಷೇಪ ಪಡೆದಿವೆ. ರಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಅಮೆರಿಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ನಿಕ್ಷೇಪ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಪ್ರಮಾಣ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಶೇ. 12 ಮತ್ತು ಶೇ. 7 ಇವೆ. ಲಿಬ್ಯ, ಸಂಯುಕ್ತ ಅರಬ್ ಎಮಿರೇಟ್ಸ್, ಚೀನ, ವೆನಿಜುವೇಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಶೇ. 12 ರಷ್ಟು ನಿಕ್ಷೇಪ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಇದ್ದು ಪ್ರತಿ ದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 2–4 ಇರುತ್ತದೆ. ಆಲ್ಜೀರಿಯ, ನೈಜೀರಿಯ, ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ, ಕೆನಡ, ನಾರ್ವೇ ದೇಶಗಳು ತಲಾ ಶೇ. 1 ರಷ್ಟು ನಿಕ್ಷೇಪ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಪಡೆದಿವೆ. ಕ್ವೆಟಾರ್, ಎಕ್ವಡಾರ್, ಓಮಾನ್, ಯುನೈಟೆಡ್ ಕಿಂಗ್‌ಡಮ್ ಹಾಗೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ನಿಕ್ಷೇಪ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್‌ನ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 1 ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಗಣನೀಯ ಎಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಉಳಿದ 100 ದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಒಟ್ಟು ನಿಕ್ಷೇಪ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್‌ನ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 4.5. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚಾ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಶೋಧನೆಯನ್ನು ಅಸ್ಸಾಂ ಆಯಿಲ್ ಕಂಪನಿ, ಬರ್ಮಾ ಆಯಿಲ್ ಕಂಪನಿ ಮತ್ತು ಇವುಗಳ ಸಹ ವ್ಯವಹಾರಿಗಳು 19 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಆದರೆ ಇದು ಅಸ್ಸಾಂ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. 1949–60 ರ ತನಕ ಸ್ಟ್ಯಾಂಡರ್ಡ್ ವ್ಯಾಕೂಮ್ ಆಯಿಲ್ ಕಂಪನಿಯವರು ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿದರು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ 160 ಕಿಮೀ ದೂರ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಬಾಂಬೆ ಹೈ ಎಂಬ ನೈಸರ್ಗಿಕ ರಚನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಬಸೀನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್‌ನ್ನು ಶೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ. 1964ರ ತರುವಾಯ ಹೊಸ ತೈಲ ನಿಧಿಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸುವಲ್ಲಿ ಹತಾಶವಾಗಿದ್ದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಾಂಬೆ ಹೈ ಒಂದು ಆಶಾಕಿರಣವಾಗಿದೆ.

ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಸಂಸ್ಕರಣ : ಬಾವಿಯಿಂದ ದೊರೆತ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್‌ಗೆ ಕಚ್ಚಾ ಎಣ್ಣೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ನಾನಾ ಹೈಡ್ರೋಕಾರ್ಬನ್ನುಗಳ ಮಿಶ್ರಣ. ಇದನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಯಾವ ಕೆಲಸಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉಪಯುಕ್ತ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಪೆಟ್ರೋಲ್, ಸೀಮೆಎಣ್ಣೆ, ಡೀಸೆಲ್ ಎಣ್ಣೆ, ಕೀಲೆಣ್ಣೆ ಮುಂತಾದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು (ಅಂಶಗಳನ್ನು) ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್‌ನಿಂದ ತಯಾರಿಸುವ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಸಂಸ್ಕರಣೆ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಶುದ್ಧೀಕರಣ: ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಸಾಗಿಸುವ ಮೊದಲು ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಶುದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೆಗೆದುಹಾಕಬೇಕು. ಇಂಥ ಶುದ್ಧೀಕೃತ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಬೇಡಿಕೆ ಹಾಗೂ ಬೆಲೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. (ಎಂ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ದೇಶಗಳ ಸಂಸ್ಥೆ: ಈ ಸಂಸ್ಥೆ 1961ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆದರೆ 1961ರಿಂದ 1973ರ ನಡುವೆ ಮಧ್ಯಪೂರ್ವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಯುದ್ಧದಿಂದಾಗಿ ಸಂಸ್ಥೆ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆ 13 ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 7 ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯ ಅರಬ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾಗಿವೆ (ಆಲ್ಜೀರಿಯ, ಇರಾಕ್, ಕುವೈತ್, ಲಿಬಿಯ, ಕತಾರ, ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ ಮತ್ತು ಯು.ಎ.ಇ), 2 ಆಫ್ರಿಕನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು (ಗಾಬಾನ್ ಮತ್ತು ನೈಜೀರಿಯ), 2 ಏಷ್ಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು (ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ, ಇರಾನ್) ಮತ್ತು 2 ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಮೆರಿಕನ್ (ಈಕ್ವೆಡಾರ್ ಮತ್ತು ವೆನುಜುವೇಲ) ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ತೈಲದ ಬೆಲೆ ಬಗ್ಗೆ ನಿಯಂತ್ರಣ ಸಾಧಿಸುವುದಾಗಿದೆ. 1973ರಿಂದ 1975ರ ನಡುವೆ ತೈಲದ ಬೆಲೆ ನಾಲ್ಕು ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

ತೈಲ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಣದುಬ್ಬರ, ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಇಳಿಕೆ, ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ನಿರುದ್ಯೋಗ, ಬದಲಿ ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುವಲ್ಲಿ ನಿಧಾನ ಧೋರಣೆ ಮುಂತಾದವುಗಳು ತೈಲ ಬೆಲೆ ಹೆಚ್ಚಳಿಕೆಗೆ ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ. ನಿಯಂತ್ರಿತ ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹಣದ ಹರಿವನ್ನು ಸಹ ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೇರಿಕವೂ ಸೇರಿದಂತೆ, ಸಂದಾಯ ಸಮತೋಲನ ಸಮಸ್ಯೆ ಉಂಟಾಗಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಈ ಅಧಿಕ ತೈಲ ಬೆಲೆಯಿಂದಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ತೃತೀಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಮೇಲೆ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮ ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅಮೇರಿಕ ಹಾಗೂ ಇತರೆ ಕೈಗಾರಿಕಾ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು, ಒಪೆಕ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ತೈಲ ಬೆಲೆ ನಿಯಂತ್ರಣ ತಪ್ಪಿಸಲು ತೈಲ ಆಮದು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಂಸ್ಥೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ನೀತಿಯ ಮೂಲಕ ರಾಜ ತಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ದೇಶಗಳ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕಲು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. ಅಲ್ಲದೆ ಬದಲಿ ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹಾಗೂ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಿದ್ದರೂ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಹಿಡಿತವನ್ನು ತೈಲದ ಬೆಲೆ ಹಾಗು ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊಂದಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಪೆನಿಪ್ಲೇನ್: ನದಿ, ಗಾಳಿ ಮೊದಲಾದ ನಗ್ನೀಕರಣ ಕರ್ತೃಗಳ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಸವಕಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಅಂತಿಮ ಹಂತವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮಟ್ಟಸವಾದ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ (ತೋರಿಕೆಯ ಮೈದಾನ). ಹಾರ್ವರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಮತ್ತು ಭೂಸ್ವರೂಪ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಾರಂಗತರಾಗಿದ್ದ ಡಬ್ಲ್ಯೂ. ಎಮ್. ಡೇವಿಸ್ (1850–1934) ಪೆನಿಪ್ಲೇನಿನ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಭೂ ಸ್ವರೂಪ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಆವರ್ತವನ್ನು (ಜಿಯೊಮಾರ್ಫಾಲಾಜಿಕಲ್ ಸೈಕಲ್) ಕುರಿತು ರಚಿಸಿದ (1895) ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಪೆನಿಪ್ಲೇನ್ ಪದದ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಿವರಣೆ ಇದೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಪೆನಿಪ್ಲೇನ್ ಎಂಬುದು ಆಕಾರವಿಲ್ಲದ ಸಮತಲ ಭೂಮಿ ಅಥವಾ ಮೈದಾನ. ಇದರ ವಿನ್ಯಾಸ ಅಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಯಾವುದೇ ನೆಲ ತಳಮಟ್ಟವನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಇದು ಮೈದಳೆಯುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನದಿಗಳ ನೆಲಸವೆತದ ಕೊನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪೆನಿಪ್ಲೇನ್ ರಚನೆಯಾಗುವುದು. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಉನ್ನತ ಭಾಗಗಳು ನದಿಗಳು ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ನಗ್ನೀಕರಣ ಕೃತಿಗಳು ನಡೆಸುವ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಸವೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಕನಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದ ಉಬ್ಬುತಗ್ಗುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಸಮತಲ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪೆನಿಪ್ಲೇನ್ ಅಥವಾ ತೋರಿಕೆಯ ಮೈದಾನ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳ ತ್ರಾಣ ಕುಂದಿದಂತೆಲ್ಲ ಯೌವನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಭೂಭಾಗದ ಸವೆತ ಸಹ ಮಂದಗತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೆನಿಪ್ಲೇನಿನ ನಿರ್ಮಾಣ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ಭೂಕಾಲಮಾನದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳೇ ಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಕ್ರಮೇಣ ರೂಪುಗೊಂಡ ಪೆನಿಪ್ಲೇನಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರವೂ ಕಡಿದೂ ಆದ ಶೇಷಬೆಟ್ಟಗಳು (ಮೋನಾಡ್‍ನಾಕ್ಸ್) ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವು ಗಡಸುಶಿಲೆಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದವು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಸವೆತವನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಂಟು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಪಿ.)

ಪೆನ್ನಾರ್: ಈ ಹೆಸರಿನ ಎರಡು ನದಿಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರ ಪೆನ್ನಾರ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಪೆನ್ನಾರ್. ಇವನ್ನು ಉತ್ತರ ಪಿನಾಕಿನಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಪಿನಾಕಿನಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ನಂದಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಮೀಪ ಉಗಮ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರ ಪೆನ್ನಾರ್ ನದಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೂಲಕ 560 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ನೆಲ್ಲೂರ್ ಪಟ್ಟಣದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಪೆನ್ನಾರ್ ನದಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡುಗಳ ಮೂಲಕ 620 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿ ಹರಿದು ಕೂಡ್ಲೂರು ಬಳಿ ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುವುದು. ಇದನ್ನು ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪೊನ್ನಾಯರ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಉ.ಅ. $39^0 43'–42^0$ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. $79^0 43'–80^0 31'$ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಗಾತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ 33 ನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮೂರನೆಯದು. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,17,413 ಚ.ಕಿಮೀ; ರಾಜಧಾನಿ ಹ್ಯಾರಿಸ್ ಬರ್ಗ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,22,81,054 (2000).

ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಡೆಲವೇರ್ ನದಿಯೆಡೆಯ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಸಮರ್‌ಸೆಟ್ ಕೌಂಟಿಯವರೆಗೆ (979 ಮೀ ಎತ್ತರ) ಏರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಈರಿ ಸರೋವರದ ತೀರದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ತಗ್ಗಾದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಇರುವುದು ಆಲಿಗಾನಿ ತಪ್ಪಲು ಪ್ರದೇಶ. ಇದು ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗ. ಇಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟ ಕಣಿವೆಗಳು ಅಲೆಅಲೆಯಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇದರ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಚೆಸ್‌ನಟ್‌ರಿಜ್, ಲಾರೆಲ್ ಹಿಲ್, ಆಲಿಗಾನಿ, ಟಸ್ಕರೋರ, ಬ್ಲ್ಯೂ, ರೊಕೋನೊ ಮತ್ತು ಕಿಟಟಿನೀ ಪರ್ವತಗಳ ಸಮಾಂತರ ಪಂಕ್ತಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಇದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸ್ಥಳ. ಡೇವಿಸ್ ಶಿಖರ (952 ಮೀ) ಪರ್ವತ ಪಂಕ್ತಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಬರ್‌ಲೆಂಡ್ ಲೆಬನನ್, ಲೀಹೈ ಮೊದಲಾದ ಸುಂದರ ಕಣಿವೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟ್ ತಪ್ಪಲು ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ತಗ್ಗಾದ ಬಯಲು ನೆಲ ಇವೆ.

ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ಮೂರು. ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುವ ಡೆಲವೇರ್ ನದಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಲೀಹೈ, ಸ್ಕೂಲ್‌ಕಿಲ್ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಹೊಳೆಗಳು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೊಂದು ನದಿ ಸಸ್ಕೆಹ್ವಾನ್. ಇದರ ಉತ್ತರದ ಕವಲು ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನಲ್ಲೂ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕವಲು ರಾಜ್ಯದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲೂ ಉಗಮಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ನದಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ದಾಟಿ ಚೆಸಪೀಕ್ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉಪನದಿ ಜೂನಿಯಾಟ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಿಮೀ ಹರಿದು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುವ ಆಲಿಗಾನಿ ನದಿ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ವರ್ಜೀನಿಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಯಾಕಿಗಾನಿಯನ್ನು ಕೂಡಿ ಹರಿಯುವ ಮನಾಂಗಹೀಲ ನದಿ ಸೇರಿ ಒಹೈಯೊ ನದಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಹಲವು ಚಿಕ್ಕ ಹೊಳೆಗಳು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪೋಟೊಮ್ಯಾಕ್ ನದಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲವೇ ಉತ್ತರ ಈರೀ ಅಥವಾ ಆಂಟೇರಿಯೋ ಸರೋವರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ನೀರ್ಗಲ್ಲಿನಿಂದ ಆಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿದ್ದ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ 400 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸರೋವರಗಳಿವೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ರಾಜ್ಯದ್ದು ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣ. ಋತುವಿನಿಂದ ಋತುವಿಗೆ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿರುತ್ತವೆ. ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗ, ಒಹೈಯೊ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಈರೀ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮರಹಿತ ದಿನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು. ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 3 ರಿಂದ 5 ತಿಂಗಳುಗಳ ವರೆಗಿನ ಕಾಲ ಹಿಮರಹಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಸು. 106 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಬೆಳೆ ಹಾಗೂ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಾಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಜೀವನ : ರಾಜ್ಯದ ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗವನ್ನು ಕಾಡು ಆವರಿಸಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮಾತ್ರ ಮಾನವ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ದೂರವಾದಂತವು. ಹಿಕರಿ, ಲೋಕಸ್ಟ್, ಮ್ಯಾಪಲ್, ಚೆರ್ರಿ, ಬೀಚ್, ಕಪ್ಪಗ ವಾಲ್ನಟ್, ಎಲ್ಮ್, ಚೆಸ್‌ನಟ್, ಪಾಪ್ಲರ್, ಆಪ್, ಸೈಕಮೋರ್, ವಿಲ್ಲೋ, ಲಿಂಡನ್, ಬಿಳಿ ಮತ್ತು ಹಳದಿ ಪೈನ್ ಹಾಗೂ ಇತರ ಶಂಕುಪರ್ಣಿ ಮರಗಳೂ ರಾಜ್ಯದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ವನ್ಯಮೃಗಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬೇಟೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಗಳಿಸಿವೆ. ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಕಂದು ನರಿ, ಕಾಡು ಬೆಕ್ಕು ಹಾಗೂ ವೀಸೆಲ್ ಅರಕ್ಷಿತ ಮಾಂಸಹಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಕಪ್ಪು ಕರಡಿ, ಕೆನಡ ಲಿಂಕ್ಸ್ ಅಪರೂಪವಾಗಿದೆ. ಸ್ಕಂಕ್, ರ‍್ಯಾಕೂನ್, ಫೆಸೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಬೇಟೆ ಹಕ್ಕಿಗಳೂ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜಿಂಕೆಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿವೆ.

ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯ, ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್, ಸ್ಕ್ರ್ಯಾಂಟನ್, ಆಲೆನ್‌ಟೌನ್, ರೀಡಿಂಗ್, ಬೆತ್ಲೆಹೆಮ್, ಅಪ್ಪರ್ ಡಾರ್ಬಿ, ಆಲ್ಟೂನ ಮತ್ತು ವಿಲ್ಕ್ಸ್‌ಬಾರ್.

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ, ಕೃಷಿ, ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಈ ನಾಲ್ಕೂ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ಅಕ್ಷಯವೆನಿಸುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಪೂರೈಕೆ, ಯಾನಯೋಗ್ಯವಾದ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳು, ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸನ್ನಿವೇಶ–ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಇದು ಅಮೆರಿಕದ ಶ್ರೀಮಂತ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೈನುಗಾರಿಕೆ, ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ.

ದೇಶದ ಖನಿಜಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯದ್ದು ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಲೂಸಿಯಾನ, ಒಕ್ಲಹಾಮ, ಟೆಕ್ಸಾಸ್, ವೆನಿಜುವೇಲ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯಗಳಿಂದ ತರಲಾದ ತೈಲವನ್ನು ಡೆಲವೇರ್‌ನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಇರುವ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲದ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾನ ದೇಶದಲ್ಲಿ 13 ನೆಯದು. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಬೆಳ್ಳಿ, ಚಿನ್ನ, ತಾಮ್ರ, ಕೋಬಾಲ್ಟ್, ಸತು ಮತ್ತು ತೈಲ ಇವೂ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ದೊರಕುತ್ತವೆ.

ರಾಜ್ಯದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರಿತವಾದವು. ಲೋಹ ವಸ್ತುಗಳು, ಬಟ್ಟೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಚಪ್ಪಟೆಗಾಜು, ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ವಸ್ತುಗಳು, ವರ್ಣದ್ರವ್ಯ, ಚರ್ಮ ಹಾಗೂ ರಬ್ಬರ್ ಸರಕು, ಮುಂತಾದವು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯ, ಆಲಿಗಾನಿ ಮತ್ತು ಮಾಂಟಗ್ಗೊಮರಿ ಕೌಂಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿವೆ.

ರಾಜ್ಯದ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದ ಲ್ಯಾಂಕಾಸ್ಟರ್, ಯಾರ್ಕ್ ಮತ್ತು ಬರ್ಕ್ಸ್ ಕೌಂಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹಿಡುವಳಿಗಳಿವೆ. ಹಾಲು, ಮೊಟ್ಟೆ ಅಣಬೆ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಸೇಬು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಯುವರು.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ : ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್, ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯ ಮತ್ತು ಈರೀ ಇವು ರಾಜ್ಯದ ಮೂರು ಉತ್ತಮ ಬಂದರುಗಳು. ಡೆಲವೇರ್, ಸಸ್ಕ್ವಹಾನ, ಆಲಿಗಾನಿ, ಒಹಿಯೊ ಮತ್ತು ಮನಾಂಗಹೀಲ ನದಿಗಳು ಮತ್ತು ಅನೇಕ ನಾಲೆಗಳು ಯಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 1,50,422 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗಗಳು, 12,800 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳೂ ಇವೆ. ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯ ಮತ್ತು ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ಇತರ 14 ನಗರಗಳಿಗೂ ವಿಮಾನ ಸೌಲಭ್ಯಗಳುಂಟು. (ಜಿ.ಕೆಯು.)

ಪೆರಿಯಾರ್: ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಿವ ಒಂದು ನದಿ. ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಸರೋವರವೂ ಇದೆ. ನದಿಯ ಉದ್ದ ಸು. 225 ಕಿಮೀ. ಇದು ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವಣ ಗಡಿಯ ಬಳಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಯ ಕೊನೆಯ 96 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ದೋಣಿಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕೊಟ್ಟಾಯಂ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 1895 ರಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಗೆ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ 31 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಪೆರಿಯಾರ್ ಸರೋವರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕೃತಕ ಸರೋವರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 850 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ನಡುವೆ ಹರಡಿದೆ. ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ವನ್ಯಮೃಗಗಳ ಅಭಯಾರಣ್ಯವಿದೆ. ಈ ಸರೋವರದ ನೀರನ್ನು 16 ಕಿಮೀ ಗೂ ಉದ್ದವಾದ ಸುರಂಗದ ಮೂಲಕ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಆಚೆಗೆ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ರವಾನಿಸಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ವೈಗೈ ನದಿಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ನೀರನ್ನು ಮಧುರೆಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 1958 ರಲ್ಲಿ ಸರೋವರದ ನೀರಿನಿಂದ 1,05,000 ಕಿವಾ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಪೆರಿಯಾರ್ ಸರೋವರದವರೆಗೆ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನದಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೂಲಕ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಾಯುವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದು ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ ಕೊಚ್ಚಿಯ ಸಮೀಪದ ಆಳ್ವಾಯಿಯ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಪೆರೂರಿನಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. (ಜೆ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಪೆರಿಯಾರ್ ಅಭಯಾರಣ್ಯ: ಕೇರಳ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡುಗಳ ಗಡಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೇರಳದ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಭಯಾರಣ್ಯ. ಪೆರಿಯಾರ್ ನದಿಗೆ 1895 ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಫಲವಾಗಿ ಉಂಟಾದ ಪೆರಿಯಾರ್ ಸರೋವರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲು ಸು. 673 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಪ್ರದೇಶವೇ ಪೆರಿಯಾರ್ ಅಭಯಾರಣ್ಯ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ವೃಕ್ಷಾಚ್ಛಾದಿತ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳನ್ನೂ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನೂ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು ತುಂಬ ಸುಂದರವಾದ ವಿಹಾರ ಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ.

ಸರೋವರದ ಬಾಹುಗಳು ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ನಡುವೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಚೆಲುವಾದ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳನ್ನೂ ನೀರಚಾಚುಗಳನ್ನೂ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಸರೋವರ ಜಲ ವಿಹಾರಕ್ಕೆ ಸೊಗಸಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸುತ್ತಲ ಅರಣ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ವನ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹುಲಿ ಮತ್ತು ಆನೆ. ಇನ್ನಿತರ ವನ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕಾಡುಹಂದಿ, ಕಾಡುಕೋಣ, ಕಡವೆ, ಸಣ್ಣಗಾತ್ರದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ನೀರು ನಾಯಿ ಹಾಗೂ ಸಿಂಹಬಾಲದ ಮುಸುವ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪಕ್ಷಿ ಸಂಕುಲವೂ ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾಗಿದೆ. ಸು. 200 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ತೆರನ ಹಕ್ಕಿಗಳಿವೆ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಮಿಂಚುಳ್ಳಿ, ನೀರು ಕಾಗೆ (ಕಾರ್ಮೊರೆಂಟ್), ಕಾಡುಮೈನ, ಮಲಬಾರ್ ಹಾರ್ನ್‌ಬಿಲ್, ಪೈಡ್ ಹಾರ್ನ್‌ಬಿಲ್, ಗೂಬೆ, ಹಾವಕ್ಕಿ (ಸ್ನೇಕ್‌ಬರ್ಡ್) ಮುಂತಾದುವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು.

ಇಲ್ಲಿಯ ವನ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ದೋಣಿ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ವಸತಿ ಸೌಕರ್ಯವೂ ಉಂಟು. ತೆಕ್ಕಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ನಿವಾಸ್ ಹೋಟೆಲ್ ಹತ್ತಿರದ ಎಡಪಾಲಯಮಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಿ ಮಂದಿರವೂ ತಣ್ಣಿಕುಡಿ ಮತ್ತು ಮುಲಕುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಗೃಹಗಳೂ ಇವೆ. *

ಪೆರಿಯಾರ್ ಯೋಜನೆ: ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಮಧುರೈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪೆರಿಯಾರ್ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡ ಕಟ್ಟಿರುವ ಎತ್ತರವಾದ ಕಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಇದರ ಘಟಕಗಳು. ಕಟ್ಟೆ ಕೆಲಸ 1887 ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ, ನೀರಾವರಿ ಕಾಲುವೆಗಳು 1895 ರಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿತು. ಕಟ್ಟೆ ಇರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಮಧುರೈಯಿಂದ ಸು. 135 ಕಿಮೀ ದೂರದ ತೆಕ್ಕಾಡಿಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹೋಗಬೇಕು. ಈ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ 225 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಮಾನವಾರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾರಕವಾಗಿದ್ದ ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟುವುದು ಬಲು ಪ್ರಯಾಸಕರವಾಯಿತು. ಕಟ್ಟೆಯ ಉದ್ದ 378 ಮೀ. ಸರೋವರದ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿ 600 ಚ.ಕಿಮೀ. ಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ನದಿಯ ಮಹಾಪ್ರವಾಹ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 5,184 ಘನ ಸೆಂಮೀ. ಸರೋವರದಲ್ಲಿ 28 ಚ.ಕಿಮೀ ಭೂಮಿ ಮುಳಗಡೆಯಾಗಿದೆ.

ಈ ಕಟ್ಟೆಯಿಂದಾಗಿ ಪೆರಿಯಾರ್ ನದಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವುದನ್ನೇ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ. ಜಲಾಶಯದ ನೀರನ್ನು ಆ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತೂಬಿನಿಂದ ನೀರನ್ನು ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ನೀರನೆತ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಒಂದು ಸುರಂಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವ ವೈಗೈ ನದಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿಂದ ನಾಲೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾದ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಒಟ್ಟು 80.900 ಹೆ. ನೀರು ದೊರಕುತ್ತದೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಪೆರು: ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಎಕ್ವೆಡಾರ್ ಮತ್ತು ಕೊಲಂಬಿಯ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಮತ್ತು ಬೊಲಿವಿಯ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಚಿಲಿ ಇದೆ. 0^0–18^0 ದ.ಅ. ಹಾಗೂ 68^0–82^0 ಪ.ರೇ.ಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 1408 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ 1971 ಕಿಮೀ ಇರುವ ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1285216 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 27925,628 (2002), ರಾಜಧಾನಿ ಲೀಮಾ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7444,300 (2002).

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ದೇಶದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಕಾರ್ಡಿಲೆರೆ ಓರಿಯೆಂಟಾಲ್ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಡಿಲೆರೆ ಸೆಂಟ್ರಾಲ್ ಪ್ರಮುಖ ಶ್ರೇಣಿಗಳು. ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರ ವಾಸ್ಕರಾನ್(6,767 ಮೀ), ನೆವಾಡೊ ಕಾರೊಪೂನ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ 6,424 ಮೀ. ಪೆರು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ 2,330 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಸಮುದ್ರತೀರವಿದೆ. ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಬೆಟ್ಟದ ತಪ್ಪಲುಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೆಜಾನ್ ನದಿಯೂ ಅದರ ಉಪನದಿಗಳೂ ಹರಿಯುವ ಬಯಲು ನೆಲ ಹಾಗೂ ಕಣಿವೆಗಳಿವೆ. ದೇಶದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗ ವಿಶಾಲವಾದ ಮೈದಾನವಾಗಿದೆ.

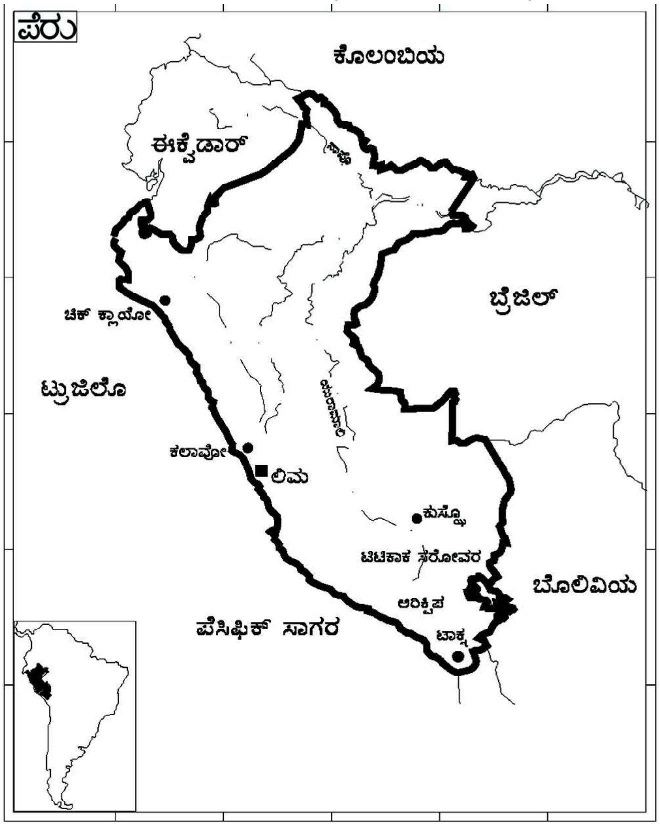

ಪೆರುವಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ; ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರದ ಕಿರಿದಾದ ಒಣಮರುಭೂಮಿ, ಕಡಿದಾದ ಆಂಡೀಸ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳು, ಪೂರ್ವದ ಇಳಿಜಾರಿನ ತೇವವಾದ, ಅರಣ್ಯಾವೃತ ಪ್ರದೇಶ. ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಎಂಟು ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಲಾಗಿದೆ.

1. ಕರಾವಳಿ ಬಯಲು : ಸಮುದ್ರದ ಅಂಚಿನಿಂದ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 500 ಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶ. ಸಮುದ್ರ ತಂದು ಹಾಕಿದ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಪರ್ವತಗಳ ಸವೆತದಿಂದ ಹರಡಿದ ಗಸ್ಟಿನಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಮರುಭೂಮಿ. ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಗಿಂತ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಆದರೂ ಇದು ಪೆರುವಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಕೇಂದ್ರ. ಇದು ಜನನಿಬಿಡವಾದ ಪ್ರದೇಶ. ಹಲವು ದಶಕಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಡಿಸೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತ ಮಳೆಯಾಗಿ ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಇಲ್ಲಿಯ ಗಾಳಿ ಮಳೆ ಸಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಮತೋಲದಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರಾಗುವುದುಂಟು. ಆಗ ಮೀನುಗಳು ತೀರ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ದೂರ ಸರಿಯುತ್ತವೆ.

2. ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಪ್ರದೇಶ: ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 2,300–3,500 ಮೀ. ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ನೆಲ ಅಲೆಯಲೆಯಾಗಿದೆ. ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜನವಸತಿ ದಟ್ಟವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನೆಲ ಜ್ವಾಲಾಮುಖೀಯ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿ ಬೆಳೆಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಇಂಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಇದ್ದುದು ಇಲ್ಲೆ. ಈಗ ಅವುಗಳಿದ್ದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಆ ಸ್ಥಳಗಳ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಸ್ಕೊ, ಕಜಮಾರ್ಕ, ಟರ್ಮ, ಚೌಜ ಮೊದಲಾದ ಪಟ್ಟಣಗಳಿವೆ.

3. ಆಂಡೀಸ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವಣ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶ : ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಕಣಿವೆಗಳಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ಸೆಕೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು. ಇದು ಮಲೇರಿಯ, ಗಳಗಂಡ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ವ್ಯಾಧಿಗಳ ಆಗರ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 300 ಮೀ ನಿಂದ 2,300 ಮೀ ವರೆಗಿನ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶವಿದು.

4. ಎತ್ತರದ ಬೆಂಗಾಡು ಪ್ರದೇಶ : ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 3,500 ಮೀ ನಿಂದ 4,000 ಮೀ ವರೆಗಿನ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಕಡಿದಾದ ಪರ್ವತ ಚಾಚುಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರಪಾತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯದು ಶೀತಲ ವಾಯುಗುಣ. ಇಲ್ಲಿ ಪದೇ ಪದೇ ಮಂಜು ಕವಿಯುತ್ತದೆ. ಸಸ್ಯಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೀಲಗಿರಿ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗಿದೆ.

5. ಉನ್ನತ ಆಂಡೀಸ್ ಪ್ರದೇಶ : ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 4,000 ಮೀ ನಿಂದ 4,785 ಮೀ ವರೆಗೆ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶವಿದು. ಇಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಚಪ್ಪಟೆ ನೆಲಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲಿನ ಹೊಡೆತ ಹೆಚ್ಚು. ಇದು ಸದಾ ಭಾರಿ ಗಾಳಿಗೆ ಪಕ್ಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯದು ಶೀತ ವಾಯುಗುಣ. ಇಲ್ಲಿಯ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಏರಿಳಿತಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ಆಲೂಗಡ್ಡೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ನೀಲಗಿರಿ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗಿದೆ.

6. ಉನ್ನತ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ಪ್ರದೇಶ : 4,785 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಕಡಿದಾದ, ಹಿಮಚ್ಛಾದಿತವಾದ, ಜ್ವಾಲಾಮುಖೀಯ ಕೋಡುಗಲ್ಲುಗಳ ಪ್ರದೇಶವಿದು. ವರ್ಷವಿಡೀ ಇಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆಯ ಉಷ್ಣತೆ ಬರ್ಫ ಬಿಂದುವಿಗಿಂತ ಕೆಳಗಿರುತ್ತದೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಸ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಖಾಯಂ ಜನವಸತಿ ಇಲ್ಲ. ಅತಿ ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತ ಶಿಖರ ಹುಸ್ಕರನ್ 6,768 ಮೀ.

7. ಉನ್ನತ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ : ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ತಗ್ಗಾದ ಕಣಿವೆಗಳ ಅರಣ್ಯಗಳ, ಕಡಿದಾದ ಬೆಟ್ಟದೇಣುಗಳ, ಮೈದಾನಗಳ ಭಾಗವಿದು. ಹಿತಕರ ಹವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸು. 4,000 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಮೃದ್ಧ ಹಸುರು ಜಾಲವಿದೆ. ಪಶುಪಾಲನೆ, ವ್ಯವಸಾಯ, ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬುಗಳು.

8. ಅಮೆಜಾನ್ ಪ್ರದೇಶ : ಅಮೆಜಾನ್ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳು ಹರಿಯುವ ಮೈದಾನವಿದು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಿಂದ ನೆಲ ಜವುಗಾಗಿದೆ. ಸರೋವರಗಳುಂಟಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನೆಲ ಫಲವತ್ತಾದ್ದು. ಇಲ್ಲಿಯದು ಉಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸು. 300 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗಾಗ ನದಿಗಳು ದಡ ಮೀರಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಬಗೆಬಗೆಯ ಮರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ.

ನದಿಗಳು: ಆಂಡೀಸ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದ ಫಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳು ಐವತ್ನಾಲ್ಕು. ಆದರೆ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನೌಕಾಯಾನ ಯೋಗ್ಯವಾದ ನದಿ ಎಂದರೆ ಟೂಂಬೆಸ್ ಒಂದೇ. ಈ ನದಿಗಳ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಐದನೆಯ ಒಂದರಷ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಕೂಡಿದ ನದಿಯಾದ ಅಮೆಜಾನ್ ನದಿ ಪೆರುವಿನಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳು ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿದು, ಪೂರ್ವ ಪೆರುವಿನ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ದಾಟಿ, ಅಮೆಜಾನ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳೆಂದರೆ ಮಾರನಾನ್ ಹಾಗೂ ಉಕಯಾಲಿ. ಅಮೆಜಾನ್, ಮಾರನಾನ್, ಉಕಯಾಲಿ, ಯಲಾರಿ ಇವೆಲ್ಲ ನದಿಗಳೂ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ನದಿಗಳು ಕೋಲಾವೋ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಟಿಟಿಕಾಕ ಸರೋವರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಬೊಲಿವಿಯ ಮತ್ತು ಪೆರು ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಈ ಸರೋವರ 8,300 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 3,810 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ನೌಕಾಯಾನ ಯೋಗ್ಯ ಜಲಭಾಗ.

ವಾಯುಗುಣ: ಪೆರು ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿರುವ ದೇಶ. ಅದರ ಉತ್ತರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಕರಾವಳಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮಭಾಜಕೀಯ ವಾಯುಗುಣವಿಲ್ಲ. ಉಷ್ಣತೆ 12^0 ಯಿಂದ 32^0 ಸೆ. ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜಧಾನಿ ಲೀಮಾದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 20^0ಸೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಶೀತ ಪ್ರವಾಹದ ಮೇಲಿಂದ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವದಿಂದ ಬೀಸುವ ಮೋಡದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಆಂಡೀಸ್‌ವ ಕಾರ್ಡಿಲೇರ ಆಕ್ಸಿಡೆಂಟಾಲ್ ಶ್ರೇಣಿ ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರದಿಂದ ದಂಡೆಗೆ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಇಬ್ಬನಿ ಕವಿಯುತ್ತದೆ. ಮೇ–ಅಕ್ಟೋಬರ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಮಳೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಸು. 50 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪೆರುವಿನ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ಅಕ್ಷಾಂಶಕ್ಕಿಂತಲೂ ಎತ್ತರದ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚು. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ ಅಕ್ಟೋಬರಿನಿಂದ ಏಪ್ರಿಲ್‌ವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲ. ಇದು ತೀರಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ್ದು. ಋತುವಿನಿಂದ ಋತುವಿಗೆ ಹಗಲಿನಿಂದ ರಾತ್ರಿಗೆ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ಅಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 290 ಸೆಂಮೀ–310 ಸೆಂಮೀ. ಉಷ್ಣತೆ 24^0ಸೆ ನಿಂದ 35^0ಸೆ ವರೆಗೆ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು: ವಿಭಿನ್ನ ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವಿದೆ. ಸಮುದ್ರತೀರದ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲು ಹಾಗೂ ಕಳ್ಳಿ ಗಿಡಗಳೂ ನೀರು ಇರುವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತಾಳೆ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳೂ ಇವೆ. 800 ಮೀ – 2,400 ಮೀ ನಡುವಣ ಇಳುಕಲ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಹೂಗಿಡಗಳು ಹಾಗೂ 3,600 ಮೀ ಎತ್ತರವಾದ ಕಡೆ ಟಂಡ್ರಾ ಹುಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಅಮೆಜಾನ್ ನದೀ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇರುವ ಪೂರ್ವದ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಸರಸಪರಿಲ, ಸಿಂಕೋನ, ಕೋಕೊ, ರಬ್ಬರ್, ಮಹಾಗನಿ ಮೊದಲಾದ ಮರಗಳೂ ಇವೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗರಿಕ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಸಾಗರಿಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮೀನುಗಳೂ ಕಡಲಹಕ್ಕಿಗಳೂ ಇವೆ. ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ರಣಹದ್ದು, ಬಾತು, ಕಾಡುಕೋಳಿ, ಪ್ಯೂಮ, ಲಾಮ, ಅಲ್ಪಾಕ, ಗ್ವಾನಾಕೊ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವ ಪೆರುವಿನ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಗಿಳಿ, ಜಾಗ್ವಾರ್, ಚಿರತೆ, ಕೋತಿ, ಮೊಸಳೆ ಮುಂತಾದವು ಇವೆ.

ಜನ: ಸ್ಪಾನಿಷರು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಪೆರುವಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಇಂಡಿಯನ್ ಬಣಗಳು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಜೀವನವನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಸ್ಪೇನ್ ದಾಳಿಕಾರರು ನಾಶ ಮಾಡಿದ ಇಂಡಿಯನ್ ಜನರ ಪಟ್ಟಣಗಳ ನಿವೇಶನಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಚಿಲುಮೆಗಳಿರುವ ಜಲಾಶಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಸಾಹತುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ನೆಲೆಸಿದರು. ತಮ್ಮ ಸರ್ಕಾರ ಪದ್ಧತಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರ ಮೇಲೆ ಹೊರಿಸಿ ಅವರೊಡನೆ ಮಿಲನಗೊಂಡರು. ಸ್ಪಾನಿಷ್ ಭಾಷೆ, ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಧರ್ಮ ಇವು ಸ್ಥಳೀಯರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡುವು. ಸ್ಪಾನಿಷರು ಬಂದಾಗ ತಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ನೀಗ್ರೊ ಗುಲಾಮರನ್ನು ತಂದರು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಗುಲಾಮ ಪದ್ಧತಿ ರದ್ದಾದಾಗ ಜಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಚೀನೀ ಹಾಗೂ ಜಪಾನೀಯರನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಲಾಯಿತು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ತಾರತಮ್ಯವಿಲ್ಲದ ಜೀವನವಿದೆ. ಪರಸ್ಪರ ಬೆರತಿರುವ ಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಗುಂಪುಗಳು ಇವು: 1. ಮೆಸ್ಟಿಜೊ: ಬಿಳಿಯರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತ ಇಂಡಿಯನ್ ಜನ. 2. ಮುಲಾಟೊ: ಬಿಳಿಯರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತ ಕಪ್ಪು ಜನ. 3. ಇನ್‌ಜರ್‍ಟೊ: ಚೀನೀ ಅಥವಾ ಜಪಾನೀಯರೊಡನೆ ಬೆರೆತ ಬಿಳಿಯ ಜನ. 4. ಜಾಂಬೋ: ಇಂಡಿಯನರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತ ಕಪ್ಪು ಜನ. 5. ಚಿನೊಚೊಲೊ: ಚೀನೀ ಅಥವಾ ಜಪಾನೀಯರೊಡನೆ ಬೆರೆತ ಕಪ್ಪು ಜನ.

ಜನರ ಆಚಾರ ಹಾಗೂ ಆದರ್ಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಮೆಸ್ಟಿಜೊ ಜನರು ಕರಾವಳಿಯ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಇವರದು. ಇಂಡಿಯನ್ನರಲ್ಲಿ ಶೇ. 79 ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಮೆಸ್ಟಿಜೊ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿಯನರಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಬೆಟ್ಟಗಾಡುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಲಾಮ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತ ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ಇಂಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೆರು ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,20,00,000. ಲಕ್ಷ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷರ ಆಕ್ರಮಣದ ತರುವಾಯ 50 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 1,00,00,000 ಲಕ್ಷ ಮಂದಿ ಹತರಾದರು. 1793 ರಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 10,76,000 ಇತ್ತು. 1940–71 ರ ನಡುವೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 50 ರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಸಾಕ್ಷರತೆ ಶೇ. 87.

ಪೆರುವಿನ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು ಲಿಮಾ ಅರೆಕೀಪನಗರ, ಟುಜಿಲೊ, ಚೀಕ್ಲಾಯೊ.

ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಮಡಿಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಕುಸ್ಕೋ 3515 ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಸೂರ್ಯ ಮರೆಯಾದೊಡನೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಚಳಿಯಾಗಬಲ್ಲ ಸ್ಥಳವಿದು. ಒಂದೇ ದಿನದಲ್ಲಿ 19^0 ಸೆ ಇದ್ದದ್ದು 1.6 ಸೆ ಗೆ ಇಳಿಯಬಲ್ಲದು. ಕುಸ್ಕೋ ಏರು ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಗಳ ನಡುವಿನ ವಿಶಾಲ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ಮಲಗಿದೆ.

ಕುಸ್ಕೋ ಬಹಳ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ತಾಣ. ಪುರಾತನ ಇನ್ಕಾ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ರಾಜಧಾನಿ ಇದು. ಇನ್ಕಾಗಳಿಗೆ ಕುಸ್ಕೋ ಭೂಮಿಯ ಕೇಂದ್ರಬಿಂದುವಾಗಿತ್ತು. ಇನ್ಕಾಗಳ ಕೆಚುವಾ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕುಸ್ಕೋ ಎಂದರೆ ನಾಭಿ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಇದು ಭೂಮಿಯ ನಡುಮಧ್ಯೆದಲ್ಲಿ, ನಾಭಿಯಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಕೆಚುವಾ ಸೇನೆ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕಿಗೂ ಸಾಗಿ ಇನ್ಕಾ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಆಳಿತು.

ಇವರು ಸೂರ್ಯನ ಆರಾಧಕರು. ಸೂರ್ಯನ ಆರಾಧನೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಇಡೀ ಆಂಡಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿತು.

ಕುಸ್ಕೋ 1100ದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ನಗರ. ಪಶ್ಚಿಮ ಗೋಲದ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ನಗರ. ಕುಸ್ಕೋ ಇನ್ಕಾಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಅವರ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಕೇವಲ ರಾಜಧಾನಿ ಮಾತ್ರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಕುಸ್ಕೋ ಪವಿತ್ರ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತು. ಮುಸ್ಲಿಮರಿಗೆ ಮೆಕ್ಕಾದಂತೆ, ಇಂದು ಇದು ಪೆರುವಿನ ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. 2,75000 ಲಕ್ಷ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಈ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಜನ ಕೆಚುವಾಗಳು.

ಅರಿಕೀಪಾ: ಅರಿಕೀಪಾ ದಕ್ಷಿಣ ಪೆರುವಿನಲ್ಲಿರುವ ನಗರ. ಒಂದು ಮಿಲಿಯನ್ ಜನಸಂಖ್ಯೆ. ಮಿಸ್ಟಿ, ಚಚಾನಿ ಮತ್ತು ಪಿಚು–ಪಿಚು ಎಂಬ ಮೂರು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಈ ನಗರವನ್ನು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿ ನಿಂತಿವೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಮಿಸ್ಟಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಇಂದಿಗೂ ಜೀವಂತ. ಈ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಲಾವಾ ಉಗುಳಿ 500 ವರ್ಷಗಳಾಗಿವೆ. ಯಾವ ಕ್ಷಣದಲ್ಲೂ ಮಿಸ್ಟಿ ಮತ್ತೆ ಸ್ಫೋಟಿಸಿ ಲಾವಾರಸವನ್ನು ಉಗಿದು, ಇಡೀ ನಗರವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಬಿಡಬಹುದು ಎಂಬುದು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿತಜ್ಞರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ನಗರದ ಪ್ರಮುಖ ಕಟ್ಟಡಗಳೆಲ್ಲ ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ್ದು, ಹಾಗೆಂದೇ ಈ ನಗರವನ್ನು ವೈಟ್ ಸಿಟಿ ಎನ್ನುವುದುಂಟು. ಚಚಾನಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಉಗುಳಿದ ಲಾವಾರಸ ಕಠಿಣ ಕಲ್ಲಾಯಿತು. ಈ ಬೂಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ನೆಲಕ್ಕೆ ಹೊದಿಸಿರುವುದೂ ಅದೇ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು. ಇದು ಲೀಮಾ ನಂತರ ಪೆರುವಿನ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ನಗರ.

1540ರಲ್ಲಿ ಅರಿಕೀಪಾ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಗೋದಿ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಬೆಳೆವ ವಾಣಿಜ್ಯ ನಗರಿ. ಅರಿಕೀಪಾ ಎಂದರೆ ಕೆಚುವಾ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬನ್ನಿ, ಇರಿ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಅರಿಕೀಪಾ ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತ ಶಿಖರಗಳ ಬುಡದಲ್ಲಿಯ ಸುಂದರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಸು. 7200 ಅಡಿ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ನಗರ.

ಇಕಿಟಸ್ ಪೆರುವಿನ ಅಮೆಜಾನ್ ಬಯಲಿನ ನಟ್ಟನಡುವಿದೆ. ಇಕಿಟಸ್ ಲೊರೆತೋ ಎಂಬ ಪೆರುವಿನ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಅರಣ್ಯದ ನಡುವೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದ ನಗರ ಇಕಿಟಸ್. ಸುತ್ತಲೂ ಅಮೆಜಾನ್ ಕಾಡು, ಅಮೆಜಾನ್ ನದಿಯ ಎಡ ತಟದಲ್ಲಿ ನಿಂತ ನಗರವಿದು. ನಾಪೋ ನದಿ ಮತ್ತು ಅಮೆಜಾನ್, ಇಕಿಟಸ್‌ಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿ ಸಂಗಮಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇಕಿಟಸ್ ಅನ್ನು ಹೊರಜಗತ್ತಿಗೆ ಸೇರ್ಪಡಿಸಲು ಇರುವುದು ಬರೀ ನದಿಗಳು ಮತ್ತು ಒಂದು ಸಣ್ಣ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ. ಇದೊಂದು ವಿಶೇಷವಾದ ಬಂದರು ನಗರ. ಪೆರುವಿನ ಅಮೆಜಾನ್ ಜಂಗಲ್ ಬೇಸನಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ನಗರವಿದು. ಸುತ್ತುವರೆದ ಅರಣ್ಯದ ನಡುವೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದರೂ ಆಧುನಿಕಗೊಂಡ ನಗರ. ಅಮೆಜಾನಿನ ಅದ್ಭುತಗಳನ್ನು ಇಕಿಟಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಧರ್ಮ: ಪ್ರಾಚೀನ ಪೆರುವಿನಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ಪೂಜೆ, ಬಹುದೇವತಾರಾಧನೆ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವ ದೇವೈಕ್ಯವಾದ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ವಿರಕೋಪ ಸೃಷ್ಟಿದೇವತೆ. ಜನರು ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಮಿಂಚಿನ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ಥಳೀಯ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬೃಹತ್ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿತ್ತು. ನರಬಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿತ್ತು.

ಇನ್ಕಾಗಳು ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಭೂಮಿ, ನೀರು, ಚಂದ್ರ, ತಾರೆಗಳನ್ನು, ಪರ್ವತಗಳನ್ನು, ಪರಿಸರವನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡದೆ ಪೂಜಿಸಿದರು. ಬೇಟೆಯನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಿಸಿದ್ದರು, ಎಂತಹ ಗಿಡಗಳನ್ನೂ ಎಂತಹ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಾದರೂ ಬೆಳೆಯಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದರು.

ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳು ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿವೆ ಮತ್ತು ನಡುವಿನ ಕಣಿವೆ ಅತಿ ಕಿರಿದು. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಸಮತಟ್ಟು ಜಾಗದ ಕೊರತೆ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಇನ್ಕಾ ಜನರು ಬೆಟ್ಟವನ್ನೇ ಕಡಿದು ಹಂತಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆದರು. ಇಂದಿಗೂ ಈ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಸ್ಪಾನಿಷರು ಇಂಡಿಯನರಲ್ಲೂ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಮತವನ್ನು ಹರಡಿ ನೂರಾರು ಚರ್ಚುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲೂ ಸಂತರ ಜಾತ್ರೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಧರ್ಮ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಮತವೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಂಡಿಯನರು ಹಿಂದಿನ ಮತೀಯ ಹಬ್ಬಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕೈಥೊಲಿಕ್ ಹಬ್ಬಗಳನ್ನೂ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಮತ್ತು ಕೆಚುವೀ ಭಾಷೆಗಳು ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ವ್ಯವಸಾಯ: 1970ರಲ್ಲಿ 30 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಕೃಷಿಭೂಮಿ ಇತ್ತು. ಪ್ರಧಾನ ಬೆಳೆಗಳು ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಹತ್ತಿ, ಕಬ್ಬು, ಬತ್ತ, ಕಾಫಿ, ಚಹ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣು. ಬಂಜರು ಹಾಗೂ ಬೆಟ್ಟಗಾಡಿನ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವಾಗಿ, ದೇಶದ ಅಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೇ. 20 ರಷ್ಟು ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪೆರುವಿನಲ್ಲಿ ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಗೆಯ ಆಲೂಗಡ್ಡೆಗಳಿವೆ. ಬಗೆಬಗೆಯ ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ಗಾತ್ರದ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳಗಳಿವೆ. ಇವು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳಗಳು. ಈ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳಗಳನ್ನು 5,000 ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: ಇತ್ತೀಚಿನ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮೀನನ್ನು ನಿರ್ಯಾತ ಮಾಡುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪೆರುದೇಶ ಒಂದು.

ಖನಿಜ: ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಪುಲ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆ. 1968ರಿಂದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಸರ್ಕಾರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಿಸಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ತಾಮ್ರ, ಸೀಸ, ತವರ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಚಿನ್ನ, ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಮೊದಲಾದ ಖನಿಜಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಪೆರುವಿನಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವೂ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದ ಮರಳುಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ದೊರಕುತ್ತದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಸ್ಥಳೀಯ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಪ್ರಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಬಟ್ಟೆ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಪಾದರಕ್ಷೆ, ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಹೆಂಚು, ಬಣ್ಣ, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಪಾತ್ರೆ, ಕಾಗದ, ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳು, ಗಾಜಿನ ಸಾಮಾನು, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಟೈರ್, ರಬ್ಬರ್ ಸಾಮಾನು, ಡಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಮೀನು ಪ್ಯಾಕ್ ಮಾಡುವುದು – ಇವು ಪ್ರಧಾನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆ: ಪೆರುವಿನ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಕೋಕೋ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ರಬ್ಬರ್ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚೌಬೀನೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಆದರೆ, ಕಾಡಿನಿಂದ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸಲು ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮಹಾಗನಿ, ಸಿಡಾರ್, ಓಕ್–ಇವುಗಳ ಚೌಬೀನೆಯಿಂದ ಮರದ ಸಾಮಾನುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಮರಗಳ ತೊಗಟೆಗಳು ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಮೃದು ತಿರುಳಿನ ಮರಗಳಿಂದ ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ: ನದಿಗಳಿಂದ ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ಹೆಚ್ಚು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಬಳಕೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಭಾಗದಷ್ಟನ್ನು ಲೀಮಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಚಾಚು ಹಾಗೂ ಕಡಿದಾದ ಕಣಿವೆಗಳು, ಅಮೆಜಾನ್ ನದಿ ಜಾಲ–ಇವುಗಳಿಂದ ಪೆರು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ರಸ್ತೆ ಹಾಗೂ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ.

1996 ರಲ್ಲಿ 70,000 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಗಳಿದ್ದುವು. ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಾಗುವ ರಸ್ತೆಗಳ ಪೈಕಿ ಈಕ್ವೆಡಾರ್‌ನಿಂದ ಚಿಲಿ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವ ಅಮೆರಿಕ ಹೆದ್ದಾರಿ – ಈಕ್ವಡಾರ್ ಮತ್ತು ಬೊಲಿವಿಯಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ರಸ್ತೆ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಅಂಚಿನಿಂದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯ ಅಮೆಜಾನ್ ನದಿ ತೀರದ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ರಸ್ತೆಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಸಾಗಿವೆ.

ದೇಶದಲ್ಲಿ 19 ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 9 ಸರ್ಕಾರಿ, ಉಳಿದವು ಖಾಸಗಿ. ಸಾಗರದಂಚಿನ ಕಯಾವೊ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೂ ರಾಷ್ಟ್ರ ಮಧ್ಯದ ಸೆರ‍್ರೊದೆ ಪಾಸ್ಕೊ ಗಣಿ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಮಾರ್ಗ ಪ್ರಧಾನವಾದ್ದು. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 4,818 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಾಗುವ ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ರೈಲು ಮಾರ್ಗ. ಈ ಮಾರ್ಗ ಖನಿಜ ಸಾಗಣೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. 1860ರಲ್ಲಿ ಈ ರೈಲು ಮಾರ್ಗದ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇದರ 344 ಕಿಮೀ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ 66 ಸುರಂಗಗಳೂ 59 ಸೇತುವೆಗಳೂ ಇವೆ. 1976ರಲ್ಲಿ ಪೆರು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ಉದ್ದ 2,544 ಕಿಮೀ.

ಕಯಾವೋ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಬಂದರು. ಚೀಮೋಟೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಹಿರಿಯ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ರೇವುಪಟ್ಟಣ. ಅಮೆಜಾನ್ ನದಿಯ ಮೇಲಿರುವ ಇಕ್ವಿಟೋಸ್ ಪ್ರಧಾನ ನದಿ ಬಂದರು.

ಪರ್ವತಮಯವಾದ ಪೆರು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರ ಸುಗಮವಲ್ಲ. 1928ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಿಕರಿಗಾಗಿ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 150 ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ಲೀಮಾ ಹಾಗೂ ಕಯಾವೋ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಇತರ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ, ಯುರೋಪ್ ಹಾಗೂ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಈ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿಂದ ವಿಮಾನಗಳು ಹಾರುತ್ತವೆ.

ಸಂಪರ್ಕ: ಪೆರು ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಧಾನ ದೈನಂದಿನ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಎಲ್ ಪರೊವಾನೋ ಹಾಗೂ ಎಲ್ ಕೊರ್ಮರ್ಷಿಯೋ, 200 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಆಕಾಶವಾಣಿ ಪ್ರಸಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಲೀಮಾ ಮೊದಲಾದ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ದೂರದರ್ಶನ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ.

ಪೆರುವಿನಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ರಾಜ್ಯದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವಾಲಯವೇ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿವೆ. ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಖಾಸಗಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಾಲೆಗಳು, ಕೆಲವು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವರ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿರ್ದೇಶನದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಶಿಕ್ಷಣ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಶಿಕ್ಷಣದ ವೆಚ್ಚವನ್ನೆಲ್ಲ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವೇ ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವರು ಶಿಕ್ಷಣದ ಆದಾಯ ವೆಚ್ಚದ ಅಂದಾಜು ಪತ್ರವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅನುಮೋದನೆ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ 50 ಡಾಲರ್ ವೆಚ್ಚವಾಗುವುದೆಂದು ಅಂದಾಜು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಟ್ಟು ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಸು. 1/5 ಭಾಗ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಮೀಸಲು.

ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 10 ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಲೀಮಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೇ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ದೇವತಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಹಾಗೂ ಪುರೋಹಿತರ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಇವೆ.

ಕಳೆದುಹೋದ ಇನ್ಕ ನಗರ–ಮಾಚುಪಿಚ್ಚು: ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತ ಶಿಖರಗಳ ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಹರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪಳಿಯುಳಿಕೆಯಾಗಿ ಮಾಚುಪಿಚುವನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ನೆಲದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳು ಆಳಿ ನೆಲೆಸಿದ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷರಿಗೆ ಈ ನಗರ ಸಿಕ್ಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಸ್ಥಳೀಯರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಈ ನಗರ ಹೊರ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು (1911).

ಮಾಚುಪಿಚು ನಗರ ಎರಡು ಪರ್ವತ ಶಿಖರಗಳ ನಡುವೆ ತೂಗಿದ ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿದೆ. ಮಾಚುಪಿಚು ಇಂದಿಗೂ ರಹಸ್ಯ ರೋಮಾಂಚನದ ನಗರವಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ. ಎರಡೂ ಪಕ್ಕಕ್ಕೂ ಆಳದ ಕಣಿವೆಗಳಿವೆ. ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಉರುಬಂಬಾ ನದಿ ಆಳವಾದ ಇಕ್ಕಟ್ಟು ಕಣಿವೆಯನ್ನು ಕೊರೆದು, ಮಾಚುಪಿಚುವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಹರಿದುಹೋಗಿದೆ.

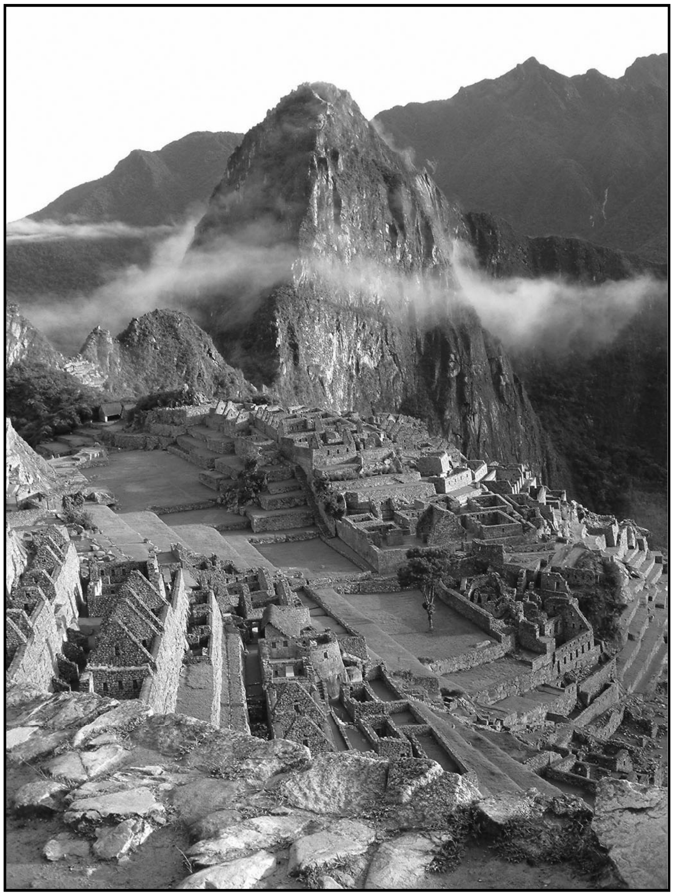

ಮಾಚುಪಿಚ್ಚು

ಮಾಚುಪಿಚು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಅತ್ಯಂತ ರಮಣೀಯ ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣ. ಆಂಡಿಯನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಸಂಕೇತವಿದು. ಪುರಾತನ ಪೆರುವಿಯರು ಏರು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಡನೆ ಲೀನವಾಗದಂತೆ ಕಟ್ಟಿದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ನಗರಿ–ಮಾಚುಪಿಚು. ಮಾಚುಪಿಚುವನ್ನು 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇನ್ಕಾಗಳು ಕಟ್ಟಿದರು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವಂತವಿದ್ದ ನಗರವಿದು. ಮಾಚುಪಿಚು ನಗರದ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರೇನೆಂದು ಯಾರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಮಾಚುಪಿಚು ಎಂದರೆ ಹಳೆಯ ಬೆಟ್ಟ ಎಂದಷ್ಟೇ ಅರ್ಥ. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದ ಹಿರಿಮೆ ಹಿರಮ್ ಬಿಂಗಮ ಎಂಬಾತನಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಈತ ಅಮೆರಿಕದ ಯೇಲ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ. ಈ ಸ್ಥಳ ಸ್ಥಳೀಯರಿಗೆ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಬೆಟ್ಟದ ಬುಡದಿಂದೇ ಆರಂಭವಾಗುವ ಇನ್ಕಾಗಳ ಪುರಾತನ ಟೆರೇಸಸ್ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆದವರೂ ಇದ್ದರು. ವಿಷದ ಹಾವುಗಳ ವಿಪರೀತದ ಕಾಟದಿಂದ ಮತ್ತಷ್ಟು ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಸವರಲು ಹೋಗದೆ ಕೈ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರ ಭವ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಭಗ್ನಾವಶೇಷಗಳು ಈ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟ ಕಾಡಿನಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವುದು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು.

ಇತ್ತೀಚಿನ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಇದು ಸೂರ್ಯನ ಸಂಕ್ರಮಣವನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದ ಖಗೋಳ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯ ಎನ್ನುತ್ತವೆ. ಇನ್ಕಾಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಆರಾಧಕರು. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದನ್ನೂ ಪೂಜಿಸಿದರು. ಗಾಳಿ, ನೀರು, ನೆಲ, ಭೂಮಿ, ಮಿಂಚು, ಕಾಮನ ಬಿಲ್ಲು, ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡ, ಕಲ್ಲು, ಪ್ರಾಣಿ, ಪಕ್ಷಿ ಇವೆಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಹೂಕಾ ಅಂದರೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಶಕ್ತಿ ಇದೆ ಎಂದು ನಂಬಿದವರು. ಮಾಚುಪಿಚು ಇನ್ಕಾಗಳ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ನಗರಿ ಎಂಬ ವಾದವೂ ಮುಂದುವರೆದಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಖನನದ ಮೂಲಕ ಹೊರತೆಗೆದ ಮಾನವ ಪಳಿಯುಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 75ರಷ್ಟು ಹೆಂಗಸರದು ಎಂದು ಸಾರಿದ್ದರು. ಮಾಚುಪಿಚುವನ್ನು ಸೂರ್ಯದೇವರ ಕನ್ಯೆಯರ ಆಶ್ರಯತಾಣ ಎಂಬ ನಂಬುಗೆ ಮೂಡಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ಅಸ್ಥಿಪಂಜರಗಳನ್ನು 1980ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯ ಮೂಲಕ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ, ಇಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣು ಸಮಾನವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿತು. ಮಾಚುಪಿಚು ಯಾರ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗದಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಇನ್ಕಾಗಳು ತಾವೇ ತೊರೆದರು. ಕಾರಣ ಇಂದಿಗೂ ತಿಳಿಯದು.

ಅಮೆಜಾನ್ ಮಹಾನದಿ: ಇದು ವಿಶಾಲವಾದ ನದಿ. ಇದು ಪೆರುವಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ 6,280 ಕಿಮೀ ದೀರ್ಘ ಹಾದಿಯನ್ನು ಭೋರ್ಗರೆದು ಸವೆಸಿ ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಆಫ್ರಿಕದ ಜೀವನದಿ ನೈಲ್‌ಅನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ಉದ್ದನೆಯ ನದಿ. **(ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)**

ಪೆಷಾವರ್: ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ವಾಯುವ್ಯ ಗಡಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ; ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ವಿಭಾಗ. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ಹಾಗೂ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ನಗರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಕಾಬೂಲ್ ನದಿಯ ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಬಾರಾ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಖೈಬರ್ ಕಣಿವೆಯ ಬಳಿ ಇದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸು. 319 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರ ಕಾಬೂಲ್ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವ–ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ 304 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಲಾಹೋರಿನ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 442 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ರಾವಲ್ಪಿಂಡಿ, ಹೈದರಾಬಾದ್ (ಪಾಕಿಸ್ತಾನ) ಮತ್ತು ಕರಾಚಿಗಳಿಗೆ ಹೆದ್ದಾರಿ ಮತ್ತು ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ರಾವಲ್ಪಿಂಡಿ, ಚಿತ್ರಾಲ್ ಮತ್ತು ಕಾಬೂಲ್‌ಗಳೊಂದಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ದಂಡು ಪ್ರದೇಶ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಪಶ್ಚಿಮ ಗಡಿಯ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಸೇನಾ ಮಿಲಿಟರಿ ಕೇಂದ್ರ. ಖೈಬರ್ ಕಣಿವೆಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿನ ಈ ನಗರ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳವಾಗಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ.

ಪೆಷಾವರ್ ನಗರದ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಹಣ್ಣುಗಳ ಡಬ್ಬೀಕರಣ, ಪಾದರಕ್ಷೆ ತಯಾರಿಕೆ, ಚರ್ಮಗೆಲಸ, ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಮೇಣ ಮತ್ತು ಕಸೂತಿ ಕೆಲಸ, ತಾಮ್ರದ ಪಾತ್ರೆ, ಲುಂಗಿ, ರುಮಾಲು, ರತ್ನಗಂಬಳಿ, ಅಲಂಕಾರದ ಕೆತ್ತನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮರದ ಪೀಠೋಪಕರಣ ಮುಂತಾದವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ದಂತದ ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸ, ಚಾಕು ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಆಯುಧಗಳ ತಯಾರಿಕೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಪುರಾತನವಾದ ಕಿಸ್ಸ ಕಹಾನಿ ಬಜಾರ್ ವಿದೇಶಿ ವರ್ತಕರು ಸಂಧಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ. ಪೆಷಾವರ್ ನಗರದ ಉದ್ಯಾನಗಳು ಮತ್ತು ಉಪನಗರಗಳು ಕೋಟೆಯ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿವೆ. ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸ್ಮಾರಕ ಭವನ, ಗಾಂಧಾರ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳ ದೊಡ್ಡ ಸಂಗ್ರಹಗಳಿರುವ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ (1906), ಸರ್ಕಾರಿ ಭವನ–ಇವು ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಕಟ್ಟಡಗಳು. ಪೆಷಾವರ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (1950), ನಗರದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಶಾಹ್‌ಜೀ–ಕೀ–ದೇರಿ ದಿಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಉಪಖಂಡದಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ, ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಬೌದ್ಧ ಸ್ತೂಪಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ (2 ನೆಯ ಶ.). ಉ.ಅ. $34^0 1'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $71^0 35'$ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಈ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 9,88,055 (1998). **(ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)**

ಪೆಸಿಫಿಕ್ ದ್ವೀಪಗಳು: ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಸಮೂಹ ದ್ವೀಪಗಳು. ಹೆಚ್ಚು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಮೆಲನೇಷ್ಯ, ಮೈಕ್ರೋನೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಪಾಲಿನೇಷ್ಯ ದ್ವೀಪಗಳು. ಉ.ಅ. 12^0–25^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 130^0–180^0 ನಡುವೆ ಇರುವ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು – ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಮೆರಿಯಾನ ದ್ವೀಪಗಳು, ಕರ್ಕಾಟಕ ವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಹವಾಯೀ

ದ್ವೀಪಗಳು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಈಸ್ಟರ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಇವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು – ನಿರ್ದಿಷ್ಟಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ದ್ವೀಪಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸು. 10,000 ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 13,00,000 ಚ.ಕಿಮೀ.

ಪೆಸಿಫಿಕ್ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಜನಾಂಗೀಯವಾಗಿ ಮೂರು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗ ಮಾಡುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಅವು ಮೆಲನೇಷ್ಯ, ಮೈಕ್ರೊನೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಪಾಲಿನೇಷ್ಯ. ಮೆಲನೇಷ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಕಪ್ಪು ದ್ವೀಪ ಎಂಬ ಅರ್ಥದ ಗ್ರೀಕ್ ಪದದಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಅಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣ ಜನರು ವಾಸಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ದ್ವೀಪಗಳ ಮಹಾವೃತ್ತವೇ ಮೆಲನೇಷ್ಯ. ನ್ಯೂಗಿನಿ, ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕ್, ಸಾಲೊಮನ್ಸ್, ನ್ಯೂಹೆಬ್ರಿಡಸ್, ನ್ಯೂಕ್ಯಾಲೆಡೋನಿಯ ಮತ್ತು ಫಿಜಿ ದ್ವೀಪಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಫಿಲಿಪೀನ್ಸ್‌ನ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇರುವ ದ್ವೀಪಗಳ ಮಾಲೆ ಮೈಕ್ರೊನೇಷ್ಯ. ಇವು ಸಣ್ಣಗಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಪಲಾವು, ಮೇರಿಯಾನ, ಕ್ಯಾರಲೀನ್ಸ್, ಮಾರ್ಷಲ್ ಮುಂತಾದ ದ್ವೀಪಗಳು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನಿವಾಸಿಗಳು ತಾಮ್ರ ಬಣ್ಣದವರಾಗಿದ್ದು ಮುಂಗೊಲಾಯ್ಡ್ ಜನಾಂಗದವರನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಾರೆ. ಪಾಲಿನೇಷಿಯ ಎಂದರೆ ಹಲವು ದ್ವೀಪಗಳು. ಇವು ಮಧ್ಯ ಪೆಸಿಫಿಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದ ಹವಾಯಿ ದಕ್ಷಿಣದ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್, ಪೂರ್ವದ ಈಸ್ಟರ್ ಇವುಗಳಿಂದಾದ ಬೃಹತ್ ತ್ರಿಕೋಣದ ನಡುವೆ ಹರಡಿವೆ. ಸಮೋವ, ಟೊಂಗ, ಸೊಸೈಟಿ, ಟವುಮೋಟೊ, ಮಾರ್ಕೆಸಸ್ ಮತ್ತು ಕುಕ್–ಇವು ಈ ವಿಸ್ತೃತ ಜಲಪ್ರದೇಶದ ಇತರ ದ್ವೀಪಗಳು.

ಈ ಮೂರೂ ವಿಭಾಗಗಳ ಜನರ ನಾಗರಿಕತೆ, ಸಮಾಜ ಪದ್ಧತಿ ಮುಂತಾದವು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿವೆ. ಮೆಲನೇಷ್ಯದವರು ನೀಗ್ರೋ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳವರು. ಪಾಲಿನೇಷ್ಯನರು ಮೆಲನೇಷ್ಯನ್ನರಿಗಿಂತ ಮುಂದುವರಿದವರು. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಎತ್ತರವಾಗಿ ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾದವರು. ಇವರು ಒಳ್ಳೆಯ ನಾವಿಕರು. ಮೈಕ್ರೋನೇಷ್ಯದ ಜನರು ಕುಳ್ಳರು, ಕಂದು ಬಣ್ಣದವರು.

ಪೆಸಿಫಿಕ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಭೌತಿಕ ಹಾಗೂ ಜೈವಿಕ ಪರಿಸರ ಅತ್ಯಂತ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದದ್ದು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸುವವರಿಗೆ ಇವು ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಯೋಗ ಮಂದಿರಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಖಂಡೀಯ ಹಾಗೂ ಸಾಗರಿಕ ಎಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳ ವಾಯುಗುಣಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಡಿ.)

ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮಹಾಸಾಗರದ ಪ್ರವಾಹಗಳು: ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮಹಾಸಾಗರದ ಪ್ರವಾಹಗಳನ್ನು ಉತ್ತರ ಪೆಸಿಫಿಕ್, ದಕ್ಷಿಣ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಹಾಗೂ ವಿಷುವದ್ ವೃತ್ತ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹಗಳೆಂದು 3 ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಎಡದಿಂದ ಬಲಕ್ಕೂ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬಲದಿಂದ ಎಡಕ್ಕೂ ಪ್ರವಹಿಸಿ ಆವರ್ತವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತ ಪ್ರವಾಹ: ಇದನ್ನು ವಿಷುವದ್ ವೃತ್ತ ಪ್ರವಾಹ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಉಗಮಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರ ವಿಷುವದ್ ವೃತ್ತ ಪ್ರವಾಹ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಬಳಿಯ ರೆವಿಲ್ಲಾ ಗಿಗಿಡೋ ದ್ವೀಪದ ಬಳಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್ ದ್ವೀಪದವರೆಗೂ ಹರಿದು. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಭಾಗವಾಗುವುದು. ಉತ್ತರದ ಶಾಖೆ ಬಲಿನ್ ಲಾಂಗ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯ ಮೂಲಕ ಚೀನಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟಿ ಛೈನೀಸ್ ಟೈಪೆ ದ್ವೀಪದ ಮೂಲಕ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು. ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಖೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತಾ ವಿಷುವದ್ ವೃತ್ತ ಪ್ರತಿ ಪ್ರವಾಹವಾಗಿ ಚಲಿಸುವುದು. ದಕ್ಷಿಣ ವಿಷುವದ್ ವೃತ್ತ ಪ್ರವಾಹ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ಇದು ಪೂರ್ವದ ಪೆರುವಿನ ತೀರದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಚಲಿಸುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಜಲಂತರ್ಗತ ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳಿಂದ 2 ಶಾಖೆ–ಯಾಗುವುದು. ಉತ್ತರದ ಶಾಖೆಯು ನ್ಯೂಗಿನಿ ದ್ವೀಪದ ಸಮೀಪ ಚಲಿಸಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ಈಶಾನ್ಯ ತೀರ ತಲುಪುವುದು. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ವಿಷುವದ್ ವೃತ್ತದ ನಡುವೆ ಪ್ರತಿ ಪ್ರವಾಹ ಹರಿಯುವುದು. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮಿಂಡನಾವೊ ದ್ವೀಪದಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಪನಾಮ ಖಾರಿಯವರೆಗೂ ಹರಿಯುವುದು.

ಉತ್ತರ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಪ್ರವಾಹಗಳು: ಕೇಂದ್ರ ಅಮೆರಿಕ ತೀರದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಫಾರ್ಮೊಸಾ ದ್ವೀಪದ ಕಡೆ ಚಲಿಸುವುದು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಜಪಾನಿನ ಪೂರ್ವ ತೀರದಲ್ಲಿ ಕ್ಯುರೋಶಿವೋ ಪ್ರವಾಹ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹರಿಯುವುದು. ಅನಂತರ ಪ್ರತಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಚಲಿಸಿ ಉತ್ತರ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಪ್ರವಾಹ ಎನಿಸಿಕೊಂಡು. ಅಮೆರಿಕ ತೀರದ ಬಳಿ ಇದು ಎರಡು ಶಾಖೆಯಾಗುವುದು. ಒಂದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೊಲಂಬಿಯ ತೀರದ ಬಳಿ ಇದೇ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಚಲಿಸುತ್ತಾ, ಅಲಾಸ್ಕಾ ತೀರದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದು. ಇದರ ಮುಂದುವರೆದ ಭಾಗ ಅಲ್ಯೂಷಿಯನ್ ಪ್ರವಾಹ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮುಂದುವರಿದು ಬೇರಿಂಗ್ ಜಲಸಂಧಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು. ಮತ್ತೊಂದು ಕವಲು ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಶೀತ ಪ್ರವಾಹವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದು. ಅನಂತರ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ವಿಷುವದ್ ವೃತ್ತ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಸೇರಿ ಆವರ್ತವನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದು.

ಕ್ಯೂರೋವೊ ಪ್ರವಾಹದ ಒಂದು ಭಾಗ ಜಪಾನಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದ ಮೂಲಕ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಸುಶಿಮಾ ಪ್ರವಾಹ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಸಾಗರದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹವಾಯಿ ದ್ವೀಪಗಳ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ದೊಡ್ಡ ಆವರ್ತ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಕ್ಯೂರೋಶಿವೊ ಪ್ರತಿ ಪ್ರವಾಹ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಓಯೋಶಿವೋ ಮತ್ತು ಓಹೋಟ್‌ಸ್ಕ ಶೀತೋಹಕ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಪ್ರವಾಹಗಳು: ದಕ್ಷಿಣ ವಿಷುವದ್ ವೃತ್ತ ಪ್ರವಾಹವು ಆರಂಭವಾಗಿ, ಅನಂತರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಪೂರ್ವ ತೀರದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹರಿಯುವುದು. ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದು, ಪ್ರತಿವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಪಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಶೀತೋದಕ ಪ್ರವಾಹವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಮಾರುತ ಪ್ರವಾಹ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಅನಂತರ ಎರಡು ಶಾಖೆಗಳಾಗಿ ಒಂದು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಹಾರ್ನ ಭೂಶಿರ ಸುತ್ತಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಮತ್ತೊಂದು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಅಮೆರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸಿ ಪೆರು ಪ್ರವಾಹ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಅನಂತರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ವಿಷುವದ್ ವೃತ್ತ ಸೇರುವ ಈ ಪ್ರವಾಹ ಹಂಬೊಲ್ಟ್ ಪ್ರವಾಹ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಶೀತೋದಕವಾದ ಪೆರು ಪ್ರವಾಹ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷುವದ್ ವೃತ್ತ ಸೇರಿದರೆ, ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಳ್ಳುವುದು. ಇದನ್ನೇ ಪೆರು ಪ್ರತಿಪ್ರವಾಹ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೀಗೆ ಒಂದು ಪೂರ್ಣ ಆವರ್ತ ಪೂರೈಸುವುದು. (ಎನ್.ಎಲ್)

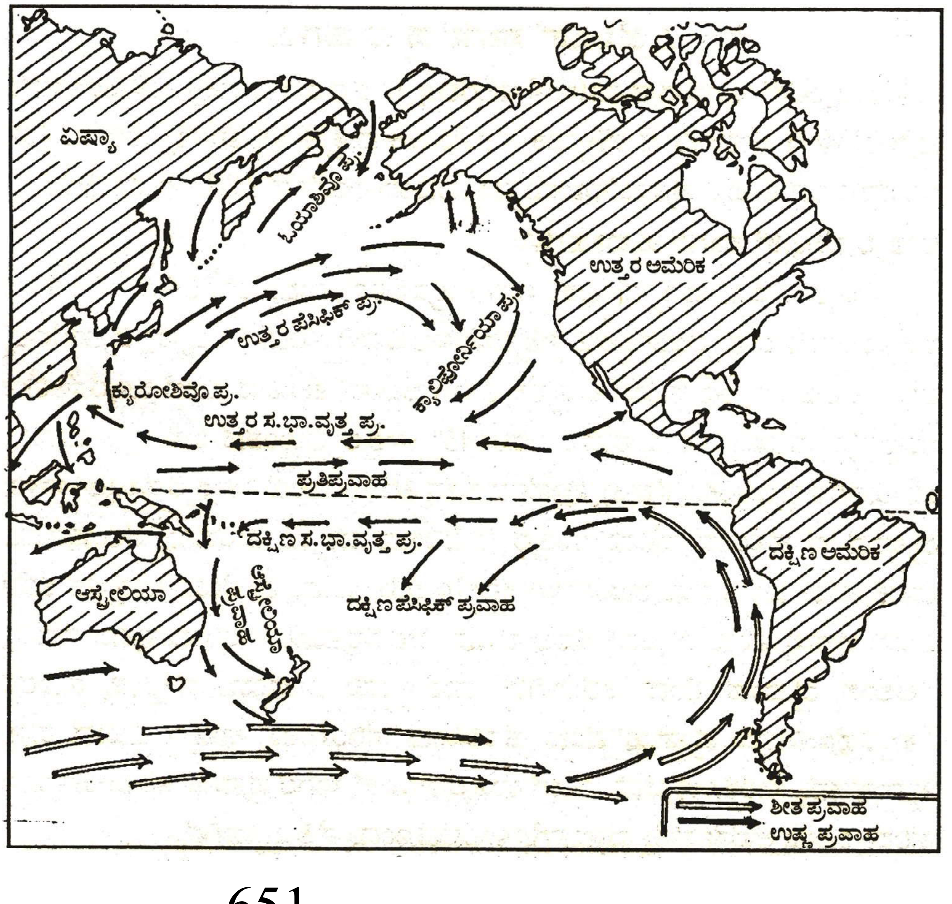

ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ: ಶಾಂತ ಮಹಾಸಾಗರವೆಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಈ ಸಾಗರ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಾಲವಾದದ್ದು. ಮೆಗಲನ್ ಎಂಬುವನು ಇದನ್ನು ಮೊದಲು ದಾಟಿದ ಹಾಗೂ ಇದರ ಪ್ರಶಾಂತತೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಶಾಂತಸಾಗರವೆಂದು ಕರೆದ. ಇದು ಏಷ್ಯ ಖಂಡದ ಪೂರ್ವ ತೀರ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡಗಳ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರಗಳ ನಡುವೆ ಹರಡಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಾಲವಾದ ಸಾಗರವಾಗಿದ್ದು, ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ $^{1}/_{3}$ ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 16,000 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಬೇರಿಂಗ್ ಜಲಸಂಧಿಯಿಂದ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಖಂಡದವರೆಗೆ 14,900 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಹರಡಿದೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಕ್ಷೇತ್ರ 166.3 ಮಿ. ಚ.ಕಿಮೀ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಸರಾಸರಿ ಆಳ 4575 ಮೀ. ಈ ಸಾಗರದ ಒಟ್ಟು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಶೇ. 7 ಭಾಗ 900 ಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಆಳದಿಂದಲೂ ಉಳಿದ ಬಹುಭಾಗ 4575 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಆಳದಲ್ಲಿದೆ.

ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಖಂಡಾವರಣ ಪ್ರದೇಶ ತೀರದ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವುದು. ಇದು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಪೂರ್ವ ತೀರ, ಪೂರ್ವ ಇಂಡೀಸ್ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯದ ತೀರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದ್ವೀಪ ಸರಣಿಗಳಿವೆ. ಉದಾ: ಕ್ಯೂರೈಲ್, ಜಪಾನ್, ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್. ಈ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸಮುದ್ರಗಳು ಸಹ ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಬೇರಿಂಗ್ ಸಮುದ್ರ, ಚೀನ ಸಮುದ್ರ, ಜಾವ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಕ್ಯೂರೈಲ್ ಸಮುದ್ರ. ಈ ಖಂಡಾವರಣದ ಸರಾಸರಿ ಆಳ 1000 ಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮತ್ತು ಅಗಲ 160 ರಿಂದ 1600 ಕಿಮೀ. ಆದರೆ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡಗಳ ಸಮೀಪದ ಖಂಡಾವರಣ ಪ್ರದೇಶ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿದ್ದು 80 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ.

ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ತಳದಲ್ಲಿ ಜಲಾಂತರ್ಗತ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಹಂಚಿಕೆ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಆದರೂ ಕೆಲವು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಸಾಗರದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೇ ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿಗಳು ಸಾಗರದ ಪೂರ್ವ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿ ಅಥವಾ ಅಲ್ಬಾಟ್ರೋಸ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುದಾಗಿದೆ. ಇದು ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ತೀರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡು ನೈರುತ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಹಬ್ಬುತ್ತಾ ಸು.1600 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. 23^0–35^0 ದ.ಅ.ಗಳ ಬಳಿ ಇದು ಎರಡು ಶಾಖೆಗಳಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವ ಶಾಖೆಯೊಂದು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಾಗಿದ್ದು ಅದು ಮುಂದೆ ಚಿಲಿ ತೀರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಖೆ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಲಿಡೋನಿಯದ ಬಳಿ, 20^0 ದ.ಅ.ದಲ್ಲಿರುವ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ಶ್ರೇಣಿ, ಫಿಜಿ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಫಿಜಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ಯಾರಿಯರ್ ರೀಫ್‌ನ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಕ್ವೀನ್ಸ್ ಲೆಂಡ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಇತರ ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿಗಳು. ಈ ಸಾಗರದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 1960 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾದ ಮತ್ತು 3040 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾದ ಹವಾಯಿಯನ್ ಸ್ವೆಲ್ ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿಯೊಂದಿದೆ. ಈ ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹವಾಯಿ ಮತ್ತು ಹೊನಲುಲು ದ್ವೀಪಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಆಳ ಸಾಗರ ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್ ದ್ವೀಪದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಮೈದಾನ, ಫಿಜಿ ದ್ವೀಪದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಫಿಜಿ ಮೈದಾನ, ಪೂರ್ವ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮೈದಾನ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮೈದಾನ, ಪೆರು–ಚಿಲಿಯ ಮೈದಾನಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವು.

ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ 32 ಸಾಗರ ತಗ್ಗುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಗರದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾದ ಸಾಗರ ತಗ್ಗುಗಳು ಸಹ ಈ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಪಶ್ಚಿಮ ವಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಗುವಾಂ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಮರಿಯಾನ ಮಹಾ ತಗ್ಗು (11,033 ಮೀ), ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಎಮ್ಡನ್ ತಗ್ಗು (10,794 ಮೀ), ರಮೊಪೊ ತಗ್ಗು (10,374 ಮೀ), ಮಾನಸ್ಯೂ ತಗ್ಗು (9,866 ಮೀ), ಟಸ್ಕಾರೋರ (8000 ಮೀ), ಸ್ವೈರ್ (6000 ಮೀ), ನೆರೊ (9000 ಮೀ), ಜಪಾನ್ ತಗ್ಗು (8512 ಮೀ), ಪೆರುಬಿಲಿಯನ್ ತಗ್ಗು, ಮರ್ರೆ ಅಲ್ಯೂಷಿಯನ್ ತಗ್ಗು (6400 ಮೀ), ಟೊಂಗಾ–ಕರ್ಮಾಡೆಕ್ (8000 ಮೀ), ಬ್ರೂಕ್ (6000 ಮೀ), ಬೈಲೆ (6000 ಮೀ), ಪ್ಲಾನೆಟ್ ಡೀಪ್ (7000 ಮೀ). (ಪಿ.ಎಮ್.)

ಪೇಸ್ ಪರಿಭಾವನೆ: ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ವೈಡಾಲ್–ಡಿ–ಲಾ–ಬ್ಲಾಷ ನೀಡಿದ ಒಂದು ವಿವರಣೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಘಟಕಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲು ಅನುವಾಗಿದ್ದರು. ಇದನ್ನು ಟೀಕಿಸಿದ ವೈಡಾಲ್ ಪೇಸ್ ಪರಿಭಾವನೆಯನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಪೇಸ್ ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆಯ ಪದ. ಇದರ ಅರ್ಥ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಪರಿಭಾವನೆಯನ್ನು ನೀಡಲು ಕಾರಣಗಳೆಂದರೆ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ಅಧ್ಯಯನ ನೈಜವಾಗಿ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನ ಕೇಂದ್ರ ಮ್ಯಾಸ್ಸಿಫ್ ಒಂದು ಸಮೃದ್ಧ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ರದೇಶ. ಇದನ್ನು ಜಲಾನಯನ ಘಟಕ ಎಂದು ಅಭ್ಯಸಿಸುವಾಗ, ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಜನರ ಗುಣಸ್ವಭಾವಗಳು ಹಾಗೂ ಅವರ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆ, ರೀತಿ ರಿವಾಜುಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭೂಮೇಲ್ಮೈನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು. (ಎನ್.ಎಲ್.)

ಪೊಸಿಡೋನಿಯಸ್: ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 135–50. ಗ್ರೀಸಿನ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇತಿಹಾಸಕಾರ ಮತ್ತು ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. ಇವನು ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನಿತ್ತ: 1. ಪೃಥ್ವಿಯ ಸುತ್ತಳತೆ (ಪರಿಧಿ) ಮತ್ತು 2. ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವಾಸಯೋಗ್ಯತೆ. ಪೊಸಿಡೋನಿಯಸ್ ಪೃಥ್ವಿಯ ಪರಿಧಿಯ ಅಳತೆ ಮಾಡಿದ. ಇವನ ಪ್ರಕಾರ ಪೃಥ್ವಿಯ ಪರಿಧಿ 1,800 ಮೈಲಿಗಳಷ್ಟಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದು ಎರಟಾಸ್ತನೀಸ್‌ನ ಪರಿಧಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿತ್ತು. ಪೊಸಿಡೋನಿಯಸ್‌ನ ಅಳತೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಕೊಲಂಬಸ್‌ನು ಸ್ಪಾನಿಷ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಭಾರತದ ಕಡೆಗೆ ನೌಕಾಯಾನ (ಜಲ ಪ್ರಯಾಣ) ಮಾಡಬಲ್ಲನೆಂದು ವಾದಿಸಿದ್ದ.

ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಪೊಸಿಡೋನಿಯಸ್ ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಧಿಕ ಶಾಖದ ಕಾರಣ ವಾಸಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್‌ನ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ. ಇವನ ಪ್ರಕಾರ ಅತ್ಯಧಿಕ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಶುಷ್ಕ ಮರುಭೂಮಿಗಳು

ಉಷ್ಣವಲಯಗಳ ಸಮೀಪ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯಗಳಲ್ಲಿವೆ ಎಂದು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದ. ತನ್ನ ಹೇಳಿಕೆಯ ಸಮರ್ಥನೆಗಾಗಿ ಸೂರ್ಯ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಸಮೀಪ ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಕಡಿಮೆ ಹೊತ್ತು ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ. ಲಂಬಕೋನ ಧ್ರುವಶಿರೋಬಿಂದು ಪ್ರಕ್ಷೇಪ ಮತ್ತು ಘನರೇಖನ (ಗೋಳ) ಪ್ರಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಈ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಗಳು ಒಂದು ಗೋಳಾರ್ಧವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಇಡೀ ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನಲ್ಲ. ಇವನು ಗಡೆಸ್ ಬಂದರಿನ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತದ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ ಮತ್ತು ಸಾರ್ಡಿನಿಯದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಆಳವನ್ನು ಅಳೆದ. ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ಮತ್ತು ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಗರಿಷ್ಠ ಭರತಗಳು ಹಾಗೂ ಮೊದಲ ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ಕಾಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಭರತಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ.

(ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಪೋರ್ಚುಗಲ್: ಐಬೀರಿಯನ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಹಾಗೂ ಯುರೋಪಿನ ಅತ್ಯಂತ ಪಶ್ಚಿಮದ ದೇಶ. ಉ.ಅ. 37^0–$42^0 15'$ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. $6^0 11'$ – $9^0 30'$ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಇದೆ. ಇದರ ಆಕಾರ ಕಿರಿಯಗಲದ ಸಮಾಂತರ ಚತುರ್ಭುಜವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಇದರ ಗರಿಷ್ಠ ಉದ್ದ 579 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಅಗಲ 128 ಕಿಮೀ – 224 ಕಿಮೀ ಗಳು. ಇದಕ್ಕೆ 800 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕರಾವಳಿಯಿದೆ. ಈ ದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 92,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಪೋರ್ಚುಗಲ್ಲಿನ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 1,280 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಏಜೋರ್ಸ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮವನ್ನೂ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ 960 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮಡಿರ ಮತ್ತು ಪೋರ್ಟೋಸ್ಯಾನ್ಟೋಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,05,66,212 (2004). ರಾಜಧಾನಿ ಲಿಸ್ಬನ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,77,790 (2002).

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಪೋರ್ಚುಗಲ್ ದೇಶವನ್ನು ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ದೇಶದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಟಾಗಸ್ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಉತ್ತರ ಭಾಗವು ಪರ್ವತಗಳಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗವು ತಗ್ಗು ಮೈದಾನವಾಗಿದೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗಗಳು ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಾಗಿದ್ದು, ಅವು ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ತಗ್ಗಾದ ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಟಾಗಸ್ ಡ್ಯೂರೊನದಿಗಳು ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಕಡಿದಾದ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥ ಭೂಮಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ

ಆಲ್ಟೊಅಲೆಂಟೇಜೊ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಶಿಖರಗಳೆಂದರೆ, ಪೆನೆಡ (1,440ಮೀ), ಗೆರೆಜ್ (1,468 ಮೀ), ಮರಾವ್ (1,414 ಮೀ), ಎಸ್ಟ್ರೆಲ (2,021 ಮೀ), ಮಾಂಟಿಮುರೋ (1,382 ಮೀ), ಅಕರ್ (1,409 ಮೀ) ಮತ್ತು ಲೌಸ (1,202 ಮೀ) ಪೋರ್ಚುಗಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಎಸ್ಟ್ರೆಲ.

ನದಿಗಳು: ಮೀನ್ಯೂ, ಡೋರೊ, ಟಾಗಸ್, ಗ್ವಾಡಿಯಾನ–ಇವು ಸ್ಪೇನಿನಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳು. ಎಸ್ಟ್ರೆಲ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಮಾಂಡೇಗೂ ಎಂಬುದು ಪೋರ್ಚುಗಲ್ಲಿನೊಳಗೇ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ದೊಡ್ಡದು. ಪೋಗ, ಸಾಡೋ, ಜಜಿರ್–ಇವು ಇತರ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ಇವೂ ಪೋರ್ಚುಗಲ್ಲಿನಲ್ಲೇ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಟೇಗಸ್ ಉಪನದಿ ಜೆಜಿರ್.

ವಾಯುಗುಣ: ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಾಯುಗುಣ. ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿದೆ. ಚಳಿಗಾಲ ತಂಪು ಮತ್ತು ಮಳೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಕರಾವಳಿಪ್ರದೇಶಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಶಾಖ ಮತ್ತು ಆರ್ದತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ, ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅತಿಶಾಖ ಮತ್ತು ಒಣಹವೆಯಿರುತ್ತದೆ. ವಾಯವ್ಯದ ಪರ್ವತಗಳು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಿಂದ ಬೀಸುವ ಮಳೆಮಾರುತಗಳನ್ನು ತಡೆದು ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತವೆ (100 ಸೆಂಮೀ). ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಮಳೆಕಡಿಮೆ. ಚಳಿಗಾಲ ಅಲ್ಪ ಮತ್ತು ಬೇಸಗೆ ದೀರ್ಘ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮವೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಕನಿಷ್ಠ. ಆಗಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣಾಂಶವಿರುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಿಂದ ಏಪ್ರಿಲ್‌ವರೆಗೆ ಮಳೆಗಾಲ.

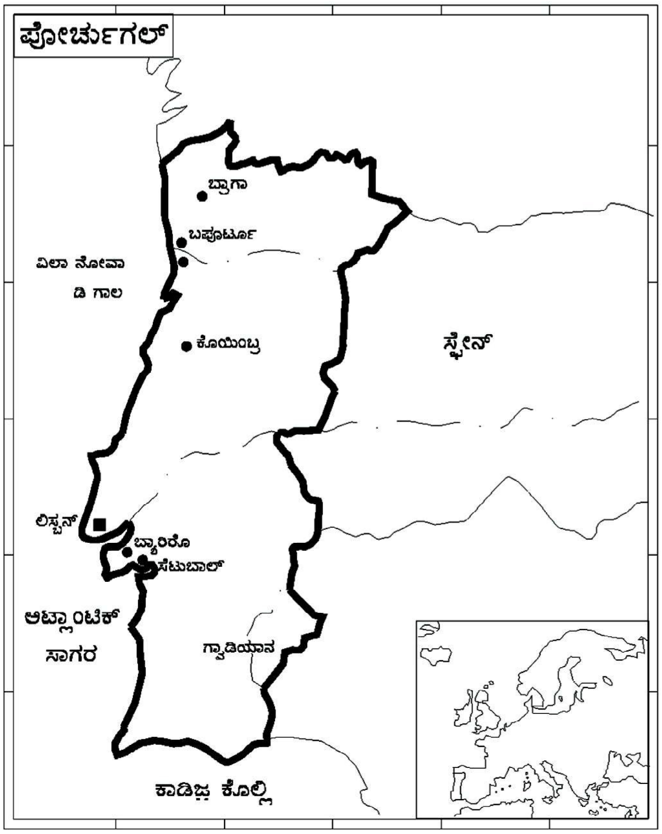

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೈನ್ ಓಕ್ ಮರಗಳ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಚೆಸ್ಟ್‌ನಟ್, ಲಿಂಡನ್, ಎಲ್ಮ್ ಮತ್ತು ಆಲಿವ್ ಮರಗಳು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಕಾರ್ಕ್ ಮತ್ತು ನಿತ್ಯ ಹಸುರಿನ ಓಕ್ ಪ್ರಮುಖ ಮರಗಳು. ತೀರಾ ದಕ್ಷಿಣದ ಆಲ್ಗಾರ್ವೆ ಪ್ರದೇಶ ಬಾದಾಮಿ ಮತ್ತು ಅಂಜೂರಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಡೋರೂ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೂ ಬಾದಾಮಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಟೇಗಸ್ ಮತ್ತು ರಾಡೋರೋ ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯನ್ ನೀಲಗಿರಿ ಮರ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಲಿಂಕ್ಸ್, ಕಾಡು ಬೆಕ್ಕು, ತೋಳ, ಜಿಂಕೆ, ಕೋರೆಹಲ್ಲಿನ ಹೆಗ್ಗಣದಂಥ ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಆಫ್ರಿಕನ್ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಜೆನೆಟ್ (ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಪುನುಗು ಬೆಕ್ಕು), ಗರುಡ, ಇಕ್‌ನ್ಯೂಮನ್ (ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮುಂಗುಸಿ), ಗೋಸುಂಬೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಇವೆ. ಐಬೀರಿಯ ಪರ್ಯಾಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಿ ಸಂಕುಲವಿದೆ. ಅವು ಋತುಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕದಿಂದ ವಲಸೆ ಬರುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಹೋಗುತ್ತವೆ.

ಕೃಷಿ : ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಚುಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿತ್ತು. ಈಗ ಅದು ಇಳಿಮುಖವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ಇದು ಪ್ರಮುಖ ವೃತ್ತಿ. ಅನುಕೂಲವಲ್ಲದ ವಾಯುಗುಣ ಕೃಷಿ ಸಾಧನ ಮತ್ತು ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು, ತುಂಡು ಜಮೀನುಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಭಾರಿ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳು, ಸುಧಾರಿತ ವ್ಯವಸಾಯ ವಿಧಾನಗಳು, ಜಮೀನು ವ್ಯವಸ್ಥೆ–ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಈಗ ನಡೆದಿದೆ. ಗೋದಿಯನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಧಾನ್ಯಗಳು, ಆಲಿವ್, ಅಂಜೂರ, ಕಾಳುಗಳು, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ–ಇವು ಇತರ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ದೇಶದ ಕೊರತೆ ನೀಗಿಸಲು ಆಹಾರಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ : ಉದ್ದವಾದ ಕರಾವಳಿ, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮೀನಿನ ವಿಪುಲತೆ–ಇವು ದೇಶದ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಮೀನು ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು.35,309 ನೋಂದಾಯಿತ ಮೀನುಗಾರರಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನೂ 20,000 ಜನರು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಉದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮ್ಯಾಟೊಸೀನ್ಯೂಷ್, ಸೆಟೂಬಲ್, ಪೋರ್ಟಿಮಾವು ಮತ್ತು ಊಲ್ಯಾವು ಮುಖ್ಯ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು.

ಖನಿಜಗಳು : ಖನಿಜಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯದೇ ಇರುವುದು ಕಡಿಮೆ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರಗಳ ಸಲ್ಫೈಡುಗಳು, ವುಲ್ಫ್ರಮ್ ತವರ, ಅಂಟಿಮನಿ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಮತ್ತು ಅಂತ್ರಸೈಟ್ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಿಂದ ಪೋರ್ಚುಗಲ್ಲಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿತ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆದಂತೆ ಹೊಸ ಉದ್ಯಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 1930 ರಿಂದ ದೇಶದ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ನೆಲಗಟ್ಟನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡದೇ ಇದೆ. ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಿಂದ ಪೋರ್ಚುಗಲ್ಲಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿತ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆದಂತೆ ಹೊಸ ಉದ್ಯಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥ, ಪಾನೀಯ, ಬಟ್ಟೆ ಹಾಗೂ ಲೋಹ ಉದ್ಯಮಗಳು ದೇಶದ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಕೆಲಸಗಾರರಲ್ಲಿ ಶೇ. 55 ರಷ್ಟು ಜನರು ಇವುಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಸಮವಾಗಿ ಹರಡಿವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಸಮೃದ್ಧ ಹಾಗೂ ತೀವ್ರ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಲಿಸ್ಬನ್ ಮತ್ತು ಓಪೋರ್ಟೋಗಳ ಸುತ್ತ ಇವೆ. ಬಿರಡೆಯ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ದೇಶ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿದೆ. ಮದ್ಯ ತಯಾರಿಕೆ, ಮೀನುಗಳ ಡಬ್ಬೀಕರಣ, ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯಮಗಳು. ಬಟ್ಟೆ, ಆಲಿವ್ ಎಣ್ಣೆ, ರಾಳ, ಕಾಗದ, ಗಾಜಿನ ಸಾಮಾನು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಸರಕುಗಳು, ಪಿಂಗಾಣಿ, ಹೆಂಚು–ಇವು ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳು. ಬಿರಡೆ, ಮದ್ಯ, ಉಪ್ಪು, ಮೀನು–ಇವು ಮುಖ್ಯ ರಫ್ತು ಸರಕುಗಳು. ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ.

ಪೋರ್ಚುಗಲ್ಲಿನ ಮೂಲವಾಸಿಗಳು ಲೂಸಿಟೇನಿಯನ್ನರು. ಅನಂತರ ರೋಮನ್ನರು, ಜರ್ಮನ್ ಹಾಗೂ ಆಫ್ರಿಕದ ಮೂಲದವರು ಬಂದು ನೆಲೆಸಿರುವರು. ಜನರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರೋಮನ್ ಕ್ಯಾಥೋಲಿಕ್ ಧರ್ಮದ ಅನುಯಾಯಿಗಳು. ಇತರ ಧರ್ಮೀಯರು ಕಡಿಮೆ. ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆ. (ಜಿ.ಕೆಯು.)

ಪೋರ್ಟ್ ಆಫ್ ಸ್ಪೇನ್: ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸಿನ ಟ್ರಿನಿಡಾಡ್ ಮತ್ತು ಟೊಬ್ಯಾಗೋ ದ್ವೀಪಗಳ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಟ್ರಿನಿಡಾಡ್ ದ್ವೀಪದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಪರೀಯ ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಉ.ಅ. $10^0 39'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $61^0 31'$ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಇದೊಂದು ಅತ್ಯಂತ ಸುರಕ್ಷಿತ ರೇವು ಪಟ್ಟಣ; ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಾಯು ಮತ್ತು ಜಲ ಮಾರ್ಗಗಳ ಸಂಧಿ ಸ್ಥಳ; ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾ ಕೇಂದ್ರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 59,649 (2002).

ಇಲ್ಲಿಂದ ಸಕ್ಕರೆ, ಕೋಕೋ, ತೆಂಗು, ಕೆಂಪು ಮೂಲಂಗಿ, ಹಣ್ಣಿನ ರಸ, ಮದ್ಯ, ಔಷಧ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್, ಗ್ಯಾಸೋಲಿನ್, ಸಿಗರೇಟು – ಇವು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಉತ್ತರ ಕರಾವಳಿಯ ದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯ, ಹತ್ತಿ, ಜವಳಿ, ಗೊಬ್ಬರ ಪ್ರಮುಖ ಆಮದು ಸರಕುಗಳು.

ರಾಯಲ್ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸಂಸ್ಥೆ, ರಾಯಲ್ ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನ, ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮಂದಿರ, ಶ್ವೇತ ಭವನ, ಅನೇಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ – ಮುಂತಾದವು ನಗರದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ. ಕೊಲಂಬಸ್ ಸ್ಮಾರಕ ಮಂದಿರ ಇಲ್ಲಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಚೆಲುವುದಾಣ. ಈ ನಗರ ಒಂದು ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರವೂ ಆಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆ ಕಾರ್ಯಾಗಾರ, ಹಡಗು ದುರಸ್ತಿ, ಮೋಟರು ಜೋಡಣೆ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ. ದೇಶದ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿರುವ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಬಾನುಲಿ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸು. 26 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. (ವಿ.ಎಸ್.ಬಿಎನ್.)

ಪೋರ್ಟ್ ಬ್ಲೇರ್: ಭಾರತ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಅಂಡಮಾನ್ ಮತ್ತು ನಿಕೋಬಾರ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರೇವು ಪಟ್ಟಣ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಂಡಮಾನ್ ದ್ವೀಪದ ಆಗ್ನೇಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ. $11^{0}39'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $92^{0}45'$ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 74,955.

ಇದು ವಿಶ್ವದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ರೇವುಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇದು ಕೋಲ್ಕತದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 1,296 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಚೆನ್ನೈನ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ 1,344 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮಗಳು, ವ್ಯಾಪಾರ–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಪೋರ್ಟ್‌ಲೂಯಿಸ್: ಪಶ್ಚಿಮ ಹಿಂದೂ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ, ಮಲಗಾಸಿ ಗಣರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸು. 720 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮಾರಿಷಸ್ ದೇಶದ ರೇವು ಪಟ್ಟಣ, ರಾಜಧಾನಿ. ದ.ಅ. $20^{0}10'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $57^{0}30'$ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,38,482 (2001). ಇದೊಂದು ಆಳ ಕಡಲಿನ ರೇವು. ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿದಂತೆ ಅರ್ಧ ವರ್ತುಲಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯಿಂದಾಗಿ ಇದು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ. ರೇವಿನ ಮುಖದ ಬಳಿ ಇರುವ ಹವಳದ ದಿಬ್ಬಗಳ ಕಂಡಿ ಹಡಗುಗಳ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಪಟ್ಟಣದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಗ್ರ್ಯಾಂಡ ನದಿ ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ. ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಯುರೋಪ್ ಖಂಡಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಚರಿಸುವ ನೌಕೆಗಳಿಗೆ ತಂಗುದಾಣವಾಗಿದೆ.

ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಕಲಾಮಂದಿರಗಳು, ಗ್ರಂಥಾಲಯ, ಕ್ರೈಸ್ತ ಆರಾಧನ ಮಂದಿರಗಳು, ಕಾಲೇಜು ಕಟ್ಟಡಗಳು, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಉದ್ಯಾನಗಳು, ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆಗಳು, ಸುಂದರ ಚೌಕಗಳು, ಚಿತ್ರಮಂದಿರಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ನಗರದ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಜೀವನದ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿವೆ; ಇಲ್ಲಿಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ. ನಗರದ ಸುಮಾರು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡವೊಂದರ ಮೇಲೆ 1838 ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ದುರ್ಗವೊಂದಿದೆ.

ಸಿಗರೇಟು, ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ, ಕೊಬ್ಬರಿಎಣ್ಣೆ, ಸಾಬೂನು, ಸಕ್ಕರೆ, ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ದುರಸ್ತಿ, ಮೋಟರು ತಯಾರಿಕೆ, ರೈಲು ಕಾರ್ಯಾಗಾರ ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರಕೂಡ. (ಯು.ಎನ್.ಎಸ್.ಬಿ.ಎಸ್)

ಪೋರ್ಟ್‌ಲೆಂಡ್[1]: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಅರೆಗಾನ್ ರಾಜ್ಯದ ರೇವು ಪಟ್ಟಣ. ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,37,319 (ಬಡಾವಣೆಗಳು ಸೇರಿದ ಮಹಾನಗರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 15,15,452 (2001)). ಮಲ್ಟ್‌ನೋಮಕೌಂಟಿಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ವಿಲಾಮೆಟ್ಟೆ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಅದು ಕೊಲಂಬಿಯದೊಂದಿಗೆ ಸಂಗಮಿಸುವ ಸ್ಥಳದ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ. $45^{0}33'$ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. $122^{0}36'$ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಇದೊಂದು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಮಾರಾಟ ಹೆಚ್ಚು. ಇದೊಂದು ನೌಕಾನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಲೋಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೊಂದಿಗೆ, ಮಾಂಸ, ಹತ್ತಿ, ಜವಳಿ ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಖಂಡಾಂತರ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಸಂಪರ್ಕದ. ಆಳ ಕಡಲು ರೇವು ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಪೋರ್ಟ್‌ಲೆಂಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. 1829ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ವಸತಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ 189ಮೀ ಎತ್ತರದ ಮಲ್ಟ್‌ನೋಮ ಜಲಪಾತವಿದೆ.

ಪೋರ್ಟ್‌ಲೆಂಡ್[2]: ಅಮೆರಿಕದ ಮೇನ್ ರಾಜ್ಯದ ಕಂಬರ್ಲೆಂಡ್ ಕೌಂಟಿಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ನೈಋತ್ಯ ಮೇನ್‌ನಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಸ್ಕೊ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಮೇಲೆ ಉ.ಅ. $43^{0}39'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $70^{0}17'$ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಈ ನಗರವನ್ನು ಕ್ಯಾಸ್ಕೊ ಕೊಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಚಾಚಿರುವ ಎರಡು ದಿಬ್ಬಗಳ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 64,143 (2001). ಮಹಾನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,21,095. ಈ ನಗರ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ನೌಕಾ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಈಗ ಇದು ಮುಖ್ಯ ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಸಾಗಣೆಯ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು. ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆ, ಮುದ್ರಣ, ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣ, ಹತ್ತಿ ಜವಳಿ ಮತ್ತು ಮರದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಲೋಹ ವಸ್ತುಗಳು, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳೂ ಮೊದಲಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಇದು ಮೇನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಜೀವವಿಜ್ಞಾನ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಿವೆ.

ಪೋರ್ಟ್‌ಲೆಂಡ್[3]: ಅಮೆರಿಕದ ಕನೆಟಿಕಟ್ ರಾಜ್ಯದ ಮಿಡ್‌ಸೆಕ್ಸ್ ಕೌಂಟಿಯ ಒಂದು ಕೃಷಿಪ್ರಧಾನ ಪಟ್ಟಣ.

ಪೋರ್ಟ್‌ಲೆಂಡ್[4]: ಆಗ್ನೇಯ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ನೈಋತ್ಯ ವಿಕ್ಟೋರಿಯದ ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಪೋರ್ಟ್‌ಲೆಂಡ್ ಬೇ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಮೆಲ್‌ಬರ್ನ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ 296 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದೊಂದು ರೇವು ಪಟ್ಟಣ.

ಪೋರ್ಟ್‌ಲೆಂಡ್[5]: ದಕ್ಷಿಣ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಡಾರ್ಸೆಟ್‌ಷೈರ್‌ನ ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ನಗರ ಪ್ರದೇಶ. ವೇಮತ್‌ಗೆ 6.4 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಪೋರ್‌ಬಂದರ್: ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ರೇವುಪಟ್ಟಣ. ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಉ.ಅ. $21^{0}–38^{0}$ ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. $69^{0}–36^{0}$ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರು ಹುಟ್ಟಿದ ನಗರ. ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,97,414.

ಇದು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಇತರ ರೇವುಗಳೊಡನೆ ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಸ್ಥಳ ಕಟ್ಟಡ ಕಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಈಗ ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತಾಗಿವೆ. ರೈಲ್ವೆ ಜಂಕ್ಷನ್, ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,36,854. *

ಪೋಲೆಂಡ್: ಈಶಾನ್ಯ ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ಉ.ಅ. $49^{0}–54^{0}50'$ (648 ಕಿಮೀ) ಹಾಗೂ ಪೂ.ರೇ. $14^{0}67'–24^{0}08'$ (ಸು. 684 ಕಿಮೀ) ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,12,520 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,86,44,000 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ವಾರ್ಸಾ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 16,42,700 (2002).

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಪೋಲ್ ಎಂದರೆ ಮೈದಾನ ಎಂದರ್ಥ. ಇದು ಬಹುತೇಕ ತಗ್ಗು ನೆಲ. ದೇಶದ ಬಹುಭಾಗ ಯುರೋಪಿನ ಬೃಹತ್ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಪೋಲೆಂಡಿನ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 168.8 ಮೀ. ದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಪೇತಿಯನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ, ಕಣಿವೆಯಿಂದಾಚೆಗೆ ಬೊಹಿಮಿಯನ್ ಪರ್ವತ ಗ್ರಂಥಿ ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಡೆಟೀಸ್ ಮುಂತಾದ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಇದು ಉನ್ನತ ಸೀಮೆ. ಪೋಲೆಂಡನ್ನು ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದ ಹಲವು ವಲಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಉತ್ತರದ ವಲಯ ದಕ್ಷಿಣ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನದ ಭಾಗ. ಇದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಜೌಗು ನೆಲದಿಂದಲೂ ಕುಪ್ಪೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವುದು ಭೂ ಮಡಿಕೆಗಳಿಂದಲೂ

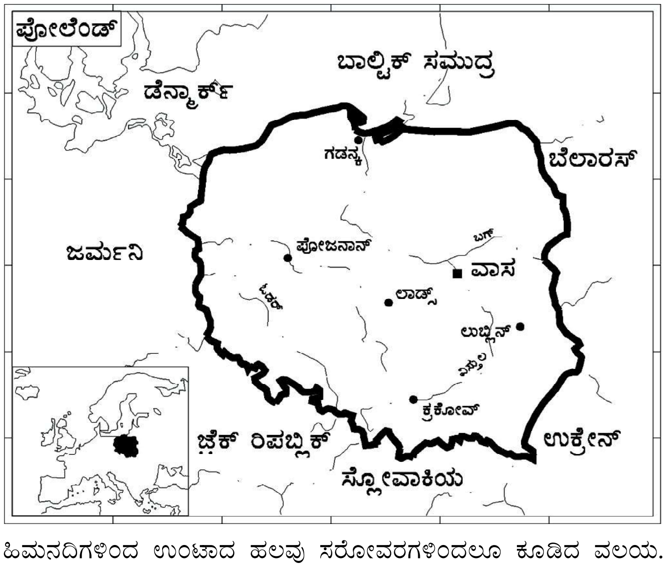

ಹಿಮನದಿಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ಹಲವು ಸರೋವರಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ ವಲಯ. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಸುರಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸರೋವರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಸ್ನಿಯಾರ್ಡ್ವಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ದೇಶದಲ್ಲಿ 1 ಹೆ. ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಿರುವ ಸು. 9,300 ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,200 ಚ.ಕಿಮೀ. ಮೂರನೆಯ ವಲಯ ಮಧ್ಯ ಪೋಲೆಂಡ್ ತಗ್ಗು ನೆಲ. ಇದು ಪೋಲೆಂಡಿನ ಹೃದಯ ಸದೃಶ ಪ್ರದೇಶ. ಕೃಷಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ತೊಟ್ಟಿಲು. ಪೋಲೆಂಡಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ವಾರ್ಸಾ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವುದು ಎತ್ತರದ ನೆಲ. ಇಲ್ಲಿ ಪೋಲೆಂಡಿನ ಹಲವು ನಿಸರ್ಗರಮ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ.

ಪೋಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿ ನೀರಿನ ಶೇ.99.8 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ವಿಸ್ಚುಲ ನದಿಯಲ್ಲಿ, ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಓಡರ್‌ನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ವಿಸ್ಚುಲ ನದಿ ಕಾರ್ಪೇತಿಯನ್ ಪರ್ವತದ ಉತ್ತರ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಈಶಾನ್ಯ, ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ವಾಯವ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ವೃತ್ತಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಗಡಾನ್ಸ್ಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಡುನಾಯೆಟ್ಸ್, ಸಾನ್, ಬಗ್ ಇದರ ಕೆಲವು ಉಪನದಿಗಳು.

ವಾಯುಗುಣ : ಪೋಲೆಂಡಿನದು ಪಶ್ಚಿಮದ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾದ, ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಬದಲಾಗುವ ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣ. ಇಲ್ಲಿ ಆರು ಶ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹಿಮ ಬೀಳುವ, ಸು. ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳ ಅವಧಿಯ ಚಳಿಗಾಲ. ಚಳಿ ಮತ್ತು ವಸಂತ ಕಾಲಗಳ ನಡುವೆ ಹೊಯ್ದಾಡುವ ಪೂರ್ವವಸಂತ. ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಸಂತ. ಮಳೆ ಮತ್ತು ಬೇಸಗೆ ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶರತ್ಕಾಲ. ಮುಂಬರುವ ಚಳಿಗಾಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ, ಮಂಜಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆರ್ದ್ರ ಹವೆಯ ಕಾಲ. ಪೋಲೆಂಡಿನ ಸ್ಥಾನದಿಂದಾಗಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಸಂಭವಿಸುವ ಸಾಗರೀಯ, ತಂಪು ಹಾಗೂ ಬಿಸಿ ಗಾಳಿಗಳ ಸಂಘಟನೆ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಜನವರಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಚಳಿಯ ತಿಂಗಳು. ದೇಶವೆಲ್ಲ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯವಾರ್ಷಿಕ ಉಷ್ಣತೆ ನೈಋತ್ಯದ ತಗ್ಗಿನ ನೆಲದಲ್ಲಿ 8^0ಸೆ. ಯಿಂದ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ 6^0ಸೆ. ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಉಷ್ಣತೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಅವಪಾತ 60 ಸೆಂಮೀ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 80–120 ಸೆಂಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಹಿಮರೂಪದಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಸ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳು: ಇಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನ ಉತ್ತರ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವ ಸಸ್ಯಗಳೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಇವೆ. ಬದಲಾಗುವ ವಾಯುಗುಣದಿಂದಾಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವಿದೆ. ದೇಶದ ಶೇ. 27 ಭಾಗ ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ಅರಣ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ. ಪೈನ್ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವ ಶಂಕುಧಾರಿಗಳೂ (ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಶೇ. 70) ಬರ್ಚ್, ಬೀಚ್ ಮತ್ತು ಎಲ್ಮ್ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಪರ್ಣಪಾತಿಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಹಣ್ಣಿನ ಮರಗಳು ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ವಿಪುಲವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿರುವ ದೊಡ್ಡ ವನ್ಯಮೃಗಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಕ್ಸ್, ಕಾಡು ಬೆಕ್ಕು, ಐರೋಪ್ಯ ಕಾಡುಕೋಣ, ಮೂಸ್, ಟಾರ್ಪಾನ್ ಮತ್ತು ಕಾಡು ಮೇಕೆ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಕಾರ್ಪೇತಿಯನ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ಒಳಭಾಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವನ್ಯಮೃಗಗಳು ವಿರಳ. ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಮೀನು ಮತ್ತು ಕೀಟಗಳು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಭಾಷೆ : ಲ್ಯಾಟಿನ ವರ್ಣಮಾಲೆಯನ್ನು ಬಳಸುವ ಪೋಲಿಷ್ ಭಾಷೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಸ್ಲಾವೋನಿಕ್ ಗುಂಪಿನದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹಲವು ಉಪಭಾಷೆಗಳಿವೆ. ಬಹಳಷ್ಟು ಪೋಲರು ಜರ್ಮನ್, ರಷ್ಯನ್ ಹಾಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಆಡಬಲ್ಲರು. ಅನೇಕರು ಇತರ ಸ್ಲಾವೋನಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲರು.

ಧರ್ಮ: ಶೇ. 95 ಜನರು ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್‌ರೆಂದು ಅಂದಾಜಿದೆ. ಉಳಿದವರಲ್ಲಿ ರಷ್ಯನ್ ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥರು, ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರು ಮತ್ತು ಯಹೂದಿಗಳು ಇದ್ದಾರೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಪೋಲೆಂಡ್ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನ ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಹೊಸಪ್ರದೇಶಗಳು ಸೇರಿದ್ದು ಹೊಸ ಔದ್ಯೋಗೀಕರಣದ ನೀತಿ ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಉದ್ಯೋಗ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಳಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಐದು ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳುಳ್ಳ ವಿಸ್ತಾರ ಸಾಗರತೀರ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಪೋಲೆಂಡ್ ಗಮನಾರ್ಹ ಸಾಗರೀಯ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದೆ. ಪೋಲೆಂಡಿನ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ಯೋಜನೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಕೃಷಿಯೇತರ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಜೀಕೃತ ವಲಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದೆ.

ಕೃಷಿ : ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಆದಾಯದ ಶೇ. 4 ರಷ್ಟು ಕೃಷಿಯಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ರೈ ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ತೋಕೆಗೋದಿ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಸಕ್ಕರೆ ಬೀಟ್, ತಂಬಾಕು ಮತ್ತು ಫ್ಲಾಕ್ಸ್ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ : ಆಧುನಿಕ ಸಮುದ್ರ ಸಂಚಾರಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಹಡಗುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಏರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಬಂದರು ಮತ್ತು ಬಂದರುಕಟ್ಟೆಗಳ ಸುಧಾರಣೆ–ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವಿಕಾಸಶೀಲ ಅಂಗವಾಗಿದೆ. ಉದ್ಯೋಗದ ಬಹುಪಾಲು ಸರ್ಕಾರದ ಸ್ವಾಮ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ, ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸರೋವರ, ಕೊಳ ಮತ್ತು ನದಿಗಳು ಒಳನಾಡಿನ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಗಣಿಗಾರಿಕೆ : ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಗಂಧಕ ಎರಡನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜ. ಉಪ್ಪು, ಕೆಯೋಲಿನ್, ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು, ಜಿಪ್ಸಮ್, ಅಮೃತಶಿಲೆ–ಇವು ಇತರ ಕೆಲವು ಖನಿಜಗಳು. ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಮ್ ಉಪ್ಪು, ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಲೋಹ ಖನಿಜಗಳಲ್ಲಿ ಸತು ಮುಖ್ಯ. ಸತು ಮತ್ತು ಸೀಸಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ದೇಶಗಳ ಪೈಕಿ ಪೋಲೆಂಡ್ ಒಂದು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ವೆನೇಡಿಯಮ್, ಕೋಬಾಲ್ಟ್, ಬೆಳ್ಳಿ ಇವು ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಇತರ ಖನಿಜಗಳು.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಸರ್ಕಾರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಮಹತ್ತ್ವ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಬಂಡವಾಳದ ಅಧಿಕಾಂಶ ಕೈಗಾರಿಕೆ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವರಮಾನದ ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗಕ್ಕೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕಾರಣ. ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣ, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಇತರ ಲೋಹಗಾರಿಕೆ, ಬಟ್ಟೆ, ಇಂಧನ, ಕೋಕ್, ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಇತರ ರಾಸಾಯನಿಕ, ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ – ಇವು ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಮೋಟರು ವಾಹನ, ಟ್ರಾಕ್ಟರ್, ಭಾರಿ ಯಂತ್ರ, ವಿಮಾನ, ಮನೆಬಳಕೆಯ ವಸ್ತು, ಶೀತಕ, ಬಟ್ಟೆ ಒಗೆಯುವ ಯಂತ್ರ, ದೂರದರ್ಶಕ, ಮೋಟರ್ ಸೈಕಲ್ – ಇವು ಮಹತ್ತ್ವದ ತಯಾರಿಕಾ ವಸ್ತುಗಳು. ಮೂಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅವು ಆಯೋಜಿತ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿವೆ.

ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರ : ಪೋಲೆಂಡಿನ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಪಾಲುದಾರ ರಷ್ಯ ದೇಶ. ಅದು ದೇಶದ ರಫ್ತಿನ $^1/_3$ ಭಾಗವನ್ನು ಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಆಮದಿನ ಶೇ. 40 ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. 1970 ರ ದಶಕದ ಪ್ರಾರಂಭಕ್ಕೆ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ಯಂತ್ರಗಳು ಹಾಗೂ ಹಡಗುಗಳು ಒಟ್ಟು ರಫ್ತಿನ $^1/_3$ರಷ್ಟಿದ್ದುವು. ಇವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಮಾಜವಾದಿ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ರವಾನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಉಳಿದ $^1/_3$ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕೋಕ್, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಇಂಧನ ಮತ್ತು ಕಚ್ಚಾ ಮಾಲುಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅನುಭೋಗ ಸರಕು ಮತ್ತು ಆಹಾರವೂ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಎಣ್ಣೆ, ಲೋಹಗಳ ಅದಿರುಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಮೂಲ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಇಂಧನ ಮತ್ತು ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿ, ಯಂತ್ರ, ಆಹಾರ, ಅನುಭೋಗ ಸರಕು – ಇವು ಆಮದುಗಳು.

ಸಾರಿಗೆ : ಎಲ್ಲ ತರಹದ ಸಾರಿಗೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಹಾಗೂ ಸರಕಿನ ಸಾರಿಗೆಯ ಅಧಿಕಾಂಶ ನಡೆಯುವುದು ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳ ಮೂಲಕ.

ಜಲಸಾರಿಗೆಯಲ್ಲೂ ದೇಶ ಮುಂದಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹಡಗು ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಡನೆ ಅದರಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಮೆರಿಕದೊಡನೆ ಇತ್ತು. ಈಗ ಅದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಏಷ್ಯನ್ ಹಾಗೂ ಆಫ್ರಿಕನ್ ದೇಶಗಳೊಡನೆ ಇದೆ. ಓಡರ್, ವಿಸ್ಚುಲ ಮತ್ತು ವಾರ್ಟ ನದಿಗಳು ಮುಖ್ಯ ಜಲಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗಗಳು. 1922 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡು ಯುದ್ಧಾನಂತರ ಪುನರ್ಘಟನೆ ಹೊಂದಿದ ಪೋಲೆಂಡಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕೃತ ವಿಮಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ. ವಾರ್ಸಾ ಮುಖ್ಯ ರೈಲ್ವೆ, ರಸ್ತೆ ಹಾಗೂ ವಿಮಾನ ಕೇಂದ್ರ. (ಜಿ.ಕೆಯು.)

ಪ್ಯಾಂಥೋಗ್ರಾಫ್: ಭೂಪಟ ರಚನೋಪಕರಣ. ಇದು ನಕ್ಷಾ ಪ್ರಮಾಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸಕವಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಇದರ ಬಳಕೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಭ್ಯಾಸ ಅಗತ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಭೂಪಟಗಳು ವಿಸ್ತರಣೆ ಮತ್ತು ನ್ಯೂನೀಕರಣ ಅನುರೂಪ ತ್ರಿಕೋನ ತತ್ತ್ವವನ್ನು (ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ ಆಫ್ ಸಿಮಿಲರ್ ಟ್ರಯಾಂಗಲ್ಸ್) ಆಧರಿಸಿದೆ. ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಫೋಟೋಸ್ಟಾಟ್ ಹಾಗೂ ಕಂಪ್ಯೂಟರೀಕರಣ ವಿಧಾನದ ಬಳಕೆಗೆ ಮೊದಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು.

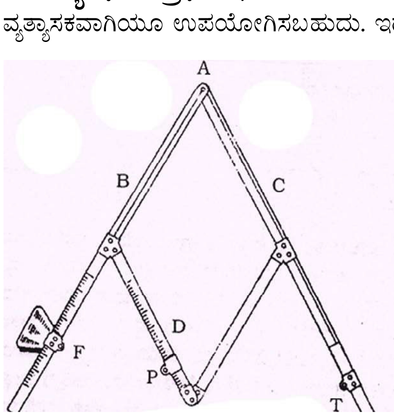

ಪ್ಯಾಂಥೋಗ್ರಾಫ್

ಈ ಉಪಕರಣ ಒಂದು ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಎರಡು ಚಿಕ್ಕ ಕಡ್ಡಿಗಳಿವೆ (ಬಾರ್). ದೊಡ್ಡ ಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಒಂದು ಕಡೆ ಹಾಗೂ ಚಿಕ್ಕ ಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಪರಸ್ಪರ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚಿಕ್ಕ ಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಕಡ್ಡಿಗಳೊಡನೆಯೂ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು ಸಮಾಂತರ ಚತುರ್ಭುಜ ಅಂದರೆ ಪ್ಯಾರಲೆಲೊಗ್ರಾಮ್ ಆಗಿರುವುದು. (ಆರ್.ಎಸ್.)

ಪ್ಯಾರಿಸ್: ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿ. ಮಹಾನಗರ, ನದಿಬಂದರು. ಫ್ರೆಂಚ್‌ನಲ್ಲಿ ಇದರ ಹೆಸರು ಪ್ಯಾರಿ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಸೀನ್ ನದಿಯ ಎರಡೂ ದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ನದಿಮುಖದಿಂದ ಸು. 176 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ. $48^0 50' 14''$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $20^0 20' 14''$ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಸೀನ್ ನದಿಯ ನಡುಗಡ್ಡೆಯಾದ ಇಲ್ ದ ಲಾ ಸಿಟೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ನಗರ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಸೀನ್ ನದಿಯ ಮೇಲೆ 32 ಸೇತುವೆಗಳಿವೆ. ನಗರ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 12,008 ಚ.ಕಿಮೀ. ಅದರ ಯಾವ ಮೂಲೆಯೂ ನಾತ್ರೆಡೇಮ್ ಪ್ರಾರ್ಥನ ಮಂದಿರದ ಎದುರಿಗಿನ ಚೌಕದಿಂದ 10 ಕಿಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ದೂರದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 96,38,000 (2004).

ಪ್ಯಾರಿಸ್ ನಗರದ ಒಂದು ನೋಟ

ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿವರ : ವಾಸ್, ಮಾರ್ನ್ ಮತ್ತು ಯಾನ್ ನದಿಗಳು ಸೇನ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾದ ಎರೆಮಣ್ಣಿನ ಫಲವತ್ತಾದ ತಗ್ಗು ಕೃಷಿಭೂಮಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ನಗರವಿದೆ. ಈ ತಗ್ಗು ನೆಲ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಬೋಗುಣಿ ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಶಾಂತವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಸೇನ್ ನದಿ ಈ ನಗರವನ್ನು ಹಾದು ಮುಂದೆ ಹೋಗುವಾಗ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಬಲದಂಡೆಯ (ಉತ್ತರದ) ನಗರ ಭಾಗವನ್ನು ಗುಡ್ಡಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಎಡದ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೂ ಗುಡ್ಡಗಳಿವೆ. ಉಪನಗರಗಳ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೋಟೆಗಳಿದ್ದುವು. ಗುಡ್ಡಗಳು ನಗರದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ. ಪ್ಯಾರಿಸಿನದು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣದ ಸಾಗರಿಕ ವಾಯುಗುಣ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ಸು. 10.25^0ಸೆ. ಫೆಬ್ರವರಿ ಮತ್ತು ಜುಲೈ ತಿಂಗಳುಗಳ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 2.5^0ಸೆ. ಮತ್ತು 18.5^0ಸೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 15 ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಇಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಶುಷ್ಕವಲಯಗಳಲ್ಲೊಂದು. ವರ್ಷದ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 56 ಸೆಂಮೀ. ಸೇನ್ ನದಿ, ಅದರ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿನ ಹಾಗೂ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ರಸ್ತೆಗಳ ಅಂಚುಗಳ ಮರಗಳು, ಉದ್ಯಾನಗಳು ಮತ್ತು ತೋಟಗಳು ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ನಗರದಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿ ಇರುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಹಸುರುತೆರವು ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ಯಾರಿಸ್ ನಗರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರವಾಸಿಗರ ತಾಣವಾಗಿದೆ. ಇದು ಶಿಲ್ಪ ಕಲೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ, ಉದ್ಯಾನವನ, ಚರ್ಚ್ ಹಾಗೂ ಉತ್ತಮ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಚ್ಯಾಂಪ್‌ದ ಮಾರ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಐಫಲ್ ಗೋಪುರವಿದೆ. ಇದನ್ನು 1889ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರ ಎತ್ತರ ಸು. 300 ಮೀ. ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಸಂಯೋಜಿತ ಮತ್ತು ಸುನಿರ್ಮಿತನಗರ. ಇದು ಯೋಜನಾ ಬಹುವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಟ್ಟಡಗಳು, ವಿದ್ಯಾಭವನ, ಚರ್ಚ್ ಹಾಗೂ ಇತರ ಮಂದಿರಗಳಿವೆ. ಇದು ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು ಮೋಟರು, ವಿದ್ಯುತ್, ಸಲಕರಣೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಔಷಧ, ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯ, ಯಂತ್ರ ಮತ್ತು ಲೋಹ ಸಾಮಗ್ರಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಚರ್ಮ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಮದ್ಯ, ತಂಬಾಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಪಿಂಗಾಣಿ, ಗಾಜಿನ ಸಾಮಾನು ಮತ್ತು ಗಡಿಯಾರದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ.

(ಜಿ.ಕೆಯು.)

ಪ್ಯಾಲಸ್ತೀನ್: ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಬೈಬಲ್ಲಿನ ನಾಡೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿ, ಬೈಬಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಮತ್ತು ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹರಿಯುವ ಭೂಮಿಯೆಂದು ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶ. ಕ್ಯಾನಾನ್ ಅಥವಾ ಇಸ್ರೇಲ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ಬೈಬಲ್ಲಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಫಿಲಿಸ್ತೀನ್ ಜನರಿಂದ ಇದರ ಹೆಸರು ಪ್ಯಾಲಸ್ತೀನ್ ಎಂದಾಗಿದೆ. ಸಿರಿಯನ್ ಮರುಭೂಮಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾಲಸ್ತೀನ್‌ಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಲೆಬನಾನ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸೆನಾಯ್ ಮರುಭೂಮಿ ಇದೆ. ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯದ ದೇಶವಾಗಿ 1923–1928 ರ ವರೆಗೆ ಆದೇಶಿತ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಈಗ ಇಸ್ರೇಲ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜಾರ್ಡನ್ ಮತ್ತು ಈಜಿಪ್ಟ್ ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಉ.ಅ. 31^0–33^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 34^0–37^0 ನಡುವೆ ಪ್ರಸರಿಸಿದೆ. ಏಷ್ಯ, ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡಗಳು ಸಂಧಿಸುವ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳ ಪ್ಯಾಲಸ್ತೀನ್. ಇದು ನೈಲ್ ನದಿ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ಯಮಳ ನದಿಗಳ ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾಗಿದೆ. ಪುಟ್ಟ ದೇಶವಾದರೂ ಪ್ಯಾಲಸ್ತೀನ್‌ನಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳೂ ವಾಯುಗುಣಗಳೂ ಇವೆ. ಪರ್ವತಗಳು, ಮೈದಾನ, ಮರುಭೂಮಿ, ಫಲವತ್ತಾದ ಮತ್ತು ಮನೋಹರವಾದ ಕಣಿವೆಗಳು, ಸರೋವರಗಳು, ಸಮುದ್ರ ತೀರ ಇವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಪ್ಯಾಲಸ್ತೀನ್‌ನಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಫಲವತ್ತಾದ ಮತ್ತು ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ತೀರ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಟೆಲ್ ಅವೀವ್, ಹೈಫ ಮತ್ತು ಜಾಫ ರೇವು ಪಟ್ಟಣಗಳಿವೆ. ಗೆಲಿಲಿ ಮತ್ತು ಜುಡಿಯಾಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಜೆರೂಸಲೆಮ್ ನಗರವಿದೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಜಾಫ ಕಿತ್ತಲೆಹಣ್ಣು, ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ಬಾಳೆಹಣ್ಣು–ಇವು ತೀರಪ್ರದೇಶದ ಬೆಳೆಗಳು. ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ಯಾಲಸ್ತೀನ್, ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದೊಡನೆಯೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದೊಡನೆಯೂ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದೆ. ಲಿಡ್ಡ ನಾಗರಿಕ ವಿಮಾನ ನೆಲೆ, ಹಲವಾರು ಸೈನಿಕ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳೂ ಇವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಿಮಾನ ದಳಗಳಿಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

(ಎ.ಎಚ್.ಎಸ್.;ಎಚ್.ಆರ್.ಆರ್.ಬಿ.)

ಪ್ಯೋರ್ಟೋರಿಕೊ: ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಮತ್ತು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರಗಳ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವೀಪಗಣರಾಜ್ಯ. ತಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ಇದರ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಹೊಂದಿದೆ.

1493 ರಲ್ಲಿ ಈ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಕೊಲಂಬಸ್ ಶೋಧಿಸಿದ. 1898 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನ್ ಈ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಿತು. ಈ ದ್ವೀಪರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ 400 ವರ್ಷಗಳ ಸುದೀರ್ಘ ಸ್ಪೇನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸೊಗಡು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಹ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

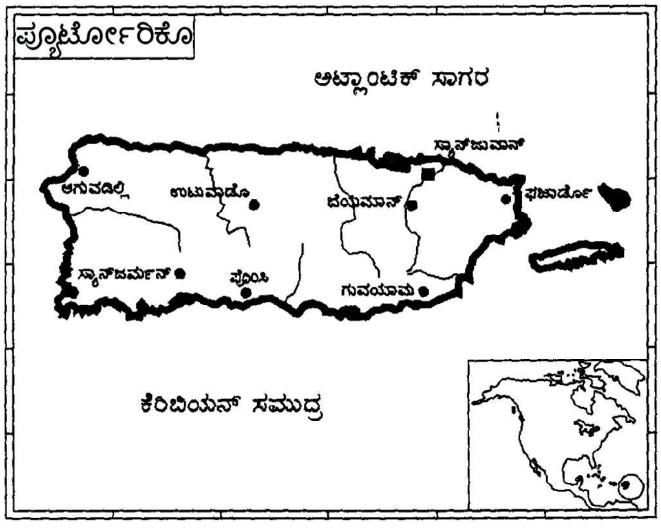

ಈ ದ್ವೀಪದ ಸುತ್ತಳತೆ 170 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಮತ್ತು 60 ಕಿಮೀ ಅಗಲ, 9104 ಚ.ಕಿಮೀ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರ ಸ್ಥಾನ $18^0 29'$ ಉ. ಅಕ್ಷಾಂಶ ಹಾಗೂ $66^0 8'$ ಪ.ರೇ. ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ಯೋರ್ಟೋರಿಕೊ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಹಾಲಿಡೇ ಪ್ಯಾರಡೈಸ್ ಎಂದು ಸಹ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕವಾದ ಬೀಚ್‌ಗಳು, ಸುತ್ತಲೂ ಕಂಡುಬರುವ ಹರಿದ್ವರ್ಣ ಕಾಡುಗಳು, ಸುಂದರವಾದ ಮರಳುಗಾಡು ದಿಬ್ಬಗಳು ಈ ನಾಡಿನ ಸಹಜ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದೆ.

ಸ್ಯಾನ್‌ಜುವಾನ್ ಈ ದ್ವೀಪ ರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜಧಾನಿ. ಇದನ್ನು ಮಾಡ್ರನ್ ಮೆಟ್ರೊಪೋಲಿಸ್ ಎಂದುಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಮೂಹ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಿಲಿಯನ್ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಏಕೈಕ ನಗರ – ಇದನ್ನು ಲಾ ಸಿಯೂಡಡ್ ಅಮುರಾಲ್

ಅಡ್ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ನಗರಕ್ಕೆ 465 ವರ್ಷಗಳ ಹಳೆಯದಾದ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಎರಡನೆಯ ಪುರಾತನ ನಗರ ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯಿದೆ. ಇದನ್ನು ಅರಮನೆಗಳ ನಗರ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ಲಾಜಾ ಸನ್ ಜ್ಯೊಸಿ, ಪ್ಲಾಝಾ ಡಿಲ್ ಕ್ವಿಂಟೊ ಸೆಂಟಿನಾರಿಯೇ, ಅರಮನೆಗಳು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ.

ಅಮೆರಿಕದ ಏಕೈಕ ಮಳೆ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿರುವ ಈ ದ್ವೀಪ ರಾಷ್ಟ್ರ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಸಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಅರಣ್ಯದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಲೂಕ್ವಿಲ್ಲೋ ಬೀಚ್ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಶುಭ್ರ ಬೀಚ್ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ನೀಲಿ ಮಿಶ್ರಿತ ಹಸುರು ಬಣ್ಣದ ನೀರು ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಮೈಪುಳಕಗೊಳಿಸುವಂತಹದು, ಸಾಲು ಸಾಲು ತೆಂಗಿನ ಮರಗಳು, ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವ ಬೀಚ್ ತಂಗುದಾಣಗಳು, ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರಿಕ ಕಡಲ ಅಲೆಗಳು ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ಮನೋಲ್ಲಾಸ ನೀಡುವ ತಾಣ.

ಪೋನ್ಸ್ ಈ ದ್ವೀಪದ ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡನಗರ ಇದನ್ನು ಲಾ ಪೆರ್ಲ ಡಿಲ್ ಸುರ್ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಹವಳ ನಗರ – ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ, ಆರ್ಟ್‌ಗ್ಯಾಲರಿ, ಉದ್ಯಾನವನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿ ಹೊಂದಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಈಜು, ಕುದುರೆ ಸವಾರಿ, ಎತ್ತರದಿಂದ ದುಮುಕುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಹಸಮಯ ಕ್ರೀಡೆಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ಯೊರ್ಟೊರಿಕೊ ಭೂ ಆಂತರಿಕ ರಚನೆ: ಭೂಗರ್ಭವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಈ ದ್ವೀಪ ರಚನೆ ಕ್ರಿಟೇಷಿಯಸ್ ಯುಗದ ಇಯೋಸಿನ್ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಅಂತರ್ಗತಿತ ಶಿಲೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲ್ಪದರ ಯಂಗರ್ ಒಲಿಜೊಸಿನೆ ನಿಂದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಾರ್ಬನೇಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಕಣಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಪುರಾತನ ಶಿಲೆಗಳು 190 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಳೆಯದು (ಜುರಾಸಿಕ್). ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಸಾಗರ ತಳದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದರಿಂದ ಶಾಂತಮಹಾಸಾಗರದ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಭಾಗವಾಗಿರಬಹುದು ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ಯೊರ್ಟೊರಿಕೊ ಭೂಕವಚ ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಭೂಫಲಕ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಭೂಫಲಕಗಳ ಮಧ್ಯೆ ವಿಶ್ರಮಿಸಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಎರಡೂ ಫಲಕಗಳು ಆಂತರಿಕ ಸ್ಥಾನ ಪಲ್ಲಟಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಭೂಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಶಾಖ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡಗಳಿಂದ, ಭೂಕಂಪನಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಸುನಾಮಿಗಳಿಂದ ಎಂದು ಅಧ್ಯಯನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಭೂಕಂಪನಗಳಿಂದ, ಭೂ ಅಸ್ಥಿರತೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಭೂಕುಸಿತಗಳು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಸಂಭವಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಸಂಭವಿಸಿದ ಭೂಕಂಪನದ ತೀವ್ರತೆ ರಿಕ್ಟರ್ ಮಾಪಕದಲ್ಲಿ 7.5 ರಷ್ಟು ದಾಖಲಾಗಿತ್ತು (1918 ಅಕ್ಟೋಬರ್ 11).

ಪ್ಯೊರ್ಟೊರಿಕೊ ತಗ್ಗು (ಓಷನ್ ಡೀಪ್) ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿದೆ, ಆಳವಾದ ಹಾಗೂ ದೊಡ್ಡದಾದ ಈ ತಗ್ಗನ್ನು ಮಿಲ್‌ವಾಕಿ ಡೀಪ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ಯೊರ್ಟೊರಿಕೊ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 175 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ 97 ಕಿಮೀ ಅಗಲವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರ ಗರಿಷ್ಠ ಆಳವಾದ ಭಾಗ 8380 ಮೀ (8.38 ಕಿಮೀ).

19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ರಾಜ್ಯಾಂಗದ ಅಧಿನಿಯಮಾವಳಿ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪೆರ್ಟೊರಿಕೊ ಕಂಡಿತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ರಾಜ್ಯಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡವು. ಪ್ಯೊರ್ಟೊರಿಕೊ ಮತ್ತು ಕ್ಯೂಬಗಳನ್ನು ನೂತನ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ (ನ್ಯೂವರ್ಲ್ಡ್) ಸ್ಪೇನ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕೊಡುಗೆ.

ಸ್ಥಾನ: ಪ್ಯೊರ್ಟೊರಿಕೊ ಪ್ರಮುಖ ದ್ವೀಪ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಇದು ಹಲವಾರು ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ – ವಿಕ್ವೂಸ್, ಕುಲಿಬ್ರಾ, ಮೊನಾ, ಡೆಸಿಚಿಯೊ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಟೊಸ್ ಈ ಐದು ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಎರಡು ದ್ವೀಪಗಳಾದ ಕುಲಿಬ್ರಾ ಮತ್ತು ವಿಕ್ವೂಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವರ್ಷವಿಡಿ ಜನವಸತಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಮೊನಾ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ವರ್ಷದ ಕೆಲವೇ ತಿಂಗಳು ಮಾತ್ರ ಜನರಿರುತ್ತಾರೆ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಈ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಕರಾವಳಿ ಹಾಗೂ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಲಾ ಕಾರ್ಡಿಲಿರ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಸ್ಸಿರೊ ಡಿ ಪುಂಟಾ 1338 ಮೀ, ಎರಡನೆಯ ಅತಿ ಎತ್ತರವಾದ ಎಲ್ ಯುನ್ಯೂ 1065 ಮೀ ಎತ್ತರ. ಈ ಪರ್ವತ ಶಿಖರಾಗ್ರ ಸ್ಸಿ ರಾ ಡಿ ಲೂಕ್ವಿಲ್ಲೊ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಕೆರೆಬಿಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಪ್ಯೊರ್ಟೊರಿಕೊ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ವರ್ಷವಿಡಿ ಸರಾಸರಿ 28^{0}ಸೆ. ಉಷ್ಣಾಂಶ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಋತುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬದಲಾವಣೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ದ್ವೀಪದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಉತ್ತರಭಾಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದ್ವೀಪದ ಇತರೆ ಭಾಗಗಳಿಗಿಂತಲೂ ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗವು ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೂನ್ ಹಾಗೂ ನವೆಂಬರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಜನತೆ: ಪ್ಯೊರ್ಟೊರಿಕೊ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಯುರೋಪಿಯನ್ (ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್) ಮೂಲದ ತಾಣ ಎಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಮೆರಿ ಇಂಡಿಯನ್, ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯ ಮೂಲದವರು ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ಪೇನ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕನ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಮಿಶ್ರ ಜನರು ಈ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. 1991 ರಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಟರಿಕೊ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ನಡೆಸಿದ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಶೇ. 62 ರಷ್ಟು ಮಂದಿಯ ಡಿ.ಎನ್.ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಫಲಿತಾಂಶ ಅಮೆರಿ ಇಂಡಿಯನ್ ಮೂಲದವರೆಂದು ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಶೇ. 30 ರಷ್ಟು ಆಫ್ರಿಕ, ಶೇ. 8 ರಷ್ಟು ಕಕೇಶಿಯನ್ ಮೂಲದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಎಂದು ಡಿ.ಎನ್.ಎ.ಎಕ್ಸ್. ಕ್ರೊಮೋಜೂಮ್ ಫಲಿತಾಂಶ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ವೈ–ಕ್ರೊಮೋಜೊಮ್ ಫಲಿತಾಂಶದ ಪ್ರಕಾರ ಶೇ. 70 ರಷ್ಟು ಪ್ಯೊರ್ಟೊರಿಕೊ ಪುರುಷರು ಯುರೋಪಿಯನ್ ಮೂಲದವರು ಎಂದು ಡಿ.ಎನ್.ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಶೇ. 20 ರಷ್ಟು ಆಫ್ರಿಕ, ಶೇ. 10 ರಷ್ಟು ಅಮೆರಿಕ ಮೂಲದವರೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಡಿ.ಎನ್.ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಮೂರು ಗುಂಪಿನ ಜನ – ಅಮೆರಿ ಇಂಡಿಯನ್ನರು, ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕ ಮೂಲದವರು ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಪ್ಯೊರ್ಟೊರಿಕೊ ದ್ವೀಪದ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳಾದ ಟೈನೊಜನಾಂಗ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಿಂದ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿದೆ.

ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ: ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ, ಮಧ್ಯಮ, ಪ್ರೌಢ ಮತ್ತು ಪದವಿ. ಖಾಸಗಿ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರಿ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯಬಹುದು. 2000ದ ಶಿಕ್ಷಣ ಗಣತಿ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಶೇ. 18.3 ರಷ್ಟು ಪದವಿ ಹಾಗೂ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದವರು, ಯು.ಎಸ್.ರಾಜ್ಯಗಳ ಸರಾಸರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ಯೊರ್ಟೊರಿಕೊ 6ನೆಯ ಕನಿಷ್ಠ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

ಸಾಕ್ಷರತೆ: 2002ರ ಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ದೇಶದ ಸರಾಸರಿ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 94 ಲಿಂಗಾವಾರು ಪ್ರಕಾರ ಪುರುಷರ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 93.9 ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಸಾಕ್ಷರತೆ ಶೇ. 94.4. 1500 ಶಾಲೆಗಳು, 45,000 ಶಿಕ್ಷಕರು ಮತ್ತು 100,000 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಈ ದೇಶ ಹೊಂದಿದೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆ ದೇಶದ ಅತಿದೊಡ್ಡ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ.

ಭಾಷೆ: ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ದ್ವಿಭಾಷೆಗಳಾದ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಹಾಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಯಬೇಕು. 2006ರ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳ ಪ್ರಕಾರ 3,860,120 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ 82,000 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಇಂಗ್ಲಿಷನ್ನು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಭಾಷಾವಿಷಯವಾಗಿ ಕಲಿಯುತ್ತಿರುವುದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಪ್ರತಾಪಗಢ[1]: ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ. ಫೈಜಾಬಾದ್ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಉ.ಅ. $25^{0}32'$– $26^{0}21'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $81^{0}19'$–$82^{0}27'$ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ರಾಯ್‌ಬರೇಲಿ ಮತ್ತು ಸುಲ್ತಾನಪುರ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಜಾನ್‌ಪುರ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಅಲಹಾಬಾದ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ರೇಬರೇಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ. 3,730 ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವುಳ್ಳ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 27,27,156. ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಬೇಲಾ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯವಿದೆ. ಗಂಗಾ ನದಿಯ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಮೈದಾನದ ಭಾಗವಾಗಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೈರುತ್ಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಆ ನದಿಯಿದೆ. ಗಂಗಾನದಿಯ ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಸಾಯಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಭಾಗ ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚೌಳು ನೆಲವಿದೆ. ಇದು ಪಾಳು ಭೂಮಿ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 96 ಸೆಂಮೀ. ಬತ್ತ, ಗೋದಿ, ಕಬ್ಬು, ಬೇಳೆಯಕಾಳು, ಬಾರ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಉಪ್ಪು, ಪೆಟ್ಲುಪ್ಪು, ಸುಣ್ಣದ ಹರಳು–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಖನಿಜೋತ್ಪನ್ನಗಳು. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಪ್ರತಾಪಗಢ[2]: ರಾಜಸ್ತಾನ ರಾಜ್ಯದ ಚಿತ್ತೋರಗಢ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಉ.ಅ. $24^{0}02'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $74^{0}47'$ ಮೇಲೆ, ಉದಯಪುರದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 121 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರತಾಪಸಿಂಹನಿಂದ 1689ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಯಿತು. ಇದು ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಅರಮನೆಯೂ ಅನೇಕ ಜೈನ ಹಾಗೂ ಹಿಂದು ಮಂದಿರಗಳೂ ಇವೆ. ಇದು ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥಳ. ರಾಜಸ್ತಾನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಾಲೇಜಿದೆ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಪ್ರತಿ ನಗರೀಕರಣ: ನಾನಾ ಕಾರಣಗಳಿಗಾಗಿ ನಗರವಾಸಿಗಳು ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ನೆಲೆಸುವುದು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ (ಕೌಂಟರ್ ಅರ್ಬನೈಜೇಷನ್). ಇದು ನಗರೀಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿರುದ್ಧವಾದುದು. ನಗರಗಳಲ್ಲಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಮೂಲಕಾರಣಗಳು. ಅನಾರೋಗ್ಯಕರವಾದ ಪರಿಸರ,

ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ವಾಸದ ಮನೆಗಳು, ಸಾರಿಗೆ ಒತ್ತಡ, ಮೂಲ ಸೌಕರ್ಯಗಳ ಕೊರತೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಗಳಿಂದ ಜನರು ನಗರಗಳಿಂದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗಿ ನೆಲೆಸುವುದು ಕಂಡು ಬರುವುದು. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಪ್ರತಿಚಯ ಮಾದರಿ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಗಳು: ಸಮಷ್ಟಿಯ (ಯೂನಿವರ್ಸ್) ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಬೇಕಾದಾಗ ಅದರಿಂದ ಕೆಲವು ಘಟಕಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಆಯ್ದು, ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಅನುಗಮಿಸಲು (ಇಂಡಕ್ಷನ್) ನಡೆಸಬೇಕಾದ ಪರಿಕರ್ಮವೆ ಪ್ರತಿಚಯ (ಸ್ಯಾಂಪಲ್ ಸರ್ವೇಸ್). ಸಮಷ್ಟಿ ಎಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತಿ, ವಸ್ತು, ಹೊಲ ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸಮೂಹವಾಗಿರಬಹುದು. ಪ್ರತಿಚಯ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯ ತಂತ್ರ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅರಿಯಲು ಒದಗಿಸಿರುವ ಒಂದು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಉಪಕರಣ. ಆಧುನಿಕ ಯುಗಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಲಭ್ಯವಲ್ಲದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಇದು ಸಾರಾಂಶ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸಿದೆ.

ಸರಕಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ, ಸರಕುಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಮತ್ತು ಸೇವಾಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಉಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಬೇರಾವುದೇ ವಿದ್ಯಮಾನದಲ್ಲಿ ಯೋಜನೆ ಅವಶ್ಯ. ಯೋಜನೆಯೊಂದರ ರೂಪರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸುವಾಗ ಮಾಡಬೇಕಾದ ನಿರ್ಧಾರಗಳಿಗೆ ಆಧಾರರೂಪ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ಅಳೆಯುವಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಚಯ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದು ಬಹುತೇಕ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಯೋಜನೆಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ವಿಶೇಷತಃ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೆ ಪ್ರತಿ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿಹೊಲಕ್ಕೆ ವರ್ಷಪ್ರತಿ ಭೇಟಿ ಕೊಡುವುದು ಅತಿ ದುಬಾರಿ. ಸಮಷ್ಟಿಯ ಬಗ್ಗೆ ನಂಬಲರ್ಹವಾದ ಅಂದಾಜುಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಪೂರ್ಣಗಣತಿ ಅತ್ಯವಶ್ಯವೇನಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಪೂರ್ಣಗಣತಿ ಯಾವಾಗಲೂ ನಿಖರ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಬಳಕೆಗಾಗಿ ಮಾಹಿತಿ ಅತ್ಯಂತ ನಿಖರವಾಗಿ ಇರಬೇಕೆಂದೂ ಇಲ್ಲ. ಅದೇ ಕಾಳಜಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಯೋಚಿಸಿ ಪಡೆದ ಪ್ರತಿಚಯ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಈ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಲ್ಲದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪ್ರತಿಚಯ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ಪ್ರಯೋಗಾರ್ಹತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಾಗಿದೆ. ಅಂದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಇದನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಪೂರ್ಣಗಣತಿಗೆ ಬದಲಿ ಎಂದು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ಣಗಣತಿಯ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಮೂಲಭೂತವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಅಲ್ಲದೆ ಪೂರ್ಣಗಣತಿಗೆ ಸಹಾಯಕ ಹಾಗೂ ಅನುಬಂಧವಾಗಿ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಚಯವನ್ನು ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಚಯನ ಅಷ್ಟೇನೂ ಖಾತ್ರಿ ವಿಧಾನವಲ್ಲ ಎಂದೆನ್ನಿಸುವುದು ಸಹಜ. ಉತ್ಪಾದಿತ ವಸ್ತು ಸಮೂಹವೊಂದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 10 ನ್ಯೂನತಾ ಯುಕ್ತವಸ್ತುಗಳಿರಬಹುದು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಆ ಸಮೂಹದಿಂದ ಆಯ್ದ ಪ್ರತಿಚಯಗಳು ಪೂರ್ತಿ ಉತ್ತಮವಾದುವೇ ಆಗಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಪ್ರತಿಚಯದಿಂದ ದೊರೆತ ಅಂಕಿ (ಸರಾಸರಿ, ಮೊತ್ತ ಇತ್ಯಾದಿ) ಸಮಷ್ಟಿಯ ಅಂಕಿಗೆ ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಸಮವಾಗಿರುವುದು ವಿರಳವೇ ಸರಿ. ಇಲ್ಲಿರುವ ದೋಷ ಪ್ರತಿಚಯಸಂಭೂತವಾದುದು. ಕೈಗೊಂಡ ಪ್ರತಿಚಯನ ವಿಧಾನ ನೀಡುವ ಅಂದಾಜುಕಾರಿಯ ಪ್ರತಿಚಯನ ದೋಷದ ಒಂದು ಮಾನವಾಗಿ ಶಿಷ್ಟದೋಷವನ್ನು (ಸ್ಟ್ಯಾಂಡರ್ಡ್ ಎರರ್) ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿಷ್ಟದೋಷ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ವಿಧಾನ ಹೆಚ್ಚು ದಕ್ಷ. ಪ್ರತಿಚಯನದೋಷವನ್ನು ಆದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಆಧುನಿಕ ಪ್ರತಿಚಯನಶಾಸ್ತ್ರ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಪ್ರತಿಚಯವಾಗಲೀ ಪೂರ್ಣಗಣತಿಯಾಗಲೀ ಮಾಹಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದೋಷಗಳು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಉದಾ: ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಆದಾಯದ ಬಗ್ಗೆ ಕೇಳಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ನಿಖರವಾದ ಉತ್ತರ ದೊರೆಯುವುದು ಕಡಿಮೆ. ಕೆಲವು ಸಲ ಸಂದರ್ಶಕ ತಪ್ಪಾಗಿ ಬರೆದುಕೊಳ್ಳಲೂಬಹುದು–ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ಅಥವಾ ಗೊತ್ತಿದ್ದು ಇವು ಕೆಲವು ಅಪ್ರತಿಚಯನ (ನಾನ್‌ಸ್ಯಾಂಪ್ಲಿಂಗ್) ದೋಷಗಳು, ನೈಜಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಚಯಗಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಪ್ರತಿಚಯನದೋಷ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವುದು. ಅಪ್ರತಿಚಯನ ದೋಷಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುವುವು. ಇವನ್ನು ಅಂಕೆಯಲ್ಲಿಡಲು ಮತ್ತು ಇವುಗಳ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಅನೇಕ ವಿಧಾನಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಪ್ರಶಾಂತಚಂದ್ರ ಮಹಾಲನೋಬಿಸ್ ಅವರ ಅಂತರಭೇದಕ ಉಪಪ್ರತಿಚಯನ ಇಂಥ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವಿಧಾನ.

ಪ್ರತಿಚಯ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯೊಂದನ್ನು ಯೋಚಿಸುವಾಗ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾದ ಹಲವು ಪ್ರಮುಖ ಸಂಗತಿಗಳಿವು:

1. ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯ ಫಲಿತಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವಾತನ ಧ್ಯೇಯಗಳನ್ನು ಸಂಖ್ಯಾಕಲನದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪುನಃರೂಪಿಸುವುದು.

2. ಮಾಹಿತಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಹ್ಯದೋಷದ ಮಟ್ಟ ಎಷ್ಟಿರಬಹುದು? ಆ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮೀರದಂತೆ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ದಕ್ಷ ಪ್ರತಿಚಯನ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಯೋಜಿಸುವುದು? ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಮಾಹಿತಿಯ ಮೇಲೆ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗುವ ನಿರ್ಧಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧ್ಯ. ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಗ್ರಾಹ್ಯದೋಷದ ಮಟ್ಟವನ್ನು ನಿಗದಿ ಮಾಡಬೇಕು.

3. ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಣ ವಿಧಾನ: ವೈಯುಕ್ತಿಕ ಸಂದರ್ಶನ, ಅಂಚೆ ಮೂಲಕ, ನೋಂದಾವಣೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ದಾಖಲೆಗಳಿಂದ ಬರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು.

4. ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿ ಅಥವಾ ಮಾಹಿತಿ ಅನುಬಂಧ–ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸಮಂಜಸವೆಂಬುದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದು.

5. ಪ್ರತಿಚಯದ ಆಧಾರಬಂಧ: ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನಗರವೊಂದರ ಸರಾಸರಿ ಕುಟುಂಬಗಾತ್ರ ತಿಳಿಯಲು ಆ ನಗರದ ಕುಟುಂಬಗಳ ಪಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಬ್ಲಾಕುಗಳ ಪಟ್ಟಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದನ್ನು ಘಟಕಗಳ ಆಯ್ಕೆಗಾಗಿ ಆಧಾರಬಂಧವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

6. ಪ್ರತಿಚಯನ ವಿಧಾನದ ಆಯ್ಕೆ.

7. ಎಣಿಕೆ, ವರ್ಗೀಕರಣ ಮತ್ತು ಮಾಪನ–ಇವುಗಳ ಸಮಂಜಸ ಬಳಕೆ.

8. ಮಾಹಿತಿಯ ಸಂಸ್ಕರಣ ವಿಧಾನದ ನಿರ್ಧಾರ.

ಒಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯಲು ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದು ವಿರಳವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಒಂದೇ ಸಲ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯ. ಅದು ಮಿತವ್ಯಯಕರವೂ ಹೌದು. ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಮಾಹಿತಿಯ ಗುಣಮಟ್ಟ ಪ್ರತಿಚಯದ ಯೋಜನೆಯ ಊರ್ಜಿತತ್ವ ಮತ್ತು ದಕ್ಷತೆಗಳಷ್ಟೇ ಮಹತ್ತ್ವವುಳ್ಳದ್ದು. ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕಾದ ಕ್ರಮವನ್ನೂ ಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಯೋಜನಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಚಯನ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಗಳ ಮಹತ್ತ್ವ ದೊಡ್ಡದು ಅಂತೆಯೆ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಈ ಸಂಖ್ಯಾಕಲನ ಕಾರ್ಯಾಲಯ ಪ್ರತಿಚಯನವನ್ನು ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯರೂಪಗೊಳಿಸಲು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಸಹಕಾರ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಸಂಖ್ಯಾಕಲನೀಯಪ್ರತಿಚಯ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಗಳೂ ಇಂದು ಪಡೆದಿರುವ ಮಾನ್ಯತೆ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಾಸಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಕಾರಣರಾದವರಲ್ಲಿ ಮಹಾಲನೊಬಿಸ್ ಒಬ್ಬರು.

ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರತಿಚಯನ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ: ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಯೋಜನಯಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಲು 1950ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾದ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಸುತ್ತು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮರುಕಳಿಸುತ್ತದೆ. 3–8 ತಿಂಗಳ ಅವಧಿಯ ಒಂದು ಸುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆಗ ಪ್ರಚಲಿತ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೇಂದ್ರವಿಭಾಗಗಳ, ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗದ, ಕೇಂದ್ರ ಸಚಿವರ ಖಾತೆಗಳ ಸಲಹೆ ಪಡೆದು ಪ್ರತಿಸುತ್ತಿನ ವಿಷಯವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು. ಯಾವುದೇ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಚಯವನ್ನು ಎರಡು ಹಂತಗಳ ಸ್ತರೀಕೃತ ಪ್ರತಿಚಯನವಿಧಾನದ ಮೂಲಕ ಆಯ್ಕೆಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲ ಹಲವು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮನೆ ಅಥವಾ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಮಂಜಸವಾದ ಬೇರೆ ಅವಲೋಕನ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲ ಕೆಲವು ಸುತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯದ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ, ಬಳಕೆದಾರನ ವೆಚ್ಚ, ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆ–ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಜನನ, ಮರಣ, ನೌಕರಿ, ನಿರುದ್ಯೋಗ, ಸಣ್ಣಕೈಗಾರಿಕೆ, ಬೆಳೆ, ಶಾಲೆಗಳು, ಶಿಕ್ಷಕರು, ವೈದ್ಯರು, ಗ್ರಾಮಗಳು ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸುತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. *

ಪ್ರತಿಫಲನ ಪ್ರಮಾಣ: ಅದೀಪ್ತತಲದ ಮೇಲೆ ಆಪಾತವಾದ ಸೂರ್ಯನ ವಿಕಿರಣದ (ಬೆಳಕಿನ) ಎಷ್ಟು ಅಂಶ ಅದರಿಂದ ಪ್ರತಿಫಲಿತವಾಗುವುದೆಂಬುದರ ಅಳತೆ. ಅಂದರೆ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಹೊರಬೀಳುವ ಬೆಳಕಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸಮತಲದ ಪ್ರತಿಫಲಿತ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಶೇಕಡಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದು. ಉದಾ: ಭೂಮಿಯ ಪ್ರತಿಫಲನ ಪ್ರಮಾಣ 0.29, ಚಂದ್ರನದು 0.07, ಬುಧನದು 0.07, ಶುಕ್ರನದು 0.59, ಕುಜನದು 0.15, ಗುರುವಿನದು 0.44 ಮತ್ತು ಶನಿಗ್ರಹದ್ದು 0.42.

ಭೂಮಿಯ ಒಟ್ಟು ಪ್ರತಿಫಲನ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ವಿವಿಧ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ವಿವಿಧ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನಾಧರಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ ಅದು ಶೇ. 29 ರಿಂದ 34ರ ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದು. ಸೂರ್ಯಜನ್ಯಶಾಖದಲ್ಲಿ ಶೇ. 40 ಭಾಗ ಮತ್ತೆ ಗಗನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ದೂಳಿನ ಕಣಗಳು, ಮೋಡಗಳು, ನೀರಾವಿ ಮುಂತಾದವು ಕಾರಣ. ಹಿಮದಿಂದಾವೃತ ತಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನ ತಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಫಲತೆ ಕಡಿಮೆ. ಅಂದರೆ ಶ್ವೇತ ತಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪುತಲದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರತಿಫಲನ ಪ್ರಮಾಣವಿರುತ್ತದೆ. ಜಲರಾಶಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಸರಿಸುವ ಓರೆಯಾದ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳು ಪ್ರತಿಫಲನ ಪ್ರಮಾಣದ ಮೊತ್ತದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಲಂಬ ಕಿರಣಗಳಿಗಿಂತ ಓರೆಯಾದ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಫಲನ ಪ್ರಮಾಣದ ಮೊತ್ತ ಹೆಚ್ಚು. ಅದೇ ರೀತಿ ನಯವಾದ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಅಸಮ ಮೇಲ್ಮೈಗಿಂತ ಅದು ಹೆಚ್ಚು. ಪ್ರತಿಫಲನ ಪ್ರಮಾಣ ದರ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತಗಳ (23.5^0 ಉ. ಮತ್ತು 23.5^0ದ) ಸಮೀಪ ಶೇ. 19 ರಿಂದ 38 ಗಳಾದರೆ ಧ್ರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 80 ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪಟ್ಟಿ : ವಿವಿಧ ತಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಫಲನದ ಪ್ರಮಾಣ.

ತಲ (ಸರ್‌ಫೇಸ್)	ಪ್ರತಿಫಲನ (%)
ಪದರು ಮೋಡಗಳು	
150 ಮೀ ದಪ್ಪದಲ್ಲಿ	25–63
150–300 ಮೀ ದಪ್ಪದಲ್ಲಿ	45–75
300–600 ಮೀ ದಪ್ಪದಲ್ಲಿ	59–84
ಸರಾಸರಿ	50–54
ಕಾಂಕ್ರೀಟ್	17–24
ಹಸುರು ಬೆಳೆ	5–25
ಹಸುರು ಕಾಡು	5–10
ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು	5–25
ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿ	14–17
ಶ್ವೇತ ಮರಳು	30–60
ಹಿಮ	80–90
ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣು	5–15
ಲಘುವರ್ಣಮಣ್ಣು	25–30
ನೀರು	8

(ಎಂ.ಜಿ.)

ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ವಲಯ: ಪ್ರದೇಶ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗ. ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ನಗರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಸಂಗತಿ. ಅತಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ನಗರಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ನಾವು ನೋಡಬಹುದು. ವಿಸ್ತಾರವಾದ ನಗರವಾಗಲಿ ಅಥವ ಚಿಕ್ಕದಾದ ನಗರವಾಗಲಿ, ಆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಭಾಗವನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ನಗರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ವಲಯಗಳು ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆ ವಲಯ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದು ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ನಗರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ವಲಯವೆನ್ನುವರು. ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಜನ ವಸತಿಯ ಹೊಸಬಡಾವಣೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅವು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಬಡಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿವಂತರು ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಅವರ ಜೀವನ ಶೈಲಿ ಮಟ್ಟ ಉತ್ತಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಅಂತಹ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ವಲಯಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಡಿ.)

ಪ್ರದೇಶಗಳ ಶ್ರೇಣಿ: ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಥವಾ ಗ್ರಾಮ ನಗರಗಳ ಗುಣ, ವಿಶೇಷತೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಶ್ರೇಣೀಕರಿಸುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾವು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ದೊಡ್ಡದು, ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕದೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತವೆ. ಅದೇ ತರಹ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ನಗರ, ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ಪಟ್ಟಣ, ಚಿಕ್ಕ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಮತ್ತು ಬೃಹತ್ ನಗರ ಎಂದು ನಗರ/ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನಾಗಾರರು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಇತರ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಆಧಾರಿಸಿ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಶ್ರೇಣಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ನಗರದ ರಸ್ತೆಯನ್ನು ಪ್ರಧಾನ ಮಾರ್ಗ, ಉಪ ಪ್ರಧಾನದಾರಿ, ಮುಖ್ಯಮಾರ್ಗವೆಂದು ಶ್ರೇಣಿ ಮಾಡಬಹುದು. ವಾಲ್ಟರ್ ಕ್ರಿಸ್ಟಾಲರ್ ಎಂಬುವರು ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಳ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿ, ಗ್ರಾಮ/ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪೆರಾಕ್ಸ್ ಎಂಬುವವರು ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಅಗ್ರ ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಕೇಂದ್ರದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರೆದ ಪ್ರದೇಶ, ಹಿಂದುಳಿದ ಪ್ರದೇಶ, ತಗ್ಗಿದ ಪ್ರದೇಶ (ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ) ಎಂದು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಶ್ರೇಣಿ ಮಾಡಬಹುದು. (ಎನ್.ಎಸ್.)

ಪ್ರದೇಶದ ಪರಿಭಾವನೆ: ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಸಮಾನವಾದ ಭೌತಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಪ್ರದೇಶ ಎಂದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನಕಾರರು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಯಾವ ತರಹದ ಮಿತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ವಿಸ್ತಾರದ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಲಿ ಅಥವ ದೊಡ್ಡ ವಿಸ್ತಾರದ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಲಿ, ಸಮಾನ ಗುಣ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಬಹು ಸಂಖ್ಯಾತರು ಒಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಆಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಅದು ಒಂದು ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದಟ್ಟ ಹರಿದ್ವರ್ಣ ಅರಣ್ಯ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶವಾಗಬಹುದು. ಒಂದು ಖಂಡ ಅಥವಾ ಉಪ ಖಂಡ, ರಾಜ್ಯ ಅಥವಾ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ಮಿತಿ ಅಥವಾ ಭಾಷೆ ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪರಿಗಣನೆಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಾಣಿ ವಾಸವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾವನೆ ಅನ್ನುವುದು ಏಕರೀತಿಯ ಗುಣಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ವಿಂಗಡನೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಪಾತ್ರ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಪ್ರದೇಶದ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. (ಎನ್.ಎಸ್.)

ಪ್ರಧಾನನಗರ: ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳದ್ದು. ಈ ಪರಿಭಾವನೆಯನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ 1939ರಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಕ್ ಜೆಫರ್‌ಸನ್ ತಮ್ಮ ದಿ ಲಾ ಆಫ್ ಪ್ರೈಮೇಟ್ ಸಿಟಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಪ್ರದೇಶದ ಇತರ ನಗರಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ, ಅದು ಅನೇಕ ಪಟ್ಟು ದೊಡ್ಡದಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಪ್ರೈಮೇಟ್ ಸಿಟಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಧಾನ ನಗರವೆನ್ನುವರು. ಈ ಪ್ರಧಾನ ನಗರ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಇತರ ನಗರಗಳಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದ್ದಾಗಿದ್ದು ಆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹಾಗೂ ಜನರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವುದು. ಇದು ಆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವುದು. ಇದು ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮೊದಲ ಹಂತದಲ್ಲೇ ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದು, ಕ್ರಮೇಣ ಇತರ ನಗರಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವೇಗವಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದುವುದು. ಇವು ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯತಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಒಂದು ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಇತಿಹಾಸ, ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದಾಗಿ ಇವುಗಳ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದು. ಕೆಲವು ತಜ್ಞರು ಈ ನಗರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಾಜಧಾನಿಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಧಾನ ನಗರ, ರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜಧಾನಿ, ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು ಎಂಬರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ನಗರಗಳ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುವುದು.

$$\text{ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಯ ಸೂಚ್ಯಾಂಕ} = \frac{P_1}{P_2}$$

P_1 = ಪ್ರಧಾನ ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ.

P_2 = ಎರಡನೆಯ ಶ್ರೇಣಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಪ್ರಪಂಚದ ರಾಜಕೀಯ ವಲಯಗಳು: ಗೊತ್ತಾದ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಿದ್ದು ಅವರದೇ ಆದ ಆಡಳಿತ ಹಾಗೂ ರಕ್ಷಣೆಯುಳ್ಳ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿನ ರಾಜಕೀಯದ ಮೇಲೆ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರದೇಶ ಒಂದು ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು, ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಭೌಗೋಳಿಕ ಚೌಕಟ್ಟಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ ವಲಯ ಎನ್ನುವರು. ಎರಡು ಅಥವಾ ಎರಡಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ರಾಜಕೀಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಪ್ರದೇಶವೇ ರಾಜಕೀಯ ವಲಯ. ಇದು ಸ್ಥಿರ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಿದ್ದು, ಇದರ ಬೇರುಗಳು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಾಮ್ಯತೆ ಮತ್ತು ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿವೆ, ಆದರೆ ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ಸಂಘವು ಸ್ಥಿರವಾದುದಲ್ಲ ಇದಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ; ರಾಜಕೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದು, ಅನಂತರ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಗೋಬ್ಲೆಟ್ (1955) ಎಂಬ ರಾಜಕೀಯ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ರಾಜಕೀಯ ವಲಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಈ ರೀತಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ: ದೊಡ್ಡದಾದ ರಾಜಕೀಯ ವಲಯಗಳು ಕೇವಲ ಹಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರ ಮೇರೆಗಳು ಸಾಗರಿಕ ಅಲ್ಲದೆ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹರಡಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ರಾಜಕೀಯ ವಲಯಗಳ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಭೌಗೋಳಿಕ, ಐತಿಹಾಸಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಅಂಶಗಳು ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ರಾಜಕೀಯ ವಲಯಗಳನ್ನು ಈ ಮೇಲಿನ ಅಂಶಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಗೋಬ್ಲೆಟ್ 11 ಪ್ರಮುಖ ವಲಯಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ.

1. ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್, ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶ. 2. ಖಂಡಾಂತರ ಯುರೋಪ್ 3. ಯುರೋಪ್ 4. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮಹಾಸಾಗರ 5. ಪೂರ್ವದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರದೇಶ 6. ಪೂರ್ವದ ಖಂಡಾಂತರ ಪ್ರದೇಶ 7. ಯುರೋಪ್ ಸ್ಫೆಫೆ 8. ಭಾರತದ ಉಪಖಂಡ 9. ಆಫ್ರಿಕ 10. ಮಧ್ಯಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಸಮೀಪ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು 11. ಧ್ರುವ ಪ್ರದೇಶ

1967ರಲ್ಲಿ ಬ್ರೂಸ್ ರುಸ್ಸೆಟ್ ರವರು ಜಗತ್ತಿನ ವಲಯಗಳು ಮತ್ತು ರಾಜಧಾನಿ ನಗರಗಳ ನಡುವೆ ಪರಸ್ಪರ ಭೌತಿಕ ಸಾಮಿಪ್ಯ ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಏಕತೆ, ವ್ಯಾಪಾರ, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಮತದಾನದ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ಇವುಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಜಗತ್ತಿನ ವಲಯಗಳು ಹಾಗೂ ರಾಜಧಾನಿ ನಗರಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದರು. ಅನಂತರ 1970ರಲ್ಲಿ ಲೂಯಿಸ್ ಕಾಂಟೋರಿ ಮತ್ತು ಸ್ಟೀವನ್ ಸ್ಪೇಯಿಜಿಲ್ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಜಗತ್ತಿನ ವಿವಿಧ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು 15 ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಲಯಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದರು. ಈ ವಿಂಗಡಣೆಯನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರ ನಡುವಿನ ಹೊಂದಾಣಿಕಾ ಸಂಬಂಧ, ಅಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಪರ್ಕ, ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಶಕ್ತಿಯ ಹಂತ ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಗಳ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಜಗತ್ತಿನ ರಾಜಕೀಯ ವಲಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಯಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಜಕೀಯ ವಲಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಕೇಂದ್ರ, ಅಂಚು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಅಂತಸತ್ವ–ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಪ್ರದೇಶ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆ 15 ಪ್ರಮುಖ ರಾಜಕೀಯ ವಲಯಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ.

1. ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯ ಪ್ರದೇಶ (ಯು.ಎ.ಇ. ಒಮ್ಮಾನ್, ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ, ಕುವೈತ್, ಇರಾಕ್, ಲೆಬನಾನ್, ಸುಡಾನ್, ಜೋರ್ಡಾನ್, ಸಿರಿಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಯಮನ್)
2. ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪ್ (ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿ, ಇಟಲಿ, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್, ಲುಕ್ಸಂಬರ್ಗ್)
3. ಪೂರ್ವ ಯುರೋಪ್ (ಪೋಲೈಂಡ್, ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ, ಹಂಗೆರಿ, ರೊಮೇನಿಯ ಮತ್ತು ಬಲ್ಗೇರಿಯ)
4. ರಷ್ಯ (ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟ)
5. ಉತ್ತರ ಅಮೇರಿಕ (ಅ.ಸಂ.ಸಂ. ಮತ್ತು ಕೆನಡ)
6. ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಮೇರಿಕ (ಅರ್ಜೆಂಟೈನ, ಬೊಲಿವಿಯ, ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಚಿಲಿ, ಕೊಲಂಬಿಯ, ಕೋಸ್ಟರಿಕ, ಈಕ್ವೆಡಾರ್, ಎಲ್‌ಸಾಲ್ವಡಾರ್, ಗ್ವಾಟೇಮಾಲ, ಹೊಂಡುರಾಸ್, ಮೆಕ್ಸಿಕೊ, ಪನಾಮ, ಪೆರುಗ್ವೆ, ಪೆರು, ವೆನಿಜುವೇಲ)
7. ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯ (ರಿಪಬ್ಲಿಕ್ ಆಫ್ ಚೈನ)
8. ನೈಋುತ್ಯ ಪೆಸಿಫಿಕ್ (ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್)
9. ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ (ಆಗ್ನೇಯ ಸಾಗರಿಕ ಏಷ್ಯ, ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ, ಮಲೇಷ್ಯ, ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್, ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗ, ವಿಯಟ್ನಾಂ, ಕಾಂಬೋಡಿಯ ಮತ್ತು ಥೈಲೆಂಡ್)
10. ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯ (ಭಾರತ)
11. ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ (ಮೊರಾಕೊ, ಟೂನಿಷಿಯ ಮತ್ತು ಆಲ್ಜೇರಿಯ)
12. ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕ (ಐವರಿಕೋಸ್ಟ್, ದಾಹೊಮೆ, ಜಿನೀವ, ಸೆನೆಗಲ್, ವೊಲ್ಟಾಸ್, ಮಾಲಿ, ನೈಜರ್ ಮತ್ತು ಟೋಗೊ)
13. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ (ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ರೊಡೀಷಿಯ)
14. ಕೇಂದ್ರದ ಆಫ್ರಿಕ (ಕಾಂಗೊ, ರೂವಾಂಡ ಮತ್ತು ಬುರುಂಡಿ) ಮತ್ತು
15. ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕ (ಉಗಾಂಡ, ಕೀನ್ಯ ಮತ್ತು ತಾಂಜನೀಯ) (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಪ್ರಮಾಣಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಅಥವಾ ಮಾದರಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಯಾವುದೇ ವಿಷಯ ತಪ್ಪು ಅಥವಾ ಸರಿ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಹಾಗೂ ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಆ ವಿಷಯ ಹೇಗಿರಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸುವ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಜೆ.ಎನ್.ಕೇನ್ಸ್ ಪ್ರಕಾರ ಯಾವ ವಿಷಯ ಹೇಗಿರಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಮಾದರಿ ವಿಜ್ಞಾನ.

ಪ್ರಮಾಣಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ ವಾಸ್ತವಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ (ಪಾಸಿಟಿವ್ ಥಿಯರಿ) ವಿರುದ್ಧವಾದುದು. ವಾಸ್ತವಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಯಾವ ವಿಷಯ ಹೇಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಿದೆ. ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಪ್ರಮಾಣಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ ವಿಷಯ ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗಿರಬೇಕು ಎಂದು ವಿವೇಚಿಸಿದರೆ ವಾಸ್ತವಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ ವಿಷಯ ಈಗ ಹೇಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ವಾಸ್ತವಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಷಯಗಳ ಯಥಾಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಮಾದರಿ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಷಯಗಳ ಒಳಿತು ಕೆಡಕುಗಳನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಯಾವುದೇ ವಿಷಯದ ವಾಸ್ತವ ವರ್ಣನೆ ವಾಸ್ತವಿಕ ವಿಜ್ಞಾನದ ಕೆಲಸ. ವಿಷಯಗಳ ಮೌಲ್ಯ ನಿರ್ಧಾರ ಮಾದರಿ ವಿಜ್ಞಾನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. (ಜಿ.ಡಿ.)

ಪ್ರಮಾಣಾನುಗುಣ ವೃತ್ತಗಳು: ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಅಂಕಿ–ಅಂಶ ಸರಣಿಯ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಇದನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಉದಾ: ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಬೆಳೆಯ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಅದರ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕಂಡು ಬರುವ ದೇಶಗಳ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ವೃತ್ತಗಳ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅದನ್ನು ಪ್ರಮಾಣಾನುಗುಣ ವೃತ್ತಗಳೆನ್ನುವರು. (ಜಿ.ಕೆ.)

ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳು: ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ದಟ್ಟವಾಗಿ ಒಂದೇ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಾನವನ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಬಹುವಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಅದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ವಿಸ್ತರಣೆಯು ಶಕ್ತಿ ಸಾಧನಗಳ ಲಭ್ಯತೆ, ಕಚ್ಚಾ ಪದಾರ್ಥಗಳ ದೊರಕುವಿಕೆ, ಬಂದರು ಅಥವಾ ರೇವು ಪಟ್ಟಣಗಳ ಸಾಮೀಪ್ಯತೆ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹಾಗೂ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಮತ್ತು ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತಗೊಂಡಿದೆ.

ಅಮೇರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರಗತಿ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡಕ್ಕಿಂತ ವಿಳಂಬವಾಗದೆಯೇ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇಂದು ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಮಹತ್ತರ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದೆ.

ಈಶಾನ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶ: ಈ ಪ್ರದೇಶ ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 50 ರಷ್ಟನ್ನು, ದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಶೇ. 10 ರಷ್ಟನ್ನು ಹಾಗೂ ಒಟ್ಟು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ.75 ರಷ್ಟನ್ನು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ $^2/_3$ ಭಾಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಐತಿಹಾಸಿಕ, ಭೌಗೋಳಿಕ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕಾಂಶಗಳು ಪೂರಕವಾಗಿದ್ದು, ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ದೊರೆತರೆ ನ್ಯೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಪೂರೈಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮೆಸಾಬಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ಜೊತೆಗೆ ಇತರೆ ಖನಿಜಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಒಳನಾಡ ಜಲಸಾರಿಗೆಯ ಜೊತೆಗೆ ರಸ್ತೆ ರೈಲು ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಯಿಂದ ಅಪರಿಮಿತ ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಳೀಯ ಹಾಗೂ ವಿದೇಶಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಹತ್ತಿರವಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಹಿಂದಿನಿಂದ ನೆಲೆಸಿರುವ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಪರಿಣತಿ,ತಾಂತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು ಸಿಗುತ್ತಲಿದೆ. ಈ ವಲಯದ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೆಂದರೆ;

ಅ) ಪಿಟ್ಸ್ ಬರ್ಗ್ ಪ್ರದೇಶ: ಇದು ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್, ವ್ಹೀಲಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಕ್ಲೀವ್‌ಲೆಂಡ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಓಹಿಯೋ ನದಿಯ ಮೂಲಕ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಸಾಗಿಸುವರು. ಪಂಚ ಮಹಾಸಾಗರಗಳ ಜಲಸಾರಿಗೆಯ ಮೂಲಕ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ಲೇಕ್ ಸುಪಿರೀಯರ್‌ನಿಂದ ರವಾನಿಸುವರು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್, ಗಾಜು ಮತ್ತು ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಆಕ್ರನ್‌ನಲ್ಲಿ ರಬ್ಬರ್ ಹಾಗೂ ಲಿವರ್‌ಪೂಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ.

ಆ) ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ – ಫಿಲಿಡೆಲ್ಫಿಯ ಬಾಲ್ಟಿಮೋರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು: ಇವು ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯದ ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ನ್ಯೂಜೆರ್ಸಿಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಅಪಲೇಷಿಯನ್‌ನಿಂದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಬಂದರು, ಆಂತರಿಕ ವಿಶಾಲ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳು ಪೂರಕವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಬಟ್ಟೆ, ತಾಮ್ರ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಶುದ್ಧೀಕರಣ, ಫೌಂಡ್ರಿ ವಸ್ತುಗಳು, ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣ, ಸಿಗಾರ್, ಸಕ್ಕರೆ, ಚರ್ಮ, ರೈಲ್ವೆ ಎಂಜಿನ್ ತಯಾರಿಕೆ, ರೇಷ್ಮೆ, ರೆಯಾನ್, ನಿಟ್ಟಿಂಗ್ ವಸ್ತು ಹಾಗೂ ಸುಗಂಧ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕಾ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ಇ) ದಕ್ಷಿಣ ನ್ಯೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಪ್ರದೇಶ: ಜನಭರಿತ ಪ್ರದೇಶ, ಇಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಕೊರತೆ ಇದ್ದರೂ ನಯಾಗರ ಜಲಪಾತದಿಂದ ಸಿಗುವ ಜಲಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿದೆ. ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಗಳು ಮೆಸ್ಸಾಚುಸೆಟ್ಸ್, ರೋಡ್ ಐಲೆಂಡ್, ಫಾಲ್‌ರಿವರ್ ಲಾರೆನ್ಸ್, ಲೊವೆಲ್, ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಾವಿಡೆನ್ಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿವೆ. ವೊರ್ಸಿಸ್ಟರ್ ಗಿರಣಿಯಂತ್ರ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮರದ ತಿರುಳು, ಕಾಗದ, ಪಾದರಕ್ಷೆ ಉದ್ಯಮಗಳೂ ಇವೆ.

ಈ) ಡೆಟ್ರಾಯಿಟ್ ಜಿಲ್ಲೆ: ಡೆಟ್ರಾಯಿಟ್,ಲಾನ್ಸಿಂಗ್, ಫ್ಲಿಂಟ್ ಪೊಂಟಿಯಾಕ್ ಮತ್ತು ಜಾಕ್ಸನ್ ನಗರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಫೋರ್ಡ್ ಕ್ರಿಸ್ಲರ್ ಮತ್ತು ಜನರಲ್ ಮೋಟರ್ ಕಂಪನಿಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಸಿದ್ದ ವಾಹನ ತಯಾರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಫೌಂಡ್ರಿ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ತಂತಿ, ಬಣ್ಣದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ.

ಉ) ದಕ್ಷಿಣ ಮಿಶಿಗನ್ ಸರೋವರ ಪ್ರದೇಶ: ಇದು ಶಿಕಾಗೊ, ವಿಸ್ಕಾನ್ಸಿನ್ ಹಾಗೂ ಇಂಡಿಯಾನ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಮಿಲ್ವಾಕೀ, ಗಾರಿ ಮತ್ತು ಸೌತ್‌ಬೆಂಡ್ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಪಂಚಮಹಾಸರೋವರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಉತ್ತರ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಪಡೆದು, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಫೌಂಡ್ರಿ, ರೈಲ್ವೆಕಾರ್,ರೈಲ್ವೆ ಎಂಜಿನ್,ಕೃಷಿ ಯಂತ್ರಗಳು, ವಿದ್ಯುತ್ ಯಂತ್ರಗಳು, ಮೋಟರ್ ವಾಹನ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಮುದ್ರಣ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿ, ಹಾಗೂ ಶಿಕಾಗೊ ಮಾಂಸ ಹದಮಾಡಿ ತುಂಬುವ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ.

ಉ. ದಕ್ಷಿಣ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶ: ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣದಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳು ಇದರ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿರುವ ಮೂಲಭೂತ ಅಂಶಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಬಹುಪಾಲು ಕಚ್ಚಾ ಹತ್ತಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬುಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿದೆ ಅಲಬಾಮದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಪ್ಲೋರಿಡಾದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾ ಫಾಸ್ಫೇಟ್, ಜಾರ್ಜಿಯದಲ್ಲಿ ಕಯೋಲಿನ್ ಹಾಗೂ ಅಪಲೇಷಿಯನ್‌ನಿಂದ ಅರಣ್ಯ ವಸ್ತುಗಳೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ವಲಯ ಟೆಕ್ಸಾಸ್‌ನಿಂದ ಕೆರೋಲಿನಾದವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದು, ಇದನ್ನು ಆಗ್ನೇಯ ಮತ್ತು ನೈರುತ್ಯ ವಲಯಗಳು ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು.

ಆಗ್ನೇಯ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಅಲಬಾಮ, ಕರೋಲಿನ, ವರ್ಜಿನಿಯ, ಟೆನೆಸ್ಸಿ ಮತ್ತು ಜಾರ್ಜಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಇವು ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಘಟಕಗಳಿರುವ ಪೀಡ್ ಮೌಂಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಹತ್ತಿರ ನೆಲೆಸಿವೆ. ಬರ್ಮಿಂಗ್ ಹ್ಯಾಂ, ಕೊಲಂಬಿಯ, ಚಾರ್ಲೊಟ್ಸ್, ನಾಕ್ಸ್‌ವಿಲ್ಲೆ, ಆಗುಸ್ಟ, ಅಟ್ಲಾಂಟ, ಬೆಸ್ಸೆಮರ್,ಅನ್ನಿಸ್ಟರ್, ಗಾಡ್ಸಡೆನ್ ಮತ್ತು ಚಟ್ಟಾನುಗ–ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು. ಅಲ್ಲದೆ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಪೀಠೋಪಕರಣ ತಯಾರಿಕೆಯ ಉದ್ಯಮಗಳೂ ಇವೆ.

ನೈರುತ್ಯ ವಿಭಾಗ ಟೆಕ್ಸಾಸ್, ಓಕ್ಲಹಾಮ ಮತ್ತು ಕಾನ್ಸಾಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಸ್ಕರಣ, ವಿಮಾನ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ರಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ. ತೈಲ ನಿಕ್ಷೇಪ, ಕಚ್ಚಾ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಪೂರೈಕೆ, ಅಂದರೆ ಸಲ್ಫರ್, ಶಿಲಾಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಯ ಸನ್ನಿವೇಶ ಹಾಗೂ ಬಂಡವಾಳದ ಪೂರೈಕೆಯಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಗೊಂಡಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು ವಿಮಾಂಟ್, ಹೌಸ್ಟನ್, ಡಲ್ಲಾಸ್, ಫೋರ್ಟ್‌ವರ್ಥ್ ಮತ್ತು ವಿಚಿತಾಗಳು, ಹೌಸ್ಟನ್ ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 12 ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಸ್ಥಾವರಗಳಿದ್ದು, ಇದನ್ನೇ ಆಧರಿಸಿರುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಕೃತಕ ರಬ್ಬರ್ ತಯಾರಿಕಾ ಘಟಕಗಳಿವೆ. ಪೋರ್ಡವರ್ಥ ವಿಮಾನ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಮತ್ತು ಡಲ್ಲಾಸ್ ಹತ್ತಿ ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಕರಾವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶ: ಇದು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅತಿ ಚಿಕ್ಕದಾದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಲಯ. ಇದು ವಾಷಿಂಗ್ಟನ್, ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಮತ್ತು ಒರೆಗಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಸ್ಯಾನ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೊದಲ್ಲಿ ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ, ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ, ಉಕ್ಕು ಸ್ಥಾವರ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣ ಉದ್ಯಮಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ. ಲಾಸ್ ಏಂಜಲೀಸ್ ಮತ್ತು ಸ್ಯಾನ್‌ಡಿಯಾಗೊಗಳಲ್ಲಿ ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ, ಉಕ್ಕು ತಯಾರಿಕೆ, ವಿಮಾನ ಮತ್ತು ಸಿನಿಮಾ ಉದ್ಯಮಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿವೆ. ಸೀಯಾತಲ್ ಮತ್ತು ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನು ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ, ವಿಮಾನ ಹಾಗೂ ಮರಮಟ್ಟು ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ.

ಕೆನಡದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಲಯ: ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಬಹು ಶೀತ ಹಾಗೂ ವಿರಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಕೇವಲ ಪಂಚಮಹಾ ಸರೋವರಗಳ ಪರ್ಯಾಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಇದು ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್, ಕ್ಯೂಬೆಕ್, ಟೊರಾಂಟೊ ಹಾಗೂ ಒಟ್ಟಾ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಹಾಗೂ ಬಂಡವಾಳದ ಲಭ್ಯತೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ವಾಹನ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಜವಳಿ, ಮರಕೊಯ್ಯುವುದು ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಸ್ಕರಣೆ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮಗಳು. ಇವು ಟೊರಾಂಟೊ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಇತರ ಕೇಂದ್ರಗಳೆಂದರೆ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟನ್, ಎಂಡ್‌ಸಾರ್ ಮತ್ತು ಕಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್‌ಗಳು.

2. ಯುರೋಪಿನ ವಾಯವ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶ: ಬೃಹತ್ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಮೂಲಕ ಯುರೋಪ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿ ಆರಂಭಗೊಂಡಿತು. ತಾಂತ್ರಿಕ ನೈಪುಣ್ಯತೆ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಪ್ರದೇಶ, ಹೊಸಯಂತ್ರ ತಯಾರಿಸುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಸ್ವಾಮ್ಯತೆ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ನಗರ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳು ಮುಂತಾದವು ಯುರೋಪಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಗೆ ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಖಂಡದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ.

ಅ) ರ್‍ಹೂರ್ ನದಿ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶ: ಜರ್ಮನಿಯ ರ್‍ಹೂರ್ ನದಿ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶ ಯುರೋಪ್‌ನಲ್ಲಿಯೇ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಲಯ. ಇದು ಸು. 80 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಹಲವು ಮೂಲಭೂತ ಅಂಶಗಳು ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವುಗಳೆಂದರೆ: ರ್‍ಹೂರ್ ನದಿ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಮೃದ್ಧ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೋಕಿಂಗ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ರ್‍ಹೈನ್ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪ ನದಿಗಳಿಂದ ಸುಲಭ ದರದ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ, ಜೊತೆಗೆ ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟದ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲು ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಇವೆಲ್ಲದರ ಜೊತೆಗೆ ಜರ್ಮನ್ನರ ಪರಿಣತಿ ಮತ್ತು ಜಾಣತನಗಳು ಬಂಡವಾಳ, ತಾಂತ್ರಿಕತೆ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕತೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಕಾರಣವಾಗಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾವಲಯಗಳೆಂದರೆ, ಡ್ಯೂಸೆಲ್ ಡಾರ್ಫ್ , ಜೆಲ್ಸಂಕಿಚನ್, ಡ್ಯೂಸ್ಬರ್ಗ್, ಎಸ್ಸೆನ್, ಬೊಚುಮ್ ಮತ್ತು ಡಾರ್ಟ್‌ಮಡ. ಇವು ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಭಾರಿ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಸೊಲಿನ್‌ಜೆನ್, ಹೇಗೆನ್ ಮತ್ತು ಕಿಮ್‌ಷೆಡ್‌ಗಳು ಆಯುಧ ಮತ್ತು ಕಟ್ಲಲ್ಲರಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಮನ್ ಮತ್ತು ಎಲ್ಬರ್ ಫೀಲ್ಡ್‌ಗಳು, ಉಣ್ಣೆ ಬಟ್ಟೆ, ರೇಷ್ಮೆ ಜವಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಫ್ರ್ಯಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಮೇಂಜ್‌ನಲ್ಲಿ ಚರ್ಮೋದ್ಯಮ, ಮ್ಯಾನ್‌ಹೈಮ್‌ನಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುದುಪಕರಣ, ಬರ್ಲಿನ್ ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಮ್ಯೂನಿಚ್‌ನಲ್ಲಿ ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ, ಸ್ಟುಟ್‌ಗರ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಮದ್ಯ ತಯಾರಿಕೆ, ಹ್ಯಾನೋವರ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ವಾಹನಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಅಚೆನ್‌ನಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಉಪಕರಣಗಳು ಹಾಗೂ ಸಾರ್‌ಬ್ರುಕೆನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮಗಳು ಪ್ರಗತಿಹೊಂದಿದೆ.

ಆ) ಸ್ವಿಸ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶ: ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸು. 28 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಹಾಗೂ 50 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದು ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡಿನ ಸು. ಶೇ. 70 ಭಾಗ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಜನರಲ್ಲಿ 3/4 ಭಾಗದಷ್ಟು ಜನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣಕ್ಕೆ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತದಿಂದ ದೊರಕುವ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣ. ಜೊತೆಗೆ ಇದರ ಸುತ್ತಲಿರುವ ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡಿನ ಭೂಭಾಗದಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಸುಲಭ ದರದ ಸಮುದ್ರ ಮಾರ್ಗ ತೂಕವುಳ್ಳ ಕಚ್ಚಾಪದಾರ್ಥ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧವಸ್ತು ಸಾಗಿಸಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗಡಿಯಾರ ತಯಾರಿಕೆ, ಲಘು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ರಸಾಯನಿಕ, ಜವಳಿ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ವಿದ್ಯುದುಪಕರಣ ಮತ್ತು ಸರ್ಜಿಕಲ್ ಉಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯ ಉದ್ಯಮಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ಜ್ಯೂರಿಚ್, ಬಾಸೆಲ್ ಮತ್ತು ಬಾಡೆನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮ ಸೇಂಟ್‌ಗ್ಯಾಲೆನ್, ಅಪ್ಪೆಂಜೆನ್ ಮತ್ತು ಜ್ಯೂರಿಕ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಗಡಿಯಾರ ತಯಾರಿಕೆಯು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಕ ಉದ್ಯಮ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿನ ಗಡಿಯಾರಗಳಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಬೇಡಿಕೆಯಿದೆ.

ಇ) ಲಂಬಾರ್ಡಿ ಮೈದಾನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶ: ಇಟಲಿಯ ಉತ್ತರದ ಪೋ ನದಿ ಕಣಿವೆ ಅಥವಾ ಲಂಬಾಡೀಕ ಮೈದಾನ ವಿಶಾಲ ಹಾಗೂ, ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿದ ಕೈಗಾರಿಕೀಕೃತ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪೆನೈನ್ ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವೆ ನೆಲೆಸಿದೆ. ಈ ಎರಡೂ ಸರಣಿಯಿಂದ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಪೋನದಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜಲಪಾತಗಳು ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಪೋ ನದಿಯ ಒಳನಾಡ ಜಲಸಾರಿಗೆ ಜಿನೀವದ ಬಂದರು ಹಾಗೂ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಕಚ್ಚವಸ್ತು ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳ ಸಾಗಣೆಗೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿವೆ. ಮಿಲನ್, ಟುರಿನ್, ಜಿನೀವ ಮತ್ತು ವೆನಿಸ್ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಜವಳಿ, ಸ್ವಯಂ ಚಾಲಿತ ವಾಹಗಳು, ಕಾರ್‌ಗಳು, ಸ್ಕೂಟರ್‌ಗಳು, ಬೆರಳಚ್ಚು ಯಂತ್ರ, ಹೊಲಿಗೆ ಯಂತ್ರ, ವಿದ್ಯುತ್ತು ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣ ತಯಾರಿಕೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ಟುರಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ರೈಲು ಬೋಗಿ, ವಿಮಾನ ಮತ್ತು ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಜಿನೀವ ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ದುರಸ್ತಿಗೂ ಹಾಗೂ ವೆನಿಸ್ ಕರಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಈ) ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಪ್ರದೇಶ: ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಲಯಗಳು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಮಿಡ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ಸ್ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಲಯವಾಗಿದೆ. ಇದು ಬರ್ಮಿಂಗ್ ಹ್ಯಾಂ ನಗರವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಥರ್ಮಲ್ ವಿದ್ಯುತ್ ಮತ್ತು ಆಮದು ತೈಲ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳೆಂದರೆ ಡಡ್ಲಿ, ವೂಲ್ವರ್ ಹ್ಯಾಮ್‌ಟನ್, ವಾಲ್‌ಸಾಲ್ ಮತ್ತು ಬ್ರೊಮ್‌ವಿಚ್‌ಗಳು ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಸಾರಿಗೆ, ವಿದ್ಯುದುಪಕರಣಗಳು ಗಾಜು, ವಾಹನಗಳ ಬಿಡಿಭಾಗ ತಯಾರಿಕೆಯು ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮಗಳು.

ಈಶಾನ್ಯ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಹಂಚಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ನ್ಯೂಕ್ಯಾಸಲ್, ರಹ್ಯಾಮ್, ಮಿಡ್ಲ್‌ಸ್‌ಬರೋ ಮತ್ತು ಡಾರ್ಲಿಂಗ್‌ಟನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ,

ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಗಾಜು ತಯಾರಿಕೆ, ಮೆಟಲರ್ಜಿ ಉದ್ಯಮಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಯಾರ್ಕ್ ಷೈರ್, ನ್ಯಾಟಿಂಗ್ ಹ್ಯಾಂಷೈರ್, ಡರ್ಬಿಷೈರ್, ಬ್ರಾಡ್‌ಫೋರ್ಡ್, ಹ್ಯಾಲಿಫಾಕ್ಸ್ ಹಡ್ಡರ್ಸ್ ಫೀಲ್ಡ್, ವೇಕ್‌ಫೀಲ್ಡ್ ಮತ್ತು ಲೀಡ್ಸ್‌ಗಳು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜವಳಿ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಶೆಫೀಲ್ಡ್ ಮತ್ತು ಡರ್ಬಿಷೈರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಲರಿ, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಹಾಗೂ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಉದ್ಯಮಗಳು ನೆಲೆಸಿವೆ.

ಲಂಕಾಷೈರ್ ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶ. ಇದರ ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ಪ್ರಪಂಚಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಕೇಂದ್ರ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಲಿವರ್‌ಪೂಲ್ ಮತ್ತು ಬಕೇನ್‌ಹೆಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ, ವೈಡ್ನೆಸ್ ರನ್‌ಕಾರ್ನ್ ಮತ್ತು ವಾರಿಂಗ್‌ಟನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗರ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ. ಗ್ರೇಟರ್ ಲಂಡನ್‌ನಗರ ರಾಜಧಾನಿ ಪ್ರದೇಶ, ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬಂದರು, ಲೇವಾದೇವಿ ಕೇಂದ್ರ, ಜನಭರಿತ ನಗರ ಮತ್ತು ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಕೇಂದ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಸಿಮೆಂಟ್, ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ವಾಹನ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುದುಪಕರಣಗಳು, ಸಂಗೀತ ಉಪಕರಣ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಪೀಠೋಪಕರಣ, ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಮುದ್ರಣ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ.

ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಬೆಲ್ಫಾಸ್ಟ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಮೆರಿನ್ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗ್ಲಾಸ್ಗೊ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ಇದಲ್ಲದೆ ಮಥರ್‌ವೆಲ್, ಕ್ರೋಟ್ ಬ್ರಿಡ್ಜ್, ಕ್ಲೈಸೈಡ್ ಡಂಬರ್ಟನ್ ಮತ್ತು ಪೊಫ್‌ಷೈರ್ ಇತರೆ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ.

ಉ) ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶ: ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಲಯಗಳನ್ನು 3 ಭಾಗವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಈಶಾನ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶ: ಇದು ಅತಿ ಪ್ರಮುಖ ಹಾಗೂ ದೊಡ್ಡ ವಲಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಜವಳಿ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಉದ್ಯಮಗಳಿದ್ದು, ಅವು ಹಂಕಿರ್ಕ್ ಡೆನಾಯಿನ್, ವೆಲೆನ್ಸಿಯನ್ನೆ, ಲಿಲ್ಲೆ, ರೊಬಾಬಿಕ್ಸ್, ಟೂರ್‌ಕಾಯಿಂಗ್ ನಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಲೊರೈನ್ ಪ್ರದೇಶ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ತಯಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಮತ್ತು ಕೋಕಿಂಗ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಮೆಟ್ಜ, ಥಿಯಾನ್‌ವಿಲ್ಲೆ, ಲಾಂಗ್ವೆ ಮತ್ತು ನಾನ್ಸಿಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ಪ್ಯಾರಿಸ್ ನಗರ ಜನಭರಿತವಾಗಿದ್ದು, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ: ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯ, ಪೊರ್ಸಿಲಿನ್, ಸಿಗರೇಟ್, ಸಂಗೀತ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಉಪಕರಣಗಳು, ಪೀಠೋಪಕರಣ, ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ವಾಹನ, ರೈಲ್ವೆ ಎಂಜಿನ್, ವಿಮಾನ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ತಯಾರಿಕಾ ಉದ್ಯಮಗಳು.

ಇತರೆ ವಲಯಗಳು: ಇದರಲ್ಲಿ ಗೇಟರ್ ಪ್ಯಾರಿಸ್, ಬೆಲ್ಜಿಯಂನ ಬ್ರುಸ್ಸೆಲ್ಸ್, ಆಂಟ್‌ವರ್ಪ್, ಸಾಂಬೆಮಿಯೂಸ್, ಸ್ಕೀಡ್ಯಾಮ್, ಆಮ್‌ಸ್ಟರ್‌ಡ್ಯಾಮ್, ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ಕೋಪೆನ್‌ಹೇಗನ್, ಸ್ವೀಡನ್ನಿನ ಸ್ಟಾಕ್‌ಹೋಮ್ , ನಾರ್ವೆಯ ಓಸ್ಲೋಗಳು ಯುರೋಪಿನ ಇತರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಾಗಿವೆ.

3. ರಷ್ಯದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳು: ರಷ್ಯದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ರಷ್ಯದ ಸಿಂಹಪಾಲು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪ (ಶೇ. 10) ಬಹುಪಾಲು ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ಮತ್ತು ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಸಂಪತ್ತು ಏಷಿಯಾಟಿಕ್ ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಪ್ರಸ್ತುತ ರಷ್ಯದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 75 ಭಾಗ ಯುರೋಪಿಯನ್ ರಷ್ಯದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ಇಂದು ರಷ್ಯದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು 3 ಪ್ರಮುಖ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ.

ಅ) ಮಾಸ್ಕೊ – ಗಾರ್ಕಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶ: ಇದರಲ್ಲಿ ಮಾಸ್ಕೊ, ಮಲಾ, ಗಾರ್ಕಿ, ಕಾಲಿನಿನ್, ಯುರೋಸ್ಲಾವಲ್, ಸ್ಮಲಲೆನ್‌ಸ್ಕ್ ಮತ್ತು ಇವಾನೋವೊ ಭಾಗಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಸ್ಕೊ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದು ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ರೈಲ್ವೆ, ವಿಶಾಲ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾರ್ಮಿಕರು ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿದೆ. ಮಾಸ್ಕೊ ಟುಲಾ ಪ್ರದೇಶದ ಕಡಿಮೆ ದರ್ಜೆ ಮತ್ತು ಆಮದಾದ ಕೋಕಿಂಗ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ವೊಲ್ಗ, ಯೂರಲ್ಸ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಸೈಬೀರಿಯದ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಮತ್ತು ಕಚ್ಚ ತೈಲಗಳು ಶಕ್ತಿಯ ಆಕರಗಳಾಗಿವೆ. ಮಾಸ್ಕೋದಲ್ಲಿ ಜವಳಿ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಲಘು ಉದ್ಯಮಗಳು ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿವೆ. ಗಾರ್ಕಿ – ಟುಲಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆ ಉಪಕರಣ, ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ವಾಹನ, ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣ ಉದ್ಯಮಗಳು ಪ್ರಗತಿಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜವಳಿಯ ವಿವಿಧ ಬಗೆಗಳಾದ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ, ಉಣ್ಣೆ ಬಟ್ಟೆ, ರೇಷ್ಮೆ ಮತ್ತು ಕೃತಕ ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆಯ ಉದ್ಯಮಗಳು ಪ್ರಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಇವಾನೋವೊ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು ಇದನ್ನು ರಷ್ಯದ ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ಎನ್ನುವರು. ರಬ್ಬರ್, ಚರ್ಮ ಹದಗೊಳಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಮದ್ಯ ತಯಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮಗಳಾಗಿವೆ.

ಆ) ಯೂರಲ್ಸ್ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳು: ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಇದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಮಾಗ್ನಿಟೊಗೊರ್‌ಸ್ಕ, ಕ್ಯೂಬಶೇವ್ ಮತ್ತು ಯೂರೈ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಯೂರಲ್ಸ್ ಪರ್ವತ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಖನಿಜಗಳು ಅದರಲ್ಲೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಕಡಿಮೆ ದರ್ಜೆಯ ಕೋಕಿಂಗ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ವಿಪುಲ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಸಂಪತ್ತು, ಅಲ್ಲದೆ ತಾಮ್ರ, ಕ್ರೋಮಿಯಂ ನಿಕ್ಕಲ್, ಕೋಬಾಲ್ಟ್, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ವನೇಡಿಯಂ, ಸೀಸ ಮತ್ತು ಸತುಗಳು ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ನೆರೆಯ ಕರಾಗಾಂಡ ಮತ್ತು ಕುಜೆನೆಟ್ಜ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಕೋಕಿಂಗ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಯೂಫಾ ಮತ್ತು ಕ್ಯೂಬಿಶೇವ್‌ಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಚ್ಚಾತೈಲ ಮತ್ತು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲಗಳು ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಮೆಟಲರ್ಜಿಕಲ್ ಉದ್ಯಮ, ಬೃಹತ್ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಯೂರಲ್ಸ್ ಮತ್ತು ವೋಲ್ಗ ತೈಲ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಆವಿಷ್ಕಾರದಿಂದ ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋಕೆಮಿಕಲ್ಸ್ ಉದ್ಯಮಗಳೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿವೆ.

ಇ) ಕುಬ್ಬಾಸ್ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶ: ಇದು ಏಷಿಯಾಟಿಕ್ ರಷ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು, ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಸೈಬೀರಿಯನ್ ರೈಲು ಮಾರ್ಗದ ಉದ್ದಕೂ ಹರಡಿದೆ. ಕುಜ್ಬಾಸ್ ಕುಜೆನೆಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಥರ್ಮಲ್ ವಿದ್ಯುತ್ತು ಮತ್ತು ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತು ಸಹ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಚ್ಚಾ ತೈಲವನ್ನು ಯೂರಲ್ಸ್‌ನ ಪೂರ್ವಭಾಗದಿಂದ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಟಂಗಸ್ಟನ್, ಅಬ್ರಕ, ಕಲ್ನಾರು ಹಾಗೂ ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ದೊರೆಯುವುದು. ಈ ಭಾಗದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮರ ಕೊಯ್ಯುವುದು, ಮರದ ತಿರುಳು ಮತ್ತು ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆ ಸರ್ವೇ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಮೆಟಲರ್ಜಿಕಲ್, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಹಾಗೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ನೆಲೆಸಿವೆ. ನೋವೊಸಿಬಿರ್‌ಸ್ಕ, ಗೋವೊ, ಬರ್ನ್‌ಲ್‌ಗಳು ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು.

4. ಜಪಾನಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಲಯಗಳು: ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಕೈಗಾರಿಕೀಕೃತ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಅಗ್ರಮಾನ್ಯವಾದುದು ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಶೇ. 84 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಪರ್ವತಗಳಿಂದಾವೃತವಾಗಿದೆ. ಆಗಾಗ್ಗೆ ಭಯಂಕರವಾದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು, ಭೂಕಂಪಗಳು ಮತ್ತು ಚಂಡಮಾರುತಗಳಂಥ ನೈಸರ್ಗಿಕ ವಿಪತ್ತುಗಳು ಸರ್ವೆ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಪೂರಕವಾದಂತಹ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಖನಿಜಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಜಪಾನ್ ವಿಸ್ಮಯಕಾರಿಯಾದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಆದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಸಹ ಕೆಲವು ಪೂರಕವಾದ ಅಂಶಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ವಿಪುಲವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಅಂಕುಡೊಂಕಾದ ಕರಾವಳಿ ಮತ್ತು ಬಂದರು ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಪರಿಣಿತ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪೂರೈಕೆ, ಸ್ವದೇಶಿ ಮತ್ತು ವಿದೇಶಿಯ ವಿಶಾಲವಾದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ಸಾಗರಿಕ ವಾಯುಗುಣ, ದಕ್ಷ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕತ್ವ, ಸರ್ಕಾರದ ಬೆಂಬಲ ಹಾಗೂ ಜನರ ದೃಢ ಸಂಕಲ್ಪಗಳು. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಕಿಹೀನ್, ಹಾನ್ಸಿನ್, ಐಸೆಖಾರಿ ಮತ್ತು ಕಿಟಾಕಿಯೂರು ಪ್ರದೇಶಗಳು.

ಅ) ಕಿಹೀನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳು: ಜಪಾನಿನಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶವಿದು. ಕ್ವಾಂಟೊ ಮೈದಾನವೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಇದು ಟೋಕಿಯೋ, ಯೋಕೋಹಾಮ ಮತ್ತು ಕವಾಸಾಕಿ ಮಹಾನಗರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಜಪಾನಿನ ಅರ್ಧಭಾಗ ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಶೇ.25 ರಷ್ಟು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಟೋಕಿಯೊ ಯೋಕೋಹಾಮ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶ ಎಂದು ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಜವಳಿ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ, ರಾಸಾಯನಿಕ ತಯಾರಿಕೆ, ಮರದ ತಿರುಳು ಮತ್ತು ಕಾಗದ, ವಿಮಾನ ತಯಾರಿಕೆ ವಿದ್ಯುದುಪಕರಣ ಮತ್ತು ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಟೋಕಿಯೋ ವಿದ್ಯುತ್ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇದು ದೂರದರ್ಶನ, ರೆಫ್ರಿಜರೇಟರ್, ವಾಷಿಂಗ್‌ಮಿಷನ್ ಮತ್ತು ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ತಯಾರಿಕಾ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಯೋಕೋಹಾಮ ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಪೆಟ್ರೋಕೆಮಿಕಲ್ಸ್, ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಕವಸಾಕಿ ಮೆರೈನ್ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಸಿಮೆಂಟ್, ಗಾಜು ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಯಂ ಚಾಲಿತ ವಾಹನ(ಬೈಕ್)ಗಳ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಆ) ಹಾನ್ಸಿನ್ ಪ್ರದೇಶ: ಇದು ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಶೇ.20 ರಷ್ಟನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಕಿಂಕಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಲಯವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವುದು. ಒಸಾಕ ಖಾರಿಯ ಶಿರೋಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದು, ಒಸಾಕ, ಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಕಿಯಾರ್ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನಾಗಸಾಕಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಯೋಕೋಹಾಮ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಹಿಮೇಜಿ ನಗರಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜವಳಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಹತ್ತಿ ಜವಳಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದು, ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಲೋಹ ಆಧಾರಿತ ಉದ್ಯಮಗಳು ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿವೆ.

ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಹಬೆ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್‌ಚಾಲಿತ ರೈಲು ಎಂಜಿನ್‌ಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಜವಳಿ ತಯಾರಿಕಾ ಘಟಕ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಉದ್ಯಮಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿವೆ. ಒಸಾಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹತ್ತಿ ಜವಳಿ ಕೇಂದ್ರ. ಜೊತೆಗೆ ರೇಷ್ಮೆ ಮತ್ತು ಕೃತಕ ನಾರು ಬಟ್ಟೆಯ ಗಿರಣಿಗಳು ಸಹ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದನ್ನು ಜಪಾನಿನ ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ಎನ್ನುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಹಾಗೂ ಪಾದರಕ್ಷೆ ತಯಾರಿಕೆ ಉದ್ಯಮಗಳೂ ಇವೆ. ಕೋಬೆ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ, ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋ ಕೆಮಿಕಲ್ಸ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿವೆ. ಆದರೆ ಕಿಯೊಟೊ ಕೇಂದ್ರ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಕ ಕರಕುಶಲ ಉದ್ದಿಮೆ, ಪೋರ್ಸಲಿನ್‌ಗಳಂತಹ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತದೆ.

ಇ) ಐಸೆ ಖಾರಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶ: ಇದು ಹೊನ್ಷು ದ್ವೀಪದ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ನೆಲೆಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರಗತಿ ನಗೋಯ ಮಹಾನಗರ ಹಾಗೂ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ನಗೋಯ ಪ್ರದೇಶ ಎಂದು ಸಹ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವುದು. ಜವಳಿ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಉದ್ಯಮಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಜವಳಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ ಉಣ್ಣೆ ಬಟ್ಟೆ ಕೃತಕ ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ವಾಹನ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ ರೈಲ್ವೆ ಎಂಜಿನ್, ವಿಮಾನ ತಯಾರಿಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ತಾಜಿಮಿ ಮತ್ತು ಸೀಟೋ ನಗರಗಳು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆ ಪೋರ್ಸಿಲಿನ್‌ಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಈ) ಕಿಯೂಶು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶ: ಇದು ಉತ್ತರ ಕಿಯೂಶು, ಚಿಕಾಗೋ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ವಲಯ, ಯವಾಟ, ಕೊಕುರ ಮತ್ತು ಮೋಜಿನಗರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಜಪಾನಿನ ಏಕೈಕ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಹೊಂದಿದ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ, ಯಂತ್ರಗಳ ಬಿಡಿಭಾಗ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ಯವಾಟಾ ನಗರ ದೊಡ್ಡ ಉಕ್ಕು ತಯಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ, ನಾಗಸಾಕಿ ಮತ್ತು ಶಿಮೊನೊಸಾಕಿಗಳು ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ.

ಇವಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮರೋರಾನ್ ಉಕ್ಕು ಘಟಕ, ಅಕಿತ ಮತ್ತು ನಿಗಾತದಲ್ಲಿ ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ, ಹಿರೋಶಿಮದಲ್ಲಿ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಕುರೆಯಲ್ಲಿ ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮಗಳು ನೆಲೆಸಿವೆ.

ಚೀನದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳು: ಚೀನ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನ ದೇಶ. ಇದು ಸಾಕಷ್ಟು ಖನಿಜ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಸರ್ಕಾರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಬರುವವರೆಗೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ತರುವಾಯ, ಅಂದರೆ 1949ರ ಅನಂತರ ದೇಶದ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಯೂರೋಪ್ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕಗಳು ಹಾಗೂ ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ರಷ್ಯಗಳ ತಾಂತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಯಿತು. ಸುಮಾರು ದಶಕಗಳ ಕಾಲ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರಯತ್ನ ಮುಂದುವರಿಸಿತು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಯಶಸ್ಸನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಿತು. ಆದರೂ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ ಸಾಧಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅಪಾರವಾದ ಮಾನವ ಶಕ್ತಿ, ಖನಿಜ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿ ಸಂಪತ್ತು, ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲು ಸಾರಿಗೆಯ ಪ್ರಗತಿಗಳು ಚೀನದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿವೆ.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಚೀನದಲ್ಲಿ 7 ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿವೆ.

1. ಮಂಚೂರಿಯ ಪ್ರದೇಶ
2. ಟಿಯಾಂಜಿನ್ – ಬೀಜಿಂಗ್ ಪ್ರದೇಶ
3. ಶಾಂಕ್ಸಿ–ಪಾವ್‌ಟೋವ್ ಪ್ರದೇಶ
4. ಚಾಂಗ್ ಜಿಯಾಂಗ್ ತಗ್ಗುವಲಯ
5. ವುಹಾನ್ ಪ್ರದೇಶ
6. ಕ್ಸಿ ಜಿಯಾಂಗ್ ಪ್ರದೇಶ
7. ಸಿಚುಆನ್ ಪ್ರದೇಶ

1. ಮಂಚೂರಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಅನ್‌ಶಾನ್–ಪ್ಯೂಷನ್–ಶಷ್ಯಾಂಗ್ (ಮುಕ್ಡೆನ್) ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಚೀನದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಹಾಗೂ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶ. ಉದಾ: ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ದೊರೆಯುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ.

2. ಟಿಯಾಂಜಿನ್–ಬೀಜಿಂಗ್ ಪ್ರದೇಶ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಉತ್ತಮ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ವಲಯವಾಗಿದ್ದು, ಲೋಹಾಂಶವುಳ್ಳ ಉದ್ಯಮ ಮತ್ತು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿದೆ. ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ, ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮ, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು ಮತ್ತು ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ ತಯಾರಿಕಾ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿವೆ.

3. ಶಾಂಕ್ಸಿ ಪಾವ್ ಪ್ರದೇಶ ಸಹ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ವಲಯವಾಗಿದ್ದು ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಸಾಕಷ್ಟು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಪಾವ್‌ಟೋವ್, ತೈಯು ಆನ್ ಮತ್ತು ತಾಟುಂಗ್‌ಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ತಯಾರಿಸುವ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸಲಾಗುವುದು.

4. ಚಾಂಗ್ ಜಿಯಾಂಗ್ ಚೀನದ ಹಳೆಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶ. ಅಂದಿನಿಂದಲೂ ವಿದೇಶೀಯರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ಶಾಂಘೈ. ಇಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ನೆರವಿನಿಂದ ಏಷ್ಯದಲ್ಲೇ ಅತಿದೊಡ್ಡ ಹತ್ತಿಗಿರಣಿಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ, ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಉಕ್ಕು ತಯಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಉದ್ಯಮಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

5. ವುಹಾನ್ ಪ್ರದೇಶ ಯಾಂಗ್–ಟ್ಸೆ–ಕಿಯಾಂಗ್ ಬಯಲಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಮೂರು ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಉದಾ: ವುಂಚಾಂಗ್, ಹನ್ಯಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಹ್ಯಾಂಕೊ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರುಗಳು ಲೋಹಾಧಾರಿತ ಹಾಗೂ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ, ರೈಲ್ವೆ ಉಪಕರಣ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

6.ಕ್ಸಿ ಜಿಂಯಾಂಗ್ ಪ್ರದೇಶ ಸಿಕಿಂಯಾಂಗ್ ನದಿಯು ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದೇ ಮುಖ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಂದರು ಇದೆ. ಉದಾ: ಕಾಂಟನ್ ಗುವಾಂಗ್ ಚೊ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ, ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮ, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು, ಮದ್ಯ ತಯಾರಿಕೆ, ಕರಕುಶಲ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಸ್ಕರಣ.

7. ಸಿಚುಯಾನ್ ಪ್ರದೇಶ ಚುಂಕಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಚೆಂಗ್ಡು ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳು ಮತ್ತು ಅಪರಿಮಿತ ಕೃಷಿ ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುಗಳು ವಿವಿಧ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ನೆರವಾಗುವುವು. ಉದಾ: ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮ, ಕಾಗದ ಮತ್ತು ಮರದ ತಿರುಳು, ಸಿಮೆಂಟ್, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಭಾರತದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳು: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ಉದ್ಯಮಗಳಿಗೆ ಬುನಾದಿಯನ್ನು ಹಾಕಲಾಯಿತು. ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಆಯೋಜಿಸಿ ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕಳೆದ ಐದು ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿತು, ಮತ್ತು ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯದ ಶೇ. 35 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಒಟ್ಟು ಉದ್ಯೋಗ ನಿರತರಲ್ಲಿ ಶೇ.16 ರಷ್ಟು ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಒದಗಿಸಿದೆ. ಈ ಎರಡೂ ವಿಭಾಗದಲ್ಲೂ ಕೃಷಿಯ ಅನಂತರ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ 8 ಪ್ರಧಾನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಕೀರ್ಣ ಅಥವಾ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನುಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅ) ಹೂಗ್ಲಿ ಪ್ರದೇಶ: ಹೂಗ್ಲಿ ನದಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಸು. 75 ಕಿಮೀ ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಂಬೇರಿಯ ಮತ್ತು ನೈಋತಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬಡ್ಜ್ ಬಡ್ಜ್ ಮತ್ತು ಉಲುಬೇರಿಯದವರೆಗೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದು ಕೋಲ್ಕತ, ಗುಹಾವಟಿ ಅಗರ್‍ಪಾರ, ಶ್ಯಾಮ್‌ನಗರ, ಬಾರ್‍ರಾಕ್ಪೋರ್, ಅಲಂಬಜಾರ್, ಟಿಟಾಗರ್ ಬಾಬಾನಗರ, ಬಡ್ಜ್, ಬಡ್ಜ್ ಹೂಗ್ಲಿ, ಶ್ರೀರಾಂಪುರ ಹೌರಾ ಮತ್ತು ರಿಶ್ರಾ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳ್ಳಲು ಹಲವು ಅಂಶಗಳು ಪೂರಕವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ: ಕೋಲ್ಕತ ಬಂದರು, ಗಂಗಾ ಮತ್ತುಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಗಳ ಫಲವತ್ತಾದ ಹಿನ್ನಾಡು, ಸೆಣಬು, ಹತ್ತಿ, ಚಹ, ಖನಿಜ ಮೊದಲಾದ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳು, ಹತ್ತಿರದ ದಾಮೋದರ್‌ನಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಹಾಗೂ ಜಲವಿದ್ಯುತ್, ಕಾರ್ಮಿಕರು, ರಸ್ತೆ, ರೈಲು ಮತ್ತು ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆಗಳ ಉತ್ತಮ ಸೌಲಭ್ಯ, ಶುದ್ಧನೀರಿನ ಅಪರಿಮಿತ ಪೂರೈಕೆ, ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಲಭಿಸಿರುವ ಬ್ರಿಟಿಷರ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ನೆರವು. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಸೆಣಬು, ಹತ್ತಿ, ರೇಷ್ಮೆಜವಳಿ, ಕಾಗದ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್, ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ವಾಹನ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ, ಸಿರಾಮಿಕ್ಸ್, ಚರ್ಮ, ಸೈಕಲ್, ಡೀಸೆಲ್, ಎಂಜಿನ್, ರಸಗೊಬ್ಬರ, ಹಡಗು, ರಬ್ಬರ್, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್, ಸಾರಿಗೆ, ಯಂತ್ರಗಳು, ಔಷಧ ಉದ್ಯಮಗಳು.

ಆ) ಮುಂಬಯಿ: ಪುಣೆ ಪ್ರದೇಶದ ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಸಂಘಟಿತ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಲಯವಾಗಿದ್ದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಮುಂಬಯಿ ಬೃಹತ್ ನಗರ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನಗರಗಳಾದ ಕುರ್ಲಾ, ಘಾಟ್ಕೋಪುರ, ವಿಲೆ ಪಾರ್ಲೆ,

ಜೋಗೇಶ್ವರಿ, ಅಂಧೇರಿ, ಥಾಣೆ, ಭಂಡೂಪ್, ಕಲ್ಯಾಣ, ಪುಣೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನಗರಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಉದ್ಯಮ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿದ್ದು ಮುಂಬಯಿ ಭಾರತದ ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ಎಂದು ಖ್ಯಾತಿಗಳಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಉಣ್ಣೆ ಬಟ್ಟೆ, ರೇಷ್ಮೆ ಮತ್ತು ಕೃತಕ ರೇಷ್ಮೆ ಜವಳಿ, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು, ವನಸ್ಪತಿ , ಸಾಬೂನು, ರಬ್ಬರ್, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್, ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ, ಕಾರು, ಜೀಪು, ಮೊಪೆಡ್ಸ್, ಬೈಸಿಕಲ್, ಎಲಕ್ಟ್ರಿಕಲ್, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಸಕ್ಕರೆ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಔಷಧ ಉದ್ಯಮಗಳೂ ನೆಲೆಸಿವೆ.

ಇ) ಅಹಮದಾಬಾದ್–ವಡೋದರ ಪ್ರದೇಶ: ಗುಜರಾತ್‌ನ ಕ್ಯಾಂಬೆ ಖಾರಿಯ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿನ ಭಾಗವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅಹಮದಾಬಾದ್, ವಡೋದರ, ಕೊಯಾಲಿ, ಬರೂಚ್ ಮತ್ತು ಸೂರತ್‌ಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಅಹಮದಾಬಾದ್ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದುವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ, ಉಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ಜವಳಿ, ಕಾಗದ, ಪೆಟ್ರೋಕೆಮಿಲ್ಸ್ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಡೀಸೆಲ್ ಎಂಜಿನ್, ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ, ಔಷಧ ಹಾಗೂ ಕ್ಷೀರೋತ್ಪನ್ನದ ಉದ್ಯಮಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ.

ಈ) ಮಧುರೈ–ಕೊಯಮತ್ತೂರು –ಬೆಂಗಳೂರು ಪ್ರದೇಶ: ಇದು ಕರ್ನಾಟಕ ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮಧುರೈವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು, ಚೆನ್ನೈ, ಮಧುರೈ, ಶಿವಕಾಶಿ, ಕೊಯಮತ್ತೂರು, ತಿರುಚಿರಾಪಳ್ಳಿ, ಮಂಡ್ಯ, ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಮಧುಕೊಟ್ಟೈ–ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಹತ್ತಿ, ರೇಷ್ಮೆ, ಜವಳಿ, ಸಕ್ಕರೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಯಂತ್ರಗಳು, ರಬ್ಬರ್, ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕ ಉಪಕರಣಗಳು, ಟೆಲಿಫೋನ್, ರೈಲ್ವೆ ಬೋಗಿ, ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ ಉದ್ಯಮಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ಚೆನ್ನೈ, ಮಧುರೈ ಮತ್ತು ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹತ್ತಿ ಜವಳಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನ್ ಮಷೀನ್ ಟೂಲ್ಸ್ (ಎಚ್‌ಎಂಟಿ), ಇಂಡಿಯನ್ ಟೆಲಿಫೋನ್ ಇಂಡಸ್ಟ್ರೀಸ್ (ಐಟಿಐ) ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನ್ ಏರೋನಾಟಿಕ್ಸ್ ಲಿ. (ಎಚ್‌ಎಎಲ್), ಭಾರತ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ.

ಉ) ಛೋಟನಾಗಪುರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ: ಬಹುಭಾಗ ಜಾರ್ಖಂಡ್‌ನ ವಲಯ ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ ಮತ್ತು ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಜಂಷೆಡ್‌ಪುರ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರ. ಅಲ್ಲದೆ ಬೊಕಾರೊ, ದುರ್ಗಾಪುರ, ಕುಲ್ಟಿ, ಹಿರಾಪುರ, ಅಸನ್‌ಸಾಲ್, ರಾಣಿಗಂಜ್, ಝರಿಯ, ಸಿಂದ್ರಿ ಧನಬಾದ್, ಹಜ್ಹಾರಿಬಾಗ್ ಮತ್ತು ರಾಂಚಿ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ರೈಲ್ವೆ ಬೋಗಿ, ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣ, ಕಾಗದ, ವಿದ್ಯುತ್ ತಂತಿ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ, ಸಿಮೆಂಟ್, ರಸಗೊಬ್ಬರ, ರೈಲ್ವೆ ಎಂಜಿನ್ನುಗಳು, ಕಾಗದ, ಗಾಜು ಮತ್ತು ಸೆರಾಮಿಕ್ ತಯಾರಿಕೆಯ ಉದ್ಯಮಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು.

ಊ) ಆಗ್ರ–ದೆಹಲಿ–ಸಹರಾನ್ಪುರ–ಅಂಬಾಲ ಪ್ರದೇಶಗಳು: ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ದೆಹಲಿ, ಹರಿಯಾಣದ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಆಗ್ರಾ, ಸಹರಾನ್ಪುರ, ಫರಿದಾಬಾದ್, ಮಥುರ, ದೆಹಲಿ, ಮೋದಿನಗರ, ಗಾಜಿಯಾಬಾದ್, ಫಿರೋಜ್‌ಬಾದ್, ನೊಯಿಡ, ಮೀರತ್, ಪಾಣಿಪತ್ ಮೊದಲಾದ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿ ಅತಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿ, ಗಾಜು, ರಸಾಯನಿಕಗಳು, ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ವಾಹನಗಳು, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಕಾಗದ, ಸಾಬೂನು, ವನಸ್ಪತಿ, ಸಕ್ಕರೆ ಮತ್ತು ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿವೆ. ಇದನ್ನು ನ್ಯಾಷನಲ್ ಕ್ಯಾಪಿಟಲ್ ರೀಜನ್ (ಎನ್‌ಸಿಆರ್) ಎಂದೂ ಸಹ ಕರೆಯುವರು. ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ದೆಹಲಿ ಮಹಾನಗರ ಮತ್ತು 138 ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಋ) ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣಂ – ಗುಂಟೂರು ಪ್ರದೇಶ: ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ, ವಿಶಾಖ ಪಟ್ಟಣಂ, ಕರ್ನೂಲು, ಪ್ರಕಾಶಂ, ಗುಂಟೂರು ಹಾಗೂ ಮಚಲಿ ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ, ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ, ರಸಗೊಬ್ಬರ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಹಾಗೂ ಪೆಟ್ರೋ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ನೆಲೆಸಿವೆ ಅಲ್ಲೂವ, ಕೊಚ್ಚಿನ್ ಮತ್ತು ಪುನಲೂರ್ ವಲಯಗಳೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಇವು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿವೆ. (ಎನ್.ಎಲ್.)

ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಲೀಡಿಂಗ್ ಅಥವಾ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಚಾಲನ ಕೈಗಾರಿಕ ಘಟಕಗಳ ಧ್ರುವೀಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮುಖ್ಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು. ಇವುಗಳು ಇತರೆ ಆರ್ಥಿಕ ಘಟಕಗಳ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಒಂದೇ ಒಂದು ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಸಂಚಾಲನ ಘಟಕವಾಗಿರಬಹುದು. ಅಥವಾ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಗುಂಪುಗಳ ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿರಬಹುದು.

ಸಂಚಾಲನ ಕೈಗಾರಿಕ ಸಣ್ಣ ಘಟಕಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಕೆಲವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ಲೀಡಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಸಂಚಾಲನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಂಚಾಲನ ಕೈಗಾರಿಕ ಘಟಕಗಳು: ಅ) ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ) ಗುರುತರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತವೆ. ಇ) ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಿಣಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಈ) ತೀವ್ರತರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿರುತ್ತದೆ.

ಲೀಡಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ: 1) ಹೊಸ ಹಾಗೂ ಚಲನಾತ್ಮಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಾಗಿದ್ದು ಸುಧಾರಿತ ಅಥವಾ ಉನ್ನತ ತಾಂತ್ರಿಕತೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಸಂಕಲ್ಪ ಸದೃಢತೆ ರೂಪಿಸುತ್ತದೆ.

2) ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರ ಮಟ್ಟದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದಾಯ ಸ್ಥಿತಿ ಸ್ಥಾಪಕ ಬೇಡಿಕೆ ಇರುತ್ತದೆ.

3) ಅಂತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸಹ ಸಂಬಂಧಗಳು ಬಲವಾಗಿದ್ದು ಇತರೆ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಉತ್ಪನ್ನಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕಕೊಂಡಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅರೆ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಇತರೆ ಹಿಂದುಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತವೆ.

ಧ್ರುವೀಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯು ಎರಡು ರೀತಿಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

1) ಚದುರಿದ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಚಾಲನಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಪ್ರೇರಣ ಬೆಳವಣಿಗೆಯು ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ತನ್ನ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ.

2) ಧ್ರುವೀಕರಣ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ವಿವಿಧ ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ಅವುಗಳ ಗುಣಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಧ್ರುವೀಕರಣಗೊಂಡು ಧ್ರುವೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ರೂಪ ತಾಳುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಧ್ರುವೀಕರಣಗೊಂಡ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶದ ಕೆಲವೇ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಸ್ಥಾನೀಕರಣಗೊಂಡು ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಹರಿವಿಕೆಯಿಂದ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಕೇಂದ್ರೀಕರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣದಿಂದ ಅನೇಕ ಆರ್ಥಿಕ ಅನುಕೂಲಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಮೂರು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ:

ಅ) ಸಂಚಾಲನ ಘಟಕಗಳ ಆಂತರಿಕ ಅನುಕೂಲಗಳು (ಮಿತವ್ಯಯಗಳು): ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಸರಕುಗಳ ಸರಾಸರಿ ವೆಚ್ಚದ ದರ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದ ಉತ್ಪಾದನೆ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯ ಅಳವಡಿಕೆ, ಉದ್ಯೋಗ ಪರಿಣಿತಿಯ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮತ್ತು ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಹಾಗೂ ಹಣಕಾಸಿನ ನಿರ್ವಹಣೆಗಳನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸುತ್ತದೆ.

ಆ) ಸಂಚಾಲನ ಘಟಕಗಳಿಗೆ ಬಾಹ್ಯವಾಗಿ ಆದರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಆಂತರಿಕವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಅನುಕೂಲಗಳು: ಕೈಗಾರಿಕೆ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಂತೆ ಘಟಕದ ಉತ್ಪಾದನ ವೆಚ್ಚ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆ. ನಿರ್ಬಂಧಿತ ಆರ್ಥಿಕತೆ, ಉದ್ಯಮಗಳ ಸ್ಥಾನಿಕ ಸಾಮೀಪ್ಯತೆ ಸಂಪರ್ಕಕೊಂಡಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ನಿರ್ಬಂಧಿತ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಉದ್ಯಮ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳಲು, ಪರಿಣಿತ ಕ್ರಮ ಕ್ರೂಢೀಕರಿಸಲು ಸುಲಭವಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ವಿನಿಮಯಗೊಳ್ಳಲು, ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪುನರ್ ಬಳಕೆ ಹಾಗೂ ವಿಶೇಷ ಸೇವೆಗಳು ಎಲ್ಲ ಉದ್ಯಮಗಳಿಗೂ ದೊರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಲ್ಲದೆ, ಹೆಚ್ಚು ಸಂಶೋಧನ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು, ದುರಸ್ಥಿ ಸೇವೆಗಳು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೆ ಲಭ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಹೆಚ್ಚು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಸರಕಿನ ಸರಾಸರಿ ವೆಚ್ಚ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಇ) ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಬಾಹ್ಯವಾಗಿ ಆದರೆ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ಇರುವ ಅನುಕೂಲಗಳು: ಸರಾಸರಿ ಕಡಿಮೆ ಉತ್ಪಾದನ ವೆಚ್ಚದ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಂತೆ ಒಂದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ನಗರೀಕರಣ ವೃದ್ಧಿಗೊಂಡು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಖಾಸಗಿ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು, ಜನರು ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ಹಣಕಾಸಿನ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸೇವೆಗಳಾದ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು, ಶಾಲೆಗಳು, ಸಿನಿಮ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮುಂತಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಕೀರ್ಣಗಳು ಸಹಾ ಧ್ರುವೀಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿರುವ ಮೂಲ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ನಗರದ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಧ್ರುವೀಕರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಹರ್ಶ್‌ಮನ್‌ರವರ ಪ್ರಕಾರ ಹೀಗೆ ಧ್ರುವೀಕರಣಗೊಳ್ಳುವುದು ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಆ ದೃಶ್ಯ ನಿರುದ್ಯೋಗವನ್ನು ಸ್ಥಂಭ ಬೆಳವಣಿಗೆ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಲೀನಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಶ್ರಮಬಲದ ಬಹುಭಾಗ ಹರಿದುಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಬೆಂಬಲ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಂದು ಮಾಡಬಹುದು. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಬೆರ್ರಿಯವರು ವಿಸ್ತರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಪರ್ಕಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬೆರ್ರಿಯವರು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಬೆಳವಣಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನವೀನತೆಯ ವಿಸ್ತರಣೆಯಾಗಲಿದ್ದು, ಹೀಗೆ ನವೀನಗೊಂಡ ಬೆಳವಣಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳಿಂದ

ಸಣ್ಣ ನಗರಗಳು ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಹರಿದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ವಿಸ್ತರಣೆ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ನಗರಗಳಿಂದ ಹೇಗೆ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೋಸುವಿಕೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲ್ಪಡುವ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಸೋಸುವಿಕೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಉಪಕರಣಗಳಂತೆ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದರಿಂದ ನಗರಗಳ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ನಗರ ಕೇಂದ್ರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ತೆಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವಂತೆ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೀತಿಯ ನೀತಿ ನಿಯಮಗಳು ವಿಸ್ತರಣಾವಧಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರೆ, ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಮೂಲ ಸೌಲಭ್ಯ ನಿಯಮಗಳು ಸೋಸುವಿಕೆ ಸಮಯವನ್ನು ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸುವುದು. ಸೋಸುವಿಕೆ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತರಣೆಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಕಾರ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಸಮಗ್ರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕೇಂದ್ರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ನೀತಿ ನಿಯಮಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಪರ್ಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಗಳೊಡನೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಟಿ.ಎಂ.ಎಂ.)

ಪ್ರವಾಸ: ವಿಹಾರ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಇತರೆ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಸ್ವಸ್ಥಳದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೋಗುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾನವರು ಬಡತನದಿಂದ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಯುದ್ಧ, ಕ್ಷಾಮ, ಬರಗಾಲ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ವಸತಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಮಾನವನ ಆರ್ಥಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ, ಬೌದ್ಧಿಕಮಟ್ಟ ವೃದ್ಧಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಯಾಣ ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಹಾಗಾಗಿ, ಪ್ರವಾಸಿ ಎಂದರೆ ಕನಿಷ್ಠ 24 ಗಂಟೆಗಳ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ; ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಬೇರೊಂದು ಆಕರ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ವಿಹಾರ, ಆನಂದ, ಆಹ್ಲಾದ, ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣಿಸುವ, ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾರಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅಥವಾ ಕೃತಕವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನಿಡುವ, ದಿನವಿಡೀ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ಮಾನಸಿಕ ಒತ್ತಡಗಳಿಗೆ ಸಿಲುಕಿರುವವ, ತಮ್ಮ ಸಂಸಾರ ಅಥವಾ ಸ್ನೇಹಿತರೊಡನೆ ಆಕರ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವವ, ವರ್ಷವಿಡೀ ಶಾಲಾ–ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಪಠ್ಯ ಪಠ್ಯೇತರ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಸೀಮಿತ ಬದುಕನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳ ಇತರೆ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆಗಳಿಗಾಗಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ, ಭೌಗೋಳಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಆಕರ್ಷಣೆಯ, ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ, ಯಾತ್ರಾ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡುವವರಿಗೆ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಎನ್ನುವರು. ಉದಾ: ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳವಾದ ಅರಮನೆಗಳು, ದೇವಾಲಯಗಳು, ಸ್ಮಾರಕಗಳು, ಉದ್ಯಾನವನಗಳು, ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳು, ಜಲಪಾತಗಳು, ಅಭಯಾರಣ್ಯಗಳು, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನಗಳು, ಪಕ್ಷಿಧಾಮಗಳು, ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳು– ಈ ಸ್ವರೂಪದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡುವವರಿಗೆ ಪ್ರವಾಸಿಗರೆನ್ನಬಹುದು.

ಉನ್ನತ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕಾಗಿ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಆಕರ್ಷಣೀಯ, ಅಪರೂಪದ ಸ್ಥಳ, ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿನೀಡುವವರಿಗೂ ಪ್ರವಾಸಿಗರೆನ್ನುವರು. ಪ್ರವಾಸಿಗರ ಉದ್ದೇಶಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ : ಮನರಂಜನೆ, ವಿನೋದ, ಉಲ್ಲಾಸ, ಅಧ್ಯಯನ, ವ್ಯಾಪಾರ ಇತ್ಯಾದಿ. (ಸಿ.ಸಿ.)

ಪ್ರವಾಸ ನಿರ್ವಹಣೆ: ಆಕರ್ಷಣೀಯ, ಮನರಂಜನ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ಖಾಸಗಿ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರಿ ಸ್ವಾಮ್ಯದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನಿರ್ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿವೆ. ಕೇಂದ್ರ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿನ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ದೇವಾಲಯ, ಯಾತ್ರ ಸ್ಥಳಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಮಾರಕಗಳನ್ನು ಮುಜರಾಯಿ ಇಲಾಖೆ ನಿರ್ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಸಹ ಕೆಲವು ಅಮ್ಯೂಸ್‌ಮೆಂಟ್ ಪಾರ್ಕ್‌ಗಳು, ವಸ್ತುಪ್ರದರ್ಶನ, ಗ್ಯಾಲರಿಗಳೂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ಮನರಂಜನೆ ನೀಡುತ್ತಾ ದಾಪುಗಾಲು ಹಾಕಿವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಇಂದು ಸರ್ಕಾರದ ನೀರಾವರಿ ಇಲಾಖೆ, ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆ, ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಇಲಾಖೆ, ಮುಜರಾಯಿ ಇಲಾಖೆ, ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆ, ಸಾರಿಗೆ ಇಲಾಖೆ ಇವೆಲ್ಲದರ ಸಹಕಾರದೊಡನೆ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುವ ಮೂಲಕ ಹಳೆಯ ಸ್ಮಾರಕಗಳು, ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳು, ಉದ್ಯಾವನಗಳು, ವನ್ಯಧಾಮಗಳನ್ನು ಕಾಯ್ದಿರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿದೆ. ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕೂಡ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಉದ್ಯಮದಷ್ಟೆ ಪ್ರಬಲ ಪೈಪೋಟಿ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ದೇಶಿಯ ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರವಾಸಗಳನ್ನು ಆಯೋಜಿಸಿ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. (ಸಿ.ಸಿ.)

ಪ್ರವಾಸ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕ: ಸರ್ಕಾರಿ ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನುರಿತ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಯಾವ ಯಾವ ಮಾರ್ಗಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಯಾಣ ಕೈಗೊಂಡರೆ, ಯಾವ ಯಾವ ಪ್ರವಾಸಿ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಭೇಟಿ ಮಾಡಬಹುದೆಂಬ ಅರಿವು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹವರಿಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಒಂದು ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಏನೆಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನು ಭೇಟಿಮಾಡಿ ತಂಗುದಾಣಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು. ಮಾರ್ಗ ಮಧ್ಯದ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶ ಶುಲ್ಕವೆಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಉದಾ: ಸಿಮ್ಲಾ, ಡಾರ್ಜಲಿಂಗ್‌ಗಳಂತಹ ಶೀತ ವಾತಾವರಣ ಹೊಂದಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಯಾವ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಯಾವ ಮಾದರಿಯ ಉಡುಪುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರೆ ಸೂಕ್ತ, ರಾಜಸ್ತಾನದಂತಹ ಮರುಭೂಮಿ ವೀಕ್ಷಣೆಗೆ ಏನೆಲ್ಲಾ ಸಿದ್ಧತೆಗಳೊಡನೆ ಹೋಗಬೇಕು. ಟ್ರಕ್ಕಿಂಗ್ ಹೋಗಬೇಕಾದರೆ ಯಾವ ರೀತಿ ಸಿದ್ಧತೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕು. ಹೀಗೆಲ್ಲ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು ಕೆಲವು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳಗಳ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುವಂತೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಿಂದ ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಸೂಕ್ತ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. (ಸಿ.ಸಿ.)

ಪ್ರವಾಸ ಮಾಹಿತಿ ಕೈಪಿಡಿ: ಒಂದು ನಗರದ, ಜಿಲ್ಲೆಯ, ರಾಜ್ಯದ, ದೇಶದ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣಿಸಲು ಇರುವ ರಸ್ತೆ, ರೈಲು ಸೌಲಭ್ಯ, ತಂಗುದಾಣಗಳು, ಹೋಟೇಲ್, ರೆಸಾರ್ಟ್‌ಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ನಕ್ಷೆ ಸಹಿತ ತಯಾರಿಸಿದ ಪುಸ್ತಕಗಳು. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಗರದ ಪ್ರಮುಖ ವೃತ್ತಗಳು, ಹೋಟೇಲ್‌ಗಳು, ಪ್ರವಾಸಿತಾಣಗಳು ಎಲ್ಲಿವೆ ಹೇಗೆ ಹೋಗಬೇಕು ಮುಖ್ಯ ಬಸ್‌ನಿಲ್ದಾಣ, ಸಿಟಿ ಬಸ್ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು, ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು, ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳ ಮಾಹಿತಿ, ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣಗಳು, ಪ್ರವೇಶದ ಅವಧಿ, ಪ್ರವೇಶ ಶುಲ್ಕ, ಮಾಹಿತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು–ಇವುಗಳ ದೂರವಾಣಿ ಸಂಖ್ಯೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೊಡಗೊಂಡಂತೆ ಮುದ್ರಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವು ಪ್ರಯಾಣಿಕರಿಗೆ ಕನ್ನಡಿ ಇದ್ದಂತೆ ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಾವು ನೋಡಲು ಬಯಸಿರುವ ಸ್ಥಳ, ಮನರಂಜನ ಕೇಂದ್ರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಭೇಟಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ಖರೀದಿಸಬಹುದಾದ ಇಚ್ಛಿತ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುವ ಅಂಗಡಿ ಮಳಿಗೆ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಸಹ ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಆರಕ್ಷಕ ಠಾಣೆಗಳು, ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಇಲಾಖೆಯ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಮಾಹಿತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. (ಸಿ.ಸಿ.)

ಪ್ರವಾಸ ವಸತಿ ಸೌಲಭ್ಯ: ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಥವಾ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಸ್ತೆಗಳು ಅಥವಾ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಗಳ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮಧ್ಯಮ ಪ್ರಮಾಣದ ಭೋಜನಾಲಯಗಳಿಗೆ ಡಾಬಾ ಅಥವಾ ಮೋಟೆಲ್‌ಗಳೆಂತಲೂ ಕರೆಯಬಹುದು. ಇವುಗಳು ದೈನಂದಿನ ಪ್ರಯಾಣಿಕರಿಗೆ, ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಾಹಾರ ಮತ್ತು ಮಾಂಸಾಹಾರ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ದಿನದ 24 ಗಂಟೆಗಳ ಸಮಯ ತೆರೆದಿರುವ ಡಾಬಾಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಿಕರಿಗೆ ಕೆಲವು ಕ್ರೀಡೆಗಳನ್ನು ಮೋಜಿನ ಆಟಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಧಾಮಗಳು: ಧಾಮಗಳು ಹೋಟೇಲ್‌ಗಳಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ಹಾಗೂ ಹೋಟೆಲ್‌ಗಳಷ್ಟೇ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಸ್ಥಳಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ನಗರಗಳ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ರೆಸಾರ್ಟ್‌ಗಳೆಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಭೋಜನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ವಸತಿ ಸೌಕರ್ಯಗಳೆರಡನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ರೆಸಾರ್ಟ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮನರಂಜನಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊಸವರ್ಷಾಚರಣೆ, ಸುಗ್ಗಿ ಸಂದರ್ಭ, ದಸರದಂತಹ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಸವಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮನರಂಜನೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಹೋಟೇಲ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಧ್ಯಮ ಆರ್ಥಿಕ ಮಟ್ಟದ ಜನರು ಭೋಜನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡರೆ, ರೆಸಾರ್ಟ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತ ವರ್ಗದ ಜನರು, ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಭೋಜನ, ವಸತಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳೆರಡನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಮಂತ ವರ್ಗದ ಐರೋಪ್ಯ ಮತ್ತು ದೇಶೀಯ ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ಐಷಾರಾಮಿ ಜೀವನ ಇಚ್ಛಿಸುವ ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಈ ರೆಸಾರ್ಟ್‌ಗಳು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳು ಧಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೆ ಇದಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಆಯುರ್ವೇದ ಔಷಧಿಗಳ ಮೂಲಕ ಆರೋಗ್ಯ ಸುಧಾರಿಸಲು ಇರುವ ಆರೋಗ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಧಾಮಗಳೆನ್ನುವರು.

ಮೋಟಲ್ ಫಲಾಹಾರ ಮಂದಿರಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದುದು ಹೋಟೇಲ್, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಸತಿ ಮತ್ತು ಭೋಜನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳೆರಡನ್ನು ಪ್ರಯಾಣಿಕರಿಗೆ ಪೂರೈಸುವ ಕೇಂದ್ರ. ಕೆಲವು ಹೋಟೇಲ್‌ಗಳು ಇಂದು ಉದ್ದಿಮೆಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿವೆ. ಇವು ಉಪಾಹಾರ ಮತ್ತು ಭೋಜನಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಶಾಖೆಗಳಾಗಿವೆ. ಲಕ್ಷಾಂತರ ನಿರುದ್ಯೋಗಿ

ಯುವಕರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಸ್ವದೇಶಿ ಮತ್ತು ವಿದೇಶಿ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಇಚ್ಛೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಭೋಜನಾ ಪರಿಕರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿವೆ. ಐಷಾರಾಮಿ ಹೋಟೇಲ್‌ಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಯಾಣಿಕರಿಗೂ ಎಟುಕುವಂತಹ ಹೋಟೆಲ್‌ಗಳು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅನೇಕ ಮನರಂಜನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ. (ಪಿ.ಪಿ.)

ಪ್ರವಾಸ ಯೋಜನೆ: ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಮೊದಲು, ತಾವು ವೀಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳು, ತಂಗುದಾಣಗಳು, ಭೋಜನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ವಾಹನದ ಸುಸ್ಥಿತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಯೋಜನಾಬದ್ಧವಾಗಿ ಪ್ರಾಯೋಜಿಸಿ ಮುಂದಾಲೋಚನಾ ಶೀಲರಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರವಾಸ ಯೋಜನೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಈ ರೀತಿ ಪೂರ್ವ ಯೋಜನಾ ಬದ್ಧವಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಪ್ರಯಾಸವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಿಗೆ ಯೋಜನಾ ರಹಿತ ಪ್ರವಾಸದಿಂದ ಹಣ, ಸಮಯ ಮನಃಶಾಂತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಅಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದ ಪರಿಣಾಮ ಎದುರಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಅಂತರ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ನಾವು ಭೇಟಿ ನೀಡಲು ಬಯಸಿರುವ ರಾಜ್ಯಗಳಿಂದ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ನಿಗದಿತ ಶುಲ್ಕಪಾವತಿಸಿ ಪರವಾನಗೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ರೈಲ್ವೆ ಸಾರಿಗೆಯ ಮೂಲಕ ಪ್ರಯಾಣ ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ ಸುಮಾರು 2–3 ತಿಂಗಳ ಮೊದಲೇ ಮುಂಗಡ ಆಸನಗಳಿಗೆ ಕಾಯ್ದಿರಿಸಿ, ತಂಗುದಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಠಡಿಗಳ ಕಾಯ್ದಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಪ್ರಯಾಸವಾಗುವುದಲ್ಲದೇ ಪ್ರವಾಸ ಮನರಂಜನೆ ನೀಡುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಜನಾಬದ್ಧ ಪ್ರವಾಸ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. (ಪಿ.ಪಿ.)

ಪ್ರವಾಸ ವ್ಯಾಪಾರೋದ್ಯಮ: ಪ್ರಸ್ತುತ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಅತ್ಯಂತ ವೇಗವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ವಾಣಿಜ್ಯೋದ್ಯಮವಾಗಿದೆ. ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದಿಂದ ಅನೇಕ ದುಡಿಯುವ ಕೈಗಳಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಲಭಿಸಿದೆ. ಹಲವಾರು ವರ್ತಕರಿಗೆ ಮನರಂಜನ ಪರಿಕರಗಳು ಮತ್ತು ದಿನನಿತ್ಯ ಬಳಕೆಯ ವಸ್ತು ಮಾರಾಟವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಿಂದ ಇಡೀ ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ದೇಶ ಆರ್ಥಿಕ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಸ್ಥಿರಬಂಡವಾಳದಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಹಣಗಳಿಕೆ ಸಾಧ್ಯ. ಇದಕ್ಕೆ ನವೀಕೃತ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಿರಬಂಡವಾಳದ ಪ್ರಮಾಣ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ. ಉದಾ: ಮೈಸೂರು ಅರಮನೆಯಂತಹ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ, ಆಕರ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಿರಬಂಡವಾಳ ಅತಿಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೇಕಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವು ತಲತಲಾಂತರದಿಂದ ಆದಾಯಗಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಯಾವ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮವನ್ನು ಒಂದು ಉದ್ದಿಮೆಯಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುತ್ತದೆಯೋ ಅಂತಹ ರಾಜ್ಯ, ದೇಶ ಬಹಳ ಸುಲಭವಾಗಿ ಹಣಗಳಿಸಬಹುದು ಹಾಗೆಯೇ ಮೂಲ ಆದಾಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಬಹುದು. ಉದಾ: ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯ ಇಂದು ಇಡೀ ದೇಶದ ಜನರನ್ನು ತನ್ನೆಡೆ ಸೆಳೆಯುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುತ್ತ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. (ಪಿ.ಪಿ.)

ಪ್ರವಾಸಿ ನಿಯೋಗಿ: ಸರ್ಕಾರಿ ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಮತ್ತು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಮಾರಕಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಾಸಗಳನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಾಸ ನಿಯೋಜಕರೆನ್ನಬಹುದು ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಳಗಳು, ಮನರಂಜನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದಿನಾಂಕಗಳಂದು ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಂದ ನಿಗದಿತ ಶುಲ್ಕ ಪಾವತಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಗದಿತ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಪ್ರವಾಸ ಆರಂಭಿಸುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಾಸ ನಿಯೋಗಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಿ ಸ್ವಾಧೀನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿವೆ. ಉದಾ: ಐಟಿಡಿಸಿ, ಕೆಎಸ್‌ಟಿಡಿಸಿ, ವಿಆರ್‌ಎಲ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಭೇಟಿ ನೀಡಿ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ವಾಪಸ್ಸಾಗಲು ಪ್ರವಾಸ ನಿಯೋಜನೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. (ಪಿ.ಪಿ.)

ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ: ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ಸೇವಾ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಪೂರೈಕೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣಾ ಉದ್ಯಮ (ಟೂರಿಸಮ್). ಅಂದರೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ನೋಡುವ, ನಾಡು–ಸಂಸ್ಕೃತಿ–ನಾಗರಿಕತೆ, ಜನಜೀವನ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಅರಿಯುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅಥವಾ ವಿಹಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ದೇಶ ಹಾಗೂ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವವರಿಗೆ ಸೇವಾ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಉದ್ಯಮ. ಇದೊಂದು ಮೂಲತಃ ಸೇವಾ ಉದ್ಯಮವಾಗಿದ್ದರೂ ಒಂದು ದೇಶ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಕಲೆ, ಹಿರಿಮೆ–ಗರಿಮೆ, ಇತಿಹಾಸ, ಅವುಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆ–ಉಳಿವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾರಿಗೆ–ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಪ್ರಗತಿ, ಶಿಕ್ಷಣದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಜನರ ಆರ್ಥಿಕ ಮಟ್ಟದ ಸುಧಾರಣೆ, ರಜಾ ಸೌಲಭ್ಯ, ಸರ್ಕಾರ ನೀಡುವ ರಿಯಾಯಿತಿ, ವಿರಾಮದ ವಿಸ್ತರಣೆಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತ ಹಾಗೂ ಪ್ರಗತಿಗೊಂಡಿದೆ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ತೈಲವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಸಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ನಿಘಂಟು ಪ್ರಯಾಣಿಕ ಅಥವಾ ಪಯಣಿಗ ಎಂದು ಅರ್ಥಕೊಡುತ್ತದೆ. ಹಲವು ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಜನರು ತಮ್ಮ ವಾಸಸ್ಥಳದಿಂದ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವರು ಹಾಗೂ ತಂಗುವರು. ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರವಾಸಿ ಎಂಬ ಪದ ವಿಶಾಲಾರ್ಥವುಳ್ಳದ್ದು, ತನ್ನ ವಾಸ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಪರಸ್ಥಳಕ್ಕೆ, ಅದು ಸ್ವದೇಶ ಅಥವಾ ವಿದೇಶದ ಸ್ಥಳವಾಗಿರಬಹುದು, ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿ ಕೊನೆ ಪಕ್ಷ 24 ತಾಸು ಅಥವಾ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ತಂಗುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರವಾಸಿ (ಟೂರಿಸ್ಟ್) ಎನ್ನಲಾಗುವುದು. ವಿಶ್ವ ಪ್ರವಾಸಿ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮತಾನುಸಾರ ತನ್ನ ನೆಲೆಯಿಂದ ಬೇರೊಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ನೀಡುವ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗುವ ಮುಂಚೆ ಅಲ್ಲಿ ತಂಗುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಪ್ರವಾಸಿ. ವಿಹಾರಾರ್ಥಿ, ರಜಾನುಭವಿ, ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿ, ವ್ಯಾಪಾರಿ, ಸಮ್ಮೇಳನ ಪ್ರತಿನಿಧಿ, ಅನ್ವೇಷಣಾಕಾರ, ಸಂಶೋಧಕ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಪ್ರವಾಸಿಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಿವಾಸಿಯಾಗಿ ನೆಲಸಲು ಬಯಸುವ, ವೃತ್ತಿಗಾಗಿ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ, ದೇಶವೊಂದರಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ ನೆರೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುವವರು, ತಂಗದೇ ದೇಶವೊಂದರ ಮೂಲಕ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುವ ಪಯಣಿಗರು ಪ್ರವಾಸಿಗರಲ್ಲ.

ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ: ಯಾವುದೇ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದ ಪಾತ್ರ ಮಹತ್ತ್ವವಾದುದು. ಇದೊಂದು ಬಹುಮುಖ್ಯ ಸೇವಾ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ತೃತೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ವೃತ್ತಿ. ಇದರಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥಿಕವಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಲಾಭವುಂಟು ವಿದೇಶಿ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಒಂದು ದೇಶಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸುವುದರಿಂದ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ಸಂಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರು ಆ ದೇಶದ ನಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಖರ್ಚುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ದೇಶದ ಹಣವನ್ನು ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದಿಂದ ದೇಶದ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ಸಂಪಾದನೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಸರ್ಕಾರಿ ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ಯೋಗಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ಮುಖವಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ವಿಸ್ತರಣೆಗೆ ಇದರಿಂದ ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಮೂಲತಃ ಒಂದು ಸೇವಾಕೈಗಾರಿಕೆ. ಇದು ಶ್ರಮಪ್ರಧಾನವಾದ್ದು ಬಹು ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳ ಉದ್ಯಮವಾಗಿದ್ದು, ಇತರ ವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಪೂರಕ ಮತ್ತು ಅವಲಂಬಿತವಾದ ಉದ್ಯಮ. ಭಾರತದಂಥ ದೇಶದಲ್ಲಿ–ಅಲ್ಪೋದ್ಯೋಗಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದಿಂದ ಕುಶಲ ಹಾಗೂ ಅರೆಕುಶಲ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ದೊರಕುತ್ತದೆ.

ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದಿಂದ ಸಾರಿಗೆ–ಸಂಪರ್ಕ ಹಾಗೂ ಹೋಟೇಲ್ ಉದ್ಯಮಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಲಾಭ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡೂ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಿನೆಮಾ, ಗಿರಿಧಾಮ ಮತ್ತು ಉದ್ಯಾನಗಳು, ಪ್ರವಾಸ ನಿಯೋಜಕರು ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳು ಮುಂತಾದವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಲಾಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಅನೇಕ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಚಾಲನೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಕರಕುಶಲ ಕಸಬುಗಳೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕಲೆಗಳೂ ಅಳಿಯದೆ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಗತಿಶೀಲತೆಗೆ ಇದರಿಂದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಬೇಡಿಕೆಯ ಹೆಚ್ಚಳದಿಂದಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಸರಕುಗಳು ಪೂರೈಕೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬರುವುದರಿಂದ ಸುಧಾರಿತ ಉತ್ಪಾದನೆ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸಬೇಕಾಗಿ ಬರಬಹುದು. ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉನ್ನತ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಇರುವವರಾದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಜೀವನ ಮಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಸಾರಿಗೆ, ವಸತಿ, ಆಹಾರ, ಮನರಂಜನೆ ಮುಂತಾದ ಸೇವಾಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆಧುನೀಕರಣ ಅಗತ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದಿಂದ ಆಧುನಿಕತೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕುವುದಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮತೆಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ವರಮಾನದ ಅಂತರಗಳೂ ಕುಗ್ಗುತ್ತವೆ. ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ಸಂಪಾದನೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ತೆರಿಗೆಗಳೂ ಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಡಾಲರುಗಳನ್ನು ತರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ದೇಶದ ಸರಕು ಸೇವೆಗಳಿಗೆ ಅವರಿಂದ ಬೇಡಿಕೆ ಉಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ಗುಣಕ ಪರಿಣಾಮವುಂಟಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕತೆಗೆ ಹಲವು ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತೇಜನ ದೊರಕುತ್ತದೆ.

ಸರ್ಕಾರಗಳ ಆಸಕ್ತಿ: ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆರ್ಥಿಕತೆಗೆ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದಿಂದ ದೊರಕುವ ಅಪಾರ ಲಾಭಗಳಿಂದಾಗಿ ಅನೇಕ ಅಭಿವರ್ಧಿತ ಹಾಗೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಪೋಷಣೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದ ಖಾಸಗಿ ವಲಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ದೊರಕುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸರ್ಕಾರದ ಅಡಿಯಲ್ಲೂ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಸರ್ಕಾರಗಳ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಇಲಾಖೆಗಳು ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಿವೆ. ಪ್ರವಾಸ ಸಂಬಂಧಿ ಇಲಾಖೆಗಳ ಅಭಿಕರಣಗಳ

ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಿವೆ. ಪೌರಸಭೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ವರಮಾನ ಗಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಲಾಪಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು, ಹಣ, ಹೊಟೇಲ್ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲವೂ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದಿಂದ ಉಪಕೃತವಾಗಿವೆ. ಒಂದು ದೇಶದ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ನಿಸರ್ಗಸೌಂದರ್ಯ, ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ಥಳಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಜೊತೆಗೆ ಕೆಲವು ಅಧೋರಚನಾತ್ಮಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳೂ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿರಬೇಕಾದ್ದು ಅತ್ಯವಶ್ಯ. ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲನೆಯದೆಂದರೆ ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಾದ ರೈಲು, ರಸ್ತೆ ಹಾಗೂ ವಿಮಾನ ಮಾರ್ಗಗಳು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿದ್ದಷ್ಟೂ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ವಿದೇಶಿ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರೀಮಂತ ದೇಶಗಳವರು, ಅವರ ಪೈಕಿ ವಿಮಾನ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಬಯಸುವವರೇ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧುನಿಕ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಜೊತೆಗೆ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ವಿಮಾನಗಳ ಹಾರಾಟ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಹತ್ತಿರದ ಸ್ಥಳದವರೆಗೂ ವಿಮಾನಗಳ ಹಾರಾಟದ ಸೌಲಭ್ಯ ಇದ್ದಷ್ಟೂ ಉತ್ತಮ.

ಉತ್ತಮವಾದ, ನಾನಾ ವರಮಾನ ಮಟ್ಟಗಳ ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕುದಾದ ವಸತಿ ಗೃಹಗಳ, ಹೊಟೇಲುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಸತಿಗೃಹಗಳೂ ಹೊಟೇಲುಗಳೂ ಆಧುನಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ದೇಶದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳೆನಿಸಿದ ಕುಶಲ ವಸ್ತುಗಳ, ಕಲಾವಸ್ತುಗಳ ಮಾರಾಟಕ್ಕೂ ಕಲಾಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಗೂ ಅವಕಾಶ ನೀಡುವಂತಿರಬೇಕು. ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ಉದ್ಯಮ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಘಗಳೂ ತಮ್ಮ ನಿಯತಕಾಲಿಕ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಶಾಂತವಾದ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ವಾಡಿಕೆಯುಂಟು. ಈ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಸಣ್ಣ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಭೆ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು ತಕ್ಕುವಾದ ಸುಸಜ್ಜಿತ ಭವನಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಅಗತ್ಯವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಇರುವಿಕೆಯಿಂದ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ.

ಪ್ರವಾಸಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನುರಿತ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ, ದೇಶ ವೀದೇಶಗಳ ಪ್ರವಾಸಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಲು ಪ್ರಚಾರವೂ ಅತ್ಯವಶ್ಯ. ಇದು ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದ ಮಾರಾಟಗಾರಿಕೆ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಭಾರಿ ಪ್ರವಾಸಿ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಅವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲತಮ ತೃಪ್ತಿನೀಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ನಾನಾ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಸಂಘಟಿಸಿ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಖಾಸಗಿಯವರಿರಬಹುದು, ಸರ್ಕಾರಿಯದಾಗಿರಬಹುದು, ಸ್ಥಳೀಯ ಅಥವಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಇಲ್ಲವೇ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿರಬಹುದು. ದೇಶದ ವಿವಿಧ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು, ಅವುಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಲು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಮಾರ್ಗಗಳು, ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯ ಆತ್ಯವಶ್ಯವನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಜನರ ಮನಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡಲೂ ಅನ್ಯದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಗಳಿರಬೇಕು. ಇದೆಲ್ಲ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದ ಮಾರಾಟಗಾರಿಕೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ವಿಧಗಳು : ಉದ್ದೇಶ, ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸಿಗರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮವನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

1. ಉದ್ದೇಶದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ : ಮನರಂಜನ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಕ್ರೀಡೆ, ಸಾಹಸ, ಆರೋಗ್ಯ, ಸಾಮಯಿಕ (ಕನ್‌ವೆಂಷನ್) ಮತ್ತು ಉತ್ತೇಜಕ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮವೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಮನರಂಜನ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ, ಪ್ರವಾಸಿಗರು ತಮ್ಮ ವಿರಾಮದ ಸಮಯವನ್ನು ಗಿರಿಧಾಮ, ಸಮುದ್ರ ತೀರ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಳೆಯುವರು. ಇದರಿಂದ ಕೆಲಕಾಲ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ದಿನನಿತ್ಯದ ಜಂಜಾಟದಿಂದ ಹೊರಗುಳಿದು ತಮ್ಮ ಮಾನಸಿಕ ಪುನಶ್ಚೇತನ ಮತ್ತು ನೆಮ್ಮದಿ ಪಡೆಯುವ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ.

ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಪುರಾತನ ಸ್ಮಾರಕ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಥಳ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡುವುದನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಿರಿಮೆಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಪೂರಕ. ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರವಾಸಿಗರ ಕೌತುಕವನ್ನು ತೃಪ್ತಿ ಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಕ್ರೀಡೆ / ಸಾಹಸ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಸಾಹಸಮಯ ಸ್ಥಳ ಹಾಗೂ ಕ್ರೀಡಾಧಾರಿತ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹಾಗೂ ಅಪರೂಪದ ಕ್ರೀಡಾ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಆನಂದಿಸುವ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಆರೋಗ್ಯ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ರೋಗಗ್ರಸ್ಥ ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ರೋಗನಿವಾರಕ ಸ್ಥಳ ಅಥವಾ ಸೂಕ್ತ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗುವುದು. ಉದಾ: ಬಿಸಿನೀರು ಚಿಲುಮೆ, ಗಿರಿಧಾಮ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಸಾಮೂಹಿಕ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಭೆ, ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಉತ್ತೇಜಕ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಮತ್ತು ಮಾರಾಟಗಾರರಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡಲು ರಜಾದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗುವುದು. ಇಂಥ ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರವಾಸಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನೆರವೇರಿಸುತ್ತವೆ.

2. ಪ್ರದೇಶದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ : ಸ್ವದೇಶೀ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಸ್ವದೇಶೀ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಸ್ಥಳೀಯರು ಅಥವಾ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ನೆಲೆಸಿರುವ ಸ್ಥಳ / ದೇಶಗಳಲ್ಲೆ ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ದಾಖಲೆಗಳ ಋಜುವಾತು ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ನೆಲೆಸಿರುವ ದೇಶಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗುವುದು. ಅದು ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗಡಿಗಳನ್ನು ದಾಟುವಾಗ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ರಹದಾರಿ ಅಥವಾ ದಾಖಲೆಗಳ ಋಜುವಾತು ನೀಡುವುದು ಕಡ್ಡಾಯ.

3. ಸಂಖ್ಯೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ : ವೈಯಕ್ತಿಕ ಮತ್ತು ಸಮೂಹ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮವೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯದು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಪ್ರಯಾಣವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಂಥ ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅನುಕೂಲ ಮತ್ತು ಬೇಡಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಿ ಸಮೂಹದ ಸದಸ್ಯನಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಯಾವುದೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಮೇಲ್ಕಂಡವುಗಳಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಂತ್ರ, ಪ್ಯಾಕೇಜ್ ಟೂರ್, ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ವೆಂತಲೂ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆ, ವಸತಿ ಅಥವಾ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪ್ರವಾಸಿಗರೇ ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅವಶ್ಯವಿದ್ದರೆ ಟ್ರಾವೆಲ್ ಏಜೆಂಟ್‌ಗಳ ಸಹಾಯ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಪ್ಯಾಕೇಜ್ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸದ ಸಮಗ್ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರವಾಸಿಗುಂಪಿನ ಸದಸ್ಯರೊಬ್ಬರಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಲಾಗುವುದು. ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ತಗಲುವ ಖರ್ಚುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಹಣ ಪಡೆದು ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಒಟ್ಟಾರೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪ್ರವಾಸ.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಭಿನ್ನವಾದುದು. ಸಮಾಜದ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದ ಜನರಿಗೆ ಹಲವು ಉತ್ತೇಜಕ ಮತ್ತು ರಿಯಾಯತಿಯೊಂದಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರವಾಸ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಳಗಳು, ಅವಧಿ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಗ ಸೂಚಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸರ್ಕಾರವೇ ನಿಯೋಜಿಸುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದಂತಹ ವಿಶಾಲ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಸಾಧ್ಯತೆ ಅಪಾರವಾಗಿದೆ. ನಿಸರ್ಗಸೌಂದರ್ಯ, ಸಸ್ಯ, ಮೃಗಪಕ್ಷಿ ವೈವಿಧ್ಯ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳ, ವಿಹಾರಧಾಮಗಳು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಬಲ್ಲವು. ಆದರೆ ಪ್ರವಾಸಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದಷ್ಟು ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಪಾಲು ಶೇ. 0.30ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ. 1958. ಮಾರ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದ ಪ್ರಗತಿಗಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ರೂಪುರೇಷೆಗಳಿಗಾಗಿ ಸಾರಿಗೆ ಸಚಿವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಇಲಾಖೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು 1967 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಹಾಗೂ ನಾಗರಿಕ ವಿಮಾನಯಾನ ಸಚಿವಾಲಯವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡಿತು. 1966ರಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಲಿ (ಐಟಿಡಿಸಿ) ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಇದು 31 ಹೋಟೆಲುಗಳು / ಪ್ರವಾಸಿ ವಸತಿಗೃಹಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಸುಧಾರಣೆ ಹೊಂದುವುದರೊಂದಿಗೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮವನ್ನು ಈಗ ಹೆಚ್ಚು ಸುಧಾರಿಸಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ : ವೈವಿಧ್ಯತೆ ಹಾಗೂ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ಹಲವಾರು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಸ್ವರ್ಗವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದ ಸಮೃದ್ಧ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಅನೇಕ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು ತಮ್ಮ ಆಕರ್ಷಣೆ ಹಾಗೂ ವೈಶಿಷ್ಟತೆಗಳಿಂದ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಅವು ದೇಶೀಯ ಹಾಗೂ ವಿದೇಶೀ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ಬೀಚ್‌ಗಳಿವೆ ಹಾಗೂ ಕರಾವಳಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಕಣ್ಮನಗಳನ್ನು ಸೆಳೆಯುವಂತಹ ಸೊಗಸಾದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪವುಳ್ಳ, ದೇವಾಲಯಗಳು, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಮಾರಕಗಳು, ಅರಮನೆಗಳು, ಕೋಟೆ-ಕೊತ್ತಲ ಮತ್ತು ಮಸೀದಿಗಳು, ಸಂರಕ್ಷಿತ ವನಸಿರಿ-ವನ್ಯಜೀವಿ ಧಾಮ, ಗಿರಿಧಾಮ, ಪಕ್ಷಿಧಾಮಗಳು, ಉದ್ಯಾನವನಗಳು, ಕರಕುಶಲ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಜಲವಿಹಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಸಾರಿಗೆ–ಸಂಪರ್ಕ, ಅಗತ್ಯವಾದ ಇತರ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯ ಹಾಗೂ ನಿರ್ವಹಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕೊರತೆಯಿಂದಾಗಿ ರಾಜ್ಯದ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿಲ್ಲ ಅಥವಾ ಮೂಲೆಗುಂಪಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಪ್ರವಾಸಿ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಗುರುತಿಸಿರುವ ಅನೇಕ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಸಾರಿಗೆ–ಸಂಪರ್ಕ, ಹೊಟೇಲ್‌ಗಳ ಸೌಲಭ್ಯ ಮುಂತಾದ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸೌಕರ್ಯಗಳ ಕೊರತೆಯಿಂದಾಗಿ ದುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಅನೇಕ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡಿರುವುದು ನಿಜಕ್ಕೂ ಶ್ಲಾಘನೀಯ. ಆದರೂ ಅದು ಇನ್ನೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಬೆಳವಣಿಗೆ : ರಾಜ್ಯದ ಹಲವು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳ ಆಕರ್ಷಣೆ ಸರ್. ಎಂ. ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯನವರ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಂದಿತು. ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಅವರು ದಿವಾನರಾಗಿದ್ದಾಗ ಖಾಸಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರಿಗೆ ಈ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡಿದರು ಹಾಗೂ ಸೂಕ್ತ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಈ ಉದ್ಯಮದ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮೂರನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಜಾಹಿರಾತು ಚೀಟಿ (ಪೋಸ್ಟರ್) ಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚುವುದು, ವಸ್ತುಪ್ರದರ್ಶನ ಮುಂತಾದವುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವಾಸಿ ಮಾಹಿತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಸರ್ಕಾರ ಮುಂದಾಯಿತು. 1974ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು (ಕೆ.ಎಸ್.ಟಿ.ಡಿ.ಸಿ.) ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಿ ಮಂದಿರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಅವುಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆ, ಪ್ರಚಾರ ಹಾಗೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಮಾಹಿತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ತೆರೆದು, ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅವುಗಳ ಸುಧಾರಣೆ ಮತ್ತು ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಅಂತಹ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಪ್ರವಾಸಿ ಮಂದಿರ, ಯಾತ್ರಿ ನಿವಾಸ, ಉಪಾಹಾರಗೃಹ ಮುಂತಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಮೂಲಕ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತು.

ಇತ್ತೀಚಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆ : ಈವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು 5 ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ತರಲಾಗಿದೆ. 1. ಉತ್ತರ ವಲಯ, 2. ದಕ್ಷಿಣ ವಲಯ, 3. ಕರಾವಳಿ ವಲಯ 4. ವನ್ಯಜೀವಿ ವಲಯ ಮತ್ತು 5. ಗಿರಿಧಾಮ ವಲಯ.

ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರತಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೂ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡುತ್ತಿವೆ. 2000ರ ವೇಳೆಗೆ 3776.59 ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಈ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಬಂಡವಾಳ ತೊಡಗಿಸಿವೆ. ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವನ್ನು ಪಡೆದು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರವಾಸ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಂಸ್ಥೆ ಊಟ, ವಸತಿಗಳಿಗಾಗಿ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಹೋಟೆಲ್‌ಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ, ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದೆ. 1992ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಹೊಸ ನೀತಿಯೊಂದನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿದೆ. ಅದರ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರವಾದೋದ್ಯಮದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಖಾಸಗಿಯವರು ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಲು ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಲಾಗುವುದು.

ಪ್ರತಿವರ್ಷ 11,000 ದಿಂದ 13,000 ದಷ್ಟು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕ ಹಾಗೂ 10,000 ದಿಂದ 12,000 ದಷ್ಟು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಿದೇಶೀ ಪ್ರವಾಸಿಗರು, 3 ಲಕ್ಷ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು 2 ಲಕ್ಷ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದೇಶೀಯ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಭೇಟಿ ನೀಡುವರೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 1996–97ನೆಯ ಸಾಲಿನ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಉತ್ತಮ ನಿರ್ವಹಣೆ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ದೊರೆತಿರುವುದು ಶ್ಲಾಘನೀಯ. ಈ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಮರ್ಥನೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದ ವಿಧಗಳು: ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮವನ್ನು ಪ್ರವಾಸಿಗರ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ಆಕರ್ಷಣೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ವಿವಿಧ ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ;

ಜಲಾಧಾರಿತ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ: ನೀರು, ಮಕ್ಕಳಿಂದ ವೃದ್ಧರವರೆವಿಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಜಲಕ್ರೀಡೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಇಷ್ಟವಾದ ಆಟವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನರಿತು ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಇಂದು ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ಕರಾವಳಿ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಬೀಚುಗಳು ನದಿ ನಿರ್ಮಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಸರೋವರಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು. ಇವು ಸೂರ್ಯೋದಯ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯಾಸ್ತದ ವೀಕ್ಷಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಕರಾವಳಿ ತೀರಪ್ರದೇಶ ವೀಕ್ಷಿಸುವ ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗಂತೂ ಕಣ್ಣುಕಾಣುವವರೆಗೂ ನೀರೆ ನೀರು ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಆನಂದ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲೆಗಳ ಅಪ್ಪಳಿಸುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕುಣಿದು ಕುಪ್ಪಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೋಗ್‌ಜಲಪಾತ, ಅಬ್ಬಿಫಾಲ್ಸ್, ಗಗನಚುಕ್ಕಿ, ಭರಚುಕ್ಕಿ ಜಲಪಾತಗಳು ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾಗಿವೆ. ಜಲಪಾತಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ನದಿಯ ಪಾತ್ರ ಪ್ರವೇಶದ ನಿರ್ಮಾಣದ ರೀತಿ ಅತಿಮುಖ್ಯ. ಆ ಪಾತ್ರ ಪ್ರವೇಶದಲ್ಲಿ ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ನೀರು ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕುವ ರಮಣೀಯವಾದ ನೋಟ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ತನ್ನತ್ತ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹಾಲಿನ ನೊರೆಯಂತಹ ನೀರಿನಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಹರ್ಷೋದ್ಗಾರ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಸರೋವರಗಳು ಇಂದು ದೋಣಿವಿಹಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಕೇರಳದ ಸರೋವರಗಳು, ಊಟಿಯ ಸರೋವರಗಳು, ಮೈಸೂರಿನ ಕುಕ್ಕರಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಕಾರಂಜಿಕೆರೆ ದೋಣಿವಿಹಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳಾಗಿವೆ ಹೀಗೆ ನೀರನ್ನು ಜನರು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮನರಂಜನೆಗೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೆಲವು ಅಮ್ಯೂಸ್‌ಮೆಂಟ್ ಪಾರ್ಕ್‌ಗಳು ನೀರನ್ನು ಕ್ರೀಡೆಯಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಜನರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿವೆ. ಉದಾ: ಜಿ.ಆರ್.ಎಸ್. ಫ್ಯಾಂಟಸಿ ಪಾರ್ಕ್ (ಮೈಸೂರು), ವಂಡರ್‌ಲಾ ಅಮ್ಯೂಸ್‌ಮೆಂಟ್ ಪಾರ್ಕ್ (ಬೆಂಗಳೂರು) ಇತ್ಯಾದಿ.

ವಾಯು ಆಧಾರಿತ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ: ಈ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಹವಾಮಾನ ಮತ್ತು ವಾಯುಗುಣಗಳೆರಡು ಸೇರುತ್ತದೆ. ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿನ ಹಾರಾಟ, ವಿಮಾನ, ಪ್ಯಾರಸೈಲಿಂಗ್, ಬಿಸಿಗಾಳಿ ಬೆಲೂನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಹಾರಾಡುವುದು, ಪ್ಯಾರಜಂಪಿಂಗ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ನೀಲಗಿರಿ ಸರಣಿಯ ದೊಡ್ಡ ಬೆಟ್ಟದ ಸಮೀಪದ ಉದಕಮಂಡಲ (ಊಟಿ) ಇಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗಿರಿಧಾಮವಾಗಲು ಇದು ಹೊಂದಿರುವ ಹವಾಮಾನವೇ ಕಾರಣ. ಬೇಸಗೆಯ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿ ನಲುಗಿದ ಜನರು ತಂಪಾದ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸಿ ಉಲ್ಲಾಸಗೊಳ್ಳಲು ಇಂತಹ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ವಾಯುಗುಣ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸಿಮ್ಲಾ, ಡಾರ್ಜಲಿಂಗ್, ನೈನಿತಾಲ್‌ಗಳಂತಹ ಹಿಮಾಲಯದ ತಂಪಿನ ಕೆಲವು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಗಿರಿಧಾಮಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಲು ಬೇಸಗೆ ಕಾಲ ಅತಿ ಉತ್ತಮವಾದುದು. ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಯೇ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಆಕರ್ಷಣೆಯ ಬಿಂದು. ಅತಿ ವೇಗದ ಗಾಳಿಯ ಸೆಳೆತ ವಿವಿಧಾಕಾರದ ಮರಳಿನ ದಿಬ್ಬಗಳು ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ವಾಯುಗುಣ ಕೂಡ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳ ಆಕರ್ಷಣೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ.

ವನ್ಯಜೀವಿ ಆಧಾರಿತ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ: ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನಗಳು, ವನ್ಯಧಾಮಗಳು, ಪಕ್ಷಿಧಾಮಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಬಂಡೀಪುರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ, ನಾಗರಹೊಳೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ, ರಂಗನತಿಟ್ಟು ಪಕ್ಷಿಧಾಮ ಇತ್ಯಾದಿ. ಪ್ರತಿ ಪ್ರವಾಸಿಗ ಅಪರೂಪದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು, ಕಣ್ಣಾರೆ ಹತ್ತಿರದಿಂದ ವೀಕ್ಷಿಸಲು ಇಚ್ಛೆಪಡುತ್ತಾನೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಇಂತಹ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ವೈಶಿಷ್ಟಮಯವಾದ ಹೂವುಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ಮರಗಳು, ಬೃಹದಾಕಾರವಾಗಿ, ಎತ್ತರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ವನ್ಯಮರಗಳನ್ನು, ಪ್ರಾಣಿ ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಆನಂದ ಪಡುವ, ಉಲ್ಲಾಸಗೊಳ್ಳುವುದೊಂದೇ ಪ್ರವಾಸಿಗರ ಬಯಕೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಇಂತಹ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ: ಇದರಿಂದ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿವು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಂತಹ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಆಚಾರ–ವಿಚಾರಗಳೇ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಇವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇಶದ ಜನರ ಉಡುಪು, ವೇಷಭೂಷಣಗಳೂ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಅಥವಾ ಸ್ಥಳೀಯ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೂ ಅಪರೂಪದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನ ಶೈಲಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನದ ವೈವಿಧ್ಯತೆ ಕೂಡ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಯಾತ್ರಾ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ: ವಿವಿಧ ಧರ್ಮದ ಜನರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಕೆಲವು ಆಯ್ದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮುಸ್ಲಿಂ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಮೆಕ್ಕ, ಕ್ರೈಸ್ತ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ವಿವಿಧ ಚರ್ಚುಗಳು, ಹಿಂದು ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಕಾಶಿ, ರಾಮೇಶ್ವರ, ತಿರುಪತಿ, ಹರಿದ್ವಾರ ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳು ಇಂದು ಧಾರ್ಮಿಕಾಭಿಮಾನಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ.

ಮುಸ್ಲಿಂ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ, ಜೀವಿತಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಮೆಕ್ಕಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲ ಇದೆ. ಇದು ಆ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಇತರೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಚರ್ಚುಗಳಿಗೆ, ಪ್ರಾರ್ಥನಾ

ಮಂದಿರಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಹಿಂದುಗಳು ಹಲವಾರು ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಒಳ ಪಂಗಡಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರ ವಿವಿಧ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಭೇಟಿ ನೀಡುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಉದಾ: ತಿರುಪತಿ, ಮಲೆಮಹದೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ, ಧರ್ಮಸ್ಥಳ, ಶಬರಿಮಲೈ ಮುಂತಾದ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಭಕ್ತಾದಿಗಳು ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳು ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪೂಜಾ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಂದು ಅಪಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಭೇಟಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡುವುದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಪಾಪ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಪಿ.ಪಿ.)

ಪ್ರವಾಹ: ದಂಡೆಯ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮಿತಿಯನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ ಹರಿಯುವ ಹೊಳೆಯ ಹೊನಲು (ಫ್ಲಡ್). ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ಬಂದಾಗ ದಡದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಅಪಾಯವಾಗುವಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟ ಏರುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಹಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳಿವು: ಅತಿವೃಷ್ಟಿ, ಚಂಡಮಾರುತ, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಮಂಜು ಅಥವಾ ಮಂಜುಗಡ್ಡೆ ಕರಗುವುದು, ಪಟ್ಟಣಗಳ ಬಳಿ ನದಿಗಳ ನಾಲೆಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿರುವುದು, ಭೂಕಂಪನ, ಸಮುದ್ರ ಒಳಗೆ ನುಗ್ಗುವುದು, ಮೇಲಿನವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮೂರು ಕಾರಣಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿರುವುದು.

ಸುಮಾರು ನಲವತ್ತು ಶತಮಾನಗಳಿಂದಲೂ ಮಾನವ ತನ್ನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದ ಆಗುವ ನಷ್ಟ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ವಿಫಲವಾಗಿವೆ. ಚೀನದ ಯಾಂಗ್ಟ್ಸೀ ಮತ್ತು ಹುಯಾಂಗ್‌ಹೊ ನದಿಗಳ ದಡಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಸಲವೂ ಆತ ವಿನಾಶಕಾರೀ ಪ್ರವಾಹದನಂತರ ಬಯಲನ್ನು ಮತ್ತೆ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ಸಂಕಟಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ನೈಲ್ ನದಿಯ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗಲ್ಲ. ನಿಯಂತ್ರಿತವಾಗಿ ಬರುವ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಬೇಸಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ನದಿಯ ಹಾಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಕೆಲವು ಮಾರಕ ಪ್ರವಾಹಗಳು : 1555 ಸೆಪ್ಟೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಎದ್ದು ಮಳೆ ಸುರಿದಾಗ ವೆಸ್ಟ್‌ಮಿನಿಸ್ಟರಿನ ರಾಜನ ಅರಮನೆಯೂ ಸಭಾಂಗಣವೂ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದುವು. 1864 ಅಕ್ಟೋಬರಿನಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಚಂಡಮಾರುತ ಎದ್ದು ಸಮುದ್ರ ಸಾಮಾನ್ಯಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 300 ಸೆಂಮೀ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಉಬ್ಬಿ ಗಂಗಾನದಿಯ ಮುಖದ ಹತ್ತಿರ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ 45,000 ಜನರ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಆಹುತಿಯಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. 1922–23ರಲ್ಲಿ ಅಭೂತಪೂರ್ವವಾಗಿ ಬಂದ ಮಳೆಯಿಂದ ತುಂಗಾನದಿಯ ನೀರು ಎಡದಡದ ಮೇಲಿರುವ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿ ಅಪಾರ ನಷ್ಟವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು. 2006ರಲ್ಲೂ ಅದೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಮರುಕಳಿಸಿದೆ. 1927 ಫೆಬ್ರುವರಿ ತಿಂಗಳಿನಿಂದ ಜುಲೈ ತನಕ ಅಮೆರಿಕದ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಮಹಾಪೂರಗಳು 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಘೋರವಾದ ಆಪತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಆಗ ನೀರು ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ವಿಸ್ತಾರದಷ್ಟು ನೆಲವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿತ್ತು.

ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಶಾಂತವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ನದಿಗಳು ಆಗಾಗ ಮಾನವನಿಗೆ ವಿಪತ್ತನ್ನು ತಂದಿರುವ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಅನೇಕ. ನದಿ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಸುರಿಯುವ ಮಳೆ ಮತ್ತು ಕರಗುವ ಮಂಜು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳಾದರೂ ಇತರ ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೂ ಸಂಭವಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಬಲವಾದ ಮಾರುತಗಳು ಬೀಸುವುದರಿಂದ ಸಮುದ್ರದ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಅಲೆಗಳು ಕರಾವಳಿಗೆ ನುಗ್ಗಿದಾಗ, ನೆಲವು ಮಳೆಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೋಯ್ದಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಗಡ್ಡೆಕಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿ ನೀರು ಇಂಗದೆ ಅಷ್ಟು ದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹರಿಯಬಹುದು ಅಥವಾ ಎರಡು ಮೂರು ಉಪನದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಧಾನ ನದಿಗೆ ಒಂದೇ ಸಾರಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನೀರು ನುಗ್ಗುವುದರಿಂದಲೂ ಪ್ರವಾಹವುಂಟಾಗುವುದು. ಇದು ಹೇಗೂ ಇರಲಿ. ನಾಗರಿಕತೆ ಬೆಳೆದಂತೆಲ್ಲಾ ಹಾಗೆ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಆಗುವ ನಷ್ಟವೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ನದಿಗಳ ದಡಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ನದಿಯ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಗರಗಳು, ಪಟ್ಟಣಗಳು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಸೇತುವೆಗಳೂ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹದ ನೀರು ಸರಾಗವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಇದುವರೆಗಿನ ದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಮಹಾಪ್ರವಾಹಗಳು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗಿವೆ. 1883ರ ಆಗಸ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜಾವ ಮತ್ತು ಸುಮಾತ್ರ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಕಟೋವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಸ್ಫೋಟಿಸಿದಾಗ ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳು 3600 ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಬಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡವು. ದೀಪಸ್ತಂಭಗಳು ಬೆಂಕಿಯ ಕಡ್ಡಿಗಳಂತೆ ಕೊಚ್ಚಿಹೋದುವು. ಸುಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದ ಯುದ್ಧ ಹಡಗು ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಸು. 3.2 ಕಿಮೀ ದೂರ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದ ಮೇಲೆ 9 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿತು. 1868ರಲ್ಲಿ ಪೆರುವಿನಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪನಗಳಿಂದ ಆದ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪಟ್ಟಣಗಳು ಹೆಚ್ಚುಪಾಲು ನಾಶವಾದುವು. ಜಪಾನಿನ ಈಶಾನ್ಯ ತೀರದಲ್ಲಿ 1869 ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳು ಸು. 18 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಚಿಮ್ಮಿ 27,000 ಜನರನ್ನು ಆಹುತಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡವು. 2004 ಡಿಸೆಂಬರ್ 26 ರಂದು ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ದೈತ್ಯಾಕಾರದ ಸುನಾಮಿ ಅಲೆಗಳಿಂದ ಸು. 1.5 ಲಕ್ಷ ಜನರು ಪ್ರಾಣಕಳೆದುಕೊಂಡರು. ಜೊತೆಗೆ ಅಪಾರವಾದ ಆಸ್ತಿ–ಪಾಸ್ತಿಗಳಿಗೆ ಹಾನಿಯಾಯಿತು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವಾಹದ ಭಯ ಇದ್ದೇ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಇಂದಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಯುಗದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಅನುಕೂಲತೆಗಾಗಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಎಲ್ಲ ನದಿಗಳ ದಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪಡೆಯುವ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ವಿವಿಧ ಗಾತ್ರದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಬೆಳೆದು ಅಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಂದಿನ ಜನಜೀವನಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಅನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಂದಲೇ ತಯಾರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ಸಡಗರದಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ಅಗಾಗ ಬರಲೇಬೇಕಾದ ಮಹಾಪ್ರವಾಹಗಳನ್ನು ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡುವ ಸಂಭವ ಉಂಟು. ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳ ದಡಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವಾಗ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಮಹಾಪ್ರವಾಹಗಳ ಕಡೆಗೆ ಗಮನವಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ದಾಖಲೆ ಆಗಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ವಿನಾಶಕ ಪ್ರವಾಹವೆಂದರೆ ಆಗಸ್ಟ್ 1931ರಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಹ್ವಾಂಗ್‌ಹೋ (ಹಳದಿ ನದಿ) ನದಿ ಉಕ್ಕೇರಿದ್ದು, ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತೇಳು ಲಕ್ಷ ಮಂದಿ ಇದಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾದರು.

ಪ್ರವಾಹದ ನಿಯಂತ್ರಣ : ಬಿಸಿಲು ಮತ್ತು ಬಿರುಗಾಳಿಯಂತೆ ಪ್ರವಾಹವೂ ನೈಸರ್ಗಿಕ ವಿಪತ್ತು. ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೋ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಯೋ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನೈಲ್ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹಗಳನ್ನು ವಿಶಾಲ ಬಯಲುಗಳ ನೀರಾವರಿಗಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೋಸಿ, ಮಹಾನದಿ ಮೊದಲಾದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಚೀನದ ಕೆಲವು ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರಕೋಪದ ಚಿಹ್ನೆಗಳಾಗಿ ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳಿಗೂ ದನಕರುಗಳಿಗೂ ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಗಳಿಗೂ ಅಪಾರ ನಷ್ಟವನ್ನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ನಾಗರಿಕತೆ ಬೆಳೆದಷ್ಟೂ ಇದು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರವಾಹ ಬಂದಾಗ ನದಿಯ ದಂಡೆಗಳಾಚೆಯ ಬಯಲನ್ನು ಆವರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರವಾಹದ ಬಯಲು ಅಥವಾ ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇಂಥ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ನಗರಗಳೂ ಪಟ್ಟಣಗಳೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೂ ಬೆಳೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಈಗ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುಮಳೆ ಬಂದು ಇಲ್ಲವೆ ಹಿಮ ಕರಗಿ ಉಪನದಿಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ನೀರನ್ನು ತಂದು ಪ್ರಧಾನ ನದಿಗೆ ಹರಿಸಿದಾಗ ಮಹಾಪ್ರವಾಹ ಬರುತ್ತದೆ. ಅನಾಹುತ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಇದೇ ವೇಳೆ ಕೆರೆಯ ಏರಿ, ದೊಡ್ಡ ಜಲಾಶಯ ಕಟ್ಟೆ ಮುಂತಾದವೇನಾದರೂ ಒಡೆದರೆ ಸ್ಥಿತಿ ಚಿಂತಾಜನಕವಾಗುತ್ತದೆ. ನದಿಗಳು ವಿಪರೀತ ಗೋಡುಮಣ್ಣನ್ನು (ಸಿಲ್ಟ್) ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಸಾಗಿಸುತ್ತವೆ. ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಏನಾದರೂ ತಡೆ ಬಂದಾಗ ಆ ಗೋಡು ಒಂದು ಕಡೆ ಶೇಖರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಯಂತ್ರಗಳಿಂದ ಎತ್ತದೆ ಹೋದರೆ ನದಿಯ ತಳ ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದು ನೀರು ಹೊರಳಿ ದಡಗಳ ಮೇಲೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧು, ಚೀನದಲ್ಲಿ ಹಳದಿ, ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನೈಲ್, ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ಈ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ನೀರು ದಡಗಳ ಮೇಲೆ ಉರುಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಹದ ನೀರಿಗೆ ಎದುರಾಗಿ ನದೀಮುಖದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಅಲೆಗಳು ಎದುರಿಗೆ ಬಂದರೂ ಇದೇ ಪರಿಣಾಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಹ ನಿಯಂತ್ರಣದ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಆ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಮಳೆ, ನದಿ, ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹರಿದ ಪ್ರವಾಹದ ಅಳತೆ, ನದಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಗೋಡುಮಣ್ಣಿನ ಸ್ವಭಾವ, ನದೀಮುಖದಲ್ಲಿ ಅಲೆಗಳ ಎತ್ತರ ಮುಂತಾದ ಆಧಾರಾಂಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರವಾಹಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ: 1 ಯುಕ್ತ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಖಾಯಮ್ಮಾಗಿ ಪ್ರವಾಹ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮಾಡುವುದು. ಇದು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಲ್ಲಿಯೂ ಬೇಗ ಆಗುವ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. 2 ನದಿಯ ಬಯಲಿಗೆ ಅತಿಕ್ರಮ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿರುವ ಮಾನವನೇ ಪ್ರವಾಹದ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಅರಿತು ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದೇ ಸಾರಿ ಪ್ರವಾಹ ನುಗ್ಗಬಹುದಾದ ವಿಶಾಲವಾದ ಬಯಲುಗಳನ್ನೆ ಬಿಟ್ಟು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಬೇಕಾಗಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಮಾನವ ಒತ್ತುವರಿ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಆಗಬಹುದಾದ ಅಪಾಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಿದ್ದರೆ ಸಾಕು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಪ್ರವಾಹ ನುಗ್ಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಾಡಬೇಕಾದ ರಕ್ಷಣೆ, ಪರಿಹಾರ ಮತ್ತು ಬಂದೋಬಸ್ತು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಉಪಶಮನದ ದಾರಿಗಳು. ಪ್ರವಾಹದ ಮುನ್ಸೂಚನೆ, ನೊಂದವರಿಗೆ ಸೌಕರ್ಯಗಳು, ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಇವು ಜಲಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ, ಯೋಜನಾಶಾಖೆಯ ನೌಕರ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯಕರ್ತ, ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪಿ ಮುಂತಾದವರ ಸಹಕಾರವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತವೆ.

ಯಾವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಪಾಯವಿದೆಯೋ ಆ ಜಾಗವನ್ನು ಬೇಸಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಮುನ್ನೆಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಬೇಕು. ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲೇಬೇಕಾದರೆ ಕೆಳಭಾಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ವಾಸದಮನೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬಹುದು. ತಗ್ಗಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಳಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಗೋಮಾಳಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದು.

ಜಲಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಇಂಥ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಅಪಾಯವಿರುವುದೆಂದು ಜನರು ಅರಿತರೆ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆದಷ್ಟು ಬೇಗ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರ ಹೋಗಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧವಾದ ಮುನ್ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಮೊದಲಬಾರಿ 1854ರಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾರಿಸ್ಸಿನ ಹತ್ತಿರ ಸೀನ್ ನದಿಯ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ದಿನಗಳಿಗೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಕೊಟ್ಟರು. ಪ್ರವಾಹಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಂತಿ ಮತ್ತು ದೂರವಾಣಿ ಕಂಬಗಳು ಉರುಳಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆಗ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಪ್ರಸರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ರೇಡಿಯೊ ಒಂದೇ ನಂಬಿಕೆಯ ಮಾರ್ಗ. ಜಲಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಒಂದು ನದಿಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಸಲೆ–ಮೀಟರ್ ನೀರು ಬರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಬಲ್ಲರು. ಆ ನೀರು ಒಂದೊಂದು ಜಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಮೀಟರ್ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಏರುವುದೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಕಳ್ಳ ಹೊಳೆಗಳಲ್ಲಂತೂ ಪ್ರವಾಹ ಬಲು ಬೇಗ ಏರುವುದರಿಂದ ಮುನ್ಸೂಚನೆ ಸಾಧ್ಯವೇ ಆಗಲಾರದು.

ಪ್ರವಾಹ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಎರಡು ಕ್ರಮಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಪ್ರವಾಹದ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಇಳಿಸದೆ ಬಂದ ಪ್ರವಾಹವೆಲ್ಲ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಹಾಗೆ ಅನುವು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೆಯದು ಮೇಲುಗಡೆ ಜಲಾಶಯದಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿ ನದಿ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೋಗುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನದಿಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಕೊಂಚ ಅಗಲವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಪ್ರವಾಹದ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಕೊಂಚ ತಗ್ಗಿಸುವ ಮೂರನೆಯ ಕ್ರಮವನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸಬಹುದು.

ಮೊದಲನೆಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಆಳವಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿ ಇಲ್ಲವೆ ದಡಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಏರಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಗರಿಷ್ಠ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಒಯ್ಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹರಿಯುವ ನೀರಿನ ವೇಗವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರೆ ಪ್ರವಾಹದ ಆಳ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ನೀರು ದಡದ ಬಯಲುಗಳ ಮೇಲೆ ದೂರವಾಗಿ ನುಗ್ಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರವಾಹವೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ನದಿಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ, ಆಗಾಗ ಬಯಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಉರುಳುವುದಿಲ್ಲ. ನದೀ ಪಾತ್ರ ಒರಟಾಗಿದ್ದಷ್ಟೂ ಹರಿಯುವ ನೀರು ಕಮ್ಮಿ. ಪ್ರವಾಹದ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಓಟ ಹೆಚ್ಚಾದಷ್ಟೂ ಹೆಚ್ಚು ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಬರುವ ಪ್ರವಾಹಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಪಾತ್ರದೊಳಗೆ ಬಿಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಲಾಶಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿ ಪ್ರವಾಹದ ಒಂದು ಪಾಲನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಟ್ಟು ಉಳಿದುದ್ದನ್ನು ಅನುಕೂಲವಾದಾಗ ತೂಬುಗಳ ಮೂಲಕ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ.

ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಯ ಆಕಾರ : ಭೂಮಿಯ ಅಳತೆ, ಬೀಳುವ ಮಳೆ, ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹರಿಯುವ ನೀರು ಇವು ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ಆಕಾರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದರೆ ಪ್ರವಾಹದ ಸಂಭವವೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಡಚು ಬೀಸಣಿಗೆಯನ್ನು ತೆರೆದ ಹಾಗಿರುವ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಉಪನದಿಗಳ ನೀರು ಜಲಾಶಯದ ಬಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸೇರುವುದರಿಂದ ತೀವ್ರವಾದ ಪ್ರವಾಹ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಲ್ಲದೆ ಉದ್ದ ಕಿರಿದಾಗಿರುವ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಉಪನದಿಯ ಪ್ರವಾಹವೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಉರುಳಿ ಹೋಗಿ, ಒಟ್ಟು ಬರುವ ನೀರಿನ ಗಾತ್ರ ಒಂದೇ ಆದರೂ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರವಾಹವೂ ಅಷ್ಟು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರವಾಹ ನಿಯಂತ್ರಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ತೆರೆದ ಬೀಸಣಿಗೆ ಆಕಾರದ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜಲಾಶಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಏರಿಳಿತಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ : ನದಿಯ ಎರಡು ದಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸುಮಾರಾಗಿ ಎತ್ತರವಾದ ಮಣ್ಣಿನ ಏರಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರೆ ಪ್ರವಾಹ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರು ಈ ಏರಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ನಿಂತು ತಗ್ಗಾದ ಬಯಲುಗಳಿಗೆ ನುಗ್ಗುವುದಿಲ್ಲ. ನದಿಗಳ ಕುದುರು ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಖಾತ್ರಿಯಾದ ಪ್ರವಾಹ ರಕ್ಷಣೆಯ ಕ್ರಮ. ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ (ಅ) ಪ್ರವಾಹ ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿದುಹೋಗುತ್ತದೆ. (ಆ) ನೀರಿನ ಮಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ಕೆಳಗಡೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರವಾಹ ಮುಂದೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. (ಇ) ವೇಗ ಹೆಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಹೊಳೆಯ ತಳದಲ್ಲಿರುವ ಮರಳು ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಏರಿಗಳು ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಕಡೆ ನೀರು ತಗ್ಗಾದ ದಡಗಳ ಮೇಲೆ ಉರುಳಿ ಹಿಂದುಗಡೆ ಇರುವ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ತುಂಬುತ್ತದೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನ: ನದಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನೀರಿನ ರಾಶಿ ಸಹಜ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮೀರಿದಾಗ ಅದು ಆಕ್ರಮಿಸುವ ಆಸುಪಾಸಿನ ಮಟ್ಟಸ ಪ್ರದೇಶ (ಫ್ಲಡ್ ಪ್ಲೇನ್). ನೆರೆ ಅಥವಾ ಮಹಾಪೂರವೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ನದೀಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ನೀರು ಹರಿಯುವ ಎಂದಿನ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಗಾತ್ರದ ಪ್ರವಾಹ ಮುನ್ನುಗ್ಗಿ ಬಂದಾಗ ಅದನ್ನು ಒಮ್ಮೆಗೇ ಸಾಗಹಾಕಲು ಪಾತ್ರ ಸಾಕಾಗದು. ಆಗ ನೆರೆ ನೀರು ನದಿ ಪಾತ್ರ ತುಂಬಿ ದಂಡೆಗಳಾಚೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಏರುತ್ತದೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಪ್ರವಾಹದ ವೇಗ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾಲ ನೆರೆ ನೀರು ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಸ್ಥಗಿತವಾಗಿ ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ. ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ಕಣಿವೆ ಕಮರಿಗಳ ಬಳಸುದಾರಿಗಳ ಮೂಲಕ ಧಾವಿಸಿಬರುವ ನೀರು ತನ್ನೊಡನೆ ಕೊಚ್ಚಿತಂದ ಬಗ್ಗಡ ಕಸ ಗಸಿ ಮಣ್ಣು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಣ ಅಲ್ಲೆ ತಳದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣು. ಕ್ರಮೇಣ ನೀರು ಹರಿದು ಹೋಗಿ ನೆರೆ ಇಳಿದಾಗ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣು ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಫಲವತ್ತ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಅರ್ವಾಚೀನ ಕಾಲದ ತನಕ ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ತೂಗುತೊಟ್ಟಿಲುಗಳಾಗಿರುವುದೂ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನ ಪದರದ ದಪ್ಪ ಶತಮಾನಗಳ ಅವಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದ ದರದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಜೇಡಿ, ರೇವೆ, ಜೇಡಿಮರಳು, ಮರಳು, ಒರಟು ಮಡ್ಡಿ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶಿಲಾಕಣ ಮುಂತಾದ ಸ್ತರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಮೈದಾನದ ಮೇಲ್ಪ್ರೈ ಜೇಡಿ ಮತ್ತು ಜೇಡಿಮಿಶ್ರಿತ ಮರಳು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ.

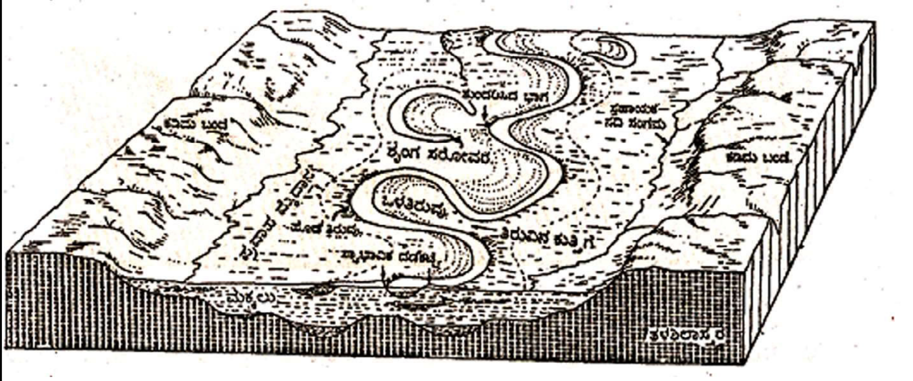

ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನ, ಇತರ ಸ್ವರೂಪಗಳು

ಭಾರವೂ ಮತ್ತು ಒರಟಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳು ನದಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ ಮತ್ತು ಹಗುರವಾದವು ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಕೊಚ್ಚಿಹೋಗಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ನದಿಯ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ದಡಕಟ್ಟೆ, ಮರಳು ದಿಬ್ಬ, ಶೃಂಗಸರೋವರ ಮುಂತಾದ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತವೆ ಅಥವಾ ಲಯಕೊಳಗಾಗಬಹುದು. ನದಿಯಸವೆತ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನದ ಕೆಲವೆಡೆ ತಗ್ಗುಗಳುಂಟಾದರೆ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಸಂಚಯದಿಂದ ದಿಬ್ಬಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಸೃಷ್ಟಿ, ಲಯ ಮತ್ತು ಪುನನಿರ್ಮಾಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಸಾಗುತ್ತಾ ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನಗಳು ರೂಪಾಂತರವಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರವಾಹಮೈದಾನಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ ವಿಸ್ತಾರ ಹಾಗೂ ರೂಪಾಂತರತೆಗಳು ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ, ಉಪನದಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ, ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ, ಇಳಿಜಾರು, ನದಿಭಾರವಸ್ತು ಹಾಗೂ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿದೆ.

ಭಾರತದ ಗಂಗಾನದಿ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನಗಳಿವೆ. ವಿಶಾಲವಾದುದು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಘಾಗ್ರ ಮತ್ತು ರಾಮಗಂಗಾ ಉಪನದಿಗಳು ಈ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಬಿಹಾರ ಮತ್ತು ಜಾರ್ಖಂಡ್ ಹಾಗೂ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯಲ್ಲೂ ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದ್ದು, ಅವು ವಿಶಾಲ ಮತ್ತು ಫಲವತ್ತಾಗಿವೆ. ಈ ಮೈದಾನಗಳ ಮೆಕ್ಕಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಮಂದವಾಗಿದೆ. (ಎ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಐ.)

ಪ್ರಸರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳು ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗೆ ಪ್ರಸರಣಕ್ರಿಯೆ ಎನ್ನುವರು. ಅನಾಗರಿಕರಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಲಿ, ಆಧುನಿಕರಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಲಿ ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೋ ಅಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೋ ಇದು ಆಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಒತ್ತಡ ಅಥವಾ ಆತ್ಮೀಯತೆಯಿಂದಲೂ ಆಗಬಹುದು. ಇದು ಯಾವ ನಿಯಮಗಳ ಮೇಲೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದೆ ಪ್ರಸರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತದ (ಡಿಫ್ಯೂಷನ್ ತಿಯರಿ) ಉದ್ದೇಶ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೊದಲ ಪ್ರತಿಪಾದಕರು

ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಿವೆ. ಒಂದು, ಜರ್ಮನ್–ಆಸ್ಟ್ರಿಯನ್ ಪಂಥ. ಮತ್ತೊಂದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಪಂಥ. ಮೊದಲ ಪಂಥದವರು ಪ್ರಸರಣವನ್ನು ಹಲವು ಮೂಲಗಳಿಂದ ಇತರ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಎರಡನೆಯ ಪಂಥದವರು ಏಕಮೂಲವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ಅದರ ಅನಂತ ಪ್ರಸರಣ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಪ್ರಸರಣಕ್ರಿಯೆ ಸ್ವದೇಶೀಯ ಹಾಗೂ ಅನ್ಯದೇಶೀಯ ಎಂಬ ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸ್ವದೇಶೀಯವಾದುದು ತನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಳಗಿಂದ ಹೊಸ ಅಥವಾ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳೇ ಕಾರಣ. ಅನ್ಯದೇಶೀಯ ಪ್ರಸರಣಕ್ರಿಯೆ, ವಲಸೆ, ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರ, ವ್ಯಾಪಾರ, ದಾಳಿ, ಕ್ರಾಂತಿ ವಸಾಹತುಶಾಹಿಯ ಒತ್ತಡ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚಿನ ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಆಗಿರುವ ಅನ್ಯದೇಶಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಸಾಹತುಶಾಹಿಯ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಆದದ್ದು. ಅನುಕರಣಪ್ರಿಯತೆಯೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರವೊಂದರಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ಇವರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡುವುದುಂಟು. ಈ ಸ್ವೀಕಾರ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಷಯವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಷಯವಾಗಿರಬಹುದು.

ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳು ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರಸರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿವಹಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಡನ್ನಿನ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಹ್ಯಾಗರ್‌ಸ್ಟ್ರಾಂಡ್ ಅವರ ಕಾರ್ಯ ಮಹತ್ತರವಾದದ್ದು. ಇವರು ಯಾವುದೇ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಸರಣಗೊಳ್ಳುವ ಬಗ್ಗೆ ಕೂಲಂಕಷವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಪ್ರಸರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಎಂಬ ಒಂದು ಹೊಸ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಭೂಗೋಳಕ್ಕೆ ಮಹತ್ತರವಾದ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಆರ್.ಜಿ.)

ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು: ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಮೇಲ್ಮೈ ಮತ್ತು ಕಡಿದಾದ ಬದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾದ ವಿಸ್ತೃತ ಭೂಭಾಗ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 150 ರಿಂದ 925 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಟಿಬೆಟ್ ಮತ್ತು ಬೊಲೀವಿಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು 3000 ಮೀ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶದ ಎತ್ತರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಪರ್ವತಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳ ಎತ್ತರ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ವಿಧಗಳು: ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾನ, ನಿರ್ಮಾಣ,ಆಕಾರ ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ವಿಕಾಸದ ಹಂತಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲಿಂದ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾನದ ಆಧಾರದ ಮೇಲಿಂದ ಅಂತರ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಪರ್ವತ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಖಂಡಾಂತರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳೆಂದು ಮೂರು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಅಂತರ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ (ಇಂಟರ್‌ಮಾನ್‌ಟೇನ್ ಪ್ಲಾಟೋಸ್) ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕುನ್ಲುನ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ (ಸರಾಸರಿ 5000 ಮೀ) ಮತ್ತು ವಿಸ್ತಾರವಾದ (2.2 ದಶಲಕ್ಷ ಚ.ಕಿಮೀ) ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಪಂಚದ ಮೇಲ್ಚಾವಣಿ (ರೂಫ್ ಆಫ್ ದ ವರ್ಲ್ಡ್) ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಬೊಲಿವಿಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಕೊಲಂಬಿಯ, ಅನಾಟೋಲಿಯ, ಆರ್ಮೇನಿಯ, ಮಂಗೋಲಿಯ ಮೊದಲಾದವು ಈ ವಿಧದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು.

ಪರ್ವತದ ಅಡಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತ ಮತ್ತು ಮೈದಾನಗಳ ನಡುವಣ ಅಥವಾ ಪರ್ವತ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ಪರ್ವತಪಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ (ಪೀಡಮಾಂಟ್ ಪ್ಲೇಟೊ) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿನ ಕೊಲರಾಡೊ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿನ ಪೆಟಗೋನಿಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಪರ್ವತಪಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಮೇಲೆದ್ದ ಎತ್ತರವಾದ ಚಪ್ಪಟೆ ಮೇಲ್ಮೈಯುಳ್ಳ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಖಂಡಾಂತರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ (ಕಾಂಟಿನೆಂಟಲ್ ಪ್ಲಾಟೊ) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಆಫ್ರಿಕ ಅರಬಸ್ತಾನ್, ಸ್ಪೇನ್, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ, ಗ್ರೀನ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಅಂಟಾರ್ಕಟಿಕ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಉಗಮದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಭೂಗರ್ಭ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಅವಶೇಷ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳೆಂದು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಭೂಖಂಡ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಸ್ತೂಪಖಂಡ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಓರೆಭೂಭಾಗ ಮತ್ತು ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವಣ ಅಂತರ ಪರ್ವತ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಭೂಗರ್ಭ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತಗಳು ಅಥವಾ ಉಚ್ಚ ಭೂಮಿಗಳು, ನದಿ, ಹಿಮನದಿ, ಗಾಳಿ ಮೊದಲಾದ ನಗ್ನೀಕರಣ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಸವೆದು ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಅವಶೇಷ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅರ್ಡೆನ್ನೆಸ್, ಮಧ್ಯ ರೈನ್ ಉಚ್ಚಭೂಮಿ, ಅಲೆಘನಿ ಕಂಬರ್ಲ್ಯಾಂಡ್ ಮೊದಲಾದವು ಈ ವರ್ಗದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಾಗಿವೆ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡಿದ ಶಿಲಾರಸ ಘನೀಭವಿಸಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಆಂಟ್ರಿಮ್, ಅಬಿಸಿನಿಯ, ಕೊಲಂಬಿಯ, ವಾಯವ್ಯ ದಖನ್, ಐಸ್‌ಲೆಂಡ್, ಮೊದಲಾದವು ಈ ವಿಧದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಾಗಿವೆ. ಇವು ಅನೇಕ ಶಿಲಾರಸ ಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದ್ದು ಸಾವಿರಾರು ಚದರ ಕಿಲೊಮೀಟರು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಆಕಾರದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಗುಮ್ಮಟಾಕಾರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ (ಛೋಟಾನಾಗಪುರ, ಓಜಾರ್ಕ್), ವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ (ಅಸ್ಸಾಂ) ಸೋಪಾನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ (ವಿಂಧ್ಯ) ಮತ್ತು ಚಪ್ಪಟೆ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ (ಟಿಬೆಟ್)ಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ವಾಯುಗುಣದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಶುಷ್ಕ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ(ಕೊಲರಾಡೊ ತರಿಮ್)ಆರ್ದ್ರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ (ಮೇಘಾಲಯ) ಮತ್ತು ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ (ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್, ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ) ಗಳೆಂದು ಮೂರು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳನ್ನು ವಿಕಾಸದ ಹಂತದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಬಾಲ್ಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ (ಕೊಲರಾಡೊ), ಪ್ರೌಢ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ (ಅಪಲೇಷಿಯನ್), ವೃದ್ಧ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ (ರಾಂಚಿ) ಮತ್ತು ಪುನರ್ಯೌವನ ಹೊಂದಿದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳೆಂದು (ಮಿಸ್ಸೂರಿ) ನಾಲ್ಕು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳ ಮಹತ್ವ: ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆ ಮತ್ತು ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಖನಿಜಗಳ ಅಗರಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಛೋಟಾನಾಗಪುರ, ಬೊಲಿವಿಯ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಬ್ರೆಜಿಲ್, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಖನಿಜಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಗಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ವಿಕಸಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆರ್ದ್ರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಾಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯೋತ್ಪತ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಕಾರ್ಯಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಶುಷ್ಕ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿನ ಮಣ್ಣು ಖನಿಜಾಂಶಭರಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕೃಷಿಗೆ ಬಹು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭಾರತದ ವಾಯವ್ಯ ದಖನ್ ಪ್ರದೇಶ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಪ್ರಾಂತೀಯತೆ: ಪ್ರಾಂತೀಯತೆ ಅಥವಾ ಗಡಿ/ಎಲ್ಲೆಗಳೊಳಗಿನ ಭೂಭಾಗ. ಇದು ನನಗೆ/ ನಮಗೆ ಸೇರಿದ ಭಾಗ ಎನ್ನುವುದು ಮಾನವನಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಕಲ ಜೀವ ಜಂತುಗಳಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಬರುವ ಒಂದು ಅನಿವಾರ್ಯ ಗುಣವೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಸತ್ಯವಾದ ಅಂಶವಾದರೂ ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಅವನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ನಾಗರಿಕತೆ, ಜೀವನ ಶೈಲಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಂತ/ದೇಶ/ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ವಿಸ್ತರಣೆ ಹಾಗೂ ಅದರ ಗಾತ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ರಾಬರ್ಟ್ ಆಂಡ್ರೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾಂತ್ಯವೆನ್ನುವುದು ನೆಲ ಅಥವಾ ಜಲ ಹಾಗೂ ವಾಯುಮಂಡಲದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು ಅದನ್ನ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಗುಂಪು ತನ್ನ ಭಾಗವೆಂದು ರಕ್ಷಿಸುವ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಅದು ಬರೀ ಸಹಜ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾಗಿರದೇ ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಕಾಸಗಳಿಂದ ತನ್ನದೇ ಆದ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಮತ್ತು ರಚನಾತ್ಮಕ ಗುಣಲಕ್ಷಣ, ವಿಸ್ತಾರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಡೆಬ್ಲಿಜಿಯವರು ಇದನ್ನೇ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಾ ಇದು ಮಾನವರಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಜೀವಿತ ಭಾಗ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ವಿಭಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಹಾಗೂ ಉಲ್ಲಂಘಿಸಕೂಡದ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಜನಾಂಗ ಯುದ್ಧ, ಒಪ್ಪಂದ ಹಾಗೂ ಕಾದಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಮಾನವನ ನಾಗರಿಕತೆಯುದ್ದಕ್ಕೂ ನೋಡುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಕಾದಾಟಗಳು ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತವೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ

ವಿಭಜಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಹತೋಟಿ ಮತ್ತು ಮರಳಿಪಡೆಯುವಿಕೆಗಾಗಿ ಇಂದೂ ಸಹ ಜನಾಂಗಗಳ ನಡುವೆ ತಿಕ್ಕಾಟ ಕದನಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಬಂದಿವೆ. ಇಸ್ರೇಲ್, ಪ್ಯಾಲಸ್ತೀನ್, ಐರ್ಲೆಂಡ್, ವಿಯಟ್ನಾಮ್, ಕೊರಿಯಗಳ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು.

ಪ್ರಾಂತ್ಯ ರಚನೆಯ ಬಗೆಗೆ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ನಾವು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅಪಾಯಕಾರಿ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್–ಜೆಲೆನ್–ಹಾಸೋಪರ್‌ರವರ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾಂತ್ಯ/ರಾಷ್ಟ್ರ ಆಯಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನ ಸಂಖ್ಯಾಧಾರಿತವಾಗಿದ್ದು ಬಲಿಷ್ಠಜನಾಂಗ ತನ್ನ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಿಗಾಗಿ ಅದನ್ನ ಯುದ್ಧ/ಆಕ್ರಮಣಗಳಿಂದ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅಬ್ರಹಾಮ್ ಲಿಂಕನ್‌ರವರ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ ಜನರಿಂದ, ಕಾನೂನು ಕಟ್ಟಳೆಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಅದರ ಪ್ರಾಂತ್ಯ (ಭೂಭಾಗ) ಗಳಿಂದ ಮೂರು ಅಂಶಗಳಿಂದಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಮಿಕ್ಕ ಎರಡು ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಹುಕಾಲವಿರುವ ಅಂಶವಾಗಿದೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಆಕ್ರಮಿಸಬಹುದು, ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು, ವಿಭಜಿಸಬಹುದು ಅಥವಾ ಅಣುಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ದೂಳಿಪಟ ಮಾಡಲೂಬಹುದು. (ಬಿ.ಇ.)

ಪ್ರಾಕೃತಾವಸ್ಥೆ: ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚಿನ ಅವಸ್ಥೆ (ಸ್ಟೇಟ್ ಆಫ್ ನೇಚರ್). ರಾಜ್ಯದ ಉಗಮ, ಸ್ವರೂಪ ಇವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಹಲವಾರು ಚಿಂತನಶೀಲರು ರಾಜ್ಯಪೂರ್ವಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಊಹೆ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಾರತೀಯ ರಾಜನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಾತ್ಸ್ಯನ್ಯಾಯದ ಕಲ್ಪನೆಗೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಊಹನೆಯ ಪ್ರಾಕೃತಾವಸ್ಥೆಗೂ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ರಾಜ್ಯದ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಮೊದಲಿನ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮಾತ್ಸ್ಯನ್ಯಾಯದ ತೊಂದರೆಗಳಿಂದ ವಿಮೋಚನೆ ಪಡೆಯಲು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ರಾಜ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಎಂದರೆ ಮನುಷ್ಯರು ಅವರ ಪ್ರಾಕೃತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೇ ಮುಂದುವರಿದರೆ ಮಾತ್ಸ್ಯನ್ಯಾಯ ತಪ್ಪದು, ಎಂದರೆ ಬಲಿಷ್ಠರು ದುರ್ಬಲರನ್ನು ನುಂಗಿಹಾಕುವ ನಾಶಗೊಳಿಸುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ನಿವಾರಣೆಯಾಗದು. ದುಷ್ಟರನ್ನು ದಂಡಿಸಿ ಶಿಷ್ಟರನ್ನು ಪಾಲಿಸಲು ರಾಜ್ಯ ಅಗತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಇದನ್ನು ಕುರಿತ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಚಿಂತನ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕ್ ಚಿಂತಕರು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಪ್ರಾಕೃತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರು ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುವರೆಂದು ಸೋಫಿಸ್ಟರೆಂಬ ಸಂಚಾರಿ ಬೋಧಕರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಕೃತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಬಾಹ್ಯಕಟ್ಟಳೆ ಮತ್ತು ನಿಯಮಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕೆಲವರು ಸ್ವರ್ಣಯುಗವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಮಾನವ ನೈತಿಕ ಪತನದಿಂದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹದಗೆಟ್ಟು ರಾಜ್ಯದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಉಂಟಾಯಿತೆಂದು ವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಕೃತಾವಸ್ಥೆ ಆರಂಭದಿಂದಲೇ ಸಂಘರ್ಷಮಯವಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ಸ್ವಭಾವಸಿದ್ಧವಾದ ಈ ನ್ಯೂನತೆಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತೆಂದೂ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಅನಂತರ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಈ ವಾದಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಇದು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಂಡು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಗಳಿಸಿತು. ಆಧುನಿಕಯುಗದಲ್ಲಿ ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಚಿಂತನೆ ನಡೆಸಿದವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾದವರೆಂದರೆ ಹಾಬ್ಸ್, ಲಾಕ್ ಮತ್ತು ರೂಸೋ.

ಹಾಬ್ಸನ ಪ್ರಕಾರ ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವಭಾವತಃ ಸ್ವಾರ್ಥಿ. ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆಯ ಮತ್ತು ಸ್ವಂತ ಬಲದ ವೃದ್ಧಿಯ ಹಂಬಲಗಳೇ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು. ಇತರರನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಲಾಭ ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸದಾ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿರುವುದೇ ಸಹಜ ಪ್ರವೃತ್ತಿ. ಪ್ರಾಕೃತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಭ್ಯತೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಹಾಗಿರಲಿ, ಜೀವಸಹಿತ ಉಳಿಯುವುದೇ ಅವನ ಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸರ್ವಶಕ್ತವಾದ ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಿಂದಲೇ ಜೀವರಕ್ಷಣೆ ಸಾಧ್ಯವೆಂಬುದು ಅರಿವಿಗೆ ಬಂತು. ಇಂಥ ಆಲೋಚನೆಯ ಫಲವಾಗಿ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಪ್ರಬಲ ಮತ್ತು ನಿರಂಕುಶ ರಾಜ್ಯದ ಹೊರತು ಭದ್ರತೆ, ಶಾಂತಿ, ಸಭ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಹಾಬ್ಸ್ ಹೇಳಿದ.

ಪ್ರಾಕೃತಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಲಾಕನ ವಿಚಾರಗಳು ಹಾಬ್ಸನ ವಿಚಾರಗಳಿಗಿಂತ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾದಂಥವು. ಪ್ರಾಕೃತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನವರು ಪ್ರಕೃತಿ ನಿಯಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ನೀತಿಯಿಂದಲೂ ವಿವೇಕದಿಂದಲೂ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಸಹಕಾರಗಳು ನೆಲೆಸಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬಿಕ್ಕಟ್ಟುಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯವನಾದರೂ ಅವನು ಪರಿಪೂರ್ಣನಲ್ಲ. ಸ್ವಾರ್ಥ ಮತ್ತು ಇತರ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ಅವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಲುಷಿತಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಹಕ್ಕುಗಳು ಭದ್ರವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮನುಷ್ಯರು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತ ಅಧಿಕಾರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಜಾತಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ, ಬಹುಮತದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ, ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಧಿಕಾರ ಒಬ್ಬನ ಅಥವಾ ಕೆಲವೇ ಜನರ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಸ್ವಾರ್ಥವೇ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳಿಂದ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಾಕೃತಾವಸ್ಥೆಯ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟುಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಜಾತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯೇ ಸೂಕ್ತವಾದ್ದೆಂದು ಲಾಕ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ.

ಪ್ರಾಕೃತಾವಸ್ಥೆ ಕುರಿತಂತೆ ರೂಸೋನ ಕಲ್ಪನೆ ಲಾಕನದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉದಾತ್ತವಾಗಿದೆ, ಪ್ರಾಕೃತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಜೀವನ ಅತ್ಯಂತ ಸುಖಮಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನೈತಿಕ ಪತನ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರ್ಥ ಮತ್ತು ಸ್ಪರ್ಧೆಯ ಭಾವನೆಗಳ ಮೂಡುವಿಕೆ ಈ ಪತನಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಕಾರಣ. ಸುಖಸಂಪತ್ತುಗಳ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ ಮಾನವನ ನೈತಿಕ ಪತನವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ಮತ್ತು ವೈಷಮ್ಯಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಕೊನೆಗೊಳಿಸಿ ಪ್ರಾಕೃತಾವಸ್ಥೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇತಿಹಾಸದ ಚಕ್ರವನ್ನು ಹಿಂತಳ್ಳಿದರೆ ಅದೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬಲಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ಮತ್ತು ವೈಷಮ್ಯಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಇರುವುದು ಒಂದೇ ಮಾರ್ಗ: ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ರಾಜ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎಂದರೆ ನಿಜವಾದ ಪ್ರಜಾತಂತ್ರ. ಇಂಥ ಪ್ರಜಾತಂತ್ರ ಕೇವಲ ಬಾಹ್ಯ ಆಡಂಬರಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರದೆ ಜನಮನಗಳ ನಿಜವಾದ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಆಧರಿಸಬೇಕು. ಈ ಸಾಮರಸ್ಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಪರಿಮಿತಿಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ, ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಜನರ ನೀತಿಯ ಮತ್ತು ವಿವೇಕದ ಸಾಂಘಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಫ್ರೆಂಚ್‌ಕ್ರಾಂತಿಯ ಫಲವಾದ ಪ್ರಜಾತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯಪದ್ಧತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ರೂಸೋ ಬಹಳ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ. (ಎಸ್.ಎಚ್.ಐ.ವಿ.)

ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಆಯ್ಕೆ: ಜೀನುಗಳ ಮರುಸಂಯೋಗ ಅಥವಾ ಉತ್ಪರಿವರ್ತನೆಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳ ಪೈಕಿ ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅವು ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದರೊಂದಿಗೆ ಅನಪೇಕ್ಷಿತವಾದವನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕುತ್ತ, ಜೀವಿಗಳು ಪರಿಸರದ ವಿವಿಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಬದುಕಿ ಉಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ (ನ್ಯಾಚುರಲ್ ಸೆಲೆಕ್ಷನ್). ಈ ರೀತಿ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ಜೀವಿಗಳ ಉಳಿಯುವಿಕೆ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವಿಗಳ ಆಯ್ಕೆ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಡಾರ್ವಿನ್ (1809–82) ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ (1859). ಈತನ ಜೀವವಿಕಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಆಯ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಎಷ್ಟು ಚಿರಪರಿಚಿತ ಎಂದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಲೋಕರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಡಾರ್ವಿನಿಸಮ್ ಎಂದೇ ಹೆಸರು. ಆದರೆ ಇದನ್ನು ಡಾರ್ವಿನಿಸಮ್ ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಡಾರ್ವಿನ್ನನಿಗೂ ಹಿಂದೆ ಗ್ರೀಕ್ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಆಲೋಚನೆ ನಡೆಸಿ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದಿದ್ದರು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಇತರರಿಗಿಂತ ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಹೆಸರು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಆಯ್ಕೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತದೊಡನೆ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಡಾರ್ವಿನ್ನನು ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಅಧ್ಯಯನ ಬಹಳ ಆಳವಾಗಿಯೂ ವಿಶಾಲವಾಗಿಯೂ ಇತ್ತು.

ಜೀವರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ಮೀರಿ, ಧಾರಾಳ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಜೀವವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ವಸತಿಗೆ ಒಂದು ಮಿತಿಯುಂಟಷ್ಟೆ. ಉದ್ಭವವಾಗುವ ಕೋಟ್ಯಂತರ ಜೀವಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ವಸತಿ ಸಿಗುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಹೀಗಾಗಿ ಬಹುಪಾಲು ಜೀವಿಗಳು ವಸತಿ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಸಿಗದೆ ಅಳಿಯುತ್ತವೆ, ಉಳಿವ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯ ಜೀವಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಬದುಕಿ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಿಸುವುವು.

ನಿಯಮಿತ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ವಸತಿ ದೊರಕುವುದರಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಜೀವಿಗಳ ನಡುವೆ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ವಸತಿ ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸ್ಪರ್ಧೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳು ಪ್ರಭೇದಗಳ ನಡುವೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಒಂದೇ ಪ್ರಭೇದದ ವಿವಿಧ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲೂ ಬಹಳಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಜೀವಿಗಳು ಸೋತು ಅಳಿಯುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯ ಜೀವಿಗಳು ಗೆದ್ದು ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ಪೈಪೋಟಿ ಜೀವಿಸಂಖ್ಯೆಯ ಸ್ಫೋಟವನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿಯುವ ಒಂದು ನೈಸರ್ಗಿಕ ನಿಯಂತ್ರಣೋಪಾಯ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಜೀವಪ್ರಭೇದಗಳು ಯಾವ ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ನಿಸರ್ಗ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿದೆ.

ಒಂದು ಜೀವಜಾತಿಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ಗುಣರೂಪಗಳಿರದೆ ವಿವಿಧ ತೆರನ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಪರಿಣಾಮದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಇರುವುವು ಎಂಬ ವಿಷಯ ಜೀವವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ತಿಳಿದು ಬಂದದ್ದೇ. ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ನಿಖರವಾದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಜೀವಪ್ರಭೇದದ ಕೆಲವು ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾಗುವ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಯೋಗ್ಯತಾಗುಣಗಳಿರುವುವು. ಇನ್ನುಳಿದ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಾದರೋ ಇಂಥ ಯೋಗ್ಯತಾಗುಣಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗುವ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ಅನುಕೂಲ ಗುಣಗಳಿರುವ ಜೀವಿಗಳೇ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದು ಉಳಿಯುವ ಜೀವಿಗಳು ಎಂದೂ, ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲಾರದಂಥ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರತಕ್ಕ ಜೀವಿಗಳು

ಅಳಿಯುತ್ತವೆ ಎಂದೂ ಡಾರ್ವಿನ್ ತಿಳಿಸಿದ. ಈ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಸಫಲವಾಗುವಂಥ ಜೀವಿಗಳು ಮಾರ್ಪಾಟಾದ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ತೆರನ ವರ್ಗಾವಣೆ ಪೀಳಿಗೆಯಿಂದ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಡಾರ್ವಿನ್ನನು ಇದನ್ನು ಯೋಗ್ಯತಾಗುಣವುಳ್ಳದ್ದರ ಉಳಿಯುವಿಕೆ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿ ಇದು ಆಯ್ಕೆಯ ಒಂದು ವಿಧಾನ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ. ಇದು ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಆಯ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಜೀವವಿಕಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಎಬ್ಬಿಸಿದಷ್ಟು ಕೋಲಾಹಲವನ್ನು ಇನ್ನಾವ ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಉಂಟುಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಅನೇಕ ಜೀವವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಭಾಗಶಃ ಮಾತ್ರ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಮೂಲಪ್ರತಿಪಾದನೆಗಳು ಅಂದರೆ ವಿಪುಲ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಪೈಪೋಟಿ, ವೈವಿಧ್ಯ, ಯೋಗ್ಯತೆ ಉಳ್ಳಜೀವಿಯ ಉಳಿಯುವಿಕೆ ಎಂಬವು ಖಂಡಿತ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ವಿಚಾರಗಳೇ. ಆದರೆ ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯ ಬಹುವಿವಾದಾತ್ಮಕ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ ವಿನೂತನಗುಣಗಳು ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಗಳಿಗೆ ರವಾನೆಯಾಗುವುದು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಆಯ್ಕೆಯಿಂದ ಉದ್ಭವವಾಗುವ ಜೀವಿಗಳ ಮಾರ್ಪಾಟು. ತನ್ನ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯ ದುರ್ಬಲತೆಯನ್ನು ಡಾರ್ವಿನ್ ಗಮನಿಸಿದ್ದ. ಅಂದರೆ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಆಯ್ಕೆ ಜೀವವಿಕಾಸಕಾರ್ಯದ ಒಂದು ಅಂಶವೇ ಹೊರತು, ಅದ್ದರಿಂದಲೇ ಜೀವವಿಕಾಸ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿಚಾರ ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಟೀಕೆ. ಅಂದರೆ ಒಗ್ಗದಿರುವ ಗುಣಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಜೀವಿಗಳು ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಆಯ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಯಶಸ್ವೀ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯೆಂದರೆ ಜೀವಿ ತನ್ನ ಸುತ್ತಲಿರುವ ಜಟಿಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಜೀವಿಸಲು ಗುಣಶಕ್ತಿ ಪಡೆಯುವುದು ಈ ಅಮೂಲ್ಯ ಯೋಗ್ಯಗುಣಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜೀವಿಗಳು ಗಣನೀಯವಲ್ಲದ ಮತ್ತು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲು ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಗುಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುವು. ಅನುಪಯುಕ್ತ ಗುಣಗಳು ಜೀವಿಗಳ ಅಳಿವು ಮತ್ತು ಉಳಿವುಗಳಿಗೆ, ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಒತ್ತಾಸೆಯನ್ನೂ ಕೊಡಲಾರವಾದ್ದರಿಂದ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲೇ ಆಗಲಿ, ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೇ ಆಗಲಿ ಜೀವಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಗುಣ ಲಕ್ಷಣ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವಿಂಗಡಿಸುವುದು ಅಮುಖ್ಯ ಮತ್ತು ನಿರರ್ಥಕ. ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಜೀವವಿಕಾಸವಾದ ಯೋಗ್ಯಗುಣಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದೆ; ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಜೀವಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಲ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಗುಣಗಳೇ ಪ್ರಧಾನ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅಂಶಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ವಾದದ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಟೀಕೆಯೆಂದರೆ ಆತ ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತ ಮತ್ತು ಅಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುವುದು ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ಗುಣವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತವೆಂದು ತಿಳಿದದ್ದು. ಹೀಗೆ ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಆಯ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದೋಷಗಳಿದ್ದರೂ, ಜೀವವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. (ಕೆ.ಆರ್.ಜಿ.ಎ.;ಎಸ್.ಎಚ್.ವಿ.;ಎ.ಎನ್.ಸಿ.)

ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರ: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಅಥವಾ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರ ಅಥವಾ ಭೌತಿಕ ಪರಿಸರ ಅಥವಾ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪರಿಸರ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಮಾನವನು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಮಾನವನು ಇಂದು ತಾಂತ್ರಿಕ– ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಮಹತ್ತರ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರೂ, ಆತನ ಭೌತಿಕ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರ ಮಾತ್ರ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೆ ಮಾನವನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವವು ಕಂಡುಬರುವುದು. ಮಾನವನ ಆಹಾರ ಹಾಗೂ ಆತನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುಗಳ ಮೂಲವಾಗಿರುವುದು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರ. ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರ ಮಾನವನ ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲಾ ಜೀವಿಗಳ ಜೀವನಕ್ರಮದ ಮೇಲೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಡಿ.)

ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೋಧನ ಪರಿಕರಗಳು: ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ, ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮನನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಬೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಪರಿಕರಗಳು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕರು ಬೋಧನೆಯನ್ನು ನಿಸರ್ಗ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಹೊಸ ಹೊಸ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳಾದಂತೆ, ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿರುವ ಶಾಲೆಯ ತರಗತಿಗಳನ್ನೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪರಿಸರವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ ಇಂದು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪರಿಕರಗಳನ್ನು ಬಳಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಮುಖವಾದವುಗಳೆಂದರೆ:

ಗೋಳ: ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬೋಧಿಸಲು ಬಳಸುವ ಭೂಮಿಯ ಪ್ರತಿಕೃತಿಯೇ ಗೋಳ, ಯಾವುದೇ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪಾಠಗಳನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬೋಧನೆ ಮಾಡಲು ಅಗತ್ಯ ಮತ್ತು ಅವಶ್ಯಕವೆನಿಸಿರುವ ಯಥಾಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಅಕ್ಷಾಂಶ, ರೇಖಾಂಶ, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಭಾಗಗಳು, ಭೂಮಿಯ ಆಕಾರ, ಹಗಲು, ರಾತ್ರಿ, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಲಮಾನ, ಸಾಗರಗಳು, ವಾಯುಗುಣ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯದ ಬೋಧನೆಗೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿದೆ.

ಭೂಪಟಗಳು: ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಳದ ಅನಂತರದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಭೂಪಟ ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆ. ಮೆಕೆನ್ಜಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಬೋಧನೆ ಭೂಪಟದ ಬಳಕೆಯಿಲ್ಲದೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗದು. ಭೂಪಟದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷಾಂಶ, ರೇಖಾಂಶ, ಸ್ಥಳಗಳ ಸ್ಥಾನಮಾನ, ವಾಯುಗುಣ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳು, ಖಂಡಗಳು, ಸಮುದ್ರಗಳು, ಭೂದೃಶ್ಯಗಳು, ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲದೆ ಮಾನವನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಬಗೆಗೆ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ನೀಡಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಆಲೇಖಗಳು: ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಕೆ ಮಾಡಲು, ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು, ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು, ವ್ಯಾಪಾರ ವಹಿವಾಟುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸ್ತಂಭ, ಒಂಟಿ, ಬಹು, ವೃತ್ತ ಮುಂತಾದ ಆಲೇಖಗಳು ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ.

ಚಿತ್ರಪಟಗಳು: ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಬೋಧಿಸಲು ಚಿತ್ರಪಟಗಳು ಸಹಾಯವಾಗಿವೆ. ಇಂದು ಸರಕಾರಿ ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿಯವರು ಮುದ್ರಿಸಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳು, ಛಾಯಾ ಚಿತ್ರಗಳು, ಸ್ವತಃ ಶಿಕ್ಷಕ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ರಚಿಸಿರುವ ಚಿತ್ರಪಟಗಳು ಹಲವಾರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ.

ನೈಜ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಸ್ತುಗಳು: ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿರುವ ನೈಜ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸಬಹುದು. ಖನಿಜಗಳು, ಶಿಲೆಗಳು, ಮಣ್ಣುಗಳು, ಮಾದರಿ ಮಾನವನಿಂದ ತಯಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸಕ್ಕರೆ, ಕಾಗದ, ಬಟ್ಟೆ ಮುಂತಾದ ಸಿದ್ಧ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತರಗತಿಯ ಬೋಧನಾ ವೇಳೆ ಬಳಸಬಹುದು.

ಈ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವ ಸಾಧನಗಳಲ್ಲದೆ, ಸ್ಲೈಡುಗಳು, ಫಿಲಂ ಸ್ಟ್ರಿಪ್‌ಗಳು, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಹಾಳೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳು, ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳು, ಚಲನಚಿತ್ರಗಳು, ದೂರದರ್ಶನ, ಗಣಕಯಂತ್ರ, ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಸಿಡಿಗಳು. ಟೇಪ್‌ರೆಕಾರ್ಡರ್, ಉಪಗ್ರಹದಿಂದ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳು, ಅಟ್ಲಾಸ್‌ಗಳು, ತ್ರೀಡಿ ಭೂಪಟಗಳು, ಪ್ರಕಟಣಾ ಮತ್ತು ಸೂಚನಾ ಫಲಕಗಳು, ಆಲ್ಬಂ, ಫ್ಲಾನೆಲ್ ಬೋರ್ಡ್‌ಗಳು, ಕಪ್ಪುಹಲಗೆ, ನಕಲು ಮಾಡುವ ಮೇಜು, ಮೋಜಣಿ ಉಪಕರಣಗಳು, ಕ್ಯಾಮರಾಗಳು, ಪತ್ರಿಕೆಗಳು, ನಿಯತಕಾಲಿಕೆಗಳು, ಪೂರಕ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಮುಂತಾದ ಬೋಧನಾ ಪರಿಕರಗಳನ್ನು ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಬಹುದು.

ಇವೆಲ್ಲವೂ ವಿಷಯ, ಶಿಕ್ಷಕ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಸಮಯ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಅಗತ್ಯವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. (ಪಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಪ್ರಾಗ್: ಚೆಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಯುರೋಪಿನ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರ ನಗರಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು. ಮಾಲ್‌ಡೌ (ವಲ್ಟವ) ನದಿಯ ಉಭಯದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಈ ನಗರ ರೋಮ್ ನಗರದಂತೆ ಏಳು ಬೆಟ್ಟಗಳ ನಡುವೆ ಹರಡಿದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ನಗರದ ಕನಿಷ್ಠ ಎತ್ತರ ಸು. 190ಮೀ ವೈಟ್ ಮೌಂಟನ್ ಶಿಖರದಿಂದ ಸು. 380ಮೀ ಬೇಸಗೆಯ ಉಷ್ಣತೆ 19^0 ಸೆ ಹಿಮಗಾಲದ ಉಷ್ಣತೆ 0^0ಸೆ ಇಳಿಯುವುದು ನಗರದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 496 ಚ. ಕಿಮೀ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4178,576 (2001).

ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಗಾತಿಕ್ ಶೈಲಿ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಕಟ್ಟಡ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ನೂರು ಗೋಪುರಗಳ ನಗರವೆಂದೇ ಖ್ಯಾತಿಯಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ವಿವಿಧ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಟೈನ್ ಚರ್ಚ್ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಉತ್ತಮ ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಪ್ರಾಣಿಜೀವ ಪರಿಸರ: ಪ್ರಾಣಿ ಜೀವ ಪರಿಸರ ಸಸ್ಯಜೀವ ಪರಿಸರದಷ್ಟೆ ಪೃಥ್ವಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪರಿಸರವಾಗಿದೆ. ವಿಶ್ವದ ಇತರ ಯಾವುದೇ ಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಜೀವ ಪರಿಸರವಿಲ್ಲದೆ ಭೂಗ್ರಹ ಒಂದರಲ್ಲೆ ಅದರ ಅಸ್ತಿತ್ವವುಂಟು. ಭೂಮಿ ಮೇಲೆ ಸಸ್ಯಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವದಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಸಾಧ್ಯ. ಸಸ್ಯಗಳು ಸೂರ್ಯನ ಶಾಖ ಹಾಗೂ ಮಣ್ಣು, ನೀರುಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಸಸ್ಯಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಸಸ್ಯಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಹಲವು ಮಾಂಸಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವ ಪಡೆದಿದೆ.

ಇದಲ್ಲದೆ ನೀರಿನಲ್ಲೂ ಸಹ ಹಲವು ಜಲಚರಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಜೀವಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಯು ಮತ್ತೊಂದು ಜೀವಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಒಂದು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಜೀವಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಣಿಜೀವ ಪರಿಸರ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಣಿಜೀವ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೇಗೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿವೆ ಹಾಗೂ ಈ ಅವಲಂಬನೆಯಿಂದ ಅವುಗಳು ಯಾವ ರೀತಿ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಹುದು. ಪ್ರಾಣಿ ಜೀವ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜೀವಿಯ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಡಿ.)

ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಭಿನ್ನಾಂಶ: ನಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಪಕವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ವಿಧಾನ (ರೆಪ್ರೆಸೆಂಟೇಷನ್ ಫ್ರ್ಯಾಕ್ಷನ್). ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಮಾಪಕವನ್ನು ಭಿನ್ನರಾಶಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಕ್ಷೆಯ ಮೇಲಿನ ದೂರವನ್ನು ಅಂಶದಿಂದಲೂ ಅದು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ದೂರವನ್ನು ಛೇದದಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯಲಾಗುವುದು. ಅಂಶ ಮತ್ತು ಛೇದಗಳೆರಡೂ ಒಂದೇ ಅಳತೆಯ ಮೂಲಮಾನದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಅಂಶ ಸೆಂಮೀ. ನಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಛೇದವೂ ಸಹ ಸೆಂಮೀ ನಲ್ಲಿರುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಅಂಶ ಯಾವಾಗಲೂ 1 ಆಗಿರುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಭಿನ್ನಾಂಶ 1/10,000 ಎಂದಿದ್ದರೆ ನಕ್ಷೆಯ ಮೇಲಿನ 1 ಅಳತೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಅದೇ ಅಳತೆಯ 10,000ಕ್ಕೆ ಸಮ ಎಂದರ್ಥ. ಇದರಲ್ಲಿ ನಕ್ಷೆಯ ಮೇಲಿನ ದೂರವನ್ನು 1 ಸೆಂಮೀ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದರೆ ಅದು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ 10,000 ಸೆಂಮೀ ಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ನಕ್ಷೆಯ ಮೇಲಿನ ದೂರವನ್ನು 1 ಅಂಗುಲ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದರೆ ಅದು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ 10,000 ಅಂಗುಲಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದು. ವಿವಿಧ ಅಳತೆಯ ಮೂಲ ಮಾನಗಳು ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಅಳತೆಯ ಮೂಲಮಾನದಲ್ಲಿಬೇಕಾದರೂ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಭಿನ್ನಾಂಶದ ಮೂಲಕ ನಕ್ಷೆಯ ಮಾಪಕವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಪಕವನ್ನು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಭಿನ್ನಾಂಶಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಒಂದು ನಕ್ಷೆಯ ಮಾಪಕ 1 ಸೆಂಮೀ = 1 ಕಿಮೀ ಆಗಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಭಿನ್ನರಾಶಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ಬರೆಯಬೇಕಾಗುವುದು.

$$\text{ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಭಿನ್ನಾಂಶ} = \frac{\text{ನಕ್ಷೆಯ ಮೇಲಿನ ದೂರ}}{\text{ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ದೂರ}}$$

$$= \frac{1 \text{ ಸೆಂಮೀ}}{1 \text{ ಕಿಮೀ}} = \frac{1 \text{ ಸೆಂಮೀ}}{100{,}000 \text{ ಸೆಂಮೀ}}$$

$$= \frac{1}{1{,}00{,}000} = \text{ಪ್ರಾ. ಭಿ} = 1 : 1{,}00{,}000$$

(ಆರ್.ಎನ್.)

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಅನುಭೋಗಿ: ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಆಹಾರವನ್ನು ತಾವೇ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಕರು ಎನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ. ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣೆ ಕ್ರಿಯಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳು ಸೌರಶಕ್ತಿ ಪಡೆದು ಅದನ್ನು ರಾಸಾಯನಿಕ ರೂಪಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸ್ವಯಂ ಆಹಾರ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಸ್ಯಗಳು ಯಾವುದೇ ಆಹಾರ ಸರಪಳಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಅಲಂಕರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉತ್ಪಾದಕರುಗಳು ಎಂದೂ ಕರೆಯಬಹುದು. ಸಸ್ಯಗಳು ತಯಾರಿಸುವ ಆಹಾರವನ್ನು ಸಸ್ಯಹಾರಿ ಜೀವಿಗಳು ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಅನುಭೋಗಿ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. (ವೈ.ಪಿ.ಆರ್.)

ಪ್ರಾಥಮಿಕ, ದ್ವಿತೀಯ ಮತ್ತು ತೃತೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು: ಇಂದು ಮಾನವ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಹಂಚಿಕೆ ಮತ್ತು ಅನುಭೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ಪೂರೈಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಮಾನವ ಸಮಾಜ ವಿಕಾಸಹೊಂದಿ ಮಾನವನ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಕೀರ್ಣಗೊಂಡಿವೆ. ಮೊದಲು ಅಲೆಮಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಮಾನವ, ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಸಂಗ್ರಹಣಕಾರನಾಗಿ, ಬೇಟೆಗಾರನಾಗಿ, ಕೃಷಿಕನಾಗಿ, ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಿಯಾಗಿ, ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಮೂರುಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆ: ಇದು ಮಾನವನ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. ಅವನ ಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೊಂದಿಗೆ ಈ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದವು. ಇಲ್ಲಿ ಮಾನವ ನೇರವಾಗಿ ಅಥವಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಪರಿಸರದಿಂದ ತನ್ನ ಬೇಕು ಬೇಡಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಸರದ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದು, ಮಾನವನ ಪಾತ್ರ ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದು. ಇಂದು ಇದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ಹಾಗೂ ಅನಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿನ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬಾಗಿದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಕೃಷಿ, ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ, ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆ, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ, ತೋಟಗಾರಿಕೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಮುಂತಾದವು.

ದ್ವಿತೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು : ಇವು ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಅನೇಕ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಮಾನವನ ನೇರ ಬಳಕೆಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ, ಇವುಗಳನ್ನು ತನಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಮಾರ್ಪಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾಗಿ ದೊರೆತ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸುವ ಮಾನವನ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ದ್ವಿತೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೆನ್ನುವರು. ಉದಾ: ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯೊಂದಿಗೆ ಇದರ ಪಾತ್ರ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು, ಇಂದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಎಲ್ಲಾ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಕೈಗಾರಿಕೃತ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾಗಿವೆ.

ತೃತೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು: ಇದನ್ನು ಸೇವಾವಲಯವೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ದ್ವಿತೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ತೀರಾ ಅವಶ್ಯಕ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೆಂದರೆ – ವ್ಯಾಪಾರ, ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್, ಸಾರಿಗೆ, ಸಂಪರ್ಕ, ವಿಮೆ, ಹಣಕಾಸು, ಶಿಕ್ಷಣ, ನ್ಯಾಯವಾದಿಗಳು, ಹೋಟೆಲ್ ಉದ್ಯಮ, ಸಮಾಜಸೇವೆ ಮೊದಲಾದವು ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವಾ ಕ್ಷೇತ್ರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಿದೆ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಪಿ.)

ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯ ಮಟ್ಟದ ಯೋಜನೆ: ಯಾವುದೋ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾದ ಯೋಜನೆ. ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಇದರ ಗುರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಪ್ರಾಂತೀಯ ಯೋಜನೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಯೋಜನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿರುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವಿಕೆ, ಅವುಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮತ್ತು ಉಸ್ತುವಾರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣ ಅವಶ್ಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ಯೋಜನೆಯನ್ನೇ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು.

ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಯಾದ ರ್‍ಯೈಗ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುವಂತೆ ಈ ರೀತಿಯ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಶೇಷ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳು ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿನ ಜನರ ಬಯಕೆಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸಲು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಯೋಜನೆಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಯೋಜನೆಗಳ ರಚನೆ, ಅನುಷ್ಠಾನ ಮತ್ತು ಉಸ್ತುವಾರಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಬಗೆಗಿನ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ತನ್ನ ಪ್ರದೇಶವು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇಶ ಉನ್ನತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತದೆ. ಆ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಪೂರ್ಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಬಳಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಧ್ಯೇಯೋದ್ದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ಯೋಜಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ಯೋಜನಾ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳೂ ಸಹ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸುವುದು ಆವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಯೋಜನೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಯೋಜನೆ ಇರುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯಗಳ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಯೋಜನೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮತ್ತು ಅದೇ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಯೋಜನೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸುಸಂಗತವಾಗಿರುವಂತೆ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದೇಶಿತ ಹೂಡಿಕೆಗೆ ಅನುರೂಪವಾಗಿರುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವುದು ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗದ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಜ್ಯವೂ ತನ್ನ ಯೋಜನಾ ಕರಡನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಶಾಸನಸಭೆಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಯೋಗದೊಡನೆ ಚರ್ಚೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ ಅನಂತರ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಅಂತಿಮಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಸಹ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಯೋಜನೆಯಂತೆ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಹಾಗೂ ವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ತನ್ನ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಪ್ರತಿಯೊಂದು

ರಾಜ್ಯವೂ ಯೋಜನಾ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕಾದುದು ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಯೋಜನಾ ಇಲಾಖೆಯೇ ಇಂತಹ ಯಂತ್ರವಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಆಯೋಜನಾ ಇಲಾಖೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಇಲಾಖೆಯು ಸಚಿವರೊಬ್ಬರ ಉಸ್ತುವಾರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಅಧಿಕಾರಶಾಹಿ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಈ ಇಲಾಖೆಯು ಸರ್ಕಾರದ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಜನಾ ಇಲಾಖೆಯು ಇತರ ಇಲಾಖೆಗಳೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟವಾಗಿ ಸಂಪರ್ಕಿಸಿ ರಾಜ್ಯದ ಯೋಜನಾ ವರದಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತದೆ.

ರಾಜ್ಯದ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗಕ್ಕೂ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೂ ನೇರ ಸಂಪರ್ಕವಿರುತ್ತದೆ. ಯೋಜನಾ ನೀತಿಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳೊಡನೆಯೂ ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದ ಆಡಳಿತ ಸಮನ್ವಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ರಾಜ್ಯದ ಯೋಜನಾ ಇಲಾಖೆಗಳೊಡನೆಯೂ ಮತ್ತು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇಲಾಖೆಗಳೊಡನೆಯೂ ಚರ್ಚಿಸುವ ಮೂಲಕ ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆದಿದೆ.

ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಸಂಪುಟ ಸಮಿತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ಸಚಿವಾಲಯಗಳು ತಯಾರಿಸಿದ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಸಮಿತಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡಲು ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಒಂದು ಸಮಿತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಸನ ಸಭಾ ಸದಸ್ಯರುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಅಧಿಕಾರೇತರ ಸಲಹಾ ಸಮಿತಿಗಳಿವೆ.

ಅನುಕೂಲತೆಗಳು: ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಅಸಮಾನತೆಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ವ್ಯಾಪಕ ಅವಕಾಶಗಳು ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಲಾಗುವುದರಿಂದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ವ್ಯರ್ಥವಾಗದಂತೆ ಸದುಪಯೋಗಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜನರು ಯೋಜನೆಯ ಎಲ್ಲಾ ಹಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಭಾಗಿಗಳಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುತ್ತದೆ.

ಅವಗುಣಗಳು: ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಗಮನಹರಿಸಲಾಗುವುದರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಟ್ಟಾರೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯು ಕಡೆಗಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧದ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವೇ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಅಥವಾ ವಲಯಗಳ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧನೆಗೆ ತೀವ್ರವಾದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗುವುದರಿಂದ ಸಮಗ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯು ಫಲಿಸಲಾರದು. (ಟಿ.ಎಂ.ಎಂ.)

ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ: ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯು ಆದಾಯ ಅಥವಾ ತಲಾ ಆದಾಯದ ಒಟ್ಟಾರೆ ಹೆಚ್ಚಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಉತ್ಪಾದನಾಂಗಗಳಾದ ಭೂಮಿ, ಶ್ರಮ, ಬಂಡವಾಳಗಳ ಸಮರ್ಪಕ ಬಳಕೆಯ ಪರಿಣಾಮವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಉತ್ಪಾದನಾಂಗಗಳ ಬಳಕೆಯಲ್ಲದೆ ದೇಶದ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲಿನ ಬೇಡಿಕೆಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿನ ಗಣನೀಯ ಹೆಚ್ಚಳವೂ ಸಹ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಆಂತರಿಕ ಅಥವಾ ಬಾಹ್ಯ ಅಂಶಗಳ ಪರಿಣಾಮವೆಂದು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕುರಿತ ಕೆಲವು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕಾಂಶಗಳು ಕಾರಣವಾಗಿವೆಯೆಂತಲೂ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಬಾಹ್ಯಾಂಶಗಳು ಕಾರಣವೆಂದು ವಿವರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿವೆ.

ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಏಕಾಗ್ರ ರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ ಅಥವಾ ಭಿನ್ನ ರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ ಎಂಬುದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜಕರ ಚಿಂತನೆಯಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಹಿರ್ಷ್ ಮ್ಯಾನ್, ಫ್ರೈಡ್‌ಮ್ಯಾನ್ ಮತ್ತು ಮಿರ್ಡಾಲ್ ಅವರು ಕೇಂದ್ರ ಪರಿಧಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತಹ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಎ ಮತ್ತು ಬಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿತ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಿವೆ. ಎ ಪ್ರದೇಶ ಬಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಲಭ್ಯವಿರುವ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ಅನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅತಿವೇಗದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದುವುದು. ಏನೇ ಆದರೂ ಇದು ಅನೇಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಭಿನ್ನಾಭಿಮುಖ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಲ್ಲದೆ ಒಟ್ಟಾರೆ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ಶ್ರೀಮಂತರನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತರನ್ನಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಬಡವರನ್ನು ಬಡವರಾಗಿಯೂ ರೂಪುಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಗುನಾರ್ ಮಿರ್ಡಾಲ್ ಅವರು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದ ಸಕಾರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಚದುರಿದ ಮತ್ತು ಹಿಂತೊಳೆತ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚದುರಿದ ಪರಿಣಾಮಬಲ ಸಮೃದ್ಧ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮತ್ತು ಹಿಂದುಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಏಕಾಗ್ರ ಮುಖ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಸಮೃದ್ಧ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಾದಂತೆ ಸಮೃದ್ಧ ಮತ್ತು ಹಿಂದುಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವಣ ಅಂತರ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವಿನ ಅಸಮತೋಲನ ಸರಿಪಡಿಸಲು ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ವಿಭಾಗೀಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸಲಹೆ ಮಾಡಿರುವಂತೆ ಕೃಷಿಕ್ಷೇತ್ರ ಆಂತರಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ಹಿಂದುಳಿದ ಕೃಷಿಕ್ಷೇತ್ರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಏಕಾಗ್ರಮುಖ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಹೊಂದುವುದೆಂದು ಸಲಹೆ ನೀಡಿವೆ. ಹೀಗೆ ಅಂತರ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾದರಿ ಅಂಶಗಳ ಹರಿವಿಕೆಯಿಂದ ತಲಾದಾಯ ಹೆಚ್ಚಳಗೊಂಡು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಏಕಾಗ್ರಮುಖ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಏಕಾಗ್ರಮುಖ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಉತ್ಪಾನ್ನಾಂಗಗಳ ಅಚಲನಾತ್ಮಕತೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದು, ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಚಲನೆ ಕಂಡುಬರದೆ ಅಸಮತೋಲನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶದ ಸಮತೋಲನವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲು ಸೂಕ್ತ ರೀತಿಯ ಆರ್ಥಿಕ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಮಿಶ್ರತಳಿಯಂತಿರುವ ಒಂದು ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಏಕಾಗ್ರಮುಖತೆಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಭಿನ್ನಮುಖ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಳಗೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಉದ್ದೀಪನಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹಿಂದುಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಜನರು ವಲಸೆ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಪುನರ್ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗುವುದರ ಮೂಲಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಸಮರ್ಪಕ ಬಳಕೆಯಾಗಿ, ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಕೂಲಿ ದರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ಪಾದನಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಳಗೊಂಡು ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯು ವೃದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮಿರ್ಡಾಲ್‌ರು ಹಿಂತೊಳೆತ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಗಿಂತ ಚದುರಿದ ಪರಿಣಾಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ನಂಬಿಕೆ ಹೊಂದಿರುವರು.

ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿದ್ದು, ಕೆಲವು ಆಂತರಿಕ ಅಂಶಗಳು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಬಾಹ್ಯಾಂಶಗಳಾಗಿವೆ. ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಮ್ಮತವಾಗುವ ಮತ್ತು ಸಮಗ್ರ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ರೂಪಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ವಿಭಾಗೀಯ ಅಥವಾ ಕ್ಷೇತ್ರೀಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮತ್ತು ರಫ್ತು ಆಧಾರಿತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸರಳ ಸಮಷ್ಟಿ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿವೆ.

ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹೊಸ ಸಮಷ್ಟಿ ಆರ್ಥಿಕ ಮಾದರಿಗಳು ಆಸಕ್ತಿಯುಂಟು ಮಾಡಿವೆ. ಆದರೆ, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಕುರಿತು ವಿವರಿಸುವಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ ಪಡೆದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿನ ಆಂತರಿಕ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯ ನಿರ್ಧಾರಾಂಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದಿವೆ. (ಟಿ.ಎಂ.ಎಂ.)

ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆ: ಯಾವುದೇ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ದೇಶದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಖನಿಜಗಳು, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ತು, ಕೃಷಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಉತ್ತಮ ಭೂಮಿ, ನೀರು ಮುಂತಾದವು ಅಸಮವಾಗಿಯೆ ಪಸರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಉಳಿದವುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಪನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಆದರೆ ಲಾಭೋದ್ದೇಶದ ಉದ್ಯಮಶೀಲತೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯನೀಡಿ ಉಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಮಾನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಒತ್ತಡ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಸರಕನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಅನೇಕ ಉದ್ಯಮಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಂಥ ಸಾಂದ್ರೀಕರಣ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ವೆಚ್ಚ ಏರುವುದರಿಂದ ಸ್ಪರ್ಧಾನಿರತರಾದ ಉತ್ಪಾದಕರು ತಾವಾಗಿಯೇ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಮುಂದಾಗುವರೆಂದೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಪರ್ಧಾ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಮತೋಲ ಏರ್ಪಡುವುದೆಂದೂ ವಾದಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ದೀರ್ಘಕಾಲದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಸಮಾಜದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತಾಪದಾಯಕವೂ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ವೃಥಾ ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೂ ಆಗಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಸ್ಪರ್ಧಾತ್ಮಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಕೇವಲ ಆದರ್ಶವಷ್ಟೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವ ಬದಲು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೇ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ

ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವುದು ಅಗತ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿಯ ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾನವ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಕಾರ್ಯಾದಕ್ಷತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ, ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸುವುದನ್ನ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು, ಎಂಜನಿಯರುಗಳು, ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು, ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಮುಂತಾದವರು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ನೀಡತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂಪ್ರದೇಶವಾಗಲಿ ಯಾವುದೊಂದು ನದೀಕಣಿವೆ ಅಥವಾ ನಗರ ವಸತಿ ಪ್ರದೇಶದಂಥ ಹೆಚ್ಚು ಸೀಮಿತ ಪ್ರದೇಶವಾಗಲಿ ಇಂಥ ಯೋಜನೆಗೆ ಒಳಪಡಬಹುದು. ಐರೋಪ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಸಮುದಾಯ, ಕೊಲಂಬೋ ಯೋಜನೆ ಇವು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಇವು ಹಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಇಡಿಯಾಗಿ ಒಳಗೊಂಡ ಯೋಜನೆಗಳು. ಎರಡು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುವುವೆಂದರೆ ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಸಮುದ್ರ ದ್ವಾರ, ನೈಲ್ ನದಿ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಮೆಕಾಂಗ್ ನದಿ ಯೋಜನೆಗಳು. ಒಂದೇ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಲವು ರಾಜ್ಯಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಳ್ಳುವ, ಆ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಕಾರ ಅಗತ್ಯವಾಗಿರುವ ಯೋಜನೆಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಅಮೆರಿಕದ ಟೆನಿಸೀ ಕಣಿವೆ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ದಾಮೋದರ್ ಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆ. ಒಂದೇ ರಾಜ್ಯದ ಹಲವು ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಹಲವು ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ರೂಪಿತವಾದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳೆಂದರೆ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ತೆಲಂಗಾಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಲೆನಾಡು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು. ಅದರಂತೆ ಹಲವು ನಗರ ಯೋಜನೆಗಳು ಸಹ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಗಳೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಾಜಧಾನಿ ಪ್ರದೇಶದ (ದೆಹಲಿ) ಯೋಜನೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ಮಹಾನಗರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಪ್ರಾದೇಶಿಕಯೋಜನಾತಂತ್ರಗಳು ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯಗಳು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಮೂಲತತ್ತ್ವಗಳು ಬದಲಾಗಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭೌಗೋಳಿಕ ಘಟಕದ ಸಮಗ್ರ ವಿಕಾಸದ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಎಂಜನಿಯರ್ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಪ್ಲೇಯ (1806–82) ಪ್ರಕಾರ ಪರಿಸರ, ಉದ್ಯೋಗ, ಜನತೆ ಇವು ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನದೀಮುಖಜಭೂಮಿಯೊಂದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿಯ ಜನತೆ ಭೂಮಿಯನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕಾದ್ದು ಆವಶ್ಯಕವೆಂಬುದು ಪರಿಸರದ ನಿಯಮ. ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಅಲ್ಲಿಯ ಆರ್ಥಿಕ ವಿಕಾಸ ಆಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮಹಾನಗರ ಅಥವಾ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶವೊಂದರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಜನರು ಕೆಲಸದ ಮೂಲಕ ಅಲ್ಲಿಯ ಪರಿಸರವನ್ನೇ ತಮ್ಮ ವಿಶಿಷ್ಟ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸುವಾಗ ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆಯ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳು ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುವಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯೂ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಈ ಪರಸ್ಪರ ಕ್ರಿಯೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಅಂಶದಲ್ಲಾದ ಪರಿವರ್ತನೆಯು ಫಲವಾಗಿ ಉಳಿದ ಅಂಶಗಳಲ್ಲೂ ಪರಿವರ್ತನೆಯುಂಟಾಗುವುದು. ಇದೊಂದು ಸರಪಳಿ ಪರಿಣಾಮವಿದ್ದಂತೆ ಇದ್ದು ಎರಡು ಬಗೆಯದು: ಒಂದು ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ನಡೆಯುವಂಥದು. ಇನ್ನೊಂದು ಬಾಹ್ಯಪರಿಸರಕ್ಕೆ, ನೆರೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಪಸರಿಸುವಂಥದು.

ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಸ್ಥೂಲ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸ್ಥಾಪಿಸಬಹುದು. ಮುಂದಿನ 15–20 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಸ್ವರೂಪ ಹೇಗಿರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನಷ್ಟೇ ಸೂಚಿಸಬಹುದು. ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಈ ಸ್ಥೂಲ ರೂಪುರೇಷೆಯೊಳಗೆ ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಬೇಕಾದ ಸ್ಥಾನಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ರೀತಿಯ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಗಳು ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮುನ್ನೋಟಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ತಿಗೊಳಿಸಬೇಕಾದ ಯಾವುದೇ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಇಲ್ಲವೇ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವವರಿಗೆ ದೀರ್ಘಕಾಲದವರೆಗೆ ಮಹತ್ತ್ವದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡಬಲ್ಲ ಸಾಧನಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಯೋಜನೆಗಳ ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರಗಳಿದ್ದರೂ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವೆಲ್ಲ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಒಂದೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಅನೇಕ ಹಂತಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು: ಯೋಜನೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬೇಕಾದ ಪ್ರದೇಶದ ಗಡಿಯ ನಿರ್ಧಾರ. ಆ ಪ್ರದೇಶದ ತೀವ್ರ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದ ವ್ಯಾಪಕ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ; ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರ ಅಗತ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು. ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪವಿಭಾಗಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಮತ್ತು ವಿವರವಾದ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು; ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸುವ ಕನಿಷ್ಠ ವೆಚ್ಚದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು; 6. ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಿ ಅದರ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನ ಮಾಡುವುದು.

ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಮನಗಂಡು ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವುದೇ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಯ ತತ್ತ್ವ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಹೋಗಿದ್ದರೂ ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಸೀಮೆಯೆಂದು ಬಗೆಯುವುದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ. ಇದಾದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಮುಂದೆ ದೊರೆಯಬಹುದಾದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಂಥ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ಅದರಂತೆ ಆರ್ಥಿಕ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಶದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರದೇಶವೂ ತನ್ನ ವಿಭವಕ್ಕೆ (ಪೊಟೆನ್ಷಿಯಾಲಿಟಿ) ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಲು ಅವಕಾಶವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದೇ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ಆದರೆ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಯೋಜನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ ಇಡೀ ದೇಶದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ನಿಗದಿಯಾದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಸಮಾಜದ ಆವಶ್ಯಕತೆಗನುಸಾರವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸಮತೋಲ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಾಗಲಿ ವಿಭಾಗಿಸಲು ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ಯೋಜನೆ ಅಸಮರ್ಥವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಯೋಜನೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಯೋಜನೆ ಇಡೀ ದೇಶದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪೂರ್ಣೋದ್ಯೋಗ ಹಾಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಪತ್ತಿನ ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದಾದರೂ ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳ ಸಮತೋಲ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದರತ್ತ ಅದು ಗಮನ ಹರಿಸದಿರಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದದೆ ಹೋದರೆ ಕನಿಷ್ಠ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಗುರಿಯನ್ನು ತಲುಪಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವರಮಾನ ಸಹ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಸಾಮ್ಯವಾಗಿ ವಿತರಣೆಯಾಗದಿದ್ದರೆ ಯೋಜನೆಯ ಲಾಭವನ್ನು ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಜನರೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಾರರು. ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳು ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೂ ಉಂಟಾಗಬೇಕಾದರೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮತೆಯನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕುವುದು ಅವಶ್ಯ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆ ಈ ಗುರಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಂತೀಯತೆಗಳು ಒಂದೇ ಎಂದು ಗ್ರಹಿಸುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯವೂ ತನಗೆ ಅವಶ್ಯವಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಸರಕುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕೆಂಬ ವಾದ ಅವಾಸ್ತವಿಕವಾದದ್ದು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದೇ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಗಳ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿ. ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಡುವೆ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅಸೂಯೆ ಹಾಗೂ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಗಳುಂಟಾದರೆ ಅವು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನಾ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ವಿಸಂಗತವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ದೇಶಕ್ಕೆ ಹಾನಿಕರವಾಗುತ್ತವೆ.

ಯೋಜನೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದಂತೆ ಆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ವೇಗ ಹಾಗೂ ದಿಕ್ಕನ್ನೂ ಅಂದಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೂಡಿದ ಬಂಡವಾಳ, ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಲಭ್ಯತೆ, ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಣೆಗೆ ಅವಕಾಶ, ಕೆಲಸಗಾರರ ಕುಶಲತೆ, ಇತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ, ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಯ ಲಭ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸಾಧನೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಾದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುವಂತೆ ಕೆಲವು ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದುದ್ದೆಂದರೆ ಸಾಗಿಗೆ ಸೌಕರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು ಹಾಗೂ ದರಗಳಲ್ಲಿ ಆವಶ್ಯಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು. ಕೇವಲ ವ್ಯಾಪಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ ದರಗಳು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸುಸಂಬದ್ಧ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿತರಣೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಲಾರವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗದ ಪ್ರಥಮ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದರೆ ಸಾಗಿಗೆ ದರಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಗಮನಹರಿಸುವುದು. ಸಾಗಿಗೆ ದರಗಳು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಇರುವುದರಿಂದಲೇ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕೆಲವು ಸಲ ನಷ್ಟ ಅನುಭವಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗ ಉಂಟಾದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಮುಂದಿನ ಸಮತೋಲ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆ ನಷ್ಟವನ್ನು ಸಹಾಯಧನದಿಂದ ತುಂಬಿಕೊಡಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಸಧ್ಯದ ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ಬೆಳೆಯಬಹುದಾದ ಸಮಗ್ರ ಸಾಗಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕೂಡ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪುನಃ ರಚಿಸುವುದು ಮಹತ್ವದ್ದಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಂದೆ ಉತ್ಪಾದಿಸಬಹುದಾದ ಸರಕುಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಸಮನಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಬೇಕು. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆ ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ತೀರ್ಮಾನಿಸಬೇಕಾದ ವಿಷಯ.

ಭಾರತದ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ 1950ರ ವರೆಗೂ ಯೋಜನಾಬದ್ಧವೂ ಸಮನ್ವಯವುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮಂದಗತಿಯದಾಗಿತ್ತು; ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವಂಥದಾಗಿತ್ತು. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮುಂಬಯಿ, ಬಂಗಾಳ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದ್ದುವು. ಚೆನ್ನೈ, ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಂತ್ಯ (ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ), ಪಂಜಾಬ್ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿತ್ತು. ದೇಶದ ಉಳಿದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು ಹಿಂದುಳಿದಿದ್ದುವು. ಇಂಥ ಆರ್ಥಿಕ ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ದೇಶ ಸ್ವೀಕರಿಸಿತು ಹಾಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಷಮತೆಯನ್ನು ಕ್ರಮೇಣ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಯೋಜನೆಯಿಂದಲೇ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದಾಗ ಭಾರತದ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿವೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಹಿಂದುಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಸರಕುಗಳ ಸಾಗಾಟಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸುವಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ತೊಡಗಿಸುವುದರಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಧ್ರುವಕೇಂದ್ರಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರನ್ನೂ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನೂ ನುರಿತ ಆಡಳಿತಗಾರರನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಆಡಳಿತ ಮಂಡಲಿಯನ್ನು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ರಚಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಅವುಗಳ ಮೇಲಿರಬೇಕು. ಇಂಥ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಆಡಳಿತ ಮಂಡಲಿಗಳು ರಚಿಸಿದ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಸಮಗ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕು. (ಐ.ಕೆ.ವಿ.)

ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ನೀತಿ: ಪ್ರಪಂಚದ ಬಹುಪಾಲು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಕೈಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿದಂತೆ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ದೇಶದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಆಮೂಲಾಗ್ರ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಕಂಡವು. ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಹೊಸ ಹೊಸ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ, ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ವಿಷಾನಿಲವನ್ನು ಮತ್ತು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಿಷಕಾರಿ ವಸ್ತುವನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿ, ವಾಯು ಮತ್ತು ಜಲಮಾಲಿನ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಂದು ನಾವು ಸೇವಿಸುವ ಗಾಳಿ, ನೀರು, ಆಹಾರ, ಬಹುಪಾಲು ಕಲುಷಿತವಾಗಿದೆ. ಆಟೋಮೊಬೈಲ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಿಂದ, ಕಾರ್ಬನ್ ಮಾನಾಕ್ಸೈಡ್‌ನ ಪ್ರಮಾಣ ದುಪ್ಪಟ್ಟು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಸೂಪರ್ ಜೆಟ್ ಬೋಯಿಂಗ್ (707) ವಿಮಾನದಿಂದ ಓಝೋನ್ ಪದರ ಹಾಳಾಗತೊಡಗಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಡಿಡಿಟಿಯ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಜೀವಗೋಳದ ಮೇಲೆ ಭಯಾನಕ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದೆಯಲ್ಲದೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂನ್ನು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿರುವ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಮುಂದಿನ 10 ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯಬಹುದು. ಕೈಗಾರೀಕರಣದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭಾರತದಂತಹ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಕೋಲ್ಕತ, ಮುಂಬಯಿ, ದೆಹಲಿ, ಚೆನ್ನೈಗಳಂತಹ ನಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಯುಮಾಲಿನ್ಯ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದು ಮುಂಬಯಿ ನಗರದಲ್ಲಿ ಸಿಗರೇಟುಗಳನ್ನು ಸೇದದ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯ ದಿನಕ್ಕೆ 20 ಸಿಗರೇಟನ್ನು ಸೇದಿದಷ್ಟು ವಾಯುಮಾಲಿನ್ಯದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಶೇ. 70 ನದಿಗಳು ಮಾಲಿನ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿವೆ. ಬೊಕಾರೊ ಮತ್ತು ದುರ್ಗಾಪುರದ ಬಳಿ ಇರುವ ದಾಮೋದರ ನದಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ತ್ಯಾಜ್ಯದಿಂದ ಮಾಲಿನ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದು ಇದೇ ರೀತಿ ಕೋಲ್ಕತ ಸಮೀಪದ ಹೂಗ್ಲಿ ನದಿಯು ಸಹ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಮತ್ತು ಘನ ತ್ಯಾಜ್ಯಗಳಿಂದ ಮಾಲಿನ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿದೆ.

ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುವುದಾದರೆ ಆರ್ಥಿಕ ತಜ್ಞರಿಗೆ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಅನುಭೋಗದತ್ತ ಗಮನ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದ್ದು ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದಾಗುವ ಪರಿಸರಮಾಲಿನ್ಯ ನಗಣ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಾಗ ಉತ್ಪಾದನಾ ತ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಮಾನವ ಮತ್ತು ಆತನ ಸಮಾಜ ಸಹ ಘನ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಮಾಲಿನ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನಾಕಾರರು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಪರಿಸರ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ಮೇಲಾಗುವ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಬೇಕು. ಜೊತೆಗೆ ಯೋಜನಾಕಾರರು ಪರಿಸರದ ಮೇಲೆ ಮಾಡುವ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಆರ್ಥಿಕ ಯೋಜನೆಯೊಡನೆ ತೂಗುಹಾಕಬೇಕು. ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಮಾಡುವ ವೆಚ್ಚ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಮಾಡುವ ವೆಚ್ಚದ ಭಾಗವೆಂದು ಮನಗಾಣಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಪರಿಸರದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಿದಂತೆ ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಕ್ಷೇಮಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಮಾಡುವ ವೆಚ್ಚ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬಹುತೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಪರಿಸರದ ಮೇಲೆ ಮಾಡುವ ವೆಚ್ಚ ತೀರ ಕಡಿಮೆ ಎಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಪರಿಸರ ಯೋಜನೆ ರಚಿಸಲು ಸ್ನೇಹ–ಅಭಿವೃದ್ಧಿ–ಪರಿಸರ ಮಾದರಿಯು ಸಹಾಯಕವಾಗಿದ್ದು ಇದರ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದ ಪರಿಸರದ ವಿಷಾನಿಲವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಪರಿಸರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯೊಡನೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸುವ ಮತ್ತು ಭವಿಷ್ಯದ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಢಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ನೀತಿ: ಪ್ರಪಂಚದ ಬಹುಪಾಲು ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಮುಂದುವರೆದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಹೂಡುವುದರಿಂದ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತವೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸುವುದರಿಂದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ತಾನಾಗಿಯೇ ಆಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಒಂದು ವಾದ. ಈ ರೀತಿ ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಿಕೆ ಎಲ್ಲಾ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಮೂಲ ಜೀವಾಳವಾಗಿದ್ದು ಇಡೀ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ವಲಯವಾರು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿ ನೇರ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿ ಹೂಡುವುದರಿಂದ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಯಶಸ್ಸು ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ನೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಪ್ರವೇಶಿಸದೆ ಮುಕ್ತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿ ಆರ್ಥಿಕ ದೃಢೀಕರಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದರಿಂದ ಕೆಲವು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಉದ್ಭವವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಗುರಿ ಮತ್ತು ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಗುರಿಗಳಿಗೂ ಘರ್ಷಣೆ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಕೇವಲ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಿಂದ ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲಾ ವರ್ಗದ ಜನರಿಗೂ ಸಮಾನ ಅವಕಾಶಗಳು, ಆದಾಯದ ಹಂಚಿಕೆ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ದೊರಕುವುದು. ಇವುಗಳಿಂದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯಗಳು ಸಹಜವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಸಾಮಾಜಿಕ ನೀತಿಯ ಅಳವಡಿಕೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯ.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾರ್ಗಗಳು ಕೆಲವೊಂದು ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಅಂತಹ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ 3 ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1) ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯ 2) ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ಗಾವಣೆ 3) ಸಾಮಾಜಿಕ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳ ಹಂಚಿಕೆ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಯೋಜನೆಗಳು ಜನರಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆ ಮತ್ತು ವಿಭಾಗೀಯತೆ: ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆ ಎನ್ನುವುದು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ (ಐಡಿಯಾಲಜಿ) ಅಥವಾ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ. ಇದು ಒಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಚಳವಳಿ, ಈ ಚಳವಳಿಯ ಒಂದು ತತ್ತ್ವ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಗೆ ಆಧಾರ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆಯು ಒಂದು ತರಹದ ಜೀವನ ಶೈಲಿ ಮತ್ತು ವಿಚಾರ. ಈ ಏಕ ರೂಪ ಅಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಗೆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆ ಎನ್ನುವುದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವಾದುದ್ದು ಇದನ್ನು ಭೌತಿಕವಾಗಿ ಗುರುತಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆಯನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸದಿದ್ದರೆ ಸಂಘರ್ಷಕ್ಕೆ ಎಡೆಕೊಟ್ಟಂತಾಗುವುದು. ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ ಬಂದಿದ್ದು, ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡ್, ವಿದರ್ಭ, ತೆಲಾಂಗಣ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆಯ ಚಳವಳಿಗಳು.

ವಿಭಾಗೀಯತೆ ಅಥವಾ ಪಂಥೀಯತೆ ಒಂದು ಕೆಡಕಿನ ಸ್ವಭಾವವದ್ದಾಗಿದೆ. ವಿಭಾಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ ಅಸಹಿಷ್ಣುತೆ, ಅವರೇ ಉತ್ತಮರು, ಅವರ ಭಾಷೆಯೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗತಕಾಲದ ವೈಭವಗಳು, ಹಿಂಜರಿಕೆ, ಯಾರಿಗೂ ಎಡೆಗೊಡದ ಮನೋವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ಬೇರೆ ದೇಶದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ವಿಭಾಗೀಯತೆ, ದೇಶದ ಏಕತೆಗೆ ಧಕ್ಕೆ ತರುವುದು ಆತಂಕ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಉಗ್ರರ ಬೆಳವಣಿಗೆ ವಿಭಾಗೀಯತೆಯ ಒಂದು ಸ್ವರೂಪ. ವಿಭಾಗೀಯತೆಯನ್ನು ಆರಂಭದಲ್ಲೆ ತಡೆಯದಿದ್ದರೆ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹಾನಿಯು ಸಂಭವಿಸಬಹುದು. ಶ್ರೀಲಂಕ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಭಾಗೀಯತೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. (ಎನ್.ಎಸ್.)

ಪ್ರಾದೇಶಿಕರಣ: ಸ್ವಯಂ ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಒಂದು ವಿಧಾನ. ಈ ವಿಧಾನ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಲು ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳ ವಿಂಗಡನೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕರಣದ

ಒಂದು ಕ್ರಿಯೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ವಿಶೇಷ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರದೇಶದ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಸಂಪನ್ಮೂಲದ ಅಂಶಗಳು ಇವರಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿವಿರುತ್ತದೆ. ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು, ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು, ಜನರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಜನರ ಸಂರಚನೆಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿ, ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರದೇಶದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆರ್. ಇ. ಡಿಕನ್ಸನ್‌ರು ಪ್ರಾದೇಶಿಕರಣವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗರು. (ಎನ್.ಎಸ್.)

ಪ್ರಿಟೋರಿಯ: ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಮೆಗಲೆಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಬೆಟ್ಟದ ಪಶ್ಚಿಮ ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಎಪೀಸ್ ನದಿಯ ಎರಡೂ ದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ದ. ಅ. $25^0 45'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ $28^0 10'$ ಮೇಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 10,25,790 (2001).

ಪ್ರಿಟೋರಿಯವನ್ನು ಬೋಯರ್ ರಾಜಕಾರಣಿ ಆಂಡ್ರೀಸ್ ಪ್ರೆಟೋರಿಯಸ್‌ನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲೇ ಅವನ ಮಗ ಮಾರ್ತಿನಸ್ ಪ್ರೆಟೋರಿಯಸ್ 1855ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಇದು 1860ರಲ್ಲಿ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. 1910ರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. 1931ರಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಪುರಸಭೆಯ ಸ್ಥಾನ ದೊರಕಿತು.

ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಈ ನಗರ ಅನೇಕ ಸುಂದರ ಉದ್ಯಾನಗಳಿಂದಲೂ ಉಪ್ಪರಿಗೆಯ ಪುಷ್ಪವಾಟಿಕೆಗಳಿಂದಲೂ ರಸ್ತೆಗಳ ಎರಡೂ ಬದಿಗಳ ಸಾಲುಮರಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಚರ್ಚ್‌ಬೀದಿ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸು. 20 ಕಿಮೀ ಸಾಗಿದೆ. ಬೋಯರ್ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಲವು ಸ್ಮಾರಕಗಳು ಈ ನಗರದಲ್ಲಿವೆ. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ವೂರ್‌ಟ್ರೆಕ್ಕರ್ ಸ್ಮಾರಕವೂ ಪಾಲ್ ಕ್ರೂಗರ್ ಹಾಗೂ ಲೂಯಿ ಬೋಟಾ ಇವರ ಪ್ರತಿಮೆಗಳೂ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ನಗರದಲ್ಲಿ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಮತ್ತು ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಚರ್ಚುಗಳಿವೆ. ಪ್ರಿಟೋರಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದದ್ದು 1908ರಲ್ಲಿ; ಇಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಿವೆ. ವೈದ್ಯಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ ಈ ನಗರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿದೆ.

ಇದು ವಾಣಿಜ್ಯ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ನಗರ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಜ್ರದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಪ್ರೈರಿ: ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು. ಸಮತಲ ಹಾಗೂ ಏರಿಳಿತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಪ್ರದೇಶ, ಕೆನಡ ದೇಶದ ಆಲ್ಬರ್ಟ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ರಾಜ್ಯದವರೆಗೆ, ಪಶ್ಚಿಮದ ಬೆಂಗಾಡಿನಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಆರ್ದ್ರ ಅರಣ್ಯಗಳ ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಪೂರ್ವ ತುದಿಯ ಅರಣ್ಯಗಳ ಅಂಚಿನ, 10 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯಾಗುವ ಬೆಂಗಾಡು ಹಾಗೂ ಮರಳುಗಾಡಿನ ವರೆಗೆ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ.

ಎತ್ತರ ಮಧ್ಯಮ ಹಾಗೂ ಗಿಡ್ಡು ಎಂದು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಹುಲ್ಲುಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರದಂಚಿನ ಪ್ರೈರಿ, ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಅಥವಾ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಪ್ರೈರಿ, ಪ್ಯಾಲಾಸ್ ಪ್ರೈರಿ ಹಾಗೂ ಬೆಂಗಾಡಿನ ಪ್ರೈರಿ–ಹೀಗೆ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲನ್ನು ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿಯೂ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಷ್ಯದ ಸ್ಟೆಪಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ವೆಲ್ಡ್ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಪಾಂಪಾಸ್ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರೈರಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೇ ಹೊಂದಿವೆ. ಪ್ರೈರಿಯಲ್ಲಿ ನಡುನಡುವೆ ಮರಗಳಿಲ್ಲ; ಇದ್ದರೂ ಎಲ್ಲೋ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಲಂಬವಾದ ಹುಲ್ಲು ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ, ಪರ್ಣಪಾತಿ ಅರಣ್ಯಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಿಂದ ಪ.ರೇ. 100^0 ಯವರೆಗಿನ ಪ್ರೈರಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು ಎರಡೂವರೆಯಿಂದ ಮೂರು ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಗುಚ್ಛಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಬೆಳೆದ ಎತ್ತರದ ಹುಲ್ಲು ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಸು. 1.2 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕಿರುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ರಾಕೀ ಪರ್ವತಗಳ ಕಡೆಯ ಮೇಲ್ನಾಡಿನ ಹುಲ್ಲು ಗಿಡ್ಡಗಿರುತ್ತದೆ, ಕೆಲವೇ ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯ ಧಗೆ, ಬಿಸಿಗಾಳಿ, ಬೇಸಗೆಯ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಲಕ್ಷಾಮ, ಒಣಗಿದ ಸಸ್ಯಗಳು ಇವುಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿಯೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕಾಳ್ಗಿಚ್ಚು ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ಎಲ್ಲ ಋತುಗಳಲ್ಲೂ ಹುಲ್ಲು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿರುವುದು ಪ್ರೈರಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ವಸಂತ ಹಾಗೂ ಶರತ್ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಹೂ ಬಿಡುವ ಸಸ್ಯಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಹಿಂದೆ ಈ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡುಕೋಣಗಳ, ಕವಲು ಕೊಂಬಿನ ಜಿಂಕೆಗಳ ಮಂದೆಗಳಿದ್ದುವು. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಪರಿಶೋಧನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಇಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನ ಜನರು ನೆಲೆಸಿದಾಗ ಇವು ಬಹುತೇಕ ನಾಶವಾದುವು. ಪ್ರೈರಿ ನಾಯಿ, ಪ್ರೈರಿ ಕೋಳಿ, ಬಯಲು ಬಾನಾಡಿ, ಕಿರೀಟದ ಬಾನಾಡಿ, ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಡೇಗೆಗಳು, ಚಿಟ್ಟೆ ಹಾಗೂ ನೊಣಗಳು ಇವೆ.

ಪ್ರೈರಿಯ ನೆಲ ಫಲವತ್ತಾಗಿದ್ದು, ಧಾನ್ಯದ ಬೆಳೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ವಾಯುಗುಣ ಇಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ವಲಸೆಗಾರರು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳನ್ನು ಸವರಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸಾಗುವಳಿಗೆ ತಂದರು. ಈಗ ಪ್ರೈರಿ ನೆಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಬೆಳೆಗಳು, ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಗೋದಿ. ಉಳಿದ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೈರಿ ಹುಲ್ಲುಗಾಡನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಪ್ಲಾನಿ ಮೀಟರ್: ನಕ್ಷೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಬಳಸುವ ಉಪಕರಣ (ಕ್ಷೇತ್ರಫಲಮಾಪಕ). ಇದನ್ನು ಸ್ವಿಟ್ಜರ್‌ಲೆಂಡಿನ ಗಣಿತ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಆ್ಯಮ್‌ಸ್ಲೆರ್ ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ರಚಿಸಿದ. ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬಾಹುಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಸ್ಥಿರ ಭಾಗ, ಇದನ್ನು ಫಿಕ್ಸ್‌ಡ್ ಆರ್ಮ್ ಪ್ಲಾನಿಮೀಟರ್ ಎಂದೂ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಸ್ಲೈಡಿಂಗ್ ಬಾರ್ ಪ್ಲಾನಿಮೀಟರ್ ಎಂದೂಕರೆಯುವರು.

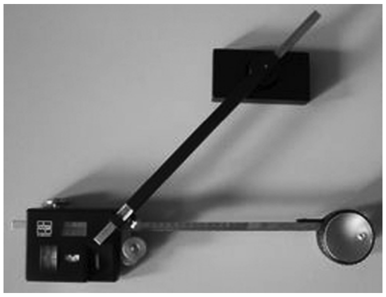

ಕಾರ್ಯವಿಧಾನ: ನಕ್ಷೆಯ ಮೇಲಿನ ಸಮತಲ ನಿವೇಶನವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಅದರ ಕ್ಷೇತ್ರಫಲವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಇದರ ಬಳಕೆ ಸೂಕ್ತ. ನಕ್ಷೆಯ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಮೇಲಾಗಲಿ, ಗಡಿರೇಖೆಯ ಮೇಲಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ಅವಶ್ಯವಿರುವ ವೃತ್ತ ಪರಿಧಿ ಅಥವಾ ರೇಖೆಯ ಮೇಲೆ ಕ್ಷೇತ್ರಫಲ ಮಾಪಕವನ್ನಿರಿಸಿ ಗಡಿಯಮೇಲೆ ಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಚಲಿಸುವಿಕೆಯಿಂದ ಮಾಪಕದ ಚಕ್ರವು ಕ್ರಮಿಸಿರುವ ದೂರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಅಳತೆಯನ್ನು ಸೂಕ್ತಮಾನಶ್ರೇಣಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಪ್ಲಿನಿ: 23–79. ರೋಮನ್ ವಿದ್ವಾಂಸ. ಪ್ಲಿನಿಯಸ್ ಸಿಕಂಡಸ್ ಎಂಬುದು ಈತನ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಹೆಸರು. ಹಿರಿಯ ಪ್ಲಿನಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಟಲಿಯ ಕೋಮೊ (ಕೋಮಮ್) ಎಂಬಲ್ಲಿ 23 ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ವೆಸೂವಿಯಸ್ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತದ ಸ್ಫೋಟವನ್ನು ಹತ್ತಿರದಿಂದ ವೀಕ್ಷಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿ 79 ರಲ್ಲಿ ನಿಧನನಾದ. ರೋಮಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಗುರುಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿತು ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲೂ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲೂ ಸೈನಿಕನಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ. ಸ್ಪೇನಿನಲ್ಲಿ ನಿಯೋಗಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ಇತಿಹಾಸ, ಭೂಗೋಳ, ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರ, ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಿಜ್ಞಾನ, ಯುದ್ಧವಿಜ್ಞಾನ ಮುಂತಾದ ನಾನಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇವನು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ.

ಇವನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದ ಪುಸ್ತಕಗಳಿಂದೆಲ್ಲ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಬರೆದಿಟ್ಟುಕೊಂಡ. ಇಂಥ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು (ಹಿಸ್ಟೋರಿಯ ನ್ಯಾಚುರಾಲಿಸೆ) ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಇದೊಂದೇ ಇಂದು ಲಭ್ಯವಿರುವ ಇವನ ಗ್ರಂಥ. ಇದರಲ್ಲಿ 27 ವಿಭಾಗಗಳು ಇವೆ. ಸು. 2,000 ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಇದನ್ನು ಬರೆದದ್ದಾಗಿ ಪ್ಲಿನಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಶ್ವಕೋಶ ಸದೃಶಗ್ರಂಥವಿದು. ಪ್ರಕೃತಿಯ ವ್ಯಾಪಕಾರ್ಥವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ, ಅದರ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸಿ, ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 1ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಜೀವನವನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದು. ಭಾರತ ಮತ್ತು ರೋಮ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಾಪಾರದ ಕಾರಣ, ರೋಮ್ ಜನರ ಹಣಕಾಸುಗಳ ನಡುವೆ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಾಪಾರದ ಕಾರಣ, ರೋಮ್ ಜನರ ಹಣಕಾಸು ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಭಾರತದ ಮುತ್ತು, ಹವಳ, ರೇಷ್ಮೆ, ವಜ್ರ, ವೈಡೂರ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ರೋಮನ್ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಇದ್ದ ವ್ಯಾಮೋಹ ಮುಂತಾದವೆಲ್ಲವುಗಳ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಪ್ಲಿಯೊಸೀನ್ ಸ್ತೋಮ: ಚತುರ್ಥ ಕಾಲದ (ಸೀನೋಜೋಯಿಕ್ ಕಲ್ಪದ) ಐದು ಪ್ರಧಾನ ವಿಭಾಗಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ತರುಣವಾದ ಕಲ್ಪ. ಪ್ಲಿಯೊಸೀನ್ ಸ್ತೋಮವನ್ನು ಚಾರಲ್ಸ್ ಲಯಲ್ 1833ರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ. ಪ್ಲಿಯೊಸೀನ್ ಎಂದರೆ ಇಯೊಸೀನ್ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ ಹೆಚ್ಚು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಈಗ ಜೀವಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಈ ಯುಗದ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಮಿಯೊಸೀನ್ ಕಾಲದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಮತ್ತು ಈಗಿನ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳ ಮಧ್ಯಾವಸ್ಥೆಯದಾಗಿತ್ತು. ಆಂಗ್ಲೊ-ಫ್ರಾಂಕ್-ಬೆಲ್ಜಿಯನ್ ನಿಕ್ಷೇಪ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಹಿಂಜರಿದಿದ್ದ ಸಮುದ್ರ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ಹಾಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್‌ಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಸರಿಸಿ, ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಉತ್ತರಭಾಗದ ಸ್ವಲ್ಪಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಇಟಲಿಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ರಿವೆರ ಮತ್ತು ರೋಹೀನ್ ಕಣಿವೆಗಳಿಗೂ ನುಗ್ಗಿತು. ಇವಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸರೋವರ ಮತ್ತು ನದೀ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತನಿಗಳ ಮತ್ತು ಭೂಸಸ್ಯಗಳ ಅವಶೇಷಗಳೂ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ಲಿಯೊಸೀನ್ ಸ್ತೋಮವನ್ನು ಪ್ಲೈಸಾನ್ಸಿಯನ್, ಆಸ್ಟಿಯನ್ ಮತ್ತು ಸಿಸಿಲಿಯನ್ ಎಂಬ ಮೂರು ಶಿಲಾಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಲಾಗಿದೆ. *

ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಯುಗ: ತೃತೀಯ ಜೀವಕಲ್ಪದ ಅನಂತರ ಆರಂಭವಾದ ಯುಗ. ಇದನ್ನು ಚತುರ್ಥ ಜೀವಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಕಾಲ ಅಲ್ಪಾವಧಿಯದಾದರೂ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಇಂದು ಕಾಣುವ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡವು. ಅಲ್ಲದೆ ಈಗ ಕಾಣಬರುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯ ವರ್ಗಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯೂ ಈ ಯುಗದ ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲೇ ಆಯಿತು. ಈ ಕಾಲದ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯದ ಒಟ್ಟು ಸಲೆ 4,03,336 ಚ.ಕಿಮೀ ಗಳೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಯುಗದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ತರಗೋಳಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಶೀತಲ ವಾಯುಗುಣ ತಲೆದೋರಿತು. ಈಗ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಹವೆಯುಳ್ಳ ಹಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಶೀತ ವಾಯುಗುಣವಿತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಖಚಿತ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಅನೇಕ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಶ್ಮ ಪ್ರವಾಹದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿದ್ದು ಅಂದು ನಡೆದುಹೋದ ಹಿಮಯುಗದ ಅಚ್ಚಳಿಯದ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಯುಗವನ್ನು ಮಹಾ ಹಿಮಯುಗ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ತೃತೀಯ ಜೀವಕಲ್ಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಹಿತಕರ ವಾಯುಗುಣ ಈ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿ ಹವೆ ಅತಿಶೀತಲವಾಯಿತು. ಇಂಥ ಶೈತ್ಯಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾರಣಗಳೇನೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಒಮ್ಮತವಿಲ್ಲ. ಅಂತೂ ಹಿಮಯುಗಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಕಾರಣ ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಕಾಲದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಿಮಾಶ್ಮ ಪ್ರವಾಹದ ಮೊರೇನುಗಳು, ಪರದೇಶಿ ಬಂಡೆಗಳು, ಮರಳು, ಗುಂಡುಶಿಲೆ, ಟಿಲ್ ಎಂಬ ಅಸ್ತಾವಸ್ಥೆಯ ಹಿಮಾಶ್ಮ ಪ್ರವಾಹದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಹಾಗೂ ನೀಲಿ ಊದಾ ಮತ್ತು ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಜೇಡು ಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಮತ್ತು ಒಂಡು (ಸಿಲ್ಟ್) ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಈ ಯುಗ ಭೂಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಜೀವವಿಕಾಸದ ಉತ್ತುಂಗ ಸೃಷ್ಟಿ ಎನಿಸಿದ ಮಾನವ ಕಂಡು ಬಂದುದು ಈ ಯುಗದಲ್ಲೇ. ಹೀಗಾಗಿ ಮಾನವನ ವಿಕಾಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಈ ಯುಗಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವುಂಟು.

ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಹಿಮಪ್ರವಾಹಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದ್ದವೆಂದೂ ಇವು ಪರಸ್ಪರ ಅಂತರ ಹಿಮಾಶ್ಮಪ್ರವಾಹ ಕಾಲಗಳಿಂದ ಬೇರಾಗಿದ್ದುವೆಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರದಂತೆ ನಾವೀಗ ಐದನೆಯ ಹಿಮಾಶ್ಮ ಪ್ರವಾಹಯುಗದಲ್ಲಿದ್ದೇವೆ. ಹಿಮಾಶ್ಮ ಪ್ರವಾಹಗಳಾದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಉತ್ತರಗೋಳಾರ್ಧವೇ ಹಿಮದ ಹಾಳೆಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿ ನಿರ್ನಾಮವಾದಾವು. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.)

ಪ್ಲೂಟೋ: ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ಗ್ರಹವಾಗಿತ್ತು. ಉಳಿದ ಎಂಟು ಗ್ರಹಗಳು, ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಆರೋಹಿ ದೂರಗಳಲ್ಲಿ, ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಬುಧ, ಶುಕ್ರ, ಭೂಮಿ, ಮಂಗಳ, ಗುರು, ಶನಿ, ಯುರೇನಸ್ ಮತ್ತು ನೆಪ್ಚೂನ್. ಶನಿಯಿಂದ ಆಚೆಗಿನ ಗ್ರಹಗಳು_ಯುರೇನಸ್, ನೆಪ್ಚೂನ್ ಮತ್ತು ಪ್ಲೂಟೋ_ದೃಗ್ಗೋಚರವಲ್ಲ. ಯುರೇನಸ್ ಆವಿಷ್ಕಾರ 1781ರಲ್ಲಿ, ಅದೃಷ್ಟದ ಆಕಸ್ಮಿಕ ಘಾತವಾದರೆ ನೆಪ್ಚೂನ್ ಆವಿಷ್ಕಾರ 1846ರಲ್ಲಿ, ಪ್ರಯತ್ನದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಫಲ 1930 ರಲ್ಲಿ ಪ್ಲೂಟೊವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಯಿತು.

ಗ್ರಹನಾಮಕರಣದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಕಾರ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ಲೂಟೋ (ರೋಮನ್ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಅಧೋಲೋಕಾಧಿಪತಿ) ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಯಿತು. ಪ್ಲೂಟೋವಿನ ಸರಾಸರಿ ಕಕ್ಷಾವೇಗ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 4.74 ಕಿಮೀ ಎಂದೇ ಇದರ ವರ್ಷ (ಅಂದರೆ ಒಂದು ಸೌರಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಗೆ ತಾಗುವ ಅವಧಿ) 248 ಭೂವರ್ಷಗಳು ಮತ್ತು 157 ಭೂ ದಿವಸಗಳು, ದಿವಸ 6.39 ಭೂ ದಿವಸಗಳು. ಬಿಂಬದ ಕೋನವ್ಯಾಸ ಸು. 0.62 ಸೆಂಮೀ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದರ ವ್ಯಾಸ ಸು. 5860 ಕಿಮೀ (ಭೂಮಿಯ ವ್ಯಾಸ 12,700 ಕಿಮೀ) ರಾಶಿ ಅಂದಾಜು ಭೂರಾಶಿಯ 0.11 ರಷ್ಟು. ಸಾಂದ್ರತೆ ಅಂದಾಜು 6.2 g-cm-3 (ಭೂಮಿ 5.52 g-cm-3). ಅಂದರೆ ಪ್ಲೂಟೋವಿನ ಸರಾಸರಿ ಸಾಂದ್ರತೆ ಭೂಮಿಯದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಜಾಸ್ತಿ ಇದೆ ಎಂದಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಬೆಲೆಗಳೂ ಕೇವಲ ನಾಲ್ಕೈದು ದಶಕಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ಲೂಟೋ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದುದರ ಫಲವಾಗಿ ದೊರೆತಂಥವು. ಒಂದು ಪೂರ್ತಿ ಪರಿಭ್ರಮಣಾವಧಿಯಾದರೂ–ನಮ್ಮ 248 ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಮಿಕ್ಕಿದ ಅವಧಿ–ಇದನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿದ ವಿನಾ ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 1978ರಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ಟೀ ಎಂಬಾತ ಇದಕ್ಕೊಂದು ಉಪಗ್ರಹವಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಪರಿಭ್ರಮಣಾವಧಿ 6.3 ದಿನಗಳು. ಇದಕ್ಕೆ ಚೆರಾನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಆದರೆ 2006ರ ಆಗಸ್ಟ್ 6 ರಂದು ಪ್ರಪಂಚದ ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಮಾವೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ಲೂಟೋ ಬಗ್ಗೆ ಕೂಲಂಕಷ ಚರ್ಚೆ ನಡೆದು ಇದನ್ನು ಗ್ರಹಪಟ್ಟದಿಂದ ಇಳಿಸಲಾಯಿತು ಮತ್ತು ಇದನ್ನು ಕ್ಷುದ್ರ ಗ್ರಹವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈಗ ಸೌರವ್ಯೂಹದಲ್ಲಿ 8 ಗ್ರಹಗಳು ಮಾತ್ರ ಇವೆ. (ಆರ್.ಆರ್.ಯು.)

ಪ್ಲೇಟ್ ಟೆಕ್ಟಾನಿಕ್ಸ್: ಅನೇಕ ಬಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಭೂಮಿಯ ಉಗಮವಾದಾಗ ಅದರ ಮೇಲ್ಮೈನ ಶಿಲಾಚಿಪ್ಪು ಶಿಲಾದ್ರವದ ಘನೀಕರಿಸುವಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಉಂಟಾಯಿತು. ಈ ಚಿಪ್ಪು ಅಥವಾ ಶಿಲಾ ಕವಚ (ಲಿತೊಸ್ಫಿಯರ್) ಕಠಿಣವಾಗಿರದೆ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಛಿದ್ರವಾದ ತಟ್ಟೆಗಳಂತೆ (ಪ್ಲೇಟ್ಸ್) ರೂಪುಗೊಂಡಿದ್ದು, ಇವುಗಳ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಮೃದುವಾದ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಹಾಳೆಗಳಂತಿರುವ ಅಸ್ತನೋಸ್ಫಿಯರ್ ಅಥವಾ ಮ್ಯಾಂಟಲ್ ಎಂಬ ವಸ್ತುರಾಶಿಯ ಮೇಲೆ ಜಾರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅತಿಕಠಿಣವಾದ ಕೇಂದ್ರ ಘನಗೋಳವಿದೆ.

ಭೂತಟ್ಟೆಗಳು ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡಿದ್ದು, ಭೂಗೋಳದ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಚಲನೆ ಸಮತಲ ಹಾಗೂ ಲಂಬಾಭಿಮುಖವಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಮೇಲೆ ಕೆಳಗೆ). ದೀರ್ಘ ಭೂಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತಟ್ಟೆಗಳ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಆಕಾರಗಳು ಅವುಗಳ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಮುರಿಯುವಿಕೆ, ಮಡಿಚಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಮುಳುಗುವಿಕೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಈ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಭೂತಟ್ಟೆಗಳು 80 ರಿಂದ 400 ಕಿಮೀ ಮಂದವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು 1960 ರಲ್ಲಿ ಜೇಸನ್ ಮಾರ್ಗನ್ ಅವರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಈ ಪರಿಭಾವನೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದರು. ಆಲ್ಫ್ರೆಡ್ ವೇಗನರನ ಖಂಡಾಂತರ ಚಲನೆಯ ಪರಿಭಾವನೆಯೇ ಮುಂದಿನ ಎಲ್ಲಾ ಪರಿಭಾವನೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಮೂಲ. ಈ ನೂತನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಈಗ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಈಚಿಗಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಇದಾಗಿದೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಮುಖವಾದವೆಂದರೆ ಶಿಲಾಗೋಳ ಅಥವಾ ಲಿತೊಸ್ಫಿಯರ್ ಅನೇಕ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ತಟ್ಟೆಗಳಾಗಿದ್ದು ಭೂಖಂಡಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಗರ ತಳಗಳೆರಡನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಹಾಗೂ ಅಸ್ಥನೋಸ್ಫಿಯರ್‌ನ ಮೇಲೆ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ತಟ್ಟೆಗಳು ಅವುಗಳ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಚಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿದ್ದು ಭೂಶಕ್ತಿಗಳ ಉಗಮ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಭೂಕಂಪಗಳು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು, ಸಾಗರಿಕ ಕಮರಿಗಳು, ಪರ್ವತಪಂಕ್ತಿಗಳು ಮೊದಲಾದ ಭೂಸಾದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮಹಾಸಾಗರದ ಸುತ್ತಲೂ ಇರುವ ಅಗ್ನಿವರ್ತುಲ (ರಿಂಗ್ ಆಫ್ ಫೈರ್) ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಭೂತಟ್ಟೆಗಳು, ಖಂಡಾಂತರ, ಸಾಗರಿಕ ಹಾಗೂ ಇವೆರಡರ ಸಂಯುಕ್ತ ಭಾಗಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಉದಾ. ಆಫ್ರಿಕದ ತಟ್ಟೆ, ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡ, ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರಗಳ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ಭೂತಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ರೀತಿಯ ಅಂಚುಗಳು ಅಥವಾ ಎಲ್ಲೆಗಳಿವೆ (ಬೌಂಡರಿ). ಬದಲಾದ ಅಥವಾ ರೂಪಾಂತರಿತ ಅಂಚು ತಟ್ಟೆಗಳು ಒಂದರ ಕೆಳಗೊಂದು ನುಸುಳುವ ಅಥವ ಉಜ್ಜಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಭಾಗ. ವಿಮುಖದಿಕ್ಕಿನ ಚಲನಾ ಅಂಚು: ಎರಡು ತಟ್ಟೆಗಳು ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವ ಅಂಚು. ಉದಾ: ಮಧ್ಯ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಉಬ್ಬು. ಕೂಡು ಮುಖದ ಅಂಚು: ಎರಡು ತಟ್ಟೆಗಳು ಒಂದರೆಡೆಗಿನ್ನೊಂದರ ಚಲನೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಚಲನೆಯಿಂದ ಮುಳುಗು ವಲಯ (ಸಬ್‌ಡಕ್ಷನ್ ಜೋನ್) ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಉದಾ: ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಆಂಡಿಸ್‌ಪರ್ವತ ವಲಯ ಮತ್ತು ಜಪಾನ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರೂಪಾಂತರ ಅಂಚುಗಳು ಎರಡು ತಟ್ಟೆಗಳ ಮಿಲನದಿಂದಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುಮಂದವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಕ ಅಂಚುಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ವಿಮುಖ ಅಂಚುಗಳು ರಚನಾತ್ಮಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹೊಸ ಭಾಗಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಇವು ಸಹಾಯಕ. ಕೂಡು ಮುಖ ಅಂಚುಗಳು ತಟ್ಟೆಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದಾಗಿ ವಿಧ್ವಂಸಕಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಭೂತಟ್ಟೆಗಳ ಚಲನೆಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣಗಳೆಂದರೆ ಉಷ್ಣತೆಯ ವಿಕಿರಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಸರಣ ಶಕ್ತಿ, ತಟ್ಟೆಗಳ ನಡುವಿನ ಘರ್ಷಣೆ, ಮುಕೂಡುಗಳು, ಭೂತಳಪದರದ ಮೆದುತ್ವ, ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣೆ, ಬಾಹ್ಯ ಶಕ್ತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ನಡುವಿನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ. 1967ರಲ್ಲಿ ಡಬ್ಲ್ಯು. ಜೇಸನ್ ಮಾರ್ಗನ್‌ರವರು ಭೂಶಿಲಾಚಿಪ್ಪು ಹನ್ನೆರಡು ಕಠಿಣವಾದ ತಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಹಾಗೂ ಈ ತಟ್ಟೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿವೆ ಎಂದರು. 1968ರಲಿ ಜ್ಸಾವಿಯರ್ ಲಿ ಪಿಚಾನ್‌ರವರು ಆರು ಪ್ರಮುಖ ತಟ್ಟೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ತಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟರು. ಇವರು ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿದ ಮಾದರಿ ಇಂದು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಆರು ಪ್ರಮುಖ ತಟ್ಟೆಗಳೆಂದರೆ ಯುರೋಪಿನ ತಟ್ಟೆ, ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ತಟ್ಟೆ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ತಟ್ಟೆ, ಆಫ್ರಿಕದ ತಟ್ಟೆ, ಇಂಡಿಯ–ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ತಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ತಟ್ಟೆ. ಈ ಆರು ತಟ್ಟೆಗಳು ಭೂ ಕವಚದ ಶೇ. 85 ಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿವೆ. ಉಳಿದ ಸಣ್ಣತಟ್ಟೆಗಳು ಶೇ. 15 ಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು ಕೆರೆಬಿಯನ್ ತಟ್ಟೆ, ಜುವಾನ್ ಡಿಫುಕ, ಕೋಕೋಸ, ನಾಜ್‌ಕಾಸ್, ಸ್ಕಾಟಿಯ, ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ, ಅರೇಬಿಯನ್ ಮತ್ತು ಫಿಲಿಫೈನ್ ತಟ್ಟೆಗಳು. ಪ್ಲೇಟ್ ಟೆಕ್ಟಾನಿಕ್, ಪರಿಭಾವನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನೂ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಪ್ರಯೋಗಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಲೆ ಇವೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಇನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪಕ್ವವಾಗಬೇಕಿದೆ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

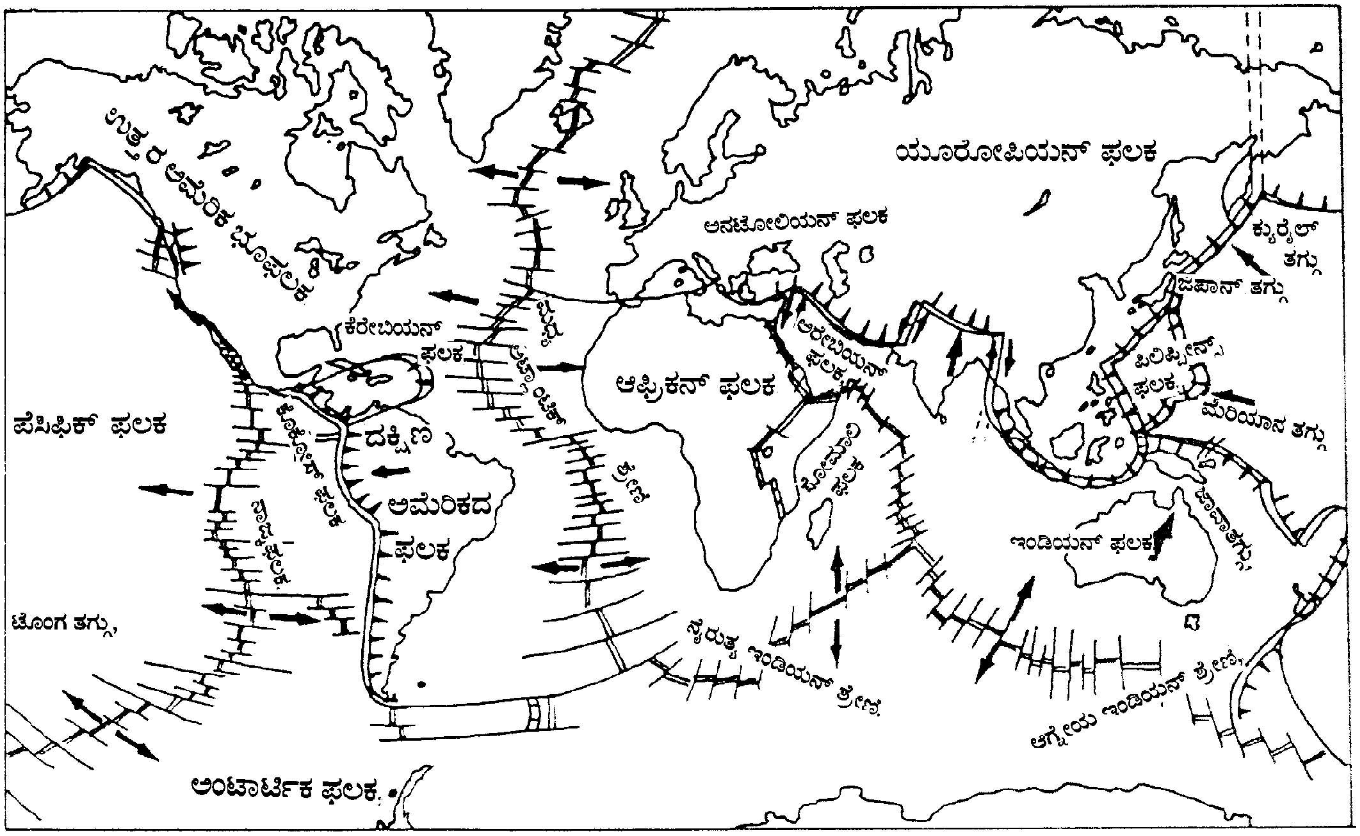

ಫ

ಫರೋಎ ದ್ವೀಪಗಳು: ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ನಾರ್ವೆ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. (62^0 ಉ. ಅ. ಮತ್ತು $6^047'$ ಪ.ರೇ.) ಇದರ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು ನೀಫ್ ದ್ವೀಪಗಳು. ಈ ದ್ವೀಪಗಳು 1948ರಿಂದ ಸ್ವಾಯತ್ತ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ಅಧೀನಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಇವುಗಳ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಬಂಧ ಹಾಗೂ ಕಾನೂನು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಹಿತವಾದ ಬೇಸಗೆ, ಮಂದವಾದ ಚಳಿಗಾಲ, ಮೋಡಕವಿದ ಆಕಾಶ, ಅತೀ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಂಜು ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚುವೇಗವಾದ ಮಾರುತಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಜು ಅತ್ಯಂತ ಅನಾನುಕೂಲಕರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಒರಟಾದ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲ್ಮೈಯಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿವೆ ಹಾಗೂ ನಡುಗಡ್ಡೆಗಳ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಕಡಿದಾದ ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಮೇರೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ. ಈ ನಡುಗಡ್ಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತ ಸ್ಲೆಟ್ಟಾರ್ ಸಿಂದೂರ್. ಇದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 877 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಈ ನಡುಗಡ್ಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. (ಎಚ್.ಎನ್.)

ಫರ್ಡಿನೆಂಡ್ ಮೆಗಲನ್: 1480–1571. ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ನಾವಿಕ. ಸಬ್ರೋವದಲ್ಲಿ 1480ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದ ನಾವಿಕನಾಗಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಆದೇಶದ ಮೇರೆಗೆ ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಇಂಡೀಸ್ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಮುದ್ರ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹುಡುಕಲು ನಿಯೋಜಿತನಾಗಿದ್ದ. ಇವನು ಕೈಗೊಂಡ ಈ ಭೂ ಅನ್ವೇಷಣಾ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಭೂ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಯ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಪ್ರಯತ್ನವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈತ ಈ ಸಮುದ್ರಯಾನವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ

ವಿಫಲನಾದ. ಈ ಕಾಲಕ್ಕಾಗಲೇ ಮೆಗಲಿನ್ ಸಂಬಾರ ದ್ವೀಪಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಬಹಳ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿದ್ದ. ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲಾ ರೇಖಾಂಶಗಳನ್ನು ದಾಟಿದ್ದ. ಯುರೋಪಿನ್ನಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮಹಾಸಾಗರವನ್ನು ದಾಟಿ ಏಷ್ಯವನ್ನು ತಲುಪಿದ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ನಾವಿಕನೆಂಬ ಕೀರ್ತಿ ಈತನಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವನು ಮೆಗಲನ್ ಜಲಸಂಧಿಯನ್ನು ಹಾಯ್ದು ಹೋದ. ಇವನ ಹೆಸರೆ ಆ ಜಲಸಂಧಿಗಿದೆ. ಆದರೆ ಮೆಗಲನ್ ಈ ಸಮುದ್ರಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಇವನೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿದ 270 ನಾವಿಕರಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 18 ಜನಮಾತ್ರ ಸ್ಪೇನ್‌ಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದರು. ಮೆಗಲನ್ (1521 ಏಪ್ರಿಲ್ 27ರಂದು ಮೆಕ್ಟಾನ ದ್ವೀಪದ ಸ್ಥಳೀಯರೊಂದಿಗಿನ ಕಾದಾಟದಲ್ಲಿ) ಮರಣಾನಂತರ ಇವನ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಹಡಗಿನ ಅಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಸೆಬಾಸ್ಟಿಯನ್ ಎಲ್‌ಕಾನೂ ವಹಿಸಿ ಅಳಿದುಳಿದ ನಾವಿಕರೊಡನೆ ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಮರಳಿದ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಫಲವಾದ: ಜ್ಞಾನದ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲತೆ ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನ ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಫಲವನ್ನು, ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಅಥವಾ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ನೀಡಿದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸತ್ಯ; ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದು ಅಸತ್ಯ. ಮಾನವ ಬದುಕಿನ ಯಶಸ್ಸು ಬರಿಯ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿರದೇ ಅದರ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಔಚಿತ್ಯದಲ್ಲಿದೆಯೆಂಬುದು ಈ ವಾದದ ತಿರುಳು. ನಮ್ಮ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳು ಕಾರ್ಯಶೀಲವಾದಾಗ ಅಥವಾ ಉಪಯುಕ್ತವಾದಾಗ ಅವು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ; ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವು ಅರ್ಥ ರಹಿತ.

ಡೇವೆ ಪ್ರಕಾರ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಉಪಯುಕ್ತತೆ ಕೆಲವು ಹಂತಗಳಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಒಂದು ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಲೋಚನೆಗೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವ ಒಂದು ಕ್ಲಿಷ್ಟ ಸಂದರ್ಭ. ಈ ಸಂದರ್ಭ ಅಥವಾ ಸನ್ನಿವೇಶ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಆ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಜಾಗರೂಕವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಅದರ ನೈಜಸ್ವರೂಪ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಅದರ ನೈಜಸ್ವರೂಪ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂರನೆಯದಾಗಿ ಸಮಸ್ಯೆ ಅರ್ಥವಾದ ಮೇಲೆ ಮನಸ್ಸು ಅದರ ಕಲ್ಪನಾ ಶಕ್ತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತದೆ. ಈ ಪರಿಹಾರಗಳಿಗೆ ಉಪಕಲ್ಪನೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಉಪಕಲ್ಪನೆಯೆಂದರೆ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಊಹೆ, ಕೊನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ನಾವು ಪ್ರತಿ ಉಪಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಉಪಕಲ್ಪನೆ ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಫಲವನ್ನು ನೀಡಿದಲ್ಲಿ ಅದು ಸ್ವೀಕೃತ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದು ತಿರಸ್ಕೃತ. ಒಂದು ಉಪಕಲ್ಪನೆ ಸ್ವೀಕೃತವಾದಲ್ಲಿ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಉಪಕಲ್ಪನೆಗಳೂ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ತಿರಸ್ಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಫಲವಾದಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಜ್ಞಾನವೊಂದರ ಸತ್ಯತೆಯು ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಅದು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರ್ಯ ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಜ್ಞಾನದ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯು ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವಲ್ಲ. ಬದಲಾಗುವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯೂ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಫಲವಾದಿಯ ಪ್ರಕಾರ ವಿವಿಧತೆ ಮತ್ತು ಬದಲಾವಣೆ ಪಾತ್ರದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ. (ಎಚ್.ಎಲ್.ಸಿ.)

ಫಲಾಹಾರ ಮಂದಿರಗಳು: ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ಹೋಟೆಲ್‌ಗಳಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕದಾದ ವಸತಿ ಗೃಹ ರಹಿತವಾದ ಆಹಾರ ಪೂರೈಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಸುಲಭದರದಲ್ಲಿ, ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಪೂರೈಕೆ ಮಾಡುವ ಕೇಂದ್ರಗಳೆನ್ನಬಹುದು. ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭೋಜನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಸೀಮಿತ ತಿಂಡಿ ತಿನಿಸುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಪಾಕಶಾಲೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬಹುಪಾಲು ಸ್ವಸಹಾಯ ಪದ್ಧತಿಗೊಳಪಟ್ಟಿರುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಅಂದರೆ ಪ್ರಯಾಣಿಕ, ಪ್ರವಾಸಿಗ ಹಣ ಪಾವತಿ ಮಾಡಿ ಅವನಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಉಪಹಾರ, ಭೋಜನಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆತನೇ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ತಿನ್ನುವುದು ಈ ಬಗೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಸಿ.ಸಿ.)

ಫಾಕ್ಲೆಂಡ್ ದ್ವೀಪಗಳು: ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಮಚೆಲನ್ ಜಲಸಂಧಿಗೆ ಸು. 480 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಹಾರ್ನ್ ಭೂಶಿರಕ್ಕೆ ಸು. 768 ಕಿಮೀ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಸಾಹತು ದ್ವೀಪಗಳು. ಇವು $51^0 42'$ ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಹಾಗೂ $57^0 51'$ ಪಶ್ಚಿಮ ರೇಖಾಂಶಗಳ ಮೇಲೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿನ ಪ್ರಧಾನ ದ್ವೀಪಗಳು 2; ಉಳಿದ 200 ದ್ವೀಪಗಳು ಸಣ್ಣವು. ಪ್ರಧಾನ ದ್ವೀಪಗಳು ಅಂಕುಡೊಂಕಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಫಾಕ್ಲೆಂಡ್ ಸೌಂಡ್ ಎಂಬ ಪ್ರಧಾನ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಕೊಲ್ಲಿಗಳೂ ಖಾರಿಗಳೂ ಇವೆ. ಇವುಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 12,173 ಚ.ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವ ಫಾಕ್ಲೆಂಡ್ ದ್ವೀಪ 6,760 ಚ.ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಫಾಕ್ಲೆಂಡ್ ದ್ವೀಪ 5,413 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2564 (1996). ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ ಸ್ಟಾನ್ಲೆ.

ದ್ವೀಪಗಳದು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಾಯುಗುಣ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಬೀಸುವ ಬಲವಾದ ಮಾರುತದಿಂದ ಇದು ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿದೆ. ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಉಷ್ಣತೆ 16^0ಸೆ. ವರ್ಷವಿಡೀ ಸಮನಾಗಿ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಸರಾಸರಿಯಲ್ಲಿ ದಿನಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆ ಬಿಸಿಲು ಇರುತ್ತದೆ. ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳೂ ಹುಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನೆಲ ಬರಡು, ಇಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳಿಲ್ಲ. ನರಿ ತೋಳ ಮೊದಲಾದವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. 60 ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳಿವೆ. ಕಡಲ ತೀರದಲ್ಲಿ ಪೆಂಗ್ವಿನ್, ಡೇಗೆ, ಸೀಲ್ ಇವೆ. ತುಪ್ಪುಳು ಸೀಲ್ ಅಪರೂಪ.

ಇಲ್ಲಿರುವ ಜನ ಕ್ರೈಸ್ತರು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಮತ್ತು ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಪಂಗಡದವರು. ಇವರ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಕುರಿ ಸಾಕುವುದು ಪ್ರಧಾನ ಕಸಬು. ದ್ವೀಪಗಳ ಆದಾಯ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉಣ್ಣೆಯ ನಿರ್ಯಾತದಿಂದ, ದ್ವೀಪಗಳ ಸುತ್ತ ತೈಲ ಸಿಕ್ಕುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ಮತ್ಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ.

ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ರಾಜ್ಯದ ವಿಮಾನಗಳು ಈ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ವಾರಕ್ಕೊಂದು ಸಲ ಬರುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅರ್ಜೆಂಟೈನದ ಕಾಮಡೋರೋ ರೀವಡಾವಿಯದಿಂದ ಸ್ಟಾನ್ಲಿ ನಗರದ ವರೆಗೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಫಾಕ್ಲೆಂಡ್ ದ್ವೀಪವಾಸಿಗಳ ಅಂಚೆ, ಸರಕು ಸಾರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಹಡಗು ವರ್ಷಕ್ಕೆ 4 ಬಾರಿ ಬಂದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. 1977ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಇಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು.

ಕಾಡುಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹಾಗೂ ಟ್ರೌಟ್ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವಿಕೆ ಇವು ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳು. (ಎಚ್.ಎನ್.)

ಫಿಜಿ: ದಕ್ಷಿಣ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ. ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನ ಆಕ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 2,100 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 18,376 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 931,741 (2009). ಮುಖ್ಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಸುವ.

ಫಿಜಿ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಒಟ್ಟು 844 ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಸು. 100 ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಜನವಸತಿಯಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ನ್ಯೂ ಹೆಬ್ರಿಡೀಜ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಪೂರ್ವದಲ್ಲೂ ಸಮೋವ ದ್ವೀಪಗಳ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲೂ ಇದ್ದು ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶ 16^0–$19^0 20'$ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ರೇಖಾಂಶ 178^0 ಯಿಂದ ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶ 177^0 ವರೆಗೆ ಹರಡಿದೆ. ಫಿಜಿ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ವೀಟಿಲೆವು 10,385 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವುಳ್ಳದ್ದು. ಎರಡನೆಯದು ವನೂವ ಲೆವು 5,535 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಿದೆ. ಟವೇಯಾನಿ, ಕಾಂಡಾವೂ, ಕೊರೊ, ಎನ್ಗೂ, ಊವಲು ಮತ್ತು ಲಕೆಂಬ, ಯಸಾವ ದ್ವೀಪಗಳ ಗುಂಪುಗಳಿವೆ. ಫಿಜಿ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ಮುಳುಗಡೆಯಾಗಿರುವ ಚಪ್ಪಟೆ ನೆಲದ ಮೇಲಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿಯ ಭೂಪ್ರದೇಶ ವೈವಿಧ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿಯ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳು ಅಗ್ನಿ ಪರ್ವತದಿಂದಲೂ ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪಗಳು ಹವಳದ ದಿಬ್ಬಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. ದ್ವೀಪಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಇರುವ ಹವಳದ ದಿಬ್ಬಗಳು ಹಡಗುಗಳಿಗೆ ಅಪಾಯಕಾರಿ. ಪಶ್ಚಿಮದ ವೀಟಿಲೆವು ಉತ್ತರದ ವನೂವಲೆವು ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಹೊರಬಂದ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿವೆ. ಡ್ರೆಕೆಟಿ, ಸಿಗಾಟೋಕಿ, ರೀವಾ, ಬಾ ಮತ್ತು ನವುಅ ಈ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ವೀಟಿಲೆವುನಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಸ್ಥಳ ಮೌಂಟ್ ಟೊಮಾನಿನಿ (1323 ಮೀ). ವನೂವ ಲೆವುನಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಸ್ಥಳ ಮೌಂಟ್ ನಸೊರೊಲೆವು (1032 ಮೀ). ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನಿರ್ಜೀವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು ಜೋಸ್ಕಸ್ ಥಂಬ್.

ಫಿಜಿ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹವಾಗುಣವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಉಷ್ಣತೆ 16^0ಸೆ ನಿಂದ 32^0ಸೆ ವರೆಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ಆಗ್ನೇಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ವರ್ಷವಿಡಿ ತೇವಾಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಹವಾಮಾನ ಡಿಸೆಂಬರಿನಿಂದ ಏಪ್ರಿಲ್ ತನಕ ಅತ್ಯಂತ ಬಿಸಿಯಾಗಿದ್ದು ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತನಕ ಅತ್ಯಂತ ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು, ಡಿಸೆಂಬರ್ ಮತ್ತು ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳುಗಳ ನಡುವೆ ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ಚಂಡಮಾರುತದ ಹಾವಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗುವ ಭಯವಿರುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ದ್ವೀಪಗಳ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 304 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಒಳಸವನ್ನಾ ರೀತಿಯ

ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿದೆ. ಪೂರ್ವಭಾಗದ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗ್ರೋವ್‌ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ತೆಂಗು ಹಾಗೂ ಬಾಳೆ ತೋಟಗಳೂ ಇದ್ದು ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಪೈನ್ ಮತ್ತು ಆಲದ ಮರಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಚೌಬೀನೆ ಮರಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಹಂದಿ, ಮಂಗೂಸ್, ಬಾವಲ್, ಮೈನಾ, ಬುಲ್‌ಬುಲ್, ಪಾರಿವಾಳ, ಗಿಳಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

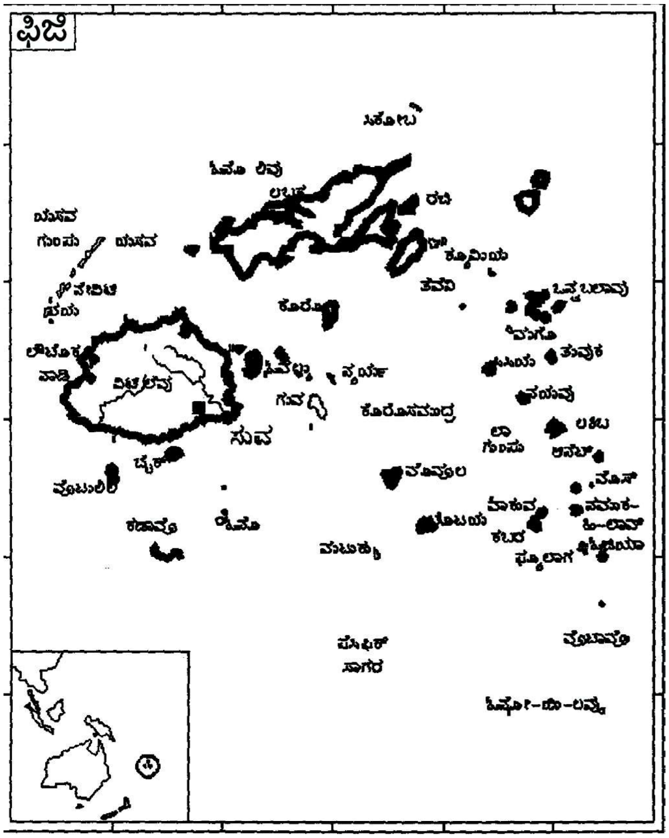

ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ಜನಜೀವನ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ, ಸ್ಥಳೀಯ ನಿವಾಸಿಗಳಾದ ಫಿಜಿಯನ್ನರು ಮೆಲನೇಷಿಯನ್ ಸಮುದಾಯ ಸೇರಿದ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರು, ಫಿಜಿಭಾಷೆ ಮಲಯೋಪಾಲಿನೇಷಿಯನ್ ಭಾಷಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಆಡುಭಾಷೆಗಳಿವೆ. 1879ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕೆಲಸಮಾಡಲು ವಲಸೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿರುವ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಫಿಜಿಯನ್ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ತಾಂತ್ರಿಕ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಹಾಗೂ ವೃತ್ತಿನಿರತ ಇಂಡಿಯನ್ನರೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ವಲಸೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಇಂಡಿಯನ್ನರಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಹಿಂದುಗಳು. ಮುಸ್ಲಿಮರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲದೆ ಗ್ರೇಟ್‌ಬ್ರಿಟನ್, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡುಗಳಿಂದ ಬಂದ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರೂ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದು ಅವರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಇತರ ಮೂರು ಪ್ರಮುಖ ಪಂಗಡಗಳು ಚೀನಿಯರು, ಇತರ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ದ್ವೀಪವಾಸಿಗಳು ಮತ್ತು ರೋಟುಮನ್ನರು.

ಫಿಜಿ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ವ್ಯವಸಾಯದ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇತರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತಷ್ಟು ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಳೆಗಳ ವೈವಿಧ್ಯ, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಖನಿಜಗಳ ಪರಿಶೋಧನೆಯ ತೀವ್ರ ಅಗತ್ಯ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಅಡಚಣೆಯೆಂದರೆ ಭೂಹಿಡುವಳಿ ಪದ್ಧತಿ. ವ್ಯವಸಾಯಯೋಗ್ಯ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 80ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಫಿಜಿಯನ್ನರಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಅದನ್ನು ಬಾಡಿಗೆಗೆ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ಮುಖ್ಯ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಂದರೆ ಸಕ್ಕರೆ ಮತ್ತು ಕೊಬ್ಬರಿ. ಇತರ ವಸ್ತುಗಳು ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆ ಚಿನ್ನ, ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಕಾಕಂಬಿ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಬಿಸ್ಕತ್ತುಗಳೂ ಇತ್ಯಾದಿ. ಫಿಜಿಯ ವಿದೇಶಿ ಗ್ರಾಹಕರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ಅಮೆರಿಕ, ಕೆನಡ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್‌ಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

ಫಿಜಿಯಲ್ಲಿಯ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರವೇಶ ದ್ವಾರಗಳು ನಾಂದೀ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಮತ್ತು ಸೂವ ಬಂದರು. ನಾಂದೀ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಹೊನೊಲುಲುವಿಗೆ 5100 ಕಿಮೀ, ಸಿಡ್ನಿಗೆ 3200 ಕಿಮೀ ಆಕ್ಲೆಂಡ್‌ಗೆ 2000 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದು ವಿಮಾನಗಳ ಇಂಧನ ತುಂಬಲು ಹಾಗೂ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಇಳಿಯಲು ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ನಾಂದೀಯಿಂದ 271 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸೂವದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಮಾನನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಸೂವ ಆಳನೀರಿನ ಬಂದರಾಗಿದ್ದು ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಹಡಗುಗಳ ನಿಲ್ದಾಣವಾಗಿದೆ. ವೀಟಿಲೆವು ಪಶ್ಚಿಮತೀರದ ಲಾಟೋಕ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಬಂದರಿದೆ. ಫಿಜಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಋತು ರಸ್ತೆಗಳು ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದು ಒಳಭಾಗಕ್ಕೆ ರಸ್ತೆ ಸೌಕರ್ಯ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿಲ್ಲ. ನದಿಗಳ ಮೂಲಕ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಫಿಜಿ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ರಾಜಧಾನಿ ಸೂವ ಆ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದಲ್ಲೇ ದೊಡ್ಡ ಬಂದರು ನಗರ. ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೆ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದ್ದು ಇದೊಂದು ಉತ್ತಮ ಬಂದರೂ ಆಗಿದೆ. ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಸೌತ್ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೂ ಇಲ್ಲಿದೆ.

ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಫಿಜಿ ಇತರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಆರ್ಥಿಕತೆಯನ್ನು ವೈವಿಧ್ಯಗೊಳಿಸಲು ಹಾಗೂ ದೇಶದ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹಾಗೂ ಇತರ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲು ಇಲ್ಲಿಯ ಸರ್ಕಾರ ವಿದೇಶಿ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಲು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

*

ಫಿಟ್ಟರ್ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಸ್ಥಳ ನಿರ್ದೇಶನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾನಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಇವರು ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಉದ್ಯಮ ಕೇಂದ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಉದ್ಯಮದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಗಡಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಪರಿಭಾವನೆಯನ್ನು ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು X ಮತ್ತು Y ಎಂಬ ಎರಡು ಉದ್ಯಮ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮೂರು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಪೈಪೋಟಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಇಬ್ಬರು ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದು, ಯಾವುದಾದರೂ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಸ್ಪರ್ಧಿಗಳು ಮಾರಾಟದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡಾಗ ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಸಾರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚಗಳು ಹೇಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ X ಮತ್ತು Y ಎಂಬ ಬಿಂದುಗಳು ಇಬ್ಬರು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಅವರು ಮೂರು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಮೂರು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮಾದರಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ: 1. ಮೊದಲನೆಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ (ಕೇಸ್ ಎ) X ಮತ್ತು Yಗಳು ಒಂದು ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ರೂಪದ ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚ ಮತ್ತು ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ ಎಂದೂ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಳವು ಸರಿಯಾಗಿ ಸಾವಿರ ಮೈಲಿಗಳ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವೃತ್ತ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಖಂಡಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಇರುವ ಅಂತರವನ್ನು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸುವ D.E ಮತ್ತು F ಬಿಂದುಗಳು ಗಡಿರೇಖೆಯಾಗಿದ್ದು, ಇಲ್ಲಿ Y ನಿಂದ Xನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ X ಮತ್ತು Y ಇಬ್ಬರು ಒಂದೇ ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚದ ಭಾರವನ್ನು ಹೊರಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಳಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಗಡಿರೇಖೆಯ ಮೇಲೆ ಗುರುತಿಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಅವರ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ಸಮಾನವಾಗಿರುವ ಅಂಶವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಶಗಳು ಸರಿಸಮವಾಗಿದ್ದು, ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚ ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚಗಳ ಎರಡುಕೇಂದ್ರಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಒಂದೇ ವಿಧವಾಗಿದ್ದರೆ, ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಗಡಿ ರೇಖೆ ನೇರವಾಗಿದ್ದು ಅದು ಲಂಬಕೋನವಾಗಿ ಎರಡು ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ರೇಖೆ–2ರಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಕಾಣಬಹುದು.

2. ಎರಡನೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ (ಕೇಸ್ ಬಿ): ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚಗಳು ಎರಡು ಕೇಂದ್ರಗಳ ಸುತ್ತಲು ಸಮಾನವಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚಗಳು ಅಸಮಾನವಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಆಗ ವ್ಯಾಪಾರಪ್ರದೇಶದ ಗಡಿರೇಖೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ತೊಡಗಿಸುವ ಕೇಂದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಬಾಗಿದ ರೇಖೆಯಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ರೇಖೆ–1 ರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದು ಸಂಧಿಸುವ ಎಲ್ಲಾ ಬಿಂದುಗಳು ಸಮಾನವಾದ ಒಟ್ಟು ವೆಚ್ಚವಾಗಿದ್ದು ಇದು X ಮತ್ತು Yಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ವಿವರಣೆ: X ಮತ್ತು Y ಇಬ್ಬರು ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರದ ಸರಕುಗಳ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಸರಕುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯನ್ನು ದೂರದಲ್ಲಿ Yನ ಬಲಭಾಗದಿಂದ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರದ ಮಾರಾಟಗಾರರಿಗಾಗಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ಸರಕುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ X ನಗರ ಅಥವಾ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಹಾದು ಹೋಗಲೇಬೇಕು.

ಆದರೆ, Y ಅವನಿಗಿಂತ ಮೊದಲೇ ತಲುಪುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸರಕಿನ ಘಟಕದ ರಿಯಾಯಿತಿ ದರ Y ಸರಕಿನ ಘಟಕಕ್ಕಿಂತ X ಸರಕಿನ ಘಟಕದ ಬೆಲೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ Yನ ಸರಕಿನ ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರದ ದರ 50 ಡಾಲರ್ ಇದ್ದರೆ, X ಸರಕಿನ ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರದ ದರ 54 ಡಾಲರ್ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. X ಮತ್ತು Y ಎಂಬ ಎರಡು ಕೇಂದ್ರಗಳ ಸುತ್ತ ಇರುವ ವೃತ್ತಗಳು ಒಂದೇ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಇವುಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರ ಸರಕಿನ ಮೇಲಿನ ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ G ಬಿಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ಪ್ರದೇಶದ ಗಡಿರೇಖೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, X ಒಟ್ಟು ವೆಚ್ಚ 61 ಡಾಲರ್ [$54+$7] ಮತ್ತು Yನ ಒಟ್ಟು ವೆಚ್ಚವೂ 61 ಡಾಲರ್ [$ 50 + $ 11] ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ H ಬಿಂದುವು ಸಹ ಗಡಿರೇಖೆಯಾಗಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ವೆಚ್ಚ 59 ಡಾಲರ್ [$54+$5] ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪಿಟ್ಟರ್‌ರವರ ಸಿದ್ಧಾಂತ

G (ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ವೆಚ್ಚ)

Y=11(ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚ) +50(ಉತ್ಪಾದನಾವೆಚ್ಚ) = 61 (ಒಟ್ಟು ವೆಚ್ಚ)

X=7(ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚ) +54 (ಉತ್ಪಾದನಾವೆಚ್ಚ) = 61 (ಒಟ್ಟು ವೆಚ್ಚ)

H (ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ವೆಚ್ಚ)

Y=9 (ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚ) +50 (ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚ) = 59 (ಒಟ್ಟು ವೆಚ್ಚ)

X=5 (ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚ) +54 (ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚ) = 59 (ಒಟ್ಟು ವೆಚ್ಚ)

3. ಮೂರನೆಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ (ಕೇಸ್ 'ಸಿ'): ಒಂದು ವೇಳೆ ಹಿಂದಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾದರೆ ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚಗಳು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥಳದ ಗಡಿರೇಖೆ ವಕ್ರವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರದ ಸುತ್ತ ಬಾಗುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಚಿತ್ರ ರೇಖೆ–3ರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದು ಸಂಧಿಸುವ ಬಿಂದುಗಳು X ಮತ್ತು Yನಲ್ಲಿ ಸಮಾನಾಂತರ ಒಟ್ಟು ವೆಚ್ಚ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ವಿವರಣೆ: X ಮತ್ತು Yನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಘಟಕದ ಸರಕಿನ ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚ 50 ಡಾಲರ್ ಆಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚಗಳು Y ಸುತ್ತಲೂ 2 ಡಾಲರ್‌ಗಳ ದರದಲ್ಲಿ ಅಂತರ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ X ಕೇಂದ್ರದ ಸುತ್ತಲೂ 2 ಡಾಲರ್‌ನಷ್ಟು ದರ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ J ಬಿಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ಪ್ರದೇಶದ ಗಡಿರೇಖೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚಗಳು ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಸಂಯೋಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಜೊತೆಗೆ X ಮತ್ತು Y ಕೇಂದ್ರಗಳು 58 ಡಾಲರ್‌ಗಳನ್ನು ವೆಚ್ಚವಾಗಿ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. K ಬಿಂದು ಸಹ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಗಡಿರೇಖೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದು ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚಗಳು X ಮತ್ತು Y ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ 62 ಡಾಲರ್‌ಗಳಷ್ಟಾಗಿರುತ್ತವೆ.

K) ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ

Y=12+50=62

X=12+50=62

J) ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ

Y=8+50=58

X=8+50=58 (ಪಿ.ಜೆ.)

ಫಿನಿಷಿಯ: ಪಶ್ಚಿಮ ಸಿರಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ನಾಡು. ಆಗ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.ಸು. 1600) ಇದು ಆಕರ್, ಟೈರ್, ಸಿಡನ್ ಮುಂತಾದ ನಗರರಾಜ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು.

ಫಿನಿಷಿಯದ ಪ್ರಾಚೀನ ಚರಿತ್ರೆ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಫಿನಿಷಿಯನ್ನರ ನಾಗರಿಕತೆಯ ವಿಚಾರವಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ. ಇವರು ಸೆಮಿಟಿಕ್ ಮೂಲದವರಾದ್ದರಿಂದ ಇವರ ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನು ಸೆಮಿಟಿಕ್ ನಾಗರಿಕತೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3000 ಅನಂತರ ಅರೇಬಿಯದ ಮರುಭೂಮಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಂದು ಇವರು ಫಿನಿಷಿಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡಲಾಗಿದೆ.

ಫಿನಿಷಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅವರು ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದರು. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಫಿನಿಷಿಯನ್ನರು ಅನೇಕ ವಸಾಹತುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅನೇಕ ನಗರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಫಿನಿಷಿಯನ್ನರು ಸಾಹಸಿಗಳೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಚತುರರೂ ಕಷ್ಟಸಹಿಷ್ಣುಗಳೂ ಆಗಿದ್ದು ಪ್ರಪಂಚದ ನಾಗರಿಕತೆಗೆ ಹಲವು ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದರು.

ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನ : ಫಿನಿಷಿಯನ್ನರ ರಾಜಕೀಯ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕಿಂತ ಅವರ ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನವೂ ಅವರ ಇತರ ಕೊಡುಗೆಗಳೂ ಮಾನವನ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ.

ಫಿನಿಷಿಯನ್ನರು ಸಾಹಸಿಗಳೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಚತುರರೂ ಶಕ್ತಿವಂತರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳಾದ ಟೈರ್, ಸಿಡನ್ ಮತ್ತು ಬಿಬ್ಲಸ್‌ಗಳ ಮೂಲಕ ದೂರದೇಶಗಳೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಸೈಪ್ರಸ್, ಕ್ರೀಟ್ ಮತ್ತು ಏಜಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ, ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರದ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ, ಸಾರ್ಡಿನಿಯ, ಮಾರ್ಸೆಲ್ಸ್, ಕ್ಯಾಡಿಜ್ ಕಾರ್ನ್‌ವಾಲ್, ಕಾರ್ತೇಜ್ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಅವರು ಮಾಲ್ಟ, ಸಿಸಿಲಿ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಸಿಕದಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು.

ಸ್ಪೇನ್‌ನಿಂದ ಬೆಳ್ಳಿ, ಸೀಸ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು, ಕಾರ್ನ್‌ವಾಲ್‌ನಿಂದ ಟಿನ್, ಆಫ್ರಿಕದಿಂದ ಉಷ್ಟ್ರಪಕ್ಷಿಯ ಗರಿಗಳು ಮತ್ತು ಚಿನ್ನ, ಭಾರತದಿಂದ ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು, ಅರೇಬಿಯದಿಂದ ಹಾಲುಮಡ್ಡಿ ಮತ್ತು ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು, ಸಿರಿಯದಿಂದ ಮದ್ಯವನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಹೋದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮಾರಿ ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬಗೆಬಗೆಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಮಾರುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ರೀತಿಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಅನೇಕ ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಒದಗಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತಲ್ಲದೆ ದೇಶದ ಪ್ರಗತಿಗೂ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಕೊಡುಗೆಗಳು : ಕಷ್ಟಸಹಿಷ್ಣುಗಳಾಗಿದ್ದು, ವ್ಯಾಪಾರಗಾರರಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ವಸಾಹತುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಮತ್ತು ಬಂದರುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ಮೂಲಕ ಅವರು ಪ್ರಪಂಚ ನಾಗರಿಕತೆಗೆ ಹಲವು ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈಜಿಪ್ಟ್ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹರಡಿದ ಫಿನಿಷಿಯನ್ನರು ಮಾನವನ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಫಿನಿಷಿಯನ್ನರು ಪೂರ್ವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಜೀವನಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅರಿತರು.

ಕಮಲ, ಸ್ಫಿಂಕ್ಸ್ ವಿಗ್ರಹ, ಅನೇಕ ರೆಕ್ಕೆಗಳುಳ್ಳ ರಾಕ್ಷಸರ ವಿಗ್ರಹ ಮುಂತಾದವು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಿಗೆ ಫಿನಿಷಿಯನ್ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಿಂದ ಪರಿಚಯವಾದುವು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಉಡುಪುಗಳನ್ನು ಫಿನಿಷಿಯನ್ನರು ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಫಿನಿಷಿಯನ್ನರು ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಕೊಂಡಿಯಂತಿದ್ದರು. ಇವರು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದರು.

ಫಿನಿಷಿಯನ್ನರು ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಕುಶಲವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯ ಪಡೆದಿದ್ದರೆಂಬುದು ಹೋಮರ್ ಕವಿಯ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇವರು ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದರು. ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆ ಇವರ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇವರು ಬಟ್ಟೆಗೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ ಬೇರೆ ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರು ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಮೀನಿನ ಶರೀರದ ಸಣ್ಣ ಚೀಲವೊಂದರಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಬಣ್ಣವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಾಜಿನ ತಯಾರಿಕೆಯೂ ಫಿನಿಷಿಯನ್ನರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಇವರು ಅನೇಕ ಉತ್ತಮ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಾಜು ಅವರ ವ್ಯಾಪಾರದ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸರಕಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಕಂಚಿನಿಂದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ದಂತದಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಲೋಹಗೆಲಸದಲ್ಲಿ ನುರಿತಿದ್ದರು. ಕುಶಲ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಕಂಚು ಮುಂತಾದ ಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಗಳೇ ಮುಂತಾದವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಫಿನಿಷಿಯನ್ನರು ಗಣಿ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಪರಿಶ್ರಮ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಕಾಗದ, ಲೇಖನಿ ಮತ್ತು ಶಾಯಿಯ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದು ಅವನ್ನು ಯುರೋಪಿನ ಜನರಿಗೆ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು. ಬಿಬ್ಲಸ್ ನಗರ ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿತ್ತು. ಬೈಬಲ್ ಎಂಬ ಪದ ಫಿನಿಷಿಯನ್ನರ ಬಿಬ್ಲಸ್ ಎಂಬುದರಿಂದ ಬಂದಿದೆ ಎಂಬುದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ನೌಕಾಯಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದು ಅಸ್ಸಿರಿಯನ್ ದೊರೆ ಸೆನಾಕೆರಿಬ್ ಮತ್ತು ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರ್ ಫಿನಿಷಿಯದ ನಾವಿಕರನ್ನು ನೌಕಾಯುದ್ಧಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ವಸ್ತುಗಳ ರಫ್ತಿಗಾಗಿ ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಫಿನಿಷಿಯನರು ರೋಮನರನ್ನು ಎದುರಿಸುವಷ್ಟು ಸಮರ್ಥರಾದ ನೌಕಾಬಲವನ್ನು ಇವರು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಅವರು ಹಡಗು ದೋಣಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲೂ ಪ್ರವೀಣರಾಗಿದ್ದರು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾವಿಕರಿಗೆ ದಿಕ್ಸೂಚಿಯ ಉಪಯೋಗ ತಿಳಿಯದಿದ್ದಾಗ ಫಿನಿಷಿಯನ್ನರು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಧ್ರುವ ನಕ್ಷತ್ರವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರ ನೆರವಿನಿಂದ ದೂರದೇಶಗಳಿಗೆ ಯಾನ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಫಿನಿಷಿಯನ್ನರು

ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಕಲಿತು ಅವನ್ನು ತಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಬೇರೊಬ್ಬರಿಂದ ಕಲಿತದ್ದನ್ನು ದೂರದೇಶಗಳ ಜನರಿಗೆ ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರದ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿಸಿದರು.

ಫಿನಿಷಿಯನ್ನರು ಮರದಿಂದಲೂ ಕಲ್ಲಿನಿಂದಲೂ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಸಂಚರಿಸಿದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅವರ ವಸಾಹತುಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮತವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತಂದರು. ಫಿನಿಷಿಯನ್ನರು ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನೂ ಸೆಮಿಟಿಕ್ ಗುಂಪಿನವರು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಾಲ್ ಎಂಬ ದೇವರನ್ನೂ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಿಬ್ಲಸ್ ನಗರದ ದೇವರ ಹೆಸರು ಎಲ್. ಅಶ್‌ತರ್ತೆ ಎಂಬುದು ಇವರ ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು ದೇವತೆ. ನರಬಲಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇವರಲ್ಲಿತ್ತು. ಬಹುದೇವತಾರಾಧಕರಾಗಿದ್ದರು. ಮೆಲೋಖ್ ಎಂಬ ದೇವರಿಗೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬಲಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಫಿನಿಷಿಯನ್ನರು ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ, ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದರು. ಫಿನಿಷಿಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಚೋನಿಯಾತನ್ ಎಂಬ ಇತಿಹಾಸಕಾರ ಮತ್ತು ಮೋಸ್ಕಸ್ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. (ಟಿ.ವಿ.ಜಿ.ಯು.;ಎಂ.ವಿ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಫಿನ್ಲೆಂಡ್: ಉತ್ತರ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ಉ.ಅ.$59^0 48'30''$–$70^0 5'3''$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ.$19^0 7'3''$–$31^0 35'20''$ ನಡುವೆ ಇರುವ ಈ ದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,37,032 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 52,44,749 (2009). ರಾಜಧಾನಿ ಹೆಲ್ಸಿಂಕಿ.

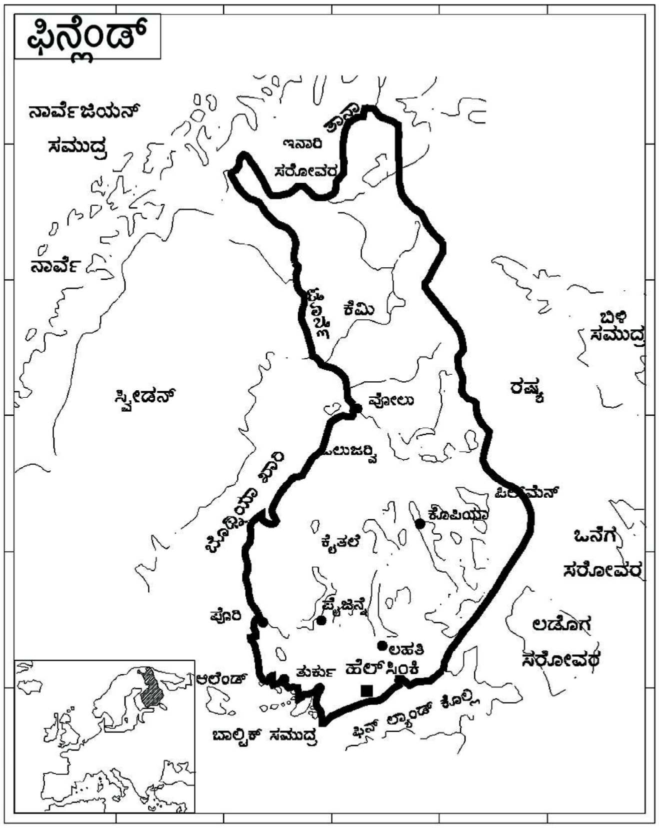

ಮೇಲ್ಮೈಯ ಲಕ್ಷಣ : ಪಶ್ಚಿಮದ ಸ್ಕಾಂಡಿನೇವಿಯನ್ ಪರ್ವತಗಳಿಗೂ ಪೂರ್ವದ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಮೈದಾನಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಫಿನ್ಲೆಂಡ್ ಬಹುತೇಕ ತಗ್ಗಾದ ನಾಡು. ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದ ಕರಾವಳಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಮೈದಾನವಾಗಿದೆ. ಇದರ ತೀರ ಬಹಳ ಅಂಕುಡೊಂಕು. ಸಾವಿರಾರು ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ದ್ವೀಪಗಳು ಬಾತ್ನಿಯ ಖಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆಕ್ವೆನಾಮ್ಮಾ (ಓಲಾಂಡ್) ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದತ್ತ ಚಾಚಿಕೊಂಡಂತೆ ಸಾಲಾಗಿವೆ. ಮಧ್ಯ ಫಿನ್ಲೆಂಡ್ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಸರೋವರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನ 60,000 ಸರೋವರಗಳ ಪೈಕಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ಇಲ್ಲಿ. ಮಿಕಲೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಶೇ. 40 ಭಾಗ ನೀರು. ಉತ್ತರ ಫಿನ್ಲೆಂಡ್ ಉಳಿದ ಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಇದು ನಿಬಿಡ ಕಾಡಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ನಾರ್ವೆಯ ಎಲ್ಲೆ ಬಳಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲೇ ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದುದ್ದು. ಎನಾಂಟಕಿಯೊ ಬಳಿ ಇರುವ ಹಾಲ್ಟಿಯಟುಂಟರೀ ಶಿಖರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1,324 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾದ, ಪರಸ್ಪರ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ನದೀ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಫಿನ್ಲೆಂಡಿಗೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಜಲಮಾರ್ಗ ಸೌಲಭ್ಯವುಂಟಾಗಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ವೃತ್ತದ ಉತ್ತರಕ್ಕಿದೆ. ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ ಹೆಚ್ಚು ದೀರ್ಘ, ಬಹಳ ತೀವ್ರ. ಅಲ್ಲಿ–30^0ಸೆ. ನಷ್ಟು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಉಷ್ಣತೆ ಇಳಿಯುವುದುಂಟು. ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಪರ್ವತಗಳ ಉತ್ತರದ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಕರಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಬೇಸಗೆ ಕಿರಿದು. ಮೇ–ಜುಲೈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ 27^0ಸೆ. ವರೆಗೂ ಉಷ್ಣತೆ ಏರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆ ಚಳಿಗಾಲ ಬೇಸಗೆ ಕಾಲಗಳ ಉಷ್ಣತೆಗಳ ಅಂತರ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಷಾಂಶದ ಜೊತೆಗೆ ಪಕ್ಕದ ಸಮುದ್ರದ ಗಲ್ಫ್ ಸ್ಟ್ರೀಮ್ ಉಷ್ಣೋದಕ ಪ್ರವಾಹ, ಮಾರುತಗಳ ದಿಕ್ಕು ಇವು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ವಾರ್ಷಿಕ ವೃಷ್ಟಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 61 ಸೆಂಮೀ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟು ಹಿಮರೂಪದಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನ ಎಲ್ಲ ನದೀ ಸರೋವರಗಳ ಮೇಲುಭಾಗಗಳು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಾವಾದರೂ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ.

ಸಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು : ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನ ಬಹುಭಾಗ ದಟ್ಟವಾದ ಶಂಕುಪರ್ಣಿ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಸಸ್ಯಗಳುಂಟು ಶಂಕುಪರ್ಣಿ ಮರಗಳು ಪೀತದಾರು ಮತ್ತು ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ಪರ್ಣಪಾತಿಗಳು ಹೇಜೆಲ್, ಆಸ್ಪೆನ್, ಮೇಪಲ್, ಎಲ್ಮ್, ನಿಂಬೆ ಮತ್ತು ಆಲ್ಡರ್, ತೀರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಶಿಲಾವಲ್ಕ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ 1,000 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪುಷ್ಪಜಾತಿಗಳಿವೆ.

ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ವನ್ಯಮೃಗಪಕ್ಷಿ ಸಂಪತ್ತು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಕಡಲ ಕರೆಯ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪುಕೊಕ್ಕಿನ ಗಲ್‌ಗಳೂ ಟರ್ನ್‌ಗಳೂ ಗೂಡು ಕಟ್ಟಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ನೀರುಕೋಳಿಗಳು ಒಳನಾಡಿನ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಸೈಬೀರಿಯನ್ ಜೇ, ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ದಾಸರಹಕ್ಕಿ, ಹದ್ದು ಮುಂತಾದವೂ ಇವೆ. ಹಲವು ಹಕ್ಕಿಗಳು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಮುಖ್ಯ ವನ್ಯಮೃಗಗಳು ಕರಡಿ, ತೋಳ, ವುಲ್ವರೀನ್, ಲಿಂಕ್ಸ್ ಮತ್ತು ಫಿನ್ನಿಷ್ ಕಡವೆ; ಕಾಡು ಹಿಮಸಾರಂಗಗಳು ಬಹುತೇಕ ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುವ ಹಿಮಸಾರಂಗಗಳು ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಉತ್ತರದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಲ್ಮನ್, ಟ್ರಾಟ್, ಮತ್ತು ಸೈಕಾ ಮೀನುಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿವೆ. ಪೈಕ್, ಚಾರ್ ಮತ್ತು ಪರ್ಚ್‌ಗಳೂ ಇವೆ.

ಜನವಸತಿ: ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣದಿಂದ ಪಟ್ಟಣಿಗರ ಪ್ರಮಾಣ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆಯಾದರೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ.25 ಭಾಗ ಈಗಲೂ ಕೃಷಿ ಹಾಗೂ ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ವಸತಿ ದಟ್ಟವಾಗಿದೆ. ಕೃಷಿಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚಿಕ್ಕವು. ಒಡೆಯರೇ ಸಾಗುವಳಿದಾರರು. ಪಟ್ಟಣಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ. ಹಲವು ಪಟ್ಟಣಗಳೂ ನಗರಗಳೂ ಕಡಲ ತೀರದಲ್ಲಿವೆ. ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಹೆಲ್ಸಿಂಕೀ ಇರುವುದು ಫಿನ್ಲೆಂಡ್ ಖಾರಿಯ ಮೇಲೆ. ಬಾತ್ನಿಯ ಖಾರಿಯ ಮೇಲಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳು ವಾಸ ಮತ್ತು ಆವುಲೂ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ದೊಡ್ಡದೆನ್ನಬಹುದಾದ ಪಟ್ಟಣವೆಂದರೆ ರೋವನೀಯೆಮೀ. ನೈರುತ್ಯ ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರು ಟುರ್ಕೂ.

ಭಾಷೆ : ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಫಿನ್ನಿಷ್ ಮತ್ತು ಸ್ವೀಡಿಷ್ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆಗಳು. ಶೇ. 90 ಜನರು ಫಿನ್ನಿಷ್ ಭಾಷೆಯನ್ನೂ, ಶೇ. 7 ಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವೀಡಿಷ್ ಭಾಷೆಯನ್ನೂ ಆಡುವವರು. ಇವರು ಬಹುತೇಕ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಕ್ವೆನಾಮ್ಮದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವೀಡಿಷ್ ಭಾಷೆ ಆಡುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಧರ್ಮ : ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಸು. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಫಿನ್ಲೆಂಡನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ಶೇ. 93ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಇವಾಂಜೆಲಿಕಲ್ ಲೂತೆರನ್ ಚರ್ಚಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಇದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚರ್ಚ್. ಇದರ ಬಿಷಪ್‌ಗಳನ್ನು ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ ನೇಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶೇ. 1ರಷ್ಟು ಜನರು ಗ್ರೀಕ್ ಆರ್ತೊಡಾಕ್ಸ್ ಚರ್ಚಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಶೇ. 5ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಯಾವುದೇ ಚರ್ಚಿಗೆ ಸೇರಿದವರೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಫಿನ್ಲೆಂಡ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಪತ್ಭರಿತ ದೇಶವಲ್ಲ. ಸ್ಕಾಂಡಿನೇವಿಯನ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಇದು ಮುಂದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಉತ್ಪಾದಕತೆ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಸ್ಥೂಲ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ತಲಾ ಪಾಲು ಬ್ರಿಟನ್, ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ಇಟಲಿಗಳಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಫಿನ್ಲೆಂಡ್ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನ ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು: ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತಿಲ್ಲ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಾಗಲೀ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಆಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರೀ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಖನಿಜಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಔಟೊಕುಂಪುವಿನಲ್ಲಿ ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ತಾಮ್ರದ ಗಣಿ ಇದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ, ವೆನೆಡಿಯಮ್ ಮತ್ತು

ಟೈಟಾನಿಯಮ್ ಇವು ಅಲ್ಪ ಪರಿಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಟಾಸ್ಮಾಕಿಯಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಅಕಾಸ್ಲಾಂಪೋಲೋದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿರುವುದು ಗೋಚರವಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾನೈಟನ್ನೂ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ನೈಋತ್ಯದ ಪರ್ಗಾಸ್ ಮತ್ತು ಲೋಜಗಳಲ್ಲೂ ಆಗ್ನೇಯದ ಲ್ಯಾಪಿನ್ರಾಂಟದಲ್ಲೂ ಸಿಮೆಂಟ್ ಉತ್ಪಾದನೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಕೃಷಿ : ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 20ರಷ್ಟು ಮಂದಿಯ ಕಸಬು ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆ. ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟು ಹಿಡುವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 5 ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಿಗಿಂತ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಸಾಗುವಳಿ ಜಮೀನುಗಳಿವೆ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಹುಲ್ಲು, ಕ್ಲೋವರ್, ಓಟ್ಸ್, ಬಾರ್ಲಿ, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಗೋದಿ, ರೈ, ಸಕ್ಕರೆ ಬೀಟ್ ಮತ್ತು ರೇಪ್.

ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆ : ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನ ಶೇ. 65ರಷ್ಟು ಭೂಮಿ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಮರ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿ. ಆದರೆ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಸಂಪತ್ತು ಬೇಗ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ನಷ್ಟವಾದ ಕಾಡಿನ ಬದಲು ಹೊಸ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಕಾರ್ಯ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಸಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ದೂರದಿಂದ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುವುದರ ಖರ್ಚು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ನದಿ ಸರೋವರಗಳ ಮೂಲಕ ಮತ್ತು ರಸ್ತೆಗಳ ಮೂಲಕ ಮರವನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕಳೆದ ದಶಕದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಅರಣ್ಯ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ರಫ್ತು ಒಟ್ಟು ರಫ್ತಿನ ಸು. 2/3ರಷ್ಟಿತ್ತು.

ವಿದ್ಯುತ್: ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜಲಮೂಲವಾದುದು. ಸ್ವೀಡನ್ನಿನೊಂದಿಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಜಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿಂದಲೂ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಮೂಲಾಧಾರ ಮೆದು ಮರ. ಈ ಮರದ ತಿರುಳು ಮತ್ತು ಕಾಗದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸರೋವರ, ನದಿ ಮತ್ತು ಅಳಿವೆಗಳ ದಡಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಗೋಡೆಹಲಗೆ, ಪ್ಲೈವುಡ್, ವೆನೀರ್ ಮುಂತಾದವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಇವೆ. ಪೀಠೋಪಕರಣವೇ ಮುಂತಾದವು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಸ್ವೀಡನ್, ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿ, ಅಮೆರಿಕ, ರಷ್ಯ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿದೆ. ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಎಂಜನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು 1944ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಟ್ಯಾಂಪರೇಯಲ್ಲಿ ರೈಲುಗಾಡಿ ಮತ್ತು ಎಂಜಿನ್‌ಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಟುರ್ಕೂ ಮತ್ತು ಹೆಲ್ಸಿಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಹಡಗುಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೆಲ್ಸಿಂಕಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುದುಪಕರಣಗಳೂ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಜವಳಿ ಗಿರಣಿಗಳೂ ಪಿಂಗಾಣಿ ಮತ್ತು ಗಾಜಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಚರ್ಮ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿವೆ. ಬೀರ್, ವೋಡ್ಕ ಮುಂತಾದವೂ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ.

ಸಾರಿಗೆ : ದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ರಸ್ತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟು. ಆದರೆ ಅಡ್ಡ ಬರುವ ಸರೋವರಗಳಿಂದಾಗಿ ರಸ್ತೆಗಳು ಬಳಸಾಗಿವೆ. ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ವೃತ್ತದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕೆಲವೇ ರಸ್ತೆಗಳುಂಟು. ದೇಶದ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ರೈಲ್ವೆಗಳು ಸರ್ಕಾರದ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿವೆ.

ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ 6400 ಕಿಮೀ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳ ಉದ್ದ 41,600 ಕಿಮೀ. ಸೈಮಾ ಸರೋವರದಿಂದ ಫಿನ್ಲೆಂಡ್ ಖಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಕಾಲುವೆಯ ರಷ್ಯ ದೇಶದ ಕಡೆಯ ಭಾಗವನ್ನು ಆ ದೇಶ 1963ರಲ್ಲಿ ಫಿನ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಎರವಲಾಗಿ ನೀಡಿತು. 1903ರಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಹಡಗು ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ತೆರೆಯಲಾಯಿತು. ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್, ಸ್ವೀಡನ್ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಜರ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಹಡಗುಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಹೆಲ್ಸಿಂಕಿಯಲ್ಲದೆ ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ 16 ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ಈನಾರೀ ಸರೋವರದ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಈವಾಲೋದಲ್ಲಿ ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತರದ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. (ಕೆ.ಆರ್.)

ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯ[1]: ಅಮೆರಿಕದ ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ನಗರ. ಅಮೆರಿಕದ ಮಹಾನಗರಗಳಲ್ಲಿ 4ನೆಯದು. ಡೆಲವೇರ್ ಮತ್ತು ಸ್ಕೂಲ್‌ಕಿಲ್ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಮಹಾನಗರದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 333 ಚ.ಕಿಮೀ. ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ ರಾಜ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 145 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್‌ನಗರವೂ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 217 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ ನದಿ ನ್ಯೂಜರ್ಸಿಯನ್ನು ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದೆ. ಈ ಮಹಾನದಿ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದ್ದು ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯ ನಗರಕ್ಕೂ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1517550 (2000).

ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾಶನ ಹಾಗೂ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆಯ ಮಹಾಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ದಿನಪತ್ರಿಕೆ ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ ಪ್ಯಾಕೆಟ್ ಪ್ರಕಟವಾದದ್ದು ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯದಲ್ಲಿ (1784). ಇಲ್ಲಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಹಳೆಯ ಪತ್ರಿಕೆ ಸಾಟರ್ಡೇ ಈವ್ನಿಂಗ್ ಪೋಸ್ಟ್ ಪ್ರಕಟನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು 1821ರಲ್ಲಿ. ಇಂದು ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯ ಭಾರಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ನಗರ. ಇಲ್ಲಿ ಸು. 5000 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ವಿದ್ಯುತ್ ಹಾಗೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಚರ್ಮದ ಸಾಮಾನು, ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಬಂಧವಾದ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಔಷಧ, ಕ್ಯಾಮರಾ, ಟೇಪ್‌ರೆಕಾರ್ಡರ್, ರೇಡಿಯೊ ಟೆಲಿವಿಷನ್ ಮುಂತಾದವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯ[2]: ಮಿಸಿಸಿಪಿ ರಾಜ್ಯದ ನಸೂಬ ಕೌಂಟಿಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ. ಈ ಹೆಸರಿನ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ತುರ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು, ಜಾರ್ಡನಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮತ್ತು ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಇದ್ದುವು. ಪಶ್ಚಿಮ ತುರ್ಕಿಯ ಆಲ್ ಇ ಸೆಹಿರ್ ನದಿ ದಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.ಸು. 150ರಲ್ಲಿ ಪೆರ್ಗಾಮ್ ರಾಜ್ಯದ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ ಎರಡನೆಯ ಅಟಾಲಸ್ (ಫಿಲಡೆಲ್ಫಸ್) ಕಟ್ಟಿದ ನಗರಕ್ಕೆ ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದ್ದು ಈಗ ಅದರ ಹೆಸರು ಅಲ್ ಇ ಸೆಹರ್ ಎಂದಾಗಿದೆ. ಜಾರ್ಡನಿನ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದ ನಗರವನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಟಾಲೆಮಿ ಫಿಲಡೆಲ್ಫಸ್ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 285–246) ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದ. ಅವನ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ನಗರವನ್ನು ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ನಗರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಇಂದಿನ ಜಾರ್ಡನ್ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ಅಮ್ಮಾನ್ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್: ಏಷ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯ ತೀರದಿಂದ ಸು. 800 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಸು. 7,100 ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಇವು ಉ. ಅ. $4^0 40'–21^0$ $115^0–130^0$ ಪೂ.ರೇ. ನಡುವೆ ಹರಡಿವೆ. ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್‌ನ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಸಮುದ್ರ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್‌ಸಾಗರ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸೆಲೆಬೀಸ್ ಸಮುದ್ರ ಇವೆ. ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್‌ನ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,99,404 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 9,26,81,453 (2009). ಅಧಿಕೃತ ರಾಜಧಾನಿ ಕೇಸಾನ್ ನಗರವಾದರೂ ಮನಿಲ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಎರಡು ನಗರಗಳೂ ಲೂಜ಼ಾನ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿವೆ.

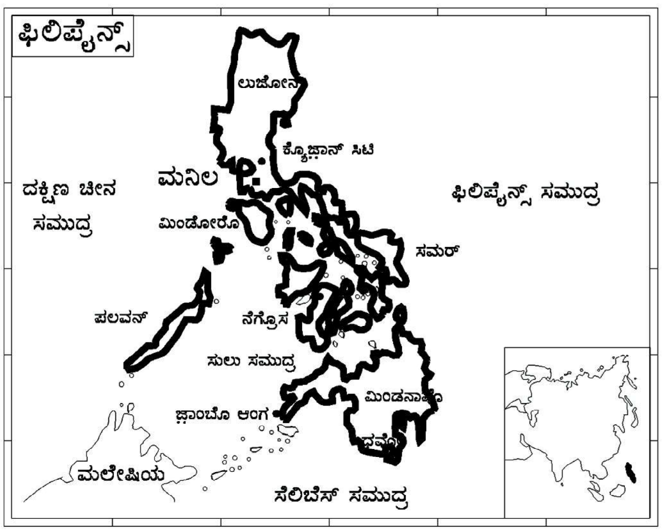

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸು. 1843 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸು. 1,100 ಕಿಮೀ ಹರಡಿವೆ. ದ್ವೀಪಗಳ ನಡುವೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಹಲವು ಸಮುದ್ರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಸೂಲೂ, ಮಿಂಡನಾವೊ, ವಿಸೈಯನ್, ಸೀಬುಯಾನ್, ಸಾಮಾರ್ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ದ್ವೀಪಗಳ ತೀರಗಳು ಡೊಂಕಾಗಿವೆ. ಮನಿಲ ಕೊಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಾಯೆನ್ ಖಾರಿ, ಲೇಟೀ ಖಾರಿ, ಇಲೀಗನ್ ಕೊಲ್ಲಿ, ದಾವೌ ಕೊಲ್ಲಿ, ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ರೇವುಗಳಿವೆ. ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ನಡುವೆ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ದ್ವೀಪಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹವಳದ ದಿಬ್ಬಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡಲಂಚು ಮತ್ತು ಉತ್ತರ, ಪೂರ್ವ, ಪಶ್ಚಿಮ ದ್ವೀಪಗಳ ನಡುವಣ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಗಳು, ಮಿಂಡನಾವೋ ದ್ವೀಪಗಳ ನಡುವಣ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಗಳು ಬಹು ಆಳವಾಗಿವೆ. ಮಿಂಡನಾವೋ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರ ತೀರದ ಕಡಲ ಮಡುವಿನ ಆಳ 1,353 ಮೀ. ಪ್ರಪಂಚದ ಆಳವಾದ ಸಮುದ್ರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು. ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ 1,03,475 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ದ್ವೀಪದಿಂದ (ಲೂಜ಼ಾನ್) ಹಿಡಿದು, ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಿರುಭೂಪ್ರದೇಶಗಳವರೆಗೆ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಒಟ್ಟು ದ್ವೀಪಗಳ ಪೈಕಿ 2,773ಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. 462 ದ್ವೀಪಗಳು ತಲಾ 2.59 ಚ.ಕಿಮೀ ಉಳ್ಳವು. 730 ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಜನರು ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳು ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ.

ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು; 1. ಲೂಜಾನ್ ಗುಂಪು; ಲೂಜ಼ಾನ್. ಮಿಂಡೋರೊ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸಮೀಪದ ದ್ವೀಪಗಳು ಉತ್ತರದ ಈ ದ್ವೀಪಗುಚ್ಛಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. 2. ವಿಸ್ಯೆಯನ್ ಗುಂಪು: ಇದರಲ್ಲಿ ಬೋಹಾಲ್, ಸೇಬು, ಲೇಟೀ, ಮಾಸ್ಬಾಟೀ, ನೇಗ್ರೋಸ್, ಪಲಾವನ್, ಪನ್ಯೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾರ್ ಸೇರಿವೆ. 3. ಮಿಂಡನಾವೋ ಗುಂಪು; ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಮಿಂಡನಾವೋ ಮತ್ತು ಸೂಲೂ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ಸೇರಿವೆ.

ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಪ್ರದೇಶ ಪಶ್ಚಿಮ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿದೆ, ಬಹುತೇಕ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಕರಾವಳಿಗೆ ತೀರ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಪರ್ವತಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ನದಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಹಾಗೂ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದವು ಇವು. ಲೂಜ಼ಾನ್ ದ್ವೀಪದ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಸೀಯೆರ ಮಾದ್ರೆ ಶ್ರೇಣಿ, ಆಗ್ನೇಯದ ಮಾಯೋನ್ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ (2,316 ಮೀ) ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಗ್ವ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ (1,197 ಮೀ) ನೇಗ್ರೋಸ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಕಾನ್ಲನಾನ್ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ (2,460 ಮೀ) ಕಮಿಗ್ವಿನ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಕಮಿಗ್ವಿನ್ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ (2,936 ಮೀ) ಮತ್ತು ಮಿಂಡನಾವೋ ದ್ವೀಪದ ಅಪೋ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ (2,954 ಮೀ) ಆಪೋ ಫಿಲಿಫೈನ್ಸಿನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ.

ಮಿಂಡನಾವೋ, ಲೂಜ಼ಾನ್ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮುಖ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು ರಭಸದಿಂದ ಹರಿದು ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಗಳ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮುಳುಗಡೆಯಾಗುವುದೂ ಉಂಟು. ಕೆಲವು ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಸಣ್ಣ ದೋಣಿಗಳ ಸಂಚಾರ ಸಾಧ್ಯ. ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್‌ನ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದ ನದಿ ಕಾಗುಯನ್. ಇದು ಲೂಜ಼ಾನ್ ದ್ವೀಪದ ಫಲವತ್ತಾದ ಕಣಿವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ 352 ಕಿಮೀ ಹರಿದು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್‌ನ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ಲೂಜ಼ಾನ್ ದ್ವೀಪದ ಆಗ್ನೋ ಮತ್ತು ಪಾಂಪಾಂಗ ಮತ್ತು ಮಿಂಡನಾವೋ ದ್ವೀಪದ ಆಗೂಸಾನ್. ಫಿಲಿಫೈನ್ಸಿನ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರ ಮನಿಲ ನಗರದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕಿರುವ ಲಗೂನ ದಬೈ. ಮಿಂಡನಾವೋ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಲನಾವು ಮತ್ತು ಮೇಯೀನಿಟ್ ಸರೋವರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ವಾಯುಗುಣ: ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಕಡಲ ನೆರೆಯ ಹಾಗೂ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ ಇಲ್ಲಿಯದು. ಮಳೆಗಾಲ, ಬೇಸಗೆಕಾಲ ಹೀಗೆ ಎರಡು ಪ್ರಧಾನ ಋತುಗಳಿವೆ. ಮಳೆ ಅಧಿಕ. ವರ್ಷದ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಉಷ್ಣತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 38^{0}ಸೆ. ಗಿಂತ ಮೇಲೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. 21^{0}ಸೆ. ಗಿಂತ ತಗ್ಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಮಳೆಗಾಲ ಜೂನ್‌ನಿಂದ ನವೆಂಬರ್ ವರೆಗೆ. ಸಾಗರದಿಂದ ಬರುವ ಮಳೆಯ ಮೋಡಗಳನ್ನು ಬೆಟ್ಟಗಳು ತಡೆಯುವುದರಿಂದ ಕಡಲತೀರದ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ನಾಡಿಗಿಂತ ಮಳೆ ಅಧಿಕ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 127 – 357 ಸೆಂಮೀ. ಆಗಸ್ಟ್—ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಪನ್ಯೆ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮನಿಲದ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಯ ದ್ವೀಪಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲ ಚಂಡಮಾರುತುಗಳು ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ಅಗಾಧ ಅನಾಹುತಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳು ಭಾರಿ ಭೂಕಂಪಗಳಿಗೂ ಒಳಗಾಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಭೂಕಂಪಗಳಾಗುವುದು ಮಿಂಡನಾವೋ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ.

ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು: ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್‌ನ ಸಸ್ಯಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಮಲಯ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಚೀನ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಟ್ಟ ಕಾಡುಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸಿವೆ. ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಚೌಬೀನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸು. 3,000 ಬಗೆಯ ಮರಗಳಿವೆ. ಮಹಾಗನಿ,ಪೈನ್, ಕರಿ ಮರ, ಸಿಡಾರ್, ಆಲ ಮೊದಲಾದವು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ತೆಂಗು ಅಧಿಕ. ಬಿದಿರು ಮೆಳೆಗಳು ದಟ್ಟವಾಗಿವೆ. ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 10,000 ಬಗೆಯ ಹೂಗಿಡಗಳಿವೆ.

ಫಿಲಿಫೈನ್ಸಿನ ವನ್ಯಮೃಗಗಳು ಕೋಡಗ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಜಿಂಕೆ, ಕಸ್ತೂರಿಮೃಗ, ಟಮಾರು ಎಂಬ ಗಿಡ್ಡುಕೋಣ. ನದಿಗಳಲ್ಲಿ 5 ಮೀ ವರೆಗೂ ಉದ್ದವಿರುವ ಮೊಸಳೆಗಳಿವೆ. ಸರ್ಪದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಬಗೆ. ಭಾರಿ ಹೆಬ್ಬಾವುಗಳು 10 ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಉದ್ದವಿರುತ್ತವೆ. ಪಾರಿವಾಳ, ಗಿಳಿ, ಕೊಕ್ಕರೆ ಹಾಗೂ ಇತರ ಜಲಚರ ಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಸೇರಿ ಸು. 750 ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳಿವೆ. ಕಡಲ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ತಿಮಿಂಗಿಲ, ಸು. 2,000 ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳು ಉಂಟು. ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಡೈನ್, ಹೆರ್ರಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಟೂನಾ ಜಾತಿಯ ಮೀನುಗಳು, ಚಿಪ್ಪು ಮೀನುಗಳು, ಏಡಿ, ಸಿಂಪಿ ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ. ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದ ದ್ವೀಪಗಳ ಕಡಲ ಜಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಂಜು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಸೂಲೂ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಬಳಿ ಕಡಲ ತಳದಲ್ಲಿ ಹವಳದ ಚಿಪ್ಪುಗಳಿವೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನರು ತೆಂಗಿನಗರಿ ಮತ್ತು ಬಿದರಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಗುಡಿಸಲುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ನೆಲಕ್ಕೂ ಬಿದಿರಿನ ಸಿಬಿರುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿರುತ್ತಾರೆ. ಬಿದರಿನ ತಡಿಕೆಗಳಿಂದ ಗೋಡೆಗಳು ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಅನ್ನ ಮತ್ತು ಮೀನು ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ. ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಜೀವನ ಆಧುನಿಕವಾದದ್ದು. ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್ ಜನರ ಪ್ರಧಾನ ಕಸಬುಗಳು ಬೇಸಾಯ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ವ್ಯಾಪಾರ. ಬೇಸಾಯ ಮತ್ತು ಸರಕುಸಾಗಣಿಕೆಗೆ ಎಮ್ಮೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್‌ನ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಎಂದರೆ ಮನಿಲ, ಕೇಸಾನ್, ಡಾವಾ, ಸೇಬೂ, ಕ್ಯಾಲವೊಕಾನ್, ಜ಼ಾಂಬವಾಂಗ, ಈಲವೀಲೊ, ಪಾಸ್ಯೆ, ಕಾಗಯಾನ್ ದ ಓರೋ, ಬಾಕೋಲಾಡ್, ಆಂಥೇಲೇಸ್, ಓಲಾಂಗ ಪೋ, ಬಟೂವಾನ್, ಬಸೀಲಾನ್, ಬಟಾಂಗಾಸ್, ಕಾಡಿಜ್, ಇಲೀಗಾನ್, ಸ್ಯಾನ್ ಪಾಬ್ಲೋ ಮತ್ತು ಕಾಬನಟ್ವಾನ್.

ವ್ಯವಸಾಯ: ಪರ್ವತಗಳ ತಪ್ಪಲುಗಳು ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಬತ್ತ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ತೆಂಗು, ಕಬ್ಬು, ಸೆಣಬು, ಗೆಣಸು, ಬಾಳೆ, ಮಾವು ಮತ್ತು ನಿಂಬೆ ಜಾತಿಯ ಹಣ್ಣುಗಳು. ತೆಂಗಿನ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್‌ಗೆ ಪ್ರಧಾನ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯವಸಾಯ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ವ್ಯವಸಾಯದಷ್ಟೇ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿದೆ. ಸಮುದ್ರ, ಸರೋವರ ಮತ್ತು ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ಸ್ಯಸಂಪತ್ತು ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು: ಫಿಲಿಫೈನ್ಸಿನ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು ಅಧಿಕ. ಪ್ರಮುಖ ಖನಿಜಗಳು ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಚಿನ್ನ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಕ್ರೋಮೈಟ್, ಸುಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕಟ್ಟಡಕಲ್ಲು. ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಸೇಬೂ, ಲೇಟೀ ಮತ್ತು ಲೂಜ಼ಾನ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ತೈಲ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಲೂಜ಼ಾನ್, ಮಿಂಡನಾವೋ ಮತ್ತು ಮಾಸ್ಬಾಟೀ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಇವೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ: ಮೀನು, ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳ ಡಬ್ಬೀಕರಣ, ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಶುದ್ಧೀಕರಣ, ಜವಳಿ, ಕಾಗದ, ರಬ್ಬರ್, ಸರಕು, ಔಷದ ಹಾಗೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್‌ನಿಂದ ಕೊಬ್ಬರಿ, ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆ, ಸಕ್ಕರೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ.

ಜನ: ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್ ನಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮಂದಿ ಫಿಲಿಫೀನೊ–ಮಲೇಷಿಯನ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿನವರು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 200ರಿಂದ ಇವರ ಮೂಲಪುರುಷರು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಿಂದ ಈ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಧರ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವರನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತರು, ಮುಸಲ್ಮಾನರು, ಸರ್ವಚೇತನ ಪಂಥದ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಕ್ರೈಸ್ತ ಫಿಲಿಫಿನೋ ಮಲೇಷಿಯನ್ ಜನರು ಎಲ್ಲ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲೂ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಮಿಂಡನಾವೋ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಸೂಲೂ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನಾಣ್ಯ: ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್‌ನ ನಾಣ್ಯ ಫಿಲಿಫೈನ್ ಪೇಸೋ. ಇದನ್ನು 100 ಸೆಂಟಾವೋಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ಭೂ ಸಾರಿಗೆ: ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿ ದಾಳಿಗಳಿಂದ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಭಾರಿ ನಷ್ಟವಾಯಿತು. ಯುದ್ಧಾನಂತರ ರೈಲ್ವೆಯನ್ನು ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಲೂಜ಼ಾನರ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿವೆ. ಪನ್ಯೆ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಿಮೀ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. 1990 ರಲ್ಲಿ 478 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿದ್ದುವು. ಮನಿಲದಿಂದ ಸ್ಯಾನ್ ಫರ್ನಾಂಡೋ, ಲಾಯೂನಿಯನ್ ಲೆಗಾಸ್ಪೀ ಮತ್ತು ಆಲ್‌ಟೈಗೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ.

1900 ರಲ್ಲಿ 22,238 ಕಿಮೀ ಸರ್ವಋತು ರಸ್ತೆಗಳಿದ್ದುವು ಫಿಲಿಫೈನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಸ್ಸು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ.

ವಾಯುಸಾರಿಗೆ: ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲೂ ಹೊರದೇಶಗಳಿಗೂ ವಿಮಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಮನಿಲ, ಸೇಬೂ ದ್ವೀಪದ ಮ್ಯಾಕ್‌ಟನ್ ಮತ್ತು ಜಾಂಬವಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ಮನಿಲದಿಂದ ಅಮೆರಿಕ, ಯುರೋಪ್, ಏಷ್ಯ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಖಂಡಗಳಿಗೆ ನೇರ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರವಿದೆ.

ಸಾಗರ ಸಾರಿಗೆ: ಫಿಲಿಫೈನ್ ದ್ವೀಪಗಳ ನಡುವೆ ಹಡಗುಗಳ ಸಂಚಾರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಹಾಗೂ ಸರಕುಗಳ ಸಾಗಾಟದಲ್ಲಿ ನೌಕೆಗಳ ಪಾತ್ರ ಗಣನೀಯವಾದದ್ದು. ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ 97 ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಾಗೂ 502 ಪೌರ ಬಂದರುಗಳಿವೆ. ಅಮೆರಿಕ, ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ್, ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರುಗಳಿಂದ ಹಡಗುಗಳ ಸಂಚಾರವಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಫೀನಿಕ್ಸ್ ದ್ವೀಪಗಳು: ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಎಂಟು ಚಿಕ್ಕ ಹವಳದ ಅಡಲು ಕೂಟ. ಹವಾಯಿಯಿಂದ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ 2650 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ದ.ಅ. 4^{0} ಪೂ.ರೇ 172^{0} ಮೇಲೆ ಇದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 17.6 ಕಿಮೀ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ

ಈ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲಾಯಿತು. 1889ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ ಇದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಈಗ ಈ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ ಗಿಲ್‌ಬರ್ಟ್ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಿಸ್‌ದ್ವೀಪ ವಸಾಹತಿನ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟನ್ನುಗಳ ಜಂಟಿ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿದೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಫ್ರಾನ್ಸ್: ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ರೇಪಬ್ಲೀಕ್ ಫ್ರಾನ್ಸೇಸ್. ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಉ.ಅ. 42°20′–51°5′ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 4°42′–ಪೂ.ರೇ. 8°11′ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಷಟ್ಕೋನಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ದೇಶದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆ, ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಲಕ್ಸೆಂಬರ್ಗ್, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಬಿಸ್ಕೇಕೊಲ್ಲಿ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನ್ ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿ, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಇಟಲಿ ಇವೆ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5,43,965 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,40,57,790 (2009). ರಾಜಧಾನಿ ಪ್ಯಾರಿಸ್.

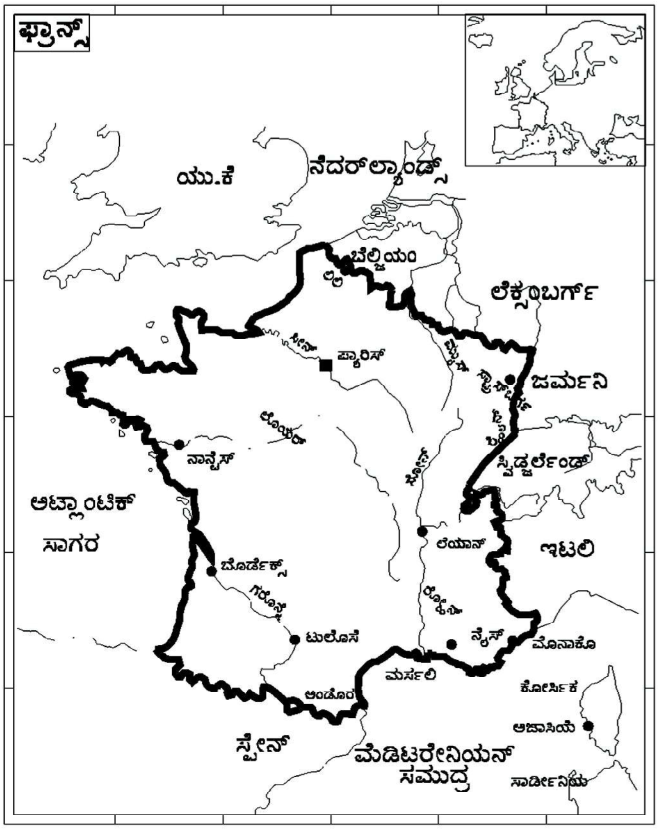

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ : ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೆ ಅತ್ಯಂತ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಹೊಂದಿರುವ ದೇಶ. ಸಮುದ್ರ ಪಾತಳಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಯುರೋಪಿನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರವಾದ ಮೌಂಟ್ ಬ್ಲ್ಯಾಂಕಿನ (4,807 ಮೀ) ವರೆಗೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ನೆಲದ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ದೇಶದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಪರ್ವತಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಸೀನ್, ಲವಾರ್ ಮತ್ತು ಗರಾನ್‌ನದಿಗಳ ಬಯಲು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿದೆ. ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಿಟನಿ ಮತ್ತು ನಾರ್ಮಂಡಿಯಲ್ಲಿ ತಗ್ಗಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆರ್ಡೆನ್, ನೆರೆಯ ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಲಕ್ಸೆಂಬರ್ಗ್‌ಗಳಿಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಪರ್ವತಗಳು ವೋಷ್‌ಜಸ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಮತ್ತು ಜುರಾ. ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಿರನೀಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಆಲ್ಪ್ಸ್‌ನಂತೆ ಪಿರನೀಸ್ ಶ್ರೇಣಿಯು ಉನ್ನತವೂ ದುರ್ಗಮವೂ ಆಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಲವಾರ್, ಗರಾನ್, ಡಾರ್ಡೋನ್, ಅಡುರ್ ಇವು ಬಿಸ್ಕೇ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನೂ ಸೀನ್, ಸಾಮ್ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯನ್ನೂ ರೋನ್ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನೂ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಯ ವಾಯುಗುಣಗಳಿವೆ. ದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದ ವಾಯುಗುಣ ಸಾಗರಿಕ. ಅದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿದೆ. ಬೇಸಗೆ ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಚಳಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಛ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗದ ವಾಯುಗುಣ ಖಂಡೀಯ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬೇಸಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಚಳಿಯೂ ಹೆಚ್ಚು. ಮಳೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ನೈರುತ್ಯದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶವನ್ನುಳಿದು ದಕ್ಷಿಣ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಾಯುಗುಣವಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆ ಉಷ್ಣವಾಗಿಯೂ ಚಳಿಗಾಲ ತಂಪಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಸೀಮಿತವಾಗಿ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ಪ್ಯಾರಿಸಿನಲ್ಲಿ 10°ಸೆ. ನೀಸ್‌ನಲ್ಲಿ 14°ಸೆ. ದೇಶದ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಸಾಧಾರಣ. ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಸೇಲ್‌ಗಳಲ್ಲಿ 56 ಸೆಂಮೀ ನಿಂದ ಬಾರ್ಡೋ ಮತ್ತು ಲೈಯನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ 79 ಸೆಂಮೀ ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಿಟನಿ, ಉತ್ತರ ಕರಾವಳಿ ಮತ್ತು ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ 140 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತು : ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಸಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದುದ್ದು. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಓಕ್, ಬೀಚ್, ಪೈನ್, ಬರ್ಚ್ ಪಾಪ್ಲರ್ ಮತ್ತು ವಿಲೋ ವೃಕ್ಷಗಳ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಮಧ್ಯದ ಪರ್ವತ ಸಮುದಾಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚೆಸ್‌ನಟ್ ಮತ್ತು ಬೀಚ್ ಮರಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಯೂನಿಪರ್ ಮತ್ತು ಡ್ವಾರ್ಫ್ ಪೈನ್ ಮರಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪೈನ್ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಓಕ್ ಮರಗಳೂ ಇವೆ. ಪ್ರಾವೆನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ನೀಲಗಿರಿ ಮತ್ತು ಡ್ವಾರ್ಫ್ ಪೈನ್ ಮರಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದ್ರಾಕ್ಷಿಬಳ್ಳಿ, ಆಲಿವ್, ಹಿಪ್ಪನೇರಳೆ ಮತ್ತು ಅಂಜೂರ ವೃಕ್ಷಗಳು ಹಾಗೂ ಲಾರೆಲ್ ಗುಲ್ಮ ಮತ್ತು ಮಾಕ್ವಿಸ್ ಕುರುಚಲು ಗಿಡಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಧರ್ಮ : ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ನಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 90 ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕರು ಶೇ. 1 ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರು ಶೇ. 1 ಯಹೂದ್ಯರು ಶೇ 1 ಮುಸ್ಲಿಮರು ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಚಾರಿಗಳ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಯಾವ ಧರ್ಮದಲ್ಲೂ ನಂಬಿಕೆಯಿಲ್ಲದವರು ಮತ್ತು ನಾಸ್ತಿಕವಾದಿ ಯುವಕರ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 75 ಜನರು ನಗರವಾಸಿಗಳು.

ಭಾಷೆ : ರಾಷ್ಟ್ರಭಾಷೆಯಾದ ಫ್ರೆಂಚಿನ ಬಳಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯ. ದೇಶದ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಕಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಭಾಷೆಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ದೇಶದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ಲೆಮಿಷ್ ಮತ್ತು ಅಲ್ಸೇಷಸ್ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರಾವೆನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಸ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಟರಾನ್ ಭಾಷೆಗಳು ಕೇಳುಬರುತ್ತವೆ. ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬಾಸ್ಕ್ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಇರುವ ಭಾಷೆಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ದೊರೆಯುವಂತಾಗಬೇಕು, ಫ್ರೆಂಚಿಗಿರುವ ಸ್ಥಾನ ಅವಕ್ಕೂ ದೊರಕಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಬೇಡಿಕೆಗಳಿವೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಸಮತೋಲನ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಯುರೋಪಿನ ಅದೃಷ್ಟ ಶಾಲಿ ದೇಶಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಅನುಕೂಲಕರ ವಾಯುಗುಣ, ಫಲವತ್ತಾದ ವಿಶಾಲ ಮೈದಾನಗಳು, ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬಂದ ವ್ಯವಸಾಯ ಕೌಶಲ್ಯ ಇವು ಕೃಷಿಯ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರಿನ ವ್ಯಾಪಕ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು, ಜಲ ಮತ್ತು ಶಾಖ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಜಾಲ, ಉತ್ತಮ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೌಶಲ ಇವು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಸಂಕೀರ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರಗತಿಯಿಂದ ಬೆಳೆಯಲು ನೆರವಾಗಿವೆ.

ಕೃಷಿ : ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಯ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಧಾನವಾದುದ್ದು. ಯುರೋಪಿನ ಆಹಾರೋತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಗೋದಿ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರಧಾನ್ಯ ಬಾರ್ಲಿ ಮತ್ತು ಓಟ್ಸ್ ಅನಂತರ ಬರುತ್ತವೆ. ರೋನ್ ನದೀಮುಖದ, ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವಿರುವ, ನೆರೆಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುವರು. ಇದರಿಂದ ಮೊದಲು ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದ ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳದ ಬೆಳೆ ಈಗ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮದ್ಯ ತಯಾರಿಕೆ, ರೇಷ್ಮೆಯ ವ್ಯವಸಾಯ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ, ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿ ಬೆಳೆಗಳು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯಗಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಹಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇಬು, ಏಪ್ರಿಕಾಟ್, ಪೀಚ್, ಪ್ಲಮ್, ಪೇರು ಮತ್ತು ಚೆರಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಟೊಮಾಟೋ, ಈರುಳ್ಳಿ, ಕೋಸು, ಕಾಲಿಫ್ಲವರ್, ಬಟಾಣಿ, ಫ್ರೆಂಚ್ ಬೀನ್ಸ್ ಮುಂತಾದ ತರಕಾರಿಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಸಕ್ಕರೆಗಡ್ಡೆ, ಬಟಾಟೆ, ಮೇವಿನ ಬೀಟು ಮತ್ತು ಮೇವಿನ ಟರ್ನಿಪ್ ಮುಖ್ಯ ಗಡ್ಡೆಗಳು. ನೈರುತ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಅಲ್ಸೇಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳ ಮತ್ತು ಔಷಧಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಶುಪಾಲನೆ : ದೇಶದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಗಿಂತ ಪಶುಪಾಲನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಜಾನುವಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆ ದನಕರುಗಳದು, ಕುರಿ ಮತ್ತು ಹಂದಿ ಅನಂತರ ಬರುವ ಜಾನುವಾರುಗಳು. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್

ಸಮುದ್ರ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದ ಹೊರತಾಗಿ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ದನಕರು ಸಾಕಣೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಿಸಾಕಣೆ ಪ್ರಧಾನ. ಮಾಂಸ ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆಗಾಗಿ ಕುರಿ ಸಾಕಣೆ ಇದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗಿಣ್ಣು ತಯಾರಿಕೆಗಾಗಿ ಆಡುಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ, ಕೋಳಿ ಮತ್ತು ಮೊಲಗಳನ್ನೂ ಸಾಕಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಹಾಲು ಬೆಣ್ಣೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ ಗಿಣ್ಣಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಇದರದು ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಥಾನ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ : ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಬಂದರುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಕರಾವಳಿ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರ ಇವು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ.

ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆ : ದೇಶದ ಸು. ಕಾಲು ಭಾಗವನ್ನು ಅರಣ್ಯಗಳು ಆವರಿಸಿವೆ. ಅವು ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಅವಶ್ಯಕ ಅಂಗವಾಗಿವೆ. ಆರ್ಡೆನ್, ಕೊಂಪ್ಯೇನ್, ಫೌಂಟನ್ ಬ್ಲ್ಯೂ ಮತ್ತು ಆರ್ಲೇಯಾನ್ ಅರಣ್ಯಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಅರಣ್ಯಗಳ ಸು. ಶೇ. 70 ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಓಕ್, ಬೀಟ್ ಮತ್ತು ಪಾಪ್ಲರ್ ಮರಗಳೂ ಉಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರಾಳ ವೃಕ್ಷಗಳು ಇವೆ. ಆಲ್ಪ್ಸ್, ಜುರಾ, ವೋಷ್ ಮತ್ತು ಪಿರನೀಸ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶಂಕುಧಾರಿ ವೃಕ್ಷಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ. ಲಾಂಡ್ ಪ್ರದೇಶ ರಾಳ ಮತ್ತು ಚೌಬೀನೆಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ.

ಗಣಿಗಾರಿಕೆ: ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಮತ್ತು ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಲೊರೇನ್‍ನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಸ್ಥಾನ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯದು; ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಗಳ ಅನಂತರ ಇದು ಬರುತ್ತದೆ. ಲೊರೇನ್, ನಾರ್ಮಂಡಿ, ಅಂಜೂ ಬೋಗುಣಿ, ಪಿರನೀಸ್‍ಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಬಾಕ್ಸೈಟಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಸತು, ಸೀಸ, ತಾಮ್ರ, ತವರ, ಚಿನ್ನ, ಕಲ್ಲರಗು, ಕಲ್ಲುಪ್ಪು, ಪೊಟ್ಯಾಷ್ ಇವು ಇತರ ಖನಿಜಗಳು. ಮಧ್ಯದ ತಪ್ಪಲು ಮತ್ತು ವಾಂಡೇ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಯುರೇನಿಯಮ್ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಲಾಂಡ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ದೊರಕುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಆವಶ್ಯಕತೆಯ ಹೆಚ್ಚುಭಾಗವನ್ನು ದೇಶ ಆಮದು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ನೈರುತ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಚಿನ್ನದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಸ್ಥಾನ ಮೂರನೆಯದು.

ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ: ದೇಶದಲ್ಲಿ ಜಲಸಂಪತ್ತು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಸಹಾಯವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಿಟನಿ ತೀರದಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತದಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಮೊದಲನೆಯದು. ಪರಮಾಣುಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಇವೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಆಗಿರುವ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಿಸ್ತರಣೆ ಗಮನಾರ್ಹ. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್, ಸಾರಿಗೆ, ಸಂಸ್ಕರಣ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಉಪಕರಣ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಉಕ್ಕು, ರಸಾಯನಿಕ, ಬಟ್ಟೆ, ಮದ್ಯ ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯ, ವಿಮಾನ, ಹಡಗು, ವಿಜ್ಞಾನೋಪಕರಣ, ಉಡುಪು, ರಬ್ಬರ್ ಸರಕು, ಮರದ ಸರಕು, ಸಕ್ಕರೆ, ಕಾಗದ ಪಿಂಗಾಣಿ, ಆಹಾರ, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್, ಮೋಟಾರುವಾಹನ ಇವು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಉಕ್ಕನ್ನು ರಫ್ತುಮಾಡುವ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಒಂದು. ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮನ್ನೂ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕ್ಯಾರವಿಲ್, ಮಿರಾಜ್ ಮೊದಲಾದ ಫ್ರೆಂಚ್ ವಿಮಾನಗಳನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳು ಬಳಸುತ್ತಿವೆ. ಗಂಧಕ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಉತ್ಪನ್ನ, ದೂರದರ್ಶನ, ಗಡಿಯಾರ, ಚರ್ಮ ಸರಕು ರೇಡಿಯೋ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಇವೂ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ಯಾರಿಸಿನ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶ, ಉತ್ತರ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಬೋಗುಣಿ ಆಲ್ಸೇಸ್ ಮತ್ತು ಲೊರೈನ್, ಕ್ಲೆರ್ಮಾನ್ ಮತ್ತು ಫೆರಾಂಡ್ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶ: ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿವೆ. ಜಮಖಾನೆ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರನೇಯ್ಗೆ ಬಟ್ಟೆಗಳೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಕಲಾಬತ್ತು ಮತ್ತು ಕೈಚೀಲಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮುಂದಿದೆ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಬಣ್ಣ ಹಾಕುವ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲಿಕೊ ಮುದ್ರಣದ ಉದ್ಯಮಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿವೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನದೂ ಒಂದು. ದೀರ್ಘಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇದು ಪ್ಯಾರಿಸಿನಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ದೇಶದ ವಿಭಿನ್ನ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಸಾರಿಗೆ ಮಾರ್ಗಗಳು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಗಳ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ 7,89,000 ಕಿಮೀ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮದರ್ಜೆಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು, ದ್ವಿತೀಯ ದರ್ಜೆಯ ಮಾರ್ಗಗಳು, ಗ್ರಾಮೀಣರಸ್ತೆಗಳು ಮತ್ತು ವೇಗದ ಪ್ರಯಾಣದ ಮಾರ್ಗಗಳು ಸೇರಿವೆ. ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳ ಉದ್ದ 37,000 ಕಿಮೀ. ಜಲಮಾರ್ಗಗಳ ಉದ್ದ ಸು. 10,300 ಕಿಮೀ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲುವೆ ಮಾರ್ಗಗಳೂ ನದೀಮಾರ್ಗಗಳೂ ಸೇರುತ್ತವೆ, ವಾಣಿಜ್ಯ ನೌಕೆಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ 10ನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಮಾರ್ಸೇಲ್, ಲ ಹಾವ್ರೆ ಡಂಕರ್ಕ್, ರೂವೆನ್‍ಬೋರ್ಡೋ ಮತ್ತು ಚೆರ್ಬಗ್ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ಸಂಸ್ಥೆ ಏರ್ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಸಹಾಯಧನ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ವಿಮಾನಗಳು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಿಗೂ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಖಾಸಗಿ ವಿಮಾನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಸು.71 ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. (ಜಿ.ಎಂ.ಎಸ್.)

ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಡ್ರೇಕ್: 1540–96. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಎಲಿಜಬೆತ್ ರಾಣಿ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾವಿಕ, ಅಡ್ಮಿರಲ್. ಖಾಸಗಿ ಯುದ್ಧ ನೌಕೆಗಳ ನಾವಿಕ, ಗುಲಾಮರ ವ್ಯಾಪಾರಿ. ರಾಜಕಾರಣಿ ಮತ್ತು ಎಲಿಜಿಬತ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. ಈತ 1540ರಲ್ಲಿ

ಪ್ಯಾರಿಸ್‍ನ ಕ್ರೌಂಡೇಲಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಈತನ ತಂದೆ ಎಡ್ಮಂಡ್ ಡ್ರೇಕ್ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಪುರೋಹಿತ. ಡ್ರೇಕ್ 1588ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪಾನಿಷ್ ನೌಕಾಪಡೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ತುಕಡಿಗೆ ಯುದ್ಧನೌಕೆಯ ಎರಡನೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸವಾಡಿದ್ದ. 1596ರಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಟೆರಿಕೊವನ್ನು ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಲು ವಿಫಲನಾದ ಈತ ಅದೇ ವರ್ಷ ನಿಧನನಾದ.

ಈತನ ಪರಾಕ್ರಮ ದಂತಕತೆಯಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ. ಈತ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ನಾಯಕನಾಗಿದ್ದ. ಸ್ಪೇನಿನ ಜನರು ಇವನನ್ನು ಭೂತ ಎಂದೇ ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಈತನ ಕಾರ್ಯ ಸಾಹಸಗಳಿಗೆ ಎಲ್ ಡ್ರೇಗನ್ ಎಂದು ಇವರ ವಂಶದವರು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಎರಡನೆಯ ರಾಜ ಫಿಲಿಪ್ಸ್ ಈತನಿಗೆ 20,000 ಡೂಕ್ಯಾಟ್ಸ್ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಧನವನ್ನಾಗಿ ನೀಡಿದ್ದ. ಈತ ನಿಧನನಾದಾಗ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಾದ್ಯಂತ ಮೌನಾಚರಣೆಗಳು ಜರುಗಿದವು ಆದರೆ ಸ್ಪೈನಿನಲ್ಲಿ ಸಂಭ್ರಮೋತ್ಸಹಗಳು ನಡೆದಿದ್ದವು.

ಈತ ಅನುಭವಿ ನಾವಿಕನಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿ ಮೂಲಕ ಮೆಗಲಾನ್ ಜಲಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಿಸಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಭೂ ರಾಶಿಯ ಮೇರು ತುದಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ. ಆಕಾರಣ ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಡ್ರೇಕ್ ಜಲಸಂಧಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮೇರು ಭಾಗವಾದ ಟಿಯಾರ ಡಿಲ್ ಫ್ಯೂಗೊ ಕೇಪ್‍ಹಾರ್ನ್ ಸುತ್ತಲ್ಲಿರುವ ಭಾಗವನ್ನು 1616ರರೆಗೂ ಯಾರೂ ಗುರ್ತಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೆಗಲಾನ್ ಜಲಸಂಧಿಯನ್ನು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮೂಲಕ ಶಾಂತಸಾಗರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣಿಸಲು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದ. ಈತನ ಹಡಗು ಬಿರುಗಾಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಟಿಯಾರಡಿಲ್ ಪೂಗೋ ದ್ವೀಪತುದಿಗಿಂತ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸರಿದು ಹೋಗಿತ್ತು, ಈತ ಈ ದ್ವೀಪಭಾಗವನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಖಂಡದ ಒಂದು ಭಾಗ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಈತ ಅಂಟಾರ್ಕ್‍ಟಿಕ ಸಾಹಸ ಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಥಮ ನಾವಿಕ ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯಿದೆ. ಈತನ ದಕ್ಷಿಣಮೇರುಯಾನದಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ 56^0 ವರೆಗೂ ತಲುಪಿದ್ದ ಎಂದು ಪುರಾವೆಗಳ ಸಹಿತ ಹೆಕ್ಲೈಟ ಎಂಬಾತ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಕಾರ್ಯಾಸಾಧನೆಯನ್ನು 1773ರಲ್ಲಿ ಜೇಮ್ಸ್ ಕುಕ್ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಕೈಗೊಳ್ಳುವವರೆಗೂ ಯಾರೂ ಹಿಂದೆ ಹಾಕಿರಲಿಲ್ಲ.

ಈತನ ಕಾರ್ಯ ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಾನಿಷ್ ಹಡಗುಗಳನ್ನು ಈತ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ಪೆರುವಿನ ಶ್ರೀಮಂತರಿಂದ 25,000 ಡ್ಯೀಕ್ಯಾಟ್ಸ್ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದ, 37,000 ಡ್ಯುಕ್ಯಾಟ್ಸ್ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಶುದ್ಧ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸ್ಪೇನಿನಿಂದ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಹಡಗೊಂದು ಲಿಮಾದ ಸನಿಹದಲ್ಲಿ ಪನಾಮದ ಕಡೆಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಹಡಗನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಅಪಾರ ಹಣ ಹಾಗೂ ಚಿನ್ನ ಡ್ರೇಕ್‍ನ ವಶವಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ 26 ಟನ್ ಬೆಳ್ಳಿ, 80 ಪೌಂಡ್ ಚಿನ್ನ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಆಭರಣಗಳು ದೊರೆಕಿದ್ದವು. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಫ್ರೆಂಚ್ ಗಿಯಾನ: ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿರುವ ಸಾಗರಾಂತರ ರಾಜ್ಯ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡದ ಈಶಾನ್ಯ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಉತ್ತರಕ್ಕಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 91,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 172000 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಕೈಯೆನ್.

ಫ್ರೆಂಚ್ ಗಿಯಾನವನ್ನು ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಮೂರು ವಲಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಉತ್ತರದ ಕರಾವಳಿ ಬಯಲು. ಸು. 15ರಿಂದ 20 ಕಿಮೀ ಅಗಲದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನ ತಗ್ಗುಬಯಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಮಧ್ಯ ಭಾಗದ ಬೆಟ್ಟಗಾಡು

ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ 350 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಿಲ್ಲದ ಇಲ್ಲಿಯ ಗುಡ್ಡಗಳು ಕಡಿದಾದ ಮಗ್ಗುಲು ಹಾಗೂ ಚಪ್ಪಟೆ ಮೇಲ್ಭಾಗವುಳ್ಳವು. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಕರಾವಳಿಗೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಟಮಾಕ್ ಹಮಾಕ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡಿದ್ದರೆ, ಕೆಲವು ಪರ್ವತಗಳು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿಂದ ಉಗಮಗೊಂಡಿವೆ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಗಿಯಾನ ಉ.ಅ. 2^0–6^0 ನಡುವೆ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಪ್ರಭಾವ ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲಾಗಿದೆ. ಸತತವಾದ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ ಮಾರುತಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ವರ್ಷಾದ್ಯಂತ ಉಷ್ಣತೆ ಸಮಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಜನವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 25^0ಸೆ. ಇದ್ದರೆ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ 27^0ಸೆ. ಇರುತ್ತದೆ.

ವಿಪುಲವಾದ ಮಳೆ ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚುನೀರನ್ನು ಹೀರಲಾಗದ ಭೂ ಗುಣದಿಂದಾಗಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಗಿಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯ ನದಿಗಳಿವೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಬುಡದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯ ತಗ್ಗುಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದರ ಫಲವಾಗಿ ನದಿಗಳ ಮಟ್ಟ ವರ್ಷಾದ್ಯಂತ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಇಪ್ಪತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ನದಿಗಳು ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳೆಂದರೆ ಮರೋನಿ ಮತ್ತು ಅಯಾಪಾಕ್. ಮರೋನಿ ಫ್ರೆಂಚ್‌ಗಿಯಾನದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಗಡಿಯಾಗಿ ಸುರಿನಾಮನ್ನು, ಅಯಾಪಾಕ್ ನದಿ ಪೂರ್ವದ ಗಡಿಯಾಗಿ ಬ್ರೆಜಿಲ್ ದೇಶವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿವೆ. ಆಪ್ರವಾಕ್, ಕಾಮ್ವೆ, ಕೌರಾ, ಸಿನ್ನಾಮಾರಿ, ಐರಾಕೌಬೊ ಮತ್ತು ಮಾನಾ ಇವೂ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಫ್ರೆಂಚ್ ಗಿಯಾನದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಖನಿಜ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಮೂರು: ಚಿನ್ನ, ಟ್ಯಾಂಟಾಲಿಕ್ ಕೊಲಂಬೈಟ್ ಮತ್ತು ಬಾಕ್ಸೈಟ್. ಬಂಗಾರ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯನ್ನು 1964ರಿಂದ ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿತ್ತು. 1966ರಿಂದ ಪಾಲ್ ಐಲೆಂಡ್‌ನ ಮೆಕ್ಕಲು ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಕೆಲಸವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜನ: ಫ್ರೆಂಚ್ ಗಿಯಾನದ ಶೇ. 90 ಪ್ರಜೆಗಳು 16 ಮತ್ತು 17ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಗಿಯಾನಕ್ಕೆ ಕರೆತಂದ ಗುಲಾಮ ಸಂತತಿಯ ನೀಗ್ರೋ ಅಥವಾ ಕ್ರಿಯೋಲರು (ನೀಗ್ರೋ ಹಾಗೂ ಬಿಳಿ ಜನಾಂಗದ ಮಿಶ್ರ ಸಂತತಿ). ಉಳಿದವರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕನ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರು, ಚೀನಿಯರು, ಐರೋಪ್ಯರು, ಇಂಡೋಚೀನಿಯರು, ಲೆಬನಾನಿಯರು ಮತ್ತು ಸಿರಿಯನ್ನರು ಇದ್ದಾರೆ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಗಿಯಾನದ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳಾದ ಅಮೆರಿಕನ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಇಂದು ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಗಿಯಾನದ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಕರಾವಳಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಬಹಳಷ್ಟು ಫ್ರೆಂಚ್ ಗಿಯಾನೀಯರ ಭಾಷೆ ಫ್ರೆಂಚ್. ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆಯೂ ಫ್ರೆಂಚ್. ಹಲವು ಕ್ರಿಯೋಲರು ಫ್ರೆಂಚ್ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮಿಶ್ರವಾದ ಉಪ ಭಾಷೆ ಆಡುತ್ತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕರು.

ಫ್ರೆಂಚ್ ಗಿಯಾನ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗದಿರುವ ರಾಜ್ಯ. ಸರ್ಕಾರ ನಿರ್ವಹಿಸಲು, ಉದ್ಯಮಗಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಲು, ಆರೋಗ್ಯ ಪಾಲನೆಗೆ ಮತ್ತಿತರ ಸೇವೆಗಳಿಗೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು ದೊರೆಯಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿಯ ಬಹುಪಾಲು ಕಾರ್ಮಿಕರು ಸರ್ಕಾರದ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಗಿಯಾನದ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ಹಾಗೂ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ಉಂಟು. ಆದರೆ ಅವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿಲ್ಲ. ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮಗಳೆಂದರೆ ಚಿನ್ನ, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ, ವ್ಯಾವಸಾಯಿಕ ಹಾಗೂ ಅರಣ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ಸೀಗಡಿ ಉದ್ಯಮ. ಈ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಯಾಮ್ ಗೆಡ್ಡೆ, ಮರಗೆಣಸು, ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಕಬ್ಬು, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಅನಾನಸು ಇತ್ಯಾದಿ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ಆಹಾರ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗದೆ ಆಹಾರ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ರಫ್ತುಗಳೆಂದರೆ ರೋಸ್‌ವುಡ್ ಮತ್ತು ರಬ್ಬರ್.

ಕೈಯೆನ್ ಈ ರಾಜ್ಯದ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. 1643ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರು ಇದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸು. 1/3 ಭಾಗ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 50594 (2002). ಮಾಂಟ್‌ಸಿನರಿ, ಬಿಯ್ನೆವೆನ್ಯೂ, ಕಮೊಪಿ, ಕಾರ್ಬೆಟ್‌ಮೊಯ್ಸ, ಪೇಸನ್ಸ್ ಸೇಂಟ್‌ಲೂಯಿಸ್, ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆಟ್, ಸೇಂಟ್ ಜಾನ್, ಸಿಟ್ರಾನ್, ಕಾಲರ್, ಗರೆಟಗ್ರೆ ಕೌರ, ಕಾ, ಗ್ರೈಸ್‌ಬರ್ಗ್, ಸೇಂಟ್ ಜಾರ್ಜ್ ಮುಂತಾದ ಈ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಹಡುಗುಗಳ ಸಂಚಾರ, ರೈಲು ಮುಂತಾದ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ. ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗಗಳು ಇನ್ನೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿವೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಂ.ಯು.)

ಫ್ರೆಂಚ್ ಪಾಲಿನೇಷ್ಯ: ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ. ಇವುಗಳನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನ 'ಸಾಗರೋತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ' ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮಹಾಸಾಗರದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳು 2,500,000 ಚ.ಕಿಮೀ ಸಮುದ್ರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ತಹಿಲೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ದ್ವೀಪ. ಈ ದ್ವೀಪದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 41,167 ಚ.ಕಿಮೀ. ಅಸ್ಟ್ರಲ್ ದ್ವೀಪಗಳು, ಬಾಸ್ ದ್ವೀಪಗಳು, ಗ್ಯಾಂಬೀಕ್ ದ್ವೀಪಗಳು, ಸೊಸೈಟಿ ದ್ವೀಪಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ದ್ವೀಪಗಳು.

ತಹಿಲೆ ಕಂಕಣ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ನಡುಗಡ್ಡೆಗಳಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ದ್ವೀಪಗಳು ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಅವುಗಳು; ಆಹೇ, ಬೋರಾ ಬೋರಾ, ಹೀವ್ವಾ, ಮಯಾಹೋ, ತುಬುಡಿ, ತುಡಾಯಿ ಮುಂತಾದವು. ಈ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸರ್ಕಾರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಸೂಕ್ತ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಮುಖ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸರಕಾರ ಒದಗಿಸಿದೆ. ಕೃಷಿ, ವ್ಯಾಪಾರ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯೋಗಗಳಾಗಿವೆ. (ಎಚ್.ಎನ್.)

ಫ್ರೆಡ್ರಿಚ್ ರ್ಯಾಟ್ಜೆಲ್: 1844 – 1904. ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ. ಇವನು 1844 ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಈತನ ತಂದೆ ಗ್ರಾಂಡ್ ಆಫ್ ಬಾಡೆನ್ ನಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕನಾಗಿ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಈತ ಜರ್ಮನಿಯ ವಿವಿಧ ಶಾಲೆ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ. ಈತ ಮೊದಲಿಗೆ ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ. ಅನಂತರ ಹೈಡೆಲ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಭೂಗರ್ಭ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಜೀವವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಹೋಲಿಕೆಯ ತೌಲನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಪಡೆದ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಮೋಘ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ. ಈತನಿಂದಲೇ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಈತ ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಜೀವವಿಕಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತಗೊಂಡು ಕ್ರಮಬದ್ಧಾತ್ಮಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಡಿಪಾಯ ಹಾಕಿದ.

ಮ್ಯೂನಿಚ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿದ್ದಾಗ ಮಾನವ ಕುಲದ ಚರಿತ್ರೆ ಹಾಗೂ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳದ ಮೊದಲ ಸಂಪುಟವನ್ನು ರಚಿಸಿದ (1875–76). ಈತ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ಎಂಬ ಪದ ಬಳಸಿದ.

ಆಂಥ್ರಪೊಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ. 1872 ರಲ್ಲಿ ಇದರ ಮೊದಲ ಸಂಪುಟ ಎನ್ ಇಂಟ್ರುಡಕ್ಷನ್ ಟು ಅಪ್ಲಿಕೇಷನ್ ಆಫ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಟು ಹಿಸ್ಟರಿ ಮೂಲಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿದ. ಹಾಗೆಯೇ 1899 ರಲ್ಲಿ ದ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿಕಲ್ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಬ್ಯೂಷನ್ ಆಫ್ ಮ್ಯಾನ್ ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸಂಪುಟವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವರ ಹಂಚಿಕೆ, ಗುಂಪುಗೂಡುವಿಕೆ, ವಲಸೆ ಹಾಗೂ ಭೌತಿಕ ಪರಿಸರದ ಘಟಕಗಳಾದ ವಾಯುಗುಣ, ಭೂ ಸಾದೃಶ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈತ 1871ರಲ್ಲಿ ಅನಂತರ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಂಗರಿ ಮತ್ತು ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡುತ್ತಿದ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಕೋ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಯುದ್ಧ ನಡೆದಿತ್ತು. 1874 ಮತ್ತು 1875 ರಲ್ಲಿ ಈತ ದೀರ್ಘ ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಂಡ. ಇಲ್ಲಿನ ಜೈನಿ ಕೇಂದ್ರದ ಮೂಲಕ ಕೈಗೊಂಡ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಪಶ್ಚಿಮ ಅಮೆರಿಕ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ಕೇಂದ್ರ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ರೆಡ್‌ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಹಾಗೂ ನೀಗ್ರೋಗಳ ಜೀವನ ಕ್ರಮವನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ. ಇದರಲ್ಲಿ ಈ ಜನತೆಯ ಆರ್ಥಿಕತೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಜನಾಂಗಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ್ದಾನೆ. 1878–80 ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈತ ಎರಡು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಯುನೈಟೆಡ್ ಸ್ಟೇಟ್ಸ್ ಫಿಸಿಕಲ್ ಅಂಡ್ ಕಲ್ಚರಲ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ವಿತ್ ಸ್ಪೇಶಿಯಲ್ ಕನ್ಸಿಡರೇಷನ್ ಆಫ್ ಎಕನಾಮಿಕ್ ಕಂಡಿಷನ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ. 1893 ರಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿತ್ ಸ್ಪೆಷಲ್ ರೆಫರೆನ್ಸ್ ಟು ನ್ಯಾಚುರಲ್ ಅಂಡ್ ಎಕನಾಮಿಕ್ ಕಂಡಿಷನ್ ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

1876 ರಲ್ಲಿ ಈತ ಲೀಪ್‌ಜಿಗ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ. ಗ್ರಂಥಗಳು ಜರ್ಮನಿಯಾದ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯಗೊಂಡವು. ಈತನ ರಾಜಕೀಯ ಅನೇಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜನರು ಎಂಬ ಪದ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿತು. ಅನಂತರ ಟೆರಿಟೆರಿ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಜೊತೆಗೆ ಪರಕೀಯ

ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಈ ವಿಷಯಗಳು ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದಂತೆ – ಜರ್ಮನಿಯ ನೀತಿನಿಯಮಗಳು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಈ ವಿಚಾರಗಳು 1930 ರ ಅನಂತರವೂ ಅಂದರೆ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದವರೆಗೂ ಮುಂದುವರೆದವು. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈತ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಒಂದು ಜೀವಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ರಾಜ್ಯ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ ಅಥವಾ ಸಾಯುತ್ತದೆ, ಆದರೆ ಎಂದಿಗೂ ನಿಂತಲ್ಲೇ ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಎನ್.ಎಲ್.)

ಫ್ರಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ್[1]: ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯ ಹೆಸ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೇನ್ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ನಗರ. ಇದರ ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು ಫ್ರಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ್ ಅನ್‌ಮೇನ್. ಇದು ಮೈಂಟ್ಸ್ ಬಳಿ ಮೇನ್ ಮತ್ತು ರೈನ್ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 30 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,41,076 (2002).

ಮೇನ್ ನದಿಯ ಎರಡೂ ದಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಈ ನಗರ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಔಷಧ ವಸ್ತುಗಳು, ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣಗಳು, ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಮುದ್ರಣ ಮತ್ತು ಪುಸ್ತಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಮಾಂಸ ಭಕ್ಷ್ಯಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯ ಉಪಕರಣಗಳಿಗೆ ಈ ನಗರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಇದು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಹಾರದ ಕೇಂದ್ರ.

ಈ ನಗರದ ಬಳಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಫ್ರಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ್ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಸಂಪರ್ಕ ಜಾಲದ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಹೊಸ ಉಪನಗರ ನಾರ್ತ್‌ವೆಸ್ಟ್ ಷಟಾಟಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿವೆ. 1950ರ ತರುವಾಯ ಹಲವಾರು ಗಗನಚುಂಬಿ ಕಟ್ಟಡಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. ನಗರದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಬಂಧವಾದ ಉದ್ಯಾನಗಳಿವೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸದ ಸೆಂಕೆನ್‌ಬರ್ಗ್ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಾಹಿತಿ ಗಯಟೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಮನೆ ಮತ್ತು ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯವಿದೆ. ಅವನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಯೊಹಾನ್ ವೂಲ್ಫ್‌ಗ್ಯಾಂಗ್ ಗಯಟೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜಿ.)

ಫ್ರಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ್[2]: ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಈ ಕೈಗಾರಿಕಾನಗರವನ್ನು ಫ್ರಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ್ ಆನ್ ಓಡರ್ ಎಂದೂ ಗುರುತಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಫ್ರಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 7,185 ಚ.ಕಿಮೀ. ಫ್ರಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ್ ನಗರ ಬರ್ಲಿನ್‌ಗೆ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ 96 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ.

ಹಿಂದೆ ಈ ನಗರದ ಉಪನಗರವಾಗಿದ್ದ ಓಡರ್ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಭಾಗವನ್ನು 1945ರಲ್ಲಿ ಪೋಲೆಂಡಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಈಗ ಸ್ಲುಬೀಟ್ಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಫ್ರಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ್ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರ ಹಾಗೂ ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರಗಳು, ಪೀಠೋಪಕರಣ, ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳು, ಬೂಟುಗಳು ಮತ್ತು ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆಗಳ ತಯಾರಿಕಾ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ. ಈ ನಗರ ಬರ್ಲಿನ್–ವಾರ್ಸಾ–ಮಾಸ್ಕೋ ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜಿ.)

ಫ್ರಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ್[3]: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಕೆಂಟುಕಿ ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಫ್ರಾಂಕಲಿನ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ನಗರ. ಲೂಯೀವಿಲ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ 72 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕೆಂಟುಕಿ ನದಿ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರದ ಸುತ್ತಲೂ ಹಸುರು ಮೈದಾನ ಮತ್ತು ಬೆಟ್ಟಗಳಿದ್ದು ಈ ನಗರವನ್ನು ಬ್ಲೂಗ್ರಾಸ್ ಕ್ಯಾಪಿಟಲ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 648300 (2004).

ಜನರಲ್ ಜೇಮ್ಸ್ ವಿಲ್ಕಿನ್‌ಸನ್ 1786ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಈ ನಗರ 1792ರಿಂದ ಕೆಂಟುಕಿ ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ನಗರ ಎರಡು ಸಾರಿ ಬೆಂಕಿಗೂ 1937ರಲ್ಲಿ ಓಹಿಯೋ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೂ ಗುರಿಯಾಗಿ ನಷ್ಟ ಅನುಭವಿಸಿತು. ಇದೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರ ಕ್ಷೇಂದ್ರ. ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಉತ್ತಮತಳಿಯ ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ವಿಸ್ಕಿ, ಕ್ಯಾಂಡಿ, ಮರದ ಸಾಮಾನುಗಳು ವಿದ್ಯುತ್ ಮತ್ತು ಲೋಹ ವಸ್ತುಗಳು, ನೇಯ್ಗೆ ಬಟ್ಟೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಂಟುಕಿ ರಾಜ್ಯ ಕಾಲೇಜು, ಕೆಲವು ಚರಿತ್ರಾರ್ಹ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜಿ.)

ಫ್ರಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ್[4]: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಇಂಡಿಯಾನ ರಾಜ್ಯದ ಕ್ಲಿಂಟನ್ ಕೌಂಟಿಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಕೊಕೊಮೋಗೆ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 32 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಸುತ್ತಲ ಬೇಸಾಯಗಾರರ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣಗಳು, ಲೋಹ ವಸ್ತುಗಳು, ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮತ್ತು ಗೊಬ್ಬರ ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ತಯಾರಿಕೆಗಳು.

ಫ್ರಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ್ ಎನ್ನುವ ಇನ್ನೆರಡು ಚಿಕ್ಕ ಪಟ್ಟಣಗಳುಂಟು. ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮಿಚಿಗನ್ ರಾಜ್ಯದ ಬೆಂಜೆ ಕಾಂಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಫ್ರಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ್ ಬೆಟ್ಸಿ ನದಿ ಮುಖಜದಲ್ಲಿ ಮಿಚಿಗನ್ ಸರೋವರದ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಮತ್ಸೋದ್ಯಮ ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಇನ್ನೊಂದು ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ರಾಜ್ಯದ ಹರ್ಕಿಮರ್ ಕೌಂಟಿಯ ಆಡಳಿತ ಪಟ್ಟಣ. ಯಾಟಿಕಾ ನಗರಕ್ಕೆ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪಟ್ಟಣ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜಿ.)

ಫ್ಲಾರಿಡ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸೂರ್ಯ ಬೆಳಗುವ ನಾಡೆಂದೂ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ ರಾಜ್ಯವೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಆಗ್ನೇಯದ ತುತ್ತ ತುದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅಲಬಾಮ ಮತ್ತು ಜಾರ್ಜಿಯ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಫ್ಲಾರಿಡಕ್ಕೆ 160 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕ್ಯೂಬವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿರುವ ಫ್ಲಾರಿಡ ಜಲಸಂಧಿ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಲಬಾಮ ರಾಜ್ಯ ಸುತ್ತು ವರೆದಿವೆ. ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ $24^0 30'$–31^0 ಪಶ್ಚಿಮ ರೇಖಾಂಶ 80^0–$87^0 38'$ಗಳ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದೊಳಕ್ಕೆ 640 ಕಿಮೀ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,51,982 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 15982378 (2000). ರಾಜಧಾನಿ ಟಲಹಸಿ.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಫ್ಲಾರಿಡದ ಭೂಮಿ ಚಪ್ಪಟೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಮೂರು ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ ತೀರದ ತಗ್ಗು ಬಯಲು ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಆವರಿಸಿ ಒಳನಾಡಿಗೆ 48 ಕಿಮೀ ರಿಂದ 161 ಕಿಮೀ ಗಳವರೆಗೆ ಪ್ರಸರಿಸಿದೆ. ತೀರದ ಅನತಿದೂರದಲ್ಲಿ ಮರಳಿನ ಕಟ್ಟೆಗಳು, ಅವುಗಳ ಹಿಂದೆ ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಹರವುಗಳು ಹಾಗೂ ಮರಳಿನ ದಿಬ್ಬಗಳು ಮತ್ತು ಜೌಗುಗಳು ಇರುವುದು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬಿಸ್ಕೇನಿ ಕೊಲ್ಲಿಯಿಂದ ಕೀವೆಸ್ಟ್‌ವರೆಗೆ ಫ್ಲಾರಿಡದ ತಗ್ಗು ದ್ವೀಪಗಳು ಮಣಿ ಮಾಲೆಯಂತೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಈ ತಗ್ಗು ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಕೀವೆಸ್ಟಿನ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಡ್ರೈಟಾರ್ಟುಗಸ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಗುಂಪು ಕೊನೆಯದು. ಕಿಲಾರ್ಗೊ ಇಲ್ಲಿನ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪ. ಎರಡನೆಯ ಭೂ ವಿಭಾಗದ ಬಯಲು ಭೂಶಿರದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಅಗಲ 48 ಕಿಮೀ, ಇದರ ತೀರ ಒರಟಾಗಿದ್ದು ಅನೇಕ ಕೊಲ್ಲಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗುಲ್ಮಗಳಿರುವ ಜವಳು ಭೂಮಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಬಹುದೂರದವರೆಗೆ ಒಳಸರಿದಿದೆ. ಕೊನೆಯ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಯಲು ಭೂಶಿರದ ಉತ್ತರ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯದ ಉದ್ದನ್ನ ತೋಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ತೀರದಿಂದ 61–91 ಮೀ. ಲೇಕ್‌ವುಡ್ಡಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ವಾಲ್ಟನ್ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಅನಾಮಧೇಯ ಗುಡ್ಡವೇ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಅತಿ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ (105 ಮೀ). ಈ ವಿಭಾಗ ಗುಡ್ಡ ಮತ್ತು ಸರೋವರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಮೇಲ್ಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೋಳಿನ ಅಗಲ 48 ಕಿಮೀ ನಿಂದ 80 ಕಿಮೀ. ಉದ್ದ ಸು. 443 ಕಿಮೀ, ಇಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಗುಡ್ಡ ಹಾಗೂ ಫಲವತ್ತಾದ ಕೊಳ್ಳಗಳು ಇವೆ. ಒಕಚೋಬಿ ಸರೋವರದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಿಹಿ ನೀರಿನ ಜೌಗು ಮತ್ತು ಜವುಳು ಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ.

ಈ ರಾಜ್ಯದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ 443 ಕಿಮೀ ಉದ್ದನೆಯ ಸೆಂಟ್ ಜಾನ್ಸ್ ನದಿಯೇ ದೊಡ್ಡದು. ಅದು ಒಕಚೋಬಿ ಜಲಾಶಯದ ಹತ್ತಿರದ ತನ್ನ ಮೂಲದಿಂದ ಪೂರ್ವ ತೀರಕ್ಕೆ ಸಮಾಂತರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದತ್ತ ಹರಿದು ಫ್ಲಾರಿಡಾ ಮತ್ತು ಜಾರ್ಜಿಯಾಗಳ ನಡುವಿನ ಭಾಗಶಃ ಗಡಿಯಾಗಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ ಪರ್ಡಿಡೊ ಫ್ಲಾರಿಡದ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ ಫ್ಲಾರಿಡದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಅಪಲಾಚಿ ಕೊಲ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ನದಿ. ಫ್ಲಿಂಟ್ ಮತ್ತು ಚಟ ಹೂಚೀ ನದಿಗಳು ಕೂಡುವಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಈ ನದಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಸೆಂಟ್‌ಮೇರಿ, ಸವಾನಿ, ಅಸಿಲ್ಲ, ಹಿಲ್ಸ್ ಬರೋ, ಇಂಡಿಯನ್, ಕಿಸ್ಮೀ, ಪೀಸ್ ಮತ್ತು ಯಲ್ಲೋ ನದಿಗಳಿವೆ. ಸು. 30,000 ಸರೋವರಗಳು ಮಧ್ಯ ಫ್ಲಾರಿಡದಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಚಿಗನ್ ಸರೋವರ ಬಿಟ್ಟರೆ ಫ್ಲಾರಿಡದ ಒಕಚೋಬಿ ಸರೋವರ ಒಂದೇ ದೊಡ್ಡದು. ಇದು 1800 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 17 ದೊಡ್ಡ ಹಾಗೂ ಅಸಂಖ್ಯ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಬುಗ್ಗೆಗಳಿವೆ. ಅನೇಕ ಬುಗ್ಗೆಗಳ ನೀರು ದೇಹಾರೋಗ್ಯಕರವೆನಿಸಿವೆ. ಟಲಹಸಿ ಬಳಿ ಇರುವ ವಾಕುಲ್ಲಾ ಬುಗ್ಗೆ ಆಳವಾದದ್ದು. ಸಿಲ್ವರ್‌ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್ಸ್ ರಾಜ್ಯದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಚಿಲುಮೆ. ಅನೇಕ ಚಿಲುಮೆಗಳ ನೀರು ಅವುಗಳ ತಳ ಕಾಣುವಷ್ಟು ಶುದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಹವಾಗುಣ: ಸೌಮ್ಯ ಹವಾಗುಣ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಿಸಿಸಿಪಿಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಿಸಿಲು ಇರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ ಸು. 135 ಸೆಂಮೀ ಅದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಿಂದ ನವೆಂಬರ್‌ವರೆಗೆ ಬೀಳುವ ಕಾರಣ ಬೇಸಗೆಯ ಉಷ್ಣತೆ ಮಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 21^0ಸೆ. ಇರುವುದಾದರೂ ರಾಜ್ಯ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕೊರೆಯುವ ಚಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುವುದು. ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಬೀಸುವ ಸುಂಟರಗಾಳಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಅನೇಕ ಸಲ ಇಲ್ಲಿ ಆಸ್ತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಹಾನಿಗಳಾಗುವುದುಂಟು.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು: ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 300ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜಾತಿಯ ಮರಗಳಿವೆ. ಪೈನ್, ಓಕ್, ಸೈಪ್ರೆಸ್, ತಾಳೆ ಮತ್ತು ಗುಲ್ಮಗಳು ಹಾಗೂ ಮ್ಯಾಗ್ನೋಲಿಯ, ಯೂ, ಹಾಲಿ ಮತ್ತು ಪಿತರಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಮುಖ್ಯ ಮರಗಳು. ರಾಯಲ್ ಪಾಮ್ (ರಾಜತಾಳೆ) ಮತ್ತು ತೆಂಗು ಉಷ್ಣವಲಯದವು, ರೆಡ್‌ಮೇಪಲ್, ಸ್ವೀಟ್‌ಗಮ್ ಮತ್ತು ಟುಲಿಪ್ ಮರ ಉತ್ತರದ ಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕಾಡು, ಹುಲ್ಲು ಗಾಡು ಮತ್ತು ಜವುಳು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 3500ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ.

ಕೃಷಿ: ಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಫ್ಲಾರಿಡದಲ್ಲಿ ಸು. 6 ಮಿ. ಹೆ. ಭೂಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸು. 1.5 ಬಿ ಡಾಲರ್‌ಗಳ ನಿವ್ವಳ ಆದಾಯವಿದ್ದು ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯ 1/5 ಭಾಗ ಕೃಷಿಯಿಂದ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಕಿತ್ತಳೆ ಮತ್ತು ಜಂಬೀರ ಜಾತಿಯ ಹಣ್ಣುಗಳ ಬೆಳೆಗೆ ಫ್ಲಾರಿಡ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇದು ಕಬ್ಬಿನ ಬೆಳೆಯಲ್ಲೂ ಮುಂದಿದೆ. ತರಕಾರಿ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಟೊಮಾಟೋ, ಹುರುಳಿಕಾಯಿ, ಗೆಣಸು, ಕರಬೂಜ, ನಿಂಬೆ, ಟ್ಯಾಂಜೆರೀನ್, ನೆಲಗಡಲೆ, ಹತ್ತಿ, ತಂಬಾಕು, ನೆಲಮುಳ್ಳಿಹಣ್ಣು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೋಳಿ ಮತ್ತು ದನದ ಮಾಂಸದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲೂ ಈ ರಾಜ್ಯ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಫ್ಲಾರಿಡದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣ, ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣಗಳು, ಸಾರಿಗೆಯ ಉಪಕರಣಗಳು, ಲೋಹಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಕಾಗದ, ಕೃತಕ ನಾರು, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಮತ್ತು ರಾಳ ಇವು ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಟರ್ಪೆಂಟೈನ್ ರಾಳದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಫ್ಲಾರಿಡದ್ದು. 1956ರಿಂದ ಅನೇಕ ಕ್ಷಿಪಣಿ ಮತ್ತು ಜೆಟ್ ಎಂಜಿನ್ನುಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನು ಫ್ಲಾರಿಡದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. 1963ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕ್ಷಿಪಣಿ ಸಂಶೋಧನಾ ಕೇಂದ್ರ ಕೇಪ್ ಕೆನಡಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಖನಿಜಗಳು: ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಚವಳು ಮಣ್ಣು ಇವುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಯುರೇನಿಯಮ್‌ಗಳನ್ನು ಫಾಸ್ಫೇಟ್‌ಶಿಲೆಯಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಟೈಟಾನಿಯಮ್ಮಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಫ್ಲಾರಿಡದ ಸ್ಥಾನ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು. ಸರ್ಕೋನಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಹ್ಯಾಫ್ನಿಯಮ್ ಈ ಹೊಸ ಖನಿಜಗಳು ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ: ಫ್ಲಾರಿಡದ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಆದಾಯವನ್ನು ತರುತ್ತಿದೆ. ಸ್ವಯಂಯಾನಗಳು, ಉತ್ತಮ ಮಾರ್ಗಗಳು ಎರಡನೆಯ ಮಹಾ ಯುದ್ಧದಿಂದೀಚೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿದ ವಿಮಾನಸಂಚಾರದಿಂದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ತಮ ಹವಾಗುಣ, ಪ್ರವಾಸಿಧಾಮಗಳು ಮತ್ತು ಜಲಕ್ರೀಡಾ ಸೌಕರ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ವಿವಿಧ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶಯಾನ ಕೇಂದ್ರ ಕೇಪ್ ಕೆನಡಿ, ಆಫ್ರಿಕದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಅಪರೂಪದ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಇರುವ ಬುಷ್ ಗಾರ್ಡನ್ಸ್, ಸೈಪ್ರಸ್ ಗಾರ್ಡನ್ಸ್, ಗಿಳಿಗಳ ಕಾಡು, ಮಿಯಾಮಿ ನಗರ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ವಿಲಾಸೀ ಹೋಟೆಲುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮಿಯಾಮೀತೀರ, ಪಾಮ್‌ಬೀಚ್, ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯನಗರ ಸೇಂಟಾ ಆಗಸ್ಟೈನ್, ಫ್ರೋರ್ಟಲ್ಯಾಂಡರ್‌ಡೇಲ್, ಸಾರಾಸಾಟಾ, ಕೀವೆಸ್ಟ್, ಸೇಂಟ್ ಪೀಟರ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್, ಪೆನ್ಸಕೊಲ, ಪನಾಮ ನಗರ, ಎವರ್‌ಗ್ಲೈಡ್ಸಾ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳಿವೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ: ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 7567 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. 22540 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದಾಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮಾರ್ಗಗಳೂ 66,010 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದಾಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮಾರ್ಗಗಳೂ ಹಾಗೂ 32640 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕಚ್ಚಾರಸ್ತೆಯೂ ಇವೆ. ಮಿಯಾಮಿ ಮತ್ತು ಟಂಪಾಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ವಿದೇಶಿ ವಿಮಾನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, 100ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವಾಣಿಜ್ಯ ಹಾಗೂ ಪೌರಸಂಸ್ಥೆಗಳ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತವೆ. 50ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಿಲಿಟರಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. 13 ಆಳನೀರಿನ ಬಂದರುಗಳು ಆಮದು ಮತ್ತು ರಫ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸರಕನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. (ಜಿ.ಕೆಯು.)

ಫ್ಲಾರೆನ್ಸ್: ಇಟಲಿ ದೇಶದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರವಾಸಿ ಮತ್ತು ಕಲಾಕೇಂದ್ರ, ಕಲಾಭವನಗಳ ತವರು. ಪುಷ್ಪನಗರ, ಇಟಲಿಯ ಅಥೆನ್ಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರಾದ ಈ ನಗರ ಇಟಲಿಯ ಫೀರೆಂಟ್ಸಾ (ಫ್ಲಾರೆನ್ಸ) ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 102 ಚ.ಕಿಮೀ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,03,294 (2001). ನಗರ ಫೈಸಾಲ್ ಗುಡ್ಡಗಳ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಆರ್ನೊ ನದಿಯ ಫಲವತ್ತಾದ ಕಣಿವೆಯ ಎರಡು ದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅಸಮಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ. ನಗರದ ಅಧಿಕಭಾಗ ನದಿಯ ಉತ್ತರದ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ನಗರ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ಆರು ಕಡೆ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಸಾಂತಾ ಟ್ರೆನಿಲಾ ಸೇತುವೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲೆ ಮೊದಲಿದ್ದ ಸೇತುವೆಯ ರಚನಾ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿ ಪುನಃ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಫ್ಲಾರೆನ್ಸ್ ನಗರದುದ್ದಕ್ಕೂ ಆರ್ನೊನದಿ ಕಿರಿಯಗಲದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವುದು. ನಗರದ ಲಾಂಛನ ಹೂವಿನ ಚಿತ್ರ ಫ್ಲಾರೆನ್ಸ್ ನಗರದ ಒಳರಚನೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ರೋಮನ್ನರ ಮ್ಯುನಿಸಿಪಿಯಮ್ಮನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ರೋಮನ್ನರ ಕಾಲದ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕರು ಸೇರುತ್ತಿದ್ದ ಸಭಾಸ್ಥಾನ ಇಂದಿನ ನಗರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವ ಪಿಯಾಜಾ ಡೆಲ್ಲಾ ರಿಪಬ್ಲಿಕಾ. ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣ ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆಧುನಿಕ ನಿರ್ಮಾಣ ವಯಲ್ ಡಿ ಕಾಲಿ ವಿಹಾರಪಥದ ಪಿಯಾಸೆಲೆ ಮೈಕೆಲೆಂಜಲೊದಿಂದ ಕಾಣುವ ನದಿ, ಸೇತುವೆ, ಗುಮ್ಮಟ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ಸುಂದರವಾದ ನಗರ ಚೌಕ ಮತ್ತು ವಿಶಾಲ ಬೀದಿಗಳ ದೃಶ್ಯ ಆಕರ್ಷಕವಾದದ್ದು. ಇದು ಇಟಲಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ತೊಟ್ಟಿಲೆನಿಸಿದೆ. ಫ್ಲಾರೆನ್ಸ್ ಇಂದು ಪ್ರಪಂಚದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಲಾಕೇಂದ್ರವೆನಿಸಿದೆ. ಈ ನಗರದ ಸುತ್ತು ಮುತ್ತಲಿನ ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ದೃಶ್ಯ ಫ್ಲಾರೆನ್ಸಿನ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಆಕರ್ಷಣೆ.

ಜನಜೀವನ: ಫ್ಲಾರೆನ್ಸಿನ ಸಹಸ್ರಾರು ನಿವಾಸಿಗಳು ಉಪನಗರಗಳಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಹಾಗೂ ಕಾಚು, ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣ ಸಾಮಾನುಗಳ ಮತ್ತು ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳು, ಬೆಳ್ಳಿ ಬಂಗಾರಗಳು, ಆಭರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಕಲೆಗಳ ನಕಲುಗಳು, ಉನ್ನತಮಟ್ಟದ ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಪಾದರಕ್ಷೆ ತಯಾರಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕಲಾ ಕೌಶಲಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಜೀವನಾಧಾರಗಳಾಗಿವೆ. (ಜಿ.ಕೆಯು.;ಎಸ್.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಫ್ಲ್ಯಾಮ್‌ಸ್ಟೀಡ್, ಜಾನ್: 1646–1719. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ. ಇವನು 1646 ಆಗಸ್ಟ್ 19 ರಂದು ಜನಿಸಿದ. ತಂದೆ ಸ್ಟೀಫನ್ ಫ್ಲ್ಯಾಮ್‌ಸ್ಟೀಡ್, ತಾಯಿ ಮೇರಿ ಸ್ಪೇಟ್‌ಮನ್. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲೇ ತಾಯಿ ಹಾಗೂ ಮಲತಾಯಿಯರನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಇವನು ಡರ್ಬಿಯಲ್ಲಿಯ ಉಚಿತಶಾಲೆ ಸೇರಬೇಕಾಯಿತು. ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಪೂರ್ವಭಾವೀ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದನಾದರೂ ತೀವ್ರ ಅನಾರೋಗ್ಯದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಂದುವರಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪದೇ ಪದೇ ಕಾಯಿಲೆ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಒದಗಲಿಲ್ಲ.

ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದು ಮಲಗಿದ್ದ ವೇಳೆ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೊಡನೆ ವ್ಯವಹರಿಸಿ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಹಳ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಓದಿದ. 1662 ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 12ರಂದು ಸಂಭವಿಸಿದ ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಇವನ ಕೆಲವು ಪ್ರಕಟಣೆಗಳಿಂದ (1670) ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಗಮನ ಇವನತ್ತ ಹರಿಯಿತು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಈತನಿಗೆ ನ್ಯೂಟನ್ನನ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು.

ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತ ಚಂದ್ರನ ಚಲನೆಯನ್ನೂ ಚಂದ್ರನಿಂದ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಮರೆಯಾಗುವ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನೂ (ನಕ್ಷತ್ರಗ್ರಹಣ) ಕುರಿತಂತೆ ಇವನು ಬಹಳಷ್ಟು ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನೂ ವೀಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನೂ ನಡೆಸಿದ. ಚಾಂದ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ಈ ವಿಷಯ ಇವನ ಜೀವನದ ಬಲು ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನೆಯಾಯಿತು. ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಾಚೀನ ಚಾಂದ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತವೊಂದನ್ನು (ಜೆರಿಮೈಯ ಹಾರೋಕ್ಸ್) ಮೂರುಬಾರಿ (1680, 1690 ಮತ್ತು 1703) ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ, ಚಾಂದ್ರಚಲನಗತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನಿರೂಪಣೆ ಕೊಟ್ಟ ಖ್ಯಾತಿ ಇವನದು. ಇವನ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ನ್ಯೂಟನ್ ಚಂದ್ರನಚಲನೆ ವೀಕ್ಷಿಸಿ ಚಾಂದ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಉತ್ತಮಪಡಿಸಿದ. 1690ರ ದಶಕದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಈತ ನಡೆಸಿದ ಮೂಲಭೂತ ಖಗೋಳವೀಕ್ಷಣೆಗಳು ಬ್ರಾಡ್ಲೀಯ ವೀಕ್ಷಣೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ನಿಖರವಾಗಿದ್ದುವು. ಗ್ರೀನಿಚ್‌ನ ರೇಖಾಂಶವನ್ನೂ ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದ ಬಾಗುವನ್ನೂ ಅಯನಬಿಂದುಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನೂ ನಿಖರವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಮುಂದೆ ನಿರಪೇಕ್ಷ ಘಂಟಾವೃತ್ತಾಂಶಗಳ ವೀಕ್ಷಣೆಗೆ ಕೌಶಲಯುಕ್ತ ವಿಧಾನವೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಯನಬಿಂದುವಿನ ಸಮೀಪದಲ್ಲೂ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಏಕರೂಪದ ಯಾಮ್ಯೋತ್ತರ ಉನ್ನತಿ (ಐಡೆಂಟಿಕಲ್ ಮೆರಿಡಿಯನ್ ಆಲ್ಟಿಟ್ಯೂಡ್) ಇದ್ದಾಗ, ಸೂರ್ಯ ಯಾಮ್ಯೋತ್ತರ ರೇಖೆ ಹಾಯುವುದಕ್ಕೂ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾಶಮಾನ ನಕ್ಷತ್ರ ಆ ರೇಖೆ ಹಾಯುವುದಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಸಂದ ಅವಧಿಯನ್ನು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿದ. ಈ ಅವಧಿಯ ಅರ್ಧವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಅಯನಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಬಿಂದುವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದರಿಂದ ಆ ನಕ್ಷತ್ರದ ಘಂಟಾವೃತ್ತಾಂಶವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. (ಎಸ್.ಎನ್.ಆರ್.ಎ.)

ಬ

ಬಂಗಾರಪೇಟೆ: ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು; ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಕೋಲಾರ ಉಪವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ರಾಬರ್ಟ್‌ಸನ್‌ಪೇಟೆ, ಬಂಗಾರಪೇಟೆ, ಕ್ಯಾಸಂಬಳ್ಳಿ, ಬೇತಮಂಗಲ, ಕಾಮಸಂದ್ರ, ಬೂದಿಕೋಟೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೋಬಳಿಗಳು. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪಟ್ಟಣಗಳಿವೆ. ಗ್ರಾಮಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 389. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 868 ಚ. ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 421058. ಉ.ಅ. 13^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 78.12ರಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸಣ್ಣ ಗುಡ್ಡಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿ ಪಾಲಾರ್. ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಹರಿದು ಬೇತಮಂಗಲ ಮತ್ತು ರಾಮಸಾಗರ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ನೀರು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಗುಂಡಲಪಳ್ಳಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಉತ್ತರ ಆರ್ಕಾಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ವಕ್ಕಲಗೇರಿ ಬೆಟ್ಟದ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ತೊರೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಮಾಲೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬೇಕಲ್ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಉಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡೂ ಬೂದಿಕೋಟೆಯ ಬಳಿ ಕೂಡಿವೆ. ಒಂದಾದ ನದಿಗೆ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ವಕ್ಕಲಗೇರಿ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ವೃಷಭಾವತಿ ನದಿ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದು ಕೊಪ್ಪ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಕಡನಟ್ಟದ ಬಳಿ ತಮಿಳುನಾಡನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ 69 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಣ್ಣು ಕೆಂಪುಜೇಡಿ, ದಪ್ಪ ಮರಳು ಮತ್ತು ನುರುಜುನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ಒಟ್ಟು 86,224 ಹೆ ನೆಲದಲ್ಲಿ 2,711 ಹೆ ಅರಣ್ಯ, 18,494 ಹೆ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ನೆಲ 31,245 ಹೆ. ಪಾಲಾರ್ ನದಿಯಿಂದ ಪೋಷಿತವಾಗುವ ಬೇತಮಂಗಲ ಮತ್ತು ರಾಮಸಾಗರ ಕೆರೆಗಳೂ ವೃಷಭಾವತಿಯಿಂದ ತುಂಬುವ ಕಾಮಸಂದ್ರ ಕೆರೆಯೂ ಹಲವಾರು ಸಣ್ಣ ಕೆರೆಗಳೂ ನೀರಾವರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಬಾವಿಗಳೂ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ನೀರೊದಗಿಸುತ್ತವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬೆಳೆಗಳು ರಾಗಿ, ಬತ್ತ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಈರುಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಬೇಳೆಕಾಳುಗಳು. ಮಾವು, ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹಲಗೆ, ಬಳಪ, ಸಿಮೆಂಟ್ ಕೊಳವೆ, ಸಾಬೂನು, ಹುಣಿಸೆ ಬೀಜದ ಪುಡಿ, ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಚೆನ್ನೈ ಬ್ರಾಡ್‌ಗೇಜ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಪಟ್ಟಣಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು ರಾಬರ್ಟ್‌ಸನ್ ಪೇಟೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 156961. ಇದು 1964ರ ವರೆಗೂ ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಸ್ಯಾನಿಟರಿ ಬೋರ್ಡಿನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿತ್ತು–ಆ ವರ್ಷ ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಳಿಸಿ ಇದಕ್ಕೊಂದು ಪುರಸಭೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಉರಿಗಾಂ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಪ್ರದೇಶವೂ ಈ ಪುರಸಭೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 1875ರಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಅದಿರು ತೆಗೆಯಲು ಮೊದಲನೆಯ ಸುರಂಗವನ್ನು ಕೊರೆಯಲಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆಯ ಕಾಲೇಜು ಶಾಲೆ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು ಇವೆ. ಬಂಗಾರಪೇಟೆ ಪಟ್ಟಣ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳ. ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ 78 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕೋಲಾರಕ್ಕೆ 18 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಚೆನ್ನೈ ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರು–ಕೋಲಾರ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ಮೇಲೆ ಇದೊಂದು ನಿಲ್ದಾಣ. ಬಂಗಾರಪೇಟೆಯಿಂದ ಉರಿಗಾಂ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಸುತ್ತಣ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಹಲವು ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳುಂಟು. ಭಾನುವಾರ ಸಂತೆಯ ದಿನ. ಇಲ್ಲಿ ಪುರಸಭೆ ಇದೆ. (ಪಿ.ಬಿ.)

ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿ: ಹಿಂದೂ ಸಾಗರದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕೊಲ್ಲಿಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಉ.ಅ. 5^0–22^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ 80^0–95^0 ನಡುವೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಲಂಕ ದೇಶಗಳು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಮಯನ್ಮಾರ್ ಮತ್ತು ಮಲಯ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರಭಾಗ ಇವೆ. ಶ್ರೀಲಂಕದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಿಂದ ಸುಮಾತ್ರ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರ ತುದಿಯವರೆಗೆ ಇದರ ದಕ್ಷಿಣ ಮೇರೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 21,72,000 ಚ.ಕಿಮೀ ಅಗಲ ಸು. 1600 ಕಿಮೀ, ಸರಾಸರಿ ಆಳ 790 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಗರಿಷ್ಠ ಅಳ 4,500 ಮೀ.

ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳು ಹಲವು, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಗಂಗ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇರವಾಡಿ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಗೋದಾವರಿ, ಮಹಾನದಿ, ಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ಕಾವೇರಿ, ಈ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುವುವು. ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಗಳು ಅಂಡಮಾನ್ ಮತ್ತು ನಿಕೋಬಾರ್. ಪ್ರಮುಖ ಭಾರತೀಯ ಬಂದರುಗಳು ಕೊಲ್ಕತ್ತ, ಕಡಲೂರು, ಕಾಕಿನಾಡ, ಮಚಲಿಪಟ್ಟಣ, ಚೆನ್ನೈ ಪಾರದೀಪ್ ಮತ್ತು ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣ.

ಭೌತಿಕಲಕ್ಷಣ: ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸು. 160 ಕಿಮೀ ಅಗಲದ ಖಂಡೀಯ ಮರಳು ದಿಬ್ಬವಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಇದು ಕಿರಿದಾಗುತ್ತದೆ. ತಳ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಇಳಜಾರಾಗಿದ್ದು ಮಟ್ಟಸವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಈಚಿನವರೆಗೂ ನಂಬಲಾಗಿತ್ತು. ಹಿಂದೂ ಸಾಗರದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಾಸ್ತವ ಸಂಗತಿಗಳು ಹೊರಬಿದ್ದಿವೆ. ನೀರಿನ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ, ಅಳ ಕಮರಿ ಮತ್ತು ನಾಲೆ ಇರುವುದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ನಿಕೋಬಾರ್–ಸುಮಾತ್ರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ 4500 ಮೀ ಆಳದ ಒಂದು ಕೊಳ್ಳವಿದೆ. ಕೊಲ್ಲಿಯ ತಲೆಯ ಬಳಿ ಅರಂಭವಾಗುವ ಕಮರಿ ಖಂಡೀಯ ಮರಳು ದಿಬ್ಬಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದಂತೆ 160 ಕಿಮೀ ದೂರ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಅಗಲ ಸು. 13 ಕಿಮೀ ಭಾರತ ತೀರದಿಂದಾಚೆಗೆ ಕಂಡುಬಂದಿರುವ ಕಮರಿಗಳ ಪೈಕಿ ಮಹಾನದಿ, ಕೃಷ್ಣಾ, ಸ್ವರ್ಣಮುಖಿ, ಪೆನ್ನಾರ್, ಮದ್ರಾಸ್, ನಾಗಾರ್ಜುನ, ಗೋದಾವರಿ ಮತ್ತು ಗೌತಮಿ ಕಮರಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಕೆಲವು ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸೀನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ (ಸು. 10,000–25,00,000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ) ರೂಪುತಳೆದವು.

ಈ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಭೌತಗುಣಗಳು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದು ಇದರ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ತೀರದಾಚೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಋತುಗಳಲ್ಲೂ ಏಕರೀತಿಯದಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಸಾಂದ್ರತೆ ವಸಂತ ಋತುವಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ, ಮೇಲಣ ನೀರಿನ ಚಲನೆಯ ದಿಕ್ಕು ಋತುವಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿಯೂ ನೈರುತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿಯೂ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಮಾನ್ಸೂನಿನ ಬದಲಾವಣೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಕ್ಟೋಬರಿನ್ನಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲೆ ಹಾಗೂ ಭರತದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಾಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ವರ್ಷ ಪೂರ ಸಮುದ್ರದ ಮಟ್ಟ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ವಂಶಧಾರಾ, ನಾಗಾವಳಿ, ವಶಿಷ್ಠ, ಗೋದಾವರಿ ಮತ್ತು ವೈನತೆಯಂ, ಕಾವೇರಿ, ಮುಖಜ ಭೂಮಿಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತೈಲ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಬಂಟ್ವಾಳ: ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಬಂಟ್ವಾಳ, ಪಾಣೆಮಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ವಿಟ್ಲ ಹೋಬಳಿಗಳು. 84 ಗ್ರಾಮಗಳಿರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 715 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 36120.

ಬಂಟ್ವಾಳ ತಾಲ್ಲೂಕು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಸಣ್ಣ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದಲೂ ವಿಶಾಲ ಮಟ್ಟಸ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯನದಿ ನೇತ್ರಾವತಿ. ಇದು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಮಂಗಳೂರು ಬಳಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವುದು. ಬಂಟ್ವಾಳದಿಂದ ಮಂಗಳೂರಿನವರೆಗೆ ಈ ನದಿ ಜಲಮಾರ್ಗವಾಗಿದೆ. ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 378 ಸೆಂಮೀ ನೇತ್ರಾವತಿ ನದಿಗೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಂಚಿಕಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಬಂಟ್ವಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಟ್ಟು 71,758 ಹೆ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ 6,103 ಹೆ. ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಿದ್ದು 23,528 ಹೆ. ಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 1,915 ಹೆ. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿದೆ. ಬತ್ತ, ಅಡಿಕೆ, ತೆಂಗು ಮತ್ತು ಗೋಡಂಬಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು. ರಾಗಿ, ಕೆಲವು ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಮೆಣಸು, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಶುಂಠಿ, ತರಕಾರಿಗಳನ್ನೂ ಮಿಶ್ರ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಕೋಕೋವನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಲಸು, ಪಪಾಯಿ, ಬಾಳೆ, ಮಾವು ಮುಂತಾದ ಫಲಗಳುಂಟು.

ಬೀಡಿ ತಯಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಹಂಚು, ಇಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಮಡಕೆ ಕುಡಿಕೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಜೇನು ಸಾಕಣೆ, ಪಶುಪಾಲನೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿವೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಅಂಚೆ ತಂತಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು, ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಸರ್ಕಾರಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆಸ್ಪತ್ರಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಆರೋಗ್ಯಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಇವೆ.

ನೇತ್ರಾವತಿ ನದಿಯ ಉತ್ತರ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಮಂಗಳೂರಿನ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸು. 25 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬಂಟ್ವಾಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 36829. ಸುತ್ತಲ ಮಂಗಳೂರು, ಪುತ್ತೂರು, ಕೇರಳದ ಮಂಜೇಶ್ವರ, ಕಾಸರಗೋಡು ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಸಂಪರ್ಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿವೆ. ಹಾಸನ–ಮಂಗಳೂರು ರೈಲು

ಮಾರ್ಗದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ನಿಲ್ದಾಣ ಬಂಟ್ವಾಳ. ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ನೇತ್ರಾವತಿ ನದಿ ಮೂಲಕ ಮಂಗಳೂರು ಬಂದರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಸರಕು ಸಾಗಣೆಯುಂಟು. ವಿದ್ಯುತ್, ಅಂಚೆ, ತಂತಿ, ಸರ್ಕಾರಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳ ಸಾಲಭ್ಯಗಳಿದ್ದು ಈ ಊರು ಪುರಸಭಾಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಬಂಡೀಪುರ: ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 19 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ವನ್ಯಮೃಗ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಕೇಂದ್ರದಿಂದಾಗಿ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಆನೆಗಳು ಹಿಂಡು

ಬಂಡೀಪುರ ವನ್ಯಮೃಗ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಕೇಂದ್ರ ಸು. 57 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಇದು 1941 ರಿಂದ ವೇಣುಗೋಪಾಲ ವನ್ಯಮೃಗ ಉದ್ಯಾನವನದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು–ನೀಲಗಿರಿ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 80 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದು, ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 1,022 ರಿಂದ 1,454 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ವರ್ಷದ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 90 ಸೆಂಮೀ ಉಷ್ಣತೆ 11^0–38^0 ಸೆ. ಇರುತ್ತದೆ. ಏಪ್ರಿಲ್ ಮತ್ತು ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆ. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಬಂಡೀಪುರದ ಕಾಡು ದಟ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಮರದ ಕಾಡು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಸಸ್ಯವರ್ಗ. ಸವನ್ನ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೆ ಇಲ್ಲಿ ತೇಗ, ಮತ್ತಿ, ದಿಂಡಲು. ಹೊನ್ನೆ, ಜಾಲಾರಿ, ಯತಿಗ, ಬೀಟೆ, ತಡಸಲು, ನೇರಳೆ ಬೂರುಗ ಮತ್ತು ತಾರೆ ಮರಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ

ಜಿಂಕೆಗಳು

ಗುಂಪಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಕಾಡಿನ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿವೆ. ಮರದ ಗುಂಪುಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಖಂಡವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಆನೆಹುಲ್ಲನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಸಣ್ಣ ಬುಗ್ಗೆಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ನೈರುತ್ಯ ಶೀತಮಾರುತ ಬರುವ ಮುನ್ನವೇ ಅವು ಬತ್ತಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಸದಾ ನೀರು ತುಂಬಿ ಹರಿಯುವ ಕೆಕ್ಕನ ಹಳ್ಳವೇ ಕಾಡಿನ ಮೃಗಗಳ ನೀರಿಗೆ ಆಧಾರ, ಈ ನದಿ ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಗಡಿರೇಖೆಯಂತಿದೆ. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೆಸರುಗುಂಡಿಗಳು ಕಾಡಾನೆಗಳಿಗೆ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮರಳು ಗಾಡಿನ ಓಯಸಿಸ್ ಇದ್ದಹಾಗೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಕಾಡಾನೆಗಳು ಬಂಡೀಪುರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಸರುಗುಂಡಿಯ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಝರಿಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಬಿದಿರುಮೆಳೆ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ವಾಸಸ್ಥಾನ. ವನ್ಯಮೃಗಗಳು ನೆಕ್ಕಲು ಬೇಕಾಗುವ ಉಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನನೆಲ ಈ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಹುಲಿರಕ್ಷಣೆ ಯೋಜನೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಒಂಬತ್ತು ಹುಲಿ ರಕ್ಷಣಾಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಡೀಪುರ ಅಭಯಾರಣ್ಯವೂ ಸೇರಿತ್ತು. ಈ ಯೋಜನೆಗೆ 36 ಲಕ್ಷ ರೂ. ಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಒದಗಿಸಿತ್ತು. ಬಂಡೀಪುರದ ವನ್ಯ ಮೃಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾವು ಕಾಣುವುದು ಆನೆ, ಕಾಡು ಕೋಣ, ಚುಕ್ಕೆಜಿಂಕೆ, ಬೊಗಳುವ ಜಿಂಕೆ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಕಾಡುನಾಯಿ, ನರಿ, ಮುಂಗುಸಿ, ಕಪ್ಪು ಮುಖದ ಮುಸುವ. ಆಗಾಗ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಕಾಡುಕುರಿ, ಕರಡಿ, ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಜೊತೆಗೆ ನವಿಲು, ಹಸುರು ಪಾರಿವಾಳ, ಮುಳ್ಳುಹಂದಿ, ಹೆಬ್ಬಾವು, ನಾಗರಹಾವು, ಹಸುರು ಹಾವು, ಮಂಡಲದ ಹಾವು ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಕಾಡೆಮ್ಮೆಗಳ ಹಿಂಡು

ವನ್ಯಮೃಗಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಚಿಯಿಂದ ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳುಗಳು ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾಲ. ಪ್ರವಾಸೀ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿರುವ ಬಂಡೀಪುರದಲ್ಲಿ ತಂಗಲು ಪ್ರವಾಸೀ ಮಂದಿರ ಇದೆ. ವನ್ಯಮೃಗಗಳನ್ನು ನೋಡಲು ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಸಹಾಯ ದೊರಕುತ್ತದೆ. *

ಬಂದರು: ಹಡಗು ತಂಗುಸ್ಥಳ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆದು, ಸರಕು ಮತ್ತು ಪ್ರಯಾಣಿಕರನ್ನು ಏರಿಸುವ ಮತ್ತು ಇಳಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೊಂದಿರುವ ಪಟ್ಟಣ ಅಥವಾ ನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದರು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಬಂದರು ಭೂಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಜಲಮಾರ್ಗ ಕೂಡುವ ಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಭೂಮಿಯಿಂದ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಒದಗಿಸುವ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಬಂದರುಗಳು ಹಡಗುಗಳ, ಸರಕು ಹಾಗೂ ಪ್ರಯಾಣಕರನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹಡಗುಕಟ್ಟೆ, ಮಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಬಂದರುಗಳು ದೇಶ–ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ನಡೆಯುವ ವಾಣಿಜ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಬಂದರುಗಳು ಹಡಗುಕಟ್ಟೆ, ಉಗ್ರಾಣಗಳು, ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲು, ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ, ಅಸಂಖ್ಯೆ ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಮತ್ತು ಸರಕುಗಳ ಸಾಗಣಿಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಹಾಗು ಉತ್ಪಾದಕ ಹಿನ್ನಾಡು ಕಟ್ಟಡಗಳು, ಸರಕುಗಳನ್ನು ಏರಿಸಲು ಮತ್ತು ಇಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ಇಂಧನ ಲಭ್ಯತೆ ಮುಂತಾದ ಮೂಲ ಸೌಲಭ್ಯ ಹೊಂದಿದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರುಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಭಾರತವು 6,100 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾದ ಸಮುದ್ರ ತೀರ ಹೊಂದಿದ್ದು 12 ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರುಗಳು, 184 ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಬಂದರುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರುಗಳು ನೇರವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರಕಾರದಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೆ, ಸಣ್ಣ ಬಂದರುಗಳನ್ನು ಆಯಾ ರಾಜ್ಯ ಸರಕಾರಗಳು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಂಡ್ಲ, ಮುಂಬಯಿ, ಮರ್ಮಗೋವ, ನವ ಮಂಗಳೂರು, ಕೊಚ್ಚಿ, ತುತಕುಡಿ, ಚೆನ್ನೈ, ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣ, ಪಾರಾದೀಪ, ಕೋಲ್ಕತ ಮತ್ತು ನವಶೇವಾ ಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರುಗಳು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಾಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರಕು–ಸೇವೆ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. (ಎಲ್.ಟಿ.ಎನ್.)

ಬಂದರು ಮತ್ತು ರೇವು: ಹಡಗುಗಳು ತೇಲುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಳವಾದ ನೀರಿದ್ದು ಸಮುದ್ರಯಾನಕ್ಕೆ ತಡೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ಗಾಳಿ ಮತ್ತು ಅಲೆಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಹಡಗುಗಳು ತಂಗಬಹುದಾದ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಬಂದರು (ಹಾರ್ಬರ್). ಈ ಎಲ್ಲ ಅನುಕೂಲತೆಗಳ

ಜೊತೆಗೆ ಹಡಗುಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನನ್ನು ಹೇರುವುದಕ್ಕೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಇಳಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಒಂದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಹಾಗೆ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿರುವ ಸ್ಥಳ ರೇವು (ಪೋರ್ಟ್). ಉಗಿ ತಿರುಬಾನಿಯ ವ್ಯಾಪಕ ಅನ್ವಯದಿಂದ ಸಮುದ್ರಯಾನ 19ನೇ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚ ವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಬಳಿಕ ಎಲ್ಲ ಬಂದರುಗಳೂ ರೇವುಗಳಾಗಿವೆ. ಜಲಯಾನ ಯೋಗ್ಯವಾದ ನದೀಮುಖಗಳಲ್ಲಿಯೋ ಸಮುದ್ರದ ಮರೆಯಾದ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿಯೋ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರೇವುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು ವಾಡಿಕೆ.

ರೇವುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಒಂದು ಹಡಗುಗಳು ನಿಲ್ಲುವ ಭಾಗ, ಇನ್ನೊಂದು ಹಡಗಿನ ಸರಕುಗಳ ವಿಲೇವಾರಿಯ ಭಾಗ, ಹಡಗು ರೇವಿಗೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಆರೋಗ್ಯಶಾಖೆಯ ವೈದ್ಯರು ಬಂದು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳಿಂದ ನರಳುವವರಿದ್ದರೆ ಅವರನ್ನು ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಕಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸರಕಿನ ಇಲ್ಲವೆ ಜನರ ಸಾಗಣೆಯ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ರೇವಿನ ಸಂಸ್ಥೆಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಹಡಗನ್ನು ಸರಪಳಿಗಳಿಂದ ಬೇಕಾದ ಕಡೆಗೆ ಎಳೆಯುತ್ತವೆ. ಜಗ್ಗುದೋಣಿಗಳು (ಟಗ್ಸ್) ದೊಡ್ಡ ಹಡಗುಗಳನ್ನು ಹಡಗು ಕಟ್ಟೆಗಳ (ಡಾಕ್ಸ್) ಒಳಕ್ಕೂ ಹೊರಕ್ಕೂ ಎಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಹಡಗು ಸಾಮಾನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಇಳಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಸಾಗಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಇಳಿದಾಣದ (ಕ್ವೇ) ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಸಾಮಾನನ್ನು ಬೇರೆಯ ದೋಣಿಗಳಿಗೆ ಎತ್ತಿ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಭರತದ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದರಿಂದ ಹಡಗುಕಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಕಾರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಒಳಗಿನಿಂದ ಬೇಕಾದಾಗ ಪಂಪುಗಳಿಂದ ನೀರನ್ನು ಎತ್ತಿ ಒಂದೇ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಎಲ್ಲ ರೇವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನೀರಿಲ್ಲದ ಹಡಗುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಡಗಿನ ರಿಪೇರಿಯನ್ನೂ ಸುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ (ಮೇಂಟೆನೆನ್ಸ್) ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ನೀರಿನ ಕೆಳಗಡೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇರುವ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಣಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಜಿನಿಯರುಗಳು ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವಶ್ಯವಾದ ಕಡೆ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಹಚ್ಚಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಡಗುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಸಿಹಿನೀರು ಎಣ್ಣೆ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಇವನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉಂಟು.

ರೇವಿಗೆ ಸಾಮಾನನ್ನು ಒಳನಾಡಿನಿಂದ ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ಇಲ್ಲವೆ ಆಮದು ಮಾಡುವ ಜನರು ಬರಲು ಯಾವಾಗಲೂ ಅವಕಾಶವಿರುವ ಹಾಗೆ ರೇಲ್ವೆ ಮತ್ತು ರಸ್ತೆಯ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿರಬೇಕು. ರೇಲ್ವೆ ಎಂಜಿನ್ನುಗಳು, ಮೋಟರುಗಳು ಮೊದಲಾದ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಇಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ 150ರಿಂದ 200 ಟನ್ ತೂಕ ಹೊರಬಲ್ಲ ಕ್ರೇನುಗಳು ದೊಡ್ಡ ರೇವುಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಉಕ್ಕಿನ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಕಪ್ಪಿಗಳ ಮೂಲಕ ಕೊನೆಯಿರದ ಬೆಲ್ಟ್ ಇಲ್ಲವೆ ಉಕ್ಕಿನ ಹಗ್ಗದ ಮೇಲೆ ಸಾಮಾನನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ಸಾಗುಪಟ್ಟಿಗಳು, ಸಣ್ಣ ಕ್ರೇನುಗಳು, ಕಪ್ಪಿಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಮಾನನ್ನು ಎತ್ತುವ ಹಾಯಿಸ್ಟುಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲಸದಾಳುಗಳಂತೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಸಿದ್ಧರಾಗಿರಬೇಕು.

ಬಂದರಿನ ವಿನ್ಯಾಸ: ಒಂದು ಬಂದರನ್ನು ಕಟ್ಟುವಾಗ ಆ ಸಮುದ್ರತೀರ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೊರಗಡೆಗೆ ತೆರೆದಿದೆ. ಗಾಳಿಯ ರಭಸ ಮತ್ತು ದಿಕ್ಕು, ಚಂಡಮಾರುತಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ, ಅಲೆಗಳ ಎತ್ತರ ಮತ್ತು ರಭಸ, ಭರತದ ಬಲ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಭರತದ ಏರಿಳಿತಗಳಿಗೆ ನಡುವೆ ಇರುವ ಅಂತರ ಮುಂತಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಮುದ್ರದ ಆಳ ಮತ್ತು ತಳದ ಇಳಿಜಾರನ್ನು ನೋಡಿ ತಳದಲ್ಲಿ ಕೊರೆದು ನೆಲವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಬಂದರಿನ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ ಗೊತ್ತಾದ ಒಂದು ಜಾಗವನ್ನು ಅಲೆಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುವುದು. ಅಲೆಗಳು ಸಂಚರಿಸುವ ದೂರ, ಗಾಳಿಯ ಬಲ ಮತ್ತು ಬೀಸುವ ಅವಧಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಅಲೆಗಳ ಎತ್ತರವಿರುತ್ತದೆ. ಆಳವಾದ ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾಲ ಬೀಸಿದರೆ 40 ನಾಟುಗಳ ವೇಗದ ಮಾರುತ 16 ಕಿಮೀ ದೂರ ಸಂಚರಿಸಿದಾಗ 2.1 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಅಲೆಯನ್ನೂ 160 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹೋದಾಗ 5.8 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಅಲೆಯನ್ನೂ 1600 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹೋದಾಗ 11 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಅಲೆಯನ್ನೂ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. 40 ನಾಟುಗಳೆಂದರೆ ಗಂಟೆಗೆ ಸು. 74 ಕಿಮೀ ವೇಗ. ಬಂದರಿನೊಳಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗುವ ಅಲೆಗಳ ಎತ್ತರವನ್ನು ಬಂದರಿನ ಅಗಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಕಲ್ಲಿನ ತಗ್ಗುಗೋಡೆಗಳಿಂದ ಅಲೆಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವುದರಿಂದ ತಗ್ಗಿಸಬಹುದು.

ಬಂದರುಗಳು ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿರಬಹುದು: ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರ ಶಿಲ್ಪದ ಸಹಾಯ ದೊರೆಕಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೆ ಮನುಷ್ಯನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರಬಹುದು. ಅವನ್ನು ಈ ಮುಂದಿನಂತೆ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು.

1. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಂದರುಗಳು: ಇವು ನೆಲದಿಂದ ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೆ ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿತವಾಗಿರಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಗಾಳಿಯ ಮರೆಯಲ್ಲಿರುವ ನೀರು ಹಡಗುಗಳು ನಿಲ್ಲುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸುತ್ತ ನೆಲವಿದ್ದು ಕಿರಿದಾದ ನಾಲೆಗಳು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ಸಮುದ್ರದ ಕೋಚುಗಳನ್ನು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಂದರುಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಕಡೆ ಹಡಗುಗಳ ಪ್ರವೇಶಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ ಲಂಗರು ಹಾಕಿ ನಿಲ್ಲುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲಿನ ವಾಣಿಜ್ಯಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಆಳ ಸಾಕಷ್ಟಿದ್ದರೆ ತುಂಬ ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ಸಾನ್‌ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೊ ಬಂದರು ಇಂಥ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಕೊಲ್ಲಿ 89 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ನೀರಿನ ವಿಸ್ತಾರ 104 ಚದರ ಕಿಮೀ ಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಉದ್ದ 322 ಕಿಮೀ ಕೊಲ್ಲಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಸ್ಯಾಕ್ರಮೆಂಟೊ ಮತ್ತು ಸ್ಯಾನ್‌ಜೋಕ್ವಿನ್ ನದಿಗಳು ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಇದರ ಗೋಲ್ಡನ್ ಗೋವ್ ಪ್ರವೇಶಮಾರ್ಗ 1.6 ಮೀ ಅಗಲ, ಗರಿಷ್ಠ ಆಳ 110 ಕಿಮೀ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಸೇತುವೆಗಳ ಕಣ್ಣಿನ ಅಗಲದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದಾದ 1280 ಮೀ ಕಣ್ಣಿನ ಗೋಲ್ಡನ್ ಗೇಟ್ ತೂಗುಸೇತುವೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಹಡ್ಸನ್ ನದಿಯ ಮುಖದಲ್ಲಿರುವ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನ ಬಂದರಿನ ಜಾಗವೂ ಹೀಗೆಯೇ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರತೀರ ಕೋಚುಕೋಚಾಗಿದ್ದು ಒಟ್ಟು 77 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ನೀರಿನ ವಿಸ್ತಾರವೂ ಆಳವೂ ಹೆಚ್ಚು. ಭರತದ ಏರಿಳಿತಗಳ ಅಂತರ ಬಂದರಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಹೊರಗಿನ ಬಂದರಿಗೆ ಒಂದು ಕಡೆ ನ್ಯೂಜೆರ್ಸಿ ಸಮುದ್ರತೀರವೂ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಲಾಂಗ್ ದ್ವೀಪವೂ ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರ ಪ್ರವೇಶ ಮಾರ್ಗ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ತೆರೆದಿದೆ. ಒಳಗಿನ ಬಂದರಿನ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸ್ಟೇಟನ್ ದ್ವೀಪಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಬ್ರೂಕ್‌ಲಿನ್ನಿಗೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ನ್ಯಾರೋಸ್ ಎಂಬ ನಾಲೆಯ ಮೂಲಕ ಪ್ರವೇಶ. ಈಚೆಗೆ ಈ ಬಂದರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಹಡಗುಗಳ ಅಳತೆ ಹೆಚ್ಚಿದ ಮೇಲೆ ಹೂಳು ಎತ್ತಿ ಸಮುದ್ರದ ನಾಲೆಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗೋಲ್ಡನ್ ಗೇಟ್ ಸೇತುವೆಗಿಂತಲೂ ಅಗಲವಾದ 1408 ಮೀ ಕಣ್ಣಿನ ನ್ಯಾರೋಸ್ ತೂಗುಸೇತುವೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂಬಯಿಯ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಂದರು ಮುಂಬಯಿ ದ್ವೀಪಕ್ಕೂ ಭೂಭಾಗಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಸುರಕ್ಷಿತವಾದ ಸಮುದ್ರದ ಶಾಖೆ. ಕೋಲ್ಕತ ಮತ್ತು ರಂಗೂನ್ ಈ ಎರಡು ನದಿಯ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಳ ಕಡಿಮೆಯಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮರುಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳು ತೊಂದರೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಸಿಂಗಾಪುರ ಪ್ರಾಚ್ಯದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವ ರೇವು, ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವೀಪಗಳಿಂದಾಗಿ ಬಂದರು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ. ನೀರಿನಆಳವೂ ಸಾಕಾದಷ್ಟಿದೆ. ಹೂಳು ಎತ್ತುವ ಪ್ರಮೇಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಂಗ್ ಕಾಂಗ್‌ದ್ವೀಪ ಕ್ಯಾಂಟನ್ ನದಿಯ ಮುಖದಲ್ಲಿದೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಸುರಕ್ಷಿತವಾದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಂದರಿದೆ. ಜಪಾನಿನ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರಾದ ಯಾಕೋಹಾಮ ಟೋಕಿಯೊ ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಅಗಾಧವಾದ ಅಲೆತಡೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕಾಯಿತು.

2. ಅಳಿವೆಯ ಬಂದರುಗಳು: ಕೊನೆಯ ಮಜಲಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನದಿಗಳು ದೊಡ್ಡ ಹಡಗುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುವಷ್ಟು ಆಳವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ಕಡೆ ಮರಳಿನ ದಿಣ್ಣೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ನದಿಗಳ ಆಳಸಾಕಷ್ಟಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಯ ನಾಲೆಗಳು ಆಳವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಮರ್ಸಿ ನದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೆ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಇರಬಹುದು. ಇಂಥ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರಗಳಿಂದ ಹೂಳು ಎತ್ತಿ ಆಳ ಸಾಕಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸಬಹುದು. ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಬಂದರು ನದೀಮುಖದಲ್ಲಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಇಲ್ಲಿ 7.3 ಮೀ ಆಳವಾದ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾದ ಪ್ರವೇಶ ಮಾರ್ಗವೇ 1885ರ ವರೆಗೂ ಸಾಕಾಗಿತ್ತು. 1892ರ ವೇಳೆಗೆ ನಾಲೆಯಿಂದ ಹೂಳುಎತ್ತಿ ಕನಿಷ್ಠ ಆಳವನ್ನು 9.1 ಮೀ ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ಏಳು ವರ್ಷಗಳ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಹೂಳು ಎತ್ತಿ ಕೃತಕವಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ನಾಲೆ ತೋಡಿ ನಾಲೆಯನ್ನು 12.2 ಮೀ ಆಳವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು 1939ರಲ್ಲಿ ಎರಡು ನಾಲೆಗಳನ್ನೂ ಇನ್ನೂ 1.5 ಮೀ ಆಳವಾಗಿ ತೋಡಿದರು.

3. ಲ್ಯಾಗೂನ್ ಮತ್ತು ಜೆಟ್ಟಿಯ ಬಂದರುಗಳು: ನದೀಮುಖಗಳು ಮತ್ತು ಲಗೂನುಗಳಲ್ಲಿ ಜೆಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ದಡಕ್ಕೆ ಲಂಬಕೋನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಬಂದರುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳಿಂದಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರವೇಶ ಮಾರ್ಗದ ಎರಡು ದಡಗಳನ್ನೂ ಅಲೆಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಆಗ ನದಿ ಒಳಕ್ಕೆ ತಂದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ನದಿಯಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಸರಿಯಾದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಸುವ ಕಾಮಗಾರಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣು ಬಂದರಿನ ಬಾಯಿಯ ಆಚೆಗೆ ಭರತದ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಂದರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡಲ ಚಾಚುವೂ ಕಿರಿದಾದ ಪ್ರವೇಶ ಮಾರ್ಗವಿರುವ ಲಗೂನಿನ ನಿಂತ ನೀರೂ ಇವೆ. ಈ ಪ್ರವೇಶ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೂಳು ತೆಗೆದು 9.1 ಮೀ ಆಳದ ನಾಲೆ ತೋಡಿ ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಭರ್ತಿಕಲ್ಲಿನ ಜೆಟ್ಟಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಬಂದರಿನೊಳಕ್ಕೆ ಬರುವ ನಾಲೆಯನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆ 305 ಮೀ ಉದ್ದದ ಭರ್ತಿಕಲ್ಲಿನ ಅಲೆತಡೆ ಕಟ್ಟಿ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕರಾಚಿಯ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಂದರಿನ ಪ್ರವೇಶಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಜೆಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹೂಳು ತೆಗೆದು ಒಳಗಡೆ ಆಳವಾದ ನೀರಿರುವ ಹಡಗಿನ ಭರ್ತಿ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

4. ಒಂದು ಅಲೆತಡೆಯಿಂದ ರಕ್ಷಿತವಾದ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಬಂದರುಗಳು: ಆಳವಾದ ನೀರಿರುವ ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದರಿದ್ದರೆ ಕೃತಕ ರಕ್ಷಣೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಳವೂ ಕಿರಿದೂ ಆದ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ದಡದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಅಲೆತಡೆ

ಕಟ್ಟಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಹಡಗುಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಪ್ರವೇಶಮಾರ್ಗ ಇಟ್ಟರೆ ಸಾಕಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕಡೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ರಕ್ಷಣೆಯಿದ್ದರೆ ಎದುರು ದಡದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರತೀರಕ್ಕೆ ಲಂಬಕೋನವಾಗಿ ಒಂದು ಅಲೆತಡೆ ಕಟ್ಟಿ ಅದರ ಕೊನೆಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಯ ಕಡೆಗೆ ಬಾಗಿಸಬಹುದು. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ತೀರದ ವಾಲ್ಪರೈಸೊ ಬಂದರಿನಲ್ಲಿ ಹಡಗಿನ ಭರ್ತಿಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಗವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು 1912ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಲೆತಡೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ 1930ರ ತನಕವೂ ಬಂದರಿನಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಇಲ್ಲಿ 55 ಮೀ ಆಳದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ 975 ಮೀ ಉದ್ದದ ಒಂದು ಅಲೆತಡೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕಾಯಿತು. ದಡದಿಂದ ಮರಳನ್ನು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಹೂಳೆತ್ತುವ ಯಂತ್ರಗಳಿಂದ ತೆಗೆದು 305 ಮೀ ಉದ್ದವೂ 46 ಮೀ ಎತ್ತರವೂ ಆದ ಏರಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಭರ್ತಿಕಲ್ಲನ್ನು ತುಂಬಿ ಈ ತಳಪಾಯದ ಮೇಲೆ ಅಲೆತಡೆಯ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು.

5. ಎರಡು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಅಲೆತಡೆಗಳುಳ್ಳ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಬಂದರುಗಳು: ಆಳವಾದ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಬಂದರುಗಳ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಎರಡು ದಡಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಅಲೆತಡೆಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಒಂದು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹಡಗುಗಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪೈಕಿ ಒಂದು ಅಲೆತಡೆಯನ್ನು ಕೊಂಚ ಮುಂದಕ್ಕೆ ನೂಕಿ ಹಿಂದಿನದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಆಚೆಗೆ ಚಾಚುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಹೆಚ್ಚು ರಕ್ಷಣೆ ದೊರೆಕುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಲಂಕದ ಕೊಲಂಬೊ ಕೃತಕ ಬಂದರಿನ ಅಲೆತಡೆಗಳು ಹಿಂದೂಮಹಾಸಾಗರದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮಾರುತಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. 128 ಮೀ ಉದ್ದವಾದ ಅಲೆತಡೆಯನ್ನು 1885ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದರು. ಆಮೇಲೆ 800 ಮೀ ಉದ್ದವಾದ ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನ ಅಲೆತಡೆಯನ್ನು 1892ರಲ್ಲಿಯೂ 330 ಮೀ ಉದ್ದವಾದ ಈಶಾನ್ಯದ ಅಲತಡೆಯನ್ನು 1906ರಲ್ಲಿಯೂ ಕಟ್ಟಬೇಕಾಯಿತು. 1912ರಲ್ಲಿ ನೈಋತ್ಯದ ಅಲೆತಡೆಯನ್ನು 550 ಮೀಟರಿನಷ್ಟು ಉದ್ದವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಬಂದರಿನ ಉತ್ತರ ಭಾಗವನ್ನು ನೈಋತ್ಯ ಮಾರುತಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಕಾಪಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಬಂದರಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 260 ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳು. ಇದರಲಿ ಹೂಳು ತೆಗೆದು ನೀರಿನ ಆಳವನ್ನು 9 ಮೀ ನಿಂದ 11 ಮೀ ವರೆಗೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

6. ತೆರೆದ ಸಮುದ್ರತೀರಗಳ ಮೇಲೆ ಕೃತಕ ಬಂದರುಗಳು; ನೈಸರ್ಗಿಕವಾದ ರಕ್ಷಣೆಯೇ ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಂದರುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂಥಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದರಿನ ಸುತ್ತಲೂ ಅಲೆತಡೆ ಕಟ್ಟಿ ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಮ ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಅಲೆತಡೆಗಳನ್ನು ದಡದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೆ ಸಮುದ್ರದ ಪ್ರವಾಹಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡ ಬರದಂತೆ ದ್ವೀಪಗಳ ಹಾಗೆ ಕಟ್ಟಬಹುದು.

ಭೂಮಧ್ಯಸಮುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಅಲೆಗಳೆ ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ತೀರದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಅಲೆತಡೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಂದುಗಳನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಲೆತಡೆಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದರಿಂದ ಒಳಗಿನ ಕಾಮಗಾರಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ.

ಶಿಕಾಗೊ, ಟೊರಂಟೊ ಮೊದಲಾದ ಅಮೆರಿಕದ ಮಹಾ ಸರೋವರದ ದಡಗಳ ಮೇಲಿನ ನೆಲದಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮುದ್ರತೀರಕ್ಕೆ ಸಮಾಂತರವಾದ ಅಲೆತಡೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಬಗೋಟ: ಕೊಲಂಬಿಯ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ಹಾಗೂ ಕೊಲಂಬಿಯದ ಕೊಂಡಿನಮಾರ್ಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರನಗರ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 2639 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ. $4^0 36'$ ಪ.ರೇ. $74^0 05'$ ಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 1578 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1945,448 (2004). ಸುತ್ತಲೂ ಪರ್ವತಗಳಿಂದಾವೃತವಾಗಿದ್ದು ಹವೆ ತಂಪಾಗಿರುವುದು.

ಬಗೋಟ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಹೆದ್ದಾರಿ ಮತ್ತು ವಾಯು ಮಾರ್ಗಗಳ ಉತ್ತಮ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದಿದೆ. ಇದೊಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಕಲೆ, ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರ ಕೂಡ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಅಥೆನ್ಸ್ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ನಗರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಟಲಿಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಸೈಮನ್ ಬೊಲಿವರನ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ನಗರ ಅನೇಕ ಹಳೆಯ ಹಾಗೂ ಹೊಸ ಮಾದರಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದಲೂ ಉದ್ಯಾನಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಬೊಲಿವರನ ನಿವಾಸವಾಗಿದ್ದು ಸುಂದರ ಮನೆಯಿರುವ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಪಾರ್ಕ್ ಬೊಗೋಟದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಾನ.

ತಂಬಾಕು, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಗಾಜು, ಬಟ್ಟೆ, ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳು, ಹಿಟ್ಟು, ಸಿಮೆಂಟ್, ಸಕ್ಕರೆ, ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳು, ಬಿಯರ್, ಬಣ್ಣ, ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳು, ಬೆಂಕಿಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಹಾಗೂ ಚಾಕೊಲೆಟ್ ಪ್ರಮುಖ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳು. *

ಬಣ್ಣದ ವಿಧಾನ : ವಿವಿಧ ಸಾಂದ್ರತೆ ಅಥವಾ ವಿವಿಧ ಎತ್ತರವನ್ನು ಭೂಪಟದ ಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ವಿಧಾನ (ಟಿಂಟ್ ಮೆಥಡ್). ಇದನ್ನು ಕ್ರೋರೋ ಕ್ರೊಮ್ಯಾಟಿಕ್ ವಿಧಾನವೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಸರಳ ವಿಧಾನ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗಾಢಹಸುರುಬಣ್ಣದಿಂದ, ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳನ್ನು ತೆಳು ಹಸುರು ಬಣ್ಣದಿಂದ, ಮರುಭೂಮಿಯನ್ನು ಕಂದುಬಣ್ಣದಿಂದ ತೋರಿಸಬಹುದು. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳ ವಿವಿಧ ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ಸಾಗರಗಳ ವಿವಿಧ ಆಳವನ್ನು ತೋರಿಸಲೂ ಸಹ ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಇದನ್ನೇ ಪದರ ಬಣ್ಣದ ವಿಧಾನವೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಈ ಬಣ್ಣಗಳ ಸೂಚಿಯನ್ನು ನಕ್ಷೆಯ ಒಂದು ಕಡೆ ಸೂಚಿಸಲಾಗುವುದು. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಬತ್ತ: ಪ್ರಪಂಚದ ಎರಡನೆಯ (ಗೋದಿಯ ಅನಂತರ) ಪ್ರಮುಖ ಆಹಾರ ಬೆಳೆ. ಇದು ಒರೈಸಸಟೈವಾ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹುಲ್ಲಿನ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯ. ಇದು ಮೂಲತಃ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಬೆಳೆ. ಬತ್ತದ ಮೂಲಸ್ಥಾನ ಚೀನ ಅಥವಾ ಭಾರತ ಎಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬತ್ತವನ್ನು ಮಾನವನ ಆಹಾರ, ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಮದ್ಯ ತಯಾರಿಸಲು ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಬತ್ತದ ಉಪವಸ್ತುಗಳಾದ ತೌಡು ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲನ್ನು ದನಕರುಗಳ ಮೇವಿಗಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಬತ್ತದ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಕಾಗದ, ಚಾಪೆ, ಟೋಪಿ, ಸೌಂಡ್‌ಪ್ರೂಫ್, ಗೋಡೆ, ಗುಡಿಸಲುಗಳ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಣಬೆ ಬೆಳೆಯಲು ಬಳಸಲಾಗುವುದು.

ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯಲು ಬೇಕಾಗುವ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಂಶಗಳು: ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯಲು 21^0 ಯಿಂದ 24^0 ಸೆ. ಉಷ್ಣಾಂಶ ಮತ್ತು 100 ರಿಂದ 150 ಸೆಂಮೀ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಇರಬೇಕು. ಬತ್ತದ ಸಸಿಯ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಸು. 6 ಸೆಂಮೀ ನೀರು ಸದಾ ನಿಂತಿರಬೇಕು. ಮೆಕ್ಕಲು ಅಥವಾ ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಬಹಳ ಸೂಕ್ತ, ನೀರಾವರಿ, ಸಮತಟ್ಟಾದ ನೆಲ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕರು ಬೇಕು.

ಬತ್ತದ ವಿಧಗಳು: ಬತ್ತವನ್ನು ಬಣ್ಣ, ಆಕಾರ, ಗಾತ್ರ, ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುವ ಕ್ರಮದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಬತ್ತವನ್ನು ಜಪಾನಿಕಾ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಕಾ ಎಂದೂ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುವ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದ ಬತ್ತ ಮತ್ತು ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶದ ಬತ್ತ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜಪಾನಿಕ ಬತ್ತ: ಇದು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಬೆಳೆ. ಇದು ಗಿಡ್ಡವಾಗಿದ್ದು ಕಾಳು ದುಂಡಾಗಿ ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ಸಾರಜನಕಾಂಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಅಲ್ಪಾವಧಿಯ ಬೆಳೆ. ಸಾಲಾಗಿ ನಾಟಿಮಾಡಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಇಳುವರಿ ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಇಂಡಿಕಾ ಬತ್ತ: ಇದನ್ನು ವಿವಿಧ ವಾಯುಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಬೆಳೆ. ಇದರ ಕಾಳು ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಪಿಷ್ಟಾಂಶವಿದೆ. ಅವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ಇಳುವರಿ ಕಡಿಮೆ.

ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದ ಬತ್ತ: ಇದನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಪಾನಗಳಂತೆ ರಚಿಸಿದ ಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುವ ಕ್ಷೇತ್ರ ಅತಿಕಡಿಮೆ.

ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶದ ಬತ್ತ: ಇದನ್ನು ನದಿ ಬಯಲು, ಮುಖಜಭೂಮಿ, ಮತ್ತು ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ನೀರಾವರಿ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ನಾಟಿವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುವ ಕ್ಷೇತ್ರ ಹೆಚ್ಚು.

ಬತ್ತವನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಚೀನ, ಭಾರತ, ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ, ಜಪಾನ್, ಥೈಲೆಂಡ್, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಕೊರಿಯ, ವಿಯೆಟ್ನಾಂ, ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಲಂಕಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾನ್ಸೂನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬತ್ತದ ಬೇಸಾಯ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ಟಿ.ಬಿ.)

ಬದಲಿಕೆಯ ತತ್ತ್ವ: ಆರ್ಥಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ನಿಯಮ. ಇದು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಅನುಭೋಗ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದೆ. ಮಾನವನ ಬಯಕೆಗಳು ಅಪರಿಮಿತವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಲಭ್ಯವಿರುವ ಸಾಧನಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಕೊರತೆ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಯಕೆಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸ್ಪರ್ಧಿಯಾಗಿವೆ. ಪರಿಮಿತ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಬಯಕೆಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಕೆಲವೇ ಬಯಕೆಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನುಭೋಗಿ ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ವಿವೇಕಯುತವಾಗಿ ಹಣವನ್ನು ಬಳಸಿ ತಾನು ಕೊಳ್ಳುವ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಗರಿಷ್ಠ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವನು ವಸ್ತುವಿಗೆ ನೀಡುವ ಬೆಲೆ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ದೊರೆಯುವ ತುಷ್ಟಿ ಗುಣವನ್ನು ಹೋಲಿಕೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನೇ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ತಾನು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಇಚ್ಛಿಸುವ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ತುಷ್ಟಿ ಗುಣವನ್ನು ಲಭ್ಯವಿರುವ ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳ ತುಷ್ಟಿಗುಣದೊಡನೆ ಅನುಭೋಗಿ ಹೋಲಿಕೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ತಾನು ಕೊಡುವ ಹಣಕ್ಕೆ ಯಾವ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ತನಗೆ ಗರಿಷ್ಠ ತುಷ್ಟಿಗುಣ ದೊರೆಯುವಂತಿರುತ್ತದೆಯೋ ಆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವುದು ಅವನ ಗುರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವಿನೊಡನೆ ತುಲನೆ ಮಾಡಲು ಹಣ ಸಾಧನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಮೇರೆಗೆ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಗರಿಷ್ಠಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಅನುಭೋಗಿ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾದ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಅನುಭೋಗಿ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಮಿತವಾದ ಹಣವನ್ನು ವಿವಿಧ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡುವಾಗ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಸೀಮಾಂತ ತುಷ್ಟಿಗುಣ ಅದರ ಬೆಲೆಗೆ ಸಮವಾಗಿರುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಮಾತ್ರ ಅವನಿಗೆ ಗರಿಷ್ಠ ತೃಪ್ತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ವಿವಿಧ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಅನುಭೋಗಿ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಿದ ಹಣದಿಂದ ಗರಿಷ್ಠ ತೃಪ್ತಿ ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೆ. ಆ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳ ಅಂಚಿನ (ಸೀಮಾಂತ) ತುಷ್ಟಿ ಗುಣಗಳು ಅವುಗಳಿಗೆ ನೀಡುವ ಬೆಲೆಗಳಿಗೆ ಸಮವಾಗಿರಬೇಕು. ವಿವಿಧ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ವಿವಿಧ ಉಪಯೋಗಗಳಿಂದ ಸಿಗುವ ಸೀಮಾಂತ ತುಷ್ಟಿ ಗುಣ ಸಮವಾಗಿದ್ದಾಗ ಅನುಭೋಗಿಗೆ ಗರಿಷ್ಠ ತೃಪ್ತಿ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ತತ್ವವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಸಮ ಸೀಮಾಂತ ತುಷ್ಟಿಗುಣ ನಿಯಮ ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಈ ನಿಯಮವನ್ನು ಬದಲಿಕೆಯ ನಿಯಮ (ದಿ ಲಾ ಆಫ್ ಸಬ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಷನ್) ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅನುಭೋಗಿಯು ಕಡಿಮೆ ತುಷ್ಟಿಗುಣವಿರುವ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ತುಷ್ಟಿಗುಣವಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಸೀಮಾಂತ ತುಷ್ಟಿಗುಣವನ್ನು ಅನುಭೋಗಿಯು ಹೋಲಿಸುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಸೀಮಾಂತ ಹೋಲಿಕೆಯ ನಿಯಮ (ದಿ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ ಆಫ್ ಮಾರ್ಜಿನಲ್ ಕಂಪ್ಯಾರಿಸನ್) ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅನುಭೋಗಿ ತಾನು ಸೇವಿಸುವ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಪರಮಾವಧಿ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಗುರಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಗರಿಷ್ಠ ತೃಪ್ತಿಯ ನಿಯಮ (ದಿ ಲಾ ಆಫ್ ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮಮ್ ಸ್ಯಾಟಿಸ್‌ಫ್ಯಾಕ್ಷನ್) ಎಂತಲೂ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಬದಲಿಕೆಯ ನಿಯಮ ಅನುಭೋಗಿಯ ವರ್ತನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಮುಖ ನಿಯಮವಾಗಿದೆ. ಆಲ್ಫ್ರೆಡ್ ಮಾರ್ಷಲ್‌ನಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ನಿಯಮ ಇಳಿಮುಖ ಸೀಮಾಂತ ತುಷ್ಟಿಗುಣ ನಿಯಮದಿಂದ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮಿದೆ. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ನಿಯಮ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದುವಾಗಿದೆ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ನಿಯಮವೇ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗೆ ಗುರಿಯನ್ನು ತೋರುವಂತಹುದಾಗಿದೆ. **(ಹೆಚ್.ಆರ್.ಕೆ.)**

ಬನವಾಸಿ: ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ ಶಿರಸಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರಾಮ. ಕಸಬೆಯಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಸು. 22 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ವರದಾನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6138. ಇದು ಕದಂಬರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಈಗಿನ ಗ್ರಾಮದೊಳಗೆ, ವರದಾನದಿಯಿಂದ ಅನತಿದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮಧುಕೇಶ್ವರಾಲಯ ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಸ್ತು ನಿರ್ಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಇದು ಕದಂಬ, ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ, ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ, ವಿಜಯನಗರ ಮತ್ತು ಸೋದೆ ದೊರೆಗಳ ಕಾಲದ ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಆವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಸದಾಶಿವ ಮಂದಿರ ವಿಜಯನಗರ ಅರಸರ ಕಾಣಿಕೆ. **(ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)**

ಬನಾಸ್ ಕಂಠಾ: ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತರದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಹಾದು ಹೋಗುವ ಬನಾಸ್ ನದಿಯಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಭಾರತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆದ ತರುವಾಯ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಮುಸ್ಲಿಂ ಹಾಗೂ ರಜಪೂತ್ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳನ್ನೂ ಜಾಗೀರುಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 12,702 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2502843. ಕಚ್ ನಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಆರಾವಳಿ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ ಬನಾಸ್ ಕಂಠಾದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ರಾಜಸ್ಥಾನ ರಾಜ್ಯವಿದೆ. ಥಾರ್ ಮರುಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಮತಲ ಪ್ರದೇಶ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟು ನೆಲ ಬಂಜರು. ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯಗಳೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳೂ ಇವೆ, ರಾಗಿ ಮತ್ತು ಗೋದಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಮೋಪು, ಮರಮುಟ್ಟುಗಳು ಮತ್ತು ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆ ಮುಖ್ಯ ರಫ್ತುವಸ್ತುಗಳು. ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಉತ್ತಮ ಶಿಲೆಗಳು ಸಿಗುವ ಕಲ್ಲುಗಣಿಗಳು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗಗಳು ಉತ್ತಮವಾಗಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಪಾಲನಪುರ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲವು ಪಟ್ಟಣಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ ರೈಲ್ವೆ ಮಾರ್ಗದ ಮೇಲಿವೆ. ಪಾಲನಪುರ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ. ಇದೊಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಪಟ್ಟಣ. **(ಎಚ್.ಜಿ.ಎ.)**

ಬನ್ನೂರು: ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ 23 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಯ ಎಡದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪಟ್ಟಣ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 23190.

ಇದು ಕುರಿಸಾಕಣಿಕೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಬನ್ನೂರು ತಳಿ (ಬಂಡಲೂರು ತಳಿ) ಎಂಬ ವಿಶೇಷ ತಳಿಯ ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೇಡಿಕೆ ಇದೆ. ಈ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಭಾನುವಾರ ಸಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸುತ್ತಲೂ ಗದ್ದೆ ತೋಟಗಳಿಂದ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿರುವ ಈ ಊರಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆಕಾಲೇಜು ಇವೆ. ಕಾವೇರಿ ನದಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಸೇತುವೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಈ ಊರು ಮೊದಲು ಹಳೆಯ ಅಷ್ಟಗ್ರಾಮ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. 1882ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ತಿರುವಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಪೌರಸಭೆ ಇದೆ. **(ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)**

ಬನ್ನೇರುಘಟ್ಟ: ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆನೇಕಲ್ಲು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ. ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3958.

ಸರ್ಕಾರದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ ಯೋಜನೆಯನ್ವಯ ಬನ್ನೇರುಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನದ ಒಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶ ಸು. 129 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ ನಾನಾಜಾತಿಯ ಮರಗಿಡಗಳುಂಟು. ದೇಶದ ಹಲವು ಭಾಗಗಳಿಂದ ತಂದ ವಿವಿಧ ಕಾಡುಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದು ಈ ಯೋಜನೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಸಣ್ಣ ತೊರೆಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟೆಹಾಕಿ ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಫಾರಿ ಪಾರ್ಕ್‌ನ ನಿರ್ಮಾಣ ಈ ಯೋಜನೆಯ ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಶ. ಇಲ್ಲಿ ಸಿಂಹ, ಹುಲಿ, ಆಫ್ರಿಕನ್ ಗೊರಿಲ್ಲಾಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ ಅವುಗಳ ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅನುವು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ, ಮೊಸಳೆಕೇಂದ್ರ ಈ ಉದ್ಯಾನದ ಮತ್ತೊಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ಸ್ಥಳ. ಮೊಸಳೆಗಳ ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಕೃತಕ ಸರೋವರ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದರೊಳಗೆ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಮೊಸಳೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಲಾಗಿದೆ. *

ಬಯಲು ತಿಪ್ಪೆ: ಮನುಷ್ಯನ ದೈನಂದಿನ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ವಿವಿಧ ಮೂಲಗಳಿಂದ (ಮನೆ, ಕೃಷಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ) ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳು ಹೊರದೂಡಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿ ಹೊರದೂಡಲ್ಪಟ್ಟ ಅನಗತ್ಯವಸ್ತುಗಳ ಸಂಗ್ರಹ.

ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ಕಸದ ತೊಟ್ಟಿ (ನಗರ ಪಾಲಿಕೆಯ ಕಸದ ತೊಟ್ಟಿ) ಗಳೆಂದು ಕರೆದರೆ, ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತಿಪ್ಪೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ತಿಪ್ಪೆ ಅಥವಾ ತೊಟ್ಟಿಗೆ ಹಾಕುವ ವಸ್ತುಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಅವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಿರ್ಹಣೆಯು ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಮಾಲಿನ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಈ ತಿಪ್ಪೆಯ ವಸ್ತುಗಳೇ (ಗ್ರಾಮೀಣ) ಜೈವಿಕ ಕೃಷಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಗೊಬ್ಬರದ ಮೂಲಗಳು. ಉದಾ: ಸೆಗಣಿ, ಗೋಮೂತ್ರ, ಹುಲ್ಲು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಕರಗುವ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕರಗದಿರುವ ಎರಡೂ ರೀತಿಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮಿಶ್ರಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಜೈವಿಕ ಗೊಬ್ಬರವೇ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಲಿನಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ನಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಯಲು ತಿಪ್ಪೆಯ ವಸ್ತುಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಯು 3 ಹಂತಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. 1) ವಿವಿಧ ಆಕರಗಳಿಂದ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆ 2) ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸುವ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುವುದು 3) ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸುವುದು.

ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದ ಅನಂತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹಲವಾರು ಕ್ರಮಗಳ ಮೂಲಕ ನಾಶಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವನ್ನು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವನ್ನು ಆಳವಾದ ಗುಂಡಿ ತೆಗೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ಹೂಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಇವನ್ನು ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶ ಇಲ್ಲವೇ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಎಸೆಯುವ ಪದ್ಧತಿಯು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಎಸೆಯುವಿಕೆಯನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕರಗದಿರುವ ಘನತ್ಯಾಜ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಾಶಪಡಿಸಿದರೂ ಅದರಿಂದ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಅಪಾಯ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಹಾಗೆಂದು ಅವುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡದೆ ಮಾನವ ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನದ ನಿರ್ವಹಣೆ ಅಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವುಗಳ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಮರುಬಳಕೆ ಅಥವಾ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕರಗುವ ವಸ್ತುಗಳ ಪರ್ಯಾಯ ಬಳಕೆಯ

ಮೂಲಕ ತ್ಯಾಜ್ಯವಸ್ತುಗಳ ಗಾತ್ರದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಸಮತೋಲನವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತ ನಾಗರೀಕರನ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿಯೂ ವಸ್ತುವನ್ನು ಬಿಸಾಡುವ ಮುನ್ನ (ಒಂದು ಚಾಕ್ಲೇಟ್ ಕವರ್ ಸಹಿತ) ಯೋಚಿಸಿ ಬಿಸಾಡುವುದು ಚಿಂತಿಸಿ ಪುನರ್ ಬಳಸುವುದು ಅಗತ್ಯ. (ಕೆ.ಎಸ್.)

ಬಯೋಮ್: ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಾಯುಗುಣ ಪ್ರದೇಶದ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಜೀವಿಗಳ ಬೃಹತ್ ಸಮುದಾಯ. ಒಂದು ಜೀವಸಮುದಾಯ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರದ ಜೈವಿಕ ಸಮೂಹಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಅವು ಒಂದೇ ವಿಧದ ವಾಯುಗುಣದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ವಾಯುಗುಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗಳು ಜೀವ ಸಮೂಹವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತವೆ. ಅವು ಜಾಗತಿಕ ಜೀವ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸಲು ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಜೀವ ಸಮೂಹಗಳೆಂದರೆ ಉಷ್ಣ ವಲಯದ ಕಾಡುಗಳು, ಪರ್ಣಪಾತಿ ಕಾಡುಗಳು, ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು, ಸೂಚಿ ಪರ್ಣ ಕಾಡುಗಳು ಮತ್ತು ತಂಡ್ರಾ ಸಮುದಾಯಗಳು ಜಲ ಜೀವಸಮೂಹಗಳೆಂದರೆ ಸಮುದ್ರ, ನದಿ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಜೀವಸಮೂಹಗಳ ಭೌಗೋಳಿಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹವಾಮಾನದ ಅಂಶಗಳಾದ ಅವಪಾತ ಉಷ್ಣತೆ, ಸೂರ್ಯನಬೆಳಕು, ಮಳೆ ಮತ್ತಿತರ ಅಂಶಗಳು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಪ್ರಪಂಚದ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆ ಜೀವಿಸಮೂಹಗಳ ವಿಧಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ. ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 200 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಪರ್ಣಪಾತಿ ಕಾಡುಗಳು ಬೆಳೆಯಲು 100 ರಿಂದ 200 ಸೆಂಮೀ ನಷ್ಟು ಮಳೆ ಸಾಕು. 100 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಮತ್ತು ಕನಿಷ್ಠ 25 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮರುಭೂಮಿ ಜೀವಸಮೂಹಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಜೀವಸಮೂಹಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ: 1) ಭೂ ಜೀವಸಮೂಹಗಳು: ಭೂಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಜೈವಿಕ ರಾಶಿ ಜಲೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗಿಂತ ಸಂಪೂರ್ಣ ಭಿನ್ನವಾದವು. ಉಭಯವಾಸಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರುವವು. ಭೂ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿವಿಧ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣುವ ಜೀವಿ ನೆಲೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಜೀವ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ರೂಪಿತಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಹಲವು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಉದಾ: ಉಷ್ಣ ವಲಯದ ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣ ಅರಣ್ಯ ಅಥವಾ ಮಳೆ ಕಾಡುಗಳ ಜೀವಸಮೂಹ, ಪರ್ಣಪಾತಿ ಕಾಡುಗಳ ಜೀವಸಮೂಹ, ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಜೀವಸಮೂಹ, ಮರುಭೂಮಿ ಜೀವಸಮೂಹ ತಂಡ್ರಾ ಜೀವಸಮೂಹ.

ಉಷ್ಣವಲಯದ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣ ಅರಣ್ಯ(ಮಳೆಯ ಕಾಡುಗಳ) ಜೀವಸಮೂಹ: ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಇಕ್ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ 10^0 ಉ. ಮತ್ತು 10^0 ದ. ಅಕ್ಷಾಂಶ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಕಾಡುಗಳಿದ್ದು ಪ್ರಪಂಚದ 3 ಮುಖ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತಗೊಂಡಿವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ; ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಅಮೆಜಾನ್ ಮತ್ತು ಓರಿನೋಕೋ ನದಿಗಳ ಪ್ರದೇಶ, ಆಫ್ರಿಕದ ಕಾಂಗೋ ನೈಜರ್ ಮತ್ತು ಜಾಂಬೆಸಿ ನದಿಗಳ ಪ್ರದೇಶ, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಮಲೇಷ್ಯವಲಯ.

ಈ ಕಾಡುಗಳು ಅತಿ ದಟ್ಟವಾಗಿದ್ದು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭೇದದ ಜೀವ ಸಂಕುಲಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳೆಂದು ಸಹ ಕರೆಯುವರು. ಪ್ರಪಂಚದ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಪೈಕಿ ಅರ್ಧಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಈ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಕೇವಲ ಒಂದು ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 200 ಪ್ರಭೇದದ ಮರಗಳಿರಬಹುದು. ಕಾಡುಗಳು ದಟ್ಟವಾಗಿದ್ದು ಅನೇಕ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ಕಾಡಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ 50–100 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಮರಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಅತ್ಯಲ್ಪ ಬೆಳಕು ಮಾತ್ರ ವೃಕ್ಷಗಳ ವಿವಿಧ ಸ್ತರಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಕಾಡಿನ ತಳಭಾಗವನ್ನು ತಲುಪಿ ಅಲ್ಲಿನ ಅಲ್ಪ ಸಸ್ಯ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದು. ಈ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಋತುಭೇದಗಳು ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಖರ ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶ ಮತ್ತು ಮಳೆ ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ಹರಡಿರುತ್ತವೆ. ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಅಪ್ಪು ಸಸ್ಯಗಳು (ಆರ್ಕಿಡ್ ಸಸ್ಯಗಳು, ಜರೀಸಸ್ಯಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ) ಮತ್ತು ಅದರು ಬಳ್ಳಿಗಳು ಈ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮಳೆ ಕಾಡುಗಳ ಒಂದು ಬಗೆ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚೌಬೀನೆ ಮರಗಳಾದ ಎಬೊನಿ, ಬೀಟೆ, ಸಾಂಬಾರ ಸಸ್ಯಗಳಾದ ಲವಂಗ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ, ಜಾಯಿಕಾಯಿ ಮರಗಳು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಈ ರೀತಿಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಸೆಲ್ವಾಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ಎಲೆಗಳಿಂದ ತರಗು ಸಂಗ್ರಹಗೊಂಡು ತೇವವಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ಭಾಗಶಃ ಕೊಳೆತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ಅನೇಕ ಪೂತಿಜನ್ಯ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ (ಸ್ಯಾಪ್ರೊಫೈಟ್ಸ್) ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳಿಗೆ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಂದರೆ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಓಡಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಮರಗಳ ಮೇಲೆ ವಾಸಿಸುವಂಥವು. ಮೇಲಿನ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಕಶೇರುಕಗಳೆಂದರೆ ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಮರದ ಮೇಲಿನ ಕೋತಿ ಮತ್ತು ಕಾಡುಪಾಪ ಮುಂತಾದವುಗಳು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಈ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ಪರ್ಣಪಾತಿ ಕಾಡುಗಳ ಜೀವಸಮೂಹ: ಪ್ರಪಂಚದ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಪ್ರದೇಶಗಳೆರಡಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಉಷ್ಣವಲಯದ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಕಾಡುಗಳು ಪೂರ್ವ ಬ್ರೆಜಿಲ್, ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್, ಆಫ್ರಿಕದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಉಷ್ಣವಲಯ ಪ್ರದೇಶ, ಭಾರತದ ಮಧ್ಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿನ ಮರಗಳ ಎಲೆಗಳು ಉದುರುತ್ತವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಆನೆಗಳು, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಚಿರತೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ. ತೇಗ, ಜಾಲಾರಿ, ಹೊನ್ನೆ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ನೆಲ್ಲಿ, ಮುತ್ತುಗ ಮತ್ತು ನೇರಳೆ ಇವು ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಮರಗಳು.

ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಕಾಡುಗಳು ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಾರ್ಧ ಗೋಳಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ ತೀವ್ರವಾಗಿಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಂಜಿನಿಂದಲೂ ಆವೃತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಗಲವಾದ ಎಲೆಗಳ ಎಲ್ಮ್, ಮೇಪಲ್ ಮತ್ತು ಓಕ್ ಮರಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಬಗೆಬಗೆಯ ಕೀಟಗಳು, ಜೇಡಗಳು, ಹಕ್ಕಿಗಳು ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕ ಸಸ್ತನಿಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಣಿಗಳು.

ಹುಲ್ಲು ಗಾವಲು ಜೀವಸಮೂಹ: ಪ್ರಪಂಚದ ಶೇ 19 ರಷ್ಟು ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿವೆ. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಉಷ್ಣವಲಯ ಮತ್ತು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯ ಈ ಎರಡೂ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳು ಪ್ರಧಾನ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಎತ್ತರವಾದ ಮರಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳನ್ನು ಯುರೇಷಿಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಟೆಪಿ, ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರೈರೀ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಪಾಂಪಾಸ್, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ವೆಲ್ಡ್, ಹಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಪುಸ್ಟಜ್, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ಡೌನ್ಸ್, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಂಟನ್‌ಬರಿ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯುವರು.

ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಸವನ್ನಾ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ವಲಯದ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳ ಪ್ರಭೇದವಾಗಿರುವುದು ಹುಲ್ಲು. ಪೊದೆ ಹಾಗೂ ಗಿಡ್ಡವಾದ ಮರಗಳು ಆಹಾರವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಮರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ ಮತ್ತು ಕುಬ್ಜವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಹುಲ್ಲು ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ವಲಯದ ಸಸ್ಯವರ್ಗವನ್ನು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಸ್ಟೆಪ್ಪಿ ಎಂದೇ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಹುಲ್ಲಿನ ಎತ್ತರ 150 ರಿಂದ 250 ಸೆಂಮೀ. ಆಂಡ್ರೋಪೊಗನ್, ಪ್ಯಾನಿಕಂ ಸಾರ್ಗಾಸ್ಟ್ರಂ ಬಫೆಲೊ ಗ್ರಾಸ್ ಮೊದಲಾದವು ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಭೇದಗಳು. ಈ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಬಗೆಬಗೆಯ ಪ್ರಾಣಿ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ದನ, ಎಮ್ಮೆ, ಕುರಿ, ಮೇಕೆ, ಜಿಂಕೆ, ಮೊಲ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದವು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಸಹಜ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕ್ಷೀಣಿಸಿದ ರೀತಿಯ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಕಾಡು ಕಡಿದ ಅನಂತರ ಉದ್ಭವಿಸುವುದನ್ನು ಗುಜರಾತ್, ಹಿಮಾಲಯದ ತಪ್ಪಲು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಕೀಟಗಳ ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳು, ಮೊಲಗಳು ಮೊದಲಾದ ದಂಶಕಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಸಸ್ಯಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹಾಗೂ ಹಾವುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯ.

ಮರುಭೂಮಿ ಜೀವಸಮೂಹ: ವಾರ್ಷಿಕ 25 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಮರುಭೂಮಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಮರುಭೂಮಿಗಳು ಉಷ್ಣವಲಯ, ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯ ಹಾಗೂ ಶೀತವಲಯ ಹೀಗೆ ಮೂರು ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಮರುಭೂಮಿಗಳೆಂದರೆ ಆಫ್ರಿಕದ ಸಹರ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಮಹಾ ಮರುಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯ ದೇಶಗಳ ಮರುಭೂಮಿಗಳಾದ ಅರೇಬಿಯ ಮುಂತಾದವುಗಳು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಥಾರ್ ಮರುಭೂಮಿಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗಕ್ಕೆ ಉಷ್ಣ ಪೋಷಿತ ಸಸ್ಯವರ್ಗವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳು ವಿರಳ. ಇಲ್ಲಿ 3 ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯವರ್ಗವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು:

ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಹಸುರಾಗಿರುವ ಸಸ್ಯವರ್ಗ, ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಮತ್ತು ಪೊದೆಗಳಂತಹ ಸಸ್ಯವರ್ಗ.

ಮರುಭೂಮಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಂದರೆ ಒಂಟೆ, ಮೊಲ, ಇಲಿ, ನರಿ, ಗೂಬೆ, ಡೇಗೆ, ಮರುಭೂಮಿಯ ಹಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹಾವುಗಳು.

ತಂಡ್ರಾ ಜೀವಸಮೂಹ: ಟೈಗಾ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸದಾ ಹಿಮದಿಂದಾವೃತ ಅರ್ಕ್ಟಿಕ್ ಧ್ರುವ ಪ್ರದೇಶವೇ ತಂಡ್ರ, ಸದಾ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಈ ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಬಹುವಿರಳ. ಅಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಾವಧಿಯ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವಂತಹ ಮರಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೋ ಮತ್ತು ಬರ್ಚ್ ವೃಕ್ಷಗಳಿವೆ. ಹಲವು ಕುರುಚಲು ಸಸ್ಯಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಹೂ, ಹಾವಸೆ, ಹುಲ್ಲು, ಕೊನ್ನಾರಿ, ಲಿಲ್ಲಿ, ಸಪ್ಪೆ, ಬಟರ್‌ಕಪ್ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಪೊದೆಗಳಂತೆ ಬೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಇತರೆ ಕೆಲವು ಸಸ್ಯಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ತಂಡ್ರಾದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿರುವ ಭೂ ಕೆಳಸ್ತರ. ಇದಕ್ಕೆ ಪರ್ಮಾಫ್ರಾಸ್ಟ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅಲಾಸ್ಕ, ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಜೀವಸಮುದಾಯವಿದೆ. ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಪೈನ್ ಮಾದರಿಯ ತಂಡ್ರ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಕೀಟಗಳಿಗೆ, ಹಕ್ಕಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಸ್ತನಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ತಾಣವಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ಧ್ರುವ ಕರಡಿ, ಧ್ರುವ ತೋಳ, ಧ್ರುವನರಿ, ನಾಯಿ, ವೃಷಭ, ಹಿಮಸಾರಂಗ ಹಾಗೂ ಕ್ಯಾರಿಬೂ ಸಾರಂಗಗಳು.

2. ಜಲ ಜೀವಸಮೂಹ: ಭೂಮೇಲ್ಮೈನ ಶೇ. 71 ಭಾಗ ಸಾಗರ–ಸಮುದ್ರಗಳಿಂದಾವೃತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಭೂಮಂಡಲದ ಜೀವ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ 2/3 ಭಾಗ ಜಲರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜಲ ಜೀವಸಮೂಹ ಭೂಜೀವ ಸಮೂಹಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಗುಣ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಅವು ಆಳವಿಲ್ಲದ ಹಾಗೂ ಆಳವುಳ್ಳ ಜಲರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಜೀವಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇವುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಜಲರಾಶಿಗಳ ಉಷ್ಣಾಂಶ, ಲವಣತೆ, ಚಲನೆ, ಪೋಷಕ ವಸ್ತುಗಳು, ತಳದ ಸ್ವರೂಪ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿದೆ.

ಜಲ ಜೀವಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಹಲವು ಪ್ರಕಾರಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ವಿಂಗಡಣೆ ಜಲಜೀವಿಗಳ ನೆಲೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿದೆ. ನೆಲೆ ಸಮುದ್ರ ಪರಿಸರವನ್ನಾಧರಿಸಿದೆ. ಸಮುದ್ರ ಪರಿಸರ ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕು, ಪೋಷಕಾಂಶಗಳ ಲಭ್ಯತೆ, ಇಂಗಾಲದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್, ಆಮ್ಲಜನಕಗಳ ಹಂಚಿಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಜೈವಿಕ ಸಮುದಾಯಗಳನ್ನು ಮೂರು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಪ್ಲವಕ (ಪ್ಲಾಂಕ್ಟನ್) 2. ಈಜಬಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿ (ನೆಕ್ಟಾನ್) 3. ಆಳದ ನೀರಿನ ಜೀವಿ (ಬೆಂಥಾಸ್).

ಸಮುದ್ರ–ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿ ತೇಲುವ ಮತ್ತು ಸಂಚಲನವುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಗಳೇ ಪ್ರಲವಕಗಳು. ಇವುಗಳನ್ನು ಸಸ್ಯ ಪ್ಲವಕ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಪ್ಲವಕಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಸಸ್ಯಪ್ಲವಕಗಳು ಡೈಟಮ್, ಡಿಗೊಫ್ಲಾಗೆಲ್ಲೇಟ್ ಹಾಗೂ ಶೈವಲ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿವೆ. ಇವು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಸ್ಯಗಳಾದರೂ ಪುನರುತ್ಪತ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವು. ಹೀಗಾಗಿ ಅವು ಸಮುದ್ರ ಜೈವಿಕ ಸಮತೋಲನದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಣಿ ಪ್ಲವಕದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಕುಲಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಅವು ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ ಹಾಗೂ ಬೃಹತಾಕಾರವುಳ್ಳವೂ ಆಗಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಸಸ್ಯಹಾರಿ, ಮಾಂಸಹಾರಿ ಮತ್ತು ಉಭಯಹಾರಿಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಸಸ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಣಿ ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಪಾತ್ರ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ.

ದೊಡ್ಡದೂ ಪ್ರಬಲವೂ ಹಾಗೂ ತೇಲುವ–ಈಜುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳೇ ಎರಡನೆಯ ವರ್ಗ. ಉದಾ: ಮೀನುಗಳು. ಇವು ಸಮುದ್ರ–ಸಾಗರಗಳಲ್ಲ ಸಂಚರಿಸುವವು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಪ್ಲವಕ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ. ಇವೆಲ್ಲ ಕಶೇರುಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಪ್ರಭೇದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ.

ಆಳದ ನೀರಿನ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇಧಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು 200ಮೀ ಆಳ ಅಥವಾ ಸಾಗರ ತಳದಲ್ಲಿ ಬದುಕುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಮುದ್ರತಳದ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನುವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಸಮುದ್ರ ಕಳೆ, ಶೈವಲ, ಈಲ್‌ಗ್ರಾಸ್ ಮತ್ತು ಟರ್ಟಲ್ ಗ್ರಾಸ್ ಪ್ರಮುಖ ಸಸ್ಯಗಳು. ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವುಗಳಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.)

ಬರಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆ ಅಸಮತೋಲನದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅಂದರೆ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆದರೆ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅತೀ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದ ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಮಳೆಯ ವಿರಳತೆಯಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಭೂ ಪ್ರದೇಶದ ಸು. 1/5 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಮಳೆಯ ವಿರಳತೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿವೆ. ಮಳೆಯ ಕೊರತೆಯೇ ಬರಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರವು ಗ್ರಾಮೀಣ ಕೆಲಸಗಳ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಆರ್.ಡಬ್ಲ್ಯೂಪಿ (ರೂರಲ್ ವರ್ಕ್ಸ್ ಪ್ರೋಗ್ರಾಂ) ಆರಂಭಿಸಿತು (1970). ಇದು ಒಂದು ಉದ್ಯೋಗ ಆಧಾರಿತ ಯೋಜನೆಗಾಗಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗದ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು. ಮಣ್ಣಿನ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದು, ಅರಣ್ಯೀಕರಣ, ರಸ್ತೆ, ಕಾಮಗಾರಿ, ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ನೀಡುವ ಯೋಜನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ 1972–73ರ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಆರ್.ಡಬ್ಲ್ಯೂಪಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಕೆಲಸಗಳ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಆಧುನೀಕರಿಸಿ ಬರಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಯೋಜನೆ (ಡ್ರಾಟ್ ಪ್ರೋನ್ ಏರಿಯಾ ಪ್ರೋಗ್ರಾಂ) ಎಂಬ ಹೊಸ ಹೆಸರನ್ನು ನೀಡಲಾಯಿತು. ಬರಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಯೋಜನೆ (ಡಿಪಿಎಪಿ)ಯು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವ ಯೋಜನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಗಮನ ಹರಿಸಿ, ಬರದ ಸಮಸ್ಯೆ ಮತ್ತು ನಿರುದ್ಯೋಗದ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಶಾಶ್ವತ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತು. ಬರಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಯೋಜನೆಯ (ಡಿಪಿಎಪಿ) ಕಾರ್ಯಗಳು ಜಿಲ್ಲಾ ಗ್ರಾಮೀಣಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದೊಂದಿಗೆ (ಡಿಆರ್‌ಡಿಎ) ನಿರ್ವಹಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿವೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ ಬರಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಭೂಮಿ, ನೀರು, ಜೀವಿಗಳು ಮತ್ತು ಮಾನವ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಮಿತ ಬಳಕೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುವುದಾಗಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಪರಿಸರದ ಸಮತೋಲನದೊಂದಿಗೆ ಸಂರಕ್ಷಿಸಲು ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡುವುದು.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಯೋಜನೆ 13 ರಾಜ್ಯಗಳ 155 ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಮತ್ತು 947 ತಾಲ್ಲೂಕು (ಬ್ಲಾಕ್)ಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಹಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ಯೋಜನೆ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಶೇ. 50:50 ರ ಅನುಪಾತದಲ್ಲಿ ಯೋಜನಾ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಬರಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಯೋಜನೆಯು 1974–75 ಮತ್ತು 1979–80 ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ 384 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಯೋಜನಾ ವೆಚ್ಚವನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ 328.66 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಯಮಾಡಿತ್ತು. ಆರನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ (1980–85) ಬರಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಯೋಜನೆಗೋಸ್ಕರ (ಡಿಪಿಎಪಿ) 350 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಯೋಜನಾ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಆದರೆ 310 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಯಮಾಡಿತ್ತು. ಏಳನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು 426.76 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಯೋಜನಾ ವೆಚ್ಚ ಹೊಂದಿತ್ತು. 459.45 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಯಮಾಡಿತ್ತು.

ಈ ಯೋಜನಾವಧಿಯಲ್ಲಿ 2,23,685 ಸಾವಿರ ಹೆಕ್ಟೇರ್‌ಗಳನ್ನು ನೀರಾವರಿಯನ್ನಾಗಿಸಲು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ದುರದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ಬರ ಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳು ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆಯೆಂದು ಹಲವಾರು ಅಧ್ಯಯನ ತಂಡಗಳು ತಿಳಿಸಿವೆ. ದೊಡ್ಡ ಹಿಡುವಳಿದಾರರು, ಹೆಚ್ಚು ಸಂಪತ್ಭರಿತರಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಆಧುನಿಕ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಬೇಗ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿದಾರರು, ಬಂಡವಾಳದ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವರು ಮತ್ತು ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರು ಆದ ಕಾರಣ ಅವರು ನಿಧಾನ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ ಆದ ಕಾರಣ ಬರಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಹಿಡುವಳಿಗಾರರು, ಲೇವಾದೇವಿಗಾರರು ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ಕಡಿಮೆ ನಷ್ಟವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಆದರೆ ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿದಾರರು ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ತೊಡಗಿಸಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬರದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ನಷ್ಟವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಎಚ್.ಆರ್.ವಿ.)

ಬರುಂಡಿ: ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ರಾಷ್ಟ್ರ, 1962 ಜುಲೈ 1 ರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಯಿತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬರುಂಡಿ ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ಅಧೀನಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟು ಆಡಳಿತ ಭಾಗವಾಗಿ, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಶ್ವಾಸ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಬರುಂಡಿ ಒಂದು ಭೂವೇಷ್ಟಿತ ದೇಶ. ಇದರ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹಿಂದು ಮಹಾಸಾಗರ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೀನ್ಯ ಮತ್ತು ಉಗಾಂಡ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಜೈರೆ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತಾಂಜಾನಿಯ ದೇಶಗಳ ಜೊತೆ ಗಡಿ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ದ.ಅ. 2^0 ಯಿಂದ 5^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 30^0 ಯಿಂದ 35^0 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನೀಕರಣವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 27,834 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 86,91,005 (2009). ರಾಜಧಾನಿ ಬುಜಂಬುರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 300,000. ಗಿಟಟಾ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ನಗರ.

ಭೌಗೋಳಿಕ ಲಕ್ಷಣ: ಬರುಂಡಿಯ ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ 3 ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿ ತೀರ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ದ್ವೀಪಗಳು. ಕರಾವಳಿ ಸು. 400 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ, 50 ರಿಂದ 100 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಇದೆ.. ಇದರ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 183 ಮೀ ಈ ಭಾಗ ಅಧಿಕ ಆರ್ದ್ರತೆಯಿಂದ ಸದಾ ತೇವಾಯುತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. 2. ಕರಾವಳಿಯಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು. 457 ಮೀ ಗಳಿಂದ 918 ಮೀ ಈ ಭಾಗದ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 687 ಮೀ. 3. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಮೈ ಸ್ವರೂಪ ಏರಿಳಿತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳು, ಗಿರಿ ಪಂಕ್ತಿಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಭಾಗದ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 1829 ಮೀ ಈ ದೇಶದ ಗಡಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕಿಲಿಮಾಂಜರೋ (5944 ಮೀ) ಪರ್ವತ ಆ ಭಾಗದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಭೂ ರಾಶಿಯಾಗಿದೆ. ಇದರ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸರೋವರ ಬರುಂಡಿಯ ಗಡಿಭಾಗದ ಎಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ವಾಯುಗುಣ ಈ ದೇಶ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದೆ, ಹೀಗಾಗಿ, ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ತಾಪಮಾನ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದು, ತೇವಯುತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ತಾಪಮಾನವಿದ್ದು ಬೆಚ್ಚನೆಯ ವಾತಾವರಣವಿರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ 36^0 ಸೆ. ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾದಲ್ಲಿ 24^0 ಸೆ. ಉಷ್ಣಾಂಶವಿರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 150 ಸೆಮೀ 250 ಸೆಮೀ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

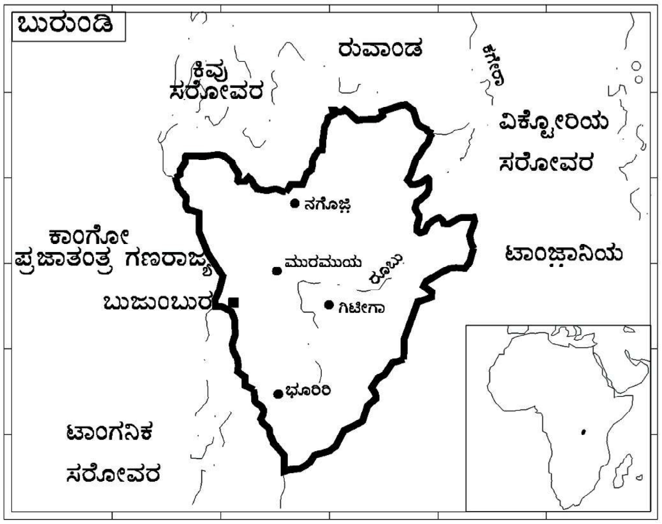

ಬರುಂಡಿ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಶೇ 40 ರಷ್ಟು ಕೃಷಿಕರನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಲ್ಲ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಗೆಣಸು, ಲವಂಗ, ಅಗಸೆ, ಹತ್ತಿ, ಕಬ್ಬು, ಕಾಫಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಮುಸಕಿನಜೋಳ ಮತ್ತು ನೆಲಗಡಲೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾಫಿ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು.

ಖನಿಜಗಳು: ಬರುಂಡಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ, ನಿಕ್ಕಲ್, ಯುರೇನಿಯಂ, ಕೋಬಾಲ್ಟ್, ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ವಜ್ರದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಸೀಸ ಮತ್ತು ಸತು ಹಾಗೂ ಅಭ್ರಕದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ವಾಣಿಜ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಲೋಹ ಮತ್ತು ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಲಘು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಜವಳಿ, ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣ, ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾಮಗಾರಿ ಪ್ರಮುಖ ಕಸುಬುಗಳಾಗಿವೆ.

ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಹುಟೊ ಅಥವಾ ಬಹುಟೊ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಟುಸ್ಸೆಸ್ಯ ಅಥವಾ ವಾಟುಸ್ಸಸ್ಯೆ ಬುಟಕಟ್ಟು ಮತ್ತು ತ್ವಾ ಅಥವಾ ಬಾತ್ವಾ ಪಿಗ್ಮಿಯ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಭಾಷೆ ಫ್ರೆಂಚ್ ಮತ್ತು ಕಿರುಂಡಿ. ಧರ್ಮ, ಬುಡಕಟ್ಟು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢ ಶಿಕ್ಷಣವಿದೆ. ಶೇ. 30 ಸಾಕ್ಷರತೆಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಹಣ ಬರುಂಡಿ ಫ್ರಾಂಕ್. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಬರೋಡ : ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ; ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ವಡೋದರ ಎಂಬುದು ಇದರ ಈಗಿನ ಅಧಿಕೃತ ಹೆಸರು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ನರ್ಮದಾ ಮತ್ತು ಮಾಹಿ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ವಡೋದರ (ಬರೋಡ), ಕರ್ಜನ್, ಪಾದ್ರ, ಸಾವ್ಲಿ, ವಾಘೋಡಿಯ, ದಾಭೋಯಿ, ಸಂಖೇಡ, ಜಬುಗಾಮ್, ಛೋಟಾ ಉದಯಪುರ, ನಸ್‌ವಾಡಿ, ತಿಲಕವಾಡ ಮತ್ತು ಸಿಮೋರ್. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 7,788 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 36,39,775. ಇದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಬರೋಡ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಬರೋಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಬರೋಡ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವಲ್ಲದೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತಪತಿ ನದಿ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಆಚೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶವೂ ಕಾಠಿಯಾವಾಡ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಗುಜರಾತ್ ಭಾಗಗಳೂ ಸೇರಿದ್ದುವು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪತ್ತೆಯಾದ ತೈಲನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಹೊಸ ಮಹತ್ತ್ವ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಬರೋಡ ನಗರದಲ್ಲಿ ತೈಲ ಮತ್ತು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ ಕಾರ್ಯಗಾರವಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ, ರಸಗೊಬ್ಬರ ಮತ್ತು ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಫ್ಲೂರೈಡ್ ಧಾತುವಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ 76 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿ ಇರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಗೋದಿ, ಜೋಳ, ಬಾಜ್ರ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಎಣ್ಣೆಕಾಳು, ಸಜ್ಜೆ, ಬತ್ತ, ಹತ್ತಿ, ಕಬ್ಬು, ತಂಬಾಕು ಮತ್ತು ಹಣ್ಣು, ಬೇಸಾಯ, ಶಿಕ್ಷಣ, ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿದ ಪ್ರಗತಿಯಿಂದಾಗಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಗುಜರಾತಿನ ಇತರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗಿಂತ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ.

ವಡೋದರ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ನದಿಯ ಎರಡೂ ದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ನಗರ ಮುಂಬೈಯಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 390 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಅಹಮದಾಬಾದಿನಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 105 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು 25.17 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ಮಹತ್ತ್ವದ ನಗರಗಳಲ್ಲೊಂದೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಈ ನಗರ ಆಧುನಿಕವಾದುದ್ದು. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1306035. ಇದು ವಿಶಾಲವಾದ ರಸ್ತೆಗಳಿಂದಲೂ ಸುಂದರವಾದ ಉದ್ಯಾನಗಳಿಂದಲೂ ಭವ್ಯವಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಪೈಕಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದ್ದು ಹಜಿರಾ ಎಂಬುದು. ಇದು ಮೊಗಲರ ಕಾಲದ್ದು (16ನೆಯ ಶತಮಾನ). ಹಳೆಯ ನಗರಭಾಗದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮಾಂಡ್ವಿದ್ವಾರ 1736ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಯಿತು. ಮೊಗಲರ ಮೇಲೆ ಮರಾಠರು ಗಳಿಸಿದ ವಿಜಯದ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ ಇದನ್ನು ದಾಮಾಜಿ ಗಾಯಕವಾಡ್ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಭಾದರ್ ಅರಮನೆ ಮುಸ್ಲಿಂ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಯಿತು. ಇದರ ಅಮೃತಶಿಲೆಯ ಕಮಾನು ಗವಾಕ್ಷ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ.

ಬರೋಡದಿಂದ ಮುಂಬಯಿ, ಅಹಮದಾಬಾದ್ ಮತ್ತು ದೆಹಲಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಲವು ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಇದರೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಸುವ ನ್ಯಾರೋಗೇಜ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲೊಂದು ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವುಂಟು. ಬರೋಡದ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ರಸಾಯನಿಕ, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆ ಜವಳಿ, ಲೋಹ ತಯಾರಿಕೆ, ಹರಳೆಣ್ಣೆ ತಯಾರಿಕೆ. (ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ಬರ್ಕ್ಲಿ[1]: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿನ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ರಾಜ್ಯದ ಅಲಮೇಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಸ್ಯಾನ್‌ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಈಶಾನ್ಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣ 1933–37ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಎರಡನೆಯದಾದ ಅತಿ ಉದ್ದದ ಗೋಲ್ಡನ್ ಗೇಟ್ ಸೇತುವೆಗೆ ನೇರ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿದೆ.

ಈ ಪಟ್ಟಣ 1820ರಲ್ಲಿ ಪೆರಾಲ್ಟ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ್ದ ರ್‍ಯಾಂಕೊಸಾನ್ ಆಂಟೋನಿಯೊದ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. 1853ರಲ್ಲಿ ಓಷನ್ ವ್ಯೂ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನೊಂದಿಗೆ ಪಟ್ಟಣದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. 1868ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಬಯಲನ್ನು ಬಿಷಪ್ ಜಾರ್ಜ್ ಬರ್ಕ್ಲಿ ಎಂಬಾತನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಬರ್ಕ್ಲಿ ಕ್ಯಾಂಪಸ್ ಎಂದು 1873ರಲ್ಲಿ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಯಿತು. 1878ರಲ್ಲಿ ಪೌರಸಭೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಸ್ಯಾನ್‌ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೊ ಭೂಕಂಪನದ ತರುವಾಯ (1906) ನಿರಾಶ್ರಿತರು ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿದರು. 1909ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನಗರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಯಿತು. 1923ರಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಅನಾಹುತಕ್ಕೆ ಈಡಾಗಿ ಈ ನಗರ ಪುನಾರಚನೆಗೊಂಡಿತು. ಸ್ಯಾನ್‌ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಸೇತುವೆ ಕಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ವಾಹನ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯಶಾಲೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು: 1918ರಲ್ಲಿ ಆರ್ಮ್‌ಸ್ಟ್ರಾಂಗ್ ಕಾಲೇಜು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಬರ್ಕ್ಲಿ ಮತ್ಸ್ಯಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಇಲ್ಲಿಯ ಕೊಲ್ಲಿಗೆ ಎದುರಾಗಿದೆ. ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ಯಾಕಿಂಗ್, ಯಂತ್ರಗಳು ಸೋಪು ಹಾಗೂ ಮೋಟಾರುವಾಹನಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಪಟ್ಟಣದ ಪ್ರಧಾನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ಇವಲ್ಲದೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕರೋಲೀನ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ವರ್ಜೀನಿಯ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರ್ಕ್ಲಿ ಹೆಸರಿನ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕರೋಲೀನದ ಬರ್ಕ್ಲಿ ಆ ರಾಜ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕಿದೆ. ವಿಸ್ತಾರ ಸು. 2875 ಚ.ಕಿಮೀ ಪಶ್ಚಿಮ ವರ್ಜೀನಿಯದಲ್ಲಿರುವ ಬರ್ಕ್ಲಿ ಆ ರಾಜ್ಯದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕಿದೆ. ವಿಸ್ತಾರ ಸು. 818 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇಲಿನಾಯ್ಸ್ ರಾಜ್ಯದ ಕುಕ್ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದ ಬರ್ಕ್ಲಿ ಶಿಕಾಗೊ ನಗರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸು. 23 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ. ಮಿಸ್ಸೋರಿ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಸೇಂಟ್ ಲೂಯಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬರ್ಕ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು 1937ರಲ್ಲಿ ನಗರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಯಿತು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಬರ್ಕ್ಲಿ[2]: ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಗ್ಲಾಸ್ಟರ್ ಷೈರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಟ್ಟಣ. ಬರ್ಕ್ಲಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಸವರ್ನ್ ನದಿ ದಡದಲ್ಲಿ, ಗ್ಲಾಸ್ಟರ್ ನಗರಕ್ಕೆ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 26 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ದುರ್ಗ 1153ರಿಂದ ಬರ್ಕ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತ ಕುಟುಂಬದ ನಿವಾಸ. ಈ ದುರ್ಗದಲ್ಲಿ 2ನೆಯ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ದೊರೆಯನ್ನು ಬಂಧನದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಲ್ಲಲಾಯಿತು. (1327). ಸವರ್ನ್ ನದಿ ಬಳಿ 1957ರಿಂದ ಒಂದು ಪರಮಾಣು ವಿದ್ಯುತ್‌ಸ್ಥಾವರ ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಬರ್ಕ್ಲಿ ಪಂಥ : ಕಾರ್ಲ್ ಸಾರ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ದೃಶ್ಯಾವಳಿ–(ಕಲ್ಚುರಲ್ ಲ್ಯಾಂಡ್‌ಸ್ಕೇಪ್)–ನ ಅಧ್ಯಯನ ಪಂಥ (ಬರ್ಕ್ಲಿ ಸ್ಕೂಲ್ ಆಫ್ ಥಾಟ್). ಕಾರ್ಲ್‌ಸಾರ್ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿದ್ದ (1889–1975) ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಮುಖ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿ. ಇವನು ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಬರ್ಕ್ಲಿಯಲ್ಲಿ, ಜರ್ಮನಿಯ ಆಟ್ಟೋ ಶ್ಲುಚರ್‌ನಿಂದ ಆರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭೂದೃಶ್ಯಾವಳಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಚಾರಿತ್ರಿಕವಾಗಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ದೃಶ್ಯಾವಳಿಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಸಿಸುವ ಅಗತ್ಯತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರತಿ ಪಾದಿಸಿದ. ಇದನ್ನು 1925ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಲೇಖನ ದಿ ಮಾರ್ಫಾಲಜಿ ಆಫ್ ಲ್ಯಾಂಡ್ ಸ್ಕೇಪ್‌ದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ. ಇವನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿ ಅಗ್ರಿಕಲ್ಚರಲ್ ಆರಿಜಿನ್ಸ್ ಆಂಡ್ ಡಿಸ್ಪರ್ಸಲ್. ಇದರಿಂದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನವು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಮಾನವ ಕೇಂದ್ರಿತವಾದುದೆಂದು ಇವನು ಪರಿಭಾವಿಸಿದ. ಆದರೆ ಇವನ ನಿರೂಪಣೆಯ ವಿಧಾನ ರ‍್ಯಾಟ್ಸೆಲ್ ಹಾಗೂ ಸೆಂಪಲ್ ಅನುಸರಿಸಿದ ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಮಾನವನ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಸಂಭವವಾದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದ್ದಿತು. ಇವನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ದೃಶ್ಯಾವಳಿ ವಿಧಾನವನ್ನು ಹಲವಾರು ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಗಳು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಕಾರ್ಲ್‌ಸಾರ್ ಎರಡುಬಾರಿ ಅಮೆರಿಕದ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಘದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದ. (ಆರ್.ಎಸ್.)

ಬರ್ನ್: ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡಿನ ರಾಜಧಾನಿ. ಒಂದು ರಾಜ್ಯ (ಕ್ಯಾಂಟನ್) ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದ ಕೇಂದ್ರ ನಗರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 6,887 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,45,000 (2001). ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡಿನ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ ನದಿ ತನ್ನ ಕೂಡು ನದಿಗಳಾದ ಸಾನ್ ಮತ್ತು ಎಮ್‌ಗಳೊಡಗೂಡಿ ಹರಿಯುತ್ತ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬ್ರೀಯನ್ಸ್ ಮತ್ತು ತೂನ್ ಸರೋವರಗಳನ್ನು ಹಾದು ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯವಸಾಯ, ಪಶುಪಾಲನೆ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಬೇಸಾಯ ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬುಗಳು. ಗಡಿಯಾರಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾದದ್ದೆನ್ನಬಹುದು. ಬ್ರೀಯನ್ಸ್, ತೂನ್, ಕೆನಟ್ಸ್, ಬರ್ಕಡಾರ್ಫ್, ಬೋಲಿನ್ ಜನ್ ಮತ್ತು ಪೊರ‍್ರ್ಯಾನ್ ಟ್ರವೀ ಇವು ರಾಜ್ಯದ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣಗಳು.

ಬರ್ನ್‌ನಗರದ ಪ್ರಧಾನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಚಾಕೊಲೆಟ್, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಬಟ್ಟೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತು ಹಾಗೂ ಔಷಧಗಳ ತಯಾರಿಕೆ. ನಗರಕ್ಕೆ ಸು. 10 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬೆಲ್ಪ್ ಮೂಸ್ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಈ ನಗರ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ರೈಲ್ವೆ ಕೂಡು ನಿಲ್ದಾಣಗಳಲ್ಲೊಂದು.

ಬರ್ನ್ ನಗರದ ಹೊಸ ಬಡಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಅರ್ ನದಿಯ ಮೇಲಣ ಹಲವಾರು ಸೇತುವೆಗಳಿಂದ ಸಂಪರ್ಕಹೊಂದಿರುವ ಹಳೆಯ ನಗರ ಮಧ್ಯಯುಗದ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲೇ ಇದೆ. ಕಮಾನು ಸೇತುವೆಗಳ ಮೇಲಣದಾರಿಗಳು, ಕಟ್ಟಡಗಳ ಗೋಪುರಗಳು 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಾರಂಜಿಗಳು ಈ ನಗರದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. 100 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಗಾತಿಕ್ ಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿಯ ಚರ್ಚ್ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಸುತ್ತಲೂ ಕಾಣುವ ಕಟ್ಟಡ, ಹಳೆಯ ದುರ್ಗದ ನಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ನೈಡಜ್ ಚರ್ಚ್ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ (1674). ಹಳೆಯ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಷನಲ್ ಲೈಬ್ರರಿ, ಇತಿಹಾಸ, ಪ್ರಾಣಿಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಇವೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಬರ್ಮದ ಬಾಡ್‌ವಿನ್ ಗಣಿ: ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸೀಸದ ಗಣಿಗಳಪೈಕಿ ಒಂದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಅದಿರುಗಳಲ್ಲಿ ಸೀಸ ಮತ್ತು ಸತುವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿ ಅದಿರುಗಳು ಸಹ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ನಿಕ್ಕಲ್, ಕೊಬಾಲ್ಟ್, ಆಂಟಿಮೊನಿ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಡ್ಮಿಯಮ್ ಅದಿರುಗಳು ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿವೆ. ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರಯಲೈಟ್, ಟುಫ್, ಪೆಂಟೆಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಫೆಲ್‌ಸ್ಪ್ಯಾತಿಕ್ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳು ಇವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಗ್ಜೀವಕಲ್ಪದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಈ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತರಂಭಂಗಗಳಾಗಿ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳು ಮೇಲ್ವಾಚಿ, ಎಲ್ಲವೂ ಛಿದ್ರ ವಿಚ್ಛಿದ್ರವಾಗಿವೆ. ಛಿದ್ರವಲಯದಲ್ಲಿ 2440 ಮೀ ಉದ್ದ ಮತ್ತು 150 ಮೀ ಅಗಲದ ಅದಿರು ನಿಕ್ಷೇಪ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವುದು ಷಾನ್ ಅದಿರು ಕಾಯ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವುದು ಮೈಂಗ್‌ಥ ಅದಿರು ಕಾಯ. ಚೈನಾಮ್ಯಾನ್ ಮತ್ತು ಷಾನ್ ಅದಿರು ಕಾಯಗಳನ್ನು ಯುನಾನ್ ಸ್ತರಭಂಗ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ 210 ಮೀ ದೂರ ಪಾರ್ಶ್ವಪಲ್ಲಟಗೊಳಿಸಿದೆ; ಚೈನಮ್ಯಾನ್ ಮತ್ತು ಮೈಂಗ್‌ಥ ಅದಿರು ಕಾಯಗಳನ್ನು ಹೆಸೆನ್ವಿ ಸ್ತರಭಂಗ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 365 ಮೀ ದೂರ ಪಾರ್ಶ್ವಪಲ್ಲಟಗೊಳಿಸಿದೆ; ಆಳದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲಾಪಾಕದಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದ ಖನಿಜದ್ರಾವಣಕ್ಕೆ ಛಿದ್ರಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಾಯಲು ಹಾದಿ ಒದಗಿಸಿವೆ. ಈ ದ್ರಾವಣ ರಯಲೈಟ್ ಮತ್ತು ಟುಫ್ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಯುಕ್ತ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಪಲ್ಲಟಿಸಿ ಗೆಲಿನ ಸ್ಪ್ಯಾಲರೈಟ್ ಮತ್ತು ಚಾಲ್ಕೊಪೈರೈಟುಗಳ ಮಿಶ್ರಣ ಅದಿರನ್ನು ರೂಪಿಸಿದೆ. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್[1]: ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಒಂದು ನಗರ. ವಾರ್ವಿಕ್‌ಷೈರ್ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ನಿಗೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 157 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,017,500 (1995). ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 283 ಚ.ಕಿಮೀ

ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇಲ್ಲಿ ಲೋಹ ಸರಕುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಮೋಟಾರು ಕಾರು, ಸ್ಕೂಟರ್, ಸೈಕಲ್, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಸರಕು ಹಾಗೂ ರಬ್ಬರ್ ಸರಕು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಬೃಹತ್ ನಗರಕ್ಕೆ 117 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ವೇಲ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಸರೋವರಗಳಿಂದ ನೀರು ಪೂರೈಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ವಿಮಾನ ದಾಳಿಗಳಿಂದ ನಗರಕ್ಕೆ ಭಾರಿ ನಷ್ಟವಾಯಿತು. ತರುವಾಯ ನಗರ ವಿಸ್ತರಣೆಗೊಂಡಿತು. 1945ರಿಂದ ಬೃಹತ್ ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಲಂಡನ್–ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ನಡುವೆ 160 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಅತಿ ಶೀಘ್ರ ರೈಲು ಸಂಚಾರವಿದೆ.

ಇದೊಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿಯ ರಿಪರ್ಟರಿ ಥಿಯೇಟರ್ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ್ದು 1913ರಲ್ಲಿ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಲಾಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಮೂಲ್ಯ ತೈಲಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್[2]: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಅಲಬಾಮ ಮತ್ತು ಮಿಷಿಗನ್ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರಿನ ಒಂದೊಂದು ನಗರವಿದೆ. ಅಲಬಾಮದ ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ನಗರ ಅಪಲೇಚಿಯನ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯ ಜೋನ್ಸ್ ಕಣಿವೆಯ ಬಳಿ ಇದೆ. ಇದೊಂದು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ವಸತಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುದ್ದು 1813ರಲ್ಲಿ. ಅಮೆರಿಕದ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯದಿಂದ 1871ರಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ಥಳ ಸಣ್ಣ ನಗರವಾಯಿತು. ಕಬ್ಬಿಣ ಹಾಗೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ದೊರೆತದ್ದರ ಫಲವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೂ ಇದೇ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಇಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಯಂತ್ರಗಳು, ಮೋಟಾರು, ವಿಮಾನ, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ.

ಮಿಷಿಗನ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ಡೆಟ್ರಾಯಿಟ್ ನಗರದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ರೋಗ್ ನದಿ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಸಲಕರಣೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಬರ್ಮುಡ: ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಿಟೀಷರ ಸಾಗರೋತ್ತರ ಭೂ ಪ್ರದೇಶ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ. ಇವನ್ನು ಬರ್ಮುಡ ದ್ವೀಪಗಳು ಅಥವಾ ಸೋಮರ್ಸ್ ಪಿಲ್ಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ತಾನದ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಮಿಯಾಮಿಯಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 1770 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿವೆ. ಹಾಲಿಫ್ಯಾಕ್ಸ್‌ನ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 1350 ಕಿಮೀ. ಇದಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದ ಭೂರಾಶಿ ಎಂದರೆ ಕೇಪ್ ಹೆಟ್ಟಾರ್ಸ್. ಉತ್ತರ ಕರೋಲಿನ ಸು. 1030 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪ ಉ.ಅ. $32^0 18'$ ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. $64^0 47'$ರ ನಡುವೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಬರ್ಮುಡ 138 ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಒಂದು ಸಮೂಹ ಒಟ್ಟು ಭೂ ಕ್ಷೇತ್ರ 53.3 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 65,773 (2006), ಜನಸಾಂದ್ರತೆ; 1239 ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ ರಾಜಧಾನಿ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟನ್. ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್. ಸರ್ಕಾರ; ಬ್ರಿಟೀಷರ ಸಾಗರೋತ್ತರ ಭಾಗ, ತಲಾವಾರು ಆದಾಯ: 76,403 ಡಾಲರು.

ಈ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಸರುಗಳಿವೆ, ಹಾಗೆಯೆ ಇಡೀ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ಇದನ್ನು ಲಾಗರ್ಜಾ, ವರ್ಜಿನಿಯೊಲ ಮತ್ತು ಭೂತ ದ್ವೀಪಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು ಹಾಗೆಯೆ ಎರಡು ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಲಾಂಗ್ ಐಲ್ಯಾಂಡ್ಸ್ ಎಂದು, ಮೂರು ಕೊಲ್ಲಿಗಳನ್ನು ಲಾಂಗ್ ಬೇಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಬರ್ಮುಡ ದ್ವೀಪಗಳು ಸವನ್ನ, ಉಪ ಉಷ್ಣವಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ತಾಪಮಾನ ಗಲ್ಫ್ ಉಷ್ಣೋದಕ ಪ್ರವಾಹದಿಂದಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಹವಾಮಾನ ಆರ್ದ್ರತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ತಾಪಮಾನ ಹೆಚ್ಚುವುದು ಆಗಸ್ಟ್ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ 30^0 ಸೆ.ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ತಾಪಮಾನ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜನವರಿ–ಫೆಬ್ರವರಿಯಲ್ಲಿ ದಿನದ ಹಗಲಿನ ಉಷ್ಣಾಂಶ 20^0 ಸೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಶೀತ ಮಾರುತಗಳು ಅಧಿಕ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತವೆ.

ಈ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಮೂಲ ಮಳೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಛಾವಣಿಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಕೊಳವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಭೂ ಅಂತರಾಳದ ತೊಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿ ಕುಟುಂಬವೂ ಈ ಮಳೆನೀರು ಕೊಯ್ಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಡಾಲರ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಹಣ. ಈ ದ್ವೀಪ ವಾಣಿಜ್ಯವನ್ನು ಆರ್ಥಿಕ ಬಂಡವಾಳಕ್ಕೆ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಉನ್ನತ ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವವಿಮೆ, ಹಣಕಾಸಿನ ಸೇವೆಗಳು, ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್, ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿವೆ. ಈ ದ್ವೀಪದ ತಲಾ ಆದಾಯ ಯು.ಎಸ್. ಆದಾಯಕ್ಕಿಂತ ಶೇ. 50ರಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳ

ಪ್ರಕಾರ 2005ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯ 4,857 ಬಿಲಿಯನ್ ಡಾಲರ್. ತಲಾವಾರು ಆದಾಯ 76,403 ಡಾಲರ್. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ತಲಾ ಆದಾಯ ಹೊಂದಿರುವ ದೇಶ ಇದಾಗಿದೆ. 2003ರಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ವಾಸಗೃಹಗಳ ಅಂದಾಜು ಬೆಲೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತಿ ಮನೆಯ ಮೂಲಬೆಲೆ 10ಲಕ್ಷ ಡಾಲರ್ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಈ ಮೂಲ ಬೆಲೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೆ ದುಬಾರಿಯಾದದು.

ಈ ದ್ವೀಪ ಕಡಲ ತೀರ ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಸೀಮಾರೇಖೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಕಡಿಮೆದರದ ನೇರ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಆದಾಯದ ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ಆಮದು ಸುಂಕದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಉಪಭೋಗಿ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟು ಖರೀದಿಸುವ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಹಲವಾರು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜೀವವಿಮಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಪುನರ್ ವಿಮಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಸು. 400 ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಂಪನಿಗಳು ಭೌತಿಕವಾಗಿ ಬರ್ಮುಡದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ತಳವೂರಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಾಣಿಜ್ಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ.

ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲಿರುವ ಅತಿದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಒಂದುವರೆ ಮಿಲಿಯನ್ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಈ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ, ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 80 ಯು.ಎಸ್. ಪ್ರವಾಸಿಗರು. ಉಳಿದವರು ಕೆನಡ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟನ್‍ನಿನವರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲು ಹಡಗು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪ ಏಕೈಕ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಬರ್ಮುಡ ಟ್ರೈಯಾಂಗಲ್ ಎಂದೇ ಸುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ದ್ವೀಪಸಮೂಹದ ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರದ ಒಂದು ಭಾಗ ಹಲವಾರು ವಿಸ್ಮಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಹಲವು ಹಡಗುಗಳು, ವಿಮಾನಗಳು ಈ ಟ್ರೈಯಾಂಗಲ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇದು ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನದ ಯುಗಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸವಾಲಾಗಿದೆ.

ಈ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬುಡಕಟ್ಟಿನವರಿದ್ದು, 1970ರ ಜನಗಣತಿಯಂತೆ ನಿಗ್ರೋಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 59ರಷ್ಟಿದ್ದು ಉಳಿದವರು ಪೋರ್ಚುಗಲ್, ಸ್ಪೇನ್, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಿಂದ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದವರು. ಇಲ್ಲಿಂದ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್, ಕೆನಡ, ಲಂಡನ್ ಮತ್ತು ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್‍ಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್‍ನಿಂದ ಮೂರುಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಮಾನಗಳು ಈ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತವೆ. (ಕೆ.ಎಂ.)

ಬರ್ಲಿನ್: ಹಿಂದಿನ ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಗರ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ (1945) ತರುವಾಯ ಈ ನಗರವನ್ನು ಪೂರ್ವ ಬರ್ಲಿನ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಬರ್ಲಿನ್ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಯುದ್ಧಾನಂತರ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಗಳೆಂದು ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ದೇಶಗಳನ್ನಾಗಿ ಭಾಗಮಾಡಿದಾಗ, ಬರ್ಲಿನ್ ನಗರವನ್ನು ಸಹ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ನಗರಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಯಿತು. ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿ ದೇಶಕ್ಕೆ (ಕಮ್ಯುನಿಸಂ ಸರ್ಕಾರ) ಪೂರ್ವ ಬರ್ಲಿನ್ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿಯೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಗೆ (ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಸರ್ಕಾರ) ಪಶ್ಚಿಮ ಬರ್ಲಿನ್ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ 1949ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು.

ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯು ರಷ್ಯದೇಶದ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ತತ್ವ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದು ರಷ್ಯದ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ತತ್ವ ದುರ್ಬಲವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ 1989ರಲ್ಲಿ ಎರಡು ದೇಶಗಳ ಜನ ಒಗ್ಗೂಡಿ ಎರಡು ಬರ್ಲಿನ್ ನಗರಗಳ ಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಗೋಡೆಯನ್ನು ಕೆಡವಿ ಈ ಎರಡು ದೇಶಗಳೂ ಒಗ್ಗೂಡಲ್ಪಟ್ಟವು.

ಈಗ ಬರ್ಲಿನ್ ನಗರ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಈ ನಗರದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 883 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,388,000 (2002).

ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಈ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿರುವ ನಗರದಲ್ಲಿ 15ಲಕ್ಷ ಕಾರ್ಮಿಕರಿದ್ದಾರೆ, ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಔಷಧಗಳು, ಬಟ್ಟೆ ಮುಂತಾದವು. (ಡಿ.ವೈ.)

ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ: ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಇದರ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ವಾಯವ್ಯಗಡಿ, ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಸಿಂಧ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಇರಾನ್ ಇವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ: 3,47,188 ಚ.ಕಿಮೀ. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ದೊಡ್ಡದಾದರೂ ಇದರ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಕಡಿಮೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 560307 (1998). ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ ಕ್ವೆಟ್ಟ.

ಭೌತಿಕ ಲಕ್ಷಣ: ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ : 1. ಮಧ್ಯ ಹಾಗೂ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗಗಳ ಮಲೆನಾಡು. ಇದಕ್ಕೆ ಖೊರಾಸಾನ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುಲೇಮಾನ್ ಪರ್ವತಗಳೂ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತೋಬ ಕಾಕರ್ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಇವೆ. ಸುಲೇಮಾನ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕೈಸರ್‌ಘರ್ ಶಿಖರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 3,411 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಸುಲೇಮಾನ್ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಬೆಟ್ಟಚಾಚುಗಳು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಕ್ವೆಟ್ಟ–ಫಿಷೀನ್ ಪ್ರದೇಶದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿವೆ. ಈ ಭಾಗದ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದವು ಖಲೀಫತ್ (3,485 ಮೀ) ಮತ್ತು ಕ್ವೆಟ್ಟದ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಜರ್‌ಗೂನ್ (3,578 ಮೀ). 2. ಬೋಲನ್ ಮತ್ತು ಖೋಜಕ್ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದಾದ ಮಹಾತೆರಪು: ಇದು ಉತ್ತರದ ಮಲೆನಾಡನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣದ ಇಳುಕಲು ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಸುಲೇಮಾನ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಪೂರ್ವ ಚಾಚುಗಳೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮಕ್ರಾನ್, ಖಾರಾನ್ ಮತ್ತು ಚಾಗ್ಯೆ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಪಬ್ ಮತ್ತು ಕೀರ್ತರ್ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಹಬ್ಬಿವೆ. 3. ಕರಾವಳಿ: ಇದು ಕೀರ್ತರ್ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ ಉತ್ತರದ ಸಿಬಿ ಪ್ರದೇಶದವರೆಗೂ ಹರಡಿದೆ. 4. ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಚಾಗ್ಯೆ, ಖಾರಾನ್ ಮತ್ತು ಮಕ್ರಾನ್ ಮರಳು ಗಾಡುಗಳು ಹಾಗೂ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಲೋರಾ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ನೆಲ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ. ನಾಡಿನ ಬಹುಭಾಗ ಮರುಭೂಮಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕರಾವಳಿ, ಜೌಗು ಹಾಗೂ ಸರೋವರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚೌಳು ಮಣ್ಣಿದೆ. ಮೈದಾನದ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮರಳು ಮಿಶ್ರವಾದ ಮಣ್ಣೂ ಬೆಟ್ಟಗಳ ನಡುವಣ ಬೆಂಗಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಪುಡಿಗಲ್ಲು ಮಿಶ್ರವಾದ ಮಣ್ಣೂ ಇವೆ. ಸಿಬಿ, ಕಚ್ಚಿ ಹಾಗೂ ಲಾಸ್ ಬೇಲಾ ಬಯಲುಗಳು ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿವೆ.

ಉತ್ತರದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ನದಿಗಳು ಸಿಂಧೂ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ನದಿಗಳು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಜ್ಹೋಹೀಬ್, ನಾರಿ, ದಷ್ತ್, ಹಿಂಗೋಲ್, ಪೊರಾಲಿ, ಹಬ್ ಇವು ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು.

ವಾಯುಗುಣ: ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದ ವಾಯುಗುಣ ಮೂರು ಬಗೆ. 1. ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರ ತೀರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಉಷ್ಣತೆ 30^0 ಸೆಂ. 2. ಒಳನಾಡಿನ ಮರಳುಗಾಡು ಹಾಗೂ ಬಂಜರು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಉಷ್ಣತೆ 37^0 ಸೆಂ. ಇಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸೆಕೆ. ಆಗ ಇಲ್ಲಿಯ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 50^0 ಸೆಂ. 3. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹೆಚ್ಚು ತಂಪು. ಅಲ್ಲಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 24^0 ಸೆಂ. ಕಲಾತ್ ಮತ್ತು ಕ್ವೆಟ್ಟ–ಫಿಷೀನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅತಿಯಾದ ಚಳಿ ಇರುತ್ತದೆ, ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 10–28 ಸೆಂಮೀ ಪರ್ವತ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ 15–41 ಸೆಂಮೀ.

ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು: ಕಲಾತ್, ಕ್ವೆಟ್ಟ–ಫಿಷೀನ್ ಮತ್ತು ಜಿಯಾರತ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜೂನಿಪರ್, ಪಿಸ್ತಾಚಿಯೋ, ಆಲಿವ್, ಆಷ್, ಪೈನ್, ಪಾಪ್ಲರ್ ಮತ್ತು ವಿಲ್ಲೋ ಮರಗಳಿವೆ. ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲು, ಜಾಲಿ, ಮುಳ್ಳುಪೊದೆಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಹಣ್ಣಿನ ಗಿಡಗಳು, ಮೂಲಿಕೆಗಳು ಇವೆ. ಜಿಯಾರತ್ ಮತ್ತು ಕಲಾತ್ ಪರ್ವತ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಜೀರಿಗೆ, ಹಿಸಪ್ ಎಂಬ ಸುವಾಸನೆಯ ಮೂಲಿಕೆ ಇವು ಅಧಿಕ. ಇಂಗು ನೀಡುವ ಬೇರಿನ ಗಿಡಗಳು ಕೋ–ಇ–ಸುಲ್ತಾನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿವೆ. ಕ್ವಾಜಾ ಅಮ್ರಾನ್ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೇಚಕ ಔಷಧಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ರುಬರ್ಬ್ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ದಷ್ತ್ ನದಿಯ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಜಾತಿಯ ಖರ್ಜೂರ ಗಿಡಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಖಾರಾನ್ ಹುಲ್ಲುಗಾಡಿನ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಹುಲ್ಲಿನ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಕ್ಷಾಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನರು ಆಹಾರವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದ ಪಶ್ಚಿಮ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಚಿರತೆ ಹಾಗೂ ಕಪ್ಪು ಕರಡಿಗಳಿವೆ, ಮರಳ್ಗಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡುಕತ್ತೆ, ಪರ್ಷಿಯನ್ ಜಿಂಕೆ, ತೋಳ ಇವೆ. ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನರಿ, ಕತ್ತೆಕಿರುಬ ಸಾಮಾನ್ಯ, ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀಲ್ಗೊಂಬಿನ ಕಾಡುಮೇಕೆ ಮತ್ತು ಐಬೆಕ್ಸ್ ಇವೆ. ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಕುರಿ, ರಾಸು ಹಾಗೂ ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಜನಜೀವನ: ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು ಬಲೂಚ್ ಮತ್ತು ಪಠಾಣ್. ಮೂರನೆಯದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಸಿಂಧಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರಗೊಂಡ ಬಣ. ಇವಲ್ಲದೆ ಕಡಲಂಚಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೇದ್ ಬಣದ ಜನರೂ ಬಲೂಚರ ನೆಲೆಗಳ ಕಡೆ ಲೂರ್ ಎಂಬ ಜನರೂ ಸಿಬಿ ಕಚ್ಚಿ ಹಾಗೂ ಲಾಸ್‌ಬೇಲಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಾಳ್ ಜನರೂ ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದ ಬಂಜರು ಹಾಗೂ ಅರೆಬೆಂಗಾಡಿನ ಗ್ರಾಮ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆಮಾರಿ ಜನರು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದು ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಹುಲ್ಲುಬಯಲುಗಳು ಅವರ ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಆಗ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಬೆಸ್ತರ ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ. ಒಳನಾಡಿನ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಅವಕಾಶವಿದ್ದರೂ ಬಹುಮಂದಿ ನೆಲೆನಿಲ್ಲದೆ ಅಲೆಮಾರಿ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. 1947ರ ತರುವಾಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಿಂದಲೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳಿಂದಲೂ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ

ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಕ್ವೆಟ್ಟ (ರಾಜಧಾನಿ). ಸಾಂಡೆಮನ್ ಕೋಟೆ, ಹಿಂದೂಬಾಗ್, ಚಮನ್, ಮಸ್ತುಂಗ್, ಮಚ್, ಸಿಬಿ, ಕಲಾತ್, ಖುಜ್‌ದಾಸ್, ಬಂಜ್ಗೂರ್, ತರ್ಬತ್, ಬೇಲ, ಸೋನ್‌ಮೈಯಾನಿ ಮತ್ತು ಗ್ವಾದಾರ್.

ಭಾಷೆ: ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಭಾಷೆಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿವೆ. ಬಹುಮಂದಿ ಎರಡು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವರು. ಬಲೂಚಿ, ಬ್ರಾಹೂ ಮತ್ತು ಸಿಂಧಿ–ಇವು ಕಲಾತ್ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯ ಭಾಷೆಗಳು. ಪುಷ್ಟೊ, ಬಲೂಚಿ, ಸಿಂಧಿ ಮತ್ತು ಸೆರೈಕಿ ಭಾಷೆಗಳು ಕ್ವೆಟ್ಟ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ. ಕಲಾತ್ ಮತ್ತು ಮಸ್ತುಂಗ್ ಪ್ರದೇಶಗಳ ದ್ಹೆವಾರರು ಪಾರಸಿ ವರ್ಗದ ದ್ಹೆವಾರಿ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುತ್ತಾರೆ. ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಪಂಜಾಬಿ ಜನರು ಪಂಜಾಬಿ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಉರ್ದು ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದ ವ್ಯವಹಾರ ಭಾಷೆ.

ಧರ್ಮ: ಬಲೂಚರು ಹಾಗೂ ಪಠಾಣರಲ್ಲಿ ಬಹುಮಂದಿ ಸುನ್ನಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರು. ಮಕ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಲಾಸ್ ಬೇಲಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಬಲೂಚಿ ಬಣಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಜೌನ್‌ಪುರದ ಮಿರಾನ್ ಮಹಮದ್ ಮಹದೀ ಎಂಬ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸಂತನ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾಗಿದ್ದು ತಮ್ಮದೇ ಧರ್ಮಪಂಥವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕ್ವೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹಿಂದು, ಪಾರಸಿ ಮತ್ತು ಕ್ರೈಸ್ತರು ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ.

ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ: ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮಳೆ ಹಾಗೂ ನೀರಿನ ಅಭಾವದಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯ ಪರಿಮಿತವಾಗಿದೆ. ಜನರು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ದನ ಕುರಿಮೇಕೆಗಳನ್ನು ಸಾಕುವ ಅಲೆಮಾರಿಗಳು, ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಶೇ. 90ರಷ್ಟು ಮಂದಿಯ ಉದ್ಯಮ ಕುರಿ ಸಾಕಣೆ. ಉತ್ತಮ ಕುರಿ ತುಪ್ಪಟವನ್ನು ಹೊರದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಖರ್ಜೂರ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನ.

ಅರಬ್ಬೀಸಮುದ್ರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಮೀನುಗಳ ಶೈತ್ಯಾಗಾರ ಗ್ವಾದರ್ ರೇವುಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಒಟ್ಟು ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದ ಕೊಡುಗೆ ಶೇ. 1 ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ. 1970ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆ ಬಟ್ಟೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಹಣ್ಣುಗಳ ಡಬ್ಬೀಕರಣ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯಮ. ಕಸೂತಿ ಮೊದಲಾದ ಕುಶಲಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ.

ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕ್ರೋಮೈಟ್, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಜಿಪ್ಸಂ, ತಾಮ್ರ, ಸೀಸ ಮೊದಲಾದ ಖನಿಜಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ 1,600 ಕಿಮೀ. ಕ್ವೆಟ್ಟಕ್ಕೂ ಇರಾನಿನ ಜಾಹೆದಾನ್‌ಗೂ ನಡುವಣ ಮಾರ್ಗ, ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಗಡಿ ಭಾಗದ ಚಮನ್ ಮಾರ್ಗ, ಬೋಲನ್ ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಕರಾಚಿ ಮತ್ತು ಲಾಹೋರ್ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ಸಿಬಿ ಮಾರ್ಗ, ಉತ್ತರದ ಸಾಂಡೆಮನ್ ಕೋಟೆ ಮಾರ್ಗ. ಈಶಾನ್ಯದ ಲೋರಾಲೈ ಮಾರ್ಗ ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ರಸ್ತೆಗಳ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ ಸು. 11,200 ಕಿಮೀ. ಇರಾನ್ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವ ಕ್ವೆಟ್ಟ–ಮೀರ್‌ಜಾವೆಲ್ ರಸ್ತೆ, ಕರಾಚಿ ಮತ್ತು ಲಾಹೋರ್ ನಗರಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ಕ್ವೆಟ್ಟ–ಸಿಬಿ ರಸ್ತೆ ಇವು ಹಳೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಇರಾನ್ ಮತ್ತು ತುರ್ಕಿ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ವಿಮಾನಗಳು ಕ್ವೆಟ್ಟದಿಂದ ಕರಾಚಿ, ಲಾಹೋರ್ ಮತ್ತು ರಾವಲ್ ಪಿಂಡಿ ನಗರಗಳಿಗೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿದ್ದ ಸೋನ್‌ಮಿಯನಿ, ಜೀವಾನಿ, ಪಸ್ನಿ ಮತ್ತು ಗ್ವಾದರ್‌ಗಳಿಗೂ ಕರಾಚಿಗೂ ನಡುವೆ ಹಡಗುಗಳ ಸಂಚಾರವಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ (ಇರಾನಿನ): ಇರಾನಿನ ಪ್ರಮುಖಪಟ್ಟಣ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ದಕ್ಷಿಣ ಇರಾನಿನ ಬಲೂಚಿ ಸ್ತಾನ್–ವಾ–ಸಿಸ್ತಾನ್–ಒಸ್ತಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಬಂಜರುನಾಡು. ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದಿದೆ, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 8 ತಿಂಗಳು ಇಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಬಿಸಿಲು ಇರುತ್ತದೆ. ಇರಾನಿನ ಆದಿವಾಸಿ ಜನ, ಬ್ರಾಹೂಇ ಮತ್ತು ಬಲೂಚಿ ಬುಡಕಟ್ಟಿನವರು ಹಾಗೂ ಭಾರತದ ಜಾಟ್ ಜನರು ಕೆಲವರು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂಟೆ ಪಡೆಗಳ ದಾಳಿ ಹಾಗೂ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧಗಳು ಹಿಂದೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದುವು.

ಇರಾನ್ ಸರ್ಕಾರ ಜಲಾಶಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಜನರು ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಲು ನೆರವು ನೀಡಿದೆ. ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ್–ವಾ–ಸಿಸ್ತಾನ್–ಒಸ್ತಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಝಾಹೆದಾನ್ ನಗರದಿಂದ ಚಾಹಿ ಬಹಾರ್ ರೇವಿಗೆ ರಸ್ತೆ ಇದೆ. ಝಾಹೆದಾನ್ ಹಾಗೂ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಗಳ ನಡುವೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಜಾಬೋಲ್ ಮತ್ತು ಝಾಹೆದಾನ್. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಬಲ್ಗೇರಿಯ: ಆಗ್ನೇಯ ಯುರೋಪಿನ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಅಧಿಕೃತ ಹೆಸರು ಬಲ್ಗೇರಿಯ ಜನತಾ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ರೊಮೇನಿಯ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಟರ್ಕಿ ಮತ್ತು ಗ್ರೀಸ್, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಯೂಗೋಸ್ಲಾವಿಯ ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸುತ್ತುವರೆದಿವೆ. ಬಲ್ಗೇರಿಯ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 492 ಕಿಮೀ, ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ 274 ಕಿಮೀ ಅಂತರ ಉಳ್ಳದಾಗಿದ್ದು ಉ.ಅ. 41^0–45^0 ಹಾಗೂ ಪೂ.ರೇ. 23^0–29^0 ವರೆಗೆ ಹರಡಿದೆ. 282 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಸಮುದ್ರತೀರ ಪಡೆದಿವೆ. ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 11,0912 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 78,90,000 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಸೋಫಿಯ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,113,674 (2002).

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಬಲ್ಗೇರಿಯದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಗಡಿಗಳಾಗಿವೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಬಾಲ್ಕನ್ ಮತ್ತು ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಡಪೀ, ರೀಲ ಮತ್ತು ಪಿರಿನ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಬಾಲ್ಕನ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ದೇಶವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸಮವಾದ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದರೂ ಇವು ಅಷ್ಟು ಉನ್ನತವಾಗಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ದಾಟಬಹುದಾದ ಅನೇಕ ಕಣಿವೆಗಳು ಇವೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಆ್ಯಂಡಿ ಬಾಲ್ಕನ್ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಚಿಕ್ಕ ಶ್ರೇಣಿಯುಂಟು. ದೇಶದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರವಾದ ಮೂಸಾಲ 2925 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಬಾಲ್ಕನ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿ ದಂಡೆಯ ಪ್ರದೇಶ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಎತ್ತರವಾದ ಚಪ್ಪಟೆ ನೆಲ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ತ್ರೇಸಿಯನ್ ಮೈದಾನ ಮರೀಟ ನದಿಯ ಜಲೋತ್ಸಾರಣ ಪ್ರದೇಶ. ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ಒಂದೇ ಬಲ್ಗೇರಿಯದ ನೌಕಾಯೋಗ್ಯ ನದಿ.

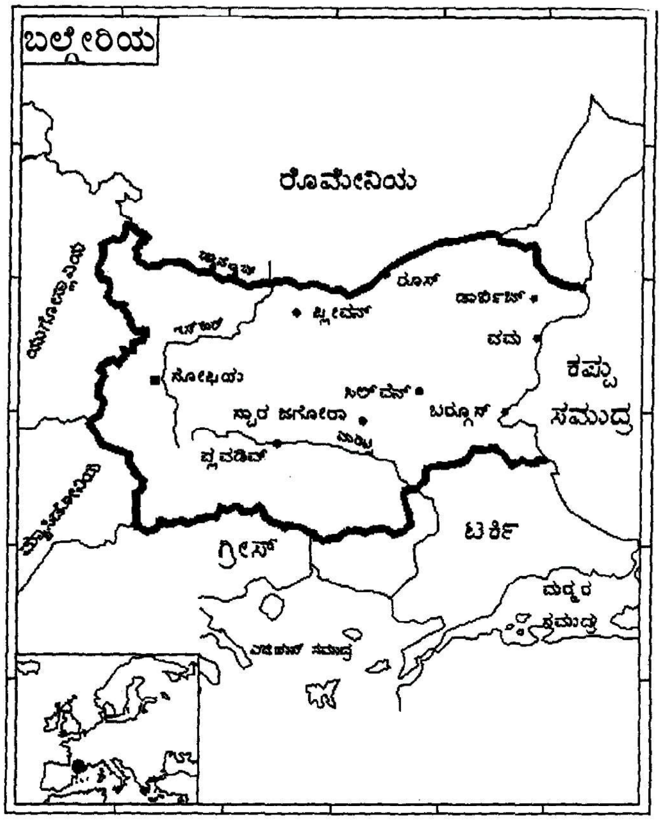

ವಾಯುಗುಣ: ಬಲ್ಗೇರಿಯದ ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಶೀತೋಷ್ಣಗಳಿಲ್ಲ. ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 13^0ಸೆ. ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ 0^0ಸೆ ಯಿಂದ ಜುಲೈಯ 22^0ಸೆ ವರೆಗೆ ಉಷ್ಣತೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಶೈತ್ಯಾಧಿಕ್ಯತೆ ಇದೆ. ಮಳೆ ಅಷ್ಟು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿಲ್ಲ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ 64 ಸೆಂಮೀ.

ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು: ಬಲ್ಗೇರಿಯದ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಡಾಬ್ರಜಾ ಪ್ರದೇಶ ಸ್ಟೆಪ್ಪಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು. ಇದರಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ದಿಣ್ಣೆ ಪ್ರದೇಶದ ಹುಲ್ಲುಗಾಡು ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಡುನಡುವೆ ಇರುವ ಮರಗಳನ್ನು ಬಹುತೇಕ ಕಡಿದುಹಾಕಿ ನೆಲವನ್ನು ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಬಾಲ್ಕನ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಅಗಲ ಎಲೆಯ ಮರಗಳ ಕಾಡುಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಸೂಜಿಮೊನೆಯ ಶಂಕುಪರ್ಣಿ ಮರಗಳು ಇವೆ. ತ್ರೇಸ್ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಪ್ರದೇಶದ ಕಾಡು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದ ಸಸ್ಯವರ್ಗವೂ ಇವೆ. ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಕಡಿದಿರುವುದರಿಂದ ಬಲ್ಗೇರಿಯದಲ್ಲಿ ವನ್ಯಮೃಗ ಸಂಪತ್ತು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಕರಡಿ, ತೋಳ, ನರಿ, ಅಳಿಲು, ಎಲ್ಕ್, ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು, ದಂಶಕಗಳು ಇವೆ. ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೀನು ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿಲ್ಲ.

ಜನಾಂಗ: ಬಲ್ಗೇರಿಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 90 ರಷ್ಟು ನೆರೆಯ ಬಾಲ್ಕನ್ ಹಾಗೂ ರಷ್ಯನ್ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ಲಾವಿಕ್ ಮತ್ತು ಬಲ್ಗರ್ ಮೂಲದವರು, ಶೇ. 6 ರಷ್ಟು ತುರ್ಕಿ, ಶೇ. 2 ರಷ್ಟು ಜಿಪ್ಸಿಗಳು ಇದ್ದಾರೆ. ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಶೇ. 82ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಕ್ರೈಸ್ತರು, ಶೇ. 12 ರಷ್ಟು ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಮತ್ತು ಶೇ. 6 ರಷ್ಟು ಇತರರು.

ಕೃಷಿ: ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿ, ಬಾಲ್ಕನ್ ಶ್ರೇಣಿ ನಡುವಣ ಬಯಲೇ ನಾಡಿನ ಅತ್ಯಂತ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿ. ಇಲ್ಲಿ ಗೋದಿ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳಗಳಲ್ಲದೆ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳಾದ ತಂಬಾಕು, ಸಕ್ಕರೆ ಬೀಟ್, ಸೂರ್ಯಮುಖಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಬಾಲ್ಕನ್ ಮತ್ತು ಆ್ಯಂಟಿ ಬಾಲ್ಕನ್‌ಗಳ ನಡುವಣ ಕಣಿವೆಗೆ ಗುಲಾಬಿ ಕಣಿವೆಯೆಂದೇ ಹೆಸರಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಗುಲಾಬಿ, ಅತ್ತರ್ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಬಾಲ್ಕನ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತ್ರೇಸ್ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಮರೀಟ್ಸ ನದೀ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬಿಗೆ ಸರಿದೂಗದಿದ್ದರೂ ಬಲ್ಗೇರಿಯಕ್ಕೆ ಅದು ಅತಿ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದು. ಈ ಬಯಲು ಹಣ್ಣು, ತರಕಾರಿ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಬತ್ತ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಗೋದಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ರೈ, ಬಾರ್ಲಿ, ಬಟಾಟೆ ಮೊದಲಾದವು ಬಲ್ಗೇರಿಯದ ಇತರ ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಳು.

ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ: ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನ ಆಲ್ಬೇನಿಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಪೂರ್ವ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೇ ಕೈಗಾರಿಕಾ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹಿಂದುಳಿದಿದ್ದ ಬಲ್ಗೇರಿಯ ಇಂದು ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ವೇಗವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಎರಡನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು: ಇಲ್ಲಿನ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆ ಸು. 2520 ಕೋಟಿ ಕಿವ್ಯಾ (ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂರರಲ್ಲೊಂದಂಶ ಜಲವಿದ್ಯುತ್) ಕಚ್ಚಾ ತೈಲ, ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ, ಲಿಗ್ನೈಟ್, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ತಾಮ್ರ, ಸೀಸ, ಸತು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಬಂಗಾರ, ಕ್ರೊಮ್, ಮಾಲಿಬ್ಡಿನಂ ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಖನಿಜಗಳು.

ಇಲ್ಲಿನ ಆಮದುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿ, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು, ಗಡಿಯಾರ, ರೇಡಿಯೊ, ಕಾರು ಮತ್ತು ಮೋಟರ್ ಸೈಕಲ್. ಮುಖ್ಯ ರಫ್ತುಗಳು ತಂಬಾಕು, ಹಣ್ಣು, ಜವಳಿ, ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸ, ಅತ್ತರ್ ಮತ್ತು ಪಾದರಕ್ಷೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಸಿಮೆಂಟ್, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಗಡಿಯಾರ, ಪಾದರಕ್ಷೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ.

ನಾಣ್ಯ: ಪ್ರಾಚೀನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹೆದ್ದಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬಲ್ಗೇರಿಯದಲ್ಲಿ ಯೂಗೊಸ್ಲಾವಿಯ ಗಡಿಯಿಂದ ಟರ್ಕಿ ಗಡಿಯವರೆಗಿನ ಹೆಸರಾಂತ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಲ್ಲದೆ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿಯೂ ಹಲವು ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಜಲಮಾರ್ಗ. ಯುರೋಪಿನ ಪ್ರಧಾನ ನಗರಗಳೊಡನೆ ಈ ದೇಶ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದೆ.

ಸುಂದರ ಗಿರಿಕಂದರಗಳಿಂದಲೂ ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರದ ಆಕರ್ಷಕ ದಂಡೆಯಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ವೇಗವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು ಪ್ಲಾವ್‌ಡಿಫ್, ವಾರ್ನ, ರೂಸೇ, ಬರ್ಗಾಸ್ ಮತ್ತು ಸ್ವಾರ ಜಗಾರ. (ಪಿ.ವಿ.ವಿ.)

ಬವೇರಿಯ: ಜರ್ಮನಿಯ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 70,547 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 12333000 (2002).

ಬವೇರಿಯದ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಬವೇರಿಯನ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ವಲಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಪರ್ವತಗಳ ಪ್ರದೇಶ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಫ್ರಾಂಕನ್ ವಾಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೊಹೀಮಿಯನ್ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಇವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿ ಬವೇರಿಯವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಬವೇರಿಯದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಭಾಗ ಸಮುದ್ರ ಪಾತಳಿಯಿಂದ ಸರಾಸರಿ 487.5 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಉನ್ನತ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ಹಳ್ಳಿಗಳೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಎತ್ತರವಿರುವ ಗುಡ್ಡಗಳೂ ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಗಡಿಯಾಗಿರುವ ಅಲ್ಗಾವರ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಬವೇರಿಯನ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸಾಲ್ಜಬರ್ಗರ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ನಾರಿಕ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್‌ನ ಒಂದು ಶಾಖೆ. ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಕವಲುಗಳು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಚಾಚಿವೆ. ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಿರುವ ಟ್ಸುಗ್‌ಸ್ಪಿಟ್ಸೆ ಸು. 2963 ಮೀ ವಾಟ್ಸ್‌ಮಾನ್ ಸು. 3016 ಮೀ ಹಾಗೂ ಹೊಕ್ ಫೋಗೆಲ್ ಮತ್ತು ಮೆಡ್ಲಗಾಬಲ್ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ಗಡಿ ಬೊಹೀಮಿಯನ್ ಅರಣ್ಯ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯದಿಂದ ವಾಯವ್ಯದತ್ತ ಹಬ್ಬಿ ಇಲರ್ ನದಿಯ ಕೊಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯಗೊಳ್ಳುವ ಬೊಹೀಮಿಯನ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ರಾಖೆಲ್ ಮತ್ತು ಅರ್ಬರ್ ಇಲ್ಲಿನ ಅತಿ ಎತ್ತರದ ಶಿಖರಗಳು. ಬವೇರಿಯದ ವಾಯವ್ಯ ಪರ್ವತಗಡಿ ಮೇನ್ ನದಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕಾಡಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಮರಳುಗಲ್ಲಿನ ಸ್ಪೈಗರ್‌ವಾಲ್ಟ್ ಶ್ರೇಣಿ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮದ ಗಡಿ ಸ್ಟೇಬಿತನ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಬವೇರಿಯನ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಕೆಲವು ಸರೋವರಗಳನ್ನೂಳಗೊಂಡ ಸುಂದರ ಪ್ರದೇಶ.

ಬವೇರಿಯ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ಮತ್ತು ಮೇನ್ ನದಿಗಳ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದಂತಿದೆ. ಈ ಎರಡು ನದಿಗಳನ್ನು ನೌಕಾಸಂಚಾರ ಸೌಲಭ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಲುಡ್‌ವಿಕ್ ಕಾಲುವೆಯಿಂದ ಸಂಪರ್ಕಿಸಿದೆ. ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿ ಬವೇರಿಯದ ಬಹುಭಾಗಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಬವೇರಿಯದ ಮಧ್ಯ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿದು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ದಾಟುವ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ನಾರಿಕ್, ಆಲ್ಪ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಇಲರ್, ಈಸಾರ್, ಲೆಖ್ ಮತ್ತು ಇನ್ ನದಿಗಳೂ ಉತ್ತರದಿಂದ ವಾರ್ನಿಟ್ಜ, ನಾಪ್ ಮತ್ತು ರೀಗೆನ್ ನದಿಗಳೂ ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಅದು ರೈನ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವೆಡೆಯಿಂದ ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗ್ ವರೆಗೂ ಸಂಚಾರಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣವಿರುವ ಬವೇರಿಯನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಚಳಿ ಹೆಚ್ಚು. ಬೇಸಗೆ ತಂಪು, ರೈನ್ ಹಾಗೂ ನೆಕರ್, ಮೇನ್ ಮೋಸಲ್ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಬೇಸಗೆಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 19^0 ಸೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಹವಾಗುಣ ದ್ರಾಕ್ಷಿಬೆಳೆಗೆ ಬಲು ಅನುಕೂಲಕರ.

ಬವೇರಿಯದ ಕೃಷಿಯೋಗ್ಯ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚುಭಾಗ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ, ಅದರ ಕಾಲುಭಾಗ ತೋಟ ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ರೈ, ಓಟ್ಸ್, ಬೀಟ್ ಮತ್ತು ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ ಹಾಗೂ ತರಕಾರಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಹಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಬೆಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ಪಶುಪಾಲನೆ ರೈತರ ಎರಡನೆ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು, ಆಲ್ಗಾನ್ ಜರ್ಮನಿಯ ಬೆಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಗಿಣ್ಣುಗಳ ಉತ್ಪಾದನಾಕೇಂದ್ರ. ಹಂದಿ ಮತ್ತು ಕೋಳಿ ಸಾಕಣೆಯುಂಟು. ಬವೇರಿಯದ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಮತ್ತು ಪೈನ್ ಮರಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ. ಮಣ್ಣು ಫಲವತ್ತಾಗಿರದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಬವೇರಿಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅದರ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪನ್ನದ ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಕರಕುಶಲ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳೂ ಉಳಿದದ್ದು ವ್ಯಾಪಾರ, ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೇವೆಗಳೂ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಆಸ್ತಿಗಳೂ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದಾಗಿ ಬವೇರಿಯದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಿಗಿಂತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಾಯಿತು. ಮ್ಯೂನಿಕ್, ನ್ಯೂರೆಂಬರ್ಗ್, ಆಗ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿದ್ದು ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು, ಬಟ್ಟೆ ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣೆ ಮುಂತಾದವು ಇವೆ. ಫ್ರಾಂಕೋನಿಯದಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಕುಂಭಕಲೆಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳುಂಟು, ಬವೇರಿಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ತ್ವ ಪಡೆದಿರುವ ಉದ್ದಿಮೆ.

ಬವೇರಿಯದಲ್ಲಿ ರೈಲು ಸಾರಿಗೆ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿತು. 1835ರಲ್ಲಿ ಅದು ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು. ಮ್ಯೂನಿಕ್‌ನಿಂದ ಫ್ರಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ್, ಬರ್ಲಿನ್ ಮತ್ತು ಸಾಲ್ಜ್‌ಬರ್ಗ್‌ಗಳಿಗೆ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳಿವೆ. ಬ್ಯಾರಿಬರ್ಗ್‌ದವರೆಗೆ ಮೇನ್ ನದಿಮೂಲಕ ಜಲಸಂಚಾರ ಉಂಟು. ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲ್ ಹೈಮ್ ವರೆಗೂ ಹಡಗುಗಳು ಹೋಗ ಬಲ್ಲವು. ಮ್ಯೂನಿಕ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂರೆಂಬರ್ಗ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ.

ಬವೇರಿಯದ ರಾಜಧಾನಿ ಮ್ಯೂನಿಕ್, ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡದೂ ಹಾಗೇ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಮಹಾನಗರ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1893715 (2002). ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರ, ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣಗಳು, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ವಿಮಾನ ಮತ್ತು ಇತರ ವಿವಿಧ ಆಧುನಿಕ ಯಂತ್ರಗಳು ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಬ್ಯಾಂಕ್ ವ್ಯವಹಾರ, ವಿಮೆ ಮತ್ತು ಭೋಜನಕಲೆಗಳಿಗೆ (ಪಾಕಶಾಸ್ತ್ರ) ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಜರ್ಮನಿಯ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮ್ಯೂನಿಕ್ ಕಲಾಕೇಂದ್ರವೂ ಆಗಿದೆ. 1972ರಲ್ಲಿ ಒಲಿಂಪಿಕ್ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳು ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದವು. ನ್ಯೂರೆಂಬರ್ಗ್, ಆಗ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್, ರೀಗೆನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ವರ್ಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳು. (ಜಿ.ಕೆಯು.)

ಬಸಾಲ್ಟ್: ಲಾವಾ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಲ್ಯಾಬ್ರಡೊರೈಟ್ ಮತ್ತು ಪೈರೊಕ್ಸೀನ್ ಫಲಕಗಳಿಂದಾದ ಮತ್ತು ಸ್ತಂಭ ರಚನೆಯುಳ್ಳ ಕಡುಬಣ್ಣದ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಬರುವ ಶಿಲೆಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು, ಅಧಿಕ ಸಿಲಿಕಾಂಶವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಹರಳು ಹರಳಾಕಾರದ, ತಿಳಿಬಣ್ಣದ ಗ್ರಾನೈಟ್ ವರ್ಗ. ಇನ್ನೊಂದು, ಕನಿಷ್ಠ ಸಿಲಿಕಾಂಶ (ಶೇ. 45–50) ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಕಪ್ಪು ಛಾಯೆಯ ಗಡುಸಾದ ಶಿಲಾವರ್ಗ. ಇದೇ ಬಸಾಲ್ಟ್. ಈ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ರಾಜಮಹೇಂದ್ರಿಯವರೆಗೆ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ದಖನ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮವೆಂದು ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ.

ಬಸಾಲ್ಟ್ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಇಥಿಯೊಪಿಯ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿದ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಇದನ್ನು ಬಸಲ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಶಿಲೆಗೆ ಬಸಾಲ್ಟ್ ಎಂದು ನಾಮಕರಣವಾಯಿತೆಂದೂ ಪ್ರತೀತಿ. ಕಲ್ಲು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಕಪ್ಪು. ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಬೆಳಗಾವಿ, ಬಿಜಾಪುರ, ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಬಹುಭಾಗ ಈ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಆವರಿಸಿದೆ. ಗಾಳಿ ಮಳೆಗಳ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಾಗ ಮಾತ್ರ ಕಲ್ಲು ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಛಾಯೆ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹರಳು ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ತೋರಿಸದೆ ಕಪ್ಪು ಗಾಜಿನಂತಿರುವ ಬಸಾಲ್ಟಿಗೆ ಟಾಕಿಲೈಟ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಹರಳುಗಳಿರುವ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಸಾಲ್ಟ್ ಶಿಲೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆ.

ಈಚಿಗಿನ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಹೊರಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ಕಾದ ಲಾವಾ ಪ್ರವಾಹ ಬಸಾಲ್ಟಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಶಿಲಾಪಾಕ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತದಿಂದ ಹೊರ ಹರಿಯುವಾಗ ಪ್ರವಾಹದಂತೆ ಹರಿದು ನುಣುಚಿಕೊಂಡು ಹಗ್ಗದ ಆಕಾರ ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಶಿಲೆ ಆರುವಾಗ ಅದರೊಳಗೆ ಅಡಗಿದ್ದ ಗಾಳಿ ಹೊರಬಂದು ಉಕ್ಕಿನ ನೊರೆಯಂತೆ ನೂರಾರು ರಂಧ್ರಗಳಿರುವ ಕಲ್ಲು ಫಲಿಸುತ್ತದೆ. ರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಬಗೆ ಬಗೆ ಬಣ್ಣದ ಖನಿಜಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡು, ರಮಣೀಯ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಪುಣೆ ಮತ್ತು ಮುಂಬಯಿ ನಡುವೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಕೊರೆಯುವಾಗ ಹೊರಬಿದ್ದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಸುಂದರ ಸಿಯಾಲೈಟ್ ಹರಳುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಬಸಾಲ್ಟ್ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಬಸಾಲ್ಟ್ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸೀಳುಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊರಬಿದ್ದು, ದಟ್ಟವಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹರಿದು ಬಹು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ಶಿಲಾವರ್ಗ. ಭಾರತದ ದಖನಿನ ಶಿಲಾಪ್ರವಾಹ 500,000 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡು ಭೂಮಿಯ ಅತಿ ವಿಸ್ತಾರ ಬಸಾಲ್ಟ್ ಶಿಲಾಪ್ರವಾಹವೆಂದು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರವಾಹ 3,000 ಮೀ ಮಂದ ಹಾಗೂ ಪದರ ಪದರವಾಗಿ ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಜೋಡಿಸಿದಂತೆ ಶೇಖರವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಈ ಶಿಲೆಗಳು ತಾಪಕಳೆದು ಆರುವಾಗ ಸ್ತಂಭಗಳಂತೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಲ್ಪೆ ಬಂದರಿನ ಬಳಿ ಇರುವ ಸೇಂಟ್ ಮೇರಿ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಸ್ತಂಭಾಕಾರದ ಬಸಾಲ್ಟ್ ರಾಕ್ಷಸನ ಮೆಟ್ಟಲು (ಜಯಂಟ್ಸ್ ಕಾಸ್‌ವೇ) ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿರುವ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಿಗೂ ಬಸಾಲ್ಟ್ ಮೂಲ. *

ಬಸ್ತಾರ್: ಚತ್ತೀಸಘರ್ ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ. ಉ.ಅ. $17^{0}46'$–$20^{0}14'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $80^{0}15'$–$82^{0}15'$ ನಡುವೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಸ್ತಾರ್ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ಸಂಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಿದಾಗ ಬಸ್ತಾರ್ ಮತ್ತು ಕಾಂಕೇರ್ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಬಸ್ತಾರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 39,060 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 13,02,253. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಜಗದಾಲ್‌ಪುರ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಬೈಲದಿಲ್ಲ ಶ್ರೇಣಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ನೆಲ ಗೋದಾವರಿ ನದಿ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ಇದರ ಎತ್ತರ 457–610 ಮೀ. ಜಗದಾಲ್‌ಪುರ ಇರುವುದು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲೇ. ಪಕ್ಕದ ಒರಿಸ್ಸದ ಕೋರಾಪುಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಇಂದ್ರಾವತಿ ನದಿ ಹರಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಜಗದಾಲ್‌ಪುರದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ ಜಗದಾಲ್‌ಪುರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸು. 96 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕೋಟ್ ಬಳಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮುಂದೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿಂದ ಇಳಿಯುವ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸುಂದರ ಜಲಪಾತವಿದೆ. ಈ ನದಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಗಡಿ ಎಲ್ಲೆಯಾಗಿ ಹರಿದು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಮುಂದೆ ಗೋದಾವರಿಯನ್ನು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಹಾನದಿ ಹರಿದು ಗಡಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ಶೇ. 10ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಭೂಮಿ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅರಣ್ಯಸಂಪತ್ತು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೇಗ ಮತ್ತು ಸಾಲ ವೃಕ್ಷಗಳಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು ಬತ್ತ, ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಶೇ. 66ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಗೋಂಡ್ ಆದಿವಾಸಿಗಳು. ಹಲ್ಬಿಗಳೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಈ ಜನ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿಗೆ, ಮೇಣ, ಜೇನು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಮಾರಾಟಮಾಡಿ, ಬೇಟೆಯಾಡಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಲ್ಲದೆ ಅಭ್ರಕವೂ ಸಿಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಜಗದಾಲ್‌ಪುರ. ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಹೆಸರು ನೀಡಿರುವ ಬಸ್ತಾರ್ ಗ್ರಾಮ ಜಗದಾಲ್‌ಪುರಕ್ಕೆ ಸು. 19 ಕಿಮೀ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳಗಳು ಕಾಂಕೇರ್ (1085,6) ಮತ್ತು ಕಿರಾಂದುಲ್ (15,710). ಬಸ್ತಾರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಹಸೀಲುಗಳು ಭಾನುಪ್ರತಾಪಪುರ, ಕಾಂಕೇರ್, ನಾರಾಯಣಪುರ, ಕೊಂಡಗಾಂವ್, ಬಿಜಾಪುರ, ದಾಂತೇವಾರ, ಜಗದಾಲ್‌ಪುರ ಮತ್ತು ಕೋಂಟಾ. *

ಬಹಮಾಸ್: ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಸು. 3000 ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಹವಳ ದ್ವೀಪಗಳ ಸಮೂಹ. ಫ್ಲಾರಿಡದ ಪೂರ್ವತೀರದಿಂದ 80 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಉ. ಅ. $20^{0}50'$–$27^{0}25'$ ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. $72^{0}37'$–$80^{0}30'$ ನಡುವೆ ಕ್ಯೂಬದ ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನವರೆಗೆ 800 ಕಿಮೀ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ. ಸು. 20 ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಜನವಸತಿ ಇದೆ. ಗ್ರೇಟ್ ಅಬಕೊ, ಐಲೂತರ, ಅಂಡ್ರಸ್, ಸಾನ್ ಸಾಲ್ವಡಾರ್, ಗ್ರಾಂಡ್ ಬಹಮಾಸ್, ನ್ಯೂಪ್ರಾವಿಡೆನ್ಸ್, ಗ್ರೇಟ್ ಇಕ್ಸೂಮ, ಲಾಂಗ್ ಐಲ್ಯಾಂಡ್, ಕ್ಯಾಟ್ ಐಲ್ಯಾಂಡ್, ಅಕ್ಲಿನ್ಸ್, ಮೇಗ್ವಾನ ಮತ್ತು ಇನಾಗ್ವ ಮುಖ್ಯ ದ್ವೀಪಗಳು. ಈ ಪೈಕಿ ನ್ಯೂ ಪ್ರಾವಿಡೆನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಂಡ್ ಬಹಾಮ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಐದನೆಯ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗ (4/5) ನೆಲೆಸಿದೆ. ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 13.939 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,07,451 (2009). ರಾಜಧಾನಿ ನಾಸೊ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,71,542 (2002).

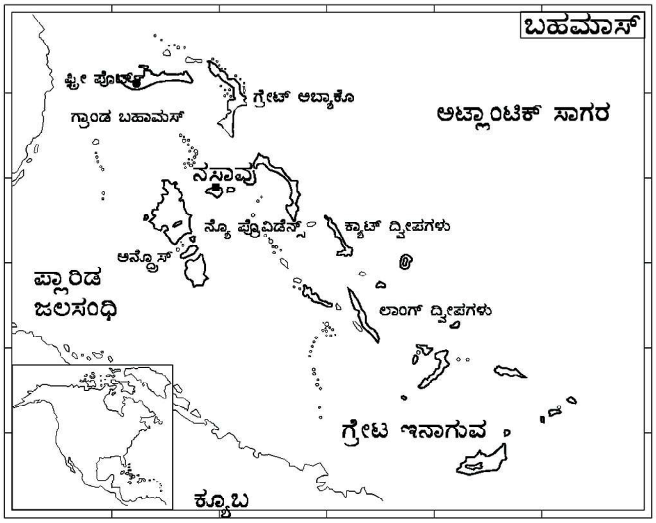

ಹಿತಕರ ವಾಯುಗುಣ ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಆಕರ್ಷಣೆ. ವರ್ಷದ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ 22^{0}ಸೆ. ಬೇಸಗೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 29^{0}ಸೆ.ವರ್ಷದ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ ಸು. 114 ಸೆಂಮೀ. ಸಣ್ಣಕಲ್ಲುಗಳ ತೆಳುಪದರದ ಮೇಲ್ಮೈ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ನೆಲ ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಪೀತದಾರು ಮರಗಳ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಅನಾನಸ್, ಟೊಮಾಟೊ, ಜಂಬೀರ ಜಾತಿಯ ವಿವಿಧ ಫಲಗಳು, ಸೌತೇಕಾಯಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ದ್ವೀಪದ ಜನರಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಆಹಾರ, ಮಾಂಸ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಒಟ್ಟು 2,543 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕಡಲ ತೀರವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯಮವಾಗಿದೆ. ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ರಫ್ತುಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಮೆಂಟ್ ತಯಾರಿಕೆ, ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಶುದ್ಧೀಕರಣ, ರಮ್ ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಅಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣೆ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಔಷಧ ವಸ್ತುಗಳ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಪಾನೀಯಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಉಂಟು. ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಕೆನಡ, ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್ ಮತ್ತು ಪೋರ್ಟೊರಿಕೊಗಳಿಗೆ ರಫ್ತುಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಚ್ಚಾ ಪೆಟ್ರೋಲ್, ವಿವಿಧ ವಿದ್ಯುತ್ ಯಂತ್ರಗಳು, ಇತರ ಉಪಕರಣಗಳು, ಮಾಂಸ, ಮಾಂಸೋತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ನೈಜೀರಿಯ ಮತ್ತು ಇಟಲಿಗಳಿಂದ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಮೂಲೋತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಇದನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಅನೇಕ ಹೋಟೆಲು ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಂಕ್ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ. ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಸಹಸ್ರಾರು ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಡುವುದುಂಟು. ಸು. 1600 ಕಿಮೀ ಉದದ್ದ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ದೋಣಿ ಮತ್ತು ಹಡಗುಗಳು ದ್ವೀಪಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಓಡಾಡುವುದಲ್ಲದೆ ಇತರ ದೇಶಗಳ ಜೊತೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿವೆ. ನಾಸೊ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರು, ಜೊತೆಗೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಕೂಡ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಶೇ. 90 ಮಂದಿ ಓದು ಬರೆಹ ಬಲ್ಲವರು. 5 ವರ್ಷದಿಂದ 14 ವರ್ಷದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಡ್ಡಾಯ. ಅಂಚೆ, ತಂತಿ, ದೂರವಾಣಿ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳುಂಟು.

ಬಹಾಮಸಿನ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಐದನೆಯ ನಾಲ್ಕರಷ್ಟು ನೀಗ್ರೊಗಳು. ಉಳಿದವರಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯರೂ ಕಪ್ಪು ಬಿಳಿ ಜನಾಂಗದ ಮಿಶ್ರ ಸಂತತಿಯವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. *

ಬಹಾಯಿ ಧರ್ಮ: ಪರ್ಷಿಯ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಹವುಲ್ಲಾ ಅವರಿಂದ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಒಂದು ಧರ್ಮ. ದೇವರು ಒಬ್ಬ, ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳೂ ಒಂದೇ, ವಿಶ್ವ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ. ಆ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಮಾನವ ಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು ಎಂಬುದು ಇದರ ಸಂದೇಶ. ಈ ಧರ್ಮ ಬಾಬೀ ಧರ್ಮದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾದ ಒಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸುಧಾರಣೆ. ಈ ಧರ್ಮದ ಬೋಧನೆಗಳು ಹೀಗಿವೆ: ಬಹಾಯಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ದೇವರು ಒಬ್ಬನೇ. ಅವನು ಪ್ರಪಂಚಾತೀತ. ಅವನೇ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ಲಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣ. ಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರೀತಿ, ಕರುಣೆ, ನ್ಯಾಯ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವನು. ಇವನನ್ನು ಅರಿಯುವುದೇ ಮಾನವನ ಉದ್ದೇಶ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಬಹುಕೇಂದ್ರೀಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಅಮೆರಿಕದ ಸಿ.ಡಿ. ಹ್ಯಾರಿಸ್ ಮತ್ತು ಈ.ಎಲ್. ಉಲ್‌ಮನ್‌ರವರಿಂದ 1945ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಗುರುತಿಸಿದ ಅಂಶವೆಂದರೆ, ನಗರಗಳು, ಏಕಕೇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ವಿಭಾಗೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳೆರಡನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ, ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉಪಕೇಂದ್ರಗಳ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯಿಂದಾಗಿ, ಅಂತಹ ನಗರಗಳ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ಹೊರಭಾಗಗಳ ಕಡೆಗೆ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಕೀರ್ಣಮಯವೂ ಕ್ಲಿಷ್ಟಕರವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ಅನೇಕ

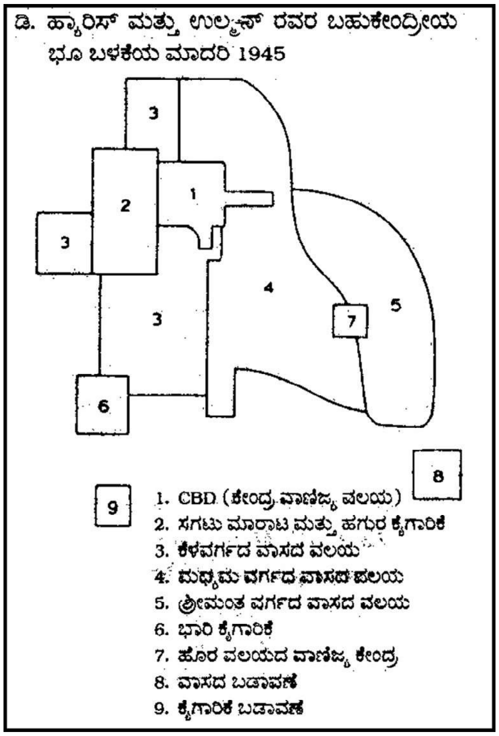

ನಗರಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ, ಇಂತಹ ನಗರಗಳು ತಮ್ಮ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ನಗರಗಳನ್ನು ಆವರಿಸಿ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ನಗರಗಳು ಈಗಲೂ ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತಿಕೆಯನ್ನು, ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ದೊಡ್ಡ ಮಹಾನಗರಗಳ ಪರಿಧಿಯೊಳಗೆ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿರುವುದು ವಿಧಿತವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನವನ್ನು ಲಂಡನ್‌ನಗರದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ನಗರ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ನಗರಗಳನ್ನು ತನ್ನೊಳಗೆ ಕಬಳಿಸಿದ್ದರೂ ಈ ಸಣ್ಣನಗರಗಳು ಈಗಲೂ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ಕರ್ತವ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇಂತಹ ಉಪಕೇಂದ್ರಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ನಗರಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಲಿದೆ. ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಔದ್ಯೋಗಿಕ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ಮನರಂಜನೆ, ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಚುರವಾಗಿದ್ದ ಅನೇಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ, ಉಪಯುಕ್ತವೂ ಆಗಿದ್ದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ, ಹೊಂದುತ್ತಲಿರುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ನಗರ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಬಹುಭೇದ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾ ವಿಧಾನಗಳು: ಒಂದು ಮಾದರಿ ಸಮೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವೀಕ್ಷಿಸಿದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಖ್ಯಾ ಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದು. ಒಂದು ವಿಷಯ ಅಥವಾ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ನೀಡುವಲ್ಲಿ ಇದು ಸಹಕಾರಿ. ಬಹುತೇಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮತ್ತು ಅವಲಂಬಿತ ಅಂಶಗಳಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲು ಈ ವಿಧಾನ ಉಪಯುಕ್ತ.

ಕಳೆದ 50 ವರ್ಷಗಳಿಂದೀಚೆಗೆ ಅನೇಕ ಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ವಿವಿಧ ಬಹುಭೇದ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದು ಈ ತಂತ್ರವನ್ನು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ಅರ್ಥವಿಜ್ಞಾನ, ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನ, ಮಾನವವಿಜ್ಞಾನ, ಮನಃವಿಜ್ಞಾನ, ಕೃಷಿ, ಜೀವವಿಜ್ಞಾನ, ವೈದ್ಯಕೀಯ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಗಣಕ ಯಂತ್ರಗಳ ಅಳವಡಿಕೆಯಿಂದ ಈ ತಂತ್ರದ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶವೆಂದರೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಸಂಕೀರ್ಣ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸರಳೀಕರಿಸುವುದಾಗಿದೆ.

ಬಹುಭೇದ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿತ ವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ ಅವಲಂಬಿತ ವಿಧಾನಗಳು ಎಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ರೀತಿಯ ವಿಂಗಡಣೆಯಲ್ಲಿ ಚರಗಳು ಇತರ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದರೆ, ಅವಲಂಬಿತ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಳಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಅಂತರ್ ಅವಲಂಬಿತ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೆಲವು ಚರಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಮತ್ತು ಕೆಲವೊಂದು ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯಿದ್ದಾಗ ಬಹುವಿಧ ಸಮಾಶ್ರಯಣ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಬಹುವಿಧ ತಾರತಮ್ಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಬಹುಚರ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸಬಹುದು.

ಕೆಲವು ಚರಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಅಪವರ್ತನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಗುಂಪು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಬಹುಆಯಾಮ ಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು ಗುಪ್ತ ವಿನ್ಯಾಸ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸಬಹುದು.

ಬಹುಭೇದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಚರಗಳು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿರುತ್ತವೆ:

ವಿವರಣೆ ಅಥವಾ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾರವಿತ, ವೀಕ್ಷಣಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ವೀಕ್ಷಣಾತ್ಮಕವಲ್ಲದ, ವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಮತ್ತು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ, ನಿಷ್ಕ್ರಿಯ ಅಥವಾ ಸೂಡೋ ಚರಗಳು.

ಬಹುಭೇದ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ತಂತ್ರಗಳೆಂದರೆ, ಬಹುವಿಧ ಸಮಾಶ್ರಯಣ, ಬಹುವಿಧ ತಾರತಮ್ಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಚರಗಳ ಬಹುಚರ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಅಪವರ್ತನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಗುಂಪು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಗುಪ್ತ ವಿನ್ಯಾಸ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ.

ಅಪವರ್ತನಾ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ (ಫ್ಯಾಕ್ಟರ್ ಅನಾಲಿಸಿಸ್): ಬಹುಭೇದ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾ ತಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದ ವಿಧಾನವಾಗಿ, ಇದನ್ನು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ವರ್ತನಾ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಪರಸ್ಪರ ಅವಲಂಬಿತವಾದ ವೀಕ್ಷಿಸಿದ ಚರಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಮೂಲಭೂತವಾದುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸಲು ಇದನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಇದು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವೀಕ್ಷಿಸಿದ ಚರಗಳನ್ನು ಅಂಶಗಳಾಗಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಗೊಳಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಚರಗಳನ್ನು ಅಂಶಗಳನ್ನಾಗಿ (ಚರಗಳಲ್ಲಿನ ಸಹ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಆಧಾರಿಸಿ) ಮತ್ತು ಗಳಿಸಿದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಹೊಸ ಚರಗಳಾಗಿ ಹಾಗೂ ಮೊದಲ ಚರಗಳ ಮೊತ್ತವನ್ನು ಅಂಶಗಳಾಗಿ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿ ಪಡೆದ ಹೊಸ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಸಂಶೋಧಕರು ಹೆಸರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ನೀಳಾವಾದ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳ ಪಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ವೀಕ್ಷಿಸಿದ ಅಂಶಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಭೇದಿಸುವುದನ್ನೇ ಅಪವರ್ತನ ಹೊರೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಚರ ಮತ್ತು ಅಂಶಗಳ ನಡುವಿನ ಸಹ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು. ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಮಾತ್ರಿಕೆ ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ಸ್ ಸೂಚಿಸಲಾಗುವುದು. ಈ ರೀತಿಯ ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ಸ್ ಅನ್ನು ಮಾಹಿತಿ ಮಾತೃಕೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಇದನ್ನು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಆಂಗ್ಲಭಾಷೆಯ ಎಸ್. (S) ಅಕ್ಷರದಿಂದ ಗುರ್ತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಪವರ್ತನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ವಿಧಾನಗಳು: ಇದು ಒಂದೇ ವಿಧಾನವಾಗಿರದೆ, ಬದಲಾಗಿ ಅನೇಕ ವಿಧಾನಗಳ ಸಮೂಹ ಅಥವಾ ಗುಂಪು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವುಗಳೆಂದರೆ: ಗುರುತ್ವ ಕೇಂದ್ರ ವಿಧಾನ, ಪ್ರಧಾನ ಘಟಕಗಳ ವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಗರಿಷ್ಠ ಸಂಭವನೀಯ ವಿಧಾನ. ಅಂಶ ಅಥವಾ ಅಪವರ್ತನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮೂಲಾಂಶಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ:

ಅಂಶ ಅಥವಾ ಅಪವರ್ತನ, ಫ್ಯಾಕ್ಟರ್ ಲೋಡಿಂಗ್ ಅಥವಾ ಅಪವರ್ತನ ವ್ಯತ್ಯಯ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ, ಕಮ್ಯುನಾಲಿಟಿ (h^2) ಐಗೆನ್ ವ್ಯಾಲ್ಯೂ ಅಥವಾ ಲ್ಯಾಟೆಂಟ್ ರೂಟ್ ಅಥವಾ ಚೌಕಗಳ ಒಟ್ಟು ಮೊತ್ತ, ಆವರ್ತ, ಅಂಶ ಅಥವಾ ಅಪವರ್ತನಾ ಮೊತ್ತ. ಪ್ರಧಾನ ಭಾಗಗಳ ವಿಧಾನ: ಇದನ್ನು ಎಚ್. ಹೋಟೆಲಿಂಗ್ ರವರು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಸರಳವಾಗಿ P.C. ವಿಧಾನವೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂಶ

ಅಥವಾ ಅಪವರ್ತನದ ಘಾತ (ಸ್ಕ್ವೇರ್) ಒಟ್ಟು ಮೊತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಇತರ ವಿಧಾನಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಅಪವರ್ತನದ ಅಂಶಗಳ ರಚನೆಯೇ ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ಸೂತ್ರೀಕರಿಸಬಹುದು.

$X j s (j = 1, 2 \ldots\ldots k)$

ಹೊಸ ಅಂಶ ಅಥವಾ ಅಪವರ್ತನಗಳನ್ನು (Pi) ಪ್ರಧಾನ ಭಾಗಗಳ ವಿಧಾನ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದು 'Xi' ನ ರೇಖಾತ್ಮಕ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ (Linear Combination).

$$P_1 = a_{11} X_1 + a_{12} X_1 + \ldots\ldots\ldots + a_{1k}\ {}^{1} X_k$$
$$P_2 = a_{21} X_1 + a_{22} X_2 + \ldots\ldots\ldots + a_2k\ {}_{x} X_k$$
$$P_k = a_{k1} X_1 + a_{k2} X_2 + \ldots\ldots\ldots + a_{kk} X_k.$$

ಪ್ರಧಾನ ಭಾಗಗಳ ವಿಧಾನ ಎರಡು ನಿಯಮ (conditions) ಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಬೇಕು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ:

ಎ. ಇವು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಿತವಾಗಿರಬಾರದು (un correlated)

ಬಿ. ಮೊದಲ ಪ್ರಧಾನ ಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದಿರಬೇಕು (P_1), ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಧಾನ ಭಾಗ (P_2) ಅನಂತರ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದಿರಬೇಕು (Variance).

ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಸಹ ಗುಣಕ (co-efficient of correlation) ವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಮಾತ್ರಿಕೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯ ಸಹ ಗುಣಕ ಮಾತ್ರಿಕೆ, R

			ಚರಗಳು	
X_1	X_2	X_3	X_k	
X_1	r_{11}	r_{12}	r_{13}	r_{1k}
X_2	r_{21}	r_{22}	r_{23}	r_{2k}
X_k	r_{k1}	r_{k2}	r_{k3}	R_{3k}

(ಎಸ್.ಕೆ.ಪಿ.)

ಬಹುಹಂತೀಯ ಯೋಜನೆ: ಇದು ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣ, ಜನತೆಯ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಯೋಜನೆಯ ತಯಾರಿಕೆಯನ್ನು ಸಾಕಾರಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಈ ಯೋಜನೆಯ ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹಂತಗಳಿರುತ್ತವೆ. ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣ ನೀತಿಗೆ ಬದ್ಧವಾಗಿ ಮತ್ತು ಜನತೆಯ ಸಹಭಾಗಿತ್ವವನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹು ಹಂತೀಯ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ:

ಬಹು ಹಂತೀಯ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆಳಮಟ್ಟದಿಂದ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ ಅಥವಾ ಒಂದು ಕೇರಿಯನ್ನು ಘಟಕವನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಯೋಜನೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮಸಭೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವಿಕೆ, ಗ್ರಾಮಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಫಲಾನುಭವಿಗಳ ಆಯ್ಕೆ, ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಆಯ್ಕೆ ಮುಂತಾದವು ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಬಹುಹಂತೀಯ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಜಿಲ್ಲೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಘಟಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲಾ ಯೋಜನಾ ಸಮಿತಿ ಬಹು ಹಂತೀಯ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಯೋಜನೆ ಗ್ರಾಮ ಅಥವಾ ಕೇರಿ, ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿ, ತಾಲ್ಲೂಕು, ಜಿಲ್ಲೆ, ರಾಜ್ಯ ಮುಂತಾದ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬಹು ಹಂತದ ಸಮೀಕ್ಷೆ (ಎಂ.ಎಂ.ಆರ್.) ಈ ವಿದಧ ಯೋಜನೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯೋಜನಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಭೌತಿಕ ಪರಿಶೀಲನೆಯನ್ನು ನಡೆಸಲು ಮಾಹೆವಾರು ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಭೌತಿಕ ಗುರಿಗಳನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸುವುದೇ ಬಹು ಹಂತದ ಸಮೀಕ್ಷೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡ ವಲಯಗಳಿಗೆ ಬಹು ಹಂತೀಯ ಸಮೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವಾಗ ಋತುಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಾಹೆವಾರು ಗುರಿಗಳನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಯೋಜನಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ್ದಂತೆ ಹಣವನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಬಹು ಹಂತೀಯ ಯೋಜನೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಧ್ಯೇಯೋದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ: ಜನರ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಅಂದಾಜು ಮಾಡುವುದು, ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಪ್ರತಿ ವಲಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಅಂತರಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮತ್ತು ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಆದ್ಯತೆಗೊಳಿಸುವುದು. ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಮಂಡಳಿಗಳು ಮತ್ತು ನಗರಪಾಲಿಕೆಗಳ ಮೂಲಕ ವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಗೊಳಿಸುವುದು.

ಬಹು ಹಂತೀಯ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ವಿಭಿನ್ನ ಹಂತಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ; ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲು ರಾಜ್ಯ, ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಾಗಾರ, ಜಿಲ್ಲಾ ಯೋಜನಾ ಸಮಿತಿಗಳು ವಲಯವಾರು ಉಪ ಸಮಿತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತವೆ. ವಲಯವಾರು ಉಪಸಮಿತಿಗಳು ಅವುಗಳ ವಲಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಜಿಲ್ಲಾ ದೂರದೃಷ್ಟಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ, ಜಿಲ್ಲಾ ಯೋಜನಾ ಸಮಿತಿಯ ಕೇಂದ್ರ ಸಮಿತಿಯ ಮುಂದೆ ಇಡುತ್ತವೆ. ಕೇಂದ್ರ ಸಮಿತಿ ದೂರದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿ ಅನುಮೋದನೆಗಾಗಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಯೋಜನಾ ಸಮಿತಿಯ ಮುಂದಿಡುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲಾ ಯೋಜನಾ ಸಮಿತಿ ದೂರದೃಷ್ಟಿ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಅನುಮೋದಿಸುತ್ತದೆ. ದೂರದೃಷ್ಟಿ ದಾಖಲೆಯನ್ನು ತಾಲ್ಲೂಕುವಾರು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅನಂತರ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕಾರ್ಯತಂಡಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಯತಂಡಗಳು ಅವುಗಳ ದೂರದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಅನುಮೋದನೆಯ ಬಳಿಕ ಗ್ರಾಮ ಸಭೆ/ವಾರ್ಡ್ ಸಮಿತಿಗಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತವೆ. ಗ್ರಾಮ ಸಭೆ/ ವಾರ್ಡ್ ಸಮಿತಿಗಳು ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅಂತರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಕರಡು ದೂರದೃಷ್ಟಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತವೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಸ್ಥೆ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ವಿಚಾರಗೋಷ್ಠಿಯನ್ನು ನಡೆಸುವುದು. ಕಾರ್ಯತಂಡಗಳು, ಮುನ್ನೋಟ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಅನುಮೋದನೆಗಾಗಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಯೋಜನಾ ಸಮಿತಿಗೆ ಕಳಿಸುತ್ತವೆ. ವಲಯವಾರು ಉಪಸಮಿತಿಗಳು ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಚರ್ಚಿಸಿ ಅವುಗಳ ಮುನ್ನೋಟ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಅಂತಿಮಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಜಿಲ್ಲಾ ಯೋಜನಾ ಸಮಿತಿಯಿಂದ ಜಿಲ್ಲಾ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮುನ್ನೋಟದ ಅನುಮೋದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಚ್.ಆರ್.ಕೆ.)

ಬಹ್ರೇನ್: ಅರೇಬಿಯನ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಎಲ್‌ಹಾಸನನ್ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿರುವ 35 ದ್ವೀಪಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಅರಬ್ ರಾಜ್ಯ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಬಹ್ರೇನ್ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪ. ಆದ ಕಾರಣ ಇಡೀ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಬಹ್ರೇನ್ ಅನ್ವರ್ಥಕನಾಮವಾಗಿದೆ. 1971ರ ಆಗಸ್ಟ್ 15ರಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಯಿತು. ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ ಮತ್ತು ಕತಾರ್‌ಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಭೂಮಿ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಮರುಭೂಮಿ ವಲಯ. ನದಿ, ಸರೋವರ ಮುಂತಾದ ಜಲಭಾಗಗಳಿವೆ. ಉ.ಅ. $26^{0}0'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $50^{0}35'$ ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 669 ಚ.ಕಿಮೀ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸರಾಸರಿ 183 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 718306 (2009). ರಾಜಧಾನಿ ಮನಾಮ. ಭಾಷೆ ಅರೇಬಿಕ್ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೀಷ್, ಧರ್ಮ ಇಸ್ಲಾಂ. ಕ್ರಿಯೋಲಿ, ಮುಹಾರಕ್ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯನಗರ.

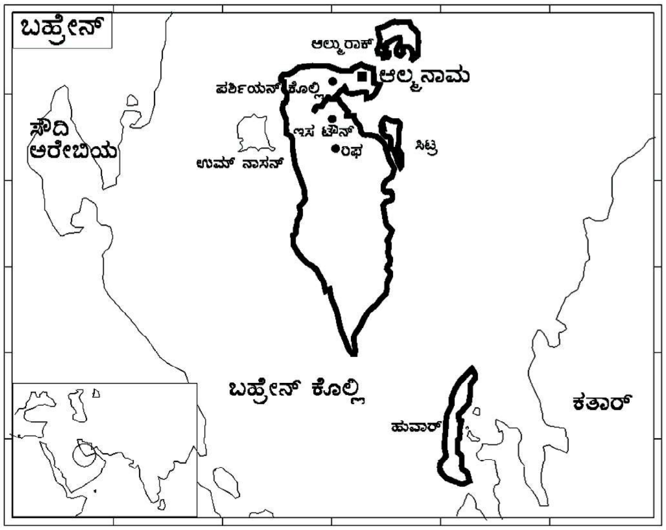

ವಾಯುಗುಣ: ವರ್ಷ ಪೂರ್ತಿ ಶುಷ್ಕ ವಾತಾವರಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಪರ್ಷಿಯನ್ ಕೊಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿನ ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಶಾಖ, ಅತ್ಯಲ್ಪ ಮಳೆ ಹಾಗೂ ನೀರಿನ ಕೊರತೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಈ

ನಾಡಿನ ಮೇಲಿದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 34^0ಸೆ ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ 18^0ಸೆ ಉಷ್ಣಾಂಶವಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಪೇಕ್ಷ ಆರ್ದ್ರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಸರಾಸರಿ ಶೇ 65 ರಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ 31 ಸೆಮೀ.

ವೃತ್ತಿ: ಬಹ್ರೇನ್ ಮೂಲತಃ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯ. ಖರ್ಜೂರ, ಹಣ್ಣುಗಳು, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮಾಂಸಕ್ಕಾಗಿ ದನಗಳು ಮತ್ತು ಒಂಟೆಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪೂರೈಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿವೆ. ತೈಲ ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ಅಕ್ಕಿ ಗಿರಣಿಗಳು, ದವಸ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಯಂತ್ರಗಳು, ತಂಬಾಕು, ತೈಲ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ಟ್ಯಾಂಕರ್‌ಗಳು, ಕೊಳವೆಯಂತ್ರಗಳು, ಹೊರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಹಯೋಗದೊಂದಿಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ತೈಲೋತ್ಪಾದನೆ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ತೈಲ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವಾರ್ಷಿಕ ಮೂರು ಮಿಲಿಯನ್ ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಟನ್‌ಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ. ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಸಂಸ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಬಹ್ರೇನ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಹಾಗೂ ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯದ ಕಚ್ಚಾ ತೈಲವನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯ ಪ್ರಾಚ್ಯ ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನಾ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಹ್ರೇನ್ ಸಹ ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದೆ. ಪರ್ಷಿಯನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ತಟಸ್ಥ ವಲಯದ ಭಾಗವಾದ ಬಹ್ರೇನ್ ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ತೈಲೋತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಜಪಾನ್ ದೇಶಗಳು ಹಣ ಹೂಡಿಕೆ ಮಾಡಿವೆ. ಈ ವಿದೇಶೀ ಕಂಪನಿಗಳು ಇಂಧನ ಮತ್ತು ತೈಲವನ್ನು ಹೊರತೆಗೆದು ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ರವಾನಿಸುವ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ತೈಲವನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಣ ರಹಿತವಾಗಿ ಹಡಗಿನ ಮೂಲಕ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಮುಖ ಆರ್ಥಿಕ ನೆಲೆಗಟ್ಟು ತೈಲ ವಾಣಿಜ್ಯದಿಂದಲೇ, ತೆರಿಗೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಾವತಿಗಳು ವಿದೇಶಿ ಕಂಪನಿಗಳಿಂದ ಬೃಹತ್ ಮೊತ್ತದ ಆದಾಯ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಲಭಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದಕಾರಣ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಬಹ್ರೇನ್ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆ, ವಿಮಾನಯಾನ, ಜಲಸಾರಿಗೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ನಗರಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ತಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ಪರಿಣತಿ ಹೊಂದಿರುವ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಲಸಿಗರು 1980ರ ಅನಂತರ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಭಾರತ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಬಾಂಗ್ಲದೇಶ, ಶ್ರೀಲಂಕ ದೇಶಗಳ ಜನರು ಇಲ್ಲಿನ ಕಾರ್ಮಿಕ ವರ್ಗದವರು. ತೈಲ ಘಟಕಗಳಲ್ಲಿ ವಸತಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ, ಶಿಕ್ಷಣ, ಸಾರಿಗೆ, ನಗರಾಭಿವೃದ್ಧಿ, ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಹೋಟೆಲ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಸಿದ್ಧ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಉಡಿಗೆ-ತೊಡಿಗೆ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ವಸ್ತುಗಳು ಹಾಗೂ ದಿನನಿತ್ಯದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ತಲಾವಾರು ಆದಾಯ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿದೇಶಿ ಕಂಪನಿಗಳು ಬೃಹತ್ ಉತ್ಪಾದನಾ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿವೆ.

ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಉಚಿತವಾಗಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಉನ್ನತ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಸಹಾಯಧನದ ವ್ಯವಸ್ಥೆನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪರ್ಷಿಯನ್ ಮತ್ತು ಆಂಗ್ಲ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಾಲೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಹಣ ಬಹ್ರೇನ್ ದಿನಾರ್.

ಭೌತಿಕ ಲಕ್ಷಣ: ಬಹ್ರೇನಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ಬಹ್ರೇನ್ ದ್ವೀಪದ ಸುತ್ತ ಹಲವು ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಅಲ್-ಮುಹಾರಕ್ ಮತ್ತು ಸಿತ್ರಾ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೂ ಬಹ್ರೇನ್ ದ್ವೀಪಕ್ಕೂ ಸೇತುವೆಗಳಿವೆ. ಈ ಗುಂಪಿನ ಇತರ ದ್ವೀಪಗಳು ಅನ್-ನಬೀ ಸಾಲಿಹ್ ಉಮ್ ಅಸ್ಸಬಾನ್, ಉಮ್‌ನಸಾನ್ ಮತ್ತು ಜಿದ್ದಾ. ಎರಡನೆಯ ಗುಂಪಿನ ಹೊವಾರ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಕಟಾರ್ ತೀರಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಬಲು ಸಣ್ಣವು ಮತ್ತು ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವು. ಇಲ್ಲಿ ಜನ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಇರುವವರು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಮೀನುಗಾರರು ಹಾಗೂ ಕಲ್ಲುಕುಣಿ ಕೆಲಸಗಾರರು.

ಎರಡೂ ಗುಂಪುಗಳ ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪಗಳೆಲ್ಲ ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಕೆಲವೇ ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ. ಮುಖ್ಯ ದ್ವೀಪ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರಿತ ಕಮಾನಿನಂತಿರುವ ಅದರ ಬಂಡೆಗಳು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಮರುಳುಗಲ್ಲು ಮತ್ತು ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಮರುಳುಮಿಶ್ರಿತ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಈ ದ್ವೀಪದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 135 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಜಬದ್ ಅದ್-ದುಬಾನ್ ಎಂಬ ಬೆಟ್ಟವಿದೆ. ಇದೂ ಶಿಲೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಬಂಜರು ಕೂಡ. ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದ ತಗ್ಗು ನೆಲಗಳು ಮರುಳು ಮೈದಾನಗಳು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚವುಳು ಜೌಗುಗಳುಂಟು. ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ವಾಯವ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಭಿನ್ನ. ಇಲ್ಲಿ ಖರ್ಜೂರ ಮತ್ತು ತರಕಾರಿ ತೋಟಗಳ ಸಾಲುಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಾವಿಯ ನೀರು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು: ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ನಗ್ನ ಶುಷ್ಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 200 ಬಗೆಯ ಮರುಭೂಮಿ ಸಸ್ಯಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವಿರುವ ಬೇಸಾಯದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣಿನ ಮರ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೇವು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಮರುಭೂಮಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಗಜೆಲ್ ಮತ್ತು ಮೊಲ ಪೂರ್ಣ ನಷ್ಟಜೀವಿಗಳಾಗಿಲ್ಲ. ಹಲ್ಲಿಗಳೂ ಮರುಭೂಮಿ ಇಲಿಗಳೂ ಸಾಮಾನ್ಯ. ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಗುಸಿಗಳಿವೆ. ಬಹುಶಃ ಇವನ್ನು ಭಾರತದಿಂದ ತಂದಿರಬೇಕು. ಯುರೋಪ್, ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕ ಮೂಲದ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ.

ಮಾನವ ವಸತಿ: ಬಹ್ರೇನ್ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನೆಲ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಖರ್ಜೂರ, ಬಾಳೆ, ನಿಂಬೆ ಜಾತಿಯ ಹಣ್ಣುಗಳು, ಮಾವು ಮುಂತಾದವು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮರಗಳ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ತರಕಾರಿಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ದನಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಮನೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ದೊರಕುವ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಸಿಮೆಂಟಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದವು. ಇವುಗಳ ತಾರಸಿಗಳು ಮಟ್ಟಸವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮೀನುಗಾರರು ಹಾಗೂ ಬಡವರು ಖರ್ಜೂರದ ಗಿಡಗಳ ಕಡ್ಡಿಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಗುಡಿಸಿಲುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಬಹ್ರೇನಿನಲ್ಲಿ ಖಾಯಂ ಜನವಸತಿ ಬಲುವಿರಳ.

ಬಹ್ರೇನ್ ರಾಜ್ಯದ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಎರಡು. ಅಲ್-ಮನಾಮಾ ಪಟ್ಟಣ ರಾಜಧಾನಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 140401 (2002). ಪೂರ್ವ-ಪಶ್ಚಿಮ ಶೈಲಿಗಳ ಮಿಶ್ರಣ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ಹೋಟೆಲುಗಳು, ಮುಖ್ಯ ಸರಕಾರಿ ಕಛೇರಿ, ಶಾಲೆ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಶೈಲಿಯ ಅಂಗಡಿ ಮತ್ತು ಅರಬ್ ಬಜಾರ್ ಇವೆ. ಇದೊಂದು ರೇವು ಪಟ್ಟಣ. ಅಲ್-ಮುಹರ್ರಕ್ ಇಂದಿಗೂ ಹಳೆಯ ಅರಬ್ ಶೈಲಿಯಲ್ಲೇ ಇದೆ. ಇದರ ಬೀದಿಗಳು ಕಿರಿದು ಹಾಗೂ ಅಂಕುಡೊಂಕು. ಜನನಿಬಿಡ ಪಟ್ಟಣವಿದು. ಅವಾಲೀಯಲ್ಲಿ ಸಾಲು ಮರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಗಲ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಬಹ್ರೇನ್ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಕಂಪೆನಿಯಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿಹೊಂದಿದ ನೌಕರರು ಇಲ್ಲಿ ಜಂಗಲ್ ಮಾದರಿಯ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಸ ಪಟ್ಟಣ 1968ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಸು. 15,000 ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯ ಮನೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಶೇ. 82.5ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಬಹ್ರೇನಿಯನರು, ಶೇ. 5ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಒಮಾನಿಗಳು, ಉಳಿದವರ ಪೈಕಿ ಭಾರತೀಯರೂ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಿಗಳೂ ಇರಾನಿಗಳೂ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಮುಸ್ಲಿಮರಲ್ಲಿ ಸುನ್ನಿಗಳು, ಷಿಯಾಗಳು ಸಮಸಮ ಇದ್ದಾರೆ. ಸುನ್ನಿಗಳು ಅರಸು ಮನೆತನದವರಾಗಿದ್ದು ಶ್ರೀಮಂತರೂ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ.

ಅರಬ್ಬಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕೂಡ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಬಳ್ಳಾರಿ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ, ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಇವುಗಳ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ.

ಜಿಲ್ಲೆ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಜಿಲ್ಲೆ. ಬಳ್ಳಾರಿ, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ಹಡಗಲಿ, ಹೊಸಪೇಟೆ, ಕೂಡ್ಲಿಗಿ, ಸಿರಗುಪ್ಪ, ಸಂಡೂರು-ಇವು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2025242.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ, ವಾಯವ್ಯ, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಡಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುವ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದಲೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದಲೂ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ಕಡೆ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯದವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿರುವ ಸಂಡೂರು ಬೆಟ್ಟಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿವೆ. ಪೂರ್ವಭಾಗ ಬಳ್ಳಾರಿ ಮತ್ತು ಸಿರಗುಪ್ಪ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಮತಟ್ಟಿನ ಹತ್ತಿಬೆಳೆಯುವ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನ ಬಯಲು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಬೆಟ್ಟಗಳು ಉಂಟು. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನ ಬಯಲುಗಳೂ ಹೆಚ್ಚುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಿತ ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಡಗಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದೆಡೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಡು ಮತ್ತು ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ ಪೂರ್ವಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರ, ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆಯೂ ಅಧಿಕ. ಸಂಡೂರು ಬೆಟ್ಟಸಾಲು ಮಲ್ಲಾಪುರಮ್ ಬಳಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ದಂಡೆಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಆಗ್ನೇಯದ ಕಡೆಗೆ ಸು. 48 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಬೆಟ್ಟಸಾಲಿನ ನಡುವೆ ಒಂದು ಕಡೆ ನಾರಿಹಳ್ಳದ ಎರಡು ಕಮರಿಗಳಿವೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಕ್ಕಿರುವ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯವಿರುವ ಬೆಟ್ಟದ ಎತ್ತರ 1036 ಮೀ, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ರಾಮನ ಮಲೈ ಎತ್ತರ 992 ಮೀ, ತೀರ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಜಂಬುನಾಥ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ 908 ಮೀ. ಸಂಡೂರು

ಬೆಟ್ಟಸಾಲಿನ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಸುಗ್ಗ ಮಹದೇವಿ ಬೆಟ್ಟ ಅಥವಾ ತಾಮ್ರಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ದರೋಜಿ ಕೆರೆಯವರೆಗೂ ಸು. 42 ಕಿಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ ಸು. 1002 ಮೀ. ಸಂಡೂರು ಬೆಟ್ಟ ಸಾಲಿಗೆ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 48 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮಲ್ಲಪ್ಪನ ಗುಡ್ಡದ ಶ್ರೇಣಿ ಹಡಗಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಇದು ತುಂಗಭದ್ರಾ ಬಳಿ ಹೊನ್ನೂರಿನ ಹತ್ತಿರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಆಗ್ನೇಯದ ಕಡೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ.

ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಮತ್ತು ಇದರ ಉಪನದಿಗಳಾದ ಹಗರಿ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಹಗರಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಗಡಿ ರೇಖೆಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ಸಣ್ಣ ಕೆರೆಗಳೂ ಇವೆ.

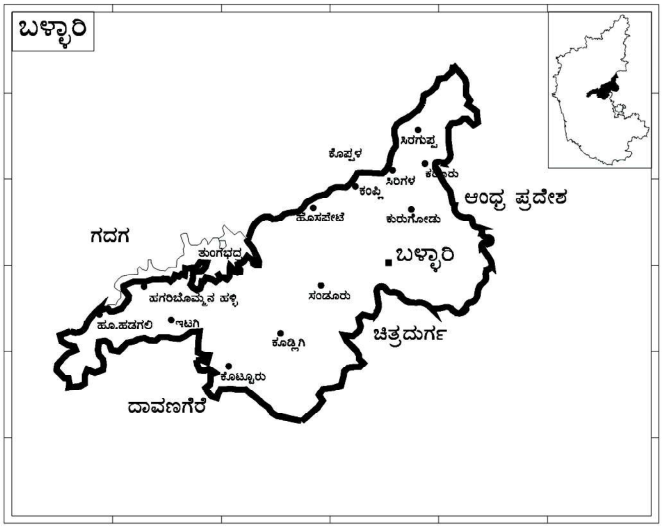

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ ಬೀಳುವುದರಿಂದ ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯಗಳಿಲ್ಲ. ಸಂಡೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬೆಟ್ಟಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದೆಡೆ ಗಿಡಮರಗಳು ವಿರಳ. ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಸು. ಶೇ. 16 ಮಾತ್ರ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಕಾಡಿನಿಂದಲೂ ಉಳಿದ ಹೆಚ್ಚುಭಾಗ ಕುರುಚಲು ಕಾಡಿನಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಮ್ಮರ, ದಿಂಡಿಗ, ಹರಗಲು ಹಾಗೂ ಇತರ ಸಣ್ಣಜಾತಿಯ ಮರಗಳಿವೆ. ಸಂಡೂರು ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಶ್ರೀಗಂಧ ಮತ್ತು ಬೀಟೆ ಮರಗಳಿವೆ. ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಈಚಲು ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆ ಕುರುಚಲು ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಣಿಸೆ, ಬೇವು, ಮಾವು, ತೂಪರ, ಸೀತಾಫಲ ಮುಂತಾದವು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಜೇನು ಮತ್ತು ದಿಂಡಿಗದ ಅಂಟು ದೊರೆಯುವುದುಂಟು. ಕಡವೆ, ಜಿಂಕೆ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಚಿರತೆ ಮೊದಲಾದವು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಹಿಂದೆ ಸಂಡೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹುಲಿಗಳು ಆಗಾಗ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡುಕುರಿಗಳೂ ಇವೆ. ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕರಡಿಗಳಿವೆ. ಜಿಂಕೆ, ಕಿರುಬ ಮತ್ತು ತೋಳಗಳು ಇವೆ.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಸೀಸದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಜಿಪ್ಸಮ್, ಮ್ಯಾಗ್ನಸೈಟ್, ಕ್ಯಾಲ್ಸೈಟ್, ಗ್ರಾನೈಟ್ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು, ಕಲ್ನಾರು, ಕುರುಂಗದ ಕಲ್ಲು, ಕಾವಿಮಣ್ಣು, ಸೋಪಿನಕಲ್ಲು, ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಿವೆ. ಸಂಡೂರು ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಮತ್ತು ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 1,000 ದಿಂದ 1,250 ಮಿ ಟನ್ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಇದೆ ಎಂದು ಅಂದಾಜು. ಸಂಡೂರು, ಹೊಸಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಹೊಸಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸೀಸದ ಅದಿರು ಇದೆ.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಷದ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಒಣಹವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಮಾರ್ಚಿಯಿಂದ ಮೇ ತನಕ ಬೇಸಗೆಯ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಹೆಚ್ಚು. ಜೂನ್‌ನಿಂದ ನವೆಂಬರ್‌ವರೆಗೆ ಮಳೆಗಾಲ. ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಫೆಬ್ರವರಿಯ ತನಕ ಒಣಹವೆ ಇದ್ದು ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಡಿಸೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ದಿನದ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 29.7^{0}ಸೆ ಇದ್ದರೆ ಸರಾಸರಿ ದಿನದ ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 16.7^{0}ಸೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಂತ ತಾಪಭರಿತ ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿನ ದಿನದ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 39.2^{0}ಸೆ ಮತ್ತು ದೈನಿಕ ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 25.2^{0}ಸೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 52 ಸೆಂಮೀ.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಳಾದ ಬತ್ತ, ಜೋಳ, ರಾಗಿ, ಸಜ್ಜೆ, ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯಗಳು, ಕಬ್ಬು, ತೆಂಗು, ಕಡಲೆಕಾಯಿ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬಾಳೆ, ಮಾವು, ನಿಂಬೆ ಮೊದಲಾದ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನೂ ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಈರುಳ್ಳಿ, ಟೊಮ್ಯಾಟೊ, ಬದನೆಕಾಯಿ ಮುಂತಾದ ತರಕಾರಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಇಲಾಖೆ ತೆಂಗು ಮತ್ತು ಗೋಡಂಬಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಇಂದು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಸೌಕರ್ಯ ಪಡೆದಿರುವ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯ ಯೋಜನೆ ಕಾರ್ಯಗತವಾದಾಗ (1953) ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಸುರುಕ್ರಾಂತಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. 1970–71ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸು. 73,385 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಒದಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯ ಮತ್ತು ಭದ್ರಾ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ 37,150 ಹೆ. ಮತ್ತು 4,047 ಹೆ.; ಹಾಗೆಯೇ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ನಾಲೆಗಳಿಂದ ಸು. 7,120, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ಯೋಜನೆಯಿಂದ 2,975, ಹಳೆಯ ಕೆರೆಗಳಿಂದ 7,298, ಹೊಸ ಕೆರೆಗಳಿಂದ 2,069 ಮತ್ತು ಮತ್ತಿತರ ಸಾಧನಗಳಿಂದ 973 ಹೆ.ಗಳು.

ಹಗರಿ ಮತ್ತು ಸಿರುಗುಪ್ಪ ಬಳಿ 1906 ಮತ್ತು 1937ರಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಆಗಿನ ಮದರಾಸು ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ವ್ಯವಸಾಯ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಬಳ್ಳಾರಿಯಲ್ಲಿ 1954ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಮಣ್ಣು ಸಂರಕ್ಷಣ ಸಂಶೋಧನ ಉಪಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ಹೊಸಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಂಪ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ತರಬೇತಿ ಶಾಲೆ ಇದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಈ ವಿವಿಧ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಜತೆಗೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಇಲಾಖೆ ಮತ್ತು ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಇಲಾಖೆಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಾಗುವಳಿ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. 1970–71ರಿಂದ ಒಣಭೂಮಿ ವ್ಯವಸಾಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೂ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಅವಕಾಶಗಳಿವೆ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯದಲ್ಲೇ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸು. 600 ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಮೀನು ಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪಶುವೈದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಕೃತಕ ಗರ್ಭಧಾರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಕುರಿಕುಪ್ಪಿಯಲ್ಲಿ 1948–49ರಲ್ಲಿ ಆಗಿನ ಮದರಾಸು ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಕುರಿ ಮತ್ತು ದನದ ಸಂಯುಕ್ತ ಫಾರಮ್ ಇದೆ. ಕುರಿಕುಪ್ಪಿ ಫಾರಮಿಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಕೋಳಿ ಸಾಕಣೆ ಕೇಂದ್ರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ.

ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಗಣನೀಯ ಸ್ಥಾನಗಳಿಸಿದೆ. ಬಳ್ಳಾರಿ, ಹೊಸಪೇಟೆ ಮತ್ತು ಸಂಡೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 21 ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರುಗಳು ಹಾಗೂ ರೆಡ್ ಆಕ್ಸೈಡುಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಡೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾದ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು ಕಾರವಾರ, ಮರ್ಮಗೋವ ಮತ್ತು ಚೆನ್ನೈ ಬಂದರುಗಳ ಮೂಲಕ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊಸಪೇಟೆ ಮತ್ತು ಕಂಪ್ಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಉಪ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಂದ ಸ್ಪಿರಿಟ್ ಮತ್ತು ಮಾದಕ ಪಾನೀಯಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಒಂದು ಕಾರ್ಖಾನೆ ಹೊಸಪೇಟೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಕಂಪ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸಹಕಾರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಡೀ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೇ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯದು. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಉಕ್ಕಿನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಕಾರ್ಯಾಗಾರ ಹೊಸಪೇಟೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕ, ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಪಾಲುದಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಹೊಸಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ತೋರಣಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಯೋಜಿತವಾಗಿರುವ ವಿಜಯನಗರ ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭಾರಿ ಉದ್ಯಮ. ಎಂ.ಜಿ.ಆಟೊಮೊಬೈಲ್ಸ್ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಂಪನಿ (1924) ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೃಹತ್ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇದು ತಿಂಗಳಿಗೆ 30 ಬಸ್‌ಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಮೈಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಹತ್ತಿ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಸಕ್ಕರೆ, ಜೋಳ, ಬತ್ತ, ಈರುಳ್ಳಿ, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು, ಜಮಖಾನಗಳು, ಉಣ್ಣೆಕಂಬಳಿ ಮೊದಲಾದವು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆಗಳು, ಸಿಮೆಂಟ್, ಗೋದಿ, ಮಸಾಲೆ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಮರಮುಟ್ಟು ಆಭರಣಗಳು, ಟೀ, ಕಾಫಿಬೀಜ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ಔಷಧಿಗಳು, ಕಾಗದ ಮತ್ತಿತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆಂತರಿಕ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಬಳ್ಳಾರಿ ಹೊಸಪೇಟೆ ಮತ್ತು ಕೊಟ್ಟೂರುಗಳು ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹತ್ತಿ, ಕಡಲೆಕಾಯಿ, ಕಡಲೆಕಾಯಿ ಎಣ್ಣೆ, ಜೋಳ, ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯ, ಕಂಬಳಿ ಮುಂತಾದವು ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರದ ಪ್ರಮುಖ ವಸ್ತುಗಳು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸು. 40 ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಸಂತೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಜಾನುವಾರು ವ್ಯಾಪಾರ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಂತ್ರಿತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಿವೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕು: ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವದಂಚಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮೋಕ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ರೂಪನಗುಡಿ, ಕೋಳೂರು, ಕುರುಗೋಡು ಹೋಬಳಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಒಟ್ಟು 104 ಗ್ರಾಮಗಳೂ ಇವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1.681 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 625429.

ಪಟ್ಟಣ: ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವ ಬಳ್ಳಾರಿ ಬೆಂಗಳೂರು–ರಾಯಚೂರು ಹೆದ್ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 314 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಗುಂತಕಲ್ಲು–ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,17,000.

ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಅನೇಕ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಚೇರಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಬಳ್ಳಾರಿ ಪಟ್ಟಣ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯದಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯ ಯೋಜನೆ, ಗಣಿ ಉದ್ಯಮಗಳು, ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಬಳ್ಳಾರಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿವೆ. ಆಟೋಮೊಬೈಲ್, ನೂಲುವ ಮತ್ತು ನೇಯ್ಗೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಎಣ್ಣೆ ತಯಾರಿಕಾ ಘಟಕಗಳು, ಬಳೆ, ಉಡುಪು ತಯಾರಿಕೆ ಉದ್ಯಮ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳು, ಮರದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಮುದ್ರಣ, ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ರಬ್ಬರ್ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕಾ ಘಟಕಗಳು, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಕೈಮಗ್ಗ ತಾಂತ್ರಿಕ ಕಾಲೇಜು, ಆಯುರ್ವೇದ ಕಾಲೇಜು, ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ವೈದ್ಯಶಾಲೆ, ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ, ಅಂಚೆತಂತಿ, ದೂರವಾಣಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿವೆ. ರಕ್ಷಿತ ಕುಡಿಯುವ ನೀರು ಸರಬರಾಜಿದೆ. *

ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ: ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯದ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ಗಂಗ–ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದೀ ಮುಖಜ ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. 24^0–26^0 ಉ.ಅ. ಮತ್ತು 88^0–93^0 ಪೂ.ರೇ. ದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 747 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 463 ಕಿಮೀ ಇರುವ ಇದರ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,48,393 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ, 15,35,46,901 (2009) ರಾಜಧಾನಿ ಢಾಕ. 1947 ರಿಂದ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿದ್ದ ಈ ದೇಶ 1971 ರಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಯಿತು.

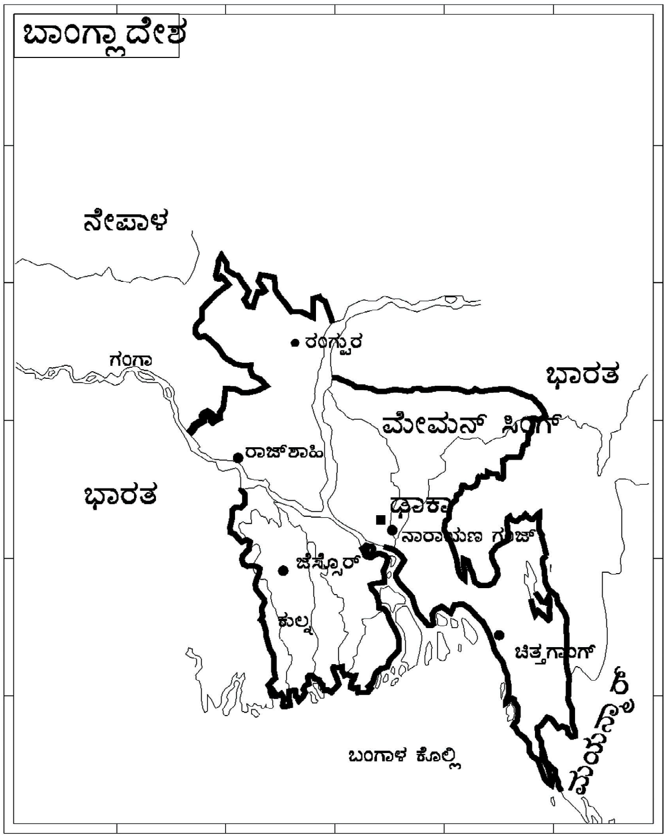

ಭೌತಿಕಲಕ್ಷಣ: ಈ ದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಅದರ ನದೀ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಭೌತಲಕ್ಷಣವನ್ನೇ ಅಲ್ಲದೆ ಜನಜೀವನದ ಮೇಲೂ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ. 1. ಗಂಗ ಅಥವಾ ಪದ್ಮ 2. ಮೇಘನ ಮತ್ತು ಸುರ್ಮಾ 3. ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಮತ್ತು ಅದರ ಕವಲುಗಳು 4. ಉತ್ತರದ ನದಿಗಳು ಮತ್ತು 5. ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ಬೆಟ್ಟಗಾಡಿನ ಹಾಗೂ ಬಯಲು ಸೀಮೆಯ ನದಿಗಳು ಎಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ನದಿಗಳನ್ನು ಐದು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಗಂಗಾನದಿ ಬಂಗಾಲದ ನದೀಮುಖಜ ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಶಿಖೆಯಂತಿದೆ. ಇದು ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಯ ಕವಲೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಪದ್ಮ ಎನಿಸಿದೆ. ಈ ನದಿಯೂ ಇದರ ಉಪನದಿಗಳೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಕುಷ್ಟಿಯಾ, ಜೆಸ್ಸೂರ್, ಖುಲ್ನಾ, ಫರೀದ್‌ಪುರ, ಪಟುವಾಖಾಲಿ ಮತ್ತು ಬೇಕರ್‌ಗಂಜ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ನದಿ ರಾಜಶಾಹಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಸು. 150 ಕಿಮೀ ದೂರ ಭಾರತ–ಬಾಂಗ್ಲಾ ದೇಶಗಳ ನಡುವಣ ಗಡಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

ಸಿಲ್ಹೆಟ್–ಸುರ್ಮಾ ಮತ್ತು ಕುಸಿಯಾರ ನದಿಗಳು ಕೂಡಿ ಮೇಘನ ಆಗಿವೆ. ಇವೆರಡೂ ನದಿಗಳು ಬರಾಕ್ ನದಿಯ ಕವಲುಗಳು. ಇವು ಭಾರತದ ಮಣಿಪುರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಕವಲಾದ ಸುರ್ಮಾ ನದಿಯನ್ನು ಸಿಲ್ಹೆಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಳಿನಿ ನದಿ ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೂ ಕೆಳಗೆ ಕುಸಿಯಾರ ನದಿ ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಜಮುನಾ ನದಿಯ ಒಂದು ಶಾಖೆಯಾದ ಧವಳೇಶ್ವರಿ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಮೇಘನ ನದಿ ಗಂಗೆಯೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಮುಂದುವರಿದು ಬುರ್ಹಿ ಗಂಗ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ನದಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಲವು ಕವಲುಗಳು ಉತ್ತರ ಬಂಗಾಲದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಆಗ್ನೇಯದ ಮೇಘನ ನದಿಯವರೆಗೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರದ ದಕ್ಷಿಣದ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಜಮುನ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಿಂದ ಹಲವಾರು ನದಿಗಳು ಇದನ್ನು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪದೇ ಪದೇ ದಡಮೀರಿ ಹರಿದು ಪಾತ್ರವನ್ನು ಬದಲಿಸುವ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರದಿಂದ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ತೊಡಕು ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದ ಉತ್ತರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೆ ನೀರುಣಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ನದಿ ತಿಸ್ತ. ಭಾರತದ ಡಾರ್ಜಿಲಿಂಗ್ ಬಳಿ ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುವ ಈ ನದಿ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. 1787ರಲ್ಲಿ ಇದು ಪಾತ್ರ ಬದಲಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತರ ಬಂಗಾಲದ ಹಲವು ನದಿಗಳಿಗೆ ನೀರಿನ ಆಕರಗಳು ಕಡಿದುಹೋದವು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಜಲೋತ್ಸಾರಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹದಗೆಟ್ಟಿತು. ಈ ನದಿಗಳ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮರಳು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ನದಿಗಳ ಪಾತ್ರಗಳೂ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗುತ್ತಿವೆ. ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಮತ್ತು ನೆರೆಯ ಬಯಲುಸೀಮೆಯ ನದೀ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು ನಾಲ್ಕು : ಫೇನಿ, ಕರ್ಣಫುಲಿ, ಸಾಂಗು ಮತ್ತು ಮಾತಾ ಮುಹರಿ. ಇವು ಪಶ್ಚಿಮ ಹಾಗೂ ನೈಋತ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಬಾಂಗ್ಲಾ ದೇಶವನ್ನು 20 ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 11 ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬಾರಿಂದ್ ಪ್ರದೇಶ: ಗಂಗ–ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಗಳ ನಡುವಣ ಈಗಿನ ರಾಜಶಾಹಿ ವಿಭಾಗ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ನೆಲ ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರಕಿದೆ. ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಕೆಂಪು ಜೇಡಿ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ಭಾರ್‌ಕೊಳ್ಳ: ಬಾರಿಂದ್ ಪ್ರದೇಶದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕಿರುವ ತಗ್ಗಿನ ಭಾಗ ರಾಜಶಾಹಿ ಮತ್ತು ಪಾಬ್ನ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ನಡುವೆ ಇರುವ ವಿಶಾಲವಾದ ಜವುಗು ನೆಲಕ್ಕೆ ಚಲನ್ ಬೀಲ್ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಪ್ರವಾಹದ ಬಯಲು: ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ರಂಗಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭುರುಂಗಮಾರಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪಾಬ್ನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೇರಾವರೆಗೂ ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಮೈಮೆನ್‌ಸಿಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೇವಗಂಜ್ ಜಮಾಲ್‌ಪುರ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಭಾರತದ ಗಡಿಯವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿ ಇಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ದಡಮೀರಿ ಹರಿದು ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಧುಪುರ ಪ್ರದೇಶ: ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಿಂದಲೂ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಾಲು ವೃಕ್ಷಗಳಿವೆ.

ಈಶಾನ್ಯ ತಗ್ಗುನೆಲ: ಸಿಲ್ಹೆಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಹಾಗೂ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗಗಳು ಮತ್ತು ಮೇಮನ್‌ಸಿಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರಭಾಗ. ಇಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡ ಅನೇಕ ಸರೋವರಗಳಿವೆ.

ಸಿಲ್ಹೆಟ್ ಬೆಟ್ಟ ಸೀಮೆ: ಇಲ್ಲಿ ಸು. 31 ಮೀ ನಿಂದ ಸು. 332 ಮೀ ವರೆಗಿನ ಎತ್ತರಗಳ ಹಲವಾರು ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಬೆಟ್ಟಗಳು ಭಾರತದ ಗಡಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಮೇಘನಕೊಳ್ಳ: ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಯ ಹಳೆಯ ಪಾತ್ರ ಮೇಘನ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹದ ಕೊಳ್ಳವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಪ್ರದೇಶವಿದೆ.

ಮಧ್ಯದ ಮುಖಜಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ: ಹಲವು ಸರೋವರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಫರೀದ್‍ಪುರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಅಸ್ಥಿರ ಮುಖಜಭೂಮಿ: ದಕ್ಷಿಣ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದ ಭೂಪಟ್ಟಿ ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿದೆ. ಸು. 3,000 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಈ ತಗ್ಗು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಸುಂದರಬನಗಳೆಂಬ ದೊಡ್ಡ ಕಾಡಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ನೆಲ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿ. ದಕ್ಷಿಣ ಖುಲ್ನಾ ಮತ್ತು ನೈಋತ್ಯ ಬೇಕರ್‍ಗಂಜ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಅನೇಕ ತೊರೆಗಳು ಬಲೆಗಳಂತೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಹಲವಾರು ಪುಟ್ಟ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿವೆ.

ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಮುಖಜಭೂಮಿ: ಧವಳೇಶ್ವರಿ, ಪದ್ಮಾ ನದಿಗಳ ನಡುವಣ ನೆಲ ಮತ್ತು ಅಳಿವೆಯೊಳಗಿನ ದ್ವೀಪಗಳ ಪ್ರದೇಶ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಖುಲ್ನಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪುಸುರ್ ನದಿಯಿಂದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಂದ್ವೀಪ್‍ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ.

ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ಪ್ರದೇಶ: ಫೇನಿ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಕಾಕ್ಸ್‍ಬಜಾರ್‍ವರೆಗೆ ಹರಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳೂ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಕಾಡುಗಳೂ ಇವೆ. ಇದು ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದ ಇತರ ಕಡೆಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನ. ಕರಾವಳಿ ಬಯಲು ಮರಳು ಮತ್ತು ಚವುಳು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಇದರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಹಲವು ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು ಹವಳ ದ್ವೀಪ.

ವಾಯುಗುಣ: ಇಲ್ಲಿಯದು ಮಾನ್‍ಸೂನ್ ವಾಯುಗುಣ. ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಚ್ಚಗಿನ ಹವೆ ಏಪ್ರಿಲ್‍ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ ತನಕದ ಬೇಸಗೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 33^0ಸೆ ಯಿಂದ 36^0ಸೆ ನಡುವೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಏಪ್ರಿಲ್ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆಯ (28^0ಸೆ) ತಿಂಗಳು. ಜನವರಿ ಹೆಚ್ಚು ತಂಪಿನ ಮಾಸ (18^0ಸೆ.). ಅಕ್ಟೋಬರಿನಿಂದ ಮಾರ್ಚ್ ತನಕ ಚಳಿಗಾಲ. ಜೂನ್ – ಜುಲೈ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಂಗ್ಲಾ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡವಿರುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ಮಾರ್ಚ್ – ಮೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯ ವೇಗ ಅಧಿಕ. ಮಾರ್ಚಿಯಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತನಕ ಬಾಂಗ್ಲಾ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ 250 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 165 ಸೆಂಮೀ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 635 ಸೆಂಮೀ ವರೆಗೂ ಮಳೆಯಾಗುವುದುಂಟು, ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು ದಡ ಮೀರಿ ಹರಿದು ಸುತ್ತಲ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಜಲಾವೃತವಾಗುತ್ತವೆ. ಬೇಸಗೆಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಮಾನ್ಸೂನಿನ ಕೊನೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ವೇಗವಾಗಿ ಗಾಳಿ ಬೀಸುವುದುಂಟು. ಕೆಲವೇಳೆ ಗಂಟೆಗೆ 161 ಕಿಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವೇಗದಲ್ಲಿ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಬಂಗಾಳ ಕೊಲ್ಲಿಯ ನೀರು ಸು. 5.5 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮೇಲೆದ್ದು ಕರಾವಳಿಯ ಹಾಗೂ ತೀರದ ದ್ವೀಪಗಳ ಮೇಲೆ ಅಪ್ಪಳಿಸಿ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು.

ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು: ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ ಶೇ. 16 ರಷ್ಟು ಅರಣ್ಯಾವೃತ ಇದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್, ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್‍ಬೆಟ್ಟಗಾಡು, ಸಿಲ್ಹೆಟ್ ಮತ್ತು ಖುಲ್ನಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಢಾಕಾ, ಮೈಮೆನ್‍ಸಿಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಡುಗಳುಂಟು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಗಿಡಮರಗಳು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಗ್ರಾಮಗಳು ಮಾವು, ಹಲಸು, ಬಿದಿರು, ಅಡಕೆ, ತಾಳೆ ಮರಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಸಸ್ಯ ಪ್ರರೂಪಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ವಲಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಸಿಲ್ಹೆಟ್ ಮತ್ತು ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಉತ್ತರ ವಲಯ: ಈ ವಲಯದ ಹಲವು ತಗ್ಗು ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ದಟ್ಟ ಹಸುರು ಕವಿದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಿದಿರು ಮತ್ತು ಬೆತ್ತ ಅಧಿಕ. ಢಾಕ ಮತ್ತು ಮೇಮೆನ್‍ಸಿಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮಧ್ಯ ವಲಯ: ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಸರೋವರಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಬಹಳಷ್ಟು ನೆಲಜೌಗು. ಮಧುಪುರ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಪದ್ಮ ನದಿಯ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಬಯಲು. ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ಈ ಬಯಲು ಹಲವು ಪೈರುಗಳಿಂದಲೂ ತೋಟತುಡಿಕೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಬಾಬುಲ್ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಮರ. ಖುಲ್ನಾ ಮತ್ತು ಬರಿಸಾಲ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಗುಲ್ಮ ವೃಕ್ಷ ಪ್ರಧಾನ. ಇಲ್ಲಿ ಸುಂದರಬನ್ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ವಾಣಿಜ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಅನೇಕ ಮರಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಬಾಂಗ್ಲಾ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮರಗಳೆಂದರೆ ಮಾವು, ಅಡಕೆ, ತೆಂಗು, ತಾಳೆ, ಅರಳಿ, ಇಲ್ಲಿ ಚೆಂಡುಮಲ್ಲಿಗೆ, ಬಂಗಾಲ ಗುಲಾಬಿ, ನೈದಿಲೆ, ಸುಗಂಧರಾಜ, ಬೋಕುಲ್ ಮತ್ತು ಕಾಮಿನಿ ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇತರ ಹೂವುಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 200 ಬಗೆಯ ಸ್ತನಿಗಳೂ 750 ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳೂ 150 ಬಗೆಯ ಸರೀಸೃಪಗಳೂ 200 ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳೂ ಇವೆ. ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ಬೆಟ್ಟಗಾಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಿಂಡು ಹಿಂಡಾಗಿ ಆನೆ, ಎಮ್ಮೆ, ಕಾಡುಕೋಣ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಜಿಂಕೆ, ಸಾರಂಗ ಸಾಂಬರ್ ಮುಂತಾದ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಕಿರುಬ ಮುಂತಾದ ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳೂ ಇವೆ. ಕರಡಿ, ಮುಂಗುಸಿ, ರ್‍ಹಿಸಸ್ ಕೋತಿ ಇವು ಇತರ ಮೃಗಗಳು. ಬುಲ್ಬುಲ್, ರಾಬಿನ್, ಕೋಗಿಲೆ, ನೊಣ ಹಿಡುಕ, ಗೊರವಂಕ, ಹದ್ದು, ಗೂಬೆ, ಮಿಂಚುಳ್ಳಿ ಕೊಂಬುಕೊಕ್ಕಿನ ಹಕ್ಕಿ, ಮರಕುಟಕ, ಹೆರನ್ ಕೊಕ್ಕರೆ, ಬಾತು, ಕಾಡುವರಟೆ ಮುಂತಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳಿವೆ.

ಬಾಂಗ್ಲಾದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಗರ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಲ್ಲ. ನಗರಗಳು 3 ಮಾತ್ರ. 80 ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳಿವೆ. ಢಾಕ ಬಾಂಗ್ಲಾ ದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿ. ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಢಾಕದಿಂದ ಸು. 19 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ನಾರಾಯಣಗಂಜ್ ಸೆಣಬು, ಮತ್ತು ಚರ್ಮೋದ್ಯೋಗ ಕೇಂದ್ರ. ಢಾಕ ನಾರಾಯಣಗಂಜ್‍ಗಳನ್ನು ಒಂದಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ಮಹಾ ಢಾಕ ನಗರವೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 8,500,000 (2002).

ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ಎರಡನೆಯ ಮುಖ್ಯ ನಗರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1392860 (1991). ಇದೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರು ಕೂಡ. ಇದರ ಸುತ್ತ ಕಾಲೂರ್‍ಘಾಟ್, ಷೋಲಾಷ್‍ಪುರ್, ಫೌಜ್‍ದಾರ್ ಹಟ್ ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತಿವೆ. ಖುಲ್ನಾ ನೈಋತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ಇದರ ಬಳಿ ಚಾಲ್ನ ಬಂದರು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಬಳಿಯಲ್ಲೇ ದೌಲತ್‍ಪುರ್ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ ಬೆಳೆದಿದೆ.

ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದ ಹಳ್ಳಿಗಳು ದಟ್ಟವಾದ ಜನಸಂದಣಿಯಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಆಗಾಗ್ಗೆ ನದಿಗಳ ಪ್ರವಾಹದ ನೀರು ತಗ್ಗಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ನಿಲ್ಲುವುದರಿಂದ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ರಸ್ತೆಗಳ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹಳ್ಳಿಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಕುಷ್ಟಿಯ, ಜೆಸ್ಸೂರ್, ಫರೀದ್‍ಪುರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಖುಲ್ನಾ, ಬೇಕರ್‍ಗಂಜ್, ಪಟುವಾಖಾಲಿ ಮುಂತಾದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯ ನೋಟ. ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದಲ್ಲಿ 4 ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗಗಳೂ 19 ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಇವೆ. ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್, ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ಬೆಟ್ಟ ಸೀಮೆ, ಕೊಮಿಲ್ಲಾ, ನೌಖಾಲಿ, ಸಿಲ್ಹೆಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ವಿಭಾಗದಲ್ಲೂ ಢಾಕ, ಫರೀದ್ ಪುರ್, ಮೈಮೆನ್‍ಸಿಂಗ್, ತಂಗೇಲ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಢಾಕ ವಿಭಾಗದಲ್ಲೂ ಬೇಕರ್‍ಗಂಜ್ (ಬರಿಸಾಲ್), ಜೆಸ್ಸೂರ್, ಖುಲ್ನಾ ವಿಭಾಗದಲ್ಲೂ ಬೋಗ್ರಾ, ದಿನಾಜ್‍ಪುರ್, ದಾಬ್ನಾ, ರಾಜ್‍ಶಾಹಿ, ರಂಗ್‍ಪುರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ರಾಜ್‍ಶಾಹಿ ವಿಭಾಗದಲ್ಲೂ ಇವೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಇಲ್ಲಿಯದು ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನ ಆರ್ಥಿಕತೆ. ಶೇ. 80ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಭೂಪ್ರದೇಶವಾದ 1,50,00,000 ಹೆ. ಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 10,28,100 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಮಣ್ಣು ಸಾರಯುಕ್ತವಾದ್ದು.

ಬಾಂಗ್ಲಾ ಬಹಳ ಫಲವತ್ತಾದ ನಾಡೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಸೆಣಬು, ಬತ್ತ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ ಬೆಳೆಗಳು. ಇತರ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಎಣ್ಣೆ, ಬೀಜ, ಕಬ್ಬು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೃಷಿ ಮಳೆಯನ್ನೇ ಆಧರಿಸಿದೆ. ಈಚೆಗೆ ಹಲವು ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳು ಕಾರ್ಯಗತವಾಗಿವೆ. ಕರ್ಣಫುಲಿ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ಯೋಜನೆ, ತೀಸ್ತ ಕಟ್ಟೆ ಯೋಜನೆ, ಗಂಗ–ಕೋಬಡಾಕ್ ಯೋಜನೆ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಕರ್ಣಪುಲಿ ಯೋಜನೆ ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ತೀಸ್ತ ಯೋಜನೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಗಂಗ– ಕೋಬಡಾಕ್ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಕುಷ್ಟಿಯ ಜೆಸೂರ್ ಮತ್ತು ಖುಲ್ನಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಕಡಲು ನೀರಿನ ರೂಪ ಚಂದ, ನದೀ ನೀರಿನ ಹಿಲ್ಸ ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಮೀನು ಜಾತಿಗಳು.

ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ತೈಲ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಸಿಲ್ಹೆಟ್ ಮತ್ತು ಬೋಗ್ರಾಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಪತ್ತೆಯಾಗಿವೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ ಸಿಲ್ಹೆಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹರೀಪುರ, ಛಾತಕ್, ಕೈಲಾಷ್–ತಿಲ, ರಷೀದ್‍ಪುರ್, ಷಾಹಿ ಬಜಾರ್‍ಗಳಲ್ಲೂ ಕೊಮಿಲ್ಲಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಬಾರಿಯಾ ಮತ್ತು ಬೇಕರಾಬಾದ್‍ಗಳಲ್ಲೂ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಸಿಲ್ಹೆಟ್‍ನ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ ರಸಗೊಬ್ಬರ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ತಿಲದಿಂದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ ಪೂರೈಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಢಾಕ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನಗರಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಾಹಣಬಾರಿಯಾ ಗಣಿಗಳಿಂದ ಅನಿಲ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಢಾಕ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಘೋರಾ ಸಾಲ್‍ನಲ್ಲೂ ಚಿತ್ತಗಾಂಗಿನಲ್ಲೂ ಶಾಖ ವಿದ್ಯುತ್ತು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ರೂಪ್‍ಪುರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ಕಚ್ಚಾ ಸೆಣಬಿನ ರಫ್ತು ಲಾಭದಾಯಕವಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ದೇಶದಲ್ಲೇ ಸೆಣಬಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ. ಸುಮಾರು ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸೆಣಬು ಗಿರಣಿಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಉಳಿದದ್ದು ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ಬೆಟ್ಟ ಸೀಮೆಯ ಬಿದಿರನ್ನೂ ಸುಂದರಬನ್‍ಗಳ ಮೆದುಮರಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಕಾಗದವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಅವಕಾಶಗಳಿವೆ. ಚಂದ್ರಘೋನಾ, ಪಾಕ್ಸೆಗಳಲ್ಲಿ (ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್) ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಖುಲ್ನಾದಲ್ಲಿ ಕಾಗದ ಮತ್ತು ರಟ್ಟಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿದೆ. ಹಲವು ರಸಗೊಬ್ಬರ

ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಒಂದು ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ (ಛಾಕತ್) ಇವೆ. ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ಖುಲ್ನಾಗಳಲ್ಲಿ ಹಡಗು ರಿಪೇರಿ ಹಾಗೂ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಬೇಕಾದಾಗ ನೀರನ್ನು ಹೊರಹಾಕುವ ಒಣಬಂದರು (ಡ್ರೈಡಾಕ್) ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ಗುಡಿಸಲು ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬಟ್ಟೆ ನೇಯ್ಗೆ. ಇದನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವ ಸು. 3 ಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಅಧಿಕ ಮಂದಿ ನೇಕಾರರಿದ್ದಾರೆಂದು ಅಂದಾಜು. ಬೀಡಿ ತಯಾರಿಕೆ, ಜಮಾಖಾನೆ ನೇಯ್ಗೆ, ಮಣ್ಣಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಹಾಗೂ ಬೆತ್ತದ ಕುರ್ಚಿಗಳೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಇತರ ಕಸಬುಗಳು. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಬಾಂಡ ದ್ವೀಪಗಳು: ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣ ಮಲಕ್ಕಾ ದ್ವೀಪಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕಿರುದ್ವೀಪಗಳು. ಸೇರಾಂದ್ವೀಪದ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 106 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹತ್ತು. ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 186 ಚ.ಕಿಮೀ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಪೈಕಿ ದೊಡ್ಡವು ಬಾಂಡ ಬೆಸರ್ ಅಥವಾ ಮಹಾಬಾಂಡ, ಗುನಂಗ್ ಅಪಿ ಮತ್ತು ಬಾಂಡನೈರ್; ಈ ದ್ವೀಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯಿಂದಾದವು. ಇವುಗಳ ನಡುವಣ ಕಡಲಿನ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಹಡಗುಗಳ ನಿಲುಗಡೆಗೆ ಉತ್ತಮ ಬಂದರುಗಳಿವೆ. ದ್ವೀಪಗಳ ಸುತ್ತ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲದಂಥ ಸುಂದರ ಸಾಗರಾಂತರ ವನವಿದೆ. ಬಾಂಡ ಬೇಸರ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಳ ಶಿಲೆಯ ಗುಡ್ಡಗಳು 120 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕಿವೆ. ಗುನಂಗ್ ಅಪಿಯ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತದ ಶಿಖರ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 670 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತದಿಂದ 1820 ಹಾಗೂ 1852 ರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಸ್ಫೋಟದಿಂದ ಅಪಾರ ನಷ್ಟ ಸಂಭವಿಸಿತು.

ಬಾಂಡ ದ್ವೀಪಗಳ ಲಾವ ಹರಡಿರುವ ಭೂಮಿ ಜಾಕಾಯಿ ಮತ್ತು ಲವಂಗದ ಮರಗಳ ಬೆಳೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ದ್ವೀಪಗಳ ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು ತೆಂಗು, ಮರ ಗೆಣಸು ಮತ್ತು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹಣ್ಣುಗಳು. ತೀರ ಕಡಲಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿದೆ.

ಬಾಂಡ ದ್ವೀಪವಾಸಿಗಳು ಜಾವ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ಬಂದು ನೆಲಸಿದವರ ವಂಶಜರು. ಹಿಂದೆ ಡಚ್ಚರು ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲುಕರೆ ತಂದ ಗುಲಾಮರೂ ಈ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಸಂಮಿಶ್ರಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ದ್ವೀಪಗಳ ಒಟ್ಟು ಜನರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಭಾಗದಷ್ಟು ಮಂದಿ ಬಾಂಡ ನೈರ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಧಾನ ರೇವು. ಬಾಂಡ ನೈರ ಮತ್ತು ಅಂಬಾನ್ (ಅಂಬಾಯ್ನ) ದ್ವೀಪಗಳ ನಡುವೆ ಹಡಗು ಸಂಚಾರವಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಬಾಂಡುಂಗ್: ಇಂಡೊನೇಷ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಜಾವ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಜಾವ ದ್ವೀಪದ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸು. 730 ಮೀ ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರಭಾಗದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಜಕಾರ್ತದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಸು. 120 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ದ.ಅ. $6^0 54'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $107^0 36'$ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 24,29,000 (1996). ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಮೂರನೆಯ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಇದನ್ನು ಪರ್ವತಗಳೂ, ಜಲಪಾತಗಳೂ, ಸುಂದರವಾದ ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆಗಳೂ ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಹಿತಕರವಾದ ವಾಯುಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಕ್ಕೆ ಇದೊಂದು ಆರೋಗ್ಯಧಾಮ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಜಾವದ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಈ ನಗರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 8 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಉತ್ತಮ ಸಂಪರ್ಕ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆದಿರುವುದರಿಂದ ಇದೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನೇಯ್ಗೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಹಲವು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಚೀನಿಯರ ಮಾಲೀಕತ್ವದಲ್ಲಿವೆ. ಕ್ವಿನೈನ್ ತಯಾರಿಸುವ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ಇದೆ. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಪ್ರಪಂಚದ ಶೇ. 30ರಷ್ಟು ಕ್ವಿನೈನ್ ಇಲ್ಲೇ ತಯಾರಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ರಬ್ಬರ್ ಹಾಗೂ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು.

ಇಲ್ಲಿಯ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಖನಿಜಗಳ ಮತ್ತು ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಗ್ರಹವಿದೆ. ಸರ್ಕಾರಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಂಶೋಧನಾಲಯ, ನೂಲು, ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕಗಳ ಉಪಯೋಗದ ಬಗ್ಗೆ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಲಹೆ ನೀಡುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಸರ್ಕಾರದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಇಲಾಖೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಕುಂಭಕಲಾ ಸಂಶೋಧನಾಲಯವಿದೆ. ಇದು ಕುಂಭಕಲೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿ ಹಾಗೂ ಕುಂಭ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಲಹೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪೇಟೆ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು ಪಾಸೆರ್ ಬಾರು. ಬಾಂಡುಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚರ್ಚುಗಳೂ ದೊಡ್ಡ ಮಸೀದಿಯೂ ಇವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಲೆಂಬಾಂಗ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೋಷ್ಪ ಖಗೋಳವೀಕ್ಷಣಾಲಯವಿದೆ. 1964ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾದ ಪರಮಾಣು ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣು ರಿಯಾಕ್ಟರ್ ಇದೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಬಾಕು: ಅಜರ್‌ಬೈಜಾನ್ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಬಾಕು ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬಂದರು. ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮ ದಂಡೆಯ ಅಪ್ಸರಾನ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಬಾಕು ಕೊಲ್ಲಿಯ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಗಳು ಮತ್ತು ಅಪ್ಸರಾನ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪಗಳು ಬಾಕು ನಗರವನ್ನು ಶೀತ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗಂಟೆಗೆ ಸು. 65 ಕಿಮೀ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಗೆ ಈ ನಗರ ಆಗಾಗ ಪಕ್ಕಾಗುವುದುಂಟು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ನಗರವನ್ನು ಬಾಕು (ವಾಯುನಗರ) ಎಂದು ಕರೆದರು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1727200 (1997).

ಹಳೆಯ ಕೋಟೆ ಗೋಡೆಯ ಸುತ್ತ ಆಧುನಿಕ ನಗರದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಈ ಬೃಹತ್ ಪ್ರದೇಶ 10 ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಇಡೀ ಅಪ್ಸರಾನ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ನಗರದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರ. ಆಡಳಿತ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿ ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಹಾಗೂ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಎಣ್ಣೆಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಂದ ಬಾಕು ನಗರಕ್ಕೆ ರಷ್ಯದ ಮಹಾನಗರಗಳ ಪೈಕಿ ಐದನೆಯ ಸ್ಥಾನವಿದೆ.

ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಿದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಈ ನಗರದಿಂದ ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರದ ಪೂರ್ವದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಬಟ್ಯೂಮಿ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಭಾರಿ ಕೊಳವೆಗಳಲ್ಲಿ ರವಾನಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣಗಳು, ಬಟ್ಟೆ, ಪಾದರಕ್ಷೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಉದ್ಯಮಗಳು ಬಾಕು ನಗರದ ಇತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ಇದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕೇಂದ್ರ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಮತ್ತು ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಅಜರ್‌ಬೈಜಾನ್‌ನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನ ಅಕಾಡೆಮಿ ಇದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಬಾಕ್ಸೈಟ್: ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್‌ನ ಒಂದು ಆಕ್ಸೈಡ್. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಲೋಹದ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಇದನ್ನು ಸಿಮೆಂಟ್, ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಇನ್ಸುಲೇಟಿಂಗ್ ವಸ್ತುವಾಗಿ, ತುಕ್ಕು ನಿರೋಧಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಶುದ್ಧೀಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುವುದು. ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಅದಿರು ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಮತ್ತು ಮರಳಿನೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರಣವಾಗಿದ್ದು ಅಶುದ್ಧ ಮಿಶ್ರಣ ವಸ್ತುವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಉತ್ತಮ ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಖನಿಜ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಶೇ.55 ರಷ್ಟು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್, ಶೇ. 28 ಸಂಯೋಜಿತ ನೀರು ಇರುತ್ತದೆ. ಬಾಕ್ಸೈಟನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಲೇಸ್ ಬಾಕ್ಸ್ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದ ಬಳಿ ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲಾಯಿತು. ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಅದಿರು ನಿಕ್ಷೇಪ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಷ್ಣವಲಯ ಮತ್ತು ಉಪ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುವುದು. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೇಲ್ಪದರದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದರಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಸುಲಭ.

ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಮುಖ್ಯ ಅದಿರಾದರೂ ಅದನ್ನು ಕಯೋಲೈಟ್, ಕಯೋಲಿನ್ ಮತ್ತು ಕಾರಂಡಂ ಎಂಬ ಅದಿರಿನಿಂದಲೂ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುವುದು. ಇಂದಿನ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ತುಕ್ಕು ಹಿಡಿಯದೆ, ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತ ಲೋಹವಾಗಿದೆ. ಇದು ಹಗುರ, ಅಗ್ಗ ಮತ್ತು ಗಟ್ಟಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ವಿಮಾನ, ವಾಹನ, ರೈಲುಬೋಗಿ ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ, ಬಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಕ್ಯಾನುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು, ಶಾಖವಾಹಕವಾದ್ದರಿಂದ ಅಡುಗೆ ಪಾತ್ರೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಅಲ್ಲದೆ ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಕಿಟಕಿ, ಬಾಗಿಲು ಮುಂತಾದವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುವುದು.

ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಹಂಚಿಕೆ: ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 34 ಬಿಲಿಯನ್ ಟನ್‌ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದ ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಅದಿರು ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆಯೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಉತ್ಪಾದನೆ 139 ಮಿ ಟನ್ (2001), ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಗಿನಿ, ಜಮೈಕ, ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಭಾರತ, ಚೀನ, ರಷ್ಯ, ಸುರಿನಾಮ್, ವೆನಿಜುವೇಲ, ಕಜಕೀಸ್ತಾನ್, ಗಯಾನ, ಕೆನಡ ಮತ್ತು ಸರ್ಬಿಯ, ಹಂಗೇರಿ, ಘಾನ. ವ್ಯಾಪಾರ: ಪ್ರಮುಖ ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ದೇಶಗಳು ಜಮೈಕ, ಸುರಿನಾಮ್, ಹಂಗೆರಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಗ್ರೀಸ್, ಯೂಗೋಸ್ಲೋವಿಯ, ಭಾರತ, ಘಾನ, ಗಿನಿ, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ಬ್ರೆಜಿಲ್. ಪ್ರಮುಖ ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಅಮರಿಕ, ಕೆನಡ, ರಷ್ಯ, ಜರ್ಮನಿ, ಜಪಾನ್, ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಯುರೋಪ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಬಾಗ್ ಸ್ತರಗಳು: ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಬಾಗ್ ಎಂಬ ಊರಿನ ಬಳಿಯ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಾಗರ ಸಂಚಯನ ಶಿಲೆಗಳು. ಇವುಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳನ್ನು ನರ್ಮದ ನದಿಯ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ವಾದ್ವಾನಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬರವಾಹದವರೆಗೂ ಸು. 350 ಕಿಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಬಾಗ್‌ಸ್ತರಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆರ್ಕೇಯನ್ ರೂಪಾಂತರಿತ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಶೇಖರವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಲೆಮೀಟಾ ಸ್ತರಗಳು ಇಲ್ಲವೇ ದಖ್ಖನ್ ಟ್ರಾಪ್ ಶಿಲೆಗಳು ಹರಡಿವೆ.

ಬಾಗ್ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನಿಮಾರ್ ಶಿಲೆಗಳು ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಗ್ಲಾಮರೇಟ್ ಶಿಲೆಯಿಂದಲೂ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮರಳುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಷೇಲ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿವೆ. ಈ ಸ್ತರಗಳು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತ ದಪ್ಪವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಿಮಾರ್ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮೇಲು ಗೊಂಡ್ವಾನ ಯುಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಸಸ್ಯಾವಶೇಷಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದರಿಂದ, ಈ ವಿಭಾಗ ಗೊಂಡ್ವಾನ ಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿರಬಹುದೆಂದೂ ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಬಾಗ್‌ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೊರಕಿವೆ. ಈ ಅವಶೇಷಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಬಾಗ್‌ಸ್ತರಗಳು ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಕಾಲದ ಸೊನೋಮೇನಿಯನ್–ಟ್ಯುರೋನಿಯನ್ ಅವಧಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಗ್‌ಸ್ತರಗಳ ಮೇಲೆ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಕಾಲಕ್ಕೇ ಸೇರಿದ ಲೆಮಿಟಾ ಸ್ತರಗಳು ಹರಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಬಾಗ್‌ಸ್ತರಗಳು ಲೆಮಿಟಾ ಸ್ತರಗಳಿಗಿಂತ ಪುರಾತನವಾದವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. (ಎಂ.ವಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ಬಾಗಲಕೋಟೆ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ, ತಾಲ್ಲೂಕು ಹಾಗೂ ಇವುಗಳ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ನಗರ. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದು $15^0 48'$ ರಿಂದ $16^0 46'$ ಉ. ಅ. ಮತ್ತು $74^0 59'$ ದಿಂದ $76^0 20'$ ಪೂ. ರೇ. ದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬಿಜಾಪುರ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಬೆಳಗಾಂವಿ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಗದಗ ಮತ್ತು ಕೊಪ್ಪಳ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 6594 ಚ.ಕಿಮೀ ಇದು ಆರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಹುನಗುಂದ, ಬಾದಾಮಿ, ಬೀಳಗಿ, ಮುಧೋಳ ಮತ್ತು ಜಮಖಂಡಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 16,52,232. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 251 ಜನರು.

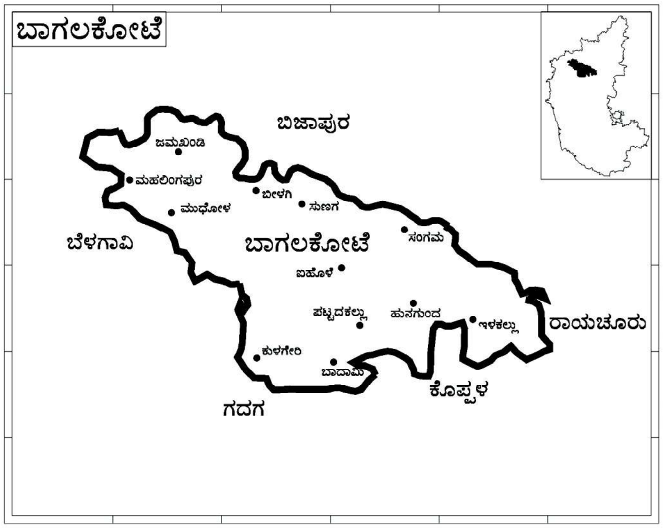

ಭೂಸ್ವರೂಪ: ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಮಖಂಡಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದೆ. ನದಿಗಳು: ಬೆಳಗಾಂವಿಯಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಕೃಷ್ಣ ನದಿಯು ಜಮಖಂಡಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅನಂತರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಘಟಪ್ರಭಾ ಮತ್ತು ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿಗಳು ಕೃಷ್ಣನದಿಯ ಉಪನದಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೀರಾವರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆವುಳ್ಳ ಜಿಲ್ಲೆ. ಇಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಹಗಲಿನ ವೇಳೆ 29^0–30^0ಸೆ. ರಾತ್ರಿ ವೇಳೆ 15^0–18^0ಸೆ. ಉಷ್ಣಾಂಶ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಗಲು 36^0–39^0ಸೆ. ರಾತ್ರಿ ವೇಳೆ 27^0–28^0ಸೆ. ಇರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 55 ಸೆಂಮೀ.

ಮಣ್ಣು: ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣು, ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮ ಪ್ರಮಾಣದ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿದೆ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 81,000 ಹೆ. ಅರಣ್ಯವಿದೆ. ಕಾಡು ದಟ್ಟವಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಮರಗಳೆಂದರೆ ಹಲಗತ್ತಿ, ಬೇವು, ಮಾವು, ಹುಣಿಸೆ, ಅತ್ತಿ, ದಿಂಡಲು ಇತ್ಯಾದಿ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗವೆಂದರೆ ಕತ್ತೆ ಕಿರುಬ, ಕಾಡು ಬೆಕ್ಕು, ನರಿ, ತೋಳ, ಮುಳ್ಳುಹಂದಿ, ಕೆಂಪು ನರಿ, ಜಿಂಕೆ, ಕೋತಿ ಮತ್ತು ಮೊಲ.

ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯ: ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶ 2,22,768 ಹೆ. (2001). ಇದರಲ್ಲಿ 64,283 ಹೆ. ಕಾಲುವೆ, 1553 ಹೆ. ಕೆರೆ, 30603 ಹೆ. ಬಾವಿ, 40287 ಹೆ. ಕೊಳವೆ ಬಾವಿ, 476 ಹೆ. ಏತ ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು 85566 ಹೆ ಇತರೆ ಮೂಲದ ನೀರಾವರಿ ಪದ್ಧತಿಗಳಿವೆ. ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಮುಖ ವೃತ್ತಿ. ಪ್ರಮುಖ ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಳು ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ಬೇಳೆಕಾಳು, ಮುಸಕಿನ ಜೋಳ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಹತ್ತಿ, ಕಬ್ಬು, ಬಾಳೆ, ಶೇಂಗ ಮತ್ತು ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಹೆಚ್ಚು ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಜವಳಿ, ಹಾಲಿನ ಪುಡಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ.

ಸಾರಿಗೆ: ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 77 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು 5558 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಒಟ್ಟು ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ 60 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು 331 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯಿದೆ.

ಬಾಗಲಕೋಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕು: ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿವೆ. ಇದು $16^0 04'$ ರಿಂದ $16^0 21'$ ಉ.ಅ. ದಲ್ಲೂ $76^0 26'$ ದಿಂದ $76^0 32'$ ಪೂ. ರೇ. ದಲ್ಲಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹುನಗುಂದ ಮತ್ತು ಬಾದಾಮಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮುಧೋಳ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೀಳಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 936 ಚ.ಕಿಮೀ ಘಟಪ್ರಭ ನದಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಅನಂತರ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆ ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಗೋದಿ, ಕಾಳುಗಳು, ಕಬ್ಬು, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆಕಾಳುಗಳು. ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ, ಸಿಮೆಂಟ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 41 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರೈಲು ಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು 1024 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 247870. ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಘಟಪ್ರಭಾ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 91596. ಹುಬ್ಬಳಿ ಸೋಲ್ಲಾಪುರ ರೈಲು ಮಾರ್ಗ, ಬೆಳಗಾಂವಿ–ರಾಯಚೂರು ರಸ್ತೆ ಹೆದ್ದಾರಿ. ಇದರ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಇದು ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ, ಔದ್ಯಮಿಕ ಹಾಗೂ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕೇಂದ್ರ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳೊಡನೆ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದೆ. ಇದು ಹತ್ತಿ ಬೀಜ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ, ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಸಿಮೆಂಟ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದೊಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರ. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ: ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮಿಟ್ಟೆಮರಿ, ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ, ಚೇಳೂರು, ಪಾತಪಾಳ್ಯ ಮತ್ತು ಗೂಳೂರು ಹೋಬಳಿಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ, 228 ಗ್ರಾಮಗಳಿರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 932.9 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 169523.

ತಾಲ್ಲೂಕು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಕಣಶಿಲೆಯ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶ. ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ದೊಂಗಲಕೊಂಡ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಗುಮ್ಮನಾಯಕನ ಪಾಳ್ಯದಿಂದ ಹೊರಟು, ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಚಿತ್ರಾವತಿ ಮತ್ತು ಪಾಪಘ್ನಿ ನದೀಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಪಾಪಾಘ್ನಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ವ್ಯಾಸಸಮುದ್ರ ಕೆರೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರಾವತಿ ನದಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸು. 25 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿಯುವ ವಂಡಮನ ಹೊಳೆ ಪಾಪಘ್ನಿಯ ಒಂದು ಉಪನದಿ.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ, ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ 68 ಸೆಂಮೀ ಸೆಖೆ ಹೆಚ್ಚು ಎನ್ನಬಹುದು. ಕೆಲವೆಡೆ ಕುರುಚಲು ಕಾಡುಗಳು, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಹುಣಿಸೆ, ಸೀತಾಫಲ, ಹೊಂಗೆ, ಮುತ್ತುಗ, ಜಾಲಿ ಗಿಡಗಳೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲೂ ಇವೆ. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಕೆರೆ, ಕಟ್ಟೆ ಬಾವಿಗಳು ನೀರೊದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಚಿತ್ರಾವತಿ ನದಿ ಆಸರೆಯ ರೆಡ್ಡಿಹಳ್ಳಿ ಕೆರೆ ಮತ್ತು ರಾಮಸಂದ್ರ ಕೆರೆಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ರಾಗಿ, ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ತೊಗರಿ, ಹುರುಳಿ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಈರುಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯವಸಾಯದ ಜೊತೆಗೆ ಪಶುಪಾಲನೆ ಇದ್ದು ಅವುಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ, ರಕ್ಷಣೆಗೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮ ಮಟ್ಟದ ಪಶುವೈದ್ಯಾಲಯಗಳಿವೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಹೋಬಳಿ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವ ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣ ಚಿತ್ರಾವತಿ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ, ಕೋಲಾರಕ್ಕೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 110 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 20,120. ಬೆಂಗಳೂರು – ಅನಂತಪುರ ರಸ್ತೆ ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ ಮುಖಾಂತರ ಹಾದು ಹೋಗಿದೆ. ಪುರಸಭೆಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಬಾಗ್ದಾದ್: ಇರಾಕಿನ ರಾಜಧಾನಿ. ಬಾಗ್ದಾದ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ (ಮುಹಾಫಘ) ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಪ್ರಾಚೀನ ಮೆಸೊಪೊಟೇಮಿಯದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರ. ಟೈಗ್ರಿಸ್ ನದಿಯ ಎರಡೂ ದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ, ಪರ್ಷಿಯನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 560 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ಇರಾಕಿನ ಉತ್ತರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,689,000 (1999). ನಗರದ ನಿವೇಶನ

ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದೆ. ಅದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 34 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಮೂಲ ನಗರವನ್ನು ಟೈಗ್ರಿಸ್ ನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿತ್ತಾದರೂ 1000 ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಲದಿಂದ ಈ ನಗರದ ಬಹುಭಾಗ ನದಿಯ ಪೂರ್ವ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಅಲ್–ಕರ್ಕ್ ಕರಾಡೆಟ್, ಮರಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಅಲ್–ಮನ್‌ಸೂರ್ ವಸತಿಗಳಿರುವ ಉಪನಗರ ಪಶ್ಚಿಮ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಪೂರ್ವದಂಡೆಯ ನಗರ ಭಾಗವನ್ನೂ ವಸತಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡಿಸುವ ಸೇತುವೆಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲೊಂದರ ಮೇಲೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಮೇ ಇಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಸುಡು ಬೇಸಗೆ. ಆಗ ಒಣ ಹವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಜುಲೈ ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ದಿನದ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ಸೂರ್ಯೋದಯಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ 27^0 ಸೆ. ಇರುವುದಾದರೂ ನಡುಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಅದು 41^0 ಸೆ ನಿಂದ 43^0 ಸೆ. ವರೆಗೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆ 50^0ಸೆ. ವರೆಗೂ ಏರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ 24^0ಸೆ. ಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ದಿನದ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 13^0ಸೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಸುವ ವಾಯವ್ಯದ ಮಾರುತಗಳು ಉಷ್ಣತೆಯ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಶಮನ ಮಾಡುವುವಾದರೂ ಅವು ಕೆಲವುವೇಳೆ–ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜುಲೈನಲ್ಲಿ ದೂಳಿನ ಬಿರುಗಾಳಿಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸು. 13 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಜನ: ನಗರವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬರು ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಕುರ್ದ್, ಆಫ್ಘನ್, ಆರ್ಮೇನಿಯನ್ ಮುಂತಾದವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಧರ್ಮ ಇಸ್ಲಾಮ್. ಮುಸ್ಲಿಮರಲ್ಲಿ ಷಿಯಾ ಮತ್ತು ಸುನ್ನಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಕ್ರೈಸ್ತರ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ಭಾಷೆ ಅರಬ್ಬೀ. ಹಲವರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವ ವಿದೇಶಿ ರಾಷ್ಟ್ರಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮುಖ್ಯವಾದುದ್ದು.

ತೀವ್ರ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ನಗರದಲ್ಲಿ ವಸತಿ ಸೌಕರ್ಯದ ಕೊರತೆಯಿದೆ. ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಮನೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೂ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ನದಿಯ ಎರಡೂ ದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಉಪನಗರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ದುರ್ಬಲ ವರ್ಗದವರಿಗಾಗಿ ವಸತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 1956ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡ ಟೈಗ್ರೀಸ್ ಕಟ್ಟೆಯಿಂದಾಗಿ ಪ್ರವಾಹದ ಹಾವಳಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಗರ ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. ನದಿಯ ಎರಡೂ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಹೊಸ ನಗರ ಯೋಜನೆ ವರ್ತುಲಾಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ವಿದ್ಯುತ್ ಮತ್ತು ನೀರು ಪೂರೈಕೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರವಹಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ: 1950ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಮೋಟಾರ್ ವಾಹನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಸರ್ಕಾರದ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೂರು ಮಾರ್ಗಗಳು ಬಾಗ್ದಾದಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ನಾಗರಿಕ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಇರುವುದು ಹುನ್ಯೆದಿಯಲ್ಲಿ. ಬಾಗ್ದಾದ್ ದೊಡ್ಡ ನದೀ ಬಂದರೂ ಆಗಿದೆ.

ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನ: ದೇಶದ ಸಾರಿಗೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಹಣಕಾಸಿನ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೆ ಬಾಗ್ದಾದ್ ಕೇಂದ್ರ. ದೇಶದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜವಳಿ ಚರ್ಮ, ಉಡುಪು ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ, ಶೇ. 25ರಷ್ಟು ಬಾಗ್ದಾದಿನಲ್ಲಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ತೈಲದಿಂದಾಗಿ ಇರಾಕಿನ ವರಮಾನ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಇದರ ಪ್ರಭಾವ ಬಾಗ್ದಾದಿನ ಮೇಲೆ ಆಗಿದೆ. ಹತ್ತಿರವೇ ಒಂದು ತೈಲ ಸಂಸ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ಪಾದರಕ್ಷೆ, ಹತ್ತಿ, ರೇಷ್ಮೆ, ಉಡುಪು, ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಸಿಮೆಂಟು, ತಂಬಾಕಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಬಾಗ್ದಾದಿನಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಖರ್ಜೂರ ಮತ್ತು ದ್ರಾಕ್ಷಿಯಿಂದ ಮದ್ಯ ತಯಾರಿಕೆಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆ ಕಾರ್ಯಾಗಾರವೂ ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ಇವೆ. ಇರಾಕಿನ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಇರುವುದು ಇಲ್ಲೇ.

1990–91 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಗಲ್ಫ್ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ, ಅಮೆರಿಕ ಹಾಗೂ ಅದರ ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಬಾಂಬ್ ದಾಳಿಯಿಂದ ಬಾಗ್ದಾದಿನ ಅನೇಕ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಾವರಗಳು ನಾಶವಾಗಿವೆ. ಇನ್ನೂ ಸಹ ಇಲ್ಲಿ ಅಶಾಂತಿ, ಯುದ್ಧ, ಭಯೋತ್ಪಾದನೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ. (ಜಿ.ಕೆಯು.)

ಬಾಣಾವರ: ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆ ಅರಸೀಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಹೋಬಳಿ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಅರಸೀಕೆರೆಗೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 14 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ರೈಲು ಮಾರ್ಗದ ಒಂದು ನಿಲ್ದಾಣ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8327. 1883ರ ತನಕವೂ ಬಾಣಾವರ ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು ಕಡೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಅರಸೀಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ರಚನೆಯಾದಾಗ (1886) ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತು. 1924ರಲ್ಲಿ ಪುರಸಭೆ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿನ ಬಾಣೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಿಂದ ಈ ಊರಿಗೆ ಬಾಣಾವರ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ.

(ಎ.ಎಸ್.ಕೆ.ವಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಬಾನ್: ಹಿಂದಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ನಗರವಾದ ಇದು ಕಾಲೋನ್‌ನಿನ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 32 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ನಗರ ರೈನ್ ನದಿಯ ಎರಡೂ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ $50^0 44'$ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವರೇಖಾಂಶ $7^0 5'$ಯಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 306000 (2002). ಜೀಕ್‌ಬರ್ಗ್ ಸೇರಿದಂತೆ ಈ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 878700 (2002).

ಇದೊಂದು ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರವೆನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರವೆನ್ನಬಹುದು. ಆದರೂ ಇಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣಗಳು, ಮರದ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಕಾಗದ, ಔಷಧಗಳು ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಲೋಹ ಉಪಕರಣಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ.

ಇದನ್ನೊಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ವಸತಿ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬೋನೇಷಿಯ ಎಂಬ ಕೋಟೆ 5 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ತನಕ ರೋಮನ್ನರ ವಶದಲ್ಲಿತ್ತು. ರೋಮನ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಪತನಾನಂತರ ಖಾಸಗಿ ವಸತಿ ನೆಲೆಯಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು. ಅನಂತರ 13 ರಿಂದ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ತನಕ ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತರಿಸಲ್ಪಡದಿದ್ದರೂ ಕಾಲೋನ್‌ನಿನ ಆರ್ಚ್‌ಬಿಷಪ್ ಚರ್ಚಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಗಳಿಸಿತು. ಫ್ರೆಂಚ್ ಆಕ್ರಮಣಾನಂತರ 1794ರಲ್ಲಿ ಬಿಷಪ್‌ರ ಆಡಳಿತ ಅಂತ್ಯಗೊಂಡಿತು. ನೆಪೋಲಿಯನ್ನನ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಆಗಾಗ ಒಳಗಾದ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಬಡವಾಯಿತು. 1815ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. 1818ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬಾನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ನಗರದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಿರುವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಆದರೂ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದ ತನಕವೂ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಅಷ್ಟೇನೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ 1914ರಲ್ಲಿ ನಗರಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ದೊಡ್ಡ ಬಡಾವಣೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಪಟ್ಟಣ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಪ್ರಥಮ ಮಹಾಯುದ್ಧಾನಂತರ ಧನಿಕರೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿಂದ ಬೇರೆಡೆಗೆ ಓಡಿಹೋದಾಗ ಈ ನಗರ ಮತ್ತೆ ಬಡವಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ವಿಧ್ವಂಸಕ ಕೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಈಡಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಧ್ವಂಸವಾಗಿ ಹೋದುವು. 1949 ರಲ್ಲಿ ಇದು ಅಂದಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಬಳಿಕ ಇದರ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಆಯಿತು. 1969ರ ಬಾನ್ ಕಾಯಿದೆ ಪ್ರಕಾರ ಜೀಕ್‌ಬರ್ಗ್ 30 ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಬೃಹತ್ ನಗರ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಹಾಗೆಯೇ ಹಳೇ ನಗರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಅನೇಕ ಆಧುನಿಕ ಬಡಾವಣೆಗಳು ಬೆಳೆದುವು. ನಗರದ ಬಳಿಯ ರೈನ್ ನದಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ತಗ್ಗಾದ ಬಯಲು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ನದಿಯ ಉತ್ತರಭಾಗಕ್ಕೆ ಬೆಟ್ಟದ ದಿಣ್ಣೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ಹಾದುಬರುವ ರೈನ್ ನದಿಯ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲೂ ನಗರ ಹಬ್ಬಿದ್ದು, ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹಾದು ಹೋಗುವ ಅನೇಕ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ರೈಲು, ರಸ್ತೆಗಳ ಕೇಂದ್ರ ನಿಲ್ದಾಣವಾಗಿದೆ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋದ ಜನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಒಳಭಾಗವನ್ನು ವಾಸಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ನಗರವಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಬಾನ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿಯಿತು. ಆದರೆ ಇದು ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜಧಾನಿಯಾದುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಸೇವಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆದು ಸುಮಾರು ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಮಂದಿ ಇವುಗಳಲ್ಲೇ ವೃತ್ತಿನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಿ ಮುಖ್ಯ ಕಚೇರಿಗಳು ಇರುವುವಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಪ್ರಾಚೀನ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಆಡಳಿತ ಕಚೇರಿ, ರಸ್ತೆ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಕಚೇರಿ, ಕೃಷಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಗಳು ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಇವೆ. ರೈಲು, ವಿಮಾನ, ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಮುಂತಾದ ಆಧುನಿಕ ನಗರದ ಇತರೆ ಸೌಕರ್ಯಗಳೂ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿವೆ.

ಇದು ಬಿತೋವೆನ್ನನ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ. ಸಂಗೀತ ಕಲೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ನಗರಸಭೆ ಸಮೂಹ ಸಂಗೀತ ಹಾಗೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಗೀತ ಮೇಳಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಬಿತೋವೆನ್ನನ ಆಧುನಿಕ ಸ್ಮಾರಕ ಭವನ ಈ ನಗರ ಸಂಗೀತ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳ ಜೀವನಾಡಿಯಾಗಿದೆ. ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಚಿತ್ರಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಬಾನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, 11–13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ರೋಮನೆಸ್ಕ್ ಬೆಸಿಲಿಕ ಚರ್ಚ್ ಪ್ರೊಪೆಲ್ಸ್ ಡಾರ್ಫ್ ಅರಮನೆ, ಸುಂದರ ಉದ್ಯಾನಗಳೂ, ವಿಹಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಇವೆ. (ಡಿ.ವೈ.)

ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಶ್ರೇಣಿ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ. ಕಪ್ಪುಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್‌ಯುಕ್ತ ಶಿಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಸ್ತರೀಕೃತ ಹಿಮಟೈಟ್–ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸೈಟ್ ಆ್ಯಂಫೀಬೊಲೈಟ್ ಮುಂತಾದ ಶಿಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿರುವ ಶಿಲಾ ಸ್ತೋಮ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಪಟ್ಟಣದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ $13^0 23'$–$13^0 35'$ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳ ನಡುವೆ $75^0 57'$ ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶದ ನೇರ, ಖಂಡಚಂದ್ರ

ಅಥವಾ ಕುದುರೆಲಾಳದ ಆಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಶ್ರೇಣಿಯ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1830 ಮೀ ಒಟ್ಟು ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸು. 1280 ಚ.ಕಿಮೀ ಹೆಬ್ಬೆ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ (1337 ಮೀ) ಶ್ರೇಣಿಯ ಉತ್ತರ ಚಾಚು ಆರಂಭ; ಅಲ್ಲಿಂದ ಸು. 24 ಕಿಮೀ ದೂರ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿ ಅಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸು. 3 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದಿದೆ. ಶ್ರೇಣಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಚಾಚಿನಲ್ಲಿ ಬಸವನ ಗುಡ್ಡ ಮತ್ತು ವೊಡ್ಡಿನ ಗುಡ್ಡ ಎಂಬ ಎರಡು ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ.

ಮುಳ್ಳಯ್ಯನ ಗಿರಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ (1925 ಮೀ). ಇದು ಶ್ರೇಣಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಗಿರಿ (1894 ಮೀ) ಇದೆ. ವೇದ ಮತ್ತು ಆವತಿ ನದಿಗಳ ಉಗಮಸ್ಥಾನ ಇಲ್ಲಿಯೇ. ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಗಿರಿಯ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೇವೀರಮ್ಮನ ಗುಡ್ಡವಿದೆ. ಶ್ರೇಣಿಯ ಈಶಾನ್ಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲತ್ತಗಿರಿ (1876 ಮೀ) ಇದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಗುಂಡಿಯ ಬಳಿ ಪ್ರವಾಸಿಗೃಹಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಗಿರಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯಲು ಯೋಗ್ಯ ಸ್ಥಳ. ಬೆಟ್ಟಗಳ ತಪ್ಪಲುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜಾಗರ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳು (ಸ್ಥಾಪನೆ ಪ್ರಾಯಶಃ 1840) ಹರಡಿವೆ. ಬಾಬಾಬುಡನ್‌ಗಿರಿಯ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಭದ್ರಾ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡುವ ಹೊಳೆ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದಿಂದ ದುಮುಕುತ್ತದೆ.

ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣುಗುಂಡಿ ಗಣಿಗಳಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಸಿಗುವ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳೆಂದರೆ, ಕೆಮ್ಮಣ್ಣುಗುಂಡಿ, ಕಲ್ಲತ್ತಗಿರಿ, ಅತ್ತಿಗುಂಡಿ, ಪೀಠಕೈಕಂಬ, ಜೇನುಸುರಿಗುಡ್ಡ, ಹೊನ್ನಮ್ಮನ ಹಳ್ಳ, ಮುಳ್ಳಯ್ಯನ ಗಿರಿ. ಈ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಎಲ್ಲ ದರ್ಜೆಯ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ಒಟ್ಟು ಪ್ರಮಾಣ ಸು. 3000 ಮಿ ಟನ್ ಇರಬಹುದೆಂದು ಅಂದಾಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಶೇ. 66 ಇರುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಾರ ಪಡೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯ ಎಂದು ದೃಢಪಟ್ಟಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಕಬ್ಬಿಣ ಸಂಯೋಜಿತ ಖನಿಜಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮಟೈಟ್ ಮತ್ತು ಲೈಮೊನೈಟ್ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಇವುಗಳೊಡನೆ ಒಂದೆರಡು ಕಡೆ ಮ್ಯಾಗ್ನಟೈಟ್ ಸಿಗುವುದೂ ಉಂಟು. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಕಬ್ಬಿಣ ಬೆಣಚು ಪದರ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಹಬ್ಬಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಮ್ಮಣ್ಣುಗುಂಡಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಏಣು ನಿಕ್ಷೇಪ (ರಿಡ್ಜ್‌ಡಿಪಾಸಿಟ್) ಮತ್ತು ಒಳವೋರೆ ನಿಕ್ಷೇಪ (ಸ್ಕಾರ್ಪ್ ಡಿಪಾಸಿಟ್) ಎಂಬ ಎರಡು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಏಣು ನಿಕ್ಷೇಪ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣುಗುಂಡಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ಒಳವೋರೆ ನಿಕ್ಷೇಪ ದೂಪದಗಿರಿಯ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಎರಡು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಂದ ಅದಿರನ್ನು ಹೊರತೆಗೆದು ಉಕ್ಕಿನ ಹಗ್ಗದಿಂದ ಗಗನಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಬೆಟ್ಟದ ಬುಡಕ್ಕೆ ತಂದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಟ್ರಾಮ್‌ವೇ ಮುಖಾಂತರ ಭದ್ರಾವತಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ರವಾನಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ಒಂದೂವರೆ ಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಅದಿರನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಮ್ಮಣ್ಣುಗುಂಡಿಯ ಅದಿರಿನಿಂದ ಭದ್ರಾವತಿಯ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಕುಲುಮೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ಎಪ್ಪತ್ತರಿಂದ ಎಂಬತ್ತು ಸಾವಿರ ಟನ್ನು ಬೀಡುಕಬ್ಬಿಣ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.;ಕೆ.ಜಿ.ಎಸ್.;ವೈ.ಎಲ್.)

ಬಾರಕರ್ ಶ್ರೇಣಿ: ರಾಣಿಗಂಜ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಯ ಬಳಿ ಹರಿಯುವ ಬಾರಕರ್ ನದಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರ. ಇವು ಯಾವ ತೆರನಾದ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ತೋರಗೊಡದೆ ಟಾಲ್‌ಚಿರ್ ಶಿಲಾ ಶ್ರೇಣಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿವೆ. ಹಲವು ಕಡೆ ಈ ಎರಡು ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳು ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬೆರೆತು ಹೋಗಿವೆ. ಅಂಥ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆರಡರ ಮಧ್ಯೆ ಸೀಮಾರೇಖೆ ಎಳೆದು ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಝರಿಯಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಟಾಲ್‌ಚಿರ್–ಬಾರಕರ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವೆ ಸೀಮಾವಿಳಂಬವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆಯೇ ಕರನ್‌ಪುರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಾರಕರ್ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಟಾಲ್‌ಚಿರ್ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳೇ ಇಲ್ಲದೆ ನೇರವಾಗಿ ಆರ್ಷೇಯ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿರುವುದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಝರಿಯಾ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಬಾರಕರ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ದಪ್ಪ ಸು. 600 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಜಾಸ್ತಿ ಇದೆ. ರಾಣಿಗಂಜ್‌ನಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲಾ ಶ್ರೇಣಿಯ ದಪ್ಪ ಸು. 600 ಮೀ ಕರನ್‌ಪುರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 450 ಮೀ ಬಹುಶಃ ರಾಮಘರ್ ಬಳಿ ಇವು ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ದಪ್ಪವಾಗಿ ಅಂದರೆ ಸು. 900 ಮೀ ಗಳಷ್ಟಿವೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಛತ್ತೀಸ್‌ಘರ್‌ನ ಬಿಸ್ರಾಂಪುರದ ಬಳಿ ಇವು 150 ಮೀ, ಗೋದಾವರಿ ಕಣಿವೆಯ ಚಾಂದಾ ಬಳಿ ಕೇವಲ 75 ಮೀ ಮತ್ತು ಭದ್ರಾಚಲಮ್ ಬಳಿ 180 ಮೀ ದಪ್ಪವಾಗಿವೆ.

ಬಾರಕರ್ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳ ಕಣರಚನೆ ರಾಣಿಗಂಜ್ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳದ್ದಕ್ಕಿಂತ ದಪ್ಪ ಇವು ಸಹ ಗೊಂಡ್ವಾನಯುಗದ ಇತರ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳಂತೆ ಗುಂಡುಶಿಲೆ, ಮರಳುಶಿಲೆ, ನುರುಜುಶಿಲೆ, ಜೇಡುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸ್ತರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಕದಂಬಶಿಲೆಯಲ್ಲಿಯ (ಗುಂಡುಶಿಲೆ) ಪೆಂಟೆಗಳ ಪೈಕಿ ಕೆಲವು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡವು. ಅವುಗಳ ಅಗಲ 25 ಸೆಂಮೀ ಗೂ ಜಾಸ್ತಿ ಇದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವು ಧಾರವಾಡ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದವೆಂಬುದನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಬಾರಕರ್ ಕದಂಬಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣದಾದ ಮತ್ತು ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಗುಂಡಾಗಿರುವ ಬಿಳಿಯಬಣ್ಣದ ಬೆಣಚಿನ ಪೆಂಟೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ದೊರೆಯುವ ರೀತಿಯನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವಾಗ ಬಾರಕರ್ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನ ನೀಡಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ ನಾನಾ ದರ್ಜೆಯ ಮತ್ತು ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಬಾರಕರ್ ಶಿಲಾ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಸ್ಯಾವಶೇಷಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಫಿನೋಫಿಲ್ಲಮ್ ಮತ್ತು ಸೈಕ್ಯಾಡೊಫೈಟ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಅಲ್ಲದೆ ಈಕ್ವಿಸಿಟೇಲುಗಳ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಫಿಲ್ಲೋಥಿಕಾ ಸಹ ಈ ಶಿಲೆಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಜೀವ್ಯವಶೇಷ. ಮಿರ್ಜಾಪುರದ ಬಳಿ ದೊರೆಯುವ ಬಾರಕರ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಜಕಣಗಳೂ ಮೆತುಗಂಟುಗಳೂ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.)

ಬಾರ್ಬಡೋಸ್: ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯದ್ವೀಪ. ವೆನಿಜುವೇಲಕ್ಕೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 402 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಸೇಂಟ್ ವಿನ್ಸೆಂಟ್ ದ್ವೀಪದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸು. 160 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಇದೆ. ತ್ರಿಕೋನಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ದ್ವೀಪ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ 34 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 23 ಕಿಮೀ ಇದೆ. $13^{0}10'$ ಉ.ಅ. ಮತ್ತು $55^{0}30'$ ಪ.ರೇ. ಗಳ ಮೇಲಿದೆ. ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 431 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 270,000 (2002). ಬ್ರಿಡ್ಜ್‌ಟೌನ್ ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ ಹಾಗೂ ಏಕೈಕ ಬಂದರು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8789.

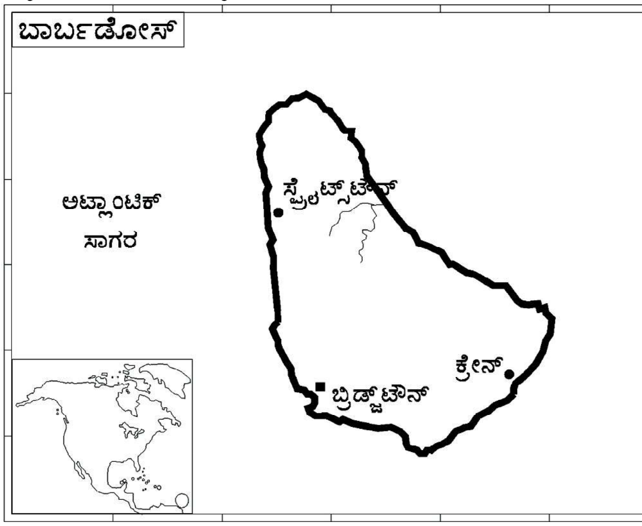

ಈ ದ್ವೀಪ ಕಣಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸು. 70 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಜೇಡುಶಿಲೆ, ಮರಳು ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಕಾಂಗ್ಲೋಮರೇಟ್ಸ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲುಗಳ ಸಂಚಯದ ಮೇಲೆ ಸು. 92 ಮೀ ದಪ್ಪವಾದ ಹವಳ ಪದರ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ದ್ವೀಪದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ಹಿಲಬೀ ಶಿಖರ (340 ಮೀ). ಪಶ್ಚಿಮದ ಭೂಭಾಗ ಅಸಮ ಇಳಿಜಾರಿನ ಹಸುರು ಮೈದಾನ. ಹಿಲಬೀಶಿಖರದ ಭಾಗ ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸೇಂಟ್ ಜಾರ್ಜ್ ನದಿ ಕಣಿವೆಯ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಬಾರ್ಬಡೋಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಅಹ್ಲಾದಕರ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಉಷ್ಣತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 21^{0}–31^{0} ಸೆ. ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಮೇ ತನಕ ಶುಷ್ಕ ಹವೆ. ಉಳಿದ ಭಾಗ ಶೀತ ಹವಾಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕ ದ್ವೀಪವಾದರೂ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಸಮತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ 200 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾದರೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 100–150 ಸೆಂಮೀ. ಈ ದ್ವೀಪದ ಮೇಲೆ ಚಂಡಮಾರುತ ಬೀಸಿಹೋಗುವುದುಂಟು. ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣ ಸಸ್ಯವರ್ಗವಿದೆ. ಒಟ್ಟು ಭೂಮಿಯ ಶೇ. 85 ಭಾಗವನ್ನು ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಉಳುಮೆಗೆ ಬಳಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಮಹಾಗನಿ, ಹುಣಿಸೆ, ತಾಳೆ, ದೀವಿ, ಹಲಸು, ಸರ್ವೇಮರ, ನೀರುಕಾಯಿ ಮರ, ಗುಲ್‌ಮೊಹರ್ ಮತ್ತು ದೇವಕಣಿಗಿಲೆ ಮರಗಳಿವೆ. ವನ್ಯಮೃಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೋತಿ, ಮೊಲ, ಮುಂಗುಸಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಪಾರಿವಾಳ, ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ ಮುಂತಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಇವೆ.

ದ್ವೀಪದ ಸು. 4/5ರಷ್ಟು ಕೃಷಿಭೂಮಿ ದೊಡ್ಡ ಹಿಡುವಳಿದಾರರ ವಶದಲ್ಲಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗೇಣಿದಾರರು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಚ್ಯಾಟಲ್‌ಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವ ಮರದ ಪುಟ್ಟ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ, ದೊಡ್ಡ ಹಿಡುವಳಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಗುಂಪಾಗಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗೇಣಿದಾರರಲ್ಲಿ

ಒಬ್ಬರಿಂದೊಬ್ಬರಿಗೆ ಇವನ್ನು ವರ್ಗಾಯಿಸಬಹುದು ಅಥವಾ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವು ವಿದ್ಯುತ್ ದೀಪ ಮತ್ತು ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳ ಅನುಕೂಲ ಪಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ದನ, ಕುರಿ, ಆಡುಗಳ ಸಾಕಣೆಯುಂಟು. ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಲ್ಲಿನ ಮನೆಗಳನ್ನು ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಸಾಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ.

ಸಕ್ಕರೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪ ವಸ್ತುಗಳು ಈ ದ್ವೀಪದಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಒಟ್ಟು ವ್ಯವಸಾಯ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 70 ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯ ತರಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸೇರಿದಂತೆ ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ಗಿರಣಿಗಳು, ಗಾಜು ಹಾಗೂ ಮರಮುಟ್ಟು ಸಾಮಾನುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಹೆಚ್ಚು ಆರ್ಥಿಕ ಬದಲಾವಣೆ ತರುವಷ್ಟು ಪ್ರಬುದ್ಧಮಾನವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. 1968 ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಸಕ್ಕರೆ ಆದಾಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿದೇಶೀ ವಿನಿಮಯವನ್ನು ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ತಂದಿದೆ. ಅನೇಕ ಹೊಸ ಹೋಟೆಲ್ ಮತ್ತು ವಸತಿ ಗೃಹಗಳು ಬೆಳೆದು ಇಲ್ಲಿಯ ಭೂಮಿ ಬೆಲೆ ಅಧಿಕಗೊಂಡಿದೆ. ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬಂಡವಾಳದ ಅಭಾವ, ರೈತರ ಆಲಸ್ಯ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಅಭಾವದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಕುಂಠಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಜೀವನ ಸ್ಥಿತಿ ಬೆಲೆಗಳ ಹೆಚ್ಚಳ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಾಲದ ಹೊರೆಗಳಿಂದ ದುಸ್ಥಿತಿಗೆ ಇಳಿದಿದೆ. ಆಮದು ಮತ್ತು ರಫ್ತು ಕೇವಲ ಬ್ರಿಟನ್, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಕೆನಡಗಳೊಡನೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪ ಒಳ್ಳೆಯ ರಸ್ತೆ ಜಾಲಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಬ್ರಿಡ್ಜ್‌ಟೌನ್ ಆಳವಾದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬಂದರು. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯನ್ ವಾಯು ಮಾರ್ಗಗಳು ದ್ವೀಪದ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಸೀವೆಲ್ ವಾಯುನಿಲ್ದಾಣವನ್ನು ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವ ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು–ನೌಕಾ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಂಚೆ ಮತ್ತು ತಂತಿ ಕೇಂದ್ರ ಈ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿದೆ. (ಎಸ್.ವಿ.)

ಬಾಲಿ: ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಲೆಸ್ಸರ್ ಸೂಂದ ದ್ವೀಪಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಜಾವ ದ್ವೀಪದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 1.6 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5623 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3151162 (2000). ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ದೆನ್ ಪಸಾರ್.

ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ಪ್ರದೇಶವಿದು. ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಬೆಟ್ಟ ಅಗುಂಗ್ ಅಥವಾ ಬಾಲಿ ಶಿಖರ (3142 ಮೀ). ದ್ವೀಪದ ಜನ ಇದನ್ನು ವಿಶ್ವದ ನಾಭಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಸಮೀಪದ ಬಟಾರ್ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ ಮಾರ್ಚ್ 1963ರಲ್ಲಿ ಸಿಡಿದು 1,600 ಜನ ಮಡಿದು ಸಾವಿರಾರು ಮಂದಿ ನಿರಾಶ್ರಿತರರು. ದ್ವೀಪದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಸಾಲು, ಅವುಗಳ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಇಳುಕಲು ಭೂ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪದ ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಜಾವ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಸಾರಗ ಮತ್ತು ಕಾಡುಹಂದಿಗಳು ಅಧಿಕ. ಹುಲಿಗಳು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿವೆ. ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೇಗ ಹಾಗೂ ವಾರಿಂಜಿನ್ ಮರಗಳುಂಟು.

ಪ್ರಧಾನ ಕಸಬು ವ್ಯವಸಾಯ. ಬತ್ತ, ಗೆಣಸು, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ತೆಂಗು, ಕಾಫಿ ತಂಬಾಕು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಜಾನುವಾರುಗಳ ಸಾಕಣೆಯುಂಟು. ಮಾಂಸವನ್ನು ಡಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬುವುದು, ಮನೆಗೆಲಸ ಹಾಗೂ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಡಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ ಮಾಂಸ, ಕಾಫಿ, ಕೊಬ್ಬರಿ, ಚೌಬೀನೆ ಹಾಗೂ ಕೊಬ್ಬರಿಎಣ್ಣೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳು. ಪ್ರವಾಸಿ ಆಕರ್ಷಣೆಯಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಬಾಲ್ಕನ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ: ಆಲ್ಬೇನಿಯ, ಗ್ರೀಸ್, ಬಲ್ಗೇರಿಯ ಯುರೋಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಟರ್ಕಿ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಯೂಗೊಸ್ಲಾವಿಯದ ಬಹುಭಾಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶ. ಇದು ಯುರೋಪಿನ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ 36^0 ಯಿಂದ 44^0 ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶ 18^0 ಯಿಂದ 28^0 ನಡುವೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 5,51,700 ಚ.ಕಿಮೀ. ಬಲ್ಗೇರಿಯ ಹಾಗೂ ಯೂಗೊಸ್ಲಾವಿಯದ ಬಾಲ್ಕನ್ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬಾಲ್ಕನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಟರ್ಕಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಕನ್ ಎಂದರೆ ಬೆಟ್ಟ. ಈ ದ್ವೀಪದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಏಜಿಯನ್ ಮತ್ತು ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಏಡ್ರಿಯಾಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಅಯೋನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ರೊಮೇನಿಯ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಈ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಅಂಗವಾಗಿರದಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿಯ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಅದನ್ನೂ ಬಾಲ್ಕನ್ ದೇಶವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಬಹುಭಾಗ ಬೆಟ್ಟಗಾಡು ಪ್ರದೇಶ. ಯೂಗೊಸ್ಲಾವಿಯದ ಪೂರ್ವಗಡಿಯಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಮಧ್ಯ ಬಲ್ಗೇರಿಯ ಮೂಲಕ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬಾಲ್ಕನ್ ಬೆಟ್ಟಸಾಲು ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇತರ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಯೂಗೊಸ್ಲಾವಿಯದ ಆಲ್ಬೇನಿಯನ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್, ಡೈನರಿಕ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್, ಮಧ್ಯಗ್ರೀಸಿನ ಪಿಂಡಸ್, ದಕ್ಷಿಣ ಬಲ್ಗೇರಿಯದ ರೊಡೋಪ್ ಮುಂತಾದವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಾವಲಂಬಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್, ಕೂಪಾ ಹಾಗೂ ಸಾವಾ ಮುಂತಾದ ನದಿಗಳಿವೆ. ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿ ಬಾಲ್ಕನ್ ಜನರಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಜಲಮಾರ್ಗ. ಮೊರಾವಾ, ಬಾರ್ದಾರ್, ಮೆಸ್ತಾ ಹಾಗೂ ಸ್ಟ್ರೂಮಾ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ತಾಮ್ರ, ಸೀಸ ಮುಂತಾದ ಖನಿಜಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಅರವತ್ತಾರು ದಶಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ವಾಸಿಸುವ ಈ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಬೇನಿಯನ್ನರು, ಗ್ರೀಕರು, ರೊಮೇನಿಯನ್ನರು, ಸ್ಲಾವರು (ಬಲ್ಗೇರಿಯನ್ಸ್ ಕ್ರೋಟ್ಸ್, ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯನ್ಸ್, ಸರ್ಬ್ ಹಾಗೂ ಸ್ಲೋವನ್ಸ್) ಮತ್ತು ಟರ್ಕಿ ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಬಹುಪಾಲು ಜನ ಈಸ್ಟರ್ನ್ ಆರ್ಥೊಡಾಕ್ಸ್ ಚರ್ಚಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಕೆಲವು ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕರೂ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಮುಸ್ಲಿಮರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಬಹುಪಾಲು ಜನ ರೈತವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು.

(ಎಚ್.ಎಂ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ : ಸ್ವೀಡನ್, ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್, ಜರ್ಮನಿ, ಫಿನ್ಲೆಂಡ್, ಪೋಲೆಂಡ್, ರಷ್ಯ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವ ಸಮುದ್ರ. ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ 54^0–66^0 ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶ 90^0–30^0 ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 4,14,400 ಚ.ಕಿಮೀ.

ಲೆನಿನ್‌ಗ್ರಾಡ್, ರೀಗ್, ಹೆಲ್ಸಿಂಕಿ, ಸ್ಟಾಕ್‌ಹೋಮ್, ಕೈಲ್, ಕೋಪನ್ ಹೇಗನ್ ಮತ್ತು ಸ್ಟೆಟಿನ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರುಗಳು. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕಾರು ತಿಂಗಳುಗಳಷ್ಟು ಕಾಲ ನೀರು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಬಂದರುಗಳ ಉಪಯೋಗ ಕಡಿಮೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಮಂಜುಗಡ್ಡೆ ತೆರವು ಮಾಡುವ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಕೆಲವು ಹಡಗುಗಳು ಬಂದರನ್ನು ತಲುಪುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಹಡಗುಗಳಿಂದಾಗಿ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುವುದು.

ಸಮುದ್ರದ ಆಳ ಕಡಿಮೆ, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪಿನ ಅಂಶವೂ ಅಲ್ಪ. ರಷ್ಯದ ಒಂದು ಸರೋವರದ ನೀರು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ನದಿಗಳ ನೀರು ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವುವು. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ಸಮುದ್ರದಮಟ್ಟವೂ ಕಡಿಮೆ.

ಬಾತ್ನಿಯ, ಫಿನ್ಲೆಂಡ್, ರೀಗ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಕೊಲ್ಲಿಗಳು. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಮರಳು ದಂಡೆಗಳೂ ಇವೆ. ಗಾಳಿ, ಮಳೆಗಳ ರಭಸ ಹೆಚ್ಚು. ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಹಡಗುಗಳ ಸುಗಮ ಸಂಚಾರವಿಲ್ಲ. ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಜಲಚರಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವುದರ ಹತ್ತನೆಯ ಒಂದಂಶ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿವೆ. ಜಲಚರಗಳ ಆಕಾರವೂ ಸಣ್ಣ. *

ಬಾಲ್ಟಿಮೋರ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಮೇರಿಲ್ಯೆಂಡ್ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಕೌಂಟಿ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ನಗರ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ, ದೊಡ್ಡಬಂದರು ಹಾಗೂ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮಹಾನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯದು. ಚೆಸ್‌ಪೀಕ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಪಟ್ಯಾಪ್‌ಸ್ಕೊ ನದಿಯ ಅಳಿವೆ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಬಾಲ್ಟಿಮೋರ್ ಸ್ವತಂತ್ರಾಡಳಿತ ನಗರ. ನಗರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 238 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 651154 (2005). ಬೃಹತ್ ನಗರದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 6,123 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನ ಸಂಖ್ಯೆ 2.6 ಮಿಲಿಯನ್ (2005).

ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಸು. 200ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಉಕ್ಕು, ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣ ಮುಂತಾದವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ನಗರ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಮೊದಲು ಈ ನಗರ ಸ್ಥಾಪಕರು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಗೋದಿಯ ನಿರ್ಯಾತ ಪ್ರಾರಂಭದೊಡನೆ ನಗರ ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಣಿಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿತು. ಈ ನಗರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿದತ್ತ ಬಾಲ್ಟಿಮೋರ್ ಬಂದರೂ ಕಾರಣವೆನ್ನಬಹುದು. ಚೆಸ್‌ಪೀಕ್‌ಕೊಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪಟ್ಯಾಪ್‌ಸ್ಕೊ ನದಿ ಜಲಮಾರ್ಗ ಸೌಲಭ್ಯ ಈ ನಗರಕ್ಕಿದೆ. ಬಂದರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ವ್ಯಾಪಾರ ವ್ಯವಹಾರದ ಮೊತ್ತ ಒಟ್ಟು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲೇ ಆರನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. 1797ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಸತ್ತು ಅಮೆರಿಕದ ನೌಕಾಪಡೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಅನುಮೋದನೆ ನೀಡಿದಾಗ ಮೊದಲ ನೌಕೆ ಕಾನ್‌ಸ್ಟೆಲೇಷನ್ ಬಾಲ್ಟಿಮೋರ್ ರೇವಿನಿಂದ ಹೊರಟಿತು. ಆ ಹಡಗನ್ನು ಈಗ ಬಾಲ್ಟಿಮೋರ್ ರೇವಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯ ನಗರವನ್ನು ಹಿಡಿದಾಗ ಅಮೆರಿಕ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ 1776 ಡಿಸೆಂಬರ್ ಹಾಗೂ 1777 ಮಾರ್ಚ್‌ನಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಟಿಮೋರ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಭೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರಥಮ ರೈಲುದಾರಿ ಬಾಲ್ಟಿಮೋರ್ ಮತ್ತು ಓಹಿಯೋ ನಗರಗಳ ನಡುವೆ 1827ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. 1904 ಫೆಬ್ರುವರಿ 7ರಂದು ಬಾಲ್ಟಿಮೋರ್‌ನಲ್ಲಿ

ಆದ ಬೆಂಕಿ ಅನಾಹುತ ಅನೇಕ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬಡಾವಣೆಗಳನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಿತು. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ (1914–18) ತರುವಾಯ ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ ಕಂಡುಬಂತು. ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು. ನಗರ ಮತ್ತೆ ಹೊಸ ರೂಪ ತಳೆದು ಬೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಬಾಲ್ಟಿಮೋರ್ ಇಂದು ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ–ವಾಣಿಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ಸಾವಿರಾರು ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ.

ಬಾಲ್ಟಿಮೋರ್ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ಹಾಪ್ಕಿನ್ಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (1976), ಗೌಷೆರ್ (1885), ಲಿಯೋಲಾ (1852), ಮೇರಿಲ್ಯೆಂಡ್‌ನ ನಾಟ್ರಡಾಮ್ (1873), ಮಾರ್ಗಾನ್ ಸ್ಟೇಟ್ (1867) ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಮೇರಿಲ್ಯೆಂಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (1807), ಬಾಲ್ಟಿಮೋರ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (1928) ಮುಂತಾದವುಗಳಿವೆ. ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳು, ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಶಾಲೆ (1913) ಬಾಲ್ಟಿಮೋರ್ ಕಲಾಶಾಲೆ (1914), ವಾಲ್ಟರ್ ಆರ್ಟ್ ಗ್ಯಾಲರಿ (1931), 1806–21ರ ನಡುವೆ ಕಟ್ಟಿದ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಚರ್ಚ್ ಮುಂತಾದ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳಿವೆ. 1729ರಲ್ಲಿ ಈ ನಗರ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಆ ವರ್ಷ ಮೇರಿಲೆಂಡ್‌ನ ಶಾಸಕಾಂಗದ ನಿರ್ಣಯದಂತೆ ಪಟ್ಯಾಪ್‌ಸ್ಕೋನದಿ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ 24 ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಭೂಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ವ್ಯಾಪಾರದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಬಾಲ್ಟಿಮೋರ್ ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅಮೆರಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಟಿಮೋರ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. 1796ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಯಿತು. 1814ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಧಾಳಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸಿತು. ಮಾಕ್‌ಹೆನ್ರಿ ಬಂದರಿನಲ್ಲಿ ಹಾರಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಅಮೆರಿಕ ಧ್ವಜವನ್ನು ಈ ಹೋರಾಟದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಕವಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಸ್ಕಾಟ್ ದಿ ಸ್ಟಾರ್ ಸ್ಪಾಂಗಲ್ಡ್ ಬ್ಯಾನರ್ ಎಂಬ ಗೀತೆ ರಚಿಸಿದ. ಅದನ್ನು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ತನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರಗೀತೆಯಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿತು. ಬಾಲ್ಟಿಮೋರ್‌ನಿಂದ ಓಹಿಯೋ, ಇಂಡಿಯಾನ, ಇಲಿನಾಯ್ಸ್ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಭೂ, ಜಲ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲದೆ ಇದೊಂದು ವಾಯುಮಾರ್ಗದ ಮುಖ್ಯ ನಿಲ್ದಾಣ ಕೂಡ. *

ಬಾವಿ: ಭೂಮಿಯೊಳಗಿಂದ ದ್ರವವನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯಲು ಲಂಬವಾಗಿ ತೋಡಿರುವ ಕುಣಿ, ಗುಂಡಿ (ವೆಲ್). ಅಂತರ್ಜಲವನ್ನೇ ಅಲ್ಲದೆ ಪೆಟ್ರೋಲ್, ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಕೊಳವೆಬಾವಿ ತೋಡುತ್ತಾರೆ. ನೀರಿನ ಬಾವಿ ಹಲವಾರು ಮೀಟರ್ ಆಳವಿದ್ದರೆ, ಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಅನಿಲ ಬಾವಿಗಳು ಸಾವಿರಾರು ಮೀಟರ್ ಆಳವಿರುತ್ತವೆ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಶಿಲಾರಸ ಕಾರುವ ಮೊದಲೇ ಅವುಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಭೂಮಿಯೊಳಗಿನ ಶಿಲಾರಸದ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ ಸ್ಫೋಟಗೊಳ್ಳದಂತೆ ತಡೆಹಿಡಿದ ಪ್ರಕರಣಗಳು ವರ್ತಮಾನ ಯುಗದಲ್ಲಿವೆ. ಭೂಮಿಯಿಂದ ದ್ರವವನ್ನು ಹೊರ ತೆಗೆಯುವುದಲ್ಲದೆ ಒಳಹೋಗಿಸಲೂ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಾವಿ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿರಬೇಕಾದರೆ ಅದು ಕಲುಷಿತವಾಗದಂತೆ ಅದನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದು ಅತ್ಯಗತ್ಯ.

ವರ್ಗೀಕರಣ: ಉಪಯುಕ್ತತೆ, ನಿರ್ಮಾಣ ವಿಧಾನ, ಆಕಾರ, ವ್ಯಾಸ, ಆಳ ಮುಂತಾದ ಆಧಾರಗಳ ಮೇಲೆ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು. ಉಪಯುಕ್ತತೆ ಮೇರೆಗೆ ಮಾಡಿದ ವರ್ಗೀಕರಣವಿದು: ಉತ್ಪಾದನೆ, ಅಂತರ್ಗತ, ಸಮೀಕ್ಷಣ.

ಉತ್ಪಾದನ ಬಾವಿ: ಕುಡಿಯುವ ನೀರು ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಉತ್ಪಾದನ ಬಾವಿಗಳು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ. ಪೆಟ್ರೋಲ್, ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಬಾವಿಗಳು ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ, ಕಲ್ಲುಪ್ಪು ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್ ಲವಣ ಉತ್ಪಾದನ ಬಾವಿಗಳು ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಪಡೆದಿದೆ.

ಅಂತರ್ಗತ ಬಾವಿ: ಭೂಮಿಯೊಳಕ್ಕೆ ದ್ರವ ಅಥವಾ ಅನಿಲವನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಬಾವಿಗೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಖಂಡದೊಳಗೆ ಕಡಲ ನೀರು ಹರಿದುಬಂದು ಸಿಹಿನೀರಿನ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ಕಲುಷಿತಗೊಳಿಸುವುದನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿಯಲು ಅಂತರ್ಗತ ಬಾವಿಗಳ ಮೂಲಕ ನೀರನ್ನು ರೇಚಿಸಿ ನೀರಿನ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಸಮತೋಲಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಮೀಕ್ಷಣ ಬಾವಿ: ಜಲಮಟ್ಟ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಏರುಪೇರುಗಳ ಮಾಹಿತಿ ಪಡೆಯಲು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಬಾವಿಗೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಬಹುದಾದ ಜಲಸಂಪತ್ತನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಇದೇ ರೀತಿ ಅನಿಲ ಸಮೀಕ್ಷಣ ಬಾವಿಗಳಿಗೆ ಜೋಡಿಸಿದ ಅನಿಲ ಸಂಮರ್ದ ಮಾಪಕಗಳ ಮಾಹಿತಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಅನಿಲದ ಮೊತ್ತವನ್ನು ಊಹಿಸಬಹುದು.

ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಬಾವಿಗಳು: ಅಂತರ್ಜಲ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಬಾವಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಬಾವಿ ತೋಡುವಾಗ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಮಣ್ಣು ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡಿ ಹೊರತೆಗೆದು ದಡ ಕುಸಿಯದಂತೆಯೂ ಇನ್ನಿತರ ದ್ರವಗಳು ಹಾಗೂ ಕಲುಷಿತ ನೀರು ಒಳಗೆನುಗ್ಗದಂತೆಯೂ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯ ಬಾವಿಗಳು ಕಲ್ಮಷರಹಿತ ಶುಭ್ರ ತಿಳಿನೀರನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ.

ಬಾವಿಯ ನಿರ್ಮಾಣ ವಿಧಾನ ಅನುಸರಿಸಿ ತೋಡು ಬಾವಿ, ಕೊಳವೆ ಬಾವಿ, ಕೊರೆ ಬಾವಿ ನೀರ್ಕೊರೆತ ಬಾವಿ ಮತ್ತು ಬೈರಿಗೆ ಬಾವಿ ಎಂಬ ಐದು ಬಗೆಗಳಿವೆ.

ತೋಡುಬಾವಿ: ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಾಗರಿಕತೆ ಬೆಳೆದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯಲು ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡಲು ತೋಡಿದ ಬಾವಿಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಇವು ಲಂಬವಾಗಿದ್ದು, ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಗುಂಡಾಗಿ, ಅಂಡಾಕಾರ, ಚಚ್ಚೌಕ ಅಥವಾ ನೀಳಚೌಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಡ್ಡ ತೋಡಿರುವ ಸುರಂಗ ಬಾವಿಗಳಿವೆ. ಅಂತರ್ಜಲ ಒತ್ತಡವಿಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತೋಡಿದ ಬಾವಿಗೆ ಜಲಮಂಚಬಾವಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹೆಚ್ಚು ಜಲ ಒತ್ತಡವಿರುವ ಪ್ರದೇಶದ ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಮೇಲಕ್ಕೇರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಂಜಿ ಬಾವಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮಹತ್ತರ ಜಲ ಒತ್ತಡವಿರುವಲ್ಲಿ ಬಾವಿಗಳಿಂದ ನೀರು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಚಿಮ್ಮಿ ಹರಿಯುವುದಕ್ಕೂ ಚಿಮ್ಮುವ ಅಥವಾ ಹರಿವ ಕಾರಂಜಿ ಬಾವಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ತೋಡಿದ ಬಾವಿಗಳ ವ್ಯಾಸ 2 ರಿಂದ 20 ಮೀ ಮತ್ತು ಆಳ 6 ರಿಂದ 30 ಮೀ ಇರುವುವು. ದಡ ಕುಸಿಯದಂತೆ ಬಾವಿಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಲು, ಇಟ್ಟಿಗೆ ಅಥವಾ ಸಿಮೆಂಟಿನ ವಾಡೆಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುಗಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ.

ಕೊಳವೆ ಬಾವಿ: ಕೊರೆವ ಉಕ್ಕಿನ ತುಂಡು ಇರುವ ಕೊಳವೆಯನ್ನು ಬೈರಿಗೆ ಹಿಡಿಯುವ ರೀತಿ ಯಂತ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ರಭಸವಾಗಿ ತಿರುಗಿಸಿ ಎಂಥ ಶಿಲೆಯನ್ನಾದರೂ 5 ರಿಂದ 30 ಸೆಂಮೀ ವ್ಯಾಸ ಮತ್ತು 10 ರಿಂದ 100 ಮೀ ಆಳದ ವರೆಗೆ ಕೊರೆದು ಬಾವಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ, ಆವರಣ ಕೊಳವೆಯನ್ನು ದಡಕುಸಿಯದಂತೆಯೂ ರಂಧ್ರಗಳುಳ್ಳ ಆವರಣ ಕೊಳವೆಯನ್ನು ಬಾವಿಯ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಜಲ ಶೇಖರಣೆಗೊಳ್ಳುವಂತೆಯೂ ಹುದುಗಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಕೊರೆದ ಬಾವಿ: ಶಂಖಾಕೃತಿಯ ತಳವುಳ್ಳ ಹಕ್ಕಿನ ಕಾಂಡದ ಕೊಳವೆಯನ್ನು ಸುಮಾರು 100 ಕೆಜಿ ತೂಕವುಳ್ಳ ಕಬ್ಬಿಣದ ತುಂಡು ಸುತ್ತಿಗೆಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಬಡಿಯುವುದರ ಮೂಲಕ ಶಿಲಾಪದರಗಳನ್ನು ಪುಡಿಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಬಾವಿ ಕೊರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬಾವಿಗಳ ವ್ಯಾಸ 5 ರಿಂದ 20 ಸೆಂಮೀ. ಆಳ 10 ರಿಂದ 30 ಮೀ. ದಡಕುಸಿಯದಂತೆ ಆವರಣ ಕೊಳವೆಯನ್ನೂ ನೀರು ಶೇಖರಣೆಗೊಳ್ಳಲು ರಂಧ್ರಗಳುಳ್ಳ ಆವರಣ ಕೊಳವೆಯನ್ನೂ ಬಾವಿಯೊಳಗೆ ಹುದುಗಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ನೀರ್ಕೊರಗೆ ಬಾವಿ: ಒಂದು ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 50 ಲೀಟರ್ ರಭಸದಿಂದ ಹರಿದ ನೀರನ್ನು ಕೊಳವೆ ಮುಖಾಂತರ ಹಾಯಿಸಿ 3 ರಿಂದ 8 ಸೆಂಮೀ ವ್ಯಾಸ ಮತ್ತು 15 ರಿಂದ 20 ಮೀಟರ್ ಆಳದವರೆಗೆ ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಮೆದು ಶಿಲಾ ಪದರುಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು, ರಂಧ್ರ ಆವರಣ ಕೊಳವೆಯನ್ನು ಕೊರೆದಂತೆ ಹುದುಗಿಸಿ ಬಾವಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬೈರಿಗೆ ಬಾವಿ: ಬೈರಿಗೆ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ಅತಿಗಡಸು ಶಿಲಾಸಮೂಹಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಂಘಟನಾ ಬಗೆ, ಚಲನಾ ಬಗೆ, ಪ್ರತಿಲೋಮ ಜಲವೃತ್ತ ಚಲನಾ ಬಗೆ, ವಾಯು ಸಂಕುಚನಾ ಬಗೆ.

ಸಂಘಟನಾ ಬಗೆ: ಚೀನಿಯರು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ಈ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ 50 ರಿಂದ 1550 ತೂಕವುಳ್ಳ ಮತ್ತು 2 ರಿಂದ 10 ಮೀಟರ್ ಉದ್ದವಾದ ಬಾಣದಂತಿರುವ ಉಕ್ಕಿನ ಕಾಂಡವನ್ನು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಗಾಲಿಯೊಂದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿ ಯಂತ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮಿನಿಟಿಗೆ 40 ರಿಂದ 60 ಬಾರಿ, 40 ರಿಂದ 100 ಸೆಂಮೀಟರ್ ಎತ್ತರದಿಂದ ಕುಟ್ಟಿ ಬಾವಿಯನ್ನು ಕೊರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬಾವಿ ಕೊರೆದಾಗ ಪುಡಿಯಾದ ಕಲ್ಲನ್ನು ನೀರೆತ್ತುವ ಯಂತ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹೊರತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬಾವಿಗಳ ವ್ಯಾಸ 6 ರಿಂದ 60 ಸೆಂಮೀ, ಆಳ 30 ರಿಂದ 2000 ಮೀ, ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ 3,400 ಮೀ ಆಳವಾಗಿ ಕೊರೆದಿರುವ ಬಾವಿ ಈ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ.

ಜಲವೃತ್ತ ಚಲನಾ ಬಗೆ: ಈಜಿಪ್ಟಿಯನರು ಬಂಡೆಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅಧುನೀಕರಿಸಿ ಇಂದು ನೀರಿನ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆಯ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅತಿಕಠಿಣವಾದ ಕಾರ್ಬೈಡ್ ಉಕ್ಕಿನ ಹಲವಾರು ಶಂಖಾಕೃತಿಯ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ಉಕ್ಕಿನ ಪೈಪಿಗೆ ಲಗತ್ತಿಸಿ, ಅಗಾಧ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಯಂತ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ಪ್ರತಿನಿಮಿಷಕ್ಕೆ ಗುಂಡಿಗಳು 30 ರಿಂದ 60 ಸುತ್ತುಗಳು ತಿರುಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಎಂಥ ಗಡಸು ಕಲ್ಲನ್ನೂ ಕೊರೆಯಲಾಗುವುದು. ಆಗ ಕೀಳಲಾದ ಕಲ್ಲು ಚೂರುಗಳನ್ನು ಕೊಳವೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ನೀರು ಹಾಯಿಸಿ ಹೊರ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಬಾವಿಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಮಣ್ಣಿನ ಪದರವುಂಟಾಗಿ ಅದು ದಡಕುಸಿಯದಂತೆ ತಡೆ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಲೋಮ ಜಲವೃತ್ತ ಚಲನ ಬಗೆ: ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಇದು ಜಲವೃತ್ತ ಚಲನಾ ಬಗೆಯಂತಿದ್ದು ಕೊರೆದ ಕಲ್ಲು ಚೂರುಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವಾಗ ಮಣ್ಣು ನೀರು ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಕೊಳವೆಯ ಸುತ್ತ ಪರಿಷ್ಕೃತಗೊಂಡು ಕಲ್ಲು ಚೂರುಗಳ ಸಮೇತ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ನೀರು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ತೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಚೂರುಗಳನ್ನು ಸಂಚಯನ ಗೊಳಿಸಿ ಪುನಃ ಗುರುತ್ವಬಲದಿಂದ ಕೊಳವೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮತ್ತೆ ಕಲ್ಲು ಚೂರುಗಳ ಸಮೇತ ಹೊರ ಬರುತ್ತದೆ. ಜಲವೃತ್ತ ಚಲನಾ ಬಗೆಯಿಂದ ಕೊರೆಯಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ 120 ಸೆಂಮೀ ವ್ಯಾಸದವರೆಗೆ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯಬಹುದು.

ವಾಯು ಸಂಕುಚನಾ ವಿಧಾನ: ವಾಯು ಸಂಕುಚನವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿರುವ ಸಂಘಟನಾ ಬಗೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಜಲವೃತ್ತ ಚಲನಾ ಯಂತ್ರ, ಚ.ಸೆಂಮೀ ಜಾಗಕ್ಕೆ 7 ರಿಂದ 18 ಕೆಜಿ ತೂಕದ ಬೈರಿಗೆ ಸುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ 1 ಸೆಂಮೀ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ 30 ರಿಂದ 150 ಕೆಜಿ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಪ್ರತಿ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 10 ರಿಂದ 20 ಘರ್ಷಣಾ ಹೊಡೆತವನ್ನು ಕುಟ್ಟುತ್ತ ನಿಮಿಷಕ್ಕೆ 15 ರಿಂದ 50 ಸುತ್ತು ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಗಡಸು ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಛಿದ್ರಗೊಳಿಸಿ ಬಾವಿಯನ್ನು ಕೊರೆಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ವಾಯು ಒತ್ತಡದಿಂದ ನೀರನ್ನು ಬಾವಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಹಾಯಿಸಿ ಕಲ್ಲು ಚೂರುಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯಲಾಗುವುದು. ಬೈರಿಗೆ ಸುತ್ತಿಗೆ ಸುತ್ತುವುದನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವದರ ಮೂಲಕ ಮಹಾಗಡಸು ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಗಂಟೆಗೆ 2 ರಿಂದ 3 ಮೀಟರ್ ಆಳ ಕೊರೆಬಹುದು.

ಕರ್ನಾಟಕ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಅತಿ ಗಡುಸಾದ ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆ, ಅಗ್ನಿಶಿಲೆ, ಮತ್ತು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಜ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದ್ದು ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಜಲ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ವಾಯುಸಂಕುಚನಾ ವಿಧಾನ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದುದು. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಬಾವಿ ನೀರಾವರಿ: ಪ್ರಪಂಚದ ನೀರಾವರಿ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಬಾವಿ ನೀರಾವರಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಬಾವಿನೀರಾವರಿಯು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಗತಿಯಿಂದ ಪ್ರಮುಖ ನೀರಾವರಿ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿದೆ. ಭೂಮಿಯ ಒಳಭಾಗವನ್ನು ತೋಡಿ ಅಥವಾ ಅಗೆದು ಅಂತರ್ಜಲವನ್ನು ಹೊರತೆಗೆದು ಕೃಷಿಗೆ ಬಳಸುವುದೇ ಬಾವಿ ನೀರಾವರಿ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಾವಿಗಳು 15–35 ಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಬಾವಿ ನೀರಾವರಿಯು ಅಧಿಕ ಅಂತರ್ಜಲಮಟ್ಟ ಕಂಡುಬರುವ ಹಾಗೂ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬಾವಿ ನೀರಾವರಿ ರೈತರ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ನೀರಿನ ಸದ್ಬಳಕೆ, ಉತ್ತಮ ನೀರಾವರಿವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಅನವಶ್ಯಕವಾಗಿ ನೀರು ಪೋಲಾಗುವುದನ್ನು ತಡೆಯಬಹುದು. ಇದು ರೈತರ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಕೃಷಿ ಬೆಳೆಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪೂರೈಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಬಾವಿನೀರಾವರಿಯ ಸಮಸ್ಯೆಯೆಂದರೆ ಅಂತರ್ಜಲಮಟ್ಟ ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುವುದರಿಂದ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬಾವಿಯಿಂದ ಹೊರ ತೆಗೆಯುವ ನೀರು ಕಂದು ಮಿಶ್ರಿತ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಕೃಷಿ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಹಾನಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ 2 ವಿಧ: ತೆರೆದ ಬಾವಿಗಳು, ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳು.

ತೆರೆದ ಬಾವಿಗಳು: ಅಂತರ್ಜಲಮಟ್ಟ ಭೂಮಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತೆರೆದ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ತೆರೆದ ಬಾವಿಗಳಿಂದ ನೀರನ್ನು ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಮಾನವ, ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹಾಗೂ ಯಂತ್ರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ತೆಗೆದು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ತೆರೆದ ಬಾವಿಗಳು ಚಿಕ್ಕ ಭೂಹಿಡುವಳಿಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ತ. ತೆರೆದಬಾವಿಗಳು ಅಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಭೂಹಿಡುವಳಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಉದಾ: ಭಾರತ.

ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳು: ಪ್ರಸ್ತುತ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಚಾಲನೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ಕೊಳವೆ ಬಾವಿ ನೀರಾವರಿ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿದೆ. ಅಂತರ್ಜಲ ಮಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚು ಆಳದಲ್ಲಿರುವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 15 ಮೀ ನಿಂದ 30 ಮೀ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಆಳದವರೆಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೊರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ–ನಂತರ ಡೀಸಲ್ ಅಥವಾ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಯಂತ್ರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ನೀರನ್ನು ಹೊರತೆಗೆದು ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಯನ್ನು ಕೇವಲ ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರು, ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಕೆ.ಕೆ.)

ಬಾಸ್ಟನ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮೆಸಾಚ್ಯುಸೆಟ್ಸ್ ರಾಜ್ಯದ ಮತ್ತು ಸಫೋಕ್ ಕೌಂಟಿಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಒಂದು ಮಹಾನಗರ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರು. ಚಾರ್ಲ್ಸ್, ಮಿಸ್ಟಿಕ್, ಚೆಲ್ಸೀ ಮತ್ತು ನೆಪಾನಸೆಟ್ ನದೀ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ನಗರ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ನಗರದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 368 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ನಗರ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಐದನೆಯದು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 132 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 589141 (2000).

ಬಾಸ್ಟನ್ ಎಚ್ಚೆತ್ತ ಅಮೆರಿಕದ ಲಾಂಛನ. ಅಮೆರಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೂಲಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರ. ಶೈಕ್ಷಣಿಕ, ವೈದ್ಯಕೀಯ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಅತ್ಯಂತ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಹಾಗೂ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಸಂಯೋಗದ ಕೇಂದ್ರ ನಗರವೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದೆ.

ಬಾಸ್ಟನ್ ಸಮುದ್ರಪಾತಳಿಯಿಂದ 6.4 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ನಗರ ಮಿಸ್ಟಿಕ್, ಚೆಲ್ಸೀ ಮತ್ತು ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ನದಿಗಳ ಸಂಯೋಜಿತ ಹರಿವಿನಿಂದ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ದ್ವೀಪದಂತಿರುವ ಭೂಭಾಗ ಮತ್ತು ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ನದಿಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಇರುವ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಟೌನ್ ಮತ್ತು ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ನದಿ ಮತ್ತು ಬಂದರು ನಡುವೆ ಪಶ್ಚಿಮದತ್ತ ಹಬ್ಬಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಬಾಸ್ಟನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪಟ್ಟಣಗಳೇ ಆಗಿದ್ದ ಪೂರ್ವ ಬಾಸ್ಟನ್, ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಟೌನ್, ಬೀಕನ್‌ಹಿಲ್, ಬ್ಯಾಕ್‌ಬೇ, ಜಮೈಕಾಪ್ಲೇನ್, ರಾಕ್ಸ್‌ಬರಿ, ಸೌತ್ ಬಾಸ್ಟನ್, ಡಾರ್ಚೆಸ್ಟರ್, ಹೈಡ್‌ಪಾರ್ಕ್, ಬ್ರೈಟನ್ ಮುಂತಾದ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಈಗ ಬಾಸ್ಟನ್‌ನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗಿವೆ.

ಈ ಮಹಾನಗರಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಸು. 6.5 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಗುಡ್ಡ ಪಶ್ಚಿಮ ರಾಕ್ಸ್ ಬರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಬಾಸ್ಟನ್ನಿನ ಹವಾಗುಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿತವಾಗಿದ್ದು ಜನವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ– 2^0ಸೆ ವರೆಗೂ ಇಳಿದು ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ 22^0 ಸೆ ವರೆಗೂ ಏರುವುದುಂಟು. ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 188 ಸೆಂಮೀ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಬಾಸ್ಟನ್ ಮಹಾನಗರ ಬ್ಯಾಂಕ್ ವ್ಯವಹಾರ, ವಿಮೆ, ಬಂಡವಾಳ ನಿರ್ವಹಿಸುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ವ್ಯವಹಾರ ಸೇವಾ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಈಶಾನ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. 50 ವಿಮಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ನೆಲೆ. 20 ಶತಕೋಟಿ ಡಾಲರುಗಳ ಠೇವಣಿ ಹೊಂದಿರುವ ನ್ಯೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಬ್ಯಾಂಕ್ ವ್ಯವಹಾರದ ಕೇಂದ್ರ. ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಉಡುಪು, ಮುದ್ರಣ, ಪ್ರಕಾಶನ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ಸಾಮಾನುಗಳಿಗೆ ನಗರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ತಲೆಯೆತ್ತಿರುವ ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಅಧಿಕ ಪಾಲು ಬಾಸ್ಟನ್ ಮಹಾನಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡಿವೆ. *

ಬಾಹ್ಯ ಶಕ್ತಿಗಳು : ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಮೇಲೆ ನಗ್ನೀಕರಣ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಶಕ್ತಿ (ಎಕ್ಸೋಜೆನೆಟಿಕ್ ಫೋರ್ಸಸ್). ಇದು ಶಿಥಿಲೀಕರಣ, ಶಿಲಾರಾಶಿ ಚಲನೆ, ಸವೆತ, ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಂಚಯನ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಶಿಥಿಲೀಕರಣ ಸೂರ್ಯತಾಪ (ಉಷ್ಣಾಂಶ) ಮಳೆ, ವನಸ್ಪತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಭೌತ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಶಿಲಾರಾಶಿ ಚಲನೆ ಮಳೆ ಮತ್ತು ಗುರುತ್ವ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಸವೆತ ಸಾಗಾಣಿಕೆ, ಮತ್ತು ಸಂಚಯನ ಕಾರ್ಯಗಳು ನದಿ, ಹಿಮನದಿ ಅಂತರ್ಜಲ, ಗಾಳಿ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳಿಂದಲೂ ನಿರ್ವಹಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ಬಾಹ್ಯ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

ಭೌತಿಕ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಜೈವಿಕ ಶಿಥಿಲೀಕರಣಗಳಿಂದ ಶಿಲೆಗಳು ವಿಭಜನೆಹೊಂದಿ ಚೂರುಗಳಾಗುತ್ತವೆ ಅಥವಾ ಪುಡಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಅವು ಕೊನೆಗೆ ಮಣ್ಣಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಶಿಲಾರಾಶಿಗಳು ಗುರುತ್ವದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪರ್ವತದ ಇಳಿವೋರೆಗುಂಟ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ. ನೀರು ಶಿಲಾರಾಶಿಗಳ ಚಲನೆಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಶಿಲಾರಾಶಿಗಳು, ಭೂಪಾತ, ಶಿಲಾಪಾತ, ಮಣ್ಣು ಪ್ರವಾಹ, ಕೆಸರು ಪ್ರವಾಹ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣು ಜರಿತಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಶಿಲಾರಾಶಿ ಚಲನೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ನಗ್ನೀಕರಣದ ಕರ್ತೃಗಳಾದ ನದಿ, ಹಿಮನದಿ, ಅಂತರ್ಜಲ, ಗಾಳಿ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳು ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಸವೆಸುತ್ತವೆ. ಸವೆಸಿದ ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸಿ ಸಂಚಯನ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಶಿಥಿಲೀಕರಣ ಮತ್ತು ಸವೆತ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಪರ್ವತಗಳು ಸವೆತಕ್ಕೀಡಾಗುತ್ತವೆ; ಹಾಗೂ ಸಂಚಯನ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಮೈದಾನಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚಲ್ಲೆ ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ ಅರಾವಳಿ ಪರ್ವತಗಳು ಶಿಥಿಲೀಕರಣ ಮತ್ತು ನಗ್ನೀಕರಣ ಕರ್ತೃಗಳಿಂದ ಸವೆದು ಈಗ ಬೆಟ್ಟಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿವೆ. ಅದರಂತೆ ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯದ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಡಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಹಾ ತಗ್ಗು ಸಿಂಧೂ, ಗಂಗ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಉಪನದಿಗಳು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದಿಂದ ಸಾಗಿಸಿ ತಂದು ಹಾಕಿದ ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಮಹಾ ಮೈದಾನವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ನಗ್ನೀಕರಣ ಕತೃಗಳ ಸವೆತ ಮತ್ತು ಸಂಚಯ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ:

1. ನದಿ : ವಿ – ಆಕಾರದ ಕಣಿವೆ, ಕಂದರ, ಮಹಾಕಂದರ ಮೆಕ್ಕಲು ಬೀಸಣಿಗೆ ನದಿತಿರುವು ಕುಂಭಕುಳಿ ಜಲಪಾತ, ಶೃಂಗ ಸರೋವರ, ಮಹಾಪೂರ, ಮೈದಾನ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ದಡಕಟ್ಟೆ ನದಿ ಮುಖಜಭೂಮಿ, ಇತ್ಯಾದಿ.

2. ಹಿಮನದಿ: ಹಿಮಗಹ್ವರ, ಶಿಲಾಸೋಪಾನ, ಮೇಷಶಿಲೆ, ಮುರುಕಲುಗುಪ್ಪೆ, ಅಂಡಾಕಾರದ ಗಿರಿಶೃಂಗ ಯು– ಆಕಾರದ ಕಣಿವೆ, ದಿನ್ನೆ, ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರದ ದಿನ್ನೆ, ತೂಗುಕಣಿವೆ, ಪರ್ವತ ಕಟಕ, ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಮೈದಾನ, ಕಲ್ಲು ಮರಳು ಮಣ್ಣುಗಳು, ಮೈದಾನ, ಇತ್ಯಾದಿ.

3. ಅಂತರ್ಜಲ : ನುಂಗುಬಿಲ, ಡೋಲೈನ್, ಪೋನಾರ್, ಅವರೋಹಿ ಶಂಕು, ಆರೋಹಿ, ಯುವಾಲಾ, ಪೋಲ್ಜೆ, ಗುಹೆ, ಲೆಪೀಸ್, ಶಂಕು, ಗುಹಾ ಮೊರಡಿ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸೇತುವೆ, ಶುಷ್ಕಕಣಿವೆ. ಚಿಲುಮೆ ನಿಕ್ಷೇಪ ಇತ್ಯಾದಿ.

4. ಗಾಳಿ : ವಿವಿಧ ಆಕಾರದ ತಗ್ಗುಗಳು, ಹಮಡಾ, ಮರಳು ದಿನ್ನೆಗಳು ಮತ್ತು ಗಾರಾ, ಝೂಜನ್, ಯಾರ್ಡಂಗ್ ಲೋಯೆಸ್ ಮೈದಾನಗಳು ಡ್ರೈಕಾಂಟರ್, ಶಿಲಾದ್ವೀಪ, ಚಿಕ್ಕಶಿಲಾ ಪೀಠ, ಶಿಲಾಗೋಪುರ, ಶಿಲಾಸೋಪನ ದಿನ್ನೆ, ಅಣಬೆ ಶಿಲೆ.

5. ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆ: ಶಿಲಾಪ್ರಪಾತ, ಗುಹೆ, ಗಾಳಿಕಿಂಡಿ, ಕಮಾನು, ಮರಳುದಂಡೆ, ನಾಲಿಗೆ, ಬಿಡಿಬಂಡೆ, ಮೆಟ್ಟಿಲುದಂಡೆ, ಶಿಲೆ, ನೆಲಚಾಚು, ಆಸನ, ಪೀಠಭೂಮಿ, ದ್ವೀಪಕೂಟಕ, ಅಡ್ಡಮರಳು, ದಿಬ್ಬ, ಮರಳು ದಂಡೆ ಶೃಂಗ, ಇತ್ಯಾದಿ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಬಾಳೆಹೊನ್ನೂರು: ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಹೋಬಳಿ ಕೇಂದ್ರ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನಿಂದ ಸು. 51 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಭದ್ರಾನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 9930.

ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು–ಕೊಟಿಗೆಹಾರ ಹೆದ್ದಾರಿ ಬಾಳೆಹೊನ್ನೂರು ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಫಿ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ಈ ಊರು ಬಿ. ಕಣಬೂರು ಎಂಬ ಕಂದಾಯ ಗ್ರಾಮದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಎನ್.ಎಸ್.)

ಬಿಂದು ವಿಧಾನ : ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಬಳಸುವ ವಿಧಾನ (ಡಾಟ್ ಮೆಥಡ್). ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು ಹಾಗೂ ಖನಿಜಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಸರಳವಾಗಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿ ಅವುಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗುವುದು. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಗಾತ್ರದ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಚುಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ನಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕುವುದರ ಮೂಲಕ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗುವುದು. ಪ್ರತಿ ಬಿಂದು ಒಂದು ಪೂರ್ವನಿರ್ಧರಿತ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ 1 ಬಿಂದು = 1000 ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅಥವಾ 1 ಬಿಂದು = 100 ಟನ್ನುಗಳು. ಇದರಿಂದ ಒಂದು ಬಿಂದು ಎಷ್ಟು ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಮೊದಲೇ ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕು ಅಂದರೆ ಅಳತೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೆಚ್ಚು ಸಾಂದ್ರತೆಯಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಹಾಕುವುದು ಸೂಕ್ತ. ಬಿಂದುಗಳ ಗಾತ್ರ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿರಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬಿಂದುಗಳ ಮೂಲಕ ನಿರೂಪಿಸಿದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಸಮಮೌಲ್ಯ ರೇಖೆಗಳು ಹಾಗೂ ಕ್ಲೋರೋಪ್ಲೆತ್ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಬಹುದು. ಜೊತೆಗೆ ವಿಭಿನ್ನ ರೀತಿಯ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ವಿವಿಧ ಗಾತ್ರದ ಬಿಂದುಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಬಳಸಿ ನಕ್ಷೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುವಂತೆ ರಚಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ವಿವಿಧ ಗಾತ್ರದ ವಸತಿಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ಈ ರೀತಿಯ ಬಹು ಬಿಂದು ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಳಸಬಹುದು. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಬಿಜಾಪುರ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಬಹಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಇದು $15^0 20'$ ದಿಂದ $17^0 28'$ ಉ. ಅ. ದಲ್ಲೂ ಹಾಗೂ $74^0 50'$ ದಿಂದ $76^0 27'$ ಪೂ. ರೇ. ದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 10,541 ಚ.ಕಿಮೀ ಇದು ರಾಜ್ಯದ ಶೇ 8.9 ರಷ್ಟಿದ್ದು, ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ 4ನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿವೆ. 5 ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಬಸವನ ಬಾಗೇವಾಡಿ, ಬಿಜಾಪುರ, ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ, ಸಿಂದಗಿ ಮತ್ತು ಇಂಡಿ.

ಭೂಸ್ವರೂಪ: ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ಣ ಬಯಲು ಸೀಮೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ತಾಳಿಕೋಟೆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಾರಸಿ ಕಲ್ಲುಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ನದಿಗಳು: ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಭೀಮ ನದಿ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ ನದಿ ಹರಿದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸರಹದ್ದಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಚಿಕ್ಕ ನದಿಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ದೋಣಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ್ದುದು.

ಮಣ್ಣುಗಳು: ಭೀಮಾ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿದೆ. ಉಳಿದಷ್ಟು ಮಧ್ಯಮ ಪ್ರಮಾಣದ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣುಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣ ಮಟ್ಟದ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಹೆಚ್ಚು. ಮಾರ್ಚಿ–ಮೇ ತಿಂಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ 36^0ಸೆ ವರೆಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದ ಉಷ್ಣಾಂಶ 18^0ಸೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 38^05 ಸೆ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 58 ಸೆಂಮೀ. ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುವ ತಿಂಗಳಾಗಿದ್ದು 15 ಸೆಂಮೀ ನಷ್ಟು ಮಳೆಯಾಗುವುದು.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 2022 ಹೆ. ಅರಣ್ಯವಿದೆ. ಜಾಲಿ, ನೇರಳೆ, ಬೇವು, ಹುಣಿಸೆ, ಬೋರೆ, ಆಲ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳಿವೆ. ಕಂಟಿ, ಪಾಪಸಕಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ದಬ್ಬಿಕಳ್ಳಿಗಳಂತಹ ಸಸ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಸಹ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ. ಕಾಡು ಬೆಕ್ಕು, ನರಿ, ಮೊಲ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಗಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಹಕ್ಕಿಗಳೂ ಮತ್ತು ಉರುಗಗಳೂ ಇವೆ.

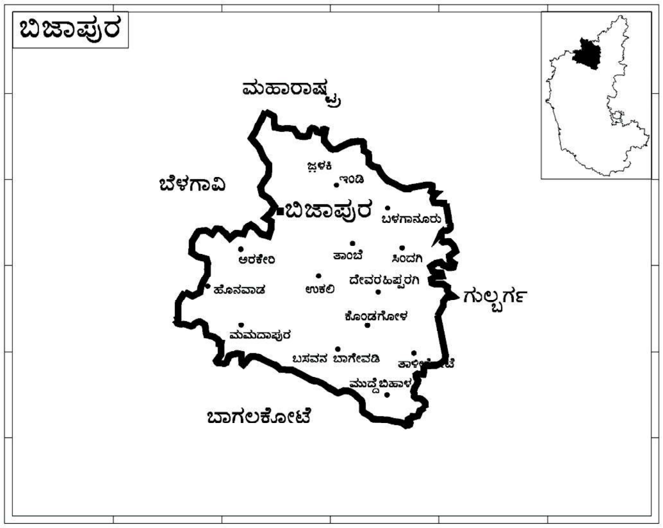

ನೀರಾವರಿ: ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿವ್ವಳ 1,28,600 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಕಾಲುವೆ (23500 ಹೆ.), ಕೆರೆ (164 ಹೆ.), ಬಾವಿ (52480 ಹೆ.), ಕೊಳವೆಬಾವಿ (35424 ಹೆ.) ಮತ್ತು ಇತರ ಮೂಲಗಳ (17000ಹೆ.) ನೀರಾವರಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ: ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಿತ್ತನೆಯಾದ ಪ್ರದೇಶ 7.87 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಜೋಳ, ಗೋದಿ, ಶೇಂಗಾ, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ. ಇತರ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಸಜ್ಜೆ, ಮುಸಕಿನ ಜೋಳ, ಬೇಳೆ ಕಾಳುಗಳು, ಕಬ್ಬು, ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯ ಕಾಂತಿ.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ ಇದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಖನಿಜ, ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರದ ಕಾರಣ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಬೀಜದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತು, ವಿದ್ಯುತ್ ಚಾಲಿತ ಕೈ ಮಗ್ಗಗಳು, ಚರ್ಮ ವಸ್ತುಗಳು, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಕಾಗದ, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್, ಗಾಜು, ಪಿಂಗಾಣಿ, ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣ ಮತ್ತು ಪಾನೀಯ ಕೈಗಾರಿಗಳಿವೆ.

ಸಾರಿಗೆ: ಜಿಲ್ಲೆ 67 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರೈಲು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಮತ್ತು 20 ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. 127 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ, 510 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಇದ್ದು ಇತರೆ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗಗಳು ಸೇರಿ ಒಟ್ಟು 1420 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗವಿದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 18.06 ಲಕ್ಷ. ಇವರಲ್ಲಿ ಪುರಷರು 9.26 ಲಕ್ಷ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಯರು 8.80 ಲಕ್ಷ. ಸರಾಸರಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ 172 ಜನ.

ಬಿಜಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಕ್ಕಿದೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಬೆಳಗಾಂವಿ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ. ಇದರ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಬಸವನ ಬಾಗೇವಾಡಿ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಿಂದಗಿ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಪ್ರಮುಖ ನದಿ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ಉಪನದಿಯಾದ ದೋಣಿ ನದಿ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2650 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5.69 ಲಕ್ಷ. ಒಟ್ಟು ಬಿತ್ತನೆಯಾದ ಪ್ರದೇಶ 1.7 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಗೋದಿ, ಕಾಳುಗಳು, ಶೇಂಗಾ, ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ ಹಾಗೂ ಹಣ್ಣುಗಳು. ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಜವಳಿ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಗಾಜು, ಕಾಗದ, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಮತ್ತು ರಬ್ಬರ್. ಇದು 21 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಬ್ರಾಡ್‌ಗೇಜ್ ರೈಲು ಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು 328 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಬಿಜಾಪುರನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ನಗರ. ಆಗ ಇದನ್ನು ವಿಜಯಪುರವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಳ್ ಗುಂಬಜ್ ಇಬ್ರಾಹಿಂ ರೋಜ ಒಂದು. ಬಾರಾ ಕಮಾನ್, ಮೆಹ್ತರ್ ಮಹಲ್, ಮಲ್ಲಿಕ್–ಎ–ಮೈದಾನ್, ಉಪರಿ ಬುರುಜು, ಆಸಾರ ಮಹಲ್, ಜೋಡು ಗುಂಬಝ್ ಮತ್ತು ತಾಜ ಚಾವಡಿ. ಇದಲ್ಲದೆ ಸಹಸ್ರಫಣಿ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಮಂದಿರವಿದೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಬಿಜಾಪುರ ಒಂದು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2.8 ಲಕ್ಷ.

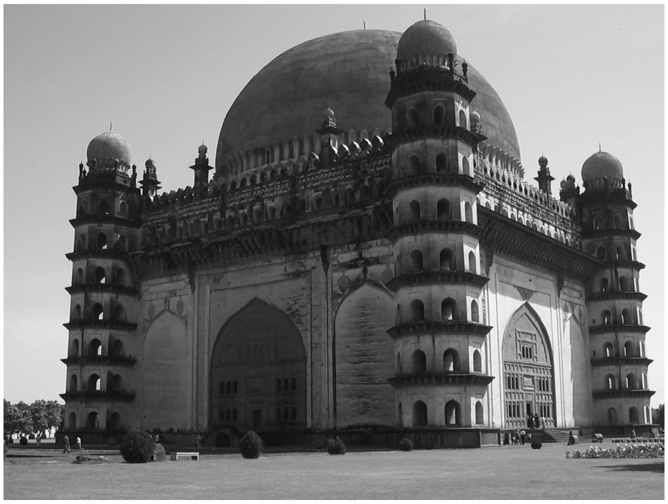

ಗೋಳಗುಮ್ಮಟ

ಬ್ರಾಡ್‌ಗೇಜ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಈ ನಗರದ ಮುಖಾಂತರ ಹಾದು ಹೋಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜವಳಿ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ವಿದ್ಯುತ್ ಚಾಲಿತ ಕೈ ಮಗ್ಗ, ಉಣ್ಣೆ, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್, ಕಾಗದ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ವಸ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಬಿಟ್ಯುಮೆನ್: ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅಥವಾ ಅಗ್ನಿಕಾರ್ಯಜನ್ಯ ಹೈಡ್ರೊಕಾರ್ಬನ್ನುಗಳ ಮಿಶ್ರಣ. ಅಮೆರಿಕನ್ ಸೊಸೈಟಿ ಫಾರ್ ಮೆಟೀರಿಯಲ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಟೆಸ್ಟಿಂಗ್ (ಎಎಸ್‌ಎಂಟಿ) ನೀಡಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಇದು. ಈ ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ಅನಿಲ, ದ್ರವ, ಅರ್ಧಘನ ಹಾಗೂ ಘನ ಈ ಎಲ್ಲ ರೂಪದ ಹೈಡ್ರೊಕಾರ್ಬನ್ನುಗಳೂ ಇದ್ದು ಅವು ಕಾರ್ಬನ್ ಡೈಸಲ್ಫೈಡಿನಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಲೀನವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಬಿಟ್ಯುಮೆನ್ ಎಂಬ ಪದ ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಅರ್ಧಘನ ಅಥವಾ ಘನರೂಪದ ಹೈಡ್ರೊಕಾರ್ಬನ್ನುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಫಾಲ್ಟ್, ಡಾಂಬಾರೆಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಪಿಚ್ ಇರುತ್ತವೆ. ಎಎಸ್‌ಎಂಟಿ ಪ್ರಕಾರ ಆಸ್ಫಾಲ್ಟ್, ಅಂದರೆ ಕಚ್ಚಾ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು (ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್) ಬಟ್ಟಿ ಇಳಿಸಿ ಪೆಟ್ರೋಲ್, ಡೀಸಲ್ ಎಣ್ಣೆ, ಮೇಣ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಉಳಿಯುವ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಅರ್ಧಘನ ರೂಪದ ವಸ್ತು. ಆದರೆ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನೇ ಬಿಟುಮೆನ್ ಎನ್ನುವರು. ಯುರೋಪಿಯನ್ನರ ಪ್ರಕಾರ ಆಸ್ಫಾಲ್ಟ್ ಅಂದರೆ ಭೂಗರ್ಭದಿಂದ ಸೋರಿ ಬಂದ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಬಾಷ್ಪೀಭವನ ಹೊಂದಿ ಅನಂತರ ಉಳಿಯುವ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ವಸ್ತು. (ಎಸ್.ವೈ.ಎ.)

ಬಿಡದಿ: ರಾಮನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಸಬ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಹೋಬಳಿ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಮೈಸೂರು ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ, ಬೆಂಗಳೂರಿನ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ 32 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ರಾಮನಗರದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಮೈಸೂರು–ಬೆಂಗಳೂರು ರೈಲು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ನಿಲ್ದಾಣ. ಈ ಊರಿನ ಸುತ್ತ ಬಂಜರು ಭೂಮಿ ಇದ್ದು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹಣ್ಣಿನ ತೋಟಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ. ರಾಗಿ, ಅವರೆ, ಹುರುಳಿ, ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ರೇಷ್ಮೆ ಸಾಕಣೆ ಉಂಟು. ಊರಿಗೆ ಸು. 4 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಹಾಗಲಹಳ್ಳಿಯ ಬಳಿ ಸಣ್ಣ ಬೆಟ್ಟವಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ಕೈಗಾರಿಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ ಈ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಕೈಗಾರಿಕ ವಲಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದೆ. ಟಯೋಟದಂತಹ ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಯು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಬಿಡುವು: ಪ್ರಾಣಿ–ಮನುಷ್ಯ ಯಾರಿಗಾದರೂ ಬಿಡುವು ಅತಿ ಅಗತ್ಯ. ಬೆಳಗ್ಗೆಯಿಂದ ಸಂಜೆಯವರೆಗೆ ಕಾರ್ಯನಿರತರಾಗಿರುವ ಜನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲಾಸ, ನೆಮ್ಮದಿ, ಹಸನ್ಮುಖ ಭಾವನೆ ಅಸಾಧ್ಯ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲವು ಕಛೇರಿ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಜೀವನ ನಡೆಸುವ ಸಂಸಾರಗಳು ದಿನದ ಕೆಲವು ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ವಾರದ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ, ತಿಂಗಳ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿರಾಮ ಹಾಕಿ ಕೊಂಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಬಿಡುವು ಎನ್ನಬಹುದು. ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಕ್ರೀಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯ, ದಿನಗಳು ಸ್ಥಗಿತಗೊಳಿಸುವುದನ್ನು ಬಿಡುವು ಎನ್ನಬಹುದು. ಬಿಡುವು ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು, ಕ್ರಿಯಾಶೀಲತೆ, ಉತ್ಸಾಹ ಕೌಶಲ್ಯ ಶಾಂತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ವಿರಾಮ ನೀಡುವುದೇ ಬಿಡುವು. ಇಂತಹ ಬಿಡುವಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು, ಯಾತ್ರಾ ಸ್ಥಳಗಳು, ಮನರಂಜನಾ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡುವ ಮೂಲಕ ಮನಸ್ಸಿನ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಸಿ.ಸಿ.)

ಬಿದಿರು: ಉಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಉಪೋಷ್ಣ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಮರದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ದಾರುಮಯ ಹುಲ್ಲುಸಸ್ಯ (ಬ್ಯಾಂಬೂ) ಬೊಂಬು, ಬಂಬು ಪರ್ಯಾಯನಾಮಗಳು. ಪೋಯೇಸಿ (ಏಕದಳಧಾನ್ಯ ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಹುಲ್ಲುಗಳ) ಕುಟುಂಬದ ಬ್ಯಾಂಬೂಸಾಯ್‌ಡೀ ಉಪಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಬಿದಿರಿನಲ್ಲಿ ಸು. 500 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಯುರೋಪ್ ವಿನಃ ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿಯ ಅರಣ್ಯಗಳ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳಾಗಿವೆ. ಭಾರತದಿಂದ ತೊಡಗಿ ಚೀನ, ಜಪಾನ್‌ವರೆಗಿನ ಆಗ್ನೇಯ ಹಾಗೂ ಈಶಾನ್ಯ ಏಷ್ಯದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಿದಿರಿನ ಸಂಖ್ಯಾಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನೂ ರೂಪ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನೂ ಗರಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಆಫ್ರಿಕವೂ ಬಿದಿರಿನ ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಮೆಲಗ್ಯಾಸಿಯಲ್ಲಂತೂ ಅತ್ಯಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸ್ಥಾನಿಕಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು (ಎಂಡೆಮಿಕ್ ಸ್ಪೀಶೀಸ್) ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಿಂತ ಬಹುಪಾಲು ಹೆಚ್ಚು. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲೂ ಬಿದಿರಿನ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಗಣನೀಯವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮಗೋಳಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಅರ್ಜೆಂಟೈನ, ಚಿಲಿಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಅಂಚಿನವರೆಗೂ ಬಿದಿರಿನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಂಟು. ಟಿಬೆಟ್ ಮತ್ತು ಚೀನಗಳ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನ ಯೂರೇಷ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿದಿರು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಬೇರೆಡೆಯಿಂದ ತಂದು ಬೆಳೆಸಿದ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಭಾರತ, ಚೀನ, ಜಪಾನ್ ಹಾಗೂ ಇತರ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಂತೂ ಬಿದಿರು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ–ಮನೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ವಸ್ತುವಾಗಿ, ಆಹಾರವಾಗಿ, ಕಾಗದ ಮತ್ತಿತರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯ ಕಚ್ಚಾ ಪದಾರ್ಥವಾಗಿ, ಕರಕುಶಲಕಲೆಗೆ ಒದಗುವ ವಸ್ತುವಾಗಿ, ಕಲಾವಿದರ, ಕವಿಗಳ ರಚನೆಗಳಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ಸೆಲೆಯಾಗಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಇದ್ದರೂ ಬಿದಿರಿನ ಸಸ್ಯ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಅತ್ಯಲ್ಪವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಬಿದಿರು ಹುಲ್ಲಿನ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು ತೃಣಸಸ್ಯಗಳ ಸಂಬಂಧಿಯಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಇದಕ್ಕೂ ಹುಲ್ಲುಗಳಿಗೂ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟು.

ಚೀನ ಮತ್ತು ಭಾರತಗಳಲ್ಲಿ ಬಿದಿರು, ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಧಾನ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಶೇ. 70 ಬಿದಿರಿನಿಂದ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ. ಬಾಂಗ್ಲಾ, ಥೈಲೆಂಡ್, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ, ತೈವಾನ್, ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ಗಳೂ ಬಿದಿರಿನ ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಬಿದಿರು ರೇಯಾನ್ ಎಳೆಯ ಉತ್ಪಾದನೆಗೂ ಒದಗುತ್ತದೆ. ತಿರುವಾಂಕೂರಿನಲ್ಲಿ ಬಿದಿರಿನಿಂದ ರೇಯಾನ್ ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ 1947ರಲ್ಲಿ ಅರಂಭವಾಯಿತು. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲೂ ರೇಯಾನ್ ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ 1972ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. *

ಬಿಲೀಜ್: ಮಧ್ಯ ಅಮೇರಿಕದ ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಕರಾವಳಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಇದರ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸ್ಥಾನ $17^0 15'$ ಉ. ಅ. ಹಾಗೂ $88^0 46'$ ಪ. ರೇ. ದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟು 22966 ಚ.ಕಿಮೀ ಭೂ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮತ್ತು ಶೇ. 07 ರಷ್ಟು ಜಲ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರ ಗಡಿಗಳು ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ದೇಶದ ಕ್ವಿಂಟಾನ ರೋ ರಾಜ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಗ್ವಾಟೆಮಾಲದ ಪೀಟನ್ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗ್ವಾಟೆಮಾಲದ ಇಜಬಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಜೊತೆ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಜೊತೆ ಹಂಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ರಾಜಧಾನಿ ಬೆಲ್ಮೊಪಾನ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6000 (2002).

ಪ್ರಪಂಚದ ಎರಡನೆಯ ಅತಿ ಉದ್ದವಾದ ಬ್ಯಾರಿಯರ್ ರೀಫಿನ ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಜವುಗಿನ ಕರಾವಳಿಯ ಒಂದು ಭಾಗದ ಸು. 690 ಚ.ಕಿಮೀ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಒಂದು ಭಾಗ ಬಿಲೀಜ್. ಇದು ಎಲ್ ಸಾಲ್ವಡಾರ್ ಅಥವಾ ಮೆಸಾಚುಸೆಟ್ಸ್‌ಗಿಂತ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪದೊಡ್ಡದು. ಕರಾವಳಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಲಗೋನ್‌ಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಿಲೀಜ್‌ನ ಉತ್ತರದ ಅನೇಕ ಭೂಭಾಗಗಳು ನೀರಿನಿಂದ ಆವೃತ್ತವಾಗಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಭಾಗ ಮೊಟಕುಗೊಂಡಿದೆ.

ಬಿಲೀಜ್ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ 280 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 100 ಕಿಮೀ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಒಟ್ಟು 516 ಕಿಮೀ ಭೂ ಪ್ರದೇಶದ ಗಡಿಭಾಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಗಡಿಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳಾದ ಹೊಂಡೊ ಮತ್ತು ಸರ್‌ಸ್ಟೂನ್ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಬಿಲೀಜ್‌ನ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಎಲ್ಲೆಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ಗಡಿಭಾಗ ತಗ್ಗಾದ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಎತ್ತರವಾದ ಭೂಭಾಗಗಳು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ.

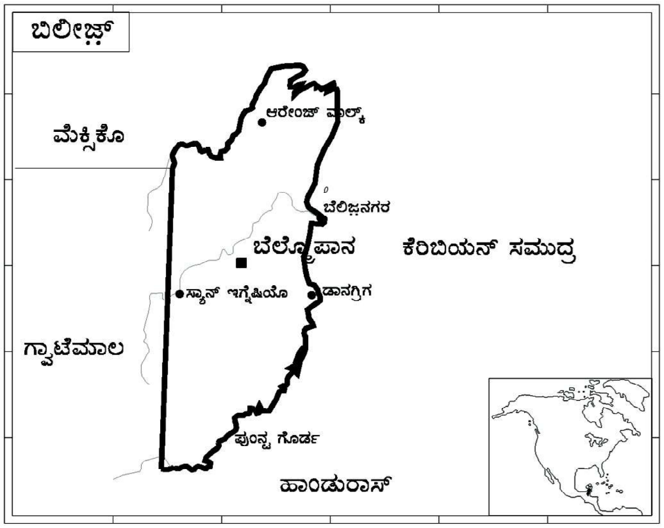

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಬಿಲೀಜ್ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಮಾಯಾ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು ಕಣಿವೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆ ಕರಾವಳಿ ತೀರ ಕಿರಿದಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದಿರುವುದರಿಂದ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ಸರಾಸರಿ 1110 ಮೀ ಮಾತ್ರವಿದೆ. ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಶಿಖರ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಭಾಗ 1120 ಮೀ. ಇದು ಕಾಕ್ಸ್‌ಕೂಂಬ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿ ತೆಳುವಾದ ಮೇಲ್ಮೈ ಸ್ವರೂಪ ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸವಕಳಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದ ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಚದುರಿದಂತಹ ವಸತಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಎರಡನೆಯ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶ – ಉತ್ತರ ಕರಾವಳಿಯ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶ – ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಸು. 18 ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಾಲುವೆಗಳು ಸದಾ ಹರಿಯುವಂತಹವು. ಉತ್ತರದ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ವಲಯ ಸದಾ ಜವುಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಬಿಲೀಜ್‌ನ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಲಗೂನ್‌ಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಉತ್ತರದ ಕಡೆ ಹೋದಂತೆ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಮ್ಯಾಂಗ್ರೊವ್ ವಿಧದಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಪೈನ್, ಸವನ್ನ ಮತ್ತು ಗಟ್ಟಿ ಮರದ ಅರಣ್ಯಗಳು ಇವೆ.

ಅಂತರ್ಗತಿಕ ಬೆಟ್ಟದ ಮುಂಚಾಚು ನದಿವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಲಗೂನ್‌ಗಳು, ಸರೋವರಗಳು, ಕಂದರಗಳು, ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಸ್ವರೂಪದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರಿವೆ. ಬಿಲೀಜ್‌ನ 1/4 ಭೂಭಾಗದ ಮೇಲೆ ನದಿಗಳ ಪಾತ್ರ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಮಾರುತಗಳು ಬಿಲೀಜ್‌ನ ಹೃದಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಮಾಯಾ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಕಡೆಯಿಂದ ಬಿಲೀಜಿ ಪಟ್ಟಣದವರಿಗೂ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ಈ ವಲಯ ಹಳೇನದಿ ಪ್ರದೇಶ (ಓಲ್ಡ್ ರಿವರ್ ರೀಜನ್) ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಗ್ವಾಟೆಮಾಲ ತೀರದವರಿಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯವರಿಗೂ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿತ್ತು. ಸಿಬುನ್ ಮತ್ತೊಂದು ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನದಿ. ಇದು ಮಾಯಾ ಪರ್ವತದ ಈಶಾನ್ಯದವರಿಗೂ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ನ್ಯೂರಿವರ್ ಬಿಲೀಜ್‌ನ ಉತ್ತರದ ಭಾಗದವರಿಗೂ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ನದಿಯು ಕಡೆಗೆ ಚೀಟುಮಾಲ್ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಎರಡೂ ನದಿಗಳ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಫಲವತ್ತಾದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಕೃಷಿ ಹಾಗೂ ಮಾನವನ ವಸತಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಈ ದೇಶ ಉಷ್ಣವಲಯ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ತೇವ ಮತ್ತು ಶುಷ್ಕ ವಾತಾವರಣ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ವಿಭಿನ್ನತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಎತ್ತರವಾದ ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಈಶಾನ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳು ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ 24^{0}ಸೆ ಮತ್ತು ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ 27^{0}ಸೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಒಳ ಆವರಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬಿಲೀಜ್‌ನ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮೌಂಟನ್ ಪೈನ್ ರಿಜ್ಜ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವರ್ಷವಿಡೀ ತಂಪಾದ ಹವಾಮಾನ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸರಾಸರಿ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ 135 ಸೆಂಮೀ ಗಳಷ್ಟು. ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ 450 ಸೆಂಮೀ ಒಣ ಹವಾಮಾನದ ಅವಧಿಯು ಅಲ್ಪಕಾಲದವರೆಗೆ ಫೆಬ್ರವರಿಯಿಂದ ಮುಂದುವರಿದು ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮಳೆಗಾಲ ಅಲ್ಪಕಾಲವಾದುದರಿಂದ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಲಿಟಲ್ ಡ್ರಯ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೇಶದ ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ಚಂಡಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ದಾಳಿಯನ್ನು ಮರೆಯಲು ಅಸಾಧ್ಯ. 1931 ರಲ್ಲಿ ಬೀಸಿದ ಚಂಡಮಾರುತ ಬಿಲೀಜ್ ನಗರದ 2/3 ರಷ್ಟು ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿತು ಹಾಗೂ 1000 ಜನ ನಾಗರಿಕರು ನಿಧನಗೊಂಡರು. 1955 ರಲ್ಲಿ ಜಾನೆಟ್ ಎಂಬ ಚಂಡಮಾರುತ ಉತ್ತರ ಬಿಲೀಜ್‌ನ ಕೂರೊಜಾಲ್ ನಗರವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ನಾಶಪಡಿಸಿತು. 1961ರಲ್ಲಿ ಹಟ್ಟೈ ಚಂಡಮಾರುತ ಬಿಲೀಜ್‌ನ ಮಧ್ಯ ಕರಾವಳಿಯನ್ನು ಧ್ವಂಸಗೊಳಿಸಿತ್ತು – ಗಾಳಿಯ ವೇಗ ಗಂಟೆಗೆ 300 ಕಿಮೀ ಗಳು ಹಾಗೂ 4 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಅಲೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿತ್ತು. ಕೇವಲ 30 ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಲೀಜ್ ನಗರ ಎರಡು ಭಾರಿ ಚಂಡಮಾರುತಗಳಿಂದ ಧ್ವಂಸವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಬಿಲೀಜ್ ನಗರದಿಂದ 8 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಲ್‌ಮೋಪಾನ್ ಎಂಬ ಯೋಜಿತ ನಗರಕ್ಕೆ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. 1978ರಲ್ಲಿ ಗ್ರೀವ ಎಂಬ ಚಂಡಮಾರತ ಬಿಲೀಜ್ ಅನ್ನು ಅಪ್ಪಳಿಸಿದ್ದರ ಪರಿಣಾಮ ಸು. 25 ಮಿಲಿಯನ್ ಯು.ಎಸ್. ಡಾಲರ್ ಮೊತ್ತದ ಹಾನಿ ಸಂಭವಿಸಿತು.

ಭೂ ರಚನೆ: ಬಿಲೀಜ್‌ನ ಭೂಗರ್ಭ ಸ್ವರೂಪ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಸುಣ್ಣದಕಲ್ಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಅಂತರ್ಗತಶಿಲೆಗಳು, ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ಕಣಶಿಲೆಗಳು ಪೇಲಿಯೋ ಶಿಲಾಯುಗದ ಅವಶೇಷಗಳೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಸ್ತರ ಭಂಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಉನ್ನತವಾದ ಭಾಗಗಳು ನದಿಗಳ ಉಗಮಕ್ಕೆ ದಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಬಿಲೀಜ್ ಭೂ ಕಂಪನ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಲಯದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿತವಾಗಿದೆ. ಬಿಲೀಜ್‌ನ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಇಂದಿನ ಮಾಯಾ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ಕ್ರೆಟೇಷಿಯಸ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಮೌಂಟನ್ ಪೈನ್ ರಿಡ್ಜ್ ಪ್ಲೇಟ್ ಆಗಿತ್ತು ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಮಾಯಾ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ಭೂಭಾಗ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಬಿಲೀಜ್‌ನ ಉತ್ತರಭಾಗಕ್ಕೂ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಸಮತಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದನ್ನು ಯಾರ್ಕ್‌ಲೆನ್ ಪ್ಲಾಲ್ ಫ್ಲಾರಂ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಲಯದ ಭೂ ಅಂತರಾಳದ ಭಾಗ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿಯೂ ಮೇಲ್ಮೈ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದ್ದರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬಿರುವ ಮೇಲ್ಮೈ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸುಣ್ಣದಕಲ್ಲಿನ ಅಂತರ್ಗತಿತ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಯಾಲ್‌ಬ್ಯಾಕ್ ಬೆಟ್ಟಗಳು, ಗ್ವಾಟೆಮಾಲದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಗಡಿಭಾಗಗಳು ಹಾಗೂ ಮಾನಟೀ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಬಿಲೀಜ್ ದೇಶದ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಎಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಕರಾವಳಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಭೂಭಾಗವಾಗಿದೆ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು : ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದರೂ ಯಾವುದೇ ನಿಕ್ಷೇಪದ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಅಧಿಕವಾಗಿಲ್ಲ ಡೊಲೋಮೈಟ್, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಬ್ಯಾರೈಟ್, ತವರ ಮತ್ತು ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ದೇಶದ ಭೂ ಅಂತರಾಳ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಹಾಗೂ ಗ್ವಾಟೆಮಾಲ ಮಾದರಿಯನ್ನೇ ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಗರಿಕ ಮತ್ತು ಖಂಡಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತೈಲ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ತೈಲ ಕಂಪನಿಗಳು 1980ರ ವರೆಗೂ ತೈಲವನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿದ್ದವು. ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತೈಲೋತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಬಿಲೀಜ್ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಬಿಲೀಜ್ ಸೌರ ಶಕ್ತಿ, ಜೈವಿಕ ಅನಿಲ, ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಕೃಷಿಯಿಂದ ಒಟ್ಟು ಆರ್ಥಿಕ ಮೌಲ್ಯದ ಶೇ. 15 ರಷ್ಟು ಜಿ.ಡಿ.ಪಿ.ಯನ್ನು ಈ ದೇಶ ಹೊಂದಿದೆ. ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು ಕಬ್ಬು, ಹಣ್ಣು (ಹುಳಿ ಹಣ್ಣುಗಳು) ಹಾಗೂ ಬಾಳೆ.

ಬಿಲೀಜ್ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಲ್ಲ. ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಮತ್ತು ಜವಳಿ ಉದ್ದಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಂಡಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಶೇ. 12 ರಷ್ಟು ಆದಾಯ ಈ ಉದ್ದಿಮೆಗಳು ನೀಡುತ್ತಿವೆ.

ಸಮಾಜ: ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2002 ರ ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ 2,51,000. ವಾರ್ಷಿಕ ಜನ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಳ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 3.0.

ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ: ಸರ್ಕಾರಿ ಮೂಲಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಬಿಲೀಜ್‌ನ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 92 ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಹಾಗೂ ಸರ್ಕಾರದ ಸಹಯೋಗದೊಂದಿಗೆ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು 5 ವರ್ಷದಿಂದ 14 ವರ್ಷ ವಯೋಮಾನದವರಿಗೆ (ಪ್ರಾಥಮಿಕ) ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಅಂಶಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಹಾಗೂ ಪ್ರೌಢಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರ ಒಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಾಗೂ ಒಂದು ಪದವಿ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ವರ್ಣಗುಂಪುಗಳು: ಶೇ. 40 ರಷ್ಟು ಜನ ಕ್ರಿಯೊಲ್ ವರ್ಗದ ಆಫ್ರಿಕ ಮೂಲದವರು, ಶೇ. 33 ರಷ್ಟು ಮೆಸ್ಟಿಜೊ, ಹಿಸ್ಪಾನಿಕ್ ಜನ, ಶೇ. 10 ರಷ್ಟು, ಮಾಯನ್ನರು ಶೇ. 7 ರಷ್ಟು ಗ್ಯಾರಿಫುನ ಆಫ್ರೊ–ಕರಿಬ್ ಮೂಲದವರು. ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಈಸ್ಟ್–ಇಂಡೀಸ್, ಚೈನೀಸ್, ಅರಬ್ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿಯನ್ ಜನ ಮುಖ್ಯವಾಹಿನಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. 1980ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ವಲಸಿಗರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಿಲೀಜ್ ಬಂದಕಾರಣ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಗುಂಪುಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು.

ಭಾಷೆ : ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಮಾನ್ಯ ಭಾಷೆ ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಲೀಜಿಯನ್ – ಕ್ರಿಯೋಲ್ ಸಾಮಾನ್ಯ ಭಾಷೆಯ ಸ್ಥಾನಮಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಬಿಲೀಜ್ ನಗರದ ಹೊರಭಾಗದ ಜನ ಸ್ಪಾನಿಷ್ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇತರೆ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಭಾಷೆಗಳೆಂದರೆ ಗ್ಯಾರಿಫುನ್ನ್ ಮತ್ತು ಲೊಜರ್ಮನ್.

ಧರ್ಮ: ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಪ್ರಮುಖ ಧರ್ಮ. ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್‌ರು, ಆಂಗ್ಲಿಕನ್ನರು ಮತ್ತು ಮೆಥೊಡಿಸ್ಟ್‌ಗಳು ಬೆಲೀಜ್‌ನಗರವಾಸಿಗಳು. ಇವ್ಯಾಂಜಿಲಿಕಲ್ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾದಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗ್ರಾಮೀಣವಾಸಿಗಳು.

ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ: ಬಿಲೀಜ್ 2700 ಕಿಮೀ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. 500 ಕಿಮೀ ಉತ್ತಮ ಡಾಂಬರು ರಸ್ತೆ, 1600 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಜಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ಉಳಿದದ್ದು ಮಣ್ಣಿನ ರಸ್ತೆಗಳು. ಸು. 800 ಕಿಮೀ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಆಂತರಿಕ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಬಿಲೀಜ್ ಬಂದರು ನಗರ ಹಾಗೂ ಬೃಹತ್ ಹಡಗುಗಳ ಯಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಬಿಲೀಜ್ – ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದನ್ನು ಫಿಲಿಪ್ ಗೋಲ್ಡ್‌ಸನ್ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ ಹಾಗೂ ಆಂತರಿಕ ವಿಮಾನ ಯಾನವನ್ನೂ ಸಹ ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಬಿಹಾರ: ಭಾರತದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಭಾರತದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಜಾರ್ಖಂಡ್, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನೇಪಾಲ ದೇಶವೂ ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಉ.ಅ. 24^0–26^0 ಪೂ.ರೇ. 83^0–89^0 ಗಳ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 94163 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8,28,78,796. ರಾಜಧಾನಿ ಪಟ್ಟಣ (ಪಾಟ್ನ). ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,707,429.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರಭಾಗ ಗಂಗಾನದಿ ಬಯಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಮೇಲಿನ ಗಂಗಾನದಿ ಬಯಲು ಮಧ್ಯ ಗಂಗಾನದಿ ಬಯಲಿನ ಒಂದು ಭಾಗ. ಅದನ್ನು ಗಂಗಾನದಿ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ವಾಯವ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಪಾದ ಪ್ರದೇಶದ ಇಳಿಜಾರು ಭೂಮಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಗಂಗಾನದಿಯ ಉತ್ತರ ಬಯಲು ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 75 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದು ನೆರೆಗೆ ಒಳಗಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಆ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಘಾಗ್ರ, ಗಂಡಕ್, ಭಾಗಮತಿ, ಕೋಸಿ, ಮಹಾನಂದ ಮತ್ತು ಇತರ ನದಿಗಳು ಹಿಮಾಲಯ ಮತ್ತು ನೇಪಾಲಗಳಿಂದ ಹರಿದುಬಂದು ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಹದ ಮಾರ್ಗ ಬದಲಾಯಿಸುವುದುಂಟು. ಇದರಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲೆ ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಕಂದಕಗಳೂ ಸರೋವರಗಳೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ನಯವಾದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಗಂಗಾನದಿಯ ಬಯಲು ಹೆಚ್ಚು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿವೆ. ಸೋನ್ ನದಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಚಿಕ್ಕ ಪುಟ್ಟ ನದಿಗಳು. ಈ ನದಿಗಳ ನೀರನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಬಿಹಾರದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೋನ್ ನದಿ ಕಣಿವೆಯ ಆಚೆ ಕೈಮುರ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣು, ಗುಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜಂಬುಮಣ್ಣು ಇವೆ.

ಗಂಗಾ ಬಿಹಾರದ ಪ್ರಮುಖ ನದಿ. ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಬಿಹಾರವನ್ನು ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣವೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಈ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಗಂಡಕಿ, ಬೂರಿ ಗಂಡಕಿ, ಕೋಸಿ, ಕಮಲ, ಮಹಾನಂದ ಮತ್ತು ಭಾಗಮತಿ ನದಿಗಳು ಬಿಹಾರದ ಉತ್ತರದ ನದಿಗಳು. ಇವು ನೇಪಾಳದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ದಾಮೋದರ, ಅಜಯ್, ಬರಕಾರ್ ಇವು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮೋಹನ, ಸೋನ್, ಕೋಯಿಲ್, ಬಾಂದುವ, ಚಂದನ್, ಪೂನ್‌ಪೂನ್ ಈ ನದಿಗಳು ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೋಸಿನದಿ ನೇಪಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬಿಹಾರದ ಭಾಗಲ್ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಗೌರಿ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಪೂರ್ಣಿಯ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಕೋಸಿ ಅತಿ ಚಂಚಲ ನದಿ. ರಭಸದಿಂದ ಹರಿಯುತ್ತ ಆಗಾಗ್ಗೆ ತನ್ನ ಪಾತ್ರ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಕಟೀಹಾರ್ ಬಳಿ ಈ ನದಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಸೇತುವೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬಿಹಾರದ ದುಃಖನದಿ ಎಂದು ಹೆಸರಾದ ಕೋಸಿಯ ಪ್ರವಾಹ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮತ್ತು ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ಯೋಜನೆಯೊಂದು ಕಾರ್ಯಗತವಾಗಿ ಅನೇಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯ ನಡೆದಿದೆ. ಗಂಡಕಿ ನೇಪಾಲದ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬಿಹಾರದ ಚಂಪಾರಣ್, ಸಾರನ್ ಮತ್ತು ಮುಜಫರ್‌ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಪಟ್ನಾದ ಬಳಿ ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕೋಸಿ, ಗಂಡಕಿ, ಸೋನ್, ಬಾಂದುವ, ಚಂದನ್, ಉತ್ತರ ಕೋಯಿಲ್ ಮತ್ತು ಭಾಗಮತಿ ನದಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಮುಖ್ಯ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆ ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬಾಂದುವ ಮತ್ತು ಚಂದನ್ ಯೋಜನೆಯ ಕಾರ್ಯ ಮುಗಿದಿದೆ. ಅನೇಕ ಪ್ರವಾಹ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ದಾಮೋದರ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ನದಿ ಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆ ಬಿಹಾರದ ಒಂದು ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಯೋಜನೆ. ಇದು ಬಿಹಾರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ನೀರಾವರಿ, ವಿದ್ಯುತ್ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಹ ನಿಯಂತ್ರಣ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಪತ್ರಾತು, ಬರೌನಿ, ಥರ್ಮಲ್ ವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ, ಸುಬರ್ಣರೇಖಾ, ಕೋಸಿನದಿ ಜಲ

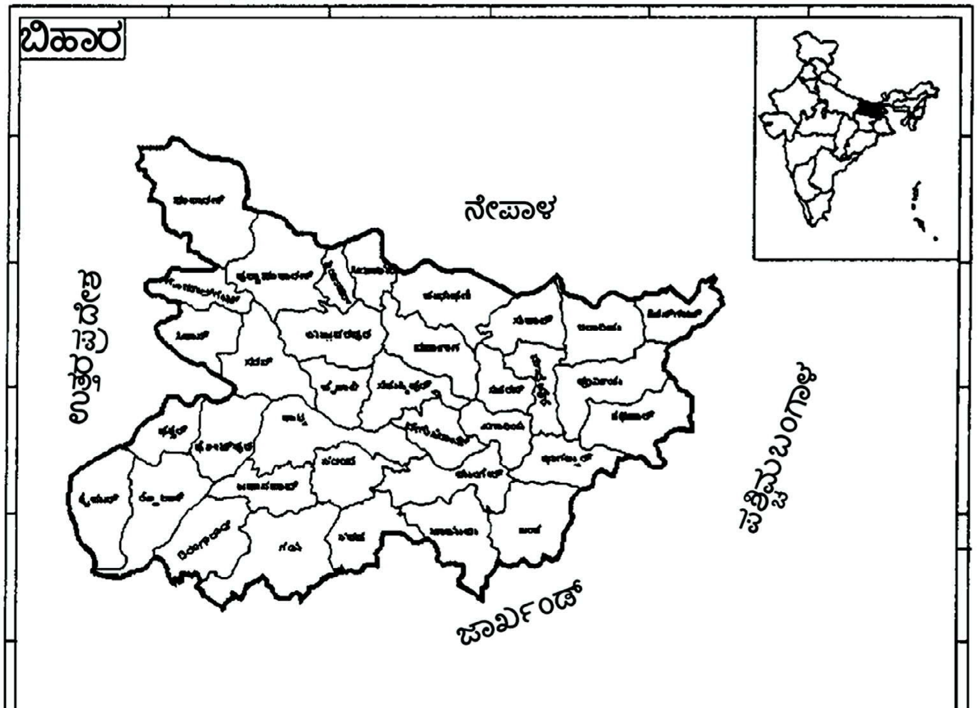

ವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ, ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯ ವಿದ್ಯುತ್ ಮಂಡಳಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಬೊಕಾರೋ, ಚಂದ್ರಪುರ ಶಾಖ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮತ್ತು ತಿಲೈಯ ಮೈತಾನ್ ಮತ್ತು ಪಂಚೆಟ್‌ಹಿಲ್ ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳು ದಾಮೋದರ ಕಣಿವೆ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಸೇರಿವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯದ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಮಾರ್ಚ್‌ನಿಂದ ಜೂನ್ ಮಧ್ಯದ ತನಕ ಬೇಸಗೆಕಾಲ. ಮಧ್ಯ ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತನಕ ಮಳೆಗಾಲ. ನವೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಫೆಬ್ರವರಿ ತನಕ ಚಳಿಗಾಲ. ಮೇ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆಯ ಕಾಲ. ಜೂನ್ ನಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ಮಧ್ಯದ ತನಕ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಕಡೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 101.5 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಶೇ. 0.85 ಭಾಗ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಒಟ್ಟು 5720 ಚ.ಕಿಮೀ ಇರುವ ಕಾಡು ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಿಮಾಲಯ ತಪ್ಪಲು ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಛೋಟಾನಾಗಪುರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಲವೃಕ್ಷ, ಬೊಂಬು, ಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ಜೊಂಡು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಅರಗಿನ ಮರ, ತಾಳೆಜಾತಿಯ ಮರ ಹಾಗೂ ಆಲ, ಅರಳಿ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳು ಕೂಡ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ದಟ್ಟಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಕರಡಿ, ಆನೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇತರ ಕಾಡು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಬೆಲೆ ಬಾಳುವ ಮರ, ಅರಗು, ಬೊಂಬು, ಅಂಟು ಮುಂತಾದ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪಾದನೆಗಳಿಂದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಆದಾಯವುಂಟು.

ಕೃಷಿ: ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯ ಕೃಷಿ ಅವಲಂಬಿತವಾದದ್ದು. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 82 ಭಾಗ ಕೃಷಿ ಆಧಾರಿತರು. ರಾಜ್ಯದ 10,383,000 ಹೆ. ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ 2,688,000 ಹೆ. ಮಾತ್ರ ನೀರಾವರಿ ಸೌಕರ್ಯ ದೊರೆತಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಬತ್ತ. ಇತರ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ, ಗೋದಿ, ಜೋಳ, ಗೋವಿನ ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ರಾಗಿ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಬಾರ್ಲಿ, ಅವರೆ ಜಾತಿಯ ಕಾಳುಗಳು, ಕಬ್ಬು, ಹತ್ತಿ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಸೆಣಬು, ನೆಲಗಡಲೆ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಔಡಲ ಮುಂತಾದವುನ್ನೂ ಬೆಳೆಸುವರು.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ವಿವಿಧ ಖನಿಜಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಾಮ್ರ, ಅಭ್ರಕ, ಚೀನಿಮಣ್ಣು, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಬ್ಬಿಣ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಗ್ರಾಫೈಟ್, ಕ್ರೋಮೈಟ್, ಕಲ್ನಾರು, ಡಾಲೊಮೈಟ್, ಸ್ಫಟಿಕ ಶಿಲೆ, ಗಾಜುಮರಳು, ಅಪಟೈಟ್, ಕಯನೈಟ್ ಮತ್ತು ವಿಕಿರಣ ಪಟು ಖನಿಜಗಳು ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಾಜಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಸೆಣಬಿನ ಗಿರಣಿಗಳು, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸಂಸ್ಕರಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ರೇಷ್ಮೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಶೀತಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಕಾಗದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಇವೆ. ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ, ತಾಮ್ರ ಸಂಸ್ಕರಣ, ಸೀಸ ಶುದ್ಧೀಕರಣ, ರೈಲು ಎಂಜಿನ್‌ಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ತಂಬಾಕು, ಸ್ಫೋಟಕ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯುಂಟು. ಗೋಮಿಯಾದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಫೋಟಕ ವಸ್ತುಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮತ್ತು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಬರೌನಿ ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಮುರಿಯ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ದಾಲ್ಮಿಯ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಘಾಟ್‌ಸಿಲದ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನ್ ತಾಮ್ರ ಸಂಸ್ಥೆ ಮುಂತಾದ ಮಹತ್ತ್ವದ ಉದ್ಯಮಗಳಿದ್ದು ಈ ರಾಜ್ಯದ ಜನರಿಗೆ ವಿಪುಲವಾದ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶ ಒದಗಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಗೂ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯದ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಸ್ಕೂಟರ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ. ಬಿಳಿ ಸಕ್ಕರೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ತರುವಾಯ ಬಿಹಾರದ್ದೇ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನ. ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಬಿಳಿಸಕ್ಕರೆಯಲ್ಲಿ 1/4 ಭಾಗ ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯವೊಂದರಲ್ಲೇ ಉತ್ಪಾದನೆ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಜಲಮಾರ್ಗಾವಲಂಬಿತ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ನದಿಗಳೇ ಕಾರಣವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ವ್ಯಾಪಾರ, ಸರಕು ಸಾಗಣೆಗಳೆಲ್ಲ ಈ ನದೀ ಮಾರ್ಗಗಳ ಮೂಲಕವೇ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಮುಂದೆ ಒಳ್ಳೆಯ ರಸ್ತೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾದಂತೆ, ರೈಲುಗಳ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಈ ನದೀ ಮಾರ್ಗ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ನ್ಯಾರೊ ಗೇಜ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಸೇತುವೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬದಲು ಈ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ನದಿಗಳ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಹರಿದು ಹೋಗಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮಾರ್ಗಗಳು ಕೋಲ್ಕತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಸಾಹಿಬ್ ಗಂಜ್, ಮಾಧುಪಾರ್ ಮತ್ತು ಗೋಮಾಹ್ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಸೋನ್ ನದಿಗೆ ದೆಹ್ರಿ, ಕೊಯಲ್‌ವರ್ ಎಂಬಲ್ಲೂ ಗಂಗಾನದಿಗೆ ಮೊಕಮೆಹ್ ಎಂಬಲ್ಲೂ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗಂಗಾನದಿಗೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಸೇತುವೆಯಿಂದ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಬಿಹಾರ ಮತ್ತು ಜಾರ್ಖಂಡ್ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 1913 ಕಿಮೀ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಹಾದುಹೋಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸು. 43,470 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಸು. 11,270 ಕಿಮೀ ಶೇ. 25 ರಷ್ಟು ಪಕ್ಕಾ ರಸ್ತೆಯಾಗಿದ್ದು ಉಳಿದದ್ದು ಕಚ್ಚಾ ರಸ್ತೆಯಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ. ಉತ್ತರ ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಚ್ಚಾ ರಸ್ತೆಗಳಿದ್ದು ದಕ್ಷಿಣ ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪಕ್ಕಾ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಪಾಟ್ನ ಗಯಾ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ರಸ್ತೆಯ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ರಾಂಚಿ (ಜಾರ್ಖಂಡ್), ಪಟ್ಟಣ ನಗರಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ.

ರಾಜ್ಯದ ಇತರೆ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳೆಂದರೆ ಗಯಾ, ಭಾಗಲಪುರ, ದರ್ಭಾಂಗ ಮುರುಷರಪುರ ಮತ್ತು ಮೊಂಘೀರ್. (ಜಿ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟ: ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಯಳಂದೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಯಳಂದೂರಿನಿಂದ ಸು. 19 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಟ್ಟ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 1552 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಬಿಳಿಗಿರಿಬೆಟ್ಟ, ಬಿಳಿಕಲ್ಲಬೆಟ್ಟ, ಶ್ವೇತಾದ್ರಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನಾಥ ಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯವಿದ್ದು ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವೆನಿಸಿದೆ.

ಬೆಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದಟ್ಟ ಕಾಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಗಂಧ, ಹೊನ್ನೆ, ಮತ್ತಿ, ಬೀಟೆ, ಬನ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಅಮೂಲ್ಯ ಮರಗಳಿವೆ. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಕರಡಿ, ಆನೆ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಜಿಂಕೆ ಮೊದಲಾದ ವನ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ. ಬೆಟ್ಟದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆನೆಯ ಹಾವಳಿಯುಂಟು. ಇಲ್ಲಿಯ ಹವೆ ಹಿತಕರ. ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿನಿಂದ ಕಾಣುವ ನಿಸರ್ಗ ದೃಶ್ಯ ರಮಣೀಯ. ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸೋಲಿಗರು. ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಕೆಲವೆಡೆ ಕಾಫಿ, ಕಿತ್ತಳೆ, ಬಾಳೆ, ಹಿಪ್ಪನೇರಳೆ ಬೆಳೆಯುವ ಸಣ್ಣ ತೋಟಗಳಿವೆ. ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ರೇಷ್ಮೆ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರವಾಸಿ ಬಂಗಲೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಸಿಂಕೋನ ಮರಗಳಿವೆ.

ದೇವಾಲಯದ ಪ್ರಾಕಾರ ನವರಂಗ ಹಾಗೂ ಮುಖಮಂಟಪ ಮೊದಲಾದವು ಸಾಮಾನ್ಯ ರೀತಿಯ ದ್ರಾವಿಡಶೈಲಿಯ ಕಟ್ಟಡ. ಮುಖ್ಯ ದೇವರು ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗಸ್ವಾಮಿ (ಶ್ರೀನಿವಾಸ). ನವರಂಗದ ಬಲಭಾಗದ ಮೂರು ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಹ ನಿರ್ಮಿತ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗ, ಹನುಮಂತ ಮಣವಾಳ ಮಹಾಮುನಿಗಳ ಮೂರ್ತಿಗಳಿವೆ. ಬಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಲಮೇಲು ಮಂಗೈ ಅಮ್ಮನವರ ಸನ್ನಿಧಿ ಇದೆ.

ದೇವಸ್ಥಾನದಿಂದ ಸು. 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಭಾರ್ಗವಿ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಪರಶುರಾಮ ಮಾತೃಹತ್ಯಾ ದೋಷ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಪರ್ವತದ ಮೇಲೆ ತಪಸ್ಸು ಆಚರಿಸಿ ವಿರಜಾ ನದಿಯ ನೀರಿನಿಂದ ಭಗವಂತನ ಪಾದ ತೊಳೆದುದರಿಂದ ಆ ನೀರಿನಿಂದಲೇ ಒಂದು ಪುಣ್ಯನದಿ ಉದ್ಭವಿಸಿತೆಂದೂ ಇದನ್ನೇ ಭಾರ್ಗವಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತೆಂದೂ ಐತಿಹ್ಯ. *

ಬೀಚ್: ಫ್ಯಾಗೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಫೇಗಸ್ ಜಾತಿಯ ಸು. 8 ಸಸ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರು. ಉತ್ತರ ಗೋಳಾರ್ಧಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುವ ಇದು ಅಲ್ಲಿಯ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವನ್ಯವೃಕ್ಷ. ಇಡೀ ಯುರೋಪ್, ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್, ರಷ್ಯ, ಜಪಾನ್, ಇರಾನ್, ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ನ್ಯೂ ಬ್ರನ್ಸ್‌ವಿಕ್‌ದಿಂದ ತೊಡಗಿ ಮಿನೆಸೋಟ, ದಕ್ಷಿಣ ಫ್ಲಾರಿಡ, ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಈಶಾನ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಕ್ಲೈಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಕಾಡುಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಸಸ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ನಾರ್ವೆ–ಸ್ವೀಡನ್ನುಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಬಲು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಸ್ವಿಸ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಸು. 1700 ಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ಇದು ಕಾಣದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ನೀಲಗಿರಿ, ಕುಲುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಲಾಗಿದೆ.

ಪರ್ಣಪಾತಿ ವೃಕ್ಷ. ಚಳಿಗಾಲದ ಕೊನೆಗೆ ಎಲೆಗಳೆಲ್ಲ ಉದುರಿ ಮತ್ತೆ ವಸಂತದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಎಲೆಗಳು ಹುಟ್ಟುವುವು. ಇದು ಸು. 30 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವುದು. ತೊಗಟೆ ಮೃದುವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಬಣ್ಣ ಬೂದು. ಎಲೆಗಳು ಸರಳ ಬಗೆಯವು. ಅಂಚು ದಂತಿತ. ಬೀಚ್ ಮರಗಳು ಅಲಂಕಾರ ವೃಕ್ಷಗಳಾಗಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ತೆರನಾಗಿಯೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಚೌಬೀನೆ ಗಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಬಾಳಿಕೆ ಬರುವಂಥದು. ಹಲವಾರು ಮರಗೆಲಸಗಳಿಗೆ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಬೀಚ್ ಮರದ ಬೀಜಗಳು ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಕೋಳಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಆಹಾರ. ಮನುಷ್ಯರು ಕೂಡ ತಿನ್ನಬಹುದು. ಬೀಜದಿಂದ ಖಾದ್ಯತೈಲವನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಪಿ.ಕೆ.ಆರ್.ಜಿ.)

ಬೀಜ ಕೃಷಿ: ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದ ಕೃಷಿ ವಿಧಾನ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮತ್ತು ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡಲು ಬೀಜ ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡಿ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬೀಜ ಕೃಷಿ ಎನ್ನುವರು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಬತ್ತ, ಜೋಳ, ರಾಗಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಇವು ಬೆಳೆದು ಬಲಿತ ಅನಂತರ ಧಾನ್ಯ ಅಥವಾ ಬೀಜಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ.

ನೈಋತ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಬೀಜ ಕೃಷಿಯು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾಗವೇ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಬೀಜಗಳಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಪರಿಚಯಿಸಿತು. ಸಾಯರ್ ರವರು ಬೀಜ ಕೃಷಿ ನೈಋತ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಗಮವಾಗಿಲ್ಲ, ಅದು ಪೂರ್ವಗೋಳಾರ್ಧದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತ, ಉತ್ತರ ಚೀನ ಮತ್ತು ಇಥಿಯೋಪಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಗಮವಾಯಿತು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ನೈಋತ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಜನರು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೀಜ ಕೃಷಿಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಗೋದಿ ಮತ್ತು ಬಾರ್ಲಿ ಈ ಎರಡು ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಈ ಧಾನ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವ ಪಡೆಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಪಶ್ಚಿಮಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಬೀಜ ಕೃಷಿಯ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಉಗಮ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಮೆಕ್ಸಿಕೋದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ ಮತ್ತು ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆಯ ಉಗಮ ಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ಆ್ಯಂಡಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶ ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆಯ ಮೂಲ ಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ಬೀಜ ಬಿತ್ತನೆಗೆ ಮೊದಲು ನೆಲವನ್ನು ಹದಗೊಳಿಸಲು ಉಳುಮೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನೈಋತ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಹಾಲು ಮತ್ತು ಹಾಲು ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಬೀಜ ಕೃಷಿಯ ಪ್ರಸರಣ: ಇದು ನೈಋತ್ಯ ಏಷ್ಯದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದ ಮೂಲಕ ಜಗತ್ತಿನ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಹರಡಿತು. ಯುರೋಪಿನ ಗ್ರೀಸ್, ಕ್ರೇಟ್ ಮತ್ತು ಸೈಪ್ರಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ವ್ಯವಸಾಯ ಹಿಂದೆ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಪುರಾವೆಗಳಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದ ಮೂಲಕ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿ ಬಯಲು ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ಯುಕ್ರೇನ್‌ನ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದವರೆಗೆ ಹರಡಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಬೀಜಕೃಷಿಯು ವಾಯವ್ಯ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಸಿಂಧೂನದಿ ಮೈದಾನದ ಕಡೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಬತ್ತದ ತಳಿಯು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ನಂಬಿಕೆ. ಇಥಿಯೋಪಿಯದಲ್ಲಿ ಸಾಸಿವೆ, ನವಣೆ ಮೊದಲಾದ ಧಾನ್ಯಗಳು ಉಗಮಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ಸಾಯರ್ ರವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಗೋಳಾರ್ಧದಲ್ಲಿ 2 ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ಬೀಜ ಕೃಷಿಯು ಉಗಮಗೊಂಡಿದೆ. ಮೆಕ್ಸಿಕೊ, ಗ್ವಾಟೆಮಾಲ ಮತ್ತು ಹೊಂಡುರಾಸ್ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳವನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಯಿತು. ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಇವರಿಗೆ ಪರಿಚಯವಿರಲಿಲ್ಲ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರ ವಸಾಹತು ನೀತಿಯಿಂದಾಗಿ ಇವರು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡರು. ಲಾಮ, ಆಲ್ಪಾಕ ಮತ್ತು ಟರ್ಕಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಾಕತೊಡಗಿದರು. ಪಶ್ಚಿಮ ಗೋಳಾರ್ಧದ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರವೆಂದರೆ ಪೆರುವಿನ ಉತ್ತರ ಭಾಗ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಕ್ವಾಷ್ ಬೀನ್ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಈ ಎರಡು ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ಗೋಳಾರ್ಧದ ಇತರ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಹರಡಿತು. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಬೀಜಿಂಗ್: ಚೀನ ಜನತಾ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ನಗರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಹಿಂದೆ ಇದನ್ನು ಪೀಕಿಂಗ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಉತ್ತರ ಚೀನ ಬಯಲಿನ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಪೇ ಪ್ರಾಂತ್ಯದೊಳಗೆ ಬೇ ಮತ್ತು ಯಂಗ್–ಡಿಂಗ್ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ (ಉ.ಅ. $39^0 54'$ ಮತ್ತು ಪು. ರೆ, $116^0 28'$ ಮೇಲೆ) ಇದೆ. ಚೀನದ ಮಹಾಗೋಡೆಯ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 56 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬೀಜಿಂಗ್ ಚೀನದ ಚರಿತ್ರೆಯ ಸಾಕಾರ ರೂಪದಂತಿದೆ. ದೀರ್ಘಕಾಲದಿಂದಲೂ ಚೀನದ ಬೃಹತ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದೆ. ತನ್ನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಕಲಾನೈಪುಣ್ಯದ ಪರಂಪರೆಯಿಂದಾಗಿ ಇದೊಂದು ಅತೀ ಪ್ರಾಚೀನ ನಗರವಾಗಿರುವಂತೆ, 1949 ರಲ್ಲಿ ಚೀನ ಜನತಾ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾದಂದಿನಿಂದ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕತೆ ಪಡೆದಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 16,800 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 13,833,00 (2002).

ಬೀಜಿಂಗ್‌ನ ವಾಯುಗುಣ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮಾದರಿಯದು. ಅಕ್ಟೋಬರಿನಿಂದ ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳವರೆಗಿನ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ತಣ್ಣಗಿನ ಮತ್ತು ಶುಷ್ಕ ವಾತಾವರಣವಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ನೀರು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ 26^0 ಸೆ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಜುಲೈನಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಗರಿಷ್ಠವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಆರ್ದ್ರತೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು. ವರ್ಷದ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 63 ಸೆಂಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 75 ರಷ್ಟು ಮಳೆ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಜುಲೈ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯ ತಿಂಗಳು. ಆಗ ಸರಾಸರಿ 22 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಬಿ ಮರುಭೂಮಿಯಿಂದ ಅಹಿತಕರ ದೂಳಿನ ಬಿರುಗಾಳಿ ಬೀಸುವುದುಂಟು.

ಬೀಜಿಂಗ್ ಚೀನದ ಪ್ರಮುಖ ರೈಲ್ವೇ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಧಾನ ಮತ್ತು ಮೂರು ಸ್ಥಳೀಯ ರೈಲ್ವೇ ಮಾರ್ಗಗಳು ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಧಾನ ರೈಲ್ವೇ ಮಾರ್ಗಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೀಜಿಂಗಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿವೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ರೈಲ್ವೇ ಮಾರ್ಗಗಳು ನಗರ ಪ್ರದೇಶದ ದೂರದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸುತ್ತವೆ.

ಒಂದನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ, ನಗರದ ಪುನರ್ರಚನೆ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣಕ್ಕೆ ಮಹತ್ತ್ವ ನೀಡಿತು. ಮುಖ್ಯ ನಗರಕ್ಕೆ 40 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಷಿ ಚಿಂಗ್ ಷಾನ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಕಾರ್ಖಾನೆ ಚೀನದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣಗಳ ಉಕ್ಕನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಎತ್ತುಗ ಯಂತ್ರ, ಉಗಿಬಂಡಿ, ಮೋಟಾರು ಬಿಡಿಭಾಗಗಳು, ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರ್‌ಗಳು, ಕೊಯ್ಲು ಯಂತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಗಣಿ ಯಂತ್ರಗಳು ಬೀಜಿಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಇದು ಚೀನದ ಪ್ರಮುಖ ಜವಳಿ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಕೀಟನಾಶಕ, ರಸಗೊಬ್ಬರ ಮತ್ತು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಹಾಳೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯೂ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಕಲಾ ಮತ್ತು ಕರಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಬೀಜಿಂಗ್‌ನ ಕಂಬಳಿ ಮತ್ತು ಜಮಖಾನ, ಪಿಂಗಾಣಿ, ಜೇಡಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಹಸ್ತಿದಂತದ ಕೆತ್ತನೆಯ ವಸ್ತುಗಳು, ಕಂಚು, ಎನೇಮಲ್, ರಾಳದ ಮೆರುಗಿನ ವಸ್ತುಗಳ, ಲೇಸ್ ಮತ್ತು ಕಸೂತಿಯ ಬಟ್ಟೆಗಳು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿವೆ. ಆಗಸ್ಟ್ 2008ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಒಲಂಪಿಕ್ ಕ್ರೀಡಾಕೂಟ ಇಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು.

ಕ್ವಾನ್–ಟಿಂಗ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ 1956 ರಿಂದ ಬೀಜಿಂಗ್ ನಗರಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿದೆ. ಉತ್ತರ ಚೀನ ಬಯಲಿನ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ಜಲಾಶಯದಿಂದ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ನೀರಿನ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗದ ಪೂರೈಕೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಚೀನದ ಪ್ರಧಾನ ಪ್ರಸಾರ ಕೇಂದ್ರ ಬೀಜಿಂಗ್‌ನಲ್ಲಿದೆ. (ಜಿ.ಕೆಯು.)

ಬೀದರ್: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ, ತಾಲ್ಲೂಕು ಹಾಗೂ ಪಟ್ಟಣ.

ಜಿಲ್ಲೆ: ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಮೇಡಕ್ ಮತ್ತು ನಿಜಾಮಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯದ ನಾಂದೇಡ್ ಮತ್ತು ಉಸ್ಮಾನಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಳಂದ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಮತ್ತು ಚಿಂಚೋಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆ $17^0 30'$ – $18^0 30'$ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಹಾಗೂ $76^0 42'$ – $77^0 36'$ ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶಗಳ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5.451 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1502373 (2001). ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಔರಾದ, ಬೀದರ್, ಭಾಲ್ಕಿ, ಹುಮನಾಬಾದ್ ಮತ್ತು ಬಸವಕಲ್ಯಾಣ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು, 617 ಗ್ರಾಮಗಳು ಮತ್ತು 5 ನಗರಗಳು ಇವೆ.

ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆ ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಒಂದು ಭಾಗ. ಹೆಚ್ಚು ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಲ್ಲದೆ ವಿಶಾಲ ಮಟ್ಟಸ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಔರಾದ ಹಾಗೂ ಭಾಲ್ಕಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶ. ಹುಮನಾಬಾದ, ಬಸವಕಲ್ಯಾಣ ಹಾಗೂ ಬೀದರ್ ತಾಲ್ಲೂಕು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜಂಬುಕಲ್ಲಿನ ಮಿಶ್ರಣವಿರುವ ಭೂಮಿ ಇದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಯಾವ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಲ್ಲ. ಮಾಂಜರಾ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ನದಿ. ಗೋದಾವರಿಯ ಉಪನದಿಯಾಗಿರುವ ಇದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಭಾಲ್ಕಿ, ಔರಾದ, ಬೀದರ್ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುವ ಗಡಿಯಾಗಿಯೂ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

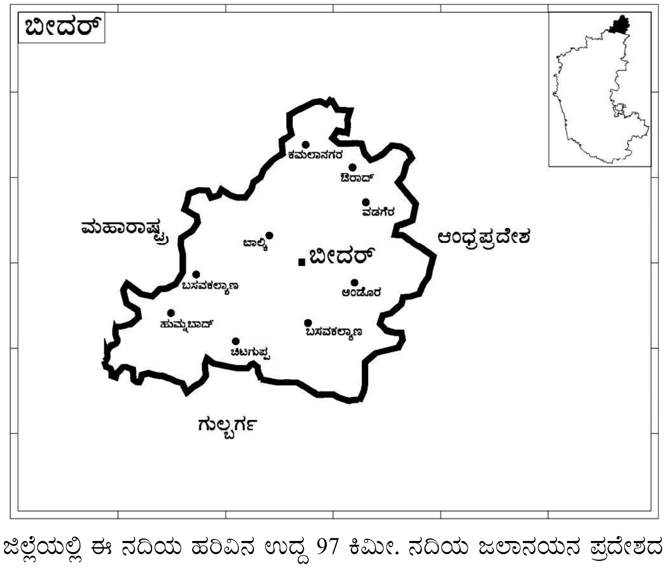

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಯ ಹರಿವಿನ ಉದ್ದ 97 ಕಿಮೀ. ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,295 ಚ.ಕಿಮೀ. ಕಾರಂಜ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ನದಿ. ಇದು ಭಾಲ್ಕಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು, ಮಾಂಜರಾ ನದಿಯನ್ನು

ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಮುಲ್ಲಾಮಾರಿ ನದಿ ಬಸವಕಲ್ಯಾಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು. ಚುಳಕಿ, ಗಂಡೋರಿ, ನಗರವಾಲಾ, ಹುಡಗಿ ಹಾಗೂ ಹಳ್ಳಿಖೇಡನಾಲಾ-ಇವು ಚಿಕ್ಕ ನದಿಗಳು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಣ್ಣೆ ತೊರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಡಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ನದಿಗಳು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತವಾದರೂ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತಿ ಹೋಗುವುದುಂಟು.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದ್ದು, ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 715 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದ್ದು, ಇಲ್ಲಿಯ ಹವಾಗುಣ ಆರೋಗ್ಯಕರವಾಗಿದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಜೂನ್ ನಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತನಕ ಮಳೆಗಾಲ, ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 84 ಸೆಂಮೀ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 27,707 ಹೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯವಿದೆ. (2001)

ಬೀದರ್ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನ ಜಿಲ್ಲೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸು. 47,697 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 452611 ಹೆ. ಸಾಗುವಳಿಗೆ ದೊರೆಯುವ ಭೂಮಿಯಾಗಿದ್ದು ಒಟ್ಟು ಸು. 3,35,000 ಹೆ. ಗಳಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿವೆ. ಕಾರಂಜಾ, ಚುಳಕಿನಾಲಾ ಹಾಗೂ ಮುಲ್ಲಾಮಾರಿ ನದಿಗಳಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಹಳ್ಳಿಖೇಡದ ಹತ್ತಿರ ಕಾರಂಜ ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಜೋಳ. ಸಜ್ಜೆ, ಗೋದಿ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ. ಬತ್ತ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಕಬ್ಬು ಹತ್ತಿ, ಕಡಲೆ, ತೊಗರಿ, ಕಡಲೆಕಾಯಿ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಶುಪಾಲನೆ, ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದೆ.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ಉದ್ಯಮಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿಲ್ಲ. ಇತರ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇವೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ಔದ್ಯಮಿಕ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಗೊಬ್ಬರ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಖಂಡಸಾರಿ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇವುಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಗಿದೆ. ನೂಲಿನ ಗಿರಣಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಯೋಜನೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ನೀಡುವ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಬೀದರ್ ಹಾಗೂ ಬಸವಕಲ್ಯಾಣ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಬಡಗಿತನ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಕೆಲಸ ಇನ್ನಿತರ ಕಸಬುಗಳಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬಿದರೀ ವಸ್ತುಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರು ತಾಮ್ರ, ಸತುವು ಧಾತುಗಳನ್ನು ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಸುಂದರ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಕೈಗುಂಡಿಗಳನ್ನೂ ತಟ್ಟೆ, ಹೂಜಿ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಆಕರ್ಷಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಂಗಾರದ ಹಾಗೂ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಬೀದರ್‌ನಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ಇಂಥ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೇಡಿಕೆಯಿದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನೇಯ್ಗೆಯ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಯೋಜನೆಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಾದ್ಯಂತ ಚಿಕ್ಕ ಉದ್ಯಮ ಘಟಕಗಳಿವೆ. ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಮುದ್ರಣ ಉದ್ಯಮ, ಮರಕೆಲಸ, ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಸಾಬೂನು ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲಿವೆ. ತೊಗಲಿನ ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಸಹಕಾರಿ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿದೆ. ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಣಿಜ್ಯಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗುವ ವಾಣಿಜ್ಯ, ಭೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಕೇಂದ್ರ ಸಹಕಾರ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಹಕಾರ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳೂ ಅನೇಕ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳೂ ನಿಯಂತ್ರಿತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳೂ ಇವೆ.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಔರಾದ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಾದ್ಯಂತ ಉತ್ತಮ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿವೆ. ಔರಾದ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಒಂಟೆಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಅನೇಕ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತನಕ 3346 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆ (2001) ಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಮುಂಬಯಿ-ಹೈದರಾಬಾದ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಹುಮನಾಬಾದ್, ಬೀದರ್, ಬಸವಕಲ್ಯಾಣ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾದುಹೋಗಿದೆ. ಬೀದರ್‌ನಿಂದ ಸುತ್ತಿನ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಕಾರಂಜ ಹಾಗೂ ಮಾಂಜರಾ ನದಿಗಳಿಗೆ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದ್ದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗ ಸುಧಾರಿಸಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಮಧ್ಯ ರೈಲ್ವೆಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಮಾರ್ಗ ವಿಕಾರಾಬಾದಿನಿಂದ ಬೀದರ್, ಭಾಲ್ಕಿ ಮುಖಾಂತರ ಪರಳಿ ವೈಜನಾಥಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರೈಲು ಹಾದಿಯ ಉದ್ದ 89 ಕಿಮೀ. ಬೀದರ್‌ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೈಮಾನಿಕ ತರಬೇತಿ ಶಾಲೆಯಿದೆ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ನಾಗರಿಕ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ತೆರೆದಿಲ್ಲ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವೈಭವದ ಬೀದರ್ ಮತ್ತು ಬಸವಕಲ್ಯಾಣ ವಿಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ. ಔರಾದದಲ್ಲಿರುವ ಅಮರೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ ಹುಮನಾಬಾದಿನ ವೀರಭದ್ರ ದೇವಸ್ಥಾನ ಬಲುಪ್ರಾಚೀನ ಹಾಗೂ ಪವಿತ್ರ ತಾಣಗಳು. ಹುಮನಾಬಾದಿನ ಮಾಣಿಕ ಪ್ರಭುಗಳ ಮಠ, ಕರಕನಹಳ್ಳಿಯ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಭುಗಳ ಮಠ, ಬಸವ ಕಲ್ಯಾಣದ ಸದಾನಂದ ಮಠ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ. ಬೀದರ್ ಹಾಗೂ ಬಸವಕಲ್ಯಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಬಸವ ಮಂಟಪಗಳು ಮತ್ತು ಮಠಗಳು ಇದ್ದು ಅವು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅನಂತಶಯನ ದೇವರ ಗುಡಿ, ತಾದಲಾಪುರದ ದತ್ತಾನಂದ ಮಠ, ಸಾಧೋ ಘಾಟ್ ವಿಠಲ ಮಂದಿರ, ಖಾನಾಪುರದ ಮಲ್ಲಾರಿ ದೇವಸ್ಥಾನ, ಬಿದರೆ, ಅಷ್ಟೂರ, ಭಾಲ್ಕಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ಮುಸ್ಲಿಂ ದರ್ಗಾಗಳೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುವು.

ತಾಲ್ಲೂಕು: ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಭಾಲ್ಕಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುಮನಾಬಾದ್, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಔರಾದ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ನಿಜಾಮಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಸುತ್ತುವರೆದಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಬೀದರ್, ಜಾನವಾಡ, ಕಮಠಾಣ, ಬಾಗದಳ ಮತ್ತು ಮನಹಳ್ಳಿ ವೃತ್ತಗಳಿದ್ದು ಒಟ್ಟು 134 ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 926 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,05,540.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಜಂಬುಕಲ್ಲಿನ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಾಂಜರಾನದಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಔರಾದ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಿಂದ ಬೀದರ್ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಂತರ್ಜಲ ಸಂಪತ್ತು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 90 ಸೆಂಮೀ. 4655 ಹೆ. ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಬತ್ತ, ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ಕಡಲೆ, ಶೇಂಗಾ, ಗೋದಿ, ಕಬ್ಬು, ತೊಗರಿ-ಇವು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು.

ಬೀದರ್ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ರಾಸಾಯನಿಕ, ತಾಂತ್ರಿಕ, ಖಂಡಸಾರಿ ಘಟಕಗಳು, ಕೈಮಗ್ಗಗಳು, ಬೀದರಿ ವಸ್ತು ತಯಾರಿಕಾ ಘಟಕಗಳಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಹೈದರಾಬಾದ್-ಸೊಲ್ಲಾಪುರ ಮತ್ತು ಹೈದರಾಬಾದ್-ನಾಂದೇಡ್ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಸಾರಿಗೆ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ವಿಕಾರಾಬಾದ್-ಪರಳಿ ವೈಜನಾಥ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖಾಂತರ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಸನಾನಕ ಝರಾದ ಗುರುನಾನಕರ ಉತ್ಸವ, ಝರಣಿ ನರಸಿಂಹ ಕ್ಷೇತ್ರದ ನರಸಿಂಹ ಜಯಂತಿ, ಶಿವರಾತ್ರಿಯ ದಿವಸ ಪಾಪನಾಶಿನಿ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಜರುಗುವ ಮಹಾ ದೇವ ಜಯಂತಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಉತ್ಸವಗಳು. ತಾದಲಾಪುರದ ದತ್ತಾನಂದ ಮಠ ಆನಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಈ ದೇವಸ್ಥಾನ ಹಿಂದು ಮುಸ್ಲಿಂ ಬಾಂಧವ್ಯದ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ.

ಪಟ್ಟಣ: ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ ಬೀದರ್. ಮಹಮ್ಮದಾಬಾದ್-ಬೀದರ್ ಎಂದೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 670 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಗುಲ್ಬರ್ಗದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 122 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಇರುವ ಪಟ್ಟಣವಿದು. ಇದು ಪುರಸಭಾಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 174,257.

ಬೀದರ್ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 644 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿಯ ಹವಾಗುಣ ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ಹಿತಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸ್ವಲ್ಪ ಸೆಖೆ ಹೆಚ್ಚು. ಇದು ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು, ನಿಯಂತ್ರಿತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಲಿವ್ ಎಣ್ಣೆ ತಯಾರಿಸುವ ಉದ್ಯಮ ಉಂಟು. ಬೆಲ್ಲ, ಶೇಂಗಾ ಮತ್ತು ಬಿದರಿನ ವಸ್ತುಗಳು ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಬೀದರ್‌ಗೆ ಹೈದರಾಬಾದ್, ನಾಂದೇಡ್, ಗುಲ್ಬರ್ಗಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಇದು ವಿಕಾರಾಬಾದ್-ಪರಳಿ ವೈಜನಾಥ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ಮುಖ್ಯ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಲ್ಲೊಂದು.

ಈ ಸ್ಥಳ ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರಸ್ಥ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿದ್ದು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ಹಿತಕರವಾದ ಹವೆಯಿಂದ ಕೂಡಿ ಹಸುರು ಗಿಡಮರಗಳಿಂದಾವೃತವಾಗಿ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿದ್ದು, ಮಹಾಭಾರತದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇದು ವಿದುರ ನಗರವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿತ್ತೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. *

ಬೀರೂರು: ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಡೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೋಬಳಿ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣ. ಕಡೂರಿನ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 7 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 22,601. ಬೆಂಗಳೂರು, ಪುಣೆ ರೈಲು ಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರು-ಹೊನ್ನಾವರ ರಸ್ತೆ ಈ ಊರಿನ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ.

ಇದೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಗೆ ಬರುವ ತನಕವೂ ಬೀರೂರು ಅಡಿಕೆ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ತೆಂಗಿನ ಕಾಯಿ, ಅಡಿಕೆ, ದಿನಸಿ ಸರಕುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ಈಗ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಉಪಕರಣಗಳು, ಬಳೆ, ಸುಣ್ಣ ಮುಂತಾದವು ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಕಂಬಳಿ ತಯಾರಿಸುವ ಮಗ್ಗಗಳೂ ಇವೆ. ಪಟ್ಟಣ ಪುರಸಭಾಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ.

ಕನ್ನಿಕಾಪರಮೇಶ್ವರಿ, ರಾಮದೇವರು, ಆಂಜನೇಯ, ವೀರಭದ್ರ, ಜೈನ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಫೆಬ್ರವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ವೀರಭದ್ರಸ್ವಾಮಿ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುವುದು. ಸುಗ್ಗಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಅಂತರಕಟ್ಟಪ್ಪನ ಜಾತ್ರೆ ರೈತರಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ದಸರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮೈಲಾರಿ ಲಿಂಗನ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುವುದು. *

ಬೀಳಗಿ: ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬಸವನ ಬಾಗೇವಾಡಿ, ಆಗ್ನೇಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಧೋಳ, ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಮಖಂಡಿ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಜಮಖಂಡಿ ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಸಬೆ, ಅನಗವಾಡಿ ಹೋಬಳಿಗಳಿದ್ದು 66 ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 782 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,41,843. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಭಾಗ ಹಿಂದೆ ಉಪತಾಲ್ಲೂಕಾಗಿ ಜಮಖಂಡಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. 1959ರಲ್ಲಿ ಇದೇ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ತಾಲ್ಲೂಕಾಯಿತು.

ಬೀಳಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕರಿ ಎರೆಮಣ್ಣಿನ ಮಟ್ಟಸ ಪ್ರದೇಶ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದ ಎಲ್ಲೆಯಿಂದ ಸುಮಾರು ಬೀಳಗಿ ಪಟ್ಟಣದವರೆಗೆ ಕಣಶಿಲೆಯ ಬೆಟ್ಟಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಘಟಪ್ರಭಾ ನದಿಯ ದಂಡೆಗುಂಟ ಚಿಕ್ಕ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲಿವೆ. ಉತ್ತರ ಗಡಿರೇಖೆಯಾಗಿ ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದ ಗಡಿಯಾಗಿರುವ ಘಟಪ್ರಭಾ ನದಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವುದು.

ಇಲ್ಲಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 78 ಸೆಂಮೀ. ಜೋಳ, ಹತ್ತಿ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಗೋದಿ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಸಜ್ಜೆ, ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಘಟಪ್ರಭಾ ಎಡದಂಡೆ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಭೂಮಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಲಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಎಕ್ಕುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಬಿಜಾಪುರ–ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಹೆದ್ದಾರಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾದು ಹೋಗಿದೆ.

ಗಲಗಲಿ, ಕುಂದರಗಿ, ವಜ್ರಮಟ್ಟಿ, ಮಂಟೂರು, ತೆಗ್ಗಿ, ರೊಳ್ಳಿ, ಅನಗವಾಡಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಾಮಗಳು, ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗಲಗಲಿ ಹಿಂದೆ ಗಾಲವ ಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಒಂದು ದೇವಾಲಯವೂ ಇದೆ. ಘಟಪ್ರಭಾ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕುಂದರಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಕಂಬಳಿಗಳು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿವೆ. ಅನಗವಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲಾಯುಗದ ಅವಶೇಷಗಳು ಕಂಡು ಬಂದಿವೆ.

ಬೀಳಗಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಬಿಜಾಪುರದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದ್ದು ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 29 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 15,464. 300–400 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಕೊಳಗಳು ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯಗಳೇ ಊರಿನ ಮುಖ್ಯ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಊರಿನ ಉತ್ತರ ಬಾಗಿಲಿನಿಂದ ಸು. 180 ಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಆರತ್ತಿನ ಬಾವಿ ಇದೆ. ಇದರ ಒಳಗಡೆ ಮಹದೇವ ಮಂದಿರವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕನ್ನಡ, ಮರಾಠಿ, ಪಾರಸೀ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸನಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಇದು 1708ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದದ್ದೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವಿದ್ದು ಅದರ ಮುಂದೆ ಏಕಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಡೆದಿರುವ ಒಂದು ದೀಪಸ್ತಂಭವಿದೆ. ಇದನ್ನು 1589ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದೆಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಶಾಸನ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. *

ಬೀಳು ಭೂಮಿ: ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಪಯುಕ್ತ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಬಂಜರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೊರತು ಪಡಿಸಿ, ಹಿಂದೆ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದು ಈಗ ಅನೇಕ ಕಾರಣದಿಂದ ಯಾವುದೇ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಮಾಡದೆ ಖಾಲಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬೀಳುಬಿಟ್ಟ ಅಥವಾ ಉತ್ತಿಬಿಟ್ಟ ಭೂಮಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಒಂದು ನಿರ್ಧಿಷ್ಟ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆ ಇಲ್ಲದ ಹಾಗೂ ಐದುವರ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅವಧಿಯವರೆಗೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ನಡೆಯದಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಬೀಳುಬಿಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ ಎನ್ನಬಹುದು. ಈ ರೀತಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಯೋಗ್ಯ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬೀಳುಬಿಡಲು ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ನೀರಿನ ಕೊರತೆ, ಕೃಷಿಕರ ನಿರುತ್ಸಾಹ, ಬಂಡವಾಳದ ಕೊರತೆ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕೊರತೆ, ಮಣ್ಣಿನ ನಿಸ್ಸಾರ ಇನ್ನೂ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಕಾರಣದಿಂದ ಕೃಷಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳದೆ ಖಾಲಿ ಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೆಳೆಯ ಅನಂತರ ಮತ್ತೊಂದು ಬೆಳೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯದೇ ಭೂ ಹಿಡುವಳಿಯನ್ನು ಖಾಲಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ಅದನ್ನು ಪ್ರಚಲಿತ ಬೀಳುಬಿಟ್ಟ ಭೂಮಿ ಎನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಒಟ್ಟು ಬಿತ್ತನೆ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಬೀಳುಬಿಟ್ಟ ಭೂಮಿಗಳ ನಡುವೆ ನೇರ ಸಂಬಂಧವಿರುತ್ತದೆ. ಸರಿಯಾದ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಮಳೆ, ವಾಯುಗುಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ವ್ಯವಸಾಯ ಸಲಕರಣೆಗಳ ಬೆಲೆ, ಸ್ಥಿರ ರಾಜಕೀಯ, ಗೇಣಿಪದ್ಧತಿ ಮುಂತಾದವು ಪೂರಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಒಟ್ಟು ಬಿತ್ತನೆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬಹುದು. (ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಬುಂದೇಲ್ ಖಂಡ: ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಯಮುನಾ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬೆತ್ವಾ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ತಮಸಾ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಇದ್ದ ಭಾರತದ ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರದೇಶ. ಇದರ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಚಂಬಲ ನದಿ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಪನ್ನಾ–ಅಜಯಘರ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ 24^0 ಯಿಂದ $26^0 30'$ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶ $78^0 10'$ ಯಿಂದ $81^0 30'$. ಬುಂದೇಲ್‌ಖಂಡ ಇಂದಿನ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಜಾಲಾಂವ್, ಝಾನ್ಸಿ, ಹಮೀರಪುರ ಮತ್ತು ಬಾಜಿದಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೂ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ದಾತಿಯಾ ತಿಕಮಘರ್ ಛತ್ತರಪುರ ಮತ್ತು ಪನ್ನಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೂ ಭಿಂದ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಲಹರ್ ಮತ್ತು ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಂದೆರ್ ತಹಶೀಲುಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 54,560 ಚ.ಕಿಮೀ.

ಬುಂದೇಲ್‌ಖಂಡದ ಪನ್ನಾ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವಜ್ರದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಅಗೇಟ್ ಎಂಬ ಪ್ರಶಸ್ತ ಶಿಲೆ ಕೇನ್ ನದಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಮರಳುಗಲ್ಲು ಮುಂತಾದ ಶಿಲೆಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಬುಂದೇಲ್‌ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶವೇ ಹೆಚ್ಚು. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹಿಂದುಳಿದಿರುವ ಈ ಭಾಗದ ಪ್ರಧಾನ ಉದ್ಯಮಗಳೆಂದರೆ ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆ, ಚರ್ಮ, ಮರಗೆಲಸ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇಲ್ಲಿ ಬೇತ್ವಾ, ಧಸಾನ್, ವೀರಮಾ, ಕೇನ್, ವಾಗ ಮುಂತಾದ ನದಿಗಳಿವೆ. ಖಜುರಾಹೊ, ಕಾಲಂಜರ್ ಹಾಗೂ ಮಹೋಬಾ ಬುಂದೇಲ್‌ಖಂಡ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳಗಳು.

ಮೊದಲು ಇಲ್ಲಿ ಗೊಂಡ ಜನ ನೆಲಸಿದರು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಬುಂದೇಲರು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು 14ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅನಂತರ. ಇವರಿಂದಾಗಿಯೇ ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬುಂದೇಲ್ ಖಂಡವೆಂಬ ಹೆಸರು. ಇವರು ಗಾಹದ್ವಾಲ ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದವರೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಬಾಂದಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾವ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಇವರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕ್ರಮೇಣ ಕಾಲಂಜರ್ ಮತ್ತು ಕಾಲ್ಪೀಗಳಿಗೆ ವಿಸ್ತೃತವಾಯಿತು. ಮನೋಣಿ ಇವರ ಮೊದಲ ರಾಜಧಾನಿ. 1776ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನೆ ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಟ್ಟು ಕ್ರಮೇಣ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ದಕ್ಷಿಣ ಬುಂದೇಲಖಂಡದ ಚಂದೇಲರು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಅಧಿಪರಾಗಿ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಇಂಡಿಯ ಏಜನ್ಸಿಯ ಕೈಕೆಳಗೆ ಇರಬೇಕಾಯಿತು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಬುಂದೇಲ್‌ಖಂಡ ಪ್ರದೇಶ, ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹಂಚಿಹೋಯಿತು. (ಎಚ್.ಎನ್.ಎಂ.ಆರ್.)

ಬುಡಕಟ್ಟು: ಭಾರತೀಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದು, ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭಾಷೆ ಮಾತಾಡುವ ಒಬ್ಬ ಮೂಲ ಪುರುಷ, ಒಂದು ಅಧಿದೈವ, ಒಬ್ಬ ಸರ್ವಾನುಮತದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ, ಏಕಪ್ರಕಾರವಾದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕಾಯಿದೆ ಕಟ್ಟಳೆ ಅನುಸರಿಸುವ ಮತ್ತು ಸಮಾನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಸುಸಂಘಟಿತ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಗುಂಪು. ಒಂದು ಸಣ್ಣ, ಸ್ವತಂತ್ರ ಮತ್ತು ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದುಗೂಡುವ ಜನರ ಸಮೂಹ; ರಕ್ತಸಂಬಂಧದ ಎಳೆಯ ಮೂಲಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಬಂಧಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದರ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಪುರಾತನ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಕ್ರಮವನ್ನಾಧರಿಸಿದೆ.

ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣವುಳ್ಳವು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಆಹಾರ ಸಂಗ್ರಹಣ ಹಂತದಲ್ಲೇ ಬದುಕು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಅನೇಕ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ನಗರ ಬದುಕಿಗೆ ದೂರವಿದ್ದು ಸರಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ (ಅಂಡಮಾನ್ ದ್ವೀಪನಿವಾಸಿಗಳು, ಕಾಡಾರರು). ಅಂಡಮಾನ್ ದ್ವೀಪವಾಸಿಗಳು ಉತ್ತಮ ನೆಲೆ ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಆಹಾರ ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಅಲೆದಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಸಂಚಾರ ಗೊತ್ತಾದ ಗಡಿರೇಖೆಯೊಳಗೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ. ನಾಗರಿಕತೆಯ ಸ್ಪರ್ಶವೇ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಸಂಕೀರ್ಣ ಮಾದರಿಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೊಂದಿದ ಜನ. ಇವರು (ತೋಡರು) ಗುಡ್ಡ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಸ್ಥಳಾಂತರ ಕೃಷಿಕ್ರಮ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ, ಪ್ರಗತಿಪರ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೊಂದಿರುವ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳೂ ಇವೆ (ಖಾಸಿ ನಾಗ). ಕೆಲವು ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು ಕೃಷಿಯನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನ ವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪರವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೊಂದಿದ್ದು ನಾಗರಿಕ ಜೀವನದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿವೆ (ಗೋಂಡ್, ಭಿಲ್, ಸಂತಾಲ್, ಒರಾಓ).

ವೈವಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಏಕತೆ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚದರಿದಂತೆ ನೆಲಸಿದ್ದರೂ ಇವುಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದ ಹಲವಾರು ಸಾಮ್ಯತೆಗಳಿವೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆ ಪಡೆದಿರುವ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೈವಗಳಿಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. (ಎ.ಎಚ್.)

ಬುಧ: ಸೌರ ಮಂಡಲದ ಒಂದು ಗ್ರಹ. ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಹ (ಮರ್ಕ್ಯುರಿ) ಹಾಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಚಿಕ್ಕದು. ಭೂ ಕಕ್ಷೆಯ ಒಳಗೆ ಇದರ ಕಕ್ಷೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ನೀಚಗ್ರಹವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಇರುವಂತೆ ಈ ಗ್ರಹಕ್ಕೆ ವಿವಿಧ ಕಲೆಗಳುಂಟು. ಇದನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಹೀವೀಲಿಯಸ್ ಎಂಬುವನು ಪತ್ತೆಮಾಡಿದ್ದ.

ಬುಧಗ್ರಹ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಅತಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ನೋಡಲು ಕಷ್ಟ. ಸೂರ್ಯೋದಯಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಅಥವಾ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತದ ಅನಂತರ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ (1 ಗಂ. 30 ನಿ.) ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯ. ಇದು ಸೂರ್ಯನಿಂದ 57.9 ಮಿ. ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ, ವ್ಯಾಸ 4880 ಕಿಮೀ. ಇದು ಭೂಮಿಯ ವ್ಯಾಸದ 2/5 ರಷ್ಟಿದೆ. ತನ್ನ ಅಕ್ಷದಲ್ಲಿ 58 ದಿನ ಮತ್ತು 17 ಗಂಟೆಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಭ್ರಮಿಸುತ್ತ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ 88 ದಿನಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವುದು. ಇದರ ಒಂದು ಭಾಗ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿದ್ದು ಆ ಭಾಗ ಹಗಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಅತಿ ಶಾಖದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ವಿರುದ್ಧ ಭಾಗವು ಕತ್ತಲಾಗಿದ್ದು ಅತಿ ಶೀತವಾಗಿರುತ್ತದೆ (–268^{0}ಸೆ.). ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಈ ಗ್ರಹ ಅನಿಲಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಇಂಗಾಲದ ಡೈ–ಆಕ್ಸೈಡ್ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಇದು ಯಾವುದೇ ಜೀವಿಯ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ಚಂದ್ರನಿಗೂ ಮತ್ತು ಈ ಗ್ರಹಕ್ಕೂ ಸಾಮತ್ಯೆಯಿದೆ. (ಆರ್.ಆರ್.ಯು.)

ಬುರ್ಕಿನ ಫ್ಹಾಸೋ: ಭೂವೇಷ್ಟಿತ ದೇಶ. ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಇದು ಸಹಾರ ಮರುಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿದೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರ 30 ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. 1960ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು. ಅಪ್ಪರ್ ವೋಲ್ಟ ಎಂಬುದು ಹಿಂದಿನ ಹೆಸರು.

ಇದು 2,74,200 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ 1300 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 200 ಕಿಮೀ ಹಬ್ಬಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಗಡಿ ಪ್ರದೇಶ 3,193 ಕಿಮೀ ಇದರ ಭೌಗೋಳಿಕ ಹಂಚಿಕೆಯು 8^{0} ಉ.ಅ. ದಿಂದ 15^{0}ಉ.ಅ. ಹಾಗೂ 4^{0} ಪೂರೇ. ದಿಂದ 8^{0} ಪ.ರೇ. ಗಳವರೆಗೆ ಇರುವುದು.

ಈ ದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಮರಳುಗಲ್ಲು ಪ್ರದೇಶ ಶುಷ್ಕ ಹಾಗೂ ಶಿಲಾವೃತ. ದೇಶದ ಉದ್ದಗಲಕ್ಕೂ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಆಗ್ನೇಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ವರ್ಷವಿಡೀ ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆ, ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಭೂಭಾಗ ಕಾತೇನಾಕಾರು (749 ಮೀ.) ಮತ್ತು ತಗ್ಗಾದ ಪ್ರದೇಶ ಮೌಡೌನ್.

ಭೂಬಳಕೆ ಶೇ. 10 ರಷ್ಟು ಕೃಷಿಗೆ ಯೋಗ್ಯ, ಶೇ. 37 ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು, ಶೇ. 26 ಅರಣ್ಯ, ಶೇ. 27 ಇತರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ನೆಲಗಡಲೆ, ಹತ್ತಿ, ಎಳ್ಳು, ಬತ್ತ ಮತ್ತು ದವಸ ಧಾನ್ಯಗಳು.

ಉದ್ಯಮ : ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ಮದ್ಯತಯಾರಿಕೆ ಬಟ್ಟೆಗಿರಣಿ ಸಿಮೆಂಟು ಮತ್ತು ಇಟ್ಟಿಗೆ ಉತ್ಪಾದನೆ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮಗಳು.

ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪತ್ತು : ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು, ಅಮೃತಶಿಲೆ, ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ, ತಾಮ್ರ, ನಿಕಲ್, ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಆ್ಯಂಟಿಮಾನಿ.

ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು : ಊಗಡೌಗು (ರಾಜಧಾನಿ). ಜನಸಂಖ್ಯೆ, 500000 (2002). ಬೋಬೋಡಿ ಯಾಲಸೋ.

ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು : ನಾಕಾಂಬೇ ಮತ್ತು ನಜನಾನ್. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಅಭಾವ ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯ.

ಈ ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 13,902,972. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 65 ರಷ್ಟು ಸ್ಥಳೀಯರು, ಶೇ. 25 ರಷ್ಟು ಮುಸ್ಲಿಮರು ಮತ್ತು ಶೇ. 10 ರಷ್ಟು ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರು. ಇಲ್ಲಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಭಾಷೆ ಫ್ರೆಂಚ್, ಶೇ. 78 ರಷ್ಟು ಸಾಕ್ಷರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ದೇಶ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳ ಆಮದಿನ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದರ ಶೇ. 3, ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ ದರ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ ಶೇ. 45.62 ಹಾಗೂ ಮರಣ ದರ ಶೇ. 15.6. ವಯೋಮಾನದ ಅನುಸಾರ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ 14 ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟವರು ಶೇ. 48 ರಷ್ಟು, 15 ರಿಂದ 64 ವರ್ಷ ವಯೋಮಾನದವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 50.7 ಹಾಗೂ 65 ವರ್ಷ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 2.5 ರಷ್ಟು.

ಈ ರಾಷ್ಟ್ರ ಸು. 12,506 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾದ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕ, 622 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾದ ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಸು. 34 ಸಾರಿಗೆ ವಿಮಾನಗಳು ಸೇವೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಜನ ಜೀವನ ಹಾಗೂ ಆಡಳಿತ: ಇಲ್ಲಿನ ಜನರನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮ ಹಾಗೂ ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವವರು ಪುರಾ ನಿಗ್ರೀಷಿಯೊ ಆದಿವಾಸಿ ಜನ. ಇವರು ವಿರಳ ವಸ್ತ್ರಧಾರಿಗಳು. ಈ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು ಬೇಸಾಯ, ಬೇಟೆ ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿ ಕುಲಾಡಳಿತಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಲ್ಲ. ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿನ ಜನ ಸೂಡಾನ್ ಮಾದರಿಯ ತುಂಬುಡುಪು ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಊಳಿಗಮಾನ್ಯ ರೀತಿಯ ಹಲವಾರು ಆಡಳಿತವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳುಂಟು.

ಇವರಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯ ಜನ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಆರಾಧಕರು. ಈಚೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮುಸ್ಲಿಮರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಹಲವು ವೋಲ್ಟಾಯಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುವ ಇಲ್ಲಿನ ಜನರ ಅಧಿಕೃತ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಭಾಷೆ ಫ್ರೆಂಚ್.

ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಇಲ್ಲಿರುವವರು ಬಹುತೇಕ ರೈತಜನ, ವ್ಯವಸಾಯ ಪಶುಪಾಲನೆಗಳು ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ. ಆದರೆ ಒಟ್ಟು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯವಾಗುತ್ತಿರುವ ಭಾಗ 6% ಮಾತ್ರ. ಜನಸಂದಣಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜೋಳ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಸಾರ್ಗಂ, ಬತ್ತ ಮುಂತಾದ ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ನೆಲಗಡಲೆ, ಮರಬೆಣ್ಣೆ, ಹತ್ತಿ ಮುಂತಾದ ನಿರ್ಯಾತ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ನೆಲ ಮೀಸಲಿಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಉತ್ತಮ ವ್ಯವಸಾಯ, ನೆಲದ ನಗ್ನೀಕರಣದ ತಡೆ, ನದಿಕಟ್ಟೆ ರಚನೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಪಶುಪಾಲನೆಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಿದೆ. ನದಿ ಮೀನುಗಳೂ ವನಗಳ ಸಂಪತ್ತೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

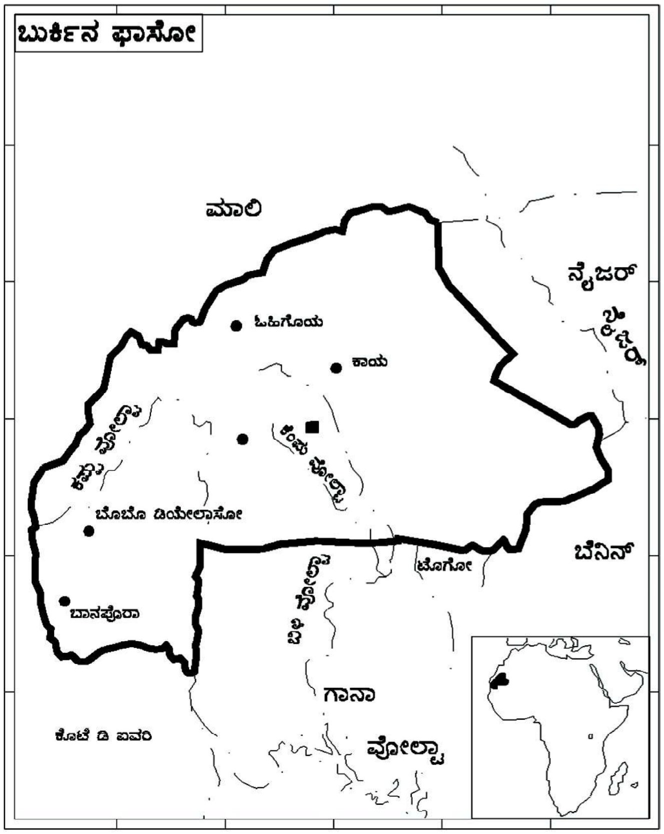

ಚಿನ್ನ, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆಯಾದರೂ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಾಗ್ರಿ ಹಾಗೂ ಶಕ್ತಿಯ ಅಭಾವದಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕಡಿಮೆ. ವಾಗಡೂಗೂವಿನ ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣ, ಬೋಬೋ ಡೈಯೂಲಾಸೊವಿನ ಎಣ್ಣೆ ಗಿರಣಿ, ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಹತ್ತಿ ಹಿಂಜುವ ಉದ್ಯಮ ಇವು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. 1963 ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಈ ದೇಶ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಯ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿದೆ.

ಈ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮುದ್ರ ತೀರವಿಲ್ಲ. ಅಂತರ್‌ದೇಶೀಯ ಭೂಮಾರ್ಗಗಳು ಈ ರಾಜ್ಯದ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ವಿದೇಶೀ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುವುದು ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಐವರಿ ಕೋಸ್ಟ್ ಮೂಲಕ. ವಾಗಡೂಗೂ ಹಾಗೂ ಬೋಬೋ ಡೈಯೂಲಾಸೊ ಮುಖ್ಯವಾದ ರಸ್ತೆ ರೈಲು ಹಾಗೂ ವಿಮಾನ ಮಾರ್ಗಗಳ ಸಂಧಿ ಸ್ಥಾನಗಳು. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಬುಷ್‌ಮನ್: ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಒಂದು ಆದಿವಾಸಿ ಜನಾಂಗ. ಇವರು ಶಾರೀರಿಕ ಮತ್ತು ಭಾಷಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಟನ್‌ಟಾಟ್ ಜನರನ್ನು ತುಂಬ ಹೋಲುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಇವೆರಡೂ ಜನರನ್ನು ಖೋಯ್ಸನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇಂದು ಬುಷ್‌ಮನ್‌ರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 55,000 ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಬೆಚುವನ್ ಲ್ಯಾಂಡ್, ನೈಋತ್ಯ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಅಂಗೋಲಗಳ ಶುಷ್ಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಹೋಗಿರುವ ಈ ಜನಾಂಗ ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಮಾನವ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯ ಶಿಲಾಯುಗದ ಬಾಸ್ಕೊಪಾಯ್ಡ್ ಪೂರ್ವಜರಿಂದ ಬುಷ್‌ಮನ್ನರು ಉಗಮಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಭಾಷಿಕವಾಗಿ ಈ ಜನರನ್ನು ಉತ್ತರ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಬುಷ್ ಮನ್ನರೆಂದು ಮೂರು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ; ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಗುಂಪು ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಶಿಸಿಹೋಗಿದೆ. ಉಳಿದೆರಡು ಗುಂಪುಗಳು ಬಂಟು ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿಯನ್

ಜನರೊಡನೆ ಉಂಟಾದ ಸಂಬಂಧ ಸಂಪರ್ಕಗಳಿಂದಾಗಿ ತಮ್ಮ ಅಲೆಮಾರಿ ಸ್ವಭಾವ ಬಿಟ್ಟು ನೆಲೆನಿಂತಿವೆ. ಹಾಟನ್‌ಟಾಟ್ ಜನರನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಬುಷ್‌ಮನ್ನರನ್ನು ಮೊದಲ ನೋಟದಲ್ಲಿಯೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಸಣ್ಣ ಆಕೃತಿ, ಸುರುಳಿ ಸಿಂಬಿ ಕೂದಲಿನ ಸಣ್ಣತಲೆ, ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರವನ್ನು ಹೋಲುವ ಮುಖ, ಚಪ್ಪಟೆಮೂಗು, ತುಸು ಓರೆಯಾದ ಕಣ್ಣು, ಪುಟ್ಟ ಅಂಗೈ ಅಂಗಾಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಜನರು ಹಳದಿ ಅಥವಾ ಹಳದಿಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಆರೋಗ್ಯವಂತ ದೃಢಕಾಯರು.

ಬುಷ್‌ಮನ್ ದಂಪತಿಗಳು

ಈಗ ಕಲಹರಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೆ ಅಪ್ಪಟ ಬುಷ್ ಮನ್ನರು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತಾರೆ. ಕಳೆದ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇವರು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಪ್ರವಾಸಿಗರ ವೃತ್ತಾಂತಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಬುಷ್ ಮನ್ನರ ಜೀವನ ವಿಧಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಈ ವೃತ್ತಾಂತಗಳು ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಬುಷ್‌ಮನ್ನರ ಭೌತಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅತ್ಯಂತ ಸರಳವಾದುದ್ದು. ಮೂವತ್ತರಿಂದ ನೂರರವರೆಗೆ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಬೇಟೆ ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಾಸಿಸುವ ಈ ಜನರಿಗೆ ಆಯಾ ಗುಂಪಿನ ಹಿರಿಯ ಅನುಭವಿಯ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸ್ವಭಾವ ಇವರಿಗೆ ಸುಪರಿಚಿತ. ದನಕರುಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೆ ಇವರಿಗೂ ರೈತಾಪಿವರ್ಗದ ಜನರಿಗೂ ತಿಕ್ಕಾಟ ಉಂಟಾಯಿತು; ಪರಿಣಾಮವಾಗಿಯೆ ಬುಷ್‌ಮನ್ನರು ಪಲಾಯನ ಮಾಡುತ್ತ ಕಲಹರಿ ಮರುಭೂಮಿಯತ್ತ ಸಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಆಯುಧ ಬಿಲ್ಲು ಮತ್ತು ವಿಷಪೂರಿತ ಬಾಣ. ಗಂಡಸರು ಬೇಟೆ ಮತ್ತು ಜೇನು ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರೆ ಹೆಂಗಸರು ಗೆಡ್ಡೆಗೆಣಸುಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಹಾರವೆಂಬುದಿಲ್ಲ. ಹಾವು ಹುಳು, ಹಲ್ಲಿ ಸಹ ಇವರ ಆಹಾರ; ಇರುವೆ ಮೊಟ್ಟೆ ಹೆಚ್ಚುಪ್ರಿಯ. ಇವರು ಆಡುವ ಭಾಷೆ ಹಾಟನ್‌ಟಾಟರು ಆಡುವ ಭಾಷೆಗೆ ಹತ್ತಿರವಾದುದ್ದು. ಏಕಾಕ್ಷರ ಲಿಪಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇವರ ಭಾಷೆ ಉಚ್ಚಾರಮಾಡಲು ಕಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಇದನ್ನು ಕ್ಲಿಕ್ ಲ್ಯಾಂಗ್ವೇಜ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಾಣಿಚರ್ಮ, ಮರದ ತೊಗಟೆ ಹಾಗೂ ಎಲೆಗಳಿಂದ ಇವರು ತಮ್ಮ ಉಡುಪನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಗಂಡಸರು ತೀರ ಕಡಿಮೆ ಬಟ್ಟೆ, ಹೆಂಗಸರು ಸೊಂಟದಿಂದ ಮೊಣಕಾಲಿನವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಬಟ್ಟೆ ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆ ಚಳಿ ಮತ್ತು ಹಿಮದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಟೋಪಿ ಧರಿಸುವುದುಂಟು. ಗಾಳಿ ತಡೆಯುವ ತಡಿಕೆಗಳಷ್ಟೆ ಇವರ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನ. ಹಿಂದೆ ಎಂದರೆ ಕಲಹರಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ವಲಸೆಹೋಗುವ ಮೊದಲು ಇವರ ವಸತಿ ನಿಸರ್ಗದತ್ತವಾದ ಗುಹೆ ಅಥವಾ ಕಲಾತ್ಮಕ ಗುಣದವಾಗಿದ್ದು ಗಮನಾರ್ಹವೆನಿಸಿವೆ. ಈ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರಗಳು ಉತ್ತರ ಶಿಲಾಯುಗದ ಬುಷ್‌ಮನ್ನರ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಹವ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ದಾಖಲೆ ಎನಿಸಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಟೆ ಮತ್ತು ಗೃಹ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದೃಶ್ಯಗಳಿವೆ. ಇಂದು ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬುಷ್‌ಮನ್ನರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕುರುಹುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬುಷ್‌ಮನ್ನರು ಕಾಣಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಬೂಕರೆಸ್ಟ್: ರೊಮೇನಿಯ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬಿನ ಉಪನದಿಯಾದ ಡಿಂಬವಿಟ್ಸಾನದಿಯ ಎರಡೂ ದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಇರುವ ನಗರ. ಉ.ಅ. $44^0 25'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $26^0 10'$ ನಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರ ಉದ್ಯಾನ ನಗರವೆಂದು ಹೆಸರುಗಳಿಸಿದೆ. ರಮಣೀಯ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರದಿಂದ ಹಸುರ ಸಿರಿವಂತಿಕೆಯಿಂದ ಹಾಗೂ ಸುಂದರ ಸರೋವರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಪ್ರವಾಸಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವ ವಿಶ್ರಾಂತಿಧಾಮವೂ ವಿಹಾರ ತಾಣವೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ನಗರವನ್ನು ಎಂಟು ಆಡಳಿತ ಘಟಕಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉಪನಗರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೊಳಗೊಂಡಂತೆ ಇದರ ವಿಸ್ತಾರ 605 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,351,000 (2001).

ಬೂಕರೆಸ್ಟ್ ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯೋದ್ಯಮ ಕೇಂದ್ರ. ರಾಸಾಯನಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಪೀಠೋಪಕರಣ ವಸ್ತುಗಳು, ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಸಾಬೂನು, ಲೋಹದ ವಸ್ತುಗಳು, ಕಾಗದ ಮುಂತಾದವು ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಟೆಕ್ಸ್‌ಟೈಲ್ ಉದ್ಯಮವೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಬಟ್ಟೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಹಿಟ್ಟಿನ ಗಿರಣಿ, ಮಾಂಸವನ್ನು ಡಬ್ಬಗಳಿಗೆ ತುಂಬುವ ಕೇಂದ್ರ, ಮದ್ಯ ತಯಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ ಮುಂತಾದವು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ 1864ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ದಿ ಲೈಬ್ರರಿ ಆಫ್ ದಿ ಅಕಾಡೆಮಿ ಆಫ್ ಸೋಷಿಯಲಿಸ್ಟ್ ರಿಪಬ್ಲಿಕ್ ಆಫ್ ರೊಮೇನಿಯ ಮತ್ತು ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಸ್ಟೇಟ್ ಲೈಬ್ರರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೂಲ್ಯ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ದಾಖಲೆಗಳಿವೆ. ಲಲಿತಕಲೆಗಳ ಬೀಡಾದ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ 33 ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಿವೆ. ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟೆಂಟ್ ಪಂಥಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಹಲವಾರು ಚರ್ಚುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಚಿಕ್ಕವು ಹಾಗೂ ಬಿಜ಼ಾನ್‌ಟಿಯನ್ ಶೈಲಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ನಗರದ ಪಾರ್ಕ್ ಆಫ್ ಕಲ್ಚರ್ ಅಂಡ್ ರೆಸ್ಟ್ ಉದ್ಯಾನ ಬಹು ವಿಶಾಲವಾದುದು. 23 ಆಗಸ್ಟ್ ಎಂಬ ನಗರದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಕ್ರೀಡಾರಂಗದಲ್ಲಿ ಸು. 80 ಸಾವಿರ ಜನರಿಗೆ ಸ್ಥಳಾವಕಾಶವಿದೆ. ಅಕಾಡೆಮಿ ಆಫ್ ಸೈನ್ಸ್, ರೊಮೇನಿಯನ್ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೂಕರೆಸ್ಟ್ ಹಿಸ್ಟರಿ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್, ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ಆಫ್ ಫೋಕ್ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ನಗರದ ಆಧುನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಇಂಟರ್‌ಕಾಂಟಿನೆಂಟಲ್ ಹೋಟೆಲ್ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಅತಿ ಎತ್ತರದ ಕಟ್ಟಡ. ಬೂಕರೆಸ್ಟ್ ನಗರ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ, ವಿಲಾಸಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಲಿಟಲ್ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. *

ಬೂಡಪೆಸ್ಟ್: ಹಂಗೇರಿ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ; ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ನಗರ. ಮತ್ತು ಪೆಸ್ಟ್ ಕೌಂಟಿ ಮತ್ತು ಬೂಡಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಈ ನಗರದ ಮಧ್ಯ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ನಗರ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಪೂರ್ವದಂಡೆಯ ಮೇಲಿನ ಪೆಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿನ ಬೂಡ ನಗರಗಳನ್ನು 1872ರಲ್ಲಿ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಏಕನಗರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎರಡೂ ನಗರಭಾಗಗಳಿಗೆ ನದಿಯ ಮೇಲಣ ಎರಡು ರೈಲು ಮತ್ತು ಆರು ರಸ್ತೆ ಸೇತುವೆಗಳು ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಿವೆ. ಉ.ಅ. $47^0 30'$, ಪೂ.ರೇ. $19^0 5'$ ನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಮಹಾ ನಗರದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 525 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,008,546 (2004).

ಬೃಹತ್ ಹಂಗೇರಿ ಮೈದಾನದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮಾರ್ಗಗಳ ಮೇಲೆ ಬೂಡಪೆಸ್ಟ್ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಸ್ಥಾನ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 11^0ಸೆ. ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ 28^0ಸೆ, ಇದ್ದರೆ ಜನವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ -1^0ಸೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಸರಾಸರಿ 60 ಸೆಂಮೀ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ಸುಂದರ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿರುವ ಈ ನಗರವನ್ನು ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬಿನ ರಾಣಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಆರ್ಥಿಕ ಮಹತ್ತ್ವವೊಂದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಲ್ಲ, ಇದರ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಾನ, ಸೊಗಸಾದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅವಶೇಷಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಹಗಳು, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬಿಸಿನೀರಿನ ಊಟೆಗಳು, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸುಗಮ್ಯತೆ ಎಲ್ಲವೂ ಬೆಸುಗೆಗೊಂಡು ಈ ಮಹಾನಗರ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಿಂದೀಚೆಗೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಾಯು ಯಂತ್ರಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬಳಕೆಯುಳ್ಳವು. ಹಂಗೇರಿಯ ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬೂಡಪೆಸ್ಟ್‌ಗೆ ಮಹತ್ತ್ವದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ನಗರ ಪ್ರಮುಖ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲು ದಾರಿಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಯ ಜಲಮಾರ್ಗ ಅದರ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಸ್ಥಾನದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿದ್ದು ರೈಲ್ವೆ ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ. ಬಸ್ ಮತ್ತು ಟ್ರಾಲಿ ಬಸ್ಸುಗಳು ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ.

ಬೂಡಪೆಸ್ಟ್ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮತ್ತು ಕಲಾ ಕೇಂದ್ರವೂ ಆಗಿದೆ. ದಿ ಹಂಗೇರಿಯನ್ ಅಕಾಡೆಮಿ ಆಫ್ ಸೈನ್ಸಸ್ ಇಲ್ಲಿದ್ದು ಅದರ ಎಲ್ಲ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳು ಇಲ್ಲಿಯೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ನಾಟಕ ಗೃಹಗಳು, ಗಾನಗೋಷ್ಠಿ ಸಭಾಂಗಣಗಳು ಇವೆ. ಹಂಗೇರಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬೂಡಪೆಸ್ಟ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಆಧುನಿಕ ನಗರ ಸೌಕರ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಇರುವ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ರಾಜರ ಕೋಟೆ, ಅನೇಕ ಅರಮನೆಗಳೂ, ಚರ್ಚುಗಳೂ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಮಹೋನ್ನತ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಇವೆ. (ಜಿ.ಕೆಯು.)

ಬೆಂಗಳೂರು: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ, ಬೃಹತ್ ನಗರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮತ್ತು ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ (ಬೆಂಗಳೂರು ದಕ್ಷಿಣ, ಬೆಂಗಳೂರು ಉತ್ತರ) ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6523110.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಉತ್ತರ, ಬೆಂಗಳೂರು ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಆನೇಕಲ್ಲು ಎಂಬುದಾಗಿ ಮೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿವೆ.

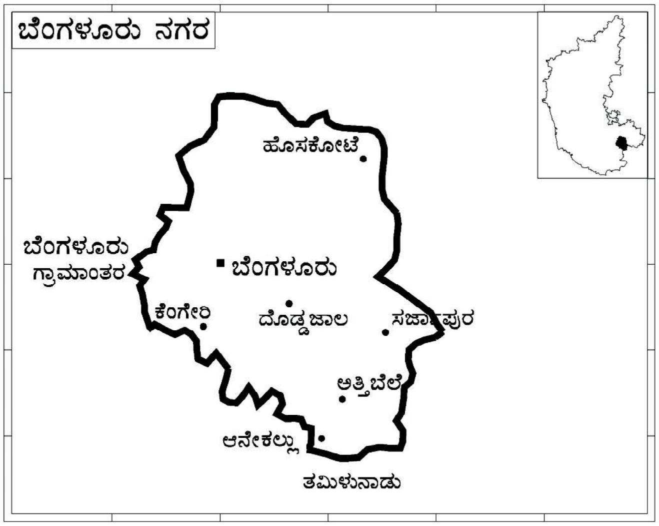

ಆನೇಕಲ್ಲು ತಾಲೂಕು: ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲೂಕು ಮತ್ತು ತಾಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 298,961. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 53518 ಹೆ.

ಈ ತಾಲೂಕು ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 67 ಸೆಂಮೀ. ಚನ್ನಕೇಶವ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಉಗಮವಾಗಿ ಈ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿ ಪಿನಾಕಿನಿ. ಇದು ಒಂದು ಸಣ್ಣ ನದಿಯಾಗಿದ್ದು ನೀರಾವರಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ತಾಲ್ಲೂಕು ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದು, ಖುಷ್ಕಿ ಬೇಸಾಯ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ರಾಗಿ. ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿಯ ಶೇ. 50 ರಲ್ಲಿ ರಾಗಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇತರೆ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಬತ್ತ, ತೊಗರಿ, ಹುರುಳಿ, ಹಲಸಂದೆ, ಅವರೆ, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳು.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ ಆನೇಕಲ್ಲು. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 33160.

ಬೆಂಗಳೂರು ಉತ್ತರ ತಾಲ್ಲೂಕು: ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ಸಭಾ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಭಾಗ ಹಾಗೂ ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಬಿಇಎಲ್, ದೇವರಜೀವನಹಳ್ಳಿ, ಎಚ್.ಎಂ.ಟಿ., ಜಾಲಹಳ್ಳಿ, ಕಾಡುಗೊಂಡನಹಳ್ಳಿ ಈ ಉಪನಗರಗಳನ್ನೂ ಯಲಹಂಕ ಪಟ್ಟಣವನ್ನೂ 173 ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 487 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ 340.1 ಚ.ಕಿಮೀ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶ. ಉಳಿದದ್ದು ನಗರ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಪ್ರದೇಶ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಹುಭಾಗ ವಿಶಾಲಬಯಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಣಶಿಲೆಯ ಗುಡ್ಡಗಳಿವೆ. ಯಲಹಂಕದಿಂದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ದೊಡ್ಡಬೆಟ್ಟಹಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರಿನ ವೈಯಾಲಿಕಾವಲ್ ದಿಣ್ಣೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಎತ್ತರದ ಭಾಗಗಳು. ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಿಂದ ಬರುವ ಅರ್ಕಾವತಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಹೆಸರಘಟ್ಟ ಜಲಾಶಯಕ್ಕೆ ನೀರುಣಿಸಿ ಮುಂದೆ ಹರಿದು ನೆಲಮಂಗಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನೆಡೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಗವಿಪುರದ ಬಳಿ ಹುಟ್ಟುವ ವೃಷಭಾವತಿ ತೊರೆ ದಕ್ಷಿಣದತ್ತ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಹುಭಾಗ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ರಾಗಿ, ತರಕಾರಿ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ವ್ಯವಸಾಯ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ನಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಹೊರಡುವ ಮುಖ್ಯ ರೈಲು ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗಗಳು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸಿ ಸಾಗುತ್ತವೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು ಮಹಾನಗರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಯಲಹಂಕ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣ ಈಗ ಉಪನಗರವಾಗಿದೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳವಾದ ಈ ಊರು ಈಗ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆಲಮಂಗಲದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 10 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಹೆಸರಘಟ್ಟ ಅಲ್ಲಿನ ಜಲಾಶಯ ಮತ್ತು ಸುಂದರ ಸನ್ನಿವೇಶದಿಂದ ವಿಹಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ದೂರ್ವಾಸಮುನಿ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆನ್ನಲಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ಆ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂಭಾಗ ವಿಜಯನಗರದ ಅಚ್ಯುತರಾಯ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದು. ನೆಲಮಂಗಲಕ್ಕೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ 13 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಐಗಂಡಪುರ ಸಹ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳ. ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆಲಮಂಗಲದಿಂದ 14 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕೊಡಿಗೆ ತಿರುಮಲಾಪುರದ ಆಶುರ್‌ಖಾನದಲ್ಲಿ ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದವೆನ್ನಲಾದ ಲೋಹದ ಮೂರು ಪಂಜಾಗಳಿವೆ. ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಪತನಾನಂತರ ಅವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ತರಲಾಯಿತಂತೆ.

ಕೆಂಪೆಗೌಡರ ಪ್ರತಿಮೆ

ಬೆಂಗಳೂರು ದಕ್ಷಿಣ ತಾಲ್ಲೂಕು: ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಚಿನ ಭಾಗ. ಎಚ್.ಎ.ಎಲ್. ಮತ್ತು ಐಟಿಐ ಉಪನಗರಗಳನ್ನೂ 218 ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 539.4 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ 509 ಚ.ಕಿಮೀ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶ. ಉಳಿದದ್ದು ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮತ್ತು ನಗರ ಪ್ರದೇಶ.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಣಶಿಲೆಯ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳು ಇವೆ. ಉಳಿದ ಭಾಗ ಬಯಲು. ವೃಷಭಾವತಿ ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದ ಗವಿಪುರದೆಡೆಯಿಂದ ಬಂದು ಕೆಂಗೇರಿ ಮುಖಾಂತರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪುಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿ ಇದೆ. ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 92 ಸೆಂಮೀ. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕೆರೆಗಳಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಇದೆ. ರಾಗಿ, ತರಕಾರಿ, ಹಣ್ಣು, ಹೂವುಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ನಗರ ಭಾಗಗಳ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಮೈಸೂರು, ಚೆನ್ನೈ, ಸೇಲಂಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಮತ್ತು ಚೆನ್ನೈ, ಸರ್ಜಾಪುರ, ಹೊಸೂರು, ಕನಕಪುರ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹೋಗುವ ರಸ್ತೆಗಳು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತವೆ.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 13 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬೇಗೂರು ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಥಳ. ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ವಸಂತಪುರದಲ್ಲಿ ವಸಂತ ವಲ್ಲಭರಾಯಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಇದು ಮಾಂಡವ್ಯ ಮುನಿಯಿಂದ ಆರಾಧಿತವಾದುದೆಂದು ಸ್ಥಳ

ಪುರಾಣ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎಂಟು ತೀರ್ಥಗಳಿವೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ವಿವಾಹ ಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಶುಭವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿರುವ ಅಗರ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೂ ಇದ್ದವೆಂದು ಹೇಳುವ ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳಿವೆ. ಈ ಗ್ರಾಮ ಆನಂದರಾಮಾಯಣವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ತಿಮ್ಮಕವಿಯ (18ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಜನ್ಮಸ್ಥಳ. ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ಮೈಸೂರು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಂಗೇರಿ ಉಪನಗರ ವ್ಯಾಪಾರ ಸ್ಥಳ; 1873ರ ತನಕ ಇದು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಗ್ರಾಮ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ತಂಗುದಾಣವಾಗಬಾರದೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಇದನ್ನು ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನ್ ಒಮ್ಮೆ ಹಾಳುಗೆಡವಿದ್ದ. ಇಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಮಿತಿಯ ಒಂದು ವಿದ್ಯಾಪೀಠ, ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಲನಚಿತ್ರ ಸ್ಟುಡಿಯೋ ಮತ್ತು ಕೆಂಗೇರಿಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸು. ಒಂದೂವರೆ ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಯುರ್ವೇದ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ ಇವೆ. ಎಚ್.ಎ.ಎಲ್. ನಿಂದ 8 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಳ್ಳಂದೂರಿನಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾ ಸಮಾಧಿಗಳು ಇವೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಈ ಹೆಸರಿನ ಜಿಲ್ಲಾ ಹಾಗೂ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ತಾಣದಲ್ಲಿ, ದಕ್ಷಿಣಪಿನಾಕಿನಿ ಮತ್ತು ಅರ್ಕಾವತಿ ನದೀ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಏಣುಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ (ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು.930 ಮೀ) ಮೈಸೂರಿನ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 138 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಕೆಜಿಎಫ್‌ನ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 96 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ತುಮಕೂರಿನ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 70 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಇದೆ.

12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ, ಹೊಯ್ಸಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಇಮ್ಮಡಿ ವೀರ ಬಲ್ಲಾಳ ಒಮ್ಮೆ ಬೇಟೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ಒಂದು ಒಂಟಿ ಗುಡಿಸಲನ್ನು ತಲುಪಿದ. ಅಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಮುದುಕಿ ರಾಜನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಂದಕಾಳನ್ನು, ನೀರನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸತ್ಕರಿಸಿ ಆತನ ಬಳಲಿಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಳು. ಈ ಆತಿಥ್ಯದಿಂದ ಹರ್ಷಿತನಾದ ರಾಜ ಆ ಮುದುಕಿಯ ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಊರನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಂದಕಾಳೂರೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟ. ಮುಂದೆ ಅದು ಬೆಂಗಳೂರಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು ಎಂಬುದು ಸ್ಥಳದ ಐತಿಹ್ಯ.

16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಯಲಹಂಕನಾಡಿನ ಪಾಳೆಯಗಾರನಾಗಿದ್ದ ಕೆಂಪೇಗೌಡ ಬೇಟೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ಒಂದು ಮೊಲ ಬೇಟೆನಾಯಿಯ ಮೇಲೆ ತಿರುಗಿಬಿದ್ದದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಆ ಸ್ಥಳ ಗಂಡುಭೂಮಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಅದರ ಸುತ್ತ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಮುಂದೆ ಕೆಂಪೇಗೌಡ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಯಲಹಂಕದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣನಾದನೆಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಐತಿಹ್ಯ.

ವಿಧಾನ ಸೌಧ

ಇಂದಿನ ಬೆಂಗಳೂರು ಬೃಹನ್ನಗರ. ನಗರಸಭಾ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನಲ್ಲದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತಿರುವ ನಗರಾಭಿವೃದ್ಧಿ ವಿಶ್ವಸ್ಥ ಮಂಡಲಿ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹಾಗೂ ದೇವರಜೀವನಹಳ್ಳಿ, ಬಿಇಎಲ್, ಎಚ್.ಎ.ಎಲ್., ಎಚ್.ಎಂ.ಟಿ., ಐಟಿಐ, ಜಾಲಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಕಾಡಗೊಂಡನಹಳ್ಳಿ ಈ ಉಪನಗರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ನಗರದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 531 ಚ.ಕಿಮೀ (2001). ಜನಸಂಖ್ಯೆ 56,86,844 (2001). ಭಾರತದ ಬೃಹನ್ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಆರನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ.

ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ರಾಜಭವನ, ಶಾಸನಸಭಾ ಭವನ ಮತ್ತು ಕಚೇರಿ, ಸಚಿವಾಲಯ, ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರದ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲ ಇಲಾಖೆಗಳ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಚೇರಿಗಳು, ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ, ರಾಜ್ಯ ಲೋಕಸೇವಾ ಆಯೋಗದ ಕಚೇರಿ, ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ, ವ್ಯವಸಾಯೋದ್ಯಮ, ಚಲನಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮ, ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮ, ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆ, ಹಣಕಾಸು, ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಮೊದಲಾದ ಮಂಡಲಿಗಳ ಮುಖ್ಯ ಕಚೇರಿಗಳು ಇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ರಕ್ಷಣಾಪಡೆಯ ಸಬ್ ಏರಿಯಾ ಘಟಕದ ಕೇಂದ್ರ, ವಿಮಾನದಳದ ಉಪಕೇಂದ್ರ, ಅಕೌಂಟೆಂಟ್ ಜನರಲ್‌ರವರ ಕಚೇರಿ, ರಿಸರ್ವ್ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಶಾಖೆ ಹಾಗೂ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಪುರಾತತ್ತ್ವ, ಪರಮಾಣುಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಜನ ಗಣತಿ, ತನಿಖೆ, ಗುಪ್ತಚಾರ, ನಾಗರಿಕ ವಿಮಾನ, ಹವಾ ಮತ್ತು ಎನ್‌ಸಿಸಿ ನಿರ್ದೇಶನ, ಆದಾಯ ತೆರಿಗೆ, ವಾರ್ತಾ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಾರ, ದಕ್ಷಿಣ ರೈಲ್ವೆ, ಭೂಗರ್ಭವಿಜ್ಞಾನ, ಸರ್ವೆ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ, ಅಂಚೆ ಮತ್ತು ತಂತಿ ಈ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕಚೇರಿಗಳೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉಳಿತಾಯ ಯೋಜನಾ ಸಂಸ್ಥೆ, ಕಾಫಿ ಬೋರ್ಡಿನ ಮುಖ್ಯ ಆಡಳಿತ ಕಚೇರಿ, ಲೈಫ್ ಇನ್ಸೂರೆನ್ಸ್ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯ, ರೇಷ್ಮೆ ಮಂಡಲಿ, ವ್ಯವಸಾಯ ಪುನರ್ಧನ ಹೂಡಿಕೆ ಸಂಸ್ಥೆ, ವ್ಯವಸಾಯೋದ್ಯಮ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಲಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಶಾಖಾ ಕಚೇರಿಗಳೂ ಸಹ ಇಲ್ಲಿವೆ.

ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಮುಖ ಔದ್ಯಮಿಕ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ವಿವಿಧ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಘಟಕಗಳಿದ್ದು ಲಕ್ಷಾಂತರ ಮಂದಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಒದಗಿಸಿವೆ. ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ವತಿಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಹಿಂದುಸ್ತಾನ್ ಮೆಷಿನ್ ಟೂಲ್ಸ್ (ಎಚ್.ಎಂ.ಟಿ.), ಹಿಂದೂಸ್ತಾನ್ ಏರ್‌ಕ್ರಾಫ್ಟ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್ (ಎಚ್.ಎ.ಎಲ್.), ಇಂಡಿಯನ್ ಟೆಲಿಫೋನ್ ಇಂಡಸ್ಟ್ರೀಸ್ (ಐಟಿಐ), ಭಾರತ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್ (ಬಿಇಎಲ್) ಪ್ರಮುಖವಾದುವು. ಅಲ್ಲದೆ ರೇಡಿಯೋ ಅಂಡ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕಲ್ ಮ್ಯಾನುಫ್ಯಾಕ್ಚರಿಂಗ್ ಕಂಪನಿ (ಈಗ ಭಾರತ್ ಹೆವಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕಲ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಭಾಗ) ಮತ್ತು ಭಾರತ್ ಅರ್ತ್‌ಮೂವರ್ಸ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್‌ನ ಒಂದು ಘಟಕ ಸಹ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಗೌರ್ನಮೆಂಟ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟರಿ ಮತ್ತು ನ್ಯೂ ಗೌರ್ನಮೆಂಟ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟರಿ, ಮೈಸೂರ್ ಪೋರ್ಸೆಲಿನ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್, ಗೌರ್ನಮೆಂಟ್ ಸೋಪ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟರಿ ಇವು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ವತಿಯಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಬೃಹತ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಇಲ್ಲಿಯ ಸರ್ಕಾರಿ ಡೈರಿ ಸಹ ಬೃಹತ್ ಉದ್ಯಮ. ಸರ್ಕಾರಿ ಮುದ್ರಣಾಲಯ ರಾಜ್ಯದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಮುದ್ರಣಾಲಯ. ಖಾಸಗಿ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿರುವ ಬೃಹತ್ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಉಲ್ಲನ್ ಕಾಟನ್ ಮತ್ತು ಸಿಲ್ಕ್ ಕಂಪನಿ, ರಾಜಾ ಮತ್ತು ಮಿನರ್ವ–ಈ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟರಿ, ಮೋಟಾರ್ ಇಂಡಸ್ಟ್ರೀಸ್ ಕಂಪನಿ (ಮೈಕೊ), ಹೆಗ್ಗಡೆ ಅಂಡ್ ಗೋಲೆ ಗಡಿಯಾರ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಅಗರಬತ್ತಿ, ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಯಂತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಗಾಜು ಮತ್ತು ಗಾಜಿನ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಇಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಪೋರ್ಸೆಲಿನ್ ವಸ್ತುಗಳು, ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಕುಕ್ಕರ್ ಮುಂತಾದ ಗೃಹೋಪಯೋಗಿ ಸಲಕರಣೆಗಳು, ಸಿದ್ಧ ಉಡುಪುಗಳು, ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳು, ಉಕ್ಕು, ಔಷಧಗಳು, ಸಿದ್ಧ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಮದ್ಯಪಾನೀಯಗಳು, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಸ್ಟೇನ್‌ಲೆಸ್ ಸ್ಟೀಲ್ ವಸ್ತುಗಳು, ಪ್ಲೈವುಡ್ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಮತ್ತು ಹಿಟ್ಟು, ರವೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ, ಮುದ್ರಣ ಪ್ರಕಾಶನ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿರುವ ಹಲವಾರು ಉದ್ಯಮಗಳು ಈ ನಗರದಲ್ಲಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲೂ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೋಳಿಸಾಕಣೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯಮವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ಸಾಫ್ಟ್‌ವೇರ್ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿ ಭಾರತದ ಸಿಲಿಕಾನ್ ವ್ಯಾಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಈಗ ಸಾವಿರಾರು ಸಾಫ್ಟ್‌ವೇರ್ ಕಂಪನಿಗಳೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಸಾಫ್ಟ್‌ವೇರ್ ಉತ್ಪನ್ನದ ಬಹುಪಾಲು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲೇ ಆಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಉದ್ಯಮ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಮಂದಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಒದಗಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ದೇಶಕ್ಕೆ ರಫ್ತಿನ ಮೂಲಕ ಸಾವಿರಾರು ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಯ ವಿದೇಶಿ ಹಣವನ್ನು ತರುತ್ತಿದೆ. ಇನ್‌ಫೋಸಿಸ್, ವಿಪ್ರೊ, ಹೆಚ್‌ಸಿ, ಐಬಿಎಮ್ ಮುಂತಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ.

ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಬೃಹತ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಲೇತ್ ಮೊದಲಾದ ಯಂತ್ರಗಳು, ವಿಮಾನಗಳು ಮತ್ತು ವಿಮಾನ ಸಲಕರಣೆಗಳು, ರೈಲ್ವೆಗಾಡಿಗಳು, ಟೆಲಿಫೋನ್ ಉಪಕರಣಗಳು, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಉಪಕರಣಗಳು, ಗಡಿಯಾರಗಳು ಮುಂತಾದವು ಹಾಗೂ ಅಗರಬತ್ತಿ ಮೊದಲಾದವಕ್ಕೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬೇಡಿಕೆ ಇದ್ದು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಮಾರಾಟ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಕೈಗಾರಿಕೋತ್ಪನ್ನಗಳು, ಮಾದಕ ಪಾನೀಯಗಳು ಮೊದಲಾದವು ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಾರವಾಗುತ್ತವೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ವಾಣಿಜ್ಯ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿರುವ ಅನೇಕ ವ್ಯಾಪಾರಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇಲ್ಲಿರುವುವಲ್ಲದೆ, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಾಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳ ಅನೇಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳೀಯ ಅಥವಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಾರದ ಕೋಠಿಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿವೆ.

ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಉದ್ಯಮಗಳಿಗೆ ಪೋಷಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಫೈನಾನ್ಸಿಯಲ್ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್, ಇಂಡಸ್ಟ್ರೀಯಲ್ ಫೈನಾನ್ಸಿಯಲ್ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್, ಸ್ಮಾಲ್ ಇಂಡಸ್ಟ್ರೀಸ್ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್, ಅಪೆಕ್ಸ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಮೊದಲಾದ ಹಣಕಾಸು ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಶಾಖೆಗಳೂ ಇವೆ. ಸ್ಟೇಟ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಆಫ್ ಮೈಸೂರು, ಕೆನರಾ ಬ್ಯಾಂಕ್, ವಿಜಯ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಮತ್ತು ವೈಶ್ಯಾ ಬ್ಯಾಂಕ್–ಇವುಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಕಚೇರಿಗಳು ಇರುವುದೂ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲೇ; ಅಲ್ಲದೆ ಸ್ಟಾಕ್ ಎಕ್ಸ್‌ಚೇಂಜ್, ಕರ್ನಾಟಕ ಛೇಂಬರ್ಸ್ ಆಫ್ ಕಾಮರ್ಸ್ ಮೊದಲಾದವೂ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮತ್ತು ನಗರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ವ್ಯಾಪಾರ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗಾಗಿ ಅನೇಕ ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರದ ಮಳಿಗೆಗಳು, ರೆಗ್ಯುಲೇಟೆಡ್ ಮಾರ್ಕೆಟ್ ಮೊದಲಾದವೂ ಇವೆ.

ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಇದರ ಸನ್ನಿವೇಶವೂ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಎರಡೂ ಕರಾವಳಿಗಳಿಂದ ಸುಮಾರು ಸಮದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರ ಉತ್ತಮ ಸಂಪರ್ಕಜಾಲ ಹೊಂದಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ನಾಗರಿಕ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂಬಯಿ, ದೆಹಲಿ, ಚೆನ್ನೈ, ಹೈದರಾಬಾದ್, ಮಂಗಳೂರು, ಕೊಚ್ಚಿ ಮೊದಲಾದೆಡೆಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕ ಇದೆ. ಈಚೆಗೆ ಬೆಂಗಳೂರು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ನಗರದಿಂದ 35 ಕಿಮೀ ಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿ ದೇವನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಾರಂಭ ಮಾಡಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಚೆನ್ನೈ, ಗುಂತಕಲ್ಲು, ಅರಸೀಕೆರೆ, ಮೈಸೂರು, ಸೇಲಂ ಮತ್ತು ಬಂಗಾರಪೇಟೆಗಳಿಗೆ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಚೆನ್ನೈ, ಮುಂಬಯಿ, ಹೈದರಾಬಾದ್, ನೀಲಗಿರಿ, ಸೇಲಂಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ರಸ್ತೆಮಾರ್ಗಗಳು ಇರುವುದಲ್ಲದೆ, ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳಗಳು ಹಾಗೂ ಚೆನ್ನೈ, ತಿರುಪತಿ, ತಿರುಚಿರಾಪಳ್ಳಿ, ಮದುರೈ, ಕೊಯಮತ್ತೂರು, ಕಲ್ಲಿಕೋಟೆ, ಪಣಜಿ, ಮುಂಬಯಿ, ಹೈದರಾಬಾದ್ ಮೊದಲಾದೆಡೆಗಳಿಗೆ ನೇರ ಬಸ್ ಸಂಪರ್ಕ ಕೂಡ ಇದೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವಾಣಿ ಕೇಂದ್ರ, ದೂರದರ್ಶನ ಕೇಂದ್ರ ಪ್ರಧಾನ ಅಂಚೆಕಛೇರಿ, ಹಲವು ಶಾಖಾ ಕಚೇರಿಗಳು, ದೂರವಾಣಿ ಕೇಂದ್ರ ಇವೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು ಅರಮನೆ

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಪೂರೈಕೆಗಾಗಿ ನಗರಸಭೆಯಲ್ಲದೆ ನಗರಾಭಿವೃದ್ಧಿ ವಿಶ್ವಸ್ಥಮಂಡಲಿ, ಬೆಂಗಳೂರು ಜಲಮಂಡಲಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಇವೆ. ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹೆಸರುಘಟ್ಟ ಮತ್ತು ತಿಪ್ಪಗೊಂಡನಹಳ್ಳಿ ಕೆರೆಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯಿಂದ ನೀರು ಸರಬರಾಜು ಮಾಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ.

ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಮತ್ತು ಬೌರಿಂಗ್ ನಗರದ ದೊಡ್ಡ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು. ಇವು ಅಲ್ಲದೆ ನಗರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಿವೆ. ಆರೋಗ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಔಷಧಾಲಯಗಳು, ಹೆರಿಗೆ ಮತ್ತು ಶಿಶುಕಲ್ಯಾಣಕೇಂದ್ರಗಳು, ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಮಕ್ಕಳ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು, ಕ್ಷಯರೋಗ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು, ಹೃದ್ರೋಗ, ಮಿದುಳು ರೋಗಗಳ ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಕ್ಯಾನ್ಸರ್ ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಕುಷ್ಠರೋಗ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅನೇಕ ಖಾಸಗಿ ಔಷಧಾಲಯಗಳೂ ಶುಶ್ರೂಷಾ ಗೃಹಗಳೂ ಇವೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲದೆ ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಸೈನ್ಸ್, ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಮ್ಯಾನೇಜ್‌ಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯನ್ ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಆಫ್ ಅಗ್ರಿಕಲ್ಚರಲ್ ರಿಸರ್ಚ್ ವತಿಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಆಡುಗೋಡಿ ಕ್ಷೀರೋದ್ಯಮ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ ಮುಂತಾದವುಗಳಿವೆ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನದ ಹಲವು ವಿಭಾಗಗಳ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಗೃಹ ವಿಜ್ಞಾನ, ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಶಿಕ್ಷಣ ತರಬೇತಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ, ದೈಹಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ಆಯುರ್ವೇದ, ಹೋಮಿಯೋಪತಿ, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಮತ್ತು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮುಂತಾದ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇವೆ. ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜು ಈ ನಗರದ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಕಾಲೇಜು (1858). ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್ ಕಾಲೇಜುಗಳು, ಕೈಗಾರಿಕಾ ತರಬೇತಿ ಸಂಸ್ಥೆ, ಕಸಬು ತರಬೇತಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಕಚೇರಿ ವಿಧಾನ ತರಬೇತಿ ಸಂಸ್ಥೆ, ಸಹಕಾರ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರ, ಬೆರಳಚ್ಚು ಮತ್ತು ಶೀಘ್ರಲಿಪಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಪ್ರೌಢ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳೂ ಕೇಂದ್ರಿಯ ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ನ್ಯಾಷನಲ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಮೆಂಟಲ್ ಹೆಲ್ತ್ ಅಂಡ್ ನ್ಯೂರೊ ಸೈನ್ಸಸ್ ಇವು ಉನ್ನತ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಆಗಿವೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಸಿ.ವಿ.ರಾಮನ್ ರಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ರಾಮನ್ ರಿಸರ್ಚ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಭೌತ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಮಟ್ಟದ ಸಂಶೋಧನಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿದೆ. ಬೃಹತ್ ಸಂಶೋಧನಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಏರೋನಾಟಿಕಲ್ ಲ್ಯಾಬೊರೇಟರಿ, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕಲ್ ಅಂಡ್ ರೇಡಾರ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಎಸ್ಟಾಬ್ಲಿಷ್‌ಮೆಂಟ್, ಏರೋನಾಟಿಕಲ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಎಸ್ಟಾಬ್ಲಿಷ್‌ಮೆಂಟ್, ಫಾರೆಸ್ಟ್ ರಿಸರ್ಚ್ ಲ್ಯಾಬೊರೇಟರಿ, ಇಂಡಿಯನ್ ವೆಟರನರಿ ರಿಸರ್ಚ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್, ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಹಾರ್ಟಿಕಲ್ಚರಲ್ ರಿಸರ್ಚ್, ನ್ಯಾಷನಲ್ ಟ್ಯೂಬರ್ ಕ್ಯುಲಾಸಿಸ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್, ವೈರಸ್ ರಿಸರ್ಚ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟಿನ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕೇಂದ್ರ, ಟೆಲಿಕಮ್ಯುನಿಕೇಷನ್ ಸರ್ವಿಸ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್, ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಮೆಡಿಸನಲ್ ಪ್ಲಾಂಟ್ಸ್ ಆರ್ಗನೈಸೇಷನ್, ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಮೆಷಿನ್ ಟೂಲ್ಸ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್, ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಬಯಾಲಾಜಿಕಲ್ ಕಂಟ್ರೋಲ್‌ನ ಶಾಖೆ, ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಸೋಷಿಯಲ್ ಅಂಡ್ ಎಕನಾಮಿಕ್ ಚೇಂಜ್ ಇವು ಪ್ರಮುಖವಾದುವು. ಫೊರೆನ್‌ಸಿಕ್ ಲ್ಯಾಬೊರೇಟರಿ ಇಂಡಿಯನ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಸೈಂಟಿಫಿಕ್ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟೇಷನ್ ಸೆಂಟರ್, ನ್ಯಾಷನಲ್ ಪ್ರೊಡಕ್ಟಿವಿಟಿ ಕೌನ್ಸಿಲ್, ಸ್ಮಾಲ್ ಇಂಡಸ್ಟ್ರೀಸ್ ಸರ್ವಿಸ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಮುಂತಾದವೂ ಔದ್ಯಮಿಕ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಪೂರಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ

ಔದ್ಯಮಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಸರ್ಕಾರಿ ಇಲಾಖೆಗಳು ಸ್ವಂತವಾದ ಸಂಶೋಧನಾ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರದ ಕೇಂದ್ರ ಗ್ರಂಥಾಲಯವಲ್ಲದೆ ಇತರ ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳೂ ಅನೇಕ ವಾಚನಾಲಯಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ.

ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ಔದ್ಯಮಿಕ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರಿ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ವತಿಯಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಲಲಿತಕಲೆ, ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತ ಅಕಾಡೆಮಿಗಳು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ನಗರದ ಬೌದ್ಧಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿರುವವುಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಮಿಥಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿ, ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ಯಾಭವನ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕೇಂದ್ರ, ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ವರ್ಲ್ಡ್ ಕಲ್ಚರ್, ಗೋಖಲೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆ, ಅಲೈಯನ್ಸ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್, ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಮುಲ್ಲರ್‌ಭವನ, ಬೈಬಲ್ ಸೊಸೈಟಿ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯ, ಮಹಾಬೋಧಿ ಸೊಸೈಟಿ, ಥಿಯಾಸಫಿಕಲ್ ಸೊಸೈಟಿ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ರಂಗದಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಸಾಧಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿರುವ ದಿನ, ವಾರ, ಮಾಸ, ತ್ರೈಮಾಸಿಕ, ಅರ್ಧವಾರ್ಷಿಕ ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 92ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು. ಕನ್ನಡವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ತಮಿಳು, ತೆಲುಗು, ಮಲಯಾಳಂ, ಹಿಂದಿ, ಮರಾಠಿ, ಉರ್ದು ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ 113. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೆಲವು ಹೊಸ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಕಟಣೆ ಆರಂಭಿಸಿವೆ.

ನಗರದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಚಲನಚಿತ್ರ ಸ್ಟುಡಿಯೋಗಳೂ ಅನೇಕ ಚಲನಚಿತ್ರ ಮಂದಿರಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಆದರ್ಶ ಫಿಲಮ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಚಲನಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತರಬೇತು ನೀಡುವ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ. ರವೀಂದ್ರ ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರ ಮತ್ತು ಇತರ ಸಭಾಭವನಗಳಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಹವ್ಯಾಸಿಕಲಾವಿದರ ಸಂಗೀತ ಕಚೇರಿಗಳೂ ನಾಟಕ, ನೃತ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳೂ ಆಗಾಗ್ಗೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಸರ್ಕಾರಿ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತಿರುವ ವೆಂಕಟಪ್ಪ ಆರ್ಟ್ ಗ್ಯಾಲರಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲವು ಖಾಸಗಿ ಭವನಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಕಂಠೀರವ ಸ್ಟೇಡಿಯಮ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಬೃಹತ್ ಕ್ರೀಡಾಗಾರ. ಇದಲ್ಲದೆ ಇತರ 3 ಕ್ರೀಡಾಗಾರಗಳು, ಒಂದು ಗಾಲ್ಫ್ ಕ್ಲಬ್ ಹಾಗೂ ಬೆಂಗಳೂರು ಟರ್ಫ್‌ಕ್ಲಬ್ (ರೇಸ್‌ಕೋರ್ಸ್) ಇವೆ. ಚಿನ್ನಸ್ವಾಮಿ ಸ್ಟೇಡಿಯಮ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕ್ರಿಕೆಟ್ ಕ್ರೀಡಾಂಗಣ. (ಕೆ.ವಿ.ಎನ್.)

ಬೆಂಗಳೂರು–ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜಿಲ್ಲೆ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ; ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆ $12^0 15'$ ರಿಂದ $13^0 35'$ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು $77^0 05'$ ರಿಂದ 78^0 ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ ಮತ್ತು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 629–950 ಮೀ ವ್ಯತ್ಯಾಸದ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಕೋಲಾರ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಚಿಕ್ಕ ಬಳ್ಳಾಪುರ, ಕೋಲಾರ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ತುಮಕೂರು, ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ರಾಮನಗರ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ, ದೇವಿನಹಳ್ಳಿ, ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ, ಹೊಸಕೋಟೆ, ಕನಕಪುರ, ಮಾಗಡಿ, ನೆಲಮಂಗಲ ಮತ್ತು ರಾಮನಗರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಸೇರಿರುತ್ತವೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಧ್ಯೆ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗಗಳು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಏರು–ತಗ್ಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಮೈದಾನಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಕುರುಚಲು ಅರಣ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಕೆರೆಗಳಿವೆ. ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 900 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಅವಶೇಷ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಸಸ್ಯ ವರ್ಗಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಮೇಲ್ಮೈ ಮಟ್ಟ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳು ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಬೆಟ್ಟಗಳೆಂದರೆ. ಶಿವಗಂಗೆ (1,380ಮೀ), ಸಾವನದುರ್ಗ (1,207ಮೀ), ರಾಮಗಿರಿ (919 ಮೀ), ಕಬ್ಬಲದುರ್ಗ (1,050 ಮೀ) ಮತ್ತು ನಿಜಗಲ್ (1,070 ಮೀ). ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಿನಾಕಿನಿ, ಅರ್ಕಾವತಿ ಮತ್ತು ಕಣ್ವ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಮಂಚನಬೆಲೆ ಸಣ್ಣ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳಿದ್ದು ನೀರಾವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮರಳು – ಮಿಶ್ರಿತ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಹತ್ತಿ ಮಣ್ಣು ಸಹ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾಗಿದ್ದು ಉಷ್ಣಾಂಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶದ ಶೇ. 18.8 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಸಸ್ಯವರ್ಗದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಭಯಾರಣ್ಯ, ರಕ್ಷಿತ ಅರಣ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅರಣ್ಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಅಭಯಾರಣ್ಯ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಿತ ಅರಣ್ಯಗಳೆಂದರೆ ದಂಡಕಾರಣ್ಯ, ಚಂದನ–ಅರಣ್ಯ, ಗುಂಜಾರಣ್ಯ ಮತ್ತು ಕುಂಬಾರಣ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅರಣ್ಯಗಳು ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ, ನೆಲಮಂಗಲ ಮತ್ತು ಹಾರೋಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳೆಂದರೆ, ತೇಗ, ಬೀಟೆ, ಹೊನ್ನೆ, ಜಾಲಿ, ಅಂಟುಮರ, ಹೊಂಗೆ ಮತ್ತು ಮಾವು, ನೇರಳೆ, ಬಿದಿರು ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಧಾರಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಹುಣಸೆ, ಹಲಸು, ನೀಲಗಿರಿ ಮತ್ತು ಬೇವು ವಿರಳವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಭಯಾರಣ್ಯ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಿತ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲಿ, ಜಿಂಕೆ, ಮಂಗ, ಕರಡಿ, ಆನೆ, ನರಿ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಕಾಡು ಬೆಕ್ಕು ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕುರುಚಲು ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚುಕ್ಕೆ ಜಿಂಕೆ, ನೀಲಗಾಯ್, ಮೊಲ, ನವಿಲು, ಮುಂಗುಸಿ ಹಾಗೂ ಜಲಚರಗಳಾದ ಕಪ್ಪೆ, ಹಾವು, ಆಮೆ, ಮೊಸಳೆಗಳು ಸಹ ಇವೆ.

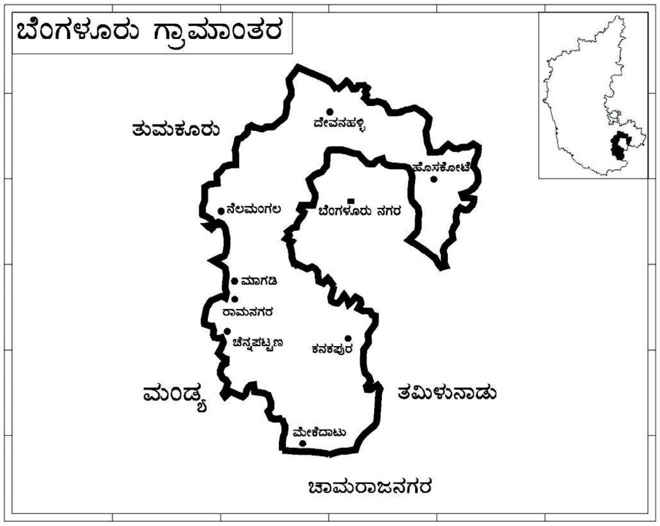

ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೇ. 53ರಷ್ಟು ಭೂಮಿ ಕೃಷಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಕಡಲೆ, ತೊಗರಿ, ಕಬ್ಬು, ಮಸಾಲೆ ಮತ್ತು ಸಾಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ತರಕಾರಿಗಳು, ಹಣ್ಣುಗಳು, ಎಣ್ಣೆ ಕಾಳುಗಳು, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಂದರೆ ದನಕರ, ಎಮ್ಮೆ, ಕುರಿ, ಆಡು, ಹಂದಿ, ನಾಯಿ ಮತ್ತು ಕೋಳಿ. ಮೀನು, ಪಶುಪಾಲನೆಗಾಗಿ ಸು. 192 ಪಶುವೈದ್ಯ ಶಾಲೆಗಳು ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲ, ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು, ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಮತ್ತು ವನ್ಯ ಮೃಗಗಳು. ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿನ ಹಲವಾರು ಜಾತಿಯ ಮರಗಳು ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ಖನಿಜ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳೆಂದರೆ ಕಲ್ನಾರು, ಗಾರ್ನೆಟ್, ಸುಣ್ಣದಕಲ್ಲು, ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು (ಸ್ಫಟಿಕ ಶಿಲೆ) ಹಾಗೂ ಆಭರಣ ತಯಾರಿಕೆಯ ಅಮೂಲ್ಯ ರತ್ನಗಳು ಮತ್ತು ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕಲ್ಲುಗಳು. ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಬಟ್ಟೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮುಂತಾದವು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸು. 125 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ 476 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಮತ್ತು 170 ಕಿಮೀ ಗಳು ಜಿಲ್ಲಾ ರಸ್ತೆಗಳು ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿದ್ದು ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಪರ್ಕಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ.

ದೇವನಹಳ್ಳಿ, ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ, ಹೊಸಕೋಟೆ, ನೆಲಮಂಗಲ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳು. (ಎಚ್.ಎಲ್.ಸಿ.)

ಬೆಂಚ್ ಮಾರ್ಕ್: ಬೆಂಚ್ ಮಾರ್ಕ್ ವಿಧಾನ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಥಳದ ಎತ್ತರದ ವಿಧಾನವನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಬೆಂಚ್ ಮಾರ್ಕ್‌ಗಳು ಕಟ್ಟಡಗಳ, ಗೋಡೆಗಳ ಅಥವಾ ಕಲ್ಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಾಣದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಯ ಗಡಿಗಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಚಿಹ್ನೆಗಳಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳು ಹೊಂದಿರುವ ಎತ್ತರವನ್ನು ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ಅಳೆದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭೂಪಟದ ಮೇಲೆ ಈ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಬಿ.ಎಂ. ಎಂದು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿ ಅವುಗಳ ಎತ್ತರವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗುವುದು. ಬಿ.ಎಂ. 1500 ಸ್ಥಳದ ಎತ್ತರವು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಆ ಸ್ಥಳದ ಎತ್ತರವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರೆ ಬೆಂಚ್ ಮಾರ್ಕ್ ಆ ಚಿಹ್ನೆ ಇರುವ ಸ್ಥಳ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಹೊಂದಿರುವ ಎತ್ತರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಬೆಟ್ಟದ ಛಾಯವಿಧಾನ: ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಭಾಗದಿಂದ ಬೆಳಕನ್ನು ಹಾಯಿಸಿದಾಗ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ಉಂಟುಮಾಡುವ ನೆರಳನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುವುದು. ಮೇಲಿನಿಂದ ಬೆಳಕನ್ನು ಹಾಯಿಸಿದಾಗ ಮಟ್ಟಸವಾದ ಭಾಗಗಳು ಯಾವುದೇ ನೆರಳನ್ನು

ಮೂಡಿಸದಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳು ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಭೂಭಾಗಗಳು ಹೆಚ್ಚು ದಟ್ಟವಾದ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದಿಂದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಬೆಟ್ಟದ ಎರಡೂ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಬೀಳದಿರುವುದರಿಂದ ನೆರಳಿನಿಂದಾಗಿ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದಿಂದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಉನ್ನತವಾದ ಪರ್ವತಗಳ ಹಾಗೂ ಕಣಿವೆಗಳ ಮಟ್ಟಸವಾದ ಭಾಗಗಳೂ ಸಹ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣ ಆ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಬೀಳುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ಛಾಯಾ ವಿಧಾನದ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದ ಇಳಿಜಾರುಗಳು

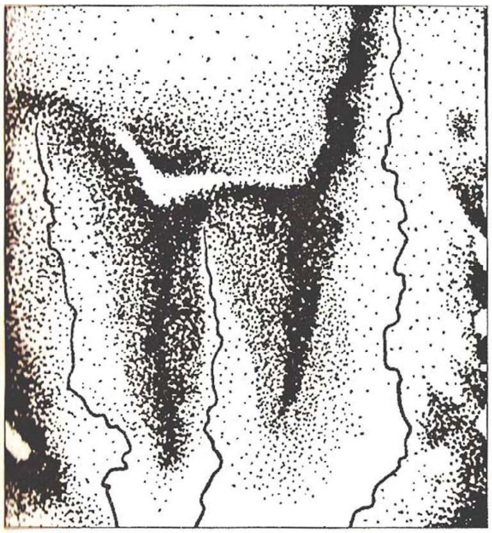

ಬೆಟ್ಟದ ಛಾಯಾವಿಧಾನ

ನೆರಳಿನಿಂದ ಹಾಗೂ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳು ಬೆಳಕಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತೆ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅತಿಚಿಕ್ಕದಾದ ಪ್ರದೇಶದ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಎತ್ತರವನ್ನಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಇಳಿಜಾರಿನ ರೀತಿನೀತಿಯನ್ನಾಗಲೀ ನಿಖರವಾಗಿ ಸೂಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇದರಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ವಿಧಾನದ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ವೇಳೆ ಹಾಗೂ ನೈಪುಣ್ಯತೆ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಈ ವಿಧಾನದ ಬಳಕೆ ಇಂದು ಅತಿ ಕಡಿಮೆ. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಬೆತ್ಲೆಹೆಮ್: ಜೋರ್ಡಾನ್ ದೇಶದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಏಸುಕ್ರಿಸ್ತನ ಜನ್ಮಸ್ಥಳವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಜೆರೂಸಲೇಮ್ ನಗರದ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 8 ಕಿಮೀದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 11,079 (1997). ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಮಿಷನರಿ ಶಾಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ದತ್ತಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿವೆ. ಇದೊಂದು ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಧರ್ಮದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಮರಿಗಿಂತಲೂ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಆಧುನೀಕರಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಸುಂದರ ಕಟ್ಟಡಗಳು, ಆಲಿವ್ ಮರದ ತೋಪುಗಳು, ದ್ರಾಕ್ಷಿತೋಟಗಳು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಮರ ಕೆತ್ತನೆ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೆತ್ತನೆಯ ವಸ್ತುಗಳೇ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರು. ಬೆತ್ಲೆಹೆಮ್ ಅನೇಕ ಯಾತ್ರಿಗಳ ಹಾಗೂ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಕೇಂದ್ರ. ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಸುತ್ತಲಿನ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನೂ ಆಲಿವ್ ಮರಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸ ಬಲು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಆದಾಯದ ಪ್ರಮುಖ ಮೂಲವೆಂದರೆ ಕಸೂತಿ ಹಾಗೂ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ವೃತ್ತಿಗಳು.

ಬೆತ್ಲೆಹೆಮ್ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಡೇವಿಡ್ ದೊರೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಗ್ರೀಕ್ ರೋಮನ್ ಮತ್ತು ಅರಬ್ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಆಳಿಕೆಗೆ ಒಳಗಾಯಿತು. 1000 ದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರು ಧರ್ಮಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ (ಕ್ರುಸೇಡ್) ಬೆತ್ಲೆಹೆಮನ್ನು ತಮ್ಮ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಮುಂದೆ ಟರ್ಕಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತು. 1500ರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟೊಮನ್ ಟರ್ಕರು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1917) ಬ್ರಿಟಿಷರು ಬೆತ್ಲೆಹೆಮನ್ನು ತಮ್ಮ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. 1923–48ರ ತನಕ ಪ್ಯಾಲಸ್ಟೀನಿನ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿತ್ತು. 1948ರಿಂದ ಜೋರ್ಡನ್ ದೇಶದ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣವಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿಯ ಏಸುಕ್ರಿಸ್ತನ ಜನ್ಮಸ್ಥಳದ ಮೇಲೆ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 326ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚರ್ಚಿದೆ. ಇದು ಬೆತ್ಲೆಹೆಮ್ ಪಟ್ಟಣದ ಪ್ರಮುಖ ಆಕರ್ಷಣೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಏಸುಕ್ರಿಸ್ತನನ್ನು ಶಿಲುಬೆಗೆ ಏರಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಮೃತ ಶಿಲೆಯ ಕೆತ್ತನೆ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ಈ ಮಹಾ ಚರ್ಚಿನ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ನರ, ಗ್ರೀಕರ ಹಾಗೂ ಅರ್ಮೇನಿಯನ್ನರ ಚರ್ಚುಗಳೂ ಇವೆ. (ಪಿ.ಬಿ.)

ಬೆನಿನ್: ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ದೇಶ. ಹಿಂದೆ ಈ ನಾಡನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು ಫ್ರೆಂಚರ ಕಾಲೋನಿಯಾಗಿತ್ತು. 1960 ಆಗಸ್ಟ್ 1 ರಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಯಿತು. ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ನೈಜೀರಿಯ ಮತ್ತು ಟೋಗೋಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಇದು 1,12,620 ಚ.ಕಿಮೀ ಭೂ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ದೇಶ 7^0 ಉ.ಅ. ದಿಂದ 12^0 ಉ.ಅ. ಹಾಗೂ 3^0 ಪೂ.ರೇ. ದಿಂದ 6^0 ಪೂ.ರೇ. ವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 2000 ಚ.ಕಿಮೀ ಜಲಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರ ಒಟ್ಟು 1989 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಗಡಿಯನ್ನು ಬುರ್ಕಿನ ಪಾಸೊ (306 ಕಿಮೀ), ನೈಜೀರಿಯ (773 ಕಿಮೀ), ನೈಜರ್ 226 (ಕಿಮೀ), ಟೋಗೋ (644 ಕಿಮೀ) ಮತ್ತು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಕರಾವಳಿಗಳ (212 ಕಿಮೀ) ಜೊತೆ ಹಂಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ರಾಜಧಾನಿ ಪೋರ್ಟೋನೋವೋ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 177640 (2002).

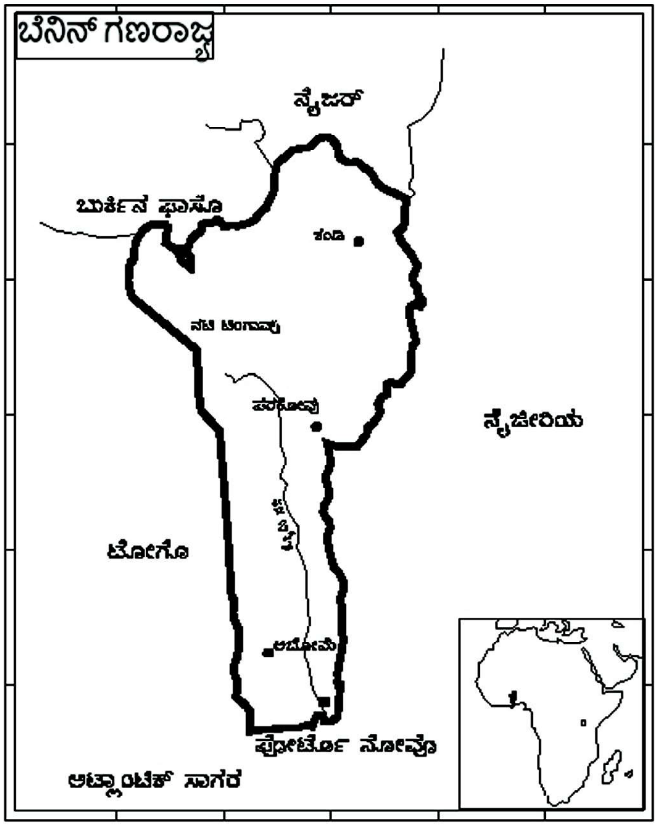

ಬೆನಿನ್ ಫಲವತ್ತಾದ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶ, ಸಮತಟ್ಟಾದ ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಭೂಭಾಗವೆಂದರೆ ಮೌಂಟ್ ಸೋಕ್ ಬಾರೋ (658 ಮೀ). ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಬಳಿ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಕೆಲವೇ ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವುದರಿಂದ ವರ್ಷವಿಡೀ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಶೇ. 12 ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಕೃಷಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಶೇ. 4 ರಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಶೇ. 4ರಷ್ಟು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಮತ್ತು ಗೋಮಾಳಗಳನ್ನು, ಶೇ. 35 ರಷ್ಟು ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಶೇ. 45 ರಷ್ಟು ಇತರೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಕೃಷಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಸು. 120 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹತ್ತಿ, ತಾಳೆ, ಕಾಫಿ, ತಂಬಾಕು ಮತ್ತು ಬತ್ತ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮವೆಂದರೆ ತಾಳೆಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ತಾಳೆ ತಿರುಳು ಸಂಸ್ಕರಣೆ ಹಾಗೂ ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮ. ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವ ತೈಲ ನಿಕ್ಷೇಪ, ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು, ಅಮೃತ ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಮರಮುಟ್ಟು ಇಲ್ಲಿನ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪತ್ತು. ಬೆನಿನ್ 7,862,944 (2002) ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 70 ರಷ್ಟು ಮೂಲವಾಸಿ

ಮತಾವಲಂಬಿಗಳು, ಉಳಿದವರು ಮುಸ್ಲಿಮರು, ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರು ಹಾಗೂ ಇತರರು. ವಯೋಮಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಶೇ. 44 ರಷ್ಟು 14 ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಒಳಪಟ್ಟವರು. ಶೇ. 53.6 ರಷ್ಟು 15 ರಿಂದ 64 ವರ್ಷದವರು ಮತ್ತು ಶೇ. 2.4 ರಷ್ಟು 65 ಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟವರು.

ಬೆನಿನ್‌ನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯ 8.55 ಬಿ. ಡಾಲರ್‌ಗಳು, ತಲಾವಾರು ಆದಾಯ 1,100 ಡಾಲರ್‌ಗಳು, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದರ ಶೇ. 3.5 ರಷ್ಟು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಟ್ಟು ಆದಾಯದ ಶೇ. 54.6 ರಷ್ಟು ಸೇವಾ ವಲಯದಿಂದ ಪೂರೈಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕೃಷಿಯಿಂದ ಶೇ. 31.6 ರಷ್ಟು ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಶೇ. 13.8 ರಷ್ಟು ಆದಾಯವನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಿದೆ. ಬೆನಿನ್ ರಫ್ತುಮಾಡುವ ಪ್ರಮುಖ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಂದರೆ ಹತ್ತಿ, ಎಣ್ಣೆ, ಕೋಕೋ. ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ದೇಶಗಳೆಂದರೆ ಚೀನ (ಶೇ. 31.3), ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ (ಶೇ. 8.1), ಭಾರತ (ಶೇ. 7.4), ನೈಜರ್ (ಶೇ. 6), ಟೋಗೋ (ಶೇ. 4.8), ಥೈಲೆಂಡ್ (ಶೇ. 4.8) ಮತ್ತು ನೈಜೀರಿಯ (ಶೇ. 6.4).

ಈ ರಾಷ್ಟ್ರವು ತನಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಹಾಗೂ ಇತರೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸ್ (ಶೇ. 21.8), ಘಾನ (ಶೇ. 7.1), ಚೀನ (ಶೇ. 6.7), ಕೆನಡ (ಶೇ. 5.2), ಬೆಲ್ಜಿಯಂ (ಶೇ. 4.9), ಟೋಗೋ (ಶೇ. 4.5) ಥೈಲೆಂಡ್ (ಶೇ. 4.2) ಮತ್ತು ನೈಜೀರಿಯಗಳಿಂದ (ಶೇ. 4) ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಈ ರಾಷ್ಟ್ರ ಶೇ. 23 ರಷ್ಟು ಸಾಕ್ಷರತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದೆ ಹಾಗೂ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಭಾಷೆ: ಫ್ರೆಂಚ್ ಮತ್ತು ಬುಡಕಟ್ಟು ಭಾಷೆ: ಹಣ ಫ್ರಾಂಕ್. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಬೆರಿಂಗ್ ಸಮುದ್ರ: ಉತ್ತರ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಒಂದು ಭಾಗ. ಈ ಸಮುದ್ರದ ಸುತ್ತಲೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅಲಾಸ್ಕ, ಆಗ್ನೇಯ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಲೂಷನ್ ದ್ವೀಪಗಳು, ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಮ್‌ಚಟ್ಕ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ, ಪಶ್ಚಿಮ ಹಾಗೂ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೈಬೀರಿಯ ಇವೆ. ಬೆರಿಂಗ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನೂ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನೂ ಬೆರಿಂಗ್ ಜಲಸಂಧಿ ಕೂಡಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲಾಸ್ಕ ಮತ್ತು ಸೈಬೀರಿಯ ಭೂಭಾಗಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸು. 80 ಕಿಮೀ ಅಂತರವಿರುವ ಬೆರಿಂಗ್ ಖಾರಿಯಿಂದ ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಭೂ ಭಾಗಗಳು ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಬೆರಿಂಗ್ ಸಮುದ್ರದ ಗರಿಷ್ಠ ಆಳ 4,091 ಮೀ ಪರಮಾವಧಿ ಅಗಲ ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಸು. 1930 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ 1530 ಕಿಮೀ ಈ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ಯೂಕಾನ್ ನದಿ ಕೆನಡದಿಂದ ಅಲಾಸ್ಕ ಮೂಲಕ ಹರಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಬೆರಿಂಗ್ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಇವೆರಡೂ ಒಂದೇ ಅಕ್ಷಾಂಶದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಈ ಸಮುದ್ರದ ವಾಯುಗುಣ ಹೆಚ್ಚು ತೀವ್ರ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಯುಗುಣ ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿ ಹೆಚ್ಚು. ಆಗ ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ 12 ಮೀ ಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅಲೆಗಳು ಏಳುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 100 ಸೆಂಮೀ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸು. 50 ಸೆಂಮೀ ಮಂಜು, ಮಳೆ, ತೇಲುವ ಹಿಮಗೆಡ್ಡೆ ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಬೆರಿಂಗ್ ಸಮುದ್ರದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೌಕಾಯಾನ ಕಷ್ಟಕರ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿ ಮಂಜಿನ ಬಯಲಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ.

ಬೆರಿಂಗ್ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಜಲಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೂಷನ್ ದೀಪಗಳು, ನೂನವಾಕ್, ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್, ಕರಾಗಿನ್ಸ್, ನಲ್ಸನ್ ಮತ್ತು ಕಮ್ಯಾಂಡರ್ ಅಥವಾ ಕಾಮಂಡಾರ್‌ಸ್ಕಿಯ ದ್ವೀಪಗಳು ದೊಡ್ಡವು.

ಬೆರಿಂಗ್ ಸಮುದ್ರದ ಪರಿಶೋಧನೆ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ನಡೆದಿದೆ. ರಷ್ಯದ ಪೀಟರ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಡೆನ್‌ಮಾರ್ಕ್ ದೇಶದ ನಾವಿಕ ವೀಟುಸ್ ಬೆರಿಂಗ್ 1728 ಮತ್ತು 1741ರಲ್ಲಿ ಬೆರಿಂಗ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನೂ ಬೆರ್ರಿಂಗ್ ಜಲಸಂಧಿಯನ್ನೂ ಪರಿಶೋಧಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಆತನ ಹೆಸರನ್ನೇ ಇಡಲಾಗಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಬೆರ್ರಿ, ಬಿ.ಜೆ.ಎಲ್. : 1934 – ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ; 1934 ಫೆಬ್ರವರಿ 16ರಂದು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸೆಡ್‌ಗ್ಲ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. 1965 ನವೆಂಬರ್ 2ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಪೌರತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದು ಆ ದೇಶದ ಅನೇಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಮೂಲ್ಯ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವ ಇವರು ಭೂಗೋಳ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಆಯಾಮ ನೀಡಿದರು. 1960ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಹರಿಕಾರರಲ್ಲಿ ಇವರು ಪ್ರಮುಖರೆನ್ನಬಹುದು. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿದ ಸಂಖ್ಯಾಭೂಗೋಳ, ನಗರ ಭೂಗೋಳ, ಸ್ಥಾನಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಭೂಗೋಳ, ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಇವರ ಕೊಡುಗೆ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಇವರು ಹಾರ್ವರ್ಡ್, ಶಿಕಾಗೊ, ಮೆಲನ್ ಮುಂತಾದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಜಿಯಾಗ್ರಫಿ ಆಫ್ ಮಾರ್ಕೆಟ್ ಸೆಂಟರ್ ಅಂಡ್ ರಿಟೈಲ್ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಬ್ಯೂಷನ್, ಸೋಷಿಯಲ್ ಅನಾಲಿಸಿಸ್, ಎ ರೀಡರ್ ಇನ್ ಸ್ಟ್ಯಾಟಿಸ್ಟಿಕಲ್ ಅನಾಲಿಸಿಸ್, ಕಾನ್ಟೆಂಪರರಿ ಅರ್ಬನ್ ಇಕಾಲಜಿ, ಅರ್ಬನೈಜೇಷನ್ ಅಂಡ್ ಕೌಂಟರ್ ಅರ್ಬನೈಜೇಷನ್, ಲಾಂಗ್ ವೇವ್ ರಿದವ್ಸ್ ಇನ್ ಎಕಾನಾಮಿಕ್ ಡೆವಲಂಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಅಂಡ್ ಪೊಲಿಟಿಕಲ್ ಬಿಹೇವಿಯರ್.

(ಬಿ.ಸಿ.ಎಸ್.)

ಬೆರಿಂಗ್ ಜಲಸಂಧಿ: ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಉತ್ತರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನೂ ಬೆರಿಂಗ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನೂ ಸೇರಿಸುವ ಜಲಸಂಧಿ. ಇದರಿಂದ ಏಷ್ಯ (ರಷ್ಯದ ಸೈಬೀರಿಯ ಭಾಗ) ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ (ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅಲಾಸ್ಕ) ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡಿವೆ. ಜಲಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಆಳ 30–60 ಮೀ ಮಾತ್ರ. ಇದರ ಅತ್ಯಂತ ಕಿರಿದಾದ ಭಾಗ 85 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಿದೆ. ಜಲಸಂಧಿಯ ನಡುವೆ ಪರಸ್ಪರ 3 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಡೈಯಮೀಡ್ ಎಂಬ ಎರಡು ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ನಡುವೆ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಹಾಗೂ ಸೋವಿಯೆತ್ ದೇಶಗಳ ಮಧ್ಯದ ಗಡಿರೇಖೆ ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದಿನರೇಖೆ ಹಾದುಹೋಗಿವೆ. ದೊಡ್ಡ ಡೈಯಮೀಡ್ ದ್ವೀಪ ರಷ್ಯ ದೇಶಕ್ಕೂ ಚಿಕ್ಕ ಡೈಯಮೀಡ್ ದ್ವೀಪ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೂ ಸೇರಿವೆ. ಈ ಎರಡೂ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಎಸ್ಕಿಮೋ ಜನ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೊಡ್ಡ ಡೈಯಮೀಡ್‌ನಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ ಹವಾ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯವಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಬೆಲರೂಸ್: ಸೋವಿಯತ್ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯ ಒಕ್ಕೂಟದ ಸ್ವಯಂ ಆಡಳಿತವುಳ್ಳ ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ವಿಭಾಗ. ಇದನ್ನು ಬೈಲೋ ರಷ್ಯನ್ ಸೋವಿಯತ್ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯ ಉ. ಅ. $50^{0}15'$–$56^{0}45'$ ಪೂ. ರೇ. $23^{0}30'$–34^{0} ವರೆಗೆ ಪ್ರಸರಿಸಿದೆ. ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ 560 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 650 ಕಿಮೀ ಇರುವ ಇದರ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,07,600 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 9,93,300 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಮಿನ್ಸ್ಕ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,666,000 (2002).

ಬೆಲರೂಸ್ ಜನರಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಇತರರೆಂದರೆ ರಷ್ಯನ್, ಉಕ್ರೇನಿಯನ್, ಪೋಲಿಷ್, ಯಹೂದಿ, ಲಿಥುವೇನಿಯನ್ ಮುಂತಾದವರು. ಬೆಲರೂಸ್‌ದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ದಟ್ಟವಾಗಿಯೂ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿರಳವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಹವಾಗುಣ ಜುಲೈನಲ್ಲಿ 17^{0}–19^{0}ಸೆ. ವರೆಗೆ ಇದ್ದು ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ 51^{0}ಸೆ. ಯಿಂದ 8^{0}ಸೆ. ವರೆಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ 60 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಬೆಲರೂಸ್‌ನ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ ಹಳ್ಳ ದಿಣ್ಣೆ ಬಯಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶ. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 346 ಮೀ ಎತ್ತರ ಇರುವ ಜಿರ್‌ಷಿನ್‌ಸ್ಕಿ ಪರ್ವತವೇ ಅತಿ ಎತ್ತರವಾದ್ದು. ಬೆಲರೂಸ್‌ದ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಜಿಂಕೆ, ಕರಡಿ, ಮೊಲ, ಅಳಿಲು, ಯುರೋಪಿಯನ್ ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಎಲ್ಕ್, 'ರೋ'ಜಿಂಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ತೋಳ, ನರಿ, ಬ್ಯಾಡರ್, ಅರ್ಮಿನ್ ಮಾರ್ಟಿನ್, ನೀರುನಾಯಿ, ಮಿಂಕ್, ಬೀವರ್ ಮುಂತಾದವು ಸಹ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಬಹುಭಾಗ ಜವುಗು ಭೂಮಿ. ಕಾಳು, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ತರಕಾರಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಗೋದಿ ವಿವಿಧ ತೆರನ ನಾರಿನ ಗಿಡಗಳನ್ನೂ ಮೇವಿನ ಹುಲ್ಲನ್ನೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ರಬ್ಬರ್ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಕೊಸಾಗಿಜ್ ಗಿಡ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಜೇನು, ಕೋಳಿ, ಹಂದಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಸಾಕಣೆ, ಡೈರಿ ಫಾರಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಸುಬುಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ರೈತಾಪಿಜನ ನಿರತರು. ಮಿಂಕ್ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿ ನರಿಗಳ ತಳಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣ.

ರಾಜಧಾನಿ ಮಿನ್ಸ್ಕ್‌ನಲ್ಲಿಯ ಯಾಕೂಬ್ ಕೋಲಾಸ್ ಚೌಕ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಬೆಲರೂಸ್ ನದಿಸರೋವರಗಳ ನಾಡು. ಸು. 3,000 ನದಿಗಳು ಒಟ್ಟು 51,000 ಕಿಮೀ ದೂರ ಕ್ರಮಿಸುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟು ಸರೋವರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 11,000. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ದ್ವಿನಾ, ಬಿರ್ಯೆಜಿನಾ, ನೀಪರ್, ಪ್ರಿಪ್ಯಾಟ್, ಸೋಷ್ ಹಾಗೂ ನೀಮನ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ನರೋಕ್, ಆಸ್ವೆಯ್‌ಸ್ಕಾಯ್ ಹಾಗೂ ಡ್ರಿಸ್ವ್ಯಾತಿ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರಗಳು. ದೋಣಿಯಾನ, ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳ ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ನದಿಗಳು ಅನುವುಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿವೆ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬೆಲರೂಸ್ ಶ್ರೀಮಂತರಾಜ್ಯ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನಂತೆ ಬಳಸಲಾಗುವ ಪೀಟ್ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಎಣ್ಣೆ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಉಪ್ಪು, ಫಾಸ್ಫೇಟ್, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಮುಂತಾದವು ಮತ್ತು ಉತ್ತಮವಾದ ಗಾಜಿನ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಡಾಲೊಮೈಟ್, ಮರಳು, ಬೆಣಚು ಮರಳು, ಸುಣ್ಣ, ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಹೆಂಚು ಮತ್ತು ಕೊಳವೆ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಬಿರುಸು ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಬ್ರೆಸ್ಟ್ ಲಟಾಪಸ್ಕ್ ಎಂಬ ನಗರದ ಬಳಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

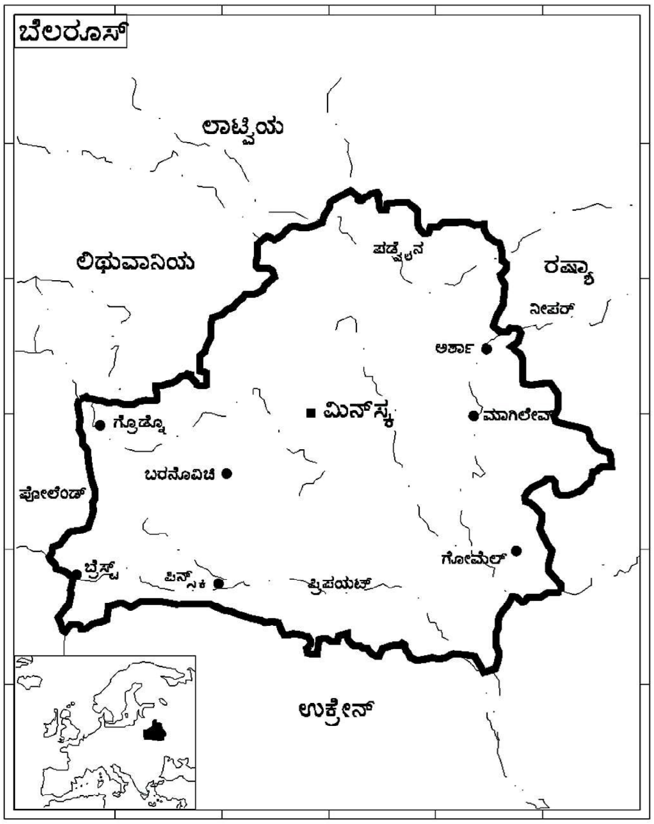

ಮಹಾಯುದ್ಧಗಳ ಅನಂತರ ಬೆಲರೂಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಮಿನ್ಸ್ಕ್, ಗೋಮಲ್ ಮತ್ತು ಮಗೀಲ್ಯೆಫ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯಂತ್ರಗಳು, ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರ್, ಲೋಹ ಕತ್ತರಿಸುವ ಸಾಧನಗಳು, ವಾಹನಗಳು, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಘಟಕಗಳಿವೆ. ಸೊಲಗಾರ್ಸ್ಕ್ ಗ್ರಾಡ್ನೋ ಹಾಗೂ ಗೋಮಲ್ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ, ರಬ್ಬರ್ ಸಾಧನಗಳು, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್, ಬಣ್ಣ, ಶಾಖ ನಿರೋಧಕ ಗಾಜಿನ ಕೊಳವೆಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ಲೈವುಡ್, ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ, ಪೀಠೋಪಕರಣ, ಲಿನನ್, ಉಲ್ಲನ್, ಸಿಲ್ಕ್ ಹಾಗೂ ಸಿಂಥೆಟಿಕ್ ದಾರಗಳು, ಸ್ಟಾರ್ಚ್, ಸೆಲ್ಯೂಲೋಸ್. ಚರ್ಮದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಬೈಲೋ ಎಂದರೆ ಬಿಳಿ ಎಂದರ್ಥ. ಬೈಲೋರಸ್‌ವನ್ನು ಬಿಳಿ ರಷ್ಯ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೆಯ್ದ ಬಿಳಿಯ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಉಡುಪುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಬೆಲ್ಗ್ರೇಡ್: ಸರ್ಬಿಯ ಮತ್ತು ಮೊಂಟೆನೀಗ್ರೊ (ಹಿಂದಿನ ಯೂಗೊಸ್ಲಾವಿಯ) ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ಹಾಗೂ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ನಗರ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಈ ನಗರದ ಬಳಿಯೇ ಸಾವನದಿ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬೆಟ್ಟ ಸಾಲಿನ ಮೇಲೆ ಸಮುದ್ರ ಪಾತಳಿಯಿಂದ ಸು. 110 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸ್ಥಾನ ಮಹತ್ವದ್ದು. ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿ ಕೊಳ್ಳದ ಮಾರ್ಗ ವಿಯೆನ್ನದಿಂದ ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರದ ದಂಡೆಯವರೆಗೆ ಹೋಗುವ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಮಾರ್ಗ, ಪಶ್ಚಿಮದತ್ತ ಸಾಗುವ ಸಾವ ಕೊಳ್ಳದ ಮಾರ್ಗ ಟ್ರೀಯಸ್ಟೀ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಇಟಲಿಯ ಮಾರ್ಗ ಹಾಗೂ ಆಗ್ನೇಯದ ಮೊರಾವಾ ಮತ್ತು ವರ್ಡರ್ ನದಿ ಕೊಳ್ಳಗಳ ಮಾರ್ಗ, ಏಜಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ತಲುಪುವ ಮಾರ್ಗಗಳು ಕೂಡುವಲ್ಲಿ ಈ ನಗರವಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1168454 (1999).

ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಆಧುನಿಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಇತರ ವಸ್ತುಗಳು, ಸಕ್ಕರೆ, ಮದ್ಯ, ಚರ್ಮವಸ್ತುಗಳು ವಿವಿಧ ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. 1970ರಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಯುಗೊಸ್ಲಾವಿಯದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪನ್ನದ ಶೇ. 8ರಷ್ಟು ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮೋಟಾರ್, ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರ್ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಉಪಸಂಯೋಜಕಗಳು, ಯಾಂತ್ರಿಕ ಉಪಕರಣ, ವಿದ್ಯುತ್ ಸಲಕರಣೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಕಟ್ಟಡ ವಸ್ತುಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಮೂರು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಹೆದ್ದಾರಿಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಆರು ನದಿಗಳ ನೌಕಾ ಸಂಪರ್ಕವಿರುವ ಬೆಲ್ಗ್ರೇಡ್ ಇಡೀ ರಾಜ್ಯದ ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ನಗರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಸರ್ಚಿನ್ನಿನಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಬೆಲ್ಗ್ರೇಡ್ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರ ಅನೇಕ ಸರಕಾರಿ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಇವೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ 1863ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಅನೇಕ ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿ 10 ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳಿವೆ. (ಜಿ.ಕೆಯು.)

ಬೆಲ್ಜಿಯಂ: ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ದೇಶ. 48^0–53^0 ಉ.ಅ. ಮತ್ತು 2^0–7^0 ಪೂ.ರೇ. ದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಯುರೋಪಿನ ಅತಿ ಚಿಕ್ಕ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಬೆಲ್ಜಿಯಂನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 30,513 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 10280000 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಬ್ರಸೆಲ್ಸ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 947070 (2002).

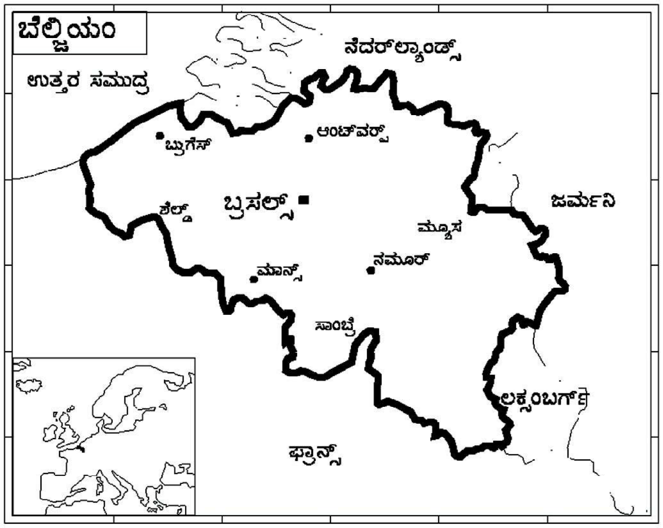

ಭೌತಿಕಲಕ್ಷಣ: ಬೆಲ್ಜಿಯಂನ ಸುಮಾರು ಮೂರನೆಯ ಎರಡು ಭಾಗ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿದೆ. ನೆದರ್ಲೆಂಡಿನಂತೆ ಬೆಲ್ಜಿಯಂನ ಯಾವ ಭಾಗವೂ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಕೆಳಗೆ ಇಲ್ಲವಾದರೂ ಕಡಲು ನೆಲವನ್ನು ಕೊರೆಯದಂತೆ ಕರಾವಳಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಸರ್ಕಾರ ಯುಕ್ತ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಿದೆ. ಬೆಲ್ಜಿಯಂನ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಮತ್ತು ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಫ್ಲಾಂಡರ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಬಲುತಗ್ಗಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಆಗ್ನೇಯ ಬೆಲ್ಜಿಯಂನಲ್ಲಿರುವ ಆರ್ಡೆನ್ ಗಿರಿ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ನೆರೆಯ ಲಕ್ಸೆಂಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೂ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಜರ್ಮನಿಯ ಗಡಿ ಬಳಿ ಇವು 694 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಏರುತ್ತವೆ. ಲೀಸ್, ಸ್ಕೆಲ್ಟ್, ಮ್ಯೂಸ್ ಮತ್ತು ಸಾಂಬ್ರ್ ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು.

ವಾಯುಗುಣ: ಇಲ್ಲಿಯದು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣ. ನೆರೆಯ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಇದು ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿದೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್‌ದಿಂದ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಹವಾಗುಣ ಆಗಾಗ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಪದೇ ಪದೇ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 75–100 ಸೆಂಮೀ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಧ್ಯ ಉಷ್ಣತೆ 10^0 ಸೆ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಇರುವ ದೂರ ಹಾಗೂ ಪ್ರದೇಶದ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು: ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಮುಖ ಮರ ಓಕ್. ಇತರ ಮರಗಳು ಬೀಚ್, ಬರ್ಚ್ ಮತ್ತು ಎಲ್ಮ್. ಕಳೆದ ಒಂದು ಶತಮಾನದಿಂದ ಶಂಕುಪರ್ಣ ಮರಗಳನ್ನು ನೆಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅರಣ್ಯಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಬದಲಾಗಿದೆ. ಮಾನವನ ಮಿತಿಮೀರಿದ ಬೇಟೆಯಿಂದಾಗಿ ಕಾಡು ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿವೆ. ಯೂರೇಷಿಯನ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಕಾಡು ಹಂದಿ, ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು ಮತ್ತು ಜಿಂಕೆಗಳು ಆರ್ಡೆನ್ನಿನ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿವೆ.

ಕೃಷಿ: ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ಕೃಷಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಮುಖ್ಯವಾದ ಧಾನ್ಯಗಳು ಓಟ್ಸ್, ರೈ, ಗೋದಿ ಮತ್ತು ಬಾರ್ಲಿ. ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಸಕ್ಕರೆಬೀಟ್ ಇನ್ನೆರಡು ಮುಖ್ಯ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು

ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೂ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯಮ.

ಬೆಲ್ಜಿಯಂನ ಶೇ. 60ರಷ್ಟು ಭೂಮಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಮಧ್ಯ ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂದ್ರ ವ್ಯವಸಾಯ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವಷ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹಾಲೆಂಡಿನಿಂದ ಇದು ಬೆಣ್ಣೆ, ಚೀಸ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲವು ಕೃಷಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆಮದುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಕಡಲತೀರದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಮತ್ತು ತವರ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಸಹಾಯಕ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ವಾಯವ್ಯ ಬೆಲ್ಜಿಯಂನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರುಗಳು ಪಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಹೇನಾಟ್, ಲಿಯಾಷ್ ಮತ್ತು ಲಿಂಬರ್ಗ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಲಿಯಾಷ್, ಸೆರಾನ್, ಹರ್ಸ್ಟಾಲ್ ಮತ್ತು ಆಂಗ್ಲರ್‌ನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಉಕ್ಕು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಇತರ ಲೋಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ. ಗೆಂಟ್, ಕರ್ಟ್ರಾ ಮತ್ತು ರೀನೇಕ್ಸ್ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಲಿನನ್ ಬಟ್ಟೆಯ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಹೇನಾಟ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಟುರ್ನೇ ಮತ್ತು ಇತರ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಜಮಖಾನೆಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ವರ್ವ್ಯೇ ಉಣ್ಣೆ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರ. ಬ್ರಸೆಲ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಉಡುಪು ಮತ್ತು ಕೈಚೀಲಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೆಲ್ಜಿಯಂನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಬೀಟನಿಂದ ಸಕ್ಕರೆ ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿವೆ. ಮಾನ್ಸ್, ಷಾರ್ಲ್‌ರಾಯ್, ಸಾಮುರ್ ಮತ್ತು ವರ್ವ್ಯೇ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಯಂತ್ರ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ಸಲಕರಣೆಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಬೆಲ್ಜಿಯಂನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಲೋಹ ಸರಕುಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ದೇಶದ ರಫ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶೇ. 18 ರಷ್ಟು ಇಂಥ ಸರಕುಗಳು, ಎರಕ ಉಕ್ಕು, ಹಾಳೆ, ಕಬ್ಬಿಣ, ರೈಲ್ವೆ ಉಪಕರಣ, ಹಡಗು, ಮೋಟಾರುವಾಹನ, ಯಂತ್ರಸಲಕರಣೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ರಾಸಾಯನಿಕ, ಗಾಜು, ಕುಂಭ, ರಬ್ಬರ್ ಮತ್ತು ಕಾಗದ ಇತರ ತಯಾರಿಕೆಗಳು.

ಸಾರಿಗೆ: ಯುರೋಪಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಮುಖದಬಳಿ ಇರುವ ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್ಮಿನ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಬಹಳ ಸಮರ್ಪಕ. ಭೂಜಲ ವಾಯು ಮಾರ್ಗಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿಕಾಸಹೊಂದಿವೆ. ಬ್ರಸೆಲ್ಸ್ ರೈಲ್ವೆ ಕೇಂದ್ರ. ಬೆಲ್ಜಿಯಂನ ನದಿಗಳು ನೌಕಾಯೋಗ್ಯವಾದುವು. ಅವನ್ನು ಕಾಲುವೆಗಳಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಕೂಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ವಿಮಾನ ಸಂಸ್ಥೆ ಯುರೋಪಿನ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳೊಂದಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ.

ಸ್ಕೆಲ್ಟ್ ನದಿ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆಂಟ್‌ವರ್ಪ್ ಬೆಲ್ಜಿಯಂನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರು. ಇತರ ದೇಶಗಳಿಂದ ಸರಕುಗಳನ್ನು ತರಿಸಿ ಮತ್ತೆ ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ವ್ಯಾಪಾರ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಇದು ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗ್, ರಾಟರ್‌ಡ್ಯಾಮ್‌ಗಳೊಡನೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಪೂರ್ವ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಭಾಗಗಳೂ ರೂರ್ ಮತ್ತು ರೈನ್ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಇದರ ಹಿನ್ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಆಂಟ್‌ವರ್ಪ್ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ವಜ್ರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಬಲು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್ಮಿನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶದ ಹೃದಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಲಿಯಾಷ್ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖನಗರ. ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು, ಗಾಜು, ಲೋಹ ಕೆಲಸ ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಗೆಂಟ್‌ಲಿನನ್ ತಯಾರಿಕಾಕೇಂದ್ರ. ಉಣ್ಣೆ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರವಾದ ವರ್ವ್ಯೇ ದಕ್ಷಿಣದ ಬೆಟ್ಟನಾಡಿನಲ್ಲಿದೆ. ಬ್ರಸೆಲ್ಸ್ ಬೆಲ್ಜಿಯಂನ ರಾಜಧಾನಿ. ಯುರೋಪಿನ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರ ಹಾಗೂ ಆಕರ್ಷಕ ನಗರಗಳಲ್ಲೊಂದೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅದು ಕಲೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ವಾಣಿಜ್ಯಗಳ ಕೇಂದ್ರ. ಅನೇಕ ಹೊಸ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ನಗರವನ್ನು ಬಲು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಬೆಲ್ಜಿಯಂನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಸು. 90 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಸೆಲ್ಸ್ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಎಂದೇ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಮ್ಯಾಲೀನ್, ಡರ್ನ್, ಅಸ್ಟಾಂಡ್ ಮತ್ತು ಬ್ರೂಷ್ ಬೆಲ್ಜಿಯಂನ ಇತರ ನಗರಗಳು.

ಜನಜೀವನ: ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಜನಸಾಂದ್ರ ದೇಶಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದೆ. ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರು ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕರು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಎರಡು ಭಾಷೆ ಆಡುವ ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ಜನರು ಫ್ಲೆಮಿಂಗರು. ಇವರ ಭಾಷೆ ಫ್ಲೆಮಿಷ್. ಲಿಖಿತ ಫ್ಲೆಮಿಷ್ ಭಾಷೆ ಡಚ್ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅದರಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಬೆಲ್‌ಫಾಸ್ಟ್: ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಬಂದರು ಮತ್ತು ನಗರ. ಬೆಲ್‌ಫಾಸ್ಟ್ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಲಾಗನ್ ನದಿ ಕೂಡುವಲ್ಲಿ ಈ ನಗರವಿದೆ. ಈ ನಗರ ಆಂಟ್ರಿಮ್ ಮತ್ತು ಡೌನ್ ಕೌಂಟಿಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 65 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 297200 (1999).

ಬೆಲ್‌ಫಾಸ್ಟಿನಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಹೆಷಾಮ್, ಲಿವರ್‌ಪೂಲ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ಹಾಗೂ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಗ್ಲಾಸ್ಗೊ ಮತ್ತು ಅಡ್ರಾಸಾನ್‌ಗಳಿಗೆ ನೌಕಾ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಆಲ್ಡರ್ ಗ್ರೋವ್‌ನಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡುಗಳ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಹಿಟ್ಟು ಮಾಡುವುದು, ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣ ಮತ್ತು ಡಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬುವುದು, ಬಟ್ಟೆ, ಸೆಣಬು, ಪಾದರಕ್ಷೆ, ತಂಬಾಕು, ಹಗ್ಗ, ಕೇಬಲ್, ಲೋಹದ ವಸ್ತುಗಳು, ಯಂತ್ರ, ವಿಮಾನ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ನೌಕಾ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ದುರಸ್ತಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ನೌಕೆ, ವಿಮಾನ, ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು ಮತ್ತು ಜಾನುವಾರು ಹಾಗೂ ಲಿನನ್ ಬಟ್ಟೆ ಇವು ಮುಖ್ಯ ರಫ್ತುಗಳು. (ಜಿ.ಕೆಯು.)

ಬೆಳಗಾಂವಿ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ವಿಭಾಗ, ಜಿಲ್ಲೆ, ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ ನಗರ. ಬೆಳಗಾಂವಿ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಬಿಜಾಪುರ, ಧಾರವಾಡ, ಹಾವೇರಿ, ಗದಗ ಉತ್ತರಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉ. ಅ. $15^0 23'$ – $16^0 28'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $74^0 5'$ – $75^0 28'$ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯದ ಸಾಂಗ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕೊಲ್ಹಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ರತ್ನಗಿರಿ ಮತ್ತು ಕೊಲ್ಹಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಒಕ್ಕೂಟ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಗೋವ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಗದಗ ಮತ್ತು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗೋವ. ಅಥಣಿ, ರಾಯಬಾಗ, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಸವದತ್ತಿ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ, ಖಾನಾಪುರ, ರಾಮದುರ್ಗ, ಗೋಕಾಕ, ಹುಕ್ಕೇರಿ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ – ಇವು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 35 ಹೋಬಳಿಗಳೂ 1,125 ಗ್ರಾಮಗಳೂ 17 ಪಟ್ಟಣಗಳೂ ಇವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 13,415 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,214,505.

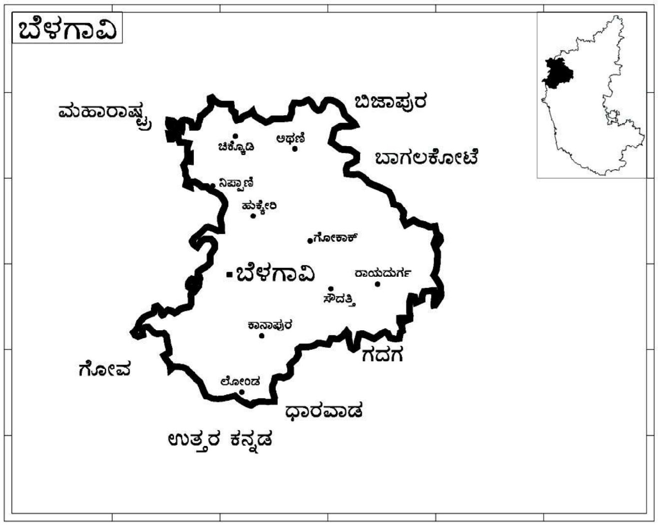

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಅಂಚು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಪೂರ್ವ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವದ ಬಹು ಭಾಗ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಮೈದಾನ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಡಿದಾದ ದಿಣ್ಣೆಗಳ ಸಾಲುಗಳಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು ಕೃಷ್ಣ, ಘಟಪ್ರಭ, ಮಲಪ್ರಭ ಮತ್ತು ಡೋಣಿ. ಘಟಪ್ರಭ ನದಿಯ ಗೋಕಾಕ ಜಲಪಾತ ಹೆಸರಾದದ್ದು. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ನೈಸ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ ವಿಭಾಗದ ಹೆಮಟೈಟ್ ಶಿಸ್ಟ್ ಶಿಲೆಗಳೂ ಇವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು ಹಾಗೂ ಕಲಾದಗಿ ಗುಂಪಿನ ಸುಣ್ಣದ ಶಿಲಾಸ್ತರ ಇವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರಸ್ತರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಹಾಗೂ ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳುಂಟು. ನದಿ ಕೊಳ್ಳಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಯುಗದ ರೇವೆಮಣ್ಣು, ಉಸುಕು ಹಾಗೂ ಹರಳುಗಳು ಹರಡಿವೆ. ಗೋಕಾಕದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಘಟಪ್ರಭ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಬಿಕಡೌಳಿ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳಿವೆ. ಕಪ್ಪು, ಕೆಂಪು ಹಾಗೂ ಉಸುಕು ಮಿಶ್ರಿತ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣುಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿವೆ.

ಬೆಳಗಾಂವಿ ಹಾಗೂ ಖಾನಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 127 ಸೆಂಮೀ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉಳಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 63–76 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಂಪಾದ ವಾಯುಗುಣ ಇರುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉಷ್ಣತೆ 14^0 ಸೆ.– 35^0 ಸೆ. ಖಾನಾಪುರ ಹಾಗೂ ಬೆಳಗಾಂವಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣ ಕಾಡುಗಳಿವೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಮರಗಳು ತೇಗ, ಬೀಟೆ, ಹಳದಿ ನೇರಳೆ ಮತ್ತು ಗೊಬ್ಬಳಿ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಬಿದಿರು, ಶ್ರೀಗಂಧ ಮತ್ತು ಇತರ ಎತ್ತರದ ಮರಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಅರಣ್ಯ ವಿರಳವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೆದು ತಿರುಳಿನ ಮತ್ತು ಇತರ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಗೋಡಂಬಿ ಗಿಡಗಳನ್ನೂ ನೆಡಲಾಗಿದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಸಜ್ಜೆ, ಗೋದಿ, ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ಜೋಳ, ಕಬ್ಬು, ಶೇಂಗಾ, ಬೇಳೆಕಾಳು, ಹತ್ತಿ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ಮತ್ತು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು. ನಿಪ್ಪಾಣಿಯ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹಣ್ಣು, ತರಕಾರಿ, ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆಗಳೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆಯುವ ಹಸುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ದನ, ಎಮ್ಮೆ, ಕತ್ತೆ, ಕುರಿ, ಆಡು ಇವು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳು.

ಜಿಲ್ಲೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್, ಜವಳಿ ಗಿರಣಿ ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಉಕ್ಕಿನ ವಸ್ತುಗಳು, ಸಿಮೆಂಟ್, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಬಣ್ಣ, ಮರದ ಸಾಮಾನು, ಮೋಟಾರಿನ ಬಿಡಿ ಭಾಗಗಳು, ಸಾಬೂನು, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಉಪಕರಣ, ಪಾತ್ರೆ, ಅಗರಬತ್ತಿ, ಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆ ಇವು ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ಬೆಂಗಳೂರು–ಮಿರಜ್ ಮೀಟರ್‌ಗೇಜ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಲೋಂಡದಿಂದ ಗೋವೆಗೆ ಕ್ಯಾಸಲ್‌ರಾಕ್ ಮೂಲಕ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಲೋಂಡ, ಖಾನಾಪುರ, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಧೂಪದಾಳ, ಗೋಕಾಕ, ರಾಯಬಾಗ, ಕುಡಚಿ, ಶೇಡಬಾಳ ಇವು ಮುಖ್ಯ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳ ಉದ್ದ 225 ಕಿಮೀ ಪುಣೆ–ಬೆಂಗಳೂರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಬೆಳಗಾಂವಿಯಿಂದ ನೆರೆಯ ಗೋವ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆಗಳ ಉದ್ದ 3696 ಕಿಮೀ ಬೆಳಗಾಂವಿ ನಗರದಿಂದ ಮಂಗಳೂರು, ಮುಂಬಯಿ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ.

ಅಥಣಿ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಬೆಳಗಾಂವಿ ದಡು, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಗೋಕಾಕ ಹುಕ್ಕೇರಿ, ಖಾನಾಪುರ, ಕೊಣ್ಣೂರು, ಕುಡಚಿ, ಲೋಂಡ, ಮೂಡಲಗಿ, ನಿಪ್ಪಾಣಿ, ರಾಯಬಾಗ, ರಾಮದುರ್ಗ, ಸಾಂದಲ್ಗಾ, ಸೌದತ್ತಿ ಇವು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಟ್ಟಣಗಳು.

ತಾಲ್ಲೂಕು: ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಬಾಗೇವಾಡಿ, ಬೆಳಗಾವಿ, ಉಚಗಾಂವ ಮತ್ತು ಕಾಕತಿ ಎಂಬ ಹೋಬಳಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. 136 ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,036,9 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 815113.

ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮಲೆನಾಡ ಪ್ರದೇಶ. ತಂಪಾದ ಹವಾಮಾನವಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 155 ಸೆಂಮೀ. ಖಾನಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಅಧಿಕ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯವಿದೆ. ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಉಪಯುಕ್ತ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಗಡಿಯಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಘಟಪ್ರಭ ನದಿ ಹರಿಯುವುದು. ತಾಲ್ಲೂಕು ಘಟಪ್ರಭ ಮತ್ತು ಮಲಪ್ರಭ ನದಿಗಳೆರಡರ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತೊರೆಗಳು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಹರಿದು ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಹೆಸರಿಸಬಹುದಾದ ನದಿಯೆಂದರೆ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ಒಂದೇ. ಇದು ನೈಋತ್ಯದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದು. ಬಿಲಾರಿ ಮತ್ತು ಇತರ ತೊರೆಗಳು ಈ ನದಿಯನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವುವು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಕಸುವಿನ ಎರೆಭೂಮಿ ಇದೆ. ನದಿ ತೊರೆಗಳ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಫಲವತ್ತಾಗಿದ್ದು ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಜೋಳ, ಗೋದಿ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಶೇಂಗಾ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಬೆಳಗಾಂವಿ ನಗರ. ಈ ವಿಭಾಗದ ಹಾಗೂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿನಂತಿದ್ದು, ಮಲೆನಾಡು ಹಾಗೂ ಬಯಲುಸೀಮೆ ಕೂಡುವಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಮೀರಜ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಹಾಗೂ ಬೆಂಗಳೂರು–ಪುಣೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯ ಮೇಲಿದ್ದು ಧಾರವಾಡದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 77 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ನಗರದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸು. 5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ನದಿಯೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸು. 3 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಅದರ ಉಪನದಿಯಾದ ಬಿಲಾರಿಯೂ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ನಗರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 640–688 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ನಗರದ ಬಳಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗುಡ್ಡಗಳೂ ಮಾವಿನತೋಪುಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೆಳಗಾಂವಿ ನಗರ ನಾಗರಿಕ ಹಾಗೂ ದಂಡಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ದಂಡಿನ ಪ್ರದೇಶ ಮರಾಠ ಪದಾತಿ ದಳದ ಕೇಂದ್ರ. ದಂಡಿನ ಪ್ರದೇಶವೂ ಸೇರಿ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 506235.

ಬೆಳಗಾಂವಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಮಗ್ಗ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯುತ್ ಮಗ್ಗದ ಸೀರೆಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ ನಗರದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇದೆ. ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಔದ್ಯಮಿಕ ವಿಭಾಗವಿದೆ. ಕಿತ್ತೂರ ರಾಣಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಹಾಗೂ ಮಹಾತ್ಮ ಬಸವೇಶ್ವರರ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ನಗರದಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಕ ತಾಣಗಳು. ನಗರದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ, ಕಲೆ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳು ಇವೆ. ನಗರಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಿತ ಜಲಪೂರೈಕೆ, ವಿದ್ಯುತ್ ಮತ್ತು ಒಳಚರಂಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹಾಗೂ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿವೆ. ನಗರದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೋಟೆಯಿದೆ. ಕೋಟೆಯ ಅಗಸೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಿಗುಡಿ, ಖಿಲ್ಲೇದಾರ್ ಅಸದ್‌ಖಾನನ ಮಸೀದಿ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸೇಂಟ್ ಮೇರಿ ಚರ್ಚ್ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಕಟ್ಟಡ. ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕೇಂದ್ರ ಸಹ ಇಲ್ಲಿದೆ. ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.ಆರ್.ಇ.)

ಬೆಳೆಗಳ ಆವರ್ತ: ಒಂದೇ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಯೋಜಿತ ಸರದಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಯಮಿತ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯುವ ಪದ್ಧತಿ. ಮಣ್ಣಿನ ಸಾರವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಒಂದಾದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನ. ಮೊದಲ ಬೆಳೆಗಿಂತ ತರುವಾಯದ ಬೆಳೆಗಳ ತಳಿ, ಪ್ರಭೇದ, ಉಪ–ಪ್ರಭೇದ ಅಥವಾ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದು ಸಹ ಬೆಳೆಗಳ ಆವರ್ತಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯ. ಯೋಜಿತ ಬೆಳೆ ಆವರ್ತ 2, 3 ವರ್ಷಗಳು ಅಥವಾ ದೀರ್ಘಾವಧಿವರೆಗೆ ಮುಂದುವರಿಯಬಹುದು. ಒಂದೇ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪದೇ ಪದೇ ಒಂದೇ ಬೆಳೆ ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ರೋಗ ಮತ್ತು ಕೀಟಗಳ ಹಾವಳಿ, ಅವುಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನ ಫಲವತ್ತನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದು ಹಾಗೂ ಬೆಳೆಗಳ ಇಳುವರಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲು ಬೆಳೆಗಳ ಆವರ್ತ ಹೆಚ್ಚು ಸಹಾಯಕ.

ವಿವಿಧ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಸರದಿಯ ಮೇಲೆ ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡುವ ಬೆಳೆಗಳ ಆವರ್ತದಿಂದ ಲಾಭ ಹೆಚ್ಚು. ಮುಂಗಾರಿನಲ್ಲಿ ಬತ್ತ, ರಾಗಿ, ಜೋಳಗಳಂತಹ ಏಕದಳ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡಿದರೆ ಹಿಂಗಾರಿನಲ್ಲಿ ತೊಗರಿ, ತಿಂಗಳ ಅವರೆ, ಹೆಸರು, ಉದ್ದು, ಹುರುಳಿ ಮುಂತಾದ ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುವುದು. ಈ ವಿಧಾನದ ಬೆಳೆಗಳ ಆವರ್ತವು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಬೆಳೆ ಆವರ್ತದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶಗಳೆಂದರೆ: ಮಣ್ಣಿನ ಆಹಾರದ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಸಮತೋಲನಗೊಳಿಸುವುದು ಮತ್ತು ತನ್ಮೂಲಕ ಮಣ್ಣಿನ ಫಲವತ್ತನ್ನು ಸುಧಾರಿಸುವುದು ಅಥವಾ ಫಲವತ್ತತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದು. ರೋಗ ಮತ್ತು ಕೀಟಗಳ ಹಾವಳಿಯ ನಿವಾರಣೆ ಹಾಗೂ ಕಳೆ ನಾಶಕ ಮತ್ತು ಕೀಟ ನಾಶಕಗಳ ಬಳಕೆ ನಿಯಂತ್ರಣ. ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಲಿನ್ಯ ನಿಯಂತ್ರಣ. ಮಣ್ಣಿನ ಸಾರಜನಕ ಮತ್ತು ತೇವಾಂಶವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಸುವುದು. ಹವಾಗುಣದ ಪ್ರತಿಕೂಲದಿಂದಾಗುವ ನಷ್ಟವನ್ನು ಮಿತಗೊಳಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಹೆಚ್ಚಳ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಬೆಳೆಗಳ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣ: ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭೂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ಒಂದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ, ಬೆಳೆಗಳ ನಡುವಿನ ಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಹಾಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಬೆಳೆಗಳ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣ ಎನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ ಅಥವಾ ಒಟ್ಟು ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೆಳೆಯ ಶೇಕಡವಾರು ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದು. ಒಂದು ಬೆಳೆಯು ಒಂದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣಗೊಳ್ಳಲು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ, ವಾಯುಗುಣ, ತೇವಾಂಶ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬೆಳೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು, ಕನಿಷ್ಠ, ಗರಿಷ್ಠ ಹಾಗೂ ಸಾಧಾರಣದಂತೆ, ವಿವಿಧ ಪ್ರಮಾಣದ ಉಷ್ಣಾಂಶದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರದೇಶ ಈ ವಾಯುಗುಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಒಂದು ಬೆಳೆಗೆ ಸೂಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೊ ಅಲ್ಲಿ ಆ ಒಂದು ಬೆಳೆಯು ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಇತರ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಂಶಗಳೂ ಸಹ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಕೃಷಿಯೋಗ್ಯ ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಉತ್ತಮವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಯು ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುವುದು. ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಹರಿಯಾಣದಲ್ಲಿ ಗೋದಿ, ರಾಜಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಸಜ್ಜೆ ಹಾಗೂ ಅಸ್ಸಾಂ, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳ, ಒರಿಸ್ಸ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ತೀರ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಕೇರಳಗಳಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಯಾಗಿರುವುದು. ಇಂದು ಅನೇಕ ಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಈ ಬೆಳೆಗಳ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಬೆಳೆಗಳ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದರಿಂದ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಬೆಳೆಗೆ ಕನಿಷ್ಠ ನೀಡಿಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿ ಅಧಿಕ ಇಳುವರಿಯನ್ನು ಗಳಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಉತ್ತಮ ವ್ಯವಸಾಯದ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಬೆಳೆಗಳ ಮಾದರಿ: ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ, ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಬಹುದಾದ ವಿವಿಧ ಬೆಳೆಗಳು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಗಳ ಮಾದರಿಯ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ತನ್ನ ಪ್ರಕಟಣೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಬೆಳೆಗಳ ಮಾದರಿಯು ಅಲ್ಲಿನ ಭೂ ವಾಯುಗುಣ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅಂಶಗಳಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮಾನವನ ಪಾತ್ರ ಅತಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ.

ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಬೆಳೆಗಳ ಮಾದರಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬೆಳೆಗಳ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಮೂರು ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬೆಳೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಗರಿಷ್ಠ ಭೂ ಹಿಡುವಳಿಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಒಬ್ಬ ರೈತ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿ ತನ್ನ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು ದೊರೆಯಬಹುದಾದ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ, ಬೇಡಿಕೆ, ನೀಡಿಕೆ, ಬೆಲೆ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಈ ಬೆಳೆಗಳ ಮಾದರಿಯು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ಮೇಲಿನ ಪೂರಕ ಅಂಶಗಳಿಂದ ವರ್ಷವೆಲ್ಲಾ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯುವ ಎರಡು ಸ್ಪಷ್ಟ ಕಾಲಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು: 1) ಜುಲೈಯಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ವರೆಗೆ ಖಾರಿಫ್ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ನಿಂದ ಮಾರ್ಚಿವರೆಗೆ ರಾಬಿ ಹಾಗೂ ಮಾರ್ಚಿ ಮತ್ತು ಜೂನ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಬೆಳೆಯುವ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಜಾಯಿದ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ವಿಂಗಡಣೆಯ ದೇಶದೆಲ್ಲೆಡೆ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಗ್ರಾಮಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂದಾಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಅನಂತರ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಜಿಲ್ಲೆ, ರಾಜ್ಯವಾರು ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿ ದೇಶವು ಪ್ರದೇಶವಾರು ಬೆಳೆಗಳ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಬೆಳೆಗಳ ವೈವಿಧ್ಯತೆ: ಏಕ ಬೆಳೆ ಪದ್ಧತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅನೇಕ ಬೆಳೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭೂಹಿಡುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆವಂತೆ ಮಾಡುವುದು. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಂದ್ರ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಬೆಳೆಗಳ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಮಿ, ವಾಯುಗುಣ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ಈ ಬೆಳೆಗಳ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಹಿಡುವಳಿಯ ಗಾತ್ರ ದೊಡ್ಡದಿದ್ದು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಬಲಿಷ್ಠವಿರುವ ರೈತರು ಏಕ ಬೆಳೆಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿದಾರರು, ಸರಾಸರಿ ಆರ್ಥಿಕ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಕೆಳಗಿನ ರೈತರು ಈ ಬಗೆಯ ಬೆಳೆಗಳ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ.

ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದು, ಮಳೆ ಅನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಅಲ್ಲಿ ರೈತರು ಒಂದೇ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರಿಂದ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕನಿಷ್ಠ ಆದಾಯವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಜೀವನಾಧಾರ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿಯೂ ತಮ್ಮ ಕುಟುಂಬದ ಮೂಲ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಈ ಬಹುಬೆಳೆ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಸಾರವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಕೃಷಿ ತಂತ್ರಜ್ಞರು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಬಹುಬೆಳೆ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನ ಸಾರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬಹುದು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣದಿಂದ ಬೆಳೆಗಳ ವೈವಿಧ್ಯತೆ ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಬೆಳೆಗಳ ಸಮೂಹ: ಕೃಷಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳೆಗಳ ಸಮೂಹದ ಬಗೆಗಿನ ಅಧ್ಯಯನ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳೆಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಬೇಡಿಕೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯುವುದು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಏಕಬೆಳೆ ಹಂಚಿಕೆಯ ನಕ್ಷೆಯು ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ವಿವಿಧ ಬೆಳೆಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಅಷ್ಟೇ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಗೋದಿ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗೋದಿಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗೂ ಗೋದಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇತರೆ ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯ, ಕಾಳುಗಳು, ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ನವಣೆ, ಸಾಸುವೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕ ಬೆಳೆಯ ನಕ್ಷೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರೆ ಅದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೃಷಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬೆಳೆಗಳ ಸಮೂಹವು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬೆಳೆಗಳ ಸಮೂಹ ಎಂಬ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಭೂ ಬಳಕೆಯ ಯೋಜನಾಕಾರರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಭೂ ಹಿಡುವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ದೇಶದ ಬೆಳೆಗಳ ಸಮೂಹದ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಬೆಳೆಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಅನೇಕ ವಿಧಾನಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯ ಆಯ್ಕೆ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಲ್ಪಡುವ ಪ್ರಮುಖ 3 ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿ ಯಾವುದೇ ಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಹಾಯ ಪಡೆಯದೆ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿ ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ರಚಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಇಂದು ಈ ಎರಡೂ ವಿಧಾನಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಬೆಳೆಗಳ ಸಮೂಹ ಗುರುತಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಅತ್ಯಂತ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ: ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದರೂ ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ದೇಶದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವರಮಾನದ ಹೆಚ್ಚುವಿಕೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಉತ್ಪಾದನಾ ಘಟಕಗಳು ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವರಮಾನ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕವಾಗಿ, ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಗುಣಾತ್ಮಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿ ಜನರ ಅಸಮಾನತೆ, ಬಡತನವನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡುವುದೇ ಆಗಿದೆ.

ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಜನ ಸಂಬಂಧ ಉತ್ಪಾದನಾ ಅಂಗ (ಭೂಮಿ, ಬಂಡವಾಳ, ಕಾರ್ಮಿಕರು ಇತ್ಯಾದಿ)ಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ದರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆ. ಇದರಿಂದ ದೇಶದ ಆಂತರಿಕ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವ್ಯಾಪಾರ ವಹಿವಾಟು ಮತ್ತು ವಸ್ತು / ಸೇವೆಗಳ ನಿರ್ಯಾತದಲ್ಲಿ ಸತತವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ವಸ್ತು, ಸೇವೆಗಳ ಹೆಚ್ಚಳ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯನ್ನು ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಒಯ್ದಾಗ ಜನರಿಗೆ ವಸ್ತಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಐಷಾರಾಮದ ವಸ್ತಗಳು ಮಧ್ಯಮವರ್ಗ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ತಳವರ್ಗದವರಿಗೆ ಲಭಿಸಲಾರಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಭಾರತ ಮತ್ತು ಚೀನದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 2000ದಿಂದೀಚೆಗೆ ದೂರದರ್ಶನ, ರೆಫ್ರಿಜಿರೇಟರ್, ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣಗಳು, ಗೃಹೋಪಯೋಗಿ ವಸ್ತುಗಳು, ವಿದ್ಯುತ್, ಮನರಂಜನೆಯ ವಸ್ತುಗಳು, ಮೋಟಾರು ವಾಹನಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗಿ, ನಿರ್ಯಾತ ಹಾಗೂ ಆಂತರಿಕ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿವೆ. ಇದು ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಧನಾತ್ಮಕ ಪರಿಣಾಮ.

ಆದರೆ ಈ ಬಗೆಯ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯು ಸಮಾಜದ ಜನರಿಗೆ ವಿಪುಲ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಸೇವಾಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟರೂ ಅದು ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಬರುವ ತನ್ನದೇ ಆದ ಕೆಲವು ಅಹಿತಕರ ಹಾಗೂ ಋಣಾತ್ಮಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಒಂದು ಕಡೆ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೊಂದಿಗೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ಆಗುವ ಪರಿಸರ ಹಾನಿ (ವಾಯು, ಜಲ ನೆಲ ಮುಂತಾದವುಗಳ) ಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇದು ನಗರೀಕರಣಕ್ಕೆ ಅನುವುಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಭಾರತದಂತಹ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಗರೀಕರಣದ ಕೆಲವು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಸಹ ಹುಟ್ಟುಹಾಕುತ್ತದೆ. ಕುಟುಂಬಗಳ ಒಡೆಯುವಿಕೆ, ಮಾನಸಿಕ ಕಾಯಿಲೆಗಳ ಹೆಚ್ಚಳ, ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಕಳ್ಳತನ, ಹಿಂಸೆ ಮುಂತಾದುವು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಳ ಸೂಚಿಸಿದರೂ ಅದರೊಂದಿಗೆ ಬರುವ ನಗರೀಕರಣ, ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯಗಳು, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿನ ನವೀನತೆಗಳು, ಜನರಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕತೆ, ಐಶ್ವರ್ಯದ ಅಮಲನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ತಮ್ಮ ಇತರೇ ಸಮಾಜದವರನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿ ಪೂರ್ವ ಸಮಾಜದ ಕೆಲ ಒಳಿತಾದ ಅಂಶಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತವೆ. (ಬಿ.ಇ.)

ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮಿತಿಗಳು : 1972ರಲ್ಲಿ ಕ್ಲಬ್ ಆಫ್ ರೋಮ್ ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಸಿಮ್ಯೂಲೇಷನ್ ಆಧರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಪುಸ್ತಕದ ಹೆಸರು (ಲಿಮಿಟ್ಸ್ ಟು ಗ್ರೋಥ್). ಇದು ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಒಂದು ಗರಿಷ್ಠ ಮಿತಿಯಾಗಿದೆ. ನಿರಂತರವಾದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ, ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಮುಗಿದು ಹೋಗುವುದು

ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯ ಹಾಗೂ ಅದರ ನಾಶ–ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆಹಾರದ ಕೊರತೆ–ಇವುಗಳಿಂದ ಪೃಥ್ವಿಯು ವಿನಾಶದತ್ತ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ವಿವರಿಸಲಾಯಿತು. ಮಾಲ್ತಸ್‌ನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ದೀರ್ಘ ಅವಧಿಯ ಅನಂತರ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ನಿರಾಶಾವಾದದ ಪರಿಭಾವನೆ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಮಿತಿಗಳು.

ಈ ಪರಿಭಾವನೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಟೀಕೆಗೊಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಕುತೂಹಲ ಹಾಗೂ ಪರಿಸರದ ಬಗ್ಗೆ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ, ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಮೂಡಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಉಷ್ಣಾಂಶದ ಹೆಚ್ಚಳ, ವಾಯುಗುಣದ ಬದಲಾವಣೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಮಿತಿ ಪರಿಭಾವನೆಯ ನೈಜತೆಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದು. ಕ್ಲಬ್ ಆಫ್ ರೋಂ, 1992ರಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಲಿಮಿಟ್ಸ್ ಟು ಗ್ರೋಥ್ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಎರಡು ದಶಕಗಳ ಅನಂತರ ಬಿಯಾಂಡ್ ದಿ ಲಿಮಿಟ್ಸ್ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಮಿತಿ ಪರಿಭಾವನೆ ಸುಸ್ಥಿರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪರಿಭಾವನೆಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಹಿನ್ನಲೆ. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಬೆಳ್ತಂಗಡಿ: ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವೇಣೂರು, ಬೆಳ್ತಂಗಡಿ ಮತ್ತು ಕೊಕ್ಕಡ ಇವು ಮೂರು ಹೋಬಳಿಗಳೂ 84 ಗ್ರಾಮಗಳೂ ಇವೆ. ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,375 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 246443.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಮಲೆನಾಡು. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಕುದುರೆಮುಖ ಶ್ರೇಣಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಮಾಡಿಘಾಟ್ ಇದೆ. ಇದರಿಂದ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿದೆ. ನೇತ್ರಾವತಿ ನದಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿಯೂ ಅನಂತರ ನೈರುತ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿಯೂ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 405 ಸೆಂಮೀ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಘಟ್ಟದ ಭಾಗ ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 56,411 ಹೆ. ಬೀಟೆ, ತೇಗ, ಮಾವು, ಹತ್ತಿ, ಕಿರಲ್ ಬೋಗಿ, ಹೊನ್ನೆ, ಸೀಗೆ ಮೊದಲಾದ ಮರಗಳೂ, ಮೆಣಸು, ಶುಂಠಿ, ಏಲಕ್ಕಿ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ, ಅಡಕೆ, ಬತ್ತ, ತೆಂಗು, ಗೋಡಂಬಿ ಇವು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವ ಬೆಳ್ತಂಗಡಿ ಮಂಗಳೂರು–ಚಾರ್ಮಾಡಿ–ಕಡೂರು ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸು. 60 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಪುತ್ತೂರಿನಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ 35 ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7302. ಬೆಳ್ತಂಗಡಿಯಿಂದ ಕಾರ್ಕಳ, ಮಂಗಳೂರು, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಪುತ್ತೂರು ಈ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆಗಳುಂಟು.

ಚಾರ್ಮಾಡಿ ಗ್ರಾಮ ಬೆಳ್ತಂಗಡಿಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 19 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಉಜಿರೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜು, ಹೈಸ್ಕೂಲು, ಗುರುಕುಲಗಳಿವೆ. ಇದು ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಬಾಗಿಲಿನಂತಿದೆ. ಬೆಳ್ತಂಗಡಿಯಿಂದ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮಸ್ಥಳ ಒಂದು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಮಂಜುನಾಥ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. (ಎಂ.ವಿ.)

ಬೆಳ್ಳಿ: ಮಾನವ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಸಲ್ಫೈಟ್ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಸೀಸದೊಡನೆ ಸಂಯೋಜಿತವಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಪಸರಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದರ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಬಳಕೆ ಕಡಿಮೆ. ಅಮೂಲ್ಯ ಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಅನಂತರ ಬೆಳ್ಳಿಗೆ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಬೆಳ್ಳಿ ಬೆಳ್ಳಗೆ ಹೊಳೆಯುವ ಲೋಹ. ಅಪರೂಪದ ವಸ್ತು, ಕರಕುಶಲ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತ ಲೋಹ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಭರಣ ಮಾಡಲು, ನಾಣ್ಯ ಟಂಕಿಸಲು, ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಪಾತ್ರೆ ಮಾಡಲು ಮತ್ತು ಆಪದ್ಧನವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಲು ಯೋಗ್ಯ ಲೋಹವಾಗಿದೆ. ಶುದ್ಧ ಬೆಳ್ಳಿ ಬಲು ಮೃದು. ಇದಕ್ಕೆ ಶೇ. 10 ಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ, ತಾಮ್ರ ಬೆರಸಿ ಹದಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು ಚಿನ್ನದಂತೆ ತಂತಿಯಾಗಿ ಎಳೆಯಬಹುದು. ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಿನ್ನದಂತೆ ಬೆಳ್ಳಿಯೂ ಕೂಡ ಸಹಜ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾದ ಬೆಳ್ಳಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿರುವುದು ಅತಿ ವಿರಳ. ಚಿನ್ನ, ತಾಮ್ರ, ಸೀಸ ಮತ್ತು ಸತು ಅದಿರುಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸುವಾಗ ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ಉಪಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಪಡೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. 1950ರ ತನಕ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ದೇಶಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನವಿತ್ತು. ತರುವಾಯ ಅಮೆರಿಕ, ಕೆನಡ ದೇಶಗಳು ಮೆಕ್ಸಿಕೊಗಿಂತ ಮುಂದಾದವು. ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂದರೆ, ಪೆರು, ರಷ್ಯ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಬೊಲಿವಿಯ, ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಸ್ವೀಡನ್.

ಭಾರತ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸು. 1600 ದ.ಲ. ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಬೆಳ್ಳಿ ಅದಿರಿದೆ ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ಕರ್ನಾಟಕ, ಮೇಘಾಲಯ, ಒರಿಸ್ಸ, ರಾಜಸ್ತಾನ, ಸಿಕ್ಕಿಂ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ಯಾವ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗಣಿ ಇಲ್ಲ. ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ಉಪ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿರುವ ಘಟಕಗಳಿವೆ.

ಭಾರತದ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆ. 53,365 ಕಿಗ್ರಾಂ ಗಳು (1998–99). ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಬೇಲೂರು: ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕು ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ. ಬೇಲೂರು, ಬಿಕ್ಕೋಡು, ಅರೆಹಳ್ಳಿ, ಮಾದಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಹಳೇಬೀಡು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೋಬಳಿಗಳು. 383 ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 840.2 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 183080.

ಬೇಲೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮಲೆನಾಡ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 968 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಅರೆಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಗುಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು, ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಕಾಡುಪ್ರದೇಶವೂ ಉಂಟು. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿ ಯಗಚಿ. ಇದು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಹೇಮಾವತಿ ನದಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಸಕಲೇಶಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಬೇಲೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಗಡಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 103 ಸೆಂಮೀ. ಬೇಲೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 67 ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳೂ 126 ಬಾವಿಗಳೂ ಇವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೆ ಹೆಚ್ಚು ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಹಳದಿ ಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ಕಾಫಿ, ಅಡಕೆ, ಏಲಕ್ಕಿ, ಮೆಣಸು ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ರಾಗಿ, ನೆಲಗಡಲೆ ಮುಂತಾದವನ್ನೂ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳ ಹಳೇಬೀಡು.

ಬೇಲೂರು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ. ಯಗಚಿ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 20205. ಪುರಸಭೆಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಅಂಚೆ, ದೂರವಾಣಿ, ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಶಾಲೆಗಳು, ರಕ್ಷಿತ ನೀರು ಸರಬರಾಜು, ವಿದ್ಯುತ್ ಮುಂತಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಬೇಲೂರು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಬೇಲೂರಿನ ಮುಖ್ಯ ಆಕರ್ಷಣೆಯೆಂದರೆ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದ ಚೆನ್ನಕೇಶವ ದೇವಾಲಯ. ಇದು ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಯ ಸುಂದರ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ದೇವಾಲಯದ ಉತ್ತರ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬಾಗಿಲ ಪೂರ್ವದ ಬಳಿಯ ಒಂದು ಶಾಸನ ಮತ್ತು ಅದೇ ದೇವಾಲಯದ ಒಂದು ತಾಮ್ರ ಶಾಸನದಿಂದ ತಲಕಾಡುಗೊಂಡ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಹೇವಿಳಂಬಿ ಸಂವತ್ಸರದ ಚೈತ್ರ ಶುದ್ಧ ಪಂಚಮಿ ಶನಿವಾರದಂದು (1117 ಮಾರ್ಚ್ 20) ಈ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ದೇವಾಲಯದ ಮೂಲವಿಗ್ರಹ ಪೀಠದ ಮೇಲಿನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನು ವಿಜಯನಾರಾಯಣನೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ದೇವಾಲಯ ಗರ್ಭಗುಡಿಯಿಂದ ಕೂಡಿ ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರದ ತಳವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಗುಡಿಯ ಸುತ್ತ ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರಾಕಾರಗೋಡೆಗಳಿವೆ. ಕೇಶವ ದೇವಾಲಯದ ಬಲಗಡೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಂದೆ ಕಪ್ಪೆಚೆನ್ನಿಗರಾಯನ ಗುಡಿಯಿದೆ. ದೇವಾಲಯದ ನೇರ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ವೀರನಾರಾಯಣ ಗುಡಿಯಿದೆ. ಹೊಯ್ಸಳ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ತಮ್ಮ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಕೌಶಲವನ್ನು ಈ ದೇವಾಲಯಗಳ ಮುಖಾಂತರ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದೊಂದು ವಿಗ್ರಹವೂ ಒಂದೊಂದು ಸುಂದರ ಕಲಾಕೃತಿ. (ಕೆ.ಆರ್.)

ಬೈಕಲ್ ಸರೋವರ: ದಕ್ಷಿಣ ಸೈಬೀರಿಯದಲ್ಲಿರುವ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರ. ರಷ್ಯ ದೇಶದ ಬುರ್ಯಾತ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತಾರ 31,500 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದ್ದು ಪ್ರಪಂಚದ ಸರೋವರಗಳ ಪೈಕಿ ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ಎಂಟನೆಯದು. ನೈರುತ್ಯ ಈಶಾನ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಉದ್ದ 636 ಕಿಮೀ. ಸರಾಸರಿ ಅಗಲ 48 ಕಿಮೀ. ಗರಿಷ್ಠ ಆಳ 1620 ಮೀ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಆಳದ ಸರೋವರವಿದು. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿರುವ ಒಟ್ಟು ಸಿಹಿ ನೀರಿನ ಶೇ. 20 ಭಾಗ ಈ ಒಂದು ಸರೋವರದಲ್ಲೇ ಇದೆ ಎನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಇದರ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯೂ ಸುತ್ತ ಪರ್ವತಗಳೂ ಇವೆ. ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ಸು. 336 ನದಿ ತೊರೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸೆಲೆಂಗ, ಬಾರ್‌ಗುಜನ್ ಮತ್ತು ಮೇಲಣ ಅಂಗಾರ ಮೊದಲಾದ ನದಿಗಳಿಂದಲೂ ನೀರು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಡಿಸೆಂಬರ್ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಜನವರಿ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವ ಈ ಸರೋವರದ ನೀರು ಮೇ ಉತ್ತರಾರ್ಧದ ತನಕವೂ ಘನೀಭವಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಸರೋವರದ ಸುತ್ತಣ ವಾಯುಗುಣ ಬೇಸಗೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಂಪಾಗಿಯೂ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬೆಚ್ಚಗೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ಈ ಸರೋವರ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಿತೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದಾದ ಹಾಗೂ ಮಯೋಸೀನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಸರೋವರವಾಗಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಜಲಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಇವೆ. ಸು. 1700 ಬಗೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿ 1083 ಬಗೆಯವು ಪ್ರಪಂಚದ ಬೇರೆಲ್ಲೂ ಸಿಗದಂಥವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 184 ರಷ್ಟು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಜೀವಜಾತಿಗಳನ್ನು ಈ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯ. ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುವ ಬೈಕಲ್ ಬಿಳಿಮೀನು ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ಮೀನುಗಳು ಬೈಕಲ್ ಸೀಲ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಇರುವ ಈ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಶಿಷ್ಟ ಜೀವರಾಶಿಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು.

1643ರಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತ ಮೊದಲು ಅನ್ವೇಷಿಸಲಾದ ಬೈಕಲ್ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ 1844ರಿಂದ ಯಾನಕ್ಕಾಗಿ ಉಗಿಹಡಗುಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ನೀರು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿರುವಾಗ ಸರೋವರ ಯಾನಕ್ಕೆ ಸ್ಲೆಜ್ ಗಾಡಿಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ಬಿರುಗಾಳಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ರೇವುಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಸರೋವರ ಜಲಯಾನಕ್ಕೆ ಅಡಚಣೆಯಿದ್ದರೂ ಸರೋವರದ ಸುತ್ತಲ ಕೆಲವು ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಹಡಗು ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಸೈಬೀರಿಯನ್ ರೈಲು ಹಾಗೂ ಮೋಟಾರು ದಾರಿ ಈ ಸರೋವರದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾದು ಹೋಗಿವೆ. ಈ ಸರೋವರ ಓಲ್ಕನ್ ಎಂಬ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪ ಸಹಿತ ಒಟ್ಟು 18 ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ.

(ಸಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಬೈಲಹೊಂಗಲ: ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ. ಹಿಂದಿನ ಸಂಪಗಾಂವ ತಾಲ್ಲೂಕು ಈಗ ಈ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಗೋಕಾಕ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪರಸಗಡ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಖಾನಾಪುರ ಮತ್ತು ಬೆಳಗಾಂವಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. 125 ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,122.2 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,56,435. ಬೈಲಹೊಂಗಲ ತಾಲ್ಲೂಕು ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಪೂರ್ವದ ಸೆರಗಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಏರುತಗ್ಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಹುಭಾಗ ಕಪ್ಪು ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿನದು. ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 69 ಸೆಂಮೀ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಮಲಪ್ರಭಾನದಿ ವೀರಾಪುರದ ಬಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಮುಗಟಖಾನ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಕುರಗುಂದ, ವಕ್ಕುಂದಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಕರ್ವಿಕೊಪ್ಪ ಗ್ರಾಮದ ಹತ್ತಿರ ಹರಿನಾಲಾಕ್ಕೆ ಒಡ್ಡುಕಟ್ಟಿ ನೀರನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿಯ ಎರಡೂ ದಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ರೈತರಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ ಪಂಪು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ನೀರನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳವಲನಾಡಿನ ಮುತ್ತಿನಂಥ ಜೋಳ, ಹತ್ತಿ, ತೈಲಬೀಜ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾಪ್ರಗತಿ ಪ್ರಾರಂಭ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಮುಗಟಖಾನ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಹಕಾರ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇದೆ. ಸೇಂಗಾ ಎಣ್ಣೆ, ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ವ್ಯವಸಾಯ ವಾಣಿಜ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿ ಕೃಷಿ, ಸಹಕಾರ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ, ಮಾಧ್ಯಮಿಕ, ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳೂ ಒಂದು ಕಾಲೇಜೂ ಇವೆ. ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಅಂಚೆ ತಂತಿ, ವಿದ್ಯುತ್ ಮುಂತಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳುಂಟು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳಗಳಾದ ಕಿತ್ತೂರು, ದೇಗಾಂವಿ ಮತ್ತು ಸಂಪಗಾಂವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುವು.

ಬೈಲಹೊಂಗಲ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 43 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸವದತ್ತಿ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿದೆ. ಪುರಸಭಾಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 43,215. ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಧಾರವಾಡ, ಸವದತ್ತಿಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಮಾರ್ಗ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಎಕ್ಕುವ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆ ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಕೃಷಿ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರವೂ ಇವೆ. ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳು, ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು, ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳು, ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಅಂಚೆ ತಂತಿ, ವಿದ್ಯುತ್ ಮುಂತಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿವೆ.

(ಎಂ.ಆರ್.ಎಚ್.)

ಬೋಟ್ಸ್‌ವಾನ: ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. 16^0–26^0 ಮತ್ತು 20^0–28^0 ಪೂ.ರೇ. ಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5,69,797 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1679000 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಗ್ಯಾಬರೋನೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1640100 (2001).

ಭೌತಿಕ ಲಕ್ಷಣ: ಜ಼ಾಂಬೆಜ಼ಿಯ ಉಪನದಿಯಾದ ಚೋಬೆಯಿಂದ, ಆರೆಂಜ್‌ನ ಉಪನದಿಯಾದ ಮೊಲೋಪೊವರೆಗೆ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಬೋಟ್ಸ್‌ವಾನದ ಬಹುಭಾಗ ಕಲಹರಿ ಅರೆ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಸು. 1219 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿಂದ ಈ ದೇಶ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಒಡೆದಿದೆ. ಎರಡೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜಲೋತ್ಸಾರಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ. ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹಲವು ತೊರೆಗಳು ಅಕ್ಷಾಂಶ ವೃತ್ತಗಳ ನೇರ ಹರಿದು ಮೆರಿಕೊ, ಲಿಂಪೋಪೊ ಮತ್ತು ನಟ್ವಾನಿ ನದಿಗಳನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

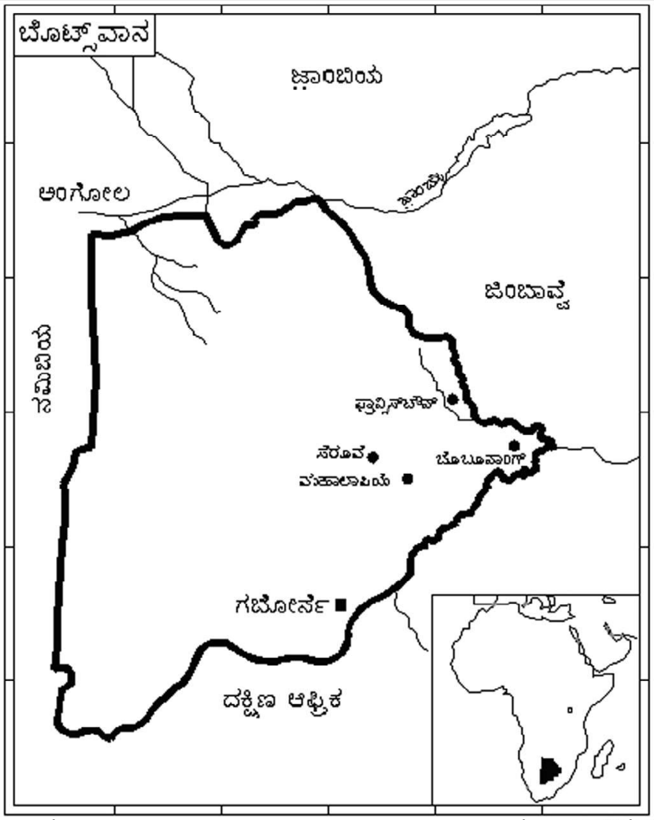

ಬೋಟ್ಸ್‌ವಾನದ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ ಸು. 1006 ಮೀ. ಇದು ಬಹುತೇಕ ಮಟ್ಟಸ ನೆಲ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಲೆಗಳಂತೆ ಏರಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಬೋಟ್ಸ್‌ವಾನದ ಮುಖ್ಯ ಜಲೋತ್ಸಾರಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೊದಗಿಸುವ ನದಿ ಓಕವಾಂಗೊ. ಅಂಗೋಲದ ಎಲ್ಲೆಯಿಂದ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿಯುವ ಈ ನದಿ ಸು. 10,359 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ತಗ್ಗು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಮುಂದುವರಿದು ನ್ಗಾಮಿ ಸರೋವರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಹಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಬೊಟೆಟಿ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿ ದೇಶದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕ್ಸಾವ್ ಸರೋವರ ದಾಟಿ ಮುಂದೆ ಮಕ್ಗಾಡಿಕ್ ಗಾಡಿ ಪಾನ್ಸ್ ಸೇರುತ್ತದೆ. ದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣದ ಗಡಿಗಳಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಮೊಲೊಪೊ, ರಾಮಟ್ಲಬಾಮಾ ಚಿಕ್ಕ ತೊರೆಗಳು.

ಕಲಹರಿಯನ್ನು ಮರುಭೂಮಿ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ದಾಹದ ನೆಲ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು ಕಳ್ಳಿ ಜಾತಿಯ ಗಿಡಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಕರಬೂಜ ಹಣ್ಣುಗಳು ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಆಹಾರ. ನೆಲದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಲು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ನೀರು ಇರುವ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತಿದೆ. ಬೋಟ್ಸ್‌ವಾನದ ನೈಋತ್ಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮರಳ ರಾಶಿಗಳಿವೆ. ಆ ಭಾಗ ನಿಜಕ್ಕೂ ಮರುಭೂಮಿಯೇ.

ವಾಯುಗುಣ: ಮಕರಸಂಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತ ಈ ದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಬೋಟ್ಸ್‌ವಾನದ್ದು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಉಪೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣ. ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಿಂದ ಮಾರ್ಚ್ ತನಕ ಬೇಸಗೆ. ಆಗ ಉಷ್ಣತೆ 38^0ಸೆ ವರೆಗೂ ಏರುವುದುಂಟು. ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತನಕ ಚಳಿಗಾಲ. ಆ ಋತುವಿನಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಮಂಜು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣತೆ 0^0ಸೆ ಗಿಂತ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಬಹುದು. ಆಗಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಲಹರಿಯಿಂದ ಬೀಸುವ ಬಿಸಿಗಾಳಿ ಮರಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ತಂದು ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಎರಚುತ್ತದೆ. ಬೋಟ್ಸ್‌ವಾನದ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಸು. 46 ಸೆಂಮೀ. ಗರಿಷ್ಠ ಹಾಗೂ ಕನಿಷ್ಠ ಮಳೆಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 63 ಸೆಂಮೀ ಮತ್ತು ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ 13 ಸೆಂಮೀ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಏಪ್ರಿಲ್ ಕೊನೆಯತನಕ ಮಳೆಗಾಲ. ಮಳೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಧಾರಾಕಾರ. ಚಕ್ರೀಯವಾಗಿ ಬರಗಾಲಗಳು ಸಂಭವಿಸಿ, ಅವು ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಮುಂದುವರಿಯಬಹುದು. ಅಭಾವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬಹಳ ತೀವ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. 1965–66ರಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬಂದಿತ್ತು.

ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು: ದೇಶದ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳಿ ಜಾತಿಯ ಗಿಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹುಲ್ಲುಗಾಡು (ಸವನ್ನ) ಇದೆ. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವ ಸಸ್ಯಗಳು ಮೋಪೇನ್, ಮೊಗೊನೊನೊ ಮತ್ತು ಮೊಕುಸಿ, ಮಧ್ಯ ಕಲಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವ ಸಸ್ಯ ಮೊರುಕುರು. ಚೋಬೆ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕಾಡು ಉಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕನ್ ಮರಗಳು ಹಲವು ಇವೆ (ಮೋಕ್ವ, ಮೊಕುಸಿ, ಮೊನಾಟ್ಶೊ).

ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವನ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹಿಂಡುಹಿಂಡಾಗಿವೆ. ಚೋಬೆ, ಮೊರೆಮಿ, ಬಕವಾಂಗೊ ಮುಖಜಭೂಮಿ, ನ್ಗಾಮಿ ಸರೋವರ, ಮಕ್ಗಾಡಿಕಾಡಿ ಪಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಕಲಹರಿ ಇವು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವನ್ಯಮೃಗ ಸಂರಕ್ಷಣ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಬಗೆಬಗೆಯ ಜಿಂಕೆಗಳು, ಸಿಂಹ, ಆನೆ, ಚಿರತೆ, ನೀರಾನೆ, ಜಿರಾಫೆ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಮೊಸಳೆ ಮತ್ತು ಹಾವು ಮುಂತಾದವು ಇವೆ. ಉಷ್ಟ್ರಪಕ್ಷಿ, ಪೆಲಿಕಾನ್, ಗಿಡಗ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಒಕಾವಾಂಗೊ ಮತ್ತು ಚೋಬೆ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳುಂಟು.

ಜನಜೀವನ: ಬೊಟ್ಸ್‌ವಾನದ ಜನ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಎಂಟು ಮುಖ್ಯ ಆದಿವಾಸಿ ಪಂಗಡಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಂಗಡಕ್ಕೂ ಅದರದೇ ಆದ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಅದಕ್ಕೊಬ್ಬ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಭೂಮಿಯ ಒಡೆತನ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಅದನ್ನು ಪರಭಾರೆ ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಪಂಗಡ ನಗ್ವಾಟೊ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಮೂರನೆಯ ಒಂದರಷ್ಟು. ಒಟ್ಟು ಭೂಮಿಯ ಐದನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಪಂಗಡಗಳು ಕ್ವೇನ, ನಗ್ವಾಕೇಟ್ಸೆ, ಕಗಾಟ್ಲ, ಬಮಲೆಟೆ ಮತ್ತು ಟ್ಲೋಕ್ವ.

ಬೊಟ್ಸ್‌ವಾನದ ಪಂಗಡಗಳು ಇತರ ಆಫ್ರಿಕನ್ ದೇಶಗಳ ಪಂಗಡಗಳಂತಲ್ಲ. ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದಿದೆ. ಆ ಪಟ್ಟಣಗಳು ದನಗಳ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿಗೆ ಬಲು ದೂರದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ನಿವಾಸಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದನಗಾಹಿಗಳು. ಒಂದೊಂದು ಮಂದೆಯಲ್ಲೂ ಸಾವಿರಾರು ದನಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಬೊಟ್ಸ್‌ವಾನದ ಜನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಆರ್ಥಿಕ ಮೂಲವೆಂದರೆ ಪಶುಪಾಲನೆ. ದನಗಳ ಬದುಕು ಮಳೆಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮಳೆ ಅನಿಶ್ಚಿತ. ವರ್ಷವರ್ಷವೂ ಸಾವಿರಾರು ಮಂದಿ ತರುಣರು ತಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉದ್ಯೋಗ ಅಥವಾ ಶಿಕ್ಷಣಾಕಾಂಕ್ಷಿಗಳಾಗಿ ನೆರೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಗರೀಕರಣ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಜಿಂಬಾಬ್ವೆಯೊಂದಿಗೆ ಬೊಟ್ಸ್‌ವಾನವನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವ ಆರು ಸಣ್ಣ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಉದ್ಯೋಗಗಳು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಇವು ಹಳೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕಟ್ಟುಕಟ್ಟಳೆಗಳಿಂದ ವಿಮೋಚನೆ ಸಾರುವ ಕೇಂದ್ರಗಳಂತಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಏಕತೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಆಗಿವೆ.

ಬೊಟ್ಸ್‌ವಾನದ ಎರಡು ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆಗಳು ಸೆಟ್ಸ್‌ವಾನ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್. ವಿದ್ಯಾವಂತರು ಮಾತ್ರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಬಲ್ಲರು, ಆಫ್ರಿಕನ್ಸ್ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಿಳಿಯ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರು ಆಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬಹುತೇಕ ಜನರು ಹೆಸರಿಗೆ ಕ್ರೈಸ್ತರು. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮವನ್ನು ದಿನಚರಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರುವವರು ಶೇ. 20–30 ಜನ ಮಾತ್ರ. ವಿವಿಧ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮೀಯ ಶಾಖೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ.

ನೀರಿನ ಅಭಾವದಿಂದ ಬೊಟ್ಸ್‌ವಾನದ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಬಲು ವಿರಳ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಏರಿಕೆಯ ದರ ಶೇ. 3. ಕೃಷಿ ಯೋಗ್ಯ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 5ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಸಾಗುವಳಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 80ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ನೆಲಸಿರುವುದು ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ. ಇಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ ಸು. 3 ಮಂದಿಯಾದರೆ ಉಳಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 1.

ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ: ಬೊಟ್ಸ್‌ವಾನದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಪಶುಪಾಲನೆಯೇ ಮುಖ್ಯ. ಇವು ಬಹುತೇಕ ಅಡ್ಡ ತಳಿಗಳು. ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್‌ಟೌನ್‌ಗೆ ಸು. 160 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ 3.7 ಕೋಟಿ ಟನ್ ನಿಕಲ್ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಹಣ ಬೆಲೆ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ, ಬೇಸಾಯ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜೀವನಾಧಾರ. ಬೊಟ್ಸ್‌ವಾನದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಅಭಾವ ಸಂಭವಿಸಿ, ಆಹಾರದ ಆಮದು ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ದೇಶದ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಕೊರತೆಗಳೆಂದರೆ ನೀರು ಮತ್ತು ಜನಬಲ. ಬೇಸಾಯ, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ವ್ಯವಸಾಯಗಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಜನರಿಲ್ಲ, ಒರಾಪ ವಜ್ರಗಣಿಗಳು ಆಂಗ್ಲೊ–ಅಮೆರಿಕನ್ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ. ಷಪಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಸಂಕೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಕಲ್ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರ ತೆಗೆಯುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಅಮೆರಿಕನ್ ನಾಯಕತ್ವದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಸಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ.

ಮಾಂಸ ಸಂಸ್ಕರಣ ಮತ್ತು ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೊಟ್ಸ್‌ವಾನದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ.

ಸಾರಿಗೆ : ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸಾವಿರಾರು ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಫ್ರ್ಯಾನ್ಸಿಸ್ ಟೌನನ್ನು ನೆರೆಯ ಜ಼ಾಂಬಿಯದ ಲಿವಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ನೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಸುವ ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ರೈಲು ಮಾರ್ಗದ ಉದ್ದ 634 ಕಿಮೀ. ದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೂ ನೆರೆಯ ದೇಶಗಳಿಗೂ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. (ಎನ್.ಪಿ.)

ಬೊಲಿವಿಯ: ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ದ.ಅ. $9^0 40'$–$22^0 40'$ ಹಾಗೂ ಪ.ರೇ. $57^0 30'$–$69^0 40'$ ಗಳ ನಡುವೆಯಿದೆ. ಇದು ಖಂಡಾಂತರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರೆಜಿಲ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪರಗ್ವೆ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪೆರು ಮತ್ತು ಚಿಲಿ ದೇಶಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 10,98581 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 9281712 (2002). ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 21. ಅಧಿಕೃತ ರಾಜಧಾನಿ ಸೂಕ್ರೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 131800 (2002). ಆಡಳಿತ ರಾಜಧಾನಿ ಲಾ ಪಾಜ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 713,400 (2002).

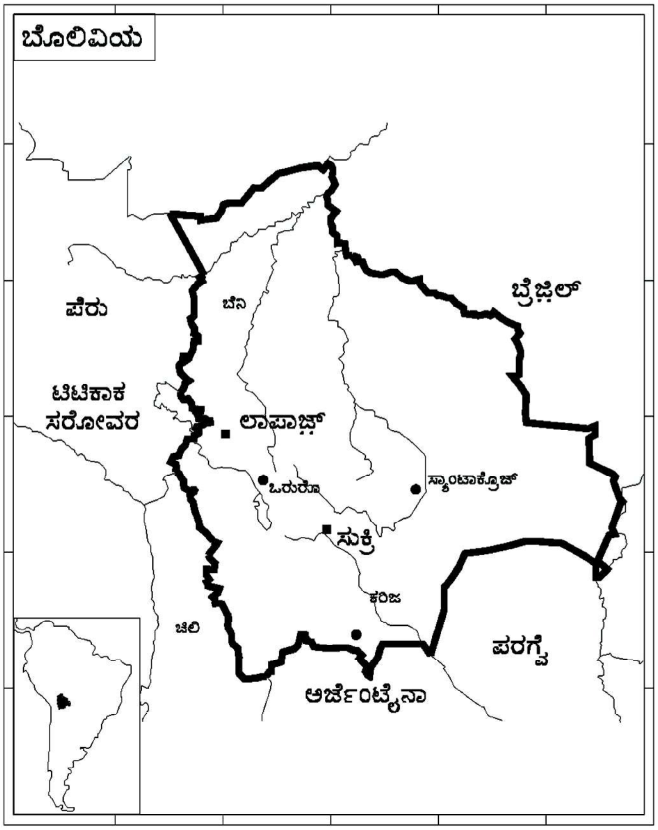

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಇದನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾಗಿ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. 1) ನೈರುತ್ಯದ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶ ಇದನ್ನು ಅಲ್‌ಟಪ್ಲಾನೊ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಟಿಟಿಕಾಕಾ ಸರೋವರವಿದೆ. 2) ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತದ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಆಳವಾದ ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಉನ್ನತವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಾಗಿದ್ದು ಅನೇಕ ಅಗ್ನಿ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರೆದಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದದು ಮೌಂಟ್ ಸಜ಼ಮ (6542 ಮೀ). 3) ಉತ್ತರದ ತಗ್ಗಾದ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ $^2/_3$ ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿದೆ.

ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು ಗೊಪುರೇ ಸ್ಯಾನ್ , ಎಮುರೆ, ಬಿನೀ ಪೆಲ್ಕೊಮಯಾ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಂಡೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಬೊಲಿವಿಯ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಪರ್ವತಗಳ ಕಡು ಶೀತದಿಂದ ಬಯಲಿನ ಅತ್ಯುಷ್ಣದವರೆಗಿನ ಹವಾ ವೈವಿಧ್ಯತೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯ, ಚಳಿಗಾಳಿ ಬೀಸುವ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ 18^0ಸೆ. ಹಿತವಾದ ಉಷ್ಣತಾಮಾನವಿದೆ. ಪೂರ್ವದ ಬಯಲಲ್ಲಿ ಧಾರಾಕಾರ ಮಳೆ ಮತ್ತು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶವಿರುತ್ತದೆ. ನವೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಮಾರ್ಚಿ ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಸರಾಸರಿ 180 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾದರೆ, ಜುಲೈನಿಂದ ನವೆಂಬರ್‌ವರೆಗೆ ಬರಗಾಲದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇರುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಈ ದೇಶದ ಶೇ. 40 ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳಿದ್ದು ಸು. 2000 ಜಾತಿಯ ವಿವಿಧ ವೃಕ್ಷಸಂಪತ್ತಿದೆ. ಆಲ್ಟಿಪ್ಲಾನೋ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಹುತರ ಕುರುಚಲು ಪೊದೆ, ಹುಲ್ಲು, ಬೆಳೆಸಿದ ನೀಲಗಿರಿ ತೋಪುಗಳು ಮಾತ್ರ ಕಾಣ ಬರುವುವು. ಈಶಾನ್ಯದ ನದಿ ತೀರದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟ ಉಷ್ಣವಲಯಾರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಹಾಗನಿ, ಸಿಡಾರ್, ಕ್ವಿನೈನ್ ಮತ್ತು ತಾಳೆ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳಿವೆ.

ಅಲ್ಪಾಕ, ಲಾಮ ಮೊದಲಾದವು ಇಲ್ಲಿನ ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಇವು ಉಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಮಾಂಸವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ದನಕರು, ಆಡು, ಕುರಿ ಮತ್ತು ಹಂದಿ ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಂಗ, ಜಾಗ್ವಾರ್, ಪ್ಯೂಮಾ ಮತ್ತು ಜಿಂಕೆಗಳಿವೆ.

ಬೊಲಿವಿಯ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರ. ದೇಶದ ಶೇ. 70 ರಷ್ಟು ಜನರು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಕೃಷಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಫಿ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ ಮತ್ತು ಕಾಳುಗಳು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಸತು, ತವರ, ಸೀಸ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಆಂಟಿಮನಿ ಮತ್ತು ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತುಗಳು. ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ದೇಶದ ಶೇ. 70 ರಷ್ಟು ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ಗಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಬೊಲಿವಿಯ ತವರ, ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಸತುವನ್ನು ರಫ್ತುಮಾಡುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಹತ್ತಿ, ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳು, ಯಂತ್ರಗಳು, ಮೋಟರು ವಾಹನಗಳು, ಉಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಮರವನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಜವಳಿ, ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣೆ ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ಬೊಲಿವಿಯದಲ್ಲಿ ಸರಕು ಸಾಗಣೆ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದೆ. ಕಾರಣ ಇದರ ಖಂಡಾಂತರ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ದೇಶದ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗ ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತ ಸ್ತೋಮದಿಂದ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು; ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ರಸ್ತೆಮಾರ್ಗ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ಮತ್ತು ಒಳನಾಡು ಜಲಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ನಗರೀಕರಣ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಿದೆ. ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಬೊಲಿವಿಯ ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದೆ. ಬಡತನ ಮತ್ತು ನಿರುದ್ಯೋಗ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು. (ಪಿ.ವಿ.ಎ.)

ಬೋರ್ನಿಯೊ: ಇಂಡೊನೇಷ್ಯದ ಒಂದು ದ್ವೀಪ. ಮಲಯ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಸಿಂಗಾಪುರದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 640 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಮೂರನೆಯ ದೊಡ್ಡದ್ವೀಪ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 751929 ಚ.ಕಿಮೀ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಹಿರಿಯ ಸುಂಡ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪದ ವಾಯವ್ಯ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ಮಕಾಸರ್ ಜಲಸಂಧಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಜಾವ ಸಮುದ್ರ ಇವೆ. ದ್ವೀಪ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾಗಿದ್ದು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಂಕುಚಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಮುಕ್ಕಾಲುಭಾಗ ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ ಗಣರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಉಳಿದ ಕಾಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದೇಶ ಮಲೇಷ್ಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಬ್ರೂನೈ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ನೈರುತ್ಯದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಇದರ ಉದ್ದ 1,336 ಕಿಮೀ. ಈ ದ್ವೀಪ ಉ.ಅ. 7^0 ಯಿಂದ ದ.ಅ. $4^020'$ ವರೆಗೂ ಪೂ.ರೇ. $108^023'$ ದಿಂದ ಪೂ. ರೇ. $119^022'$ ವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದು ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತ ಈ ದ್ವೀಪದ ಮಧ್ಯೆ ಹಾದುಹೋಗಿದೆ.

ಒಳನಾಡು ಫಲವತ್ತಾದ ಬಯಲುಗಳಿಂದಲೂ ಸಮುದ್ರದ ಅಂಚು ಜೌಗು ಭೂಮಿಯಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಪರ್ವತ ಹಾಗೂ ದಟ್ಟಡವಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು, ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ 380 ಸೆಂಮೀ. ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತ ಈ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರ ತುದಿಯ ಸಬಾ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕಿನಬಲೂ (4,101 ಮೀ).

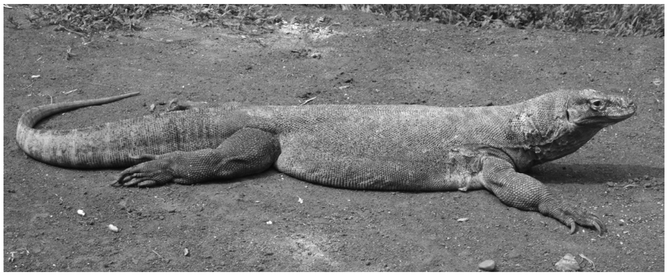

ಕಮಡೊ ಡ್ರಾಗನ್

ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನದಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರವಾಕಿನ ರಾಜಾನ್, ಪಶ್ಚಿಮ ಬೋರ್ನಿಯೊದ ಕಾಪೊವಾಸ್, ದಕ್ಷಿಣದ ಬಾರಿಟೊ, ಪೂರ್ವದ ಮಹಾಕಮ್ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬಂದರುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಬಹು ಉಪಯೋಗದ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ಬಂದರೆಂದರೆ ಬ್ರೂನೈಕೊಲ್ಲಿಯ ಬಂದರು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಈ ಬಂದರು ಜಪಾನಿನ ನೌಕಾ ಸೇನೆಯ ನೆಲೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅಡವಿಗಳಲ್ಲಿ ಚೌಬೀನೆ ಗಟ್ಟಿ ಮರಗಳೂ ಸಾಂಬ್ರಾಣಿ ಮರ ಮತ್ತು ಬೆತ್ತದ ಗಿಡಗಳೂ ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ತೊಗಟೆಯ ಗುಲ್ಮ ವೃಕ್ಷಗಳೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಡಲಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ತೆಂಗು ಸಮೃದ್ಧ, ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ರಫ್ಲೇಸಿಯ ಹೂವಿನ ಗಿಡಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒರಾಂಗುಟಾನ್ ಮತ್ತು ಗಿಬ್ಬನ್ ಕೋಡಗಗಳು, ಚಿರತೆ, ಆನೆ, ಖಡ್ಗಮೃಗ, ವಿವಿಧ ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಉರಗ, ಮೊಸಳೆ ಮುಂತಾದ ಪಶು ಪಕ್ಷಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ.

ಈ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಚಿನ್ನ, ವಜ್ರ, ಆಂಟಿಮನಿ, ಪಾದರಸ, ಜಿಪ್ಸಮ್, ಕಬ್ಬಿಣ ಮೊದಲಾದ ಖನಿಜಗಳನ್ನು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೆ ಖಾಸಗಿ ಕಂಪನಿಗಳು ಉತ್ಖನನ ಮಾಡಿದುವು. ದ್ವೀಪದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಚಿನ್ನ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ತಾರಕಾನ್ ದ್ವೀಪ ಹಾಗೂ ಬ್ರೂನೈ ಪ್ರದೇಶದ ಸೆರೀಯ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಬಾವಿಗಳಿವೆ. ನೈರುತ್ಯದ ಧಾತೂ ಭೂಶಿರದ ಬಳಿ ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ವಜ್ರಗಳಿಂದಲೇ ಇಂಡೊನೇಷ್ಯನ್ನರು ಈ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಕಾಲಿಮಾಂಟನ್ ಎಂದರೆ ವಜ್ರದ ನದಿ ಎಂದು ಕರೆದರು.

ಬೋರ್ನಿಯೊದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳಿಂದಾದ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಬತ್ತ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಗೆಣಸು, ಸೌತೆ ಹಾಗೂ ಕುಂಬಳಕಾಯಿ. ರಬ್ಬರ್ ಮರಗಳನ್ನು ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಚೀನೀಯರು ಬಹುಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮೆಣಸು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ದ್ವೀಪದಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳು ಸೀಮೆ ಅಕ್ಕಿ (ಸಬ್ಬಕ್ಕಿ), ಕೊಬ್ಬರಿ, ಕಚ್ (ಗುಲ್ಮವೃಕ್ಷದ ಬಣ್ಣ ಗಟ್ಟುವ ರಸ) ಹಾಗೂ ಮೀನು. ದ್ವೀಪದ ಮಲೆನಾಡ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಸೆಣಬು, ಕಾಫಿ, ಮತ್ತು ಕೋಕೊ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಬೋಸ್ನಿಯ ಹರ್ಜೆಗೋವಿನ: ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಈ ಸ್ವತಂತ್ರ ದೇಶ ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರದ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದು ಕೆಂಟುಕಿ ಪ್ರದೇಶದ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಹಿಂದೆ ಯೂಗೋಸ್ಲಾವಿಯದ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಬೋಸ್ನಿಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಸು. 20 ಕಿಮೀ ಎಡ್ರಿಯಾಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ ಕರಾವಳಿಯಿದೆ. 42^0–46^0 ಉ. ಅ. ಮತ್ತು 16^0–19^0 ಪೂ.ರೇ. ದ ನಡುವೆ ಇದೆ.

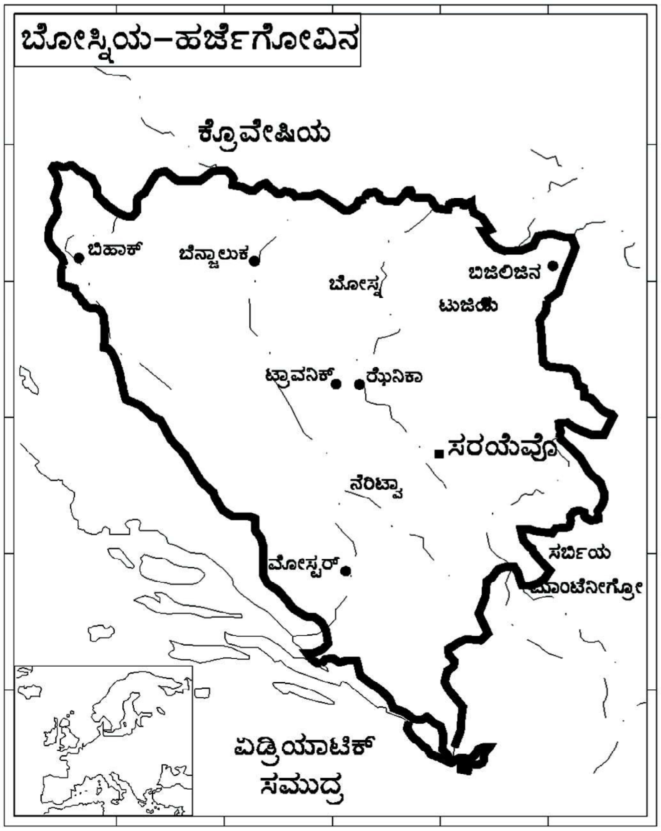

ಮಾಗ್ಲಿಕ್ ಪರ್ವತ ಅತಿ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶ (2386 ಮೀ). ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 51,129 ಚ.ಕಿಮೀ. ಈ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,498,976 (2004) ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದರ ಶೇ. 1.4 ಇದ್ದು ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ 8.8/1000 ಕ್ಕೆ ಇದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿ ಶಿಶುಮರಣದ

ಸಂಖ್ಯೆ 9.8/1000. ಇವರ ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಜೀವಿತಾವಧಿಯ 78.0. ಇದ್ದು ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯು ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 228 ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜಧಾನಿ ಸರ್‍ಯೆವೋ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,81,500 (2004). ಇದರ ಇನ್ನುಳಿದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳೆಂದರೆ ಬಂಜಾಲಂಕಾ, ಟುಜ್‍ಲಾ, ಮೋಸ್ಟರ್. ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆಗಳು ಸರ್ಬೊ, ಕ್ರುವೆಶಿಯನ್.

ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ಧರ್ಮಗಳೆಂದರೆ ಇಸ್ಲಾಂ ಶೇ. 40, ಸಂಪ್ರದಾಯ ವಾದಿಗಳು ಶೇ. 31, ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಶೇ.15, ಇತರೆ ಶೇ.14 ಕಂಡು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರೌಢ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಪುರುಷರ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 94.1, ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 78.0 ಇದೆ.

ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಜಿಡಿಪಿ ಒಟ್ಟಾರೆ $ 28.59 ಬಿಲಿಯನ್ ಇದ್ದು ತಲಾ ಆದಾಯ $ 6,800 ಇದೆ. ಇದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದರ ಶೇ. 5.3 ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಶೇ. 14 ಭೂಭಾಗ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗೋದಿ, ಹಣ್ಣುಗಳು, ತರಕಾರಿಗಳು, ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ವಿಮಾನದ ಬಿಡಿಭಾಗಗಳು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಜವಳಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಮರದ ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳೆಂದರೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ತಾಮ್ರ, ಗಾಜು, ತವರ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ನಿಕ್ಕಲ್, ಅರಣ್ಯಗಳು, ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಸಾಕಣೆಯಲ್ಲಿ ರೈಲು, ರಸ್ತೆ ಹಾಗೂ ವಿಮಾನ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿವೆ. ನಿರಂತರವಾದ ಆಂತರಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಮತ್ತು ಅಸ್ಥಿರತೆಯಿಂದಾಗಿ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಹದಗೆಟ್ಟಿದೆ. ಸರ್ಬರ ವಲಸೆಯಿಂದಾಗಿ ದೇಶ ಸಂಕಷ್ಟವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದೆ. ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಶಾಂತಿ ಸೇನೆ ಕಾನೂನು ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ನಿರಂತರ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದೆ. (ಎಸ್.ಆರ್.)

ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ: ಭಗವಾನ್ ಬುದ್ಧ ಬೋಧಿಸಿದ ಧರ್ಮ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಮಾನವ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯಾಬಲದಿಂದ ಕ್ರೈಸ್ತ, ಇಸ್ಲಾಂಗಳ ಅನಂತರ ಮೂರನೆಯದು. ಇದು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಧರ್ಮವಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆರಂಭಗೊಂಡು ಇತರದೇಶಗಳಿಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಭಾರತೀಯ ಧರ್ಮಗಳು ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯ ಬಲದಿಂದಲೇ ಬಂದ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲ: ಜೀವನದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಚಿತ್ತಸ್ಥೈರ್ಯ ಹಾಗೂ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಯ ಮಾರ್ಗ ಹುಡುಕುವ ಕಾತರದಿಂದ ಎದ್ದುಬಂದವು. ಈ ಮಾತಿಗೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ. ಈ ಧರ್ಮದ ಪ್ರವರ್ತಕ ಶಾಕ್ಯ ಮುನಿ ಬುದ್ಧನಿಗೆ ಬಾಳಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಒತ್ತಡ ಅತಿಯಾಗಿ, ತನಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಲೋಕದ ಎಲ್ಲ ಜನರಿಗೂ ಪರಿಹಾರ ಮಾರ್ಗ ಹುಡುಕಿಕೊಂಡಲೆಂದೇ ಆತನ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆ ಆರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ದುಃಖದರ್ಶನದಿಂದಲೆ ಬೌದ್ಧದರ್ಶನದ ಪ್ರಥಮ ಪರಿಚ್ಛೇದ ಅಂಕುರವಾಯಿತು:

ಬುದ್ಧ ಬದುಕಿದ್ದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರವಚನಗಳಿಂದ ಸಾವಿರಾರು ಮಂದಿ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರು ಆತನ ಬಳಿ ಭಿಕ್ಷುಗಳಾಗಿ ಸೇರಿದರು. ಬುದ್ಧ ತೀರಿಕೊಂಡೊಡನೇ ಸಂಘ ಒಡೆಯದಂತೆ ತಡೆಗಟ್ಟಲು ವಿಧಿ ನಿಷೇಧಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಳೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶನ ಮಾಡುವ ಅಗತ್ಯ ಒದಗಿತು. ಆತನ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಗುರು ಧರ್ಮ, ಸಂಘ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷೆ, ಪಾಠ ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕು ಆದರಣೀಯ ವಿವರಗಳು ಉಂಟಾದುವು. ಬುದ್ಧ ತೀರಿಕೊಂಡ ವರ್ಷವೇ ರಾಜಗೃಹದಲ್ಲಿ ಆತನ ಶಿಷ್ಯರೆಲ್ಲ ಸೇರಿ ಮೊದಲ ಸಂಗೀತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಮಾಡಿದರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಘಜೀವಿಗಳ ನಿಯಮಾವಳಿ ಬುದ್ಧನ ಆದೇಶದಂತೆಯೇ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು (ವಿನಯಪಿಟಕ); ಧರ್ಮದ ವಿವರಗಳು ಬುದ್ಧನಮಾತಿನಲ್ಲೇ ಸಂಗ್ರಹೀತವಾದುವು (ಸೂತ್ರಪಿಟಕ); ಧರ್ಮದ ಆಧಾರವಾಗಿ ಉಳಿದ ತತ್ತ್ವದ ಗಹನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಪಿಟಕದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿದರು (ಅಭಿಧಮ್ಮ ಪಿಟಕ). ಬುದ್ಧನ ಅನುಯಾಯಿಗಳೆಲ್ಲ ಸೇರಿದ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ (ಸಂಘ) ಆಸರೆ, ಆಧಾರವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದದ್ದು ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮ. ಮೊದಲಿಗೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಭಿಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ, ಇದು ನಿಷ್ಠೆಯ ನೆಪದಿಂದ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತರಾದ ಜನರಿಗೂ ಹರಡಿತು. ಆದರೆ ಭಿಕ್ಷುಗಳಲ್ಲದವರಿಗೆ ಸಂಘದ ವಿಧಿ ನಿಷೇಧಗಳು ಅನ್ವಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗಾಗಿ ಬೇರೆ ಸಾಮಾನ್ಯಶೀಲಗಳು ಸಿದ್ಧವಾದುವು. ಅವರ ಪಾಲಿಗೆ ಬುದ್ಧ, ಧರ್ಮ, ಸಂಘ – ಈ ಮೂರೂ ಮಾನ್ಯವಾದವು. ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ಚೊಕ್ಕ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಈ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಶರಣುಹೋಗಬೇಕೆಂಬ ಪದ್ಧತಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿತು. ಇದು ಇಂದು ಶರಣಗಮನವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬೌದ್ಧಮತದ ದೀಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವರು ಬುದ್ಧಂ ಶರಣಂ ಗಚ್ಛಾಮಿ, ಧರ್ಮಂ ಶರಣಂ ಗಚ್ಛಾಮಿ, ಸಂಘಂ ಶರಣಂ ಗಚ್ಛಾಮಿ ಎಂದು ಮೂರಾವರ್ತಿ ದಿನವೂ ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮೂರರಲ್ಲಿಯೂ ಆತ್ಮಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಅವುಗಳಲ್ಲೇ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು, ಶಿಷ್ಯಭಾವದಿಂದ ಅವನ್ನು ಕಾಣುವುದು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸನ್ಮಾನ ಮಾಡುವುದು ಶರಣಗಮನದ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅವನ್ನು ರತ್ನತ್ರಯವೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ದೃಶ್ಯಾವಳಿಯ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಕೊಡುಗೆ ಅನನ್ಯ. ಇದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಗಮಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ಇದರ ಪ್ರಭಾವವಿರುವುದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಭಾರತದ ಹೊರಗೆ. ಶ್ರೀಲಂಕ, ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ, ಚೀನ, ಜಪಾನ್, ತೈವಾನ್, ಕೊರಿಯ ಮೊದಲಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು. ಪರಿಸರದ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವ ನಿರ್ಣಾಯಕವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಬ್ಯಾಂಗ್‍ಕಾಕ್: ಥೈಲೆಂಡಿನ ರಾಜಧಾನಿ, ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರನಗರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,542,751 (2001). ಈ ನಗರ ಥೈಲೆಂಡ್ ಕೊಲ್ಲಿಗೆ ಸೇರುವ ಚಾವ್ ಫ್ರೈಯ ನದಿದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸು. 40 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ನೆಲೆ ಉ. ಅ. $30^0 45'$ ಪೂ. ರೇ. $100^0 31'$. ನದಿ ಕವಲುಗಳು ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವ ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಸೇತುವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಇದರ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಈ ನಗರವನ್ನು ಪೂರ್ವದ ವೆನಿಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಬ್ಯಾಂಗ್‍ಕಾಕ್ ಆಧುನಿಕವಾಗಿ ಯೋಜಿಸಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ನಗರವಲ್ಲ. ಅದು 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ಬೆಳೆದ ನಗರ. 1960 ರಿಂದ 1970ರ ನಡುವೆ ಒಂದುದಶಕದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಎರಡುಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿತು. ನಗರದ ಕೇಂದ್ರಭಾಗ ಕಿರಿದಾದ ರಸ್ತೆಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಜನಜಂಗುಳಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಬ್ಯಾಂಗ್‍ಕಾಕ್ ಇಂದು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರ ಚಾವ್ ಫ್ರೈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಂದರಿದೆ. ಥೈಲೆಂಡಿನ ನೌಕಾ ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಾಗಣೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಈ ಬಂದರಿನ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನಗರ ಜಲಸಾರಿಗೆಯೂ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದು. ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ಉಡುಪುಗಳು ಮತ್ತು ಮನೆನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಲುಂಪಿನಿ ಪಾರ್ಕ್

ಬ್ಯಾಂಡ್ ಗ್ರಾಫ್ : ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಘಟಕಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪುನರ್ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿದ ರೇಖಾಲೇಖ (ಪಟ್ಟಿ ಆಲೇಖ). ಕ್ಷಿತಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಮೊತ್ತ ಮತ್ತು ಲಂಬಾಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ಷಿತಿಜಾಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ವರ್ಷವಾರ ಒಟ್ಟು ಮೊತ್ತಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವ ವಕ್ರವಾದ ಗೆರೆ ಎಳೆದು ಅದರ ಘಟಕಗಳ ಮೊತ್ತಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಉಪ ವಿಭಾಗಗಳಿಗೆ ಬಗೆ ಬಗೆಯ ರೇಖಾಛಾಯೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಅವು ಪಟ್ಟಿಯಾಕಾರವಾಗಿ ತೋರುತ್ತವೆ. (ಜಿ.ಕೆ.)

ಬ್ಯಾಡಗಿ: ಹಾವೇರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು, ಹೋಬಳಿ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ. ಹಾವೇರಿಯ ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 436 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,27,944.

ಬ್ಯಾಡಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಬಹುತೇಕ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಗುಡ್ಡಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಎರೆಮಣ್ಣಿನ ಭಾಗ ವಿನಾ ಉಳಿದದ್ದು ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟು ಸಹಾಯಕವಾಗಿಲ್ಲ. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಮಳೆಯೆ ಆಧಾರ. ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ 65 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳು ಯಾವುವೂ ಇಲ್ಲ, ಕಾಗಿನೆಲೆಯ ಕೆರೆ, ಚಿಕ್ಕ ಬಾಸೂರು ಕೆರೆ, ತುಂಮೂರ ಕೆರೆ ಮತ್ತು ಬಾವಿಗಳು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಹತ್ತಿ, ರಾಗಿ, ಬಿಳಿಜೋಳ, ಸೇಂಗ, ಸಾಮೆ, ಬತ್ತ ಇಲ್ಲಿನ ಬೆಳೆಗಳು.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳು ಕದರಮಂಡಲಗಿ, ಕಾಗಿನೆಲೆ ಮತ್ತು ಮೋಟೆ ಬೆನ್ನೂರು. ಕದರಮಂಡಲಗಿ ರಾಣೆಬೆನ್ನೂರಿಗೆ 14 ಕಿಮೀ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕು 13 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಮತ್ತು 11 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಮುಖ್ಯ ಜಿಲ್ಲಾ ರಸ್ತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ ಬ್ಯಾಡಗಿ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 88 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು-ಧಾರವಾಡ ರೈಲುಮಾರ್ಗ, ಪುಣೆ-ಬೆಂಗಳೂರು ಹೆದ್ದಾರಿ ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗಿವೆ. ಬ್ಯಾಡಗಿ ಒಂದು ರೈಲುನಿಲ್ದಾಣ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 25,669. (ವಿ.ಎಸ್.;ಬಿ.ಎ.ಎನ್.)

ಬ್ಯಾತೊಲಿತ್-ತಳಅಗ್ನಿಶಿಲೆ: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಪದರದಿಂದ ಗಮನಾರ್ಹ ಆಳದಲ್ಲಿ ಸ್ಫಟಿಕೀಕರಿಸಿದ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಯ ಬೃಹತ್ ವಸ್ತು. ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾತೋಸ್ ಎಂದರೆ ಆಳ ಎಂದೂ ಲಿತೋಸ್ ಎಂದರೆ ಶಿಲೆ ಎಂದೂ ಅರ್ಥ. ಇದು ಅಸಮವಾದ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತದ ಮೇಲ್ಮೈಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಸ್ತರಭಂಗಹೊಂದಿದ ತಲಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿರುತ್ತದೆ. ಬ್ಯಾತೊಲಿತುಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗ ನೆಲದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಚಾಚಲ್ಪಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕ ಇಡೀ ಭಾಗ ದುಂಡನೆಯ ಗುಮ್ಮಟದಂತೆ ನೆಲದಾಳದಲ್ಲಿ ಅಗಲಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಲೀನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಭೂಮಿಯ ಹೊರಪದರದ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಶಿಲಾಪಾಕ ರೂಪುಗೊಂಡು ಭೂಮಿಯ ಹೊರಮೈಯತ್ತ ನುಗ್ಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಶಿಲಾಪಾಕ ಅತಿಯಾದ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡಗಳಿಂದ ಒಡಗೂಡಿರುವಂತದ್ದು. ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲಾಪಾಕ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡವಿರುವ ಹೊರಮೈಯತ್ತ ನುಗ್ಗುವುದು ಸಹಜವೇ. ಹೀಗೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗುವಾಗ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತ ಕೆಲವೊಂದು ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅರಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಉಂಟು. ಇಂಥ ಶಿಲಾಪಾಕಕ್ಕೆ ವಿಸಂಗತ (ಡಿಸ್‌ಕಾರ್ಡೆಂಟ್) ಉದ್ಭವಿ ಅಥವಾ ವಿಸಂಗತ ಅಂತಸ್ಸರಣ ಶಿಲಾಕೃತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾಕೃತಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗ ನೆಲದ ಸಮೀಪದವರೆಗೂ ಬರುತ್ತದೆ. ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಆಗುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಭೂಸವೆತ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಅದರ ಮೇಲೆ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಶಿಲಾವರಣವೆಲ್ಲ ಶಿಥಿಲಗೊಂಡು ಬೇರೆಡೆಗೆ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಈ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾತೊಲಿತುಗಳ ಶಿರ ಹೊರಚಾಚುತ್ತದೆ.

ಬ್ಯಾತೊಲಿತುಗಳು ಗಿರಿ ಪರ್ವತಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಕಾರವಿಲ್ಲದೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಗುಡ್ಡದ ಹಾಗೆ ತೋರುವುದುಂಟು. ಬ್ಯಾತೊಲಿತುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಅಥವಾ ಗ್ರಾನೋಡಯರೈಟುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಶಿಲಾಕೃತಿಯಾದ್ಯಂತ ಒಂದೇ ಸಮವಾದ ಖನಿಜ ಸಂಯೋಜನೆ ಉಂಟು. ಕೆಲವು ಸ್ಟಾಕುಗಳು ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್ ಡಯರೈಟ್ ಮತ್ತು ಡಯರೈಟ್ ಇಲ್ಲವೆ ಮಾನ್‌ಸೊನೈಟ್ ಮತ್ತು ಸಯನೈಟುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಬ್ಯಾತೊಲಿತ್ತಿನ ಗಾತ್ರ ದೊಡ್ಡದು, ಗಾತ್ರವನ್ನು ಗುರುತ್ವಮಾಪಕ ಮತ್ತು ಕಾಂತಮಾಪಕಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅಳೆಯಬಹುದು. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಅರಸೀಕೆರೆ, ಬಾಣಾವರ, ರಾಮನಗರ ಮತ್ತು ಬಳ್ಳಾರಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಬ್ಯಾತೊಲಿತ್ ಶಿಲಾಕೃತಿಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ.

ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಉಂಟಾದ ಮಡಿಕೆಗಳು, ಕುಸಿತಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ತೆರಪುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಪಾಕ ತುಂಬಿ ಬ್ಯಾತೊಲಿತ್ ಉಂಟಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ ಇ. ಸುಯೆಸ್‌ನ ಊಹೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಬೃಹತ್ ಬಿರುಕುಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಬ್ಯಾತೊಲಿತುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಇಡ್ಡಿಂಗ್ಸ್ ಮತ್ತು ಕ್ಲೂಸ್ ಎಂಬುವವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. (ವೈ.ಎಲ್.)

ಬ್ಯಾಥಿಗೋಳ: ಕಡಲಿನೊಳಗಿನ ಜೀವಿಗಳ ವೀಕ್ಷಣೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಮತ್ತು ಇಬ್ಬರು ಇರಬಹುದಾದ ಸಾಧನ (ಬ್ಯಾಥಿಸ್ಫಿಯರ್). ಇದು ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಬಲ್ಲ ಗೋಳ (ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬೇತಾಸ್ ಎಂದರೆ ಆಳ). ಸಮುದ್ರದ ಆಳದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಾಗ ಕೆಲವು ತೊಂದರೆಗಳು ಎದುರಾಗುತ್ತವೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ, ಪ್ರತಿ ಮೀಟರ್ ಆಳ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಚದರ ಸೆಂಟಿಮೀಟರಿಗೆ 103.5 ಗ್ರಾಮ್ ತೂಕದಷ್ಟು ಸಂಮರ್ದ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಉಸಿರಾಟಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ವಾಯು ಸಮುದ್ರಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಲಭ್ಯ. ಮೂರನೆಯದಾಗಿ ಸು. 100 ಮೀ ಗಿಂತ ಆಳಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶ ತೂರಿ ಹೋಗದ್ದರಿಂದ ಅತಿ ಆಳದಲ್ಲಿ ಕತ್ತಲಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ನಡೆಸುವಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿ ವೀಕ್ಷಣೆ ನಡೆಸಲಾವುದಿಲ್ಲ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಚಲಿಸುವಷ್ಟು ಸಲೀಸಾಗಿ ಸಮುದ್ರದೊಳಗೆ ಚಲಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಹಿಂದೆ ಪರಿಣತ ಮುಳುಗುಗಾರರು ತೀರದ ಸನಿಹದಲ್ಲೆ ಸಮುದ್ರ ತಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಅನ್ವೇಷಣೆ ನಡೆಸಿ ಮೇಲೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೊದಲಿಗೆ ಸಮುದ್ರ ತಳದ ಪರಿಶೋಧನೆಗೆ ಇದ್ದುದು ಈ ಮಾರ್ಗ ಮಾತ್ರ. ಮುಳುಗು ತೊಡುಗೆ (ಡೈವಿಂಗ್ ಸೂಟ್), ಮುಳುಗು ಗಂಟೆಗಳ (ಡೈವಿಂಗ್ ಬೆಲ್) ವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಮುಳುಗುಗಾರರು ಇನ್ನಷ್ಟು ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಬ್ಯಾಥಿಗೋಳದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಇದನ್ನು ವಿನ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಿದವನು ಅಮೆರಿಕದ ಓಟಿಸ್ ಬಾರ್ಟನ್. ಉಕ್ಕನ್ನು ಎರಕ ಹೊಯ್ದು ತಯಾರಿಸಿದ ಸು. 2270 ಕೆಜಿ ತೂಕದ, 1.5 ಮೀ ವ್ಯಾಸದ ಈ ಗೋಳ ಸಮುದ್ರಗರ್ಭದಲ್ಲಿಯ ಸಂಮರ್ದವನ್ನು ತಾಳಬಲ್ಲದು. ಕಡಲಜೀವಿಗಳ ವೀಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಇದರಲ್ಲಿ ದಪ್ಪನೆಯ ಕ್ವಾರ್ಟ್ಜ್ ಗಾಜಿನ ಮೂರು ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಕಿಂಡಿಗಳಿವೆ. ಉಕ್ಕಿನ ಗೋಳ ವಾಯು, ಜಲಗಳಿಗೆ ಅಭೇದ್ಯ. ನೀರಾವಿಯನ್ನು ಹೀರಲು ಗೋಳದೊಳಗೆ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳಿವೆ. ಉಕ್ಕಿನ ಬ್ಯಾಟರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಘನಿತ ವಾಯು ಉಂಟು. ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿರುವ ಹಡಗಿನಿಂದ ಬ್ಯಾಥಿಗೋಳಕ್ಕೆ ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಪೂರೈಕೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ. ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ವೇಷಣೆ ನಡೆಸಲು ಪ್ರಬಲ ಶೋಧನದಿಂದ (ಸರ್ಚ್‌ಲೈಟ್) ಸಾಧ್ಯ. ಬ್ಯಾಥಿಗೋಳ ಮತ್ತು ಮಾತೃನೌಕೆ ನಡುವೆ ದೂರವಾಣಿ ಸಂಪರ್ಕ ಇರುವುದು. ಸು. 4 ಸೆಂಮೀ ದಪ್ಪದ ಹೊರಜಿಯಿಂದ ಬ್ಯಾಥಿಗೋಳವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ, ಕೆಳಕ್ಕೆ ಚಲಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಮತಲಚಲನೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಸಾಗರಜೀವಿಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿ ಛಾಯಾಚಿತ್ರ ತೆಗೆಯಲು ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನಿ ವಿಲಿಯಮ್ ಬೇಬ್ ಮತ್ತು ಓಟಿಸ್ ಬಾರ್ಟನ್ 1934ರಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಥಿಗೋಳವನ್ನು ಬಳಸಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಬರ್ಮುಡ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 922.8 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ವೀಕ್ಷಣೆ ನಡೆಸಿದರು. ಇದೇ ಥರದ, ಆದರೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಮರ್ದವನ್ನು ತಾಳಬಲ್ಲ ಸಾಧನದಲ್ಲಿ ಓಟಿಸ್ ಬಾರ್ಟನ್ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ತೀರದಿಂದಾಚೆ 1372 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಪರಿಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದ. ಈ ಸಾಧನಕ್ಕೆ ಬೆಂತೊಸ್ಕೋಪ್ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಪಾರ್ಶ್ವ ಕಿಂಡಿಗಳಿರುವ (ಪೋರ್ಟ್ ಹೋಲ್ಸ್) ಬ್ಯಾಥಿಸ್ಕೇಫ್ (ಆಳ ಹಡಗು) ಎಂಬ ಸಾಧನ ಇನ್ನೂ ಆಳದಲ್ಲಿ ವೀಕ್ಷಣೆ ನಡೆಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು. ಸ್ವಿಟ್‌ಜರ್‌ಲೆಂಡಿನ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಆಗಸ್ಟ್ ಪಿಕಾರ್ಡ್ 3962 ಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿ, ಚ.ಸೆಂಮೀ ಗೆ 399.8 ಕೆಜಿ ಸಂಮರ್ದ ತಾಳಬಲ್ಲ ಉಕ್ಕಿನ ಕೋಶ ರಚಿಸಿದ. ಇದರ ಭಾರವನ್ನು ಸಮತೋಲಗೊಳಿಸಲು ಸು. 31,800 ಲೀ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಬಳಸಿದ. ಸಮುದ್ರತಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರೊಜೆಕ್ಟರ್ ದೃಢವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಲು ಸಹಾಯಕವಾದ ಹಗ್ಗ (ಗೈಡ್ ರೋಪ್) ಮತ್ತು ತಿರುಗಣಿಗಳನ್ನು ಅದರ ಎಂಜಿನ್ನಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಯಾವ ಪ್ರಯಾಣಿಕನನ್ನೂ ಒಳಗೊಳ್ಳದ ಇಂಥ ಬ್ಯಾಥಿಸ್ಕೇಫ್ 1948ರಲ್ಲಿ 1158 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಲು ಶಕ್ತವಾಯಿತು, 1953ರ ವೇಳೆಗೆ ಪಿಕಾರ್ಡ್ ಬ್ಯಾಥಿಸ್ಕೇಫನ್ನು ಬಳಸಿ 3048 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಲು ಸಮರ್ಥನಾದ. ಮುಂದೆ ಹಡಗಿಗೆ ಲಗತ್ತಿಸಿದ ಹೊರಜಿಯ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ತಾನಾಗಿ ಚಲಿಸಬಲ್ಲ ಬ್ಯಾಥಿಸ್ಕೇಫ್ ರಚಿತವಾಯಿತು. ಪೆಟ್ರೋಲನ್ನು ಮೇಲ್ಬದಿಗೆ ಸಾಗಿಸಿ ಕೆಳಭಾಗವನ್ನು ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿಸಿ ಕೆಳ ಇಳಿಯುವುದಕ್ಕೂ ಸೀಸದ ಗಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆದು ಭಾರ ಕಡಿಮೆಮಾಡಿ ಮೇಲೇರುವುದಕ್ಕೂ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸಿಕೊಂಡರು. ಬ್ಯಾಥಿಸ್ಕೇಫಿನ ಒಂದೊಂದು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ನೋದಕ (ಪ್ರೊಪೆಲರ್) ಇದ್ದುದರಿಂದ ಬೇಕಾದ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಚಲಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಬ್ಯಾಥಿಸ್ಕೇಫಿನ ತಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಜೋಡಿಸಿದ ಗೋಳದೊಳಗಿಂದ ಸಮುದ್ರಗರ್ಭದ ವೀಕ್ಷಣೆ ನಡೆಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. 1960 ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಟ್ರೆಸ್ಟ್ ಎಂಬ ಬ್ಯಾಥಿಸ್ಕೇಫ್ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಚಾಲೆಂಜರ್ ಡೀಪ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 10910 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ದಾಖಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. (ಎ.ಕೆ.ಬಿ.)

ಬ್ಯಾಬಿಲಾನ್: ಪ್ರಾಚೀನ ಬ್ಯಾಬಿಲೋನಿಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಈಗ ಪಾಳು ಬಿದ್ದಿರುವ ನಗರ. ಇರಾಕಿನಲ್ಲಿ ಬಾಗ್ದಾದ್ ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸು. 88 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಯೂಫ್ರೆಟೀಸ್ ನದಿಯ ಪೂರ್ವದಂಡೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಇತಿಹಾಸ, ಐತಿಹ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪುರಾತನ ನಾಗರಿಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಯಾವ ನಗರಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಈ ನಗರಕ್ಕಿದೆ. ಕಟ್ಟಡ ಶಿಲೆಗಳು ದೊರಕದ, ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ನಗರದ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬಳಸಿದ್ದ ಸುಟ್ಟ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಈಚಿನ ನಿವಾಸಿಗಳು ದೋಚಿ ಹೊಸ ಗೃಹಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಈ ನಗರದ ನಿವೇಶನ ಹಾಳಾಗಿದೆ. ಇದರ ಬಳಿ ಇರುವ ಆಧುನಿಕ ಹಿಲ್ಲ ಪಟ್ಟಣದ ಮನೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಬ್ಯಾಬಿಲಾನಿನ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿನ ಪಾಳುನಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಬಿಲ್ ಎಂಬ ಐದಾರು ದಿಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಈಗಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ನಗರದ ಹೆಸರು ಸುಮೇರಿಯನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಡಿಂಗಿರಾ ಎಂದೂ ಸೆಮಿಟಿಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಬಿಲಿ ಎಂದೂ ಇತ್ತು. ಈ ಪದಗಳಿಗೆ ದೇವರ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ.

ಈ ಮಹಾನಗರದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೂ ಪುರಾತನವೂ ಆದ ಕಟ್ಟಡವೆಂದರೆ ಬ್ಯಾಬಿಲ್ ಗೋಪುರ. ಸ್ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಭೂಮಿಗಳ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನ ಮಂದಿರವೆಂದೂ ಹೆಸರಿದ್ದ ಈ ಗೋಪುರವನ್ನು ಯುಫ್ರೆಟೀಸ್ ಸೇತುವೆಗೆ ಹೋಗುವ ರಸ್ತೆಯ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲ ಪ್ರಾಂಗಣದ ಮಧ್ಯೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಸುಟ್ಟ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ, ಕ್ರಮೇಣ ಕಿರಿದಾಗುವ, ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೇರುವ, ಆಯಾಕಾರದ ಜಗಲಿಗಳ ರೂಪದ ಕೃತಕ ದಿಬ್ಬದ ಮೇಲೆ ಹೊಳೆಯುವ ನೀಲಿ ಬಣ್ಣದ ಗಾಜು ಲೇಪದ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಮಂದಿರವಿತ್ತು. ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಮಂಚವೂ ಚಿನ್ನದ ಕಾಲುಮಣೆಯೂ ಇದ್ದುವು. ಇಂಥ ಕೃತಕ ದಿಬ್ಬದ ಮೇಲಿನ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಜಿಗ್ಗುರಾಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿತ್ತು ರಸ್ತೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗುಡಿಗಳ ಪ್ರಾಂಗಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಾರ್ಡುಕನ ಎಸಾಗಿಲಾ ಮಂದಿರವಿತ್ತು. ಆ ಮಂದಿರದ ಮುಖ್ಯದೇವತೆ ಆಸೀನ ಜ್ಯೂಸ್. ಅಲ್ಲಿ 48,000 ಪೌಂಡು ತೂಕದ ಚಿನ್ನದ ಸಿಂಹಾಸನ ಮತ್ತು ಕಾಲುಮಣೆಗಳಿದ್ದುವು ಎಂದು ಹಿರೊಡೊಟಸ್ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮಂದಿರದ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಶಾಲವಾದ ಬಲಿಪೀಠಗಳ ಬಳಿ ಸು. 6 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಘನವಾದ ಪ್ರತಿಮೆಯಿತ್ತು.

ಪ್ರಪಂಚದ ಏಳು ಅದ್ಭುತಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ತೂಗು ಉದ್ಯಾನ ಬ್ಯಾಬಿಲಾನಿನ ಮಹತ್ತರ ನಿರ್ಮಾಣ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದ ತನ್ನ ಪತ್ನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯಂತೆಯೇ ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಚಕ್ರವರ್ತಿ ನೆಬುಚಡ್ನೆಸರ್ ಜಿಗ್ಗುರಾಟ್ ದಿಬ್ಬದ ಹಂತಹಂತವಾದ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಫಲಪುಷ್ಪಗಳ ಗಿಡಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ್ದನೆಂದೂ ಅವನ್ನು ತೂಗುವ ಉದ್ಯಾನಗಳೆಂದು ಹಿರೊಡೊಟಸ್ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದನೆಂದೂ ನಂಬಲಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಬ್ಯಾಲೀಯಾರಿಕ್ ದ್ವೀಪಗಳು: ಸ್ಪೇನಿನ ಪೂರ್ವ ತೀರದ ಬಳಿ, ಅದಕ್ಕೆ 80–204 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ಪಶ್ಚಿಮ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸ್ಪೇನಿನ ಬ್ಯಾಲೀಯಾರಿಸ್ ಪ್ರಾಂತವಾಗಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ದ್ವೀಪಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 4992 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8,41,669 (2001). ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಪಾಲ್ಮ.

ಬ್ಯಾಲೀಯಾರಿಕ್ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಭೌತಿಕವಾಗಿ ಎರಡು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಪೂರ್ವ ಭಾಗದ ದ್ವೀಪಗಳ ಗುಂಪು ಈ ದ್ವೀಪ ಸ್ತೋಮದ ಪ್ರಧಾನ ವಿಭಾಗ. ಮಜೋರ್ಕ, ಮಿನಾರ್ಕ ಮತ್ತು ಕಬ್ರೆರ ದ್ವೀಪಗಳು ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಕಬ್ರೆರ ಚಿಕ್ಕದು. ಪಶ್ಚಿಮ ವಿಭಾಗದ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಪೈನ್ ದ್ವೀಪಗಳೆಂದು ಹೆಸರಿತ್ತು. ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈವೀಜ, ಫಾರ್ಮೆಂಟೆರ ಹಾಗೂ ಹಲವು ಕಿರು ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಸ್ಪೇನ್ ಒಳ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಸಮುದ್ರಾಂತರ ಚಾಚುಗಳಿಂದ ಹೊಮ್ಮಿರುವ ದ್ವೀಪಗಳು ಇವು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲ ಸಮತಲ ಹಾಗೂ ತಗ್ಗಾಗಿದೆ. ಸುತ್ತ ಮತ್ತು ನಡುವೆ ಏರಿಳಿಯುವ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳೂ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಇವೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಜಾನುವಾರು ಸಾಕಣೆ ಇಲ್ಲಿಯ ನಿವಾಸಿಗಳ ಕಸಬು. ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯ ಹಾಗೂ ಹಣ್ಣುಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ವೈನ್ ತಯಾರಿಕೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಕುಶಲ ಕೆಲಸ ಇತರ ಕಸಬುಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಲೇಸ್ ಪಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಕಸೂತಿ ವಸ್ತು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಬ್ಯಾಲೀಯಾರಿಕ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಪ್ರವಾಸಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿವೆ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನ ಜನರು ಈ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಬ್ಯೂನಸ್ ಐರಿಸ್: ಅರ್ಜೆಂಟೈನದ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಹಾಗೂ ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ಒಕ್ಕೂಟದ ರಾಜಧಾನಿ. ಬ್ಯೂನಸ್ ಐರಿಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ರೀಯೋ ಪರಾನಾದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಡೆಲ್ ಟಂಡಿಲ್ ಮತ್ತು ದ ಲಾ ವೆಂಟನ ಎಂಬ ತಗ್ಗಾದ ಎರಡು ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಅರ್ಜೆಂಟೈನದ ವಿಶಾಲವಾದ ಪಾಂಪಾಸ್ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,07,804 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ಅರ್ಜೆಂಟೈನದ ಅತ್ಯಂತ ಜನಸಂದಣಿ ಪ್ರದೇಶ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 39537900 (2004). ಬಾಹಿಯ ಬ್ಲಾಂಕ, ಮಾರ್ದೆಲ್ ಪ್ಲಾಟ, ಲಪ್ಲಾಟ – ಇವು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು.

ಬ್ಯೂನಸ್ ಐರಿಸ್ ನಗರ ರೀಯೋದ ಲ ಪ್ಲಾಟದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ, ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಕಡಲ ಕಡೆಯಿಂದ ಸು. 240 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಗೋಳಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತದ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 200 ಚ.ಕಿಮೀ. ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 12,431,000 (2004). 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನಿನ ನಾವಿಕರು ತಮ್ಮ ಆರಾಧನೆಯ ಸಂತಳಾದ ಮರಿಯ ದಲ್ ಬ್ವೇನ್ ಏರ್‌ಳ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಈ ನಗರವನ್ನು ಕರೆದರು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಂದು ಬ್ಯೂನಸ್ ಐರಿಸಿನ ನಿವಾಸಿಗಳು ತಮ್ಮನ್ನು ಬಂದರಿನ ಜನರೆಂದು (ಪೋರ್ಟಿನೋಸ್) ವರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಬ್ಯೂನಸ್ ಐರಿಸ್ ನಗರ ರೀಯೋ–ಡಿ–ಲಾ ಪ್ಲಾಟಾದ ಅಳಿವೆಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಇದು 1536ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿತಾದರೂ ಇದು ಬಹುತೇಕ ಆಧುನಿಕವಾಗಿದೆ. 1853ರಲ್ಲಿ ಅರ್ಜೆಂಟೈನದ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಇದು ವೇಗವಾಗಿ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿತು. ನಗರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಶಾಲ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ.

ಗೋದಿ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ತರಕಾರಿ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯಬೆಳೆ. ಪಶುಪಾಲನೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು.

ಬ್ಯೂನಸ್ ಐರಿಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸುಂದರ ಉದ್ಯಾನಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು ಪಾಲೆರ್ಮೊ ಉದ್ಯಾನ. ಬ್ಯೂನಸ್ ಐರಿಸ್ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ರೈಲ್ವೆ ಕೇಂದ್ರ. ಟ್ರಾಮ್‌ವೇ ಸೌಲಭ್ಯವೂ ಇದೆ. ಗೋ ಮಾಂಸವನ್ನು ಪ್ಯಾಕ್ ಮಾಡುವ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು. ನಗರದ ಜನ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಯುರೋಪಿನ ಮೂಲದವರು. ಸ್ಪಾನಿಷ್ ಹಾಗೂ ಇಟಾಲಿಯನ್ ಜನರು ಪ್ರಮುಖ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಫ್ರೆಂಚ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ ಸಮುದಾಯಗಳೂ ಉಂಟು. ಇತರ ಮೂಲಗಳವರು ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ದೊಡ್ಡ ಬಂದರುಗಳ ಪೈಕಿ ಬ್ಯೂನಸ್ ಐರಿಸ್ ಒಂದು. ಇದರ ರೇವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾನವನಿರ್ಮಿತ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಬ್ಯೂಫೋರ್ಟ್ ಅಳತೆ : ಮಾರುತಗಳ ವೇಗವನ್ನು ಅಳೆಯುವ, ತಿಳಿಸುವ ಮಾನದಂಡ (ಬ್ಲೂಫೋರ್ಟ್ ಸ್ಕೇಲ್). ಎಷ್ಟು ವೇಗದಲ್ಲಿ ಮಾರುತ ಬೀಸುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಅಡ್ಮಿರಲ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಬ್ಯೂಫೋರ್ಟ್ ಶೋಧಿಸಿದ್ದು (1805), 1926 ರಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ 12 ಹಂತಗಳಿದ್ದು 0 ಪ್ರಶಾಂತ ಹಾಗೂ 12 ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ವೇಗದ ವಿಧ್ವಂಸಕ ಚಂಡಮಾರುತವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ 1 ರಿಂದ 3 ರವರೆಗೆ ಮಾರುತಗಳು ಶಾಂತವಾಗಿರುವುದನ್ನು 4 ರಿಂದ 6 ರವರೆಗೆ ಮಂದಮಾರುತ ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚು ವೇಗದ ಮಾರುತಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. 7 ರಿಂದ 12 ರವರೆಗೆ ಚಂಡಮಾರುತಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. (ಆರ್.ಎಸ್.)

ಬ್ರಸೆಲ್ಸ್: ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್ ದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿ. ಬ್ರಬಾಂಟ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮತ್ತು ಬ್ರಸೆಲ್ಸ್‌ನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರನಗರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 959,300 (2001). ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಮತ್ತು ಇತ್ತೀಚಿನ ಆಧುನಿಕ ಸುಂದರ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದಲೂ ವಿಶಾಲ ಬೀದಿಗಳಿಂದಲೂ ಕಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಣಿಜ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ, ಈ ಸುಂದರ ನಗರವನ್ನು ಪುಟ್ಟ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು.

ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಲೇಸ್, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆಯ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಕಾಗದ, ಲೋಹದಸಾಮಾನುಗಳು, ಮಾದಕಪಾನೀಯಗಳು, ಬಟ್ಟೆ, ಸಕ್ಕರೆ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಯಂತ್ರಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಫಾಂಡ್ರಿ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು, ಔಷಧಿ, ಚರ್ಮ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಉದ್ಯಮಗಳೂ ಉಂಟು. ವಿಜ್ಞಾನ, ಕಲೆ, ಸಂಗೀತ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಇವೆ. ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು, ಕಾಲುವೆಗಳು, ಸಾರಿಗೆಯ ಮೂಲಗಳು. ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್‌ನ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೆ ಉತ್ತಮ ಸಂಪರ್ಕ ಉಂಟು. (ಕೆ.ವೈ.ಎಸ್.)

ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ¹: ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಡಿಕೇರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಗಿರಿಶಿಖರ. ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಆವರಿಸಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟದ ಪರ್ವತಾವಳಿಯ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ತುಂಬ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ಬೇಂಗುನಾಡ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಮಡಿಕೇರಿ ಸಮೀಪ ಆರಂಭವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗಿ ಮಡಿಕೇರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ತಾವುನಾಡ್ ಸಮೀಪ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ ಇದೆ. ಇದರ ಎತ್ತರ ಸು. 1745 ಮೀ ಅಧಿಕ ಮಳೆ ಹಾಗೂ ಖನಿಜಮಿಶ್ರಿತ ಜಂಬುಮಣ್ಣಿನಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ದಟ್ಟ ಕಾಡಿದೆ. ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣ ಅರಣ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಬಿದಿರು ಈ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ.

ಇದು ಕಾವೇರಿ ಮತ್ತು ಕನ್ನಿಕಾ ನದಿಗಳ ಉಗಮಸ್ಥಾನ. ಈ ಗಿರಿಯ ನೆತ್ತಿಮೇಲೆ ನಿಂತು ಸುತ್ತಲೂ ಕಣ್ಣಾಡಿಸಿದರೆ ಕುದುರೆಮುಖ, ಬೆಟ್ಟದಪುರ ಹಾಗೂ ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸೊಬಗನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಈ ಗಿರಿ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮದೆಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದ್ದು ಕಿಗ್ಗಟ್ಟುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕವಲುಗಳಾಗಿ ಒಡೆದಿದೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ವೀರಾಜಪೇಟೆಯ ಅಂಬಟಿಬೆಟ್ಟ, ಬೆಟ್ಟಂಗಾಲದ ಬೆಟ್ಟ, ಹಾತೂರಿನ ಕುಂದದ ಬೆಟ್ಟ, ಸಿದ್ದೇಶ್ವರಬೆಟ್ಟ ಹಾಗೂ ಮಾಕಲ್ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. *

ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ²: ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೊಳಕಾಲ್ಮೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸಿದ್ದಾಪುರ ಗ್ರಾಮದ ಬಳಿ ಇರುವ ಒಂದು ಬೆಟ್ಟ. ಇದು ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡಿರುವ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಮತ್ತು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇಲ್ಲೇ ಅಶೋಕನ ಬಂಡೆ ಶಾಸನ ದೊರಕಿದೆ. ಇದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ನೆಲೆಯನ್ನು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ

ಇಸಿಲ ಪಟ್ಟಣವೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಶೋಕನ ಶಾಸನ ಬೆಟ್ಟದ ಉತ್ತರದಂಚಿನಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ಬಂಡೆಯಮೇಲಿದೆ. ಈ ಶಾಸನದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಬೆಟ್ಟದ ಪೂರ್ವದ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾಸಮಾಧಿ ಮತ್ತು ಆದಿಚಾರಿತ್ರಿಕ ಕಾಲದ ನೆಲೆಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಹರಡಿವೆ. *

ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ : ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಒಂದು ಮಹಾನದಿ. ಚೀನ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಟಿಬೆಟ್ ಸ್ವಾಯತ್ತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಭಾರತದ ಮೂಲಕ ಹರಿದು, ಬಾಂಗ್ಲದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ 2900 ಕಿಮೀ. ದಕ್ಷಿಣ ಟಿಬೆಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಾನಸ ಸರೋವರದಿಂದ 96 ಕಿಮೀ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಕೈಲಾಸ ಪರ್ವತದ ಬಳಿ ಚೇಮಾಯಾಂಗ್‌ಮಂಗ್ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಸು. 1125 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿದು, ಬಳಿಕ ಒಮ್ಮೆಲೆ ತಿರುಗಿ 7756 ಮೀ ಎತ್ತರದ ನಮಜಾ ಬರ್ವಾ ಪರ್ವತದ ಹತ್ತಿರ ಅಗಾಧವಾದ, ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಕೊರಕಲುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗಿ ಮುಂದುವರೆದು, ಅಸ್ಸಾಂ ಕೊಳ್ಳ ಹೊಕ್ಕು ಅಲ್ಲಿ ನೈರುತ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ 125 ಕಿಮೀ ಹರಿದು ಗಾರೊ ಗುಡ್ಡ ದಾಟಿ, ಬಾಂಗ್ಲ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಟೀಸ್ತಾ, ಗಂಗ ಅನಂತರ ಮೇಘನಾ ನದಿಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಹಲವು ಕವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

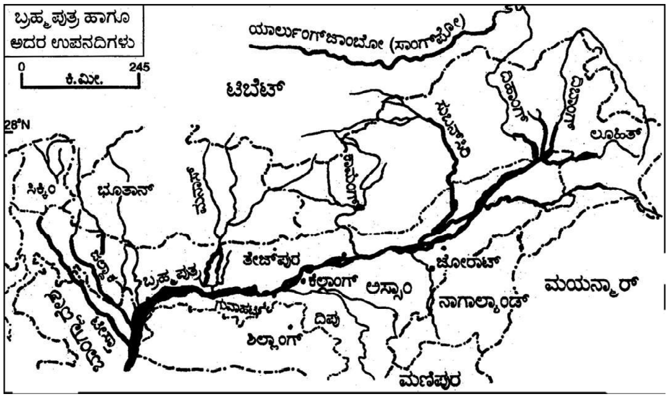

ಈ ನದಿ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಟಿಬೆಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಾಂಗ್–ಪೋ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವುದು. ಇದರ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 58,01,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರದ ಉಪನದಿಗಳಿವು: ದಿಹಾಂಗ್, ದಿಬಾಂಗ್, ಸುಬನ್‌ಗಿರಿ, ಧನ್‌ಸಿರಿ, ಕಾಮೆಂಗ್, ಕೊಪಾಲಿ, ಭರೇಲಿ, ಲೂಹಿತ್ ಮತ್ತು ತಿಸ್ತಾ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಭಾರತ ಮತ್ತು ಬಾಂಗ್ಲದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ, ನೌಕಾಯಾನ ಮತ್ತು ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಪ್ರದೇಶ ಭಾರತ ಉಪಖಂಡದಲ್ಲಿ ತೈಲ, ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. (ಪಿ.ವಿ.ಎ.)

ಬ್ರಹ್ಮಾವರ: ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿ. ಉಡುಪಿಯಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 13 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕುಂದಾಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಹೆದ್ದಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಮೊದಲು ಇದೊಂದು ಅಗ್ರಹಾರವಾಗಿತ್ತು. ಬ್ರಹ್ಮಪುರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಉಲ್ಲೇಖ 12–13 ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಹಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ, ಜನಾರ್ದನ ಮತ್ತು ಗೋಪಿನಾಥ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಾವರದ ಆಸುಪಾಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಮೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಕಪಿಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಮತ್ತು ಕೆಳದಿನಾಯಕರ ಕಾಲದ ಒಂದೊಂದು ಅಗ್ರಹಾರವೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸೇಂಟ್ ಮೇರೀಸ್ ಚರ್ಚ್ ಇದೆ. ಈ ಊರಿನ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೀತಾನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. *

ಬ್ರಾಂಡೆನ್ ಬರ್ಗ್: ಜರ್ಮನಿಯ ಪಾಟ್ಸ್‌ಡ್ಯಾಮ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರ. ಬರ್ಲಿನ್ ನಗರದ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 61 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಹಾವೆಲ್ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲಿದೆ. ಇದನ್ನು ಬ್ರಾಂಡೆನ್ ಬರ್ಗ್ ಅಂಡೆರ್ ಹಾಫಲ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಈ ನಗರದ ಸುತ್ತ ಕೋಟೆಯಿದೆ. ಹಾವೆಲ್ ನದಿಯಿಂದ ನಗರ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿವೆ. ನದಿಯ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಳೇ ನಗರ, ಎಡದಡದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ನಗರ ಬೆಳೆದಿದ್ದು ಮಧ್ಯದ ದ್ವೀಪಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆತೆಡ್ರಲ್ ಪಟ್ಟಣವಿದೆ.

ಈ ನಗರ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಷ್ಯ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಜರ್ಮನಿಯ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. 1920 ರಲ್ಲಿ ಬರ್ಲಿನನ್ನು ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಬರ್ಲಿನ್ ಬ್ರಾಂಡೆನ್ ಬರ್ಗ್ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. 1949 ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಂಡೆನ್ ಬರ್ಗ್ ರಷ್ಯದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯ ಒಂದು ರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. 1952ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಫ್ರಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ್, ಪಾಟ್ಸ್‌ಡ್ಯಾಮ್ ಮತ್ತು ಕಾಟ್‌ಬಸ್ ಎಂಬ ಮೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಯಿತು. (ಕೆ.ಆರ್.)

ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವರ್ಜಿನ್ ದ್ವೀಪಗಳು: ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಗರೋತ್ತರ ಭೂ ಭಾಗಗಳು, ಕೆರೇಬಿಯನ್‌ನಿಂದ ಪೋರ್ಟೋರಿಕೋ ವರೆಗೆ ಇರುವ ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ವರ್ಜಿನ್ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದ ಒಂದು ಭಾಗ, ಉಳಿದ ದ್ವೀಪಗಳು ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ವರ್ಜಿನ್ ದ್ವೀಪಗಳು. ಈ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವೆಂದರೆ ಟೊರ್‌ಟೋಲ ವರ್ಜಿನ್ ಗಾರ್ಡಾ, ಆನೆಗಡ ಮತ್ತು ಜೂಸ್ಟ್‌ವಾನ್ ಡೈಕ್. ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಇತರೆ ಸು. 50 ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸು. 15 ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಜನವಸತಿ ಇದೆ. ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪ ಟೊರ್ ಟೋಲ 20 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಮತ್ತು 5 ಕಿಮೀ ಅಗಲ ಇದ್ದು 22,000 ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪದ ರಾಜಧಾನಿ ರೋಡ್ ಟೌನ್ ಇರುವುದು ಈ ದ್ವೀಪದಲ್ಲೇ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ 22,016 (2005). ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶ 153 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜಲ ಪ್ರದೇಶ ಶೇ. 1.6 ರಷ್ಟು. ಜನ ಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 260. ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್. 1960ರಲ್ಲಿ ಯು. ಕೆ. ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಸಾಹತು ಸಾಗರೋತ್ತರ ಭಾಗವಾಗಿಯೂ 1967 ರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಯತ್ತ ಭಾಗವೆಂದೂ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿತು.

ಇಲ್ಲಿನ ಇತರೆ ದ್ವೀಪಗಳೆಂದರೆ ಬೀಫ್, ಕೋಫರ್, ಜಿಂಜರ್, ಗ್ರೇಟ್ ಕಮನೋಯಿ, ಗ್ರೇಟ್‌ಥ್ಯಾಚ್, ಗ್ವೂನ, ಮಸ್ಕಿಟೊ, ನೆಕ್ಕರ್, ನಾರ್ಮನ್, ಪೀಟರ್ ಮತ್ತು ಸಾಲ್ಟ್ ದ್ವೀಪಗಳು. ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಉಪಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವವಿರುವುದರಿಂದ ಉಷ್ಣಾಂಶದ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಡಿಮೆ. ಬೇಸಗೆಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ 29^0ಸೆ. ಚಳಿಗಾಲದ ಸರಾಸರಿ 25^0ಸೆ. ವರೆಗೆ. ಚಂಡಮಾರುತ ಹಾವಳಿಯಿರುತ್ತದೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಒಟ್ಟು ತಲಾ ಆದಾಯವು 38,500 ಡಾಲರು (2004). ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಶೇ. 45 ಆದಾಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹಣಕಾಸಿನ ಸೇವೆಗಳಿಂದ ಶೇ. 50 ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯ ಲಭಿಸುತ್ತಿದೆ. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 83 ಆಫ್ರೊ–ಕೆರೀಬಿಯನ್ ಮೂಲದವರು. ಇವರನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಗುಲಾಮರನ್ನಾಗಿ ಈ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಕರೆತಂದರು, ಇವರನ್ನು ಹೊರತು ಪಡಿಸಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿಯನ್ ಮೂಲದವರೂ ಇಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್[1]: ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕ ಹಾಗೂ ಬಂದರು ನಗರ. ಇದು ಇಗ್ಲೆಂಡಿನ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 11 ಕಿಮೀ ದೂರದದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಏವನ್ ಹಾಗೂ ಫ್ರೌಮ್‌ನದಿಗಳ ಸಂಗಮದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಉ ಅ. $51^0 27'$; ಪ.ರೇ. $2^0 35'$. ಇದೊಂದು ಕೌಂಟಿ (1373ರಿಂದ). ಜನಸಂಖ್ಯೆ 380615 (2001).

ಇಲ್ಲಿ ಮಾಂಸ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಮದ್ಯಸಾರ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವಿದೆ. ಆಮದಾಗುವ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್, ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳು, ಸತು ಮತ್ತು ಫಾಸ್ಫೇಟ್‌ಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ರಫ್ತಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳು, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಕಾರು, ಟ್ರಾಕ್ಟರ್ ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಇದರಿಂದ ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್‌ನ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಅನೇಕ ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬಂದರಿನ ಅನುಕೂಲತೆ ಪಡೆದು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಸಂಸ್ಕರಣ, ಕೋಕೋ ಮತ್ತು ಚಾಕೋಲೇಟ್ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಮದ್ಯಸಾರ ತಯಾರಿಕೆ, ಗಾಜಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಪೋರ್ಸಲಿನ್, ಪಾಟರಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್ ಹೆಸರಿನ ಕೆಲವು ನಗರಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಮುಂದೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್[2]: ಅಮೆರಿಕ ಮಧ್ಯಕನೆಕ್ಟಿಕಟ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕ ನಗರ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಹಾರ್ಟ್‌ಫರ್ಡ್ ನಗರಕ್ಕೆ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 24 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. 1727ರಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ ಈ ವಸಾಹತು, ಫಾರ್ಮಿಂಗ್‌ಟನ್ನಿನ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ನ್ಯೂ ಕೇಂಬ್ರಿಜ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಗೆ ಬಂತು. ಇದನ್ನು 1785ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಯಿತು. 1911ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್ ಬರೋ ಬಡಾವಣೆಯ ಸೇರ್ಪಡೆಯೊಂದಿಗೆ ನಗರವೆಂದು ಸಾರಲಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಚಿಪ್ಪನ್ಸ್ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿರುವ ಗುಹೆ ಟೋರಿಗಳ ಗುಹೆ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಇದೊಂದು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಗಡಿಯಾರಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಗಡಿಯಾರಗಳ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವಿದೆ.

ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್[3]: ಪೆನ್ಸಿಲ್‌ವೇನಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕ ನಗರ. ಬಕ್ಸ್ ಕೌಂಟಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಡೆಲವೇರ್ ನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಫಿಲಿಡೆಲ್ಫಿಯದ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 37 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ವಸಾಹತು 1697ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ನ್ಯೂಜೆರ್ಸಿಯ

ಬರ್ಲಿಂಗ್‌ಟನ್ನಿಗೆ ಜಲಮಾರ್ಗ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆದಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿತು. ಮುಂದೆ ಫಿಲಿಡೆಲ್ಫಿಯದಿಂದ ಮೊರಸ್‌ವಿಲೆಗೆ ಹೋಗುವ ಹೆದ್ದಾರಿ ರಚನೆಯಿಂದ ಈ ನಗರ ಮತ್ತಷ್ಟು ಬೆಳೆಯಿತು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಭೂಜಲ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಫಿಲಿಡೆಲ್ಫಿಯನ್ನರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಿಯ. ಡೆಲವೇರ್ ಕಾಲುವೆ ನಿರ್ಮಾಣ (1832) ಮತ್ತು ಪೆನ್ಸಿಲ್‌ವೇನೀಯ ರೈಲು ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಾಣ (1834) ಈ ನಗರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾದುವು. ಗಿರಣಿಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ. ಲೋಹಸಾಮಗ್ರಿಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಕಾಗದ ಮತ್ತು ರಗ್ಗುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಫಾಲ್ಸಿಂಗ್‌ಟನ್ ಕಟ್ಟಡ ವಸಾಹತು ಕಾಲದ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿದೆ.

ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್[4]: ರೊಡೇ ಐಲೆಂಡ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಒಂದು ಕೌಂಟಿ, ಕೌಂಟಿಯ ಮುಖ್ಯ ನಗರ ಹಾಗೂ ಬಂದರು. ಪ್ರಾವಿಡೆನ್ಸ್‌ಗೆ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಸು. 21 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದೊಂದು ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರೀಡಾನೌಕೆಗಳು ಹಾಗೂ ವಿಹಾರ ದೋಣಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೈಗಾರಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್, ವಿದ್ಯುತ್ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಸರಕುಗಳು, ಗಿರಣಿ ವಸ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ರಬ್ಬರ್ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್[5]: ವರ್ಜೀನಿಯ ಮತ್ತು ಟೆನೆಸೀ ರಾಜ್ಯಗಳ ಗಡಿ ನಡುವೆ ಇರುವ ಒಂದು ನಗರ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ವರ್ಜೀನೀಯ ಮತ್ತು ಟೆನೆಸೀ ರಾಜ್ಯಗಳ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಎರಡು ನಗರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದೊಂದು ಕೈಗಾರಿಕಾನಗರ. ವಿವಿಧ ಲೋಹಗಳ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ, ಮರಸಾಗಣೆ. ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣಗಳ ಜೊತೆಗೆ ರೇಯಾನ್, ಕಾಗದ, ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ಮರದ ಸಾಮಾನುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯುಂಟು.

ಇವಲ್ಲದೆ ಫ್ಲಾರಿಡ ರಾಜ್ಯದ ಲಿಬರ್ಟಿ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲೂ ನ್ಯೂಹ್ಯಾಂಪ್‌ಷೈರಿನ ಗ್ರಾಫ್ಟನ್ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲೂ ಮತ್ತು ವೆರ್‌ಮೌಂಟ್‌ನ ಅಡಿಸನ್ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲೂ ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ನಗರಗಳಿವೆ.

ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್ ಹೆಸರಿನ ನಗರಗಳಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಕೊಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಒಂದು ಕಡಲು ಕಾಲುವೆಯುಂಟು. ಕೊಲ್ಲಿ ಅಲಾಸ್ಕದ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಬೇರಿಂಗ್ ಸಮುದ್ರದ ಸು. 300 ಕಿಮೀ ಭೂ ಚಾಚು. ಸು. 435 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಈ ಕೊಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಾಗಿಲ್ಲ. ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗದಿದ್ದರೂ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ.

ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್ ಕಡಲು ಕಾಲುವೆ: ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಒಂದು ಕಿರುಗಾಲುವೆ. ಕಾಲುವೆಯ ಉತ್ತರ ತೀರ ಸೌತ್‌ವೇಲ್ಸಿನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣತೀರ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಕಾಲುವೆಯ ಪೂರ್ವ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಸವೆರನ್ ನದಿ ಅಳಿವೆಯಿದೆ (ಕಾಲುವೆ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ). (ಕೆ.ಆರ್.)

ಬ್ರಿಸ್ಬೇನ್: ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಖಂಡದ ಕ್ವೀನ್ಸ್‌ಲೆಂಡ್ ವಿಭಾಗದ ರಾಜಧಾನಿ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಪ್ರಮುಖ ನಗರ. ಬ್ರಿಸ್ಬೇನ್ ನದಿಯ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರ ಸಿಡ್ನಿಯಿಂದ 800 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 18,10,943 (2006).

ಜಾನ್ ಅಕ್ಸ್‌ಲಿ ಈ ನಗರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರಥಮವಾಗಿ 1823ರಲ್ಲಿ ಅನ್ವೇಷಿಸಿದ. ನ್ಯೂಸೌತ್‌ವೇಲ್ಸಿನ ಗವರ್ನರ್ ಆಗಿದ್ದ ಸರ್‌ತಾಮಸ್ ಬ್ರಿಸ್ಬೇನಿನ ಗೌರವಾರ್ಥ ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ಬ್ರಿಸ್ಬೇನ್ ಎಂದು ನಾಮಕರಣಮಾಡಲಾಯಿತು (1834). 1859ರಲ್ಲಿ ಕ್ವೀನ್ಸ್‌ಲೆಂಡಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. 1920ರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಬ್ರಿಸ್ಬೇನ್ ನಗರವನ್ನು ಈ ನಗರದೊಡನೆ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಬ್ರಿಸ್ಬೇನ್ ಮಹಾನಗರದ ರಚನೆಯಾಯಿತು. ಇದೊಂದು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗಗಳ ಕೇಂದ್ರ ನಗರ. ಗೋದಿ, ಉಣ್ಣೆ, ಹೈನು ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಸಂಸ್ಕರಿತ ಆಹಾರಪದಾರ್ಥಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯವ್ಯಾಪಾರ ವಸ್ತುಗಳು. ರೈಲು ಮತ್ತು ಹೆದ್ದಾರಿಯ ಕೇಂದ್ರ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹಡಗುಕಟ್ಟೆ. ಸಿಮೆಂಟ್, ರಬ್ಬರ್ ವಸ್ತುಗಳು, ಗೊಬ್ಬರ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ವಿದ್ಯುತ್‌ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. (ಎ.ಕೆ.ಬಿ.)

ಬ್ರೂನಿ: ಮಲೇಷ್ಯದ ಸಾರವಾಕ್ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯ. 1984 ಜನವರಿ 1ರಂದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗಳಿಸಿ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆರನೆಯ ಸದಸ್ಯರಾಷ್ಟ್ರವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಉ.ಅ. 1^0–7^0 ಹಾಗೂ ಪೂ.ರೇ. 109^0–118^0ಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಸಾರವಾಕಿಗೆ ಸೇರಿದ ಲಿಂಬಾನ್ ನದಿ ಕಣಿವೆ ಬ್ರೂನೈದರುಸ್ಸಲ್ ಇಂದಿನ ಅಧಿಕೃತನಾಮ. ಇದನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಎರಡೂ ಭಾಗಗಳ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಸಮುದ್ರವಿದ್ದು ಮಿಕ್ಕ ಮೂರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಸಾರವಾಕ್ ರಾಜ್ಯ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ಬ್ರೂನಿ ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ದೊಡ್ಡದು. ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5.765 ಚ.ಕಿಮೀ. ರಾಜಧಾನಿ ಬಂದರ್ ಸೆರಿಟಗವಾನ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 52,300 (2001).

ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ಮಲಯ್. ಆದರೆ ಸರ್ಕಾರಿ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷನ್ನು ಬಳಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ತೈಲೋತ್ಪಾದನ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆನಡವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇದೇ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಹಾಗೂ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಆದಾಯ ತೆರಿಗೆಯಿಲ್ಲದ ಕೆಲವೇ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದಾಗಿದೆ.

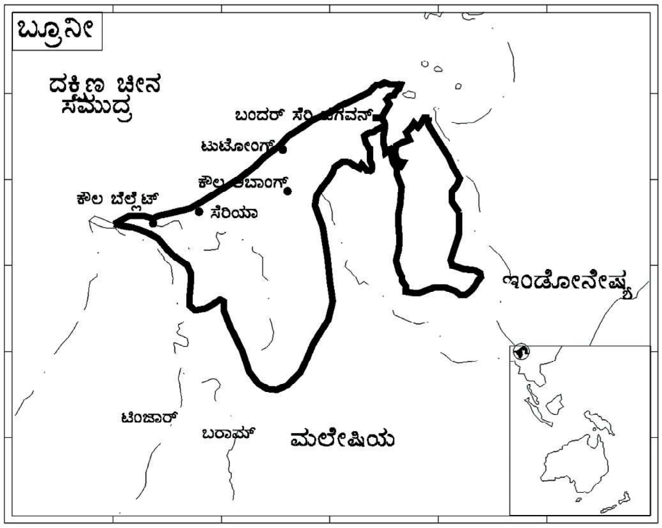

ಬ್ರೂನಿ 121 ಕಿಮೀ ಸಮುದ್ರತೀರ ಪಡೆದಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ನದಿಗಳಿಂದ ತಂದುಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಾಂಗಾರದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸಮತಲವಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇವು ಕೆಂಪು ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಿಂದಾದುವು. ರಾಜ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸು. 914 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಬೆಲಾಯಿಟ್, ಟುಟೋಂಗ್, ಬ್ರೂನೈ ಮತ್ತು ಟೆಬುರಾಂಗ್ ಮೊದಲಾದ ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದು ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ.

ರಾಜ್ಯ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 24^0 ಸೆ. ನಿಂದ 30^0 ಸೆ. ನಡುವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ನವೆಂಬರ್ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಚ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಬೀಸುವ ಈಶಾನ್ಯ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಬಹುಪಾಲು ಮಳೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಜೂನ್ ಮತ್ತು ಆಗಸ್ಟ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಬೀಸುವ ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು ಒಣಹವೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 325 ಸೆಂಮೀ. ರಾಜ್ಯದ ಸುಮಾರು ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರವೇಶ ಅಸಾಧ್ಯವೆನಿಸುವಷ್ಟು ದಟ್ಟವಾಗಿವೆ. ಈ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಚೌಬೀನೆ ಮರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಸಮುದ್ರತೀರದುದ್ದಕ್ಕೂ ಮರಳು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಸರಿನಾ ಅಥವಾ ಸರ್ವೆಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಬ್ರೂನಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮುವಾರಾ ಪಟ್ಟಣ ಹಾಗೂ ಬೆಲಾಯಿಟ್ ಮತ್ತು ಟುಟೋಂಗ್ ನದಿಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗ್ರೋವ್ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಾಂಗಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜೌಗುಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲಿ, ಕೋತಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಇವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಶೇ. 20ರಷ್ಟು ಕಾಡನ್ನು ಕಡಿದು ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುವು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಬತ್ತ, ಮೆಣಸು, ಸೀಮೆ ಅಕ್ಕಿ, ತೆಂಗು, ಹಣ್ಣುಗಳು ಮತ್ತು ರಬ್ಬರ್. ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯದ ಜೊತೆಗೆ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯದ ಉತ್ಪನ್ನ ಕಡಿಮೆ.

ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಅನೇಕ ಸಮುದಾಯಗಳ ಜನರು ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 50ರಷ್ಟು ಮಲಯನ್ನರು, 28ರಷ್ಟು ಚೀನೀಯರು. 16ರಷ್ಟು ಇಬಾನ್ ಅಥವಾ ಕಡಾಜನ್ ಮತ್ತು 5ರಷ್ಟು ಭಾರತೀಯರು ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಇದ್ದಾರೆ. ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಮುಸ್ಲಿಮರಿದ್ದಾರೆ. ಒಳಭಾಗದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಭೂತಾರಾಧಕರು ಇದ್ದಾರೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಕ್ರೈಸ್ತರಿದ್ದಾರೆ. ಚೀನೀಯರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೌದ್ಧರು ಅಥವಾ ತಾವೊ ಧರ್ಮದವರಿದ್ದಾರೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಹೆಚ್ಚಳ ಶೇ. 16ರಷ್ಟಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಹೊರಗಿನಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವಲಸೆ ಬರುವವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವರು ಮಲೇಷ್ಯದ ಚೀನೀಯರು, ಮಲಯನ್ನರು, ಡಾಯಕರು ಹಾಗೂ ಸಿಂಗಪುರ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ಬರುವ ಜನರು.

ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಸೆರಿಯಾ ಹಾಗೂ ಕುವಾಲಾ ಬೆಲಾಯಿಟ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ತೈಲಬಾವಿಗಳ ಬಳಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಟ್ಟಣವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಜನ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನ ಎತ್ತರಿಸಿದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾದ ಹುಲ್ಲು ಚಾವಣಿಯಿರುವ

ಮರ ಅಥವಾ ಬೊಂಬಿನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಅಪಾರ್ಟ್‌ಮೆಂಟ್‌ಗಳೂ ಹೊಟೇಲುಗಳೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ನಗರದ ಆಧುನಿಕ ಭಾಗದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಂಪೋಂಗ್ ಆಯೆರ್ ಎಂಬ ಹಳೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಎತ್ತರಿಸಿದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ 10,000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಬ್ರೂನೈ ಮಲಯನ್ನರು ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮನೆಗಳು ಕಾಲ್ನಡೆಯ ಸೇತುವೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಕೋಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದಿವೆ.

ಸಮೃದ್ಧ ತೈಲನಿಕ್ಷೇಪವೇ ಬ್ರೂನಿಯ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಯ ಬೆನ್ನೆಲುಬಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಆದಾಯದ ಪ್ರಮುಖ ಮೂಲಗಳು ತೈಲ ಗ್ಯಾಸೊಲಿನ್ ಮೇಲಿನ ತೆರಿಗೆಗಳು, ತೈಲದ ಮೇಲಿನ ರಾಜಾದಾಯ ಮತ್ತು ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಡವಾಳ ತೊಡಗಿಸುವಿಕೆ. 1929ರಲ್ಲಿ ತೈಲನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಗಿದ್ದು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಹಾಗೂ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿಯ ತೈಲಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ 1971ರಲ್ಲಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಸು. 2,00,000 ಬ್ಯಾರಲ್‌ಗಳಷ್ಟು ತೈಲ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಚ್ಚಾತೈಲವನ್ನು ಕೊಳವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾರವಾಕ್‌ನಲ್ಲಿಯ ಲಟೋಂಗ್ ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ತೈಲನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಶೋಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತಲಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿರುವ ಒಟ್ಟು ತೈಲನಿಕ್ಷೇಪವೆಷ್ಟೆಂಬುದು ಇನ್ನೂ ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿಲ್ಲ. ತೈಲದ ರಫ್ತಿನಿಂದ ಬರುವ ಆದಾಯ ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ರಫ್ತಿನ ಆದಾಯದ ಶೇ. 99ರಷ್ಟಿದೆ. ಇನ್ನುಳಿದುದು ಶೇ.1ರಷ್ಟು ರಫ್ತಾಗುವ ರಬ್ಬರ್, ಮೆಣಸು, ಮರ, ಕಾರ್ಕ್ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಲಭ್ಯ. ಇತರ ಬೇಸಾಯದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾದ ಬತ್ತ, ಸೀಮೆಅಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳು ಬಹಳ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದು ಸ್ಥಳೀಯ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನೇ ಪೂರೈಸಲಾರವು.

ಬ್ರೂನಿ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಲಿರುವ ರಾಜ್ಯವಾಗಿದ್ದು 1974ರಲ್ಲಿ ಜನರ ಆರ್ಥಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸಲು ಮೂರನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ತರಬೇತಾದ ಕಾರ್ಮಿಕ ವರ್ಗದ ಕೊರತೆಯಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಕುಂಠಿತವಾಗಿದೆ. ರಸ್ತೆಸಾರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ರಾಜಧಾನಿಯಿಂದ ತೈಲೋತ್ಪಾದನ ಪ್ರದೇಶಗಳಾದ ಸೆರಿಯಾ ಹಾಗೂ ಕುವಾಲಾ ಜಿಲಾಯಿಟ್‌ಗಳಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಹೆದ್ದಾರಿ ಇವೆ. ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನದಿಗಳೇ ಪ್ರಮುಖ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನ. ಬಂದಾರ್ ಸೆರಿ ಬೆಗಾವನ್ ಮತ್ತು ಕುವಾಲ ಜಿಲಾಯಿಟ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸರಕು ಕಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬಂದರುಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ದೋಣಿ ಸಂಚಾರವಿದೆ. ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದ್ದು ಇತರ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲವಾದ ಹೆಲಿಕಾಪ್ಟರ್ ತಾಣಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಸಾರವಾಕ್, ಸಾಬಾ, ಮಲೇಷ್ಯ, ಸಿಂಗಪುರ, ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ್, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಮನಿಲಾಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ. ಆಂತರಿಕ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರವ್ಯವಸ್ಥೆ ರಕ್ಷಣಾ ಇಲಾಖೆಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದೆ.

1959 ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 29ರಂದು ಸುಲ್ತಾನನಿಂದ ಜಾರಿಗೆ ತರಲ್ಪಟ್ಟ ಸಂವಿಧಾನದಂತೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಪ್ತಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ, ಕಾರ್ಯಾಂಗ ಮತ್ತು ಶಾಸಕಾಂಗಗಳಿವೆ. ಎಕ್ಸಿಕ್ಯೂಟಿವ್ ಕೌನ್ಸಿಲ್‌ಗೆ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ ಎಂದು ಹೆಸರಿಡಲಾಗಿದೆ. ಶಾಸಕಾಂಗದಲ್ಲಿ 20 ಸದಸ್ಯರಿದ್ದು ಸುಲ್ತಾನನಿಂದ ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸಭಾಪತಿಯಿರುತ್ತಾನೆ. ಮಂತ್ರಿ ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ ನಿರ್ವಹಣೆ ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಸುಲ್ತಾನನಿಗೆ ಜವಾಬ್ದಾರನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಚುನಾವಣೆ 5 ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. 1970ರಿಂದೀಚೆಗೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ರದ್ದುಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಹಣ ಬ್ರೂನಿ ಡಾಲರ್. ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ಮಲ್ಯೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಾಗೂ ಸೆಕೆಂಡರಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಉಚಿತ. ಶೇ.45ರಷ್ಟು ಸಾಕ್ಷರತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಬ್ರೆಜ಼ಿಲ್: ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡದ ಸಂಯುಕ್ತ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಉ.ಅ. $5^{0}15'$–$33^{0}45'$ ಹಾಗೂ ಪ.ರೇ. $34^{0}50'$–$70^{0}0'$ ಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಐದನೆಯ ದೊಡ್ಡ ರಾಷ್ಟ್ರ ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಭಾಗದಷ್ಟನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊಲಂಬಿಯ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ವೆನಿಜುವೇಲ, ಗಯಾನ, ಸುರಿನಾಮ್, ಫ್ರೆಂಚ್ ಗಯಾನ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪೆರು, ಬೊಲಿವಿಯ ಮತ್ತು ಪರಗ್ವೆ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ಮತ್ತು ಉರಗ್ವೆಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರೆದಿದೆ. ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ 4319 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 4328 ಕಿಮೀ ಇರುವ ಇದರ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 8,511,965 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ. 186,112,800 (2004). ರಾಜಧಾನಿ ಬ್ರಸಿಲಿಯ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 18,00,000 (2001). ನಾಣ್ಯ ರೀಟ್.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಭೌತಿಕವಾಗಿ ಬ್ರೆಜಿ಼ಲ್ ದೇಶವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. 1. ಅಮೆಜ಼ಾನ್ ನದಿಯ ಉತ್ತರದ ಗಯಾನ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶಗಳು ದೇಶದ ಏರಿಳಿತದ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿವೆ. 2. ಅಮೆಜ಼ಾನ್ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವೆಯಿದೆ. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನ ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ. ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. 3. ಬ್ರೆಜಿ಼ಲ್ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶ ಅಮೆಜಾ಼ನ್ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿದೆ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಉರಗ್ವೆವರೆಗೆ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ ಕರಾವಳಿಯವರೆಗೂ ಹರಡಿದೆ. 4. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ತೀರ ಅಟ್ಲಾಟಿಂಕ್ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಬ್ರೆಜಿ಼ಲ್ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶದ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಕರಾವಳಿಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು, ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಅರಣ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆರ್ದ್ರ ಉಪ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ತೀರ ಪ್ರದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ 9687 ಕಿಮೀ.

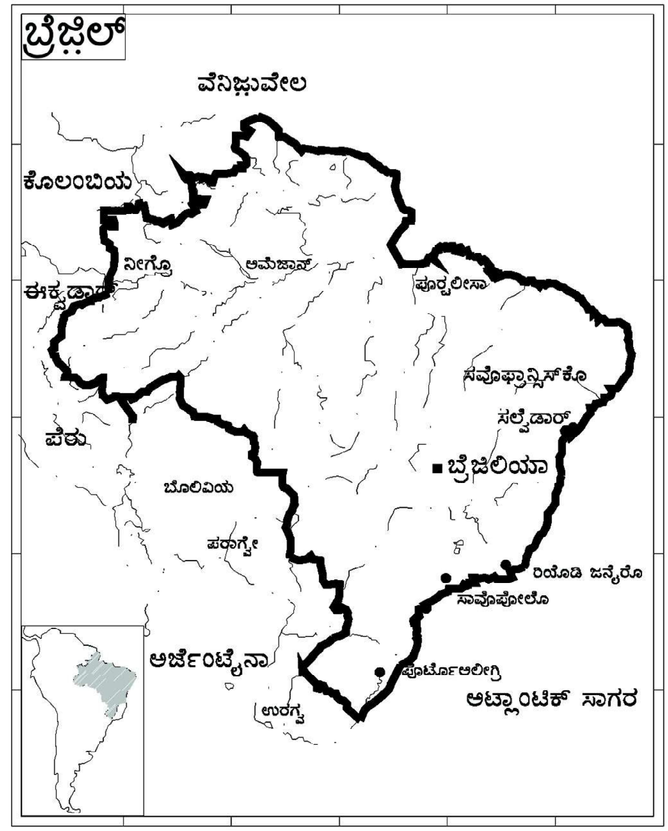

ನದಿಗಳು: ಅಮೆಜ಼ಾನ್, ಪಾರನಾ ಮತ್ತು ಸ್ಯಾನ್‌ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ ಬ್ರೆಜ಼ಿಲ್‌ನ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ಅಮೆಜ಼ಾನ್ ನದಿ ಆಂಡಿಸ್ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ (ಪೆರು) ಹುಟ್ಟಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬ್ರೆಜಿ಼ಲ್‌ನ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉಪನದಿಗಳೆಂದರೆ ಟೋಕನ್, ಟೀಸ್, ಅರಗ್ವೆಯ, ಹಿಂಗೂ, ಟ್ಯಾಪಜೋಸ್, ಮಂದಿರ (ದಕ್ಷಿಣದ), ನೇಗ್ರೊ, ಬ್ರೊಂಟೆಬಿಸ್ ಮತ್ತು ಜಲಿ (ಉತ್ತರ) ಪರಗ್ವೆ ಮತ್ತು ಉರಗ್ವೆ ಇತರ ಮುಖ್ಯನದಿಗಳು.

ವಾಯುಗುಣ: ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತ ಹಾದು ಹೋಗಿರುವ ಬ್ರೆಜಿ಼ಲ್‌ನಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಪ್ರಭಾವವಿದೆ. ಆರ್ದ್ರತೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ 35^{0}ಸೆ ನಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ನದಿ ಹರಿಯುವ ಕಡೆ ಬೇಸಗೆಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 26^{0}ಸೆ, ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ 23^{0}ಸೆ. ಬಿಸಿಲಿನ ತಾಪ ಹೆಚ್ಚಿರುವ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆ ಉಷ್ಣತೆ 37.8^{0}ಸೆ ಗಿಂತ ಅಧಿಕ. ರೈಯೋ–ಡಿ–ಜನ್ಯೆರೊನಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ 22^{0}ಸೆ. ಇದ್ದರೆ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ 27^{0}ಸೆ ನಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಬ್ರೆಜಿ಼ಲ್‌ನ ಬಹುಭಾಗ ಸಾಧಾರಣ ಮಳೆ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅದು 100–150 ಸೆಂಮೀ. ಅಮೆಜ಼ಾನ್ ತಗ್ಗು ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆಯು 200 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿರುತ್ತದೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಪ್ರವಾಹ ಮತ್ತು ಬರಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ತೇವಾಂಶಭರಿತ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಅಮೆಜ಼ಾನ್ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಇದನ್ನು ಸೆಲ್ವ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಬ್ರೆಜಿ಼ಲ್‌ನ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಸವನ್ನಾ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೊದೆ ಮತ್ತು ಮುಳ್ಳು ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯವರ್ಗವಿದೆ. ಉನ್ನತ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಪರ್ಣ ಅರಣ್ಯವಿದೆ. ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ವನ್ಯ ಮೃಗಗಳಿವೆ. ಜಾಗ್ವಾರ್, ಚಿರತೆ, ಸ್ಲಾತ್, ಜಿಂಕೆ, ಮೊಲ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ. ಅಮೆಜ಼ಾನ್ ನದಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 50 ಬಗೆಯ ಚಪ್ಪಟ್ಟೆ ಮೂಗಿನ ಮಂಗಗಳಿವೆ. ನಾನ ಬಣ್ಣಗಳ ಪಕ್ಷಿಗಳಿವೆ, ಜಿಗಣೆ ಮತ್ತು ಕೀಟಗಳಿವೆ.

ಮಣ್ಣು: ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ವಿಧದ ಮಣ್ಣು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣು ಮಂದವಾದ ಪದರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಅಮೆಜಾನ್ ನದಿ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ನದಿ ತಂದು ಹಾಕುವ ಸಂಚಯನ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಟೆರ್ರಾಕೊಟ ಮಣ್ಣಿದೆ. ಇದು ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಗೆ ಸೂಕ್ತ.

ಖನಿಜಗಳು: ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಅಪಾರವಾದ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪ ಹೊಂದಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಅಮಪಾ ಮತ್ತು ಮಿನಾಸ್‌ನಲ್ಲಿವೆ. ರೀಯಾಗ್ರಾಂಡೀದ ಸೂಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆ. ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ವಜ್ರ, ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್, ಸೀಸ, ನಿಕ್ಕಲ್, ಲವಣ ಮತ್ತು ತೈಲ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: ಬ್ರೆಜಿಲ್ 9687 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ತೀರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ವಿಪುಲವಾದ ಮತ್ಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ.

ವಿದ್ಯುತ್: ಬೃಹತ್ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದು ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅವಕಾಶವಿದೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ: ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನ ಕಸಬು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ವ್ಯವಸಾಯ. ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಹತ್ತಿ, ಕಾಫಿ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಬೀನ್ಸ್, ಬತ್ತ, ಗೋದಿ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಸೊಯಾಬಿನ್ಸ್, ಕಬ್ಬು, ಕೊಕೋ, ಕಿತ್ತಳೆ, ರಬ್ಬರ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಕಾಫಿ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಕೊಕೋ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣ, ಜವಳಿ, ಲೋಹ, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ ವಾಹನ, ಹಡಗು ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ವಸ್ತು ತಯಾರಿಕೆಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಬ್ರೆಜಿಲ್ ವಿಸ್ತೀರ್ಣಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳ ಬೃಹತ್ ಜಾಲವಿದೆ. ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಹಡಗು ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಅಮೆಜಾನ್ ನದಿ ನೌಕಯಾನಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ನೌಕಯಾನದಿಂದ ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ರಿಯೋ–ಡಿ–ಜೆನೈರೊ ನೌಕಯಾನ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಅರಣ್ಯ, ನದಿ, ಬೆಟ್ಟಗಳಿದ್ದರೂ ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರ ತಕ್ಕ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆದಿದೆ. ರಿಯೋ–ಡಿ–ಜೆನೈರೊ, ಅಲೆಗ್ರ, ಕಾಂಪೋ, ಗ್ರಾಂಡ್, ಬ್ರಸಿಲಿಯ, ರಸೀಪ್, ಬಲೆರಿ ಮುಂತಾದವು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು. ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಕಾಫಿ, ಸಕ್ಕರೆ, ಕಿತ್ತಳೆ ಮತ್ತು ಸೋಯಬೀನ್ಸ್‌ನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳನ್ನು, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ ವಾಹನಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ರಿಯೋ–ಡಿ–ಜನೈರೊ ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 10,556,000 (2002). ಇದು ಗೌನಬಾರ ಕೊಲ್ಲಿದಂಡೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನ ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. 1960ರ ವರೆಗೆ ಇದು ಬ್ರೆಜಿಲ್ ದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಅದು ಬ್ರೆಸಿಲಿಯಗೆ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದಿತು. ಸಾವೋ–ಪೋಲೊ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಿಂದ 50 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ನಗರವಾಗಿದೆ. ಅತಿಯಾದ ನಗರೀಕರಣದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 17,711,000 (2002). (ಸಿ.ಕೆ.ಆರ್.)

ಬ್ಲಾಕ್ ಚಿತ್ರಗಳು: ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಉಗಮ, ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಚಿತ್ರಗಳು. ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಜಿ.ಕೆ. ಗಿಲ್ಬರ್ಟ್ ಮೊದಲು ಬಳಕೆ ಮಾಡಿದ. ಅನಂತರ ಡಬ್ಲ್ಯೂ.ಎಂ ಡೇವಿಸ್ ಇವುಗಳನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದ. ಇವುಗಳು ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳಾದ ಉದ್ದ, ಅಗಲ ಹಾಗೂ ಎತ್ತರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಚಿತ್ರ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವುಗಳು ಸ್ವ ನಿರೂಪತೆಯಾಗುವಷ್ಟು ಸರಳ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇವುಗಳು ಎರಡು ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೊಂದಿರುವ ಉದ್ದ ಹಾಗೂ ಅಗಲ ನಕ್ಷೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಾದವು. ಈ ನಿರೂಪಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಹಿಮನದಿ ದೃಶ್ಯಾವಳಿಯ ಬ್ಲಾಕ್ ಚಿತ್ರ ಹೀಗಿರುತ್ತದೆ: (ಆರ್.ಎನ್.)

ಭ

ಭಂಗರ್: ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸೀನ್ ಯುಗ ಮತ್ತು ಅನಂತರ ಕಾಲದ ಮರಳು, ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ರಾಡಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಸಿಂಧೂ–ಗಂಗ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಗಳ ವಿಸ್ತಾರ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಮೀಟರ್‌ಗಳ ಆಳದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶ. ಈ ಬಯಲು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕಾಲಮಾನದ ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ಶಿಲಾರಾಶಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶದ ರೂಪಣೆಗೂ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದ ಹುಟ್ಟು ಮತ್ತು ಏರಿಕೆಗೂ (ಅಪ್‌ಲಿಫ್ಟ್) ಸಂಬಂಧ ಉಂಟು. ಹಿಮಾಲಯದ ಏರಿಕೆಯಿಂದ ಹೊಸ ಹೊಸ ಶಿಲಾಭಾಗಗಳೂ ಶಿಥಿಲಗೊಂಡದ್ದರಿಂದಾಗಲೀ ನದಿಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದಾಗಲೀ ಈ ತಗ್ಗುನೆಲ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಆವೃತವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿರಬೇಕು ಎಂಬುದು ಒಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಈ ಬಯಲು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡು ಸಮುದ್ರದೆಡೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಇಳಿಜಾರಾಗುತ್ತಾ ಬಂದು ಉತ್ತರ ರಾಜಸ್ತಾನದಿಂದ ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಅರ್ಧಭಾಗ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣು ದೆಹಲಿಯ ಸಮೀಪ ಅತ್ಯಂತ ದಪ್ಪವಾಗಿದೆ (4,572 ಮೀ) ರಾಜಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ರಾಜಮಹಲ್ ಅಸ್ಸಾಮ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಕಡಿಮೆ ಆಳದಲ್ಲಿದೆ.

ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನ ಈ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಹಳೆಯಬಂಡು ಅಥವಾ ಬಂಗರ್ ಎಂದೂ ಹೊಸ ಬಂಡು ಅಥವಾ ಖದರ್ ಎಂದೂ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭಂಗರ್ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಈಗ ನದಿಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸಲಾಗದಂಥ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ ಖದರ್ ಈಗ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುವ ಸ್ಥಳಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲೂ ಇವೆ. ನೆಲದ ಆಳಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಗಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಜಲ್ಲಿ ಶಿಲೆಯಾಗೂ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣ ಮಿಶ್ರಿತ ವಸ್ತುಗಳು ದುಂಡನೆಯ ಹರಳುಗಳ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಇರುವುವು. ನೆಲದಡಿಯಲ್ಲಿ ಜರಗುವ ಜಲಕ್ರಿಯೆಯೂ ಈ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ಈ ಸುಣ್ಣಮಿಶ್ರಿತ ಹರಳುಗಳಿಗೆ ಕಂಕರ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಭಂಗರ್ ನಿಕ್ಷೇಪದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಹರಳುಗಳು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿವೆ. ಭಂಗರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆನೆ, ಈಕ್ವಸ್ ನೊಮಾಡಿಕಾಸ್, ಖಡ್ಗಮೃಗ, ನೀರಾನೆ ಮೊದಲಾದ ನಶಿಸಿಹೋದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಕಂಕರ್ ಸಿಮೆಂಟ್ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತ ಭಂಗರ್ ಸುಭದ್ರ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆಯಾಗಿ ಇದನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಅಂತರ್ಜಲ ನಿಧಿ ಎಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಬಗೆಯ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣು ಬಂಗಾಲ, ಬಿಹಾರ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ. ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹದ ದಿಶೆ ಬದಲಾದಂತೆ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸವೆತಕ್ಕೀಡಾಗಿದೆ. (ಎಂ.ವಿ.)

ಭಟ್ಕಳ: ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಅದರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 4 ಹೋಬಳಿಗಳೂ 63 ಗ್ರಾಮಗಳೂ ಇವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 411 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,49,311.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ವೆಂಕಟಪುರನದಿ, ಭಟ್ಕಳನದಿ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ತೊರೆಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರತೀರ ಪ್ರದೇಶ ಮರಳು ಆವೃತಭಾಗ. ಉಳಿದ ಪ್ರದೇಶ ಫಲವತ್ತಾದ ಜಂಬು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ಭಟ್ಕಳ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶ ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೆಚ್ಚು ಭೂಪ್ರದೇಶ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಬತ್ತ, ಅಡಿಕೆ, ತೆಂಗು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಹಲವು ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಭಟ್ಕಳ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೆರಡರ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಎರಡೂ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಸರಕುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತಮ ಸಾರಿಗೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ದೋಣಿ ಸಂಚಾರ ಮತ್ತು ಸರಕು ಸಾಗಣೆಯ ಸೌಲಭ್ಯ ಉಂಟು. ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ, ಅಂಚೆ, ತಂತಿ, ದೂರವಾಣಿ, ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳು, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಪಶುವೈದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಇವೆ.

ಭಟ್ಕಳಕ್ಕೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 6 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಚಾಲಿಕುಂಡ ಅಥವಾ ಹಾಗ್‌ದ್ವೀಪ ಸು. 91 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಮುರ್ಡೇಶ್ವರ ಭಟ್ಕಳದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಬಂದರು. ಹೊನ್ನಾವರ ಭಟ್ಕಳಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕಂದುಗಿರಿ ಗುಡ್ಡದಮೇಲೆ ಮುರ್ಡೇಶ್ವರನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಇದರ ಸುತ್ತಲ ಪ್ರಕೃತಿ ಮನೋಹರ. ಭಟ್ಕಳಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸು. 6 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಶಿರಾಳಿ ಬಂದರಿದೆ. ವೆಂಕಟಪುರನದಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಭಟ್ಕಳ ಪಟ್ಟಣ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಕಾರವಾರಕ್ಕೆ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ 103 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿಯೂ ಹೊನ್ನಾವರಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 19 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 42,171. ಭಟ್ಕಳ ನದಿಯ ಮುಖಜಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಊರು ಹರಡಿದೆ. ಇದೊಂದು ಸಣ್ಣ ಬಂದರು. *

ಭದ್ರಾ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ನದಿ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಮತ್ತು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ಮೂಲನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಮೂಡಿಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಳಸದಿಂದ ಸು. 25 ಕಿಮೀ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟದ ನೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವರಾಹ ಪರ್ವತದ ಗಂಗಾಮೂಲ ಇದರ ಉಗಮ. ತುಂಗಾ ನದಿ ಹುಟ್ಟುವುದೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ. ಉಗಮಸ್ಥಾನದಿಂದ ಕಳಸದವರೆಗೆ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು, ಮುಂದೆ ಸಂಗಮೇಶ್ವರದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಈಶಾನ್ಯದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಖಾಂಡ್ಯ, ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರಗಳ ಮೂಲಕ ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿಯತ್ತ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿಯಿಂದ ಮುಂದೆ ಉತ್ತರಗಾಮಿಯಾಗಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಭದ್ರಾವತಿ, ಹೊಳೆ ಹೊನ್ನೂರುಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಮುಂದೆ ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕೂಡಲಿಯ ಬಳಿ ತುಂಗಾನದಿಯನ್ನು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಯುಕ್ತ ನದಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ ಹರಿಯುವ ನದಿ. ಸಹಜವಾಗಿ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಝರಿಗಳು, ಹಳ್ಳಗಳು ಇದನ್ನು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಆನೆಬಿದ್ದಹಳ್ಳ ಭದ್ರಾನದಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿ. ಮೂಡಿಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಬರುವ ಈ ಉಪನದಿ ಸಂಗಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಭದ್ರಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಜಾಗರ್ ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ಸೋಮವಾಹಿನಿ ಹೆಬ್ಬೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲತ್ತಗಿರಿ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲು ದುರ್ಗದ ಹೊಳೆಗಳು ಭದ್ರಾನದಿಯನ್ನು ಕೂಡುತ್ತವೆ.

ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ತುಂಗಾನದಿಯ ನೀರಿನಷ್ಟು ಈ ನದಿಯ ನೀರು ಆರೋಗ್ಯಕರವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ನದಿಯ ದಡಗಳು ತುಂಬ ಕಡಿದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ನೀರನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಈ ನದಿಗೆ ಸು. 18 ಚಿಕ್ಕ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಶಿವಮೊಗ್ಗ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ, ಬಾಳೆಹೊನ್ನೂರು ಮತ್ತು ಭದ್ರಾವತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಗೆ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿ ಬಳಿ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೃಹತ್ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇದರಿಂದ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿದೆ.

ಭದ್ರಾವತಿ, ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ ಈ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಊರುಗಳು. ನದಿಯ ಉಗಮಸ್ಥಾನವಾದ ಗಂಗಾಮೂಲ, ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಳಸ, ಖಾಂಡ್ಯ – ಇವು ಪವಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು. ಎಡದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬಾಳೆಹೊನ್ನೂರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೀರಶೈವ ಕೇಂದ್ರ.

ಭದ್ರಾಯೋಜನೆ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತರೀಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದ ಬಳಿ ಭದ್ರಾನದಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಕಟ್ಟೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು 1947ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಕಲ್ಲುಗಾರೆಯ ಕಟ್ಟೆಯ ಎತ್ತರ ಸು. 59 ಮೀ, ಉದ್ದ 440 ಮೀ, 1115 ಮೀ ಉದ್ದದ ಮಣ್ಣಿನ ಏರಿ ಇದೆ. ಜಲಾಶಯದ ಜಲಸಂಗ್ರಹಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಸು. 2 ಲಕ್ಷ ಘಮೀ. ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆ ಮತ್ತು ಬಲದಂಡೆ ಕಾಲುವೆಗಳಿಂದ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಮತ್ತು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಸು. ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿದೆ. ಬಲದಂಡೆ ನಾಲೆ ಸು. 80 ಕಿಮೀ ದೂರ ಕೋಡುಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಮುಂದೆ ಒಂದು ಸುರಂಗದ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಉಬ್ರಾಣಿಗುಡ್ಡ ದಾಟುತ್ತದೆ. ಈ ಸುರಂಗಕ್ಕೆ ಉಬ್ರಾಣಿ ಸುರಂಗ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದನ್ನು ದಾಟಿದ ಬಳಿಕ ನಾಲೆ ದಾವಣಗೆರೆ ಶಾಖೆ, ಮಲೆಬೆನ್ನೂರು ಶಾಖೆ ಎಂಬ ಎರಡು ಶಾಖೆಗಳಾಗುತ್ತದೆ.

ಭದ್ರಾ ವಿದ್ಯುದ್ಯೋಜನೆ : ನದಿಯ ಎರಡೂ ದಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತಲಾ ಒಂದರಂತೆ ಎರಡು ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕಗಳಿವೆ. ದಂಡೆಯ ಯಂತ್ರಾಗಾರದ್ದು ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ತಿರುಬಾನಿಯಿಂದ ಚಲಿಸುವ ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕ. ಬಲದಂಡೆಯ ಯಂತ್ರಾಗಾರದ್ದು ಮತ್ತೊಂದು ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕ. ಈ ಎರಡೂ ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕಗಳಿಂದ 40 ಮೆಗಾವಾಟ್ ವಿದ್ಯುತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಭದ್ರಾವತಿ: ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಹೋಬಳಿ ಹಾಗೂ ಇವುಗಳ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾನಗರ. ಭದ್ರಾವತಿ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತರೀಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಉತ್ತರವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನಾಳಿ, ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಚನ್ನಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. 161 ಗ್ರಾಮಗಳಿರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 687 ಚ.ಕಿಮೀ.

ಭದ್ರಾನದಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಾರೇಹಳ್ಳಿಯ ಬಳಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಕೂಡಲಿಬಳಿ ತುಂಗಾನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಭದ್ರಾವತಿ–ಶಿವಮೊಗ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಡಿಯಾಗಿ ತುಂಗಭದ್ರ ಹರಿಯುವುದು, ಭದ್ರಾಯೋಜನೆಯ ಎಡನಾಲೆ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುದಾಗಾರ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸೇರಿವೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದು ಹವೆ ಹಿತಕರವಾಗಿದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 110 ಸೆಂಮೀ. ಭದ್ರ ಮತ್ತು ತುಂಗಭದ್ರ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಬತ್ತ, ರಾಗಿ, ಜೋಳ, ಕಬ್ಬು, ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದು ಕಬ್ಬಿಣ, ಉಕ್ಕು ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಸಿಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಬತ್ತ ಮತ್ತು ತೈಲ ಗಿರಣಿಗಳು, ಖಾದಿ ಗ್ರಾಮೋದ್ಯೋಗ ಹಾಗೂ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಭದ್ರಾವತಿ–ಕೆಮ್ಮಣ್ಣುಗುಂಡಿ, ಭದ್ರಾವತಿ–ಜೋಳದಾಳು ಮತ್ತು ಭದ್ರಾವತಿ–ಅಗಸನಹಳ್ಳಿ ಟ್ರಾಮ್ ಮಾರ್ಗಗಳ ಮೂಲಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಅದಿರಿನ ಸಾಗಣೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ರಸ್ತೆ, ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕಗಳಿವೆ.

ಭದ್ರಾವತಿ ನಗರ ಬೆಂಗಳೂರು–ಹೊನ್ನಾವರ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ಬೀರೂರು–ತಾಳಗುಪ್ಪ ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಭದ್ರಾನದಿಯ ಎರಡು ದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೂ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿದೆ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ನಗರದ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ 18 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಸಣ್ಣ ಕುಲುಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರುಗಳನ್ನು ಕರಗಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಆ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿಪುರ ಎಂದು ಹೆಸರಿದ್ದಿತು. ಭದ್ರಾವತಿ ನಗರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಕಡೆ ಭದ್ರಾನದಿ ಬಾಗಿ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ವಂಕಿಯಪುರ ಅಥವಾ ಬಂಕಿಯಪುರ ಎಂಬ ಹೆಸರಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಿಂದ ಭದ್ರಾವತಿ ಅರ್ಧ ಶತಮಾನದೊಳಗೆ ದೊಡ್ಡನಗರವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿತು. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಗಿರಿಯ ಕಬ್ಬಿಣದ ಹೇರಳ ಅದಿರನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಭದ್ರಾವತಿಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಯೋಜನೆ 1918ರಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡು ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಕಟ್ಟಡ ಹಾಗೂ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು 1922ರಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ, ಕೆಲಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು (1918–22–23). ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಟಾಟಾ ಐರನ್ ಅಂಡ್ ಸ್ಟೀಲ್ ಕಂಪೆನಿ ಹಾಗೂ ಭದ್ರಾವತಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಹಾಗೂ ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಮ್ಯಾನೇಜಿಂಗ್ ಏಜೆಂಟರಾಗಿದ್ದರು. 1924ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆಗಿನ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸರ್ಕಾರ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಈಗ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಜಂಟಿ ಮಾಲೀಕತ್ವದಲ್ಲಿದೆ. ಭದ್ರಾವತಿಯಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆ 1936ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅದರ ಕಾರ್ಮಿಕರ ವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಸ ಬಡಾವಣೆಯೊಂದು ಪೇಪರ್ ಟೌನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸಹ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿದೆ. ಭದ್ರಾವತಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ತರೀಕೆರೆ ಚನ್ನಗಿರಿ, ಹೊನ್ನಾಳಿ, ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು, ಕಾಲೇಜುಗಳು, ತಾಂತ್ರಿಕ ತರಬೇತಿ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ತರಬೇತಿ ಶಾಲೆಗಳೂ ಇವೆ. ನಗರದ ಇತರೆಲ್ಲ ಸೌಲಭ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಈ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರ ದಿನೇ ದಿನೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಗುಂಡಿಯಿಂದ, ಸುಣ್ಣದಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಡಾಲೋಮೈಟ್‌ಗಳು ಬಂಡಿಗುಡ್ಡದಿಂದ, ಜಲ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಶರಾವತಿ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ನೀರು ಭದ್ರಾನದಿಯಿಂದ ಹಾಗೂ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಸೊಂಡೂರಿನಿಂದ ಪೂರೈಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಇಂದು ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 2.1 ಲಕ್ಷಟನ್ ಬೀಡು ಕಬ್ಬಿಣ, 48,000ಟನ್ನು ವಿಶೇಷರೀತಿಯ ಉಕ್ಕು ಮತ್ತು 1.8ಲಕ್ಷಟನ್ ಉಕ್ಕಿನ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈಗ ಅಲಾಯ್ ಮತ್ತು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಉಕ್ಕನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವಂತೆ ಇದನ್ನು ನವೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,60,662. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಭರತಪುರ: ರಾಜಸ್ತಾನ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ. ಜಿಲ್ಲಾ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉ.ಅ. $26^{0}20'$ – $27^{0}47'$ ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. $76^{0}53'$ – $78^{0}15'$ ನಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಿಯಾಣ ರಾಜ್ಯದ ಗುರ್‌ಗಾಂವ್, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಮಥುರ, ಆಗ್ರ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಮೋರೇನ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸವಾಯ್ ಮಾಧೋಪುರ್ ಮತ್ತು ಆಲ್ವರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ. ನಗರ್, ಕಾಮನ್, ದೀಗ್, ನದ್‌ಬಾಯ್, ಭರತ್‌ಪುರ, ವೇರ್, ಬಯಾನ, ರುಪ್‌ಬಸ್, ಬಸೆರಿ, ಬಾರಿ, ಧೋಲ್‌ಪುರ್ ಮತ್ತು ರಾಜ್‌ಖೇರ ಇದರ 12 ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು. ಜಿಲ್ಲಾ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 8098 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 20,98,323.

ಜಿಲ್ಲಾ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದ್ದು ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸು. 60–61 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತ. ಬನಗಂಗಾ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಮುಖ ನದಿ. ಇದರ

ನೆಲೆ ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಾರ್ಲಿ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಸಿವೆಯನ್ನು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಇತರ ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ಗಿರಣಿಗಳು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ದಂತದ ಹಾಗೂ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಹಿಡಿಗಳಿರುವ ಸುಂದರವಾದ ಚಾಮರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಲಾವಂಚದ ಗಿಡಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಲಾವಂಚದ ಬೇರನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕನೌಜದ ಅತ್ತರ್ (ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯ) ತಯಾರಕರು ಬಳಸಿಕೊಳುತ್ತಾರೆ.

ಭರತಪುರ ಪಟ್ಟಣ ಪಶ್ಚಿಮ ರೈಲ್ವೆ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಆಗ್ರದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 55 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3 ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ. ಆಧುನಿಕ ನಗರ ಸೌಕರ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಇರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಶ್ರೀಗಂಧ, ದಂತ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕುಶಲಕಲೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಭರತಪುರಕ್ಕೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 33 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ದಿಗ್ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಸೂರಜ್‌ಮಲ್‌ನ ಸುಂದರವಾದ ಅರಮನೆ ಇದೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಣ್ಣಿನ ಗೋಡೆಗಳ ಭಗ್ನಾವಶೇಷಗಳಿವೆ. (ಕೆ.ಆರ್.ಐ.)

ಭರೂಚ್: ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ನಗರ. ಇದನ್ನು ಭರೂಚ್, ಬ್ರೋಚ್, ಬರೋಚ್ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಮೊದಲು ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು, ರಾಷ್ಟ್ರ ಭಾಷಾವಾರು ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣೆ ಆದಾಗ ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು (1956). ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ರಾಜಧಾನಿ ಗಾಂಧಿನಗರದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸೂರತ್ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ವಡೋದರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯವೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದ ಕ್ಯಾಂಬೇ ಖಾರಿಯೂ ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ವಾಲಿಯ, ಸಗ್‌ಬರ, ಭರೂಚ್, ದೀದಿಯಪಾದ್, ನಂದೋದ್, ಜಗದಿಯಾ, ಅಮೋದ್ ಜಂಬುಸರ್, ವಾಗ್ರ, ಹನ್ಸಾಟ್ ಮತ್ತು ಅಂಕಲೇಶ್ವರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು. ಜಿಲ್ಲಾ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 9045 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 20 ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ. ನರ್ಮದಾ ಮತ್ತು ಕಿಮ್ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ನರ್ಮದಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಭರೂಚ್ ಬಳಿ ಕ್ಯಾಂಬೇ ಖಾರಿಯನ್ನು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕಿಮ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಹಿಂದು ಕ್ಯಾಂಬೇ ಖಾರಿಯನ್ನು ಸೇರುವುದು. ನದಿಮುಖಜ ಭೂಮಿ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಹತ್ತಿ, ಗೋದಿ, ಬಾಜ್ರಾ, ತಂಬಾಕು, ನೆಲಗಡಲೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ಕಡಿಮೆ. ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಬೇಡಿಕೆ ಇರುವೆಡೆ ಕಳುಹಿಸುವರು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಇದ್ದು ಇಲ್ಲಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ ಒದಗಿಸಿವೆ. ಭರೂಚ್ ಬಳಿ ನರ್ಮದಾ ನದಿಯ ಮೇಲೆ 67 ಕಮಾನುಗಳ ಕಬ್ಬಿಣದ ರೈಲು ಸೇತುವೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಭರೂಚ್ ನಗರ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ, ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ ಕೂಡ. ನರ್ಮದಾ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ 38 ಕಿಮೀ ಹಾಗೂ ವಡೋದರಕ್ಕೆ (ಬರೋಡ) 72 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4 ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ. ಇಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬಿಡಿಸುವ ಹಾಗೂ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆಯ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆಯೂ ಇದೆ. ಗಾಜಿನ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಶಾಯಿ ತಯಾರಿಕೆಯುಂಟು. ಬಂದರಿನ ಮೂಲಕ ಗೋದಿ, ಹೆಂಚು, ಹತ್ತಿ ನಿರ್ಯಾತವಾಗುತ್ತವೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಕೋಟೆ, ಮಸೀದಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿವೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಭಾಕ್ರ – ನಂಗಲ್ ನದಿಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆ: ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನದಿಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆ. ಪಂಜಾಬ್ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ಚಂದೀಗಢದಿಂದ ಸು. 115 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಭಾಕ್ರ ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲಿಂದ 13 ಕಿಮೀ ದೂರದ ನಂಗಲ್ ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಸಟ್ಲೆಜ್ (ಶತದ್ರು) ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಮಹಾಪೂರದಿಂದ ಅಗುವ ಹಾನಿಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು, ಬೇಸಗೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನದಿನೀರಿನ ಗಾತ್ರ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಪಂಜಾಬ್, ಹರಿಯಾಣಗಳ ಭೂಮಿಯನ್ನು ನೀರಾವರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಲು ಈ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯುತ್‌ಪೂರೈಕೆ ಮಾಡಲು, ಭೂಸಂರಕ್ಷಣೆಮಾಡಲು ಇತ್ಯಾದಿ, ಈ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಪಂಜಾಬ್, ಹರಿಯಾಣ ಮತ್ತು ರಾಜಸ್ತಾನ ರಾಜ್ಯಗಳು ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿ ಕೈಗೊಂಡವು.

1947ರಲ್ಲಿ ಪಂಜಾಬ್ ವಿಭಾಗವಾದ ಬಳಿಕ ಸಿಂಧು ಮತ್ತು ಚೀನಾಬ್ ನದಿಗಳ ನೀರಿನ ಶೇ. 80 ಭಾಗ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿಹೋಯಿತು, ಪೂರ್ವಪಂಜಾಬ್ ಪಾಟಿಯಾಲ ಮತ್ತು ರಾಜಸ್ತಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದುದರ ಕಾರಣ ಜನವಸತಿಗೂ ಪಶುಗಳಿಗೂ ನೀರಿನ ಅಭಾವ ತಲೆದೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸುವ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶವಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಟ್ಲೆಜ್ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಲು, ಜಲಾಶಯ ನಾಲೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಈ ಯೋಜನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು (1952). ಕ್ರಮೇಣ ವಿವಿಧ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೂ ಇದನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ಯೋಜನೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಯಿತು.

ಭಾಕ್ರ – ನಂಗಲ್ ಅಣೆಕಟ್ಟು

ಈ ಯೋಜನೆಯ ಅನ್ವಯ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ನೇರಗುರುತ್ವಮಾದರಿಯ ಭಾಕ್ರ ಕಟ್ಟೆಯ ಎತ್ತರ 225.55 ಮೀ, ಉದ್ದ 518.16 ಮೀ; ನಂಗಲ್ ಕಟ್ಟೆಯ ಎತ್ತರ 29 ಮೀ; ಉದ್ದ 304.8 ಮೀ. ಭಾಕ್ರ ಕಟ್ಟೆ ನಿರ್ಮಾಣದ ಸಲುವಾಗಿ ಗೋವಿಂದಸಾಗರ ಎಂಬ ಬೃಹತ್ ಜಲಾಶಯ ಉಂಟಾಯಿತು. ಈ ಜಲಾಶಯದ ಜಲ ಸಂಗ್ರಹಣಸಾಮರ್ಥ್ಯ 9621 ದ.ಲ.ಘ.ಮೀ ಗಳು. ಭಾಕ್ರನಂಗಲ್ ಯೋಜನೆಯ ಇತರ ಘಟಕಗಳು: 64.5 ಮೀ ಉದ್ದದ ನಂಗಲ್ ಹೈಡಲ್‌ನಾಲೆ, ಭಾಕ್ರದ ಎಡದಂಡೆ ಬಲದಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತಲಾ ಒಂದರಂತೆ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಸ್ಥಾವರಗಳು, ಗಂಗುವಾಲ್ ಮತ್ತು ಕೋಟ್ಲ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ 6 ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕಗಳು, ಸು. 1100 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಉಪಕಾಲುವೆಗಳು, ಸು. 3360 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ವಿತರಣ ಕಾಲುವೆಗಳು. ಈ ಯೋಜನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ 26 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಭೂಮಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ; 9 ಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಷ್ಟು ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಕರ್ಯ ಉತ್ತಮಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ 128 ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಪೂರೈಕೆ ಅಗಿದೆ. 13,000 ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿದೆ.

ಭಾಕ್ರ ಕಟ್ಟೆ: ಪ್ರಪಂಚದ ಎತ್ತರದ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಕಟ್ಟೆಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು. 1952ರಲ್ಲಿ ಇದರ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು. ಭಾರತದ ಆಗಿನ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ಜವಾಹರಲಾಲ್ ನೆಹರು ಪ್ರಾರಂಭೋತ್ಸವ ನೆರವೇರಿಸಿದರು. ಈ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಕಟ್ಟೆಯ ಎತ್ತರ ತಳಪಾಯದಿಂದ 255.55 ಮೀ. ಹೊಳೆಯ ತಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಣಿವೆಯ ಅಗಲ ಸು. 76 ಮೀ ತಳಪಾಯದ ಮಟ್ಟ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸು. 293 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಕಟ್ಟೆಯ ತಲೆ ಮಟ್ಟ 518.16 ಮೀ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಮರಳುಗಲ್ಲಿನ ತಳಪಾಯದ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಟ್ಟೆ ನಿರ್ಮಾಣಯೋಜನೆಯ ಅನ್ವಯ 7191 ದ.ಲ.ಘ. ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಜಲ ಸಂಗ್ರಹಣೆ, ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಒದಗಿದೆ.

ಎಡದಂಡೆಯ ಬಳಿಯ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಸ್ಥಾವರ ತಲಾ 90 ಮೆಗಾವಾಟ್ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಐದು ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕಗಳನ್ನೂ ಬಲದಂಡೆ ಬಳಿಯ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಸ್ಥಾವರ ತಲಾ 120 ಮೆಗಾವಾಟುಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಐದು ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿದೆ.

ಜಲಾಶಯದಿಂದ ಸು. 2.59 ಮೀ ವ್ಯಾಸದ ತೂಬುಗಳು ನೀರಾವರಿಗೂ ಸು. 4.5 ಮೀ ವ್ಯಾಸದ ತೂಬುಗಳು ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಗೂ ನೀರನ್ನು ಹೊರಬಿಡುತ್ತವೆ. ಪಂಜಾಬಿನ ರ್‍ಹೊಟಕ್ ಮತ್ತು ಹಿಸ್ಸಾರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಸು. 26,30,550 ಹೆ. ಭೂಮಿಗೂ, ಪಕ್ಕದ ರಾಜಸ್ತಾನದ ಸು. 14,56,920 ಹೆ. ಭೂಮಿಗೂ ಈ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ನೀರು ಒದಗುತ್ತದೆ.

ಕಮರಿಯ ಕೆಲಸ ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಲು ನೀರನ್ನು ಸು. 15 ಮೀ ವ್ಯಾಸದ ಎರಡು ಸುರಂಗಗಳಿಂದ ಆಚೆಗೆ ಒಯ್ದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸುರಂಗಗಳಿಗೆ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆಗಾಗಿ ಎರಡು ಮಣ್ಣಿನ ಏರಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದರ ಎತ್ತರ ಸು. 65 ಮೀ ಇದು ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಏರಿ. ಕಟ್ಟೆಯ ನಿರ್ಮಾಣವನ್ನು ಭಾರತೀಯ ಎಂಜಿನಿಯರುಗಳು ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ಯಂತ್ರಗಳ ಹಾಗೂ ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರವೀಣರ ಸಹಾಯ ಸಹಕಾರದೊಂದಿಗೆ ನಡೆಸಿದರು. ಭಾಕ್ರ ಕಟ್ಟೆಯ ಜಲಾಶಯಕ್ಕೆ ಗೋವಿಂದ ಸಾಗರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ಉದ್ದ 96.5 ಕಿಮೀ; ಜಲ ಶೇಖರಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 9,621 ದ.ಲ.ಘ.ಮೀ. ಪ್ರಮುಖ ಕಾಲುವೆ ರಾಯಪುರ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ 168 ಕಿಮೀ.

ನಂಗಲ್‍ಕಟ್ಟೆ: ಭಾಕ್ರ–ನಂಗಲ್ ನದಿಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆಯ ಒಂದು ಘಟಕ. ಭಾಕ್ರ ಕಣಿವೆಗೆ 13 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಂಗಲ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಕಟ್ಟೆ. ಎತ್ತರ 29 ಮೀ, ಉದ್ದ 304.8 ಮೀ. ಇದಕ್ಕೆ ಸು. 9 ಮೀ ಅಗಲದ 26 ಅಂಕಣಗಳಿವೆ. ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 8 ಮೀ ಅಳಕ್ಕೆ ಸು. 1.75 ಮೀ ಅಗಲದ, ಸು. 2 ಮೀ, ಎತ್ತರದ ಎರಡು ತನಿಖಾಗ್ಯಾಲರಿಗಳಿವೆ. ಕಟ್ಟೆಯ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸು. 103 ಮೀ ಉದ್ದದ ನೆಲಹಾಸು ಇದೆ.

ಭಾಕ್ರ ಕಟ್ಟೆಯ ಜಲಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಉಂಟಾಗುವ ಏರುಪೇರುಗಳನ್ನು ಸಮತೋಲಿಸಲು ನಂಗಲ್ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ನಂಗಲ್ ಹೈಡಲ್ ನಾಲೆಯ ಬಳಿಯಿರುವ ವಿದ್ಯುದಾಗಾರಗಳ ಮೇಲೆ ಒದಗುವ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಹೊರೆಯ ಏರುಪೇರುಗಳನ್ನು ಭರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ನಂಗಲ್ ಹೈಡಲ್ ನಾಲೆ: ಇದು ಸಟ್ಲೆಜ್ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯಿಂದ ಹೊರಟು ಸಿವಾಲಿಕ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. 1954ರಲ್ಲಿ ತೋಡಿದ ಈ ನಾಲೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದ ನಾಲೆಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು. ನಾಲೆಯ ಉದ್ದ 64.5 ಕಿಮೀ, ಆಳ ಸು. 6 ಮೀ, ಇಳಿಜಾರು 1/10,000. ಗಂಗುವಾಲ್ ಮತ್ತು ಕೋಟ್ಲ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಈ ನಾಲೆಯ ಸಹಜ ಜಲಪಾತಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ನಾಲೆಯ ಜಲವಾಹಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 12,500 ಕ್ಯೂಸೆಕುಗಳು. ಈ ನಾಲೆಯಿಂದ ಪಂಜಾಬ್, ರಾಜಸ್ತಾನ, ಪಾಟಿಯಾಲಗಳ 40,47,000 ಹೆ. ಗಳ ಪ್ರದೇಶದ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಸು. 4 ಮೀ ಗಳ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ನೀರು ಇರುವ ಈ ನಾಲೆಯನ್ನು ಸು. 40 ಮೀ ಆಳದ ತೋಡುಗೆಸಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸು. 30 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಏರಿಗಳ ನಡುವಲ್ಲಿಯೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ.

ನಂಗಲ್ ಹೈಡಲ್ ನಾಲೆಯ ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿದ್ಯುತ್‍ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ: ನಂಗಲ್ ಕಟ್ಟೆಯ ಕೆಳಗೆ 19 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಗಂಗುವಾಲ್‍ನಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ಸು. 10 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಕೋಟ್ಲ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು. ಎರಡೂ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಾವರಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 154 ಮೆಗಾ ವಾಟುಗಳು. ನಂಗಲ್ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ರೂಪರ್, ಅಂಬಾಲ, ಕಾರ್ನಾಲ, ಪಾಣಿಪಟ್, ಹಿಸ್ಸಾರ್, ಕಸೌಲಿ, ರ್ಹೋಟಕ್, ನಾಭಾ, ಪಾಟಿಯಾಲ, ಫಿರೋಜಪುರ, ಫರೀದ್‍ಕೋಟೆ, ಕಾಲ್ಕ, ಸಿಮ್ಲ, ಜಲಂಧರ್, ಹೋಷಿಯಾರ್‍ಪುರ್, ಕಾಪುರ್‍ತಾಲ, ದಿಲ್ಲಾನ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಪೂರೈಕೆ ಆಗುತ್ತಿದೆ. ಭಾಕ್ರಾ ಕಟ್ಟೆಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕೇಂದ್ರದ ಅಂತಿಮಘಟ್ಟ 10,000 ಕಿಲೊವಾಟುಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ 10 ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಭಾಕ್ರ ಯೋಜನೆಯ ವಿದ್ಯುತ್ಕೇಂದ್ರ ನಂಗಲ್ ಕೇಂದ್ರದೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಕೋಟ್ಲ ವಿದ್ಯುತ್ಕೇಂದ್ರ ನಂಗಲ್ ನಾಲೆಯಿಂದ ಸು. 30 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 24,000 ಕಿಲೊವಾಟುಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಎರಡು ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು 33,500 ಅಶ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಕಪ್ಲಾನ್ ತಿರುಬಾನಿಗಳಿಗೆ ಜೋಡಿಸಿದೆ.

ನಂಗಲ್ ಕಟ್ಟೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ 29,000 ಕಿಲೊವಾಟುಗಳಷ್ಟು ವಿದ್ಯುತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. 1967ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರಿನಿಂದಲೂ ಗಂಗುವಾಲ್ ಮತ್ತು ಕೋಟ್ಲ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ದೆಹಲಿ, ಗೊರೆಗಾಂವ್, ಪಾಲ್‍ವಾಲ್ ಮತ್ತು ರೂವಾರಿಗಳಿಗೂ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಭಾಗಮಂಡಲ: ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಡಿಕೇರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ ಮತ್ತು ಹೋಬಳಿ ಕೇಂದ್ರ. ಭಗಂಡೇಶ್ವರನೆಂಬ ಮುನಿ ಇಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ ಎಂಬುದು ಐತಿಹ್ಯ. ಮಡಿಕೇರಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ 40 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿದೆ. ಕಾವೇರಿಯ ಉಗಮಸ್ಥಾನ ತಲಕಾವೇರಿ ಭಾಗಮಂಡಲದಿಂದ ಸು. 6 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಸುತ್ತಲೂ ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯವಿದ್ದು ಪ್ರಕೃತಿಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3000. ಇಲ್ಲಿ ಜೇನುಸಾಕಣೆ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸಿ ಹರಿದುಬರುವ ಕನ್ನಿಕೆ, ಕಾವೇರಿ ನದಿಗಳು ಭಾಗಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಸಂಗಮಿಸುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸುಜ್ಯೋತಿ ಎಂಬ ಗುಪ್ತಗಾಮಿನಿಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದ್ದು ಇದು ತ್ರಿವೇಣೀ ಸಂಗಮವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ಕೊಡಗಿನ ಜನ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಪರ್ವ ದಿನಗಳಂದು ಸೇರುತ್ತಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿರುವ ಭಗಂಡೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ತಮಿಳು ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಶಾಸನವಿದೆ. 1785–90 ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನ ಈ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕೋಟೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಇಲ್ಲೊಂದು ಸೈನ್ಯ ಇಟ್ಟಿದ್ದ. ಭಾಗಮಂಡಲವನ್ನು ಅಫಜಲಾಬಾದ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದ. 1790ರಲ್ಲಿ ಕೊಡಗಿನ ದೊಡ್ಡವೀರರಾಜೇಂದ್ರ ಭಾಗಮಂಡಲವನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ. ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಶವಾದ ದೇವಾಲಯದ ಮೂರು ತಾಮ್ರದ ಚಾವಣಿಗಳ ಬದಲಾಗಿ ದೊರೆ ನಾಲ್ಕು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಹೆಂಚುಗಳನ್ನು ಹೊದಿಸಿದನಂತೆ. *

ಭಾಗಲಪುರ: ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ವಿಭಾಗ, ಜಿಲ್ಲೆ, ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಇವೆಲ್ಲದರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ನಗರ. ಸಂತಾಲ್ ಪರಗಣ, ಭಾಗಲಪುರ, ಸಹರ್ಸಾ, ಪೂರ್ಣಿಯಾ ಮತ್ತು ಮೋಂಘಿರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಈ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ.

ಭಾಗಲಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮೋಂಘಿರ್, ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸಂತಾಲ್ ಪರಗಣಗಳು, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಹರ್ಸಾ, ಪೂರ್ಣಿಯಾ ಮತ್ತು ಕಟಿಹಾರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ, ಜಗದೀಶ್‍ಪುರ, ಷಹಕುಂದ್, ಸುಲ್ತಾನ್‍ಗಂಜ್, ರತ್ನಗರ್, ಸಬೋರ್, ಕಾಲ್‍ಗಾಂಗ್, ಪಿರ್‍ಪೈಂತಿ. ಸೊನ್ಹಾಲ, ನೌಗಚಿಯ ಬಿಹಪುರ್, ಗೋಪಾಲ್‍ಪುರ್, ಬಂಕ, ಕಟೋರಿಯ, ಚನನ್, ಬೆಲ್ಹಾರ್, ಶಂಭುಗಂಜ್, ಅಮರ್‍ಪುರ, ರಾಜೌನ್, ಧುರೈಯ, ಬರ್ಹತ್ ಮತ್ತು ಚಾಸಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಇವೆ. ಜಿಲ್ಲಾ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5,656 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 50 ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರಭಾಗ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಮೈದಾನ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಾಡಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಛೋಟಾ ನಾಗಪುರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಗಂಗಾ ಮತ್ತು ಚಂದನ್ ನದಿಗಳು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಫಲವತ್ತಾಗಿಸಿವೆ. ಕಾಳುಗಳು, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು.

ಅಕ್ಕಿ, ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಗೂ ಹಿಟ್ಟು ತಯಾರಿಸುವ ಮಿಲ್ಲುಗಳು ಉಣ್ಣೆಯ ನೆಯ್ಗೆ, ಕಂಬಳಿ, ಜಮಖಾನ ತಯಾರಿಕೆ, ಬಿದರೆ ಕೆಲಸ, ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸ, ಎಣ್ಣೆ ಗಿರಣಿ, ಹಗ್ಗ ತಯಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ಭಾಗಲಪುರನಗರ ರಾಜಮಹಲ್‍ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಗಂಗನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯಮೇಲೆ ಹರಡಿದೆ. ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಐದು ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ. ಮೂರು ಪುಟ್ಟ ಹೊಳೆಗಳಾದ ಸುಂದರ್, ಚಂದನ್ ಮತ್ತು ಬುದುವಾ ಈ ನಗರದ ಬಳಿ ಗಂಗ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಗಂಗನದಿ ಬಯಲಿನ ಸುತ್ತಲಿನ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಗಂಗನದಿಯ ಜಹಜು ಪ್ರಯಾಣದ ಅನುಕೂಲವೂ ಈ ನಗರಕ್ಕಿದೆ. ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ಮುಖಾಂತರ ಕೋಲ್ಕತಕ್ಕೆ 424 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ನದಿಗಳ ಮುಖಾಂತರ 520 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಈ ನಗರವಿದೆ. *

ಭಾಗೀರಥಿ: ಗಂಗನದಿಯ ಉಗಮ ನಾಮ. ಕಮಠ ಹಿಮಪರ್ವತದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಸು. 2364 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಗೋಮುಖ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಸು. 25 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ತೆಹ್ರಿಘರ್‍ವಾಲ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಂಗೋತ್ರಿ ಧಾಮದಲ್ಲಿ ಈ ನದಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಗಂಗೋತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಗೆ, ಯಮುನೆ, ಸರಸ್ವತಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಪಾರ್ವತಿ ಮತ್ತು ಅನ್ನಪೂರ್ಣೆಯರ ಸ್ವರ್ಣಪ್ರತಿಮೆಗಳಿರುವ ಮಂದಿರವೂ ಭಗೀರಥ ಗಂಗೆಯ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕೈಜೋಡಿಸಿ ನಿಂತಿರುವ ಪ್ರತಿಮೆಯೂ ಇವೆ. ಈ ಧಾಮದ ಸುತ್ತಲೂ ದೇವದಾರುವಿನ ಅರಣ್ಯವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಹರಿದ ಭಾಗೀರಥಿಗೆ ಕೇದರಗಂಗ ನದಿ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಅರ್ಧ ಕಿಮೀ ಕೆಳಗೆ ಬಂದರೆ ಭಾಗೀರಥಿ ನದಿ ಅಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಶಿವಲಿಂಗದ ಮೇಲೆ ದುಮುಕುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅನತಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಹರಶಿಲ ಎಂಬ ಸ್ಥಳವಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿಂದ ಕೈಲಾಸ ಹಾಗೂ ಮಾನಸ ಸರೋವರಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯಿದೆ. ಇದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ಯಾಮಪ್ರಯಾಗ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಭಾಗೀರಥಿಗೆ ಶ್ಯಾಮಗಂಗ ನದಿ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಭಾಗೀರಥಿ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಂದಿರಗಳಿರುವ ಉತ್ತರಕಾಶಿ ಎಂಬ ನಗರವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಶ್ವನಾಥ, ಏಕಾದಶರುದ್ರ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿ ಮಂದಿರಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವು. (ಕೆ.ಆರ್.ಐ.)

ಭಾರತ: ಏಷ್ಯ ಖಂಡದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ. ಇದನ್ನು ಇಂಡಿಯ ಹಾಗೂ ಹಿಂದುಸ್ತಾನ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಇಂಡಿಯ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಸಿಂಧೂ ನದಿಯಿಂದ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಇದು $8^0 4'$ ಉ. ಅ. ದಿಂದ $37^0 6'$ ಉ. ಅ. ದವರೆಗೆ 3214 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೂ ಪರಿಗಣಿಸಿದಾಗ ಗ್ರೇಟ್ ನಿಕೋಬಾರ್ ದ್ವೀಪದ ಇಂದಿರಾ ಪಾಯಿಂಟ್ $6^0 45'$ ಉ. ಅ. ದಲ್ಲಿದ್ದು (ಹಿಂದಿನ ಹೆಸರು ಪಿಗ್ಮೇಲಿಯನ್ ಪಾಯಿಂಟ್) ಇದು ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ರೇಖಾಂಶಿಕವಾಗಿ ಭಾರತ $68^0 7'$ ಪೂರ್ವದಿಂದ $97^0 25'$ ಪೂ.ರೇ. ಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದು ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ಗೋಳದಲ್ಲಿದೆ. ಗುಜರಾತ್ ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿದೆ. ಗುಜರಾತಿನ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ಪೂರ್ವ ಭಾಗ, ಅರುಣಾಚಲ ಪ್ರದೇಶದವರೆಗೆ ದೇಶವು 2,933 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಅಲಹಾಬಾದಿನ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗುವ $82\frac{1}{2}^0$ ಪೂ. ರೇ. ವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಭಾರತದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲಮಾನವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ

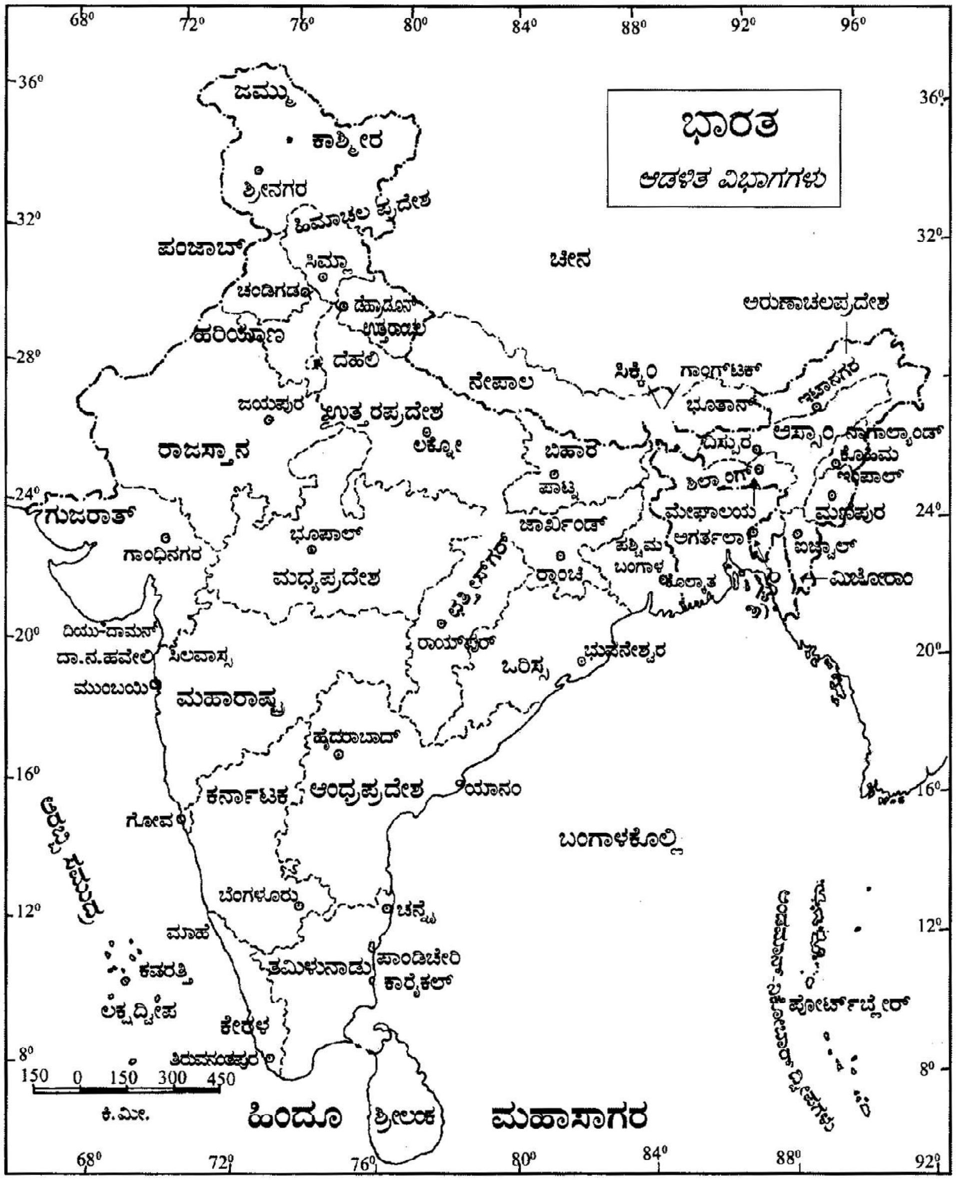

ಭಾರತದ ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗಗಳು

ಮಾಡುವರು. ದೇಶ ಒಟ್ಟು 32,87,263 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಭೂ ಕ್ಷೇತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಏಳನೆಯ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರ, ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಭೂ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಶೇ. 2.4 ರಷ್ಟನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ (ಕಾಶ್ಮೀರದ ಪಾಕ್ ಆಕ್ರಮಿತ ಪ್ರದೇಶ (Pok) ಹಾಗೂ ಚೀನ ಆಕ್ರಮಿತ ಆಕ್‌ಸಾಯ್ ಚಿನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸೇರಿ). 2001 ರ ಜನಗಣತಿಯಂತೆ 102.7 ಕೋಟಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 16.7 ರಷ್ಟಿರುವುದು. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಭಾರತ, ಚೀನದೇಶದ ಅನಂತರ ಎರಡನೆಯ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದೆ.

ಭಾರತ ಒಂದು ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪವಾಗಿದ್ದು ಇದು ಭೂ ಹಾಗೂ ಜಲಮೇರೆಗಳೆರಡನ್ನು ಸಹ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಭಾರತ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಭೂಮೇರೆಯ ಉದ್ದ ಸು. 15,200 ಕಿಮೀ. ಇದು ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಚೀನ, ನೇಪಾಲ ಮತ್ತು ಭೂತಾನ್ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಯನ್ಮಾರ್ (ಬರ್ಮಾ) ಹಾಗೂ ಬಾಂಗ್ಲಾ ದೇಶಗಳೊಡನೆ ಭೂಗಡಿ ರೇಖೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಭಾರತದ ಗಡಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ರೇಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ರೇಖೆಗಳು ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಪಾಕಿಸ್ತಾನಗಳ ನಡುವೆ ರಾಡ್‌ಕ್ಲಿಫ್ ರೇಖೆ, ಭಾರತ ಮತ್ತು ಚೀನದ ನಡುವೆ ಮ್ಯಾಕ್‌ಮೋಹೋನ್ ರೇಖೆ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ನಡುವೆ ಡ್ಯೂರ್ಯಾಂಡ್ ರೇಖೆ.

ಭಾರತವು ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪವಾಗಿದ್ದು ಹಿಂದು ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ದೇಶದ ಹಿಂದು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ, ಈ ಸಾಗರದ ಹೆಸರು ಸಹ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಸಾಗರದ ಉದಾಹರಣೆ ಹಿಂದು ಮಹಾಸಾಗರ ಮಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಗಳು ಇದರ ಮೇರೆಗಳಾಗಿವೆ. ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯ ಭೂರಾಶಿಯು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ತೀರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಇದು ಸು. 7516.6 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿರುವುದು. ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಪಾಕ್ ಜಲಸಂಧಿ ಮತ್ತು ಮನ್ನಾರ್ ಖಾರಿಗಳು ಭಾರತ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಲಂಕಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿವೆ. ಬಂಗಾಳ ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಂಡಮಾನ್ ಮತ್ತು ನಿಕೋಬಾರ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಮತ್ತು ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಲಕ್ಷ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಮಿನಿಕಾಂಯ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಭಾರತದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾಗಿವೆ.

ಭಾರತವು ಏಳು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಡನೆ ಗಡಿರೇಖೆಯನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇವುಗಳೆಂದರೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಚೀನ, ನೇಪಾಲ ಮತ್ತು ಭೂತಾನ್, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಯನ್ಮಾರ್ ಹಾಗೂ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ. ಇದಲ್ಲದೆ ದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀಲಂಕ ಹಾಗೂ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮಾಲ್ಡೀವ್ಸ್ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಸಹ ಭಾರತದ ನೆರೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾಗಿವೆ.

ರಾಜಕೀಯ ವಿಭಾಗಗಳು: ಭಾರತ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಇದು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟರಿ ಮಾದರಿಯ ಸರಕಾರವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಆಡಳಿತದ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ದೇಶವನ್ನು 28 ರಾಜ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ 7 ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದಾಗ ರಾಜಸ್ತಾನ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ರಾಜ್ಯ ಹಾಗು ಅತಿ ಚಿಕ್ಕ ರಾಜ್ಯವೆಂದರೆ ಗೋವ. ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಡಮಾನ್ ಮತ್ತು ನಿಕೋಬಾರ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಲಕ್ಷ ದ್ವೀಪಗಳು ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಚಿಕ್ಕವು. ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶವಾದ ದೆಹಲಿಗೆ ಸುತ್ತಲಿನ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಕ್ಯಾಪಿಟಲ್ ರೀಜನ್ (ಎನ್ ಸಿ ಆರ್) ಅಂದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಾಜಧಾನಿ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮುಂದಿನ ಪಟ್ಟಿ ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯಗಳು ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಅವುಗಳ ವಿಸ್ತಾರ ಮತ್ತು ರಾಜಧಾನಿಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು.

ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳು

ರಾಜ್ಯಗಳು	ವಿಸ್ತೀರ್ಣ (ಚ.ಕಿಮೀ)	ರಾಜಧಾನಿ
1. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ	2,75,088	ಹೈದರಾಬಾದ್
2. ಅರುಣಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ	83,743	ಇಟಾನಗರ್
3. ಅಸ್ಸಾಂ	78,438	ದಿಸ್ಪುರ್
4. ಬಿಹಾರ	94,163	ಪಟಣ
5. ಚತ್ತೀಸ್‌ಗರ್	1,35,133	ರಾಯ್‌ಪುರ್

6. ಗೋವ	3,704	ಪಣಜಿ
7. ಗುಜರಾತ್	1,96,024	ಗಾಂಧಿನಗರ
8. ಹರಿಯಾಣ	44,212	ಚಂಡೀಗಢ
9. ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ	55,673	ಶಿಮ್ಲಾ
10. ಜಾರ್ಖಂಡ್	79,714	ರಾಂಚಿ
11. ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ	2,22,236	ಶ್ರೀನಗರ (ಬೇಸಗೆ) ಜಮ್ಮು (ಚಳಿಗಾಲ)
12. ಕರ್ನಾಟಕ	1,91,791	ಬೆಂಗಳೂರು
13. ಕೇರಳ	39,863	ತಿರುವನಂತಪುರ
14. ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶ	3,08,690	ಭೂಪಾಲ್
15. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ	3,07,313	ಮುಂಬೈ
16. ಮಣಿಪುರ	22,327	ಇಂಫಾಲ
17. ಮೇಘಾಲಯ	22,429	ಶಿಲ್ಲಾಂಗ್
18. ಮಿಜೋರಾಂ	21,081	ಐಜ್ವಾಲ್
19. ನಾಗಾಲ್ಯಾಂಡ್	16,579	ಕೊಹಿಮಾ
20. ಒರಿಸ್ಸ	1,55,707	ಭುವನೇಶ್ವರ
21. ಪಂಜಾಬ್	50,362	ಚಂಡೀಗಢ
22. ರಾಜಸ್ತಾನ	3,42,239	ಜೈಪುರ
23. ಸಿಕ್ಕಿಂ	7,096	ಗ್ಯಾಂಗ್ಟಕ್
24. ತಮಿಳುನಾಡು	1,30,058	ಚೆನ್ನೈ
25. ತ್ರಿಪುರ	10,486	ಅಗರ್ತಲ
26. ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ	2,38,596	ಲಖನೌ
27. ಉತ್ತರಾಂಚಲ	55,845	ಡೆಹರಾಡೂನ್
28. ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ	88,752	ಕೋಲ್ಕತ
ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳು		
1. ಅಂಡಮಾನ್ ಮತ್ತು ನಿಕೋಬಾರ್ ದ್ವೀಪಗಳು	8,249	ಪೋರ್ಟ್‌ಬ್ಲೇರ್
2. ಚಂಡೀಗಢ	114	ಚಂಡೀಗಢ
3. ದಾದ್ರ ಮತ್ತು ನಗರ ಹವೇಲಿ	491	ಸಿಲ್ವಾಸ್ಸ
4. ದೆಹಲಿ	1,483	ದೆಹಲಿ
5. ಡಾಮನ್ ಮತ್ತು ಡಿಯು	110	ಡಾಮನ್
6. ಲಕ್ಷದ್ವೀಪ	32	ಕವರತ್ತಿ
7. ಪಾಂಡಿಚೇರಿ	42	ಪಾಂಡಿಚೇರಿ
ಭಾರತ	**32,87,263**	**ನವದೆಹಲಿ**

ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು: ಭಾರತವು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ದೇಶವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಧಾನ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಉತ್ತರದ ಪರ್ವತಗಳು, ಉತ್ತರದ ಮಹಾಮೈದಾನ, ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನಗಳು. ಈ ನಾಲ್ಕು ಭೂ ಸ್ವರೂಪ ವಿಭಾಗಗಳು ಭೂ ಇತಿಹಾಸದ ವಿವಿಧ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಇವುಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಸಹ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ.

1. ಭಾರತದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳು ದೇಶದ ಗಡಿಯಂತೆ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಈ ಪರ್ವತಗಳು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಭೂ ಯುಗದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿದ್ದು, ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿವೆ.

2. ಉತ್ತರದ ಮಹಾ ಮೈದಾನ ಅಥವಾ ಸಟ್ಲೆಜ್ ಗಂಗ ಮೈದಾನ ಹಿಮಾಲಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಹೊತ್ತು ತಂದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಸಂಚಯನದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಇದು ಸಂಚಯನ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಮೈದಾನವಾಗಿದೆ.

3. ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯು ಪುರಾತನವಾದ ಭೂರಾಶಿಯಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಪರ್ವತಗಳು ಅವಶೇಷ ಪರ್ವತಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೇಂದ್ರದ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯೆಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

4. ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನಗಳು ಹಾಗೂ ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವೀಪಗಳು ಭಾರತದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಭೂಸ್ವರೂಪ ವಿಭಾಗವಾಗಿವೆ.

1. ಉತ್ತರದ ಪರ್ವತಗಳು: ಭಾರತದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಾಮಿರ್ ಗ್ರಂಥಿಯಿಂದ ಮುಂದುವರಿದಿರುವ ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತ ಸರಣಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳು ದೇಶದ ಉತ್ತರದ ಗಡಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಹರಡಿವೆ. ಈ ಉತ್ತರದ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಮೂರು ಉಪವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು ಅವುಗಳೆಂದರೆ;

ಅ. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳು

ಆ. ಹಿಮಾಲಯದಾಚೆಯ ಪರ್ವತಗಳು

ಇ. ಈಶಾನ್ಯ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಅಥವಾ ಪೂರ್ವಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ

ಅ. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳು: ಭಾರತದ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಸರಣಿಯು ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಹಿಮಾಲಯ ಎಂದರೆ ಹಿಮದ ಮನೆ ಅಥವಾ ಹಿಮದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಎಂದರ್ಥ. ಇವುಗಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡಿರುವ ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತ ಸರಣಿಗಳಾಗಿವೆ. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಸರಣಿಯು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂ ನದಿ ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿ ಕಣಿವೆಯವರೆಗೆ ಸು. 2414 ಕಿಮೀ ದೂರ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಗೋಡೆಯಂತೆ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಸು. ಅರ್ಧ ಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪರ್ವತಗಳು ಭಾರತದ ಉತ್ತರದ ಗಡಿರೇಖೆಯಾಗಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಸು. 500 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿರುವ ಈ ಪರ್ವತಗಳು ಪೂರ್ವದ ಅರುಣಾಚಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 200 ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಅಗಲವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಈ ಪರ್ವತಗಳು ಸು. 5 ದ.ಲ.ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮೈದಾನದ ಕಡೆಗೆ ಕಡಿದಾಗಿರುವ ಈ ಪರ್ವತಗಳು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ.

ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳು ಇತ್ತೀಚಿನ ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತಗಳಾಗಿದ್ದು, ಭೂಮಿಯ ಆಂತರಿಕ ಕ್ರಿಯೆ ಅಂದರೆ ಭೂ ರಚನಾ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಭೂ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸು. 200 ದ.ಲ.ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಇಂದಿನ ಭೂಖಂಡಗಳೆಲ್ಲವು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಈ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂರಾಶಿಯನ್ನು ಆಲ್‌ಫ್ರೆಡ್ ವೆಗನೆರನು ಪ್ಯಾಂಜಿಯ ಎಂದು ಕರೆದಿರುವನು. ಅನಂತರ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಇದು ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ಒಡೆದು ಹೋಗಿದ್ದು, ಉತ್ತರ ಭಾಗವನ್ನು ಅಂಗಾರ ಅಥವಾ ಲಾರೇಷಿಯ, ಲಾರೇಷಿಯ ಪ್ಲೇಟ್ ಅಥವಾ ಲಾರೇಷಿಯ ಭೂರಾಶಿಯೆಂತಲೂ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗವನ್ನು ಗೊಂಡ್ವಾನ ಅಥವಾ ಇಂಡಿಯನ್ ಪ್ಲೇಟ್ ಭೂ ರಾಶಿಯೆಂತಲೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಥೆತಿಸ್ ಸಮುದ್ರ ವೆಂದು ಕರೆದಿರುವರು. ಎರಡೂ ಭೂರಾಶಿಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಹರಿದು ಥೆತಿಸ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಇದರಿಂದ ಈ ನದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಅಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಣಶಿಲೆಗಳು ಥೆತಿಸ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು.

ದಕ್ಷಿಣದ ಗೊಂಡ್ವಾನ ಭೂ ರಾಶಿಯು, ಸ್ಥಿರವಾಗಿದ್ದ ಉತ್ತರದ ಅಂಗಾರ ಭೂರಾಶಿಯ ಕಡೆಗೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಚಲಿಸಿತು. ಇದರ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಥೆತಿಸ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಿತವಾಗಿದ್ದ ಕಣಶಿಲೆಗಳು ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟು ಮಡಿಕೆಗಳಾಗಿ ರೂಪಿತಗೊಂಡವು. ಇವುಗಳನ್ನೇ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಇಂದು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳಿರುವ ಕಡೆ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಥೆತಿಸ್ ಸಮುದ್ರವಿದ್ದಿತು. ಅದರ ಕಣಶಿಲೆಗಳಿಂದಲೇ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳು ಸು. 70 ದ.ಲ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿವೆ.

ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳು ಗೊಂಡ್ವಾನ ಭೂರಾಶಿಯ ಒತ್ತರಿಸುವಿಕೆಯಿಂದ ವಿವಿಧ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿರುವ ಮೂರು ಪರ್ವತ ಸರಣಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳೆಂದರೆ ಮಹಾ ಹಿಮಾಲಯ, ಮಧ್ಯಹಿಮಾಲಯ ಮತ್ತು ಹೊರಹಿಮಾಲಯ.

ಮಹಾ ಹಿಮಾಲಯ: ಈ ಸರಣಿಯನ್ನು ಉನ್ನತ ಹಿಮಾಲಯ ಅಥವಾ ಹಿಮಾದ್ರಿ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು ಇದು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆಯ ಬಳಿಯಿರುವ ನಂಗ ಪರ್ವತದಿಂದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿರುವ ನಾಮ್‌ಚೆಬಾರ್ವ ಶಿಖರದವರೆಗೆ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಹರಡಿವೆ. ಈ ಸರಣಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗವು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿದ್ದು ಇದನ್ನು ಜಾಸ್ಕರ್ ಶ್ರೇಣಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬಹುತೇಕ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಹಾಹಿಮಾಲಯ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಶಿಖರಗಳು 8000 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೌಂಟ್ ಎವರೆಸ್ಟ್ ಶಿಖರ (8848 ಮೀ) ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದುದು

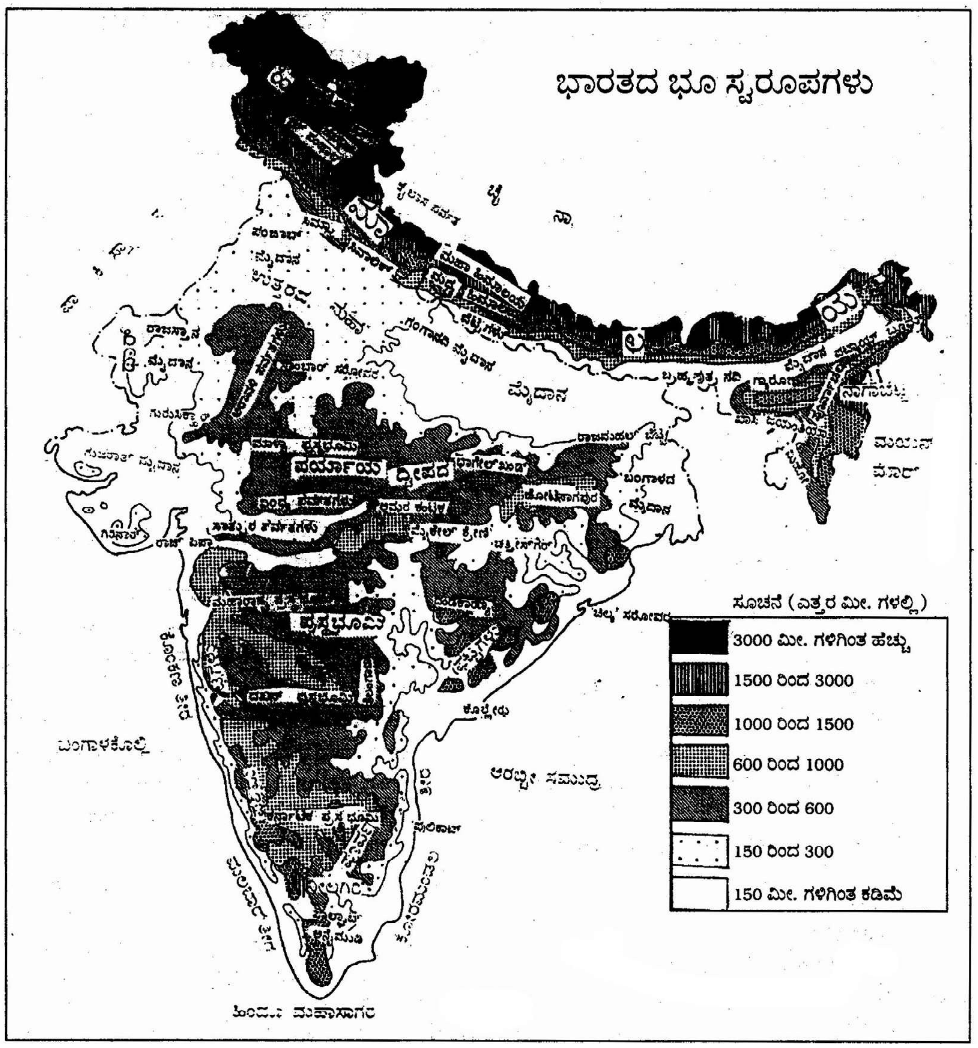

(ನೇಪಾಲ). ಈ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿರುವ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಶಿಖರಗಳೆಂದರೆ ಕಾಂಚನ ಗಂಗಾ (8598 ಮೀ), ಧವಳಗಿರಿ (8172 ಮೀ), ಮಾಕಲು (8481 ಮೀ), ಮಾನಸ್ಲು (8156 ಮೀ), ಚೋಯು (8,153 ಮೀ) ಅನ್ನಪೂರ್ಣ (8078 ಮೀ), ನಂಗಪರ್ವತ (8126 ಮೀ), ನಂದಾದೇವಿ (7,817 ಮೀ) ಮತ್ತು ಗೌರಿಶಂಕರ (7,145 ಮೀ).

ಹಿಮನದಿಗಳು: ಮಹಾ ಹಿಮಾಲಯ ಸರಣಿಯು ಅನೇಕ ಹಿಮನದಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಕೆಲವು ಹಿಮನದಿಗಳು 50 ಕಿಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ದೂರ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ ಸಯಾಚಿನ್ (70 ಕಿಮೀ) ಬಾಲ್ಟೋರೋ (60 ಕಿಮೀ), ಬೈಯೋಪೋ (60 ಕಿಮೀ), ಹಿಸ್ಪಾರ್ (62 ಕಿಮೀ), ಗಂಗೋತ್ರಿ (30 ಕಿಮೀ) ಮತ್ತು ಜೇಮು (20 ಕಿಮೀ).

ಮಹಾ ಹಿಮಾಲಯ ಸರಣಿ ಹಲವಾರು ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಈ ಅಭೇದ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಮೂಲಕ ಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲತೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿವೆ. ಈ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗಗಳೂ ಸು. 4570 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಬುರ್ಜಿಲ್ ಮತ್ತು ಜೋಜಿಲಾ ಕಣಿವೆಗಳು ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶದ ಬಾರಾ ಲಾಪ್‍ಚಾಲಾ ಮತ್ತು ಶಿಪ್‍ಕಿಲಾ; ಉತ್ತರಾಂಚಲದ ಥಾಗಲಾ, ನಿತಿ ಮತ್ತು ಲಿಪುಲೇಕ್ ಮತ್ತು ಸಿಕ್ಕಿಂನ ಜಿಲೀಪ್‍ಲಾ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಕೆಳಹಿಮಾಲಯ ಅಥವಾ ಒಳ ಹಿಮಾಲಯ: ಇದನ್ನು ಮಧ್ಯ ಹಿಮಾಲಯ ಅಥವಾ ಒಳ ಹಿಮಾಲಯವೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಈ ಸರಣಿಯು ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ ಸು. 3000 ಮೀ– 4500 ಮೀ. ಇದು ಸು. 60–80 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಈ ಸರಣಿಯು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಮಹಾ ಹಿಮಾಲಯ ಹಾಗೂ ಹೊರ ಹಿಮಾಲಯ ಸರಣಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದು. ಒಳ ಹಿಮಾಲಯ ಹಲವಾರು ಸಮಾನಾಂತರ ಸರಣಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಿರ್ ಪಂಜಾಲ್, ಧೌಲಾದರ್, ಮುಸ್ಸೋರಿ ಸರಣಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಒಳ ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವಿಶಾಲವಾದ ಕಣಿವೆಗಳಿದ್ದು, ಇವು ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆ, ಕಾಂಗ್ರಾ, ಕುಲು ಲಾಹಲ್, ಸ್ಪಿತಿ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಾ ಕಣಿವೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಒಳ ಹಿಮಾಲಯ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಗಿರಿಧಾಮಗಳಿವೆ. ಸುಂದರವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ಹಾಗೂ ತಂಪಾದ ವಾಯುಗುಣಗಳು ಗಿರಿಧಾಮಗಳಿಗೆ ಸೂಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ಗಿರಿಧಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಮ್ಲಾ, ರಾಣಿಖೇತ್, ಚಕ್ರತಾ ಮುಸ್ಸೋರಿ, ನೈನಿತಾಲ್, ದಾರ್ಜಿಲಿಂಗ್ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಹೊರ ಹಿಮಾಲಯ ಅಥವಾ ಶಿವಾಲಿಕ್ ಬೆಟ್ಟಗಳು: ಇದು ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಸರಣಿ ಹಾಗೂ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದನ್ನು ಹಿಮಾಲಯದ ಪಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುವುದು. ಇದರ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 1300 ಮೀ ಗಳು ಮಾತ್ರ ಹಾಗೂ ಅಗಲ 50 – 15 ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟಿದ್ದು, ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವದವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ಪಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳೀಯ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗುವುದು. ಅರುಣಾಚಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ಮಿ, ಅಬೋರ್, ಮಿರಿ ಮತ್ತು ದಾಫ್ಲಾ; ನೇಪಾಳದಲ್ಲಿ ಡಾಂಗ ಸರಣಿ, ದುಂದ್ವಾ ಸರಣಿ ಮತ್ತು ಚೂರಿಯ ಘಾಟಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಲಿಕ್ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ.

ಪಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಕಿರಿದಾದ ಅನೇಕ ಮೈದಾನಗಳಿದ್ದು ಇವು ಶಿವಾಲಿಕ್ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ಮಧ್ಯ ಹಿಮಾಲಯದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಡೂನ್‍ಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವುಗಳು ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿದ್ವಾರದಿಂದ ಹೃಷಿಕೇಶದವರೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಡೆಹರಾಡೂನ್ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದುದು.

ಆ. ಹಿಮಾಲಯದಾಚೆಯ ಪರ್ವತಗಳು: ಮಹಾ ಹಿಮಾಲಯ ಸರಣಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತಗಳಿದ್ದು ಹಿಮಾಲಯದಾಚೆಯ ಪರ್ವತ ಅಥವಾ ಟಿಬೆಟ್ ಹಿಮಾಲಯವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಎರಡು ಸರಣಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಕಾರಾಕೋರಮ್ ಪರ್ವತ ಸರಣಿ ಮತ್ತು ಕೈಲಾಸ ಪರ್ವತ ಸರಣಿ. ಇವು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ. ಕಾರಾಕೋರಮ್ ಪರ್ವತ ಸರಣಿಯು ಅತಿ ಎತ್ತರವಾದ ಹಲವಾರು ಶಿಖರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಡ್ವಿನ್ ಆಸ್ಟಿನ್ ಅಥವಾ ಕೆ2 ಎಂಬುದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಎತ್ತರವಾದ (8611 ಮೀ) ಶಿಖರವಾಗಿದೆ (ಇದು ಇಂದು ಚೀನದಿಂದ ಆಕ್ರಮಿತವಾಗಿರುವ ಅಕ್‍ಸಾಯ್‍ಚಿನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ.).

ಕಾರಾಕೋರಮ್ ಪರ್ವತಗಳ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಡಾಖ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿದೆ. ಇದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಇದು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಟಿಬೆಟ್‍ನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದು, ಇದನ್ನು ಕೈಲಾಸ ಪರ್ವತವೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಇ. ಈಶಾನ್ಯದ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಅಥವಾ ಪೂರ್ವಚಲ: ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಯ ದಿಹಾಂಗ್ ಕಣಿವೆಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸರಣಿಗಳಿದ್ದು, ಇವುಗಳನ್ನು ಈಶಾನ್ಯದ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಅಥವಾ ಪೂರ್ವಾಚಲ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಬೆಟ್ಟದ ಸರಣಿಗಳು ಅರುಣಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ, ನಾಗಾಲ್ಯಾಂಡ್, ಮಣಿಪುರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 500–3000 ಮೀ ಗಳಷ್ಟಿರುವುದು. ಪೂರ್ವಾಚಲದ ಈ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಭಾರತ ಮಯನ್ಮಾರ್‌ಗಳ (ಬರ್ಮಾ) ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಅರಕಾನ ಯೋಮ ಪರ್ವತದ ಕವಲುಗಳಂತಿವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಇವುಗಳನ್ನು ಪೂರ್ವದ ಕವಲುಗಳು ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು.

ಕಾಸಿ, ಜೈಂತಿಯಾ ಮತ್ತು ಗಾರೋ ಬೆಟ್ಟಗಳ ನಡುವೆಯೆ ಶಿಲ್ಲಾಂಗ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶಿಲೆಗಳ ರಚನೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ, ಹಿಮಾಲಯಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಇದು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯೊಡನೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಮ್ಯತೆ ಹೊಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಶಿಲ್ಲಾಂಗ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನೋಕ್ರೇಕ್ (1,412 ಮೀ) ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರವಾಗಿದ್ದು, ಇದು ಗಾರೋ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿದೆ.

ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳು ಭಾರತದ ಜನ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಅಪಾರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ:

ಅ. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿ, ಉತ್ತರದ ಗಡಿರೇಖೆಯಂತೆ ಹಬ್ಬಿದ್ದು, ದೇಶವನ್ನು ವಿದೇಶೀಯರ ದಾಳಿಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿವೆ.

ಆ. ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ: ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳು ಭಾರತದ ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ಬೀರಿರುವ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಅಪಾರವಾದುದು. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಿಂದ ಬೀಸುವ ಶೀತ ಮಾರುತಗಳನ್ನು ತಡೆದು ದೇಶವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳನ್ನು ತಡೆದು ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತವೆ. ದೇಶವು ಹೊಂದಿರುವ ಮಾನ್ಸೂನ್ ವಾಯುಗುಣಕ್ಕೆ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

ಇ. ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಉಗಮ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಸರ್ವಕಾಲಿಕ ನದಿಗಳಾಗಿದ್ದು, ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ನೀರಿನಿಂದ ಹಾಗೂ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಮಕರಗಿದ ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ಈ. ಹಿಮಾಲಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ.

ಉ. ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಮಹಾ ಮೈದಾನ. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಿಮಾಲಯದಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ನದಿಗಳ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿದೆ.

ಊ. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳು ಮೈದಾನದಿಂದ ಹಿಮಾವೃತಗೊಂಡಿರುವ ಶಿಖರದವರೆಗೆ ಎತ್ತರವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಇದರ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ವಾಯುಗುಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಮಾಲಯ ಇಳಿಜಾರುಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಸಂಕುಲಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ.

ಋ. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳು ಸುಂದರ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮಡಿಲು, ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಭೂ ದೃಶ್ಯಾವಳಿ, ತಂಪಾದ ವಾಯುಗುಣಗಳು ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಅನೇಕ ಗಿರಿಧಾಮಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿವೆ. ಉದಾ: ಆಲ್ಮೋರಾ, ಚಕ್ರತಾ, ಡಾಲ್‌ಹೌಸಿ, ಡೆಹರಾಡೂನ್, ಗುಲ್‌ಮಾರ್ಗ್, ಸಿಮ್ಲಾ, ಮುಸ್ಸೋರಿ, ನೈನಿತಾಲ್, ರಾಣಿಖೇಟ್ ಮೊದಲಾದವು. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಕಣಿವೆ ಕಾಂಗ್ರ, ಕುಲು, ಕಿಷತ್‌ವಾರ್ ಮೊದಲಾದವು ಸುಂದರ ಕಣಿವೆಗಳಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಹಿಮಾಲಯ ಈ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅನೇಕ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕೇಂದ್ರ ಅನೇಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪವಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಉದಾ: ಹರಿದ್ವಾರ, ಹೃಷಿಕೇಷ, ಕೇದಾರನಾಥ, ಬದರಿನಾಥ ಇತ್ಯಾದಿ.

2. ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಮಹಾ ಮೈದಾನ: ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಮಹಾ ಮೈದಾನವನ್ನು ಸಟ್ಲೇಜ್ ಗಂಗಾ ಮೈದಾನವೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳು ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ನಡುವೆ ಕಂಡು ಬರುವುದು. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮದ ಸಿಂಧೂ ನದಿಯ ಮೈದಾನದಿಂದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಪುತ್ರ ಕಣಿವೆಯ ಸು. 2400 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ, 70–500 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 6,52,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಈ ಮೈದಾನ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಏರು ತಗ್ಗಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಟ್ಟಸವಾಗಿದೆ. ಈ ಮಹಾ ಮೈದಾನವು ನದಿಗಳು ಹೊತ್ತು ತಂದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಸಂಚಯನ ಮೈದಾನವಾಗಿದೆ. ಭೂ ಇತಿಹಾಸದ ಪ್ರಕಾರ ಇದು ಇತ್ತೀಚಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಭಾರತದ ಭೂ ಸ್ವರೂಪದ ವಿಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಭೂ ಕಂದರವಿದ್ದಿತೆಂದೂ ಅನಂತರ ನದಿಗಳು ಹೊತ್ತು ತಂದು ಸಂಚಯಿಸಿದ ಕಣ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಮೈದಾನವು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಉತ್ತರ ಮೈದಾನ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಟ್ಟಸವಾಗಿದ್ದು ಏರು ತಗ್ಗುಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಡಿಮೆ. ಆದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ,

ಅ. ಹಿಮಾಲಯದ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು ಮೈದಾನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಕಡೆ ಅವುಗಳು ಹೊತ್ತು ತಂದ ದಪ್ಪ ಶಿಲಾಚೂರುಗಳನ್ನು ಸಂಚಯಿಸಿವೆ. ಇದನ್ನೇ ಬಬರ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ನದಿಗಳು ಈ ವಲಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ ಅವುಗಳ ನೀರು ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಇಂಗಿ ನದಿಗಳು ಅದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ.

ಆ. ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಮೈದಾನದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಬಬರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಂಗಿಹೋದ ನೀರು ಪುನಃ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಈ ವಲಯವು ಚೌಗು ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ತೆರಾಯಿ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ವಲಯದ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗವು ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ತೆರಾಯಿ ವಲಯದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಿತವಾಗಿರುವ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ವಲಯವನ್ನು ಭಂಗರ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದು ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವುದು. ಈ ಮಣ್ಣು ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲಿನಕಣಗಳನ್ನು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು. ಈ ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲಿನ ಕಣಗಳನ್ನು ಕಂಕರ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇತ್ತೀಚಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಿತಗೊಂಡು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣನ್ನು ಖದರ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದರಲ್ಲಿ ನುಣುಪಾದ ಜೇಡಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ಮರಳಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ. ಉತ್ತರದ ಮೈದಾನವನ್ನು ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ 1. ಪಶ್ಚಿಮದ ಮೈದಾನ 2. ಪೂರ್ವದ ಮೈದಾನ, ಇವುಗಳನ್ನು ದೆಹಲಿ ನಗರವಿರುವ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶವು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದು.

ಪಶ್ಚಿಮ ಮೈದಾನ: ಪಶ್ಚಿಮ ಮೈದಾನ ಸಿಂಧು ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳ ಸಂಚಯನ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಹರಿಯಾಣ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ರಾಜಸ್ಥಾನ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ, ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಹರಿಯಾಣ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂ ಮತ್ತು ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳಾದ ಸಟ್ಲೇಜ್, ಬಿಯಾಸ್, ರಾವಿ, ಮುಂತಾದವು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ಐದು ನದಿಗಳ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪಾಂಚ್ ಅಬ್ ಪ್ರದೇಶ, ಪಂಜಾಬ್ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ರಾಜಸ್ತಾನ ಮೈದಾನ ಪಂಜಾಬ್ ಹರಿಯಾಣ ಮೈದಾನಗಳ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವುದು. ಅರಾವಳಿ ಪರ್ವತ ರಾಜಸ್ತಾನ ಮೈದಾನದ ಪೂರ್ವದ ಗಡಿರೇಖೆಯಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗವು ಮರುಳು ದಿಣ್ಣೆ ಹಾಗೂ ಉಪ್ಪಿನ ಸರೋವರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಥಾರ್ ಮರುಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಮಾರುಸ್ಥಲಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಅರಾವಳಿ ಪರ್ವತದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಇಳಿಜಾರು ಅರೆ ಮರುಭೂಮಿಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಇದನ್ನು ರಾಜಸ್ತಾನ ಬಗಾರ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಥಾರ್ ಮರುಭೂಮಿ: ಭಾರತದ ಮುಖ್ಯ ಸ್ವರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಮರುಭೂಮಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು ಇದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮರುಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ರಾಜಸ್ತಾನದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ಈ ಮರುಭೂಮಿಯನ್ನು ಥಾರ್ ಮರುಭೂಮಿ, ಮಾರುಸ್ಥಲಿ ಹಾಗೂ ಭಾರತದ ಮಹಾ ಮರುಭೂಮಿ – ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯುವರು. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,75,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಥಾರ್ ಮರುಭೂಮಿ 650 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಹಾಗೂ 250–300 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು ಇದರ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 200–250 ಮೀ ಗಳಷ್ಟಿರುವುದು. ಇದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮರುಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳು ಹಾಗೂ ನೀಳ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಈ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳನ್ನು ಧ್ರಿಯನ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳು ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳೊಡನೆ ಈಶಾನ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸುವುದು. ಇದನ್ನು ತಡೆಯಲು ಸಸ್ಯ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸಲು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಪೂರ್ವದ ಮೈದಾನ: ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಮಹಾ ಮೈದಾನವು ಗಂಗ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಗಳ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು. ಗಂಗ ಮೈದಾನವು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ಬಿಹಾರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವುದು. ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಮೈದಾನವು ಅಸ್ಸಾಂ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಅಸ್ಸಾಂ ಕಣಿವೆ ಯೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಗಂಗ ಮೈದಾನವನ್ನು ಗಂಗ – ಯಮುನ ಅಂತರ್ನದಿ ಪ್ರದೇಶ (ದೋ ಅಬ್ ಎಂದರೆ ಎರಡು ನದಿಗಳ ನಡುವಿನ ಪ್ರದೇಶ ಎಂದರ್ಥ) ರೋಹಿಲಖಂಡ, ಅವಧ್, ಮೈದಾನ, ಬಿಹಾರ ಮೈದಾನ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಳ ಮೈದಾನಗಳೆಂದು ಐದು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಉತ್ತರದ ಮಹಾಮೈದಾನ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೈದಾನವಾಗಿದೆ. ನೀರಾವರಿಯ ಅನುಕೂಲತೆಯಿರುವುದರಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಉತ್ತರದ ಮೈದಾನವು ಅತ್ಯಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದು ದೇಶದ ಶೇ.40 ರಷ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಈ ಮೈದಾನವನ್ನು ಭಾರತದ ಹೃದಯ ಭಾಗವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ವ್ಯವಸಾಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ

ಹಾಗೂ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯಿಂದ ಈ ಮೈದಾನದ ವಿವಿಧ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿವೆ. ಉದಾ: ಸೆಣಬಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ರಸಗೊಬ್ಬರ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿ. ಈ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರಗಂಗ ನದಿಯು ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದು, ಇದರಲ್ಲಿಯೇ ಅನೇಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪವಿತ್ರ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಭಾರತದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಈ ಮೈದಾನವು ಭಾರತದ ರಾಜಕೀಯ ಕೇಂದ್ರವೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನಗರಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿವೆ. ಉತ್ತರದ ಮೈದಾನದ ರಾಜ್ಯಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಜನಭರಿತವಾಗಿದ್ದು, ಭಾರತದ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಾಯಕವಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ.

3. ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ: ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯು ಭಾರತದ ಭೂ ಸ್ವರೂಪ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದು. ಅಲ್ಲದೆ ಭೂ ಇತಿಹಾಸದ ಪ್ರಕಾರ ಇದು ಅತಿ ಪುರಾತನವಾಗಿದ್ದು, ಭೂ ಖಂಡಗಳ ಆರಂಭದಲ್ಲಿದ್ದ ಗೊಂಡ್ವಾನ ಭೂರಾಶಿಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಭೂ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿರುವರು. ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯು ಸಟ್ಲೇಜ ಗಂಗಾ ಬಯಲಿನ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಕ್ಷೇತ್ರ ಸು. 10 ಲಕ್ಷ ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅರಾವಳಿ ಪರ್ವತದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯವರೆಗೂ ಹರಡಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಜಾರ್ಖಂಡ್‌ನ ರಾಜಮಹಲ್ ಬೆಟ್ಟಗಳವರೆಗೆ ಸು. 1400 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಈ ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯು ತ್ರಿಕೋನಾಕೃತಿಯಿದ್ದು, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಕಿರಿದಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರಗಳನ್ನು ಇದು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ ಸು. 300–2000 ಮೀ ಗಳಷ್ಟಿರುವುದು. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಅಣ್ಣಾಮಲೈ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆನೈಮುಡಿ (2695 ಮೀ) ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯು ಅತಿ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರವಾಗಿದೆ.

ವಿಭಾಗಗಳು: ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳೆಂದರೆ ಕೇಂದ್ರ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ.

ಕೇಂದ್ರ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶ: ಪರ್ಯಾಯ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಇದರ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ನರ್ಮದಾ ಕಣಿವೆ, ಕೈಮೂರ್ ಮತ್ತು ಮೈಕಲಾ ಸರಣಿಗಳು ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿವೆ. ಇವುಗಳ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಸರಾಸರಿ 800–1200 ಮೀ ಎತ್ತರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದು ನೈಋತ್ಯದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಅಂದರೆ ಗಂಗಾ ಬಯಲಿನ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿರುವುದು. ಈ ಕೇಂದ್ರ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶವು ದಕ್ಷಿಣದ ಹಾಗೂ ಹಿಮಾಲಯದ ನದಿಗಳ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಕೇಂದ್ರ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅರಾವಳಿ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಇದರ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಾಳವ, ಬುಂದೇಲ್ ಖಂಡ ಮತ್ತು ಭಾಗೇಲ್ ಖಂಡ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದರ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ವಿಂಧ್ಯ ಪರ್ವತಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ: ದಖ್ಖನ್ ಎಂದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯು ಭಾರತದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಇದನ್ನು ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಾಗಿದ್ದು, ಸು. 7 ಲಕ್ಷ ಚ.ಕಿಮೀ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯು ಸುತ್ತಲೂ ಪರ್ವತ ಸರಣಿಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಾತ್ಪುರ, ಮಹದೇವೋ ಮತ್ತು ಮೈಕಲಾ ಸರಣಿಗಳು, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಇದು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತ್ರಿಕೋನಕಾರವಾಗಿದ್ದು, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅಗಲವಾಗಿದೆ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆ ಕಿರಿದಾಗಿದೆ. ಇದರ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ ಸು. 500–1000 ಮೀ. ದಖ್ಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯು ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ಭೂ ರಾಶಿಯಾಗಿದ್ದು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಖನಿಜ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಭಾರತದ ಬಹುತೇಕ ಖನಿಜ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಈ ಪ್ರದೇಶ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟ, ಪೂರ್ವಘಟ್ಟ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣು ಹತ್ತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ, ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಣ್ಣು ಕಾಫಿ, ಟೀ ಸಾಂಬಾರ ಬೆಳೆಗಳು, ರಬ್ಬರ್‌ಗಳಿಗೆ, ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ನೆಲಗಡಲೆ ಮುಂತಾದ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುವುದು. ನೀರಾವರಿಯ ವಿಸ್ತರಣೆಯು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ವ್ಯವಸಾಯದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶವು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಸಸ್ಯ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದಲ್ಲದೆ, ವನ್ಯಮೃಗ ರಾಶಿಯನ್ನು ಈ ವಲಯ ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಅನೇಕ ಜಲಪಾತಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಇವುಗಳು ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಬಹು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

4. ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನಗಳು: ಭಾರತ ಸು. 6100 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾದ ತೀರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಗುಜರಾತಿನ ಕಛ್ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾನದಿಯ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯುವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ತೀರ ಪ್ರದೇಶದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಂಡು ಬರುವ ಕಿರಿದಾದ ಮೈದಾನವನ್ನು ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಮೈದಾನಗಳು ನದಿಗಳ ಸಂಚಯನ ಹಾಗೂ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಡುವಿಕೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. ತೀರಗಳು ಸರೋವರ ಹಾಗೂ ಹಿನ್ನೀರಿನ ಚಾಚುವಿಕೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಗಳಿದ್ದು, ಈ ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನವನ್ನು (ಅ) ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನ (ಆ) ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನವೆಂದು ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಪರಸ್ಪರ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ.

ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ: ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಳಿವೆಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬಂದರುಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅನುಕೂಲತೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿವೆ. ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನವು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಮೈದಾನಗಳು ಫಲವತ್ತಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿವೆ. ತೀರ ಪ್ರದೇಶವು ಅನೇಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸುಂದರ ಪ್ರಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಬೀಚುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಉಪ್ಪಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ.

ದ್ವೀಪಗಳು: ಭಾರತ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಂಡಮಾನ್ ಮತ್ತು ನಿಕೋಬಾರ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಮತ್ತು ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಲಕ್ಷದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಮಿನಿಕಾಯ್ ದ್ವೀಪಗಳು. ಅಂಡಮಾನ್ ಮತ್ತು ನಿಕೋಬಾರ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ $6^0 45'$ ದಿಂದ $13^0 45'$ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇವುಗಳು ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 590 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು, ಗರಿಷ್ಠ 58 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿವೆ. ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮವು ಒಟ್ಟು 265 ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು. ಇವುಗಳ ಒಟ್ಟು ಕ್ಷೇತ್ರ 8,236.85 ಚ.ಕಿಮೀ. ಅಂಡಮಾನ್ ಮತ್ತು ನಿಕೋಬಾರ್ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು 10^0 ಕಾಲುವೆಯು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವುದು. ಈ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾರ್ಕೊಂಡಂ ಮತ್ತು ಬ್ಯಾರನ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಅಂಡಮಾನ್ ಮತ್ತು ನಿಕೋಬಾರ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ನಿರ್ಮಿತ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ.

ನಿಕೋಬಾರ್ ದ್ವೀಪಗಳು 10^0 ಕಾಲುವೆಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದ್ದು 18 ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ನಿಕೋಬಾರ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರೇಟ್ ನಿಕೋಬಾರ್ ದ್ವೀಪ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದು. ಈ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದಿರಾ ಪಾಯಿಂಟ್ (ಪಿಗ್ಮೇಲಿಯನ್ ಪಾಯಿಂಟ್) ಭಾರತದ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ಅತಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಲಕ್ಷದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಮಿನಿಕಾಯ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಹೆಸರಿಗೆ ಲಕ್ಷ ದ್ವೀಪಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ನಿಜವಾಗಿ 25 ಲಕ್ಷ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಕೇರಳದ ತೀರದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಇವುಗಳ ಒಟ್ಟು ಕ್ಷೇತ್ರ ಕೇವಲ 108.78 ಚ.ಕಿಮೀ. ಲಕ್ಷ ದ್ವೀಪಗಳು ಹವಳದ ಕ್ರಿಮಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಹವಳದ ದ್ವೀಪಗಳಾಗಿವೆ.

ನದಿಗಳು: ಭಾರತದ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು ಅವುಗಳೆಂದರೆ, 1) ಹಿಮಾಲಯ ನದಿಗಳು ಅಥವಾ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ನದಿಗಳು. 2) ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ನದಿಗಳು ಅಥವಾ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ನದಿಗಳು

ಭಾರತದ ನದಿಗಳು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಬಂಗಾಳಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ನದಿಗಳ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಉನ್ನತ ಭೂ ಭಾಗವನ್ನು ಜಲ ವಿಭಾಜಕ ರೇಖೆಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಭಾರತದ ಜಲ ವಿಭಾಜಕ ರೇಖೆಯು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ದೆಹಲಿಯ ಮೂಲಕ ಕರಾವಳಿ ಪರ್ವತಗಳ ಮೂಲಕ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ.

ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ನದಿಗಳ ಹೋಲಿಕೆ: ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ನದಿಗಳು ಹೊಂದಿರುವ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು ಪರಸ್ಪರ ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ; ಅ) ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಅಥವಾ ಹಿಮಾಲಯದ ನದಿಗಳು ಆ) ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ಅಥವಾ ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ನದಿಗಳು

1. ಹಿಮಾಲಯದ ಅಥವಾ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ನದಿಗಳು: ಉತ್ತರ ಭಾರತವು ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ,

ಅ. ಸಿಂಧೂನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಆ. ಗಂಗನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಇ. ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ.

ಈ ಮೂರು ನದಿಗಳು ಒಂದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಪರಸ್ಪರ ಅತಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಉಗಮ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳು ಹೊಂದಿರುವ ಸಂಕೀರ್ಣ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

ಅ. ಸಿಂಧೂ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಭಾರತ ಹೊಂದಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು ಇಂಡಿಯ ಎಂಬುದು ಸಿಂಧೂ ನದಿಯಿಂದ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಈ ನದಿಯು ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಕೈಲಾಸ ಪರ್ವತದ ಸಿಗ್ಗೆ ಕಂಬಾಚ್ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 5182 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉಗಮ ಹೊಂದುವುದು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಇದು ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಲಡಾಕ್ ಮತ್ತು ಜಾಸ್ಕರ್ ಸರಣಿಗಳ ನಡುವೆ ಹರಿಯುವುದು. ಅನಂತರ ನಂಗ ಪರ್ವತದ ಬಳಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಕರಾಚಿಯ ಬಳಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಸಿಂಧು ನದಿಯ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ ಸು. 2,880 ಕಿಮೀ. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಕೇವಲ 700 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಉಪ ನದಿಗಳು: ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ನದಿಗಳು ಈ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಕರ್ದು, ಶಿಯೋಕ್, ಜಾಸ್ಕರ್, ದ್ರಾಸ್, ಶಿಗಾರ್ ಮತ್ತು ಗಿಲ್‌ಗಿಟ್ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವುಗಳಿಗಿಂತ ಮೈದಾನ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಉಪ ನದಿಗಳು ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಜೀಲಂ, ಚೀನಾಬ್, ರಾವಿ, ಬಿಯಾಸ್ ಮತ್ತು ಸಟ್ಲೇಜ್ – ಈ ಐದು ನದಿಗಳು ಹರಿಯುವ ಭೂ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೇ ಪಂಜಾಬ್ (ಪಾಂಚ್ – ಐದು, ಅಬ್ – ನದಿ) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಸಿಂಧೂ ನದಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಈ ಉಪನದಿಗಳನ್ನೇ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಆ. ಗಂಗ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಗಂಗ ನದಿಯು ಭಾರತದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಉದ್ದವಾದ, ಮುಖ್ಯವಾದ ಹಾಗೂ ಪವಿತ್ರವಾದ ನದಿಯಾಗಿದೆ. ಇದರ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ ಸಹ ಇತರ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವಾದುದು. ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 30 ರಷ್ಟು ಜನರು ಈ ನದಿಯ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಪಡೆಯುವರು. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ನದಿಯ ಮೈದಾನವು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯವಸಾಯದ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಗಂಗನದಿಯು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಎರಡು ನದಿ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಭಾಗೀರಥಿ ಮತ್ತು ಅಲಕನಂದ ನದಿಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗೀರಥಿಯು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಇದು ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಗಂಗೋತ್ರಿಯ ಬಳಿ ಗೋಮುಖ್ (ಹಸುವಿನ ಮುಖ ಎಂದರ್ಥ) ಎಂಬಲ್ಲಿ ಉಗಮ ಹೊಂದುವುದು. ಇದೇ ಗಂಗನದಿಯ ಉಗಮ ಕೇಂದ್ರ. ಅನಂತರ ದೇವ ಪ್ರಯಾಗ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇದು ಅಲಕನಂದ ನದಿಯನ್ನು ಸಂಧಿಸುವುದು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಇದನ್ನು ಗಂಗನದಿಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಹರಿದ್ವಾರ ಹೃಷಿಕೇಶದ ಬಳಿ ಮೈದಾನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು. ಅನಂತರ ಇದು ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಫರಕ್ಕಾ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟೆಯವರೆಗೂ (ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ) ಹರಿದು ಅಲ್ಲಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಹಲವು ಶಾಖೆಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯುವುದು, ಎಡಭಾಗದ ಮುಖ್ಯ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಹೂಗ್ಲಿ (ಭಾಗೀರಥಿ) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದರ ದಡದಲ್ಲಿಯೇ ಕೋಲ್ಕತ ಬಂದರು ಇದೆ. ಬಲಭಾಗದ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಪದ್ಮಾ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಮುಂದುವರಿದು ಬಾಂಗ್ಲಾ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರನದಿಯನ್ನು ಗೋಲುಂಡೊ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದು. ಅನಂತರ ಮೇಘಾಲಯದಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಮೇಘನ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿದ ಅನಂತರ ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ಮೇಘನ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಕರೆಯುವರು. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಗಂಗಾ ನದಿಯು ಬಾಂಗ್ಲಾ ದೇಶದ ನೋಕಾಲಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುವುದು.

ಗಂಗನದಿಯ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ ಸು. 2465 ಕಿಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದು 2071 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿಯುವುದು. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ 9,51,600 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಈ ನದಿಯು ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸಮುದ್ರ ತೀರದಿಂದ ಅಲಹಾಬಾದಿನವರೆಗೂ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಹೆಚ್ಚಿನ ನಗರಗಳು, ಪುಣ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಈ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಸಿವೆ.

ಉಪನದಿಗಳು: ಗಂಗನದಿಯು ಹಲವಾರು ಉಪನದಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೂಲಕ ಸೇರುವ ರಾಮಗಂಗ, ಗಘಾಗ್ರ, ಗಂಡಕ್, ಬೂರ್‍ಹಿ ಗಂಡಕ್, ಭಾಗಮತಿ ಮತ್ತು ಕೋಸಿ, ಬಲದಂಡೆಯ ಮೂಲಕ ಸೇರುವ ಯಮುನ ಚಂಬಲ್, ಬೆಟ್ವಾ, ಕೆನ್, ಸೋನ್, ಮತ್ತು ದಾಮೋದರ ಅತಿಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಉತ್ತರದ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಉಪನದಿಗಳೆಂತಲೂ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಇ. ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಮಾನಸ ಸರೋವರದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಚೆಮಯೆಂಗ್ ಡೆಂಗ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಉಗಮ ಹೊಂದುವುದು. ಟಿಬೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಯನ್ನು ಯಾರ್ಲುಂಗ್ ಜಾಂಬೋ ಹಾಗೂ ಸಾಂಗ್ ಪೋ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದರ ಅರ್ಥ ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸು ಎಂಬುದಾಗಿದೆ. ಈ ನದಿಯು ಒಟ್ಟು 2900 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದು ಕೇವಲ 885 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿಯುವುದು. ಅರುಣಾಚಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದು ನಾಮ್‌ಚೆ ಬಾರ್ವ ಶಿಖರದ ಬಳಿ ಆಳವಾದ ಕಂದರವನ್ನು ಕೊರೆದು ಭಾರತವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು. ಇದನ್ನು ದಿಹಾಂಗ್ ಕಂದರವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಯು ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಮೇಲ್ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸೈದ್ಯಾದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವುದು. ಅನಂತರ ಬಾಂಗ್ಲಾ ದೇಶದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಗೋಲುಂಡೋ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಗಂಗ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವುದು.

ಉಪನದಿಗಳು: ಅಸ್ಸಾಂ ಕಣಿವೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉಪ ನದಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅವು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವಾಚಲ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಉಗಮ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಈ ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ ಸುಬನ್‌ಸಿರಿ, ಕಾಮೆಂಗ್, ಧನಸಿರಿ (ಉತ್ತರ), ಜೈಬೋರೆಲ್ಲಿ, ಮನಾಸ್ ಮತ್ತು ಟಿಸ್ತಾ ಉತ್ತರದಿಂದಲೂ ನೋವಾದಿಹಿಂಗ್, ಬೂರ್‍ಹಿದಿ ಹಿಂಗ್, ದಿಸಾಂಗ್, ದಿಬೂ ಮತ್ತು ಕೊಪಿಲಿ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದಲೂ ಹರಿದು ಬರುತ್ತವೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಯು ಪ್ರವಾಹಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾದುದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಇದನ್ನು ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಕಣ್ಣೀರು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಯು ಸು. 8 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು 10 ಮೀ ಆಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಸ್ಸಾಂ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಯ ಪಾತ್ರವು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಛಿದ್ರವಾಗಿದ್ದು ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಮೇಲ್ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮಜೂಲಿಯು ಪ್ರಪಂಚದ ನದಿ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿಯೇ (ರಿವರ್ ಲೈನ್ ಐಲ್ಯಾಂಡ್) ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಇದು 60 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಹಾಗೂ 20 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮ ಪುತ್ರ ನದಿಯು ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಅಸ್ಸಾಮಿನ ದಿಬ್ರೂಗಡದವರೆಗೆ ಸು. 1280 ಕಿಮೀ ದೂರ ನೌಕಾಯಾನ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ.

2. ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ನದಿಗಳು ಅಥವಾ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ನದಿಗಳು: ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ನದಿಗಳು ಕೇವಲ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇವುಗಳು ಕೇವಲ ನಿಯತಕಾಲಿಕ ನದಿಗಳೇ ಹೊರತು ಸಾರ್ವಕಾಲೀಕವಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಮಳೆ ಇಲ್ಲದ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಬಳಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು, ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು. ನೀರನ್ನು ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಆದರೆ ಜಲಪಾತಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ವಲಯದ ನದಿಗಳು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಬಹು ಉಪಯುಕ್ತ. ಇವುಗಳು ಕಿರಿದಾಗಿದ್ದು, ಜಲಪಾತಗಳೊಡನೆ ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನಿಯತಕಾಲಿಕ ನದಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುದೂರದವರೆಗೆ ನೌಕಾಯಾನವು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕರಾವಳಿಯ ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇವುಗಳು ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ನದಿಗಳು ಎರಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಗಮವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಕೇಂದ್ರದ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ನದಿಗಳು ಪೂರ್ವ ಅಥವಾ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಬಂಗಾಳಕೊಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ನದಿಗಳನ್ನು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳೆಂದು ಎರಡು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಅ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು: ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮುಖ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು, ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿವೆ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ನದಿಗಳು ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದವು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಮಹಾನದಿ, ಗೋದಾವರಿ, ಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ಕಾವೇರಿ ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಇನ್ನಿತರ ಹಲವಾರು ಚಿಕ್ಕ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಪೆನ್ನಾರ್, ಪಾಲಾರ್, ವೈಗೈ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ ವೈತರಣಿ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರಪರ್ಣಿ.

ಮೆಟ್ಟೂರು ಅಣೆಕಟ್ಟೆ (ಸ್ಟಾನ್ಲಿ ಜಲಾಶಯ)ಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಇತರ ನದಿಗಳು: ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಬಂಗಾಳಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಇತರ ಅನೇಕ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಜಾರ್ಖಂಡ್ ರಾಜ್ಯದ ಛೋಟನಾಗಪುರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ನದಿಗಳು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಸುವರ್ಣ ರೇಖಾ, ಕೋಯಲ್ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ ನದಿಗಳು. ವೈತರಣಿ ನದಿಯು ಒರಿಸ್ಸದ ಕಿಯೋಂಜರ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವುದು. ಮಹಾನದಿ ಮತ್ತು ಗೋದಾವರಿಗಳ ನಡುವೆ ವಸುಂಧರ ಮತ್ತು ನಾಗವಲ್ಲಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಚಿಕ್ಕ ನದಿಗಳಿವೆ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಚಿಕ್ಕ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಪೆನ್ನಾರ್, ಪಾಲಾರ್, ವೈಗೈ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರಪರ್ಣಿ.

ಆ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು: ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ನರ್ಮದ ಮತ್ತು ತಪತಿ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕ ನದಿಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ವೇಗವಾಗಿ ಕೆಳಗಿಳಿದು ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ ಮಾಂಡೋವಿ, ಜುವಾರಿ, ರಾಚೋಲ್, ಕಾಳಿ, ಗಂಗಾವತಿ, ಬೇಡ್ತಿ, ಶರಾವತಿ, ನೇತ್ರಾವತಿ, ಪೆರಿಯಾರ್ ಮತ್ತು ಪಂಬಾ – ಈ ನದಿಗಳು ಕಿರಿದಾಗಿದ್ದರೂ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಬಹು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ನರ್ಮದ ಅತಿ ಉದ್ದವಾದುದು. ಇದು ಚತ್ತೀಸ್‌ಗಢ್ ರಾಜ್ಯದ ಮೈಕೆಲಾ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಮರಕಂಟಕ ಶಿಖರದಲ್ಲಿ ಉಗಮ ಹೊಂದುವುದು. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸು. 1,312 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಗುಜರಾತಿನ ಭರೂಚ್ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವುದು. ನರ್ಮದ ನದಿಯು ಹಲವಾರು ಉಪನದಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ಬಂದು ಸೇರುವ ಬರ್ನರ್, ಬಂಜೋರ್, ಕಾರ್, ಶಕ್ಕರ್, ಧೂದಿ ಮತ್ತು ತಾವಾ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಹರಿಯುವ ಹಿರಾನ್, ಅರ್ಸಾಂಗ್ ಬರ್ನ ಮತ್ತು ಕೋಲಾರ್ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಮಹಾನದಿಯು ಚತ್ತೀಸ್‌ಗಢ ರಾಜ್ಯದ ಜಗದಲ್‌ಪುರ (ಬಸ್ತಾರ್) ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಿಹಾವ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಉಗಮವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು. ಇದು ಚತ್ತೀಸ್‌ಗಢ ಹಾಗೂ ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸು. 858 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಕಟಕ್ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುವುದು.

ಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳ ನೀರಿನ ಬಳಕೆಗಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಕರ್ನಾಟಕ ಹಾಗೂ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರ ಯೋಜನೆ, ನಾಗಾರ್ಜುನ ಸಾಗರ ಯೋಜನೆಗಳು ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಕಾವೇರಿ ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಹಾಗೂ ಪವಿತ್ರವಾದ ನದಿಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಇದನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಗಂಗೆಯೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ತಲಕಾವೇರಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಉಗಮವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು. ಇದು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸು. 805 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಕಾವೇರಿ ಪಟ್ಟಣಂ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುವುದು. ಈ ನದಿಯು ಮೂರು ಅಂತರ್ನದಿ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ, ಶಿವಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಶ್ರೀರಂಗಂ – ಇವುಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಆದಿರಂಗ, ಮಧ್ಯರಂಗ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯ ರಂಗವೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು.

ಕಾವೇರಿ ಹಲವಾರು ಉಪನದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ ಹೇಮಾವತಿ, ಶಿಂಷಾ, ಅರ್ಕಾವತಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಣತೀರ್ಥ, ಕಬಿನಿ ಮತ್ತು ಸುವರ್ಣಾವತಿ. ಕಾವೇರಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ

ತಪತಿ: ಇದನ್ನು ತಾಪಿ ನದಿಯೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಬೆಟುಲ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾತ್ಪುರ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮುಲ್ತಾಯ್ ಕರೆಯಲ್ಲಿ ಉಗಮವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಉದ್ದವಾದ ನದಿಯಾಗಿದೆ. ತಪತಿ ನದಿಯು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಾತ್ಪುರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಜಂತಾ ಬೆಟ್ಟಗಳ ನಡುವೆ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ 724 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಗುಜರಾತಿನ ಸೂರತ್ ಬಳಿಯಿರುವ ಸುವಾಲಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವುದು.

ತಪತಿ ನದಿಯ ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದರ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳೆಂದರೆ ಬೆಟುಲ್, ಪಾಟ್ಕಿ, ಗಂಜಾಲ್, ದರ್ತ್‌ರಂಜ್, ಬೊಕಾಡ್, ಭೋಕಲ್, ಸುಕಿ, ಮೋರ್, ಹರ್ಕಿ, ಅರುಣಾವತಿ, ಗೋಮಯ್ ಮತ್ತು ವಾಲೇರ್ ಉತ್ತರದಿಂದಲೂ ಅಂಬೋರಾ, ಖುರ್ಸಿ ಮತ್ತು ಅಮರಾವತಿ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದಲೂ ತಪತಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಭಾರತ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾದರಿಯ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮಾನ್ಸೂನ್ ಎಂಬ ಪದ ಅರೇಬಿಕ್ ಭಾಷೆಯ ಮೌಸಿಮ್ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಇದು ನಿಯತಕಾಲಿಕ ಅಥವಾ ಋತುಮಾನಿಕ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಮಾದರಿಯ ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ಮಾರುತಗಳು ವರ್ಷದ ವಿವಿಧ

ಋತುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಈ ಋತುಮಾನಿಕ ಅಥವಾ ನಿಯತ ಕಾಲಿಕ ಮಾರುತಗಳು ಮಾನ್ಸೂನ್ ವಾಯುಗುಣದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಭಾರತ ಮಾನ್ಸೂನ್ ವಾಯುಗುಣದ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವುದು. ವರ್ಷದ ಅರ್ಧಭಾಗ ನೈರುತ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಈಶಾನ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಬೀಸುವ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು, ಉಳಿದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈಶಾನ್ಯದಿಂದ ನೈರುತ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಭಾರತದ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂಭಾಗದ ಸ್ಥಳೀಯ ಮಾರುತಗಳಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಭಾರತವು ಭೌಗೋಳಿಕ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹಾಗೂ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಭಾರತವನ್ನು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮಾನ್ಸೂನ್ ವಾಯುಗುಣದ ದೇಶವೆಂದು ಕರೆದಿರುವರು.

ಋತುಗಳು: ಭಾರತದ ಹವಾಮಾನ ಇಲಾಖೆ, ದೇಶದ ವಾರ್ಷಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಋತುಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ –

1. ಬೇಸಗೆಯ ಕಾಲ: ಮಾರ್ಚ್– ಮೇ
2. ನೈರುತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ಕಾಲ ಅಥವಾ ಮಳೆಗಾಲ: ಜೂನ್ – ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್
3. ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ನಿರ್ಗಮನ ಕಾಲ: ಅಕ್ಟೋಬರ್ – ನವೆಂಬರ್
4. ಚಳಿಗಾಲ : ಡಿಸೆಂಬರ್ –ಫೆಬ್ರವರಿ

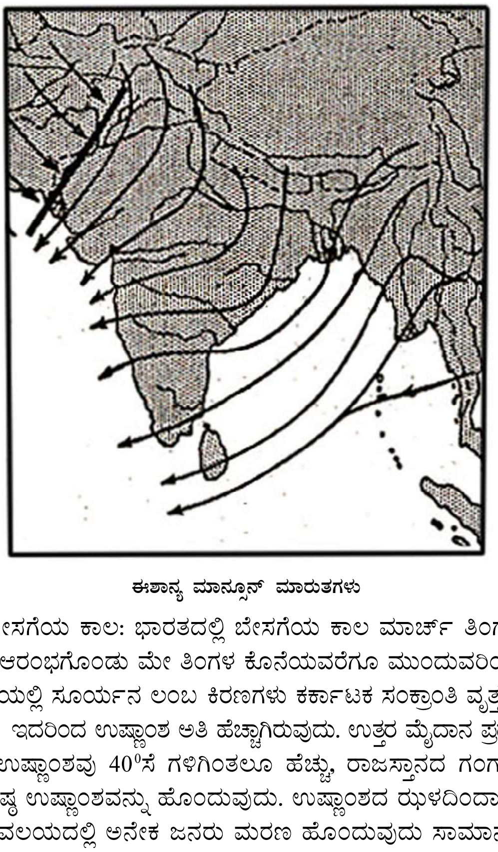

ಈಶಾನ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು

1. ಬೇಸಗೆಯ ಕಾಲ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯ ಕಾಲ ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆರಂಭಗೊಂಡು ಮೇ ತಿಂಗಳ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಲಂಬ ಕಿರಣಗಳು ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು. ಉತ್ತರ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶವು 40^0ಸೆ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು, ರಾಜಸ್ತಾನದ ಗಂಗಾನಗರವು 45^0ಸೆ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು. ಉಷ್ಣಾಂಶದ ಝಳದಿಂದಾಗಿ ಉತ್ತರ ಮೈದಾನ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜನರು ಮರಣ ಹೊಂದುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಭಾರತದ ದಕ್ಷಿಣದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಸು. 32^0–35^0ಸೆ. ಗಳಷ್ಟಿದ್ದು, ಉಷ್ಣಾಂಶದ ಪರಿಣಾಮ ಕಡಿಮೆ. ಅಂದರೆ ಉಷ್ಣಾಂಶ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದು.

ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶದಿಂದ ಒತ್ತಡ ಅತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದು. ಭಾರತದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡ ಕೇಂದ್ರ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುವುದು. ಅನಂತರ ಇದು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಉತ್ತರದ ಮೈದಾನವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಛೋಟ ನಾಗಪುರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸುವುದು.

ಬೇಸಗೆಯ ಅವಧಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಪ್ರಬಲವಾದ ಮಾರುತಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಸ್ಥಳೀಯ ಮಾರುತಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ವೇಗವಾಗಿ ಬೀಸುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಗುಡುಗು, ಮಿಂಚು ಹಾಗೂ ಆಲಿಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಮಳೆ ಸುರಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ವಾಯವ್ಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಲೂ ನಾರ್ವೆಸ್ಟರ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ಇವುಗಳನ್ನು ಅಂಧಿಸ್ ಎಂತಲೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಬೈಸಾಕಿ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಇವುಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಆಸ್ತಿ ಪಾಸ್ತಿ ಹಾಗೂ ಜೀವಗಳಿಗೆ ಹಾನಿಯುಂಟಾಗುವುದು.

ಬೇಸಗೆಯ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತ ತನ್ನ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯ ಶೇ. 10 ರಷ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪಡೆಯುವುದು. ಈ ಮಳೆಯು ಬತ್ತ, ಸೆಣಬು, ಕಾಫಿ, ಮಾವು ಮತ್ತು ಚಹ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಬಹು ಉಪಯುಕ್ತ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಗಿಡಗಳು ಹೂ ಬಿಡಲು ಈ ಮಳೆಯು ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದರಿಂದ ಈ ಮಳೆಯನ್ನು ಕಾಫಿಯ ತುಂತುರು ಎಂತಲೂ ಮಾವಿನ ಹೂ ಬಿಡಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಮಳೆಯು ಮಾವಿನ ಹುಯ್ಲು ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ಬೇಸಗೆಯ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಸರಣ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಪಡೆಯುವುದು.

2. ನೈರುತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ಕಾಲ ಅಥವಾ ಮಳೆಗಾಲ. ಇದು ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಮಳೆಗಾಲವಾಗಿರುವುದು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತ ತನ್ನ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯ ಶೇ. 75 ರಷ್ಟನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಭಾರತದ ಹವಾಮಾನದ ಅವಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದು ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಆರಂಭಗೊಂಡು ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು ನೈರುತ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಜೂನ್ ಒಂದರಿಂದ ಉಮ್ಮಳಿಸುತ್ತವೆ (ಬರ್ಸ್ಟ್) ಅಂದರೆ ನೈರುತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು ಅತಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ, ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಬೀಸುವುದರಿಂದಲೇ ಇವುಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಉಮ್ಮಳಿಸುವಿಕೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಜುಲೈ 1 ರ ವೇಳೆಗೆ ನೈರುತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು ದೇಶವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆವರಿಸುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನೇ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ಮುಂದುವರಿಕೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ನೈರುತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು ಎರಡು ಶಾಖೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ.

ಅ. ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದ ಶಾಖೆ: ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಬರುವ ನೈರುತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತವನ್ನೇ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದ ಶಾಖೆಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಶಾಖೆಯು ಕೇರಳದ ಮಲಬಾರ್ ತೀರವನ್ನು ಜೂನ್ ತಿಂಗಳ ಮೊದಲ ವಾರದಲ್ಲಿ ತಲುಪಿ, ಅನಂತರ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ಚಲಿಸುವುದು. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಿಂದ ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟು, ಇದರ ಗಾಳಿಗೆ ಎದುರಾಗಿರುವ ಭಾಗ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. ಕೇರಳದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಮಳೆ ಸುರಿಸುವ ನೈರುತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳನ್ನು ವರ್ಷಾ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ವರ್ಷಾ ಎಂದರೆ ಮಳೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಇದು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದು ಜೂನ್ ತಿಂಗಳ ಅಂತ್ಯದ ವೇಳೆಗೆ ಭಾರತವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಆವರಿಸುತ್ತವೆ.

ಆ. ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಶಾಖೆ: ನೈರುತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ಎರಡನೆಯ ಶಾಖೆಯು, ಬಂಗಾಳಕೊಲ್ಲಿಯ ಮೂಲಕ ಚಲಿಸಿ ಪೂರ್ವಾಚಲ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ತಡೆಯಲ್ಪಡುವುದು. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸರಣಿಗಳು ಆಲಿಕೆಯಾಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದು, ಈ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ಬಂಗಾಳಕೊಲ್ಲಿಯ ಶಾಖೆಯು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು. ಈ ಮಾರುತಗಳು ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸರಣಿ ಹಾಗೂ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ಮುಂದುವರಿಯಲಾರವು. ಇದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಅತ್ಯಧಿಕ ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. ಮೇಘಾಲಯದ ಖಾಸಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಚಿರಾಪುಂಜಿಯಿಂದ ಸು. 13 ಕಿಮೀ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಮಾಸಿನ್‌ರಾಮ್ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೇ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. ಇದು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಕಂಡು ಬರುವ ಅತ್ಯಂತ ತೇವಯುತ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮಾರುತಗಳು ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಉತ್ತರದ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು.

ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ನಿರ್ಗಮನ ಕಾಲ: ನೈರುತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳ ಆರಂಭದೊಡನೆ ಹಿಂಜರಿತವಾಗಲು ಆರಂಭಿಸುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ನಿಧಾನವಾಗಿ ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳ ಅಂತ್ಯದ ವೇಳೆಗೆ ಇವುಗಳು ಬೀಸುವುದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿಂತು ಹೋಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ ಮಾರುತಗಳು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹಿಂಜರಿತಗೊಳ್ಳುವುದನ್ನೇ ನೈರುತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ನಿರ್ಗಮನ ಕಾಲವೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

3. ನೈರುತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು ಹಿಂಜರಿತಗೊಂಡು ಕ್ರಮೇಣ ನಿರ್ಗಮಿಸಲು ಉಷ್ಣಾಂಶದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳು ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧ ಗೋಳದ ಮೇಲೆ ಲಂಬವಾಗಿ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಉತ್ತರಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಕ್ರಮೇಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದ ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡ ಕೇಂದ್ರ ಕ್ರಮೇಣ ಕ್ಷೀಣಿಸಿ, ಕಾಣೆಯಾಗುವುದು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶುಭ್ರವಾದ ಹವಾಮಾನ ಕಂಡುಬರುವುದು.

ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು: ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ನಿರ್ಗಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗುವುವು. ಇವುಗಳು ಉತ್ತರ ಅಥವಾ ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಚಲಿಸಿ, ಪೂರ್ವದ ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇವುಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಒಳನಾಡುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳು ಅಧಿಕ ವೇಗ ಹಾಗೂ ಮಳೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಆಸ್ತಿ ಪಾಸ್ತಿ ಹಾಗೂ ಜೀವಹಾನಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ.

4. ಚಳಿಗಾಲ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಅವಧಿ ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಫೆಬ್ರವರಿಯ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದ ರಾಜ್ಯಗಳಾದ ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ, ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರದ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ, ಉಷ್ಣಾಂಶವು ನೀರು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವ ಬಿಂದುವಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಅತಿ ಶೀತದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಹವಾಮಾನದಿಂದ ಅನೇಕ ಜನರು ಸಾವನ್ನು ಅಪ್ಪುವುದು ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇದನ್ನೇ ಶೀತ ಅಲೆ (ಕೋಲ್ಡ್ ವೇವ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದ್ದು ಹವಾಮಾನ ಹಿತಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಕ್ರಮೇಣ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು.

ಭಾರತದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣಾಂಶವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡ ಕೇಂದ್ರ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರಿಂದ ಮಾರುತಗಳು ಮೈದಾನ ವಲಯದಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯದ ಕಡೆಗೆ ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಬಂಗಾಳ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ತಲುಪಿದ ಅನಂತರ ಈ ಮಾರುತಗಳು ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಬಂಗಾಳ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಹಾದು ಬರುವ ಈ ಮಾರುತಗಳು ಜಲಾಂಶವನ್ನು ಹೀರಿಕೊಂಡು ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಕೋರಮಂಡಲ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿವೆ. ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಒಳನಾಡಿಗೆ ಹೋದಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು.

ಚಳಿಗಾಲದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡ ದಕ್ಷಿಣದ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಇಸ್ರೇಲ್, ಸಿರಿಯ, ಇರಾನ್ ಮತ್ತು ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ ಹಾಗೂ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಭಾರತದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗವನ್ನು ತಲುಪುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ಥತೆಯ ಮಾರುತಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾರತ 10–15 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. ಈ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣವು ಚಳಿಗಾಲದ ರಬಿ ಬೆಳೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದು. ಈ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ, ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ, ಉತ್ತರಾಂಚಲ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಹಿಮ ಬೀಳುವುದು.

ಚಳಿಗಾಲದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಜು ಅಥವಾ ಕಾವಳ ಮುಸುಕುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಇದು ಉಷ್ಣಾಂಶದ ವಿಪರ್ಯಯ ಕ್ರಿಯೆ (ಇನ್‌ವರ್ಷನ್ ಆಫ್ ಟೆಂಪರೇಚರ್) ಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಅಂದರೆ ಭೂ ಭಾಗದ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತಿರುವ ವಾಯುರಾಶಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ಥಿತಿಯಂತೆ ಉಷ್ಣಾಂಶವು ಕಡಿಮೆಯಾಗದೆ ಅಧಿಕಗೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ರಾತ್ರಿ ಹಾಗೂ ಮೋಡ ರಹಿತವಾದ ವಾತಾವರಣಗಳೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

ವನ್ಯಜೀವಿ ಧಾಮಗಳು: ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಮೂಲ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸಂರಕ್ಷಿಸಲು ವನ್ಯಜೀವಿ ಧಾಮಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚೆನ್ನೈ ಬಳಿಯ ವೇದಾಂತಂಗಲ್ ಪಕ್ಷಿಧಾಮ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಮೊದಲ ವನ್ಯಜೀವಿಧಾಮವಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಇಂತಹ ಒಟ್ಟು 492 ವನ್ಯಜೀವಿ ಧಾಮಗಳಿವೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ,

1. ಅಣ್ಣಾಮಲೈ ವನ್ಯಜೀವಿಧಾಮ, ಕೊಯಮತ್ತೂರು, ತಮಿಳುನಾಡು
2. ಜಾಲ್ದಾಪಾರ ವನ್ಯಜೀವಿಧಾಮ, ಮದಾರಿಹಾತ್, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ
3. ಕಿಯೋಲಾಡಿಯೋ ಪಕ್ಷಿಧಾಮ, ಭರತ್‌ಪುರ, ರಾಜಸ್ತಾನ
4. ಸುಲ್ತಾನ್‌ಪುರ ಸರೋವರ ಪಕ್ಷಿಧಾಮ, ಗುರಗಾಂ, ಹರಿಯಾಣ.
5. ಬಿರ್ ಮೋತಿಬಾಗ್ ವನ್ಯಜೀವಿಧಾಮ, ಪಾಟಿಯಾಲ, ಪಂಜಾಬ್
6. ಶಿಕಾರಿದೇವಿ ವನ್ಯಜೀವಿಧಾಮ, ಮಂಡಿ, ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ
7. ದಚಿಗಾಂ ವನ್ಯಜೀವಿ ಧಾಮ, ಶ್ರೀನಗರ, ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ
8. ಮದುಮಲೈ ವನ್ಯಜೀವಿಧಾಮ, ನೀಲಗಿರಿ, ತಮಿಳುನಾಡು
9. ನಾಗಾರ್ಜುನ ಸಾಗರ ವನ್ಯಜೀವಿಧಾಮ, ಗುಂಟೂರು, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ
10. ಪೆರಿಯಾರ್ ವನ್ಯಜೀವಿಧಾಮ, ಕೇರಳ
11. ಚಿಲ್ಕಾ ಸರೋವರ ಪಕ್ಷಿಧಾಮ, ಬಾಲಗಾಂ, ಒರಿಸ್ಸ
12. ಮನಾಸ್ ವನ್ಯಜೀವಿಧಾಮ, ಕಾಮರೂಪ, ಅಸ್ಸಾಂ

ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ (ನ್ಯಾಷನಲ್ ಪಾರ್ಕ್) ವನ್ಯಪ್ರಾಣಿ ಸಂರಕ್ಷಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 81 ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿಷೇಧವಿರುವುದು.

ಇವುಗಳು ಸಂರಕ್ಷಿತ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿದ್ದು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಮೇಯಿಸುವುದು ಅಥವಾ ಬೇಸಾಯ ನಿಷೇಧಿತ. ಎಲ್ಲಾ ವಿಧಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮೂಲ ನೆಲೆಯೊಡನೆ (ಹ್ಯಾಬಿಟೇಟ್) ವನ್ಯ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಾಗುವುದು. ಉತ್ತರಾಂಚಲದ ಜಿಮ್ ಕಾರ್ಬೆಟ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಮೊದಲ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ. ಭಾರತದ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನಗಳೆಂದರೆ;

1) ಕಾಜಿರಂಗ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಪಾರ್ಕ್, ಸಿಬ್‌ಸಾಗರ್, ಅಸ್ಸಾಂ
2) ಸುಂದರ ಬನ, 24 ಪರಗಣ ಜಿಲ್ಲೆ, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ
3) ಹಜಾರಿಬಾಗ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಪಾರ್ಕ್, ಹಜಾರಿಬಾಗ್, ಬಿಹಾರ
4) ಜಿಮ್ ಕಾರ್ಬೆಟ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಪಾರ್ಕ್, ನೈನಿತಾಲ್, ಉತ್ತರಾಂಚಲ
5) ಗಿರ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಪಾರ್ಕ್, ಜುನಾಗಢ, ಗುಜರಾತ್
6) ಕನ್ಹಾ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ, ಮಾಂಡ್ಲ ಮತ್ತು ಬಾಲಘಾಟ್, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ
7) ತಾಂಡೋಬಾ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಪಾರ್ಕ್, ಚಂದ್ರಾಪುರ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ
8) ಬಂಡಿಪುರ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಪಾರ್ಕ್, ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಕರ್ನಾಟಕ
9) ಮರುಭೂಮಿ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಪಾರ್ಕ್, ಜೈಸಲ್ಮೈರ್, ರಾಜಸ್ತಾನ

ಜೈವಿಕ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ವಲಯಗಳು: ಭಾರತ ಸಸ್ಯ ಸಮೃದ್ಧತೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತಿನ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಜೈವಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (ಇಕೋ ಸಿಸ್ಟಂ) ಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ದೇಶದಲ್ಲಿ 13 ಜೈವಿಕ ವಲಯಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ವಲಯಗಳೆಂದರೆ ನೀಲಗಿರಿ, ನಂದಾದೇವಿ, ನೋಕ್ರೆಕ್, ಗ್ರೇಟ್ ನಿಕೋಬಾರ್ ಮನ್ನಾರ್ ಸೈಮೋವಾ, ದಿಹಾಂಗ್ ದಿಬಾಂಗ್, ಪಚ್‌ಮಾರಿ ಕಾಂಚನ ಗಂಗಾ ಮತ್ತು ಅಗಸ್ತ್ಯಮಲೈ 1968 ರಲ್ಲಿ ನೀಲಗಿರಿ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ವಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಅನಂತರ ಇತರ ವಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಜೌಗು ಹಾಗು ತೇವಯುತ 6 ವಲಯಗಳನ್ನೂ ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಭರತಪುರ, ಸಾಂಬಾರ್ (ರಾಜಸ್ತಾನ), ಚಿಲ್ಕಾ (ಒರಿಸ್ಸ), ಲೋಕ್‌ಟಕ್ (ಮಣಿಪುರ), ಊಲಾರ್ (ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ) ಮತ್ತು ಹರಿಕೆ (ಪಂಜಾಬ್).

ಭಾರತದ ಜನಾಂಗಗಳು: ಭಾರತ ಹೊಂದಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗಳಂತೆಯೇ ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಜನರು ಸಹ ವಿವಿಧ ಜನಾಂಗಗಳಿಗೆ ಸೇರಿರುವರು. ವಿವಿಧ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಜನರು ವಲಸೆ ಬಂದಿದ್ದು, ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಕ್ರಮೇಣ ಮಿಶ್ರಣಗೊಂಡಿರುವರು. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಭಾರತದ ಜನರ ಬಣ್ಣ, ದೈಹಿಕ ರಚನೆ, ತಲೆಗೂದಲ ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ರಚನೆ (ಅಲೆ ಅಲೆಯಾದ, ಗುಂಗುರು ಕೂದಲಿನ, ನೀಳ ಕೂದಲಿನ), ಕಣ್ಣಿನ ಬಣ್ಣ, ಹುಟ್ಟಿನ ರಚನೆ, ದೇಹದ ಎತ್ತರ, ನಿಲುವು, ರಕ್ತದ ಗುಂಪು ಮೊದಲಾದ ಭೌತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಭಿನ್ನತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಇವುಗಳು ಅನುವಂಶೀಯವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಷ್ಟು ಜನರ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವುದೇ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಭಾರತ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಜನತೆಯನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿರುವವರಲ್ಲಿ ರೈಸ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬಿ.ಸಿ.ಗುಹಾ ಅವರು ಪ್ರಮುಖರಾದವರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಿ.ಸಿ.ಗುಹಾ ಅವರ ವಿಂಗಡನೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಂಗೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ಇವರು ಭಾರತದ ಜನರನ್ನು ಆರು ವಿಧಗಳಾಗಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಿರುವರು:

1. ನೀಗ್ರಿಟೋ: ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದಿಂದ ವಲಸೆ ಹೋಗಿರುವ ನೀಗ್ರಾಯ್ಡ್ ಜನರನ್ನು ನೀಗ್ರಿಟೋ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬಂದಿರುವವರಲ್ಲಿ ಇವರು ಮೊದಲಿಗರು. ಇವರು ಸು. 70,000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬಂದಿರುವರೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಅಂಡಮಾನ್ ನಿಕೋಬಾರ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಓಂಗೆ, ಜಾರವ, ಸೆಂಟಿನಲೀಸ್, ಲಿಟ್ಲ್ ಅಂಡಮಾನಿನ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳು, ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಉರಲಿಸ್, ಕೊಚ್ಚಿನ್ನಿನ ಕಾಡಾರ್, ಪಳಿನಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪುಳ್ಳಯನ್ನರು, ನಾಗಾಲೆಂಡಿನ ಅಂಗಮಿನಾಗಾ, ಜಾರ್ಖಂಡ್‌ನ ರಾಜಮಹಲ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಬಡ್ಗಿ,

2. ಪ್ರೋಟೋ ಅಸ್ಟ್ರಾಲಾಯ್ಡ್ ನೀಗ್ರಿಟೋ ಜನರ ಅನಂತರ ಪೂರ್ವ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶ ಅಂದರೆ ಇಸ್ರೇಲ್ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಈ ಜನರು ವಲಸೆ ಬಂದಿರುವರು. ಭಿಲ್ಲರು, ಕೋಳರು, ಮುಂಡರು, ವಡ್ಡರು, ಸೋಲಿಗರು, ಇರುಳರು, ಕುರುಬರು, ಎರವರು, ಸಂತಾಲರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರೋಟೋ ಅಸ್ಟ್ರಾಲಾಯ್ಡ್ ಜನಾಂಗದ ಮುಖ್ಯ ಜನರು.

3. ಮಂಗೋಲಾಯ್ಡ್: ಈ ಜನರು ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಹಿಮಾಲಯವನ್ನು ದಾಟಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹಿಮಾಲಯದ ತಪ್ಪಲು ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಈಶಾನ್ಯದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವರು.

4. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಜನರು: ಈ ಜನರು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದಿಂದ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3000 ದಿಂದ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2000 ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಲಸೆ ಬಂದಿರುವರು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಬಹುತೇಕ ಜನರು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಇವರುಗಳನ್ನೇ ದ್ರಾವಿಡರೆಂದು ರೈಸ್ಲಿ ಕರೆದಿರುವರು. ಇವರು ಹರಪ್ಪ, ಮೊಹೆಂಜೊದಾರೋ ನಾಗರಿಕತೆಯ ನಿರ್ಮಾತೃಗಳು.

5. ಆಲ್ಪೈನ್ ಡೈನಾರಿಕ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದಿದ್ದು ಕೊಡವರು, ಪಾರ್ಸಿಗಳು ಈ ಗುಂಪಿನವರು.

6. ನಾರ್ಡಿಕ್:ಭಾರತಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಲಸೆ ಬಂದಿರುವ ಕೊನೆಯ ಗುಂಪು ನಾರ್ಡಿಕ್. ಈ ಜನರು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಿಂದ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2000 ರಲ್ಲಿ ವಲಸೆ ಬಂದಿದ್ದು, ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ವಾಯವ್ಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುವರು. ಇವರನ್ನೇ ಆರ್ಯರೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು.

ಹೀಗೆ ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದಂತೆ ಭಾರತ ವಿವಿಧ ಅವಧಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಜನರ ಒಳವಲಸೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದು ಇಂದು ಮಿಶ್ರಿತಗೊಂಡಿರುವರು. ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಾರ್ಡಿಕ್ (ಆರ್ಯನ್) ಹಾಗೂ ಮಂಗೋಲಾಯ್ಡ್ ಜನರು ಪ್ರಧಾನರಾಗಿರುವರು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದ ದ್ರಾವಿಡರು ಹಾಗೂ ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೊದಲ ನೀಗ್ರಿಟೋ ಹಾಗೂ ಪ್ರೋಟೊ ಆಸ್ಟ್ರಾಲಾಯ್ಡ್ ಜನರು ನೆಲೆಸಿರುವರು. ನೀಗ್ರಿಟೋ ಮತ್ತು ಪ್ರೋಟ್ರೋ ಆಸ್ಟ್ರಾಲಾಯ್ಡ್ ಜನಾಂಗಗಳು ಬಹುತೇಕ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನರಾಗಿದ್ದು (ಟ್ರೈಬ್ಸ್) ಮಧ್ಯ ಭಾರತದ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು ಹಾಗೂ ಅಂಡಮಾನ್ ಮತ್ತು ನಿಕೋಬಾರ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುವರು.

ಭಾರತದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಜನಗಣತಿ: ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವ ಜನರ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಅದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ. ಜನರು ಅಲ್ಲಿಯ ಸಂಪನ್ಮೂಲ, ಹಾಗೂ ಸೇವೆಗಳ ಉತ್ಪಾದಕರು ಹಾಗೂ ಅನುಭೋಗಿಯಾಗಿರುವರು. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವ ಜನರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಂಖ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಅವರ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಜನಗಣತಿ (ಸೆನ್ಸಸ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1872 ರಿಂದ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಜನಗಣತಿಯನ್ನು ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ 2001 ರಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಜನಗಣತಿ ಭಾರತದ 14 ನೆಯ ಜನಗಣತಿಯಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ

ಜನಗಣತಿ ವರ್ಷ	ಜನಸಂಖ್ಯೆ (ದ.ಲಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ)	ದಶಕವಾರು ಬೆಳೆವಣಿಗೆ (ಶೇ.)
1901	238.39	––
1911	252.09	+5.75
1921	251.32	–0.31
1931	278.97	+11.00
1941	318.66	+14.22
1951	361.08	+13.31
1961	439.23	+21.51
1971	548.16	+24.80
1981	683.33	+24.66
1991	843.93	+23.86
2001	1027.01	+21.34

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ: ಭಾರತದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಕಂಡುಬರುವ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಅದರ ತೀವ್ರಗತಿಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ. ಭಾರತ ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಅದರ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ವೇಗವೂ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದು. ಈ ಮೇಲಿನ ಪಟ್ಟಿಯು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ಅದರ ದಶಕವಾರು ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದು.

ಭಾರತದ 2001 ರ ಜನಗಣತಿಯ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳಾಗಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಿರುವರು:

1. 1901–1921 ಸ್ಥಿರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ
2. 1921–1951 ನಿರಂತರ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ
3. 1951–1981 ಶೀಘ್ರ ಅಧಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ
4. 1981–2001 ಅಧಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವ ಸ್ಪಷ್ಟ ಸೂಚನೆ.

1901–11 ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೆಚ್ಚಳ ತೀರಾಕಡಿಮೆ. ಆದರೆ 1911–21 ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಋಣಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಶೇ.–0.31 ಸಂಖ್ಯೆ ಸೂಚಿಸುವುದು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ಲೇಗ್, ಕಾಲರ ಮೊದಲಾದ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಜನರು ಮರಣ ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಆದುದರಿಂದ 1911–21 ರ ಅವಧಿಯನ್ನು ಭಾರತದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಮಹಾವಿಭಾಜಕ (ಗ್ರೇಟ್ ಡಿವೈಡ್) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಅನಂತರದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ತೀವ್ರ ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. 1971 ರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಳ ಶೇ. 24.80 ರಷ್ಟು ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿದ್ದಿತು. ಇದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ದರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ದಶಕವಾಗಿದೆ. ಅನಂತರದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ 1981 ರಲ್ಲಿ ಶೇ. 24.66 ಹಾಗೂ 1991 ರಲ್ಲಿ ಶೇ. 23.86 ರಷ್ಟು ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯು ಇದ್ದಿತು. ಆದರೆ 1991–2001 ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ದಶಕವಾರು ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 21.34 ರಷ್ಟಿದ್ದಿತು. ಹೀಗೆ 1971 ರ ಅನಂತರ ಈ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದರ ನಿಧಾನವಾಗಿಯಾದರೂ ಇಳಿಮುಖವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ದರ ರಾಜ್ಯದಿಂದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. 2001 ರ ಗಣತಿಯಲ್ಲಿ ದಶಕವಾರು ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ದರ ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಶೇ.28.43 ರಷ್ಟಿದ್ದು, ದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಬಿಹಾರದೊಡನೆ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ರಾಜಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಹೆಚ್ಚಳ ಅಧಿಕ ಜನನದ ಪ್ರಮಾಣದೊಡನೆ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದು ಈ ನಾಲ್ಕು ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ರೋಗಿಷ್ಠ ರಾಜ್ಯಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದರೆ ನಾಗಾಲ್ಯಾಂಡ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ದರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ (ಶೇ.64.41).

2001ರ ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1027 ದ.ಲಕ್ಷ (102.7 ಕೋಟಿ). ಅಲ್ಲದೆ ದಶಕವಾರು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಹೆಚ್ಚಳ ಶೇ.21.34 ರಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ಪ್ರತಿವರ್ಷದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಹೆಚ್ಚಳ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಭಾರತದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾದಂತಾಗುವುದು. ಈ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸ್ಫೋಟ ವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ತೀವ್ರಗತಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಕಾರಣಗಳು: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಹೊಂದಲು ಹಲವಾರು ಅಂಶಗಳು ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ; ಅಧಿಕ ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಮರಣದ ಪ್ರಮಾಣ.

ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದು ಮರಣದ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಜನ ಸಂಖ್ಯಾ ಸ್ಫೋಟ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜನನ ಮತ್ತು ಮರಣದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅಂತರವೇ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಹೆಚ್ಚಳವಾಗಿರುವುದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಜನನ ಮತ್ತು ಮರಣದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಅವುಗಳ ಅಂತರ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ.

1. ಅಧಿಕ ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ: ಭಾರತದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಗುಣ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಕಂಡು ಬರುವ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಅಧಿಕ ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ. ಈ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರತಿಸಾವಿರಕ್ಕೆ 49.2 ರಷ್ಟಿದ್ದು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ 2001ರ ವೇಳೆಗೆ 26.7 ರಷ್ಟಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮರಣದ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ (ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ 8.7). ಆದುದರಿಂದ ಇವುಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅಧಿಕಗೊಂಡು, ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ತೀವ್ರ ಹೆಚ್ಚಳಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಭಾರತದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸ್ಫೋಟಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ ಮೂಲ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜನನ ಮತ್ತು ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ (ಪ್ರತಿಸಾವಿರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ)

ವರ್ಷ	ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ	ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣ
1901	49.2	42.6
1911	48.1	47.2
1921	46.4	36.3
1931	45.2	31.2
1941	39.9	27.4
1951	41.7	22.8
1961	41.1	18.9
1971	36.9	14.9
1981	33.9	12.5
1991	29.3	9.8
2001	26.7	8.7

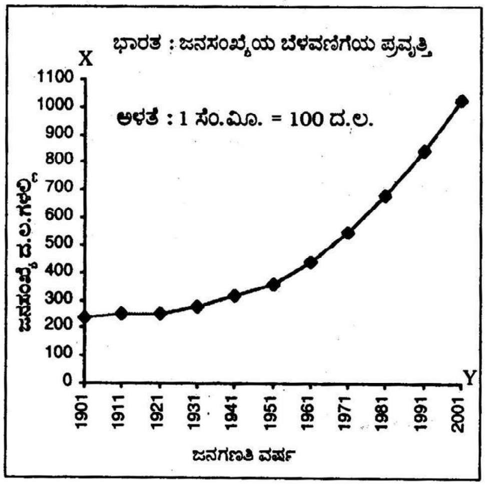

ಅಧಿಕ ಜನನ ಪ್ರಮಾಣದ ಕಾರಣಗಳು: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಜನನ ಕಂಡುಬರಲು ಹಲವಾರು ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ: ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ವಿವಾಹ ಪದ್ಧತಿ, ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ವಿವಾಹ, ಬಡತನ, ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಶಿಶುಮರಣ, ಅನಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಮೂಢನಂಬಿಕೆ, ಪುತ್ರ ವಾತ್ಸಲ್ಯ, ಉಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣ, ಬಹುಪತ್ನಿತ್ವ, ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬಿಕೆ, ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬ ಪದ್ಧತಿ.

2) ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣ ಇಳಿಕೆ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜನನ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಮರಣದ ಪ್ರಮಾಣ ಅತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಿಂದಲೂ ಮರಣದ ಪ್ರಮಾಣ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವುದು. ಇದು 1901 ರಲ್ಲಿ 42.6 ರಷ್ಟು ಗರಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಜನನ ಮತ್ತು ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ನಡುವೆ ಇದ್ದ ಅಂತರ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಹೆಚ್ಚಳ ಸಹ ಅತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ 1921 ರ ಅನಂತರ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣ ಇಳಿಮುಖವಾಗುತ್ತಾ ಮುಂದುವರಿದು 2001 ರಲ್ಲಿ ಇದು ಕೇವಲ 8.7 ರಷ್ಟಿದ್ದಿತು. ಹೀಗೆ ಮರಣ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಇಳಿಕೆ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಹೆಚ್ಚಳಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮರಣ ಸಂಖ್ಯೆ ಅತೀವವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲು ಹಲವಾರು ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ: 1. ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಪೂರೈಕೆ; 2. ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ; 3. ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳ ಪೂರೈಕೆ; 4. ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳ ಸ್ವಾವಲಂಬನೆ; 5. ನಾಗರಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು.

ಭಾರತದ 2001ರ ಜನಗಣತಿಯ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು:

1. ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ – 1027 ದಶಲಕ್ಷ (102.7 ಕೋಟಿ)
2. ಸರಾಸರಿ ಸಾಂದ್ರತೆ – ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 324
3. ಅಧಿಕ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯುಳ್ಳ ರಾಜ್ಯ – ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ (ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 904 ಜನ)
4. ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯ ರಾಜ್ಯ – ಅರುಣಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ (ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 13 ಜನ)
5. ಅತ್ಯಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ರಾಜ್ಯ – ನಾಗಾಲ್ಯಾಂಡ್.
6. ಅತ್ಯಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದ ಜಿಲ್ಲೆ – ವೋಖಾ, ನಾಗಾಲ್ಯಾಂಡ್ (ಶೇ.95.01).
7. ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದ ಜಿಲ್ಲೆ– ಮಮಿತ್, ಮಿಜೋರಾಂ (ಶೇ.3.50).
8. ಸರಾಸರಿ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಪ್ರಮಾಣ – ಶೇ. 65.38
9. ಗರಿಷ್ಠ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ರಾಜ್ಯ – ಕೇರಳ (ಶೇ. 90.92)
10. ಕನಿಷ್ಠ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ರಾಜ್ಯ – ಬಿಹಾರ (ಶೇ. 47.53)
11. ಅಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ರಾಜ್ಯ – ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ (166 ದಶಲಕ್ಷ ಅಥವಾ ಶೇ.16.17)
12. ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ರಾಜ್ಯ – ಸಿಕ್ಕಿಂ (5.4 ಲಕ್ಷ)
13. ಅಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶ – ದೆಹಲಿ (13.7 ದ.ಲ.)
14. ಭಾರತದ ಅತ್ಯಧಿಕ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯ ಜಿಲ್ಲೆ (2001) – ಈಶಾನ್ಯ ದೆಹಲಿ 29,395 (2001).
15. ಅತ್ಯಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೊಂದಿರುವ ಜಿಲ್ಲೆ (2001) – ಮೇದಿನಿಪುರ್ (ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳ)
16. ಅತ್ಯಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೊಂದಿರುವ ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಜಿಲ್ಲೆ – ಯಾನಮ್ (ಪಾಂಡಿಚೇರಿ)
17. ಅತಿಕಡಿಮೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶ – ಲಕ್ಷದ್ವೀಪ (60ಸಾವಿರ)
18. ಗರಿಷ್ಠ ನಗರಿಕರಣ ರಾಜ್ಯ – ತಮಿಳುನಾಡು (ಶೇ.44)
19. ಸರಾಸರಿ ಮರಣ ಸಂಖ್ಯೆ – ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ 8.7
20. ಸರಾಸರಿ ಜನನ ಸಂಖ್ಯೆ – ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ 26.7
21. ಸರಾಸರಿ ಲಿಂಗವಾರು ಅನುಪಾತ – ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರ ಪುರುಷರಿಗೆ 933 ಸ್ತ್ರೀಯರು.
22. ಗರಿಷ್ಠ ಲಿಂಗವಾರು ಅನುಪಾತವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ರಾಜ್ಯ – ಕೇರಳ (ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರ ಪುರುಷರಿಗೆ 1058 ಸ್ತ್ರೀಯರು)
23. ಕನಿಷ್ಠ ಲಿಂಗವಾರು ಅನುಪಾತ ಹೊಂದಿದ ರಾಜ್ಯ – ಹರಿಯಾಣ (ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರ ಪುರುಷ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ 861 ಸ್ತ್ರೀಯರು.
24. ಭಾರತದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ನಗರ – ಮುಂಬಯಿ 12.6 ದ.ಲ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ
25. ಭಾರತದ ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ 531 ದ.ಲ ಹಾಗೂ 495.7 ದ.ಲ.

ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಮತ್ತು ಹಂಚಿಕೆ: ಭಾರತ ಅಪಾರವಾದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಅದರ ಹಂಚಿಕೆಯೂ ಅಸಮರ್ಪಕವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅತ್ಯಧಿಕ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಇಂದಿಗೂ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಳವಾದ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಸಾಂದ್ರತೆ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಸರಾಸರಿ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೇ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಚ.ಕಿಮೀ ಅಥವಾ ಚ.ಮೈಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆಯೆಂದು ವಿವರಿಸಲಾಗುವುದು.

ಸಾಂದ್ರತೆಯ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು: ಭಾರತದ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಹಲವಾರು ವೈವಿಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. 1991 ರ ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ದೇಶದ ಸರಾಸರಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 267 ಆಗಿದ್ದು, 2001ರ ಜನಗಣತಿಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಏರಿಕೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಸರಾಸರಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 324 ರಷ್ಟಿರುವುದು. ಸಾಂದ್ರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಒಂದು ಜನಗಣತಿಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅಧಿಕಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. 1901 ರಲ್ಲಿ ಸಾಂದ್ರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 77 ಆಗಿದ್ದು, ಇದು 1991 ರಲ್ಲಿ 267 ಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ 2001 ರಲ್ಲಿ 324 ಕ್ಕೆ ಏರಿಕೆಗೊಂಡಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾರು ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ 2001 ರ ಜನಗಣತಿಯಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 904 ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. 1981 ರ ಜನ ಗಣತಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೇರಳ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 819 ಜನರನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ ಮತ್ತು ಬಿಹಾರದ ಅನಂತರ ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಬಿಹಾರ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 880 ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು

ಹೊಂದಿದ್ದು ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅರುಣಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ರಾಜ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದಾಗ ದೆಹಲಿ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 9294 ಜನರನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು. ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 16.2 ರಷ್ಟನ್ನು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶವೊಂದೇ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ರಾಜ್ಯವೆಂದರೆ ಸಿಕ್ಕಿಂ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ (ಶೇ. 9.40) ಮತ್ತು ಬಿಹಾರ (ಶೇ. 8.07) ಕ್ರಮವಾಗಿ ಎರಡು ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ ದ್ವೀಪಗಳು ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು (60 ಸಾವಿರ) ಹೊಂದಿವೆ ಹಾಗೂ ಅಂಡಮಾನ ಹಾಗೂ ನಿಕೋಬಾರ್ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ (ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 43)

ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ

ಜನಗಣತಿ ವರ್ಷ	ಸಾಂದ್ರತೆ (ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ)
1901	77
1911	82
1921	81
1931	90
1941	103
1951	117
1961	142
1971	177
1981	216
1991	267
2001	324

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ರಚನೆ: ಭಾರತ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದ್ದು, ಈ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ರಚನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಅಪಾರ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ದೇಶ ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಯ, ಧರ್ಮದ ಹಾಗೂ ಜನಾಂಗದ ಜನರಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಂಯೋಜನೆಯೂ ಭಿನ್ನವಾಗಿರಲು ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ.

ಏಳು ವರ್ಷ ಮೀರಿದ ವಯಸ್ಸಿನ ವ್ಯಕ್ತಿ ಯಾವುದೇ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸರಳವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಓದಿ ಬರೆಯಬಲ್ಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೇ ಸಾಕ್ಷರತೆಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು. 1991ರ ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಭಾರತದ ಸರಾಸರಿ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 52.11 ರಷ್ಟಿದ್ದು ಇದು 2001 ರ ಜನಗಣತಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 65.38 ಕ್ಕೆ ಏರಿಕೆಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಮುಂದಿನ ಪಟ್ಟಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದು. 1901 ರಲ್ಲಿ ದೇಶ ಹೊಂದಿದ್ದ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಕೇವಲ ಶೇ. 5.35 ರಷ್ಟಿದ್ದು 1951 ರ ವೇಳೆಗೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಶೇ. 16.67 ಕ್ಕೆ ಏರಿಕೆಗೊಂಡಿತು. ಅನಂತರದ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ ಪ್ರಗತಿಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮಾನವ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಗಳ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿವೆ.

ಸಾಕ್ಷರತೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ

ವರ್ಷ	ಸಾಕ್ಷರತೆ(ಶೇ.)
1901	5.35
1911	5.92
1921	7.16
1931	9.50
1941	16.10
1951	16.67
1961	24.02
1971	29.45
1981	36.17
1991	52.11
2001	65.38

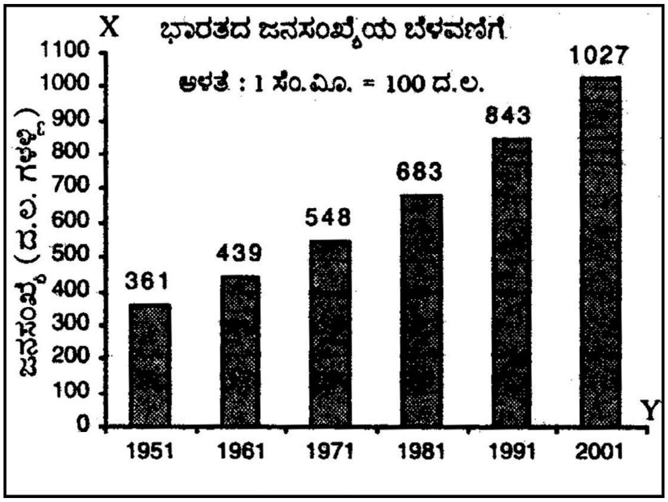

ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರ ಪ್ರಮಾಣ ರಾಜ್ಯದಿಂದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷ ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವೆಯು ಅಪಾರ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. 2001 ರಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಸರಾಸರಿ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಶೇ. 65.38 ರಷ್ಟಿದ್ದಿತು. ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯ ಶೇ. 90.59 ರಷ್ಟು ಸಾಕ್ಷರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅತ್ಯಧಿಕ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ರಾಜ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮಿಜೋರಾಂ ಶೇ. 88.49 ರಷ್ಟು ಸಾಕ್ಷರತೆಯೊಡನೆ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಶೇ. 47.53 ರಷ್ಟು ಸಾಕ್ಷರತೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೊಂದಿರುವ ಬಿಹಾರ ಕನಿಷ್ಠ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ರಾಜ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದರಂತೆಯೇ ದೇಶ ಶೇ. 75.85 ರಷ್ಟು ಪುರುಷರ ಸಾಕ್ಷರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಮಹಿಳಾ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 54.16 ರಷ್ಟಿರುವುದು. ಹೀಗೆ ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಅಂತರ 1991 ರಲ್ಲಿ 28.84 ರಿಂದ 2001 ರಲ್ಲಿ 21.70 ಗೆ ಇಳಿಕೆಗೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸೂಚಿಸುವುದು.

ಲಿಂಗವಾರು ಅನುಪಾತ: ಲಿಂಗವಾರು ಪ್ರಮಾಣ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಂಯೋಜನೆಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಸಾವಿರ ಅಥವಾ ನೂರು ಪುರುಷರ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಕಂಡು ಬರುವ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಅನುಪಾತವನ್ನೇ ಲಿಂಗವಾರು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದರ ಪ್ರಮಾಣದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ ಜನನದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಲಿಂಗವಾರು ಪ್ರಮಾಣ, ಮರಣದ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವಾರು ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ವಲಸೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವಾರು ಅನುಪಾತದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಕಂಡು ಬರುವ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ದಶಕದಿಂದ ದಶಕಕ್ಕೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವುದು. ಆದರೆ 1991 ಕ್ಕಿಂತ 2001 ರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಏರಿಕೆಗೊಂಡಿದೆ.

1901 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರ ಪುರುಷರ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ 972 ರಷ್ಟಿದ್ದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಅನುಪಾತ 1991 ರಲ್ಲಿ 929 ರಷ್ಟಕ್ಕೆ ಇಳಿಕೆಗೊಂಡಿದ್ದು, 2001 ರ ಗಣತಿಯಲ್ಲಿ 933 ರಷ್ಟು ದಾಖಲೆಗೊಂಡು ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಏರಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಕೇರಳ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರ ಪುರುಷರಿಗೆ 1058 ಸ್ತ್ರೀಯರ ಅನುಪಾತವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಅನುಪಾತ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಹೊಂದಿರುವ ರಾಜ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಹರಿಯಾಣ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರ ಪುರುಷರ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಕೇವಲ 861 ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ಕನಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದ ಅನುಪಾತವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ರಾಜ್ಯವಾಗಿದೆ.

ನಗರ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ಭಾರತ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಧಾನವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಹುಪಾಲು ಜನರು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಸಿರುವರು. ಇದರಿಂದ 2001ರ ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 72.2 ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು, ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 27.8 ರಷ್ಟಿರುವುದು. ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅಧಿಕಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ನಗರಗಳಿಗೆ ಅಪಾರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯು ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. 1901 ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಹೊಂದಿದ್ದ ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕೇವಲ ಶೇ. 10.8 ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ. ಇದು 2001 ರ ವೇಳೆಗೆ ಶೇ.27.8ಕ್ಕೆ ಏರಿಕೆಗೊಂಡಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ರಾಜ್ಯವಾಗಿದೆ (ಶೇ.44). ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಶೇ. 42 ರಷ್ಟು ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂದು 10 ಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ 34 ನಗರಗಳಿವೆ. ಮುಂಬಯಿ (ಬೊಂಬಾಯಿ) ನಗರ ಭಾರತದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ನಗರವಾಗಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ 36 ದಶಲಕ್ಷ ಜನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ನಗರಗಳಿವೆ.

ಭಾರತ ದಶಲಕ್ಷ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ನಗರಗಳು (ಲಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ)

1.	ಗ್ರೇಟರ್ ಮುಂಬಯಿ	163	2.	ಕೋಲ್ಕೊತ	132
3.	ದೆಹಲಿ	127.9	4.	ಚೆನ್ನೈ	64
5.	ಬೆಂಗಳೂರು	56	6.	ಹೈದರಾಬಾದ್	55
7.	ಅಹಮದಾಬಾದ್	45	8.	ಪುಣೆ	37
9.	ಸೂರತ್	28	10.	ಕಾನ್ಪುರ	26.9
11.	ಜೈಪುರ	23.2	12.	ಲಖನೌ	22.6
13.	ನಾಗಪುರ	21.2	14.	ಪಟಣ	17.0
15.	ಇಂದೂರ್	16.3	16.	ವಡೋದರ	14.9
17.	ಭೂಪಾಲ್	14.5	18.	ಕೊಯಮತ್ತೂರು	14.4
19.	ಲೂಧಿಯಾನ	13.9	20.	ಕೊಚ್ಚಿ	13.5
21.	ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣ	13.2	22.	ಆಗ್ರ	13.2
23.	ವಾರಾಣಸಿ	12.1	24.	ಮಧುರೈ	11.9
25.	ಮೀರತ್	11.6	26.	ನಾಸಿಕ್	11.5
27.	ಜಬಲ್‌ಪುರ	11.1	28.	ಜಂಷೆಡ್‌ಪುರ್	11.0
29.	ಅಸಾನ್‌ಸೋಲ್	10.9	30.	ಧನಬಾದ್	10.6
31.	ಫರಿದಾಬಾದ್	10.5	32.	ಅಲಹಾಬಾದ್	10.4
33.	ಅಮೃತಸರ	10.1	34.	ವಿಜಯವಾಡ	10..1
35.	ರಾಜಕೋಟ್	10.0			

ವಯೋಮಾನ ರಚನೆ: ವಯೋಮಾನ ರಚನೆ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಂಯೋಜನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ವಿವಿಧ ವಯಸ್ಸಿನ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿರುವ ಜನರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನೇ 'ವಯೋಮಾನ ರಚನೆ'ಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ವಯಸ್ಸಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಮೂಹವನ್ನು ಮೂರು ಗುಂಪುಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಮಕ್ಕಳು (0–14 ವರ್ಷ), ವಯಸ್ಕರು (15–59 ವರ್ಷ), ವೃದ್ಧರು (60 ವರ್ಷದ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು), 1981 ರ ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ.40 ರಷ್ಟು ಮಕ್ಕಳು ಶೇ.54 ರಷ್ಟು ವಯಸ್ಕರು ಹಾಗೂ ಉಳಿದ ಶೇ. 6 ರಷ್ಟು ವೃದ್ಧರಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಿತು.

ವಯೋಮಾನ ರಚನೆ ದುಡಿಯುವ ಕೆಲಸಗಾರರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಪ್ರಮಾಣ ಅಧಿಕ ಜನನ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಅದು ವರ್ಷದಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರಂತೆ ವಯಸ್ಕರ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ

ಲಿಂಗವಾರು ಅನುಪಾತದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ

ವರ್ಷ	ಲಿಂಗವಾರು ಪ್ರಮಾಣ (ಸಾವಿರ ಪುರುಷ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ)
1901	972
1911	964
1921	955
1931	950
1941	945
1951	946
1961	941
1971	930
1981	934
1991	929
2001	933

ದುಡಿಯುವ ಜನರ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತರಾಗಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವುದು. ಇದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ತಲಾವಾರು ಆದಾಯ ಹಾಗೂ ಕಡಿಮೆ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಜೀವಿತಾವಧಿ: ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಸಾವಿನವರೆಗಿನ ಸರಾಸರಿ ವಯಸ್ಸನ್ನೇ ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಜೀವಿತಾವಧಿಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಜನನ ಮತ್ತು ಮರಣದ ಪ್ರಮಾಣ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು. ಭಾರತೀಯರ ಸರಾಸರಿ ಜೀವಿತಾವಧಿ 56 ವರ್ಷಗಳಾಗಿದ್ದು, ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಸರಾಸರಿ ಜೀವಿತಾವಧಿ 63.9 ಕ್ಕಿಂತ ಅತಿ ಕಡಿಮೆಯಿರುವುದು. ಮಾನವ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಪೋಷಣೆ ಉತ್ತಮವಾಗಿರುವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಜೀವಿತಾವಧಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು.

ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಜೀವಿತಾವಧಿ ದೇಶ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದಂತೆ ಅಧಿಕಗೊಳ್ಳುವುದು. 1901–11ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ಸರಾಸರಿ ಜೀವಿತಾವಧಿ ಕೇವಲ 22.95 ವರ್ಷಗಳಾಗಿದ್ದಿತು. ಸರಕಾರ ಕೈಗೊಂಡಿರುವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಕಲ್ಯಾಣ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ಜನರ ಜೀವನ ಸಾಕಷ್ಟು ಉತ್ತಮಗೊಂಡಿದ್ದು ಇದರಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಜೀವಿತಾವಧಿ ಹೆಚ್ಚಳಗೊಂಡಿದೆ. ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಜೀವಿತಾವಧಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅಧಿಕಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದು 2040 ರ ವೇಳೆಗೆ ದೇಶ 60 ವರ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಯಸ್ಸಾದ ಅಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆಯೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ನೆರೆಗೂದಲಿನ ಜನರ ಪ್ರಮಾಣ ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದ್ದು, ಇದನ್ನು ಗ್ರೇ ಇಂಡಿಯಾ ಎಂದು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಪರಿಣಾಮಗಳು: ಮಾನವ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಆದರೆ ಅದರ ಪ್ರಮಾಣ ದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಆದರ್ಶ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅತೀವವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಮೇಲೆ ಅದರ ಒತ್ತಡ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದು, ಹಲವಾರು ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಭಾರತ ಈಗಾಗಲೇ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸ್ಫೋಟ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಯ ಮೇಲೆ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿದೆ. ಆದರೆ ತೀವ್ರಗತಿಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಹಲವಾರು ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸಂಪನ್ಮೂಲವಾಗಿರುವ ಬದಲು ಹೊರೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಹೀಗಿವೆ: ನಿರುದ್ಯೋಗ ಹಾಗೂ ಅರೆ ನಿರುದ್ಯೋಗ, ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಪೌಷ್ಟಿಕಾಂಶದ ಕೊರತೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ನಾಗರಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡ, ಕಡಿಮೆ ತಲಾವಾರು ಆದಾಯ, ಅನುತ್ಪಾದಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೆಚ್ಚಳ, ನಿಧಾನ ಗತಿಯ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ, ರಾಜಕೀಯ ಕ್ಷೋಭೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು–

ಹೀಗೆ ದೇಶ ಎದುರಿಸುತ್ತಿರುವ ಹಲವಾರು ಜ್ವಲಂತ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೆಚ್ಚಳ ಮೂಲಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಮೇಲೆ ಅಪಾರ ಪೈಪೋಟಿ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡವನ್ನು ಹೇರಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯವೂ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಕೊಡುಗೆಯೇ ಆಗಿದೆ.

ಭಾರತ ಸರಕಾರ ತ್ವರಿತಗತಿಯಲ್ಲಿ ಏರುತ್ತಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಹಲವಾರು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕ್ರಮಗಳ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ ಜನನ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಮುಖ್ಯಗುರಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನಿಯಂತ್ರಣದ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೆಂದರೆ:

ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆ: ಜನನ ನಿಯಂತ್ರಣ ಭಾರತ ಸರಕಾರದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿರುವುದು. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಿದ ಸರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತವೇ ಮೊದಲನೆಯದು. ಇದನ್ನು 1952 ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೊದಲೇ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನ 1930 ಜೂನ್ 11 ರಂದು ಜನನ ನಿಯಂತ್ರಣ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜನನ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆ ಜನನ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿರುವುದು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಮುಖ್ಯ ವಿಧಾನಗಳೆಂದರೆ ಪುರುಷ ಹಾಗೂ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಸಂತಾನ ಹರಣ ಚಿಕಿತ್ಸೆ (ಪುರುಷರಿಗೆ ವ್ಯಾಸೆಕ್ಟಮಿ ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಟ್ಯೂಬೆಕ್ಟಮಿ), ಪುರುಷರಿಗೆ ನಿರೋಧ್, ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ವಂಶಿ ಎಂಬ ಸಂತಾನ ನಿರೋಧದ ಅಳವಡಿಕೆ ಮೊದಲಾದವು. ವಿವಾಹವಾಗದಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವುದು, ವಿವಾಹವನ್ನು ಮುಂದೂಡುವುದು, ಅಲ್ಲದೆ ಸ್ವಯಂ ಸಂತಾನ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮೊದಲಾದವು ಸಂತಾನ ನಿಯಂತ್ರಣದ ಮುಖ್ಯ ವಿಧಾನಗಳಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಜನನ ನಿಯಂತ್ರಣದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಜನರಿಗೆ ಅರಿವು ಮೂಡಿಸಲು ಇದು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದು.

ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಜನರು ಸಂತಾನ ನಿಯಂತ್ರಣ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ಸಿದ್ಧರಿರಲಿಲ್ಲ. ಅನಕ್ಷರತೆ, ಬಡತನ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳಾಗಿದ್ದವು, ಆದರೆ 1981–2001 ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ 1981 ರಲ್ಲಿ 24.66 ರಷ್ಟಿದ್ದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಶೇಕಡ ಪ್ರಮಾಣ 1991 ರ ವೇಳೆಗೆ 23.34 ಹಾಗೂ 2001 ರಲ್ಲಿ ಶೇ. 21.34 ಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಿತು. ಮುಂದಿನ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಶೇಕಡ ಪ್ರಮಾಣ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾರತ ಸರಕಾರ ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆಯ ಯಶಸ್ವಿಗಾಗಿ ಹಲವಾರು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದೆ. ಉಚಿತವಾಗಿ ಸಂತಾನ ನಿಯಂತ್ರಣ ಶಸ್ತ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಒಳಗಾದವರಿಗೆ ನಗದು ಹಣ ನೀಡಿಕೆ ಹಾಗೂ ನೌಕರರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ವಾರ್ಷಿಕ ಬಡ್ತಿ ನೀಡಿಕೆ ಮೊದಲಾದವು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪೋತ್ತರ ಭಾಗ: ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳನ್ನೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಮತ್ತು ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದ ಪರ್ವತಗಳನ್ನೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮೈಯನ್ಮಾರಿನ ಪರ್ವತಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಪ್ರದೇಶವೇ ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪೋತ್ತರ (ಎಕ್ಸ್‌ಟ್ರಾಪೆನಿನ್ಸ್ಯುಲರ್ ಇಂಡಿಯ). ಈ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಂಗಡಣೆ ನಾಡಿನ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ, ಶಿಲಾಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಶಿಲಾರಚನೆ ಇವನ್ನು ಅಧರಿಸಿ ಆಗಿರುವಂಥದು.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಪರ್ವತಗಳು, ನದಿಗಳು, ನೀರ್ಗಲ್ಲು ನದಿಗಳು, ಸರೋವರಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ಪರ್ವತಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಪಂಕ್ತಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಮುದುಡಿ, ಮಡಚಿರುವ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿಂದ ಆಗಿವೆ. ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಕಡೆ ಹೊರಬಾಗಿರುವ ಕಮಾನುರಚನೆ ಪ್ರಮುಖ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರದಿಂದ ಅಸ್ಸಾಮಿನವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಭಾಗವೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ವಿಸ್ತಾರ 2400 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಸಫೇದ್ ಖೋಹ್, ಸುಲೇಮಾನ್, ಕೀರ್ತಾರ್ ಮತ್ತು ಮೇಕ್ರಾನ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಭಾಗ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ತ್ರಿಜ್ಯಗಳುಳ್ಳ ಭಾಗಗಳಿಂದಾಗಿದೆ. ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಉದ್ದುದ್ದವಾಗಿ ಸಮಾಂತರವಾಗಿರುವ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಶಿವಾಲಿಕ್ ಪಾದಬೆಟ್ಟಗಳು, ಕೆಳಹಿಮಾಲಯಭಾಗ, ಮಹಾಹಿಮಾಲಯ ಭಾಗ, ಹೊರಹಿಮಾಲಯ ಭಾಗ ಅಥವಾ ಟಿಬೆಟ್ ಹಿಮಾಲಯ.

ಶಿವಾಲಿಕ್ ಪಾದಬೆಟ್ಟಗಳು ಭೂಚರಿತ್ರೆಯ ನವಜೀವಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ (ಸೀನೊಯಿಕ್) ಸಂಚಯಿಸಿದ ಶಿಲೆಗಳಿಂದಾಗಿದ್ದು ಗಂಗಾ, ಸಿಂಧೂ ಮೆಕ್ಕಲು ಬಯಲಿನೊಂದಿಗೆ ಒಂದುಗೂಡುತ್ತವೆ. ಈ ವಲಯ ಭಾರತದ ಭೂ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಭಾಗ. ಸರಾಸರಿ 3031 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಕೆಳ ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶ ನಾಗತಿಬ್ಬ, ದೋಲ್‌ಧಾರ್, ಪೀರ್‌ಪಂಜಾಲ್, ಉತ್ತರ ಕಾಶ್ಮೀರ್ ಮುಂತಾದ ಸಮಾನಾಂತರ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದಾಗಿದೆ. ಈ ವಲಯ ಜೀವ್ಯವಶೇಷರಹಿತ ಪ್ರೀಕೆಂಬ್ರಿಯನ್ ಮತ್ತು ಅರ್ಕೀಯನ್ ಶಿಲಾ ವರ್ಗಗಳಿಂದಾಗಿದೆ. ಮಹಾಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪ್ರದೇಶ. ಇದರ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 6062 ಮೀ ಸರಾಸರಿ ಅಗಲ 10 ಕಿಮೀ ಅಲ್ಲದೆ ಇದು ಎವರೆಸ್ಟ್, ಕಾಂಚನಗಂಗ, ಧವಳಗಿರಿ, ನಂಗಪ್ರಭಾತ್, ನಂದಾದೇವಿ ಮುಂತಾದ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ ಉತ್ತುಂಗಶಿಖರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ವಲಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ನೈಸ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದಾಗಿದೆ. ಹೊರ ಹಿಮಾಲಯ ವಲಯ ಕೆಳಹಿಮಾಲಯದಂತೆಯೇ ಅನೇಕ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಲಡಕ್, ಜ್ಹಾನ್ಸ್‌ಕಾರ್ ಮತ್ತು ಕೈಲಾಸ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳು. ಈ ವಲಯದ ಸರಾಸರಿ ಅಗಲ 25 ಕಿಮೀ.

ಸಿಡ್ನಿ ಬುರ್ರಾರ್ಡ್ ಎಂಬಾತ ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅಡ್ಡಡ್ಡವಾಗಿ ಅಸ್ಸಾಮ್ ನೇಪಾಲ, ಕುಮಾವನ್ ಮತ್ತು ಪಂಜಾಬ್ ಭಾಗಗಳೆಂದು ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶ್ರೇಣಿಯಾದ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಟಿಬೆಟ್ ಭೂಭಾಗಕ್ಕೂ ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಭೂಭಾಗಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಟಿತಿಸ್‌ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನಗೊಂಡ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳ ಭೂಚಲನೆಗೊಳಪಟ್ಟು ಮುದುಡಿ, ಮಡಚಿ, ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡಂಥವು. ಈ ಮಹಾನಿಸರ್ಗಕಾರ್ಯ ನಾಲ್ಕು ಹಂತದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದೆ. ಭೂಚರಿತ್ರೆಯ ಇಯೊಸೀನ್ ಕಾಲದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಆಲಿಗೊಸೀನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲಗೊಂಡು ಮಿಯೊಸೀನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತಿ ತೀವ್ರಗೊಂಡಿತು. ಮೇಲೆತ್ತುವಿಕೆಯ ಕೊನೆಯ ಹಂತ ಪ್ಲಿಯೊಸೀನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆದದ್ದು. ಮೂರನೆಯ ಹಂತದ ಬಳಿಕ ಮೊದಲಿನ ತಗ್ಗುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟವು. ಈ ಶಿಲಾರಾಶಿಗೆ ಸಿವಾಲಿಕ್ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ನದಿಗಳು: ವಾಯವ್ಯದ ಕಿರಿದಾದ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೀಸಾದ ಗಡಿಯವರೆಗೆ ಇರುವ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 20 ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಹಿಮಾಲಯ, ಕಾರಾಕೊರಮ್, ಲಡಾಕ್, ಜ್ಹಾನ್ಸ್‌ಕಾರ್ ಕೈಲಾಸ್ ಮತ್ತು ಹೊರಹಿಮಾಲಯ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಅನೇಕ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಛೇದಿಸಿಕೊಂಡು ದೊಡ್ಡ ಕಂದರಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದು, ಕ್ರಮೇಣ ಸಂಗಮಿಸಿ, ಕೊನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂ, ಗಂಗಾ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಸಮೂಹಗಳಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಬುರಾರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಹೇಡನ್ ಎಂಬ ಸಾಹಸಿಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ, ಈ ನದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಅನೇಕ ವಿಚಾರ ತಿಳಿಸಿರುವರು.

ಸಿಂಧೂ (ಸಿಂಧೂ ಎಂದರೆ ಸಮುದ್ರ ಎಂದರ್ಥ) ನದಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಬಲ ನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು. ಇದರ ಉದ್ದ 2896 ಕಿಮೀ. ತನ್ನ ಉಪನದಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಇದು 6,00,200 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತದೆ. ಹೊರ ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 5150 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬೊಖಾರ್‌ಚು ನೀರ್ಗಲ್ಲು ನದಿಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಜನಿಸುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಉಪನದಿಗಳು ಇದನ್ನು ಕೂಡುತ್ತವೆ; ಜ್ಹಾನ್ಸ್‌ಕಾರ್, ಡ್ರಾಸ್, ಶ್ಯಾಕ್ ಶಿಗಾರ್, ಗಿಲ್ಗಿಟ್, ಕಾಬೂಲ್, ಜೀಲಮ್, ರಾವಿ, ಬೀಯಾಸ್ ಮತ್ತು ಸಟ್ಲೆಜ್ ಇವು ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಜಾಬಿನ ಪಂಚನದಿಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಜೀಲಮ್ (ವಿತಸ್ತ), ರಾವಿ (ಪುರೂರ್ನಿ ಅಥವಾ ಐರಾವತಿ), ಬೀಯಾಸ್ (ವಿಪಸ ಅಥವಾ ಆರ್ಗಿಕೀಯ), ಚೀನಾಬ್ (ಚಂದ್ರಭಾಗಾ) ಮತ್ತು ಸಟ್ಲೆಜ್ (ಶತದ್ರು ಅಥವಾ ಶತದ್ರಿ) ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಇವು ಮಿಥಿನ್ ಕೋಟೆಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂ ನದಿಯನ್ನು ಸಂಗಮಿಸುತ್ತವೆ.

ಗಂಗಾನದಿ ಭಾರತದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಲ್ಲ ಮಹಾಪವಿತ್ರ ನದಿಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದು ಭಾಗೀರಥಿ ಮತ್ತು ಅಲಕನಂದ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮದಿಂದಾದುದು. ಭಾಗೀರಥಿಯ ಮೂಲ ಕೇದಾರನಾಥ್‌ಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಗಂಗೋತ್ರಿ ನೀರ್ಗಲ್ಲುನದಿಯ ಒಂದು ಗುಹಾಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಅಲಕನಂದ ನದಿಧಾಲಿ ಮತ್ತು ಕಾಮೆಟ್ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮದಿಂದಾದುದು. ಗಂಗಾನದಿಯ ಉದ್ದ ಒಟ್ಟು 2,506 ಕಿಮೀ. ಇದು 63,600 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತದೆ. ಹೂಗ್ಲಿ, ಭಾಗೀರಥಿ, ಪದ್ಮ ಮೊದಲಾದವು ಇದರ ಉಪನದಿಗಳು. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಯಮುನ (ಜಮುನ), ರಾಮಗಂಗ, ಕಾಳಿ, ಕರ್ನಾಲಿ, ಗಂಡಕಿ, ಕೋಸೀ (ಕಣ್ಣೀರಿನ ನದಿ) ಮುಂತಾದ ನದಿಗಳೂ ಮಧ್ಯ ಭಾರತದ ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಹರಿದು ಬರುವ ಚಂಬಲ್, ಬೆಟ್ಟ ಟೋನ್ಸ್, ಕೇನ್ಸ್ ಸೋನ್ ಮುಂತಾದ ಉಪನದಿಗಳೂ ಗಂಗಾನದಿಯೂ ಸೇರಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಮೆಕ್ಕಲನ್ನು ತಂದು ಹರಡಿ ತಾವು ಹರಿಯುವ ಬಯಲನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೊಂದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿವೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರನದಿ ಸಟ್ಲೆಜ್ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಲಿ ನದಿಗಳ ಮೂಲದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಚೇಮಾಯುಂಗ್‌ಡುಂಗ್ ನೀರ್ಗಲ್ಲುನದಿಯಿಂದ ಜನಿಸಿ, ಲಡಾಕ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಟ್ಸಾಂಗ್‌ಪೊ ಎಂದು ಹೆಸರು. ದಿಹಾಂಗ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಉತ್ತರ ಅಸ್ಸಾಮ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿದು, ಸೆಸ್ರಿ ದಿ ಬಾಂಗ್ ಮತ್ತು ನೋವಾದಿಹಿಂಗ್ ಉಪನದಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿದ ಮೇಲೆ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ 2880 ಕಿಮೀ. 5,77,920 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತದೆ.

ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಿಗೂ ಭಾರತದ ಇತರ ನದಿಗಳಿಗೂ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪಾಂತರ ನದಿಗಳು ಅತಿ ಪ್ರಬಲವಾದವು. ಅವು ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನದಲ್ಲೇ ತಮ್ಮ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿವೆ. ವೇದಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾ, ಸಿಂಧೂ ನದಿಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿದ್ದ ಸರಸ್ವತಿ ನದಿ ಮಹಾಭಾರತದ ಕಾಲದ ವೇಳೆಗೆ ಬತ್ತಿ ಹೋಗಿ ಅನಂತರ ಗುಪ್ತ ಗಾಮಿನಿಯೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದೆ.

ನೀರ್ಗಲ್ಲು ನದಿಗಳು (ಗ್ಲೇಷಿಯರ್ಸ್): ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದವಾಗಿರುವ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ನದಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಉದ್ದ 2 ಕಿಮೀ ನಿಂದ 80 ಕಿಮೀಗಳಷ್ಟಿದೆ. ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಆಲ್ಪೈನಲ್ಲಿರುವ ಫೆಡಂಕೊ (76.4 ಕಿಮೀ) ಮತ್ತು ಕುಮಾವನ್ ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಗಂಗೋತ್ರಿ (25.6 ಕಿಮೀ) ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಸರೋವರಗಳು: ಇಲ್ಲಿಯ ಸರೋವರಗಳು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಪದರದ ಚಲನೆಯಿಂದಾದವು. ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಟಿಯನ್‌ಷಾನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಇಸ್ಸಿಕ್‌ಕಾಲ್ (3219 ಚ.ಕಿಮೀ) ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಾಲವಾದದ್ದು. ಇದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಕೋಕೊನೂರ್ (2623 ಚ.ಕಿಮೀ), ಮಾನಸ ಸರೋವರ (322 ಚ.ಕಿಮೀ), ರಖಸ್‌ಚಾಲ್ (225 ಚ.ಕಿಮೀ), ಗುಂಚು (650 ಚ.ಕಿಮೀ), ಯಾಮ್ ಡ್ರೋಕ್ (541 ಚ.ಕಿಮೀ) ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪಾಂತರ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ಸರೋವರಗಳು.

ಭೂಕಂಪನಗಳು: ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಭೂಕಂಪನಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾವಿಯ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಚೀನದ ಎಲ್ಲೆಯವರೆಗೂ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರ, ಗಿಲ್ಗಿಟ್ ಮತ್ತು ಪಾಮಿರ್ ಭಾಗಗಳು, ಸುಲೇಮಾನ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಉತ್ತರ ಕೊನೆಯ ಭಾಗಗಳು

ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕಂಪನಕ್ಕೊಳಗಾಗುತ್ತವೆ. ಈಚೆಗೆ ಒಂದೆರಡು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ತೀವ್ರವಾದ ಭೂಕಂಪನಗಳಾಗಿವೆ. 1828ರ ಕಾಶ್ಮೀರ ಭೂಕಂಪನ. 1839ರ ಬರ್ಮ ಭೂಕಂಪನ. 1897ರ ಅಸ್ಸಾಮ್ ಭೂಕಂಪನ, 1905ರ ಕಾಂಗರು ಭೂಕಂಪನ, 1935ರ ಕ್ವೆಟ್ಟ ಭೂಕಂಪನ, 1950ರ ಅಸ್ಸಾಂ ಭೂಕಂಪನ, 1967ರ ಕೊಯ್ನ ಭೂಕಂಪನ 1975ರ ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಕಂಪನ ಹಾಗೂ ಇತ್ತೀಚಿನ ಲಾಥೂರ್, ಶಿವಕಾಶಿ ಭೂಕಂಪನಗಳು ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಭೂಕಂಪನಗಳು. (ಎಸ್.ವಿ.)

ಭಾರತದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನೀತಿ: ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ, ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸರ್ಕಾರದ ಸಮಗ್ರ ಧೋರಣೆ ಮತ್ತು ನೀತಿ. ಇದು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ತತ್ತ್ವಗಳು, ನೀತಿಗಳು, ನಿಯಮಗಳು ಮತ್ತು ನಿಯಂತ್ರಣಗಳ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಸರ್ಕಾರ ಯಾವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕು, ಖಾಸಗಿಯವರು ಯಾವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬಹುದು, ಕೈಗಾರಿಕಾಕ್ಷೇತ್ರ ಎಲ್ಲಿರಬೇಕು, ಯಾವ ನಿಯಮ ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕಾ ನೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದೇಶದ ಕೈಗಾರಿಕಾನೀತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದತೊಡಗಿದುದರಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೋತ್ಪನ್ನಗಳ ಆಮದಿನ ಪ್ರಮಾಣ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಇಳಿಮುಖಗೊಂಡಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಇಂದು ದೇಶ ಅಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ದೇಶಿಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ನೀತಿ ಈ ರೀತಿಯ ರಫ್ತಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನವನ್ನು ನೀಡಿದೆ. 1991ರ ಅನಂತರ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಉದಾರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೊಸಗಾಳಿ ಬೀಸಲು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಆಮದು ಮತ್ತು ರಫ್ತಿನ ಮೇಲಿನ ನಿರ್ಬಂಧವನ್ನು ಸಡಿಲಿಸಿದ್ದು, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ಪೈಪೋಟಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಿ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಭಾರತದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ವಿದೇಶಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಸಹಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಸಹಾಯ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿದ್ದ ರಹದಾರಿ, ನೋಂದಣಿ, ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸರಳೀಕರಣಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಖಾಸಗೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒತ್ತಾಸೆ ನೀಡಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಭಾರತದ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮ ಹೊಸ ಸರಳೀಕೃತ ಉದಾರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನೀತಿಗೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದು, ಸ್ವಾವಲಂಬಿತನವನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತಿಮ ದಶಕದ ಈ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನೀತಿ ಹೊಸಶಕೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತಿದೆ. (ಪಿ.ಜಿ.)

ಭಾರತದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: 17ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಭಾರತ ಪ್ರಪಂಚದ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದೆನಿಸಿತ್ತು. ಭಾರತದಿಂದ ಬಗೆಬಗೆಯ ಕಲಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ಕುಶಲ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಹತ್ತಿ, ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆ, ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಪೋರ್ಚುಗಲ್, ಹಾಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳಿಗೆ ರಫ್ತುಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಭಾರತ ಬಲು ಬೇಗ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪೌರಮ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತವನ್ನು ತಮ್ಮ ವಸಾಹತುವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ತಮ್ಮ ಕೈಗಾರಿಕೋತ್ಪನ್ನದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸರಬರಾಜು ಮಾಡುವ ಸಾಧನವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕೊಂಡರು.

18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಾದ ಕೈಗಾರಿಕಾಕ್ರಾಂತಿ ಭಾರತದ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳ ಅಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ರೀತಿ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಸ್ಪಿನ್ನಿಂಗ್ ಜೆನ್ನಿ ಮತ್ತು ಹಬೆಯಂತ್ರಗಳ ಉಪಜ್ಞೆಗಳು ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸರಕುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯ ವೆಚ್ಚ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರಕುಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಹೊರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಭಾರತದ ಸರಕುಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದವು. ಹೀಗಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಗಾಜು, ಕಾಗದ ಮತ್ತು ಹಡಗು ತಯಾರಿಕೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪೈಪೋಟಿಯ ಕಾರಣ ಹಿಂದುಳಿದವು. ಹಿಂದಿನಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಭಾರತೀಯ ಕಲಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಕುಶಲ ವಸ್ತುಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ನಾಶ ಹೊಂದಿದವು.

ಆದರೆ ಭಾರತದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಕ್ರಮೇಣ ಬದಲಾವಣೆ ಮತ್ತು ಚೇತರಿಕೆ ಕಂಡುಬರಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯ ತೊಡೆದಿದ್ದರಿಂದ ವಿದೇಶಿ ಬಂಡವಾಳ ಮತ್ತು ಉದ್ಯಮಿಗಳು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದರು, ಜೊತೆಗೆ ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅವಶ್ಯವೆನಿಸಿದ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ತಂದರು. ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಭಾಷೆಯ ಕಲಿಕೆ ಭಾರತೀಯ ಯುವಕರು, ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಕುಶಲತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಅನುಕೂಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ನೇರವಾಗಿ ಸ್ವದೇಶಿ ಚಳವಳಿ, ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಅಮೆರಿಕದ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಮಿಯನ್ ಯುದ್ಧಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮ ಬೆಳೆಯಲು ಕಾರಣವಾದವು.

ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ತನಕ ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ತೀರ ಮಂದಗತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿತ್ತು. ಯುದ್ಧ ಹಾಗೂ ಯುದ್ಧೋತ್ತರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸರಕುಗಳಿಗೆ ಬಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೇಡಿಕೆಯ ಕಾರಣ ಭಾರತೀಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ವೇಗವಾಗಿ ಬೆಳೆದವಲ್ಲದೆ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿದವು. 1947ರಲ್ಲಿ ದೇಶ ಇಬ್ಭಾಗವಾದ ಕಾರಣ ಭಾರತ ಕಲ್ಲುಪ್ಪು, ಜಿಪ್ಸಮ್ ಮುಂತಾದ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಪಾಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಇರಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿತು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಕೈಗಾರಿಕೋತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅನೇಕ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿತು. ಎಲ್ಲಾ ಪಂಚ ವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತುಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಭಾರತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು 1947ರಲ್ಲಿ ಪಡೆದನಂತರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಮತ್ತು ಚೇತರಿಕೆ ಕಂಡು ಬರಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ತನ್ನ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡೆಯಲು ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಭಾರತೀಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉತ್ತೇಜನ ದೊರೆಯಿತು.

ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಅನುಭೋಗಿ ಸರಕುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ನೀಡಲಾಯಿತು.

ಆದಕಾರಣ ಮೂಲ ಬಂಡವಾಳ ವಸ್ತು ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಾದ ಉಕ್ಕು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ರಸಗೊಬ್ಬರ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿತು.

ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಪಾತ್ರ ಅತ್ಯಂತ ಹಿರಿದಾದುದು. ಅವುಗಳು ದೇಶದ ಆಂತರಿಕ ಹಾಗೂ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೋಟ್ಯಾಂತರ ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯೊಡನೆ ಭಾರತದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಹತ್ತರವಾದ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿದೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಉದ್ಯಮಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕಂಪ್ಯೂಟರ್, ಸಾಫ್ಟ್‌ವೇರ್, ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ, ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಭಾರತದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದು ಅತಿಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಕೈಗಾರಿಕೋತ್ಪನ್ನಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತ ದೇಶದ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ಗಳಿಕೆಯ ಮುಖ್ಯ ವಸ್ತುಗಳು. ಭಾರತ ತನ್ನ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯದ ಶೇ. 77.8ರಷ್ಟನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕೋತ್ಪನ್ನಗಳ ರಫ್ತಿನಿಂದಲೇ ಪಡೆಯುವುದು. ಭಾರತ ಇಂದು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕೋತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ವಿಧಗಳು: ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳು ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕೋತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಿರುವುದರಿಂದ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ವಿಫುಲವಾದ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಕೃಷಿ ಆಧಾರಿತ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳು, ಖನಿಜಗಳು, ಅರಣ್ಯವಸ್ತುಗಳು, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ತಂತ್ರ ಜ್ಞಾನ, ಅಪಾರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಭಾರತ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯ ಆಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಖನಿಜ ಆಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಅರಣ್ಯ ಆಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹಾಗೂ ಪೆಟ್ರೋ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದು ಹಲವು ಬಗೆಯಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು.

1. ವ್ಯವಸಾಯ ಆಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ವ್ಯವಸಾಯದಿಂದ ಒದಗುವ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆಧರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುವರು. ಭಾರತ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಧಾನ ಆರ್ಥಿಕತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದು. ಇದರಿಂದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೃಷಿ ಆಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿವೆ. ಉದಾ: ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಸೆಣಬಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

2. ಖನಿಜ ಆಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಭಾರತ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಲೋಹಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಖನಿಜ ಆಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಮತ್ತು ಸಿಮೆಂಟ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

3. ಅರಣ್ಯ ವಸ್ತು ಆಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಅರಣ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನಾಗಿ ಬಳಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಗದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಮುಖವಾದದು.

4. ಪೆಟ್ರೋ–ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣದಿಂದ ದೊರೆಯುವ ನ್ಯಾಫ್ತ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಪೆಟ್ರೋ–

ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆನ್ನುವರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು.

5. ಜ್ಞಾನಾಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಭಾರತ ತಾಂತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಬುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಾಧರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಾದ ಸಾಫ್ಟ್‌ವೇರ್ ಮತ್ತು ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ತಯಾರಿಕಾ ಉದ್ದಿಮೆಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿವೆ.

ಇತರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಮೇಲ್ಕಂಡವುಗಳಲ್ಲದೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಉದಾ: ಚರ್ಮೋದ್ಯೋಗ, ಲೋಕೊಮೋಟಿವ್, ವ್ಯವಸಾಯೋಪಕರಣ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ ಇತ್ಯಾದಿ.

ವ್ಯವಸಾಯ ಆಧಾರಿತ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿವೆ:

ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಭಾರತ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಮಧ್ಯಯುಗದ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಭಾರತ ಹತ್ತಿಜವಳಿ ರಫ್ತು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 35 ದಶಲಕ್ಷ ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಒದಗಿಸಿರುವುದು. ದೇಶದ ಜಾಯಿಂಟ್ ಸ್ಟಾಕ್ ಕಂಪನಿಗಳಲ್ಲಿನ ಶೇ 2 ರಷ್ಟು ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ ರಫ್ತಿನಿಂದ ದೇಶ ಒಟ್ಟು ರಫ್ತಿನಿಂದ ಶೇ. 15ರಷ್ಟು ವಿದೇಶೀ ವಿನಿಮಯವನ್ನು ಗಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಭಾರತದ ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮೂರು ಮುಖ್ಯವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ: 1. ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಿಭಾಗ 2. ಯಂತ್ರಚಾಲಿತ ಮಗ್ಗಗಳು 3. ಕೈಮಗ್ಗಗಳು.

ಅಭಿವೃದ್ಧಿ: ಭಾರತದ ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಸುಧೀರ್ಘ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮೊದಲು 1854ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬೈ ಹಾಗೂ ಬರೂಚ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು 1817ರಲ್ಲಿ ಕೋಲ್ಕತದ ಬಳಿ ಹಾಗೂ 1830ರಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತಗೊಂಡರೂ ಆ ಗಿರಣಿಗಳು ವಿಫಲವಾದವು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಈ ಉದ್ಯಮದ ಮಂದಗತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ತ್ವರಿತವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. 1951ರಲ್ಲಿ 378 ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿದ್ದು 2005ಕ್ಕೆ 1789ಕ್ಕೆ ಏರಿತು. ಇಂದು ದೇಶದ 175 ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ಅಂಶಗಳು: ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಕೇಂದ್ರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಕಚ್ಚಾ ಹತ್ತಿ ತೂಕವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳದ ಶುದ್ಧ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತು. ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದರ ಸಮೀಪ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರೂ ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ.

ಕಚ್ಚಾ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಮುಖ್ಯ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತು. ಈ ಉಧ್ಯಮದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತು ಸರಬರಾಜಾಗಬೇಕು.

ಹತ್ತಿಯನ್ನು ನೂಲುವುದಕ್ಕೆ ತಂಪಾದ ಆರ್ದ್ರತೆಯುಳ್ಳ ಹವಾಮಾನ ಅಗತ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಗಳು. ಆರ್ದ್ರ ಹವಾಮಾನದ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಿಕೃತವಾಗಿವೆ.

ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರಗಳು ಚಲಿಸಲು ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸುಲಭ ದರದ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಅವಶ್ಯಕ.

ಸಂಚಾರ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು, ಕಾರ್ಮಿಕರು, ಬಂಡವಾಳ, ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳ ಪೂರೈಕೆ ಮುಂತಾದವು ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಸ್ಥಾನೀಕರಣದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಇತರ ಅಂಶಗಳು.

ಉತ್ಪಾದನಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು: ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಉತ್ಪಾದನೆ ಐದು ಬಗೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಬೀಜದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವುದು (ಜಿನ್ನಿಂಗ್), ಹತ್ತಿಯ ಎಳೆಯನ್ನು ಸಮಾನಾಂತರಗೊಳಿಸುವುದು (ಕಾರ್ಡಿಂಗ್), ದಾರವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು (ಸ್ಪಿನ್ನಿಂಗ್), ನೇಯುವುದು (ವೀವಿಂಗ್) ಹಾಗೂ ಬಣ್ಣ ಹಾಕುವುದು (ಡೈಯಿಂಗ್). ಈ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು, ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಈ ಐದು ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ವಹಿಸಲಾಗುವುದು ಇದನ್ನು ಸಂಯುಕ್ತ ಹತ್ತಿಗಿರಣಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಹಂಚಿಕೆ: ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ: ಇದು ಬಟ್ಟೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿನ ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನ ಹೊಂದಿದೆ. ಮುಂಬಯಿನ ಆರ್ದ್ರ ವಾಯುಗುಣ, ಉತ್ತಮ ಸಾರಿಗೆ, ಕಚ್ಚಾವಸ್ತು ಪೂರೈಕೆ, ವಿಶಾಲ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ಬಂದರು ಸೌಲಭ್ಯ, ಕುಶಲ ಕಾರ್ಮಿಕರು ದೊರೆಯುವಿಕೆ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ಸೌಲಭ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಇದನ್ನು ಭಾರತದ ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಗುಜರಾತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಅಹಮದಾಬಾದ್ ಮತ್ತು ಸೂರತ್ – ಇವು ಗುಜರಾತಿನ ಮುಖ್ಯ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು.

ತಮಿಳುನಾಡು: ಇದು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿ ಕೇಂದ್ರಗಳೆಂದರೆ; ಕೊಯಮತ್ತೂರು, ಮದುರೈ, ಸೇಲಂ, ತಿರುಪ್ಪೂರ್, ತಿರುನಲ್ವೇಲಿ, ಚೆನ್ನೈ, ಪೊಲ್ಲಾಚಿ ಮತ್ತು ವಿರುಧ್‌ನಗರ.

ಕರ್ನಾಟಕ: ದಾವಣಗೆರೆ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಗದಗ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ಗೋಕಾಕ್, ಮೈಸೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಚಾಮರಾಜನಗರ, ರಾಯಚೂರು, ಮತ್ತು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ.

ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ: ಕಾನ್ಪುರ, ಆಗ್ರ, ಬರೇಲಿ, ಅಲಿಘಡ್, ಮೊರಾದಬಾದ್, ಮೋದಿನಗರ, ಘಾಜಿಯಾಬಾದ್, ಸೂರತ್, ರಾಂಪುರ ಮತ್ತು ಇಟಾವಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಹತ್ತಿಗಿರಣಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು.

ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ: ಇಂದೂರ್, ಗ್ವಾಲಿಯರ್, ಉಜ್ಜೈನಿ, ಭೂಪಾಲ್ ಮತ್ತು ಜಬ್ಬಲ್‌ಪುರ. ಭಾರತದ ಇತರ ಹತ್ತಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ರಾಜ್ಯಗಳೆಂದರೆ ಹರಿಯಾಣ, ಪಂಜಾಬ್, ಚತ್ತಿಸ್‌ಘಡ್, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ದೆಹಲಿ.

ಭಾರತ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಅನಂತರದ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ರಫ್ತಿನಲ್ಲೂ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. 2005ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ 18512 ದ.ಲಕ್ಷ ಚ.ಮೀ ಬಟ್ಟೆ ಉತ್ಪಾದಿಸಿತು. 2004ರಲ್ಲಿ 44234 ಕೋಟಿ ರೂ. ಬೆಲೆ ಬಾಳುವ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ರಫ್ತುಮಾಡಿತ್ತು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಭಾರತದ ಹತ್ತಿ ಜವಳಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಕೊರಿಯ, ಥೈಲೆಂಡ್, ಜಪಾನ್, ರಷ್ಯ, ಕೆನಡ, ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೂ ಹತ್ತಿಗಿರಣಿ ವಸ್ತುಗಳು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ.

ಸಮಸ್ಯೆಗಳು: ಹಳೆ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ಕೃತಕನಾರಿನ ಪೈಪೋಟಿ, ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆ ಕಚ್ಚಾ ಹತ್ತಿಯ ಕೊರತೆ, ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಕೊರತೆ, ಕಾರ್ಮಿಕ ಮುಷ್ಕರಗಳು.

ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಎನ್.ಟಿ.ಸಿ. (ನ್ಯಾಷನಲ್ ಟೆಕ್ಸ್‌ಟೈಲ್ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್ ನನ್ನು 1968ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಇದು ರೋಗಗ್ರಸ್ಥ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವಾಮ್ಯಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸುಧಾರಿಸಲು ಅಗತ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದೆ.

ಸೆಣಬಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಅನಂತರ ಭಾರತದ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮ. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸೆಣಬಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲಸ್ಥಾನ. ವಿದೇಶೀ ವಿನಿಮಯ ಗಳಿಕೆಯ ಮೂಲ. ಸೆಣಬು ಪರಿಸರ ಸ್ನೇಹಿ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ಪ್ಯಾಕಿಂಗ್ ವಸ್ತು. ವ್ಯವಸಾಯದಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಸೆಣಬು ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದೊಂದು ಕೃಷಿ ಆಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆ.

ಸೆಣಬಿನ ಗಿಡವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಳೆಸಲಾಗುವುದು. ಅನಂತರ ಅದರ ಸಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ತಿರುಳಿನ ನಾರನ್ನು ತೆಗೆದು ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಿ ಒಣಗಿಸಲಾಗುವುದು. ಈ ನಾರಿನಿಂದ ಗೋಣಿ ಚೀಲ, ದಾರ (ಸುತ್ತಲಿ), ಕ್ಯಾನ್ವಾಸ್ ಬಟ್ಟೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುವುದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಸೆಣಬಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು 1854ರಲ್ಲಿ ಹೂಗ್ಲಿ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಕೋಲ್ಕತದ ಸಮೀಪ ರಿಶ್ರಾ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಪ್ರಪಂಚದ ಏಕೈಕ ಸೆಣಬಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಮತ್ತು ರಫ್ತಿನ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದ್ದು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು: 1947ರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದೊಡನೆ ದೇಶದ ವಿಭಜನೆಯಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಇಂದಿನ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ ಆಗಿನ ಪೂರ್ವ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಸೆಣಬುಬೆಳೆಯುವ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದೇಶ ಹೋಯಿತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸೆಣಬಿನ ಗಿರಣಿಗಳು ಉಳಿದವು. ಇದರಿಂದ ಭಾರತವು ಕಚ್ಚಾ ಸೆಣಬಿನ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸ ಬೇಕಾಯಿತು. ಅನಂತರ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲೇ ಸೆಣಬಿನ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಯಿತು.

ಸ್ಥಾನೀಕರಣದ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ, ಕಚ್ಚಾವಸ್ತು ಸೆಣಬಿನ ಪೂರೈಕೆ (ಸೆಣಬು), ಯಥೇಚ್ಚವಾಗಿ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ, ಬಂದರಿನ ಅನುಕೂಲತೆ, ಜಲಸಾರಿಗೆಯ ಸೌಲಭ್ಯ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲದ ಪೂರೈಕೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಹಂಚಿಕೆ: ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ ಭಾರತದ ಅಧಿಕ ಸೆಣಬು ಉತ್ಪನ್ನ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಜ್ಯ. ಇದು 61 ಸೆಣಬು ಗಿರಣಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಇವು ಹೂಗ್ಲಿ ನದಿ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಉದಾ: ಟಿಟಾಗರ್, ಜಗತ್‌ದಲ್, ಹೌರ, ಬಡ್ಜ್–ಬಡ್ಜ್, ಗೋಪಾಲಪುರ, ಬಾರಾನಗರ, ಪ್ರಬಾರ್ಕಲ್, ಕೆಲ್ವಿನ್, ಕಾಕಿನಾಡ, ಶ್ಯಾಂನಗರ, ಬಿರ್ಲಾಪುರ, ಭದ್ರೇಶ್ವರ, ಬೆಲೂರ್, ಮಾನಿರ್ಪುರ, ಬಿಹಾರಿನ ಗಯಾ, ಸಮಷ್ಟಿಪುರ, ಕಾನ್ಪುರ ಮತ್ತು ಶಿಯಾಜ ವನಮ್, ಒರಿಸ್ಸದ ಕಟಕ್, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಚಿತ್ತವಾಸಲ್, ಬಿಟ್ಟಾಲ್ವ್, ಗುಂಟೂರ್ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ರಾಯಗಢದಲ್ಲೂ ಸೆಣಬಿನ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ.

ಉತ್ಪಾದನೆ: ಭಾರತದ ಸೆಣಬಿನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಉತ್ಪಾದನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 17 ಲಕ್ಷಟನ್‌ಗಳು 2004–05 ರಲ್ಲಿ 16.1 ಲಕ್ಷ ಟನ್ ಸೆಣಬಿನ ಗಿರಣಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಭಾರತ ಉತ್ಪಾದಿಸಿತು. ಭಾರತ ಸೆಣಬಿನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್, ಕ್ಯೂಬ, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನ, ಕೆನಡ, ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ಮತ್ತು ರಷ್ಯ ದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತದೆ. 2004ರಲ್ಲಿ 1113 ಕೋಟಿ ರೂ ಮೌಲ್ಯದ ಸೆಣಬಿನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡಿತು.

ಭಾರತ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದಿಂದ ಕಚ್ಚಾ ಸೆಣಬನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕಚ್ಚಾ ಸೆಣಬಿನ ಕೊರತೆ, ಕೃತಕ ನಾರಿನ ಪೈಪೋಟಿ, ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪೈಪೋಟಿ (ಥೈಲೆಂಡ್, ಚೀನ), ಕಾರ್ಮಿಕರ ಮುಷ್ಕರ, ಹಳೆಯ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು – ಇವು ಸೆಣಬು ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು.

ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಭಾರತದ ಎರಡನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಕೃಷಿ ಆಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 35 ಮಿಲಿಯನ್ ಜನರು ಕಬ್ಬು ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವರು. ಇವರು ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಕಬ್ಬಿನ ಬಹುಪಾಲನ್ನು ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ರೈತರ ಆರ್ಥಿಕತೆಗೆ ನೆರವಾಗುವುದು. ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಸಿಹಿ ಖಾದ್ಯಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು, ಹಣ್ಣಿನ ರಸ, ಮದ್ಯ ಮತ್ತು ಔಷಧಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಬಳಸಲಾಗುವುದು.

ಬೆಳವಣಿಗೆ: ಸಕ್ಕರೆ ತಯಾರಿಸುವ ಕಲೆ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಆಧುನಿಕ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಪ್ರಸಕ್ತ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡಿತು. 1930–31ರ ಅನಂತರ ದೊರೆತ ತೆರಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಗತಿ ಚುರುಕುಗೊಂಡಿತು. ಸು. 2.5 ಲಕ್ಷ ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ದೊರೆತಿದೆ.

ಸ್ಥಾನೀಕರಣದ ಅಂಶಗಳು: ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತು ಕಬ್ಬು ಹೆಚ್ಚು ತೂಕವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಇದು ಕಚ್ಚಾ ಪದಾರ್ಥ ಆಧರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗುವುದು. ಶಕ್ತಿ ಸಾಧನಗಳ ಪೂರೈಕೆ, ನೀರಿನ ಸರಬರಾಜು ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರದ ನೆರವು ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನೀಕರಣದ ಅಂಶಗಳು.

ಹಂಚಿಕೆ: ಹಿಂದೆ ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತಗೊಂಡಿತ್ತು ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣದ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೂ ಇದು ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಕರ್ನಾಟಕ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ಪಂಜಾಬ್, ಹರಿಯಾಣ ಮತ್ತು ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವುದು.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ: ಸಕ್ಕರೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು 156 ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಶೇ 30ರಷ್ಟು ಸಕ್ಕರೆ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತವೆ, ನಾಸಿಕ್, ಪುಣೆ, ಸತಾರ, ಶೋಲಾಪುರ, ಸಾಂಗ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕೊಲ್ಲಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಸಕ್ಕರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿವೆ.

ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ: ಉತ್ಪಾದನೆ ಶೇ 28, ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಥಾನ. ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಕಾನ್ಪುರ, ಗೋರಖಪುರ, ಮೀರತ್, ಲಖನೌ, ಅಲಹಾಬಾದ್, ದಿಯೋರಿಯ, ಖೇರಿ, ಬಸ್ತ್‌ರ್ ಸಹಾರಾನ್ಪುರ, ಮುಜಾಫರ್‌ನಗರ ಮತ್ತು ಗೊಂಡ.

ಕರ್ನಾಟಕ : ಸಕ್ಕರೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ 3ನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಸಕ್ಕರೆ ಉತ್ಪಾದಕ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮಂಡ್ಯ, ಪಾಂಡವಪುರ, ಕಾಳಮುದ್ದನದೊಡ್ಡಿ (ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆ), ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ, ಸಮೀರವಾಡಿ, ನಂಜನಗೂಡು, ಚುಂಚನಕಟ್ಟೆ (ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆ), ಗೌರಿಬಿದನೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಕಂಪ್ಲಿ, ಹೊಸಕೋಟೆ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಹಾಸನ, ಹಿರಿಯೂರು ಮತ್ತು ಸಂಕೇಶ್ವರ.

ತಮಿಳುನಾಡು: ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಆರ್ಕಾಟ್, ಕೊಯಮತ್ತೂರು, ತಿರುಚರಾಪಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ರಾಮನಾಥಪುರಂ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ.

ಬಿಹಾರ : ಚಂಪಕಂ, ಸಾರಾವ್, ಮುಜಫರ್‌ಪುರ್ ಮತ್ತು ದರ್ಭಾಂಗ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ: ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಗೋಧಾವರಿ, ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣ, ಕೃಷ್ಣ, ನಿಜಾಮಾಬಾದ್ ಮತ್ತು ಚಿತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿವೆ.

ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಪಂಜಾಬಿನ ಗುರುದಾಸ್ಪುರ, ಪಾಟಿಯಾಲ ಮತ್ತು ಅಮೃತಸರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ಹರಿಯಾಣದ ಕರ್ನಾಲ್, ಅಂಬಾಲ, ರೋಹ್ಟಕ್, ಹಿಸ್ಸಾರ್, ಮತ್ತು ಗುರುಗಾಂ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಮೊರೇನ, ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಮತ್ತು ಶಿವಪುರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ರಾಜಸ್ತಾನದ ಉದಯಪುರ, ಗಂಗಾನಗರ, ಚಿತ್ತೂರಗಢ್ ಮತ್ತು ಬಿಂಡಿ, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ನಾಡಿಯಾ, ಮುರ್ಷಿದಬಾದ್, ಮತ್ತು ಬರ್ದವಾನ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಉತ್ಪಾದನೆ: ಭಾರತ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಕ್ಕರೆ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಇದು 2007ರಲ್ಲಿ 283 ಲಕ್ಷಟನ್ ಸಕ್ಕರೆ ಉತ್ಪಾದಿಸಿತು. ಇಂದು ಭಾರತ ಸಕ್ಕರೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾವಲಂಬನೆ ಹೊಂದಿದ್ದು, ತನ್ನ ಉತ್ಪನ್ನದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ದೇಶದ ಬೇಡಿಕೆ ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡುವುದು.

ಸಮಸ್ಯೆಗಳು: ಉತ್ತಮ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುವಿನ (ಕಬ್ಬು) ಕೊರತೆ; ಅಧಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆ ವೆಚ್ಚ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಬ್ಬನ್ನು ಬೆಲ್ಲ ಮತ್ತು ಖಂಡಸಾರಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬಳಕೆ, ಅಸಮರ್ಪಕವಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಸ್ಥಾನೀಕರಣ, ಹಳೆಯ ಯಂತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಉತ್ಪಾದನೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಸಕ್ಕರೆ ಇಳುವರಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು.

ಖನಿಜ ಆಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಉಕ್ಕಿನ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ರೈಲ್ವೆ ಇಂಜಿನ್, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಸಲಕರಣೆಗಳಿಗೆ ಪೂರಕ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೆಂದು ಅಥವಾ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಮಾತೃ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು, ಮನೆ ನಿರ್ಮಾಣ, ಸೇತುವೆ, ಅಣೆಕಟ್ಟು, ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೂ ಉಕ್ಕು ಅವಶ್ಯಕ.

ಬೆಳವಣಿಗೆ: ಭಾರತದ ಲೋಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೆ ಭಾರತ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ತಯಾರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿತ್ತು, ಆದರೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. 1870ರಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಕುಲ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಾಲ್ ಐರನ್ ವರ್ಕ್ಸ್ ಕಂಪನಿಯವರು ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಬೀಡು ಕಬ್ಬಿಣ ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದರು, ತರುವಾಯ ತೊಂದರೆಗೊಳಗಾಗಿ ಇದು ಸ್ಥಗಿತಗೊಂಡಿತು. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಉದ್ಯಮ ಯಶಸ್ವಿಯಾಯಿತು. ಆಧುನಿಕ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಜಾರ್ಖಂಡ್ (ಅಂದಿನ ಬಿಹಾರ) ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಕ್ಚಿ (ಇಂದಿನ ಜೆಮ್‌ಷೆಡ್‌ಪುರ) ಎಂಬಲ್ಲಿ 1907ರಲ್ಲಿ ಟಾಟಾ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡಿತು. 1918ರಲ್ಲಿ ಬರ್ನ್‌ಪುರ ಮತ್ತು 1923ರಲ್ಲಿ ಭದ್ರಾವತಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಎರಡು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದವು. ದ್ವಿತೀಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಉದ್ಯಮ ಚುರುಕುಗೊಂಡು ರೂರ್ಕೆಲ, ಬಿಲಾಯ್ ಮತ್ತು ದುರ್ಗಾಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದವು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಅನಂತರ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಚುರುಕುಗೊಂಡಿತು.

ಸ್ಥಾನೀಕರಣ : ಇದು ಕಚ್ಚಾವಸ್ತು ಆಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಇದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳೆಂದರೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಡಾಲೋಮೈಟ್ ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲ: ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ದೊರೆಯುವಿಕೆ ಬಂಡವಾಳ ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ ಮತ್ತು ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ.

ಉತ್ಪಾದನ ವಿಧಾನಗಳು: ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಮಶಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗುವುದು. ಮೊದಲಿಗೆ ಬೀಡು ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವರು. ಅನಂತರ ಇದಕ್ಕೆ ಸುಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸನ್ನು ನಿಗದಿತ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಉತ್ತಮ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಉಕ್ಕನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುವುದು. ಉಕ್ಕಿನಿಂದ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುವುದು.

ಹಂಚಿಕೆ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 9 ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ.

ಟಾಟಾ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಜೆಂಷೆಡ್‌ಪುರ: ಇದು ಭಾರತದ ಮೊದಲ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಖಾಸಗಿ ಒಡೆತನದ್ದು. ಭಾರತದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ಒರಿಸ್ಸಾದ ಮೈಯೂರಭಂಜ್ ನಿಂದಲೂ ಝರಿಯಾದಿಂದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಒರಿಸ್ಸದ ಸುಂದರ್‌ಗರ್‌ನಿಂದ ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲನ್ನು ಹಾಗೂ ಕೋಲ್ಕತದ ಬಂದರಿನ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಸುವರ್ಣರೇಖಾ ನದಿಯಿಂದ ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಉಕ್ಕಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ 4.1 ದ.ಲ. ಟನ್ನು (2004–05).

ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಭದ್ರಾವತಿ: 1923ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಿಂದ ಸ್ಥಾಪನೆ. ಅಗತ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಮರದ ಇದ್ದಿಲು, ಬಾಬಾಬುಡನ್‌ಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಮತ್ತು ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲನ್ನು ಜೋಗ್ ಜಲಪಾತದಿಂದ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಈಗ ಇದ್ದಲಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದನ್ನು 1989ರಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕು ಪ್ರಾಧಿಕಾರದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ವಹಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಟನ್ ಉಕ್ಕು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ.

ಭಾರತೀಯ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಬರ್ನ್‌ಪುರ; 1919ರಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಬರ್ನ್‌ಪುರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆ. ಇದು ಕುಲ್ಟಿ, ಹಿರಾಪುರ ಮತ್ತು ಬರ್ನ್‌ಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಕುಲ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಡು ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಉಳಿದೆರಡು ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ಸಿಂಗ್‌ಭೂಮ್ ಮತ್ತು ಕಿಯೋಂಜ್ಹಾರ್‌ನಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ಝರಿಯಾ ಮತ್ತು ರಾಣಿಗಂಜ್‌ನಿಂದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು, ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಢದಿಂದ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಹಾಗೂ ದಾಮೋದರ್ ನದಿಯಿಂದ ನೀರನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಉಕ್ಕಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ 2.9 ಲಕ್ಷ ಟನ್ (2004–05).

ಹಿಂದೂಸ್ತಾನ್ ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ ರೂರ್ಕೆಲ : 1955ರಲ್ಲಿ ರೂರ್ಕೆಲದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಸಹಹೋಗದೊಂದಿಗೆ ಸ್ಥಾಪನೆ. ಇದು ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಝರಿಯಾ ಮತ್ತು ಬೊಕಾರೋಗಳಿಂದಲೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ಬೊನಾಯ್‌ನಿಂದಲೂ ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲನ್ನು ಬರ್ಮಿತಪುರದಿಂದಲೂ ಜಲ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ಹಿರಾಕುಡ್ ಯೋಜನೆಯಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್‌ನ್ನು ಬಾರಿಜ್ಮಾಡದಿಂದಲೂ ಪಡೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಗತ್ಯವಾದ ನೀರನ್ನು ಮಂದಿರ ಯೋಜನೆ ಪೂರೈಸುವುದು. ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಉಕ್ಕಿನ ಹಾಳೆಯ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಇದರ ಉಕ್ಕಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ 1.5 ದ.ಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳು (2004–05).

ಬೊಕಾರೋ : ಇದು ಜಾರ್ಖಂಡದ ಬೊಕಾರೋದಲ್ಲಿ 1972ರಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ ಸಹಯೋಗದಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಇದು ಬೊಕಾರೋ ಮತ್ತು ಝರಿಯಾದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು, ಕಿಯೊಂಜ್ಹಾರ್‌ನಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು, ಪಾಲಮಾವುದಿಂದ ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲನ್ನು ಬಿಲಾಸ್‌ಪುರದಿಂದ ಡಾಲೋಮೈಟನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು 3.5 ದಶಲಕ್ಷಟನ್ನು ಉಕ್ಕನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ (2004–05).

ಭಿಲಾಯ್ : ಇದು ಚತ್ತೀಸ್‌ಗಢದ ಭಿಲಾಯ್‌ನಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ ಸಹಯೋಗದಿಂದ 1957ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಕೋರ್ಬಿ ಮತ್ತು ಕರ್ಗಾಲಿಯಿಂದಲೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ದಾಲಿ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಹಾರ್‌ಗಳಿಂದಲೂ ಬಾಲ್ಘಾಟ್ ಮತ್ತು ಭಂಡಾರದಿಂದ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್‌ನ್ನು, ಅಕಲ್‌ತಾರ ಗಣಿಗಳಿಂದ ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. ಮುಂಬಯಿ ಕೋಲ್ಕತ ರೈಲು ಸಂಚಾರ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಉಕ್ಕಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಥಾನ. ಉತ್ಪಾದನೆ 3.9 ದ.ಲ ಟನ್ನು ಉಕ್ಕು (2004–05).

ದುರ್ಗಾಪುರ : ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ದುರ್ಗಾಪುರದಲ್ಲಿ 1956ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಸಹಯೋಗದೊಂದಿಗೆ ಸ್ಥಾಪನೆ. ಇದು ಝರಿಯಾದಿಂದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ನೌಮುಂಡಿಯಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ದಾಮೋದರ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಜಲವಿದ್ಯುತ್, ಬರ್ಮಿತ್ರಪುರದಿಂದ ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಬೋನಾಯ್ ಗಣಿಯಿಂದ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಪಡೆಯುವುದು. ಉಕ್ಕಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ 16 ಲಕ್ಷ ಟನ್ನು(2004–05).

ಸೇಲಂ : ಇದು ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಸೇಲಂ ಬಳಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿದ್ದು 1981ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಾರಂಭ ಮಾಡಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನಿಂದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪರಿಣತಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಇದು ಸ್ಟೇನ್‌ಲೆಸ್ ಸ್ಟೀಲ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಹೆಸರಾದುದು. ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 1.5 ಲಕ್ಷ ಟನ್ನ್ ಉಕ್ಕು ಉತ್ಪಾದನೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಮಿಶ್ರ ಉಕ್ಕನ್ನು ದುರ್ಗಾಪುರ ಮತ್ತು ರೂರ್ಕೆಲದಿಂದ ಪಡೆಯುವುದು.

ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣ : ಭಾರತದ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಏಕೈಕ ಅತಿದೊಡ್ಡ ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ 1990ರಲ್ಲಿ 3 ದಶ ಲಕ್ಷಟನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದೊಡನೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇದು ರೈಲು ಸಾರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಬಂದರಿನ ಸೌಲಭ್ಯ ಹೊಂದಿದೆ. ಇದು ಆಧುನಿಕ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ಚತ್ತಿಸ್‌ಗಡದಿಂದ ಪಡೆಯುವುದು. ಇತರ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಪಡೆಯುವುದು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಉಕ್ಕಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ 31.8 ಲಕ್ಷ ಟನ್ (2004–05).

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅನೇಕ ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊಸಪೇಟೆಯ ಬಳಿ ಜಿಂದಾಲ್ ಕಂಪನಿ ವಿಜಯನಗರ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು, ಇದು 1.25 ಲಕ್ಷಟನ್ನ್ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿದೆ. ಇಂಡಿಯನ್ ಸೀಮ್ ಲೆಸ್ ಕಂಪನಿ 1.25 ದ.ಲಕ್ಷ ಟನ್ನಿನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಎಸ್ಸಾರ್ ಕಂಪನಿ ಗುಜರಾತಿನ ಹಾಜಿರಾದ ಬಳಿ, ಟಾಟಾ ಕಂಪನಿ ಒರಿಸ್ಸ ತೀರದ ಗೋಪಾಲಪುರದ ಬಳಿ ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಉತ್ಪಾದನೆ: ಭಾರತ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಂಟನೆಯ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಉಕ್ಕು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರ. 2004ರಲ್ಲಿ 38 ದ.ಲಕ್ಷ ಟನ್ನು ಉಕ್ಕು ಉತ್ಪಾದಿಸಿತು. ಇದು 2003–04ರಲ್ಲಿ 5.36 ಲಕ್ಷ ಟನ್ ಉಕ್ಕನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡಿತು. ಆದಾಗ್ಯೂ ಇದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಗೆಯ ಉಕ್ಕನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ.

ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಭಾರತದ ಲೋಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಎರಡನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ: ಮಾನವನಿಂದ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಲೋಹ. ಇದು ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ವಿಮಾನ, ಹಡಗು ಹಾಗೂ ಕೃತಕ ಉಪಗ್ರಹಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಸಣ್ಣ ಚಮಚದ ಉತ್ಪಾದನೆಗೂ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಬಳಸುವರು. ಇದು ಹಗುರ, ಬೆಲೆ ಕಡಿಮೆ, ಉತ್ತಮ ವಿದ್ಯುತ್‌ವಾಹಕ, ತುಕ್ಕು ನಿರೋಧಕ, ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದನ್ನು ವಾಹನಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಕಟ್ಟಡ, ಸೇತುವೆ, ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಬಣ್ಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ವಿದ್ಯುತ್ ವಾಹಕ ತಂತಿ ಹಾಗೂ ಪ್ಯಾಕಿಂಗ್‌ನಲ್ಲೂ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಭಿವೃದ್ಧಿ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು 1944ರಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಅಸನ್‌ಸೋಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನು ಕೇರಳದ ಅಲ್ವೇಯಿನಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಮೂರನೆ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು.

ಸ್ಥಾನೀಕರಣದ ಅಂಶಗಳು: ಯಥೇಚ್ಚ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ, ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಪೂರೈಕೆ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಕೋಕ್, ಕಾಸ್ಟಿಕ್ ಸೋಡ, ಅಧಿಕ ಬಂಡವಾಳ, ಕಾರ್ಮಿಕರು ಹಾಗೂ ಉತ್ತಮ ತಾಂತ್ರಿಕ ಜ್ಞಾನ ಅವಶ್ಯಕ.

ಹಂಚಿಕೆ: ಭಾರತದ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಅದಿರು ಮತ್ತು ಜಲಶಕ್ತಿ ಸರಬರಾಜನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಜಾಯಕನಗರ: ಇದು ಪ್ರಥಮ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಲೋಹ ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಕಾರ್ಖಾನೆ. ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್‌ಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಅಸನ್‌ಸಾಲ್ ಬಳಿ ಇದೆ. ಇದು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ತಗಡು ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಆಲಂಪುರ: ಇದು ಕೇರಳದ ಅಲ್ವೇಯಿ ಬಳಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಯದು, ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತದೆ. ಬೆಳಗಾಂವಿ (ಕರ್ನಾಟಕ); ಖಾಸಗಿ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದು ಬಾಕ್ಸೈಟ್‌ನ್ನು ಕೊಲ್ಹಾಪುರದಿಂದಲೂ ಜಲಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಶರಾವತಿ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹಿರಾಕುಡ್: ಇದು ಭಾರತೀಯ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಕಂಪನಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಹಿರಾಕುಡ್ ಬಳಿ (ಒರಿಸ್ಸ) ಇದೆ. ಹಿರಾಕುಡ್ ಯೋಜನೆಯ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಬಳಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮೆಟ್ಟೂರು: ಇದು ಮದರಾಸು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಕಂಪನಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಸೇಲಂ ಜಿಲ್ಲೆಯ (ತಮಿಳುನಾಡು) ಮೆಟ್ಟೂರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಬಾಕ್ಸೈಟ್‌ನ್ನು ಶೆವರಾಯ್ ಬೆಟ್ಟದಿಂದಲೂ ಜಲಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೆಟ್ಟೂರು ವಿದ್ಯುದಾಗಾರದಿಂದ ಪಡೆದು ಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ರತ್ನಗಿರಿ: ಇದನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರತ್ನಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಲಯದ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಕಾರ್ಖಾನೆ. ಇದು ಬಾಕ್ಸೈಟ್‌ನ್ನು ನೆರೆಯ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಾದ ಕೊಲಬ, ಕೊಲ್ಹಾಪುರ ಮತ್ತು ಸತಾರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಂದ ಪಡೆದು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಜಲಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಯ್ನಾ ವಿದ್ಯುದಾಗಾರದಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ರೇನು ಕೋಟ: ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಮಿರ್ಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದ ರೇನುಕೋಟವೆಂಬಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನ್ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಕಂಪನಿ ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಚತ್ತಿಸ್‌ಗಡದ ಬಿಲಾಸಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಸಮೀಪದ ಥರ್ಮಲ್ ವಿದ್ಯುದಾಗಾರದಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

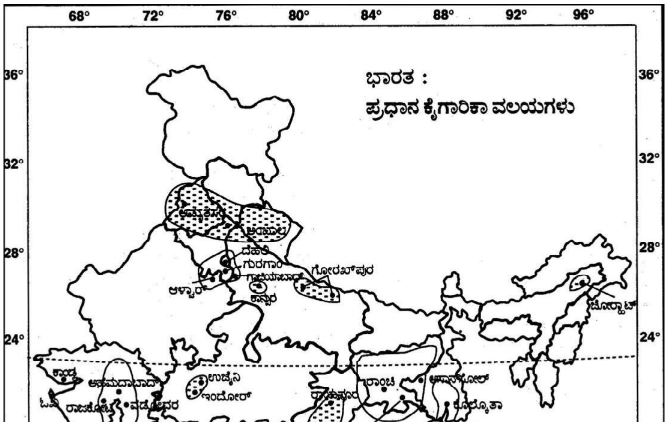

ಉತ್ಪಾದನೆ: ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತ 11ನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ ಉತ್ಪಾದನೆ 6.9 ಲಕ್ಷಟನ್ನು (2003). ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಚ ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಇದ್ದು ಹಾಗೂ ಆಂತರಿಕ ಬೇಡಿಕೆಯಿದೆ. ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಆದರೆ ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲದ ಕೊರತೆಯಿದೆ.

ಸಿಮೆಂಟ್ ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಜೇಡಿ, ಸಿಲಿಕ ಮತ್ತು ಜಿಪ್ಸಮ್‌ಗಳ ಪ್ರಮಾಣಗುಣ ಮಿಶ್ರಣದ ಅಂತ್ಯಂತ ನುಣುಪಾದ ಹುಡಿಯನ್ನು ಸಿಮೆಂಟ್ ಎನ್ನುವರು. ಇದು ಕಟ್ಟಡದ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅತಿ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಸ್ತು. ಈ ಹುಡಿಯನ್ನು ನೀರಿನೊಡನೆ ಬೆರೆಸಿದಾಗ ಇದರ ಮಿಶ್ರಣ ವಸ್ತುಗಳು ಗಡುಸಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದು ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲಾ

ಬಗೆಯ ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಿಗೆ ಅತಿ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ನಂತರ ಇದು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಎರಡನೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಾಗಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆ, ರಸ್ತೆ, ಸೇತುವೆ, ಮನೆ, ಅಣೆಕಟ್ಟು, ಕಾಲುವೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಬೆಳೆವಣಿಗೆ: ಭಾರತದ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕೈಗಾರಿಕೆ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡಿತು. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನು 1904ರಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನೈನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅದು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ಉದ್ಯಮದ ಪ್ರಗತಿ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ 1912-13ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. 1913ರಲ್ಲಿ ಗುಜರಾತಿನ ಪೋರ್‌ಬಂದರಿನಲ್ಲಿ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ತರುವಾಯ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಕಟ್ನಿ (1915) ಮತ್ತು ರಾಜಸ್ಥಾನದ ಲಖೇರಿಗಳಲ್ಲಿ (1916) ಎರಡು ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾಖಾನೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದವು. 1934ರ ವೇಳೆಗೆ 11 ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಾದವು. 10 ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟು ಗೂಡಿಸಿ ಅಸೋಸಿಯೇಟೆಡ್ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಂ. ಲಿ. (ಎ.ಸಿ.ಸಿ.) ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. 1937ರಲ್ಲಿ ದಾಲ್ಮಿಯ ಸಿಮೆಂಟ್ ಗ್ರೂಪ್ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡಿತು. 1947ರ ವೇಳೆಗೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ 18 ಸೆಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಾದವು. 1951ಕ್ಕೆ ಇದು 21ಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. 2004ಕ್ಕೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ 126 ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿದ್ದವು. ಸ್ಥಾಪಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 14498 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ನುಗಳು. ಜೊತೆಗೆ 310ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಿನಿ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ನೇರವಾಗಿ 1.5 ಲಕ್ಷ, ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ 1.2 ದ.ಲಕ್ಷ ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ.

ಸ್ಥಾನಿಕರಣದ ಅಂಶಗಳು: ಸಿಮೆಂಟ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳೆಂದರೆ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಮರಳು, ಜಿಪ್ಸಮ್, ಜೇಡಿಮಣ್ಣು, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಸಿಲಿಕಗಳು ಬಂಡವಾಳ, ಶಕ್ತಿ ಸಾಧನ (ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು), ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ನುರಿತ ಕಾರ್ಮಿಕರು. ಉತ್ತಮ ಸಾರಿಗೆ, ಹಾಗೂ ಬಂಡವಾಳ ಅವಶ್ಯಕ.

ಹಂಚಿಕೆ: ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ರಾಜಸ್ಥಾನ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಗುಜರಾತ್, ಚತ್ತಿಸ್‌ಗಡ್, ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಜಾರ್ಖಂಡ್ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಮುಖ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವು: ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕರೀಮ್‌ನಗರ, ಸಿಮೆಂಟ್‌ನಗರ, ವಿಜಯವಾಡ, ಕೃಷ್ಣ, ಕಂದೂರ್, ಅನಂತಪುರ ಮತ್ತು ಸಲ್ಲೂರ್‌ಪೇಟೆ; ರಾಜಸ್ಥಾನದ ಲಾಖೇರಿ, ಬುಂಡಿ, ಸನಯ್, ಮದೋಪುರ, ಚಿತ್ತೋರ್‌ಗಡ್, ನಿಂಬಾಹೇರ, ಬೀವಾರ್, ಬಿನಾಸ್ ಮತ್ತು ಉದಯಪುರ; ತಮಿಳುನಾಡಿನ ತಲೈಯುಡು, ಅಲಂಗುಲಮ್, ತಲೂಕಪಟ್ಟಿ, ದಾಲ್ಮಿಯಪುರಂ, ಪೂಲಿಯೂರ್, ಸಂತರಿದುರ್ಗ ಮತ್ತು ಮದುಕರೈ; ಗುಜರಾತಿನ ಅಹ್ಮದಾಬಾದ್, ಸಿಕ್ಕ, ಅಂಬುಜನಗರ, ದ್ವಾರಕ, ಪೋರ್‌ಬಂದರ್, ಸೆವಾಲಿಯಾ, ಅಂಕಲೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ವಾದ್ಯಗರ; ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಕಟ್ನಿ, ಸಾತ್ನ, ಕೈಮೋರೆ, ಬಿನ್ಯೋರೆ, ಮಂಘಾಥ, ಇಟಾರ್ಸಿ, ಅಕಲ್ತಾರ, ವಿಕ್ರಮನಗರ ಮತ್ತು ನೀಮಚ್; ಛತ್ತಿಸ್‌ಗಢದ ಚಾಮರ್, ಮಂಧಾರ್, ಮೋದಿಗ್ರಾಮ ಮತ್ತು ದುರ್ಗಾ; ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಾಹಬಾದ್, ವಾಡಿ, ಕುರ್ಕುಂಟ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಭದ್ರಾವತಿ, ಅಮ್ಮಸಂದ್ರ, ಕರೂರು ಮತ್ತು ಸೆಡಂ; ಜಾರ್ಖಂಡದ ಸಿಂಧ್ರಿ, ಖಾಲೇರಿ, ಭಾವನಾಥಪುರ, ಜೈಬಾಸ ಮತ್ತು ಜಾಪ್ಲ; ಒರಿಸ್ಸದ ರಾಜಗಂಗಾಪುರ ಮತ್ತು ಬರಗರ್, ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಚುರ್ಕಡುನ್ ಮತ್ತು ಡಿಲ್ಲಿ; ಉತ್ತರಾಂಚಲದ ಡೆಹ್ರಾಡೂನ್; ಹರಿಯಾಣದ ದಾಲ್ಮಿಯದಾದ್ರಿ; ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶದ ರಾಜ್ಬನ್ ಮತ್ತು ಗೋಗಲ್; ಪಂಜಾಬಿನ ಭೂಪೇಂದ್ರ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರತ್ನಗಿರಿ, ಚಂದ್ರ, ಮುಂಬಯಿ, ಕೊಲ್ಹಾಪುರ, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ದುರ್ಗಾಪುರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ಲಿಯ, ಮೇಘಾಲಯದ ಚಿರಾಪುಂಜಿ ಮತ್ತು ಗಾರೊ.

ಉತ್ಪಾದನೆ: ಭಾರತ ಪ್ರಪಂಚದ ಎರಡನೆಯ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಿಮೆಂಟ್ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಶೇ. 6ರಷ್ಟನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. 2003-04ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ 128.44 ದ.ಲಕ್ಷ ಟನ್ನು ಸಿಮೆಂಟ್ ಉತ್ಪಾದಿಸಿತು. ಭಾರತ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸಿಮೆಂಟ್ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತದಿಂದ ಶ್ರೀಲಂಕ, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ನೇಪಾಲ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಪ್ರಾಚ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಿಮೆಂಟ್ ರಫ್ತಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಭಾರತದ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಎದುರಿಸುತ್ತಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೆಂದರೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸರಬರಾಜಿನ ಕೊರತೆ, ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚ ದುಬಾರಿ, ಸಾರಿಗೆ ಕೊರತೆ, ಬಂಡವಾಳ ಸಮಸ್ಯೆ, ದೇಶೀಯ ಸಿಮೆಂಟ್ ಯಂತ್ರಗಳ ಕೊರತೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಈ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಭವಿಷ್ಯವಿದೆ.

ಅರಣ್ಯ ಆಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಇದು ಕಾಗದ, ಪ್ಲೈವುಡ್, ಬೆಂಕಿಪೊಟ್ಟಣ ತಯಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಗದದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಒಂದು ದೇಶದ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಮಟ್ಟ, ಜನಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಆ ದೇಶದ ಕಾಗದದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಬಳಕೆ ಮೊತ್ತದಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆಗೆ ಕಾಗದ ಅಗತ್ಯ. ಈ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಕಾಗದ ಮತ್ತು ರಟ್ಟನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುವುದು. ಉದಾ: ಬರವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಮುದ್ರಣ ಕಾಗದ, ಗ್ರೀಸ್ ಪ್ರೂಫ್ ಕಾಗದ, ಆರ್ಟ್ ಪೇಪರ್, ಬಾಂಡ್ ಕಾಗದ, ಪ್ಯಾಕಿಂಗ್ ಕಾಗದ, ಕಾರ್ಬನ್, ಇನ್ಸುಲೇಷನ್, ವೃತ್ತ ಪತ್ರಿಕೆ; ಡುಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಬೋರ್ಡ್, ಕೋಟೆಡ್ ಬೋರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಅಲಂಕಾರಿಕ ಕಾಗದ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಬೆಳೆವಣಿಗೆ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಗದ ತಯಾರಿಸುವ ಕಲೆ 10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಕಾಗ್ಜಿಸ್ ಎಂಬ ಕುಶಲಕರ್ಮಿ ವಂಶಸ್ಥರು ಚಿಂದಿ ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಗೋಣಿ ಚಿಂದಿಯನ್ನು ಬಳಸಿ ಕೈಯಿಂದಲೆ ಕಾಗದ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ಕಾಗದ ಎಂಬ ಪದ ಬಂದಿರಬಹುದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಕಾಗದದ ಕೈಗಾರಿಕೆ 1804ರಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಸೇರಾಂಪುರದಲ್ಲಿ ಹೂಗ್ಲಿ ನದಿ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದರೂ ಕ್ರಮೇಣ ಮುಚ್ಚಿ ಹೋಯಿತು. ಅನಂತರ 1867ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರ್ಖಾನೆ ಕೋಲ್ಕತದ ಬಳಿ ಬಾಲ್ಲಿ ನಗರದಲ್ಲಿ ಆರಂಭಗೊಂಡಿತು. ಅನಂತರ ದೇಶದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಗದದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡವು.

ಸ್ಥಾನ: ಕಾಗದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳೆಂದರೆ ಮರದ ತಿರುಳು, ಬಿದಿರು, ಸವಾಯ್, ಎಸ್ಪರಿಟೊ ಮತ್ತು ಬಾಬರ್ ಹುಲ್ಲು, ಬತ್ತ, ಗೋಧಿ, ಮತ್ತು ಬಾರ್ಲಿಯ ಹುಲ್ಲು, ಕಬ್ಬಿನ ಸಿಪ್ಪೆ, ಚಿಂದಿ ಕಾಗದ, ಚಿಂದಿ ಬಟ್ಟೆ ಇತ್ಯಾದಿ. ಕಾಗದದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತು ಆಧರಿತ ಇದಲ್ಲದೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಬಂಡವಾಳ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಕಾಸ್ಟಿಕ್ ಸೋಡ, ಸೋಡಿಯಂ, ಕ್ಲೋರಿನ್, ಸೋಡ ಆಶ್, ಸಲ್ಫೂರಿಕ್ ಆಸಿಡ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಸರಬರಾಜು. ಯತೇಚ್ಛವಾದ ನೀರು, ಕಡಿಮೆ ದರದಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವ ಕಾರ್ಮಿಕರು, ಶಕ್ತಿ ಸಾಧನಗಳ ಪೂರೈಕೆ, ದಕ್ಷಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಹಂಚಿಕೆ: ಪ್ರಮುಖ ಕಾಗದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳೆಂದರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಬಲ್ಲಾರ್ಪುರ, ಕಲ್ಯಾಣ, ಭಂಬೋರಿ, ಧಷ್ಕೋಡ, ಖೋಪೂಲಿ, ರೋಹ ಪಾರಿಡೆ, ಮಲಗಾಂ, ಪ್ರವಾರ ನಗರ, ಪೈಥಾನ್, ಕಾಂಪ್ಟಿ ಇತ್ಯಾದಿ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖ ಕಾಗದ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಜ್ಯ. ಗುಜರಾತಿನ ಸೂರತ್, ಬಾರೆ, ಚಾಡಿ, ಖಡ್ಕಿ, ವಾಪಿ, ನವಗಾಂ, ಭರೂಚ್, ಸೋಂಗದ್, ಗೊಂಡಾಲ್, ಉದ್ವಾಡ ಮತ್ತು ಬಿರ್ಲ, ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಸಹರಾನ್ಪುರ, ಬಸಂತನಗರ, ಆಫನಾನ್ಪುರ, ರಾಯ್‌ಬರೇಲಿ, ಲಖನೌ, ರಾಂಪುರ, ಜಗದೀಶ್‌ಪುರ, ಉಜ್ಜಯಿನಿ, ಮೀರತ್, ಮೋದಿನಗರ, ನೈನಿ, ಬುಡಾನ್ ಮತ್ತು ಮೈನ್ಪುರಿ. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಈರೋಡ್, ಸ್ವಾಮಿನಾಥಪುರ, ವಿಲಂಪಟ್ಟಿ, ಮೆಟ್ಟುಪಾಳ್ಯಂ, ಪಶ್ವತ್ತೂರು, ಚರಣ್ ಮಹದೇವಿ ಮತ್ತು ಕಾಗಿತ ಪುರಂ, ಪುಗಲೂರಿನಲ್ಲಿ ವೃತ್ತ ಪತ್ರಿಕೆ ಕಾಗದವನ್ನು ಮುದ್ರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರಾಜಮಂಡ್ರಿ, ರಂಗಂಪೇಟೆ, ಸಿರ್ಪುರ್, ಮರೇಡು ಬಾಕ, ಭದ್ರಾಚಲಂ, ತಿರುಪತಿ, ನೆಲ್ಲೂರು ಮತ್ತು ಶ್ರೀಕಾಕುಳಂ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಭದ್ರಾವತಿ, ದಾಂಡೇಲಿ, ನಂಜನಗೂಡು, ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರ ಮತ್ತು ಕುಶಾಲನಗರಗಳಲ್ಲೂ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಭೂಪಾಲ್, ಇಂದೂರ್, ಮಬೆಂಗ್ರಾಗಳಲ್ಲೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಬಲ್ಲಾರ್ಪುರ್, ಟಿಟಾಗರ್, ರಾಣಿಗಂಜ್, ನೈಹಾತಿ, ಚಂದ್ರಹಾತಿ, ಕೋಲ್ಕತ, ಬಾರಾನಗರ ಮತ್ತು ಕಲ್ಯಾಣಿಯಲ್ಲೂ ಒರಿಸ್ಸ ಕೇರಳ, ಹರಿಯಾಣ, ಪಂಜಾಬ್ ಹಾಗೂ ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಗದದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಉತ್ಪಾದನೆ: ಭಾರತ 2002-03 ರಲ್ಲಿ 34.12 ಲಕ್ಷ ಟನ್ನು ಕಾಗದ ಉತ್ಪಾದಿಸಿತು. ಆದರೂ ಆಂತರಿಕ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಭಾರತ ಕಾಗದವನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ತಲಾವಾರು ಕಾಗದದ ಬಳಕೆ ಕಡಿಮೆ. ಇದು ಕೇವಲ 600 ಗ್ರಾಂ.

ಭಾರತದ ಕಾಗದದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚಾ ಪದಾರ್ಥದ ಕೊರತೆ, ದುಬಾರಿ ಉತ್ಪಾದನಾ ವೆಚ್ಚ, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳ ಕೊರತೆ, ಮತ್ತು ವ್ಯರ್ಥ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೊರಹಾಕುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿವೆ.

ಇತರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ, ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡುವುದು, ಮತ್ತು ರೈಲು ಇಂಜಿನ್ ತಯಾರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವು.

ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ: ಭೂಮಿಯಿಂದ ಹೊರತೆಗೆದ ಕಚ್ಚಾ ತೈಲವನ್ನು ಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನಾಧರಿತ ವಿವಿಧ ಹೈಡ್ರೋಕಾರ್ಬನ್ ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನೇ ಶುದ್ಧೀಕರಣವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಗುಂಪುಗಳು ವಿವಿಧ ಪ್ರಮಾಣದ ಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ತೈಲ ಶುದ್ಧಿಕರಣದಿಂದ ಸೀಮೆ ಎಣ್ಣೆ, ಡೀಸಲ್, ಕೀಲೆಣ್ಣೆ, ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಹಾಗೂ ಗ್ಯಾಸೋಲಿನ್‌ಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಶುದ್ಧೀಕರಣದ ನಂತರ ಉಳಿಯುವ ವಸ್ತುವೆ ನ್ಯಾಫ್ತಾ. ಇದನ್ನು ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ ಹಾಗೂ ಇತರ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಪೆಟ್ರೋ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಇಂದು ಒಟ್ಟು 18 ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಲಯದ ಹಾಗೂ 1 ಖಾಸಗಿ ವಲಯದ ಒಟ್ಟು 19 ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳಿದ್ದ ಇವುಗಳ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 127.37 ದ.ಲ. ಟನ್ನುಗಳು.

ಭಾರತದ ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳೆಂದರೆ ದಿಗ್ಬಾಯಿ, ಮುಂಬಯಿ, ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣ, ಗುವಾಹತಿ, ಕೊಯಾಲಿ, ಕೊಚ್ಚಿ, ಚೆನ್ನೈ, ಹಾಲ್ದಿಯಾ, ಬೊಂಗೈ ಗಾನ್, ಮಥುರ, ನಾರಿಮನ್, ಮಂಗಳೂರು, ನುಮಾಲಿಗರ್, ಪಾಣಿಪತ್, ಜಾಮ್‌ನಗರ, ತಾಟಿಪಾಕ

ಮತ್ತು ಗುಜರಾತಿನ ವಡಿನಾರ್. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಕಡಲೂರು, ಒರಿಸ್ಸದ ಪಾರದೀಪ್, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಬಿನ ಮತ್ತು ಪಂಜಾಬಿನ ಭಟಿಂಡಗಳಲ್ಲೂ ಹೊಸ ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಯೋಜಿಸಿದೆ.

ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂನ ಉಪವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನಾಗಿ ಆಧರಿಸಿ ರಸಗೊಬ್ಬರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಸಗೊಬ್ಬರ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಪೆಟ್ರೋ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಭಾರತ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದ್ದು ವ್ಯವಸಾಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಭಾರತದ ಬೇಸಾಯ ಹಲವು ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಇಳುವರಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಹಸಿರುಕ್ರಾಂತಿ ಅವಶ್ಯಕ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ರಸಗೊಬ್ಬರ ಬಳಕೆ ಅಗತ್ಯ.

ವಿಧಗಳು: ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ ಸಾರಜನಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳು; ಉದಾ: ಯೂರಿಯಾ, ಅಮೋನಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್, ಅಮೋನಿಯಂ ನೈಟ್ರೇಟ್, ಅಮೋನಿಯಂ ಕ್ಲೋರೈಟ್ ಮತ್ತು ಸೋಡಿಯಂ ನೈಟ್ರೇಟ್, ರಂಜಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳು; ಉದಾ: ಸೂಪರ್ ಪಾಸ್ಫೇಟ್, ಅಮೋನಿಯಂ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಪೊಟಾಶ್ ಗೊಬ್ಬರಗಳು; ಪೊಟಾಶಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್, ಪೊಟಾಶಿಯಂ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಮತ್ತು ಪೊಟಾಶಿಯಂ ನೈಟ್ರೇಟ್ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ಅಂಶಗಳು: ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುಗಳ ಪೂರೈಕೆ (ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲ, ನ್ಯಾಫ್ತ, ಇಂಧನದ ಎಣ್ಣೆ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಅನಿಲ, ಗಂಧಕ, ಜಿಪ್ಸಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ) ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಪೂರೈಕೆ, ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ, ಬಂಡವಾಳ ದೊರೆಯುವಿಕೆ, ಸರ್ಕಾರದ ನೀತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಪ್ರಮುಖ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ರಸಗೊಬ್ಬರ ಕೈಗಾರಿಕೆ 1906ರಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ರಾಣಿಪೇಟೆಯ ಬಳಿ ಸ್ಥಾಪಿತಗೊಂಡಿತು. ಇಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 159 ರಸಗೊಬ್ಬರ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ (2002).

ಹಂಚಿಕೆ: ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಮಥುರ, ಕಾನ್ಪುರ, ಗೋರಖ್‌ಪುರ ಮತ್ತು ವಾರಾಣಸಿ ಗುಜರಾತಿನ ಭಾವಾನಗರ, ಕಾಂಡ್ಲ, ಬರೋಡ ಮತ್ತು ಕರೋಲ್‌ನಲ್ಲಿ, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಚೆನ್ನೈ, ರಾಣಿಪೇಟೆ, ನೈವೇಲಿ, ಕೊಯಮತ್ತೂರು, ಅವಡಿ, ಮನಾಲಿ, ಟುಟಿಕಾರಿನ್, ಮೆಟ್ಟೂರು ಮತ್ತು ತಿರುಚಿರಾಪಳ್ಳಿ, ಜಾರ್ಖಂಡ್‌ನ ಜೆಮ್‌ಷೆಡ್‌ಪುರ ಮತ್ತು ಧನಬಾದ್, ಬಿಹಾರಿನ ಬಕಾನಿ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮುಂಬಯಿ, ಟ್ರಾಂಬೆ, ಪುಣೆ ಮತ್ತು ತಾಲ್, ಕೇರಳದ ಅಲ್ವೇಯಿ ಮತ್ತು ಕೊಚ್ಚಿ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣ, ರಾಮಗುಂಡಂ ಹಾಗೂ ಕಾಕಿನಾಡ, ರಾಜಸ್ತಾನದ ತೋಟಖೆಕ್ರಿ ಮತ್ತು ದೇಬಾರಿ, ಚತ್ತಿಸ್‌ಗಡ್‌ನ ಭಿಲಾಯಿ ಮತ್ತು ಕೂರ್ಬ, ಪಂಜಾಬ್‌ನ ನಂಗಲ್ ಮತ್ತು ಭಟಿಂಡ, ಒರಿಸ್ಸದ ರೂರ್ಕೆಲ, ತಲ್ಚಾರ್, ಪಾರದೀಪ್ ಮತ್ತು ಭುವನೇಶ್ವರ, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಬರ್ನ್‌ಪುರ, ಹಾಲ್ದಿಯ, ದುರ್ಗಾಪುರ ಮತ್ತು ರಿಶ್ರಾ, ಅಸ್ಸಾಂನ ನಾಮರೂಪ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುನಿರಬಾದ್, ಹೊಸಪೇಟೆ, ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ರಸಗೊಬ್ಬರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ.

ಭಾರತ ರಸಗೊಬ್ಬರ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಚೀನ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ನಂತರ 3ನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಭಾರತವು ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಶೇ. 8.5 ರಷ್ಟನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉತ್ಪಾದನೆ 151 ಸಾವಿರ ಟನ್ನುಗಳು (2003). ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಒಂದು ಹೆಕ್ಟೇರ್‌ಗೆ 86 ಕಿ.ಗ್ರಾಂಷ್ಟು ರಸಗೊಬ್ಬರ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಇದು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ.

ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಪಶುಸಂಪತ್ತಿದೆ, ಹೀಗಾಗಿ ಚರ್ಮದ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಭವಿಷ್ಯವಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಅಪಾರ ಬೇಡಿಕೆಯಿದೆ. ಚರ್ಮ ಕೈಗಾರಿಕೆಯು ಭಾರತದ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಕರಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಆಗಿದೆ. 1970ರ ದಶಕದಿಂದ ಇದರ ರಫ್ತು ಅಧಿಕಗೊಂಡಿದೆ. ತಮಿಳುನಾಡು ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮಬಂಗಾಲ, ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಪಂಜಾಬ್‌ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಚರ್ಮ ಉದ್ಯಮ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳೆಂದರೆ ಕಾನ್ಪುರ, ಪಾಟಿಯಾಲ, ಕರ್ನಲ್, ಆಗ್ರ, ಪಟಣ, ಜೈಪುರ, ದೆಹಲಿ ಜಲಂದರ್, ಪುಣೆ, ಕೋಲ್ಕತ, ಮುಂಬಯಿ, ಚೆನ್ನೈ, ಅಹಮದಾಬಾದ್, ಕೊಲ್ಲಾಪುರ, ಭೂಪಾಲ್, ಬೆಳಗಾಂವಿ ಮತ್ತು ಕಪೂರ್ತಲ.

ರೈಲ್ವೆ ಎಂಜಿನ್ ತಯಾರಿಕಾ ಉದ್ಯಮ. ಭಾರತದ ರೈಲ್ವೆ ಸಾರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯಮ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರೈಲು ಎಂಜಿನ್‌ಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಮೂರು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ–ಚಿತ್ತರಂಜನ್, ವಾರಾಣಸಿ ಮತ್ತು ಜೆಂಷೆಡ್ಪುರ.

ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ರೈಲ್ವೆ ಕೋಚ್ ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ಬಿಡಿ ಭಾಗಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಹಲವು ಘಟಕಗಳನ್ನು ಸಹ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ.

ಇಂಟಿಗ್ರೇಟ್ ಕೋಚ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟರಿ, ಪೆರಂಬೂರು (ಚೆನ್ನೈ ಬಳಿ); ರೈಲ್ವೆ ಕೋಚ್ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಕಪೂರ್ತಲ, ಪಂಜಾಬ್ ರೈಲ್ವೆ ವೀಲ್ ಅಂಡ್ ಆಕ್ಸೆಲ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟರಿ ಯಲಹಂಕ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಟೆಕ್ಸ್ ಮ್ಯಾಕೋ ಕೋಲ್ಕತ ಅಂಡ್ ವೈಟ್ ಕಂಪನಿ, ಕೋಲ್ಕತ.

ಜ್ಞಾನಾಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅತಿವೇಗವಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೆಂದರೆ ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ. ಮಾನವನ ಜ್ಞಾನವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಜ್ಞಾನಾಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಜನರ ಜೀವನ ಶೈಲಿ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಮೇಲೆ ಅಪಾರವಾದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ. ಭಾರತದ ಉದ್ಯಮದ ಸಮಸ್ತ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಸಾಫ್ಟ್‌ವೇರ್ ಶೇ 2 ರಷ್ಟಿದೆ. ಇಂದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಾಫ್ಟ್‌ವೇರ್ ಬೃಹದಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಭಾರತದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿವೆ. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರವು ಸಾಫ್ಟ್‌ವೇರ್ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ. ರಫ್ತನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸಲು 2004–05ರಲ್ಲಿ. ಇದರ ಮೂಲಕ ರಫ್ತಾದ ಸಾಫ್ಟ್‌ವೇರ್ ಉತ್ಪನ್ನದ ಮೌಲ್ಯ ಸು. ರೂ. 63371 ಕೋಟಿಗಳು.

ಹಂಚಿಕೆ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಾಫ್ಟ್‌ವೇರ್ ಉದ್ದಿಮೆ ಕರ್ನಾಟಕ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೆಂಗಳೂರನ್ನು ಸಿಲಿಕಾನ್ ವ್ಯಾಲಿ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಮೂಲತಃ ಅಮೆರಿಕದ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಸಿಲಿಕಾನ್ ಕಣಿವೆ ಈ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದು ಬೆಂಗಳೂರನ್ನು ಇದೇ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಮಂಗಳೂರು, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಹೈದರಾಬಾದ್, ಗಾಂಧಿನಗರ, ಪುಣೆ, ನೋಯಿಡ, ಚೆನ್ನೈ ಮತ್ತು ಉಡುಪಿಯಲ್ಲೂ ಈ ಉದ್ದಿಮೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. (ಎಬಿ.ಎ.;ಪಿ.ಎಂ.)

ಭಾರತದ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು ಮತ್ತು ಗಣಿಗಾರಿಕೆ: ಖನಿಜಗಳಿಗೂ ಖನಿಜೋದ್ಯಮಕ್ಕೂ ಭಾರತ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡಿತ್ತೆನ್ನುವುದು ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಖನಿಜಗಳು ಸಂಪತ್ತಿನ ಮೂಲ ಎನ್ನುವುದನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಬಲದ ಮೇಲೆ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೇ ಗೆಲ್ಲಬಹುದೆನ್ನುವುದನ್ನೂ ಆತ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳಿದ. ಖನಿಜಗಳ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಬಹಳ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದಾದ ಕಾರಣ ಅದು ಸರ್ಕಾರದ ವಶದಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂದು ಆತ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದ. ಗಣಿಗಳನ್ನು ಯಾವರೀತಿ ನಡೆಸಬೇಕು, ಅವುಗಳಿಂದ ರಾಜಾದಾಯ ಎಷ್ಟು ಪಡೆಯಬೇಕು, ದೇಶದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಯಾವರೀತಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಬೇಕು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹಳೆಯದೆಂದೂ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದಿತ್ತೆಂದೂ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಮಿಕ್ಕ ಕಲೆಗಳಂತೆ ಖನಿಜವಿದ್ಯೆಯೂ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಕಲೆಯೂ ಅಖಿಲವಾಗಿ ಭಾರತ ಬಡದೇಶವಾಯಿತು. ನೂರಾರು ವರ್ಷಕಾಲ ದಾಸ್ಯಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ತಗ್ಗಿ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು; ಖನಿಜಗಳ ಬಳಕೆಯೇ ಮರೆತು ಹೋಗಿ ಸ್ವಾವಲಂಬನೆಯ ಆಧಾರ ತಪ್ಪಿ ದೇಶ ಹೀನದೆಸೆಗಿಳಿಯಿತು. ಭಾರತ ದೇಶ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕಾದರೆ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಬೇಕು ಎನ್ನುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ ಬಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅರುವತ್ತನಾಲ್ಕು ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿ ಬಾಳುವ 22 ಖನಿಜಗಳು ಮಾತ್ರ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. 1980ರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 63ರಕ್ಕೆ ಏರಿತ್ತು. ಮೌಲ್ಯ ರೂ 1,253 ಕೋಟಿ ಎಂದರೆ ಈ ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಖನಿಜೋತ್ಪನ್ನ ಇಪ್ಪತ್ತರಷ್ಟು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತೆಂದಾಯಿತು. ಮುಂದುವರಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಖನಿಜಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಗಮನಿಸಿದರೆ ಭಾರತ ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದದ್ದು ಇನ್ನೂ ಬಹಳವಿದೆ.

ಖನಿಜಗಳ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅವನ್ನು ಇಂಧನ ಖನಿಜಗಳು, ಲೋಹ ಖನಿಜಗಳು ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುವ ಖನಿಜಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ಕೂಡ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅವನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದೆ.

ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಖನಿಜಗಳು ಸಮವಾಗಿ ವಿತರಣೆಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಬಿಹಾರ, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯಗಳು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದವು. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಆ ರಾಜ್ಯಗಳು ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿವೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಗುಜರಾತ್ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಮ್ ರಾಜ್ಯಗಳು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಖನಿಜದಿಂದಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬಂದಿವೆ. ತಮಿಳುನಾಡು ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಖನಿಜವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದರಿಂದ

ಖನಿಜ ವರ್ಗ	ಅಗತ್ಯ ಪೂರೈಸುವ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಖನಿಜಗಳು	ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆತು ಇನ್ನೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ-ಪಡಿಸಬೇಕಾದ ಖನಿಜಗಳು	ದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯದೆ ಇರುವ ಖನಿಜಗಳು
ಇಂಧನ ಖನಿಜಗಳು	ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು	ಪೆಟ್ರೋಲ್	–
ಲೋಹ ಖನಿಜಗಳು: ಕಬ್ಬಿಣ ಸಂಬಂಧದವು	ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು, ಟೈಟೇನಿಯಮ್ ಕ್ರೋಮೈಟ್	ನಿಕ್ಕಲ್	ಮಾಲಿಬ್ಡಿನಮ್, ಕೊಬಾಲ್ಟ್
ಕಬ್ಬಿಣ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದವು ಇತರ ಲೋಹಗಳು	ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ತೋರಿಯಮ್	ತಾಮ್ರ, ಸೀಸ, ಯುರೇನಿಯಮ್, ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಬೇರಿಯಮ್	ಟಿನ್ ಆಂಟಿಮನಿ, ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಬಿಸ್ಮತ್ ಕ್ರಯೊಲೈಟ್ ಪಾದರಸ
ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುವ ಖನಿಜಗಳು	ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಡಾಲೊಮೈಟ್ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು, ಮೈಕ (ಕಾಗೆ ಬಂಗಾರ), ಜಿಪ್ಸಮ್, ಫೋರ್ರೈಟ್, ಕಯನೈಟ್, ಮ್ಯಾಗ್ನಸೈಟ್, ಉಪ್ಪು, ವಜ್ರ	ಗ್ರಾಫೈಟ್, ಸಿರ್ಕಾನ್ ಗಂಧಕ, ರಂಜಕ, ಕಲ್ನಾರು ಪಿರೈಟೀಸ್ ವರ್ಮಿಕ್ಯೂಲೈಟ್	

ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾನಾತರದ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಅನೇಕ ಖನಿಜಗಳು ದೊರೆತರೂ ಇಂಧನ ಖನಿಜಗಳು ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಖನಿಜೋತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲದ ರಾಜ್ಯಗಳೆಂದರೆ ಕಾಶ್ಮೀರ, ಕೇರಳ, ಹರಿಯಾಣ, ಪಂಜಾಬ್, ಮೇಘಾಲಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ

ಇಂಧನ ಖನಿಜಗಳು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು: ಭಾರತದ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬಲು ಮುಖ್ಯಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿರುವ ಖನಿಜವಿದು. 2,09,736 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 26,150 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ ಖಚಿತವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಕೋಕ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಬಳಸಲಾಗುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಪ್ರಮಾಣ 19,396 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್. ಕೋಕ್ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಸರಿಹೋಗದ, ಆದರೆ ರೈಲುಗಾಡಿ ನಡೆಸಲು ಹಬೆ ಮೂಲಕ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ಉಪಯೋಗವಾಗುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ದೊರೆಯುವ ಪ್ರಮಾಣ 63,675 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್. ಮುಖ್ಯ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಪಶ್ಚಿಮಬಂಗಾಲ, ಬಿಹಾರ, ಒರಿಸ್ಸ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಜಾರ್ಖಂಡ್, ಚತ್ತೀಸ್‌ಗಡ್, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಕೋಕ್ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅನುಕೂಲಿಸುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಂಗಾಲ ಬಿಹಾರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಮತ್ತು ಇಂಧನ ತೈಲಗಳ ಬೆಲೆ ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿರುವುದರಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಬಳಕೆಯೆಡೆಗೆ ಗಮನ ಹರಿಸುತ್ತಿವೆ. ಈ ಕಾರಣವಾಗಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಿದೆ. 1970ರಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ 73 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ ಮಾತ್ರವಿದ್ದು 2003 ರಲ್ಲಿ 341 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ ಮಿತಿ ದಾಟಿದೆ.

ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳೂ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಕೋಲ್ ಇಂಡಿಯ ಲಿಮಿಟೆಡ್ (ಸಿಐಲ್) ಎಂಬ ಕಂಪನಿಯ ಸ್ವಾಮ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ. ಇದು ಮುಂದಿನ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ದ್ವಿಗುಣಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಗಣಿಯಿಂದ ಹೊರತಗೆದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಕಳಪೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ತೊಳೆದು ಶುದ್ಧೀಕರಿಸುವ ತೊಳೆಯಂತ್ರ (ವಾಷರಿ) ಸಮುದಾಯಗಳಿವೆ. ಇವು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಶುದ್ಧ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಗಲಿ, ಕಥಾರ, ಸವಾಂಗ್, ಗಿಡಿ, ದುಗ್ದ, ಭೋಜುಧಿ, ಪತಾರಧಿ ಮತ್ತು ಲೊಧ್ನ ಎಂಬ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿವೆ. ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ಸು. 10 ಮಿ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಶುದ್ಧ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಈ ತೊಳೆಯಂತ್ರಗಳು ಉತ್ಪಾದಿಸಬಲ್ಲವು. ಹಾಗೆ ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲೆಲ್ಲವೂ ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳಿಗೆ ಸರಬರಾಜಾಗುತ್ತದೆ. ಇವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯ ತೊಳೆಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಹಾರದ ಸುದಾಮ್ಧಿ, ಮಣಿಧಿ, ರಾಮಗಡ ಮತ್ತು ಕೇಡಿಯ ಹತ್ತಿರ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಕೋಲ್ ಇಂಡಿಯ ಕ್ರಮಕೈಗೊಂಡಿದೆ.

ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಗಣಿಗಳನ್ನೂ ಸರ್ಕಾರ 1972ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೋಲ್ ಇಂಡಿಯ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಭಾರತ್ ಕೋಕಿಂಗ್ ಕೋಲ್, ಈಸ್ಟರ್ನ್ ಕೋಲ್‌ಫೀಲ್ಡ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್ (ಇದು ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ರಾಣಿಗಂಜ್ ಗಣಿಗಳನ್ನೂ ಬಿಹಾರದ ಮುಂಗ್ರ ಗಣಿಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ), ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕೋಲ್‌ಫೀಲ್ಡ್ (ಇದು ಬಿಹಾರದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕರನಪುರ ಗಣಿಗಳು, ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯದ ತಾಲಚೇರ್ ಗಣಿಗಳು, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಸಿಂಗ್ರೌಲಿ ಗಣಿಗಳು ಇವುಗಳ ಉಸ್ತುವಾರಿ ನೋಡುತ್ತದೆ) ಮತ್ತು ಈಸ್ಟರ್ನ್ ಕೋಲ್‌ಫೀಲ್ಡ್ (ಇದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ) ಎಂಬ ಅಂಗ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಸಿಂಗರಣಿ ಗಣಿಗಳು ಆಂಧ್ರ ಮತ್ತು ಭಾರತ ಸರಕಾರದ ಜಂಟಿ ಅಧೀನದಲ್ಲಿವೆ.

ರೈಲು ಎಂಜಿನ್ನುಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು (1857). ರಾಣಿಗಂಜ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಗಣಿಗಳು ಮೂರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 50,000 ಟನ್ ಮಾತ್ರ ಉತ್ಪಾದಿಸಿದುವು. ಈಗ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆ ಸು. 341 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಉಪಯೋಗ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದರಲ್ಲಿದೆ (22 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್). ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ 18 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ರೈಲು ಎಂಜಿನ್ನಿಗಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುವ ಪ್ರಮಾಣ 14 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ ಮಾತ್ರ.

ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ದೇಶ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಉಪಯೋಗ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಪೆಟ್ರೋಲಿನಿಂದಾಗಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ತನ್ನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತ್ತು. 1973ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಪಟ್ರೋಲಿನ ಬೆಲೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಏರಿಹೋಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅದನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಮತ್ತೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ವಿವಿಧ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ (2004-05ರಲ್ಲಿ)

ರಾಜ್ಯ		**ಉತ್ಪಾದನೆ** ದ.ಲ. (ಟನ್ನುಗಳಲ್ಲಿ)
ಆಂಧ್ರ	. . .	33.2
ಬಿಹಾರ್	. . .	78.7
ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ	. . .	45.7
ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ	. . .	31.4
ಒರಿಸ್ಸ	. . .	52.2
ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ	. . .	20.5
ಚತ್ತೀಸ್‌ಗಡ್	. . .	56.7
ಇತರೆ	. . .	22.8
ಒಟ್ಟು		**376.6 ದ.ಲ. ಟನ್ನುಗಳು**

ಲಿಗ್ನೈಟ್: ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆ ದರ್ಜೆಯ ಇಂಧನ ಖನಿಜ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 2,100 ಮಿಲಿಯನ್‌ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಲಿಗ್ನೈಟ್ ದೊರೆಯುವುದೆಂದು ಅಂದಾಜು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸು. 1,900 ಮಿಲಿಯನ್‌ಟನ್ನುಗಳು ತಮಿಳುನಾಡಿನ ನೈವೇಲಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾದ ಗಣಿ ಇರುವುದು ಕಡಲೂರಿನ ಬಳಿ ಇರುವ ನೈವೇಲಿಯಲ್ಲಿ. ಅಗಾಧ ಕಮರಿಯಂತಿರುವ

ಇಲ್ಲಿಯ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಗಣಿಯಿಂದ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ಸು. 3.8 ಮಿಲಿಯನ್‌ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಲಿಗ್ನೈಟನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 2000–01ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು 17 ಮಿಲಿಯನ್‌ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಯೋಜನೆ ರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಗಣಿಯನ್ನು ನೈವೇಲಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲೆ ತೆರೆದು ಸು. ಏಳು ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡಿ ಅದರಿಂದ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಪಡೆಯಲು ಯೋಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಗಣಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ.

ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ: ಪೆಟ್ರೋಲ್ ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಇಂಧನ ಖನಿಜ. ಇದರ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕ್ರಾಂತಿಯಾಗುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಭಾರತದ ಮೊದಲ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಬಾವಿಯನ್ನು 1870ರಲ್ಲಿ ಅಸ್ಸಾಮಿನ ದಿಗ್ಬಾಯ್ ಎಂಬ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೊರೆಯಲಾಯಿತು.

ಹಿಂದೆ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಉತ್ಪಾದನೆ ಅಸ್ಸಾಮ್ ಮತ್ತು ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಈ ರಾಜ್ಯಗಳ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 700 ಮಿಲಿಯನ್‌ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಎಣ್ಣೆ ಇರುವುದಾಗಿ ಅಂದಾಜು. ಆದರೆ ಇದರಿಂದ ಸು. 200 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. 1950ರ ತನಕ ಬರ್ಮಾ ಆಯಿಲ್ ಕಂಪನಿ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆ ಅಸ್ಸಾಮ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ (ದಿಗ್ಬಾಯ್, ನಾಹೊರ್‌ಕಟಿಯ ಮತ್ತು ಮೊರಾನುಗಳಬಳಿ) ಎಣ್ಣೆ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ದೇಶಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ ಬಂದಮೇಲೆ 1956ರಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆಯ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಾಗಿಯೇ ತೈಲ ಮತ್ತು ನೈಸರ್ಗಿಕಾನಿಲ ಆಯೋಗ (ಆಯಿಲ್ ಅಂಡ್ ನ್ಯಾಚುರಲ್ ಗ್ಯಾಸ್ ಕಮಿಶನ್, ಓಎನ್‌ಜಿಸಿ) ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. 1960ರಲ್ಲಿ ಗುಜರಾತಿನ ಕ್ಯಾಂಬೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಶೋಧನೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಅಂಕಲೇಶ್ವರ ಕಲೋಲ್ ಮತ್ತು ನವಗಾಮ್ ಬಳಿ ಎಣ್ಣೆ ದೊರೆಯುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಿಂದಲೂ ಎಣ್ಣೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಉತ್ಪಾದನೆ (2004ರಲ್ಲಿ) ದ.ಲ. ಟನ್ನುಗಳಲ್ಲಿ.

ಬಾಂಬೆ ಹೈ	21.9
ಅಸ್ಸಾಂ	4.6
ಗುಜರಾತ್	6.1
ಅರುಣಾಚಲಪ್ರದೇಶ	0.1
ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ	0.7
ಒಟ್ಟು	**33.6 ದ.ಲ. ಟನ್ನುಗಳು.**

ಭೂಖಂಡದ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲದೆ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವ ಕರಾವಳಿ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಎಣ್ಣೆಗಾಗಿ ಶೋಧನೆ ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಮುಂಬಯಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸಮುದ್ರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊರೆದ (1974) ಮೊದಲಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಿತು. ಈ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ (ಬಾಂಬೆಹೈ)ಈಗ ಸು. ಎರಡು ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಎಣ್ಣೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹತ್ತು ಮಿಲಿಯನ್‌ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಗಾತ್ರ ಮುಟ್ಟುವ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಇದೆ. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಬಳಕೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ದಿನೇ ದಿನೇ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಈಗ ದೇಶಕ್ಕೆ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ 80 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಎಣ್ಣೆ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಅಗುತ್ತಿರುವುದು 33 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ ಮಾತ್ರ. 50 ಮಿಲಿಯನ್ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ವಿದೇಶೀ ವಿನಿಮಯ ಹಣ ಅಪಾರ. ಸ್ವಾವಲಂಬನೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ರೂಪುಗೊಳಿಸಬೇಕಾದರೆ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಬಳಕೆ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡದೆ ವಿಧಿ ಇಲ್ಲ.

ಲೋಹ ಖನಿಜಗಳು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು: ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಭಾರತದ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನಪಡೆದಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಅದಿರಿನ ಪ್ರಮಾಣ 20,800 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ನುಗಳೆಂದು ಅಂದಾಜು. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೊಂದಿರುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಾನ ಉಂಟು.

ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರಿನ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು: 1. ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಲೋಹ ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಲೋಹ ಉತ್ಪಾದನೆಗಾಗಿ ಬೇಕಾಗುವ ಅದಿರನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ಗಣಿಗಳು; 2. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಅದಿರನ್ನು ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ರಫ್ತುಮಾಡಲೆಂದೇ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ಸಂಸ್ಥೆ. ನ್ಯಾಷನಲ್ ಮಿನರಲ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ (ಎನ್.ಎಂ.ಡಿ.ಸಿ.); 3. ಖಾಸಗಿಯವರು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಸಣ್ಣ ಗಣಿಗಳು. ಖಾಸಗಿಯವರ ವಶದಲ್ಲಿರುವ ಗಣಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಳ್ಳಾರಿ ಹೊಸಪೇಟೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಇವೆ.

2006ರಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ 154 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 32.3 ಭಾಗ ಒರಿಸ್ಸ ಶೇ. 21.8 ಭಾಗ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ಶೇ. 16.0 ಭಾಗ ಚತ್ತೀಸ್‌ಗಡ್ ಗಳಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗಿದ್ದು, ಅವು ಮೊದಲ 3 ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ.

ಗೋವ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಗಣಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯ ಸು. 93.7 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ನುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ 4ನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಅದಿರೆಲ್ಲವೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

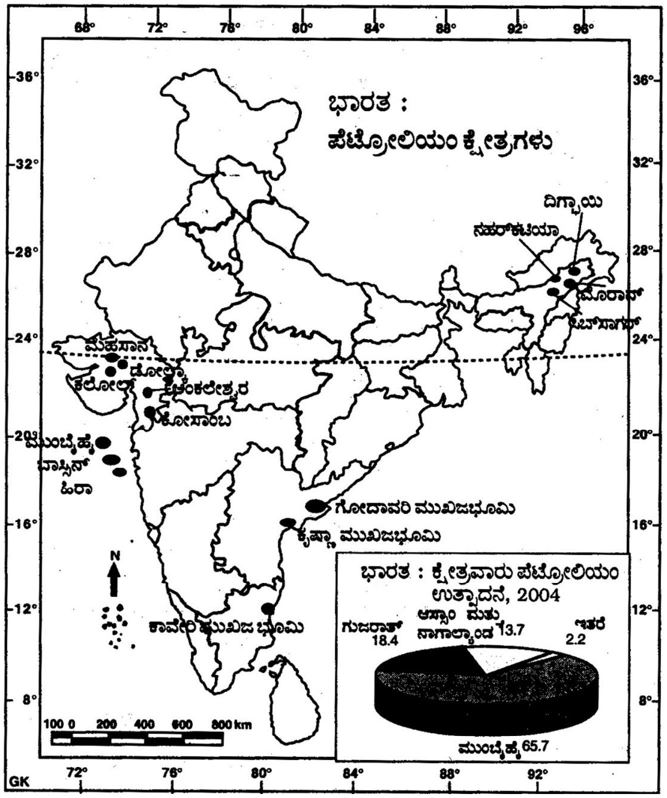

ಚೌಗಲೆ ಕಂಪನಿಯವರು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ದೂಳನ್ನು ಉಂಡೆಗಟ್ಟಿ ಅದರಿಂದ ಗೋಲಿ ಉಂಡೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗೋವ ರಾಜ್ಯದ ಪಾಲೆ ಬಳಿ ಇವರ ಪೆಲೆಟ್ (ಗೋಲಿ ಉಂಡೆ) ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇದೆ. ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ಸು. 600,000 ಟನ್ ಪೆಲೆಟುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿ ಜಪಾನಿಗೆ ರವಾನಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮರ್ಮಗೋವ ಬಂದರಿನ ಹತ್ತಿರ ಇನ್ನೊಂದು ಇಂತಹುದೇ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಚೌಗಲೆ ಕಂಪನಿಯವರ ಉಸ್ತುವಾರಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ 1,800,000 ಟನ್ ಪೆಲೆಟುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕುದುರೆಮುಖದ ಬಳಿ ದೊರೆಯುವ ಹೇರಳವಾದ ಮ್ಯಾಗ್ನಟೈಟ್ ಅದಿರನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತರಲು ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಯೋಜನೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಗಣಿಗಳಿಂದ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ 7,500,000 ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಿದ ಅದಿರನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸು. 1820 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಕುದುರೆಮುಖ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಸಮುದ್ರದ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ಮಂಗಳೂರು ಬಂದರಿಗೆ ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಿದ ಅದಿರನ್ನು ಒಯ್ಯಲು ಕೊಳಾಯಿ ಮಾರ್ಗ ಒಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರಿನ ಸಾರವನ್ನು ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿ ಕೆಸರಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪೈಪುಗಳ ಮೂಲಕ ಮಂಗಳೂರಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಭಾರಿ ಪ್ರಮಾಣದ ಉದ್ಯಮವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟದ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾಂತ ಕುದುರೆಮುಖ, ಗಂಗ್ರಿಕಲ್ಲು, ಗಂಗಾ ಮೂಲ, ಆಗುಂಬೆ, ಕೊಡಚಾದ್ರಿ, ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಮೊದಲಾದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇವೂ ಒಂದಾದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಗಣಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುವ ಸೂಚನೆ ಉಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮಂಗಳೂರು ಬಳಿ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಯೋಜನೆಯೊಂದು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ.

ನ್ಯಾಷನಲ್ ಮಿನರಲ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಅವರು ಚತ್ತೀಸ್‌ಗಡ್‌ನ ಬೈಲಾಡಿಲಾ ಬಳಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ದೊಡ್ಡ ಗಣಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ಸುಮಾರು ಆರು ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಅದಿರನ್ನು ಪಡೆದು ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣ ಬಂದರಿಗೆ ರವಾನಿಸಿ ಜಪಾನಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸೊಂಡೂರಿನ

ದೋಣಿಮಲೆ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಗಣಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ 1.5 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ನುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುವುದು.

ತಾತಾನಗರ, ಬೊಕಾರೋ, ದುರ್ಗಾಪುರ, ರೂರ್ಕೆಲ, ಭಿಲಾಯ್ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿರುವ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಅದಿರನ್ನು ಬಿಹಾರ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯ ಗಣಿಗಳು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ.

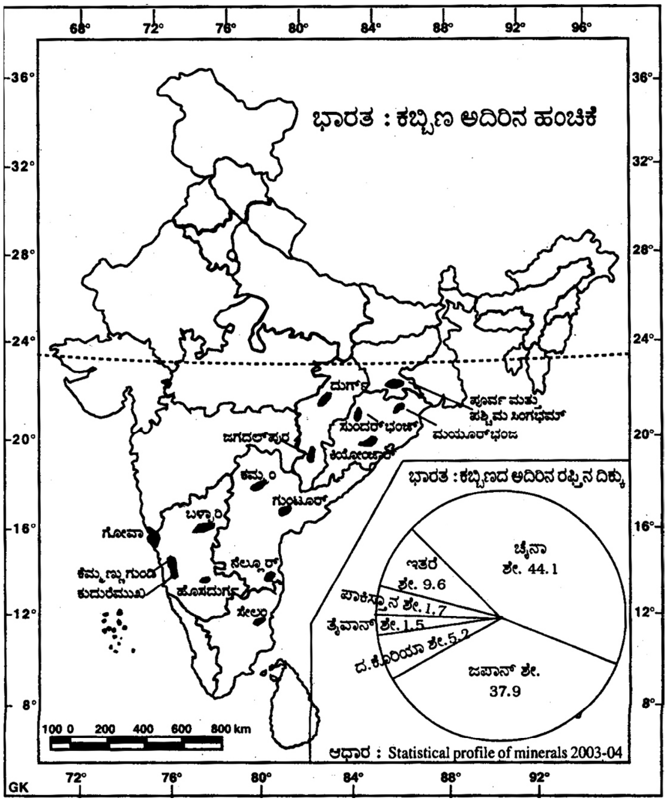

154 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಒಟ್ಟು ಅದುರಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 60 ಭಾಗವು ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸು. 16,656 ಕೋಟಿ ರೂ. ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ಹಣವನ್ನು ಗಳಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ (2006). ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಯಂತ್ರ ಸ್ಥಾವರಗಳು ಭಿಲಾಯ್, ರೂರ್ಕೆಲ, ಬೊಕಾರೋ, ದುರ್ಗಾಪುರ, ಜಂಷೆಡ್‌ಪುರ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಭದ್ರಾವತಿ ಬಳಿ ಇವೆ.

ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣ, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಸೇಲಮ್, ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೊಸಪೇಟೆ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕು ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆನ್ನುವ ನಿರ್ಧಾರ ಕೈಗೊಂಡು ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಶಂಕುಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿ ಸೇಲಮ್ ಮತ್ತು ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣ ಬಳಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೆಲಸ ನಡೆದಿದೆ. ಹೊಸಪೇಟೆಯ ಬಳಿ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗುವುದರಲ್ಲಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿನ ಬಳಿ ಉಕ್ಕಿನ ಯಂತ್ರಸ್ಥಾವರ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗುವ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಉಂಟು.

ಜಂಷೆಡ್‌ಪುರದಲ್ಲಿಯ ಟಾಟಾ ಕಂಪನಿ ಹೊರತಾಗಿ ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ವಶದಲ್ಲಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿರುವ ಭದ್ರಾವತಿಯ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ವಶದಲ್ಲಿದೆ.

ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು: ಭಾರತ ದೇಶ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಂದ ಒಟ್ಟು 379 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಅದಿರು ಪಡೆಯಬಹುದೆಂದು ಅಂದಾಜು. ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ಬಿಹಾರ, ಒರಿಸ್ಸ, ಗೋವ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯವಾದ ಗಣಿಗಳಿರುವುದು ನಾಗಪುರದ ಬಳಿಯ ಭಂಡಾರ ಬಾಲಘಾಟ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸೊಂಡೂರಿನ ಬಳಿಯ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರಿನ ಗಣಿಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು.

ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ಸು. 2 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಅದಿರನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕ್ರೋಮೈಟ್: ತುಕ್ಕು ಹಿಡಿಯದ ಉಕ್ಕಿನ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜ. ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಒರಿಸ್ಸದಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಜಾರ್ಖಂಡ್, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಚತ್ತೀಸ್‌ಗಡ್ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಸು. 179 ಮಿಲಿಯನ್ ಕ್ರೋಮೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪ ದೊರೆಯುವುದೆಂದು ಗುರ್ತಿಸಲಾಗಿದೆ (2000). ಇದರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಭಾಗ ರಫ್ತಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಗಣಿಗಳು ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬೈರಾಪುರ, ಭಕ್ತರಹಳ್ಳಿ, ಜಂಬೂರು, ನುಗ್ಗೆಹಳ್ಳಿ ಬಳಿ ಇವೆ.

ನಿಕ್ಕಲ್: ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇದರದು ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಇದರ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಇಲ್ಲ. ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ಸು. 2,500 ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ನಿಕ್ಕಲ್ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ವಿದೇಶಗಳಿಂದ ಆಮದುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯದ ಸುಕಿಂದ ಬಳಿ ನಿಕ್ಕಲ್ ಅದಿರನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗಣಿಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ನಿಕ್ಕಲ್ ಲೋಹ ಪಡೆಯುವ ಕಾರ್ಯ ಬೇಗ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಕಬ್ಬಿಣಸಂಬಂಧವಲ್ಲದ ಲೋಹ ಖನಿಜಗಳು: ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಕಬ್ಬಿಣ ಸಂಬಂಧದ ಲೋಹಗಳೇನೊ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯ ಪೂರೈಸುವಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಆದರೆ ಕಬ್ಬಿಣ ಸಂಬಂಧವಲ್ಲದ ಲೋಹ ಖನಿಜಗಳು ಮಾತ್ರ ಹೇರಳ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯದೆ ಹೋಗಿವೆ. ಈ ತನಕ ಪತ್ತೆಯಾಗಿರುವ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಸಣ್ಣವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ ಲೋಹಾಂಶ ಕಡಿಮೆ. ಇದೇ ಕಾರಣವಾಗಿ ಹೇರಳ ಹಣ ವ್ಯಯಮಾಡಿ ವಿದೇಶಗಳಿಂದ ನಮಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ತಾಮ್ರ, ಸೀಸ, ತವರ ಮುಂತಾದ ಕಬ್ಬಿಣ ಸಂಬಂಧವಲ್ಲದ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ಲೋಹ ಖನಿಜಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಕಾರ್ಯ ತ್ವರೆಯಿಂದ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್: ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಲೋಹದ ಮುಖ್ಯ ಅದಿರು ಬಾಕ್ಸೈಟನ್ನು ಒರಿಸ್ಸ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ಚ್ಚೀಸ್‌ಗಡ್, ಕರ್ನಾಟಕ, ಗುಜರಾತ್, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಜಾರ್ಖಂಡ್ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪತ್ತೆಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅದಿರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಲೋಹವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಬೃಹತ್ ಯೋಜನೆಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಅದಿರು ದೊರೆಯುವ ಪ್ರಮಾಣ 2401 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ನುಗಳೆಂದು ಅಂದಾಜು (2001).

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಲೋಹ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. 2007ರಲ್ಲಿ 7,19,100 ಟನ್ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಲೋಹ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಯಿತು. ಈ ಲೋಹದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಹೇರಳ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಬೇಕು. ಇದರ ಅಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಲೋಹ ಉತ್ಪಾದನೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚದೆ ಇದೆ.

ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ಐದು ಮುಖ್ಯ ಕಂಪನಿಗಳು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಲೋಹವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿವೆ. ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನ್ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಕಂಪನಿ (ಹಿಂಡಾಲಕೊ, 362300 ಟನ್), ಇಂಡಿಯನ್ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಕಂಪನಿ (ಇಂಡಾಲ್ 455000 ಟನ್), ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಭಾರತ್ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಕಂಪನಿ (105000 ಟನ್), ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಮೆಟ್ಟೂರು ಬಳಿ ಇರುವ ಮದರಾಸ್ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಕಂಪನಿ (36700 ಟನ್) ಮತ್ತು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯ (359600 ಟನ್).

ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈಚೆಗೆ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲಾದ ಹೇರಳವಾದ ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಅದಿರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ 500,000 ಟನ್ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಲೋಹ ತಯಾರಿಸುವ ಎರಡು ಬೃಹತ್ ಯೋಜನೆಗಳು ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಮುಂದಿವೆ. ಇವು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಭಾರತ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಲೋಹ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

ತಾಮ್ರ: ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಲೋಹ, ತಾಮ್ರ, ಹಿತ್ತಾಳೆ, ಕಂಚು ಈ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ ಲೋಹವನ್ನು ಭಾರತದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನ ಬಲು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಪುರಾತನರು ಕೆಲಸಮಾಡಿ ಕೈಬಿಟ್ಟ ಗಣಿಗಳು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾದರೂ ಸದ್ಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿರುವ ತಾಮ್ರ ಲೋಹದ ಪ್ರಮಾಣ ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದಕ್ಕೆ ಆಗುತ್ತಿಲ್ಲ. 1977ರಲ್ಲಿ 23,489 ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ತಾಮ್ರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಯಿತು. 2000–01ರಲ್ಲಿ ಸು. 1,46,000 ಟನ್‌ಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿತು. ತಾಮ್ರದ ಮುಖ್ಯ ಗಣಿಗಳು ಬಿಹಾರದ ಸಿಂಘಭೂಮ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೂ ರಾಜಸ್ತಾನದ ಖೇತ್ರಿ ಬಳಿಯೂ ಇವೆ. ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಬಾಲಘಾಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಲಂಜಖಂಡ ಎನ್ನುವ ಕಡೆ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರಕ್ಕಾಗಿ ಗಣಿ ತೋಡುವ ಕೆಲಸ ಮೊದಲಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯ ತಾಮ್ರನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಸಣ್ಣವು. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಕಾಪರ್ ಕಂಪನಿ 1968ರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇಂಗಳದಾಳುವಿನ ಬಳಿ ತಾಮ್ರ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ. ಈ ಗಣಿಗಳಿಂದ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಸಾವಿರ ಟನ್‌ತಾಮ್ರ ಸಾರವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿ

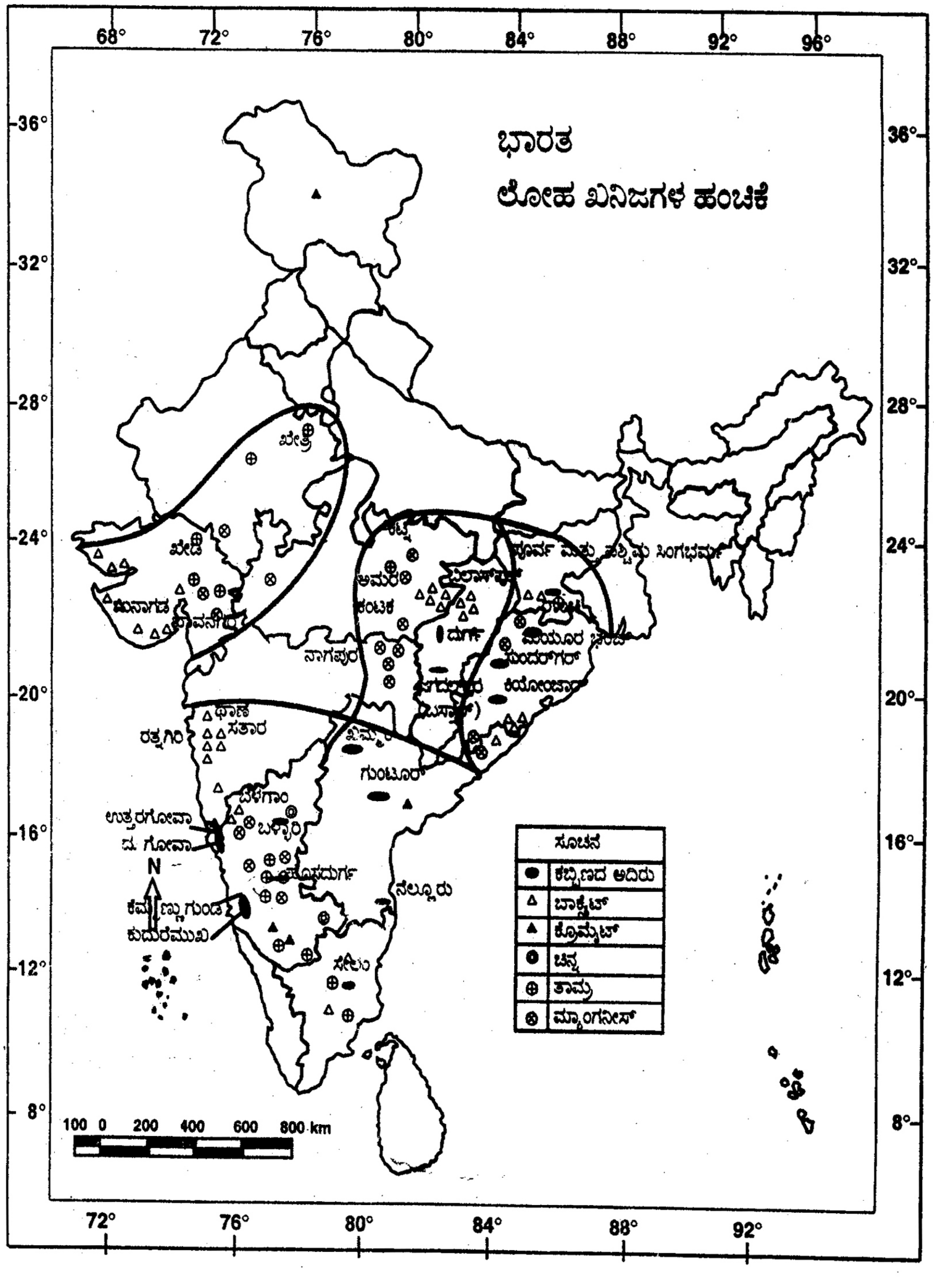

ಸೀಸ ಲೋಹವನ್ನು ಕರಗಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ.

ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿ : ಬೆಳ್ಳಿ ಬಂಗಾರಗಳು ಬಲು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅಮೂಲ್ಯ ಲೋಹಗಳು. ಅವುಗಳ ಮಿರಮಿರುಗುವ ಬಣ್ಣ, ತೂಕ, ಕಿಲುಬುಹಿಡಿಯದಿರುವ ಗುಣ, ಅವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಒದಗಿಸಿವೆ. ಬೆಳ್ಳಿ ಲೋಹದ ಬಳಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಬೆಳ್ಳಿ ಗುಡ್ಡ, ರಜತಾದ್ರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಬೆಟ್ಟಗಳಿದ್ದರೂ ಬೆಳ್ಳಿಗೆಂದೇ ತೋಡಿರುವ ಗಣಿಗಳು ಯಾವುವೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ. ಸೀಸ ಲೋಹದೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರಣ ಹೊಂದಿ ಸು. 40,000 ಕೆಜಿಯಷ್ಟು ಬೆಳ್ಳಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಬಂಗಾರದ ಗಣಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಈ ಹಳೆಯ ಗಣಿಗಳು ಬಲು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುರಾತನರು ಕೆಲಸಮಾಡಿ ಕೈಬಿಟ್ಟ ಗಣಿಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಲಾರಜಿಲ್ಲೆಯ ಉರಿಗಾಮ್ ಬಳಿಯೂ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಟ್ಟಿ ಬಳಿಯೂ ಗಣಿಕಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳು ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ 3660 ಮೀ ಅಳ ಇಳಿದಿವೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತಿ ಆಳವಾದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಇಪ್ಪತ್ತು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿತ್ತು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಚಿನ್ನವೆಲ್ಲವೂ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಗಣಿಗಳಿಂದ ಬಂದುದು. ಬೇರೆ ಯಾವ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಚಿನ್ನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ 3,000 ಕೆಜಿ ಚಿನ್ನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಂಪಚದ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಇದು ಶೇ. 1ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಮಾತ್ರ. ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಉತ್ಪನ್ನ ವರ್ಷ ಕಳೆದಂತೆ ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತಿದೆ. ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಅದಿರು ದೊರೆಯದೆ ಹೋಗಿರುವುದೇ ಇದರ ಕಾರಣ. ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಟನ್ ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ 20 ಗ್ರಾಮ್ ವರೆಗೂ ಚಿನ್ನ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗ 4 ಗ್ರಾಮ್ ದೊರೆಯುವುದೂ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಚಿನ್ನದ ಬೆಲೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಏರಿರುವುದರಿಂದ ಕಡಿಮೆ ದರ್ಜೆಯ ಅದಿರನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡಿ ಚಿನ್ನವನ್ನೂ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿ ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಇತರ ಹಳೆಯ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಊರ್ಜಿತಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯತ್ವರೆಯಿಂದ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಕುಲುಮೆಗಳಿಗೆ ರವಾನಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ತಾಮ್ರ ಗಣಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾಪರ್ ಕನ್ಸಾರ್ಟಿಯಮ್ (ಕರ್ನಾಟಕ ತಾಮ್ರ ಕೂಟ) ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ. ಇದು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಲ್ಯಾಡಿ ಬಳಿ ತಾಮ್ರಕ್ಕಾಗಿ ಗಣಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದೆ.

ಸೀಸ ಮತ್ತು ಸತುವು: ಸೀಸ ಮತ್ತು ಸತುವು ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾಗುವ ಲೋಹಗಳು. ಇವುಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅಂದಾಜೊಂದರ ಪ್ರಕಾರ 59.69 ಲಕ್ಷ ಟನ್ನು ಸೀಸ 187.3 ಲಕ್ಷ ಟನ್ನು ಸತುವು ನಿಕ್ಷೇಪವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅದು ರಾಜಸ್ತಾನ, ಬಿಹಾರ, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ಗುಜರಾತ್, ಒರಿಸ್ಸ, ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾದ ಗಣಿ ರಾಜಸ್ತಾನದ ಉದಯಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸವಾರ್ ಬಳಿ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಗಣಿಗಳಿಂದ ಸು. 55 ಸಾವಿರ ಟನ್ ಸೀಸವನ್ನೂ 40 ಸಾವಿರ ಟನ್ ಸತುವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಅಗ್ನಿಗುಂಡಲ ಬಳಿ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೀಸದ ಗಣಿಯೊಂದು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಟನ್

ಯುರೇನಿಯಮ್ ಮತ್ತು ತೋರಿಯಮ್: ಈ ಲೋಹಗಳು ಪರಮಾಣು ಶಕ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವು. ತೋರಿಯಮ್ ಲೋಹ ಕೇರಳದ ಕಡಲಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಮರಳುರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಯನೈಟ್ ಮತ್ತು ಮಾನಸೈಟ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಲೋಹವನ್ನು ಪರಮಾಣುಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಬಳಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಉಂಟು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಶೋಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಪರಮಾಣು ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತಿರುವ ಯುರೇನಿಯಮ್ ಧಾತು ಬಿಹಾರದ ಜಾದುಗುಡ ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು : ಸಿಮೆಂಟ್ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿರುವ ಖನಿಜ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ದೊರೆಯಬಹುದಾದ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮಾಣ 50,000 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್‌ಗಳೆಂದು ಅಂದಾಜು.

ಸಿಮೆಂಟ್ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಲ್ಲದೆ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು

ದೊಡ್ಡವು. ಇಲ್ಲಿ ಆರು ಮುಖ್ಯ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿದ್ದು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ಲಕ್ಷಟನ್ ಸಿಮೆಂಟ್ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕಲ್ನಾರು: ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ದರ್ಜೆಯ ಕಲ್ನಾರು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕಡಪ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ಕಡಿಮೆ ದರ್ಜೆಯ ಕಲ್ನಾರು ಬಿಹಾರ, ರಾಜಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಉಪಯೋಗ ಸಿಮೆಂಟ್‌ಕಲ್ನಾರು ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಕಲ್ನಾರು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯದಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಹೊರದೇಶಗಳಿಂದ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ವಜ್ರ: ಭಾರತ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಜ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಜ್ರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭಾರತದಿಂದ ಬಂದವು. ಈಚೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ವಜ್ರದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಬಿದ್ದುಹೋಗಿದೆ. ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ವಜ್ರದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಾನ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಈಗ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಜ್ರಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲಸ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಪನ್ನಾ ಬಳಿ. ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ಸು. 30 ಸಾವಿರ ಕ್ಯಾರೆಟ್ ತೂಗುವ ವಜ್ರ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ. 2006–07ರಲ್ಲಿ ವಜ್ರದ ಉತ್ಪನ್ನ 2,33,365 ಕ್ಯಾರೆಟ್‌ಗಳು. ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಮಿನರಲ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ (ಎನ್‌ಎಂಡಿಸಿ) ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಅನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಜ್ರಕರೂರು ಬಳಿ ಆಗೊಮ್ಮೆ ಈಗೊಮ್ಮೆ ವಜ್ರಸಿಗುವುದುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶೋಧನೆ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಜಿಪ್ಸಮ್: ಸಿಮೆಂಟ್ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾದ ಖನಿಜ. ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ರಾಜಸ್ಥಾನ, ಗುಜರಾತ್, ಜಮ್ಮು ಕಾಶ್ಮೀರ ಹಾಗೂ ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪನ್ನ ಸುಮಾರು ಎಂಟು ಲಕ್ಷ ಟನ್.

ಮ್ಯಾಗ್ನಸೈಟ್: ಹಾಲುಗಲ್ಲಿನಂತಿರುವ ಶುಭ್ರವರ್ಣದ ಈ ಖನಿಜ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಪರೀತ ಉಷ್ಣವನ್ನು ತಡೆಯುವ ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ತಯಾರಿಕೆಗಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗುವ ಕುಲುಮೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿವೆ. ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶದ ಅಲ್ಮೋರಾ ಬಳಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಗ್ನಸೈಟ್ ದೊರೆಯುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷ ಟನ್ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಮೈಕ (ಕಾಗೆ ಬಂಗಾರ): ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುವ ಖನಿಜ ಇದು. ಭಾರತದ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ನೆಲ್ಲೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೂ ಬಿಹಾರದ ಕೋಡರ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಮೈಕ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗ ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದೆ. ಅಭ್ರಕವೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ವಿದೇಶಗಳೊಡನೆ ಖನಿಜ ವ್ಯಾಪಾರ: ಎಲ್ಲ ಖನಿಜಗಳೂ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಸಮಸಮವಾಗಿ ಹರಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಖನಿಜಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಕಡೆ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಶೇಖರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಿಕ್ಕ ಯಾವ ಖನಿಜಗಳೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಲೋಹ ಖನಿಜಗಳಿದ್ದು ಅವನ್ನು ಕರಗಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಇಂಧನ ಖನಿಜ ಇಲ್ಲದೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯದೆ ಹೋದ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಬೇರೆದೇಶಗಳಿಂದ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಅಗತ್ಯ ಪೂರೈಸಿದ ಬಳಿಕ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡಿ ಧನ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ದೇಶ ದೇಶಗಳ ನಡುವಿನ ವ್ಯಾಪರದಲ್ಲಿ ಖನಿಜಗಳ ಪಾತ್ರ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಮುಂದುವರಿದ ಜನಾಂಗಗಳು ಖನಿಜಗಳ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಂದ ಪಡೆದ ಲೋಹಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ನಾಗರಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಬಲುವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ರಾಜ್ಯಗಳು ತಮಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಿಂದ ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ಹಿಂದುಳಿದಿರುವ ಜನಾಂಗಗಳಾದರೋ ಲೋಹ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಪರಿಶ್ರಮ ಪಡೆಯದೆ ಇರುವುದರಿಂದ, ಖನಿಜಗಳ ಬಳಕೆ ತಿಳಿಯದೆ ಅವನ್ನು ಮುಂದುವರಿದ ಜನಾಂಗಗಳಿಗೆ ಅಗ್ಗದೆ ಬೆಲೆಗೆ ಮಾರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಖನಿಜ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಇನ್ನೂ ಹಿಂದುಳಿದಿದೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಖನಿಜದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಲೋಹವನ್ನು ಪಡೆದು ತನ್ಮೂಲಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಬೆಳಸುವ ಜಾಣತನವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅದು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಪಿ.ಆರ್.)

ಭಾರತದ ದೈನಂದಿನ ಹವಾಮಾನ ವರದಿ: ಭೂಮಿಯ ಅಥವಾ ಅದರ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಭಾಗದ ಹವಾಮಾನದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹವಾಮಾನದ ವರದಿ ಅಥವಾ ಹವಾಮಾನದ ನಕ್ಷೆಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವುಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಸೈನೋಪ್ಟಿಕ್ ನಕ್ಷೆಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಈ ನಕ್ಷೆಗಳು ಹವಾಮಾನದ ಮುಖ್ಯ ಘಟಕಗಳಾದ ಉಷ್ಣಾಂಶ, ಒತ್ತಡದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಮಾರುತಗಳ ದಿಕ್ಕು ಮತ್ತು ವೇಗ, ಆರ್ದ್ರತೆ, ಮೋಡಗಳು, ವೃಷ್ಟಿಯ ವಿಧಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಹಂಚಿಕೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ರೂಢ ಚಿಹ್ನೆಗಳ ಮೂಲಕ ತೋರಿಸಲಾಗುವುದು.

ಹವಾಮಾನದ ವರದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿದಿನ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿವಾರವೂ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಹವಾಮಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಪಂಚದ ಮೊದಲ ಹವಾಮಾನದ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು 30^0 ಉ ಹಾಗೂ 30^0 ದ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳ ನಡುವಿನ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಎಡ್ಮಂಡ್ ಹ್ಯಾಲೆ 1688 ರಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿದ. ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರಕಾರ 1864 ರಲ್ಲಿ ಹವಾಮಾನ ಇಲಾಖೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿತು. ಇದರ ಕೇಂದ್ರ ಕಛೇರಿಯನ್ನು ಶಿಮ್ಲಾದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಇದರ ಕಛೇರಿ ಪುಣೆಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಂಡಿತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ 350 ಹವಾಮಾನ ವೀಕ್ಷಣಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಐದು ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಹವಾಮಾನದ ವರದಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುವುದು. ಹವಾಮಾನ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ವಿದ್ಯುನ್ಮಾನದ ಮೂಲಕವು ರವಾನಿಸಲಾಗುವುದು.

ಹವಾಮಾನದ ವರದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡದ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಸಮಭಾರ ರೇಖೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲಾಗುವುದು. ಒತ್ತಡವು ಉಷ್ಣಾಂಶದ ಹಂಚಿಕೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿರುವುದು. ಒತ್ತಡದ ಹಂಚಿಕೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಮಾರುತಗಳ ದಿಕ್ಕು ಮತ್ತು ವೇಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮೋಡದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ವೃತ್ತಗಳ ಮೂಲಕ ಎಷ್ಟು ಭಾಗ ಆಕಾಶವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗುವುದು. ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಓಕ್ಟಾ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ವೃತ್ತವನ್ನು ಎಂಟು ಭಾಗ ಮಾಡಿ ಎಷ್ಟು ಭಾಗ ಮೋಡಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗುವುದು. ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಸೆಂ.ಮೀಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಲಾಗುವುದು.

ಹವಾಮಾನದ ಇನ್ನಿತರ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ರೂಢ ಚಿಹ್ನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲಾಗುವುದು. ಕಾವಳ, ಮಿಂಚು, ಮೋಡ, ಆಲಿಕಲ್ಲು ಮುಂತಾದವುಗಳು ನಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಸಮುದ್ರದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳು ತುಂತುರು ಮಳೆ, ಹಿಮ, ಧೂಳಿನ ಬಿಂದುಗಳು ಈ ನಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುವುವು. ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಹಾಗೂ ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣಾಂಶದ ಅಪಗಮನಗಳೂ ಸಹ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನಕ್ಷೆಗಳ ಮೂಲಕ ದಾಖಲಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಹವಾಮಾನದ ಮುನ್ಸೂಚನೆಯ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಸಹ ನೀಡಲಾಗುವುದು. ಜೊತೆಗೆ ಮರು ದಿನದ ಹವಾಮಾನದ ಮುನ್ಸೂಚನೆಯ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸಹ ಮೂಲ ನಕ್ಷೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ನೀಡುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಮುಂದಿನ 24 ಗಂಟೆಗಳ ಹವಾಮಾನದ ಮುನ್ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಭಾರತದ ನಗರ ಸಮಸ್ಯೆ: ನಗರಗಳು ಇಂದಿನ ಆಧುನಿಕ ಮಾನವ ಸಮಾಜದ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದುಗಳಾಗಿವೆ. ನವ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ನೆಲೆವೀಡಾಗಿವೆ. ಡಬ್ಲ್ಯೂ. ಬಿ. ಮನ್ರೊ ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, ಒಂದು ಸೀಮಿತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿ, ಜನ ನಿಬಿಡತೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಬೃಹತ್ ಸಮೂಹವೇ ನಗರ. ನಗರವೂ ಒಂದು ಜೀವನಕ್ರಮ ಎಂಬುದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಭಾರತ ಹಳ್ಳಿಗಳ ದೇಶವಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿ ನಗರಗಳು ಇದ್ದುವು ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಸಿಂಧೂನದಿ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಗರ ನಾಗರಿಕತೆ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಶೋಧಕರಿಂದ ಬೆಳಕು ಕಂಡ ಹರಪ್ಪ, ಮೊಹೆಂಜೋದಾರೊ ಪಟ್ಟಣಗಳು; ಮೆಗಸ್ತನೀಸ್, ಚೀನೀ ಯಾತ್ರಿಕರು ಮತ್ತು ಇತರರು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಪಾಟಲಿಪುತ್ರ, ವಿಜಯನಗರ, ನಾಲಂದ, ತಕ್ಷಶಿಲೆ, ಉಜ್ಜಯಿನಿ ಮುಂತಾದ ನಗರಗಳು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಹಾಗೂ ಸುಂದರ ಕಲಾತ್ಮಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಮೊದಲು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದ ನಗರಗಳು; ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದ ನಗರಗಳು, ಮತ್ತು ಪ್ರಗತಿಪರ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗೆ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದ ನಗರಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ಮೂರು ಬಗೆಯ ನಗರಗಳಿದ್ದುವು. ನಗರಗಳು ಸಮಗ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಕಲೆಗಾರರು, ದಾರ್ಶನಿಕರು, ಕವಿಗಳು, ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಪರಿಣತರು ಮುಂತಾದವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನವಾಗಿದ್ದವು ಮತ್ತು ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದವು.

ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಆರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ ತೀವ್ರವಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಉಂಟಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಸ್ವಾರ್ಥಪರ ನೀತಿ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಳೀಯ ರಾಜ್ಯಗಳ ಅವನತಿಯ ಕಾರಣ ನಗರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ನಶಿಸಿ ಹೋಗಿ, ಯಂತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಅಧಾರಿತವಾಗಿದ್ದ ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಮುಂಬಯಿ, ಚೆನ್ನೈ, ಕೋಲ್ಕತ ಮುಂತಾದ ಮಹಾನಗರಗಳು ನವನಾಗರಿಕತೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆದವು. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ನಗರಗಳು ಸಮರ್ಪಕ ಯೋಜನೆ ಹಾಗೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವಿಲ್ಲದೆ ಅತಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅನೇಕ ಕ್ಲಿಷ್ಟ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ತಲೆದೋರಿವೆ.

ಜನಬಾಹುಳ್ಯ ಇಂದು ಭಾರತನಗರಗಳದ್ದು ಪ್ರಧಾನ ಸಮಸ್ಯೆ. ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶ, ಮನರಂಜನೆ, ವ್ಯಾಪಾರೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ, ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯ ಮುಂತಾದ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿಂದ ಆಕರ್ಷಿತರಾಗಿ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ನಗರಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಗರದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನೆಲಸದೆ ದಿನ ಬಂದು ಹೋಗುವ ಜನರ ಹಾಗೂ ಪ್ರವಾಸಿಗರ ಸಂಖ್ಯೆ ದಿನೇದಿನೇ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿ, ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ತಲೆಎತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಸಮಸ್ಯೆ ಎಂದರೆ ನಿರುದ್ಯೋಗ ಹಾಗೂ ಬಡತನ. ಉದ್ಯೋಗಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ. ಉದ್ಯೋಗಾಕಾಂಕ್ಷಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕ. ಭಾರತದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾವಂತ ನಿರುದ್ಯೋಗಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಅನೇಕರು ಬಡತನದಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅನೇಕರಿಗೆ ಆಹಾರ, ಉಡುಪು, ವಸತಿ ಮುಂತಾದ ಮೂಲಭೂತ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಜೀವನ ದುರ್ಭರವಾಗಿ, ಉತ್ಸಾಹಹೀನರಾಗಿ ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಬಡವರು ನಗರದಲ್ಲಿ ವಾಸಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಬಗೆಯ ಸೌಕರ್ಯಗಳೂ ಇಲ್ಲದೆ, ಅನಾರೋಗ್ಯ ಹಾಗೂ ಅನೀತಿಗಳಿಗೆ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಬಾಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕೊಳೆಗೇರಿಗಳು ನಗರದ ಮತ್ತೊಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿವೆ. ಅತೀವ ಜನಸಂದಣಿಯಿಂದ ಕೂಡಿ, ಶಿಥಿಲವಾಗಿರುವ, ಅನಾರೋಗಕರವಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಆರೋಗ್ಯ, ರಕ್ಷಣೆ ಪೋಷಣೆ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ನೀತಿ ಹಾಗೂ ಕ್ಷೇಮಾಭ್ಯುದಯದಕ್ಕೆ ಕಂಟಕಪ್ರಾಯವಾಗಿರುವ ಹಾಗೂ ನೀರು, ಗಾಳಿ, ಬೆಳಕು ಮುಂತಾದ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳೂ ಇಲ್ಲದ ವಾಸಗೃಹಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಕೊಳೆಗೇರಿಗಳು ನಗರದ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಕುಂದು ಹಾಗೂ ನಗರದ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ತಡೆಯಾಗಿವೆ. ಇವು ಆನೇಕ ಬಗೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಉಗಮಸ್ಥಾನ. ಬಡತನಕ್ಕೆ ಇವು ತವರುಮನೆ. ಕೆಲವರು ಆದಾಯದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಅರ್ಹತೆಯಲ್ಲೂ ಬಡವರಾಗಿರುವವರ ವಾಸಸ್ಥಳವಾಗಿರುವ ಈ ಕೊಳೆಗೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೈ ತುಂಬ ಬಟ್ಟೆ ಹಾಗೂ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬ ಅನ್ನವಿಲ್ಲದೆ ತಕ್ಕ ದೈಹಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾನಸಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಇಲ್ಲದ ಮಕ್ಕಳ ಗುಂಪೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಭಿಕ್ಷುಕರ ಬಾಲಾಪರಾಧಿ, ಅಪರಾಧಿ, ಕುಡುಕ, ವೇಶ್ಯೆ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಸಮಾಜವಿರೋಧಿಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಇದ್ದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರತಿರೂಪವಾಗಿದೆ.

ಮದ್ಯಪಾನ ಹಾಗೂ ವೇಶ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಭಾರತದ ನಗರಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ದಿನವಿಡೀ ದುಡಿಯುವ ಜನ ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಪತ್ನಿಮಕ್ಕಳನ್ನು ದೂರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ತಾವೇ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಇರುವ ಕಾರ್ಮಿಕರುದುಡಿತದಿಂದಾಗುವ ದಣಿವನ್ನು ಕುಡಿತದಿಂದ ಶಮನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಅದೇ ದುಶ್ಚಟವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ವಿದೇಶಿ ಮದ್ಯವನ್ನು ಕುಡಿಯುವ ಹಂಬಲ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಮದ್ಯಪಾನ ಮತ್ತು ಧೂಮಪಾನ ಮಾಡಿದರೆ ತಮ್ಮ ಗೌರವ, ಘನತೆ ಅಂತಸ್ತು ಹೆಚ್ಚುತ್ತವೆಂದು ಭಾವಿಸುವ ಅನೇಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಉಂಟು. ಕೆಲವು ಸಂತೋಷಕೂಟಗಳಲ್ಲಿ ಮದ್ಯಪಾನ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಪಾಯಕಾರಿ ಚಟವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಯುಕ್ತ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಮದ್ಯಪಾನವಾದ ಮೇಲೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವೇಶ್ಯಾಗೃಹಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಡುವುದುಂಟು. ನಗರದಲ್ಲಿ ವೇಶ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಒಂದು ಲಾಭದಾಯಕ ಉದ್ಯೋಗ. ಅಶ್ಲೀಲ ನೃತ್ಯಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿರುವ ರಾತ್ರಿವಿಹಾರ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ, ಗೌರವಾರ್ಹವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುವ ದೊಡ್ಡ ಹೋಟಲು ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ, ಕೀಳು ದರ್ಜೆಯ ಮದ್ಯದಂಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ವೇಶ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಯಾವ ಅಡೆತಡೆಗಳೂ ಇಲ್ಲದೆ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿಯೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ವೇಶ್ಯೆಯರನ್ನು ತಮ್ಮ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಅನೇಕ ಮುಗ್ಧ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ವೇಶ್ಯರನ್ನಾಗಿಸಿ ಅವರ ಮುಖಾಂತರ ಹೊಟ್ಟೆ ಹೊರೆಯುವ ತಲೆಹಿಡುಕ ಜನರಿಗೇನೂ ಕೊರತೆ ಇಲ್ಲ. ವೇಶ್ಯಾವಾಟಿಕೆ ಇಂದು ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿರುವುದು ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ಅಪಾಯ. ಈ ಸಮಸ್ಯೆ ಕೌಟುಂಬಿಕ ಹಾಗೂ ಸಮುದಾಯದ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಮೂಲಕಾರಣ. ಇದರ ವಿರುದ್ಧ ಎಷ್ಟೇ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದರೂ ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳು ಕಾನೂನಿನ ಮುಸುಕಿನಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ನಗರ ಜನರ ಆರೋಗ್ಯಕೆಡಿಸಿ ಅವರನ್ನು ನೀತಿಭ್ರಷ್ಟರನ್ನಾಗಿಸುವ ವೇಶ್ಯಾ ಸಮಸ್ಯೆ ಭಯಂಕರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜಾಡ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಭಿಕ್ಷಾವೃತ್ತಿ ಭಾರತದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯಾಧಿ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ರೈಲ್ವೆ ಹಾಗೂ ಬಸ್ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯ ಹಾಗೂ ವಾಸಗೃಹಗಳ ಮುಂದೆ ಕೊಳಕಾಗಿರುವ ಚಿಂದಿಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕೈಚಾಚಿ ಭಿಕ್ಷೆಬೇಡುತ್ತಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಬಡತನ, ನಿರುದ್ಯೋಗ, ಕೌಟುಂಬಿಕ ವಿಘಟನೆ, ವ್ಯಾಧಿ ಮತ್ತು ಅಂಗವಿಕಲತೆ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಷಯ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳು ಭಿಕ್ಷಾವೃತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣ. ದಾನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪುಣ್ಯ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ಅನೇಕರು ಭಿಕ್ಷೆ ನೀಡಿ ಭಿಕ್ಷಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವ ಜನರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ದುಶ್ಚಟಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿಕೊಂಡು ರಕ್ಷಕರಿಲ್ಲದೆ ನಿರ್ಗತಿಕರಾಗಿ ನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಭಿಕ್ಷಾಟನೆಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಅಂಗಾಗಗಳು ಸರಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡದೆ, ಮೈಗಳ್ಳರಾಗಿ ಭಿಕ್ಷಾವೃತ್ತಿ ಸಂಪಾದನೆಯ ಸುಲಭ ಮಾರ್ಗವೆಂದು ಅರಿತು ಅದನ್ನೇ ಒಂದು ಕಸುಬನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣರಾಗಿ ನಗರಜೀವನಕ್ಕೆ ಕಳಂಕಪ್ರಾಯರಾಗಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ, ಅವರನ್ನು ಅಂಗವಿಕಲರನ್ನಾಗಿಸಿ ಬಾಲ ಭಿಕ್ಷುಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ಅವರ ಸಂಪಾದನೆಯ ಮೂಲಕ ಜೀವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಿಕ್ಷುಕರ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳತನ, ದರೋಡೆ ಖೂನಿ ಮಾಡುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಭಿಕ್ಷುಕರನೇಕರು ಕೆಲವು ಅಂಟು ಜಾಡ್ಯಗಳಿಂದ ನರಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಅವರು ನಗರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ರೋಗಗಳನ್ನು ಹರಡಿ ಜನಾರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ವ್ಯಭಿಚಾರಿಗಳೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿವೆ. ಭಿಕ್ಷಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ನಿಷೇಧಿಸಿದ್ದರೂ ಈ ದಂಧೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸೋಗಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಅಂಗವಿಕಲರು, ರೋಗಿಗಳು, ಜನರ ದಯೆಯಿಂದಾಗಿ ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುವ ಮಂದಿ ನಾನಾವಿಧವಾಗಿ, ದೇವರ ಹೆಸರು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಮುಗ್ಧಜನರನ್ನು ಸುಲಿಯುವುದುಂಟು, ಕಾನೂನು ನಿಷೇಧವಿದ್ದರೂ ಭಿಕ್ಷಾಟನೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ತೊಡೆದುಹಾಕಲಾಗದೆ ಅದೂ ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ.

ವಿವಿಧ ಅಪರಾಧ ನಗರಗಳ ಮತ್ತೊಂದು ಸಮಸ್ಯೆ. ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ತಿಳಿದೋ ತಿಳಿಯದೆಯೋ ಉಲ್ಲಂಘಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮಾಜ ವಿರೋಧಿ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಅಪರಾಧ ಎಂಬುದಾಗಿ ಎಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಮಾನಸಿಕ ಹಾಗೂ ದೈಹಿಕ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳ ಕಾರಣ, ಕೌಟುಂಬಿಕ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಬಡತನ, ನಿರುದ್ಯೋಗ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಭೌಗೋಳಿಕ ಬದಲಾವಣೆ ಮತ್ತು ಸಹವಾಸ ದೋಷ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಪರಾಧ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಗುಂಡಾಗಿರಿ, ಖೂನಿ, ಕಳ್ಳತನ, ದಗಾ, ಮೋಸ, ಸುಳ್ಳುಪತ್ರ, ಖೋಟಾ ನಾಣ್ಯ ಹಾಗೂ ಖೋಟಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು, ಆಹಾರ, ಪಾನೀಯ ಹಾಗೂ ಔಷಧಿಗಳ ಕಲಬೆರೆಕೆ ಮಾಡುವುದು, ಸಮುದ್ರಗಳ್ಳತನ, ಕಳ್ಳಸಾಗಣೆ, ಸುಂಕಗಳ್ಳತನ ಮುಂತಾದ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಹಣವಂತರೂ ತಿಳಿದ ಮಂದಿಯೂ ಮಾಡುವ ಅಪರಾಧ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರ, ಲಂಚಗುಳಿತನ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿವೆ. ಹಣವಂತರು, ಶಿಕ್ಷೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅನುಸರಿಸುವ ಕ್ರಮ ಒಳ್ಳೆಯದೋ ಕೆಟ್ಟದೋ ಅದು ಗೌಣ. ಹೇಗಾದರೂ ಹಣ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಶ್ರೀಮಂತರಾಗಬೇಕೆಂಬ ಹೆಬ್ಬಯಕೆ ಇಂದು ನಗರ ನಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜೀವನಮಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚಿ ಅವಶ್ಯಕ ವಸ್ತುಗಳ ಬೆಲೆ ಗಗನಕ್ಕೇರುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸಲು ಪತಿಪತ್ನಿಯರಿಬ್ಬರೂ ಮನೆಯ ಹೊರಗಡೆ ದುಡಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಪಾಲನೆ ಪೋಷಣೆ ಇಲ್ಲದೆ ಅನೇಕರು ಬಾಲಾಪರಾಧಿಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅನೇಕ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಹಾಗೂ ಸಮಸ್ಯಾತ್ಮಕ ಕುಟುಂಬಗಳು, ಮಕ್ಕಳು ಅಡ್ಡದಾರಿ ಹಿಡಿದು ಬಾಲಾಪರಾಧಿಗಳಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಸಹವಾಸ ದೋಷ ಹಾಗೂ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಟ್ಟ ಪರಿಸರ ಬಾಲಾಪರಾಧಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಮಕ್ಕಳು ಶಾಲೆಗಳ್ಳತನ, ಅಲೆಮಾರಿತನ, ಸಾಮಾನುಗಳ ಚೌರ್ಯ, ಜೇಬುಗಳ್ಳತನ, ಸುಲಿಗೆ, ದರೋಡೆ ಮುಂತಾದ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕುಡಿತ, ಧೂಮಪಾನ, ಜೂಜು ಇವುಗಳ ಚಟಕ್ಕೆ ಬೀಳುತ್ತಾರೆ.

ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಭಾರತದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ, ವಸತಿ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯ, ವೈದ್ಯಕೀಯ ನೆರವು, ಕುಡಿಯುವ ಶುದ್ಧ ಜಲ ಪೂರೈಕೆ ಮುಂತಾದ ಮೂಲಭೂತ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಈ ಬಗೆಯ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸಲು ತಕ್ಕ ಹಣಕಾಸಿನ ನೆರವಿಲ್ಲದೆ ನಗರಜೀವನ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ನಗರ ಪರಿಸರವೂ ಹಿತಕರವಾಗಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಖಾನೆ ವಾಹನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ

ಹೊರಬೀಳುವ ವಿಷಪೂರಿತ ಅನಿಲಗಳು ವಾಯುಮಾಲಿನ್ಯಕ್ಕೆ ಮೂಲವಾಗಿ ಜನರ ಆರೋಗ್ಯ ಹದೆಗೆಡುತ್ತಿದೆ. ನಗರಗಳಲ್ಲಿಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ವಾಹನ ಹಾಗೂ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ನೆಮ್ಮದಿಗೆ ಭಂಗ ತರುತ್ತಿವೆ. ಜೀವನ ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮುಂಜಾನೆಯಿಂದ ಇರುಳತನಕ ಸತತವಾಗಿ ದುಡಿಯಬೇಕಾಗಿರುವ ನಗರವಾಸಿಗೆ ನಿಜವಾದ ಸುಖಾನುಭವ ಕೇವಲ ಮರೀಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಬಾಂಧವ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾಲಾವಕಾಶವಿಲ್ಲದಿರುವ ನಗರವಾಸಿಗೆ ನೆರೆಹೊರೆಯವರ ಪರಿಚಯವೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿದೆ. ನಗರವಾಸಿ ತಾನು ತನ್ನ ಪ್ರಪಂಚ ಎಂಬುದಾಗಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಸ್ವಾರ್ಥಪರವಾಗಿ ನಿಜವಾದ ಸುಖ ಸಂತೋಷದಿಂದ ವಂಚಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಯಾಂತ್ರಿಕ ಜೀವನದ ಸುಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಮಾನವ ಮೌಲ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ನಶಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಿವೆ. ವಿಜ್ಞಾನ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತ ಸಾಧನೆಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿದ್ದರೂ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಮರೆತ ನಗರವಾಸಿ ನೆಮ್ಮದಿ, ಶಾಂತಿ, ಸಮೃದ್ಧಿ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ನಗರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಭಾರತ ಒಂದಕ್ಕೇ ಸೀಮಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ನಗರಗಳು ಇವೆಯೋ ಮತ್ತು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆಯೊ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಭಾರತದ ನಗರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗತೊಡಗಿವೆ. ಅವಕ್ಕೆ ಮೂಲಕಾರಣ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಮತ್ತು ಸಾಕಷ್ಟು ಹಣಕಾಸಿನ ಕೊರತೆ, ಇವುಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಆದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ಇರುವ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸುಧಾರಣೆ ನಗರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರವಾಗದು. (ಎಂ.ಡಿ.)

ಭಾರತದ ಪರಿಸರ ಶಾಸನ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪರಿಸರದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಕಾನೂನುಗಳ ರಚನೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಸರ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಹಾಗೂ ಅದರ ಮಾಲಿನ್ಯ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇಂತಹ ಕಾಯಿದೆಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ಉದಾ: ಇಂಡಿಯನ್ ಫಿಶರೀಸ್ ಆಕ್ಟ್–1887, ಇಂಡಿಯನ್ ಫೋರ್ಟ್ ಆಕ್ಟ್–1904, ಬೆಂಗಾಲ್ ಸ್ಮೋಕ್ ಕಂಟ್ರೋಲ್ ಆಕ್ಟ್–1905, ದಿ ಮೋಟಾರ್ ವೆಹಿಕಲ್ ಆಕ್ಟ್–1938, ದಿ ರಿವರ್ ಬೋರ್ಡ್ಸ್ ಆಕ್ಟ್–1956 ಮತ್ತು ದಿ ಆಟಾಮಿಕ್ ಎನರ್ಜಿ ಆಕ್ಟ್–1962.

ಪರಿಸರ ಕುರಿತು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮತ್ತು ನೈಜ ಕಾಳಜಿ ಆರಂಭವಾದದ್ದು 1972ರಲ್ಲಿ, ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ ಸ್ವೀಡನ್‌ನ ಸ್ಟಾಕ್ ಹೋಂನಲ್ಲಿ ಆಯೋಜಿಸಿದ್ದ ಹ್ಯೂಮನ್ ಎನ್‌ವಿರಾನ್‌ಮೆಂಟ್ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮುದಾಯ ಪರಿಸರದ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಆಳವಾಗಿ ಚಿಂತಿಸಲು ಒಂದು ವೇದಿಕೆಯಾಯಿತು. ಈ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಅಂದಿನ ಪ್ರಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಇಂದಿರಾ ಗಾಂಧಿಯವರು ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದು, ಪರಿಸರದ ರಕ್ಷಣೆ ಹಾಗು ಅದರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಹಲವು ಶಾಸನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅವುಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಕೂಡ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಭಾರತದ ಜಲ, ವಾಯು, ಶಬ್ದ ಮಾಲಿನ್ಯ ಜೈವಿಕ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯ ರಕ್ಷಣೆಯ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ 5 ಪ್ರಮುಖ ಕಾಯಿದೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ.

ಪರಿಸರ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಕಾಯಿದೆ–1986, ವಾಯು ಮಾಲಿನ್ಯ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಾಯಿದೆ–1981, ಜಲ ಮಾಲಿನ್ಯ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಾಯ್ದೆ–1974, ವನ್ಯಜೀವಿ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಕಾಯ್ದೆ, ಅರಣ್ಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಕಾಯ್ದೆ. *

ಭಾರತದ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು: ಪ್ರಾಣಿವಿತರಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭಾರತ ಪೌರಸ್ತ್ಯ ದೇಶಗಳ (ಓರಿಯಂಟಲ್) ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ನೆರೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾದ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ, ನೇಪಾಲ, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯಗಳೂ ಇದೇ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ನಾಲ್ಕು ದಶಲಕ್ಷ ಚ.ಕಿಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನ ತೆರನಾದ ಭೌತ ಲಕ್ಷಣ, ಹವಾಗುಣ ವೈವಿಧ್ಯ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು ಇವೆಯಾಗಿ ಅವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕುದಾದ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು ಕೂಡ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ.

ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಈ ಉಪಖಂಡದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜಲ, ನೆಲ ಹಾಗೂ ವಾಯು ಎಂಬ ಮೂರು ಪರಿಸರ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ 8 ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದಾದರೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭಾರತವನ್ನು ಹಿಮಾಲಯದ ಉಪಪ್ರಾಂತ್ಯ ಮತ್ತು ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪತಲದ ಉಪಪ್ರಾಂತ್ಯ ಎಂಬ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು.

1. ಹಿಮಾಲಯದ ಉಪಪ್ರಾಂತ್ಯ: ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸಿಂಧೂ ನದಿ ಇವುಗಳ ನಡುವೆಯಿರುವ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮತ್ತು ನೇಪಾಲ ಕೂಡ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ವಿವಿಧ ಎತ್ತರಗಳ ಈ ಪರ್ವತ ವಿಭಾಗ ವಿಚಿತ್ರ ಮಾದರಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಆವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಪುನಃ ನಾಲ್ಕು ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಅ. ಅರಣ್ಯ ವಿಭಾಗ: ಕಾಶ್ಮೀರ, ಭೂತಾನಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಹಿಮಾಲಯದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಈ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶ ದಟ್ಟ ಮತ್ತು ಸದಾ ಹಸುರು ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪಕಲ್ಪದ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುವ ಹುಲಿ, ಆನೆ, ಕಾಟಿ, ಕಡವೆ ಮತ್ತು ಕಾಡುಕುರಿ (ಮಂಟ್‌ಜ್ಯಾಕ್) ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಉಂಟು. ಪರ್ವತದ ತಪ್ಪಲಿನ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅಡವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಟಿಯ ಬದಲು ಕಾಡೆಮ್ಮೆ (ವೈಲ್ಡ್ ಬಫೆಲೊ), ಹಂದಿ, ಜಿಂಕೆ, ಜೌಗುಜಿಂಕೆಗಳು ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 1525 ರಿಂದ 1830 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳು ಮತ್ತಷ್ಟು ದಟ್ಟ. ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಕಾಣದ ಪ್ಯಾಂಡ, ಅನ್ವೇಷಕ ಬ್ಯಾಡ್ಜರ್ (ಫೆರೆಟ್ ಬ್ಯಾಡ್ಜರ್), ಜೌಗುಜಿಂಕೆ, ಶಿಖರಹಿತ ಮುಳ್ಳುಹಂದಿ, ಕೂರುಹಂದಿ, ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ಚಿಗರೆಗಳು ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಚೀನದೇಶದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಹೋಲಿಕೆಯುಂಟು.

ಅ. ಪಶ್ಚಿಮ ವಿಭಾಗ: ಲಡಾಕಿನಿಂದ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಚಿತ್ರಾಲದವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಯುರೋಪ್ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಏಷ್ಯದ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಉಳಿದವು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಕಾಡುಕುರಿ, ಕೃಷ್ಣಮೃಗ ಮತ್ತು ಚಿಂಕಾರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಅತಿಮುಖ್ಯ ಹಾಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಾಣಿ ಎಂದರೆ ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಜಿಂಕೆ.

ಇ. ಮಧ್ಯ ಭಾಗ: ವೃಕ್ಷರೇಖೆ ಮತ್ತು ರಸಭರಿತ ಹುಲ್ಲುಗಳ ಮೈದಾನ ಹಾಗೂ ಟಿಬೆಟಿನ ಒಣ ಮೈದಾನಗಳ ಭಾಗ. ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವ ಈ ಭಾಗ ವಾತಾವರಣದ ವೈಪರೀತ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಪೌರಸ್ತ್ಯದೇಶಗಳ ಗುಂಪನ್ನು ಪುರಾತನ ಶೀತವಲಯದ ಗುಂಪಿನ ದೇಶಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಗ್ಗಣ (ಮೋಲ್), ನೀರಿಲಿ (ವಾಟರ್ ಶ್ರೂ), ಕುಂದಿಲಿ (ಮ್ಸ್ ಹೇರ್), ಕೃಷ್ಣಮೃಗ ಭರಲ್‌ಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ, ಬಾವಲಿ, ಮರಮೂಗಿಲಿ (ಟ್ರೀ ಶ್ರೂ), ಪನುಗು ಬೆಕ್ಕು, ಮುಂಗುಸಿ, ಹಾರುಬೆಕ್ಕು, ಅಳಿಲುಗಳೂ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ.

ಈ. ಟಿಬೆಟ್ ಭಾಗ: ಟಿಬೆಟಿನ ಮೈದಾನಗಳು, ಲಡಾಕಿನಿಂದ ಭೂತಾನದವರೆಗಿನ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮೈದಾನಗಳು, ಉತ್ತರ ಸರಹದ್ದಿನ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ, ಕಡುಚಳಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಹವಾ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮರಳುಗಾಡು ಹಾಗೂ ಶೀತವಲಯಗಳೆರಡರ ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಪಡೆದಿರುವ ಪ್ರದೇಶವೆಂದರೆ ಇದೊಂದೇ. ಏಷ್ಯದ ಮರುಳುಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕಾಡುಕತ್ತೆಗಳನ್ನು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ನೋಡಬಹುದು. ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಹವಾಗುಣ, ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಎತ್ತರ ಇವುಗಳಿಂದ ಈ ಭಾಗ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಅಸ್ಸಾಮ್, ಮಣಿಪುರ, ಮೇಘಾಲಯ, ಸಿಕ್ಕಿಮ್ ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹಿಮಾಲಯದ ಅರಣ್ಯಗಳ ಭಾಗದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೇ ಹೋಲುವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ಅರಣ್ಯಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಬಹುದು.

2. ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪಕಲ್ಪ ಪ್ರಾಂತ್ಯ: ಭಾರತದ ಅಧಿಕ ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಉಪವಿಭಾಗ ಗಂಗಾನದಿಯದಂಡೆಯಿಂದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯವರೆಗೂ ಹರಡಿದೆ. ಗಂಗಾನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತ್ರಿಕೋಣಾಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದ ಎರಡೂಕಡೆ ಸಮುದ್ರಗಳಿದ್ದು ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕರಾವಳಿಪ್ರದೇಶ ಉಂಟು. ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಕರ್ನಾಟಕ ಹಾಗೂ ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದ್ದು ದಖ್ಖಿನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ಕರಾವಳಿಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ಪೂರ್ವತೀರದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳು ತಮಿಳು ನಾಡಿನ ಕೆಲವೆಡೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಹವೆ ಹಾಗೂ ಔನ್ನತ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವೆರಡು ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀಲಗಿರಿ, ಪಳನಿ ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಗಿರಿ, ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಇವೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದು ಅವು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಾಗಿವೆ. ಚುಕ್ಕೆ ಜಿಂಕೆ (ಚಿತಾಲ್), ನೀಲ್ಗಾಯ್, ಕೃಷ್ಣಮೃಗ, ನಾಲ್ಕು ಕೊಂಬಿನ ಚಿಗರೆ, ಅಲಸಿಕರಡಿ ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಈ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಕೂಡ ಹಿಮಾಲಯದ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಂತೆಯೇ ಹಲವಾರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಅ. ಭಾರತದ ಮರುಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶ: ಗುಜರಾತ್ ಹಾಗೂ ರಾಜಸ್ತಾನ ರಾಜ್ಯಗಳ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನಗಳ ಕಡೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಉಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳವಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಇವು ಪಶ್ಚಿಮದ ಮರಳುಗಾಡಿನ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದಂಥವು. ಮರಳುಗಾಡಿನ ನರಿ, ಮೊಲ, ಜೆರ್‌ಬಿಲ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು.

ಆ. ಗಂಗಾನದಿಯ ತೀರದ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ: ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ. ಗೆಜೆಲ್ ಎಂಬ ಜಿಂಕೆ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಂಪು ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲದ ಸುಂದರಬನವಿದೆ.

ಇಲಿ ಸದಾ ಹಸುರಾಗಿರುವ ಸಮೃದ್ಧ ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜೌಗುಜಿಂಕೆ ಹಾಗೂ ಹುಲಿಗಳುಂಟು.

ಇ. ಮುಖ್ಯ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪಕಲ್ಪ ಭಾಗ: ಮಧ್ಯಭಾರತ, ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಇನ್ನುಳಿದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳು ನೈರುತ್ಯ ಮಾರುತಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವುದರಿಂದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳು ವಿರಳ. ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳೂ ಚಿಕ್ಕ ಮರಗಳೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಸಸ್ಯಗಳು. ಕೆಲವಡೆ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳೂ ಉಂಟು, ಮೈದಾನ, ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳು, ತಗ್ಗುಗಳು ಎಲ್ಲವೂ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿವೆ. ಗೆಜೆಲ್, ಚಿಗರೆ ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಮುಂಗುಸಿ, ತೋಳ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಅಳಿಲು, ಮೊಲ, ಇಲಿ ಕಾಣದೊರೆಯುವುವು. ಪರ್ಣಪಾತಿ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಟಿ, ಕಡವೆ, ಚುಕ್ಕೆಜಿಂಕೆ ಕರಡಿ, ಕಾಡುನಾಯಿ ಉಂಟು. ತೇವಪೂರಿತ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡಾನೆ, ಕಾಟಿ ಜೌಗುಜಿಂಕೆ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ.

ಈ. ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳು ಹಾಗೂ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶ: ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿವೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಯಾವಾಗಲೂ ವಾತಾವರಣ ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದಟ್ಟ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಸದಾ ಹಸುರಾಗಿರುವ ಎತ್ತರವಾದ ಮರಗಳು, ಬೆತ್ತ, ಬಿದಿರು ಮುಂತಾದವು ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯ. ಹಲವಾರು ಹಳ್ಳಗಳೂ ಚಿಕ್ಕ ನದಿಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ನೀಲಗಿರಿ, ಪಳನಿ ಬಾಬಾಬುಡನ್‌ಗಿರಿ, ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟ ಮುಂತಾದವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಗಿರಿಗಳು. ನೀಲಗಿರಿ ಮುಸುವ, ಮಕಾಕ್ ಕೋತಿ, ನೀಲಗಿರಿಯ ಕಂದು ಮುಂಗುಸಿ, ರಾಮಳಿಲು, ಕೆಂಜಳಿಲು ಮಲಬಾರ್ ಪುನುಗು ಬೆಕ್ಕು, ಮುಳ್ಳಿಲಿ, ನೀರುನಾಯಿ, ಆನೆ, ಹುಲಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎಚ್.)

ಭಾರತದ ಮಣ್ಣುಗಳು: ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ತಾಯಿಬಂಡೆ ಮತ್ತು ಹವಾಗುಣ ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯ ವೈವಿಧ್ಯದ ಕಾರಣ ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಮಣ್ಣುಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಣ್ಣುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವ್ಯಾಪಕ ಅಧ್ಯಯನ ಹಾಗೂ ಸಮೀಕ್ಷೆ ನಡೆದು ಸು. 24 ಬಗೆಯ ಮಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ 4 ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ: ಕೆಂಪುಮಣ್ಣುಗಳು, ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಣ್ಣುಗಳು, ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣುಗಳು ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣುಗಳು.

ಕೆಂಪುಮಣ್ಣುಗಳು : ಮಣ್ಣಿನ ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಕಂದು ಬಣ್ಣವೇ ಈ ಬಗೆಯ ವರ್ಗೀಕರಣಕ್ಕೆ ಆಧಾರ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಅಂಶವೇ ಈ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಅಂಶ ಶೇ. 5–8 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಜೊತೆಗೆ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಅಂಶವೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಕಡುಕೆಂಪು ಛಾಯೆ ಬಂದಿದೆ. ಇಂಥ ಮಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಇವು ಕೆಂಪು ಮರಳು ಮಣ್ಣು, ಅಗ್ನಿಶಿಲೆ ಮತ್ತು ನೈಸ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಮರಳುಶಿಲೆ, ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್, ಮೈಕ, ಸಿಸ್ಟ್, ಆಮ್ಲಟ್ರ್ಯಾಪ್, ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್‌ಜೈಟಿಸ್ ಮತ್ತು ಜೇಡಿ ಪದರುಗಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಆಗಿವೆ. ಕೆಂಪುಮಣ್ಣು ಪೂರ್ವತೀರದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಮುಂದೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಸಾಮಿನಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಮಧ್ಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪುಮಣ್ಣು ಇದೆ. ಆದರೆ ಈ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮಣ್ಣಿನ ಕಣಗಾತ್ರ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮರಳು, ಗೋಡು, ಜೇಡಿ ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಕಣಗಾತ್ರರಚನೆಯುಳ್ಳ ಕೆಂಪುಮಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೂ ಈ ಮಣ್ಣುಗಳ ಹುಟ್ಟಿಗೂ ತಾಯಿಬಂಡೆಯೇ ಕಾರಣ. ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣನ್ನು ಕೆಂಪು ಗೋಡುಮಣ್ಣು, ಕೆಂಪು ಮರಳುಮಣ್ಣು ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಉಪ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕೆಂಪುಗೋಡುಮಣ್ಣು : ಇದು ನೈಸ್ ಚಾರ್ನಕೈಟ್, ಡೈಯೊರೈಟ್ಸ್ ಮುಂತಾದ ಶಿಲೆಗಳು ಶಿಥಿಲಗೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಆದದ್ದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಜೇಡಿಖನಿಜಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆಯಲ್ಲದೆ ಆಮ್ಲಕಾರಕ ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲವಾಗಿ ಅಸಂಯುಕ್ತ ಸಿಲಿಕ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ನವುರು ಕಣಗಳಿರುವ ಗೋಡು ಮಣ್ಣು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಈ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣ ಹರಳು ಕೂಡ ಇರುವುದುಂಟು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಈ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಹೈಡ್ರೊಜನ್ ಅಯಾನ್ ಸಾರತೆ (pH) ಸ್ವಲ್ಪ ಆಮ್ಲೀಯತೆ ಇಲ್ಲವೆ ಸಮಧಾತುವಾಗಿದ್ದು 7ರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಸುಣ್ಣ ಇರುವಂಥಲ್ಲಿ pH 8ರವರೆಗೂ ಹೋಗಬಹುದು. ಎ ವಲಯದ್ದು, ಅಂದರೆ ಮೇಲ್ಮಣ್ಣು 25–40 ಸೆಂಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ಇದ್ದು ಕೆಂಪು ಕಂದುಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ತಿರುಳು ಕಣಜೋಡಣೆ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಬಿ ವಲಯದ್ದು ಅಂದರೆ ತಳಮಣ್ಣು 76ರಿಂದ 90 ಸೆಂಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ಇದ್ದು ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಗೋಡು ಇಲ್ಲವೆ ಜೇಡಿ ಕಣಜೋಡಣೆ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ತಳದಲ್ಲಿ ಶಿಥಿಲಗೊಂಡ ಬಂಡೆ ಚೂರುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ತಾಯಿಬಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣವಿದ್ದಾಗ ಗಟ್ಟಿ ಸುಣ್ಣ ಶೇಖರಣೆಯಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಿ ವಲಯದಲ್ಲೂ ಸುಣ್ಣದ ಹರಳು ಇರುವುದು ಸಾಧ್ಯ.

ಕೆಂಪು ಮರಳುಮಣ್ಣು : ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆ, ಗ್ರಾನೈಟ್, ನೈಸ್ ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್‌ಜೈಟಿಸ್, ಮರಳು ಶಿಲೆ ಇಂಥವುಗಳಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡದ್ದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಒರಟು ಮತ್ತು ಮರಳಿನ ಅಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜೇಡಿ ಖನಿಜಗಳು, ಕೆಂಪು ಲಿಮೊನೈಟ್, ಹಳದಿ ಲಿಮೊನೈಟ್ ಮುಂತಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಕ್ಸೈಡುಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದ್ದು ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಕೆಂಪು ಹಳದಿ ಬಣ್ಣ ಇರುತ್ತದೆ. ಹಳದಿ ಮಣ್ಣು ಜಲವಿಮುಕ್ತವಾದಾಗ ಅದರ ಬಣ್ಣ ಕೆಂಪಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಗ್ರಾವೆಲ್ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜೇಡಿಖನಿಜ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೆಯೊಲಿನೈಟ್ ಮತ್ತು ಇಲೈಟುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲ ವಿನಿಮಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇದರಲ್ಲಿಯ ಜೇಡಿ ಅಂಶಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ (100 ಗ್ರಾಮುಗಳಿಗೆ 5–25 ಮಿಲಿ ಈಕ್ವಿವಲೆಂಟ್) ಇರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ pH 4.5–6.5. ಎ ವಲಯ ಸಾಧಾರಣ ಆಳದ್ದು. ಕಣಗಾತ್ರ ರಚನೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒರಟು. ಬಿ ವಲಯದ ಆಳ ಸು. 15 ಸೆಂಮೀ ಇದು ಮೇಲ್ಮಣ್ಣಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಜೇಡಿಯುಳ್ಳದ್ದು. ಸಿ ವಲಯದ ಮಣ್ಣು ಹುಡಿಬಂಡೆ ಶಿಥಿಲಗೊಂಡು ಉಂಟಾಗಿರುವ ಒರಟು ಗ್ರಾನೈಟ್ ಅಥವಾ ಗ್ರಾನೆಟ್ ನೈಸ್ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಲಂಬಕೊಯ್ತವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ ತಾಯಿಬಂಡೆಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲೂ ಈ ಸ್ಥಿತಿ ಬಲು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಉಳಿದಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮಣ್ಣನ್ನು ಅದುಮಿದರೆ ಪುಡಿಪುಡಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಇಲ್ಲವೆ ನೀರಾವರಿ ಅನುಕೂಲಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅನೇಕ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಬಹುದು.

ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಣ್ಣುಗಳು : ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆಂಪು ಇಲ್ಲವೆ ಹಳದಿಗೆಂಪು. ರಚನೆ ಜೇನುಗೂಡನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಇವು ಸಾಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಇರಬಹುದು, ಇಲ್ಲವೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗಂಟುಗಳ ಸಡಿಲವಾದ ಮೊತ್ತವಾಗಿಯೂ ಇರಬಹುದು. ಹದ ಎನ್ನುವಂಥ ತೇವವಿರುವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮಣ್ಣನ್ನು ಕಿತ್ತು ತೆಗೆದು ಕತ್ತರಿಸಿ ಅನಂತರ ಒಣಗಿಸಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಯಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಒಣಗಿದಾಗ ಕಲ್ಲಿನಂತೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಇವನ್ನೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಇಟ್ಟಿಗೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಪದದಿಂದ ಜನ್ಯವಾದದ್ದು. ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಗೆಯ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲ ಶಿಲೆಗಳಿರುವ, ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಉಷ್ಣವಲಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಲ್ಯಾಟರೈಟ್‌ಕಾರಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅಧಿಕ ಬಸಿಯುವಿಕೆಯ ಕಾರಣ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಗಳು ಕಳೆದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಬಸಿಯುವ ನೀರು ಕ್ಷಾರೀಯವಾದದ್ದರಿಂದ ಸಿಲಿಕ ವಿಲೀನವಾಗಿ, ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಚಲಿಸಿ, ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಶೇಖರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ; ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ವಿಭಜನೆಗೊಂಡ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಮಣ್ಣಿಗೆ ಲ್ಯಾಟರಿಟಿಕ್ ಅಥವಾ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಣ್ಣು ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಈ ಮಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಜೇಡಿ ಖನಿಜಗಳಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಯತೆ, ಜಿಗುಟುತನ, ಸಂಕೋಚನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲ ವಿನಿಮಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ (100 ಗ್ರಾಮ್ ಲ್ಯಾಟರೈಟಿಗೆ 2–4 ಮಿಲಿ ಈಕ್ವಿವಲೆಂಟ್) ಇವೆಲ್ಲ ಕಡಿಮೆ; ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಮಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲ ವಿನಿಮಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 4 ರಿಂದ 6 ಇರಬಹುದು. ಸಿಲಿಕ ಸೆಸ್ಕ್ವಿ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಅನುಪಾತ ಸು. 3:5 ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲೊ ಕೆಲವೆಡೆ ಹೊರತು ಉಳಿದೆಡೆ ಈ ಮಣ್ಣುಗಳ ಆಳ ಕಡಿಮೆ. ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪಶ್ಚಿಮಕರಾವಳಿ, ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಗುಡ್ಡಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಮಣ್ಣು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಕಾಫಿ, ಟೀ, ಏಲಕ್ಕಿ, ಅಡಿಕೆಯಂಥ ತೋಟದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಈ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣುಗಳು : ಇವು ಭಾರತದ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಮಧ್ಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣ ಬರುತ್ತವೆ. ಬಣ್ಣ ದಟ್ಟಕಂದಿನಿಂದ ಅಚ್ಚ ಕಪ್ಪಿನವರೆಗೆ ವಿವಿಧ. ಮಣ್ಣಿನ ಆಳ ಅನುಸರಿಸಿ ಇವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುವುದಿದೆ; 30 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಆಳದಲ್ಲಿರುವುದು ಆಳವಿಲ್ಲದ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣು; 80–100 ಸೆಂಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿರುವುದು ಮಧ್ಯಮ ಆಳದ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣು; 100–200 ಸೆಂಮೀ ಇಲ್ಲವೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಳದಲ್ಲಿರುವುದು ಆಳದ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣು; ಕಪ್ಪು ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣು ಮಿಶ್ರಣಗಳು ಈ ಮಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೇಡಿನ ಅಂಶ ಹೆಚ್ಚು (ಶೇ. 40–100). ಮಣ್ಣು ಒದ್ದೆ ಇರುವಾಗ ನಮ್ಯವಾಗೂ ಜಿಗುಟಾಗೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಒಣಗಿರುವಾಗ ಹೆಚ್ಚುಗಟ್ಟಿಯಾಗೂ ಇರುವುದು. ಇವುಗಳ ಜೇಡಿ ಮಾಂಟಿಮರಿಲೊನೈಟ್ ಎಂಬ ಖನಿಜದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ಕಾರಣ ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯ ತೇವಾಂಶ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದಂತೆ ಇವು ಉಬ್ಬುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ತಗ್ಗುತ್ತವೆ ಕೂಡ. ಆಳ ಬಿರುಕುಗಳೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಮೈ ಮಣ್ಣು ಕುಸಿದುಬಿದ್ದು ಮಣ್ಣಿನ ಚಲನೆ ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಜರಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸ್ವಯಂ ಉಳುಮೆ ಅಥವಾ ಸ್ವಯಂ ಆಚ್ಛಾದನೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವರ್ಗೀಕರಣದ ರೀತ್ಯ ಇವನ್ನು ವರ್ಟಿಸಾಲ್ ಎಂಬ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ, ಜೋಳ, ಬೇಳೆ, ಎಣ್ಣೆಕಾಳು ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಮುಖ ಬಗೆಯ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣುಗಳು ದಕ್ಕನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ.

ಕಪ್ಪು ಮತ್ತು ಕೆಂಪುಮಣ್ಣು ಮಿಶ್ರಣಗಳು : ಕೆಲವೆಡೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಸ್ತೀರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪುಮಣ್ಣು, ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣು ಒಂದರ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಇರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇದು ಯಾವುದೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಕಪ್ಪು ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣುಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸೇರುವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನಕಾಶೆಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ, ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಬೇರೆ ಗುಂಪಾಗಿಯೇ ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯ ದಿಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ, ಎತ್ತರದ ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪುಮಣ್ಣಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ತಗ್ಗುಗಳಲ್ಲೂ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಧಿಕ ತೇವ ಮತ್ತು ಸಾವಯುವ ಅಂಶ ಮಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ದಟ್ಟ ಕಂದುಬಣ್ಣ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕೆಂಪುಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲೀಯ ಶಿಲೆ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಅವುಗಳಿಂದ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣುಗಳು ರೂಪಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣುಗಳು : ಇವು ನದೀ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ಇಲ್ಲವೆ ಕೊಚ್ಚುನೀರಿನಿಂದ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಶೇಖರಣೆಗೊಂಡ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ, ಕಣಗಾತ್ರ ರಚನೆ, ಇತರ ಗುಣಗಳು ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ಈ ಮಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಮೈ (ಪ್ರೊಫೈಲ್) ಬೆಳವಣಿಗೆ ಇವೆಲ್ಲ ಸಾಗಣೆಯಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮಣ್ಣುಗಳ ಗುಣದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮೆಕ್ಕಲು ಹೊಸದಾದರೆ ಮೇಲ್ಮೈ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಳೆಯದಾಗುತ್ತಾಹೊದಂತೆಲ್ಲಾ ಮೇಲ್ಮೈ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣುಗಳ ವಿಶಾಲ ವೈವಿಧ್ಯದ ಕಾರಣ ಅವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಕೆಲವು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ: ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಿರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ತೀರಪ್ರದೇಶದ ಮಣ್ಣುಗಳು ಮತ್ತು ನದೀ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣುಗಳು ಎಂದು ಎರಡು ಭಾಗ ಮಾಡಬಹುದು.

ತೀರ ಪ್ರದೇಶದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣುಗಳು: ಇವು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಇತ್ತೀಚಿನ ಮೆಕ್ಕಲುಗಳು. ಈ ಮಣ್ಣುಗಳ ಕಣಗಾತ್ರ ರಚನೆ ಮರಳಿನಿಂದ ಜೇಡಿಯವರೆಗೂ ಇದೆ. ಹಳೆಯ ಮೆಕ್ಕಲುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಲಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವು ಆಳದಲ್ಲಿದ್ದು ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು_ಕಂದಿನಿಂದ ತೆಳು ಅಥವಾ ದಟ್ಟಬೂದಿಯವರೆಗೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಮಳೆ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದು ಈ ಮಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಮರಳು ಮಣ್ಣುಗಳಿವೆ. ಈ ಭೂಮಿಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ತೆಟ್ಟೆಯಾಗಿದ್ದು ತಗ್ಗುಗಳಲ್ಲಿ ಚೌಳಿನಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಅಂತರ್ಜಲ ಮೇಲೆಯೇ ಇರುವುದರಿಂದ ತೆಂಗು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬೆಳೆಗೆ ಇವು ಬಲು ಉಪಯುಕ್ತ.

ನದೀ ಮುಖಜಭೂಮಿಗಳಿರುವ ಪ್ರದೇಶ : ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಕಾವೇರಿ, ಕೃಷ್ಣಾ, ಗೋದಾವರಿ ನದಿಗಳು ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಇರುವ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣುಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಗಂಗಾ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಗಳು ಹಿಮಾಲಯದಿಂದ ಹೊತ್ತು ತರುವ ಮಣ್ಣನ್ನು ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವ ಮುನ್ನವೇ ಬಂಗಾಲ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟಿವೆ.

ಸಿಂಧೂ ಗಂಗಾನದೀಬಯಲುಗಳ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣುಗಳು : ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ಸಿಂಧೂ ಗಂಗಾ ನದಿ ಬಯಲಿನವು. ಇವು ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 1600 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 320 ಕಿಮೀ ಹರಡಿವೆ. ಈ ಬಯಲಿನ ಬಹುತೇಕ ಪ್ರದೇಶ ತೆಟ್ಟೆ ಇಳಿಜಾರು ಶೇ. 1ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಮಣ್ಣುಗಳ ಬಣ್ಣ ತೆಳು ಬೂದಿನಿಂದ ಹಳದಿ ಕಂದು ಇಲ್ಲವೆ ಕಪ್ಪು ಬೂದಿ. ಬಹುತೇಕ ಮಣ್ಣುಗಳು ಆಳದಲ್ಲಿವೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ನೂರಾರು ಸೆಂಮೀ ಆಳ ಇರುವುದುಂಟು. ಕಣಗಾತ್ರ ರಚನೆ ಮಡು ಇಲ್ಲವೆ ಜೇಡಿಗೋಡಿನಂತೆ. ಇವು ಬಲು ಫಲಪತ್ತಾದವು. ಕೆಲವೆಡೆ ಉಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿಗಳೂ ಉಂಟು. ಗೋದಿ ಕಡಲೆ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜಗಳ ಬೆಳೆಗೆ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣು ಬಲುಶ್ರೇಷ್ಠ.

ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗ ಮತ್ತು ಬಿಹಾರಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳು ಸುಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಚೆಸ್ಟ್‌ನಟ್ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಮಣ್ಣುಗಳು, ಬೂದು ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಮಣ್ಣುಗಳು, ಮರುಭೂಮಿಯ ಮಣ್ಣುಗಳು, ತೆರಯ್ ಮಣ್ಣುಗಳು, ಕಂದುಬೆಟ್ಟ ಮಣ್ಣುಗಳು, ಪರ್ವತ ಮಣ್ಣುಗಳು, ಪರ್ವತ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಮಣ್ಣುಗಳು, ಲವಣ ಮತ್ತು ಕ್ಷಾರ ಮಣ್ಣುಗಳು, ಇವೆಲ್ಲ ದೇಶದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಇತರ ಮಣ್ಣುಗಳು. (ಬಿ.ವಿ.ವಿ.)

ಭಾರತದ ಲವಣನಿಕ್ಷೇಪಗಳು: ಅಡುಗೆ ಉಪ್ಪು ಎಂದು ಕರೆಯುವ ಸೋಡಿಯಮ್‌ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಡಲ ನೀರಿನಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆ ನೀರನ್ನು ಪಾತಿಗಳಿಗೆ ಹಾಯಿಸಿ ಸೂರ್ಯಶಾಖದಿಂದ ಇಂಗಿಸಿದಾಗ ಪಾತಿಯ ತಳದಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪಿನ ಹರಳುಗಳ ಪದರ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಸಹಜವಾಗಿ ಈ ಕೆಲಸ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಕೆಲವೊಂದು ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತ.

ಹಿಮಾಲಯದ ಲವಣ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳು, ಪಂಜಾಬಿನ ಲವಣಬೆಟ್ಟಗಳು, ರಾಜಸ್ತಾನದ ಲವಣನಿಕ್ಷೇಪ ಮುಂತಾದವು ದೇಶಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಲವಣನಿಕ್ಷೇಪಗಳು. ಪಂಜಾಬಿನ ಉಪ್ಪಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಪ್ರಪಂಚಖ್ಯಾತಿ ಗಳಿಸಿರುವಂಥವು. ಇವು ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸು. 762 ಮೀ–1214 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ; ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಲವಣ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳ ಎತ್ತರ ಸು. 457 ಮೀ ಮೂರು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾದ ಕಲ್ಲುಪ್ಪಿನ ಪದರಗಳಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಸು. 30.5 ಮೀ ದಪ್ಪವಾಗಿವೆ. ಝೀಲಮ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೇಯೋ ಉಪ್ಪಿನ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 168 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪದರಗಳಿವೆ. ಕೋಹತ್–ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಸು. 304 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಶೇಖರವಾಗಿರುವ ಪದರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಉದ್ದ ಸು. 12 ಕಿಮೀ. ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಉಪ್ಪು ಶುದ್ಧವಾದದ್ದು; ಅಡುಗೆಗೆ ಬಳಸಬಹುದಾದದ್ದು. ಕಲ್ಲುಪ್ಪಿನೊಡನೆ ಸಿಕ್ಕುವ ಮೆಗ್ನೇಸಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಪೊಟಾಸಿಯಮ್ ಲವಣಗಳು ವ್ಯವಸಾಯ ಹಾಗೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಉದ್ಯಮಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವಂಥವು. ಜಿಪ್ಸಮ್ (ಆನ್‌ಹೈಡ್ರೈಟ್) ಮತ್ತು ಜಿಪ್ಸಮ್ ($CaSO_4$) ಎರಡೂ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಲವಣಗಳೇ. ಕಲ್ಲುಪ್ಪಿನೊಡನೆ ದೊರೆಯುವ ಇವು ಗೊಬ್ಬರ, ಕಾಗದ, ಸಿಮೆಂಟ್ ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯ. ಇವುಗಳಿಂದ ಪ್ಲಾಸ್ಟರ್ ಆಫ್ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ. ಗೊಬ್ಬರ ಮತ್ತು ಸಿಡಿಮದ್ದಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಪೆಟ್ಲುಪ್ಪು ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಬಯಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಚಿಲಿ, ಈಜಿಪ್ಟ್ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು (ಲೈಮ್‌ಸ್ಟೋನ್) ಸಿಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದದ್ದು. ಈ ಶಿಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯುಗದಲ್ಲೂ ಸಂಚಿತಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಪಂಜಾಬಿನ ಕಲ್ಲುಪ್ಪಿನ ಪದರಗಳು ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದವು ಎಂದು ಮೊದಲೇ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆಧುನಿಕ ಸಂಶೊಧನೆಗಳಿಂದ ಹಿಮಾಲಯಪರ್ವತದ ಜನಕಶಕ್ತಿಗಳ ಕ್ಷೋಭೆಯಿಂದ ಇವುಗಳ ಸ್ಥಾನ ಪಲ್ಲಟವಾಗಿದೆಯೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ಪದರಗಳೊಡನೆ ಇರುವ ನವೀನ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಮತ್ತು ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಇವು ನವೀನ ಜೀವಿಕಲ್ಪದ ಆದಿಯುಗದಲ್ಲಿ (ಇಯೊಸೀನ್–6 ಕೋಟಿ ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನ) ಸಂಚಿತವಾದವೆನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ರಾಜಸ್ತಾನದ ಜೈಪುರ ಬಳಿ ಇರುವ ಸಾಂಬಾರ್ ಸರೋವರ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬತ್ತಿಹೋಗುತ್ತದೆ; ನಡುವೆ ಕೊಂಚ ಜವುಗಿರಬಹುದು. ಆಗ ಇದರ ಬಹುಭಾಗ ಮಿನುಗುವ ಅಡುಗೆಉಪ್ಪಿನ ಹರಳುಗಳ ತೆಳುವಾದ ಪೊರೆಯಿಂದ ಆವೃತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತಾರ ಸು. 233 ಚ.ಕಿಮೀ. ಈ ಸರೋವರದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ 99 ಸೋಡಿಯಮ್ ಲವಣಗಳಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. (ಎ.ಎನ್.ಎಸ್.ಐ.)

ಭಾರತದ ವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆಗಳು: ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಹಾಗೂ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ಶಕ್ತಿಯ ರೂಪವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ವಿವಿಧ ಮೂಲಗಳಿಂದ, ಅನುಕೂಲಕರ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ಬಹು ದೂರದ ಬಳಕೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಲೋಹದ ತಂತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಾಗಿಸಬಹುದು. ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲಾ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಚಾಲನೆಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಬಳಸುವರು. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಇದರ ಬಳಕೆಯನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಬಳಕೆಯ ಪ್ರಮಾಣವು ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ಇದು ಎಲ್ಲಾ ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ವಿವಿಧ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಉತ್ಪಾದಿಸುವರು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜಲಶಕ್ತಿ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲ ಮತ್ತು ಅಣುಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಬಹುತೇಕ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹರಿಯುವ ನೀರು ವೇಗವಾಗಿ ಚಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ನೀರಿನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿದ್ಯುತ್ತಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವರು ಇದನ್ನು ಜಲ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಎನ್ನುವರು. ವಿವಿಧ ಇಂಧನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು – ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಡೀಸಲ್, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲ ಉರಿಸಿ ಅದರ ಶಾಖದಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು ಶಾಖ ವಿದ್ಯುತ್ ಎನ್ನುವರು. ಅಣುವಿದಳನ ನಿರಂತರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದುಂಟಾಗುವ ಶಾಖವನ್ನು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಪಡೆಯುವುದನ್ನು ಅಣು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಪ್ರಗತಿ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯೊಡನೆ ಆರಂಭಗೊಂಡಿತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೇ ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳಿದ್ದವು, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ 1897 ರಲ್ಲಿ ಡಾರ್ಜಲಿಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಅನಂತರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಪ್ರಮಾಣದ ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ 1902 ರಲ್ಲಿ ಶಿವಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿತು. ಇದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶೇಷಾದ್ರಿ ಐಯ್ಯರ್ ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ. ಇದು ಏಷ್ಯ ಖಂಡದ ಮೊದಲ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ. ಇದನ್ನು ನಯಾಗರಾ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಿವಸಮುದ್ರ (1902), ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಟಾಟಾ ಜಲ

ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಮೆಟ್ಟೂರು, ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಗಂಗಾ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟ ಕಾಲುವೆ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶದ ಮಂಡಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್‌ಕೇಂದ್ರಗಳು ಪ್ರಾರಂಭದ ವಿದ್ಯುತ್ತ ಉತ್ಪಾದನೆ ಯೋಜನೆಗಳು. 1971ರ ಅನಂತರ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಪ್ರಗತಿಯುಂಟಾಯಿತು.

ಭಾರತ ವಿಪುಲವಾದ ಜಲಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಇದರ ಪ್ರಮಾಣ 84044 ದ.ಲ.ವಾಟ್‌ಗಳೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 12475 ದ.ಲ.ವಾ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಒಟ್ಟು ಜಲಶಕ್ತಿಯ ಶೇ. 14.8 ರಷ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ದೇಶ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಭಾರತವನ್ನು ಐದು ವಲಯಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುವ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹಾಗೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಕೊರತೆ ಹೊಂದಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ವಲಯಗಳು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಜಲಪಾತಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದ್ದರೂ ಇದು ಭೂಕಂಪ ವಲಯವಾಗಿವೆ; ಈಶಾನ್ಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ದೊರೆಯುವುದರಿಂದ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಬಳಕೆ ಕಡಿಮೆ.

ಪ್ರಮುಖ ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆಗಳು: ಭಾರತ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಹೈಡ್ರೋ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಪವರ್ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್‌ನ್ನು 1975 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಥಾವರಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ, ನಿರ್ವಹಣೆ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದೆ. ಇದು ಕೇಂದ್ರ ವಲಯದ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದ್ದು ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ರಾಜ್ಯಗಳು ಸಹ ಹಲವಾರು ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ನದಿ ಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಟಾಟಾ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ: ಇದು ಭಾರತದ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇದು ಮುಂಬಯಿ ಸಮೀಪದ ಲೋಣವಾಲದ ಬಳಿ ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡಿವೆ. ಇದು 48000 ಕಿವಾ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಇದರ ಸಮೀಪ ಭಾವ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಟಾಟಾ ಕಂಪೆನಿ ಮೂಲ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 87,500 ಕಿವಾ. ಇವು ಕೊಯ್ನಾ ಯೋಜನೆಯ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಕೊಯ್ನಾ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ ಕೊಯ್ನಾ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ದೇಶಮುಖವಾಡಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ, ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಪೊಪಾಲಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುದ್ಗಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಮೂರು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 2,40,000 ಕಿವಾಗಳು. ಇದು ಭಾರತದ ಮೊದಲ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು 1902ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸರ್ಕಾರ (ಕರ್ನಾಟಕ) ಕಾರ್ಯಾಗತಗೊಳಿಸಿತು. ಶರಾವತಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ (ಜೋಗ್) ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಯೋಜನೆ, ಇದರ ಮೊದಲ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗನಮಕ್ಕಿ ಜಲಾಶಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯಿಂದ 8,91,000 ಕಿವ್ಯಾ. ವಿದ್ಯುತ್‌ನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪೈಕಾರ ಯೋಜನೆ 1932 ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ನೀಲಗಿರಿಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪೈಕಾರ ನದಿಯಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಒಟ್ಟು ವಿದ್ಯುತ್ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 68,000 ಕಿವಾ.

ಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳು

ರಾಜ್ಯ	ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು	ನದಿ
ಕರ್ನಾಟಕ	ಶಿವಸಮುದ್ರ	ಕಾವೇರಿ
	ತುಂಗಭದ್ರ ಯೋಜನೆ	ತುಂಗಭದ್ರ
	ಜೋಗ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ	ಶರಾವತಿ
	ಭದ್ರಯೋಜನೆ	ಭದ್ರನದಿ (ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿಬಳಿ)
	ಕೃಷ್ಣ ಮೇಲ್ದಂಡೆ ಯೋಜನೆ	ಕೃಷ್ಣ
	ಮಲಪ್ರಭ ಯೋಜನೆ	ಮಲಪ್ರಭ
	ಕಾಳಿ ಯೋಜನೆ	ಕಾಳಿ
ತಮಿಳುನಾಡು	ಪೈಕಾರ ವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ	ಪೈಕಾರನದಿ (ನೀಲಗಿರಿ ಬಳಿ)
	ಮೆಟ್ಟೂರು ಯೋಜನೆ	ಕಾವೇರಿ
	ಪಾಪನಾಶಂ ಯೋಜನೆ	ತಾಮ್ರಪರ್ಣಿ
	ಪೆರಿಯಾರ್ ಯೋಜನೆ	ಪೆರಿಯಾರ್
	ಕೊಡಯಾರ್ ಯೋಜನೆ	ಕೊಡಯಾರ್
	ಮೋಯಾರ್ ಯೊಜನೆ	ಮೋಯಾರ್
	ಕುಂದ್ವಾ ಯೋಜನೆ	ಕುಂದ್ವಾ
ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ	ನಾಗಾರ್ಜುನ ಯೋಜನೆ	ಕೃಷ್ಣ
	ಶ್ರೀಶೈಲಂ ಯೋಜನೆ	ಕೃಷ್ಣ
	ರಾಮಪಾದ ಸಾಗರ ಯೋಜನೆ	ಗೋದಾವರಿ ನದಿ
	ಸಿಲೇರು ಯೋಜನೆ	ಸಿಲೇರು ನದಿ
ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ	ಟಾಟಾ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳು	ಲೋಣವಾಲ, ಆಂಧ್ರಕಣಿವೆ
	ಕೊಯ್ನಾ ಯೋಜನೆ	ಕೊಯ್ನಾ
	ವೈತರಣಿ ಯೋಜನೆ	ವೈತರಣಿ
ಗುಜರಾತ್	ಉಕ್ಕೆ ಯೋಜನೆ	ತಪತಿ
	ಕಕ್ರಪಾರ ಯೋಜನೆ	ತಪತಿ
ಬಿಹಾರ	ಕೋಸಿ ಯೋಜನೆ	ಕೋಸಿ
	ಸುವರ್ಣರೇಖಾ ಯೋಜನೆ	ಸುವರ್ಣರೇಖಾ
	ತಾವಾ ಯೋಜನೆ	ತಾವಾ
ರಾಜಸ್ಥಾನ	ರಾಜಸ್ಥಾನ ಕಾಲುವೆ ಯೋಜನೆ	
ಒರಿಸ್ಸ	ಹಿರಾಕುಡ್ ಯೋಜನೆ	ಮಹಾ
	ಟಿಕಾರಪಾರ ಯೋಜನೆ	ಮಹಾ
	ನಾರಾಜ ಯೋಜನೆ	ಮಹಾ
	ಬಲಿನೇಲಿ ಯೋಜನೆ	ಸಿಲೇರು
ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ	ಫರಕ್ಕಾ ಯೋಜನೆ	ಗಂಗಾ
ಮಯೂರಾಕ್ಷಿ ಯೋಜನೆ		ಮಯೂರಾಕ್ಷಿ
ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ	ರಿಹಾಂದ್ ಯೋಜನೆ	ರಿಹಾಂದ್
	ರಾಮಗಂಗಾ ಯೋಜನೆ	ರಾಮಗಂಗಾ
	ಗಂಗಾಕಾಲುವೆ ಯೋಜನೆ	
	ಯಮುನಾ ಯೋಜನೆ	ಯಮುನ
ಶಾರದಾ ಯೋಜನೆ	ಶಾರದಾ	
	ಮತಿಲ್ಲಾ ಯೋಜನೆ	ಬೆಟ್ವಾನದಿ
ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ	ಬಾರಾಮುಲ ಯೋಜನೆ	ಝೀಲಂ
	ಉರಿ ಯೋಜನೆ	ಝೀಲಂ
ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ	ಮಂಡಿ ಯೋಜನೆ	ಊಲ್
ಪಂಜಾಬ್	ಶಾನಂ ಯೋಜನೆ	–
	ಬಾರಿ – ದೋಆಬ್ ಮೇಲ್ದಂಡೆ ಯೋಜನೆ	–

ಮೆಟ್ಟೂರು ಯೋಜನೆ: 1937 ರಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿಗೆ ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಮೆಟ್ಟೂರಿನ ಬಳಿ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಜಲಾಶಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟು ವಿದ್ಯುತ್ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 24000 ಕಿವಾ. ಗಳು ಮಚಕುಂದ್ ಯೋಜನೆ:– ಆಂಧ್ರ ಮತ್ತು ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯಗಳ ಸಂಯುಕ್ತಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 1,14,750 ಕಿವಾ. ಗಂಗಾ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಕಾಲುವೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ: ಹರಿದ್ವಾರ ಮತ್ತು ಅಲಿಘರ್ ನಡುವೆ ಗಂಗಾ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಕಾಲುವೆಯು ಕೆಲವು ಜಲಪಾತ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅದರಿಂದ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 2,41,000 ಕಿವಾ. ಯಮುನ ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ: ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಯಮುನ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಯಾದ ಸಾನ್‌ನದಿ ನೀರನ್ನು ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು 2 ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಧ.ಕ್ರಾನಿ ಮತ್ತು ಧಾಲಿಪುರ್ ಬಳಿ ಎರಡನೆಯದು ಇಟರಿ (ಸಾನ್ ನದಿ) ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಾರದ ವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ: ನೈನಿತಾಲ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಾರದ ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು 3 ಘಟಕವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ತಲಾ 13,800 ಕಿವಾ. ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿದೆ. ಶ್ರೀಶೈಲಂ ಯೋಜನೆ ಕೃಷ್ಣನದಿಗೆ ನಾಗಾರ್ಜುನ ಸಾಗರ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನಿಂದ 105 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಈ ಯೋಜನೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು 4 ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನಾ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಕಾಳಿನದಿ

ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಕಾಳಿನದಿಗೆ 3 ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಯೋಜನೆಯಿದು (1977). ಇವುಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 910 ಮೆವಾ. ವರಾಹಿ ಯೋಜನೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ವರಾಹಿ ನದಿಗೆ ಶಿವಮೊಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 239 ಮೆವಾ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲದೆ ಬೃಹತ್ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲೂ ಅಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದ ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್‌ನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಋತುಮಾನಿಕ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆ, ಅಂತರ ರಾಜ್ಯ ನೀರು ಹಂಚಿಕೆಯ ಸಮಸ್ಯೆ, ಆಂತರಿಕ ಶಿಲಾರಚನೆ, ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಸಾಧ್ಯತೆಯ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೀಮಿತ ಬೇಡಿಕೆ, ಯೋಜನೆಗಳು ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳಲು ಬೇಕಾಗುವ ದೀರ್ಘಾವಧಿ.

ಶಾಖ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಬಳಸುತ್ತಿರುವ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಬಳಕೆಯ ಶೇ. 83.5 ರಷ್ಟು ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಶಾಖ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿವೆ. ಶಾಖ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲ ಮುಂತಾದ ಇಂಧನಗಳನ್ನು ಆಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉರಿಸಿ ನೀರನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ ಹಬೆಯನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವರು. ಇದರಿಂದ ಡೈನಾಮೋ ಚಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಪಡೆಯಲಾಗುವುದು.

ಶಾಖ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅತೀವ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಬೇಡಿಕೆಯಿರುವ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಬಳಕೆಯ ಶಾಖ ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಥಾವರಗಳು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಗಣಿಗಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಆಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆಯು ಸಹ ಅವಶ್ಯಕ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಶಾಖ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳು ನದಿ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಮಾಣದ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಹಲವಾರು ಶಾಖ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಯಚೂರು, ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ರಾಮಗುಂಡಂ, ಕೋತಗುಂಡಂ ಮತ್ತು ನೆಲ್ಲೂರು, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ನೈವೇಲಿ ಮತ್ತು ಎನ್ನೂರು, ಚತ್ತೀಸ್‌ಗಡದ ಕೋರ್ಬ ಮತ್ತು ಅಮರಕಂಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ನಾಗಪುರ, ಬುಸಾವಲ್ ಮತ್ತು ನಾಸಿಕ್; ಗುಜರಾತಿನ ಧುವಾರನ್ ಮತ್ತು ಅಂಕಲೇಶ್ವರ; ಅಸ್ಸಾಮಿನ ನಹರ್‌ಕಟಿಯಾ ಮತ್ತು ನಾಮರೂಪ, ದೆಹಲಿಯ ಬಾಧರ್‌ಪುರ್, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ದುರ್ಗಾಪುರ ಮತ್ತು ಸಂತಾಲ್‌ಧ್ವಿ, ಬಿಹಾರದ ಬಿತೌನಿ ಮತ್ತು ಪತ್ರತು; ಹರಿಯಾಣದ ಫರಿದಾಬಾದ್; ಒರಿಸ್ಸದ ತಲ್ಚೇರ್, ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಓಬ್ರ ಮತ್ತು ಕಾನ್ಪುರ ಮತ್ತು ಪಂಜಾಬಿನ ಭಟಿಂಡ ಮುಂತಾದವು.

ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಶಾಖ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಖ ವಿದ್ಯುತ್ ನಿಗಮ (ಎನ್‌ಟಿಪಿಸಿ) ವನ್ನು 1975 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ. ಇದು ಸು. 50 ಶಾಖ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಅಣುವಿದ್ಯುತ್: ಭಾರತ ಅಪಾರ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಥಾವರಗಳ ಅಪಾರ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯುರೇನಿಯಮ್, ಥೋರಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಬೆರಿಲಿಯಮ್‌ಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟು ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಶೇ.2.7 ರಷ್ಟನ್ನು ಅಣು ಮೂಲದಿಂದ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು ಹೀಗಿವೆ: ದೇಶ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ರೇಡಿಯೋ ಆಕ್ಟಿವ್ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕು. ಅಣು ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿರಬೇಕು. ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಅಣುವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಿರಬೇಕು. ಅಣುವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಥಾವರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಅಧಿಕ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕು.

ಭಾರತ ಈ ಎಲ್ಲ ಅನುಕೂಲಕರ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು. ಇದು ಕೇರಳದ ಪಾಲಿಘಾಟ್ ಮತ್ತು ಕ್ವಿಲಾನ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ರೇಡಿಯೋ ಆಕ್ಟೀವ್ ಅಣುವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಥೋರಿಯಮ್ ಅನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಬಿಹಾರದ ಸಿಂಘಭೂಮ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಾದುಗಡ ಗಣಿಗಳಿಂದ ಯುರೇನಿಯಮ್ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಬೆರಿಲಿಯಮ್ ಖನಿಜವನ್ನು ರಾಜಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುವುದು. ಜೊತೆಗೆ ಭಾರತ ಅಪಾರ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ದೇಶ ಅಣು ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಶಗಳೂ ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ.

ಅಣುವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳು: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಆರು ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ.

ಭಾರತದ ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳು – 2001

ಕೇಂದ್ರ	ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ	ಆರಂಭ ವಾದ ವರ್ಷ	ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ (ಮೆ.ವ್ಯಾ.)
1. ತಾರಾಪುರ	ಥಾಣೆ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ	1969	2 ಘಟಕ 320
2. ರಾಣಾಪ್ರತಾಪಸಾಗರ	ಕೋಟ, ರಾಜಸ್ತಾನ	1971	3 ಘಟಕ 570
3. ಕಲ್ಪಾಕಂ	ಚೆಂಗಲ್‌ಪೆಟ್ಟು, ತಮಿಳುನಾಡು		2 ಘಟಕ 440
4. ನರೋರ	ಬುಲಂದ್ ಶಹರ್, ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ		2 ಘಟಕ 440
5. ಕಕ್ರಪಾರ	ಸೂರತ್, ಗುಜರಾತ್	1993	2 ಘಟಕ 440
6. ಕೈಗಾ	ಕರ್ನಾಟಕ	2000	1 ಘಟಕ 220
ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ			**2430**

ಉತ್ಪಾದನೆ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ 1971 ರಲ್ಲಿ 2.4 ಬಿ.ಕಿವಾ.ನಿಂದ 2004ರಲ್ಲಿ 17.8 ಬಿ.ಕಿ.ವಾಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಹೊಸ ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಹಾಗೂ ಮೊದಲಿನ ಘಟಕಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದದು ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಹೆಚ್ಚಳಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಅನಾನುಕೂಲತೆಗಳು: ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ರೇಡಿಯೋ ಆಕ್ಟೀವ್ ಖನಿಜಗಳು ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಹಾನಿಕರ. ಇವು ಅಪಾರ ಜೀವ ಹಾನಿ ಹಾಗೂ ಪರಿಸರ ನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುವು. ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಪರಿಸರ ಹಾಗೂ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಹಾನಿಯಂಟಾಗದಂತೆ ವಿಸರ್ಜಿಸುವುದು ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದೆ.

ಅಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಕ್ತಿ ಮೂಲಗಳ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆ: ಸೌರಶಕ್ತಿ, ಪವನಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಅಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಕ್ತಿ ಮೂಲಗಳಾಗಿದ್ದು ಇವುಗಳಿಂದಲೂ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಸೌರ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ: ಸೌರ ವಿಕಿರಣವನ್ನು ಫೋಟೋವೋಲ್ಟಾಯಿಕ್ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಮೂಲಕ ವಿದ್ಯುತ್ತಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಬಹುದು. ಇದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯ ರಹಿತವಾದದ್ದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸೌರಕೋಶಗಳು ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳ ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ವಿದ್ಯುತ್ತಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಫೋಟೊ ವೋಲ್ಟಾಯಿಕ್ ಉಪಕರಣಗಳ ಬೆಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಸೌರವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ತೊಡಗಿಸಬೇಕಾದ ಬಂಡವಾಳ ಅತ್ಯಧಿಕ. ಇದರಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೌರ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ಹಳ್ಳಿಗಳ ವಿದ್ಯುತ್ ದೀಪ, ರೈಲ್ವೆ ಸಿಗ್ನಲ್, ನೀರೆತ್ತುವ ಪಂಪ್ ಹಾಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಸು. 40000 ಫೋಟೊ ವೋಲ್ಟಾಯಿಕ್ ಉಪಕರಣ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಸೌರ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನಾ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ರಾಜಸ್ತಾನದ ಬಾರ್‌ಮರ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಯೋಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಸ್ಥಾಪಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 150 ಮೆವಾ.

ಸೌರಶಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶದ ಸೌರತಾಪವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದು. ಸೌರಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಮಾಣವು ಗಂಟೆಯಿಂದ ಗಂಟೆಗೆ ಹಾಗೂ ದಿನದಿಂದ ದಿನಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದು. ಇದು ಮುಗಿಯದ ಶಕ್ತಿ. ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಬೆಲೆ ಕಡಿಮೆ. ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲದ ಮರು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಪವನ ವಿದ್ಯುತ್‌ಚ್ಛಕ್ತಿ: ಭಾರತ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಯಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಭಾರತವು ಜರ್ಮನಿ, ಅಮೆರಿಕ, ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ಮತ್ತು ಸ್ಪೇನ್‌ಗಳ ಅನಂತರ ಪವನಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಐದನೆಯದಾಗಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಯಿಂದ 45000 ಮೆ.ವಾ ವಿದ್ಯುತ್‌ನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಸಂಭವನೀಯತೆಯಿದ್ದು ಇದರ ಶೇ.1 ರಷ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಳಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪವನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ರಾಜ್ಯಗಳೆಂದರೆ ತಮಿಳುನಾಡು, ಗುಜರಾತ್, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ.

ಉಬ್ಬರವಿಳಿತ ಶಕ್ತಿ: ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಕೊರತೆ ಹೊಂದಿರುವ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂಡಮಾನ್ ಮತ್ತು ನಿಕೋಬಾರ್ ದ್ವೀಪಗಳು, ಗುಜರಾತಿನ ತೀರಪ್ರದೇಶ, ತಮಿಳುನಾಡಿನ

ತೀರ ಪ್ರದೇಶ ಮೊದಲಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ವಿದ್ಯುತ್‌ನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಜೈವಿಕ ಅನಿಲದಿಂದ ಸಣ್ಣ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಅನಿಲವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಯೋಜನೆಗಳಿವೆ. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಭಾರತದ ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು: ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ 8^0–37^0 ಮತ್ತು ಪೂರ್ವರೇಖಾಂಶ 68^0–98^0 ವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಭಾರತದ ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ್ದು; ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ್ದು. ಹಿಮಾಲಯದ ಉನ್ನತ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಶೀತವಲಯದ ಹವಾಗುಣ ಇದೆಯಾದರೆ ದೇಶದ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಿವಿಧತೆರನ ಹವಾಗುಣ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಚಿರಾಪುಂಜಿಯಂಥ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮೊತ್ತದ ಮಳೆಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶವೂ ಉಂಟು, ಅತ್ಯಂತ ಕನಿಷ್ಠ ಮಳೆಬೀಳುವ ರಾಜಸ್ಥಾನದ ಮರುಭೂಮಿಯೂ ಉಂಟು. ಎಂದೇ ಸಸ್ಯಸ್ವರೂಪ ದೇಶದ ವಿಭಿನ್ನ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನರೀತಿಯದು.

ಭಾರತ ಬಲುಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸಸ್ಯಸಮೃದ್ಧಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿತ್ತು. ಸಸ್ಯಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸು. 35–22 ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಭಾರತ ಅರಣ್ಯದಿಂದ ತುಂಬಿತ್ತೆಂದೂ ಈಗಿನ ಅಸ್ಸಾಮ್, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ, ಬಿಹಾರ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದವೆಂದೂ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಸಿಂಧೂ ಬಯಲಿನ ಹರಪ್ಪ, ಮೊಹೆಂಜೋದಾರೋ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲೂ (ಪ್ರ. ಪೂ. ಸು. 2500–1500) ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ ಇತ್ತೆನ್ನಲಾಗಿದೆ.

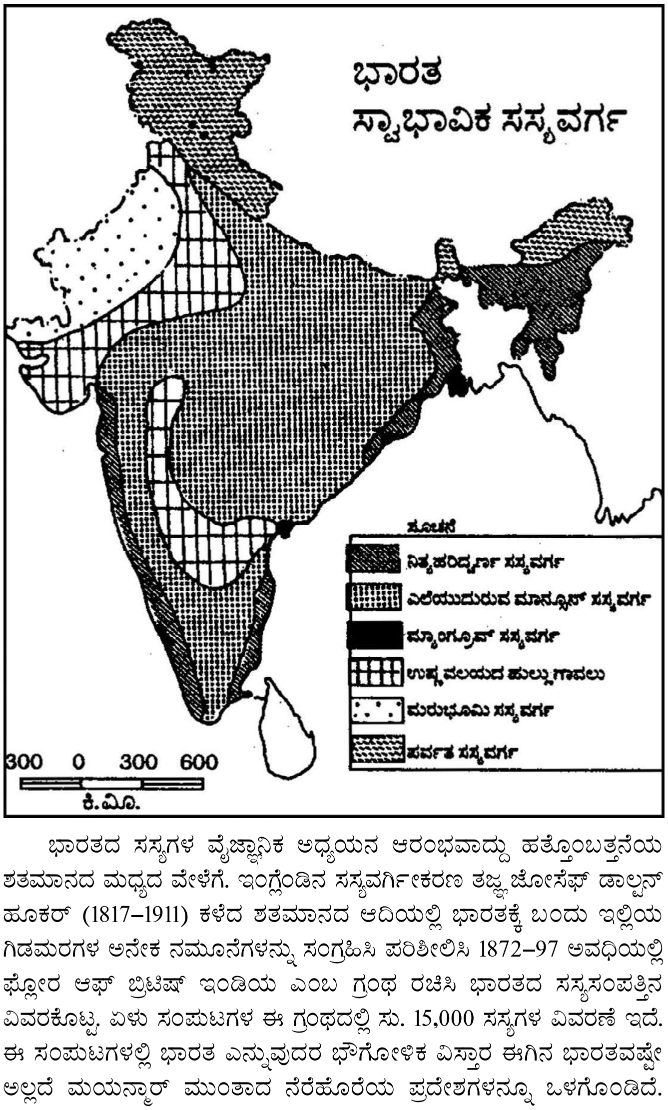

ಭಾರತದ ಸಸ್ಯಗಳ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಆರಂಭವಾದ್ದು ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದ ವೇಳೆಗೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸಸ್ಯವರ್ಗೀಕರಣ ತಜ್ಞ ಜೋಸೆಫ್ ಡಾಲ್ಟನ್ ಹೂಕರ್ (1817–1911) ಕಳೆದ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ಗಿಡಮರಗಳ ಅನೇಕ ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ 1872–97 ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಫ್ಲೋರ ಆಫ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಇಂಡಿಯ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಿ ಭಾರತದ ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತಿನ ವಿವರಕೊಟ್ಟ. ಏಳು ಸಂಪುಟಗಳ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸು. 15,000 ಸಸ್ಯಗಳ ವಿವರಣೆ ಇದೆ. ಈ ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಎನ್ನುವುದರ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಸ್ತಾರ ಈಗಿನ ಭಾರತವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮಯನ್ಮಾರ್ ಮುಂತಾದ ನೆರೆಹೊರೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಏಳು ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ ಪ್ರಕಟವಾದ ಎ ಸ್ಕೆಚ್ ಆಫ್ ದಿ ಫ್ಲೋರ ಆಫ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಇಂಡಿಯ (1904) ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತಿನ ವೈವಿಧ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭಾರತವನ್ನು ಪೂರ್ವ ಹಿಮಾಲಯ, ಪಶ್ಚಿಮ ಹಿಮಾಲಯ, ಸಿಂಧೂನದಿಯ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ, ಗಂಗಾನದಿಯ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ, ಮಲಬಾರ್ (ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟವೂ ಸೇರಿದಂತೆ), ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಸಿಲೋನ್–ಮಾಲ್ಡೀವ್ಸ್ ದ್ವೀಪಗಳು, ಮಯನ್ಮಾರ್ ಮತ್ತು ಮಲಯ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ ಎಂಬ ಒಂಬತ್ತು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ಹೂಕರ್ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ ಭಾರತ ಗಣರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ಮುಂದಿನಂತೆ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ:

ಭಾರತದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿರುವ ಹಲವಾರು ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿವೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಂಪಿಯನ್‌ರವರ 1956ರ ವಿಂಗಡಣೆ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ, ಮಳೆ, ಮತ್ತು ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅನಂತರ ಈ ವಿಂಗಡಣೆಯನ್ನು ಪುರಿ ಮತು ಲೆಗ್ರಿಸ್‌ರವರು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ಭಾರತವನ್ನು ಸಸ್ಯವರ್ಗ ವಲಯಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದರು.

1. ಉಷ್ಣವಲಯದ ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಈ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳು 250 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚುಮಳೆ ಬೀಳುವ ಮತ್ತು 900 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು, ಈಶಾನ್ಯದ ರಾಜ್ಯಗಳಾದ ಅಸ್ಸಾಂ, ಮೇಘಾಲಯ, ತ್ರಿಪುರ, ಮಣಿಪುರ, ನಾಗಲ್ಯಾಂಡ್ ಹಾಗೂ ಅಂಡಮಾನ್–ನಿಕೋಬಾರ್ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ವರ್ಷವೆಲ್ಲಾ ಹಸುರಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಇವುಗಳನ್ನು ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಸಸ್ಯ ಅಥವಾ ಅರಣ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ತೇಗ, ಬೀಟೆ, ಹೊನ್ನೆ, ಪಾಲಿಮರ, ಹೆಬ್ಬಲಸು, ದೊಡ್ಡ ಸಂಪಿಗೆ, ಬಿದಿರು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವು ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತವೆ.

2. ಉಷ್ಣವಲಯದ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಅಥವಾ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಅರಣ್ಯಗಳು: ಈ ವರ್ಗದ ಅರಣ್ಯಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಡಿವೆ. ಇವುಗಳು 75 ರಿಂದ 250 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಪಡೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿವೆ. ಮಳೆ ಹಂಚಿಕೆ ಅಲ್ಪಾವಧಿಯ ಮಳೆಗಾಲಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಒಣ ಹವೆಯ ಉಳಿದ ಧೀರ್ಘಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಜಲಾಂಶದ ಪೂರೈಕೆ ಅತಿಕಡಿಮೆ ಇರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮರಗಳು ಎಲೆಗಳನ್ನು ಉದುರಿಸುವುದನ್ನು ರೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಈ ವರ್ಗದ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಗುಂಪುಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದು, ತೇವಯುತ ಎಲೆಯುದುರುವ ಅರಣ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಶುಷ್ಕ ಎಲೆಯುದುರುವ ಅರಣ್ಯಗಳು. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಮರಗಳು ತೇಗ, ಹೊನ್ನೆ, ತಾಳೆಮರ, ಕರಿಮರ, ಬಿಳಿ ಮತ್ತಿ, ದೊಡ್ಡ ಬಾಗೆ, ಬಿಂಡಿ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಮಾವು, ಬೇವು, ಹಲಸು, ಆಲ, ಬಿದುರು, ಮುಂತಾದವು. ಈ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಬಹುಭಾಗ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಾಶ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

3. ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹುಲ್ಲು ಗಾವಲುಗಳು: ಭಾರತದಲ್ಲಿ 60ರಿಂದ 75 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಪಡೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಎತ್ತರವಾದ ಹುಲ್ಲು ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕುಬ್ಜ ಮರಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ದಖ್ಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಕೇಂದ್ರಭಾಗ, ಅರಾವಳಿ ಪರ್ವತದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಥಾರ್ ಮರುಭೂಮಿಯ ಅಂಚಿನ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯವರ್ಗವಿದೆ. ಈ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಪಶು ಸಂಗೋಪನೆಗೆ ಹೆಸರಾದವು. ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

4. ಮರುಭೂಮಿ ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಈ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ರಾಜಸ್ಥಾನದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ಥಾರ್ ಮರುಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ನೆರೆಯ ಪಂಜಾಬ್, ಹರಿಯಾಣ, ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಗುಜರಾತ್‌ನ ಅಂಚಿನ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಮರುಭೂಮಿ ಹೊಂದಿರುವ ವಾಯುಗುಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಸ್ವಭಾವ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಮರುಭೂಮಿ ಸಸ್ಯವರ್ಗವನ್ನು ಉಷ್ಣ ಪೋಷಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಗಿಡಗಳು ಅತಿ ಕುಬ್ಜ, ಎಲೆಗಳು ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದು ರಬ್ಬರಿನ ಹಾಳೆಗಳಂತೆ ಮಂದವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದಲೂ ರಕ್ಷಣೆ ಹೊಂದಿವೆ. ಕಳ್ಳಿ, ಕತ್ತಾಳೆ, ಜಾಲಿಮರ, ಕರಿ ಗೊಬ್ಬಳಿ, ತಾಳೆ, ಈಚಲು ಮುಂತಾದವು ಪ್ರಮುಖ ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳು.

5. ಮ್ಯಾಂಗ್ರೂವ್ ಅರಣ್ಯಗಳು: ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ತಗ್ಗು ವಲಯಗಳು ಸಮುದ್ರದ ಉಬ್ಬರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರಿನಿಂದ ಆವರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲೆಗಳಿಂದ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕೆಸರು, ಮಡ್ಡಿ ಈ ತಗ್ಗು ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳನ್ನು ಮ್ಯಾಂಗ್ರೂವ್ ಅರಣ್ಯ ಮತ್ತು ಉಬ್ಬರದ ಅರಣ್ಯಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಅರಣ್ಯಗಳಿದ್ದು, ಇವುಗಳ ರೆಂಬೆಗಳು

ಬಹು ಉದ್ದವಾಗಿ ಚಾಚಿ ಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಬೇರಿನಂತಿರುವ ಬಿಳಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಅರಣ್ಯಗಳು ಗಂಗಾ, ಮಹಾನದಿ, ಗೋದಾವರಿ, ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣನದಿಗಳ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ.

ಸುಂದರಿ ಮರಗಳು ಗಂಗಾ ನದಿಯ ಮುಖಜಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಸುಂದರಬನವೆಂದು ಕರಿಯುವುದು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಸುಂದರಿ ಮರಗಳು ಪೀಠೋಪಕರಣ, ದೋಣಿ ಹಾಗೂ ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ.

6. ಹಿಮಾಲಯದ ಆಲ್ಪೈನ್ ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಅರಣ್ಯಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಎತ್ತರ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರದ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುವು. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದ ಕೆಳವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 1500 ಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ಉಷ್ಣವಲಯದ ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಅರಣ್ಯಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಮುಖ್ಯಮರಗಳು–ಸಾಲ್, ಬೈರಾ ಮತ್ತು ಟೂನ್, 1500 ರಿಂದ 3650 ಮೀ ಎತ್ತರದ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆ ಮೊನಚಾದ ಅರಣ್ಯಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುತ್ತವೆ. ದೇವದಾರು, ಸಿಲ್ವರ್, ಫಿರ್‌ಓಕ್, ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ಲಾರೆಲ್ ಮತ್ತು ಚೆಸ್ಟ್‌ನಟ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯವೃಕ್ಷಗಳು. ಅನಂತರ 3650 ರಿಂದ 4870 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ರೋಡೋಡೆಂಡ್ರಾನ್, ವಿಲ್ಲೋ, ಜನಿಫರ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಿಮ್‌ರೋಜ಼್ ಪ್ರಮುಖ ಸಸ್ಯಗಳು. (ಎ.ಎಸ್.ಆರ್.ಎಂ.)

ಭಾರತದ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ವಸ್ತುಗಳು, ಸೇವೆಗಳು ಹಾಗೂ ಜನರನ್ನು ಒಂದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಭಾರತದ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಸಾರಿಗೆ, ರೈಲುಸಾರಿಗೆ, ಜಲಸಾರಿಗೆ, ವಾಯುಸಾರಿಗೆ ಎಂಬ ವಿಧಾನಗಳಿವೆ.

ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆ: ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಭಾರತ ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ತ್ವ ಕೊಡುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತರಣೆ ಮತ್ತು ಸೈನ್ಯ ಸಾಗಣೆಯೇ ಆಗಿನ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಹಳ್ಳಿ ಮೂಲೆಗಳು ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕರಹಿತ ದ್ವೀಪಗಳಾಗಿಯೇ ಉಳಿದುವು. 19 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಆರಂಭವಾದ ಬಳಿಕ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಗಣೆ ಸಾಧನಗಳು ವೃದ್ಧಿಸಿದಂತೆ ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ಅಧಿಕ ಲಕ್ಷ್ಯ ಪಡೆಯಿತು–ಯಾವುದೇ ಭದ್ರ ಆಡಳಿತೆಯ ರಹಸ್ಯ ದೇಶವ್ಯಾಪಿ ರಸ್ತೆಜಾಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದ ಬೆಂಟಿಂಕ್ ರಿಪ್ಪನ್ ಮತ್ತು ಮೇಯೊ ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮುತುವರ್ಜಿ ವಹಿಸಿದರು. 20 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಮೋಟಾರ್ ವಾಹನಯುಗ ಭಾರತವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ ದೇಶದ ರಸ್ತೆಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ತಿ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. 1927 ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ರಸ್ತೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಮಿತಿಯೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಿ 1934ರಿಂದಾಚೆಗೆ ವಾಹನ ತೆರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸುಂಕದ ಹಣವನ್ನು ರಸ್ತೆಗಳ ದುರಸ್ತಿಗಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದು ಸಲಹೆಮಾಡಿತು. ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ರಸ್ತೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಧನಸಹಾಯನೀಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ 1930 ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಯ ರಸ್ತೆ ನಿಧಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈ ನಿಧಿಯಿಂದ ಲಭ್ಯವಿದ್ದ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಸದುಪಯೋಗಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ; ಬದಲಾಗಿ ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಾಣ ವೆಚ್ಚಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಿದವು. ಗ್ರಾಮ ರಸ್ತೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ಸ್ಥಗಿತಗೊಂಡಿತು. ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಅಸಹಕಾರಗಳಿಂದಾಗಿ ರಸ್ತೆ ನಿಧಿಯ ಉದ್ದೇಶ ಸಫಲವಾಗಲಿಲ್ಲ; ರಸ್ತೆಸಾರಿಗೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಹತ್ತಾರು ನೀಲ ನಕ್ಷೆಗಳು ಸಿದ್ಧವಾದುವು.

ರಸ್ತೆಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳು: ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಕಾಲದಿಂದ ಸರ್ಕಾರ ರಸ್ತೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನಹರಿಸಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವೂ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳೂ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ರಸ್ತೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಳಿಗಳೂ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

1951 ಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ದೇಶದಲ್ಲಿ 1,58,000 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಸುಧಾರಿಸಿದ ಪಕ್ಕಾ ರಸ್ತೆಗಳೂ 2,43.000 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕಚ್ಚಾ ರಸ್ತೆಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ತರುವಾಯದ ವರ್ಷಗಳ ಸುಧಾರಣೆ ಕೆಳಗಿನಂತಿದೆ:

1000 ಕಿಮೀಗಳಲ್ಲಿ	1951	1971	1981	2001
ಸುಧಾರಿಸಿದ ರಸ್ತೆಗಳು	158	421	690	1394
ಕಚ್ಚಾ ರಸ್ತೆಗಳು	243	543	954	1071
ಮೊತ್ತ	401	964	1635	2465

ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣ: ಮೋಟಾರ್ ಸಾರಿಗೆಯ ಅನಿರ್ಬಂಧಿತ ವಿಸ್ತರಣೆಯಿಂದ ಜನರಿಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೂ ತಟ್ಟುವ ನಷ್ಟ ಹಾಗೂ ಅಸೌಕರ್ಯ ನಿವಾರಿಸಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕೃತ ವಿಸ್ತರಣೆ ಸಾಧಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ 1950 ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಧಿನಿಯಮ ಜಾರಿಗೆ ತಂದು ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಿಸಲು ಅನುಮತಿ ನೀಡಿತು. ಬಹುತೇಕ ರಾಜ್ಯಗಳು ತಮ್ಮವೇ ಆದ ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆ ನಿಗಮಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಿಸಿವೆ. ಆದರೆ ಸರಕು ಸಾಗಣೆ ಮಾತ್ರ ಇನ್ನೂ ಖಾಸಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಕೈಯಲ್ಲೇ ಇದೆ. ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರ ಕುರಿತಂತೆ ಶೇ. 41 ರಷ್ಟು ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು: ರಾಜ್ಯಗಳ ರಾಜಧಾನಿ ನಗರಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳನ್ನೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಕೀರ್ಣಗಳನ್ನು ಸಂಯೋಜಿಸುವ ಇವು ದೇಶದ ಉದ್ದಗಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದು ಪ್ರಮುಖ ಸಂಪರ್ಕ ಜಾಲವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ ಸು. 66,750 ಕಿಮೀ (2008). ಈ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಯ ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಇಲಾಖೆ ಮೇಲುಸ್ತುವಾರಿಕೆ ನೋಡಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, 1,28,000 ಕಿಮೀ ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿ, 4,70,000 ಪ್ರಮುಖ ಜಿಲ್ಲಾ ರಸ್ತೆ ಹಾಗೂ 26,50,000 ಕಿಮೀ ಗ್ರಾಮೀಣ ಇತರೆ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ.

2 ರೈಲು ಸಾರಿಗೆ: ಇದು ದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕೃತ ಉದ್ಯಮ, ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದರದು ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹೂಡಲಾಗಿರುವ ಬಂಡವಾಳ ಅತ್ಯಧಿಕ. ಇದು ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಖಾಸಗಿ ಕೂಡು ಬಂಡವಾಳ ಕಂಪನಿಗಳ ಬಂಡವಾಳಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು. ಇತರ ಎಲ್ಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಒಟ್ಟು 30 ಲಕ್ಷ ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಒದಗಿಸಿದರೆ ರೈಲು ಸಾರಿಗೆಯೊಂದೇ 15 ಲಕ್ಷ ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಒದಗಿಸಿದೆ. 12 ಸಾವಿರ ಎಂಜಿನ್ನುಗಳು. 39,852 ಸಾವಿರ ಪ್ರಯಾಣ ಡಬ್ಬಿ ಮತ್ತು 4 ಲಕ್ಷ ವ್ಯಾಗನ್ನುಗಳು ಇದರ ಜಂಗಮ ರೂಪ. ನಿತ್ಯ ಇದು 75 ಲಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣಿಕರನ್ನೂ 5.5 ಲಕ್ಷಟನ್ನು ಸರಕನ್ನೂ ಸಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ರೈಲುಮಾರ್ಗ 63,122 ಕಿಮೀ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ರೂ 2400 ಕೋಟಿ ಆದಾಯ ಬರುತ್ತದೆ.

ಭಾತದಲ್ಲಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ 1844 ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. 1845ರಲ್ಲಿ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಪೆನಿನ್‌ಸ್ಯುಲರ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೇಟ್ ಇಂಡಿಯ ಪೆನಿನ್‌ಸ್ಯುಲರ್ ಎಂಬ ಎರಡು ವಿದೇಶೀ ಖಾಸಗಿ ರೈಲ್ವೆ ಕಂಪನಿಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದುವು. ಇವಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರ ಧನಸಹಾಯ ನೀಡಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿತು. ಡಾಲ್‌ಹೌಸಿ ರೈಲ್ವೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಯೋಜನೆ ರೂಪಿಸಿದ. ಆ ಪ್ರಕಾರ ಖಾಸಗಿ ರೈಲ್ವೆ ಕಂಪನಿಗಳು ಸರ್ಕಾರದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯ ಆರಂಭಿಸಿದುವು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ 1853 ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ ಥಾಣಕ್ಕೆ 33 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರೈಲು ಸಂಚಾರ ಆರಂಭವಾಯಿತು. 1854 ರಲ್ಲಿ ಕೋಲ್ಕತ್ತ – ರಾಣಿಗಂಜ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ರೈಲು ಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು.

19 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಭಾರತದ ರೈಲ್ವೆ ಸಾರಿಗೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: ಹಳೆಯ ಖಾಸಗಿ ಪದ್ಧತಿ, ಸರ್ಕಾರದ ಸ್ವಾಮ್ಯಾಡಳಿತ ಪದ್ಧತಿ, ಹೊಸ ಖಾಸಗಿ ಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ಸೋಡಿ ಷರತ್ತುಗಳ ಪದ್ಧತಿ. ಹಳೆಯ ಖಾಸಗಿ ಪದ್ಧತಿ 1850 ರಿಂದ 1869 ರ ತನಕ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ, ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ರೈಲ್ವೆಗಳ ಒಡೆತನ ಇರದಿದ್ದರೂ ಖಾಸಗಿ ಕಂಪನಿಗಳಿಗೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಉಚಿತವಾಗಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಂಪನಿಗಳು ತೊಡಗಿಸಿದ ಬಂಡವಾಳಕ್ಕೆ ಕನಿಷ್ಠ ಶೇ. 5 ರಷ್ಟು ಬಡ್ಡಿ ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ಖಾತರಿ ನೀಡಿತ್ತು. ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಭವಿಸಿದ ನಷ್ಟವನ್ನು ಸರ್ಕಾರವೇ ತುಂಬಿಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. 25 ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ ಆ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಸರ್ಕಾರದ ಕಾಗದಪತ್ರಗಳು, ಸೈನ್ಯ ಮತ್ತಿತರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ರಿಯಾಯಿತಿ ದರದಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆಗಳು ಸಾಗಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ರೈಲು ದರಗಳನ್ನು ನಿಗದಿಮಾಡುವಾಗ ಕಂಪನಿಗಳು ಸರ್ಕಾರದ ಸಲಹೆ ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ನೌಕರರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯೂ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿತ್ತು. ದೊರೆತ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಲಾಭದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ತಾನು ಕಂಪನಿಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದ ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಈ ಪದ್ಧತಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬಡ್ಡಿಯ ಗ್ಯಾರಂಟಿ ಇರತ್ತಿದ್ದಾದ ಕಾರಣ ಕಂಪನಿಗಳು ಆಡಳಿತ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಲಕ್ಷ್ಯತಾಳಿದುವು. ಮಿತವ್ಯಯದ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರವೇ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಇದು ಸರ್ಕಾರದ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಪದ್ಧತಿ.

ರೈಲು ಸಾರಿಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಘಟ್ಟ 1893 ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಸೋಡಿ ಷರತ್ತುಗಳ ಪದ್ಧತಿಯ ಘಟ್ಟವಿದು. ಕಂಪನಿಗಳು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಗಳಿಸಿದ ಒಟ್ಟು ಲಾಭದಲ್ಲಿ ಶೇಕಡ 2 ರಷ್ಟನ್ನು ಕಂಪನಿಗಳ ಬಂಡವಾಳಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಡಬೇಕಿತ್ತು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯತನಕ ರೈಲುಸಾರಿಗೆಯಿಂದ ಸರ್ಕಾರ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಲಾಭವನ್ನೇನೂ ಸಂಪಾದಿಸಲಿಲ್ಲ. 1899-1900 ರಲ್ಲಿ ಬಂದ ಲಾಭ ರೂ 11 ಲಕ್ಷ. ಇದರಿಂದ ಹೊಸ ರೈಲುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ದೊರಕಿತು. 20 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತಿ ಉತ್ತಮ ಗೊಂಡಿತು. ಹೊಸ ಮಾರ್ಗಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಸರ್ಕಾರ 1901 ರಲ್ಲಿ ರಾಬರ್ಟ್‌ಸನ್ ಎಂಬುವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮಿತಿ ನೇಮಿಸಿತು. ಇದು ರೈಲು ಸಾರಿಗೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಮತ್ತು ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿ ಇವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ 1905ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ವರದಿ ಸಲ್ಲಿಸಿತ್ತು. ಆ ತನಕ ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಇಲಾಖೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿದ್ದ ರೈಲುಸಾರಿಗೆ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಈ ಸಮಿತಿಯ ಶಿಫರಸುಗಳ ಆಧಾರದಮೇಲೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲಾಯಿತು. ಹೊಸ ಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣದ ಕಾರ್ಯ ತ್ವರಿತವಾಯಿತು, ರೈಲು ಸಾರಿಗೆಯ ಆಡಳಿತವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಒಬ್ಬ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಇಬ್ಬರು ಸದಸ್ಯರು ಮತ್ತು ಒಬ್ಬ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಮಂಡಲಿಯ ರಚನೆಯಾಯಿತು. ಇವೆಲ್ಲದರ ಫಲವಾಗಿ 1914-19 ರ ನಡುವೆ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳ ಉದ್ದ ಸು. 39.852 ಕಿಮೀ ನಿಂದ 2000-01ರಲ್ಲಿ 65,000 ಕಿಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿತ್ತು.

ಈ ಮಂಡಲಿ ರೈಲು ಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲು ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ.

1 ಹೊಸದಾಗಿ ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ ಇಲಾಖೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು. 2 ರೈಲ್ವೆ ಆಯವ್ಯಯವನ್ನು ದೇಶದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಆಯವ್ಯಯದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದು. 3 ರೈಲ್ವೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಹಣವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಸಾಲವಾಗಿ ಪಡೆಯುವುದು. 4, ರೈಲ್ವೆ ಆಡಳಿತ ಮಂಡಳಿಯ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿ ವಿಸ್ತರಿಸುವುದು. 5, ಸಾರ್ವಜನಿಕರು ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯೋದ್ಯಮಿಗಳ ಹಿತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಲಹಾ ಸಮಿತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದು, 6 ರೈಲ್ವೆ ದರಗಳನ್ನು ನಿಗದಿಮಾಡಲು ಮಂಡಲಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು. 7 ಸರ್ಕಾರವೇ ರೈಲ್ವೆ ಆಡಳಿತವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಅನ್ವಯಗೊಳಿಸಿತು.

ಭಾರತದ ರೈಲುಸಾರಿಗೆ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ 1950 ಮಹತ್ತ್ವದ ವರ್ಷ. ಆಗ ರೈಲು ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣಗೊಂಡು ವಿವಿಧ ವಲಯಗಳ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಪುನರ್‌ಸಂಘಟನೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಉಂಟಾಯಿತು, ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ 37 ರೈಲ್ವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿದ್ದುವು. ಕೆಲವು ಸರ್ಕಾರದ ಅಧೀನದಲ್ಲೂ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ದೇಶೀಯ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಖಾಸಗಿ ಕಂಪನಿಗಳ ಒಡೆತನದಲ್ಲೂ ಇದ್ದುವು. ಕೆಲವು ದಕ್ಷವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಹಲವು ಹೀನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡವು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ತೀರ ಸಣ್ಣವು. ಸಾಂಗ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 7 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಮಾರ್ಗವಿದ್ದರೆ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ 2335 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಮಾರ್ಗವಿತ್ತು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣದೊಂದಿಗೆ ನೇಮಕಗೊಂಡ ರೈಲ್ವೆಮಂಡಲಿಯ ಸಮಿತಿಯ ಶಿಫಾರಸಿನ ಮೇರೆಗೆ ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ರೈಲ್ವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನೂ ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿ ಅವನ್ನು ಆರು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಯಿತು. ಅವುಗಳ ಆಡಳಿತ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮತ್ತು ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಆಯಾ ವಿಭಾಗಗಳಿಗೆ ವಹಿಸಲಾಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಇವನ್ನು 9 ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ಮತ್ತೆ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಆಡಳಿತ ನಿರ್ವಹಣೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವುಗಳು 16 ವಲಯಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಯಿತು.

ಈ ವಲಯಗಳ ಅಥವಾ ವಿಭಾಗಗಳ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಕಛೇರಿ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ವಲಯ	ಕೇಂದ್ರ ಕಛೇರಿ
1. ಉತ್ತರ ರೈಲ್ವೆ	ನವದೆಹಲಿ
2. ಪಶ್ಚಿಮ ರೈಲ್ವೆ	ಚರ್ಚ್‌ಗೇಟ್, ಮುಂಬಯಿ
3. ಆಗ್ನೇಯ ರೈಲ್ವೆ	ಕೋಲ್ಕತ
4. ದಕ್ಷಿಣ ಕೇಂದ್ರ ರೈಲ್ವೆ	ಸಿಕಂದರಾಬಾದ್
5. ದಕ್ಷಿಣ ರೈಲ್ವೆ	ಚೆನ್ನೈ
6. ಕೇಂದ್ರ ರೈಲ್ವೆ	ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿ ಟರ್ಮಿನಸ್ ಮುಂಬಯಿ
7. ಈಶಾನ್ಯ ರೈಲ್ವೆ	ಗೋರಖ್ ಪುರ್
8. ಪೂರ್ವ ರೈಲ್ವೆ	ಕೊಲ್ಕತ
9. ಈಶಾನ್ಯ ಗಡಿನಾಡು ರೈಲ್ವೆ	ಮಲಿಗಾಂ, ಗುಹಾಹಟಿ (ಅಸ್ಸಾಮ್)
10. ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿ ರೈಲ್ವೆ	ಭುವನೇಶ್ವರ
11. ಪೂರ್ವ ಕೇಂದ್ರ ರೈಲ್ವೆ	ಹಾಜಿಪುರ
12. ಉತ್ತರ ಕೇಂದ್ರ ರೈಲ್ವೆ	ಅಲಹಾಬಾದ್
13. ವಾಯವ್ಯ ರೈಲ್ವೆ	ಜೈಪುರ
14. ನೈರುತ್ಯ ರೈಲ್ವೆ	ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ
15. ಪಶ್ಚಿಮ ಕೇಂದ್ರ ರೈಲ್ವೆ	ಜಬ್ಬಲ್ ಪುರ
16. ಆಗ್ನೇಯ ರೈಲು ಕೇಂದ್ರ	ಬಿಲಾಸ್ ಪುರ

ಪ್ರಸ್ತುತ ದೇಶದಲ್ಲಿ ರೈಲುಗಾಡಿಗಳ ಮೂರು ಉತ್ಪಾದನ ಘಟಕಗಳಿವೆ: 1 ಚಿತ್ತರಂಜನ್ ಲೋಕೋಮೋಟಿವ್ ವರ್ಕ್ಸ್, 2 ಇಂಟಿಗ್ರೆಲ್ ಕೋಚ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟರಿ, ಪೆರಂಬೂರು 3 ಡೀಸಲ್ ಲೋಕೋಮೋಟಿವ್ ವರ್ಕ್ಸ್, ವಾರಾಣಸಿ ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆ ಗಾಲಿ ಮತ್ತು ಅಚ್ಚು ತಯಾರಿಸುವ ಘಟಕವಿದೆ. ಲಖನೌದಲ್ಲಿ ರೈಲುಗಳ ಮಾದರಿ ವಿನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಘಟಕ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದ ರೈಲುಸಾರಿಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಪರಿಣಾಮಗಳು: ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ದೂರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸಲು ಇದು ಉತ್ತಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷ ಸಾರಿಗೆ ಮಾಧ್ಯಮ ರೈಲುಸಾರಿಗೆ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಹಲವಾರು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಮುಂಬಯಿಯ ಹತ್ತಿಗಿರಣಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಬಂಗಾಲದ ಸೆಣಬು ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಬಿಹಾರದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಪ.ಬಂಗಾಲ, ಅಸ್ಸಾಮ್ ಮತ್ತು ಕೇರಳದ ಸಾಂದ್ರತೋಟ (ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್) ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ರೈಲುಸಾರಿಗೆಯಿಂದ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿದೆ.

3 ಜಲಸಾರಿಗೆ: 19 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೆ ಭಾರತದ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಒಳನಾಡು ಜಲಸಾರಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿತ್ತು. ಆದರೆ ರೈಲುಸಾರಿಗೆಯ ವಿಸ್ತರಣೆ, ಸಾರಿಗೆಯ ಪ್ರಗತಿ ಮತ್ತು ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಒಳನಾಡು ಜಲಸಾರಿಗೆಯ ಮಹತ್ತ್ವ ಕ್ರಮೇಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಆದರೂ ಅಸ್ಸಾಮ್, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ ಮತ್ತು ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ನದಿ ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆಗಳು ಮುಖ್ಯ ಸಾಗಣೆ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ಅಸ್ಸಾಮ್ ಮತ್ತು ಕೋಲ್ಕತಗಳ ನಡುವೆ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ನಡೆಯುವ ಸು. 25 ಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳ ಸರಕುಸಾಗಣೆಯಲ್ಲಿ ಸು. ಅರ್ಧದಷ್ಟು ನದಿ ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆಗಳ ಮೂಲಕವೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕೇರಳದಲ್ಲೂ ಬಹಳಷ್ಟು ಒಳನಾಡು ಪ್ರಯಾಣ ಮತ್ತು ಸರಕುಸಾಗಣೆ ನದಿ ಮತ್ತು ಸಿಹಿನೀರು ಕಾಲುವೆಗಳ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಒರಿಸ್ಸ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲೂ ಒಳನಾಡು ಜಲಮಾರ್ಗಗಳು ಸರಕು ಸಾಗಣೆಯಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಪಾಲು ಪಡೆದಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಸು. 14150 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಒಳನಾಡು ಜಲಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 3500 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಮಾರ್ಗಗಳು ಯಾಂತ್ರಿಕ ದೋಣಿಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಗಂಗಾ, ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಉಪನದಿಗಳು, ಕೃಷ್ಣ, ಗೋದಾವರಿ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಕಾಲುವೆಗಳು, ಪಶ್ಚಿಮತೀರದ ಸಿಹಿನೀರು ಕಾಲುವೆಗಳು, ಕೇರಳದ ಕಾಲುವೆಗಳು, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡುಗಳ ಬಕ್ಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ಕಾಲುವೆ, ಒರಿಸ್ಸದ ದಖಿನ್ ಕಾಲುವೆ ಗೋವಾದ ಮಾಂಡವೀ ಮತ್ತು ಜುವಾರೀ ನದಿಗಳು- ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಷ ಪೂರ್ತಿ ನೀರು ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ಅವು ದೊಡ್ಡ ದೋಣಿಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆ ಇಲಾಖೆ ರೈಲು ಸಾರಿಗೆ ಮೇಲಿನ ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಒಳನಾಡು ಜಲಮಾರ್ಗಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಹಲವಾರು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿತು. ಆದರೂ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಸುಧಾರಣೆ ಕಂಡುಬರಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದ ತರುವಾಯ ಒಂದನೆಯ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಯೋಜನೆಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಒಳನಾಡು ಜಲಸಾರಿಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಗಮನ ಹರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಈ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಕೇವಲ 1 ಕೋಟಿಗೂ ಕಡಿಮೆ ಹಣವನ್ನೂ ವೆಚ್ಚಮಾಡಲಾಯಿತು. ಒಂದನೆಯ ಯೋಜನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನೆಯಾಗಿ 1952 ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ಬಿಹಾರ, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಮ್ ರಾಜ್ಯಗಳ ಜಂಟಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯಮೇಲೆ ಗಂಗಾ-ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಜಲಸಾರಿಗೆ ಮಂಡಳಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇದರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾ ಮೇಲ್ದಂಡೆ ಯೋಜನೆ, ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಫೀರ್ ನದಿ ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ದೋಣಿ ಸಂಚಾರ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. 1959 ರಲ್ಲಿ ನೇಮಕಗೊಂಡ ಒಳನಾಡು ಜಲಸಾರಿಗೆ ನಿಗಮದಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯ ಕ್ರಮಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡವು. ಯೋಜನಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ನಿರ್ವಹಿತ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ರೂ 6 ಕೋಟಿಯನ್ನೂ ರಾಜ್ಯ ನಿರ್ವಹಿತ

ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ರೂ. 1.5 ಕೋಟಿಯನ್ನೂ ವೆಚ್ಚಮಾಡಲಾಯಿತು. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಯೋಜನೆ ಒಳನಾಡು ಜಲ ಸಾರಿಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ರೂ 9 ಕೋಟಿ ಒದಗಿಸಿತು. ಈ ಹಣದಲ್ಲಿ ರೂ 5 ಕೋಟಿಯನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಯ ಒಳನಾಡು ಜಲಮಾರ್ಗ ಮಂಡಲಿ ಮತ್ತು ಪಾಂಡು ಹಾಗೂ ಜೋಗಿಘೋಪ ಬಂದರುಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ವೆಚ್ಚಮಾಡಲಾಯಿತು. ಕೇಂದ್ರೀಯ ಒಳನಾಡು ಜಲಮಾರ್ಗ ಮಂಡಲಿ ಹಾಲ್ದಿಯ, ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಮ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಜಲಮಾರ್ಗ ಸರಕು ಸಾಗಣೆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಹಾಲ್ದಿಯದಿಂದ ತ್ರಿಪುರದವರೆಗೆ ನದಿ ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ಸಾಗಣೆ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕೋಲ್ಕತ್ತ ಬಂದರಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿ ಭಾಗೀರಥಿ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಹೂಳೆತ್ತುವುದು ನೌಕೆಗಳ ದುರಸ್ತು ಮತ್ತು ಪಾಂಡು ಹಾಗೂ ಜೋಗಿಘೋಪ ಬಂದರುಗಳು ನಿರ್ವಹಣೆ–ಇವು ಮಂಡಲಿಯ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳು. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಯೋಜನೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನೆ ಎಂದರೆ ಫರಕ್ಕಾ ಯೋಜನೆ. ಪ್ರಾಧಾನವಾಗಿ ಕೋಲ್ಕತ್ತ ಬಂದರಿನ ನೌಕಾಸಂಚಾರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೈಗೊಂಡ ಈ ಯೋಜನೆ 1918 ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಗೊಂಡಿತು. ಫರಕ್ಕಾ ಯೋಜನೆಯ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜಲಮಾರ್ಗವೊಂದರ ನಿರ್ಮಾಣವನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ; ಫರಕ್ಕಾದಿಂದ ಹಾಲ್ದಿಯಾದವರೆಗೆ ಗಂಗಾ, ಭಾಗಿರಥಿ ಮತ್ತು ಹೂಗ್ಲಿ ನದಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ, ಯಾಂತ್ರೀಕೃತ ಸಣ್ಣ ನೌಕಾಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸರ್ವಋತು ಜಲ ಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಫರಕ್ಕಾ ಮತ್ತು ಅಲಹಾಬಾದ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಜಲ ಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಅಲಹಾಬಾದ್ ಮತ್ತು ಕೋಲ್ಕತಗಳ ನಡುವೆ ಸುದೀರ್ಘ ಜಲಮಾರ್ಗವೊಂದು ನಿರ್ಮಾಣವಾದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ನೌಕಾಸಾರಿಗೆ: 6083 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕರಾವಳಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನೌಕಾಸಾರಿಗೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ವಿಪುಲ ಅವಕಾಶಗಳುಂಟು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ನೌಕಾಸಾರಿಗೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನವಿರಲಿಲ್ಲ. ದೇಶೀಯ ಹಡುಗು ಕಂಪನಿಗಳು ವಿದೇಶಿ ಕಂಪನಿಗಳ ತೀವ್ರ ಪೈಪೋಟಿ ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಮೊದಲಿನವು ನಿರ್ವಹಣಾ ವೆಚ್ಚ ಭರಿಸಲು ಹೆಣಗಾಡಬೇಕಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿದ್ದರೆ ಎರಡನೆಯವು ಸಾಗಣೆ ದರ ಇಳಿಸಿ ಸ್ವಾಮ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಮುಂದಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಸರ್ಕಾರವೂ ಭಾರತೀಯ ಕಂಪನಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಷ್ಟೇ ಉದಾಸೀನವಾಗಿತ್ತು. ಕಡಿಮೆ ಸಾಗಣೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದು ಭಾರತೀಯ ಹಡಗುಗಳಿಗೆ ಬಂದರು ಸೌಕರ್ಯಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ದೊರೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳದೇ ಆದ ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣಕೇಂದ್ರ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತೀಯ ಹಡಗುಗಳು ನೆರೆಯ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮುಂದೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ನಾಲ್ಕು ಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಚಾರ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. 1 ಭಾರತ ಮತ್ತು ಮಯನ್ಮಾರ್‌ಗಳ ನಡುವೆ; 2 ಭಾರತ ಉಪಖಂಡದ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಗಳ ನಡುವೆ, ಈ ಮಾರ್ಗ ಶ್ರೀಲಂಕ ಬಂದರುಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು; 3 ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಕರಾಚಿ ಮತ್ತು ಕೊಲಂಬೊಗಳ ನಡುವೆ; 4 ಕೋಲ್ಕತ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಯ ಬಂದರುಗಳ ನಡುವೆ.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ನೌಕಾ ಸಾರಿಗೆ ಹಿಂಜರಿತ ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಭಾರತೀಯ ಹಡಗು ಕಂಪನಿಗಳ ಕಲಾಪಗಳು ಸ್ಥಗಿತಗೊಂಡವು. ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಹಡಗುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಹಡಗುಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಬಹುತೇಕ ಹಡಗುಗಳು ಯುದ್ಧೋದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಒದಗಿಬರಬೇಕಾಯಿತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಿದೇಶೀ ಕಂಪನಿಗಳ ತೀವ್ರತರ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಎದುರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದ ಏಕಮಾತ್ರ ಭಾರತೀಯ ಹಡಗು ಸಂಸ್ಥೆ ಸಿಂಧಿಯಾ ಸ್ಟೀಮ್ ನ್ಯಾವಿಗೇಷನ್ ಕಂಪನಿ, ಈ ಕಂಪನಿಗೆ ಸೇರಿದ 5,934 ಟನ್ ಸಾಗಣೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದ ಲಾಯಲ್ಟಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಭಾರತದ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಬೃಹತ್ ನೌಕೆ 1919 ಏಪ್ರಿಲ್ 5 ರಂದು ಭಾರತ ಬ್ರಿಟನ್ ನಡುವೆ ಸಂಚಾರ ಆರಂಭಿಸಿತು. ಭಾರತದ ಮೊತ್ತ ಮೊದಲನೆಯ ನೌಕಾನಿರ್ಮಾಣಾಂಗವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಹಿರಿಮೆಯೂ ಈ ಕಂಪನಿಯದು. ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ 1941 ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ನೌಕಾಂಗಣ ಇಂದು ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಖಾಸಗೀ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ ಸ್ಥಾನಪಡೆದಿರುವ ಈ ಹಡಗು ಕಂಪನಿಯ ಗೌರವಾರ್ಥ 1965 ರಿಂದ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಏಪ್ರಿಲ್ 5 ನೆಯ ದಿನಾಂಕವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನೌಕಾದಿನವಾಗಿ ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ 1944 ರ ತನಕ ಭಾರತದ ನೌಕಾಸಾರಿಗೆ ಸಾಧಿಸಿದ ಪ್ರಗತಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ.

1947 ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಕೇವಲ 59 ನೌಕೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು. ಸಾಗಣೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಸು. 2 ಲಕ್ಷ ಜಿಆರ್ ಟಿ (ಗ್ರಾಸ್ ರಿಜಿಸ್ಟರ್ಡ್ ಟನ್ನೇಜ್: ಸ್ಥೂಲ ನೋಂದಾಯಿತ ಟನ್ನೇಜ್). ಆ ವರ್ಷ ನೌಕಾಸಾರಿಗೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ನೀತಿ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ನೌಕಾನೀತಿ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಿತು. ಭಾರತದ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾದಂತೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರ ವಹಿವಾಟುಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ವಿದೇಶೀ ಹಡಗು ಕಂಪನಿಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲವೆಂದು ಸಮಿತಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಒಂದು ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದ ವಿದೇಶಿಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಸ್ವಂತ ಹಡಗುಗಳ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುವಂತಾಗಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ವಿದೇಶೀ ಕಂಪನಿಗಳಿಗೆ ತೆರುವ ಭಾರಿ ಮೊತ್ತದ ವಿದೇಶೀ ವಿನಿಮಯ ಉಳಿತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ ಇಂಥ ಮುಖ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವುದರಿಂದ ಯುದ್ಧವೇ ಮೊದಲಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ತೊಂದರೆಗಳು ಉದ್ಭವವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ ನೌಕಾನೀತಿ ಸಮಿತಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ ಶಿಫಾರಸುಗಳು ಇವು: 1 ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭಾರತದ ವಶಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕು. 2 ಮಯನ್ಮಾರ್, ಶ್ರೀಲಂಕ ಮೊದಲಾದ ನೆರೆಯ ನಾಡುಗಳೊಂದಿಗೆ ನಡೆಯುವ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಶೇ. 75 ರಷ್ಟು ಮತ್ತು ವಿದೇಶೀ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಶೇ. 50 ರಷ್ಟು ಪಾಲನ್ನು ಭಾರತ ಪಡೆಯುವಂತಾಗಬೇಕು. 3 ಭಾರತದ ನೌಕಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 1950 ರ ವೇಳೆಗೆ 9 ಲಕ್ಷ ಜಿಆರ್‌ಟಿಗಳಿಗೂ 1955–56ರ ವೇಳೆಗೆ 20 ಲಕ್ಷ ಜಿಆರ್‌ಟಿಗಳಿಗೂ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಬೇಕು 4 ನೌಕಾ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ವಿದೇಶಿಹಡಗು ಕಂಪನಿಗಳು ಅನುಸರಿಸುವ ಇಳಿತಾಯ ಮತ್ತು ವಿಳಂಬಿತ ಸೋಡಿಕ್ರಮಗಳ ವಿರುದ್ಧ ದೇಶೀಯ ಹಡಗು ಕಂಪನಿಗಳಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡಬೇಕು. ಈಶಿಫಾರಸುಗಳು 1951ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಗತವಾಗುತ್ತಿವೆ.

ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ 12 ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರುಗಳಿಂದ 344 ಮಿ. ಟನ್ ಸರಕು ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ರವಾನಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಇದನ್ನು 10ನೆಯ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ 415 ಮಿ. ಟನ್‌ಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹಡಗು ಕಂಪನಿಗಳು: ನೌಕಾಸಾರಿಗೆಯ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಮನಗಂಡಿರುವ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಅದರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಎರಡು ನೌಕಾ ನಿಗಮಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ದೂರ ಪ್ರಾಚ್ಯ ದೇಶಗಳೊಂದಿಗಿನ ವಾಣಿಜ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ 1956 ರಲ್ಲಿ ಪೌರಸ್ತ್ಯ ನೌಕಾ ನಿಗಮ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇದೇ ವರ್ಷ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ನೌಕಾ ನಿಗಮ ಭಾರತ–ಪರ್ಷಿಯಾ ಖಾರಿ. ಭಾರತ–ಕೆಂಪು ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಭಾರತ ಪೋಲೆಂಡ್ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ವಾಣಿಜ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು. 1961 ರಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ನಿಗಮಗಳನ್ನು ಒಗ್ಗೂಡಿಸಿ ಭಾರತ ನೌಕಾಸಾರಿಗೆ ನಿಗಮವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ನಿಗಮದ ಅಧಿಕೃತ ಬಂಡವಾಳ ರೂ 35 ಕೋಟಿ, ಪಾವತಿಯಾದ ಬಂಡವಾಳ ರೂ 27.95 ಕೋಟಿ. 1971 ರಲ್ಲಿ ಜಯಂತಿ ಎಂಬ ಹಡಗು ಕಂಪನಿಯನ್ನು ನಿಗಮದ ಸಹಾಯಕ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಯಿತು. 1972 ಜನವರಿ 1 ರಂದು ಜಯಂತಿ ಕಂಪನಿ ಈ ನಿಗಮದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಂಡಿತು. ಸರ್ಕಾರಿ ವಲಯದ ಇನ್ನೊಂದು ಹಡಗು ಕಂಪನಿ ಎಂದರೆ ಮೊಗಲ್ ಲೈನ್ಸ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್ ಎಂಬುದು. ಈ ಕಂಪನಿ ಮೂಲತಃ ಬಾಂಬೆ ಅಂಡ್ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಸ್ಟೀಮ್ ನ್ಯಾವಿಗೇಷನ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ 1877 ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿತ್ತು. ಇದು ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ಹಿರಿಯ ಹಡಗು ಕಂಪನಿ. 1960 ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಶೇಕಡ 92 ರಷ್ಟು ಷೇರುಗಳನ್ನು ಕೊಂಡು ಕಂಪನಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. 1983ರಲ್ಲಿ ಮೊಘಲ್ ಲೈನ್ಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ 2,03,659 ಜಿ.ಆರ್.ಟಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ 17 ಹಡಗುಗಳಿದ್ದುವು. ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಹಜ್ ಯಾತ್ರಿಕರನ್ನು ಒಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ಕಂಪನಿ ಇಂದು ತನ್ನ ಕಲಾಪಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ; ಖಾರಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಡನೆ ನಡೆಯುವ ವಾಣಿಜ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಹಡಗುಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿದೆ.

ಸಿಂಧಿಯಾ ಸ್ಟೀಮ್ ನ್ಯಾವಿಗೇಷನ್ ಕಂಪನಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಖಾಸಗಿ ಹಡಗು ಕಂಪನಿ. ಇದನ್ನು ಭಾರತದ ನೌಕಾಸಾರಿಗೆಯ ಮೂಲ ಆದ್ಯಪ್ರವರ್ತಕ ಸಂಸ್ಥೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲದೆ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೂ 64 ಖಾಸಗಿ ಹಡಗು ಕಂಪನಿಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿವೆ.

ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ: ಬಂದರುಗಳು, ನೌಕಾಯಾನ, ನೌಕೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ದುರಸ್ತಿ ಹಾಗೂ ನೌಕಾಸಾರಿಗೆ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ನೌಕಾಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂದು ನಾಲ್ಕು ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ: ಕೋಲ್ಕತ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಗಾರ್ಡನ್ ರೀಚ್ ಷಿಫ್ ಬಿಲ್ಡರ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಎಂಜಿನಿಯರ್ಸ್, ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿರುವ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನ್ ಷಿಫ್‌ಯಾರ್ಡ್, ಕೇರಳದಲ್ಲಿರುವ ಕೊಚ್ಚಿ ಷಿಫ್‌ಯಾರ್ಡ್, ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮಝುಗಾಂವ್ ಡಾಕ್ ಇವೆಲ್ಲ ಸರ್ಕಾರಿವಲಯದವು. ಗಾರ್ಡನ್ ರೀಚ್ ಕೇಂದ್ರ ಇಂದು 26,000 DWT ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ನೌಕೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬಲ್ಲದು. ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇದು ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ನೌಕೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಹೂಳೆತ್ತುವ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಕೊಚ್ಚಿಕೇಂದ್ರ

75,000 DWT ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಸರಕುಸಾಗಣೆ ಹಡಗುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ದುರಸ್ತಿ ಕಟ್ಟೆಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡವು. ಇವು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 85,000 ಮತ್ತು 1,00,000 DWT ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ನೌಕೆಗಳಿಗೆ ಜಾಗ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಕೇಂದ್ರ 1981ರಲ್ಲಿ ರಾಣಿ ಪದ್ಮಿನಿ ಮತ್ತು ರತ್ನದೀಪ್ ಎಂಬ ತಲಾ 75,000 DWT ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಎರಡು ಬೃಹತ್ ನೌಕೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿತು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ದುರಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿದ್ದ ಮಝಗಾಂವ್ ಕೇಂದ್ರ ಇಂದು ಯುದ್ಧನೌಕೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪರಿಣತಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಉಳಿದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಇದು ವಾಣಿಜ್ಯ ನೌಕೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸುತ್ತಿದೆ. 25,000 DWT ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ನೌಕೆಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವಷ್ಟು ಸಾಧನ ಸಜ್ಜುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನ್ ಷಿಪ್‌ಯಾರ್ಡ್ ಭಾರತೀಯ ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣದ ಆದ್ಯಕೇಂದ್ರ. ಇದು ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ನೌಕೆಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ.

4 ವಾಯುಸಾರಿಗೆ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1911 ರಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಆ ವರ್ಷ ಪ್ರಯೋಗಾರ್ಥವಾಗಿ ಹಲವಾರು ವಿಮಾನ ಹಾರಾಟಗಳು ಜರಗಿದವು. ಆ ಪೈಕಿ ಎಂ. ಪಿಕ್ವೆಟ್ ಎಂಬ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಂಜಾತ ಕೈಗೊಂಡ ಹಾರಾಟ ಹೆಸರಿಸಬೇಕಾದದ್ದು. ಆತ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಅಲಹಾಬಾದನಿಂದ ಸು. 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ನೈನಿ ಎಂಬ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಟಪಾಲು ವಿಮಾನ ಕೊಂಡೊಯ್ದ. ಇದನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಮೊತ್ತಮೊದಲನೆಯ ವಾಯು ಅಂಚೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ವಾಯು ಸಂಚಾರ ಆರಂಭವಾದದ್ದು 1920 ರಲ್ಲಿ. ಆ ವರ್ಷ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಮಾನಗಳು ಕರಾಚಿಯಿಂದ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಟಪಾಲು ಒಯ್ಯಲಾರಂಭಿಸಿದುವು. 1927 ರಲ್ಲಿ ನಾಗರಿಕ ವಿಮಾನಸಂಚಾರ ಖಾತೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು, ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ವೈಮಾನಿಕ ಕ್ಲಬ್ಬುಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. 1929 ರಲ್ಲಿ ಇಂಪೀರಿಯಲ್ ಏರ್‌ವೇಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಭಾರತ ಬ್ರಿಟನ್ ನಡುವೆ ವಾರಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರ ಆರಂಭಿಸಿತು. 1932ರಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯನ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಏರ್‌ವೇಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಕರಾಚಿ ಮದರಾಸ್ (ಚೆನ್ನೈ) ಸಂಚಾರ ಏರ್ಪಡಿಸಿತು. ಟಾಟಾ ಏರ್‌ವೇಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಕರಾಚಿ ಲಾಹೋರ್ ನಡುವೆ ಯಾನ ಆರಂಭಿಸಿತು. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಂಪನಿಗಳು ಅಂಚೆ ಮತ್ತು ತಂತಿ ಇಲಾಖೆಯ ಪರವಾಗಿ ಟಪಾಲು ಒಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದುವು. 1937ರಲ್ಲಿ ಎಂಪೈರ್ ವಾಯು ಅಂಚೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಸಾಹತು ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಉಚಿತವಾಗಿ ಟಪಾಲು ಒಯ್ಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. 1939ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭಾರತದ ವಾಯುಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತಗೊಂಡಿತು. ವಸಾಹತು ವಾಯು ಅಂಚೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ರದ್ದಾಯಿತು. ವಿಮಾನ ಕಂಪನಿಗಳು ಸರ್ಕಾರದ ಆದೇಶದಂತೆ ರಕ್ಷಣೋದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ದೇಶ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ವಾಯುಸಾರಿಗೆಯ ಮಹತ್ತ್ವ ಹೆಚ್ಚಾದದ್ದು ಯುದ್ಧದಿಂದಾದ ಒಂದು ಪ್ರಯೋಜನ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ವಿಮಾನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನ್ ವಿಮಾನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಸಂಚಾರ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಬೆಳೆದುವು. ಇಂದು ಹಿಂದೂಸ್ತಾನ್ ವಿಮಾನ ತಯಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಹಲವಾರು ಶಾಖೆಗಳಿದ್ದು ಇವು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ರೀತಿಯ ಪ್ರಯಾಣಿಕ ಹಾಗೂ ಯುದ್ಧ ವಿಮಾನಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿವೆ. 1945ರ ತರುವಾಯ ವಿಮಾನ ಪ್ರಯಾಣಿಕರು ಮತ್ತು ಸರಕುಸಾಗಣೆ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಾಗತೊಡಗಿದುವು. 1946ರಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿತ ವಾಯುಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಪರವಾನಿಗೆ ನೀಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸರ್ಕಾರ ವಾಯುಸಾರಿಗೆ ಪರವಾನಿಗೆ ಮಂಡಲಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. ಈ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆದು 1946 ರ ತರುವಾಯ 11 ಹೊಸ ವಿಮಾನ ಕಂಪನಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡುವು. 1949ರಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿ, ಕೋಲ್ಕತ್ತ, ಮುಂಬಯಿ, ಚೆನ್ನೈಗಳಿಗೆ ರಾತ್ರಿ ಟಪಾಲು ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಈ ವಿಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಿತ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಿಕರನ್ನೂ ಸರಕುಗಳನ್ನೂ ಸಾಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಭಾರತವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದ ಅನಂತರ ಮೊದಲು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲಾ ಖಾಸಗಿ ವಿಮಾನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು 1953ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಿಸಿ ಇವುಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ಎರಡು ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಡಲಾಯಿತು. ಅವುಗಳು 1) ಇಂಡಿಯನ್ ಏರ್ ಲೈನ್ಸ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಮತ್ತು 2) ಏರ್ ಇಂಡಿಯ ಇಂಟರ್‌ನ್ಯಾಷನಲ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್.

ಅನಂತರ ಕಡಿಮೆ ದೂರದ ವಾಯು ಯಾನದ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಲು 1981ರಲ್ಲಿ ವಾಯುದೂತ್ ವಿಮಾನ ಯಾನವನ್ನು ದೇಶದ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಭಾರತದ ಆಂತರಿಕ ವಾಯು ಸಾರಿಗೆಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕಾಗಿ ದೇಶವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ವಲಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳು ಪೂರ್ವ, ಪಶ್ಚಿಮ, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ವಲಯಗಳು. ಇವುಗಳ ಆಡಳಿತ ಕಛೇರಿಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೋಲ್ಕತ್ತ, ಮುಂಬೈ, ದೆಹಲಿ ಮತ್ತು ಚೆನ್ನೈಗಳಲ್ಲಿವೆ.

ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣ ನೀತಿಯಿಂದ ಭಾರತದ ಆಂತರಿಕ ವಾಯು ಸಾರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಪರವಾನಿಗೆಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು: ದಿ ಏರ್ ಪೋರ್ಟ್ ಅಥಾರಿಟಿ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು 1995ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ದೇಶದ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಇದು 16 ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಿಲ್ದಾಣ ಹಾಗೂ 85 ಇತರೆ ದೇಶೀಯ ನಿಲ್ದಾಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಭಾರತವು ಇಂದು ಹನ್ನೊಂದು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ:

1) ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ, ದೆಹಲಿ
2) ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ, ಮುಂಬೈ
3) ಸುಭಾಷ್ ಚಂದ್ರಭೋಸ್ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ (ಢಂಢಂ, ಕೋಲ್ಕತ್ತ)
4) ಅಣ್ಣಾ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ (ಮೀನಾಬಾಕಂ, ಚೆನ್ನೈ)
5) ರಜಾನ್ಸಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ, ಅಮೃತಸರ
6) ತಿರುವನಂತಪುರ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ, ತಿರುವನಂತಪುರ
7) ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ, ದೇವನಹಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರು
8) ರಾಜೀವ್‌ಗಾಂಧಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ, ಹೈದರಾಬಾದ್
9) ಸರ್ದಾರ್ ವಲ್ಲಬಾಯಿ ಪಟೇಲ್ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ, ಅಹಮದಾಬಾದ್
10) ದಬೋಲಿಮ್ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ, ಗೋವ
11) ಲೋಕಪ್ರಿಯ ಗೋಪಿನಾಥ್ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ, ಗುವಾಹತಿ
12) ನೀಡುಂ ಬಾಸ್ಸೆರಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ, ಕೊಚ್ಚಿ
13) ಆಗ್ರ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ, ಆಗ್ರ
14) ಜೈಪುರ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ, ಜೈಪುರ
15) ವಾರಾಣಸಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ, ವಾರಾಣಸಿ
16) ಪೋರ್ಟ್‌ಬ್ಲೆರ್ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ, ಅಂಡಮಾನ್ ದ್ವೀಪ (ಕೆ.ಜಿ.ಟಿ.)

ಭಾರತದ ಹವಾಮಾನ : ವಾತಾವರಣದ ಉಷ್ಣತೆ, ಮಳೆ ಮತ್ತು ಗಾಳಿ–ಇವುಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಹವಾಮಾನ (ವೆದರ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹವಾಮಾನ ಮುನ್ಸೂಚನೆ, ವಾತಾವರಣದ ಚಲನೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವ ವಿಜ್ಞಾನ ಪವನವಿಜ್ಞಾನ ಅಥವಾ ಹವಾಮಾನವಿಜ್ಞಾನ (ಮೀಟಿಯರಾಲಜಿ). ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಪ್ರದೇಶದ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಹವಾಮಾನವನ್ನು ಕುರಿತ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಗುಣಗಳೇ ಅಲ್ಲಿನ ವಾಯುಗುಣ (ಕ್ಲೈಮೇಟ್). ಈ ಅಂಶಗಳ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯ ಯನ ವಾಯುಗುಣವಿಜ್ಞಾನ (ಕ್ಲೈಮೆಟಾಲಜಿ).

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮಳೆಯನ್ನು (ಹಿಂದೂ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಬೀಸುವ ಒಂದು ಕ್ಲುಪ್ತ ಮಾರುತಕ್ಕೆ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ನೈಋತ್ಯದಿಂದಲೂ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಈಶಾನ್ಯದಿಂದಲೂ ಇದು ಬೀಸುತ್ತದೆ) ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಈ ಮಳೆ ದೇಶದ ಹವಾಮಾನವನ್ನು ಹವೆ ದೇಶದ ಭೌತವಿನ್ಯಾಸವನ್ನೂ ನಿಕಟವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇವೆಲ್ಲ ಅಂಶಗಳ ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಕೃಷಿಯ ಮೇಲೆ ಹವೆಯ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಹಾಗೂ ಕೃಷಿಯ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ರೂಪಿಸಬಹುದು.

ಭಾರತದ ಅತ್ಯಧಿಕ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಂದರೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಭಾಗಗಳು, ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಹಾಗೂ ಹಿಮಾಲಯ ಸಾಲುಗಳು. ದೇಶದ ಪ್ರಧಾನ ನದೀ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಉಗಮಿಸುವುದು ಈ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ. ದಖನ್ನಿನ ಪೀಠಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ಗಂಗಾ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಅತ್ಯಲ್ಪ, ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದರೂ ಸಲ್ಲುವುದು. ಅಲ್ಲದೇ ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬಲು ಕಡಿಮೆ. ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಪಂಜಾಬ್ ಹಾಗೂ ರಾಜಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೂ ಒತ್ತಾಗಿರುವ ತಟ್ಟುಗಳು ಮಳೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ಒಣಪ್ರದೇಶಗಳು.

ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರ, ವಾಯವ್ಯ ಸರಹದ್ದಿನ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಗ್ನೇಯ ತಮಿಳುನಾಡು ಇವುಗಳ ಹೊರತಾಗಿ ಮಿಕ್ಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆಯ ಅತ್ಯಧಿಕಾಂಶ ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ವರೆಗಿನ ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಶ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಅತಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ಅಧಿಕಾಂಶ ಚಳಿಗಾಲದ ಹಿಮಪಾತವಾಗಿಯೋ ಅವಸಾದನವಾಗಿಯೋ ಉಂಟಾದಾಗ ಆಗ್ನೇಯ ತಮಿಳು ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಮಾನ್‌ಸೂನ್–ಉತ್ತರ ಅಥವಾ ಹಿಂಗಾರು ಮಳೆಯ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ (ಸೆಪ್ಟೆಂಬರಿನ ಅನಂತರ) ಸುರಿಯುತ್ತದೆ.

ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಿಷ್ಕ್ರಮಿಸುವ ಮಾನ್‌ಸೂನಿನ ಜೊತೆಗೆ ಆವರ್ತಮಾರುತ ಜನ್ಯ ಬಿರುಗಾಳಿಗಳೂ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುವ ಒತ್ತಡಕುಸಿತಗಳೂ ಭಾರತದ ಹವೆಯ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತವೆ.

ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ ಅಥವಾ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಒತ್ತಡ ಕುಸಿತಗಳು : ಮಾನ್‌ಸೂನಿನ ತೀವ್ರತೆಯಲ್ಲಿನ ಏರಿಳಿತಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಂಗಾಲ ಆಖಾತದ ಶಿರದಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುವ ಒತ್ತಡ ಕುಸಿತಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಇವು ಇನ್ನಷ್ಟು ಪೂರ್ವವಲಯದಿಂದ ಬಂದು ಬಂಗಾಲ ಆಖಾತವನ್ನು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿನ ಕುಸಿತಗಳನ್ನು ಪುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಅವು ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗಿ ದೇಶದ ಅಡ್ಡಕ್ಕೂ ಹಾಯುತ್ತ ವಾಯವ್ಯ ಭಾರತವನ್ನು ತಲುಪುತ್ತವೆ. ಸಂಚಾರಪಥದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅವು ಮಳೆಸುರಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಶ್ರಾಯದಲ್ಲಿ (ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್) ಇಂಥ ಕುಸಿತಗಳ ಆವೃತ್ತಿ ತಿಂಗಳೊಂದರ 3 ರಿಂದ 4. ಒತ್ತಡ ಕುಸಿತಗಳ ಆವೃತ್ತಿ ಬಲು ಕೆಳಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರುವ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನ್‌ಸೂನಿನ ಮಳೆಸುರಿತ ಪರ್ವತೀಯವಾಗುವುದುಂಟು. ಎಂದರೆ ಆಗ ಮಳೆ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯ ಭಾರತದ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ಸಮುಚಿತ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿತರಣೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವಲ್ಲಿ ಈ ಒತ್ತಡಕುಸಿತಗಳ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು.

ಪಶ್ಚಿಮದ ಒತ್ತಡಕುಸಿತಗಳು : ನವೆಂಬರ್–ಮೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡ ಕುಸಿತಗಳ ಒಂದು ಶ್ರೇಣಿಯೇ ಪಶ್ಚಿಮ ವಲಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ವಾಯವ್ಯ ಸರಹದ್ದು ಹಾಗೂ ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೂಲಕ ಭಾರತ ಉಪಖಂಡವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಭಿಮುಖವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತ ಅಸ್ಸಾಮ್ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಲ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತಲುಪುವುದು. ಈ ಕುಸಿತಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮೋಡಮುಸುಕಿದ ಹವೆಯೂ ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಿಮಪಾತವೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕುಸಿತವೂ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಅದರ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಶೈತ್ಯತರಂಗಗಳನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸುತ್ತ ಹೋಗುವುದು. ಸರಾಸರಿಯಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ನವೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ 2, ಡಿಸೆಂಬರಿನಿಂದ ಏಪ್ರಿಲ್‌ವರೆಗೆ ತಲಾ 4 ರಿಂದ 5 ಮತ್ತು ಮೇಯಲ್ಲಿ ಸು. 2 ಒತ್ತಡಕುಸಿತಗಳು ತಲೆದೋರುತ್ತವೆ.

ಆವರ್ತಮಾರುತಜನ್ಯ ಬಿರುಗಾಳಿಗಳು : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಏಪ್ರಿಲ್–ಜೂನ್ ಮತ್ತು ಅಕ್ಟೋಬರ್–ಡಿಸೆಂಬರ್ ಮಧ್ಯಂತರ ಅವಧಿಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಆವರ್ತಮಾರುತಜನ್ಯ ಬಿರುಗಾಳಿಗಳು ಬಂಗಾಲ ಆಖಾತದಲ್ಲೂ ಅರೇಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಅವು ಒಳನಾಡನ್ನು ನುಗ್ಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಉತ್ಪಾತವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುವು. ಪ್ರಬಲಗಾಳಿ ಸಮೇತವಾದ ಬಿರುಮಳೆ ಬೆಳೆಗಳಿಗೂ ಹಣ್ಣು ಹಂಪಲ ತೋಟಗಳಿಗೂ ಅತಿನಷ್ಟಕಾರಿ. ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭೀಕರ ತರಂಗಗಳೆದ್ದು ಜನ ಮತ್ತು ಸಂಪತ್ತನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವುದುಂಟು. ಸರಾಸರಿಯಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಮಾನ್‌ಸೂನ್–ಪೂರ್ವ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ 1 ರಿಂದ 2 ಮತ್ತು ಮಾನ್‌ಸೂನ್–ಉತ್ತರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ 2 ರಿಂದ 3 ತೀವ್ರ ಆವರ್ತಮಾರುತಗಳು ಜನಿಸುತ್ತವೆ.

ಭಾರತ ಉಪಖಂಡದ ಹವೆಯ ಮೇಲೆ ಗಮನಾರ್ಹ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿ ಇಲ್ಲಿನ ಬೆಳೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪನ್ನದ ಮೇಲೆ ತೀವ್ರ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಈ ದೇಶದ ಹವಾವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವಿದ್ಯಮಾನ. ಅದರ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಮಾನ್‌ಸೂನಿನ ಪ್ರಾರಂಭ : ಮಾನ್‌ಸೂನಿನ ಸಕಾಲಿಕ ಆರಂಭವನ್ನು ಭಾರತದ ರೈತ ಕುತೂಹಲ ಹಾಗೂ ಕಳವಳಗಳಿಂದ ಕಾಯುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮಳೆ ಇಡೀ ಶ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಬೀಳಬೇಕು ಎಂದು ಅವನ ಹಂಬಲ. ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆರಂಭವಾಗುವ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯವಾಗುವ ದಿವಸ ಹಾಗೂ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆಯ ಮೊತ್ತ ವರ್ಷದಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪಖಂಡದ ನೈರುತ್ಯ ಕೊನೆಯಾದ ತಿರುವಾಂಕೂರು–ಕೊಚ್ಚಿ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ ಸಮೀಪದ ಕೊಲಾಬಕ್ಕೆ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಸಾಗುವ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಸಹ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಚಲನೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಕೃಷಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮುಖ್ಯ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮಳೆಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ತೊಡಗಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ದೇಶದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನ್‌ಸೂನಿನ ಪ್ರಾರಂಭದ ದಿವಸಗಳು, ಮಳೆಸುರಿಯುವ ದಿವಸಗಳು, ಮಳೆನಿಂತ ದಿವಸಗಳು ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಕುರಿತ ಮುನ್ಸೂಚನೆಗಳು ರೈತರಿಗೆ ಬಲು ಮುಖ್ಯ ಮತ್ತು ಉಪಯುಕ್ತ ಮಾಹಿತಿಗಳು.

ಮಹಾಪೂರಗಳ ಹಾಗೂ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಗಳ ಆವೃತ್ತಿ : ಕೃಷಿ, ನೀರಾವರಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಭವಿಷ್ಯದ ದೀರ್ಘಕಾಲೀನ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವಾಗ ನಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ಹವಾಗುಣವಿಜ್ಞಾನದ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ಕಲಿತ ಪಾಠಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದು ಯುಕ್ತ.

ಮಳೆ ಉಪವಿಭಾಗದ ವಾರ್ಷಿಕ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ಮಳೆಯ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು (ಹಿಂದಿನ ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳ ಸುರಿತಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ) ಇಂತಿಷ್ಟೆಂದು ನಿಗದಿ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಒಂದೊಂದು ವರ್ಷವೂ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಸುರಿಯುವ ಮಳೆಯನ್ನು ಈ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯದೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿ ವಾರ್ಷಿಕ ವಿಚಲನೆಯನ್ನು (ಇವೆರಡರ ವ್ಯತ್ಯಾಸ) ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳ ವಿಚಲನೆಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ವಿಚಲನೆಯನ್ನು ಸಹ ನಿಗದಿ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಯಾವುದೇ ವರ್ಷ ಒಂದು ಮಳೆ ಉಪವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಸುರಿದ ಮಳೆಯ ಮೊತ್ತ ಆ ಉಪವಿಭಾಗದ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ಇವುಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅದೇ ಸ್ಥಳದ ಸರಾಸರಿ ವಿಚಲನೆಯ ಎರಡರಷ್ಟಾದಾಗ, ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಧನಾತ್ಮಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಆ ವರ್ಷವನ್ನು ಮಹಾಪೂರದ ವರ್ಷವೆಂದೂ ಋಣಾತ್ಮಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಆ ವರ್ಷವನ್ನು ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯ ವರ್ಷವೆಂದೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವಾಗ ಒಂದು ಉಪವಿಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಮಹಾಪೂರಗಳ ಮತ್ತು ಅನಾವೃಷ್ಟಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಮವಾಗುವ ಒಲವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಗರಿಷ್ಠ ಸಂಖ್ಯೆಯ ವೈಪರಿತ್ಯಗಳು (ಅಂದರೆ ಮಹಾಪೂರಗಳು ಮತ್ತು ಅನಾವೃಷ್ಟಿಗಳು) ತಲೆದೋರುವುದು ಬಲುಕಡಿಮೆ. ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಾದ, ಸಿಂಧ್, ರಾಜಸ್ತಾನ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ, ಮಾನ್‌ಸೂನಿನ ಮಳೆ 80 ಸೆಂಮೀ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಸುರಿಯುವ ಕೊಂಕಣ, ಕೇರಳ, ಬಂಗಾಲ ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ತೀರ ಕನಿಷ್ಠ ಮಿತಿಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷದ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ ಮಳೆಯ ಮೊತ್ತ : ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮಳೆಯ ಮೊತ್ತ ಇಡೀ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸುರಿದ ಮಳೆಗೆ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸೂಚ್ಯಂಕವಷ್ಟೆ. ಕೃಷಿಗೆ ಮಳೆಸುರಿತದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಈ ಮೊತ್ತ ಒಂದೊಂದು ವರ್ಷದ ಎಲ್ಲ ಶ್ರಾಯಗಳಲ್ಲೂ ವಾರದಿಂದ ವಾರಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಹಂಚಿಹೋಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನೋಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಭಾರತದ ಹವಾಗುಣವಿಜ್ಞಾನ ಇಲಾಖೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ ಹವಾವರದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮಳೆಯ ವಿವರಗಳನ್ನು ನಾವು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಒಂದೇ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವಿಕ ಮಳೆಸುರಿತವನ್ನು ಯಾವುದೇ ವರ್ಷದ 52 ವಾರಗಳಿಗೂ ನಿರೂಪಿಸುವ ವಿಧಾನ ಉಂಟು. ಅದನ್ನು ಭಾರತದ 30 ಮಳೆ ಉಪವಿಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸಹ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೂ ಪ್ರತಿವಾರಕ್ಕೂ ಎರಡು ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮೇಲಿನ ಸಂಖ್ಯೆ ವಾಸ್ತವಿಕವನ್ನೂ ಕೆಳಗಿನ ಸಂಖ್ಯೆ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುವುವು. ವೈಪರೀತ್ಯಗಳನ್ನು ಇದೇ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಮಹಾಪೂರಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸುತ್ತಾರೆ : ವಾಸ್ತವಿಕ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ ಮಳೆ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ಮಳೆ ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ಸಮ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಆಗಿರುವ ವಾರಗಳು ಅನಾವೃಷ್ಟಿಗಳು ; ವಾಸ್ತವಿಕ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ ಮಳೆ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ಮಳೆಯ ಎರಡರಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಮ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಆಗಿರುವ ವಾರಗಳು ಮಹಾಪೂರಗಳು. ಇವನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಂಕೇತಗಳಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಗಳಾಗಲೀ ಮಹಾಪೂರಗಳಾಗಲೀ ಇಲ್ಲದಿರುವ ವರ್ಷಗಳ ಹೆಸರು ಆದರ್ಶ ವರ್ಷಗಳು. ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನದ ಯಶಸ್ಸು ಶ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಸುರಿಯುವುದು ಮಳೆಯ ಒಟ್ಟು ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸಕಾಲಿಕತೆಯನ್ನೂ ಸಮುಚಿತ ಪ್ರದೇಶ ವಿತರಣೆಯನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಅವು ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ (ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಕೆಳಗಿನ ಮಟ್ಟದ) ಮಳೆಯಾದರೂ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಹಂಚಿಹೋಗಿದ್ದರೆ ಅದರಿಂದ ಒಳ್ಳೆ ಫಸಲಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಆಗಬಲ್ಲದು. ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವಾಗ ಅಲ್ಪಕಾಲದ ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಮಹಾಪೂರ ತಲೆದೋರುವುದನ್ನೂ ಅವುಗಳಿಂದ ಶ್ರಾಯದ ಒಟ್ಟು ಮಳೆ ಮೇಲೆ ಏನೂ ಪ್ರಭಾವ ಆಗದಿರುವುದನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತೇವೆ. 5, 10 ಅಥವಾ 20 ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ಮಹಾಪೂರ ಹಲವಾರು ವಾರಗಳ ಕಾಲ ಸತತವಾಗಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರಬಹುದು. ಸಸ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಅವಧಿಕ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುವ ಇಂಥ ಸುದೀರ್ಘ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳು ಬೆಳೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಕಷ್ಟು ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಬೀರಬಲ್ಲವು.

ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಈಶಾನ್ಯಭಾರತದ ಆರ್ದ್ರಪಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲೂ ತಿರುವಾಂಕೂರು–ಕೊಚ್ಚಿ ಮಲಬಾರ್ ಕರಾವಳಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಎರಡು ಮಳೆಗಾಲಗಳೂ ಒಂದರೊಳಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಸಾಕಷ್ಟು ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಶೀತಕಾಲವನ್ನು ಸೃಜಿಸುತ್ತವೆ. ಇದಾದ ತರುವಾಯ ಅಲ್ಪಾವಧಿಯ ಶುಷ್ಕಶ್ರಾಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ದಖ್ಖನ್ನಿನ ಪೀಠಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಆಗ್ನೇಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ನಾವು ಚಲಿಸಿದಂತೆ ಶೀತ ಶ್ರಾಯ ದೀರ್ಘವಾಗುತ್ತ ಹೋಗಿ ಅದು ಮುಗಿದ ತರುವಾಯ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗುವ ಶುಷ್ಕಶ್ರಾಯ ಬರುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದ 30 ಮಳೆ ಉಪವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಋತುಕಾಲಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ (ಸೆಂಮೀಗಳಲ್ಲಿ)					
ಉಪವಿಭಾಗ	ಚಳಿಗಾಲ ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಫೆಬ್ರವರಿ ವರೆಗೆ ಸೆಂಮೀ	ಬೇಸಗೆ ಮಾರ್ಚಿಯಿಂದ ಮೇ ವರೆಗೆ ಸೆಂಮೀ	ಮಳೆಗಾಲ ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ ವರೆಗೆ ಸೆಂಮೀ	ಈಶಾನ್ಯ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಿಂದ ನವೆಂಬರ್ ವರೆಗೆ ಸೆಂಮೀ	ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಸೆಂಮೀ
ಅಸ್ಸಾಂ	6.2	63.5	163.2	15.1	248.0
ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ	3.8	30	142.2	13.1	90.8
ಒರಿಸ್ಸ	4.6	14.2	113.0	12.6	144.5
ಛೋಟಾ ನಾಗಪುರ	6.5	9.2	108.4	5.7	130.0
ಬಿಹಾರ	3.6	8.3	104.0	6.4	122.4
ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ	3.9	2.8	87.4	5.1	99.3
ಉತ್ತರಾಂಚಲ	5.8	3.4	83.7	2.5	95.4
ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಪಂಜಾಬ್	7.4	4.8	46.3	0.9	59.0
ನೈಋತ್ಯಪಂಜಾಬ್	3.2	3.4	16.7	0.3	23.7
ಕಾಶ್ಮೀರ	2.3	23	56.3	2.4	105.0
ವಾಯವ್ಯ ಸರಹದ್ದಿನ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು	8.5	10.6	21.9	1.6	42.7
ಸಿಂಧ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ	1.7	1.0	13.4	02	16.3
ಪಶ್ಚಿಮ ರಾಜಸ್ತಾನ	1.6	1.4	29.8	0.3	31.2
ಪೂರ್ವ ರಾಜಸ್ತಾನ	2.4	2.9	58.2	1.4	64.0
ಗುಜರಾತ್	0.55	0.6	80.0	1.8	83.0
ಪಶ್ಚಿಮ ಮಧ್ಯಭಾರತ	2.1	1.2	80.1	1.9	85.4
ಪೂರ್ವ ಮಧ್ಯಭಾರತ	3.6	2.0	89.0	3.3	98.0
ಬಿಹಾರ	2.6	2.4	71.3	5.2	81.6
ಪಶ್ಚಿಮ ಮಧ್ಯಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು	3.7	2.9	104.2	4.5	115.3
ಪೂರ್ವ ಮಧ್ಯಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು	3.9	5.3	117.7	5.0	132.1
ಕೊಂಕಣ	0.7	4.7	260.2	12.0	277.6
ಮುಂಬೈದಖ್ಖನ್	1.3	5.4	62.0	9.7	78.4
ಉತ್ತರ ಹೈದರಾಬಾದ್	1.7	3.9	74.9	8.1	88.6
ದಕ್ಷಿಣ ಹೈದರಾಬಾದ್	1.4	5.3	59.3	9.8	76.0
ಮೈಸೂರು	1.8	13.9	56.5	19.1	91.4
ಮಲಬಾರ್	7.2	32.0	181.5	43.0	263.4
ಆಗ್ನೇಯ ತಮಿಳುನಾಡು	12.1	11.5	30.5	35.0	89.1
ದಕ್ಷಿಣ ತಮಿಳುನಾಡು	7.2	6.1	38.8	0.2	62.2
ಉತ್ತರ ತಮಿಳುನಾಡು ಕರಾವಳಿ	4.3	8.7	63.5	25.4	102.0

ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿರುವಂಥ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು 40–50 ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷಕ್ಕೂ ತಯಾರಿಸಿ ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದುಂಟು. ಇಂಥವುಗಳ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಮಳೆ ಉಪವಿಭಾಗವಾರು ಭಾರತದ 30 ಉಪವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ಪುನರ್ವಿತರಣೆ ಮಾಡಿ ಅಭ್ಯಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ವಾರ್ಷಿಕ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ಮಳೆ 75 ಸೆಂಮೀ ಸನಿಹದಲ್ಲಿದೆ. ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳ ಎರಡನೆಯ ವಾರದಿಂದ ನವೆಂಬರ್ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ (34 ವಾರಗಳ ಕಾಲ) ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದು. ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಮುಂದಿನ ಮಾರ್ಚ್‌ವರೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶುಷ್ಕಪ್ರಾಯ. ಐದು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ವಾರಗಳ ಕಾಲ ಸುರಿಯುವಂಥ ಸಮರ್ಪಕ ಮಳೆ 42 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ 14 ಸಲ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ನಾಲ್ಕು ವಾರಗಳ ಕಾಲದ ಮಹಾಪೂರ 1913ರಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದೆ. ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ, ಮಹಾಪೂರ ಮತ್ತು ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ವಾರಗಳ ಶೇಕಡಾ ಪ್ರಮಾಣ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 43.9, 16.3, 39.8. ಇಡೀ ದೇಶವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವಾಗ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 100 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಇರುವ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾರತ, ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಕೊಂಕಣ ಮತ್ತು ಕೇರಳ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಮಳೆಸುರಿತದ ವಿಚಲನೆ ಕನಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದ್ದು. ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ನೀರನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡಬಹುದು. ದೇಶದ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವೀ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಮಳೆಯ ಜೊತೆಗೆ ನೀರಾವರಿಯ ನೆರವೂ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಕ್ಷಾಮ ದುರಂತಗಳನ್ನು ಒಂದು ಶತಮಾನದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ 5 ಅಥವಾ 6 ಸಲ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಕೇವಲ ಕೆಲವೇ ವಲಯಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುವ ಆಂಶಿಕ ದುರಂತಗಳು ಒಂದು ಶತಮಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 30 ರವರೆಗೂ ಇರಬಹುದು. ಅತಿಶಯ ಸಮೃದ್ಧ ವರ್ಷಗಳ ಅತಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಕ್ಷೀಣ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲೋಸ್ಕರ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಬೆಳೆವಿಮೆಯ ಮೂಲಕ ಸರ್ಕಾರ ರೈತರಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗಿಸಬಹುದು.

ಹವಾಗುಣ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ : ಮಳೆ, ಉಷ್ಣತೆ, ಆರ್ದ್ರತೆ, ಗಾಳಿ, ಬಿಸಿಲು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಅನುಕೂಲತಮ ಅಳವಡಿಕೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಪೈರುಗಳ ಆರೋಗ್ಯವಂತ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಇಳುವರಿ ಇವೆ. ಪ್ರವರ್ಧಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಸ್ಯ ಸಮುದಾಯಗಳಿಗೆ ನಿಕಟ ಪರಿಸರವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಇವೇ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಹವೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಮುನ್ನೆಚ್ಚರಿಕೆಗಳು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ದೊರೆತರೆ ಅವುಗಳಿಂದ ರೈತರಿಗೆ ಖಂಡಿತ ಲಾಭ ಉಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮಳೆಗಳ ಪ್ರಾರಂಭ ಎಂದು ಆಗಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ರೈತನಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಮೊದಲೇ ತಿಳಿಸಿದರೆ ಮತ್ತು, ತರವಾಯ, ಆ ಶ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಮಳೆಸುರಿತ ಹೇಗೆ ಬದಲಾಗಬಹುದು, ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದು ತಡೆ ಉಂಟಾಗಬಹುದು ಎಂಬವೇ ಮುಂತಾದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಮುಂದಾಗಿಯೇ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರೆ ಕೃಷಿಯ ಹಲವಾರು ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಾದ ಪಾತಿಯ ರಚನೆ, ಗೊಬ್ಬರ ಹಾಕುವುದು, ಬಿತ್ತನೆ, ನಾಟಿ, ಕಳೆ ಕೀಳುವಿಕೆ, ಕೊಯ್ಲು ಒಕ್ಕಲು, ಒಣಗಿಸುವುದು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಗೆ ಒದಗಬಹುದಾದ ನಷ್ಟವನ್ನು ಕನಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಬಹುದು; ರೈತನ ಬಲು ಮಿತ ಮೂಲಗಳಾದ ಗೆಯ್ಮೆ, ಗೊಬ್ಬರ, ಬೀಜ, ನೀರು ಇವೇ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿ ಬಳಸಬಹುದು. ಬಿತ್ತನೆಯಿಂದ ಕೊಯ್ಲಿನವರೆಗಿನ ಬೆಳೆಯ ಜೀವಿತದಲ್ಲಿ ಅವಧಿಕ ಕಾಲಗಳಿವೆ. ಬಿತ್ತನೆಯ ಕಾಲವೇ ಸಾಕಷ್ಟು ಗಾಬರಿ ಹುಟ್ಟಿಸಬಹುದು. ಬಿತ್ತನೆ ಮುಗಿದೊಡನೆ ಬಿರುಮಳೆ ಸುರಿದರೆ ಬಹುಶಃ ಬೀಜಗಳು ತೊಳೆದು ಹೋಗಿ ಮೊಳಕೆ ಒಡೆಯುವ ಪ್ರಮಾಣ ಬಲು ಕಡಿಮೆ ಆಗುವುದೆಂಬುದು ರೈತನಿಗೆ ತಿಳಿದಿದೆ. ಬಿತ್ತನೆ ಮುಗಿದ ಬಳಿಕ ಸುದೀರ್ಘ ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ತಲೆದೋರಿದರೆ ಎಳೆ ಅಗೆಗಳು ಒಣಗೀ ಹೋಗಬಹುದು; ಮತ್ತು ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಇಡೀ ಗದ್ದೆಯನ್ನು ಪುನಃ ಬಿತ್ತಬೇಕಾದೀತು. ಮೊದಲಿನ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ (ಎಂದರೆ ಮೊಳಕೆ ಒಡೆಯುವಲ್ಲಿಂದ ತೊಡಗಿ ಚಿಗುರು ಒಡೆಯುವವರೆಗೆ) ಸನ್ನಿವೇಶಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿದ್ದರೆ ಬೆಳೆಯ ಪ್ರಾರಂಭ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ಮಳೆಯಿಲ್ಲದ ಸ್ವಚ್ಛ ಹವೆಯ ಅವಕಾಶ ಒದಗಿ ಎಡೆಹೊಡೆಯುವುದಕ್ಕೂ ಕಳೆ ಕೀಳುವುದಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲವಾಗುವುದು. ಎರಡನೆಯ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ (ಎಂದರೆ ಸಸ್ಯದ ತೀವ್ರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಕಾಲ–ಇದನ್ನು ವೈಭವಕಾಲ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು) ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಗೋಸ್ಕರ ನೀರಿನ ಮತ್ತು ಬಿಸಿಲಿನ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಗರಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಮೂರನೆಯ ಘಟ್ಟ ಹೂ ಬಿಡುವುದು, ತೆನೆಗೂಡುವುದು ಮತ್ತು ಕಾಳುಗಟ್ಟುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯದ ಎಲೆ ಕಾಂಡಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡ ತರುವಾಯ ಪುನರುತ್ಪತ್ತಿಯ ಅವಧಿ (ಎಂದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೀಜಗಳ ಬಲಿಯುವಿಕೆ) ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು. ಈ ವೇಳೆ ಹವೆ ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿರಬೇಕು. ಆದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಮೋಡಕವಿದ ವಾತಾವರಣವಿರಬೇಕು. ಹಾಗಲ್ಲದೇ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೋಡ ಮುಸುಕಿದ ಥಂಡಿ ಹವೆಯೇನಾದರೂ ಇತ್ತೊ ಅದುವರೆಗೂ ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದ್ದ ಪೈರು ತೀರ ನಿರಾಶೆ ಉಂಟುಮಾಡುವಂತೆ ಹಾಳಾಗಿಹೋಗಬಹುದು. ತೆನೆಗಳು ಒಡೆಯುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಕಾಳುಗಳು ಇನ್ನೂ ಹಾಲಿನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ, ಕೇವಲ ಒಂದು ದಿವಸದ ಬಿಸಿಗಾಳಿಯೂ ತೆನೆಗಳನ್ನು ಒಣಗಿಸಿ ಬೆಳೆಗೆ ಸರ್ವನಾಶ ತರಬಹುದು. ಈ ಶ್ರಾಯ ಯಾವ ಆತಂಕವೂ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಕಳೆದು ಹೋದ ಮೇಲೆಯೂ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಹವೆಯಿಂದ ಬೆಳೆಗೆ ಒದಗಬಹುದಾದ ಅಪಾಯ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಪ್ಪಿತೆನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ. ಬಿರುಸು ಜಡಿಮಳೆ, ಆಲಿಕಲ್ಲುಗಳ ಕೆಡೆತ ಮುಂತಾದವು ಬೆಳೆಗೆ ಬಹಳ ಹಾನಿ ಉಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲವು. ಇಂಥ ಅಪಾಯಕರ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಸಕಾಲಿಕ ಮುನ್ನೆಚ್ಚರಿಕೆಗಳನ್ನು ರೈತನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟುದೇ ಆದರೆ ಆತ ಕೊಯ್ಲು ಕೆಲಸವನ್ನು ಒಡನೆಯೇ ಚುರುಕಾಗಿ ನಡೆಸಿ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಕಣದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿರುವ ಮೆದೆ ಹಠಾತ್ ಮಳೆ ಬಿರುಗಾಳಿಗಳಿಂದ ಹಾಳಾಗಿಹೋಗುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯೂ ಉಂಟು. ಇದುವರೆಗೆ ಹವೆಯ ನೇರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹವೆಗೆ ಬೆಳೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮೇಲೆ ಪರೋಕ್ಷ ಪ್ರಭಾವವೂ ಉಂಟು. ಪೈರು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ರೋಗಗಳೂ ಕೀಟಪಿಡುಗುಗಳೂ ಅದರ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ದಾಳಿಗಳ ತೀವ್ರತೆ ಮತ್ತು ಪುನರಾವರ್ತನೆ ಹವೆಯ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಧಾನ್ಯಗಳಿಗೆ ತಗಲುವ ಬೂಷ್ಟು ರೋಗಗಳು, ಗೋದಿ ಹೊಲಗಳ ಮೇಲೆ ಎರಗುವ ಮಿಡತೆ ದಂಡುಗಳು ರೈತ ಎಂದೂ ಮರೆಯದ ವೈರಿಗಳು.

ಪ್ರತಿಕೂಲ ಹವೆಯ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳು : ಹವೆಯಲ್ಲಿನ ಏರಿಳಿತಗಳೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪಕ್ಕನೆ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಆಘಾತವನ್ನು ಬೆಳೆಗಳು, ಹಣ್ಣಿನ ತೋಟಗಳು, ಒತ್ತಟ್ಟಿಗಿರಲಿ, ರಸ್ತೆ ಬದಿಯ ಸಾಲು ಮರಗಳು ಸಹ ತಾಳಿಕೊಳ್ಳಲಾರವು. ಪ್ರತಿಕೂಲ ಹವೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ವಿನಾಶಕಾರೀ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳೆಂದರೆ.

1. ಅತಿವೃಷ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಮಹಾಪೂರಗಳು : ಸತತವಾಗಿ ಹಲವಾರು ದಿವಸಗಳ ಕಾಲ ನದಿಗಳ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಿರುಮಳೆ ಸುರಿದಾಗ ಸಂಭವಿಸುವ ಮಹಾಪೂರಗಳ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಅರಣ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ ಗಿಡಗಂಟಿಗಳು ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತವೆ. ಒಂದೇ ಸಲ ಕಿರುತೊರೆಗಳಿಗೆ ದುಮ್ಮಿಕ್ಕುವ ನೀರಿನ ಓಟವನ್ನೂ ಮೊತ್ತವನ್ನೂ ತಡೆಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಮಣ್ಣಿನ ಸವಕಳಿಯನ್ನು ಕನಿಷ್ಠಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಪಾತ್ರ ಹಿರಿದು. ಹೀಗೆ ಅತಿವೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರಸಾದವಾದ ನೀರು ತಗ್ಗಿನ ಹೊಳೆ, ನದಿಗಳಿಗೆ ಕೊಂಚ ಮಂದಗತಿಯಿಂದ ಪೂರೈಕೆ ಆಗುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹದ ಮಟ್ಟ ಏರುವುದು ನಿಧಾನವಾಗಿ, ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದ ನಾಶ ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಅರಣ್ಯಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ರಕ್ಷಣೆ ತೀರ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಒಂದು ಕಾರ್ಯ. ಇನ್ನು ಗದ್ದೆ, ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ರೈತರು ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನೂ ಚರಂಡಿಗಳನ್ನೂ ತೆರೆದಿಟ್ಟು ಅತಿವೃಷ್ಟಿಯ ಅಧಿಕ ನೀರನ್ನು ಅಡೆತಡೆ ಇಲ್ಲದೇ ಹರಿದುಹೋಗಲು ಯುಕ್ತ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡಬೇಕು. ಮಹಾಪೂರಗಳಿಂದ ಒದಗುವ ಹಾನಿಗಳನ್ನು ತಡೆದುಕೊಂಡು ಬಾಳಿ ಸಮೃದ್ಧ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ನೀಡಬಲ್ಲ ವಿಶಿಷ್ಟ ತಳಿಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಯತ್ತ ಲಕ್ಷ್ಯ ಈಚಿನ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದಿದೆ.

2. ಅನಾವೃಷ್ಟಿಗಳು : ಇವುಗಳ ಪ್ರಮುಖ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮ ಬೆಳೆನಾಶ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಕ್ಷಾಮ. ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ವರ್ಷಗಳ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯನ್ನು ಊಹಿಸಿ ಆ ಮೊದಲೇ ಅವನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಯುಕ್ತ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹಿಂದಿನ ಸಮೃದ್ಧ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ನೀರನ್ನು ಮಿತವಾಗಿ ವ್ಯಯಿಸಬೇಕು : ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ಕೆರೆಕುಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಬೇಕು ; ನೀರಿನ ಅಪವ್ಯಯವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಇವೆಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಇನ್ನು ಅವಭೂಮಿ (ಸಬ್‌ಸಾಯಿಲ್) ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ತೊಡಗುವುದರಿಂದ ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ಕಾದು ಉಗಿಯಾಗಿ ಹೋಗುವ ನೀರಿನ ನಷ್ಟವನ್ನು ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಮೇಲುತಳದಿಂದ ಆವಿಯಾಗಿ ಹೋಗುವ ನೀರಿನ ಅಂಶವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ಆ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಯ ಸ್ವಚ್ಛಂದ ಚಲನೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಒದಗದಂತೆ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಗಿಡಮರಗಳನ್ನು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಬೇಕು. ಸೆಟೈಲ್ ಸ್ಟೆರೈಲ್ ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್ ಎಂಬ ದ್ರವವನ್ನು ನೀರಿನ ಮೇಲುತಳದ ಮೇಲೆ ತೆಳುವಾಗಿ ಪಸರಿಸಿ ಆವಿಯಾಗಿ ಹೋಗುವ ನೀರಿನ 20%–30% ಅಂಶವನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿಯಲಾಗಿದೆ. ಕ್ಷಾಮ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಎದುರಿಸಿಯೂ ಬೆಳೆಯನ್ನು ನೀಡಬಲ್ಲ ಸಸ್ಯಜಾತಿಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಯೂ ಕೃಷಿತಜ್ಞರಿಂದ ನಡೆದಿದೆ.

3. ಆವರ್ತ ಬಿರುಗಾಳಿಗಳು ಹಾಗೂ ಹವೆಯ ಒತ್ತಡ ಕುಸಿತಗಳು : ಇವು ಹವಾವಿಜ್ಞಾನದ ಮಹಾವಿದ್ಯಮಾನಗಳು. ಬಂಗಾಳ ಆಖಾತದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅರೇಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅವು ತಲೆದೋರುವ ಅವಧಿಗಳನ್ನು ಮುನ್ನುಡಿಯಬಹುದು. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಅವು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಆ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಒತ್ತಡ ಕುಸಿತಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಆವರ್ತ ಬಿರುಗಾಳಿಗಳು ನಿರಂತರ ಸಂಚಾರಿಗಳು. ತಮಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಪಥದ ಮೇಲೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ದಾರಿಯಿಡೀ ಮಳೆ ಸುರಿಸುತ್ತ ಥಂಡಿ ಹವೆ ಬೀರುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರದ ಅಂಚಿನಿಂದ ಅವು ನೆಲವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ದಿವಸಗಳನ್ನು ಮುಂದಾಗಿಯೇ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯ ಉಂಟು.

4. ಮಿಂಚು ಗುಡುಗಿನ ಬಿರುಗಾಳಿಗಳು, ಆಲಿಕಲ್ಲಿನ ಬಿರುಗಾಳಿಗಳು ಮತ್ತು ದೂಳುಮಯ ಬಿರುಗಾಳಿಗಳು : ಇಂಥ ಸ್ಥಾನಿಕ ಘಟನೆಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮಳೆಯ ಆಗಮನದ ಮೊದಲು ಹಾಗೂ ಕೊನೆಯ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಹವೆಯಲ್ಲಿ ಆರ್ದ್ರತೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕೇವಲ ದೂಳಿಮಯ ಬಿರುಗಾಳಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ತೇವ ಇದ್ದರೆ ಮಿಂಚು ಗುಡುಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಳೆ ಗಾಳಿ ಉದ್ಭವವಾಗುವುದು. ಆಲಿಕಲ್ಲಿನ ಮಳೆಗಳೆಂದರೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗುಡುಗು ಮಿಂಚಿನ ಬಿರುಗಾಳಿಗಳು. ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಆಲಿಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲಷ್ಟು ಪ್ರಬಲವಾದ ಊರ್ಧ್ವಗಾಮಿ ಗಾಳಿ ಇದ್ದಾಗ ಆಲಿಕಲ್ಲಿನ ಮಳೆ ಸುರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಬಲು ಹಾನಿ ಉಂಟು. ಈ ಅಸ್ಥಿರ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾವ ವಿಧದ ಮುನ್ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಕೊಡಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರದ ಗುಡುಗು ಮಿಂಚಿನ ಬಿರುಗಾಳಿ ತಲೆದೋರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು ಮತ್ತು ಅದು ಸಂಭವಿಸಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಅರಿಯಬಹುದು. ಹಿಮಾಲಯದ ಪರ್ವತಮಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹಾಗೂ ಭಾರತದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗಗಳು ಇಂಥ ಗಾಳಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಸಂಭವ ಬಲು ಕಡಿಮೆ. ಆದರೆ ಒಳನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಹಾಗೂ ದಖನಿನ ತಪ್ಪಲುಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಸಂಭವಿಸುವುದುಂಟು.

5. ಅತಿಶೀತಗಾಳಿ ಹಾಗೂ ಹಿಮಗಾಳಿ ಉತ್ಪಾತಗಳು : 18^0 ಉ. ಅಕ್ಷಾಂಶದಿಂದ ಕೆಳಗಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಉಪಖಂಡದಲ್ಲಿ ಅತಿಶೀತ ತರಂಗದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಅಪಾಯ ಬಲು ಕಡಿಮೆ. ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಾವು ಸಾಗಿದಂತೆ ಶೀತ ತರಂಗಗಳಿಗೆ ಈಡಾಗುವ

ಸಂಭಾವ್ಯತೆ ಏರುತ್ತದೆ. ವಾಯವ್ಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಶೈತ್ಯದ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ ಗರಿಷ್ಠ. ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಚಳಿಗಾಲದ ಪುಂಖಾನುಪುಂಖ ಒತ್ತಡಕುಸಿತಗಳ ಪರಿಣಾಮವೇ ಈ ಶೀತ ತರಂಗಗಳು. ಇವು ವಾಯವ್ಯ ಭಾರತವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬಂಗಾಳ ಅಸ್ಸಾಮ್ ಕಡೆಗೆ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ. ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ತೆರಳಿದಂತೆ ಅವು ದುರ್ಬಲಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

6. ಉಷ್ಣ ತರಂಗಗಳು : ಬೇಸಗೆ ತೊಡಗಿದಂತೆ ಭಾರತದ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ಉಷ್ಣತೆಯ ಒಂದು ಪಟ್ಟಿ ಮೈದಳೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮಳೆಗಾಲ ಆರಂಭವಾದಂತೆ ಈ ಪಟ್ಟಿ ಸ್ಥಾನ ಬದಲಾಯಿಸಿ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

7. ಅತಿವೇಗದ ಗಾಳಿಗಳು : ಗುಡುಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅತಿವೇಗದ ಗಾಳಿಗಳು, ಒತ್ತಡ ಕುಸಿತಗಳು ಮುಂತಾದವು ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ, ಹಣ್ಣುತೋಟಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಗಿಡಗಳ ಸಾಲುಗಳಿಗೆ ಹಾನಿಕಾರಿಗಳು. ಇವು ಉಷ್ಣಮಾರುತಗಳಾಗಿದ್ದರೆ ಸರೋವರಗಳ, ನೆಲದ ಮತ್ತು ಬೆಳೆಗಳ ಶೋಷಣೆ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿ ತಡೆಗಳು ಇಂಥ ಗಾಳಿಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವುದರಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಉಪಯುಕ್ತ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿವೆ. ಆದರೆ ಎಂಥ ತಡೆಮರಗಳ ಸಾಲೇ ಇರಲಿ ಅದನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೇ ಉತ್ಪಾತವೆಸಗುವ ತೀವ್ರಗಾಳಿಗಳು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಬೀಸುವುದುಂಟು. ತೀವ್ರ ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಕರಾವಳಿಯನ್ನು ಅಡ್ಡ ಹಾಯುವಾಗ ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಅತ್ಯಧಿಕ.

ರೈತನಿಗೆ ಒದಗಿಸುವ ಹವಾಮಾನ ವರದಿಗಳು : ಜುಲೈ 1915ರಿಂದ ಭಾರತೀಯ ರೈತನಿಗೆ ಹವೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವರದಿಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಸೇವೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಿರುವುದು ಪುಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಭಾರತೀಯ ಹವಾಮಾನ ವಿಜ್ಞಾನ ಇಲಾಖೆ. ಇದರ ಅಂಗವಾಗಿ ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೂ (ಸು. 300) ಅನ್ವಯವಾಗುವ ಜಿಲ್ಲಾವಾರು ಮತ್ತು ಬೆಳೆವಾರು ಬೆಳೆ-ಹವೆ ಪಂಚಾಂಗಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೇ ದೂರದರ್ಶನಗಳು ಮತ್ತು ಮೂಲಕ ಸ್ಥಳೀಯ ಮುನ್ಸೂಚನೆಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ದೇಶನಗಳನ್ನೂ ನಿಯತಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಬಿತ್ತರಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಆಯಾ ವಾರಗಳ ವಾಸ್ತವಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪುಣೆಯ ಹವಾಮಾನ ವಿಜ್ಞಾನ ಇಲಾಖೆ ಪ್ರತಿ ತಿಂಗಳ ಬೆಳೆ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ರಾಜ್ಯಗಳ ಕೃಷಿ ಇಲಾಖೆಗಳು ಸಹ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಸವಿವರವಾಗಿ ಈ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ರೈತರಿಗೆ ಯುಕ್ತಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ.

ಕೃಷಿ ಹವಾಮಾನ ವಿಜ್ಞಾನ : ಪರಿಸರ ವಿಧಿಸುವ ನಿಯಂತ್ರಣಾನುಸಾರ ಸಸ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಂಶಗಳ ಅಭ್ಯಾಸವೇ ಕೃಷಿ ಹವಾಮಾನ ವಿಜ್ಞಾನ. ಎಲ್.ಎ. ರಾಮದಾಸ್ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಭಾಗ ಭಾರತದಲ್ಲಿ (ಪುಣೆ) ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು (1932). ಈ ವಿಭಾಗದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಮೂರು : 1. ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಸಂಶೋಧನೆ 2. ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಸಂಶೋಧನೆ 3. ಹವಾಮಾನ ವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಕೃಷಿ ನಡುವೆ ಸಂಪರ್ಕ.

1. ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಸಂಶೋಧನೆ : ವಾಸ್ತವಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾರಕಗಳ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಅಳೆಯುವುದು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನಾತರದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದು ಇವೇ ಮುಂತಾದವು ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಧಾನೋದ್ದೇಶ. ಸಸ್ಯಗಳ ಮುಖ್ಯ ವಾಸ್ತವಿಕ ಪರಿಸರವೆಂದರೆ ಇವೆರೆಡರ ನೆಲಮಟ್ಟದ ಉಷ್ಣಸಮತೋಲ ಹಾಗೂ ತೇವಸಮತೋಲ. ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಅರಿಯಲು ಸಂಕೀರ್ಣ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿಗೆ ಲಭಿಸುವ ಉಷ್ಣಶಕ್ತಿಯ ಆಕರ ಸೂರ್ಯನಾದರೂ ನೆಲಮಟ್ಟದಲ್ಲಿನ ಉಷ್ಣಸಮತೋಲ ಸೂರ್ಯನ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಉಷ್ಣಪ್ರತಿಫಲನ, ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿನ ತೇವ, ಪರಿಸರದ ನೆಲ ನೀರು ಸಸ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳ ವಿತರಣೆ, ವರ್ಷದ ಋತು, ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಕಾರಕಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಉಷ್ಣಸಮತೋಲವಿದೆ. ಮಣ್ಣಿನ ಗುಣ, ನೆಲದ ವಿನ್ಯಾಸ, ಮಳೆ ಸ್ಥಳದ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಕಾರಕಗಳನ್ನು ನೆಲಮಟ್ಟದ ತೇವಸಮತೋಲ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಈ ಸಮತೋಲಗಳ ಅಭ್ಯಾಸ ಸಹಜವಾಗಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಯುಗುಣವಿಜ್ಞಾನ (ಮೈಕ್ರೊಕ್ಲೈಮಟಾಲಜಿ) ಎಂಬ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಹಾದಿ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ ಬೃಹದ್ವಾಯು ಗುಣವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ (ಮ್ಯಾಕ್ರೊಕ್ಲೈಮೆಟಾಲಜಿ) ಭಿನ್ನವಾದದ್ದು, ಎರಡನೆಯದು ಆಯಾ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಒಟ್ಟು ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತಿದ್ದರೆ ಮೊದಲನೆಯದು ಸಸ್ಯಗಳ ಒತ್ತಿನ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸಿದೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಾಯುಗುಣವಿಜ್ಞಾನ ಬೃಹದ್ವಾಯು ಗುಣವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗುವುದಾದರೂ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಸಸ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಯುಗುಣವಿಜ್ಞಾನದ್ದೇ. ಬೆಳೆಯ ಈ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಯುಗುಣ ಬೃಹದ್ವಾಯುಗುಣದಿಂದ ಎಷ್ಟು ವಿಚಲಿತವಾಗಿರುವುದೆಂಬುದು ಬೆಳೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಹಂತ, ಅದರ ಸಸ್ಯಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆ ಹಸುರಿನ ವಿತರಣೆ, ಮಟ್ಟಸಗಾಳಿಯ ಮೇಲೆ ಸಸ್ಯಗಳು ಒಡ್ಡುವ ತಡೆ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯ, ರಶ್ಮಿ-ಇವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಕಬ್ಬಿನ ಪೈರನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು. ಅದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮುಂದುವರಿದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ತೋಟವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸುವ ಹಸುರಿನ ಹಂದರ ಕ್ರಿಯಾ ಮೇಲ್ಮೈ-ಎಂದರೆ ಉಷ್ಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೀರಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಪುನರ್ವಿತರಣೆ ಮಾಡುವ ಮೇಲ್ಮೈ-ಆಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೆಲ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ತೋಟದ ಒಳಗಿನ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಗಾಳಿಸಂಚಾರದಲ್ಲಾಗಲಿ ಹೊರಗಿನ ಪರಿಸರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ಥಿರತೆ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಯುಗುಣ ಕಬ್ಬಿನ ಬೆಳೆಯ ಮೇಲೆ (ಅದೇ ರೀತಿ ಬೇರೆ ಬೆಳೆಗಳ ಮೇಲೆ) ವಿಶೇಷ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ವರ್ತಿಸುವುದು.

2. ಹವಾಮಾನ ಮತ್ತು ಬೆಳೆಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕುರಿತ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳ ಸಂಶೋಧನೆ: ಅಂಕಿಅಂಶಗಳ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಸುಸಂಘಟಿತ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವುದು ಯಾವುದೇ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ತೀರ ಅವಶ್ಯಕ. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಪುಣೆಯ ಹವಾವಿಜ್ಞಾನ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ಹಲವಾರು ದಶಕಗಳಿಂದ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಹವೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂಥ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಗ್ರಹವಾದ ತರುವಾಯ ಕೃಷಿ-ಹವೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕುರಿತ ನಿಖರ ಮುನ್ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ತನ್ಮೂಲಕ ಕೃಷಿಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದು.

3. ಹವಾಮಾನ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಪರ್ಕ : ಇಂಥ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ನಿಕಟವಾಗಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವೂ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳೂ ತೀವ್ರ ಕುತೂಹಲಿಗಳಾಗಿ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿವೆ. ದೇಶದ ಆಹಾರ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಪರಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಯೋಗ್ಯ ಹೆಜ್ಜೆ. *

ಭಾರತದ ಹಳ್ಳಿಗಳು: ಭಾರತ ಹಳ್ಳಿಗಳ ನಾಡು. ಸು. 5,58,000 ಹಳ್ಳಿಗಳಿರುವ ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮೂಲಭೂತ ಏಕತೆ ಇದ್ದರೂ ವೈಶಾಲ್ಯ ಹಾಗೂ ವೈವಿಧ್ಯದ ಕಾರಣ ಹಳ್ಳಿಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಜೀವನದ ಮೂಲತತ್ತ್ವಗಳ ಅಂತಃಪ್ರವಾಹ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯ ಭಾರತದ ಗ್ರಾಮಸಮುದಾಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕೆಲವು ಗೃಹಗಳ ಗುಂಪು ಮತ್ತು ಅವನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವ ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡಲಾದ ಜಮೀನು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಮಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಭಾರತದ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಜೀವನ ಕ್ರಮವಿದ್ದು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಗ್ರಾಮಾಡಳಿತವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದುವು. ಈ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಮಜೀವನ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮಸರ್ಕಾರ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಗ್ರಾಮಜೀವನದ ಮುಖ್ಯ ಘಟಕ ಕುಟುಂಬ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಬಾಂಧವ್ಯಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುತ್ತವೆ, ನೆರೆಹೊರೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಆಚಾರ ಪದ್ಧತಿ, ಲೋಕರೂಢಿ, ಲೋಕನೀತಿ ಮುಂತಾದ ಅನೌಪಚಾರಿಕ ಅಭಿಕರಣಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸರಳವಾದ ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನ, ಪ್ರಕೃತಿಯೊಡನೆ ನೇರ ಸಂಪರ್ಕ, ಜನರಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮನೋವೃತ್ತಿ, ಮೂಢನಂಬಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಗ್ರಾಮಸಮುದಾಯದ ಗಮನಾರ್ಹ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಗ್ರಾಮ ನಿವೇಶನ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಭೂಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವಸತಿ, ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿಗಾಗಿ ಮೀಸಲಾಗಿರಿಸಲಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಂದು ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು. ನೀರಿನ ಸೌಕರ್ಯವಿರುವ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ವಸತಿನಿರ್ಮಾಣ, ವಿಭಿನ್ನ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡವರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಾಸಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ಕೆಲವು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾರದ ಸಂತೆಗಾಗಿ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸ್ಥಳ ಇರುತ್ತದೆ. ಕೃಷಿಯೋಗ್ಯ ಜಮೀನುಗಳ ಹಕ್ಕಿನ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕಲಿಗ ಒಡೆತನದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದ್ದಿತು ಎಂಬುದಾಗಿ ಎ.ಎಸ್. ಆಲ್ತೇಕರ್ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟರೆ ಗ್ರಾಮ ಮೊತ್ತಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಸಮಗ್ರ ಗ್ರಾಮ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದಿತೇ ವಿನಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲ; ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ರೈತವಾರಿ ಮತ್ತು ಕೂಡುಸ್ವಾಮ್ಯ ಎಂಬ ಎರಡು ತೆರನಾಗಿದ್ದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿದ್ದುವು ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೆನ್ರಿ ಮೈನ್ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿತ್ತು.

ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರು ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಸಬುಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಯೇ ಪ್ರಧಾನ, ಕಮ್ಮಾರ, ಬಡಗಿ, ಚಮ್ಮಾರ, ಕ್ಷೌರಿಕ, ಕುಂಬಾರ ಮುಂತಾದ ಇತರ ಗ್ರಾಮ ಕಸಬುದಾರರ ಅನುವಂಶಿಕ ವರ್ಗಗಳೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಈ ವರ್ಗದ ಜನ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ರೈತರು ಸುಗ್ಗಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ಧಾನ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಂಭಾವನೆ ಕೊಡಲಾಗುತಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೆ ಕಲ್ಲುಕುಟ್ಟಿಗ, ವ್ಯಾಪಾರಿ, ನೇಕಾರ, ಗಾಣಿಗ ಮುಂತಾದವರ ಸೇವೆಗೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರತಿಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತಿತ್ತು. ಗ್ರಾಮಸ್ಥರ, ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳಲ್ಲದೆ ಸಮಗ್ರ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವ ದೇವಾಲಯ, ಚಾವಡಿ ಅಥವಾ ಸಭಾಭವನ, ಧರ್ಮಶಾಲೆ, ಬಾವಿ, ಕಾಲುವೆ, ಕೆರೆ, ರಸ್ತೆ ಹಾಗೂ ರಕ್ಷಣಾಕೋಟೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ದುರಸ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಉಪಯೋಗಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಗ್ರಾಮವಾಸಿಗಳು ಮೊದಲು ಅಪ್ರೇರಿತ ಸಹಕಾರ ಹಾಗೂ

ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರ ಮೂಲಕ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಸಹಾಯ, ಖಾಸಗಿಯವರಿಂದ ದಾನ ಅಥವಾ ಸಾಲ ಪಡೆದು ಈ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲೇ ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಶಿಕ್ಷಣ ಕುಟುಂಬದ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತು. ತಂದೆ ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ಗುರುವಾಗಿ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅನಂತರ ಗ್ರಾಮ ಪುರೋಹಿತ ಗುರುಮಠಗಳಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ. ಪ್ರತಿ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲೂ ವೈದ್ಯಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇರಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಗ್ರಾಮದ ಹಿರಿಯರು ಸಾಧಾರಣ ರೋಗಗಳಿಗೆ ನಾಡು ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಹಳ್ಳಿಯ ಶಿಕ್ಷಕ ಹಾಗೂ ಪುರೋಹಿತ ವರ್ಗದವರು ಗ್ರಾಮ ವೈದ್ಯರೂ ಆಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಜಾತಿ ಗುಂಪು ಮತ್ತು ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಗ್ರಾಮಜೀವನದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಜಾತಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವೃತ್ತಿ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕವಾಗಿತ್ತು. ಈ ವೃತ್ತಿಸಮೂಹಗಳು ಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿದ್ದು ಶ್ರಮವಿಭಜನಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬ ಗ್ರಾಮಸಮುದಾಯದ ಘಟಕವಾಗಿದ್ದಿತು.

ಭಾರತದ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ರಾಮನವಮಿ, ದಸರ, ಹೋಳಿ ಮುಂತಾದ ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನ ಹಾಗೂ ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮಸಂತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡು, ನೃತ್ಯ, ನಾಟಕ, ಕುಸ್ತಿ, ಗೂಳಿಕಾಳಗ, ಗಾನಗೋಷ್ಠಿ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲೂ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ ಗುಡಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಗ್ರಾಮದೇವಾಲಯ ಕೇವಲ ಆರಾಧನ ಸ್ಥಳ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಅದು ಒಂದು ಪಾಠಶಾಲೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯ, ಪಥ ಶ್ರಮದಿಂದ ಬಳಲಿರುವ ಪ್ರಯಾಣಿಕನಿಗೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿಧಾಮ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕೂಟ ಹಾಗೂ ಮನರಂಜನೆಗಳಿಗೆ ಕೇಂದ್ರವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಂಗೀತ ಗೋಷ್ಠಿಗಳಿಗಾಗಿ ಅಥವಾ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಚಾವಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದುಗೂಡುತ್ತಾರೆ. ಅಪರಿಚಿತರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಅತಿಥಿಗಳಿಗೆ ಆತಿಥ್ಯ ನೀಡುವುದು, ದಲಿತರಿಗೆ ಬಡಬಗ್ಗರಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವುದು, ಅತಿಥಿಭವನ, ದೇವಾಲಯ, ಧರ್ಮಶಾಲೆಗಳ ಪೋಷಣೆಗಾಗಿ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಆರ್ಥಿಕ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದುಂಟು.

ಪ್ರತಿ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲೂ ಒಂದು ಸರ್ವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಭೆ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಸಭೆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಲ ಗ್ರಾಮದ ಮುಖ್ಯರನ್ನು, ಗ್ರಾಮದ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಚುನಾಯಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಲೇವಾದೇವಿ, ದಾನ, ಗ್ರಾಮರಕ್ಷಣೆ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳ ತೀರ್ಮಾನ, ದೇವಾಲಯದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಈ ಸಮಿತಿ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಪ್ರಜಾರಾಜ್ಯದ ಬೆನ್ನುಮೂಳೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ, ಶಿಸ್ತುಪಾಲನೆ, ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಂದಾಯವಾಗಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಕಂದಾಯಗಳ ವಸೂಲಿ, ವ್ಯಾಜ್ಯನಿರ್ಣಯ ಮುಂತಾದ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೂ ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ದೊರೆಯೇ ಆಗಿದ್ದ ಗ್ರಾಮಮುಖಂಡ (ಪಟೇಲ) ಗ್ರಾಮದ ವರಮಾನ–ವೆಚ್ಚ, ಜಮೀನು, ರೈತಾಪಿ ಜನ, ದನಕರು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಇಡುತ್ತಿದ್ದ ಶಾನುಭೋಗ ಮತ್ತು ರಾತ್ರಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಹರೆ ಮಾಡುವುದು, ಎಲ್ಲ ಅಪರಿಚಿತರ ಮೇಲೆ ನಿಗಾ ಇಟ್ಟು ಸಂದೇಹಾಸ್ಪದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಕಂಡು ಬಂದರೆ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಪಟೇಲನಿಗೆ ವರದಿಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಪಟೇಲ ಹಾಗೂ ಶಾನುಭೋಗನಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವುದು ಮುಂತಾದ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಚೌಕೀದಾರ ಭಾರತದ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಗ್ರಾಮದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ತೀರ್ಮಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯಿತಿ, ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು ಕುಟುಂಬಗಳ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕುಲ ಇವು ಗ್ರಾಮದ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು. ಜಾತಿಗಳ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಜಾತಿಸಮಿತಿಗಳಿದ್ದುವು. ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರದ ಆದಾಯಕ್ಕೆ ಮೂಲಾಧಾರವಾಗಿದ್ದ ಭೂಕಂದಾಯ, ತುಪ್ಪ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಮೇಲೆ ಹೇರಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸುಂಕ. ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮ ಕಸಬುದಾರನ ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ವೃತ್ತಿತೆರಿಗೆ ಭಾರತದ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಮೂರು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆಗಳಾಗಿದ್ದುವು.

ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಹಳ್ಳಿಗಳು ಬದಲಾದವು. ಹಣಕಾಸಿನ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಿತವಾಗಿದ್ದ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸ್ವಾಮ್ಯ ಹಾಗೂ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಜಮೀನುಗಳು ಮಾರಬಹುದಾದ, ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ, ಅಡವಿಡಬಹುದಾದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದುವು; ಜಮೀನುಗಳನ್ನು ವಿಭಜಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ರೈತರು ಬಡವರಾದರು, ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಋಣಭಾರ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿಯ ಫಲವಾಗಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಹಾಗೂ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕುಂಠಿತಗೊಂಡವು. ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ಬಗೆಯ ಆಡಳಿತ ಬಂದು ಗ್ರಾಮ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನಿರ್ಜೀವವಾದವು. ಜಮೀನುಗಳ ವಿಭಜನೆ ಸುದ್ದಿ, ಸಂಚಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಆಧುನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ನಗರಗಳತ್ತ ಯುವಜನಾಂಗವನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶ ಮತ್ತು ಇತರ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಹಳ್ಳಿಗಳ ಅವಿಭಕ್ತಕುಟುಂಬದ ಅಸ್ತಿಭಾರವನ್ನೇ ಅಲ್ಲಾಡಿಸಿದುವು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ವಾರ್ಧಾ ಗ್ರಾಮೋದ್ಧಾರ ಹಂಚಿಕೆ, ಚೆನ್ನೈ ಫರ್ಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಭಾರತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗಳಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲು ಅನೇಕ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ಭೂಭಾಗಗಳನ್ನು ಕೃಷಿಯೋಗ್ಯಪಡಿಸುವುದು, ಹೊಸ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳು, ಉತ್ತಮ ಬೀಜ, ಸಲಕರಣೆ ಹಾಗೂ ಗೊಬ್ಬರಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹಾಗೂ ಸರಬರಾಜು ಮುಂತಾದ ವ್ಯವಸಾಯ ಸುಧಾರಣಾ ಕ್ರಮಗಳು, ಜಮೀನುಗಳನ್ನು ಪರಿಹಾರಧನ ಕೊಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು ಜಮೀನುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸುಧಾರಣಾ ಯೋಜನೆ. ಸಾಲ ಕೊಟ್ಟವರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯಿಂದ ರೈತರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಕ್ರಮಗಳು; ಗ್ರಾಮಗಳ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಾಗಿ ಸಾಮುದಾಯಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ, ಸಹಕಾರ ಸಂಘ ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮುದಾಯಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ವ್ಯವಸಾಯ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳು; ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಸಾರಿಗೆ ಸಂಚಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಶಿಕ್ಷಣ, ತರಬೇತು, ಆರೋಗ್ಯ ವಸತಿ, ಸಮಾಜ ಕಲ್ಯಾಣ ಮತ್ತು ಇತರ ಪೂರಕ ಉದ್ಯೋಗಗಳು ಈ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಮುಖಾಂಶಗಳು. ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲು ಮತ್ತು ಸಮಾಜ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲು ತಕ್ಕ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. 1952 ಅಕ್ಟೋಬರ್ 2 ರಂದು ಉದ್ಘಾಟಿಸಲಾದ ಈ ಯೋಜನೆ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಆಂತರಿಕ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪಂಚಾಯತ್‌ರಾಜ್ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಗ್ರಾಮಸ್ಥರಿಗೆ ತರಬೇತನ್ನು ನೀಡಲು ಇವನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಅನಂತರದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದ ಆಹಾರಾಭಾವ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಯೋಜಿಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿತೋರಿಸಿತು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣು ಹಾಗೂ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಆಯ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ವ್ಯವಸಾಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮುಂತಾದ ಯೋಜನೆಗಳು 1960ರ ಅನಂತರದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದುವು. ಈ ಎಲ್ಲ ಸಂಚಿತ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮೂಡಿದುದೇ ಹಸುರು ಕ್ರಾಂತಿ.

1970ರ ತರುವಾಯ ಸಹಾಯ ಪಡೆಯಲು ಅರ್ಹವಾಗಿರುವ ಸಮೂಹದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗುರಿಯ ಮೇಲೆ ಗಮನವನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಲಾಯಿತು. ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ರೈತರ ಭೂರಹಿತರ ಕೆಲಸಗಾರರ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮ ಪಡಿಸಲು ಮತ್ತು ಆದಿವಾಸಿ ಜನರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲು ಅನೇಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಕೈಗೊಂಡಿತು.

ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶ, ಬಂಜರುಭೂಮಿ, ಗ್ರಾಮಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮ ಕೈಕೆಲಸಗಾರರನ್ನು ಕುರಿತು ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯ, ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಬಿ.)

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ: ಕೃಷಿ ಭಾರತದ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಶೇ. 70ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನರಿಗೆ ಜೀವನಾಧಾರ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ವೇದಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆಯೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಂತಿದೆ. ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಸ್ತಾಪಗಳಿವೆ. ಕೃಷಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಹಲವಾರು ಗ್ರಂಥಗಳು, ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕವು ಈಗ ದೊರಕುತ್ತಿಲ್ಲವಾದರೂ ದೊರಕಿರುವ ಹಲವು ಗ್ರಂಥಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ಬಹಳಷ್ಟು ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆಗಿನವರಿಗೆ ಇಂದಿನ ವಿಜ್ಞಾನದ ನೆರವು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಸ್ವಂತ ಅನುಭವ, ಅವಲೋಕನಗಳಷ್ಟೇ ಆ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದವು.

ಕೃಷಿಗೆ ಹಾಗೂ ಸಸ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಮಣ್ಣು ಮೂಲ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಮಣ್ಣಿನ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಅದರ ವಿಂಗಡಣೆ ಮತ್ತು ಯಾವ ಬೆಳೆ ಯಾವ ಮಣ್ಣಿಗೆ ಸೂಕ್ತವಾದದ್ದು ಎಂಬ ಅರಿವು ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯರಿಗಿತ್ತು.

ವ್ಯವಸಾಯ ಭಾರತೀಯರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗವಾಗಿದೆ, ಇದು ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿವಿಧ ರೂಪ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

1) ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಅನಂತರ ಭಾರತ ಎರಡನೆಯ ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರ. ದೇಶದ ಅಗಾಧ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಆಹಾರಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾವಲಂಬನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿರುವ ಪ್ರಗತಿ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

2) ಭಾರತ ಹಳ್ಳಿಗಳ ದೇಶ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 5,58,000 ಗ್ರಾಮಗಳಿದ್ದು ಇವುಗಳು ದೇಶದ ಬಹು ಪಾಲು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವ್ಯವಸಾಯವು ಹೆಚ್ಚು ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳನ್ನು ನೀಡಿದೆ.

3) ಭಾರತ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಸೆಣಬಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಉಣ್ಣೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಕ್ಷೀರೋತ್ಪನ್ನ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮೊದಲಾದವು.

4) ವ್ಯವಸಾಯವು ಸಮಗ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪನ್ನದ ಶೇ. 26ರಷ್ಟನ್ನು ನೀಡುವುದು.

5) ವ್ಯವಸಾಯ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಜನರಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಹಣ್ಣು, ತರಕಾರಿ ಕಾಫಿ, ಟೀ, ರಬ್ಬರ್ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದು.

6) ವ್ಯವಸಾಯ ಸಂಚಾರ, ಸಾರಿಗೆ, ವ್ಯಾಪಾರ ಮೊದಲಾದ ಹಲವಾರು ತೃತೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸಿದೆ.

ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ. ವ್ಯವಸಾಯದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಾದ ಭೂ ಬಳಕೆಯ ವಿಧಾನ, ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಬೆಳೆಗಳು, ಇಳುವರಿ, ಬೆಳೆಯುವ ವಿಧಾನ, ಬಳಸುವ ಉಪಕರಣ, ರಾಸಾಯನಿಕಗೊಬ್ಬರಗಳ ಬಳಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಅಪಾರ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ವ್ಯವಸಾಯದ ವಿಧಗಳು: ಬೆಳೆಯುವ ಅವಧಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವರ್ಷದ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವರು. ಆದಾಗ್ಯೂ ಬಿತ್ತನೆಯ ಮೂರು ಅವಧಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಅ) ಮುಂಗಾರು ಬೇಸಾಯ: ಭಾರತದ ಬೇಸಾಯದ ಅವಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಗಾರು ಬೇಸಾಯವು ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ನೈರುತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು ಅಥವಾ ಮುಂಗಾರು ಬೆಳೆ ಬೇಸಾಯ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅವಧಿಯ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡಿ ಆಗಸ್ಟ್, ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಮತ್ತು ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಟಾವು ಮಾಡುವರು. ಬತ್ತ, ಹತ್ತಿ, ರಾಗಿ, ಜೋಳ, ಎಣ್ಣೆಕಾಳುಗಳು, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು ಮುಖ್ಯ ಮುಂಗಾರಿನ ಬೆಳೆಗಳು.

ಆ) ಹಿಂಗಾರು ಬೇಸಾಯ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಹಿಂಗಾರುಬೆಳೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು, ಹತ್ತಿ, ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಎಣ್ಣೆಕಾಳುಗಳು ಚಳಿಗಾಲದ ಮುಖ್ಯಬೆಳೆಗಳು. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಪಂಜಾಬ್, ಹರಿಯಾಣ, ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶಗಳು ಚಳಿಗಾಲದ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಅಕ್ಟೋಬರ್–ನವೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡಿ, ಫೆಬ್ರವರಿ–ಮಾರ್ಚ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟಾವು ಮಾಡುವರು. ಗೋದಿ ಹಿಂಗಾರು ಬೇಸಾಯದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ.

ಇ) ಬೇಸಗೆಯ ಬೇಸಾಯ: ಈ ಅವಧಿಯ ಬೇಸಾಯ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನ ಹಾಗೂ ಮುಖಜಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಯ ಸೌಲಭ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವರು. ಬತ್ತ, ನೆಲಗಡಲೆ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಉಷ್ಣಾಂಶ, ಮಳೆ, ನೆಲ, ಮಣ್ಣು, ನೀರಾವರಿ ಅನುಕೂಲತೆ, ಬೇಡಿಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡ ವಿಧಗಳು. ಸಾಂದ್ರಬೇಸಾಯ, ಏಕಬೆಳೆ ಬೇಸಾಯ, ಬಹುಬೆಳೆಬೇಸಾಯ, ಒಣ ಬೇಸಾಯ, ಆರ್ದ್ರಬೇಸಾಯ, ನೀರಾವರಿ, ಜೀವನಾಧರ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ತೋಟಗಾರಿಕೆ, ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿ, ಮುಂಗಾರು, ಹಿಂಗಾರು, ಬೇಸಗೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಿವೆ.

ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ವ್ಯವಸಾಯ ಬಹಳಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಅನೇಕ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವು ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಅವಕಾಶದಿಂದಾಗಿ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಬೆಳೆಗಳು ಬೆಳೆಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. (ಜಿ.ವಿ.ಬಿ.ಎನ್.)

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅಂದಿನ ಕೆರೆ ಬಾವಿ, ಅಣೆಕಟ್ಟು, ಕಾಲುವೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಭಾರತದ ನಾನಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ದೊರೆಯುವ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು. ನೀರಾವರಿ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ಮೂಲಕ ನಾಡಿನ ಕೃಷಿ ಆರ್ಥಿಕತೆಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ನೀರಾವರಿ ಕೆಲಸಗಳು ಮೂರು ಬಗೆಯವು:

(1) ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಆಣೆಕಟ್ಟಿನಿಂದ ತೆಗೆದ ನಾಲೆ (2) ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದ ನೀರನ್ನು ಮಣ್ಣಿನ ಏರಿ ನಿರ್ಮಿಸಿ ತೂಬಿನ ಮೂಲಕ ನಾಲೆಗಳಿಂದ ಗದ್ದೆಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸುವ ಏರ್ಪಾಡಿನ ಕೆರೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (3) ನೀರಾವರಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿಗಾಗಿ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ತೋಡುವುದು. ಈ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಅಂದಿನ ರಾಜರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕರೂ ಹಣ ವಿನಿಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನೀರಾವರಿ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿದ್ದ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ಯೋಜನೆಗಳ ಉದ್ದೇಶ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆ, ಪ್ರವಾಹನಿಯಂತ್ರಣ, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ವಿಹಾರಾನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವಿಕೆ. ಅಂದಿನ ಮೈಸೂರಿನ ದಿವಾನರಾಗಿದ್ದ ಸರ್. ಎಂ. ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯನವರು 1911ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಮೊತ್ತಮೊದಲನೆಯ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ಯೋಜನೆಯಾಯಿತು.

ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳಿಕೆಯ ದಿನಗಳಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ನಮೂನೆಯ ನೀರಾವರಿ ಕೆಲಸಗಳು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಆದ ನೀರಾವರಿ ಕೆಲಸಗಳ ಪೈಕಿ ಕಾವೇರಿ, ಗೋದಾವರಿ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣ ನದಿಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಆಣೆಕಟ್ಟುಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಂದ ಹೊರಡುವ ನಾಲೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಯಮುನಾನದಿಯಿಂದ ತೆಗೆದ ಎರಡು ನಾಲೆಗಳು, ಸಿಂಧೂ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳಿಂದ ತೆಗೆದ ಪ್ರವಾಹದ ನಾಲೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. 2 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಆಣೆಕಟ್ಟು ಒಂದು ಅದ್ಭುತ ಕೆಲಸ. ಅಲ್ಲಿಯ ಜಲಾಶಯದಿಂದ ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯದ ತಂಜಾವೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾವೇರಿ ಮುಖಜಭೂಮಿ ಸಮೃದ್ಧ ಪ್ರದೇಶವಾಯಿತು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳ ಅಡ್ಡ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಪೈಕಿ ಆರ್ಥರ್ ಕಾಟನ್ ಪ್ರೋಬಿ ಕೌಟ್ಲೆ ಮತ್ತು ಕರ್ನಲ್ ಪೆನಿಕ್ವಿಕಾ ಪ್ರಮುಖರು. ಇವರ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಕೊಲ್ಲಡಮ್ ಮೇಲೆ ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಅಣೆಕಟ್ಟು, ಗೋದಾವರಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡ ಧವಳೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಅಣೆಕಟ್ಟು, ಕೃಷ್ಣ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡ ವಿಜಯವಾಡದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟೆ, ಉತ್ತರಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯಮುನ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆ ನಾಲೆ, ಹರಿದ್ವಾರದ ಬಳಿ ಅಣೆಕಟ್ಟು, ರೂರ್ಕಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸೋಲಾನಿ ಮೇಲುಗಾಲುವೆ ಈ ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸಗಳು ಆದುವು.

ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಗಂಗನದಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಒಟ್ಟು ನೀರಿನ ಅತ್ಯಲ್ಪಭಾಗ ನೀರಾವರಿಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾಶೀಕ್ಷೇತ್ರದ ಮೇಲುಗಡೆ ಗಂಗ ಮತ್ತು ಯಮುನ ನದಿಗಳ ನೀರನ್ನು ಅಪ್ರತಿಮ ಶಿಲ್ಪಕೌಶಲದಿಂದ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಮಾಲಯದ ಮೇಲಿನ ಮಂಜು, ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಕರಗಿ ನೀರಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆಯಿಂದ ನೀರು ಪೂರೈಕೆ ಅಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಜಲಸಮೃದ್ಧಿಯ ಶೇ. 3 ರಿಂದ 6ರಷ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಳಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಕಾವೇರಿ, ಪೆನ್ನಾರ್, ಪಾಲಾರ್, ಕೃಷ್ಣ, ಗೋದಾವರಿ, ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದ ನದಿಗಳು, ನರ್ಮದ, ತಪತಿ, ಮಹಾನದಿ, ಕಾಶೀಕ್ಷೇತ್ರದ ಮೇಲುಭಾಗದ ಹಾಗೂ ಕೆಳಭಾಗದ ಗಂಗನದಿ, ಸಿಂಧೂ ಮೊದಲಾದ ನದೀಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿಯ ನೀರನ್ನು ಯುಕ್ತವಾಗಿ ನೀರಾವರಿಗಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಭಾರತದ ನೀರಾವರಿಯ ಕಾಮಗಾರಿಗಳನ್ನು ಕೆರೆಗಳು, ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲು ಗಾರೆಯ ಇಲ್ಲವೆ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಕಟ್ಟೆಗಳು ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಳ್ಳಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಒಂದರ ಕೆಳಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು ರೂಢಿ. ಮೇಲಿನ ಕೆರೆಯ ಕೋಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ನೀರು ಕೆಳಗಿನ ಕೆರೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಸರಪಳಿ ಕೆರೆಗಳು ಎಂದರು. ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನೀರನ್ನು ನೀರಾವರಿಗೆ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದ ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಒಂದರಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯ ನೀರನ್ನೇ ನಾಲೆಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸುವುದಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಡುತ್ತಾರೆ. ನೀರನ್ನು ಹೊಳೆಯಿಂದ ತಿರುಗಿಸುವ ಕಟ್ಟಡವೇ ಅಣೆಕಟ್ಟು. ಕಲ್ಲುಗಾರೆಯ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯ ನೀರು ಶೇಖರಗೊಂಡು ಜಲಾಶಯ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಜಲಾಶಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕಟ್ಟೆ, ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಂದ ನೀರನ್ನು ಆಚೆಗೆ ಸಾಗಿಸಲು ಕೋಡಿ, ಕೂಡಿಟ್ಟ ನೀರನ್ನು ನಾಲೆಗೆ ಬಿಡಲು ತೂಬು, ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಗೋಡುಮಣ್ಣನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ತಗ್ಗಿನ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕದಗಳು, ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಗಾಗಿ ನೀರನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ತೂಬುಗಳು ಇದೆಲ್ಲ ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿಯ ನೀರಾವರಿ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲ ಪ್ರಮುಖಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಅಥವಾ ಕಟ್ಟೆಯ ತೂಬಿನಿಂದ ಹೊರಬಂದ ನೀರು, ನಾಲೆಗಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಸಾಗುವಳಿಯಾಗಬೇಕಾದ ಜಮೀನನ್ನು ತಲುಪುತ್ತದೆ. ಕಾವೇರಿನದಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರದ ಕಟ್ಟೆಯ ಎಡದಂಡೆಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ನಾಲೆ, ಮತ್ತು ಬಲದಂಡೆಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ವರುಣನಾಲೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ನಾಲೆಗಳ ಅಡ್ಡ ಬರುವ ಹಳ್ಳಗಳ ನೀರನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ನಿರ್ಮಾಣಗಳು ಎಂದರೆ ಮೇಲುಗಾಲುವೆ (ಅಕ್ವಿಡಕ್ಟ್), ಕೆಳಗಾಲುವೆ (ಸೂಪರ್ ಪ್ಯಾಸೇಜ್), ಸೈಫನ್, ಮೇಲುಗಾಲುವೆ, ಮಟ್ಟದಾಟು (ಲೆವೆಲ್ ಕ್ರಾಸಿಂಗ್), ಒಳಗಂಡಿ, ಹೊರಗಂಡಿ ಮತ್ತು ಮಳೆಯ ನೀರಿನ ಚರಂಡಿ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಈ ನಿರ್ಮಾಣಗಳ ಪಾತ್ರ ಹಿರಿದು.

ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ನೀರಾವರಿ ಸಚಿವಖಾತೆಯ ನೇರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ನೀರಾವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ವರ್ಷದ ವಿವಿಧ ಅವಧಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು, ಅಶ್ರಾಯಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀರ್ಗಾಲುವೆಗಳ ಏರ್ಪಾಡು ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ನೀರಿನ ಯುಕ್ತ ವಿಲೇವಾರಿ, ಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಅಪಘಾತಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವುದು, ಬೇಸಗೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಲುವಾಗಿ ನೀರಿನ ಶೇಖರಣೆ, ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಕರಾವಳಿ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಕ್ಷಯವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದು ಮುಂತಾದವೆಲ್ಲ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಛ ಜಲಾಕರಗಳು ಇವೆ. ದೇಶದ ಜಲಾಕರಗಳ ಒಟ್ಟು ಮೊತ್ತ 178 ಮಿ.ಹೆ. ಮೀ ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಭೂಲಕ್ಷಣ, ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ ಭೂ ವೃತ್ತಾಂತ, ಆಶ್ರಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಲಭ್ಯ ತಂತ್ರವಿದ್ಯೆಯ ಪರಿಮಾಣ, ಹಾಗೂ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸ್ಥಿತಿ ಇವುಗಳ ಪರಮಿತಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ಮೊತ್ತದ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಮೇಲ್ಮೈ ನೀರಿನ ಸು. 67 ಮಿ.ಹೆ. ಮೀ ಮತ್ತು ಭೂ ಜಲನೀರಿನ 26.5 ಮಿ. ಹೆ.ಗಳಷ್ಟು ಭಾಗವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಾರ್ಯಾನುಕೂಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ನೀರಾವರಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಪೂರ್ಣಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಾದ ಮೇಲಿನ 210 ಮಿ.ಹೆ. ಗಳಲ್ಲಿಯ ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯಬಹುದಾದ ಒಟ್ಟು ಸಾಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಪೈಕಿ ಸು. 113 ಮಿ. ಹೆ.ಗಳಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬಹುದೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ನೀರಾವರಿ ಸಚಿವಖಾತೆ ಕೇಂದ್ರ ಜಲ ಆಯೋಗದೊಡನೆ ಸಮಾಲೋಚಿಸಿ, ಶಕ್ಯವೆಂದು ಕಂಡುಬರುವಂಥ ವಿವಿಧ ನದಿಗಳ ಬಳಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಜಲಾಶಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಮತ್ತು ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ನೀರಿನ ಕೊರತೆ ಇರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದಂಥ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ನೀರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂಥ ಜಲಾಕರಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪೂರ್ವೇಕ್ಷಣಾ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಪೂರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಘಟಕಗಳಿವೆ: ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದ ನದಿಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ನದಿಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ.

ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ನದಿಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಧಾನ ಭಾಗಗಳಿವೆ:

1. ಮಹಾನದಿ–ಗೋದಾವರಿ–ಕೃಷ್ಣ–ಪೆನ್ನಾರ್–ಕಾವೇರಿ ಈ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು.
2. ಮುಂಬಯಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ತಾಪಿನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ, ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು.
3. ಕೆನ್ ಮತ್ತು ಚಂಬಲ್ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಡಿಸುವುದು.
4. ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳ ದಿಶಾ ಬದಲಾವಣೆ.

ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳ ಒಟ್ಟು ವೆಚ್ಚ ಸು. 50,000 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳು ಎಂದು ಈ ಮುಂಚೆ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ನೆಲದ ಮೇಲ್ಮೈ ನೀರಿನ 25 ಮಿ. ಹೆ.ಗಳಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಭೂಜಲದ ಅಧಿಕ ಬಳಕೆಯಿಂದ 10 ಮಿ. ಹೆ.ಗಳಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಡುವುವೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇದಲ್ಲದೇ 40 ಮಿ.ಕಿವ್ಯಾ. ಗಳಷ್ಟು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಪ್ರವಾಹ ನಿಯಂತ್ರಣ, ನೌಕಾ ಸಂಚಾರದ ಅನುಕೂಲಗಳೂ ಇದಕ್ಕಿವೆ.

ಮುಂಗಾರು ಮಳೆಯ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಯಿಂದಾಗಿ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗೆ ಅಧಿಕ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ದೊಡ್ಡ, ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಪರಿಮಾಣದವು ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇವುಗಳಿಗೆ ತಗಲುವ ಅಂದಾಜು ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ವರ್ಗೀಕರಣವೂ ನಡೆದಿತ್ತು. ಐದು ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವೆಚ್ಚವನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಯೋಜನೆಯೆಂದೂ, 15 ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಂದ 5 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಮಧ್ಯಮಯೋಜನೆಯೆಂದೂ 15 ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಸಣ್ಣ ಪರಿಮಾಣದ ಯೋಜನೆಯೆಂದೂ ಕರೆದಿತ್ತು. 1978–79ರಿಂದ ಈ ವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು ತಿದ್ದಿ 10,000 ಹೆ. ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರು ಪೂರೈಕೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿರುವುದನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಯೋಜನೆಗಳೆಂದೂ, 2000 ಹೆ. ಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ ಮತ್ತು 10,000ಹೆ.ಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರು ಪೂರೈಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿರುವವನ್ನು ಮಧ್ಯಮ ಯೋಜನೆಗಳೆಂದೂ 2000 ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರು ಪೂರೈಕೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿರುವುದನ್ನು ಸಣ್ಣ ಪರಿಮಾಣದ ಯೋಜನೆಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

1951ಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ 22.6 ಮಿಲಿಯನ್ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಇತ್ತು. ಇದರಲ್ಲಿ 9.7 ಮಿಲಿಯನ್ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಪ್ರದೇಶಗಳ ದೊಡ್ಡ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮ ಪ್ರಮಾಣದ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳದ್ದು; 12.9 ಮಿ. ಹೆ. ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ (ಮೇಲ್ಮೈ ಜಲ ಮತ್ತು ಭೂಜಲ) ಯೋಜನೆಗಳದ್ದು. ಐದನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಅಂತ್ಯದ ವೇಳೆಗೆ (1977–78) ನೀರಾವರಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 36.7 ಮಿ. ಹೆ.ಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮ ಪ್ರಮಾಣದ ಯೋಜನೆಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 27.3 ಮಿಲಿಯನ್ ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳು. 1978 ಮತ್ತು 1980 ನಡುವೆ 4–5 ಮಿ. ಹೆ.ಗಳಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳದ್ದು 1.8 ಮಿ. ಹೆ.ಗಳು ಮತ್ತು ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದ ಯೋಜನೆಗಳದ್ದು 2.7 ಮಿ.ಹೆ.ಗಳು. 1979–80ರ ಅವಧಿಯ ಅಂತ್ಯದ ವೇಳೆಗೆ (ಆರನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಆರಂಭ) ಒಟ್ಟು ನೀರಾವರಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 38.7 ಮಿ.ಹೆ.ಗಳಷ್ಟು ಇತ್ತು. 1980–81ರ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ 40 ಮಿ.ಹೆ.ಗಳಾಯಿತು.

1999–2000ರಲ್ಲಿ 84.7 ದಶಲಕ್ಷ ಹೆ.ಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಗೊಂಡಿದೆ. ಇದು ನಿವ್ವಳ ಬಿತ್ತನೆ ಪ್ರದೇಶದ ಶೇ. 59.3 ರಷ್ಟಿರುವುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಭಾರತವು ನೀರಾವರಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯಿತು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರದ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿವೆ: ಬಾವಿಗಳು, ಕೆರೆಗಳು ಮತ್ತು ನದಿ ಕಾಲುವೆಗಳು.

1. ಬಾವಿಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿ: ಬಾವಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿ, ನೀರೆತ್ತಿ ಹೊಲಗಳಿಗೆ ನೀರು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಲು ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ 30 ಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಾವಿಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಆಗುತ್ತಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಬಾವಿ ಸು. 1.82 ಹೆ. ಭೂಮಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸಬಲ್ಲುದು. ಬಾವಿ ತೋಡಲು ಸರ್ಕಾರ ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ.

ನೆಲದಲ್ಲಿ ಆಳಕ್ಕೆ ರಂಧ್ರ ಕೊರೆದು ಅಂತರ್ಜಲವನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಏರ್ಪಾಡೂ ಇದೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳು ಅಥವಾ ಟ್ಯೂಬ್‌ವೆಲ್ಸ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವಿರುವ ಒಟ್ಟು ಭೂಮಿಯ ಶೇ. 63.8 ಭಾಗಕ್ಕೆ ಬಾವಿಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಒದಗುತ್ತಿದೆ.

2. ಕೆರೆಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿ: ಕೆರೆಗಳ ನೀರನ್ನು ಮಳೆಯ ಅಭಾವವಿದ್ದಾಗ ನೀರಾವರಿಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿದೆ. ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಹಳ್ಳಗಳಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಅನುಕೂಲದ ಕೆರೆಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಕರ್ನಾಟಕ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಒರಿಸ್ಸ ಮತ್ತು ಬಿಹಾರ್ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಮಾಡುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಹೆಚ್ಚು ಭೂಮಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡುಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಅಸ್ಸಾಮ್ ಮತ್ತು ನಾಗಾಲ್ಯಾಂಡುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಕೆರೆಗಳಿವೆ. ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಬಲು ಹೆಚ್ಚು.

3. ಕಾಲುವೆಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿ: ಇದು ನದಿಗಳ ಅಡ್ಡ, ಎತ್ತರವಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಆಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಕಾಲುವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳಿಗೆ ಹಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಏರ್ಪಾಡು. ಕಾವೇರಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ, ಮೆಟ್ಟೂರು ಕಟ್ಟೆಗಳು, ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳು ದೊಡ್ಡ ಪರಿಮಾಣದ ನೀರಾವರಿ ಏರ್ಪಾಡುಗಳಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ಪಂಜಾಬ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ಗಾತ್ರದ ನದಿಕಾಲುವೆ ನೀರಾವರಿ ಏರ್ಪಾಡಿವೆ. ಬಿಹಾರ್, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಕಾಲುವೆಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ನದಿಕಣಿವೆಯೋಜನೆಗಳು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ಬಂದಿವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆ, ಜಲಯಾನ, ಮನರಂಜನೆ, ನೆರೆ (ಪ್ರವಾಹ) ನಿಯಂತ್ರಣ, ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ ಮೊದಲಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳೂ ಒದಗಿವೆ.

ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಮೂಲಗಳ ನೀರಾವರಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ದಶಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಳಗೆ ನಮೂದಿಸಿದೆ;

ನೀರಾವರಿಮೂಲಗಳು	1950–51	1990–91	2000–2001
1. ಬಾವಿಗಳು	5.97	25.0	28.6
2. ಕಾಲುವೆಗಳು	8.29	17.3	18.2
3. ಕೆರೆಗಳು	3.61	3.3	3.5
4. ಇತರೆ	2.96	3.2	3.6
ಒಟ್ಟು	**20.83**	**48.8**	**53.9**

ನದೀಕಾಲುವೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಗಳುಂಟು: ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ಕಾಲುವೆಗಳು (ಪೆರಿನಿಯಲ್ ಕೆನಾಲ್ಸ್), ಪ್ರವಾಹ ಕಾಲುವೆಗಳು (ಇನಂಡೇಷನ್ ಕೆನಾಲ್ಸ್) ಮತ್ತು ಶೇಖರಗೊಂಡ ನೀರಿನ ಕಾಲುವೆಗಳು (ಸ್ಟೋರೇಜ್ ವರ್ಕ್ ಕೆನಾಲ್ಸ್), ಸರ್ವಕಾಲಿಕ ಕಾಲುವೆಗಳಿಂದ ಒದಗುವ ನೀರಿನಿಂದ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯಬಹುದು. ನದಿಗಳ ಅಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಿಸಿ ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಉದ್ದೇಶ ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ಕಾಲುವೆಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ಬಂದಾಗ ಮಾತ್ರ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುವಂಥವು ಪ್ರವಾಹ ಕಾಲುವೆಗಳು. ಪಶ್ಚಿಮಬಂಗಾಲ, ಪೂರ್ವತೀರದ ನದಿಮುಖಜಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಬಿಹಾರ ಮೊದಲಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ಕಾಲುವೆಗಳಿವೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿ, ಅವಶ್ಯವಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಕಾಲುವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿಯ ಬಿಡುವ ಕಾಲುವೆಗಳಿಗೆ ಶೇಖರಗೊಂಡ ನೀರಿನ ಕಾಲುವೆಗಳು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಭಾರತದ ಬಹುತೇಕ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನದಿ ಕಾಲುವೆಗಳ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳಿವೆ. ಈ ಕಾಲುವೆಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶದ್ದು ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ, ಪಂಜಾಬ್ ರಾಜ್ಯದ್ದು ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಥಾನ. ಹರಿಯಾಣ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಪಶ್ಚಿಮಬಂಗಾಲಗಳಲ್ಲೂ ನದೀಕಾಲುವೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿವೆ. ಬಿಹಾರ, ರಾಜಸ್ತಾನ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಡಿಮೆ. ಕರ್ನಾಟಕ, ಅಸ್ಸಾಮ್, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಒರಿಸ್ಸಗಳಲ್ಲಿ ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ನದಿಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆಗಳು: ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸುವ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲು ಈ ಯೋಜನೆಗಳು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ಬಂದಿವೆ. ಇವನ್ನು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಟೆನಸೀ ನದಿಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ನದಿಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ನೀರಾವರಿ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆ, ನೆರೆನಿಯಂತ್ರಣ, ನೌಕಾಸಾರಿಗೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ ಮನರಂಜನೆ ಮೊದಲಾದ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 1951 ಏಪ್ರಿಲ್ 1ರಿಂದ 1979 ಮಾರ್ಚ್ 31ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಶುರುವಾದ ಸು. 934 ದೊಡ್ಡ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ 526 ಯೋಜನೆಗಳು ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿವೆ. ದೊಡ್ಡ, ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಪರಿಮಾಣದ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಭೂಮಿಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1950–51ರಲ್ಲಿ 226 ಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಷ್ಟು ಇದ್ದುದ್ದು 1978–79ರಲ್ಲಿ 585 ಲಕ್ಷ ಹೆ.ಗಳಿಗೆ ಏರಿತು. 2001–01 ರಲ್ಲಿ 539 ಲಕ್ಷ ಹೆ.ಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿತು.

ಪ್ರಮುಖ ನದಿಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆಗಳು. 1. ದಾಮೋದರ್ ನದಿಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆ: ದಾಮೋದರ್ ನದಿ ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯದ ಛೋಟಾ ನಾಗಪುರ್ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 270 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸು. 235 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಹೂಗ್ಲೀ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಗೆ ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕ ನದಿಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಿಂದಾಗಿ ದಾಮೋದರ್ ನದಿಕಣಿವೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಸು. 21,437 ಚ.ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟಿದೆ. ಈ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ನೆರಹಾವಳಿಯಿಂದ ಭೂಮಿ ಚೌಳಾಗಿ, ಜನರಿಗೆ ಚಳಿಜ್ವರದ ಪಿಡುಗು, ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಕೊರತೆ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಗಮನಿಸಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ನದಿಯ ನೀರು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಯೋಜನೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ದಾಮೋದರ್ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ತಿಲೈಯ ಕೋನಾರ, ಮೈಥಾನ ಮತ್ತು ಪಾಂಚೇಟ ಬೆಟ್ಟ ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಜಲಾಶಯಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿವೆ. ಕೋನಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಮೂರು ಜಲಾಶಯಗಳ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸು. ಹತ್ತುಲಕ್ಷ ನಲವತ್ತು ಸಾವಿರ ಕಿಲೋವಾಟು ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಬೊಕಾರೊ, ದುರ್ಗಾಪುರ, ಚಂದ್ರಪುರಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಶಾಖೋತ್ಪನ್ನ ಘಟಕಗಳಿಂದ 9,57,000 ಕಿವ್ಯಾ.ಗಳಷ್ಟು ವಿದ್ಯುತ್ತು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ನಾಲ್ಕು ಜಲಾಶಯಗಳಿಂದ ಒಟ್ಟು 4,16,841 ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರು ಪೂರೈಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ನೆರೆಹಾವಳಿ ತಗ್ಗಿದೆ. ನೀರಾವರಿಯಿಂದ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬೆಳೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಲಾಭವಾಗಿದೆ. ಜಲಸಾರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ರಮಣೀಯ ಉದ್ಯಾನ, ಚಳಿಜ್ವರದ ನಿರ್ಮೂಲನ ಇವೆಲ್ಲ ಈ ಯೋಜನೆಯಿಂದಾದ ಇತರ ಲಾಭಗಳು.

2. ಭಾಕ್ರ–ನಂಗಲ್ ನದಿಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆ: ಪಂಜಾಬ್, ಹರಿಯಾಣ ಮತ್ತು ರಾಜಸ್ತಾನ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ಯೋಜನೆ, ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ನದಿಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆ ಇದು. ಪಂಜಾಬಿನ ರಾಜಧಾನಿ ಚಂಡೀಗಢದಿಂದ ಸು. 115 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಭಾಕ್ರ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಂದ ಸು. 12 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಂಗಲ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಟ್ಲೆಜ್ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲು ಈ ನದಿಯಲ್ಲಿನ ಮಹಾಪೂರದಿಂದ ಅಪಾರನಷ್ಟ, ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಅಭಾವ ಮಾಮೂಲಾಗಿದ್ದುವು. ಇವಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಭಾಕ್ರದಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ (226ಮೀ) ನೇರಗುರುತ್ವಮಾದರಿಯ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಗೋವಿಂದ ಸಾಗರ ಬೃಹತ್ ಜಲಾಶಯವೂ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಭಾಕ್ರ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಕಾಲವೆ ರಾಯಪುರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ 168 ಕಿಮೀ ಇದಲ್ಲದೆ ಈ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ 104 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾಲುವೆಯೂ ಸೇರಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾಲುವೆಗಳ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ 1104 ಕಿಮೀ ಈ ಕಾಲುವೆಗಳ ಶಾಖೆಗಳು ವಿವಿಧ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 3360 ಕಿಮೀ ದೂರದವರೆಗೆ ಹರಡಿವೆ. ಭಾಕ್ರ ನಂಗಲ್ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಪ್ರತಿವರ್ಷ 22 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಭೂಮಿಗೆ ನೀರೊದಗುತ್ತಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ 1204 ಕಿವ್ಯಾ. ಗಳಷ್ಟು ವಿದ್ಯುತ್ತು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ನೆರೆನಿಯಂತ್ರಣ, ನೀರಾವರಿ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆ, ಭೂಸಂರಕ್ಷಣೆಗಳ ಲಾಭವಾಗಿವೆ.

ಹಿರಾಕುಡ್ ಅಣೆಕಟ್ಟು

3. ಹಿರಾಕುಡ್ ನದಿಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆ: ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯದ ಸಂಬಾಲ್‌ಪುರದಿಂದ 14.5 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಎರಡು ಗುಡ್ಡಗಳ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವೆ ಹರಿಯುವ ಮಹಾನದಿಯ ಅಡ್ಡ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವ ಅಣೆಕಟ್ಟು. ಇದರ ಜಲಾಶಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 746 ಚ.ಕಿಮೀ ಮಹಾನದಿ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ರಾಮಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಗಮಗೊಂಡು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಹರಿವಿನ 853 ಕಿಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ಉಪನದಿಗಳು ಇದನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿಯ ನೆರೆಹಾವಳಿ ತಪ್ಪಿಸುವುದು, ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿ ಇವು ಈ ಯೋಜನೆಯ

ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶಗಳು. ಈ ಯೋಜನೆಯ ಅನ್ವಯ ಹಿರಾಕುಡ್, ಟಿಕಾರ್‌ಪುರ ಮತ್ತು ನಾರಾಜ್ ಎಂಬ ಮೂರು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದೆಡೆಯಲ್ಲೂ ಕಾಲುವೆ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಇವೆ. ಇಡೀ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ದೊರೆತಿದೆ. ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ 5 ಲಕ್ಷ ಕಿವಾಗಳಷ್ಟು ವಿದ್ಯುತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಒರಿಸ್ಸರಾಜ್ಯದ ಕೃಷಿ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಗಣಿ ಉದ್ಯಮ ಪ್ರಗತಿಹೊಂದಿವೆ. ಅಂತರಿಕ ಜಲಮಾರ್ಗ ಸಹ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ನೆರೆಹಾವಳಿ ನಿಯಂತ್ರಣವಾಗಿದೆ. ಹಿರಾಕುಡ್ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಮಹಾನದಿಯ ಮುಖಜಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ವಿಸ್ತರಿಸುವುದರಿಂದ ಸು. 5.15 ಲಕ್ಷ ಹೆ.ಗಳಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿದೆ.

4. ನಾಗಾರ್ಜುನ ಸಾಗರ ಯೋಜನೆ: ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ನಾಲಗೊಂಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಿರ್ಯಲಗೂಡ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನಂದಿಕೊಂಡ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದ ಬಳಿ ಕೃಷ್ಣ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ 1450 ಮೀ ಉದ್ದದ ಬೃಹತ್‌ಗಾತ್ರದ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಕೃಷ್ಣ ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ನೀರಾವರಿಗೂ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಗೂ ಬಳಸುವ ಗುರಿ ಈ ಯೋಜನೆಯದು. ನದಿಯ ಉಭಯ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಲುವೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಆಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದರ ಬಳಿ ಒಂದೊಂದು ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನಾ ಕೇಂದ್ರ ಇದೆ. ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 50,000 ಕಿವಾಗಳು. ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆ ಕಾಲುವೆಯ ಉದ್ದ 204 ಕಿಮೀ ಇದು 21,000 ಕ್ಯೂಸೆಕ್ ಪರಿಮಾಣದ ನೀರನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸು. 8,09,400 ಹೆ. ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿದೆ. ಈ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಸು. 97 ಕಿಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಸು. 1 ಲಕ್ಷ ಹೆ.ಗಳಷ್ಟು ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಕರ್ಯ ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯ ಮೊದಲ ಹಂತದ ವಿದ್ಯುತ್ಕೇಂದ್ರದ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 110 ಮೆಗಾವಾಟುಗಳು.

5. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಯೋಜನೆ: ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಂಯುಕ್ತ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ಯೋಜನೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹೊಸಪೇಟೆಯಿಂದ ಸು. 5 ಕಿಮೀದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮಲ್ಲಾಪುರಮ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. 2,441 ಮೀ ಉದ್ದದ ಮತ್ತು 49.39 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಅಣೆಕಟ್ಟು, 227 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಎಡದಂಡೆ ಕಾಲುವೆ, 349 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕೆಳದಂಡೆ ಕಾಲುವೆ, 196 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಮೇಲ್ದಂಡೆ ಕಾಲುವೆ, ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನಾ ಕೇಂದ್ರ ಬೃಹತ್ ಜಲಾಶಯ–ಇವು ಈ ಯೋಜನೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು. ಎಡದಂಡೆ ಮತ್ತು ಕೆಳದಂಡೆ ಕಾಲುವೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ 4 ಲಕ್ಷ 8 ಸಾವಿರ ಹೆ. ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಮೇಲ್ದಂಡೆ ಕಾಲುವೆ 1,80,000 ಹೆ. ಭೂಮಿಗೆ ನೀರು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂರು ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ಒಟ್ಟು 99 ಮೆ.ವಾ. ಗಳಷ್ಟು ವಿದ್ಯುತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

6. ಕೃಷ್ಣ ಮೇಲ್ದಂಡೆ ಯೋಜನೆ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಒಣಜಿಲ್ಲೆಗಳೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿರುವ ಬಿಜಾಪುರ, ರಾಯಚೂರು ಮತ್ತು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರು ಒದಗಿಸುವುದು ಈ ಯೋಜನೆಯ ಗುರಿ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬರಗಾಲಕ್ಕೆ ಈಡಾಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರುಣಿಸುವ ಹಾಗೂ ಅದೇ ವೇಳೆ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಈ ಯೋಜನೆ ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಇದನ್ನು ಎರಡು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ತಿಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಲಮಟ್ಟಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಕಟ್ಟೆಯ ನಿರ್ಮಾಣ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜಲಾಶಯದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 5094 ಘಮೀ ನೀರು. ಈ ಹಂತದ ಕೆಲಸ 1964ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಎಡದಂಡೆ ಕಾಲುವೆಯ ಉದ್ದ ಸು. 423 ಕಿಮೀ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ 40,470 ಹೆ., ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ 1,10,078 ಹೆ., ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ 1,12,506 ಹೆ. ಭೂಮಿಗೆ ನೀರೊದಗಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ.

ಯೋಜನೆಯ ಎರಡನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದಂತೆ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾರಾಯಣಪುರದ ಬಳಿ ಕೃಷ್ಣನದಿಗೆ ಅಡ್ಡ ಒಂದು ಅಣೆಕಟ್ಟು ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜಲಾಶಯದ ಜಲ ಶೇಖರಣಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 13,951 ಘಮೀ. ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಎಡದಂಡೆ ಕಾಲುವೆಯ ಉದ್ದ 150 ಕಿಮೀ ಇದು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ 1,13,316 ಹೆ. ಭೂಮಿಗೆ ನೀರು ಒದಗಿಸಬಲ್ಲದು. ಬಲದಂಡೆ ಕಾಲುವೆ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ 1,49,739 ಹೆ. ಭೂಮಿಗೆ ನೀರು ಒದಗಿಸಬಲ್ಲದು. ಆಲಮಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ನಾರಾಯಣಪುರ ಜಲಾಶಯಗಳೆರಡರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಒಟ್ಟು 7,68,330 ಹೆ. ಭೂಮಿಗೆ ನೀರೊದಗಿಸುವುದು.

ಇವಲ್ಲದೆ ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಹರಿಯಾಣ ರಾಜ್ಯಗಳ ಜಂಟಿ ಪ್ರಯತ್ನದ ಬೀಯಾಸ್ ಯೋಜನೆ; ಭಾರತ ಮತ್ತು ನೇಪಾಲಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಯತ್ನದ ಗಂಡಕ್ ಯೋಜನೆ; ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶ, ರಾಜಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚಂಬಲ್ ಯೋಜನೆ; ಮಾಹಿನದೀ ಯೋಜನೆ; ಬಿಹಾರಿನ ಕೋಸಿ ನದಿ ಯೋಜನೆ; ರಾಜಸ್ಥಾನ ಕಾಲುವೆ ಯೋಜನೆ; ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ರಾಮಗಂಗಾಯೋಜನೆ ಮುಂತಾದ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಭಾರತದ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಬಲು ಸಮರ್ಥವೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯೂ ಆಗಿದೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣು ಶಕ್ತಿ: 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಆವಿಷ್ಕರಿಸಿದ ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಭಾರತ ಅಪಾರ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಕೊರತೆ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಥಾವರಗಳ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಮನಗಂಡಿದೆ. ರೇಡಿಯೋ ಆಕ್ಟೀವ್ ಖನಿಜ ಅಣುಗಳ ಧಾತುಗಳಿಂದ ಅಪಾರಶಾಖ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವಶಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯುರೇನಿಯಂ, ಥೋರಿಯಂ ಮತ್ತು ಬೆರಿಲಿಯಂ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಅಣು ವಿದ್ಯತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತವು ಒಟ್ಟು ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಶೇ. 2.9 ರಷ್ಟನ್ನು ಅಣು ಮೂಲದಿಂದ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಭಾರತವು ಅನುಕೂಲಕರ ಅಂಶಗಳಾದ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ರೇಡಿಯೋ ಆಕ್ಟೀವ್ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅಣು ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದ್ದು. ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಅನ್ನು ಬಳಸಲು ವಿಸ್ತಾರ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಹೊಂದಿದ್ದು ಹಾಗೂ ಅಣು ಸ್ಥಾವರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಅಧಿಕ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಸಹ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ತಂತ್ರವಿದ್ಯೆಯ ಪಟದಲ್ಲಿ ಭಾರತವನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಪರಮಾಣುಶಕ್ತಿ ಇಲಾಖೆಯನ್ನು (ಡಿಪಾರ್ಟ್‌ಮೆಂಟ್ ಆಫ್ ಅಟಾಮಿಕ್ ಎನರ್ಜಿ) ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮತ್ತು ಔದ್ಯಮಿಕ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು (ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಆಫ್ ಸೈಂಟಿಫಿಕ್ ಅಂಡ್ ಇಂಡಸ್ಟ್ರಿಯಲ್ ರೀಸರ್ಚ್) ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. ಆಧುನಿಕ ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಭಾರತದ ಬಗ್ಗೆ ನೆಹರು ಕಂಡ ಭವ್ಯ ಮುನ್ನೋಟದ ಅಂಗವಾಗಿ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಕಾರಣರಾದವರು, ಹೋಮಿ ಜಹಾಂಗೀರ್ ಬಾಬ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿ ಸ್ವರೂಪ್‌ಭಟ್ನಾಗರ್.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1948ರಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣು ಆಯೋಗ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವರ್ಧನೆ. ಈ ಆಯೋಗದ ಪ್ರಧಾನ ಧ್ಯೇಯ್ಯ ಭಾಭಾ ಅಟಾಮಿಕ್ ರಿಸರ್ಚ ಸೆಂಟರ್ (ಬಿ.ಎ.ಆರ್.ಸಿ.): ಪರಮಾಣು ಶಕ್ತಿ ಇಲಾಖೆಯ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಶೋಧನಾಗಾರವಿದು. ಮುಂಬೈ ಹತ್ತಿರದ ಟ್ರಾಂಬೆಯಲ್ಲಿದೆ. 1957ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಾಗ ಇದರ ಹೆಸರು ಅಟಾಮಿಕ್ ಎನರ್ಜಿ ಎಸ್ಟಾಬ್ಲಿಷ್‌ಮೆಂಟ್ ಎಂದಿತ್ತು. 1967ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಭಾಭಾ ಅಟಾಮಿಕ್ ರಿಸರ್ಚ್ ಸೆಂಟರ್ ಎಂದು ಪುನರ್ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಕೇರಳದ ಪಾಲಘಾಟ್ ಮತ್ತು ಕ್ವಿಲಾನ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಕ್ಟೀವ್ ಮೋನೋ ಜೈಟ್ ಅದಿರು ದೊರೆಯುವುದು. ಇದರಿಂದ ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಥೋರಿಯಂ ಅನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಬಿಹಾರದ ಸಿಂಘಭೂಮ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಾದುಗಡ ಗಣಿಗಳಿಂದ ಯುರೇನಿಯಂ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಬೆರಿಲಿಯಂ ಖನಿಜವನ್ನು ರಾಜಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುವುದು.

ಅಣುವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳು: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಆರು ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ.

1. ತಾರಾಪುರ ಅಣುವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ: ಇದು ಭಾರತದ ಮೊದಲ ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಕೇಂದ್ರ, ಇದನ್ನು 1969ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ ಬಳಿಯ ತಾರಾಪುರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು.

2. ರಾಣಾಪ್ರತಾಪಸಾಗರ ಅಣುವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ ಇದನ್ನು ರಾಜಸ್ತಾನದ ಕೋಟಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಾಣಾ ಪ್ರತಾಪ ಸಾಗರ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು 1971ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಾರಂಭ ಮಾಡಿತು.

3. ಕಲ್ಪಾಕಂ ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ: ಇದನ್ನು ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಚೆನ್ನೈ ಸಮೀಪದ ಕಲ್ಪಾಕಂ ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

4. ನರೋರ ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ: ಇದನ್ನು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗಂಗನದಿದಡದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

5. ಕಕ್ರಪಾರ (ಸೂರತ್) ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್‌ಕೇಂದ್ರ: ಇದು 1993ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ. ಇದು ಗುಜರಾತಿನ ಸೂರತ್‌ನಿಂದ 80 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ.

6. ಕೈಗಾ ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ: ಇದನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ 2000ರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಘಟಕ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿತು. ಮೊದಲ ಘಟಕ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹಂತದಲ್ಲಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ತಿರುನೆಲ್ವೇಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕುಂಡಕುಲಂನಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಯೋಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಉತ್ಪಾದನೆ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ 1971ರಲ್ಲಿ 2.4 ಬಿ.ಕಿವಾ ಗಳಿಂದ 1999 ರಲ್ಲಿ 12 ಬಿ.ಕಿವಾ.ಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆ.

ಅನಾನುಕೂಲತೆಗಳು: 1) ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ರೇಡಿಯೋ ಆಕ್ಟೀವ್ ಖನಿಜಗಳು ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಹಾನಿಕರ. ಇವು ಅಪಾರಜೀವಹಾನಿ ಹಾಗೂ ಪರಿಸರ ನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುವು. ರಷ್ಯದ ಚೆರ್ನೋಬಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಸಾವು–ನೋವುಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. 2) ಅಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ, ಪರಿಸರ ಹಾಗೂ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಹಾನಿಯುಂಟಾಗದಂತೆ ವಿಸರ್ಜಿಸುವುದು ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದೆ. (ಡಿ.ವೈ.)

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯೋಜನೆಯ ಅನುಷ್ಠಾನ 1951ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಡತನ ನಿರ್ಮೂಲನೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ರಂಗಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ಕೊಡುತ್ತ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತಂದರೂ ಕೂಡ ಮೂರನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮಾನತೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು 70ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಯ ತತ್ವವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲು ತಜ್ಞರು ಸಲಹೆ ನೀಡಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಅನುಷ್ಠಾನ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಭಾರತದ ಸಮಗ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಪರಿಸರದ ಗುಣಮಟ್ಟ ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಂದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಂಗಡನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. 1956ರಲ್ಲಿ ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆ ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿತು. 1962ರಲ್ಲಿ ಪ್ರೋ. ಲೇರ್‌ಮಂತ, ಪ್ರಕಾಶರಾವ್ ಮತ್ತು ಭಟ್ ಅವರ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಅಸ್ತಿಭಾರವಾದವು. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ 1962ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಮೀಕ್ಷ ಘಟಕ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿವಿಧ ಸಂಪತ್ತಿನ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ತಾತ್ಕಲಿಕ ಯೋಜನಾ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿತು. 1964ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಜನಗಣತಿ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವರದಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಂಪತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ವಿಂಗಡಣೆಯನ್ನು ಭಾರತದ ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು 15 ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹಾಗೂ 61 ಉಪ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿತು.

ಅನಂತರ ಪಿ. ಸೆನ್ ಗುಪ್ತರವರು ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಕ್ರೊ, ಮೆಸೊ ಮತ್ತು ಮೈಕ್ರೊ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ 6 ಮ್ಯಾಕ್ರೋ ಪ್ರದೇಶಗಳು. 42 ಮೆಸೊ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿತು. ಅನಂತರ ನಗರ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಯೋಜನಾ ಸಂಸ್ಥೆ ಟಿ.ಸಿ.ಪಿ.ವೊ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಭಾರತವನ್ನು 13 ಮ್ಯಾಕ್ರೊ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮತ್ತು 35 ಮೇಸ್ಕೊ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಹೀಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಶೀಘ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾಕ್ರೊ, ಮೆಸೊ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮೈಕ್ರೋ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. (ಟಿ.ಎಂ.ಎಂ.)

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಗಳು: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರದೇಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ಅಥವಾ ಯೋಜನೆಗಳು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರುವ ಹಲವಾರು ಪ್ರದೇಶಾಧಾರಿತ ವಿಶೇಷ ಯೋಜನೆ (ಏರಿಯ ಸ್ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸೆಕ್ಟ್ರಲ್ ಪ್ರೋಗ್ರಾಮ್ಸ್)ಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು:

1) ಬರಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ (ಡ್ರಾಟ್ ಪ್ರೋನ್ ಏರಿಯ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಪ್ರೋಗ್ರಾಂ): ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆ ಅಸಮಾನತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆದರೆ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದ ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದ ಮಳೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹಿಂದುಳಿದಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ 1970 ರಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಉದ್ಯೋಗ ಯೋಜನೆಯನ್ನು (ಆರ್‌ಡಬ್ಲ್ಯೂಪಿ) ಆರಂಭಿಸಿತು ಈ ಯೋಜನೆಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗಾಧಾರಿತ ಯೋಜನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ 1972–73ರ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಉದ್ಯೋಗ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಆಧುನೀಕರಿಸಿ ಬರಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಯೋಜನೆಯೆಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಈ ಯೋಜನೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳ ಕಡೆ ಗಮನಹರಿಸಿ ಬರ ಮತ್ತು ನಿರುದ್ಯೋಗ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಶಾಶ್ವತ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತು. ಬರಪೀಡಿತ ಕಾರ್ಯಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತ ಜಿಲ್ಲಾ ಗ್ರಾಮೀಣಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದೊಂದಿಗೆ (ಡಿಆರ್‌ಡಿಎ) ನಿರ್ವಹಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿವೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ ಅಥವಾ ಗುರಿ ಬರ ಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನೆಲ, ಜಲ, ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಮಾನವನ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುವುದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

2) ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ (ಕಮಾಂಡ್ ಏರಿಯ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಪ್ರೋಗ್ರಾಂ): ನೀರಾವರಿ ಕೃಷಿಯ ಬೆನ್ನೆಲುಬು ಆದಕಾರಣ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರವು ರೈತರಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮೊದಲಹಂತದ ಯೋಜನೆ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ. 5ನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಯ್ದ 52 ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 13.1 ಮಿ. ಎಕರೆಗಳ ಯೋಜನಾ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಪ್ರಸ್ತುತ 30 ಜಲಾನಯನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಗಳು 41 ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶಗಳು 10 ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. 1975–76ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಯ ವಲಯಕ್ಕೆ 16 ಕೋಟಿ ರೂ ಗಳನ್ನು ಖರ್ಚು ಮಾಡಲು (5ನೆಯ ಯೋಜನೆ) ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ನೀಡಲಾಯಿತು. ಕೆಲವೊಂದು ಆಯ್ದ ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಐಬಿಆರ್‌ಡಿ/ಐಡಿಎ ಗಳು ಈ ಯೋಜನೆಯಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಾಯವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಎಲ್ಲಾ ನಿರ್ಧಾರಗಳನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

3) ಗಿರಿಜನ ಪ್ರದೇಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ (ಟ್ರೈಬಲ್ ಏರಿಯ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್): ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ, ಕೌಶಲ್ಯ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದಿರುವ ವೃದ್ಧರು ಅಥವಾ ಅವಲಂಬಿತರಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಮತ್ತು ಅಲ್ಪ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ, ಪರಿಸರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವ ಮತ್ತು ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಹಿಂದುಳಿದಿರುವ ಭಾಗವೇ ಗಿರಿಜನ ಪ್ರದೇಶ. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರವು ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ 1930 ರಲ್ಲಿ ಗಿರಿಜನರನ್ನು ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಸುಧಾರಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕೆಲವು ಗಿರಿಜನ ಕಲ್ಯಾಣ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಯಿತು. 1951–54 ರ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಸಮುದಾಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಜಿಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಿ 1956–57 ರಲ್ಲಿ ತೀವ್ರಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಯೋಜನೆಯು ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರದೇಶ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ.

4) ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ (ಹಿಲ್ ಏರಿಯ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಪ್ರೋಗ್ರಾಂ) ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಮಟ್ಟಸವಾಗಿಲ್ಲದೆ ಏರುತಗ್ಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮತ್ತು ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಆವರಿಸಿದ, ಭೂ ಭಾಗವೇ ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಿಮಾಲಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆವರಿಸಿದೆ. ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಭೂ ಪ್ರದೇಶದ ಶೇ. 21 ರಷ್ಟು ಭೂ ಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 9 ರಷ್ಟನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಈ ಜನರಿಗೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ವಚ್ಛ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಮತ್ತು ಪರಿಸರ ಅದರಲ್ಲೂ ಸ್ವಚ್ಛ ಸ್ಥಳೀಯ ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನೀತಿ ಮತ್ತು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು 1972–73ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತೋಟಗಾರಿಕಾ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಮರಗಳ ತೋಪಿನ ನಿರ್ಮಾಣ, ವ್ಯವಸಾಯ, ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ, ಅರಣ್ಯೀಕರಣ, ಮಣ್ಣಿನ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ತವಾದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒಲವು ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

5) ದಾಮೋದರ ನದಿ ಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆ (ದಾಮೋದರ ರಿವರ್ ವ್ಯಾಲಿ ಪ್ರಾಜೆಕ್ಟ್)

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ನದಿ ಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆಗಳು ದಾಮೋದರ ಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆಯೊಡನೆ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡವು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಟೆನೆಸಿ (ಟಿ.ವಿ.ಸಿ) ಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು 1943 ರಲ್ಲಿಯೆ ಉದ್ದೇಶಿಸಲಾಯಿತಾದರೂ 1948 ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ದಾಮೋದರ ಕಣಿವೆ ಸಂಸ್ಥೆ (ಡಿವಿಸಿ) ಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಮೂಲಕ, ಇದರ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. ದಾಮೋದರ ನದಿ ಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆಯಡಿ ದಾಮೋದರ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳಿಗೆ ಜಾರ್ಖಂಡ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ದಾಮೋದರ ನದಿಯು ಜಾರ್ಖಂಡ್ ರಾಜ್ಯದ ಛೋಟನಾಗಪುರ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಉಗಮ ಹೊಂದಿ ಜಾರ್ಖಂಡ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಮೂಲಕ 541 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಹೂಗ್ಲಿ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿ ಮೇಲ್ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಹಜಾರಿಬಾಗ್, ಪಾಲಮೋ, ರಾಂಚಿ ಮತ್ತು ಸಂತಾಲ ಪರಗಣ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಅಧಿಕ ಹಾನಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪ್ರವಾಹ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮತ್ತು ನದಿ ನೀರಿನ ಬಳಕೆಗೆ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಯಿತು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ನಿಯಂತ್ರಣ, ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆ, ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ, ಮಣ್ಣಿನ ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಮತ್ತು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಬಳಕೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒಲವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

6) ದಂಡಕಾರಣ್ಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯೋಜನೆ (ದಂಡಕಾರಣ್ಯ ಡೆವಲೆಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಪ್ರೋಗ್ರಾಂ–1 ಡಿಡಿಎ) ಯನ್ನು ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 1958 ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ನಿರ್ಣಯ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ದಂಡಾಕಾರಣ್ಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಆಥಾರಿಟಿ, ಆರಂಭದ ಉದ್ದೇಶವೆಂದರೆ ಪೂರ್ವ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಿಂದ ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಂಡ ಜನರಿಗೆ ತ್ವರಿತವಾಗಿ ಪುನರ್ವಸತಿ ಮತ್ತು ದಂಡಾಕಾರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಸಮಗ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಅಲ್ಲದೆ, ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಗಿರಿಜನರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡುವುದಾಗಿತ್ತು ಅನಂತರ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ದಂಡಾಕಾರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. ಯೋಜನಾ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಎರಡು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಾದ ಒರಿಸ್ಸದ ಕೋರಪಟ್ ಮತ್ತು ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಢ್‌ನ ಜಗದಲ್‌ಪುರ (ಬಸ್ತಾರ್) ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಲಾಗಿತ್ತು, ಭೂಮಿಯನ್ನು ಎರಡು ರಾಜ್ಯಗಳು ಪುನರ್ವಸತಿಗೋಸ್ಕರ ನೀಡಿದವು. ಅನಂತರ ದಂಡಕಾರಣ್ಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ (ಡಿಡಿಎ) ಶೇ. 25 ರಷ್ಟು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಭೂರಹಿತ ಗಿರಿಜನರಿಗೋಸ್ಕರ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಹಂಚಲು ಹಿಂತಿರುಗಿಸಿತು. ಅನಂತರ ದಂಡಕಾರಣ್ಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ (ಡಿಡಿಎ) ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಂಡ ಜನರಿಗೆ ಪುನರ್ವಸತಿಯನ್ನು ನೀಡಿತು. ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ದಂಡಕಾರಣ್ಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಅಥಾರಿಟಿಯ ನಿಧಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿತು. ದಂಡಕಾರಣ್ಯ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಂಡ ಜನರ ಮತ್ತು ಗಿರಿಜನರ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ದಂಡಕಾರಣ್ಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರಾಧಿಕಾರವು ಪ್ರದೇಶದ ಗಿರಿಜನರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಂಡ ಜನರಿಗೆ ಪುನರ್ವಸತಿ ಮತ್ತು ಸಮಗ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

7) ಮರುಭೂಮಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ (ಡೆಸರ್ಟ್ ಡೆವಲೆಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಪ್ರೋಗ್ರಾಂ) ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮರುಭೂಮಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ 1977–78 ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಈ ಯೋಜನೆ ಹಲವು ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಆ ಉದ್ದೇಶಗಳೆಂದರೆ, ಗ್ರಾಮ ಸಮುದಾಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವುದು, ಪರಿಸರ ಸಮತೋಲನ ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ಅಪ್ರಯೋಜಕ ಮತ್ತು ಅಲ್ಪ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಿಂದ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು. ಈ ಉದ್ದೇಶಗಳು ಉಷ್ಣ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ, ಮರಳುಗಾಡು ಪ್ರದೇಶ, ರಕ್ಷಣಾಪಟ್ಟಿತೋಟ (ಶೆಲ್ಟರ್ ಬೆಲ್ಟ್ ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್) ಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೆಯೆ ಶೀತ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮುಖ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಜಲ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ. ಕಾಲುವೆ ನಿರ್ಮಾಣ, ಹಿಮ ಮತ್ತು ಮಳೆಯ ನೀರಿನ ಹರಿವಿನ ಬದಲಾವಣೆ ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹನುಮಂತರಾವ್ ಸಮಿತಿಯನ್ನು (1993–94) ಡಿಪಿಎಪಿ ಮತ್ತು ಡಿಡಿಪಿ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಸಮಿತಿಯ ಯೋಜನೆಯ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರು ಭಾಗಿಯಾಗಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸದಿರುವುದು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದು ಅನಂತರ ಹೊಸ ಬ್ಲಾಕ್ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಡಿಡಿಪಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ 1995–96 ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಹೊಸ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಿತು. (ಎಚ್.ಆರ್.ವಿ.)

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯೋಜನೆಯ ಹಂತಗಳು: ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವಿಕೆಯು ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ ಹಾಗೂ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯುತವಾದ ಒಂದು ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಕ್ರೋಢೀಕರಣ, ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿಭಿನ್ನ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧನೆಯ ಸಾಧ್ಯತೆ, ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದರ, ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎದುರಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಡಚಣೆಗಳು, ಹಿಂದಿನ ಅವಧಿಗಳ ಯೋಜನೆಯ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಪಾಠಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ನಡೆಸಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ಯೋಜನೆಯ ಸೂತ್ರೀಕರಣ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ಹಲವು ಹಂತಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಹಂತವು ಯೋಜನೆಯ ಉಪಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಮೊದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಯೋಜನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವ ವಿವಿಧ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಹಣಕಾಸಿನ, ಆಡಳಿತ ಮತ್ತಿತರ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗವು ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತದೆ. ದೀರ್ಘಕಾಲೀಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕುರಿತಂತೆ ಪ್ರಗತಿಯ ದರ ಮತ್ತು ವಿಧಾನದ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪೂರ್ವಭಾವಿ ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಸಚಿವ ಸಂಪುಟಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಯೋಜನೆಯ ಭೌತಿಕ ವಿಷಯಗಳ ಜ್ಞಾಪನಾಪಟ್ಟಿಯ ಒಂದು ಕರಡನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಸರ್ಕಾರಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಪರಿಣಿತರಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಮಿತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೂರನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ವಿಷಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಸಮಿತಿಗಳ ಸಲಹೆಗಳು ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಳಿಯೊಡನೆಯ ಚರ್ಚೆಯ ಫಲದ ಅಂಶಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಕರಡುಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆನಂತರ ಈ ಕರಡು ಜ್ಞಾಪನಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಳಕ್ಕೂ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಳಿಗೂ ಒಪ್ಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಅಂಗಗಳ ಸಲಹೆಗಳ ಮೇರೆಗೆ ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗ ಕರಡು ಪ್ರತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಅದನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಳಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ. ಮಂಡಳಿಯ ಸಮ್ಮತಿಯ ಬಳಿಕ ಅದನ್ನು ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬಹಿರಂಗಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರತಿಯು ಕೇಂದ್ರ ಸಚಿವಾಲಯಗಳು, ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು, ಜಿಲ್ಲಾ ಪರಿಷತ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಹಿತಾಸಕ್ತ ಗುಂಪುಗಳ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆಗೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಐದನೆಯ ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಯೋಜನೆಯ ಅಂತಿಮ ವರದಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗ ರಾಜ್ಯದ ಯೋಜನೆಗಳು ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಹೊಣೆಗಾರಿತ ಪರಿಯೋಜನೆಗಳ ಮೇಲಿನ ವೆಚ್ಚದ ಕುರಿತು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಮತ್ತು ಸಚಿವ ಸಂಪುಟಗಳೊಡನೆ ಕೂಲಂಕಷವಾದ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಈ ಚರ್ಚೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಜ್ಞಾಪನಾ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಕೇಂದ್ರ ಸಚಿವ ಸಂಪುಟ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಳಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಲಾಗುವುದು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಪಡೆದ ಸಲಹೆಗಳ ಮೇರೆಗೆ ಯೋಜನೆಯ ಅಂತಿಮ ವರದಿಯ ಕರಡೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಕೇಂದ್ರ ಸಚಿವಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ನೀಡಿ ಅವುಗಳಿಂದ ಗುಣದೋಷ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಮರ್ಶೆಯ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ಆವಶ್ಯಕ ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅಂತಿಮ ಕರಡನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಸಂಪುಟ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಳಿಗೆ ಕೊಡಲಾಗುವುದು. ಅವುಗಳ ಸಮ್ಮತಿಯ ಅನಂತರ ಯೋಜನೆ ವರದಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಸಂಸತ್ತಿನ ಒಪ್ಪಿಗೆಗೆ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಯೋಜನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸಂಸತ್ತು ಯಾವ ಶಾಸನವನ್ನು ಹೊರಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಅದು ಯೋಜನೆಯ ತತ್ತ್ವಗಳು ಮತ್ತು ಧ್ಯೇಯಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಮ್ಮತಿ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಈ ಸಮ್ಮತಿಯೊಡನೆ ಯೋಜನೆ ಅನುಷ್ಠಾನದ ಹಂತವನ್ನು ತಲುಪುತ್ತದೆ.

ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಒಂದು ಮಂಡಳಿಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಂಡಳಿಯು ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಒಂದು ಯಂತ್ರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯೋಜನಾ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವುದು, ಸಾಧನೆಗಳ ಗುಣ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ಗುರಿಗಳು ಹಾಗೂ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಶಿಫಾರಸ್ಸು ಮಾಡುವುದು ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗದ ಕಾರ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ಇದು ಕೇವಲ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಮತ್ತು ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಅಂಗವೇ ಹೊರತು ಯೋಜನಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸುವುದು ಇದರ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯೂ ಅಲ್ಲ, ಕಾರ್ಯವೂ ಅಲ್ಲ.

ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗದಿಂದ ರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಯೋಜನೆಯು ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮತ್ತು ವೇದಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳನ್ನು ದಾಟಿ, ಸಂಸತ್ತಿನ ಸಮ್ಮತಿ ಪಡೆದು ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗ, ಅದರ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಗಳು, ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಚರ್ಚೆ ಮತ್ತು ಶಿಫಾರಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮುಖ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಳಿಯು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿಯವರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಳಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಕೇಂದ್ರದ ಎಲ್ಲಾ ಸಚಿವರು ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳು ಇದರ ಸದಸ್ಯರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮಂಡಳಿಯ ಕಾರ್ಯಗಳು ಈ ಮುಂದಿನಂತಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಯೋಜನೆಯ ರೂಪಣೆಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದು. ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗ ರೂಪಿಸಿದ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದು. ಯೋಜನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಅಂದಾಜು ಮಾಡುವುದು.

ರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಯೋಜನೆಯ ಕಾರ್ಯ ವಿಧಾನವನ್ನು ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ವಿಮರ್ಶಿಸಿ, ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಿರುವ ಗುರಿಗಳು ಮತ್ತು ಧ್ಯೇಯಗಳ ಸಾಧನೆಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಶಿಫಾರಸ್ಸು ಮಾಡುವುದು. (ಎಚ್.ಆರ್.ಕೆ.)

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನಗಳು: ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನಗಳು ವನ್ಯಜೀವಿಗಳ ಮೂಲ. ಇಲ್ಲಿನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಹುಲಿ, ಸಿಂಹ, ರೈನೊ, ಆನೆ, ಮೊದಲಾದ ವನ್ಯಜೀವಿ ಪ್ರಭೇದಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸು. 90 ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳು 0.04–3162 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿವೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 40 ರಷ್ಟು ಉದ್ಯಾನವನಗಳು 100–5000 ಚ.ಕಿ.ಮೀ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಗಡಿಯನ್ನು ಶಾಸನಬದ್ಧವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮಗಳಿಗೆ ಅನುಮತಿಯಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಚಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದ್ದು ಇವುಗಳನ್ನು ತಟಸ್ಥ ವಲಯವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಈ ವಲಯಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಉಳಿದೆಡೆ ಜೈವಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ನಿರ್ಬಂಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನಗಳು:

ಹೆಸರು	ರಾಜ್ಯ
ಮನಾಸ್ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ವಲಯ	ಅಸ್ಸಾಂ
ಪಾಲಮೋ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ	ಜಾರ್ಖಂಡ್
ಸಿಮಿಲ್‌ಪಾಲ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ	ಒರಿಸ್ಸ
ಕನ್ಹಾ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ	ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ
ಕಾರ್ಬೆಟ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ	ಉತ್ತರಾಂಚಲ
ದೂಧ್ವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ	ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ
ಮೆಚ್ ಘಾಟ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ	ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ
ರಣ ತಂಬೂರ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ	ರಾಜಸ್ತಾನ
ಸಾರಿಸ್ಕ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ವಲಯ	ರಾಜಸ್ತಾನ
ಬಂಡೀಪುರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ	ಕರ್ನಾಟಕ
ಸುಂದರಬನ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ	ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ
ಪೆರಿಯಾರ್ ಸಂರಕ್ಷಣಾವಲಯ	ಕೇರಳ

(ಕೆ.ಎಸ್.)

ಭಾರತೀಯ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು: ಭಾರತದಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ, ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಇತರ ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಅವಕಾಶ ಇಲ್ಲದ್ದನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸಿ, ಅಂಥ ವಿವಿಧ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅವಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಭಾರತ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಸಂವಿಧಾನದ 341, 342ನೆಯ ಅನುಚ್ಛೇದಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಅನೇಕ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಸಂವಿಧಾನದ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಭಾಗವಾಗಿ ಅವುಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಂವಿಧಾನದ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಭಾಗವಾಗಿ ಇದು ಸೇರಿದೆ. ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8,50,000,00 (2001).

ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಆದಿವಾಸಿಗಳು. ಆದರೆ ಸಂವಿಧಾನದ ಉದ್ದಿಶ್ಯದಿಂದ ತಯಾರಿಸಲಾದ ಪಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಮಾನವವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಮ್ಮ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರುವ ವರ್ಗಗಳ ಯಾದಿಯಲ್ಲಿ ಏಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಭಾರತದ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬಿ.ಎಸ್. ಗುಹಾ, ಥರ್ಸ್ಟನ್, ಲೂಯಿಸ್, ಎಲ್ವಿನ್, ಎಂಥೋವೆನ್, ಅನಂತಕೃಷ್ಣ ಅಯ್ಯರ್, ನಂಜುಂಡಯ್ಯ – ಮೊದಲಾದವರು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಬರೆಹಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಸ್ಥೂಲ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಗೊಂಡರು: ಇವರು ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಾಸಿಸುವರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಯಾ ಮತ್ತು ಮುರಿಯಾ ಎಂಬ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಗೊಂಡ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಆಡುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಕಪ್ಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದು ಬಣ್ಣದವರು. ದಪ್ಪ ತುಟಿ, ಸಾಧಾರಣ ಎತ್ತರ, ಅಲೆದಾಡುವ ತಲೆಗೂದಲು ಇತ್ಯಾದಿ ಇವರ ದೈಹಿಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು. ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಹ್ಯಾಡೋನ್ ಇವರನ್ನು ಪೂರ್ವ ದ್ರಾವಿಡ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಗುಹಾ ಅವರು ಪ್ರೊಟೊ–ಆಸ್ಟ್ರಲಾಯಡ್ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗೊಂಡರು ತಮ್ಮನ್ನು ಕೊಯ್ತುರ್ ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುವರು.

ಇವರು ಮೊದಲು ಆಹಾರ ಶೇಖರಣೆಯಿಂದ ಜೀವನ ನಡೆಸಿದರು. ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ, ಕೂಲಿ ಕೆಲಸ, ಮರ ಕಡಿಯುವುದು, ಹಾಲು ಮಾರುವುದು ಮುಂತಾದ ಉದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಕೊಂಡರು. ಇವರು ಬೇಟೆಗಾರರಾಗಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಹಿಟ್ಟಿನ ಗಂಜಿ ಮತ್ತು ಅನ್ನ. ಮಹುವಾ ಎಂಬ ಗಿಡದ ಹೂಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಮದ್ಯ ಇವರಿಗೆ ಬಲು ಪ್ರಿಯ. ಗೊಂಡರ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 50 ಗುಡಿಸಲುಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ತೋಲಾ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹಳ್ಳಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗುಡಿಸಲುಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವುಗಳ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಅಸಹಜ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾವನ್ನಪ್ಪಿದ ಹಿರಿಯರ ಸ್ಮಾರಕಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಗೊಂಡರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಗುಂಪುಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಪಂಗಡದವರು ಇನ್ನೊಂದರ ಜೊತೆಗೆ ವಿವಾಹವಾಗಲಾರರು. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ದಾಯಾದಿ ಸಂಬಂಧವಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಬಸ್ತಾರಿನ ಒಂದು ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ 96 ಕುಲಗಳು ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ 69 ಕುಲಗಳಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಆರು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದರೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಏಳು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವರು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಗೊಂಡರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆಯಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಚಾಂದಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗೊಂಡರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳು ಇವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಬಿರಾದಾರಿ ಎನ್ನುವರು. ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಮುಡಿಯಾ ಗೊಂಡರಲ್ಲಿ ಐದು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಸಹೋದರ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದೆಂದು ತಿಳಿದ ಕಾರಣ ಇವರ ನಡುವೆ ವೈವಾಹಿಕ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ. ಗೊಂಡರಲ್ಲಿ ಕುರ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ಕುಲಗಳು ಇವೆ.

ಗೊಂಡರು ಏಕಪತ್ನಿವ್ರತಸ್ಥರು. ಬಹುಪತಿತ್ವ ಇವರಲ್ಲಿ ಬಲು ಅಪರೂಪ. ತಂದೆಯ–ತಂಗಿಯ ಮತ್ತು ತಾಯಿಯ ಅಣ್ಣನ ಮಕ್ಕಳ ಮದುವೆ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಗಂಡ ಸತ್ತರೆ ಗಂಡನ ತಮ್ಮನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವುದು ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಮುಡಿಯಾ ಗೊಂಡರಲ್ಲಿ ಘೋಟುಲ್ ಎಂಬ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾದ ಸಂಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಮದುವೆಯಾಗದ ಹುಡುಗ ಹುಡುಗಿಯರು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ ಒಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಮಲಗುವರು. ಹುಡುಗರಿಗೆ ಚೆಲಿಕೆ ಎಂದು ಹುಡುಗಿಯರಿಗೆ ಮೋಟಿಯಾರಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವರಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಯಜಮಾನ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯವರೆಗೆ ಹಾಡು ಕುಣಿತಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗುವರು. ಮದುವೆಯಾಗುವತನಕ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯರಾಗುವುದು ಕಡ್ಡಾಯ.

ಭಿಲ್ಲರು: ಇವರು ಉತ್ತಮ ಬಿಲ್ಲುಗಾರರು. ಈ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಜನರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಾಜಸ್ತಾನ, ಗುಜರಾತ್, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಭಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಇವರ ಆಡು ಭಾಷೆ. ಇವರು ಪೂರ್ವ ದ್ರಾವಿಡರೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಹ್ಯಾಡೋನ್, ದ್ರಾವಿಡರೆಂದು ರಿಸ್ಲೆ ಮತ್ತು ಕ್ರೂಕ್ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಪ್ರೋಟೋ ಆಸ್ಟ್ರಲಾಯಿಡರೆಂದು ಗುಹಾ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ನಿಷಾದರು ಇಂದಿನ ಭಿಲ್ಲರೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಿಲ್ಲರು ನೇಗಿಲ ಕೃಷಿ ಮಾಡಿ ಜೋಳ, ಗೋದಿ, ಸಜ್ಜೆ, ಬಾರ್ಲಿ ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಬತ್ತ ಇತ್ಯಾದಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವರು. ಎತ್ತು, ಎಮ್ಮೆ, ಹಸು, ಕೋಳಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಸಾಕುವರು. ಕೆರೆಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದು, ಬೇಟೆಯಾಡುವುದು ಇವರ ಹವ್ಯಾಸಗಳು. ಭಿಲ್ಲರ ಹಳ್ಳಿಗಳು ಬೆಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರು ಇಲ್ಲವೆ ಹೊಳೆಯ ಬದಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಹಳ್ಳಿಗಳ ಹೊರ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಗುಡಿಗಳನ್ನೂ ಹಿರಿಯರ ಸ್ಮಾರಕಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಅರಣ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಮನೆ ಕಟ್ಟುವರು. ಗಂಡಸರು ಸೊಂಟಕ್ಕೆ ಪಟ್ಟಿ ಕಟ್ಟಿ ಅದನ್ನು ಮೊಳಕಾಲಿನವರೆಗೆ ಇಳಿ ಬಿಡುವರು. ಅಂಗಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವರು, ತಲೆಗೊಂದು ಪೇಟ ಸುತ್ತುವರು. ಹೆಂಗಸರು ಸೀರೆ ಉಟ್ಟು ರವಿಕೆ ಧರಿಸುವರು. ಗಂಡಸರು ಮತ್ತು ಹೆಂಗಸರು ಬಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕಿವಿಯುಂಗುರಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವರು. ಭಿಲ್ಲರ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ವಾಸವ ಎನ್ನುವರು. ಅವನು ಜನರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವನಲ್ಲದೆ, ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುವನು ವಾರ್ತಾನಿಯ ಎಂಬಾತನಿಗೆ ಸುದ್ದಿ ಸಾರುವ ಕೆಲಸ. ಹತ್ತು ಹನ್ನೆರಡು ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೊಬ್ಬ ದೇಶಮುಖ ಇದ್ದು ಈತ ಜನಾಂಗದವರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವನು.

ನಾಗಾ: ನಾಗಾಲ್ಯಾಂಡಿನ ಮೂಲವಾಸಿಗಳಾದ ಇವರಲ್ಲಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಪ್ರಮುಖ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಿವೆ. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಿರಾತರೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಜನರು ಇವರೇ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಮಂಗೋಲಾಯಡ್ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಇವರ ಭಾಷೆ ಟಿಬೆಟೊ ಬರ್ಮನ್ ಭಾಷಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ನಾಗಾ ಜನರ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಎರಡು ಇಲ್ಲವೆ ಮೂರು ಖಿಲಗಳಲ್ಲಿ (ಭಾಗ) ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮದ ಹಿರಿಯರು ಆಂತರಿಕ ಆಡಳಿತವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಮೆಟ್ಟಿಲು ಕೃಷಿಯಿಂದ ನಾಗಾ ಜನಜೀವನ ಸಾಗಿದೆ. ಅಕ್ಕಿಯೇ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ. ಅಕ್ಕಿಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಮಾದಕ ಪಾನೀಯ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಈ ಜನರ ಉಡುಪು ಗಿಡ್ಡ ಲಂಗ ಮತ್ತು ಶಾಲು. ಸ್ತ್ರೀಯರು ಚಿಕ್ಕ ಕೈಮಗ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನೇಯುತ್ತಾರೆ. ನಾಗಾ ಜನರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮೊರಂಗ ಎಂಬ ನಿದ್ರಾಶಾಲೆ, ಉದ್ದನೆಯ ದಾರುವಾದ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಹತೆಯ ಹಬ್ಬ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು. ಅವಿವಾಹಿತ ನಾಗಾ ಯುವಕರು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವ ಮೊರಂಗ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಮಲಗುವರು. ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ದಾರುವಾದ್ಯವನ್ನು ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಬಾರಿಸುವರು. ಅರ್ಹತೆಯ ಹಬ್ಬವನ್ನು ನಾಗಾ ದಂಪತಿಗಳು ವಿಧಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಆಚರಿಸುವಾಗ ಯುವಕರು ದೂರದಿಂದ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಯೊಂದನ್ನು ದೂಡಿಕೊಂಡು ತರುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಮಿಥುನ (ದನ) ಮತ್ತು ಹಂದಿ ಮಾಂಸದ ಜೊತೆಗೆ ಅಕ್ಕಿ ಮದ್ಯದ ವಿತರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಹಿಂದೆ ನಾಗಾ ಜನರು ತಲೆಬೇಟೆಯಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ತಲೆಬೇಟೆಯಾಡದ ಯುವಕನಿಗೆ ವಧು ಸಿಕ್ಕುವುದು ದುಸ್ತರವಾಗುತ್ತಿತ್ತಂತೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಟುಯನ್ಸಾಂಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಇದರ ಹುಮ್ಮಸ್ಸು ಮಾಯವಾದಂತಿಲ್ಲ;

ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 1969ರಲ್ಲಿ ತಲೆಬೇಟೆಯಾಡಿದ ವರದಿಗಳಿವೆ. ನಾಗಾ ಜನರಲ್ಲಿ ಬಹುಪತ್ನಿತ್ವ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಭಿನ್ನಕುಲ ವಿವಾಹಪದ್ಧತಿಯಿದ್ದರೂ ಕೊನ್ಯಾಕ್ ನಾಗಾಜನರ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ಪ್ರಧಾನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಕುಲದಲ್ಲಿಯೇ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ನಾಗಾ ಜನರ ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬುಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನ ಕಲ್ಪನೆಯಿದೆ. ದುಷ್ಟ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟ ಆತ್ಮಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮವೇ ಸ್ಥಾನಗಳಿವೆ. ನಾಗರಿಕ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ನಶಿಸುತ್ತಿರುವ ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲು ನಾಗಾಮಂದಿ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತೋಡರು: ತಮಿಳುನಾಡಿನ ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟದ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ತೋಡರು ಬಹುಪತಿತ್ವ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದಾಗಿ ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಕುತೂಹಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ತೋಡರು ತಮ್ಮ ವಾಸದ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಮಂಡ್ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಗುಡಿಸಲು ಅರೆಕೊಳವಿಯಾಕಾರದ ಚಾವಣಿಯುಳ್ಳ ನಾಲ್ಕು ಚಕ್ರದ ಬಂಡಿಯ ಹೊದಿಕೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಬಾಗಿಲುಗಳು ಬಲು ಚಿಕ್ಕವು. ದೈಹಿಕ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಗೌರವರ್ಣದ ಚಪ್ಪಟೆ ಮೂಗಿನ ಎತ್ತರದ ನಿಲುವಿನ ಇವರು ಇತರ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಎಮ್ಮೆಗಳ ಹೈನಿನ ಮೇಲೆಯೇ ಇವರ ಜೀವನ. ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಅಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ಹೈನಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳು. ಮೃತರಿಗೆ ಬಲಿಕೊಟ್ಟ ಎಮ್ಮೆಗಳ ಮಾಂಸವನ್ನು ಪ್ರಸಾದ ರೂಪವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯಿದೆ.

ಇವರು ಸೊಂಟಕ್ಕೆ ತುಂಡು ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಮೇಲೆ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಅವರ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪೂತೊಲಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಎಮ್ಮೆಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಪವಿತ್ರ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅವುಗಳಿಗಾಗಿ ಹೈನಿನ ಮನೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಪೂಜಾ ವಿಧಿಗಾಗಿ ಹೈನಿಗರನ್ನು ನೇಮಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೈನಿನ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಟಿ ಎಂಬವು ಪವಿತ್ರವಾದವು. ಅವುಗಳ ಹೈನಿಗರನ್ನು ಪಾಲೊಲ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಹದಿನೆಂಟು ವರ್ಷದ ತನಕ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ತೋಡರಿಗೆ ಈ ಪವಿತ್ರ ಹೈನಿನ ಮನೆಗಳೇ ಗುಡಿಗಳು. ಇವರಲ್ಲಿ ತಾರ್ದರ್ ಮತ್ತು ತೇವಲಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಪಂಗಡಗಳಿವೆ. ತಾರ್ದರ್ ಪಂಗಡದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ಕುಲಗಳೂ ತೇವಲಿ ಪಂಗಡದಲ್ಲಿ ಆರು ಕುಲಗಳೂ ಇವೆ. ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಿಗೆ ಒಬ್ಬಳೇ ಹೆಂಡತಿ. ಮೊದಲು ಇವರಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಗುವಿನ ಹತ್ಯೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತಂತೆ. ವಿವಾಹಿತ ಸ್ತ್ರೀ ಗರ್ಭಿಣಿಯಾದಾಗ ಪಿತೃತ್ವವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಗಂಡಂದಿರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೊಬ್ಬರು ಅವಳಿಗೆ ಬಿಲ್ಲುಬಾಣಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಬೇಕು. ಈ ವಿಧಿಯನ್ನು ಸ್ತ್ರೀ ಏಳನೆಯ ತಿಂಗಳು ಗರ್ಭಿಣಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮೃತರ ಅಂತ್ಯಸಂಸ್ಕಾರ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿ, ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹಸಕೇಡು ಮತ್ತು ಬರಕೇಡು ಎಂದು ಎರಡು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆಗ ಎಮ್ಮೆಗಳ ಬಲಿ ಕೊಡುವರು.

ಸೋಲಿಗರು: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟ ಮತ್ತು ಇತರ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಹೆಸರು ತಮಿಳು ಪದ ಸೋಲೈ (ಪೊದರು) ಎಂಬುದರಿಂದ ಬಂದಿದೆ. ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಪೋಡುಗಳೆಂದುಹೆಸರು. ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಗುಡಿಸಲು ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನು ಬಿದಿರಿನ ಕೊಳವೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವರು. ಸೋಲಿಗರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಐದು ಕುಲದವರು ಮತ್ತು ಏಳು ಕುಲದವರು ಎಂಬ ಎರಡು ಪಂಗಡಗಳಿವೆ. ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲದ ಮಹದೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪೂಜಾರಿ ಸೋಲಿಗರು ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಐದು ಕುಲದವರ ಆಡುನುಡಿ ಕನ್ನಡ. ಏಳು ಕುಲದವರದು ತಮಿಳುಮಿಶ್ರಿತ ಕನ್ನಡ.

ಸೋಲಿಗರಲ್ಲಿ ಕುಲಗಳು ಮುಖ್ಯ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಐದು ಕುಲದವರಲ್ಲಿ ಶಫಕಿರಿ, ಸೂರ, ಬೆಳ್ಳಿ, ತೆನೆ, ಹಾಲು ಎಂಬುದಾಗಿ ಇದ್ದು ಅದೇ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟದ ಸೋಲಿಗರಲ್ಲಿ ಏಳ ಕುಲದವರ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಕಡಿಮೆ. ಹುಡುಗ ತಾನು ಇಚ್ಛಿಸಿದ ಹುಡುಗಿಯೊಂದಿಗೆ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಇದ್ದು ಅನಂತರ ತಿರುಗಿ ತಮ್ಮ ಪೋಡಿಗೆ ಬಂದು ಪಂಗಡದ ಜನರಿಗೆ ಊಟವೋ ಉಪಾಹಾರವೋ ಕೊಟ್ಟಾಗ ಮದುವೆಯಾದಂತೆ. ತಂದೆಯ ಅಕ್ಕ, ತಂಗಿ ಮತ್ತು ತಾಯಿಯ ಅಣ್ಣನ ಮಗಳೊಡನೆ ಮದುವೆ ಸಾಧ್ಯ. ವಿವಾಹ ವಿಚ್ಛೇದನ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಚಪ್ಪರ ಹಾಕಿ ಮದುವೆ ಮಾಡುವ ರೂಢಿ ಹಲವು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ.

ಅಂಡಮಾನಿ: ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಯ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಅಂಡಮಾನ್ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವ ಅಂಡಮಾನಿಯರು ನೀಗ್ರೋಯಿಡ್ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಇವರಾಡುವ ಭಾಷೆ ಅಂಡಮಾನಿ.

ಅಂಡಮಾನಿಯರು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುವರು. ಬೇಟೆಗಾಗಿ ಬಿಲ್ಲುಬಾಣಗಳನ್ನೂ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮೀನನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಭರ್ಜಿಯನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಗೆಡ್ಡೆಗೆಣಸು ಇವರ ದೈನಂದಿನ ಆಹಾರದ ಮುಖ್ಯಭಾಗ, ದೈನಂದಿನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಾವೇ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಸಮುದ್ರ ದಂಡೆಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿ ಅವರ ವಾಸಸ್ಥಳವಿರುತ್ತದೆ. ಆಗಾಗ್ಗೆ ಅವನ್ನು ಬದಲಿಸುವರು. ತಾವೇ ತಯಾರಿಸಿದ ದೋಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡುವರು. ಇವರು ಇರುವ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಗುಡಿಸಲು ಕಟ್ಟಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವರು. ಬಟ್ಟೆ ಧರಿಸಿದ್ದರೂ ಮೂಳೆ, ಶಂಕು, ಬಿದಿರು, ಬಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಸೊಂಟಪಟ್ಟಿ, ಹಾರ, ತೋಳುಬಂದಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಧರಿಸುವರು. ಚಿಕ್ಕಮಕ್ಕಳಿಂದ ದೊಡ್ಡವರವರೆಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ತಲೆ ಬೋಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಗಂಡಸರು ಗಡ್ಡವನ್ನು ಬೋಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣೆನ್ನದೆ ಭುಜ, ಹೊಟ್ಟೆ, ಬೆನ್ನು ಮತ್ತು ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹಚ್ಚೆ ಹಾಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಅಲಂಕಾರದ ಅಂಗವಾಗಿ ಇಡೀ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಮೂರು ತರಹದ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಆನಂದಪಡುವರು. ಅಂಡಮಾನಿಯರಲ್ಲಿ ಏಕಪತ್ನಿತ್ವ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಮದುವೆಯ ಮೊದಲು ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳು ಕೂಡಿದರೂ ಮದುವೆಯಾದ ಅನಂತರ ಇದು ನಿಷೇಧ. ಗಂಡ ಸತ್ತಬಳಿಕ ವಿಧವೆ ಗಂಡನ ತಮ್ಮನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಬಹುದು. ಸತ್ತಾಗ ಯುಕ್ತ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಿ ಹೆಣವನ್ನು ಹೂಳಲಾಗುವುದು. ಇವರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರು ಇದ್ದು ಅವರು ತಮ್ಮ ಜನರ ದೈನಂದಿನ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವರು.

ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು: ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರು ಇತರ ಜನರೊಡನೆ ಬೆರೆತಾಗ, ಅವರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಧಕ್ಕೆಬರುವುದೆಂಬ ಕಾರಣ ಅವರನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಇಟ್ಟರೆ, ಅವರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಉಳಿಯುವುದೆಂದು ವೆರಿಯರ್ ಎಲ್ವಿನ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಉನ್ನತಿ ಅಗತ್ಯ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವರೂ ರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಬೇಕೆಂದು ನೆಹರೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದರು. ಈ ವಾದವನ್ನು ಅನೇಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಒಪ್ಪಿದ್ದರು. ಭಾರತ ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಗಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದೆ. ಅದರಂತೆ ರಾಜ್ಯಾಂಗದಲ್ಲಿ ಬುಟಕಟ್ಟು ಜನರಿಗಾಗಿ ಶೇಕಡಾ ಏಳೂವರೆ ಹುದ್ದೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಮೀಸಲಾಗಿಡಲಾಗಿದೆ. ಇನ್ನೂ ಇತರ ಅನೇಕ ಸವಲತ್ತುಗಳನ್ನು ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರಿಗೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರ ಪ್ರಗತಿಗಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ಮೊದಲ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಆರೋಗ್ಯ, ಮನೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳಿಗಾಗಿ ಕೋಟ್ಯಂತರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಖರ್ಚುಮಾಡಿದೆ. ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಕೂಡ ತಮ್ಮ ಪಾಲಿನ ಹಣವನ್ನು ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರ ಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿ ಖರ್ಚುಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಮಾನವ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಬುಡಕಟ್ಟುಜನರ ಪರಿಸರ, ಸಮಸ್ಯೆ ಮತ್ತು ಆಶಯ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಯುಕ್ತವಾದ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಸಫಲವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಿದರೆ, ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. *

ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳು: ಭಾರತ ಬಹು ಭಾಷೆಗಳ ದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಭಾಷೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಖಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಉಪಭಾಷೆಗಳ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣಾ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮೊತ್ತಮೊದಲು ಆರಂಭಿಸಿದ ಜಾರ್ಜ್ ಗ್ರಿಯರ್‌ಸನ್ ಅವರು ತಮ್ಮ ಲಿಂಗ್ವಿಸ್ಟಿಕ್ ಸರ್ವೆ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯ ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ 1891ರ ಜನಗಣತಿ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ 179 ಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ 544 ಉಪಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 1921ರ ಜನಗಣತಿ ವರದಿಯಲ್ಲಿ 188 ಭಾಷೆಗಳೂ 49 ಉಪಭಾಷೆಗಳೂ ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ. 1951ರ ಗಣತಿ ಒಟ್ಟು 782 ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಉಪಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. 1971ರ ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾವಿರದ ಐನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಉಪಭಾಷೆಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಭಾಷೆಗಳ ಈ ಸಂಖ್ಯೆ ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಮೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸಿದ ತಜ್ಞರು ಉಪಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ಭಾಷೆಗಳೆಂದೇ ತಿಳಿದು ಅವನ್ನೂ ಭಾಷಾ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದೇ ಭಾಷೆಗೆ ಇರುವ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳೆಂದೇ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎಷ್ಟೋ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಉಪಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಆಡುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕೇವಲ ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿರುವುದುಂಟು. ಅನೇಕ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ಜನರ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಇನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಆಧುನಿಕ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಇಂಡೋಆರ್ಯನ್, ದ್ರಾವಿಡ, ಆಸ್ಟ್ರಿಕ್, ಟಿಬೆಟೊ – ಬರ್ಮನ್ ಎಂಬ ಭಾಷಾಪರಿವಾರಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಯಾವ ಭಾಷಾಪರಿವಾರಕ್ಕೂ ಸೇರಿಸಲಾಗದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಅವರ್ಗೀಕೃತ ಭಾಷಾಪರಿವಾರವೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇಂಡೋ ಆರ್ಯನ್ ಭಾಷಾಪರಿವಾರ: ಈ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಇಂಡೋ ಆರ್ಯನ್, ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಇಂಡೋ ಆರ್ಯನ್ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಇಂಡೋ ಆರ್ಯನ್ ಎಂಬುದಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ

ಇಂಡೋಆರ್ಯನ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ವೇದಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತವೇ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 2000) ಬಲುಮುಖ್ಯ ಭಾಷೆ. ಈ ಭಾಷೆಯನ್ನೇ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಜ್ಞಾನಭಂಡಾರವನ್ನು ಇದು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ವೇದಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಲೌಕಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಕಾಸಗೊಂಡಿತು. ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಆರ್ಯನ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲಿ, ಪ್ರಾಕೃತ ಮತ್ತು ಅಪಭ್ರಂಶ ಭಾಷೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಪಾಲಿ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಸ್ಥಾಪಕರು ತಮ್ಮ ಮತ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡರೆ. ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಜೈನರು ತಮ್ಮ ಮತ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡರು ಅಪಭ್ರಂಶ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಡುಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಆಧುನಿಕ ಇಂಡೋಆರ್ಯನ್ ಭಾಷೆಗಳೇ ಈಗ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಭಾಷೆಗಳು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಅಪಭ್ರಂಶ ಭಾಷೆಗಳಿಂದ ವಿಕಾಸಗೊಂಡು ತಮ್ಮವೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಭಾಷೆಗಳು. ಇವುಗಳ ಇತಿಹಾಸ 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಿಂಧಿ, ಪಂಜಾಬಿ, ಗುಜರಾತಿ ಹಿಂದಿ, ರಾಜಸ್ತಾನಿ, ಬಿಹಾರಿ, ಬಂಗಾಲಿ, ಒರಿಯ, ಮರಾಠಿ, ಪಹಾಡಿ ಮುಂತಾದವು ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ.

ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾಪರಿವಾರ: ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣ, ಮಧ್ಯ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾವರ್ಗಗಳೆಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ತಮಿಳು, ಮಲಯಾಳಮ್, ಕೋತ, ತೋಡ, ಇರುಳ, ಎರವ, ಕನ್ನಡ, ಕೊಡಗು, ಬಡಗ, ಹವ್ಯಕ, ಸೋಲಿಗ, ಕುರುಬ, ತುಳು, ಕೊರವ, ಬೆಲ್ದರಿ, ತೆಲುಗು, ಸವಾರ ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಉಪಭಾಷೆಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಮಧ್ಯ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕೊಲಾಮಿ, ನಾಯ್ಕಿ, ಪರ್ಜಿ, ಗದಬ, ಗೋಂಡಿ, ಕೊಂಡ, ಕೋಯ, ಪೆಂಗು, ಕುಯಿ, ಕುವಿ ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಉತ್ತರ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕುರುಖ್, ಮಲ್ತೊ, ಬ್ರಾಹೂಹಿ ಧಾಂಗರ್ ಎಂಬ ಭಾಷೆಗಳು ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಕೋಟಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಆಸ್ಟ್ರಿಕ್ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರ: ಈ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಮುಂಡಾ, ಖಾಸಿ, ಹೋ ಮತ್ತು ನಿಕೋಬಾರಿ ಎಂಬ ಭಾಷಾವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಮುಂಡಾವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಾಲಿ, ಮಹಿಲಿ, ಖರಿಯ, ಸಂತಾಲಿ, ಖೇರ್ವಾರಿ, ವಾಖಿಡಿಯ ಮುಖ್ಯ ಭಾಷೆಗಳು. ಖಾಸಿ, ನನ್‌ತುಂಗ್ ಮುಂತಾದವು ಖಾಸಿ ಭಾಷಾವರ್ಗಕ್ಕೂ ಹೋ, ಧಾರ್, ಕೊಡ ಎಂಬವು ಹೋ ಭಾಷಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ನಿಕೋಬಾರಿ ಭಾಷಾವರ್ಗದ ಮುಖ್ಯಭಾಷೆ ನಿಕೋಬಾರಿ, ಬಿಹಾರ, ಒರಿಸ್ಸ, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ, ಅಸ್ಸಾಮ್, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ತ್ರಿಪುರ, ನಾಗಾಲ್ಯಾಂಡ್, ಅಂಡಮಾನ್ ಮತ್ತು ನಿಕೋಬಾರ್ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪರಿವಾರದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುವವರುಂಟು.

ಟಿಬೆಟೊ–ಬರ್ಮನ್ ಭಾಷಾಪರಿವಾರ: ಇದನ್ನು ಏಕಾಕ್ಷರ ಪರಿವಾರವೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಈ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಹಿಮಾಲಯನ್ ಭಾಷಾವರ್ಗ (ಉದಾ: ಲೆಪ್ಚ, ಲಹುಲಿ); ಅಸ್ಸಾಮಿ–ಬರ್ಮಿ ಭಾಷಾವರ್ಗ (ಅಕ, ದಫ್ಲ, ಮಿರಿ); ಕುಕಿಚಿನ್ ಭಾಷಾವರ್ಗ (ಖೊಂಗ್‌ಜೈ, ಲುಶಾಯಿ, ಮಣಿಪುರಿ ಇ); ನಾಗಾ ಭಾಷಾವರ್ಗ (ಅಂಗಾಮಿ. ಆಪೊ, ಕೊನ್ಯಕ್) ಭಾಟಿಯ ಭಾಷಾವರ್ಗ ಭಾಟಿಯಾ, ಭೂತಾನಿ, ಲಡಾಕಿ); ನಿಫಾ ಭಾಷಾ ವರ್ಗ (ಮಿಸ್ಸೊಂಗ್, ಸಿಮೊಂಗ್) ಮತ್ತು ಬೋಡೋ ಭಾಷಾವರ್ಗ (ಬೋಡೊ, ತ್ರಿಪುರಿ, ಕೊಂಚ್) ಎಂಬ ಭಾಷಾವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಹಿಮಾಚಲಪ್ರದೇಶ, ಸಿಕ್ಕಿಮ್, ಮಣಿಪುರ, ಜಮ್ಮುಕಾಶ್ಮೀರ, ಅಸ್ಸಾಮ್, ತ್ರಿಪುರ, ನಾಗಾಲ್ಯಾಂಡ್ ಮತ್ತಿತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುವ ಜನರಿದ್ದಾರೆ.

ಅವರ್ಗೀಕೃತ ಭಾಷಾಪರಿವಾರ: ಸುಮಾರು ಆರು ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಉಪಭಾಷೆಗಳು ಈ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆಯೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದಿಭಾಷೆ, ಆಹಿರಿ, ಕಲ್‌ಬೋಲಿ, ಮಿಜುಯಿ, ಬಕೆರ್ವಾಲಿ, ದೇಸ್ವಾಲಿ, ಬಂಗ್ರೆ, ಸುಲುಂಗ್, ಸರೋದಿ, ಲಾಡ, ತಿರುಗುಲಿ, ಲಂಬಾಣಿ, ಬಂಜಾರಿ, ಊಜ್ಯೆ, ಬೈಸಿಯ, ಗಟ್ರೋ, ಗುಲ್ಗುಲಿಯ, ಝುರ, ಸುದಿಯ, ತೇವಾರಿ, ಕಚ್‌ಬಂದಿ, ಗ್ವೋಲಿ, ಚಂದರಿ, ಬಸೌಲಿ, ಮಸ್ತಿನ್, ಪೊಂದರ, ವಡ್ಡ, ಬಂದಾಲ, ಎತಿ, ಗೊದಲಿ, ಬುರುಷಾಸ್ಕಿ, ಕರೇಣಿ, ಎನ್, ಅಂಡಮಾನಿ, ಮಾನ್ ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಅವರ್ಗೀಕೃತ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಭಾಷಾಪರಿವಾರಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಅನೇಕ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಉಪಭಾಷೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹಲವಾರು ವಿದೇಶಿ ಭಾಷೆಗಳೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಪಶ್ತೊ, ಅರಾಬಿಕ್, ಬಲೂಚಿ, ಚೀನಿ, ಡೇನಿಷ್, ಡಚ್, ಫ್ರೆಂಚ್, ಜರ್ಮನ್, ರಷ್ಯನ್, ಗ್ರೀಕ್, ಇರಾನಿ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಥಾಯ್, ಜಪಾನಿ, ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುವ ಜನರು ಭಾರತದ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಾಪಾರ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಅಧ್ಯಯನ ಮುಂತಾದ ಕಾರಣಗಳಿಗೇ ಅಲ್ಲದೇ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಮಾರು ಹೋಗಿ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಅನೇಕ ವಿದೇಶಿಯರಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾರತದ ಸಾವಿರಾರು ಭಾಷೆ ಉಪಭಾಷೆಗಳ ಪೈಕಿ ಲಿಪಿಯನ್ನ ಹೊಂದಿರುವ ಭಾಷೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಬಲು ಕಡಿಮೆ. ಲಿಪಿಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆಯದಿರುವ ಭಾಷೆಗಳು ಕೇವಲ ಆಡುನುಡಿಗಳಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾರತದ ಸಂವಿಧಾನ ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿರುವ ಭಾಷೆಗಳು ಇವು: ಅಸ್ಸಾಮಿ, ಉರ್ದು, ಒರಿಯ, ಕನ್ನಡ, ಕಾಶ್ಮೀರಿ, ಗುಜರಾತಿ, ತಮಿಳು, ತೆಲುಗು, ಪಂಜಾಬಿ, ಬಂಗಾಲಿ, ಮರಾಠಿ, ಮಲಯಾಳಮ್, ಸಂಸ್ಕೃತ, ಸಿಂಧಿ ಮತ್ತು ಹಿಂದಿ. ಸೃಜನಶೀಲ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೇಂದ್ರಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಹದಿನೈದು ಭಾಷೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಕೊಂಕಣಿ, ಡೋಗ್ರಿ, ನೇಪಾಲಿ, ಮಣಿಪುರಿ, ಮೈಥಿಲಿ ಮತ್ತು ರಾಜಸ್ತಾನಿ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಸಾಹಿತ್ಯಕ, ರಾಜಕೀಯ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೂ ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯಾಂಗದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿರುವ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಎಂ.ಸಿ.;ಕೆ.ಕೆ.;ಕೆ.ಕೆಜಿ.)

ಭಾಲ್ಕಿ: ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು; ಮತ್ತು ಅದರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ, ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಾಮಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 122. ಭಾಲ್ಕಿ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಖಟಕ್ ಚಿಂಚೋಳಿ, ಲಖನಗಾಂವ್, ನಿಟ್ಟೂರ್, ಸೈಗಾಂವ್ ಇವು ಹೋಬಳಿಗಳು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 11,138 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 257020 (2001).

ಮಾಂಜರಾ ಮತ್ತು ಕಾರಂಜಾ ಇವು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ಮಾಂಜರಾ ನದಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹರಿದು ಆಮೇಲೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನೊಳಗೆ ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರ ಗಡಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಮಾಂಜರಾ ನದಿಯ ಉಪನದಿ ಕಾರಂಜಾ. ಇದು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಗ್ನೇಯದಿಂದ ವಾಯವ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿದು ಮಾಂಜರಾ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕಾರಂಜಾದ ಉಪನದಿ ಚುಳಕಿ. ಇದು ಬಸವಕಲ್ಯಾಣದಿಂದ ಹರಿದು ಬಂದು ಕಾರಂಜಾವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 92 ಸೆಂಮೀ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನ ನೆಲವಿದೆ. ಅರಣ್ಯಾವೃತ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 817 ಹೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ. ಬಾವಿಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿದೆ. ಕಾರಂಜಾ ನದಿ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಭೂಮಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಡುವ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬೆಳೆಗಳು ಜೋಳ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಕಡಲೆ, ತೊಗರಿ, ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ.

ಇಲ್ಲಿಯ ರಸ್ತೆಗಳ ಉದ್ದ 282 ಕಿಮೀ ಬೀದರ್–ಪರ್ಲಿ ರಸ್ತೆ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಹೈದರಾಬಾದ್–ಬೀದರ್–ಪರ್ಲಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ ಭಾಲ್ಕಿ. ಇದು ಬೀದರ್‌ನ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 45 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 35102 (2001). (ವಿ.ಕೆ.ಯು.ಎಸ್.)

ಭಾವನಗರ: ಭಾರತದ ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ನಗರ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರ (ಕ್ಯಾಂಬೇ ಖಾರಿ), ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅಮ್ರೇಲಿ, ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ರಾಜಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಅಹಮದಾಬಾದ್ ಹಾಗೂ ಸುರೇಂದ್ರನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಉ.ಅ. $20^0 23'$–$22^0 18''$ ಪೂ. ರೇ. $71^0 15'$–$73^0 18'$ರಲ್ಲಿದೆ. ಜಿಲ್ಲಾ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 11,155 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 21,67,360 (2001).

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹವಾಮಾನ ಮಿಶ್ರರೂಪದ್ದು, ಕರಾವಳಿ ತೀರದಲ್ಲಿ ಹಿತವಾದ ಹವಾಮಾನ ಇದ್ದರೆ, ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಶುಷ್ಕ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣಹವಾಗುಣವಿರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸು. 61 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಉಪ್ಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಭೂಮಿ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವೆಡೆ ಫಲವತ್ತಾದ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನ ಬಯಲು. ಸಿಹೋರ್, ಖೊಕ್ರಾ, ಉಂದ್ ಮುಂತಾದ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿವೆ. ಶತ್ರುಂಜೀ, ಬಗದಾ ಹಾಗೂ ಮಾಲನ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು. ಗಡೇಚಿ ನದಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಒಡ್ಡಿನಿಂದಾಗಿ ಸು. 8 ಕಿಮೀ ಸುತ್ತಳತೆಯ ಸೊಗಸಾದ ಸರೋವರವೊಂದು ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆ ಹತ್ತಿ; ಧಾನ್ಯಗಳು, ಕಾಡುಹಣ್ಣುಗಳು, ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಉಪ್ಪು, ಎಣ್ಣೆ, ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಬಟ್ಟೆ ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಉದ್ಯೋಗಗಳು ಅಧಿಕ. ಉತ್ತಮ ತೆರನ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಕಲ್ಲುಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ವಿವಿಧ ಆಕಾರ ಕೊಟ್ಟು ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುವರು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ರೈಲು, ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ವಿದ್ಯುತ್, ಅಂಚೆ, ತಂತಿ ಮುಂತಾದ ಆಧುನಿಕ ಸೌಕರ್ಯಗಳೂ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಗ್ರಂಥಭಂಡಾರ ಮುಂತಾದವೂ ಇವೆ.

ಭಾವನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ. ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಬಂದರು ನಗರ. ಉ. ಅ. $21^{0}45'$. ಪೂ.ರೇ. $72^{0}12'$ರಲ್ಲಿರುವ ನಗರವನ್ನು 1723ರಲ್ಲಿ ಭಾವುಸಿಂಘ್‌ಜೀ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಭಾವನಗರವೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತೆನ್ನುವರು. ಹತ್ತಿವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಈ ನಗರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಲೋಹದ ವಸ್ತುಗಳು, ಹಿತ್ತಾಳೆ ಹಾಗೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳು, ಬಂಡಿಗಳು, ಹಂಚು, ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ಹಾಗೂ ರುಮಾಲು (ಪೇಟಾ) ಹೆಸರುಗಳಿಸಿವೆ. ಗೌರಿಶಂಖರ ಸರೋವರ ಅಥವಾ ಗಂಗಾ ತಲಾಬ್ ಇಡೀ ನಗರಕ್ಕೆ ನೀರುಸರಬರಾಜು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದು ಸೊಗಸಾದ ವಿಹಾರ ಕೇಂದ್ರ. (ಎಚ್.ಎಂ.ಎನ್.ಆರ್)

ಭಾಷಾ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ: ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಒಂದು ಶಾಖೆ ಲಿಂಗ್ವಿಸ್ಟಿಕ್ ಜಿಯಾಗ್ರಫಿ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚ ಅಥವಾ ಯಾವುದೊಂದು ದೇಶ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯದ ಭಾಷೆಗಳ ಉಗಮ, ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಹಂಚಿಕೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ.

ಭಾಷಾ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಭಾಷೆ ಅಂದರೆ ಜನರು ಆಡುವ ಮಾತು, ಸಮಾಜದ ಅಥವಾ ಸಮುದಾಯದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ತಮ್ಮ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಭಾಷೆ ಎಂದೆನಿಸುವುದು.

ಭಾಷೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಅದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಭಾಷೆಯ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ಒಂದು ಪೀಳಿಗೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪೀಳಿಗೆಗೆ ಹಸ್ತಾಂತರಗೊಳ್ಳುವುದು. ಭಾಷಾ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಭಾಷೆಗಳ ಉಗಮ, ಬೆಳೆವಣಿಗೆ, ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರಗಳು ಮತ್ತು ಅವು ಒಳಗೊಂಡ ಭಾಷೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಹಂಚಿಕೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಭಾಷೆಗಳು ಮತ್ತು ಉಪಭಾಷೆಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರಗಳಾಗಿ (ಲ್ಯಾಂಗ್ವೇಜ್ ಫ್ಯಾಮಿಲೀಸ್) ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳ ದೊಡ್ಡ ಸಮೂಹವೇ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರವಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ತಮಿಳು, ತೆಲುಗು, ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಮಲಯಾಳಂ ಭಾಷೆಗಳ ಸಮೂಹವೇ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಹತ್ತು ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರಗಳಾಗಿ ಅಥವಾ ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. 1) ಇಂಡೊ ಯುರೋಪಿಯನ್ 2) ಹೆಮಿಟೊ ಸೆಮಿಟಿಕ್ 3) ಸಿನೊ ಟಿಬೇಟಿಯನ್ 4) ದ್ರಾವಿಡಿಯನ್ 5) ಯೂರಲ್ ಅಲ್ಟಾಯಿಕ್ 6) ಮಲಯೊ ಪಾಲಿನೇಷಿಯನ್ 7) ಆಫ್ರಿಕನ್ ನೀಗ್ರೋ 8) ಅಮೆರಿಕನ್ ಇಂಡಿಯನ್ 9) ಕಕೇಷಿಯನ್ ಮತ್ತು 10) ಆಸ್ಟ್ರೋ ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್.

1) ಇಂಡೊ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಿದ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರ. ಇದು ಯುರೋಪ್, ರಷ್ಯ, ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಭಾರತ ಮತ್ತು ನೈರುತ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ಇಂಡೊ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಐದು ಭಾಷಾ ಉಪ ಪರಿವಾರಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವು ಜರ್ಮನಿಕ್, ರೋಮನ್, ಬಾಲ್ಟೊ ಸ್ಲಾವಿಕ್, ಇಂಡೊ ಇರಾನಿಯನ್ ಮತ್ತು ಸೆಲ್ಟಿಕ್. ಜರ್ಮನಿಕ್ ಉಪ ಪರಿವಾರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಜರ್ಮನ್, ಸ್ವೀಡಿಷ್, ಡೇನಿಷ್, ನಾರ್ವೇಜಿಯನ್ ಮತ್ತು ಐಸ್‌ಲೆಂಡಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ರೋಮನ್ ಉಪ ಪರಿವಾರವು ಫ್ರೆಂಚ್, ಸ್ಪಾನಿಷ್, ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್, ಇಟಾಲಿಯನ್ ಮತ್ತು ರೊಮೇನಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ, ಬಾಲ್ಟೊ ಸ್ಲಾವಿಕ್ ಉಪ ಪರಿವಾರವು ರಷ್ಯನ್, ಪೋಲಿಷ್, ಚೆಕ್, ಸ್ಲೊವಾಕ್, ಸರ್ಬೊಕ್ರೊಷಿಯನ್, ಬಲ್ಗೇರಿಯನ್ ಮತ್ತು ಉಕ್ರೇನಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ಇಂಡೊ ಇರಾನಿಯನ್ ಉಪ ಪರಿವಾರವು ಇರಾನಿಯನ್ (ಪರ್ಷಿಯನ್) ಮತ್ತು ಇಂಡಿಕ್ (ಹಿಂದಿ, ಉರ್ದು, ಬಂಗಾಲಿ, ಬಿಹಾರಿ, ಅಸ್ಸಾಮಿ, ಒರಿಯ, ಮರಾಠಿ, ಪಂಜಾಬಿ, ಕಾಶ್ಮೀರಿ, ಗುಜರಾತಿ ಮತ್ತು ರಾಜಸ್ತಾನಿ) ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಸೆಲ್ಟಿಕ್ ಉಪಪರಿವಾರವು ಗೇಲಿಕ್, ವೇಲ್ಸ್ ಮೊದಲಾದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

2) ಹೆಮಿಟೊ–ಸೆಮಿಟಿಕ್ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರ ಎರಡನೆಯ ಮಹತ್ವದ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರವಾಗಿದೆ. ಹೆಮಿಟಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳು ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕಾದ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ. ಸೆಮಿಟಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳು ಯಹೂದಿ, ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತ್ತು ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮಗಳ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ಭಾಷೆಗಳಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅರಿಬಿಲಿಕ್, ಲಿಬ್ಯನ್, ಸೋಮಾಲಿ ಅಹ್ಮರಿಕ್ (ಇಥಿಯೋಪಿಯ) ಮತ್ತು ಹೀಬ್ರು (ಇಸ್ರೇಲ್) ಭಾಷೆಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ಅವು ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುತ್ತವೆ.

3) ಸಿನೊ ಟಿಬೇಟಿಯನ್ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರ ಚೀನಿ, ಟಿಬೇಟಿಯನ್, ಬರ್ಮೀಸ್, ಥಾಯಿ, ಜಪಾನೀಸ್, ಕೊರಿಯನ್ ಮೊದಲಾದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುತ್ತದೆ.

4) ದ್ರಾವಿಡಿಯನ್ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ತಮಿಳು, ತೆಲುಗು, ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಮಲೆಯಾಳಂ ಮೊದಲಾದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

5) ಯೊರಲ್ ಅಲ್ಟಾಯಿಕ್ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರ ಫಿನಿಷ್, ಟರ್ಕಿಷ್, ಹಂಗೇರಿಯನ್, ಮಂಗೋಲ್ ಮತ್ತು ಮಂಚು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಯುರೇಷ್ಯದ ಮರುಭೂಮಿ ತಂಡ್ರ ಮತ್ತು ತೈಗ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುತ್ತದೆ.

6) ಮಲಯೊ ಪಾಲಿನೇಷ್ಯನ್ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರದಲ್ಲಿ ಮಾವೋರಿ, ಮಲಗಾಸಿ, ಮಲಯ, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯನ್ ಮತ್ತು ಟಗಲಾಗ್ ಭಾಷೆಗಳು ಸಮಾವೇಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಭಾಷೆಗಳು ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಮಡಗಾಸ್ಕರ್ ಹಾಗೂ ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದೊಳಗಿಂದ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿನ ಹವಾಯಿ ದ್ವೀಪಗಳವರೆಗೂ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನಿಂದ ತೈವಾನ್‌ದವರೆಗೂ ಹರಡಿರುತ್ತದೆ.

7) ಆಫ್ರಿಕನ್ – ನೀಗ್ರೊ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರ ಸುಡಾನಿಕ್, ನೈಜರ್, ಬಂಟು, ಹೌಸಾ ಮೊದಲಾದ ಆಫ್ರಿಕದ ಮೂಲ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಷೆಗಳು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಹರಾದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಲಹರಿ ಮರುಭೂಮಿವರೆಗೂ ಹರಡಿರುತ್ತದೆ.

8) ಅಮೆರಿಕನ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರದಲ್ಲಿ ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನ್, ಎಸ್ಕಿಮೊ ಮತ್ತು ಅಲ್ಯೂಟ್ಸ್ ಜನರ ಭಾಷೆಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಧ್ರುವ ಪ್ರದೇಶ (ಅಲಾಸ್ಕ, ಉತ್ತರ ಕೆನಡ ಮತ್ತು ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್) ಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ.

9) ಕಕೇಷಿಯನ್ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರ ಜಾರ್ಜಿಯನ್ ಮತ್ತು ಸರ್ಕ್ಯೂವೋಷಿಯನ್‌ಗಳಂತಹ ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

10) ಆಸ್ಟ್ರೋ–ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 150 ಭಾಷೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇದನ್ನು ಮುಂಡ ಮತ್ತು ಖ್ಮೇರ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಉಪಪರಿವಾರಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಾರತ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಟಾಸ್ಮೇನಿಯ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಗಿನಿಯಗಳ ಆದಿವಾಸಿ ಭಾಷೆಗಳು ಈ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಜಪಾನಿನ ಐದು ಭಾಷೆ (ಹೊಕ್ಕಾಯಿಡೊ), ಸೈಬೀರಿಯ ಮತ್ತು ಕಾಮಚಟ್ಕಾಗಳ ಹೈಪರ್ಬೋರಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳು ಈ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಇತರ ಚಿಕ್ಕ ಪುಟ್ಟ ಭಾಷೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಲಾಗುವ ಭಾಷೆಗಳು

ಇಂಗ್ಲಿಷ್	1,000	16	ಇಂಡೊ–ಯುರೋಪಿಯನ್ (ಜರ್ಮನಿಕ್)
ಮಂದಾರಿನ್ (ಚೀನಿ)	1,000	16	ಸಿನೊ–ಟಿಬೆಟಿಯನ್ (ಚೀನಿ)
ಹಿಂದಿ/ಉರ್ದು	900	15	ಇಂಡೊ–ಯುರೋಪಿಯನ್ (ಇಂಡೊ–ಆರ್ಯನ್)
ಸ್ಪಾನಿಷ್	450	7	ಇಂಡೊ–ಯುರೋಪಿಯನ್ (ರೋಮನ್ಸ್)
ರಷ್ಯನ್/ಬೈಲೊರಷ್ಯನ್	320	5	ಇಂಡೊ–ಯುರೋಪಿಯನ್ (ಸ್ಲಾವಿಕ್)
ಅರೇಬಿಕ್	250	4	ಆಫ್ರೊ–ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್ (ಸೆಮಿಟಿಕ್)
ಬಂಗಾಲಿ (ಸಿಲ್ಹೆಟಿ)	250	4	ಇಂಡೊ ಯುರೋಪಿಯನ್ (ಇಂಡೊ–ಆರ್ಯನ್)
ಮಲಯ/ಇಂಡೊನೇಷ್ಯನ್	200	3	ಆಸ್ಟ್ರೋನೇಷ್ಯನ್ (ಮಲಯೊ ಪಾಲಿನೇಷ್ಯನ್)
ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್	200	3	ಇಂಡೊ–ಯುರೋಪಿಯನ್ (ರೋಮನ್ಸ್)
ಜಪಾನೀಸ್	130	2	ಸಿನೊ–ಟಿಬೆಟನ್
ಫ್ರೆಂಚ್	125	2	ಇಂಡೊ–ಯುರೋಪಿಯನ್ (ರೋಮನ್ಸ್)
ಜರ್ಮನ್	125	2	ಇಂಡೊ–ಯುರೋಪಿಯನ್ (ಜರ್ಮನಿಕ್)
ಥಾಯಿ/ಲಾವೊ	90	1	ಸಿನೊ–ಟಿಬೆಟನ್
ಪಂಜಾಬಿ	85	1	ಇಂಡೊ–ಯುರೋಪಿಯನ್ (ಇಂಡೊ–ಆರ್ಯನ್)
ವು(ಚೀನಿ)	85	1	ಸಿನೊ–ಟಿಬೆಟನ್ (ಚೀನಿ)
ಜಪಾನೀಸ್	80	1	ಆಸ್ಟ್ರೋನೇಷ್ಯನ್ (ಮಲಯೊ–ಪಾಲಿನೇಷ್ಯನ್)

ಮರಾಠಿ	80	1	ಇಂಡೊ–ಯುರೋಪಿಯನ್ (ಇಂಡೊ–ಆರ್ಯನ್)
ಟರ್ಕಿಷ್/ಅಜೇರಿ/ತುರ್ಕ್ಮೆನ್	80	1	ಯೂರಲ್ – ಅಲ್ಟಾಯಿಕ್ (ಟರ್ಕಿಸ್)
ಕೊರಿಯನ್	75	1	ಸಿನೊ–ಟಿಬೇಟಿಯನ್ (ಕೊರಿಯನ್)
ವಿಯಟ್ನಾಮಿಸ್	75	1	ಮೊನ್–ಖ್ಮೇರ್ (ವಿಯಟಿಕ್)
ಕ್ಯಾಂಟೊನೀಸ್	70	1	ಸಿನೊ–ಟಿಬೆಟನ್ (ಚೀನಿ)
ಇಟಾಲಿಯನ್	70	1	ಇಂಡೊ–ಯುರೋಪಿಯನ್ (ರೋಮನ್ಸ್)
ತಮಿಳು	70	1	ದ್ರವಿಡಿಯನ್
ತೆಲುಗು	70	1	ದ್ರವಿಡಿಯನ್
ಉಕ್ರೇನಿಯನ್	65	1	ಇಂಡೊ–ಯುರೋಪಿಯನ್ (ಸ್ಲಾವಿಕ್)
ಭೋಜಪುರಿ/ಮೈಥಿಲಿ	60	1	ಇಂಡೊ–ಯುರೋಪಿಯನ್ (ಇಂಡೊ–ಆರ್ಯನ್)
ಪರ್ಷಿಯನ್/ತಜಿಕ್	60	1	ಇಂಡೊ ಯುರೋಪಿಯನ್ (ಇರಾನಿಯನ್)
ಸ್ವಾಹಿಲಿ	60	1	ಆಫ್ರೋ–ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್ (ನೈಜರ್–ಕಾಂಗೊ)
ತಗಲಾಗ್	60	1	ಆಸ್ಟ್ರೋನೇಷ್ಯನ್ (ಮಲಯೊ–ಪಾಲಿನೇಷ್ಯನ್)

ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವು:1) ಇಂಡೊ ಯುರೋಪಿನ್ (ಇಂಡೊ–ಆರ್ಯನ್ ಅಥವಾ ಇಂಡಿಕ್) 2) ದ್ರವಿಡಿಯನ್, 3) ಸಿನೊ–ಟಿಬೆಟನ್ ಮತ್ತು 4) ಆಸ್ಟ್ರೋ ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್, ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪಾಲಿ, ಹಿಂದಿ, ಉರ್ದು, ಭೋಜಪುರಿ, ಮೈಥಿಲಿ, ಮಗಧಿ, ಹರ್ಯಾನ್ವಿ, ಮಾರ್ವಾರಿ, ಮಾಳ್ವಿ, ಪಹಾರಿ, ಅಸ್ಸಾಮಿ, ಬಂಗಾಲಿ, ಒರಿಯ, ಮರಾಠಿ, ಗುಜರಾತಿ, ಕೊಂಕಣಿ, ಸಿಂಧಿ, ಪಂಜಾಬಿ, ಡೋಗ್ರಿ, ರಾಜಸ್ತಾನಿ, ಬ್ರಜ, ಅವಧಿ, ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಮೊದಲಾದ ಭಾಷೆಗಳು ಇಂಡೊ ಆರ್ಯನ್ ಪರಿವಾರದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರದಿಂದ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದವರೆಗೆ ಹರಡಿದ್ದು ಸು. 80 ಕೋಟಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ಈ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಿಂದಿ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸು. 23 ಕೋಟಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ಮಾತಾಡುವರು. ದ್ರಾವಿಡಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳು ಇಂಡೊ ಆರ್ಯನ್ ಭಾಷೆಗಳ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಭಾರತದ ಮೂಲ ಭಾಷೆಗಳಾಗಿದ್ದವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಿನೊ ಟಿಬೆಟಿಯನ್ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರ ಬೋಡೊ, ಗಾರೊ, ನಾಗಾ, ಕುಕಿ, ಚಿನ್, ಲೆಪ್ಚಾ, ಮಣಿಪುರಿ, ನೇಪಾಲಿ ಮೊದಲಾದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಭಾಷೆಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುತ್ತವೆ. ಆಸ್ಟ್ರೋ–ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರ ಮುಂಡಾ ಮತ್ತು ಮಾನ್ ಖ್ಮೇರ್ ಉಪಪರಿವಾರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಖಾಸಿ, ನಿಕೋಬಾರಿ ಮುಂಡಾ, ಸಂತಾಲಿ, ಮುಂಡಾರಿ, ಕೊರ್ಕು ಮೊದಲಾದ ಭಾಷೆಗಳು ಆಸ್ಟ್ರೋ–ಏಷ್ಯಟಿಕ್ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶವಾಗುತ್ತವೆ.

1991ರ ಭಾಷಾ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣದ ಪ್ರಕಾರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ 179 ಭಾಷೆಗಳು ಮತ್ತು 544 ಉಪಭಾಷೆಗಳಿವೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ದಾಖಲೆಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1652 ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಗಳು ಮತ್ತು ಉಪಭಾಷೆಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಭಾರತದ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ 22 ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎಂಟನೆಯ ಪರಿಚ್ಛೇದ ಮೂಲತಃ 14 ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಅವು: 1) ಅಸ್ಸಾಮಿ 2) ಬಂಗಾಲಿ 3) ಗುಜರಾತಿ 4) ಹಿಂದಿ 5) ಕನ್ನಡ 6) ಕಾಶ್ಮೀರಿ 7) ಮಲಯಾಳಂ 8) ಮರಾಠಿ 9) ಒರಿಯಾ 10) ಪಂಜಾಬಿ 11) ಸಂಸ್ಕೃತ 12) ತಮಿಳು 13) ತೆಲುಗು ಮತ್ತು 14) ಉರ್ದು. 1962 ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಧಿ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. 1992 ರಲ್ಲಿ 72ನೆಯ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಾಡಿ ಕೊಂಕಣಿ, ಮಣಿಪುರಿ ಮತ್ತು ನೇಪಾಲಿ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. 2003ರಲ್ಲಿ 100ನೆಯ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಾಡಿ ಬೋಡೊ, ಡೋಗ್ರಿ, ಮೈಥಿಲಿ ಮತ್ತು ಸಂತಾಲಿ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷಾ ಪಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು.

ಪ್ರಚಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆಗಳು, ಅವುಗಳನ್ನು ಮಾತನಾಡುವ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ದೇಶಗಳು.

ಭಾಷೆ	ಮಾತನ್ನಾಡುವ ಜನ ಸಂಖ್ಯೆ (ಮಿಲಿಯನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ)	ದೇಶಗಳು
ಚೀನಿ ಭಾಷೆ	874	ಚೀನ, ಟೈವಾನ್, ಮ್ಯಾಂಡರೀನ್
ಹಿಂದಿ	366	ಉತ್ತರಭಾರತ
ಇಂಗ್ಲೀಷ್	341	ಅ.ಸಂ.ಸಂಸ್ಥಾನ, ಕೆನಡ, ಐರ್ಲೆಂಡ್, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್
ಸ್ಪಾನಿಷ್	322	ಸ್ಪೇನ್, ಲ್ಯಾಟಿನ್, ಅಮೆರಿಕ
ಬಂಗಾಲಿ	207	ಭಾರತ–ಬಾಂಗ್ಲ ದೇಶ
ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್	176	ಪ್ರೋರ್ಚುಗಲ್ ಮತ್ತು ಬ್ರೆಜಿಲ್
ರಶಿಯ	167	ರಷ್ಯ, ಪರ್ಷಿಯ ಇತರೆ ದೇಶಗಳು
ಅರೇಬಿಕ್		
ಜಪಾನಿ	125	ಜಪಾನ್
ಜರ್ಮನ್	100	ಜರ್ಮನಿ, ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್
ಕೊರಿಯ	78	ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕೊರಿಯ
ಫ್ರೆಂಚ್	77	ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಕೆನಡ, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್
ಚೀನೀಸ್ (ವೂ)	77	ಚೀನ
ಜಾವನೀಸ್	75	ಜಾವ (ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ)
ಚೀನೀಸ್ (ಯು)	71	ಚೀನ
ತೆಲುಗು	69	ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ
ಮರಾಠಿ	68	ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ (ಭಾರತ)
ವಿಯೆಟ್ನಾಮಿಸ್	68	ಎರಡು ವಿಯೆಟ್ನಾಂ ದೇಶಗಳು
ತಮಿಳು	66	ತಮಿಳುನಾಡು (ಭಾರತ)
ಇಟಲಿ	62	ಇಟಲಿದೇಶ
ಟರ್ಕಿ	60	ಭಾರತ – ಬಾಕಿಸ್ಥಳ
ಉಕ್ರೇನ್	47	ಉಕ್ರೇನ್, ರಷ್ಯ, ಪೋಲೆಂಡ್

(ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಭಿನ್ನ ಅಳತೆಯ ಮಾಪಕಗಳು: ಭೂಪಟಗಳಲ್ಲಿ ನೀಡಿರುವ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಭಿನ್ನಾಂಶವನ್ನು (ಆರ್. ಎಫ್.) ಯಾವುದೇ ಅಳತೆಯ ಮೂಲ ಮಾನದಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಉದಾ: ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಭಿನ್ನಾಂಶ 1 : 50,000. ಇದನ್ನು 1 ಅಂಗುಲ = 50,000 ಅಂಗುಲ ಅಥವಾ 1 ಸೆಂಮೀ = 50,000 ಸೆಂಮೀ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮೂಲಮಾನಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಮಾಪಕಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಹೋಲಿಸುವಂತೆ ರಚಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳನ್ನು ಭಿನ್ನ ಅಳತೆಯ ಮಾಪಕಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಉದಾ–I: ಒಂದು ಭೂಪಟದ ಅಳತೆ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಭಿನ್ನಾಂಶ 1 : 25,000. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಗಜ ಮತ್ತು ಮೀಟರ್‌ಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಹೋಲಿಕೆಯ ಮಾಪಕವನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಅ.ಗಜಗಳಲ್ಲಿ : ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಭಿನ್ನಾಂಶ 1 :25,000

ಅಂದರೆ $1'' = 25{,}000''$

ಅಥವಾ $1'' = \frac{25000}{36} = 69.44$ ಗಜ

$6'' = 694.44 \times 6 = 4166.66$

6″ ಮಾಪಕ 4166.66 ಗಜ ದೂರವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದು. ಇದು ಪೂರ್ಣ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಲ್ಲ. ಸಮೀಪದ ಪೂರ್ಣ ಸಂಖ್ಯೆ 4000 ಗಜಗಳು ಈಗ.

4166.66 ಗಜಗಳನ್ನು 6″ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದು.

ಹಾಗಾದರೆ 4000 ಗಜಗಳು = $\frac{6 \times 4000}{4166.66}$ = 5.76 ಅಂಗುಲ

ಇದರಂತೆ, 5.76 ಅಂಗುಲ ಉದ್ದವಿರುವ ರೇಖಾ ಮಾಪನವನ್ನು ಎಳೆದು ಅದನ್ನು 8 ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರತಿ ವಿಭಾಗವೂ 500 ಗಜಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಮೊದಲ ಭಾಗವನ್ನು ಐದು ಸಮ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದು ಈ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದ್ವಿತೀಯ ವಿಭಾಗಗಳು 100 ಗಜಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ.

ಆ. ಮೀಟರುಗಳಲ್ಲಿ: ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಭಿನ್ನಾಂಶ =
1 : 25,000 ಅಂದರೆ
1 ಸೆಂಮೀ = 25,000 ಸೆಂಮೀ

ಅಥವಾ $\frac{25,000}{100}$ = 250ಮೀ

16 ಸೆಂಮೀ = 250 X 16 = 4,000 ಮೀ

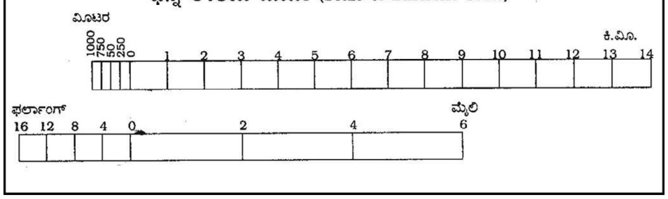

ಭಿನ್ನ ಅಳತೆಯ ಮಾಪಕ (Scale of Different Units)

ಈಗ ಮೊದಲು ಎಳೆದಿರುವ ಗಜವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಮಾಪಕದ ಕೆಳಗೆ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ 16 ಸೆಂಮೀ ಉದ್ದದ ರೇಖಾಮಾಪಕವನ್ನು ಎಳೆದು ಅದನ್ನು ಎಂಟು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಭಾಗಗಳು 500 ಮೀಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ ಮೊದಲ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಐದು ದ್ವಿತೀಯ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದು, ಇವು ತಲಾ 100 ಮೀಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುವು. ಈ ಎರಡೂ ಮಾಪಕಗಳಲ್ಲಿ 0 ಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ರೇಖೆಗಳು ಒಂದೇ ನೇರದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ರಚಿಸಬೇಕಾದುದು ಅಗತ್ಯ. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಭಿಲಾಯ್: ಛತ್ತೀಸಗಡ್ ರಾಜ್ಯದ ದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರ. ಹಿಂದೆ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಭಿಲಾಯ್ ನಗರ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ಈ ನಗರ ಉ.ಅ. $21^0 15'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $81^0 27'$ ಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 923,559. ಎರಡನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಮೂರು ಬೃಹದಾಕಾರದ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಿಲಾಯ್ ಒಂದು. ಕೋಲ್ಕತದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 720 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ನಾಗಪುರದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 260 ಕಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿದೆ. 1959 ಫೆಬ್ರುವರಿ 4 ರಂದು ಕಬ್ಬಿಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನೂ ಅದೇ ವರ್ಷ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 12ರಂದು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಸೋವಿಯತ್ ರಷ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ಸಹಯೋಗದೊಂದಿಗೆ ಆರಂಭವಾದ ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟಿತ್ತು. ಈ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಮುಂದೆ ಇಪ್ಪತ್ತು ಲಕ್ಷಕ್ಕೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಭಿಲಾಯ್ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಝರಿಯಾದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಪೂರೈಕೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಮಹಾನದಿಗೆ ಹತ್ತು ಚ.ಕಿಮೀ ಜಲಾಶಯ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದರ ನೀರನ್ನು ಕಾಲುವೆಯ ಮೂಲಕ ಭಿಲಾಯ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂದು ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಭಿಲಾಯ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ವಿಪರೀತ ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದಾಗಿ ಭಿಲಾಯ್ ನಗರವಾಸಿಗಳಿಗೆ ತೊಂದರೆಯಾಗಬಾರದೆಂದು ಕಾರ್ಖಾನೆ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ನಗರದ ನಡುವೆ 1.6 ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರದ ಅರಣ್ಯ ಬೆಳೆಸಲಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ಭೀಮಾ: ಕರ್ನಾಟಕದ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು; ಕೃಷ್ಣ ನದಿಯ ಒಂದು ಉಪನದಿ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳ ಭೀಮಾಶಂಕರದಲ್ಲಿ ಉಗಮ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪುಣೆ, ಸೊಲ್ಲಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಬರುವ ಈ ನದಿ ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ದಸೂರಿನ ಬಳಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ತಲುಪುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬಿಜಾಪುರ ಮತ್ತು ಸೊಲ್ಲಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಗಡಿರೇಖೆಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಹಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಳಿ ಕೃಷ್ಣ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಭೀಮಾ ನದಿ ತನ್ನ ಒಟ್ಟು ಹರಿವಿನ 856 ಕಿಮೀ ನಲ್ಲಿ 520 ಕಿಮೀ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲೂ 48 ಕಿಮೀ ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಗಡಿಯಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು ಉಳಿದ 240 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ತಿ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಯ ಹರಿವಿನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ನದಿ ಹಳ್ಳಗಳು ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇಂಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬೋರಿ ಹಳ್ಳ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ರೊಡಗಿಯ ಸಮೀಪ ಸತ್ನಾಳ ಹೊಳೆ ಈ ನದಿಯನ್ನು ಬಲದಂಡೆಯ ಮೂಲಕ ಸೇರಿದರೆ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಫಜಲಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ನದಿಗಳು ಎಡದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಈ ನದಿ ಹರಿಯುವ ಪ್ರದೇಶ ಬಲುಪಾಲು ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಕರಿಕಲ್ಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಮೇಲೆ ದಪ್ಪನೆಯ ಫಲವತ್ತಾದ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನ ಪದರ ಇದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಪ್ರವಾಹ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನದಿ ಹೊತ್ತು ತಂದ ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣು ಕೆಲವು ಕಡೆ ನದಿಯ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮಣ್ಣು ಫಲವತ್ತಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ನೀರಿನ ಅಂಶವನ್ನು ಹಿಡಿದಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲದರಿಂದ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಳೆಯಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಯ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಳ, ಗೋದಿ, ಸಜ್ಜೆ, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ತಂಬಾಕು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ನೀರಾವರಿಗಾಗಿ ಭೀಮಾನದಿಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಬಲು ಕಡಿಮೆ. ಅಫಜಲಪುರದ ಸಮೀಪ ಒಂದು ಅಡ್ಡಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿ ಕೊಳಾಯಿಗಳ ಮೂಲಕ ನೀರನ್ನು ಬಳಸುವ ಯೋಜನೆ ಈಗಾಗಲೇ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಶಾಹಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ತಂಗಡಿಯ ಬಳಿ ಈ ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಯೋಜನೆ ಇದೆ. ಇದರಿಂದ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಎಕರೆ ಜಮೀನಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ದೊರಕಬಹುದೆಂದು ಅಂದಾಜು. ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇಂಡಿ ಮತ್ತು ಸಿಂದಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ತೋಟಗಾರಿಕೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಈ ನದಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಕರಿಕಲ್ಲು, ಕಾರ್ನಿಲಿಯನ್, ಅಗೇಟ್ ಮೊದಲಾದ ಶಿಲೆಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸ ಕಾಲದ ಶಿಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನೆಲೆಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಭೀಮಾ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ: ಬಿಜಾಪುರ ಮತ್ತು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ, ಕೃಷ್ಣನದಿಯ ಉಪನದಿಯಾದ ಭೀಮಾನದಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸು. 3218.66 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ. ಇಲ್ಲಿಯ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. ಮರಳು ಮತ್ತು ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಕೆಳಗಿನ ಸ್ತರ, ಸುಣ್ಣ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಮೇಲು ಭಾಗದ ಸ್ತರ. ಭೀಮಾ ಶಿಲೆಗಳು ಸಮತಲವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಭೀಮಾ ಮತ್ತು ಕರ್ನೂಲ್ ಶಿಲೆಗಳು ಸಮಕಾಲೀನವೆನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಭೀಮಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಸುಣ್ಣ ಶಿಲೆಗಳು ಪದರ ಪದರಗಳಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಡಿ, ಚಿತ್ತಾಪುರ, ಚಿಂಚೋಳಿ, ಸೇಡಂ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಈ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಚದುರಾಕಾರದ ಬಿಲ್ಲೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಮಾರಾಟ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ತಿಳಿ ನೀಲಿ ಬಣ್ಣದ ಈ ಕಲ್ಲುಗಳು ಶಾಹಬಾದ್ ಕಲ್ಲುಗಳೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಭೀಮಾ ಶಿಲಾ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಸುಣ್ಣ ಕಲ್ಲುಗಳು ಸಿಮೆಂಟ್ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸಿವೆ. ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರಮುಖ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಷಹಬಾದ್, ವಾಡಿ, ಸೇಡಂಗಳ ಬಳಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿವೆ. ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಾಳಿಕೋಟೆ ಬಳಿಯೂ ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಭುವನೇಶ್ವರ: ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಪುರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ನಗರ. ಪುರಿಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸು. 48 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕೋಲ್ಕತ–ಚೆನ್ನೈ ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸು. 438 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ ಹಾಗೂ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ನಗರ. ಚಂಡೀಗಡ ಬಿಟ್ಟರೆ ಇದು ಎರಡನೆಯ ಯೋಜನಾಬದ್ಧ ನಿರ್ಮಾಣ ನಗರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,57,477. ದೇವಾಲಯಗಳ ನಗರವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಭುವನೇಶ್ವರ ಕಳಿಂಗನಾಡಿನ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಹುಟ್ಟು ಮತ್ತು ಅದರ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಗುರುತಾಗಿದೆ. ಏಕಾಮ್ರತೀರ್ಥವೆಂದು ಮೊದಲು ಇದರ ಹೆಸರು. ಒರಿಸ್ಸದ ಐದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ವರ್ಷದುದ್ದಕ್ಕೂ ಸಹಸ್ರಾರು ಭಕ್ತಾದಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ವೀಕ್ಷಕರನ್ನು ಮುಗ್ಧರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಇಲ್ಲಿರುವ ದೇವಾಲಯಗಳು ತಮ್ಮ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿನ ಕಲಾನೈಪುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಕಲೆಯ ಆರಾಧಕರಿಗೆ ಮತ್ತು ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಭುವನೇಶ್ವರ ಒಂದು ಮಹತ್ತ್ವದ ತಾಣ.(ಸಿ.ಕೆ.ಎಂ.)

ಭೂ ಬಳಕೆ ಮಾದರಿ: ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರ ವಿವಿಧ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸುವುದೇ ಭೂಬಳಕೆ ಮಾದರಿ. ಈ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು ಭಾರತದ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣಾ ವಿಭಾಗ ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಿ, ಭಾರತದ ವ್ಯವಸಾಯ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳು ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತದೆ.

ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಭೂಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅನೇಕ ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತಾರೆ. 1890–91 ರಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ವಿವಿಧ ಬಳಕೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ 5 ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ, ವ್ಯವಸಾಯೇತರ ಭೂಮಿ, ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ದೊರೆಯದ ಭೂಮಿ, ಬಂಜರು ಭೂಮಿ, ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭೂ ಪ್ರದೇಶ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದ್ದು ಅದು ರಾಜ್ಯ ಅಥವಾ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದು ಅದು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಡದಿದ್ದರೆ, ಅದನ್ನು ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ವ್ಯವಸಾಯೇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಂದರೆ ಕಟ್ಟಡಗಳು, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ರಸ್ತೆ, ರೈಲು, ನೀರಿನಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವುದು, ನದಿ, ಕಾಲುವೆಗಳು, ಜೊತೆಗೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗದ ಪ್ರದೇಶ ಉದಾ: ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ, ಮರುಭೂಮಿಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ದೊರೆಯದ ಭೂಮಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು, ಗೋಮಾಳ, ಸಂಕೀರ್ಣ ಮರದ ಬೆಳೆಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಿದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ವಿಧದಲ್ಲಿಯೂ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಭೂಮಿ ಬಂಜರು ಪ್ರದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಒಟ್ಟು ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಒಟ್ಟು ಭೂಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಭೂಬಳಕೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಭೂ ಸಮತೋಲನ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಭೂಖಂಡಗಳ ಹುಟ್ಟು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಸಿದ್ಧಾಂತ (ಐಸಾಸ್ಟಸಿ). ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಯ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನಾಧರಿಸಿ ನಿಂತಿವೆ ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಭಾಗಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಆಧಾರ ಪಾತ್ರಗಳು ಸಮತೋಲನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ ಎಂಬುದು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ತಿರುಳಾಗಿದೆ.

ಐಸಾಸ್ಟಸಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯ ಸಮತೋಲನ ಅಥವಾ ಸಮಸ್ಥಿತಿ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಅಮೆರಿಕದ ಭೂಗರ್ಭವಿಜ್ಞಾನಿ ಸಿ.ಎ.ಡಟ್ಟನ್ನನು 1889ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ತಂದ.

1735ರಲ್ಲಿ ಪಿಯರ್ರೆ ಬೌಗರ್ ಎಂಬುವನು ಆಂಡಿಸ್ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಸರ್ವೆ ಮಾಡಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಚಿಂಬೋರೋಸೊ ಶಿಖರ ತೂಗು ಗುಂಡನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷೆಯಷ್ಟು ತನ್ನೆಡೆಗೆ ಆಕರ್ಷಿಸಲಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಊಹಿಸಿದುದಕ್ಕಿಂತ ಬಹು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಣೆ ಹೊಂದಿದ್ದು ಖಚಿತವಾಯಿತು.

ಇಂತಹದೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಭಾರತದ ಸಿಂಧೂಗಂಗ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಜಾರ್ಜ್ ಎವರೆಸ್ಟ್ ಎಂಬುವವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ 1859 ರಂದು ನಡೆಸಿದ ಭೂಗಣಿತ ಭೂಮಾಪನ ಮತ್ತು ತ್ರಿಕೋನ ಮಿತಿ ಭೂ ಮಾಪನಗಳಿಂದಲೂ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಭೂಮಾಪನಗಳಿಂದ ಕಲ್ಯಾಣ ಮತ್ತು ಕಲ್ಯಾಣಪುರಗಳ ನಡುವಣ ಅಕ್ಷಾಂಶೀಯ ಮಧ್ಯಂತರವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾಯಿತು. ಭೂಮಾಪನದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ ತೂಗು ಗುಂಡು ಹಿಮಾಲಯದ ಅಗಾಧ ವಸ್ತು ರಾಶಿಯಿಂದ ಆಕರ್ಷಿಸಲ್ಪಡುವುದೆಂದು ಆರ್ಕಿಡೀಕನ್ ಪ್ರಾಟ್ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದ. ಆದರೆ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಆಕರ್ಷಣೆಗೆ ಹಿಮಾಲಯಗಳ ಕಡಿಮೆ ತೂಕ ಮತ್ತು ಸಾಂದ್ರತೆಗಳು ಮುಖ್ಯಕಾರಣವಾಗಿವೆ.

ಸರ್‌ಜಾರ್ಜ್‌ಐರಿಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ: ಸರ್‌ಜಾರ್ಜ್‌ಐರಿ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ. ಈತನ ಪ್ರಕಾರ ಭೂಕವಚದ ಸಿಯಾಲ್ ಸ್ತರ ಹಗುರವಾಗಿದ್ದು, ಸಾಂದ್ರವಾದ ಉಪಸ್ತರ ಸಿಮಾ ಸ್ತರದಲ್ಲಿ ತೇಲುತ್ತದೆ. ಈತನ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ 'ತೇಲುವ ನಿಯಮ'ವನ್ನಾಧರಿಸಿದೆ. ದ್ರವ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ತೇಲುವ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಎಷ್ಟು ಭಾಗ ದ್ರವಮಟ್ಟದಿಂದ ಮೇಲಿರುತ್ತದೋ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮತೋಲನವಾದಷ್ಟು ಭಾಗವು ತಳದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ವಿವಿಧ ಗಾತ್ರದ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ಬಂಡೆಗಳು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ತೇಲುವಾಗ, ದೊಡ್ಡಗಾತ್ರದವು ಸಾಕಷ್ಟು ಆಳದವರೆಗೆ ಮುಳುಗಿದ್ದರೆ, ಚಿಕ್ಕಗಾತ್ರದವು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಆಳಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಮೇಲಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಅಗಾಧವಾದ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳು ಸಾಂದ್ರವಾದ ಮಾಗ್ಮದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಭಾಗದೊಂದಿಗೆ ಆಳದವರೆಗೂ ಚಾಚಿಕೊಂಡು ತೇಲುವುದು ಎಂಬುದು ಐರಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಯೋಗವೊಂದರ ಮೂಲಕ ಐರಿ ತನ್ನ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿರುವನು. ಈ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನಾಧರಿಸಿ, ಎತ್ತರವಾದ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳು ಹಗುರವಾದ ವಸ್ತುರಾಶಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಅವುಗಳ ತಳ ಉದ್ದವಾದ ಬೇರಿನಂತೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಳದವರೆಗೆ ಮಿಶ್ರ ಉಪಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿವೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಸಮತೋಲನವಾಗಿ ಎತ್ತರವಾದ ಮೇಲ್ಭಾಗ ನಿಂತಿದೆ. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಐರಿಯ ವಿವಿಧ ಎತ್ತರವುಳ್ಳ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳ (ಪರ್ವತಗಳು, ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಮೈದಾನ ಇತ್ಯಾದಿ) ಸಾಂದ್ರತೆಯು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಳಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಅವುಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆಯು ಬದಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗುವ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮಾನದ ಸಾಂದ್ರತೆ ಎಂಬುದು ಈ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯ ತಿರುಳು. ಇದರರ್ಥ, ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ರಚನೆಗೊಂಡಿರುವ ಸಾಂದ್ರತೆ ಒಂದೇ ಆದರೂ ಅವುಗಳ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಆಕಾರಗಳು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವವು.

ಹೀಗೆ ಸಮತೋಲನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ನೀಡಿರುವ ಜಾರ್ಜ್ ಐರಿಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಇಂದು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಹಲವು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅನುಮೋದಿಸಿರುವರು. ಫಿನ್‌ಲೆಂಡಿನ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ ಹೀಸ್ಕನೆನ್ ಈ ವಾದವನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಆರ್ಚ್‌ಡೀಕನ್ ಪ್ರಾಟ್ ತನ್ನ ಸಮತೋಲನ ಸ್ಥಿತಿ ಕುರಿತ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಪ್ರಕಾರ ಎತ್ತರವಾದ ಭೂಭಾಗಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಅಂದರೆ ಪರ್ವತಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆ ಮೈದಾನ ಹಾಗೂ ಸಾಗರ ತಳಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಇದರಿಂದ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳ ಎತ್ತರ ಮತ್ತು ಸಾಂದ್ರತೆಗಳ ನಡುವೆ ವಿಪರ್ಯಸಂಬಂಧ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು.

ಪ್ರಾಟ್, ಸಮತೋಲನ ಮಟ್ಟ ಅಥವಾ ಸರಿದೂಗಿಸುವ ಮಟ್ಟವೊಂದಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ. ಆ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ವಿವಿಧ ಭೂಭಾಗಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಂಡರೂ ತಳದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬದಲಾವಣೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ಒಂದು ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವಿವಿಧ ಸಾಂದ್ರತೆಯುಳ್ಳ ಒಂದೇ ತೂಕವುಳ್ಳ ವಿವಿಧ ಲೋಹಗಳ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಪಾದರಸದಲ್ಲಿ ತೇಲಿ ಬಿಟ್ಟಾಗ ಅವುಗಳ ತಲಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ಆಳದವರೆಗೆ ಮುಳುಗಿದವು. ಉದಾ: ಬೆಳ್ಳಿ, ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಸೀಸ ಮತ್ತು ತವರ. ಮುಳುಗದ ಅವುಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗ ವಿವಿಧ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ. ತವರದ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಾಂದ್ರತೆ (4.3) ಸೀಸದ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಾಂದ್ರತೆ (11.0) ಗಿಂತ ಮೂರು ಪಟ್ಟು ಕಡಿಮೆ. ಆದರೆ ಪಾದರಸದ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಮೇಲೆ ತೇಲುವ ತವರದ ಭಾಗವು ಸೀಸದ ಮೂರು ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸರಿದೂಗಿಸುವ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಮೇಲಿನ ಒಂದೇ ಭೂಸ್ವರೂಪದ ಸಾಂದ್ರತೆ ಬದಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಅದು ಒಂದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುವುದು. ವಿಷಮ ಸಾಂದ್ರತೆಯಲ್ಲೂ ಸಮ ಆಳದ ತಳ ಎಂಬ ನಿಯಮ ಪ್ರಾಟ್‌ನ ಸಮತೋಲನ ಸ್ಥಿತಿ ಕುರಿತ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯ ಮೂಲಾರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಇದು ಐರಿಯ ನಿಯಮದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಈತನ ಪ್ರಕಾರ ಶಿಲಾಗೋಳದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಂದ್ರತೆ ಬದಲಾಗುವುದೇ ವಿನಾ ಮಿಶ್ರ ಉಪಸ್ತರದಲ್ಲಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರಾಟ್‌ನ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಸರಿದೂಗಿಸುವ ನಿಯಮಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿದೆ ಹೊರತು ತೇಲುವ ನಿಯಮಕ್ಕಲ್ಲ. ಪ್ರಾಟ್ ಪರ್ವತಗಳು, ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಮೈದಾನಗಳು ಮುಂತಾದವು ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ತುಂಡುಗಳಂತೆ ತೇಲುತ್ತವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವನು.

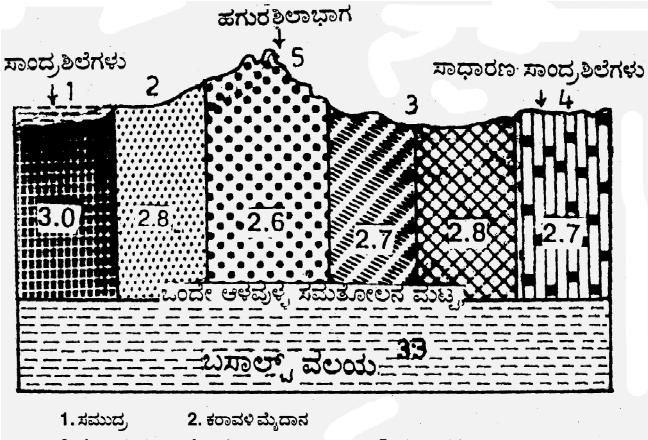

1. ಸಮುದ್ರ 2. ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನ
3. ಮೈದಾನಗಳು 4. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ 5. ಪರ್ವತಗಳು
(ಸ್ತಂಭಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ವಿವಿಧ ಶಿಲೆಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ)

ಬೋವಿ ಮತ್ತು ಹೇ ಫೋರ್ಡ್‌ರ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ: ಅಮೆರಿಕದ ಮೋಜಣಿಕಾರರಾದ ಡಬ್ಲ್ಯೂ. ಬೋವಿ ಮತ್ತು ಜೆ. ಎಫ್. ಹೇ ಫೋರ್ಡ್‌ರವರ ಸಮತೋಲನ ಸ್ಥಿತಿ ಕುರಿತ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಾಟ್‌ನ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗೆ ಸಾಮ್ಯತೆವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರ ತಳದ

ಭಾಗಗಳಿಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತ ಭಾಗಗಳು ಕಡಿಮೆ ಸಾಂದ್ರತೆವುಳ್ಳವು ಎಂಬ ಪ್ರಾಟ್‌ನ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸಿ ಇವರು "ಸರಿದೂಗಿಸುವ ಸಮತಲ"ವನ್ನು ಪರಿಭಾವಿಸಿರುವರು ಇದು ಸು. 100 ಕಿಮೀ ಆಳದವರೆಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಇವರುಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಭೂಕವಚದಲ್ಲಿನ ವಸ್ತುಗಳು ಹಗುರವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ತಳದಲ್ಲಿರುವವು ಭಾರವಾಗಿರುತ್ತವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವರು. ಬೋವಿ ತನ್ನ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗವೊಂದರ ಮೂಲಕ ನಿರೂಪಿಸಿರುವನು. ಒಂದೇ ತೂಕವುಳ್ಳ ವಿವಿಧ ಲೋಹದ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಪಾದರಸವನ್ನು ತುಂಬಿದ ಪಾತ್ರೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಾಗ, ವಿವಿಧ ಸಾಂದ್ರತೆಯುಳ್ಳ ಆ ತುಂಡುಗಳು ತೇಲಿದವು. ಆದರೆ ಅವೆಲ್ಲವುಗಳ ತಳ ಒಂದೇ ಮಟ್ಟದವರೆಗೆ ಮುಳುಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿತು. ಇದರಿಂದ ಸಮತೂಕವುಳ್ಳ ವಸ್ತುಗಳು ಸರಿದೂಗಿಸುವ ಸಮಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಬೋವಿಯು ಏರಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಟ್‌ರವರ ಸಮತೋಲನ ಸ್ಥಿತಿ ಕುರಿತ ಪರಿಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿ, ಅವರಿಬ್ಬರ ಅಭಿಮತಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವುದನ್ನು. ತಿಳಿಸಿರುವನು.

ಜಾಲಿಯವರ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ: ಸಮತೋಲನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಜಾಲಿ 1925ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಭಿಮತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವನು. ಈತನು ಹೇಫೋರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಬೋವಿಯವರ 'ಸರಿದೂಗಿಸುವ ಮಟ್ಟ'ದ ಪರಿಭಾವನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವನು. ಅದೇ ರೀತಿ ಸರಿದೂಗಿಸುವ ಮಟ್ಟ 100 ಕಿಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ ಎಂಬ ಬೋವಿಯ ಸೂಚನೆಯನ್ನೂ ತಳ್ಳಿಹಾಕಿರುವನು. ಈ ಆಳದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಸಾಕಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ಅದು ಸಂಪೂರ್ಣ ದ್ರವೀಕರಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಸರಿದೂಗಿಸುವ ಮಟ್ಟದ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಜಾಲಿಯವಾದವಾಗಿದೆ. ಮುಂದುವರಿದು ಸರಿದೂಗಿಸುವ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕಿರುವ ಭೂಭಾಗಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವುದೇ ವಿನಃ ತಳದಲ್ಲಿ ಅದು ಸಮನಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಮಾತೂ ಸಹ ತಾತ್ವಿಕವಾಗಿ ಒಪ್ಪುವಂತಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಜಾಲಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ವಾದವಾಗಿದೆ. ಭೂರಚನಾ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಜಾಲಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಸಮಸಾಂದ್ರತಾಮಟ್ಟದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ 16 ಕಿಮೀ ದಪ್ಪನಾದ ಸ್ತರವಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾಂದ್ರತೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವುದು. ಹಾಗಾಗಿ ಅದು ಸರಿದೂಗಿಸುವ ಮಟ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಸರಿದೂಗಿಸುವ ವಲಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸುವನು. ಈ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಏರಿಯ "ತೇಲುವ ತತ್ವ"ಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿದೆ.

ಸಮತೋಲನದ ನಿದರ್ಶನಗಳು: 1. ಭೂಮಿಯ ಸಮತೋಲನ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಭೂಸವೆತ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು ಪರ್ವತಗಳು ಉಗಮ ಹೊಂದಿದಂತೆ ವಿವಿಧ ಭೂಸವೆತದ ಕರ್ತೃಗಳು ಎತ್ತರವಾದ ಈ ಭೂಭಾಗಗಳನ್ನು ಸವೆಸಿ, ಆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಸಮುದ್ರ ತೀರಗಳಲ್ಲಿಈ ವಸ್ತುಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪದರಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನಗೊಳ್ಳುವವು. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಪದರಗಳು ಸಂಚಯನಗೊಂಡ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡ ಅತ್ಯಧಿಕಗೊಂಡು ಆ ಭಾಗ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕುಸಿತಕ್ಕೀಡಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಮಿಶ್ರ ಉಪಸ್ತರದ ಶಿಲಾಪಾಕ ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಂಡು ಸಾಂದ್ರತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವ ಪರ್ವತಗಳ ಕಡೆಗೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹರಿದು ಮೇಲೇರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಪರ್ವತಗಳು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಮೇಲೇರುತ್ತವೆ. ಶಿಲಾಪಾಕ ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಂಡು ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈನ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸುವ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸುವ ಆಳ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಸರಾಸರಿ 65 ಕಿಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿರುವುದೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸವೆಸಲ್ಪಟ್ಟು ಸಾಗರ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಾಗಿಯೇ ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿವೆ.

2. ಭೂಮಿಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯವಾಗಿರುವ ಪದರು ಶಿಲೆಗಳ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಭಾಗಶಃ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಮತೋಲನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಈ ಪದರ ಶಿಲೆಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಅವಶೇಷಗಳು ಸು. 25ರಿಂದ 60 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳಿಂದೀಚೆಗೆ ಅಂದರೆ ಒಂದೇ ಭೂ ಇತಿಹಾಸ ಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಉದಾ: ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸು. 8 ಕಿಮೀ ದಪ್ಪನಾದ ಕಣಶಿಲೆಯ ಪದರು ಸು. 50 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನಗೊಂಡ ಪದರಗಳು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಪೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಪದರುಶಿಲೆಗಳು, ಸಂಚಯವಾಗಿರುವ ಭಾಗಗಳು ಬಹು ಹಿಂದೆ ಅತಿ ತಗ್ಗಾದ ಭಾಗಗಳಾಗಿದ್ದು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಣಶಿಲೆಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಸಂಚಯನವಾಗಲು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

3. ಪ್ಲಿಸ್ಟೋಸಿನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ, ಸು. 2,500 ರಿಂದ 5,000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದಿತೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿರುವ ಖಂಡಾಂತರ ಹಿಮನದಿಗಳು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ಹಾಗೂ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡಗಳ ಉತ್ತರದ ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿದ್ದವು. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಪದರ ಸಾವಿರಾರು ಮೀಟರ್ ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ಸಂಚಯನಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಇದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಕುಸಿತಕ್ಕೀಡಾದವು. ವಾಯುಗುಣದ ಬದಲಾವಣೆಯಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಹಿಮಪದರಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಾಣದಾದವು. ಇದರಿಂದ ಹಿಮಪದರುಗಳ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರಗೊಂಡವು. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಭಾರ ಅಥವಾ ಸಾಂದ್ರತೆ ಕಡಿಮೆಯಾದುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪುರಾವೆಯಾಗಿ ಹಿಂದೆ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿದ್ದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳು ಇಂದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಬಹು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ. ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ ಹಿಮಯುಗದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕುಸಿತಕ್ಕೀಡಾಗಿ ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರದೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹೊಂದಿತು. ಆದರೆ ಹಿಮಯುಗದ ಅನಂತರ ಈ ಪ್ರದೇಶ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇಂದು ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳು ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಪರ್ಕಗೊಂಡಿದ್ದವೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅನೇಕ ಪುರಾವೆಗಳು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರದ ವಿಸ್ತಾರವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. ಮೇಲೆತ್ತುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರತಿಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಸು. 5 ರಿಂದ 10 ಮೀ ಗಳಷ್ಟಿರುವುದು. ಇದರ ಏರಿಕೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗವೇ ಪ್ಲಿಸ್ಟೋಸಿನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಹಿಮರಾಶಿಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದಿತು.

4. ಇತ್ತೀಚಿನ ಯುಗದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿರುವ ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತಗಳು, ಸಾಗರಗಳ ಅಂತರ್ಗತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳಿಂದ ರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಗಳು ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ ಮತ್ತು ಭೂಕಂಪಗಳು ಸಂಭವಿಸುವ ಭೂಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು, ಪರ್ವತಗಳು ಮತ್ತು ದ್ವೀಪಗಳ ಸೃಷ್ಟಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದು, ಸಮತೋಲನ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೀಳವಾದ ಪರ್ವತ ಸರಣಿಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ನೀಳವೂ ಮತ್ತು ಆಳವೂ ಆಗಿರುವ ಕಂದರಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದೊಂದು ಭೂಸಮತೋಲನಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ವಲಯಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಸಾಗರತಳದಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಕಂದರಗಳಿವೆ. ಉದಾ: ಅಲಾಸ್ಕ ಮತ್ತು ಆಂಡಿಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಕರಾವಳಿ. ಇದೇ ರೀತಿ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಗಂಗಾ ಬಯಲಿದೆ. ಇದನ್ನೂ ಕಂದರವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

5. ಪುರಾತನ ಭೂಫಲಕಗಳು ಸಮತೋಲನದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕರ್ತೃಗಳ ನಿರಂತರವಾದ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದ ಸವೆತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟು ಭೂಫಲಕಗಳ ಸಡಿಲವಾದ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಕೃಶೀಕರಣಗೊಳ್ಳುವುದು. ಹಿಂದೆ ಭೂಮಟ್ಟದಿಂದ ತಳದಲ್ಲಿ ಹುದಗಿದ ಶಿಲೆಗಳು ಮೇಲೆದ್ದು ನಿಂತಿವೆ. ಅವು ಸವೆತಕ್ಕೊಳಗಾದರೂ ಇಂದಿಗೂ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅವುಗಳ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಶಿಲಾಪಾಕ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಅವುಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚಿರುವುದು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಮೇಲ್ಕಂಡವುಗಳಲ್ಲದೆ, ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡುವ ಊರ್ಧ್ವಮುಖ ಮತ್ತು ಅಧೋಮುಖ ಭೂಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟಗಳಿಗೆ ಸಮತೋಲನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪರಿಹಾರವನ್ನಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಭೂ ಸಮತೋಲನ ಕ್ರಿಯೆ ಕೇವಲ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕವಾಗಿ ಉಳಿದಿರದೆ ವಸ್ತುಶಃ ನೈಜವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಮನಗಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಭೂಆಕೃತಿವಿಜ್ಞಾನ (ಭೂ ಸ್ವರೂಪ ವಿಜ್ಞಾನ): ಭೂಮಿಯ ಆನುಷಂಗಿಕ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಗಳ ಉಗಮ ಕುರಿತ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ (ಜಿಯೊ ಮಾರ್ಫಾಲಜಿ). ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸವೆತದಿಂದ (ಸವಕಳಿ) ಮತ್ತು ಕ್ಷಯಾವಶೇಷಗಳ ರಾಶಿರೂಪಣೆಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಭೂಲಕ್ಷಣಗಳ ಅಧ್ಯಯನವಿದು. ಈ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಸಲುವಾಗಿ ಸು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಸಂಶೋಧನ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಯಿತು. ಮೊದಲ ವಿಧಾನ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. ಎರಡನೆಯದು ಭೂಆಕೃತಿ ವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಕುರಿತದ್ದು. ಮೊದಲನೆಯ ವಿಧಾನವನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಜ್ಞರು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಎರಡನೆಯ ವಿಧಾನದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಜಿಯೊಲಾಜಿಕ್ ಡೈನಮಿಕ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಡಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಗಳು ಕೇವಲ ಕೆಲವೇ ಪ್ರಮುಖ ಶಕ್ತಿಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡಂಥವು ಎಂಬ ವಾದವನ್ನು ಡಬ್ಲ್ಯುಎಮ್. ಡೇವಿಸ್ ಎಂಬವ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಈತನ ಸವೆತ ಚಕ್ರ (ಎರೋಶನ್ ಸೈಕಲ್) ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಬಲು ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಗಳಿಸಿತು. ಇದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ತತ್ತ್ವ ಮೂಲತಃ ವರ್ಣನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಉಳಿಯಿತೇ ವಿನಃ ಭೂಇತಿಹಾಸದ ಉಗಮವನ್ನು ವಿವರಿಸುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿ ಆಗಲಿಲ್ಲ.

ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಭೂಕಾರ್ಯ ಕರ್ತೃಗಳೆನಿಸಿರುವ ನದಿ, ನೀರ್ಗಲ್ಲುಪ್ರವಾಹ ಮೊದಲಾದವು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ವಿವಿಧ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ನಡೆಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು, ಆ ವಸ್ತುಗಳ ಭೌತಗುಣಗಳು, ಅವುಗಳ ಉಪಯೋಗಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ನಡುವಿನ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಗಳು ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆದಿದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಸಾಗರ ತಳಗಳಲ್ಲಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಅಲ್ಲಿಯ ಕ್ರಿಯೆಗಳು, ಸವೆತದ ಗತಿ, ಸಂಚಯನಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಕರ್ತೃಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಇವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆಯೂ ಭೂಆಕೃತಿವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸುವುದಿದೆ. ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಈ ವಿಜ್ಞಾನವಿಭಾಗ ಕೇವಲ ಒಂದು ವರ್ಗೀಕರಣ ವಿಜ್ಞಾನ ಅಥವಾ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕುರಿತ ವಿಜ್ಞಾನವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು ಕ್ರಮೇಣ ಭೂಮಿಯ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳಿಗೂ (ಲ್ಯಾಂಡ್ ಫಾರಮ್ಸ್) ಅನ್ವಯಿಸುವ ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗುವ ವಿಜ್ಞಾನರಾಶಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ.

ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸ : ಗ್ರೀಕರು, ರೋಮನ್ನರು ಮತ್ತು ಅರಬ್ಬರು ಭೂಆಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಗೆ ಪೂರಕವಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಬಲು ಹಿಂದೆಯೇ ಗುರುತಿಸಿದ್ದರು. ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಅನಂತರ ನಡೆದ ಭೂಆಕೃತಿವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ಮೇಲೆ ಅಂಥ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೇನೂ ಬೀರಲಿಲ್ಲ. ಬದಲಿಗೆ ಭೂಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡಿದುವು. ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಭೂಆಕೃತಿ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಭೂಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಬಗೆಗೆ ಇತರರೂ ಪ್ರಸ್ತಾವಿಸಿದ್ದರು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಇಟಲಿಯ ಲಿಯನಾರ್ಡೊ ಡ ವಿಂಚಿ (1452–1519), ಜರ್ಮನಿಯ ಅಗ್ರಿಕೋಲ (1494–1555) ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಬರ್ನಾರ್ಡ್ ಪಾಲಿಸ್ಸಿ (1510–90) ಮೊದಲಾದವರು ನದಿಗಳ ಭೂಕೊರೆತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅಥವಾ ಭೂಕ್ಷಯದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ನಂಬಿಕೆ ತಳೆದಿದ್ದರು.

18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗಿಯೋವನ್ನಿ (1712–84) ಮತ್ತು ಗುಡಾರ್ಡ್ (1715–86) ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ಪ್ರಗತಿಪರ ಲೇಖಕರು ನದಿಗಳ ಭೂಕೊರೆತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. ಜರ್ಮನಿಯ ಖನಿಜವಿಜ್ಞಾನಿ ಅಬ್ರಹಾಮ್ ಗೊಟ್ಲಾಬ್ ವರ್ನರ್ (1749–1817) ನಿರೂಪಿಸಿದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ (ಜಿಯಾಗ್ನೊಸಿ) ಭೂಆಕೃತಿವಿಜ್ಞಾನದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೇ ಮರೆಸಿತು. ಭೂಮಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಆದಿಮಹಾಸಾಗರದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ವರ್ನರ್ ಊಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮಡ್ಡಿ ಅಥವಾ ಚರಟಗಳು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತ ಬದಲಾವಣೆಯಾದ ಸಲುವಾಗಿ ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಸ್ತರಗಳು ಪೇರಿಕೊಂಡು ಆದಿಶಿಲೆಗಳ ರಚನೆಯಾಯಿತೆಂದೂ ಮುಂದೆ ದ್ವಿತೀಯವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳು, ತೃತಿಯ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳು, ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದವೆಂದೂ ವಾದಿಸಿದ. ಆದರೆ ವರ್ನರ್‌ವಾದಿಗಳು ಅಥವಾ ಜಲಜನಿತವಾದಿಗಳು ವಿವರಿಸಿದ್ದ ಪ್ರಪಂಚವ್ಯಾಪಿ ಆದಿಸಾಗರ ಮುಂದೆ ಹೇಗೆ ಕಣ್ಮರೆಯಾಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥರಾದರು. ಅದು ಹಠಾತ್ತನೆ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಮಾತ್ರ ಭಾವಿಸಲಾಯಿತು. ಸಾಗರದಲ್ಲಾದ ಸಂಚಯನ, ಸವೆತಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಇದಕ್ಕೆ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಸಾಗರದ ಹಠಾತ್ ಹಿಂಜರಿಕೆಯಿಂದ ಮೇಲ್ಮೈ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಯಿತೆಂದು ವಿವರಣೆ ನೀಡಿದರು.

ಹುಟ್ಟು : ಜಲಜನಿತವಾದಿಗಳು (ವರ್ನರಿಯನ್ಸ್) ಮೇಲುಗೈ ಪಡೆದಿದ್ದಾಗ ಪ್ರಕೃತಿತತ್ತ್ವವಾದಿಗಳು ನಡೆಸಿದ ಕ್ಷೇತ್ರವೀಕ್ಷಣೆ ಭೂಆಕೃತಿವಿಜ್ಞಾನದ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ನಾಂದಿಯಾಯಿತು. ಹರಿಯುವ ನೀರು ಮತ್ತು ನದಿಗಳ ಕಾರ್ಯ ಕುರಿತು ವಿವರವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿದ ಎಲ್. ಜಿ.ಡ್ಯೂಬಾಟ್ ಅವರೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಇಟಲಿ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್ ಜಲವಿಭಾಗದ ಎಂಜಿನಿಯರುಗಳಿಗೆ ಇದರ ಕೀರ್ತಿ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಪ್ರಮುಖ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಪೈಕಿ ಜೀನ್ ಬ್ಯಾಪ್ಟಿಸ್ಟ್ ಡಿ ಲಮಾರ್ಕ್ (1744–1829) ನದಿಗಳ ಸವೆತದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ತಳೆದಿದ್ದ. ಈತ ತನ್ನ ಹೈಡ್ರೊಜಿಯಾಲಜಿ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ (1802) ಹರಿಯುವ ನೀರು ಸಮತಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಕೃಶಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಪರ್ವತಗಳು ರೂಪುತಳೆಯುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ.

ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡಿನ ಹೊರಾಸ್ ಬೆನಿಡಿಕ್ಟ್ ಡಿ ಸಾಸೂರ್ (1740–99) ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಿನ್ನವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತಳೆದಿದ್ದ. ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕೊಳ್ಳಗಳು ಅತಿರಭಸದಿಂದ ಬೀಳುವ ಮಳೆಯಿಂದಾಗುವುವೆಂದೂ ವಿಶಾಲಕೊಳ್ಳಗಳು ಅತಿ ರಭಸದಿಂದ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳ ಕೊರೆತಗಳಿಂದ ಆಗುವುವೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದ. ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಸಾಗರ ಭೂಮಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಸಂದುಗಳ ಮೂಲಕ ಕಣ್ಮರೆಯಾಯಿತೆಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟ.. ಹಿಮನದಿಗಳ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಈತ ಅಭ್ಯಸಿಸಿದ. ಈತ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ ಜೇಮ್ಸ್ ಹಟ್ಟನ್ (1726–97) ಮತ್ತು ಪ್ಲೆ ಫೇರ್ ಹೊರೇಸ್ ಎಂಬವರ ಮೇಲೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ್ದ. ನದಿಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯಿಟ್ಟವರ ಪೈಕಿ ಜೇಮ್ಸ್ ಹಟ್ಟನ್ ಮೊದಲಿಗ. ಈತ ಆಧುನಿಕ ಭೂಆಕೃತಿವಿಜ್ಞಾನದ ನಿಜ ಪ್ರವರ್ತಕ ಎಂಬ ಖ್ಯಾತಿಗೆ ಭಾಜನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಈತ ಅಗ್ನಿ ಜನಿತವಾದಿಗಳ (ಪ್ಲೂಟೋನಿಸ್ಟ್) ನಾಯಕತ್ವ ವಹಿಸಿದ್ದ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿದ್ದ ಶಿಲೆಗಳೆಲ್ಲ ಮೂಲ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಥಿಲಗೊಂಡು ಛಿದ್ರಗೊಂಡ ಶಿಲಾಸಾಮಗ್ರಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ನೀರಿನ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿ ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನವಾಗುವುದರ ಮೂಲಕ ರಚಿತವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಟ್ಟನ್ ವಾದಿಸಿದ. ಸಂಚಯನಗೊಂಡ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದ ಕರಗಿ ಲಾವಾ ಅಥವಾ ಮ್ಯಾಗ್ಮಾ ಎಂಬ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿದಂಥವು; ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿಯ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ಹೊರದೂಡಲ್ಪಟ್ಟು ವಿರೂಪಗೊಂಡು ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಈಗ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿವೆ ಎಂಬುದು ಹಟ್ಟನನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು.

ಹಟ್ಟನ್ ಕಾಲವಾದ ಬಳಿಕ ಅವನ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿ ಜಾನ್ ಪ್ಲೆ ಫೇರ್ ಎಂಬವ ಭೂಮಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹಟ್ಟನ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸಿದ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುವ ಕರ್ತೃಗಳು ಎಂಬುದನ್ನು ಈತ ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದ. ನದಿಗಳು ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುವೆಂದೂ ನದಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಪ್ರಧಾನ ಭಾಗಕ್ಕೂ (ಟ್ರಂಕ್) ಶಾಖೆಗಳಿಗೂ (ಟ್ರಿಬ್ಯುಟರೀಸ್) ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಪಕ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಇದೆಯೆಂದೂ ನಿರೂಪಿಸಿದ.

ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಮೀಕ್ಷೆ : ಭೂಆಕೃತಿವಿಜ್ಞಾನ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಒಂದು ಕಿರಿಯ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿತು. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನು (ರಿಲೀಫ್) ಕುರಿತಾದ ವಾದವಿವಾದಗಳು ಬಹಳ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಮುಂದುವರಿದುವು. ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಗುರುತಿಸಿದ ಮಡಿಕೆಗಳಂಥ ರಚನೆಗಳು ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮತ್ತು ಕಣಿವೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಯಿತು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ ಪ್ಲೇ ಫೇರ್ ನದಿಗಳ ಕೊರೆತದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದರು.

ಪಾವೆಲ್ (1875), ರಿಚ್‌ತೋಫೆನ್(1886) ಮತ್ತು ಮಾರ್ಟೋನ್ (1909) ಇವರೆಲ್ಲ ನದಿಗಳ ಕೊರೆತ ಮತ್ತು ಕಣಿವೆಗಳ ರಚನೆಯ ಬಗೆಗೆ ಆಧುನಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದರು. ಎ. ಪೆಂಕ್ (1909) ನೀರ್ಗಲ್ಲುನದಿಗಳ ಕೆಳಗಿನ ಭೂವಿನ್ಯಾಸ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದರು. ಇವರು ಪ್ರಮುಖ ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ ರೂಪಣೆಗೆ (ರಿಲೀಫ್ ಫಾರ್ಮೇಷನ್) ಪೂರಕವಾಗಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ವಾಯುಗುಣದಿಂದ ನಿಯಂತ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮೂರು ವಲಯಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾದ ಡಬ್ಲ್ಯು. ಎಮ್. ಡೇವಿಸ್ (1899–1912) ಭೂಆಕೃತಿವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು (ಜೆನೆಟಿಕ್‌ತಿಯರಿ) ನಿರೂಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಅಥವಾ ಪವನವಿಜ್ಞಾನದ ಜೊತೆಗೆ ಇವರ ತತ್ತ್ವ ಇನ್ನೂ ನೇರ ಸಂಬಂಧ ಪಡೆದಿಲ್ಲ. ಪಾಸರ್ಜ್ (1912) ಎಂಬವರು ಬಲು ಹಿಂದೆಯೇ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಈ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಕಳೆದ 50 ವರ್ಷಗಳಿಂದೀಚೆಗೆ ಭೂಆಕೃತಿ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎಂದೇ ಆಧುನಿಕ ಜೀವಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗತ್ಯಾತ್ಮಕ ಭೂ ಆಕೃತಿವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ (ಡೈನಮಿಕಲ್ ಮಾರ್ಫಾಲಜಿ) ಸಂಬಂಧಿಸಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೂ ಇವುಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಹಲವು. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಹವೆಯಲ್ಲಾಗುವ ಬದಲಾವಣೆಯ ಕಾರಣವಾಗಿ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ವ್ಯಾಪಕ ಪರಿಣಾಮಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ವಾಯು ಗುಣವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ತೆರನಾದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ವಾಯುಗುಣ ಭೂಆಕೃತಿವಿಜ್ಞಾನ (ಕ್ಲೈಮ್ಯಾಟಿಕ್ ಜಿಯೊಮಾರ್ಫಾಲಜಿ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಭೂಕಾರ್ಯ ಕರ್ತೃಗಳ ಸವೆತವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವ ಅನೇಕ ರಚನೆಗಳು ಭೂತೊಗಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ರಚನಾತ್ಮಕ ಭೂಆಕೃತಿವಿಜ್ಞಾನ (ಸ್ಟ್ರಕ್ಚರಲ್ ಜಿಯೊಮಾರ್ಫಾಲಜಿ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೆಂದರೆ ಇಂದಿನ ಭೂಆಕೃತಿಗಳು ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಏಕ ರೀತಿಯ ವಾಯುಗುಣವಿರುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಏಕರೀತಿಯ ರಚನಾಕ್ರಮವೂ ಕಂಡುಬರದಿರುವುದು. ಅವು ಹಿಂದಿನ ಯುಗಗಳ ಹವೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಚೀನ ರಚನಾಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಪರಂಪರೆಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ವಾಯುಗುಣ ಸಂಬಂಧಿತ ಭೂಆಕೃತಿವಿಜ್ಞಾನ (ಕ್ಲೈಮೆಟೊ–ಜೆನೆಟಿಕ್ ಜಿಯೊಮಾರ್ಫಾಲಜಿ) ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಕಲ್ಪ	ಕಲ್ಪ ಭಾಗಗಳು	ರೇಡಿಯೊ ಮಾಪನೆಯಿಂದ ಗಣಿಸಿದ ಕಾಲಾವಧಿ (ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ)	ಚರಿತ್ರೆಯ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು	ಜೀವಿಗಳ ವಿಕಾಸ
ನವೀನ ಜೀವಿಕಲ್ಪ	ಈಚೆಗಿನ ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಪ್ಲಿಯೊಸೀನ್ ಮಯೊಸೀನ್ ಅಲಿಗೋಸೀನ್ ಇಯೊಸೀನ್ ಪೇಲಿಯೊಸೀನ್	27		ಮೊದಲ ಮಾನವ ಕಪಿಗಳು, ಗೊರಿಲ್ಲಾ, ಹುಲ್ಲಿನ ಉಗಮ
ಮಧ್ಯಜೀವಿ ಕಲ್ಪ	ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಜುರಾಸಿಕ್ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್	63 265	ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದ ರೂಪಣಾರಂಭ. ದಖನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಅಗಾಧ ಶಿಲಾ ಪ್ರವಾಹ	ಮೊದಲ ಕುದುರೆ, ಮೊದಲ ಸ್ತನಿಗಳು, ಹೂಬಿಡುವ ಸಸ್ಯಗಳ ಉಗಮ
ಪ್ರಾಚೀನಜೀವಿ ಕಲ್ಪ	ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಪರ್ಮಿಯನ್ ಡಿವೊನಿಯನ್ ಸೆಲ್ಯೂರಿಯನ್ ಆರ್ಡೊವೀಸಿಯನ್ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್	580	ಉತ್ತರದ ಟೆಥಿಸ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಅಗಾಧ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮ	ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಾಡುಗಳು, ರೆಕ್ಕೆಹುಳುಗಳು, ಸರೀಸೃಪಗಳು ನೆಲದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಓಡಾಡುವ ದ್ವಿಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಮೊದಲ ಸಸ್ಯಗಳು, ಮೊದಲ ಮೀನುಗಳು ಅನೇಕಬಗೆಯ ಸಾಗರ ಜೀವಿಗಳು
ಆದಿಜೀವಿ ಕಲ್ಪ ಆರ್ಷೇಯ ಭೂಮಿಯ ಹುಟ್ಟು		2600 3800 4650	ಕಲಾದಗಿ, ಕಡಪ ಭೀಮ ವರ್ಗಗಳು, ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲೆಗಳು	ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಜೀವಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು . . . . . .

ಭೂ ಕಾಲಗಣನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಐಸೋಟೋಪುಗಳು.

ಜನಕ	ಜನ್ಯ	ಕಾಲ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದ ಖನಿಜಗಳು
ಯುರೇನಿಯಮ್–238	ಸೀಸ–206	ಝಿರ್ಕಾನ್, ಯುರ್‍ಯಾನಿವೈಟ್, ಪಿಚ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್,
ಪೊಟಾಸಿಯಮ್–40	ಆರ್ಗಾನ್–40	ಮಸ್ಕೊವೈಟ್, ಬಯೊಟೈಟ್, ಮೈಕ್ರೊಕ್ಲಿನ್, ವಿವಿಧ ಖನಿಜಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಒಟ್ಟು ಶಿಲೆ
ರುಬಿಡಿಯಮ್–87	ಸ್ಟ್ರಾನ್ಷಿಯಮ್–87	ಮಸ್ಕೊವೈಟ್, ಬಯೊಟೈಟ್, ಮೈಕ್ರೊಕ್ಲಿನ್, ವಿವಿಧ ಖನಿಜಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಒಟ್ಟು ಶಿಲೆ
ಕಾರ್ಬನ್–14	ನೈಟ್ರೊಜನ್–14	ಹಳೆಯ ಮರ, ಇದ್ದಿಲು, ಹಳೆಯ ಎಲುಬು, ಬಟ್ಟೆ, ಚಿಪ್ಪು, ಮಡಕೆಚೂರು

ಆಧುನಿಕ ವಿಭಾಗಗಳು ಮತ್ತು ವಿಧಾನಗಳು : ನದಿಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದಾದ ಭೂವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಭೂಕಾರ್ಯಗಳಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಕುರಿತ ವಿಭಾಗ ಗತ್ಯಾತ್ಮಕ ಭೂ ಆಕೃತಿವಿಜ್ಞಾನ (ಡೈನಮಿಕ್ ಜಿಯೊಮಾರ್ಫಾಲಜಿ). (ಎಂ.ಎಸ್.ಪಿ.)

ಭೂಉದ್ಧರಣೆ: ಜೌಗು ನೆಲವನ್ನು ಕೃಷಿಯೋಗ್ಯ ಭೂಮಿಯನ್ನಾಗಿ ಸುಧಾರಿಸುವ ಕ್ರಮ (ಲ್ಯಾಂಡ್ ರಿಕ್ಲಮೇಶನ್). ಪ್ರಪಂಚದ ಎಷ್ಟೊ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಫಲವತ್ತಾದ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ತೇವ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವು ಜೌಗು ಮತ್ತು ಚೌಳು ಮಣ್ಣುಗಳಾಗಿ ಅಥವಾ ನೀರಿಲ್ಲದೆ ಒಣಗಿ ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ನೀರಾವರಿ, ಬಸಿಕಾಲುವೆ, ಪ್ರವಾಹ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮುಂತಾದ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸಿ ಈ ಜಮೀನುಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಸಬಹುದು.

ಜೌಗುನೆಲದಲ್ಲಿ ಚರಂಡಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿ ಅಧಿಕ ನೀರು ಹತ್ತಿರದ ಹಳ್ಳಕ್ಕೆ ಬಸಿದು ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ನೆಲ ಬಹಳ ತಗ್ಗಾಗಿದ್ದು ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೇ ಹೋದರೆ ಸುತ್ತಲೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಣ್ಣಿನ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಹೊಳೆಯಿಂದಲೋ ಸಮುದ್ರದಿಂದಲೋ ಅಲ್ಲಿಗೆ ನೀರು ನುಗ್ಗುವುದನ್ನು ತಡೆಯಬೇಕು. ಒಳಗಿನ ನೀರನ್ನು ತೆಗೆಯದ ಹೊರತು ಅಲ್ಲಿ ಪೈರು ಬೆಳೆಯದು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಮಟ್ಟ ಅನುಸರಿಸಿ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾದ ಅಂತರಗಳಲ್ಲಿ ತೋಡಿ ಆ ನೀರನ್ನು ಪಂಪುಗಳಮೂಲಕ ಹೊಳೆಗೆ ಅಥವಾ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹಾಯಿಸಬೇಕು. ಒಳಗಿನ ಪಾತಿಗಳ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಕೆಳಕಾಲುವೆಗಳಿಂದ ತಗ್ಗಿಸಬಹುದು. ಈ ಪಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟ ಬೇಸಗೆ ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ, ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಬರುವ ನೀರನ್ನು ನಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾತಿಗಳ ಏರಿಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊಳೆಗೋ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೋ ಒಯ್ಯಬಹುದು. ನೆಲದಿಂದ ಪಾತಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಜಿನುಗುವ ನೀರೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಏರಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಂಗುರದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸಿಹಿನೀರನ್ನು ಪಾತಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು ಅದರಲ್ಲಿ ಜಿನುಗುವ ನೀರಿಗೆ ಉಪ್ಪು ಸೇರಿದಾಗ ಮತ್ತೆ ಆಗಾಗ ಸಿಹಿನೀರನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪೈರನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಇರುವ ದೊಡ್ಡತೊಂದರೆ ಎಂದರೆ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಜಿನುಗಿ ಬರುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ ಉಪ್ಪು ಅಥವಾ ಹೊಳೆಯನೀರೇ ಆವಿಯಾಗಿ ಹೋಗಿ ಉಪ್ಪಿನ ಮೊತ್ತ ಹೆಚ್ಚಬಹುದು. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಲೋರಿನ್ನಿನ ಅಂಶ ಅಧಿಕವಾದರೆ ಹಣ್ಣು, ತರಕಾರಿಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಲವಣವಲ್ಲದೇ ನೆಲದ ಗುಣಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಕರಿಯ ಕ್ಷಾರ ಇಲ್ಲವೆ ಬಿಳಿಯ ಕ್ಷಾರ ಮೇಲುಗಡೆ ಹರಡಿರುತ್ತದೆ. ಕರಿಯಕ್ಷಾರದಲ್ಲಿನ ಸೋಡಿಯಮ್ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಉಪ್ಪುಗಳು, ಜೈವಿಕ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ದಹಿಸುತ್ತವೆ. ಗಿಡಗಳ ಬೇರುಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಬಿಳಿಯ ಕ್ಷಾರದಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪು ಸೋಡಿಯಮ್ ಸಲ್ಫೇಟ್, ಸೋಡಿಯಮ್ ನೈಟ್ರೇಟ್, ಮ್ಯಾಗ್ನೀಸಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಸಲ್ಫೇಟುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಕರಿಯ ಕ್ಷಾರದ ಹಾಗೆ ಗಿಡಗಳಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಮಣ್ಣು ಕೊಂಚ ಉಬ್ಬಬಹುದು. ಇಂಥ ಜಮೀನು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಈ ಕ್ಷಾರಗಳು ತೊಳೆದುಹೋಗಬೇಕು. ಶುದ್ಧವಾದ ನೀರು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಹುಕಾಲ ನಿಂತಿದ್ದರೆ ನೆಲದೊಳಗಿರುವ ಕ್ಷಾರಗಳು ಅದರಲ್ಲಿ ಕರಗಿ ನೀರು ಆವಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಕ್ಷಾರಗಳು ನೆಲದಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಆಗ ನಾಲೆಯಿಂದ ನೀರನ್ನು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹರಿಸಿ ಕ್ಷಾರಗಳು ಅದರೊಂದಿಗೆ ಕಾಲುವೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದುಹೋಗುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಹೀಗೆ ನೀರಿನಿಂದ ತೊಳೆದ ಮೇಲೆ ಭೂಮಿ ಕೃಷಿ ಯೋಗ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಚೀನಿಯರು ಪ್ರಶ.ಪೂ. 2300ರಲ್ಲಿಯೇ ಜಾಣತನದಿಂದ ಏರಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ನೀರನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿದ್ದರೂ ಜಿನುಗುವ ನೀರನ್ನು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಗಮನಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಡಿಕೆ, ತೆಂಗು ತೋಟಗಳಿಗೆ ಜಿನುಗುವ ನೀರಿನ ಉಪ್ಪಿನಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ತೊಂದರೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ತರಿ ಮತ್ತು ಖುಷ್ಕಿ ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಮಸ್ಯೆ ಉಲ್ಬಣಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಿಳಿಯ ಕ್ಷಾರ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಜಮೀನುಗಳನ್ನು ಬೀಳು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚಿದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಆಹಾರ ಒದಗಿಸಬೇಕಾಗಿರುವ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೂಪರಿಷ್ಕರಣ ಅವಶ್ಯವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪ : ಭೂಪರಿಷ್ಕರಣ ಯೋಜನೆಯ ಸಫಲತೆ ಆಯಾ ದೇಶದ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ನೀರನ್ನು ಬಸಿದ ಬಳಿಕ ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿ ದೊರಕುವುದಾದರೆ ಮಾತ್ರ ವ್ಯವಸಾಯಿಕ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಶೀಲನೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಬಹುದು. ಜೌಗುನೆಲದಿಂದ ನೀರನ್ನು ಎಷ್ಟೊ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ತೆಗೆದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭೂಗುಣವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಈಗಲೂ ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜೌಗುನೆಲದಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ತೆಗೆಯಬೇಕಾದರೆ ತಗ್ಗಾದ ಹಳ್ಳದ ಎರಡು ದಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಏರಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಮರಳು ಮಿಶ್ರವಾದ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಇವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರೆ ಏರಿಯ ಮೇಲು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜಿಗುಟಾದ ಮಣ್ಣನ್ನು ಹಾಕಿ ಅದು ಕೊರೆಯದ ಹಾಗೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪಂಪುಗಳನ್ನಿರಿಸಿ ಹೆಚ್ಚಾದ ನೀರನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಳ್ಳಕ್ಕೆ ಬಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಸರೋವರಗಳ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡಬಹುದು. ಉಷ್ಣದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಲೇರಿಯದ ಹಾವಳಿಯಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಬಾಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಇರಬಹುದು. ಸರೋವರದ ನೀರನ್ನು ಕಾಲುವೆಯ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ತೊಂದರೆಯ ನಿವಾರಣೆ ಸಾಧ್ಯ.

ಸರೋವರದಿಂದ ನೀರನ್ನು ಎತ್ತುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಅದರ ಸುತ್ತ ಉಂಗುರಾಕಾರದ ಏರಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಮತ್ತೆ ಅದರ ಆಚೆಗೆ ಉಂಗುರಾಕಾರದ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ತೋಡಬೇಕು. ಸರೋವರದಿಂದ ಪಂಪುಮಾಡಿದ ನೀರು ಈ ಕಾಲುವೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಈ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸರೋವರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೂಳು ಮಣ್ಣನ್ನು ಯಂತ್ರಗಳಿಂದ ಕೆರೆದು ತೆಗೆದು ಆಳವಾದ ಕಾಲುವೆಯಿಂದ ಪಂಪುಗಳ ಮೂಲಕ ನೀರನ್ನೆತ್ತಬೇಕು.

ಮರಗಳನ್ನು ನೆಡುವುದು: ದಡ ಕೊರೆದು ಹೋಗದ ಹಾಗೆ ಬೇರುಗಳಿಂದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕಚ್ಚಿ ಹಿಡಿಯುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಮರಗಳನ್ನು ನೆಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಲೆಗಳೂ ಪ್ರವಾಹಗಳೂ ಬಲವಾಗಿರುವ ಕಡೆ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂಥಹ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಮರದ ಕೊಂಬೆಗಳ ಬೇಲಿಯನ್ನೊ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಅಥವಾ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ತುಂಬಿದ ಮರದ ಅಥವಾ ಬಿದಿರಿನ ಚಾಪೆಯನ್ನೋ ಹೊಳೆಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಇಡಬಹುದು. ಎತ್ತರವಾದ ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳ ಮೇಲೆ ಗಿಡಗಳನ್ನು ನೆಡಬಹುದು. ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಉದ್ದವಾದ ಅಡ್ಡ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಬಹುದು.

ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನ ಅಗಳುಗಳು : ಗಿಡಗಳನ್ನು ನೆಡಲಾರದಷ್ಟು ಉಗ್ರವಾದ ಅಲೆಗಳ ಹೊಡೆತವಿರುವ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಸಮುದ್ರ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳೂ ಪೊದೆಗಳೂ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋದಾಗ ನಡುವೆ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಜೋಡಿಸಿದ ಚೌಕಟ್ಟಿನ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ 6 ಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿ 30 ಸೆಂಮೀ ಆಳದ ಸಣ್ಣ ಅಗಳುಗಳನ್ನು ಅಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಗುಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆಗ ಮತ್ತೆ ಅಗಳುಗಳನ್ನು ತೋಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಗೆದ ಮಣ್ಣನ್ನು ಎರಡು ಅಗಳುಗಳ ನಡುವೆ ಹಾಕಿದಾಗ ಏರಿಗಳು ಎತ್ತರವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಗಿಡಗಳನ್ನು ನೆಡಬಹುದು.

ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳಿಂದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಫಲವತ್ತಾಗಿ ಮತ್ತು ಜನಜೀವನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಜಮೀನಿಗೂ ನಾಲೆಯಿಂದ ನೀರು ತರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ಅಂಥ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಪಂಪ್ ಬಳಸಿ ತಗ್ಗಾದ ಹೊಳೆಗಳಿಂದ ನೀರನ್ನು ಎತ್ತಿ ಸೀಳುನಾಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ಗದ್ದೆಗಳಿಗೂ ಹೊಲಗಳಿಗೂ ಬಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣನ್ನು ನೆಲದಲ್ಲಿ ತುಂಬುವ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಈ ಕೆಲಸ ನಿಧಾನವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಾಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಝ್ಯೂಡರ್ ಝೀ ಯೋಜನೆ 1975ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಮುಗಿದ ಮೇಲೂ ಹೊಸದಾಗಿ ಕೃಷಿಯೋಗ್ಯವಾಗಿಸ ಬೇಕಿರುವ ಜಮೀನು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿದೆ. ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣು ನಿಂತು ಫಲವತ್ತಾಗುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿ ಪಂಪುಗಳಿಂದ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ನೆಲದ ಕೆಳಗೆ ಆಳದಲ್ಲಿರುವ ಜೇಡಿಮಣ್ಣನ್ನು ತೋಡಿ ತೆಗೆದು ಮೇಲಿನ ಮರಳಿನ ಮೇಲೆ ಹರಡಿ ಪೈರು ಬೆಳೆಯುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಇನ್ನೊಂದು ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳ ಕೆಳಗಡೆ ಏರಿ ಹಾಕಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಂಡಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಬ್ಬರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣು ಕಂಡಿಯಿಂದ ಒಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸಾಕಷ್ಟು ದಪ್ಪವಾಗಿ ನಿಂತ ಮೇಲೆ ಕಂಡಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚುತ್ತಾರೆ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಭೂಕಂಪಗಳು: ಭೂಮಿಯ ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಪದರದ ಕಂಪಿಸುವಿಕೆ ಅಥವಾ ನಡುಗುವಿಕೆಯೇ ಭೂಕಂಪ (ಅರ್ಥ್ ಕ್ವೇಕ್) ಭೂಮಿಯ ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳಿಂದ ಕ್ಷಿಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದುರಂತಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ನೈಸರ್ಗಿಕ ವಿಪತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪಗಳೂ ಸಹ ಸೇರಿವೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಪದರದಲ್ಲಾಗುವಂತಹ ವಿಪತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಅನಂತರ ಭೂಕಂಪಗಳು ಬಹಳ ವಿನಾಶಕಾರಿ ಹಾಗೂ ಭಯಂಕರವಾದವು. ಯಾವುದೇ ಮುನ್ಸೂಚನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಭೂಕಂಪಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದರಂತೂ ಅಪಾರವಾದ ಹಾನಿ ಖಂಡಿತ.

ಕಂಪನ ಭೂಮಿಯ ಅಂತರಾಳದಿಂದ ಅಲೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಗೆ ತಲುಪಿದಾಗ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಭೂಕಂಪ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಭೂಕಂಪ ನಾಭಿ (ಫೋಕಸ್) ಅಥವಾ ಭೂಕಂಪ ಒಳಕೇಂದ್ರ(ಹೈಪೋಸೆಂಟರ್)ಎಂದು ಹೆಸರು. ಭೂಕಂಪನಾಭಿಗೆ ಲಂಬಕೋನದಲ್ಲಿರುವ ಭೂ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಬಿಂದುವಿಗೆ ಭೂಕಂಪ ಹೊರ ಕೇಂದ್ರ ಅಥವಾ ಬಾಹ್ಯಕೇಂದ್ರ (ಎಪಿಸೆಂಟರ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಭೂಕಂಪ

ನಾಭಿಯಿಂದ ಹೊರಟ ಭೂಕಂಪದ ಅಲೆಗಳು ಮೊದಲಿಗೆ ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ತಲುಪುವ ಕೇಂದ್ರವೇ ಭೂಕಂಪ ಹೊರಕೇಂದ್ರ. ಈ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪದ ತೀವ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಭೂಕಂಪದಿಂದ ಉಂಟಾದ ತರಂಗಗಳಿಗೆ ಭೂಕಂಪದ ಅಲೆಗಳು (ಸಿಸ್ಮಿಕ್ ವೇವ್ಸ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಸ್ಥಳ, ವೇಳೆ, ವೇಗ, ದಿಕ್ಕು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಬಳಸುವ ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ಉಪಕರಣಕ್ಕೆ ಭೂಕಂಪ ಮಾಪಕ (ಸಿಸ್ಮೋಗ್ರಾಫ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಉಪಕರಣದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕಂಪನದ ಅಲೆಗಳನ್ನು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ನಕ್ಷೆಯ ರೂಪಕ್ಕೆ ನಿರೂಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಭೂಕಂಪ ಲೇಖನ (ಸಿಸ್ಮೊಗ್ರಾಫ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಿಂದ ಭೂಕಂಪದ ಅಲೆಗಳ ಪರಿಣಾಮ ಮತ್ತು ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಭೂಕಂಪಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಭೂಕಂಪವಿಜ್ಞಾನ (ಸಿಸ್ಮೊಲಜಿ)ಎಂದು ಹೆಸರು. ಭೂಕಂಪಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಪರಿಣತರಿಗೆ ಭೂಕಂಪಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ (ಸಿಸ್ಮೊಲಾಜಿಸ್ಟ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಭೂಕಂಪಗಳು ಉಂಟಾಗುವ ಬಗೆ: ಭೂಕಂಪಗಳು ಹೊರಕವಚದ ಅಸಮತೋಲನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಶಕ್ತಿಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು, ಶಿಲಾಸ್ತರಭಂಗ, ಶಿಲಾಮಡಿಕೆ, ಭೂಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪಕತ್ವ, ಭೂಕುಸಿತ, ಭೂಪಾತ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಭೂಕಂಪಗಳು ಉಂಟಾಗುವವು. ಅವು ಉಂಟಾಗುವ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಭೂಕಂಪಗಳನ್ನು 3 ಪ್ರಮುಖ ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಭೂಕಂಪಗಳು; 2. ಭೂರಚನಾ ಭೂಕಂಪಗಳು; 3. ಭೂಕುಸಿತ ಭೂಕಂಪಗಳು

1. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಭೂಕಂಪಗಳು: ಭೂಕಂಪಗಳು ಸಂಭವಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳೂ ಸಹ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಸ್ಫೋಟಗೊಂಡಾಗ ಭೂ ಗರ್ಭದಿಂದ ಶಿಲಾಪಾಕ, ಅನಿಲಗಳು ಹಾಗೂ ಘನವಸ್ತುಗಳು ಹೊರಬರುವಾಗ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಪದರವು ಕಂಪನಕ್ಕೊಳಗಾಗುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಭೂ ಕಂಪಗಳಿಗೆ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಭೂಕಂಪ (ವಾಲ್ಕೆನಿಕ್ ಅರ್ಥ್‌ಕ್ವೇಕ್)ಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಅಷ್ಟೊಂದು ಅಪಾಯಕಾರಿಯಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಎಲ್ಲ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳೂ ಭೂಕಂಪನಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾ: ಕ್ರಕಟೋವ (1882) ಮತ್ತು ಕಟ್ಮಾಯಿ (1912).

2. ಭೂ ರಚನಾ ಭೂಕಂಪಗಳು: ಭೂ ಕವಚದ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಭಂಗವಾಗುವುದರಿಂದ, ಮುದುಡಿಕೊಂಡಾಗ ಅಥವಾ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟಗೊಂಡಾಗ ಕಂಪನವೇರ್ಪಟ್ಟು ಭೂಕಂಪಗಳು ಸಂಭವಿಸುವವು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವಸ್ತುಗಳ ರಾಶಿಯಿಂದ ಭಾರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಭೂಸ್ತರಗಳು ಕೆಳಕ್ಕೊ ಅಥವಾ ಮೇಲಕ್ಕೊ ಸರಿಯುವದರಿಂದಲೂ ಕಂಪನವುಂಟಾಗುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಉಂಟಾಗುವ ಭೂಕಂಪಗಳಿಗೆ ಭೂರಚನಾ ಭೂಕಂಪ (ಟೆಕ್ಟಾನಿಕ್ ಅರ್ಥ್‌ಕ್ವೇಕ್)ಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವು ಭಯಾನಕ ಹಾಗೂ ರೌದ್ರಮಯವಾಗಿದ್ದು, ಹೆಚ್ಚು ಹಾನಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಕೊಯ್ನ ಭೂಕಂಪ (1907), ಕ್ವೆಟ್ಟಾ ಭೂಕಂಪ (1935), ಲಾತೂರ್ ಮತ್ತು ಉಸ್ಮಾನಾಬಾದ್ ಭೂಕಂಪ (1993).

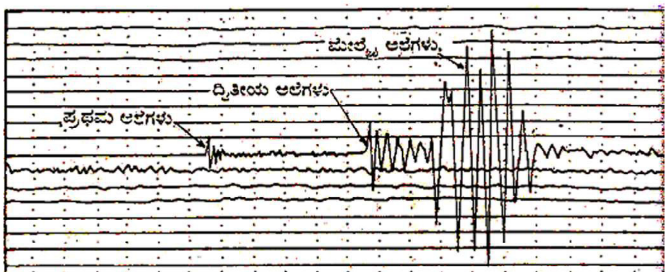

ಭೂಕಂಪದ ಅಲೆಗಳು

3. ಭೂಕುಸಿತ ಭೂಕಂಪಗಳು: ಭೂ ಭಾಗವೊಂದು ಕುಸಿದು ಬಿದ್ದಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಕಂಪನಕ್ಕೆ ಭೂಕುಸಿತ ಭೂಕಂಪ(ಕೊಲ್ಯಾಪ್ಸ್ ಅರ್ಥ್‌ಕ್ವೇಕ್)ಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಅಂತರ್ಜಲದ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗುಹೆಯ ಮೇಲ್ಚಾವಣಿ ಕುಸಿದ ರಭಸಕ್ಕೆ ಕಂಪನವೇರ್ಪಡುವುದು. ಅದೇ ರೀತಿ ಪರ್ವತದೆತ್ತರದಿಂದ ಕಣಿವೆಯ ತಳಕ್ಕೆ ಭೂಭಾಗ ಬೀಳುವುದರಿಂದಲೋ, ಸಮುದ್ರದಂಚಿನ ಶಿಲಾಪಾತದಿಂದಲೋ ಹಾಗೂ ಹಿಮಪಾತದಿಂದಲೋ ಭೂಕಂಪಗಳು ಸಂಭವಿಸುವವು.

ಈವರೆಗೆ ವಿವರಿಸಿದಂತೆ ಭೂಕಂಪಗಳು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಮಾನವನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದಲೂ ಸಂಭವಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ನೀರು ಅಥವಾ ತೈಲವನ್ನು ಭೂಗರ್ಭದಿಂದ ಹೊರತೆಗೆಯಲು ಬಾವಿಗಳನ್ನು ತೋಡುವುದು, ಗಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲುಕೋರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಡಿಸುವ ಸಿಡಿಮದ್ದು, ಅಣುಸ್ಫೋಟನೆ, ಬಹು ಅಂತಸ್ತಿನ ಮಹಡಿಗಳು ಹಾಗೂ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಗಳು ಕುಸಿದು ಉರುಳಿದಾಗಲೂ ಕಂಪನವುಂಟಾಗಿ ಲಘು ಭೂಕಂಪಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ.

ಭೂಕಂಪದ ಅಲೆಗಳು: ಕೊಳವೊಂದರ ನೀರಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲೊಂದನ್ನು ಇಟ್ಟರೆ, ಕಲ್ಲುಬಿದ್ದ ಸ್ಥಳದಿಂದ ವೃತ್ತಾಕಾರದಲ್ಲಿ ತರಂಗಗಳು ಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರಸರಿಸುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಇದೇ ರೀತಿ ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಧಕ್ಕೆಯಾದರೆ, ಕಂಪನವು ತರಂಗಗಳಂತೆ ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡುತ್ತಾ ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ತಲುಪುವವು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಭೂಕಂಪದ ಅಲೆಗಳು ಎನ್ನುವರು. ಇವು ಭೂಕಂಪನಾಭಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡು ವಿವಿಧ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಸರಿಸುವುವು. ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಭೂಕಂಪಗಳ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಇವುಗಳ ಚಲನಗತಿ ಮತ್ತು ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಮೂರು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಪ್ರಥಮ ಅಲೆಗಳು 2. ದ್ವಿತೀಯ ಅಲೆಗಳು ಮತ್ತು 3. ಮೇಲ್ಮೈ ಅಲೆಗಳು.

1. ಪ್ರಥಮ ಅಲೆಗಳು: ಭೂಕಂಪನಾಭಿಯಿಂದ ಹೊರಟು ಮೊದಲಿಗೆ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ತಲುಪುವ ಅಲೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಥಮ ಅಲೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವುಗಳ ಚಲನಾವೇಗವು ಹೆಚ್ಚು. ಅವು ಪ್ರತಿ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 4 ರಿಂದ 13.8 ಕಿಮೀ ದೂರ ಚಲಿಸುವುವು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಇತರ ಅಲೆಗಳಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ತಲುಪುವುವು. ತಾವು ಚಲಿಸುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕಣಗಳು ಚಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ನೀಳ ಅಲೆಗಳು (ಲಾಂಗಿಟುಡಿನಲ್) ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಅಷ್ಟೊಂದು ಕಂಪನಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ.

2. ದ್ವಿತೀಯ ಅಲೆಗಳು: ಪ್ರಥಮ ಅಲೆಗಳ ಅನಂತರ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ತಲುಪುವ ಅಲೆಗಳಿಗೆ ದ್ವಿತೀಯ ಅಲೆಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ಚಲನವೇಗ ಪ್ರಥಮ ಅಲೆಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದು, ಪ್ರತಿ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 3.2 ರಿಂದ 7.2 ಕಿಮೀ ದೂರ ಚಲಿಸುವುವು. ಅವು ಚಲಿಸುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಣಗಳು ಚಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಅಡ್ಡ ಅಲೆಗಳು (ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವರ್ಸ್‌ವೇವ್ಸ್) ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಇವು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವುದರಿಂದ ಭೂಕೇಂದ್ರ ವಲಯವನ್ನು ಅಲುಗಾಡಿಸುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಲುಕು ಅಲೆಗಳು (ಶೇಕ್‌ವೇವ್ಸ್) ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಇವು ಹೆಚ್ಚು ಕಂಪನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ.

3. ಮೇಲ್ಮೈ ಅಲೆಗಳು: ಮೊದಲೆರಡು ವಿಧದ ಅಲೆಗಳು ತಲುಪಿದ ಅನಂತರ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಚಲಿಸಿ ಭುಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ತಲುಪುವ ಅಲೆಗಳೆ ಮೇಲ್ಮೈ ಅಲೆಗಳು (ಸರ್ಫೇಸ್‌ವೇವ್ಸ್) ಇವು ಪ್ರತಿ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 4 ರಿಂದ 4.3 ಕಿಮೀ ದೂರ ಸಾಗುವುವು. ಮಾರ್ಗದ ಮಧ್ಯೆ ಸಂಭವಿಸುವ ಅಡಚಣೆಗಳಿಂದಾಗಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿಯ ಅಂತರಾಳವನ್ನು ತಲುಪದೇ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಪಕ ಅಲೆಗಳು ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಇವು ಹೆಚ್ಚು ಧಕ್ಕೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಅಲೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಭೂಕಂಪದ ಪರಿಣಾಮಗಳು: ಭೂ ಕಂಪಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದಾಗ ಅನೇಕ ವಿನಾಶಕಾರಿ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳು ಭೂಕಂಪಗಳ ತೀವ್ರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೇ ನಿರ್ಧಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭೂಕಂಪದಿಂದಾಗುವ ಜನರ ಸಾವು–ನೋವು ಹಾಗೂ ಆಸ್ತಿ–ಪಾಸ್ತಿಗಳ ನಷ್ಟದ ಪ್ರಮಾಣದ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಧಾರವಾಗುವುದು. ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ವಾಸಿಸುವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಮುನ್ಸೂಚನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಭೂಕಂಪಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದರೆ ಅನಾಹುತಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಬಾಹ್ಯಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪದ ತೀವ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಆದರೆ ಭೂಕಂಪದ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿವೆ:

1. ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ಕಟ್ಟಡಗಳು, ಗೋಪುರ, ಸೇತುವೆ, ಅಣೆಕಟ್ಟೆಗಳು, ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಮೊದಲಾದವು ಧಕ್ಕೆಗೊಳಗಾಗುತ್ತವೆ.

2. ಸಾರಿಗೆ–ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮಗಳು ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ರಸ್ತೆ, ರೈಲು ಮಾರ್ಗ, ಟೆಲಿಫೋನ್ ಕೇಬಲ್, ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರಸರಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಹಾನಿಗೊಳಗಾಗುತ್ತವೆ.

3. ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ವಾಸಮಾಡುವಂತಹ ನಗರ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪನಗಳಾದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಜೀವ ಹಾನಿ ಹಾಗೂ ಆಸ್ತಿ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಹಂಚಿಕೆ: 1. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ದ್ವೀಪಗಳ ವಲಯ:

ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಭೂಕಂಪಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 68ರಷ್ಟು ಕಂಪನಗಳು ಫೆಸಿಫಿಕ್ ದ್ವೀಪಗಳು, ಮೆಕ್ಸಿಕೊ, ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ, ವಾಂಕೋವರ್, ಕ್ವೀನ್ ಚಾರ್ಲಟ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಅಲ್ಯೂಷಿಯನ್ ದ್ವೀಪಗಳು, ಕಾಮಚಟ್ಕ, ಜಪಾನ್, ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್, ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ ಹಾಗೂ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವುವು.

2. ಭೂಖಂಡ ವಲಯ: ಇದು ಜಿಬ್ರಾಲ್ಟರ್‌ನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡು ಅಟ್ಲಾಸ್, ಅಪನೈನ್, ಬಾಲ್ಕನ್, ಪಿರನೀಸ್, ಕಾರ್ಪೇಥಿಯನ್, ಕಕೇಸಸ್, ಹಿಂದೂಕುಷ್, ಹಿಮಾಲಯ ಹಾಗೂ ಮಯನ್ಮಾರಿನ ಪರ್ವತ ಸರಣಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಇಟಲಿ, ಟರ್ಕಿ, ಗ್ರೀಸ್, ಸ್ಪೇನ್, ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ, ಇರಾನ್, ಉತ್ತರ ಭಾರತ ಮೊದಲಾದ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಎರಡನೆ ಪ್ರಮುಖ ಭೂಕಂಪ ವಲಯವಾಗಿದ್ದು, ಒಟ್ಟು ಭೂಕಂಪಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 21 ರಷ್ಟನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದನ್ನು ಭೂ ಬಿರಿತ ವಲಯ ಎನ್ನುವರು.

ಇತರೆ: ಉಳಿದ ಶೇ. 11ರಷ್ಟು ಭೂಕಂಪಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಉದಾ: ಆರ್ಕಟಿಕ್, ಅಂಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಹಾಗೂ ಹಿಂದೂಮಹಾಸಾಗರ ವಲಯ, ಆಫ್ರಿಕದ ಪೂರ್ವಭಾಗ, ಸೈಬೀರಿಯ, ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಸ್ಕಾಂಡಿನೇವಿಯ, ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ, ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಮಂಗೋಲಿಯ ಮತ್ತು ಚೀನ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಭೂಕಾಂತತ್ವ: ಸೂಜಿಗಲ್ಲಿನ ಅಯಸ್ಕಾಂತ ಗುಣವನ್ನು ಚೀನಿಯರು ನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಗುರುತಿಸಿದ್ದರು. ಚೀನಿ ಜಾದುಗಾರರು ಸೂಜಿಗಲ್ಲಿನ ತುಂಡು ಬಳಸಿ ಅನೇಕ ಅದ್ಭುತಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರನ್ನು ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 2700ರ ವೇಳೆಗೆ ಚೀನಿಯರಿಗೆ ಸೂಜಿಗಲ್ಲಿನ ದಿಕ್ಸೂಚಕ ಗುಣಧರ್ಮದ ಅರಿವಿತ್ತು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಇದನ್ನು ಅವರು ದಿಕ್ಕು ತಿಳಿಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದು ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಫೀನಿಶಿಯನ್ ನಾವಿಕರು ಕಾಂತೀಯ ದಿಕ್ಸೂಚಿಯ ಮಾದರಿಯೊಂದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಗ್ರೀಕರು ಅವರಿಂದಲೇ ಸೂಜಿಗಲ್ಲಿನ ಗುಣಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅರಿತಿರಲು ಸಾಕು. ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ದಿಕ್ಸೂಚಿ ಯಂತ್ರದ ಪೂರ್ಣ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದವರು ನಾರ್ವೆ ದೇಶದ ವೈಕಿಂಗ್ ನಾವಿಕರು. ಕೊಲಂಬಸ್ ತನ್ನ ಸಮುದ್ರಯಾನದಲ್ಲಿ ದಿಕ್ಸೂಚಿಯಂತ್ರದ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆದ.

ಆದರೆ ಕ್ರಮೇಣ ನಾವಿಕರಿಗೆ ವಿಚಿತ್ರ ಅನುಭವಗಳು ಬರತೊಡಗಿದುವು. ದಿಕ್ಸೂಚಿಯಂತ್ರ ಅಷ್ಟೊಂದು ನಂಬಲರ್ಹವಾದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಲ್ಲವೆಂಬ ಸಂಶಯ ಕಾಡಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದಿಕ್ಕು ಮತ್ತು ಯಂತ್ರ ತೋರಿದ ದಿಕ್ಕು ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಹತ್ತು ಅಂಶಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತರ ದಿಶೆಗೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕೂಡ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಭೂಮಿಯೇ ಒಂದು ಅಯಸ್ಕಾಂತದಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಅದರ ಧ್ರುವಗಳು ಭೌಗೋಳಿಕ ಧ್ರುವಗಳ ಸಮೀಪ ಇರುವುವೆಂಬ ಮಹತ್ತ್ವದ ಅಂಶವನ್ನು ಮೊದಲು (1600) ಗ್ರಹಿಸಿದಾತ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ರಾಜವೈದ್ಯ ವಿಲಿಯಮ್ ಗಿಲ್ಬರ್ಟ್ (1544–1603).

ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂತಬಲದ ದಿಕ್ಕು ಹಾಗೂ ಸಾಂದ್ರತೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಿಶೆ, ಸಾಂದ್ರತೆ ಎರಡೂ ಬದಲಾಗುವ ಸಂಭವ ಉಂಟು. ಭೂಕಾಂತಬಲದ ಪೂರ್ಣ ಅರಿವುಂಟಾಗಲು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ಸಾಂದ್ರತೆ ಹಾಗೂ ದಿಶೆಗಳ ಜ್ಞಾನ ಅವಶ್ಯಕ. ಕಾಂತಬಲದ ಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕನಿಷ್ಠ ಮೂರು ಘಟಕಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಅಗತ್ಯ.

ಸಮತಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ತಿರುಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ನೇತುಹಾಕಿದ ಕಾಂತಸೂಜಿ ಸದಾ ಭೂಗೋಲದ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಭೂಮಿಯ ಅಯಸ್ಕಾಂತೀಯ ಗುಣದಿಂದ ಅದರ ಧ್ರುವಗಳು ಸರಾಸರಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಧ್ರುವಗಳ ಸಮೀಪ ಇರುತ್ತವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಕಾಂತಸೂಜಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಈ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ತೋರುವ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಕಾಂತೀಯ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕುಗಳೆಂದೂ ಭೌಗೋಳಿಕ ಹಾಗೂ ಕಾಂತೀಯ ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕುಗಳ ನಡುವಿನ ಕೋನಕ್ಕೆ ಕಾಂತೀಯ ವಿಚಲನೆ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಡೆಕ್ಲಿನೇಶನ್) ಎಂದೂ ಹೆಸರು.

ಭೂಮಿ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿರದೆ ಗೋಲಾಕಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ದಿಶೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮತಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ದಿಶೆ ಸಮತಲಕ್ಕೆ ತುಸು ಬಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಂತಸೂಜಿಯೊಂದನ್ನು ಊರ್ಧ್ವತಲದಲ್ಲಿ ತಿರುಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ನೇತು ಹಾಕಿದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಗೋಲಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಅದರ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವ ಹಾರಿಜದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಂತಸೂಜಿ ತಿರುಗುವ ತಲ ಕಾಂತೀಯ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾದಾಗ ಕಾಂತಸೂಜಿಯ ಅಕ್ಷ ಮತ್ತು ಹಾರಿಜಗಳ ನಡುವಿನ ಕೋನಕ್ಕೆ ಕಾಂತನಮನ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಡಿಪ್) ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಭೂಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಎರಡು ಅಂಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು: ಹಾರಿಜವಾಗಿ ಒಂದು, ಊರ್ಧ್ವವಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು. ಇವನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ H ಮತ್ತು V ಪ್ರತೀಕಗಳಿಂದ ಸೂಚಿಸುತ್ತೇವೆ. ಭೂಕಾಂತೀಯ ನಮನ, ಭೂಕಾಂತೀಯ ವಿಚಲನೆ ಮತ್ತು ಭೂಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ಹಾರಿಜ ಭಾಗ ಈ ಮೂರು ಘಟಕಗಳು ಭೂಕಾಂತತೆಯ ಸಂಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನೂ ಪೂರೈಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಕಾಂತೀಯ ಧಾತುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ನಮನವನ್ನು θ ಸೂಚಿಸಿದರೆ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ಪೂರ್ಣ ಸಾಂದ್ರತೆ ಈ ಆಗಿದ್ದರೆ ಆಗ

$$F^2 = V^2 + H^2$$

ಭೂಮಿಯ ವಿವಿಧ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿದ ಮೂರು ಕಾಂತೀಯ ಧಾತುಗಳನ್ನು ನಕಾಶೆಗಳ ಮೇಲೆ ತ್ರಿವಿಧ ರೇಖೆಗಳಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಮಭೂಕಾಂತೀಯ ವಿಚಲನೆ ಇರುವ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ರೇಖೆಗಳಿಗೆ ಸಮವಿಚಲನ ರೇಖೆಗಳೆಂದು (ಐಸೊಗೊನಿಕ್ ಲೈನ್ಸ್) ಹೆಸರು. ಇದೇ ರೀತಿ ಸಮನತಿ ರೇಖೆಗಳು (ಐಸೊಕ್ಲಿನಿಕ್ ಲೈನ್ಸ್) ಮತ್ತು ಸಮಹಾರಿಜಾಂಶ ರೇಖೆಗಳು ಇವೆ. ಈ ರೀತಿ ಭೂಮಿಯ ತ್ರಿವಿಧನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದುಂಟು. ಸಮ ವಿಚಲನ ರೇಖೆಗಳು ಬಲು ಅನಿಯಮಿತವಿದ್ದರೂ ಅವು ಭೂಮಿಯ ಎರಡು ಭೌಗೋಳಿಕ ಧ್ರುವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡು ಕಾಂತ ಧ್ರುವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಶೂನ್ಯ ವಿಚಲನೆ ಇರುವ ಎರಡು ರೇಖೆಗಳಿವೆ: ಒಂದು, ಕಾಂತೀಯ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವದಿಂದ ಹೊರಟು ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡದ ಮೇಲೆ ಹಾಯ್ದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮಹಾಸಾಗರದ ಮುಖಾಂತರ ಭೌಗೋಲಿಕ ದಕ್ಷಿಣ ಸೇರುತ್ತದೆ; ಇನ್ನೊಂದು ಭೌಗೋಲಿಕ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವದಿಂದ ಹೊರಟು ಯುರೋಪ್‌ಖಂಡ, ಅರೇಬಿಯ, ಹಿಂದೂಮಹಾಸಾಗರ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮೂಲಕ ಕಾಂತೀಯ ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಸಮವಿಚಲನರೇಖೆಯ ನಕ್ಷೆಗಳು ಸಮುದ್ರಯಾನದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತ.

ಸಮನತಿ ರೇಖೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ನಿಯಮಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಭೂಗೋಳದ ಮೇಲೆ ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ವರ್ತುಲೀಯವಾಗಿದ್ದು ಇವುಗಳ ಧ್ರುವಬಿಂದುಗಳು ಕಾಂತೀಯ ಧ್ರುವಗಳ ಜೊತೆ ಐಕ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಶೂನ್ಯನತಿರೇಖೆಗೆ ಕಾಂತೀಯ ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತವನ್ನು (ಟೆರೆಸ್ಟ್ರಿಯಲ್ ಇಕ್ವೇಟರ್) ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಲ ಛೇದಿಸುತ್ತದೆ. ಸಮನತಿ ರೇಖೆಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಅಕ್ಷಾಂಶ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರಬಲ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಂದಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಗೌಣಧ್ರುವಬಿಂದುಗಳು (ಲೋಕಲ್ ಮೈನರ್ ಪೋಲ್ಸ್) ಉಗಮಿಸುವುದುಂಟು.

ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಅಗ್ನಿಜನ್ಯ ಪಾಷಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಕಾಂತ ಸೂಚಿಗಳಿರುವುವು. ಇವು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿಂದ ಹೊರಸೂಸಿದ ಲಾವಾರಸ ಘನೀಭವಿಸಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದವು. ಲಾವಾರಸದಲ್ಲಿ ಕಾಂತಗುಣವುಳ್ಳ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಕಣಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಲಾವಾರಸ ಪ್ರವಾಹೀರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಈ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಣಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಭೂಕಾಂತದ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಒಲಿದು ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಅದು ಘನೀ ಭವಿಸಿದಾಗ ಕಣಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಭೂಕಾಂತತ್ವದ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ದಿಕ್ಸೂಚಿಗಳು ಲಾವಾರಸ ಘನೀಭವಿಸಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಭೂಕಾಂತದಿಶೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆಂದಾಯಿತು. ಈ ತೆರನಾಗಿ ಭೂಕಾಂತತ್ವ ದಿಶೆಯ 60 ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳ ಇತಿಹಾಸ ಓದುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಇತಿಹಾಸಾವಲೋಕನದಿಂದ ಭೂಕಾಂತ ಉತ್ತರಧ್ರುವ ಗತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದಿಕ್ಕುಗಳತ್ತ ಅಲೆದಾಡಿದೆಯೆಂಬುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಭೂಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಕಾಂತ ಧ್ರುವಗಳ ದಿಶೆಗಳು, ಈಗಿರುವ ದಿಶೆಗೆ ಪೂರ್ಣ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದ್ದುವು ಎಂದು ಶೋಧವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಲಭಿಸಿರುವ ಮಾಹಿತಿ ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಒಂದು ಸರಳ ಅಯಸ್ಕಾಂತವಿರುವುದೆಂಬ (ಲೀನಿಯರ್ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟ್) ವಾದವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುದಿಲ್ಲ. ಭೂಮಿ ಒಂದು ಏಕಸಮ ಕಾಂತೀಕೃತ ಗೋಲವೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದಾತನೇ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಗಿಲ್ಬರ್ಟ್ ಗೋಲ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಈ ರೀತಿಯ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಗೋಲ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಕಾಂತದ್ವಿಧ್ರುವ ಕೂಡ ಉಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲದೆಂದು ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಭೂಕಾಂತತ್ವವನ್ನು ವಿವರಿಸುವಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಸಿದ್ಧಿಪಡೆದ ಒಂದು ಆಶಾದಾಯಕ ತತ್ತ್ವವೆಂದರೆ ಭೂಗರ್ಭದಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಮೊದಲು ಎರಡು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತ ವಿವೇಚಿಸಬೇಕು: ಒಂದು, ಭೂಗರ್ಭದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಹೇಗೆ ಉತ್ಪನ್ನವಾದುವು ಎಂಬ ಸಮಸ್ಯೆ; ಎರಡು, ಉತ್ಪನ್ನಾನಂತರ ಇವು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹೇಗೆ ಪೋಷಿತವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಸಮಸ್ಯೆ. ಇವು ಪೋಷಿತವಾಗದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಘಾತೀಯವಾಗಿ (ಎಕ್ಸ್‌ಪೊನೆನ್ಶಿಯಲಿ) ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆಗ ಈ ಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾದ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರಗಳೂ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ಕ್ಷೀಣತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕ್ಷೀಣತೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಘಾತೀಯವಾಗಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಈಗಲೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ದೀರ್ಘಕಾಲೀನ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು. (ಬಿ.ಪಿ.ಆರ್.)

ಭೂಕಾಲಗಣನೆ: ಭೂಜನನ ಕಾಲದಿಂದ ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಸಂದಿರುವ ಸುದೀರ್ಘಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಚರಿತ್ರೆ ವಿಕಾಸಗೊಂಡ ಪರಿಯನ್ನು ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವ ಭೂವಿಜ್ಞಾನವಿಭಾಗ (ಜಿಯೊಕ್ರೊನಾಲಜಿ). ಭೂಮಿಯ ಉಗಮ ಹಾಗೂ ಅದರ ಮೇಲಿನ ಜೀವಿಗಳ ವಿಕಾಸ, ಮಾರ್ಪಾಟು ಹಾಗೂ ಭೂಗರ್ಭದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ವಿದ್ಯೆಯೇ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಮಾನವನ ವಿಕಾಸ ಕೇವಲ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಂದೀಚೆಗಾದರೆ, ಭೂಮಿಯ ವಯಸ್ಸನ್ನು ಕೋಟ್ಯಂತರ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅಳತೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲೆಗಳ ವಯಸ್ಸು 2,800 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಮಗೆ ಗೋಚರಿಸದೆ ಇರುವ ಕಡಲ ತಳದ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಕೆಳಗಿನ ಶಿಲೆಗಳು 4,500 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹಳೆಯವು. ಭೂಮಿಯ ಜನನವಾದದ್ದು 5,000 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹಿಂದೆ.

ಭೂಚರಿತ್ರೆಯ ಮುಖ್ಯ ಕಲ್ಪಗಳು: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿ ಗತಿಸಿದ ಜೀವಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಭೂಚರಿತ್ರೆಯ ಕಾಲಗಣನೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಭೂಮಿಯ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯ ಶಿಲಾಪದರಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿ, ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಆ ಮೂಲಕ ಭೂಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಕಲ್ಪಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಜೀವಿಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿ ವಿಕಾಸಗೊಂಡದ್ದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಈ ಕಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಆರ್ಷೇಯ ಕಲ್ಪ, ಆದಿಜೀವಿಕಲ್ಪ, ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವಿಕಲ್ಪ, ಮಧ್ಯಜೀವಿಕಲ್ಪ ಮತ್ತು ನವೀನಜೀವಿಕಲ್ಪ ಎಂದು ಹೆಸರು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಎರಡು ಕಲ್ಪಗಳ ಕಾಲಾವಧಿ ಅಲ್ಲಿಂದೀಚಿನ ಎಲ್ಲ ಕಲ್ಪಗಳ ಕಾಲಾವಧಿಗಿಂತ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಈಚೆಗೆ ಆರ್ಷೇಯ ಕಲ್ಪದ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲೆಗಳ ಕಾಲವನ್ನೂ ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಹುಭಾಗದ ಶಿಲೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದ ಆರ್ಷೇಯ ಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು.

ಪ್ರಾಚೀನಜೀವಿ ಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಂಡ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ತರಹ ಜೀವಿಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ವಿಕಾಸಗೊಂಡಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಶಿಲಾಪದರಗಳ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ಫಲವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿರುವ ಭೂಚರಿತ್ರೆಯ ಮುಖ್ಯ ಹಂತಗಳನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದೆ. ಒಂದೊಂದು ಕಲ್ಪದ ಕಾಲಾವಧಿಯನ್ನೂ (ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ) ಆಯಾ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕಾಸಗೊಂಡು ವೃದ್ಧಿಯಾದ ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯ ವರ್ಗಗಳನ್ನೂ ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯಾಗಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ವಿಂಗಡಣೆ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ನವೀನ ಜೀವಕಲ್ಪದ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಆರ್ಷೇಯ ಮತ್ತು ಆದಿಜೀವ ಕಲ್ಪಗಳ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಗಳ ಚಿಹ್ನೆ ಗೋಚರವಾಗುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ವಿಂಗಡಣೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಷ್ಟತರವಾದುದು.

ರೇಡಿಯೊಮಾಪನ ಕಾಲಗಣನೆ: ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಧಾತುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳು ವಿಕಿರಣ ಪಟುತ್ವ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಥವುಗಳು ವಿಕಿರಣ ಬೀರಿ ಕ್ಷಯಿಸುತ್ತ ಹೋಗಿ ಬೇರೊಂದು ಧಾತುವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಯುರೇನಿಯಮ್ ಧಾತು ಕ್ಷಯಿಸಿ ಸೀಸ ಧಾತುವಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ: ಈ ರೀತಿ ಧಾತು ಒಂದು ಅವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಪರಿಣಾಮಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಕಾಲ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುವ ಸೀಸದ ಪ್ರಮಾಣ ಎಷ್ಟೆನ್ನುವುದನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿ ಹೇಳಿದರೆ ಖನಿಜ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ರೂಪುಗೊಂಡು ಎಷ್ಟು ಕಾಲ ಆಯಿತೆನ್ನುವುದನ್ನು ಗಣಿಸಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಖನಿಜದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗಿರುವ ಯುರೇನಿಯಮ್ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನೂ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸೀಸದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನೂ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಯಂತ್ರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಇದೇ ರೀತಿ ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್ ಧಾತು ಕ್ಷಯಿಸುತ್ತ ಹೋಗಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಆರ್ಗಾನ್ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್ ಸಂಬಂಧದ ಖನಿಜಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಗುವುದರಿಂದ ಅವು ರೂಪುಗೊಂಡ ಕಾಲವನ್ನು ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್–ಆರ್ಗಾನ್ ವಿಧಾನ ಅವಲಂಬಿಸಿ ಗಣಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಭೂಮಿಯ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಟಾಟಾ ವಿಜ್ಞಾನ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲೆಗಳ ಕಾಲ ಗಣನೆಯ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಈ ಶೋಧನೆಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಸಿಲಿಕಾಂಶವಿರುವ ಕೆಲವು ಶಿಲೆಗಳು ಸು. 2,800 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹಳೆಯವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ರೂಪುಗೊಂಡ ನೈಸುಗಳು (ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಹುಭಾಗ ಹರಡಿರುವ ಸುಟ್ಟಕಲ್ಲು ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡ ಗ್ರಾನೈಟ್ ರೂಪದ ಶಿಲೆ) ಇವು ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಶಿಲಾ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಅವುಗಳಿಂದೀಚೆಗೆ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮ (2600–1600 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳು). ಆಮೇಲೆ ಕ್ರಮೇಣ ಕಲಾದಗಿ, ಕಡಪ ಮತ್ತು ಕರ್ನೂಲು ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳ ಕಾಲ (1600–510 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳು) ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. 510 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಈಚಿನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಶಿಲಾಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವಕಲ್ಪದಿಂದ ಈ ತನಕ ರೂಪುಗೊಂಡ ಶಿಲೆಗಳ ಕಾಲ ಮಿತಿಯನ್ನು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದಲೂ ಅದಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ವಿಕಿರಣಪಟು ಖನಿಜಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಿಂದಲೂ ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ಗುರುತಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. *

ಭೂಖಂಡ ಮತ್ತು ಸಾಗರಗಳ ಉಗಮ: ಭೂಭಾಗ ಮತ್ತು ಜಲಭಾಗಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು ಭೂಖಂಡಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಗರಗಳ ಉಗಮ ಕುರಿತ ಯಾವುದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಅಥವಾ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗೆ ಸಮಂಜಸತೆ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕೃತತೆಯ ಏಕಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಬಗ್ಗೆ ಹಲವು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿದೆ.

ಚತುರ್ಮುಖಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಭೂ ಮತ್ತು ಜಲಭಾಗಗಳು ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಕುತೂಹಲಕರವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು 1875ರಲ್ಲಿ ಲೋಥಿಯನ್ ಗ್ರೀನ್ ಎಂಬಾತ ತನ್ನ ಚತುರ್ಮುಖಿ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಲೋಥಿಯನ್ ಗ್ರೀನ್ ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಗೋಳಾಕಾರ ಸರ್ವತೋಮುಖವಾದ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಚತುರ್ಭುಜಾಕೃತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಭೂಮಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಿ, ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಜಲ ಭಾಗಗಳ ತದ್ವಿರುದ್ಧ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಭೂಮಿ ಘನೀಕರಣ ಹೊಂದುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲಿನ ಒತ್ತಡ ಮತ್ತು ಆಂತರಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖಿಯ ಆಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿತು. ಈ ಚತುರ್ಮುಖಿಯಲ್ಲಿ ಸಮತಲವು ಏಣಿಗೆ ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವುದು. ಇದರಂತೆ ಚತುರ್ಮುಖಿಯ ಮಟ್ಟಸವಾದ ಭಾಗಗಳು ಜಲಭಾಗಗಳಿಂದಲೂ ಹಾಗೂ ಎತ್ತರವಾದ ಏಣುಗಳು ಭೂಭಾಗಗಳಾಗಿಯೂ ಪರಿಣಮಿಸಿವೆ ಎಂದು ಗ್ರೀನ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಇದರಂತೆ ಮೂರು ಏಣುಗಳು ಮೂರು ಪುರಾತನ ಭೂಫಲಕಗಳಾದ ಬಾಲ್ಟಿಕ್, ಲಾರೇಷಿಯನ್ ಹಾಗೂ ಸೈಬೀರಿಯ ಫಲಕಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಏಣು ಹಾಗೂ ಚತುರ್ಮುಖಿಯ ತುದಿಯನ್ನು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಖಂಡ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದು. ಹೀಗೆ ಭೂ ಚತುರ್ಮುಖಿಯು ತನ್ನ ಒಂದು ಏಣಿನ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ನಿಂತಿರುವುದು. ಮೂರು ನೀಳವಾದ ಏಣುಗಳನ್ನು ಮೂರು ಭೂರಾಶಿಗಳು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಪುರಾತನವಾದ ಮೂರು ಭೂಫಲಕಗಳೂ ಸಹ ಪರಸ್ಪರ 120^0 ಅಂತರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವುದು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿವೆ.

ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಇಂದು ತನ್ನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಮೂಡಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಟೀಕೆಗಳಿವು: 1) ಭೂಮಿ ತನ್ನ ದೈನಂದಿನ ಚಲನಗತಿಯಿಂದಾಗಿ ಚತುರ್ಮುಖಿ ಆಕಾರವನ್ನು ತಳೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. 2) ಬಹು ಜಟಿಲವಾದ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳ ರಚನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಭೂಮಿ ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ಚತುರ್ಮುಖಿಯ ರೂಪವನ್ನು ತಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. 3) ಚತುರ್ಮುಖಿಯ ಏಣುಗಳು ಸ್ಥಿರವಾದವುಗಳು. ಇದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಭೂಭಾಗಗಳೂ ಸಹ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರಬೇಕಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಭೂಭಾಗಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಬದಲಾಯಿಸಿರುವುದನ್ನು ಅನೇಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿವೆ. ಸ್ಥಿರವಾಗಿರಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಸಾಗರಗಳು ಭೂಭಾಗಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಆಳ ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಕಣಶಿಲಾ ಪದರುಗಳನ್ನು ಭೂಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. 4) ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ರೂಪಗೊಂಡಿರುವ ಭೂಖಂಡಗಳ ಚಲನೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಆಧಾರಗಳ ಸಹಿತ ಭೂಖಂಡಗಳ ಅಸ್ಥಿರತೆ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಚಲನೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದೆ. ಚತುರ್ಮುಖ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಭೂಖಂಡಗಳು ಸ್ಥಿರವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಚಲನೆಯಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಭೂಖಂಡ ಮತ್ತು ಸಾಗರಗಳ ಉಗಮ, ಅವುಗಳ ಹಂಚಿಕೆಗೆ ಪೂರಕವಾದಂಥ, ಭೂಖಂಡಗಳ ಅಲೆತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭೂಖಂಡಗಳ ಅಲೆತ: ಈ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಮುಖಾಂತರ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವುಗಳು: ಅ. ವೆಗೆನರನ ಭೂಖಂಡ ಅಲೆತ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಆ. ಆರ್ಥರ್ ಹೋಮ್ಸ್‌ರವರ ಪ್ರಬಲ ಪ್ರವಾಹ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಇ. ಭೂಫಲಕ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟ ಸಿದ್ಧಾಂತ (ಪ್ಲೇಟ್ ಟೆಕ್ಟ್ಯಾನಿಕ್‌ಥಿಯರಿ)

ಅ. ವೆಗೆನರನ ಭೂಖಂಡಗಳ ಚಲನೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಭೂಖಂಡಗಳು ಮೂಲಸ್ಥಳದಿಂದ ವಿವಿಧ ದಿಕ್ಕಿನೆಡೆಗೆ ಚಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಪ್ರಸ್ತುತ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನವು ಮಾನವರಿಗೆ ವಿಪುಲವಾದ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಭೂಖಂಡಗಳ ಆಕಾರ, ಅಸ್ಥಿರತೆ, ಪರ್ವತ ಶಿಖರಾಗ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಜೈವಿಕ ಅವಶೇಷಗಳು, ಶೀತ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪ, ಉಷ್ಣವಲಯದ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಖಂಡಾಂತರ ಹಿಮನದಿಯ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು, ಭೂಖಂಡಗಳ

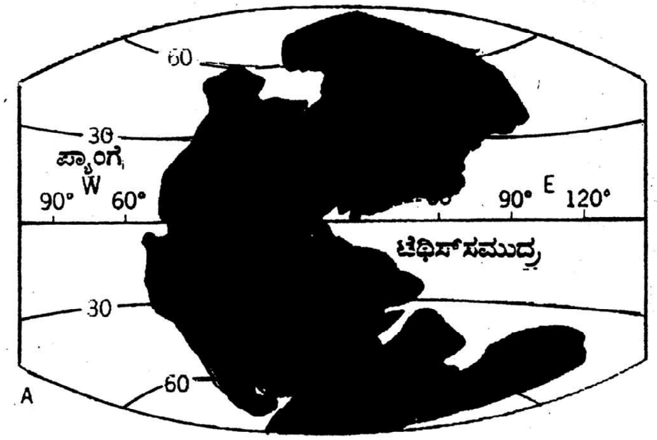

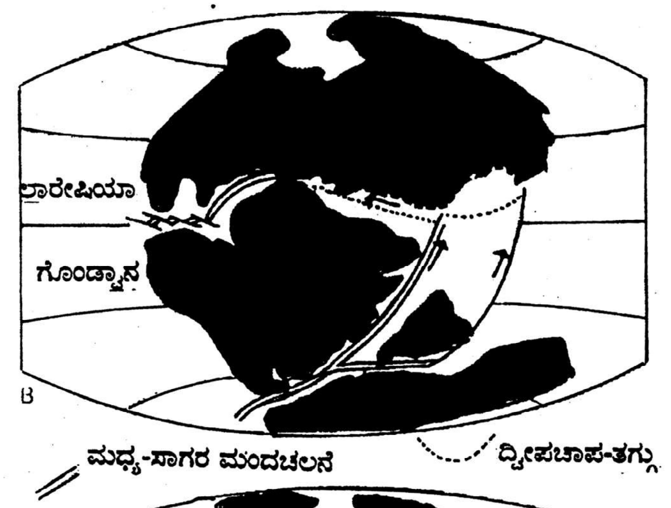

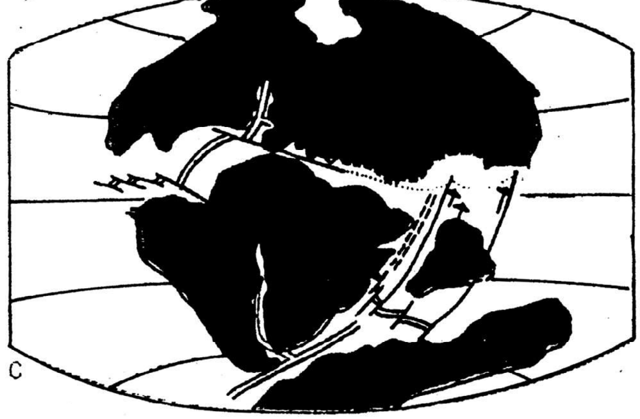

ಪ್ರಸ್ತುತ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಪುರಾವೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಭೂಮಿಯ ಹೊರಾವರಣದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಸ್ವರೂಪಗಳೆಂದರೆ ಭೂಭಾಗಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಗರಗಳು. ಇವುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಿರವಾದ ಸ್ವರೂಪಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅನೇಕ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಇವುಗಳು ಸ್ಥಿರವಾಗಿರದೆ ಅಸ್ಥಿರವಾಗಿದ್ದು ಚಲನೆ ಹೊಂದುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಭೂಖಂಡಗಳ ಚಲನೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸಿರುವರು. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೇ ಮೊಳಕೆಗೊಂಡಿತ್ತು. 1620ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಬೇಕನ್, 1668ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್‌ನ ಪಿ. ಪ್ಲೇಸೆಟ್, 1858ರಲ್ಲಿ ಆಂಟೋನಿಯೋ ಸ್ನೈಡರ್ ಮತ್ತು 1910ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಎಫ್.ಬಿ. ಟೇಲರ್ ಇವರು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದರವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗರು. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪುರಾವೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಕಲೆಹಾಕಿ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಆಲ್ಫ್ರೆಡ್‌ವೆಗೆನರ್ 1912ರಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದನಾದರೂ ಅದು ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ, ಈತನ ಪುಸ್ತಕವೊಂದು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗೆ ಅನುವಾದಗೊಂಡ ಮೇಲೆ 1924ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿತು.

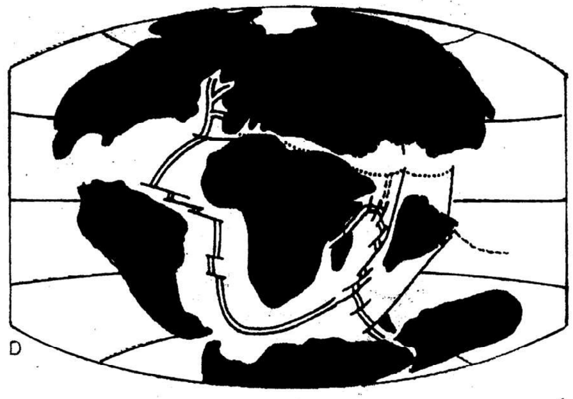

ಐದು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾಂಜಿಯ ಒಡೆತ ಮತ್ತು ಸಂಚಲನೆ

ಎ. ಪರ್ಮಿಯನ್ ಯುಗ 225 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ

ಬಿ. ಟ್ರೈಯಾಸಿಕ್ ಯುಗದ ಅಂತಿಮ, 180 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ

ಸಿ. ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗ ಅಂತಿಮ, 135 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ

ಡಿ. ಕ್ರಿಟೇಷಿಯಸ್ ಯುಗದ ಅಂತಿಮ, 65 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ

ಇ. ಇಂದಿನ ಖಂಡಗಳ ಹಂಚಿಕೆ

ವೆಗೆನರ್‌ನು ಸೂಯೆಸ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಭೂಪದರುಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ತನ್ನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಹೆಣೆದಿರುವನು. ಈತನು ಸಿಯಾಲ್ ಪದರ ಕಡಿಮೆ ಸಾಂದ್ರತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಭೂಖಂಡಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ. ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಸಾಂದ್ರತೆಯುಳ್ಳ ಸಿಮಾ ಸ್ತರದ ಮೇಲ್ಪದರದಲ್ಲಿ ತೇಲುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ. ಹೀಗಾಗಿ ಭೂಖಂಡಗಳು ತಮ್ಮ ಮೂಲಸ್ಥಾನದಿಂದ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ವಿವಿಧ ದಿಕ್ಕಿನೆಡೆಗೆ ಚಲಿಸಿ ಇಂದಿನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿವೆಯೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವು ಇಂದಿಗೂ ಅನಿಶ್ಚಿತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿರುವನು. ಈತನ ಪ್ರಕಾರ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ಎಲ್ಲಾ ಭೂರಾಶಿಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಒಂದೇ ಅಖಂಡ ಭೂರಾಶಿಯಾಗಿದ್ದಿತೆಂದೂ ಅದನ್ನು ವೆಗೆನರ್‌ನು ಪ್ಯಾಂಜಿಯಾ ಎಂದು ಕರೆದಿರುವನು. ಈ ಸಮಗ್ರ ಭೂ ಖಂಡದ ಸುತ್ತಲೂ ಜಲರಾಶಿ ಆವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆ ಜಲರಾಶಿಯನ್ನು ವೆಗೆನರ್‌ನು ಪಾಂತಾಲಸ ಎಂದು ಕರೆದಿರುವನು. ಇದು ಪುರಾತನ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ಯಾಂಜಿಯಾ ಒಡೆದು ಅದರ ಭಾಗಗಳು ವಿವಿಧ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಚಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಪ್ರಸಕ್ತ ಅಮೆರಿಕ ಭಾಗಗಳು ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಂಡುದರಿಂದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿತು. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ಅಂಟಾರ್ಟಿಕ ಖಂಡಗಳು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೂ ಅನಂತರ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಖಂಡ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡು ಚಲಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ವೆಗೆನರ್ ಕಲ್ಪಿಸಿರುವನು.

ಪ್ಯಾಂಜಿಯ ಅಖಂಡ ಭೂರಾಶಿ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಉಂಟಾದ ಸೀಳಿನಿಂದ ಎರಡು ಭೂರಾಶಿಗಳಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡಿರಬಹುದೆಂಬುದು ಭೂಗರ್ಭ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡ ಉತ್ತರ ಭಾಗವನ್ನು ಲಾರೇಷಿಯಾ ಅಥವಾ ಅಂಗಾರವೆಂದು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗವನ್ನು ಗೊಂಡ್ವಾನವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಲಾರೇಷಿಯ ಭೂಭಾಗ ಪ್ರಸಕ್ತ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ, ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯ ಖಂಡಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಪ್ಯಾಂಜಿಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗವಾದ ಗೊಂಡ್ವಾನದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ, ಆಫ್ರಿಕ, ಮಲಗಾಸಿ, ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ಅಂಟಾರ್ಕಟಿಕ ಖಂಡಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಖಂಡ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ಬಂಗಾಳಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಅನಂತರ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ನಿಧಾನವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಚಲಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವೆಗೆನರ್ ಮೂಲತಃ ಹವಾಮಾನ ವಿಜ್ಞಾನಿ. ಈತನು ವಿವಿಧ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹವಾಮಾನದ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವಾಗ ಭೂಖಂಡಗಳ ಆಕಾರಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಅನುರೂಪತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡಗಳ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೇರಿಕದ ಪೂರ್ವ ತೀರಗಳೊಂದಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಮನಗಂಡ. ಉದಾ: ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನ ಪೂರ್ವ ಭಾಗ ಮುಂಚಾಚಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಅದು ಆಫ್ರಿಕದ ಗಿನಿ ಖಾರಿಗೆ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗುವುದು. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕದ ಪೂರ್ವ ತೀರ ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಉತ್ತರ ತೀರ ಬಂಗಾಳಕೊಲ್ಲಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ರೀತಿಯ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳ ಆಕಾರಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗುವುದನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ ವೆಗೆನರ್ ಎಲ್ಲಾ ಭೂಖಂಡಗಳೂ ಸು. 200 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಒಂದೇ ಅಖಂಡ ಭೂರಾಶಿಯ ಭಾಗಗಳಾಗಿದ್ದವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ. ಭೂಖಂಡಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ವಿವಿಧ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಚಲಿಸಿದವು. ಇದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಅವುಗಳು ಚಲಿಸಿದ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದವು. ಹೀಗಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಆಂಡಿಸ್, ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ರಾಕೀ ಪರ್ವತಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿವೆಯೆಂದು ಇವನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಭೂಖಂಡಗಳ ಆಕಾರದಿಂದ ಅವುಗಳ ಚಲನೆಗಳನ್ನು ಊಹಿಸಿದ ಅನಂತರ ಇವನು ತನ್ನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಅನೇಕ ಆಕರಗಳನ್ನು ಕಲೆ ಹಾಕಿದ. ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡಗಳ ಭೂ ರಚನೆ ಏಕರೀತಿಯಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದ. ಈ ಎರಡೂ ಭೂಖಂಡಗಳಲ್ಲಿನ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಏಕರೀತಿಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಯ ಅವಶೇಷ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಪೇಲಿಯೋ ಜೋಯಿಕ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಭೂಖಂಡಗಳು ಒಟ್ಟಾಗಿದ್ದವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಪರ್ಮೋ–ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ಯಾಂಜಿಯ ಭೂಭಾಗ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಒಡೆದು ಟೆಥಿಸ್ ಸಮುದ್ರ ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡಿತು. ಇಂದಿನ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಈ ಪುರಾತನ ಸಮುದ್ರದ ಅವಶೇಷವಾಗಿರುವುದು. ಮೀಸೋಜೋಯಿಕ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡಗಳು, ಅಂಟಾರ್ಕಟಿಕ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡು ಚಲಿಸಿದವು. ಭೂಖಂಡಗಳ ನಡುವೆ ಅನೇಕ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದವು.

ನಿದರ್ಶನಗಳು: ವೆಗೆನರ್ ತನ್ನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ಕೆಲವು ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡಗಳೆರಡೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಭೂರಚನೆ, ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಫಾಕ್‌ಲೆಂಡ್ ದ್ವೀಪಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡಕ್ಕಿಂತಲೂ ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡವನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೋಲುತ್ತವೆ.

ಭೂ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡಗಳೂ ಸಹ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿವೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತಗಳು ಯುರೋಪಿನ ವಾಯವ್ಯ ವಲಯ, ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ವೇಲ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಹೋಲುವುವು.

ಪರ್ಮೋ–ಕಾರ್ಬಾನೀಫೆರಸ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಖಂಡಾಂತರ ಹಿಮನದಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಇಂದಿಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ, ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದಿವೆ. ಇದು ಹಿಂದೆ ಈ ಭೂರಾಶಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಟ್ಟಾಗಿದ್ದವೆಂಬುದನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ.

ಸ್ಕ್ಯಾಂಡಿನೇವಿಯ ತೀರದ ಕೆಲವು ಲೆಮಿಂಗ್ಸ್ ಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಇಂದು ಬಹು ದೂರದ ಕೆನಡ ತೀರದವರೆಗೂ ವಲಸೆ ಹೋಗಿರುವುದನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ತೀರವು ದೂರ ಹೋಗಿದ್ದರೂ ಇಂದಿಗೂ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿವೆ.

ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡದ ಕಡೆಗೆ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದು ಭೂಗಣಿತೀಯ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಇದನ್ನು 1823, 1870 ಮತ್ತು 1971ರಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಂತೆಯೇ ವಾಂಕೋವರ್ ನಗರ ಒಟ್ಟಾವ ನಗರದ ಕಡೆಗೆ ಸರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ ನಗರ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ಸಾನ್‌ಡಿಯಾಗೋದಿಂದ ದೂರ ಸರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭೂಖಂಡಗಳ ಚಲನೆಯ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ.

ಟೀಕೆಗಳು: ವೆಗೆನರ್‌ನ ಭೂ ಖಂಡಗಳ ಚಲನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ತ್ವದ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಭೂಖಂಡಗಳ ಚಲನೆಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದರಲ್ಲಿ ವೆಗೆನರ್ ವಿಫಲಗೊಂಡ. ಇವನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರಮುಖ ಟೀಕೆಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ.

ವೆಗೆನರನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಭೂಖಂಡಗಳ ಚಲನೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿವರಿಸುವುದೇ ಹೊರತು, ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ನೀಡಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಭೂಖಂಡಗಳು ಅನಿಶ್ಚಿತ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೇ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿಲ್ಲ.

ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಘನರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಸಿಯಾಲ್ ಪದರ ಅರೆ ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಸೀಮಾ ಪದರಿನ ಮೇಲೆ ತೇಲುವುದೆಂದು ನಿರೂಪಿಸುವುದು. ಆದರೆ ಸೀಮಾ ಪದರ ಸಿಯಾಲ್ ಪದರದ ಅಂಚುಗಳನ್ನು ಮಡಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಪರ್ವತಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡವೆಂದು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಸೀಮಾ ಪದರ ಘನರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಈ ರೀತಿ ಮಡಿಚಲ್ಪಡುವಿಕೆ ಸಾಧ್ಯ. ಅಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲಾ ಪರ್ವತಗಳು ಈ ಶಿಲಾ ಪದರುಗಳಿಂದ ಮಡಿಚಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಭೂ ಖಂಡಗಳ ಅಂಚುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಧಾನವನ್ನೂ ಸಹ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಟೀಕಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೆಗೆನರ್ ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಇನ್ನುಳಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇವುಗಳು ಸರಿಹೊಂದುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವರು.

ವೆಗೆನರ್ ಪೇಲಿಯೋಜೋಯಿಕ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಭೂಖಂಡಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿದ್ದವೆಂಬುದನ್ನು ಭಾವಿಸಿ ಅಂದಿನಿಂದ ಭೂಖಂಡಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲಿನ ಭೂ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಭೂಖಂಡಗಳ ಇತಿಹಾಸ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ.

ವೆಗೆನರ್ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹಲವು ಟೀಕೆಗೊಳಗಾಗಿದ್ದರೂ ಭೂಖಂಡಗಳು ನಿಶ್ಚಲವಾದವುಗಳಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಸಾಬೀತುಗೊಳಿಸಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳ ಭೂಗರ್ಭ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಭೂಖಂಡಗಳ ಚಲನೆ ಮತ್ತು ದಿಕ್ಕನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲೆವೂ ವೆಗೆನರ್‌ನ ಚಲನೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಚಲನೆಗೆ ಕಾರಣಗಳು ಹಾಗೂ ಚಲನೆಯ ಇತ್ತೀಚಿನ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಮತ್ತು ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿವೆ.

ಭೂಖಂಡಗಳ ಅಲೆತ ಕುರಿತ ಇತ್ತೀಚಿನ ನಿದರ್ಶನಗಳು:

1. ಪುರಾತನ ಶಿಲೆಗಳ ಕಾಂತತ್ವ: ಬಸಾಲ್ಟ್ ಶಿಲಾದ್ರವ ಅಥವಾ ಲಾವಾರಸ ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಖನಿಜಾಂಶದ ಜೊತೆಗೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಗ್ನಟೈಟ್ ಮೊದಲಾದ ಕಾಂತತ್ವ ಗುಣ ಹೊಂದುವ ಖನಿಜಾಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು. ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳು ಕಾಂತತ್ವ ಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಉಷ್ಣಾಂಶ ಕಡಿಮೆಯಾದಂತೆ ಭೂಕಾಂತತ್ವ ಘನೀಕರಣಗೊಂಡು ಕಬ್ಬಿಣದ ಖನಿಜಾಂಶಗಳಿಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸುವುದು. ಈ ಶಿಲೆಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವವನ್ನು ಅಥವಾ ಭೂಮಿಯ ಕಾಂತಧ್ರುವವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಭೂಮಿಯ ಕಾಂತ ಧ್ರುವ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತಲೂ ಭೂಮಿ ಸುತ್ತುವಾಗ ಇರುವ ಓರೆಯಾಗಿರುವಿಕೆಗೆ ಸಮನಾಗಿರುವುದು. ಭೂಮಿಯ ಈ ಓರೆಯಾಗಿರುವಿಕೆಯು ಭೂ ಇತಿಹಾಸದ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ವಿವಿಧ ಭೂಖಂಡಗಳ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿನ ಕಾಂತತ್ವ ಅವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಧ್ರುವಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಈ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಚಲಿಸಿರಬೇಕು ಎರಡನೆ ಸಾಧ್ಯತೆಯೆಂದರೆ ಧ್ರುವಗಳೇ ಸ್ಥಳಾಂತರವಾಗಿರಬೇಕು. ಧ್ರುವಗಳ ವಲಸೆಯ ಸಾಧ್ಯತೆ ಪ್ರಮಾಣ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಆದುದರಿಂದ ಭೂರಾಶಿಗಳೇ ಚಲಿಸಿರಬೇಕೆಂದು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಯುರೋಪ್, ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಭಾರತಗಳು 20 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ಚಲಿಸಿವೆ. ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡಗಳು ಸು. 300 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಚಲಿಸಿವೆ. ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಬಳಿಯಿದ್ದ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಚಲಿಸಿ ಅನಂತರ ತನ್ನ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸಿ ಸು. 200 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಚಲಿಸಿ, ತನ್ನ ಇಂದಿನ

ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಭೂಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಚಲನೆಗೀಡಾಗಿರುವುದು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ. ಭಾರತ ಸು. 70 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಸು. 50^0 ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶದಲ್ಲಿದ್ದಿತೆಂದೂ, ಅನಂತರ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ಚಲಿಸಿರುವುದೆಂದೂ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಕಾರ್ಬೋನಿಫರಸ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಅಂಟಾರ್ಟಿಕ ಖಂಡ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿದ್ದಿತೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿವೆ. ಇಂದಿನ ಗೊಂಡ್ವಾನ ಭೂರಾಶಿಯ ಭಾಗಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿರುವ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಭಾರತ, ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡಗಳು ಸು. 150 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಶೀತವಲಯದಲ್ಲಿದ್ದು, ಇವುಗಳು ಖಂಡಾಂತರ ಹಿಮರಾಶಿಯಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದ್ದವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪುರಾವೆಗಳಿವೆ.

2. ಸಾಗರಗಳು ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದು: ಭೂಖಂಡ ಅಲೆತದಿಂದ ಸಾಗರಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಆಳ ಸಾಗರ ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಭೂ ಇತಿಹಾಸದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಿತವಾಗಿರುವ ಶಿಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಕೆಸರನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸಾಗರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅಂತರ್ಗತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದ ಭೂಖಂಡಗಳು ದೂರವಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಅಳೆಯಲಾಗಿದೆ. ಹೋಮ್ಸ್‌ರವರ ಪ್ರಚಲನ ಪ್ರವಾಹಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಭೂಮಿಯ ಅಂತರಾಳದ ಶಿಲಾಪಾಕದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಪ್ರಚಲನ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಈ ಅಂತರ್ಗತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಭೂಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲೇಳುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳು ಬಹು ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಈ ಎರಡೂ ಪ್ರವಾಹಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಭೂ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸಿ ಆಳ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಚಲಿಸುವುದರಿಂದ, ಅಂತಹ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗರ ತಗ್ಗುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

3. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು: ಇಂದು ಬಹು ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ವಾಯುಗುಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭೂಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 300–270 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ನಡುವೆ ಇದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಇವುಗಳು ಚೀನ, ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ಮತ್ತು ಅಂಟಾರ್ಕಟಿಕ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದೆ. ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಭೂವಲಯದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಸಹಸ್ರಾರು ಕಿಮೀಗಳ ದೂರ ಈಜುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಕಡಿಮೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಟ್ಟಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹರಡಿದ್ದವೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಆರ್ಥರ್ ಹೋಮ್ಸ್‌ರವರ ಪ್ರಚಲನ ಪ್ರವಾಹಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಆರ್ಥರ್ ಹೋಮ್ಸ್‌ರವರು ವೆಗೆನರ್‌ನ ಖಂಡಗಳ ಅಲೆತವನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷಿಸಿ ಭೂಖಂಡಗಳ ಚಲನೆಗೆ ಭೂಮಿಯ ಮಿಶ್ರ ಉಪಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಪ್ರಚಲನ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಕಾರಣವೆಂದು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭೂಮಿಯ ಶಿಲಾಗೋಳವನ್ನು ಆರ್ಥರ್ ಹೋಮ್ಸ್ ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಘನರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಭೂ ಹೊರಕವಚ, ಅದರ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಮಿಶ್ರ ಉಪಸ್ತರ, ಭೂಹೊರ ಕವಚ ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಮತ್ತು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಎಲ್ಲ ಭೂಖಂಡಗಳು ಈ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಮಿಶ್ರ ಉಪಸ್ತರವು ಸಾಕಷ್ಟು ಆಳದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಥೋರಿಯಂ, ಯುರೇನಿಯಂ ಈ ಖನಿಜಗಳ ಅಣುಗಳ ಘರ್ಷಣೆ ಹಾಗೂ ವಿಕಿರಣದಿಂದ ಅಪಾರವಾದ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಮಿಶ್ರ ಉಪಸ್ತರದ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಇದು ಪ್ರತಿ ಚ.ಸೆಂಮೀಗೆ 60 ಕ್ಯಾಲೋರಿಗಳಿಷ್ಟಿರುವುದು ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಭೂ ಹೊರ ಕವಚದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಬಗೆಯ ಅಣು ವಿಕಿರಣದ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಅಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದರೂ ಅದು ಬಾಹ್ಯ ವಾಯುಮಂಡಲದ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಈ ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಆದರೆ ಮಿಶ್ರ ಉಪಸ್ತರ ಭೂಹೊರಕವಚದಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಈ ವಲಯ ಮೇಣದ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲಾಪಾಕದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದೆಂದು ಹೋಮ್ಸ್‌ರ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ. ಮಿಶ್ರ ಉಪಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಉಷ್ಣಾಂಶದಿಂದ ಪ್ರಚಲನ ಪ್ರವಾಹಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡು ಅವು ಭೂಖಂಡಗಳ ಚಲನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆಯೆಂದು 1928ರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದರು. ಭೂಖಂಡಗಳ ಮಿಶ್ರ ಉಪಸ್ತರ ಪ್ರಚಲನ ಪ್ರವಾಹಗಳ ಮೇಲ್ಮುಖ ಚಲನೆಯನ್ನು, ಸಾಗರಗಳು ಕೆಳಮುಖ ಚಲನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ.

ಟೀಕೆಗಳು: ಮಿಶ್ರ ಉಪಸ್ತರ ಮೇಣದ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವುದೇ ಹೊರತು, ಅದು ಪ್ರಚಲನ ಪ್ರವಾಹಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದೆ ಅಸಾಧ್ಯವೆನ್ನುವುದು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಟೀಕೆ. ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಭೂಖಂಡಗಳು ಚಲನೆಯುಂಟುಮಾಡುವಷ್ಟು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಭೂಫಲಕ ಸಂಚಲನಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಭೂಭಾಗಗಳ ಸಂಚಲನೆ (ಅಲೆತ) ಮತ್ತು ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ವರೂಪಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಬಗ್ಗೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿಲಾಗೋಳದ ವಿಭಾಗಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಚಲನೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ವಿವರಣೆಯೇ ಭೂಫಲಕ ಸಂಚಲನಾ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿದೆ. ಭೂಮಿಯ ಹೊರಕವಚದ ವಿಶಾಲ ಮತ್ತು ಮಂದವಾದ ಘನರೂಪದ ಭಾಗವನ್ನು ಭೂಫಲಕ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಟುಜ್ಹೋವಿಲ್ಸನ್ ಎಂಬುವನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ರೂಪಾಂತರ ಸ್ತರಭಂಗ ಕುರಿತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವಾಗ ಪ್ಲೇಟ್ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ. ಭೂಫಲಕಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 100 ಕಿಮೀ ಮಂದವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಕೆಲವು ಸಾಗರಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ 8 ಕಿಮೀ ಗಳಾದರೆ ಭೂಖಂಡಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ 200 ಕಿಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ದಪ್ಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಎರಡು ರೀತಿಯ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಸಿಮಾ ಮತ್ತು ಸಿಯಾಲ್‌ಗಳಿಂದ ರಚನೆಗೊಂಡಿದೆ. ಸಿಮಾವು ಸಿಯಾಲ್‌ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇವುಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಮೇಣದ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲಾಪಾಕದ ಪದರವಿದೆ. ಇದನ್ನು ಅಸ್ಥನೋಸ್ಪಿಯರ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಸು. 1300^0ಯಿಂದ 2000^0 ಸೆ. ಉಷ್ಣಾಂಶವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಭೂಫಲಕಗಳು ತೇಲುತ್ತಿವೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಒಂದೆಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆಗೆ ಭೂ ವಿಭಾಗಗಳು ಸಂಚಲನೆಗೊಳ್ಳುವುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ತಳಭಾಗದ ಪ್ರಚಲನ ಪ್ರವಾಹ ಹಾಗೂ ಸಮತೋಲನ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಕಾರಣವಾಗುವುವು.

ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಬೆಳವಣಿಗೆ: ಭೂಫಲಕ ಸಂಚಲನಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ ವೆಗೆನರ್ ತನ್ನ ಭೂಖಂಡಗಳ ಅಲೆತ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ನೀಡಿರುವ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇದನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು 1939ರ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ ಡೇವಿಡ್ ಗ್ರಿನ್ ಕೆಲವು ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಮೂಲಕ ಅತ್ಯಧಿಕ ತಾಪಮಾನ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡವುಳ್ಳ ದ್ರವ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಗಟ್ಟಿಶಿಲೆಯು ನಿಧಾನವಾಗಿ ತೇಲಬಲ್ಲದೆಂದು ತನ್ನ ಸಮುದ್ರದ ತಳದ ಹರವು ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. 1967ರಲ್ಲಿ ಭೌತ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಜೇಸನ್ ಮಾರ್ಗನ್, ಆರ್. ಎನ್. ಪಾರ್ಕರ್ ಮತ್ತು ಡಿ. ಪಿ. ಮೆಕೆಂಜಿ ತಮ್ಮ ನೆಲೆಗಟ್ಟು ಕಲ್ಲು ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಮೂಲಕ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯು ಹಲವಾರು ಚಲನೆಯುಳ್ಳ ಭೂಫಲಕಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಬ್ರೆಯಾನ್ ಐಸಾಕ್, ಜಾಕ್ ಆಲಿವರ್ ಮತ್ತು ಲಿನ್‌ಸೈಕ್ಸ್ ಎಂಬ ಭೂ ಭೌತ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಸಮುದ್ರ ತಳದ ಹರವು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮತ್ತು ಭೂಕಂಪನ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ಶಿಲಾಗೋಳದ ಭೂಫಲಕಗಳು ಅಸ್ಥನೋಸ್ಪಿಯರ್ ಸ್ತರದ ಮೇಲೆ ತೇಲುವುವು ಎಂಬುದನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸಿದರು.

ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಭೂ ಚಿಪ್ಪು 20 ಗಡುಸಾದ ಭೂಫಲಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬೃಹದಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು ಕೆಲವು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿವೆ. ಇವು ಪರಸ್ಪರ ಮಂದಗತಿಯಲ್ಲಿ ಚಲನೆ ಹೊಂದುತ್ತಿವೆ, ಆದರೂ ಬಹುದೂರ ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಳ್ಳುವುವು.

ಭೂಫಲಕ ಸಂಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರಮುಖ ವಿಧಗಳಿವೆ: ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗುವ ಅಂಚುಗಳು ಒಗ್ಗೂಡುವ ಅಂಚುಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಳ್ಳುವ ಅಂಚುಗಳು

ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗುವ ಅಂಚುಗಳು: ಎರಡು ಭೂ ವಿಭಾಗಗಳು ಪರಸ್ಪರ ದೂರ ಸರಿಯುವುದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗುವ ಅಂಚುಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಪ್ರತ್ಯೇಕತಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಭೂರಾಶಿ ಮತ್ತು ಜಲರಾಶಿಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಏರ್ಪಡುವುದು. ಆದರೂ ಇದು ಸಾಗರ ತಳದಲ್ಲೆ ಹೆಚ್ಚು. ಇದರಿಂದ ಸೀಳುಗಳೇರ್ಪಡುವುವು. ಭೂರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಲನೆ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಸೀಳುಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಾವೃತವಾಗುವುದು. ಭೂಫಲಕಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಮತ್ತು ಹೊಸ ಸ್ವರೂಪಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಾಗರ ತಳದ ಹರವು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಫಲಕಗಳ ಅಂಚುಗಳುದ್ದಕ್ಕೂ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ಸಾಗರ ತಳದ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲಿಗೆ ಜಲಾಂತರ್ಗತ ಶ್ರೇಣಿ ಎನ್ನುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಭೂರಾಶಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಾಗ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವ ತಗ್ಗುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಹೊಸದಾಗಿ ಸಮುದ್ರ ಅಥವಾ ಸಾಗರಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವುವು. ಉದಾ: ಕೆಂಪು ಸಮುದ್ರ.

2. ಒಗ್ಗೂಡುವ ಅಂಚುಗಳು: ಎರಡು ಭೂಭಾಗಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಚಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಒಗ್ಗೂಡುವ ಅಂಚುಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಒಗ್ಗೂಡುವಲ್ಲಿ ಫಲಕದ ಒಂದು ಅಂಚು ಮತ್ತೊಂದರ ತಳದಿಂದ ನೂಕಲ್ಪಡುವುದು ಈ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಒಳಚಾಚಲ್ಪಡುವಿಕೆ ಎನ್ನುವರು. ಒಳಚಾಚುವಿಕೆಗೆ ಒಳಗಾದ ಫಲಕ ಆಳವಾದ ತಗ್ಗು ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಒಳಚಾಚಲ್ಪಟ್ಟ ಫಲಕದ ಭಾಗ ಅಸ್ತನೂಸ್ಪಿಯರ್‌ನಲ್ಲಿ ದೂಡಲ್ಪಡುವುದು. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರವಾದ ಭೂಕಂಪ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಒಗ್ಗೂಡುವಿಕೆಯ ಅಂಚಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಸಂಭವಿಸುವುವು ಫೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಸಂಭವಿಸುವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಈ ಮಾದರಿಗೆ ಸೂಕ್ತ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.

3. ಸ್ಥಳಾಂತರ ಅಂಚುಗಳು: ಎರಡು ಭೂಭಾಗಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಸಮತಲವಾಗಿ ಜರುಗುವಿಕೆಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರ ಅಂಚುಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಭೂಫಲಕಗಳ ಅಂಚುಗಳು ಸಮೀಪಿಸುವುದು ಮತ್ತು ದೂರ ಸರಿಯುವುದು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಮತ್ತೊಂದು ಅಂಚು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಜರುಗುವುದರಿಂದ ಸ್ಥಳಾಂತರ ಸ್ತರಭಂಗಗಳೇರ್ಪಡುವುವು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪ ಉಂಟಾಗುವುದು.

ಭೂ ಫಲಕಗಳ ಸಂಚಲನೆಗೆ ಕಾರಣಗಳು: ಉಷ್ಣಾಂಶದ ಬದಲಾವಣೆ ಮತ್ತು ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣೆಗಳು ಭೂಭಾಗಗಳ ಚಲನೆಗೆ ಬಹುವಾಗಿ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ಭೂಫಲಕಗಳನ್ನು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುವರು ರಿಟ್ಜ್ ಮತ್ತು ಹೋಲ್ಡರ್ ಶಿಲಾಗೋಳವನ್ನು 6 ಪ್ರಮುಖ ಹಾಗೂ 6 ಸಣ್ಣ ಫಲಕಗಳಾಗಿ, 10 ಭಾಗಗಳಾಗಿಯೂ ಡಬ್ಲ್ಯೂ. ಜೆ. ಮಾರ್ಗನ್ 20 ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿಯೂ ಹಾಗೂ ಲಿ ಪಿಚಾನ್‌ರವರು 6 ಪ್ರಮುಖ ಫಲಕಗಳಾಗಿಯೂ ವಿಂಗಡಿಸಿರುವರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಲೀ ಪಿಚಾನ್‌ರವರ ವಿಂಗಡನೆ ಪ್ರಚಲಿತವಾದುದು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ 1–ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಫಲಕ 2. ಅಮೆರಿಕ ಫಲಕ 3. ಯುರೇಷಿಯ ಫಲಕ 4. ಆಫ್ರಿಕ ಫಲಕ 5. ಇಂಡೊ–ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಫಲಕ ಮತ್ತು ಅಂಟಾರ್ಕ್ಟಿಕ ಫಲಕ. ಸಣ್ಣ ಫಲಕಗಳು, ನಾಜ್ಕ್, ಕೋಕೋಸ್, ಫಿಲಿಫೈನ್, ಕೆರಿಬಿಯನ್, ಅರೇಬಿಯನ್ ಮತ್ತು ಜುನ್ ಡಿ ಫಲಕ ಅಥವಾ ಸ್ಕಾಟಿಯ ಫಲಕ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ: ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿಷಯಗಳಂತೆಯೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ವಸ್ತು, ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಾನ ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇವು ಇದರ ಇತಿಹಾಸದುದ್ದಕ್ಕೂ ಕ್ರಮೇಣ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಇತರ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಿಗಿಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಉಳಿದಿರಲು, ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಎಂಬುದು ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪದದ ಭಾಷಾಂತರ. ಇದು ಮೂಲತಃ ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಉಗಮಗೊಂಡಿದೆ. ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯ ಜಿಯೊ ಎಂದರೆ ಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಗ್ರಫಿಯ ಎಂದರೆ ವಿವರಣೆ ಎಂದು ಅರ್ಥಕೊಡುವ ಎರಡು ಪದಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಎಂಬುದು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಪೂ ಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ 276–194) ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡ್ರಿಯ ನಗರದಲ್ಲಿದ್ದ ಬೃಹತ್‌ಗ್ರಂಥಾಲಯದ ಮೊದಲ ಗ್ರಂಥಪಾಲಕನಾಗಿದ್ದ ಎರಟಾಸ್ತನೀಸ್ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿಕಾ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದನೆಂದೂ ಅದು ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದಿತೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಎರಟಾಸ್ತನಿಸನ ಮೂಲಗ್ರಂಥ ಉಪಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದರ ಅನಂತರದ ಇತರ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಎರಟಾಸ್ತನೀಸನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವರು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಎರಟಾಸ್ತನೀಸನು ಅಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತಳತೆಯನ್ನು ತ್ರಿಕೋನಮಿತಿಯ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಳಸಿ ಅಳತೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಇದು ಇತ್ತೀಚಿನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಗಳಿಗೆ ಅತಿ ಸನಿಹವಾಗಿರುವುದು. ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಎರಟಾಸ್ತನೀಸನನ್ನು ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಪಿತಾಮಹನೆಂದು ಕರೆದಿರುವುದು ಅನ್ವರ್ಥವಾಗಿದೆ.

ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಕುರಿತು ಸರಳವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಏಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಭಿನ್ನತೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ಅಂಶಗಳಾವುವು, ಈ ಅಂಶಗಳ ಯಾವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡಿವೆ, ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಎಲ್ಲಿದೆ, ಏಕಿದೆ, ಹೇಗಿದೆ, ಯಾವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಅದು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ, ಈ ಮೊದಲಾದ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಿನ್ನತೆ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಹಂಚಿಕೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ಅಧ್ಯಯನವೇ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹೀಗೆ ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನದ ಕ್ಷೇತ್ರ, ಅದರ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಿನ್ನತೆಯ (ಏರಿಯಲ್ ಡಿಫರೆನ್ಸಿಯೇಷನ್) ಅಧ್ಯಯನ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ (ಫಿಲಾಸಫಿ) ಅದರ ಗುರಿ, ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನ ವಸ್ತು ಹಾಗೂ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯ. ಇದು ಇತರೆ ಎಲ್ಲಾ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಷಯಗಳಿಗಿಂತ ಅತಿ ವಿಶಿಷ್ಟ.

ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಮತ್ತು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ಇವುಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಉಗಮದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. 1. ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು–ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಭೂಪ್ರದೇಶ, ಜಲರಾಶಿ, ಭೂಸ್ವರೂಪ, ವಾಯುಗುಣ, ನದಿಗಳು, ಮಣ್ಣು, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಮೊದಲಾದವು. ಇವು ಒಂದು ಭೂ ಭಾಗದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರ ಹಾಗೂ ಹಿನ್ನಲೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. 2. ಮಾನವನಿರ್ಮಿತ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮಾನವನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು. ವಸತಿ, ಕಟ್ಟಡ, ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳು, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ರಸ್ತೆ, ಜಲಾಶಯ, ಕಾಲುವೆ, ಕೆರೆ, ಬಾವಿ, ಸರ್ಕಾರ, ಧರ್ಮ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ–ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತವಾದವು.

ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾದವು. ಉದಾ: ಒಂದು ಭೂಭಾಗದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸ್ಥಾನ, ಅದರ ಭೂಸ್ವರೂಪ, ವಾಯುಗುಣ, ಸಸ್ಯವರ್ಗ, ಪ್ರಾಣಿ ವರ್ಗ, ಮಣ್ಣು, ಜಲರಾಶಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಪೂರಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಆರಂಭದ ಹಂತದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಲಾಗಿದ್ದಿತು. ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಆಯಾ ಭೂ ಭಾಗದೊಡನೆ ಹೊಂದಿರುವ ಸ್ಥಾನೀಯ (ಸ್ಪೇಷಿಯಲ್) ಸಂಬಂಧ ಅಂದರೆ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಿರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲು ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಇದೇ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ರಮ. ಈ ಅಂಶಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕುರಿತು ಜುಸಮ್ಮನ್ ಹ್ಯಾಂಗ್ ಅಂದರೆ ಪರಸ್ಪರ ತೂಗಾಡುವ ಸಂಬಂಧವೆಂದು ಇವುಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಮಾನವನಿರ್ಮಿತ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಆಯಾಪ್ರದೇಶದ ಪರಿಸರದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಅವಕಾಶಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಮಾನವನ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಹಾಗೂ ಆತನ ಕರ್ತೃತ್ವ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಆಯಾ ಭೂ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಎರಡೂ ಬಗೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಆಯಾ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ರೀತಿಯ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ–ಹಂಚಿಕೆಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭೂಭಾಗವೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಸುತ್ತಲಿನ ಇದರ ಭೂಭಾಗಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಅಂದರೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಿನ್ನತೆಗಳು, ಅವುಗಳ ಕಾರಣಗಳು, ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ–ಮಾನವಿಕ ಅಂಶಗಳ ಸ್ಥಾನ, ಹೊಂದಾಣಿಕೆ, ಹಂಚಿಕೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳಿಂದ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ–ಮಾನವಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸಮೀಕ್ಷಿಸಿ ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನಕ್ರಮವಾಗಿದ್ದು ಇತರ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯ ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಾನಗಳಿಗಿಂತ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಭಿನ್ನವಾಗಿರಲು ಹಾಗೂ ಇದರ ಅಧ್ಯಯನ ವಸ್ತು ಇತರ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿರಲು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾನವಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಸ್ಥಾನೀಯ ಹಂಚಿಕೆಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಭೌಗೋಳಿಕ ಆಯಾಮವನ್ನು ಇದು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಭೂಮೇಲ್ಮೈ–ಮಾನವ ಇವುಗಳೆರಡೂ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಡಕಗೊಂಡಿವೆ.

ವಿಭಾಗಗಳು: ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನ ವಸ್ತು ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಹಾಗೂ ಅದರ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾನವಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಅವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕತ್ವ, ಹೊಂದಾಣಿಕೆ. ಇವುಗಳು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿರುವ ಸಂಬಂಧಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸಂಕೀರ್ಣ. ಭೂಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಹಿನ್ನಲೆಯ ಅವಲೋಕನದೊಡನೆ ಮಾನವಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ವಿಷಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅಗಾಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಸರಳೀಕರಣಗೊಳಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮಾನವ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಗಳೆಂದು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವುದು ರೂಢಿಗತ ಕ್ರಮವಾಗಿದೆ.

ಭೂಮೇಲ್ಮೈನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಾಕೃತಿಕಾಂಶಗಳ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಅಥವಾ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಅಧ್ಯಯನವೇ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ. ಇದರ ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ಷೇತ್ರ ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಅಂದರೆ ಶಿಲಾಗೋಳ, ಇದರ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ಜಲರಾಶಿ ಅಂದರೆ ಜಲಗೋಳ, ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವ ಅನಿಲ ಗಾಳಿ ಅಂದರೆ ವಾಯುಗೋಳ ಮತ್ತು ಭೂಮೇಲ್ಮೈನ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗಗಳಾಗಿ ರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಸಮುದಾಯ ಅಂದರೆ ಜೀವಗೋಳಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ನಾಲ್ಕು ಮಂಡಲಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಘಟಕಗಳಲ್ಲ; ಬದಲಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾದವು. ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿಯೇ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರ ಬುನಾದಿ. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಯಾವುದೇ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರದ ಪರಿಶೀಲನೆಯನ್ನು ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಭೂಮಿಯ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳೊಡನೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಭೂ ವಿಜ್ಞಾನ, ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ, ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ, ವಾಯುಗುಣ ವಿಜ್ಞಾನ, ಸಾಗರವಿಜ್ಞಾನ, ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವು ಪಡೆದು ಅದನ್ನು ಭೌಗೋಳಿಕ ಆಯಾಮದಲ್ಲಿ ಸಮೀಕ್ಷಿಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದು. ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಆರಂಭದ ಹಂತದಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಎರಡನೆಯ ಮುಖ್ಯವಿಭಾಗ. ಇದು ಪರಿಸರದೊಡನೆ ಮಾನವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದು. ಮಾನವ–ಪರಿಸರ ಸಂಬಂಧದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. ಇದೇ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಿಸರ. ಮಾನವ–ಪರಿಸರದ ಸಂಬಂಧ ಸಂಕೀರ್ಣ ಹಾಗೂ ನಿರಂತರ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿಯೇ ಮಾನವ ಜೀವನದ ವಿಧಾನಗಳು ಆಹಾರ, ಉಡುಪು, ವಸತಿ, ಆರ್ಥಿಕ ಉದ್ಯೋಗ ಉತ್ಪಾದನಾ ವಸ್ತುಗಳು, ಜೀವನ ಮಟ್ಟ, ಜೀವನದ ರೀತಿ–ರಿವಾಜು, ಶೈಲಿ, ನೀತಿ–ನಿಯಮ, ಧರ್ಮ, ಭಾಷೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸ್ಥಳವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಮಾನವಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಹಂಚಿಕೆ, ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ, ಪರಿಸರದೊಡನೆ ಇವುಗಳ ಸಂಬಂಧ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೊಳಪಡುತ್ತವೆ. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ತಾರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಂದಿನ ಬಹುತೇಕ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೊಳಪಟ್ಟಿವೆ.

ಮಾನವ–ಪರಿಸರ ಸಂಬಂಧಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಕೀರ್ಣ. ಇದರಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ಜೀವನದ ವಿಧಾನಗಳು ಭೂಮೇಲ್ಮೈನಷ್ಟೇ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ಇವುಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವ ಹಲವಾರು ಶಾಖೆಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿವೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಮಾನವ ಆರ್ಥಿಕ ವೃತ್ತಿಗಳು, ಅವುಗಳಿಂದ ಉತ್ಪಾದಿತವಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳು, ಸೇವೆಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಹಂಚಿಕೆ ಹಾಗೂ ಅನುಭೋಗವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಮಾನವನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಾಗಿದೆ. ರಾಜಕೀಯ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಭಾವನೆ, ಸಂಘಟನೆಗಳಿಗೆ ಭೌಗೋಳಿಕ ಆಯಾಮದ ಸಮೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಮಾನವನ ವಸತಿಗಳನ್ನು ವಸತಿ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ನಗರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ನಗರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಗಳು ಅಭ್ಯಸಿಸುತ್ತವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಇಂದು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಶಾಖೆಯಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದವುಗಳಲ್ಲ. ಅವುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾದವು. ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರದ ಅಧ್ಯಯನ ಭೂಮೇಲ್ಮೈನ ವೈವಿಧ್ಯತೆ ಹಾಗೂ ಮಾನವನ ಮೇಲೆ ಅದು ಬೀರುವ ಪ್ರಭಾವದ ದಿಗಂತ, ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಮಾನವಿಕ ಪರಿಸರ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ. ಇದು ಮನುಷ್ಯ–ಪರಿಸರದ ಪ್ರತೀಕ. ಜೊತೆಗೆ ಮಾನವನ ಕರ್ತೃತ್ವ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಅಗತ್ಯ ಹಾಗೂ ಪರಿಸರದೊಡನೆ ಆತನ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯ ಪರಿಣಾಮ. ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳವು ಇತರ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ಅತಿಸನಿಹದಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೆ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವು ಇತಿಹಾಸ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ, ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರ, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮಾನವ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳೊಡನೆ ತೀರಾ ನಿಕಟವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಗಳೆರಡೂ ಭಿನ್ನಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿವೆ. ಆದರೆ ಇವುಗಳೆರಡೂ ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈನ ಅಧ್ಯಯನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾಗಿವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಬಂಧ ಸೇತುವೆಯಂತಿದೆ. ಅಂದರೆ ಇದು ಈ ಎರಡೂ ಬಗೆಯ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಸಂಗಮ ಸೇತುವೆ. ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಈ ನೆಲೆ ಅಂದರೆ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಷಯ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಷಯಗಳಿಗಿಂತ ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಅಂತರ್ ಅಧ್ಯಯನ ವಸ್ತುವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನವಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳೆರಡರ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೂ ಅವಶ್ಯಕ. ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಅಪಾರ ವಸ್ತುರಾಶಿಯಿಂದಾಗಿಯೇ ಹಲವಾರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳು ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ. ಮಾನವ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಭೂವಿಜ್ಞಾನ, ವಾಯುಗುಣ ವಿಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದವು ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಮಾತೃ ವಿಜ್ಞಾನವೆನಿಸಿದೆ.

ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು: ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವುಗಳು ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡಿರುವ ರೀತಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವ ವಿಧಾನಗಳೂ ಸಹ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನೇ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಾನಗಳು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಇತಿಹಾಸದೊಡನೆ ಸಮ್ಮಿಳಿತಗೊಂಡಿವೆ. ಪ್ಯಾಟ್ಟಿಸನ್, ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಅಧ್ಯಯನದ ನಾಲ್ಕು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯ: ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಜನವಸತಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಭೂಭಾಗ ಹಲವಾರು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾನವಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಈ ಅಂಶಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಜರ್ಮನ್ನರು ಜುಸಮನ್ ಹ್ಯಾಂಗ್ ಅಂದರೆ ಪರಸ್ಪರ ತೂಗಾಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದು. ಈ ರೀತಿಯ ಏಕತೆಯ ವಿವರಣೆಗಾಗಿಯೇ ಗೆಸ್ಟಾಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ಗ್ಯಾಂಜಿಟ್ ಪದಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳು ಆ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ–ಮಾನವಿಕ, ಅಂಶಗಳ ಏಕತೆ ಹಾಗೂ ಒಕ್ಕೂಟವನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಬಳಸಲಾಗಿರುವ ಜರ್ಮನ್ ಪದಗಳು. ಭೂಮೇಲ್ಮೈನ ವಿವಿಧ ಭೂಭಾಗಗಳು ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಭೂಭಾಗಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ವಿಶಿಷ್ಟ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಘಟನಾವಳಿಗಳಿಂದ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಆ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಆ ಭೂಭಾಗಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ದೃಶ್ಯಾವಳಿ ಹಾಗೂ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಆ ಭೂಭಾಗ ಇತರ ಭೂಭಾಗಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದು. ಹೀಗೆ ಭೂಮೇಲ್ಮೈನ ವಿವಿಧ ಭೂಭಾಗಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆ ಅವುಗಳು ಹೊಂದಿರುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಅವುಗಳ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ರೂಪಿತಗೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣಗಳು, ರೂಪಗೊಂಡಿರುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಇತರ ಭೂಭಾಗಗಳೊಡನೆ ಅದರ ಸಾಮ್ಯತೆ ಹಾಗೂ ಭಿನ್ನತೆ ಇವುಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ವಿಧಾನ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಾನವಾಗಿ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯ ವಿಧಾನವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಧಾನ ಅತಿ ಹಳೆಯದು. ಆದರೆ ಪ್ರದೇಶ (ರೀಜನ್) ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಅಗತ್ಯ, ಉದ್ದೇಶ ಹಾಗೂ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾದ, ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ನೀಡುವ ಹಲವಾರು ಪದಗಳನ್ನು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ ಕೋರೋಲಜಿ, ಕ್ಯಾಂಪೇಜ್, ಪೇಸ್, ಲ್ಯಾಂಡ್‌ಸ್ಕೇಪ್, ಐಡಿಯೋಗ್ರಾಫಿಕ್ ಮೊದಲಾದವು.

ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಧಾನ ಭೂಮೇಲ್ಮೈನ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ಹಾಗೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ವಿಧಾನವಾಗಿದೆ. ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಮೂಹ ಅಥವಾ ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಲಾಗುವುದು. ಭೂಗರ್ಭವಿಜ್ಞಾನಿ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ರಚನೆಯ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಧವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಅಭ್ಯಸಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ಏಕರೂಪತೆಯುಳ್ಳ ಭೂಭಾಗಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಅಭ್ಯಸಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರದೇಶಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಧಾನ ಭೂಮಿಯ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಭಾಗದ ವಿಶೇಷ ಅಧ್ಯಯನವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಭೂಮಿಯ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಭಾಗದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾನವಿಕ ಅಂಶಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ, ಅವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ, ಪೂರಕತೆ, ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನವೇ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಧಾನವಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭೂಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಿಯ ಮಾನವಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಧಾನದಿಂದ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾನವಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಿಂದ ಆ ಪ್ರದೇಶ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಪಡೆದಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗುವುದು. ಅದು ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ಹೇಗೆ ಭಿನ್ನ ಅಥವಾ ಸಾಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗುವುದು.

ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿದ್ದು, ಇದರ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಭಾಗ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ರೂಢಿಗೆ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಧಾನ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಪಾರಂಪರಿಕ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ, ವಿಶಿಷ್ಟ ಹಾಗೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ವಿಧಾನವಾಗಿದ್ದು ಭೌಗೋಳಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧಾನ ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ವಿಧಾನಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಭೂಮೇಲ್ಮೈನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಗವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಲು, ಅಲ್ಲಿಯ ಮಾನವ–ಪರಿಸರದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಾನ ಉಳಿದ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಅಥವಾ ಮಾನವಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನೇ ಜರ್ಮನ್ನರು ರೀನ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಅಂದರೆ ನೈಜ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನವೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದು ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬಹುತೇಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿವೆ.

ಆ. ಮಾನವ–ಪರಿಸರ ಸಂಪ್ರದಾಯ: ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈನ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಪರಿಸರಗಳು–ಅಲ್ಲಿಯ ಮಾನವನ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯ ವಿಧಾನ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಗೆ ಮಾನವನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನೇ ಮಾನವ–ಪರಿಸರ

ಸಂಪ್ರದಾಯವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಆರಂಭದ ಹಂತದಿಂದಲೂ ಈ ಬಗೆಯ ವಿವರಣೆಗಳು ರೂಢಿಗತವಾಗಿವೆ. ಮಾನವ ಸಮುದಾಯಗಳ ಜೀವನ ಭಿನ್ನವಾಗಿರಲು ಪರಿಸರದ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗಳೇ ಮೂಲ ಕಾರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಯಿತು. ಮಾನವ–ಪರಿಸರ ಸಂಬಂಧದ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದ. ಇದರ ನಿರೂಪಣೆಯಂತೆ ಪರಿಸರವು ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಮಾನವನ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುದು.

ಮಾನವನನ್ನೂ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಸಮೂಹಗಳಂತೆಯೇ ಪರಿಸರದ ಒಂದು ಭಾಗವೆಂದು ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದನ್ನು ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಜೀವವಿಕಾಸವಾದ ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದಕ್ಕೆ ಹೊಸ ರೂಪವನ್ನು ನೀಡಿತು. ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್, ಸೆಂಪಲ್, ಹಂಟಿಂಗ್‌ಟನ್ ಈ ವಾದದ ಅತಿಮುಖ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದಕರು. ಇದರಂತೆ ಬಲಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದ ಯುರೋಪಿನ ಸಮುದಾಯ ಬಲಹೀನವಾಗಿದ್ದ ಏಷ್ಯ, ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಮೆರಿಕಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವ ಸಾಧಿಸಿದುದನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಬಳಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಯುರೋಪಿನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿ ನೀತಿ ಇದರಿಂದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಪುರಸ್ಕೃತಗೊಂಡಿತು. ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಹರ್ಬರ್ಟ್ ಸ್ಪೆನ್ಸರ್ ಮಾನವ ಸಮಾಜದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಬಳಸಿದ. ಇದನ್ನೇ ಸಾಮಾಜಿಕ ಡಾರ್ವಿನ್‌ವಾದವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್ ಇದೇ ವಾದವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ, ಪರಿಸರವಾದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಮಾನವ ಕರ್ತೃತ್ವ ಹಾಗೂ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಸಾರುವ ಸಂಭವವಾದವು ಲೂಸಿಯನ್ ಫೀಬ್ವ್ರೆಯಿಂದ ಆರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವೈಡಾಲ್‌ರವರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆಯಿತು. ಈ ಎರಡು ಭಿನ್ನವಾದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿ ಗ್ರಿಫಿತ್ ಟೈಲ್ಲರ್ ತನ್ನ ನಿಂತು ಹೊರಡುವ ಪರಿಸರವಾದವನ್ನು 1951ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಸ್ಪೇಟ್‌ರವರ ಸಂಭವನೀಯತಾ ಪರಿಭಾವನೆಯೂ ಸಹ ಮಾನವ–ಪರಿಸರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದು.

ಪರಿಸರವಾದ ಇಂದು ಜೀವಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ವಿಜ್ಞಾನವಾಗಿ (ಎಕಾಲಜಿ) ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಸ್ಕಾಂಡಿನೇವಿಯ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಆರಂಭಗೊಂಡ ಈ ವಾದ ಇಂದು ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಹಸುರು ಚಳವಳಿ ಜೀವಿಸುವ ಹಕ್ಕು ಮೊದಲಾದವು ಇದರ ಮುಂದುವರಿದ ಭಾಗಗಳು. ಭಾರತೀಯ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿ–ಮಾನವ ಸಹಕಾರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪುರಾಣದುದ್ದಕ್ಕೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಚಿಪ್ಕೊ (ಅಪ್ಪಿಕೊ) ಚಳವಳಿ, ನರ್ಮದ ಚಳವಳಿ, ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟ ಉಳಿಸಿ ಮೊದಲಾದವು ಭಾರತದ ಪರಿಸರ ಕಾಳಜಿಯ ಕೆಲವು ಜನಾಂದೋಲನಗಳಾಗಿವೆ. ಇದನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಪರಿಸರ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ವಿಶ್ವ ಆಯೋಗ ಸುಸ್ಥಿರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ (ಸಸ್ಟೈನಬಲ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್) ಎಂಬ ಪರಿಭಾವನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದೆ. ಇಂದಿನ ಮಾನವ–ಪರಿಸರ ಸಂಬಂಧಿತ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಈ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿವೆ.

ಸ್ಥಾನೀಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ: ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವಿಂಗಡಣೆ, (ಸ್ಪೇಷಿಯಲ್) ಹಾಗೂ ವಿವರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ವಾದ–ವಿವಾದಗಳು ಹಾಗೂ ಏಕತಾನತೆಗಳಿಂದ ಸ್ಥಾನೀಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಇಂದು ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿವರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಮುಖ್ಯವಿಧಾನವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಭೂಮೇಲ್ಮೈನ ಯಾವುದೇ ಭಾಗವನ್ನು ಸ್ಥಾನೀಯ ಘಟಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಅದು ಭೂಖಂಡಗಳಂತೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಗ್ರಾಮೀಣ ವಸತಿಗಳಂತೆ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರಬಹುದು. ಇಂತಹ ಸ್ಥಾನೀಯ ಘಟಕಗಳ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮಾನವ–ಪರಿಸರದ ಸಂಬಂಧ, ಕ್ರಿಯೆ–ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಹಾಗೂ ಆ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸ್ಥಾನೀಯ ಸಂಘಟನೆಯ ಮಾದರಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದನ್ನು ಸ್ಥಾನೀಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇಮ್ಯಾನ್ಯುಯೆಲ್‌ಕಾಂಟ್‌ರವರಿಂದ ಆರಂಭಿತವಾದ ಈ ವಾದ ಹೆಟ್ನರ್ ಹಾಗೂ ಹಾರ್ಟ್‌ಶೋರ್ನ್‌ರವರಿಂದ ಮುಂದುವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಸ್ಕಾಫರ್, ಪೀಟರ್ ಹ್ಯಾಗೆಟ್, ಬುಂಜ್ ಉಲ್ಮನ್, ಬೆರ್ರಿ, ಮತ್ತು ಸ್ವೀಡನ್ನಿನ ಹ್ಯಾಗರ್‌ಸ್ಟ್ರಾಂಡ್ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ವಿಧಾನಗಳ ಬಳಕೆ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು.

ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಪ್ರದಾಯ: ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಭೂವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿದೆ. ಭೂಸ್ವರೂಪ ರಚನಾವಿಜ್ಞಾನ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ–ಭೂವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಸಂಗಮ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷ್, ಅಮೆರಿಕನ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಡೇವಿಸ್ ಮತ್ತು ವಾಲ್ಟರ್ ಪೆಂಕ್‌ರವರ ಭೂಸವೆತ ಚಕ್ರ, ಅಗಸ್ಸಿಜ್‌ರವರ ಹಿಮನದಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ತ್ವರಿತಗೊಳಿಸಿದವು. ಭೂಮೇಲ್ಮೈನ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಭೂ ಅಂತರಾಳದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳಾಗಿರುವುದು ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾಗಿರಲು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಇಂದಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ.

ಇತ್ತೀಚಿನ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಾನಗಳು: ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇಂದು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾ ವಿಧಾನಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಕ್ಷೇಮಾಭ್ಯುದಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ವರ್ತನಾ ವಿಧಾನ, ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ವಿಧಾನ, ಪ್ರಾಗ್ಮಟಿಸಂ, ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ವಾದ, ಮಹಿಳಾವಾದ, ವಿಚಾರವಾದ, ಮಾನವೀಯತಾವಾದ ಮೊದಲಾದವು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ. ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಕಂಡುಬರುವ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ತಾರತಮ್ಯತೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಅವಕಾಶಗಳ ಹಂಚಿಕೆ ಹಾಗೂ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ–ಆರ್ಥಿಕ ಅಸಮಾನತೆಗಳ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ಕ್ರಮವನ್ನು ಇಂದು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇಮಾಭ್ಯುದಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹಾಗೂ ಮಾನವತಾ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಾನ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಾದ ಬಡತನ, ಹಸಿವು, ನಿರುದ್ಯೋಗ, ಆಹಾರ–ಪೌಷ್ಠಿಕಾಂಶದ ಕೊರತೆ, ಜನಾಂಗೀಯ–ಧಾರ್ಮಿಕ ಘರ್ಷಣೆ, ಲಿಂಗ, ವರ್ಣ ಮತ್ತು ವರ್ಗ ಭೇಧ, ನಿರಾಶ್ರಿತರು ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಮಾನವೀಯತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಈ ಅಧ್ಯಯನ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಪಂಥವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ.

ವರ್ತನಾ ವಿಧಾನ: ಮಾನವನ ನಡವಳಿಕೆ, ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಪರಿಸರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದು. ಆತನು ಪರಿಸರವನ್ನು ಮನಗಂಡಿರುವ ರೀತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ತೀರ್ಮಾನಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ಅವುಗಳಿಂದ ಆತನ ವರ್ತನೆ ರೂಪಿತವಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಒಂದೇ ಪರಿಸರ, ಸ್ಥಳ ಹಾಗೂ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಪರಿಸರವನ್ನು ಮನಗಂಡಿರುವ ರೀತಿಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಅವರ ತೀರ್ಮಾನ ಮತ್ತು ನಡವಳಿಕೆಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ನಕ್ಷೆಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದನ್ನೇ ಮಾನಸಿಕ ನಕ್ಷೆ (ಮೆಂಟಲ್ ಮ್ಯಾಪ್) ಎಂದು ಕರೆದಿರುವರು. ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಸ್ಥಾನೀಯ ಪ್ರಸರಣ (ಸ್ಪೇಷಿಯಲ್ ಡಿಫ್ಯೂಷನ್) ಕ್ರೀಡಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ (ಗೇಮ್ ಥಿಯರಿ) ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಪೀಟರ್‌ಗೌಲ್ಡ್, ಕಿರ್ಕ್, ಹ್ಯಾಗರ್‌ಸ್ಟ್ರಾಂಡ್, ಮೊದಲಾದವರು ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಅಧ್ಯಯನಕಾರರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವರು. ಇಂದಿಗೂ ಈ ವಿಧಾನ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದೆ.

ಮಹಿಳಾವಾದದ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ: ಇತ್ತೀಚಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾವಾದವು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಮಹಿಳಾವಾದ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರು ಅಧೀನರಾಗಿರಲು ಕಾರಣಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಈ ಪಂಥದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುವುದು. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪುರುಷ–ಮಹಿಳೆಯರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಇರುವ ಅವಕಾಶಗಳ ತಾರತಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದು ಈ ಚಳವಳಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಮಾದರಿಗಳು: ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಮಾದರಿಗಳ ಉದ್ದೇಶವೇನೆಂದರೆ ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ಮತ್ತು ಬಹಳ ಕ್ಲಿಷ್ಟಕರವಾದ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸರಳೀಕರಿಸಿ ಆ ಮೂಲಕ, ಶೋಧನೆ ಮಾಡುವ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲಮಾಡಿಕೊಡುವುದಾಗಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ, ಚಿಂತನೆ ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ರಮಗಳಲ್ಲವೂ ಮಹತ್ತರವಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಕಳೆದ ಕೆಲವು ದಶಕಗಳಿಂದ ಭೂಗೋಳ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸರ್ವಸಾಧಾರಣೀಕರಿಸುವ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ಕಿಲ್ಲಿಂಗ್ (1964) ರವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಮಾದರಿಯು ಕಲ್ಪನೆ, ನಿಯಮ, ಊಹೆ ಅಥವಾ ವಿನ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ರಚನಾತ್ಮಕ ಯೋಜನೆ. ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ಯೋಚಿಸಿದಾಗ ವಾಸ್ತವ ಜಗತ್ತಿನ (ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭೂ ದೃಶ್ಯಾವಳಿ) ಬಗ್ಗೆ ತಾರ್ಕಿಕ ಅಥವಾ ವಿವೇಚನಾ ಪೂರ್ಣವಾದ ಸ್ಥಾನೀಯ ಹಾಗೂ ಕಾಲಮಾನಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳನ್ನು ಮಾದರಿಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಮಾದರಿ ತಾರ್ಕಿಕವಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಚಾರಗಳ ಮೂಲಕ ಒಂದು ನಿಯಮದ ಅಥವಾ ವಿಚಾರ ಸರಣಿಯ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಮಂಡನೆಯಾಗಿದೆ.

ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಮಾನವ ಮತ್ತು ಪರಿಸರಗಳ ಸಂಬಂಧಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಈ ಅಧ್ಯಯನ ಬಹಳ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಇದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದು ಸರಳವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಲು ಹಾಗೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಲು ಪೂರ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಮಾದರಿಗಳು ಮತ್ತು ವಿಚಾರ ಸರಣಿಗಳ ಸಹಾಯ ಅಗತ್ಯ.

ಮಾದರಿಗಳ ಮೂಲಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆಗೊಳಪಡಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಭೌಗೋಳಿಕ ಸ್ಥಾನಗಳು ಹಾಗೂ ಭೌಗೋಳಿಕ ಭೂ ಸಾದೃಶ್ಯಗಳ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯಿಂದಾಗಿ ಮಾದರಿಗಳ ಬಳಕೆಯು ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ರೀತಿಯ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅಥವಾ ಇತರ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಎರವಲು ಪಡೆದು, ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. 1. ಅಳತೆ ಮಾದರಿ. 2. ಅನುಕರಣೆಯ ಮತ್ತು ಸಂಭವನೀಯ ಮಾದರಿ. 3. ಗಣಿತಾತ್ಮಕ ಮಾದರಿ. 4. ಸಾದೃಶ್ಯ ಮಾದರಿ. 5. ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಮಾದರಿ.

1. ಅಳತೆ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಹಾರ್ಡ್‌ವೇರ್ ಮಾದರಿಗಳು ಎಂದೂ ಸಹ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾದರಿಗಳು ನಿಜ ಸ್ವರೂಪಗಳ ಯಥಾರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಕಡಿಮೆ ಅಳತೆಯಲ್ಲಿ (ಪ್ರಮಾಣ) ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಮಾದರಿಗಳು ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವಂತಹ ಸ್ಥಿರ ಮಾದರಿಗಳಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಅಲೆಗಳು, ನದಿ ಹರಿವನ್ನು ತೋರಿಸುವಂತಹ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಅಥವಾ ಚಲನಾತ್ಮಕ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರಬಹುದು. ಚಲನಾತ್ಮಕ ಮಾದರಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿದಾಯಕವಾಗಿದ್ದು ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸಿದೆ. ಈ ಮಾದರಿಗಳ ಅತಿಮುಖ್ಯ ಅನುಕೂಲವೇನೆಂದರೆ ನಿಜಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾದಂತಹ ಕಾರ್ಯನಡೆಸುವ ಗತಿಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಈ ಮಾದರಿಗಳ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟದಾಯಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ, ಈ ಎಲ್ಲಾ ನಿಬಂಧನೆಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಅಳತೆ ಮಾದರಿ ಹಲವಾರು ವಿಷಯಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು ನೀಡಿರುತ್ತದೆ. ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭೂಸ್ವರೂಪ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವವರು ನದಿಯ ಕಾರ್ಯ, ಹಿಮನದಿಯ ಚಲನೆ, ಗಾಳಿಯ ಸವೆತ ಕಾರ್ಯ, ಸಾಗರದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅಂತರ್ಜಲದ ಕಾರ್ಯಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುವರು. ನಕ್ಷೆಗಳು ಅಥವಾ ಭೂಪಟಗಳು ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಅತೀ ಅಗತ್ಯವಾದ ಪರಿಚಿತವಾದ ಅಳತೆ ಮಾದರಿಗಳು.

2. ಅನುಕರಣೀಯ ಮತ್ತು ಸಂಭವನೀಯ ಮಾದರಿ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಸಲಕರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ, ಅದರಲ್ಲೂ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ, ವೈಯಕ್ತಿಕ ತರಬೇತಿ ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಅನುಕರಣೀಯ ಮಾದರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಂಶಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಸಂಭವನೀಯ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರದ ಸ್ಥಾನೀಯ ಪ್ರಸರಣದ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

3. ಗಣಿತಾತ್ಮಕ ಮಾದರಿ: ಗಣಿತಾತ್ಮಕ ಮಾದರಿಗಳು ವಿಶ್ವಾಸಾರ್ಹ ಮಾದರಿಗಳಾಗಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ರಚನೆ ಬಹಳ ಕ್ಲಿಷ್ಟಕರವಾದುದಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳು ಮಾನವನ ಹಲವಾರು ಮೌಲ್ಯಗಳು, ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಮತ್ತು ಮನೋಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಮರೆಮಾಚಿಬಿಟ್ಟರೂ ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಚಿಹ್ನೆ ಅಥವಾ ಗಣಿತದ ಸಹಾಯದಿಂದ, ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ, ತಾರ್ಕಿಕ ಶಬ್ಧಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ, ವಿಷಯವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆ ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಾದಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಎ ಯು ಬಿ ಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದಾಗಿದೆ.

ಬಿ ಯು ಸಿ ಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದಾಗಿದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ 'ಎ' ಯು 'ಸಿ' ಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದಾಗಿದೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ತಾರ್ಕಿಕ ಮೌಲ್ಯ ಕಾಲದ ಬದಲಾವಣೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲೂ ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೌಲ್ಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪಡಿಸಿದ ಇತಿಹಾಸದ ಕಾಲವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರಲಾರದೆ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲ ಘಟ್ಟಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಕ್ರಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ತಾರ್ಕಿಕ ಮೌಲ್ಯ ಸ್ಥಾನೀಯವಾಗಿದ್ದು ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೂ, ದೇಶಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗಣಿತಾತ್ಮಕ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಸಂಭವನೀಯತೆ ಊಹೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಎರಡು ರೀತಿಯಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಡೆಟರ್ ನಿರ್ಧರಿತ ಮಾದರಿ ಹಾಗೂ ಸಂಭವನೀಯ ಮಾದರಿ.

4. ಸಾದೃಶ್ಯ ಮಾದರಿ: ಸಾದೃಶ್ಯ ಮಾದರಿಗಳು ಉಳಿದೆಲ್ಲಾ ಮಾದರಿಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು, ಈಗಾಗಲೇ ಒಂದು ವಿಷಯದ ಬಗೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವಂತಹ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಕ್ರಿಯಾ ಮಾಲೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಹೊಸ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಥವಾ ಸ್ವಲ್ಪ ಅರಿತಿರುವ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಆ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಿ ಅಭ್ಯಸಿಸುವ ಕ್ರಮವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಹಾಗೂ ಮೌಲ್ಯ ಸಂಶೋಧಕ ಎರಡೂ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಜೇಮ್ಸ್ ಹಟ್ಟನ್ (1795) ರವರು ಮಾನವನ ದೇಹದ ರಕ್ತ ಪರಿಚಲನೆಗೂ ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಹಾಗೂ ನಾಶವಾಗುವಿಕೆ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಭೌತ ದ್ರವ್ಯದ ಚಲನೆಗೂ ಇರುವ ಸಾಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದರು. ಹಾಗೆಯೇ ಜಲಚಕ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ರೀತಿಯ ಸಾಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ಡೇವಿಸ್ ಅವರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಭೂ ಸವೆತ ಚಕ್ರ.

5. ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಮಾದರಿ: ಈ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಎರಡು ಮಾದರಿಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ

ಪರಿಭಾವನಾತ್ಮಕ ಮಾದರಿ: ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಮಾದರಿ: ಪರಿಭಾವನಾತ್ಮಕ ಮಾದರಿ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತನ್ನ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ನಿಜಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಪಿ.)

ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೋಧನ ವಿಧಾನಗಳು: ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸುವ ವಿವಿಧ ಮೂಲಭೂತ ಅಂಶಗಳ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸ್ವಭಾವ, ಬೋಧನೆ, ವಿಷಯದ ಸ್ವರೂಪ, ಕಲಿಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಮಗ್ರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಅನುಸರಿಸುವ ವಿವೇಚನೆಯ ಕ್ರಮಾನುಸರಣೆಯನ್ನು ಬೋಧನ ವಿಧಾನಗಳು ಎನ್ನುವರು. ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನಗಳಿಂದ, ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬೋಧನ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಮುಂದೆ ನಿರೂಪಿಸುವ ತಂತ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ತಂತ್ರಗಳು ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಬೋಧನೆ ಮತ್ತು ಕಲಿಕೆಯ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರು ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿದೆ. ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಬೋಧನೆ ಒಂದು ಕಲೆ. ಈ ಕಲೆ ಎಲ್ಲ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಶಿಕ್ಷಕರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವರು ದೈವದತ್ತವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದಲೇ ಪಡೆದಿದ್ದರೆ, ಕೆಲವರು ತರಬೇತಿಯ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬೋಧಿಸುವಾಗ ಬೋಧನ ವಿಧಾನ, ವಿಷಯ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ತಿಳುವಳಿಕೆಯ ಮಟ್ಟ ಈ ಮೂರು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿರಬೇಕು. ಇಂದು ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಬೋಧನೆ ಒಂದು ಸವಾಲಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೋಧನೆಯು ನಿಯಮಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಬೋಧನ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು. ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಬೋಧನೆಗೆ ವಿಧಾನಗಳು ಸಹಾಯಕವಾಗಿದ್ದು ಕಠಿಣ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಬೋಧನೆ ಮಾಡಲು ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಹಲವು ರೀತಿಯ ಬೋಧನ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಿಗೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಬೋಧನ ವಿಧಾನಗಳು ವಿಷಯಕ್ಕೆ, ಘಟಕದಿಂದ ಘಟಕಕ್ಕೆ, ಶಿಕ್ಷಕನಿಂದ ಶಿಕ್ಷಕನಿಗೆ, ಪರಿಸರದಿಂದ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಬೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವಿಧಾನಗಳಿವೆ.

ಯೋಜನಾ ವಿಧಾನ: ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಯೋಜನಾಬದ್ಧವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನವಾಗಿದೆ. ಇದು ಜಾನ್ ಡ್ಯೂಯಿಯ ಮಾಡಿ ಕಲಿ ತತ್ತ್ವಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಯೋಗ ಶಾಲಾ ವಿಧಾನ: ಜೇಮ್ಸ್‌ಫೇರ್ ಗ್ರೀವ್ ಪ್ರಕಾರ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯಗಳು ತಲೆಯಿಂದ ಕಲಿಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪಾದಗಳಿಂದ ಕಲಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇದರ ಅರ್ಥವಿಷ್ಟೆ ನೈಜವಾದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿಯೇ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ತಿಳಿಯುವ ವಿಧಾನವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಯೋಗಶಾಲಾ ವಿಧಾನ: 1986ರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಇತರ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಂತೆ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಕಲಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ವಿವರಣಾತ್ಮಕವಾದ ವಿಧಾನ: ಇದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಬೋಧಿಸುವ ವಿಧಾನವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದು ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಶಿಕ್ಷಕನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಭೂಗೋಳ

ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೋಧನಾ ವಿಧಾನವಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ರೀತಿಯ ಆಧಾರಾಂಶಗಳು ಅಗತ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಧಾನ: ಇದು ಇಡೀ ಭೂಗೋಳವನ್ನು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಹೋಲಿಸುತ್ತಾ ಬೋಧಿಸುವ ವಿಧಾನ.

ಈ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲದೆ ಪರಿಸರಾತ್ಮಕ ವಿಧಾನ, ಸಮೀಕ್ಷಾ ವಿಧಾನ, ಉಪನ್ಯಾಸ ವಿಧಾನ, ವೀಕ್ಷಣಾ ವಿಧಾನ, ಹೋಲಿಕಾ ವಿಧಾನ, ಚರ್ಚಾ ವಿಧಾನ, ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ ವಿಧಾನ, ಅನುಗಮನ ಮತ್ತು ನಿರ್ಗಮನ ವಿಧಾನ, ಚಟುವಟಿಕಾ ವಿಧಾನಗಳ ಮೂಲಕವೂ ಸಹ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬೋಧನೆ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಧಾನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ವಿಷಯ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಕನ ಬೋಧನಾ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. (ಪಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಭಾಗಗಳು: ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಮುಖ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿವೆ. ಅನೇಕ ಆಧುನಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಈ ರೀತಿಯ ವಿಭಜನೆ ಅಷ್ಟು ಸಮಂಜಸವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವೆರಡು ವಿಭಾಗಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಪೂರಕವಾದವುಗಳಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅನೇಕ ಉಪ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

1. ವಾಯುಗುಣವಿಜ್ಞಾನ 2. ಪರಿಸರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ 3. ಭೂಗಣಿತ ವಿಜ್ಞಾನ 4. ಭೂಸಾದೃಶ್ಯ ಅಧ್ಯಯನವಿಜ್ಞಾನ 5. ಸಾಗರವಿಜ್ಞಾನ 6. ಸರೋವರ ವಿಜ್ಞಾನ 7. ಪ್ರಾಚೀನ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ 8. ಮಣ್ಣು ವಿಜ್ಞಾನ 9. ಜೀವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ.

ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅನೇಕ ಉಪವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

1. ಆರ್ಥಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ 2. ರಾಜಕೀಯ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ 3. ಸಾಮಾಜಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ 4. ನಗರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ 5. ವಸತಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ 6. ಆನ್ವಯಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ 7. ವರ್ತನಾ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ 8. ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ 9. ಲಿಂಗ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ 10. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ 11. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ 12. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ 13. ಸಾರಿಗೆ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ 14. ಸಮರ ತಂತ್ರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ 15. ಪ್ರವಾಸ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ 16. ಕೃಷಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ 17. ವೈದ್ಯಕೀಯ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ 18. ಭಾಷಾ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ 19. ವಾಣಿಜ್ಯ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ 20. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಇತ್ಯಾದಿ.

ನಕ್ಷಾವಿಜ್ಞಾನ, ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಭೂಗೋಳ, ಅಂಕಿಅಂಶಗಳ ನಿರೂಪಣಾ ವಿಧಾನಗಳು, ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ಭೂಗೋಳ, ದೂರಸಂವೇದಿ ವಿಜ್ಞಾನ, ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಮೋಜಣಿಕಾರ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಸಲಕರಣೆಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು: ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸರಳೀಕರಿಸಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತವೆ. ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದ್ದು, ಇವುಗಳು ಮಾನವನ ಕಲ್ಪನೆಗಳಾಗಿದ್ದು ಇದರ ಮೂಲಕ ನೈಜ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಸಹಾಯವಾಗುವುದು. ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಮೂರು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳೆಂದರೆ ಊಹೆಗಳು, ನೈಜ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಪದಗಳು ಮತ್ತು ತಾರ್ಕಿಕವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಬೇಕಾದ ಪ್ರಮೇಯಗಳು. ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಯಾವ ಸನ್ನಿವೇಶ ಹಾಗೂ ಹಿನ್ನಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದರ ಪೂರ್ಣ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಮುಂದಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಊಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. ಅವುಗಳು ಹಲವಾರು ನಿಯಮ ಅಥವಾ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾದ ಹಲವಾರು ಹೇಳಿಕೆಗಳಿಂದ ನೈಜ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗುವುದು.

ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಇತ್ತೀಚಿನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿದೆ. ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ವಿಧಾನಗಳಿಗಿಂತ ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನವಸ್ತುವಾದ ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವಾಗದೆ ಹೋಗಬಹುದು.

ಎಲ್ಲ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಗುರಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ ನೈಜ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಸರಳವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿ, ಮುಂದಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮುನ್ಸೂಚನೆ ನೀಡುವುದಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನವೂ ಸಹ ಹೊರತಾಗಿಲ್ಲ. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಿತಿಗಳಿದ್ದರೂ ಹಲವಾರು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೊಂಡಿವೆ. ಕ್ರಿಸ್ಟಾಲರನ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಳ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಹ್ಯಾಗರ್‌ಸ್ಟ್ರಾಂಡ್‌ರವರ ಪ್ರಸರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸಹ ಇತ್ತೀಚಿನ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿದೆ. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಗಳು: ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಿ ಥಾಮಸ್ ಎಸ್. ಕೂನ್ಹ್ 1962ರಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆ ಪರಿಭಾವನೆ (ಪ್ಯಾರಡೈಮ್) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕೂನ್ಹ್ ಇದನ್ನು ವಿಜ್ಞಾನದ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಯೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಯಾವುದೇ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ನಿರಂತರ ನಿಯಂತ್ರಿತ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲ; ಬದಲಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ತಲೆಮಾರಿನ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹಿಂದಿನ ತಲೆಮಾರಿನ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಶೋಧನೆಯ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಮುಂದುವರಿಸಿದ ಸಂಶೋಧನ ಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅವುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕೆಲವು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿದ್ದರೆ, ಕೆಲವು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕುಂಠಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಎಲ್ಲ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಆಯಾ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿನ ಅದರ ಕ್ಷೇತ್ರದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಕೆಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರೆದಿರುತ್ತವೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನಮೂನೆ ಅಥವಾ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ಸಂಶೋಧನೆಯ ಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ. ಆಯಾ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುವ ಈ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ರೂಪಕಗಳನ್ನೇ ಕೂನ್ಹ್ ಕ್ರಿಯಾ ಮಾಲೆಗಳೆಂದು ಕರೆದಿರುವನು. ಕೂನ್ಹ್ ವಿವರಿಸಿರುವಂತೆ ಕ್ರಿಯಾ ಮಾಲೆಗಳು ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿ ಪರಿಗಣಿತವಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಹಾಗೂ ಆಚರಣಾ ಸಮೂಹಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರಗಳಾಗಿವೆ. ಹ್ಯಾಗೆಟ್ ವಿವರಿಸಿರುವಂತೆ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಗಳು ಒಂದು ರೀತಿಯ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ನಮೂನೆಗಳು. ಇವುಗಳು ಆಯಾ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಷಯಗಳ ಸಂಶೋಧನಕಾರರಿಗೆ ಯಾವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಶೋಧಿಸಬೇಕು, ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಮಾರ್ಗಸೂಚಿಯಾಗಿರುವುವು. ಹೀಗೆ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮಾರ್ಗ ಹಾಗೂ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಸುವುದು. ಉದಾ: ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಭೌಗೋಳಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಉಂಟಾದಲ್ಲಿ, ಕೆಲವು ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಚರ್ಚಿಸಿ, ಸಂಶೋಧನ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಭೌಗೋಳಿಕ ಸಂಶೋಧನೆ? ಅದನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸುವ ವಿಧಾನ ಯಾವುದು? ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಹಿಂದಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು, ಅವುಗಳ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಯ ನೆರವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಇತರ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಂತೆಯೇ ಕ್ರಿಯಾ ಮಾಲೆಯು ಆಯಾ ಕಾಲದ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಸಂಶೋಧನೆಯ ವಸ್ತು, ಮಾರ್ಗ ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದು.

ಕ್ರಿಯಾ ಮಾಲೆಯ ಹಂತಗಳು: ಕೂನ್ಹ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವಂತೆ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹಲವಾರು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು. ಕೂನ್ಹ್‌ರವರ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಯ ಹಂತಗಳನ್ನು ಹೆನ್ರಿಕ್‌ಸೆನ್ 1973ರಲ್ಲಿ ನೀಡಿರುವ ಆಲೇಖದ ಮೂಲಕ ವಿವರಿಸಿದ. ಇದರ ಹಂತಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿವರಿಸಬಹುದು.

1. ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆ ಪೂರ್ವ ಹಂತ: ಎಲ್ಲ ವಿಜ್ಞಾನಗಳು ಜ್ಞಾನದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿವೆ. ಯಾವುದೇ ವಿಜ್ಞಾನ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ನಿಖರವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ವಸ್ತು ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಾನವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅದರ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನೇ ಕೂನ್ಹ್ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆ ಪೂರ್ವ ಹಂತ ಎಂದು ಕರೆದಿರುವನು. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಕೆಲವು ಪಂಥಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಂಥವೂ ತಾನೇ ಹೆಚ್ಚು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವೆಂದು ವಾದಿಸುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

2. ವೃತ್ತಿ ಪರತೆಯ ಹಂತ: ಒಂದು ವಿಜ್ಞಾನ ಇತರ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡು, ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಲು ತೊಡಗುವ ಹಂತವನ್ನು ವೃತ್ತಿ ಪರತೆಯ ಹಂತವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನ ವಸ್ತು ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಾನಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಇದು ಇತರ ವಿಷಯಗಳಿಂದ

ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಲು ಕಾರಣವಾಗುವುದು. ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆ ಪೂರ್ವ ಹಂತದಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ಪಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಪಂಥ ಹೆಚ್ಚು ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆ ಪಂಥ ಅಂದಿನ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಪಂಥ ಆಯಾ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ವಿಶ್ಲೇಷಣಾ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು. ಇದರಿಂದ ಸಂಶೋಧಕರು ಆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವರು. ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನು ಹೊಸ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಿ, ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೂನ್ಹ್ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಗಣಿತವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಗಳು ಈ ವೃತ್ತಿ ಪರತೆಯನ್ನು ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ತಲುಪಿವೆ; ಆದರೆ ಅನೇಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳು ಇಂದು ವೃತ್ತಿ ಪರತೆಯ ಹಂತವನ್ನು ತಲುಪಿವೆ.

3. ಮೊದಲ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಯ ಹಂತ: ವೃತ್ತಿ ಪರತೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಪಂಥ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಅಂಗೀಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರಿಂದ ಇತರ ವಾದಗಳು ಕ್ಷೀಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದ ಪಂಥದವಾದ ಸರಣಿ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಯೆನಿಸುವುದು. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಸಂಶೋಧನೆಗಳೂ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಈ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನೇ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವುದು. ಈ ಹಂತವನ್ನೇ ಗೊಂದಲ ನಿವಾರಣಾ ಹಂತವೆಂದೂ ಕೂನ್ಹ್ ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನು ಪದಬಂಧಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂಶೋಧನೆಯ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನು ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಯೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಲಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಸಂಶೊಧಕ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸದೆ, ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅಂಕಿ–ಅಂಶ ಅಥವಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಫಲಿತಾಂಶಕ್ಕೆ ಶೈಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿ ಅಪಾರ ವಿರೋಧವಿರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ವೈಚಾರಿಕ ಮನೋಭಾವನೆಯಿಂದ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಫಲಿತಾಂಶ ಅಥವಾ ವಾದವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದರೆ ಅದನ್ನು ಅವೈಜ್ಞಾನಿಕವೆಂದು ತಿರಸ್ಕರಿಸಲಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಏರಿಳಿತಗಳಿಲ್ಲದೆ, ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು. ಈ ಏಕತಾನತೆಯು ರೇಖಾಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಂತೆ ಮಟ್ಟಸವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

4. ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಹಂತ: ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನದ ಹಂತದ ಅನಂತರ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಹಂತವನ್ನು ತಲುಪುತ್ತದೆ. ಮೊದಲ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆ ಅಥವಾ ಸಾಮಾನ್ಯ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಅಂದಿನ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ವಿವರಣೆಗಳಿಂದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಗೆಹರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ಹಲವಾರು ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹಾಗೂ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಫಲಿತಾಂಶ ಬರಬಹುದು ಅಥವಾ ಹೊಸ ಸಿದ್ಧಾಂತವೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಬಹುದು. ಆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರಸ್ತುತವಿರುವ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರಬಹುದು. ಈ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯ ಅವಧಿಯನ್ನೇ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಹಂತವೆಂದು ಕೂನ್ಹ್ ಪರಿಗಣಿಸಿರುವನು.

ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಈ ಹಿಂದೆ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ ವಿಷಯ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪುನರಾವಲೋಕನ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಹಿಂದಿನ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಯ ನೆರಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಆ ವಿಜ್ಞಾನದ ತಾತ್ವಿಕತೆ ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಚರ್ಚೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಹಿಂದಿನ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಯಿಂದಲೇ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಹೊಸ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹುಡುಕುವುದಾದರೆ ಅದು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಹೊಸ ಕ್ರಿಯಾ ಮಾಲೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದು ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವುದು. ಈ ರೀತಿಯ ಚರ್ಚೆಗಳಿಂದ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಹೊಸ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದು.

5. ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಹಂತ: ಹೊಸ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆ ಹಿಂದಿನ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಗೆಹರಿಸಲಾಗದ ಹಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಅದು ಹೆಚ್ಚು ಮನ್ನಣೆಗಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಂತರದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಹೊಸ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ವಿಜ್ಞಾನ ಹೊಸ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. ವಿಜ್ಞಾನಿಯ ಅನ್ವೇಷಣೆಗೆ ಹೊಸದಿಗಂತ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಹೊಸ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆ ತರುಣ ಪೀಳಿಗೆಯ ಸಂಶೋಧಕರನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಆಕರ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಅದು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುವ ಹಿರಿಯ ತಲೆಮಾರಿನ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹಾಗೂ ಅನಂತರದ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಯ ತರುಣ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಘರ್ಷವಿರುವುದು. ಆದರೆ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಹೊಸ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆ ಹಾಗೂ ಅದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ ಯುವ ಪೀಳಿಗೆಯ ಸಂಶೋಧಕರ ವಾದ ಹೆಚ್ಚು ಮನ್ನಣೆ ಗಳಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಹೊಸ ಕ್ರಿಯಾ ಮಾಲೆ ಹಳೆಯ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಯಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಗೆಹರಿಸಲಾಗದ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಉತ್ತರ ನೀಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಮೊದಲು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪರಿಹಾರ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವಂತಹವುಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಿಸಲು ಕಠಿಣವಾಗಬಹುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಹೊಸ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆ, ಹಳೆಯ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಯ ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮುನ್ನಡೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೊಸ ಕ್ರಿಯಾ ಮಾಲೆ ಸರಳತೆ ಹಾಗೂ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕವಾಗಿದ್ದು ಹಿಂದಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಅದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. ಇದು ಎರಡನೆಯ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಯಾಗಿ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಸುತ್ತದೆ.

ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದಂತೆ ಕೂನ್ಹ್ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಯ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ. ಇದು ನಿರಂತರ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಕಾಣುವ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಈ ವಾದವನ್ನು ಕೂನ್ಹ್ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಯಾವುದೇ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ನೋಂದಾಯಿತರಾಗುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಆ ವಿಷಯದ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವ ವಿಷಯಗಳು ಸರಳೀಕೃತ ಹಾಗೂ ಜನಪ್ರಿಯ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆಯೋ ಅವುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಶೋಧಕರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವುವೆಂದು ಕೂನ್ಹ್ ವಿವರಿಸಿದ. ಈ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಯ ಪರಿಭಾವನೆಯನ್ನು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿ, ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಗಳು: ಮೇಲಿನ ಕೂನ್ಹ್‌ರವರ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಯ ಹಂತಗಳಿಗೆ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿದಾಗ ಇದರ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಸ್ಪಷ್ಟ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇದರಂತೆ ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಜೀವ ವಿಕಾಸವಾದದ ಪ್ರಕಟಣೆಯವರೆಗೂ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಕ್ರಿಯಾ ಮಾಲೆಯ ಪೂರ್ವ ಹಂತದಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಇಮ್ಯಾನ್ಯುಯಲ್ ಕಾಂಟ್ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನ ವಸ್ತುವನ್ನು ಇತರ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ, ಇದನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ. ಆದರೆ ಯಾವುದೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪಂಥವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಲ್‌ರಿಟ್ಟರ್ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಗಳೆರಡನ್ನೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸುವ ಕ್ರಮವನ್ನೇ ಮುಂದುವರೆಸಿದ. ಈತನ ಟೆಲಿಯಾ ಲಾಜಿಕಲ್ ಕ್ರಮ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿಪರತೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹಂಬೋಲ್ಟ್ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿವರಣೆ ನೀಡಿದ್ದರೂ ಈತನ ಬರವಣಿಗೆ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಇತರ ಹಲವಾರು ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಸ್ಪಷ್ಟತೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದ ವಿಷಯಗಳ, ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಈ ಅವಧಿಯ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅನಂತರ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತಹ ನೋಮೋಥೆಟಿಕ್ ಅಂದರೆ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವಂತಹ, ನಿಯಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಬಹುದಾದ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಅಥವಾ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಧ್ಯಯನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪರಿಸರವಾದ ಹಾಗೂ ಭೂಸ್ವರೂಪ ವಿಜ್ಞಾನಗಳು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಮೊದಲ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಗಳಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವು. ಇದು ಅಲ್ಪಕಾಲದವರೆಗೆ ಸಂಶೋಧನ ಮಾರ್ಗ ಸೂಚಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ರ‍್ಯಾಟ್ಜೆಲ್, ಸೆಂಪಲ್, ಹಂಟಿಂಗ್‌ಟನ್, ಡಬ್ಲ್ಯು. ಎಂ. ಡೇವಿಸ್ ಅವರುಗಳು ಈ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆದರು. ಆದರೆ ಪರಿಸರವಾದವನ್ನು ಸಂಭವವಾದದ ಪ್ರತಿಪಾದಕರು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಇವುಗಳೇ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಜರ್ಮನ್ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್ ಪಂಥಗಳಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿದವು. ಆದರೆ ಪರಿಸರ ಮಾನವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಥವಾ ಐಡಿಯೋಗ್ರಾಫಿಕ್ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಸಂಭವವಾದ ಮತ್ತು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕ್ರಮಗಳು ಎರಡನೆಯ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಯಾಗಿ ಪರಿಸರವಾದದ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಗೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದವು. ಇವುಗಳ ಗೊಂದಲ ನಿವಾರಣೆಯ ಹಂತ ಅಲ್ಪಾವಧಿಯವರೆಗೆ ಮಾತ್ರವಿದ್ದಿತು. 1950ರ ವರೆಗೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕ್ರಮ ಹೆಚ್ಚು ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಅನಂತರ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇಳಿಮುಖವಾಯಿತು. ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಭೂದೃಶ್ಯಾವಳಿ ಪಂಥ ಅನಂತರದ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಯಾಗಿ 1930ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಗಳಿಸಿತು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಶಾಖೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದವು. ಉದಾ: ಆರ್ಥಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ವಸತಿ

ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ನಗರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಇತ್ಯಾದಿ. ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಹೊಸ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆಯಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಹೀಗೆ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕ್ರಿಯಾ ಮಾಲೆಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಕಾಸ: ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ–ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅತಿ ಪುರಾತನವಾದುದು. ಇದರ ಇತಿಹಾಸ ಸು. 2000 ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಸುದೀರ್ಘವಾದುದು. ಮಾನವ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಮೆಟ್ಟಲುಗಳನ್ನು ಏರಲು ಉಪಕ್ರಮಿಸಿ, ಆತನು ಜೀವಿಸಿದ್ದ ನೆರೆಹೊರೆಯ ಭೂಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಂತೆ ತಾನಿರುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ತೊಡಗಿದಂತೆ ಆತನಲ್ಲಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಜ್ಞಾನ ಅಂಕುರಾರ್ಪಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಇತಿಹಾಸ ಮಾನವನ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ಸಮ್ಮಿಳಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗಿನ ಮಾನವನ ಭೂಮೇಲ್ಮೈನ ಅವಲೋಕನ, ಅನ್ವೇಷಣೆ, ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಫಲವೇ ಇಂದಿನ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ. ಇದರ ಸುದೀರ್ಘ ಇತಿಹಾಸದುದ್ದಕ್ಕೂ ಇದು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಇದು ಇಂದಿಗೂ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ.

ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಮಾನವನ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಆರಂಭದ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಭೂಮೇಲ್ಮೈನ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ, ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ತನ್ನ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದಿತು. ಇಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿರುವ ಭೂಗರ್ಭವಿಜ್ಞಾನ ಭೂಸ್ವರೂಪ ರಚನಾವಿಜ್ಞಾನ, ವಾಯುಗುಣವಿಜ್ಞಾನ, ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ, ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ, ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರ, ಜನಾಂಗಶಾಸ್ತ್ರ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದಿತು. ಇವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಸುದೀರ್ಘ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿಕಾಸಹೊಂದಿರುವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಅದರ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ, ಅಧ್ಯಯನ ವಸ್ತು, ಕ್ಷೇತ್ರ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾಕಾಲದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹಾಗೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಕಾಸದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಪುರಾತನ ಕಾಲ, ಮಧ್ಯಯುಗ ಹಾಗೂ ಆಧುನಿಕ ಯುಗವೆಂದು ಮೂರು ಹಂತಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

1. ಪುರಾತನ ಕಾಲ: ಇದು ಆದಿಯಿಂದ ಗ್ರೀಕೋ–ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳ ಪತನದವರೆಗಿನ ಭೌಗೋಳಿಕ ಇತಿಹಾಸವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಗ್ರೀಕೋ–ರೋಮನ್ನರ ಕೊಡುಗೆಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭದ್ರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಬುನಾದಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾನವನ ಜ್ಞಾನ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದಿತು. ಇದರಿಂದ ಸ್ಥಳೀಯ ಭೂ ವಿವರಣೆಗಳು ಈ ಕಾಲದ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ. ಗ್ರೀಸಿನ ಅರಿಸ್ಟಾರ್ಕಸ್ ಸೂರ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರೂ ಅದು ಮನ್ನಣೆಗಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಸೂರ್ಯಕೇಂದ್ರವಾದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಈತನೇ ಮೊದಲಿಗ. ಗ್ರೀಸಿನ ಹೆರೋಡಾಟಸ್ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 485–425) ಹಾಗೂ ಎರಟಾಸ್ತನೀಸ್ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 276–194) ರೋಮ್‌ನ ಟಾಲಮಿ (ಪ್ರ.ಶ. 90–108) ಮತ್ತು ಸ್ಟ್ರಾಬೊ (ಪ್ರ.ಶ್ರ.ಪೂ. 64 ರಿಂದ ಪ್ರ.ಶ. 20) ಮೊದಲಾದವರು ಈ ಅವಧಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯರು. ಟಾಲಮಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಭೂಕೇಂದ್ರವಾದ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಂತರದವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿಯಿತು.

ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಎಂದು ಅರ್ಥ ಕೊಡುವ ಜಿಯೊಗ್ರಫಿ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಮೊದಲು ಬಳಸಿದವನು ಗ್ರೀಸಿನ ಎರಟಾಸ್ತನೀಸ್. ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯ ಜಿಯೊ ಎಂದರೆ ಭೂಮಿ, ಗ್ರಫಿನ್ ಎಂದರೆ ವಿವರಣೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ ಕೊಡುವ ಪದಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಈ ಪದವನ್ನು ಹುಟ್ಟು ಹಾಕಿದ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಎರಟಾಸ್ತನೀಸ್‌ನನ್ನು ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಪಿತಾಮಹನೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಈತನು ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡ್ರಿಯ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಪಾಲಕನಾಗಿದ್ದು ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿಕಾ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಈತ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳ ಕೋನವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ರೇಖಾಗಣಿತದ ಆಧಾರದಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತಳತೆಯನ್ನು ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ಅಳೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಟಾಲಮಿ ಅಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದ ಪ್ರಪಂಚದ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶಗಳೊಡನೆ ರಚಿಸಿ, ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ. ಸ್ಟ್ರಾಬೋ ಅಂದಿನ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಕುರಿತು 17 ಸಂಪುಟಗಳ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿಯ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ.

ಗ್ರೀಕೋ–ರೋಮನ್ನರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಭೌಗೋಳಿಕ ಜ್ಞಾನ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದಿತು. ಆಯಾ ಸ್ಥಳಗಳ ವಿವರಣೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ನೀಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅಂದು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದ ಭೂವಲಯದ ಪರ್ವತಗಳು, ಬೆಟ್ಟಗಳು, ನದಿಗಳು, ನಗರಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿಮಾಡುವುದನ್ನ ಅವರು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವೆಂದು ಕರೆದರು. ಭೂಗೋಳ ಚಿಂತನೆಯ ಇತಿಸಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅಂದಿನ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳನ್ನು ಗೆಝೆಟಿಯರ್ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಮಧ್ಯಯುಗ: ಗ್ರೀಕೋ–ರೋಮನ್ನರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು ಪತನಗೊಂಡ ಅನಂತರ, ಅಂದರೆ ಪ್ರ.ಶ. 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 15ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗಿನ ಅವಧಿಯನ್ನು ಭೌಗೋಳಿಕ ಚಿಂತನೆಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಯುಗವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಯುರೋಪಿನ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಈ ಅವಧಿಯನ್ನು ಅಂಧಕಾರ ಯುಗ ಎಂದು ಕರೆದಿರುವರಾದರೂ, ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಜ್ಞಾನದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಅರಬ್ಬರಿಂದ ಮುಂದುವರಿದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅರಬ್ಬರಿಗೆ ಗ್ರೀಕೋ–ರೋಮನ್ನರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪ್ರಗತಿಯ ಪರಿಚಯವಿದ್ದಿತು. ಯುರೋಪ್, ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ, ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು ತಿಳಿದಿದ್ದವು. ಆಲ್‌ಮಸೂದಿ, ಆಲ್‌ಬರೂನಿ, ಆಲ್‌ಇದ್ರಿಸಿ, ಇಬ್ನಬತೂತ, ಇಬ್ನಖಾಲ್ದೂನ್ ಮೊದಲಾದವರು ಅರಬ್ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಾರ್ಕೋಪೋಲೊ ಚೀನದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ, ತನ್ನ ಅನುಭವಗಳು, ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಗೊಳಿಸಿದ. ಮಧ್ಯಯುಗದ ಅಂತ್ಯದ ವೇಳೆಗೆ ಅಂದರೆ 12–13 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರ ಪವಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಾದ ಬೆತ್ಲೆಹೆಮ್ ಮತ್ತು ಜೆರುಸಲೆಮ್ ನಗರಗಳನ್ನು ಅರಬ್ಬರಿಂದ ವಿಮೋಚನೆಗೊಳಿಸುವ ಧರ್ಮಯುದ್ಧಗಳು ನಡೆದವು. ಇವು ಯುರೋಪಿಯರು ಅರಬ್ಬರ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣವಾದವು. ಇದರಿಂದ ಗ್ರೀಕೋ–ರೋಮನ್ನರಿಂದ ಅರಬ್ಬರಿಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪತ್ತು ಯುರೋಪಿಯನ್ನರಿಗೆ ಹಸ್ತಾಂತರಗೊಂಡವು.

ಆಧುನಿಕ ಯುಗ–ಭೌಗೋಳಿಕ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಳು: ಗ್ರೀಕೋ–ರೋಮನ್ನರ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳು, ಮಾರ್ಕೋಪೋಲೋನ ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದ ಅನುಭವಗಳು ಯುರೋಪಿಯನ್ನರ ಜ್ಞಾನ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದವು. ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಟರ್ಕರು ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲ್ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಜಲಮಾರ್ಗವನ್ನು ಶೋಧಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದ ಭೂರಾಶಿಗಳು ಅನ್ವೇಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು.

ಕ್ರಿಸ್ಟೊಫರ್ ಕೊಲಂಬಸ್ 1492ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕಖಂಡಗಳನ್ನು ತಲುಪಿದ. ವಾಸ್ಕೊಡಗಾಮ ಗುಡ್‌ಹೋಪ್‌ಭೂಶಿರವನ್ನು ಬಳಸಿ 1498ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಕಲ್ಲಿಕೋಟೆಯನ್ನು ತಲುಪಿದ. ಮೆಗಲಾನ್ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡವನ್ನು ಬಳಸಿ 1519–21ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಸುತ್ತುಹಾಕಿ ಭೂಮಿ ಗುಂಡಾಗಿರುವುದನ್ನು ಸಂದೇಹಾತೀತವಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯಪಡಿಸಿದ. ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್‌ಕುಕ್ 1768–79ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್‌ಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದ. ಇವುಗಳಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದ ಬಹುತೇಕ ಭೂಭಾಗಗಳು ಮಾನವನಿಗೆ ಪರಿಚಯಗೊಂಡವು. ಉಳಿದ ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಧ್ರುವವನ್ನು 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಲಾಯಿತು. ರಾಬರ್ಟ್ ಎಡ್ವರ್ಡ್‌ಪಿಯರಿ 1909ರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವವನ್ನು, ಅಮುಂಡ್‌ಸೆನ್ ರೊನಾಲ್ಡ್ 1911ರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವವನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸಿದರು.

ಭೌಗೋಳಿಕ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಈ ಅವಧಿ ಹಲವಾರು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಗೂ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ನಿಕೋಲಾಸ್ ಕೋಪರ್ನಿಕಸ್ 1543ರಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ, ಅಂದಿನವರೆಗೆ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಅಂಧ ಧಾರ್ಮಿಕವಾದಗಳ ಅಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದ. ಈ ವಾದ ಕೆಪ್ಲರ್ (1571–1630), ಗೆಲಿಲಿಯೋ (1564–1642) ರವರಿಂದ ಪುರಸ್ಕೃತಗೊಂಡಿತು. ನ್ಯೂಟನ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು 1686ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ.

ಪರಿಣಾಮಗಳು: ಭೌಗೋಳಿಕ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನದ ಮೇಲೆ ಅಪಾರ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರಿದವು. ಮರ್ಕೆಟರ್ ತನ್ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಕ್ಷಾ ಪ್ರಕ್ಷೇಪವನ್ನು 1569ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಭೂಮೇಲ್ಮೈನ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದಿತು. ಇದನ್ನು ಕಾಸ್ಮೋಗ್ರಾಫಿಯಾ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಕಂಡು ಹಿಡಿದ ಹೊಸ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ, ಅವುಗಳ ನಕ್ಷೆಗಳ ರಚನೆ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ವಿವರಣೆ ನೀಡುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಮುಖ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಇದರಿಂದ ನಕ್ಷಾವಿಜ್ಞಾನ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದೊಡನೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು.

ವರೇನಿಯಸ್: ಆಮ್‌ಸ್ಟರ್ ಡ್ಯಾಮ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದ ಬರ್ನ್‌ಹರ್ಡ್ ವರೇನಿಯಸ್ (1622–50) ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿಯಾ ಜನರಲಿಸ್ ಗ್ರಂಥವನ್ನು 1650ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು, ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮುಖ್ಯ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮೂಲಕ ವರೇನಿಯಸ್ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಮಹತ್ತರ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿರುವನು. ಅವು ಹೀಗಿವೆ:

1. ಅಂದಿನವರೆಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ನಕ್ಷಾವಿಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿದ್ದು ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ವಿಮಾರ್ಶಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ್ದು.

2. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ವಿಶೇಷ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವೆಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ವಿಂಗಡಿಸಿದ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಅಭ್ಯಸಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳ ಹಂಚಿಕೆ, ವಾಯುಗುಣದ ವಿಧಗಳು, ಬೆಳೆಗಳ ಹಂಚಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಅದರ ವಿಸ್ತೃತ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ವರೇನಿಯಸ್ ವಿಶೇಷ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಅಥವಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವೆಂದು ಕರೆದ.

ಕಾಂಟ್: 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಇಮ್ಯಾನ್ಯುಯೆಲ್ ಕಾಂಟ್ (1724–1804) ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಲು ಕಾರಣನಾದ. ಈತ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿವರಣೆಗಳಿಗೆ ತಾತ್ವಿಕ ರೂಪವನ್ನು ನೀಡಿದ. ಅಂದಿನವರೆಗೆ ವಿಶ್ವಕೋಶ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ತಾರ್ಕಿಕ ಹಾಗೂ ಭೌತಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ. ತಾರ್ಕಿಕ ವಿಂಗಡನಾ ಕ್ರಮದಿಂದ ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ, ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ, ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ, ಭೂಗರ್ಭವಿಜ್ಞಾನ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಸಮಾಜ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಾಗಿ ಆರಂಭಗೊಂಡವು. ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಭೌತಿಕ ವಿಂಗಡಣೆಯಿಂದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಾನೀಯ ವಿಜ್ಞಾನಗಳೆಂದು ಎರಡು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಲದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವಿವಿಧ ಘಟನಾವಳಿಗಳು ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಇದನ್ನೇ ಇತಿಹಾಸವೆಂದು ಕರೆದ. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಭೂಮೇಲ್ಮೈನ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನೀಯ ಹಂಚಿಕೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಇದರ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವೆಂದು ಕರೆದ. ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಹೊಂದಿರುವ ಅಂಶಗಳ ಸ್ಥಾನೀಯ ಹಂಚಿಕೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಭೂಗೋಳದ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಅಧ್ಯಯನ ಆರಂಭವಾಗಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ವಿವಿಧ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯವಿಜ್ಞಾನವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ಇದು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಸ್ಥಾನೀಯ ವಿಜ್ಞಾನವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು.

19ನೆಯ ಶತಮಾನ–ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಸ್ವರ್ಣಯುಗ. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಚಿಂತನೆಯ ವಿಕಾಸದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ 19ನೆಯ ಶತಮಾನ ಒಂದು ಪರ್ವಕಾಲ. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಇದನ್ನು ಸ್ವರ್ಣಯುಗವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಹಂಬೋಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ರಿಟ್ಟರ್ ಮುಖ್ಯ ಅಧ್ವರ್ಯರು. ಹಂಬೋಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ರಿಟ್ಟರ್‌ರ ಕಾಲವನ್ನು ಹಾರ್ಟ್‌ಶೋರ್ನ್ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಪಂಥವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್, ವೈಡಾಲ್–ಡಿ–ಲಾ ಬ್ಲಾಷ್ ಹಾಗೂ ಡೇವಿಸ್‌ರವರುಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಮಂತಗೊಂಡಿತು.

ಇಮ್ಯಾನ್ಯುಯೆಲ್‌ಕಾಂಟ್ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ತಾತ್ವಿಕ ಬುನಾದಿ ಹಾಕಿದ; ಆದರೆ ಹಂಬೋಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ರಿಟ್ಟರ್ ಇದನ್ನು ವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಭಾಗವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದರು. ಹಂಬೋಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ರಿಟ್ಟರ್ ಸಮಕಾಲೀನರು. ಹಂಬೋಲ್ಟ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅನ್ವೇಷಣಾಕಾರ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಮಹಾಲೇಖಕನಾಗಿದ್ದ. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ರಿಟ್ಟರ್ ತಾನು ಹಂಬೋಲ್ಟನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೆಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಹಂಬೋಲ್ಟ್ ಹಲವಾರು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ, ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ. ಕಾಸ್ಮೋಸ್: ಸ್ಕೆಚ್ ಆಫ್ ಎ ಫಿಸಿಕಲ್ ಡಿಸ್‌ಕ್ರಿಪ್ಷನ್ ಆಫ್ ದಿ ವರ್ಲ್ಡ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಐದು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದು, ಇವು 1845–62 ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡವು. ಅಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರವಾಸಗಳನ್ನು ಕುರಿತು 30 ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ತನ್ನ ವಿವರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಮೇಲ್ಮೈನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಹೋಲಿಸಿ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ. ಇದು ತುಲನಾತ್ಮಕ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನದ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಹಂಬೋಲ್ಟ್ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳ ಮತ್ತು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ.

ಕಾರ್ಲ್‌ರಿಟ್ಟರ್ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಮೊದಲ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ ಬರ್ಲಿನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ನೇಮಕಗೊಂಡ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ 1817ರಲ್ಲಿ ಈತನ ಎರ್ಡ್‌ಕುಂಡೆ ಗ್ರಂಥ ಎರಡು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿದ್ದಿತು. ಎರ್ಡ್‌ಕುಂಡೆ ಎಂದರೆ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ವೆಂದು ಅರ್ಥ. ಹಂಬೋಲ್ಟ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಒತ್ತು ನೀಡಿದರೆ ರಿಟ್ಟರ್ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಸಹ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದ್ದಿತು. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಜೈವಿಕ ಅಂಶಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾಗಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸಿದರು. ಮಾನವಿಕ ಅಂಶಗಳು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪೂರ್ಣ ಚಿತ್ರಣದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಜುಸಮೆನ್ ಹ್ಯಾಂಗ್ ಪರಿಭಾವನೆಯನ್ನು ಬಳಸಿದರು. ರಿಟ್ಟರನ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಟೆಲಿಯಾಲಾಜಿಕಲ್ ಪದದ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಟೆಲಿಯೋ ಎಂದರೆ ಉದ್ದೇಶ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ರೂಪಿತಗೊಂಡಿವೆ. ಇದೇ ಪ್ರಕೃತಿಯ ನಿಯಮ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಭೂಗೋಳ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶವೆಂದು ರಿಟ್ಟರ್ ತಿಳಿಯಪಡಿಸಿದ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಎಲ್ಲಾ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾಗಿದ್ದು ಅವು ಒಂದು ಒಕ್ಕೂಟವಾಗಿವೆ. ಇದು ದೈವ ನಿರ್ಮಿತ. ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ದೈವಿಕ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡಿವೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳ ಪರಸ್ಪರ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಗಳೊಡನೆ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ನಿಕಟತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದಿತು.

ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಪ್ರಭಾವ: ಈ ಮೇಲಿನ ವಿವರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುವಂತೆ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಇದರ ಆರಂಭದಿಂದಲೂ ಭೂಮೇಲ್ಮೈನ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳ ವಿವರಣೆಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಅರಬ್ಬರು ಹಾಗೂ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ರಿಟ್ಟರನ ವಿವರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಮಾನವನನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಹಂಬೋಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ರಿಟ್ಟರ್ ಇಬ್ಬರೂ 1859 ರಲ್ಲಿ ನಿಧನ ಹೊಂದಿದ. ಇದು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಪಂಥದ ಕೊನೆಯೂ ಆಗಿದೆ. ಇದೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಜೀವ ವಿಕಾಸವಾದ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿತು. ಇದು ಎಲ್ಲ ಜೀವ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಸಹ ಇದರಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತಗೊಂಡಿತು. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಸಹ ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ಷೇತ್ರ ಹಾಗೂ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಾಡನ್ನು ಹೊಂದಿತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಭಾಗವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು.

ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ವಿಕಾಸವಾದದ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳಿಗೆ ಮೊದಲೇ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾಗಿ ಉದ್ದೇಶಿತವಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ರಿಟ್ಟರ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಹಂಬೋಲ್ಟ್ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಜೈವಿಕ ಪರಿಸರಗಳ ನಡುವೆ ನೇರ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ.

ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಇದಕ್ಕೆ ಬೌದ್ಧಿಕ ಬುನಾದಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಹಲವಾರು ಪ್ರಕಟಣೆಗಳಿದ್ದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಟಿ. ಆರ್. ಮಾಲ್ತಸ್ನ ಎಸ್ಸೆ ಆನ್ ದಿ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಪಾಪುಲೇಷನ್ (1798) ಗ್ರಂಥ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ರೀತಿ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಪೂರೈಕೆಯೊಡನೆ ಹೊಂದಿರುವ ಸಂಬಂಧದ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದಿತು. ಇದು ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಆಯ್ಕೆ ವಾದದ ಮುಂದುವರಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನವವಿಜ್ಞಾನ ಜನಾಂಗಗಳ ಅಧ್ಯಯನದೊಡನೆ ಪ್ರಬುದ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಚಾರ್ಲ್ಸ್‌ಲೈಲ್‌ರವರ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಜಿಯಾಲಜಿ (1833) ಗ್ರಂಥ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳ ಹಿಂದಿನ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು, ಇಂದು ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರುವ ಕಾರ್ಯಗಳೊಡನೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿತು. ಇವುಗಳೊಡನೆ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಡಾರ್ವಿನ್ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಮಾನವನ ಉಗಮ ಹಾಗೂ ಜನಾಂಗಗಳ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಕುರಿತು ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ರಾಬರ್ಟ್ ಡಾರ್ವಿನ್ 1809 ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಶ್ರೂಸ್‌ಬರಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ, ಕೇಂಬ್ರಿಜ್‌ನ ಕ್ರೈಸ್ಟ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಾಗ, ಈತ ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿದ್ದ ಜಾನ್ ಹೆನ್‌ಸ್ಲೋವಿನಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡ. 1831 ರಲ್ಲಿ ಅನ್ವೇಷಣೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡ ಎಚ್.ಎಂ. ಎಸ್. ಬೀಗಲ್ ನೌಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ ಸೇರ್ಪಡೆಗೊಂಡ ಡಾರ್ವಿನ್, 1836 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸದಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿದ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಲೈಲ್ ನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದೊಡನೆ 1859 ರಲ್ಲಿ ಆನ್ ದಿ ಆರಿಜಿನ್ ಆಫ್ ಸ್ಪೀಷೀಸ್ ಬೈ ಮೀನ್ಸ್ ಆಫ್ ನ್ಯಾಚುರಲ್ ಸೆಲೆಕ್ಷನ್ ಆರ್ ದಿ ಪ್ರಿಸರ್ವೇಷನ್ ಆಫ್ ಫೇವರ್ಡ್‌ರೇಸಸ್ ಇನ್ ದಿ ಸ್ಟ್ರಗಲ್ ಆಫ್ ಲೈಫ್ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಜೀವ ವಿಕಾಸವಾದದೊಡನೆ ಮಾನವ ಜನಾಂಗಗಳ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸಿದ. ಈಕ್ವೆಡಾರ್‌ನ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಿಂದ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ಗಲಾಪಗಸ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿನ ಜೀವಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಈತನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೆ ಮೂಲ ಆಕರಗಳನ್ನು ನೀಡಿತು. ಅನಂತರ 1871 ರಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ವಿಕಾಸವನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ದಿ ಡಿಸೆಂಟ್ ಆಫ್ ಮ್ಯಾನ್ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಈತನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಆಯ್ಕೆಯಂತೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವಿಗಳ ನಡುವೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಟವಿರುವುದು. ಈ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಬಲಹೀನವಾದವು ನಶಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಜೀವಿಗಳು ಉಳಿಯುತ್ತವೆ.

ಅಲ್ಲದೆ ಜೀವಿಗಳ ಉಳಿವು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ರೂಪಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ರೂಪಿತಗೊಳ್ಳುವ, ಮಾರ್ಪಾಡುಗೊಳ್ಳುವ ಸಂತತಿಗಳು ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದದ ಜೀವಿಗಳು ನಿರ್ನಾಮಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳೂ ಪರಿಸರದೊಡನೆ ನೇರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಮಾನವನನ್ನು ಜೀವ ಪ್ರಪಂಚದ ಒಂದು ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಭಾಗವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ.

ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ವಿಕಾಸವಾದ ಜೈವಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು. ಇದನ್ನು ಐನ್‌ಸ್ಟೀನನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟು ಮಾಡಿದ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ವಾದ 1859 ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭಗೊಂಡು ಕಾರ್ಲ್‌ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ನ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೂಲಕ ಮುಂದುವರೆದಿದ್ದು, ಇಂದಿಗೂ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಸಮಾಜದ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಜೈವಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳು ತ್ವರಿತವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದವು. ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಆಯ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಾನವ ಸಮುದಾಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇದನ್ನೇ ಸಾಮಾಜಿಕ ಡಾರ್ವಿನ್ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತು.

ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಸ್ಟೊಡ್ಡಾರ್ಟ್ 4 ಪ್ರಕಾರಗಳಾಗಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ಸಂಕ್ಷೇಪಿಸಿದ್ದಾನೆ:

1. ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ವಿಕಾಸ ಹೊಂದುವ ಪರಿಭಾವನೆ ಭೂಸ್ವರೂಪವಿಜ್ಞಾನ, ಮಣ್ಣಿನ ವಿಜ್ಞಾನ, ಜೀವಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಮಹತ್ತರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿತು. ಈ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ವಿಕಾಸ ಪ್ರಕಾರದ ಅಧ್ಯಯನ ಆರಂಭಗೊಂಡಿತು. ಡೇವಿಸ್‌ನ ಭೂಸವೆತ ಚಕ್ರವನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ನೀಡಬಹುದು.

2. ಡಾರ್ವಿನ್ ಹೇಳಿದ ಜೀವಿಗಳು – ಪರಿಸರದೊಡನೆ ನಿಕಟವಾದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆಯೆಂಬ ಜೈವಿಕವಾದವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಮಾನವ ಸಮೂಹಗಳ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಕ್ರಮ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿತು.

3. ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಆಯ್ಕೆ ಮತ್ತು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಟವಾದಗಳನ್ನು ಪರಿಸರವಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

4. ಕಡೆಯದಾಗಿ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ವಿಜ್ಞಾನವಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು.

ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ವಾದವನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಕೇವಲ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಬಹುತೇಕ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದ ವಿವರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವನನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಾನವ ಜನಾಂಗಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಆರಂಭಗೊಂಡವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಸ್ಕರ್ ಪೆಶ್ಚೆಲ್ಲನ ಫೋಲ್ಕರ್ ಕುಂಡೆ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಭೂ ವಿವರಣೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಮಾನವನ ಭೌತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಭಾಷೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಧರ್ಮಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಜನಾಂಗಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಇದು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದಿತು. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರುಗಳಾದ ಎ.ಎಚ್. ಕೀನ್ಸ್‌ರವರ ಮ್ಯಾನ್: ಪಾಸ್ಟ್ ಅಂಡ್ ಪ್ರೆಸೆಂಟ್, (1899), ಎ.ಸಿ. ಹಡ್ಡಾನ್ ರವರ ದಿ ಸ್ಟಡಿ ಆಫ್ ಮ್ಯಾನ್ (1898) ಹಾಗೂ ಜರ್ಮನಿಯ ಅಡೋಲ್ಫ್ ಬ್ಯಾಸ್ಟಿಯನ್‌ರವರ ಪುರಾತನ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಅಧ್ಯಯನ (1888) ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಮಾನವನನ್ನು ಕುರಿತ ಈ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್‌ನ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೆ ಹಿನ್ನಲೆ ನೀಡಿದವು. ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಮಾನವವಿಜ್ಞಾನದೊಡನೆ ಉಗಮ ಹೊಂದಿತು. 1890–1920 ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್, ರಿಚ್‌ಥೋಫೆನ್, ವೈಡಾಲ್, ಜೀನ್ ಬ್ರೂನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಶ್ಲೂಚರ್‌ರವರಿಂದ ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಅನಂತರ ಅಮೆರಿಕ, ಬ್ರಿಟನ್, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಹಾಗೂ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿತು.

ಫ್ರೀಡ್ರಿಚ್ ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್: ಜರ್ಮನಿಯ ಈತ (1844–1904) ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಅದನ್ನು ಆಂಥ್ರಪೋಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಎಂದು ಕರೆದ. ಇದು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಹ್ಯೂಮನ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಪದಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿದ್ದು, ಆಂಥ್ರಪೋ ಎಂದರೆ ಮಾನವ ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಮೊದಲು ಫ್ರೀಡ್ರಿಚ್ ಬಳಸಿದ. ಇದು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಭಾಗವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಲು ಹಾಗೂ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಇವನು ಕಾರಣನಾದ. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲನನ್ನು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಸ್ಥಾಪಕನೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್ ರಾಜಕೀಯ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಆರಂಭಿಕನೂ ಆಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದ ಪರಿಭಾವನೆಯನ್ನು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಆರಂಭಿಸಿದ. ಅಲ್ಲದೆ ಈತನನ್ನು ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರದ ಆರಂಭದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದವನೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್ ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಹರ್ಬರ್ಟ್ ಸ್ಪೆನ್ಸರನ (1820–1903) ಸಾಮಾಜಿಕ ಡಾರ್ವಿನ್ ವಾದದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತಗೊಂಡರೂ ಇತರ ಜೀವಿ ಸಮುದಾಯಗಳಂತೆಯೇ ಮಾನವ ಸಮುದಾಯಗಳೂ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹೋರಾಟವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿವೆ ಎಂದು ಚರ್ಚಿಸಿದ. ಇದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್ 1882 ರಲ್ಲಿ ಆಂಥ್ರಪೋ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿ ಆರ್ ಔಟ್ ಲೈನ್ ಆಫ್ ದಿ ಇನ್‌ಫ್ಲೂಯೆನ್ಸಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿಕಲ್ ಎನ್‌ವಿರಾನ್‌ಮೆಂಟ್ ಆಫ್ ಎನ್ ಹಿಸ್ಟರಿ ಗ್ರಂಥದ ಮೊದಲ ಸಂಪುಟವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಜೀವನ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಹೇಗಿದೆ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಪರಿಸರದ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಗೆ ಹೇಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ. ಆಂಥ್ರಪೋ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಗ್ರಂಥದ ಎರಡನೆಯ ಸಂಪುಟ ಆಂಥ್ರಪೋ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ: ದಿ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿಕಲ್ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಬ್ಯೂಷನ್ ಆಫ್ ಮ್ಯಾನ್‌ಕೈಂಡ್ 1891 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಹಂಚಿಕೆ, ಕೇಂದ್ರೀಕರಣ, ವಸತಿಗಳಲಕ್ಷಣಗಳು, ವಲಸೆ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಪ್ರಸರಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಜೈವಿಕವಾದವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪೊಲಿಟಿಕಲ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಆರ್ ದಿ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಆಫ್ ಸ್ಟೇಟ್ಸ್, ಆಫ್ ಟ್ರೇಡ್ ಅಂಡ್ ಆಫ್ ವಾರ್ ಗ್ರಂಥವನ್ನು 1897ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಹೀಗೆ ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಪರಿಸರವಾದವನ್ನೂ ಆರಂಭಿಸಿದ. ಮುಂದುವರಿದು ತನ್ನ ಜೀವನದ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈಚೀನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಮುಖ್ಯ ಶಾಖೆಯಾಗಿರುವ ರಾಜಕೀಯ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಹ ಹುಟ್ಟು ಹಾಕಿದ. ಹೀಗೆ ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ವಿಕಾಸವಾದ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು.

ಫ್ರಾನ್ಸ್: ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದಂತೆ ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್‌ನಿಂದ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭಗೊಂಡ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಕ್ರಮೇಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಅಡಿಪಾಯದೊಡನೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿತು. ವೈಡಾಲ್ ಡಿ ಲ ಬ್ಲಾಷ್ ಇದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ. ಫೆಡರಿಕ್ ಲಿ ಪೆ ವೈಡಾಲನ ಬರವಣಿಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದ. ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಮಾನವ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಸಂಭವವಾದವನ್ನು ಇವನು ಪ್ರಚುರಗೊಳಿಸಿದ. ಇವನ ಮರಣಾನಂತರ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಹ್ಯೂಮನ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈತನ ವಾದವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅದರ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ. ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಪೇಸ್ ಎಂದು ಕರೆದ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಅನಂತರದ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಮೇಲೆ ವೈಡಾಲನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಜೀನ್ಸ್ ಬ್ರೂನ್ಸ್, ಇಮ್ಯಾನ್ಯುಯೆಲ್ ಡಿ ಮಾರ್ಟೋನ್, ಅಲ್ಬರ್ಟ್‌ಡಿ ಮಾಂಜಿಯನ್, ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮಿಲಿಯನ್ ಸಾರ್, ಆಂಡ್ರೇಸೀಗ್‌ಫ್ರೀಡ್ ಪ್ರಮುಖ.

ಜರ್ಮನಿ: ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್‌ನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿತು. ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್‌ನ ಅನಂತರ ರಿಚ್‌ಥೋಫೆನ್, ಹೆಟ್ನರ್ ಮತ್ತು ಶ್ಲೂಚರ್ ಇದರ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಹೆಟ್ನರನು ಇಮ್ಯಾನ್ಯುಯೆಲ್ ಕಾಂಟ್‌ನ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ. ಗೋಟ್ಜ್ 1882ರಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ. ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್‌ನಿಂದ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಭೂದೃಶ್ಯಾವಳಿಯನ್ನು ಶ್ಲೂಚರ್ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂದೃಶ್ಯಾವಳಿ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭೂದೃಶ್ಯಾವಳಿಗಳೆಂದು ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಆರಂಭಗೊಂಡಿತೆಂದು ಲಾಟಿನ್ ಸಾಚ್ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ನಿರೂಪಣಾ ವಿಧಾನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿತು. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ವಾಂಥೂನನ್ನನ ದಿ ಐಸೋಲೇಟೆಡ್ ಸ್ಟೇಟ್ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಸ್ಥಾನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿತು. ಇದನ್ನು ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಕ್ರಿಸ್ಟಲರ ನಿಂದ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಮೊದಲ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಳ ಸಿದ್ಧಾಂತ 1933 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿತು. ಶ್ಲೂಚರ್‌ನಿಂದ ಮುಂದುವರಿದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹ್ಯಾನ್ಸ್‌ಬೋಬೆಕ್ ಮತ್ತಷ್ಟು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದ. ಈತ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಷಿಯಲ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು.

ಅಮೇರಿಕ : ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಅಮೇರಿಕದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಪಡಿಯಚ್ಚಿನಂತೆ ಆರಂಭಗೊಂಡಿತು. ರ್ಯಾಟ್ಜೆಲ್‌ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದ ಎಲೆನ್ ಚರ್ಚಿಲ್ ಸೆಂಪಲ್ಲಳು (1863–1932) ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಅದರ ಪರಿಸರವಾದದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಪ್ರಚುರಗೊಳಿಸಿದಳು. ಈಕೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್‌ಫ್ಲೂಯೆನ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿಕಲ್ ಎನ್‌ವಿರಾನ್‌ಮೆಂಟ್ (1911) ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದವನ್ನು ಈಕೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ವಿಕಾಸದ ತತ್ವವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ವಿಲಿಯಂ ಮೋರಿಸ್ ಡೇವಿಸ್ ತನ್ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭೂಸವೆತ ಚಕ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಭೂಸ್ವರೂಪವಿಜ್ಞಾನ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದರೂ ಸೆಂಪಲ್ಲಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಸಹ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಮಾರ್ಕ್ ಜೆಫರ್‌ಸನ್ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಳ, ಪ್ರೈಮೇಟ್ ಸಿಟಿ, ಸಿವಿಲೈಸಿಂಗ್‌ರೈಲ್ಸ್ ಮೊದಲಾದ ಪರಿಭಾವನೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ. ಪ್ರೈಮೇಟ್ ಸಿಟಿ (ಪ್ರಧಾನ ನಗರ) ಪರಿಭಾವನೆ ನಗರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಪಡೆದಿದೆ.

ಅನಂತರದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಐಸಾಯ ಚಾಮ್ಯಾನ್ ಮತ್ತು ಹಂಟಿಂಗ್‌ಟನ್‌ರವರುಗಳಿಂದ ಅಮೇರಿಕದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿತು. ಎಲ್ಸ್‌ವರ್ತ್ ಹಂಟಿಂಗ್‌ಟನ್ ಅಮೇರಿಕದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಭದ್ರ ಬುನಾದಿಯನ್ನು ನೀಡಿದ. ಡೇವಿಸನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮನೋಭಾವದ ಹಂಟಿಂಗ್‌ಟನ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬರೆಹಗಾರ. ಈತನನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇತಿಹಾಸಕಾರ ಟಾಯನ್‌ಬಿ ಯವರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈತನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರಂಥಗಳೆಂದರೆ ಸಿವಿಲೈಜೇಷನ್ ಅಂಡ್ ಕ್ಲೈಮೆಂಟ್, ಮೈನ್ ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್ಸ್ ಆಫ್ ಸಿವಿಲೈಜೇಷನ್ ಹಾಗೂ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಹ್ಯೂಮನ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ. ಅನಂತರದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಲ್‌ಸಾರ್ ರವರಿಂದ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭಗೊಂಡಿದ್ದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ದೃಶ್ಯಾವಳಿಯ ಅಧ್ಯಯನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಬರ್ಕಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಆರಂಭಗೊಂಡ ಈ ವಾದ ಬರ್ಕ್‌ಲೀ ಪಂಥವೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಡರ್ವೆಂಟ್ ವೈಟಲ್‌ಸೇ ರವರಿಂದ ಸೀಕ್ವೆಂಟ್ ಆಕ್ಯೂಪೆನ್ಸ್ ಎಂಬ ಹೊಸ ಪರಿಭಾವನೆ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಈತ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ. ಅನಂತರದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಅಮೇರಿಕದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರವಾದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿತು. ಇದರ ಎಲ್ಲಾ ಬದಲಾವಣೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಆರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ರಿಚರ್ಡ್ ಹಾರ್ಟ್‌ಶೋರ್ನ್‌ರವರ ಪರ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟೀವ್ಸ್ ಆನ್ ದಿ ನೇಚರ್ ಆಫ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ (1939) ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ತಾತ್ವಿಕ ನಿರೂಪಣೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಗ್ರಂಥವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ನಗರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ಆರ್ಥಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವು. ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಇಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಕ್ರಾಂತಿಯಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಕ್ಷೇಮಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವೈಚಾರಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾನವೀಯ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಪಂಥಗಳು ಇಂದೂ ಮುಂದುವರಿದಿವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಇಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧ್ಯಾನತೆಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಮೇರಿಕದಲ್ಲಿನ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಾನಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಪರಣಮಿಸಿವೆ.

ಬ್ರಿಟನ್: ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದರೂ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಅತಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಆರಂಭಗೊಂಡಿತು. ಅದರ ಅಂಕುರಾರ್ಪಣೆಯನ್ನು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಬಹುದು. ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಹೆರಾಲ್ಡ್. ಜೆ. ಮೆಕಿಂಡರ್‌ರವರ ಹಾರ್ಟ್ ಲ್ಯಾಂಡ್ ಥಿಯರಿ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಈತ ರಚಿಸಿದ ಬ್ರಿಟನ್ ಅಂಡ್ ದಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೀಸ್ ಗ್ರಂಥ ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಧ್ಯಯನವಾಗಿದೆ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ವೈಡಾಲ್ ಹಾಗೂ ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಲಿಪ್ಲೇಯವರ ಪ್ರಭಾವ ಈ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಲಿಪ್ಲೇಯವರ ಸ್ಥಳ – ಕಾರ್ಯ – ಕುಟುಂಬಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾಗಿರುವ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಸರ್ ಪ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ಗೆಡ್ಡೀಸ್ ಸ್ಥಳ – ಕಾರ್ಯ – ಸಮುದಾಯ ಸಂಬಂಧವೆಂದು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಇದರಂತೆ ಅವು ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಜನರು, ಅವರ ಉದ್ಯೋಗ, ಆಯಾ ಸ್ಥಳ ಅಥವಾ ಪ್ರದೇಶದೊಡನೆ ನಿಕಟವಾದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪರಿಭಾವನೆಯೇ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಗಳ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಈತನಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತಗೊಂಡ ಎ. ಜೆ. ಹರ್ಬರ್ಟ್‌ಸನ್ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ. ಚಿಸ್ಲೋಮ ವಾಣಿಜ್ಯ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ. ಎಲ್.ಡಿ.ಸ್ಟಾಂಪ್ 1920 ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಭೂಬಳಕೆಯ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಇವುಗಳು ಮುಂದೆ ಬ್ರಿಟನ್ನಿ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಆಧಾರಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದವು. ಅನಂತರದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ರಿಚರ್ಡ್ ಚಾರ್ಲಿ, ಪೀಟರ್ ಹ್ಯಾಗೆಟ್ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ಕೌಶಲ್ಯಗಳು, ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಹಾಗೂ ನಮೂನೆಗಳ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹಲವಾರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಪೀಟರ್ ಹ್ಯಾಗೆಟ್ ಮತ್ತು ಚಾರ್ಲಿಯವರ ಮಾಡೆಲ್ಸ್ ಇನ್ ಹ್ಯೂಮನ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಹಾಗೂ ಲೊಕೇಶನಲ್ ಅನಲಿಸಿಸ್ ಇನ್ ಹ್ಯೂಮನ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಇತ್ತೀಚಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ ಪಾಸಿಟಿವಿಸಂ, ಪ್ರಾಗ್ಮಾಟಿಸಂ ಮೊದಲಾದ ಪಂಥಗಳ ವಿಕಾಸಕ್ಕೂ ಹೆಸರಾಗಿದೆ.

ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದಂತೆ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಕುರಾರ್ಪಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಅನಂತರ ಅಮೇರಿಕ ಹಾಗೂ ಬ್ರಿಟನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾಗಿ ನೆಲೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿತು. ಇದು ಹಲವು ಶಾಖೆಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಕೆನಡ ಹಾಗೂ ಸ್ವೀಡನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿತು. ರಷ್ಯ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದ್ದ ಹಂಬೋಲ್ಟ್ ಅಪಾರ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದ. 1845ರಲ್ಲಿ ದಿ ಇಂಪೀರಿಯಲ್ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿಕಲ್ ಸೊಸೈಟಿ ಆಫ್ ರಷ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆ ಆರಂಭಗೊಂಡಿತು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಹಾಗೂ ವಿವರಣೆಗಳು ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದವು. ಸೆಮೆನೋವ್ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಸ್ಪಂದಿಸುವ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ. ಎ.ಐ.ವೊಯಿಕೋವ್‌ಗ ಸಲಹೆಯಂತೆ ಜಾರ್ಜಿಯಾದಲ್ಲಿ ಚಹ, ತುರ್ಕ್‌ಮೇನಿಯಾದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ, ಉಕ್ರೇನ್‌ನಲ್ಲಿ ಗೋದಿ ಬೆಳೆಗಳ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಅನಂತರ ವಿ. ವಿ. ಡುಕುಚೇವ್ 1885ರಲ್ಲಿ ಸೇಂಟ ಪೀಟರ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡ. ಈತ ಮಣ್ಣು ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಕೊಡುಗೆ ಮಹತ್ತರವಾದುದು. ರಷ್ಯದ ಮಹಾಕ್ರಾಂತಿಯ ಅನಂತರ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಅಧ್ಯಯನ, ಆರ್ಥಿಕ ಯೋಜನೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗೆ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಜ್ಞರು ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡಿದರು. 1921ರಲ್ಲಿ ದಿ ಸ್ಟೇಟ್ ಪ್ಲಾನಿಂಗ್ ಕಮಿಷನ್ ನೇಮಕಗೊಂಡು, ಇದರಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೇ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದರು. ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶವನ್ನು 21 ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದರು. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾನ, ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಬಳಕೆ, ಯೂರಲ್ – ಕುಜ್‌ನೆಟ್‌ಸ್ಕ್ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶ, ನಿಪರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಲಯಗಳ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದರು. ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನಾಕಾರರಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದರು. ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಕೃಷಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಗಳು ರಷ್ಯನ್ನರಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದವು.

ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. ಗ್ರಿಫಿಕ್ ಟೈಲರ್ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿದರು. ಪರಿಸರ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದವನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ, ನಿಂತು ಹೊರಡುವ ನವೀಕರಿಸಿದ ಪರಿಸರವಾದವನ್ನು ಪ್ರಚುರಗೊಳಿಸಿದರು. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ನಗರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. ಅನಂತರ ಟೈಲರ್ ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದರು..

ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಸ್ವೀಡನ್ನಿನ ಲುಂಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಆರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಹ್ಯಾಗರ್ ಸ್ಟ್ರಾಂಡ್ ಈ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ. ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಎಡ್ಗರ್. ಎಂ. ರೋಜರ್ಸ್ ನಿಂದ ಆರಂಭಗೊಂಡ ಪ್ರಸರಣವನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಸ್ಥಾನೀಯ ಪ್ರಸರಣದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದರು. ಇಂದು ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಕಾಣಬಹುದು.

ಇಂದು ಪ್ರಪಂಚದ ಬಹುತೇಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಧಾನ ವಿಭಾಗವಾಗಿ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರ ವಿಭಾಗಗಳಾದ ನಗರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ವಸತಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ಆರ್ಥಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೋಧನೆ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದವು. ಇಂದು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಇತರ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನು

ಮಾತ್ರ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದು. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಕಡಿಮೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಇದರ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಮುಂದುವರಿದಿವೆ. (ಎ.ಕೆ.ಡಬ್ಲ್ಯೂ.)

ಭೂತನಗರ: ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುವ ಸಂಪನ್ಮೂಲವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೊರತೆಗೆದ ಮೇಲೆ ಆ ಪ್ರದೇಶ ಬೇರೆಯಾಗುವುದೇ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ನಗರಗಳನ್ನು ಭೂತನಗರವೆನ್ನುವರು. ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಇವುಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪ ಮುಗಿದ ಅನಂತರ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಮಾನವ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಗಣಿವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಧರಿಸಿ ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದ ಜನರು ಆ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರ ಅಥವಾ ವಲಸೆ ಹೋಗುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಡಿ.)

ಭೂತಾನ್: ಪೂರ್ವ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯ. ಉ.ಅ. $26^0 30' - 28^0 30'$ ಪೂ.ರೇ. $85^0 45' - 92^0 25'$ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಟಿಬೆಟ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮಬಂಗಾಲ ರಾಜ್ಯದ ಜಲ್ಪೈಗುರಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಗೋಲ್ಪಾರಾ, ಕಾಮರೂಪ ಮತ್ತು ದರಾಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಟಿಬೆಟ್, ಸಿಕ್ಕಿಮ್, ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲದ ಡಾರ್ಜಿಲಿಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅರುಣಾಚಲ ಪ್ರದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕಾಮೆಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 47,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 7,21,000 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಥಿಂಪೂ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 30,340.

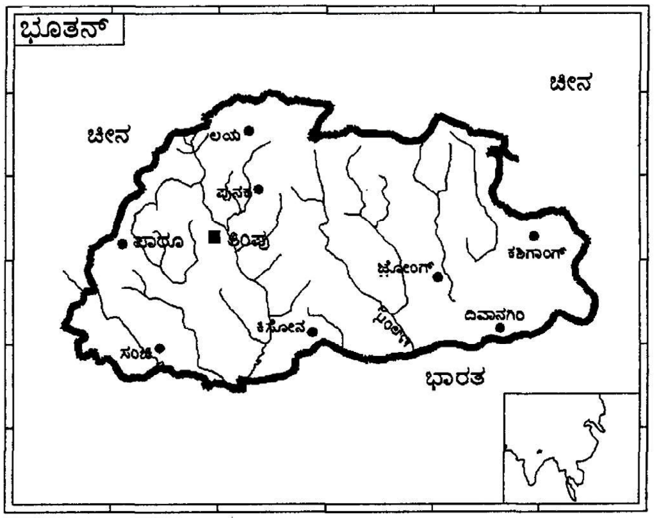

ಭೂವಿಜ್ಞಾನ : ಭೂತಾನ ಬಿರುಸಾದ ಎತ್ತರ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದಲೂ ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದಲೂ ಸುಂದರವಾದ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಲಕ್ಷಾಂತರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಿಲ್ಲದ ಟೆಥಿಸ್ ಸಮುದ್ರ ಇದ್ದ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ಮೂರನೆಯ ಭೂಯುಗದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ, ನೀರು ಮತ್ತು ಮಂಜುಗಡ್ಡೆಯ ಪರಸ್ಪರ ಒತ್ತಡದ ಕಾರಣ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಪರ್ವತರಾಶಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿತ್ತೆಂದೂ ಮುಂದೆ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏಕಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಮೇಲೆತ್ತುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಭೂಸವೆತದಿಂದಾಗಿ ಈಗಿರುವ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳೂ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆಯೆಂದೂ ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಭೂತಾನವನ್ನು ಉನ್ನತ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು, ಒಳ ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಡ್ಯೂಯರ್ಸ್ ಬಯಲು ಸೀಮೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಮೂರು ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಉನ್ನತ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ ಶಿಖರಗಳು 7,300 ಮೀಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಕಣಿವೆಗಳು 3,650 ಮೀ ಗಳಿಂದ 5,475 ಮೀಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ. ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಅಂಚಿನ ಕುಲ್ಹಾಗಾಂಗ್ರಿ ಮತ್ತು ಜೋಮೋಲ್ಹಾರಿ ಪರ್ವತಗಳು ಭೂತಾನವನ್ನು ಟಿಬೆಟ್ಟಿನಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿವೆ. ಈ ಪರ್ವತಗಳ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿವೆ. ಇವು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಯಾಕ್, ದನಕರುಗಳು ಮತ್ತು ಕುರಿಗಳ ಮೇವಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿದ್ದು, ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜನವಸತಿ ಕಡಿಮೆ. ಒಳ ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶವೇ ಭೂತಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪರ್ವತಗಳು ಭೂತಾನದ ಪ್ರಮುಖ ನದಿ ಹಾಗೂ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಜಲವಿಭಾಜಕಗಳು. ಬ್ಲಾಕ್ ಮೌಂಟೆನ್‌ಶ್ರೇಣಿ ಸಂಕೋಷ್ ಮತ್ತು ಮಾನಸ್ ನದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತದೆ. ಒಳ ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಫಲವತ್ತಾದ ಕಣಿವೆಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು ಥಿಂಪು, ಪಾರೋ, ಪುನಾಖಾ ಮತ್ತು ವಾಂಗ್‌ಡಿಪೋಡ್ರಾಂಗ್. ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ 106 ರಿಂದ 121 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಬತ್ತ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಒಳ ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಡ್ಯುಯರ್ಸ್ ಬಯಲಿದೆ. ಇದು 12.9–16 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಿದ್ದು ಭೂತಾನಿನ ದಕ್ಷಿಣಗಡಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಹವೆಯಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಿದ್ದು ಆನೆ, ಹುಲಿ, ಜಿಂಕೆ ಮೊದಲಾದ ಕಾಡುಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾತಾವರಣದಿಂದಾಗಿ ಜನವಸತಿ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಡ್ಯೂಯರ್ಸ್‌ನ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಪರ್ವತಗಳ ತಪ್ಪಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿಗಳಿವೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ ಸವನ್ನಾ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಮತ್ತು ಬಿದಿರು ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡುಕಡಿದು ಬತ್ತದ ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳಿದ್ದು ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಮಧ್ಯ ಭೂತಾನದಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ನದಿ, ಕಣಿವೆಗಳ ಮಾರ್ಗಗಳು ಈ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತವೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಉನ್ನತ ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಒಣಹವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಮಧ್ಯ ಭೂತಾನಿನಲ್ಲಿ ಪುನಾಖಾ, ವಾಂಗ್‌ಡಿಫೋಡ್ರಾಂಗ್ ಮೊದಲಾದ ಕೆಳಗಿನ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣ ಉಷ್ಣತೆಯಿದ್ದು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲಾ ಚಳಿ ಹೆಚ್ಚಿರುತ್ತದೆ. ಡ್ಯೂಯರ್ಸ್ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಬಿಸಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ತೇವಾಂಶವೂ ಹೆಚ್ಚಿರುತ್ತದೆ. ದೇಶದ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ 44^0ಸೆ ಜುಲೈನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು 17^0ಸೆ ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ 150–300 ಸೆಂಮೀ ಉನ್ನತ ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ನದಿಗಳು : ಭೂತಾನದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡನದಿ ಡಾಂಗ್ಮೆಚು. ಇದು ಭಾರತದ ಗಡಿಯಿಂದ ಭೂತಾನ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ನೈರುತ್ಯದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದು ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ಉಪನದಿಗಳು ಮಾಂಗ್ದೆಚು ಮತ್ತು ಕುರಿಚು. ಆಮ್ ಮಾಚು ಅಥವಾ ಟೊರ್ಸಾ ನದಿ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಉನ್ನತ ಶಿಖರವಾದ ಟಂಗ್ಲಾನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪಾಷಾದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಭೂತಾನ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ನೌಕಾಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಇದರ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಭೂತಾನಿನ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಪುಂಟ್‌ಷೋಲಿಂಗ್ ಇದೆ. ವಾಂಗ್‌ಚು ಅಥವಾ ರೈಡಕ್ ನದಿ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ 370 ಕಿಮೀ ದೂರ ಭೂತಾನಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಮುಂದೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉಪನದಿಗಳು ಪಾರೊಚು, ಹಚು, ದೋಚು. ಇಲ್ಲಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ನದಿ ಸಂಕೋಷ್. ಇದು ಲಾಸಾದ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಉನ್ನತ ಹಿಮಾಲಯ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ 322 ಕಿಮೀ ದೂರ ಭೂತಾನಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ಉಪನದಿಗಳಾದ ಪೊಚು ಮತ್ತು ಮೋಚು ಸೇರುವ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪುನಾಖಾ ಕೋಟೆಯಿದೆ. ಈ ನದಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಡ್ಯೂಯರ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಮತ್ತು ಆಳವಾದ ನದಿಯಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನದಿಗಳು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬಯಲಿಗೆ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿವೆ.

ಜನಜೀವನ : ಹಿಮಾಲಯದ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೇಪಾಲ ಮೊದಲನೆಯದು, ಭೂತಾನ ಎರಡನೆಯದು. ಆದರೆ ಇದರ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಕಿಮೀಗೆ ಕೇವಲ 18. ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮಧ್ಯ ಭೂತಾನದ ಫಲವತ್ತಾದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಭೂತಾನಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನ ಟಿಬೆಟಿಯನ್ ಮೂಲದವರಾಗಿದ್ದು ಅವರನ್ನು ಭೋಟೆ ಅಥವಾ ಭುಟಿಯಾ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಹಿಂದು ಧರ್ಮವನ್ನು ಇಲ್ಲಿನವರು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಭೂತಾನ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನದೇಶ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಯಶೀಲ ಜನರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವರು ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ದೇಶದ ಶೇ. 9 ರಷ್ಟು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕೃಷಿಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ದೇಶದ ಶೇ. 70 ರಷ್ಟು ಭೂಭಾಗ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ವ್ಯವಸಾಯ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಸರಾಸರಿ ಆದಾಯದಲ್ಲಿ ಭೂತಾನ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಬಡರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಬತ್ತ, ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಕಾಳುಗಳು, ಮಿಲ್ಲೆಟ್, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಕಿತ್ತಳೆ, ಹವೆ ಹಿತವಾಗಿರುವ ಕಡೆ ಸೇಬು, ಪೇರು ಹಣ್ಣು, ಪೀಚ್‌ಪ್ಲಮ್, ಏಪ್ರಿಕಾಟ್ ಮತ್ತು ವಾಲ್ನಟ್ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳು ಯಾಕ್, ಕುರಿ, ಹಂದಿ, ಕುದುರೆ,

ಕೋಳಿ ಇತ್ಯಾದಿ. ವನ್ಯಮೃಗಗಳು ಆನೆ, ಖಡ್ಗಮೃಗ, ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಸಾಂಬಾರ್ ಕರಡಿ, ಕಸ್ತೂರಿ ಮೃಗ ಇತ್ಯಾದಿ. ದಕ್ಷಿಣ ಭೂತಾನದ ಮಾನಸ್‌ನಲ್ಲಿ 160.57 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ವನ್ಯಮೃಗಗಳ ಅಭಯಧಾಮವಿದೆ.

ಭೂತಾನಿನಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಸಾಕಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಇವುಗಳ ಪರಿಶೋಧನೆ ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೆ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಜಿಪ್ಸಮ್, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಗ್ರಾಫೈಟ್, ತಾಮ್ರ, ಡಾಲೊಮೈಟ್ ಮತ್ತು ಕಲ್ನಾರುಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಭೂತಾನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿಲ್ಲ.

ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ: ಹಿಂದೆ ಭೂತಾನಿನಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ 1959ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಅನಂತರ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಹಾಗೂ ಸಮಾಚಾರ ಸಂಪರ್ಕಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಪಾರೋ ಮತ್ತು ಕೋಲ್ಕತ ನಡುವೆ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಇತರ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಹೆಲಿಪ್ಯಾಡ್‌ಗಳಿದ್ದು ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಹೆಲಿಕ್ಯಾಪ್ಟರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭೂತಾನ ಮತ್ತು ಇತರ ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಅಂಚೆ ಸೇವೆಯನ್ನು 1963ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಭೂಪಟಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆ ಮತ್ತು ಸಂಕೋಚನ: ಮೂಲ ಭೂಪಟವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರಗೊಳಿಸುವುದನ್ನು ವಿಸ್ತರಣೆ ಎಂದೂ ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಮೂಲ ಭೂಪಟದ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸುವುದನ್ನು ಸಂಕೋಚನ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುವುದು. ಭೂಪಟಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆ ಅಥವಾ ಸಂಕೋಚನ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅವುಗಳ ಅಳತೆಯೂ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುವುದು.

ವಿಸ್ತರಣೆ ಮತ್ತು ಸಂಕೋಚನ ವಿಧಗಳು: ಭೂಪಟಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲು ಹಾಗೂ ಸಂಕೋಚನಗೊಳಿಸಲು ಹಲವಾರು ವಿಧಾನಗಳಿವೆ. ಅವು ಹೀಗಿವೆ:

ಫೋಟೋಗ್ರಾಫಿಕ್ ವಿಧಾನ; ಯಾಂತ್ರಿಕ ವಿಧಾನ; ಫೋಟೋಸ್ಟಾಟ್ ವಿಧಾನ.

ಫೋಟೋಗ್ರಾಫಿಕ್ ವಿಧಾನ : ಭೂಪಟಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆ ಮತ್ತು ಸಂಕೋಚನ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಸರಳ, ನಿಖರ ಹಾಗೂ ಕಡಿಮೆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಫೋಟೋ ಸ್ಟಾಟ್ ಅಥವಾ ಕ್ಯಾಮೆರಾಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಫೋಟೋ ಸ್ಟಾಟ್ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ತಕ್ಷಣವೇ ಮೂಲ ಭೂಪಟವನ್ನಿರಿಸಿ ಬೇಕಾದ ವಿಸ್ತಾರದ ಭೂಪಟವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಕ್ಯಾಮೆರಾದಿಂದ ಮೂಲ ಭೂಪಟದ ನೆಗೆಟೀವ್ ಚಿತ್ರ ಪಡೆದು ಅದರಿಂದ ಬೇಕಾದ ಅಳತೆಯ ಭೂಪಟವನ್ನು ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಇರುವ ವಿಸ್ತರೀಕರಣ ಉಪಕರಣದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಫೋಟೋ ಸ್ಟಾಟ್ ವಿಧಾನ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ತಕ್ಷಣ ಬೇಕಾದ ವಿಸ್ತಾರದ ಭೂಪಟದ ಅಗತ್ಯದಷ್ಟು ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಮೂಲಭೂಪಟದ ಉತ್ತಮ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ನೀಡಿ, ಅದರ ವಿಸ್ತರಣೆ ಅಥವಾ ಸಂಕೋಚನದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಶೇಕಡ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರತಿ ತೆಗೆಯಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಬಣ್ಣದ ಫೋಟೋ ಸ್ಟಾಟ್ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ಮೂಲ ಭೂಪಟದಲ್ಲಿರುವ ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಪಡೆಯುವ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತವೆ. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಸಂಶೋಧಕನಿಗೆ ಫೋಟೋಸ್ಟಾಟ್ ವಿಧಾನದ ಆವಿಷ್ಕರಣೆ ಒಂದು ವರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಡಿಜಿಟೈಸ್ ಮಾಡಿ ಅಂತರ್ಜಾಲದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ದೊರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು.

ಭೂಪಟಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆ ಅಥವಾ ಸಂಕೋಚನದ ನಿಖರತೆ ಫೋಟೋ ಸ್ಟಾಟ್ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರಗಳಿಗೆ ವಿಷಯವನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕ್ಯಾಮೆರಾ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಫೋಕಸ್ ಮಾಡುವುದು, ಫೋಟೋ ತೆಗೆದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ನಿಖರತೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಈ ಉಪಕರಣಗಳ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಪಡೆದ ಭೂಪಟಗಳನ್ನು ಮೂಲ ಭೂಪಟಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. (ಆರ್.ಎಸ್.)

ಭೂಪರಿಮಿತಿ: ಭೂಹಿಡುವಳಿಗೆ ಗರಿಷ್ಠಮಿತಿಯ ನಿರ್ಧಾರ. ಇದು ಭಾರತದ ಭೂಪರಿಮಿತಿಯ ಶಾಸನದ ಉದ್ದೇಶ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಯಾರೂ ಭೂಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ಮೀರಿ ಹಿಡುವಳಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಭೂಪರಿಮಿತಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭೂಮಿ ಹೊಂದಿದ ಅವರಿಂದ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಚಿಕ್ಕಹಿಡುವಳಿಯ ಸಾಗುವಳಿದಾರರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಭೂರಹಿತ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲಿ ಹಂಚುವುದೂ ಸ್ವಂತಭೂಮಿಯನ್ನು ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಭೂಮಿ ಸಿಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೂ ಈ ಶಾಸನದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ.

ಹಿಂದೆ ಭೂಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವಾಗ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಗಮನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಕುಟುಂಬದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಸದಸ್ಯನಿಗೆ ಒಂದು ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರ ಇತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಕುಟುಂಬದ ಭೂಮಿಯ ಗಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಹಿಂದಿನ ಭೂಪರಿಮಿತಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರಕಾರದ ಭೂಮಿಗಳಿಗೆ, ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ಉದ್ಯಾನಗಳು, ಗೋಮಾಳ, ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಯಾಂತ್ರೀಕೃತ ಹೊಲಗಳು, ಸಹಕಾರಿ ಹೊಲಗಳು ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ವಿಶ್ವಸ್ಥ ಮಂಡಳಿಗಳ ಜಮೀನುಗಳೇ ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಭೂಪರಿಮಿತಿ ಶಾಸನ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಭಾರತದ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನ (1972 ಜುಲೈ 23) ಭೂಪರಿಮಿತಿ ಕುರಿತು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಶಿಫಾರಸುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿತು. ಯಾವುದೇ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಭೂಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವಾಗ, ಭೂಮಿಯ ಫಲವಂತಿಕೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿದ್ದು ಎರಡು ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಾದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಭೂಮಿಗೆ ಭೂಪರಿಮಿತಿ 4 ರಿಂದ 7 ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳು. ಒಂದೇ ಒಂದು ಬೆಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಭೂಮಿಗೆ ಅದು ಸು. 11 ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳು. ಉಳಿದ ಪ್ರಕಾರದ ಎಲ್ಲ ಭೂಮಿಗೆ ಸು. 22 ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳು. ಮರುಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಭೂಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಭೂಪರಿಮಿತಿ ಕುಟುಂಬದ ಭೂಮಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಬೇಕು. ಕುಟುಂಬ ಎಂದರೆ ಗಂಡ ಹೆಂಡತಿ ಮತ್ತು ಅಪ್ರಾಯಸ್ಥ ಮಕ್ಕಳು. ಕುಟುಂಬದ ಸದಸ್ಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಐದನ್ನು ಮೀರಿದರೆ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಸದಸ್ಯನಿಗೆ ನೀಡಬೇಕು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ನೀಡಿದ ಭೂಮಿ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಭೂಪರಿಮಿತಿಯ ಎರಡರಷ್ಟು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮೀರಕೂಡದು. ಕುಟುಂಬ ಹೊಂದಿದ ಒಟ್ಟು ಭೂಮಿಯ ಮೊತ್ತಕ್ಕೆ ಭೂಪರಿಮಿತಿ ಅನ್ವಯಿಸುವುದು. ಭೂಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವಾಗ ಕುಟುಂಬದ ಪ್ರಾಯಸ್ಥ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಘಟಕ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಭೂಪರಿಮಿತಿಗೆ ರಿಯಾಯಿತಿಗಳು: ಚಹ, ಕಾಫಿ, ರಬ್ಬರ್, ಏಲಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ಕೋಕೋ ತೋಟಗಳಿಗೆ, ಭೂದಾನ ಯಜ್ಞಸಮಿತಿ, ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು, ರಾಷ್ಟ್ರೀಕೃತ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು, ಕೇಂದ್ರ ಇಲ್ಲವೆ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ಥಾನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇವುಗಳ ಭೂಮಿಗಳಿಗೆ, ಔದ್ಯಮಿಕ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಭೂಮಿಗೆ ಸಹಕಾರ ಬೇಸಾಯ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಭೂಮಿ, ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು, ಕೃಷಿ ಕಾಲೇಜುಗಳು, ಕೃಷಿ ಶಾಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇವುಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಭೂಮಿ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಧರ್ಮಾರ್ಥ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಿಶ್ವಸ್ಥ ಮಂಡಳಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಜಮೀನುಗಳಿಗೆ ಭೂಪರಿಮಿತಿ ಶಾಸನದಿಂದ ರಿಯಾಯಿತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಮತ್ತು ನೀಡುವ ಅಧಿಕಾರ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಕಬ್ಬಿನ ಗದ್ದೆಗಳಿಗೆ ರಿಯಾಯಿತಿ ಸಲ್ಲದು. ಆದರೆ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 40 ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಿಗೆ ಮೀರದಷ್ಟು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಭೂ ಪರಿಮಿತಿಯ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಉದ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಒಣಭೂಮಿ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ತೆಂಗು ಮತ್ತು ಅಡಿಕೆ ತೋಟಗಳನ್ನು, ಬಾಳೆ ಬೆಳೆಯುವ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ದ್ರಾಕ್ಷಿ ತೋಟಗಳನ್ನು ಉದ್ಯಾನಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗದು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪರಾಕ್ರಮ ತೋರಿಸಿದವರಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬಹುಮಾನವಾಗಿ ಕೊಡುವುದನ್ನು ಸಹ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಈ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಾಡಿದ ಭೂಪರಿಮಿತಿ ಶಾಸನ 1971 ಜನವರಿ 24ರ ಪೂರ್ವಾನ್ವಯ ಜಾರಿಗೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ವಿತರಣೆ ಮಾಡುವಾಗ ಭೂಮಿ ಇಲ್ಲದ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿ ಮತ್ತು ಪರಿಶಿಷ್ಟ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಭೂಮಿ ಇಲ್ಲದ ಕೃಷಿಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಬೇಕು. ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಾಡಿದ ಭೂಪರಿಮಿತಿ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಆಯಾ ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳದ್ದು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಭಾರತದ ಭೂವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ದೋಷಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಆಸ್ತಿಯ ಅತಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣ, ಕಡಿಮೆ ಭೂಉತ್ಪನ್ನತೆ. ಅಧಿಕ ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಮಾನತೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿದ್ದು ಇವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಭೂಸುಧಾರಣೆಯನ್ನು ಸಮಾನತೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೇಲೆ ರೂಪಿಸಬೇಕು ಎನ್ನುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಸಮಾನತೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೇಲೆಯೇ ಭೂಪರಿಮಿತಿ ಶಾಸನ ಆಧಾರಿತವಾದರೆ ಇದರಿಂದ ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭೂವಿತರಣೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟು ಸಾಗುವಳಿದಾರರ ಶೇ. 5ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಇರುವ ಅತಿದೊಡ್ಡ ಸಾಗುವಳಿದಾರರು ಒಟ್ಟು ಭೂಮಿಯ ಶೇ. 30 ರಷ್ಟು ಅಧಿಕ ಭಾಗದ ಒಡೆಯರು. ಶೇ. 40ರಷ್ಟು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿದಾರರಾದರೋ ಕೇವಲ ಶೇ. 10ರಷ್ಟು ಭಾಗದ ಒಡೆಯರು. ಇನ್ನು ಶೇ. 20ರಷ್ಟು ಗ್ರಾಮೀಣ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಭೂಮಿಯೇ ಇಲ್ಲ.

ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕೃಷಿ ಆದಾಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಅಸಮತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ ಮತ್ತು ಬಡತನ ಭೂಮಿಯ ಅಸಮ ವಿತರಣೆಯಿಂದ ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಗ್ರಾಮೀಣಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಂಪತ್ತು ಮತ್ತು ಆದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಮತೆ ಉಂಟಾದದ್ದು ಭೂಮಿಯ ಅಸಮ ವಿತರಣೆಯಿಂದಾಗಿ. ಹೀಗಾಗಿ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪದ್ಧತಿಯ ಸಮಾಜವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಭೂಪರಿಮಿತಿ ಶಾಸನವನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಮತ್ತು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಜಾರಿಗೆ ತಂದರೆ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪದ್ಧತಿ ಸಮಾಜವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ.

ಭೂಪರಿಮಿತಿ ಪುಟ್ಟ ಕೃಷಿಕ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಸಾಗುವಳಿದಾರ ತಾನು ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡುವ ಭೂಮಿಯ ಒಡೆಯನಾದರೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬಹಳ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನಲ್ಲಿರುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಭೂಸಾಗುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಪ್ರತಿಫಲ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಪುಟ್ಟ ಬೇಸಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಭಾರತದಂಥ ದೈಹಿಕ ಶ್ರಮಾವಲಂಬಿತ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಈ ಬೇಸಾಯಗಾರರು ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕುಟುಂಬದ ಶ್ರಮವನ್ನೇ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಉದ್ಯೋಗ ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದನೆ ಸಾಧ್ಯ. ಭೂ ಪರಿಮಿತಿ ನೀತಿಧೋರಣೆ ಸಹಕಾರಿ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಸಿ.)

ಭೂಪಾತ ಮತ್ತು ಶಿಲಾಪಾತ: ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಶುಷ್ಕವಾಗಿರುವ ಮಣ್ಣು, ಶಿಲೆ ಇಲ್ಲವೆ ಇವೆರಡರಿಂದಲೂ ಒಡಗೂಡಿದ ರಾಶಿ ಗುರುತ್ವ ಬಲದ ಕಾರಣ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಜಾರುವ ಇಲ್ಲವೆ ಬೀಳುವ ವಿದ್ಯಮಾನ (ಲ್ಯಾಂಡ್ ಸ್ಲೈಡ್; ಲ್ಯಾಂಡ್ ಫಾಲ್; ಲ್ಯಾಂಡ್ ಸ್ಲಿಪ್; ಸ್ಲಂಪ್). ಇದನ್ನು ಭೂ ಕುಸಿತ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಎತ್ತರ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯ ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ನದಿ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಪಾತಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆಧುನಿಕ ಜೀವಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಪ್ಸ್, ಹಿಮಾಲಯ, ರಾಕೀಸ್ ಮತ್ತು ಆಂಡೀಸ್ ಮೊದಲಾದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮನದಿಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಹೆಚ್ಚು. ಬಿಸಿಲಿನ ತಾಪಕ್ಕೆ ಕರಗಿ, ನೀರು ಇಲ್ಲದ ಅಂಥ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವ ಮಳೆಯ ನೀರು ಅಲ್ಲಿಯ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಬಿರುಕುಗಳ ಹಾಗೂ ಪದರಗಳ ಮೂಲಕ ಇಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾದಾಗ ಕೆಳಗಿರುವ ಗಟ್ಟಿಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಶೇಖರವಾಗಿರುವ ಚೂರುಗಲ್ಲು ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನರಾಶಿ ನೀರಿನಿಂದ ನೆನೆದು ರಾಶಿಯ ತೂಕ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮೇಲಿನ ರಾಶಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಜಾರುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ನೆಲಕುಸಿತ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಭೂಕಂಪನ ಸಂಭವಿಸಿದಾಗ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಕಲ್ಲುಮಣ್ಣಿನ ರಾಶಿಯೊಡನೆ ಅಡಿಗಲ್ಲೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ರಭಸದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಜಾರಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯೇ ಭೂಪಾತ. ಇಂಥ ಭೂಪಾತಗಳ ಮಾರ್ಗಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಜನವಸತಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಆಗುವ ಹಾನಿ ಬಲು ಅಪಾರ.

ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಆಧಾರ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಹಾಗೂ ಜಾರುವಂಥ ಮೇಲ್ಭಾಗ ನೆಲಕುಸಿತ ಮತ್ತು ಭೂಪಾತಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಛಿದ್ರಗಳು ಇಲ್ಲವೆ ಬಿರುಕುಗಳಿರುವ ಶಿಲೆಗಳ ಕೆಳಗೆ ಮೆದುಮಣ್ಣಿನ ರಾಶಿ ಇಲ್ಲವೆ ಪದರಗಳು ಅಡಿಗಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಇಂಥಲ್ಲೆಲ್ಲ ಭೂಪಾತಗಳಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಕೊಲರಾಡೊ, ಕೊಲಂಬಿಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಸ್ತರ ಶಿಲೆಗಳಾಗಲೀ, ಲಾವಾಶಿಲೆಗಳಾಗಲೀ ಶೇಖರಣೆಗೊಂಡಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 330 ಮೀ ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ಸು. 15 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಇರುವ ಕಲ್ಲಿನ ರಾಶಿ ವೇಗದಿಂದ ಮೇಲಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬೀಳುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕುವಂತಿಲ್ಲ. ನೀರಿನ ಅಡಿಯ ನೆಲವೂ ಕುಸಿದು ಬೀಳುವುದುಂಟು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಚೂರುಗಳೂ ಮಣ್ಣು ನೀರಿನೊಡನೆ ಬೆರೆತು ಕೆಸರು ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹ (ಟರ್ಬಿಡಿಟಿ ಕರೆಂಟ್) ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ನೀರಿನ ಸಾಂದ್ರತೆ ತಿಳಿನೀರಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಸಾಗರ ತಳದಲ್ಲಿರುವ ಇಳಿಜಾರುಗಳ ಕೆಳಗೆ ಬಹಳ ಬಿರುಸಿನಿಂದ ಜಾರುತ್ತದೆ.

ಭೂಪಾತಗಳಿಂದ ಆಗುವ ಹಾವಳಿಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹಾಗೂ ತಂತ್ರಜ್ಞರು ಸತತ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾರೆ. ಭೂಪಾತಗಳು ಸಂಭವಿಸುವ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ದಪ್ಪಗೋಡೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು, ಆ ಪ್ರದೇಶದ ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ಒಳಚರಂಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸುವುದು ಮೊದಲಾದ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. (ಎ.ಎನ್.ಎಸ್.ಐ.)

ಭೂಪಾಲ್: ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರ ಹಾಗೂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಹಿಂದೆ ರಾಜರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಿದಿಶಾ, ರಾಯ್‌ಸೇನ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ರಾಜಗೀರ್ ಮತ್ತು ಸೆಹೊರೆ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ವಿದಿಶಾ, ಗುನ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ರಾಯ್‌ಸೇನ್ ಮತ್ತು ಸೆಹೊರೆ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,772 ಚ.ಕಿಮೀ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 18,36,784 (2001).

ಭೂಪಾಲ್ ನಗರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 540 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಉ.ಅ.$23^{\circ}16'$ ಪೂ.ರೇ. $77^{\circ}36'$ನಲ್ಲಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 14,54,830. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಜ್ಯವೊಂದರ (ರಿಯಾಸತ್) ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಧಾರಾನಗರದ ಪರಮಾರದೊರೆ ಭೋಜಪಾಲ ಈ ನಗರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಭೂಪಾಲವೆಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿತೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ.

ಭೂಪಾಲ ಸರೋವರಗಳ ನಗರ. ಶ್ಯಾಮಲ ಮತ್ತು ಈದ್‌ಗಾ ಬೆಟ್ಟಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಇಲ್ಲಿಯ ಭೂಪಾಲ ಸರೋವರದ ಸುತ್ತಳತೆ 11 ಕಿಮೀಗೂ ಹೆಚ್ಚು. ನಗರಕ್ಕೆ ನೀರು ಸರಬರಾಜು ಆಗುವುದು ಈ ಸರೋವರದಿಂದಲೇ. ಇದಲ್ಲದೆ 1794ರಲ್ಲಿ ಛೋಟೆಖಾನ್ ಎಂಬ ಮಂತ್ರಿಯೊಬ್ಬ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡ ಎರಡು ಸರೋವರಗಳು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯವಾದವು. ಕುದ್‌ಸಿಯಾ ಬೇಗಮ್ ಎಂಬ ನವಾಬಳು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಜಾಮಾಮಸೀದಿ ವಿಶಾಲವಾದ, ಕೆಂಪು ಕಣಶಿಲೆಯ ಸೊಗಸಾದ ಕಟ್ಟಡ. ನಗರದ ಯಾವುದೇ ಮೂಲೆಯಿಂದ ನೋಡಿದರೂ ಈ ಮಸೀದಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ.

ಭೂಪಾಲದ ಅರಮನೆಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ನವಾಬರಿಂದ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾದ ಸಂಕೀರ್ಣ ಕಟ್ಟಡಗಳು. ಇವಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಿನ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಬೇನಜೀರ್ ಅರಮನೆ, ತಾಜ್–ಉಲ್–ಮಸೀದಿ, ಮೋತಿ ಮಸೀದಿ ಹಾಗೂ ಸದರ್ ಮಂಜಿಲ್ ಇನ್ನಿತರ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಕಟ್ಟಡಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ಫತೇಗಢ ಕೋಟೆಯನ್ನು 1728ರಲ್ಲಿ ದೋಸ್ತ್ ಮಹಮದ್ ಖಾನ್ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಇತರ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾರ ಉದಯಾದಿತ್ಯನ (1059–80) ಪತ್ನಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದೆನ್ನಲಾದ ಸಭಾಮಂಡಲ ಎನ್ನುವ ದೇಗುಲ ಬಹುಶಃ ಭೂಪಾಲದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಟ್ಟಡ. ಈಚೆಗೆ ಬಿರ್ಲಾ ಕುಟುಂಬ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ಮಂದಿರವೂ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ.

ಹತ್ತಿ, ಗೋದಿ, ಬೇಳೆ ಕಾಳುಗಳು, ಜೋಳ, ಕಬ್ಬು, ಎಳ್ಳು ಮೊದಲಾದವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಬೆಳೆಗಳು. ಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆಗಳು, ಯಂತ್ರಸಾಮಗ್ರಿ, ಪಾತ್ರೆ, ಕೈಚೀಲಗಳು, ಅಲಂಕರಣ ವಸ್ತುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಭೂಪಾಲ ಕೈಗಾರಿಕಾರಂಗದಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಹೆವಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕಲ್ಸ್ (ಇಂಡಿಯಾ) ಲಿಮಿಟೆಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಟರ್ಬೈನ್, ಸ್ವಿಚ್‌ಗಿಯರುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈಚೆಗೆ (1984) ಇಲ್ಲಿಯ ಯೂನಿಯನ್ ಕಾರ್ಬೈಡ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಅನಿಲ ಸೋರುವಿಕೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸು. 3,800 ಜನ ಮೃತರಾದರು ಮತ್ತು ಇತರ ಸಾವಿರಾರು ಜನ ರೋಗರುಜಿನಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾದರು. ಭೂಪಾಲ ನಗರ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣ ಕೇಂದ್ರ. ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವೂ ಇದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಈ ನಗರದ ಮೂಲಕವೇ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭೂಪಾಲ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಆಧುನಿಕ ನಗರ ಸೌಕರ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಇವೆ. ಇದರ ಸುತ್ತಲ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 45 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬೌದ್ಧ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದ ಸಾಂಚಿ ಇದೆ. ಶೈವಕ್ಷೇತ್ರ ಉಜ್ಜಯಿನಿಯೂ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದೆ. ಭೂಪಾಲದಿಂದ 6.4 ಕಿಮೀ ದೂರದ ನಿಯೋರಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ 11ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶಿವದೇವಾಲಯವಿದೆ. 11 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಇಸ್ಲಾಮ್‌ಪುರದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಅರಮನೆ, ತೋಟ ನೋಡಬಹುದಾದವು. ಸು. 28 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಭೋಜಪುರ ಬೇತ್ವಾನದಿ ದಡದ ಮೇಲಿದೆ. ಇದನ್ನು ಭೋಜ ಮಹಾರಾಜ 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಇಲ್ಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೆಸರಾದವು ಮತ್ತು ಇದನ್ನು ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಸೋಮನಾಥಪುರವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. (ಎಚ್.ಎಂ.ಎನ್.ಆರ್.)

ಭೂಭಾಗಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದ ರಾಷ್ಟ್ರ: ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮೇರೆಗಳು ಭೂಖಂಡಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿದ್ದರೆ ಅಂತಹ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಭೂಖಂಡಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ತರಹದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಣಾತ್ಮಕ ವೆಚ್ಚ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಅತಿ ಸರಳವಾದ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಭಾಷೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಗಡಿಭಾಗ ಕುರಿತಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಭೂಖಂಡಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನದಿ ನೀರಿನ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ತರಹದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮ ರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜನರ, ವಸ್ತುಗಳ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನದ ಅರಿವು ಅತಿ ವೇಗವಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಭೂಭೌತ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ: ಭೂಮಿಯ ಭೌತಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಖನಿಜ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಬಗೆಗಿನ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಚಿತ್ರರೂಪಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆ (ಜಿಯೊಫಿಸಿಕಲ್ ಸರ್ವೆ). ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾದ ಖನಿಜಗಳು, ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಮತ್ತು ಇಂಧನಾನಿಲಗಳನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಭೂಭೌತ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇವೇ

ಅಲ್ಲದೆ ಭಾರಿ ಪ್ರಮಾಣದ ಜಲಾಶಯಗಳ ಕಟ್ಟಡ ಅಂತೆಯೇ ಇತರ ಬೃಹತ್ ಸೌಧಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಕೈಗೊಳ್ಳುವಾಗ ಅಸ್ತಿಭಾರದ ಶೋಧನೆಗೂ ಭೂಭೌತ ವಿಧಾನಗಳು ಬಳಕೆ ಆಗುತ್ತಿವೆ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಶಾಖ ಪ್ರಮಾಣ ತೋರಿಸುವ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದರಲ್ಲಿ, ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಹುದುಗಿರುವ ಅಂತರ್ಜಲವನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚುವುದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಭೂಗತವಾಗಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಗ್ನಾವಶೇಷಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಭೂಭೌತ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಲೆ ಅಥವಾ ಖನಿಜಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆ, ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕತೆ, ಕಾಂತತೆ, ವಿಕಿರಣಪಟುತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾಗಿರುವ ಕಬ್ಬಿಣಯುತ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಕಾಂತತೆಯಿಂದ ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಬಹುದು. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವಾಗ ಅವುಗಳ ಮಾಮೂಲಿ ಲಕ್ಷಣಗಳ ನಡುವೆ ಕೆಲವು ವೈಪರೀತ್ಯಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಮೇಲೆದ್ದು ತೋರುವುದುಂಟು. ಭೂಭೌತ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ತ್ವ ಉಂಟು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಇವನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚುವುದೇ ಈ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯ ಗುರಿ. ಇವು ಕ್ಷೀಣವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರಬಹುದು. ಕ್ಷೀಣವಾಗಿದ್ದರೆ ವೈಪರೀತ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪ ಆಳದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿ ಹೋಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಅಷ್ಟೇನೂ ದೊಡ್ಡ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು; ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ನಿಕ್ಷೇಪ ಇರಬಹುದು. ಬಗೆಬಗೆಯ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಲ್ಲ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ ಯಂತ್ರಸಾಧನಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಸ್ತಿಭಾರ ಶೋಧನೆ, ಅಂತರ್ ಜಲ ಶೋಧನೆ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳೇ ಸಾಕಾಗುತ್ತವೆ. ಅತ್ಯಂತ ಆಳದಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ 1 ರಿಂದ 8 ಕಿಮೀ ಆಳಗಳಲ್ಲಿ, ಹುದುಗಿರುವ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಎಣ್ಣೆ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚುವುದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಯಂತ್ರ ಸಂಧಾನ ಕೌಶಲದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ವಿದ್ಯುತ್ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತತೆ ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಅನ್ವೇಷಣೆ: ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಲೋಹ ಖನಿಜಗಳು ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹಾಯಗೊಡುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಹಾಯಗೊಡದೆ ಜಡವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಲೋಹಮಯ ಶಿಲೆಗಳನ್ನೂ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನೂ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಖನಿಜಗಳು ತಾವಾಗಿ ವಿದ್ಯುತ್ ತರಂಗಗಳನ್ನು ಹೊಮ್ಮಿಸುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಆಳದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಖನಿಜ ತೀರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಳಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ್ದರೆ ಈ ವಿದ್ಯುದನ್ವೇಷಣೆ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗದು. ಸು. 100 ಮೀ ಗಳ ಒಳಗೆ ಅಡಗಿರುವ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚುವುದರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈ ವಿಧಾನ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ವಿಕಿರಣಪಟುತ್ವ ಆಧರಿಸಿದ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ : ಯುರೇನಿಯಮ್, ತೋರಿಯಮ್, ಪೊಟಾಸಿಯಮ್ ಮೊದಲಾದವು ವಿಕಿರಣಪಟು ಧಾತುಗಳು. ಈ ಗುಣ ಆಧರಿಸಿ ಇವುಗಳ ನೆಲೆ ಶೋಧಿಸಿ ಇವುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಕಾಂತತೆ ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ: ಕಾಂತತ್ವಯುಕ್ತ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಕಾಂತತ್ವ ಮಾಪಕ ಉಪಕರಣಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಬಹುದು. ಜಲದಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡ ಶಿಲೆಗಳ ಕಾಂತತೆ ಕಡಿಮೆ. ಆದರೆ ಜಲದಲ್ಲಿ ಶೇಖರಗೊಂಡ ಸ್ತರಗಳ ಬುಡದಲ್ಲಿರುವ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳ ಕಾಂತತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಜಲಸ್ತರಗಳ ಮಂದ ಮತ್ತು ತಳದಲ್ಲಿಯ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆ ಎಷ್ಟು ಆಳದಲ್ಲಿದೆ ಎನ್ನುವ ವಿವರಗಳನ್ನು ರಂಧ್ರ ಕೊರೆಯದೆ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಕಾಂತತ್ವ ಮಾಪಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ವಿಮಾನಕ್ಕೆ ಜೋಡಿಸಿ ವಿಸ್ತಾರ ಪ್ರದೇಶದ ವೈಮಾನಿಕ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಕಾಂತತೆ ಹೆಚ್ಚಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂತೀಯ ರೇಖೆಗಳು ದಟ್ಟವಾಗಿ ಕವಿದಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿರುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಗುರುತ್ವಾವಲಂಬಿತ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ: ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಶಿಲೆಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಹಗುರ, ಕೆಲವು ಗಡಸು, ಕೆಲವು ಹೆಚ್ಚು ತೂಕದವು. ಇವುಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವುದು. ಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಗುರುತ್ವ ಬಲ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಭೂಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಗುರುತ್ವ ಬಲ ಯಾವ ರೀತಿ ಹರಡಿದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಉಪಕರಣಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸಿ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಂದ್ರತೆ ಇರುವ ಲೋಹಮಯ ಖನಿಜಗಳ ನೆಲೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಬಹುದು. ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧಾನ ಬಹುವಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದೆ.

ಭೂಕಂಪನಾಧಾರಿತ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ: ನೆಲದೊಳಗಿನ ಶಿಲಾಪದರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ತಿಳಿಯಲು ಭೂಕಂಪನ ಮಾಪಕ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ನೆಲದಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಡಿಮದ್ದನ್ನು ಸಿಡಿಸಿ ಅದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ಅಲೆಗಳು ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಹಾಯುವ ಪಥ ಗಮನಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಧಾನ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಭೂಮಿಯೊಳಗಿನ ಶಿಲಾಪದರಗಳು ಗಡಸಾಗಿರಬಹುದು ಸಾಂದ್ರ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೆ, ಹಸಿಮಣ್ಣಿನಿಂದ ತುಂಬಿರಬಹುದು. ಭೂಕಂಪನ ದೀರ್ಘತರಂಗ ವಿವಿಧ ಸಾಂದ್ರತೆಗಳ ಶಿಲಾಪದರಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ಕೂಡಲೆ ಮುಂದುವರಿಯದೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ವಾಪಸಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕೃತಕವಾಗಿ ಹೊರಡಿಸಿದ ಅಲೆಗಳು ಶಿಲಾಪದರಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಹಿಂತಿರುಗುವ ಕಾಲ ಗುರುತಿಸಿದರೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಶಿಲಾಪದರಗಳ ರಚನೆ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಶಿಲಾಪದರಗಳು ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದು ಗೂಡುಗಳು ಮತ್ತು ಬಿಲಗಳು ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಶೇಖರವಾಗಿರುವುದುಂಟು. ಇಂಥ ಬಿಲಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಶೇಖರವಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಭೂಕಂಪನ ಮಾಪಕ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಆಳವಾಗಿ ಹುದುಗಿರಬಹುದಾದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಭೂಭೌತ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದಾದ ನಿಕ್ಷೇಪದ ಸೂಚನೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಸೂಚನೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ರಂಧ್ರಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಅಥವಾ ಗಣಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿ ಭೂಭೌತ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರಬಹುದು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಪಿ.ಆರ್.)

ಭೂಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಮಾದರಿ: ಬಹುವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ವಕ್ಷದ್ವೀಪ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಜಾಗತೀಕ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ–ರಕ್ಷಿತ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಪ್ರಚಲಿತವಿತ್ತು. ಆದರೆ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಆ ರಾಜಕೀಯ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಹಲವಾರು ಪ್ರಚಲಿತ ಶಕ್ತಿಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದ ಬಿರುಕುಗೊಂಡಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದರೆ–ಸೋವಿಯತ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಕಮ್ಯುನಿಸಂ ಉದಯ. ಇಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕಿಂಡರವರು 1943ರಲ್ಲಿ ವಕ್ಷದ್ವೀಪದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮೊಟಕುಗೊಳಿಸಿ ಮಿಡ್ ಲ್ಯಾಂಡ್ ಎನ್ನುವ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಅಧಾರಗಳು–ಕಡಿದಾದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ, ತಪ್ಪಲು ಹಾಗೂ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಸೂಚಿಪರ್ಣ ವೃಕ್ಷಗಳ ಅರಣ್ಯ. ಆ ಮಿಡ್‌ಲೆಂಡ್ ಪ್ರದೇಶ ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ, ಪೂರ್ವ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪ್ ಭೂ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಭೂ–ಪ್ರದೇಶಗಳು ಒಂದೇ ತರಹದ ಹವಾಮಾನ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಿಲಿನೊಂದಿಗೆ ಇತರ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಹಾಗೂ ಒಂದೇ ತರಹದ ಜನಾಂಗವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ.

ಈ ಎಲ್ಲ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು ಅಂದರೆ ಭೂ–ಏಕಾಗ್ರತೆ ಮಾದರಿ, ವಕ್ಷದ್ವೀಪ ಮಾದರಿ ಮತ್ತು ಮಿಡ್–ಲೆಂಡ್ ಮಾದರಿಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಾದರಿಗಳು ಹುಟ್ಟಲು ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ. (ಎ.ಕೆ.ಡಬ್ಲ್ಯೂ.)

ಭೂಮಿ: ಸೌರವ್ಯೂಹದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಆರೋಹಿ ದೂರಾನುಸಾರ ಮೂರನೆಯ ಗ್ರಹ; ಮಾನವ, ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಎಂಬ ಜೀವಿಗಳ ನೆಲೆ; ವಾಯು ಮತ್ತು ಜಲಮಂಡಲಗಳಿಂದ ಪರಿವೇಷ್ಟಿತವಾಗಿರುವ ಗಟ್ಟಿ ನೆಲ (ದಿ ಅರ್ಥ್).

ಉಗಮ : ಸು. 4.6 ಬಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಅತಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ, ಆದರೆ ತೀರ ವಿರಳವಾಗಿ ಹರಡಿಹೋಗಿದ್ದ ದೂಳು ಮತ್ತು ಅನಿಲ ಕಣಗಳ ಮಹಾರಾಶಿ ತೀವ್ರ ಮಂಥನ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿತ್ತು; ಕಣಗಳು ಹೀಗೆ ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ದೂಳಿನ ಕಣಗಳ ಮುದ್ದೆ ಮೈದಳೆದವು. ಇವೆ ಗ್ರಹಗಳು.

ಸೌರವ್ಯೂಹ ಎಂದರೆ ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಇದನ್ನು ಪರಿವೇಷ್ಟಿಸಿರುವ ಸಮಸ್ತ ಕಾಯಗಳು. ಕಣಗಳ ಸಂಚಯನದಿಂದ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೈದಳೆದಿರಬೇಕೆಂದು ಸಂಚಯನವಾದ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನ ಒಂದು ಗ್ರಹವಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಉಗಮ ಸು. 4.6 ಬಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಸಂಭವಿಸಿರಬೇಕು.

ಸ್ವಂತ ರಾಶಿಯ ಕಾರಣವಾಗಿ ಉಂಟಾದ ಸಮ್ಮರ್ದ್ದ ಭೂಮಿಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಗಾಧ ಉಷ್ಣವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿತು. ಅದೇ ವೇಳೆ, ವಿಕಿರಣಪಟು ವಸ್ತುಗಳ ಕ್ಷಯದಿಂದ ಕೂಡ ಸಾಕಷ್ಟು ಉದ್ಭವಿಸಿತು. ಇವೆರಡರ ಫಲವಾಗಿ ಆದಿಮ ಭೂಮಿ ಸು. $2{,}000^0$ಸೆ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ತಹತಹಿಸುವ ದ್ರವ–ಅನಿಲ ರಾಶಿಯಾಯಿತು. ಕಬ್ಬಿಣದಂಥ ಭಾರವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಈ ರಾಶಿಯ ಕೇಂದ್ರದೆಡೆಗೆ ಕುಸಿದುವು. ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮಿನಂಥ ಲಘುತರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮೇಲ್ಮೈಯೆಡೆಗೆ ತೇಲಿದುವು.

ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯಿಂದ ಉಷ್ಣವಿಕಿರಣವಾಗಿ (ರೇಡಿಯೇಷನ್) ಸೋರಿ ಹೋಯಿತು. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಕ್ರಮೇಣ ತಣಿದು ದೃವೀಭವಿಸಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿತು. ಈ ಘನ ಪದರದಲ್ಲಿ ಮಡಿಕೆ ತಿರುಚುಗಳು, ಉಬ್ಬು ತಗ್ಗುಗಳು, ಕಣಿವೆ ಕೊರಕಲುಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. ಒಳಗೆ ಸೆರೆ ಸಿಕ್ಕಿಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಲಾವಾರಸ, ಅನಿಲರಾಶಿ, ರಜಃಕಣಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಅಳ್ಳಕ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಹೊರಚಿಮ್ಮಿದವು. ಲಾವಾರಸ

ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೂ ಒಳಗೂ ಹರಿದು ಭೂಕಂಪನಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಮೇಲ್ಮೈಯಿಂದ ಹೊರನೆಗೆದು ಅನಿಲ ಮತ್ತು ದೂಳು ಆದಿಮ ವಾಯುಮಂಡಲವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದವು.

ಅಂದಿನ ವಾಯುಮಂಡಲ ನೈಟ್ರೋಜನ್, ಕಾರ್ಬನ್ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್, ಕಾರ್ಬನ್ ಮಾನಾಕ್ಸೈಡ್ ಮತ್ತು ನೀರಿನ ತೇವ ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಒಂದಿಷ್ಟು ಮಿಥೇನ್ ಮತ್ತು ಅಮೋನಿಯ ಕೂಡ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ತೇವ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಮೇಲೇರಿ ತಣಿದು ದ್ರವಿಸಿ ಮಳೆಯಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಭೂಮಿಗೆ ಮರಳಿತು. ಆದರೆ ನೆಲ ತಲುಪುವ ಮೊದಲೇ ಇಲ್ಲಿಯ ಕುಲುಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದ ಮತ್ತೆ ಆವಿಯಾಗಿ ಮೇಲೇರಿತು. ಈ ಚಕ್ರ ಉರುಳಿದಂತೆ ಕಲ್ಲು ಬಂಡೆಗಳೂ ಗಾರು ನೆಲಗಳೂ ಮಳೆನೀರನ್ನು ಸ್ಪಂಜಿನಂತೆ ಹೀರಿಕೊಂಡು ಜಲಭರಿತವಾದವು. ಮತ್ತಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ಹೀರಲಾಗದಂಥ ಪರ್ಯಾಪ್ತ ಸ್ಥಿತಿ ಐದಿದಾಗ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಝರಿಗಳು ದುಮುಕಿದವು. ತೊರೆಗಳು, ನದಿಗಳು ಹರಿದವು. ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಗೊಂಡು ಕೆರೆ–ಸರೋವರಗಳಾದವು. ವಿಶಾಲ ಬೋಗುಣಿ ಪ್ರದೇಶಗಳು ವಿಸ್ತಾರ ಜಲಾಶಯಗಳಾಗಿ ಮೊದಲ ಕಡಲುಗಳು ಮೈದಳೆದವು.

ಆ ವೇಳೆಗೆ ಮೋಡಗಳು ತೆಳುವಾದವು ಮತ್ತು ವಾಯುಮಂಡಲ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಆವರಿಸಿದ ಅನಿಲಕವಚವಾಯಿತು. ನೀರಿನ ಮಹಾರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ಇಣುಕುತ್ತಿದ್ದ ಶಿಲಾರಾಶಿಯಾಗಿದ್ದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸಿತು.

ಭೂಖಂಡಗಳು: ಇಂದು ನಾವು ತಿಳಿದಿರುವ ಏಷ್ಯ, ಆಫ್ರಿಕ ಮೊದಲಾದ ಭೂಖಂಡಗಳು ಅಂದು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪ್ಯಾಂಜಿಯ (ಪ್ರಾಗ್ಭೂಮಿ) ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅಖಂಡ ಶಿಲಾರಾಶಿಯಾಗಿ ಬೆಸೆದುಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಇದು 220 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ.

ಸು. 135 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಪ್ಯಾಂಜಿಯ ಖಂಡ ಒಡೆದು ಎರಡಾಯಿತು: ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ಖಂಡ ಲಾರೇಷಿಯ, ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಖಂಡ ಗೊಂಡ್ವಾನ ಸು. 65 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಈ ಖಂಡಗಳು ಮತ್ತಷ್ಟು ವಿಭಜನೆಗೊಂಡು ಅಲೆದು ಇಂದು ಕಾಣುವ ಭೂಖಂಡಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ಈ ವಿದ್ಯಮಾನಕ್ಕೆ ಭೂ ಖಂಡಗಳ ಅಲೆತ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಖಂಡಗಳ ಅಲೆತ ಸತತವಾದ ಒಂದು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಶಿಲಾಗೋಳದ ಕೆಳಗೆ ಭಾಗಶಃ ದ್ರವಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲಾಪಾಕ ವಲಯದ ಮೇಲೆ ಭೂಖಂಡಗಳೂ ನೆಲಸಿವೆ. ಭೂಗರ್ಭದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಿರುವ ತೀವ್ರ ಉಷ್ಣಶಕ್ತಿಯ ಕಾರಣವಾಗಿ ಕವಚ ಮಂಥನಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಭೂಭಾಗಗಳು ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುಪಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಸರಿಯುವ ಸಾಮಾನು ಸರಂಜಾಮುಗಳ ತೆರದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಇದರ ಫಲವೇ ಖಂಡಗಳ ಅಲೆತ. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಫಲಕಗಳು ಒಂದು ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಸಂಘಟಿಸುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಇನ್ನೊಂದರ ಮೇಲೆ ಅಧಿವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತವೆ. ಎರಡೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೇಲೇರುತ್ತವೆ; ಎರಡರ ನಡುವಿನ ಅಂತರ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ ಭೂಕಂಪನಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ, ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಸಾಗರ ತಲಗಳು ವಿಶಾಲವಾಗುತ್ತವೆ, ಹೊಸ ಕೊರಕಲು ಬಿರುಕುಗಳು ಮೈದೋರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ಇಂದಿಗೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ತಲ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ಸು. 4 ಸೆಂಮೀ ಹಿಗ್ಗುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ತಲದ ಅಗಲ ಸು. ಅಷ್ಟೇ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕುಗ್ಗುತ್ತಿದೆ.

ಭೂಮುಖವನ್ನು ಸತತವಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಬಲವೆಂದರೆ ವಾಯುಗುಣ (ಕ್ಲೈಮೆಟ್). ಧ್ರುವೀಯ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಕವಿದಿರುವ ಹಿಮ ಸಮುಚ್ಚಯ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವಿಸುತ್ತದೆ. ಶೀತಯುಗ–ಬೆಚ್ಚಗಿನ ಯುಗ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ವಾಯುಗುಣ ಆಂದೋಲಿಸುತ್ತದೆ. ಕಳೆದ 200 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 18 ಹಿಮಯುಗಗಳು ಸಂದುಹೋಗಿವೆಯೆಂದು ಅಂದಾಜು. ಈಗ್ಗೆ ಸು. 18 ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಶೀತಯುಗ ತನ್ನ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ ಐದಿದ್ದಾಗ ಇಂದಿನ ನೆಲದ ಶೇಕಡ ಸು. 30ರಷ್ಟು ಭಾಗ ನೀರಿನಡಿಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿತ್ತು.

ಧ್ರುವ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮಾವೃತ ಶಾಶ್ವತವೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದಿದೆ. ಇದು ನಿಜವಲ್ಲ. ಇಂದು ಭೂಮಿಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 14^0ಸೆ ಆಗಿದ್ದು ಒಮ್ಮೆ ಅರಣ್ಯಾವೃತವಾಗಿದ್ದ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ಈಗ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿದೆ. ಅಂಟಾರ್ಕ್ಟಿಕವಂತೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಿಮ ಖಂಡವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ ಗತಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 22^0ಸೆ ಇದ್ದ ಅವಧಿಗಳಿದ್ದವು. ಆಗ ಧ್ರುವವಲಯಗಳು ಕೂಡ ಹಿಮಮುಕ್ತವಾಗಿದ್ದವು. ಇಂಥ ಬೆಚ್ಚಗಿನ ಯುಗ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಬಂದಾಗ ಇದೇನೂ ಅಸಂಭವನೀಯ ಘಟನೆ ಆಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ–ಸಾಗರಗಳು ಉಕ್ಕಿ ಕರಾವಳಿಯ ಹಲವಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮುಳುಗಿ ಹೋಗದಿರವು.

ಭೂಮಿಯ ಚಲನೆಯ ಆಕರ ಸೂರ್ಯ. ಸೌರಶಕ್ತಿಯ ಕಾರಣವಾಗಿ ವಾಯುಮಂಡಲ ಕಾದು ಮಾರುತಗಳು ಸತತ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕಡಲುಗಳಿಂದ ಕಾದು ಮೇಲೇರಿದ ನೀರಿನ ಹಬೆ (ನೀರಾವಿ) ಮೋಡವಾಗಿ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸುತ್ತದೆ. ತಣಿದ ಮೋಡ ಮಳೆಯಾಗಿ ಭೂಮಿಗೆ ಸುರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ನೀರು ಝರಿ ತೊರೆ ಹೊಳೆ ನದಿಗಳ ಮೂಲಕ ನೆಲ ತೊಳೆಯುತ್ತ ಹರಿದು ಕಡಲು ಸೇರಬಹುದು, ನೆಲದಡಿಗೆ ಹಿಂಗಿ ಹೋಗಿ ಅಂತರ್ಜಲವಾಗಬಹುದು, ಶೀತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಕವಚವಾಗಿ ಕೆನೆಗಟ್ಟಬಹುದು.

ಹೀಗೆ ನೀರಿನ ಚಕ್ರ ಮತ್ತು ವಾಯುಮಂಡಲದ ಗತಿಶೀಲತೆ ಭೂಮಿಯ ಮುಖವನ್ನು ಸದಾ ಬದಲು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಬಾಹ್ಯ ಶಕ್ತಿಗಳು. ಇತ್ತ ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳಾದ ಸಂಚಿತ ಶಾಖ, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು, ಅಂತರ್ಜಲ ಪ್ರವಾಹ, ಜೀವಿ ವಿಕಾಸ ಕ್ರಿಯೆ ಮುಂತಾದವು ತಮ್ಮ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ಸದಾ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುವುವು. ಸೂರ್ಯ–ವಾಯುಮಂಡಲ, ಜಲಮಂಡಲ ಈ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯೇ ಭೂಯಂತ್ರದ ನಿರಂತರ ಗತಿಶೀಲತೆಯ ಮರ್ಮ, ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ವಾಯು ಅಥವಾ ಜಲಮಂಡಲಗಳಿಲ್ಲವಾಗಿ ಸೂರ್ಯಶಾಖವೊಂದರಿಂದಲೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಏನೂ ಬದಲಾವಣೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದೇ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಇಳಿದ ಮಾನವನಿಗೆ ಎದುರಾದದ್ದು ಘನೀಭವಿತ ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸ.

ರಚನೆ : ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಭಿನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ತಿರುಳು (ಕೋರ್), ಕವಚ (ಮ್ಯಾಂಟಲ್) ಮತ್ತು ತೊಗಟೆ (ಕ್ರಸ್ಟ್).

ತಿರುಳು: ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಬಾನಿನಲ್ಲಿ ಆಗ ಈಗ ಬೆಳಗುವ ಜ್ವಾಲಾಜಿಹ್ವೆಗಳು (ಆರೋರ–ಧ್ರುವಜ್ಯೋತಿ) ಭೂಮಿಯ ಅಂತರಾಳದ ಬಗೆಗೆ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುವ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳೆಂದರೆ ತುಸು ಅಚ್ಚರಿ ಎನ್ನಿಸಬಹುದು. ಸೂರ್ಯನಿಂದ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುವ ವಿದ್ಯುದಾವಿಷ್ಟ ಕಣಗಳಿಗೂ–ಈ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಸೌರಮಾರುತವೆಂದು (ಸೋಲಾರ್ ವಿಂಡ್) ಹೆಸರು–ಭೂಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಸಂಘರ್ಷವಾದಾಗ ಧ್ರುವ ಪ್ರಭೆಗಳು ಸಂಜನಿಸುವುದೆಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಭೂಮಿಗೆ ಈ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ಒದಗುವುದರ ಕಾರಣವೇನು?

ಇದಕ್ಕೆ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ನೀಡುವ ವಿವರಣೆ ಹೀಗಿದೆ: ತಿರುಳು ಸು. 2,900 ಕಿಮೀ ಆಳದಿಂದ ಭೂಕೇಂದ್ರದ (6,370 ಕಿಮೀ ಆಳ–ಇದು ಭೂಮಿಯ ಸರಾಸರಿ ತ್ರಿಜ್ಯ) ದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ದ್ರವಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹೊರಭಾಗ, ಘನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಳಭಾಗ. ಒಳಭಾಗದ (ಅಂದರೆ ಘನ ಒಳ ತಿರುಳಿನ) ತ್ರಿಜ್ಯ ಸು. 1,200 ಕಿಮೀ, ದ್ರವಪಾಕದ ನಡುವೆ ಗಟ್ಟಿಕಾಳು ತೇಲುತ್ತಿರುವಂತೆ ಇದೆ. ಭೂಮಿಯ ತಿರುಳು ಅಲ್ಲಿಯ ಸಂಮರ್ದ 1.3–3.5 ಮಿಲಿಯನ್ ವಾಯುಮಂಡಲಗಳಷ್ಟು ಇದೆ (ನೆಲದ ಮೇಲಿನ ಸರಾಸರಿ ಸಂಮರ್ದದ ಅಷ್ಟುಪಾಲು ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ). ಉಷ್ಣತೆ 4–5 ಸಾವಿರ ಡಿಗ್ರಿ ಸೆಲ್ಸಿಯಸ್.

ತಿರುಳಿನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಲು ಒದಗುವ ಬಾಹ್ಯ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಭೂ ಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಭೂಮಿ ಒಂದು ಬೃಹತ್ಕಾಂತದಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಆವರಿಸಿ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರವಿದೆ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಧ್ರುವಗಳು ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ತಿರುಗವು ಮುರುಗವು ಆಗಿರುವುವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಶಾಶ್ವತ ದಾಖಲೆಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಭೂಮಿಯ ತಿರುಳಿನಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಸಂಯುಕ್ತ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿದ್ದು ಇದು ಅತಿ ತೀವ್ರ ಮಂಥನ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಪಕ್ಕಾಗಿರುವುದೇ ಇದರ ಕಾರಣವೆಂದು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಸಾಕ್ಷ್ಯಾಧಾರ ಸಹಿತ ತರ್ಕಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತಿರುಳು ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕದಂತೆ (ಡೈನಮೋ) ವರ್ತಿಸಿ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಭೂವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕ ಕ್ರಿಯೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭೂಮಿಗೆ ಕಾಂತತ್ವ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ತಿರುಳಿನಲ್ಲಿಯ ಕಬ್ಬಿಣ ಸಂಯುಕ್ತದ ಘಟಕ ಧಾತುಗಳು ಪ್ರಾಯಶಃ ಸಲ್ಫರ್ ಅಥವಾ ಆಕ್ಸಿಜನ್. ಆದ್ದರಿಂದ ತಿರುಳಿನ ವಸ್ತು ಕಬ್ಬಿಣ ಸಲ್ಫೈಡ್ ಇಲ್ಲವೇ ಕಬ್ಬಿಣ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಆಗಿದ್ದು ಅದು ಸತತ ಮಂಥನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬುದು ಇಂದಿನ ಊಹೆ.

ಕವಚ: ಭೂಮಿಯ ಲೋಹೀಯ ತಿರುಳನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡು ಸು. 2900 ಕಿಮೀ ದಪ್ಪದ ಕವಚವಿದೆ. ಧ್ರುವಗಳ ಸತತ ಚಲನೆಯ ಜಾಡು ಮತ್ತು ಧ್ರುವ ಜ್ಯೋತಿಗಳ ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕ ದೃಶ್ಯ ಭೂತಿರುಳಿನ ಗತಿ ವೃತ್ತಾಂತದ ಪ್ರಕಟಿತ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಭೂಖಂಡಗಳ ಹಾಗೂ ಸಾಗರಗಳ ವಿವಿಧ ವಿನ್ಯಾಸ ಭೂಕವಚದಲ್ಲಿಯ ಬದಲಾವಣೆಯ ಪರಿಣಾಮಗಳು. ಬಹುಪಾಲು ಸಿಲಿಕೇಟಿನಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಕವಚ, ಅದರಲ್ಲಿರುವ ವಿಕಿರಣಪಟು ಸಮಸ್ಥಾನಿಗಳ (ರೇಡಿಯೊ ಆ್ಯಕ್ಟಿವ್ ಐಸೊಟೋಪ್ಸ್) ಕ್ಷಯದ ಕಾರಣವಾಗಿ ಶಾಖ ಗಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಡಾಮರಿನಂತೆ ತನ್ಯತಾಗುಣವಿರುವ (ಡಕ್ಟಿಲಿಟಿ) ಸು. 700 ಕಿಮೀ ದಪ್ಪದ ಮೇಲು ಪದರಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿ ಊಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತ ಪ್ರವಾಹಗಳನ್ನು (ಕನ್ವೆಕ್ಷನಲ್ ಕರೆಂಟ್) ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಇವು ಭೂಮಿಯ ಘನ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ಫಲಕಗಳಲ್ಲಿ ಮಂದಚಲನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಘನ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಖಂಡಗಳೂ ಸಾಗರಗಳೂ ಅಡಕವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಭೂಖಂಡಗಳು

	ವಿಸ್ತೀರ್ಣ (ಚ.ಕಿಮೀಗಳಲ್ಲಿ)	ಮಾಧ್ಯ ಔನ್ನತ್ಯ (ಮೀಗಳಲ್ಲಿ)	ಔನ್ನತ್ಯತಮ ಬಿಂದು (ಮೀಗಳಲ್ಲಿ, ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ)	ನಿಮ್ನತಮ ಬಿಂದು (ಮೀಗಳಲ್ಲಿ, ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ)	ದಾಖಲಿತ ಅತ್ಯಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆ (ಸೆಲ್ಸಿಯಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ)	ದಾಖಲಿತ ಕನಿಷ್ಠತಮ ಉಷ್ಣತೆ (ಸೆ)
ಆಫ್ರಿಕ	3,03,00,410	519.2	ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ ಶಿಖರ, ಟಾಂಗನೀಕ 5894.83	ಕ್ವಟ್ಟಾರ ಇಳಿತ 133 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ	ಎಲ್. ಅಜೀಜಿಯ, ಲಿಬ್ಯ, 58^0	ಸೆಮ್‌ರೀರ್ ಮೊರಕೊ 011.4^0
ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ	1,37,27,000	1828.8	ಮಾರ್ಖಾಮ್ ಶಿಖರ 4602.48	ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟ	ಹೋಪ್‌ಚೆ ಬೇ, ಗ್ರಹ್ಯಾಮ್ ಲ್ಯಾಂಡ್ 10^0	ವೊಸ್ಟಾಕ್ –52^0
ಏಷ್ಯ	4,83,94,150	914.4	ಎವರೆಸ್ಟ್ ಶಿಖರ, ನೇಪಾಲ – ಟಿಬೆಟ್ 8848	ಮೃತ ಸಮುದ್ರ ಪ್ಯಾಲಸ್ತೀನ್ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 392 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ	ಜಕೋಬಾಬಾದ್, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ 52^0	ವರ್ಖೊಯಾನ್ಸ್ಕ್ ಸೈಬೀರಿಯ –32^0
ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ	76,95,099	304.8	ಕೋಸಿಯುಸ್ಕೋ, ನ್ಯೂ ಸೌತ್‌ವೇಲ್ಸ್ 2230	ಐರ್ ಸರೋವರ ದಕ್ಷಿಣ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 1188 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ	ಕ್ಲೋನ್‌ಕರಿ, ಕ್ವೀನ್ಸ್‌ಲೆಂಡ್ 53^0	ಕಿಯಾಂಡ್ರ, ನ್ಯೂ ಸೌತ್‌ವೇಲ್ಸ್ 5^0
ಯುರೋಪ್	54,00,150	298.7	ಎಲ್‌ಬ್ರುಸ್ ಶಿಖರ 5833.31	ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ, ರಷ್ಯ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 28 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ	ಸೆವಿಲ್ಲೆ, ಸ್ಪೇನ್ 51^0	ಊಸ್ಟ್–ಷ್ಚುಗೊರ್, ರಷ್ಯ –19^0
ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ	2,44,36,650	609.6	ಮ್ಯಾಕೆನ್ಲಿ ಶಿಖರ ಅಲಾಸ್ಕ 6193.53	ಡೆತ್ ವ್ಯಾಲಿ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 85.34 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ	ಡೆತ್‌ವ್ಯಾಲಿ, ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ 56^0	ಸ್ನ್ಯಾಗ್, ಯೂಕಾನ್ –27^0
ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ	1,77,67,400	548.64	ಅಕನ್‌ಕಾಗುವ ಶಿಖರ ಅರ್ಜೆಂಟೈನ 7021.98	ರೀಯೋನೆಗ್ರೋ ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 29.97ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ	ರಿವಾಡಾವೀಯ ಅರ್ಜೆಂಟೈನ 49^0	ಕೊಲೋನಿಯ ಸಾರ್ಮಿಂಟೋ ಅರ್ಜೆಂಟೈನ – 30^0

ಭೂಖಂಡಗಳಿಗೂ ಸಾಗರಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವುದು ಅವುಗಳ ತೊಗಟೆಯ (ಕ್ರಸ್ಟ್) ದಪ್ಪದಲ್ಲಿ. ಖಂಡೀಯ ತೊಗಟೆಯ ದಪ್ಪ 20–70 ಕಿಮೀ ಇದ್ದರೆ ಸಾಗರೀಯ ತೊಗಟೆಯ ಸರಾಸರಿ ದಪ್ಪ 6 ಕಿಮೀ ಮಾತ್ರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭೂಖಂಡಗಳನ್ನೂ ಸಾಗರಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸಿರುವ ಭೂ ಕವಚಫಲಕದ ಕನಿಷ್ಠ ದಪ್ಪ 70 ಕಿಮೀ ಆದರೂ ಇರಬೇಕೆಂದು ತರ್ಕಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಭೂಭಾಗದ ದಪ್ಪಕ್ಕೂ ತೊಗಟೆಯ ದಪ್ಪಕ್ಕೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಈಗ ತಿಳಿದಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಫಲಕಗಳೂ ಅವು ಖಂಡೀಯ ಇಲ್ಲವೇ ಸಾಗರೀಯ ತೊಗಟೆಯಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರಲೀ ಆಗದಿರಲಿ ಸು. 100 ಕಿಮೀ ದಪ್ಪದವೆಂದು ಈಗ ರುಜುವಾತಾಗಿದೆ. ಈ ಫಲಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಪದರಕ್ಕೆ ಶಿಲಾಗೋಳವೆಂದು (ಲಿಥೋಸ್ಫಿಯರ್) ಹೆಸರು.

ಪ್ರಚಲಿತ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಫಲಕಗಳ ಚಲನೆಗೆ ಕಾರಣ. ಚಲನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸಾಗರಮಧ್ಯದ ಏಣಿನಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಫಲಕ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದು ಮುಂದೆ ಕಡಲ ಕಂದಕದತ್ತ ಚಲಿಸಿದಂತೆ ತಣಿಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕಂದಕ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಫಲಕ ಅದರ ಆವರಣ ವಸ್ತುವಿಗಿಂತ ಸಣ್ಣಗೂ ಸಾಂದ್ರವಾಗೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ಕವಚದತ್ತ ಕಂತುತ್ತದೆ. ಸಾಂದ್ರಫಲಕ ಹೀಗೆ ಕಂತಿದಾಗ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವ ಗುರುತ್ವಾತ್ಮಕಶಕ್ತಿ ತಣ್ಪು ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ನಯನಕೋಶವೊಂದರ (ಕನ್ವೆಕ್ಷನ್ ಸೆಲ್) ಕಂತುವ ತಣ್ಪು ಕುಳಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ನಯನ ಪರಿಚಲನೆಯ ಈ ಎರಡೂ ಅಂಶಗಳನ್ನು–ಸ್ವಾಹಾಕರಣ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಫಲಕಗಳ ಚಲನೆ– ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೀಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಅರಿಯಬಹುದು. ಕವಚವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ವಸ್ತು ಬಹುತೇಕ ಸಿಲಿಕಾನ್ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್, ಮೆಗ್ನೀಷಿಯಂ, ಆಕ್ಸೈಡ್, ಫೆರ್ರಸ್ ಆಕ್ಸೈಡ್, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಆಕ್ಸೈಡ್, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳು.

ಭೂಮಿಯ ತೊಗಟೆಯಲ್ಲಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾಗರೀಯ ತೊಗಟೆ ಮತ್ತು ಖಂಡೀಯ ತೊಗಟೆ ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಗಳುಂಟು. ಸಾಗರಮಧ್ಯ ಏಣುಗಳಿಂದ ಸ್ವಾಹಾಕರಣ ವಲಯಗಳಿಗೆ (ಸಬ್ಡಕ್ಷನ್ ಝೋನ್ಸ್) ಸತತವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಸಾಗರೀಯ ತೊಗಟೆಯ ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ನಾಶವೂ ಆಗುತ್ತಿವೆ. ಸ್ವಾಹಾಕರಣ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಕವಚದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸು. 59,000 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಫ್ಯಾರಡೇ ಪೀಠಭೂಮಿ (ಫ್ಯಾರಡೇ ಪ್ಲ್ಯಾಟೂ) ಸಾಗರೀಯ ಏಣುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಇದು ಸಾಗರ ತಳದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮೇಖಲೆಯಂತೆ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ತಳದಲ್ಲಿಯ ಕವಚ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿರುವ ಎರಡು ದೃಢ ಫಲಕಗಳ ನಡುವಿನ ಗಡಿಯೇ ಏಣು. ಇಲ್ಲಿ ಫಲಕಗಳು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಬೇರ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಆಗ ತಳದಲ್ಲಿಯ ಶಿಲಾದ್ರವ ಈ ಖಾಲಿ ಜಾಗವನ್ನು ಭರ್ತಿ ಮಾಡಲು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸಾಗರ ಮಧ್ಯ ಏಣುಗಳ ಕೊಡಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದಷ್ಟು ತೊಗಟೆ ಮೈದಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಖಂಡೀಯ ತೊಗಟೆಗಿಂತ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನ, ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತೀರ ತರುಣ.

ಭೂಮಿಯ ತೊಗಟೆ ಮತ್ತು ಮೇಲು ಕವಚಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾರೆ ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. ಮೇಲಿನದು ಶಿಲಾಗೋಳ ಅಥವಾ ಬಲಿಷ್ಠ ಪದರ. ಕೆಳಗಿನದು ಅಸ್ಥೆನೊಸ್ಫಿಯರ್ ಅಥವಾ ದುರ್ಬಲ ಪದರ. ಶಿಲಾಗೋಳದಲ್ಲಿ ತೊಗಟೆಯ ಮೇಲು ಕವಚದ ಒಂದು ಭಾಗ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ. ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ತೊಗಟೆಯ ಸರಾಸರಿ ದಪ್ಪ 5–7 ಕಿಮೀ ಏಣಿನ ಕೊಡಿಯಿಂದಾಚೆಗೆ ಶಿಲಾಗೋಳದ ದಪ್ಪ ಸು. 100 ಕಿಮೀ. ಇದು ಅಸಂಖ್ಯ ದೃಢ ಫಲಕಗಳಾಗಿ ಒಡೆದು ಹೋಗಿದೆ. ಇವು ಅಷ್ಟೊಂದು ದೃಢವಲ್ಲದ ದುರ್ಬಲ ಪದರದ ಮೇಲೆ ತೇಲುತ್ತಿರುವ ಫಲಕಗಳಂತಿವೆ.

ಈ ಫಲಕಗಳು ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ಒಂದನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕೆಲವು ಸೆಂಮೀಗಳಷ್ಟು ಸರಿಯುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಗಡಿಗಳು ಮೈದಳೆಯುವುವು:

ಅಭಿಸರಣ ಗಡಿಗಳು, ಅಪಸರಣಗಡಿಗಳು, ಪರಿವರ್ತಕ ಗಡಿಗಳು. ಮೊದಲ ಬಗೆಯ ಫಲಕಗಳು ದೂರದೂರಹೋಗುವುವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸಾಗರಮಧ್ಯದ ಏಣನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಿರುವ ನಡುಭಾಗ. ಇಲ್ಲಿ ದ್ರವಶಿಲೆ ಕವಚದಿಂದ ತೊಗಟೆಗೆ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಿರುವುದು. ಎರಡನೆಯ ಬಗೆಯ ಫಲಕಗಳು ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರ ಸರಿದು ಒಂದು ಇನ್ನೊಂದರ ತಳದಲ್ಲಿ ಒಳನುಗ್ಗಿ ದುರ್ಬಲ ಪದರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಸ್ವಾಹಾಕರಣವೆನ್ನುವರು. ಪರಿವರ್ತಕ ಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ (ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫಾರ್ಮ್ ಬೌಂಡರೀಸ್) ಫಲಕಗಳು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಸಲೀಸಾಗಿ ಜಾರುತ್ತವೆ.

ಖಂಡೀಯ ತೊಗಟೆ ಸಾಗರೀಯ ತೊಗಟೆಗಿಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು. ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಆಯಸ್ಸು ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರ 4 ಬಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳೇ ಇರಬಹುದು (ಭೂಮಿಯ ಆಯಸ್ಸು 4.6 ಬಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳು). ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಇದು ಭೂವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಕಾರಣವಾಗಿ ಸತತ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದುತ್ತದೆ: ಫಲಕ ಚಲನೆ, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಪ್ರಹಾರ, ಸವಕಳಿ ಮತ್ತು ಅವಸಾದನ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸು. 200 ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಖಂಡಗಳ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಭೂಚರಿತ್ರೆಯ ಪುನಾರಚನೆ ಇವರ ಉದ್ದೇಶ. ಆದರೆ ಇದೊಂದು ಅಪರಿಹಾರ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆ ಎನಿಸುವಷ್ಟು ಅಗಾಧವಾದದ್ದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸಾಗರೀಯ ತೊಗಟೆಯ ಸೃಷ್ಟಿ ಅತಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಹ್ರಸ್ವ ಜೀವಿತಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ವಿರೂಪಗೊಳ್ಳದೆ ಉಳಿದಿದ್ದು ಮುಂದೆ ಅತಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ನಾಶವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕಡಲ ದೋಣಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ತೊಗಟೆಯ ವಯಸ್ಸು 200 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವೈದೃಶ್ಯವಾಗಿ ಖಂಡೀಯ ತೊಗಟೆ ಅತಿದೀರ್ಘಕಾಲ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ತೊಗಟೆಯ ಸೃಷ್ಟಿ ಆಗುವ ರೀತಿಯೇ ಬೇರೆ. ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುವ ರೀತಿಯೇ ಬೇರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಭೌತ ಹಾಗೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕರ್ತೃಗಳು ವರ್ತಿಸಿ ಸಂಕೀರ್ಣ ತೊಗಟೆಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಆಗುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಭೂವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಕಾರಣವಾಗಿ ಆಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಅಸಂಖ್ಯ. ಉದಾ: ಸಾವಿರಾರು ಕಿಲೋಮೀಟರ್ ಉದ್ದ ಹರಡಿಹೋಗಿರುವ ನೂರಾರು ಕಿಲೋಮೀಟರ್ ಅಗಲದ ಶಿಲಾ ಮೇಖಲೆಗಳನ್ನು ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ತಿರುಚಿ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಅವಸಾದನ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ವಿರಳವಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಖಂಡೀಯ ತೊಗಟೆ ಭೂಚರಿತ್ರೆಯ ವಿವರಗಳನ್ನು ಆಂಶಿಕವಾಗಿಯಾದರೂ ಒದಗಿಸುವ ಒಂದು ಸಂಕೀರ್ಣ ದಾಖಲೆ.

ಖಂಡೀಯ ತೊಗಟೆ ಖಂಡಗಳ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಸಾಗರದ ಅಂಚಿನವರೆಗೂ ಚಾಚಿರುವುದು. ಒಟ್ಟಾರೆ ಇದು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಶೇ.ಸು.45 ಭಾಗದಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಇದರ ರಾಶಿ ಭೂರಾಶಿಯ ಶೇ.0.3 ಮಾತ್ರ. ಸಾಗರೀಯ ತೊಗಟೆ ಬಹುತೇಕ ಅಗ್ನಿಶಿಲಾ ಬಸಾಲ್ಟಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಖಂಡೀಯ ತೊಗಟೆ ಅಗ್ನಿಜನ್ಯ ರೂಪಾಂತರಿತ ಮತ್ತು ಅವಸಾದನ ಶಿಲೆಗಳ ಸಂಚಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪೊಟಾಸಿಯಮ್, ಯುರೇನಿಯಮ್, ತೋರಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಸಿಲಿಕಾನ್ ಧಾತುಗಳು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಆಕಾರ: ಭೂಮಿ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ತೇಲುತ್ತಿದೆ. ನೇಸರುಮೂಡುವ ಮುನ್ನ ನಸುಕು ಹರಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.1500) ಬರುವ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕ ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ಅಂದಿನ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಭೂಮಿಯ ಗೋಳಾಕಾರತ್ವದ ಹೊಳಹು ಮಿನುಗಿತ್ತೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಈ ಊಹೆಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಏನಾದರೂ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಸಮರ್ಥನೆ ಇತ್ತೇ ಇರಲಿಲ್ಲವೇ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

ಗ್ರೀಕ್ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿ ಮೈಲೇಟಸಿನ ಥೇಲ್ಸ್ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.624–546) ಭೂಮಿಯನ್ನು ಉಬ್ಬು ತಗ್ಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಅತಿ ವಿಸ್ತಾರ ಫಲಕವಾಗಿ ಕಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ನಕ್ಷತ್ರಖಚಿತ ಗೋಳಾರ್ಧದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿ ಈ ಒಟ್ಟುರಚನೆ ಅಸೀಮ ಜಲಸಾಗರದಲ್ಲಿ ತೇಲುತ್ತಿದೆ. ತೇಲ್ಸನ ಶಿಷ್ಯ ಅನಾಕ್ಸಿಮ್ಯಾಂಡರನ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.ಸು.610–546) ಪ್ರಕಾರ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವ ಆಕಾಶ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ ಗೋಳಾರ್ಧ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ; ಕಾಣದ ಅರ್ಧವೂ ಸೇರಿ ಪೂರ್ಣಗೋಳ. ಇದು ಧ್ರುವನಕ್ಷತ್ರದ ಸುತ್ತ ಆವರ್ತಿಸುತ್ತಿದೆ. ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಪಯಣಿಸಿದಂತೆ ನಕ್ಷತ್ರಚಿತ್ರಗಳ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಈತ ಗಮನಿಸಿದ್ದ. ಉದಾ: ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗಿದಂತೆ ಧ್ರುವನಕ್ಷತ್ರ ವೀಕ್ಷಕನ ಖಮಧ್ಯದ ಸನಿಹಕ್ಕೆ ಸರಿಯುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ವಕ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹೀಗಾಗುತ್ತದೆಂದು ಈತ ವಿವರಿಸಿದ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೂ ಅದು ವಕ್ರವಾಗಿರಬಹುದೆಂಬ ಭಾವನೆ ಈತನಿಗೆ ಸುಳಿದಂತಿಲ್ಲ.

ಭೂಮಿಯ ಆಕಾರ ಉರುಳೆಯಿಂದ (ಸಿಲಿಂಡರ್) ಗೋಳಕ್ಕೆ (ಸ್ಫಿಯರ್) ಬಡ್ತಿಪಡೆಯಲು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.ಸು.582–497 ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಳಿದ ಗ್ರೀಕ್ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿ ಪೈತಾಗೊರಸ್ ರಂಗಪ್ರವೇಶಿಸುವ ತನಕವೂ ಕಾಯಬೇಕಾಯಿತು. ಇವನು ತೇಲ್ಸ್ ಮತ್ತು ಅನಾಕ್ಸಿಮ್ಯಾಂಡರ್ ಇಬ್ಬರ ಜೊತೆಯೂ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿ ಅವರಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದಿರಬಹುದು. ರೂಢಿಯ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಸಾಯಂಕಾಲದ ತಾರೆ (ಈವ್ನಿಂಗ್ ಸ್ಟಾರ್) ಮತ್ತು ಮುಂಜಾನೆಯ ತಾರೆ (ಮಾರ್ನಿಂಗ್ ಸ್ಟಾರ್) ಎಂಬುವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಯಗಳಲ್ಲ, ಒಂದೇಕಾಯದ (ಇಂದು ತಿಳಿದಿದೆ_ಶುಕ್ರಗ್ರಹದ) ಪುನರವತಾರಗಳು ಎಂದು ಈತ ವಿವರಿಸಿ ಭೂಮಿ ಗೋಳಾಕಾರವಾಗಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದ. ಹೀಗೆ ಭೂಮಿಯ ಗೋಳಾಕಾರತ್ವವನ್ನು ಮೊದಲು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದವ ಪೈತಾಗೊರಸ್. ಆದರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಸಮರ್ಥನೆ ಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಆತ ವಿಫಲನಾಗಿದ್ದ.

ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಸಮರ್ಥನೆ ನೀಡಿದವ ಪ್ರಯೋಗ ಪರಿಣತಮತಿ ಆರ್ಕಿಮಿಡೀಸನ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.ಸು.287–ಸು.212) ಮಿತ್ರ ಎರಟಾಸ್ತನೀಸ್ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.ಸು.276–ಸು.196). ಈತ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ. ಗಣಿತ ಪಾರಂಗತ, ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡ್ರಿಯ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಸು. 800 ಕಿಮೀ ಸಾಧಾರಣ ನೇರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಇರುವ ನಗರ ಸೀಯೇನ್ (ಆಧುನಿಕ ಆಸ್ವಾನ್). ಇವೆರಡು ನಗರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ವಿದ್ಯಮಾನ ಇವನ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಸೀಯೇನಿನಲ್ಲಿ ನೆಲಕ್ಕೆ ಲಂಬವಾಗಿ ನೆಟ್ಟ ಸರಳಿಗೆ ಕರ್ಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿಯ (ಜೂನ್.22) ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ನೆರಳೇ ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡ್ರಿಯಾದಲ್ಲಿಯ ಸದೃಶ ಸರಳಿಗೆ ನೆರಳಿತ್ತು. ಸೂರ್ಯ ಆ ಗಳಿಗೆ ಸೀಯೇನಿನ ಖಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಮತ್ತು ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡ್ರಿಯದ ಖಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಇದು ಸಾಧ್ಯ. ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಬರುವ ಕಿರಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಮಾನಾಂತರವೆಂದು ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಅಂದ ಮೇಲೆ ಭೂಮಿ ಮಟ್ಟಸ ಅಥವಾ ಚಪ್ಪಟೆ ಆಗಿರುವುದಾದ ಪಕ್ಷ ನೆಲಕ್ಕೆ ಲಂಬವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟ ಸಮಉದ್ದದ ಸರಳುಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸಮ ಉದ್ದದ ನೆರಳುಗಳನ್ನೇ ಕಡೆಯಬೇಕೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ ವಾಸ್ತವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ತದ್ವಿರುದ್ಧ! ಸೀಯೇನಿನಲ್ಲಿ ನೆರಳಿಲ್ಲ, ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ನೆರಳುಂಟು. ಭೂಮಿಯ ವಕ್ರತೆಯೇ ಇದರ ಕಾರಣವೆಂದು ಎರಟೋಸ್ಥನೀಸ್ ತರ್ಕಿಸಿದ. ಅವನೆಸಗಿದ ಪ್ರಯೋಗ ಅತಿ ಸರಳ. ಕರ್ಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿಯ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಖಮಧ್ಯದೂರ ಅಳೆದ. ಅದು 7° ಸೀಯೇನ್–ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡ್ರಿಯ ಅಂತರ ತಿಳಿದಿದ್ದುದರಿಂದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಗೋಳವೆಂದು ಪರಿಭಾವಿಸಿ ಈ ಗೋಳದ ಪರಿಧಿ ಗಣಿಸಿದ. ಅವನಿಗೆ ದೊರೆತ ಬೆಲೆ ಸು. 41,140 ಕಿಮೀ. ಇಂದಿನ ಖಚಿತ ಬೆಲೆಗೆ (ಸು. 40,000 ಕಿಮೀ) ಇದು ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಈ ಪ್ರಯೋಗ ಯಶಸ್ವಿ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ಎರಡೂ ಸ್ಥಳಗಳು ಒಂದೇ ರೇಖಾಂಶದ (ಮೆರಿಡಿಯನ್) ಮೇಲಿರಬೇಕು. ಸೀಯೇನ್ ಮತ್ತು ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡ್ರಿಯ ಹೀಗಿರುವುದೊಂದು ಯೋಗಾಯೋಗ.

ಎರಟಾಸ್ತನೀಸನ ಸರಳಪ್ರಯೋಗ (ಸರಳು ಪ್ರಯೋಗ ಕೂಡ) ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸಿದ ಜಟಿಲ ದೃಶ್ಯ ಅಂದಿನವರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ (= ಪೂರ್ವಾಗ್ರಹಗಳ ಸಮುಚ್ಚಯ ?) ಸವಾಲಾಗಿತ್ತು. ಅವರ ಜ್ಞಾತ ಜಗತ್ತಿನ ಗಾತ್ರದೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಭೂಮಿ ಒಂದು ಮಹಾದೈತ್ಯಕಾಯವಾಗಿ ಎದುರುನಿಂತಿತ್ತು. ವಿದ್ವಜ್ಜನ ಈತನ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲೇ ಏನೋ ದೋಷ ನುಸುಳಿದೆ ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿ ಈ ಪ್ರೌಢ ಬೆಲೆಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದರು.

ವಿದ್ವನ್ಮಣಿಗಳ ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ (= ಆತ್ಮ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ?) ಪಥ್ಯವಾಗುವ ಬೆಲೆ ನೀಡಿದವ ಗ್ರೀಕ್ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿ ಪಾಸಿಡೋನೀಯಸ್ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು.135–ಸು.50). ಇವನು ಎರಟಾಸ್ತನೀಸನ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಪುನರಾವರ್ತಿಸಿದ. ಆದರೆ ಸೂರ್ಯನ ಬದಲು ಅಗಸ್ತ್ಯ ನಕ್ಷತ್ರ (ಕೆನೊಪಸ್) ಇವನ ಲಕ್ಷ್ಯ. ಸಮೀಪದ ಸೂರ್ಯನಿಗಿಂತ ಸುದೂರದ ನಕ್ಷತ್ರದ ಆಯ್ಕೆ ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾಗಿ ಒಂದು ಸುಧಾರಣೆ ನಿಜ. ಆದರೆ ಗಣನೆಯಲ್ಲಿ ತಪ್ಪು ಹಣಿಕಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಭೂಪರಿಧಿಗೆ ದೊರೆತ ಬೆಲೆ ಕೇವಲ 28,800 ಕಿಮೀ ಮುಂದಿನ ಹಲವು ಶತಮಾನ ಪರ್ಯಂತ ಈ ತಪ್ಪು ಬೆಲೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಪ್ರಭಾವಿಸಿತು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕ್ರಿಸ್ಟೋಫರ್ ಕೊಲಂಬಸ್ (1451–1506) ಕೈಗೊಂಡ ಮಹಾ ಸಾಗರೋತ್ತರಣ. ಸ್ಪೇನಿನಿಂದ ಹೊರಟು ಕಡಲಿನಲ್ಲಿ ತೇಲಿ ಏಶ್ಯಖಂಡ ತಲುಪುವುದು ಹೇಗೆ? ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹೋಗುವುದಾದರೆ ಆಫ್ರಿಕಾಖಂಡ ಬಳಸಿ ಸಾಗಬೇಕು. ಹೀಗಲ್ಲದೇ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಯಾನಿಸಿದುದಾದರೆ, ಭೂಮಿ ಹೇಗೂ ಗೋಳವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಕೇವಲ ಕೆಲವೇ ಸಾವಿರ ಕಿಲೋಮೀಟರ್ ಗಮಿಸುವಾಗ ಏಷ್ಯ ಖಂಡದ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿ ತಲುಪಬಹುದೆಂಬುದು ಅವನ ಎಣಿಕೆ. ಕೊಲಂಬಸ್ ಏನಾದರೂ ಭೂಪರಿಧಿಗೆ ಪಾಸಿಡೋನೀಯಸನ ಕಿರಿಯ (ಮತ್ತು ತಪ್ಪು) ಬೆಲೆ ಆಯದೇ ಎರಟಾಸ್ತನೀಸನ ಹಿರಿಯ (ಮತ್ತು ಒಪ್ಪು) ಬೆಲೆ ಆಯ್ದಿದ್ದರೆ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಗಾಲಿ ಎತ್ತ ಹೇಗೆ ಉರುಳಿರುತ್ತಿತ್ತೋ?

ಮುಂದೆ ಬಂದವ ಫ್ರೆಂಚ್ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ ಜೀನ್ ರೀಶೇ (1630–96). ದೂರದ ಫ್ರೆಂಚ್ ಗಯಾನಕ್ಕೆ (ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡ) ಈತ ಅನ್ವೇಷಕನಾಗಿ ಹೋದ. ಅಲ್ಲಿಯ ಕೈಯೀನ್‌ನಗರ ಇವನ ನೆಲೆ. ಇದು ಸಮಭಾಜಕದ (ಇಕ್ವೇಟರ್) ಸನಿಹದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಗಡಿಯಾರದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಕೈಯೀನ್ ಗಡಿಯಾರದ ಕಾಲ ದಿವಸವೊಂದರ 2.5 ಮಿನಿಟುಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಇವನ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಅಂದರೆ ಕೈಯೀನಿನಲ್ಲಿ ಲೋಲಕದ ಆಂದೋಳನ ಗತಿ ಪ್ಯಾರಿಸಿನಲ್ಲಿಯದಕ್ಕಿಂತ ನಿಧಾನವೆಂದಾಯಿತು.

ಈ ವಿಪರ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಪಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಿತ್ತವ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಐಸಾಕ್ ನ್ಯೂಟನ್ (1642–1727). ಲೋಲಕದ ಆಂದೋಳನಗತಿ ಭೂಗುರುತ್ವಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಲೋಮ ವರ್ಗಮೂಲಾನುಪಾತದಲ್ಲಿದೆ (t $(t = 2\pi\sqrt{\frac{l}{g}}$, = ಇಲ್ಲಿ t = ಕಾಲ, l =ಲೋಲಕದ ಉದ್ದ, g = ಭೂಗುರುತ್ವ). ಹೀಗಾಗಿ ಆ ಎರಡು ಸ್ಥಳಗಳ ಪೈಕಿ ಕೈಯೀನಿನಲ್ಲಿಯ ಭೂಗುರುತ್ವ ಪ್ಯಾರಿಸಿನಲ್ಲಿಯದಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕ, ಎಂದೇ ಕೈಯೀನ್ ಕಾಲ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ನಿಧಾನ ಎಂದು ಆತ ತರ್ಕಿಸಿದ. ರಾಶಿಯೂ (ಮಾಸ್) ಗುರುತ್ವವೂ (ಗ್ರ್ಯಾವಿಟಿ) ಅನುಲೋಮ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ($g = GM/r^2$. ಇಲ್ಲಿ g = ಗುರುತ್ವ, G = ವಿಶ್ವ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ನಿಯತಾಂಕ, M = ಭೂರಾಶಿ, r = ಭೂತ್ರಿಜ್ಯ) ಕೈಯೀನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜಾಸ್ತಿ ಭೂರಾಶಿ ಮತ್ತು ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಭೂರಾಶಿ ಪೇರಿಕೊಂಡಿವೆ ಎಂಬುದು ಅನುಗತವಾಯಿತು. ಅಂದರೆ ಕೈಯೀನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಭೂತ್ರಿಜ್ಯ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯದಕ್ಕಿಂತ ಜಾಸ್ತಿ ಎಂದಾಯಿತು. ಈಗ, ಕೈಯೀನ್ ಸಮಭಾಜಕ ವಲಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ ವಲಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದರೆ ಭೂಮಿ ಪರಿಪೂರ್ಣಗೋಳವಾಗಿಲ್ಲ. ಸಮಭಾಜಕ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಜಾಸ್ತಿ ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಧ್ರುವವಲಯಗಳಿಗೆ ಹೋದಂತೆ ಚಪ್ಪಟೆ ಆಗುವುದೆಂದು ತರ್ಕಿಸುವುದು ಸುಲಭ. ಭೂಮಿಯ ಆವರ್ತನ ಚಲನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆವರ್ತನಾಕ್ಷದ ಕೊನೆತಗಳಾದ ಧ್ರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಚಪ್ಪಟೆ ಆಗಿದ್ದು ಸಮಭಾಜಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡಿರುವುದು ನಿರೀಕ್ಷಿತವೇ. ಇಂಥ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಗಣಿತಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹ್ರಸ್ವಾಕ್ಷ ದೀರ್ಘವೃತ್ತಕಲ್ಪವೆಂದು (ಆಬ್ಲೇಟ್ ಸ್ಫೆರಾಯ್ಡ್) ಹೆಸರು.

ಆಕಾಶಯುಗ ಆರಂಭವಾದ (1957) ಬಳಿಕ ಭೂವಲಯದ ಆಕಾರ ವಿಶೇಷ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ತಪಾಸಣೆಗೆ ಒಳಗಾಯಿತು. ಭೂಮಿಯಿಂದ ವಿವಿಧ ಔನ್ನತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಕಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಭ್ರಮಿಸಲು ನಿಯೋಜಿಸಿದ ಉಪಗ್ರಹಗಳು ಭೂಗುರುತ್ವವಿತರಣೆಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಕ ಚಿತ್ರ ಒದಗಿಸಿವೆ. ಇದನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಭೂಮಿಯ ಖಚಿತ ಆಕಾರವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಭೂಮಿಗೆ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಹ್ರಸ್ವಾಕ್ಷ ದೀರ್ಘವೃತ್ತಕಲ್ಪಾಕಾರ ಕೂಡ ಇಲ್ಲ. ತುಸುವೇ ಎಡ್ಡ ತಿಡ್ಡ ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡು ಮರಸೇಬಿನ (ಪೇರ್ ಹಣ್ಣು) ಆಕಾರ ಪಡೆದಿದೆ. ಸಮಭಾಜಕೀಯ ತ್ರಿಜ್ಯದ ಉದ್ದ 6378 ಕಿಮೀ. ಧ್ರುವೀಯ ತ್ರಿಜ್ಯದ ಉದ್ದ 6359 ಕಿಮೀ. ಸಮಭಾಜಕದ ಉದ್ದ 40,077 ಕಿಮೀ. ರೇಖಾಂಶ ವೃತ್ತದ ಉದ್ದ 40,009 ಕಿಮೀ.

ಸಾಗರ: ನಮ್ಮ ಗ್ರಹದ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರು ಸಾಗರ ಎಂದಾಗಬೇಕು. ಭೂಮಿ ಎಂದಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ಶೇ. 70 ಭಾಗ ನೀರಿನಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಈ ಗ್ರಹದ ಘನ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಶೇ. 60 ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ತೆಳು ತೊಗಟೆ ಸಾಗರ ಮಧ್ಯದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಗಿರಣಿಯ ಉತ್ಪನ್ನ.

ನೀರು ಮತ್ತು ಗಾಳಿ ಶಿಲಾಗೋಳದ ಜೊತೆ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆ ಎಸಗಿ ಜೀವಿಗಳ ಉಳಿವಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಾಗುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ನೆಲೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ವಾಯುಮಂಡಲ ಏಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದರ ದ್ವಿಘಟಕಗಳು. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಮಕಲಿತ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸ್ಥಾವರದಂತೆ (ಇಂಟೆಗ್ರೇಟೆಡ್ ಕೆಮಿಕಲ್ ಪ್ಲಾಂಟ್) ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಾಗರದ ರಸಾಯನ ವೃತ್ತಾಂತದಲ್ಲಿಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಭೂಮಿಯ ಗತಪರಿಸರದ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಬಲ್ಲವು. ಉದಾ: ವಾಯುಮಂಡಲದ ಪ್ರಮುಖ ಘಟಕವಾದ ಕಾರ್ಬನ್ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್ ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಜೀವಿಯ ಉಳಿವು ಅಳಿವು ಇದರ ಮೊತ್ತವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ ಪಾತವಾಗುವ ಆತಪನ (ಇನ್ಸೊಲೇಶನ್) ಭೂಮಿಯಿಂದ ಅತಿರಕ್ತ ವಿಕಿರಣ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಫಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಾಯುಮಂಡಲದ ಕಾರ್ಬನ್ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತ ತೊಡಿಸಿರುವ ಕವಚದಂತೆ ವರ್ತಿಸಿ ಈ ವಿಕಿರಣಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಹೀರಿಕೊಂಡು ಹೊರಹರಿಯದಂತೆ ತಡೆ ಹಿಡಿಯುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ವಾಯುಮಂಡಲದ ಉಷ್ಣತೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಮಾನವ ತನ್ನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ವಾಯುಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾರ್ಬನ್ ಡೈಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ಊಡುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಸಾಗರದ ಪಾತ್ರ ಇನ್ನೂ ಅಧಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬುದು ಈಚಿನ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಗತಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ನಾಗರಿಕತೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿಕಸಿಸಿರದ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗರಜನಿತ ಕಾರ್ಬನ್ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡಿನ ಮೊತ್ತ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾದುದೇ ಆಗ ಸಂಭವಿಸಿದ ಹಿಮಪ್ರವಾಹಗಳಿಗೆ (ಗ್ಲೇಸಿಯೇಶನ್) ಕಾರಣವೆಂದು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ತರ್ಕಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಗರಜಲದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗಿರುವ ಕಾರ್ಬನ್‌ಡೈಆಕ್ಸೈಡಿನ ಮೊತ್ತ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಅದರ ಮೊತ್ತದ 60 ಪಾಲು ಇದೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಸಾಗರ ಜೀವಿಗಳ ಆಹಾರದ ಉಗ್ರಾಣ ಈ ವಿಲೀನಿತ ಅನಿಲ. ಅವು ನಿಶ್ವಸಿಸುವ ಅನಿಲವೇ ನೆಲಪ್ರಾಣಿಗಳ ಉಸಿರಾದ ಆಕ್ಸಿಜನ್. ಹೀಗೆ ನೆಲ–ಜಲ ಎಂಬ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಜೀವಿಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಗರ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಪಾತ್ರ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಈ ಸಮತೋಲವನ್ನು ಅದು ಹೇಗೆ ಸಾಧಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಸಾಗರವನ್ನು ದ್ವಿಜಲಾಶಯವಿರುವ ಒಂದು ಬೃಹತ್ ಜಲವಾಸ (ಅಕ್ವೇರಿಯಮ್) ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯ.

ಈ ಎರಡು ಜಲಾಶಯಗಳ ಪೈಕಿ ಮೇಲಿನದು ನೆಲ ಮತ್ತು ವಾಯುವಿನೊಡನೆ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಸೌರವಿಕಿರಣದ ದೆಸೆಯಿಂದ ನೀರು ಕಾದು ಆವಿಯಾಗಿ ಮೇಲೇರಿ ಮೋಡವಾಗಿ ದೂರ ಸಂಚರಿಸಿ ಮಳೆಯಾಗಿ ಸುರಿದು ಆ ನೀರು ನೆಲದ ಲವಣಾಂಶ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ತೊಳೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಸುರಿಯುತ್ತದೆ. ಇತ್ತ ಅದೇ ವಿಕಿರಣದ ಇರವಿನಲ್ಲಿ ಫೈಟೊಪ್ಲ್ಯಾಂಕ್ಟನ್ನುಗಳೆಂಬ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಡಲ ಸಸ್ಯಗಳು ಜಲವಿಲೀನಿತ ಕಾರ್ಬನ್ ಡೈಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಆಹಾರವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಕ್ತ ಆಕ್ಸಿಜನ್ನನ್ನು ವಾಯುಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುತ್ತವೆ.

ಕಡಲಿಗೆ ನದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಬಂದ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಸಮುದ್ರಾಂತರ್ಗತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಕಾರುವ ಭಸ್ಮಗಳು, ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳು ಮೊದಲಾದವು ಮೇಲಿನ ಜಲಾಶಯದಿಂದ ಕೆಳಗಿನ ಜಲಾಶಯಕ್ಕೆ ಕ್ರಮೇಣ ಕಂತಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಉಣಿಸಾಗಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿ ಪದರ ಪದರ ಮಡ್ಡಿಯಾಗಿ ಶೇಖರವಾಗಬಹುದು. ಭಾರ ಜಾಸ್ತಿ ಆದಾಗ ತೊಗಟೆಯನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಕವಚದತ್ತ ಕೂಡ ಒಸರಬಹುದು.

ಕೆಳ ಮತ್ತು ಮೇಲಿನ ಜಲಾಶಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದು ಅವುಗಳ ನಡುವಿನ ಉಷ್ಣತಾಂತರ ಹಾಗೂ ಸಾಂದ್ರತಾಂತರ. ಮೇಲಿನದರ ಉಷ್ಣತೆ ಜಾಸ್ತಿ, ಸಾಂದ್ರತೆ ಕಡಿಮೆ; ಕೆಳಗಿನದರ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ, ಸಾಂದ್ರತೆ ಜಾಸ್ತಿ. ಸಾಗರವೇನಾದರೂ ನಿಂತನೀರಿನ ಮಡುವಾಗಿದ್ದರೆ ಈ ಮೇಲಿನದೊಂದು ಸ್ಥಗಿತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಆಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ತಣ್ಣನೆಯ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕ ಸಾಂದ್ರತೆಯ ನೀರು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏರುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಾಗರಾಂತರ್ಗತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಕಾರ್ಯ, ತೊಗಟೆ ಫಲಕಗಳ ನಿರಂತರ ಚಲನೆ, ಭೂಮ್ಯಾ ವರ್ತನೆ, ಸಾಗರದ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣೆ ಮುಂತಾದವು ಕಡಲನ್ನು ನಿಂತ ನೀರಿನ ಮಡುವಾಗಿ ಹಳಸಲು ಬಿಡದೆ ಅದನ್ನು ಸತತಮಂಥನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಡುವ ಬಾಹ್ಯ ಬಲಗಳಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಸಾಗರದ ರಸಾಯನ ವೃತ್ತಾಂತ ನಿರಂತರ ಕ್ಷೋಭೆಯಲ್ಲಿರುವುದು.

ವಾಯುಮಂಡಲ : ಭೂಮಿಯ ಉಷ್ಣ ಎಂಜಿನ್ನಿನ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕ (ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ) (ವರ್ಕಿಂಗ್ ಫ್ಲೂಯ್ಡ್) ವಾಯುಮಂಡಲ. ಇದರ ತೀವ್ರ ಗತಿಶೀಲತೆ ಭೂಮಿಗೆ ಪಾತವಾಗುವ ಸೌರವಿಕಿರಣದ ವಿತರಣೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಬರುವ ಆತಪನದ ಅಧಿಕಭಾಗವನ್ನು ವಾಯುಮಂಡಲ ಉಷ್ಣವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಮರುವಿಕಿರಣಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮಾರುತಗಳು ಈ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪುನರ್ವಿತರಿಸುತ್ತವೆ. ಆ ವೇಳೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಉಷ್ಣ ಸೋರಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಈ ರೀತಿಯ ಸೋರಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಾಯುಮಂಡಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಹ್ರಸ್ವಕಾಲೀನ ಏರಿಳಿತಗಳೂ (ಹವೆ) ಸರಾಸರಿ ಹವೆಯ ದೀರ್ಘಕಾಲೀನ ಏರಿಳಿತಗಳೂ (ವಾಯುಗುಣ) ಭೂಚರಿತ್ರೆಯ ಬಲು ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳು.

ಭೂಮಿಯ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ನೀಹಾರಿಕೆಯ ಘಟಕಗಳಿಗೂ ಪ್ರಕೃತ ವಾಯುಮಂಡಲದ ಘಟಕಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ ಎರಡೂ ಅನಿಲಗಳೆಂಬುದರ ಹೊರತು ಬಹುತೇಕ ಶೂನ್ಯ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ವಾಯುಮಂಡಲದ ಇಂದಿನ ಸಂಯೋಜನೆ ಬಾಷ್ಪಶೀಲ ಧಾತುಗಳಿಗೂ (ವೋಲಟೈಲ್ ಎಲಿಮೆಂಟ್ಸ್) ಸೌರನೀಹಾರಿಕೆಗೂ ನಡುವೆ ಸಂಭವಿಸಿದ ಸಂಕೀರ್ಣ ಹಾಗೂ ಸುದೀರ್ಘ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಫಲ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಘಟಕಗಳೆಂದರೆ ಭೂಕವಚದಿಂದ ಹೊರಚಿಮ್ಮಿದ ಮಾಗ್ಮ, ತೊಗಟೆಯ ಮೇಲಿನ ಶಿಲೆಗಳು, ಸಾಗರದ ಮೇಲ್ಮೈ, ಜೈವಿಕಗೋಳ ಮತ್ತು ಸೌರ ನೀಹಾರಿಕೆಯ ದೂಳು.

ನೈಟ್ರೋಜನ್, ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಮತ್ತು ಆರ್ಗಾನ್ – ಇವು ಶುಷ್ಕ ವಾಯುವಿನ ಪ್ರಧಾನ ಘಟಕಗಳು (ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ 79:20:1 ಅನುಪಾತದಲ್ಲಿ). ಇಡೀ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಈ ಅನುಪಾತ ಸುದೀರ್ಘ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿಯೇ ಇರುವುದು. ತೇವಾಂಶದ ಮೊತ್ತ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತಿರುವುದು: ಘನಗಾತ್ರ ರೀತ್ಯಾ ಶೇ. 4 ರಿಂದ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದವರೆಗೂ ವಾಯುಮಂಡಲ ನೀರಿನ ಸಾಧಾರಣ ಸಂಗ್ರಹಾಶಯ ಕೂಡ ಅಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಾಗರದಲ್ಲಿಯ ನೀರಿನ ರಾಶಿ ವಾಯುಮಂಡಲದ ರಾಶಿಯ 300 ಮಡಿಗಿಂತಲೂ ಜಾಸ್ತಿ ಇದೆ. ವಾಯುಮಂಡಲದ ಘಟಕಗಳಾಗಿ ಇತರ ಕೆಲವು ಅನಿಲಗಳೂ ಇವೆ: ಕಾರ್ಬನ್ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್ (ಶುಷ್ಕವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ 340: 1,000,000 ಅನುಪಾತದಲ್ಲಿ); ನಿಯಾನ್ (18: 1,000,000) ಮತ್ತು ಹೀಲಿಯಮ್ (5: 1,000,000); ಓಝೋನ್ (2: 1,000,000) ಇತ್ಯಾದಿ.

ನಿಯಾನ್, ಕ್ರಿಪ್ಟಾನ್, ಕ್ಸೀನಾನ್ ಮೊದಲಾದ ಅನಿಲಗಳು ಭೂರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ಜಡವಾಗಿರುವುದರಿಂದ – ಇವು ಭೂಮಿಯ ಆರಂಭದ ದಿನಗಳ ಶಾಶ್ವತ ದಾಖಲೆಗಳಾಗಿಯೇ ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದಿವೆ. ಓಝೋನಿನ ಬಾಹುಳ್ಯ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಔನ್ನತ್ಯದೊಡನೆ

ಬದಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು 30 ಕಿಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವುದು (12: 1,000,000). ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಹೊರಟು ಭೂತಳಕ್ಕೆ ಬರುವ ತೀವ್ರ ವಿಕಿರಣದ ಎದುರು ಓಝೋನ್‌ವಲಯ ಕವಚದಂತೆ ವರ್ತಿಸಿ ಅದರ ಹಾನಿ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ತಟ್ಟದಂತೆ ತಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಭೂಮಿಗೆ ಪಾತವಾಗುವ ಎಲ್ಲ ವಿಕಿರಣವೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೀರಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಸು. 30% ಭಾಗವನ್ನು ವಾಯುಮಂಡಲವೂ ಭೂತಳವೂ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲಿಸುತ್ತವೆ. ಮೋಡಗಳು, ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ದೂಳು, ಅನಿಲಾಣುಗಳು, ಹಿಮರಾಶಿ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯರಹಿತ ನೆಲ – ಈ ಪ್ರತಿಫಲಕಗಳ ಪೈಕಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಅಂದಮೇಲೆ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಅಥವಾ ಇತರ ಮಾನವಕೃತ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕಾರಣವಾಗಿ ವಾಯುಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ ಮೊತ್ತದ ದೂಳು ಸೇರಿದುದಾದರೆ ಪ್ರತಿಫಲನಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಒಟ್ಟಾರೆ ಭೂಮಿಯ ಉಷ್ಣತೆ ಕುಸಿಯುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ ಇದೆ.

ಪರಮಾಣು ಇಲ್ಲವೇ ಹೈಡ್ರೊಜನ್ ಬಾಂಬುಗಳ (ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ಬಾಂಬುಗಳು) ಸ್ಫೋಟನೆಯಿಂದ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಈ ತರಹದ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಚಳಿಗಾಲ ಬರಬಹುದೆಂದು ಸಕಾರಣವಾಗಿಯೇ ವಾದಿಸುವ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ವಿಂಟರ್ (ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ಚಳಿಗಾಲ) ಎಂದು ಅವರಿದನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಜೀವಿಗೋಳ: ನಮ್ಮ ಗ್ರಹದ ವರ್ತಮಾನ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ಎಲ್ಲ ಗತ್ಯಾತ್ಮಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಪೈಕಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡದ್ದೇ ಜೀವಗೋಳ. ಇದು ಇತರ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು ಮತ್ತು ಅತ್ಯಧಿಕ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯುಳ್ಳದ್ದು. ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಇತರ ಗ್ರಹ ಉಪಗ್ರಹಗಳಿಗೂ ತಿರುಳು, ಕವಚ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ ಕೆಲವಕ್ಕೆ ತೊಗಟೆ ಮತ್ತು ವಾಯುಮಂಡಲ ಕೂಡ ಇವೆ. ಶನಿಯ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಉಪಗ್ರಹವಾದ ಟೈಟಾನಿನಲ್ಲಿ ದ್ರವ ಮೀಥೇನಿನ ಸಮುದ್ರಗಳೇ ಇರಬಹುದು. ಮಂಗಳದಿಂದ ಆಚೆಗಿನ ಸದಸ್ಯ ಕಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರ್ಫಾಚ್ಛಾದಿತ ಜಲಗೋಳಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಸ್ವಯಂಪುನರುತ್ಥಾನಶೀಲ (ಮ್ಯುಟೇಷನ್) ಮತ್ತು ತಳಿಪುನಸ್ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳಾಗಿ ಮೈದಳೆದು ಈ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಪೀಳಿಗೆಯಿಂದ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ಆನುವಂಶಿಕವಾಗಿ ವರ್ಗಾಯಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಡೆದಿವೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಎಸಗಬಲ್ಲ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಜೀವಿಗಳು ಅಥವಾ ಜೀವಂತ ರಚನೆಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಶಿಲಾ, ಜಲ ಹಾಗೂ ವಾಯು ಎಂಬ ಗೋಳತ್ರಯಗಳ ಜೊತೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಈ ಜೀವಿಗಳ ಸಮಾಕಲಿತವೇ ಜೀವಿಗೋಳ.

ಜೀವಿಗೋಳದ ವ್ಯಾಪಕ ವೈವಿಧ್ಯ ಹಾಗೂ ಅಂತರಕ್ರಿಯಾಶೀಲತೆ ಊಹಾತೀತವೆನ್ನಿಸುವಷ್ಟು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇದರ ಜೀನ್ ಸಂಚಯದಲ್ಲಿಯ (ಜೀನ್‌ಪೂಲ್) ಭವಿಷ್ಯ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳು ದಂಗುಬಡಿಯುವಂತಿವೆ. ಜೀವವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈತನಕ ಸು. 1.5 ಮಿಲಿಯನ್ ಪ್ರಾಣಿ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನೂ 0.5 ಮಿಲಿಯನ್ ಸಸ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನೂ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿರುವರು. ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ಸು. 10,000 ನೂತನ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಆವಿಷ್ಕಾರ ಹಾಗೂ ನಾಮಕರಣ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಜೀವಿಗಳ ವಿಕಾಸ ಇಲ್ಲಿ ನಿರಂತರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ. ಜೀವಿಗೋಳದ ಸುದೀರ್ಘ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಜೀವದ ಉಗಮ ಹಾಗೂ ಆರಂಭದಲ್ಲೇ ಅದರ ವಿಭೇಧೀಕರಣ (ಡೈವರ್ಸಿಫಿಕೇಷನ್) ತಲೆದೋರಿದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯಘಟನೆ: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಜೊತೆ ಜೀವಿಗೋಳೀಯ ಮೊದಲ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳವು. ಇತ್ತ ಜೀವಿಯ ಉಗಮ ವಿಕಾಸಗಳಿಗೆ ಜೀವಗೋಳ ಕಾರಣವಾದಂತೆಯೇ ಜೀವಿಗೋಳದ ಸತತ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಜೀವಿಯೂ ಕಾರಣ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಫಲಿತಾಂಶವಾಗಿ ಇಂದು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯಿಂದ ಸು. 10 ಮೀ ಕೆಳಗಿನ ಮತ್ತು 10 ಕಿಮೀ ಮೇಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಜೀವವಾಸಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ.

ವಸ್ತುಗಳ ಚಕ್ರೀಕರಣ ಇಲ್ಲಿಯ ನಿರಂತರ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪ. ಹುಳು, ಇರುವೆ ಮೊದಲಾದವು ನೆಲವನ್ನು ಸತತವಾಗಿ ಉತ್ತು ಹಸನುಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಗಿಡಮರ ಬೆಳೆದು ಮತ್ತೆ ಮಣ್ಣು ಆಗುತ್ತವೆ. ಇದು ತೊಳೆದು ಹೋಗಿ ಕಡಲು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಕಡಲಿನ ಯಾವುದೋ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭಾರ ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ಇನ್ನೆಲ್ಲೋ ಭೂಕಂಪನದ ಕಾರಣವಾಗಿ ನೆಲ ಮಟ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರ್ವತ ಏಳುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಚಕ್ರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಜೈವಿಕಕ್ರಿಯೆಗಳ ಕಾರಣವಾಗಿ ವಾಯುಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಸು. 400,000 ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಸಾವಯವ ಬಾಷ್ಪಶೀಲಗಳು ಜಮೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಶಿಲಾಶಿಥಿಲೀಕರಣ, ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತ, ನೆಲ ಜಲ ವಾಯುಗಳಲ್ಲಿಯ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರು ಮುಂತಾದ ನೈಸರ್ಗಿಕವಲ್ಲದ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಗಳ ಪಾತ್ರ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವಿಗೋಳ ಭೂಮಿಯ ಉಳಿದ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಗಾಢವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವಿಸುತ್ತದೆ.

ಜೀವಿಗೋಳಕ್ಕೆ ಕೊನೆ ಇದೆಯೇ? ಪ್ರಾಯಶಃ ಸೂರ್ಯ ಇನ್ನು 4–5 ಬಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತದೈತ್ಯ ನಕ್ಷತ್ರವಾಗಿ ವ್ಯಾಕೋಚಿಸಿದಾಗ ಕೊನೆ ಬಂದೀತು ಅಥವಾ ಆ ಮೊದಲೇ ಮಾನವನ ಭಸ್ಮಾಸುರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಹಠಾತ್‌ನಾಶವೂ ಸಂಭವಿಸಬಹುದು.

ಭೌತ ವಿವರಗಳು

(ಎ) ಭೂಮಿಯಿಂದ ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಇತರ ಕಾಯಗಳ ದೂರ (ಮಿಲಿಯನ್ ಕಿಮೀ)

		ಗರಿಷ್ಠ	ಕನಿಷ್ಠ
ಚಂದ್ರ	....	0.4048	0.3552
ಶುಕ್ರ	....	257.44	41.12
ಬುಧ	....	219.04	78.56
ಮಂಗಳ	....	395.2	54.4
ಗುರು	....	955.2	579.2
ಶನಿ	....	1636.8	1236.8
ಯುರೇನಸ್	....	3113.6	2550.4
ನೆಪ್ಚೂನ್	....	4625.6	4246.4
ಪ್ಲೂಟೋ	....	7209.6	4168

(ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪ್ಲೂಟೋ ಗ್ರಹವಲ್ಲವೆಂದು ಇದನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.)

(ಬಿ) ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಸಂಗತಿಗಳು

ಅಂದಾಜು ಪ್ರಾಯ	....	ಕನಿಷ್ಠ (4.5 ಬಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳು)
ಮೇಲ್ಮೈ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ	....	510,100,500 ಚ.ಕಿಮೀ
ನೆಲ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ	....	148,950,900 ಚ.ಕಿಮೀ
ಜಲವಿಸ್ತೀರ್ಣ (ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಶೇ.71)	....	361,149,600 ಚ.ಕಿಮೀ
ಸಮಭಾಜಕೀಯ ಪರಿಧಿ	....	39,843.2 ಕಿಮೀ
ಧ್ರುವೀಯ ಪರಿಧಿ	....	39,776 ಕಿಮೀ
ಗಾತ್ರ	....	673,400,000,000 ಘನಕಿಮೀ
ರಾಶಿ	....	5.976 X 10 ಕೆಜಿ 24

ಭೂಮಿ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ 15.14 ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ವಿಶ್ವದೂಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಅಂದಾಜು. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಔನ್ನತ್ಯತಮ ಬಿಂದು ಮೌಂಟ್ ಎವರೆಸ್ಟ್ 8,847.7 ಮೀ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯ ನಿಮ್ನತಮ ಬಿಂದು ಮೃತ ಸಮುದ್ರತೀರ, ಪ್ಯಾಲಸ್ತೀನ್ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 392 ಮೀ ಆಳಕ್ಕಿದೆ. ಸಾಗರದ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಳ ಮೇರಿಯಾನ ಟ್ರೆಂಚ್, ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್ ಆಚೆಗೆ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 11,033 ಮೀ ಆಳಕ್ಕಿದೆ.

ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತಲಿನ ಭೂಮಿಯ ಪರಿಭ್ರಮಣಾವಧಿ 365ದಿ, 5ಗಂ, 48ಮಿ, 46ಸೆ. ಭೂಮಿಯ ಆವರ್ತನಾವಧಿ 23 ಗಂ 56 ಮಿ

ಕಕ್ಷಾವೇಗ 1,06,560 ಕಿಮೀ/ಗಂ ಸಮಭಾಜಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಆವರ್ತನ ವೇಗ 1600 ಕಿಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ.

ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಉನ್ನತ ಪರ್ವತಶಿಖರಗಳು (ಮೀಟರುಗಳಲ್ಲಿ)

ಮೌಂಟ್ ಎವರೆಸ್ಟ್, ನೇಪಾಲ–ಟಿಬೆಟ್	....	8848
ಮೌಂಟ್ ಗಾಡ್ವಿನ್ ಆಸ್ಟೆನ್ (2), ಭಾರತ	....	8610.6
ಕಾಂಚನಗಂಗಾ, ನೇಪಾಲ–ಭಾರತ	....	8578.9
ಮೌಂಟ್ ಮಕಾಲೂ, ಟಿಬೆಟ್–ನೇಪಾಲ	....	8481.66
ಧವಳಗಿರಿ, ನೇಪಾಲ	....	8221.98
ನಂಗ ಪರ್ವತ, ಭಾರತ	....	8125.96
ಅನ್ನಪೂರ್ಣ, ನೇಪಾಲ	....	8078.41
ಗ್ಯಾಷೆರ್‌ಬ್ರಮ್, ಭಾರತ	....	8072.01
ಗೋಸೈನ್‌ಥಾನ್, ನೇಪಾಲ	....	8013.49
ನಂದಾದೇವಿ, ಭಾರತ	....	7816.59
ರಾಕಾಪೋಶಿ, ಭಾರತ	....	7787.64
ಮೌಂಟ್ ಕಾಮೆಟ್, ಭಾರತ–ಟಿಬೆಟ್	....	7756.24
ನಂಚಾ ಬಾರ್ವ, ಟಿಬೆಟ್	....	7756.24
ಗುರ್ಲ ಮಾಂಧಾತ, ಟಿಬೆಟ್	....	7728.2
ಉಲ್ಗ್ ಮುಸ್ತಾಗ್, ಟಿಬೆಟ್	....	7720.88
ಆಮ್ನೆ ಮಂಚಿನ್, ಚೀನ	....	7620

ಮಿನ್ಯ ಕೊಂಕ, ಚೀನ	....	7590.43
ಸ್ಟಾಲಿನ್ ಪೀಕ್, ರಷ್ಯ	....	7494.72
ಪೊಬಿಡೀ ಪೀಕ್, ರಷ್ಯ	....	7439.25
ಮುಜ಼್‌ಟಾಗ್, ಸಿಂಕಿಯಾಂಗ್	....	7432.85
ತಿರೀಷ್ ಮಿರ್, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ	....	7416.36
ಮೌಂಟ್ ಚುಮಲ್ ಹಾರಿ, ಭೂತಾನ–ಟಿಬೆಟ್	....	7193.89
ಖಾನ್ ತೆಂಗ್ರಿ, ರಷ್ಯ	....	7193.28
ಲೆನಿನ್ ಪೀಕ್, ರಷ್ಯ	....	7134.14
ಅಕನ್‌ಕಾಗ್ವ, ಅರ್ಜೆಂಟೈನ	....	7021.98
ಅಂಕೊಹ್ಯೂಮ, ಬೊಲಿವಿಯ	....	7014.05
ಓಯೋಸ್ ಡೆಲ್ ಸಾಲಾಡೋ, ಅರ್ಜೆಂಟೈನ	....	6869.88
ಪಿಸೀಸ್, ಅರ್ಜೆಂಟೈನ	....	6778.14
ಹ್ಯೂಯಾಸ್‌ಕಾರನ್, ಪೆರು	....	6768.08
ಲ್ಯೂಲೈಲಾಕೋ, ಅರ್ಜೆಂಟೈನ–ಚಿಲಿ	....	6722.97
ಮರ್ಸಿಡಾರಿಯೊ, ಅರ್ಜೆಂಟೈನ	....	6668.41
ಯೇರುಪಾಜೌ, ಪೆರು	....	6632.14
ಇನ್‌ಕಾಹ್ಯುಯಾಸಿ, ಅರ್ಜೆಂಟೈನ–ಚಿಲಿ	....	6620.25
ಟುಪುನ್‌ಗಾಟೋ, ಚಿಲಿ	....	6548.32
ಸಜಾಮಾ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ, ಬೊಲಿವಿಯ	....	6519.67
ಮೌಂಟ್ ಇಲ್ಲಾಂಪು, ಬೊಲಿವಿಯ	....	6483.09
ಮೌಂಟ್ ಇಲ್ಲಿಮಾನಿ, ಬೊಲಿವಿಯ	....	6456.88
ಜಿಂಬರಾಸೋ, ಈಕ್ವೆಡಾರ್	....	6266.99
ಮ್ಯಾಕ್‌ಕೆನ್ಲೀ, ಅಲಾಸ್ಕ	....	6193.53
ಕೈಲಾಸ್, ಟಿಬೆಟ್	....	6187.44

(*f*) ಪ್ರಮುಖ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಗಳು

	ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಚ.ಕಿಮೀ	ಸರಾಸರಿ ಆಳ ಮೀ	ಅತ್ಯಧಿಕ ಆಳ ಮೀ
ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ	165,723,740	4279.39	11,033.15
ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ	81,662,700	3925.82	9187.58
ಹಿಂದೂ ಸಾಗರ	73,426,500	3962.4	7000.64
ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಾಗರ	14,352,744	1280.16	5440.68
ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ	2,965,550	1371.6	4399.78
ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಸಮುದ್ರ	2,318,050	1645.92	5015.78
ಬೇರಿಂಗ್ ಸಮುದ್ರ	2,274,020	507.49	4091.02
ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ	1,942,500	2560.32	7241.74
ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಖಾರಿ	1,813,000	1432.56	3787.44
ಓಕ್ಹಾಟ್ಸ್ಕ ಸಮುದ್ರ	1,507,380	914.4	3846.88
ಪೂರ್ವ ಚೀನ ಸಮುದ್ರ	1,243,200	185.92	3200.4
ಹಳದಿ ಸಮುದ್ರ	1,243,200	48.76	106.07
ಹಡ್ಸನ್ ಕೊಲ್ಲಿ	1,222,480	134.11	457.2
ಜಪಾನ್ ಸಮುದ್ರ	1,048,950	1473.7	3108.96
ನಾರ್ತ್ ಸೀ	572,390	54.86	695.3
ರೆಡ್ ಸೀ	461,020	454.12	2211.09
ಬ್ಲ್ಯಾಕ್ ಸೀ	436,415	1310.64	2561.97
ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ	435,120	6767.36	396.24

(g) ಅತಿ ಉದ್ದನೆಯ ನದಿಗಳು

ನದಿಗಳು		ಉದ್ದ ಕಿಮೀ
ನೈಲ್, ಆಫ್ರಿಕ	....	6632
ಅಮೆಝಾನ್, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ	....	6240
ಮಿಸಿಸಿಪಿ–ಮಿಸೌರಿ, ಅಮೆರಿಕ	....	6016
ಇರ್ಟಿಷ್, ರಷ್ಯ	....	5120
ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸಿ, ಚೀನ	....	4960
ಆಮೂರ್, ಏಷ್ಯ	....	4640
ಕಾಂಗೋ, ಆಫ್ರಿಕ	....	4348
ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೋ (ಯಲ್ಲೊ), ಚೀನ	....	4320
ಲೀಸ್, ರಷ್ಯ	....	4232
ಮೆಕೆನ್ಜಿ, ಕೆನಡ	....	4216
ಮೆಕಾಂಗ್, ಏಷ್ಯ	....	4160
ನೈಜ಼ರ್, ಆಫ್ರಿಕ	....	4160
ಯೆನಿಸ್ಸಿ, ರಷ್ಯ	....	3776
ಮರ್‍ರೇ–ಡಾರ್ಲಿಂಗ್, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ	....	3696
ವೋಲ್ಗ, ರಷ್ಯ	....	3664
ಮಡೀರ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ	....	3360
ಪರನ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ	....	2050
ಸಿಂಧೂ, ಏಷ್ಯ	....	3168
ಯುಕಾನ್, ಅಲಾಸ್ಕ	....	3166
ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್, ಕೆನಡ	....	3112
ರೀಯೋ ಗ್ರಾಂಡೆ, ಅಮೆರಿಕ	....	3016
ಪರನಾ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ	....	2960
ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ, ಏಷ್ಯ	....	2880
ಓರಿನೊಕೋ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ	....	2880
ಸಾವೋ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೊ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ	....	2880
ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್, ಯುರೋಪ್	....	2832
ಸಾಲ್ವೀನ್, ಮಯನ್ಮಾರ್	....	2800
ಯೂಫ್ರಿಟೀಸ್, ಏಷ್ಯ	....	2720

(h) ಪ್ರಮುಖ ಸರೋವರಗಳು (ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಚ.ಕಿಮೀ.ಗಳಲ್ಲಿ)

ಸರೋವರ		ವಿಸ್ತೀರ್ಣ
ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ, ರಷ್ಯ	....	4,40,300
ಸುಪೀರಿಯರ್, ಅಮೆರಿಕ–ಕೆನಡ	....	82,413.8
ವಿಕ್ಟೋರಿಯ, ಪೂರ್ವಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕ	....	67,858
ಆರಲ್, ಕಜ಼ಕ್‌ಸ್ತಾನ್	....	63,196
ಹ್ಯೂರನ್, ಅಮೆರಿಕ–ಕೆನಡ	....	59,595.9
ಮಿಷಿಗನ್, ಅಮೆರಿಕ	....	58,016
ನ್ಯಾಸಾ, ಪೂರ್ವ ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕ	....	36,778
ಟಾಂಗನೀಕ, ಪೂರ್ವಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕ	....	32,893
ಗ್ರೇಟ್ ಬೇರ್, ಕೆನಡ	....	30,199.4
ಬೇಕಾಲ್, ರಷ್ಯ	....	29,992.2
ಗ್ರೇಟ್ ಸ್ಲೇವ್, ಕೆನಡ	....	28,930.3
ಈರಿ, ಅಮೆರಿಕ–ಕೆನಡ	....	25,744.6
ವಿನ್ನಿಪೆಗ್, ಕೆನಡ	....	24,340.9
ಚಾಡ್, ಉತ್ತರ ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕ	....	20,720
ಆಂಟೇರಿಯೊ, ಅಮೆರಿಕ–ಕೆನಡ	....	19,528.6
ಬಾಲ್ಕಾಷ್, ರಷ್ಯ	....	18,259.9
ಲಾಡೋಗ್, ರಷ್ಯ	....	18,130
ಓನೇಗ, ರಷ್ಯ	....	9,842
ಐರ್, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ	....	9,583
ರಡಾಲ್ಫ್, ಕೀನ್ಯ	....	9,065
ಟಿಟಿಕಾಕ, ಪೆರು–ಬೊಲಿವಿಯ	....	8,288

ಅಥಬಾಸ್ಕ, ಕೆನಡ	....	7,920.2
ನಿಕರಾಗುವ, ನಿಕರಾಗುವ	....	7,770
ರೇನ್‌ಡೀರ್, ಕೆನಡ	....	6,319.6
ಟಾರೆನ್ಸ್, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ	....	6,216
ಕೋಕೋ ನಾರ್, ಚೀನ	....	5,957
ಇಸಿಕ್ ಕುಲ್, ರಷ್ಯ	....	5,894.8
ಪಾರ್ನೆರ್ನ್, ಸ್ವೀಡನ್	....	5,568.5

(ಸಿ.ಎನ್.)

ಭೂಮಿಯ ಆಂತರಿಕ ರಚನೆ: ಭೂಮಿಯ ಒಡಲಿನ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಸಂಯೋಜನೆ ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಆವಶ್ಯಕ. ಭೂಮಿಯ ಬಾಹ್ಯವಲಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಅಭ್ಯಸಿಸುವಾಗ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ಹಾಗೂ ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಮಣ್ಣು, ಖನಿಜಗಳು ಮುಂತಾದ ಭೌತದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಭೂಮಿಯ ರಚನೆಯ ಬಗೆಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಅಗತ್ಯ. ಭೂಮಿಯ ಒಡಲಿನಲ್ಲಿ ಏನು ಅಡಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಇನ್ನೂ ನಿಗೂಢವಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ. ಆ ಬಗೆಗೆ ಮಾನವನಿಗಿರುವ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನುಭವ ಹಾಗೂ ಜ್ಞಾನ ಬಹು ಕಡಿಮೆ. ಇದುವರೆಗೆ ಆತನು ತೋಡಿರುವ ಗಣಿಗಳು, ಬಾವಿಗಳು ಹಾಗೂ ಸುರಂಗಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಹಾಗೂ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾದ ಕಣಿವೆ, ಕಂದರ, ಸರೋವರ, ನದಿ ದಂಡೆಗಳ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರ ತೀರಗಳ ಇಳಿಜಾರು-ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುವ ದೃಶ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿದಿರುವ ಮಾಹಿತಿ ಬಹು ಕಡಿಮೆ. ಇವು ಭೂಮಿಯ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಅಂತರ್ಜಲವನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯಲು ಕೊರೆಯುವ ಬಾವಿಗಳ ಆಳ 600 ಮೀ ಗಳನ್ನೂ ಮೀರಿರಬಹುದು. ಆದರೂ ಅದು ಭೂಕೇಂದ್ರದ ಆಳ 6,370 ಕಿಮೀಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಗೌಣವಾದುದಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಪದರವನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಬಾಹ್ಯ ಕರ್ತೃಗಳಿಂದಲೂ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದ ಮಾಹಿತಿಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಭೂಸ್ತರಗಳು ಮುದುಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದಲೋ ಭೂಸ್ತರ ಭಂಗವಾಗುವುದರಿಂದಲೋ ಆಳದಲ್ಲಿದ್ದ ಭೂಸ್ತರಗಳು ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ನಗ್ನೀಕರಣದ ಕರ್ತೃಗಳ ಭೂ ಸವೆತದಿಂದಾಗಿ ಆಳದ ಭೂ ಸ್ತರಗಳು ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಮೂಲಗಳಿಂದ ದೊರೆಯಬಲ್ಲ ಕೇವಲ ಭೂ ಹೊರ ಕವಚದ ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ತಿಳಿಯಬಹುದೇ ವಿನಾ ಭೂಮಿಯ ಒಡಲಿನ ಬಗೆಗೆ ಪೂರ್ಣ ಮಾಹಿತಿ ತಿಳಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವಿಧಾನಗಳಿಗಿಂತ ಪರೋಕ್ಷ ವಿಧಾನಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ತ. ಭೂಮಿಯ ಅಂತರಾಳದ ರಚನೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಮಾನವ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅನೇಕ ಆಧುನಿಕ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಉದಾ: ಭೂಕಂಪ, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ, ಉಲ್ಕಾಶಿಲೆ, ಆಂತರಿಕ ಒತ್ತಡ ಮತ್ತು ಶಾಖ, ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಮತ್ತು ಸಾಂದ್ರತೆ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪನ ಅಲೆಗಳು ವಿಶ್ವಾಸಾರ್ಹ ಮೂಲಗಳಾಗಿವೆ.

ಭೂಕಂಪ ಅಲೆಗಳು ಭೂ ಅಂತರಾಳದ ಒಳ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಂದ ಲಂಬಕೋನದಲ್ಲಿರುವ ಭೂ ಹೊರವಲಯದ ಭೂಕಂಪನ ಹೊರಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ಒಂದಾದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದರಂತೆ ತಲುಪುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ. 1. ನೀಳ ಅಲೆಗಳು2. ಅಡ್ಡ ಅಲೆಗಳು ಮತ್ತು 3. ಮೇಲ್ಮೈ ಅಲೆಗಳು. ಇವುಗಳ ಚಲನೆಯ ದಿಕ್ಕು ಮತ್ತು ವೇಗ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಅವು ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ತಲುಪಿದ ಅನಂತರ ಹೊರಕೇಂದ್ರದ ಸುತ್ತಲೂ ಧಕ್ಕೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿಯ ಅಂತರಾಳದ ವಿವಿಧ ಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಛೇದಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿವಿಧ ಪದರುಗಳು ಹೊಂದಿರುವ ವಿಭಿನ್ನ ರೀತಿಯ ಸಾಂದ್ರತೆ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ಅಧಿಕ ಸಾಂದ್ರತೆಯುಳ್ಳ ಭೂ ಪದರದಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪನ ಅಲೆಗಳ ಚಲನವೇಗವೇ ಹೆಚ್ಚು. ಇದರಿಂದ ಭೂ ಅಂತರಾಳದ ವಿವಿಧ ಸಾಂದ್ರತೆಯುಳ್ಳ ಪದರಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಭೂಮಿಯ ಅಂತರಾಳಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲಾ ಒತ್ತಡ ಮತ್ತು ಶಾಖ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂ ಮೇಲ್ಪದರ ಕೆಳ ಪದರದ ಮೇಲೆ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಭಾರದಿಂದಾಗಿ ಒತ್ತಡ ಹಾಗೂ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶವು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಾ 50 ಕಿಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ 1500^0 ಸೆಲ್ಸಿಯಸ್‌ಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು. ಈ ಪ್ರಮಾಣದ ಉಷ್ಣಾಂಶವಿರುವ ಭೂಗರ್ಭದ ವಸ್ತುಗಳು ಘನರೂಪದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಅವು ದ್ರವರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ನಾವು ಭೂಮಿಯ ಒಡಲಿನ ಅತ್ಯಂತ ಆಳದ ರಚನೆ ದ್ರವ ರೂಪದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಹೊರಕ್ಕೆ ಕಾರುವ ಶಿಲಾಪಾಕವನ್ನೂ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು. ಈ ಶಿಲಾಪಾಕ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ಅದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಭೂ ಒಡಲಿನ ಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ರಚನೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಭೂಮಿಯ ರಚನೆಯನ್ನು ಭೂಮಿಯ ಸಾಂದ್ರತೆ ಹಾಗೂ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಭೂಮಿಯ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಾಂದ್ರತೆ 5.5 ಗ್ರಾಂ/ಸಿ.ಸಿ. ಇದು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಭೂಮೇಲ್ಪದರದ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಾಂದ್ರತೆ 2.7 ಗ್ರಾಂ/ಸಿ.ಸಿ. ಇದರ ತಳದಲ್ಲಿರುವ ಬಸಾಲ್ಟ್ ಶಿಲಾಸ್ತರದ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಾಂದ್ರತೆ 3.0 ಗ್ರಾಂ/ಸಿ.ಸಿ.ಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಕೇಂದ್ರಗೋಳದಲ್ಲಿ ಅದು 11.0 ಗ್ರಾಂ./ಸಿ.ಸಿಗಳಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಕೇಂದ್ರಗೋಳದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ನಿಕ್ಕಲ್‌ಗಳಿದ್ದು ಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ನಮಗೆ ಭೂ ಒಡಲಿನ ವಸ್ತುಗಳ ಪರಿಚಯವಾದಂತಾಗುವುದು.

ಉಲ್ಕಾಶಿಲೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಸಹ ಭೂಮಿಯ ಒಳರಚನೆ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಅನುಸರಿಸುವ ಪರೋಕ್ಷ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಅವು ಧೂಮಕೇತು ಮತ್ತು ಕ್ಷುದ್ರಗ್ರಹಗಳ ಭಗ್ನಾವಶೇಷಗಳೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಿತ್ಯವೂ ಉಲ್ಕೆಗಳು ಬೀಳುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಮೂಲವಸ್ತುಗಳು ಭೂಮಿಯ ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಉಲ್ಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಭೂಮಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಗಳೆರಡೂ ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದ ಉಲ್ಕೆಗಳ ರಚನೆ ಭೂರಚನೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವುದು.

ಭೂಪದರಗಳ ವಿಂಗಡಣೆ: ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ವಿವಿಧ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ಭೂಪದರಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆಸ್ಟ್ರಿಯಾದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ ಸೂಯೆಸ್ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಿಅಲ್, ಸಿಮಾ ಮತ್ತು ನಿಫೆ ಎಂದು ಮೂರು ಪದರುಗಳನ್ನು ಸಂಕೇತಾಕ್ಷರದ ಮೂಲಕ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿ ಡ್ಯಾಲಿ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಹೊರವಲಯ, ಮಧ್ಯವಲಯ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ವಲಯಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿರುವನು. ಹೆರಾಲ್ಡ್ ಜೆಫರಿ ಭೂಕಂಪನ ಅಲೆಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ಭೂಮಿಯ 4 ಪದರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿರುವನು: 1. ಕಣಶಿಲೆ ಹೊರಪದರ, 2. ಗ್ರಾನೈಟ್ ಪದರ, 3. ಡೈಯೋರೈಟ್ ಪದರ ಹಾಗೂ 4. ಡ್ಯೂನೈಟ್, ಪೆರಿಡೊಟೈಟ್‌ಪದರ. ಆರ್ಥರ್ ಹೋಮ್ಸ್ ಭೂಕವಚ ಮಿಶ್ರ ಉಪಸ್ತರ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗವೆಂದು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುವನು. ವಾನ್‌ಡರ್ ಗ್ರಾಚ್ಟ್ ಭೂ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿ 4 ಪದರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿರುವನು. ಈಗ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಶಿಲಾಗೋಳ, ಮಿಶ್ರಗೋಳ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರಗೋಳಗಳೆಂದು ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. 1. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವ ಸು. 16 ರಿಂದ 40 ಕಿಮೀಗಳವರೆಗಿನ ಮೇಲ್ಪದರವನ್ನು ಶಿಲಾಗೋಳವೆಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. 2. ಭೂಕಂಪನದ ಅಡ್ಡ ಅಲೆಗಳು ವಕ್ರಗೊಂಡು ಹೆಚ್ಚು ವೇಗದಿಂದ 2900 ಕಿಮೀ ಗಳವರೆಗೂ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಮಿಶ್ರಗೋಳ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. 3. ಭೂಮಿಯ 2900 ಕಿಮೀಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಾಗಿರುವ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗವನ್ನು ಅಡ್ಡ ಅಲೆಗಳು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ನೀಳ ಅಲೆಗಳ ಮಾರ್ಗವೂ ವಕ್ರವಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅವುಗಳ ವೇಗ ಗರಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಕೇಂದ್ರಗೋಳವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

1. ಶಿಲಾಗೋಳ: ಭೂಮಿಯ ಹೊರಪದರ ಕಡಿಮೆ ಸಾಂದ್ರತೆಯ ಹಗುರವಾದ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು. ಇದು 16 – ಸು. 40 ಕಿಮೀಗಳಷ್ಟು ದಪ್ಪವಾಗಿದೆ. ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪನದ ಅಲೆಗಳು ಪ್ರತಿ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 5.6 ಕಿಮೀ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ವಲಯದ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಮತ್ತು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಸಿಯಾಲ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಶಿಲಾಗೋಳದ ಕೆಳ ಪದರ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಂದ್ರವಾದ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಭಾಗದ ಶಿಲೆಗಳು ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಗ್ನೀಸಿಯಂ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಇದನ್ನು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಸೀಮಾ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಸೀಮಾ ವಲಯದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರ ಪದರವಿರುವುದು. ಶಿಲಾಗೋಳ ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರಗೋಳಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿರುವ ಮಧ್ಯಾಂತರ ವಲಯವನ್ನು ಮೊ ಹೋರೋ ವಿಸಿಕ್ ಸೀಮಾ ವಲಯ ಎಂದೂ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಮೋಹೋ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಮೊಹೋರೋ ವಿಸಿಕ್ ಸೀಮಾವಲಯದ ಆಳ ಭೂಮಿಯ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಇದು ಭೂಖಂಡಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಳದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಗರಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಭೂಮೇಲ್ಮೈನಿಂದ ಬಹು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಭೂ ಖಂಡಗಳ ಮೇಲಿನ ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಹಗುರವಾದ ಶಿಲೆಗಳು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಆಳದವರೆಗೂ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಹಿಮಾಲಯ, ಆಂಡಿಸ್, ರಾಕೀ ಮುಂತಾದ ಮಡಿಕೆ ಪರ್ವತಗಳು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಆಳದವರೆಗೆ ಬೇರುಗಳಂತೆ ಹಗುರವಾದ ಸಿಯಾಲ್ ಪದರುಗಳು ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಇವುಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಮೋಹೋ ರೇಖೆ

ಸು. 60 – 80 ಕಿಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿರುವುದು. ಆದರೆ ಸಾಗರ ತಳವು ಹೆಚ್ಚು ಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಮೋಹೋ ವಲಯ ಮೇಲ್ಪದರಕ್ಕೆ ಬಹು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ 5 ಕಿಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿರುವುದು. ಹೀಗೆ ಶಿಲಾಗೋಳ ಅಥವಾ ಭೂ ಕವಚದ ಗಾತ್ರ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರದೆ ಭೂಖಂಡಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ದಪ್ಪವಾಗಿಯೂ ಸಾಗರಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಬಹು ತೆಳುವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಶಿಲಾಗೋಳದ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಾಂದ್ರತೆ 60 ಕಿಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ 2.7 ರಿಂದ 2.9 ಗ್ರಾಂ/ಸಿ.ಸಿ. ಮತ್ತು 60–1200 ಕಿಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ 3.1 ರಿಂದ 4.75 ಗ್ರಾಂ/ಸಿ.ಸಿ ಗಳಾಗಿರುತ್ತದೆ.

2. ಮಿಶ್ರಗೋಳ: ಭೂಮಿಯ ಹೊರಪದರವನ್ನು ರೂಪಿಸಿರುವ ಶಿಲಾಗೋಳದಿಂದ ಸು. 2900 ಕಿಮೀ ವರೆಗೆ ಕಂಡುಬರುವ ದಪ್ಪ ಪದರವನ್ನು ಮಿಶ್ರಗೋಳವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಬಸಾಲ್ಟ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ವಲಯದ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಾಂದ್ರತೆ 3.5

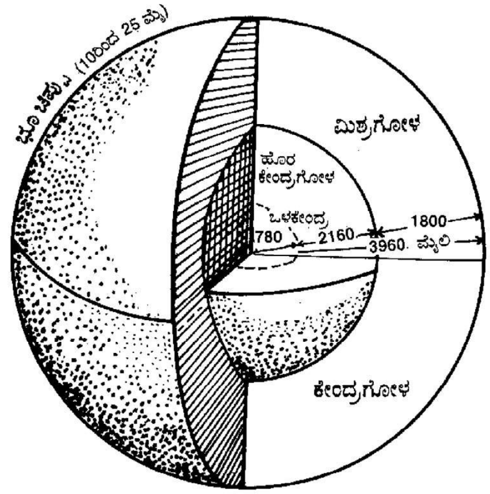

ಭೂ ಆಂತರಿಕ ರಚನೆ

ಗ್ರಾಂ/ಸಿ.ಸಿ. ಗಳಷ್ಟಿರುವುದು. ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳೆಂದರೆ ಎಕ್ಲೋಗೈಟ್, ಪೈರೋಕ್ಸಿನ್ ಮುಂತಾದವು. ಸಿಲಿಕಾನ್ ಮತ್ತು ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮುಖ್ಯ ಮೂಲವಸ್ತುಗಳು. ಮೋಹೋ ಸೀಮಾವಲಯದ ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳು ಅತ್ಯುಷ್ಣತೆಯಿಂದ ಕರಗಿ ಮೇಣದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವುವು. ಇದರಿಂದ ಈ ವಲಯವನ್ನು ಭೂಪ್ರಾವಾರ ವಲಯ (ಮ್ಯಾಂಟಲ್) ವೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು.ಇದು ಭೂತಿರುಳಿಗೂ ಮತ್ತು ಭೂಚಿಪ್ಪಿಗೂ ನಡುವಣ ವಲಯ. ಮೋಹೋ ವಲಯದ ತಳದಲ್ಲಿ ಡ್ಯೂನೈಟ್ ಹಾಗೂ ಪಿರಿಯೋಟೈಟ್‌ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ವಲಯವಿರುವುದು. ಇವುಗಳ ಮಿಶ್ರಣ ಒಂದು ಪಾಲು ಗ್ಯಾಬ್ರೊ ಹಾಗೂ ಮೂರು ಪಾಲು ಡ್ಯೂನೈಟ್ (ಅಲಿವೈನ್) ಗಳನ್ನು ಹೋಲುವುದು. ಇವುಗಳ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನೇ ಪೈರೋಲಯಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಈ ಮಿಶ್ರ ಸ್ತರವನ್ನು ಪೈರೋ ಸ್ಪಿಯಲ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಿಶ್ರಗೋಳದ ತಳದಲ್ಲಿ ಗುಟೆನ್‌ಬರ್ಗ್ ಸೀಮಾವಲಯವಿದೆ. ಇದು ಮಿಶ್ರಗೋಳ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರಗೋಳವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದು. ಇದನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ 1906ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಓಲ್ಡಾಮ್‌ನು ಗುರುತಿಸಿದನು. ಅನಂತರ 1954ರಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಡನ್ನಿನ ಗುಟೆನ್ ಬರ್ಗ್ ಎಂಬುವವನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಿದರ್ಶನಗಳೊಂದಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ. ಹಾಗಾಗಿ ಈತನ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಮಿಶ್ರಗೋಳದಲ್ಲಿ ಶಿಲೆಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆ ಆಳಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು. ಸು. 965 ಕಿಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿ ಶಿಲೆಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆ ಸು.3.9 ಗ್ರಾಂ/ಸಿ.ಸಿ. ಯಷ್ಟಿರುವುದೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಮಿಶ್ರಗೋಳದ ವಸ್ತುಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆ ಭೂಕೇಂದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲಾ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದರಿಂದ ಇದರ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗುವ ಭೂಕಂಪನದ ನೀಳ ಅಲೆಗಳ ವೇಗವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರತಿ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 6 – 7.9 ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟಿರುವುದು. ಅಡ್ಡ ಅಲೆಗಳು ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 3.2 – 4.25 ಗ್ರಾಂ/ಸಿ.ಸಿ. ಗಳಾಗಿರುತ್ತದೆ.

3. ಕೇಂದ್ರಗೋಳ: ಮಿಶ್ರಗೋಳ ಸು. 2900 ಕಿಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಆಳದಿಂದ ಭೂ ಕೇಂದ್ರದವರೆಗಿನ ವಲಯವನ್ನು ಕೇಂದ್ರಗೋಳವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಸು. 6750 ಕಿಮೀ ವ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ವಲಯ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ನಿಕ್ಕಲ್ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣ ಖನಿಜಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಇದನ್ನು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ನೀಫೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದು ಬಹು ಆಳದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪೂರ್ಣ ಘನ ಅಥವಾ ಪೂರ್ಣ ದ್ರವ ರೂಪದಲ್ಲಿಲ್ಲ ಅಥವಾ ಹಿಂದೆ ಭಾವಿಸಿದಂತೆ ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿಯೂ ಇದು ಅನಿಲ ರೂಪದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಇದರ ವಸ್ತುಗಳು ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪಕತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಇದರ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಾಂದ್ರತೆ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವಾಗ ಭೂ ಕಂಪನದ ನೀಳ ಅಲೆಗಳು ಬಾಗುತ್ತವೆ. ಅಡ್ಡ ಅಲೆಗಳು ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪಕತ್ವ ಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಈ ವಲಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸದೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತವೆ. ಈ ವಲಯದ ಶಿಲೆಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆಯು 11 ಗ್ರಾಂ./ಸಿ.ಸಿ. ಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಭೂಮಿಯ ಉಗಮ: ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮಾನವ ಭೂಮಿಯ ಉಗಮದ ಬಗ್ಗೆ ತನ್ನ ವಿಚಾರ, ವಿಮರ್ಶೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಭೂಮಿಯ ಜನ್ಮದ ವಿಚಾರ ಬಹುವಾಗಿ ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಉಗಮದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ. ಭೂಮಿಯ ಉಗಮದ ಬಗೆಗೆ ವಾಸ್ತವ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು, ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಗಣಿತ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಆಗಾಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಭೂಮಿಯ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಈವರೆಗೆ ಮಂಡಿತವಾಗಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ.

1. ಜ್ಯೋತಿರ್ಮೇಘ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಭೂಮಿಯ ಉಗಮವನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿದೆ. ಇಮ್ಯಾನುಯಲ್ ಕಾಂಟ್ ಮತ್ತು ಲಾಪ್ಲೇಸ್ ಎಂಬುವರಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಜರ್ಮನಿಯ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಇಮ್ಯಾನುಯಲ್ ಕಾಂಟ್ 1755ರಲ್ಲಿ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ನ್ಯೂಟನ್ನನ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣೆ ಹಾಗೂ ಚಲನೆಯ ನಿಯಮಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮಂಡಿಸಿದನು. ಈತನ ಪ್ರಕಾರ ನಭೋಮಂಡಲ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ, ನಿಶ್ಚಲವಾದ ಭೌತ ದ್ರವ್ಯದ ಮೋಡದಿಂದಾವೃತವಾಗಿದ್ದಿತು. ಇದರ ಕಣಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಆಕರ್ಷಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಘರ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಸಂಯೋಜನೆ ಹೊಂದಿದವು. ಇದರಿಂದ ಶಾಖ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಅನಿಲರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಚಲನೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ಕೌನಿಕ ವೇಗ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲಾ ಶಾಖವೂ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕಣಗಳ ಸಮೂಹ ಕ್ರಮೇಣ ಅನಿಲರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿತು. ಕೌನಿಕ ವೇಗ ಹಾಗೂ ಕೇಂದ್ರಾಪಗಮನದ ಶಕ್ತಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲಾ ಜೋತಿರ್ಮೇಘದ ಭೌತ ದ್ರವ್ಯವಲಯದಿಂದ ಬಳೆಗಳು ಹೊರದೂಡಲ್ಪಟ್ಟವು. ಕಳಚಲ್ಪಟ್ಟ ಬಳೆಗಳು ಘನೀಕರಣ ಹೊಂದಿ ಗ್ರಹಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡವು. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಗ್ರಹಗಳಿಂದ ಹೊರದೂಡಲ್ಪಟ್ಟ ಅನಿಲ ಸಮೂಹದಿಂದ ಉಪಗ್ರಹಗಳು ಉಂಟಾದವು. ಉಳಿದ ಅನಿಲ ಸಮೂಹ ಸೂರ್ಯನಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು. ಹೀಗೆ ಸೌರವ್ಯೂಹ ರೂಪ ತಳೆಯುವ ಮೂಲಕ ಭೂಮಿ ಉಗಮವಾಗಿದೆಯೆಂದು, ಕಾಂಟ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿರುವನು. ಕಾಂಟ್‌ನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಕುರಿತು ಕೆಲವು ಟೀಕೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾದ ಭೌತ ದ್ರವ್ಯ ಕಣಗಳ ಆಕರ್ಷಣೆ, ಘರ್ಷಣೆ ಹಾಗೂ ಚಲನೆ – ಇವು ಕೌನಿಕವೇಗ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಕಣಗಳು ಘರ್ಷಣೆ ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಅವು ಸ್ವಯಂ ಕೌನಿಕ ಚಲನೆಯನ್ನು ತಾಳಲಾರವು. ಇದಕ್ಕೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಬಾಹ್ಯ ಶಕ್ತಿಯಿರಬಹುದು. ಆ ಬಗ್ಗೆ ಕಾಂಟ್ ಏನನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಕಾಂಟ್‌ನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ತರ್ಕಬದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ.

ಲಾ ಪ್ಲೇಸನ ಜೋತಿರ್ಮೇಘ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಮಾರ್ಕ್ವಿಸ್–ಡಿ–ಲಾಪ್ಲೇಸ್ ಎಂಬ ಫ್ರೆಂಚ್ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಕಾಂಟ್‌ನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ 1796ರಲ್ಲಿ ಸೌರವ್ಯೂಹ ಮತ್ತು ಭೂಮಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ತನ್ನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಈತನ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೇ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಅತ್ಯುಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಸ್ವಯಂಭ್ರಮಣವುಳ್ಳ ಅನಿಲ ಸಮೂಹವಿದ್ದಿತು. ಇದನ್ನೇ ನಿಹಾರಿಕೆ ಅಥವಾ ಜೋತಿರ್ಮೇಘ ಎಂದು ಕರೆದನು. ಅಪರಿಮಿತ ಜಲಜನಕ, ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾತ್ರ ಹೀಲಿಯಂ ಹಾಗೂ ದೂಳು ಮಿಶ್ರಣವೇ ನಿಹಾರಿಕ. ಸ್ವಯಂಭ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನಿಹಾರಿಕೆ ತಂಪಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಂತೆ ಕ್ರಮೇಣ ಸಂಕುಚಿತಗೊಂಡು, ಇನ್ನಷ್ಟು ತ್ವರಿತ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸತೊಡಗಿತು. ಸ್ವಯಂ ಭ್ರಮಣದ ವೇಗ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರಾಪಗಮನ ಶಕ್ತಿಯೂ ಅತ್ಯಧಿಕಗೊಂಡಿತು. ನಿಹಾರಿಕೆಯ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ ವಸ್ತುಗಳು ತನ್ನ ಕೇಂದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಆಕರ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಕೇಂದ್ರಾಪಗಮನ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಶಕ್ತಿಗಳೆರಡೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾದವು. ನಿಹಾರಿಕೆಯ ಒಳಭಾಗ ಹೊರಭಾಗದ ವೇಗಕ್ಕೆ ಸಮತೋಲನವಾಗಿ ಚಲಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದಾಗ ಸಂಕುಚಿತ ಹೊಂದಿದ ಹೊರಭಾಗ ಬಳೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಬಳಿ ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಕಳಚಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವು. ಈ ಬಳೆಗಳು ಘನೀಕರಣಹೊಂದಿ ಗ್ರಹಗಳಾದವು. ಉಳಿದ ನಿಹಾರಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಸಾಂದ್ರೀಕರಣ ಹೊಂದಿ ಅತ್ಯುಷ್ಣತೆಯುಳ್ಳ ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ಆಕಾಶಕಾಯವಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು. ಇದನ್ನೇ

ಸೂರ್ಯನೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅಂತರಿಕ್ಷ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಗಳು ತಂಪಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುವಾಗ ಅವುಗಳಿಂದ ಬಳೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರದೂಡಲ್ಪಟ್ಟ ವಸ್ತುಗಳು ಸಾಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ಉಪಗ್ರಹಗಳಾದವು. ಸೂರ್ಯನಾಗಿ ಉಳಿದ ನಿಹಾರಿಕೆಯ ಆಕರ್ಷಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಗ್ರಹಗಳು ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತಲೂ ಗ್ರಹಗಳ ಆಕರ್ಷಣೆಗೊಳಪಟ್ಟು ಉಪಗ್ರಹಗಳು ಗ್ರಹಗಳ ಸುತ್ತ ಸುತ್ತಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದವೆಂದು, ಹೀಗೆ ಸೌರವ್ಯೂಹ ಮತ್ತು ಭೂಮಿ ಉಗಮವಾಯಿತು.

ಈ ಮುಂದಿನ ಅಂಶಗಳು ಜ್ಯೋತಿರ್ಮೇಘ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸುತ್ತವೆ. ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಗ್ರಹಗಳ ದೈನಿಕ ಮತ್ತು ವಾರ್ಷಿಕ ಚಲನೆ ಹಾಗೂ ಉಪಗ್ರಹಗಳ ಚಲನೆ, ನಿಹಾರಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯುಷ್ಣತೆ ಹಾಗೂ ಚಲನೆಯನ್ನೂ ಹೊಂದಿತ್ತೆಂದೂ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು. ನಿಹಾರಿಕೆಯ ಅಕ್ಷಭ್ರಮಣದಿಂದ ಕಳಚಿಕೊಂಡ ಬಳೆಗಳು ನಿಹಾರಿಕೆಯ ಆಕರ್ಷಣೆಗೆಳಿಗೊಳಪಟ್ಟು ಗ್ರಹಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡು ಅದರ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತಿವೆ. ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಹಗಳೂ ಒಂದೇ ಕ್ರಾಂತಿ ಪಥದ ಸಮತಲದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಭೂಮಿಯ ಅಂತರಾಳದ ದ್ರವವಸ್ತು ಹಾಗೂ ಬಾಹ್ಯವಲಯದ ಘನ ವಸ್ತುಗಳು ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುವುವು. ಲಾಪ್ಲೇಸನ ಪ್ರಕಾರ ನಿಹಾರಿಕೆಯ ಅನಿಲ ಸಮೂಹದಿಂದ ಕಳಚಿದ ಬಳೆಗಳು ತಂಪಾಗಿ, ಘನೀಕರಿಸಿ, ಭೂಮಿ ಉಂಟಾಯಿತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಹೊರವಲಯವು ಘನೀಕರಣ ಹೊಂದಿತು. ಆದರೆ ಒಳಭಾಗ ಹಾಗೆ ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಿತು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿದಾಗ ಭೂಮಿಯ ಅಂತರಾಳಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲಾ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂಕೇಂದ್ರ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಘನವಸ್ತುವೂ ಕರಗಿ ಮೇಣದ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವುದು. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಮೂಲಕ ಲಾವಾರಸ ಹೊರವಲಯಕ್ಕೆ ಸ್ರವಿಸುವುದರಿಂದ ಇದು ಖಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ನಿಹಾರಿಕೆಯಿಂದಲೇ ಕಳಚಲ್ಪಟ್ಟ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಗ್ರಹಗಳು ಏಕ ರೂಪದ ಭೌತದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ರಚನೆಯಾಗಿವೆ.

ಈ ಕೆಳಕಂಡ ನ್ಯೂನತೆಗಳಿಂದ ಲಾಪ್ಲೇಸನ ಜ್ಯೋತಿರ್ಮೇಘ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೆಲವು ಟೀಕೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ.

ಜ್ಯೋತಿರ್ಮೇಘ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಕೌನಿಕ ವೇಗದ ಬಗ್ಗೆ ನಿಖರವಾಗಿ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡಿಲ್ಲ. ಮೂಲ ನಿಹಾರಿಕೆಯ ಕೌನಿಕ ವೇಗ ಕಡಿಮೆಯಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಳೆಗಳು ಕಳಚಿಕೊಳ್ಳಲಾರವು ಎಂಬುದು ಪ್ರಸ್ತುತ ಸೌರವ್ಯೂಹದಲ್ಲಿರುವ ಸದಸ್ಯ ಗ್ರಹಗಳ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ, ಅಂತರ ಮತ್ತು ಚಲನೆಯ ವೇಗದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ನಿಹಾರಿಕೆಯು ಒಂದು ವೇಳೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಬುಧಗ್ರಹದಷ್ಟು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ತಂಪಾಗಿ, ಸಂಕುಚನ ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಬಳೆಗಳು ಕಳಚಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು ಎಂದು ಗಣಿತಾತ್ಮಕ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರದಿಂದ ದೃಢಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಕೌನಿಕ ವೇಗವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿದಾಗ ಅದು ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಶೇ.2 ಮತ್ತು ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಸದಸ್ಯ ಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ.98ರಷ್ಟು ಕಂಡುಬರುವುದು. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಲಾಪ್ಲೇಸನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ವಿಫಲವಾದುದಾಗಿದೆ.

ಅನಿಲ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಮೂಲ ನಿಹಾರಿಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳು ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾಗಿದ್ದು ಕೆಲವು ಮಾತ್ರ ಪರಸ್ಪರ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅವು ವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಜ್ಯೋತಿರ್ಮೇಘದಿಂದ ಕಳಚಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಒಂದೇರಾಶಿಯಾಗಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದ ಅನಂತರ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡಿರಬಹುದು. ತಂಪಾದ ಹಾಗೂ ಸಂಕುಚಿತಗೊಂಡ ಮೂಲ ನಿಹಾರಿಕೆ ಪ್ರಸಕ್ತ ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಬದಲಾಗಿ ಎರಡು ನಕ್ಷತ್ರಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಬಹುದು.

ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ನಿಹಾರಿಕೆಯಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡ ಬಳೆಗಳು ಹೇಗೆ ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಹಗಳಂತೆ ಗೋಳಾಕಾರವಾಗಿ ಸಾಂದ್ರೀಕರಣಗೊಂಡವು ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸಿಲ್ಲ.

ಯುರೇನಸ್ ಮತ್ತು ನೆಪ್ಚೂನ್ ಗ್ರಹಗಳ ಸುತ್ತ ಸುತ್ತುವ ಉಪಗ್ರಹಗಳು ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಇತರ ಸದಸ್ಯ ಗ್ರಹಗಳ ಸುತ್ತು ಸುತ್ತುವ ಉಪಗ್ರಹಗಳ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಸುತ್ತುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿಲ್ಲ.

ಲಾಪ್ಲೇಸನು ನಿಹಾರಿಕೆಯಿಂದ ಒಂದೇ ಬಳೆ ಕಳಚಿಕೊಂಡಿತೆಂದು ತಿಳಿಸಿರುವನು. ಆದರೆ ರ್‍ಹೋಚ್ ಎಂಬುವನು, ತಂಪಾಗುವಿಕೆ, ಘನೀಕರಣ, ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಅವಿರತವಾಗಿರುವಾಗ ಅನೇಕ ಬಳೆಗಳು ಕಳಚಲ್ಪಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಗ್ರಹಗಳು ಭ್ರಮಿಸುವಂತೆ ಸೂರ್ಯನೂ ತನ್ನ ಅಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಬೇಕು. ಆದರೆ ಚಲನೆಯ ವೇಗ ಗ್ರಹಗಳಿಗಿಂತ ಸೂರ್ಯನ ವೇಗ ಮಂದಗತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಅದು ತೀವ್ರವಾಗಿರಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು.

ಲಾಪ್ಲೇಸನು ಪ್ರಾಯಶಃ ಶನಿಗ್ರಹದ ಸುತ್ತಲಿನ ಬಳೆಯಾಕಾರದ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆ ಹೊಂದಿ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದು ಆ ಗ್ರಹದ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದುದಲ್ಲವೆಂದೂ ಬದಲಾಗಿ ಅವು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ಅನಿಲಗಳು ಆಕರ್ಷಣೆ ಹೊಂದಿ ಬಳೆಗಳಂತೆ ಕ್ರೋಢೀಕರಣವಾಗಿವೆಯೆಂದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಹಕಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಅಮೇರಿಕದ ಶಿಕಾಗೊ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಭೂಗರ್ಭವಿಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಟಿ.ಸಿ. ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಮತ್ತು ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಫಾರೆಸ್ಟ್ ರಾಯ್ ಮೌಲ್ಟನ್ ಎಂಬುವವರು 1909ರಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದರು. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಭೂಮಿಯ ಉಗಮವನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ, ಭೂಮಿಯ ರಚನೆ, ವಾಯುಮಂಡಲ, ಖಂಡಗಳು ಹಾಗೂ ಸಾಗರ ತಳಗಳ ಉಗಮವನ್ನೂ ಕುರಿತು ವಿವರಣೆ ನೀಡುವುದು. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಹಾಗೂ ಮತ್ತೊಂದು ಆಕಾಶ ಕಾಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. ಮೂಲ ಸೂರ್ಯನ ಸ್ವಭಾವ ಮತ್ತು ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು ಇತರ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ರೀತಿಯಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಣಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಆಕ್ರಮಣ ನಕ್ಷತ್ರ ಸೂರ್ಯನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಎರಚಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಅಪಾರವಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಣಗಳು ಆಕ್ರಮಣ ನಕ್ಷತ್ರದಿಂದ ಆಕರ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಅವು ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಳ್ಳುವವು. ಹೀಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕಣಗಳನ್ನು ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್‌ನು ಗ್ರಹಕಣ, ಪ್ಲಾನೆಟಸಿಮಲ್‌ಗಳೆಂದು ಕರೆದಿರುವನು. ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡ ಗ್ರಹಕಣಗಳು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ದೂಳಿನ ಕಣಗಳಂತಿದ್ದವು. ಅವು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮರೂಪದಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಮೇಣ ದೊಡ್ಡ ಕಣಗಳು ಚಿಕ್ಕ ಕಣಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದವು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತಾ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿದವು. ಹೀಗೆ ಅಪಾರವಾದ ಕಣಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡುವ ಮೂಲಕ ಗ್ರಹಗಳು ರಚನೆಗೊಂಡವು. ಮೂಲ ಸೂರ್ಯನ ಉಳಿದ ಭಾಗ ಸೂರ್ಯನಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ಯಾಂತ್ರಿಕತೆಯ ಮುಂದುವರಿಕೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಉಪಗ್ರಹಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡವು ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ.

ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಟನ್‌ರವರು ವಾಯುಮಂಡಲ ರಚನೆ, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಹಾಗೂ ಸಾಗರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವೆಂಬ ಮೂರು ಹಂತಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವರು. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೆಲವು ಟೀಕೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಅಪಾರವಾದ ಗ್ರಹಕಣಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಹವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದು ಆಧಾರ ರಹಿತವಾದುದೆಂದು ಜೆಫ್ರೀ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಂದೇಹ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವರು.

ಮೂಲ ನಕ್ಷತ್ರದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಕಣಗಳ ಘರ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಆಕರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಅನಿಲ ರೂಪತಾಳಬೇಕೆ ವಿನಃ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಹಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದು ಅಸಂಭವ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ವಾಯುಮಂಡಲದ ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಸೌರಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಪಥದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಾಕುವವು. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಗ್ರಹಕಣಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಗ್ರಹಗಳು ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಗಳ ಪಥ ವೃತ್ತಾಕಾರದಲ್ಲಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಗಳ ಕೌನಿಕ ವೇಗದ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವುದೇ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿಲ್ಲ. ಗ್ರಹಗಳು ಮತ್ತು ಉಪಗ್ರಹಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಏನನ್ನೂ ನಿಕರವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿಲ್ಲ.

ಉಬ್ಬರವಿಳಿತ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಸರ್ ಜೇಮ್ಸ್ ಜೀನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಹೆರಾಲ್ಡ್ ಜೆಫ್ರೀಸ್‌ರವರು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 1919 ಮತ್ತು 1926ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವರು. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಲಾಪ್ಲೇಸನ ಜ್ಯೋತಿರ್ಮೇಘ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಗ್ರಹಕಣ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಕೆಯಾದರೂ ಅದರಿಂದಲೂ ಇದು ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ.

ಸರ್ ಜೇಮ್ಸ್‌ಜೀನ್ಸ್‌ನ ಪ್ರಕಾರ ಸೂರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತೃತ ಅನಿಲಗೋಳದಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಸೂರ್ಯನಿಗಿಂತಲೂ ಬಹು ದೊಡ್ಡದಾದ ಬೇರೆ ನಕ್ಷತ್ರವೊಂದು ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಸೂರ್ಯನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿತು. ನಕ್ಷತ್ರದ ಆಕರ್ಷಣಾ ಶಕ್ತಿಗೊಳಪಟ್ಟು ಸೂರ್ಯನ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಸೌರದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬರಗಳು ಉಂಟಾದವು. ಅನಂತರ ಅವು ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಕಳಚಿಕೊಂಡು ಪರ ನಕ್ಷತ್ರದೆಡೆಗೆ ಆಕರ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ನಕ್ಷತ್ರ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ದೂರ ಸರಿದಾಗ ಕಳಚಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಉಬ್ಬರಗಳು ಸೂರ್ಯನ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಸುತ್ತಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದವು.

ಹೆರಾಲ್ಡ್ ಜೆಫ್ರೀ ಜೀನ್ಸನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪುನರ್ವಿಮರ್ಶಿಸಿದನು. ಈತನು ಸೂರ್ಯ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಬೇರೊಂದು ದೊಡ್ಡ ನಕ್ಷತ್ರ, ಇವು ಪರಸ್ಪರ ತಾಕಲಾಡಿ ಸೂರ್ಯ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಗ್ರಹಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದವು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುವುದರ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಸಂಘರ್ಷಣ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದನು.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಸೌರವ್ಯೂಹದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಚುಟ್ಟದ ಆಕಾರವಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಗಳು ದೊಡ್ಡದಾಗಿಯೂ ಎರಡೂ ತುದಿಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉಬ್ಬರಗಳಿಂದ ಗ್ರಹಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದುದರಿಂದ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿದ್ದು, ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸುತ್ತವೆ.

ತನ್ನ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುವಾಗ ಬೇರೆ ದೊಡ್ಡ ನಕ್ಷತ್ರವೊಂದು ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಅತಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗ ಅದರ ಆಕರ್ಷಣೆಗೊಳಪಟ್ಟು ಮಧ್ಯಭಾಗ ಎರಡು ತುದಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉಬ್ಬಿದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಎರಡೂ ಕೊನೆಗಳಿಗಿಂತ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಗಳ ಗಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿರುವರು.

ಗ್ರಹಗಳ ಗಾತ್ರಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಉಪಗ್ರಹಗಳೂ ಚುಟ್ಟದಾಕಾರವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿವೆ. ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಹೆಚ್ಚು ಗಾತ್ರದ ಗ್ರಹಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಉಪಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಉದಾ: ಗುರು–16, ಶನಿ–21 ಇತ್ಯಾದಿ. ಆದರೆ ಎರಡು ತುದಿಗೆ ಹೋದಂತೆ ಉಪಗ್ರಹಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಗ್ರಹಗಳಿಗೆ ಉಪಗ್ರಹಗಳೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾ: ಬುಧ ಮತ್ತು ಶುಕ್ರ.

ಚಿಕ್ಕ ಗಾತ್ರದ ಗ್ರಹಗಳು ಬೇಗ ತಂಪಾಗಿ ಘನೀಕರಣಗೊಂಡುದುದರಿಂದ ಉಪಗ್ರಹಗಳಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಗ್ರಹಗಳು ತಂಪಾಗಿ, ಘನೀಕರಣ ಹೊಂದಲು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡುದುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಗ್ರಹಗಳು ಉಂಟಾಗಲು ಅವಕಾಶವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೂಡ ಟೀಕೆಗಳಿಂದ ಹೊರತಾಗಿಲ್ಲ.

ಲೆವಿನ್ ಎಂಬುವನು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿರುವಂತೆ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ನಡುವಣ ಅಂತರ ಅಪರಿಮಿತವಾದುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡು ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಸಮಾಗಮ ಅಥವಾ ಸಮೀಪಿಸುವುದು ಬಹಳ ಅಪರೂಪದ ಸಂಗತಿ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳಾಗುವುದು ಅಸಂಭವವಾಗಿದೆ.

ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಕೌನಿಕ ವೇಗ ಚಲನೆ ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕವಾದುದು. ಗ್ರಹಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಬಹುದೂರದಲ್ಲಿವೆ. ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಹೊರವಲಯದ ಗ್ರಹಗಳು ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಬಹುದೂರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಮರ್ಥಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಅತ್ಯುಷ್ಣತೆ ಗ್ರಹಗಳಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗಲು ಪೂರಕವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅತಿ ಶಾಖವುಳ್ಳ ಸೂರ್ಯನ ಅಂತರಾಳದಿಂದ ಪ್ರಾಯಶಃ ಉಬ್ಬರಗಳಾಗಿ ಕಳಚಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಅವು ಅತಿ ಶಾಖದಿಂದ ಸಾಂದ್ರೀಕರಣಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಚೂರು ಚೂರುಗಳಾಗಿ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುವ ಗ್ರಹಗಳ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಗೂ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ನಕ್ಷತ್ರ ಆಕರ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಗೂ ಹೋಲಿಕೆಯಿಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಅದು ನಂಬಲರ್ಹವಾಗಿಲ್ಲ.

ದ್ವಿನಕ್ಷತ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಎಚ್.ಎನ್. ರಸೆಲ್ ಮತ್ತು ಆರ್.ಎ. ಲಿಟ್ಲಟನ್ ಎಂಬುವರಿಂದ 1936ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಸೂರ್ಯನು ಹಿಂದೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದ್ವಂದ್ವ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಅಂಗವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಸಂಗಾತಿ ನಕ್ಷತ್ರವೊಂದಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಯುಗ್ಮ ತಾರೆ ಎಂದಿರುವರು. ಸೂರ್ಯ ಸಂಗಾತಿ ನಕ್ಷತ್ರದ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಬೇರೊಂದು ಆಗುಂತಕ ನಕ್ಷತ್ರ ಬಂದಿರಬೇಕು. ಈ ನಕ್ಷತ್ರದ ಆಕರ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಸಂಗಾತಿ ನಕ್ಷತ್ರದ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬರ ಉಂಟಾಗಿರಬೇಕು. ಸೂರ್ಯ ಇನ್ನೂ ಬಹುದೂರದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಬೇರೆ ನಕ್ಷತ್ರದ ಆಕರ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗದಿರಬಹುದು. ಅನಂತರ ಉಬ್ಬರ ಸಂಗಾತಿ ನಕ್ಷತ್ರದಿಂದ ಕಳಚಲ್ಪಟ್ಟು ಅದರ ಸುತ್ತ ಸುತ್ತಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಗ್ರಹಗಳಾಗಿರಬೇಕು. ಆ ಎರಡು ನಕ್ಷತ್ರಗಳೂ ದೂರ ಸರಿದ ಮೇಲೆ ಗ್ರಹಗಳು ಸೂರ್ಯನ ಆಕರ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಸುತ್ತಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದವು. ಸಂಗಾತಿ ನಕ್ಷತ್ರದಿಂದ ಕಳಚಿಕೊಂಡಾಗ ಉಬ್ಬರಗಳು ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದವೆಂದೂ ಅನಂತರ ಅವು ಸಾಂದ್ರೀಕರಣವಾದವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿವೆ:

ನಕ್ಷತ್ರಪುಂಜದಲ್ಲಿ ದ್ವಿನಕ್ಷತ್ರಗಳಿರುವುದು ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯ. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಯುಗ್ಮ ತಾರೆಗಳಿವೆ (ದ್ವಿ ನಕ್ಷತ್ರ).

ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಗ್ರಹಗಳ ನಡುವಿನ ಅಪರಿಮಿತ ಅಂತರವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಸಂಗಾತಿ ನಕ್ಷತ್ರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೌನಿಕ ವೇಗವುಳ್ಳ ಚಲನೆ ಇತ್ತೆಂದು ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಗ್ರಹಗಳಿಗೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಕೌನಿಕ ವೇಗವಿರುವುದೆಂದು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಮುಖ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿವು: ಸೂರ್ಯನ ಸಂಗಾತಿ ಸೂರ್ಯನ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಹೇಗೆ ದೂರ ಸರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು? ಹೇಗೆ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಗಳು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಉಬ್ಬರಗಳಾದವು ಮತ್ತು ಅವು ಸೂರ್ಯನ ಆಕರ್ಷಣೆಗೆ ಹೇಗೆ ಒಳಪಟ್ಟವು? ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಲಿಟ್ಲಟನ್‌ನು 1938ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಈ ರೀತಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವನು. ಸಂಗಾತಿ ನಕ್ಷತ್ರದ ಪಥ 2700 ಮಿಲಿಯನ್ ಕಿಮೀ ಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಅದರ ಗಾತ್ರ ಸಹ ಸೂರ್ಯನ ಗಾತ್ರದಷ್ಟೆ ಇರಬಹುದು. ಅದು ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತಲೂ ಸು.50 ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಾಕುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಚಲನೆಯ ವೇಗ ಪ್ರತಿ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 10ಕಿಮೀ ಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಇದರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದ ಬೇರೊಂದು ನಕ್ಷತ್ರ ಸಹ ಪ್ರತಿ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 32 ಕಿಮೀ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಿರುವನು. ಅದು ಸಂಗಾತಿ ನಕ್ಷತ್ರದೆಡೆಗೆ ಬಂದಾಗ ನಡುವೆ 5–6 ಕಿಮೀ ಅಂತರವಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಬಹುದೂರದಲ್ಲಿದ್ದ ಸೂರ್ಯನ ಮೇಲ್ಮೈ ಈ ನಕ್ಷತ್ರದ ಆಕರ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಪಡದಿರಬಹುದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟನು.

ಆದಾಗ್ಯೂ ಸೂರ್ಯನ ಸಂಗಾತಿ ಆಕರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದ ನಕ್ಷತ್ರದ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಉಬ್ಬರಗಳಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿದೆ. ಪರಸ್ಪರ ಹತ್ತಿರವಿದ್ದ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಗಳು ಉಗಮವಾದವು ಹಾಗೂ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಬಹುದೂರದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಗ್ರಹಗಳ ನಡುವಣ ಅಂತರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು? ಇದೊಂದು ದ್ವಿನಕ್ಷತ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯೂನತೆಯಾಗಿದ್ದು ನೈಜತೆಯಲ್ಲಿ ಇತರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕಡೆಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ನಕ್ಷತ್ರ ವಿಭಜಿತ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ರಾಸ್‌ಗನ್ ಎಂಬುವವನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಈತನೂ ದ್ವಿನಕ್ಷತ್ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿರುವನು. ಇವನ ಪ್ರಕಾರ ಸೂರ್ಯನ ಸಂಗಾತಿ ನಕ್ಷತ್ರವೊಂದು ತನ್ನ ಮೈಸುತ್ತ ಸುತ್ತುವಾಗ ಕ್ರಮೇಣ ಸಂಕೋಚನದಿಂದಾಗಿ ಅದರ ಭ್ರಮಣ ವೇಗವೂ ತೀವ್ರಗೊಂಡಂತೆಲ್ಲಾ ನಕ್ಷತ್ರದ ಸಮತೋಲನ ತಪ್ಪಿ ಅದು ಸ್ಫೋಟನೆಗೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರುವುದು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಬೇರೆ ನಕ್ಷತ್ರವೊಂದು ಸಂಗಾತಿ ನಕ್ಷತ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಸಮೀಪಿಸುವುದು. ಇದರಿಂದ ಉಂಟಾದಂತಹ ಉಬ್ಬರಗಳಿಂದ ಎರಡೂ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ವಿಕಾಸಗೊಂಡವು. ಕಾಲಾನಂತರ ಇವುಗಳೆರಡೂ ಉಬ್ಬರಭಾಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೂರ ಸರಿಯುತ್ತವೆ. ಉಬ್ಬರ ಭಾಗವೂ ಕ್ರಮೇಣ ಸಾಂದ್ರೀಕರಣ ಹೊಂದಿ ವಿವಿಧ ಪಥದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವವು. ಅವೇ ಗ್ರಹಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದವು.

ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ದ್ವಿನಕ್ಷತ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕಿಂತ ಸುಧಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೂ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಬಹುದೂರದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗದಿರುವಾಗ ಹೇಗೆ ಬೇರೊಂದು ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದಿತೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿಲ್ಲ.

ಸೀಪೀಡ್ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಎ.ಸಿ. ಬ್ಯಾನರ್ಜಿಯವರು 1942ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಒಂದು ಪರಿಮಿತಿ ಪ್ರದೇಶದ ನಕ್ಷತ್ರಪುಂಜದಲ್ಲೊಂದು ಸಿಪೀಡ್ ನಕ್ಷತ್ರವಿತ್ತು. ಅದು ನಿರಂತರವಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ನಕ್ಷತ್ರದ ಅವಿರತ ಸಂಕೋಚನ ಮತ್ತು ಪ್ರಸರಣಗಳು ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನಕ್ಷತ್ರ ತನ್ನ ಸಮತೋಲನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಹೊಯ್ದಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೇರೊಂದು ನಕ್ಷತ್ರ ಸೀಪೀಡ್ ನಕ್ಷತ್ರದ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಆಕರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಸೀಪೀಡ್ ನಕ್ಷತ್ರದ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡಭಾಗವು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಿಡಿದು ನಕ್ಷತ್ರದಿಂದ ದೂರ ಸರಿಯಿತು. ಅದರ ಭಾಗಗಳು ಸಾಂದ್ರೀಕರಣಗೊಂಡು ಗ್ರಹಗಳಾಗಿವೆ. ಉಳಿದ ಶೇಷ ಭಾಗ ಸೂರ್ಯನಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಶಾಖ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ಅದು ಪ್ರಸ್ತುತ ಗ್ರಹಗಳ ಶಾಖ–ಶಕ್ತಿಗಿಂತಲೂ 20 ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ ಎಂದು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರದಿಂದ ಖಚಿತವಾಗಿದೆ. ಸೀಪೀಡ್‌ನಿಂದ ಸಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಭಾಗಗಳು ಗ್ರಹಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದವು. ಅನಂತರ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸರಿದಿವೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪರ ನಕ್ಷತ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಆಕರ್ಷಿಸಿದ್ದರೂ ಕಾಲ ಗತಿಸಿದಂತೆ ಪರನಕ್ಷತ್ರ ದೂರ ಸರಿದ ಅನಂತರ ಗ್ರಹಗಳು ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದವು.

ನೋವಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ನೋವಾ ಎಂದರೆ ನವತಾರೆ. ಈ ಪದ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಯ ನೊವ ಸ್ಟೆಲ ಪದದಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಪ್ರಚಲಿತ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಆಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಎದ್ದು ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಬೆಳಕಿನ ನೂತನಾಕಾರವೇ ನೋವಾ. ನೋವಾ ಎಂಬುದು ನಕ್ಷತ್ರದ ಜೀವನ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಬಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಘಟ್ಟ. ಇದನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ನಕ್ಷತ್ರ ಹಲವು ಪಟ್ಟು ಉಜ್ವಲಿಸಿ ಅಗಾಧ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುವುದು. ನೋವಾ ತಾರೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಜಲಜನಕ ಮತ್ತು ಹೀಲಿಯಂ ಅನಿಲ ರಾಶಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು.

ನೋವಾ ತಾರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಗಣಿತವಿಜ್ಞಾನಿ ಹೋಯಲ್ ಎಂಬುವನು 1945ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವನು. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ನಿಗೂಢ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅವುಗಳ ಪ್ರಕಾಶತೆ 1000 ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು. ಅಂತಹವುಗಳನ್ನೇ ನೋವಾ ಎಂತಲೂ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಸೂರ್ಯನಿಗಿಂತ ಬಿಲಿಯನ್ ಪಟ್ಟು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಮಹಾನೋವಾ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಒಳಗೊಂಡ ಶಾಖ, ಜಲಜನಕ, ಹಗುರ ವಸ್ತುಗಳು ಹೀಲಿಯಂ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಸೂಪರ್‌ನೋವಾದಿಂದ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಬೇಗ ಸಂಕೋಚನಗೊಂಡಂತೆ ಅವುಗಳ ಭ್ರಮಣ ವೇಗವೂ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಇದರಿಂದ ಕೇಂದ್ರಾಪಗಮನ ಶಕ್ತಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ತಾರೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತನ್ನಿಂದ ಹೊರಚಿಮ್ಮಿತು. ಮೊದಲು ಹಗುರ ವಸ್ತುಗಳು ಅನಂತರ ಭಾರವಸ್ತುಗಳು ಹೊರದೂಡಲ್ಪಟ್ಟವು. ಅವು ಸೂರ್ಯನಿಂದ

ಆಕರ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ನೋವಾ ತಾರೆ ದೂರ ಸರಿದ ಮೇಲೆ ಹೊರಚಿಮ್ಮಿದ ವಸ್ತುಗಳು ತಟ್ಟೆಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಸಾಂದ್ರೀಕರಣಗೊಂಡು ಗ್ರಹಗಳಾದವು. ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣದ ವಸ್ತುಗಳು ಕೂಡಿ ಉಪಗ್ರಹಗಳಾದವು.

ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವು 1942ರಲ್ಲಿ ಆಲ್‌ಫೈನ್‌ನಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಈತನ ಪ್ರಕಾರ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರಬಲ ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ವಲಯವಿತ್ತು. ಇದು ಮೊದಲು ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಶಕ್ತಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಬಲವಾಗಿತ್ತು. ಸೂರ್ಯ ತನ್ನ ಪಥದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುವಾಗ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣು ರಾಶಿವಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ಈ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಗಳು ಸಾಂದ್ರೀಕರಣಗೊಂಡು ಗ್ರಹಗಳಾದವು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಶನಿಗ್ರಹದ ಸುತ್ತವಿರುವ ಸಾಸರ್ ಆಕಾರದ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ವಿಶ್ವಸಾರ್ಹ ಹಾಗೂ ಸರಳವಾಗಿದ್ದರೂ ಅನೇಕ ನ್ಯೂನತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಹಗಳಿಗೂ ಅಯಸ್ಕಾಂತ ವಲಯವಿದೆಯೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಪುರಾವೆ ನೀಡಿ ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕೌನಿಕ ವೇಗದ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ಇಂದಿನ ಚಿಕ್ಕ ಅಥವಾ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಹಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಏನನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿಲ್ಲ.

ಘನೀಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಇತ್ತೀಚಿನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭೂ ಭೌತ ಹಾಗೂ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಉಗಮವನ್ನು ಕುರಿತು ಮೂಲ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾದ ಕೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಲಾಪ್ಲೇಸನ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನೇ ಪುನರುಚ್ಚರಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ನಭೋಮಂಡಲದ ದೂಳು ಹಾಗೂ ಅನಿಲ ರಾಶಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಿಹಾರಿಕೆ ತಟ್ಟೆಯಂತೆ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡಿದ್ದು ಅನಂತರ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಘನೀಕರಿಸಿರುವುದೆಂದು ತಿಳಿಸಿರುವರು. ಆದರೆ ಒಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂದರೆ, ಲಾಪ್ಲೇಸನು ಯೋಚಿಸಿದಂತೆ ಈ ನಿಹಾರಿಕೆ ಅತ್ಯುಷ್ಣತೆಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಯೆಂದು ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಭಾವಿಸಿರುವರು. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಎಲ್ಲ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೂ ಇಂತಹ ನಿಹಾರಿಕೆಗಳಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದಾಗಿದೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು 1944ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ ವೀಜ್‌ಸ್ಯಾಕರ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಈತನ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಸೂರ್ಯನು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ದೂಳು ಮತ್ತು ಅನಿಲದ ರಾಶಿಯು ಸುತ್ತುವರಿದಿದ್ದವು. ಇದರ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಸೂರ್ಯನ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಯ ಶೇ.10 ರಷ್ಟಿದ್ದಿತು. ಇದು ಕ್ರಮೇಣ ಸಾಂದ್ರೀಕರಣ ಹೊಂದಿ ಮಟ್ಟಸವಾದ ತಟ್ಟೆಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಹರಡಿತು. ಈ ಅನಿಲ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗಂಟುಗಳಂತೆ ಅನೇಕ ಸುರುಳಿಗಳಿದ್ದು, ಇವುಗಳ ಚಲನೆ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಈ ಸುರುಳಿಗಳ ಗಾತ್ರ ಕೇಂದ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕವಾಗಿದ್ದು, ದೂರ ಹೋದಂತೆ ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದವು. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಕೌನಿಕ ವೇಗ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಹೊರ ಗ್ರಹಗಳಿಗೆ ಹಸ್ತಾಂತರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸ್ಯಾಕರ್ ಊಹಿಸಿರುವನು. ಈ ಸುರಳಿಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದ ಗ್ರಹಣಗಳ ಚೂರುಗಳು (ಚೇಂಬರಲಿನ್ ಊಹಿಸಿದಂತೆ) ಕ್ರಮೇಣ ಪರಸ್ಪರ ಆಕರ್ಷಿತಗೊಂಡು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಗ್ರಹಗಳಾಗಿವೆಯೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಅನಿಲರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಸಹ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ದೂರ ಹೋದಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಇದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಬಹು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಅನಿಲರಾಶಿ ಬಹು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಘನೀಕೃತಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಹೀಲಿಯಂ ಮತ್ತು ಜಲಜನಕ ಅನಿಲ ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಗುಳಿದು ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶವನ್ನು ಸೇರಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಗ್ರಹಗಳ ಗಾತ್ರ ಸಹ ಇದರಿಂದಾಗಿ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿವೆ. ಈ ಗ್ರಹಗಳ ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದಂತಹ ಭಾರವಾದ ವಸ್ತುಗಳ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಬಹು ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದಿತು. ಇದರಿಂದ ಇವುಗಳು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಘನೀಕರಿಸಿದುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಬಹು ಹಗುರವಾದ ಹೀಲಿಯಂ ಮತ್ತು ಜಲಜನಕ ಮುಂತಾದ ಹಗುರವಾದ ಅನಿಲಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಗ್ರಹಗಳು ಹೀಗೆ ತಟ್ಟೆಯಾಕಾರದ ಅನಿಲರಾಶಿಯ ಘನೀಕರಣದಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವುದನ್ನೇ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಮಾರ್ಪಾಡಿನೊಂದಿಗೆ ರೂಪರ್, ಯೂರೆ, ಕಾಮರಾನ್ ಇವರುಗಳು ಸಹ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ಇಂದು ಸೌರವ್ಯೂಹ ಹಾಗೂ ಭೂಮಿಯ ಉಗಮವನ್ನು ಕುರಿತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಪಡೆದಿದೆ.

ಮಹಾಸ್ಫೋಟ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಈವರೆಗೆ ಭೂಮಿಯ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಮಹಾಸ್ಫೋಟ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಉಳಿದೆಲ್ಲಾ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೂ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶವನ್ನು ಕುರಿತ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಸಾಗಿದ್ದು ಅದರಿಂದ ಹಲವು ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ವಿಶ್ವದ ಹುಟ್ಟು ಮತ್ತು ರಚನೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಹೊಸ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅವು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮಾಹಿತಿಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಆವಿಷ್ಕಾರಗೊಂಡು ನವೀಕರಣಗೊಂಡಿವೆ. ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನೆಲೆಗಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪರಿಶೀಲನೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸಿದ್ಧಾಂತವೇ ಮಹಾಸ್ಫೋಟಸಿದ್ಧಾಂತ (ಬಿಗ್ ಬ್ಯಾಂಗ್ ಥಿಯರಿ). ಇದು ಕೇವಲ ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಹಾಗೂ ಭೂಮಿಯ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರದೆ ಇಡೀ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಹಾಗೂ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಹಮತವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ದೇಶದ ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಅಬ್ಬೆ ಜಾರ್ಜಸ್ ಲಿಮೈತ್ರೆ 1927ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಆದರೂ ಹಲವು ವಿಮರ್ಶೆಗಳಿಗೊಳಪಟ್ಟು 1950, 1960ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೂ ವಿಶ್ವಹಿನ್ನೆಲೆ ಪರಿಶೋಧಕರಿಂದ ದೃಢೀಕೃತ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಮೇ 1972ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ವಿಶ್ವ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಪರಿಶೋಧಕ ವಿಶ್ವದ ಉಗಮವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಭೂಮಿಯೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಸೇರಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಂದುವರಿದು ವಿಶ್ವ ಅನೇಕ ದಶಲಕ್ಷಗಳಷ್ಟು ನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜಗಳನ್ನು, ಪ್ರತಿ ನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜ ಸಾವಿರಾರು ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿ ನಕ್ಷತ್ರ ತನ್ನ ಸುತ್ತ ಅನೇಕ ಗ್ರಹ ಉಪಗ್ರಹಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ, 15 ಬಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತು ಅಸಾಧಾರಣತೆಯುಳ್ಳ ಒಂದೇ ಬಿಂದುವಿನಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಸು. 15,000 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ವಿಶ್ವ ಬಹು ಚಿಕ್ಕದು ಮತ್ತು ಅತ್ಯುಷ್ಣತೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಸಕಲವೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಸ್ತುವೊಂದರಲ್ಲೇ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿತ್ತು. ಅಣುಬಾಂಬ್ ಸಿಡಿದಂತೆ ಅದು ಸ್ಫೋಟನೆಗೊಂಡು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಪ್ರಸ್ತುತ ವಿಶ್ವ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತು. ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದರೆ ಮರಳಿನ ಕಣಗಳು ತಮ್ಮ ಮೂಲ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಬಹುದೂರಕ್ಕೆ ವೇಗವಾಗಿ ಸ್ಫೋಟಿಸಿರುವುದು. ಅಂದರೆ ಅವು ಹೇಗೆ ಪರಸ್ಪರ ದೂರಗೊಂಡವೆಂಬುದು. ಹೀಗೆ ವಿಶ್ವ ವಿಸ್ತರಿಲ್ಪಡುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಆಕಾಶ ಕಾಯಗಳೆಲ್ಲಾ ಒಂದೇ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕಾಯವಾಗಿದ್ದವೆಂದು ತರ್ಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಿಲಿಯಾಂತರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೀರ ಪಥ, ಗ್ರಹ ಮುಂತಾದವು ಇದರಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದ್ದವು. ಅತಿಯಾಗಿ ಸಾಂದ್ರೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಕಾಯ ಇಂದಿನ ಸೂರ್ಯನಿಗಿಂತ 30 ಪಟ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದು, ಅದರ ಪ್ರತಿ ಚ.ಸೆಂಮೀ ಕ್ಷೇತ್ರ 100 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಸಾಂದ್ರೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಿತೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅತಿಸಾಂದ್ರೀಕೃತತೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಕಾಯ 15 ಬಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಅಣು ಬಾಂಬಿನಂತೆ ಸ್ಫೋಟಗೊಂಡಿತು. ಅದರಿಂದ ಹೊರ ಚಿಮ್ಮಿದ ವಸ್ತುಗಳು ಸಾಂದ್ರೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೀರಪಥ, ನಕ್ಷತ್ರ ಹಾಗೂ ಸೌರವ್ಯೂಹಗಳು ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡಿರುವುದು ಲಿ ಮೈತ್ರೆಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಹಾಗೂ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹಬ್ಬಲ್‌ನ ಸಂಶೋಧನೆ: ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಅನಂತವಾದುದು ಹಾಗೂ ವಿಸ್ತಾರವಾದುದು. ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಮಾನವನ ಕಲ್ಪನೆಗೂ ಮೀರಿದುದು. ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿ ಕೋಟ್ಯನುಕೋಟಿ ಕ್ಷೀರ ಪಥಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನೊಬ್ಬ ಸದಸ್ಯ. ಸೂರ್ಯನ ಪರಿವಾರದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯೂ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಸೌರವ್ಯೂಹ. ಅಮೆರಿಕದ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಎಡ್ವಿನ್ ಪಿ. ಹಬ್ಬಲ್ 1929 ರಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸುವ ವಿಶ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ. ಈತನು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಕ್ಷೀರಪಥಗಳಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು, ಅವು ಪರಸ್ಪರ ದೂರ–ದೂರ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ. ಅತಿದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕ್ಷೀರಪಥಗಳು ಅತ್ಯಂತ ವೇಗದಿಂದ ಮುಂದೆ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯಿತು. ಇದನ್ನೇ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಿರುವ ವಿಶ್ವ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತು.

ಡಾಪ್ಲರ್ ಪರಿಣಾಮ: ಅತ್ಯಂತ ವೇಗವಾಗಿ ಕ್ಷೀರಪಥಗಳು ಮುಂದೆ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಯಾವುದೇ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದ ಮೂಲಕ ನಿರೂಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಅವುಗಳಿಂದ ಬರುವ ಬೆಳಕಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ತರಂಗಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಅಭ್ಯಸಿಸಲಾಯಿತು. ದೂರದಿಂದ ವೀಕ್ಷಕನ ಕಡೆಗೆ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣಗಳ ಬಣ್ಣವು ನೀಲಿಯ ಅಂಚಿನ ಕಡೆಗೆ ಬದಲಾಯಿಸುವುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ದೂರ ಚಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದರ ಬಣ್ಣವು ಕೆಂಪು ವರ್ಣದ ಕಡೆಗೆ ಬದಲಾಯಿಸುವುದು. ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಇದನ್ನು ಡಾಪ್ಲರ್ ಪರಿಣಾಮ ಅಥವಾ ಡಾಪ್ಲರ್ ವರ್ಗಾವಣೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದರ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ದೂರ ಸರಿಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಹಾಗೂ ವಿಶ್ವ ವಿಸ್ತರಿಸಲ್ಪಡುವುದನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿದೆ.

ನಿರಂತರ ನಿರ್ಮಾಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಮೂಲತಃ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಥಾಮಸ್ ಗೋಲ್ಡ್ ಮತ್ತು ಹರ್ಮನ್ ಬೊಂಡಿ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ (1965) ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ದೂರ ಸರಿಯುತ್ತವೆಯಾದರೂ ಅವುಗಳ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಾಂದ್ರತೆ ಮಾತ್ರ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ

ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಮೊದಲು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜಗಳು ಪರಸ್ಪರ ದೂರಸರಿಯುತ್ತಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ನಡುವಣ ಖಾಲಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವವು. ಅವು ಸದಾ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಹೊಸ ವಸ್ತು ರಾಶಿಗಳ ಘನೀಭವನದಿಂದ ನಿರಂತರವೂ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವವು. ನಿರಂತರವಾದ ನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ ವಿಶ್ವದ ವಿಸ್ತರಣೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವುದು.

ನಿಯಮಿತ ವಿಶ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಇದನ್ನು 1965ರಲ್ಲಿ ಅಲೆನ್ ಸಾಂಡೇಜ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಈತನ ಪ್ರಕಾರ ಬಿಲಿಯಾಂತರ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ವಿಶ್ವವು ನಿಯಮಿತ ಅವಧಿಗೊಮ್ಮೆ ಒಂದಾದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದರಂತೆ ವಿಸ್ತರಣೆ ಮತ್ತು ಸಂಕುಚನಗೊಳ್ಳುವುದು. ಸಾಂಡೇಜ್‌ನ ಚಿಂತನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಸು.12 ಬಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮಹಾಸ್ಫೋಟವೊಂದು ಉಂಟಾಗಿ, ಅಂದಿನಿಂದಲೂ ವಿಶ್ವ ನಿರಂತರವಾಗಿ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ 29 ಬಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೂ ಅಂದರೆ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣೆ ಮುಂದಿನ ವಿಸ್ತರಣೆಗೆ ತಡೆಯುನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವವರೆಗೂ ಮುಂದುವರೆಯಬಹುದು. ಅನಂತರ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳೂ ಅಂತಃಸ್ಫೋಟ ಅಥವಾ ಒಳಸಿಡಿತ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಂಕೋಚನಗೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಸು. 41 ಬಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ವಸ್ತುಗಳು ಸಂಕೋಚನಗೊಳ್ಳುವುವು. ಇದರಿಂದ ಅತೀವವಾದ ಸಾಂದ್ರೀಕರಣವೇರ್ಪಟ್ಟು ಪುನಃ ಸ್ಫೋಟವೇರ್ಪಡುವುದು ಎಂಬುದು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದ್ದು, ಮಹಾಸ್ಫೋಟ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಇತ್ತೀಚಿನ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ಕಪ್ಪುರಂಧ್ರ (ಬ್ಲಾಕ್‌ಹೋಲ್) ಆಕಾಶಕಾಯಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಮಹಾಸ್ಫೋಟದಿಂದ ಆಕಾಶಕಾಯಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಹೊಂದಿರುವುದನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸಿವೆ. 1965ರಲ್ಲಿ ರೋಜರ್ ಪೆನ್ ರೋಜ್ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ವಿಕಿರಣತೆಯಿಂದ ಕ್ಷೀಣಿಸಿ, ಗುರುತ್ವ ಬಲದಿಂದ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಕುಸಿದು ಬಿಂದು ರೂಪವುಳ್ಳದ್ದೂ ಭಾರಿ ಗುರುತ್ವವುಳ್ಳ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಗಾತ್ರದ ಕಪ್ಪುರಂಧ್ರಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆಯೆಂದು ವಾದಿಸಿರುವರು. ಈ ಶತಮಾನದ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬರಾದ ಹಾಕಿನ್ಸ್‌ರವರು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಕಪ್ಪುರಂಧ್ರಗಳಿವೆಯೆಂದೂ ಇವುಗಳು ತಮ್ಮ ಅಗಾಧ ಗುರುತ್ವ ಬಲದಿಂದ ಭೂಮಿಗಿಂತ ಹತ್ತಾರು ಕೋಟಿ ಪಟ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾದ ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನೇ ನುಂಗುವವೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿರುವರು. ಈ ಕಪ್ಪುರಂಧ್ರಗಳು ವಿಕಿರಣವನ್ನು ಸೂಸುತ್ತಿದ್ದು, ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಸ್ಫೋಟಗೊಳ್ಳುವವೆಂದು ವಿವರಿಸಿರುವರು. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಭೂಮಿಯ ಚಲನೆಗಳು: ಭೂಮಿಗೆ ಚಲನೆಯಿದೆಯೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 280) ಅರಿಸ್ಟಾರ್ಕಸ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಈತ ಭೂಮಿ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಸುತ್ತುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ. ಅದನ್ನು ಅಂದು ಯಾರೂ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಗ್ರೀಕರಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು, ಅದರ ಸುತ್ತ ಇತರ ಆಕಾಶಕಾಯಗಳು ಸುತ್ತುತ್ತಿವೆ ಎಂಬ ಬಲವಾದ ನಂಬಿಕೆಯಿತ್ತು. ಈ ವಾದವನ್ನು ಕ್ಲಾಡಿಯಸ್ ಟಾಲಮಿಯೂ ಬೆಂಬಲಿಸಿದ್ದ (120–180). ಆದರೆ ಕೋಪರ್ನಿಕಸ್ ಕೂಡ ಸೂರ್ಯಕೇಂದ್ರವಾದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಆತ ಭೂಮಿ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಸುತ್ತುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ. ಇದನ್ನು ಕೆಪ್ಲರ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಟನ್ ಬೆಂಬಲಿಸಿದರು. ಗೆಲಿಲಿಯೋ ಇದನ್ನೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಆಧಾರಗಳ ಮೇಲೆ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ. ಸೂರ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಧೃಡಪಟ್ಟಿತು.

ಭೂಮಿಗೆ ಎರಡು ಚಲನೆಗಳಿವೆ 1. ದೈನಂದಿನ ಚಲನೆ 2. ವಾರ್ಷಿಕ ಚಲನೆ.

ದೈನಂದಿನ ಚಲನೆ: ಭೂಮಿ ತನ್ನ ಅಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯವೂ ಸುತ್ತುವುದಕ್ಕೆ ದೈನಂದಿನ ಚಲನೆ ಎನ್ನುವರು. ಇದನ್ನು ಭೂ ಅಕ್ಷ ಪರಿಭ್ರಮಣ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ತನ್ನ ಅಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ಒಂದು ಸುತ್ತು ಸುತ್ತಲು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲ 23 ಗಂಟೆ, 56 ನಿಮಿಷ ಮತ್ತು 4.09 ಸೆಕೆಂಡುಗಳು. ಈ ಅವಧಿಯನ್ನು ನಾಕ್ಷತ್ರಿಕ ದಿನ ಎನ್ನುವರು. ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾಗಿ ಸೂರ್ಯೋದಯದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಸೂರ್ಯೋದಯದವರೆಗಿನ ವೇಳೆಯನ್ನು 24 ಗಂಟೆಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅವಧಿಗೆ ಸೌರ ದಿನ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ನಾಕ್ಷತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಸೌರದಿನಗಳೆರಡಕ್ಕೂ 3 ನಿಮಿಷ 56 ಸೆಕೆಂಡುಗಳಷ್ಟು ವೇಳೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಭೂಮಿಯ ದೈನಂದಿನ ಚಲನಾವೇಗ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದಿಂದ ಧ್ರುವಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಬಳಿ ಭೂ ಚಲನೆಯ ವೇಗ ಪ್ರತಿ ಗಂಟೆಗೆ 1700 ಕಿಮೀ. 60^0 ಅಕ್ಷಾಂಶದಲ್ಲಿ ಇದರ ಅರ್ಧ (850 ಕಿಮೀ) ಮತ್ತು ಧ್ರುವ ಬಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ವೇಗ ಶೂನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪರಿಣಾಮಗಳು: ಭೂಮಿಯ ದೈನಂದಿನ ಚಲನೆಯಿಂದ ಹಗಲು ಮತ್ತು ರಾತ್ರಿಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿಯು ತನ್ನ ಅಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುವಾಗ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಎದುರಾದ ಭಾಗ ಬೆಳಕನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಗಲು ಉಂಟಾಗುವುದು. ಮರೆಯಾದ ಭಾಗವು ಕತ್ತಲಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿಯಾಗುವುದು.

ಹಗಲು ಮತ್ತು ರಾತ್ರಿಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ: ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆಯಿಂದ ಧ್ರುವಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಹಗಲು–ರಾತ್ರಿಗಳ ಅವಧಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದು. ಸಂಕ್ರಾಂತಿವಲಯಗಳಿಂದ ಧ್ರುವಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಬೇಸಗೆಯ ಹಗಲಿನ ಅವಧಿ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಭೂಮಧ್ಯ ರೇಖೆಯ ಸಮೀಪ ಕಡಿಮೆ.

ಭೂಮಿಯು ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸುತ್ತುವುದರಿಂದ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರಾದಿಗಳು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉದಯವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಚಲಿಸಿ ಅಸ್ತಂಗತವಾದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುವುದು.

ದೈನಂದಿನ ಚಲನೆಯಿಂದ ಸೂರ್ಯೋದಯವಾದಾಗ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ, ಸೂರ್ಯಾಸ್ತವಾದಾಗ ಸಾಯಂಕಾಲ ಹಾಗೂ ಸೂರ್ಯ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಬಂದಾಗ ಮಧ್ಯಾಹ್ನವೆಂಬ ವೇಳೆಯ ಅರಿವು ಉಂಟಾಗುವುದು.

ದೈನಂದಿನ ಚಲನೆಯಿಂದ ನಮಗೆ ದಿಕ್ಕುಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗುವುದು. ಸೂರ್ಯ ಉದಯವಾಗುವ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಪೂರ್ವವೆಂತಲೂ ಅಸ್ತಂಗತವಾಗುವುದನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮವೆಂತಲೂ ಇವೆರಡರ ಸಮಕೋನದ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗುವುದು.

ದೈನಂದಿನ ಚಲನೆಯಿಂದಾಗಿ ಭೂಮಿಯು ಧ್ರುವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿಯೂ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಬಳಿ ಉಬ್ಬಿದಂತೆಯೂ ಇರುವುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಭೂಮಿ ಜಿಯಾಯಿಡ್ ಅಥವಾ ಅಂಡ ಗೋಳಾಕಾರವಾಗಿದೆ.

ಭೂಮಿಯ ದೈನಂದಿನ ಚಲನೆಯಿಂದ ರೇಖಾಂಶಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಭೂಮಿಯು ಜಿಯಾಯಿಡ್ ಆಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದು 360^0 ಗಳಿಗೆ ಸಮನಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲ 360^0 ಕೋನಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಿಸುತ್ತ ಭೂಮಿ ತನ್ನ ಅಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಾಕುವುದು. ಅಂದರೆ ಪ್ರತಿ ಕೋನವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸಲು 4 ನಿಮಿಷದಂತೆ 24 ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ 360^0ಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಿಸುವುದು. ಈ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತವನ್ನು 360 ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ, ಆ ಬಿಂದುಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗಿ ಎರಡೂ ಧ್ರುವ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವಂತೆ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಎಳೆದರೆ ರೇಖಾಂಶಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ದೈನಂದಿನ ಚಲನೆಯಿಂದ ಭೂಮಿ ಒಂದು ಅಯಸ್ಕಾಂತದಂತೆ ವರ್ತಿಸುವುದು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ದಿಕ್ಸೂಚಿಯ ಮುಳ್ಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಉತ್ತರದ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದು.

ದೈನಂದಿನ ಚಲನೆಯಿಂದ ಕೌನಿಕ ವೇಗ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ವಿಮುಖ ಶಕ್ತಿಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದಾಗಿ ವಸ್ತುಗಳ ತೂಕ ಧ್ರುವ ಭಾಗಗಳಿಗಿಂತ ಭೂಮಧ್ಯ ರೇಖೆಯ ಬಳಿ ಕಡಿಮೆ.

ವಾರ್ಷಿಕ ಚಲನೆ: ಭೂಮಿಯು ತನ್ನ ಅಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುತ್ತ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ತನ್ನ ಪಥದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿಬರುವುದನ್ನು ವಾರ್ಷಿಕ ಚಲನೆ ಎನ್ನುವರು. ಭೂಮಿ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಒಂದು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಾಕಲು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ 365 ದಿನಗಳು, 6 ಗಂಟೆ, 9 ನಿಮಿಷ ಮತ್ತು 9.545 ಸೆಕೆಂಡು ಕಾಲ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಈ ಅವಧಿಯನ್ನು ನಾಕ್ಷತ್ರಿಕ ವರ್ಷ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಆದರೆ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾಗಿ ವರ್ಷಾವಧಿಯನ್ನು ಒಂದು ಸಂಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂಕ್ರಾಂತಿಯವರೆಗೆ ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದು. ಈ ಅವಧಿಯು 365 ದಿನ, 5 ಗಂಟೆ, 48 ನಿಮಿಷ ಮತ್ತು 45.68 ಸೆಕೆಂಡ್ ಅಥವಾ 365 $^1/_4$ ದಿನಗಳಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಅವಧಿಗೆ ಸೌರವರ್ಷ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ವರ್ಷವು 365 ದಿನಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಉಳಿದ $^1/_4$ ದಿನವನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸಲು 4 ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಅದನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದಾಗ ಫೆಬ್ರುವರಿ ತಿಂಗಳು 28 ದಿನಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ 29 ದಿನಗಳಾಗುವುದು. ಆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 366 ದಿನಗಳಾಗುವುವು. ಅದನ್ನು ಅಧಿಕ ವರ್ಷ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಭೂಮಿಯು ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಾಕುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಭೂಪಥ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದು ದೀರ್ಘವೃತ್ತಾಕಾರ ಅಥವಾ ಅಂಡಾಕಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ 927,700,000 ಕಿಮೀ. ಈ ಅಂಡಾಕಾರದ ಪಥದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ಚಲಿಸುವಾಗ ಒಮ್ಮೆ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಸಮೀಪವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬರುವುದು. ಜನವರಿ 3 ರಂದು ಭೂಮಿಯು ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ 147 ಮಿಲಿಯನ್ ಕಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವುದು. ಭೂಮಿಯ ಈ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ನೀಚಸ್ಥಾನ (ಪೆರಿಹೆಲಿಯನ್) ಎನ್ನುವರು. ಜುಲೈ 4 ರಂದು ಭೂಮಿಯು ಸೂರ್ಯನಿಂದ ದೂರದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ 152 ಮಿಲಿಯನ್ ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವುದು. ಈ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನ (ಅಫಿಲಿಯನ್) ಎನ್ನುವರು.

ಭೂಮಿ ತನ್ನ ಪಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಗಂಟೆಗೆ 105,824 ಕಿಮೀ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವುದು. ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯರ ನಡುವಣ ಅಂತರ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದಾಗ ಭೂಮಿಯ ಚಲನಾ ವೇಗ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಾಗ ವೇಗ ಕಡಿಮೆ. ಭೂಮಿ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಅಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುವುದು. ತನ್ನ ಪಥದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವಾಗ ಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವ ಯಾವಾಗಲೂ ಧ್ರುವ ನಕ್ಷತ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಓರೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಭೂ ಅಕ್ಷವೂ ಭೂ ಪಥಕ್ಕೆ 66 $^1/_2{}^0$ ಕೋನದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಭೂಮಿಯ ಓಲುವಿಕೆ ಎನ್ನುವರು. ಇದರಿಂದ ಹಗಲು–ರಾತ್ರಿಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಋತುಭೇದಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಭೂಮಿಯ ನಿಮ್ನೋನ್ನತಗಳು: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಪದರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ, ಹೆಚ್ಚು ವಿಕೃತಿಗೊಂಡಿಲ್ಲದ, ಸಾಧಾರಣ ರೀತಿಯ ಬಗ್ಗಿರುವಿಕೆ (ಕ್ರಸ್ಟಲ್ ವಾರ್ಪಿಂಗ್). ಇವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ವಿವಿಧಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಉಬ್ಬರವಿಳಿತ ಮಾಪಕಗಳಿಂದಲೂ (ಟೈಡ್‌ಗೇಜಸ್) ಪ್ರಣಮಾಪಕಗಳಿಂದಲೂ (ಟಿಲ್ಟ್‌ಮೀಟರ್ಸ್) ಭೂಗಣಿತ (ಜಿಯೋಡೆಟಿಕ್) ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಗಳಿಂದಲೂ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಮೀಕ್ಷೆಯಿಂದಲೂ ಅಳೆಯಬಹುದು.

ಕಳೆದ 9950 ವರ್ಷಗಳಿಂದೀಚೆಗೆ ಉತ್ತರ ಫಿನ್‌ಲೆಂಡ್ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಸು. 476 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಮಂಜುಗೆಡ್ಡೆ ಕರಗುವುದೇ ಕಾರಣ. ಇಂದಿಗೂ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮುಖಚಲನೆ ವರ್ಷವೊಂದಕ್ಕೆ 1.3 ಸೆಂಮೀ ನಷ್ಟು ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಉತ್ತರ ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿಯ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟ ಮಾತ್ರ ಸ್ಥಿರವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಹಡ್ಸನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಮಟ್ಟ ಕೂಡ ಏರುತ್ತಿದೆ ಮತ್ತು ಪಂಚಮಹಾ ಸರೋವರಗಳೂ ವರ್ಷವೊಂದಕ್ಕೆ 0.1 ಸೆಂಮೀ ನಂತೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಓರೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ನದಿ ಮುಖಜಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶೇಖರಣೆಯಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳ ಭಾರದಿಂದ ಅನೇಕ ಸಮುದ್ರತೀರಗಳು ಕುಸಿಯುತ್ತಿವೆ. ಉದಾ: ನೆದರ್ಲೆಂಡಿನ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಹಾಗೂ ಗಲ್ಫ್ ತೀರಗಳು ವರ್ಷವೊಂದಕ್ಕೆ 0.5 ಸೆಂಮೀ ನಂತೆ ಕುಸಿಯುತ್ತಿವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ, ಆ ತೀರಗಳ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟ ವರ್ಷವೊಂದಕ್ಕೆ 0.1 ಸೆಂಮೀ ನಂತೆ ಏರುತ್ತಿದೆ. ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರಗಳಂಥ ಕೆಲವು ಭೂಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ಸ್ತರಭಂಗಗಳ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಭೂಕಂಪನಗಳಾಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಪದರ ಕೆಲವಾರು ಮೀಟರುಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ದೂಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷವೊಂದಕ್ಕೆ 5 ಸೆಂಮೀ ನಂತೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಪದರದ ಅಡ್ಡಚಲನೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತಗಳು ಹಾಗೂ ಆಳದ ತೈಲ ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ, ವಕ್ರಗೊಂಡಿರುವ ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳು ಬಹಳಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ವಿಶಾಲವಾದ ಭೂನಿಮ್ನೋನ್ನತಗಳು ಉಂಟಾಗಿದ್ದುದರ ಬಗ್ಗೆ ಕುರುಹು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಹವಾಯಿಯ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಮುಳುಗಡೆಯಾಗಿರುವ ತೀರಗಳು ಮತ್ತು ಕಂದಕಗಳು ಭಾರದಿಂದ ಆಗಿರುವ ವಕ್ರತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿವೆ.

ವಿಶಾಲ ಭೂನಿಮ್ನೋನ್ನತಗಳಾಗುವಿಕೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು: ಧ್ರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಲೆತ, ಭೂಖಂಡಗಳ ಅಲೆತ, ಭೂಮಿಯ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಉಷ್ಣನಯನ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ. (ಸಿ.ಎನ್.)

ಭೂರಾಜಕೀಯತೆ: ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಪಿತಾಮಹ ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಒಂದು ತತ್ತ್ವ. ಈತ 1897ರಲ್ಲಿ, ಕನ್ಸರ್ನಿಂಗ್ ಲಿವಿಂಗ್ ಸ್ಪೇಸ್ ಮತ್ತು 1901ರಲ್ಲಿ ಲಿವಿಂಗ್ ಸ್ಪೇಸ್ ಪ್ರಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತತ್ತ್ವದ ವಿಚಾರಗಳಿವೆ. ಇದು ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಮೇಲೂ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಜಾಗ (ರಾಷ್ಟ್ರ) ವಿಸ್ತರಣೆಗಾಗಿ ಕಾದಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇದು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಜ ಕ್ರಿಯೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ವಾಸಿಸುವ ಜಾಗ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಬಲಿಷ್ಠರಾಜ್ಯ, ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಪುಟ್ಟ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಅವು ಆಕ್ರಮಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಅಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಖಾಲಿ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ದೇಶಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ 1935ರ ವೇಳೆಗೆ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು, ರಾಜಕೀಯ ಮುಖಂಡರೂ ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ತಮ್ಮ ಬರವಣಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿದರು. ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಜೆಲನ್ ಎನ್ನುವ ಸ್ವೀಡಿಶ್ ರಾಜಕೀಯ ವಿದ್ವಾಂಸ ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ತನ್ನ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಮತ್ತು ದೇಶಗಳು ತಮ್ಮ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಹಾಗೂ ಜಾಗಕ್ಕಾಗಿ ಅವರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವಸಾಹತು ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಇತರೆ ದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಯೋಜನೆಯಾಗಿ ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಆಕ್ರಮಣದಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಜರ್ಮನಿಯ ಕಾರ್ಲ್ ಹಾಸ್‌ಹೋಪರ್‌ರವರು ಇದನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರು 1924ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಹೊರತಂದ ಜೈಟ್–ಶ್ರಿಷ್ಟ–ಫುರ್–ಜಿಯೋ ಪಾಲಿಕ್ ಎನ್ನುವ ನಿಯತಕಾಲಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜಿಯೋ ಪೊಲಿಟ್ / ಭೂರಾಜಕೀಯತೆಯನ್ನು ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜರ್ಮನಿಯ ಸಂಧಿಗ್ಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹಿಟ್ಲರ್‌ನ ನಾಜ್ಹೀ ತತ್ತ್ವ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಲ್ ಹೋಪ್‌ರು ಜಪಾನ್‌ನಂತಹ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಭೇಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇತ್ಯಾದಿ, ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಭೂರಾಜಕೀಯತೆ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಸಹಾಯವಾಯಿತು. ಈ ಆಕ್ರಮಣಕಾರಿ ರಾಜಕೀಯ ತತ್ತ್ವ ಪ್ರಚಾರ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತೆಂದರೆ ಒಂದೆಡೆ ನಿಯತಕಾಲಿಕೆಗಳು, ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು – ಇವು ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಅನುದಾನ ಪಡೆದು ಪ್ರಚಾರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾದುವು. ಆಗ ಯುದ್ಧ ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರದಂತಹ ಉಪಭಾಗಗಳು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದುವು. ಭೂ ರಾಜಕೀಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಶಾಲಾ–ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಮಟ್ಟದ ಸೆಮಿನಾರ್‌ಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು, ಗ್ರಂಥಾಲಯ, ಪುಸ್ತಕದ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ರಾತ್ರಿ ಭೋಜನ ಕೂಟ–ಬೀರ್ ಪಾರ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಿದರಂತೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಮ್ಯೂನಿಚ್‌ನಗರದ ರಾಜಕೀಯ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈ ಭೂರಾಜಕೀಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಜಾಗತಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲೂ ಇರಬೇಕೆಂದು ಅದನ್ನು ಮನಃಶಾಸ್ತ್ರ, ಔಷಧಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತರಬೇಕಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಈ ಪದದ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಜೆಲೆನ್ ತಂದಾಗ ಅದರ ತೀವ್ರ ಚಿಂತನೆ, ಅನುಷ್ಠಾನವೆಲ್ಲ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಸ್‌ಹೋಪರರ ಸಮಕಾಲೀನರಿಂದಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಭೂ ರಾಜಕೀಯ ತತ್ತ್ವಪ್ರತಿಪಾದನೆಯ ಚಿಂತಕರನ್ನು ಈ ಸಮೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಇಡಬಹುದು. ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್, ಜೆಲನ್, ಹಾಸ್‌ಹೋಪರ್, ಒಟ್ಟೋಪಾಲ್, ರುಡಾಲ್ಫ್ ಹೆಡ್, ಕೊನೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಈ ತತ್ತ್ವ ಪ್ರೇರಣೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರು ಹಾಗೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಅವರು ಸೋಲನ್ನೊಪ್ಪಿದರು. (ಬಿ.ಇ.)

ಭೂವಿಜ್ಞಾನ: ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ (ಜಿಯಾಲಜಿ). ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗಿರುವಂತೆ ಇರುವ ಭೂಮಿಯ ಜೀವನ ವೃತ್ತಾಂತ, ಇತಿಹಾಸಗಳ ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನ ಇದರಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರದೇಶವೊಂದರ ಶಿಲಾರಚನೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ರೇಖಾಗಣಿತೀಯ ವೃತ್ತಾಂತ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಹವೆಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಂದ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಉಂಟಾಗುವ ಪರಿಣಾಮ, ಕ್ಷಯ, ಅವಸಾದನ ಮುಂತಾದ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಅಧ್ಯಯನವೂ ಇಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಜಿ ಎಂದರೆ ಭೂದೇವತೆಯೆಂದೂ ಜಿಯೋ ಎಂದರೆ ಭೂಮಿ ಎಂದೂ ಲಾಜಿ ಎಂದರೆ ಜ್ಞಾನ ಎಂದೂ ಅರ್ಥ. ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದೊಡನೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿದೆ.

ಇದು ವಿಜ್ಞಾನದ ಇತರ ವಿಭಾಗಗಳಾದ ಭೌತ, ರಸಾಯನ, ಖಗೋಳ, ಜೀವ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಜೊತೆ ನಿಕಟಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದೆ. ಪುರಾತನ ಹಿಂದುಗಳು, ಬ್ಯಾಬಿಲೋನಿಯನ್ನರು, ಸುಮೇರಿಯನ್ನರು ಹಾಗೂ ಗ್ರೀಕರು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಕಂಡುಬರುವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ, ಭೂಕಂಪನಗಳು, ಸಮುದ್ರಾಕ್ರಮಣ ಮುಂತಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಅತಿಮಾನುಷ ಅಥವಾ ಅಮಾನುಷ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಕೋಪ ಪ್ರಕೋಪಗಳೇ ಕಾರಣ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು.

ಈ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ತೊಡೆದುಹಾಕಿದವ ಗ್ರೀಕ್ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿ ಥೇಲ್ಸ್ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು.640–546). ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 5 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ರೋಮನ್ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿ ಕ್ಸೆನೊಫ್ಯಾನಸ್ ಇಟಲಿಯ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದ್ದ ಮೀನಿನ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಹಾಗೂ ಸಮುದ್ರಜೀವಿಗಳ ಚಿಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಆ ನೆಲಭಾಗವನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ಸಮುದ್ರ ಆಕ್ರಮಿಸಿತ್ತೆಂದು ಸಾರಿದ್ದ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 4ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಗ್ರೀಕ್ ವಿದ್ವಾಂಸ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ ಭೂಭಾಗಗಳ ಸ್ವರೂಪ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೀರು ಬಲು ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ. ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಆತ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ನೈಲ್ ನದಿ ಹೊತ್ತು ತಂದ ಮೆಕ್ಕಲಿನ ಶೇಖರಣೆಯಿಂದ ಅದರ ಮುಖಜಭೂಮಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ನೀರು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರಿ ಅದರ ಮಟ್ಟ ಏರಿತೆಂದೂ ನಿರೂಪಿಸಿದ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಗ್ರೀಕ್ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿ ಸ್ಟ್ರಾಬೋ ತಾನು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್ (ಟರ್ಕಿ) ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪನಗಳು ಆದಾಗ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಅಲ್ಲಿಯ ನೆಲಭಾಗ ಉಬ್ಬಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬಂದಿತೆಂದೂ ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಭೂಸ್ವರೂಪನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪಾತ್ರವಹಿಸುವುದೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದ. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಅನಂತರ ಜನ ಮತಸಂಬಂಧೀ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆ ತಳೆದಕಾರಣ ವಿಜ್ಞಾನ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಇದಾದ ಹಲವಾರು ದಶಕಗಳ ಅನಂತರ ಅಂದರೆ, ಕ್ರಿ.ಶ. ಎರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ, ಅವಿಸೆನ್ನ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಮೃದುವಾದ ಕೆಸರು ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಶಿಲೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವುದೆಂದೂ ಗುಹೆಯ ಚಾವಣಿಯಿಂದ ತೊಟ್ಟಿಕ್ಕುವ ನೀರು ಸಹ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುವುದೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದ. ಗಾಳಿ ಹಾಗೂ ನೀರಿನ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಂದ ಆಗುವ ಭೂಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ. ಮುಂದೆ 400 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಇಟಲಿಯ ಕಲಾವಿದ ಹಾಗೂ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಲಿಯೊನಾರ್ಡೊ ಡ ವಿಂಚಿ (1452–1519) ಹಲವಾರು ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಂಟಾದ ರೀತಿಯನ್ನೂ ಸಂಚಿತಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ್ದ ಅವಶೇಷಗಳ ಜೈವಿಕ ಮೂಲವನ್ನೂ ನೆಲಜಲಮಟ್ಟಗಳ ಏರುಪೇರುಗಳನ್ನೂ ವಿವೇಚಿಸಿದ.

ಖನಿಜವಿಜ್ಞಾನದ ಆದ್ಯಪ್ರವರ್ತಕನೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿರುವ ಜಾರ್ಜ್ ಅಗ್ರಿಕೋಲ 1545ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ದೆ ನೇಚುರ ಫಾಸಿಲಿಯಮ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ವಿವಿಧ ಶಿಲೆ, ಖನಿಜ ಹಾಗೂ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಬಹುಶಃ ಇದೇ ಸರಿಸುಮಾರಿನ ಭಾರತದ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ ವರಾಹಮಿಹಿರ ತನ್ನ ಬೃಹತ್ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪನಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಅಧ್ಯಾಯವೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವನ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಜಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಲವಾರು ವಿವರಗಳೂ ಇವೆ.

ನಿಕೊಲಾಸ್ ಸ್ಟೆನೋ ಇಟಲಿಯ ಟಸ್ಕನಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ (1669) ಭೂವಿಜ್ಞಾನದ ಅನೇಕ ಮೂಲಭೂತ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಎಂದರೆ ಸಂಚಿತ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಒಂದರಮೇಲೊಂದು ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಳ್ಳುವಿಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಿರಿಯ ಹೊಸ ಸ್ತರಗಳು ಹಿರಿಯ ಹಳೆ ಸ್ತರಗಳ ಮೇಲೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಸಹಸ್ರಾರು ಮೀಟರ್ ಮಂದದ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳು ಮೈದೋರುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಸಂಚಯನಕ್ರಿಯೆಯ ಆರಂಭದಲ್ಲೇ ಸ್ತರಗಳು ಮಟ್ಟಸ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಸಂಚಯನಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇದೇ ಭೂವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿರುವ ಅಧಿವ್ಯಾಪನ ನಿಯಮ (ಆರ್ಡರ್ ಆಫ್ ಸೂಪರ್‌ಪೊಸಿಷನ್). ಸ್ತರವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಇದು ಬಲು ಉಪಯುಕ್ತ. ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳ ವಯೋನಿರ್ಣಯ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಸರಿಗಟ್ಟುವಿಕೆ ಇವನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತರವಿಜ್ಞಾನ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವೆನಿಸಿದೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದ ವಿವಿಧ ಭೂಯುಗಗಳ ಪುನರ್‌ನಿರ್ಮಾಣ ಹಾಗೂ ಅದರ ಇಡೀ ಭೂಇತಿಹಾಸದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಈ ನಿಯಮದ ಪಾತ್ರ ಬಲು ಹಿರಿದು.

ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಮೇಲೆ ಕ್ರೈಸ್ತಗುರುಪೀಠದ ಪ್ರಭಾವ ಬಹಳವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳು ಭೂಮಿ ಕೇವಲ ಕೆಲವು ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಜನ್ಮತಾಳಿದರೂ ಆಗಾಗ ಅದರ ಮೇಲೆ ತೋರಿಬಂದ ಪ್ರಳಯಗಳು ಇಂದು ತೋರುವ ಭೂಲಕ್ಷಣಗಳ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗಳ ನಿರ್ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬಲು ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರವಹಿಸಿವೆ ಎಂದೂ ಸಾರಿದರು. ಇದೇ ಪ್ರಳಯವಾದ. ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಖೆಯ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿದ್ದ ವಿಲಿಯಮ್ ಬಕ್ಲೆಂಡ್ ಈ ತೆರನಾದ ಹಲವಾರು ಜಲಪ್ರಳಯಗಳು ನಡೆದಿವೆ ಎಂದು ಜನರಿಗೆ ಮನದಟ್ಟಾಗುವಂತೆ ವಾದಿಸಿದ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವವಿಜ್ಞಾನಿ ಕುವೆಯರ್ (1769–1832) ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ.

1817ರ ವೇಳೆಗೆ ಜರ್ಮನಿಯ ಫ್ರೈಬರ್ಗ್ ಗಣಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಏಬ್ರಹ್ಯಾಮ್ ಗಾಟ್‌ಲಬ್ ವರ್ನರ್ ಎಂಬವ ಹಿಂದೆ ಯೋಹಾನ್ ಲೆಹ್‌ಮನ್ ಎಂಬವನಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗಿದ್ದ ವಾದವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಆ ಊರಿನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಸಮುದ್ರ ತಳದಲ್ಲಿ ರೂಪು ತಳೆದವೆಂದೂ ಈ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಶಿಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಖನಿಜಗಳು ಪ್ರಪಂಚವ್ಯಾಪಿ ಸಾಗರತಳವೊಂದರಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಣ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಜನ್ಮ ತಳೆದಿವೆ ಎಂದೂ ಸೂಚಿಸಿದ. ಈತನ ವಾಗ್ವೈಖರಿಗೆ ಮಾರುಹೋದ ಜನ ಹಾಗೂ ಶಿಷ್ಯವೃಂದ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಈ ವಾದವನ್ನು (ವರ್ನೆರಿಯನ್ ಸಿದ್ಧಾಂತ) ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿದರು. ಈ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ನೆಪ್ಚೂನಿಸ್ಟ್ಸ್ (ವರುಣಾರಾಧಕರು) ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ತಂಡವೊಂದು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಭೂಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಪ್ರಳಯವಾದದಲ್ಲಾಗಲೀ ವರುಣವಾದದಲ್ಲಾಗಲೀ ನಂಬಿಕೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈ ತಂಡದ ಪ್ರಮುಖ ಎಂದೆನಿಸಿದವ ಜೇಮ್ಸ್ ಹಟ್ಟನ್. ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧ ಎನಿಸಿರುವ ತಿಯರಿ ಆಫ್ ದಿ ಅರ್ತ್ ಎಂಬ ಲೇಖನವೊಂದನ್ನು ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿದ (1788). ಇದು ಇಂದಿನ ಭೂವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ನಾಂದಿಯಾಯಿತು ಎನ್ನಬಹುದು. ಅಂದು ಪ್ರಚಾರದ ಶಿಖರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ್ದ ವರುಣವಾದ ಹಾಗೂ ಪ್ರಳಯವಾದಗಳನ್ನು ಇದು ಕ್ರಮೇಣ ತೊಡೆದುಹಾಕಿತು. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಈಗ ನಾವು ಕಾಣುವ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಗತಕಾಲದ ಭೂಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು ಎಂಬುದು ಹಟ್ಟನನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಳಯಗಳ ಅಥವಾ ಇತರ ಪ್ರಚಂಡಕ್ರಿಯೆಗಳ ಸೂಚನೆ ಸಲ್ಲ. ಈ ಭೂ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಇದು ವರ್ನರನ ವಾದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿವಾದವೆನಿಸಿತು. ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಈ ಎರಡು ತತ್ತ್ವಾರಾಧಕರ ಗುಂಪುಗಳ ನಡುವೆ ವಾಗ್ಯುದ್ಧಗಳೂ ತಲೆದೋರಿದುವು. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ತತ್ತ್ವ ಬೇರೂರಿತು. ಹಟ್ಟನನ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿ ಜಾನ್ ಪ್ಲೇಫೇರ್ ಎಂಬವ ಹಟ್ಟನ್ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು ಎನಿಸಿರುವ ಇಲ್ಲಸ್ಟ್ರೇಷನ್ ಆಫ್ ಹಟ್ಟೋನಿಯನ್ ತಿಯರಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ (1802). ಭೂಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಮೂಲ ಕಾರಣ ಭೂಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಅಪಾರ ಉಷ್ಣ ಸಮುದ್ರತಳದಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿರುವ ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತುವುದು ಈ ಉಷ್ಣಶಕ್ತಿಯೇ. ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮೊದಲಾದ ಶಿಲೆಗಳು ವರುಣಶಿಲೆಗಳಲ್ಲ, ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳು. ಈ ಶಕ್ತಿ ಭೂಗರ್ಭದಿಂದ (ಪಾತಾಳ) ಆವಿರ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬ ವಾದದ ಬೆಂಬಲಿಗರನ್ನು ಪ್ಲೂಟೋನಿಸ್ಟ್ಸ್ ಎಂದೇ ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಲಯಲ್ ರಚಿಸಿದ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಜಿಯೋಲಜಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ (1830) ಹಟ್ಟನನ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಒಂದು ಖಚಿತ ರೂಪ ದೊರೆಯಿತು. ಲಯಲ್ ಕೂಡ ಪ್ರಳಯವಾದವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದು ಭೂಮಿ ಮೈದೋರಿದ ದಿವಸದಿಂದಲೂ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಭೂಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದ. ಇದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾದ (ಯೂನಿಫಾರ್ಮಿಟೇರಿಯನಿಸಮ್) ಗತಕಾಲದ ಭೂಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಅರಿಯಲು ಪ್ರಸಕ್ತದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಕೀಲಿಕೈ ಇದ್ದಂತೆ. ಇದೇ ಸರಿಸುಮಾರಿಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಹೆಸರಾಂತ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ ವಿಲಿಯಮ್ ಸ್ಮಿತ್ (1815) ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ವೇಲ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ವಿವಿಧ ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ವರ್ಣರಂಜಿತ ಭೂನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ.

ನಾವು ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವ ಭೂಮಿಯ ಹೊರಚಿಪ್ಪು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಶಿಲೆಗಳಿಂದಾದುದು. ಇದನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ವಿಭಾಗವೇ ಶಿಲಾವಿಜ್ಞಾನ. ಇದು ಶಿಲೆಗಳ ಸ್ವರೂಪ, ಸಂಯೋಜನೆ, ವಿನ್ಯಾಸ, ಜನನ – ಈ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವೇಚನೆ ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ.95 ಮೂಲ ಇಲ್ಲವೆ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಮಾತೃಶಿಲಾದ್ರವದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಆರುವಿಕೆಯಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡಂಥವು. ಇವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಭೂವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಬಲು ಮುಖ್ಯ. ಶಿಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಅದರ ಪೊರೆಯೊಂದನ್ನು ತೆಗೆದು ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದಿದೆ.

ಪುನರ್ಜನ್ಮ ತಳೆದ ಶಿಲೆಗಳೇ ಆನುಷಂಗಿಕ ಶಿಲೆಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆ: ಶಿಲೆಗಳು ಛಿದ್ರಗೊಂಡು ಉಂಟಾದ ಕಣಗಳ ಸಂಚಲನದಿಂದ ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪು ತಳೆದವು. ಇವು ಜಲಜ ಅಥವಾ ಸಂಚಿತಶಿಲೆಗಳು. ಇವುಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನ, ಇವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಷ್ಟವಿಲ್ಲದೆ ಗುರುತಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಇದೇ ರೀತಿ ಇವುಗಳ ಸ್ವರೂಪ, ವಿನ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಈ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾದ ವಿಭಾಗ ಸಂಚಯನ ಶಿಲಾವಿಜ್ಞಾನ. ಈ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಮೊದಲು ರೂಪುತಳೆದ ಶಿಲೆಗಳು ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿ ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡು ಹೊಸ ಶಿಲೆಗಳ ರೂಪಣೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವೇ ರೂಪಾಂತರಶಿಲೆಗಳು. ಇವು ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪ, ವಿನ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಖನಿಜ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಪೈಕಿ ಸುಕ್ಕುಗಟ್ಟಿದ ಇಲ್ಲವೆ ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದಿರುವ ಸ್ಥಿತಿ, ಪದರು ಹಾಗೂ ಗೀರು ವಿನ್ಯಾಸ ಇವು ಗಮನಾರ್ಹ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವಿಜ್ಞಾನಭಾಗ ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲಾವಿಜ್ಞಾನ.

ಶಿಲೆಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ಬಾಹ್ಯರಚನೆಗಳಿಂದ ಅವು ಉಂಟಾದ ಬಗೆಯನ್ನು ಅಂದರೆ, ಅವಿರುವ ಭೂಭಾಗದ ಜನನರೀತಿಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಂತೂ ಇವುಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಹೆಚ್ಚು. ಭೂವಿಜ್ಞಾನದ ಈ ವಿಜ್ಞಾನ ಭಾಗ ಭೂರಚನಾವಿಜ್ಞಾನ. ಶಿಲೆಗಳು ತೋರುವ ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಬೃಹತ್ ಮಡಿಕೆಗಳು, ಸ್ತರಭಂಗಗಳು, ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು, ಬಿರಿತಗಳು, ಸೀಳುಗಳು – ಹೀಗೆ ಈ ಎಲ್ಲ ರಚನಾ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿವರವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ತನಕ ಅಧ್ಯಯನ ಕೇವಲ ನೆಲಭಾಗಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದು ಈಚಿನ ಸಾಗರಗಳ ಅದರಲ್ಲೂ ಅವುಗಳ ತಳಭಾಗಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಕೂಡ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಾಗರ ವಿಜ್ಞಾನ (ಓಷಿಯಾನೊಗ್ರಫಿ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ನಡೆಸಿರುವ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಪ್ರಗತಿ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹೇಗೊ ಸಾಗರತಳದಲ್ಲೂ ಹಾಗೆ ಶಿಲಾ ರಚನೆಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳು, ಸ್ತರಭಂಗಗಳು, ಶಿಲಾಮಡಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಖನಿಜನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಭೂಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಖನಿಜನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಲಭ್ಯತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಸಾಗರಗಳ ಕಡೆ ಹರಿದಿದೆ. ಸಾಗರಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮಧ್ಯ ಸಾಗರೀಯ ಏಣುಗಳಲ್ಲಿ (ಮಿಡ್ ಓಷಿಯಾನಿಕ್ ರಿಡ್ಜ್) ಲಾವಾ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವಿಕೆ ಭೂಕವಚವನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಫಲಕರಚನಾವಾದವನ್ನು (ಪ್ಲೇಟ್ ಟೆಕ್ಟಾನಿಕ್ಸ್) ಮುಂದಿಡಲಾಗಿದೆ. 1915ರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಪವನವಿಜ್ಞಾನಿ ಆಲ್‌ಫ್ರೆಡ್ ವೆಗೆನರ್ ಹಿಂದೆ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಫಾನ್ ಹಂಬೋಲ್ಟ್ (1810) ಹಾಗೂ ಅಂಟೋನಿಯೋ ಸ್ನೆಡರ್ (1858) ಎಂಬವರಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗಿದ್ದ ಭೂಖಂಡಗಳ ಅಲೆತವನ್ನು (ಕಾಂಟಿನೆಂಟಲ್

ಡ್ರಿಫ್ಟ್) ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸಿ ನೂತನ ವಾದಸರಣಿ ಮಂಡಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನದ ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಒದಗಿದಂತಾಗಿದೆ. ಭೂವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ವೆಗೆನೇರಿಯನ್ ಕ್ರಾಂತಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.)

ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕಾಲ ಕಲ್ಪಗಳು ಮತ್ತು ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳ ಉಗಮ: ಭೂಮಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗ್ರಹವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಂದನಿಂದ ಲಿಖಿತೇತಿಹಾಸದ ಪ್ರಾರಂಭದ ತನಕ ಭೂವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಶದಪಡಿಸುವ ಕಾಲಾವಧಿ (ಜಿಯೊಲಾಜಿಕಲ್ ಟೈಮ್). ಇದರ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಸಂಚಿತ ಶಿಲೆಗಳ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಬಂದಿರುವಂಥದು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಶೇಖರವಾಗಿರುವ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳನ್ನು ಒಂದರೊಡನೊಂದನ್ನು ತುಲನೆ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕಾಲವನ್ನು ನಿಗದಿ ಮಾಡಿದೆ. ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ವಕ್ರಗೊಂಡಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಬೇರಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಂಗಗೊಂಡಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಮೊದಲಿನ ಸಮಾನಾಂತರ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾಲವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡುವುದಿದೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯದ ಸ್ತರಗಳು ಶಿಲಾರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಹೋಲುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಒಂದು ಗುಂಪಾಗಿಸಿ ಅಂಥವನ್ನು ಸ್ತೋಮ (ಫಾರ್ಮೇಷನ್) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉದಾ: ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಶೇಲ್‌ಸ್ತರಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿರುವ ಇಲ್ಲವೆ ದಪ್ಪನೆಯ ಡಾಲೊಮೈಟ್ ಸ್ತರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸ್ತೋಮ. ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶ ಭೂಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಯೇ ವಿವರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಅವು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರದೇಶದ ಹೆಸರಿನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಕರೆಯುವುದಿದೆ.

ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳ ಹಾಗೂ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಕಾಲ ಅಳೆಯುವ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಅವಸಾದನ ಸಹಸಂಬಂಧ (ಸ್ಟ್ರಾಟಿಗ್ರಫಿಕ್ ಕಾರಿಲೇಷನ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸಲು ಮೂರು ಕ್ಲಿಷ್ಟ ನಿರ್ಣಯಾತ್ಮಕ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದಿದೆ: 1 ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿಯ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು; 2 ಜಲಜಶಿಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಭ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಅವು ಸೂಚಿಸುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಾತಾವರಣದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು; 3. ಅಂಥ ಶಿಲೆಗಳ ರಚನಾವಿನ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಸ್ತರಭಂಗಗಳಂಥ ಮುಖ್ಯ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು. ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕಾಲದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಭೂ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವಲ್ಲಿ ಭೂ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವಿವಿಧ ಕಲ್ಪ ಮತ್ತು ಯುಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳ ಇರುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಭೂ ಚರಿತ್ರೆಯ ರಚನೆ ಆಗಿದೆ. ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ರಚಿಸಲಾಗಿರುವ ಭೂ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೇ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಈಗ ಪರಿಗಣಿಸಿದೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅವಧಿಗಳು ಮತ್ತು ನಿರಪೇಕ್ಷ ಕಾಲ ಅವಧಿಗಳ ಸಾಪೇಕ್ಷಪ್ರಾಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯ ಹೇಳುವ ಭೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕಾಲಮಾಪಕವನ್ನು (ಜಿಯೊಲಾಜಿಕ್ ಟೈಮ್ ಸ್ಕೇಲ್) ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭೂಮಿ ಸು. 4500 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಜೀವಿಗಳು ಬಹಳಷ್ಟು ಕಾಲದತನಕ ಅದರ ಮೇಲೆ ವಾಸಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹವೆ ಹಾಗೂ ಪರಿಸರದ ವಾತಾವರಣ ಗುಣವಿಶೇಷಗಳಿಂದಾಗಿ ಭೂಮಿ ಜೀವಯೋಗ್ಯವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಕಾಲವೇ ಹಿಡಿಯಿತು. ಆದಿಜೀವಿಗಳ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಕುರುಹುಗಳು ಸು. 1000–1200 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಭೂಚರಿತ್ರೆಯ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗದಷ್ಟು ಕಾಲದುದ್ದಕ್ಕೂ ಜೀವಿಗಳು ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ.

ಆರ್ಷೇಯ ಕಲ್ಪ: ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶೇಖರಣೆಗೊಂಡ ಶಿಲೆಗಳು ಭೂಮಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಖಂಡದಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಭಾರತದ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಇಂಥ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ಯುಗದ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳು, ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ರೂಪಾಂತರಿತ ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಶಿಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾನೈಟ್, ನೈಸ್, ಷಿಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ಕ್ಷಾರಯುಕ್ತ ಲಾವಾಶಿಲೆಗಳೂ ಜೇಡಿಕಲ್ಲು, ಸ್ಫಟಿಕಶಿಲೆ, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಇತ್ಯಾದಿ ಶಿಲೆಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಬಲು ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಏರುಪೇರುಗಳು ಆಗಿವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಇವುಗಳ ರಚನೆ ಸಹ ಬಲು ತೊಡಕಿನದೇ. ಈ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಆರ್ಷೇಯ ಕಲ್ಪವನ್ನು ನಿರ್ಜೀವ ಕಲ್ಪವೆಂದೂ ಕರೆದಿದೆ. ಭಾರತದ ಬಹುಪಾಲು ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು ಈ ಸ್ತೋಮಗಳಲ್ಲೇ ಅಡಕವಾಗಿದೆ.

ಆದಿಜೀವಿ ಕಲ್ಪ: ಈ ಕಲ್ಪದ ಶಿಲೆಗಳು ಆರ್ಷೇಯ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಶೇಖರವಾಗಿವೆ. ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಅನನುರೂಪತೆ ಕಾಣಬರುವುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜೇಡಿಕಲ್ಲು, ಉರುಟುಕಲ್ಲು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಮುಂತಾದ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯ ಕಡಪ, ಕರ್ನೂಲು ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಕಲಾದಗಿ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಈ ಕಲ್ಪದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅಲ್ಲೇ ಸಸ್ಯಜೀವಿಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವಿಯುಗ: ಈ ಯುಗದ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವಿಗಳ ಉಳಿಕೆಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿವೆ. ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಆರು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಪದರಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯವು. ಪರ್ಮಿಯನ್ ಪದರಗಳು ಅತ್ಯಂತ ನೂತನವಾದವು. ಈ ಕಲ್ಪದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಅಕಶೇರುಕಗಳೂ ಇದ್ದುವೆಂದು ಅವುಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಟ್ರೈಲೊಬೈಟ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳೇ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದುವೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಯುಗದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಕಶೇರುಕಗಳ ಉಗಮ ಆಯಿತೆಂದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಯುಗಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಓಡಾಡುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕಂಡು ಬಂದುವು. ಯುಗದ ಭೂ ಮತ್ತು ಜಲವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಈಗಿರುವಂತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ನೆಲವಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳು ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ತಳವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಎವರೆಸ್ಟ್ ಶಿಖರ ಆಗ ಸಮುದ್ರದ ತಳದಲ್ಲಿತ್ತೆಂಬ ಸಂಗತಿ ಅದರಲ್ಲಿಯ ಪ್ರೊಡಕ್ಟಸ್ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಮಧ್ಯಜೀವಿಯುಗ: ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಶಿಲೆಗಳು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಆದಿಜೀವಿಕಲ್ಪದ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅನನುರೂಪವಾಗಿ ಪ್ರೇರಣೆಗೊಂಡಂಥವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಎರಡು ಅವಧಿಗಳ ನಡುವೆ ಎಷ್ಟೋ ಕಾಲ ಕಳೆದು ಹೋಗಿರಬಹುದು. ಈ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ: ಟ್ರಯಾಸಿಕ್, ಜುರಾಸಿಕ್, ಕ್ರಿಟೇಷಿಯಸ್. ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಹೇಳುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ವಿಕಾಸಗೊಂಡಿದ್ದು ನೆಲ ಮತ್ತು ಜಲವನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದುವು. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪೈಕಿ ಡೈನೊಸಾರ್ ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗೌಳಿ ಪ್ರಮುಖ. ಸಸ್ಯಗಳ ಪೈಕಿ ತಾಳೆ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದುವು. ನೆಲಭಾಗ ಎರಡು ಖಂಡಗಳಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡಿತ್ತು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅಂಗಾರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗೊಂಡ್ವಾನ (ಪ್ಯಾಂಜಿಯ) ಎಂಬ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳಿದ್ದುವು. ಇವೆರಡರ ಮಧ್ಯೆ ಆಳದ ಟೆಥಿಸ್ ಸಾಗರ (ಪ್ಯಾಂತಾಲಸಾ) ಇತ್ತು. ಅದರ ಅವಶೇಷವೇ ಈಗ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ (ಭೂಮಧ್ಯಸಮುದ್ರ) ಎಂದಾಗಿರುವುದು. ಈ ಯುಗಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಉಂಟಾಗಿ ಪ್ರಕೃತದ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಸಸ್ಯಗಳೂ ಕ್ರಮೇಣ ವಿಕಾಸಗೊಂಡು ಆಧುನಿಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದುವು.

ನವಜೀವಿಯುಗ: ಈ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳು ಪುನಃ ಅನನುರೂಪವಾಗಿ ಮಧ್ಯಜೀವಿಕಲ್ಪದ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರೇರಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಯುಗಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹ್ರಸ್ವವಾಗಿರುವ ಇದರ ಅವಧಿ ಸು. 65 ದಶಲಕ್ಷವರ್ಷಗಳು. ಈ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಜೀವಿಗಳು ಆಧುನಿಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಗುಣದವವಾಗಿದ್ದು ಈಗಿರುವ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನೂ ಹೋಲುತ್ತಿದ್ದುವು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಸ್ತನಿಗಳೂ ಹೂಬಿಡುವ ಸಸ್ಯಗಳೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದುವು. ಅಲ್ಲದೆ ಈಗ ಕಾಣುವ ಎಲ್ಲ ಖಂಡಗಳೂ ಮಹಾಸಾಗರಗಳೂ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ರೂಪುತಳೆದುವು. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಅತಿ ಎತ್ತರದ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳೂ ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿಯೇ ರೂಪುಗೊಂಡಂಥವು. ಈ ಯುಗಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ದಶಲಕ್ಷವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದಲ್ಲೇ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವದಲ್ಲಿಯ ಮಂಜು ಮತ್ತಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಉತ್ತರ ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಭಾಗಗಳು ಮಂಜುಗಡ್ಡೆಯಿಂದ ಆವೃತವಾದುದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಯುಗವನ್ನು ಮಹಾಮಂಜುಗೆಡ್ಡೆ ಯುಗ (ದಿ ಗ್ರೇಟ್ ಐಸ್‌ಏಜ್) ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಹವೆಯ ವೈಪರೀತ್ಯದ ಅವಧಿಯಲ್ಲೇ ಮಾನವನ ವಿಕಾಸ ಆಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರಗೊಂಡಿರುವ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಭೂಇತಿಹಾಸವನ್ನು ರಚಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳಿಂದ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕಾಲದ ನಿರ್ಧಾರಣೆ: ಪ್ರಾಗ್ಜೀವಿ ವಿಜ್ಞಾನ (ಪೇಲಿಯಂಟಾಲಜಿ) ಪಿತನೆಂದು ಖ್ಯಾತನಾಗಿರುವ ಕುವಿಯರ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳ ವಿಕಾಸ ಬದಲಾವಣೆ ಕಾಲಾವಲಂಬಿ ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲವೇ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಪುರಾತನವಾದಂತೆ ಅವು ಇಂದಿನ ಜೀವಿಗಳಿಗಿಂತ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಒಂದು ಆಯಾಮ ಲಭಿಸಿತು. ಈ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಜೀವರಾಶಿಯನ್ನು ವಂಶಜಾತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕುವಿಯರ್, ಬ್ರಾಂಗ್ನಿಯರ್ಟ್, ಸ್ಮಿತ್ ಮೊದಲಾದ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದ ಮತ್ತು ಒಂದೇ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಹಾಗೂ ಕಿರಿದಾದ ಸ್ತರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲೇ ಅಡಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಹೊರಗೆಡವಿದರು. ಇಂಥ ಸ್ತರಸ್ತೋಮಗಳು ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದು ಪರಸ್ಪರ ಸಹಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕುವಂತಾಗಿವೆ. ಅಂತೆಯೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳು ಇರುವ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೂ ಬರಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ಆಧರಿಸಿಯೇ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಾಗರಜಲದಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿರುವ ಲವಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕಾಲದ ಗಣನೆ: ಸಾಗರಜಲದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗಿರುವ ಸೋಡಿಯಮ್ ಕ್ಯಾಲ್ಸೈಟ್ ಲವಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ, ಭೂಮಿಯ ಆಯಸ್ಸು 120 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳು ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಲವಣರಹಿತವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಊಹಿಸಿ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ನದಿ ಕಾಲುವೆಗಳ ಭೂಕೊರೆತದಿಂದಾಗಿ ಅದರಲ್ಲಿಯ ಲವಣಗಳು ಲೀನಗೊಂಡು ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಗರ ಸೇರಿ ಲವಣಾಂಶವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತ ಹೋದುವು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಸಾಗರದಲ್ಲಿಯ ಲವಣ ಪ್ರಮಾಣ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟಿತ್ತು, ಈಗ ಎಷ್ಟಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಯಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ನೀರಿನಿಂದ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ಸಾಗರ ಜಲಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಲವಣ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಒಂದು ವಿಧಾನ. ಸಾಗರ ಜಲದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಮತ್ತು ಜಲಪ್ರಮಾಣದ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟ ಅಂಶದಲ್ಲಿರುವ ಲವಣಗಳ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅಳೆಯುವುದರ ಮೂಲಕ ಇಂದಿನ ಸಾಗರಜಲದಲ್ಲಿರುವ ಲವಣಪ್ರಮಾಣ ಏನು ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ನದಿಗಳಿಂದ ಸಾಗರ ಜಲವನ್ನು ಸೇರುವ ಲವಣ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಅವಲೋಕನದಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಈ ರೀತಿಯ ಲವಣ ಪ್ರಮಾಣ ಗಣನೆಯೇ ದೋಷಯುಕ್ತವಾದ್ದು. ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿಯ ಸಾಗರಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಭೂಮಿ ರೂಪಿತವಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಲವಣ ಪ್ರಮಾಣಗಣನೆಯಿಂದ ಭೂಮಿಯ ವಯೋಮಾನ ಗಣನೆ ಆಗುವುದಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ಸಾಗರಜಲದಲ್ಲಿ ಲೀನಗೊಳ್ಳುವ ಲವಣಪ್ರಮಾಣ ಏಕರೀತಿಯದಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ, ಸಾಗರಜಲದಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಳ್ಳುವ ಲವಣ ಪ್ರಮಾಣ ಗಣನೆಯೊಂದಿಗೆ ಬಾಷ್ಪೀಭವನವಾಗುವಾಗ ನಶಿಸಿಹೋಗುವ ಲವಣಗಳ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನೂ ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಭೂಮಿಯ ವಯೋಮಾನದ ಗಣನೆ ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿಶಿಷ್ಟ ಖನಿಜಗಳ ವಿಕಿರಣಪಟುತ್ವ ಕ್ಷಯಗೊಳ್ಳುವುದನ್ನು (ರೇಡಿಯೋ ಕಾರ್ಬನ್ ಡೇಟಿಂಗ್) ಅಳೆಯುವ ವಿಧಾನದಿಂದ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕಾಲದ ಗಣನೆ: ಶಿಲೆಗಳ ಮತ್ತು ಖನಿಜಗಳ ವಯೋಮಾನವನ್ನು ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯ ವಿಕಿರಣಪಟುತ್ವ ಕ್ಷಯಿಸುವ ದರ ಮತ್ತು ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವ ನೂತನ ಧಾತುಗಳ ಪರಿಮಾಣಗಳನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಮೂಲಕವೂ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಪರಮಾಣು ವಿಕಿರಣಪಟುತ್ವ ಕ್ಷಯ ಎಂಬುದು ಕೆಲವು ಖನಿಜಗಳಲ್ಲಿ ಜರಗುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕ್ರಿಯೆ. ಅಸ್ಥಿರವೆನಿಸುವ ಕೆಲವೊಂದು ಧಾತುಗಳು ಒಡೆದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದರದಲ್ಲಿ ವಿದಳನಗೊಂಡು ಬೇರೆ ಧಾತುಗಳು ಉಂಟಾಗುವುದು ಈ ಕ್ರಿಯೆಯ ಪರಿಣಾಮ. ಅಸ್ಥಿರವು ವಿದಳನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡುವಂಥದೂ ಆದ ಧಾತುಗಳ ಪೈಕಿ ಯುರೇನಿಯಮ್ ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್ ಮತ್ತು ರುಬಿಡಿಯಮ್ ಮುಖ್ಯ. ವಿಕಿರಣಪಟುತ್ವ ಕ್ಷಯದಿಂದ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಜಡವಸ್ತುಗಳು ಎನಿಸುವ ಸೀಸ, ಆರ್ಗಾನ್ ಮತ್ತು ಸ್ಟ್ರಾಂಷಿಯಮ್ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಧಾತುಗಳು ಉಂಟಾಗಲು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲವನ್ನು ಮೂಲಧಾತುವಿನ ವಿದಳನದರವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಅಳೆಯಬಹುದು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಧಾತು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್‌ನಿಂದ ವಿದಳನಗೊಂಡ ಅಲ್ಪ ಮೊತ್ತದ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಮೊತ್ತವನ್ನು ಅಳೆಯುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್ ಆರ್ಗಾನ್ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಳಸಿ ಶಿಲಾಖನಿಜಗಳ ವಯಸ್ಸನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆರ್ಷೇಯ ಕಲ್ಪದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನಗೊಂಡಿರುವ ಯುರಾನಿನೈಟುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 10–15 ಸೀಸ ಸಂಚಯನವಾಗುವುದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಯುರಾನಿ ನೈಟನ್ನು ರಾಸಾಯನಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಸಮಗ್ರ ವಯೋಮಾನ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಹಲವಾರು ಖಂಡಗಳ ಪೀಠ (ಷೀಲ್ಡ್) ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯ ಆರ್ಷೇಯ ಕಲ್ಪದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಖನಿಜಗಳ ವಿಕಿರಣಪಟುತ್ವದ ಕ್ಷಯಿಕೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಅಂತ್ಯಧಾತುಗಳನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಅಳೆದು ಅವು ಸು. 3400 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಪ್ರಾಚೀನದ್ದೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಸಿ.ಎನ್.)

ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಕ್ಷೆ: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ಶಿಲೆಗಳ ಹರವು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ರಚನಾ ವೈವಿಧ್ಯ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ನಕ್ಷೆ (ಟೋಪೋಗ್ರಫಿಕಲ್ ಮ್ಯಾಪ್) . ಈ ನಕ್ಷೆಗಳು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ನಮೂದಾಗಿರುವ ವಿವಿಧ ಶಿಲೆಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ಭೂಮಿಯ ಒಳಗೆ ಅವು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ರಚನೆಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರದೇಶವೊಂದರ ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ನಕ್ಷೆಯ ಮೇಲೆ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಶಿಲಾವರ್ಗ, ಅವುಗಳ ರಚನೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗುವುದು.

ನಕ್ಷೆಯ ಮೇಲೆ ಗುರುತಿಸಿರುವ ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಶಿಲಾಸಮೂಹಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಬಗೆಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವರ್ಗವೊಂದರ ಮೇಲು ಮತ್ತು ಕೆಳಭಾಗದ ಮೇರೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಸುಲಭ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಂಥವನ್ನು ಅವು ಎಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೋ ಅಂಥ ಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹೆಸರಿಸಲಾಗುವುದು. ಉದಾ: ಕ್ಲೋಸ್‌ಪೇಟೆ ಗ್ರಾನೈಟ್. ಐಮಂಗಲ ಕಂಗ್ಲಾಮರೇಟ್, ಧಾರವಾಡ ಪದರುಶಿಲೆ ಇಂಥ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಭೂಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲಿನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಕಣಶಿಲೆ ಹಬ್ಬಿದ್ದರೂ ಅದು ಕ್ಲೋಸ್‌ಪೇಟೆಯ (ಈಗಿನ ರಾಮನಗರ) ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಕ್ಲೋಸ್‌ಪೇಟ್‌ಗ್ರಾನೈಟ್ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ತುಮಕೂರು, ಪಾವಗಡ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಈ ಶಿಲೆಯ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ತುಮಕೂರು ಗ್ರಾನೈಟ್, ಪಾವಗಡ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯದೆ ಕ್ಲೋಸ್‌ಪೇಟೆ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಎಂದೇ ಕರೆದಿದೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಐಮಂಗಲದ ಬಳಿ ಕದಂಬ ಶಿಲೆಯ ಶಿಲಾಜಾಡು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಇದು ಕಂಡುಬರುತ್ತಾದರೂ ಐಮಂಗಲ ಕಂಗ್ಲಾಮರೇಟ್ ಎಂದೇ ಇದನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಜಾಡನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಆರ್ಷೇಯಶಿಲಾಸಮುದಾಯದ ವರ್ಗೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದೆ.

ರೂಪಾಂತರಶಿಲೆಗಳಿಗೂ ಇದೇ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪದರುಶಿಲೆ ಕೂಡ ಇದೇ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕ್ಲೋಸ್‌ಪೇಟೆ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಜಾಡಿಗೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿದೆ. ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ ಇದನ್ನು ಧಾರವಾಡದ ಬಳಿ ಗುರುತಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಧಾರವಾಡ ಪದರುಶಿಲೆ ಎಂದೇ ಕರೆಯಲಾಯಿತು.

ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳು ಅಥವಾ ಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಯಾವುದಾದರೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುತ್ತವೆ. ಇದೇ ಆ ಶಿಲೆಯ ಹರವು. ಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಮಟ್ಟವಾಗಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೆ ಭೂಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಓರೆಯಾಗಿಯೊ ವಾಲಿಕೊಂಡೊ ಇರಬಹುದು. ಈ ಕೋನಕ್ಕೆ ಇಳಿವೋರೆ (ಡಿಪ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹರವಿಗೆ ಲಂಬ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಇಳಿವೋರೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಳಿವೋರೆಯನ್ನು ಪ್ರವಣಮಾಪಕ (ಕ್ಲೈನೊಮೀಟರ್) ಎಂಬ ಉಪಕರಣದಿಂದ ಅಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರವಣಮಾಪಕ ದಿಕ್ಸೂಚಿಯ (ಕ್ಲೈನೊಮೀಟರ್ ಕಂಪಾಸ್) ಸಹಾಯದಿಂದ ಇಳಿವೋರೆಯ ದಿಶೆಯನ್ನೂ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಇಳಿವೋರೆಯ ಇತಿಮಿತಿ, ನಿರೂಪಣೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಕ್ಷೆಯ ಮೇಲೆ ನಮೂದಿಸಿರಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಶಿಲಾವರ್ಗವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಶಿಲಾವರ್ಗದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ರೇಖೆಗೆ ಮೇರೆ ಅಥವಾ ಸೀಮಾರೇಖೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೇಖೆಯಿಂದಲೂ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಬಂದಲ್ಲಿ ಖಂಡರೇಖೆಯಿಂದಲೂ ಗುರುತಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಶಿಲೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೆಲದ ಒಳಗೆ ಹುದುಗಿರುತ್ತವೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಉಂಟಾಗುವ ಭೂಸವೆತದಿಂದ ಮೇಲಿರುವ ಭೂಭಾಗ ಕೊಚ್ಚಿಹೋಗಿ ಆ ಶಿಲಾಕೃತಿಯ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೊರಚಾಚು (ಔಟ್‌ಕ್ರಾಪ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಕೃತಿ ಕಿರಿದಾಗಿದ್ದರೂ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೃಹದಾಕಾರ ತಳೆದಿರಬಹುದು. ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುವ ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಲುಭಾಗ ದಟ್ಟೈಸಿ ಬೆಳೆದ ಗಿಡಗಳ ಸಲುವಾಗೂ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿರುವುದರ ಸಲುವಾಗೂ ಶಿಲೆಗಳ ಕಿರಿದಾದ ಹೊರಚಾಚುಗಳು ಮಾತ್ರ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತವೆ. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಕ್ಷೆಯ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ನೂರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಹೊರಚಾಚುಗಳು ಕಂಡುಬರಬಹುದು. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗಿರದೆ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಕೃತಿಗಳ ಹೊರಚಾಚುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಕ್ಷೆಯೊಂದಿಗೆ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲೆಗಳ ಪ್ರತೀಕಗಳ ಪಟ್ಟಿಯೊಂದನ್ನು ಒದಗಿಸಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ನಕ್ಷೆಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬರೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಕ್ಷೆಯ ವೃತ್ತಾಂತ (ಲೆಜೆಂಡ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಒಂದೊಂದು ಶಿಲೆಗೂ ಒಂದೊಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರತೀಕ ಉಂಟು.

ಸೀಮಾರೇಖೆ	
	ಹರವು ಮತ್ತು ಇಳಿವೋರೆ
⊕	ಮಟ್ಟ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು
	ನೀಳ ಸ್ತರಗಳು
	ಕೆಳಮಡಿಕೆ
↔	ಮೇಲ್ಮಡಿಕೆ
Δ	ಸ್ತರಭಂಗದ D = ಕೆಳಎಸೆತ U=ಮೇಲೆಸೆತ
Y	ಸ್ತರಭಂಗದ ಇಳಿವೋರೆ

ಇದೇ ರೀತಿ ಪ್ರಸ್ತರಶಿಲೆಗಳ ವಿವಿಧ ಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಕೆಲವು ಪ್ರತೀಕಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದು ರೂಢಿ. ಅವು ಹೀಗಿವೆ:

ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸೀನ್	. . .	Θ
ಪ್ಲಿಯೊಸೀನ್	. . .	Tπλ
ಮಯೊಸೀನ್	. . .	Tμ
ಆಲಿಗೊಸೀನ್	. . .	To
ಇಯೊಸೀನ್	. . .	Tε
ಪೇಲಿಯೊಸೀನ್	. . .	T π
ಕ್ರಿಟೇಷಸ್	. . .	K
ಜುರಾಸಿಕ್	. . .	ϑ
ಟ್ರಯಾಸಿಕ್	. . .	Tρ
ಪರ್ಮಿಯನ್	. . .	Xπμ
ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯನ್	. . .	Xπ
ಮಿಸಿಸಿಪಿಯನ್	. . .	Xμ
ಡಿವೋನಿಯನ್	. . .	Δ
ಸೈಲೂರಿಯನ್	. . .	Σ
ಆರ್ಡೋವೀಸಿಯನ್	. . .	O
ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್	. . .	∈
ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್	. . .	Π∈

ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಪ್ರತೀಕಾಕ್ಷರಗಳ ಬದಲು ವಿವಿಧ ಕಲ್ಪಗಳ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದಲೂ ನಕ್ಷೆಯ ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸುವುದಿದೆ. ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳನ್ನು ನಮೂದಿಸಲು ಯಾವ ಬಗೆಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಬಣ್ಣವೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಬಣ್ಣಗಳು ಉಳಿದವಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಶುದ್ಧವಾಗಿಯೂ ಅಧಿಕ ಹೊಳಪಿನಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ.

ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ತಯಾರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ ಕೆಲಸ. ಇದರ ತಯಾರಕನಿಗೆ ಭೂವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಪರಿಶ್ರಮವಿರಬೇಕು. ಕಾಡುಮೇಡುಗಳು, ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳು ಇವುಗಳ ಸ್ಥಳಪರಿಚಯ ಇದ್ದು ಅಂಥಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆತ ಜನಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದ ನಿಬಿಡಾರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಡೇರೆಯಲ್ಲೇ ಹಲವು ಬಾರಿ ಉಳಿಯುವ ಸಂದರ್ಭಗಳೂ ಬರಬಹುದು.

ಭೂನಕ್ಷೆ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾದ ಸಲಕರಣೆಗಳು: ಪ್ರವಣಮಾಪಕ ಮತ್ತು ದಿಕ್ಸೂಚಿ ಅಥವಾ ಪ್ರವಣಸೂಚಕ ದಿಕ್ಸೂಚಿ, ಭೂಭಾಗದ ಮೇಲ್ಮೈನಕ್ಷೆಯ ಹಾಳೆ (ಟೋಪೊಷೀಟ್), ಶಿಲೆಗಳ ಭೌತಪರಿಶೀಲನೆಗೆ ಸುತ್ತಿಗೆ, ಉಬ್ಬುಮಸೂರ, ಚಾಕು, ದ್ರಾವಕ, ಬಣ್ಣದ ಪೆನ್ಸಿಲುಗಳು, ಟಿಪ್ಪಣಿಪುಸ್ತಕ, ಅಳತೆಪಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಕೋನಮಾಪಕ. ಇವಲ್ಲದೆ ಬಿಡಾರ ಹೂಡಲು ಡೇರೆ ಮತ್ತು ಸಹಾಯಕರು.

ಭೂನಕ್ಷೆ ತಯಾರಿಸುವ ಮೊದಲು ಮೇಲ್ಮೈನಕ್ಷೆ ಹಾಳೆಯ ಮೇಲೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನಾಲ್ಕಾರು ಬಾರಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿವಿಧ ಶಿಲೆಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ರಚನೆಯನ್ನೂ ವಿವರವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಅವುಗಳ ಪೂರ್ವಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಾದ ಅನಂತರ ಶಿಲಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತ ಮಾರ್ಗಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುವ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮಾನಕಕ್ಕೆ (ಸ್ಕೇಲ್) ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಟೋಪೊಷೀಟಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅದರ ಪ್ರತಿಯ ಮೇಲಾಗಲಿ ಗುರುತು ಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಿಲಾವರ್ಗದ ಮೇರೆಗಳು, ಅವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ, ರಚನಾವೈವಿಧ್ಯ, ಹರವು, ಇಳಿವೋರೆ ಮುಂತಾದವನ್ನೆಲ್ಲ ವಿವರವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಆಯಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿತ ಪ್ರತೀಕಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಿಖರವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಒಂದೇ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಶಿಲೆಗಳ ಜಾಡನ್ನು ನಕ್ಷೆಯ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಿಸಬೇಕು. ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಉತ್ತಮ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಕ್ಷೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇಂಥ ನಕ್ಷೆಗಳು ಗಣಿಗಾರಿಕೆ, ಸುರಂಗಕೊರೆತ, ಜಲಾಶಯ ನಿರ್ಮಾಣ, ಸೇತುವೆ ನಿರ್ಮಾಣ– ಇವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಟೋಪೊಷೀಟುಗಳ ಬದಲಿಗೆ ವಿಮಾನ ಹಾರಾಟಗಳಿಂದ ತೆಗೆದ ಆಕಾಶ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವ ಕೃತಕ ಭೂಉಪಗ್ರಹಗಳಿಂದ ತೆಗೆದ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಿ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.)

ಭೂಶಿಲ್ಪ: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಕಂಡುಬರುವ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರ ರೂಪಣೆ (ಅರ್ತ್‌ಸ್ಕಲ್ಪ್ಚರ್). ಬೆಟ್ಟಸಾಲು, ಕಣಿವೆ, ಕಂದರ, ನದಿ, ಸರೋವರ, ವಿಶಾಲ ಬಯಲು ಮೊದಲಾದವು ರೂಪುಗೊಂಡ ಬಗೆ, ಅವುಗಳ ಭವಿಷ್ಯಸ್ಥಿತಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಕುರಿತ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿವೇಚನೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಇಂಥ ರೂಪಣೆಗಳಿಗೂ ಅವುಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಗೂ ಕಾರಣ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯ ಶಕ್ತಿಗಳು. ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ, ಸುರಿವ ಮಳೆ, ಹರಿವ ನೀರು, ಅಪ್ಪಳಿಸುವ ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆ, ಗೆಡ್ಡೆಕಟ್ಟಿರುವ ಹಿಮ ಇವೆಲ್ಲ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಗೋಚರಿಸುವ ಬಹಿರ್ಜನಿತ ಶಕ್ತಿಗಳು. ಇವುಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭೂಭಾಗ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತ ನಿರಂತರ ತಿದ್ದುಪಡಿಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಶಿಲ್ಪಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಟಿತರೂಪವೇ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳು.

ಬಹಿರ್ಜನಿತ ಶಕ್ತಿಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಭೂಮಿಯ ಒಳಭಾಗದ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಜನಿಸುವ ಬೇರೆ ಬಗೆಯ ಅಂತರ್ಜನಿತ ಶಕ್ತಿಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಭೂಗರ್ಭದಲ್ಲಿಯ ಉಷ್ಣ ಕಾರಣ. ನೆಲ ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದಂತೆಲ್ಲ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೇ ಮೀಟರುಗಳ ಕೆಳಗೆ ಹೋದರೆ ಸಾಕು, ಅಲ್ಲಿಯ ಶಿಲೆಗಳೆಲ್ಲ ಕಾದು ಕೆಂಪಗಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತಷ್ಟು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದರೆ ಅವು ಕರಗಿಹೋಗಿ ಶಿಲಾಪಾಕವಾಗಿರುವ ಸ್ಥಿತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಭೂಭಾಗಗಳ ಕೆಲವೆಡೆ ಇರಬಹುದಾದ ಬಿರುಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಶಿಲಾಪಾಕ ಮೇಲೆ ಉಕ್ಕಿ ಹರಿದು ಬರುವುದುಂಟು. ಈ ವಿದ್ಯಮಾನಕ್ಕೆ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಶಿಲಾಪಾಕ ಹೊರಗೆ ಬರುವಾಗ, ಭೂಮಿಯೊಳಗಿನ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳ ಜೋಡಣೆಯಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರು ಉಂಟಾಗಿ ಭೂಮಿ ಕಂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಕಂಪನದ ಸಲುವಾಗಿ ಭೂಮಿ ಬಿರುಕುಬಿಟ್ಟು ಗುಡ್ಡಗಳು ಜರಿಯುವುದು, ನದಿಗಳು ಬತ್ತಿಹೋಗುವುದು, ಕಟ್ಟಡಗಳು ಕುಸಿಯುವುದು ಮುಂತಾದ ಹಾನಿಕಾರಕ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕೃತಿರೂಪಗಳೂ ಬಹಿರ್ಜನಿತ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಜನಿತ ಶಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ.

ಎದ್ದು ನಿಂತಿರುವ ಯಾವ ಶಿಲಾವಸ್ತುವೇ ಆಗಲಿ, ಅದು ಎಷ್ಟೇ ಗಡಸು ಆದದ್ದಾಗಲಿ ಭೂಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ನೆಲಸಮವಾಗಲೇಬೇಕು ಎನ್ನುವುದು ಪ್ರಕೃತಿ ನಿಯಮ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯ ನೆಲ ಕ್ಷಯಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನೋಣ. ಹೀಗೆ ಕ್ಷಯಿಸಿದ ವಸ್ತುವೆಲ್ಲ ಬಲುದೂರ ಸಾಗಿ ಸಮುದ್ರದ ತಳದಲ್ಲಿ ಶೇಖರಗೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕೃತಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸಾಗುವಂಥದು. ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹೇಗೊ ಹಾಗೆ ಭೂಮಿಯ ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳಲ್ಲೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಪಂಕ್ತಿ ಪಂಕ್ತಿಯಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪರ್ವತಗಳು ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಿರತೆಯನ್ನೂ ಗಡಸುತನವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪರ್ವತ ಶಿಖರಗಳೆಲ್ಲ ಕೆಳಗುರುಳಿ ಅವುಗಳ ಕೊಂಕುಗಳೆಲ್ಲ ಸವೆದು, ಎದ್ದುನಿಂತ ಭೂಭಾಗವೆಲ್ಲ ಕುಗ್ಗಿ, ನಡುವಯಸ್ಸು ತಲುಪಿರುವುದು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಮತ್ತೆ ಮುಂದೆ ಅವಲೋಕಿಸಿದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯ ಏರುತಗ್ಗುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಾಯವಾಗಿ, ಯಾವುದೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರೂಪವೂ ಇರದ ಬಟ್ಟನೆಯ ಬಯಲುಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮುಪ್ಪಿನ ಅವಸ್ಥೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

ನದಿಗಳ ವಿಚಾರವಾಗೂ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಹಂತಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಬೆಟ್ಟದ ಯಾವುದೋ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ನದಿ, ತನ್ನ ಬಾಲ್ಯ ಮತ್ತು ಯೌವನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ, ಬಂಡೆಯಿಂದ ಬಂಡೆಗೆ ನೆಗೆಯುತ್ತ, ಹಾರುತ್ತ, ದುಮ್ಮಿಕ್ಕುತ್ತ, ನಾನಾ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತ ವೇಗದಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಹರಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ದಾರಿಯ ಅಡ್ಡ ಬಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಳ್ಳಿ, ಇಲ್ಲವೆ ಸೀಳಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದೇ ಅದರ ಲಕ್ಷಣ. ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ನದಿಗೂ ವಯಸ್ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲಿನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇರದು. ನದಿಗೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಸಾಗುತ್ತ ವೇಗ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಅದು ಮುಪ್ಪಿನ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ಹೊತ್ತು ತಂದ ಮಣ್ಣನ್ನು ದಡದಲ್ಲಿ ಹರಡುವುದೊಂದೇ ಆಗಿನ ಅದರ ಕೆಲಸ. ಹೀಗೆ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಅಗಲಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮಂದಗತಿಯಿಂದ ಸಾಗುತ್ತ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಸಮುದ್ರತಳದಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡ ಶಿಲೆಗಳು ಪದರ ಪದರವಾಗಿ, ಹಾಳೆಹಾಳೆಯಾಗಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯ ಅಂತರ್ಜನಿತಶಕ್ತಿಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಈ ಪದರಗಳು ಮಡಿಕೆಬಿದ್ದು ನೀರಿನ ಒಳಗಿನಿಂದ ಮೇಲೆ ಬಂದು ಪರ್ವತ ಪಂಕ್ತಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವುದುಂಟು. ಮಡಿಕೆಬಿದ್ದ ಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜಾತಿಯ ಶಿಲೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಪದರಗಳು ಜೇಡಿಯಂಥ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿರಬಹುದು, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಮರಳುಗಲ್ಲಿನಂತೆ ಗಡುಸಾದ ಪದರಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಕಬ್ಬಿಣ ಅಂಶವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರಣ ಕಠಿಣಶಿಲೆಯಾಗಿರಬಹುದು. ಮಡಿಕೆಬಿದ್ದು ಎದ್ದುನಿಂತ ಪದರಗಳು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಕ್ಷಯಿಸುತ್ತವೆ. ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೆತು ಕಲ್ಲು ಮೊದಲು ಶಿಥಿಲಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಕೊಚ್ಚಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಗಡುಸಾದ ಶಿಲಾಪದರಗಳು ಎಮ್ಮೆಯ ಬೆನ್ನೇಣಿನಂತೆ ಎದ್ದು ನಿಂತಿರುತ್ತವೆ. ಕುದುರೆಮುಖ, ಬಾಬಾಬುಡನ್, ಕೊಡಚಾದ್ರಿ ಪರ್ವತದ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಗುಡ್ಡ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಬಟ್ಟಬಯಲು ಆಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಥಟ್ಟನೆ, ಗೋಳಗುಮ್ಮಟದಂತೆ ಎದ್ದು ನಿಂತಿರುವ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಬಂಡೆಗಳನ್ನು ಕೋಲಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು, ತುಮಕೂರು, ಬಳ್ಳಾರಿ, ರಾಯಚೂರು, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಕಡಿದಾದ ಪಕ್ಕಗಳು ಪೇರಿಸಿಟ್ಟಂತೆ ಇರುವ ಕಲ್ಲುಗುಂಡಿನ ರಾಶಿಗಳು ಇವುಗಳ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ. ಯಾವ ಬಗೆಯ ಕಲ್ಲಾದರೂ ಈ ರೀತಿ ಗೋಳಗುಮ್ಮಟದಂತೆ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲದು. ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ಕರಿಯ ಮಣ್ಣಿನ, ಬೋಳುಬಯಲಿನ ನಡುವೆ ನರಗುಂದ, ನವಿಲುಗುಂದದ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಇವು ಮರಳುಗಲ್ಲಿನಿಂದಾದವು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಂಥ ಗುಡ್ಡಗಳೆಲ್ಲ ಗ್ರಾನೈಟ್ (ಸುಟ್ಟಕಲ್ಲು) ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದವು. ಶಿವಗಂಗೆ, ಸಾವನದುರ್ಗ, ಮಧುಗಿರಿ, ಪಾವಗಡ, ಮಿಡಿಗೇಶಿ, ಚಾಮುಂಡಿಬೆಟ್ಟ, ರಾಮನಗರ ಇವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ಬಂಡೆಗಳು ರಾಶಿರಾಶಿಯಾಗಿ ಪೇರಿಸಿಟ್ಟಂತೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆಯ ಬಂಡೆಗಳು ಕೆಳಗುರುಳದೇ ಮೇಲೆಯೇ ಒಂದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೊಂದು ಕುಳಿತು ಕೋಟೆ ಆಕಾರದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಆಕಾರ ಬರಲು ಗ್ರಾನೈಟ್ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿಯ ಚಚ್ಚೌಕ ಸೀಳುಗಳೇ ಕಾರಣ. ಇವುಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ವಿಶಾಲವಾದ ಬಂಡೆ ಸೀಳುಬಿಟ್ಟು ಕಲ್ಲುಗುಂಡುಗಳಾಗಿ ಒಡೆದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಒಡೆದು ಬೇರೆಯಾದ ಗುಂಡುಗಳು ಕೆಳಗುರುಳಿ ಮತ್ತೂ ದುಂಡನೆಯ ಆಕಾರಹೊಂದಿ ಬೆಟ್ಟದ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ರಾಶಿಗೂಡುತ್ತವೆ.

ಎದ್ದು ನಿಂತಿರುವ ಪೀಠಭೂಮಿ ನದಿಯ ಶಿಲ್ಪಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಈಡಾದಾಗ ಹರಿಯುವ ನೀರು ಕಲ್ಲನ್ನು ಕೊರೆದು ತನ್ನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಕೆಳಗಿಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕೊರೆದುಹೋದ ಪ್ರದೇಶ ಕಣಿವೆಯಂತೆಯೂ ಕೊರೆದು ಹೋಗದೆ ಎದ್ದು ನಿಂತ ಪ್ರದೇಶ ಗುಡ್ಡದಂತೆಯೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಕೊರೆದ ಕಲ್ಲು ಬಲು ಗಡುಸಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೊರೆದು ಹಾಕಿದ ಕಣಿವೆಯ ಪಕ್ಕಗಳು ಬಲು ಕಡಿದಾಗಿದ್ದು ಗೋಡೆಯಂತೆ ನಿಂತಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಕಡಿದಾದ ಕಣಿವೆಗಳಿಗೆ ಕಂದರಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಉದಾ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಜೋಗದ ಬಳಿ ಶರಾವತಿ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಗಡಸು ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಸು. 30 ಕಿಮೀ ದೂರದವರೆಗೂ ಕಂದರ ಕೊರೆದಿದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಣಿವೆಗಳು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ V ಅಕ್ಷರದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ನದಿ, ಬೆಟ್ಟಗಳ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಗುರುತಿಸಬಹುದೋ ಹಾಗೆಯೆ ಕಣಿವೆಗಳ ಆಕಾರ ಗಮನಿಸಿ ಅವು ಯಾವ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಇದೇ ರೀತಿ ಗುಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅದರ ಪ್ರಸಕ್ತ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅರಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಪಿ.ಆರ್.)

ಭೂಸಂಪನ್ಮೂಲ ಉಪಗ್ರಹಗಳು: ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುವ ಉಪಗ್ರಹಗಳು. ಮೋಜಣಿ ಕಾರ್ಯ, ನಕ್ಷಾಲೇಖನ ಮತ್ತು ಭೂಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಲು ನಾಸಾದಿಂದ ಉಡಾಯಿಸಲಾದ ಮೊದಲ ದೂರಸಂವೇದನೆ ಉಪಗ್ರಹವಾಗಿದ್ದು ಈ ಉಪಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಲ್ಯಾಂಡ್ ಸ್ಯಾಟ್-I ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಸಾಲಿಗೆ ಫ್ರಾನ್ಸ್ [ಎಸ್.ಪಿ.ಒ.ಟಿ.], ಭಾರತ [ಐ.ಅರ್.ಎಸ್.], ಜಪಾನ್ [ಜೆ.ಇ.ಆರ್.ಎಸ್.] ಸೇರಿದವು.

ದೂರಸಂವೇದಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಗ್ರಹಚಿತ್ರಗಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮಹತ್ತ್ವದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಉಪಗ್ರಹ ಚಿತ್ರಗಳು ಭೂಬಳಕೆ, ಜಲರಾಶಿ, ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ, ವಸತಿ ಪ್ರದೇಶ, ಬೆಳೆಗಳ ಹಂಚಿಕೆ, ಭೂಸವೆತ, ಕರಾವಳಿ ಭೂಸ್ವರೂಪ – ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು.

ಈ ಭೂಸಂಪನ್ಮೂಲ ಉಪಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವುಗಳು:

1. ಲ್ಯಾಂಡ್ ಸ್ಯಾಟ್; 2. ಸ್ಪಾಟ್ ಸ್ಯಾಟ್; 3. ಭಾರತೀಯ ದೂರಸಂವೇದಿ ಉಪಗ್ರಹಗಳು (ಐ.ಆರ್.ಎಸ್.); 4. ಹ್ಯಾಮ್ ಸ್ಯಾಟ್.

1. ಲ್ಯಾಂಡ್‌ಸ್ಯಾಟ್: ಭೂಉಪಗ್ರಹವನ್ನು ಡೆಲ್ಟಾರಾಕೆಟ್ ಮೂಲಕ ಲಾಸ್‌ಏಂಜಲೀಸ್ ಮತು ಸ್ಯಾನ್‌ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋದ ನಡುವಿನ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ವಂದೇನಬರ್ಗ್ ಏರ್‌ಫೋರ್ಸ್‌ನಿಂದ ಉಡಾಯಿಸಲಾದ ಪ್ರಮುಖ ಉಪಗ್ರಹವಾಗಿದೆ. ಈ ಉಪಗ್ರಹ ಭೂಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚುವಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಈ ಉಪಗ್ರಹ ಎಲ್ಲ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲೂ ಅದರಲ್ಲೂ ಮೋಡದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಲ್ಯಾಂಡ್‌ಸ್ಯಾಟ್ 1, 2 ಮತ್ತು 3ನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ 1972, 1975 ಮತ್ತು 1978ರಂದು ಉಡಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಇವುಗಳು ಸರಿ ಸು. 918 ಕಿಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ, ಅನಂತರ ಲ್ಯಾಂಡ್‌ಸ್ಯಾಟ್ – 4 ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಂಡ್‌ಸ್ಯಾಟ್ – 5 ನ್ನು ಉಡಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಇವು ಕೇವಲ 705 ಕಿಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಉಪಗ್ರಹಗಳಿಂದಲೂ ಮೋಡದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು, ಅದರಲ್ಲೂ ಕರಾವಳಿ ಭಾಗಗಳ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

2. ಸ್ಪಾಟ್ ಸ್ಯಾಟ್: ಇದು ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚುವ ಉಪಗ್ರಹವಾಗಿದ್ದು, 1986ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಪ್ರಥಮಬಾರಿಗೆ ಸ್ಪಾಟ್ -Iನ್ನು, ಏರಿಯನ್ ರಾಕೆಟ್ ಮೂಲಕ ಫ್ರೆಂಚ್‌ಗಯಾನದಿಂದ ಉಡಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲೂ ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ಉಪಗ್ರಹಗಳು ಭೂಮಿಯಿಂದ ಕೇವಲ 832 ಕಿಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ.

3. ಭಾರತದ ದೂರಸಂವೇದಿ ಉಪಗ್ರಹಗಳು (ಐ.ಆರ್.ಎಸ್.) : ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿನ ಈ ಉಪಗ್ರಹಗಳು ಎಲೆಕ್ಟ್ರೋಮ್ಯಾಗ್ನೇಟಿಕ್ ಅಲೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಕ್ಯಾಮರಾದಿಂದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಅರಣ್ಯ, ಕೃಷಿ, ಬಂಜರುಭೂಮಿ, ಸಾಗರ ಸಂಪನ್ಮೂಲ, ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಕೋಪಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುವ ಹಲವಾರು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಭೂಮಿಗೆ ರವಾನಿಸುತ್ತದೆ.

ದೂರಸಂವೇದಿ ಉಪಗ್ರಹಗಳ ಉಡಾವಣೆ 1979ರಲ್ಲಿ ಭಾಸ್ಕರ – 1 ಎಂಬ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಉಪಗ್ರಹ ಉಡಾವಣೆಯ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಐ.ಆರ್.ಎಸ್.–1ಎ ಭಾರತದ ದೂರಸಂವೇದಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಆರಂಭಿಕ ಉಪಗ್ರಹ. ಅಂದಿನಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ 2 ದೂರಸಂವೇದಿ ಉಪಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಹಾರಿಬಿಡಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಐ.ಆರ್.ಎಸ್.–1, ಐ.ಆರ್.ಎಸ್.–ಪಿ.3., ಐ.ಆರ್.ಎಸ್.–1ಡಿ., ಓಷನ್ ಸ್ಯಾಟ್–1, ಟಿ.ಇ.ಎಸ್. ಹಾಗೂ ರಿಸೋರ್ಸ್ ಸ್ಯಾಟ್–1 ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದು, ಉಳಿದವುಗಳು ನಿಷ್ಕ್ರಿಯಗೊಂಡಿವೆ.

ಭಾರತದ ದೂರಸಂವೇದಿ ಉಪಗ್ರಹಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರವಾದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

1) ಭಾಸ್ಕರ 1 ಮತ್ತು 2 : ಇದು ಒಂದು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ದೂರಸಂವೇದಿ ಉಪಗ್ರಹ. ಇದನ್ನು 1979 ಜೂನ್ 7ರಂದು ಮತ್ತು 1981 ನವೆಂಬರ್ 20ರಂದು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಕ್ಷೆಗೆ ಇಂಟರ್‌ಕಾಸ್ಮಾಸ್ (ಯು.ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.) ಉಡಾವಣಾ ವಾಹನದ ಮೂಲಕ ಹಾರಿಸಲಾಯಿತು. ಅದು ಟಿ.ವಿ. ಕ್ಯಾಮರಾ ಮತ್ತು ರೇಡಿಯೋ ಮೀಟರ್‌ಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು.

2) ಎ.ಆರ್.ಎಸ್. –1ಎ / 1 ಬಿ.: ಇದು ಎರಡು ರೇಖಾಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವುಳ್ಳ, ಸ್ವತಃ ಪರಿಶೀಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಥಮ ಪೀಳಿಗೆಯ ದೂರಸಂವೇದಿ ಉಪಗ್ರಹವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು 17 ಮಾರ್ಚ್, 1988 ಮತ್ತು 29 ಆಗಸ್ಟ್, 1991 ರಂದು ವೋಸ್ಟಾಕ್ (ಯು.ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.) ಉಡಾವಣಾ ವಾಹನದ ಮೂಲಕ ಕಕ್ಷೆಗೆ ಹಾರಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇವು ಈಗ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯಗೊಂಡಿವೆ.

3) ಐ.ಆರ್.ಎಸ್. – 1ಇ.: ಈ ಉಪಗ್ರಹವನ್ನು 20 ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್, 1993 ರಂದು ಪಿ.ಎಸ್.ಎಲ್.ವಿ–ಡಿ1 ಉಡಾವಣಾ ವಾಹನದ ಮೂಲಕ ಕಕ್ಷೆಗೆ ಹಾರಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇದನ್ನು ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಕೂರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ.

4) ಐ.ಆರ್.ಎಸ್. – ಪಿ2: ಈ ಉಪಗ್ರಹವನ್ನು 15 ಅಕ್ಟೋಬರ್, 1994 ರಂದು ಪಿ.ಎಸ್.ಎಲ್.ವಿ.–ಡಿ2 ಉಡಾವಣಾ ವಾಹನದ ಮೂಲಕ ಕಕ್ಷೆಗೆ ಹಾರಿಬಿಡಲಾಯಿತು. ಇದು ಒಂದು ಧ್ರುವೀಯ ಉಪಗ್ರಹವಾಗಿದ್ದು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಎಲ್.ಐ.ಎಸ್.ಎಸ್. ಕ್ಯಾಮರಾವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಈಗ, ಇದು ನಿಷ್ಕ್ರಿಯಗೊಂಡಿದೆ.

5) ಐ.ಆರ್.ಎಸ್. – 1ಸಿ.: ಇದು ದ್ವಿತೀಯ ಪೀಳಿಗೆಯ ಉತ್ತಮ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುವ ಬಹುಸ್ಪರ್ಶಕವುಳ್ಳ ಉಪಗ್ರಹ. ಇದರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮಪಡಿಸಿದೆ ಸ್ಪರ್ಶಕ ವಿಶಾಲಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸುವ ಕ್ಯಾಮರಾ ಹಾಗೂ ಒ.ಬಿ.ಟಿ.ಆರ್. [ಆನ್ ಬೋರ್ಡ್ ಟೇಪ್ ರೆಕಾರ್ಡರ್] ಇದೆ. ಇದನ್ನು 28 ಡಿಸೆಂಬರ್, 1995 ರಲ್ಲಿ ಮೊಲ್ನಿಯ (ರಷ್ಯ) ಉಡಾವಣಾ ವಾಹನದ ಮೂಲಕ ಉಡಾಯಿಸಲಾಯಿತು.

6) ಐ.ಆರ್.ಎಸ್. – ಪಿ3: ಇದನ್ನು 21 ಮಾರ್ಚ್, 1996 ರಲ್ಲಿ ಪಿ.ಎಸ್.ಎಲ್.ವಿ–ಡಿ3 ಯ ಮೂಲಕ ಹಾರಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ಎರಡು, ಪ್ರತಿಬಿಂಬದ ಸ್ಪರ್ಶಕವನ್ನು ಮತ್ತು ಒಂದು ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಉಂಟುಮಾಡದ ಸ್ಪರ್ಶಕವಾದ ಎಂ.ಓ.ಎಸ್. (ಮಾಡ್ಯುಲರ್ ಆಪ್ಟೋ–ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಸ್ಕ್ಯಾನರ್) ಹೊಂದಿದೆ. ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಸಾಗರದ ಮಾಹಿತಿ, ಎಕ್ಸರೇ, ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಈಗಲೂ ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿದೆ.

7) ಐ.ಆರ್.ಎಸ್. – 1ಡಿ: ಇದನ್ನು 29 ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್, 1997 ರಂದು, ಪಿ.ಎಸ್.ಎಲ್.ವಿ.–ಸಿ1 ಉಡಾವಣಾ ವಾಹನದ ಮೂಲಕ ಕಕ್ಷೆಗೆ ಹಾರಿಬಿಡಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಈಗಲೂ ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿದೆ.

8) ಓಷನ್‌ಸ್ಯಾಟ್ – 1: ಈ ಉಪಗ್ರಹವನ್ನು 26 ಮೇ, 1999 ರಂದು ಪಿ.ಎಸ್.ಎಲ್.ವಿ.–ಸಿ2 ಉಡಾವಣಾ ವಾಹನದ ಮೂಲಕ ಕಕ್ಷೆಗೆ ಹಾರಿಸಲಾಯಿತು. ಕಾರ್ಯನಿರತವಾದ ಉಪಗ್ರಹವಾಗಿದೆ.

9) ಟೆಸ್: ಈ ಉಪಗ್ರಹವನ್ನು 22 ಅಕ್ಟೋಬರ್, 2001 ರಂದು ಪಿ.ಎಸ್.ಎಲ್.ವಿ.–ಸಿ3 ಉಡಾವಣಾ ವಾಹನದ ಮೂಲಕ ಕಕ್ಷೆಗೆ ಹಾರಿಬಿಡಲಾಯಿತು. ಇದು ಈಗಲೂ ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿದೆ.

10) ರಿಸೋರ್ಸ್ಯ ಸ್ಯಾಟ್: ಈ ಉಪಗ್ರಹವನ್ನು ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲು 17 ಅಕ್ಟೋಬರ್, 2003 ರಂದು ಪಿ.ಎಸ್.ಎಲ್.ವಿ–ಸಿ5 ಉಡಾವಣಾ ವಾಹನದ ಮೂಲಕ ಕಕ್ಷೆಗೆ ಹಾರಿಬಿಡಲಾಯಿತು. ಇದು ಈಗಲೂ ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿದೆ.

11) ಕಾರ್ಟೊಸ್ಯಾಟ್ –1: ಈ ಉಪಗ್ರಹವನ್ನು ಭೂನಕ್ಷೆ ಹಾಗೂ ಹಲವಾರು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲು 5 ಮೇ, 2005 ಪಿ.ಎಸ್.ಎಲ್.ವಿ–ಸಿ6 ಉಡಾವಣಾ ವಾಹನದ ಮೂಲಕ ಕಕ್ಷೆಗೆ ಹಾರಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರ ತೂಕ 1560 ಕೆಜಿ ಯಾಗಿದ್ದು, 618 ಕಿಮೀ ಧ್ರುವೀಯ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟು ಎತ್ತರದಿಂದ ಭೂ ಹಾಗೂ ಜಲಮೇಲ್ಮೈನ 2.5 ಮೀ ನಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕದಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

4) ಹ್ಯಾಮಸ್ಯಾಟ್: ಹವಾಮಾನದ ವೈಪರೀತ್ಯತೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಉಡಾಯಿಸಲಾದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಉಪಗ್ರಹವಾಗಿದೆ. ಪಿ.ಎಸ್.ಎಲ್.ವಿ–ಸಿ6 ಹೊತ್ತೊಯ್ದ ಈ ಹ್ಯಾಮ್‌ಸ್ಯಾಟ್ 42.5 ಕೆಜಿ. ತೂಕದ ಅಮೆಚೂರ್ ರೇಡಿಯೋ ಸೇವೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಉಪಗ್ರಹ. ಇದರಲ್ಲಿ 2 ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಪಾಂಡರ್‌ಗಳಿದ್ದು, ಒಂದನ್ನು ಸ್ವದೇಶೀಯವಾಗಿ ಇಸ್ರೋ ಸಹಾಯದ ಮೂಲಕ ಇಂಡಿಯನ್ ಹ್ಯಾಮ್ಸ್ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಪಾಂಡರನ್ನು ಡಚ್ ಅಮೆಚೂರ್ ರೇಡಿಯೋ ಅಪರೇಟರ್ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿದ್ದು, ಇದು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಭಾರತದ ಕೊಡುಗೆಯೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ರೇಡಿಯೋಸೇವೆಯನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದಂತೆ ತುರ್ತುಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಕೋಪಗಳಾದ ಭೂಕಂಪ, ನೆರೆಹಾವಳಿ, ಹವಾಮಾನವೈಪರೀತ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರಮಾಡಲು ಬಳಸಬಹುದು. ಇದು ಭಾರತ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯದ ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗೂ ರೇಡಿಯೋ ಸೇವೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. (ಎಂ.ಜಿ.)

ಭೂಸ್ವರೂಪ ನಿರೂಪಣಾ ವಿಧಾನಗಳು: ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಅಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ –ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಹೊಂದಿರುವ ಸ್ವರೂಪಗಳ ಎತ್ತರದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಕ್ರಮ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಚೆನ್ನೈ ಬಂದರಿನ ಬಳಿ ಅಧಿಕ ಭರತದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸಮುದ್ರದ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಮೂಲಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಭೂಪಟದ ಮೇಲೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡುವುದನ್ನು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನ ವಸ್ತು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಸ್ವರೂಪಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದು ಸುಲಭ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿಬೇಕಾದುದು ಅಗತ್ಯ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ. 1. ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಬೇಕಾದ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತಾರ, 2. ಸ್ಥಾನ 3. ಇಳಿಜಾರು ಹಾಗೂ 4. ಎತ್ತರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲು ಹಲವು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವರು. ಆದರೆ ಈ ಯಾವುದೇ ವಿಧಾನಗಳೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದೋಷ ಮುಕ್ತವಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಧಾನವೂ ಕೆಲವು ಉತ್ತಮ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ನ್ಯೂನತೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಧಾನಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದಾಗುವ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಲು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ವಿವಿಧ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಇವುಗಳೆಂದರೆ; ಚಿತ್ರ ವಿಧಾನಗಳು, ಗಣಿತ ವಿಧಾನಗಳು, ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ವಿಧಾನಗಳು. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಭೂಸ್ವರೂಪ ವಿಜ್ಞಾನ: ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವ ರೀತಿ, ಅವುಗಳ ರಚನೆ, ಮಾರ್ಪಾಡು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರ (ಜಿಯೋ ಮಾರ್ಫಾಲಜಿ). ಜಿಯೋ ಮಾರ್ಫಾಲಜಿ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಮೊದಲು ಬಳಸಿದವರು ಜರ್ಮನಿಯ ಆಲ್ಬರ್ಟ್‌ಪೆಂಕ್. ಇಂದು ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಅವುಗಳು ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದಿರುವ ರೀತಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳ ಮಾರ್ಪಾಡನ್ನು ಬಾಲ್ಯ, ಯೌವನ ಮತ್ತು ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಹಂತಗಳೆಂದು ಡಬ್ಲ್ಯು. ಎಂ. ಡೇವಿಸ್ 1902ರಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ. ಇದನ್ನೇ ಭೂಸವೆತ ಚಕ್ರವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಭೂರಚನಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚುರಗೊಳಿಸಿತು. ಇದು ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳ ಮಾರ್ಪಾಡನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರತಿಪಾದಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಅನಂತರ ಪೆಂಕ್‌ರವರ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಬಹು ಆವರ್ತನ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿವೆ. ಇಂದು ನದಿ, ಕಣಿವೆ ಹಿಮನದಿ ಹಾಗೂ ಸಾಗರದಲ್ಲಿನ ಮಣ್ಣಿನ ಸ್ಥಳಾಂತರ, ನದಿ ಪಾತ್ರದ ಬದಲಾವಣೆ, ತೀರ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳ ಬದಲಾವಣೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದು. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಭೂಹಿಡುವಳಿ: ಒಬ್ಬ ರೈತನ ಸ್ವಾಮ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕೃಷಿಯೋಗ್ಯ ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಯಾಗಿರುವ ಜಮೀನು ಸಾಗುವಳಿಗೆ–ಹಿಡುವಳಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಒಬ್ಬನ ಇಲ್ಲವೆ ಹಲವರ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಗೆ ಒಡೆತನ ಭೂಹಿಡುವಳಿ ಎಂದೂ ಬೇಸಾಯಗಾರನಿಗೆ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲೇ ಪೂರ್ಣ ಉದ್ಯೋಗ ನೀಡುವ ಭೂಹಿಡುವಳಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಭೂಹಿಡುವಳಿ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಭೂಹಿಡುವಳಿ ಅತಿ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದರೆ ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡುವುದೇ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೃಷಿಕನ ನಿರ್ವಹಣಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಪೂರ್ಣ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಮಾದರಿ ಹಿಡುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಮಾದರಿಹಿಡುವಳಿಯ ಗಾತ್ರ ಆರ್ಥಿಕ ಹಿಡುವಳಿಯ ಮೂರು ಪಟ್ಟಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿರಬಾರದು. ಒಂದು ಕುಟುಂಬ ಬೇಸಾಯವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದು ಕೃಷಿ ಆದಾಯವೇ ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಆದಾಯವಾದಾಗ ಅದನ್ನು ಕುಟುಂಬ ಹಿಡುವಳಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸೂಕ್ತ ಕೃಷಿಯೋಗ್ಯ ಹಿಡುವಳಿಯ ಗಾತ್ರದ ನಿರ್ಧಾರ ಕಷ್ಟ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯಗಾರರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ದುಡಿಯಬಲ್ಲವರಲ್ಲಿ ಶೇ.58 (2001) ರಷ್ಟು ಜನ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ದೇಶದ ವಾರಸುದಾರ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರ ಕಾಯಿದೆಯಂತೆ ಹಿಂದು ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಮರ ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಮತ್ತು ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಮಪಾಲು. ಈ ಹಂಚಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಭೂಹಿಡುವಳಿ ಕಿರಿದಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬದ ಸದಸ್ಯರೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇದ್ದು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಭೂ ವಿಭಜನೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ, ವ್ಯಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕತಾವಾದ, ಔದ್ಯಮಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಡಿಮೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅವನತಿಯಿಂದಾಗಿ ನಿರುದ್ಯೋಗಿಗಳಾದವರು ಭೂಸಾಗುವಳಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಇವರೂ ಇದ್ದ ಭೂಮಿಯನ್ನೇ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸರಾಸರಿ ಹಿಡುವಳಿಯ ಗಾತ್ರ ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತಾ ಹೋಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅದು ಕೇವಲ 1.74 ಹೆ. ಮಾತ್ರ.

ಭೂವಿಭಜನೆಯಿಂದಾಗಿ ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಹಿಡುವಳಿಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಹಿಡುವಳಿಗೆ ಹೋಗಲು ಕಾಲುದಾರಿ ಬೇಕು. ಹಿಡುವಳಿಗಳಿಗೆ ಬೇಲಿ ಹಾಕಬೇಕು. ಒಡ್ಡುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಶೇ. 30ರಷ್ಟು ಭೂಮಿ ಪೋಲಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕ ಮತ್ತು ತುಂಡು ತುಂಡು ಹಿಡುವಳಿಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ ಮತ್ತು ಕೃಷಿಯಂತ್ರೋಪಕರಣ ಮತ್ತು ದನಕರುಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಉಪಯೋಗ ಅಸಾಧ್ಯ. ಕೃಷಿಕ ತನ್ನ ಒಂದು ಹಿಡುವಳಿಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಹಿಡುವಳಿಗೆ ಸಾಗುವಳಿಗಾಗಿ ತನ್ನ ಕೃಷಿ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ ಮತ್ತು ದನಕರುಗಳೊಂದಿಗೆ ಆಗಾಗ ಹೋಗಿಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನ ಶ್ರಮ ಹಾಗೂ ಸಮಯ ವ್ಯಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕ ಹಿಡುವಳಿಯ ವಿವಿಧ ಬೇಸಾಯಗಾರರ ಹಿಡುವಳಿ ಮೇರೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವಾಗ, ಒಂದು ಹಿಡುವಳಿಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಹಿಡುವಳಿಗೆ ಹಾದುಹೋಗುವಾಗ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಹಿಡುವಳಿಗಳಿಗೆ ಪೂರೈಸುವಾಗ ಬೇಸಾಯಗಾರರಲ್ಲಿ ಜಗಳಗಳುಂಟಾಗಿ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳಿಗೀಡಾಗುತ್ತಾರೆ. ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮೊರೆ ಹೋಗಿ ಇದ್ದಬದ್ದದ್ದನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಹರಡಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ಹಿಡುವಳಿಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ; ಮತ್ತು ಬೆಳೆಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಅಸಾಧ್ಯ. ಚಿಕ್ಕ ಹಿಡುವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಯಾಂತ್ರೀಕರಣ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೃಷಿ, ನೀರಾವರಿ ಸೌಕರ್ಯ, ಅಧಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆ ಅಸಾಧ್ಯ. ಚಿಕ್ಕ ಹಿಡುವಳಿಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಪ್ರಯೋಜನಗಳಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೂ ತನ್ನ ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಲು, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಬೇಸಾಯಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ತುಂಡು ತುಂಡಾಗಿ ಹರಡಿದ್ದ ಹಿಡುವಳಿಗಳ ಮಣ್ಣಿನ ಫಲವತ್ತತೆ ವಿಭಿನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಿವಿಧ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಒಂದು ಭಾಗದ ಹೊಲ ಅತಿವೃಷ್ಟಿ ಇಲ್ಲವೆ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗಿ ಹಾಳಾದರೂ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಯ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಫಸಲು ಬಂದರೆ ಕೃಷಿಕ ಬದುಕುತ್ತಾನೆ. ಪುಟ್ಟ ಹಿಡುವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಬೇಸಾಯ ಅಳವಡಿಸಿ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು ಸುಲಭ.

ಚಿಕ್ಕ ಹಿಡುವಳಿಗಳ ಮತ್ತು ಭೂವಿಭಜನೆಯ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಸಹಕಾರಿ ಬೇಸಾಯ ನೆರವಾಗಬಹುದು. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೃಷಿಕರಿಗೆಲ್ಲ ಈ ಸಹಕಾರಿ ಬೇಸಾಯ ಸಂಘದ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಬೇಕು. ಇವರು ತಮ್ಮ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡಿ ಬಂದ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಸಂಘಕ್ಕೆ ತಾವು ನೀಡಿದ ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ದುಡಿಮೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವಂತಾಗಬೇಕು. ಕೃಷಿಕ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಲು ಆಗದೆ ಇದ್ದುದ್ದನ್ನು ಸಹಕಾರಿ ಬೇಸಾಯ ಸಂಘದ ಮೂಲಕ ಸಾಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. (ಡಿ.ಎನ್.ಆರ್.)

ಭೌಗೋಳಿಕ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಳು: ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅನ್ವೇಷಣೆಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಾಗರ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಭೂಗೋಳಿಕ ಜ್ಞಾನ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಭೂ ಮಾರ್ಗಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಪಡೆಯಲಾಯಿತು. ಭೂ ಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ ಮೊದಲು ಅನ್ವೇಷಣೆಯನ್ನು ಜಾನ್ ಡಿಪ್ಲಾನೋ ಕಾರ್ಡಿನಿ ಎಂಬುವವನು ಕೈಗೊಂಡ. ಇವನು 1245 ರಲ್ಲಿ ಮಂಗೋಲಿಯವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ. ಆದರೆ ಭೂ ಮಾರ್ಗಗಳ ಮೂಲಕ ಹೆಚ್ಚು ಅನ್ವೇಷಣೆ ಕೈಕೊಂಡವರಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಕೋಪೋಲೋ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು 1271 ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ತಂದೆಯೊಡನೆ (ನಿಕೋಲೋಪೋಲೋ) ವೆನಿಸನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಾರವಾನ್ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅಕ್ರಂಬಾಗ್‌ದಾದ್, ಬಾಸ್ರ, ಓರ್ಮುಜ, ಕಾಶ್‌ಗರ್ ಮತ್ತು ಯಾರ್ ಖಂಡಗಳ ಮೂಲಕ ಚೀನವನ್ನು ತಲುಪಿದನು. ಅನಂತರ ಜಲಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ ಮಲಕ್ಕಾ ಜಲಸಂಧಿಯಿಂದ ಭಾರತದ ತೀರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತಲುಪಿದನು. ಮಾರ್ಕೋಪೋಲೋನ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರಿಗೆ ಹೊಸ ಸಾಗರ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಲು ಪ್ರೇರಣೆ ದೊರಕಿದಂತಾಯಿತು.

ಭೂಭಾಗಗಳ ಹೊಸ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಮಾಹಿತಿ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿದೆ.

1) ಫೋನಿಷಿಯನ್ನರು: ಪ್ರಶ.ಪೂ.700 ರಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸಿದರು.

2) ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.900 ರಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ದಾಟಿ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡದವರೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದವರೆಂದರೆ ವೈಕಿಂಗರು (ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವೇ ಮಾನವ ಮೊದಲು ದಾಟಿದ ಸಾಗರ).

3) 1400 ರಲ್ಲಿ ಚೀನದ ನಾವಿಕ ಜಂಗ್ ಹೋ, ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರದ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ. ಇವನು ಶ್ರೀಲಂಕ, ಭಾರತ, ಪರ್ಷಿಯ, ಅರೇಬಿಯ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕದ ತೀರವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ್ದ .

4) ಕ್ರಿಸ್ಟೊಫರ್ ಕೊಲಂಬಸ್ ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೆ ನೌಕಾಯಾನ ಮಾಡಿ 1492 ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕಖಂಡವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ.

5) 1520 ರಲ್ಲಿ ಪರ್ಡಿನಾಂಡ್ ಮೆಗಲನ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಪರ್ಯಟನೆ ಕೈಗೊಂಡು ಶಾಂತ ಮಹಾಸಾಗರದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು ಶಾಂತವಾಗಿರುವ ಈ ಸಾಗರವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಶಾಂತ ಮಹಾಸಾಗರ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟ.

6) 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಆಫ್ರಿಕ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮುಂತಾದ ಖಂಡಗಳನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸಿದರು.

7) 1567 ರಲ್ಲಿ ಆಲ್ವರೋ-ಡಿ-ಮಂಡೋನ ಎಂಬ ಯುರೋಪಿನ ತಂಡ ಶಾಂತ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಲಮನ್ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆ ಮಾಡಿದರು.

8) 1647 ರಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿಗೆ ವಾಸ್ಕೋಡಗಾಮಾ ಯುರೋಪಿನಿಂದ ಹೊರಟು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡವನ್ನು ಬಳಸಿ ಭಾರತವನ್ನು ತಲುಪಿದ.

9) 1773 ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನಾವಿಕ ಜೇಮ್ಸ್‌ಕುಕ್ ಅಂಟಾರ್ಕ್ಟಿಕ ಖಂಡವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ್ದ. ಹಾಗೂ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ 2500ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದನು.

10) 1909 ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ನೌಕಾದಳದ ಕಮಾಂಡರ ರಾಬರ್ಟ್ ಪ್ರೆಯರಿ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವವನ್ನು ಮೊದಲು ತಲುಪಿದ.

11) 1911 ರಲ್ಲಿ ನಾರ್ವೆಯ ರೊನಾಲ್ಡ್ – ಅಮುಂಡ್‌ಸನ್ ಎಂಬುವವನು ಮೊದಲು ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ.

12) 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಗರಗಳ ತಳಭಾಗಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಹಲವಾರು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಲಕರಣೆಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಕೃತಕ ಉಪಗ್ರಹಗಳಿಂದ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಎಂ.ಆರ್.ಎಚ್.)

ಭೌಗೋಳಿಕ ಕೇಂದ್ರ ಮಾದರಿ: ಈ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಸರ್ ಹಾಲ್‌ಫೋರ್ಡ್ ಮೆಕ್ಯಾಂಡರವರಿಂದ ದ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿಕಲ್ ಪೈರೋಟ್ ಮಾಡೆಲ್ ಎಂಬ ಮುದ್ರಣದ ಮುಖಾಂತರ 1904ರಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಈ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಮಹಾನ್ ಸಮುದ್ರ ಶಕ್ತಿಯ ನಮೂನೆಯ ಮುಂದಿನ ಭಾಗವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಈ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಮಹಾನ್‌ರವರ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಲ್ಲಗಳೆಯುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಸಮುದ್ರ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ರಕ್ಷಣೆ, ನೌಕಾಬಲದ ವ್ಯಾಪಾರೀಕರಣ ನಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಲವು ಬಾರಿ ದಾರಿಗಳು, ಪರ್ವತಗಳು, ಕಂದಕ, ಕಂದರಗಳೂ ಒಂದು ದೇಶದ ರಕ್ಷಣೆ, ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಮಾರಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ತುರಾನಿಯನ್ ಜನಾಂಗದ ಉದಾಹರಣೆ ಉಂಟು. ಈ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ 1854ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕ್ರಿಮಿಯನ್ ಯುದ್ಧದ ಉದಾಹರಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಹೆಣೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅಂದರೆ ಉಗಿಬಂಡಿ, ವಾಯು ಸಂಚಾರಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ-ಮುಂಚೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಏಕಾಗ್ರತೆ ಕೇವಲ ಸಮುದ್ರ ಶಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿಲ್ಲ. ಕುದುರೆ, ಒಂಟೆ ಇತರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಭಾಗ-ಪ್ರದೇಶದ ಅನೂಕೂಲ-ಅನಾನುಕೂಲಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ, ವ್ಯಾಪಾರ ಸ್ಥಿರತೆ ನಿಂತಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. (ಎ.ಕೆ.ಡಬ್ಲ್ಯೂ.)

ಭೌಗೋಳಿಕ ನಕ್ಷೆ : ಇದು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ಭೂಪಟ. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವ ಆಕೃತಿಗೆ ನಕ್ಷೆ ಅಥವಾ ಭೂಪಟವೆಂದೂ ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಪ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪದ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಯ ಮ್ಯಾಪಾ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಬಂದಿದೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಪೂರ್ಣಭಾಗ ಅಥವಾ ಅದರ ಯಾವುದೇ ಭಾಗದ ನೂರಾರು ಚದರ ಕಿಲೋಮೀಟರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕೆಲವೇ ಚದರ ಸೆಂಟಿಮೀಟರ್ ನಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಭೂಪಟದ ಮೇಲೆ ಅದೇ ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಗಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಬದಲಾಗಿ ಅವುಗಳ ಸಮಪಾತವಾದ ರೂಢ ಚಿಹ್ನೆ ಮತ್ತು ಸಂಕೇತಗಳ ಮೂಲಕ ತೋರಿಸಲಾಗುವುದು ಉದಾ: ಪಿ.ಟಿ.ಓ. (ಅಂಚೆ ಮತ್ತು ತಂತಿ ಕಛೇರಿ), ಅರ್.ಎಸ್. (ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣ), ಬಿ.ಎಂ. (ಬೆಂಚು ಗುರುತು) ಇತ್ಯಾದಿ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಬಣ್ಣಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದಲೂ ಕೆಲವು ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗುವುದು. ಉದಾ : ಸಸ್ಯವರ್ಗವನ್ನು ಹಸುರು ಬಣ್ಣದಿಂದಲೂ ಜಲಭಾಗವನ್ನು ನೀಲಿ ಬಣ್ಣದಿಂದಲೂ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಕಂದು ಬಣ್ಣದಿಂದಲೂ ಇತ್ಯಾದಿ.

ನಕ್ಷೆಗಳ ರಚನೆ ಮಾಪಕ, ಅಕ್ಷಾಂಶ, ರೇಖಾಂಶ, ದಿಕ್ಕು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ರಚಿಸಲಾಗುವುದು. ಅವು ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳ ಖಜಾನೆ ಎನ್ನುವರು. ನಕ್ಷೆಗಳು ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಯ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಭೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು, ನದಿ, ಸರೋವರ, ಅರಣ್ಯ ಮಣ್ಣು, ಮಳೆ, ಉಷ್ಣಾಂಶ ಮುಂತಾದವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅಂಶವಾಗಿವೆ. ಕೃಷಿ ನೀರಾವರಿ, ಸಾರಿಗೆ, ವಸತಿ, ಧರ್ಮ ಮುಂತಾದವು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅಥವಾ ಯಾವುದಾದರೊಂದನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುವುದು.

ನಕ್ಷೆಗಳ ಪ್ರಕಾರಗಳು: ನಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳನ್ನು ಮಾಪಕ ಮತ್ತು ಉದ್ದೇಶಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಮಾಪಕದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಭೂಪಟಗಳನ್ನು ದೊಡ್ಡ, ಮಧ್ಯಮ, ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಭೂಪಟಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಉದಾ 1 ಸೆಂಮಿ = 1 ಕಿಮೀ ಅಥವಾ 1:100000 ಮಾಪಕವುಳ್ಳವು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಭೂಪಟಗಳು. 1: 100000 ರಿಂದ 1: 10,00,000 ಮಾಪಕವುಳ್ಳವು ಮಧ್ಯಮ ಹಾಗೂ 1: 10,00,000 ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಾಪಕವುಳ್ಳವುಗಳಿಗೆ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣದ ನಕ್ಷೆಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಮಾಪಕದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹಾಗೂ ಉಪಯುಕ್ತತೆಗಾಗಿ ಈ ಮುಂದಿನಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: ಅ. ಭೂ ಕಂದಾಯ ನಕ್ಷೆಗಳು; ಆ. ಸ್ಥಳ ಸ್ವರೂಪ ನಕ್ಷೆಗಳು; ಇ. ಭೂಪಟಗಳು ಮತ್ತು ನಕ್ಷಾ ಪುಸ್ತಕಗಳು

ಅ) ಭೂ ಕಂದಾಯ ನಕ್ಷೆಗಳು: ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೊಂದಾಯಿಸಿಕೊಂಡ ಭೂ ಆಸ್ತಿಗಳ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ರಚಿಸುವ ನಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಭೂ ಕಂದಾಯ ನಕ್ಷೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು, ಅಂದರೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿರುವ ಹೊಲ, ಗದ್ದೆ, ತೋಟ, ಮನೆ, ನಿವೇಶನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಎಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಭೂಪಟಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರವು ಕಂದಾಯದ ವಸೂಲಿ ಹಾಗೂ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಲು ರಚಿಸುತ್ತವೆ. ಇವು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ನಕ್ಷೆಗಳು ಉದಾ 16″–1 ಮೈಲಿ, 5 ಸೆಂಮೀ = 1 ಮೀ ಮಾಪಕದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾಗುವುದು. ನಗರ ಯೋಜನಾ ನಕ್ಷೆ ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಆ) ಸ್ಥಳ ಸ್ವರೂಪ ನಕ್ಷೆಗಳು: ಇಂತಹ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಕ್ಷೇತ್ರ ಮೋಜಣಿ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ರಚಿಸಲಾಗುವುದು ಇವು ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯ ಭೌತಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳೆರಡನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ, ಜಲವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಸಸ್ಯವರ್ಗ, ಮಾನವ ವಸತಿಗಳು, ಸಾರಿಗೆ ಮೊದಲಾದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಭಾರತದ ಸರ್ವೆ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯ ಇಲಾಖೆಯು ತಯಾರಿಸುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಭಾರತದ ಸ್ಥಳ ಸ್ವರೂಪ ನಕ್ಷೆಗಳೆನ್ನುವರು. ಇವುಗಳ ಮಾಪಕ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ

1: 25000, 1: 50000, ಮತ್ತು 1: 250000 ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳು ಮಧ್ಯಮ ಪ್ರಮಾಣದ ನಕ್ಷೆಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಇ) ಭೂಪಟಗಳು ಮತ್ತು ನಕ್ಷಾ ಪುಸ್ತಕಗಳು: ಕಲಿಕೆಯ ಸಾಧನವಾಗಿ ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿ, ಗೋಡೆಗೆ ತೂಗು ಹಾಕಿ ಬಳಕೆ ಮಾಡುವ ನಕಾಶೆಗಳಿಗೆ ಭೂಪಟ ಅಥವಾ ನಕ್ಷೆಗಳೆನ್ನುವರು. ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವುದಾದರೂ ಭಾಗ, ಖಂಡ, ದೇಶ, ರಾಜ್ಯ ಗೋಳಾರ್ಧ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಸೂಕ್ತ ಸ್ಥಳ ಸ್ವರೂಪ ನಕ್ಷೆಗಳಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕದು ಹಾಗು ನಕ್ಷಾ ಪುಸ್ತಕಗಳಿಂತ ಇವು ದೊಡ್ಡದಾದ ಮಾಪಕದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾಗುವುದು.

ನಕ್ಷಾ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವು ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ದೇಶ, ಖಂಡ, ರಾಜ್ಯ, ಇತ್ಯಾದಿ ಭೂ ಭಾಗಗಳ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣ, ವಾಯುಗುಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ವಿವಿಧ ವರ್ಷಗಳ ಮೂಲಕ ತೋರಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾದ ಪರ್ವತ, ಶಿಖರ, ನದಿ, ಸರೋವರ, ಸಸ್ಯವರ್ಗ, ನಗರ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಬಂದರು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ನಕ್ಷಾ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗುವುದು.

ಉದ್ದೇಶಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ: ಮಾಪಕದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಚಿಸಿದ ನಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ವಿವರಗಳು ದೊರೆಯದ ಕಾರಣ, ಒಂದೇ ನಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳ ಗೊಂದಲ ಹಾಗೂ ಸಂದಿಗ್ಧತೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು, ಉದ್ದೇಶಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಭೂಪಟಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗುವುದು. ಇವುಗಳನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟ ನಕಾಶಗಳೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು, ಉದಾ: ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ ನಕ್ಷೆ, ಹವಾಮಾನ ನಕ್ಷೆ, ವಾಯುಗುಣ ನಕ್ಷೆ, ಸಸ್ಯವರ್ಗ ನಕ್ಷೆ, ಸ್ಥಳ ಸ್ವರೂಪ ನಕ್ಷೆ, ಮಣ್ಣು ನಕ್ಷೆ, ಖನಿಜ ನಕ್ಷೆ, ಭೂಬಳಕೆ ನಕ್ಷೆ, ಸೈನಿಕ ನಕ್ಷೆ, ರಾಜಕೀಯ ನಕ್ಷೆ, ವಿತರಣಾ ನಕ್ಷೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಪಟ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ವೈಮಾನಿಕ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳು ದೂರ ಸಂವೇದಿ (ರಿಮೋಟ್ ಸೆನ್ಸಿಂಗ್) ಮತ್ತು ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ (ಜಿ.ಐ.ಎಸ್) ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಭೂಪಟ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಬಿ.ಜಿ.ಎನ್.)

ಭೌಗೋಳಿಕ ಮತ್ತು ಅಯಸ್ಕಾಂತಿಯ ಧ್ರುವಗಳು: ಭೂಮಿ ಎರಡು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇವುಗಳೆಂದರೆ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಸುತ್ತುವ ಭೂಮಿ ಎರಡು ಮಾರ್ಗದುದ್ದಕ್ಕೂ ಅದರ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಧ್ರುವ ನಕ್ಷತ್ರಕ್ಕೆ ಲಂಬವಾಗಿರುವುದು. ಇದು ಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನ ಬಿಂದುವೇ ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವ. ಈ ಎರಡೂ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವಂತೆ ಎಳೆಯಬಹುದಾದ ರೇಖೆಯೇ ಭೂಮಿಯ ಅಕ್ಷ. ಇದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆಯೇ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶಗಳನ್ನು ಎಳೆಯಲಾಗುವುದು. ಭೂಮಿಯ ಈ ಎರಡು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬಿಂದುಗಳು ಭೌಗೋಳಿಕ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವ ಮತ್ತು ಭೌಗೋಳಿಕ ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವ.

ಅಯಸ್ಕಾಂತೀಯ ಧ್ರುವಗಳು ಭೌಗೋಳಿಕ ಧ್ರುವಗಳಿಂದ ದೂರದಲ್ಲಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿ ಒಂದು ಬೃಹತ್ ಅಯಸ್ಕಾಂತ. ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳು ಭೂ ಹೊರಮೈಗೆ ಸಮೀಪದವರೆಗೂ ಚಾಚಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಯಸ್ಕಾಂತೀಯ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅಯಸ್ಕಾಂತಗಳು ತೋರುವ ದಿಕ್ಕು ಅಯಸ್ಕಾಂತೀಯ ಧ್ರುವಗಳೇ ಹೊರತು ನಿಜವಾದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಧ್ರುವಗಳಲ್ಲ. ಅಯಸ್ಕಾಂತೀಯ ಧ್ರುವಗಳಲ್ಲಿ ಅಯಸ್ಕಾಂತಗಳು ಲಂಬವಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಭಾಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಭೌಗೋಳಿಕ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವ ಮತ್ತು ಅಯಸ್ಕಾಂತೀಯ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವಗಳ ನಡುವೆ ಸು. 1300 ಕಿಮೀ ಅಂತರವಿರುವುದು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಯಸ್ಕಾಂತೀಯ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವ ಕೆನಡದ ಕ್ವೀನ್ ಎಲಿಜಬೆತ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅಯಸ್ಕಾಂತೀಯ ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವ ಅಂಟಾರ್ಕ್ಟಿಕಾದ ಅಡಿಲೀ ತೀರದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಈ ಎರಡೂ ಧ್ರುವಗಳ ಅಂತರ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ, ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಇದು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುವುದು. ಇವುಗಳೆರಡರ ಕೋನಾಂತರದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಡಿಕ್ಲೆನೇಷನ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಒಂದೇ ಪ್ರಮಾಣದ ಡಿಕ್ಲೆನೇಷನ್ ಹೊಂದಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಎಳೆಯಬಹುದಾದ ರೇಖೆಯನ್ನು ಐಸೋಗೋನಿಕ್ ರೇಖೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವಾಗ ಅಥವಾ ನೌಕಾಯಾನದ ವೇಳೆ ಈ ಎರಡೂ ಧ್ರುವಗಳ ಅಂತರವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಮಾಡಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಧ್ರುವವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಆವಶ್ಯಕ.

ಭೂಮಿಯ ಅಯಸ್ಕಾಂತೀಯ ಧ್ರುವಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಧ್ರುವಗಳು ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಈ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಪೋಲಾರ್ ವಾಂಡರಿಂಗ್ ಅಂದರೆ ಧ್ರುವಗಳ ಅಲೆಮಾರಿತನವೆಂದೇ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಭೂಮಿಯ ಒಳಪದರ ಅಂದರೆ ಕೇಂದ್ರ ಘನಗೋಳ (ತಿರುಳು) ನಿಧಾನವಾಗಿ ಸುತ್ತುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಹೊರಭಾಗ ಶಿಲಾಗೋಳ ಹೆಚ್ಚು ವೇಗವಾಗಿ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವುದು. ಒಳಗೋಳದಲ್ಲಿಯೇ ಭೂಮಿಯ ಅಯಸ್ಕಾಂತೀಯ ಶಕ್ತಿ ಹುದುಗಿರುವುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅಯಸ್ಕಾಂತೀಯ ಧ್ರುವ ಬಿಂದುಗಳು ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಭೂ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವ ಅಯಸ್ಕಾಂತೀಯ ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವವಾಗಿರುವುದನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (ಜಿ.ಐ.ಎಸ್.) ಒಂದು ಪ್ರಮುಖವಾದ ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಭಾಗ. ಇದು 1962 ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿತು. 2000 ದಿಂದೀಚೆಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ತಾಂತ್ರಿಕವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ. ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಷಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುವ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಸಾರಿಗೆ, ನಗರ ಅಧ್ಯಯನ, ನಗರಯೋಜನೆ ತಯಾರಿಸಲು, ಭೂ ಬಳಕೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ವ್ಯವಸಾಯ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ನಕ್ಷೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ರಕ್ಷಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಭೂ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರ, ಜನ ಸಾಗಣೆ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಇದು ತುಂಬ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮೊದಲು ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ತುಂಬ ಶ್ರಮ ಹಾಗೂ ವೆಚ್ಚದಾಯಕವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಅಲ್ಲದೆ ಕಾಲದ ವಿಳಂಬತೆ ಸಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇಂದು ನಿಖರವಾದ ಅಳತೆಯಲ್ಲಿ, ಶೀಘ್ರವಾಗಿ, ಗುಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ.

ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಆಂಗ್ಲಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಜಿಯಾಗ್ರಫಿಕ್ ಇನ್ಫರ್ಮೇಷನ್ ಸಿಸ್ಟಮ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜಿಯಾಗ್ರಫಿಕಲ್ ಎಂದರೆ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಅಂದರೆ ನದಿ, ಸರೋವರ, ಪರ್ವತ, ಮೈದಾನ, ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇನ್ಫರ್ಮೇಷನ್ ಎಂದರೆ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡುವುದು. ಅಂದರೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಭೌಗೋಳಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಆಕಾರ, ಕ್ಷೇತ್ರ, ಎತ್ತರ, ಉದ್ದ, ಮುಂತಾದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಸಿಸ್ಟಮ್ ಎಂದರೆ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಥವಾ ಸಮೂಹ ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಎಲ್ಲ ಮಾಹಿತಿಗಳ, ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪೂರೈಸುವುದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಇದರ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ಮೊದಲಿಗೆ ಕೆನಡ ದೇಶದ ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಿಗೆ ಇದರ ಕೀರ್ತಿ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕೆನಡಿಯನ್ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿನ ಸರ್ಕಾರ ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತಂದಿತು. ಅನಂತರ ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಈ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಳಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದವು. ಕೆನಡದ ಭೂ ಬಳಕೆ, ಅರಣ್ಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಈ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಟಾಮ್ ಲಿನ್‌ಸನ್ ಎಂಬುವನು ಜಿ.ಐ.ಎಸ್. ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಲಹೆಯಿತ್ತ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈತನನ್ನು ಜಿ.ಐ.ಎಸ್. ಪಿತಾಮಹ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈತ ಜಿ.ಐ.ಎಸ್. ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ನಕ್ಷೆಗಳ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದ. ಇದಾದನಂತರ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಇದು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿತು. 1980ರಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು. ಈ ಮೊದಲು ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಗಣಕಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇದು ಹಲವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಒಂದೇ ಗಣಕ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಳಸಬಹುದಾದ ಹಾಗೂ ನಿಖರವಾದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ತಂತ್ರಾಂಶಗಳ ಅಳವಡಿಕೆ ಹಾಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವಿಧಾನದ ಮೇಲೆ ಇದರ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟತೆ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಬರ್ರೋ (1986) ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕಾರ್ಯ ವಿಧಾನವು ತುಂಬಾ ಅವಶ್ಯಕವೂ, ನಿಖರವೂ ಆಗಿರಬೇಕಾದರೆ ಅದು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರಲೇಬೇಕು.

ಅ) ಗಣಕಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿರುವ ಪ್ರೊಸೆಸರ್ ತುಂಬಾ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ, ವೇಗವಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಹೊಂದಿರಬೇಕು, ಅದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಶಕ್ತಿಯ ಪೂರೈಕೆಯಾಗಬೇಕು ತಂತ್ರಾಂಶವು ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಅಡಚಣೆ ಇಲ್ಲದೆ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕು.

ಆ) ಗಣಕಯಂತ್ರದ ಮೆದುಳು ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿರುವ ಕೇಂದ್ರಕಾರ್ಯ ಘಟಕ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕು.

ಇ) ಉತ್ತಮ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಗಣಕಯಂತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ತೀಕ್ಷ್ಣತೆಯುಳ್ಳ ಬಣ್ಣದ ಗ್ರಾಫಿಕ್ಸ್ ಹೊಂದಿರುವ ಪರದೆ ಇರಬೇಕು.

ಈ) ದತ್ತಾಂಶ ಅಥವಾ ಅಂಕಿ ಅಂಶ, ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಿ.ಪಿ.ಯು ಪೂರೈಸಲು ಮತ್ತು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲು ಅಥವಾ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಮಾಹಿತಿ ಹಾಗೂ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕಾಗದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯಲು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಡಿಜಿಟೈಸರ್, ಸ್ಕ್ಯಾನರ್, ಕೀ ಬೋರ್ಡ್, ಮೌಸ್, ಪ್ರಿಂಟರ್ ಮತ್ತು ಪ್ಲಾಟರ್‌ಗಳು ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಬಳಸುವ ತಂತ್ರಾಂಶ ಸಹ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುವಂತಿರಬೇಕು. ಉದಾ: ಆರ್ಕ್/ಇನ್ಫೊ, ಆರ್ಕ್‌ವ್ಯೂ, ಮ್ಯಾಪ್‌ಇನ್ಫೊ, ಸರ್ಫರ್, ಇರ್‌ಡಾಸ್, ಇಡ್ರಿಸಿ, ಗ್ರಾಮ್ ++, ಜಿಯೋ ಮೀಡಿಯ ಮುಂತಾದವು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸರಿಯಾದ ಮಾಹಿತಿತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕು. ಆಗ ಮಾತ್ರ ಉತ್ತಮ ಗುಣಮಟ್ಟದ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಹಾಗೂ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳ ಜೊತೆ ನೈಜ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದು.

ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಅ. ಮಾರ್ಬಲ್ (1983) ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸ್ಥಾನೀಯ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿರುವ ಹಾಗು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ.

ಆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಸ್ಥಳಗಳ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಮತ್ತು ಪೂರೈಸುವ ಒಂದು ಗಣಕಯಂತ್ರದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. (ರಿಂಗ್ಸ್ 1989).

ಇ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವ, ಶೇಖರಿಸಿರುವ, ಮರುಗಳಿಸುವ, ವರ್ಗಾಯಿಸುವ ಮತ್ತು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ವಾಸ್ತವ ಪ್ರಪಂಚದಿಂದ ಸ್ಥಾನೀಯ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ವಿಧಾನವೇ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (ಬರ್ರೊ 1987).

ಈ. ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ, ಸ್ವಯಂ ಚಾಲಿತ, ಸ್ಥಾನೀಯ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (ಬೆರ್ರಿ 1986).

ಉ. ಇದು ಗಣಕಯಂತ್ರದಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿದ್ದು, ಸೆರೆಹಿಡಿದಿರುವ, ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ, ಮರುಗಳಿಸುವ, ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಸ್ಥಾನೀಯ ದತ್ತಾಂಶಗಳನ್ನು ಒಂದು ಸಂಘಟನೆಯೊಳಗೆ ತೀರ್ಮಾನಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ.

ಊ. ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸ್ಥಾನೀಯ ದತ್ತಾಂಶಗಳ ಕೊಂಡಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (ಗುಡ್ ಚೈಲ್ಡ್–1986)

ಋ. ಭೂಮಿಯ ಸ್ಥಾನೀಯ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಎಲ್ಲ ವಿಧದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವ, ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ, ಉನ್ನತೀಕರಿಸುವ, ತಪಾಸಿಸುವ, ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಹಾಗೂ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಗಣಕಯಂತ್ರೋಪಕರಣ ತಂತ್ರಾಂಶವೇ, ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ಹಾಗೂ ವೈಯುಕ್ತಿಕ ವಿನ್ಯಾಸವೂ ಒಳಗೊಂಡು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎನ್ನಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಈ ಮೇಲ್ಕಂಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎಂಬುದು ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವ, ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ, ಮರುಕಳಿಸುವ, ನಿರ್ವಹಣಾ ಕೌಶಲ, ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಮೂಡಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ.

ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಾನಿಯ ದತ್ತಾಂಶಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ಥಾನಿಯವಲ್ಲದ ದತ್ತಾಂಶಗಳು ಇವುಗಳನ್ನು ನಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಇವುಗಳನ್ನು ಬಿಂದು, ರೇಖೆ, ಕ್ಷೇತ್ರದ ಅಂಶಗಳ ಮೂಲಕ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಕ್ವೇರಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಸಹಜ ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ದತ್ತಾಂಶಗಳಾದ ಅಂದರೆ ವಾಹಕ ಹಾಗೂ ದತ್ತಾಂಶಗಳನ್ನು ಅವಾಹಕ ಅಥವಾ ಚಾರಸ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಹಾಗು ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಗಣಕಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಚೌರಸ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ (ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು) ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಾನೀಯ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳಾದ ಸಸ್ಯವರ್ಗ, ಸರೋವರ, ನದಿ, ಮುಂತಾದವು, ಸ್ಥಾನೀಯವಲ್ಲದ ದತ್ತಾಂಶಗಳಾದ (ನಾನ್–ಸ್ಪೇಷಿಯಲ್ ಡೇಟಾ) ಉದ್ದ, ಅಗಲ, ಎತ್ತರ, ಹೆಸರು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿ ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು, ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಈ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ– ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು, ಪರಿಸರ ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು, ಖನಿಜ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಸಾರಿಗೆ, ವ್ಯವಸ್ಥೆ ನಗರಾಭಿವೃದ್ಧಿ, ಆಡಳಿತ, ಯೋಜನಾ ಘಟಕ ಮುಂತಾದ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ ಹಾಗೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ. ವಿಶ್ವದಾದ್ಯಂತ ಮುಂದುವರೆದ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜಿ.ಐ.ಎಸ್.ನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯು ತ್ವರಿತಗತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಗ್ರಾಮಗಳು–ಪಟ್ಟಣಗಳು ಹಾಗೂ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಹಾಗೂ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು, ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಇದು ಉಪಯುಕ್ತ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಆದ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಇಲಾಖೆ ಪ್ರತಿರಾಜ್ಯದ ಜಿಲ್ಲಾ ಪಂಚಾಯಿತಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಎನ್.ಆರ್.ಡಿ.ಎಮ್.ಎಸ್. ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ. (ನೇಚುರಲ್ ರಿಸೋರ್ಸ್ ಡೇಟಾ ಮ್ಯಾನೇಜ್‌ಮೆಂಟ್ ಸಿಸ್ಟಮ್)ಇದರ ಮೂಲಕ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಜಿ.ಐ.ಎಸ್.ಗೆ ಅಳವಡಿಸಿ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅನುಕೂಲತೆಗಳು: ಅ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ತಾರತಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲು ಹಾಗೂ ಪರಿಹಾರ ಸೂಚಿಸಲು ಸಹಕಾರಿ; ಆ. ಶೀಘ್ರ ಹಾಗೂ ಉತ್ತಮ ಮಾಹಿತಿಯ ಪೂರೈಕೆ; ಇ. ಸಮರ್ಪಕವಾದ ನಿರ್ಧಾರಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕ. ಈ. ಉತ್ತಮ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಭೂ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ನಕ್ಷೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ವಿತರಣೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು; ಉ. ದೀರ್ಘ ಸಮಯ ಹಾಗೂ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಉಳಿತಾಯ; ಊ. ಆಧುನಿಕ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯಿಂದಾಗಿ ಹಳೆಯ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳ ಪುನರ್ ಪರಿಶೀಲಿಸುವಿಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಕಾಯಕಲ್ಪ ಒದಗಿಸಿದೆ. (ಸಿ.ಎಂ.)

ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಸ್ತಾರದ ಅಳತೆ: ಕೆಲವು ವೇಳೆ ನಕ್ಷೆಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಮಾಡುವುದು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಬಹುದು. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಗ್ರಾಫ್ ಹಾಳೆಯ ಮೇಲೆ ಇರಿಸಿ ಎಷ್ಟು ಚೌರಸಗಳಲ್ಲಿ ನಕ್ಷೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅಳತೆ ಮಾಡಿ ಅದರ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಮಾಡಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನಕ್ಷೆಯ ಅಳತೆ 1 ಸೆಂ.ಮೀ = 1 ಕಿಮೀ ಇದ್ದರೆ, ಒಂದು ಪೂರ್ಣ ಚೌರಸ ಒಂದು ಚದರ ಕಿಮೀ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು. ಇದರಂತೆ ಎಲ್ಲ ಪೂರ್ಣ ಹಾಗೂ ಅರ್ಧದ, ಕಾಲು ಭಾಗದ ಚೌರಸಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ನಕ್ಷೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ದೊರೆಯುವುದು. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಕ್ಷೆಯ ಮೇಲೂ ಚೌರಸಗಳನ್ನು ಅಳತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಎಳೆದು ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಮಾಡಬಹುದು. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಮ

ಮಂಗಳೂರು: ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ಆಡಳಿತ ನಗರ ಕೇಂದ್ರ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಕಳ ಮತ್ತು ಬಂಟ್ವಾಳ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉಡುಪಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಗುರುಪುರ, ಮಂಗಳೂರು–ಎ, ಮಂಗಳೂರು–ಬಿ, ಸುರತ್ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಮುಲ್ಕಿ ಹೋಬಳಿಗಳು, 7 ಪಟ್ಟಣಗಳು ಹಾಗೂ 102 ಗ್ರಾಮಗಳು ಇವೆ. ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 560 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 539387.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ನಡುವೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದ ಭಾಗ. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರು ಮಾತ್ರ ಸಮುದ್ರ ತೀರ (ಸು. 41 ಕಿಮೀ) ಹೊಂದಿರುವುದು. ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡ ಭಾಗ ತಗ್ಗಾಗಿದ್ದು ಮರಳುದಿಣ್ಣೆ, ಅಳಿವೆಗಳ ಮಣ್ಣಿನ ಮಟ್ಟಸ ಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಎತ್ತರ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 30 ರಿಂದ 60 ಮೀ ಗಳಿದ್ದು, ಅದು ಸಾಧಾರಣ

ಇಳಿಜಾರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ನದಿಯ ದಡಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಣ್ಣು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ. ಇದು ಈ ಭಾಗದ ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ರಚನೆಯಾದುದು.

ನದಿಗಳು: ಗುರುಪುರ ಹೊಳೆ ಮತ್ತು ನೇತ್ರಾವತಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ಗುರುಪುರ ಹೊಳೆ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಧ್ಯೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಹಾಯ್ದು ಅನಂತರ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಕರಾವಳಿಗೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಮಂಗಳೂರಿನ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯವರೆಗೂ ಹರಿದು ಅರಬ್ಬಿಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತದೆ. ನೇತ್ರಾವತಿ ನದಿ ಬಂಟ್ವಾಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಿಂದ ಹರಿದುಬಂದು ಮಂಗಳೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡ ಹಾದು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗುರುಪುರ ಹೊಳೆಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಮುಲ್ಕಿ ನದಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಉಡುಪಿ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಕಳ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಉತ್ತರದ ಗಡಿ. ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ತೊರೆಗಳು ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಅರಬ್ಬಿಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಈ ನದಿ ಮತ್ತು ತೊರೆಗಳ ಹರವು ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ. ನದಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಕೆಲವೇ ಅಡಿಗಳ ಎತ್ತರವಿರುವ ಫಲವತ್ತಾದ ಕುದುರುಗಳು ಇವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ತಾಲ್ಲೂಕು ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ನಡುವೆ ಇದ್ದು ಅತಿ ಆರ್ದ್ರತೆಯುಳ್ಳ ಮಾನ್ಸೂನ್ ವಾಯುಗುಣ ಹೊಂದಿದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ 27^0ಸೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಗರಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟವನ್ನು ತಲುಪಿ ಸೆಕೆ ಹೆಚ್ಚು. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಶಾಖ ಸ್ವಲ್ಪ ಶಮನ. ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಅಧಿಕ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 40 ಸೆಂಮೀ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಭಾಗಗಳು ನೀರಿನ ಅಭಾವವನ್ನು ಎದುರಿಸುವುದುಂಟು. ಒಟ್ಟಾರೆ ಸಾಗರಿಕ ಹವಾಮಾನವಿರುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ತೀರದ ಬೆಟ್ಟ-ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಸಸ್ಯವರ್ಗವಿತ್ತು. ಭೂಬಳಕೆಯ ಒತ್ತಡದಿಂದಾಗಿ ಹಾಗೂ ವಿವೇಚನಾ ರಹಿತ ಕಾಡಿನ ನಾಶದಿಂದಾಗಿ ಇಂದು ವನಸ್ಪತಿ ವಿರಳ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚದುರಿದಂತೆ ಕೆಲವು ಮರಗಿಡಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಿಲ್ಲ. ಕಡಲತೀರದ ಕೆಂಬಣ್ಣದ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ತೇವಭರಿತ ಉದುರೆಲೆ ಮರಗಿಡಗಳಿವೆ. ನದಿ ಅಳಿವೆ ಮತ್ತು ಕಡಲದಂಡೆವರೆಗೂ ಮ್ಯಾಂಗ್ರೋವ್ ಸಸ್ಯವರ್ಗವಿದೆ. ಕಂದಾಳೆ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಮರ. ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಸಿಪ್ಪೆ ಹಾಗೂ ಬಿಳಿತಿರುಳು ಹಣ್ಣು ಬಿಡುವ ಮರ, ಹಿರೆಬೋವಿ, ಸಪ್ತಪರ್ಣಿಮರ ಹಾಗೂ ಪೊದೆ ಸಸ್ಯಗಳು ಇವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಮರಗಳ ಹಂಚಿಕೆ ವಿರಳ.

ಕೃಷಿ: ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಟ್ಟು 55,380 ಹೆಕ್ಟೇರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 9,835 ಹೆ. ಬಂಜರು ಭೂಮಿ, 1,076 ಹೆ. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಇದ್ದು 28,743 ಹೆ. ಬೇಸಾಯ ಭೂಮಿ ಇದೆ. (2002), ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಿಲ್ಲ. ಬತ್ತ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಬೆಳೆ. ಕುದುರುಗಳ ಹಾಗೂ ನದಿ ಝರಿಗಳ ದಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಯನೀರಿನ ಆಸರೆಯಿಂದ ಬತ್ತವನ್ನು ಬೆಳೆಯುವ ರೂಢಿ ಇದೆ. ತೆಂಗು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಅಡಕೆ, ಗೋಡಂಬಿ, ಮೆಣಸು, ತರಕಾರಿಗಳು, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಶುಂಠಿ, ಮಾವು, ಬಾಳೆ, ಹಲಸು ಮುಂತಾದವನ್ನೂ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಕಸುಬು.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೂ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಸಂಪರ್ಕವಿದ್ದು ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೇ ಇದು ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಗೋಡಂಬಿ ಸಂಸ್ಕರಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಈಚೆಗೆ ನವಮಂಗಳೂರು ಬಂದರಿನಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ಪ್ರಮಾಣದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ ತಯಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೊಂದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆ, ಮರದ ವಸ್ತುಗಳು, ತೆಂಗುನಾರಿನ ವಸ್ತುಗಳು, ಚಾಪೆ ಮತ್ತು ಚರ್ಮ ವಸ್ತುಗಳು ಮೊದಲಾದವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಉದ್ಯಮಗಳು ಇವೆ. ಹಲವು ಕಾಫಿ ಸಂಸ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 367 ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಮತ್ತು 6025 ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಘಟಕಗಳು ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಇಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ.

ಸಾರಿಗೆ-ಸಂಪರ್ಕ: ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಶೋರನೂರು ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವೇ ಕಿಮೀ ದೂರ ಮಾತ್ರ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ರೈಲು ಮಾರ್ಗದ ಉದ್ದ 138 ಕಿಮೀ ಮಂಗಳೂರು-ಹಾಸನ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಾಗಿದ್ದು ಮಂಗಳೂರು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ರೈಲ್ವೆ ಕೇಂದ್ರ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆ ಜಾಲವಿದೆ. ಒಟ್ಟು 770 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 110 ಕಿಮೀ ಸುಧಾರಿತ ರಸ್ತೆಗಳಾಗಿವೆ. ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಕಾಸರಗೋಡು, ಬಂಟ್ವಾಳ, ಕಾರ್ಕಳ, ಉಡುಪಿ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗಗಳೇ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಗಳು. ಮಂಗಳೂರಿನ ಬಂದರು, ನೌಕಾಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೂ ವಿದೇಶ ವಾಣಿಜ್ಯಕ್ಕೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಮಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ. ಮಂಗಳೂರಿಗೆ 25 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬಜ್ಪೆಯಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ.

ದೇರೆಬೈಲು, ಪದವು, ಕಂಕನಾಡಿ, ಮಂಗಳೂರು, ಉಳ್ಳಾಲ, ಮುಲ್ಕಿ ಮತ್ತು ಸೋಮೇಶ್ವರ ಇವು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಟ್ಟಣಗಳು. ಅತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸುರಗಿರಿ ಮಹಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬಜ್ಪೆ ಜಲಪಾತ ಬಲು ರಮ್ಯ ಸ್ಥಳ. ಗುರುಪುರ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಗುರುಪುರ ಒಂದು ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ. ಮಂಗಳೂರಿನ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 19 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಪರೆಕಲ ಗ್ರಾಮದ ಬಳಿಯ ನರಹರಿಪರ್ವತದ ಮೇಲೆ ನರಸಿಂಹ ಮತ್ತು ಶಾರದಾಂಬೆ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಸಮುದ್ರ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಒಂದು ಆರೋಗ್ಯಧಾಮದಂತಿದೆ. ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ 27 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಂದಿನಿ ನದಿ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಕಟೀಲು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದುರ್ಗಾ ಪರಮೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಮಂಗಳೂರಿನ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 19 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕಿನ್ನಿಗೋಳಿ ಗ್ರಾಮದ ಶ್ರೀರಾಮ ದೇವಾಲಯ ಹೆಸರಾದದ್ದು. ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ 22 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಪೊಳಲಿ ಗ್ರಾಮದ ಬಳಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪೊಳಲಿ ರಾಜರಾಜೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ 5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಪದವು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಸಂಸ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರ, ಗೇರು ಬೀಜದ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಶಕ್ತಿ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ರಮಾಶಕ್ತಿ ಮಿಷನ್ ಅನೇಕರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮಂಗಳೂರಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 9 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಪಣಂಬೂರು ಫಲ್ಗುಣಿ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಪಣಂಬೂರಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಸರ್ವಋತು ಬಂದರು ಮತ್ತು ಗೊಬ್ಬರ ಕಾರ್ಖಾನೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಇಲ್ಲೊಂದು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. ಸುರತ್ಕಲ್ಲು ಒಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಕೇಂದ್ರ. ಉಳ್ಳಾಲ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಥಳ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ.

ಮಂಗಳೂರು ನಗರ: ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ರೇವುಪಟ್ಟಣ. ಇದು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ 363 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಮುಂಬಯಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 673 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 399565.

ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪಶ್ಚಿಮಕರಾವಳಿಯ ಸುಂದರ ನಗರವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಈ ಪಟ್ಟಣ ಗುರುಪುರ ಮತ್ತು ನೇತ್ರಾವತಿ ನದಿಗಳು ಕೂಡಿ ಏಕಮುಖವಾಗಿ ಸೇರುವೆಡೆ ಇದ್ದು ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಈ ನದಿಗಳ ಹಿನ್ನೀರ ಹರವಿನಿಂದಲೂ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಫಲವತ್ತಾದ ಕೃಷಿಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದಲೂ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಸಾಧಾರಣ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯದ ಹಸುರು ತುಂಬಿದ ಸುಂದರ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ್ದು ಎಲ್ಲೆಡೆ ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಮರಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾಗರಿಕ ಹವಾಗುಣವಿದೆಯಾದರೂ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೆಖೆ ಹೆಚ್ಚು.

ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ನಗರ ಸಭಾಡಳಿತವಿದೆ. ಇದೊಂದು ವಾಣಿಜ್ಯ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರ. ಇಲ್ಲಿ ಹೆಂಚನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ 45 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಶ್ರೀಲಂಕ, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೆಂಚು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಗೋಡಂಬಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಬೀಡಿ ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಮಂಗಳೂರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಮೋಟಾರ್ ಬಿಡಿ ಭಾಗಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಚಿಕ್ಕ ಹಾಗೂ ನಾಡ ದೋಣಿಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟುವುದು, ಕೈಮಗ್ಗದ ಲುಂಗಿ, ಗುಂಡಿ, ಬೆತ್ತದ ಕುರ್ಚಿ, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ತೆಂಗುನಾರಿನ, ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಸಾಬೂನು ಮತ್ತು ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆ ಉದ್ಯಮಗಳು, ಬ್ಯಾಂಕ್ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಮಂಗಳೂರು ಹೆಸರಾದದ್ದು. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡ ಕರ್ಣಾಟಕ, ಕೆನರಾ, ವಿಜಯಾ, ಸಿಂಡಿಕೇಟ್ ಮುಂತಾದ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ನಗರದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಮಂಗಳೂರು ಇಂದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ನಗರವಾಗಿದ್ದು ನಾಡಿನ ವಿವಿಧಕಡೆಗಳಿಗೂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ಉತ್ತಮ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದೆ. ಮುಂಬಯಿ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಪಣಜಿಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ. ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಮುಂಬಯಿ, ಕೊಚ್ಚಿ ಮೊದಲಾದೆಡೆಗಳಿಗೆ ನೌಕಾ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಈ ತನಕ ಇಲ್ಲಿದ್ದ ಬಂದರು ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ್ದು. ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಅಡಕೆ, ತೆಂಗು ಮತ್ತು ಅದರ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳು, ಹಾಸನ ಮತ್ತು ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಂದ ಬರುವ ಕಾಫಿ, ಏಲಕ್ಕಿ, ಮೆಣಸು ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಈ ಬಂದರನ್ನು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ 9 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಗುರುಪುರ ನದಿಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪಣಂಬೂರು ಗ್ರಾಮದ ಹತ್ತಿರ ಸರ್ವಋತು ಬಂದರು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ನೌಕಾಸಂಪರ್ಕಗಳಿಗಲ್ಲದೆ, ಕುದುರೆಮುಖದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡಲೂ ವಿಶೇಷ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಹೊಸ ಬಂದರು ಪಟ್ಟಣದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಲಿದೆ. ಚೆನ್ನೈನಿಂದ ಕೊಯಮತ್ತೂರು, ಶೋರನೂರುಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಈ ಊರಿಗೆ ಬ್ರಾಡ್‍ಗೇಜ್ ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಆ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಅಂತಿಮ ನಿಲ್ದಾಣ. ಈಗ ಮಂಗಳೂರು-ಹಾಸನ ರೈಲ್ವೆ ಮಾರ್ಗದ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಈ ಊರಿನ ಮೂಲಕ ಹಾದು

ಹೋಗುವುದಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಮೊದಲಾದೆಡೆಗಳಿಗೂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಮಂಗಳೂರು–ಪಾಣೆ ಮಂಗಳೂರು, ಮಂಗಳೂರು–ಗುರುಪುರ ಜಲಮಾರ್ಗ ಸಹ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಕಾಲೇಜುಗಳೆಂದರೆ ಸೇಂಟ್ ಅಲೊಸಿಯಸ್, ಸೇಂಟ್ ಆಗ್ನೆಸ್ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾಲೇಜುಗಳು. ಹೊಸ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಇವೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಒಂದು ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ತರಬೇತಿ ಕಾಲೇಜು ಕೈಗಾರಿಕಾ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಸಮಾಜ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ತರಬೇತಿ ಸಂಸ್ಥೆ ಕೂಡ ಇವೆ. 1986ರಿಂದ ಮಂಗಳೂರು ಬಳಿಯ ಕೋಣಾಜೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳ ಗಂಗೋತ್ರಿ ಎಂಬ ಸ್ನಾತ್ತಕೋತ್ತರ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ತೆರೆದಿದ್ದು ಈಗ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕಾರ್ನಾಡ್ ಸದಾಶಿವರಾಯ ಕೇಂದ್ರ ಗ್ರಂಥಾಲಯ, ಸರ್ಕಾರಿ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳ ಕಚೇರಿಗಳೂ ಮುನ್ಸಿಫ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೂ ಒಂದು ಪೋಲೀಸ್ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರವೂ ಇದೆ. ಗೃಹರಕ್ಷಕದಳ, ಅಗ್ನಿಶಾಮಕಗಳ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಮತ್ತು ಇತರ ನಾಗರಿಕ ಸೌಕರ್ಯಗಳು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿವೆ.

ಮಂಗಳೂರಿನ ವಿಹಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೋರ್ಟ್‌ಹಿಲ್ ಬಹು ಸುಂದರ ಪ್ರದೇಶ. ಈ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ಇಡೀ ಮಂಗಳೂರು ನಗರವನ್ನೂ ಸಮುದ್ರದ ಹಿನ್ನೀರನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದು. ಇದರಂತೆ ಕೇಂದ್ರ ಮೈದಾನ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ವಿಹಾರಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿವೆ. ನಗರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಬಾವುಟ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ ಹಳೆಯ ಲೈಟ್‌ಹೌಸ್ ಇದ್ದು ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಸುಂದರ ಉದ್ಯಾನವಿದೆ. ಹೊಸ ಲೈಟ್‌ಹೌಸನ್ನು 1900ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಇದರ ಗೋಪುರ 14.63 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದ್ದು 17 ಕಿಮೀ ವರೆಗೂ ಬೆಳಕು ಬೀರಬಲ್ಲದಾಗಿದೆ.

ಈ ಊರಿಗೆ ಮಂಗಳೂರು ಎಂದು ಹೆಸರು ಇಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಂಗಳಾದೇವಿ ದೇವಾಲಯದಿಂದ ಬಂದಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಊರಿಗೆ ಕೊಡಿಯಾಲ ಬಯಲು ಎಂದು ಹೆಸರು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಮಂಗಳೂರು ನಗರವು ನದಿಗಳ ಸಂಗಮ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ತುಳುಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನಗರವನ್ನು ಕುಡಾಲ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಕುಡಾಲವೆಂದರೆ ಕೂಡಲವೆಂದು ಅರ್ಥ. ರೋಮನ್ ಇತಿಹಾಸಕಾರ ಪ್ಲಿನಿ (1ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಹೆಸರಿಸುವ ನಿಟ್ರಿಯಾಸ್, ಗ್ರೀಕ್ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಟಾಲಮಿ ಹೆಸರಿಸಿರುವ ನಿತ್ರೆ ಇವು ನೇತ್ರಾವತಿ ನದಿ ದಡದ ಮಂಗಳೂರಿಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವುದು ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ರೋಮನ್ ಗ್ರಂಥ ಕರ್ತೃ ಅರಿಯನ್ ಮಂಗಳೂರನ್ನು ಮುಂಡೆಗೋರ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಭೂಗೋಳದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರನ್ನು ಮಂಗರೌತ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. 7 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಒಂದು ತಾಮ್ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರನ್ನು ಮಂಗಳಾಪುರ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅರಬ್ಬರು ಈ ಊರನ್ನು ಮಂಜದೂರ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. *

ಮಂಗೋಲಿಯ: ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ 42^0–52^0 ಮತ್ತು ಪೂರ್ವರೇಖಾಂಶ 88^0–120^0 ವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಮಂಗೋಲರ ಜನ್ಮಭೂಮಿ. ಒಳ ಮಂಗೋಲಿಯ ಚೀನ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ರಷ್ಯದೇಶ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ, ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಚೀನ ದೇಶ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,565,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2646000 (2005). ಉಲಾನ್ ಬತೂರ್ ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 619000 (2005).

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾಗಿ ಮಂಗೋಲಿಯವನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು: 1 ಮಧ್ಯ ಅಥವಾ ಗೋಬಿ ಪ್ರದೇಶ, 2 ವಾಯವ್ಯದ ಪರ್ವತಗಳು, 3 ಆಗ್ನೇಯ ಮಂಗೋಲಿಯ.

1 ಮಧ್ಯ ಅಥವಾ ಗೋಬಿ ಪ್ರದೇಶ : ಒಟ್ಟು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಅತೀವ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶ, ನೆಲಮಟ್ಟಸವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಿಲ್ಲದ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕೆರೊಲಿನ್ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಮಂಗೋಲಿಯನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಬಿ ಎಂದರೆ ಮರಳುಕಾಡು ಎಂದರ್ಥ. ವಾಯವ್ಯದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಟಾಯ್, ಖಾಂಗಾಯ್, ಸಯಾನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಣಿವೆಗಳು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 915–1370 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನದಿಗಳಿವೆ. ಆಗ್ನೇಯ ಮಂಗೋಲಿಯದಲ್ಲಿ ಹೊರ ಹಾಗೂ ಒಳಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಈ ಎರಡು ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಭಾಗ ತಗ್ಗಾಗಿದೆ. ಇದು ಚೀನಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಮಧ್ಯೆ ಗೋಬಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣವಿದ್ದು, ಚಳಿಗಾಲ ದೀರ್ಘ ಮತ್ತು ಅತಿ ಶೀತ ಹಾಗೂ ಬೇಸಗೆ ಅಲ್ಪ ಮತ್ತು ಆರ್ದ್ರತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ವಾಯುಗುಣವಿಲ್ಲ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಶೀತ ಹಾಗೂ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿ ಬಿಸಿ ಹವಾಗುಣವಿರುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲ ಮತ್ತು ಬೇಸಗೆ ಕಾಲಗಳ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ 11^0ಸೆ. ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 20–25 ಸೆಂಮೀ. ಮಳೆ ಮಾರುತ ಬಹಳ ದೂರ ಸಾಗಿ ಬರುವಾಗ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಯ ತೇವಾಂಶವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಗೋಬಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ಸರಾಸರಿ 22–25 ಸೆಂಮೀ. ವರ್ಷಾದ್ಯಂತ ಇಲ್ಲಿ ಮಾರುತ ಬೀಸುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಒಳಮಂಗೋಲಿಯದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ಅತೀವ ಚಳಿ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಗೋಬಿಯಲ್ಲಿ ದೂಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಬಿರುಗಾಳಿ ಹಾವಳಿಯೂ ಉಂಟು. ಆಗ್ನೇಯದಿಂದ ಬೀಸುವ ಬೇಸಗೆ ಮಾನ್ಸೂನ್‌ನಿಂದ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಸರಾಸರಿ 25–37 ಸೆಂಮೀ. ಗೋಬಿ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಅತ್ಯಲ್ಪ.

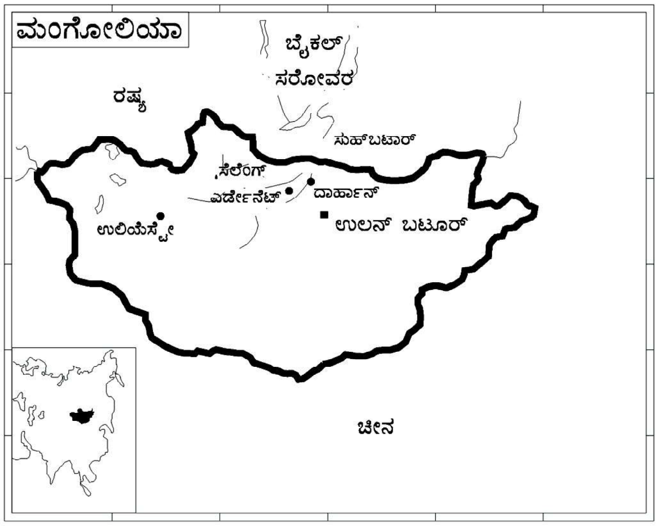

ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಹವಾಗುಣದ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಂತೆಯೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಸಯಾನ್ ಪರ್ವತದ ಇಕ್ಕೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಸಿಡಾರ್, ಪೈನ್, ಲಾರ್ಚ್ ಮೊದಲಾದ ಮರಗಳಿರುವ ಒಟ್ಟು 156,700 ಚ.ಕಿಮೀ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಕೆರೊಲಿನ್ ನದಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಪರ್ವತಗಳೂ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಇವೆ. ಪರ್ವತ ಹಾಗೂ ಕಣಿವೆಗಳ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಗೋಬಿ ಪ್ರದೇಶ ಶುಷ್ಕ. ಒಳ ಮಂಗೋಲಿಯ ಉನ್ನತ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಸ್ಟೆಪ್ಪಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಜಾನುವಾರು ಸಾಕಣೆಗೆ ಯೋಗ್ಯ.

ಬೃಹತ್ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳು

ಪಶುಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ: ಮಂಗೋಲಿಯ ಸಮೃದ್ಧ ಹುಲ್ಲು ಮೈದಾನಗಳ ನಾಡು. ಹೀಗಾಗಿ ಜನರಿಗೆ ಪಶುಪಾಲನೆಯೇ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿ. ದನ, ಕುರಿ, ಆಡು, ಒಂಟೆ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಸಾಕಿಕೊಂಡು, ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ – ಮೇವಿಗಾಗಿ – ವಲಸೆ ಹೋಗುವ ಅಲೆಮಾರಿಗಳಿರುವರು. ಇಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಸೌಕರ್ಯವಿಲ್ಲ, ಮಳೆಯೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲವಾಗಿ ಧಾನ್ಯ ಬೆಳೆಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಗೋದಿ ಹಾಗೂ ಜವೆಗೋದಿಗಳನ್ನು ಒಳಮಂಗೋಲಿಯದ ಅಂಚು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ

ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಂತೆ ಕೃಷಿ, ಪಶುಪಾಲನೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ವ್ಯಾಪಾರ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಗುರಿಯಂತೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಿವೆ. ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಶೇ. 70 ಭಾಗ ಪಶುಪಾಲನೆಯಿಂದಲೇ ಬರುತ್ತಿದೆ.

ಖನಿಜ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಈ ದೇಶ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಜವಳಿ ಉದ್ದಿಮೆ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಮದ್ಯ ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಮಾಂಸ ಹಾಗೂ ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡುವುದು ಮಂಗೋಲಿಯದ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಾಗಿವೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ತಾಮ್ರ, ಫ್ಲೋರೈಟ್, ಮಾಲಿಬ್ಡಿನಂ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು. ಜೊತೆಗೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ತವರ, ಸತು ಹಾಗೂ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಕೂಡ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಉಲಾನ್ ಬಟೂರ್ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾಕೇಂದ್ರ.

ಆಡಳಿತದ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಮಂಗೋಲಿಯವನ್ನು 18 ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು (ಖುರಲ್ಸ್) ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಉಲಾನ್ ಬಟೂರ್ ನಗರ ಈ ದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಡರ್ ಖಾನ್ ಮತ್ತು ಅರ್ಡೆನೆಟ್ ಮುಖ್ಯನಗರಗಳು. ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಮಂಗೋಲಿಯನ್ ರೈಲ್ವೆ 1423 ಕಿಮೀ ಚೀನ ಮತ್ತು ರಷ್ಯದೇಶದೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಅಂಚೆ, ತಂತಿ, ದೂರದರ್ಶನ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳಿವೆ. ರಾಜ್ಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ (1942), ವಿಜ್ಞಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ (1953) ವಿವಿಧ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳು, ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳೂ ಇವೆ. (ಎಂ.ಎ.)

ಮಂಚೂರಿಯ: ಚೀನದೇಶದ ಈಶಾನ್ಯ ಪ್ರದೇಶ. ಉ. ಅ. 38^0–53^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 116^0–132^0 ನಡುವೆಯಿದೆ. ಹೇಲುಂಗ್ ಜಿಯಾಂಗ್, ಕೀರಿನ್ ಮತ್ತು ಲಿಯಾನಿಂಗ್ ಎಂದು ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮೂರು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. ಇದನ್ನು ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟ ಪ್ರದೇಶ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕೊರಿಯ, ಹಳದಿ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಚೀನದ ಪ್ರದೇಶ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮಂಗೋಲಿಯ ಮತ್ತು ಸೋವಿಯತ್ ಪ್ರದೇಶ ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,230,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 29,000,000 (2004).

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣಗಳು: ಮಂಚೂರಿಯವನ್ನು ಅದರ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. 1. ಪೂರ್ವ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ : ಸಿಖೋಟೆ ಆಲಿನ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ ಸು. 1610 ಕಿಮೀ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 1523 ಮೀ. ಇಲ್ಲಿಯ ಶಿಖರಗಳು ವರ್ಷದ ಬಹುಭಾಗ ಹಿಮದಿಂದಾವರಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಆಮೂರ್ ನದಿ ಬಯಲು ಇದೆ. 2. ಮಧ್ಯ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶ: ಏರಿಳಿತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಮೂರ್ ನದಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಯಾದ ಸುಂಗಾರಿ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ಬಯಲಿನ ಉದ್ದ ಸು. 966 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಅಗಲ 644 ಕಿಮೀ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಬಲು ಉತ್ತಮ. 3. ಪಶ್ಚಿಮ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ: ಇಲ್ಲಿಯ ಖಿಂಗಾನ್‌ಷಾ ಪರ್ವತ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ ಚೀನದ ಗೋಡೆಗೆ ತಾಕಿದೆ. ಪರ್ವತದ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಆಮೂರ್ ನದಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಖಿಂಗಾನ್ ಪರ್ವತ ಮಂಚೂರಿಯ ಮತ್ತು ಮಂಗೋಲಿಯಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಉಷ್ಣತೆ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ 20^0ಸೆ. ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ 12.5^0ಸೆ. ಇದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ಶೀತಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜುಲೈ ಮತ್ತು ಆಗಸ್ಟ್ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆಗ್ನೇಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಈ ದೇಶದ ಪೂರ್ವದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 101 ಸೆಂಮೀ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯದ ಬಯಲು ಸೀಮೆಗೆ 63 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯೂ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪಶ್ಚಿಮ ತಪ್ಪಲು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ 38 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ತಪ್ಪಲಿಗೆ ಆಗ್ನೇಯ ಮಾರುತಗಳು ಬರುವ ವೇಳೆಗೆ ತಮ್ಮ ಆರ್ದ್ರತೆ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಶೀತ ಮಾರುತಗಳು ಸೈಬೀರಿಯದ ಮೇಲೆ ಬೀಸಿ ಬರುವುದರಿಂದ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲು ಹಿಮವೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಹವಾಮಾನ ವರ್ಷದ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಶೀತವಾಗಿದ್ದು ಪರ್ವತ ಶಿಖರಗಳು ವರ್ಷದ ಬಹುಕಾಲ ಹಿಮಾವೃತವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ : ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಚೀಪರ್ಣ ಮಾದರಿಯ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪೈನ್, ಫರ್, ಓಕ್ ಮುಂತಾದ ಬೆಲೆ ಬಾಳುವ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಹಾರ್ಬಿನ್‌ನಲ್ಲಿರುವ (ಪಿಂಕಿಯಾಂಗ್) ಗಿರಣಿಗೆ ಸುಂಗಾರಿ ನದಿಯ ಮೂಲಕ ರವಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದ ಕೆಲವೆಡೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿವೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ : ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿ ವ್ಯವಸಾಯ, ಮಧ್ಯಮ ಬಯಲು ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಓಟ್ಸ್, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಸಕ್ಕರೆ ಗೆಡ್ಡೆ, ಬತ್ತ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಶೇಂಗ ಸೆಣಬು ಮತ್ತು ಸೋಯಾಬೀನ್ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಯಾಂತ್ರಿಕ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಬೇಸಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗೋದಿ, ಸೋಯಾಬೀನಿನ ಇಳುವರಿ ಇಮ್ಮಡಿಯಾಗಿದೆ. ಸೋಯಾಬೀನನ್ನು ಆಹಾರವಾಗಲ್ಲದೆ ಸಾಬೂನು ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆದ ಬಳಿಕ ಉಳಿಯುವ ಹೊಟ್ಟು ಮತ್ತು ಸಿಪ್ಪೆ ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಆಹಾರವಾಗಿ ಬಳಕೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವ ಚೀನದ ಕೃಷಿಕರಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಡುತ್ತಿದೆ. ಈಚೆಗೆ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡಿರುವ ಭೂಮಿಯಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಇಮ್ಮಡಿಯಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸು. 10,117,000 ಹೆ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮಂಚೂರಿಯದಿಂದ ಸೋಯಾಬೀನ್ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಜಪಾನಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಖನಿಜ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಖನಿಜ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಸಿಲಿಕ, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಇವೆ. ಮಾಲಿಬ್ಡಿನಮ್, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಪೈರೈಟ್, ತಾಮ್ರ, ಸತು ಮತ್ತು ಸೀಸಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಲಿಬ್ಡಿನಮ್ ಮತ್ತು ಸೀಸ ಮುಖ್ಯ ರಫ್ತುಗಳು.

1932ಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೊಂದಿದ್ದ ಮಂಚೂರಿಯ ಇಂದು ಚೀನದ ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳು, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆಯ ಗಣಿಗಳು, ಯಂತ್ರಾಯುಧಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ನೌಕಾಂಗಣ, ಬಟ್ಟೆಗಿರಣಿಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಲೋಹಆಧರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಸ್ಥಾವರಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಆರಂಭವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಭಾರಿ ಹೊಡೆತ ಕೊಟ್ಟರೂ ಕ್ರಮೇಣ ಹಳೆಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದವು. ಹೊಸ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. ಇಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಯಂತ್ರಗಳು, ರೈಲ್ವೆಸಾರಿಗೆ ಉಪಕರಣಗಳು, ಟ್ರಕ್ಕುಗಳು, ಸಿಮೆಂಟ್, ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು, ಕಾಗದ ಮುಂತಾದವು ತಯಾರಾಗುತ್ತಿವೆ.

ಹಾರ್ಬಿನ್, ಚಾಂಗ್ ಚುನ್, ಷೆನ್‌ಯಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಮುಕ್‌ಡೆನ್ ಇಲ್ಲಿಯ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳು. ಜೊಹೋಲದಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಜಪಾನಿಗೆ ರಫ್ತುಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಡೈರೆನ್ ಮುಖ್ಯ ನಗರ, ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು ಹಾಗೂ ರೈಲು ಮತ್ತು ವಿಮಾನಗಳ ಕೇಂದ್ರ. ಪೋರ್ಟ್ ಆರ್ಥರ್ ಮಂಚೂರಿಯದ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು ಮತ್ತು ಹಡಗು ಪಡೆಯ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಳ. ಮುಕ್ ಡೆನ್ (ಷೆನ್ ಯಾಂಗ್) ಮಂಚೂರಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ನಗರ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಇದೊಂದು ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ ಮಂಚೂರಿಯದಲ್ಲಿ 12,880 ಕಿಮೀ ಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ರೈಲು ಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಹೆದ್ದಾರಿಗಳಿದ್ದು ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ದೊಡ್ಡನಗರಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಹೆದ್ದಾರಿಯಿದೆ. *

ಮಂಡ್ಯ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ. ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ.

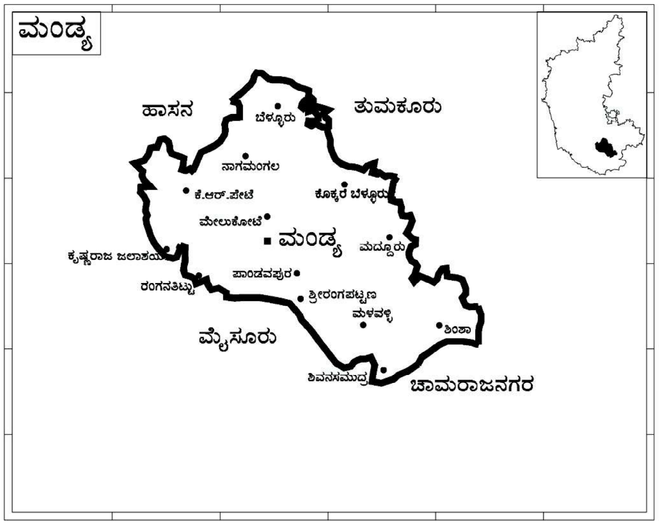

ಜಿಲ್ಲೆ : ಮೈಸೂರು ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ $12^0 15'$ ರಿಂದ $13^0 15'$ ವರೆಗೂ ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶ $76^0 15'$ ರಿಂದ $77^0 20'$ ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ತುಮಕೂರು, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ

ಬೆಂಗಳೂರು, ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ, ಮದ್ದೂರು, ಮಳವಳ್ಳಿ, ಮಂಡ್ಯ, ನಾಗಮಂಗಲ, ಪಾಂಡವಪುರ ಮತ್ತು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು. 31 ಹೋಬಳಿಗಳೂ 10 ಪಟ್ಟಣಗಳೂ 1,483 ಗ್ರಾಮಗಳೂ ಇವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 4,958 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 17,63,705.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಧಿಕಭಾಗ ಮಟ್ಟಸಬಯಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಸಣ್ಣ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಲ್ಲದ ಶ್ರೇಣಿಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 762ರಿಂದ 914 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಮಳವಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲಿನಿಂದ ಮುಂದುವರಿದ ಕೆಲವು ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹುಲಿಕೆರೆ ಮತ್ತು ಕರಿಘಟ್ಟ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಇವೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ, ನಾಗಮಂಗಲ ಇವುಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಕೆಲವು ಬೆಟ್ಟಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ಆದಿಚುಂಚನಗಿರಿ. ಮಳವಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಬ್ಬಾಳದುರ್ಗ (1069 ಮೀ), ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿಯ ಕರಿಘಟ್ಟ (974.44ಮೀ) ಮೇಲುಕೋಟೆ (1,246.32ಮೀ) ನಾರಾಯಣ ದುರ್ಗ (1,246.32ಮೀ) ಇವು ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಬೆಟ್ಟಗಳು.

ನದಿವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಕಾವೇರಿ, ಹೇಮಾವತಿ, ಲೋಕಪಾವನಿ, ಶಿಂಷಾ, ವೀರವೈಷ್ಣವಿ ಇವು ಜಿಲ್ಲೆಯ ನದಿಗಳು. ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರದ ಮೇಲುಗಡೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಮುಂದೆ ರಂಗನತಿಟ್ಟು ಮತ್ತು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯತ್ತ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಪುನಃ ಅದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಗ್ನೇಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಮಳವಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಗಡಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಿವಸಮುದ್ರ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದು ಅದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಗಗನಚುಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ಭರಚುಕ್ಕಿ ಜಲಪಾತಗಳಾಗಿ ಧುಮುಕುತ್ತದೆ. ಹೇಮಾವತಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹಾಸನ, ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಗಡಿಯಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಗುಡ್ಡೆ ಹೊಸಹಳ್ಳಿಯ ಬಳಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಮುಂದೆ ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಲೋಕಪಾವನಿ ನಾಗಮಂಗಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೊಣಕೆರೆ ಹೋಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಪಾಂಡವಪುರಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಮೋತಿ ತಲಾಬ್ ಹಳ್ಳವನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕರಿಘಟ್ಟದ ತಪ್ಪಲ ಬಳಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಶಿಂಷಾನದಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ತುಮಕೂರು ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಗಡಿಯಾಗಿ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಮದ್ದೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಿರಂಗೂರು ಬಳಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು. ಮುಂದೆ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಮದ್ದೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು, ಅಲ್ಲಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಮಳವಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ ಶಿವಸಮುದ್ರ ಜಲಪಾತಗಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂದೆ ಕಾವೇರಿಯೊಡನೆ ಸಂಗಮವಾಗುವುದು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ವೀರವೈಷ್ಣವಿನದಿ ನಾಗಮಂಗಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬೆಳ್ಳೂರು ಹೋಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು, ಮುಂದೆ ಶಿಂಷಾ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವುದು. ಇವಲ್ಲದೆ ಬಿಂಡೇನಹಳ್ಳಿ ತೊರೆ, ಹಂದಿಹಳ್ಳ, ಹೆಬ್ಬಳ್ಳ ಮತ್ತು ಭೀಮಾ ಮೊದಲಾದ ತೊರೆಗಳೂ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ಭೂರಚನೆ: ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಧಿಕಭಾಗ ನೈಸ್ ಶಿಲಾಪ್ರದೇಶ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಶಿಲೆ ಬೂದುಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿದ್ದು ಪದರಯುತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚಿನಕುರುಳಿ ಬಳಿ ಇಂಥ ಶಿಲೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ, ಮೇಲುಕೋಟೆ, ಸಿಂದಘಟ್ಟ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಿನ್ನರೀತಿಯ ನೈಸ್ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗದ ಶಿಸ್ಟ್ ಕಲ್ಲುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಅಗಲವಿಲ್ಲದ ಪಟ್ಟೆಗಳು ಉದ್ದುದ್ದವಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಲವೆಡೆ ಸಾಗಿವೆ. ಪಾರ್ಫಿರಿ ಜಾತಿಯ ಉತ್ತಮ ಕಲ್ಲುಗಳ ಹರವುಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಳಗವಾಡಿ, ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಪುರ, ಕನಗಟ್ಟ, ನಾರಣಕೆರೆ, ತುರಗನೂರು ಮೊದಲಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆ.

ಉಪಯುಕ್ತ ಖನಿಜಗಳು ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಹದನೂರು ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿ ಬೆಟ್ಟ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ನಾರು, ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನೀಲ-ಹಸುರಿನ ಬೆರಿಲ್ ಶಿಲೆಗಳೂ ಶೀಲನೆರೆ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ದರ್ಜೆಯ ಕ್ರೋಮೈಟ್ ಖನಿಜ, ಮದ್ದೂರು, ಮಳವಳ್ಳಿ ಹಾಗೂ ಹಲಗೂರು ಬಳಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಮೇಲುಕೋಟೆ ಬಳಿ ಬಿಳಿ ಜೇಡಿ, ಹೆಬ್ಬಳ್ಳದ ದಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣ ಕಂಕರು, ವೇದ ಸಮುದ್ರದ ಬಳಿ ಕಾಗೆಬಂಗಾರ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ದೊರೆಯುವುವು.

ವಾಯುಗುಣ: ಮಾರ್ಚ್‌ನಿಂದ ಮೇ ತಿಂಗಳ ತನಕ ಬೇಸಗೆ. ಜೂನ್, ಜುಲೈ, ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಗಾರು ಮಳೆಗಾಲ. ನವೆಂಬರ್-ಜನವರಿ ಚಳಿಗಾಲ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಲ್ಲದೆ ವರ್ಷಪೂರ್ತ ಹವಾಮಾನ ಹಿತಕರವಾಗಿರುವುದು. ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ದಿನಗಳು 45. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 70 ಸೆಂಮೀ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಹರಿವಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ಗಿಡ್ಡ ಮರಗಳ ಕಾಡು ಹಾಗೂ ಪೊದೆಗಳಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 24,765 ಹೆ. ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಜಾಲರಿ, ಅಳಲೆ, ದಿಂಡಿಗೆ, ಹೊಂಗೆ, ದೇವದಾರು, ಚುಜ್ಜಲು, ಚುನ್ನಂಗಿ, ಬಿಲ್ಪತ್ರಿ, ಹುಣಿಸೆ ಮೊದಲಾದ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ಅಂಚಿನ ಬೆಟ್ಟ ಮತ್ತು ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಚಿರತೆ, ನರಿ, ಕಾಡುನಾಯಿ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ನವಿಲು, ಜಿಂಕೆ, ಮೊಲ, ಮುಳ್ಳುಹಂದಿ, ನಾಗರಹಾವು ಮತ್ತು ಹೆಬ್ಬಾವುಗಳೂ ಮೈನ, ಕವುಜುಗ, ಕಾಡುಪಾರಿವಾಳ, ಕಾಡುಕೋಳಿ, ಗಿಳಿ, ಕೋಗಿಲೆ ಹಾಗೂ ನೀರುಹಕ್ಕಿಗಳೂ ಕಂಡುಬರುವುವು. ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಮತ್ತು ಕೃಷಿಗಾಗಿ ಬಳಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಅರಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಕಡಿಮೆ.

ನೀರಾವರಿ: ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರದ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ನಾಲೆ ಜಿಲ್ಲೆ ಜೀವನಾಡಿ. ಈ ನಾಲೆ ತನ್ನ ಅನೇಕ ಶಾಖೆಗಳೊಡನೆ ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತಾರ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ನೀರೊದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಸೀತಾಪುರದ ಬಳಿ ಮಾಡದಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ದೇವರಾಯನಾಲೆ, ಇದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಇರುವ ದೇವರಾಯಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ನಾಲೆ, ಮಂಡ್ಯ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹುಲಿಕೆರೆ ಬಳಿಯ ಸುರಂಗ ನಾಲೆ, ಬೆಳಗೊಳದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ವಿರಜಾನದಿ ನಾಲೆ, ಪಶ್ಚಿಮವಾಹಿನಿಯ ಹತ್ತಿರ ಇರುವ ಬಂಗಾರದೊಡ್ಡಿ ನಾಲೆ ಇವು ಇತರ ಮುಖ್ಯ ನಾಲೆಗಳು. ಇವಲ್ಲದೆ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣುನಾಲೆ, ವೈದ್ಯನಾಥಪುರ ನಾಲೆ, ಬೈರನನಾಲೆ, ಚಾಮನಹಳ್ಳಿ, ಮಂದಗೆರೆ, ಹೇಮಗಿರಿ, ಅಕ್ಕಿಹೆಬ್ಬಾಳು ಹೆಸರಿಸಬಹುದಾದ ಇತರ ನಾಲೆಗಳು. ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ ನಿರ್ಮಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳ ನೀರನ್ನು ಚಿಕ್ಕ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳ ಮೂಲಕ ಕೃಷಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಮಾವತಿ ನದಿಗೆ ಮಂದಗೆರೆ ಬಳಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಮಂದಗೆರೆ ಅಣೆಕಟ್ಟು, ಶಿಂಷಾನದಿಗೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ತಗ್ಗಳ್ಳಿ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಹಳೆಯವು. ತಗ್ಗಳ್ಳಿಯ ಹತ್ತಿರ ಬಂಡಿಹೊಳೆ ಬಳಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಹೇಮಗಿರಿ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಮತ್ತು ಲೋಕಪಾವನಿ ನದಿಗೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಬೋಳೇನಹಳ್ಳಿ ಅಣೆಕಟ್ಟು, ಉಯ್ಯನಹಳ್ಳಿ ಬಳಿ ಲೋಕಪಾವನಿಗೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಉಯ್ಯನ ಹಳ್ಳಿ ಅಣೆಕಟ್ಟು, ದುಮ್ಮಸಂದ್ರದ ಬಳಿ ವೀರವೈಷ್ಣವಿನದಿಗೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ದುಮ್ಮಸಂದ್ರ ಅಣೆಕಟ್ಟು, ಭೀಮಾತೊರೆಗೆ ದಳವಾಯಿ ಕೋಡಿಹಳ್ಳಿ ಬಳಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಇವು ಈಚಿನ ನಿರ್ಮಾಣಗಳು. ಮೋತಿತಲಾಬ್. ಹೆರಗೋನಹಳ್ಳಿ ಕೆರೆ, ಸಿಂದಘಟ್ಟದ ಕೆರೆ ಇವು ಹೆಸರಿಸಹುದಾದ ಕೆರೆಗಳು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲೆಗಳಿಂದ 86,349 ಹೆ. ಕೆರೆಗಳಿಂದ 8158 ಹೆ. ಬಾವಿಗಳಿಂದ 10,290 ಹೆ. ಕೊಳವೆಬಾವಿಗಳಿಂದ 2275 ಹೆ. ಏತನೀರಾವರಿ 575 ಹೆ. ಜಇತರ ಮೂಲಗಳಿಂದ 375 ಹೆ.ಗಳು ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ (2000-2001)

ಕೃಷಿ: ಜಿಲ್ಲೆಯ ವ್ಯವಸಾಯಯೋಗ್ಯ ಭೂಮಿ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಮರಳುಮಿಶ್ರಿತ ಕೆಂಪು ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬು. ಹಿಪ್ಪನೇರಳೆ, ರಾಗಿ, ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯಗಳು, ಜೋಳ, ತೆಂಗು ಕಡಲೆಕಾಯಿ ಇವನ್ನೂ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಬೇಸಾಯ ವಿಶೇಷ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಣ ಬೇಸಾಯ. 2002-03ರ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತನೆಯಾದ ನಿವ್ವಳ ಕ್ಷೇತ್ರ 1,81,405 ಹೆ.ಗಳು. ನೀರಾವರಿ ಕ್ಷೇತ್ರ 86,691 ಹೆ.ಗಳು. 1998-99ರಲ್ಲಿ 43.5 ಲಕ್ಷಟನ್ ಆಹಾರಧಾನ್ಯಗಳು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗಿತ್ತು. ದನಕರು, ಎಮ್ಮೆ, ಕುರಿ, ಮೇಕೆ ಮತ್ತು ಕೋಳಿಗಳ ಸಾಕಣೆಯು ಕೃಷಿ ವಲಯದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ, ಕಂಬಳಿ, ಹಿತ್ತಾಳೆ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಬೆಲ್ಲ ಇವುಗಳಿಗೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಹೆಸರಾದದ್ದು. ಪಾಲಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ 1847ರಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಗ್ರಾಮ ಷುಗರ್ ವರ್ಕ್ಸ್ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಹರಳು ಸಕ್ಕರೆ ಉತ್ತಮ ಗುಣಮಟ್ಟದ್ದೆಂದು 1851 ಮತ್ತು 1861ರ ಲಂಡನ್ ವಸ್ತು ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಬಹುಮಾನ ಮತ್ತು ಪದಕಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿತ್ತು. ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆ 1894ರಲ್ಲಿ ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಈ ಉದ್ಯಮದ ಉಪಾಂಗವಾಗಿ ಮದ್ಯಸಾರ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನಾಗಮಂಗಲದ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ವಿಗ್ರಹ, ಪಾತ್ರೆ, ದೀಪಸ್ತಂಭ ಮುಂತಾದವು ಬಲು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಗಂಜಾಮ್, ಸಿಂದಘಟ್ಟ ರೇಷ್ಮೆ ನೇಯ್ಗೆ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾದವು.

ಮಂಡ್ಯಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮೈಸೂರು ಶುಗರ್ ಕಂಪನಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದೊಡನೆ ಆಯಿತೆನ್ನಬಹುದು (1933). ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಳೆಯ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಪಾಂಡವಪುರ ಸಹಕಾರ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ 1959 ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 14ರಿಂದ ಕೆಲಸ ಆರಂಭಿಸಿತು. ಮದ್ದೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಭಾರತೀನಗರದಲ್ಲಿ (ಕಾಳಮುದ್ದನದೊಡ್ಡಿ) ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ಶುಗರ್ ಮಿಲ್ಸ್ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿದೆ (1974). ಈ ನಾಲ್ಕು ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೂ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಕಬ್ಬು ಸರಬರಾಜಾಗುವುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾಬಗೆಯ ಬ್ರಾಂದಿ, ಬೀರ್, ವ್ಹಿಸ್ಕಿ, ರಮ್, ಜಿನ್ ಮುಂತಾದ ಮಾದಕ ಪಾನೀಯಗಳೂ ತಯಾರಾಗುತ್ತಿವೆ. ಮಂಡ್ಯ ಮತ್ತು ನಗುವನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಖಂಡಸಾರಿ

ಉತ್ಪಾದನೆಯುಂಟು. ಕಬ್ಬಿನ ಸಿಪ್ಪೆಯ ಉಪಯೋಗದಿಂದ ಕಾಗದವನ್ನು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿರುವ ಮಂಡ್ಯ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಪೇಪರ್ ಮಿಲ್ಸ್ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆ 1962ರಲ್ಲಿಯೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಮೈಸೂರು ಕೆಮಿಕಲ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಫರ್ಟಿಲೈಸರ್ಸ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ 1940ರಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರ್ಯಾರಂಭ ಮಾಡಿದುವು. ಕಾಪರ್ ಸಲ್ಫೇಟನ್ನು ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಮೊದಲು ತಯಾರಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆಯದು. ಇಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ ತಯಾರಿಕೆಯೂ ಉಂಟು. ಅಲೈಡ್ ರೆಸಿನ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಕೆಮಿಕಲ್ಸ್ ಎಂಬ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು (1965). ಛಾಯಾಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಮೈಸೂರು ಅಸಿಟೇಟ್ ಅಂಡ್ ಕೆಮಿಕಲ್ಸ್ ಕಂಪನಿ ಮಂಡ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. 1966 ಜುಲೈನಿಂದ ಮಂಡ್ಯದ ಇಂಪ್ಲಿಮೆಂಟ್ಸ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟರಿ ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖವಾಗಿದೆ. ಮದ್ದೂರಿನಲ್ಲಿ ಬಿ.ಪಿ.ಎಲ್. ಘಟಕವಿದೆ.

ಬತ್ತ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆಯುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿಗಿರಣಿಗಳೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಮಂಡ್ಯ, ಮದ್ದೂರು, ಮಳವಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ನಾಗಮಂಗಲ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆ ಉತ್ಪಾದನೆ ಉಂಟು. ಮಳವಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಮದ್ದೂರುಗಳಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆ ಕೋಠಿಗಳಿವೆ. ಸರ್ಕಾರಿ ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆ ಸಸಿಪೋಷಣೆ ಮತ್ತು ತರಬೇತಿಕೇಂದ್ರ ಮದ್ದೂರಿನಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆಗೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಮೇಲುಕೋಟೆ, ತಳಗವಾಡಿ, ಕೊಡೆಯಾಲ, ಹೊಸಹೊಳಲು, ಕಿಕ್ಕೇರಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಕೈಮಗ್ಗದ ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಉತ್ತಮವಾದವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿವೆ. ನಿಡಘಟ್ಟದ ಬಳಿ ತೆಂಗಿನನಾರಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ಮಂಡ್ಯ ಮತ್ತು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಜೇನುಸಾಕಣೆ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಪಾದರಕ್ಷೆ, ಮಣ್ಣಿನ ವಸ್ತುಗಳು, ಹಿತ್ತಾಳೆಪಾತ್ರೆ, ವಿಗ್ರಹ ಮುಂತಾದವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಚಾಪೆ, ನೇಯ್ಗೆ, ಮರಗೆಲಸ, ಕಬ್ಬಿಣಕೆಲಸ ಮುಂತಾದವು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿದ್ಯುತ್ ಸರಬರಾಜಿದೆ. ಇಡೀ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯದಲ್ಲೇ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ (1902) ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ್ದು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗೇ ಸೇರಿರುವ ಶಿವಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ 4,500 ಕಿವಾ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆ ಇದ್ದದ್ದು 1939ರಲ್ಲಿ 42,000 ಕಿವಾಗೆ ಏರಿತು. ಶಿಂಷಾ ವಿದ್ಯುದಾಗಾರ 17,200 ಕಿವಾ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. (1940)

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು ನೀಡಲು ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಭೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು, ಕೇಂದ್ರ ಸಹಕಾರ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಶಾಖೆಗಳು ಇವೆ. ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಹಕಾರ ಬ್ಯಾಂಕೂ ಇದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಸಾಲ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳೂ ಕೃಷಿಯೇತರ ಸಾಲ ಸಂಘಗಳೂ ಇವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೈಗಾರಿಕಾಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಘಟಕಗಳಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಹಣಕಾಸು ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಹಣಕಾಸಿನ ನೆರವು ನೀಡಿದೆ. ಮಂಡ್ಯ ಮತ್ತು ನಾಗಮಂಗಲಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಿವೇಶನಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ: ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಮಾರ್ಗ ಸಂಪರ್ಕಗಳುಂಟು. ಮೈಸೂರು–ಬೆಂಗಳೂರು ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗಿದೆ. ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ, ಪಾಂಡವಪುರ ಮಂಡ್ಯ ಮತ್ತು ಮದ್ದೂರು ಮುಖ್ಯ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು. ಮೈಸೂರು–ಬೆಂಗಳೂರು ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಸಹ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೂಲಕ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೂ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. 2004ರ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ರಸ್ತೆಗಳ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ 9562 ಕಿಮೀ ಇದರಲ್ಲಿ 73 ಕಿಮೀ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು 244 ಕಿಮೀ ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. 140 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರೈಲು ಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 365 ಅಂಚೆ ಕಛೇರಿಗಳು, 65 ದೂರವಾಣಿ ವಿನಿಮಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ.

ಶಿಕ್ಷಣ: ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ತ್ವರಿತವಾಗಿ ಮುನ್ನಡೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರವಲ್ಲದೆ ಖಾಸಗೀ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಹಲವಾರು ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿವೆ. ಶಿಶುವಿಹಾರ ಕಿರಿಯ ಮತ್ತು ಹಿರಿಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು, ಪದವಿಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಪದವಿ ಕಲಾ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನ ಕಾಲೇಜುಗಳು, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇವೆ. ನ್ಯಾಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾಲೇಜ್ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣಸೌಕರ್ಯವೂ ಉಂಟು. ಮಂಡ್ಯ, ಮದ್ದೂರು ಮತ್ತು ನಾಗಮಂಗಲದಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಶಿಕ್ಷಣಾವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸರ್ಕಾರಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜು ಮಂಡ್ಯದಲ್ಲಿ ಆರಂಭಗೊಂಡಿದೆ. ಶಿವಾರಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿರುವ ವಿದ್ಯಾಪೀಠದಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ. ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ಯೋಜನೆಯಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಸುಧಾರಿತ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕೋಳಿ ಸಾಕಣೆಯಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಿಚುಂಚನಗಿರಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರ. ನಾಗಮಂಗಲ ಮತ್ತು ಮಳವಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕಾ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ.

ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಧನೆ ಸಾಕಷ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ಬಂದ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ದೊಡ್ಡಾಟ ಪೂಜಾಕುಣಿತ ಸೋಮನಕುಣಿತ ಮೊದಲಾದವು ಇಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು: ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲದೆ, ಬೆಳಕವಾಡಿ, ಬೆಳ್ಳೂರು ಮತ್ತು ಮೇಲುಕೋಟೆ ಇವು ಪಟ್ಟಣಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಥಳಗಳಿವೆ, 1610ರಿಂದ 1799ರ ತನಕ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮೆರೆದು ಹೈದರ್ ಮತ್ತು ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನರ ಭದ್ರನೆಲೆಯಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ, ಕಾವೇರಿಯ ಗಗನಚುಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ಭರಚುಕ್ಕಿ ಜಲಪಾತಗಳಿರುವ ಶಿವಸಮುದ್ರ, ಸುಂದರ ಉದ್ಯಾನದಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ ಇವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿ ಇರುವ ರಂಗನತಿಟ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಕ್ಷಿಧಾಮ. ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ನೆಲಸಿದ್ದರೆನ್ನಲಾದ ಮೇಲುಕೋಟೆ ಮತ್ತು ತೊಣ್ಣೂರು ಹಾಗೂ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳು. ಗಂಗರ ಕಾಲದ ಸುಂದರ ಬಸದಿಗಳಿರುವ ಕಂಬದ ಹಳ್ಳಿ ಜೈನರಿಗೆ ಪವಿತ್ರಸ್ಥಳ. ಅಗ್ರಹಾರ ಬಾಚಹಳ್ಳಿ, ಅಘಲಯ, ಹೊಸ ಹೊಳಲು, ಕಿಕ್ಕೇರಿ, ಮಾದಪುರ ಮತ್ತು ತೆಂಗಿನಘಟ್ಟ, ಬೆಳ್ಳೂರು, ದೊಡ್ಡ ಜಟಕ ಮತ್ತು ನಾಗಮಂಗಲ, ಬಸರಾಳು–ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಕಾಲದ ಸುಂದರ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಮದ್ದೂರು ಮತ್ತು ಮಾರೇಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಚೋಳರ ಕಾಲದ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ನಾಗಮಂಗಲ ಮತ್ತು ಪಾಲಗ್ರಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಚೋಳರ ಕಾಲದ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕು: ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ, ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ ಮತ್ತು ಮಳವಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮದ್ದೂರು, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನಾಗಮಂಗಲ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡವಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಕೆರಗೋಡು, ಮಂಡ್ಯ, ಬಸರಾಳು, ದುದ್ದ ಮತ್ತು ಕೊತ್ತತ್ತಿ ಹೋಬಳಿಗಳು. ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು 183 ಗ್ರಾಮಗಳಿರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 715.1 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,05,898.

ತಾಲ್ಲೂಕು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ. ಹೆಸರಿಸುವಂಥ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಲ್ಲ. ಲೋಕಪಾವನಿ ನದಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಹರಿದು ಅನಂತರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಪಾಂಡವಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಗಡಿಯಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದು. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಕೆಂಪು ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿ ಇದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 86 ಸೆಂಮೀ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಿಲ್ಲ.

ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ನಾಲೆಯಿಂದ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ನೀರೊದಗಿ ಕೃಷಿ ಪ್ರಗತಿದಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಹುಲಿಕೆರೆ ಬಳಿ ಕರಿಘಟ್ಟ ಶ್ರೇಣಿಯ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ 2805 ಮೀ ಉದ್ದದ ಸುರಂಗ ಕೊರೆದು ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ನಾಲೆಯ ನೀರು ಹರಿಯಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಸುರಂಗದ ಆಳ ನೆಲಮಟ್ಟದಿಂದ ಕೆಳಗೆ 20.5–46 ಮೀ ವರೆಗೆ ಇದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದ ನೀರಾವರಿ ಸುರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು. ಬತ್ತ, ರಾಗಿ, ಜೋಳ, ಕಬ್ಬು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು. ಕೃಷಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. 1965ರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಇಂಡೊಜಪಾನೀಸ್ ಕೃಷಿ ಪ್ರದರ್ಶನಾ ಕ್ಷೇತ್ರವಿದ್ದು ತರುಣ ಕೃಷಿಗಾರರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಸರ್ಕಾರಿ ವ್ಯವಸಾಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೂ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಸೇರಿದೆ.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೇ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿರುವುದು ಮಂಡ್ಯಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಅದರ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ. ಬೆಲ್ಲದ ತಯಾರಿಕೆ ಉಂಟು. ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಉಪಯುಕ್ತ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯೂ ಇದೆ. ಅಕ್ಕಿಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ರೇಷ್ಮೆ ಸಾಕಣೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲೂ ಪ್ರಚಲಿತ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಅಕ್ಕಿ, ಸಕ್ಕರೆ, ಮದ್ಯ ಇವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಸಿಮೆಂಟ್, ಬಟ್ಟೆ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಮದಾಗುವ ಪದಾರ್ಥಗಳು. ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಣಿಜ್ಯಕ್ಕೆ ಆರ್ಥಿಕಸಹಕಾರ ನೀಡಲು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ನಾನಾಬಗೆಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿವೆ.

ಮೈಸೂರು – ಬೆಂಗಳೂರುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಮಂಡ್ಯ ತಾಲ್ಲೂಕು ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಣಿಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಅದರ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸರವೂ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನೈರುತ್ಯ ಈಶಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೈಸೂರು – ಬೆಂಗಳೂರು ರೈಲುದಾರಿ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಹಾದುಹೋಗಿವೆ. ಮಂಡ್ಯದಿಂದ ಬನ್ನೂರು, ನಾಗಮಂಗಲ, ಶಿವಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಕೆರಗೋಡುಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ರಸ್ತೆಗಳೂ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಸಾರಿಗೆ ಮಾರ್ಗಗಳು.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ, ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಹಾಗೂ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ. ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ವಿದ್ಯುತ್, ಅಂಚೆ ತಂತಿ, ದೂರವಾಣಿ ಮುಂತಾದವೂ ಮತ್ತು ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಔಷಧಾಲಯ ಮುಂತಾದ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. ಮಂಡ್ಯಕ್ಕೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ 8 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಳ್ಳಂಗೆರೆಯ ಬಳಿ ಪ್ರತಿ ಡಿಸೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕಾಡುಬಸವೇಶ್ವರಸ್ವಾಮಿ ಜಾತ್ರೆ ಬಲು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಮಂಡ್ಯದ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ 7 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಸುಂಡಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ದೀಪಾವಳಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹದೇಶ್ವರಸ್ವಾಮಿ ರಥೋತ್ಸವ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಬಸರಾಳು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಗ್ರಾಮ. ಮಂಡ್ಯದಿಂದ 14 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕೆರೆಗೋಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಫೆಬ್ರುವರಿ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಪಂಚಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಜಾತ್ರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಮಂಡ್ಯದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಶಿವಾರಗ್ರಾಮದ ಬಳಿ ಇರುವ ವಿದ್ಯಾಪೀಠದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೀರೋದ್ಯಮ ಶಿಕ್ಷಣ ತರಬೇತಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಟ್ಟಣ: ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ಮೈಸೂರು–ಬೆಂಗಳೂರು ರೈಲು ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ನಗರದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 42 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ 100 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,31,179. ಪಟ್ಟಣ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 671 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದು ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾಗಿದೆ.

ಇದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಔದ್ಯಮಿಕ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಮಂಡ್ಯ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ (ಮೈಸೂರು ಷುಗರ್ ಕಂಪನಿ) ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆಯೇ ಇರುವ ಮದ್ಯಸಾರದ ಮತ್ತು ಮದ್ಯ ತಯಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇವೆ. ಇವೆರಡೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆ ಬಗೆಯ ಪ್ರಥಮ ಆಧುನಿಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು. ಮೈಸೂರು ಅಸಿಟೇಟ್ ಅಂಡ್ ಕೆಮಿಕಲ್ಸ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟರಿ, ಆಧುನಿಕ ಅಕ್ಕಿಗಿರಣಿ, ಉಪಕರಣ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಮೈಸೂರು ಮೆಟಲ್ ಇಂಡಸ್ಟ್ರೀಸ್, ಮಂಡ್ಯ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ವರ್ಕ್ಸ್, ಮೈಸೂರು ಮಿನರಲ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಗ್ಯಾಸ್ ಕಂಪನಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿವೆ. ಮಂಡ್ಯದಿಂದ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲ ಪಟ್ಟಣ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯದ ಇತರ ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೂ ಉತ್ತಮ ಮಾರ್ಗ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ ಇಲ್ಲಿ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣವಿದ್ದು ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಣಿಜ್ಯದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ನೆರವಾಗಿದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ಆಡಳಿತಾಂಗವಾಗಿ ಕೆಲವು ಕಚೇರಿಗಳಿವೆ. ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳೂ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳೂ ನಿಯಂತ್ರಿತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ಸರ್ಕಾರಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಮತ್ತು ಔಷಧಾಲಯ, ಅಂಚೆ ತಂತಿ, ದೂರವಾಣಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಸೌಲಭ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. ವ್ಯಾಪಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ತಲಾ ಒಂದು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಕಲೆ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನ ಕಾಲೇಜು ಇವೆ.

ಈ ಪಟ್ಟಣ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಳಿಯ ಯೋಜನೆಯಂತೆ ಪಟ್ಟಣದ ಸುತ್ತಲೂ ಹೊಸ ವಿಸ್ತರಣೆಗಳಾಗುತ್ತಿವೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರದ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಅನಂತರ ಮಂಡ್ಯ ಪಟ್ಟಣ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆಯಿತು. ಮಂಡ್ಯಜಿಲ್ಲೆಯ ನಿರ್ಮಾಣದೊಂದಿಗೆ (1939 ಜುಲೈ 1) ಇದು ಜಿಲ್ಲಾ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ನಗರಸಭಾ ಆಡಳಿತವಿದೆ. *

ಮಕಾವೊ: ವಿಶೇಷ ಆಡಳಿತ ವಲಯ ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಪೋರ್ಚುಗಲ್ಲಿನ ಸಾಗರೋತ್ತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಇದು ಕ್ಯಾಂಟನ್ ನದೀಮುಖದಲ್ಲಿರುವ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಅದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಟೈಪಾ ಮತ್ತು ಕೊಲೋನ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಚುಚಿಯಾಂಗ್ ನದಿ ಅಳಿವೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ್‌ಗೆ ಸು. 64 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗದಿಂದ ಜಈ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪವನ್ನು ಬ್ಯಾರಿಯರ್ ಗೇಟ್ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತದೆ. ಚೀನಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಾವಿಕರ ರಕ್ಷಕ ದೇವತೆಯಾದ ಆ–ಮಂಗಾವೊ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮೇಲೆ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಮಕಾವೋ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ಮಕಾವೊ ನಗರ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಪೂರ್ತಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 28 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,13,400 (2006).

ಮಕಾವೊ ನಾಲ್ಕು ಶತಮಾನಗಳಿಗೂ ಮೀರಿ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದೆ. ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮೊದಲು ಬಂದದ್ದು 1557ರಲ್ಲಿ. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದ ವೇಳೆಗೆ ಹೊರದೇಶಗಳೊಡನೆ ಚೀನದ ವ್ಯಾಪಾರ ಕ್ರಮೇಣ ಕ್ಯಾಂಟನ್ನಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿ ವಿದೇಶೀ ವರ್ತಕರಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ತೆರೆಯಲಾಯಿತು.

ಮಕಾವೊ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 5.17 ಚ.ಕಿಮೀ. ಟೈಪಾ ದ್ವೀಪದ್ದು 3.88 ಚ.ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಕೊಲೋನ್ ದ್ವೀಪದ್ದು 6.47 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇಲ್ಲಿಯ ಯಾವ ಭಾಗವೂ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಂತದ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶ (174 ಮೀ) ಕೊಲೋನ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನದಿಗಳಿಲ್ಲ. ನೀರನ್ನು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಚೀನದಿಂದಲೂ ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದಾದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗುಡ್ಡಗಳಿದ್ದು ಮಧ್ಯೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನ ಸಮತಲ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸಮತಲವಾಗಿಸಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಡಕ್ ಕಾಲುವೆ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ ಮತ್ತು ಚೀನಿ ಭೂಭಾಗದ ನಡುವೆ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಸುರಕ್ಷಿತ ಜಲಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪೋರ್ಟೋ ಇಂಟೀರಿಯರ್ (ಒಳಭಾಗದ ಬಂದರು) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಬಲು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಇದು ಹಡಗುಗಳಿಗೆ ಸುರಕ್ಷಿತ ಲಂಗರು ನೆಲೆಯಾಗಿದ್ದು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಇದನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಬಂದರಾದ ಪೋರ್ಟೋ ಎಕ್ಸ್ಟೀರಿಯರ್ (ಹೊರಭಾಗದ ಬಂದರು) ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಅಲೆಗಳ ಹೊಡೆತ ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಒಡ್ಡುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಇವೆರಡು ಬಂದರುಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ.

ಮಕಾವೊ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಬಿಸಿಯಿದ್ದು ತೇವದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಹಿತಕರ ಹವಾಗುಣವಿರುತ್ತದೆ. ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ನಡುವೆ ಬೀಸುವ ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಸೆಖೆಯಿದ್ದು ಉಷ್ಣತೆ ಸರಾಸರಿ 28^0ಸೆ. ಇರುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲ ಆಹ್ಲಾದಕರವಾಗಿದ್ದು ತೇವಾಂಶ ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಚಳಿ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 15^0ಸೆ. ಇರುತ್ತದೆ. ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಿನ ಹವಾಗುಣ ಅತ್ಯಂತ ಹಿತಕರವಾದ್ದು. ಮಕಾವೊ ಜನರಲ್ಲಿಲ ಬಲುಪಾಲು ಮಂಗೋಲಿಯನ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ ಸಂಖ್ಯೆ ಬಲು ಕಡಿಮೆ. ಇವರಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಇತರ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಸಾಗರೋತ್ತರ ಪ್ರಾಂತಗಳಿಂದ ಬಂದವರು. ಸ್ಥಳೀಯವರಲ್ಲಿ ಚೀನಿಯರೇ ಹೆಚ್ಚು.

ಮಕಾವೊದ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ವ್ಯಾಪಾರ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾದದ್ದು. ಇದು ಮುಕ್ತಬಂದರಾಗಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿನ ವ್ಯಾಪಾರ ಚೀನ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಚೀನದ ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ತಾವು ಹಿಡಿದ ಮೀನಿನ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಚೀನಿ ಕಮ್ಯೂನ್‌ಗಳಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಚೀನ ಮಕಾವೊ ಮೂಲಕ ಬರುವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ವ್ಯಾಪಾರದ ಮಾದರಿಯೂ ಬದಲಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಚೀನ ಮಕಾವೊಗೆ ಆಹಾರಪದಾರ್ಥಗಳು, ಬಟ್ಟೆ, ಆಟದ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಅಗ್ಗದ ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದರಿಂದ ಮಕಾವೊಗೆ ಚೀನದ ಸ್ನೇಹ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ್ ಬಿಟ್ಟರೆ ಮಕಾವೊ ಪ್ರಾಂತವೇ ಚೀನಾದಿಂದ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ದೇಶ. ಪಾದರಕ್ಷೆ, ಎನಾಮಲ್ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಚೀನಿ ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸ, ಪಟಾಕಿಗಳು, ಅಗರಬತ್ತಿ, ಕರ್ಪೂರ ಮರದ ಪೆಠಾರಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹಣ ಪಟಾಕ.

ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ್‌ನಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅರ್ಧಗಂಟೆಗೊಂದು ಬಾರಿ ದೋಣಿ ಸಂಚಾರವಿದ್ದು ಪ್ರಯಾಣದ ಕಾಲ ಕೇವಲ ಒಂದು ಗಂಟೆ ಮಾತ್ರ. ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದಿಂದ ಟೈಪಾ ಮತ್ತು ಕೊಲೋನ್ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ನಾಲೆಗಳ ಸಂಚಾರವಿದೆ. ಆಂತರಿಕ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದು ಟೈಪಾ ಮತ್ತು ಕೊಲೋನ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಮೋಟಾರುಗಳು ಸಂಚರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂಥ ಒಡ್ಡು ದಾರಿಯಿದೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್)

ಮಚಲೀಪಟ್ಟಣ: ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕೃಷ್ಣಾಜಿಲ್ಲೆಯ ಮತ್ತು ಮಚಲೀಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರನಗರ. ಕೃಷ್ಣಾನದಿ ಮುಖಜಭೂಮಿಗೆ ಸೇರಿದ ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮತೀರದ ಒಂದು ಬಂದರು. ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 25 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,83,370. $16^0.30'$ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು $81^0.10'$ ಪೂರ್ವರೇಖಾಂಶದಲ್ಲಿದೆ.

ಬಂದರು ನಗರವಾಗಿ ಸಮುದ್ರ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವಂತೆ ಈ ನಗರ ಭೂವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವೂ ಆಗಿದೆ. ಇದೊಂದು ಮುಖ್ಯ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣ. ಅಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಹಾಸುಗಂಬಳಿಗಳ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಉಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಅಖಿಲ ಭಾರತ ನೇಕಾರರ ಸಂಘದ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಒಂದು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಜೊತೆಗೆ ಇತರ ಮೂರು ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಕಬ್ಬಿಣ ಹಾಗೂ ಬಟ್ಟೆ.

ಹಿಂದೆ ಬೆಸ್ತನೊಬ್ಬ ಸೆರೆಹಿಡಿದ ದೈತ್ಯ ಮೀನಿನ ಎಲುಬುಗಳಿಂದ ರೇವಿಗೆ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ಮತ್ಸಲಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತೆಂದೂ ಮುಂದೆ ಮಚಲಿ ಎಂಬ ರೂಪ ಪಡೆಯಿತೆಂದೂ ಪ್ರತೀತಿ. ಪ್ರಶ.ಪೂ.ದಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕ್ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವ ಮಸೋಲಿಯ ಇದೇ ಸ್ಥಳವಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಪ್ರಶ.ಪೂ.

3ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಧರಣಿಕೋಟದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ ಮುಕ್ಕಂಟಿ ಅಥವಾ ತ್ರಿಲೋಚನ ಪಲ್ಲವ ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದ ಇನುಕುದುರುವನ್ನು ತನ್ನ ವಾಸಸ್ಥಳವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಆ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ರಾಜುಪೇಟೆ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಆಗಾಗ್ಗೆ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಆವರ್ತಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಚ್.ಎಂ.ಎನ್.ಆರ್.)

ಮಡಗಾಸ್ಕರ್: ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕದ ಆಗ್ನೇಯ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಹಿಂದೆ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದ ವಸಾಹತುವಾಗಿದ್ದು 1960ರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ಆಗ್ನೇಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸು. 38 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ವಿಶಾಲವಾದ ದ್ವೀಪ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಪ್ರಪಂಚದ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಮೊಜಾಂಬಿಕ್ ಕಾಲುವೆ ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರ 20^0ದ.ಅ. ಮತ್ತು 47^0 ಪೂ.ರೇ.ದಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿವೇಶಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5,87,040 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 19,448,000 (2006). ರಾಜಧಾನಿ ಅಂಟನಾನಾರಿವೊ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,000,000 (2004). 4,828 ಕಿಮೀ ಕರಾವಳಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಕರಾವಳಿಯಿಂದ ಒಳನಾಡಿನ ಕಡೆಗೆ ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ಸಾಲು. ಇಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತ ಶಿಖರ ಮರಮೋಕೂಟ್ರ. 2900 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದಿದ ಉಷ್ಣವಲಯ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶುಷ್ಕ ವಾತಾವರಣವಿರುತ್ತದೆ. ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆ ಉದುರು ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಬೆಟ್ಸಿಬೋಕ ಮತ್ತು ಮಾಂಗೋಕ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಪ್ರಾಣಿ ಹಾಗೂ ಪಕ್ಷಿ ಸಂಕುಲಗಳಿವೆ. ಅಳಿವಿನ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಭೂಮಿಯು ಕೃಷಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಹವಾಮಾನ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳು ತೊಂದರೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ.

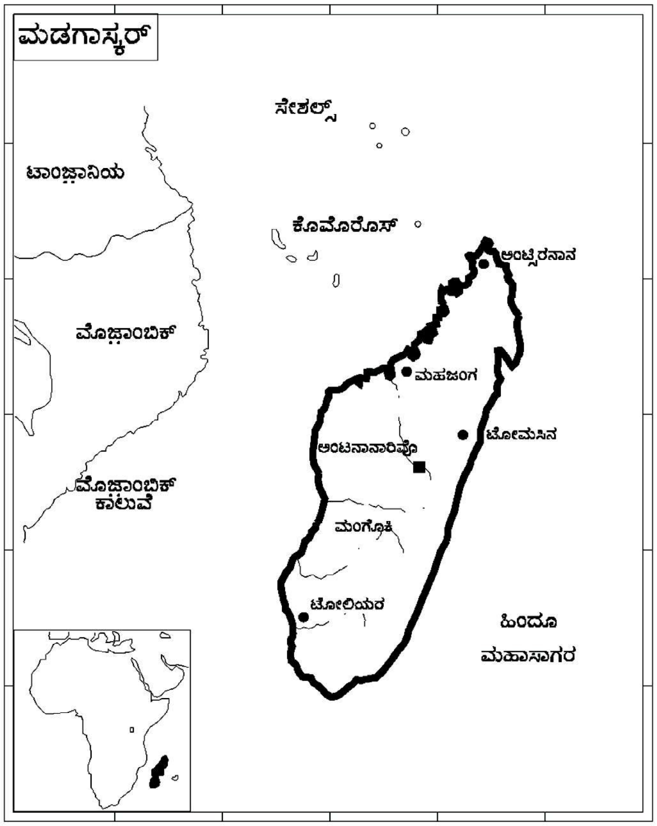

ಕಾಫಿ. ವೆನಿಲ, ಸಂಭಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಕಬ್ಬು, ತಂಬಾಕು, ಬತ್ತ, ಮರಗೆಣಸು, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಖನಿಜಗಳೆಂದರೆ ಗ್ರಾಫೈಟ್, ಕ್ರೋಮೈಟ್, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಉಪ್ಪು ಮತ್ತು ಅಭ್ರಕ. ಮಾಂಸ ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು, ಮಾದಕ ದ್ರವ್ಯಗಳು, ಸಕ್ಕರೆ, ಸಿಮೆಂಟ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಮುಖ. ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡುವಿಕೆ, ಲಘು ತಾಂತ್ರಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹಾಗೂ ಉಪ್ಪು ತಯಾರಿಕಾ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳಿವೆ. ಅಂಟ್ಸಿರಬೆ, ಟೂವೋಮಾಸಿನ್ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು. ಇಲ್ಲಿನ ಭಾಷೆ ಮಲಗಸೆ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್. ಇಲ್ಲಿನ ಹಣ ಮಲಗಸೆ ಫ್ರಾಂಕ್. ಶೇ 41ರಷ್ಟು ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರು, ಶೇ. 52 ಸ್ಥಳೀಯರು ಶೇ. 7 ರಷ್ಟು ಮುಸ್ಲಿಮರಿದ್ದಾರೆ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಮಡಿಕೆಗಳು: ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳ ಅಂಕುಡೊಂಕಾದ ಅಥವಾ ಅಲೆಗಳೋಪಾದಿಯ ರಚನೆಗಳು (ಫೋಲ್ಡ್ಸ್). ಪ್ರಷ್ಟುಬದ್ಧತೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಎಳೆಗಳಿರುವ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಬಲು ಚೆನ್ನಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಲಂಬವಾಗಿ ಅಥವಾ ಪಕ್ಕಗಳಿಂದ ಒತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಭೂಚಲನವಲನ ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಮಣಿದು ಮಡಿಕೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಡಿಕೆಗಳು ಹಲವಾರು ಮೀ ದೊಡ್ಡವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತೆ ಹಲವು ಕೆಲವಾರು ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಹತ್ತಾರು ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಮಡಿಕೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತಿ ಸರಳವಾಗಿ ಒಂದು ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬಗ್ಗಿರುವ ಶಿಲಾಸ್ತರಕ್ಕೆ ಏಕ ಇಳಿಮುಖ (ಮೋನೋಕ್ಲೈನ್) ಮಡಿಕೆ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಮಡಿಕೆಯ ಭಾಗಗಳು : ಮಡಿಕೆಯ ಎರಡು ಕಡೆಯ ಪಕ್ಕಗಳಿಗೆ ಬಾಹುಗಳೆಂದು (ಲಿಂಬ್ಸ್) ಹೆಸರು. ಎರಡು ಬಾಹುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಛೇದನಾ ಕೋನಕ್ಕೆ ಮಡಿಕೆಯ ಅಕ್ಷ (ಆ್ಯಕ್ಸಿಯಲ್ ಪ್ಲೇನ್) ಅಥವಾ ಅಕ್ಷ ಸಮಮೇಲ್ಮೈ (ಆ್ಯಕ್ಸಿಯಲ್ ಸರ್ಫೇಸ್) ಮಡಿಕೆಯನ್ನು ಎರಡು ಸಮಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಷ ಸಮಮೇಲ್ಮೈ ಮಡಿಕೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಸ್ತರವನ್ನು ಅಕ್ಷರೇಖೆಯಲ್ಲಿ ಛೇದಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಕ್ಷರೇಖೆ ಏರು ಮತ್ತು ತಗ್ಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಮಡಿಕೆಯ ಉದ್ದಕೂ ಬದಲಾವಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಉನ್ನತ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಏಣಿಗೆಗಳೆಂದೂ (ಕಲ್ಮಿನೇಶನ್ಸ್) ನಿಮ್ನ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ತಗ್ಗುಗಳೆಂದೂ (ಡಿಪ್ರೆಶನ್ಸ್) ಹೆಸರು. ಮಡಿಕೆಗಳ ಅಕ್ಷರೇಖೆಯ ಮೇಲಿನಿಂದ ಸಮತಲ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಇರುವ ಕೋನ ಇಳಿಚಾಚು (ಪ್ಲಂಜ್). ಮಡಿಕೆಯ ಪಕ್ಕ ಭಾಗ ಅಥವಾ ಪಾರ್ಶ್ವ ಆ ಮಡಿಕೆಯ ಅಕ್ಷಸಪಾಟದಿಂದ ಮಗ್ಗುಲಿನ ಮಡಿಕೆಯ ಅಕ್ಷ ಸಮಕ್ಷೇತ್ರದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಡಿಕೆಯ ಬಗ್ಗಿರುವಿಕೆಯ ತ್ರಿಜ್ಯ ಅದರ ಅಲೆಯ ಉದ್ದ ಮತ್ತು ಅರೆಪಾರಗಳಿಗೆ (ಆ್ಯಂಪ್ಲಿಟ್ಯೂಡ್ಸ್) ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಕಿರಿದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅತಿಯಾಗಿ ಬಗ್ಗಿರುವ ಮಡಿಕೆಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಕೀಲು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಗೋಲಾಕಾರದ ಮಡಿಕೆಯ ಉನ್ನತ ಭಾಗ ಶಿಖರ. ಇದು ಮಡಿಕೆಯನ್ನು ಲಂಬವಾಗಿ ಛೇದಿಸಿದಲ್ಲಿ ಶಿಖರದ ಸಮಭಾಜಕತಲ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಮಡಿಕೆಯ ಅತ್ಯಂತ ತಗ್ಗು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಭಾಗಕ್ಕೆ ದೋಣಿ ಅಥವಾ ಬಾನೆ ಎಂದೂ ಇದು ಮಡಿಕೆಯನ್ನು ಛೇದಿಸುವಲ್ಲಿಗೆ ದೋಣಿ ಸಮಭಾಜಕತಲ ಎಂದೂ ಹೆಸರು.

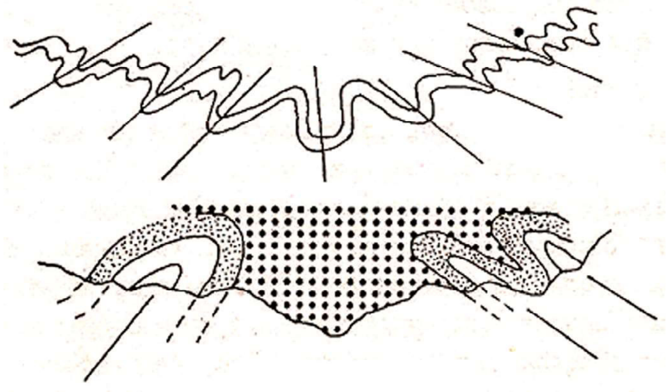

ಬೀಸಣಿಗೆ ಮಡಿಕೆ

ನಾಮಾಂಕಿತಗಳು : ಮಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿದಾಗ ತೋರುವ ರಚನಾ ವಿನ್ಯಾಸದ ಮೇರೆಗೆ ಅವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ. ಮಡಿಕೆಯೊಂದರ ಗೋಲಾಕಾರ ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳು ಅಕ್ಷಸಮತಲ ರೇಖೆಯಿಂದ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಬಾಗಿ, ಮೊದಲು ರೂಪುಗೊಂಡು ಹಳೆಯ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಮಧ್ಯಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಂಥವನ್ನು ಭೂಹೊರಬಾಗಿದ (ಆ್ಯಂಟಿಕ್ಲೈನ್) ಮಡಿಕೆಯೆನ್ನುವರು. ಬಟ್ಟಲಿನಾಕಾರವಾಗಿರುವ ಮಡಿಕೆಯೊಂದರ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳು ಒಳಮುಖವಾಗಿ ಅಕ್ಷರೇಖೆಯೆಡೆಗೆ ಬಾಗಿ ನವೀನವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿರುವಂಥವನ್ನು ಭೂ ಒಳಮಡಿಕೆ ಅಥವಾ ಏಕಮುಖಾವನತ (ಸಿಂಕ್ಲೈನ್) ಮಡಿಕೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕಾರವಾಗಿ ಬಗ್ಗಿರುವ ವಿಮುಖಾವನತ ಮಡಿಕೆಗಳ ತುತ್ತ ತುದಿಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಮಡಿಕೆಯ ಏಣು ಎಂದೂ ಏಕಮುಖಾವನತ ಮಡಿಕೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಕೆಳಗಿನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಮಡಿಕೆಯ ತಗ್ಗು ಎಂದೂ ಹೆಸರು.

ಭೂಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟದಿಂದ ಉಂಟಾದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮಡಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನಂತರದ ಭೂಚಲನಾ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಉಗಮಿಸಿದ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಅಥವಾ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುವ ಮಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಣ್ಣ ಮಡಿಕೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಒಡಕು ಮತ್ತು ಬಿರುಕುಗಳಿಗೆ ಸೀಳು ರೇಖೆಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಭೂಚಲನೆಯಿಂದ

ಉಂಟಾಗುವ ಸೀಳು ರೇಖೆಗಳು ಆಯಾ ಆವರ್ತದ ಮಡಿಕೆಗಳ ಅಕ್ಷರೇಖೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಸಂಕೀರ್ಣಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಸಣ್ಣ ಮಡಿಕೆಗಳೂ ಸಮರೂಪತೆ ಮತ್ತು ಸಮಪ್ರಮಾಣದವುಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಮೊದಲಿನ ಆವರ್ತದ ಮಡಿಕೆಗಳಿಗಿಂತ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮಡಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಉಂಟಾದ ಭೂಚಲನಾ ಒತ್ತಡದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಜಲಜಶಿಲೆಗಳ ಅಕ್ಷಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ರೂಪುಗೊಂಡ ಸಣ್ಣ ಮಡಿಕೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು. ಸಣ್ಣ ಮಡಿಕೆಗಳ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಅವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಮಣಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಉಂಟಾಗುವ ಮಡಿಕೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಹಲವಾರು ಮಡಿಕಾ ಸೂಕ್ತಿಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಮೇಯಗಳು ರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಗಣಕದ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಸರಿಹೊಂದುವ ಗಣಿತ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ, ಮಡಿಕೆಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳಲು ಅವಶ್ಯವಾಗುವ ಭೌತಗುಣಗಳು ಮತ್ತು ಸೀಮಿತ ಪರಿಸರ ಇವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಮಡಿಕೆಗಳು ಉಂಟಾಗುವ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಭಿನ್ನ ಮಡಿಕೆಗಳು : ಜಲಜ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಪ್ರಸರಿಸಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಚಲನ ವಲನಗಳು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದಿದ್ದು ಹಲವಾರು ಮಡಿಕೆಜನ್ಯ ಆವರ್ತನಗಳು ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಒತ್ತರಿಸಿದಾಗ ಅನೇಕ ತರಹದ ವಿಭಿನ್ನ ರೀತಿಯ ಮಡಿಕೆಗಳು ಮೈದಳೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಮಡಿಕೆಗಳ ಆವರ್ತನಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಮಡಿಕೆಗಳ ಸಂಬಂಧದ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯ ಆವರ್ತನದಲ್ಲುಂಟಾದ ಮಡಿಕೆಗಳ ಅಕ್ಷಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷಸಪಾಟಗಳು ಅನಂತರದ ಭೂಚಲನ ಆವರ್ತನದ ಒತ್ತಡಗಳಿಂದ ಪುನಃ ಮಡಿಕೆಗೊಂಡು ಮತ್ತು ಭೂಚಲನ ಆವರ್ತನಗಳು ಚಟುವಟಿಕೆಗೊಂಡು ಒತ್ತರಿಸಿದಾಗ ಪುನಃ ಮಡಿಚಿ, ತಿರುಚಿ ಅಥವಾ ಮುದುಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಕೊನೆಯ ಹಂತದ ಆವರ್ತನದ ಮಡಿಕೆಗಳು ಯಾವ ರೀತಿಯ ವಿಕಾರ ಮತ್ತು ತಿರುಚುಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭೂಕಾಲಮಾನದಲ್ಲಾದ ಮಡಿಕೆಗಳು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದೆರಗಿ ಪುನಃ ಪುನಃ ಅವುಗಳ ರೂಪ ಮತ್ತು ವಿನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ವಿವಿಧ ಆವರ್ತನ ಮಡಿಕೆಗಳ ಭೂಕಾಲಮಾನ ಅಥವಾ ವಯಸ್ಸನ್ನು ಶೋಧಿಸಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ, ಮೇಲೊತ್ತರಿಸುವಿಕೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಮಡಿಕೆಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಮೊದಲೇ ಉಂಟಾಗಿದ್ದ ಮಡಿಕೆಗಳೊಡನೆ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ನಿಗದಿಪಡಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮಡಿಕೆಗಳ ವಯಸ್ಸನ್ನು ದೃಢೀಕರಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಅವುಗಳ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮಡಿಕೆಗಳ ಜೊತೆ ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಅವುಗಳ ವಯಸ್ಸನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಮೇಲೊತ್ತರಿಸುವಿಕೆಗೆ ಒಳಗಾದ ಮಡಿಕೆಗಳ ಸಂಕೀರ್ಣ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭೂಚಲನವಲನಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಒತ್ತಡದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಮಡಿಕೆಗೊಂಡ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳ ಗುಣ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಮಡಿಕೆಯ ಸಮೂಹಗಳು : ಮಹಾಬೋಗುಣಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನಗೊಂಡ ಜಲಜ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಭೂಚಲನವಲನದಿಂದ ಒತ್ತಡ ಉಂಟಾಗಿ ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಮಡಿಕೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವುವು. ಇವು ಒಂಟಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಭೂಕವಚಕ್ಕೆ ತೊಡಿಸಿದ ಮಾಲೆಗಳಂತೆ ಹಲವಾರು ಚ.ಕಿಮೀ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ನೂರಾರು ಕಿಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅಗಲಕ್ಕೂ ಪ್ರಚಂಡವಾಗಿ ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ ಹರಡಿರುತ್ತವೆ. ಮಡಿಕೆಯ ಸಮೂಹಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ರಚನಾ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಸಣ್ಣ ಮಟ್ಟ ಮಡಿಕೆಗಳು ಅಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮಡಿಕೆಗಳ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಒಂದು ಬೃಹತ್ ರಚನೆಯನ್ನು ವಿಮುಖಾವನತ (ಆ್ಯಂಟಿಕ್ಲೈನೋರಿಯಮ್) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಮಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಅಗಾಧವಾದ ಏಕಮುಖಾವನತ ಮಡಿಕೆಯನ್ನು ಏಕಮುಖಾವನತ ಮಡಿಕಾಸರಣಿ (ಸಿಂಕ್ಲೈನೋರಿಯಮ್) ಎನ್ನುವರು. ಮಡಿಕೆಯ ಸಮೂಹಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಣ್ಣ ಮಡಿಕೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸಂಬಂಧ ಎಷ್ಟೇ ಜಟಿಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಅಕ್ಷರೇಖೆಗಳ ಜಾಡು ಮಾತ್ರ ಪರಸ್ಪರ ಸಮಾಂತರವಾಗಿರುವುವು. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಆವರ್ತನದ ಮಡಿಕೆಗಳಿದ್ದರೆ ಅಂಥ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಮಡಿಕೆಗಳ ಅಕ್ಷರೇಖೆಗಳ ಜಾಡು ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತಗೊಂಡು ಭೂಚಲನವಲನವನ್ನನುಸರಿಸಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ತಿರುವುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ.

(ಪಿ.ಎಂ.)

ಮಡಿಕೇರಿ : ಕೊಡುಗು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಹಾಗೂ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸೋಮವಾರಪೇಟೆ ಮತ್ತು ವಿರಾಜಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ಉತ್ತರ, ವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ನೈಋತ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯವೂ ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಮಡಿಕೇರಿ, ಭಾಗಮಂಡಲ ಮತ್ತು ನಾಪೋಕ್ಲು ಹೋಬಳಿಗಳು (ನಾಡುಗಳು). 74 ಗ್ರಾಮಗಳಿರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,526 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,41,547. ಕೊಡಗುಜಿಲ್ಲೆ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಸೇರಿದಾಗ ಈಗಿನ ಮಡಿಕೇರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ರಚನೆಯಾಯಿತು (1953 ಡಿಸೆಂಬರ್ 15).

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ ಶ್ರೇಣಿ ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ವೈನಾಡಿನಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಹನುಮಾನ ಬೆಟ್ಟ, ಕಡಂಗ ಮಾಲೆ ಮತ್ತು ಪೆರುಮಾಳ ಮಲೆ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೇ ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ 1,745 ಮೀ ಎತ್ತರದ ತಡಿಯಂಡಮೋಳು ಬೆಟ್ಟವಿದೆ. ಇದೇ ಬೆಟ್ಟಸಾಲು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಮುಂದುವರಿದು ಮಡಿಕೇರಿ ಬಳಿ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲೆ ಸಂಪಾಜೆ ಕಣಿವೆಯಿದೆ. ತಡಿಯಂಡಮೋಳುವಿನ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಡಿತೊರದ ಬಳಿ ಇಗ್ಗುತಪ್ಪಕುಂಡ ಇದೆ. 5 ಕಿಮೀ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಪೆರೂರ್ ಬೆಟ್ಟವಿದೆ. 7 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂಗಲ ಶಿಖರವಿದೆ. ಶ್ರೀಮಂಗಲ ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲಿನಲ್ಲೇ ಕಾವೇರಿಯ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ ಇದೆ. ಮಡಿಕೇರಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 14 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕೋಟೆಬೆಟ್ಟವಿದೆ. ಇಡೀ ತಾಲ್ಲೂಕು ಬೆಟ್ಟ-ಗುಡ್ಡ ಪರ್ವತಮಯವಾಗಿದ್ದು ಹಸುರು ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿಂದ ಆವರಿಸಿದೆ.

ನದಿಗಳು: ಕೊಡಗಿನ ಮುಖ್ಯನದಿ ಕಾವೇರಿ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯ ತಲಕಾವೇರಿಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಗಮ. ಕನ್ನಿಕೆ ಭಾಗಮಂಡಲದ ಬಳಿ ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಸುಜ್ಯೋತಿ ಎಂಬ ಗುಪ್ತಗಾಮಿ ನದಿಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದರಿಂದ ಈ ಸ್ಥಳವನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದ ಪ್ರಯಾಗವೆನ್ನುವರು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಕಕ್ಕಬ್ಬೆ, ಮುತ್ತರೆ ಮುಟ್ಟ ಈ ನದಿಗಳೂ ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆ ಹರಿಯುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಜಕಲ್ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದು ಸಂಪಾಜೆ ಕಣಿವೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಹರಿದು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ತಲಕಾವೇರಿ ಬಳಿಯ ಸುಳ್ಯದ ಬಳಿ ಹುಟ್ಟುವ ಬಸವಾಳಿ ಹೊಳೆ ವಾಯವ್ಯದ ಕಡೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆ ಹರಿಯುವ ಮುಂಡ್ರೋತು ಮತ್ತು ಪೆರಿಯಮಲೆ ಹೊಳೆಗಳು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಎಲ್ಲೆಯ ಬಳಿ ಒಂದಾಗಿ ಕೇರಳವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾಯುಗುಣ ಉಲ್ಲಾಸದಾಯಕವಾದದ್ದು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 323 ಸೆಂಮೀ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಭಾಗಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 603 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಜೂನ್, ಜುಲೈ, ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಸು. 130 ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಮಾರ್ಚ್, ಏಪ್ರಿಲ್ ಅತ್ಯುಷ್ಣದ ತಿಂಗಳುಗಳು. ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 28.6^{0}ಸೆ ಮತ್ತು ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 17.8^{0}ಸೆ.

ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತಿನ ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆಯವರು ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ ನೆಡುತೋಪುಗಳಿವೆ. ಬೀಟೆ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಸಾಗುವಾನಿ ಮೋಪುಗಳನ್ನು ಹುಣಸೂರಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಕ್ಷಿತ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳುಂಟು.

ಕೃಷಿ: ಬತ್ತ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ತಗ್ಗು ಬಯಲು ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುವುದೂ ಉಂಟು. ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಟೀ ತೋಟಗಳೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಇವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಖ್ಯಾತಗೊಂಡಿರುವ ಕೊಡಗಿನ ಕಿತ್ತಳೆಯನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಏಲಕ್ಕಿ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳೆ. ಕರಿಮೆಣಸನ್ನೂ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ ರಾಗಿ, ಅಡಕೆ ಮತ್ತು ತೆಂಗುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸಂಪಾಜೆಯಲ್ಲಿ ರಬ್ಬರ್ ತೋಟಗಳು ಮತ್ತು ಗೇರುಮರಗಳು ಇವೆ. ಮಡಿಕೇರಿ ಬಳಿ ಸರ್ಕಾರಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಫಾರಮ್ ಇದೆ.

ಜೇನುಸಾಕಣೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಉಪ ಕಸುಬು. ಚಾಪೆ ಹೆಣೆಯುವ, ಮಡಕೆಮಾಡುವ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳುಂಟು. ಭಾಗಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಮಧುವನ ಎಂಬ ಜೇನು ಕೃಷಿ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಾಪೋಕ್ಲುವಿನಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಸಂಪಾಜೆಯಲ್ಲಿ ರಬ್ಬರ್, ಮಡಿಕೇರಿಯಲ್ಲಿ ತೆಳು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಚೀಲಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಮತ್ತು ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಹಾಗೂ ಬತ್ತದ ಗಿರಣಿಗಳು, ಮರಕೊಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಇವೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಿಂದ ಕಾಫಿ, ಬತ್ತ, ಕಿತ್ತಳೆ, ಏಲಕ್ಕಿ, ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಮರದದಿಮ್ಮಿಗಳು ಮತ್ತು ರಬ್ಬರನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಎಣ್ಣೆ, ಮಸಾಲೆ ವಸ್ತುಗಳು, ನೇಯ್ಗೆ ಬಟ್ಟೆಗಳು, ಉಪ್ಪು, ಇತ್ಯಾದಿ ನಿತ್ಯೋಪಯೋಗಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆಮದುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಕೊಡವರು ಕೊಡವ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಆಡುವರು. ಕೈಲ್‌ಪೊಳದ್, ಕಾವೇರಿ ಸಂಕ್ರಮಣ, ಹುತ್ತರಿ ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಹಬ್ಬಗಳು. ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಯಕಳಿ ಮತ್ತು ಬೋಳುಕಾಟ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಸಾರಿಗೆ: ಕೊಡಗಿನ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿವೆ ಮೈಸೂರು-ಮಂಗಳೂರು ಇತ್ಯಾದಿ ಮಡಿಕೇರಿ ಸಂಪಾಜೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು. ಮಡಿಕೇರಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ವಿರಾಜಪೇಟೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಕೇರಳದ ತಲಚೇರಿಯನ್ನೂ ಈಶಾನ್ಯದ ಕಡೆ ಸೋಮವಾರಪೇಟೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನೂ ಮೂರ್ನಾಡಿನ ಮುಖಾಂತರ ವಿರಾಜಪೇಟೆಯನ್ನು ತಲಪುವ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳಿವೆ. ಮಡಿಕೇರಿ-ಭಾಗಮಂಡಲ-ತಲಕಾವೇರಿ, ನಾಪೋಕ್ಲು-ವಿರಾಜಪೇಟೆ ರಸ್ತೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ರೈಲುಸಾರಿಗೆ ಇಲ್ಲ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್, ಅಂಚೆ, ತಂತಿ, ದೂರವಾಣಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳೂ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳೂ ಸಹಕಾರಿಸಂಘಗಳೂ ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಸರ್ಕಾರಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ವೈದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಇವೆ.

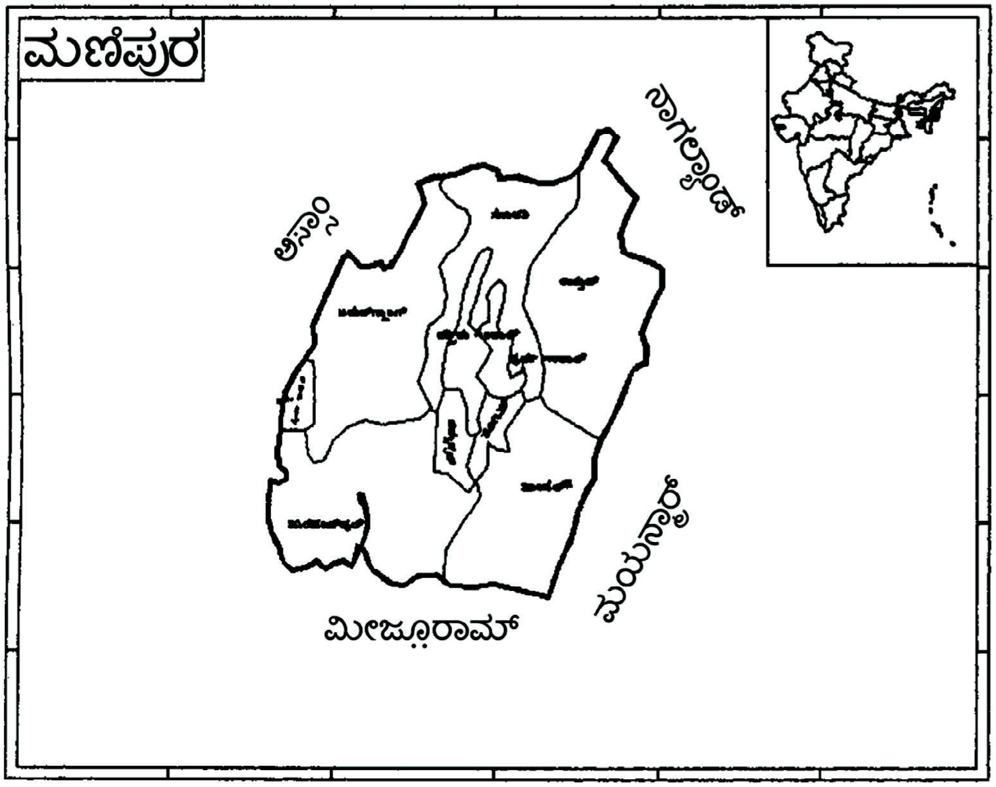

ಭಾಗಮಂಡಲ ಮಡಿಕೇರಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸಂಗಮ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ತುಲಾ ಸಂಕ್ರಮಣದಂದು ಪವಿತ್ರ ಸ್ನಾನಕ್ಕಾಗಿ ಯಾತ್ರಿಕರು ಬರುತ್ತಾರೆ.

ಪಡಿತೋರ ಕಣಿವೆ ಬಳಿಯ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡವರ ಆರಾಧ್ಯದೇವತೆ ಇಗ್ಗುತಪ್ಪ (ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ) ದೇವರ ಬೆಟ್ಟವಿದೆ. ವಿಷ್ಣು ಸಂಕ್ರಮಣದಂದು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮಡಿಕೇರಿಗೆ 5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಅಬ್ಬಿ ಜಲಪಾತವಿದೆ. ಮಡಿಕೇರಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 21 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬಲಮುರಿಯಿದೆ. ಇದೊಂದು ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಮಡಿಕೇರಿಗೆ 10 ಕಿಮೀ ದೂರವಿರುವ ಹಾಲೇರಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳ. ದೊಡ್ಡವೀರರಾಜೇಂದ್ರ 1792ರಲ್ಲಿ ಯುವಕಪಾಡಿ ಗ್ರಾಮದ ಬಳಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ನಾಲ್ಕುನಾಡು ಅರಮನೆ ಇದೆ.

ಮಡಿಕೇರಿ ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮತ್ತು ಅದೇ ತಾಲ್ಲೂಕು ಹಾಗೂ ಹೋಬಳಿಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ. ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ $12^{0}25'$, ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶ $75^{0}45'$ ಮೈಸೂರಿನ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 121 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಮಂಗಳೂರಿನ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 135 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಈ ಪಟ್ಟಣವಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 32,496. ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮೈಸೂರು-ಮಂಗಳೂರು ಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗದ ಹೆದ್ದಾರಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಉತ್ತಮ ಸಂಪರ್ಕ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ. ನಗರಜೀವನದ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಸೌಕರ್ಯಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಶಾಲೆ, ಕಾಲೇಜು, ಸರ್ಕಾರಿ ಕಚೇರಿ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆ, ಬ್ಯಾಂಕು, ಸರ್ಕಾರಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಪಶುವೈದ್ಯಾಲಯ, ಸರ್ಕಾರಿ ಮುದ್ರಣಾಲಯ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರ ಮುಂತಾದವುಗಳಿವೆ. ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ, ಪುರಸಭಾಡಳಿತವಿದೆ. ಪಟ್ಟಣ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 1189 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದ್ದು ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ತಂಪಾದ ಹವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಕೊಡಗಿನ ಹಾಲೇರಿ ಮನೆತನದ ಮುದ್ದುರಾಜ ಈಗಿನ ಮಡಿಕೇರಿಯನ್ನು 1681ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಹಾಲೇರಿಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿ ಬದಲಾಯಿಸಿದ. ಇವನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮುದ್ದುಕೇರಿಯೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿ ಮುಂದೆ ಮಡಿಕೇರಿಯಾಯಿತು. (ಪಿ.ಬಿ.)

ಮಣಿಪುರ: ಈಶಾನ್ಯ ಭಾರತದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮಯನ್ಮಾರ್, ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಿಜೋರಾಮ್, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಸಾಮ್, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನಾಗಾಲ್ಯಾಂಡ್ ರಾಜ್ಯಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಮಣಿಪುರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ (1983 ಮೇ 25) ಎಂಟು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,45,947 (2001). ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 22,356 ಚ.ಕಿಮೀ ರಾಜಧಾನಿ: ಇಂಫಾಲ್.

ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣ: ಮಣಿಪುರದ ಒಟ್ಟು ಮೇಲ್ಮೈ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಶೇಕಡಾ 90ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಉಳಿದ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಣಿಪುರ ಕೊಳ್ಳವೇ ದೊಡ್ಡದು. ಇದು ರಾಜ್ಯದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 750 ಮೀ ಸುತ್ತಲೂ ಪರ್ವತಗಳು ಆವರಿಸಿವೆ. ರಾಜಧಾನಿ ಇಂಫಾಲ್ ಈ ಕೊಳ್ಳದಲ್ಲೇ ಇದೆ. ಪರ್ವತಗಳು ಉತ್ತರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿದ್ದು ಕೆಲವು 2,700 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನಾಗಾಪರ್ವತ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಯನ್ಮಾರ್‌ನ ಗಡಿಯಾಗಿ ಮಣಿಪುರ ಪರ್ವತ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಲುಶಾಯಿ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ.

ನದಿಗಳು: ಇಲ್ಲಿಯ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಫಾಲ್ ಅಥವಾ ಮಣಿಪುರ, ಇರಿಲ್, ಥೌಬಾಲ್ ಮತ್ತು ಬರಕ್ ಪ್ರಧಾನವಾದವು. ಮುಖ್ಯವಾದ ಇಂಫಾಲ್ ನದಿ ರಾಜಧಾನಿಯ ಬದಿಯಲ್ಲೇ ಹರಿದು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಇರಿಲ್, ಥೌಬಾಲ್ ನದಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ದಕ್ಷಿಣದ ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಮಯನ್ಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಚಿಂದ್ವಿನ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಬರಕ್ ನದಿ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಸಾಮ್ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅಡ್ಡಹಾಯ್ದು ಬಾಂಗ್ಲಾ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸರಮಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರವಹಿಸುವುದು. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗಿರಿಸರೋವರಗಳಿರುವುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಲಾಕ್‌ಟಾಕ್ ಸರೋವರ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ 100 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಿದ್ದರೆ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ 64 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ನಡುವೆ ಎದ್ದಿರುವ ಗಿರಿಕೋಡುಗಳು ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಸ್ತರ ವಸತಿಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಸರೋವರಗಳೂ ಖಾದ್ಯ ಮತ್ಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಈ ರಾಜ್ಯದ ಹವಾಗುಣ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಿತಕರ ಮತ್ತು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಾಗಿದ್ದರೆ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶೀತವಾಗಿದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 170 ಸೆಂಮೀ.

ಸಸ್ಯ-ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು: ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 16,926 ಚ.ಕಿಮೀ ಕಾಡುಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 5,710 ಚ.ಕಿಮೀ ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯವಿದೆ. ಉಳಿದದ್ದು ತೆರೆದ ಕಾಡುಗಳು. ರಾಜ್ಯದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಶೇ. 76 ಭಾಗ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದಾವೃತ. ಮ್ಯಗ್ನೋಲಿಯ ಬೆಂಕುವಾಪಿನ್, ಸೂಚಿಪರ್ಣಿ ಮೊದಲಾದ ವೃಕ್ಷಗಳಿದ್ದರೂ ತೇಗ ಮತ್ತು ಬಿದಿರು ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ತ್ವ ಹೊಂದಿವೆ. ಜಿರಿ ಮತ್ತು ಬರಕ್ ನದಿಗಳ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ 2,585 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲೇ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಮೂರು ಲಕ್ಷ ಟನ್ ಬಿದಿರು ಕಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆನೆ, ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಕಾಡುಕೋಣ, ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ದೊಡ್ಡಗಾತ್ರದ್ದಾದ ಕಾಡುಹೋರಿ ಗೌರ್, ಅಲ್ಲದೆ, ಏಕಶೃಂಗ ಖಡ್ಗ ಮೃಗಗಳೂ ಹುಬ್ಬುಗೋಡಿನ ಜಿಂಕೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹ ವನ್ಯಮೃಗಗಳು. ಆದರೆ ಅತಿಬೇಟೆಯ ಕಾರಣವಾಗಿ ಖಡ್ಗಮೃಗ ಮತ್ತು ಜಿಂಕೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿದೆ.

ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯಬೆಳೆ ಬತ್ತ, ಗೋದಿ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ ಹಾಗೂ ಇತರ ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಬೆಳೆಸುವುದುಂಟು. ತೋಟಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತಳೆ, ಅನಾನಸ್, ಬಾಳೆ, ಪೀಚ್ ಮುಂತಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮವುಂಟು. ಮಣಿಪುರ

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಾಕ್‌ಟಾಕ್, ಸಿಂಗ್ದ, ಇಂಫಾಲ್ ಬ್ಯಾರೇಜ್, ಕೊಪಮ್, ಸಕಮೈಬ್ಯಾರೇಜ್, ಥೌಬಾಲ್ ಮತ್ತು ಕೂಗ ಎಂಬ 7 ಭಾರಿ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. 1930ರಿಂದಲೇ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತಾದರೂ ಇನ್ನೂ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಪೂರೈಕೆ ಆಗುತ್ತಿಲ್ಲ. 1983ರಲ್ಲಿ ಡೀಸೆಲ್ ಜನರೇಟರ್‌ಗಳಿಂದ 22 ಮೆವಾ. ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೆಂದರೆ ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆ. ಮಣಿಪುರಿಯ ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕ ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೇಡಿಕೆ ಇದೆ. ರೇಷ್ಮೆ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಯೋಜನೆ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚಿಕ್ಕ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಕಾಗದ, ಸಕ್ಕರೆ ತಯಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಇವೆ.

ಸಾರಿಗೆ: ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 11,434 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಮಾರ್ಗಗಳಿದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿ 3,816 ಕಿಮೀ ಸುಧಾರಿತ ರಸ್ತೆಗಳು. ಸಂಖ್ಯೆ 39, 53 ಮತ್ತು 150 ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುತ್ತವೆ. 1990 ರಲ್ಲಿ ಜಿರಿಬಾಮ್‌ನಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆ ಕೇಂದ್ರವೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ರಾಜ್ಯದ ನಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ರೈಲು ಸಾರಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಇಂಪಾಲ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕ ಕೇಂದ್ರ. ಇದು ಇತರ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿಗೆ ವಾಯು ಸಂಚಾರ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ರಾಜ್ಯದ ಶೇ. 65 ಮಂದಿ ಆಡುವ ಭಾಷೆ ಮಣಿಪುರಿ. ರಾಜಧಾನಿ ಇಂಫಾಲಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯ ಮತ್ತು ವಿಮಾನದ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಅಂಚೆ, ತಂತಿ, ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಕುರಿತಾಗಿ ಮಣಿಪುರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ, ಮಾಧ್ಯಮಿಕ, ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳೂ ಹಾಗೂ ವಿಜ್ಞಾನ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. 1981ರಲ್ಲಿ ಜವಹರ್‌ಲಾಲ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಮಣಿಪುರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. (ಪಿ.ವಿ.ಎ.)

ಮಣ್ಣು : ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತೆಳುವಾದ ಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಆವರಿಸಿರುವ ವಸ್ತು ಮಣ್ಣು. ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಾವಯವ ಮತ್ತು ಜೈವಿಕಾಂಶಗಳಿವೆ. ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ನಿರಂತರ ಜೈವಿಕ, ಸಾವಯವ ಮತ್ತು ಮಾನವನ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಅದರ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಮಣ್ಣಿನಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಮಣ್ಣಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿ : ಮಣ್ಣು ಹಲವು ಅಂಶಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ ಶಿಥಿಲೀಕರಣ, ವಾಯುಗುಣ, ಸಾವಯವ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಯೋಜನೆ, ಭೂಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಕಾಲ. ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರಮುಖ ಮೂಲವಸ್ತು ಶಿಲೆ. ಶಿಲೆ ಶಿಥಿಲೀಕರಣದಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಈ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣಗಳೇ ಮಣ್ಣಾಗಿದೆ. ಮಣ್ಣಿನ ಖನಿಜಾಂಶವನ್ನು ಮೂಲ ಶಿಲೆಯು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ವಾಯುಗುಣದ ಅಂಶಗಳಾದ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಮತ್ತು ಮಳೆ ಶಿಲೆಗಳು ಶಿಥಿಲೀಕರಣಗೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಶಿಥಿಲೀಕರಣ ವಾಯುಗುಣದ ಪ್ರಭಾವವಿಲ್ಲದೆ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳ ಕೊಳೆತ ಜೈವಿಕಾಂಶವು ಮಣ್ಣಿನ ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿಯ ಇಳಿಜಾರು ಮತ್ತು ಅದರ ಸಾಮಾನ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳು ಮಣ್ಣಿನ ಗಾತ್ರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಮಣ್ಣಿನ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾಲವು ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಮಣ್ಣಿನ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಭೌತಿಕ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಜೈವಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ದೀರ್ಘಕಾಲವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಮಣ್ಣಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳು: ಮಣ್ಣು ಹಲವು ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯುಳ್ಳದ್ದು. ಅವು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಘನ, ದ್ರವ, ಮತ್ತು ಅನಿಲರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಘನವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಖನಿಜಗಳು, ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕೊಳೆತ ಜೈವಿಕಾಂಶ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ದ್ರವವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಿಲಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗಾಲದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಮತ್ತು ಮೀಥೇನ್ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲೂ ಆಮ್ಲಜನಕ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ.

ಮಣ್ಣು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಶಿಲಾ ವಸ್ತುಗಳ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಮಣ್ಣಿನ ಕಣರಚನೆಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಮಣ್ಣಿನ ಕಣಗಳಲ್ಲಿ ಮರಳು ಅತಿದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದು 2 ಮಿಮೀ ನಿಂದ –0.06 ಮಿಮೀ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ರೇವೆಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ 0.06 ಮಿಮೀ.ನಿಂದ –0.004 ಮಿಮಿ ಮತ್ತು ಜೇಡಿಮಣ್ಣು 0.002 ಮಿಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣಗಳಾಗಿವೆ.

ಮಣ್ಣಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಬಣ್ಣ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಮಣ್ಣು ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕಂದು ಅಥವಾ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದವರೆಗೆ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಮಣ್ಣಿನ ಬಣ್ಣದ ಮೇಲೆ ಕೊಳೆತ ಜೈವಿಕಾಂಶ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಉದಾ: ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರೈರಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೊಳೆತ ಜೈವಿಕಾಂಶದ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮಣ್ಣು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಮರುಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಳೆತ ಜೈವಿಕಾಂಶದ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಿರುವುದರಿಂದ ತೆಳುಹಳದಿ ಅಥವಾ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಕ್ಸೈಡ್‌ಅನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮಣ್ಣು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಹೊಂದಿರುವ ಮಣ್ಣು ನೀಲಿ ಅಥವಾ ಬೂದು ಬಣ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ.

ಮಣ್ಣಿನ ಕಣಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಣಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಕೊಲಾಯಿಡ್‌ಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಕೊಲಾಯಿಡ್‌ಗಳು ಕೊಳೆತ ಜೈವಿಕಾಂಶ ಅಥವಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣಗಳು ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅಯಾನುಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೊಲಾಯಿಡ್‌ಗಳ ಈ ಗುಣದಿಂದ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ, ಮೆಗ್ನೀಷಿಯಂ, ಪೊಟ್ಯಾಷಿಯಂ, ಸೋಡಿಯಂ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿ ಕ್ಷಾರೀಯ ಅಯಾನುಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಜಲಜನಕ ಮತ್ತು ಅಲ್ಯುಮಿನಿಯಂ ಆಮ್ಲೀಯ ಅಯಾನುಗಳು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿ ಮಣ್ಣು ಆಮ್ಲೀಯವಾಗುವುದು.

ಮಣ್ಣು ಹೊಂದಿರುವ ಆಮ್ಲೀಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಪಿಎಚ್ ಮಾಪನದಲ್ಲಿ ಅಳೆಯುವರು. ಮಣ್ಣು 0 ಯಿಂದ 14ರವರೆಗೆ ಪಿಎಚ್ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು. ಮಣ್ಣಿನ ಪಿಎಚ್ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಣ್ಣು ಹೊಂದಿರುವ ಜಲಜನಕ ಅಯಾನುಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪಿಎಚ್ ಮೌಲ್ಯ 6.5ರಿಂದ 7.5ರಷ್ಟಿರುವ ಮಣ್ಣು ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪಿಎಚ್ ಮೌಲ್ಯ 7.5ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಮಣ್ಣು ಕ್ಷಾರೀಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಅನುಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಣ್ಣಿನ ಸೀಳು ನೋಟ ಅಥವಾ ಪಾರ್ಶ್ವಚಿತ್ರ: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೆಳಗಿನ ಮೂಲ ಶಿಲೆಯವರೆಗಿನ ಊರ್ಧ್ವಮುಖ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಮಣ್ಣಿನ ಪಾರ್ಶ್ವ ಚಿತ್ರ ಅಥವಾ ಸೀಳು ನೋಟವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಮಣ್ಣಿನ ಸೀಳು ನೋಟದ ಆಳ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಣ್ಣಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೀಳುನೋಟ ವಿವಿಧ ಪದರುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪದರುಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಎ.ಬಿ.ಸಿ.ಡಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದರಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿವೆ.

ಎ. ಪದರ (ಎ–ಹೊರೈಸನ್): ಇದು ಭೂಮೇಲ್ಮೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಮೇಲ್ಮೈಮಣ್ಣು ಎಂದು ಸಹ ಕರೆಯುವರು. ಮಣ್ಣಿನ ಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ಅಡಿ ಆಳವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು. ಇದರ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಕೊಳೆತ ಜೈವಿಕಾಂಶವನ್ನು ಮತ್ತು ಕೆಳಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಸಾವಯವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು.

ಬಿ. ಪದರ (ಬಿ–ಹೊರೈಸನ್) : ಎ. ಪದರಿನ ಕೆಳಭಾದಲ್ಲಿದ್ದು ಎರಡನೆಯ ಪದರಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಉಪಮಣ್ಣಿನ ವಲಯ ಎಂದು ಸಹಕರೆಯುವರು. ಈ ಪದರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಶಿಥಿಲೀಕರಣಗೊಂಡ ಶಿಲೆಗಳ ವಸ್ತುಗಳು, ಮರಳು, ಜೇಡಿ ಸಾಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸಿ. ಪದರ (ಸಿ–ಹೊರೈಸನ್) : ಇದರಲ್ಲಿ ಮಾತೃ ಶಿಲೆಯಿಂದ ಶಿಥಿಲೀಕರಣಗೊಂಡ ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳು ಸಾಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಡಿ. ಪದರ (ಡಿ–ಹೊರೈಸನ್) : ಈ ಪದರದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಶಿಥಿಲೀಕರಣಕ್ಕೊಳಪಡದ ಮೂಲ ಶಿಲೆಯು ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುವುದು.

ಮಣ್ಣಿನ ವಿಧಗಳು: ಪ್ರಪಂಚಾದ್ಯಂತ ಮಣ್ಣು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರದೆ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಮಣ್ಣು ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಕರ್ತೃಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಣ್ಣು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬದಲಾವಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಮಣ್ಣಿನ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯ ಗುಣದಿಂದ ಮಣ್ಣಿನ ವಿಂಗಡನೆಯು ಜಾಗತಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟಕರ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. 1882 ರಿಂದ 1900 ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಡುಕ್‌ಟೇವ್ ಎಂಬ ಮಣ್ಣಿನ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ, ರಷ್ಯದ ಮಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿದ. ಈತನು ತನ್ನ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಮಣ್ಣುಗಳ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣ ಅಥವಾ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಮನಗಂಡ. ಅನಂತರ ಡುಕ್‌ಟೇವ್ ಅಮೆರಿಕದ ಗ್ಲಿಂಕಾ ಮಣ್ಣಿನ ಸೀಳುನೋಟದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಣೆ ನೀಡಿದ.

ಅಮೆರಿಕದ ಸಿ. ಎಸ್ ಮಾರ್ಬಟ್‌ರವರು ಗ್ಲಿಂಕಾ ಮಣ್ಣಿನ ಸೀಳುನೋಟದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅಮೆರಿಕದ ಮಣ್ಣುಗಳ ವಿಧಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದರು. ಇವರ ಪ್ರಕಾರ ಮಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮೂರು ಮುಖ್ಯವಿಧಗಳಾಗಿ ಮತ್ತು ಹಲವು ಉಪವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು:

ವಲಯ ಮಣ್ಣು: ಇದು ನೇರವಾಗಿ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದುದು. ಈ ಮಣ್ಣು ಉತ್ತಮ ಜಲವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಪದರು ರಚನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮುಗಿದಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಪದರು ರಚನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಲಯ ಮಣ್ಣಿನ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಳೀಯ ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ವಲಯ ಮಣ್ಣನ್ನು ಅನೇಕ ಉಪಭಾಗಗಳಾಗಿ

ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಪಾಡ್ಜೂಲ್ ಮಣ್ಣು, ಕಂದು ಪಾಡ್ಜೂಲ್ ಮಣ್ಣು, ಕೆಂಪು–ಹಳದಿ ಪಾಡ್ಜೂಲ್ ಮಣ್ಣು, ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಣ್ಣು, ತಂಡ್ರಾಮಣ್ಣು. ಚೆರ್ನೋಜೆಮ್ ಮಣ್ಣು, ಪ್ರೈರಿ ಮಣ್ಣು, ಬಾದಾಮಿ ಮತ್ತು ಕಂದು ಮಣ್ಣು ಹಾಗು ಮರುಭೂಮಿ ಮಣ್ಣು.

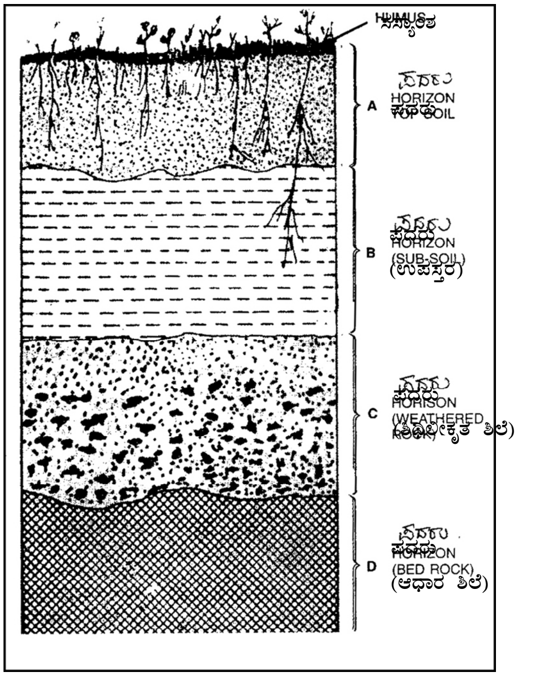

ಮಣ್ಣಿನ ಪಾರ್ಶ್ವನೋಟ

ಅಂತರ್ವಲಯ ಮಣ್ಣು: ಯಾವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಉತ್ತಮ ಜಲವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲವೋ ಅಥವಾ ಯಾವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ನಿರ್ಮಾಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ದೀರ್ಘಕಾಲದಿಂದ ವಾತಾವರಣ ಅಥವಾ ಪರಿಸರದ ನಿರ್ಬಂಧದಿಂದ ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆದಿಲ್ಲವೋ ಅಂತಹ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮಣ್ಣಿನ ಜಲವ್ಯವಸ್ಥೆ ಭೂಮಿಯ ಇಳಿಜಾರು, ತೇವಾಂಶದ ಕೊರತೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಪರಿಸರದ ಅಡೆತಡೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವ ಮಣ್ಣು ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪದರ ರಚನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಮಣ್ಣನ್ನು ಅರೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಣ್ಣು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಂತರ್ವಲಯ ಮಣ್ಣು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶ, ತೇವಾಂಶರಹಿತ ಮತ್ತು ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಪಿಎಚ್ ಪ್ರಮಾಣ 7ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದು, ಲವಣಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚೂರ್ಣಾಧಿತ್ಯ ಮಣ್ಣು ಹಾಗೂ ಲವಣಾಯುಕ್ತ ಮಣ್ಣು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ವಲಯ ರಹಿತ ಮಣ್ಣು: ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವ ಮಣ್ಣು ವಲಯ ರಹಿತ ಮಣ್ಣಿನ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗದೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಹಂತದಲ್ಲಿದ್ದು ಪೂರ್ಣಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಮಣ್ಣು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮೂಲಶಿಲೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಮಣ್ಣುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣಾಂಶ, ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರು ಮಣ್ಣು ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಕಾಗಿರುವುದು. ಉದಾ: ನದಿ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಿಸಿರುವ ಮಣ್ಣು. ಲೋಯಸ್ ಮೈದಾನ, ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನ ಮಣ್ಣು, ಹಳೆಯ ಮಣ್ಣಿನ ಪದರಿನ ಮೇಲೆ ಸಂಚಯನವಾಗುವುದರಿಂದ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಈ ಮಣ್ಣುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡು ವಲಯ ಮಣ್ಣುಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣು, ಮರಳು ಮಣ್ಣು, ಸಾಗರತೀರದ ಮಣ್ಣು, ವಲಯ ರಹಿತ ಮಣ್ಣುಗಳಾಗಿವೆ.

ಮಣ್ಣಿನ ಲವಣೀಕರಣ: ಮಣ್ಣಿನ ಮೇಲ್ಪದರದಲ್ಲಿ ಲವಣಾಂಶಗಳು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನೇ ಮಣ್ಣಿನ ಲವಣೀಕರಣ ಎನ್ನುವರು. ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ಲವಣಾಂಶಗಳೆಂದರೆ ಸೋಡಿಯಂ, ಮೆಗ್ನೀಷಿಯಂ ಮತ್ತು ಪೊಟಾಷಿಯಂ.

ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಲವಣಾಂಶಗಳು ಹೀಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ: ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣಾಂಶದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭೂಮೇಲ್ಮೈನ ನೀರು ಆವಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ನೀರು ಹೊಂದಿರುವ ಲವಣಾಂಶಗಳು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿಯಿಂದ ಲವಣಯುಕ್ತ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದರಿಂದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಲವಣತೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಜಲವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ (ಉದಾ: ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ) ಅಡೆತಡೆಯುಂಟಾದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹೂಳುತುಂಬುವುದರಿಂದಲೂ ಲವಣತೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ತೀರಪ್ರದೇಶದ ಮಣ್ಣು ಸಾಗರದ ನೀರಿನಿಂದ ಲವಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಮಣ್ಣಿನ ಲವಣತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆವಿಯಾಗುವಿಕೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಣ್ಣಿನ ಲವಣಾಂಶ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶ ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಶುಷ್ಕ ಮತ್ತು ಅರೆಶುಷ್ಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಆರ್ದ್ರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಲವಣತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಲವಣತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮಣ್ಣನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಮೂರು ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಅವು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿವೆ:

ಲವಣಯುಕ್ತ ಮಣ್ಣು (ಸೆಲೈನ್ ಸಾಯಿಲ್) : ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕರಗುವ ಲವಣಗಳಾದ ಕ್ಲೋರೈಡ್, ಸಲ್ಫೇಟ್, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಮತ್ತು ಮೆಗ್ನೀಷಿಯಂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಕ್ಷಾರಯುಕ್ತ ಮಣ್ಣು (ಆಲ್‌ಕಲೈನ್ ಸಾಯಿಲ್) : ಈ ಮಣ್ಣು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕರಗುವ ಲವಣಾಂಶವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಪಿಎಚ್ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ಸೋಡಿಯಂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದರ ಭೌತಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ಸೋಸುವಿಕೆ ಸರಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಕ್ಷಾರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸೋಡಿಯಂ–ಸೋಡಿಯಂ ಬೈಕಾರ್ಬೋನೇಟ್ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮಣ್ಣಿನ ಮೇಲ್ಮೈ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಲವಣ ಮತ್ತು ಕ್ಷಾರಯುಕ್ತ ಮಣ್ಣು: ಈ ಗುಂಪಿನ ಮಣ್ಣು ಲವಣ ಮತ್ತು ಕ್ಷಾರಗಳೆರಡನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಪಿಎಚ್ ಪ್ರಮಾಣ 8.5 ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆ.

ಮಣ್ಣಿನ ಲವಣತೆಯಿಂದುಟಾಗುವ ಪರಿಣಾಮಗಳು: ಬೆಳೆಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮ ಇಳುವರಿ ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮಣ್ಣಿನ ಲವಣತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೇ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಕೆಲವು ಬೆಳೆಗಳು ಲವಣಯುಕ್ತ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲು ಶಕ್ತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಟ್ಟಡಗಳು, ರಸ್ತೆಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಲವಣಯುಕ್ತ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಬಸಿಯುವಿಕೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತ : ಮಣ್ಣಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಪದರು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಕೃತ್ಯಗಳಿಂದ ಕೊಚ್ಚಿ ಹೋಗುವುದೇ ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತ. ಇದರಿಂದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಾರಜನಕ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂದು ಜಾಗತಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತ ಗಂಭೀರ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದ್ದು ಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಇಳಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ಭಾರತದಂತಹ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ 144 ದಶಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಪ್ರದೇಶ ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತಕ್ಕೀಡಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತದಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರುವ ನಷ್ಟ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ 60,000 ಕೋಟಿ.

ಮಣ್ಣು ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸವೆತಕ್ಕೊಳಪಡುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಸ್ತರ ಸವೆತ: ಅತ್ಯಧಿಕ ಮಳೆಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಮಾರುತಗಳ ಕಾರ್ಯ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಸವೆತಕ್ಕೊಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಮಣ್ಣು ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯುವುದು. ಇದನ್ನು ಸ್ತರ ಸವೆತ ಎನ್ನುವರು. ಕೊರಕಲುಸವೆತ: ನದಿಗಳು ಇಳಿಜಾರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುವಾಗ ತಮ್ಮ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಸವೆಸಿ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಕೊರಕಲು ಸವೆತ.

ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತದ ಮೇಲೆ ಹಲವು ಅಂಶಗಳು ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಎರಡು ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ:

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಮತ್ತು ಮಾರುತ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ಅತ್ಯಧಿಕ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ನೀರು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣನ್ನು ಸವೆತಕ್ಕೀಡು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಳೆಯ ನೀರು ಪ್ರತಿ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 10 ಮೀ ವೇಗವಾಗಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮಣ್ಣಿನ ಮೇಲ್ಪದರು ತೊಳೆಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಮರುಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಅರೆ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರುತಗಳ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಮಾರುತಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಅಡೆ ತಡೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ವೇಗವಾಗಿ ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಮಾರುತಗಳು ಮಣ್ಣನ್ನು ರಾಶಿ ರಾಶಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮಣ್ಣು ಸವೆತಕ್ಕೀಡಾಗಿ ಫಲವತ್ತತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರ ಅಲೆ, ಪ್ರವಾಹಗಳು, ಇನ್ನು ಮುಂತಾದವು ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅಂಶಗಳಾಗಿವೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣ ಕರ್ತೃಮಾನವನಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅರಣ್ಯನಾಶ, ಹೈನುಗಾರಿಕೆ, ಅವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿ, ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಅಸಮರ್ಪಕವಾದ ನೀರಾವರಿ ಪದ್ಧತಿ ಮುಂತಾದ ಮಾನವನ ಕಾರ್ಯಗಳು ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತಕ್ಕೆ ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಮಣ್ಣಿನ

ಸವೆತದಿಂದ ಹಲವಾರು ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತದಿಂದ ಫಲವತ್ತತೆ ಹೊಂದಿರುವ ಮಣ್ಣಿನ ಮೇಲ್ಪದರ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮಣ್ಣು ಫಲವತ್ತನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅನುಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತದಿಂದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೂಳು ತುಂಬಿ ಪ್ರವಾಹಗಳುಂಟಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅವು ಹರಿಯುವ ಪಾತ್ರ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ನದಿಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳು ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತದಿಂದ ಹೂಳು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತದಿಂದ ಮಣ್ಣಿನ ಮೇಲ್ಪದರ ಸವೆತಕ್ಕೊಳಪಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮಳೆಯ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಅಂತರ್ಜಲವು ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಣ್ಣಿನ ಸಂರಕ್ಷಣೆ: ಮಣ್ಣು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಣ್ಣು ಹಲವು ಕಾರಣಗಳಿಂದ (ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತ, ಲವಣತೆ ಮುಂತಾದವುಗಳು) ತನ್ನ ಫಲವತ್ತತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅನುಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತ, ಲವಣೀಕರಣ ಮತ್ತು ಅನುಪಯುಕ್ತ ಮಣ್ಣಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುವುದನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನ ಫಲವತ್ತತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದೇ ಮಣ್ಣಿನ ಸಂರಕ್ಷಣೆ.

ಮಣ್ಣನ್ನು ಹಲವು ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಬಳಸಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ:

ಅರಣ್ಯೀಕರಣ: ಮಣ್ಣಿನ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನವೆಂದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು. ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡುವುದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬೇಕು ಮತ್ತು ಹೊಸದಾಗಿ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಮಣ್ಣಿನ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಫಲವತ್ತತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬಹುದು.

ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಮೇಯಿಸುವುದನ್ನು ತಡೆಯುವುದು: ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳಾದ, ಹಸು, ಮೇಕೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಅರಣ್ಯ ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಯಿಸುವುದನ್ನು ನಿರ್ಬಂಧಿಸಬೇಕು. ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೇಯುವಿಕೆಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ನೀಡಬೇಕು.

ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವುದು: ನದಿಗಳು ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುವ ವೇಗ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತವನ್ನು ತಡೆಯಬಹುದು.

ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿಯ ಬದಲಾವಣೆ: ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಮೌಲ್ಯಯುತವಾದ ಮಣ್ಣನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಬೆಳೆಗಳ ಬದಲಾವಣೆ ಮತ್ತು ಬೆಳೆಯುವ ಪದ್ಧತಿ. ಬೇಗ ಬೆಳೆಯುವ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವುದು. ಸ್ಥಳಾಂತರ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ನಿರ್ಬಂಧಿಸಿ ಸ್ಥಾಯಿಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರೂಢಿಸುವುದು. ಇಳಿಜಾರಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಒಡ್ಡು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು. ಇಳಿಜಾರಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಉಳುಮೆ ಮಾಡುವುದು. (ಕೆ.ಕೆ.)

ಮಥುರ: ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಆಗ್ರಾ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರ. ಆಗ್ರದಿಂದ 50 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಯಮುನಾ ನದಿ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಜನ್ಮಸ್ಥಾನವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಇದು ಹಿಂದುಗಳ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,19,235.

ಮಥುರ ಮಾತ್, ಛತ್ ಸದಾಬಾದ್ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,317.2 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 20,69,578. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾದರೂ ನೀರಾವರಿ ಸೌಕರ್ಯ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ. ಗೋದಿ, ಜೋಳ, ಕಡಲೆ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಗ್ರಾಮಕೈಗಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮಗಳು ಹಲವಿವೆ. ಕೋಳಿಸಾಕಣೆಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ರತ್ನಗಂಬಳಿ ಮತ್ತು ಜಮಖಾನ ತಯಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಪ್ರಧಾನ ಕಸಬುಗಳಲ್ಲೊಂದು.

ಮಥುರದ ಮೂಲರೂಪ ಮಥುರೆ. ವೈದಿಕಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಥುರೆಯ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲ. ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಮಧುಪುರ ಅಥವಾ ಮಧುದಾನವ ನಗರವೆಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿಯ ಉಲ್ಲೇಖದಂತೆ ಇದು ಶೂರಸೇನ ದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿ. ಸೆರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಂಸನ ಸೋದರಿ ದೇವಕಿ ಮತ್ತು ವಾಸುದೇವರಿಗೆ ಕೃಷ್ಣ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಜನಿಸಿದ ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. (ಎಚ್.ಎಂ.ಎನ್.ಆರ್.)

ಮದುರೈ: ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರ. ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ರಾಮನಾಥಪುರಮ್, ಪುದುಕ್ಕೋಟ್ಟೈ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ತಿರುಚ್ಚಿರಾಪಳ್ಳಿ, ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತಿರುನೆಲ್ವೇಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯವೂ ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪಳನಿ ಮತ್ತು ಸಿರುಮಲೈ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ವರುಸನಾದ ಮತ್ತು ಅಂಡಿಪತ್ತಿ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಇವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲೆಯಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟ ಮತ್ತು ಕಂಬಮ್ ಕಣಿವೆ ಇವೆ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋದ ಹಾಗೆ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 90 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೂರದೂರಕ್ಕೆ ಒಂದೊಂದು ಬೆಟ್ಟಗಳಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಜಿಲ್ಲಾ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3676 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 25,62,279.

ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯನದಿ ವೈಗೈ. ಇದು ಕಂಬಮ್ ಕಣಿವೆ ಮೂಲಕ ಈಶಾನ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಮುಂದೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ರಾಮನಾಥಪುರಮ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಾಮನಾಥಪುರಮ್ ಬಳಿ ಪಾಕ್ ಜಲಸಂಧಿ (ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿ) ಸೇರುವುದು. ಮದುರೈ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನ ಜಿಲ್ಲೆ. ಪೆರಿಯಾರ್ (1895) ಮತ್ತು ವೈಗೈ (1960) ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಮುನ್ನಡೆದಿದೆ. ನೆಲಗಡಲೆ, ಹತ್ತಿ, ಕಬ್ಬು, ಕಾಫಿ, ಏಲಕ್ಕಿ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳೆಗಳು ಬತ್ತ ಮತ್ತು ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಸುವರು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಹತ್ತಿ ನೂಲುವುದು, ನೇಯುವುದು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಯಂತ್ರಗಳ ಬಿಡಿಭಾಗಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿ. ರೇಷ್ಮೆ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಈ ಭಾಗ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಮದುರೈಗೆ ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ರೈಲ್ವೆಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ನಿಲ್ದಾಣ. ಕೊಡೈಕಾನಲ್ ಮತ್ತು ದಿಂಡಿಗಲ್ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣಗಳು.

ಮದುರೈ ನಗರ ವೈಗೈ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಭಾರತದ ಒಂದು ಪುರಾತನ ಹಾಗೂ ಪವಿತ್ರ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳವೆಂದೂ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ $9^{0}55'$, ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶ $78^{0}9'$. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 11,94,665. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮೀನಾಕ್ಷಿ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಎತ್ತರವಾದ ಗೋಪುರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತವಾದ ಗೋಪುರ ಸು. 46 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ನಾಯಕ ಸಂತತಿಯ ಮೊದಲನೆಯ ದೊರೆ ವಿಶ್ವನಾಥ ಕಟ್ಟಿಸಿದ 100 ಕಂಬಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ವಿಶಾಲ ಸಭಾಂಗಣ ಇದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯ ದ್ರಾವಿಡ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. 1623ರಲ್ಲಿ ತಿರುಮಲನಾಯಕ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಅರಮನೆ ಇದೆ. ಮೀನಾಕ್ಷಿ ಸುಂದರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ತೆಪ್ಪಕೊಳಮ್ ಇವೆಲ್ಲ ಆಕರ್ಷಕವಾದವು. ಈ ನಗರ ಹಿತ್ತಾಳೆ ಮತ್ತು ಮರದ ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಬಟ್ಟೆ ನೂಲುವ ಮತ್ತು ನೇಯುವ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ವಾಹನಗಳ ಬಿಡಿಭಾಗಗಳ ತಯಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಸಕ್ಕರೆ ತಯಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ನೂಲುವುದಕ್ಕೆ ಈ ನಗರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಚೆನ್ನೈ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 435 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರ ಇಂದು ತಮಿಳುನಾಡಿನ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳ ಪೈಕಿ ಎರಡನೆಯದು. ಮದುರೈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (1966) ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಆಧುನಿಕ ನಗರದ ಸಮಸ್ತ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಈ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರ ಪಡೆದಿದೆ.

ಮೀನಾಕ್ಷಿ ದೇವಾಲಯ

ಮದುರೈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪುರಾತನ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು ಊರಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮೀನಾಕ್ಷಿ–ಸುಂದರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ. ಪ್ರಾಚೀನ ನಗರ ಈ ದೇವಾಲಯದ ಸುತ್ತಲೂ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಹಲವು ದೇವಾಲಯಗಳ ಪ್ರಾಕಾರಗಳ ಮೂಲಕ ಇದೊಂದು ವಿಶಾಲವಾದ ದೇವಾಲಯಗಳ ಸಂಕೀರ್ಣ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.(ಎ.ಎಸ್.ವೈ.)

ಮದ್ದೂರು: ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಹಾಗೂ ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮಂಡ್ಯ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮಳವಳ್ಳಿ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕುಣಿಗಲು ಹಾಗೂ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಗಮಂಗಲ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ 161 ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ. ಮದ್ದೂರು, ಕೊಪ್ಪ, ಆತಕೂರು, ಚಿಕ್ಕರಸಿನಕೆರೆ ಹೋಬಳಿಗಳು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 618 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,89,704. ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 26,459.

ಇಲ್ಲಿಯ ಹೆಚ್ಚು ಭೂಮಿ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಮದ್ದೂರಿನ ಸಮೀಪದಿಂದ ಮಳವಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಹಲಗೂರಿನವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಒಂದು ಕಿರುವಿಸ್ತಾರ ಮ್ಯಾಗ್ನಟೈಟ್ ಶಿಲಾಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ನಾಗಮಂಗಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವಭಾಗದಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಶಿಂಷಾನದಿ ಮದ್ದೂರು ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಿರಂಗೂರಿನ ಹತ್ತಿರ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಮಳವಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಮುಂದೆ ಕಾವೇರಿನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 67 ಸೆಂಮೀ. ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ಹಾಗೂ ನಾಲೆಯ ನೀರಾವರಿ ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ. ಕೊಪ್ಪದ ಹತ್ತಿರ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಕೊಪ್ಪಕೆರೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಪಾರ್ಶ್ವದ ನಾಲೆ 8 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಿದ್ದು ಚಿಕ್ಕನಹಳ್ಳಿ ಹತ್ತಿರದ ಸು. 1618.8 ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಿಗೆ ನೀರುಣಿಸುತ್ತದೆ. ತಗ್ಗಳ್ಳಿಯ ಹತ್ತಿರ ಶಿಂಷಾನದಿಗೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಅಣೆಕಟ್ಟು 251.46 ಮೀ ಉದ್ದವಿದ್ದು ಇದರಿಂದ ಹೊರಡುವ ಎರಡು ನಾಲೆಗಳು–ಶಿಂಷಾನದಿ ಬಲದಂಡೆನಾಲೆ (36 ಕಿಮೀ) ಮತ್ತು ಶಿಂಷಾನದಿ ಎಡದಂಡೆನಾಲೆ (19 ಕಿಮೀ) ಆ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ನೀರೊದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಮದ್ದೂರಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಮದ್ದೂರು ಕೆರೆ ಎಂಬ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಯಿದೆ. ಮದ್ದೂರು ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಿಂದ 364 ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮದ್ದೂರು ವಿಭಾಗದ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ನಾಲೆಯಿಂದ ಸು. 9631 ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ನೀರು ಸರಬರಾಜಾಗುತ್ತದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ರಾಗಿ, ಜೋಳ, ಶೇಂಗ, ಹುರಳಿ, ತೊಗರಿ, ಕಡಲೆ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ಇತ್ಯಾದಿ. ರೇಷ್ಮೆ ಬೆಳೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಉಪಕಸಬು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸರ್ಕಾರಿ ರೇಷ್ಮೆ ಕೋಠಿ ಹಾಗೂ ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆ ಸಸಿ ಪೋಷಣೆ ಮತ್ತು ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರ ಇವೆ. ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ರೇಷ್ಮೆ ಮೊಟ್ಟೆ ಹಾಗೂ ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆ ಸಸಿ ಸರಬರಾಜು ಮಾಡುವ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮೀನು ಸಾಕಣೆಯ 9 ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳೂ 100 ಚಿಕ್ಕ ಕೆರೆಗಳೂ ಇವೆ. 7 ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ, ಉನ್ನತ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳೂ ಮೂಲ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆ, ಶಿಕ್ಷಕರ ಮೂಲ ಶಿಕ್ಷಣ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರ, ಮೂರು ಕಿರಿಯ ಕಾಲೇಜು, ಒಂದು ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ.

ಶಿವಾರಗುಡ್ಡ, ಸೋಮನಹಳ್ಳಿ, ಶಿವಪುರ, ನಿಡಘಟ್ಟ, ಕಾಳಮುದ್ದನದೊಡ್ಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳು. ಮದ್ದೂರಿಗೆ 12 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಶಿವಾರಗುಡ್ಡ ಒಂದು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳವಾಗಿದ್ದು ಇದನ್ನು ಶಿವಾರಗುಡ್ಡ ವಿದ್ಯಾಪೀಠ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ಯೋಜನೆಯಂತೆ ಶಿಕ್ಷಣಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ತಾಂತ್ರಿಕ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಸುಧಾರಿತ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿ ಕುರಿತಂತೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ವಿ.ಸಿ. ಫಾರಮ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಬೇಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ದೇಶದ ಬೇಸಾಯ ತಜ್ಞರು ಆಧುನಿಕ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ರೈತರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡುವರು. ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್–ಮೈಸೂರು ಯೋಜನೆಯಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೋಳಿಸಾಕಣೆ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದ್ದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಪುಷ್ಟಿಕರ ಆಹಾರ ನೀಡಿ ಉತ್ತಮ ತಳಿಯ ಕೋಳಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮ ಸೇವಕ ಶಿಕ್ಷಣ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರವೂ ಇದೆ. ಪ್ರಶಾಂತವಾಗಿರುವ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಆಶ್ರಮವಿದೆ. ಮದ್ದೂರಿಗೆ ಸಮೀಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು–ಮೈಸೂರು ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸೋಮನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಸವಕಲು ರಕ್ಷಣಾ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ಈ ಗ್ರಾಮದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸ್ಕೂಟರ್ ತಯಾರಿಸುವ ಒಂದು ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿತ್ತು. ಬೆಂಗಳೂರು–ಮೈಸೂರು ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿರುವ ನಿಡಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮದ್ದೂರಿಗೆ ಸು. 11 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಳಮುದ್ದನದೊಡ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ (1974). ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮದ್ದೂರು ಹಾಗೂ ಮಳವಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಕಬ್ಬನ್ನು ಅರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜು ಸಹ ಇದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಮೈಸೂರು ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಮದ್ದೂರಿನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಮದ್ದೂರಿಗೆ 2ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಶಿವಪುರದಲ್ಲಿ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಮದ್ದೂರು ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕನಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ದೊಡ್ಡ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಮದ್ದೂರು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಮೈಸೂರು–ಬೆಂಗಳೂರು ಹೆದ್ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 57 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಶಿಂಷಾ ನದಿಯ (ಮದ್ದೂರು ಹೊಳೆ) ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಐದನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 17,402.

ಈ ಪಟ್ಟಣ ಪುರಸಭೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಇಲಾಖೆ, ರೇಷ್ಮೆಕೋಠಿ ಹಾಗೂ ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆ ಸಸಿ ಪೋಷಣೆ ಮತ್ತು ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರ, ಮೀನುಸಾಕಣೆ ಕೇಂದ್ರ ಇವೆ. ಪ್ರವಾಸಿ ಮಂದಿರವಿದೆ. ಒಂದು ಸರ್ಕಾರಿ ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ಕಾಲೇಜು (ಅರ್ಜುನಪುರಿ ಕಲೆ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಕಾಲೇಜು). ಎರಡು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಭೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಬ್ಯಾಂಕ್, ಡಿ.ಸಿ.ಸಿ. ಬ್ಯಾಂಕ್, ತಾಲ್ಲೂಕು ಕಚೇರಿ, ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಮುಂತಾದವು ಇವೆ. ಮದ್ದೂರಿನಿಂದ ಮಳವಳ್ಳಿ, ಶಿವಸಮುದ್ರ ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ, ಕುಣಿಗಲ್ಲು, ಹುಲಿಯೂರುದುರ್ಗ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲಕರ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. (ಪಿ.ಬಿ.)

ಮಧುಗಿರಿ: ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ. ಶಿರಾ, ಕೊರಟಗೆರೆ, ಮಧುಗಿರಿ ಮತ್ತು ಪಾವಗಡ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಜಿಲ್ಲಾ ಉಪವಿಭಾಗ ಕೇಂದ್ರ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕೊರಟಗೆರೆ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಶಿರಾ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿದ್ದು ಪೂರ್ವ, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯದ ಮೂರು ಕಡೆಯೂ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ದೊಡ್ಡೇರಿ, ಮಧುಗಿರಿ, ಮಿಡಿಗೇಶಿ, ಇಟ್ಟಿಗದಿಬ್ಬನಹಳ್ಳಿ, ಕೊಡಿಗೇನಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಪುರವಾರ ಹೋಬಳಿಗಳು. ಒಂದು ಪಟ್ಟಣವಿದ್ದು 320 ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 11.184.4 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,64,447.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕಣಶಿಲೆಯ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಗಳೆಂದರೆ ಬ್ಯಾಲ್ಯ (888 ಮೀ), ದೊಡ್ಡನರಮಂಗಲ (945 ಮೀ), ಮಿಡಿಗೇಶಿದುರ್ಗ (1,039 ಮೀ) ಮತ್ತು ಮಧುಗಿರಿದುರ್ಗ (1.192 ಮೀ). ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಜಯಮಂಗಲಿ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಹೊಳವನಹಳ್ಳಿಯ ಹತ್ತಿರ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಗರುಡಾಚಲ ನದಿಯೂ ರಾಮಪುರದ ಬಳಿ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಯಿಂದ ಸುವರ್ಣಮುಖಿ ನದಿಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮುಂದೆ ಇದು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಈಶಾನ್ಯದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಅನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು. ಕುಮುದ್ವತಿ ನದಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅತ್ಯಂತ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ ಸು. 63.5 ಸೆಂಮೀ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಂದ ಶಿಲೆಗಳಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ರಾಗಿ, ಬತ್ತ, ಜೋಳ, ಶೇಂಗಾ, ಹಾರಕ, ನವಣೆ, ಹುರಳಿ, ಕಬ್ಬು ಮುಂತಾದವು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ತೆಂಗಿನ ಬೆಳೆಯೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಉಂಟು. ಇದು ದಾಳಿಂಬೆ ಹಣ್ಣಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧ.

ಬೀಡಿ, ಕೈಮಗ್ಗದ ಹತ್ತಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಣ್ಣೆಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಖಾದಿ ಗ್ರಾಮೋದ್ಯೋಗಗಳಿವೆ. 1960ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ನಿಯಂತ್ರಿತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿವೆ, ತುಮಕೂರು–ಪಾವಗಡ ರಸ್ತೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೇಲೆ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಸುತ್ತಲ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಅಂಚೆ, ತಂತಿ, ವಿದ್ಯುತ್ ಸೌಲಭ್ಯವಿದ್ದು ಶಾಲೆಗಳೂ ಆರೋಗ್ಯಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಇವೆ.

ಮಧುಗಿರಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ. ತುಮಕೂರು–ಪಾವಗಡ ಮಾರ್ಗಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಮಧುಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟದ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ತುಮಕೂರಿಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸು. 42 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಊರನ್ನು ಸುತ್ತಲೂ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಆವರಿಸಿವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 26,351.

ಈ ಪಟ್ಟಣ ಹಿತ್ತಾಳೆ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರದ ಪಾತ್ರೆಗಳು ಹಾಗೂ ಕಂಬಳಿ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಈ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಲ ಊರುಗಳಿಗೂ ತುಮಕೂರು, ತಿಪಟೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು, ಬಳ್ಳಾರಿ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಹಿಂದೂಪುರಗಳಿಗೂ ಕಳುಹಿಸುವುದುಂಟು. ಚಿನ್ನದಸಲಕಿ ಎಂಬ ಅಕ್ಕಿ ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಲ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ.

ಮಧುಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮಟ್ಟದ ಕೆಲವು ಸರ್ಕಾರಿ ಕಚೇರಿಗಳು. ಪಶುವೈದ್ಯಾಲಯ, ಆರೋಗ್ಯಕೇಂದ್ರ, ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಇವೆ. ಸುತ್ತಲ ಊರುಗಳಿಗೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿದ್ದು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಸುರಕ್ಷಿತ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಸರಬರಾಜು ಇದ್ದು ಪಟ್ಟಣ ಪುರಸಭಾಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. (ಪಿ.ಬಿ.)

ಮಧ್ಯಂತರ ಅವಕಾಶಗಳು: ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಚಲಿಸುವ ಅಂತರಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಜಿ.ಕೆ.ಜಿಪ್ ತನ್ನ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ ಆಫ್ ಲೀಸ್ಟ್ ಎಫರ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಪ್ರಕಾರ ಎರಡು ನಗರಗಳ ಕಡೆಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವವರಿಗೆ ಅವರು ಚಲಿಸುವ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಆ ನಗರಗಳಿಗಿರುವ ಅಂತರ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಇವರ ತತ್ವವನ್ನು ಎಸ್.ಎ.ಸ್ಟೂಫರ್ ಎನ್ನುವವರು ಮಧ್ಯಂತರ ಅವಕಾಶಗಳು

ಎನ್ನುವ ಹೊಸ ತತ್ವದೊಂದಿಗೆ ಸುಧಾರಿಸಿದರು. ಇವರ ಪ್ರಕಾರ ರೇಖಿಯ (ಲೀನಿಯರ್) ಅಂತರ ವಲಸೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರದೇ ಎರಡು ಸ್ಥಳಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಅವಕಾಶಗಳು ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಜನರು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸಲು ಅವರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಅವಕಾಶಗಳು ಕಾರಣವೆಂದು ವಿವರಿಸಿದರು. ಮಧ್ಯಂತರ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಅವರು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

$$Y = K = \frac{X^1}{X^2}$$

Y =ಎಂದರೆ ಒಂದು ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಳದ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರಭಾವಿ ವಲಯದಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದವರು.

X= ಅವರಿಗೆ ಸಿಗುವ ಅವಕಾಶಗಳು

X= ಮಧ್ಯಂತರ ಅವಕಾಶಗಳು (ವ್ಯಕ್ತಿ ಹೊರಟಲ್ಲಿಂದ ಮಧ್ಯದ ಅಂತರದಲ್ಲಿ)

K= ಬದಲಾಗದ ಪ್ರದೇಶ (ಪ್ರೊಪೋರ್‌ಷನೇಟ್ಲಿ ಕಾನ್‌ಸ್ಟೆಂಟ್)

ನಿಜವಾದ ಅವಕಾಶಗಳು ವಲಸೆಗಾರರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಅವಕಾಶಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗ, ಪರಿಸರ ವಾಸಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಪ್ರದೇಶ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಮಹತ್ವದವು. ಇಂತಹ ಮಧ್ಯಂತರ ಅವಕಾಶಗಳಿಂದಾಗಿ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುವುದು. (ಕೆ.ಬಿ.)

ಮಧ್ಯಜೀವಯುಗ: ಭೂವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸು. 70–220 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ತನಕ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲ (ಮೀಸೊಜೋಯಿಕ್ ಈರಾ). ಇದು ಪ್ರಾಗ್ಜೀವ ಯುಗ (ಪೇಲಿಯೊಜೋಯಿಕ್ ಈರಾ) ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಜೀವಯುಗಗಳ (ಸೀನೊಜೋಯಿಕ್ ಈರಾ) ನಡುವಿನ ಅವಧಿ. ಮಧ್ಯಜೀವಕಲ್ಪ ಪ್ರಾಗ್ಜೀವ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮಹಾಪ್ರಳಯದ ಅನಂತರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಆಧುನಿಕ ಜೀವಯುಗದ ಪ್ರಾರಂಭಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ನಡೆದ ಮತ್ತೊಂದು ಮಹಾಪ್ರಳಯದ ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲಕ್ಕೆ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡು ಮಹಾಪ್ರಳಯಗಳ ಮಧ್ಯದ ಕಾಲವನ್ನು ಟ್ರಯಾಸಿಕ್, ಜುರಾಸಿಕ್ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಎಂದು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿದೆ. ಆಯಾ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನಗೊಂಡ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್, ಜುರಾಸಿಕ್ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳೆಂದು ಹೆಸರು.

ಪ್ರಾಗ್ಜೀವಯುಗದ ಕೊನೆಯ ಕಲ್ಪ ಪರ್ಮಿಯನ್ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಜೀವಯುಗದ ಮೊದಲನೆಯ ಕಲ್ಪ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಅನನುರೂಪತೆ ಆ ಸ್ತೋಮಗಳ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಕಾಣಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾರತದ ಸ್ಪಿಟಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪರ್ಮಿಯನ್ ಸ್ತೋಮದ ಅತ್ಯಂತ ಮೇಲ್ಪದರದ ಮೇಲೆ, ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಸ್ತೋಮದ ಅತ್ಯಂತ ಕೆಳಪದರ ಒಟೊಸೆರಾಸ್ ಪದರ ಅನುರೂಪತೆಯಿಂದ ಸಂಚಯನಗೊಂಡಿದೆ. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಸಾಲ್ಟ್‌ರೇಂಜ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪರ್ಮಿಯನ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮದ ಅತ್ಯಂತ ಮೇಲಿರುವ ಚಿದ್ರ ಶಿಲಾಪಾದದ ಮೇಲೆ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮದ ಸೆರಟೈಟಿಸ್ ಪದರಗಳು ಅನುರೂಪತೆಯಿಂದ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿವೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಗ್ಜೀವಯುಗ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಜೀವಯುಗದ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾರೆ ಅವಲೋಕಿಸಿದರೆ ಕೆಲವೊಂದು ಭಿನ್ನತೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಮೊದಲನೆಯ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಕಡಿಮೆ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ : ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಶಿಲಾಸಂಚಯ ಅನೇಕ ಮೀಟರುಗಳಷ್ಟು ಮಂದವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮಧ್ಯ ಜೀವಯುಗದ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಶಿಲಾಸಂಚಯ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಬದಲಾವಣೆಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಪ್ರಾಗ್ಜೀವ ಯುಗದ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳು, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಕಲಕಲ್ಪಟ್ಟು ನಾನಾ ರೀತಿಯ ಮಡಿಕೆಗಳಾಗಿವೆ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡಿವೆ ಕೂಡ. ಮಧ್ಯ ಜೀವಯುಗದ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕಲಕಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದೂ ಇಲ್ಲ, ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡಿರುವುದೂ ಇಲ್ಲ.

ಈ ಎಲ್ಲ ಭಿನ್ನತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಆ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳು ತೋರುವ ಭಿನ್ನತೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುವಂಥದು. ಪರ್ಮಿಯನ್ ಕಲ್ಪದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೀವಿವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಪ್ರಾಗ್ಜೀವಯುಗದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವಸ್ಥಾನಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗಳು ಇಂದು ನಾಮಾವಶೇಷವಾಗಿವೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಪ್ರಭಾವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ಆದರೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿರಳವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಭಾವರಹಿತವಾಗಿಯೂ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಲವು ಜೀವಿವರ್ಗಗಳು ಪ್ರಭಾವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು, ಬಲು ಬೇಗ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಟ್ರೈಲೊಬೈಟ್, ಸಿಸ್ಟಿಡ್, ಬ್ಲಾಸ್ಟಾಯ್ಡ್ ಮತ್ತು ಪೇಲಕನಾಯ್ಡ್ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಂಶನಷ್ಟ ಹೊಂದಿದುವು. ಕ್ರೈನಾಯ್ಡ್ ಮತ್ತು ಸ್ಪಿರಿಫೆರಿಡ್‌ಗಳು ಬಲು ವಿರಳವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡವು. ಸ್ಪಿರಿಫೆರಿಡ್‌ಗಳು ಜುರಾಸಿಕ್ ಕಲ್ಪದ ಆದಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಂಶನಷ್ಟ ಹೊಂದಿದುವು. ಪ್ರಾಗ್ಜೀವಯುಗದ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳ ಬ್ರೇಕಿಯೊಪೋಡ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ವಂಶನಷ್ಟ ಗೊಂಡವು. ಉಳಿದವು ತೀವ್ರ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಒಳಗಾದವು. ಪ್ರಾಗ್ಜೀವಯುಗದ ರೂಗೋಸ ಜಾತಿಯ ಹವಳಗಳು ನಿರ್ನಾಮಗೊಂಡು ಅವುಗಳ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಜಾತಿಯ ಹವಳಗಳು ಉದಯಿಸಿದುವು. ಕೆಫೆಲೊಪೋಡ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಗ್ಜೀವ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಆರ್ಥೊಸೆರಟಡ್ ಮತ್ತು ಗೋನಿಯೊಟೈಟಿಸ್ ಎಂಬ ಜಾತಿಗಳು ವಂಶನಷ್ಟಗೊಂಡು ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಉದಯಿಸಿದ ಸೆರಟೈಟಿಸ್ ಎಂಬ ಕೆಫೆಲೊಪೋಡಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸಿದುವು. ಇವು ಸಹ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಕಲ್ಪದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಂಶನಷ್ಟ ಹೊಂದಿದಂಥವೇ. ಇವುಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಜುರಾಸಿಕ್ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಕಲ್ಪದ ಅಮ್ಮೊನೈಟ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡವು. ಇವು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಚಿಕ್ಕವುಗಳಿಂದ ಬಂಡಿಗಾಲಿಗಳಷ್ಟರವರೆಗೆ ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದುವು. ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಪ್ರಪಂಚವ್ಯಾಪಕವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದುವು. ಇವಿಲ್ಲದ ಸಾಗರ ಭಾಗ ಮಧ್ಯಜೀವಯುಗದಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಮಧ್ಯಜೀವನಯುಗವನ್ನು ಅಮ್ಮೊನೈಟ್‌ಗಳ ಯುಗವೆಂದೇ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಕಶೇರುಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರೀಸೃಪಗಳು ಅತಿಯಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಗೊಂಡು ಭೂಭಾಗವನ್ನೆಲ್ಲ ಆಕ್ರಮಿಸಿದುವು. ಇವು ಯಾವುದೇ ವಾತಾವರಣಕ್ಕಾದರೂ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಆಹಾರವನ್ನೂ ಒಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಗಳು, ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟ ಭಕ್ಷಿಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಕೆಲವು ಮರದ ಮೇಲೆ ವಾಸಿಸುತ್ತ ಕ್ರಮೇಣ ಹಾರುವುದನ್ನು ಕಲಿತು ವಾಯುಮಂಡಲವನ್ನೂ ಸೇರಿದುವು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಪುನಃ ಜಲವಾಸಿಗಳಾದವು. ಇವುಗಳ ಗಾತ್ರ ಬಲು ದೊಡ್ಡದಾಗಿತ್ತು. ಡೈನೊಸಾರಸ್ ಎಂಬ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಸರೀಸೃಪ ಸು. 30 ಮೀ ಉದ್ದ ಮತ್ತು 3 ಮೀ ಎತ್ತರ ಇತ್ತು. ಇಂಥ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಮಧ್ಯಜೀವಯುಗದ ಪೆಡಂಭೂತಗಳೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಯುಗದ ಸಸ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ ಅಷ್ಟೇ ಮಹತ್ತರ ಬದಲಾವಣೆ ಆಯಿತು. ಪ್ರಾಗ್ಜೀವಯುಗದಲ್ಲಿ ನಿಬಿಡವಾಗಿದ್ದ ಕೆಲಮೈಟಿಸ್, ಲೆಪಿಡೊಡೆಂಡ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಸಿಜಿಲೇರಿಯ ಮುಂತಾದ ಟೆರಿಡೋಫೈಟ್ ವರ್ಗದ ಸಸ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಟೆರಿಡೊಸ್ಪಮ್ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳು ವಂಶನಷ್ಟಗೊಂಡವು. ಇಲ್ಲವೇ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವಸ್ಥಾನದಿಂದ ಸರಿದು ಸೈಕಾಡ್ ಮತ್ತು ಕೋನಿಫೆರಸ್‌ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜಿಮ್ನೊಸ್ಪಮ್ಸ್ ವರ್ಗದ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಾನ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟವು. ಈ ಹೊಸ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ವಿಪರೀತ ವೃದ್ಧಿಗೊಂಡು ಭೂಮಿಯ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಮಧ್ಯಜೀವಯುಗವನ್ನು ಜಿಮ್ನೊಸ್ಪರ್ಮ್‌ಗಳ ಕಾಲ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಯುಗದ ಸಸ್ತನಿಗಳು ಬಲು ಚಿಕ್ಕವಾಗಿದ್ದು, ತಮ್ಮ ದೀರ್ಘ ಜೀವಿತಕಾಲವನ್ನು ಅಜ್ಞಾತವಾಸದಲ್ಲಿ ಬಿಲವಾಸಿಗಳಾಗಿ ಕಳೆದುವು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಪೆಡಂಭೂತಗಳ ಭಯದಿಂದ ಹೀಗಾಗಿರಬೇಕು. ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ಒಂಟೆ, ಸಿಂಹ, ಕೊನೆಗೆ ಮಾನವನ ಪೂರ್ವಜ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇದೆ. ಈ ಯುಗದ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶೇಷ ಹಲ್ಲುಳ್ಳ, ಪುಚ್ಛಯುಕ್ತವಾದ, ರೆಕ್ಕೆ ಕೊಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, ಹಾರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದ್ದ ಆರ್ಕಿಯಾಪ್ಟೆರಿಕ್ ಎಂಬ ಜಾತಿಯ ವಿಚಿತ್ರ ಪಕ್ಷಿ. ಇದು ಪೆಡಂಭೂತಗಳ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದುದರಿಂದ, ಪಕ್ಷಿಗಳು ಪೆಡಂಭೂತಗಳಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ್ದು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯಜೀವಯುಗದ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ನೀರು ಬಲು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ಪೊರಮೊನಿಫೆರ ಮುಂತಾದ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಣ್ಣ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ಮಧ್ಯ ಜೀವಯುಗದಲ್ಲಿ ಬೀಜಬಿಡುವ ಆದರೆ ಹೂ ಬಿಡದ (ಹೂಬಿಡುವ ಸಸ್ಯಗಳು ಈ ಯುಗದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿದುವು) ಗಿಡಮರಗಳೂ ಇದ್ದುವು.

ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಭೂಇತಿಹಾಸದ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇದ್ದ ಗೊಂಡ್ವಾನ ಎಂಬ ಭೂರಾಶಿ ಆಫ್ರಿಕ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ದಕ್ಷಿಣ ಇಂಡಿಯ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ ಎಂಬ ಐದು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಒಡೆದು ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಹೀಗೆ ಬೇರ್ಪಟ್ಟ ಜಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದ, ಅದರಲ್ಲೂ ಇಂಡಿಯಾದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದ ಶಿಲಾರಸ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು, ಬೇರ್ಪಟ್ಟ ಖಂಡ ಭಾಗಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಪೂರ್ವ, ಉತ್ತರ, ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸರಿಯತೊಡಗಿದುವು. ಇದಕ್ಕೆ ಖಂಡಗಳ ಅಲೆತ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಚಲನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆಲ್ಪ್ಸ್, ಹಿಮಾಲಯ, ರಾಕೀಸ್ ಮತ್ತು ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮಗಳ ಉದಯವಾಯಿತು. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ : 2000ದ ನವೆಂಬರ್ ವರೆಗೆ ಭಾರತದ ಬಹು ವಿಸ್ತಾರವಾದ, ಅಪರಿಮಿತ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ವೈವಿಧ್ಯ ರಮಣೀಯ ಪ್ರಕೃತಿಸಾದೃಶ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ರಾಜ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಅಖಂಡ ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 4,44,178 ಚ.ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟಿತ್ತು.

2000ನೆಯ ನವೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಡ್ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ 1,36,034 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶ ಹೋಯಿತು. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಇಂದಿನ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,08,393 ಚ.ಕಿಮೀ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 55,393 ಗ್ರಾಮಗಳು, 376 ಪಟ್ಟಣಗಳು ಹಾಗು 15 ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು ಇವೆ. ಆಡಳಿತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 45 ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ.

ಸನ್ನಿವೇಶ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ: ಅಖಂಡ ಭಾರತದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಭಾರತ ಭೂಮಿಯ ಕೇಂದ್ರ ಅಥವಾ ಹೃದಯನಾಡು ಎನ್ನುವರು.

ಈ ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಗುಜರಾತ್ ಹಾಗೂ ರಾಜಸ್ಥಾನ ಸರಹದ್ದು, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಸುತ್ತಲೂ ಭೂಭಾಗ ಇದ್ದು ಖಂಡಾಂತರ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಯಾವ ಜಲ ಸಂಪರ್ಕ ಇಲ್ಲ. ಈ ರಾಜ್ಯ ಉ.ಅ. ಸು. 21^0 ಇಂದ 27^0 ಪೂ. ರೇ. 74^0 ಯಿಂದ 83^0 ಇದರ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವಿದೆ.

ಈ ರಾಜ್ಯದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ $23\frac{1}{2}^0$ ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತ ಹಾಗೂ ಭಾರತೀಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲ ರೇಖೆ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲಿ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳು: ರಾಜ್ಯದ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ತಗ್ಗು ದಿಣ್ಣೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಮಾನಾಂತರ ಬೆಟ್ಟ ಶ್ರೇಣಿಗಳಾದ ವಿಂದ್ಯಾ ಹಾಗೂ ಸಾತ್ಪುರಾ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನರ್ಮದಾ ಕಣಿವೆ ಇದೆ. ಇದನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯರು ನರಬದಾ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ನರ್ಮದಾ ನದಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವುದು. ಇದರ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ವಿಂದ್ಯಾ ಬೆಟ್ಟ ಅತೀ ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರಿನೊಂದಿಗೆ ಇದರ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಗಂಗಾ ಬಯಲಿನ ಕಡೆ ಇಳಿಜಾರಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುವ ಕರಾವಳಿ ಬೆಟ್ಟ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಬೋಗುಣಿಯಾಕಾರದ ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಡ್ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿ ಬಸ್ತಾರ್ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಗೋದಾವರಿ ನದಿಯ ಕೈಮೂರ್ ಮತ್ತು ಮೈಕಲ್ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಇವೆ. ಕುಖ್ಯಾತ ಢಕಾಯಿತಿ ಅಡಗು ತಾಣಗಳಾದ ಚಂಬಲ್ ಕಣಿವೆಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಸರಹದ್ದಿನಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಗಡಿಯಿಂದ ರಾಜಸ್ತಾನ ಗಡಿವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಸ್ವರೂಪ, ಎತ್ತರ ಇಳಿಜಾರು ಹಾಗೂ ಭೂ ರಚನೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು 5 ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಬಹುದು: ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ಸರಹದ್ದು ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಮಾಳ್ವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ. ನರ್ಮದಾ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಮೈದಾನ, ಸಾತ್ಪುರ ಬೆಟ್ಟ ಶ್ರೇಣಿ ಹಾಗೂ ಇತರೇ ಬೆಟ್ಟಪ್ರದೇಶಗಳು. ಬಸ್ತಾರ್ ಪೀಠಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವವಲಯ.

ಜಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಈ ರಾಜ್ಯದ ಭೂಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಂತರ್ಜಲವಿದೆ. ಬಾವಿ ನೀರಾವರಿ ದೇಶದ ಶೇ. 52 ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಶಿಲೆಗಳು ಸಚ್ಛಿದ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜಲ ಶಿಲೆಗಳಾಗಿವೆ. ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಗಂಗಾನದಿ ಜಾಲವನ್ನು ಸೇರುವ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ಚಂಬಲ್, ಸಿಂಧ್, ಬೇಟ್ವಾ, ಕೆನ್, ಮತ್ತು ಸನ್ ನದಿಗಳು. ನರ್ಮದಾ (ಗುಜರಾತ್‌ನಲ್ಲಿ) ಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆ ಬೃಹತ್ ತಿರುವು ಗೊಂದಲ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ತಪತಿ ನದಿ ಕೇವಲ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾರಗಳು: ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣು, ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣು, ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಣ್ಣು, ಬೆಟ್ಟ ಮಣ್ಣು ಹಾಗೂ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣು (ನರ್ಮದಾ ಬಯಲು) ಬೇಟ್ವಾ, ಕೆನ್ ಹಾಗೂ ಸನ್ ನದಿಗಳ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಮಧ್ಯದ ಉತ್ತರ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತ ಹಾದು ಹೋಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಪೂರ್ಣ ರಾಜ್ಯದ ಹವೆ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಾಗಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ 60–70 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಶುಷ್ಕ ಹಾಗೂ ಒಣಹವೆ, ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣ ಚಳಿ ಇರುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು: ರಾಜ್ಯದ 1/3 ಭಾಗ ಅಂದರೆ ಶೇ. 30 ಭಾಗ ವೈವಿಧ್ಯ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಸಾಲ್ ಮರಗಳ ತವರೂರೆಂದೇ ಹೇಳಲಾಗುವುದು. ಅಧಿಕವಾಗಿ ತೇಗ, ಬಿದಿರು, ಹಾರ್, ಬಹೇರಾ ಮತ್ತು ಟರ್ಮ ಜಾತಿಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯರಾಶಿ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಅರಾವಳಿ, ವಿಂದ್ಯಾ, ಸಾತ್ಪುರಾ, ಮಹಾದೇವ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಇಳುಕಲುಗಳು ಸವನ್ನಾ ಮಾದರಿಯ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 9 ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತಾರ 3,656.36 ಚ.ಕಿಮೀ. ಸು. 25 ವನ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಧಾಮಗಳಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 71,56,40 ಚ.ಕಿಮೀ ಗಳು.

ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಪಶುಪಾಲನೆ: ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಮುಖ ಆರ್ಥಿಕ ವಲಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು, ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಹತ್ತಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಎಣ್ಣೆಕಾಳುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವರು. ನರ್ಮದಾ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಬತ್ತ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಾರ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳಾಗಿವೆ. ಪಶುಪಾಲನೆ ಎಂದರೆ ಪಶುಗಳ ಸಾಕಣೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಿಗಳಿಂದ ಮಾಂಸ, ಉಣ್ಣೆ, ದನಕರುಗಳಿಂದ ಹಾಲು, ಹಾಲಿನ ವಸ್ತುಗಳು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮಳೆ ಹಾಗೂ ವಾಯುಗುಣದ ವೈಪರೀತ್ಯದಿಂದ ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿ ಸಂತತಿ ನಶಿಸಿದೆ.

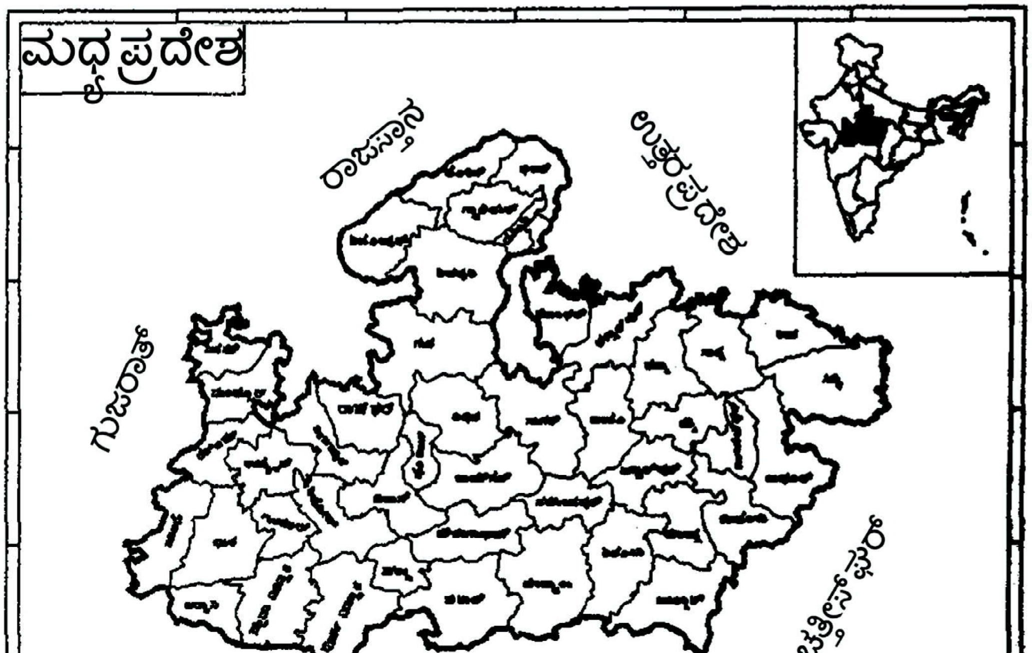

ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು: ಭೂಗರ್ಭ ಮತ್ತು ಭೂಮೇಲ್ಮೈನಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪತ್ತುಗಳ ಲಭ್ಯವಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಖನಿಜ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ವಿವಿಧ ಖನಿಜ ಅದಿರು, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸ್ಥರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು: ಈ ರಾಜ್ಯ ಅಪರಿಮಿತ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು: ದೇಶದ ಶೇ. 18.2 ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿದ್ದು, ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 25.7 ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಜ್ಯವಾಗಿದೆ. ಬಸ್ತಾರ್, ದುರ್ಗ್, ಡೊಂಗ್ರಿ, ರಾಜಹಾರ್ ಹಾಗೂ ಬೈಲುದಿಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ.

ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದು ಶೇ. 12.8 ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿದ್ದು ದೇಶದ ಶೇ. 19.4 ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಬಾಲ್ಘಾಟ್ ಹಾಗೂ ಚಿಂದ್ವಾರಾ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಪನ್ನಾ ಎಂಬ ಪ್ರದೇಶ ದೇಶದ ಏಕೈಕ ವಜ್ರದ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಬಾಕ್ಸೈಟ್: ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ದೇಶದ 3ನೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳಿಸಿದೆ. ಶೇ. 5.4 ಉತ್ಪಾದನೆ. ಅಮರಕಂಟಕ, ಬಿಲಾಸ್ಪುರ, ಮೈಕಲ್ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಬಂಗಾರ, ತಾಮ್ರ, ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು, ಸೀಸ, ತವರ, ಫಾಸ್ಫೇಟ್, ಜೇಡಿಮಣ್ಣುಗಳು ಸಹ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಇಲ್ಲಿನ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಇಂಧನ ಸಂಪತ್ತು, ದೇಶದ ಶೇ. 29.6 ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಗೊಂಡ್ವಾನ ಭೂ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಗಣಿಗಳು, ಸಿಂಗ್ರೌಲಿ, ಪಂಚ್ ಕಣಿವೆ, ಶಹಾಬಾದ್, ಉಮೇರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರಬ ಮತ್ತು ಅಮರಕಂಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಜಾಘೀಯ ವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿದ್ಯುತ್ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆಗಳು ಕಡಿಮೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣಗಳು, ಕಾಗದ, ಸಕ್ಕರೆ ನೇಯ್ಗೆ ಯಂತ್ರಗಳು, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತು ಉಕ್ಕು, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ಸಿಮೆಂಟ್, ಔಷಧಿ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಲಕರಣೆಗಳು, ಕೈಗಾರಿಕಾನಿಲ ಘಟಕಗಳು, ಕಡ್ಡಿ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ರೆಯಾನ್ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ಸಾರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಭೂ ಸಾರಿಗೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದು, ಇದರಲ್ಲಿ 2 ವಿಧ. 1 ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆ 2, ರೈಲ್ವೆ ಸಾರಿಗೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಒಟ್ಟು ರಸ್ತೆಗಳ ಉದ್ದ 67,600 ಕಿಮೀ ಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳ ಉದ್ದ 3,700 ಕಿಮೀ. ರಾಜ್ಯದ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳ ಉದ್ದ 3700 ಕಿಮೀ. ವಾಯು ಸಾರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಪಾಲ್, ಗ್ವಾಲಿಯರ್, ಇಂದೋರ್ ಹಾಗೂ ಖಜರಾಹೊ ಮುಖ್ಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಾಗಿವೆ. ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಸಂಪರ್ಕ ಜಾಲಗಳು ಹರಡಿವೆ. ಶೇರುಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳು, ಬ್ಯಾಂಕ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ವಾಣಿಜ್ಯ ತೆರಿಗೆ ವಹಿವಾಟುಗಳು ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು. ಈ ರಾಜ್ಯ ರಫ್ತು ವಹಿವಾಟಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆದಾಯಗಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ಈ ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ, ಸಾಂದ್ರತೆ ಮತ್ತು ಹಂಚಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ, ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6.5 ಕೋಟಿ, 3,00,85,118 ಗಂಡಸರು, 31454873 ಹೆಂಗಸರು. ನಗರ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ರಾಜ್ಯದ ಶೇ. 26.67 ಮತ್ತು ಶೇ. 80 ರಷ್ಟು ಜನ 70 ಸಾವಿರ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಹಳಷ್ಟು ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಒಂದು ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 190 ಜನ. ಸಾಕ್ಷರತೆ ಶೇ. 64.11 ಇದ್ದು, ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಶೇ. 76.80, ಮಹಿಳಾ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಶೇ. 50.28. ಉದ್ಯೋಗಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಏರಿಕೆಯಾಗಿದ್ದು ನಿರುದ್ಯೋಗಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 44.50 ರಷ್ಟಿದೆ.

ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು: ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಶಾಲೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 89,963. ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 592. ಒಟ್ಟು 17 ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಿವೆ. ಜಬ್ಬಲ್ಪುರ, ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಮತ್ತು ಇಂದೋರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಹೈಕೋರ್ಟ್ ವಿಭಾಗೀಯ ಪೀಠಗಳಿವೆ.

ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು: ಭಗೂರಿಯ – ಜಬುವಾ ಗಿರಿಜನರ ಮುಖ್ಯ ಹಬ್ಬಗಳಾಗಿವೆ. ಗರ್ ಎಂಬ ಬೇಟೆ ನೃತ್ಯ, ಗ್ವಾಲಿಯರ್‌ನ ತಾನ್‌ಸೇನ್ ಸಂಗೀತೋತ್ಸವ, ಉಜ್ಜಯಿನಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಮೈಹಾರ್, ಕಾಳಿದಾಸ ಸಮರೋಗಳು, ಖಜುರಾಹೋದಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ಜಾತ್ರೆ, ಅಲ್ಲದೇ ದೀಪಾವಳಿ, ದಸರ, ಶಿವರಾತ್ರಿ, ರಾಮನವಮಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಬ್ಬಗಳು, ಚಿತ್ರಕೂಟ, ಓರ್ವ, ವಾಳ್ವ ಪಂಚಮರ್ಪ್‌ಗಳ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮೆರವಣಿಗೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಹಿಂದು, ಇಸ್ಲಾಂ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಾವಲಂಬಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಮುಖ ನಗರ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳು: ಭೂಪಾಲ್: ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ, ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2772 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 18,30,784. ಇದು ಪ್ರಮುಖ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣ. ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಜಬ್ಬಲ್ಪುರ: ನರ್ಮದಾ ನದಿ ದಡದ ಮೇಲಿದೆ. ಹಾಸು ಜಮಖಾನಗಳು, ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಹಾಗೂ ಗಾಜಿನ ವಸ್ತುಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5,210 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 25,85,312. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 550 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಂದೋರ್: ಜನಸಂಖ್ಯೆ 18,35,915. ಗತಕಾಲದ ರಾಜ ಮಹಾರಾಜರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಹಲವಾರು ಪೂಜಾ ಮಂದಿರಗಳು, ಖಗೋಲ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯ, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಗೃಹ ವಸ್ತುಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭಾರತ್ ಭವನವಿದೆ. ಪನ್ನಾ: ಭಾರತದ ಏಕೈಕ ವಜ್ರದ ಗಣಿ ಇದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 7,135 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8,54,235.

ಗ್ವಾಲಿಯರ್: ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಸೂಟಿಂಗ್ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚ ವಿಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಗರ, ಗಾಯಕವಾಡ ಮನೆತನದ ರಾಜವಂಶ ಇಲ್ಲಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ರೆಯಾನ್ ಹಾಗೂ ರೇಷ್ಮೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5,214 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 16,29,881 ತಾನ್‌ಸೇನ್ ಸ್ಮಾರಕ ಇಲ್ಲಿದೆ.

ಅಲ್ಲದೆ ಚಂದ್ವಾರ, ದಹಾರ್, ಪೂರ್ವ ನಿಮಾರ್, ರೇವಾ, ಸಗರ್, ಪಟ್ನ್, ಸಿರಿ ಇತರೆ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳಾಗಿವೆ. ಮಹೇಶ್ವರ, ಓಂಕಾರೇಶ್ವರ, ಚಿತ್ರಕೂಟ ಮೊದಲಾದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳಗಳಿವೆ. ಮಂಡಸೂರ್, ಸಾಂಚಿ, ಪಟ್ನ್, ವಿದಿಶಾ ಇವು ಪುರಾತತ್ವ ಇಲಾಖೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಖನ್ನ ಮತ್ತು ಬಂದಾದ್ ಘರ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಕರೇರಾ ಪಕ್ಷಿಧಾಮಕ್ಕೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ಇಂದ್ರಾವತಿ ಹುಲಿಗಳ ತಾಣವಾಗಿದ್ದು, ದುಹಾನ್ ದಾರ್ ಜಲಪಾತ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದು. ಅಬ್ದುಲ್ ಪುರದಲ್ಲಿ ಅಮೃತಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬಂಡೆಗಳಿವೆ. (ಡಿ.ಆರ್.ಜಿ.)

ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯ: ಪ್ರಪಂಚದ ಮೂರು ಖಂಡಗಳಾದ ಏಷ್ಯ, ಯುರೋಪ್ ಹಾಗೂ ಆಫ್ರಿಕಗಳು ಸಂಧಿಸುವ ಪ್ರದೇಶ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳಾದ ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ, ಕೆಂಪು ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ಕಾಲುವೆಗಳಿವೆ. ಈ ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯದ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಇದು ಇಸ್ಲಾಮಿಕ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕೇಂದ್ರ. ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ಯಾಲಸ್ತೀನ್ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಂ, ಯಹೂದಿ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್‌ರ ಪ್ರಮುಖ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಉತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶ–ಇದು ಟರ್ಕಿ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ್ ಮತ್ತು ಅರಬ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಅರಬ್ ಕೇಂದ್ರ ಪ್ರದೇಶ, ಈ ಪ್ರದೇಶ ವಿವಿಧ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜನತೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ, ಪ್ರಪಂಚದ ಶೇ. 55 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಒಂದು ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಇಂಧನವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಶಕ್ತಿಯುತ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡ ಹಾಗೂ ಅಮೇರಿಕ ಈ ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಹಿಡಿತವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಪ್ರಪಂಚದ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ದೇಶ ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಯುದ್ಧಗಳು ಸಹ ನಡೆದಿವೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಮಧ್ಯಾಂತರ ಶಿಲೆಗಳು: ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಶಿಲಾಪ್ರಕಾರಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು (ಹೈಪೊಬೈಸಾಲ್ ರಾಕ್ಸ್). ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ (ವಾಲ್ಕೇನಿಕ್) ಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಅಂತರಾಗ್ನಿ (ಪ್ಲೂಟೋನಿಕ್) ಶಿಲೆಗಳು ಇತರ ಪ್ರಕಾರದವು. ಇವು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಈ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡಿದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಶಿಲಾವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವಿಂಗಡಿಸುವುದಿದೆ. ಆದರೆ ಬಹುತೇಕವಾಗಿ ಮಧ್ಯಾಂತರ ಶಿಲಾಪ್ರಕಾರವನ್ನೂ ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಪದರದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ವೈವಿಧ್ಯ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಭೌತಗುಣ ಮತ್ತು ಶಿಲಾರಸ ಒಳನುಗ್ಗುವ ಕ್ರಿಯೆಯ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಇಂಥ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ರೂಪಗಳಿವು: 1 ಬ್ಯಾತೊಲಿತ್ ಬಾಸ್, ಸ್ಟಾಕ್; 2 ಡೈಕ್; 3 ಸಿಲ್; 4 ಲ್ಯಾಕೊಲಿತ್.

ಬ್ಯಾತೊಲಿತ್ ಬಾಸ್ ಮತ್ತು ಸ್ಟಾಕ್: ಅತ್ಯಧಿಕ ಮೊತ್ತದ ಶಿಲಾರಸ ಭೂಪದರದೊಳಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಸಾಗುತ್ತ ಹಾಗೂ ಕರಗಿಸುತ್ತ ಸಾಕಷ್ಟು ಮೊತ್ತವನ್ನು ಕಬಳಿಸುತ್ತ ವಿಶಾಲಸ್ಥಳವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರು ಅತಿ ಆಳದವರೆಗೂ ಇಳಿದು ಘನೀಭವಿಸಿ ಶಿಲೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬ್ಯಾತೊಲಿತ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ರಚನೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಶಿಲಾರಸ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈವರೆಗೇನೂ ನುಗ್ಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬೇರೆಬೇರೆ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಸವೆತಕ್ಕೆ ಈಡಾಗಿ ಅದರ ಆಳದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಬ್ಯಾತೊಲಿತ್‌ಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದು ಗೋಳಾಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳು ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತವೆ. ಬ್ಯಾತೊಲಿತ್‌ನ ಮೇಲ್ಮೈ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ನಯವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಗುಪ್ಪೆಗುಪ್ಪೆಯಂಥ ಕವಲುಗಳು ಮೇಲೇಳುವುದೂ ಉಂಟು. ಪ್ರಧಾನ ಬ್ಯಾತೊಲಿತ್‌ನ ಮೇಲ್ಮೈಯಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೊರಟ ಅಂಥ ಕೆಲವು ಕವಲುಗಳು ಮಾತ್ರ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಮೊದಲೇ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ, ಸು. 100 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಒಳಗೇ ಇರುವ ವರ್ತುಳೀಯ ಶಿಲಾರೂಪಕ್ಕೆ ಬಾಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಕಾರದ ಬಾಸ್‌ಗಳಿಗೆ ಸ್ಟಾಕ್ ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಶಿಲೆಗಳು ಬ್ಯಾತೊಲಿತ್, ಬಾಸ್, ಸ್ಟಾಕ್‌ಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಯಾಗಿಯೋ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮೀಪ ಸಂಬಂಧದ ಶಿಲೆಯಾಗಿಯೋ ಇರುತ್ತವೆ.

ಡೈಕ್: ಶಿಲಾರಸ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ನೇರವಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಒಳನುಗ್ಗಿ, ಅಡ್ಡ ಬರುವ ಶಿಲೆಗಳ ಪದರವನ್ನಾಗಲೀ ರಚನೆಯನ್ನಾಗಲೀ ಭೇದಿಸಿ ಶಿಲಾರೂಪ ಹೊಂದಿದಾಗ ಅಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯ ಶಿಲೆಗೆ ಡೈಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಉದ್ದವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಪಾರ್ಶ್ವಗಳು ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ದಪ್ಪವು ಕೆಲವೇ ಸೆಂಮೀ ನಿಂದ ನೂರಾರು

ಮೀ ವರೆಗೂ ಉದ್ದವು ಕೆಲವು ಮೀಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಕಿಮೀವರೆಗೂ ಇರುವುವು. ಡಾಲರೈಟ್ ಎಂಬ ಕರಿಶಿಲೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಡೈಕ್ ರೂಪದಲ್ಲೇ ದೊರೆಯುವುದು. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಡೈಕ್‌ಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನೇ ಕಾಣಬಹುದು. ಒಂದೇ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಅನೇಕ ದಿಶೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸುವ ಡೈಕ್‌ಗಳಿಗೆ ಅರೀಯ(ರೇಡಿಯಲ್) ಡೈಕ್‌ಗಳೆಂದೂ ವರ್ತುಳಾಕಾರದವುಗಳಿಗೆ ವರ್ತುಳೀಯ ಡೈಕ್‌ಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರು.

ಸಿಲ್: ಭೂ ಮೇಲುಪದರದ ಶಿಲೆಗಳು ಪದರ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ, ಅವುಗಳೊಳಕ್ಕೆ ಶಿಲಾರಸ ನುಗ್ಗಿ ಘನೀಭವಿಸಿದಾಗ ಮೂಡುವ ರೂಪ. ಸಿಲ್‌ಗಳ ದಪ್ಪ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೆರೆಡು ಸೆಂಮೀನಿಂದ ನೂರಾರು ಮೀ ವರೆಗೂ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1 ಚ.ಮೀ ನಿಂದ ಅನೇಕ ಚ.ಕಿಮೀ ವರೆಗೂ ಇರುತ್ತವೆ.

ಲ್ಯಾಕೊಲಿತ್: ಒಳಪದರಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿದ ಶಿಲಾರಸ ಆರಿದಂತೆಲ್ಲ, ಜಿಗುಟುತನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮುಂದೆ ಹರಿಯಲಾರದೆ, ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರದ ಸುತ್ತ ಶೇಖರವಾಗಿ ಮೇಲಿನ ಶಿಲಾ ಪದರಗಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಒತ್ತಿ ಉಬ್ಬಿದ ಆಕಾರದ ಶಿಲಾರೂಪ ತಾಳುತ್ತದೆ. (ಆರ್.ಎನ್.ಐ.)

ಮನ್ನಾರ್: ಭಾರತ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಲಂಕ ನಡುವೆ ಹಿಂದೂಸಾಗರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತಿರುವ ಒಂದು ಖಾರಿ. ಭಾರತದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಆಗ್ನೇಯ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲೂ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಲಂಕದ ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲೂ ಉ.ಅ. $9^0 03'$ ಪೂ $79^0 50'$ ನಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಅಗಲ 130 ಕಿ.ಮೀ ನಿಂದ 275 ಕಿ.ಮೀ. ಉದ್ದ 161 ಕಿಮೀ. ಖಾರಿಯ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ರಾಮೇಶ್ವರಮ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪವೂ ಆಡಮ್ಸ್ ಬ್ರಿಡ್ಜ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳೂ ಇವೆ (ಶ್ರೀ ರಾಮಚಂದ್ರ ಕಟ್ಟಿದ ಸೇತುವೆಯ ಅವಶೇಷವೆಂದು ಇದನ್ನು ರಾಮಸೇತು ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.). ಇವು ಶ್ರೀಲಂಕ ಕಡೆಗಿರುವ ಮನ್ನಾರ್ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತವೆ. ಆಡಮ್ಸ್ ಬ್ರಿಡ್ಜ್ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದುದು ಪಾಂಬನ್ ಬ್ರಿಡ್ಜ್. ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿಯ ಧನುಷ್ಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ದಕ್ಷಿಣ ರೈಲ್ವೆಯ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಶ್ರೀಲಂಕದ ತಲೈಮನ್ನಾರ್‌ಗೆ ಕೇವಲ 35 ಕಿಮೀ ಹಿಂದೆ ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಂಚೆ ರವಾನೆಗೆ ಭಾರತ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಲಂಕಕ್ಕೆ ಧನುಷ್ಕೋಟಿ ಮತ್ತು ತಲೈಮನ್ನಾರ್ ಮುಖ್ಯ ಸಂಪರ್ಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಈಗ ವಾಯುಯಾನದ ಸೌಕರ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಇವು ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಕೊಲ್ಲಿಗೆ ಹಲವಾರು ಸಣ್ಣನದಿಗಳೂ ತೊರೆಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ತಾಮ್ರಪರ್ಣಿ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಲಂಕದ ಅರುವಿನ ನದಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಶ್ರೀಲಂಕದ ಈ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಭಾಗ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಮುತ್ತುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ.

ಮನ್ನಾರ್ ದ್ವೀಪ : ಶ್ರೀಲಂಕದ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಈ ದ್ವೀಪದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 17 ಚ.ಕಿಮೀ. ಆಡಮ್ಸ್ ಬ್ರಿಡ್ಜ್‌ನ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಸ್ಥಳ ತೆಂಗಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯದ ನೆಲೆವೀಡು. ದ್ವೀಪದ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮನ್ನಾರ್ ಬಂದರಿದೆ. (ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್.)

ಮಯನ್ಮಾರ್: ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಹಿಂದೆ ಇದನ್ನು ಬರ್ಮ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಚೀನ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಥೈಲೆಂಡ್, ಲಾವೋಸ್ ಮತ್ತು ಚೀನ, ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಬಾಂಗ್ಲದೇಶಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಂಡಮಾನ್ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಮಲೇಷ್ಯ ಇದೆ. ಉ.ಅ. 10^0–$28^0 30'$ ವರೆಗೂ ಪೂ.ರೇ. 92^0–101^0 ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,22,38,224 (2002). ವಿಸ್ತೀರ್ಣ, 678,500 ಚಕಿಮೀ. ರಾಜಧಾನಿ ಯಾಂಗಾನ್. ಹಿಂದೆ ಇದಕ್ಕೆ ರಂಗೂನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 44,58,000 (2002).

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ಮಯನ್ಮಾರ್‌ನ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅರಕಾನ್‌ಯೋಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಟೆನಸ್ಸೆರಿಮ್ ಯೋಮಗಳಿವೆ. ಇರವಾಡೀ ಕಣಿವೆಯು ಮಯನ್ಮಾರಿನ ಮುಖ್ಯ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಸಿತಾಂಗ್ ನದಿ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಮಯನ್ಮಾರಿನ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ವರೂಪಗಳೆಂದರೆ ಪರ್ವತ ಮತ್ತು ಪೀಠಭೂಮಿಗಳು, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಚೀನದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಹಿಕಾಕ ಪರ್ವತ ಮಯನ್ಮಾರಿನ ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಕೇಂದ್ರಭಾಗದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಪಟಕಾಯ್, ನಾಗ–ಚಿನ್ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮತ್ತು ಅರಕಾನ್ ಯೋಮಗಳಿವೆ. ಸಾಲ್ವಿನ್ ನದಿ ಈ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲೇ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಶಾನ್ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶ ಸಂಪತ್ಭರಿತವಾದ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ. ಯಂಗಾನ್ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ 27^0ಸೆ ಮತ್ತು ಶಾನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ಲಾಶಿವೋವಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ 22^0ಸೆ, ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ 500 ಸೆಂಮೀ ಮತ್ತು ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ 250 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಯನ್ಮಾರಿನ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶುಷ್ಕವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ 50–100 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಮಯನ್ಮಾರಿನ ಶೇ. 57 ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರ ಮತ್ತು ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಗಿಡಮರಗಳಿವೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಮರವೆಂದರೆ ತೇಗ. ನದಿ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯ ಸಿಹಿ ನೀರಿನ ಜವುಳು ಮತ್ತು ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಹಸುರು ಮರಗಳು, ಬಿದಿರು ಮತ್ತು ತಾಳೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಷಾನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಮರಗಳ ಕಾಡುಗಳು ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿವೆ.

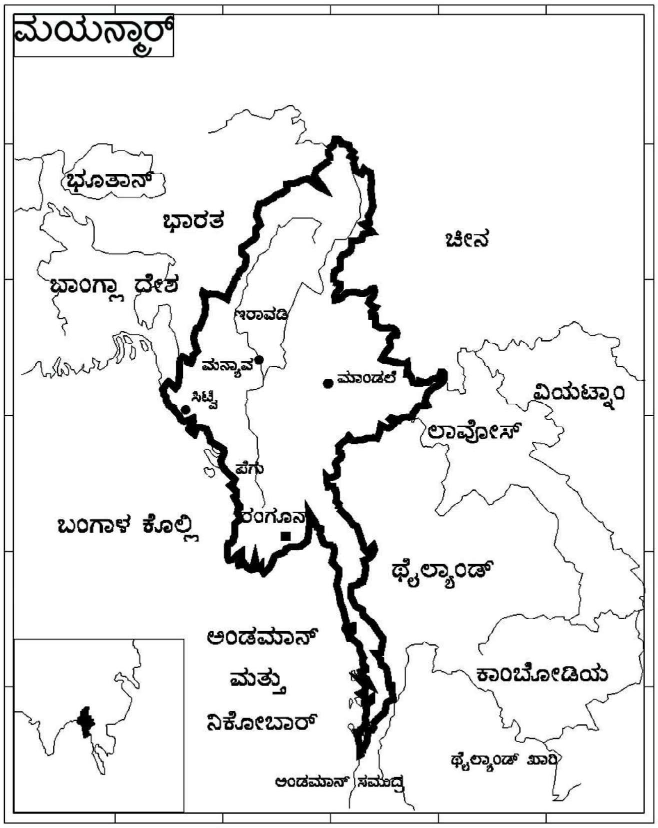

ಖಡ್ಗಮೃಗ, ಕಾಡುಕೋಣ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಆನೆ, ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ ಮತ್ತು ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ನದಿಗಳ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮೊಸಳೆಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ವ್ಯವಸಾಯ, ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು. ಮಯನ್ಮಾರಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಬತ್ತ, ಓಪಿಯಮ್. ಪಾವೆಸ್ ಬೆಳೆಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲ, ತವರ, ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್, ಸತು, ಜಿಪ್ಸಂ, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಹರಳುಗಳು ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು. ಬತ್ತ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ರಫ್ತು ಸರಕಾಗಿದ್ದು, ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ತೇಗ ಅದನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಿದ್ಧ ವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಆಮದು ಸರಕುಗಳಾಗಿವೆ.

ಮಯನ್ಮಾರ್ ಹೆಚ್ಚು ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ನದಿ ಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಒಳನಾಡಿನ ಸಾರಿಗೆಗೆ ಮಿತವಾಗಿರುವ ರೈಲು ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ಇತರ ಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳು ಪೂರಕವಾಗಿವೆ. (ಸಿ.ಕೆ.ಎಂ.)

ಮಯೊಸೀನ್ ಸ್ತೋಮಗಳು: ಮಯೊಸೀನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳು. ಈ ಯುಗದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭೌಗೋಳಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳುಂಟಾದುವು. ಆಂಗ್ಲೋ ಫ್ರಾಂಕ್ ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್ ನಿಕ್ಷೇಪಪ್ರದೇಶ ಭೂಭಾಗವಾಯಿತು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಸೇರಿ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದ ಉತ್ತರ ಭಾಗವೆಲ್ಲ ಭೂಪ್ರದೇಶವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಕೆಳಗಿನ ಮತ್ತು ಬೆಲ್ಜಿಯಮಿನ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಇತ್ತು. ಯುರೋಪಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಸಾಗರಾಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಯಿತು. ಇದರ ಒಂದು ಶಾಖೆ ರೈನ್ ಕಣಿವೆಯ ಮೂಲಕ ಮೈನ್ಸ್‌ವರೆಗೆ ಹೋಗಿತ್ತು. ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಖೆ ವಿಶಾಲವಾದ ವಿಯನ್ನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿತ್ತು. ಸುಯಸ್ ಎಂಬಾತ ಈ ಸಮುದ್ರಾಕ್ರಮಣ ಎರಡು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದೆ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಹಂತ ಮಯೊಸೀನ್ ಆದಿಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡನೆಯದು ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆದವು.

ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಭೂಮಿಯೇ ಭೂಚಲನೆ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಮೈನ್ಸ್ ಮತ್ತು ವಿಯನ್ನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಾಗರದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟವು. ಸಮಭಾಜಕದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಉದಯಿಸಿದುವು. ಈ ಭೂಚಲನೆಯೊಂದಿಗೆ ಅಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾರಸ ಅಂತಸ್ಸರಣಗೊಂಡಿದೆ. ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಸ್ಸರಣಗೊಂಡು ಆದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಕ್ಷಾರ ಅಥವಾ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಗುಂಪು ಶಿಲೆಗಳೆಂದೂ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಹೊರಗೆ ಹೀಗೆ ಆದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಆಮ್ಲಿತ ಅಥವಾ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಶಿಲೆಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ.

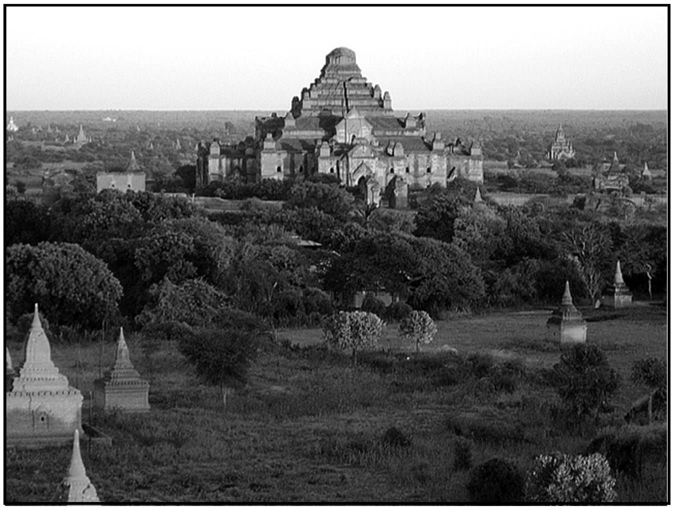

ಬಗನ್ ಪಗೋಡ

ಭಾರತದ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಮಯೊಸೀನ್‌ಸ್ತೋಮ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ಕೆಳಭಾಗಕ್ಕೂ ಮೇಲುಭಾಗಕ್ಕೂ ತೀವ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸುವುದು ಉತ್ತಮ. ಕೆಳಭಾಗ ಅನೇಕ ಕಡೆ ರೂಪುಗೊಂಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿದೆ. ಸಿಂಧ್‌ನಲ್ಲಿಯ ನಾರಿಶಿಲೆಯ ಮೇಲುಭಾಗ ಮತ್ತು ಗಾಜ್ ಶಿಲಾವರ್ಗ ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಈ ಕಾಲದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಮುರ್ರಿ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಎಂದೂ ಸಿಮ್ಲಾಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದಾಗ್‌ಷಾಯ್ ಮತ್ತು ಕಸಾಲಿ ಶ್ರೇಣಿಗಳೆಂದೂ ಅಸ್ಸಾಮಿನಲ್ಲಿ ಬರೈಲ್ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಬರ್ಮಾದಲ್ಲಿ ಪೆಗು ಶಿಲಾವರ್ಗದ ಮೇಲುಭಾಗ ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಮಯೊಸೀನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಸಮುದ್ರ ನಿರ್ಗಮನವಾಯಿತು. ಸಿಂಧ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಅಳಿವೆಯಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ನೆಲಪ್ರದೇಶವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮುಲೈಟಿಸ್‌ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಯ ಮೇಲೆ ನದೀನಿಕ್ಷೇಪಗಳಾದ ಮರಳು ಶಿಲೆಗಳು ಸಂಚಯನಗೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಲೆಮೆಲಿಬ್ರ್ಯಾಂಕ್ ಚಿಪ್ಪುಗಳೂ ಬೆನ್ನೆಲುಬುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಭಾರತಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಸ್ತನಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದವು. ಆಂತ್ರಕೊತೀರಿಯುವ್, ಕಾರ್ಡಕೊತೀರಿಯಮ್, ಬಲೂಚಿತೀರಿಯಮ್, ಡಿಸೆರತೀರಿಯಮ್, ಬ್ರಾಕಿಯೊಡಸ್, ಟೆಲಿಯೊನೆರಾಸ್, ಟೆಲ್ಮಟೊಡಾ–ಈ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಸ್ತನಿ ಅವಶೇಷಗಳು.

ಈ ಕಾಲದಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ತಿರುವಾಂಕೂರಿನಲ್ಲಿ ವರ್ಕಲಾ ಪದರಗಳೆಂದೂ ಮದರಾಸು ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಡಲೂರು ಮರಳುಶಿಲೆಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ.

ಮಯೊಸೀನ್ ಆದಿಕಾಲದ ಬಳಿಕ ಹಿಮಾಲಯದ ಮೇಲ್ಲೊಗೆಯುವಿಕೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಹಂತ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿದ್ದ ಮಹಾಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಬೆಟ್ಟಪರ್ವತಗಳಾಗಿ ಮೇಲೊಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಬಹಳ ಉದ್ದವಾದ, ಆದರೆ ಕಡಿಮೆ ಅಗಲದಿಂದ ಕೂಡಿದ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗೂ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ನದಿಗಳು ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಉಪನದಿಗಳು ಮೆಕ್ಕಲನ್ನು ತಂದು ಈ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದುವು. ಈ ಕಾರ್ಯ ಮಯೊಸೀನ್ ಯುಗದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಯುಗದ ಆದಿಯ ತನಕವೂ ಅಂದರೆ ಹಿಮಾಲಯದ ಮೇಲೇರಿಕೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಹಂತದ ಪ್ರಾರಂಭದ ತನಕವೂ ನಡೆಯಿತು. ಈ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಹೊರಗಡೆ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳ ಬುಡದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೊರಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇವು ಸಿಂಧೂ ನದಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಯವರೆಗೆ ಹಿಮಾಲಯದ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿರುವುವು. ಆದರೆ ಹರಿದ್ವಾರದ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಶಿವಾಲಿಕ್ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ, ಇವು ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಶಿವಾಲಿಕ್ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದರ ಮೊದಲ ಪರಿಚಯ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಆದುದೂ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳ ಭಂಡಾರ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಗೊತ್ತಾದುದು ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ. ಶಿಲಾಸಂಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿ ಇರುವ ಈ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಹೆಸರಿದೆ; ಸಿಂಧ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಂಚಾರ್ ಶಿಲಾ ಸಮುದಾಯ, ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ರಾನ್, ಅಸ್ಸಾಮ್‌ನಲ್ಲಿ ತಿಪಮ್, ಜೂಪಿತಿಲ ಮತ್ತು ದಿಹಿಂಗ್. ಮಯನ್ಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಇರವಾಡಿ ಶಿವಾಲಿಕ್ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಸ್ತನಿಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿದೆ. ಕೆಳ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಭಾಗಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಈ ಕಾಲದವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಮಯೊಸೀನ್ ಯುಗದ ಜೀವರಾಶಿ: ಈ ಯುಗ ಸ್ತನಿಗಳ ವಿಕಾಸ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಮೈಲಿಗಲ್ಲು ಎಂದೇ ಇದನ್ನು ಸ್ತನಿಗಳ ಸುವರ್ಣಯುಗ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಸ್ತನಿಗಳೆಲ್ಲ ವಂಶನಷ್ಟ ಹೊಂದಿದುವು. ಪ್ರಗತಿಪರ ಸ್ತನಿಗಳು ಉನ್ನತಿಯ ಶಿಖರ ಮುಟ್ಟಿದುವು. ಈ ಯುಗ ಡೈನೋತೀರಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಸ್ಟಡಾನ್‌ಗಳ ಉದಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ಣ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕಂಡಿತ್ತು. ಮರ್ಕಿಹಿಪ್ಪಸ್ ಎಂಬುದು ಈ ಯುಗದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕುದುರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೂರು ಗೊರಸುಗಳಿವೆ. ಮಧ್ಯಗೊರಸು ಮಾತ್ರ ದೊಡ್ಡದು. ಪಕ್ಕದ ಗೊರಸುಗಳು ನೆಲತಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಯೊಸೀನ್ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರ್ಕಿಹಿಪ್ಪಸ್ ಕುದುರೆಗಳಿಂದ ಹಿಪ್ಪೇರಿಯನ್ ಮತ್ತು ಪ್ಲಿಯೊಹಿಪ್ಪಸ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಹೊಸಕುದುರೆಗಳು ಉದಯಿಸಿದುವು. ಒಂಟೆಗಳು, ಖಡ್ಗಮೃಗಗಳು ಮತ್ತು ಓರಿಯಾಡಾನ್‌ಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದುವು. ದೈತ್ಯಾಕಾರದ ಹಂದಿಗಳು ಉನ್ನತಿಯ ಗರಿಷ್ಠ ಮಿತಿ ಮುಟ್ಟಿದವು. ಈ ಕಾಲದ ಸಸ್ಯವರ್ಗವೂ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯ ಮತ್ತು ಶೀತವಲಯಗಳ ಸಸ್ಯಗಳ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರ: ಒಂದು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಜನಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರ ಜನರಿಗೆ ವಾಸ್ತವ ಮರಣ ಸಂಖ್ಯೆ(x) ಮತ್ತು ಜನಸಂಖ್ಯೆ(y) ಇವುಗಳ ನಡುವಣ ದಾರ್ಮೊಶೆ (ಮಾರ್ಟಾಲಿಟಿ ರೇಟ್). ಪ್ರತೀಕಗಳಲ್ಲಿ $x/y \times 1000$. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಎರಡು

ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಸಮುದಾಯ		ಅ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಕೆ		ಇ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಕೆ	
ವಯೋಪರಿಮಿತಿ	ಜನಸಂಖ್ಯೆ	ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರ	ಒಟ್ಟು ಮರಣಗಳು	ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರ	ಒಟ್ಟು ಮರಣಗಳು
0–10	1000	9	9	10	10
10–30	4000	4	16	5	20
30–60	3000	11	33	12	36
60–ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ	2000	19.75	39.5	20	40
ಮೊತ್ತ	10000	–	97.5	–	106

ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ನಿರ್ದಿಷ್ಟಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಧ್ಯಯನ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅವಧಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನ. ಮೊದಲನೆಯದನ್ನು ಜನಗಣತಿಯ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿಚಯದ (ಸ್ಯಾಂಪಲ್) ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಮಾಡಬಹುದು. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಜನನ ಮತ್ತು ಮರಣಗಳು. ಅಲ್ಲಿಂದ ವಲಸೆ ಹೋಗುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಗೆ ವಲಸೆ ಬರುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ, ಈ ಜನಗಳ ವಯಸ್ಸು, ಲಿಂಗ ಇತ್ಯಾದಿ. ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಜನನ ಮತ್ತು ಮರಣಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಅಥವಾ ನಗರಪಾಲಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ನೋಂದಾಯಿಸಲಾಗುವುದು. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರ ಕಛೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ನೋಂದಾಯಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವವರ ಅಥವಾ ಬರುವವರ ದಾಖಲು ಪಟ್ಟಿ ದೇಶಗಳ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವಾಸ್ತವ ಮರಣಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ವಿವಿಧ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಈ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಮೂಲಕ ಮರಣ ದರವನ್ನು ಗಣಿಸುವ ಕ್ರಮ ಹೀಗಿದೆ:

$$\text{ಅಪರಿಷ್ಕೃತ ಮರಣಪ್ರಮಾಣದರ} = \frac{\text{ಒಂದುವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಒಟ್ಟು ಮರಣಗಳು}}{\text{ಅದೇ ವರ್ಷದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ}} \times 1000$$

ಇದು ಬಲು ಸರಳವೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವೂ ಆದ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರ. ಇದನ್ನು ಶೋಧಿಸುವಲ್ಲಿ ಮೃತರ ವಯಸ್ಸಿನ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು (ಏಜ್ ಕಾಂಪೊಸಿಷನ್) ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಯಸ್ಸಿನ ಸಂಯೋಜನೆ ಹೊಂದಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಮರಣದರಗಳನ್ನು ತುಲನೆಮಾಡಲು ಈ ಮೇಲಿನ ಸೂತ್ರ ಸಮರ್ಪಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಬಹುದು.

ಆ ಪ್ರದೇಶ

ವಯೋ ಪರಿಮಿತಿ	ವರ್ಷಮಧ್ಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ	ಆ ವರ್ಷದ ಒಟ್ಟು ಮರಣಗಳು	ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣ ದರ (1000ಕ್ಕೆ)
0–10	8000	72	9.00
10–30	24000	96	4.00
30–60	12000	132	11.00
60–ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ	16000	316	19.75
ಮೊತ್ತ	60000	616	10.267

ಇ ಪ್ರದೇಶ

ವಯೋ ಪರಿಮಿತಿ	ವರ್ಷಮಧ್ಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ	ಆ ವರ್ಷದ ಒಟ್ಟು ಮರಣಗಳು	ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣ ದರ (1000ಕ್ಕೆ)
0–10	3000	30	10.00
10–30	20000	100	5.00
30–60	4000	48	12.00
60–ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ	3000	60	20.00
ಮೊತ್ತ	30000	238	7.93

ಮೇಲಿನ ಉದಾರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಯಸ್ಸಿನ ಪರಿಮಿತಿಯ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿಯೂ **ಆ** ಪ್ರದೇಶದ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರ ಇ ಪ್ರದೇಶದ ಮರಣಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೂ **ಆ** ಪ್ರದೇಶದ ಅಪರಿಷ್ಕೃತ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರ (10.267) **ಇ** ಪ್ರದೇಶದ ದರಕ್ಕಿಂತ (7.93) ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಅಪರಿಷ್ಕೃತ ಮರಣ ದರದಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಸಿನ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದಿರುವುದೇ ಈ ವಿಪರ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಇವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲೋಸ್ಕರ ಅಪರಿಷ್ಕೃತ ಮರಣಪ್ರಮಾಣದರದ ಬದಲಾಗಿ ಮಾದರಿ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಸೂಚ್ಯಂಕವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಆಯ್ದ ಒಂದು ಜನಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಯೋಮಿತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಆಯಾ ವಯಸ್ಸಿನ ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಮರಣಹೊಂದುವವರ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಈ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಜನಸಮೂಹದ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರವನ್ನು ಗಣಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಮಾದರಿ ಪ್ರಮಾಣದರವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮೇಲಿನ ಉಲ್ಲೇಖದಿಂದ ಮಾದರಿ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರದಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಸಿನ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆ:

ನಮ್ಮ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಮಾದರಿ ಜನಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ 10.000 ಜನರಿದ್ದಾರೆಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. ವಯೋಪರಿಮಿತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ 1.000, 4.000, 3.000 ಮತ್ತು 2.000 ಜನರು 0 ಯಿಂದ 10, 10 ರಿಂದ 30, 30 ರಿಂದ 60 ಮತ್ತು 60 ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿನ ವಯಸ್ಸಿನ ಗುಂಪುಗಳಿಗೆ ಸೇರಿರಲಿ. ಆ ಮತ್ತು ಇ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಆಯಾ ವಯೋಪರಿಮಿತಿಯ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರಗಳನ್ನು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಜನಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿದಾಗ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ:

$$\text{ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಮಾದರಿ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರ} = \frac{97.5}{10{,}000} \times 1000 = 9.75$$

$$\text{ಇ ಪ್ರದೇಶದ ಮಾದರಿ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರ} = \frac{106}{10{,}000} \times 1000 = 10.6$$

ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಮಾದರಿ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರ **ಇ** ಪ್ರದೇಶದ ಮಾದರಿ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದನ್ನು ಮೇಲೆ ಕಾಣಬಹುದು. ಮಾದರಿ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರವನ್ನು ಎರಡು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರಗಳನ್ನು ತುಲನೆ ಮಾಡಲು ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದು ಕಾಲ್ಪನಿಕವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವರ್ಷಗಳ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರಗಳನ್ನು ತುಲನೆಮಾಡಲು ಅಪರಿಷ್ಕೃತ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರವನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂದೇ ಪ್ರದೇಶದ ವಯಸ್ಸಿನ ಸಂಯೋಜನೆ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಬದಲಾಗಲು ಬಹಳ ವರ್ಷಗಳೇ ಬೇಕಾಗುವುವೆಂಬ ವಾಸ್ತವಾಂಶವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸಿರುವ ಮರಣಪ್ರಮಾಣದರಗಳು ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಹೊರತು ಕೆಲವು ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರಗಳು ಒಂದು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ನಿಶ್ಚಿತ ಗುಂಪುಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಮುಖ್ಯವಾದ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

$$\text{ಶಿಶುಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರ} = \frac{\text{ಒಂದು ವರ್ಷದ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ವಯಸ್ಸಿನ ಶಿಶುಗಳ ಒಟ್ಟುಮರಣ}}{\text{ಆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿಯ ಒಟ್ಟು ಜನನ}} \times 1000$$

$$\text{ತಾಯಂದಿರ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರ} = \frac{\text{ಮಕ್ಕಳ ಜನನದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವ ತಾಯಂದಿರ ಮರಣಸಂಖ್ಯೆ}}{\text{ಆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಆದ ಒಟ್ಟು ಜನನಗಳು}} \times 1000$$

ಈ ಮರಣಪ್ರವಾಣದರಗಳು ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಸೂಚಿಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ತಾಂತ್ರಿಕ ಮಟ್ಟಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ವಿಮಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 15ರಿಂದ 45 ವರ್ಷ ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣದರಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಅವರು ವಿಮೆಯ ಕಂತುಗಳನ್ನು ನಿಗದಿಮಾಡುತ್ತಾರೆ. (ಆರ್.ಪಿ.ಎ.)

ಮರಳು ದಿಬ್ಬ: ಗಾಳಿಯ ವೇಗ, ಅದು ಹೊತ್ತು ಬರುವ ಮರಳುಕಣಗಳ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ತಡೆಯೊಡ್ಡುವ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳ ಸಲುವಾಗಿ ಶೇಖರಗೊಳ್ಳುವ ಮರಳಿನ ರಾಶಿ (ಸ್ಯಾಂಡ್ ಡ್ಯೂನ್). ಭೂಸವೆತದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಗಾಳಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾಗಣೆ ಮತ್ತು ಸಂಚಯನಗಳನ್ನು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಗಿಡಮರಗಳಿಲ್ಲದ ವಿಶಾಲ

ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕಡಲತೀರಗಳಲ್ಲೂ ಅದರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅಧಿಕ. ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ಮರಳಿನ ಕಣಗಳು ಮತ್ತು ಚೂರುಗಲ್ಲಿನ ಮಡಿಗಳು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಗಿಡ ಅಥವಾ ದೊಡ್ಡಕಲ್ಲಿನಿಂದ ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ರಾಶಿಗೂಡುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ದಿಬ್ಬಗಳು ಗಾಳಿಬೀಸುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿಯೂ ಉದ್ದುದ್ದವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ದಿಬ್ಬಗಳು ಗಾಳಿಬೀಸುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿಯೂ ರಚನೆಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ನೈಋತ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದುದ್ದವಾಗಿ ಚಾಚಿರುವಂಥ ದಿಬ್ಬಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅವುಗಳಿಗೆ ಸೀಫ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅವುಗಳ ಎತ್ತರ ಸು. 100–200 ಮೀ ವರೆಗೆ; ಅಗಲ ಎತ್ತರದ ಆರು ಪಟ್ಟು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಗಾಳಿ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಬೀಸುವಾಗ ಅವು ಉದ್ದವಾಗುತ್ತಲೂ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಬೀಸುವಾಗ ಎತ್ತರ ಮತ್ತು ಅಗಲವಾಗುತ್ತಲೂ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇದು ಮರಳಿನ ಸಾಗರಗಳ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಅಲೆಗಳಂತೆ ತೋರುತ್ತವೆ. ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಅಲೆಗಳಂತೆ ತೋರುವ ದಿಬ್ಬಗಳೂ ಉಂಟು. ಇವು ಮೊದಲು ಕಿರಿದಾದ ಬದಿಗಳಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ದಿಣ್ಣೆಗಳಾಗಿದ್ದು ಇವುಗಳ ಹಿಂಭಾಗದಿಂದ ಏರಿಬರುವ ಮರಳಿನ ಕಣಗಳು ಕಡಿದಾದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘ ಬಾಹುಗಳಾಗಿ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ಇವನ್ನು ಮುಂದೂಡುತ್ತ ಸಾಗಿದಂತೆ, ಮಧ್ಯಭಾಗ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹೊರೆಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ನಿಧಾನವಾಗಿಯೂ ಕಡಿಮೆ ಮರಳು ಇರುವ ಬಾಹುಗಳು ಶೀಘ್ರವಾಗಿಯೂ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ. ಚಲನೆಯಲ್ಲಿಯ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಅಡ್ಡ ಬೆಳೆದಿರುವ ದಿಬ್ಬಗಳು ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ನಿಮ್ನಮಧ್ಯವುಳ್ಳ (ಒಳಬಾವು), ಕಡಿದಾದ ಮುಂಭಾಗವೂ ಪೀನಮಧ್ಯ (ಹೊರಉಬ್ಬು) ಇರುವ ಹಿಂಭಾಗವೂ ಇವೆ. ಇಂಥ ಮರಳುದಿಬ್ಬಗಳಿಗೆ ಬರ್ಕಾನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮುಂಭಾಗದ ವ್ಯಾಸ ಸು. 402 ಮೀ ಇರುವ ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯ ದಿಬ್ಬಗಳು ಸು. 30–60 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆದಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಬಗೆಯ ದಿಬ್ಬಗಳು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸು. 7–10 ಮೀ ವರೆಗೆ ಚಲಿಸುತ್ತವೆಂದು ಅಂದಾಜು. ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಅರೇಬಿಯಗಳ ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಿಂಧ್, ರಾಜಸ್ತಾನಗಳ ಮರುಭೂಮಿ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಗೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ಸು. 30 ಮೀ ಉದ್ದ, ಸು. 4.2 ಮೀ ಅಗಲ ಹಾಗೂ ಸು. 50 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ, ತಿಮಿಂಗಿಲದ ಬೆನ್ನಿನ ಆಕೃತಿಯ ಏರುದಿಬ್ಬಗಳಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಚಲನೆ ಇಲ್ಲ. ಇವು ಮರುಭೂಮಿಯ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವೆಸಗುವ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕ ದಿಬ್ಬಗಳು. ಕರಾವಳಿ ತೀರದ ಮರಳುದಿಬ್ಬಗಳು ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯವು. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸು. 7 ಮೀ ನಂತೆ ಮುನ್ನುಗುವ ಇಂಥ ಕೆಲವು ದಿಬ್ಬಗಳು ಹೊಲಮನೆಗಳಿಗೆ ತಂದೊಡ್ಡುವ ಹಾನಿಕಾರಕ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕಾರ್ನ್‌ವಾಲ್ ಮತ್ತು ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಮೊರೆ ನದೀಮುಖದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಚಲಿಸುವ ಮರಳುದಿಬ್ಬಗಳ ಹಾನಿಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವ ಅನುಕೂಲ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಯೋಜನೆಗಳು ಇತರೆಡೆಗಳಂತೆ ಭಾರತದ ರಾಜಸ್ತಾನದಲ್ಲೂ ನಡೆದಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಲಕಾಡು ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವ ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳು ಇವೆ.

(ಎಂ.ವಿ.)

ಟಿಬೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳು

ಮರಳು ಶಿಲೆ: ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯ ಕಣಶಿಲೆಗಳ (ಸೆಡಿಮೆಂಟರಿ ರಾಕ್ಸ್) ಒಂದು ಮುಖ್ಯಭಾಗ (ಸ್ಯಾಂಡ್ ಸ್ಟೋನ್). ಇದು ಕಣಶಿಲೆಗಳ ಶೇ. 25 ಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆ. ಮರಳುಶಿಲೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 0.0625 ಮಿಮೀ ನಿಂದ 2.0 ಮಿಮೀ ವರೆಗೆ ವ್ಯಾಸವಿರುವ ಖನಿಜಕಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶಿಲಾ ಚೂರುಗಳು ಇರುವುದುಂಟು. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಶಿಲಾ ಸಮೂಹಗಳು ಮಳೆ, ಗಾಳಿ ಹಾಗೂ ಬಿಸಿಲಿನ ಶಾಖದಿಂದ ಸವೆತ ಮತ್ತು ಕೊರೆತಕ್ಕೆ ಈಡಾಗಿ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಖನಿಜಕಣ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಶಿಲಾಚೂರುಗಳು ಬೋಗುಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನಗೊಂಡ ಅನಂತರ ಗಟ್ಟಿಗೊಂಡು ಮರಳುಶಿಲೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳು ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಶಿಲೆಗಳ ರಾಸಾಯನಿಕ ಹಾಗೂ ಭೌತ ಶಿಥಿಲೀಕರಣ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯ ಅನಂತರ ಉಳಿದುಬಂದ ಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವಂಥವಾಗಿದೆ. ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಬಹುದಾದಂಥ ವಿವಿಧ ಖನಿಜಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಸಮ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವುದುಂಟು.

ರಚನಾವಿನ್ಯಾಸ : ಮರಳುಶಿಲೆಗಳು ಹಲವಾರು ಕಣಶಿಲಾರಚನಾ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಎಂದರೆ ಅಡ್ಡಹಾಯ್ದ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು (ಕ್ರಾಸ್ ಬೆಡ್ಡಿಂಗ್ಸ್), ಅಲೆಗಳ ಗುರುತುಗಳು (ರಿಪ್ಪಲ್ಸ್) ಮತ್ತು ವರ್ಗೀಕೃತ ಶಿಲಾಪದರುಗಳು (ಗ್ರೇಡೆಡ್ ಬೆಡ್ಡಿಂಗ್ಸ್). ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಮೊದಲೆರಡು ರಚನೆಗಳು ಆಳವಿಲ್ಲದ ಜಲಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವುವು. ಮೂರನೆಯ ರಚನೆ ಆಳವಿರುವ ಜಲಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವಂಥದ್ದು.

ವರ್ಗೀಕರಣ : ಮರಳುಶಿಲೆಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮತ್ತು ಖನಿಜಸಂಯೋಜನೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇರೆಗೆ ಅಂತೆಯೇ ಮೊದಲಿಗೆ ಸಂಚಯನಗೊಂಡ ಕಣಗಳು ಮತ್ತು ಅವನ್ನು ಬಂಧಿಸಿರುವ ಸಿಮೆಂಟಿನ ಆಧಾರದ ಮೇರೆಗೆ (1) ಸಂಚಯನ ಮರಳುಶಿಲೆ (ಟೆರ್ರಿಜಿನಸ್ ಸ್ಯಾಂಡ್ ಸ್ಟೋನ್), (2) ಸುಣ್ಣಮರಳು ಶಿಲೆ (ಕ್ಯಾಲ್ಕೇರಿಯಸ್ ಸ್ಯಾಂಡ್ ಸ್ಟೋನ್) ಮತ್ತು (3) ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜನ್ಯ ಮರಳುಶಿಲೆ (ಪೈರೊಕ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಸ್ಯಾಂಡ್ ಸ್ಟೋನ್) ಎಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

1) ಕಣಶಿಲಾಸಮೂಹಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನಗೊಂಡ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳೇ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಬೋಗುಣಿಗಳ ಹೊರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಶಿಲೆಗಳು ಸವೆತಕ್ಕೆ ಈಡಾಗಿ, ಖನಿಜಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು, ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಂಡು, ಬೋಗುಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನಗೊಂಡುದರ ಫಲವಾಗಿ ಉಂಟಾದಂಥವು.

2) ಸುಣ್ಣ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳು ತಮ್ಮಲ್ಲಿಯ ಕಣಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಸುಣ್ಣ ಶಿಲಾಚೂರುಗಳನ್ನು, ಸುಣ್ಣ ಚಿಪ್ಪು ಚೂರುಗಳನ್ನು, ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳಂತಿರುವ, ಗುಂಡುಕಣಗಳನ್ನು, ಸುಣ್ಣದ ಉಂಡೆಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಸುಣ್ಣದಕಲ್ಲು ಚೂರುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಇವನ್ನು ಜೀವ್ಯವಶೇಷವುಳ್ಳ ಚೂರುಗಲ್ಲಿನ ಮರಳು ಶಿಲೆ (ಬಯೋಕ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್), ಸುಣ್ಣದ ದುಂಡುಕಣಗಳುಳ್ಳ ಮರಳು ಶಿಲೆ (ಊಲಿಟಿಕ್), ಸುಣ್ಣದ ಉಂಡೆಗಳುಳ್ಳ ಮರಳುಶಿಲೆ(ಪೆಲೆಟಲ್) ಮತ್ತು ಅಂತರಮಿಶ್ರಿತ ಸುಣ್ಣ ಶಿಲಾಚೂರುಗಳುಳ್ಳ ಮರಳು ಶಿಲೆ(ಇಂಟ್ರಕ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್) ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮುದ್ರತಳದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗತಕ್ಕವು.

3) ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜನ್ಯ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಕಲ್ಲುಚೂರುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಶಿಲೆಗಳು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇವನ್ನು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಗಾಜುಗಳುಳ್ಳ ಮರಳುಶಿಲೆ, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಖನಿಜಗಳುಳ್ಳ ಮರಳುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಶಿಲಾಚೂರುಗಳುಳ್ಳ ಮರಳುಶಿಲೆ ಎಂದೂ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ರಚನೆ : ಸಂಚಯನ ಪ್ರದೇಶದ ಭೌತಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳು ಮರಳು ಶಿಲೆಗಳ ರಚನೆಯ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಗುರುತರ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತವೆ. ಮರಳುಶಿಲಾರಚನೆಯ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನಗೊಂಡ ಖನಿಜಗಳ ಆಕಾರ, ದುಂಡಾಗಿರುವಿಕೆ, ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ, ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ರಚನಾಸ್ವರೂಪ (ಫ್ಯಾಬ್ರಿಕ್) ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಣಗಳ ಅಂತರ್ಭಾಗ ಸಿಲಿಕ ಅಥವಾ ಸುಣ್ಣದ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಇಲ್ಲವೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪದ ಎರಕವಸ್ತುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳನ್ನು (1) ಮರಳುಶಿಲೆ(ಆರಿನೈಟ್) ಮತ್ತು (2) ಮಡ್ಡಿ ಬೆರೆತ ಶಿಲೆ (ವ್ಯಾಕೀಸ್) ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶೇ. 15 ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆಯ ಎರಕವಸ್ತು ಇದ್ದು, ಮರಳುಕಣಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಶಿಥಿಲೀಕರಣಗೊಂಡಿರುವ ಮೊದಲ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗೆ ಚೊಕ್ಕಟ ಮರಳುಶಿಲೆ (ಕ್ಲೀನ್ ಸ್ಯಾಂಡ್ ಸ್ಟೋನ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಶೇ. 15 ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗ ಜೇಡು ಮತ್ತು ಮಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು, ಬಗ್ಗಡ ಪ್ರವಾಹಗಳು ತಂದೊಡ್ಡಿದ, ಸಂಚಯನದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಎರಡನೆಯ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಮಷಭರಿತ ಮರಳುಶಿಲೆ (ಡರ್ಟಿಸ್ಯಾಂಡ್ ಸ್ಟೋನ್) ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಖನಿಜ ಸಂಯೋಜನೆ : ಮರಳುಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಖನಿಜಗಳಿವೆ. ಉದಾ: ಬೆಣಚುಕಣಗಳು, ಫೆಲ್ಸ್‌ಪಾರ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲು ಚೂರುಗಳು. ಇವುಗಳ ಸಮೃದ್ಧಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮರಳು ಶಿಲೆಗಳನ್ನು 4 ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ಪುನರ್ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ; (1) ಬೆಣಚುಮರಳು ಶಿಲೆ (ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್ ಆರಿನೈಟ್), (2) ಆರ್ಕೋಸ್ ಅಥವಾ ಫೆಲ್ಸ್‌ಪಾರ್

ಮರಳು ಶಿಲೆ (ಫೆಲ್ಸ್‌ಸ್ಪಾಟಿಕ್–ಆರಿನೈಟ್), (3) ಬೂದುಬಣ್ಣದ ಮಡ್ಡಿಶಿಲೆ (ಗ್ರೇವ್ಯಾಕ್) ಮತ್ತು (4) ಕಲ್ಲು ಚೂರುಗಳ ಮರಳುಶಿಲೆ (ಲಿತಿಕ್ ಆರಿ ನೈಟ್). ಬೆಣಚು ಮರಳುಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 90 ಭಾಗ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಣಚುಕಣಗಳಿವೆ. ಫೆಲ್ಸ್‌ಪಾರ್ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲುಚೂರುಗಳು ಸೇರಿ ಶೇ. 10 ಭಾಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿರುವ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಎರಕವಸ್ತು ಇರುತ್ತದೆ.

ಸಂಚಯನ ಪರಿಸರ : ಮರಳುಶಿಲೆಗಳ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವರ್ಗಗಳೂ ಭೂ ಕಾಲಮಾನ ಮತ್ತು ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನಗೊಂಡು ಕೆಲವೇ ನಿಗದಿತ ಕಣಜ ಶಿಲೆಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಬೆಣಚು ಮರಳುಶಿಲೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಳವಿಲ್ಲದ ಸಮುದ್ರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಶಿಲೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನ ಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳೊಡನೆ ಸಹವರ್ತಿಯಾಗಿ ಇರುವುದೂ ಉಂಟು. ಇಂಥ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳು ಭೂಕಾಲಮಾನದ ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಮತ್ತು ಆದಿಜೀವಿಕಲ್ಪದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿಯ ಗುಹಾಂತರ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಲ್ಪದ ಬೆಣಚುಶಿಲಾಯುಕ್ತವಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ದೆಹಲಿ ಮತ್ತು ಆಗ್ರಾದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಂಪುಕೋಟೆಗಳು ಕೂಡ ಇದೇ ಕಾಲಮಾನದ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾದಂಥವು. ಬೂದುಬಣ್ಣದ ಮಡ್ಡಿ ಶಿಲೆಗಳು ಸಮುದ್ರದ ಆಳವಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನಗೊಂಡು ಸಮುದ್ರತಳದಲ್ಲಿ ಶೇಖರಣೆಗೊಳ್ಳುವ ಜೇಡಶಿಲೆಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಭೂಚಲನವಲನದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೊಂಡ ಬೂದುಮಡ್ಡಿ ಶಿಲೆ–ಮರಳುಶಿಲೆ–ಜೇಡುಶಿಲೆ–ಬಿಳೀಬೆಣಚುಶಿಲೆಗಳ ಶಿಲಾಸರಣಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೆ ಫ್ಲಿಷ್ ಸಂಚಯನಗಳು (ಫ್ಲಿಷ್ ಡಿಪಾಸಿಟ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಲ್ಲುಚೂರು ಮರಳುಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಚೂಪಾದ ಕಲ್ಲುಚೂರುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಮೇಲೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಅವುಗಳ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೊಂಡ ಕಲ್ಲುಚೂರುಗಳ ಸಂಚಯನದಿಂದ ಉಂಟಾದಂಥವು. ಇಂಥ ಶಿಲೆಗಳು ಮಧ್ಯಜೀವಿಕಲ್ಪ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಜೀವಿಕಲ್ಪದ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಇವೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಆ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳು ನದಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನಗೊಂಡ ಮರಳು ನಿಕ್ಷೇಪದಂತೆ ತೋರಿಬರುತ್ತವೆ. ಆರ್ಕೋಸ್ ಅಥವಾ ಫೆಲ್ಸ್‌ಪಾರ್ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳು ಭೂಚಲನವಲನದಿಂದ ಭೂಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತರಭಂಗಗಳು ಉಂಟಾಗಿ ದೋಣಿಯಾಕಾರದ ಬೃಹತ್ ಬಿರುಕು ಕಣಿವೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿದಾಗ ಸಂಚಯನಗೊಂಡು ಉಂಟಾದಂಥವು. ಇಂಥ ಶಿಲೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ಜಮಖಂಡಿ ಬಳಿಯ ಸಾಲು ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. *

ಮರುಭೂಮಿ: ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ 25 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಪಡೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಮರುಭೂಮಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜಲಾಂಶದ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಇವು ಬಹುತೇಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ರಹಿತ ಅಥವಾ ವಿರಳ ಸಸ್ಯವರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜೀವಸಂಕುಲ ಪೋಷಣೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅತಿ ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಮರುಭೂಮಿಗಳು ಉಷ್ಣವಲಯ, ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯ ಹಾಗೂ ಶೀತವಲಯ – ಹೀಗೆ ಮೂರು ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡಿವೆ. ಶೀತವಲಯದ ಮರುಭೂಮಿಗಳ ಭೂಸ್ವರೂಪ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹಿಮನದಿಗಳು ಹಾಗೂ ಹಿಮರಾಶಿ ಪ್ರಧಾನವಾದುವು. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಉಷ್ಣವಲಯ ಹಾಗೂ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದ ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ಪವನ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗುವುವು.

ಮುಖ್ಯ ಮರುಭೂಮಿಗಳು: ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮರುಭೂಮಿಗಳು ಎರಡೂ ಗೋಳಾರ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಸು.200–300 ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳ ನಡುವೆ, ಅಂದರೆ ಉಪ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡ ಪಟ್ಟಿಗಳ ಭೂರಾಶಿಗಳ ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯು ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಬಂದಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಭಾಗಗಳು ಮಳೆರಹಿತವಾಗಿ ಮರುಭೂಮಿಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿವೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶೀತೋದಕ ಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಹರಿಯುವ ಪಶ್ಚಿಮದ ತೀರದ ಅಂಚುಗಳು, ಈ ಪ್ರವಾಹದ ಮೇಲೆ ಬೀಸಿಬಂದ ಮಾರುತಗಳು ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಘನೀಕರಣ ಮತ್ತು ವೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಇವುಗಳು ಅತಿ ಶುಷ್ಕ ಮರುಭೂಮಿಗಳಾಗಿವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಮುಖ್ಯ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮರುಭೂಮಿಗಳಿವು: ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದ ಸಹರ, ಲಿಬಿಯನ್, ಈಸ್ಟರ್ನ್ ಮತ್ತು ನುಬಿಯನ್, ಇಥಿಯೋಪಿಯದ ಡೆಂಕನಿಲ್, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಕಲಹರಿ ಮತ್ತು ನಮಿಬ್, ಏಷ್ಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯದ ರುಬ್–ಆಲ್–ಖಲಿ–ಆದ್ ದಹ್ನಾ ಮತ್ತು ಅನ್‌ನಫುಡ್, ಸಿರಿಯದ ಸಿರಿಯನ್, ಇಸ್ರೇಲಿನ ಸಿಗೆವ್, ಇರಾನಿನ ದಸ್ತ್–ಎ–ಲೂಟ್ ಮತ್ತು ದಸ್ತ್–ಎ–ಕವಿರ್, ಭಾರತದ ಥಾರ್, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ದಿ ಗ್ರೇಟ್ ಸ್ಯಾಂಡಿ ಡೆಸರ್ಟ್, ಸಿಂಪ್ಸನ್, ಗ್ರೇಟ್ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಮತ್ತು ಗಿಬ್ಸನ್, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಚಿಲಿಯ ಅಟಕಾಮ, ಪೆರುವಿನ ಸೆಚೂರ, ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಮೊಜಾವೆ (ಮೊಹಾವೆ) ಮತ್ತು ಸೋನೋರನ್.

ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದ ಮರುಭೂಮಿಗಳು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮರುಭೂಮಿಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ, ಇವು ಭೂಖಂಡಗಳ ನಡುವೆ ಇದ್ದು, ಸಾಗರಿಕ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಬಹುದೂರದಲ್ಲಿವೆ. ಹೀಗೆ ಖಂಡಾಂತರ ಸ್ಥಾನದಿಂದಾಗಿ ಇವು ಮರುಭೂಮಿಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿವೆ. ಮಂಗೋಲಿಯದ ಗೋಬಿ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಗಾರಾಗುಮ್ ಮತ್ತು ಕೈಜಿಲ್‌ಕುಮ್, ಚೀನದ ತಕ್ಲಾಮಕಾನ್ ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಮರುಭೂಮಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಪಟಗೋನಿಯ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ದಿ ಗ್ರೇಟ್ ಕಾರ್‍ರೂ ಅರೆ ಮರುಭೂಮಿ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ.

ಮರುಭೂಮಿಯ ಭೂಸ್ವರೂಪ ನಿರ್ಮಾತೃಗಳು: ಮರುಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಶುಷ್ಕ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಭೂ ದೃಶ್ಯಾವಳಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು. ಯಾವುದೇ ಅಡೆ ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಬೀಸುವ ಮಾರುತಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣ, ಶಿಥಿಲೀಕರಣ ಹಾಗೂ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಬೀಳುವ ಧಾರಾಕಾರದ ಮಳೆ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳು. ಮರುಭೂಮಿಗಳು ಪಡೆಯುವ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 25 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಮಳೆ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಸರಾಸರಿ 310 ಸೆ ಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆ ಆವಿಯಾಗುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಇದರಿಂದ ಭೌತಿಕ ಶಿಥಿಲೀಕರಣ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಶುಷ್ಕತೆಯಿಂದಾಗಿ ಶಿಲೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸಡಿಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಬೀಳುವ ಧಾರಾಕಾರ ಮಳೆಯಿಂದ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಕ್ಷಿಪ್ರ ಪ್ರವಾಹಗಳುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಡಿಲವಾದ ಮಣ್ಣು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಕೊರೆದು, ಸಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ವಿಶಿಷ್ಟ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಮರುಭೂಮೀಕರಣ: ವಾಯುಗುಣದ ಬದಲಾವಣೆ ಅಥವಾ ಮಾನವನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಶುಷ್ಕ ಅಥವಾ ಅತಿ ಶುಷ್ಕ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಾಗುವ ವಿಸ್ತರಣಾ ಕ್ರಿಯೆ (ಡೆಸರ್ಟಿಫಿಕೇಷನ್). ವಾಯುಗುಣದ ಬದಲಾವಣೆಯು ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಶುಷ್ಕತೆ (ಮಳೆಯ ಅನುಪಸ್ಥಿತಿ) ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣಾಂಶಗಳಿಂದಲೂ ಮಾನವನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಾದ, ಸಾಂದ್ರ ಸಾಗುವಳಿ, ಮಿತಿಮೀರಿದ ಮೇಯಿಸುವಿಕೆ, ಅರಣ್ಯ ನಾಶ, ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಭೂ ಬಳಕೆ, ಅವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನೀರಾವರಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಮರುಭೂಮೀಕರಣ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಹೀಗೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಘಟಕಾಂಶಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಮಾನವನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತ, ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ತೇವಾಂಶದ ನಷ್ಟ ಮತ್ತು ಕ್ಷಾರದ ಹೆಚ್ಚಳ, ಅಂತರ್ಜಲ ಮಟ್ಟದ ಕುಸಿತ, ಮಣ್ಣಿನ ಫಲವತ್ತತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವಿಕೆ, ಮರಳಿನ ಅತಿಕ್ರಮಣ ಮೊದಲಾದ ಅಂಶಗಳು ಮರುಭೂಮೀಕರಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ. ಭೂಮಿಯ ಉತ್ಪಾದಕತೆಯ ನಷ್ಟ ಸಾಧಾರಣ (ಶೇ. 25) ಅಧಿಕ (ಶೇ.25 – 50) ಮತ್ತು ಅತ್ಯಧಿಕ (ಶೇ. 50 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು) ವಾಗಿರಬಹುದು. ಉತ್ಪಾದಕತೆಯ ನಷ್ಟದ ಅಂತಿಮ ಪರಿಣಾಮವೇ ಮರುಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ.

ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಪರಿಸರ ಕಾರ್ಯಸೂಚಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸು. 130 ದಶಲಕ್ಷ ಚ.ಕಿಮೀ ಭೂ ಪ್ರದೇಶ (ಶೇ. 35) ಮರುಭೂಮೀಕರಣದ ಅಪಾಯದಲ್ಲಿದೆ. ಈಗ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಶೇ. 9.1, ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೇ. 32, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಶೇ. 18.4, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಶೇ. 19, ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಶೇ. 36.3 ಹಾಗೂ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ಶೇ. 82.5 ರಷ್ಟು ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಾಧಾರಣದಿಂದ ಅತ್ಯಧಿಕ ಮರುಭೂಮೀಕರಣದ ಅಪಾಯದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಸು. 70,000 ಚ.ಕಿಮೀ ಭೂ ಪ್ರದೇಶ ಮರುಭೂಮಿಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುತ್ತಲಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯ ಅರ್ಜೆಂಟೈನ, ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ, ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ (ಪಶ್ಚಿಮ ಸಹರ, ಮೌರಿಟಾನಿಹಯ ಸೋಮಾಲಿಯ) ನೈರುತ್ಯ ಆಫ್ರಿಕ (ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ, ನಮೀಬಿಯ, ಅಂಗೋಲ), ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಂಗೋಲಿಯ, ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಚೀನ, ನೈರುತ್ಯ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ವಾಯವ್ಯ ಭಾರತ, ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯ, ಟರ್ಕಿ, ಇರಾನ್, ಇರಾಕ್, ತುರ್ಕ್‌ಮೆನಿಸ್ತಾನ, ಕಜಕಿಸ್ತಾನ, ಉಜ್ಬೆಕಿಸ್ತಾನ, ಜೋರ್ಡಾನ್, ಸಿರಿಯ, ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ, ಕುವೈತ್, ಬಹ್ರೇನ್, ಕತಾರ್, ಸಂಯುಕ್ತ ಅರಬ್ ಎಮಿರೇಟ್ಸ್, ಓಮನ್ ಮತ್ತು ಯೆಮನ್ ಹಾಗೂ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಅತ್ಯಧಿಕ ಮರುಭೂಮೀಕರಣದ ಅಪಾಯದ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸು. 140 ದಶಲಕ್ಷ ಜನರು ಮರುಭೂಮೀಕರಣದ ಅಪಾಯಕ್ಕೀಡಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸು. 850 ದಶಲಕ್ಷ ಜನರು ಶುಷ್ಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ ಪರಿಸರ ಕಾರ್ಯಸೂಚಿ (1987) ಪ್ರಕಾರ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಶೇ. 80, ಮಳೆಯಾಧಾರಿತ ಬೆಳೆ ಭೂಮಿಯ ಶೇ. 60 ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿಯಾಧಾರಿತ ಬೆಳೆ ಭೂಮಿಯ ಶೇ. 30 ಭಾಗಗಳು ಮರುಭೂಮೀಕರಣದ ಅಪಾಯದಲ್ಲಿವೆ.

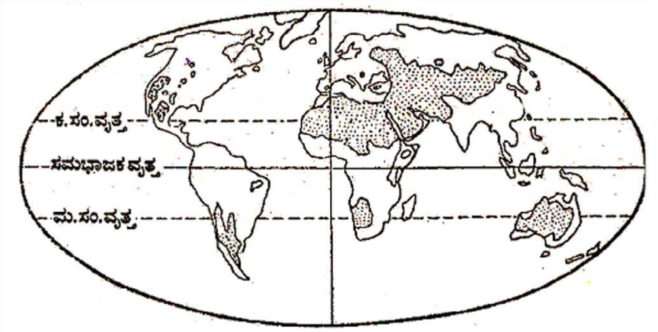

ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ

ಮರುಭೂಮೀಕರಣದ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಬೆಳೆಗಳು ವಿಫಲವಾಗುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ನೀರಿನ ಮೂಲಗಳು ಬತ್ತುತ್ತವೆ. ಕುಡಿಯುವ ನೀರು ಮತ್ತು ಆಹಾರದ ಅಭಾವದಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸಾವಿಗೀಡಾಗುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಜನರ ಜೀವನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹದಗೆಡುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಜನರು ತಮ್ಮ ಅಳಿದುಳಿದ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳೊಡನೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವರು. 1970ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಭೀಕರ ಸಹೇಲ್ (ದಕ್ಷಿಣ ಸಹರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಅರೆ ಮರುಭೂಮಿ) ಬರಗಾಲದಿಂದ ಸಹಸ್ರಾರು ಜನರು ಸಾವಿಗೀಡಾದರು. ಬುರ್ಕಿನಾ ಫಾಸೊದಿಂದ ಸುಮಾರು ಒಂದು ದಶಲಕ್ಷ ಮತ್ತು ಮಾಲಿಯಿಂದ ಅರ್ಧ ದಶಲಕ್ಷ ಜನರು ವಲಸೆ ಹೋದರು. ಇಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಹಲವಾರು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮರುಭೂಮಿಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಲೆದೋರಿತು. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮರುಭೂಮೀಕರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. 1977 ರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮರುಭೂಮೀಕರಣ ಇಡೀ ವಿಶ್ವದ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಅದೇ ವರ್ಷ ವಿಶ್ವ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮರುಭೂಮೀಕರಣ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿತು. ಈ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಮರುಭೂಮೀಕರಣದ ಕಾರಣ, ಪರಿಣಾಮ ಮತ್ತು ಪರಿಹಾರೋಪಾಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಲಾಯಿತು. ಅದರಂತೆ 1992 ರಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ರಿಯೋಡಿ ಜನ್ಯೆರೊ ಭೂಶೃಂಗ ಸಮ್ಮೇಳನ ಮರುಭೂಮೀಕರಣದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಸೂಚಿಸಿದ ಪರಿಹಾರಗಳು ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ.

1) ಮರುಭೂಮೀಕರಣದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದು. 2) ಮರುಭೂಮೀಕರಣದ ಅಪಾಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು. 3) ಇಂತಹ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು. 4) ಜನರಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. 5) ಬರಗಾಲಕ್ಕೀಡಾಗುವ ಜನರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು ಹಾಗೂ 6) ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜನರ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಕಾನೂನುಗಳ ಮೂಲಕ ಕ್ರಮಕೈಗೊಳ್ಳುವುದು. ಅನಂತರ 1996 ರಲ್ಲಿ ಮರುಭೂಮೀಕರಣವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವ ಶಾಸನವನ್ನು ಸು.50 ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು.

ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ, ಮಳೆ ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹಣೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆ, ಒಣ ಪ್ರದೇಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮೊದಲಾದ ಮರುಭೂಮೀಕರಣ ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಮರುಭೂಮಿಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆಯನ್ನು ತಡೆಯಲು ಮತ್ತು ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸಲು ಮರುಭೂಮಿಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಇಂದು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಶುಷ್ಕ ಮತ್ತು ಅರೆ ಶುಷ್ಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಾದ ರಾಜಸ್ತಾನ, ಪಂಜಾಬ್, ಹರಿಯಾಣ ಮತ್ತು ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಮರುಭೂಮೀಕರಣ ನಿರೋಧಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಇಂದು ಮರುಭೂಮೀಕರಣದ ಅಪಾಯಕ್ಕೀಡಾಗಿರುವ ದೇಶಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದು ಒಂದು ಜಾಗತಿಕ ಸವಾಲಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಪರಿಸರ ಕಾರ್ಯಸೂಚಿಯಂತೆ ಪರಿಹಾರ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಮರುಭೂಮೀಕರಣದ ಅಪಾಯಕ್ಕೀಡಾಗಿರುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವುದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಮರ್ಕೇಟರ ಗೆರಹಾರ್ಡ್ ಕ್ರೇಮರ್ : (1512–94) ಫ್ಲೇಮಿಶ್ ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. ಮಾರ್ಚ್ 1512 ರಲ್ಲಿ ಫ್ಲಾಂಡರ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ; 1532 ರಲ್ಲಿ ಬೆಲ್ಜಿಯಂನಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೊತ್ತರ ಪದವಿಗಳಿಸಿದ. ಸು. 24 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ, ನಕ್ಷಾಕಾರನಾಗಿ, ಲಿಪಿಕಾರನಾಗಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಉಪಕರಣಗಳ ರಚನಾಕಾರನಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದ. ಅನೇಕ ಭೂಪಟಗಳು ಮತ್ತು ಗೋಳಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ. 1564 ರಲ್ಲಿ ಡ್ಯೂಕ್ ವಿವಹೆಲ್ಮನ್ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ, ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ

ಹಾಗೂ ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪಂಡಿತನಾಗಿದ್ದ. ಅಕ್ಷಾಂಶ ರೇಖಾಂಶಗಳನ್ನು ನೇರ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ನಕ್ಷಾಪ್ರಕ್ಷೇಪ (ವ್ಯಾಪ್ ಪ್ರೋಜೆಕ್ಷನ್)ಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಇವನು ಡಚ್ ನಕ್ಷೆಗಾರನಾಗಿದ್ದು 1569ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ರಚಿಸಲು ಚೌರಸಗಳ ಜಾಲಗಳುಳ್ಳ ಪ್ರಕ್ಷೇಪವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಇದು ವೃತ್ತಸ್ಥಂಭಾಕೃತಿಯ ಯಥಾಕೃತಿ ಪ್ರಕ್ಷೇಪವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ಷೇಪವನ್ನು 1599 ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ನಕ್ಷೆಗಾರನಾದ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ರೈಟ್ ಎಂಬುವವನು ಕೆಲವು ಮಾರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಅಂದಿನಿಂದ ಮರ್ಕೇಟರ್ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವ ಬಂದಿತು. ಗ್ರೇಟ್‌ಬ್ರಿಟನ್‌ನಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಲಾಗುವ ಎಲ್ಲಾ ನಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಬಳಸಿ ತೆಗೆದ ಜಗತ್ತಿನ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಮುದ್ರ ಪ್ರಯಾಣ ಮತ್ತು ವಿಮಾನಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 1594 ಡಿಸೆಂಬರ್ 2ರಲ್ಲಿ ಡ್ಯೂಈಸ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ನಿಧನಾದನು. (ಎಂ.ಆರ್.ಎಚ್.)

ಮರ್ಸೇಲ್: ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಬೂಸ್ ಡೂ ರೋಸ್ ವಿಭಾಗದ ರಾಜಧಾನಿ ಹಾಗೂ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಬಂದರು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಎರಡನೆಯ ಈ ಮಹಾನಗರ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ 856 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಈ ನಗರ ಅರ್ಧವೃತ್ತಾಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಲಯನ್ ಖಾರಿಯ ಈಶಾನ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7,99,486, (1999).

ಇಂದಿನ ಮರ್ಸೇಲ್ ನಗರ ವಿಶಾಲವಾದ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳಿಂದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಗ್ರೀಕರಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಹಳೆಯ ಬಂದರು ವೆಯಿಕ್ಸ್ 1840ರ ತನಕ ಇಲ್ಲಿಯ ಏಕಮಾತ್ರ ಬಂದರಾಗಿತ್ತು. ಇದು ಚಿಕ್ಕದಾದ್ದರಿಂದ ಆಧುನಿಕ ಹಡಗುಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ವಿಹಾರನೌಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಚಿಕ್ಕ ನೌಕೆಗಳು ತಂಗುತ್ತವೆ. ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಇರುವ ಇಲ್ಲಿಯ ಹೊಟೆಲುಗಳು ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಆಕರ್ಷಕವಾದುವು. ಇಲ್ಲಿಂದ 8 ಕಿಮೀ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಬಂದರನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದ್ದು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಒಟ್ಟು ವಿದೇಶೀ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ 1/3 ಭಾಗದಷ್ಟು ಇದರ ಮೂಲಕವೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮರ್ಸೇಲ್‌ನ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಇಲ್ಲಿಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಾವನ್ ಡಿ ಮರ್ಸೇಲ್ ಸಾಬೂನು ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಬಳಿಕ ಇಲ್ಲಿಯ ಬಂದರಿನ ವಿಸ್ತರಣೆಯಾಗಿ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದವು. ಇಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯತ್ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್ ಸರ್ಕಾರಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಒಂದು ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ನೆರವಿನಿಂದ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಫ್ರೆಂಚ್ ಕಂಪನಿಗಳು ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಸಾಬೂನು, ರಾಸಾಯನಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಯಂತ್ರಗಳು, ಸಕ್ಕರೆ, ಆಲಿವ್ ಎಣ್ಣೆ, ಕಬ್ಬಿಣ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಗಾಜು, ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ.

ಮರ್ಸೇಲ್ ನಗರ 2,500 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಳೆಯದಾಗಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ನಗರವಾದರೂ ಇಲ್ಲಿರುವ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಮಾರಕಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಬಂದರಿನ ಪ್ರವೇಶ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸೇಂಟ್‌ಜೀನ್ ಕೋಟೆಯೂ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರದ ಕಡೆ ಸೇಂಟ್ ನಿಕೊಲಾಸ್ ಕೋಟೆಯೂ ಇವೆ. ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಫ್ರಿಯೊಲ್ ದ್ವೀಪಗಳಿದ್ದು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಕ್ರೀಡಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಹಾಗೂ

ಮುಖ್ಯ ಭೂ ಭಾಗದ ನಡುವೆ ಇರುವ ಷಾಟೋ ಡಿ ಇಫ್ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಖೈದಿಗಳನ್ನು ಬಂಧನದಲ್ಲಿಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಡ್ಯೂಮರ್ಸ್‌ನ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ನಾಯಕ ಮಾಂಟೆಕ್ರಿಸ್ಟೊ ಸಹ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಬಂಧನದಲ್ಲಿದ್ದನೆಂಬ ಕಥೆಯಿದೆ.

ಹಳೆಯ ಬಂದರಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ನಾಟ್ರ್ ಡೇಮ್ ಡಿಲಾ ಗಾರ್ಡೆ ಆರಾಧನಾ ಮಂದಿರವಿದೆ. ಇದರ ಈಗಿನ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು 1853ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಇದರ ಗೋಪುರದಲ್ಲಿ ಸು. 9.15 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಗಿಲೀಟುಮಾಡಿದ ಮೇರಿ ಕನ್ನಿಕೆಯ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ಗುಡ್ಡವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಇದರ ಒಟ್ಟು ಎತ್ತರ ಸು. 46 ಮೀ. ಈ ವಿಗ್ರಹ ಸಮುದ್ರ ಪ್ರಯಾಣಿಕರಿಗೆ ಬಲು ದೂರದಿಂದಲೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ನಗರವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ನಾವಿಕರಿಗೆ ಇದು ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ. ಬಂದರಿನ ಎದುರು ಭಾಗದಲ್ಲಿ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸೇಂಟ್ ವಿಕ್ಟರನ ಚರ್ಚು ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಕಟ್ಟಡ ಡಯಾನಾ ದೇಗುಲದ ಭಗ್ನಾವಶೇಷಗಳ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿತವಾದ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸೇಂಟ್ ಮೇರಿ ಮೇಜರ್ ಚರ್ಚ್. ನಗರದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 11 ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಿವೆ.

ಮರ್ಸೇಲ್ ನಗರವನ್ನು ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಬಂದ ಗ್ರೀಕ್ ನಾವಿಕರು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 600ರಲ್ಲಿ ಮಸ್ಸಾಲಿಯ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಆ ಹೆಸರಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ನಗರದ ಹೆಸರು ಮರ್ಸೇಲ್ ಎಂದಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ 300ರ ತನಕ ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಆಗಿನ ಮಸ್ಸಾಲಿಯ ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾಗಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕೋಠಿಗಳನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನ್‌ವರೆಗೆ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮೊನಾಕೋವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದರು. 3ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ಕಾರ್ಥೇಜಿಯನ್ನರ ಮತ್ತು ರೋಮನ್ನರ ನಡುವಿನ ಪ್ಯೂನಿಕ್ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಮರ್ಸೇಲ್ ರೋಮನ್ನರನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ಲಿಗೂರಿಯದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸಲು ಮರ್ಸೇಲ್ ರೋಮನ್ನರ ಬೆಂಬಲ ಪಡೆಯಿತು. ಅನಂತರ ಪಾಂಪೆ ಮತ್ತು ಸೀಜರ್ ಪರಸ್ಪರ ಕಾದಾಡಿದಾಗ ಮರ್ಸೇಲ್ ಪಾಂಪೆಯ ಕಡೆ ಸೇರಿತು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 49ರಲ್ಲಿ ಸೀಜರಿನ ಸೇನಾಧಿಕಾರಿ ಟ್ರೆಬೋನಿಯಸ್ ಈ ನಗರವನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ.

10ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವೈಕೌಂಟರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಮರ್ಸೇನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿ ಬಂದರು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಗಣ ರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. 1423ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾವೆನ್ಸ್ ದೊರೆಯಾದ ರೆನೆ ಈ ನಗರವನ್ನು ತನ್ನ ಚಳಿಗಾಲದ ವಾಸಸ್ಥಾನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮತ್ತಷ್ಟು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದ.

ಫ್ರೆಂಚ್ ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಮರ್ಸೇಲ್ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿತ್ತು. 1792ರಲ್ಲಿ ಸು. 50 ಜನ ಸ್ವಯಂ ಸೇವಕರು ಪ್ಯಾರಿಸಿಗೆ (ವಾರ್‌ಸಾಂಗ್ ಆಫ್ ದಿ ರೈನ್ ಆರ್ಮಿ) ರೈನ್ ಸೈನ್ಯದ ಕಾಳಗದ ಹಾಡನ್ನು ಹಾಡುತ್ತ ನಡೆದರು. ದಾರಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಈ ಹಾಡು ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಜನರಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹ ತುಂಬಿತು. ಲಾ ಮರ್ಸೇಲ್ ಎಂದು ಹೆಸರಾದ ಈ ಗೀತೆ ಅನಂತರ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗೀತೆಯಾಯಿತು.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ದಾಟಿ ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಹಾಗೂ ಸೂಯೆಜ್ ಕಾಲುವೆಯ ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದ ಮರ್ಸೇಲ್ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ನಗರದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳೂ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಸ್ಮಾರಕಗಳೂ ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ನಗರದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ತೀವ್ರ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು 1837–48ರಲ್ಲಿ ಡ್ಯೂರಾನ್ಸ್ ನದಿಯಿಂದ ನಗರಕ್ಕೆ ನೀರು ಪೂರೈಕೆ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು.

1942ರ ನವೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಮರ್ಸೇಲನ್ನು ಜರ್ಮನರು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು. 1943ರ ನವೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ವಿರೋಧಿ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಜರ್ಮನ್ನರು ಬಂದರಿನ ಸಮೀಪದ ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶಗಳ 40,000 ನಿವಾಸಿಗಳನ್ನು ಹೊರಹಾಕಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಡೈನಮೈಟ್ ಇಟ್ಟು ನಾಶಪಡಿಸಿದರು. 1944ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ನರು ಸಿಡಿಮದ್ದಿನಿಂದ ಬಂದರಿನ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿದರು. ಯುದ್ಧದ ಬಳಿಕ ಬಂದರನ್ನು ಪುನಃ ಕಟ್ಟಿ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. 1944 ಆಗಸ್ಟ್ 23 ರಂದು ಅಮೆರಿಕನ್ ಸೈನ್ಯ ಈ ನಗರವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಮಲಕ್ಕ ಜಲಸಂಧಿ: ಮಲಯ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೂ ಸುಮಾತ್ರದ್ವೀಪದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೂ ಇರುವ ಜಲಸಂಧಿ. ಇದರ ಅಗಲ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸು. 249 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 64 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ 800 ಕಿಮೀ ವ್ಯಾಪ್ತಿ 65.000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಅಂಡಮಾನ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನೂ (ಹಿಂದೂಮಹಾಸಾಗರ) ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಸಮುದ್ರವನ್ನೂ (ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ) ಇದು ಕೂಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಭಾರತ ಚೀನ ದೇಶಗಳ ನಡುವಿನ ಅತ್ಯಂತ ಹತ್ತಿರದ ಸಾಗರಮಾರ್ಗ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಜಲಸಂಧಿಗಳ ಪೈಕಿ ಇದೂ ಒಂದು. ಮಲಯ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಈ ಜಲಸಂಧಿಯ ತೀರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದ್ದ ಪಟನಿ ಎಂಬ ಸ್ಥಳ 2ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಮುಂದೆ ಅರಬರೂ ತರುವಾಯ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರೂ ಈ ಜಲಸಂಧಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಮಲಯ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ಬಂದರು ನಗರದಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಮಲಕ್ಕ ಜಲಸಂಧಿಯೆಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. 1641ರಲ್ಲಿ ಡಚ್ಚರು ಅನಂತರ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಇದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. 1957ರಲ್ಲಿ ಮಲಯದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಈ ಜಲಸಂಧಿಯೂ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಮುಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಕ್ತವಾಯಿತು. *

ಮಲಪ್ರಭಾ: ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಒಂದು ನದಿ; ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ಉಪನದಿ. ಮಲಾಪಹಾರಿಣಿ, ಮಲಾಪಹಾರಿ, ಮಾಲಿನಿ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇದಕ್ಕೆ ಇವೆ. ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಖಾನಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಜಂಬೋಟಿಯಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸು. 13 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಕಣಕುಂಬಿಯ ಬಳಿ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಉಗಮ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಸು. 21 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಮುಂದೆ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಸು. 13 ಕಿಮೀ ದೂರ ಪ್ರವಹಿಸಿ ಖಾನಾಪುರಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೊದಲು ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಅನೇಕ ಬಳಸುಗಳೊಡನೆ ಬಲುದೂರ ಅದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಸವದತ್ತಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೆಲ್ಲೂರಿನ ಬಳಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಈ ನದಿ ಯಕ್ಕುಂಡಿಯ ಬಳಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಮುಗಳಿಯ ಬಳಿ ಮತ್ತೆ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹರಿದ ಬಳಿಕ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಹಡಗಲಿಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂದೆ ಮತ್ತೆ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ನವಿಲುತೀರ್ಥದ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಮನೋಳಿಯಿಂದ ತೋರಗಲ್ಲು ದಾಭಾವರೆಗೂ ಇದರದು ಈಶಾನ್ಯಗಮನ. ತೋರಗಲ್ಲಿನಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂದೆ ನದಿ ಕ್ರಮೇಣ ದಿಕ್ಕು ಬದಲಾಯಿಸಿ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ರಾಮದುರ್ಗದ ಸಮೀಪದಿಂದ ಹರಿದು ಅದೇ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಗ್ನೇಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬಾದಾಮಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಸು. 32 ಕಿಮೀ ದೂರ ಅಂದಿನ ಬಿಜಾಪುರ ಮತ್ತು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಗಡಿಯಾಗಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು, ಆಲೂರಿನಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂದೆ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಬಾದಾಮಿ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವವರೆಗೂ ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಅನೇಕ ಬಳಸುಗಳೊಡನೆ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು, ಬಾದಾಮಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನಾಗರಾಳದ ಬಳಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಮತ್ತೆ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ನೆಲಗಿಯವರೆಗೂ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ಬಳಿ ವಾಯುವ್ಯಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ, ಜಾಲಿಹಾಳದ ಬಳಿ ಈಶಾನ್ಯ ಗಮನ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಐಹೊಳೆಯ ಬಳಿ ಮತ್ತೆ ವಾಯುವ್ಯಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಕಮತಗಿಯವರೆಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಮತ್ತೆ ಅನೇಕ ಬಳಸುಗಳೊಡನೆ ಈಶಾನ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಕೂಡಲಸಂಗಮದ ಬಳಿ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವವರೆಗೂ ಇದರದು ಈಶಾನ್ಯಗಮನ. ಬೂದಿಹಾಳ, ಗಂಜಿಹಾಳ, ಕೆಂಗಲ್ಲ ಮುಂತಾದ ಕಡೆ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ದಿಕ್ಕು ಬದಲಿಸಿದರೂ ಮುಂದೆ ಬಲು ಬೇಗ ತನ್ನ ಈಶಾನ್ಯಗಮನ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿಯ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ ಸು. 330 ಕಿಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸು. 193 ಕಿಮೀ ದೂರ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಖಾನಾಪುರ, ಸಂಪಗಾಂವ, ಸವದತ್ತಿ ಮತ್ತು ರಾಮದುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲೂ ಸು. 32 ಕಿಮೀ. ಅಂದಿನ ಬಿಜಾಪುರ ಮತ್ತು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಗಡಿಯಾಗಿಯೂ ಅನಂತರದ ಸು. 105 ಕಿಮೀ ದೂರ ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಾದಾಮಿ ಮತ್ತು ಹುನಗುಂದ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲೂ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

ನದಿ ಹರಿಯುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನರೀತಿಯ ಎರಡು ಭೌಗೋಳಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಒಟ್ಟು ಹರಿವಿನ ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನದಿ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ಆಳವಿಲ್ಲದೆ ಹರಿದು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕ್ರಮೇಣ ಕೊರೆಯುತ್ತ ಆಳವಾದ ಕಮರಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತದೆ.

ಸವದತ್ತಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನವಿಲುತೀರ್ಥ, ಮುನವಳ್ಳಿ, ರಾಮದುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ತೋರಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ವಿಶಾಲವೂ ಆಳವೂ ಆದ ಕಮರಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ. ಮನೋಳಿಯ ಬಳಿಯ ಕಮರಿ ಸು. 92 ಮೀ ಆಳವಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನದಿ ದಂಡೆಗಳು ತೀರ ಕಡಿದಾಗಿದ್ದು ಬೆಣಚುಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ನದಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ತಿರುವುಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಇವೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಪ್ರವಾಹ ಇರುತ್ತದೆ. ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬಗ್ಗಡದ ನೀರು ಆಗ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಉಳಿದ

ದಿನಗಳಲ್ಲೂ ನದಿ ಸಣ್ಣದಾದರೂ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಭೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿ ಉತ್ತರದ ಕಲಾದಗಿ ಮತ್ತು ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಎಲ್ಲೆಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಐಹೊಳೆಯಿಂದ ಮುಂದೆ ನದಿ ಕಲಾದಗಿ ಶ್ರೇಣಿಯ ಮೂಲಕವೇ ಗಮಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ದೊಡ್ಡ ಉಪನದಿಗಳಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಕೆಲವು ಹಳ್ಳಗಳು ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮುನವಳ್ಳಿಯ ಬಳಿ ಬೆನಕಟ್ಟೆ ಹಳ್ಳ ಎಡದಂಡೆಯಿಂದಲೂ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಲೂರಿನ ಬಳಿ ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳ ಬಲ ದಂಡೆಯಿಂದಲೂ ಈ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಕೃಷಿಗಾಗಿ ಈ ನದಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನವಿಲುತೀರ್ಥದ ಬಳಿ ಇದಕ್ಕೊಂದು ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸು. 1,20,000 ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಜಮೀನಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ದೂರೆಯುವುದು.

ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ಈ ನದಿಯನ್ನು ಅನೇಕ ಕಡೆ ದಾಟುತ್ತವೆ. ಖಾನಾಪುರ, ಮುಗಟಖಾನ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ , ಗುರ್ಲಹೊಸೂರು, ರಾಮದುರ್ಗ, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಕಮಟಗಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಖಾನಾಪುರದ ಬಳಿ ಲೋಂಡ–ಬೆಳಗಾವಿ ಮತ್ತು ಆಲೂರಿನ ಬಳಿ ಗದಗ–ಬಿಜಾಪುರ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟುತ್ತವೆ.

ನದಿಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಸಮೀಪ ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ಊರುಗಳಿವೆ. ಖಾನಾಪುರ, ಮುಗಟಖಾನ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಎಕ್ಕುಂಡಿ, ಗುರ್ಲಹೊಸೂರು, ಮುನವಳ್ಳಿ, ತೋರಗಲ್ಲು, ರಾಮದುರ್ಗ, ಆಲೂರು, ಕಮತಗಿ, ಗಂಜಿಹಾಳ– ಇವು ನದಿದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹೆಸರಿಸಬಹುದಾದ ಊರುಗಳು. ಈ ನದಿಯ ದಂಡೆಯವರೆಗೆ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ನೆಲೆಗಳೂ ದೊರಕಿವೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಐತಿಹಾಸಿಕ ನೆಲೆಯಾದ ಬಾದಾಮಿ ಈ ನದಿಗೆ ಸು. 5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ನದೀ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇರುವ ನಂದಿಕೇಶ್ವರ, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು, ಐಹೊಳೆಗಳು ಚಾಳುಕ್ಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಗಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ನದಿ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಸ್ಥಳವಾದ ಕೂಡಲಸಂಗಮ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಹಾಗೆಯೇ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುನವಳ್ಳಿಯ ನವಿಲುತೀರ್ಥ ಕೂಡ ಒಂದು ಸುಂದರ ತಾಣ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.ಆರ್.ಇ.)

ಮಲಾವಿ: ಆಗ್ನೇಯ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ಮಹಾಸೀಳು (ಗ್ರೇಟರಿಫ್ಟ್) ಕಣಿವೆಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಟ್ಯಾನ್‌ಜೇನೀಯ ಸಂಯುಕ್ತ ಗಣರಾಜ್ಯ. ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಮೊಜಾಂಬಿಕ್, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಜಾಂಬಿಯ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳಿವೆ. ದ.ಅ. 9^0–17^0 ಹಾಗೂ ಪೂ.ರೇ. 32^0–36^0ಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ನ್ಯಾಸಾ ಸರೋವರ ಅಥವಾ ಮಲಾವಿ ಸರೋವರ ಮಲಾವಿ ದೇಶದ ಪೂರ್ವ ಗಡಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಮಲಾವಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 837 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಿದ್ದು 80ರಿಂದ 160 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಿದೆ. ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,18,485 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ 24.208 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿದೊಡ್ಡದು 23,050 ಚಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಮಲಾವಿ ಸರೋವರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅಂದಾಜು 1,21,58,924 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಲಿಲಾಂಗ್ವೆ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,60,000 (2002).

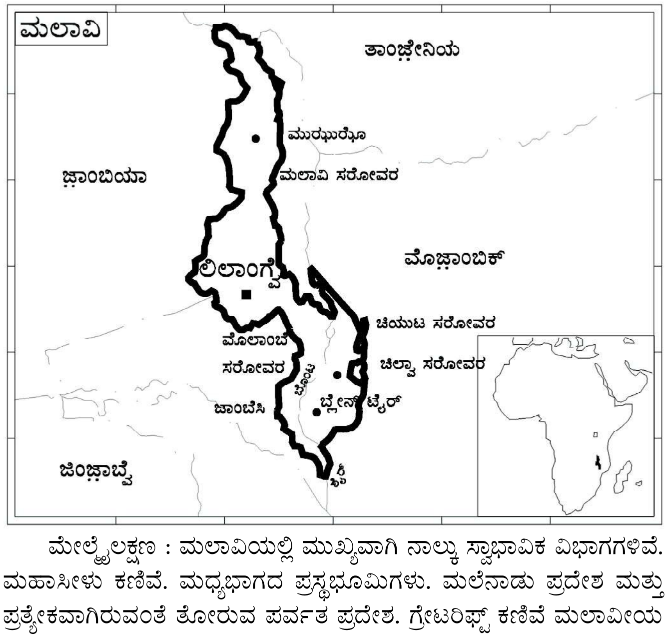

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ : ಮಲಾವಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಮಹಾಸೀಳು ಕಣಿವೆ. ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು. ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುವ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ. ಗ್ರೇಟರಿಫ್ಟ್ ಕಣಿವೆ ಮಲಾವೀಯ ಪ್ರಧಾನ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದ್ದು ದೇಶದುದ್ದಕ್ಕೂ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಬೃಹದಾಕಾರದ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶ ಇದರಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಸಾ ಸರೋವರ ಮತ್ತು ಷೈರ್ ನದೀ ಕಣಿವೆ ಇವೆ. ಸರೋವರದ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜೌಗು ಬದಿಗಳೂ ಲಗೂನುಗಳೂ ಇವೆ. ಷೈರ್ ನದೀ ಕಣಿವೆ ನ್ಯಾಸಾ ಸರೋವರದ ದಕ್ಷಿಣದ ತುದಿ ಮಾಂಗೋಚಿಯಿಂದ ನ್ಸಾಂಜೆವರೆಗೆ 402 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಹಬ್ಬಿದ್ದು ಅದರ ಉತ್ತರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಲೊಂಬೆ ಸರೋವರವಿದೆ. ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಸು. 162ರಿಂದ 292 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದ್ದು ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿವೆ. ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿದ್ದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸು. 518 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿರುವ ನೈಕ, ವಿಪ್ಯ ಮತ್ತು ಡೋವಾ ಹಾಗೂ ಡೆಡ್ಜ–ಕಿರ್ಕ್ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ಷೈರ್ ಹೈಲ್ಯಾಂಡ್. ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುವ ಪರ್ವತಗಳು ಮಲಾವೀಯ ನಾಲ್ಕನೆಯ ವಿಭಾಗ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು ಮುಲಂಜೆ (3,048 ಮೀ) ಮತ್ತು ಜಾಂಬ ಪರ್ವತ (1,980 ಮೀ).

ಮಲಾವಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಜಲಸಂಪತ್ತಾದ ನ್ಯಾಸಾ ಸರೋವರ 1,57,983 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ನೀರು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ರುಕುರು, ದ್ವಾಂಗ್ವ, ಲಿಲಾಂಗ್ವೆ ಮತ್ತು ಬೂಪ ನದಿಗಳು ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಹರಿಯುವ ಷೈರ್ ನದಿ ಪಕ್ಕದ ಮಾಲೊಂಬೆ ಸರೋವರದ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಮೊಜಾಂಬಿಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಜಾಂಬಿಜೀ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಉಪನದಿಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮಲಾವೀಯ ಎರಡನೆಯ ಜಲಸಂಪತ್ತಾದ ಚಿಲ್ವಾ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಫಲಾಂಬೆ ಬಯಲುಗಳು ಮತ್ತು ಪಕ್ಕದ ಹೈಲ್ಯಾಂಡ್‌ಗಳಿಂದ ನದಿಗಳು ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಈ ಸರೋವರ ಸುತ್ತಲೂ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ನೀರು ಹೆಚ್ಚು ಲವಣಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಇಲ್ಲಿಯ ಹವಾಗುಣ ಆಯಾಪ್ರದೇಶದ ಎತ್ತರ ತಗ್ಗುಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದು ಮೇ ಯಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ವರೆಗೆ ಒಣಹವೆ ಮತ್ತು ನವೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಏಪ್ರಿಲ್ ವರೆಗೆ ತೇವ ಹವೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಷೈರ್ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಿಲ್ಲದ ಸೆಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮತ್ತು ತೇವಾಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ. ಇಲ್ಲಿಯ ಉಷ್ಣತೆ ಸರಾಸರಿ ಸರಾಸರಿ 24^0ಸೆ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹವಾಗುಣ ತಂಪಾಗಿದ್ದು ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 14^0ಸೆ ಮತ್ತು ಕೆಳಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 18^0ಸೆ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ 180 ಸೆಂಮೀ. ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ 70 ಸೆಂಮೀ.

ಮಣ್ಣು: ಇಲ್ಲಿಯ ಶಿಲೆಗಳು 4600 ರಿಂದ 570 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಳೆಯವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ನೈಸ್ ಶಿಲೆ, ಶಿಸ್ಟ್ ಅಥವಾ ಭಿನ್ನಸ್ತರಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಆಫ್ರಿಕದ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆವರಿಸಿರುವ 345ರಿಂದ 190 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಳೆಯದಾದ ಕಾರೂ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ಅವಸಾದನ ಶಿಲೆಗಳು ಮಲಾವಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸರೋವರ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಷೈರ್ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಮಹಾಸೀಳು ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರೀಸೃಪ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕ್ಷಾರಸಂಬಂಧಿ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಣ್ಣು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೆಂಪುವರ್ಣದ್ದು. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಮತ್ತು ಹಳದಿಬಣ್ಣದ ಮರಳುಗಳಲ್ಲಿನ ಜೇಡಿಮಣ್ಣನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸರೋವರಗಳ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಷೈರ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ತೇವವಾದ ಮಣ್ಣು ಕರಿಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು : ಇಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಎತ್ತರ, ಮತ್ತು ಹವಾಗುಣವನ್ನಲಂಬಿಸಿದೆ. ಒಣಹವೆಯ ಕೆಳಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸವನ್ನಾ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿವೆ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಯಾಂಬೊ ಮತ್ತು ಬಾಕ್ ಮರಗಳಿವೆ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ನದೀ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಕೇಷಿಯ ಮರಗಳ ಕಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಡಾಂಬೊ ಎಂಬ ಹುಲ್ಲಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಿರುವ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಚಿಲ್ವಾ ಸರೋವರ ಮತ್ತು ಷೈರ್ ಕಣಿವೆಯ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶವಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜೊಂಡು ಮತ್ತು ಚಾಪೆ ಹೆಣೆಯುವ ಹುಲ್ಲು ಇವೆ. ಹೈಲ್ಯಾಂಡ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೆಚ್ಚಳದಿಂದ ಹಾಗೂ ಬೇಸಾಯ ಮತ್ತು ವಾಸದ ಭೂಮಿಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆಗಾಗಿ ಈಗ ಕಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಈಗ ಅಭಯಧಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಜಿಂಕೆ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಆನೆ, ಚಿರತೆ, ಸಿಂಹ, ಖಡ್ಗಮೃಗ, ಜೀಬ್ರಾ ಮುಂತಾದ

ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ನ್ಯಾಸ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ನೀರುಕುದುರೆಗಳಿವೆ. ಸರೋವರಗಳು ಮತ್ತು ನದಿಗಳಲ್ಲಿ 200ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಸರೀಸೃಪಗಳು ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳೂ ಇವೆ.

ಜನಜೀವನ : ಮಲಾವೀಯಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಆಫ್ರಿಕನ್ನರು ಹೆಚ್ಚು. ಶೇ. 66 ಮಂದಿ ಗ್ರಾಮವಾಸಿಗಳು. ಇವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಬಾಂಟು ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಪಂಗಡಗಳೆಂದರೆ ಚೆವ, ನ್ಗುರ, ನ್ಯಾಂಜಯವೊ, ಮತ್ತು ಅಂಗೋನಿ. ಯುರೋಪಿಯನ್ನರೂ ಏಷ್ಯನ್ನರೂ ಮಿಶ್ರಜನಾಂಗದವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಮಾತೃಪ್ರಧಾನ ಕುಟುಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದ್ದು, ತಾಯಿಯ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ವಂಶಾನುಕ್ರಮವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾವಿರಾರು ಮಂದಿ ಮಲಾವಿಯರು ಪಕ್ಕದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ 9 ತಿಂಗಳಿನಿಂದ 2 ವರ್ಷಗಳ ತನಕ ಹೋದಾಗ ಹೆಂಗಸರೇ ದುಡಿದು ಕುಟುಂಬವನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭೂಮಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಕುಟುಂಬದ ಸ್ವತ್ತು. ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ ಸಾರ್ಗಮ್ ಮತ್ತು ಮಿಲ್ಲೆಟ್, ಇತರ ಬೆಳೆಗಳೂ ಉಂಟು.

ಇಲ್ಲಿಯ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆಗಳು ಚಿಚೆವಾ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಆಗಿದ್ದರೂ ಇಂಗ್ಲಿಷನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 10ಕ್ಕೂ ಕಡಿಮೆ. ಚಿಚೆವಾ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಶೇ. 50ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಶೇ. 77 ರಷ್ಟು ಜನ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲರು. ಇಲ್ಲಿಯ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳೆಂದರೆ ಚಿಲೋಮ್ವೆ, ಚಿಯಾವೊ, ಮತ್ತು ಚಿಟುಂಬುಕ. ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಧರ್ಮಾವಲಂಬಿಗಳು.

ಈ ದೇಶ ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು ಹಣ ಮತ್ತು ಭೋಧನೆಗಾಗಿ ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಸು. 4,500 ಮಕ್ಕಳು ಸೆಕೆಂಡರಿ ಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವರು. ಮಲಾವಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದ್ದು ಅದು ಜೋಂಬಾದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ(1965).

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ಇಲ್ಲಿಯ ಶೇ. 85 ರಷ್ಟು ಜನ ಬೇಸಾಯವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಟ್ಟು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ $^{1}/_{3}$ ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ವ್ಯವಸಾಯ ಯೋಗ್ಯ. ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ವರಮಾನದಲ್ಲಿ ಶೇ. 100ರಷ್ಟು ಭಾಗ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳ ರಫ್ತೇ ಆಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಟೀ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಸಕ್ಕರೆ, ಹತ್ತಿ, ಕಡಲೆಕಾಯಿ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಬತ್ತ, ಮತ್ತು ಮರಗೆಣಸು. ನ್ಯಾಸಾ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮ. ಇಲ್ಲಿನ ಹಣ ಕ್ವಾಚ

ಮಲಾವಿಯಲ್ಲಿ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು ಬಲು ಕಡಿಮೆ. ಇರುವ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೊರತೆಗೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಟೈಟ್ ಒಂದು. ಇದು ರಸಗೊಬ್ಬರಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಫಾಸ್ಫೇಟಿನ ಖನಿಜ. ಅಪಟೈಟಿನ ಬಂಡೆಗಳು ಚಿಲ್ವಾ ಸರೋವರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಮುಲಾಂಜಿ ಪರ್ವತ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ 65 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆ. ಡೆಡ್ಜ– ಕಿರ್ಕ್ ರೇಂಜ್‌ನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಸಿಲಿಕೇಟಿನ ಖನಿಜ ಸಯನೈಟ್ ಸಿಗುತ್ತದೆ.

ಈ ದೇಶದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಬೂನು, ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆಗಳು, ಸಕ್ಕರೆ, ರೇಡಿಯೊ ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಗಿರಾಕಿ ಜಾಂಬಿಯ, ಜಿಂಬಾಬ್ವೆ, ಅಮೆರಿಕ, ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ನೆದರ್ಲೆಂಡ್.

ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 9700 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಗಳಿದ್ದು ಮಲಾವಿಯಿಂದ ಟಾಂಜೇನಿಯ ಜಾಂಬಿಯ ಮತ್ತು ಜಿಂಬಾಬ್ವೆಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆ ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮೊಜಾಂಬಿಕ್‌ನ ಬೈಕಾ ಬಂದರಿಗೆ ರೈಲು ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ. ಮಲಾವಿ ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಸೈನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಪ್ರಭಾವದ ಪರಿಧಿಯೊಳಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಂಯೋಜನಾ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರ.

ಮಲಾವಿ ಗಣರಾಜ್ಯದ 1966ರ ರಾಜ್ಯಾಂಗದ ಪ್ರಕಾರ ದೇಶದ ವರಿಷ್ಠ ಅಧ್ಯಕ್ಷ. ಪ್ರತಿ ಐದು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷನನ್ನು ಚುನಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಧ್ಯಕ್ಷ ದೇಶದ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಲು ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲವನ್ನು ನೇಮಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಮಲೇಷ್ಯ: ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಒಕ್ಕೂಟ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಮಲಯಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಮಲೇಷ್ಯ, ಬೋರ್ನಿಯೋ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸಾರಾವಾಕ್ ಮತ್ತು ಸಬಾಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪೂರ್ವ ಮಲೇಷ್ಯ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಒಕ್ಕೂಟ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮಲೇಷ್ಯ ಉ. ಅ. $6^{0}40'$. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಮಲಯಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ ಭಾಗ. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಥೈಲೆಂಡ್. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಿಂಗಪುರ ದ್ವೀಪ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಮಲಕ್ಕ ಜಲಸಂಧಿಯಿಂದಾಚೆಗೆ ಇಂಡೊನೇಷ್ಯದ ಸುಮಾತ್ರ ದ್ವೀಪ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಸಮುದ್ರ ಇವೆ. ಥೈಲೆಂಡಿನೊಂದಿಗೆ ಈ ಭಾಗ ಹೊಂದಿರುವ ಗಡಿಯ ಉದ್ದ ಸು. 480 ಕಿಮೀ ಸಾರವಾಕ್ ಮತ್ತು ಸಬಾಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪೂರ್ವ ಮಲೇಷ್ಯಕ್ಕೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಮಲೇಷ್ಯಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಸಮುದ್ರವಿದೆ. ಬೋರ್ನಿಯೋ ದ್ವೀಪದ ವಾಯವ್ಯ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ ಮಲೇಷ್ಯದ ಸಾರವಾಕ್ ಮತ್ತು ಸಭಾಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಾರವಾಕ್ ಮತ್ತು ಸಬಾಗಳ ನೆಲದ ಗಡಿಯಾಚೆ ಬೋರ್ನಿಯೋದ ಉಳಿದ ಭಾಗವಾದ, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಾಲಿಮಾಂಟನ್ ಇದೆ. ಸಾರವಾಕಿನ ನಡುವೆ, ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಇರುವ ಬ್ರೂನೈ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸುಲ್ತಾನ್ ಪ್ರಭುತ್ವ. ಮಲೇಷ್ಯ ಒಕ್ಕೂಟದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,29,758 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,39,53,136 (2005) ರಾಜಧಾನಿ ಕೌಲಾಲಂಪುರ್ (12,97,526).

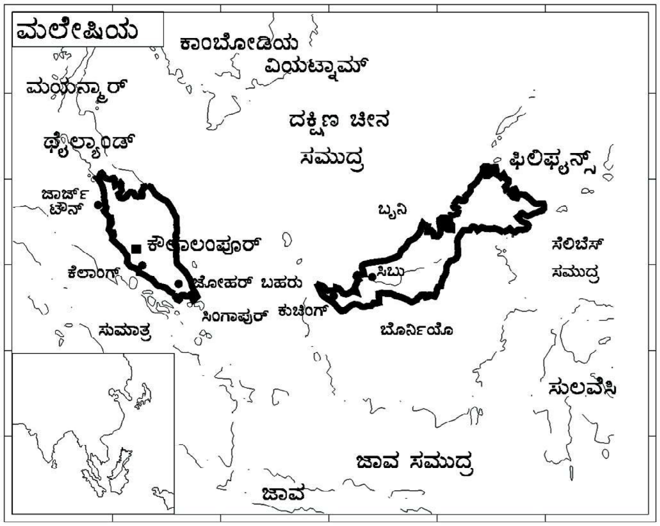

ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣ : ಮಯನ್ಮಾರ್, ಥೈಲೆಂಡ್‌ಗಳ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕಿರಿದಾಗಿ ಚಾಚಿರುವ ಪರ್ವತಮಯ ಪ್ರದೇಶ ಪಶ್ಚಿಮ ಮಲೇಷ್ಯ. ಇದರ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಕಡಿದಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು ಬಾರಿಸನ್ ಟಿಟಿವಾಂಗ್ಸ್, ಇದರಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಶಿಖರಗಳು ಸು. 2133 ಮೀ ಗಳಿಗೂ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಉದ್ದ ಸು. 480 ಕಿಮೀ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಅಚೀಚೆಯ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮಗಳ ಕರಾವಳಿಗಳ ಪ್ರದೇಶ ತಗ್ಗು ನೆಲ. ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯದು ಉಷ್ಣ ಹಾಗೂ ತೇವದ ವಾಯುಗುಣ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಮಲೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದದ್ದು (332 ಕಿಮೀ) ಸುಂಗೈ ಪಹಾಂಗ್. ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸದಾಕಾಲ ನೀರಿರುತ್ತದೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಅನಾಹುತ ಸಂಭವಿಸುವುದೂ ಉಂಟು.

ಪಶ್ಚಿಮ ಮಲಯದ್ದು ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತ ಪ್ರದೇಶದ ವಾಯುಗುಣ. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಕಿರಿದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಗರಿಕ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಮಾನ್ಸೂನ್ ಕೂಡ ಇದರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಳೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಧಿಕವಾಗಿಯೇ (25^{0}ಸೆ –28^{0}ಸೆ) ಇರುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯದು ಉಷ್ಣ ಹಾಗೂ ತೇವದ ವಾಯುಗುಣ.

ಪೂರ್ವ ಮಲೇಷ್ಯ ಸು. 1,075 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಹಾಗೂ 260 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿ ಬೋರ್ನಿಯೋ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದರ ಕರಾವಳಿಯ ಉದ್ದ ಸು. 2,250 ಕಿಮೀ ಕಾಲಿಮಾಂಟನ್‌ಗೂ ಪೂರ್ವ ಮಲೇಷ್ಯಕ್ಕೂ ನಡುವಣ ಗಡಿಯ ಉದ್ದ ಸು. 1,450 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವ ಮಲೇಷ್ಯವನ್ನು ಮೂರು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಉತ್ತರದ ಕರಾವಳಿಯ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ 16 ಕಿಮೀ ಗಳಿಂದ 65 ಕಿಮೀ ವರೆಗೆ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಕರಾವಳಿಯ ಮಗ್ಗುಲಿಗೆ ಪರ್ವತ ಹಾಗೂ ಕಣಿವೆಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನೆಲದ ಎತ್ತರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 304 ಮೀ, ಕೆಲವೆಡೆ ಇದು 608 ಮೀ ವರೆಗೂ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಕಾಲಿಮಾಂಟನನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಉನ್ನತ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಇದರ ಮಗ್ಗುಲಿನಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಮಲೇಷ್ಯದ ಬೆನ್ನೆಲುಬಿನಂತಿದೆ, ಇದರಲ್ಲಿ ಸು. 1,216 ಮೀ ಗಳಿಂದ 2,133 ಮೀ ವರೆಗೆ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಅನೇಕ ಶಿಖರಗಳುಂಟು. ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಕಿನಬಾಲು ಸು. 4,101 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ.

ಪೂರ್ವ ಮಲೇಷ್ಯದ ನದಿಗಳು ಸದಾ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಸಾರವಾಕ್‌ನ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದ (ಸು. 560 ಕಿಮೀ) ನದಿ ರಾಜಾಂಗ್. ಇದರಲ್ಲಿ ಸು. 260 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಸಣ್ಣ ದೋಣಿ ಸಂಚಾರವಿದೆ. ಸಬಾದ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದ ನದಿ ಕಿನಾಬಾಟಾಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ

ಸು. 195 ಕಿಮೀ ದೂರ ದೋಣಿ ಸಂಚಾರ ಮಾಡಬಹುದು. ನದಿಗಳು ಒಳನಾಡಿನೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ.

ಪೂರ್ವ ಮಲೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣ ಹಾಗೂ ತೇವದ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮಳೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 20^{0}ಸೆ –25^{0}ಸೆ ಆದರೆ ಗರಿಷ್ಠ 31^{0}ಸೆ–33^{0}ಸೆ ಇದು ಕೂಡ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ಅತಿವೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಅತಿ ಪ್ರವಾಹ ಆಗಾಗ ಸಂಭವಿಸುವುದುಂಟು.

ಸಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು : ಪಶ್ಚಿಮ ಮಲೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಇವು ಶೇ. 60ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶ ಆವರಿಸಿವೆ. ಶೇ. 9ರಷ್ಟು ನೆಲ ಜವುಗು ಕಾಡಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಣ್ಯಸಂಪತ್ತು ಸಮೃದ್ಧವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಸು. 8000 ಜಾತಿಯ ಹೂಬಿಡುವ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಪ್ರತಿ ಎಕರೆಯಲ್ಲೂ ಸು. 100 ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಎಷ್ಟೋ ಕಾಡನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಕಾಡು ಸವರಿದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು, ಪೊದೆ ಬೆಳೆದಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಶೇ. 7 ರಷ್ಟಿದೆ. ದಟ್ಟಕಾಡು ಹಾಗೂ ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆನೆ, ಹುಲಿ, ಗೌರ್, ಖಡ್ಗಮೃಗ, ಟ್ಯಾಪಿರ್, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಜಿಂಕೆಗಳು, ಹುಲಿ, ನಾಗರಹಾವು, ಆಮೆ, ಮೊಸಳೆ ಮುಂತಾದ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಪ್ರಾಣಿ ಲೋಕವಿದೆ.

ಪೂರ್ವ ಮಲೇಷ್ಯದ ಸಾರವಾಕ್‍ನಲ್ಲಿ ಶೇ. 77 ರಷ್ಟು, ಸಬಾನಲ್ಲಿ ಶೇ. 78 ರಷ್ಟು ದಟ್ಟವಾದ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಜವುಗು ಕಾಡು ಇದೆ.

ಪೂರ್ವ ಮಲೇಷ್ಯದ ಪ್ರಾಣಿ ಜೀವನ ಹೆಚ್ಚು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದದ್ದು. ಪಶ್ಚಿಮ ಮಲೇಷ್ಯದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಒರಾಂಗುಟಾನ್, ಜೇನುಕರಡಿ, ಉದ್ದ ಮುಸುಡಿಯ ಕೋತಿ ಇವೆ.

ಜನಜೀವನ : ವಲಯದ ಜನ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗ್ರಾಮೀಣರು. ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನವಸತಿಗಳಿವೆ. ಗಣೆಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಮರದ ಗೋಡೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ತೆಂಗು ಗರಿಗಳ ಮಟ್ಟೆ ಹೊದಿಸಿದ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುವರು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ತೆಂಗು ಬಾಳೆ ಪರಂಗಿ ಮುಂತಾದ ಗಿಡಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರರ, ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುವವರ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವ ಹಾಗೂ ಮಿಶ್ರ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯುವವರ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಬ್ರಿಟಿಷರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಮೇಲೆ ನಗರಗಳು, ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದವು. ಇವು ತವರದ ಗಣಿ ಮತ್ತು ರಬ್ಬರ್ ತೋಟಗಳೆಡೆಯಲ್ಲಿವೆ. 5000ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪಟ್ಟಣಗಳು 80ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಪಟ್ಟಣಿಗರಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಎರಡರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಚೀನಿಯರು. ಭಾರತೀಯರು ಹಾಗೂ ಪಾಕಿಸ್ತಾನೀಯರು ಶೇ. 10ರಷ್ಟು ಇದ್ದಾರೆ. ಮಲಯದವರು ಶೇ. 22 ಮಾತ್ರ. ಪಟ್ಟಣಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಯೋಜಿತ. ಕೌಲಾಲಂಪುರ್, ಇಪೋ, ಪಿನಾಂಗ್ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳು.

ಪೂರ್ವ ಮಲೇಷ್ಯದ ಶೇ. 85ರಷ್ಟು ಜನ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು. ಪ್ರದೇಶದ ಜನಾಂಗೀಯ ವೈವಿಧ್ಯ ಇಲ್ಲಿಯ ವಸತಿಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವ ಮಲೇಷ್ಯದ ಜನರ ಕಸುಬು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಮೀನುಗಾರಿಕೆ. ಸಾರವಾಕಿನ ಗ್ರಾಮಸ್ಥ ಚೀನಿಯರು ರಬ್ಬರು, ಮೆಣಸು, ಹಣ್ಣು, ತರಕಾರಿ ಮುಂತಾದ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪೂರ್ವ ಮಲೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಕೇವಲ 6. ಅವು ಕೊಚಿನ್, ಸೀಬೂ, ಮಿರೀ, ಸಂಡಾಕನ್, ಕೋಟ ಕಿನಬಾಲು ಮತ್ತು ಟವೌ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪಟ್ಟಣಿಗರು ಬಹುತೇಕ ಚೀನೀಯರು.

ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿ: ಮಲೇಷ್ಯ ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತ ದೇಶ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ರಬ್ಬರ್ ಮತ್ತು ತವರವನ್ನು ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ದೇಶ. ತಾಳೆ ಎಣ್ಣೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ನೈಜೀರಿಯಕ್ಕೆ ಅನಂತರ ಬರುತ್ತದೆ. ಇತರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಇದು ರಸ್ತೆ, ನೀರಿನ ಸರಬರಾಜು, ವಿದ್ಯುತ್ ಸಾಂಸ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಹಾಗೂ ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮುಂದುವರಿದಿದೆ.

ಮಲೇಷ್ಯದ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಸಮೃದ್ಧ ಹಾಗೂ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ತವರ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಚಿನ್ನ, ಪಿಂಗಾಣಿ ಮಣ್ಣು, ಮೊನಾಜೈಟ್, ಇಲ್ಮನೈಟ್, ಕೊಲಂಬೈಟ್, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಟಾಂಟಲೈಟ್, ವೂಲ್ಫ್ರಮೈಟ್, ಜಿರ್ಕಾನ್ ಮೊದಲಾದವು ಪಶ್ಚಿಮ ಮಲೇಷ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು, ಆಂಟಿಮನಿ, ಪಾದರಸ, ಚಿನ್ನ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಫಾಸ್ಫೇಟ್, ಗಾಜಿನಮರಳು ಇವು ಸಾರವಾಕಿನಲ್ಲೂ, ಚಿನ್ನ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ತಾಮ್ರ ಇವು ಸಬಾದಲ್ಲೂ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಮುಖ್ಯವಾದ ಖನಿಜಗಳು ತವರ, ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರು, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರ. ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ತವರ. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮ ಮಲೇಷ್ಯದ 11 ರಾಜ್ಯಗಳ ಪೈಕಿ 9 ರಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ನಿಕ್ಷೇಪವಿರುವುದು ಸಾರವಾಕಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ತೈಲ ಗಣಿ ಮಿರೀಯಲ್ಲಿದೆ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತಲ್ಲದೆ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತೂ, ಮತ್ಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತೂ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ದಿಮ್ಮಿ, ಇದ್ದಿಲು, ಸೌದೆ, ಅರಗು, ಗೋಂದು, ಬೆತ್ತ ಮುಖ್ಯ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು. ಇವು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವುವಲ್ಲದೆ ರಫ್ತಿಗೂ ಒದಗಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಸಾಗುವಾನಿ ಮಲೇಷ್ಯದ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ಸಂಪಾದನೆಯ ಮೂರನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಮೂಲ. ಮಲೇಷ್ಯದ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಮೀನು ದೊರಕುತ್ತವೆ.

ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಸಸ್ಯಾಂಗಾರ, ಮರ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್, ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಇವು ಮುಖ್ಯ ಶಕ್ತಿ ಮೂಲಗಳು. ಪೂರ್ವ ಮಲೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಿಲ್ಲ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮಲೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜಲಪಾತಗಳು ವಿದ್ಯುತ್ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಳ್ಳವಾಗಿವೆ. ಕಾವುಮರಾನ್, ಬಟಾಂಗ್ ಪಡಾನ್, ಬೆಂಡೆರೊ ಇವು ಪಶ್ಚಿಮ ಮಲೇಷ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳು.

ಕೃಷಿ, ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಮಲೇಷ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬುಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ರಫ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 90 ರಷ್ಟು ಈ ವಲಯಗಳದ್ದು. ಕೃಷಿಯೇ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಜೀವನೋಪಾಯ. ದೇಶದ ಸ್ಥೂಲ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪನ್ನದ ಶೇ. 30ರಷ್ಟು ಕೃಷಿಯಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮಲೇಷ್ಯದ ನೆಲದ ಶೇ. 21, ಸಾರವಾಕಿನ ನೆಲದ ಶೇ. 6 ಮತ್ತು ಸಾಬಾದಲ್ಲಿಯ ನೆಲದ ಶೇ. 3 ಭಾಗ ಕೃಷಿಗೆ ಮೀಸಲು. ಮಲೇಷ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳೆ ರಬ್ಬರ್, ಇದು ವಿದೇಶೀ ವಿನಿಮಯ ಸಂಪಾದಿಸುವ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನ. ಇತರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ತಾಳೆ (ಎಣ್ಣೆ), ತೆಂಗು. ಆಹಾರ ಬೆಳೆ ಬತ್ತ.

ಮಲೇಷ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆಗೆ ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಚೌಬೀನೆಮರಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಬೇಡಿಕೆ ಇರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಇದು ಈ ದೇಶದ ಮೂರನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯೂ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದುತ್ತಿದೆ. ಮಲೇಷ್ಯಕ್ಕೆ ಉದ್ದನೆಯ ಕರಾವಳಿ ಇದೆ. ಈಗೀಗ ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ ಯಾಂತ್ರೀಕರಣವಾಗುತ್ತಿದೆ. ರಫ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲು ಭಾಗ ಗಣಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ತವರ, ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರು, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು. ತವರದಲ್ಲಿ ಮಲೇಷ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ಥಾನ.

ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ಅನುಭೋಗ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಆದ್ಯಸ್ಥಾನ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ 17 ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮಲೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಮಲೇಷ್ಯ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿ ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ದೇಶ. ಸಿದ್ಧ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಅದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ : ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ತವರ ಮತ್ತು ರಬ್ಬರ್ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿದೆ. ಸಾರವಾಕ್ ಮತ್ತು ಸಬಾಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದು ಅಷ್ಟು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ನದೀ ಸಾರಿಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಮುಖ್ಯ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮಲೇಷ್ಯದ ರಸ್ತೆಜಾಲ ಇಡೀ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದದ್ದೆನಿಸಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ರಸ್ತೆಗಳು ಸೇರಿ ಸು. 16,100 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆಗಳಿದ್ದವು. ಇದರ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಯ ಕೋಟ ಬಹಾರುವನ್ನು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಗೆರಿಕ್ ಮೂಲಕ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಬಟರ್‍ವರ್ತ್‍ನೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಸುವ ಹೆದ್ದಾರಿ ಈಚೆಗೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. ಪಹಾಂಗ್–ಟೆಂಗಾರಾ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿನಂತಿರುವ ದಕ್ಷಿಣ ಪಹಾಂಗ್ ಹೆದ್ದಾರಿ ಇನ್ನೊಂದು ಹೊಸ ಮಾರ್ಗ; ಸಾರಾವಾಕ್‍ನಲ್ಲಿ 1,600 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಸಬಾದಲ್ಲಿ 2300 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆಗಳಿದ್ದವು. ರೈಲ್ವೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಮಲೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಸಬಾದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಸಬಾದಲ್ಲಿರುವ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಕೋಟ ಕಿನಬಾಲುವಿಗೂ ಬ್ಯೂಫೋರ್ಟ್, ಟೇನಾಮ್, ಮೆಲಲಾಪಗಳಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ಮಲೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬಂದಿರುವಂಥದು ಜಲ ಸಾರಿಗೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮಲೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ನದೀ ಸಾರಿಗೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಈಗ ತಗ್ಗಿದೆ. ಪೂರ್ವ ತೀರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅದು ಇನ್ನೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಮಲೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ನದೀ ಸಾರಿಗೆಯೇ ಮುಖ್ಯ. ಅಲ್ಲಿಯ ನದಿಗಳು ಕಡಲ ತೀರದ ಸ್ಥಳಗಳೊಂದಿಗೆ ಒಳನಾಡಿನ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಮಲೇಷ್ಯದ ಕರಾವಳಿಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಉದ್ದವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕರಾವಳಿಯ ಹಾಗೂ ಆಳ ಕಡಲಿನ ಸಾರಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಅನೇಕ ಸಾಗರಿಕ ಹಾಗೂ ನದೀ ರೇವು ಪಟ್ಟಣಗಳಿವೆ. ಪಿನಾಂಗ ಮತ್ತು ಪೋರ್ಟ ಸ್ಟೆಟೆನ್ ದ್ವ್ಯಾಮ ಪಶ್ಚಿಮ ಮಲೇಷ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ರೇವು ಪಟ್ಟಣಗಳು. ಪೂರ್ವ ಮಲೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಕೊಚಿನ್, ಸಿಬೂ, ಲಬುವಾನ್, ಕೋಟ, ಕಿನಬಾಲು, ಸಂಡಾಕನ್ ಟಬೌ.

ವಾಯು ಸಾರಿಗೆ ಈಚೆಗೆ ಬಹಳ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಮಲೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಳ ಹಾಗೂ ಹೊರ ವಾಯುಸಾರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ವೇಗವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮಲೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಇತರ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಇದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ವೇಗ ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಕ್ವಾಲಲಂಪೂರ್, ಕೊಚಿನ್, ಕೋಟ, ಕಿನಬಾಲುಗಳ ನಡುವೆ ಹಾಗೂ ಮಲೇಷ್ಯದ ವಿವಿಧ ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ನಿಯತವಾಗಿ ಆಂತರಿಕ ವಾಯುಯಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಇದು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಪ್ರದೇಶದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಾಗೂ ಆಂತರಿಕ ವಾಯುಮಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಮಲೇಷ್ಯದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿದೆ. 1998ರಲ್ಲಿ ಕೌಲಾಲಂಪುರ್ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಕಾರ್ಯಾರಂಭಿಸಿತು. ಸರ್ಕಾರ ಮಲೇಷ್ಯ ವಿಮಾನ ಸಾರಿಗೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. 1994ರಲ್ಲಿಯೇ ಏರ್ ಏಷ್ಯ ವಿಮಾನಸಾರಿಗೆ ಆರಂಭಗೊಂಡಿತ್ತು. ಮಲೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ 94,000 ಕಿಮೀ ಉತ್ತಮ ಮಾರ್ಗಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಮಲ್ಪೆ: ಉಡುಪಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಬಂದರು. ಮಂಗಳೂರಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 65 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಉಡುಪಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಮಲ್ಪೆಯ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸರ ರಮಣೀಯ. ಉದ್ಯಾವರ ನದಿಯು ಪಾಂಗಾಳ ಹೊಳೆಯೊಂದಿಗೆ ಜೊತೆಗೂಡಿದ ತರುವಾಯ ಕಡಲ ಸೇರಗಿನಲ್ಲೇ ಸು. 8 ಕಿಮೀ ದೂರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಕಲ್ಮಾಡಿ ಹೊಳೆಯೆಂಬ ಕಿರುತೊರೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಗಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಯ ಅಳಿವೆಗೆ ತಾಗಿದಂತೆ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮಲ್ಪೆ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಡಲ ಕೆರೆಗೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಸು. 2 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸು. 2–5 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ದರಿಯಾ ಬಹದ್ದರ್‌ಗಡ ಶಿಲಾದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ಮಲ್ಪೆಗೆ ನಿಸರ್ಗನಿರ್ಮಿತ ರಕ್ಷಾಬಾಹುವಿನಂತೆ ಪಸರಿಸಿದೆ. ನಡುಗಡ್ಡೆಗಳ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ತೆಂಗಿನ ದ್ವೀಪ, ಅಜಕಲ್ ಬಂಡೆ, ನಡುಬಂಡೆ–ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸೇಂಟ್ ಮೇರಿಸ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಗುಂಪು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣದ ನೆಲೆ, ತೆಂಗಿನ ದ್ವೀಪದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುವ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಶಿಲಾಸ್ತಂಭ ರಚನೆಯಲ್ಲಿಯ ಷಟ್ಕೋಣ ವಿನ್ಯಾಸದ ಆಕರ್ಷಕ ರಮಣೀಯತೆ ಭಾರತದ ಬೇರಾವ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ದರಿಯಾ ಬಹದ್ದರ್‌ಗಡಕ್ಕೂ ಮಲ್ಪೆ ಬಂದರಿಗೂ ನಡುವಣ ಸಮುದ್ರಭಾಗ, ಬಿರುಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಡಗುಗಳಿಗೂ ದೊಡ್ಡ ಮಚವೆಗಳಿಗೂ (ಸ್ಥಳೀಯ ನೌಕೆ) ಆಶ್ರಯವನ್ನೀಯುವ ಒಳ್ಳೆಯ ರೇವು. ಆ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ನಡುಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ದ್ವೀಪಸ್ತಂಭವಿದೆ. ಸೇಂಟ್ ಮೇರಿಸ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ಎದುರಾದ ಕರಾವಳಿ ತೀರದಲ್ಲಿಯ ವಡಭಾಂಡೇಶ್ವರ ಸಮುದ್ರ ಸ್ನಾನ ಸ್ಥಳ ಜನಪ್ರಿಯವೂ ಸುರಕ್ಷಿತವೂ ಆಗಿದೆ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನಾಡ ಬಲೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಯಾಂತ್ರೀಕೃತ ದೋಣಿಗಳು ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿವೆ. ಶೀತಲೀಕರಣ ಸ್ಥಾವರಗಳೂ ಮತ್ಸ್ಯಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿವೆ. ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಡಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ತೆಂಗಿನ ನಾರಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಹೆಂಚಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನುಕೂಲತೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮಲ್ಪೆ ಬಂದರನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ ಬಂದರನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸುವ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದಲ್ಲದೇ ಸಮುದ್ರ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಲಿದೆ. ಮಲ್ಪೆ ಪಟ್ಟಣ ಪಂಚಾಯಿತಿ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. *

ಮಸ್ಕಟ್: ಓಮಾನ್ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ಮತ್ತು ಬಂದರು ನಗರ. ಅರೇಬಿಯದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಓಮಾನ್ (ಸುಲ್ತನೇಟ್) ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಈ ನಗರ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ 23°37′ ಪೂರ್ವರೇಖಾಂಶ 58°35′ನಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬೀಸಮುದ್ರದ ಓಮಾನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಉಪನಗರ ಮಟ್ರಾ ಸೇರಿ 6,89,000 (2003). ಓಮಾನ್ ರಾಜ್ಯವನ್ನು 1970ರ ತನಕ ಮಸ್ಕಟ್ ಎಂದು ಅನಂತರ ಓಮಾನ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮಸ್ಕಟ್ ಓಮಾನ್ ಸುಲ್ತನೇಟ್ ಪ್ರಮುಖನಗರ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಇಲ್ಲಿರುವ ಬೆಟ್ಟಶ್ರೇಣಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರ ಶಿಖರ (4107 ಮೀ). ಇಲ್ಲಿ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವವಿದೆ. ಸುಲ್ತಾನ ವಾಸಿಸುವುದೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ.

ಮಸ್ಕಟ್‌ನೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸಿದ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರೆ ಮೊದಲಿಗರು (1508). ಇವರು ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ತಮ್ಮ ಹಡಗು ನಿಲ್ದಾಣವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. 1650ರ ತನಕವೂ ಇಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಇವರ ಅನಂತರ 1741ರಿಂದ ಈ ನಗರ ಸುಲ್ತಾನರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. ಮಸ್ಕಟ್‌ನ ವಾಯವ್ಯದ ಉಪನಗರ ಮಟ್ರಾ ಬಹಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ. ಮಸ್ಕಟ್‌ನಿಂದ ಕೆಲವೇ ಕಿಮೀ ಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮೀನಾ ಅಲ್‌ಫ ಹಾಲ್ ತೈಲೋದ್ಯಮದ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಕೊಳಾಯಿಗಳ ಮೂಲಕ ಓಮಾನಿನ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸರಬರಾಜು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಸ್ಕಟ್ ಸಮೀಪದ ಆಸಿಬ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಸೌಕರ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಇದೆ. ಪರ್ಷಿಯ ಕೊಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಣೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ತ್ವ ಪಡೆದಿದೆ. (ಜಿ.ಪಿ.ಎಸ್.)

ಮಹಬೂಬ್ ನಗರ: ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ; ಹಾಗೂ ಜಿಲ್ಲಾ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ನಗರ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ರಂಗಾರೆಡ್ಡಿ ಮತ್ತು ಹೈದರಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಲ್ಗೊಂಡ, ಗುಂಟೂರು, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಮ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ನೂಲು, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಮತ್ತು ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಸುತ್ತುವರೆದಿವೆ. ಕೊಡಂಗಲ, ಮಕ್ತಲ್, ಮಹಬೂಬ್‌ನಗರ, ಜಡಚೇರ್ಲ, ಶಾದ್‌ನಗರ್, ಕಲ್ವಕೂರ್ತಿ, ನಾಗರಕರ್ನೂಲ, ವನಪಾರ್ತಿ, ಆತ್ಮಕೂರು, ಗದ್ವಾಲ್. ಆಲಮಪುರ್, ಕೊಲ್ಲಾಪುರ್ ಆಚಮ್‌ಪೇಟೆ ಇವು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 18,432 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 35,13,934.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ಭೀಮಾ ನದಿಗಳು ಕೂಡಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಗಡಿಯಾಗಿ ಹರಿದು ಕರ್ನೂಲು ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಇದನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಈ ನದಿಯ ಉತ್ತರ ದಂಡೆಯುದ್ದಕ್ಕೂ ನೀರಾವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲವಿದ್ದು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು. ರಾಜೋಲಿಬಂಡಾ ಯೋಜನೆ, ಕೋಮಲ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಸರಲಾ ಸಾಗರ ಎಂಬ ಎರಡು ಮಧ್ಯಮ ತರಗತಿಯ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲವಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ 86.23 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಜೋಳ, ಕಡಲೆ, ಬತ್ತ, ಅಗಸೆ, ಎಳ್ಳು, ಔಡಲ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಗದ್ವಾಲದಲ್ಲಿ ಕೈ ಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಕೊತ್ತಕೋಟಾ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ಜನ ನೂಲು, ರೇಷ್ಮೆ ಮತ್ತು ಜರಿಯನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ನೇಯುವಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣರೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿರುವರು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆಯುವ ತುಂಗಾ ಎಂಬ ಹುಲ್ಲಿನಿಂದ ಚಾಪೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುವರು. ಮಹಬೂಬ್‌ನಗರ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 88 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,30,849. ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ನಗರ ಆಧುನಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಹತ್ತಿ ಸಂಸ್ಕರಣ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣವಿದ್ದು ಉತ್ತಮ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. (ಬಿ.)

ಮಹಾನ್ ಅವರ ಸಮುದ್ರ ಶಕ್ತಿಯ ಮಾದರಿ: ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ಆಲ್‌ಫ್ರೆಡ್ ಥಾಯರ್ ಮಹಾನ್ ಅವರು (1840–1914) ಅಮೆರಿಕದ ನೌಕಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯ ಆಧಾರವಾಗಿ ಸಮುದ್ರ ಶಕ್ತಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ/ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದರು. ಈ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಭೂ–ಹಂಚಿಕೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸಮುದ್ರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಆರು ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶವು ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆಂದು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ:

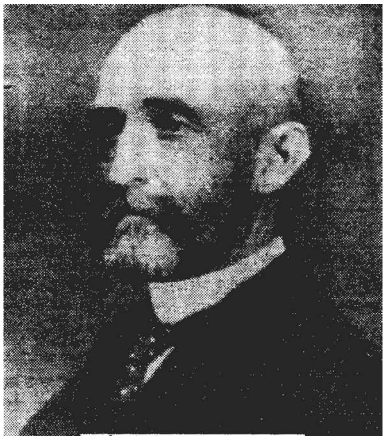
ಆಲ್ಫ್ರೆಡ್ ಮಹಾನ್, 1840-1914

1) ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸ್ಥಾನೀಕರಣ–ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶವು ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದ ಬಗೆ, ನದಿಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರದ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುವ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಪರ್ಕ ಹಾಗೂ ವೈರಿಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಬೇಕಾಗಿರುವ ಸಮುದ್ರ ಸ್ವರೂಪ.

2) ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಸಮುದ್ರ ತೀರದ ರಚನೆ–ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಬಂದರುಗಳು, ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ನದಿಯ V ಆಕಾರದ ನಾಲೆಗಳು, ಸಮುದ್ರದ ಒಳ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯ ಖಾರಿಗಳು. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳು ನಾವಿಕ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಅಂಶಗಳು.

3) ಆ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತರಣೆ–ಅಂದರೆ ಆದೇಶ ಹೊಂದಿದ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತಾರ.

4) ಆ ಪ್ರದೇಶ ಹೊಂದಿದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಗಾತ್ರ – ಇದು ಬಹಳ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶ ಅತೀ ದೊಡ್ಡ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಗಾತ್ರದಿಂದ ಹಲವಾರು ಅನೂಕಲಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ದೇಶ ಶಕ್ತಿ, ವ್ಯಾಪಾರ, ನೌಕಾಬಲದ ಹೆಚ್ಚಳ ಆ ದೇಶಕ್ಕೆ ಭದ್ರತೆ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

5) ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಾಂಗದ – ಜನರ ಸ್ವಭಾವ ನೌಕಾಬಲದ ವ್ಯಾಪಾರವೂ, ಜನಾಂಗದ ಸ್ವಭಾವ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಿರುತ್ತವೆ.

6) ಆ ದೇಶದ ಸರಕಾರ ಹಾಗೂ ಅದರ ನೀತಿ–ನಿಯಮಗಳು–ಇವು ಆರ್ಥಿಕತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಅಂಶಗಳು. ಈ ಮಾದರಿಯು ಒಂದು ದೇಶದ ಭೂ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಆ ದೇಶದ ರಕ್ಷಣೆ, ಸೈನ್ಯ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. (ಎ.ಕೆ.ಡಬ್ಲ್ಯೂ.)

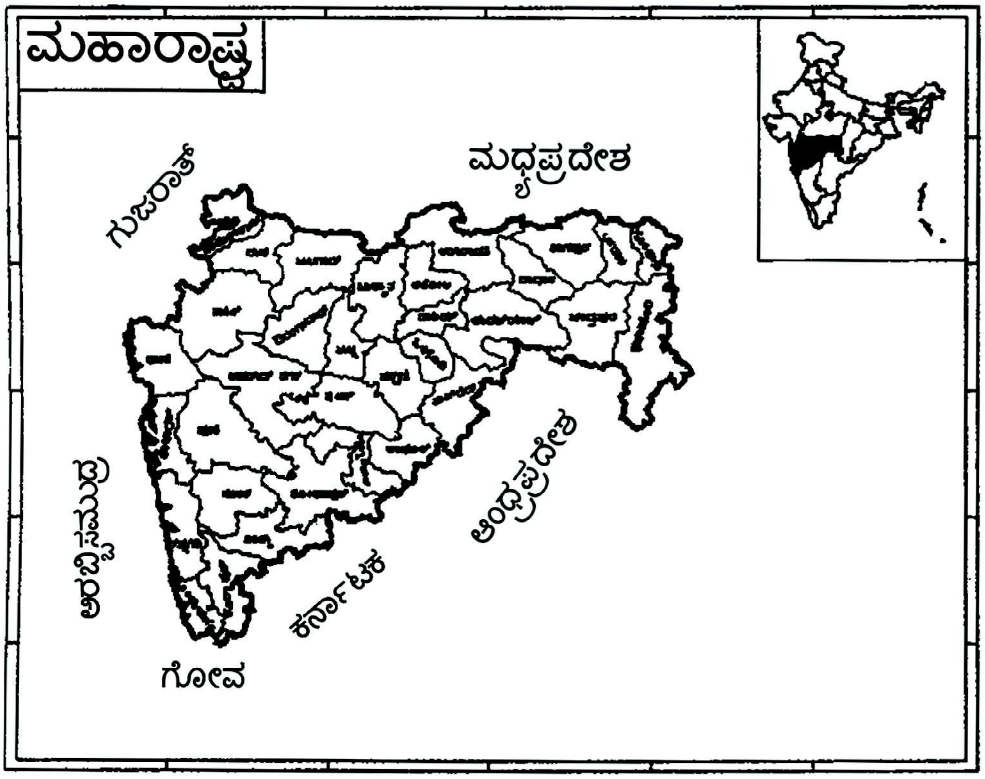

ಮಹಾಬಲಿಪುರ: ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಚೆಂಗಲ್ಪಟ್ಟು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ, ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳ. ಚೆನ್ನೈನ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 58 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಪಲ್ಲವ ಶೈಲಿಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಸಂಪತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯಗಳಿಗೆ ಈ ಸ್ಥಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮಲ್ಲಪುರಮ್, ಮಾಮಲ್ಲಪುರಮ್, ತಿರಕ್ಕಡಮಲ್ಲೈ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬಾಣಪುರವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ.

ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ದೇಶಗಳೊಡನೆ ಕಡಲ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದ ಈ ಊರು ಪ್ರಾಚೀನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ರೇವು ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲೊಂದೆನಿಸಿತ್ತು. ಸಂಗಮ್ ಕಾಲದ ತಮಿಳು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನ್ವೇಷಿತವಾದ ರೋಮನ್ ನಾಣ್ಯಗಳಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಬೃಹದ್ಭಾರತದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತಿದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ವಲಸೆಗಾರರು ಹೊರಟ ರೇವುಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾಬಲಿಪುರವೂ ಸೇರಿದೆ. ಜಾವ ಹಾಗೂ ಕಾಂಬೋಡಿಯಗಳಲ್ಲಿಯ ವಾಸ್ತುರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಭಾವ ಪ್ರೇರಣೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ದೇಗುಲ ನಿರ್ಮಾಣದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮಹಾಬಲಿಪುರದ ಏಕಶಿಲಾದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಈ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಪಗೋಡ ರಥಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಈ ರಥಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದ ಗುಹಾವಿಹಾರಗಳು ಪ್ರೇರಕ. ಇಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಒಂಬತ್ತು ಏಕಶಿಲಾ ರಚನೆಗಳಿವೆ– ದಕ್ಷಿಣದ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಐದು, ಊರಿನ ಮಧ್ಯದ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಾಗೂ ಗುಡ್ಡದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂರು. ಇದೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರ. (ಎಚ್.ಎಂ.ಎನ್.ಆರ್.)

ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರ: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಹಾಗೂ ಗಿರಿಧಾಮ. ಇದು ಸತಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಯಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿದಲ್ಲಿರುವ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಒಂದು ಗಿರಿಶಿಖರ. ಪುಣೆಯಿಂದ ಸು. 120 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 1370 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ಅಧಿದೇವತೆ ಕೃಷ್ಣಾದೇವಿಗೆಂದೇ ಒಂದು ಮಂದಿರವನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾದೇವಿಯ ಸುಂದರಮೂರ್ತಿಯಿದೆ. ದೇವಾಲಯದ ಪಶ್ಚಿಮಭಿತ್ತಿ ಬೆಟ್ಟವೇ ಆಗಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿಯ ಐದು ರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ನೀರು ಮೊದಲು ಗೋಮುಖದಲ್ಲಿ ಹಾಯ್ದು ಮುಂದಕ್ಕೆ ನದಿಯಾಗಿ ಹರಿದಿದೆ. ಇದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಕುಂಡ ಎಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ರುದ್ರ, ಚಕ್ರ, ಹಂಸ ಪಿತೃ ಮುಕ್ತಿ, ಅರಣ್ಯ ಮತ್ತು ಮಲಾಪಕರ್ಷ ಎಂಬ ತೀರ್ಥಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಜಿ.ಎ.)

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ: ಭಾರತದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಭಾರತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ಈಶಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಡ್, ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಗುಜರಾತ್, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಸುತ್ತುವರೆದಿದೆ. 35 ಜಿಲ್ಲೆಗಳು 43,711 ಗ್ರಾಮಗಳು ಮತ್ತು 378 ಪಟ್ಟಣ ನಗರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,07,713 ಚ.ಕಿಮೀ. 5,03,34,270 ಮಂದಿ ಪುರುಷರು 46,417,977 ಮಂದಿ ಮಹಿಳೆಯರೂ ಇರುವ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 9,67,52,247. ರಾಜಧಾನಿ ಮುಂಬಯಿ. ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ 15°4′ ನಿಂದ 22°1′ – ಪೂರ್ವರೇಖಾಂಶ 72°6′ – 80°9′ ವರೆಗೆ ಹರಡಿದೆ.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಭೂಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮೈದಾನ, ಮಲೆನಾಡು, ಅರೆಮಲೆನಾಡು, ಸಮುದ್ರತೀರ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮುಂಬಯಿ ಬಳಿ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಉಳಿದ ತೀರದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ವಿಶಾಲವಲ್ಲದ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಕೊಂಕಣ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ, ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಇರುವ ಅನೇಕ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಬಹಳಷ್ಟು ನದಿಗಳು ಉಗಮಿಸುವುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸು. 80 ಕಿಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಉದ್ದದ ಹರಿವುಳ್ಳವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭೋರಘಾಟದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುವ ಉಲ್ಲಾಸ್ ನದಿಯೊಂದೇ ಸು. 129 ಕಿಮೀ ಹರಿದು ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತದೆ. ದಖಿನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಾತ್ಪುರ ಬೆಟ್ಟ ಶ್ರೇಣಿ ಇವೆ. ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಹಾಗೂ ಆಗ್ನೇಯ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಬೆಟ್ಟ ಸಾಲುಗಳಿವೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಹೆಚ್ಚುಭಾಗ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತದ ಲಾವಾರಸ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗದ ರತ್ನಗಿರಿ ಜಿಲ್ಲೆ ವಿವಿಧ ರೂಪಾಂತರಿತ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಜಲವಿಭಾಜಕ. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮದ ಕೊಂಕಣ ಪ್ರದೇಶದ ನದಿಗಳನ್ನು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಕೃಷ್ಣ, ಗೋದಾವರಿ ನದಿಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಆವರಿಸಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿದೆ. ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರ (1,438 ಮೀ), ಸಪ್ತಶೃಂಗ ಮತ್ತು ಕಾಲ್‌ಸುಭಾಯ್ (1,646 ಮೀ) ಗಿರಿಶಿಖರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ ಸು. 900 ಮೀ. ಮಧ್ಯಪ್ರಸ್ಥ ಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರ 300 ಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆಯಿದೆ. ಸಾತ್ಪರ ಬೆಟ್ಟಶ್ರೇಣಿ ನರ್ಮದಾ ಮತ್ತು ತಪತಿ ನದೀ ಕಣಿವೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ತುರನ್ ಮಾಲ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರ ಸು. 1,000 ಮೀ ಸಾತ್‌ಮಲಾಸ್, ಬಲಘಾಟ್ ಮತ್ತು ಮಹಾದೇವ ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಮೂಲ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಗಿರಿ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು 200–300 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಇವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ದಾಮನ್‌ಗಂಗ ನದಿ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತೆರೆಕೋಲ್ ನದಿ ಅರಬ್ಬೀಸಮುದ್ರ ಸೇರುವವರೆಗೆ ಇವೆ. ಇತ್ತ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಸು. 45 ಕಿಮೀ ನಿಂದ 75 ಕಿಮೀ ವರೆಗೆ ಹರಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯಿಂದ ರಭಸವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನದಿ ತೊರೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಭೀಮ, ಕೃಷ್ಣ, ಗೋದಾವರಿ, ತಪತಿ, ವಾರ್ಧ ಮತ್ತು ವೈನಗಂಗ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಉತ್ತರ ಗಡಿಯ ಧೂಲೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸು. 54 ಕಿಮೀ ದೂರ ನರ್ಮದ ನದಿ ಹರಿಯುವುದು. ತಪತಿನದಿ ಸು. 208 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿಯುವುದು,

ಪೂರ್ಣ ಇದರ ಉಪನದಿ. ಗೋದಾವರಿ ನದಿ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಯಾಗಿ ಸಾಗಿ ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದು. ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ವಾರ್ದಾನದಿ ಮುಂದೆ ವೈನಗಂಗನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ವೈನಗಂಗನದಿ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸು. 205ಕಿಮೀ ಹರಿದು ಅನಂತರ ವಾರ್ಧನದಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಂದುವರಿದು ಗೋದಾವರಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪೆನಗಂಗ ಇದರ ಉಪನದಿ. ಭೀಮಾನದಿ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ 451 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಮುಂದೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಸಿನ ಮತ್ತು ನಿರ ಈ ನದಿಯ ಉಪನದಿಗಳು, ಗೋದಾವರಿಯಷ್ಟೇ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿರುವ ಕೃಷ್ಣನದಿ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ 282 ಕಿಮೀ ಮಾತ್ರ. ಈ ನದಿಗಳು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ರಭಸದಿಂದ ಹರಿಯುವುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವೈತರಣಿ, ಉಲ್ಲಾಸ, ಸಾವಿತ್ರಿ ಮತ್ತು ವಾಸಿಷ್ಠಿ ನದಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ವಾಯುಗುಣ : ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಈಶಾನ್ಯ ಮತ್ತು ನೈರುತ್ಯ ಕ್ಲುಪ್ತಮಾರುತಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿದೆ. ಮಾರ್ಚಿಯಿಂದ ಮೇ ತನಕ ಬೇಸಗೆ ಕಾಲವೆಂದೂ ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತನಕ ಮಳೆಗಾಲವೆಂದೂ ನವೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಫೆಬ್ರವರಿ ತನಕ ಚಳಿಗಾಲವೆಂದೂ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಯಿಂದ ಬೀಸುವ ಈಶಾನ್ಯ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನೈರುತ್ಯ ಮಾರುತಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗವಾದ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ತಪ್ಪಲು ಮತ್ತು ತೀರ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಸುರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 2.50 ರಿಂದ 3.50 ಸೆಂಮೀ ವರೆಗೆ ಮಳೆ ಬಿದ್ದಿರುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಮಳೆ ತೀರ ವಿರಳವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರದಿಂದ ಕೇವಲ 15 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಪಾಂಚಗನಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ 1.86 ಸೆಂಮೀ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಫಾಲ್ಟನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ 50 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಕೊಂಕಣ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ 30^0ಸೆ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ 24^0ಸೆ ಇರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಎರಡು ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ತೇವಾಂಶ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೇ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಟೋಬರ್, ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಬೀಸುವ ಚಂಡಮಾರುತಕ್ಕೆ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಿಕ್ಕಿ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಈಡಾಗುವುದುಂಟು. ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಆಸುಪಾಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರದಂಥ (1,682 ಮೀ) ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚು ತಂಪಿನ ಹವಾಗುಣವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ 24^0ಸೆ ಇದ್ದರೆ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ 18.7^0ಸೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತಾರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಳೆ ಮತ್ತು ವಾಯುಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಈ ಬಗೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯ ಸಮೃದ್ಧಿಯ ಮೇಲೂ ಜನಜೀವನದ ಮೇಲೂ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಆದಾಯ ತರುತ್ತಿದೆ, ಇದರಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಾದ ಹಾಗೆ ಸಾವಂತವಾಡಿ ಮತ್ತು ರತ್ನಗಿರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 45 ಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಎತ್ತರವಾದ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಸು. 3.30 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ತೇವಾಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ದಟ್ಟ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗಸಂಪಿಗೆ, ಬಿಳಿದೇವದಾರು, ಹಲಸು, ತೇಗ, ನೆಲ್ಲಿ, ಕದಂಬ, ಬೂರುಗ, ಜಾಂಬುಲ್, ಪೂನ್ ಮೊದಲಾದ ಮರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಬಿದಿರು, ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಮಳೆ ಮತ್ತು ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬೆಳೆಯುವ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಕಾಡುಗಳು ಮುಳ್ಳುಗಿಡ, ಪೊದೆ ಮತ್ತು ಮುತ್ತುಗ, ಎಲಚಿ, ಕಾಚು ಮುಂತಾದ ಗಿಡಗಳ ಕಾಡುಗಳೂ ಇವೆ. ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗ್ರೋವ್ ಜಾತಿಯ ಗುಲ್ಮವೃಕ್ಷಗಳು, ತೆಂಗು, ಹಲಸು, ಮಾವು ಈ ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಸು. 63,065 ಚ.ಕಿಮೀ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಿದ್ದು ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ಶೇ. 21ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಆವರಿಸಿದೆ. ಅರಣ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಲ್ಲಿ ತೇಗದಮರ, ಅಂಟು, ಬೊಂಬು, ನಾರು, ಮೇಣ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಕಾಡುಕೋಣ, ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಜಿಂಕೆ ಸಾರಂಗಗಳು, ಕತ್ತೆಕಿರುಬ, ಕಾಡುನಾಯಿ, ಕರಡಿ ಮೊದಲಾದವು. ನವಿಲು, ಬಾತುಕೋಳಿ ಮೊದಲಾದ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಮಂಗಗಳು, ಹಾವುಗಳು ಈ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿವೆ.

ಜನ : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಮಿಶ್ರ ಜನಾಂಗದವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವಲಸೆ ಬಂದ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಸ್ಥಳೀಯರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತು ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಮತ್ತು ಸಾತ್ಪುರ ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮೇಲೆ ಸು. 24 ಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚುಮಂದಿ ಆಸ್ಟ್ರಲಾಯಿಡ್ ಸಂತತಿಯ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಾದ ಭಿಲ್ಲವರು. ವಾರ್ಲಿಸ್, ಗೊಂಡಾ, ಕಾರ್ಕುಸ್, ಮತ್ತು ಗೋವಾರಿಸ್ ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದವರು ಮತ್ತು ಕುಳ್ಳರು. ಇವರ ತಲೆ ಉದ್ದ, ಮೂಗು ಚಪ್ಪಟೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಇರುವವರೆಂದರೆ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಮಧ್ಯಮ ಮೈಕಟ್ಟಿನ ಕುಂಬೀ ಮರಾಠರು. ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳ ಮತ್ತು ವಲಸೆ ಬಂದವರು. ಚಿತ್ರ, ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಾಲಯ ಕೊಲ್ಲಾಪುರ ಮಿಲನದಿಂದ ಅನೇಕ ಜಾತಿ, ಪಂಗಡಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಜನರನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಇರಾನ್‌ಬಿಟ್ಟು ಓಡಿಬಂದ ಎತ್ತರದ ನಿಲುವಿನ ಸುಂದರ ಮೈಕಟ್ಟಿನ ಪಾರ್ಸಿಜನರೂ ಇಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲದೆ ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಿಂದ ನಾನಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದ ವಿವಿಧ ಜನರಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಧರ್ಮ : ಮರಾಠಿ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಧಾನ ಭಾಷೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ, ಬಳಕೆ ಬಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಗುಜರಾತಿ, ಕನ್ನಡ, ಹಿಂದಿ, ಉರ್ದು, ತೆಲುಗು, ಸಿಂಧಿ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಕೊಂಕಣಿ, ಗೊಂಡಿ ಮತ್ತು ಮುಂಡಾರಿ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ಬಳಸುವ ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 80 ಭಾಗ ಹಿಂದುಧರ್ಮೀಯರು ಶೇ. 8 ಭಾಗ ಮುಸ್ಲಿಮರೂ ಶೇ. 7 ಭಾಗ ಬೌದ್ಧರೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಂದಿ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರೂ ಸಿಖ್ಖರೂ ಜೈನಧರ್ಮೀಯರೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ತು : ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ರಾಜ್ಯ ವಿದ್ಯುತ್ ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧಿಸಿದೆ. ಭೀಮಾ ನದೀಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ವಿದರ್ಭಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ವೈನಗಂಗಾ ನದಿಯ ಉಪನದಿ ಇತಿಯಾಡೊ ನದೀಯೋಜನೆ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಯೋಜನೆಗಳು. ಇವಲ್ಲದೆ ನೀರಾನದಿ ಎಡ ಮತ್ತು ಬಲ ದಂಡೆ ಕಾಲುವೆಯೋಜನೆ, ಪ್ರವರನದಿ, ಗಂಗಾಪುರ, ಫಾಡ್, ವಿರ್, ಖಡಕ್‌ವಾಸ್ಲಾ ಮತ್ತು ಪೂರ್ಣ ಈ ನದಿಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ನೀರಾವರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ 2000–2001ರಲ್ಲಿ 29.7 ಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಭೂ ಪ್ರದೇಶ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದು 223.8 ಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. 2003ರ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 32 ದೊಡ್ಡದಾದ, 178 ಮಧ್ಯಮವಾದ, ರಾಜ್ಯದ ಸು. 2,182 ಸಣ್ಣ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳು ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿದ್ದವು. 21 ದೊಡ್ಡದಾದ 34 ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ಯೋಜನೆಗಳು ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಕಾರ್ಯಾರಂಭವಾಗಿದ್ದವು. 2002–03ರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 36.68 ಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳು ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು.

ಕೊಯ್ನ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಮೂರು ಹಂತಗಳ ಯೋಜನೆಯಾಗಿದ್ದು ಇದರ ಕಾರ್ಯಮುಗಿದು ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈಗ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯ ವಿದ್ಯುತ್ ಮಂಡಳಿ ಅದರ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ಉಳಿದ ಹಂತಗಳ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ತಾರಾಪುರ ಪರಮಾಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ 420 ಮೆವಾ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮೊದಲು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಆಮದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಅನಂತರ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಡೀಸೆಲ್ ತೈಲೋತ್ಪಾದಿತ ವಿದ್ಯುತ್ ಮೊದಲ ಬಳಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಉಷ್ಣೋತ್ಪಾದಿತ ವಿದ್ಯುತ್ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿತು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ 2003–04ರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆ ಒಟ್ಟು 13,188 ಮೆವಾ ಆಗಿತ್ತು. 1983ರ ತನಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ 31,310 ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು : ವಿದರ್ಭಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ರತ್ನಗಿರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸು. 5,000 ಮಿ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸಂಗ್ರಹವಿದೆ ಎಂದು ಅಂದಾಜುಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಚೀನಿಮಣ್ಣು, ಕಾಗೆಬಂಗಾರ, ಕ್ರೋಮೈಟ್, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಇಲ್ಮನೈಟ್, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಕೆಯೋಲಿನ್, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಡಾಲೊಮೈಟ್, ಸಿಲಿಕ, ಓಕರ್, ಕುರಂದ, ಕಯೋನೈಟ್ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರ ಉಪ್ಪು ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ನಾಗಪುರ, ಚಂದಾ, ಇಯೋತ್ಮಲ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಉತ್ತಮ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರು ರತ್ನಗಿರಿ ಚಂದಾ, ಮತ್ತು ಬಾಂದರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಬಾಂದರ ಮತ್ತು ನಾಗಪುರ, ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆ. ಚಂದಾ ಮತ್ತು ಇಯೋತ್ಮಲ್, ನಾಗಪುರ, ಸಾಂಗ್ಲಿ, ನಾಂದೇಡ್, ರತ್ನಗಿರಿ ಮತ್ತು ಥಾನ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಕೆಲವೆಡೆ ತಾಮ್ರ, ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್, ಫೆಲ್ಸ್‌ಪಾರ್, ಬಸಾಲ್ಟ್, ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು ಮೊದಲಾದವೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

2002ರಲ್ಲಿ 329 ಲಕ್ಷ ಟನ್ನು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ್ಲು, 35ಸಾವಿರ ಟನ್ನು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, 102.1 ಲಕ್ಷ ಟನ್ನು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, 454,000 ಟನ್ನು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು, 348,000 ಟನ್ನು ಬಾಕ್ಸೈಟ್. 437,000 ಟನ್ನು ಉಪ್ಪು, 59,000ಟನ್ ಡಾಲೊಮೈಟ್, 102,000 ಟನ್ ಸಿಲಿಕ, 1807 ಟನ್ ಕಯೋನೈಟ್ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಕೃಷಿ : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 70 ಮಂದಿ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಬೇಸಾಯವೇ ಇವರ ಜೀವನಾಧಾರ. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು 308 ಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ 201 ಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಜಮೀನು ಬೇಸಾಯಯೋಗ್ಯ. ರಾಜ್ಯದ $^1/_3$ ಭಾಗ ಆಗಾಗ ಬರಗಾಲಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕುವುದುಂಟು. ಬೇಸಾಯದ ಒಟ್ಟು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ 29.4 ಲ. ಹೆಕ್ಟೇರು ಮಾತ್ರ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ. ಇಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಬತ್ತ, ಹತ್ತಿ, ಗೋದಿ, ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ಕಡಲೆ, ತೈಲಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆ ಉತ್ಪಾದನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ಮೊದಲಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದ್ದರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಎರಡನೆಯದು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 3,24,000 ಹೆ. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕಬ್ಬಿನ ಬೆಳೆಗೆ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದ್ದು 62.12 ಲಕ್ಷ ಟನ್ ಸಕ್ಕರೆ ಮತ್ತು 3,157 ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಬೆಲ್ಲದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಆಗಿದೆ. ಮಿಶ್ರ ತಳಿಬಿತ್ತನೆ ಬೀಜಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಅಗ್ರಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವ ಹೈಬ್ರಿಡ್ ಬೀಜಗಳ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರಾಜ್ಯ ಒಂದರಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 150 ಹೈಬ್ರಿಡ್ ಬೀಜ ಸಂಸ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳಿದ್ದು 2,61,350 ಕ್ವಿಂಟಾಲ್ ಬೀಜಗಳು ಸಂಸ್ಕರಣಗೊಂಡು ವಿತರಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. 12.00 ಹೆ ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ 7.3 ದಶಲಕ್ಷ ಕೆಜಿ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಶೇಂಗಾ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಚಳಿಗಾಲದ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಗೋದಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. 100 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಳೆ ಬೀಳುವಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮಾವು, ಬಾಳೆ, ತೆಂಗು, ಗೇರುಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ಬೀಜ, ಕಿತ್ತಲೆಹಣ್ಣು, ಸಪೋಟ, ಸೀಬೆ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಫಲಗಳನ್ನೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ : 720 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕಡಲ ತೀರವಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು, ಸು. 70,000 ಮಂದಿ ಈ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಒಳನಾಡಿನ ನದಿಗಳಿಂದ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. 2000–01ರಲ್ಲಿ ಸು. 4,02,800 ಟನ್ ಸಮುದ್ರ ಮೀನನ್ನೂ 1,23,300 ಟನ್ ಒಳನಾಡಿನ ನದಿ ಮೀನನ್ನೂ ಹಿಡಿಯಲಾಗಿತ್ತು.

ಪಶುಪಾಲನೆ : ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ಮನೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಘಟಿತ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮುಂಬಯಿ, ಪುಣೆ, ಧುಳೆ, ನಾಸಿಕ, ವಾಡಿ, ಮಹಾಡ, ರತ್ನಗಿರಿ, ಖಾಲಾಪುರ, ಚಿಪಳೂಣ, ಚಾಳೀಸ್‌ಗಾಂವ, ಅಹಮದ್‌ನಗರ, ಸತಾರ, ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರ, ಮೀರಜ್, ಸೊಲ್ಲಾಪುರ, ಕೊಲ್ಲಾಪುರ, ನಾಗಪುರ, ಭೀಡ, ಔರಂಗಾಬಾದ್, ಚಂದ್ರಪುರ, ವಾರ್ಧಾ, ಅಮರಾವತಿ ಮುಂತಾದ 31 ಪಟ್ಟಣಗಳು ಹೈನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಹೆಸರಾದುವು. ಇವುಗಳ ಹಾಲಿನ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ಸರಾಸರಿ 23 ಲಕ್ಷ ಲೀಟರ್ ಹಾಲು ನಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕರಣಗೊಂಡು ರಾಜ್ಯದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ವಿತರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಬಟ್ಟೆ, ಸಕ್ಕರೆ, ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ, ತಯಾರಿಕೆ, ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್, ವಾಹನ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಉಪಕರಣ, ರಬ್ಬರ್, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬರುವ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು, ಬಣ್ಣ, ವಾರ್ನಿಷ್, ಮೇಣ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಪದಾರ್ಥ ಉತ್ಪಾದನೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಇಲ್ಲಿ 2,247 ಬಟ್ಟೆಯ ಗಿರಣಿಗಳೂ 784 ಉಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ಗಿರಣಿಗಳೂ ಇವೆ. 1981ರಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರದ ಒಟ್ಟು 19,409 ಗಿರಣಿ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಇದ್ದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದಿನವೊಂದಕ್ಕೆ 11,81,732 ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶ ನೀಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ. ಬೆರಳಚ್ಚು ಯಂತ್ರ ತಯಾರಿಕೆ, ರೇಡಿಯೊ, ಲೇತ್‌ಯಂತ್ರಗಳು, ಶೀತಕಗಳು ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಆಧುನಿಕ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಔಷಧ, ಗೊಬ್ಬರ ತಯಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಇರುವ ಒಟ್ಟು ಗಿರಣಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಮುಂಬಯಿ ಮಹಾನಗರ ಹಾಗೂ ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಥಾನ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಆಯಾ ಪ್ರಕಾರದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ನೆರವಾಗಲು ವಿವಿಧ ಸಂಘಟಿತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯ ಕೈಮಗ್ಗ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಿಗಮ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ ನಿಗಮ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯ ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ನಿಗಮ ಇತ್ಯಾದಿ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 77 ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಸಾಹತುಗಳಿವೆ.

ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ಬಲಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗುವಂಥ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳೂ ವಿವಿಧ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೇ ಮೀಸಲಾದ ಹಣಕಾಸಿನ ನೆರವು ನೀಡಲು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನಿಗಮಗಳೂ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಇವೆ. ಸರ್ಕಾರಿ, ಅರೆಸರ್ಕಾರಿ ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅವಶ್ಯಕತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಹಣ ಒದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿದ್ದು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ನಡೆದಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯ ಚಲನಚಿತ್ರ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಮುಂಬಯಿ ನಗರವನ್ನು ಭಾರತದ ಹಾಲಿವುಡ್ (ಬಾಲಿವುಡ್) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ : ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ರೈಲು, ರಸ್ತೆ, ವಾಯು ಮತ್ತು ಜಲಮಾರ್ಗ ಸಂಪರ್ಕಗಳಿವೆ. ಮುಂಬಯಿಯನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಡ್‌ಗೇಜ್ ಮತ್ತು ನ್ಯಾರೋಗೇಜ್ ಮಾರ್ಗಗಳು ಸೇರಿದಂತೆ ಒಟ್ಟು 5,527 ಕಿ.ಮೀ ರೈಲು ಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಭಾರತದ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ವಾರ್ಧಾ ಮತ್ತು ನಾಗಪುರಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಹಾದುಹೋಗಿವೆ. ವಿದ್ಯುತ್ ಮತ್ತು ಡೀಸೆಲ್ ಎಂಜಿನ್ನುಗಳ ಬಳಕೆಯಿದೆ. ಹವಾನಿಯಂತ್ರಿತ ರೈಲುಗಾಡಿಗಳೂ ಇವೆ. ಕೇಂದ್ರ ರೈಲು ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯ ಆಡಳಿತ ಕಚೇರಿ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪಶ್ಚಿಮ ರೈಲ್ವೇಕೇಂದ್ರವೂ ಮುಂಬಯಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ಮುಂಬಯಿ, ಪುಣೆ, ಔರಂಗಾಬಾದ್, ನಾಗಪುರ, ವಾರ್ಧಾ, ಕೊಲ್ಲಾಪುರ, ಅಹಮದ್‌ನಗರ, ಜಲಗಾಂವ, ಧೂಲಿಯ ಮೊದಲಾದ ರೈಲುಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪೂರ್ವ, ದಕ್ಷಿಣ, ಉತ್ತರ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆಲ್ಲ ರೈಲುಸಂಪರ್ಕವಿದ್ದು ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳಾದ ಬೆಂಗಳೂರು, ಚೆನ್ನೈ, ಕೋಲ್ಕತ, ದೆಹಲಿ, ಹೈದರಾಬಾದ್‌ಗಳಿಗೆ ನಿಯತ ರೈಲು ಸಂಚಾರವಿದೆ.

ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ರಸ್ತೆಗಳ ಉದ್ದ 2.29 ಲಕ್ಷ ಕಿಮೀ 86 ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳಿದ್ದು 33,406 ಕಿಮೀ ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿ; 4,88,248 ಕಿಮೀ ಜಿಲ್ಲಾ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಗಳು ; 97,913 ಕಿಮೀ ಗ್ರಾಮರಸ್ತೆಗಳು ಇವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ 5 ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 2,400 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹಾದುಹೋಗಿವೆ. ಇವು ದೆಹಲಿ, ಕೋಲ್ಕತ್ತ, ಅಲಹಾಬಾದ್ ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರಗಳನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸುತ್ತವೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯ ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಸ್ಥೆ ರಾಜ್ಯದ ನಾನಾ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಲಿನ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಬಸ್ಸುಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಬಂದರುಗಳಿಲ್ಲ. ಮುಂಬಯಿ ಬಂದರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮಿಕ್ಕವೆಲ್ಲ ಒಳನಾಡಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಬಲ್ಲ ಸಮುದ್ರ ತೀರದ ಪುಟ್ಟ ರೇವುಗಳೇ ಹೊರತು ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ, ದೊಡ್ಡ ಹಡಗುಗಳ ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಗುಜರಾತಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕರ್ನಾಟಕ–ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ತೀರದಲ್ಲೇ ಸಂಚರಿಸುವ ಚಿಕ್ಕ ಹಡಗುಗಳ ಮೂಲಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಜನಸಾಗಣೆ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಮುಂಬಯಿ ಹಡಗು ಕಟ್ಟೆ ಇಡೀ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರು. ರೇವಾಸ್, ಮೊರದಾಂಬೋಲ್, ರತ್ನಗಿರಿ, ವಿಜಯದುರ್ಗ, ಮಲ್ವನ್ ಮತ್ತು ವೆಂಗುರ್ಲ ಇವು ಇತರೇ ಬಂದರುಗಳು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯದ ಸಮುದ್ರ ವ್ಯಾಪಾರ, ಜನ ಸಂಚಾರವೆಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮುಂಬಯಿ ಬಂದರಿನಿಂದಲೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಉಳಿದವು ಸ್ಥಳೀಯ ಅಗತ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ 50 ಬಂದರುಗಳಿವೆ.

ವಾಯುಮಾರ್ಗದಲ್ಲೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮುಂಬಯಿ ಬಳಿಯ ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ. ಇದಲ್ಲದೆ ಔರಂಗಾಬಾದ್, ಪುಣೆ ನಾಗಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು ಇದ್ದು ದೇಶದ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಜನಸಂಚಾರ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಾಯುಯಾನ ಬಹಳಷ್ಟು ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಕೋಲ್ಕತ್ತ, ಚೆನ್ನೈ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮಂಗಳೂರು, ದೆಹಲಿ, ಲಖನೌ, ಭೂಪಾಲ್, ಅಹಮದಾಬಾದ್, ಹೈದರಾಬಾದ್, ಉದಯಪುರ, ಜೋಧಪುರ ಮುಂತಾದೆಡೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ನೇರ ವಾಯುಮಾರ್ಗ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಹೊರ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಇಲ್ಲಿಂದ ವಿಮಾನ ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಈ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರ ಸೌಲಭ್ಯದ ಕೊಡುಗೆಯೂ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಎಲ್ಲ ದರ್ಜೆಯ 24 ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ.

ಶಿಕ್ಷಣ : ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 60.83 (2001) ಮಂದಿ ಅಕ್ಷರಸ್ಥರು. ಓದು ಬರೆಹ ತಿಳಿದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನ ನಗರವಾಸಿಗಳು. ಸ್ಥಾನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ನಗರ ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಗಮನಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. 1982–83ರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 52,209 ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 88,24,000 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಸೇರಿದ್ದರು. ಸು. 2,35,000ಜನ ಶಿಕ್ಷಕರು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. 360 ಶಿಕ್ಷಕ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿವೆ. ಬೇಕಾಗುವ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹಾಗೂ ವಿತರಣೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ, ಗುಜರಾತಿ, ಉರ್ದು, ಸಿಂಧಿ, ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮಾಧ್ಯಮ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳುಂಟು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 6,989 ಮಾಧ್ಯಮಿಕಶಾಲೆಗಳಿವೆ. ಈ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 1,30,000 ಶಿಕ್ಷಕರಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 57 ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಕರ ತರಬೇತಿ ಕಾಲೇಜುಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ 8000 ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ತರಬೇತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಯವರೆಗೂ ಉಚಿತಶಿಕ್ಷಣವಿದೆ. ಆದಿವಾಸಿ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಆಶ್ರಮಶಾಲೆಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದ್ದು ಅವರು ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಂದುವರಿಸಲು ನೆರವನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 705 ಕಾಲೇಜುಗಳಿದ್ದು ಪ್ರತಿವರ್ಷ 6,14,097 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಉಚ್ಚಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ, ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಹಾಗೂ ವಿಶೇಷ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಳ್ಳ 1,271 ಕೇಂದ್ರಗಳಿದ್ದು 1,27,392 ಯುವಕ–ಯುವತಿಯರು ಅಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಪಡೆಯುವರು.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 15 ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ 37 ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್‌ಗಳೂ 41 ಇತರ ಡಿಪ್ಲೊಮ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ 182 ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಗಳೂ 80 ಔದ್ಯೋಗಿಕ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಉಂಟು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 20 ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜುಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ 11 ಕಾಲೇಜುಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರದ ವತಿಯಿಂದ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಸು. 1,600 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ದಂತವೈದ್ಯ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಮುಂಬಯಿ, ನಾಂದೇಡ್, ನಾಗಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರೀ ಆಯುರ್ವೇದ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇನ್ನಿತರ 15 ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಖಾಸಗೀ ಆಯುರ್ವೇದ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇದ್ದು ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ 920 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆಯಬಲ್ಲರು. ಇವಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷ 1,500 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವ 28 ಖಾಸಗಿ ಹೋಮಿಯೋಪತಿ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ 140 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣನೀಡುವ 3 ಯುನಾನಿ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇವೆ.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಿವೆ. ಮುಂಬಯಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ. ಇದರ ಸ್ಥಾಪನೆ 1857ರಲ್ಲಿ. ನಾಗಪುರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (1925)ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಪುಣೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಔರಂಗಾಬಾದ್ (1948); ಶ್ರೀಮತಿ ನಾಥಿಬಾಯಿ ದಾಮೋದರ ಥಾಕರ್ಸ್ಥೆ ಮಹಿಳೆಯರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮುಂಬಯಿ (1949); ಶಿವಾಜಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಕೊಲ್ಹಾಪುರ (1963); ಮಹಾತ್ಮಾಫುಲೆ ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾಲಯ, ರಾಹುರಿ, ಅಹಮ್ಮದ್‌ನಗರ (1968); ಪಂಜಾಬರಾವ್‌ದೇಶಮುಖ್ ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (ಕೃಷಿ ವಿದ್ಯಾಪೀಠ) ದಾಮೀಲಿ, ರತ್ನಗಿರಿ (1972), ಮರಾಠ ವಾಡ ಕೃಷಿ ವಿದ್ಯಾಲಯ, ಪರಭಣಿ (1972) ಇವು ಇತರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು.

ಆರೋಗ್ಯ : ರಾಜ್ಯದ ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಿರುವುದಲ್ಲದೆ. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 1983–84ರಲ್ಲಿ 1,539 ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಆರೋಗ್ಯಕೇಂದ್ರಗಳೂ 6,391 ಉಪಕೇಂದ್ರಗಳೂ 931 ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳೂ 318 ಕುಟುಂಬ ಕಲ್ಯಾಣಕೇಂದ್ರಗಳೂ 147 ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಕುಟೀರ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳೂ ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿದ್ದವು. 10,000 ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಒಬ್ಬರಂತೆ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಆರೋಗ್ಯ ಸೇವಕರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜನರ ಸರಾಸರಿ ಆಯುಷ್ಯ 59ವರ್ಷ. ಮಕ್ಕಳ ಅಕಾಲ ಮೃತ್ಯುವಿನ ಪ್ರಮಾಣ 1000ಕ್ಕೆ 177ರಿಂದ 61ಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿದೆ. ಕುಟುಂಬಕಲ್ಯಾಣ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಚಾರದಿಂದ ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ 41ರಿಂದ 28ಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿದೆ. ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣ 18ರಿಂದ 8.7ಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 46 ಮಲೇರಿಯ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ 42 ಕುಷ್ಠ ರೋಗನಿಯಂತ್ರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ 36 ಕ್ಷಯ ರೋಗ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಇವೆ.

ಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿ : ಬೇಸಾಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೂ ಸಹಕಾರಿ ಚಳವಳಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಭರದಿಂದ ನಡೆದ ಬೇಸಾಯ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಸರಿಸಾಟಿಯಾಗಿ ಸಹಕಾರಿ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪ್ರಗತಿಯೂ ಆಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 18,521 ಬೇಸಾಯ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘಗಳೂ 6,359 ಬೇಸಾಯೇತರ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘಗಳೂ 501 ಸಹಕಾರಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳೂ 17,767 ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮತ್ತು ಬಟ್ಟೆ ಗಿರಣಿಗಳ ಸಹಕಾರಿ ಉತ್ಪಾದಕ ಘಟಕಗಳೂ 27,949 ಗ್ರಾಹಕ, ಗೃಹ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಂಥ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೇವಾ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘಗಳೂ ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿವೆ. ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳ ಶೇ. 19ರಷ್ಟು ಅಂದರೆ 71,130 ಸಂಘಗಳು ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿವೆ ಸದಸ್ಯರ ಸಂಖ್ಯೆ 180 ಲಕ್ಷ.

ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕೋಟೆ ಕೊತ್ತಳಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಂಕಣ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಜಂಜೀರ ದ್ವೀಪ ಕೋಟೆಗಳು, ಅಹಮ್ಮದ್‌ನಗರ, ಸೊಲ್ಲಾಪುರ, ಚಾಕರಣ, ಓಸಾ ಇಲ್ಲಿರುವ ಸಮನೆಲದ ಮೇಲಿರುವ ಕೋಟೆಗಳು ರಾಯಗಡ, ಸಿಂಹಗಡ, ಪುರಂದರಗಡ, ಪ್ರತಾಪಗಡ, ಪನ್ವೆಲ, ಸುಜ್ದಾದುರ್ಗ, ವಿಜಯದುರ್ಗ ಮೊದಲಾದ ಜಲದುರ್ಗಗಳು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯವಾದವು. ಅಹಮ್ಮದ್‌ನಗರ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪೂರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೆರೆಮನೆಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ದಿವಂಗತ ಜವಹರಲಾಲ್ ನೆಹರು ಅವರು ಈ ಅಹಮ್ಮದ್‌ನಗರದ ಕೋಟೆ ಜೈಲಿನಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ಅವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರಂಥ ಡಿಸ್ಕವರಿ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯ (1946) ಬರೆದದ್ದು. ಎಲ್ಲೋರ, ಅಜಂತ ಗುಹೆಗಳು ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುವು. ಅಜಂತ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನ ಜೀವನ ಹಾಗೂ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಅಮರವೈಖರಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಎಲ್ಲೋರದಲ್ಲಿರುವ ಕೈಲಾಸ ದೇವಾಲಯ ಏಕ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವ ಭವ್ಯಮಂದಿರವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರನ್ನು ಮುಗ್ಧರನ್ನಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಮಹಾಡಪಾಲಿ, ಲೇನ್ಯಾದ್ರಿ, ಓಝೂರ್, ಥೇಯುರ್, ರಂಜನಗಾಂವ್, ಮೋರೆಗಾಂವ್, ಸಿದ್ದಟೇಕ್ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯ ಅಷ್ಟ ವಿನಾಯಕ ಮಂದಿರಗಳು ನೋಡತಕ್ಕವು. ರತ್ನಗಿರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಗಣಪತಿ ಮಂದಿರವನ್ನೂ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಒಂದು ಬಂಡೆಗಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಪಂಡರಾಪುರ ಕ್ಷೇತ್ರ ಬಲು ಪವಿತ್ರವೆನಿಸಿದೆ. ಸಂತ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಅಳಂದಿ ಇಂದಿಗೂ ಜನರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂಬೆಜೋಗಾಯಿ, ಔದುಂಬರ, ದೇಹು, ಮಾಹುಲೆ ಜೇಹುನಿ, ನೇವಾಸ್, ಪೈಠಣ, ಶೇಗಾಂವ್, ಶಿರಡಿ ಮೊದಲಾದವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿರುವ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳು. ಇವಲ್ಲದೆ ನಾಂದೇಡದಲ್ಲಿರುವ ಗುರುದ್ವಾರ, ಉಲ್ಲಾಸನಗರದ ಹಾಜಿಮಂಲಂಗ್ ದರ್ಗಾ, ಮುಂಬಯಿಯ ಸೇಂಟ್ ಮೇರಿ ಚರ್ಚ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳು ವಿವಿಧ ಮತೀಯರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ.

ಭಂಡಾರಾ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ನಾಗಝಿಣ ವನ್ಯಪ್ರಾಣಿ ಹಾಗೂ ನೀರ್ವಕ್ಕಿಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಧೂಳೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತೋರಣ ಮಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಅಕೋಲಾ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ನರಹಾಲಾ ಇವು ಕಾಡು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗಾಗಿ ಕಾದಿರಿಸಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಮಾಥೇರಾನ್ ಮತ್ತು ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರ ಜನಪ್ರಿಯ ಗಿರಿಧಾಮಗಳು. ಇವಲ್ಲದೆ ಮುಂಬಯಿ, ಪುಣೆ, ನಾಸಿಕ್, ಔರಂಗಾಬಾದ್ ಇತ್ಯಾದಿ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ಥಳಗಳೂ ಸ್ಮಾರಕ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಇವೆ.

ಆಡಳಿತ : 1960ಮೇ 1ರಂದು ಹೈದರಾಬಾದ್ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ ಮರಾಠವಾಡ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿದರ್ಭ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಆಗ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 26 ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿದ್ದುವು ಮುಂದೆ ಆಡಳಿತದ ಅನುಕೂಲತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 1981 ಮೇ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಸಿಂಧುದುರ್ಗ ಮತ್ತು ಜಾಲ್ನಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೂ 1982 ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಲಾತೂರ್ ಮತ್ತು ಗಡಚಿರೋಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಈಗ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 35 ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಇವೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಆಡಳಿತದ ಹೊಣೆ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳದು. ಆಯಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮ ವಿಕಾಸದ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಜಿಲ್ಲಾ ಪರಿಷತ್ತುಗಳು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುವು. ಮುಂಬಯಿ, ಥಾಣ, ಪುಣೆ, ಸೊಲ್ಲಾಪುರ, ನಾಗಪುರ, ಕೊಲ್ಹಾಪುರ, ನಾಸಿಕ್ ಮತ್ತು ಪಿಂಪರಿ–ಚಿಂಚವಾಡಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾನಗರಪಾಲಿಕೆಗಳೂ ಉಳಿದ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ನಗರಪಾಲಿಕೆಗಳೂ ನಗರಾಡಳಿತ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಭಾರತದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯ ಸಂವಿಧಾನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಚುನಾಯಿತ ಸದಸ್ಯರಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಿಧಾನಸಭಾ ಮತ್ತು ವಿಧಾನ ಪರಿಷತ್ತುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಪಾಲರು ಕಾರ್ಯಾಂಗ, ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತಾಂಗಗಳ ವರಿಷ್ಠರಾಗಿರುವರು. ಆಡಳಿತಾನುಕೂಲಕ್ಕೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಘಟಕಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ರಾಜ್ಯದ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆ (2001). ಬೃಹನ್ ಮುಂಬಯಿ 16,368,094, ಜಲ್ನಾ : 2,35,529, ಪುಣೆ 37,55,525, ನಾಗಪುರ 21,22,965, ಸೊಲ್ಲಾಪುರ 5,73,038, ನಾಸಿಕ್ 10,76,967, ಕೊಲ್ಹಾಪುರ 4,97,554, ಔರಂಗಾಬಾದ್ 4,91,841, ಸಾಂಗಲಿ 4,47,632, ಭಿವಂಡಿ 5,98,703, ಅಮರಾವತಿ 5,49,370, ಮಾಲೇಗಾಂವ 4,09,190, ಅಕೋಲಾ 16,29,305, ಧೂಳೆ 34,11,423, ನಾಂದೇಡ 4,30,598. ಅಹಮ್ಮದ್ ನಗರ 7,14,941, ಜಲಗಾಲ 36,82,690, ಚಂದ್ರಪುರ 2,92,612, ಪರ್ಭಣಿ 2,59,170. ಗೋಂಧಿಯ 1,20,878. (ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ಮಹಾವೃತ್ತ ದೂರ: ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಮಹಾವೃತ್ತ (ರೇಖಾಂಶ) ಮತ್ತೊಂದು ಮಹಾ ವೃತ್ತವನ್ನು (ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತ) ಛೇದಿಸುವುದಾದರೆ ಜ್ಯಾಮಿತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ವರ್ತುಲಾಕಾರವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಇದು ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಿಗೆ ಪ್ರಮುಖವಾದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಸಮತಲ ಮೇಲ್ಮೈ ಮೇಲೆ ಅತಿ ಸಮೀಪದ ಎರಡು ಸ್ಥಾನಗಳ ಅಂತರವನ್ನು ಎರಡು ಮಹಾವೃತ್ತಗಳು ಸಂಧಿಸುವ ಸ್ಥಳ ವರ್ತುಲಗೋಳದ ಕೇಂದ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಹೀಗಾಗಿ ಸಮತಲದ ಮೇಲೆ ಎರಡು ಸ್ಥಳಗಳ ನಡುವಿನ ಅತಿ ಸಮೀಪದ ಅಂತರವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಮಹಾವೃತ್ತದ ಮೂಲಕ ವಾಯುಮಾರ್ಗ ಹಾಗೂ ಜಲಸಾರಿಗೆಯ ಅಂತರವನ್ನು ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸಿ ಪ್ರಯಾಣಿಸಲು ಸೂಕ್ತವಾದ ಮಾರ್ಗಸೂಚಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಮಾರ್ಗ ಕಾಲವನ್ನು ಮತ್ತು ಖರ್ಚನ್ನು ಉಳಿಸುವಂತದು. ರೇಡಿಯೋ ಅಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಅಲೆಗಳು ಮಹಾವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತವೆ. ಮಹಾವೃತ್ತ ಮಾರ್ಗ ಸಮೀಪದ ಸಾರಿಗೆ ಮಾರ್ಗ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಲಾಭದಾಯಕವೂ ಆಗಿದೆ. ವರ್ತುಲಾಕಾರದ ಸಮತಲ ಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವಾಗ ಮಹಾವೃತ್ತ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಮಹಾವೃತ್ತದ ದೂರವನ್ನು ಪಾಲಿಸಲು ಹಲವಾರು ಅಡ್ಡಿ ಆತಂಕಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾರಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಹಾಗೂ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಳಗಳು ಒಂದೇ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ರೇಖಾಂಶಗಳು ಮತ್ತು ಸಮಭಾಜಕ (ಮಹಾವೃತ್ತ) ವೃತ್ತವನ್ನು ಮಹಾವೃತ್ತಗಳು ಎಂದು ಸರಳರೇಖಾವಿಧಾನ ಜಾಲದಲ್ಲಿ (ಮರ್ಕೆಟರ್) ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತವನ್ನು ಹೊರತು ಪಡಿಸಿ ಗೋಳದ ಇತರೆ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಮಳವಳ್ಳಿ: ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕನಕಪುರ, ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಂಡ್ಯ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮದ್ದೂರು ಮತ್ತು ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಕಿರುಗಾವಲು, ಬೊಪ್ಪೇಗೌಡನಪುರ, ಮಳವಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಹಲಗೂರು ಹೋಬಳಿಗಳು. ಒಟ್ಟು 186 ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 804 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,81,345.

ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 762 – 914 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಮುಂದುವರಿದ ಕಣಶಿಲೆಯ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಶ್ರೇಣಿ ಹಾದು ಹೋಗಿದೆ. ಕಬ್ಬಾಳದುರ್ಗ ಈ ಭಾಗದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ (1,069 ಮೀ). ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯ ಏರಿಳಿತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಕಾವೇರಿ ನದಿ, ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಮೇರೆಯಾಗಿ ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ ಮತ್ತು ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಗ್ನೇಯದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ, ಬೆಳಕವಾಡಿಯ ಹತ್ತಿರ ಇಬ್ಭಾಗವಾಗಿ ಶಿವಸಮುದ್ರ ಎಂಬ ದ್ವೀಪ ರೂಪಿಸಿ ಮುಂದೆ ಈ ಸೀಳುಗಳು ಕಂದರದ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಸು. 92 ಮೀ ಎತ್ತರದಿಂದ ಗಗನಚುಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ಭರಚುಕ್ಕಿಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಜಲಪಾತಗಳಾಗಿ ಧುಮುಕುತ್ತವೆ. ಮಳವಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಕಾವೇರಿ ಮತ್ತು ಶಿಂಷಾ ನದಿಗಳ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶ.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನೆಲಮಾಕನಹಳ್ಳಿ, ಗುರುದೇವರಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಅರಸಿನಕೆರೆಯ ಬಳಿ ಕೊರಂಡಮ್ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಳ್ಳಿ ಹತ್ತಿರದ ಸೂಳೆಕೆರೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚೌಳುಪ್ಪು ಸಿಗುವುದು. ಮಳವಳ್ಳಿ, ಹಲಗೂರು ಮತ್ತು ಶಿವಸಮುದ್ರಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶವುಳ್ಳ ಮ್ಯಾಗ್ನಟೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ಹಿತಕರ ಹವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒರಟಾದ ಮರಳುಮಿಶ್ರಿತ ಮತ್ತು ಜೇಡುಮಿಶ್ರಿತ ಕೆಂಪುಮಣ್ಣು ಕಂಡು ಬರುವುದು. ಭೂಮಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಳೆ ಕಾಲುವೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯ ಜೇಡುಮಣ್ಣು ಹೆಚ್ಚು ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಮಳವಳ್ಳಿಗೆ 19 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಹರಡಿಹಳ್ಳದ ಕೆರೆ, ಕಾವೇರಿ ಮತ್ತು ಶಿಂಷಾ ನದಿಗಳ ಕಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ಬರುವ ಕಾಲುವೆಯ ಶಾಖೆಗಳು ಮತ್ತು ಭೀಮಾ ತೊರೆಗೆ ದಳವಾಯಿ ಕೋಡಿಹಳ್ಳಿ ಹತ್ತಿರ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಜಲಾಶಯ–ಇವು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು. ಬತ್ತ, ರಾಗಿ, ಜೋಳ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಇದು ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೇ ಜೋಳ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರದೇಶ. ನೆಲಗಡಲೆ, ಕಬ್ಬು, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಹಿಪ್ಪುನೇರಿಳೆ ಇತರ ಹೆಸರಿಸಬಹುದಾದ ಬೆಳೆಗಳು.

ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆ ಹುಳು ಸಾಕಣೆ ಮತ್ತು ಮೊಟ್ಟೆ ತಯಾರುಮಾಡುವ ಬಿತ್ತನೆ ಕೋಠಿಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಸಾವಿರಾರು ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಇದೊಂದು ಉಪಕಸಬು. ಮಳವಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಹಲಗೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡುವ ಮತ್ತು ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇದೆ. ಹಲವೆಡೆ ಅಕ್ಕಿ ಗಿರಣಿಗಳು, ಕಬ್ಬು ಅರೆಯುವ ಗಾಣಗಳು ಮತ್ತು ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಶಿವಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಯ ಆಗಾರವಿದೆ.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ರೈಲುಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲ. ಸಮೀಪದ ರೈಲುನಿಲ್ದಾಣ ಮಂಡ್ಯ. ಎಲ್ಲ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೂ ರಸ್ತೆ ಸೌಲಭ್ಯ ಉಂಟು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಶಿಶುವಿಹಾರಗಳು, ಕಿರಿಯ ಹಾಗೂ ಹಿರಿಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳು, ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು, ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ತರಬೇತಿಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಒಂದು ಕಾಲೇಜು ಇವೆ. ವಿದ್ಯುತ್, ಅಂಚೆ ತಂತಿ ಮತ್ತು ದೂರವಾಣಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಮತ್ತು ಔಷಧಾಲಯಗಳೂ ಇವೆ. ಒಂದು ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನಾ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಐದು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ಘಟಕಗಳುಂಟು. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣದ ಎಲ್ಲೆಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಶಿವಸಮುದ್ರ ಗಗನಚುಕ್ಕಿ ಭರಚುಕ್ಕಿ ಜಲಪಾತಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾನೆಯ ಆಗಾರದಿಂದ ಬಲು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಶಿಂಷಾಪುರದಲ್ಲಿ ಸಹ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನಾಗಾರವಿದೆ. ಮಳವಳ್ಳಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸು. 2 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮಾರೇಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ 1104ರ ಒಂದು ಕನ್ನಡ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ರಾಜಾಶ್ರಯ ವಿನ್ನಗರಮ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ರಾಜಾಶ್ರಯ ಎಂಬುದು ಚೋಳದೊರೆ ಒಂದನೆಯ ರಾಜರಾಜನ ಒಂದು ಬಿರುದಾಗಿತ್ತಾದ್ದರಿಂದ ಈ ದೇವಾಲಯ ಮೂಲತಃ ಅವನ ಕಾಲದ್ದು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಹೊಯ್ಸಳ ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸೇರ್ಪಡೆಗಳಾಗಿವೆ. ದೇವಾಲಯದ ಮೂಲ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ಬಲುಸುಂದರ ವಿಗ್ರಹ. ಮೇ ಅಥವಾ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಈ ದೇವರ ರಥೋತ್ಸವ ಬಹುಜನರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಳವಳ್ಳಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣ. ಮಂಡ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 28 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಮೈಸೂರಿನಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ 42 ಕಿಮೀ, ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ 120 ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 35,800.

ಮಳವಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆ ಸಾಕಣೆ ಮತ್ತು ಬಿತ್ತನೆ, ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಕೃಷಿ ಸಹಕಾರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಸರ್ಕಾರಿ ರೇಷ್ಮೆ ಕೋಠಿ ಇದೆ. ಬತ್ತ, ಬೆಲ್ಲ, ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳು ಇಲ್ಲಿಂದ ನಿರ್ಯಾತವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದು ದಿವಸಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಸಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಸುರಕ್ಷಿತನೀರು ಸರಬರಾಜು. ವಿದ್ಯುತ್, ಅಂಚೆ ತಂತಿ, ದೂರವಾಣಿ, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಆರೋಗ್ಯಕೇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿವೆ. ಶಾಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಒಂದು ಕಲೆ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನ ಕಾಲೇಜು ಇದೆ. ಪಟ್ಟಣ ಪುರಸಭಾಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ.

*

ಮಳೆ: ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ನೀರಾವಿ ಘನೀಕರಿಸಿ (ಕಂಡೆನ್ಸ್) ಭೂಮಿಗೆ ಬೀಳುವ ನೀರಹನಿ (ರೇನ್). ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಸದಾಕಾಲ ನೀರಾವಿ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೊತ್ತ ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ವಾಯುವಿನ ಈ ತೇವಧಾರಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಅಂದರೆ ಉಷ್ಣತೆ ಏರಿದಂತೆ ಇದೂ ಏರುತ್ತದೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಾಯು ತನ್ನ ತೇವಧಾರಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಮಿತಿ ತಲುಪಿದಾಗ ಜಲ ಸಂತೃಪ್ತವಾಗಿದೆ (ಸ್ಯಾಚುರೇಟೆಡ್) ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯು ಸಂತೃಪ್ತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅಸಂತೃಪ್ತವಾಗಿರುವ ಒಂದಿಷ್ಟು ಮೊತ್ತದ ವಾಯು ತಣಿದಾಗ ಅದರ ಸಾಪೇಕ್ಷ್ಯ ಆರ್ದ್ರತೆ (ರಿಲೆಟಿವ್ ಹ್ಯುಮಿಡಿಟಿ) ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಶೀತಲನವನ್ನು (ತಣಿಸಿಕೆ) ಕ್ರಮಶಃ ಮುಂದುವರಿಸಿ ಸಾಪೇಕ್ಷ್ಯಾರ್ದ್ರತೆಯನ್ನು ಶೇ. 100ಕ್ಕೆ ಏರಿಸಬಹುದು. ಆಗ ವಾಯು ಸಂತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಸಂತೃಪ್ತವಾಗಿರಲು ಕಡಿಮೆ ತೇವ ಸಾಕು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಮೊತ್ತಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಉಳಿತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ (ಸರ್ಪ್ಲಸ್). ಶೀತಲೀಕರಣಗೊಂಡ ವಾಯು ಇದನ್ನು ಧರಿಸಲಾರದು. ಆಗ ಈ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ನೀರಾವಿ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ನೀರ ಹನಿಗಳಾಗಿ ಘನೀಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ವಾಯು ಏನಾದರೂ ಅತಿ ನಿರ್ಮಲವೂ ಪರಿಶುದ್ಧವೂ ಆಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಶೀತಲೀಕರಣಗೊಂಡ ನೀರಾವಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ ಮತ್ತು ಗಾತ್ರವಿರುವ ನೀರ ಹನಿಗಳಾಗಿ ಘನೀಕೃತವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ವಸ್ತುತಃ ವಾಯು ಅಸಂಖ್ಯ ಧೂಳಕಗಳಿಂದಲೂ ಹೊಗೆ ಮತ್ತು ಕಡಲಿನಿಂದ ಎರಚಲ್ಪಟ್ಟ ಉಪ್ಪಿನ ಕಣಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ: 1 ಘನ ಸೆಂಮೀ ನಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಇಂಥ ಕಣಗಳು ಇರುವುದುಂಟು. ಇವು ತಮ್ಮ ಸುತ್ತಲೂ ನೀರಹನಿಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಘನೀಕೃತ ಬೀಜಕೇಂದ್ರಗಳು (ಕಂಡೆನ್ಸೇಷನ್ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯೈ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಾತ್ರದ ಈ ನೀರಹನಿಗಳು ವಾಯುವಿನ ಉನ್ನತಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಮೋಡವಾಗಿ ತೇಲುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಮೋಡದಲ್ಲಿಯ ನೀರಹನಿಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಕಿರಿಯಗಾತ್ರದವು. ಹೀಗಾಗಿ ಅವು ಮೋಡದ ತಳದಲ್ಲಿಯ ಊರ್ಧ್ವವಾಯುಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಟ್ಟು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತೇಲುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಮೋಡಗಳ ರಚನೆಗೂ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೂ ಇವು ಅಗತ್ಯ. ನೀರಹನಿಗಳು ಇವನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಗುರುತ್ವದ ಸೆಳೆತದಿಂದ ಕೆಳಬೀಳಬೇಕಾದರೆ ಒಂದೊಂದು ಹನಿಯ ವ್ಯಾಸವೂ 1 ಮಿಮೀ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರಬೇಕು.

ಮೋಡದಲ್ಲಿಯ ನೀರ ಹನಿಗಳು ಎರಡು ಮುಖ್ಯಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಮೂಲಕ ಮಳೆಹನಿಯ ರೂಪ ತಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಮೊದಲನೆಯದು ನೀರು–ಹಿಮ ವರ್ಗಾವಣೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ. ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವ ಬಿಂದುವಿಗಿಂತ (ಫ್ರೀಝಿಂಗ್ ಪಾಯಿಂಟ್) ಕೆಳಗಿನ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಮೋಡ ರೂಪುಗೊಂಡುದಾದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹನಿಗಳೂ ಘನೀಭವಿಸದೆ ದ್ರವವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅತಿಶೀತಲಿತಸ್ಥಿತಿ (ಸೂಪರ್‌ಕೂಲ್ಡ್ ಸ್ಟೇಟ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. -40^0 ಯಷ್ಟು ನಿಮ್ನ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಇದು ಸಂಭವಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಹನಿಗಳೂ ಘನೀಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವಬಿಂದುವಿಗಿಂತ ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೋಡ ಬರ್ಫಕಣಗಳ ಹಾಗೂ ನೀರಹನಿಗಳ ಮಿಶ್ರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವ ಬಿಂದುವಿಗಿಂತ ಕೆಳಗಿನ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಕೆಲವೇ ಹನಿಗಳು ಘನೀಕೃತವಾಗುತ್ತವೆ). ಆದರೆ ನೀರಿನ ಜೊತೆ ಮತ್ತು ಹಿಮದ ಜೊತೆ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಪರ್ಶದಲ್ಲಿರುವ ವಾಯುವಿನ ಸಾಪೇಕ್ಷ್ಯಆರ್ದ್ರತೆಗಳು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ನೀರಿಗೆ ಅದು ಸಚಿತೃಪ್ತಬಿಂದುವಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆಳಗಿರಬಹುದು. ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವಬಿಂದುವಿಗೆ ಕೊಂಚ ಮೇಲಿರಬಹುದು. ನೀರಹನಿಗಳು ಆವಿಯಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ; ಆದರೆ ತೇವ ಮಾತ್ರ ಹಿಮ ಕಣಗಳ ಮೇಲೆ ಘನೀಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ನೀರಹನಿಗಳ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹಿಮಕಣಗಳು ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿ ಕೆಳಬೀಳುತ್ತ ಬೆಚ್ಚಗಿನ ವಾಯುಸ್ತರ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ ಮಳೆಹನಿಗಳಾಗಿ ಕರಗುತ್ತವೆ.

ಮಳೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಂಯೋಜನ (ಕೊಎಲೆಸೆನ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇಲ್ಲಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕೆಳಬೀಳುತ್ತಿರುವ ಚಿಕ್ಕಹನಿಗಳಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಹನಿಗಳೂ ಡಿಕ್ಕಿ ಹೊಡೆದು ಅವುಗಳ ಜೊತೆ ಬೆಸೆದುಕೊಂಡು ಇನ್ನೂ ದೊಡ್ಡ ಹನಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಉಷ್ಣವಲಯಗಳಲ್ಲಿ 0^0 ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚೇನೂ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರದ, ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಈ ಮಟ್ಟವನ್ನೂ ತಲುಪಿರದ–ಮೋಡಗಳಿಂದ ಮಳೆ ಸುರಿಯುತ್ತದೆ. ಊರ್ಧ್ವಓತ್ತಡ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಮೋಡಗಳು ಒಳನಾಡುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕರಾವಳಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಳೆ ಸುರಿಸಬಲ್ಲವು ಎಂಬುದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಕಣಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಾಗರಗಳಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ತುಂತರಿಸಲ್ಪಡುವ ದೈತ್ಯಬೀಜಕೇಂದ್ರಗಳು (ಜಯಂಟ್ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯೈ) ಊರ್ಧ್ವಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದ ಮೋಡಗಳವರೆಗೂ ಒಯ್ಯಲ್ಪಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿ ಸಂಯೋಜನ ಶೃಂಖಲಾ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬ ವಾದವನ್ನು ಈ ಸಂಗತಿ ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಳೆ ಉಂಟಾಗಬೇಕಾದರೆ ನಾಲ್ಕು ಕ್ರಿಯಾತಂತ್ರಗಳು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯ: ವಾಯುಶೀತಲೀಕರಣ, ಘನೀಖರಣ, ಮೇಘ ಸಮುಚ್ಚಯಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಮಳೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಲು ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದ ತೇವದ ಸಂಚಯನ.

ವಾಯುರಾಶಿಯ ಊರ್ಧ್ವಗಮನ ಹಲವು ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನಾಧರಿಸಿ ಮಳೆಯನ್ನು ಪರಿಸರಣಮಳೆ, ಪರ್ವತ ಅಥವಾ ಆರೋಹಣ ಮಳೆ ಮತ್ತು ಆವರ್ತಮಳೆ (ಸೈಕ್ಲೋನಿಕ್ ರೇನ್) ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ, ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ನೆಲಭಾಗದ ಮೇಲ್ಮೈ ಪ್ರಬಲ ಆತಪನದ (ಇನ್ಸೊಲೇಶನ್–ಭೂತಲ ತಲಪುವ ಸೌರವಿಕಿರಣ) ಕಾರಣವಾಗಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿಯಂತೆ ಬಿಸಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಬಿಸಿ ಮೇಲ್ಮೈ ಜೊತೆ ಸಂಸ್ಪರ್ಶದಲ್ಲಿರುವ ವಾಯು ಕೂಡ ತಾಪಗೊಂಡು ವ್ಯಾಕೋಚಿಸಿ ಮೇಲೇರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯ ಅಪರಾಹ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಮೋಡಗಳು ಸಂಚಯನಗೊಳ್ಳುವುದೂ ಮೇಲೇರುವ ವಾಯು ಸಾಕಷ್ಟು ಆರ್ದ್ರವಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಜೆವೇಳೆ ಗುಡುಗು ಸಹಿತವಾದ ಬೇಸಗೆಮಳೆ ಸುರಿಯುವುದೂ ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ.

ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಮಾರುತಪ್ರವಾಹದ ಎದುರಿಗೆ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮ ಅಡ್ಡಬಂದಾಗ ವಾಯುರಾಶಿ ಮೇಲೇರುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳ ಇಳಿಜಾರುಗಳ ಮೂಲಕ ಗಾಳಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವಾಗ ಇದರಲ್ಲಿಯ ತೇವದ ಪ್ರಮಾಣ ಸಾಕಷ್ಟು ತಣ್ಣಗಾಗಿ ಮೋಡಗಳು ಮೈದಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿಯ ತೇವದ ಪ್ರಮಾಣ ಸಾಕಷ್ಟಿದ್ದು ಊರ್ಧ್ವಗಾಮಿ ಚಲನೆ ಮುಂದುವರಿದರೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು ಖಂಡಿತ. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಜನ್ಯ ಮಳೆಯಬಿರುಸು ಹೊಡೆತವೂ ಗಿರಿಶಿಖರಗಳನ್ನು ವಾಯುದಾಟಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಮಳೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದೂ ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನಗಳು. ಮುಂದೆ ವಾಯು ಕೆಳಗಿಳಿಯುವುದು. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿಮಳೆ ಬೀಳುವ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಬೆಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರುಗಳ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿವೆ.

ಮೂರನೆಯದಾಗಿ, ಗತ್ಯಾತ್ಮಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ವಾಯು ರಾಶಿ ಬೃಹತ್ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮೇಲೇರಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಚಕ್ರವಾತವೊಂದರ (ಸುಂಟರಗಾಳಿ) ಕ್ಷೇತ್ರದ ಒಳಗೆ ಅಥವಾ ಅದರ ಕೇಂದ್ರದ ಹತ್ತಿರ ಇದು ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಚಕ್ರವಾತದಲ್ಲಿ ವಾಯು ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಿಂದಲೂ ನಿಮ್ನ ಸಂಮರ್ದದಲ್ಲಿರುವ ಅದರ ಕೇಂದ್ರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ತಿಳಿದಿರುವ ಸಂಗತಿ. ಹೀಗೆ ಸುಂಟರಗಾಳಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಗೊಂಡು ಕ್ಷಿತಿಜೀಯವಾಗಿ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗದಂತೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಾಯು ಅತಿರಭಸವಾದ ಊರ್ಧ್ವಚಲನೆಗೆ ಈಡಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ತೇವವಿರುವುದರಿಂದ ಚಕ್ರವಾತದ ಒಳಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬಿರುಸಾಗಿ ಸುರಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಚಕ್ರವಾತದ ಅವಸಂಮರ್ದಗಳ ಹಾದಿಯ ನೇರ ಮತ್ತು ಸಮೀಪ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ತೀವ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಸಿಡಿಲು ಮಳೆ: ಮಿಂಚು ಮತ್ತು ಗುಡುಗುಸಹಿತವಾದ ಮಳೆಗೆ ಸಿಡಿಲುಮಳೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಸಂಭವಿಸಬೇಕಾದರೆ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಅಸ್ಥಿರತೆಯಿದ್ದು ತೇವಪೂರಿತ ವಾಯುವಿನ ಹಿರಿರಾಶಿ ಅಗಾಧ ಎತ್ತರಗಳಿಗೆ ಪ್ರಚಲನ ಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದ (ಕನ್ವೆಕ್ಷನ್ ಕರೆಂಟ್) ತೂರಲ್ಪಡಬೇಕು. ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಸ್ಥೂಣಾಕಾರದ (ಕಮ್ಮಾರನ ಬಡಿಗಲ್ಲು) ಕ್ಯುಮ್ಯುಲೊನಿಂಬಸ್ ಮೋಡದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಇದರ ತಳ ದಟ್ಟ ಕಪ್ಪಗಿದ್ದು ಕ್ಷೋಭೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮೋಡ 9ರಿಂದ 15ಕಿಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶಗಳ ಕಾರಣವಾಗಿ ಮಿಂಚುಗುಡುಗು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಮೋಡದೊಳಗಿನ ಕ್ಷೋಭೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮಳೆಹನಿಗಳು ಬಿರಿದು ಚಿಕ್ಕ ಗಾತ್ರದವು ಮೋಡದ ಕೋಡಿಗೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ದೊಡ್ಡಗಾತ್ರ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಪುಟ್ಟ ಬರ್ಫ ಕಣಗಳನ್ನು ಎರಚುತ್ತ ಘನೀಕೃತವಾಗಬಹುದು. ಈ ಕಣಗಳು ಮತ್ತೆ ಮೋಡದ ಕೋಡಿಗೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಕಾರಣವಾಗಿ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ವಾಯು ಒದಗಿಸುವ ರೋಧನ (ಇನ್ಸುಲೇಶನ್) ಬಿರಿದು ಹೋದಾಗ ಮಿಂಚಿನ ಥಳುಕು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ–ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಪೂರ್ತಿ ಮೋಡದ ಒಳಗೆ, ಇತರ ವೇಳೆ ಮೋಡದಿಂದ ಭೂಮಿಯವರೆಗೆ ಮಿಂಚು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕವಲು ಕವಲಾಗಿರುವ ತೆಳು ರೇಖೆಗಳ ನೇರ ಹಬ್ಬುತ್ತದೆ ಎಂದೇ ಕವಲು ಅಥವಾ ಸೀಳು ಮಿಂಚು ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ದೂರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಮೋಡದಿಂದ ಮರೆಮಾಚಲ್ಪಟ್ಟು ವಿಸರಿತ ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮಸುಕು ಮಿಂಚು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮಿಂಚು ವಾಯುವಿನ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುವಾಗ ತತ್‌ಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿ ಅಗಾಧ ಮೊತ್ತದ ಶಾಖವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಹಠಾತ್ತನೆ ವ್ಯಾಕೋಚನೆ ಹಾಗೂ ಸಂಕೋಚನೆ ಸಂಭವಿಸಿ ಶಬ್ದ ತರಂಗಗಳು ಉತ್ಪಾದನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆಗ ಗುಡುಗುತ್ತದೆ. ಭೂಮಾನಕಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಮಿಂಚು ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ ಗೋಚರವಾದರೆ, ಗುಡುಗಿನ ಸದ್ದು 1 ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 320 ಮೀ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಅಳತೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಮಿಂಚಿನ ದೂರವನ್ನು ಗಣಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ.

ಆಲಿಕಲ್ಲು : ಮೇಲೇರುತ್ತಿರುವ ವಾಯುಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ನೀರಹನಿಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡು ಮತ್ತು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಟ್ಟು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವ ಬಿಂದುವಿನ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮಟ್ಟ ತಲುಪಿದ ಕೂಡಲೇ ಘನೀಕೃತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ 0^0 ಬಿಂದುವಿಗಿಂತ ಕೆಳಗಿನ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ದ್ರವಜಲವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಅವುಗಳ ಉಷ್ಣತೆ -10^0 ಸೆ. ಗಿಂತ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವಾಗ ಅವು ಘನೀಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಒಂದು ತಿರುಳು ಕೆಳಬೀಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು ಮೊದಲು ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಬರುವುದು 0^0 ಬಿಂದುವಿಗಿಂತ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ನೀರಹನಿಗಳ ಜೊತೆ. ಈ ತಿರುಳಿನ ಮೇಲೆ ಹನಿಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಘನೀಕೃತವಾಗುತ್ತವೆ. ಆ ವೇಳೆ ಇವು ಹಿಮದ ಒಳಗೆ ಒಂದಿಷ್ಟು ವಾಯುವನ್ನು ಬಂಧಿಸಿಡುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ತಿರುಳಿನ ಸುತ್ತ ಬಿಳಿ ಹಿಮದ ಲೇಪ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಬಿಳಿಹಿಮಕವಚದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಈ ತಿರುಳು ಮತ್ತೂ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದಂತೆ 0^0 ಉಷ್ಣತೆಯ ಮಟ್ಟ ತಲಪುತ್ತದೆ; ಇದರ ನೀರಾವಿ ನೀರಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಘನೀಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಕೂಡಲೆ ಸ್ವಚ್ಛ ಹಿಮವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಯಾಣದ ಫಲವಾಗಿ ಆಲಿಕಲ್ಲಿಗೆ ಮೃದುಹಿಮದ ಒಳತಿರುಳಿದ್ದು ಅದರ ಮೇಲೆ ಬಿಳಿ ಹಿಮದ ಲೇಪನ ಮತ್ತು ಹೊರಗೆ ಸ್ವಚ್ಛ ಹಿಮದ ಕವಚ ಇರುತ್ತದೆ. ತೇವಪೂರಿತ ವಾಯುವನ್ನು ಮೊದಲು ಒಯ್ದು ತನ್ನ ಒಳ ಬಿಳಿಹಿಮಲೇಪನವನ್ನು ಈ ಮೊದಲು ಪಡೆದ ಎಡೆಗೆ ಅದನ್ನು ಮಗುದೊಮ್ಮೆ ಒಯ್ಯಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿ ಇವಕ್ಕೆ ಬಿಳಿಹಿಮದ ಇನ್ನೊಂದು ಲೇಪನ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲೇರುತ್ತಿರುವ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ನಿಲುಗಡೆ ಕಂಡುಬಂದಾಗ ಆಲಿಕಲ್ಲು ಕೆಳಬೀಳತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಸ್ವಚ್ಛಹಿಮದ ಇನ್ನೊಂದು ಲೇಪನ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲೇರುತ್ತಿರುವ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ನಿಲುಗಡೆ ಕಂಡುಬಂದಾಗ ಆಲಿಕಲ್ಲು ಗಾತ್ರದಲ್ಲೂ ತೂಕದಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಅಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲ ಮುಂದುವರಿಯಲಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಆಲಿಕಲ್ಲಿನ ಗಾತ್ರ ಒಂದು ಮಿತಿ ದಾಟಿದ ಬಳಿಕ ಅದರ ಭಾರವನ್ನು ಊರ್ಧ್ವಪ್ರವಾಹ ಭರಿಸಲಾರದು, ಆಲಿಕಲ್ಲನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಅದರ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಅದು ಯಾವ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಎಂಥ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಹೇಗೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು ಎಂಬ ವಿವರಗಳನ್ನು ಅರಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾದ ಊರ್ಧ್ವಗಾಮಿ ಪ್ರವಾಹಗಳಿರುವಾಗ ಮಾತ್ರ ದೊಡ್ಡ ಆಲಿಕಲ್ಲುಗಳು ಮೈದಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಲಿಕಲ್ಲುಗಳು ಸು. 0.6 ಸೆಂಮೀ ಅಡ್ಡ ಗಾತ್ರದವು. ಏಕೆಂದರೆ ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅವು ಅತಿ ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದು ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಮೋಡ ಬಲು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ, ಕನಿಷ್ಠ ಪಕ್ಷ -20^0 ಸೆ. ಉಷ್ಣತೆ ಆಗುವಲ್ಲಿಯವರೆಗಾದರೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ಅದರ ತಳ 0^0 ಬಿಂದು ಉಷ್ಣತೆಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕೆಳಗಿರಬೇಕು. (ಡಿ.ಕೆ.ಆರ್.ಐ.)

ಮಳೆಯ ನೀರಿನ ಕೊಯ್ಲು: ನೀರನ್ನು ಉತ್ತಮ ಮತ್ತು ಯೋಜಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ವಿಧಾನ (ರೇನ್ ವಾಟರ್ ಹಾರ್ವೆಸ್ಟ್). ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ನೀರಿನ ಕೊರತೆಯನ್ನು ನೀಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. ಮಳೆ ಬಂದಾಗ ಅದನ್ನು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಅಥವಾ ಭೂಮಿಯ ಒಳಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಮಳೆ ಇಲ್ಲದಾಗ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಸೆಲೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಎಷ್ಟೇ ಆಳ ತೋಡಿದರೂ ನೀರು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದು ನೀರು ಮಾನವನ ಮೂಲ ಅಗತ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮಳೆ ನೀರಿನ ಕೊಯ್ಲಿನ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಬಹಳವಿದೆ.

ಮಳೆ ನೀರಿನ ಕೊಯ್ಲಿನ ವಿಧಾನಗಳು:

1) ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಮಳೆ ನೀರು ಛಾವಣಿಯ ಮೇಲೆ ಸುರಿದಾಗ ಅದನ್ನು ಕೊಳವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸೋಸಿ ತೊಟ್ಟಿಗೆ ಹಾಯಿಸಿ ಅದನ್ನು ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದ್ದಾಗ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

2) ಭೂಮಿಯ ಒಳಗೆ ಸಂಗ್ರಹಣೆ: ಒಣಗಿಹೋಗಿರುವ ಬಾವಿ ಅಥವಾ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿ, ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಹಾಯಿಸುವುದು.

3) ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮಳೆ ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಕಾರ್ಯ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ:

ಕುಲು ಪದ್ಧತಿ: ಇದು ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಕರಗಿದಾಗ ಅದನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಥಾರ್ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕುಂಡ ಅಥವಾ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಂದ ಪದ್ಧತಿ. ಎಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಿದಿರು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮಳೆ ನೀರನ್ನು ಬಿದಿರಿನ ಮೂಲಕ ಭೂಮಿಗೆ ಹಾಯಿಸಿ ಅದನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಈಗಲೂ ಅಸ್ಸಾಮ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಹರಪ್ಪ, ಮೊಹೆಂಜೋದಾರೋ ನಾಗರಿಕತೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು.

3) ನವೀನ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ: ಒಂಟಿ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹಣೆ; ಸಮುದಾಯ ವಸತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಣೆ.

ಒಂಟಿ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹಣೆ: ಚಾವಣಿಯ ಮೇಲಿನಿಂದ ಬರುವ ನೀರನ್ನು ಕೊಳವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಅದನ್ನು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮರಳು ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾಯಿಸಿದಾಗ ನೀರು ಪರಿಶುದ್ಧಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ನಾವು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ತೆರೆದ ಬಾವಿಗೆ ನೀರು ಹಾಯಿಸುವುದು. ತೊಟ್ಟಿಯಿಂದ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗೆ ಹಾಯಿಸುವುದು ಮಣ್ಣಿನ ಮೂಲಕ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಇಂಗಿಸುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ.

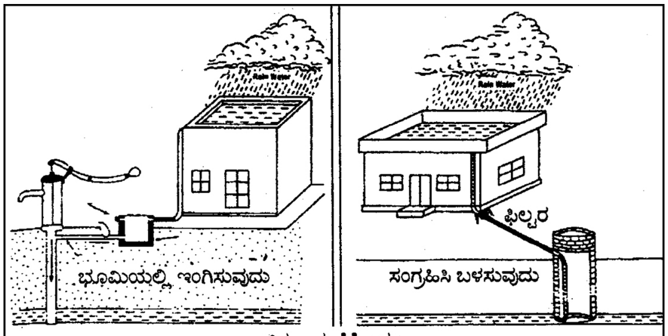

ಚಿತ್ರ : ಮಳೆಕೊಯ್ಲು

ಸಮುದಾಯ ವಸತಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ತೊಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮಳೆ ನೀರನ್ನು ಹಾಯಿಸಿ ಸೋಸಿ ಅನಂತರ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಲವಣಾಂಶಗಳು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಬಳಕೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಮಳೆಯ ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹಣಕಾರ್ಯ ಈಗ ತ್ವರಿತ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಭಾರತ, ಚೀನ, ಜಪಾನ್ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ, ತಮಿಳುನಾಡು, ರಾಜಸ್ಥಾನ, ಮೇಘಾಲಯ, ಮುಂತಾದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ನೀರಿನ ಕೊಯ್ಲು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅನೇಕ ಲಾಭಗಳಿವೆ. ಅಂತರ್ಜಲ ಮಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ, ಬರಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ, ವೃಥಾ ನೀರಿನ ಹರಿವು ನಿಯಂತ್ರಿತವಾಗುತ್ತದೆ, ಭೂಸವೆತ ತಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಹನಿಹನಿಕೂಡಿದರೆ ಹಳ್ಳ ಎನ್ನುವಂತೆ ನಾವು ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ, ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ನೀರುಣಿಸಲು ಮತ್ತು ಪರಿಸರವನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. (ಎನ್.)

ಮಾಂಟಾನ: ಅಮೆರಿಕದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೆನಡ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ವೈಯಾಮಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಇಡಾಹೊ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಡಕೋಟ ರಾಜ್ಯಗಳು ಇದರ ಮೇರೆಗಳಾಗಿವೆ. 4,017 ಚ.ಕಿಮೀ ಒಳಜಲಪ್ರದೇಶ ಸೇರಿದಂತೆ ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,81,088 ಚ.ಕಿಮೀ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 9,02,195 (2000). ರಾಜಧಾನಿ ಹೆಲೆನ.

ಭೌತಲಕ್ಷಣ : ಮಾಂಟಾನ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪರ್ವತಗಳು ಎಂದು ಅರ್ಥವಿರುವ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಪದದಿಂದ ಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ ಪರ್ವತಗಳಡಿ ಹುದುಗಿರುವ ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಮುಂತಾದ ಅಮೂಲ್ಯ ಖನಿಜಗಳಿಂದಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಟ್ರೆಷರ್ ಸ್ಟೇಟ್ (ಸಿರಿ ನಾಡು) ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ರಾಕಿಪರ್ವತಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಉನ್ನತ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಕೃತಿದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿವೆ. ನಡುವೆ ಇರುವ ಮಟ್ಟಸ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಪರ್ವತವಲಯದ ಕಾಡುಗಳು ಕಣಿವೆಗಳು 50ರಿಂದ 60 ಕಿಮೀಗಳಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿವೆ. ಈಶಾನ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕಿರಿದಾದ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಇವೆ.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 50 ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಿದ್ದು ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲೆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕರಿಂದ ಆರು ತಿಂಗಳ ತನಕ ಹಿಮ ಮುಚ್ಚಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಶಾಶ್ವತ ಹಿಮ ಪ್ರದೇಶಗಳಿದ್ದು ಕೆಲವಡೆ ಹಿಮಪ್ರವಾಹಗಳಿವೆ. ಪಾರ್ಕ್‌ಕೌಂಟಿಯ ಗ್ರಾನೆಟ್ ಶಿಖರ (3,912ಮೀ) ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದದ್ದು. ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಭೂಕಂಪಗಳಾಗುವುದುಂಟು. ಮಾಂಟಾನದ ಪೂರ್ವಭಾಗ ವಿಶಾಲವಾದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳ ಬಯಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೂ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಜಲಸಂಪತ್ತು: ಈ ರಾಜ್ಯದ ಪರ್ವತ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಹಿಮಗಡ್ಡೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಸಾವಿರಾರು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಶೀತ ಸರೋವರಗಳು ಉಂಟಾಗಿವೆ. ಈ ಘಟ್ಟಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದ ಹಲವಾರು ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಸೂರಿ ನದಿ (3,726 ಕಿಮೀ) ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಯೆಲ್ಲೊಸ್ಟೋನ್ ಇದರ ಉಪನದಿ. ಇದಲ್ಲದೆ ಜಫರ್‌ಸನ್, ಮ್ಯಾಡಿಸನ್, ಗ್ಯಾಲಟನ್, ಮಿಲ್ಕಸನ್, ಮಾರಿಯಸ್ ಮತ್ತು ಟೆಟನ್ ಮೊದಲಾದವು ಮಾಂಟಾನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಮಿಸೂರಿ ನದಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮಾಂಟಾನದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಪಶ್ಚಿಮದತ್ತಲೂ ನೀರಿನ ಹರಿವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಟ್‌ನೆ ಮತ್ತು ಕ್ಲಾರ್ಕ್‌ಫೋರ್ಕ್ ನದಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಫ್ಲಾಟ್ ಹೆಡ್ ಲೇಕ್ ಮಾಂಟಾನದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರ ಇಲ್ಲಿಯ ಫೋರ್ಕ್‌ಫೆಕ್ ಲೇಕ್ ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ಅತಿದೊಡ್ಡ ಸರೋವರ.

ಮಣ್ಣು: ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಹಿಮ ಪ್ರವಾಹ ತಂದು ಹಾಕಿದ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೆಲ ಬಹಳ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಆವರಿಸಿದ್ದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣು ಶೇಖರವಾಗಿದೆ. ಮಾಂಟಾನದ ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಸ್ಫೋಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣು ಇದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಇಲ್ಲಿಯದು ವಿಭಿನ್ನ ವಾಯುಗುಣ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಬೇಸಗೆ ತಂಪಾಗಿಯೂ ಚಳಿಗಾಲ ಬೆಚ್ಚಗೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ 7.8^{0}ಸೆ ಉಷ್ಣತೆ ಇದ್ದರೆ ಜುಲೈಯಲ್ಲಿ 20.6^{0}ಸೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಸೆರಗನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ 33ರಿಂದ 36 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಖನಿಜ: ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಅಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಸು. 1.8 ಬಿಲಿಯನ್ ಮೆಟ್ರಿಕ್‌ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಉತ್ತಮ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆ. ಬ್ಯೂಟ ಬಳಿ ಭಾರಿ ತಾಮ್ರನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆ. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ನಿಕ್ಷೇಪ 200ಮಿಲಿಯನ್ ಬ್ಯಾರೆಲ್‌ಗಳಿಗೂ ಅಧಿಕವಿದೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲದೊರೆತಿದೆ. ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿಗಳ ಗಣಿಗಳಿಗೆ ಮಾಂಟಾನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. 1862ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲಾಯಿತು. ರಾಜಧಾನಿ ಹೆಲೆನ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಯಿತ್ತು. ಸೀಸ, ಕ್ರೋಮೈಟ್, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಮಾಂಗ್ಯನೀಸ್, ಫಾಸ್ಪೇಟ್, ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್, ಯುರೇನಿಯಮ್ ಮೊದಲಾದ ಖನಿಜಗಳೂ ಇವೆ.

ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು: ರಾಜ್ಯದ $^{2}/_{3}$ ಭಾಗ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿದೆ. ಈಗಲೂ ರಾಜ್ಯದ ಸು. ಅರ್ಧಭಾಗವನ್ನು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ $^{1}/_{4}$ ಭಾಗದಲ್ಲಿ (9.3 ಮಿಲಿಯನ್ ಹೆಕ್ಟೇರ್) ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಸು. 2.8 ಮಿಲಿಯನ್ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಮೀಸಲು ಪ್ರದೇಶವಿದೆ.

ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು: ಅಪಾರ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಕುಲಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಣ್ಯಗಳು ಆಶ್ರಯ ಒದಗಿಸಿವೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಬಯಲುಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಜಿಂಕೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕವಲುಗೊಂಬಿನ ಸಾರಂಗ ಮತ್ತು ಚಿಗರಿಗಳು ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಕರಡಿ, ಕಡವೆ, ಮೇಕೆ, ಬೆಟ್ಟದಕುರಿ, ಎಲ್ಕ್ ಇವು ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಕಾಡುಪ್ರಾಣಿಗಳು. ನೂರಾರು ದೊಡ್ಡ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಜಾತಿಯ ಪಕ್ಷಿಗಳಿವೆ. ಅಪಾರ ಮತ್ಸ್ಯಸಂಪತ್ತಿದೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ: ಮಾಂಟಾನದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಮೌಲ್ಯ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. 1,000 ಹೆಕ್ಟೇರು ವಿಸ್ತೀರ್ಣವುಳ್ಳ ಸು. 25,000 ಫಾರಮ್‌ಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು 2,800 ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿವೆ. ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ $\frac{2}{3}$ಭಾಗ ಜಾನುವಾರು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಸು. 3 ಮಿಲಿಯನ್ ಜಾನುವಾರುಗಳಿದ್ದು ಫಾರಮ್‌ಗಳ ಬಹುಭಾಗ ಇವುಗಳ ಸಾಕಣೆಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮೊಟ್ಟೆ, ಕೋಳಿಗಳು, ಹಾಲು ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆ ಉತ್ಪನ್ನವೂ ಗಣನೀಯವಾಗಿದೆ. ಮಾಂಟಾನ ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರಮುಖ ಗೋದಿ ಉತ್ಪಾದನಾ ರಾಜ್ಯ ಜೊತೆಗೆ ಬಾರ್ಲಿ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ ಮತ್ತು ಸಿಹಿಗೆಣಸು ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು. ತರಕಾರಿಗಳನ್ನೂ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನೂ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಮರದ ನಾಟಾ ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಂಟಾನದ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಸು. 200 ಮರಕೊಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಬಿಲ್ಲಿಂಗ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸಿಡ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಘಟಕಗಳಿಗೆ ಗೋದಿಯಿಂದ ಹಿಟ್ಟನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಹಾಗೂ ಮಾಂಸೋತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಡಬ್ಬಗಳಿಗೆ ತುಂಬುವ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ. ಲೋಹ ಹದಮಾಡುವ ಮತ್ತು ಯಂತ್ರ ತಯಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ ಹಾಗೂ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಮುದ್ರಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶ ಉದ್ಯಮ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿದೆ.

ಗಣಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಬೃಹತ್ ಉದ್ಯಮ. ರಾಕಿ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಬಾವಿಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಒಟ್ಟು ಲೋಹೋತ್ಪನ್ನದ ಮೌಲ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಶೇ. 90ರಷ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ಯೂಟಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ, ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಅನಕೊಂಡದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ತಾಮ್ರದ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿದೆ. ಜಲ ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಚೆರಟ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಂಟಾನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಬಿಲ್ಲಿಂಗ್ಸ್, ಗ್ರೇಟ್ ಫಾಲ್ಸ್ ಮತ್ತು ಹೆಲೆನಗಳು ರಾಜ್ಯದ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳಾಗಿವೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ಮಾಂಟಾನದಲ್ಲಿ 1,30,000 ಕಿಮೀ ಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಬಿಲ್ಲಿಂಗ್ಸ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೇಟ್ ಫಾಲ್ಸ್‌ಗಳು ವಾಣಿಜ್ಯ ವಿಮಾನ ಕೇಂದ್ರಗಳು. 8,000 ಕಿಮೀ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಆರು ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಸರಕು ರವಾನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. 126 ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ.

ಮಾಂಟಾನದಲ್ಲಿ 15 ದೈನಿಕಗಳು ಸೇರಿದಂತೆ 85 ಸುದ್ದಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಸಾರದಲ್ಲಿವೆ. ಬಿಲ್ಲಿಂಗ್ಸ್ ಗೆಜೆಟ್, ಗ್ರೇಟ್ ಫಾಲ್ಸ್ ಟ್ರಿಬ್ಯೂನ್ ಇವು ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಸಾರದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು. ಮೊದಲ ಆಕಾಶವಾಣಿ ಕೇಂದ್ರ ಬ್ಯೂಟಿನಲ್ಲಿ 1953ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಮೊದಲ ದೂರದರ್ಶನ ಕೇಂದ್ರ ಬ್ಯೂಟಿನಲ್ಲಿ 1953ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇಂದು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 60 ಆಕಾಶವಾಣಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು 12 ದೂರದರ್ಶನ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಇವೆ.

ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮಾಂಟಾನದಲ್ಲಿ 9 ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಸೆಕೆಂಡರಿ ಶಾಲೆಗಳು ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ.

ಮಾಂಟಾನದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳಿವೆ. ಗ್ರೇಟ್‌ಫಾಲ್ಸ್ ಹತ್ತಿರ ಜಯಂಟ್ ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್ಸ್ ಎಂಬ ನಿಮಿಷಕ್ಕೆ 27,000 ಗ್ಯಾಲನ್ ನೀರನ್ನು ಚಿಮ್ಮಿಸುವ ಊಟೆ ಇದೆ. ಮಾಂಟಾನ ಪ್ರಕೃತಿ ದೃಶ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾದುದು. ಗ್ಲೇಸಿಯರ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಪಾರ್ಕ್ ಬಳಿ ಹಿಮ ಪ್ರವಾಹಗಳ ಅಪೂರ್ವನೋಟ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರೇಟ್‌ಫಾಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಮಿಸ್ಸೊರಿಯಲ್ಲಿ 14ಕಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿ 120 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ ನದಿ ದುಮುಕುತ್ತದೆ. ಯೆಲ್ಲೋಸ್ಟೋನ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಪಾರ್ಕ್ ಪ್ರಾಣಿಧಾಮವಾಗಿದೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜಿ.)

ಮಾಂಟೆವಿಡೀಯೊ: ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಉರುಗ್ವೆ ದೇಶದ ಒಂದು ವಿಭಾಗ, ಬಂದರು ನಗರ, ದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿ. ಉರುಗ್ವೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಈ ನಗರ ದೇಶದ ಹಾಗೂ ವಿಭಾಗದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 664 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,38,707 (2001). ನಗರದ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾಜಾ ಉದ್ಯಾನವನವಿದೆ. ಸುತ್ತಲೂ ಇರುವ ಸುಂದರ ಬೃಹತ್ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಚೇರಿಗಳು, ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು. ಕಲಾಪ್ರದರ್ಶನ ಮಂದಿರಗಳು, ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಪ್ಲಾಜಾ ಹೋಟೆಲ್ ಮುಂತಾದವೂ ಹಿಂದಿನ ಅರಮನೆಗಳೂ ಇವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾಗವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಹಳೆಯ ನಗರದಲ್ಲಿ ಸು. 1700 ಮತ್ತು 1800ರ ಕಾಲದ ಕಟ್ಟಡಗಳಿವೆ. ಹಳೆಯ ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಬೆಳೆದಿರುವ ಹೊಸನಗರದ ತೀರದುದ್ದಕ್ಕೂ ಮರಳಿನ ಸುಂದರ ತೀರಗಳೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಇವೆ. ಉರುಗ್ವೆ ಸರ್ಕಾರದ ಶೇ. 60 ಭಾಗದಷ್ಟು ನೌಕರರು ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಉಣ್ಣೆ, ಮಾಂಸ, ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಹೊರದೇಶಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಾಂಸಸಂಸ್ಕರಣೆ ಮತ್ತು ಡಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬುವುದು, ಗಿರಣಿಗಳು, ಎಣ್ಣೆ ಶುದ್ಧೀಕರಣ, ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಮೊದಲಾದವು ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಾಗಿವೆ. ಸ್ಪಾನಿಷ್ ಜನರು 1700ರಲ್ಲಿ ಈ ನಗರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನ ತನಕ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ದೇಶಗಳ ಸರಕು ಸಾಮಾನುಗಳ ಮಾರಾಟ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆದು 1800ರ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜರ್ಮನಿ, ಬ್ರಿಟನ್, ಇಟಲಿ, ಹಂಗೇರಿ ಮೊದಲಾದ ಯುರೋಪಿಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಬಂದ ವಲಸೆಗಾರರು ಈ ನಗರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣರಾದರು. ಹೀಗೆ ಬಂದ ವಲಸೆಗಾರರು ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಈ ನಗರದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಬೆಳೆಯಲು ಕಾರಣರಾದರು. (ಕೆ.ಆರ್.)

ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್: ಕೆನಡ ದೇಶದ ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡ ನಗರ ಮತ್ತು ಸೆಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದೀಮುಖಜ ಭೂಮಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರು. ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರವಾದ ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್ ದ್ವೀಪದ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಆವರಿಸಿರುವ ಈ ನಗರ 233 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಮೌಂಟ್ ರಾಯಲ್ ಪರ್ವತದ ಸುತ್ತಲೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ಪರ್ವತದಿಂದಲೇ ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆಯೆನ್ನುವರು. ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್ ಮಹಾನಗರ ಪ್ರದೇಶ ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್ ದ್ವೀಪ, ಜೀಸಸ್ ದ್ವೀಪ ಹಾಗೂ ಇತರ ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪಗಳು, ಸೆಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದಿಯ ಎರಡು ದಡಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ಯೂಬೆಕ್‌ನ ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗವನ್ನೂ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ, ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್ ಮಹಾನಗರ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2673 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 34,26,350 (2001).

ಕೆನಡದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್ ನಗರದಲ್ಲಿವೆ. ಪ್ಲೇಸ್ ವಿಲ್ಲೆ–ಮೇರಿ ಕಟ್ಟಡ 45 ಅಂತಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದನ್ನು ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ನಗರದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಕ್‌ಫೆಲರ್ ಸೆಂಟರ್‌ಗೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಭೂ ಅಂತರ್ಗತ ನಗರ ವ್ಯಾಪಾರಸಂಕೀರ್ಣ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೇ ದೊಡ್ಡದು. 1967ರಲ್ಲಿ ಎಕ್ಸ್‌ಪೋ–67 ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರದರ್ಶನ ನಡೆದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ನಗರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಪ್ರತೀವರ್ಷವೂ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಎಕ್ಸ್‌ಪೋ ರೀತಿಯ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾನವ ಮತ್ತು ಅವನ ಪ್ರಪಂಚ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಸು. ಶೇ. 75 ರಷ್ಟು ಜನ ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆ ಮಾತನಾಡುವವರು. ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೇ ಫ್ರೆಂಚ್ ಮಾತನಾಡುವ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನರಿರುವ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು (ಮೊದಲನೆಯದು ಪ್ಯಾರಿಸ್). ಫ್ರೆಂಚ್ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಎರಡೂ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆಗಳಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮಾತನಾಡುವ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿವೆ.

ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕರು. ಇವರೆಲ್ಲ ಫ್ರೆಂಚ್ ಮೂಲದವರು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮೂಲದವರಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರು ಯಹೂದ್ಯರು ಇಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪಂಗಡ.

ಹಳೆಯ ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್ ನಗರ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿದ್ದು ಪುರಾತನ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದಲೂ ಕಿರಿದಾದ ಓಣಿಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 300ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಚರ್ಚುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದದ್ದು 1771ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾದ ನೋಟ್ರೆಡೇಮ್ ಡಿ ಬಾನ್–ನಿಕೊಸ್ಸ್ ಎಂಬ ರೋಮನ್ ಕ್ಯಾಥೊಲಿಕ್ ಚರ್ಚ್. ನಾವಿಕರ ಚರ್ಚು ಎಂದೂ ಹೆಸರಾದ ಈ ಚರ್ಚಿನ ಮೇಲೆ ಮೇರಿ ಕನ್ನಿಕೆಯ ವಿಗ್ರಹವಿದ್ದು ಈಕೆ ನಾವಿಕರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವಳೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಮೇರಿಯ ಕತೀಡ್ರಲ್–ಬೆಸಲಿಕಾಚರ್ಚನ್ನು ವ್ಯಾಟಿಕನ್ ನಗರದ ಸೆಂಟ್ ಪೀಟರ್ ಚರ್ಚಿನ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 1685ರಲ್ಲಿ ತೆರೆಯಲಾದ ಸೆಂಟ್ ಸುಲ್ಪೆಸ್ ಸೆಮಿನರಿ ಇದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಸೆಂಟ್ ಪ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ಚರ್ಚ್ ನೋಟ್ರೆಡೇಮ್ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಚರ್ಚ್ ಮುಂತಾದವು ಇವೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್ ನಗರ ಸೆಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದಿ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಒಳನಾಡಿನ ಉತ್ತಮ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ದೊರಕುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣ, ಬೀರ್, ಡಬ್ಬಿ ಆಹಾರ, ಸಕ್ಕರೆ, ಬಟ್ಟೆ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ತಯಾರಿಕೆಗಳು ಸಾರಿಗೆ ಉಪಕರಣಗಳು ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ 7000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿದ್ದು ಕ್ಯೂಬೆಕ್ ಪ್ರದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪಾದನೆಯ $^{2}/_{3}$ ಭಾಗದಷ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೆನಡದ ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರದ ಶೇ. 20ರಷ್ಟು ಆಮದು ಮತ್ತು ಶೇ. 10ರಷ್ಟು ರಫ್ತು ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್‌ನ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಭೂ ಅಂತರ್ಗತ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಕೀರ್ಣಗಳೂ ರಸ್ತೆಗಳೂ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಲು ನೆರವಾಗಿವೆ. ವ್ಯಾಪಾರ ಎಂದಿನಂತೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ನವೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಏಪ್ರಿಲ್ ವರೆಗೆ. ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಅಗಾಧ ಹಿಮ ಬೀಳುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ರಸ್ತೆಗಳಿಂದ ತೆಗೆಯಲು 5 ರಿಂದ 8 ದಶಲಕ್ಷ ಡಾಲರು ವೆಚ್ಚವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್ ನಗರದ ವಿಹಂಗಮ ನೋಟ

ಸಾರಿಗೆ: ಸೆಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದಿ ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್ ನಗರವನ್ನು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಿಸುತ್ತದೆ. ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೂ ಸೆಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಜಲಮಾರ್ಗ 2090 ಕಿಮೀ ದೂರ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್ ಬಂದರಿನಲ್ಲಿ 4000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಹಡಗುಗಳು ಪ್ರತಿವರ್ಷ ತಂಗುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿವರ್ಷ 17 ದಶಲಕ್ಷ ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಟನ್‌ಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಸರಕು ಸಾಗಾಣಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್ ಕೆನಡದ ರೈಲು, ವಿಮಾನ ಹಾಗೂ ರಸ್ತೆ ಪ್ರಯಾಣದ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರ..

ಶಿಕ್ಷಣ: ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್‌ನ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಭಾಷೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. 1876ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಮತ್ತು 1968ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಕ್ಯೂಬೆಕ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಫ್ರೆಂಚ್ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುತ್ತವೆ. 1821ರ ಸರ್‌ಜಾರ್ಜ್ ವಿಲಿಯಮ್ಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರ ಶಾಲೆಗಳೂ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳೂ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್ ಸಿಂಫೋನಿ ಆರ್ಕೆಸ್ಟ್ರಾ ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ನಗರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಸು. 4 ದಶಲಕ್ಷ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಭೇಟಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ.

1844ರಿಂದ 1849ರವರೆಗೆ ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್ ಸಂಯುಕ್ತ ಕೆನಡದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,70,000ಕ್ಕೆ ಏರಿ ನಗರದ ಹೊರವಲಯದ ಹಳ್ಳಿಗಳು, ಪಟ್ಟಣಗಳು ಮತ್ತು ನಗರಗಳನ್ನು ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್‌ನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. 1908ರಲ್ಲಿ ಈ ನಗರ ಸೆಂಟ್ ಹೆಲೆನ್ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಖರೀದಿಮಾಡಿತು. ಎರಡು ಮಹಾಯುದ್ಧಗಳು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಇತರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಪ್ರಚೋದನೆ ನೀಡಿದಂತೆ ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್‌ಗೂ ನೀಡಿತು. 1959ರಲ್ಲಿ ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ರೊಪಾಲಿಟನ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

1950ರ ಪ್ರಾರಂಭದ ವೇಳೆಗೆ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಒಂದು ದಶಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಮೀರಿತು. 1960ರ ವರೆಗೆ ನಗರದ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯೂ ತೀವ್ರವಾಯಿತು. ನಗರದ ಹಳೆಯ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕೆಡವಿ ಹೊಸ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. 1975ರಲ್ಲಿ ತೆರೆಯಲಾದ ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತಿದೊಡ್ಡದಾದ (375ಚ.ಕಿಮೀ) ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಹೊಂದಿದೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಮಾಂಡಲೆ: ಮಯನ್ಮಾರ್ ದೇಶದ ಒಂದು ವಿಭಾಗ, ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ಒಂದು ಮಹಾನಗರ.

ಜಿಲ್ಲೆ: ಮಯನ್ಮಾರ್ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇರವಾಡಿ ನದಿಯ ಪೂರ್ವ ಭಾಗಕ್ಕಿದ್ದು ಸು. 5473 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಇರವಾಡಿ ಮಧ್ಯಕಣಿವೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬತ್ತ, ಹುರುಳಿ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು. ಪೀಠಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಾನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿದೆ. ಇದು ಬೆಟ್ಟ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಮಾಂಟಗಿ ಮತ್ತು ಮಾಂಗ್ವಿ ನದಿಗಳ ಜಲ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದೆ. ಶಾಗಿನಿ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನ ಸುಂದರ ಶಿಲಾ ವಿಗ್ರಹಗಳ ಕೆತ್ತನೆಯ ಉದ್ಯಮವಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೈದಾನ ಭಾಗ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶ. ಮಿನ್‌ಜಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಸು. 70 ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ತೂಕವುಳ್ಳ ದೊಡ್ಡದಾದ ಗಂಟೆಯಿದೆ. ಮಾಂಡಲೆ ವಿಭಾಗ 34,553 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ವಿಭಾಗ ಮಾಂಡಲೆ, ಕ್ಯಾಕಶಿ, ಮಿಕಿಟಿಲಾ, ಮಾನ್‌ಗಿನ್ ಮತ್ತು ಎಮೆಟಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 64,42,000 (2005).

ನಗರ: ಇರವಾಡಿ ನದಿ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಯಾಂಗೂನಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 563 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ $21^0 58'$ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶ $96^0 8'$ ದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 9,27,000 (2005). ನಗರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 95ಮೀಟರ್ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಮಾಂಡಲೆ ಮಧ್ಯ ಮಯನ್ಮಾರ್ ಶುಷ್ಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದು ಯಾಂಗೂನಿನೊಡನೆ ರಸ್ತೆ, ರೈಲು ಹಾಗೂ ಜಲ ಸಂಪರ್ಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ನಗರ ಹಿಂದಿನ ಬರ್ಮಾದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದು 1885ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕೈವಶವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧರು ಅಧಿಕಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ನಗರ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು ಬೌದ್ಧ ಭಿಕ್ಷುಗಳ ತವರು ಮನೆಯಾಗಿದೆ. ನಗರದ ಈಶಾನ್ಯಭಾಗದ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ ನದಿಯ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದ್ದು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಪಗೋಡ ಹಾಗೂ ಸ್ಮಾರಕ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಬೆಟ್ಟದ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸು. 730 ಪಗೋಡಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಗೋಡವೆಂದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಮಹಮ್ಮಿಯ ಮನಿ ಅಥವಾ ಅರೇಖಾನ್ ಪಗೋಡ. ಇದರಲ್ಲಿ 3.65 ಮೀ ಎತ್ತರದ ತಾಮ್ರದ ಬುದ್ಧನ ಪ್ರತಿಮೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. ನಗರದ ಅರಮನೆಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಜೈಗಿಯ ಬಜಾರ್ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗದ ಜನರು ಬರುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ನಗರ ಮಯನ್ಮಾರ್‌ನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ರೇಷ್ಮೆನೂಲುವುದು, ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಹರಳುಕಲ್ಲುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಬೆಂಕಿಪೊಟ್ಟಣ, ಮರಗೆಲಸ, ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಒಡವೆವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ. ಈ ನಗರ ದಕ್ಷಿಣದ ಯಾಂಗೂನ್, ಉತ್ತರದ ಮಿಟಕಿನ ಮತ್ತು ಲಾಶಿಯ ಹಾಗೂ ಚೀನದ ಗಡಿಯವರೆಗೆ ರೈಲು ಮತ್ತು ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರ–ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ಹಾವಾ, ಅಮರಪುರ (ಹಿಂದಿನ ರಾಜಧಾನಿ), ನಯಾಗಾರಿ ಮೊದಲಾದ ಉಪನಗರಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು 1958ರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮದೇ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದುವು. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳಿದ್ದು ಶಿಕ್ಷಣ, ತರಬೇತಿ, ಕೃಷಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಕರಕುಶಲ, ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸುಭಿಕ್ಷತೆ, ಪ್ರಶಾಂತತೆ ಮತ್ತು ನೈರ್ಮಲ್ಯಗಳಿಂದಾಗಿ ಇದನ್ನು ಚಿನ್ನದ ನಗರವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರ ನಿರ್ಮಾಣ 1857ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟು 1860ರಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು. ಮಹಮ್ಮದೀಯರು, ಹಿಂದುಗಳು, ಯಹೂದಿ, ಶಾನರು, ಚೀನೀಯರು, ಮಾನೇಪುರಿಭಗರು ಕಂಡುಬರುವರು. ಈ ನಗರ ಮಯನ್ಮಾರಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವುದು. ಮಾಂಡೆಯಾನ್ ನದಿ ಮಾಂಡಲೆಯಿಂದ 40 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವುದು. ನೌಕಾಯಾನದ ಸೌಲಭ್ಯವಿದ್ದು ಈ ನಗರ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಲು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಕ್ರಮಣದ ಬಳಿಕ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಮಾಂಡಲೆಯಿಂದ ರಂಗೂನಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀಯರ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಈ ನಗರ ಬಹುಪಾಲು ನಾಶಗೊಂಡು ಈಗ ಪುನರ್‌ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿದೆ. (ಕೆ.ಆರ್.)

ಮಾಗಡಿ: ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ರಾಮನಗರ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ದಕ್ಷಿಣ, ಬೆಂಗಳೂರು ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ನೆಲಮಂಗಲ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ತುಮಕೂರು, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕುಣಿಗಲು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಹೋಬಳಿಗಳು 6, ಗ್ರಾಮಗಳು 335. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 913.3 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,00,962.

ನೆಲಮಂಗಲದ ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಹಬ್ಬಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಹಾಯ್ದು, ರಾಮನಗರದ ಕಡೆ ಮುಂದುವರಿದಿವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಶಿವಗಂಗೆ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸಾವನದುರ್ಗ ಬೆಟ್ಟ ಸಾಲುಗಳ ನಡುವೆ ಹರಡಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ಏರುತಗ್ಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿರಳ ಬೆಟ್ಟಗಳಿದ್ದರೆ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಾವನದುರ್ಗದ ಹತ್ತಿರ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ಪರ್ವತಮಯವಾಗಿದೆ. ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ ಮತ್ತು ಸಾವನದುರ್ಗ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಿದಿರು ಮೆಳೆಗಳ ಅರಣ್ಯವಿದೆ. ಉಳಿದೆಡೆ ಕುರುಚಲು ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಕಣ್ವ ಮತ್ತು ಅರ್ಕಾವತಿ ಇಲ್ಲಿಯ ನದಿಗಳು. ಕಣ್ವ ನದಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪತಿಹಳ್ಳಿಯ ಬಳಿ ಹುಟ್ಟಿ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಅರ್ಕಾವತಿ ನದಿಯ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ತೊರೆಗಳಿದ್ದು ಅವೆಲ್ಲ ಕುಣಿಗಲು ತಾಲ್ಲೂಕಿನೆಡೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 78 ಸೆಂಮೀ.

ರಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಅವರೆ, ತೊಗರಿ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜಗಳನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬನ್ನೂ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಮಾಗಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆ ನೂಲಿನ ತಯಾರಿಕೆ ಇದ್ದು ಇದು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ರಫ್ತು ವಸ್ತು. ಮಾಗಡಿಯಿಂದ ನೆಲಮಂಗಲ, ಕುಣಿಗಲು ಮತ್ತು ರಾಮನಗರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ರಸ್ತೆಗಳು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಹಾದಿಗಳು. ಬೆಂಗಳೂರು–ಮಂಗಳೂರು ಹೆದ್ದಾರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಕೃಷಿಯೇತರ ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು, ವಿದ್ಯುತ್, ಅಂಚೆ ತಂತಿ ಮತ್ತು ದೂರವಾಣಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು, ಪ್ರಾಥಮಿಕ, ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು, ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಆರೋಗ್ಯ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಔಷಧಾಲಯಗಳು ಇವೆ.

ಮಾಗಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾವನದುರ್ಗ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವುಳ್ಳ ಸ್ಥಳಗಳು. ಮಾಗಡಿ–ಕುಣಿಗಲು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮಾಗಡಿಯ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ 5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಂಪಸಾಗರ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೀರಶೈವ ಮಠವಿದೆ. ಇದರ ನವರಂಗದ ಒಂದು ಕಂಬದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಲಿಂಗ ಮಡಕೆಯಿಂದ ಹೊರಬರುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕೆತ್ತಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಸುರಭಾಂಡೇಶ್ವರ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮುಂದುಗಡೆಯ ಒಂದು ಕಂಬದಲ್ಲಿ ಸು. 45 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಕೆಂಪೇಗೌಡ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮಠವನ್ನು ಕೆಂಪೇಗೌಡನೇ ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಾಗಡಿಗೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಹುಲಿಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಿಥಿಲ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಮಂಟಪಗಳೂ ಶಾಸನಗಳೂ ಕೆಲವು ವೀರಗಲ್ಲುಗಳೂ ಇವೆ.

ಮಾಗಡಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 51 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ರಾಮನಗರದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 33 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 25,000.

ಇದು ಸುತ್ತಲ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಬ್ಯಾಂಕ್, ಪಶುವೈದ್ಯಾಲಯ, ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು, ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಅಂಚೆ, ವಿದ್ಯುತ್ ಮತ್ತು ದೂರವಾಣಿಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರು. ರಾಮನಗರ, ನೆಲಮಂಗಲ ಮತ್ತು ಕುಣಿಗಲುಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಪುರಸಭಾಡಳಿತವಿದೆ. (ಕೆ.ಆರ್.)

ಮಾಗೋಡು ಜಲಪಾತ: ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಯಲ್ಲಾಪುರಕ್ಕೆ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 19 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬೇಡ್ತಿ ನದಿಯ (ಗಂಗಾವಳಿ) ಒಂದು ಜಲಪಾತ. ಕಾರವಾರ–ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಯಲ್ಲಾಪುರಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸು. 3 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕವಲೊಡೆಯುವುದು. ಈ ಕವಲಿನ ಎಡಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸು. 13ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮಾಗೋಡು ಗ್ರಾಮವಿದೆ. ಇದರ ಬಳಿಯೇ ಜಲಪಾತವಿದೆ. ಹಚ್ಚ ಹಸುರಿನ ಕಾಡಿನ ಮಧ್ಯೆ ಸುಮಾರು ಒಂದೂವರೆ ಕಿಮೀ ನಡೆದು ದಟ್ಟವಾಗಿ ಬಿದಿರು ಬೆಳೆದಿರುವ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಹತ್ತಿ ಮೇಲೆ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಿಂತರೆ ಬೇಡ್ತಿ ನದಿಯ ಮೇಲಿನ ಕಣಿವೆಯ ದೃಶ್ಯ ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಂದ ನದಿ ಬೆಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದು ಸು. 60 ಮೀ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಧುಮುಕಿ ಕೊಳದಂತೆ ಸೇರಿ ಮತ್ತೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ 184 ಮೀ ಧುಮುಕುವುದು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಜಲಪಾತದ ವೀಕ್ಷಣೆಗೆ ಅನುಕೂಲಿಸಲು ದುರ್ಗಮ ದಾರಿ ಸರಿಪಡಿಸಿ, ಪ್ರವಾಸಿಮಂದಿರ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಲಿನ ನೊರೆಯಂತೆ ನಯವಾಗಿ ಹರಿದಿಳಿವ ಈ ಜಲಪಾತದ ಸೌಂದರ್ಯ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವಂಥದು. ಶಿರಸಿ–ಯಲ್ಲಾಪುರ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಮಂಚಿಕೇರಿ ಗ್ರಾಮದಿಂದ 8 ಕಿಮೀ ದೂರ ಕಾಲುನಡಿಗೆಯಿಂದ ಸಾಗಿ ಮಾಗೋಡು ಜಲಪಾತದ ತಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಈ ಜಲಪಾತದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವ್ಯೂಹಾಕಾರದ ಒಂದು ಪುರಾತನ ಕೋಟೆ ಇದೆ. ಕೋಟೆಗೆ ಒಂದೇ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರವಿದ್ದು ಬೇಡ್ತಿ ಮತ್ತು ಶಾಲ್ಮಲಾ ಹೊಳೆಗಳು ಈ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮೂರು ಕಡೆಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. *

ಮಾದರಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಹಾಗೂ ಮಾದರಿ ಸಮೀಕ್ಷೆಯ ವಿಧಗಳು: ಮಾದರಿ ಆಯ್ಕೆ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರದೇಶದ ಗಣತಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಮೂಲಾಂಶಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೇ, ಕೆಲವೇ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ, ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೇ ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾದಾಗ ಉಂಟಾಗಬಹುದಾದ ಕಾಲ, ಹಣದ ವ್ಯಯ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮಾದರಿ ಆಯ್ಕೆಯ ತಂತ್ರವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಅಥವಾ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಅದು ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಮಾದರಿ ಆಯ್ಕೆಯ ತಂತ್ರವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಗಾತ್ರ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದರೆ ಸಂಶೋಧಕ ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಸಮಗ್ರ ಆಯ್ಕೆಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದರಂತೆ ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮೂಲಾಂಶಕ್ಕೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಗೊಳ್ಳಲು ಸಮಾನ ಅವಕಾಶವಿರಬೇಕು. ಕೆಲವೊಂದು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಘಟಕಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ಮೂಲಕ ಎಲ್ಲ ಘಟಕಗಳ ಸಂಕಲನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಘಟಕಗಳೇ ನಿದರ್ಶಕ ಘಟಕಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ.

ಉದಾ : ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಜನರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಈ ರೀತಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಒಟ್ಟು ಕುಟುಂಬಗಳಲ್ಲಿ 10 ಕುಟುಂಬಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮಾದರಿ ಅಧ್ಯಯನ ಎನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಕುಟುಂಬಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲರ ಜೀವನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿ ಬಹಳ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ ಮತ್ತು ಇತರ ವಿಧಾನಗಳಿಗಿಂತ ಬಹಳ ಸರಳವಾಗಿದೆ.

ಇದು ಜನಗಣತಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದಾಯಕ ಹಾಗೂ ಉತ್ತಮವಾದುದು. ಕಡಿಮೆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯಕವೆನಿಸಿದ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇದು ಹೊಸ ಹಾಗೂ ಇತ್ತೀಚಿನ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ನಿಷ್ಪಕ್ಷವಾಗಿ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ವಿವರವಾದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು.

ಮಾದರಿ ಆಯ್ಕೆಯ ವಿಧಾನಗಳು: ಮಾದರಿ ಆಯ್ಕೆಯ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಅವುಗಳು ನಿರೂಪಿಸುವ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. 1. ಸಂಭವನೀಯವಲ್ಲದ ಮಾದರಿ 2. ಸಂಭವನೀಯ ಅಥವಾ ಆಕಸ್ಮಿಕ ಮಾದರಿ.

1) ಸಂಭವನೀಯವಲ್ಲದ ಮಾದರಿ: ಈ ಮಾದರಿ ಆಯ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖವಾದುದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಮೂಲ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನವನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸದೆ, ಕಾಲವನ್ನು ವ್ಯಯಮಾಡದೆ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಸಂಭವನೀಯವಲ್ಲದ ಮಾದರಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿಂದಲೂ ಸಹ ಕರೆಯುವ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ: ಉದ್ದೇಶಿತ ಮಾದರಿ, ವಿಮೋಚನಾ ಮಾದರಿ, ಆಲೋಚಿಸದ ಮಾದರಿ. ಈ ಮಾದರಿ ಆಯ್ಕೆಯನ್ನು ಸಂಶೋಧಕನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡುವಾಗ ತಮ್ಮ ವಿಷಯದ ಕಲ್ಪನೆ ಹಾಗೂ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಪಾಲು ಮಾದರಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

2) ಸಂಭವನೀಯ ಮಾದರಿ : ಸಂಭವನೀಯ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಗೊತ್ತು ಗುರಿ ಇಲ್ಲದ ಅಥವಾ ಆಕಸ್ಮಿಕ ಮಾದರಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಮಾದರಿ ವಿಧಾನವನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪುನರ್ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ:

1) ಆಕಸ್ಮಿಕ ಮಾದರಿ ಅಥವಾ ನಮೂನೆ (ರ್‍ಯಾಂಡಂ ಸ್ಯಾಂಪಲಿಂಗ್) : ಇದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಶೋಧನ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮಾದರಿಯಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಘಟಕವನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಒಂದೇ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಘಟಕಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧಾನ ಬಹಳ ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದು. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನರ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಆಯ್ಕೆಮಾಡಬೇಕಾದಾಗ ಆ ಪ್ರದೇಶ ಅಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಒಳಗೊಂಡಿರುವಾಗ ಅಧಿಕ ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಿನ ವಸತಿಗಳು ಗುಂಪುಗುಂಪಾಗಿ ಬಹು ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿದ್ದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಒಂದು ಗುಂಪೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿ ಸಮಾನ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಜನರ ಆರ್ಥಿಕ ಮಟ್ಟದ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುವಾಗ ಒಟ್ಟು ಸಾವಿರ ಕುಟುಂಬಗಳ ಪೈಕಿ 50 ಕುಟುಂಬಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಬೇಕಾದಾಗ ಆಕಸ್ಮಿಕ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲಕರ ಹಾಗೂ ಉತ್ತಮವಾದುದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಲಾಟರಿ ವಿಧಾನದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

2) ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಮಾದರಿಗಳ ನಮೂನೆ: ಇದು ಸಂಭವನೀಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿನ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನವಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರದೇಶದ ಘಟಕಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಆರೋಹಿ ಅಥವಾ ಅವರೋಹಿ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಭಾಗಿಸಿದಾಗ ದೊರೆಯುವ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಒಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಒಟ್ಟು ಕುಟುಂಬಗಳು 150 ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದಾಗ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 10 ಕುಟುಂಬಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಬೇಕಾದಾಗ ಆರೋಹಿ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ 150/10 = 15 ರ ಅಂತರದಲ್ಲಿ 15, 30, 45, 60, ... 150, ನೆಯ ಕುಟುಂಬಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆಮಾಡಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಕುಟುಂಬಗಳ ಆಯ್ಕೆಯು ಸಮನಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಮಾದರಿ ಆಯ್ಕೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

3) ಸ್ತರ ಮಾದರಿ (ಸ್ಟ್ರ್ಯಾಟಿಫೈಡ್ ಸ್ಯಾಂಪಲಿಂಗ್) : ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿನ ಘಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರೂಪವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಥವಾ ಇತರೆ ಭಿನ್ನತೆಗಳಿದ್ದರೆ ಆಗ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಘಟಕದಿಂದಲೂ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಿಷಯದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮರೂಪವಿರುವಂತೆ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಇಂತಹ ಘಟಕಗಳ ವಿಭಜನೆಗೆ ಸ್ತರೀಕರಣ ಎನ್ನುವರು. ಈ ಹಂತಗಳು ಅಥವಾ ಸ್ತರಗಳು ಸಮ ಅಥವಾ ಅಸಮವಾದ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರಬಹುದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ತರದಿಂದಲೂ ಆಕಸ್ಮಿಕ ಮಾದರಿಯ ಮೂಲಕ (ರ್‍ಯಾಂಡಮ್) ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಸ್ತರಕ್ಕೆ ಸ್ತರ ಮಾದರಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉದಾ: ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವ ಸು. 200 ಕುಟುಂಬಗಳ ಆದಾಯದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ಶೇ.10 ಕುಟುಂಬಗಳನ್ನೇ ಮಾದರಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡುವ ಮೊದಲು ಈ ಕುಟುಂಬಗಳನ್ನು ಆದಾಯ ವರ್ಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆದಾಯ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕುಟುಂಬಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 100, 50, 40, 10 ಇದ್ದರೆ ಮಾದರಿಗಾಗಿ ಈ ಸಮೂಹಗಳಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ 10, 5, 4 ಮತ್ತು 1 ಕುಟುಂಬವನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕತೆ ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಸ್ತರ ಮಾದರಿ ಏಕತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದು.

4) ಗುಂಪು ಅಥವಾ ಸಮುದಾಯ ಮಾದರಿ ಆಯ್ಕೆ (ಕ್ಲಸ್ಟರ್ ಸ್ಯಾಂಪಲಿಂಗ್) : ಸಂಶೋಧಕ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಕುಟುಂಬಗಳು ಗುಂಪುಗುಂಪಾಗಿ

ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದರ ನಿಖರ ಅಧ್ಯಯನ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ. ಅಂತಹ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ, ನಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಯಾವುದಾದರು ಗುಂಪಿನಿಂದ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಕುಟುಂಬಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಗುಂಪು ಅಥವಾ ಸಮುದಾಯ ಮಾದರಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಉದಾ : ಒಂದು ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ 20,000 ಯಂತ್ರಗಳಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಮೊದಲು 400 ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ, ಅನಂತರ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿನ 50 ಯಂತ್ರಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಬೇಕಾದ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡುವುದೇ ಗುಂಪು ಮಾದರಿ.

5) ಕ್ಷೇತ್ರ ಮಾದರಿ ಆಯ್ಕೆ (ಏರಿಯ ಸ್ಯಾಂಪಲಿಂಗ್) : ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಇದನ್ನೇ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮಾದರಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಮ ಸಂಭಾವಿಕ ಸ್ತರ ಮಾದರಿಯ ಒಂದು ಬಗೆ.

6) ಬಹುಹಂತದ ಮಾದರಿಗಳು (ಮಲ್ಟಿಸ್ಟೇಜ್‌ಸ್ಯಾಂಪಲಿಂಗ್) : ಇದರ ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಬಹುಹಂತದ ಮಾದರಿ ಆಯ್ಕೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡುವಾಗ ಅನೇಕ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ಘಟಕವನ್ನು ಕೆಲವು ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗುಂಪು ಕೆಲವು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಅನಂತರ ಸಂಭವನಿಯ ಮಾದರಿಯ ಮೂಲಕ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಮೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ರಾಜ್ಯವಾರು ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿ, ಅನಂತರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನಂತರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಂದ ಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ಸಂಭವನಿಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿ ಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಜಮೀನಿನ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅದನ್ನು ಬಹುಹಂತದ ಮಾದರಿ ಎನ್ನಬಹುದು.

7) ಕ್ರಮಾನುಗತಿ ಅಥವಾ ಅನುಕ್ರಮ ಮಾದರಿ (ಸೀಕ್ವೆನ್ಷಿಯಲ್ ಸ್ಯಾಂಪಲಿಂಗ್): ಒಂದು ಸಂಕೀರ್ಣ ಮಾದರಿಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಅಂಶದಿಂದ ನಿರ್ಧಾರಿತವಾದುದಲ್ಲ. ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಗಣಿತಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ಸಂಖ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸುವಂತದ್ದು. ಈ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಅಂಶದ ಮೇಲೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಥವಾ ವಾಪಸ್ಸಾತಿಯ ನಿರ್ಧಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಾದರಿಗಳಿದ್ದಾಗ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ, ಇದು ಅಥವಾ ಅದು, ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಕ್ರಮಾನುಗತಿ ಅಥವಾ ಅನುಕ್ರಮ ಮಾದರಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

8) ಗಾತ್ರ, ಪ್ರಮಾಣ ಸಂಭವನೀಯ ಮಾದರಿ : ಗುಂಪು ಗುಂಪಾದ ಮಾದರಿಯ ಘಟಕದ ಒಂದೇ ಪ್ರಮಾಣದ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸಂಭವನೀಯವಾದ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಭವನೀಯ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡುವುದೇ ಗಾತ್ರ ಪ್ರಮಾಣ ಸಂಭವನೀಯ ಮಾದರಿಯಾಗಿದೆ. ಉದಾ : 15 ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ದಿನಸಿ ಅಂಗಡಿಗಳಿದ್ದರೆ, ಆಯ್ಕೆ ಮಾದರಿ ಗುರುತಿಸಬೇಕಾದರೆ, ಮೊದಲು ಅವುಗಳನ್ನು ಏರುಮುಖ ಅಂದರೆ ಆರೋಹಿ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬರೆದುಕೊಂಡು ಅನಂತರ ಎರಡು ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. **(ಜಿ.ಡಿ.)**

ಮಾನ್ ಮಾದರಿ: ವಲಯ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ನ್ಯೂನತೆಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಲು ಮಾನ್‌ರವರು 2 ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದರು. ಇದನ್ನು ಮಾನ್‌ರವರ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವರ್ಗದ ಗೃಹ ಬಳಕೆಯ ಭೂಮಿಯು ನಗರದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇವು ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿರದೆ ವಲಯಾಕಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗೃಹ ಬಳಕೆಯ ವಿಧಾನದ ಮೇಲೆ ಗಾಳಿ ಬೀಸುವ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಸಹ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಗರದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಯು ಶುದ್ಧವಾಗಿದ್ದು ಈ ವಲಯ ವಾಸದ ಮನೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, ಪೂರ್ವ ಭಾಗವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಂದ ಆವೃತ್ತವಾಗಿದ್ದು ವಾಯುಮಾಲಿನ್ಯ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಕಾರ್ಮಿಕ ವರ್ಗ ನೆಲೆಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ನಗರವು ಒಂದೇ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಪ್ರತೀ ದಿನ ಈ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಲಿನ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಜನರು ಬಂದು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ಮನೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕೇಂದ್ರವಾಣಿಜ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ವಿವಿಧ ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ಗದ ಕೆಳವರ್ಗದ ಮನೆಗಳು ವಲಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ವರ್ಗದ ವಸತಿಯು ಬೇರೆ ವಸತಿಗಳಿಗಿಂತ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. **(ಎಂ.ಡಿ.)**

ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೂಚಿ ಅಳೆಯುವ ವಿಧಾನ: ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಯ (ಯು.ಎನ್.ಡಿ.ಪಿ.) ಮೊದಲ ವರದಿಯನ್ನು 1990 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೂಚಿಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ಮಾನವನ ಒಟ್ಟಾರೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಸೂಚಕವಾಗಿದ್ದು ಜೀವಿತಾವಧಿ, ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಯೋಗ್ಯ ಜೀವನಮಟ್ಟಗಳ ಒಟ್ಟಾರೆ ಅಳತೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಮೂರು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ ಯಾವ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ವಿವಿಧ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಜನರ ಮಟ್ಟ ಹೇಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿದೆ. ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೂಚಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯುವ ವಿಧಾನ: ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೂಚಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯುವ ಮೊದಲು, ನಾವು, ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಮೂರು ಸೂಚಕಗಳಿಗೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ನೀಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹುಟ್ಟಿದಾಗಿನಿಂದ ಮಾನವನ ಜೀವಿತಾವಧಿ; ಸಾಕ್ಷರತಾ ಮಟ್ಟ; ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ತಲಾ ಆದಾಯ ಇವುಗಳ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಮೊದಲು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದು ಶೂನ್ಯದಿಂದ ಒಂದರವರೆಗೆ (0 ಇಂದ 1) ಇರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಸೂತ್ರದ ಮೂಲಕ ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಬಹುದು.

$$\text{ಸೂಚಕ ಮೌಲ್ಯ} = \frac{\text{ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿ ಮೌಲ್ಯ (ಆಕ್ಚ್ಯುಯಲ್ ವ್ಯಾಲು)} - \text{ಕನಿಷ್ಠ ಮೌಲ್ಯ (ಮಿನಿಮಮ್ ವ್ಯಾಲು)}}{\text{ಗರಿಷ್ಠ ಮೌಲ್ಯ (ಮೆಕ್ಸಿಮಮ್ ವ್ಯಾಲು)} - \text{ಕನಿಷ್ಠ ಮೌಲ್ಯ (ಮಿನಿಮಮ್ ವ್ಯಾಲು)}}$$

ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೂಚ್ಯಂಕವನ್ನು ಈ ಮೇಲಿನ ಮೂರು ಸೂಚಕಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಕಂಡುಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅನಂತರ ಈ ಮೂರು ಸೂಚಕಗಳ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಕೂಡಿ ಮೂರರಿಂದ ಭಾಗಿಸಿದರೆ ನಮಗೆ ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೂಚಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ,

$$\text{ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೂಚಿ (ಎಚ್‌ಡಿಐ)} = ^{+}\frac{\text{(ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಜೀವಿತಾವಧಿ)}}{\text{ಸೂಚಿತದ ಮೊತ್ತ}} + \text{(ಶೈಕ್ಷಣಿಕ)} + \frac{\text{(ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ತಲಾ ಆದಾಯದ ಮೌಲ್ಯ)}}{\text{ಮೌಲ್ಯ}}$$

ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೂಚಿಯ ಮೌಲ್ಯ 1.0 ಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಜನರು ಉತ್ತಮ ಆರೋಗ್ಯದಿಂದಿದ್ದು, ಸುಶಿಕ್ಷಿತರಾಗಿದ್ದು ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ವರಮಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಉತ್ತಮ ಜೀವನವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂದರ್ಥ. ಆದರೆ ಸೊನ್ನೆ ಅಥವಾ ಶೂನ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಅಲ್ಲಿನ ಜನರು ಅನಾರೋಗ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಜೀವಿತಾವಧಿ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದು, ಹೆಚ್ಚು ಅವಿದ್ಯಾವಂತರು ಮತ್ತು ಬಡವರೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಬಳಸಿ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ 1990 ರಿಂದ ಸು. 177 ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಜನರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಈ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಸೂತ್ರದ ಅನ್ವಯ ಅಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಮೂರು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಎ) ಹೆಚ್ಚು ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು (ರ್‍ಯಾಂಕ್ 1 ರಿಂದ 57 ರವರೆಗೆ)

ಬಿ) ಮಧ್ಯಮ ಅಥವಾ ಸಾಧಾರಣ ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು (ರ್‍ಯಾಂಕ್ 58 ರಿಂದ 145 ರವರೆಗೆ)

(ಸಿ) ಕೆಳ ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು (ರ್‍ಯಾಂಕ್ 146 ರಿಂದ 177 ರವರೆಗೆ)

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೂಚಿಯ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ

ವರ್ಷ	ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಸೂಚಿ (ಎಚ್‌ಡಿಐ)
1975	0.412
1980	0.438
1985	0.476
1990	0.513
1995	0.546
2000	0.577
2003	0.602

(ಎಸ್.ಕೆ.ಪಿ.)

ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೂಚ್ಯಂಕ: ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಜನರ ಉತ್ತಮ ಆರ್ಥಿಕ ವರಮಾನ ಪಡೆದು ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಜೀವನ ನಡೆಸುವುದು ಅವಶ್ಯಕ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಉದ್ಯೋಗ–ಆರ್ಥಿಕ ವರಮಾನ, ಉತ್ತಮ ಆರೋಗ್ಯ–ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ಜೀವನ ನಡೆಸಲು ಆ ದೇಶದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಅವಕಾಶಗಳು ಮತ್ತು ಪಾಲುಗಾರಿಕೆ ಇದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕೇವಲ ಆರ್ಥಿಕ

ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿರದೆ ಅದು ಜನರ ಸಮಗ್ರ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂದು ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಹಾಗೂ ನಿಜವಾದ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಅರಿಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಗಳಾಗುತ್ತಿವೆ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೂಚ್ಯಂಕವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಮಾರ್ಗೋಪಾಯ, ಯತ್ನಗಳು ಸಾಗುತ್ತಿವೆ. ಆ ಸೂಚ್ಯಂಕದ ಪರಿಷ್ಕರಣವೂ ಆಗುತ್ತಿದೆ. ಅದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ/ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ನೆರವುಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೂಚ್ಯಂಕವು ಆ ದೇಶದ ಜನರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು, ಅದರ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿರುವ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಒಂದು ಸಂಯೋಜಿತ ಸೂಚ್ಯಂಕವಾಗಿದ್ದು ಅದು ಆ ದೇಶದ ಜನರ ಸರಾಸರಿ ಆಯಸ್ಸಿನ ಪ್ರಮಾಣ, ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಥಮಿಕ, ಹೈಸ್ಕೂಲು ಹಾಗೂ ತೃತೀಯ ಬಗೆಯ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ಜನರ ತಲಾದಾಯ, ಎಂಬ ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳವುದಾದರೆ ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೂಚ್ಯಂಕ ಆ ದೇಶದ ಜನರು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಥದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಯಾವ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೂಚ್ಯಂಕ ಪರಿಷ್ಕರಣೆಯಾಗಿ ಮತ್ತೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಸೂಚ್ಯಂಕದ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಹಾಗೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಉಪ ಸೂಚ್ಯಂಕಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವೂ ಆಗಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ 1) ಲಿಂಗ ಸಂಬಂಧಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೂಚ್ಯಂಕ 2) ಲಿಂಗ ಸ್ವಶಕ್ತೀಕರಣ ಮಾಪನ. ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಆ ದೇಶದ ಗಂಡಸರು ಮತ್ತು ಹೆಂಗಸರನ್ನು ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅವರಲ್ಲಿರುವ ಆಯಸ್ಸಿನ ಪ್ರಮಾಣ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ವರಮಾನದ ಮಟ್ಟವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು. ದೇಶದ ಗಂಡಸರು, ಹೆಂಗಸರು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅಂತರ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಜಿಡಿಐ ಮಟ್ಟ ಇಳಿಯುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಅದೇ ಎರಡನೆಯದು ಬರೀ ಹೆಂಗಸರನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಗಂಡಸರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಅವರು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರ 4 ಸೂಚ್ಯಂಕಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಅ) ದೇಶದ ಲೋಕಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರು ಎಷ್ಟು ಸ್ಥಾನ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆ) ಆಡಳಿತ ಹಾಗೂ ನಿರ್ವಹಣಾ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅವರ ಶೇಕಡ ಪ್ರಮಾಣ; ಇ) ಉನ್ನತ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಕಸಬುಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಶೇಕಡ ಪ್ರಮಾಣ ಈ) ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವರಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಪಾಲುಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

(ಬಿ.ಇ.)

ಮಾನವ ಜನಾಂಗಗಳು ಮತ್ತು ಜನಾಂಗೀಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು: ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುವ ಜನ ಸಮೂಹವೆಲ್ಲಾ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಿವಿಧತೆಯಲ್ಲಿ ಏಕತೆಯೆಂಬಂತೆ ದೇಹ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನತೆ ಸಹಜವಾಗಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲರೂ ಮಾನವರಾಗಿಯೇ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಮಾನಸಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯ ಭಿನ್ನತೆಗಳು ಗೋಚರಿಸದಿದ್ದರೂ ಅದು ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೈಬಣ್ಣ, ಆಕಾರ, ಕೂದಲು, ಎತ್ತರ, ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿಯೂ ವೈವಿಧ್ಯತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವರು ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಕುಬ್ಜರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಬಿಳಿಯರಾಗಿದ್ದರೆ, ಆಫ್ರಿಕನ್ನರು ಕಪ್ಪಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವರು ದೈಹಿಕವಾಗಿ ದೃಢಕಾಯರಾಗಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ದುರ್ಬಲರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮಾನವ ಜೀವಿ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅವರ ಶಾರೀರಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಯಾವ ಲಕ್ಷಣಗಳೇ ಇರಲಿ ಅವುಗಳು ಅವರಿಗೆ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬಂದವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಜನಾಂಗ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಿವರಣೆ ನೀಡುವುದು ಕಷ್ಟ. ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಪರಿಣತಿಯುಳ್ಳ ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಮೂಲಕ ಅರ್ಥ ಕೊಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷೆ, ಧರ್ಮ, ದೇಶ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ಜನಾಂಗದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಕೆಲವು ಅಪಾರ್ಥಗಳೂ ಸಂಭವಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಉದಾ: ಚೀನಿಯರಿಗೆ ಚೀನಿ ಜನಾಂಗ, ಆಂಗ್ಲಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವವರನ್ನು ಆಂಗ್ಲ ಜನಾಂಗ, ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮೀಯರಿಗೆ ಹಿಂದು ಜನಾಂಗ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಜನಸಮುದಾಯಗಳ ನಡುವೆ ಗೊಂದಲಗಳು ಹಾಗೂ ಅನರ್ಥಗಳು ಸಂಭವಿಸಿವೆ.

ಜನಾಂಗವೆಂಬುದು ಅನುವಂಶೀಯತೆಯ ಫಲವಾಗಿ ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವಂತಹ ಜನ ಸಮೂಹವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವ ಮಾನವರ ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆಕಸ್ಮಿಕವಲ್ಲ; ಇವು ಆತನಿಗೆ ಅನುವಂಶೀಯವಾಗಿ ರಕ್ತಗತವಾಗಿ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಅನುವಂಶೀಯ ಬಳುವಳಿಯಾಗಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮಾನವ ಸಮೂಹವನ್ನು ಒಂದು ಜನಾಂಗ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಹರ್ಕೊವಿಟ್ಸ್ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಜನಾಂಗ ಅನುವಂಶೀಯವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಪಡೆದಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭೌತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮಾನವ ಸಮೂಹದ

ರ್‍ಯಾಂಕ್	ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು	ಮಾನವನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೂಚ್ಯಂಕ ಮೌಲ್ಯ (2003)	ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಜೀವಿತಾವಧಿ (ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ) (2003)	ವಯಸ್ಕರ ಸಾಕ್ಷರತೆ (15 ವಯಸ್ಸಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು % (2003)	ಜಿ.ಡಿ.ಪಿ (ಪಿಪಿಪಿ) (2003)	ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಜೀವಿತಾವಧಿ ಸೂಚ್ಯಂಕ	ಶಿಕ್ಷಣ ಸೂಚ್ಯಂಕ	ಜಿ.ಡಿ.ಪಿ ಸೂಚ್ಯಂಕ
ಹೆಚ್ಚು ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಕೆಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು (ರ್‍ಯಾಂಕ್ 1 ರಿಂದ 57ರವರೆಗೆ)								
01	ನಾರ್ವೆ	0.963	79.4	99.0	36,670	0.91	0.99	0.99
02	ಐಸ್ಲೆಂಡ್	0.956	80.7	99.0	31,243	0.93	0.98	0.96
03	ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ	0.955	80.3	99.0	29,632	0.92	0.99	0.95
04	ಲಕ್ಸೆಂಬರ್ಗ್	0.949	78.5	99.0	62,298	0.89	0.95	1.00
05	ಕೆನಡ	0.949	80.0	99.0	30,677	0.92	0.97	0.96
57	ಟ್ರಿನಿದಾದ್ ಮತ್ತು ಟೊಬ್ಯಾಗೋ	0.801	69.9	98.5	10,766	0.75	0.88	0.78
ಸಾಧಾರಣ ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೂಚ್ಯಂಕ ಹೊಂದಿದ ಕೆಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು (ರ್‍ಯಾಂಕ್ 58 ರಿಂದ 145ರವರೆಗೆ)								
85	ಚೀನ	0.755	71.6	90.9	5,003	0.78	0.84	0.65
127	ಭಾರತ	0.602	63.3	61.0	2,892	0.64	0.61	0.56
135	ಪಾಕಿಸ್ತಾನ	0.527	63.0	48.7	2,097	0.63	0.44	0.51
139	ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ	0.520	62.8	41.1	1,770	0.63	0.45	0.48
145	ಜಿಂಬಾಬ್ವೆ	0.505	36.9	90.0	2443	0.20	0.78	0.53
ಕಡಿಮೆ ಮಾನವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೂಚ್ಯಂಕ ಹೊಂದಿದ ಕೆಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು (ರ್‍ಯಾಂಕ್ 146 ರಿಂದ 177)								
177	ನೈಜರ್	0.281	44.4	14.4	835	0.32	0.17	0.35
	ಪ್ರಪಂಚ	0.741	67.1	–	8,229	0.70	0.77	0.75

ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವಿಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಜನಾಂಗ ಎಂಬ ಪದ ಜೈವಿಕ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಮಾನವನ ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದು ಮಾನವನ ಒಂದು ಗುಂಪನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಪಿನಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಾನವನ ವಿಕಾಸ ಮತ್ತು ಪ್ರಸರಣ: ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲಾ ಮಾನವರೂ ಹೋಮೋ ಸ್ಯೆಪಿಯನ್ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವಿವಿಧ ಗುಂಪಿನ ಜನರು ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ವರ್ಗದ ಜನರು ಏಪ್ (ವಾನರ) ಪ್ರಕಾರದ ಅನುವಂಶೀಯತೆಯಿಂದ ರೂಪು ತಳೆದಂತಹವರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಹೋಮೋಸೆಪಿಯನ್ ವರ್ಗವನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಉಳಿದೆಲ್ಲಾ ಗುಂಪುಗಳು ಸಹ ಕ್ರಮೇಣ ವಿನಾಶ ಹೊಂದಿದವೆಂದು ಡಾರ್ವಿನ್ನರ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಆಯ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದೆ. ಈಗಿನ ಜನ ಸಮೂಹ ನಿಸರ್ಗದೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಹಾಗೂ ಹೋರಾಟದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಮಂಗನಿಂದ ಮಾನವ ಎಂಬ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ತಪ್ಪು. ಬದಲಾಗಿ ಮಾನವ ಮತ್ತು ಮಂಗಗಳೆರಡೂ ಒಂದೇ ಮೂಲದಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಉಗಮ ಹೊಂದಿದ ಮೂಲ ಮಾನವನಿಂದ ಅವನ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಆತನ ಸಂತತಿಗೆ ಜೀನ್‌ಗಳ ಮೂಲಕ ಬಂದಂತಹವುಗಳಾಗಿವೆ. ತಂದೆ ತಾಯಂದಿರ ಜೀನ್‌ಗಳಿಂದ ಮಕ್ಕಳು ಚರ್ಮದ ಬಣ್ಣ, ರಕ್ತದ ಗುಂಪು, ಮೂಗಿನ ಆಕಾರ, ತಲೆಗೂದಲಬಣ್ಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿಯೇ ಮಕ್ಕಳು ತಂದೆ, ತಾಯಿಗಳ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಜೀನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ರಚನಾತ್ಮಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ತಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಾಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಟೇಶನ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಪರಿಸರದ ಉಷ್ಣಾಂಶ, ಮಳೆ, ತೇವಾಂಶ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಮಾನವನು ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಅವನ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೂ ಹಲವಾರು ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳಾದವು. ಈ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದು.

ನೈಸರ್ಗಿಕ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಉಂಟಾದ ಮಾನವನ ಬಾಹ್ಯ ರಚನೆ. ಉದಾ: ತಲೆಗೂದಲು, ಚರ್ಮದ ಬಣ್ಣ, ದೇಹದಾರ್ಢ್ಯತೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಾಗೂ ಮಾನವನ ಆಂತರಿಕ ರಚನೆ, ಮಾಂಸಖಂಡಗಳ ಉಬ್ಬುವಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

ಮಾನವನ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವ ದೇಹದ ಬಣ್ಣ, ಆಕಾರ ಮತ್ತು ತಲೆಗೂದಲು. ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣವು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಆಯಾ ವಾಯುಗುಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಾನವನು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಶೀತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನರು (ಉದಾ:ಎಸ್ಕಿಮೋ) ದೈಹಿಕ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರಲು ಅಲ್ಲಿನ ವಾಯುಗುಣವೇ ಮೂಲ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಾನವನ ಅಂಗಾಂಗಗಳು, ಬಣ್ಣ, ತಲೆಗೂದಲು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ.

ಜನಾಂಗಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣದ ಆಧಾರಗಳು: ಮೂಲತಃ ಮಾನವನ ವಿವಿಧ ವರ್ಗಗಳ ನಡುವೆ ಕಂಡುಬರುವ ಬದಲಾವಣೆ ಅಲ್ಪವಿದ್ದು. ಇತರ ಜೀವಿಗಳಿಗಿಂತ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಮಾನವ ಸಮುದಾಯದ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿದ್ದು, ಇವುಗಳನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಮಾನವ ಸಮೂಹವನ್ನು ಹಲವರು ಜನಾಂಗಗಳಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಾನವ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಜನಾಂಗದ ವಿಭಜನೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮಾನವನ ಬಾಹ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು: ಚರ್ಮದ ಬಣ್ಣ, ತಲೆಗೂದಲ ವಿನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣ, ಕಣ್ಣುಗಳ ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣ, ಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು, ಮಾನವ ದೇಹದ ರಚನೆಯ ಆಂತರಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು: ಮೂಗಿನ ಆಕಾರ, ಶಿರೋಭಾಗದ ಉದ್ದ, ಪೃಷ್ಠದ ಆಕಾರ, ತಲೆಬುರುಡೆಯ ಸ್ವರೂಪ, ದೇಹದ ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ರಕ್ತದ ಗುಂಪು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

ಜನಾಂಗಗಳ ವಿಂಗಡನೆ: ವಿವಿಧ ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಮಾನವ ಸಮೂಹವನ್ನು ವಿವಿಧ ಜನಾಂಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಬಹುತೇಕ ಜನರ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಅವರನ್ನು ಪ್ರಮುಖ ಮೂರು ಗುಂಪುಗಳನ್ನಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಕ್ರೋಬರ್ ಸಹ ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. 1) ಕಕಾಸಾಯ್ಡ್ ಯುರೋಪಿಯನ್ 2) ಮಂಗೋಲಾಯ್ಡ್ 3) ನೀಗ್ರಾಯಿಡ್.

ಈ ಮೂರು ವಿಧದ ಜನಾಂಗಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಮಾನವ ಸಮೂಹದ ಶೇ.90 ರಷ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಜನರಲ್ಲಿ ಶೇ.43 ರಷ್ಟು ಮಂಗೋಲಾಯ್ಡ್, ಶೇ.24 ರಷ್ಟು ನೀಗ್ರಾಯಿಡ್ ಮತ್ತು ಶೇ.33 ರಷ್ಟು ಕಕಾಸಾಯ್ಡ್ ಜನರಿರುವರೆಂದು ಅಂದಾಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಮೂರು ಭೂ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪ್ – ಕಕಾಸಾಯ್ಡ್, ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕ – ನಿಗ್ರಾಯ್ಡ್ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯ ಮಂಗೋಲಾಯ್ಡ್ ಇವುಗಳ ನಡುವಿನ ಭೂ ಭಾಗಗಳು ಇವುಗಳ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಇತರೆ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಮುಖ ಜನಾಂಗಗಳೆಂದರೆ ಕಫಾಯ್ಡ್ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರಾಲಾಯ್ಡ್ ಈ ವಿಭಾಗಗಳು ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಜನರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಉಪ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

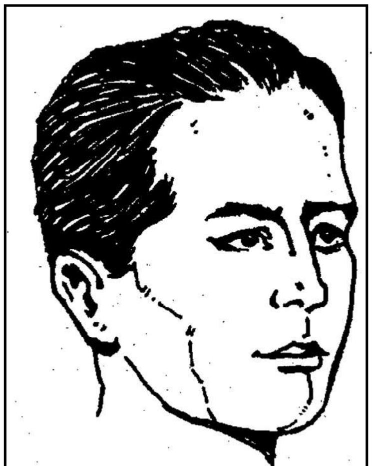

ಕಕಾಸಾಯ್ಡ್

1. ಕಕಾಸಾಯ್ಡ್ ಜನಾಂಗ: 1873 ರಲ್ಲಿ ಜನಾಂಗೀಯ ವಿಂಗಡಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಕಾಸಾಯ್ಡ್ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬ್ಲೊಮೆನ್ ಬಾಚ್ ಎಂಬುವರು ಮೊದಲು ಬಳಸಿದರು. ಇಂದಿನ ಈ ಜನರ ಮೂಲ ಪ್ರದೇಶ ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತದ ಸುತ್ತಲಿನ ಭೂಭಾಗವಾಗಿದ್ದು, ಈ ಜನಾಂಗವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಮುಖ ಉಪ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಒಂದು ಪಂಗಡವನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಉಳಿದ ಮೂರು ಪಂಗಡಗಳು ಯುರೋಪ್‌ನಲ್ಲಿಯೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ಉತ್ತರ ಯುರೋಪಿನ ನಾರ್ಡಿಕ್; ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ಆಲ್ಪೈನ್; ದಕ್ಷಿಣ ಯುರೋಪಿನ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್; ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದ ಯಹೂದಿ ಮತ್ತು ಅರಬ್ ಜನರನ್ನು ಕಕಾಸಾಯ್ಡ್ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ಇಂಡೊ–ಆರ್ಯನ್ನರ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಅರಬ್ ಮತ್ತು ಯಹೂದಿ ಪಂಗಡಗಳು ರೂಪಗೊಂಡಿವೆ.

ಉತ್ತರ ಯುರೋಪಿನ ನಾರ್ಡಿಕ್: ಈ ಜನರು ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದಂಚಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತಿರುವ ಸ್ಕ್ಯಾಂಡಿನೇವಿಯ, ಬ್ರಿಟನ್, ಜರ್ಮನಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನೀಳವಾದ ತಲೆಬುರುಡೆ, ಚೂಪಾದ ಮತ್ತು ಉದ್ದವಾದ ಮೂಗು, ತೆಳುವಾದ ತುಟಿಗಳು ಎತ್ತರವಾದ ನಿಲುವು ನಸುಹೊಂಬಣ್ಣದ ತಲೆಗೂದಲು, ನೀಲಿಕಣ್ಣು, ಕೋನಾಕೃತಿಯ ಮುಖ, ಚಪ್ಪಟೆ ಎದೆ ಮತ್ತು ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಮಿತವಾದ ರೋಮಗಳು ಇವರ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ಆಲ್ಪೈನ್: ಇವರು ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ಹೃದಯ ಭಾಗದವರೆಗೂ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುವರು. ಅಲ್ಲದೆ ಹಂಗೇರಿ, ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ, ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ಹಾಗೂ ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್‌ನಲ್ಲಿಯೂ ಇವರು ಕಂಡು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಪ್ರಮುಖ ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ ಕಪ್ಪು ಮತ್ತು ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಕೂದಲು, ಅಗಲವಾದ ತಲೆ ಮತ್ತು ಮುಖಗಳು, ಸಾಧಾರಣವಾದ ನಿಲುವು ಮತ್ತು ದೃಢಕಾಯ.

ದಕ್ಷಿಣ ಯುರೋಪಿನ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್: ಈ ಜನಾಂಗ ಯುರೋಪ್, ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದುದ್ದಕ್ಕೂ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ಗ್ರೀಸ್, ಇಟಲಿ, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಅರೇಬಿಯ, ಇಸ್ರೇಲ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಈ ಜನರು ಯುರೋಪಿನ ಉಳಿದ ಜನಾಂಗಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಪ್ಪುವರ್ಣದ ಚರ್ಮ, ಕಪ್ಪಾದ ಕಣ್ಣು, ಕಪ್ಪು ತಲೆಗೂದಲು ಹಾಗೂ ಗಿಡ್ಡ ದೇಹ ರಚನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರು.

ಕಕಾಸಾಯ್ಡ್ ಜನರ ಪ್ರಮುಖ ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳಿವು: ಇವರ ಮೈಬಣ್ಣ ನಸು ಕೆಂಪಾದ ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕಡು ಕಂದು ಬಣ್ಣವಾಗಿದ್ದು ಶರೀರದ ಎತ್ತರ ಮಧ್ಯಮ ಎತ್ತರದಿಂದ ಅತೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ತಲೆ ಬುರುಡೆ ನೀಳವಾಗಿದ್ದು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅಗಲವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಶರೀರದ ಮೇಲ್ಮೈ ದಟ್ಟವಾದ ರೋಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ನಾಸಿಕದ ಸೇತುವೆ ಎತ್ತರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಆಕಾರವು ಇಕ್ಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಮಧ್ಯಮ ಅಗಲವಾಗಿರುವುದು. ತಲೆಗೂದಲು ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಹಿಂದುಗಳು ಕಕಾಸಾಯ್ಡ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದು ಅವರ ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇವರು ಉದ್ದವಾದ ತಲೆ ಬುರುಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಕಪ್ಪು ಕೂದಲು, ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ತ್ವಚೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಜನರು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬಂದವರೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವರ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳನ್ನು ನಿಗ್ರಿಟೋ ಅಥವಾ ಇಂಡೋ ಆಸ್ಟ್ರಲಾಯ್ಡ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವರೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಲಸೆ ಬಂದ

ಕಕಾಸಾಯ್ಡ್ ಜನಾಂಗದ (ದ್ರಾವಿಡ ಮತ್ತು ಆರ್ಯನ್ನರು) ಹಿಂದೂ ಪಂಗಡದ ಜನರು ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರಣ ಹೊಂದಿದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಮೂಲ ಕಕಾಸಾಯ್ಡ್ (ಹಿಂದು ಪಂಗಡ) ಜನರು ಇಂದು ಹೆಚ್ಚು ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳು ಸಹ ಮಿಶ್ರಣ ಹೊಂದಿ ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ.

2. ಮಂಗೋಲಾಯ್ಡ್ ಜನಾಂಗ: ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯದ ಚೀನಿಯರು, ಮಲೇಷಿಯನ್ನರು, ಕೊರಿಯನ್ನರು, ಮಂಗೋಲರು, ದಕ್ಷಿಣ ಜಪಾನೀಯರು, ಅಮೆರಿಕದ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಏಷ್ಯದ ಎಸ್ಕಿಮೋ ಜನರು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಏಷ್ಯನ್ ಜನಾಂಗವೆಂದೂ ಸಹ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಗುಂಪುಗಳ ನಡುವೆ ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಂಗೋಲಿಯನ್ನರು ಈ ಜನಾಂಗದ ಮೂಲ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ವಕ್ರವಾದ ಹೆಚ್ಚು ಹೊರಬಾಗಿದ ಮಂಗೋಲಿಯನ್ ಕಣ್ಣು ಈ ಗುಂಪಿನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣ. ಮೂಲತಃ ಮಂಗೋಲಿಯನ್ನರು ಇಂದಿನ ಮಲೇಷಿಯನ್ನರು ಅಥವಾ ಅಮೆರಿಕದ ಇಂಡಿಯನ್ನರನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಜನರು ಕ್ರಮೇಣ ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೊರಬಾಗಿದ ವಕ್ರವಾದ ಕಣ್ಣಿನ ಹುಬ್ಬುಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಇತರರಿಂದ ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು.

ಮಂಗೋಲಾಯ್ಡ್

ಚೀನಿ ಮತ್ತು ಮಂಗೋಲಿಯರನ್ನು ಏಷ್ಯದ ಮಂಗೋಲಾಯ್ಡ್ ಜನರೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಎಸ್ಕಿಮೋ, ಅಮೆರಿಕದ ಎಸ್ಕಿಮೋ, ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡಗಳ ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಹಾಗೂ ಸೈಬೀರಿಯದ ಬುಡಕಟ್ಟಿನವರು ಮಂಗೋಲಾಯ್ಡ್ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ, ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಮಲೇಷ್ಯ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜನರು ಮೂಲತಃ ಮಂಗೋಲಾಯ್ಡ್ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೇ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಪ್ರೋಟೋ ಮಲೇಷ್ಯನ್ ಹಾಗೂ ಡ್ಯೂಟೆರೋ ಮಲೇಷ್ಯನ್ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರೋಟೋ ಮಲೇಷ್ಯನ್ ಜನರು ಗಿಡ್ಡನೆಯ ದೇಹ ಹಾಗೂ ಅಗಲವಾದ ಮೂಗನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಇಂಡೋ ಆಸ್ಟ್ರಲಾಯ್ಡ್ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೇ ಹೋಲುವರು. ಎಸ್ಕಿಮೋ ಜನರು ಅಮೆರಿಕನ್ ಮಂಗೋಲಾಯ್ಡ್ ಗುಂಪಿನ ಒಂದು ವಿಭಾಗವಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಮಂಗೋಲಾಯ್ಡ್ ಜನಾಂಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳೇನೆಂದರೆ: ಓರೆಯಾದ ಹಾಗೂ ಒರಟಾದ ಹುಬ್ಬು, ನೇರವಾದ ಮತ್ತು ಒರಟಾದ ತಲೆಗೂದಲು, ಹಳದಿ ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ವರ್ಣದ ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ಕಣ್ಣುಗಳು, ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಲ್ಪ ರೋಮಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ವಿಶಾಲವಾದ ಭುಜಕಟ್ಟನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ದೇಹ ಹಾಗೂ ಉದ್ದವಾದ ಕತ್ತಿನ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಮಂಗೋಲಾಯ್ಡ್

3) ನೀಗ್ರಾಯಿಡ್ ಜನಾಂಗ: ಆಫ್ರಿಕ ಇದರ ಮೂಲ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಹಲವಾರು ನಿದರ್ಶನಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಇವರು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದ್ದರು. ಭಾರತ, ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯ, ಆಫ್ರಿಕ, ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ, ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಹಾಗೂ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಜನರು ಚದುರಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಇಂದು ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುವುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಅಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮುಖ್ಯ ಪಂಗಡಗಳೆಂದರೆ – ಗಿನಿಯಾ ತೀರದ ಮೂಲ ನೀಗ್ರೋ, ಕಾಂಗೋ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಬಂಟು ಜನರು, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಬೊಯಿಸನ್ ಜನರು (ಬುಷ್‌ಮನ್ ಮತ್ತು ಹೊಟ್ಟೆಸ್‌ಟಾಸ್ ಜನರನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುವರು) ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಸೀಳು ಕಣಿವೆ, ಸರೋವರ ವಲಯದ ನಿಲೋಟಿಕ್ ಜನರು, ಇಥಿಯೋಪಿಯದ ಹ್ಯಾಮೈಟ್ ಜನರು, ಕಾಂಗೋ ಪ್ರದೇಶದ ಪಿಗ್ಮಿ ಜನರು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

ಈ ಜನಾಂಗವನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

1) ಮೂಲ ನೀಗ್ರೋಗಳು: ಇವರು ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದವರೆಗೂ ಹರಡಿದ್ದಾರೆ.

2) ಮಲೇಷ್ಯನ್ನರು: ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜನರು.

3) ನೀಗ್ರಿಟೋ ಜನರು: ಈ ಮೇಲಿನ ಎರಡೂ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶದ ನಡುವೆ ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರದ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಜನರು.

ಮಲನೇಷ್ಯನ್ನರು ಹಾಗೂ ನೀಗ್ರೋಗಳು ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರದ ಎರಡು ಅಂಚುಗಳ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ದೂರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಇವರನ್ನು ಒಂದೇ ಜನಾಂಗದವರೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಪಂಗಡಗಳ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂದರೆ ಆಫ್ರಿಕದ ನೀಗ್ರೋ ಜನರು ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಮೂಗನ್ನು, ಮೆಲನೇಷ್ಯನ್ನರು ಅಗಲವಾದ ನೀಳಮೂಗನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಎತ್ತರವಾದ ಸೋಲೋಮನ್, ನ್ಯೂಹೆಬ್ರಿಡ್ಸ್, ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಲಿಡೋನಿಯ ಹಾಗೂ ಪಪುವ ನ್ಯೂಗಿನಿಯ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಜನಾಂಗದ ಎಲ್ಲಾ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕಣ್ಣಿನ ಹುಬ್ಬು, ತುಟಿಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ತೆಳುವಾಗಿರುವುವು ಹಾಗೂ ನೀಗ್ರೋಗಳಷ್ಟು ಹೊರಭಾಗಿರುವುದು. ಪೊದೆಯಂತಹ ತಲೆಗೂದಲು ಮತ್ತು ಮೂಗು ಮೊನಚಾಗಿದ್ದು ಕೊಕ್ಕಿನಂತಿರುವುದು.

ನೀಗ್ರೋ: ಆಫ್ರಿಕದ ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನೀಗ್ರಾಯಿಡ್ ಜನಾಂಗದ ಜನರು ಅಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇವರು ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ನಿಲೋಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಹೆಮಟಿಕ್, ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಬಂಟು, ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ಅನೇಕ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ನೀಗ್ರಾಯಿಡ್ ಜನಾಂಗ ಬೇಟೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಪ್ರಮುಖ ವೃತ್ತಿಯಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ಯಾವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಇವರು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನೆಲೆಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರ ಗಿಡ್ಡ ದೇಹ ಹಾಗೂ ಕಿರಿದಾದ ತಲೆಬುರುಡೆಗಳು ಆಯಾ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಪರಿಸರದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ರೂಪಿಸಲಾಗಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಆಫ್ರಿಕದ ನೀಗ್ರೋ ಜನಾಂಗದ ಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 100 ದಶಲಕ್ಷ. ನೀಗ್ರಾಯಿಡ್ ಜನಾಂಗದ ಬಣ್ಣ, ಕಪ್ಪು ತಲೆಗೂದಲು ಉಣ್ಣೆಯಂತೆ ಗುಂಗುರಾಗಿರುವುದು, ಅಗಲವಾದ ಮೂಗು, ದಪ್ಪ ತುಟಿ, ಚಾಚು ದವಡೆ, ಸಣ್ಣ ಕಿವಿ, ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ರೋಮಗಳು, ನೀಳವಾದ ತಲೆ ಬುರುಡೆ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳು, ನೀಗ್ರಾಯಿಡ್ ಜನಾಂಗದ ಪ್ರಮುಖ ದೈಹಿಕ ಚಹರೆಗಳಾಗಿವೆ.

ನೀಗ್ರಿಟೋ: ಇವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಂದರೆ ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್, ಮಲಯ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ, ಅಂಡಮಾನ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಮತ್ತು ನ್ಯೂಗಿನಿ. ಇವರ ದೈಹಿಕ ಚಹರೆ ನೀಗ್ರಾಯಿಡ್ ಜನಾಂಗಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 148 ಸೆಂಮೀ ಮತ್ತು ಅಗಲವಾದ ತಲೆಬರುಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರು. ಆದರೆ ಚರ್ಮದ ಬಣ್ಣ, ತಲೆಗೂದಲು ರಚನೆ, ಮೂಗಿನ ಆಕಾರ ಇತ್ಯಾದಿ ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಇತರ ನೀಗ್ರಾಯಿಡ್ ಗುಂಪಿನ ಜನರ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ನೀಗ್ರಿಟೋ ಜನರ ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ನೀಗ್ರೋಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು 130 ಸೆಂಮೀ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ. ಸಾಧಾರಣ ತಲೆಬುರುಡೆ, ಬಾಗಿದ ಹಣೆ, ಕಪ್ಪು ಕಂದು ಕೆಂಪು ಕಂದು ಚರ್ಮದ ಬಣ್ಣ, ಕಪ್ಪು ಕೂದಲು, ಅಗಲವಾದ ಮೂಗು, ಸಣ್ಣದಾದ ದೇಹ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

ಕಫಾಯ್ಡ್ ಜನಾಂಗ: ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಹೊಟ್ಟೆನ್‌ಟೋಸ್ ಮತ್ತು ಕಲಹರಿ ಮರುಭೂಮಿಯ ಬುಷ್‌ಮನ್ ಜನಾಂಗವನ್ನು ಕಫಾಯ್ಡ್ ಜನಾಂಗವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಜನರ ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ ಹಳದಿ ಕಂದುಬಣ್ಣ, ಸುಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮುಖ, ಕಿರಿದಾದ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಮೂಗು, ಉದ್ದವಾದ ತಲೆಬುರುಡೆ, ಗಿಡ್ಡವಾದ ತೋಳು ಮತ್ತು ಕಾಲುಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು. ಒಟ್ಟಾರೆ ಇವರು ನೀಗ್ರಾಯಿಡ್ ಜನಾಂಗದ ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರು. ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇವರಲ್ಲಿ ಕಕಾಸಾಯ್ಡ್ ಮತ್ತು ಮಂಗೋಲಿಯನ್ನರ ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸಹ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದವಡೆ ಹೆಚ್ಚು ಮುಂಚಾಚಿಲ್ಲದಿರುವುದು ತೆಳುವಾದ ತುಟಿಗಳು, ಎತ್ತರವಾದ ಕಣ್ಣಿನ ಹುಬ್ಬು ಇವರನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಜನಾಂಗವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲು ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಈ ಜನರ ಪೃಷ್ಠ ಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಕೊಬ್ಬಿನ ಶೇಖರಣೆಯಿಂದ ಉಬ್ಬಿದಂತಿದ್ದು, ಇವರನ್ನು ನೀಗ್ರೋ ಜನಾಂಗದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲು ನೆರವಾಗಿದೆ.

ಆಸ್ಟ್ರಲಾಯ್ಡ್ ಜನಾಂಗ: ಮೂಲತಃ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳು ನೀಗ್ರಾಯಿಡ್ ಗುಂಪಿಗೇ ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಮಂಗೋಲಾಯ್ಡ್ ಮತ್ತು ಪಾಲಿನೇಷ್ಯನ್ ಜನರ ಗುಣ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರು. ಇವರ ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ: ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣ, ಅಗಲವಾದ ಮೂಗು, ಉದ್ದವಾದ ಕಾಲುಗಳು, ಚಾಚಿದ ದವಡೆ ಹಾಗೂ ಕಿರಿದಾದ ತಲೆ, ಕೂದಲುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಗಡ್ಡ ಹಾಗೂ ಅಲೆ ಅಲೆಯಾದ ತಲೆಗೂದಲು. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಜನರು ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾದ ಕಣ್ಣಿನ ಹುಬ್ಬುಗಳಿಂದ ಇತರ ಜನಾಂಗಗಳಿಗಿಂತ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭಿನ್ನರೀತಿಯಲ್ಲಿರುವರು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಗುಂಪನ್ನು ಇಂದು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಮಾನವ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವರು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಜನರಿಗೆ ಇಂದು ಹೆಚ್ಚು ಸುರಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವೆಡ್ಡಾಯ್ಡ್ ಜನಾಂಗ : ಈ ಜನರು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಕೇಸಿಯನ್ ಜನರನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸ್ಟ್ರಲಾಯ್ಡ್ ಜನಾಂಗವನ್ನು ಹೋಲುವರು. ಶ್ರೀಲಂಕ, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಜನರನ್ನು ವೆಡ್ಡಾಯ್ಡ್ ಜನಾಂಗವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಜನರು ಕುಬ್ಜರಾಗಿದ್ದು, ತೆಳು ದೇಹವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ತಲೆಗೂದಲು ಪದರುಪದರಾಗಿದ್ದು, ತಲೆ ಬುರುಡೆ ನೀಳ ಹಾಗೂ ಮೂಗು ಅಗಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿಯೂ ಇವರು ಕಕಾಸಾಯ್ಡ್ ಜನರಿರುವ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರಾಯ್ಡ್ ಜನರಿರುವ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ನಡುವೆ ಇರುವರು. ಈ ಜನರ ಗುಂಪನ್ನು ಇಂಡೋ ಅಸ್ಟ್ರಾಯ್ಡ್ ಜನಾಂಗವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಲಂಕದ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ವೆಡ್ಡರು, ಭಾರತದ ಮುಂಡ, ನಿಕೋಬಾರ್ ದ್ವೀಪದ ಜನರು, ಸಕಾಯ್ ಸಿಲಬಸ್ ದ್ವೀಪದ ಟೊಮಾಲ ಇತ್ಯಾದಿ ಪಂಗಡಗಳು ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಐನು ಜನಾಂಗ : ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯನ್ನರಂತೆ ಜಪಾನಿನ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಹೊಕ್ಕೈಡೋ ದ್ವೀಪದ ಹಾಗೂ ಸಾಖಲಿನ್ ದ್ವೀಪದ ಜನರನ್ನು ಐನು ಜನಾಂಗವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇವರು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಇವರ ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳಿವು: ಕೂದಲು ಅಲೆ ಅಲೆಯಾಗಿದ್ದು ಪೊದೆಯಾಕಾರದ ಗಡ್ಡವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರು. ಇವರು ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಕಕಾಸಾಯ್ಡ್ ಜನಾಂಗದ ಒಂದು ಗುಂಪಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ರಷ್ಯದ ಪೂರ್ವ ತೀರದುದ್ದಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಜನಾಂಗದವರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಇವರನ್ನು ಪುರಾತನ ಏಷ್ಯನ್ನರೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಪಾಲಿನೇಷ್ಯನ್ ಜನಾಂಗ: ಈ ಜನರ ಉಗಮ ಹಾಗೂ ಸಂಬಂಧಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹಲವು ವಾದ–ವಿವಾದಗಳಿವೆ. ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಕಕಾಸಾಯ್ಡ್ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾದರೂ, ಬಹುತೇಕ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಮಂಗೋಲಾಯ್ಡ್ ಜನರನ್ನು ಹೋಲುವರು. ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ನೀಗ್ರೋ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರು. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಹಲವಾರು ದ್ವೀಪದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್‌ವರೆಗೆ ಕಂಡು ಬರುವ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿನ ಜನರನ್ನು ಪಾಲಿನೇಷ್ಯನ್ನರೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ವೈಜ್ಞಾನಿಕತೆ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಇಂದು ಮಾನವನು ಯಾವುದೇ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸರದಲ್ಲಾದರೂ ಬದುಕಬಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಬಲ್ಲ. ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಗಳ ಅದ್ವಿತೀಯ ಪ್ರಗತಿಯಿಂದ ಪ್ರಪಂಚ ಸಂಕುಚಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಜನಾಂಗಗಳು ಮಿಶ್ರಣಗೊಂಡು ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವುದೇ ಜನಾಂಗವೂ ತನ್ನ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವದಲ್ಲೂ ಇಂತಹ ಜನಾಂಗಗಳ ಸಮ್ಮಿಳನವಿದ್ದಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದು ಶುದ್ಧ ಜನಾಂಗದ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. (ಎಚ್.ಎನ್.)

ಮಾನವ ಜೀವಪರಿಸ್ಥಿತಿ ವಿಜ್ಞಾನ: ಜೀವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಪರಿಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಮಾನವ ಮತ್ತು ಅವನ ಭೌತಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸರಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸುವಿಕೆಯ ಕ್ರಮ. ಈ ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ರಮ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ 1910 ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಮಾನವ ಮತ್ತು ಪರಿಸರದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಹೆರಾಲ್ಡ್ ಬರ್‍ರೋಸ್ ಈ ಕ್ರಮದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮಾನವ ಜೀವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ರಮ ಅಂತರ ವಿಷಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಮಾನವನ ಸಮುದಾಯಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಪರಿಸರದ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಸಿ.)

ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ: ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಶಾಖೆ. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಮಾನವನ ನಿವಾಸವಾದ ಪೃಥ್ವಿಯ ಅಧ್ಯಯನವಾಗಿದೆ. ಇದು ಪೃಥ್ವಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಾನವನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ರಿಚರ್ಡ್ ಹಾರ್ಟ್‌ಶೋರ್ನ್ ಅನುಸಾರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವು ಪೃಥ್ವಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯ ವಿಭಿನ್ನ ಸ್ವರೂಪದ ಖಚಿತವಾದ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಮತ್ತು ವಿವೇಚನಾತ್ಮಕ ವರ್ಣನೆ ಮತ್ತು ಅರ್ಥನಿರೂಪಣೆಯಾಗಿದೆ. ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅದರ ಘಟಕಾಂಶದ ಆಧಾರದ ಮೇಲಿನಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಎಂದು ಎರಡುಪ್ರಧಾನ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪೃಥ್ವಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಶಿಲಾಮಂಡಲ, ವಾಯುಮಂಡಲ, ಜಲಮಂಡಲ ಮತ್ತು ಜೀವಮಂಡಲಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅದರಂತೆ ಮಾನವನ ಮತ್ತು ಅವನ ಪರಿಸರದ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧದ ಅಧ್ಯಯನವೇ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವಾಗಿದೆ. ಪರಿಸರ ಮಾನವ ಸಂಬಂಧದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಿಸರದ ಲಕ್ಷಣಗಳ ವಿವರಣೆ ಮತ್ತು ಅವನ ಪರಿಸರದ ನಡುವೆ ಸದಾಕಾಲ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಬಗೆಯ ವಿನಿಮಯ ನಡೆದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರವು ಮಾನವನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಅದರಂತೆ ಮಾನವನ ತಾಂತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಜ್ಞಾನ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಮಾನವ ಪರಿಸರ ಸಂಬಂಧ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮಾನವನ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವು ಮಾನವನ ಪರಿಸರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದು.

ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಜರ್ಮನಿಯ ಕಾರ್ಲ್‌ರಿಟ್ಟರ್ (1779–1859) ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾನವನ ಮೇಲೆ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿದ. ಮಾನವನನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಪೃಥ್ವಿಯ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದೇ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಉದ್ದೇಶವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಹೀಗೆ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಜನ್ಮ ತಳೆಯಿತು. ರಿಟ್ಟರ್‌ನ ವಿಚಾರಧಾರೆಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತನಾದ ಜರ್ಮನ್ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ ಫ್ರೆಡಿಕ್ ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್ (1844–1904) ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿದ. ಮಾನವನ ಸಮಾಜ ಮತ್ತು ಪೃಥ್ವಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧದ ಸಂಯೋಜಿತ ಅಧ್ಯಯನವೇ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ. ಈತನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿ ಆಂಥ್ರಪೊಜಿಯಾಗ್ರಫಿಯ ಎರಡು ಸಂಪುಟಗಳು 1882 ಮತ್ತು 1891ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದವು. ಆಂಥ್ರಪೊಜಿಯಾಗ್ರಫಿಯ ಅರ್ಥ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನನ್ನು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಜನಕನೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವನ ಶಿಷ್ಯಳಾದ ಕುಮಾರಿ ಎಲೆನ್ ಸೆಂಪಲ್ (1863–1932) ಮತಾನುಸಾರ ಅವಿರತ ಮಾನವ ಮತ್ತು ಅಸ್ಥಿರ ಪೃಥ್ವಿಯ ನಡುವೆ ನಿರಂತರ ಬದಲಾಗುವ ಸಂಬಂಧಗಳ ಅಧ್ಯಯನವೇ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವಾಗಿದೆ. ಮಾನವನ ಪೃಥ್ವಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಅದರ ದೂಳಿನ ದೂಳು, ಪೃಥ್ವಿಯು ಅವನನ್ನು ತಾಯಿಯಾಗಿ ಕಾಪಾಡಿದೆ, ಪೋಷಿಸಿದೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪರಿವರ್ತನ ಶೀಲ ಪೃಥ್ವಿ ಮತ್ತು ಮಾನವನ ನಡುವೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ ವೈಡಲ್ ಡಿ ಲಾ ಬ್ಲಾಷ್ (1848–1918) ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಮೂಲ ತತ್ವಗಳು ಎಂಬ ತನ್ನ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮಾನವ ಮತ್ತು ಪರಿಸರದ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧಗಳ ಅಧ್ಯಯನವೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಫ್ರೆಡ್ರಿಕ್ ರ್‍ಯಾಟ್ಜೆಲ್‌ನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಜೀನ್ ಬ್ರೂನ್ಸ್ (1869–1930) ಅನುಸಾರ ಪೃಥ್ವಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಮೇಲೆ ಕಂಡು ಬರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಕಾರದ ಮಾನವ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ವಸ್ತುವಿಷಯಗಳಾಗಿವೆ. ಪೃಥ್ವಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳಾದ ಭೂಸ್ವರೂಪ, ಜಲಾನಯನ, ವಾಯುಗುಣ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ. ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದವು ಮಾನವನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಜೀನ್ ಬ್ರೂನ್ಸ್ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಘಟಕಾಂಶಗಳ ಮತ್ತು ಮಾನವನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧಗಳ ಅಧ್ಯಯನವೇ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ.

ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಈ ಎಲ್ಲ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗಳು ಮಾನವನು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಅಧ್ಯಯನದ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದುವಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಮಾನವನು ಪರಿಸರದ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿದ್ದು ಆ ಪರಿಸರವನ್ನು ಪರಿವರ್ತನಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ಘಟಕವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮಾನವ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ಪರಿಸರದೊಡನೆ ನಿರಂತರ ಹೋರಾಡುತ್ತಾನೆ ಹಾಗೂ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಜೀವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಸ್‌ವರ್ಥ್ ಹಂಟಿಂಗ್ಟನ್ (1876–1947) ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವದ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಮಾನವನಿಗೆ ಒಂದು ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ ಸ್ಥಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾನವನ ಪ್ರಭಾವದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮಾನವ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವಿಕಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮಾನವ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನವು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಮುಖ

ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಮಾನವ ಕಲ್ಯಾಣದ ಕಡೆಗೆ ಉನ್ಮುಖವಾಗಿದೆ. ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯ ಇಂದು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಮುಖ ವಸ್ತು ವಿಷಯಗಳಾಗಿವೆ. ಡೇವಿಡ್ ಸ್ಮಿತ್ ಎಂಬಾತ ಹ್ಯೂಮನ್ ಜಿಯಾಗ್ರಫಿ: ಎ ವೆಲ್‌ಫೇರ್ ಅಪ್ರೋಚ್ ಎಂಬ ತನ್ನ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಈ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಐತಿಹಾಸಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಜನಸಂಖ್ಯಾ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ವಾಸಸ್ಥಳ (ಗ್ರಾಮೀಣ ಮತ್ತು ನಗರ) ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಗಳೆಂದು ಹಲವಾರು ಶಾಖೆಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ (ಭೌತಿಕ) ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಸಂಗಮದಂತಿದೆ. ಇದು ಈ ಎರಡೂ ಬೋಧನಾಂಗ (ಫ್ಯಾಕಲ್ಟಿ) ಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ವಸ್ತುವಿಷಯ ಮತ್ತು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿರುವ ನಿಯಮಗಳು ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಸಹ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮಾನವ ಪರಿಸರ ಸಂಬಂಧದ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಹಂಚಿಕೆಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಗಣಿತ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮತ್ತು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಪೀಟರ್ ಹ್ಯಾಗೆಟ್ ಬರೆದ ಲೋಕೇಷನಲ್ ಅನಾಲಿಸಿಸ್ ಇನ್ ಹ್ಯೂಮನ್ ಜಿಯಾಗ್ರಫಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ಇವನು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ಧಾರದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಜಾಲ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳು ಮತ್ತು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ತಾರ್ಕಿಕತೆಯಿಂದ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತದೆ. ರಿಚರ್ಡ್ ಜೆ. ಚಾರ್ಲೆ ಮತ್ತು ಪೀಟರ್ ಹ್ಯಾಗೆಟ್ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯಾತ್ಮಕ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅವರೀರ್ವರು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯಾತ್ಮಕ ತಂತ್ರಗಳು ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. 1950ರ ಅನಂತರ ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ತಂತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರಿಂದ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ಕ್ರಾಂತಿಯುಂಟಾಯಿತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವೈಚಾರಿಕ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ (ರ್‍ಯಾಡಿಕಲ್ ಜಿಯಾಗ್ರಫಿ) ಮತ್ತು ವರ್ತನಾ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ (ಬಿಹೇವಿಯರ್ ಜಿಯಾಗ್ರಫಿ) ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಮುಖ ಉಪ ಶಾಖೆಗಳಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದೆ. ಜ್ವಲಂತ ಮಾನವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡುವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಜ್ಞರ ಇತ್ತೀಚಿನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಡಿ.ಎಂ ಸ್ಮಿತ್‌ನು ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ವೈಚಾರಿಕ ಅಥವಾ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕ್ರಾಂತಿ (ರ್‍ಯಾಡಿಕಲ್ ರೆವಲ್ಯೂಷನ್) ಎಂದು ಕರೆದ. ಹೀಗೆ ಮಾನವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಅರಿವು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಹತ್ತ್ವ ಪಡೆದಿವೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಮಾನವ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಬೋಧನ ಪರಿಕರಗಳು/ಕಲಿಕಾ ಸಹಾಯಕಗಳು: ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ನೋಡಿದ್ದನ್ನು ನಂಬುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಒಂದು ವೇಳೆ ನೋಡುವುದು ಮತ್ತು ಕೇಳುವುದು ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ನಡೆದರೆ ಆಗ ನಮಗೆ ವಿಷಯ ಸರಳವಾಗಿ ಅರಿವಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ದೀರ್ಘ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಬಹುದು ಎಂಬುದು ಆಲ್‌ಬ್ರಿಜ್ ಡುರೆರ್ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಶಿಕ್ಷಕರಾದವರು ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ, ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಸಬೇಕಾದರೆ ಹಾಗೂ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬೋಧಿಸಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲು ಹತ್ತು ಹಲವು ಸಾಧನ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು ದೃಕ್–ಶ್ರವಣ ಉಪಕರಣಗಳು. ನಮ್ಮ ಎರಡು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ ಕಿವಿ, ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬೋಧನಾ ಸಾಧನವಾಗಿಸುತ್ತವೆ. ದೃಕ್–ಶ್ರವಣ ಉಪಕರಣಗಳು ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ, ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಮತ್ತು ಬದಲಿ ಇಲ್ಲದ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಈ ಉಪಕರಣಗಳು ಬೌದ್ಧಿಕ ಮತ್ತು ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿ, ನಮ್ಮ ಕಲಿಕೆಯನ್ನು ಸು. ಶೇ. 85 ರಷ್ಟು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ದೃಕ್–ಶ್ರವಣೋಪಕರಣಗಳು ಬೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕಡೆಗಣಿಸಲಾಗದ ಸಾಧನಗಳಾಗಿವೆ. ಇವು ಪರಿಕಲ್ಪನಾ ಯೋಜನೆಗೆ ಪ್ರಥಮ ಅನುಭವಗಳನ್ನು, ಆಧಾರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ; ಕಲಿಕೆಯನ್ನು ಆಸಕ್ತಿದಾಯಕವಾಗಿ, ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿ, ದೀರ್ಘಕಾಲ ಉಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಚಿತ್ರವು ಸಾವಿರ ಪದಗಳಿಗೆ ಸಮ ಎಂಬ ಚೀನ ದೇಶದ ನಾಣ್ಣುಡಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು. ರುಸೋ, ಪೆಸ್ಟಾಲಜಿ, ಫ್ರೋಬೆಲ್, ಕಾಮಂಟಸ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ದಾರ್ಶನಿಕರು ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ತಜ್ಞರು ಈ ಮಾತನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಎಡ್ಗರ್ ಡೋಲ್ ಇದನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವುದರಿಂದ ದೃಕ್–ಶ್ರವಣ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪಿತಾಮಹ ಎಂದು ಇವರನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕೆಲವು ಸಾಮಾನ್ಯ ದೃಕ್–ಶ್ರವಣ ಉಪಕರಣಗಳಿವು: ಶಾಬ್ದಿಕ ಸಂಕೇತಗಳು, ದೃಕ್ ಸಂಕೇತಗಳು, ದಾಖಲೆ, ರೇಡಿಯೋ, ಸ್ಥಿರ ಚಿತ್ರಗಳು, ಚಲನ ಚಿತ್ರಗಳು, ದೂರದರ್ಶನ (ಟಿ.ವಿ) ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು, ಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕೆಗಳು, ಕ್ಷೇತ್ರ ಪ್ರವಾಸಗಳು, ನಾಟಕೀಕರಿಸಿದ ಅನುಭವಗಳು, ಕಲ್ಪಿತ ಅನುಭವಗಳು, ನೇರ ಮತ್ತು ಉದ್ದೇಶಿತ ಅನುಭವಗಳು.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ/ನೈಜ ವಸ್ತುಗಳು: ಖನಿಜ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಮಣ್ಣು, ಶಿಲೆಗಳು, ಆಹಾರ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು, ಧಾನ್ಯಗಳು ಮುಂತಾದವು.

ಮಾದರಿಗಳು: ಘನ ಮಾದರಿ–ಬಾಹ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು.

ಕ್ಷ–ಕಿರಣ ಮಾದರಿ:– ಆಂತರಿಕ ಲಕ್ಷಣ, ಅಡ್ಡ ಸೀಳಿಕೆ, ಲಂಬ ಸೀಳಿಕೆ ವಿವರಿಸಲು.

ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವ ಮಾದರಿ:– ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕೆ.

ಗೋಳ: ಭೌಗೋಳಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮಯ, ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು ರೇಖಾಂಶಗಳು.

ಅಟ್ಲಾಸ್: ದಿ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಅಡ್ವಾನ್ಸ್‌ಡ್ ಅಟ್ಲಾಸ್, ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ ಅಟ್ಲಾಸ್, ಪಿಕ್ಚರ್ ಅಟ್ಲಾಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಸರ್‌ಫೇಸ್ ಆಫ್ ದಿ ವರ್ಲ್ಡ್, ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಟ್ರಾವೆಲ್ ಅಟ್ಲಾಸ್ ಮನೋರಮ ಅಟ್ಲಾಸ್, ಟಿ.ಟಿ.ಕೆ. ಅಟ್ಲಾಸ್, ಶಾರದ ಅಟ್ಲಾಸ್ ಮುಂತಾದವು.

ಭೂಪಟಗಳು: ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಭೂಪಟಗಳು, ಭೂಸಾದೃಶ್ಯ ಭೂಪಟಗಳು, ಗೋಡೆ ಭೂಪಟಗಳು, ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣದ ಭೂಪಟಗಳು, ವಾಯುಗುಣದ ಭೂಪಟಗಳು, ಭೂಗರ್ಭ ಭೂಪಟಗಳು, ರಾಜಕೀಯ ಭೂಪಟಗಳು, ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಪಟಗಳು, ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಕೃಷಿ, ನೀರಾವರಿ, ಖನಿಜ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಭೂಪಟಗಳು ಮುಂತಾದವು.

ಆಲೇಖಗಳು : ಸ್ತಂಭ ಆಲೇಖಗಳು, ರೇಖಾ ಆಲೇಖಗಳು ಬಹುರೇಖಾ ಆಲೇಖಗಳು, ಸಮತಲ ಆಲೇಖಗಳು, ಜೋಡಿ ಸ್ತಂಭ ಆಲೇಖಗಳು, ಚಿತ್ರಾಕೃತಿ ಆಲೇಖಗಳು.

ಚಿತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ರೇಖಾ ಚಿತ್ರಗಳು: ಸ್ಲೈಡ್‌ಗಳು, ಚಿತ್ರ ಸುರುಳಿ ಪ್ರಕ್ಷೇಪ, ಖಮಧ್ಯ ಪ್ರಕ್ಷೇಪ, ಬಾನುಲಿ ಅಥವಾ ರೇಡಿಯೋ ಧ್ವನಿ ಮುದ್ರಕ, ದೂರದರ್ಶನ, ಚಲನ ಚಿತ್ರಗಳು, ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ / ಗಣಕಯಂತ್ರ, ಸಿ.ಡಿ.ರಾಮ್. (ಕೆ.ವಿ.ಕೆ.)

ಮಾನವ ವಲಸೆಗಳು: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಮಾನವನ ವಲಸೆಯ ಮಾರ್ಗ, ಕಾರಣಗಳು, ಪರಿಣಾಮಗಳು ಹಾಗೂ ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಮತ್ತು ವಲಸೆಯಿಂದಾಗುವ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ವಲಸೆ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಂಶಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳ ಮೇಲೂ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ.

ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ನಿಘಂಟಿನ ಪ್ರಕಾರ ವಲಸೆ ಎಂದರೆ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ಒಂದು ದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ದೇಶಕ್ಕೆ ವಾಸಸ್ಥಳವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವ ಮೂಲಕ ಚಲಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ವಾಸಸ್ಥಳದ ಬದಲಾವಣೆಯು ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಹೀಗೆ ಯಾವುದೇ ಉದ್ದೇಶಗಳಾಗಿ ಉಂಟಾಗಿರಬಹುದು.

ಮೂಲ ಸ್ಥಳದಿಂದ ನೂತನ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ವಾಸಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ ನೆಲೆಸುವುದಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಒಂದು ವಿಭಾಗದಿಂದ ಅಥವಾ ಅದರ ಗಡಿಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ವಾಸಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವುದಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪರಿಭಾವನೆಗಳು: ವಲಸೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲವೊಂದು ಪರಿಭಾವನೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಅಗತ್ಯ. ವಲಸೆಯಿಂದುಂಟಾದ ಜನರ ಗುಂಪಿನ ಚಲನೆಯನ್ನು ವಲಸೆಯ ಚಲನೆ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ವಲಸೆಯು ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮೂಲ ಸ್ಥಳ, ವಲಸೆಯ ಚಲನೆಯು ಅಂತ್ಯಗೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ತಲುಪುವ ಸ್ಥಳವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವುದು.

ವಲಸೆಗಾರರ ಗುಂಪು ಸಮಾನ ಮೂಲ ಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ಸಮಾನ ತಲುಪುವ ಸ್ಥಳ ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ವಲಸೆಯ ಪ್ರವಾಹ ಎನ್ನುವರು. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಲಸೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆದರೂ ಹಲವು ವಲಸೆಗಳ ನಡುವೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಥವಾ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅವಧಿಯ ಮಧ್ಯಂತರವಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಅವಧಿಯನ್ನೇ ವಲಸೆಯ ಮಧ್ಯಂತರ ಎನ್ನುವರು.

ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ಜನರು ತಮ್ಮ ವಾಸಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬದಲಿಸಿ ನೆಲೆಸುವುದಕ್ಕೆ ವಲಸೆಯೆಂತಲೂ, ಈ ರೀತಿಯ ವಾಸಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವವನನ್ನು ವಲಸೆಗಾರನೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವುದು.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ದಾಖಲೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ಒಂದು ದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನೆಲೆಸುವುದು ಕಾನೂನು ಬಾಹಿರ ವಲಸೆಯಾಗಿದೆ.

ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಗರದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ನಗರಕ್ಕೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಂದ ಚಿಕ್ಕ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಅನಂತರ ಅಲ್ಲಿಂದ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮೇಣ ವಲಸೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಶ್ರೇಣಿ ವಲಸೆ ಎನ್ನುವರು.

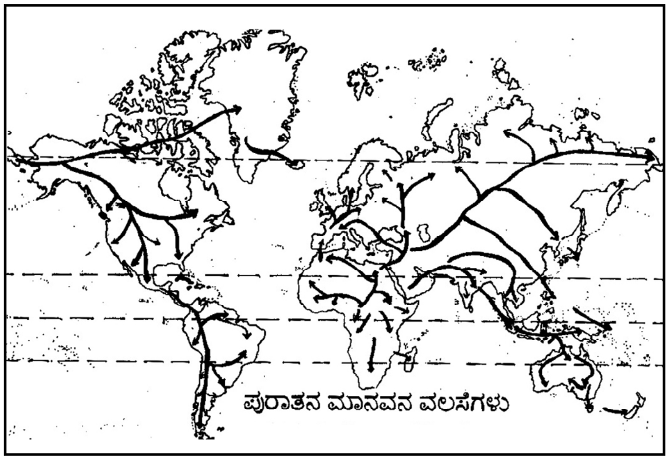

ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ವಲಸೆಯನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಸರಪಳಿ ವಲಸೆ ಎನ್ನುವರು.

ಮಾನವರ ವಲಸೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹಲವಾರು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ದೂರ, ಕಾಲ, ಉದ್ದೇಶಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲಿನ ವಿಂಗಡಣೆ ಈ ಮುಂದಿನಂತಿದೆ: ಹತ್ತಿರದ ವಲಸೆ ಹಾಗೂ ದೂರದ ವಲಸೆ; ಅಲ್ಪಾವಧಿ ಹಾಗೂ ಶಾಶ್ವತ ವಲಸೆ.

ಆರ್ಥಿಕ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಹೋಗುವ ವಲಸೆಯನ್ನು ಆರ್ಥಿಕ ವಲಸೆಯೆಂದೂ ವೈವಾಹಿಕ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಹೋಗುವ ವಲಸೆಯನ್ನು ವೈವಾಹಿಕ ವಲಸೆಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಎಲ್ಲೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸುವಂತಹದಕ್ಕೆ ಒಳವಲಸೆ ಎಂದೂ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದ ಎಲ್ಲೆಯಿಂದ ಹೊರಗಡೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಹೊರ ವಲಸೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಬೇರೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನೆಲೆಸುವುದಕ್ಕೆ ದೇಶಾಂತರ ವಲಸೆ ಎಂದೂ ಬೇರೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಬಂದು ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸುವುದಕ್ಕೆ ದೇಶಾಂತರಿಕ ವಲಸೆ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ದೇಶಾಂತರಿಕ ಮತ್ತು ಹೊರವಲಸೆ ಹಾಗೂ ದೇಶಾಂತರ ಮತ್ತು ಒಳವಲಸೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ನಿವ್ವಳ ವಲಸೆ ಯಾದರೆ, ದೇಶಾಂತರ ವಲಸೆಗಾರರು ಮತ್ತು ಒಳವಲಸೆಗಾರರ ಮತ್ತು ದೇಶಾಂತರಿಕ ವಲಸೆಗಾರರು ಮತ್ತು ಹೊರ ವಲಸೆಗಾರರ ಮೊತ್ತವೇ ಒಟ್ಟು ವಲಸೆ ಇದನ್ನು ವಲಸೆಯ ಗಾತ್ರವೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು.

ಒಂದು ದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನೆಲೆಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಲಸೆ ಎಂದೂ ಒಂದು ದೇಶದ ರಾಜಕೀಯ ಗಡಿಯೊಳಗೆ ಒಂದು ಭಾಗದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಗಕ್ಕೆ ಜನರು ವಲಸೆ ಹೋಗಿ ನೆಲೆಸುವುದನ್ನು ಆಂತರಿಕ ವಲಸೆ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಈ ಕೆಳಕಂಡ ವಲಸೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಲಾಗುವುದು:

ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ನಗರಗಳಿಗೆ: ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿಕರ್ಷಕ ಕಾರಣಗಳಾದ ಬಡತನ, ನಿರುದ್ಯೋಗ, ಕಡಿಮೆಕೂಲಿ, ನಿರಂತರ ಭೂವಿಂಗಡಣೆ ಮತ್ತು ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣೆಯ ಅನಾನುಕೂಲಗಳು ಹಾಗೂ ನಗರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆಕರ್ಷಕ ಅಂಶಗಳಾದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೂಲಿ, ಕೂಲಿಯ ಅವಧಿಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟತೆ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಸೌಲಭ್ಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನುಕೂಲತೆಗಳು ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ನಗರಗಳಿಗೆ ಅಪಾರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ.

ನಗರಗಳಿಂದ ನಗರಗಳಿಗೆ: ಒಂದು ನಗರದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ನಗರಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವ ವಿಧಾನ ಇದಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಚಿಕ್ಕ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಅನಂತರ ಅಲ್ಲಿಂದ ದೊಡ್ಡನಗರಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮೇಣ ವಲಸೆ ಹೋಗುವುದು ಕಂಡು ಬರುವುದು. ಇದನ್ನು ಹಂತ ವಲಸೆ/ಶ್ರೇಣಿ ವಲಸೆಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಗ್ರಾಮಗಳಿಂದ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ: ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುವ ಭಾರತ, ಚೀನ, ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದ ಕಡೆ ಜನರು ವಲಸೆ ಹೋಗುವ ವಿಧಾನ ಇದಾಗಿದೆ.

ನಗರಗಳಿಂದ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ: ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಒತ್ತಡ ಹಾಗೂ ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯದ ಸಮಸ್ಯೆಯಿಂದಾಗಿ ಜನರು ನಗರದ ಹೊರವಲಯದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಕೈದೋಟಗಳಿಂದಾವೃತವಾದ ಬಂಗಲೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವರು ಇಂದು ನಗರಗಳಿಂದ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವ ವಿಧಾನವಾಗಿದೆ.

ವಲಸೆಗೆ ಕಾರಣಗಳು: ಮಾನವನ ವಲಸೆ ತೀರ್ಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ವಲಸೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವ ಕಾರಣಗಳಂತೆಯೇ ವಲಸೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರದೇಶವು ಸಹ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ವಲಸೆ ಹೋಗುವಿಕೆಗೆ ಹಲವಾರು ಕಾರಣಗಳಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಭೌಗೋಳಿಕ ಕಾರಣಗಳು: ಹಿತಕರವಾದ ವಾಯುಗುಣ ಹಾಗೂ ಯಥೇಚ್ಛವಾದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಿರುವ ಕಡೆಗೆ ಜನರು ವಲಸೆ ಹೋಗಲು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅಹಿತಕರ ವಾಯುಗುಣ, ನೈಸರ್ಗಿಕ ವಿಕೋಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಜನರು ವಲಸೆ ಹೋಗಲು ಇಚ್ಛೆ ಪಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರಣಗಳು: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿವಾಹದ ಅನಂತರ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ತಮ್ಮ ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವುದು ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಮೊದಲ ಬಾಣಂತನಕ್ಕಾಗಿ ಗಂಡನ ಮನೆಯಿಂದ ತನ್ನ ತವರಿಗೆ ಮರಳುವುದು. ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ವಲಸೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ಅಂಶಗಳಾಗಿವೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಕಾರಣಗಳು: ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಹಾಗೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೆಚ್ಚಳದ ನಡುವೆ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೂ ಸಹ ವಲಸೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ.

ಆರ್ಥಿಕ ಕಾರಣಗಳು: ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಬಹಳ ಹಿಂದುಳಿದಿರುವ ಹಾಗೂ ಕಡಿಮೆ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಜನರು ವಲಸೆ ಹೋಗುವರು.

ರಾಜಕೀಯ ಅಂಶಗಳು: ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಲಸೆಯು ರಾಷ್ಟ್ರ ಪೌರತ್ವ ನೀತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಪೌರತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ನಿರ್ಬಂಧಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದಷ್ಟೂ ವಲಸೆಯು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ವಲಸೆಯ ಪರಿಣಾಮಗಳು: ವಲಸೆಯಿಂದಾಗಿ ಜನರು ಹೊರ ಹೋಗುವ ಪ್ರದೇಶ. ವಲಸೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವ ಜನರಲ್ಲಿಯೂ ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ವಲಸೆಯಿಂದ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಹಾಗೂ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯ ಮೇಲೆ ನೇರ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ: ವಲಸೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ, ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ವಯೋ ಪ್ರಮಾಣ ಹಾಗೂ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಹಂಚಿಕೆ, ಜನನ–ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಯ ವೇಗವರ್ಧಕ: ಮಾನವ ಶಕ್ತಿಯ ಮತ್ತು ಪರಿಣತ ಜನರ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಲಸೆಯು ವರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಮರು ವಿತರಣೆ: ಜನಸಂಖ್ಯೆಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಕೊರತೆಯಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಜನರ ವಲಸೆಯಾದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ವಿತರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಸಮತೋಲನ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ನಿರುದ್ಯೋಗ ನಿವಾರಣೆ: ಒಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವ ಅಥವಾ ಮಿತಿಮೀರಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಮಾನವ ಶಕ್ತಿಯು ವಲಸೆ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೊರೆ ಮತ್ತು ನಿರುದ್ಯೋಗ ಸಮಸ್ಯೆಯ ತೀವ್ರತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಾನವ ಶಕ್ತಿಯ ಕೊರತೆ: ವಲಸೆಯು ಕೆಲವು ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಶಕ್ತಿಯ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಕೊರತೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಯ ಸಾಧನೆಗೆ ಧಕ್ಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದವರು ಹಾಗೂ ಪರಿಣತ ಜನರ ಹೊರ ವಲಸೆಯು ಪ್ರತಿಭಾ ಪಲಾಯನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ.

ವೇತನದ ಹೆಚ್ಚಳ: ಹೊರ ವಲಸೆಯಿಂದ ಶ್ರಮ ಶಕ್ತಿಯ ಕೊರತೆಯುಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಶ್ರಮದ ಪೂರೈಕೆಗಿಂತ ಬೇಡಿಕೆಯು ಹೆಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವೇತನಗಳು ಹೆಚ್ಚುವುದು ಸಹಜ.

ಆದಾಯದ ಹೆಚ್ಚಳ: ವಲಸೆ ಹೋದವರು ತಮ್ಮ ಉಳಿತಾಯಗಳನ್ನು ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ರವಾನಿಸುವುದರಿಂದ ಮಾನವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಆದಾಯದ ಹೆಚ್ಚಳವಾಗುತ್ತದೆ.

ಬೆಲೆ ಏರಿಕೆ: ಕೆಲವು ವಲಸೆಗಾರರು ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಹಣ ರವಾನಿಸುವುದರಿಂದ ಸ್ವದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಣದ ಪೂರೈಕೆಯ ಹೆಚ್ಚಳದೊಂದಿಗೆ ಸರಕುಗಳ ಬೆಲೆಗಳು ಏರುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಜೀವನಮಟ್ಟ ದುಬಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ವಲಸೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ/ಮಾದರಿಗಳು: ಮಾನವನು ಯಾವಾಗ ಆಹಾರವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಹೊರಟನೋ ಅಂದೇ ವಲಸೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು ಇದು ವಿವಿಧ ಕಾಲ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ವಲಸೆಗೆ ಕಾರಣಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ಅವುಗಳ ಪರಿಣಾಮಗಳೂ ಸಹ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಹಲವು ನಿಯಮ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ರ್‍ಯಾವೆನ್‌ಸ್ಟಿನ್‌ನ ವಲಸೆ ನಿಯಮ: ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾದ ಇ. ರ್‍ಯಾವೆನ್‌ಸ್ಟೀನ್‌ರವರು ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಆಂತರಿಕ ವಲಸೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಹಲವಾರು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 1889 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ದಿ ಲಾ ಆಫ್ ಮೈಗ್ರೇಶನ್ ಲೇಖನ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದುದಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅವರು ವಲಸೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಕೆಲವು ನಿಯಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ಅವುಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ.

ವಲಸೆ ಮತ್ತು ದೂರ: ಇಂದು ಸಾರಿಗೆಯ ಪ್ರಗತಿಯೊಡನೆ ವಲಸೆಯ ದೂರ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಮೀಪದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ವಲಸೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ದೂರದೊಡನೆ ಕ್ಷೀಣತೆಯ ಕಾರ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ನಗರ ಪ್ರದೇಶದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ವಲಸೆಯಿರುವುದು. ದೂರವು ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ವಲಸೆಯ ಪ್ರಮಾಣವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು.

ವಲಸೆಯು ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು: ವಲಸೆಗಾರರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೇರವಾಗಿ ನಗರಗಳಿಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರು ಸಮೀಪದ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವರು. ಈ ವಲಸಿಗರಿಂದ ತೆರವಾದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಸುತ್ತಲಿನ ಹೆಚ್ಚು ದೂರದ ಗ್ರಾಮ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜನರು ಬಂದು ಸೇರುವರು. ದೂರ ವಲಸಿಗರು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಅಥವಾ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವರು.

ವಲಸೆ ಹೋದವರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ಜನರಾದರೂ ಮರಳಿ ಮೂಲ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ವಲಸೆಯ ಪ್ರತಿ ಪ್ರವಾಹ ಎನ್ನುವರು.

ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರು ನಗರವಾಸಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಲಸಿಗರು: ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆಕರ್ಷಕ ಅಂಶಗಳಿಂದಾಗಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ನಗರಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವರು.

ಸ್ತ್ರೀಯರು ಆಂತರಿಕ ಹಾಗೂ ಸಮೀಪದ ವಲಸೆಯಲ್ಲಿ, ಪುರುಷರು ದೂರದ ವಲಸೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನರಾಗಿರುವರು: ವಲಸೆಯ ದೂರ ಮತ್ತು ಲಿಂಗದ ಆಯ್ಕೆಯ ನಡುವೆ ನೇರವಾದ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸಮೀಪದ ನಗರಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋದರೆ ಪುರುಷರು ಮಹಿಳೆಯರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಲಸೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವರು.

ವಲಸಿಗರಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಕರ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚು: ಉದ್ಯೋಗ ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅವಿವಾಹಿತ ಯುವಕ–ಯುವತಿಯರು ಹೆಚ್ಚು ವಲಸೆ ಹೋಗುವರು ಇಲ್ಲಿ ವಯೋ ಆಯ್ಕೆ ವಲಸೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ವಲಸೆ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕತೆ: ಕೆಳಮಟ್ಟದ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಗಿಂತ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ತಾಂತ್ರಿಕತೆ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಇರುವ ಕಡೆ ವಲಸೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವ ಕಡೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಇ.ಎಸ್. ಲೀ ಅವರ ವಲಸೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಇವರು ತಮ್ಮ ವಲಸೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಲೇಖನವನ್ನು 1966 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ವಲಸೆಯ ಗತಿ, ಕಾರಣಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಲೀ ಅವರು ವಲಸೆಯ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ ನಾಲ್ಕು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ:

- ವಲಸೆಯ ಮೂಲ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಂಶಗಳು
- ತಲುಪುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಂಶಗಳು
- ಮಧ್ಯಂತರ ಅಡಚಣೆಗಳು
- ವೈಯಕ್ತಿಕ ಕಾರಣಗಳು

ಲೀ ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ವಲಸೆಗಾರನ ತೀರ್ಮಾನದ ಮೇಲೆ ಮೂಲ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ವಲಸೆ ಹೋಗಬೇಕಾದ ಪ್ರದೇಶ ಈ ಎರಡರ ಆಕರ್ಷಕ ಮತ್ತು ವಿಕರ್ಷಕ ಅಂಶಗಳು ಪ್ರಭಾವಬೀರುತ್ತವೆ. ವಲಸೆಗಾರನು ಈ ಎರಡೂ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅನುಕೂಲತೆ ಮತ್ತು ಅನಾನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡುವನು. ವಲಸೆ ಹೋಗಬೇಕಾದ ದೂರ, ಹೋಗುವ ವೆಚ್ಚ ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸುವ ಖರ್ಚು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗಿಂತ ಅಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದಾಯವು ದೊರೆಯುವಂತಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ವಲಸೆ ಹೋಗುವ ತೀರ್ಮಾನಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವನು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಮಕ್ಕಳ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ಹಣಕಾಸಿನ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ, ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು ಮುಂತಾದ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅಂಶಗಳು ವಲಸೆಗಾರನ ತೀರ್ಮಾನದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ.

ಜೆಲಿನ್‌ಸ್ಕೀರವರ ಚಲನೆಯ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಪರಿಭಾವನೆ: ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಸಂಶೋಧಕರಾದ ಇವರು 1966 ರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಲಸೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಎ ಫ್ರೊಲೋಗ್ ಟು ಪಾಪುಲೇಷನ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ ಇವರು ವಲಸೆಯ ವರ್ತನೆ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಹಂತಗಳೊಡನೆ ನೇರವಾಗಿ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಐದು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುವುದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದು ಇದರಂತೆ ಮೊದಲ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಜನನ ಮತ್ತು ಮರಣದ ಸಂಖ್ಯೆಗಳೆರಡೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ವಲಸೆಯ ಪ್ರಮಾಣವು ಅತಿಕಡಿಮೆಯಿರುವುದು ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ವಲಸೆಯ ದೂರವೂ ಸಹ ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮರಣದ ಪ್ರಮಾಣ ಇಳಿಕೆಗೊಂಡು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು ಇದು ಭೂಬಳಕೆ, ಸಾರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಇತರ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಡ ಹೇರುವುದು ಇದರಿಂದ ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ವಲಸೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಅಧಿಕ. ಜನರು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ನಗರಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಂದ ನಗರಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವರು.

ಮೂರನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಲಸೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು ಮತ್ತು ದ್ವಿತೀಯ ಉದ್ಯೋಗದಿಂದ ತೃತೀಯ ಉದ್ಯೋಗಗಳಿಗೆ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುವ ಜನರಿಂದಾಗಿ ನಗರಗಳ ನಡುವೆ ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ಮತ್ತು ನಗರಗಳ ನಡುವೆ ವಲಸೆಯು ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗುವುದು.

ನಾಲ್ಕು ಮತ್ತು ಐದನೆಯ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೆಚ್ಚಳ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ದೇಶಗಳಿಂದ ಪರಿಣತ ಹಾಗೂ ಪರಿಣತಿಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಜನರು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವರು.

ಗುರುತ್ವ ನಮೂನೆ ಮಾದರಿ: ಜಿ.ಕೆ.ಜಿಫ್ ಅವರ ಗುರುತ್ವ ನಮೂನೆಯೂ ಸಹ ಒಂದು ವಲಸೆ ಮಾದರಿ. ಇವರು ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದಲ್ಲಿ ವಲಸೆಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ಅಂತರವು ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ವಲಸೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ನ್ಯೂಟನ್‌ನ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣೆಯ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಗುರುತ್ವನಮೂನೆ ಹಾಗೂ ವಿಪರ್ಯಯ ದೂರ ನಿಯಮವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಜಿಫ್‌ರವರು ವಿವರಿಸಿದಂತೆ ವಲಸೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ವಲಸೆಯ ದೂರಕ್ಕೆ ವಿಪರ್ಯಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮನಾಗಿರುವುದನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರದ ಮೂಲಕ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು.

$$Nij \times \frac{1}{Dij}$$

ಇದರಲ್ಲಿ Nij ಯು i ನಗರದಿಂದ j ನಗರಕ್ಕೆ ವಲಸೆಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಮತ್ತು Dij ಅವುಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು.

ಜಿಫ್‌ರವರ ಗುರುತ್ವ ನಮೂನೆಯನ್ನೇ ಸ್ಟಾಫರ್ ತಮ್ಮ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಂತೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವ ಜನರ ಪ್ರಮಾಣ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಅವಕಾಶಗಳ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಸಮನಾಗಿದ್ದು ಮಧ್ಯಂತರ ಅವಕಾಶಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ವಿಪರ್ಯಯವಾಗಿ ಸಮನಾಗಿರುವುದು ಇದನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು.

$$Nij \times \frac{oj}{Oij}$$

Nij ಯು i ನಗರದಿಂದ j ನಗರಕ್ಕೆ ವಲಸಿಗರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು oj ಯು j ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅವಕಾಶಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು Oij ಯು i ಮತ್ತು j ನಡುವಿನ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ.

ಪ್ರತಿಭಾ ಪಲಾಯನ (ಬ್ರೈನ್ ಡ್ರೈನ್): ಪ್ರತಿಭಾ ಪಲಾಯನ ಇಂದು ನೆನ್ನೆಯ ವಿಷಯವಲ್ಲ; ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಈಗಿನಷ್ಟು ಪರಿಣಾಮ ಬೀರದೆ ಇದ್ದಂತಹ ವಲಸೆಯಾಗಿತ್ತು. ರಾಜಮಹಾಜರುಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರು ಅವರ ಆಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋದರೆ ಗ್ರೀಕ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪತನದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೋಮ್‌ಗೂ ಯುರೋಪಿನ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅಮೇರಿಕ ಪ್ರತಿಭೆಗಳು ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಇಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿನ ಪ್ರತಿಭಾ ಪಲಾಯನ ಭಾರತದಂತಹ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಶಾಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ.

ಸುದೀರ್ಘ ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ತರಬೇತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು, ತಂತ್ರಜ್ಞರು, ವೈದ್ಯರು, ಅಧ್ಯಾಪಕರು, ಎಂಜಿನಿಯರುಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅರೆ ಕುಶಲ ಕರ್ಮಿಗಳು ಹಾಗೂ ಕುಶಲರಹಿತ ಶ್ರಮಿಕರು ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅರೆ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳು ಹಾಗೂ ಕುಶಲರಹಿತ ಶ್ರಮಿಕರು ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯಲ್ಲ.

ಆದರೆ ಭಾರತದ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ಬುದ್ಧಿವಂತ ಜನರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಭಾರತವು ಪಡೆಯಲಾಗದೆ ಅನ್ಯದೇಶಗಳ ಪ್ರಗತಿಗಾಗಿ ಅದನ್ನು ಬಳಕೆ ಮಾಡಲು ಆಸ್ಪದ ನೀಡಿರುವುದೆಂದರೆ ಅದು ನಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಘೋರ ವೈಫಲ್ಯವೇ ಸರಿ. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಇಂತಹ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರು ಭಾರತವನ್ನು ತೊರೆದು ಪಶ್ಚಿಮದ ದೇಶಗಳತ್ತ ಸಾಗುತ್ತಾ ಇರುತ್ತಾರೆಯೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಭಾರತಕ್ಕೆ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮವು ಲಾಭ ಗಳಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ.

ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ತರಬೇತಿ ಹೊಂದಿದ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಎಂಜಿನಿಯರುಗಳು, ವೈದ್ಯರುಗಳು, ಶಿಕ್ಷಣ ತಜ್ಞರು, ವೃತ್ತಿ ನಿಪುಣರು ಮುಂತಾದ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರುಗಳು ಒಂದು ದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ದೇಶಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವ ಪ್ರತಿಭಾ ಪಲಾಯನಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಪುರಸ್ಕಾರವಿರುವ ಕಡೆಗೆ, ತಮಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಆರ್ಥಿಕ ಲಾಭ ಸಿಗುವ ಕಡೆಗೆ, ತಮ್ಮ ಬಯಕೆಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವನದ ಅನುಕೂಲತೆಗಳು ಲಭ್ಯವಿರುವ ಕಡೆಗೆ, ಒಳ್ಳೆಯ ಹೆಸರು ಹಾಗೂ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಲೆಂದು ತಮ್ಮ ದೇಶದ ಭ್ರಷ್ಟ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಮನನೊಂದು ಪ್ರತಿಭೆಗಳು ತಮ್ಮ ದೇಶ ತೊರೆದು ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ಹಾರುತ್ತಿವೆ. ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ರವಾನಿಸುವ ದೇಶವು ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಹಲವಾರು ಅನಾನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ 1967ರ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಪ್ರತಿಭಾ ಪಲಾಯನದಿಂದ ಬೇಸತ್ತ ಅಲ್ಲಿನ ಸಚಿವರು ಅಮೆರಿಕದ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಬಲಗೊಳಿಸಲು ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ವೈದ್ಯರುಗಳಿಗೆ ತರಬೇತಿ ನೀಡುವಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಉದ್ದಿಮೆಯಿಂದ ಶೇ. 10 ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಭೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ನಮ್ಮ ಸರ್ಕಾರದ ವೆಚ್ಚದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ವಿದೇಶಗಳು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಕಾಲೇಜು ಮತ್ತು ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಷಯಗಳ ಬೋಧನೆ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರು ದೊರಕದೆ ವಿಜ್ಞಾನದ ಮೊತ್ತವೇ ಕುಸಿಯುತ್ತಿದೆ.

ವಲಸೆಯ ಮೂಲ ದೇಶಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ವಲಸೆ ಹೋದವರೂ ಸಹ ತಾವು ನೆಲೆಸಿರುವ ದೇಶದ ಸ್ಥಳೀಯ ನಾಗರಿಕರಿಂದ ಅನೇಕ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅರೆಬಿಯದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಮೂಲದವರ ಕಗ್ಗೊಲೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಮಲೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾತ್ರೋ ರಾತ್ರಿ ದೇಶ ಬಿಡುವಂತೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡಿದರೆ, ಅಮೆರಿಕದಂತಹ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ವೀಸಾ ನಿರಾಕರಣೆಯ ನೀತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಪ್ರತಿಭಾ ಪಲಾಯನವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಗಳು: ಪ್ರತಿಭೆಯುಳ್ಳವರೆಲ್ಲ ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋದರೆ ಮುಂದಿನ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತ ನಿರ್ದೇಶನ ನೀಡಿ ಪ್ರತಿಭೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವವರು ದೊರೆಯದೆ ಹೋದರೆ ಈಗಾಗಲೇ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಭಾರತ ಮುಂದೊಂದುದಿನ ಸೂಕ್ತ ತರಬೇತಿ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ತರಬೇತುದಾರರನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪ್ರತಿಭಾ ಪಲಾಯನವನ್ನು ತಡೆಯುವುದು ಸೂಕ್ತ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಕ್ರಮಗಳಿವು:

- ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾವಲಂಬನೆಯ ಧೋರಣೆ ಅಗತ್ಯ
- ಸ್ವದೇಶದಲ್ಲೇ ನೆಲೆಸಿ ಕೆಲಸಮಾಡಲು ಪ್ರತಿಭೆಗಳಿಗೆ ಸೂಕ್ತ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು.
- ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಯತ್ನ.
- ಹೆಚ್ಚಿನ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದು.
- ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿಯ ಉದಾರೀಕರಣವನ್ನು ಪುನರ್ ವಿಮರ್ಶಿಸುವುದು.
- ಮೀಸಲಾತಿ ನೀತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಧಕ್ಕೆಯಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ತೆರಳಿರುವ ಪ್ರತಿಭೆಗಳಿಗೆ ಮರಳಿ ಸ್ವದೇಶಗಳಿಗೆ ಕರೆತರುವ ಯೋಜನೆ. ಈಗಾಗಲೇ ವಿದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಮತ್ತು ಈಗ ಹೊರಡಲಿರುವ ಪ್ರತಿಭೆಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಅವರ ಪ್ರತಿಭೆಯು ಮೂಲದೇಶದಲ್ಲೇ ಉಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ರವಾನಿಸುತ್ತಿರುವ ದೇಶಗಳು ಪ್ರತಿಭೆಗಳ ಭೀಕರ ಬರಗಾಲಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ದಿನಗಳು ದೂರದಲ್ಲಿಲ್ಲ. (ಕೆ.ಎಸ್.)

ಮಾನವ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ: ವಿವಿಧ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಸಂಪನ್ಮೂಲವು ಒಂದು. ಲಭ್ಯವಿರುವ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಸರಿಯಾದ ಬಳಕೆಗೆ ಮಾನವನ ಶ್ರಮವು ಅತೀ ಅವಶ್ಯಕ. ಜನರ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ಅವರ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಮಾನವ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಮಾನವನ ನೈಪುಣ್ಯತೆಯು ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಗರಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿದೆ. ಮಾನವನಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯು ಮಾನವನಿಂದಾಗಬೇಕು. ಇದೊಂದು ನಿರಂತರವಾದ ಕ್ರಿಯೆ. ಇದು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಸದ್ಬಳಕೆ, ರಾಷ್ಟ್ರ ರಕ್ಷಣೆ, ಬಂಡವಾಳ ಕ್ರೋಡೀಕರಣ, ಉತ್ಪಾದನೆ, ಅನುಭೋಗ, ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ನಾಗರಿಕ ಸಮಾಜದ ಸೃಷ್ಟಿ, ದಕ್ಷ ಆಡಳಿತ, ಶ್ರಮದ ಪೂರೈಕೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಸರಕು ಸೇವೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಸಂಘಟನಾ ಚಾತುರ್ಯತೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಶ್ರಮವನ್ನು ಒದಗಿಸಿ, ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ವೇಗವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಸಂಪನ್ಮೂಲದ ಪಾತ್ರ ಅತ್ಯಂತ ಹಿರಿದಾದುದು. ಒಂದು ದೇಶದ ಜನರು ಶೈಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿ, ತಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ, ದೈಹಿಕವಾಗಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿದ್ದಷ್ಟೂ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಗರಿಷ್ಠ ಬಳಕೆ ಸಾಧ್ಯ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಸಂಪನ್ಮೂಲವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಮಾನವ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಚಿವಾಲಯ 1985 ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವು ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲಾ ಜನರ ಸರ್ವೋತೋಮುಖ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಜನರ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜನರ ಗುಣಮಟ್ಟವೆಂದರೆ ಉತ್ತಮ ಮಾನಸಿಕ ಮತ್ತು ದೈಹಿಕ ಆರೋಗ್ಯ, ಶಿಕ್ಷಣ, ಉತ್ತಮ ಕೆಲಸ ಮತ್ತು ಆದಾಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಸಚಿವಾಲಯವು ಐದು ಇಲಾಖೆಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಶಿಕ್ಷಣ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಕಲೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ, ಕ್ರೀಡೆ ಹಾಗೂ ಮಹಿಳಾ ಕಲ್ಯಾಣ. ಹೀಗೆ ಇದರ ಒಟ್ಟಾರೆ ಉದ್ದೇಶವು ಜನರ ಸರ್ವೋತೋಮುಖ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದ್ದು, ಇದು ಒಟ್ಟಾರೆ ದೇಶದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅನುಕೂಲಕಾರಿಯಾಗಿರುವುದು. (ಎಸ್.ಕೆ.ಪಿ.)

ಮಾನವತಾವಾದ: ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗೆ ಸಿಡಿದೆದ್ದು ಮಾನವಶಕ್ತಿಗೆ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನೀಡಿದ ವಾದ. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ 4ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 14ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಕ್ರೈಸ್ತಚರ್ಚ್‌ಗಳೇ ಮನುಷ್ಯ ಬದುಕು ಮತ್ತು ಆಲೋಚನೆಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು. ಮನುಷ್ಯ ಮತ್ತು ಜಗತ್ತು ದೈವಕ್ಕೆ ಅಧೀನವೆಂಬ ಅವುಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಯಾರೂ ಪ್ರಶ್ನಿಸುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕ್ರಮೇಣ ಚರ್ಚ್‌ನ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಅನೇಕರು ವಿರೋಧಿಸತೊಡಗಿದರು. ಅವರು ಮಾನವನ ಘನತೆ ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನೀಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಇಲ್ಲಿ ದೈವಶಕ್ತಿಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಮಾನವ ಶಕ್ತಿಯು ಆಕ್ರಮಿಸಿತು. ಹೀಗೆ 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಾನವನಲ್ಲಿದ್ದ ಸುಪ್ತಶಕ್ತಿಯು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಂಡಿತು. ಮಾನವ ಶಕ್ತಿಯು ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುದರಿಂದ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಮಾನವತಾವಾದ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು.

ಲ್ಯೂಡೋವಿಕೊ ವಿವೆಲ್, ಪೀಟರ್ ರಾಮಸ್, ಪ್ಯಾರಸ್ಲೆಲ್ಯಸ್ ಮತ್ತು ಬರ್ನಾಡಿನೊ ಟೆಲಿರಿಯೊ ಮಾನವತಾವಾದದ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರು. ಇವರು ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗೆ ಮೊರೆ ಹೋಗದೇ ಮತ್ತು ಇತರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸದೇ ಜಗತ್ತನ್ನು ಅವರ ಅನುಭವಕ್ಕೆತಕ್ಕಂತೆ ಅವಲೋಕನ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಮೂಲಕ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಅವರ ಚಿಂತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪಷ್ಟತೆ ಮತ್ತು ನಿಗೂಢತೆಗಳು ಕಂಡು ಬಂದರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ನಾವು ಮಾನವನನ್ನು ಪೂರ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅನಂತರ ಲಿಯೋನಾರ್ಡೊ ಡ ವಿಂಚಿ (1452–1519), ಕೋಪರ್‌ನಿಕಸ್ (1473–1543), ಗೆಲಿಲಿಯೋ (1564–1642), ಕೆಪ್ಲರ್ (1642–1727) ಮತ್ತು ನ್ಯೂಟನ್ (1452–1519) ಜಗತ್ತಿಗೆ ಶುದ್ಧ ಯಾಂತ್ರಿಕ ನಿರೂಪಣೆ ನೀಡಿದರು. ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಕುರಿತ ಅತಿಮಾನುಷ ನಿರೂಪಣೆ ಇವರಿಗೆ ಸ್ವಾದರಹಿತವಾಗಿತ್ತು. ವಿಶ್ವವೆಂಬ ಪುಸ್ತಕ ಗಣಿತದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ಸಾರಿದ ಇವರಿಗೆ ಗಣಿತವೊಂದೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿಜ್ಞಾನವಾಯಿತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕುರಿತ ಅನೇಕ ಹೊಸ ವಿಚಾರಗಳು ಹೊರ ಬಂದವು. ಒಟ್ಟಾರೆ ಮಾನವತಾವಾದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನೇ ಎಬ್ಬಿಸಿತು. (ಎಚ್.ಎಲ್.ಸಿ.)

ಮಾನವಾಂತರ ಚಲನೆ ಅಥವಾ ಋತ್ಯಂತರ ವಲಸೆ: ಒಂದು ಭೂಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಭೂಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಉಂಟಾಗುವ ಜೀವ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ವಲಸೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೆಲವು ಋತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಆಹಾರ, ಬೇಟೆ, ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಇತ್ಯಾದಿಗಾಗಿ ಮಾನವಾಂತರ ಚಲನೆಯಾಗುವುದುಂಟು. ಜನರು ಆಲ್ಪ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಉನ್ನತವಾದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ವರ್ಷದ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳು ವಲಸೆ ಕೈಗೊಂಡು, ಪಶುಗಳ ಪೋಷಣೆ, ಕ್ಷೀರೋದ್ಯಮ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವುದು ತೀರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನಾರ್ವೆ ದೇಶದ ಮುನ್ನಾಡು ಹಾಗೂ ವೇಲ್ಸ್ ಮತ್ತು

ಸ್ಕಾಟ್‌ಲೆಂಡ್‌ನ ಕೆಲವು ಉನ್ನತ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಮಪಾತ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ ತಮ್ಮ ದನಕರುಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೆಳಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುವುದು ಸರ್ವೆ ಸಾಮಾನ್ಯ. (ಎಸ್.ಎಂ.ಎಚ್.)

ಮಾನಸ ಸರೋವರ: ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಹಿಂದೆ ಈ ಭಾಗ ಭಾರತ ಹಾಗೂ ಟಿಬೆಟ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಗಡಿ ಮಧ್ಯೆ ಇತ್ತು. ಈಗ ಚೀನೀಯರ ಆಕ್ರಮಣದಿಂದಾಗಿ (1962) ಚೀನದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿದೆ. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಗುರ್ಲಾ ಮಾಂಧಾತ್ (2359 ಮೀ) ಹಾಗೂ ಕೈಲಾಸಪರ್ವತ (2046 ಮೀ) ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಸರೋವರವಿದೆ. ಇದು ದುರ್ಗಮ ಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಲು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ದಾರಿಗಳಿವೆ. ಇವೆರಡೂ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಾವಳಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಹಿಮಾಲಯವನ್ನು ಹತ್ತಿದ ಅನಂತರ ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾಟಿದ ಬಳಿಕ ಎರಡು ಸರೋವರಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು ರಾಕ್ಷಸ ಸರೋವರ, ಇನ್ನೊಂದು ಮಾನಸ ಸರೋವರ. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾನಸ ಸರೋವರದ ನೀರು ರಾಕ್ಷಸ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಹರಿದುಹೋಗುತ್ತಿತ್ತಂತೆ. ಈಗಲೂ ಆ ಜಲಧಾರೆಯ ಸ್ಥಾನ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನೀರು ಹರಿದರೂ ಬೆರೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಕ್ಷಸ ಸರೋವರ ಉದ್ದುದ್ದ ಹಬ್ಬಿದ್ದರೆ ಮಾನಸ ಸರೋವರ ಅಂಡಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸಿದೆ. ಈ ಸರೋವರದ ದಡದಲ್ಲಿ ರಾವಣ ಶಿವನನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದನೆಂದೂ ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ರಾಕ್ಷಸ ಸರೋವರ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತೆಂದೂ ಐತಿಹ್ಯ. ಸದಾಕಾಲ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮಬಂಡೆಗಳು ಸಹ ಆಗಾಗ ತೇಲುತ್ತಿರುವುದುಂಟು. ಮಾನಸ ಸರೋವರದ ಪರಿಧಿ ಸು. 86 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಸು. 170 ಮೀ ಆಳ. ಈ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಹಂಸಪಕ್ಷಿಗಳು ಇವೆ. ಮಾನಸೀ ರಾಜಹಂಸೀ ಎಂಬುದು ಲೋಕರೂಢಿ. ಇದರ ನೀರು ನೀಲವರ್ಣವಾಗಿದ್ದು ಶುಭ್ರವಾಗಿದೆ. ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಬರ್ಫಾಚ್ಛಾದಿತ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತಪ್ತ ಕುಂಡಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪಾಪಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆಯೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಆಸ್ತಿಕರಲ್ಲಿದೆ. ಮಾನಸದಲ್ಲಿ ಮಿಂದು ಕೈಲಾಸನಾಥನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಮಹತ್ಪುಣ್ಯ ಲಭಿಸುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಾನಸ ಸರೋವರದ ಚೌಗಿನಿಂದ ಸರಯೂ, ಸಟ್ಲೆಜ್ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ನದಿಗಳು ಉಗಮಗೊಂಡಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮನ ಮಾನಸದಲ್ಲಿ ಈ ಸರೋವರ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತೆಂದು ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಮಹಾಭಾರತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ತೀರ್ಥವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿತ್ತು. ವಾಮನಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಮತ್ಸ್ಯಾವತಾರವನ್ನು ಮಾನಸದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ.

ಮಾನಸ ಸರೋವರದ ದೃಶ್ಯ

ಈ ಸರೋವರದ ಯಾತ್ರೆ ಬಹಳ ಪ್ರಯಾಸಕರವಾದುದು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಲು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಾಲುದಾರಿಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಲ್ಮೋರದಿಂದ ಹೋಗುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಲ್ಮೋರ ಸು. 335 ಕಿಮೀ ದೂರವಿದೆ. ಆಲ್ಮೋರ, ಗರ್ಬಿಅಂಗ್, ಲಿಪುಖಿಂಡ್ ಅನಂತರ ತಕಲ್‌ಕೋಟ್ ಅಲ್ಲಿಂದ 52 ಕಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಮಾನಸ ಸರೋವರ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಬಹಳ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಗಾಳಿ ವಿರಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಉಸಿರಾಡಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಜನವಸತಿ ವಿರಳ. ಯಾತ್ರಿಕರು ಗರ್ಬಿಅಂಗ್ ಊರಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂದಿನ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಬಾಡಿಗೆಗೆ ಕುದುರೆ, ಹೇಸರಗತ್ತೆ ಹಾಗೂ ಕೂಲಿಗೆ ಆಳುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಚೀನೀಯರ ಆಕ್ರಮಣಾನಂತರ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಲು ಪಾಸ್‌ಪೋರ್ಟ್ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಜಿ.ಎ.)

ಮಾನಸಿಕ ನಕ್ಷೆ : ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕುರಿತು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿರುವ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಕಲ್ಪನೆಗಳ ನಕ್ಷೆ (ಮೆಂಟಲ್ ಮ್ಯಾಪ್). ಈ ನಕ್ಷೆಯು ಆತನ ವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ರಮವನ್ನು ವರ್ತನಾ ವಿಧಾನವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಮಾನಸಿಕ ನಕ್ಷೆ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಒಬ್ಬವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡುವ ಚಿತ್ರಣ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಬಗ್ಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಕೆಲವು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕಲೆಹಾಕಿ ಮನಗಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಅದರ ವಿವಿಧ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು, ಪರಿಸರದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಇದರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಆತನ ವರ್ತನೆ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಒಂದೇ ಪರಿಸರವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವಿಧ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಹೊಂದಿರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಒಂದೇ ಪರಿಸರ ಹಾಗೂ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಬಗೆಗೂ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ವರ್ತನೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪರಿಭಾವನೆಯನ್ನು ಮಾನವ ಪರಿಸರ ಸಂಬಂಧದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವು ಮನಃಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಪಡೆದು ಬಹು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದೆ. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಮಾನೊರೈಲು: ಒಂದೇ ಕಂಬಿಯ ಮೇಲೆ ಓಡುವ ವಿದ್ಯುಚ್ಚಾಲಿತ ರೈಲು ಮಾರ್ಗ. ಮಾನೋರೈಲು ಗೇಜ್‌ವೇಗಿಂತ ಅಗಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ಹಳಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಭಾರವನ್ನು ಹೊರುವ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. 1901ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಬಳಕೆಯಾಯಿತು ಈಗ ಟೋಕಿಯೊ ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ನಗರಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಮಾನೋರೈಲುಗಳಿವೆ. ಸ್ಟ್ರಾಡೆಲ್ ಬೀಮ್ ಮತ್ತು ನೇತಾಡುವುದು. ಮಾನೋರೈಲು ನಾಮಾಂಕಿತ ಅಥವಾ ಕೈಗಾರಿಕ ಮಾನೋರೈಲು ಇದರಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿತ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ನಿಯಮಿತ ಜನರನ್ನು ಸಾಗಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲಾ ಮಾನೋರೈಲುಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ತಂತಿಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ವಿದ್ಯುತ್ ಸರಬರಾಜಿತ ಚಾನಲ್‌ಗಳನ್ನೆ ತೊಲೆಗೆ ನೇತು ಹಾಕಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಧಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ವೆಚ್ಚ ಮತ್ತು ನಿಧಾನಗತಿಯಿಂದಾಗಿ ಈ ರೈಲು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತರಲು ಯೋಚಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಎಂ.ಎಚ್.)

ಮಾನ್ಟ್‌ಸೆರ್ರಾಟ್: ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಗರೀಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಭಾಗ. ಇದು ಸು. 16 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಹಾಗೂ 11 ಕಿಮೀ ಅಗಲವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಸು. 102 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪ ಪೋರ್ಟೊರಿಕೊ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 480 ಕಿಮೀ ಹಾಗೂ ಆಂಟಿಗುವದ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ 48 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ ಪ್ಲೇಮೌತ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4488 (2005). ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 44. 1493ರಲ್ಲಿ ಈ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಕ್ರಿಸ್ಟೊಫರ್ ಕೊಲಂಬಸ್ ತನ್ನ ಎರಡನೆಯ ಹೊಸ ಪ್ರಪಂಚ ಪರ್ಯಟನೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಟ್ಟ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಮಾನ್ವಿ: ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಅದರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ರಾಯಚೂರು, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ದೇವದುರ್ಗ, ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಸುಗೂರು, ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧನೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶವೂ ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. 171 ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ. ಮಾನ್ವಿ, ಹಿರೇಕೊಟ್ನಿಕಲ್, ಕುರುಡಿ, ಕಲ್ಲೂರು, ಸಿರಿವಾರ, ಮಲಟ್, ಕವಿತಾಳ, ಪಾಮನಕಲ್ಲೂರು ಮತ್ತು ಹಾಲಪುರ ಹೋಬಳಿಗಳು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,729.2 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,30,540.

ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮಾನ್ವಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದೆ. ಮಾನ್ವಿ ಮತ್ತು ಸಿಂಧನೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಹೀರೇಹಳ್ಳ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೆರಡು ಹಳ್ಳಗಳು ಹರಿದು ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. 54 ಕೆರೆಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ 128 ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯದ ಎಡದಂಡೆನಾಲೆಯ ನೀರು ದೊರೆತು ವ್ಯವಸಾಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಜೋಳ, ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯಗಳು, ನೆಲಗಡಲೆ, ಹತ್ತಿ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜಗಳು, ಸಜ್ಜೆ ಮತ್ತು ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆಗಳು, ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ಮರಗೆಲಸ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಈ ಉದ್ಯೋಗಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಲು ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಹತ್ತಿ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಮತ್ತು ಮರಕೊಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮುಂತಾದವು ಕೂಡ

ಇವೆ. ಮಾನ್ವಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಿಂದ ಸುತ್ತಲ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶಗಳ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಎರಡೂ ಕಡೆಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಊರುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ.

ಮಾನ್ವಿ ಹೋಬಳಿ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕು ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ. ರಾಯಚೂರಿನ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ 44 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ರಾಯಚೂರು–ಸಿಂಧನೂರು ಹೆದ್ದಾರಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ತುಂಗಭದ್ರಾ ಯೋಜನೆಯ ಕಾರ್ಯಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಾಭಿವೃದ್ಧಿಯೊಂದಿಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 37,555. ಪಟ್ಟಣ ಪುರಸಭಾಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. *

ಮಾನ್‌ಸೂನ್: ವಿಶೇಷತಃ ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಶ್ರಾಯಿಕವಾಗಿ (ನಿಯತಕಾಲಿಕ) ಬೀಸುವ ಕ್ಲುಪ್ತ ಮಾರುತ, ಋತು ಎಂದು ಅರ್ಥ ನೀಡುವ ಮೌಸಿಮ್ ಎಂಬ ಅರಬ್ಬಿ ಭಾಷೆಯ ಪದದಿಂದ ಬಂದ ಪದ. ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲೆ ಬೀಸುವ ವಿಪರ್ಯಯ ಮಾರುತಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ನಾವಿಕರು ಹಲವು ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಈ ಪದವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಮಾರುತಗಳು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಆರು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಈಶಾನ್ಯದಿಂದಲೂ ಉಳಿದ ಆರು ತಿಂಗಳಕಾಲ ನೈರುತ್ಯದಿಂದಲೂ ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಮಾನ್‌ಸೂನಿನ ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಭೇದವಿದೆಯಾದರೂ ವರ್ಷದ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕ್ಲುಪ್ತವಾಗಿ ಹಾಗೂ ನಿಯತವಾಗಿ ಬೀಸುವಂಥ ಮಾರುತವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಈ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಋತುಗಳೊಡನೆ ವ್ಯತ್ಯಯಗೊಳ್ಳುವ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಸಾಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಭೇದಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಬಿಸಿಯಾಗುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಸೌರಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯ ಋತು ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಖಂಡಗಳು ಹಾಗೂ ಸಾಗರಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದಿವೆ. ಭೂಮಿಯ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆ ಹಾಗೂ ಅದರ ಮಣ್ಣಿನ ಗುಣ ಲಕ್ಷಣದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭೂಮಿಗೆ ಉಷ್ಣ ದಹನ ಗಮನೀಯವಾಗಿ ಮಂದಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಖಂಡಗಳು ಪಡೆಯುವ ಸೌರ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೆಲವೇ ಮೀಟರುಗಳಷ್ಟು ಮಂದದ ಭೂಮಿಯ ಪದರ ಕಾಯುವುದು; ಹಾಗಾಗಿ ಖಂಡಗಳ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ತಲುಪುವ ಸೌರಶಕ್ತಿಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಬಿಸಿಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಅಲ್ಲಿಯ ವಾಯುವನ್ನು ಬಿಸಿಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ಉಪಯೋಗವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿಯ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ನೀರಿನ ಕಲಕುವಿಕೆಯಿಂದ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಳಕ್ಕೆ ಇದು ಪ್ರವೇಶಿಸಬಲ್ಲದು. ಇದರಿಂದ ಸೌರಶಾಖದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ವಾಯುವನ್ನು ಬಿಸಿಮಾಡಲು ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಪರಿಣಾಮವೆಂದರೆ, ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆಯ ಹೆಚ್ಚಳ ಖಂಡಗಳಿಗಿಂತ ಸಾಗರಗಳ ಮೇಲೆ ತುಂಬ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದು. ಒಂದೇ ಅಕ್ಷಾಂಶದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ಅದೇ ಅಕ್ಷಾಂಶದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ 5^0 ರಿಂದ 10^0ಸೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ವಿಪರ್ಯಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಸಾಗರಗಳ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಶಾಖ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಭೂಭಾಗದ ಮೇಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಸಾಗರದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಅಕ್ಕ ಪಕ್ಕದ ಸಮುದ್ರ ಭೇದಾತ್ಮಕ ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದಾಗಿ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳಗಳ ಅಲ್ಪ ಅಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ಭೂ ಹಾಗೂ ಸಮುದ್ರ ಮಂದಮಾರುತಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಸುಪರಿಚಿತ. ಭೂಮಿಯ ಪರಿಭ್ರಮಣದಿಂದ ಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಸಮುದ್ರ ಮಂದಮಾರುತಗಳು ಪ್ರಭಾವಿತಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಅವುಗಳಿಗೂ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಮ್ಯವಿದೆ. ಸೂರ್ಯ ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತದ ಮೇಲಿರುವಂಥ ಔತ್ತರೇಯ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು ಸಾಗರ ಮಂದ ಮಾರುತಗಳ ದೈನಿಕ ಆವರ್ತದಂತೆ ಸಾಗರದಿಂದ ಭೂ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬೀಸುತ್ತವೆ; ಆದರೆ ಔತ್ತರೇಯ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ, ಸೂರ್ಯ ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧ ಗೋಳಕ್ಕೆ ಚಲಿಸಿ, ಮಕರ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿರುವಾಗ, ಭೂಮಂದಾನಿಲದ ರಾತ್ರಿ ಆವರ್ತದಂತೆ ಮಾರುತಗಳು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಬೀಸುತ್ತವೆ.

ಜುಲೈ ಮತ್ತು ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಜನವರಿ ಮತ್ತು ಫೆಬ್ರುವರಿ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧ ಗೋಳದಲ್ಲಿ–ಹೀಗೆ ಎರಡು ಗೋಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಥೈಲೆಂಡ್, ಕಾಂಬೋಡಿಯ, ಲಾವೋಸ್, ಮಲಯ, ವಿಯಟ್ನಾಮ್, ಸಿಂಗಪುರ, ಚೀನ ಮತ್ತು ಜಪಾನ್ ಹಾಗೂ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಫ್ರಿಕದತ್ತ ಉತ್ತರಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ಭೇದಿಸುತ್ತವೆ.

ಅದೇ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ, ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಈಶಾನ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳು ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ–ಅಮೆರಿಕ, ಪೂರ್ವ–ಆಫ್ರಿಕ, ಈಶಾನ್ಯ–ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳತ್ತ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈಶಾನ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯಮಾರುತಗಳ ಒಂದು ಭಾಗ ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಾಯ್ದು ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಆಲಿಕಲ್ಲು ಕೂಡಿದ ಮಳೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಭಾರತದ ಈಶಾನ್ಯ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಎಂದು ಸುಪರಿಚಿತವಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ತಂಪಿನಿಂದ ಬೆಚ್ಚನೆಯ ಗೋಳಾರ್ಧಗಳಿಗೆ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ವಾಯುಚಲನೆಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗುವ ಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಮುಖ್ಯ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿವೆ.

ಉತ್ತರ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಋತು ಸಂಬಂಧ ಮಾರುತ ಬದಲಾವಣೆಗಳುಂಟಾಗುವ ಹಂತ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದ್ದರೂ ಇತರ ಖಂಡಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳೊಡನೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಚಲನೆಗಳು ಭಾರತದ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳಷ್ಟು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿಲ್ಲ. ಜೂನ್–ಜುಲೈ ಬೇಸಗೆಯ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್‌ನಿಂದ ಯುರೋಪಿಗೆ ಬೀಸುವ ವಾಯವ್ಯ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಯುರೋಪಿಯನ್ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಎಂದು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕರೆಯಲಾಗುವುದು.

ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳನ್ನು ಮಾರುತಗಳ ವಿಪರ್ಯಯತೆಯಿಂದ ಗುರುತಿಸಲಾಗುವುದಾದರೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವಿಕೆಯಿಂದಲೇ ಅವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಇಂತಿವೆ:

(ಅ) ಭಾರತ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ: ಈ ದೇಶಗಳು ಈಶಾನ್ಯ ಮತ್ತು ನೈರುತ್ಯ ಎರಡೂ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಅವಧಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಮತ್ತು ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಮಾರ್ಚ್ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

(ಆ) ಇಂಡೋಚೀನ, ಮಲಯ ಮತ್ತು ಫಿಲಿಪೈನ್ಸ್: ಇಲ್ಲಿಯ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಇವೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳಸ್ವರೂಪ ಗಮನಾರ್ಹ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸದಿರುವುದರಿಂದ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಮನಾಗಿ ಹಂಚಿಹೋಗಿರುತ್ತದೆ.

(ಇ) ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಪ್ರದೇಶಗಳು: ಪರ್ವತಜನಿತ ಪರಿಣಾಮದಿಂದಾಗಿ ಯೆಮೆನ್ ಮತ್ತು ಇಥಿಯೋಪಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಸ್ಥಿತಿಗೂ ಭಾರತೀಯ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಸ್ಥಿತಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿದೆ.

(ಈ) ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕ: ಗಿನಿ ಕರಾವಳಿ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ. ಮಾರುತಗಳು ನೈರುತ್ಯ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯದವಾಗಿವೆ.

(ಉ) ಉತ್ತರ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ: ಮಾನ್‌ಸೂನ್‌ಗಳು ವರ್ಷವಾತ ಮತ್ತು ಶುಷ್ಕವಾತ ಎಂದು ಎರಡು ಋತುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಥಟ್ಟನೆ ಮಳೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ, ಮಳೆಯ ಪರಿಮಾಣ ಕೂಡ ಕಡಿಮೆ.

(ಊ) ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು (ಗಲ್ಫ್ ಸ್ಟೇಟ್ಸ್): ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಖಂಡಾಂತರ ಬಿಸಿಯಾಗುವಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡ ಪ್ರದೇಶ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದು ಹಾಗೂ ಕ್ಲುಪ್ತ ಮಾರುತ ಪರಿಣಾಮವುಂಟಾಗುವುದು. ಒತ್ತಡ ಪ್ರವಣತೆ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವಷ್ಟು ಕಡಿದಾಗಿಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಮಾರುತಗಳ ವಿಪರ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾಗಿಲ್ಲ.

(ಋ) ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯದ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳು: ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯೆ ಉತ್ತರ ಏಷ್ಯದಿಂದ ಗಾಳಿಯ ಬೀಸುವಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಶುಷ್ಕ ಹಾಗೂ ಶೀತಹವೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಯು ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧತೆಯಿಂದಾಗಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಮಳೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಷಿಯಾಟಿಕ್ ತಗ್ಗು ಸಾಗರಿಕ ವಾಯುವನ್ನು ಸೆಳೆದು ಮಳೆ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಮಾನ್‌ಸೂನ್‌ಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇತ್ತೀಚಿನ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅನ್ವೇಷಣಾಯಾತ್ರೆಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆತಿದೆ. ವಿಶ್ವ ಹವಾಮಾನ ಸಂಸ್ಥೆ (ಡಬ್ಲ್ಯು.ಎಂ.ಒ.) ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಘಗಳ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಂಡಳಿ (ಐ.ಸಿ.ಎಸ್.ಯು) 1967ರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಂದ ಗೋಳವಾಯುಮಂಡಲ ಸಂಶೋಧನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು (ಗ್ಲೋಬಲ್ ಅಟ್ಮಾಸ್ಫಿಯರಿಕ್ ರಿಸರ್ಚ್ ಪ್ರೋಗ್ರಾಮ್–ಜಿ.ಎ.ಆರ್.ಪಿ.) ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿತು.

ವಾಯುಗುಣದ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿಯ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ವ್ಯತ್ಯಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನ; ವಾಯುಗುಣದ ಭೌತಿಕ ಆಧಾರಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆ. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಅನ್ವಯ 1978ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 1ರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಪ್ರಯೋಗ (ಮಾನೆಕ್ಸ್) ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

ಮಾನೆಕ್ಸ್ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಮೂರು ಪ್ರಯೋಗಗಳು ನಡೆದಿದ್ದವು. ಆ ಪ್ರಯೋಗಗಳು: 1963–66ರ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರ ಅನ್ವೇಷಣೆ (ಐ.ಐ.ಓ.ಇ.) ಮತ್ತು 1973ರ ಭಾರತ ಇಂಡೊಸೋವಿಯತ್ ಪ್ರಯೋಗಗಳು (ಐ.ಎಸ್.ಎಂ.ಇ.ಎಕ್ಸ್) ಹಾಗೂ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ 1977–79ರ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದವಾಗಿದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿ (1) ಬೇಸಗೆ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ (2) ಚಳಿಗಾಲದ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮತ್ತು (3) ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ (ಡಬ್ಲ್ಯು.ಎ.ಎಂ.ಇ.ಎಕ್ಸ್.) ಎಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಘಟಕಗಳಿದ್ದುವು.

ಪರಂಪರಾಗತವಾದ ಹವಾಮಾನ ಸಂಬಂಧಿ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ವೀಕ್ಷಣಾಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತೀವ್ರತರಗೊಳಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ವೇದಿಕೆಗಳನ್ನು–ಭೂ ಅಥವಾ ಸಾಗರಾಧಾರಿತ ಮತ್ತು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಲಾಗಿರುವುವು–ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ರಷ್ಯದ ಐದು, ಭಾರತದ ನಾಲ್ಕು ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಒಂದು ಸಂಶೋಧನ ನೌಕೆಗಳು ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿದ್ದುವು. ಅಮೆರಿಕದ ಮೂರು ಸಂಶೋಧನ ವಿಮಾನಗಳು ಬೇಸಗೆ ಹಾಗೂ ಚಳಿಗಾಲದ ಮಾನ್‌ಸೂನ್‌ಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದ್ದುವು. ಚಳಿಗಾಲದ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ವಲಯದ ಮೇಲೆ ಸಂವಹನದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶೇಷ ರೆಡಾರ್ ವೀಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಡ್ರಾಪ್ ವಿಂಡ್‌ಸೊಂಡ್ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಗಗನದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಲಾದ ವೇದಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಭೂಸ್ಥಿರ ಉಪಗ್ರಹದಿಂದ (ಜಿ.ಓ.ಇ.ಎಸ್. ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರ) ಮೋಡಛಾಯೆಗಳ ಸ್ವೀಕೃತಿಯನ್ನು ನೈಜಕಾಲಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಉಪಗ್ರಹದಿಂದ ಮೋಡಛಾಯೆಗಳನ್ನು ಯುರೋಪಿಯನ್ ಸ್ಪೇಸ್ ಏಜೆನ್ಸಿ ಉಡಾಯಿಸಿದ್ದ ಭೂಸ್ಥಿರ ಉಪಗ್ರಹ ಮೀಟಿಯೊಸ್ಯಾಟ್ ಮೂಲಕ ರವಾನಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಸ್ವೀಕರಣ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ, ಮೋಡಗಳು ಹಾಗೂ ಮಾರುತಗಳ ಬಗೆಗೆ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಜಪಾನ್ ಉಡಾಯಿಸಿದ್ದ ಮತ್ತೊಂದು ಭೂಸ್ಥಿರ ಉಪಗ್ರಹ (ಜೆ.ಎಂ.ಎಸ್.) ಒದಗಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಮಾನೆಕ್ಸ್ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಈಗ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಪದ್ಧತಿಯ ಮಾಪನದಲ್ಲಿ ಈವರೆಗೆ ವಿವರಿಸಲಾಗದಿರುವ ಹಲವಾರು ಅಂಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬೆಳಕು ಬೀರಲು ತೀವ್ರವಾದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ವಿವಿಧ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪತ್ರಾಗಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಲಭ್ಯವಿದೆ. ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಪ್ರಸರಣಕ್ಕೆ ಗಣಿತೀಯ ಮಾದರಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು ಈ ತನಕ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. (ಡಿ.ಕೆ.ಆರ್.ಐ.)

ಮಾಪಕ : ನಕ್ಷೆಗಳ ರಚನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ ಆಯಾಪ್ರದೇಶಗಳ ಉದ್ದ, ಅಗಲ, ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಮತ್ತು ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಅಳತೆಯಲ್ಲಿ (ಸ್ಕೇಲ್) ರಚಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಮಾತ್ರ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಉದ್ದ, ಅಗಲ ಹಾಗೂ ವಿಸ್ತೀರ್ಣಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲ್ಪಡುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವ ಅಳತೆ ಅಥವಾ ಮಾಪಕದಲ್ಲಿ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಅನಂತರ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಮಾಪಕದ ನಿರ್ಧಾರ, ನಕ್ಷಾರಚನೆಯ ಪೂರ್ವಭಾವಿ ಅಂಶವಾಗಿದೆ.

ನಕ್ಷೆಯ ಮೇಲಿನ ಯಾವುದೇ ಎರಡು ಬಿಂದುಗಳ ನಡುವಿನ ದೂರ ಹಾಗೂ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಅದೇ ಎರಡು ಬಿಂದುಗಳ ನಡುವಿನ ದೂರದ ಅನುಪಾತವನ್ನೇ ಮಾಪಕ ಅಥವಾ ಅಳತೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಒಂದು ನಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಿಂದುಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರ 1 ಸೆಂಮೀ = 10 ಕಿಮೀ ಅಂದರೆ ಆ ಎರಡು ಬಿಂದುಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ 10 ಕಿಮೀ ಇರುವುದು. ಈ ನಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿನ ಯಾವುದೇ ಎರಡು ಎ ಮತ್ತು ಬಿ ಬಿಂದುಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರ 2 ಅಂಗುಲವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದು ಅವುಗಳ ನಿಜವಾದ ಅಂತರ 20 ಕಿಮೀ ಇರುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ನಕ್ಷೆಗಳ ರಚನೆಗೆ ಮಾಪಕದ ಬಳಕೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಏಕೆಂದರೆ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶ ಇರುವಷ್ಟೇ ವಿಸ್ತಾರದಷ್ಟು ಕ್ಷೇತ್ರದ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಉದ್ದ–ಅಗಲವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವಂತೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಅಳತೆಯ ಅನುಪಾತದಿಂದ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಫೋಟೋವನ್ನು ತೆಗೆಸುವಾಗ ಸ್ಟಾಂಪ್ ಅಳತೆ, ಪಾಸ್ ಪೋರ್ಟ್ ಅಳತೆ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಡ್ ಸೈಜ್ ಅಳತೆ–ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಅಳತೆಯಲ್ಲಿ ಫೋಟೋ ತೆಗೆಸಲಾಗುವುದು. ಅಂದರೆ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಆ ಅಳತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕುಗ್ಗಿಸಲಾಗುವುದು ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ರಚಿಸುವಾಗ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕುಗ್ಗಿಸಲಾಗುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಕುಗ್ಗಿಸಿರುವ ಅನುಪಾತವನ್ನೇ ಅದರ ಮಾಪಕವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದರಿಂದ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅತಿ ಚಿಕ್ಕ ಹಾಳೆಯ ಮೇಲೆ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಳಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಈ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಅದರ ಮೇಲಿನ ಯಾವುದಾದರೂ ಎರಡು ಬಿಂದುಗಳ ನಡುವಿನ ದೂರವನ್ನು ಆ ನಕ್ಷೆಯ ಮಾಪಕದಿಂದ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಮಾಡಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ನಕ್ಷೆಯು ಮಾಪಕದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದು ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದು; ಅಂದರೆ ಪ್ರತಿ ನಕ್ಷೆಗೂ ಒಂದು ಅಳತೆಯು ಅತ್ಯಗತ್ಯ.

ಭೂಪ್ರದೇಶ ಅತಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವೇ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಿರೂಪಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ಚಿಕ್ಕ ಅಳತೆ ಮಾಪಕವನ್ನೂ, ಭೂಪ್ರದೇಶ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದು, ಹೆಚ್ಚು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಅಳತೆಯ ಮಾಪಕಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದು. ನಕ್ಷೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾಪಕವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವರು. ಅವು ಹೀಗಿವೆ; ನೇರ ಹೇಳಿಕೆ ವಿಧಾನ, ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಭಿನ್ನಾಂಶದ ವಿಧಾನ, ರೇಖಾಮಾಪಕದ ವಿಧಾನ. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಮಾಯಾ: ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ 4–16ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದ ಮಹಾನ್ ನಾಗರಿಕತೆಗೆ ಕಾರಣರಾದ ಜನ. ಇವರು ಕೇವಲ ನವಶಿಲಾಯುಗದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಿಂದ, ಲೋಹದ ಉಪಕರಣಗಳ ಹಾಗೂ ಚಕ್ರಗಳ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದೆಯೇ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಗತಿಸಾಧಿಸಿದರು. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಉಪಕರಣಗಳಿಲ್ಲದೆಯೂ ಆಕಾಶ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ, ಇವರ ಸಾಧನೆಯ ಮಟ್ಟ ಬೆರಗನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರಲಿಪಿ ಬರೆಹ, ಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಜನರ ಸಾಧನೆ ಅಪೂರ್ವವಾದುದು.

ಇಂದಿನ ಬೆಲಿಜ್, ಗ್ವಾಟೆಮಾಲದ ಬಹುಭಾಗ, ಕ್ವಿಂಟಾನರೂ ಹಾಗೂ ಯುಕಟಾನ್, ಕಾಂಪೀಚ್, ಟಬಾಸ್ಕೊ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಚಿಯಾಪಾಸ್ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ–ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಯಾ ಜನರು ವಾಸಿಸಿದ್ದರು; ಪಶ್ಚಿಮ ಎಲ್‌ಸಾಲ್ವಡಾರ್ ಹಾಗೂ ಹೊಂಡುರಸ್ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಈ ಜನರು ನೆಲೆಸಿದ್ದರು. ಮಾಯಾ ನಾಗರಿಕತೆ ಹರಡಿದ ಪ್ರದೇಶ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಭೂಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ: ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶ; ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶ; ಹಾಗೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಯುಕಟಾನಿನ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಭೂಮಿಯ ಶೀತಲ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಜನವಸತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದುದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಕೇವಲ 61 ಮೀ ನಿಂದ 180 ಮೀವರೆಗೆ ಎತ್ತರವಿದ್ದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ; ಮಾಯಾ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಕ್ಲಾಸಿಕ್ ಯುಗಕ್ಕೆ (4ರಿಂದ 10ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶವಿದು. ತರುವಾಯದ ಪುನರುತ್ಥಾನ ಹಾಗೂ ಅವನತಿಯ ಕಾಲಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಯುಕಟಾನ್ ಪ್ರದೇಶ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದಿತು.

ಮಾಯಾ ನಾಗರೀಕತೆಯ ಕುರುಹುಗಳು, ಗ್ವಾಟೆಮಾಲ

ಮಾಯಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನಗರಗಳು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ನಗರಗಳಲ್ಲ. ಇವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಉತ್ಸವಗಳ, ವ್ಯಾಪಾರ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಹಾಗೂ ನ್ಯಾಯಾಡಳಿತದ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಶಾಶ್ವತ ನಗರ ನಿವಾಸಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅತ್ಯಲ್ಪವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಬೃಹತ್ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮಾರಂಭಗಳ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅರ್ಚಕರು ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಯೆ ನೆಲಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂಟೊಂಟಿ ಗುಡಿಸಲು ಅಥವಾ ಕೆಲವು ಗುಡಿಸಲುಗಳಲ್ಲಿ ಜನ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಗುಡಿಸಲುಗಳು ಆಯಾಕಾರ ಅಥವಾ ಅಂಡಾಕಾರದವು. ಮರದ ಕಂಬಗಳ ಗೋಡೆಗೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಮಣ್ಣು ಮೆತ್ತುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಚಾವಣಿಗೆ ತಾಳೆ ಜಾತಿಯ ಮರದ ಗರಿ ಅಥವಾ ಹುಲ್ಲು ಹೊದಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮದುವೆಯಾಗುವವರೆಗೆ ಬಾಲಕರು ಹಾಗೂ ತರುಣರು ಈಗಿನ ಡಾರ್ಮಿಟರಿಯಂಥ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಾಸಗೃಹಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕಾಳುಕಡ್ಡಿ, ತಿಂಗಳುಹುರುಳಿ (ಬೀನ್ಸ್), ಕುಂಬಳ ಹಾಗೂ ಗೆಣಸು ಮಾಯಾ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ. ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ ಇವರು ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಮುಖ ಧಾನ್ಯ. ಬೇಯಿಸಿದ ಅಥವಾ ಹುರಿದುಬಾಡಿಸಿದ ತಿನಿಸು, ಕಾಳುರೊಟ್ಟಿಗಳು ಈ ಜನರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದವು. ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಮಾಂಸ ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾಯಿ ಹಾಗೂ ಟರ್ಕಿಕೋಳಿ ಇವರ ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಾಕಣೆ ಇವರಿಗೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಇವರಲ್ಲಿ ಮಾಂಸಭಕ್ಷಣೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದಿತು. ವೇಷಭೂಷಣಗಳು ಸರಳವಾಗಿದ್ದುವು. ಗಂಡಸರು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ನಡುವಿನ ಸುತ್ತ, ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ಬಟ್ಟೆಯ ತುದಿಗಳು ಇಳಿಬಿದ್ದಿರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಬಳಿ ಹೊದೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ತ್ರೀಯರು ಬಿಗಿಲಂಗ ಅಥವಾ ಮೇಲು ಜುಬ್ಬದಂಥ ಉಡುಪು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೆಚ್ಚಿನವು ಹತ್ತಿಯ ಉಡುಪುಗಳು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅವಕ್ಕೆ ಕಸೂತಿ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು; ಇಲ್ಲವೆ ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿನ್ಯಾಸ ಬಿಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಟ್ಟೆಯ ಅಂಚುಗಳನ್ನು ಗರಿಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು. ಮರದ ತೊಗಟೆಯಿಂದ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಸುವ ವಿಧಾನ ಈ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು.

ಅರ್ಚಕರು ಬೀಜಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕಂಠಹಾರಗಳನ್ನೂ ಜೇಡಶಿಲೆ, ಚಿಪ್ಪು, ಮರ ಇವುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಕರ್ಣಾಭರಣಗಳನ್ನೂ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮಾಯಾ ಜನರಿಗೆ ನರ್ತನವೆಂದರೆ ಬಲು ಪ್ರೀತಿ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಥವಾ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೂ ಗಂಡಸರು ನರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ನರ್ತನ ನೋಡಲು ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನಗರದಲ್ಲಿಯೂ ನೃತ್ಯಾಂಗಣವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂದಿನ ಬ್ಯಾಸ್ಕೆಟ್‍ಬಾಲ್ ಕ್ರೀಡೆಯನ್ನು ತುಸು ಹೋಲುವ ಆಟವೊಂದು ಇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿತ್ತು.

ಧರ್ಮ ಈ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಮೂಲ ಸ್ರೋತಬಿಂದು. ಮಳೆ (ಚಾಕ್), ಭೂಮಿ, ಧಾನ್ಯ, ಮೃತ್ಯು (ಆಹ್‍ಪಚ್) ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಪಾತಾಳಲೋಕದ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಸೂರ್ಯ (ಕಿನಿಚ್ ಅಹಂ) ಚಂದ್ರರನ್ನೂ ಈ ಜನ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನೇಕ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ರೂಪಗಳಿದ್ದುವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನಾಲ್ವರು ಮಳೆ ದೇವತೆಗಳಿದ್ದು, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರನ್ನೂ ಒಂದೊಂದು ದಿಕ್ಕು ಹಾಗೂ ವರ್ಣಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನೆಯ್ಗೆ ಮತ್ತು ಸುಖ ಪ್ರಸವಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆ ಚಂದ್ರ. ಎಲ್ಲ ದೇವಮಾನವರೂ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರಿಂದ ಉದಿಸಿದರೆನ್ನುವುದು ಇವರ ನಂಬುಗೆಯಾಗಿದ್ದಿತು; ಈಗಲೂ ಮಾಯಾ ಜನ ಸೂರ್ಯ–ಚಂದ್ರರನ್ನು ತಮ್ಮ ತಂದೆತಾಯಿಗಳೆಂದು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಮೆಕ್ಸಿಕನ್ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕುಕುಲ್ಕಾನ್ ಅಥವಾ ಕ್ವಿಟ್ಜಾಲ್‍ಕೊವಾತ್ಲ್ ದೇವತೆಯನ್ನೂ– ಇವರು ಆರಾಧಿಸಿದರು. ನರಮೇಧ ಪದ್ಧತಿ ಇವರಲ್ಲಿದ್ದರೂ ನೆರೆಯ ಅಜ್ಟೆಕ್ ಜನರಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ.

ಮಾಯಾ ಅರ್ಚಕ ವರ್ಗದವರು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ಕಾಲದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಘಳಿಗೆಯೂ ಮಾನವನ ಅದೃಷ್ಟದ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುವುದೆಂದೂ ಅದನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ದೈವವೊಂದಿದೆಯೆಂದೂ ಇವರು ನಂಬುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನದ ಖಚಿತತೆ ಅಚ್ಚರಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ತೇದಿಗಳ ಕೋಷ್ಟಕಗಳನ್ನು ಇವರು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದರು. ಗ್ರಹಣ ಮುಂತಾದ ಸರ್ವದಿನಗಳನ್ನು ಮೊದಲೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. 360 ಮತ್ತು 365 ದಿನಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ 260 ದಿನಗಳ ಪವಿತ್ರ ವರ್ಷವನ್ನೂ (ತ್ಜೊಲ್ಕನ್) ಇವರು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿ ರೂಪಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಮೂರು ಬಗೆಯ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ದಿನದಿನಕ್ಕೂ ಇವರು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಂಖ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು ವರ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಮಾಯಾ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಹತ್ತ್ವ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಬೀಜಬಿತ್ತನೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಗುಡಿಸಲು ಕಟ್ಟುವುದರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಯುದ್ಧ ಆರಂಭಿಸುವವರೆಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಯಾರಂಭಕ್ಕೂ ಶುಭದಿನವನ್ನು ಅರ್ಚಕರು ಪಂಚಾಂಗ ನೋಡಿ ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮಾಯಾ ಜನರ ಕಾಲಾನುಪೂರ್ವಿಯಲ್ಲಿಯೂ ದೇವದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದ್ದಿತು. ಇವರ ವಿಶ್ವದ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ 13 ಆಂತರಿಕ ಲೋಕಗಳೂ ಒಂದರ ಕೆಳಗೊಂದರಂತೆ 9 ಪಾತಾಳ ಲೋಕಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಲೋಕಕ್ಕೂ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ದೇವತೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದ. ಪ್ರಪಂಚದ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ ಹುನಾಬನಾದರೂ ಅವನಿಗಿಂತ ಪ್ರಮುಖನೆನಿಸಿದವನು ಆತನ ಮಗನಾದ ಇಟ್ಜಮ್ನ; ಈತ ಆಕಾಶ ಹಾಗೂ ದಿನರಾತ್ರಿಗಳ ಅಧಿದೈವ. ಇಕ್ಷ್‍ಚೆಲ್ ಎಂಬ ದೇವತೆ ಒಳ್ಳೆಯದರ ಒಡೆಯ. ಈ ಜನರ ದೈನಂದಿನ ಬದುಕಿನಲ್ಲೂ ದೇವತೆಗಳ ಪಾತ್ರ ಗಣನೀಯವಾದುದಾಗಿತ್ತು.

ಗಣಿತ ಅಥವಾ ಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರ ಮಾಯ ಜನರಿಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರಿಯವಾದ ವಿಷಯ, ಈಗಿನ ದಶಮಾನ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಮಾಯಾ ಜನ ವಿಂಶತಿಮಾನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಚುಕ್ಕಿ ಹಾಗೂ ಗೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ನಮೂದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು; ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಚುಕ್ಕಿ (1 ಅಥವಾ 20).= ಎಂಬುದನ್ನು 31ನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರೆ ಎಂಬುದು 61 ನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಸಂಕೇತರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು 64 ಮಿ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಬೃಹತ್ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಲೆಕ್ಕಹಾಕಿದ್ದಾರೆಂದರೆ ಇವರ ಸಂಖ್ಯಾ ಮೋಹ ಹಾಗೂ ಗಣಿತದಲ್ಲಿಯ ಪರಿಣತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿವುಂಟಾಗಬಹುದು. ಸೊನ್ನೆಯ ಉಪಯೋಗವೂ ಪ್ರಾಯಶಃ ಮಾಯಾಜನರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು.

ಪಂಚಾಂಗಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ ಮಾಯಾಜನರು ಕಾಲಗಣನೆಯನ್ನು ಬೃಹತ್ ಶಿಲ್ಪಸ್ಮಾರಕ ಸ್ತಂಭಗಳು, ಯಜ್ಞವೇದಿಗಳು, ಬೃಹತ್ ಸೋಪಾನಮಾರ್ಗಗಳು, ಬಾಗಿಲುವಾಡ ಹಾಗೂ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತಿ ಬಿಡಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಇವರ ಚಿತ್ರಲಿಪಿ ಬರೆಹ ಬಹಳ ಸಂಕೀರ್ಣವಾದುದು. ಕೇವಲ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲವು ಸಂಕೇತಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಬರೆಹದ ವಿಷಯ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದಷ್ಟೇ. ಸಂಕೇತಗಳು ಭಾಗಶಃ ಧ್ವನ್ಯಾತ್ಮಕವೂ ಭಾಗಶಃ ಭಾವ ರೂಪಾತ್ಮಕವೂ ಆಗಿದ್ದ ಒಂದು ವಿಧದ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯಾಗಿವೆ, ಸು. 850 ಸಂಕೇತಗಳು ಇದರಲ್ಲಿವೆ.

ಮರದ ತೊಗಟೆಯನ್ನು ಜಜ್ಜಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ತೆಳುವಾಗಿ ಸುಣ್ಣ ಲೇಪಿಸಿ, ಅದರ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಲಿಪಿ ಬರೆಹಗಳನ್ನೂ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಮಾಯಾಜನರು ರಚಿಸಿದರು. ಇಂಥ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಹಲವಾರಿದ್ದುವು. ಆದರೆ ಸ್ಪೇನಿನ ವಿಜಯಾನಂತರ ಬಿಷಪ್ ಡಿಯಾಗೊ ಡಿ ಲಂಡಾ ಎಂಬಾತನ ಆಜ್ಞೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕ್ಷುದ್ರಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳೆಂದು ಸುಟ್ಟುಹಾಕಲಾಯಿತು. ಕೇವಲ ಮೂರು ಕೃತಿಗಳು, ಡ್ರೆಸ್‍ಡೆನ್ ಕೋಡೆಕ್ಸ್, ಮ್ಯಾಡ್ರಿಡ್ ಕೋಡೆಕ್ಸ್ ಹಾಗೂ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಕೋಡೆಕ್ಸ್‍ಗಳು (ಈ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಟ್ಟಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳ ಮೇಲೆ ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ) ನಮಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನತಮವಾದ ಡ್ರೆಸ್‍ಡೆನ್ ಕೋಡೆಕ್ಸ್ ಅನ್ನು ಫಾಸ್ಟ್‍ಮನ್ ಎಂಬ ಜರ್ಮನ್ ಪುರಾತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಅರ್ಥೈಸುವಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಲಾನುಪೂರ್ವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವಲ್ಲಿ ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಫಲನಾದ.

ಮಾಯಾ ಜನರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ನಿಕಟವಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು, ಸ್ತಂಭ, ಪೀಠ ಹಾಗೂ ದೇಗುಲಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ದೇವದೇವತೆಯರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಯ ಅಲಂಕರಣವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿದ್ದು ಅತಿಯೆಂದು ಈಗ ತೋರಬಹುದು. ಆದರೆ ಮಾಯಾ ಸಂಪ್ರದಾಯಾನುಸಾರ ದೇವ ದೇವತೆಗಳ ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನೂ ಇವರ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ದೈನಂದಿನ ಬದುಕಿನ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಿಂತ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದೊರೆತಿದೆ. ಮೃಣ್ಪಾತ್ರೆ ಹಾಗೂ ದೇಗುಲದ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಕೌಶಲ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಗಾಢವರ್ಣಗಳ ಬಳಕೆ ಮತ್ತು ನೆಳಲಿನ ವಿನ್ಯಾಸದ ಅನುಪಸ್ಥಿತಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಇವರ ಚಿತ್ರಗಳು ಅಲಂಕೃತವಾಗಿ ತೋರುತ್ತವೆ.

ಎತ್ತರದ ಪಿರಮಿಡ್ಡುಗಳ ಮೇಲಿನ ಚಪ್ಪಟೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪುಟ್ಟ ದೇಗುಲಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಯಾ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ದೇಗುಲಗಳಿಗೆ ಮೆಟ್ಟಲೇರಿ ಅರ್ಚಕರು ಹೋಗಿ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಳಗಣ ಅಂಗಣದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನ ನಿಂತು ಉತ್ಸವಾದಿಗಳನ್ನು ನೋಡಲು ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದ್ದಿತು. ಎತ್ತರದ, ಆದರೆ ಕಿರಿದಾದ ಕಿಟಕಿಗಳಿಲ್ಲದ ಹಲವು ಕೋಣೆಗಳ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನೂ ಈ ಜನ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದರು. ಇವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮಾರಂಭದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಚಕರಿಗೆ ನಿದ್ರಾಕೊಠಡಿಗಳಾಗಿದ್ದುವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ; ಹಾಗೆಯೇ ಪದಾರ್ಥಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ಉಗ್ರಾಣವೂ ನ್ಯಾಯಾಡಳಿತದ ಕೇಂದ್ರವೂ ಆಗಿದ್ದವೆಂದು ತೋರುತ್ತವೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಮಾಯಾ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕಮಾನು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಬೋದಿಗೆ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ನಿರ್ಮಿಸಲು ಇವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ಎಲ್ಲ ನಿರ್ಮಾಣಗಳನ್ನು ಇವರು ಕಲ್ಲಿನ ಉಪಕರಣಗಳಿಂದಲೇ ಮಾಡಿದ್ದರೆನ್ನುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ.

ಮಾಯಾ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಲಾಶೈಲಿಗಳಲ್ಲೊಂದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಶಿಲ್ಪಸ್ಮಾರಕ ಸ್ತಂಭಗಳು–ಸ್ಟೀಲಿ–ಈ ಶೈಲಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಸರ್ಪ, ಎರಡು ತಲೆಯ ಡ್ರ್ಯಾಗನ್, ಗರುಡ, ಮೂಗಿನ ದೇವತೆ ಮುಂತಾದವು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರತಿನಿಧಿತವಾಗಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು. ದಿವಂಗತ ಸಿಲ್ವೇನಸ್ ಮೋರ್ಲಿ ಮತ್ತು ಆತನ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳು ವಾಕ್ಸಕ್‍ಟೂನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವೇಷಿಸಿದ ಹಲವಾರು ಸಾಕ್ಷ್ಯಾಧಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಟೆಲಾನೈನ್ ಎಂದು ಪರಿಚಿತವಾಗಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲ್ಪಸ್ಮಾರಕ ಸ್ತಂಭ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತಿರುವ ತೇದಿ 328ಕ್ಕೆ ಸರಿಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ಮಾಯಾ ಜನರ ಕುಂಭಕಲೆ ನಯನಾಜೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತಮಟ್ಟ ಸಾಧಿಸಿತ್ತು. ಹೊಳಪುಳ್ಳ ನಯವಾದ ಮೃಣ್ಪಾತ್ರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಜ್ಯಾಮಿತಿ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನ ದೃಶ್ಯಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿದುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಮಾಯಾ ಜನ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕೃಷಿಕರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಕುಂಬ್ರಿ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿತ್ತು. ಕಲ್ಲಿನ ಕೊಡಲಿಗಳಿಂದ ಕಾಡನ್ನು ಕಡಿದು ಸುಟ್ಟು ಹೊಲಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಗೆಯುವ ಕೋಲಿನಿಂದ ಬೂದಿಯ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಉಳುಮೆ ಮಾಡಿ ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ಬೆಳೆಗೆ ಮಾರಕ ಕೀಟಗಳ ಕಾಟವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವರ ಅಗೆಯುವ ಕೋಲುಗಳು ಬೇಗ ಮೊಂಡಾಗುತ್ತಿದ್ದವಾದ್ದರಿಂದ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಅವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾಳುಕಡ್ಡಿ, ಬೀನ್ಸ್, ಗೆಣಸು, ಕುಂಬಳ, ಹತ್ತಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಮರಗೆಣಸು ಹಾಗೂ ಕಕೇವೂ ಇವರ ಪ್ರಧಾನ ಬೆಳೆಗಳು. ಕೆಲವು ಕುಟುಂಬಗಳು ಜೇನಿಗಾಗಿ ಜೇನುಸಾಕಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು.

ಚಕ್ರಗಳಿರುವ ವಾಹನಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಯಾ ಜನರಿಗಿರಲಿಲ್ಲ. ನಗರಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ನಗರದ ಇತರ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸಲು ಭೂಮಾರ್ಗಗಳಿದ್ದುವು. ಕಲ್ಲುಹಾಸಿನ ಈ ರಸ್ತೆಗಳು ಸು. 9 ಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದ್ದುವು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕ ಉತ್ಸವಾದಿ ಸಮಾರಂಭಗಳಿಗೆ ಇವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಗಣ್ಯರನ್ನು ಗುಲಾಮರು ಮೇನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಈ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರಾದರೂ ಅನುಕೂಲತೆ ಇದ್ದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅವರು ಜಲಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ದೋಣಿಗಳಲ್ಲಿ

ಸಾಮಾನು ಸರಂಜಾಮುಗಳೊಡನೆ ಪ್ರಯಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತಗ್ಗುಗಾಡಿನ ಜನ ಚಿರತೆಚರ್ಮ, ಗರಿ, ರಾಳ, ಸುಣ್ಣ, ಫ್ಲಿಂಟ್ ಶಿಲೆಯ ಚಾಕು, ತಾಳೆಮರದ ಖಾದ್ಯಭಾಗ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬದಲಿಗೆ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಜನರಿಂದ ಜೇಡಶಿಲೆ, ಕ್ವೆಟ್ಜಲ್ ಗರಿ, ಫ್ಲಿಂಟ್ ಶಿಲೆಯ ಚಾಕುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಕಾಚಶಿಲೆ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಯುಕಟಾನ್ ಪ್ರದೇಶ ಹೊಂಡುಹಿಸ್‌ಗೆ ಉಪ್ಪು ಹಾಗೂ ಕಿನ್‌ಕಾಪು ಹತ್ತಿಯನ್ನು ರವಾನಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಕೇವೊ ಬೀಜ ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಹಣದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಲಾವಣೆಗೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. (ಎಚ್.ಎಂ.ಎನ್.ಆರ್.)

ಮಾಯೊಟ್ಟ್: ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಮಡಗಾಸ್ಕರ್ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಮೊಜಾಂಬಿಕ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ. ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಈ ಭಾಗ ಕೊಮೊರೊ ದ್ವೀಪಗಳ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು 1970ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಇದನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರವು 374 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 201234 (2006). ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 429 ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ ಮಮೌಡ್‌ಝು. ಈ ದ್ವೀಪ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನ ಅಧೀನಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.)

ಮಾರಕೈಬೊ: ವೆನಿಝುವೇಲ ದೇಶದ ಜ್ಯೂಲ್ಯಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ ನಗರ. ದೇಶದ ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡನಗರವಾದ ಇದನ್ನು ಸು. 1529ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 22,05,000 (2004). ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ $10^{0}40'$ ಪಶ್ಚಿಮ ರೇಖಾಂಶ $71^{0}40'$ ರಲ್ಲಿದೆ. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಕಂಡು ಹಿಡಿಯುವವರೆಗೆ (1912) ಈ ನಗರ ಕಾಫಿ ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ಬಂದರಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಆದ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಂದ ವೆನಿಝುವೇಲದ ಮಹಾನಗರವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪಾನಿಷ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆಧುನಿಕ ಶಿಲ್ಪ ಕಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭವ್ಯಕಟ್ಟಡಗಳು ಇವೆ. 1950ರಲ್ಲಿ ಮಾರಕೈಬೊ ಕಾಲುವೆ ತೆಗೆದು ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಮಾರ್ಗ ಏರ್ಪಟ್ಟು ನಗರ ಬಹುಮುಖ ಪ್ರಗತಿ ಕಂಡಿತು. ಮಾರಕೈಬೊ ನಗರದ ಬಳಿ 1,700 ಹೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಲಯವಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಕೈಮಗ್ಗದ ಸರಕುಗಳು, ಪಾನೀಯಗಳು, ಹಗ್ಗ ಮತ್ತು ಟೈನ್ ದಾರ ತಯಾರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. 1946ರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಉತ್ತರ ವೆನಿಝುವೇಲದ ಒಳನಾಡಿನ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳೊಡನೆ ಈ ನಗರ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಹವಾಗುಣ ವಿಪರೀತ ಏರುಪೇರಿನದು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದ ಈ ನಗರ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಅತೀ ಉಷ್ಣತೆಯ ನಗರವೆನಿಸಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ತೈಲ ನಗರವೆನಿಸಿದ್ದು ವ್ಯಾಪಾರ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಬಲು ಪ್ರಮುಖ ನಗರವಾಗಿ ಆಧುನಿಕವಾದ ಎಲ್ಲ ನಾಗರಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಬೆಳೆದಿದೆ. ಸರೋವರದ ಮೂಲಕ ಸರಕುಗಳ ಸಾಗಣೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಿದೆ. ಕಾಫಿ, ಸಕ್ಕರೆ, ಕೋಕೋ, ಮರದ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಾರಕೈಬೊ ಸರೋವರ ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ದೊಡ್ಡ ಹಿನ್ನೀರಿನ ಸರೋವರವಾಗಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 13,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ವೆನಿಝುವೇಲ ಖಾರಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 210 ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದು 75 ಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಈ ಸರೋವರ ಪ್ರಪಂಚದ ಸಂಪದ್ಭರಿತ ತೈಲದೊರೆಯುವ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. 1912ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಬಾರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ತೈಲ ಬಾವಿಯನ್ನು ಕೊರೆಯಲಾಯಿತು. ಇದು ಪ್ರಸ್ತುತ ಸು. 105 ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ವೆನಿಝುವೇಲದ ಒಟ್ಟು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಉತ್ಪಾದನೆಯ 2/3 ಭಾಗದಷ್ಟು ಈ ಸರೋವರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶದಿಂದಲೇ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ತೈಲ ಪ್ರದೇಶಗಳು ವಿದೇಶೀಯರ ಕೈವಶದಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಸರೋವರದ ದಕ್ಷಿಣ ಗಡಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತೆಂಗು, ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳು ಇವೆ. ಈ ಬಂದರಿನ ಮೂಲಕ ಸರೋವರದ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. (ಕೆ.ಆರ್.)

ಮಾರಿಕಣಿವೆ: ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊಸದುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಕಣಿವೆ. ವೇದಾವತಿ ನದಿ ಈ ಕಣಿವೆಯ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವೇದಾವತಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ವಾಣಿವಿಲಾಸ ಸಾಗರವೆಂಬ ಜಲಾಶಯ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಜಲಾಶಯದ ಉದ್ದ 405 ಮೀ ಎತ್ತರ 49.4 ಮೀ, ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ 80 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜಲಾಶಯದ ನೀರು ಶೇಖರಣಾ ಸಾಧ್ಯತೆ ಸು. 880 ಮಿಲಿಯನ್ ಘನ ಲೀಟರ್. ಈ ಜಲಾಶಯ 10,100 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರುಣಿಸುತ್ತದೆ. 1898 ರಲ್ಲಿ ಇದರ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ಆರಂಭವಾಗಿ 1907 ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿತು. *

ಮಾರಿಟಾನಿಯ: ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮೊರಾಕ್ಕೊ ಮತ್ತು ಆಲ್ಜೀರಿಯ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಾಲಿ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸೆನೆಗಲ್‌ನಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವಿದೆ. ಉ.ಅ. 20^{0} ಹಾಗೂ ಪ.ರೇ. 12^{0} ಗಳಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿವೇಶಗೊಂಡಿದೆ. 754 ಕಿಮೀ ಕರಾವಳಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,030,700 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,270,065 (2007). ರಾಜಧಾನಿ ನೌಕ್‌ಚೋಟ್ ಇಲ್ಲಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,80,000 (2004). ಉತ್ತರದ ಬಹುಭಾಗ ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಯ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಶಿಖರ ರೇಡಿಯಟ ಐ.ಜಿ.ಲ್. 916 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಸುತ್ತಲೂ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸೆನಗಲ್ ನದಿಯ ಹರಿವಿನ ಪ್ರದೇಶ ಮಾತ್ರ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿದೆ. ಉಷ್ಣವಲಯದ

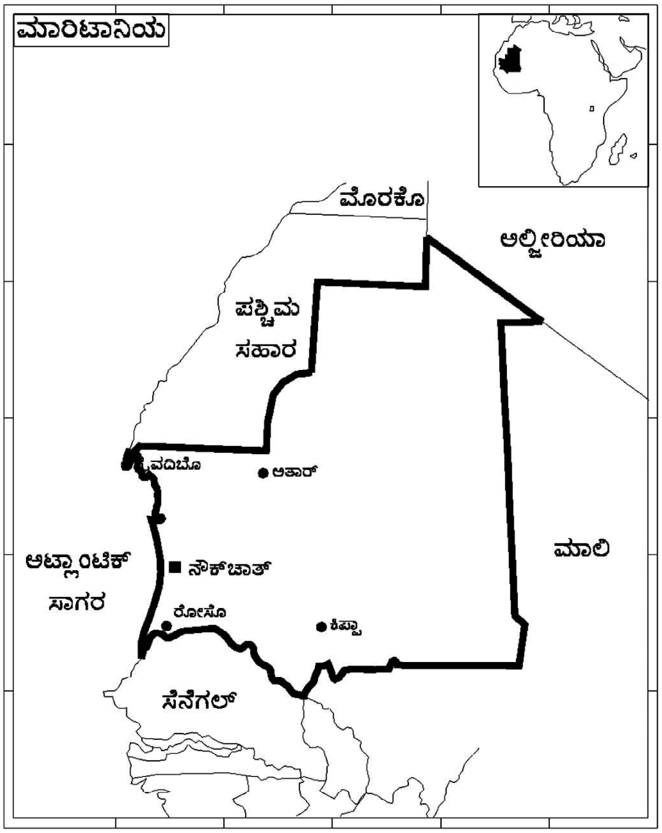

ಶುಷ್ಕವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾಗಿಲ್ಲ. ಸದಾಕಾಲ ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆ, ಶುಷ್ಕತೆ ಹಾಗೂ ಧೂಳು ಬರಿತ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. 490 ಚ.ಕಿಮೀ ಭೂಮಿಗೆ ಸೆನಗಲ್ ನದಿ ನೀರುಣಿಸುತ್ತದೆ. ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಕೇಂದ್ರಿಕೃತ. ಬತ್ತ, ಜೋಳ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ ಮರುಭೂಮಿಗಳ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಖರ್ಜೂರದ ಬೆಳೆ ಇದೆ. ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಜಿಪ್ಸಂ, ತಾಮ್ರ, ಫಾಸ್ಫೇಟ್, ವಜ್ರಗಳು, ಚಿನ್ನ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬಹುಪಾಲು ಮುಸ್ಲಿಮರು. ನೌದಿಭವು, ಜಿರೇಟ ಮತ್ತು ರೂಸ್ಸೂ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳು. ಇಲ್ಲಿನ ಹಣ ಔಗೀಯ. ಭಾಷೆ ಅರಾಬಿಕ್ ಮತ್ತ ಫ್ರೆಂಚ್. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಮಾರಿನೋಸ್ ಟೈರ್: 60–130. ಗ್ರೀಕ್ ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಹಾಗೂ ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ, ಲೆಬನಾನಿನ ಟೈರ್ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದವನು. ಇವನ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಾಹಿತಿಗಳು ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕ್ಲಾಡಿಯಸ್ ಟಾಲಮಿಯ ಜಿಯೊಗ್ರಾಫಿಯ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿನ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಹಾಗೂ ಅಲ್–ಮಸೂದಿ ಎಂಬ ಅರಬ್ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಂದ ಅಲ್ಪಮಾಹಿತಿಗಳು ಇವನ ಬಗ್ಗೆ ಲಭ್ಯ. ಕ್ಯಾನರಿ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದ ಬ್ಲೆಸ್ಸಡ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ರೇಖೆಯನ್ನು ಶೂನ್ಯವೆಂದು ಈತ ಮೊದಲಿಗೆ ಬಳಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದಿನ ರ‍್ಹೊಡೆಸಿಯದ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳ ಅಳತೆ, ಭೌಗೋಳಿಕ ಪಟ್ಟಿಗಳ ತಿದ್ದುಪಡಿ (114) ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತಳತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಣಿಕೆ ಮಾಡಿದ ಇವನ ಪ್ರಯತ್ನದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಟಾಲಮಿಯ ಬರವಣಿಗೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಯುರೋಪ್, ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡಗಳಿಂದಾಗಿ ಒಕಿನೋಸ್ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡದ್ದು ಹಾಗೂ ಜನವಸತಿ ಪ್ರಪಂಚ ಥುಲೆಯಿಂದ (ಪ್ರಾಯಶಃ ಐಸ್ಲೆಂಡ್ ಅಥವಾ ಶೆಟ್ಲೆಂಡ್) ಅಗಿಸಿಂಬ (ಇಥಿಯೋಪಿಯ) ಹಾಗೂ ಬ್ಲೆಸ್ಸಡ್ ದ್ವೀಪ (ಕ್ಯಾನರಿ ದ್ವೀಪಗಳು), ಶಿರ (ಚೀನ) ಗಳಿಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಈತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತವಾದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಟಾಲಮಿಯ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗಿದೆ. ಅಂಟಾರ್ಕ್ಟಿಕ್ ಹೆಸರೂ ಸಹ ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಮಾರಿಷಸ್: ಹಿಂದೂ ಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ದ್ವೀಪ. ಮಲಗಾಸೀ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ 800 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಭಾರತದ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ 3,943 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಇದೆ. ದ.ಅ. 20^0 ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶ 57^0 ಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ 563 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ರೋಡ್ರಿಗ್ಸ್ ದ್ವೀಪ, ಈ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 933 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಅಗಲೇಗ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು 402 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕಾರ್ಗಡಸ್ ಕರಜೋಸ್ ಸೋಲ್ಸ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಇದರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಮಾರಿಷಸ್‌ನ ಉದ್ದ 61 ಕಿಮೀ, ಅಗಲ 47 ಕಿಮೀ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1865 ಚ.ಕಿಮೀ. ಸು. 161 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಸಮುದ್ರ ತೀರವಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 12,30,602 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಪೋರ್ಟ್‌ಲೂಯಿಸ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,34,516 (2002).

ಮಾರಿಷಸ್ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ ಚಿಮ್ಮಿದ ಕಲ್ಲುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಹಾಗೂ ಲಾವಾರಸದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿರುವ ದ್ವೀಪ. ಇಲ್ಲಿಯ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸು. 51 ಸೆಂಮೀ ದಪ್ಪ ಪದರದ ಲಾವಾರಸ ಆವರಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ರೈತರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಗೆ ಹದ ಮಾಡುವ ಮುನ್ನ ಈ ಕಲ್ಲುಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಲಾವಾರಸ ಪದರವನ್ನು ತೆಗೆದು ಅನಂತರ ಕೃಷಿಕಾರ್ಯ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ದ್ವೀಪದ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 671 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸು. 510 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾದರೆ ದ್ವೀಪದ ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 89 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರಭಾಗ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದ್ದು ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಡಿದಾಗಿದೆ. ದ್ವೀಪದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ 3 ಕಡೆ ಹವಳ ದಿಬ್ಬಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ.

ನವೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಏಪ್ರಿಲ್ ಬೇಸಗೆ ಕಾಲ, ಆಗ 26^0 ಸೆ ವರೆಗೂ ಉಷ್ಣತೆವರೆಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಆಗ್ನೇಯ ಮಾರುತಗಳು ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ತರುತ್ತವೆ, ಆಗಾಗ ಬಿರುಗಾಳಿ ಬೀಸುವುದುಂಟು, ಬೇಸಗೆ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ವರೆಗೆ ಚಳಿಗಾಲವಾಗಿದ್ದು 22^0ಸೆ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ.

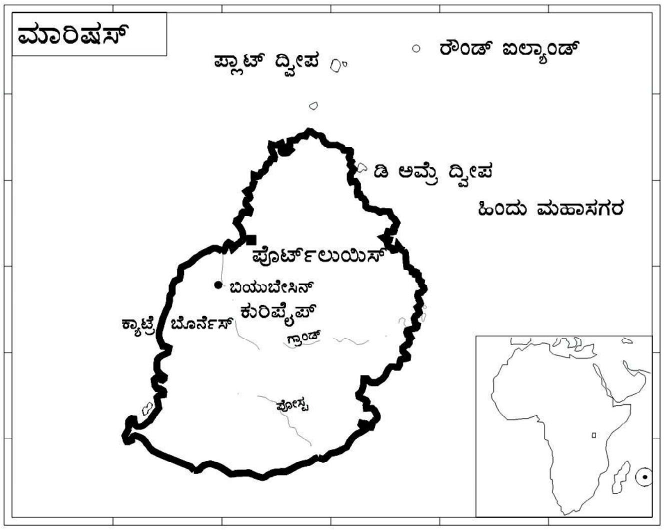

ಈ ದ್ವೀಪ ಕಬ್ಬಿನಬೆಳೆಗೆ ಹಾಗೂ ಸಕ್ಕರೆ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಕಬ್ಬು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಚಹ ಎರಡನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ 21 ಕಬ್ಬು ಅರೆಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ ಮತ್ತು ಈರುಳ್ಳಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಿದೆ. ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನೂ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳಾದ ಅಕ್ಕಿ, ಗೋದಿಹಿಟ್ಟು, ಮಾಂಸ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಇಡೀ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ಹೊರಗಿನಿಂದಲೇ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ದನ ಕರು, ಮೇಕೆ, ಕೋಳಿ ಇವುಗಳ ಸಾಕಣೆ ಇದೆ. ಒಟ್ಟು 21,005 ಹೆ. ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ.

ದ್ವೀಪದ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಸಕ್ಕರೆ ತಯಾರಿಕೆ, ಚಹ, ವಜ್ರ ಕತ್ತರಿಸುವುದು, ಬಟ್ಟೆ, ಗೊಬ್ಬರ, ಕೈಗಡಿಯಾರಗಳ ಕೈಪಟ್ಟಿ ತಯಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದವು. ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದು 1983ರಲ್ಲಿ 1,23,820ಕ್ಕೂ ಅಧಿಕ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಮಾರಿಷಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಯುರೋಪ್, ಆಫ್ರಿಕ, ಏಷ್ಯ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಪೋರ್ಟ್‌ಲೂಯಿ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಬಂದರು. ಇಲ್ಲಿ ವಿದೇಶೀ ಹಡಗುಗಳು ಬಂದು ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ವಿದ್ಯುತ್, ದೂರವಾಣಿ, ದೂರದರ್ಶನ ಹಾಗೂ ಅಂಚೆ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿವೆ, ಸುದ್ದಿಪತ್ರಿಕೆಗಳಿವೆ. ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಜನರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಹಿಂದುಗಳು. ಅನಂತರದವರು ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರು ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಮರು. ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಉಚಿತ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವಿದೆ, ಆದರೆ ನಿರ್ಬಂಧವಿಲ್ಲ. ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ತರಬೇತಿ ಕಾಲೇಜು, ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮಹಾತ್ಮಾಗಾಂಧಿ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆ ಮುಂತಾದವು ಇಲ್ಲಿಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗಿದೆ.

ಮಾರಿಷಸ್ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಸರ್ಕಾರದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. 18 ಮಂದಿ ಸದಸ್ಯರುಳ್ಳ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ, ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ಇದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿಯ ಸಲಹೆಯ ಮೇಲೆ ಗವರ್ನರ್ ಜನರಲ್ 10 ಮಂದಿ ಸಂಸದೀಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಐದು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುವ ವಯಸ್ಕ ಮತದಾನದ ಮೂಲಕ ಚುನಾಯಿತರಾದ 62 ಮಂದಿ ಸದಸ್ಯರೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಂದ ಆಯ್ದ 8 ಮಂದಿ ಸದಸ್ಯರೂ ಸಂಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಇವರೇ ಅಧ್ಯಕ್ಷನನ್ನೂ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಾಂಗ, ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತಾಂಗಗಳಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಓಂಬುಡ್ಸ್‌ಮನ್ ನೇಮಕವೂ ಇದ್ದು ಪ್ರಜೆಗಳ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ರಕ್ಷಣೆಯ ಬಗೆಗೆ ಯುಕ್ತ ಕ್ರಮ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಮಾರಿಷಸ್ ದ್ವೀಪದ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಅರಬ್ ವರ್ತಕರಿಗೆ ಮೊದಲೇ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರಲ್ಲಿ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಕಾಲಿಟ್ಟವರು ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು. 1500ರಲ್ಲಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಹಡಗುಗಳಿಗೆ ಆಹಾರ, ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳಲು ಇಲ್ಲಿ ತಂಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. 1598ರಲ್ಲಿ ಡಚ್ಚರು ಈ ದ್ವೀಪ ತಮಗೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂದು ಘೋಷಿಸಿ ಅವರ ದೊರೆ ನಾಸೋವಿನ ಮಾರಿಸ್ ನೆನಪಲ್ಲಿ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಹೆಸರಿಟ್ಟರು. ಅನಂತರ ಇವರು ಮಡಗಾಸ್ಕರ್‌ನಿಂದ ಜೀತದಾಳುಗಳನ್ನು ತಂದು ಕಾಡು ಕಡಿಸಿ ನೆಲೆಸಿದರು. ಆದರೆ 1710ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಾಲ್ತೆಗೆದರು. 1715ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರು ಈ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿ ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಿ ಕಾಫಿ, ಹಣ್ಣುಗಳು, ಕಬ್ಬು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಮುಂದೆ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೂ, ಫ್ರೆಂಚರಿಗೂ ಕದನವುಂಟಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು 1810ರಲ್ಲಿ ಈ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ವಸಾಹತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು.

1950ರಲ್ಲಿ ಮಾರಿಷಸ್ ಸ್ವಯಮಾಧಿಕಾರದತ್ತ ನಡೆದು 1968 ರ ಮಾರ್ಚ್ 12 ರಂದು ಪೂರ್ಣ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್‌ನ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿ 1968 ಏಪ್ರಿಲ್ 24 ರಂದು ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಪಡೆಯಿತು. ಇಲ್ಲಿನ ಹಣ ರುಪೀ. (ಡಿ.ವೈ.)

ಮಾರುಕಟ್ಟೆ: ಸರಕು ಅಥವಾ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವ, ಮಾರುವ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಯುವ ಸ್ಥಳ (ಮಾರ್ಕೆಟ್). ಆದರೆ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯೆಂದರೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸರಕು ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಮಾರುವ ಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಳವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕೊಳ್ಳುವವರು ಮತ್ತು ಮಾರುವವರು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಅನಿರ್ಬಂಧ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆದು ಪದಾರ್ಥದ ಧಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಏಕರೂಪತೆ ಸಾಧಿಸುವ ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶ, ಅದು ಎಷ್ಟೇ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಅನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಂದು ಫ್ರೆಂಚ್ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಕುರ್ನೋ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸರಕು ಅಥವಾ ಸೇವೆಗೆ ಒಂದೇ ಬೆಲೆ ನೀಡುವ ಆಸಕ್ತಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಬೆಳೆದಾಗ ಅದು ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಎನಿಸುವುದೆಂದು ಮಾರ್ಷಲ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಸಂದರ್ಭ ಮತ್ತು ಪರಿಸರದ ಫಲವಾಗಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಮಾರುವವರ ಮತ್ತು ಕೊಳ್ಳುವವರ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಮತ್ತು ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಬೇಡಿಕೆ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಕೇವಲ ಮಾರುವವರು ಕೊಳ್ಳುವವರು ಸೇರುವ ಸ್ಥಳವಲ್ಲ. ಮಾರುವವರೂ, ಕೊಳ್ಳುವವರೂ, ಅಂಚೆ, ದೂರವಾಣಿ, ತಂತಿ, ಕೇಬಲ್ ಅಥವಾ ಬೇರಾವುದೇ ಸಾಧನದ ಮೂಲಕ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಲಿ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಲಿ ಕಲೆಯುವುದಾದರೆ ಅದು ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಕ್ಲಾರ್ಕ್ ಅಂಡ್ ಕ್ಲಾರ್ಕ್ ಎಂಬ ತಜ್ಞರ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಕೇಂದ್ರದ ಹತ್ತಿರವಾಗಲಿ ಯಾವುದೇ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಾಗಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಒಡೆತನವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವತ್ತ ಶಕ್ತಿಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತವಾದಾಗ ಮತ್ತು ಆ ಪ್ರದೇಶದತ್ತ ಅಥವಾ ಆ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಸರಕುಗಳು ಸಾಗಲು ಆರಂಭಿಸಿದಾಗ ಆಯಾ ಕೇಂದ್ರಗಳೇ, ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೇ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುವು. ಹೀಗಾಗಿ ಮಾರುವವರ ಮತ್ತು ಕೊಳ್ಳುವವರ ಸ್ವತಂತ್ರ ವ್ಯವಹಾರ ಸರಳವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ಪ್ರದೇಶ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವುವು, ಬೆಲೆ ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಗಳ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಸರಕುಗಳು ತನ್ನ ಒಡೆತನವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ ಸ್ಥಳಾಂತರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಬಲವಾಗುವ ಮಂಡಲವೂ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಾಗುವುದೆಂದು ಬೆಕ್ ಮನ್ ಡೇವಿಡ್ ಸನ್‌ರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮಾರುವವರು ಕೊಳ್ಳುವವರು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸರಕು ಅಥವಾ ಸರಕುಗಳಿಗಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಧಾತ್ಮಕ ಪೈಪೋಟಿ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಬಹಳಷ್ಟು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳು ಸರಕನ್ನು ಮಾರುವ ಮೊದಲ ವಿಕ್ರಯದಾರನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಅದನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವ ಕೊನೆಯ ಖರೀದಿದಾರನ ಹಂತದವರೆಗೆ ಅನೇಕ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳ ಗುಂಪಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿ ಬೇಡಿಕೆಯಿರುವ ಹಲವಾರು ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವುದಾಗಿದೆ.

ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ನಾನಾ ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಅವನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯ, ಪ್ರಾಂತೀಯ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಮಾರುವವರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ–ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಥಮಿಕ, ದ್ವಿತೀಯಕ ಮತ್ತು ಅಂತಿಮ ಎಂದೂ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಕರು ತಾವು ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ್ದನ್ನು ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ವ್ಯಾಪಾರದಾರರಿಗಾಗಲಿ ಅವರ ದಲ್ಲಾಳಿಗಳಿಗಾಗಲಿ ಮಾರುವರು. ಸರಕನ್ನು ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರಿಗೆ ಮಾರುವುದಕ್ಕೆ ದ್ವಿತೀಯಕ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಾರಾಟಕ್ಕಿಟ್ಟ ಸರಕು ತನ್ನ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಮೂಲಸ್ಥಳದಿಂದ ದೂರ ಸಾಗಿ ಪ್ರವಾಸದ ಕೊನೆಯ ಹಂತವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ನಡೆಯುವ ವಹಿವಾಟಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾದದ್ದು ಅಂತಿಮ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ. ಗ್ರಾಹಕರು ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಿಂದ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯವಹಾರದ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾರೆ ಚಿಲ್ಲರೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಒಟ್ಟಾರೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸರಕು ಸಗಟಾಗಿ ಬಿಕರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ನೇರವಾಗಿ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಕರಿಯಾಗುವ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಚಿಲ್ಲರೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ. ವ್ಯಾಪಾರದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾನಿಕ ಮತ್ತು ಭವಿಷ್ಯ ಎಂದೂ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಳದಲ್ಲೆ ನೇರವಾಗಿ ಸರಕುಗಳು ವರ್ಗವಾಗುವುದಾದರೆ ಅಂಥವು ಸ್ಥಾನಿಕ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ. ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ವಿನಿಮಯದ ಸಲುವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಗೊಂಡದ್ದು ಭವಿಷ್ಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಮಾರುವವನಿಂದ ಕೊಳ್ಳುವವನಿಗೆ ವರ್ಗವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ನೀಡುವ ಬಗ್ಗೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದು.

ಇವಲ್ಲದೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ, ಅಲ್ಪಾವಧಿ, ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳೆಂದು ಧಾನ್ಯ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಚಿನ್ನ ಮುಂತಾದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳೆಂದೂ ಇದನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಪ್ರಕಾರ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಪರಿಪೂರ್ಣ ಹಾಗೂ ಅಪರಿಪೂರ್ಣ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳು. ಪರಿಪೂರ್ಣ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಕ ತನ್ನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೆ ನೀಡಿ ಅವರು ಕೊಟ್ಟ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಈ ಬಗೆಯ ವಹಿವಾಟನ್ನು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಬಿಕರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅಪರಿಪೂರ್ಣ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಕ ತನ್ನ ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ಪಡೆಯಬೇಕಾದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಹೇಳಿ, ಆ ಬೆಲೆಗೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಕರಿಯಾದಷ್ಟನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸರಕುಗಳ ಬಿಕರಿ ಈ ಬಗೆಯದು.

ಪ್ರಾಣಿ, ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಖನಿಜ ಮೂಲ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಮಾರಾಟಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂಥವು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಬಿಕರಿದಾರ ತನ್ನ ಸರಕಿಗೆ ಬಂದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಸಣ್ಣ ಬೇಸಾಯಗಾರರು ತಮ್ಮ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಮಾರುವಾಗ ಸ್ಪರ್ಧಾತ್ಮಕ ಪೈಪೋಟಿಗೆ ಇಳಿದಾಗ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಬಲರಾದ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಾರೆ. ಧಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಇಳಿಮುಖವಾಗಬಹುದು. ಕೊಳ್ಳುವಿಕೆಯನ್ನೂ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದು.

ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸರಕಿನ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಗಳ ಮಾರಾಟಮಾಡುವ ಯಂತ್ರೋತ್ಪಾದಿತ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾದ ಸರಕುಗಳ ಮಾರಾಟ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಂಪನಿಯೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ರೀತಿ, ಖ್ಯಾತಿ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಪಾರದ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿಗೂ ಹೆಸರುಗಳೂ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ. ವ್ಯಾಪಾರದ ವಿನೂತನ ರೀತಿ–ನೀತಿಗಳ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಅಪರಿಪೂರ್ಣ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳು ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಹಣದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ: ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ವಿನಿಮಯ ಕೇಂದ್ರವಲ್ಲ, ಹಣದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಣವೇ ವಿನಿಮಯವಾಗಬೇಕೆಂದೂ ಇಲ್ಲ, ಹಣದ ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಅಲ್ಪಾವಧಿ ಸಾಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವಿಗೆ ಇದು ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮೊದಲು –ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿತ್ತು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಂತೆ, ಜಾತ್ರೆ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳೊಡನೆ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಹಾರದ ವಿಕಾಸದೊಡನೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೂ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿತು. ನಗರ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. ಬಹುಕಾಲದ ಹಿಂದಿನಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು, ಸಾಹಸಿಗಳು, ಫಿನೀಷಿಯದ ನೆಲಸು ನಾಡಿನವರು. ಅರಬ್ಬೀ ಜನರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣ ಹಾಗೂ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಒಂದು ಪ್ರಾಂತದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಇದೇ ಸುಧಾರಣೆಗೊಂಡು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರದ ಸಲುವಾಗಿ ಆ ಮಟ್ಟದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳೂ ಬೆಳೆದುಬಂದವು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹಣಕಾಸಿನ ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ಕಾರಣಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತ ಆ್ಯಡಮ್ ಸ್ಮಿತ್ ಹೇಳಿದ ಒಂದು ಮಾತು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ಪಾದನೆ ಗಾತ್ರ ಅದರ ಉದ್ಯಮ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಎಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವೋ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಗಾತ್ರ ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅವನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅಭಿರುಚಿ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತಾಂತ್ರಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಂದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಗಾತ್ರವೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳು ಬೆಳೆದಂತೆ ದೇಶಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದವು. ಹೆಚ್ಚು ಪೈಪೋಟಿಗಳಿರುವ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವವರೆಲ್ಲರೂ ಗಳಿಸುವ ಲಾಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಆಯಾ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ವಿತರಣೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕಾಣದ ಕೈಯೊಂದು ಪದಾರ್ಥಗಳ ಧಾರಣೆಯನ್ನು ಆಯಾ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು.

ಉತ್ಪಾದನೆ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಮಾರಬಹುದಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದಷ್ಟೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಬೇರೆ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯಾಪಾರ ವಿನಿಮಯ ನಡೆಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳು ಅಸ್ಥಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ಶ್ರಮವಿಭಜನೆಯೂ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿವೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಇದು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳ ಅಕ್ರಮ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿ ಅದನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲು ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ನೇಮಿಸಿದ್ದ ಆಯೋಗ 1928ರಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ರಮಗಳ ನಿವಾರಣೆ ಹಾಗೂ ನಿಯಂತ್ರಿತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಶಿಫಾರಸುಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿತು. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರಾಟ ಕಾನೂನುಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ದೇಶಾದ್ಯಂತ ನಿಯಂತ್ರಿತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. (ಎಂ.ಆರ್.ಎಂ.)

ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಶಕ್ತಿಗಳು: ಸರಕು ಸೇವೆಗಳ ಬೇಡಿಕೆ ಮತ್ತು ಪೂರೈಕೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅನುಭೋಗಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಶಕ್ತಿಗಳು. ಇವು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಚಲನವಲನಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಶಕ್ತಿಗಳು ನೇರವಾಗಿ ಬೇಡಿಕೆ ಮತ್ತು ಪೂರೈಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬೇಡಿಕೆ ಮತ್ತು ಪೂರೈಕೆಗಳು ಬೆಲೆ ಮತ್ತು ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಹಂಚುವಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ನೇರವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರವು ತೆರೆದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಶಕ್ತಿಗಳು ಯಾರ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಶಕ್ತಿಗಳು ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮತ್ತು ಬೇಡಿಕೆ ಮತ್ತು ಪೂರೈಕೆಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಮುಚ್ಚಿದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಶಕ್ತಿಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆಡಳಿತಗಾರರ, ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಘಟಕರ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ನಿಯಂತ್ರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ 1970–80 ರ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಚೀನದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಶಕ್ತಿಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟರ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಹಲವಾರು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತಮ್ಮ ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿಯ ಮೂಲಕ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿ ಉತ್ಪಾದಕರ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿವೆ. ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳಿಗೆ ಕೃಷಿಕರಿಗೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಧನ ನೀಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಆಮದು ಮತ್ತು ರಫ್ತು ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಸುಂಕ ವಿಧಿಸುವ ಮೂಲಕ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ 20–21ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಉದಾರೀಕರಣ, ಖಾಸಗೀಕರಣ ಮತ್ತು ಜಾಗತೀಕರಣಗಳ (ಎಲ್.ಪಿ.ಜಿ.) ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮಹತ್ವದಲ್ಲಿ ಆಮೂಲಾಗ್ರ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಗೋಚರಿಸುತ್ತಿವೆ. ಜಾಗತಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಶಕ್ತಿಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿದ್ದು ಇವು ಆಂತರಿಕವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಭೋಗಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತಿವೆ.

ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಕ್ರಾಂತಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಶಕ್ತಿಗಳು ಅನುಭೋಗಿಗಳ ಅಭಿಲಾಷೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ವಿಶ್ವ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಘಟನೆಯ ಡಬ್ಲ್ಯು. ಟಿ. ಓ. ನೀತಿಗಳು ಕೂಡ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಶಕ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತಿವೆ. ಅಂದರೆ ವಿಶ್ವ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಘಟನೆಯು ತನ್ನ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬಿಡಲು ಮನವೊಲಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಶಕ್ತಿಗಳು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ, ಸರಕುಗಳಿಂದ ಸರಕುಗಳಿಗೆ, ಅನುಭೋಗಿಗಳಿಂದ ಅನುಭೋಗಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಶಕ್ತಿಗಳು ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ ಸಂಪನ್ಮೂಲ, ಅನುಭೋಗಿಗಳ ಅಭಿರುಚಿ ಕಾಯಿದೆ – ಕಾನೂನು ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರದ ತೆರಿಗೆ ನೀತಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಸರ್ಕಾರದ ತೆರಿಗೆ ನೀತಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಶಕ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಉದಾಹರಣೆ ಎಂದರೆ ಬ್ರಿಟನ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮದ್ಯಪಾನೀಯಗಳ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಬೆಲೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ನೆರೆಯ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮದ್ಯಪಾನೀಯಗಳ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಬೆಲೆ ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗಿಂತ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಆದುದರಿಂದ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಿಂದ ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ವಾರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗೆ ಮದ್ಯಪಾನ ಮಾಡಲು ಬರುವ ಪದ್ಧತಿ ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದೆ. (ಪಿ.ಎನ್.ಎಂ.)

ಮಾರುತ: ನೆಲಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಚಲಿಸುವ ಗಾಳಿ (ವಿಂಡ್). ಒಂದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ವಾಯುಮಂಡಲ ಒತ್ತಡಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಮಾರುತಗಳು ಏರ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಒತ್ತಡದಪ್ರವಣತೆ (ಪ್ರೆಷರ್ ಗ್ರೇಡಿಯಂಟ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇಡೀ ಭೂಗೋಳಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಮಾರುತಗಳು ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡದ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಎಂದೂ ನೇರವಾಗಿ ಬೀಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾರುತಗಳ ದಿಶೆಗಳನ್ನು ಕಾರಿಯೋಲಿಸ್ ಬಲ ವಿಚಲಿಸಬಲ್ಲದು. ಗ್ರಹಾತ್ಮಕ ಮಾರುತಗಳು ತಮ್ಮ ದಿಶೆಯನ್ನು ಬದಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಉಪೋಷ್ಣ ವಲಯದ ಔನ್ನತ್ಯಗಳಿಂದ ಧ್ರುವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬೀಸುವ ಮಾರುತಗಳಿಗೆ ವೆಸ್ಟರ್ಲಿ ಮಾರುತಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಸಮಭಾಜಕದತ್ತ ಬೀಸುವಂಥದಕ್ಕೆ ಈಸ್ಟರ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳು (ಟ್ರೇಡ್ ವಿಂಡ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ 30^0 ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶ 30^0 ಗಳ ನಡುವೆ, ಭೂಸಮಭಾಜಕದ ಎಡೆಗೆ ಭೂಮಿಯ ಆವರ್ತನೆಯಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ, ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಮೇಲೆ ಬೀಸುವ ಮಾರುತಗಳಿವು. ವಾಯುಮಂಡಲದ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿಯ ಒತ್ತಡ ಪ್ರವಣತೆ ಮತ್ತು ಕಾರಿಯೋಲಿಸ್ ಬಲಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರ ನಿರ್ಧಾರವಾಗುವ ಮಾರುತಗಳನ್ನು ಭೂವಿಕ್ಷೇಪೀ ಮಾರುತಗಳು (ಜಿಯೋ ಸ್ಟ್ರೋಫಿಕ್ ವಿಂಡ್ಸ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವುದಿದೆ.

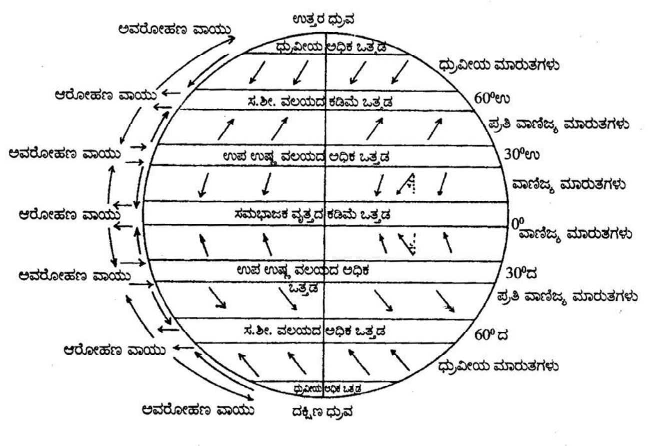

ನಿರಂತರ ಮಾರುತಗಳು

ಭೂತಲದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ವಾಯುಪ್ರವಾಹ ಪ್ರರೂಪಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಕ್ಲಿಷ್ಟ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಆ ಭೂಭಾಗದ ಸಲುವಾಗಿ ಅಂದರೆ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಏರ್ಪಡುವ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಶೈತ್ಯಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತವೆ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಭೂಭಾಗದ ಹಾಗೂ ಸಮುದ್ರ ಭಾಗದ ವಿತರಣೆ ಮತ್ತು ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕೂಡ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವ ದ್ವಿತೀಯಕ ಮಾರುತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನ್‌ಸೂನ್‌ಗಳು ಪ್ರತಿ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳೂ ಸೇರಿರುವಂಥ ವಿವಿಧ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಂದ ಒಡಗೂಡಿದ ಮಾರುತಗಳೂ, ಅವನಮನಗಳೂ (ಡಿಪ್ರೆಶನ್ಸ್) ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ, ಕಡಲು–ನೆಲ–ಮತ್ತು ನೆಲ–ಕಡಲುಗಳ ಮಂದಮಾರುತಗಳೂ, (ಕಡಲುಗಾಳಿ, ನೆಲಗಾಳಿ; ಬ್ರೀಸಸ್) ಕೆಲವೊಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನೆಲದ ಸ್ವರೂಪದಿಂದಾಗಿಯೇ ಉಂಟಾಗುವಂಥ ಚಿನೂಕ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮಾರುತಗಳೂ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಪವನ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಚಿನೂಕ್ ಮಾರುತಗಳನ್ನು ರಾಕೀ ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲೆ ಬೀಸುವ ಬೆಚ್ಚನೆಯ ತೇವಯುಕ್ತ ಗಾಳಿಯೆಂದೂ ಶುಷ್ಕ, ಬೆಚ್ಚನೆಯ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ಬಿರುಸಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಫೋನ್ ಗಾಳಿಯೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿಸುವುದಿದೆ. ಕಡಲು ಇಲ್ಲವೇ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬೀಸುವ ಸ್ಥಳೀಯ ಗಾಳಿಗಳನ್ನು ಮಂದಮಾರುತಗಳು (ಬ್ರೀಸಸ್), ಬಿರುಗಾಳಿಗಳು (ಗೇಲ್ಸ್), ಚಂಡಮಾರುತಗಳು (ಹರಿಕೇನ್ಸ್) ಎಂಬುದಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಜಲಾನ್ವೇಕ್ಷಣ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಬೋಫಸ (1774–1857) ಹೊಗೆ, ಮರಗಳು, ಸಮುದ್ರ ಮೇಲ್ಮೈ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವೊಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಿಷಯಗಳ ವರ್ತನೆಗಳಿಗೆ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಮಾರುತಗಳ ಬೀಸುವ ವೇಗವನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಲು ರೂಪಿಸಿದ ಮಾನಸಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಈ ವರ್ಗೀಕರಣ ನಡೆದಿದೆ. ಹಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ,ಉಷ್ಣವಲಯದ ಆವರ್ತನ ಬಿರುಗಾಳಿಗಳಲ್ಲಿಯಂತೆ ಸ್ಥಳೀಯ ಮಾರುತಗಳೂ ಚಕ್ರಾಕಾರ ಪಥದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ.

ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ನುಗ್ಗುವ ಗಾಳಿಗೆ ಆವರ್ತ ಮಾರುತ (ಸೈಕ್ಲೋನ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರದ ಭಾಗಗಳ ಉತ್ತರ ಗೋಳಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲೂ ದಕ್ಷಿಣ ಗೋಳಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ ಮತ್ತು ವಸಂತದಲ್ಲೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಇಂಥ ಮಾರುತಕ್ಕೆ ಚಂಡಮಾರುತ, ತೂಫಾನ್ ಎನ್ನುವರು. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಮಾರ್ಕ್ ಜೆಫರ್‌ಸನ್: 1863–1949. ಅಮೆರಿಕದ ಮಾನವ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ, ವಿಲಿಯಂ ಮೋರಿಸ್ ಡೇವಿಸ್‌ರವರ ಪ್ರತಿಭಾನ್ವಿತ ಶಿಷ್ಯ. ವಸತಿ ಮತ್ತು ನಗರ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಪಾರವಾದ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ನಗರಗಳ ಗಾತ್ರ, ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಳಗಳು ಎಂಬ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳು ಸುತ್ತಲಿನ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಲು ಹೊಂದಿರಬಹುದಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದರು. ಈ ಪರಿಭಾವನೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪ್ರಭಾವಿಸಿತು. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರೈಮೇಟ್ ಸಿಟಿ ನಿಯಮ ಹಾಗೂ ಸಿವಿಲೈಜಿಂಗ್ ರೈಲ್ಸ್ ಎಂಬ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಾದಂತಹ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ನಗರ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಮೂಲಗಳು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಲಭಿಸಿದವು. ಇವರು ಅನೇಕ ಭಾರಿ ನನ್ನ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು ಮಾನವನ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಎಂದು

ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಎಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ ಅವರು ಏನನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಅವರು ಅಲ್ಲಿ ಯಾಕಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿದರು. ಇವು ಜೀವಿ ಪರಿಸರ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅಂಶಗಳಾಗಿವೆ.

1939 ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಪ್ರಧಾನ ನಗರ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ನೀಡಿದರು. ದೇಶದ ವಸತಿ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರವು, 2ನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ನಗರ ಗಾತ್ರಕ್ಕಿಂತ ಎರಡು ಪಟ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವ ನಗರವೇ ಪ್ರಧಾನನಗರ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ನಗರವು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ರಾಷ್ಟ್ರಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ನಗರವು ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ದೇಶದಲ್ಲೇ ಮಹತ್ತ್ವ ಪೂರ್ಣದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಇವರು 51 ದೇಶಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಭ್ಯಸಿಸಿದರು. (ಎನ್.ಎಲ್.)

ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ವಾದ: ಕಾರ್ಲ್‌ಮಾರ್ಕ್ಸ್ (1818–83) ಈ ವಾದದ ಮೂಲ ಪುರುಷ. ಇವನ ದಾಸ್ ಕ್ಯಾಪಿಟಲ್ ಎಂಬ ಉದ್ಗ್ರಂಥ ಹಾಗೂ ಏಂಜೆಲ್ ಜೊತೆಗೆ ಇವನು ರಚಿಸಿದ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪ್ರಣಾಳಿಕೆ ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ವಾದದ ಬೈಬಲ್ ಎನಿಸಿದೆ. ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಅನಂತರ ಲೆನಿನ್ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ರಷ್ಯದ ಸಮತಾವಾದದ ಸ್ಥಾಪಕನೆನಿಸಿಕೊಂಡ. ಹೀಗೆ ಮಾರ್ಕ್ಸ್, ಏಂಜೆಲ್ಸ್ ಮತ್ತು ಲೆನಿನ್ ಸಮತಾವಾದದ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳು.

ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ: ತಾತ್ವಿಕರು ಜಗತ್ತನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ನಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶ ಜಗತ್ತನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದಲ್ಲ, ಅದನ್ನು ಬದಲಿಸುವುದು. ಇವನು ಹೆಗೆಲ್‌ನ ಡಯಲೆಕ್ಟಿಕ್ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ. ಎಂದರೆ ಇವನ ಪ್ರಕಾರ ಮನುಷ್ಯನ ಪ್ರಗತಿಯು ವಾದ, ಪ್ರತಿವಾದ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸಮನ್ವಯದ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ವಿರೋಧಗಳ ಸಮನ್ವಯವೇ ಪ್ರಗತಿಯ ಮೂಲ. ಆದರೆ ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಹೆಗೆಲ್‌ನಂತೆ ಚಿತ್ ಪ್ರಧಾನವಾದಿಯಲ್ಲ. ಇವನೊಬ್ಬ ಭೌತವಾದಿ. ಎಂದರೆ ಇವನ ಪ್ರಕಾರ ಜಗತ್ತಿನ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪವು ಜಡವೇ ಹೊರತು ಚೇತನವಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನ ಮೂಲವು ಭೌತ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಅವನಲ್ಲಿ ಅಭೌತವಾದ ಯಾವ ಅಂಶವೂ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಅವನ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಈ ಭೌತದ ನೆಲೆಯಲ್ಲೇ ಗುರುತಿಸಬೇಕು.

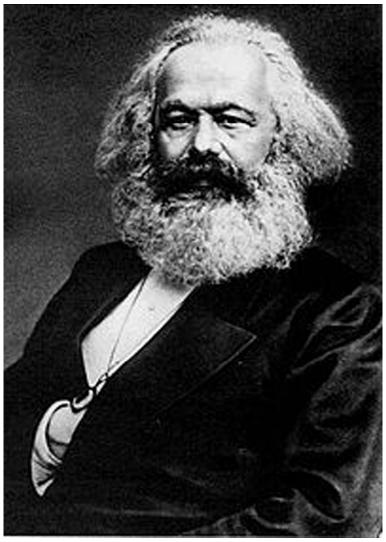

ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ವಿವರಿಸುವನೇ ಹೊರತು ಧಾರ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನ ಇತಿಹಾಸದ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಆಗುಹೋಗುಗಳಿಗೂ ಕಾರಣ ದೇವರು ಅಥವಾ ವಿಧಿಯಲ್ಲ. ಮಾನವನ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ನೀತಿ, ಮತಧರ್ಮ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದು ಆರ್ಥಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳು. ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ನ ಈ ವಾದಕ್ಕೆ ಆರ್ಥಿಕ ನಿರ್ಧಾರವಾದ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಆದರೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಕೆಲವೇ ಮಂದಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಂಡವಾಳ ಪದ್ಧತಿಯುಂಟಾಗಿ ಜೀತಗಾರರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಯಾವ ವರ್ಗ ತನ್ನೆಲ್ಲ ದುಡಿಮೆಯನ್ನು ಹಿಡಿ ಕೂಳಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೋ ಅದೇ ಜೀತವರ್ಗ. ಈ ವರ್ಗದ ಜನರಿಗೆ ಸ್ವಂತ ಆಸ್ತಿಯಾಗಲೀ, ಭೂಮಿಯಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಇಲ್ಲ. ಇವರು ಪಡೆಯುವ ಹಿಡಿಗೂಳು ದಿನದ ಶರೀರ ಪೋಷಣೆಗೆ ಮಾತ್ರ ನೆರವಾಗಿ ಪುನಃ ಅವರು ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹಾಜರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಕೂಲಿಯ ಕ್ರೂರ ನಿಯಮ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಆದರೆ ನಿಸರ್ಗದ ನಿಯಮ ಎಷ್ಟು ಕಠೋರವೆಂದರೆ ಬಂಡವಾಳ ಪದ್ಧತಿಯು ಅದಕ್ಕೇ ತುತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಬಂಡವಾಳ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮವರ್ಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಧನಿಕ ಹಾಗೂ ಜೀತವರ್ಗದವರ ನಡುವೆ ಹೋರಾಟ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಧನಿಕನಿಂದ ಆಗುವ ಜೀತಗಾರನ ಶೋಷಣೆಯು ಜೀತಗಾರರಲ್ಲಿ ವರ್ಗ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ವರ್ಗಕಲಹವು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಂಡವಾಳ ಪದ್ಧತಿಯು ವಾದ ಜೀತಗಾರರ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ದುಡಿಮೆಯು ಪ್ರತಿವಾದ. ಇವುಗಳ ಸಂಘರ್ಷದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ವರ್ಗರಹಿತ ಸಮಾಜವು ಸಮನ್ವಯ. ಇಲ್ಲಿ ಬಂಡವಾಳಗಾರರು ಉಚ್ಚಾಟಿತರಾಗಿ ಅಧಿಕಾರವು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕೈಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟರಿಗೆ ಪ್ರಲಿಟೇರಿಯಟ್ (ಜೀತವರ್ಗ) ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಜೀತವರ್ಗ ಮಾತ್ರ ಬಂಡವಾಳಗಾರನ ಕುಟಿಲತೆಯನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವುದು.

ವಿಮರ್ಶಕರು ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ವಾದದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ದೋಷಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. (1) ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವಲ್ಲಿ ಬಂಡವಾಳ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸುವುದು (2) ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಧೋರಣೆಗಳನ್ನು ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಿಸುವುದು (3) ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವದ ಬಗ್ಗೆ ಅನಾದರ (4) ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವಭಾವದ ಬಗ್ಗೆ ತಪ್ಪುಕಲ್ಪನೆ.

ಬಂಡವಾಳ ಪದ್ಧತಿಯ ದೋಷವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಸಮಾಜದ ದುರ್ಬಲವರ್ಗವನ್ನು ಸ್ಪಂದಿಸದೆ, ಜೀತಗಾರರನ್ನು ಕುರಿತ ತೀವ್ರಕಾಳಜಿ ಈತನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮಾನವೀಯ ಅಂಶ. ಈ ಅಂಶ ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಅಲೆಯನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿತು. ಎಂಜೆಲ್ಸ್ ಹೇಳುವಂತೆ ಹೋರಾಟ ಇವನ ಸತ್ವವಾಗಿತ್ತು ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ದ್ವೇಷ ಮತ್ತು ನಿಂದನೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾರ್ಕ್ಸ್. (ಎಚ್.ಎಲ್.ಎಲ್.)

ಮಾರ್ಷಲ್ ದ್ವೀಪಗಳು: ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮಹಾಸಾಗರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ರತಕ್ ಮತ್ತು ರಲಿಕ್ ದ್ವೀಪ ಸರಣಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಆದ ದ್ವೀಪ ಸ್ತೋಮ ರಚನೆ. ಗುವಾಮ್ ಹವಾಯ್, ಕಿರಿಬಾತಿ, ಮೈಕ್ರೋನೇಷ್ಯ ರಾಜ್ಯಗಳು ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ಗಡಿಗಳು. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸು. 1225 ದ್ವೀಪಗಳು ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದ್ದು ಐದು ಪ್ರಮುಖ ದ್ವೀಪಗಳು ಮಾರ್ಷಲ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಸಮೂಹ 4^0 ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶದಿಂದ 14^0 ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು 160^0 ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶದಿಂದ 173^0 ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶದ ಪರಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಒಟ್ಟು 180 ಚ.ಕಿಮೀ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಬಹುತೇಕ ದ್ವೀಪಗಳು ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಕೇವಲ 2 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ.

ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಗರೀಕ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶ ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ಆರ್ದ್ರತೆ ವಾಯುಗುಣದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಮಾರ್ಚ್–ಏಪ್ರಿಲ್ ಮತ್ತು ಅಕ್ಟೋಬರ್–ನವೆಂಬರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಆವರ್ತ ಮಾರುತಗಳು ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು ಹಾಗೂ ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಭೂಮಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶ ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ. ಶೇ. 33.1 ರಷ್ಟು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೃಷಿಗಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶೇ. 22.5 ರಷ್ಟು ಅರಣ್ಯ ಹಾಗೂ ಉಳಿದ ಶೇ. 30.9 ರಷ್ಟು ಇತರೆ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ತೆಂಗು, ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು. ಈ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ತೆಂಗು, ಕೋಕೋ, ಹಣ್ಣುಗಳು, ಕೆಸವು, ಟೊಮ್ಯಾಟೋ ಮತ್ತು ಇತರೆ. ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಮತ್ತು ಸಾಗರೋತ್ಪನ್ನಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪತ್ತು. 250 ಕ್ಕೂ ಅಧಿಕ ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳು, 70 ಜಾತಿಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಈ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

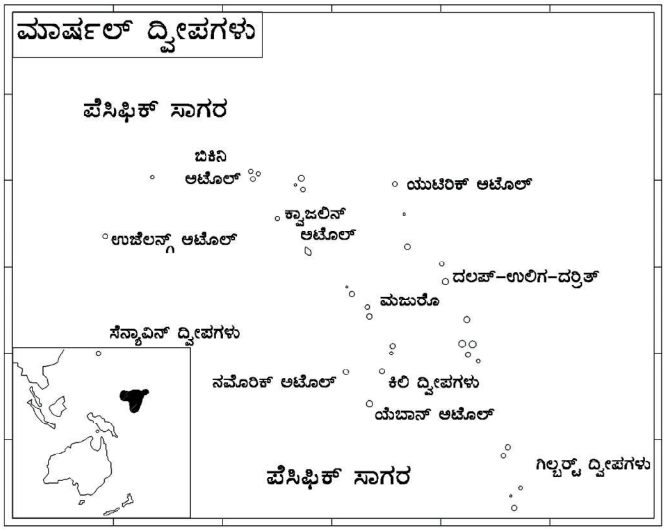

ಮಾರ್ಷಲ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 52,000 (2000). ಇವರಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕರು ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರು. ಜರ್ಮನಿ, ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಮೂಲದವರು. ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಪಂಗಡದವರು ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣ ಹಾಗೂ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಪಂಗಡದವರು. ಈ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ 880 ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಗಳು ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯದಲ್ಲಿ ಶೇ. 57.7 ರಷ್ಟನ್ನು ಸೇವಾ ವಲಯ ಪೂರೈಸುತ್ತಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಂದ ಶೇ. 20.9 ಮತ್ತು ಕೃಷಿಯಿಂದ ಶೇ. 21.4 ರಷ್ಟು ಬರುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯ ರಫ್ತಿನ ಆದಾಯ ವಾರ್ಷಿಕ 9 ಮಿ. ಡಾಲರ್‌ಗಳು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜಿ.ಡಿ.ಪಿ. 115 ಮಿ. ಡಾಲರ್‌ಗಳು. ತಲಾವಾರು ಆದಾಯ 1600 ಡಾಲರ್‌ಗಳು. ರಾಜಧಾನಿ: ಮೊಜುರೊ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ : 20,000 (2002). (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಮಾಲಿ: ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಜೀರಿಯ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮಾರಿಟಾನಿಯ ಮತ್ತು ಸೆನೆಗಲ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗಿನಿ ಮತ್ತು ಐವರಿಕೋಸ್ಟ್ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬುರ್ಕಿನಫ್ಯಾಸೋ ಮತ್ತು ನೈಜರ್ ರಾಜ್ಯಗಳು ಈ ದೇಶವನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 12,40,192 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,22,91,529 (2005). ರಾಜಧಾನಿ ಬಮಕೊ.

ಪ್ರಾಕೃತಿಕಲಕ್ಷಣ : ಮಾಲಿಯ ಬಹುಭಾಗ ಸಮತಲ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಬಯಲುಸೀಮೆ ಕೂಡ ಇದ್ದು ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶವೂ ಇದೆ. ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ

ಸು. 305ರಿಂದ 488 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಫುಟಜಲನ್ ಹಾಗೂ ಗಿನಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳ ವಿಸ್ತರಣಾ ಭಾಗಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಬಮಕೊದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸು. 61 ಮೀ ಮತ್ತು ಸಟಡೋಗೊದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ 640 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ಮರಳುಗಲ್ಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಸೆನೆಗಲ್ ಮತ್ತು ನೈಜರ್ ನದಿಗಳು ಮತ್ತು ಇದರ ಉಪನದಿಗಳು ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಕೊರೆದಿರುವುದರಿಂದ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿದಾದ ಪ್ರಪಾತಗಳು ಮತ್ತು ಜಲಪಾತಗಳು ಉಂಟಾಗಿವೆ. ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳೂ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಇವುಗಳ ಎತ್ತರ ಸಿಕಸೋ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸು. 305 ಮೀ, ಮೆಂಟ್ ಮೀನಾ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸು. 530 ಮೀ. ನೈಜರ್ ನದಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಡೋಗನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಕ್ರಮೇಣ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದ್ದು ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಕಡಿದಾದ ಶಿಖರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಬಂಡಿಯಾಗರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಖರಗಳು 1.005 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಯ ಹೊಗ್ಗಾರ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತರಣಾ ಭಾಗವಾದ ಅಡ್ರಾರ್ ಡೆಸ್ ಇಫೊರಸ್ 395 ರಿಂದ 488 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ.

ಮಾಲಿಯ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೈಜರ್ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿ ಇವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ವಿಶಾಲವಾದ ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವ ಮರಳು ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ಅರ್ಗ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಮಾಲಿಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೆರಿಯೆ ಮತ್ತು ಅಜಾವೊಕ್ ಎಂಬ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ.

ನದಿಗಳು : ಸೆನೆಗಲ್ ಮತ್ತು ನೈಜರ್ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು. ಸೆನೆಗಲ್ ನದಿ ಫುಟಜಲನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಬಾಫಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಬಕೋಯ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. ಇದು ಮಾಲಿಯಲ್ಲಿ ಸು. 900 ಕಿಮೀ ದೂರ ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಗೊಯಿನ ಮತ್ತು ಫೆಲೊ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಗೆ ಜಲಪಾತಗಳಿವೆ. ಕಾಯಸ್ ಮತ್ತು ಸೆನೆಗಲ್ ಗಡಿಗಳ ನಡುವೆ ಈ ನದಿಗೆ ಬಲಭಾಗದಿಂದ ಕೊಲಿಂಬೈನ್ ಮತ್ತು ಕರಾಕೊರೊ ನದಿಗಳೂ ಎಡಭಾಗದಿಂದ ಫಿಲೇಮಿ ನದಿಯೂ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಸನೆಗಲ್ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಜುಲೈ – ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳ ನಡುವೆ ಪ್ರವಾಹ ಹೆಚ್ಚು.

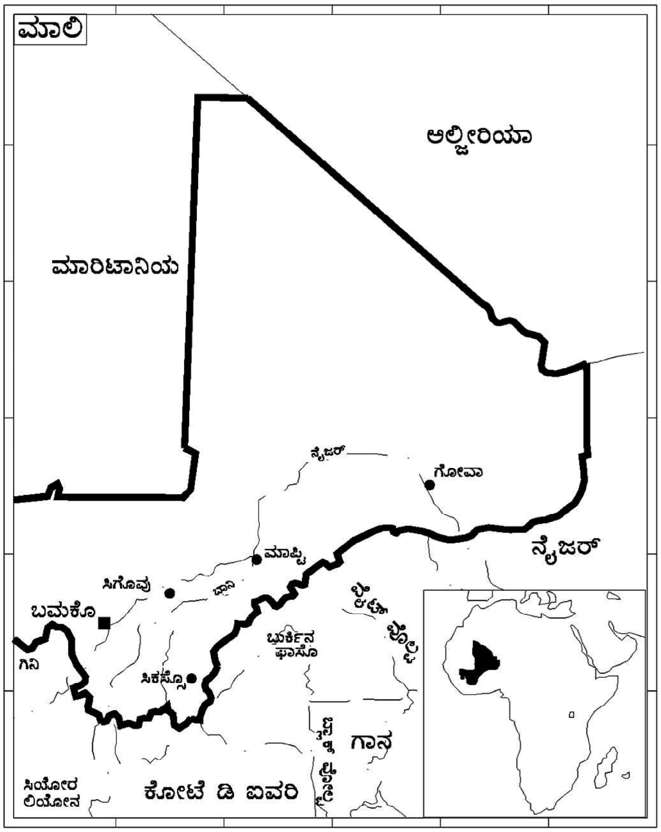

ನೈಜರ್ ನದಿ ತನ್ನ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದದ ಸು. $^1/_3$ ಭಾಗದಷ್ಟು ಅಂದರೆ 1,626 ಕಿಮೀ ದೂರ ಮಾಲಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿ ಫುಟಜಲನ್‌ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬನನ್‌ಕೊರೊ ಬಳಿ ಮಾಲಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಮಾಂಡಿಂಗ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮೂಲಕ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಸೊಟುಬಾ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಗೆ ಜಲಪಾತಗಳಿವೆ. ಕಾಲಿಕೊರೊವನ್ನು ಸೇರಿದಮೇಲೆ ಇದು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಮಾಪ್ಟಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬಾನಿಫಿಂಗ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ಸಮತಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನದಿ ಮುಖಜಭೂಮಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನದಿ ಅನೇಕ ಶಾಖೆಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿ ಡೆಬೋ ಫಾಟಿ, ಟೆಲೆ ಮತ್ತು ಫಾಗ್ಯುಬೈನ್ ಮೊದಲಾದ ಸರೋವರಗಳುಂಟಾಗಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶವೂ ಆಗಿದೆ.

ಮಾಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕ ಭಾಗ ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ದೇಶದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗ ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಅಲೆಮಾರಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದೆ. ಮಾಲಿಯ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಕಬ್ಬಿಣ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಬಾಷ್ಪೀಕರಣದ ಕಾರಣದಿಂದ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಕೆಂಪು ಪದರವಾಗಿದೆ. ಸಹರದ ಸಮೀಪದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಭೂಮಿ ಗಟ್ಟಿ ಪದರವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಮರುಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಮರಳು, ಬಂಡೆ ಹಾಗೂ ಗ್ರಾವೆಲ್‌ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಇಲ್ಲಿಯದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ. ಶುಷ್ಕ ವಾತಾವರಣ ಮತ್ತು ಸೆಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ನವೆಂಬರ್ – ಜೂನ್ ತನಕ ಒಣ ಹವೆಯಿದ್ದು ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ತೇವಾಂಶ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆ ಇರುವುದು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲೈಟ್ ಮತ್ತು ಹರ್‌ಮಟನ್ ಮಾರುತಗಳು ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಜೂನ್ – ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ವರೆಗೆ ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮಾರುತದಿಂದ ಮಳೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ವಾಯುಗುಣದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ದೇಶವನ್ನು ಸುಡಾನಿಕ್, ಸಹೇಲಿಯನ್ ಮತ್ತು ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸು.$^1/_3$ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುಡಾನಿಕ್ ವಾಯುಗುಣವಿದ್ದು ಉಷ್ಣತೆ 24^0ಸೆ–30^0ಸೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 50.8 – 129.5 ಸೆಂಮೀ. ಸಹರದ ಅಂಚಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಹೇಲಿಯನ್ ವಾಯುಗುಣವಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿಯ ಉಷ್ಣತೆ 23^0ಸೆ–36^0ಸೆ ಮತ್ತು ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 20.3 – 50.8 ಸೆಂಮೀ. ಸಹರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮರುಭೂಮಿ ವಾಯುಗುಣವಿದ್ದು ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ 47^0ಸೆ–60^0ಸೆ ಮತ್ತು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ 4^0ಸೆ–5^0ಸೆ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 17.8 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಗೂ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು : ಸುಡಾನಿನ ವಾಯುಗುಣವಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾಲಿ ಮತ್ತು ಗಿನಿ ಮಧ್ಯದ ಗಡಿ ಪ್ರದೇಶದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹಾಗೂ ನದಿಗಳ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲೂ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸವನ್ನಾ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿದ್ದು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸುಡಾನಿಕ್ ಭಾಗದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆಲ್ಲ ಮರಗಿಡಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸಹೇಲ್ ಭಾಗ ಬೆಂಗಾಡು ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು ಶುಷ್ಕ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಬಾಬಾಬ್ ಹಾಗೂ ತಾಳೆ ಜಾತಿಯ ಮರ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಮುಳ್ಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಕೇಷಿಯ, ಮಿಮೊಸಾ ಮುಂತಾದ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಸಹರ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳೂ ವಿರಳವಾಗುತ್ತವೆ.

ಮಾಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಜಿಂಕೆ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಗಸೆಲ್, ಜಿರಾಫೆ, ಆನೆ, ಜಿಂಕೆ ಮೊದಲಾದ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಸಿಂಹ, ಚಿರತೆ, ಕತ್ತೆಕಿರುಬ ಮುಂತಾದ ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಸೂಡಾನ್ ಮತ್ತು ಸಹೇಲ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಸಳೆ, ನೀರಾನೆ ಮುಂತಾದವು ಇವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಬಾಲೆ ನದಿಯ ದಂಡೆಯುದ್ದಕ್ಕೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅನಸೋಂಗೊ ಮತ್ತು ಮೆನಾಕೊಗಳ ನಡುವೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಭಯಧಾಮವಿದೆ.

ಜನಜೀವನ : ಮಾಲಿ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಸಹೇಲ್ ಮತ್ತು ಸಹರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆಮಾರಿ ಪಂಗಡದವರೂ ಸುಡಾನಿಕ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವ ಜನರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 83ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಗ್ರಾಮನಿವಾಸಿಗಳು. ಇವರು ಸು. 150 – 600 ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಿರುವ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ವ್ಯವಸಾಯಯೋಗ್ಯ ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿವೆ. ಹಳೆಯ ಪಟ್ಟಣಗಳಾದ ಜೆನ್ನೆ, ಗಾವೊ, ಸೆಗೂ ಮತ್ತು ಟಿಂಬಕ್ಟುಗಳನ್ನು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸುಡಾನೀ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಪ್ರಕಾರ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಬಮಕೊ, ಕಾಯೆಸ್, ಸಾನ್, ಕಾಟಿ ಮೊದಲಾದ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಶ್ವೇತವರ್ಣೀಯರೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ಪಂಗಡಗಳಲ್ಲಿ ಬರ್ಬರ್ ಮತ್ತು ಅರಬ್ಬೀ ಮೂಲದ ಮೂರ್‌ಗಳು ಸಹೇಲಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನೈಜರ್ ಬೆಂಡ್‌ನ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಪ್ಪು ಜನರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಪಂಗಡಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದು ನೈಜರ್ ನದಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಮಾಲಿಂಕೆ, ನೈಜರ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿಯ ಸೊಂಘೈ, ಬಂಡಿಯಾಗರಾದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ವಾಸಿಸುವ

ಡಾಗನಾನ್, ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ಬೊಬೊ, ಸೆನ್‌ಫೊ ಮತ್ತು ಮಿನಿಯಾನ್‌ಕಾ ಸಹೇಲ್ ಮ್ಯಾಸಿನಾಗಳಲ್ಲಿ ಫುಲಾನಿ ಅಥವಾ ಪಿಯಾಲ್ ಎಂಬ ಅಲೆಮಾರಿ ಪಂಗಡದವರಿದ್ದಾರೆ. ಇತರ ಪಂಗಡಗಳು ಟುಕುಲೋರ್ಸ್, ಕಸೋನ್ಕೆ, ಬೋಜೋ ಮತ್ತು ಸೊಮೊನೋ.

ಮಾಲಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರಮುಖ ಧರ್ಮಗಳಿವೆ. ಈ ದೇಶವನ್ನು 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಇಸ್ಲಾಮ್ ಧರ್ಮದ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ಪೈಕಿ ಶೇ.65ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಸರ್ವಚೇತನವಾದಿಗಳು ಮತ್ತು ಶೇ.30ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯಿಟ್ಟಿರುವವರು. ಉಳಿದವರು ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮಾನುಯಾಯಿಗಳು.

ಮಾಲಿದೇಶದ ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಜನವಸತಿಯಿಲ್ಲದ ಮರಳುಗಾಡುಪ್ರದೇಶ. ನೈಜರ್ ನದಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣ ಬಮಕೊ. ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳೆಂದರೆ ಸೆಗಾನ್, ಮಾಪ್ತಿ, ಸಿಕಾಸೋ ಮತ್ತು ಕಾಯೆಸ್. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ನಗರಗಳಿಗೆ ಜನ ಸತತವಾಗಿ ವಲಸೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮಾಲಿಯ ಹೆಚ್ಚು ಕೆಲಸಗಾರರು ಅದರಲ್ಲೂ ಸೋನಿಂಕೆ ಪಂಗಡದವರು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿನ ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಮಾಲಿದೇಶದ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ಐವರಿ ಕೋಸ್ಟ್, ಲೈಬೀರಿಯ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾಷೆ : ಮಾಲಿಯ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ಫ್ರೆಂಚ್. ಇದಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳೀಯ ಹಾಗೂ ಆಡುಭಾಷೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಬಾಂಬಾರ, ಫುಲ್ ಆಲ್ಡೆ, ಮಾಲಿಂಕೆ, ಕಾಸೊನ್ಕೆ ಮತ್ತು ವಾಸುಲುಂಕಾ. ಮೂರ್ ಜನವರ್ಗದ ಭಾಷೆ ಅರೇಬಿಕ್.

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪತ್ತಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾಲಿ ಬಡದೇಶ. ದೇಶದ ಬಹುಭಾಗ ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಯಾಗಿದ್ದು ಅಲೆಮಾರಿ ಪಂಗಡಗಳು ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 90ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರು. ಸುಡಾನಿ ಮತ್ತು ಸಹೇಲಿಯನ್ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರದೇಶ ನೈಜರ್ ನದಿ ಮುಖಜಭೂಮಿ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು ಮಿಲೆಟ್, ಬತ್ತ, ಗೋದಿ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ ಮತ್ತು ಮರಗೆಣಸು. ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಕಡಲೆಕಾಯಿ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳೆಗಳು. ಇವಲ್ಲದೆ ಕಬ್ಬು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಟೀ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪಶುಪಾಲನೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಕಸುಬುಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇಲ್ಲಿಯ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಮೀನು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ.20 ಭಾಗದಷ್ಟು ಮೀನನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಲಿ ಹಿಂದುಳಿದ ದೇಶ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ಹತ್ತಿ, ತೊಗಲು ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆ ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುವು. ಇಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಉಪ್ಪಿನ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಫಾಸ್ಫೇಟ್, ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಯುರೇನಿಯಮ್ ಸಿಗುವ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಲಿಥಿಯಮ್, ವಜ್ರ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಬಟ್ಟೆ, ಕುಂಬಾರಗೆಲಸ, ಪಾದರಕ್ಷೆ, ಬುಟ್ಟಿಗಳು ಮತ್ತು ಮರದ ಕೆತ್ತನೆಯ ಸಾಮಾನುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೈಕಸಬುಗಳು.

ಮಾಲಿಯಿಂದ ಹತ್ತಿ, ಕಡಲೆಕಾಯಿ, ಜೀವಂತ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಒಣಮೀನು ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಐವರಿಕೋಸ್ಟ್, ಸೆನೆಗಲ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಚೀನ, ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯದೊರಕುತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಬಡರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ಮಾಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆಯೆಂದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಾಲ. ರಫ್ತಿಗಿಂತ ಆಮದೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ಕೃಷಿ ಪದಾರ್ಥಗಳ ರಫ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳ ಬೆಲೆಯ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ ಹಾಗೂ ಅದರ ಅಂಗಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಧನಸಹಾಯ ನೀಡುತ್ತಿವೆ. ಮಾಲಿಯ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಹೆಚ್ಚಳ, ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಇವುಗಳಿಗೆ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 1967ರಲ್ಲಿ ಮಾಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಫ್ರಾಂಕ್ ವಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಾಗಿನಿಂದ ಫ್ರೆಂಚ್ ಉದ್ಯಮಿಗಳು ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸಾರಿಗೆ : ಸೆನೆಗಲ್ ಮತ್ತು ನೈಜರ್ ನದಿಗಳು ಮಾಲಿಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 2,526 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಿದೆ. ಇದು ದೇಶದ ಅತಿಮುಖ್ಯ ಸಾರಿಗೆ ಜಾಲಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಕಾಲಿಕೊರೊವಿನಿಂದ ಬಮಕೋ ಮೂಲಕ ಡಕಾರ್‌ಗೆ ಹೋಗುವ 640 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಒಂದು ರೈಲು ಮಾರ್ಗವಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 18,000 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ರಸ್ತೆಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 7,500 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ದೇಶದ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಮಾರ್ಗವಾದ 556 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಸಹರನ್ ರಸ್ತೆ ಮಾಲಿಯ ಗಾವೊದಿಂದ ಆಫ್ರಿಕದ ಉತ್ತರ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ಏರ್‌ಮಾಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಾಯುಮಾನ ಸಂಸ್ಥೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಯುಯಾನ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಮಾಲಿನ್ಯ: ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಿಯೆ (ಪಲ್ಯೂಷನ್). ಮಾನವನ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಪರಿಸರದ ಸಮತೋಲನ ಕೆಟ್ಟು ಜೀವಿಗಳನ್ನೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನೂ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನೂ ಮಲಿನ ಮಾಡುವುದೇ ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯ. ಪರಿಸರದಲ್ಲಿನ ಗಾಳಿ, ನೀರು ಮತ್ತು ನೆಲ ಇವುಗಳು ಭೌತಿಕ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಜೈವಿಕ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಅನಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆಗೊಳಗಾಗುವುದನ್ನು ಮಾಲಿನ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಈ ಮಾಲಿನ್ಯ ಜೀವಜಾಲದ ಮೇಲೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅಥವಾ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪ್ರೆಸಿಡೆಂಟ್ಸ್ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಲಹಾ ಮಂಡಳಿಯು ಮನುಷ್ಯನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅಥವಾ ಪರೋಕ್ಷವಾದ ಕೃತ್ಯಗಳಿಂದ ಹೊರದೂಡಲ್ಪಟ್ಟ ವಸ್ತುಗಳಿಂದಾಗಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಥವಾ ಭಾಗಶಃ ನಮ್ಮ ನೆರೆ ಹೊರೆ ಅಪವಿತ್ರಗೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಪರಿಸರಮಾಲಿನ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಮಾನವನ ವಿವೇಚನಾರಹಿತ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಪರಿಸರದ ಗುಣಮಟ್ಟ ಕುಗ್ಗುವುದೇ ಪರಿಸರಮಾಲಿನ್ಯ. (ಕೆ.ಎಸ್.)

ಮಾಲಿನ್ಯ ನಿಯಂತ್ರಣ: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ನಡೆಯುವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದಾಗಿ ಪರಿಸರದ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಡ ದಿನೇ ದಿನೇ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಪರಿಸರದ ಸಮಸ್ಯೆ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿರಬಹುದು, ಇಲ್ಲವೇ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಥವಾ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿರಬಹುದು. ಇದನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸದಿದ್ದರೆ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಓಂಕಾರ ಹಾಡಿದ ಮಾನವ ಚರಮ ಗೀತೆಯನ್ನು ಹಾಡುವ ಕಾಲ ದೂರವಿಲ್ಲ. ಮಾಲಿನ್ಯ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಕುರಿತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮತ್ತು ನೈಜ ಕಾಳಜಿ ಆರಂಭವಾದದ್ದು 1972 ರಲ್ಲಿ. ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ ಸ್ವೀಡನ್ನಿನ ಸ್ಟಾಕ್ ಹೋಂನಲ್ಲಿ ಆಯೋಜಿಸಿದ ಹ್ಯೂಮನ್ ಎನ್‌ವಿರಾನ್‌ಮೆಂಟ್ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಪರಿಸರದ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತ ಆಳವಾದ ಚಿಂತನೆಯಿಂದ. ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆವಿಗೂ ಅನೇಕ ಕಾಯ್ದೆ ಮತ್ತು ಕಾನೂನುಗಳ ಮೂಲಕ ಮಾಲಿನ್ಯವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ವಿವಿಧ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಾಯ್ದೆಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಕೆಲವು ಕಾಯ್ದೆಗಳು ಹೀಗಿವೆ:

ಪರಿಸರ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಕಾಯ್ದೆ 1948: ಪರಿಸರ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಹಲವಾರು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ವಾಯುಮಾಲಿನ್ಯ ನಿವಾರಣೆ ಮತ್ತು ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಾಯ್ದೆ 1981: ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಂದ, ವಾಹನಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಇತರೆ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ಮಾಲಿನ್ಯಕಾರಿಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಮೋಟಾರು ವಾಹನ ಕಾಯ್ದೆ 1988: ವಾಹನಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ವಾಯುಮಾಲಿನ್ಯವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶ (ಭಾರತದಲ್ಲಿ).

ಜಲಮಾಲಿನ್ಯ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಾಯ್ದೆ 1974: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜಲಮಾಲಿನ್ಯವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿ ನೀರಿನ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲು ಇರುವ ಕಾಯ್ದೆ.

1992ರ ಭೂ ಶೃಂಗಸಭೆ: ಜೂನ್ 2 – 12ರವರೆಗೆ ರಿಯೋ–ಡಿ ಜನೈರೋದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಜಾಗತಿಕ ಭೂ ಶೃಂಗಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಪರಿಸರ ಪ್ರಜ್ಞೆಯು ತಲುಪುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಶೃಂಗಸಭೆ ಭೂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಶಾಖದ ನಿಯಂತ್ರಣ, ಓಝೋನ್ ರಕ್ಷಣೆ, ಉಷ್ಣವಲಯದ ಅರಣ್ಯ ನಾಶ ತಡೆ ಮತ್ತು ಶರವೇಗದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಜೀವ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯ ಉಳಿವು, ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸ್ಫೋಟದ ನಿಯಂತ್ರಣ, ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯವನ್ನು ಶುದ್ಧೀಕರಿಸುವ ನಿಧಿ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಗೊಳಿಸುವಿಕೆ ಮುಂತಾದ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಪ್ರಮುಖ ಗುರಿಯನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ.

ವನ್ಯಜೀವಿ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಕಾಯ್ದೆ 1972 (ಭಾರತ): ವನ್ಯಜೀವಿಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣೆ ಈ ಕಾಯ್ದೆಯ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿ. ಈ ಕಾಯ್ದೆ ಅನ್ವಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ವನ್ಯಜೀವಿ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ವಲಯಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಅರಣ್ಯ ನೀತಿ 1988 (ಭಾರತ): ಭಾರತ ಅರಣ್ಯಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಹಾಗೂ ಯೋಜಿತವಾದ ಬಳಕೆಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅರಣ್ಯ ನೀತಿ ರೂಪಿಸಿದ ಪ್ರಪಂಚದ ಮೊದಲ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದೆ. ಈ ನೀತಿಯ ಮುಖ್ಯಗುರಿಯೆಂದರೆ ಅರಣ್ಯಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ನಾಶವಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಸಸ್ಯರಾಶಿ ಬೆಳೆಸುವುದು. ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತ ತಡೆಯುವುದು, ಅರಣ್ಯೀಕರಣದ ಮೂಲಕ ಮಾಲಿನ್ಯ ಹಾಗೂ ಮರುಭೂಮೀಕರಣದ ನಿಯಂತ್ರಣ.

ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯ ಇಂದು ಪ್ರಪಂಚವ್ಯಾಪಿ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ನೈರ್ಮಲ್ಯ ಕಾಪಾಡಲು ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಹಲವಾರು ದಿನಾಚರಣೆಗಳನ್ನು ಜನರಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿ ಮೂಡಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅವು ಹೀಗಿವೆ: ವಿಶ್ವ ಆರೋಗ್ಯ ದಿನ – ಏಪ್ರಿಲ್ 7; ವಿಶ್ವ ಅರಣ್ಯದಿನ – ಮಾರ್ಚ್ 21; ಪೃಥ್ವಿದಿನ – ಏಪ್ರಿಲ್ 22; ವಿಶ್ವಪರಿಸರ ದಿನ – ಜೂನ್ 5; ವಿಶ್ವ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ದಿನ – ಜುಲೈ 11; ವಿಶ್ವ ಪ್ರಕೃತಿ ದಿನ – ಅಕ್ಟೋಬರ್ 3; ವನ್ಯಜೀವಿ ಸಪ್ತಾಹ – ಅಕ್ಟೋಬರ್ 1 ರಿಂದ 7; ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪರಿಸರ ಜಾಗೃತಿ – ನವೆಂಬರ್ 19 ರಿಂದ ಡಿಸೆಂಬರ್ 18.

ಸರ್ಕಾರ ಏನೇ ಕಾಯ್ದೆ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ತಂದರೂ ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಮನೋಭಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಮೊಳೆಯುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆವಿಗೂ ಮಾಲಿನ್ಯ ನಿಯಂತ್ರಣ ಯಶಸ್ಸು ಕಾಣಲಾರದು. ಕಾನೂನು–ಕಾಯ್ದೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯ ತಡೆಗಟ್ಟುವುದರಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅರಿವು ಮಹತ್ತ್ವವುಳ್ಳದ್ದು. ಮಾನವ ಸುಖೀ ಜೀವನಕ್ಕೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಶೋಷಿಸುತ್ತ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಕ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಇದರಿಂದ ಪರಿಸರಮಾಲಿನ್ಯ ಮಿತಿಮೀರಿತು. ಅದು ಮನುಷ್ಯನ ಅವನತಿಗೆ ಕಾರಣ. ಇದನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ಹಲವುಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರಂಶಗಳು ಮುಖ್ಯ: ನಮ್ಮ ಜೀವನ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಪರಿಸರ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಕ್ಕೆ ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪರಿಸರದ ಅರಿವು ನಮಗೆ ಆರೋಗ್ಯಕರ; ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯಕ್ಕೆ ಕಡಿವಾಣ ಹಾಕುವಂಥ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತವಾದ ಹಾಗೂ ಸಮರ್ಪಕ ನೀತಿನಿಯಮಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ರೂಪಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸುವುದು; ಮಾಧ್ಯಮಗಳು ಪರಿಸರದ ಬಗ್ಗೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಅರಿವು ಮೂಡಿಸುವುದು, ಪಠ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒತ್ತು ನೀಡುವುದು. ಮಾಲಿನ್ಯತಡೆಗಟ್ಟುವಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನಿ, ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಿ, ಪರಿಸರ ಸ್ನೇಹಿ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಯಂತ್ರಗಳ ಪಾತ್ರ ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯವೆನ್ನಬಹುದು. (ಕೆ.ಎಸ್.)

ಮಾಲೂರು: ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಅದರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಕೋಲಾರ ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾರಪೇಟೆ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೋಲಾರ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊಸಕೋಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡೂ ಬಳಸಿವೆ. ಒಟ್ಟು 364 ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ. ಲಕ್ಕೂರು, ಮಾಲೂರು, ಮಾಸ್ತಿ ಮತ್ತು ಟೇಕಲ್ ಹೋಬಳಿಗಳು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 648 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,06,059.

ತಾಲ್ಲೂಕು ಪಾಲಾರ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಪಿನಾಕಿನಿ ನದಿಗಳ ಜಲವಿಭಾಜಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಶುಷ್ಕವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲವೇ ಕುರುಚಲು ಕಾಡಿನಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ವಕ್ಕಲೇರಿ ಮತ್ತು ಟೇಕಲ್ ಬಳಿ ಕಣಶಿಲೆಯ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಧಿಕ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಮಾಲೂರು ಮತ್ತು ಲಕ್ಕೂರು ಹೋಬಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿ ಇದೆ. ಟೇಕಲ್ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಮಣ್ಣಿನ ಆಳ ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಕರಡಿಬಂಡೆ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಕುಂತೂರುಗಳ ಬಳಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ಮಣ್ಣು ಇದೆ. ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶ ಮಾಸ್ತಿ ಹೋಬಳಿ. ಇಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಪಿನಾಕಿನಿಗೆ ಸೇರುವ ತೊರೆಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ನದಿಯ ಒಂದು ಕವಲು ಟೇಕಲ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಬಳಿ ಹುಟ್ಟಿ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಪಕ್ಕದ ಬಂಗಾರಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬೂದಿಕೋಟೆ ಬಳಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕವಲನ್ನು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 73 ಸೆಂಮೀ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳು ಮತ್ತು ಬಾವಿಗಳು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ರಾಗಿ, ಬತ್ತ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಸೇಂಗಾ, ಹೈಬ್ರಿಡ್ ಜೋಳ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ವಿವಿಧ ತರಕಾರಿಗಳು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಹಿಪ್ಪುನೇರಿಳೆ, ಗೋದಿ, ಈರುಳ್ಳಿ, ಮೆಣಸಿನ ಕಾಯಿ, ಮಾವು, ಬಾಳೆ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪುಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಮಲ್ಲಿಗೆ, ಸೇವಂತಿಗೆ ಹಾಗೂ ಗುಲಾಬಿ ವಿಶೇಷ ಪುಷ್ಪ ಬೆಳೆಗಳು. ವ್ಯವಸಾಯದೊಂದಿಗೆ ಪಶುಪಾಲನೆ ಇದ್ದು ಅದರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮಮಟ್ಟದ ಪಶುವೈದ್ಯಾಲಯಗಳಿವೆ.

ಮಾಲೂರಿನ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣು ಹೆಂಚು ಮತ್ತು ಇಟ್ಟಿಗೆ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಉತ್ತಮವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹೆಂಚಿನ ಮತ್ತು ಇಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಇವೆ. ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಾಗಿ ಬೆಂಕಿಪೊಟ್ಟಣ, ಊದುಬತ್ತಿ, ಬೀಡಿ ತಯಾರಿಕೆ, ಜೇನು ಮತ್ತು ಕೋಳಿ ಸಾಕಣೆ, ಹಾಲಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ಕೃಷಿ – ಇವು ಇತರ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಉದ್ಯಮಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಹೆಂಚುಗಳನ್ನು ಹೊರಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೂ ಕಳುಹಿಸಲಾಗುವುದು. ಶಿವಾರಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಲೋಹದ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿನ ವಿಗ್ರಹಗಳಿಗೆ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಡಿಕೆ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ವಿವಿಧ ತರಕಾರಿ ಮತ್ತು ಹೂಗಳನ್ನೂ ಹೊರರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ರವಾನಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಣಿಜ್ಯೋದ್ಯಮಗಳಿಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿರುವ ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿವೆ.

ಚೆನ್ನೈ–ಬೆಂಗಳೂರು ಬ್ರಾಡ್‌ಗ್ರೇಜ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾದುಹೋಗಿದೆ. ಮಾಲೂರು ಮತ್ತು ಟೇಕಲ್ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು. ಮಾಲೂರಿನಿಂದ ಹೊಸಕೋಟೆ, ಕೋಲಾರ, ಮಾಸ್ತಿ, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಹೊಸೂರು, ಸೇಲಂ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ರಸ್ತೆಗಳು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಮಾರ್ಗಗಳು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಅಂಚೆ, ತಂತಿ, ದೂರವಾಣಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಸೌಲಭ್ಯವೂ ಆರೋಗ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಉಂಟು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕತಿರುಪತಿ ಒಂದು ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ. ಮಡಿವಾಳ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಚೋಳರ ಕಾಲದ ಗಂಗಾಧರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಮಾಲೂರಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ತೊರಣಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ದನಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಚಪ್ಪೆಜಾಡ್ಯವನ್ನು ವಾಸಿಮಾಡುವ ದೇವರೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯುಳ್ಳ ಸಪ್ಪಲಮ್ಮನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಪುಷ್ಯಮಾಸದಲ್ಲಿ ದನಗಳ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಶಿವಾರಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಗಂಗದೊರೆ ಶ್ರೀಪುರುಷನ ಕಾಲದ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಿವೆ. ಚಿಕ್ಕಕಡತೂರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ವೀರರ ಸ್ಮಾರಕಗಳಿವೆ. ಟೇಕಲ್ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳ. ಮಾಸ್ತಿ ಹೋಬಳಿ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಾಮ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪುರದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ದೊರೆ ಎರಡನೆಯ ದೇವರಾಯನ ಕಾಲದ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯವಿದೆ.

ಮಾಲೂರು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಕೋಲಾರದಿಂದ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ 24 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 27,791. ಇದು ಬೆಂಗಳೂರು–ಕೋಲಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು–ಚೆನ್ನೈ ರೈಲ್ವೆಹಾದಿಯಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ನಿಲ್ದಾಣ. ಈ ಊರು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿದ್ದು ಕೋಲಾರ, ಬಂಗಾರಪೇಟೆ, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಸೇಲಂ ಜಿಲ್ಲೆ–ಇವುಗಳಿಗೆ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯಾದ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಪುರಸಭೆಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಸುರಕ್ಷಿತ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಸರಬರಾಜಿದೆ.

ವಕ್ಕಲೇರಿ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ಮಾರ್ಕಂಡೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಹೂವನ್ನು ಮಾಲೂರಿನ ತೋಟಗಳಿಂದ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಊರಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಮಲ್ಲಿಕಾಪುರ ಅಥವಾ ಮಲ್ಲಿಗೆಪಟ್ಟಣವೆಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಈ ಊರು 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೊಸಕೋಟೆಯ ನಾಯಕ ತಿಮ್ಮೇಗೌಡನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದು ಅನಂತರ ಬಿಜಾಪುರದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು ಹಲವು ಮನ್‌ಸಬ್‌ದಾರರಿಗೆ ಜಹಗೀರಿಯಾಗಿ ನೀಡಲಾಗಿತ್ತು. ಮರಾಠರ ಕೈವಶವಾದ ಈ ಊರನ್ನು ರಜಪೂತ ಜಮೀನ್ದಾರ ಪ್ರಿದರಾಮ್‌ಸಿಂಗ್ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಮಾಲೂರು ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ. ಹೈದರ್‌ಅಲಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರೆಗೆ ಈ ಊರನ್ನು ಪ್ರಿದರಾಮ್ ಸಿಂಗನ ವಂಶಜರೇ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಶಂಕರನಾರಾಯಣಸ್ವಾಮಿ, ಧರ್ಮರಾಯಸ್ವಾಮಿ, ಬೀರೇಶ್ವರಸ್ವಾಮಿ ಮತ್ತು ಕೋದಂಡರಾಮಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ದೇವಾಲಯಗಳು. ಕೋದಂಡರಾಮಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪುಷ್ಕರಣಿ ಇದೆ. ಫಾಲ್ಗುಣಮಾಸದಲ್ಲಿ ಶಂಕರನಾರಾಯಣಸ್ವಾಮಿಗೆ ಏಳು ದಿನಗಳು ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆ ಮತ್ತು ರಥೋತ್ಸವ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಚೈತ್ರಮಾಸದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಧರ್ಮರಾಯಸ್ವಾಮಿ ಕರಗ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. *

ಮಾಲ್ಟ: ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವತಂತ್ರ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ. ಸಿಸಿಲಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸು. 97 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಉ.ಅ. 35^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ.14^0 ಗಳಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿವೇಶಗೊಂಡಿದೆ. ಮಾಲ್ಟ, ಗಾಟೊ, ಕಮೀನೊ ಮತ್ತು ಜನವಸತಿಯಿಲ್ಲದ ಕಮೀನೊಟೊ ಹಾಗೂ ಫಿಲ್ಫಾ – ಐದು ದ್ವೀಪಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 316 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಮಾಲ್ಟ ದ್ವೀಪ ಒಂದೇ 246 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಿದ್ದು. ಈ ಪೈಕಿ 100

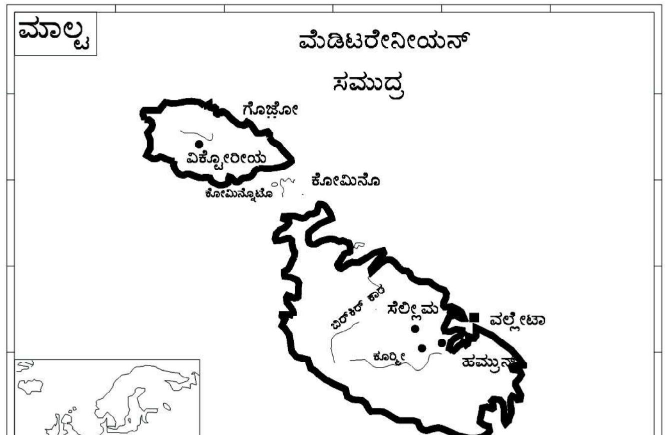

ಕಿಮೀ ತೀರ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಗೋಜೋ ದ್ವೀಪ 67 ಚ.ಕಿಮೀ, ಕೊಮಿನೋ 3 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಇವುಗಳ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,98,534 (2005). ರಾಜಧಾನಿ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಬಂದರು ನಗರ ವಲೆಟ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7,113 (2003).

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ : ಮಾಲ್ಟ ದ್ವೀಪ ಹವಳಗಲ್ಲು ಸ್ತರಗಳಿರುವ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ತ್ರಿಕೋಣಾಕಾರದ ಪ್ರಸ್ತಭೂಮಿ. ಇದನ್ನು ನೀಲಿ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಇಳಕಲುಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿಯ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶ ಕಡಿದಾದ ಪ್ರಪಾತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿಯ

ಪ್ರದೇಶ ಸು. 121.6 ಮೀ ಗಳಿಗೂ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ದ್ವೀಪದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಕಡಿದಾದ ಪ್ರಪಾತಗಳೂ ಇವೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯ ಕಣಿವೆಗಳು ಮಧ್ಯದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿದಿವೆ. ಗಾಟ್ಸೊದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿಯ ಹವಳಗಲ್ಲುಗಳಿಂದಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಗುಡ್ಡಗಳೂ ಇವೆ. ಮಾಲ್ಟದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಂದರುಗಳಿಲ್ಲ. ಮರ್ಸಾಮ್ ಸೆಟ್ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನೂ ತೀರದ ಪೂರ್ವಗ್ರಾಂಡ್ ಹಾರ್ಬರನ್ನೂ ಮೌಂಡ್ ಸೆಬರಸ್ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಕಡಿದಾದ ಬಂಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕೊಲ್ಲಿಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ್ದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಫಲವತ್ತಾದ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹರಿಯುವ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ನದಿ ತೊರೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ದ್ವೀಪವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಕುಡಿಯಲು ನೀರು ಸಹ ಪೂರೈಕೆ ಆಗದು. ಆದರೆ ಈ ದ್ವೀಪದ ನೆಲದಡಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆ ಬಗೆಯ ಎರಡು ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹಗಳಿದ್ದು ನೀರು ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡಿ ಹರಿದುಹೋಗದಂತೆ ನೀಲಿಬಣ್ಣದ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ರಚನೆಯಿದೆ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ನೀರು ಸರಬರಾಜಿಗೆ ಈ ಸಂಗ್ರಹವೇ ಆಧಾರ. ಜೊತೆಗೆ ಸಮುದ್ರದ ನೀರನ್ನು ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿ ಬಟ್ಟಿ ಇಳಿಸುವ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಹವಾಗುಣವಿದ್ದು ತೀವ್ರ ಹಾಗೂ ಶುಷ್ಕವಾದ ಬೇಸಗೆಯೂ ಬೆಚ್ಚನೆಯ ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪ ತೇವದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಶರತ್ಕಾಲವೂ ಅಲ್ಪಕಾಲದ ಹಾಗೂ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಚಳಿಗಾಲವೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಹವಾವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಸು. $^{3}/_{4}$ ಭಾಗದಷ್ಟು ಹಿಮದ ಮಳೆ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಚಿ ತಿಂಗಳುಗಳ ನಡುವೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಜೂನ್, ಜುಲೈ ಹಾಗೂ ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ. ತೇವಾಂಶ ಯಾವಾಗಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಉಷ್ಣತೆ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿದ್ದು ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ 18^{0}ಸೆ ಇರುತ್ತದೆ. ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನ ತಣ್ಣಗಿನ ಮಜಿಸ್ಟ್ರಾಲ್, ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನ ಶುಷ್ಕವಾದ ಗ್ರಿಗಾಲ್ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನ ಬೆಚ್ಚಗಿನ ಹಾಗೂ ತೇವವಾದ ಎಕ್ಸಲಾಕ್ ಎಂಬ ಮಾರುತಗಳು ಬೀಸುತ್ತವೆ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು : ಮಾಲ್ಟದಲ್ಲಿ ಒತ್ತಾದ ಕಾಡುಗಳಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಈರುಳ್ಳಿ, ಟೊಮಾಟೋ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವೃಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾರೊಬ್, ಅಂಜೂರ, ಚೆಸ್ಟ್ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಗೋಲ್ಡನ್ ಮತ್ತು ರಾಕ್ ಸಾಂಫೈರ್ಸ್ ಸೀಕ್ಯಾಂಪಿಯಸ್, ಸ್ಪರ್ಜ್ ಎಂಬ ಕಳ್ಳಿ ಜಾತಿಯ ಗಿಡಗಳು, ಸಾಲ್ಟ್‌ವೊರ್ಟ್ ಮತ್ತು ಮುರಮ್ ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮುಳ್ಳು ಹಂದಿ, ಮುಂಗುಸಿ (ವೀಸೆಲ್‌ಷ್ರೂ) ಎಂಬ ಇಲಿಯ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಬಾವಲಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿವೆ. ವಾರ್ಬಲರ್ ಹಾಗೂ ತ್ರಷ್ ಜಾತಿಯ ಮತ್ತು ಲಿನೆಟ ಎಂಬ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಹಾಡುಹಕ್ಕಿಗಳು, ಗೂಬೆಗಳು, ವಲಸೆ ಬಂದು ಹೋಗುವ ಆಸ್ಪ್ರೆ ಎಂಬ ಕಡಲಹದ್ದು, ರಾಕ್ ಮತ್ತು ರೋಲರ್ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪಾರಿವಾಳಗಳು, ಸ್ವಾಲೋಹಕ್ಕಿ, ಕೋಗಿಲೆ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ : ಮಾಲ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಏಕೈಕ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಗ್ಲೋಬಿಗರಿನಾ ಎಂಬ ಸುಣ್ಣದಕಲ್ಲು. ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಆಳವಾದ ಬಂದರುಗಳು ಸೇನೆಯ ಹಾಗೂ ನೌಕಾದಳದ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಪ್ರಮುಖ ನೆಲೆ ಮತ್ತು ಇಂಧನವನ್ನು ತುಂಬುವ ಸ್ಥಳಗಳಾಗಿದ್ದು ದೇಶಕ್ಕೆ ಆದಾಯ ತರುತ್ತವೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಖಾಸಗಿ ಬಂಡವಾಳ ತೊಡಗಿಸಲು ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಲು ಹಲವಾರು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ತೈಲಕ್ಕಾಗಿ ಶೋಧನೆಯ ಕಾರ್ಯಸಾಗಿದೆ.

1960ರ ದಶಕದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಏರಿದುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಹೊಟೇಲುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಇಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಅತ್ಯಂತ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿದೆ. ದೇಶದ ಆದಾಯದ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಯಾಗಿ ಪರಂಪರಾಗತವಾದ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ತಂತಿಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ನಾಜೂಕು ಕೆಲಸ ಮತ್ತು ಲೇಸ್‌ನ ತಯಾರಿಕೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಮೀನುಗಾರಿಕೆ : ಇಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಇರುವ ಕೃಷಿಯೋಗ್ಯ ಜಮೀನು ಇಳಕಲಾದ ಅಂತಸ್ತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಯಾಂತ್ರೀಕರಣ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಜೊತೆಗೆ ನೀರಿನ ಸರಬರಾಜು ಸಾಕಷ್ಟಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕೃಷಿ ಪ್ರಗತಿಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಸಾಲದೆ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಪಾನೀಯಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಗೋಧಿ, ತರಕಾರಿ, ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಮಾಂಸ, ಹಾಲಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ತರಕಾರಿ, ಹಣ್ಣು, ಬಟ್ಟೆಗಳು, ಪೆಟ್ರೋಲ್, ಯಂತ್ರಗಳು, ಸಾರಿಗೆ ಉಪಕರಣಗಳು, ರಬ್ಬರ್, ಕಬ್ಬಿಣ, ಉಕ್ಕು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ನೂಲು, ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉಪಕರಣಗಳು, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಸ್ಯಾನಿಟರಿ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ರಫ್ತುಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸುತ್ತಲ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಮೀನು ಹಿಡಿಯಲು ಸಣ್ಣದೋಣಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಅಷ್ಟು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿಲ್ಲ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಮಾಲ್ಡೀವ್ಸ್: ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ. 5^{0} ಹಾಗೂ ಪೂ.ರೇ. 73^{0} ಗಳಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ದ್ವೀಪರಾಷ್ಟ್ರ. ಭಾರತದ ಲಕ್ಷದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 700 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಸು. 26 ಹವಳ ದ್ವೀಪಗಳು, 1192 ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ದ್ವೀಪಗಳು ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಅರಬ್ ಪ್ರವಾಸಿ ಇಬ್ನ ಬತೂತ ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮವನ್ನು ಮಹಲ್ ದಿಬಿಯತ್ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿದ್ದ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 298 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,49,106 (2005). ರಾಜಧಾನಿ ಮಾಲೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 62,973 (2002). ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾಲ್ಡೀವ್ಸ್ ಏಷ್ಯದ ಅತಿ ಚಿಕ್ಕದೇಶ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶವೆಂಬ ದಾಖಲೆ ಮಾಲ್ಡೀವ್ಸ್‌ಗೆ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಗರಿಷ್ಠ ಭೂಮಟ್ಟ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 2.3 ಮೀ. ಕಳೆದ ಅನೇಕ ದಶಕಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಏರಿಕೆ ಕಂಡುಬಂದಿದ್ದು, ಮಾಲ್ಡೀವ್ಸ್‌ನ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಭಂಗತರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿವೆ. 2004 ರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಸುನಾಮಿ ಅಲೆಗಳು ದೇಶದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಜಲಾವೃತಗೊಳಿಸಿದ್ದವು. ಆಗ ದೇಶದ ಅನೇಕ ಭೂಭಾಗಗಳು ಕೊಚ್ಚಿಹೋದವು. ದೇಶದ ಭೂಪಟವನ್ನೇ ಪುನರ್ ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಮಾಲ್ಡೀವ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದಿದ ಮಾನಸೂನ್ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ.

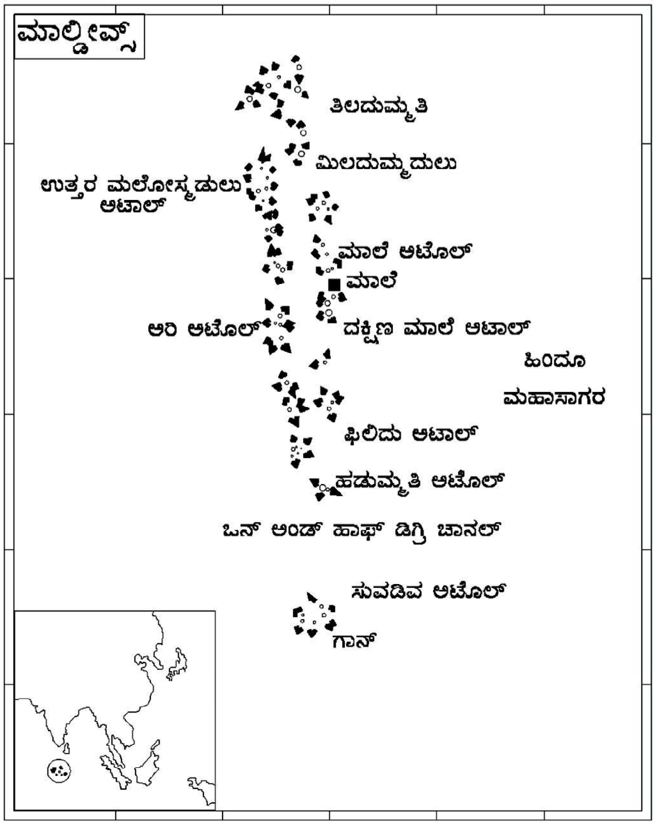

ದೇಶದ ಬಹುಪಾಲು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇಲ್ಲಿನ ಹವಳ ದಿಬ್ಬಗಳು ಮತ್ತು ಅಟಾಲ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ತೆಂಗಿನ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಜನರ ಪ್ರಮುಖ ಜೀವನೋಪಾಯ ಕಸುಬುಗಳು. ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಭೂಮಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ದೇಶದ ಬಹುಪಾಲು ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಆಮದಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ರಾಗಿ, ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಕಾಳುಗಳು, ಯಾಮ್ಸ್, ಕಲ್ಲಂಗಡಿ ಹಾಗೂ ಇತರೆ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ತೆಂಗಿನ ವಸ್ತುಗಳೇ ಪ್ರಮುಖ ಬೇಸಾಯೋತ್ಪನ್ನ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ದೇಶದ ಹಡಗು ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಲಯಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಿವೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಮುಖ

ವ್ಯಾಪಾರ ಪಾಲುದಾರ ದೇಶಗಳೆಂದರೆ, ಭಾರತ, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಥೈಲೆಂಡ್, ಮಲೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಸಿಂಗಪುರ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ದೇಶದ ಆದಾಯದ ಬಹುಪಾಲನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಕರಕುಶಲ ವಸ್ತುಗಳು, ತೆಂಗಿನ ನಾರಿನ ವಸ್ತುಗಳು, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಹಡಗುಗಳ ರಿಪೇರಿ ಕಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಜನರು ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಟುನ ಮತ್ತು ಬಾನಿಟೂ ಮೀನುಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ರಫ್ತು.

ದೇಶದ ಬಹುಪಾಲು ಜನ ಸುನ್ನಿ ಮುಸ್ಲಿಮರು. ದಿವಿಹಿ ಎಂಬ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸಾಕ್ಷರತೆ ಶೇ. 97. ದೇಶದ ಹಣ ರುಫಿಯ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಮಾಲ್ಡೋವ: ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಗಣತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರ. 1991 ಆಗಸ್ಟ್ 27 ರಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಯಿತು. ಚಿಸಿನಾವು ಪ್ರಮುಖ ನಗರ ಹಾಗೂ ಮಾಲ್ಡೋವಾದ ರಾಜಧಾನಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,76,700 (2002). ಈ ದೇಶ 42^0 ಉ. ಅ.ದಿಂದ 48^0 ಉ.ಅ. ಹಾಗೂ 28^0 ರಿಂದ 0^0 ಪೂ.ರೇ. ಗಳ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ.

ಮಾಲ್ಡೋವ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುವ (ದೂ ಆಬ್) ಭೂ ಪ್ರದೇಶ. ಈ ದೇಶ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಉಕ್ರೈನ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ರೊಮೇನಿಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಹಾಗೂ 33,700 ಚ.ಕಿಮೀ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರ ಗಡಿಭಾಗಗಳು ಸ್ಟೆಪ್ಪಿ ಪ್ರದೇಶದ ಅಂಚಿನಿಂದ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದವರೆಗೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಪ್ರೊತ್ ಮತ್ತು ನಿಯಸ್ಟರ್ ನದಿಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಭೂಗಡಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿವೆ. ಮಾಲ್ಡೋವ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ನಾಡು, ನದಿಗಳು ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿವೆ. ಹೇರಳವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುವ ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪ್ರೊತ್ ನದಿ ಕೊರೆದು ಸವೆಸಿದೆ. ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿ ದೇಶದ ಉದ್ದಗಲಕ್ಕೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಿ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದೆ.

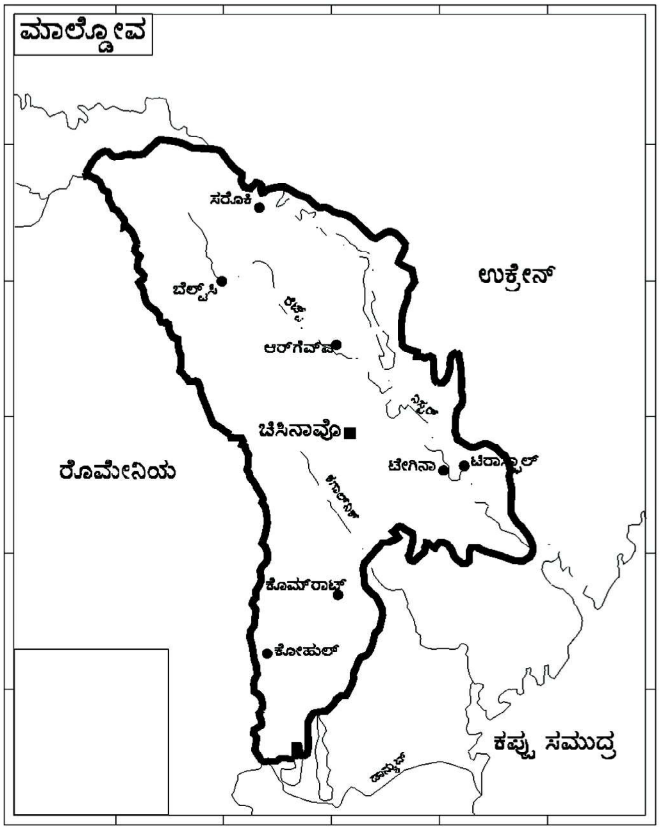

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ : ಮಾಲ್ಡೊವದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳು ಮತ್ತು ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 600 ಮೀ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒತ್ತಾದ ಅರಣ್ಯಗಳು ದೇಶದ ಮಧ್ಯಭಾಗದವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ಮಾಲ್ಡೋವದ ಪರ್ವತ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ ದೇಶದ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಈ ದೇಶ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಕಡಿಮೆ ಅವಧಿಯ ಬೇಸಗೆ ಹಾಗೂ ದೀರ್ಘವಾದ ಚಳಿಗಾಲವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತಹದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣಾಂಶ 20^0ಸೆ (ಏಪ್ರಿಲ್) ಮತ್ತು ಕನಿಷ್ಠ -4^0ಸೆ (ಜನವರಿ). ವರ್ಷ ಪೂರ್ತಿ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಹ್ಲಾದಕರ ಹವಾಮಾನವಿರುತ್ತದೆ.

ಭೂಬಳಕೆ : ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಶೇ.53 ರಷ್ಟು ಭೂಮಿ ಕೃಷಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಶೇ.9 ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶವು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಶೇ. 8 ರಷ್ಟು ಅರಣ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಶೇ.30 ರಷ್ಟು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಇತರೆ ಬಳಕೆಗೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಕೃಷಿ : ದೇಶದ ಉದ್ದಗಲಕ್ಕೂ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುವುದು ಈ ದೇಶದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪತ್ತಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಕಾಳುಗಳು, ತರಕಾರಿ, ಸಕ್ಕರೆ, ಬೀಟು, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ತಂಬಾಕು ಮತ್ತು ಹಣ್ಣು ಹಂಪಲು.

ಉದ್ಯಮ : ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ಮತ್ಸ್ಯೋತ್ಪಾದನೆ, ತಂಬಾಕು ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಜವಳಿ ಗಿರಣಿ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳ ತಯಾರಿಕೆ. ದೇಶಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ತೈಲವಸ್ತುಗಳು, ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆಮದುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ರಫ್ತುಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ : ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 44,58,000 (2002). ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ.0.38. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ.64.5 ರಷ್ಟು ರೋಮನ್ನರು, ಶೇ.13.8 ರಷ್ಟು ಉಕ್ರೇನಿಯನ್ನರು ಮತ್ತು ಶೇ.13.0 ರಷ್ಟು ರಷ್ಯನ್ನರು. ಪ್ರಮುಖ ಜನಾಂಗ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಧರ್ಮದವರು. ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಜೀವಿತಾವಧಿಯು ಗಂಡಸರಲ್ಲಿ 65 ವರ್ಷಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ 72 ವರ್ಷಗಳು. ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸಾಕ್ಷರತೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ.96 ರಷ್ಟು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಈ ದೇಶ ಹಿಂದುಳಿದ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಚೇತರಿಕೆಯನ್ನು ಕಂಡಿದೆ. ಇದರ ಆರ್ಥಿಕ ನೆಲೆಗಟ್ಟು ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳೆಂದರೆ ಚಿಸಿನಾವ್ (ರಾಜಧಾನಿ), ಸ್ಫೋಲ್ ಮತ್ತು ಬೆಲ್ಟ್ಸೆ. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಮಾಲ್ತಸ್, ತಾಮಸ್ ರಾಬರ್ಟ್: 1766–1834. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ, ಕೇಂಬ್ರಿಜ್ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗನೆನಿಸಿದ ಇವನು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಖ್ಯಾತ. ಇವನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸರ್ರೆ ಕೌಂಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಡಾಕೆನ್ ಬಳಿ 1766 ಫೆಬ್ರವರಿ 14ರಂದು ಜನಿಸಿದ. ತಂದೆ ಡೇನಿಯಲ್ ಮಾಲ್ತಸ್. ಇವನು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಎನ್‌ಸೈಕ್ಲೊಪೀಡಿಸ್ಟರೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದ. ಅವರ ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ದೃಢವಾದ ನಂಬಿಕೆಯಿತ್ತು. ಮಾಲ್ತಸ್ ಕೇಂಬ್ರಿಜ್‌ನ ಜೀಸಸ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಿದ. 1793ರಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢವಿದ್ಯಾಶಾಲಾ ಮಂಡಲಿಯ ಸದಸ್ಯಸ್ಥಾನ ಪಡೆದ. 1799ರಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದು ಸರ್ರೆಯ ಆಲ್‌ಬರಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಸಹಾಯಕ ಪಾದ್ರಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ.

ಮಾಲ್ತಸ್ 1805ರಲ್ಲಿ ವಿವಾಹವಾದ. ಅದೇ ವರ್ಷ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯ ಹೇಲ್‌ಬರಿ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಇತಿಹಾಸ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡ.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಸಮಾಜದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸುಖಸಾಧನೆಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಆಶಾವಾದಿಗಳಾಗಿದ್ದವರಲ್ಲಿ ಇವನ ತಂದೆಯೂ ಒಬ್ಬ. ಆದರೆ ಮಾಲ್ತಸ್ ತಂದೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ತಂದೆ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ತಂದೆ ಮಗನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ, ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ಅನುಮತಿ ಇತ್ತ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಲ್ತಸ್ ರಚಿಸಿದ ಪ್ರಬಂಧ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು

ಮಾಲ್ತಸ್ 1798ರಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಮಾಲ್ತಸ್‍ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮನುಷ್ಯನ ಸುಖಕ್ಕಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಅಡಚಣೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಔದಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಮಿತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಮಿತಿಮೀರಿದ ಫಲ ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವಾಗಲೂ ಆಹಾರೋತ್ಪನ್ನದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಹಾರೋತ್ಪನ್ನದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಗಣಿತ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ: 5, 10, 15, 20, 25... ಆದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಜ್ಯಾಮಿತಿಯ ಸಂಖ್ಯಾಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ: 5, 10, 20, 40. ಆದುದರಿಂದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಆಹಾರೋತ್ಪನ್ನದ ಮಿತಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಹಾರದ ಪೂರೈಕೆಯಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ವೇಗ ಹೆಚ್ಚುವುದೆಂದು ಇವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನ ಪ್ರಬಂಧ ತೀವ್ರ ಚರ್ಚೆಗೊಳಗಾಯಿತು. ಈತ ಅಪಾರ ಟೀಕೆಗೊಳಗಾದ. ಮೇಲೆ ಬೈಗುಳಗಳ ಸುರಿಮಳೆಯಾಯಿತು. ಮಾಲ್ತಸ್ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಅಂಜದೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಆಹಾರೋತ್ಪತ್ತಿಗಳ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿದ. ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಸತತ ಕಾರ್ಯದ ಫಲವಾಗಿ ಇವನ ಪ್ರಬಂಧದ ಎರಡನೆಯ ಪರಿಷ್ಕೃತ ಮುದ್ರಣ 1803ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು.

ಮಾಲ್ತಸನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಆತ ವಿವರಿಸಿದ ಗೇಣಿ ಮೌಲ್ಯದ ವಿಷಯ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ರಿಕಾರ್ಡೊ ಎಂಬಾತ ಮಾಲ್ತಸನ ಮಿತ್ರನಾಗಿದ್ದ. ರಿಕಾರ್ಡೊ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ದುಡಿಮೆಯ ಕ್ರಯದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮೌಲ್ಯತತ್ತ್ವವನ್ನು ಮಾಲ್ತಸ್ ವಿರೋಧಿಸಿದ.

ಡಾರ್ವಿನ್ 1838ರಲ್ಲಿ ಮಾಲ್ತಸನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕುರಿತ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಟ ಎಂಬ ಅಡಕನುಡಿ ಆತನಮೇಲೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು. ಮುಂದೆ ಡಾರ್ವಿನ್ ನಿರೂಪಿಸಿದ ಸಸ್ಯಪ್ರಾಣಿ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಹೋರಾಟ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಇದು ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಮಾಲ್ತಸನ ಪ್ರಭಾವ ಬಹುಮುಖವಾಗಿತ್ತು. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವೊಂದೇ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಮಾಲ್ತಸನ ಕೊಡುಗೆಯಲ್ಲ. ಮಾಲ್ತಸ್ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದಿರುವ ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಬರೆಹಗಾರರಲ್ಲೊಬ್ಬ. ಕೃಷಿಯ ಇಳಿಮುಖ ಪ್ರತಿಫಲ ನಿಯಮವನ್ನು ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದವನೇ ಮಾಲ್ತಸ್. ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಮಾಲ್ತಸ್ ರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಧಾನ್ಯ ಕುರಿತ ಕಾನೂನುಗಳು, ಗೇಣಿಯ ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ಪ್ರಗತಿ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ತತ್ತ್ವಗಳು ಇವನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಲ್ತಸ್ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈತ 1834 ಡಿಸೆಂಬರ್ 23ರಂದು ನಿಧನನಾದ.

(ಎಚ್.ಎಂ.ಎಸ್.)

ಮಾಲ್ತಸ್‍ನ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಮಾಲ್ತಸ್ 1798ರಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ದಿ ಎಸ್ಸೆ ಆನ್ ಪಾಪ್ಯುಲೇಷನ್ ಎನ್ನುವ ಸುದೀರ್ಘ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಈ ಪ್ರಬಂಧ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ಇದರಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಬಹುದಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬಗೆಗೆ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ನಿರುದ್ಯೋಗ, ಬಡತನ, ಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಕುಂಠಿತ, ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅವನತಿ, ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಉದ್ಭವವಾಗಿದ್ದವು. ಮಾಲ್ತಸ್ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳತ್ತ ಗಮನ ಹರಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಗೊಂಡ. ಇವನ ವಾದಗಳು ರಿಕಾರ್ಡೊ ಎಂಬ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನ ಗೇಣಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮತ್ತು ಇಳಿಮುಖ ಸೀಮಂತ ಪ್ರತಿಫಲನ ನಿಯಮಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮಂಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನದ ಅನಂತರ ಅವರಿಗೆ ಹೊಳೆದಿದ್ದು, ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಆಹಾರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಪೂರೈಕೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಿಂತಲೂ ವೇಗವಾದದ್ದು ಎಂದು. ಇವರ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ತತ್ತ್ವ ಎರಡು ಆನ್ವಯಿಕ ಊಹೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ:

ಮಾನವನು ಜೀವಿಸಲು ಅಥವಾ ಬದುಕಲು ಆಹಾರದ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ;

ಲಿಂಗಭೇದಗಳ (ಸ್ತ್ರೀ ಮತ್ತು ಪುರುಷ) ಮಧ್ಯೆ ಪರಸ್ಪರ ಆಕರ್ಷಣೆ ಇದ್ದು, ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆ.

ಈ ಊಹೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮಾಲ್ತಸ್ ಇನ್ನೊಂದು ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಿರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಬಲವಾದುದು. ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳ ನಡುವೆ ಅಂತರವಿದೆ ಎಂದು ಮಾಲ್ತಸ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತ ತನ್ನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ನಿಯಂತ್ರಣಗಳಿಗೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಒಳಪಡದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದು ರೇಖಾಗಣಿತದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,2,4,8,16,32,64 ರ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆಹಾರ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾತ್ರ ಅಂಕಗಣಿತದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ, 1,2,3,4,5,6,7,8 ರಂತೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಪ್ರತಿ 25 ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ದ್ವಿಗುಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ ಕೊನೆಗೆ ಆಹಾರ ಉತ್ಪಾದನೆಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟ. ಈ ರೀತಿಯ ಅಸಮತೋಲನದಿಂದ ಆಹಾರದ ಕೊರತೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ನಿಯಂತ್ರಣಗಳಾದ ಭೂಕಂಪ, ನೆರೆಹಾವಳಿ, ಯುದ್ಧ, ರೋಗರುಜಿನ ಪರಿಹಾರ ಕ್ರಮಗಳಾಗಿವೆಯಾದರೂ ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನದೇ ಆದ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ನಿಯಂತ್ರಣಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ ತಡವಾಗಿ ವಿವಾಹವಾಗುವುದು. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆ ಪಾಲಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಇತರ ಕುಟುಂಬ ಕಲ್ಯಾಣ ಯೋಜನೆಗಳು ಜನನ ನಿಯಂತ್ರಣ ಸೇರಿವೆ.

ಆದರೆ ಮಾಲ್ತಸ್‍ನ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಟೀಕೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಪ್ರತಿ 25 ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ದ್ವಿಗುಣಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಪುರಾವೆಗಳಿಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಇದು ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ದೂರವಾದುದಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳು ಪ್ರತಿಫಲನ ನಿಯಮದ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾಲ್ತಸ್‍ನದು ನಿರಾಶಾವಾದ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಕೂಡ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. *

ಮಾಸ್ಕೊ: ರಷ್ಯ ಗಣರಾಜ್ಯದ ದೊಡ್ಡ ನಗರ ಹಾಗೂ ರಾಜಧಾನಿ. ಐರೋಪ್ಯ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ನನ್ನು ಹೊರತು ಪಡಿಸಿದರೆ ಇದೇ ದೊಡ್ಡದಾದ ಮತ್ತು ಪ್ರಪಂಚದ ಆರನೆಯ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಓಕಾ ಮತ್ತು ವೋಲ್ಗಾ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮದ ಬಳಿ ಉ. ಅ. $55^0 45'$ ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. $37^0 35'$ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಐರೋಪ್ಯ ರಷ್ಯದ ಉತ್ತರ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಮಾಸ್ಕೊ ಲೆನಿನ್‍ಗ್ರಾಡಿನ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಸು. 640 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 879 ಚ.ಕಿಮೀ. ಮಾಸ್ಕೊ ಕೇಂದ್ರ ನಗರ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 88,01,000. ಮಹಾನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8,96,700. ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿರುವ ಮಧ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರ ರಷ್ಯದ ಸಮತಟ್ಟಿನ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಸಮುದ್ರ ಪಾತಳಿಯಿಂದ ಸು. 120 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಸ್ಟೇಪ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಹೊಸ ಕಟ್ಟಡಗಳಿರುವ ಇಲ್ಲಿಯ ಲೆನಿನ್ ಹಿಲ್ಸ್ ಪ್ರದೇಶವೇ ಅತಿ ಉನ್ನತವಾದದು (202.6 ಮೀ). ಈ ನಗರವನ್ನು 1,725 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಅರಣ್ಯ ಮತ್ತು ಉದ್ಯಾನಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ.

ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಹೌಸ್

ಮಾಸ್ಕೊ ನಗರವನ್ನು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗಾಲಿಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ವಿಶಾಲ ಬೀದಿಗಳಿವೆ. ಮಾಸ್ಕೊ ನದಿ ನಗರದ ಒಳಗೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ ಮೂಲದ ಪಶ್ಚಿಮ ಖಂಡಾಂತರ ಹವಾಗುಣ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸು. 60 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಬಿಸಿಲುಕಾಯದ ಜುಲೈ ಮತ್ತು ಆಗಸ್ಟ್ ಹೆಚ್ಚುಮಳೆ ಬೀಳುವ ತಿಂಗಳುಗಳು. ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳ ಅಂತ್ಯದಿಂದ ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳ ಆದಿಯವರೆಗೆ ನೆಲ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಸಾಧನಗಳ ಹಾಗೂ ಕೈ ದುಡಿಮೆಗಾರರ ದೊಡ್ಡ ತಂಡ ಹಿಮಗುಡಿಸಿ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ಸಂಚಾರಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡುವುದು. ಚಳಿಗಾಲ ದೀರ್ಘ. ಡಿಸೆಂಬರ್ ಜನವರಿ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ 9 ಗಂಟೆಗೆ ಸೂರ್ಯೋದಯವಾಗಿ 2–

30ಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತವಾಗುವುದುಂಟು. ಪ್ರಕಾಶ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಇರುವ ಬೇಸಗೆಯ ದಿನಗಳು ಹಿತವಾಗಿರುವುವು. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಧ್ಯ ಉಷ್ಣತೆ 4.4^0ಸೆ. ಅತ್ಯಧಿಕ ಚಳಿ ಇರುವ ಜನವರಿ ತಿಂಗಳ ಮಧ್ಯ ಉಷ್ಣತೆ 9.7^0ಸೆ. ಜೂನ್, ಜುಲೈ ಮತ್ತು ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಸೌಮ್ಯ ಹವೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಲೆನಿನ್ ಹಿಲ್ಸ್‌ನ ಪ್ರದೇಶ ಉಳಿದೆಡೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಡಿಸೆಂಬರ್, ಜನವರಿ ಮತ್ತು ಫೆಬ್ರವರಿ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮಬೀಳುವುದಾದರೂ ಒಣ ಹವೆಯಿರುತ್ತದೆ.

ಮಾಸ್ಕೊ ರಷ್ಯದ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತದ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ರಷ್ಯದ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ ಕೇಂದ್ರ ಸಮಿತಿ ಮತ್ತು ಸೋವಿಯತ್‌ನ ಉಚ್ಚ ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ, ಮಂತ್ರಿಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಮತ್ತು ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ ಸರ್ವಸದಸ್ಯರ ಸಭೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ರಷ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ದೈನಂದಿನ ವ್ಯವಹಾರ ಸಹ ಇಲ್ಲಿಯೇ ತೀರ್ಮಾನವಾಗಿ ಜಾರಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಲೆನಿನ್ ಯಂಗ್ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಲೀಗ್ ಮತ್ತು ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಆಫ್ ಟ್ರೇಡ್ ಯೂನಿಯನ್ಸ್ ಕಾರ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಬಟ್ಟೆ, ವಿದ್ಯುತ್, ರಸಾಯನ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ಯಂತ್ರ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಪ್ರಗತಿ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿವೆ. 170 ಪೂರ್ಣ ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ಮತ್ತು 270 ಯಾಂತ್ರೀಕೃತ ಉತ್ಪಾದನಾ ಶಾಖೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ನಗರದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಲಿಖಾಚ್ಯೋವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಸಂಕೀರ್ಣವನ್ನು 1966–70ರ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲೇ ಆಧುನೀಕರಿಸಲಾಯಿತು. ಲೆನಿನಿಸ್ಟ್ ಯಂಗ್ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್‌ಲೀಗ್ ಆಟೊ ಮೊಬೈಲ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಅತಿ ಚಿಕ್ಕದಾದ ಬೇರಿಂಗ್‌ಗಳನ್ನೂ ಮೊದಲುಗೊಂಡು 6 ಟನ್ ಗಾತ್ರದವರೆಗಿನ 3,000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಾದರಿಗಳ ಬೇರಿಂಗ್‌ಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಯಂತ್ರಸಾಧನೋಪಕರಣಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನದ್ದು. ವಿದ್ಯುತ್ ತಾಂತ್ರಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಗಣಕ ಮತ್ತು ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅಳತೆಯ ಸಾಧನಗಳ ತಯಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖ್ಯಾತಿಪಡೆದ ಕೈಗಡಿಯಾರಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಮಾಸ್ಕೋದಲ್ಲಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಉದ್ದಿಮೆಗೆ ಇದು ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಲಿನನ್, ಹತ್ತಿ, ರೇಷ್ಮೆ ಮತ್ತು ಕೃತಕ ನಾರು ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಮಾಂಸ, ಹೈನು ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಮಾಸ್ಕೊ ನಗರಕ್ಕೆ ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಿಂದಲೂ ವಿದೇಶಗಳಿಂದಲೂ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳುಂಟು. 1935ರಲ್ಲಿ ಓಡಾಟ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಭೂಗರ್ಭ (ಮೆಟ್ರೊ) ರೈಲು ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾದುದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಿಕರಿಗಾಗಿ 9 ಮಾಲುಗಾಡಿಗಳಿಗಾಗಿ 1937ರಲ್ಲಿ ಮಾಸ್ಕೊ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಜಲಯಾನ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಮೋಟರು ಬೋಟುಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂಚಾರವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಹೊಸತಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ದೊಡ್ಡ ವಿಮಾನನಿಲ್ದಾಣ ಡೊಮೊಡೇಡೊವೋ ಎಂಬಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ 60ಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕಿ ದೊಡ್ಡನಗರಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಮಾಸ್ಕೊ ನಗರದ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 24 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ವ್ನುಕೋವೋದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ದೊಡ್ಡ ವಿಮಾನನಿಲ್ದಾಣ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಸು. 32 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬೈಕೋವೋದಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸು. 26 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ದೊಡ್ಡ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಶೆರಮೆ ಟ್ಯೋವೋ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಾರಿಗೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಾಸ್ಕೊ ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟದ ಮುಖ್ಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿಯ 30 ರಂಗಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬೋಲ್ಷೋಯ್ ರಂಗಮಂದಿರ ಒಂದು. ರಷ್ಯದ ವಿಶಿಷ್ಟ ನೃತ್ಯಕಲೆಯಾದ ಬ್ಯಾಲೆ ರೂಪಕಗಳು ಸಂಗೀತ ಪ್ರಧಾನ ನಾಟಕಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಸೂತ್ರದಬೊಂಬೆಯಾಟದ ರಂಗಮಂದಿರ ಬಲು ದೊಡ್ಡದು. ಮಾಸ್ಕೊ ರಾಜ್ಯದ ಸರ್ಕಸ್ ಬಲು ಜನಪ್ರಿಯ. ಮಾಸ್ಕೊದಲ್ಲಿರುವ ಮಾಸ್ಫಿಲ್ಮ್, ಗಾರ್ಕಿ ಮತ್ತು ಸೋಯಾಜ್ ಮಲ್ಟಿಫಿಲ್ಮ್ ಸ್ಟುಡಿಯೋಗಳು ಸೋವಿಯತ್ ಚಲನಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವದ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಯಂತ್ರಕಲಾಶಾಸ್ತ್ರ, ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾದ 60ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಲೆನಿನ್ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್, ಕಾರ್ಲ್ ಮಾರ್ಕ್ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಡರಿಕ್, ಏಂಜಲ್ಸ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್, ತ್ರ್ಯಚಿಕೋವ್‌ಸ್ಕಿ ಗ್ಯಾಲರಿ, ಲಲಿತಕಲೆಗಳ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ಸೇರಿವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಂಥಾಲಯದಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಲೆನಿನ್ ರಾಜ್ಯ ಗ್ರಂಥಾಲಯ ಸೇರಿದಂತೆ 4000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಮಾಸ್ಕೊ ರಷ್ಯದ ಪ್ರಧಾನ ವೃತ್ತಪತ್ರ ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕಟಣಾಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿಯ ದೂರದರ್ಶನದ ಪ್ರಸಾರಗೋಪುರ 535.83 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಈ ಬೃಹತ್ ಗೋಪುರವನ್ನು 1967ರಲ್ಲಿ ಉದ್ಘಾಟಿಸಲಾಯಿತು. ಮಾಸ್ಕೊ ರೇಡಿಯೋ ಸು.70 ಸೋವಿಯತ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ನಗರವೆಂದನ್ನಬಹುದಾದ ಮಾಸ್ಕೊದಲ್ಲಿ ಸು. 80 ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವ ಅನುಕೂಲವಿದ್ದು 620,000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವುಂಟು. ಎಲ್ಲ ಶಿಕ್ಷಣ ಉಚಿತ. ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹಳೆಯದೂ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡದೂ ಆದ ಮಾಸ್ಕೊ ಸ್ಟೇಟ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ. ಇಂಟರ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಫ್ರೆಂಡ್‌ಶಿಪ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಸೋವಿಯತ್ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರಧಾನಕಾರ್ಯಾಲಯ ಮಾಸ್ಕೊದಲ್ಲಿವೆ. 1970ರ ದಶಕದ ಪ್ರಾರಂಭಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಸು. 300 ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು ಮತ್ತು 1000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪಾಲಿಕ್ಲಿನಿಕ್ಕುಗಳು ಇದ್ದುವು. ಹಾಗೆಯೇ ಅನೇಕ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಮಾಸ್ಕೊದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಗ್ರಾಮಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಹಾರ ಸ್ಥಳಗಳಿವೆ.

ಸ್ಟೇಟ್ ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ

ಮಾಸ್ಕೊ ಕ್ರೀಡಾ ಕೇಂದ್ರವೂ ಆಗಿದೆ. ಲೆನಿನ್ ಕ್ರೀಡಾರಂಗ ಸೇರಿದಂತೆ ಸು. 70 ಕ್ರೀಡಾಂಗಣಗಳು, 26 ಈಜುಕೊಳಗಳು, ಸು. 30 ಸಾಕರ್, ಫುಟ್‌ಬಾಲ್ ಮೈದಾನಗಳು ಮತ್ತು 1200 ವ್ಯಾಯಾಮ ಶಾಲೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ರಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಮಾಸ್ಕೊ ಚದುರಂಗ ಆಟಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಸ್ಕೇಟಿಂಗ್ ಕ್ರೀಡೆಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಮಾಸ್ಕೊದಲ್ಲಿ 100ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ಯಾನಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ಮೆಲೊವೆಸ್ಕಿ ಉದ್ಯಾನ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದು. ಉಳಿದ ಉದ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಲುಚ್ನಿಕಿ ಮತ್ತು ಸಖೋಲ್ ನಿಕಿ, ಪಾರ್ಕ್ ಕಲೂರಿ, ಉದ್ಯಾನ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನದ ತೋಟ, ಗಾರ್ಕಿ ಕೇಂದ್ರ ಉದ್ಯಾನ ಮುಂತಾದವು ಇವೆ.

ಮಾಸ್ಕೊ ಸೋವಿಯತ್ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದು 1991ರಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯತ್ ಸಂಯುಕ್ತ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಅವನತಿಯ ಅನಂತರ ರಷ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿರುವ ಈ ನಗರ ಹಳತು ಹೊಸತುಗಳ ಮಿಶ್ರಣ. ನಗರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೆಂಪುಚೌಕವಿದೆ. ಇದು ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಾಗರಿಕರು ಸೇರುವ ಸ್ಥಳ. ನಗರದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ 1475–79ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಉಸ್ಪೆನ್ಸ್ಕಿ ಚರ್ಚ್ ಒಂದು. ಇಲ್ಲಿ ಇವಾನ್ ದಿ ಟೆರಿಬಲ್ 1547ರಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿ ಕಿರೀಟಧಾರಣೆ ಮಾಡಿದ ಅಂದಿನಿಂದ ರಷ್ಯದ ದೊರೆಗಳ ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಚರ್ಚ್‌ನ ಎದುರಿಗೆ 65 ಟನ್ನುಗಳ ಭಾರದ ಗಂಟೆಯೊಂದು ಸೇರಿದಂತೆ 33 ಗಂಟೆಗಳ ಪುರಾತನ ಗೋಪುರವಿದೆ. ಅರ್ಕಾಂಜಾಲ್ಸ್ಕ ಇಗರ್ಜಿಯಲ್ಲಿ (1505–09)ಮಾಸ್ಕೊದ ರಾಜಕುಮಾರರ ಗೋರಿಗಳಿವೆ. ಗ್ರಾನೋವಿತಾಯ (1473–90) ಹಳೆಯ ಅರಮನೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಒರುಜೆನಾಯಾ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ (1840–51) ಹಳೆಯ ಕಲಾ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. 1484–80 ನಡುವೆ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಕತೀಡ್ರಲ್ ಆಫ್ ದಿ ಅನನ್ಸಿಯೇಶನ್ ಇನ್ನೊಂದು ಆಕರ್ಷಕ ಹಳೆಯ ಕಟ್ಟಡ. (ಜಿ.ಕೆಯು.)

ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ನಗರ ಯೋಜನೆ: ಭಾರತದಂತಹ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಗಣಕಯಂತ್ರಗಳ ಉಪಯೋಗ ಈಗ ತಾನೇ ನೆಲೆ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಮಾರ್ಷಲ್ ಮೆಕ್ಲುಹಾನನ ಪ್ರಕಾರ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಮಾನವನ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಗುರುತರ ಬದಲಾವಣೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನೇ ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಹಲವು ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಗರ ಯೋಜನೆ ತಯಾರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಕೆ.ಎಸ್.ರಾಮೇಗೌಡರ ಪ್ರಕಾರ ನಗರ ಯೋಜನೆ ಒಂದು ಕಲೆ ಹಾಗೂ ವಿಜ್ಞಾನ ಎರಡೂ ಆಗಿದೆ. ನಗರ ಯೋಜನೆ ಜನರ ಅನುಕೂಲತೆ, ಸುರಕ್ಷತೆ ಹಾಗೂ ಸಂತೋಷದಾಯಕ ಪರಿಸರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ನಗರ ಯೋಜನೆ ತಯಾರಿಸಲು ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಮಾಹಿತಿ ವಿವಿಧ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಭೂಪಟ, ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳು ಹಾಗೂ ರೇಖಾಚಿತ್ರ ಟ್ಯಾಬುಲರ್ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ವರ್ಗೀಕರಿಸಿ, ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ, ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯ ತಂತ್ರಾಂಶಗಳು, ಜಿ.ಐ.ಎಸ್ (ಜಿಯಾಗ್ರಫಿಕಲ್ ಇನ್ಫರ್ಮೇಶನ್ ಸಿಸ್ಟಮ್), ರಿಮೋಟ್ ಸೆನ್ಸಿಂಗ್ ತಂತ್ರಾಂಶಗಳನ್ನು (ಮ್ಯಾಪ್‌ಇನ್ಫೋ, ಆರ್ಕಿನ್ಫೋ) ಉಪಯೋಗಿಸಿ ವಿವಿಧ ರೂಪದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ರೂಪಾಂತರಿಸಿ ನಗರ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ನಗರಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ತೀವ್ರ ಹೆಚ್ಚಳ, ಕೈಗಾರಿಕೀರಣ ಹಾಗೂ ನಗರೀಕರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ನಗರಗಳು ಆಯೋಜಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಹಲವಾರು ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಹಲವಾರು ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಬಡತನ, ನಿರುದ್ಯೋಗ, ಅತಿಯಾದ ಆರ್ಥಿಕ ಅಸಮಾನತೆ, ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಒತ್ತಡ, ಮಾದಕವಸ್ತು ವ್ಯಸನ, ವಸತಿ ಸಮಸ್ಯೆ, ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶ, ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯ, ಸಂಚಾರ ದಟ್ಟಣೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು. ಇವು ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಭೂಗೋಳಿಕ ಪರಿಸರದ ಮೇಲೆ ನಕಾರಾತ್ಮಕ ಪರಿಣಾಮ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಿಸರದ ಮೇಲಿನ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ಹಾಗೂ ನಗರಗಳ ನಿರ್ವಹಣಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಸಲು ಮತ್ತು ನಗರಗಳ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಮೂಲಕ ಪರಿಸರವನ್ನು ಸ್ನೇಹಮಯವಾಗಿಡಲು ಲಭ್ಯವಿರುವ ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ನಗರಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ತೀರಾ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ.

ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ನಗರ ಯೋಜನೆಯ ರೂಪರೇಷೆಗಳು ಒಂದು ನಾಣ್ಯದ ಎರಡು ಮುಖಗಳಿದ್ದಂತೆ. ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ನಗರ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯನಕತಗೊಳಿಸಲು ಪೂರಕವಾಗಿರುತ್ತವೆಂಬುದಂತೂ ಸ್ಪಷ್ಟ. ಆಯಾಯ ಕಾಲದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ನಗರಗಳ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಕೆಲವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗೆ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪಾದಚಾರಿ ನಗರಗಳು: ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಲ ನಡಿಗೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಏಕೆಂದರೆ, ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಮಾನವನ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಶಕ್ತಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ್ದು, ನಗರಗಳು ಕಾಲ್ನನಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಿಸುವ ತ್ರಿಜ್ಯಂತರದವರೆಗೆ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡು ಬೆಳವಣಿಗೆಯು ಮಿತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ರೀತಿಯ ನಗರಗಳು ಪಾದಚಾರಿ ನಗರಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು.

ಉಗಿ ಎಂಜಿನ್ ಮತ್ತು ಚಕ್ರಪಥ ನಗರಗಳು: ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಇಂಧನ ಆಧಾರಿತ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ 1788–1804ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತಗೊಂಡು ಉಗಿ ಇಂಜಿನ್ ಮತ್ತು ಚಕ್ರಪಥ ನಗರದ ಉದಯಕ್ಕೆ ನಾಂದಿಯಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ನಗರ ಯೋಜನೆಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುತರ ಬದಲಾವಣೆಯಾದ್ದರಿಂದ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಜನರು ಹೆಚ್ಚು ವಲಸೆ ಬರಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆದಕಾರಣ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ನಗರದ ಕೆಲವೇ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತಗೊಂಡು ನಗರಗಳ ಗಾತ್ರವು ಜಾಸ್ತಿಯಾಗಿ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಭೂ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರ ಬದಲಾವಣೆ ಕಂಡುಬಂದಿತು. ನಗರದ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ರಸ್ತೆಗಳ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಲು ಸಾಲಾಗಿ ಸ್ಥಾನೀಕರಣಗೊಂಡು ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಸಾಲು ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಾಗಿ, ಅವು ರಿಬ್ಬನ್ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಉಗಿ ಎಂಜಿನ್ ಮತ್ತು ಚಕ್ರಪಥ ನಗರಗಳು (ದ ಸ್ಟೀಮ್ ಎಂಜಿನ್ ಅಂಡ್ ವ್ಹೀಲ್ ಟ್ರ್ಯಾಕ್ ಸಿಟಿ) ಬೃಹದಾಕಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿವೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶಕ್ತಿ ಅವಲಂಬಿತ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವು ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆ, ಭೂ ಉಪಯೋಗದ ಸಾಂದ್ರತೆ, ವಿವಿಧ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾನೀಕರಣ, ಉದ್ಯೋಗಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ, ನಗರಗಳ ಸ್ವರೂಪ, ನಗರಗಳ ಆಂತರಿಕ ಹಾಗೂ ಅಂತರ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಜಾಲದ ಮೇಲೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ನಿಯಂತ್ರಣ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಶಕ್ತಿ ಅವಲಂಬಿತ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ, ಭೂ ಉಪಯೋಗ ಮಾದರಿ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳೊಡನೆ ನೇರ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದು ನಗರಗಳ ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯದಂತಹ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ನಮ್ಮ ನಗರಗಳು: ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದು, ನಗರಗಳ ಆಂತರಿಕ ಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ಅಂತರ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಗರದ ನಿರ್ವಹಣಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಮೇಲೆ ಗುರುತರವಾದ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳುಂಟಾಗಿ ನಗರಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಯು ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಸೂಕ್ತ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಣೆ, ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡಿ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಕಡಿಮೆ ಸಮಯ ಹಾಗೂ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತ ಪರಿಹಾರ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಸುಭದ್ರ ಹಾಗೂ ಸುಂದರವಾದ ವ್ಯಾಪಕ ನಗರ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ನಗರಗಳು ಸುರಕ್ಷಿತ ಹಾಗೂ ಪರಿಸರ ಸ್ನೇಹಮಯವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಗರ ಯೋಜನೆಯೊಂದಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಂದರೆ; ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವಾದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ದೂರ ಸಂವೇದಿ ತಂತ್ರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಗರ ಯೋಜನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಾಹಿತಿಯ ಸೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿವೆ. ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಂಘಟಿತವಾದಾಗಿನಿಂದಲೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ನಿರ್ಧಾರ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯಗಳಿಸಲು ಇದು ಇನ್ನೂ ದೂರ ಸಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯಾತ್ಮಕ ನಕಾಶೆಯ ಪ್ರಯೋಗ ಮತ್ತು ತಿಳುವಳಿಕೆ ಕುರಿತಂತೆ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವು ನಗರ ಯೋಜನೆ ರೂಪಿಸುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಿ.ಐ.ಎಸ್. ಮತ್ತು ದೂರಸಂವೇದಿಗಳಂತಹ ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಸಾಧನಗಳು ಸರಿಯಾದ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿರ್ಧಾರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಮಾನವನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ.

20ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೊದಲು ಜನರು ವಿವಿಧ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಾರಿವಾಳಗಳು ಸಂದೇಶಗಳನ್ನು ರವಾನಿಸುವ ಸಾಧನಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಅನಂತರ ಜನಪ್ರಿಯವಾದುದು ದೂರವಾಣಿ. ನಾಗರಿಕತೆ ಬೆಳೆದಂತೆ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಾಗುವ ವಿಳಂಬವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವಿಧದ ಸಂಪರ್ಕ ಜಾಲಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡವು. ಇಂದು ಗಣಕಯಂತ್ರದ ಉಪಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಜಾಲದ ಬಳಕೆ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಹತ್ತಿರ ತರುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದೆ. ಅಂತರ್ಜಾಲದ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವುದೇ ಭಾಗವನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅಂತರ್ಜಾಲ ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥ ಜಾಲಗಳ ಜಾಲ ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವುದೇ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗಣಕಯಂತ್ರವನ್ನು ಈ ಜಾಲದ ಮುಖಾಂತರ ಸಂಪರ್ಕಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಿಂದ, ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಾದ ನೀರು ಹಾಗೂ ನೀರಿನ ಬಳಕೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣೆ, ಭೂ ಹಂಚಿಕೆ, ಸ್ವರೂಪ, ಭೂ ಬಳಕೆಯ ವಿವರ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣೆ ಕುರಿತಂತೆ ಹಲವಾರು ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಣೆ, ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ನಿರ್ವಹಣೆ ಹಾಗೂ ಮಾನವನ ಏಳಿಗೆಗೆ ಆತನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಲು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಪತ್ತನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಚಂಡಮಾರುತ, ಭೂಕುಸಿತ, ನದಿ ಪ್ರವಾಹಗಳು, ಭೂಕಂಪಗಳು ಹಾಗೂ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಣೆ, ನಿರ್ವಹಣೆ ಮತ್ತು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿರ್ಧಾರಗಳೊಡನೆ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವು ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ವ್ಯಾಪಕ ನಗರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಅಂದರೆ ಸ್ಥಳ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು, ಭೂ ಉಪಯೋಗ ಮಾದರಿ, ವಸತಿ ಗುಣ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಭೌತಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಮೂಲ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವಿವರಣೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕಡಿಮೆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ನೇಹಮಯ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವಾಗಿದೆ.

ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಮಾನವನ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅವನ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತರ ಬದಲಾವಣೆ ತಂದಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆ ಕ್ರಾಂತಿಯ ನಂತರ ಮಾನವನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಆಂತರಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಯಾವುದೇ ನಗರದ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಪುನರ್ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಿದೆ. ನಗರ ಯೋಜಕರಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಅಂಕಿ ಸಂಖ್ಯಾ ಮಾಹಿತಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಜಿ.ಐ.ಎಸ್. ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ನಗರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಸ್ಥಿತಿಗಳತಿಗಳನ್ನು ಗತಕಾಲ, ಪ್ರಸ್ತುತ ಹಾಗೂ ಭವಿಷ್ಯತ್ತಿನವರೆಗೆ ಜಿ.ಐ.ಎಸ್. ಮೂಲಕ ಅವಲೋಕಿಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸ್ಥಾನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ಹಂಚಿಕೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು ಹಾಗೂ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ನಗರ ಯೋಜಕರು ಯಾವುದೇ ನಗರದ ಗತಕಾಲ ಮತ್ತು ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಂಕಿ ಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಸ್ಥಾನಿಕ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಜಿ.ಐ.ಎಸ್. ಮೂಲಕ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ವೀಕ್ಷಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಭವಿಷ್ಯತ್ತಿನ ನಗರಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಗರವು ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಹಾಗೂ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಜಿ.ಐ.ಎಸ್. ಅನ್ನು ಸಾಧನವಾಗಿ ಬಳಸಬಹುದು.

ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ನಗರ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ವಿನ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಬಹುದು ಅಲ್ಲದೆ ನಗರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸುರಕ್ಷಿತ, ಸುಂದರ ಹಾಗೂ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ವೆಚ್ಚವಾಗಿ ರೂಪಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಂದ ಹಾಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯೋಜನೆ ರೂಪಿಸಲು ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ವಿವಿಧ ಇಲಾಖೆಗಳಿಂದ ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ಜಿ.ಐ.ಎಸ್. ಮೂಲಕ ಪಡೆದು ಪ್ರಾಧಿಕಾರದ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಸಂಭವನೀಯ ಯೋಜನೆ ರೂಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಆಧಾರಿತ ಸಮಾಜವನ್ನು ಮಾಹಿತಿ ಸಮಾಜವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ನಗರ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಆಯಾಮವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆ. ಮಾಹಿತಿ ಆಧಾರಿತ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಮಿಶ್ರ ಭೂ ಉಪಯೋಗವಲಯಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಮಾನವನ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಅನೌಪಚಾರಿಕಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಬಹಳ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಾನಿಕ ಅಡಚಣೆಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಧ್ರುವೀಕರಣ, ಕಡಿಮೆ ಸಮಯ, ಕಡಿಮೆ ಸ್ಥಳ ಅಲ್ಲದೆ ಉತ್ಪಾದನಾ ಅಂಶಗಳು ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದನಾ ವಿಧಾನ ಆರ್ಥಿಕ ರಚನೆಯ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಲಿದ್ದು, ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ ನಗರ ಯೋಜನೆಯ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಸಾಧನವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದಂತೂ ಸ್ಪಷ್ಟ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಗರ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು ತೀರಾ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಸಮಗ್ರ ನಗರಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಪರಿಸರ ಸ್ನೇಹಮಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಭವಿಷ್ಯತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯೋಜಕರ ನೆರವಿಗೆ ಬರಲಿದೆ. **(ಟಿ.ಎಂ.ಎಂ.)**

ಮಿಜೋರಾಮ್: ಭಾರತದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಅಸ್ಸಾಮ್ ಮತ್ತು ಮಣಿಪುರ ರಾಜ್ಯಗಳು, ಪೂರ್ವ ದಕ್ಷಿಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಯನ್ಮಾರ್, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ತ್ರಿಪುರ ರಾಜ್ಯ ಸುತ್ತುವರೆದಿವೆ. ಮಿಜೋರಾಮ್‌ನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 21,081 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8,88,573 (2001). ರಾಜಧಾನಿ ಐಜ್ವಾಲ್.

ಭೌತಲಕ್ಷಣ: ಮಿಜೋರಾಮ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪ್ರದೇಶ. ಮೀಜೊ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಿಜೋರಾಮ್ ಎಂದರೆ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಇರುವ ಪ್ರದೇಶ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಟ್ಟಗಳು ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 900 ಮೀ. ಅತ್ಯುನ್ನತ ಬ್ಲ್ಯೂಶಿಖರ 2,165 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ.

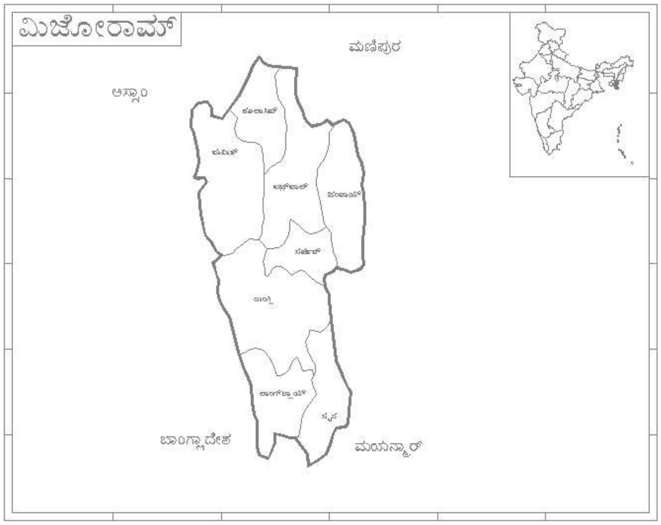

ಮಿಜೋರಾಮ್‌ನ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ಧಾಲೇಶ್ವರಿ (ತ್ಲಾವೆಂಗ್), ಸೊನಾಯ್ ಮತ್ತು ತುಯಿವಾವ್ಲ್. ಇವು ಬಾರಾಕ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕೋಲದೀನದಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಮುಖ್ಯ ನದಿ ಕರ್ಣಪುಲಿ. ಇದು ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಮಿಜೋರಾಮ್‌ನ ಕಣಿವೆಗಳು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ವಾಸಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ಹಿತಕರವಾದ ವಾಯುಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಮಿಜೋರಾಮ್‌ನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 254 ಸೆಂಮೀ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಐಜ್ವಾಲ್‌ನಲ್ಲಿ 208 ಸೆಂಮೀ, ದಕ್ಷಿಣದ ಲುಂಗ್ಲೇನಲ್ಲಿ 350 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಕೃಷಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವಾಳ. ಕಾಡು ಕಡಿದು ಸುಟ್ಟು ಬರಿದಾದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುವ ಅತ್ಯಂತ ಹಿಂದುಳಿದ 'ಜೂಮ್' ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿ ಸಾಮಾನ್ಯ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾದ ಆಧುನಿಕ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲು ಸರ್ಕಾರ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ. ಬತ್ತ ಪ್ರಮುಖ ಆಹಾರಧಾನ್ಯ. ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಶುಂಠಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬೆಟ್ಟಗಳ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ಟಲು ಮೆಟ್ಟಲಾಗಿ ನೆಲವನ್ನು ಕಡಿದು ಈ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ರಬ್ಬರ್, ಕಾಫಿ, ಚಹ ಮೊದಲಾದ ತೋಟದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದಿವೆ.

ಮಿಜೋರಾಮ್‌ನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇಲ್ಲ. ಕೈಮಗ್ಗ ಮತ್ತು ಕರಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ರೇಷ್ಮೆ ಉದ್ಯಮವೂ ಹಳೆಯದು. ಶುಂಠಿರಸ ತೆಗೆಯುವುದು, ಎಣ್ಣೆ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಮರಕೊಯ್ಯುವುದು, ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಸಾಬೂನು ತಯಾರಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ.

ಆಡಳಿತ: ಮಿಜೋರಾಮ್ ರಾಜ್ಯದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಐಜಾವಲ್, ಲುಂಗ್ಲೈ, ಚಂಪಾಯ್, ಕೊಲಾಸಿಬ್, ಲಾಂಗ್‌ಟ್ಲಾಯ್, ಮಾಮಿಟ್, ಸೈಹ ಮತ್ತು ಸರಚಿಪ್. ಐಜ್ವಾಲ್ ರಾಜಧಾನಿ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 8 ಪಟ್ಟಣಗಳಿವೆ. ಐಜ್ವಾಲ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 12,589 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,39,812 (2001). ಲುಂಗ್ಲೈ ಜಿಲ್ಲೆ 4,536 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,37,155 (2001). ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಲುಂಗ್ಲೈ. ಚಂಪಾಯ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,957 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 66,420 (2001). ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಚಂಪಾಯ್. ಮಿಜೋರಾಮ್‌ನ ಭಾಷೆಗಳು ಮಿಜೋ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್. ಇಲ್ಲಿ ಶೇ. 88ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಅಕ್ಷರಸ್ಥರು.

ಇತಿಹಾಸ: ಮಿಜೋ ಜನಗಳು ಮಂಗೋಲಿಯನ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವ ಮೊದಲು ಇವರು ಮಯನ್ಮಾರಿನ ಷಾನ್ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರು. ಮಯನ್ಮಾರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇವರು ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗಿ ಲುಷಾಯಿ ಬೆಟ್ಟಗಾಡು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತ ಇದ್ದಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಿಜೋ ಜನರು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಕ್ರಮಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ಪದೇ ಪದೇ ದಾಳಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನಾ ನೆಲೆಗಳ ಮೇಲೂ ಎರಿಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನೆ ಮೀಜೋಗಳ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ ಅವರ ನೆಲವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು 1891ರಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿತು.

1898ರಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಮಿಜೋ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯಾಗಿ ರೂಪಿಸಿ ಮಿಜೋ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಜಿಲ್ಲೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ಹಾಗೂ ಅಸ್ಸಾಮ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಇದನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಮಿಜೋಗಳು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಇವರ ಗ್ರಾಮಾಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಪ್ರವೇಶಿಸಲಿಲ್ಲ. ಮಿಜೋ ಗುಂಪುಗಳ ನಾಯಕರು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲೇ ದಿನ ದಿನದ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಮಿಜೋರಾಮ್ ಅಸ್ಸಾಮ್ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. 1964ರಲ್ಲಿ ಸಂಸತ್ತು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಒಂದು ಅಧಿನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ಇದರ ಹೆಸರನ್ನು ಲುಷಾಯಿ ಬೆಟ್ಟ ಜಿಲ್ಲೆ ಎಂಬುದರಿಂದ ಮಿಜೋ ಬೆಟ್ಟ ಜಿಲ್ಲೆ ಎಂದು ಬದಲಾಯಿಸಲಾಯಿತು.

ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿ ಆಗುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಅನೇಕ ಮಿಜೋಗಳು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಸಶಸ್ತ್ರ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸತೊಡಗಿದ್ದರು. ಇವರಿಗೆ ಅನ್ಯ ದೇಶಗಳ ಬೆಂಬಲ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಗಳು ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದುವು. ದಂಗೆಕೋರರನ್ನು ಅಡಗಿಸಲು ಸರ್ಕಾರ ಸೈನಿಕ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಸಬೇಕಾಯಿತು. ಸರ್ಕಾರ ಇದನ್ನು ಗಲಭೆಗೊಳಗಾದ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಸಾರಿತು. ಮಿಜೋರಾಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ನಡಸಿದ ಯತ್ನಗಳು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. 1972ರಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಮಿಜೋರಾಮ್ ಎಂದು ಹೆಸರು ನೀಡಿ ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅಸ್ಸಾಮಿನಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಳಿಸಿದರು. ಅದರಿಂದಲೂ ದಂಗೆಕೋರರಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ.

1986 ಜೂನ್ 30ರಂದು ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೂ ಮಿಜೋ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಂಗಕ್ಕೂ ಶಾಂತಿ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯಾಯಿತು. ಎರಡು ದಶಕಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲದ ಹೋರಾಟ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. 1987 ಫೆಬ್ರವರಿ 20 ರಂದು ಪೂರ್ಣಪ್ರಮಾಣದ ರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. ಮಿಜೋ ಈಗ ಭಾರತದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಮಿಜೋಗಳಲ್ಲಿ ಲುಷಾಯಿ, ಪಾವಿ, ಸೈಥೆ, ರಾಲ್ಟೆ, ಪಾಂಗ್ ಹ್ಮಾರ್, ಕುಕಿ, ಮರಾ ಲಾಖೆರ್ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಿವೆ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮಿಷನರಿಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಅನೇಕರು ಕ್ರೈಸ್ತರಾಗಿ ಮತಾಂತರಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಮಿಜೋ ಭಾಷೆಗೆ ಅದರದೇ ಲಿಪಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪಾದ್ರಿಗಳು ರೋಮನ್ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದರಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಬೋಧಿಸತೊಡಗಿದರು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಸ್ಥರ

ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಇಂದು ಅಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತರು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮಿಜೋ ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಗಡಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಚಕ್ಮಾ ಮುಂತಾದ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಜನರು ಬೌದ್ಧರು. ಅವರ ಭಾಷೆ ಬಂಗಾಲಿ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಮಿತವ್ಯಯ ಪರಿಮಾಣಗಳ ನಿರರ್ಥಕತೆ: ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರಿಗೆ ಮಿತವ್ಯಯಗಳು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ, ಉಳಿತಾಯಗಳಾಚೆ ಉಂಟಾಗುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯಯ. ಒಂದು ಮಹಾನಗರದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ಹೊಂದುವಾಗ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾಗಿರುವ ಮೂಲ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಾದ ಉತ್ತಮ ಗುಣಮಟ್ಟದ ರಸ್ತೆಗಳು, ಸಿದ್ಧ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ನುರಿತ ಕಾರ್ಮಿಕ ವರ್ಗ ಹಾಗೂ ಇತರೆ ಸೇವೆಗಳು ಲಭ್ಯವಿದ್ದರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಆರ್ಥಿಕ ಮಿತವ್ಯಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

ಅನೇಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಬೃಹತ್ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುವುದರಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳು ಬೆಂಗಳೂರು, ಮುಂಬಯಿ, ಚೆನ್ನೈ, ಕೋಲ್ಕತ ಮೊದಲಾದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಇಷ್ಟಪಡುತ್ತಾರೆ. ಮಿತವ್ಯಯವು ಒಂದು ಹಂತದವರೆಗೆ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ, ಅಂದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ನಗರವು ಭೌತಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದಂತೆಲ್ಲಾ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳಿಗೆ ಈ ಹಿಂದೆ ಲಭಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಿತವ್ಯಯಗಳು ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತವೆ. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮಹಾನಗರದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಾನೀಕರಣಗೊಂಡರೆ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳಿಗೆ ಮಿತವ್ಯಯದಲ್ಲಿ ಉಳಿತಾಯ ಸಾಧಿತವಾಗದೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವ್ಯಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಇ.)

ಮಿನಿಸೋಟ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಉತ್ತರದಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕೆನಡ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ವಿಸ್ಕಾನ್‌ಸಿನ್ ಮತ್ತು ಸುಪೀರಿಯರ್ ಸರೋವರ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಅಯೋವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಡಕೋಟದಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿದ್ದು ಉ.ಅ $40^{0}30'–49^{0}23'$ ಪ. ರೇ. $83^{0}23'–97^{0}13'$ ನಲ್ಲಿದೆ. ಸುಪೀರಿಯರ್ ಸರೋವರದ 5729 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಒಳಜಲಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 217,735 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 49,19,479 (2000). ರಾಜಧಾನಿ ಸೇಂಟ್‌ಪಾಲ್.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ: ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸೇಂಟ್ ಕ್ರಾಯ್ ಮತ್ತು ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿಗಳು, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಬಿಗ್‌ಸ್ಟೋನ್, ಟ್ರಾವರ್ಸ್ ಸರೋವರಗಳು ಮತ್ತು ರೆಡ್ ನದಿ, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಉಡ್ಸ್ ಮತ್ತು ರೈನಿ ಸರೋವರಗಳು ಈ ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಗಳಾಗಿವೆ. ಮಿನಿಸೋಟ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ 661 ಕಿಮೀ, ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 575 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಕುಕ್ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈಗಲ್ ಪರ್ವತ ಶಿಖರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 701 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಸುಪೀರಿಯರ್ ಸರೋವರ ಪ್ರದೇಶ 183 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವುದೇ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಬಹು ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಮೆಸುಬಿ, ಮಿಸ್ಕಾ ಬೆಟ್ಟಶ್ರೇಣಿ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಈ ರಾಜ್ಯದ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಸರೋವರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರೈರಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು, ನದಿಗಳು, ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳು ಇವೆ. ಮಿನಿಸೋಟದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಬಿಗ್‌ವುಡ್ಸ್ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ.

ನದಿ ಸರೋವರ: ಮಿಸಿಸಿಪಿ, ಮಿನಿಸೋಟ, ರೆಡ್‌ಲೇಕ್, ರೈನಿ ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ಲೂಯಿಸ್ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು. ಮಿನಿಸೋಟದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಸು. 700ರಿಂದ 10,000 ಸರೋವರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು. ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸರೋವರಗಳು ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಪೀರಿಯರ್, ಬಿಗ್‌ಸ್ಟೋನ್, ಟ್ರಾವರ್ಸ್, ರೈನಿ, ಮಿನಿಟೊಂಕ ಮತ್ತು ರೆಡ್ ಸರೋವರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ವಾಯುಗುಣ: ಮಿನಿಸೋಟ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ತೇವಾಂಶದ ಭೂಖಂಡ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲು ಕಡಿಮೆ. ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ -13.3^{0} ಸೆ ಗೆ ಉಷ್ಣತೆ ಇಳಿದರೆ ಜುಲೈನಲ್ಲಿ 17.2^{0} ಸೆ ವರೆಗೆ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಚಳಿ ಇರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಗಾಗ ಹಿಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 71.9 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು: ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕೋನಿಫೆರಸ್ ಕಾಡುಗಳು, ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರೈರಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪೈನ್ ಜಾತಿ ಮರಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಜಿಂಕೆ, ಕಡವೆ, ಕರಡಿ, ನರಿ, ಗೋಫರ್ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ. ಅನೇಕ ವಿಧದ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಸರೋವರ ಮತ್ತು ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಮೀನುಗಳಿವೆ. ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಕೃಷಿ: ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜ್ಯ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ 5ನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಹಿಮನದಿಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಫಲವತ್ತಾದ ನೆರೆ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಬಾರ್ಲಿ, ಗೋದಿ, ಕಾಳುಗಳು, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಸೋಯಾಬೀನ್ ಮತ್ತು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹಾಲು, ಬೆಣ್ಣೆ, ಗಿಣ್ಣು ಮತ್ತು ಹಾಲಿನಪುಡಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜ್ಯ ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ವಿವಿಧ ಫಲಗಳಲ್ಲಿ ಸೇಬು ಮತ್ತು ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಖನಿಜ: ಮಿನಿಸೋಟ ಖನಿಜೋತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ 10ನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಮಿಸಾಜಿ ರೀಂಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಗ್ರಾನೈಟ್, ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸು. 600 ಮಿಲಿಯನ್ ಪೌಂಡ್‌ಗಳ ಮೌಲ್ಯದ ಖನಿಜೋತ್ಪತ್ತಿಯುಂಟು. ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗ ಈ ರಾಜ್ಯ ಒಂದರಲ್ಲೇ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ತೆರೆದ ದೊಡ್ಡ ಕಬ್ಬಿಣ ಗಣಿಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಹಿಬ್ಬಿಂಗ್ ಬಳಿಯ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶವೂ ಒಂದು.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಹಿಟ್ಟಿನ ಗಿರಣಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಸೇಂಟ್‌ಪಾಲ್ ಮಾಂಸದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಬೆಣ್ಣೆ, ಹಾಲು, ಹಾಲಿನಪುಡಿ ಮತ್ತು ಗಿಣ್ಣು ಹೇರಳವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮುದ್ರಣ, ಬಣ್ಣದ ತಯಾರಿಕೆ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. 1982ರಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ 3,59,600 ಮಂದಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿದ್ದು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳ ಬೆಲೆ 14,305 ಮಿಲಿಯನ್ ಡಾಲರುಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಮಿನಿಸೋಟದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ 40ಭಾಗ ಕಾಡಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಈ ರಾಜ್ಯ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ. ವ್ಯವಸಾಯದ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ 2ನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ.

ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳು: ಮಿನಿಸೋಟ ಅನೇಕ ನದಿ ಮತ್ತು ಸರೋವರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಜಲಮಾರ್ಗದ ಅನುಕೂಲ ಪಡೆದಿದೆ. ಡಲೂತ್ ಮತ್ತು ಸುಪೀರಿಯರ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳಾಗಿದ್ದು ಇವುಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಮತ್ತು ಇತರ ವಸ್ತುಗಳ ಸಾಗಾಣಿಕೆಗೆ ಅನುಕೂಲಗಳಿವೆ. ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಸೇಂಟ್‌ಪಾಲ್ ಮತ್ತು ಮಿನಿಪೊಲಿಸ್, ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಡಲೂತ್‌ನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಮಿನಿಸೋಟ ಅನೇಕ ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳಾದ ಮಿನಿಪೊಲಿಸ್, ಡಲೂತ್, ಸೇಂಟ್ ಪಾಲ್ ಮತ್ತು ರೊಚೆಸ್ಟರ್‌ಗಳಿಗೆ ವಾಯುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ.

ಮಿನಿಸೋಟ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಉನ್ನತ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆ. ಇದು 1851 ರಲ್ಲಿ ಮಿನಿಪೊಲಿಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ, ಕಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ನ್ಯಾಯ, ಕೃಷಿವಿಜ್ಞಾನ, ಲಲಿತಕಲೆ – ಇವುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬೋಧನೆ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. 1983ರಲ್ಲಿ 1504 ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಶಾಲೆಗಳೂ 603 ಖಾಸಗಿ ಶಾಲೆಗಳೂ 7 ರಾಜ್ಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಇದ್ದವು.

ಮಿನಿಸೋಟದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸರೋವರಗಳೂ ಅನೇಕ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳೂ ಇವೆ. ಮಿನಿಸೋಟ ಆರೋಹೆಡ್ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳ. ಮಿನೆಹಹ ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ಆಂತೋನಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಜಲಪಾತಗಳು. ಇಟಾಸ್ಕ, ಲೆಂಡ್ಬರ್ಗ್, ಪೋರ್ಟ್‌ರಿಡ್ಜ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನಗಳು.

ಆಡಳಿತ: 1858ರಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ ಸಂವಿಧಾನದ ಮೇಲೆ ಈಗಿನ ಮಿನಿಸೋಟ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು 67 ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಿಂದ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಸೆನೆಟರನ್ನು ಆರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯ ವಿಧಾನಸಭೆ 4 ವರ್ಷಗಳ ಅಧಿಕಾರಾವಧಿಯ 67 ಮಂದಿ ಸೆನೆಟರಿಂದ ಮತ್ತು 2 ವರ್ಷಗಳ ಅಧಿಕಾರಾವಧಿಯ 134 ಮಂದಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ಅಧಿಕಾರಗಳೆಂದರೆ ಗೌರ್ನರ್, ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಗೌರ್ನರ್, ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ, ಖಜಾಂಚಿ ಹಾಗೂ ಅಟಾರ್ನಿ ಜನರಲ್. ರಿಪಬ್ಲಿಕನ್, ಡೆಮೊಕ್ರಾಟಿಕ್ ಮತ್ತು ರೈತ ಕಾರ್ಮಿಕ ಪಕ್ಷಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳು. ಮಿನಿಸೋಟದ ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾ, ಪ್ರೊಬೇಟ್ ಮತ್ತು ಪುರಸಭಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ಇತಿಹಾಸ: ಸಿಯೋಕ್ಸ್ ಇಂಡಿಯನ್ಸ್ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ಜನಾಂಗ. ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಸ್ಕಾಟಿಷ್, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್ ಕೆನಡಿಯನ್ನರು ಮಿನಿಸೋಟಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬಂದವರು. ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಪ್ರಭುತ್ವ ಸು. 1 ಶತಮಾನದ ತನಕವೂ ಇದ್ದು 1763ರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಅನಂತರ ಆಂಗ್ಲರ ಪ್ರಭುತ್ವ ಶುರುವಾಯಿತು. 1783ರಲ್ಲಿ ಆಂಗ್ಲರಿಂದ ಈ ರಾಜ್ಯ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತು. 1858 ಮೇ 11ರಂದು 32ನೆಯ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಮಿನಿಸೋಟ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಯಿತು. (ಎಂ.ಎ.ಎಚ್.)

ಮಿನ್ಸ್ಕ್: ಬೆಲಾರಸ್‌ನ ರಾಜಧಾನಿ. ಬೈಲೋರಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಅದರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ನಗರ. ಸ್ವೀಸ್‌ಲಾಚ್‌ನದಿ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರ ಮಾಸ್ಕೊ ನಗರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 756 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 17,80,000 (2006).

ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ರೇಡಿಯೊ, ಟ್ರಕ್ ಮತ್ತು ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರ್‌ಗಳನ್ನೂ ವಿವಿಧ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಮರಗೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ. ಮಾಸ್ಕೊ–ವಾರ್ಸಾ (ಪೋಲೆಂಡ್) ರೈಲು ಮಾರ್ಗದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ನಿಲ್ದಾಣ. ಇಲ್ಲಿ ಇತರ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳಿವೆ. ಬೈಲೊರಷ್ಯನ್ ರಾಜ್ಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಕಾಲೇಜುಗಳು, ವಿಜ್ಞಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ರಾಜ್ಯ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕವಾಗಿ ಸಜ್ಜಾದ ಬೃಹತ್ ರಂಗಮಂದಿರ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ನಷ್ಟಕ್ಕೊಳಗಾಗಿದ್ದು ಈಗ ಆಧುನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ನಗರವೆನಿಸಿದೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಮಿಯಾಮಿ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಫ್ಲಾರಿಡ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಹಾರ ಕೇಂದ್ರ. ರಾಜ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿಸ್ಕೆನಿ ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬಂದರು ನಗರ ಹಾಗೂ ಡೇಡ್ ಕೌಂಟಿಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. 52 ಚ.ಕಿಮೀ ಒಳ ಜಲಪ್ರದೇಶವೂ ಸೇರಿ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 140 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,91,355 (2006).

ಸುಂದರ ಕಡಲತೀರ

ಮಿಯಾಮಿಯ ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನಾಡಿ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸುಂದರ ಸಮುದ್ರ ತಾಣಗಳು, ಏಕಾಂತಕ್ಕೆ ಇರುವ ಅನುಕೂಲಕರ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ದೇಶವಿದೇಶಗಳಿಂದ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಪ್ರವಾಸಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ನಗರ ಉಷ್ಣತೆ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ 28^0 ಸೆ ಇದ್ದರೆ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ 19^0 ಸೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಗಾಗಿ ವಿಶೇಷ ವಸತಿ ಸೌಕರ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಮನರಂಜನ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಮೂರು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ಯಮಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಬಟ್ಟೆಗಳ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ನಗರ ಬಿಟ್ಟರೆ ಇದು ಎರಡನೆಯದು. ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳು, ಮುದ್ರಣ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಗಣೆ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನನಿಲ್ದಾಣ ಅಮೆರಿಕದ ಬೃಹತ್ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಲ್ಲೊಂದು. 90ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿಮಾನಯಾನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಈ ನಿಲ್ದಾಣವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮಿಯಾಮಿ ಬಂದರಿಗೆ ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳಿಂದ ಸರಕುಸಾಗಣೆಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಹಡಗುಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಜನಜೀವನ: ಮಿಯಾಮಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನವರು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಸಂಜಾತರು. ಸು. 1/3 ಭಾಗ ಜನರು ಕ್ಯೂಬನರು. ಇವರು 1960ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕ್ಯೂಬ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಾಗ ವಲಸೆ ಬಂದವರು. ಇವರಲ್ಲದೆ ಜರ್ಮನ್, ಇಟಾಲಿಯನ್ ಮತ್ತು ರಷ್ಯ ಮೂಲದ ಜನರು ಗಣನೀಯವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ.25 ಭಾಗ ನೀಗ್ರೋಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಬಾಪ್ಟಿಸ್ಟ್ ಇಲ್ಲಿಯ ದೊಡ್ಡ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪಂಥ. ಇಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸರ್ಕಾರಿ ಮತ್ತು ಚರ್ಚ್ ಆಶ್ರಿತ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಮಿಯಾಮಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಸಾಗರ ಮತ್ತು ವಾತಾವರಣ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಗ್ರಂಥಾಲಯದ 18 ಶಾಖೆಗಳು; ಮನರಂಜನೆಗೆ ಅಪೆರಾ ಕಂಪನಿ ಇವೆ. ಕಲಾಮಂದಿರಗಳು ಮತ್ತು ಕಲಾವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಿವೆ. ಕ್ರಾನ್‌ಡನ್ ಪಾರ್ಕ್ ಮೃಗಧಾಮವಿದೆ. ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಮತ್ತು ಮತ್ಸ್ಯಾಗಾರ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿವೆ.

ಮೆಟ್ರೊಪಾಲಿಟನ್ ಕೌಂಟಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತವೆ. ಚುನಾವಣೆ ಮೂಲಕ ಆಯ್ಕೆಯಾದ ಡೇಡ್ ಕೌಂಟಿಯ ಕಮಿಷನರ ಮಂಡಳಿ ಇದೆ. ಈ ಮಂಡಳಿ ಆಡಳಿತ 1957ರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು. ಇದು ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲೇ ಮೊದಲನೆಯ ಮೆಟ್ರೊಪಾಲಿಟನ್ ಸರ್ಕಾರವಾಗಿದೆ.

ಮೊದಲಿಗೆ ಇದು ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರ ವಾಸಸ್ಥಳ. 1920ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಇದು ದೊಡ್ಡ ನಗರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಸುಂದರ ಸಮುದ್ರ ತೀರ ಮತ್ತು ಹವೆ ಪ್ರವಾಸಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದುವು. ದಿನನಿತ್ಯ ಸಾವಿರಾರು ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಬರತೊಡಗಿದರು. ಪೈಪೋಟಿಯಿಂದ ವಸತಿಗೃಹಗಳು ಮತ್ತು ವಿಹಾರ ತಾಣಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ನಗರ ದಿನೇದಿನೇ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು.

ಮಿಯಾಮಿ ನಗರಕ್ಕೆ 4 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಿಯಾಮಿ ಸಮುದ್ರತೀರವಿದೆ. 16 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಮತ್ತು 1.6 – 5 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಿರುವ ಈ ಸಮುದ್ರತೀರ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಹಾರ ಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಬಂದು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಲಕ್ಷ ಜನರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. (ಎಸ್.ಐ.ಎಚ್.)

ಮಿಲಾನ್: ಉತ್ತರ ಇಟಲಿಯ ಲಂಬಾರ್ಡಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಇಟಲಿಯ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಬೃಹತ್ ನಗರಗಳ ಪೈಕಿ ಎರಡನೆಯದು ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕೋದ್ಯಮ ಕೇಂದ್ರ. ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಮಿಲಾನೊ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಡ್ಡಾ ಮತ್ತು ಟೆಸಿನೊ ನದಿಗಳ ನಡುವಿನ ಪೋ ಬಯಲಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ. $45^0 28'$–ಪೂ.ರೇ. $9^0 2'$ ನಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 182 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1308735 (2001).

ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಾಚೀನ ನಗರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇಟಲಿ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿನ ದೇಶಗಳ ಮಧ್ಯಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರ ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆಯೇ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಈ ನಗರ ಆಧುನಿಕವಾಗಿ ಈಗ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಸುಂದರ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಗಾಥಿಕ್ ಕತೀಡ್ರಲ್ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಯುರೋಪಿನ ಮೂರನೆಯ ಬೃಹತ್ ಚರ್ಚು. ಒಂದನೆಯ ನೆಪೋಲಿಯನ್ನನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ 1805–13ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು 149 ಮೀ ಉದ್ದ ಮತ್ತು 55 ಮೀ ಅಗಲವಿದೆ. ಇದರ ಗೋಪುರ 108 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 3,000 ವಿಗ್ರಹಗಳೂ 52 ಕಂಬಗಳೂ ಇವೆ. ಬ್ರೆರಾ ಪ್ಯಾಲೇಸ್ (1615) ಹಳೆಯ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಂಥಾಲಯ. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಲಾಸ್ಕಾಲ ಯುರೋಪಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲಾಮಂದಿರ. ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಬರುವ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಕಚೇರಿಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅಂಬ್ರೊಸಿಯನ್ ಗ್ರಂಥಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಮತ್ತು ವಿರಳಗ್ರಂಥಗಳು ಇವೆ. ಬ್ರೆರಾ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇಟಲಿಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಉತ್ತಮ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಪೆಲ್ಡಿ ಪೋಜೋಲಿ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಕಲಾ ಸಂಗ್ರಹವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸ್ಫೋರ್ಜ್ ಕ್ಯಾಸಲ್ ಮಿಲಾನಿನ ದೊರೆಗಳ ಅರಮನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಸಂತಮೇರಿ ಚರ್ಚ್‌ನಲ್ಲಿ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಲಿಯೊನಾರ್ಡೊ ಡ ವಿಂಚಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ ಲಾಸ್ಟ್ ಸಪ್ಪರ್ ಎಂಬ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರವಿದೆ. ರಾಜ್ಯಪತ್ರಾಗಾರ ಮಿಲಾನಿನಲ್ಲಿದೆ.

ಇಟಲಿಯ ಏಕೀಕರಣದ ತರುವಾಯ ಮಿಲಾನ್ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇಟಲಿಯಾದ್ಯಂತ ಇರುವ ಅನೇಕ ಉದ್ಯಮ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಇದು ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣಗಳು, ಕೃತಕ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆಗಳು, ಬಣ್ಣ, ಸೋಪು ಸಾಗಣೆ ಸಲಕರಣೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಿದೆ. ಕ್ರೀಡಾ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಫುಟ್‌ಬಾಲ್ ಕ್ರೀಡಾಂಗಣವಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಮುಖ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳೂ ಇಟಲಿಯ 26 ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಕೂಡುವ ಮುಖ್ಯ ನಿಲ್ದಾಣವೂ ಬೃಹತ್ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವೂ ಇಲ್ಲಿವೆ.

ಮಿಲಾನಿಯನ್ನರು ಮಹತ್ತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿಗಳೆಂದೂ ವ್ಯಾಪಾರ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಚತುರರೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹೆಚ್ಚುಮಂದಿ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಪಂಥದವರು. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ರಸಿಕರೂ ಕಲಾರಾಧಕರೂ ನಾಟಕಪ್ರಿಯರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 4ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೆಲ್ಟರು ಇಲ್ಲೊಂದು ಪಟ್ಟಣ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 222ರಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ನರು ಇದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಮೆಡಿಯೊಲಾನಮ್ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಇದೇ ಮುಂದೆ ಮಿಲಾನೊ ಅಥವಾ ಮಿಲಾನ್ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. 13ರಿಂದ 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅನೇಕ ಕಲಾವಿದರು ಬಂದು ನೆಲಸಿದರು. ಅವರಿಗೆ ಈ ನಗರದ ಶ್ರೀಮಂತರ ಉದಾರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನೆಯಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಈ ನಗರ ಸ್ಪೇನ್ (1535), ಆಸ್ಟ್ರಿಯ (1714) ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳ (1797) ವಶವಾಗಿತ್ತು. 1859ರಲ್ಲಿ ಮಿಲಾನ್ ಹೊಸದಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾದ ಏಕೀಕೃತ ಇಟಲಿಯ ಭಾಗವಾಗಿ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇಟಲಿಯ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಮುಸೋಲಿನಿ ತನ್ನ ಫ್ಯಾಸಿಸ್ಟ್ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಮಿಲಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಮಿಲಾನ್ ನಗರ ತ್ವರಿತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಮಿಲಿಯನ್ ನಗರಗಳು: ಹತ್ತು ಲಕ್ಷದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಮೀರಿದ ನಗರಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಿಲಿಯನ್ ನಗರಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ 1850 ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ ಮತ್ತು ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಎರಡೇ ಮಿಲಿಯನ್ ನಗರಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೆ 1900ರ

ವೇಳೆಗೆ ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 11ಕ್ಕೆ ಏರಿತು. ಮೇಲಿನ ನಗರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಬರ್ಲಿನ್ ವಿಯೆನ್ನ, ಮಾಸ್ಕೋ, ಫಿಲಿಡೆಲ್ಫಿಯ, ಸೈಂಟ್ ಪೀಟರ್ಸ್ ಬರ್ಗ್, ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್, ಶಿಕಾಗೊ, ಟೋಕಿಯೊ ಮತ್ತು ಕೋಲ್ಕತ ನಗರಗಳು ಈ ಮಿಲಿಯನ್ ನಗರಗಳ ಪಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 1920 ರಲ್ಲಿ 20ಕ್ಕೆ, 1940 ರಲ್ಲಿ 50ಕ್ಕೆ, 1960 ರಲ್ಲಿ 80ಕ್ಕೆ 1980ರಲ್ಲಿ 197ಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಗೊಂಡಿತು. 1990 ರಲ್ಲಿ 280 ಹಾಗೂ 2001 ರಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 368 ಕ್ಕೆ ಏರಿತು. ಅಂದರೆ ದಶಕದಿಂದ ದಶಕಕ್ಕೆ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯು ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಹೋಗಿದೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸು. 36 ಮಿಲಿಯನ್ ನಗರಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ (2001). ಅವು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ:

ಭಾರತದ ಮಿಲಿಯನ್ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ನಗರಗಳು

	ನಗರ	ಜನಸಂಖ್ಯೆ (ಮಿಲಿಯನ್)
1.	ಗ್ರೇಟರ್ ಮುಂಬಯಿ	163
2.	ಕೋಲ್ಕತ	132.0
3.	ದೆಹಲಿ	127.9
4.	ಚೆನ್ನೈ	64.0
5.	ಬೆಂಗಳೂರು	56.0
6.	ಹೈದರಾಬಾದ್	55.0
7.	ಅಹಮದಬಾದ್	45.0
8.	ಪುಣೆ	37.0
9.	ಸೂರತ್	28.0
10.	ಕಾನ್ಪುರ	26.9
11.	ಜೈಪುರ	23.2
12.	ಲಖನೌ	22.6
13.	ನಾಗಪುರ	21.2
14.	ಪಾಟ್ನ (ಪಟಣ)	17.0
15.	ಇಂದೋರ್	16.3
16.	ವಡೋಧರ	14.9
17.	ಭೋಪಾಲ್	14.5
18.	ಕೊಯಮತ್ತೂರು	14.4
19.	ಲೂದಿಯಾನ	13.9
20.	ಕೊಚ್ಚಿ	13.5
21.	ವಿಶಾಖ ಪಟ್ಟಣ	13.2
22.	ಆಗ್ರ	13.2
23.	ವಾರಾಣಸಿ	12.1
24.	ಮದುರೈ	11.9
25.	ಮೀರತ್	11.6
26.	ಸಂಬಲ್ ಪುರ	11.1
27.	ಜೆಂಷೆಡ್ಪುರ	11.0
28.	ಅಸಾನ್ ಸೋಲ್	10.9
29.	ಧನಬಾದ್	10.6
30.	ಫರಿದಾಬಾದ್	10.5
31.	ಅಬಂದಾಬಾದ್	10.4
32.	ಅಮೃತ್‌ಸರ	10.1
33.	ವಿಜಯವಾಡ	10.1
34.	ರಾಜಕೋಟ್	10.0

(ಎಂ.ಡಿ.)

ಮಿಲೆಟಸ್‌ನ ಥೇಲ್ಸ್: ಸು. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಗ್ರೀಕ್ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸಕಾರ. ರೇಖಾಗಣಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮೂಲ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದವನು. ಈಜಿಪ್ಟ್‌ಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಂಡಾಗ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳದ ಕೋನ, ಆಧಾರ ರೇಖೆ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳದ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದ. ಇವನು ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಮಾರ್ರ್ ರವರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದು ರೇಖಾಗಣಿತ ಮತ್ತು ತ್ರಿಕೋನ ಸಮಿತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದ. (ವೈ.ಪಿ.ಸಿ.)

ಮಿಶ್ರ ಬೇಸಾಯ: ಕೃಷಿ ಬೆಳೆಗಳ ಬೇಸಾಯ ಮತ್ತು ಪಶುಪಾಲನೆಯ ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಾಗಿ ಸಾಗುವ ಬೇಸಾಯಗಳ ವಿಧಾನ. ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೃಷಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಜಾನುವಾರುಗಳ ಸಾಕಣೆ, ಕೋಳಿ ಸಾಕಣೆ, ರೇಷ್ಮೆ ಕೃಷಿ, ಜೇನು ಸಾಕಣೆ ಮೊದಲಾದ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿ ಬಳಕೆ ಮಾಡುವ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಸಂಯುಕ್ತ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ರೈತರ ಆರ್ಥಿಕತೆಯನ್ನು ಸಮತೋಲನಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಈ ಕೃಷಿ ವಿಧಾನ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ.

ಈ ಬೇಸಾಯ ವಾಯವ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ಮಧ್ಯಂತರ ವ್ಯವಸಾಯ ಸಂತತಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದು ಸಾಂದ್ರ ಬೇಸಾಯದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಇಂದು ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೇಸಾಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಾಕಣಿಕೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿದೆ. ಇದು ವಾಯವ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ದೇಶಗಳು, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಐರ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ಪೂರ್ವ ರಷ್ಯದವರೆಗೆ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಮತ್ತು 98° ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶದ ಪ್ರದೇಶ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ, ಅರ್ಜೆಂಟೈನಾದ ಈಶಾನ್ಯಭಾಗ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಆಗ್ನೇಯಭಾಗ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಬೇಸಾಯ 1951 ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಆದರೆ ಇದರ ಪ್ರಗತಿ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಬೇಸಾಯ ಪಂಜಾಬ್, ಹರಿಯಾಣ, ತಮಿಳುನಾಡು, ರಾಜಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ.

ಮಿಶ್ರ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿ ಭೂ ಹಿಡುವಳಿಗಳ ಗಾತ್ರ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ 10–15 ಹೆ. ಗಳಷ್ಟಿದ್ದು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ 40–100 ಹೆ. ಗಳಷ್ಟಿದೆ. ಬೇಸಾಯ ಭೂಮಿಯ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಜಾನುವಾರುಗಳ ಮೇವಿಗಾಗಿ ಬಿಡಲಾಗುವುದು. ವ್ಯವಸಾಯ ಚಟುವಟಿಕೆಯು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕುಟುಂಬದ ಸದಸ್ಯರಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಬೆಳೆಗಳ ಆವರ್ತ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಬೆಳೆಗಳ ಇಳುವರಿ ಹೆಚ್ಚುವುದಲ್ಲದೆ, ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ರೋಗಗಳಿಂದ ವಿಮುಕ್ತಗೊಳಿಸಲಾಗುವುದು ಅಲ್ಲದೆ ಮಣ್ಣಿನ ಸಾರವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಸಲಾಗುವುದು. ಈ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಬಂಡವಾಳ ಅಗತ್ಯ. ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಬಳಕೆ, ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ, ರಸಗೊಬ್ಬರ, ಸುಧಾರಿತ ತಳಿ, ಜಾನುವಾರುಗಳ ಸಾಕಣೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ಆವಶ್ಯಕ. ಮಿಶ್ರ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಗೋದಿ, ಸೋಯಾ, ಅವರೆ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಗೆಣಸು, ತರಕಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುವುದು. ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪಶುಗಳನ್ನು ಹಾಲು ಮತ್ತು ಮಾಂಸಕ್ಕೂ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಮಾಂಸ ಹಾಗೂ ಉಣ್ಣೆಗಾಗಿಯೂ ಸಾಕುವರು. ಹೀಗೆ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಮತ್ತಿತರ ವ್ಯವಸಾಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಅನುಕೂಲಕರ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸಿ ಅವುಗಳ ಮಾರಾಟದ ಮೂಲಕ ಗರಿಷ್ಠ ಲಾಭ ಪಡೆಯುವುದು ಈ ಮಾದರಿಯ ಬೇಸಾಯದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಮಿಶ್ರ, ಆರ್.ಪಿ.: ಭಾರತದ ಹೆಸರಾಂತ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿ. ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಗಳೆರಡರಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಪದವಿ ಪಡೆದ ಇವರು ಅನಂತರ ಡಾಕ್ಟೊರೇಟ್ ಪದವಿ ಪಡೆದು ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು

1964ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಇಂದಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲರಾಗಿರುವ ಇವರು ಉತ್ತಮ ಸಂಶೋಧಕರು, ಲೇಖಕರು, ವಾಗ್ಮಿಗಳು ಆಗಿದ್ದಾರೆ.

ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಮುಖ್ಯಸ್ಥ, ಅನಂತರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸ್ಥಾಪಕ ನಿರ್ದೇಶಕ. ಜಪಾನಿನ ನಗೋಯ ನಗರದ ಯುನೈಟೆಡ್ ನೇಷನ್ಸ್ ಸೆಂಟರ್ ಫಾರ್ ರೀಜನಲ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಉಪನಿರ್ದೇಶಕ, ಅಲಹಾಬಾದ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕುಲಪತಿ ಹಾಗೂ ಹಲವಾರು ದೇಶಿಯ ಹಾಗೂ ವಿದೇಶಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಶಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಕರ್ತವ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಿರುವ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಇವರದು. ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸರ್ಕಾರೇತರ ಲಾಭರಹಿತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ– ದೆಹಲಿ ಸ್ಕೂಲ್ ಆಫ್ ನಾನ್‌ವಯಲೆನ್ಸ್ ಹಾಗೂ ಸಸ್ಟೈನಬಲ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ಸ್ ಫೌಂಡೇಷನ್. ದೆಹಲಿ ಸ್ಕೂಲ್ ಆಫ್

ಎಕನಾಮಿಕ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ ಹಾಗೂ ದೆಹಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸೆಂಟರ್ ಫಾರ್ ಗಾಂಧಿಯನ್ ಸ್ಟಡೀಸ್ ಅಂಡ್ ಪೀಸ್ ರಿಸರ್ಚ್ ನೊಡನೆ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ರೀಜನಲ್ ಪ್ಲಾನಿಂಗ್, ಫಂಡಮೆಂಟಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಕಾರ್ಟೋಗ್ರಫಿ. ಡಿಫ್ಯೂಷನ್ ಆಫ್ ಅಗ್ರಿಕಲ್ಚರಲ್ ಇನ್ನೋವೇಷನ್ಸ್, ಮೆಡಿಕಲ್ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿ – ಇವರ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಕೃತಿಗಳು. ಪ್ರಸ್ತುತ 10 ಸಂಪುಟಗಳ ರಿ ಡಿಸ್ಕವರಿಂಗ್ ಗಾಂಧಿ ಹಾಗೂ ಎನ್‌ವಿರಾನ್‌ಮೆಂಟ್ ಎಥಿಕ್ಸ್; 3 ಸಂಪುಟಗಳ ನ್ಯಾಚುರಲ್ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ಸ್ ಆಫ್ ರೀಜನಲ್ ಪ್ಲಾನಿಂಗ್‌ಅಂಡ್ ಗಾಂಧಿಯನ್ ಎಕನಾಮಿಕ್ಸ್ – ಈ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. (ಆರ್.ಎನ್.)

ಮಿಷಿಗನ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಇದು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಪಂಚಮಹಾ ಸರೋವರಗಳ ಪೈಕಿ ಮೂರರ (ಸುಪೀರಿಯರ್, ಹುರಾನ್ ಮತ್ತು ಮಿಷಿಗನ್) ನಡುವೆ ಎರಡು ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಮಿಷಿಗನ್ ಸರೋವರ ಎರಡು ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಈ ಎರಡೂ ಭೂಭಾಗಗಳ ನಡುವೆ ಹುರಾನ್ ಮತ್ತು ಮಿಷಿಗನ್ ಸರೋವರಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ 6 ಕಿಮೀ ಅಗಲದ ಮ್ಯಾಕನಾಕ್ ಜಲಸಂಧಿ ಇದೆ. ವಿಸ್ಕಾನ್ಸಿನ್ ರಾಜ್ಯ, ಸುಪೀರಿಯರ್ ಸರೋವರ, ಕೆನಡದ ಆಂಟೇರಿಯೊ ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಹುರಾನ್ ಸರೋವರ–ಇವು ಉತ್ತರ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಮೇರೆಗಳು. ಹುರಾನ್ ಸರೋವರ, ಈರೀ ಸರೋವರ, ಒಹೈಯೊ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯಾನ ರಾಜ್ಯಗಳು, ಮಿಷಿಗನ್ ಸರೋವರ, ಕೆನಡದ ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ–ಇವು ದಕ್ಷಿಣ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,50,779 ಚ.ಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,00,95,643 (2006). ರಾಜಧಾನಿ ಲ್ಯಾನ್‌ಸಿಂಗ್.

ಮಿಷಿಗನ್ನಿನ ಉತ್ತರ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶ. ದಕ್ಷಿಣ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಲಘು ಏರಿಳಿತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೈದಾನ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಒತ್ತಾದ ಮರಗಳಿದ್ದವು. ಮರಕೊಯ್ಯುವ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಈಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾಡು ಬಹುತೇಕ ಬರಿದಾಗಿದೆ. ಮರ ನೆಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. 1840ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರದ ಅದಿರುಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪ ಪತ್ತೆಯಾಯಿತು. ಮಿಷಿಗನ್ ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಈಗ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವ ಒಟ್ಟು ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ ಶೇ.13 ಭಾಗ ಅಲ್ಲಿಯದು. ಮೆಗ್ನೀಷಿಯಮ್ ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಲೋಹ. ದಕ್ಷಿಣ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಹುಲ್ಲು, ಓಟ್ಸ್, ಗೋದಿ, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಹಣ್ಣು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಮುಖಪಟ್ಟಣ ಡೆಟ್ರಾಯಿಟ್. ಇದು ಮೋಟರುವಾಹನಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ, ಸೇನಾ ಟ್ಯಾಂಕು, ಕೃತಕವಜ್ರ, ಔಷಧಿಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕ ಉಪಕರಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಸೇಂಟ್ ಕ್ಲೇರ್ ಮತ್ತು ಈರೀ ಸರೋವರಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ, ಮಿಷಿಗನ್ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೆನಡದ ಆಂಟೇರಿಯೊ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಡೆಟ್ರಾಯಿಟ್ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಈ ನಗರ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರದ ಹಾಗೂ ಭೂಜಲ ವಾಯುಮಾರ್ಗಗಳ ಕೇಂದ್ರ. ಮಿಷಿಗನ್ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಲ್ಯಾನ್ ಸಿಂಗ್‌ನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,30,000 (2000). ಇದು ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಆ ನದಿ ಸಿಡಾರ್ ನದಿಯೊಂದಿಗೆ ಕೂಡುವ ಎಡೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಮೋಟರು ವಾಹನ, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ಬಿಳಿಯರ ಆಗಮನಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಈಗಿನ ಮಿಷಿಗನ್ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರದೇಶ ಅರಣ್ಯಾವೃತವಾಗಿತ್ತು. ಜಲಸಮೃದ್ಧಿಯಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. ಅನೇಕ ವನ್ಯಮೃಗಗಳಿಗೆ ಆವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳಾದ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಇಲ್ಲಿ ಬೇಟೆಯಾಡಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮೊದಲು ಪರಿಶೋಧಿಸಿದವರು ಫ್ರೆಂಚರು. ಅವರು ಇದನ್ನು ಕೆನಡದ ಮಹಾತಪ್ಪಲು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಭಾಗವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಅನಂತರ ಇದು ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಸೇರಿತು. ಅಮೆರಿಕನ್ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಠೆ ತೋರಿಸಿತ್ತು. 1830ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ವಿಪುಲ ಜನವಸತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಯಿತು. ಇದು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ 26ನೆಯ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆದದ್ದು 1937ರಲ್ಲಿ.

ಮಿಷಿಗನ್ ನಗರ : ಉತ್ತರ ಇಂಡಿಯಾನ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ನಗರ. ಲಾಪೋರ್ಟೆವಿಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಮಿಷಿಗನ್ ಸರೋವರದ ದಕ್ಷಿಣ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಇದನ್ನು ಮೇಜರ್ ಐಸಾಕ್ ಎಲ್‌ಸ್ಟನ್ 1830ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಹಿಂದೆ ಇದು ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಯನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ಬಂದರು ಪಟ್ಟಣವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಒಂದು ಬಳಿಯ ಬರ್ನ್ಸ್ ರೇವಿನ ಮೇಲೆ ಉಕ್ಕು ಕೈಗಾರಿಕೆಯಿದೆ. ಬೃಹತ್ ಮಿಷಿಗನ್ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಕೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಇದೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ. ಮಹಾಸರೋವರಗಳ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಪ್ರಥಮ ದ್ವೀಪಸ್ತಂಭಗಳ ಪೈಕಿ(1858) ಒಂದು ಇಲ್ಲಿದೆ. ಈಗ ಅಲ್ಲೊಂದು ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯವಿದೆ. ಇಂಡಿಯಾನ ರಾಜ್ಯದ ಬಂದೀಖಾನೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಪರ್ಡ್ಯೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕೇಂದ್ರ ಇರುವುದು ಇಲ್ಲಿಗೆ 8 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ವೆಸ್ಟ್‌ವಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ. *

ಮಿಷಿಗನ್ ಸರೋವರ : ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಪಂಚಮಹಾ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯದು. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಮೇರೆಯೊಳಗೇ ಪೂರ್ತಿಯಾಗುವ ಸರೋವರ ಇದೊಂದೆ. ಮಿಷಿಗನ್, ಇಲಿನಾಯ್, ಇಂಡಿಯಾನ ರಾಜ್ಯಗಳು ಇದನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಉತ್ತರದ ಮ್ಯಾ ಕಿನಾಕ್ ಜಲಸಂಧಿಯಿಂದ ಇದು ಹುರಾನ್ ಸರೋವರದೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಈ ಸರೋವರದ ಉದ್ದ 517 ಕಿಮೀ. ಗರಿಷ್ಠ ಅಗಲ 189 ಕಿಮೀ. ಗರಿಷ್ಠ ಆಳ 282 ಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿಯ ನೀರು ಹರಿವಿನ ವೇಗ ಕಡಿಮೆ, ಹರಿವು ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆ ಅಪ್ರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ನೀರು ಸುತ್ತುತ್ತದೆ. ಸರೋವರದೊಳಗೆ ಸು. 100 ನದಿಗಳು ತೊರೆಗಳಾಗಿ ಹರಿದು ಬರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಮಾತ್ರ ದೊಡ್ಡವು. ಸರೋವರದ ಉತ್ತರತುದಿಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಬಹುತೇಕ ನಡುಗಡ್ಡೆಗಳಿವೆ. ಮಿಷಿಗನ್ ಸರೋವರದ ಮೂಲಕ ಸರಕು ಸಾಗಣೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮಹಾಸರೋವರ ಸೇಂಟ್ಸ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಜಲಮಾರ್ಗ ಸಾಗುವುದು ಇದರ ಮೂಲಕ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣ. ಮಿಲ್ವಾಕೀ, ಗ್ರೀನ್ ಬೇ, ಮಿಷಿಗನ್‌ನಗರ, ವಾಕೆಗಾನ್, ಕೆನೋಷ, ರಾಸ್ವೆನ ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್‌ಹೆವನ್ – ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಬಂದರು ಪಟ್ಟಣಗಳು. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಮಿಸಿಸಿಪಿ: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಉ.ಅ $30^{0}13'$–35^{0} ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. $88^{0}7'$–$91^{0}4'$ ನಡುವೆ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿಯ ತಗ್ಗಾದ ತೀರಪ್ರದೇಶದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಗಡಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿಯಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಟೆನೆಸೀ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಲೂಸಿಯಾನ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಅಲಬಾಮ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅರ್ಕನ್‌ಸಾಸ್ ರಾಜ್ಯಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ.

ಮಿಸಿಸಿಪಿ ತಗ್ಗು ಭೂಮಿ. ಸಮುದ್ರ ಪಾತಳಿಯಿಂದ ಸು. 244 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಬಿಂದು ಈಶಾನ್ಯದ 290 ಮೀ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ 566 ಕಿಮೀ, ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 303 ಕಿಮೀ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 71 ಕಿಮೀ ಅಗಲದ ಸಮುದ್ರತೀರ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 123,584 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 28,44,658 (2000). ರಾಜಧಾನಿ ಜಾಕ್ಸನ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,84,256 (2006).

ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿಯ ತೀರದ ಮಣ್ಣು ಕೃಷಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಕೆಲವು ಮೀಟರ್ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಒಳಪ್ರದೇಶದ ಮಣ್ಣು ತರಕಾರಿ ಬೆಳೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನ ದಿಣ್ಣೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸವೆಯುವ ಆದರೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಉತ್ಪನ್ನಕೊಡುವ ಮಣ್ಣಿನಿಂದಾದವು. ಇವುಗಳ ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರದೇಶ ನೆರೆಮಣ್ಣಿನದು. ಕೆಲವು ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳ ನೀರಾವರಿ ಸೌಕರ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಹತ್ತಿ, ಹೈಬ್ರಿಡ್ ಕಾಳು ಮತ್ತು ಬತ್ತಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಮೆಕ್ಕಲುದಿಣ್ಣೆ ಪ್ರದೇಶದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ತೀರದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಪೈನ್ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧದ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗವನ್ನು ಈ ಕಾಡುಗಳು ಆವರಿಸಿವೆ.

ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಐದು ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳೂ ಅನೇಕ ನಾಲೆಗಳೂ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಟಾಂಬಿಗ್ಬೀ, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಲೀಫ್ ಮತ್ತು ಚಿಕಾಸೊವೆ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮದಿಂದಾದ ಪಾಸ್ಕಗೂಲ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪರ್ಲ್‌ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ತೊರೆಗಳಿಂದಾದ ಯಜೂನದಿ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ವಿಕ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಹತ್ತಿರ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿಯ ಉಪನದಿ ಬಗ್ ಬ್ಲ್ಯಾಕ್‌ನದಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಸಾರ್ಡಿಸ್, ಈನಿಡ್, ಅರ್ಕಬಟ್ಲಾ ಗ್ರೆನೆಡೆ, ಮೂನ್ ಮೊದಲಾದ ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ಸರೋವರಗಳಿವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಮಿಸಿಸಿಪಿ ಬೆಚ್ಚನೆಯ ಹವಾಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ರಾಜಧಾನಿ ಜಾಕ್‌ಸನ್‌ನ ಉಷ್ಣತೆ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ 8.3^{0}ಸೆ ಇದ್ದರೆ ಜುಲೈನಲ್ಲಿ 27.8^{0}ಸೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಸಲ ರಾಜ್ಯದ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 35^{0}ಸೆ ಮೀರುವುದುಂಟು. ಬೇಸಗೆಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 26.7^{0}ಸೆ. ಚಳಿಗಾಲದ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 8.9^{0}ಸೆ. ತೀರ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಬೀಳುವ ಶರತ್ಕಾಲದ ದಿನಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಹಿತಕರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 147.5 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜೂನ್ – ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಬೀಸುವುದುಂಟು.

ಸಸ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು: ರಾಜ್ಯದ ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದೇಶ ಅರಣ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಸೌಮ್ಯ ಹವಾಗುಣ, ದೀರ್ಘ ಫಸಲಿನ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಸಾಕಷ್ಟು ಬೀಳುವ ಮಳೆ – ಇವು ರಾಜ್ಯದ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಗಮನಾರ್ಹ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಕೌಂಟಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಲೈವ್, ಓಕ್ ಮತ್ತು ತಾಳೆ ಮರಗಳೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಹಣ್ಣಿನಮರ ಮತ್ತು ಗಟ್ಟಿ ಮರಗಳೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ. ವೃಕ್ಷ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದ ಎಲೆಯ ಪೈನ್ ಮುಖ್ಯ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಇತರ ವೃಕ್ಷಗಳೆಂದರೆ ವಿಲೋ ಮತ್ತು ತುರಾಯಿಮರ. ಅಂಟನ್ನು ಒಸರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರವೂ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಬಿಳಿತೇಗ, ಹಿಕಂ, ಹನಿ ಲೋಕಸ್ಟ್, ಪಾಪ್ಲರ್, ಮೇಪಲ್, ಸೈಕಾ ಮೋರ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಗ್ನೋಲಿಯ ಮೊದಲಾದವೂ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಹೂಗಳ ಮರ, ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳೂ ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಗ್ನೋಲಿಯ ಡಾಗ್‌ವುಡ್. ಕಿಡ್ ಬಡ್ ಮತ್ತು ಹನಿಸಕಲ್ ಸಾಮಾನ್ಯ. 1983ರಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪಾದನೆಯಿಂದ ಈ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ 484 ಮಿಲಿಯನ್ ಡಾಲರುಗಳು ದೊರೆತಿದ್ದುವು. ಮಿತಿಯಿಲ್ಲದ ಬೇಟೆ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಿಂದಾಗಿ ವನ್ಯಜೀವಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿದೆ. ತೋಳ ಮತ್ತು ಚಿರತೆ ನಿರ್ನಾಮವಾಗಿದ್ದರೆ, ಬಾಬ್‌ಕ್ಯಾಟ್ ಮತ್ತು ಕರಡಿ ತೀರ ವಿರಳವಾಗಿವೆ. ಜಿಗರೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿವೆ. ಕಾಡು ಟರ್ಕಿ ತೋಳಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಸ್ಥಳೀಯ ಮತ್ತು ವಲಸೆ ಹೋಗುವ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಸಿಹಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಟ್‌ಫಿಶ್, ಬ್ರೀಮ್, ಬಾಸ್ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವ ಸೀಗಡಿ, ಸಿಂಪಿ ಮೀನುಗಳಿಂದಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಕೃಷಿ: ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಕೃಷಿ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬಾಗಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುವ ನಾಲ್ಕುಮುಖ್ಯ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ಮೊದಲನೆಯದು. ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಸೋಯಾಬೀನ್, ಬತ್ತ, ಗೋದಿ, ರೈ ಮತ್ತು ಜವೆ ಗೋದಿ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮುಖ್ಯ ತರಕಾರಿ ಗೆಣಸಾದರೂ ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಬಟಾಣಿ, ಅವರೆ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ತರಕಾರಿ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಪ್ಲಮ್, ಪೀಚ್, ಅಂಜೂರ ಮತ್ತು ಕಿತ್ತಳೆ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಈ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಸು. 15 ಮಿಲಿಯನ್ ಡಾಲರುಗಳ ಬೆಲೆಯ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಸೀಗಡಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಸು. 4 ಮಿಲಿಯನ್ ಡಾಲರುಗಳ ಗಳಿಕೆಯಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಇಲ್ಲಿಯ ವಸ್ತ್ರ ತಯಾರಿಕಾ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅತಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ವಾಹನೋಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಆಹಾರಪದಾರ್ಥ ಸಂಸ್ಕರಣ, ಮರದ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳು, ಬಟ್ಟೆ ಕಡಲ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು, ಇತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ 6 ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. 1983ರಲ್ಲಿ 2968 ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿದ್ದು 2,04,821 ಮಂದಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿದ್ದರು. ಒಟ್ಟು ಗಳಿಕೆ 11,82,08,376 ಡಾಲರುಗಳು.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು: ತೈಲ ಮತ್ತು ಅನಿಲಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಖನಿಜ ಇಂಧನಗಳ ಮೌಲ್ಯ ಎಲ್ಲ ಖನಿಜಗಳ ಉತ್ಪಾದಿತ ಮೌಲ್ಯದ 4ರಷ್ಟು ಆಗುತ್ತದೆ. 1981ರಲ್ಲಿ 3,43,81,093 ಬಿಲಿಯನ್ ಬ್ಯಾರಲ್ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗಿತ್ತು. 1981ರಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಅನಿಲದ ಮಾರಾಟದಿಂದ 1,80,76,70,550 ಡಾಲರುಗಳ ಗಳಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು.

ಜನ: ಇಲ್ಲಿಯವರಲ್ಲಿ ಶೇ.98ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಬ್ರಿಟನ್, ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಯೂರೋಪಿನ ರಾಜ್ಯಗಳಿಂದ ಬಂದವರ ವಂಶಜರು. ಕರಿಯರೆಲ್ಲರೂ ಹಳೆಯ ಬುಡಕಟ್ಟಿನವರು ಹಾಗೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಜನಿಸಿ ಬೆಳೆದವರು. 1940ರ ತನಕ ಕರಿಯರು ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದರು. 1970ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಅವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ.37ಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿತ್ತು.

ಸಾರಿಗೆ: ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಸಾರಿಗೆಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಉಕ್ಕು, ಕಾಳು, ವಾಹನಗಳು, ಸಕ್ಕರೆ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆ – ಇವು ನದಿ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಸಾಗಿಸಲಾಗುವ ಮುಖ್ಯ ಸರಕುಗಳು. ಗ್ರೀನ್‌ವಿಲ್, ವಿಕ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ನಾಚೆಜ್ ಮುಖ್ಯನದಿ ಬಂದರುಗಳು. ಗಲ್ಫ್‌ಪೋರ್ಟ್ ಮತ್ತು ಪಾಸ್ಕಗೂಲ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗರ ಪ್ರಯಾಣದ ಹಡಗುಗಳು ನಿಲ್ಲಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಸಾಗರ ಪ್ರಯಾಣದ ಹಡಗುಗಳು ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿಯಲ್ಲಿ ನಾಚೆಜ್, ವಿಕ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೀನ್‌ವಿಲ್‌ವರೆಗೆ ಹೋಗಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹರಿಗೋಲುಗಳು ಮಿಸಿಸಿಪಿ ಪರ್ಲ್ ಮತ್ತು ಯಾಜೂ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 16,486 (1984) ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಹೆದ್ದಾರಿಯಿದೆ. ಸು. 4782 (1984) ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಸು. 130 ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 30 ದಿನಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಒಟ್ಟು 140 ವಾರ್ತಾಪತ್ರಿಕೆಗಳಿವೆ ಸು. 140 ರೇಡಿಯೊ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ 11 ದೂರದರ್ಶನಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಇದ್ದು ಆಧುನಿಕವಾದ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಆಡಳಿತ: ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಶಾಸಕಾಂಗ, ಕಾರ್ಯಾಂಗ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಂಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ಇಲಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಚುನಾಯಿತ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು ಇರುತ್ತಾರೆ. 122 ಸದಸ್ಯರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸಭೆ ಮತ್ತು 52 ಸದಸ್ಯರ ಸೆನೆಟ್‌ನ ದ್ವಿಸದನ ವಿಧಾನ ಮಂಡಲವಿದೆ. ಚುನಾಯಿತ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಅವಧಿ 4 ವರ್ಷ. ರಾಜ್ಯದ ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಿ ಗವರ್ನರ್, ಖಜಾಂಚಿ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಲೆಕ್ಕಗಳ ಪರಿಶೋಧಕರು ತಮ್ಮ ಅವಧಿ ಮುಗಿದ ತಕ್ಷಣ ಆ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಬರುವಂತಿಲ್ಲ. ಉಳಿದ ಚುನಾಯಿತ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಈ ನಿಯಮ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಿದೆ. ಛಾನ್ಸರಿ ಮತ್ತು ಸಂಚಾರೀ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಂದ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ನಿವೇದನೆಗಳು ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ. ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರ ಅವಧಿ 8 ವರ್ಷಗಳು.

ಶಿಕ್ಷಣ: ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಮೊದಲನೆಯದಾದ ಸರ್ಕಾರಪೋಷಿತ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಡಿಪ್ಲೊಮ ತರಬೇತಿಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಸಂಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲಿ 1884ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ 18 ಕಿರಿಯ ಕಾಲೇಜುಗಳು, 4 ವರ್ಷದ ಪದವಿ 5 ಕಾಲೇಜುಗಳು, 3 ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು, ಒಂದು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಗಲ್ಫ್ ಕೋಸ್ಟ್ ರೀಸರ್ಚ್ ಲ್ಯಾಬೊರೇಟರಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿದ್ದು ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿದ ರಾಜ್ಯವಾಗಿದೆ. (ಜ.ಕೆ.ಯು.)

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: ಜಲಜೀವಿಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿದ ಉದ್ಯಮ. ಆಹಾರದ ಒಂದು ಘಟಕವಾಗಿ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದು, ಸಾಕುವುದು, ಸಂಸ್ಕರಿಸುವುದು, ಬಳಸುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ಉದ್ದೇಶ. ಶೇ. 60–82ರವರೆಗೆ ತೇವಾಂಶ, ಶೇ. 13–20ರ ವರೆಗೆ ಪ್ರೋಟೀನ್ ಹಾಗೂ ಕೊಂಚ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೊಬ್ಬನ್ನುಳ್ಳ ಮೀನಿನ ಮಾಂಸ ಒಂದು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಆಹಾರ. ಜೊತೆಗೆ ಮೀನಿನ ಮಾಂಸದಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಯಥೋಚಿತ ಮತ್ತು ಯೋಗ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆಹಾರದ ಅತ್ಯವಶ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಾದ ವಿಟಮಿನ್‌ಗಳು ಅಡಕಗೊಂಡಿವೆ.

ಬಹುಶಃ ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಇಂಥ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸತ್ತ್ವಶಾಲಿ ಆಹಾರವಾದ ಮೀನನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಮಾನವ ತನ್ನ ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಮೊದಮೊದಲು ಆದಿಮಾನವ ಬರಿಗೈಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಒರಟು ಭರ್ಜಿಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಮೀನನ್ನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಈ ವಿಧಾನಗಳನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುವುದುಂಟು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಮೀನು ಹಿಡಿಯಲು ಬಲೆಗಳ ಬಳಕೆ ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು. ಆಳವಿಲ್ಲದ ಕೊಳಗಳ ಅಥವಾ ಮಡುಗಳ ಪ್ರವೇಶ ದ್ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಲ್ಲುಗಳ ಮತ್ತು ಕಡ್ಡಿಗಳ ಇಲ್ಲವೆ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೀನುಗಳು ಬರತಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ನದಿಗಳು ಮಳೆಯಿಂದ ಉಬ್ಬಿದ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಈಜುತ್ತಿದ್ದು ನೀರು ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ ತಡೆಯಿಂದಾಗಿ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಈಜಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಉಳಿಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಆಗ ಅವುಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮೀನನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯಲು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಥಮ ಹಾಗೂ ಅಂತ್ಯದ ಸರಳ ಪ್ರಯತ್ನವಿದು. ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಮೀನನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಉದ್ಯೋಗ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗಳು ಸಹ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ.

ಗ್ರೀಸ್, ಸಿಸಿಲಿ, ಸ್ಪೇನ್, ಭಾರತ, ಚೀನಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಂತೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸಮುದ್ರದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮೀನುಗಳು ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಚದುರಿ ಹೋಗುವುವಲ್ಲದೆ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳಿರುವ ಇಂಥ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನೆಲೆಗಳನ್ನೇ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ನೆಲೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ನೆಲೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಿಂದಾಚೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದವರೆಗೆ ಸು. 200 ಮೀ. ಆಳದವರೆಗಿನ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಭೂಖಂಡದ ಸಮತಟ್ಟಿನ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳು ಆಹಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುವುವಲ್ಲದೇ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಮರಿಗಳನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದದ್ದು ನ್ಯೂಫೌಂಡ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ತೀರಪ್ರದೇಶ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಪರಿಮಿತ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಕಾಡ್, ಹ್ಯಾಲಿಬಟ್, ಹೆರಿಂಗ್ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಪ್ರಾಯಶಃ ಎಲ್ಲ ತೆರನ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಅಮೆರಿಕ, ಕೆನಡ, ರಷ್ಯ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಿಂದ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ಹಡಗುಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಬರುತ್ತಿರುತ್ತವೆ.

ನಾರ್ವೆಯ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವಾದ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ವಿಪುಲವಾದ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಪೋರ್ಚುಗಲ್ ಹಾಗೂ ಸ್ಪೇನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬೂತಾಯ ಮೀನಿನ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಉತ್ತರ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾಲ್ಮನ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದಲ್ಲಿ ಟ್ಯೂನ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದವು. ಖಾರಿ ತೀರಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಸೀಗಡಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಬಹುಪಾಲು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಷ್ಣವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಸಿಹಿ ನೀರಿನ ಮೀನುಗಳು ಆಹಾರ ಸಂಗ್ರಹದ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಮೂಲವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದರೂ ಮಾನವ ಜನಾಂಗದ ಆಹಾರದ ಮುಖ್ಯಪಾಲು ಸಮುದ್ರದ ಮೀನುಗಳು. ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಕಡಲ ಮೀನು ಉತ್ಪಾದನೆ ಶೇ.74 ರಷ್ಟಿದೆ. 2003 ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 132.2 ದ.ಲ. ಟನ್ ಮೀನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ 98 ದ.ಲ. ಟನ್ ಕಡಲಿನಿಂದ ಹಾಗೂ 34.20 ಲಕ್ಷ ಟನ್ ಒಳನಾಡಿನಿಂದ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗಿದೆ (ನೋಡಿ ಕೋಷ್ಟಕ–1). ಸಮುದ್ರ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ತಮ್ಮ ವಾಣಿಜ್ಯದ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೂ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಹಣೆಬರಹಗಳಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿರುವುದು ಸೋಜಿಗವೇ ಸರಿ. ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಬೇಟೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಆದಿರೂಪಗಳಲ್ಲೊಂದು ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಾನವರು ಕೃಷಿಕರಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೇಟೆಗಾರರೇ ಆಗಿದ್ದರು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ಪುರಾತನವಾದ ಉದ್ಯಮವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸಮುದ್ರ ವ್ಯಾಪಾರದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಪಡೆದು ಹಡಗುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೂ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಅಜ್ಞಾತ ದೇಶಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಲು ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿದೆ. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಪಟ್ಟಣ ಅಥವಾ ಬಂದರಿನ ನೆಲೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಉದ್ಯಮದೊಂದಿಗೆ ಅದು ಪಡೆದಿರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸದೆ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಮೀನು ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಬಳಕೆಯ ಪ್ರಮಾಣ (ದ.ಲ. ಟನ್)

	1998	**1999**	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**
ಉತ್ಪಾದನೆ:						
ಒಳನಾಡು						
ಹಿಡುವಳಿ	8.1	8.5	8.7	8.7	8.7	9.0
ಮೀನುಕೃಷಿ	18.5	20.2	21.3	22.5	23.9	25.2
ಒಟ್ಟು ಒಳನಾಡು	26.6	28.7	30.0	31.2	32.6	34.2
ಕಡಲು						
ಹಿಡುವಳಿ	79.6	85.2	86.8	84.2	84.5	81.3
ಮೀನುಕೃಷಿ	12.0	13.3	14.2	15.2	15.9	16.7
ಒಟ್ಟು ಕಡಲು	91.6	98.5	101.0	99.4	100.4	98.0
ಹಿಡುವಳಿಯಿಂದ ಒಟ್ಟು	87.7	93.8	95.5	92.9	93.2	90.3
ಮೀನುಕೃಷಿಯಿಂದ ಒಟ್ಟು	30.6	33.4	35.5	37.8	39.8	41.9
ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆ	118.3	127.2	131.0	130.7	133.0	132.2
ಬಳಕೆ :						
ಆಹಾರದ ಬಳಕೆಗೆ	93.6	95.4	96.8	99.5	100.7	103.0
ಆಹಾರೇತರ ಬಳಕೆಗೆ	24.6	31.8	34.2	31.1	32.2	29.2
ಜನ ಸಂಖ್ಯೆ (100 ಕೋಟಿ)	5.9	6.0	6.1	6.1	6.2	6.3
ಪ್ರತಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಮೀನು ಸರಬರಾಜು (ಕೆಜಿ/ವರ್ಷಕ್ಕೆ)	15.8	15.9	15.9	16.2	16.2	16.3

(ವಿ.ಸೂ: ಜಲ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಒಂದು ಅಂದಾಜು. (ಆಧಾರ: ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವರದಿ)

ಕಡಲ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕ್ರಮೇಣ ಸ್ಥಿರಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದು ಬಹುತೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಒಳನಾಡು ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ವಿಪುಲ ಅವಕಾಶಗಳಿದ್ದು ಮೀನುಕೃಷಿಯಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. 2002–03 ರ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಚೀನ ಮೀನು ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮುಂದುವರೆದ ದೇಶವಾಗಿದೆ. ವರ್ಷವೊಂದರಲ್ಲಿ 44.3 ದ.ಲ. ಟನ್ ಗಳ ಮೀನು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗಿದೆ. ಕಡಲ ಹಾಗೂ ಒಳನಾಡು ಒಟ್ಟು ಮೀನು ಹಿಡುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ 7ನೆಯ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಮೀನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದೆ. ಒಳನಾಡು ಮೀನು ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಚೀನ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಭಾರತ ಎರಡನೆಯದು. ಒಳನಾಡು ಹಿಡುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 68 ರಷ್ಟು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಆಗುತ್ತಿದೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಜೀವಾಳವಾಗಿದೆ.

ಜಲ ಸಂಪನ್ಮೂಲದ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧದ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದೆ: ಒಂದು ಕಡಲ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಒಳನಾಡಿನ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ವಿಧಾನದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಹಿಡುವಳಿ ಆಧರಿಸಿದ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ (ಕ್ಯಾಪ್ಚರ್ ಫಿಶರೀಸ್), ಮತ್ತೊಂದು ಜಲಕೃಷಿ (ಅಕ್ವಾಕಲ್ಚರ್) ಅಥವಾ ಮೀನುಕೃಷಿ.

ಕಡಲ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: ಹಿಡುವಳಿಯನ್ನಾಧರಿಸಿದ ಕಡಲ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಕಡಲ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಆಳ ಸಮುದ್ರದ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಕರಾವಳಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯೆಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು. ಭೂಖಂಡದ ನೀರಿನೊಳಗಿನ ಮರಳುದಂಡೆಗಳ ಹಾಗೂ ಮಹಾಸಮುದ್ರಗಳ ದಂಡೆಗಳ ಆಳ ಸಮುದ್ರದ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ 200 ಮೀ ಆಳದ ಮಿತಿಯೊಳಗೇ ನೆಲಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗಳು 100 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ನೆಲೆಗಳು ಉತ್ತರ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ $40^0 - 70^0$ ವರೆಗಿನ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 200ಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಆಳವಿರುವ ಅನೇಕ ವಿಸ್ತಾರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿದ್ದು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ನೀರಿನ ತಳದ ವಾಸಿಗಳಾದ ಅಥವಾ ನೀರಿನ ಕೆಳಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುವ ಮೀನುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಿತ್ತಿರುವ ನೆಲೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇಂಥ ಮೀನುಗಳನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಎಳೆಬಲೆಯಿಂದ (ಟ್ರಾಲ್) ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರದ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣ ಯಾವ ರೀತಿ ಇದೆ ಎನ್ನುವುದು ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪನ್ನದ ಶೇ.70ರಷ್ಟು ಅಮೆರಿಕ, ಕೆನಡ, ಜಪಾನ್, ಗ್ರೇಟ್‌ಬ್ರಿಟನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ, ಸ್ಪೇನ್, ನಾರ್ವೆ, ಚೀನ ಹಾಗೂ ರಷ್ಯದಂಥ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದರಿಂದಲೇ ಅದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಚುರುಕಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಶ್ರೀಲಂಕ, ಥೈಲೆಂಡ್, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ, ಕಾಂಬೋಡಿಯ, ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ ಹಾಗೂ ಮಲೇಷ್ಯಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಒಳನಾಡಿನ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯೇ ಅತ್ಯಂತ ವಾಣಿಜ್ಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ಅನೇಕ ಹಾಗೂ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ವಿಧಾನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ವಿಪುಲವಾಗಿದೆ. ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೌರಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪಳಗಿಸಿದ ನೀರು ನಾಯಿ, ರೆಮೋರ ಅಥವಾ ಹೀರುಮೀನು ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಮೊರೆಂಟ್ ಪಕ್ಷಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಇತ್ತೀಚಿನ ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಸಲಕರಣೆಗಳ ಬಳಕೆಯ ಕ್ರಮದ ತನಕ ಸಾಗಿದೆ. ಮೀನುಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಅವೆಂದರೆ ಈಟಿ, ಬೋನು, ಬಲೆ ಮತ್ತು ಗಾಳಗಳು. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ಸಲಕರಣೆಗಳು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಈಟಿ ಮತ್ತು ಬೋನುಗಳೇ ಆಗಿದ್ದುವು. ಈಗಲೂ ಇವನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಇಂಥ ಪುರಾತನ ಬೋನುಗಳಿಂದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಹೆಚ್ಚು ಸಮರ್ಥವಾದ ಮೀನು ಅಣೆಕಟ್ಟು ಅಥವಾ ಒಡ್ಡುಗಳವರೆಗೆ (ಫಿಶ್ ವಿಯರ್) ಇಂಥ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ವಿಕಸಿಸಿದೆ. ಈ ಮೀನುಅಣೆಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮವೆಂದರೆ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಪ್ರವಾಹಭರತಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಉಬ್ಬರದ ನೀರಿನ ಇಳಿತದ ಮೇಲೆ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅನಂತರ ಅವುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದು. ಈಗಲೂ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಸರಳ ಮೀನು ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಸರಳು ಹಾಗೂ ಕೊಂಬೆಗಳಿಂದ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೆಣೆದು ಮಾಡಿದ ಬೇಲಿಯ ರಚನೆಯವರೆಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿತು. ಇವುಗಳಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವ ಬಲೆಗಳು ವಿಕಾಸಗೊಂಡವು. ಬಹುಶಃ ಗಾಳಗಳು ಸಹ ಮಾನವನ ಇತಿಹಾಸದ ಆದಿಯ ಮಜಲಲ್ಲಿಯೇ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಮೀನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದನ್ನೇ ಕಾಯುತ್ತಾ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲು ಮೀನಿಗೇ ಬಲೆಯನ್ನು ತರುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೇ ಪ್ರಥಮ ಎಳೆಬಲೆ ದೋಣಿಗಳು ಅಥವಾ ದೋಣಿಗಳಿಂದಾಗಲೀ ತೀರದಿಂದಾಗಲೀ ಬಳಕೆಯಾಗುವ ಸೀನ್ ಬಲೆಗಳ ಶೋಧನೆಗೆ ನಾಂದಿಯಾದವು.

ಇತ್ತೀಚಿನ ವಾಣಿಜ್ಯದ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಧಾನ ವಿಧಾನಗಳೆಂದರೆ ಎಳೆಬಲೆಯಿಂದ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದು (ಟ್ರಾಲ್ ಬಲೆಗಳು), ಮೇಲು ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ತೇಲು ಬೆಂಡುಗಳನ್ನು ಕೆಳದಂಚಿನಲ್ಲಿ ಭಾರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದು ದಡಕ್ಕೆ ಎಳೆಯಬಹುದಾದ ಬಲೆಗಳಿಂದ ಹಿಡಿಯುವುದು (ಪರ್ಸ್ ಸೀನ್ ಬಲೆಗಳು), ಗಾಳಿಯ ಹರವಿನಲ್ಲಿ ಹೊಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಕೊಚ್ಚು ಬಲೆ ಹಾಕಿ ಮೀನುಹಿಡಿಯುವುದು (ಗಿಲ್ ನೆಟ್) ಹಾಗೂ ಗಾಳದ ಹುರಿಯಿಂದ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದು (ಲಾಂಗ್ ಲೈನ್) . ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಧಾನ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಗೆಯ ಸಾಧನದ ಉಪಯೋಗದಿಂದೊಡಗೂಡಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜಾತಿಯ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಜಿತವಾಗಿದೆ. ಎಳೆಬಲೆ ದೋಣಿಗಳು. ಸೀನ್ ಬಲೆ ದೋಣಿಗಳು ಹಾಗೂ ಗಾಳದ ಹುರಿಯದೋಣಿಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಡ್, ಹ್ಯಾಡಕ್, ಹೇಕ್, ಹ್ಯಾಲಿಬಟ್, ಪ್ಲೇಸ್ ಮತ್ತು ಚಪ್ಪಟೆ ಮೀನುಗಳಂಥ ನೀರಿನ ತಳದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾದರೆ ಹೆರ್ರಿಂಗ್, ಪಿಲ್‌ಚಾರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಬಂಗುಡೆ ಮುಂತಾದ ವಿಸ್ತಾರಸಮುದ್ರದ ಮೇಲಿನ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಕೊಚ್ಚುಬಲೆ ದೋಣಿ ಸಹಾಯಕ.

ಸಮತಲವಾಗಿದ್ದು ಶಂಖಾಕೃತಿಯುಳ್ಳ ಬಲೆಯೇ ಎಳೆಬಲೆ. ಇದರ ಒಂದು ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಅಗಲವಾದ ಬಾಯಿ ಇದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ತುದಿ ಚೂಪಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತ ಕಟ್ಟಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಚೀಲ ಅಥವಾ ಸಂದಿಯಲ್ಲಿ (ಕಾಡ್ ಎಂಡ್) ಅಂತ್ಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಬಲೆಯ ಉದ್ದ ಸು.30ಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಈ ಚೀಲ ಹಡಗಿನ ಮೇಲಿರುವ ಒಂದು ಬಲಿಷ್ಠ ಎತ್ತುಗೆಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿದ್ದು ಹಡಗಿನ ಹಗ್ಗಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಮುದ್ರ ತಳದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಎಳೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಮೀನುಗಳು ಒಂದು ಸಲ ಬಲೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ ಬಲೆಯಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಈಜಿಕೊಂಡು ಹೋಗದಂತೆ ಕವಾಟದಂತಿರುವ ವಿಶೇಷ ಸಾಧನಗಳು ತಡೆಯುತ್ತವೆ. ಬಲೆಯ ಕೆಳಗಿನ ಅಂಚಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವ ಪಾದಹಗ್ಗ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ಹುಗಿದು ನೆಲಸಿರುವ ಚಪ್ಪಟೆಮೀನುಗಳಂಥ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಲು ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಸು. 12–15 ಮೀ ಉದ್ದದ ದಪ್ಪ ಮರದ ತೊಲೆಯನ್ನು ಬಾಯಿಯ ಮೇಲಿನ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಲಾಗಿರುವ ತೊಲೆ ಎಳೆಬಲೆಯನ್ನು (ಬೀಮ್ ಟ್ರಾಲ್) ಸಂಶೋಧನೆಯ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಬಲೆ ಎಂದರೆ ಅಟ್ಟರ್ ಎಳೆಬಲೆ. ಇದರ ಬಾಯಿಯ ಸುತ್ತ ಮರದ ತೊಲೆಯ ರಚನೆಯಿಲ್ಲ. ಬಲೆಯ ಬಾಯಿ 2–8 ಮೀ ಉದ್ದದ ಹಾಗೂ 1–2 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಭಾರವುಳ್ಳ ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮರದಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಬಾಗಿಲುಗಳು ಅಥವಾ ಅಟ್ಟರ್ ಹಲಗೆಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ತೆರೆದಿರುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರತಳದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಈ ಬಲೆಯನ್ನು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಎಳೆದಾಗ ನೀರಿನ ಪ್ರತಿರೋಧ ಶಕ್ತಿ ಎರಡು ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನು ದೂರಕ್ಕೆ ತಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಬಲೆಯ ಬಾಯಿ ಹೆಚ್ಚು ತೆರೆಯುತ್ತದೆ.

ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಸೀನ್ ಬಲೆಗಳ ಉಪಯೋಗವಿದೆ. ಸೀನ್ ಬಲೆ ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು ಇದರ ಮೇಲಿನ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ತೇಲುಬೆಂಡುಗಳನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಭಾರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಬಲೆಯನ್ನು ಮೀನಿನ ಒಂದು ಹಿಂಡು ಕಂಡುಬಂದಾಗ ಅದನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಸುಲಭವಾಗಿ ಹಿಡಿದು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ದೋಣಿಯ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಲೆಯನ್ನು ಎಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ದೋಣಿಯಿಂದ ಬಿಡಲ್ಪಡುವುದು ಅಥವಾ ಮೀನುಹಿಂಡನ್ನು ಒಂದು ವೃತ್ತ ಅಥವಾ ಅರ್ಧ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುವರಿಯುವಂತೆ ದೋಣಿಯಿಂದ ಹಾಯಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಎತ್ತುಗೆ ಯಂತ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ದೋಣಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲವೆ ಹಗ್ಗದ ಸಹಾಯದಿಂದ ದಡದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಪರ್ಸ್‌ಸೀನ್ ಎಂಬುದು ಚೀಲ ಬಲೆಗಳ ಪೈಕಿ ವಿಶೇಷ ತೆರನಾದದ್ದು. ಇದರಿಂದ ಬಂಗುಡೆ, ಟ್ಯೂನ ಹೆರ್ರಿಂಗ್ ಹಾಗೂ ಮೆನ್‌ಹ್ಯಾಡೆನ್‌ನಂಥ ಗುಂಪುಗುಂಪಾಗಿ ಈಜುವ ಮೇಲಿನ ಸ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬಲೆಯನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ ದೋಣಿಗಳಿಗೆ ಪರ್ಸ್‌ಸೀನ್ ದೋಣಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ದೋಣಿಯಿದ್ದು ಇದನ್ನು ಡಿಂಗ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮೀನಿನ ಹಿಂಡು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಅದನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದು ಬಂಧಿಸುವಂತೆ ಈ ಬಲೆಯನ್ನು ಹೂಡುತ್ತಾರೆ. ತರುವಾಯ ಬಲೆಯನ್ನು ಒಂದು ರೀತಿಯ ಚೀಲ ಅಥವಾ ಕೋಶದೊಳಕ್ಕೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ತಳದಲ್ಲಿ ಉಂಗುರಗಳ ಮೇಲೆ ಚಲಿಸುವ ಹಗ್ಗದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಎಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬಿರಟೆಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ತೇಲುವ ಚೆಂಡುಗಳಿಂದ ಬಲೆಯ ಶಿಖರ ನೆಟ್ಟಗೆ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಗುವುದು.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಡೇನಿಷ್ ಸೀನ್ ಅಥವಾ ಸ್ನರ್‌ವಾಡ್ ಎಂಬ ಬಲೆಯನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬಲೆ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಟ್ರಾಲ್ ಹಾಗೂ ಸೀನ್‌ಗಳ ಮಧ್ಯಮ ರೀತಿಯದು. 50 ಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಉದ್ದವಿರುವ ಈ ಬಲೆಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಾರ್ಶ್ವಕ್ಕೂ ಸು. 1 ಕಿಮೀಗೂ ಮೀರಿದ ಹಡಗಿನ ಎಳೆಯುವ ಹಗ್ಗವನ್ನೂ ಕಟ್ಟಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬಲೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ 15–20 ಮೀ ಉದ್ದದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಚೀಲ ಇರುತ್ತದೆ. ದಡದಮೇಲೆ ಎಳೆದು ತರಲಾಗದ ಈ ಬಲೆಯನ್ನು ತೀರದಾಚೆಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ದೋಣಿಯಿಂದ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕೊಚ್ಚುಬಲೆಗಳ (ಗಿಲ್ ನೆಟ್) ಕಾರ್ಯವಿಧಾನದ ಮೂಲತತ್ತ್ವ ಎಳೆಬಲೆ ಹಾಗೂ ಸೀನ್ ಬಲೆಗಳಿದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನ ರೀತಿಯದು. ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಸಮೀಪಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಬಲೆಯನ್ನು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವ ಬಲೆ ಮತ್ತು ಬೋನುಗಳಂತಲ್ಲದೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಹಡಗಿಗೂ ಇಲ್ಲವೆ ತೇಲುತ್ತಿರುವ ಈಜುಬುರುಡೆಗೂ ಕಟ್ಟಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಬಲೆ ಭಾರ ಹಾಗೂ ಗಾಳಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಹಡಗಿನ ಅಥವಾ ತೇಲುಬುರುಡೆಯ ಜೊತೆಗೇ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಕೊಚ್ಚುಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯುವಂಥ ಮೀನುಗಳೆಂದರೆ ಸಮುದ್ರತಳದ ಮೇಲೆ ನೀರಿನ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಈಜುತ್ತ ತಮ್ಮ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯುವ, ಆದರೆ ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಹಳ ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಸಮೀಪಿಸುವ ಸ್ವಭಾವದ ಮೀನುಗಳು. ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬಲೆಯೂ ಸು. 12 ಮೀ ಆಳವುಳ್ಳ ಬಲಯುತವಾದ ಜಾಲದ ಒಂದು ಸರಳ ಹರವು. ಅದರ ಮೇಲಿನ ಅಂಚು ಬಿರಟೆಗಳಿಂದ ತೇಲುವಂತಿದ್ದರೆ ಕೆಳಗಿನ ಅಂಚು ಸೀಸದಗುಂಡುಗಳಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಜಗ್ಗುವಂತಿರುತ್ತದೆ. ರಾತ್ರಿ ಸಮೀಪಿಸಿದಂತೆ ಭರತದೊಂದಿಗೆ ಈ ಬಲೆಗಳನ್ನು ಬೀಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂದೇ ಹಡಗಿನಿಂದ ಸು. 85 ಬಲೆಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ನೀರಿನ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕೆಲವು ಮೀಟರು ಆಳದಲ್ಲಿ ಸು. 5 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದವರೆಗೆ ನೆಟ್ಟಗೆ ನಿಂತು ನೇತಾಡುತ್ತಿರುವ ಜಾಲದ ಒಂದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಭಿತ್ತಿಯಂತೆಯೇ ಇವು ತೋರಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಜಾಲದ ಭಿತ್ತಿಯ ಒಂದು ಕೊನೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಿರುವ ಹಡಗು ಭರತದೊಂದಿಗೆ ಅನೇಕ ಗಂಟೆಗಳ ತನಕ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಬಲೆಯ ಜಾಲರಂಧ್ರಗಳು ಮೀನುಗಳ ತಲೆಯನ್ನು ನೂಕಲು ಮಾತ್ರ. ಆದರೆ ದೇಹವನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಜಾಲರಂಧ್ರದೊಳಗೆ ಒಂದು ಸಲ ಮೀನಿನ ಕಿವಿರುಮುಚ್ಚಳಗಳು ಹೊಕ್ಕರೆ ಮೀನಿಗೆ ತನ್ನ ತಲೆಯನ್ನು ಅದರಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಮೀನುಗಳು ಬಲೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಈಜಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಅದಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಬೆಳಗಾದಾಗ ಹಡಗಿಗೆ ಈ ಬಲೆಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ಬಲೆಯಿಂದ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಡ್ ಹಾಗೂ ಹ್ಯಾಲಿಬಟ್‌ಗಳಂಥ ತಳವಾಸಿ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಪದ್ಧತಿಯೆ ಗಾಳದ ಹುರಿಯಿಂದ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ಪದ್ಧತಿಯೆನಿಸುತ್ತದೆ (ಲಾಂಗ್ ಲೈನಿಂಗ್). ನ್ಯೂ ಫೌಂಡ್‌ಲೆಂಡ್ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಡ್ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿತ್ತು. ಹಳೆಯ ಕೈಗಾಳದ ಹುರಿಯ ಬಳಕೆ ಈಗ ಬಹು ವಿರಳ. ಬದಲಿಗೆ ಉದ್ದಗಾಳದ ಹುರಿಯ ಉಪಯೋಗ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಇದು ಸು. 4000 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದವಿದ್ದು 0.75–2 ಮೀ ಉದ್ದದ ಗಿಡ್ಡಕೊಕ್ಕೆ ಹುರಿಗಳಿಗೆ (ಸ್ನೂಡ್ಸ್) ನಿಯಮಿತವಾದ ಅಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಕೊಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಬಲೆಯಿರುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಪತ್ತೆಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಒಂದು ತೇಲು ಬುರುಡೆ ಅಥವಾ ತೇಲುಚೆಂಡನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದಾರಕ್ಕೂ ಕಟ್ಟಲಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಮೋಟರ್ ಲೈನರಿನ ಒಂದು ಏಕೈಕ ಗಾಳದ ಹುರಿಯಮೇಲೆ ಕೊಕ್ಕೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 1000–5000 ರಷ್ಟಿರಬಹುದು. ಈ ಕೊಕ್ಕೆಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಸುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಂದರೆ ಎರೆಗಳು. ಶಂಖ ಮೀನು, ಜೋಡು ಚಿಪ್ಪಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಕಟಲ್ ಮೀನುಗಳು ಹಾಗೂ ಹೆರ್ರಿಂಗ್‌ಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಂತೆ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳು. ಗಾಳದ ಹುರಿಗಳನ್ನು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಇಲ್ಲವೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಹೂಡುತ್ತಾರೆ. ಈಚೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗಾಳದ ಹುರಿಯಿಂದ ಸ್ಯಾಲ್ಮನ್, ಕೆಂಪು ಸ್ನಾಪರ್, ಟ್ಯೂನ, ಹಾಲು ಹೆಂಚು, ಶಾರ್ಕ್ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದುಂಟು.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳ ಪಾತ್ರ ಹಿರಿದಾದರೂ ಸೀಗಡಿಗಳು (ಪ್ರಾನ್ಸ್) ಸಿಂಪಿಗಳು (ಆಯಿಸ್ಟರ್ಸ್), ಮರುವಾಯಿಗಳು (ಕ್ಲ್ಯಾಮ್ಸ್), ಸಮುದ್ರನಳ್ಳಿಗಳು (ಲಾಬ್‌ಸ್ಟರ್ಸ್), ಏಡಿಗಳು (ಕ್ರ್ಯಾಬ್ಸ್) ಮುಂತಾದವು ಅನಂತರದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುತ್ತವೆ. ಇವು ಕೂಡ ಈಗ ವಾಣಿಜ್ಯದ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಮುಖ್ಯ ಅಂಗವೇ ಆಗಿದ್ದು ಭಾರತವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸೀಗಡಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ಗಳಿಸುವಂಥ ಉದ್ಯಮವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಅಳಿವೆಗಳಲ್ಲಿ, ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಆಳಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವ ಸೀಗಡಿಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾಂತ್ರೀಕೃತ ದೋಣಿಗಳ ಎಳೆಬಲೆಗಳಿಂದ ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಜಪಾನ್ ಹಾಗೂ ಇತರ ಕೆಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಈಚೆಗೆ ಚೌಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸೀಗಡಿಕೃಷಿಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿವೆ. ಸಿಂಪಿಗಳು ಹಾಗೂ ಮರುವಾಯಿಗಳು ನೀರಿನ ಅಲ್ಪ ಸೆಳೆತವಿರುವ ಆಳವಿಲ್ಲದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಇಂಥವು ಕೂಡ ನದಿ,

ಸಮುದ್ರಗಳ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸಿವೆ. ಈಗ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಂಪಿ ಮತ್ತು ಮರುವಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೃಷಿಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಒಂದು ಉದ್ಯೋಗವೇ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಇಂಥಲ್ಲಿ ಸಿಂಪಿಗಳು ಹಾಗೂ ಮರುವಾಯಿಗಳಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಕೊಡಲು ಬೇಲಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅವನ್ನು ನಾಟಿ ಮಾಡಿ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಯುಕ್ತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಇತರ ಬೆಳೆಗಳಂತೆಯೇ ಸಿಂಪಿಗಳನ್ನು ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಉದ್ದವಾದ ಹಿಡಿಗಳುಳ್ಳ ಸಿಂಪಿ ಇಕ್ಕಳಗಳಿಂದ ಮರುವಾಯಿಗಳನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಗೆಯ ಹಲುಬೆಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರ ನಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಏಡಿಗಳನ್ನು ಮರದ ಅಥವಾ ತಂತಿಯ ಬೋನುಗಳಿಂದ ಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಸಮುದ್ರ ನಳ್ಳಿಗಳು ಮತ್ತು ಮರುಪಾಯಿಗಳು ಕೆನಡದಿಂದ ; ಸಿಂಪಿಗಳು ಅಮೆರಿಕ, ರೋಡ್ ದ್ವೀಪಗಳು, ಕನೆಕ್ಟಿಕಟ್, ಲಾಂಗ್ ಐಲೆಂಡ್‌ಗಳು, ಚೆಸಾಪೀಕ್ ಕೊಲ್ಲಿ, ಭಾರತ ಮತ್ತು ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ನ್ಯೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನ ತೀರ ಇಚ್ಚಿಪ್ಪು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ.

ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವಿಕೆಗೆ ಕರಾವಳಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಪದ್ಧತಿಯೆಂದರೆ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಬಲೆಗಳಿಂದ ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ನಡೆದುಬಂದ ಮಾನವಶಕ್ತಿಯಿಂದ ನಡೆಸಲಾಗುವ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ. ಯಾಂತ್ರೀಕೃತದೋಣಿಗಳಿಂದ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಬಲೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತೊಂದು. ಹೀಗೆ ಹಿಡಿದ ಮೀನುಗಳನ್ನು, ರಫ್ತಿಗಾಗಿ ಸಂಸ್ಕರಣ ಮಾಡುವುದು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಮೂರನೆಯ ಹಂತ. ರಂಪಣಿ, ಕಿವಿರುಬಲೆ, ಎಸೆಬಲೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಬಲೆಗಳಿಂದ ತೀರದ್ದುದಕ್ಕೂ ಸಮುದ್ರ ಮೀನುಗಳಾದ ಬಂಗುಡೆ, ಬೂತಾಯಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಯಾಂತ್ರೀಕೃತ ದೋಣಿಗಳಿಂದ ಅಟ್ಟರ್ ಟ್ರಾಲ್ ಎಳೆಬಲೆ, ಸಂಚಿಬಲೆ (ಪರ್ಸೀನ್) ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಹೇರಳ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದುಂಟು. ಇದಕ್ಕೋಸ್ಕರವಾಗಿಯೇ ಸುಧಾರಿತ ಯಾಂತ್ರಿಕ ದೋಣಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದಕ್ಕೆ ದೋಣಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಮೀನುಗಾರರ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯೂ ಆಗಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಬಂದರುಗಳ ಹಾಗೂ ಇಳಿದಾಣಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಒಳನಾಡು ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆರೆ, ಕೊಳ, ನದಿ, ಸರೋವರ ಮುಂತಾದ ಸಿಹಿನೀರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಳಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಮತ್ತು ಸಾಕಾಣಿಕೆ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಒಳನಾಡು ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸಿಹಿನೀರು ಪ್ರದೇಶಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನು ಹಿಡಿಯಲು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಯಥೋಚಿತ ಸಾಧನ ಸಲಕರಣೆಗಳೂ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಒಳನಾಡು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಧನಗಳೆಂದರೆ– ತೆಪ್ಪ, ತೋಡು ದೋಣಿ ಮತ್ತು ಹರಿಗೋಲುಗಳು. ದೋಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಲಗೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ದೋಣಿಗಳು ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ದೋಣಿಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಬಾಳೆಯದಿಂಡು ಮತ್ತು ಶೋಲ ಕಡ್ಡಿಗಳಿಂದ ಕಂತೆಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಊದಿ ಉಬ್ಬಿಸಿದ ಚರ್ಮವನ್ನು ಬಿಗಿದು ಒಂದು ಒರಟು ತೆಪ್ಪವನ್ನು ರಚಿಸಿ ತೆಪ್ಪದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಬಲೆಹಾಕಿ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಮಗುಚಿಹಾಕಿದ ಮಡಕೆಗಳನ್ನು ಬಿದಿರುಗಳ ಪಟ್ಟಿಯೊಡನೆ ಕೂಡಿಸಿ ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯ ತೆಪ್ಪವಾಗುತ್ತದೆ. ದನ ಹಾಗೂ ಎಮ್ಮೆ ಚರ್ಮವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ, ಬಿದಿರಿನಿಂದ ರಚಿಸಿದ ದುಂಡಗಿನ ಹರಿಗೋಲನ್ನು ರಚಿಸುವುದುಂಟು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಫೈಬರ್ ಗ್ಲಾಸ್‌ನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಸಿಂಥಟಿಕ್ ಹರಿಗೋಲುಗಳೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ತೋಡು ದೋಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು– ಡೋಂಗ ಮತ್ತು ಏಕ್ಥಾ. ಡೋಂಗ ಹಲಗೆಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದೆಯಾದರೆ ಏಕ್ಥಾ ತಾಳೆಯಮರದ ಕೆಳಗಿನ ತುದಿಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಡಿಂಗ್ಹಿನ್ ಮತ್ತು ಚಿಪ್ ಎಂಬವನ್ನು ಹಲಗೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಇವು ಉಪಯುಕ್ತ. ದೊಡ್ಡ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ದೋಣಿಗಳು ಒಳ್ಳೆಯ ಮರದಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದು ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾಗಿಯೂ ಬಲಯುತವಾಗಿಯೂ ಇರುವುವು. ಇವನ್ನು ಹುಟ್ಟುಗಳಿಂದಲೊ ಎಣ್ಣೆಯಂತ್ರಗಳಿಂದಲೊ ನಡೆಸಬಹುದು.

ಸಿಹಿನೀರಿನ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಸಲಕರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವಿದೆ. ಅವೆಂದರೆ ಗಾಳದ ಹುರಿ, ಕಿವಿರು ಬಲೆ, ಎಳೆಯುವ ಬಲೆ, ಸಂಚಿ ಬಲೆ, ಎಸೆಯುವ ಬಲೆ, ಬೋನು ಮುಂತಾದವು.

ಗಾಳದ ಹುರಿಗಳಿಂದ ಮೀನುಹಿಡಿಯುವ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧ: ಗಾಳದ ಕೋಲು ಮತ್ತು ಹುರಿ, ಉದ್ದವಾದ ಗಾಳದ ಹುರಿ ಮತ್ತು ಎಸೆಯುವ ಗಾಳದ ಹುರಿ. ಈ ಎಲ್ಲ ಗಾಳದ ಹುರಿಗಳಿಂದ ಹುಳುಗಳನ್ನೋ ಸೀಗಡಿಗಳನ್ನೋ ಕಳೆಮೀನುಗಳನ್ನೋ ಎರೆಗಳಂತೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಮೀಸೆಮೀನು, ಗೆಂಡೆ, ಬಿಳಿಮೀನು (ಮಹಸೀರ್), ಹಾವುಮೀನು, ಕುಚ್ಚುಮೀನು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಕಿವಿರು ಬಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಪಾತಾಳಗರಡಿ ಬಲೆಗಳು ಏಕಭಿತ್ತಿಯ ಬಲೆಗಳು. ಮೀನುಗಳು ಇವುಗಳ ಬಲೆಗಳ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕಿವಿರು ಮುಚ್ಚಳದ ಹಿಂದಿನ ಭಾಗದಿಂದ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಕಿವಿರು ಬಲೆಗಳಿಂದ ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ಗೆಂಡೆಗಳಂಥ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದುಂಟು. ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಳೆಯುವ ಬಲೆ ಮತ್ತು ತೀರದ ಸೀನ್‌ಬಲೆಗಳಿಂದ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಮಾಲಾಗಳು. ಗಾರ್‌ಮೀನುಗಳು, ಅರೆಕೊಕ್ಕುಗಳು, ಸಣ್ಣ ಮೀನುಗಳು, ಸೀಗಡಿಗಳು ಮತ್ತು ಏಡಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಿರವಾದ ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವ ಶಂಕ್ವಾಕಾರದ ಸಂಚಿಬಲೆ ಮತ್ತು ಬೆದರು ಗಾಳದ ಹುರಿಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾಲಾಗಳು, ನೆಮಟೆಲೋಸ್ ನಾಸಸ್, ಕಾಣೆ, ಮಟ್ಟತಲೆಯ ಮೀನು, ಸೀಗಡಿ, ತುರಗಿಮೀನು, ಬಿಳಿಸುರಗಿಮೀನು ಹಾಗೂ ಕೋಬಿಡ್ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದುಂಟು. ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಂತ ಬೋನುಬಲೆಗಳಾದ ಸ್ಟೇಕ್‌ಬಲೆ ಮತ್ತು ಮುಳುಗು ಬಲೆಗಳಿಂದ ಸರೋವರ ಮೀನುಗಳನ್ನೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸೀಗಡಿಗಳನ್ನೂ ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಅತ್ಯಂತ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಎಸೆ ಬಲೆಯಿಂದ ಅಳಿವೆ ಹಾಗೂ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಮೀನುಗಳನ್ನೂ ಸೀಗಡಿಗಳನ್ನೂ ಹಿಡಿಯುವುದುಂಟು. ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಮೀನು ಬೋನುಗಳೂ ಸಹಾಯಕಾರಿ. ಬೆತ್ತದಿಂದ ಹೆಣೆದು ಮಾಡಿದ ಬೋನುಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ. ದಂಡಿ, ಆಯಾಕಾರ, ವೃತ್ತಾಕಾರ, ಪಂಜರದ ಬೋನುಗಳೆಂದು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ವಿಧಾನವೆಂದರೆ ಮೀನುಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಚೇತನಗೊಳಿಸಿ ಹಿಡಿಯುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧಗಳುಂಟು. 1 ಯಾಂತ್ರಿಕ ಜಡಗೊಳಿಸುವಿಕೆ: ಡೈನಾಮೈಟನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಆಸ್ಫೋಟಿಸಿ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಜಡಗೊಳಿಸಿ ಹಿಡಿಯುವುದಿದೆ. 2 ರಾಸಾಯನಿಕ ಜಡಗೊಳಿಸುವಿಕೆ : ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ವಿಷಗಳಿಂದ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಮಂಕುಗೊಳಿಸಿ ಹಿಡಿಯುವುದುಂಟು. 3 ವಿದ್ಯುತ್ತಿನಿಂದ ಜಡಗೊಳಿಸುವಿಕೆ: ವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಮರವಡಿಸಿ ಹಿಡಿಯುವುದು. ಆದರೆ ಈ ವಿಧಾನಗಳು ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾದ್ದರಿಂದ ನಿಷೇಧಕ್ಕೊಳಗಾಗಿವೆ

ಸಂಸ್ಕರಣೆ ಮತ್ತು ಮೀನು ಉತ್ಪನ್ನಗಳು: ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೀನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ. ಅನಂತರದ ಕ್ರಮಗಳಿಗೂ ಆದ್ಯತೆ ಉಂಟು. ಮೀನು ಹಿಡಿದ ಮೇಲೆ ಅವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ತನಕ ಜೋಪಾನಮಾಡಿ ರಕ್ಷಿಸುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಆವಶ್ಯಕ. ಮೀನು, ಸೀಗಡಿ, ಸಿಂಪಿಗಳ ಮಾಂಸ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಕೊಳೆತುಹೋಗುವಂಥ ಸರಕು. ಮೀನು ಸತ್ತ ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾದಂಥ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಜೀವಿಗಳ ಆಕ್ರಮಣದಿಂದಾಗಿ, ಹಾಗೂ ಅದರ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಕಿಣ್ವಗಳ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಾಗಿ ಕೆಲವು ಅನಪೇಕ್ಷಣೀಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಟ್ಟರೆ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಮಾನವನ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಾರದಂತೆ ಅನುಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಡಿದ ಮೀನುಗಳನ್ನು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಕೆಡದಂತೆ ಸಂರಕ್ಷಿಸಲು ಆಧುನಿಕ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಗತಾನೆ ಹಿಡಿದ ಮೀನುಗಳನ್ನು ದೂರದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಒಯ್ಯಲು ಮಂಜುಗಡ್ಡೆಯ ಬಳಕೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಬಹುಕಾಲ ಕೆಡದಂತೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಹಲವಾರು ವಿಧಾನಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಉದಾ. ಶೀತಘನೀಕರಣ, ಡಬ್ಬೀಕರಣ, ಒಣಗಿಸುವಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿರುವ ಮೀನುಸಂಸ್ಕರಣದ ಮುಖ್ಯ ವಿಧಾನಗಳಿವು: 1. ಉಪ್ಪು ಹಾಕುವಿಕೆ ಅಥವಾ ಉಪ್ಪುನೀರಿನಲ್ಲಿ ಊನಿ ಹಾಕುವಿಕೆ 2. ಹೊಗೆ ಹಾಕುವಿಕೆ 3. ಒಣಗಿಸುವಿಕೆ, 4. ಶೀತಘನೀಕರಣ ಹಾಗೂ 5. ಡಬ್ಬಿಜೋಪಾಸನೆ. ಉಪ್ಪು ಹಾಕುವಿಕೆ ಪ್ರಪಂಚಾದ್ಯಂತ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಧಾನ. ಯುರೋಪ್ ಹಾಗೂ ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡ್‌ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಉಪ್ಪು ಹಾಕಿ ಒಣಗಿಸುವುದು ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮವಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಧಾನ ಉಳಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇಡೀ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನವನ್ನು ದಡದ ಮೇಲೆಯೇ ನಡೆಸಲಾಗುವುದು. ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದ ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ ಅವುಗಳ ತಲೆತೆಗೆದು ದೇಹವನ್ನು ಸೀಳಿ ಶುಚಿಮಾಡಿ ಉಪ್ಪುಹಾಕಿ ಉಪ್ಪಿನ ಸ್ತರಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಮೀನುಕುಳಿಗಳಲ್ಲಿ ರಾಶಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಸಂಸ್ಕರಣಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಉಪ್ಪೂರಿಸಿದ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಅವುಗಳನ್ನು ಒಣಗಿಸಿ ರಫ್ತುಮಾಡಲು ಪೀಪಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾಕ್ ಮಾಡಿ ಇಡುತ್ತಾರೆ. ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ತನಕ ಉಪ್ಪು ಹಾಕಿದ ಮೀನು (ಕಾಡ್) ಯುರೋಪಿನ ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿತ್ತೆಂಬುದು ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹ. ಹೊಗೆ ಹಾಕುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆರಿಂಗ್, ವೈಟಿಂಗ್, ಕಾಡ್, ಲಿಂಗ್, ಸೈಥ್ ಹ್ಯಾಡಕ್, ಮೀಸೆಮೀನು, ಬುಂಗಡೆ ಮುಂತಾದ ಮೀನುಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಿಮಾನವ ತಾನು ಹಿಡಿದ ಮೀನನ್ನು ಶಿಬಿರದ ಹೊರಗೆ ಬೆಂಕಿಯ ಮೇಲೆ ತೂಗಾಡಿಸುತ್ತ ಹೊಗೆ ಊಡುತ್ತಿದ್ದ. ಈಗಲೂ ಅನೇಕ ಹಳೆಯ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ

ಈ ಪದ್ಧತಿ ಉಂಟು. ಆದರೆ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆದಂತೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ವಿಧಾನಗಳು ಅಗತ್ಯವಾದವು. ಆಧುನಿಕ ಹೊಗೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಮೀನುಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಉರುವಲಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮರಗಳು ವಿಶೇಷವಾದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿವೆ. ಗಡಸುಮರಗಳಾದ ಓಕ್, ಹಿಕರಿ, ಮಹಾಗನಿ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಮೊತ್ತದ ಎಣ್ಣೆ ಹಾಗೂ ರಾಳಗಳಿರುವವಲ್ಲದೆ ಇವು ಮೀನಿಗೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರುಚಿಯನ್ನು ಸಹ ಕೊಡಬಲ್ಲವು. ನೇರ ಮರವನ್ನೇ ಉರಿಸಿ ಹೊಗೆ ಉಂಟುಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮರದಪುಡಿಯನ್ನು ಉರಿಸುತ್ತ ದಟ್ಟವಾದ ಹೊಗೆಯ ಮೋಡಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡಿ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಸುಡುತ್ತಾರೆ. ಹೊಗೆ ಊಡುವುದರ ಮೊದಲು ಮೀನಿನ ತಲೆ ಕತ್ತರಿಸಿ ಕೆಳಗಿನ ಭಾಗದವರೆಗೆ ಸೀಳಿ, ಒಳಗಿನ ಭಾಗಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ತೊಳೆದು ಅಲ್ಪಕಾಲದ ತನಕ ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಸಾರದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿ ಒಣಗಿಸಿ 5ರಿಂದ 6 ಗಂಟೆಯತನಕ ಹೊಗೆಗೆ ಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೀನಿನ ಸಂಸ್ಕರಣದ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧಾನ ಒಣಗಿಸುವಿಕೆ. ಬಿಸಿಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವಂಥ ಉಷ್ಣವಲಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ರಮ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಿದೆ. ಒಣಗಿದ ಮೀನುಗಳೇ ಪ್ರಧಾನ ಆಹಾರವಾಗಿರುವ ದೇಶಗಳಾದ ಆಫ್ರಿಕ, ಭಾರತ, ಮಲೇಷ್ಯ, ಫಿಲಿಪೀನ್ಸ್, ಚೀನ ಹಾಗೂ ಜಪಾನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧಾನ ಜನಪ್ರಿಯ ಆಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಸರಳವಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಒಳಗಿನ ಭಾಗಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಲು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಒಣಗಿಸುವ ಮೊದಲು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕುವುದುಂಟು. ಶೀತಘನೀಕರಣ ಒಂದು ಆಧುನಿಕ ಆಹಾರ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ವಿಧಾನ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಡದಂತೆ ರಕ್ಷಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುವ ಮೀನುಗಳು, ಸೀಗಡಿಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ತರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪೊಟ್ಟಣೀಕರಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಶೀತಘನೀಕರಣ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸು. 1 – 1.50 ಗಂಟೆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ -25^{0} ಸೆ ನಿಂದ 40^{0} ಸೆ. ಗೆ ತರಲಾಗುತ್ತದೆ. ತದನಂತರ ಇವುಗಳನ್ನು -18^{0} ಸೆ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿಡಲಾಗುವುದು. ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಆಹಾರವನ್ನು 6 ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಡಬಹುದು. ಮೀನು ಸಂಸ್ಕರಣದ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧಾನವೆಂದರೆ ಡಬ್ಬಿಜೋಪಾಸನೆ. ಇದು ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಆಧುನಿಕ ವಿಧಾನವಾಗಿದ್ದು ಆನೇಕ ಅನುಕೂಲಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಂತೂ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ ಉದ್ಯಮವೇ ಆಗಿಹೋಗಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಲ್ಮನ್, ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಹೆರಿಂಗ್, ಸ್ಪ್ರಾಟ್, ಬೂತಾಯಿ, ಆ್ಯಂಚೊವಿ, ಬಂಗುಡೆ ಹಾಗೂ ಟನ್ನಿಗಳು, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಹಾಗೂ ಪೋರ್ಚುಗಲ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬೂತಾಯಿ ಉದ್ಯಮ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸಿವೆ. ಡಬ್ಬಿಜೋಪಾಸನೆ ಈ ರೀತಿ ಇದೆ: ಮೊದಲು ಮೀನಿನ ತಲೆ ಹಾಗೂ ಒಳಭಾಗಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ದೇಹಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಉಪ್ಪನ್ನು ಚಿಮುಕಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದ ತನಕ ಉಪ್ಪು ನೀರಿನೊಳಗೆ ಮುಳುಗಿಸಿ ಹೊರತೆಗೆದು ತೊಳೆದು ಒಣಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಆಲಿವ್ ಮುಂತಾದ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ನಿಮಿಷಗಳತನಕ ಕರಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಇತರ ಸಂಬಾರ ಘಟಕಗಳಾದ ಲಿಂಬೆ ಎಣ್ಣೆ, ಲವಂಗ, ಬೇ ಎಲೆಗಳ ಭಟ್ಟಿಯಿಂದ ಪಡೆದ ಸುಗಂಧದ್ರವ, ಮಸಾಲೆ ಅಣಬೆ ಮುಂತಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಡಬ್ಬಿಯೊಳಗೆ ಆಲಿವ್ ಎಣ್ಣೆ ಹಾಕಿ ಮೀನನ್ನು ತುಂಬಿ ಗಾಳಿ ಸೇರದಂತೆ ಮೊಹರು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ನಾರ್ವೆಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಸ್ಪ್ರಾಟ್ (ಕ್ಲೂಪಿಯ ಸ್ಪ್ರಾಟಸ್) ಮತ್ತು ಹೆರಿಂಗ್ ಎಳೆಯ ಮೀನುಗಳನ್ನು (ಕ್ಲೂಪಿಯ ಹ್ಯಾರಂಗಸ್) ಇದೇ ರೀತಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೀನುಗಳ ಮಾಂಸದ ಕಣಕದಿಂದ ತಯಾರಿಸಲಾಗುವ ಮೀನು ಸಾಸೆಜ್, ಮೀನಿನದೋಸೆ ಉಂಡೆ (ರಿಸೋಲ್ಸ್), ಆ್ಯಂಚೊವಿ ಪಿಷ್ಟದ ವ್ಯಂಜನ, ಮೀನುದೋಸೆ, ಕ್ಯಾವೀಯಾರ್ ವ್ಯಂಜನ ಮುಂತಾದವು ಕೂಡ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಉಪೋತ್ಪನ್ನಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇತರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾದ ಶಾರ್ಕ್ ಮಾಂಸದ ಕಣಕ, ಶಾರ್ಕ್‌ಮೀನಿನ ಯಕೃತ್ತಿನ ಎಣ್ಣೆ, ಮೀನಿನ ಮರವಜ್ರ, ಮೀನಂಟುವಜ್ರ ಮುಂತಾದವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಕಡಿಮೆ ಬೆಲೆಯ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಗೊಬ್ಬರ ಮತ್ತು ಪಶು ಆಹಾರ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಸ್ತನಿಗಳಾದ ತಿಮಿಂಗಲ, ಸೀಲ್, ಕಡಲಸಿಂಹ, ಕಡಲಹಸು ಹಾಗೂ ಉರಗವರ್ಗದ ಆಮೆಗಳ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಸಹ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಒಂದು ಅತ್ಯಂತ ವಾಣಿಜ್ಯ ಹಾಗೂ ಜೀವನೋಪಾಯದ ಉದ್ಯಮವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ.

ಜಲಕೃಷಿ: ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಆಧುನಿಕ ವಿಧಾನ ಜಲಕೃಷಿ (ಅಕ್ವಾಕಲ್ಚರ್). ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಜಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಜಲಜೀವಿಯನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವುದಕ್ಕೆ ಜಲಕೃಷಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೀನುಕೃಷಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯಬಹುದು, ಮೀನುಸಾಕಾಣಿಕೆ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಇತ್ತೆಂಬುದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಮೀನುಸಾಕಾಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಟ್‌ನ ಜನರು ಬಹುಶಃ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಮೊದಲಿಗರಿರಬೇಕೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪುರಾವೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 2500 ರಲ್ಲೇ ಈಜಿಪ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದ ಮೀನು ಸಾಕಾಣಿಕೆ ಬಗ್ಗೆ ಅಲ್ಲಿನ ಪಿರಮಿಡ್‌ಗಳ ಮೇಲಿನ ಕೆತ್ತಿರುವ ಚಿತ್ರಣಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 2000 ರಲ್ಲಿ ಚೀನ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಗೆಂಡೆ ಮೀನುಗಳ ಸಾಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಮೀನುಕೃಷಿಯನ್ನು ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಜ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ವಿಶ್ವಕೋಶ ಸ್ವರೂಪದ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಬಹಳ ಹಿಂದೆ ಮೀನು ಕೃಷಿಯೆಂದರೆ ಕೆರೆ,ಕೊಳ, ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಕೃತಕವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ತೊಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬೇಕಾದಾಗ ಹಿಡಿಯುವುದೇ ಆಗಿತ್ತು.

ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ನದಿಗಳಿಂದ ಮೀನಿನ ಮರಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಂದು ಕೊಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕುವ ವಿಧಾನ ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು. ಈ ವಿಧಾನ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ತದನಂತರ ಇತರೆ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೂ ಈ ವಿಧಾನ ಹರಡಿತು. ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದ್‌ಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಗೆಂಡೆಮೀನುಗಳ ಮರಿಮಾಡಿಸುವಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಅನಂತರ ಗೆಂಡೆ ಮೀನುಗಳ ಕೃಷಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗತೊಡಗಿತು. ಗೆಂಡೆ ಮೀನುಗಳು ನಿಂತ ಕೊಳಗಳ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮರಿ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಕೃಷಿಗೆ ಬಹಳ ಕಾಲ ಮೀನುಮರಿಗಳ ಕೊರತೆಯಿತ್ತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1957 ರಲ್ಲಿ ಗೆಂಡೆ ಮೀನುಗಳ ಪ್ರಚೋದಿತ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ವಿಧಾನವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿದ ಅನಂತರವಂತೂ ಗೆಂಡೆ ಮೀನುಗಳ ಮರಿಗಳ ಲಭ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇವುಗಳ ಜಲಕೃಷಿ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿತು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ, ಪಂಜಾಬ್ ರಾಜ್ಯಗಳು ಗೆಂಡೆ ಮೀನುಕೃಷಿಯ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿರುವ ಅಗಾಧ ಕೆರೆ ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗೆಂಡೆ ಮೀನುಮರಿಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡಿ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಜಾಗತಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೂ ಇತ್ತೀಚಿನ ಎಫ್.ಎ.ಓ. ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಶೇ. 42 ರಷ್ಟು ಗೆಂಡೆ ಮೀನುಗಳು ಮತ್ತದರ ಸಂಬಂಧಿ ಸಿಪ್ರಿನಿಡೆ ಕುಟುಂಬದ ಮೀನುಗಳು ಜಲಕೃಷಿಯಿಂದ ಬರುತ್ತಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕಡಲ ಹಿಡುವಳಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಸ್ಥಿರಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಆಹಾರ ಬೇಡಿಕೆ ನೀಗಿಸಲು ಇರುವ ವಿಪುಲ ಅವಕಾಶವೆಂದರೆ, ಮೀನುಕೃಷಿ. ಕಡಲ ಮೀನುಗಳ ಕೃಷಿಗಿಂತ ಒಳನಾಡು ಮೀನುಗಳ ಕೃಷಿ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. 2003 ರಲ್ಲಿ ಹಿಡುವಳಿಯಿಂದ ಒಟ್ಟು 90.30 ದ.ಲ. ಟನ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಮೀನುಕೃಷಿಯಿಂದ 34.20 ದ.ಲ. ಟನ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗಿದೆ. ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶವೆಂದರೆ 2002 ಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಹಿಡುವಳಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆ ಶೇ.3 ರಷ್ಟು ಕುಸಿತ ಕಂಡಿದ್ದರೆ ಮೀನುಕೃಷಿಯಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಶೇ.5 ರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಏಷ್ಯದ ದೇಶಗಳಿಂದ ಶೇ. 90ರಷ್ಟು ಮೀನುಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಮೀನುಕೃಷಿಯಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ವಿಪುಲ ಅವಕಾಶಗಳಿವೆ.

ಜಲಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಹಿನೀರು ಮೀನುಗಳದ್ದೇ ಸಿಂಹಪಾಲು. ಆದರೂ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜಾತಿಯ ಸಿಹಿನೀರು ಹಾಗೂ ಕಡಲ ಜಲಚರಗಳನ್ನು ಸಾಕಾಣಿಕೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ, ಸೀಗಡಿ, ಕಡಲ ಚಿಪ್ಪುಮೀನುಗಳು, ಮುತ್ತಿನ ಚಿಪ್ಪುಗಳು, ಕಾಡ್ ಮೀನು, ಹೇಕ್, ಹೆಡಕ್, ಟ್ಯೂನಾಗಳು, ಸಿಹಿನೀರು ಸೀಗಡಿ, ಏಡಿಗಳು, ಸಿಹಿನೀರು ಚಿಪ್ಪುಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹೀಗೆ ನೂರಾರು ಜಾತಿಯ ಜಲಚರಗಳ ಕೃಷಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇವುಗಳ ಮೀನುಮರಿಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಪಾಲನೆ ಕೇಂದ್ರಗಳ (ಹ್ಯಾಚರಿ) ಸ್ಥಾಪನೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣೆ ಜಲಕೃಷಿಯ ಒಂದು ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಉದ್ಯಮವಾಗಿದೆ.

ಜಲಕೃಷಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಗಮನದಲ್ಲಿಡಬೇಕಾದ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ ಕೊಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳದ ಆಯ್ಕೆ, ಉತ್ತಮ ಹಾಗೂ ಹೇರಳ ನೀರಿನ ಲಭ್ಯತೆ, ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ, ಬೇಡಿಕೆಯುಳ್ಳ ಸೂಕ್ತ ತಳಿಯ ಆಯ್ಕೆ, ಆ ತಳಿಯ ಬಿತ್ತನೆಮರಿಗಳ ಲಭ್ಯತೆ, ಪಾಲನಾ ವಿಧಾನ, ನಿರ್ವಹಣಾ ವಿಧಾನ ಹಿಡುವಳಿ ಮತ್ತು ಮಾರಾಟ ವಿಧಾನಗಳು. (ಬಿ.ಎಚ್.ಎಂ.)

ಮುಂಡಗೋಡ: ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಯಲ್ಲಾಪುರ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಶಿರಸಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಲಘಟಗಿ. ಶಿಗ್ಗಾವಿ ಮತ್ತು ಹಾನಗಲ್ಲು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ಇವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ನಾಲ್ಕು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. ಒಟ್ಟು 94 ಗ್ರಾಮಗಳುಂಟು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 90,707.

ಇದು ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶ. ಇದರ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೇಡ್ತಿ ನದಿ ಹರಿದು ಯಲ್ಲಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕು ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಾನಿತೋಪುಗಳಿವೆ. ಕೆರೆಗಳಿಂದಲೂ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ

ತೊರೆಗಳಿಂದಲೂ ಜಲಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 320 ಸೆಂಮೀ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಫಲವತ್ತಾದ ಜಿಗುಟು ಕರಿ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮತ್ತು ಜಂಬುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಬತ್ತ, ಜೋಳ, ತೊಗರಿ, ಅಡಕೆ ಮತ್ತು ಇತರ ತೋಟದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಪಶುಪಾಲನೆ ಇದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ತು, ಅಂಚೆ, ತಂತಿ, ದೂರವಾಣಿ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿವೆ. ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಣಿಜ್ಯಕ್ಕೆ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು ನೀಡುವ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಸಹಕಾರ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿವೆ. ಅಕ್ಕಿ ಗಿರಣಿಗಳು, ಸರ್ಕಾರಿ ಔಷಧಾಲಯ, ಕೃಷಿ ತರಬೇತಿ ಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಶಾಲೆಗಳೂ ಇವೆ. ಮಂಗಳೂರು–ಮುಂಬಯಿ, ಕಾರವಾರ–ಧಾರವಾಡಗಳ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗಿವೆ.

ಮುಂಡಗೋಡ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ. ಇದು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 16,171. ಈ ಊರಿನ ಸುತ್ತಲೂ ಬತ್ತ, ಜೋಳ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವರು. ಬೇಸಾಯ ಮತ್ತು ಪಶುಪಾಲನೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿ. ಉತ್ತಮತಳಿಯ ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನು ಸಾಕುವರು. ಹಾಲು ಮತ್ತು ಹಾಲಿನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಸಮೀಪದ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸುವರು. ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಪರ್ಕ 64 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯೊಂದಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು. ಇಲ್ಲಿಂದ 4 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದೂರು ಮತ್ತು ಕುಸೂರು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಎರಡೂವರೆ ಸಾವಿರ ಮಂದಿ ಟಿಬೆಟಿಯನ್ ನಿರಾಶ್ರಿತರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜೋಳದ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಗರ ಪಂಚಾಯಿತಿ ಇದೆ. ಈ ಸ್ಥಳ ಮಂಗಳೂರು–ಮುಂಬಯಿ, ಕಾರವಾರ–ಧಾರವಾಡಗಳ ಹೆದ್ದಾರಿಯೊಂದರ ಮೇಲಿರುವ ಕಾರಣ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಾಹನ ಸಂಚಾರದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ 16 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಧರ್ಮಾಜಲಾಶಯ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಾ ವಸಾಹತುಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೃಷಿತರಬೇತಿ ಶಾಲೆ ಇದೆ. *

ಮುಂಡರಗಿ: ಗದಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಅದರ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಗದಗ ತಾಲ್ಲೂಕು, ನೈಋತ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಶಿರಹಟ್ಟಿ ತಾಲ್ಲೂಕು. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ರಾಯಚೂರು ಮತ್ತು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 877.4 ಚ.ಕಿಮೀ. ಗ್ರಾಮಗಳು 32. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 92,644. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿ ಮುಂಡರಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತದೆ. ಗದಗ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಿಂದ ಮುಂದುವರಿದು ಹರಿಯುವ ಹಿರೇಹಳ್ಳ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಿದು ತುಂಗಭದ್ರಾವನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಹರಿದು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತುವುದುಂಟು. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 47 ಸೆಂಮೀ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕೆಂಪುಮಿಶ್ರಿತ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಖುಷ್ಕಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಹೆಚ್ಚು. ಬಾವಿ, ಹಳ್ಳ ತೊರೆಗಳಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಜೋಳ, ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯಗಳು, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಸೇಂಗ, ಹತ್ತಿ, ಗೋದಿ ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಮೋಟರುವಾಹನಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಉಂಟು. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಅಂಚೆ, ತಂತಿ, ಶಾಲೆಗಳ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೌಲಭ್ಯವುಂಟು.

ಮುಂಡರಗಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಗದಗ ನಗರಕ್ಕೆ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ 38 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 20,318. ಈ ಊರು ಗದಗ–ಬಳ್ಳಾರಿ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಕೊಪ್ಪಳ, ಬೆಲತ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಊರುಗಳೊಡನೆ ಮಾರ್ಗ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶೇಂಗ, ಹತ್ತಿ ವ್ಯಾಪಾರವಿದೆ, ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಿವೆ. *

ಮುಂಬಯಿ: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಹಿಂದೆ ಬೊಂಬಾಯಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಅನಂತರ ಬೊಂಬಾಯಿ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರು. ನಗರದ ಹಳೆಯ ಭಾಗ ಇರುವುದು ಒಂದು ದ್ವೀಪದ ಮೇಲೆ, ಅದು ತಗ್ಗಾದ ಮೈದಾನ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾಲುಭಾಗ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಕೆಳಗೆ ಇದೆ. ಈ ಮೈದಾನದ ಆಚೀಚೆ ಸಮಾನಾಂತರದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಎರಡು ತಗ್ಗುಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಇವು ದ್ವೀಪದ ತುದಿಯಿಂದಾಚೆಗೆ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕಡಿದಾದ ಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ದ್ವೀಪಸ್ತಂಭವೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪಶ್ಚಿಮದ ಸಾಲು ಎದ್ದು ಕಾಣುವಂತಿದೆ. ಮಲಬಾರ್ ಹಿಲ್ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 54.86 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವದ ಸಾಲು ಏರುತಗ್ಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಮಜಗಾಂವ್, ಸೆವ್ರಿ, ಪರೆಲ್ ಮುಂತಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಸು. 18 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ, 5–6 ಕಿಮೀ ಅಗಲ ಇರುವ ಈ ದೀಪದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 39 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರ ನಡುವಣ ಭಾಗ ಬ್ಯಾಕ್ ಬೇ. ಈ ದ್ವೀಪಕ್ಕೂ ಉತ್ತರದ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಕ್ಕೂ ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಮುಂಬಯಿ ಮಹಾನಗರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಮುಂಬಯಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ರೇವು ಹೊಂದಿರುವ ನಗರ. ಸಣ್ಣ ಗುಡ್ಡಗಳ ನಡುವಣ ಕಿರಿದಾದ ಕಡಲಚಾಚು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಮುಂಬಯಿ ಮಹಾನಗರದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 603 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,19,14,398 (2001).

ಇಂದು ಮುಂಬಯಿ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವ ಮುಂಬಯಿನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯಾಗಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 157 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದ್ದು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 33,26,837 ಇದೆ. ಮುಂಬಯಿ ಹೊರವಲಯದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಬಾಂದ್ರ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 446 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 85,87,561.

ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿ ಟರ್ಮಿನಸ್

ಬೆಳವಣಿಗೆ : ಭಾರತದ ಮಹಾದ್ವಾರ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪಡೆದಿರುವ ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತಶಕಪೂರ್ವದ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಕೋಳಿ ಎಂಬ ಜನರು ನೆಲಸಿದ್ದರು. ಅವರ ಕುಲದೇವತೆಯಾದ ಮುಂಬಾದೇವಿಯಿಂದಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಬಾಪುರಿ, ಮುಂಬೂಲ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮುಂಬಯಿ ಮೂಲತಃ ಏಳು ನಡುಗಡ್ಡೆಗಳ ಸಮೂಹದಾಗಿದ್ದು ಆ ನಡುಗಡ್ಡೆಗಳು ಭೂಭಾಗದ ಮುಂದೆ ಕಡಲಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಮೊದಲು ಮುಂಬೆಟ್ಟ (ಕನ್ನಡ) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತೆಂದೂ ಮುಂದೆ ಅದೇ ಮುಂಬೆ, ಮುಂಬಯಿ ಎಂದಾಯಿತೆಂದೂ ಪ್ರತೀತಿ. ಮುಂಬಯಿ ಉಪನಗರವೆನಿಸುವ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ದೊರೆತ ಕಲ್ಲಿನ ಉಪಕರಣಗಳಿಂದ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಯುಗದಿಂದಲೇ ಜನವಸತಿ ಇತ್ತೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬೇಸಾಯ ಮತ್ತು ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಕಸಬಾಗಿದ್ದ ಕೋಳಿಜನರು ಮೂಲತಃ ಕನ್ನಡಿಗರೆಂಬುದು ಕೆಲವು ಇತಿಹಾಸಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಬರುಬರುತ್ತ ಮೀನ, ಅಗ್ರಿ, ನಾಗ, ಭೋಯಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಜನರು ಕೋಳಿಜನರೊಡನೆ ಬಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡರೆಂದೂ ಅಂತೆಯೇ ಮುಂಬಯಿ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕೋಳಿವಾಡಾದಂತೆ ಮಂಜಗಾಂವ, ಅಗ್ರಿಪಾಡಾ, ನಾಗಪಾಡಾ, ಭೋಯಿವಾಡಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರದೇಶಗಳುಂಟಾದುವೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಬೋರೀವಲಿ (ಬೋರೀವಳ್ಳಿ), ಕಾಂದೇವಲಿ (ಕಾಂದೀವಳ್ಳಿ), ವರ್ಸೋವ (ತೇರುಗಟ್ಟಿ), ಡೊಂಬೀವಲಿ (ಡೊಂಬೀವಳ್ಳಿ), ಕನ್ಹೇರಿ (ಕಣ್ಣೇರಿ), ಮುಂಬ್ರಾ (ಮುಂಬೇರಿ), ಕುರ್ಲ (ಕೊರ್ಲ) ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳು ಕನ್ನಡ ಮೂಲವನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಟಾಲಮಿ ಹೆಸರಿಸಿರುವ ಹೆಪ್ಟನೀಸಿಯವೇ ಮುಂದೆ ಮುಂಬಯಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಏಳುದ್ವೀಪಗಳೆಂದು ನಾರ್ವೆಯ ವಿದ್ವಾಂಸ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಲಾಸೆನ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಮಧ್ಯದ ದ್ವೀಪ ಮುಂಬಯಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮದ್ದು ವೋರ್ಲಿ: ಅನಂತರ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ, ಪರೇಲ್, ಸೆವ್ರಿ–ಸ್ಯೆಯನ್, ಮಜಗಾಂವ್, ಕೊಲಾಬಾ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವು ಒಂದೊಂದೂ ಉಳಿದವುಗಳೊಡನೆ ಕಡಲಚಾಚುಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದುವು. 9ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 1348ರ ತನಕ ಅದು ವಿವಿಧ ರಾಜ್ಯದ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಅದು ಗುಜರಾತಿನ ಸುಲ್ತಾನನ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಗುಜರಾತಿನ ಸುಲ್ತಾನ ಬಹಾದೂರ್ ಷಾ ಅದನ್ನು ಪೋರ್ಚುಗೀಸರಿಗೆ ವಹಿಸಿ ಕೊಟ್ಟ (1534). ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ದೊರೆ 2ನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಮತ್ತು ಪೋರ್ಚುಗಲ್ ದೊರೆಯ ತಂಗಿ ಕ್ಯಾತರೀನ್ ಬ್ರೆಗಾಂನ್ಜಾರ ಮದುವೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ನೀಡಲಾದ ವರದಕ್ಷಿಣೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಯೂ ಸೇರಿತ್ತು (1662). ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲು ಯತ್ನಿಸಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ವೈಸ್‌ರಾಯ್ ಎಡೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ (1662). ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಹೋರಾಟ ನಡೆದ ಮೇಲೆ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಅದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. 1668ರ ಮಾರ್ಚ್ 27ರಂದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ದೊರೆ ಅದನ್ನು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಕೇವಲ 10 ಪೌಂಡ್ ಬಾಡಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ. 1672ರಲ್ಲಿ ಸೂರತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಜೆರಾಲ್ಡ್ ಅಂಜಿಯೆರ್ ತನ್ನ ಸರ್ಕಾರದ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿದ. ಅವನೇ ಮುಂಬಯಿ ನಗರದ ಸ್ಥಾಪಕ. ಆಗ ಮುಂಬಯಿ ಅತ್ಯಂತ

ಅನಾರೋಗ್ಯಕರ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ಎರಡೇ ವರ್ಷ ಆಯಸ್ಸು ಎಂಬುದು ಗಾದೆ ಮಾತಾಗಿತ್ತು. ಅವನು ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಿ ಅಲ್ಲೊಂದು ಆಸ್ಪತ್ರೆಯನ್ನೂ ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಗುಜರಾತಿನ ಪಾರ್ಸಿ ವರ್ತಕರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿದರು. ಮುಂಬಯಿಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಇವರ ಪಾತ್ರ ದೊಡ್ಡದು. ಡಚ್ ಆಕ್ರಮಣಕಾರರ ವಿರುದ್ಧ ಜೆರಾಲ್ಡ್ ಅಲ್ಲೊಂದು ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಿದ. ಇವನು ನಿಧನನಾದಾಗ (1677) ಮುಂಬಯಿ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 60,000 ಇತ್ತು. ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೆ ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಗಳಿಸಿತ್ತು.

ದೊರೆಯ ಸೇನೆಗೂ ಕಂಪನಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಆಗಾಗ ಘರ್ಷಣೆಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. 1683ರಲ್ಲಿ ಎದ್ದ ದಂಗೆಯನ್ನು ಅಡಗಿಸಲಾಯಿತು. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಗರ ಬಹಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಸಾಧಿಸಿತು. ಅದರ ಸುತ್ತ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ದ್ವೀಪಗಳ ನಡುವಣ ಕಡಲ ಚಾಚುಗಳನ್ನು ಇಂಗಿಸಿ ನೆಲವನ್ನು ವಾಸಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಸಾಗಿತ್ತು. ವೊರ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮಾಹಿಮ್ ನಡುವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಾಧನೆ. ಅದನ್ನು ಆಗ ಮಾಡಿಸಿದವನು. ಗವರ್ನರ್ ಆಗಿದ್ದ ವಿಲಿಯಮ್ ಹಾರ್ನ್‌ಬಿ (1771–84). ಇವನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಒಡ್ಡುದಾರಿಗೆ ಹಾರ್ನ್‌ಬಿ ವೆಲಾರ್ಡ್ ಎಂದೇ ಹೆಸರು.

ಮುಂಬೈ ಸ್ಟಾಕ್ ಎಕ್ಸ್‌ಚೇಂಜ್ ಕಟ್ಟಡ

ಮೀನುಗಾರರ ಏಳುದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ಇಂದಿನ ಆಧುನಿಕ ಮುಂಬಯಿ ನಗರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಸಿದವರು ಅನೇಕರು. ಇವರ ಪೈಕಿ ಪಾರ್ಸಿಜನರನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಇವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗನೆಂದರೆ ಲಾವ್‌ಜಿನಸರ್‌ವಾಂಜಿ ವಾಡಿಯ. ಇವನೊಬ್ಬ ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಪಕ ಅಥವಾ ವಾಡಿಯ. ಆ ಕಸಬಿನ ಹೆಸರೇ ಇವನ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಅವನು ಸೂರತ್ತಿನಿಂದ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಬಂದ ಹಡಗುಕಟ್ಟೆಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆಯ ಮೇಲುಸ್ತುವಾರಿ ನೋಡಿಕೊಂಡ (1773). ಇವನು ಆರಂಭಿಸಿದ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಯುದ್ಧ ನೌಕಾಂಗಣದ ನೌಕೆಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಹಡಗುಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ಆ ಉದ್ಯಮದಿಂದಾಗಿ ಅನೇಕ ಕುಶಲ ಕಾರ್ಮಿಕರು ತಯಾರಾದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಮುಂಬಯಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ವಿದೇಶ ಸ್ಪರ್ಧೆಯ ನಿರ್ಮೂಲನದೊಂದಿಗೆ ಅದರ ವ್ಯಾಪಾರೋದ್ಯಮಗಳು ಬೆಳೆದುವು. ಮುಂಬಯಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಾ ಕಡಲುಕೊಳ್ಳೆಗಾರರ ನೆಲೆಯೆನಿಸಿದ್ದ ಘರಿಯಾ ಅಥವಾ ವಿಜಯದುರ್ಗವನ್ನು ರಾಬರ್ಟ್‌ಕ್ಲೈವ್ ಮತ್ತು ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ವಾಟ್ಸನ್ನರು ಧ್ವಂಸ ಮಾಡಿದರು (1756). ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಬಲವೂ ಕುಗ್ಗಿತು. ಫ್ರೆಂಚರ ವಸಾಹತುಗಳನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಅಡಗಿತು. ಸಾಲ್ಬಾಯ್ ಕೌಲಿನ ಪ್ರಕಾರ ಮರಾಠರು ಸಾಲ್ಸೆಟ್ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಬಸ್ಸೇನ್ ಬಂದರನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಮುಂಬಯಿ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ತ್ವರೆಯಿಂದ ಮುಂದುವರಿಯಿತು (1782).

ನೆಹರು ಕೇಂದ್ರ

ಮರಾಠಾ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಪತನದೊಂದಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಹೊಸ ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾದ ಅಂದಿನ ಬೊಂಬಾಯಿ (ಮುಂಬಯಿ) ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಮುಂಬಯಿಯ ಪ್ರಗತಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದುವು. ಮೌಂಟ್ ಸ್ಟೂವರ್ಟ್ ಎಲ್ಫಿನ್‌ಸ್ಟನ್ ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪ್ರಥಮ ಲೆಫ್ಟನಂಟ್ ಗವರ್ನರ್ (189–27) ಆದ. ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಸೂಯೆಜ್ ಕಾಲುವೆ ತೆರೆದಾಗ ಈ ಸಂಚಾರ ಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದು 1849ರಲ್ಲಿ. ಸೂಯೆಜ್ ಕಾಲುವೆ ತೆರೆದಾಗ ಈ ಸಂಚಾರದ ಕಾಲ 45 ದಿನಗಳಿಂದ 30 ದಿನಗಳಿಗೆ ಇಳಿಯಿತು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿತ್ತು. ಒಳನಾಡಿನ ಹತ್ತಿ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಬರತೊಡಗಿತ್ತು. ಅದು ಮುಂಬಯಿಯ ಹತ್ತಿಗಿರಣಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ತಳಹದಿ ಹಾಕಿತು. ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ ಥಾಣೆಗೆ ರೈಲು ಸಂಚಾರ ಆರಂಭವಾದದ್ದು 1853ರಲ್ಲಿ. 1864ರ ವೇಳೆಗೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ವಿಸ್ತರಿಸಿದುವು. ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಟರ್ಮಿನಸ್ ನಿಲ್ದಾಣದ ನಿರ್ಮಾಣವಾದದ್ದು ಹಿಂದೆ ಕಡಲಿದ್ದು ನೆಲವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ. ಬಾರ್ಟ್ಲ್ ಫ್ರಿಯರ್ ಗವರ್ನರ್ ಆಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1862–67) ಕೋಟೆಯ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಕೆಡವಲಾಯಿತು. ಅಮೆರಿಕದ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧದಿಂದಾಗಿ ಮುಂಬಯಿಯ ವ್ಯಾಪಾರ ವಿಶೇಷ ಅಭ್ಯುದಯ ಪಡೆಯಿತು (1861–63). ಭಾರತದ ಹತ್ತಿಗೆ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಬೇಡಿಕೆ ಬೆಳೆದು ಬೆಲೆಗಳು ಏರಿದವು. ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಲಾಭದ ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆದರು. ಯುದ್ಧ ಅಂತ್ಯಗೊಂಡಾಗ ಹಠಾತ್ತನೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಕುಸಿದು ನಗರದ ತಳಪಾಯವೇ ಅಲುಗಾಡುವಂತಾಯಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಮತ್ತೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಕುದುರಿ ಮುಂಬಯಿ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡಿತು.

1884ನೆಯ ವರ್ಷ ಮುಂಬಯಿಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೈಲುಗಲ್ಲು. ಕವಾಸ್‌ಜಿ ನಾನಾಭಾಯ್ ದಾವಾರ್ ಎಂಬಾತ ಆ ವರ್ಷ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಮುಂದಿನ ಐದು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಐವತ್ತು ಗಿರಣಿಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದವು. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಉದ್ಯಮಶೀಲ ಪಾರ್ಸಿ–ಜಮ್‌ಷೆಟ್‌ಜಿ ನಸರ್‌ವಾಂಜಿ (1839–

1904). ಈತ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಕನಸು ಕಂಡವ ಈತ. ಇವನ ಮಗ ಸರ್ ದೊರಾಬ್‌ಜಿ ಟಾಟಾ ಅದನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಿದ (1915). ಮುಂಬಯಿಗೆ ಅಗ್ಗದ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಛ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ದೊರಕುವಂತಾಯಿತು. ಹಲವಾರು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಕಾಗದ, ಹಿಟ್ಟು, ಅಕ್ಕಿ, ಎಣ್ಣೆ, ಮರ, ಹಗ್ಗ, ಚರ್ಮ, ಕಲ್ಲು, ಸಿಮೆಂಟ್, ಲೋಹಗೆಲಸ, ಸಕ್ಕರೆ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಚಹ, ಹೆಂಚು, ಇಟ್ಟಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಗಿರಣಿಗಳೂ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಆರಂಭವಾದವು. ಮುದ್ರಣಾಲಯಗಳೂ ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದವು. ವಿದ್ಯುತ್ ಟ್ರಾಮ್, ವಿದ್ಯುತ್ ರೈಲು ಬಂದವು.

ಇವೆಲ್ಲ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೊಂದಿಗೆ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಮುಂಬಯಿ ನಗರದ ಸ್ವರೂಪವೇ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬದಲಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಮಹಾತ್ಮಗಾಂಧಿ ರಸ್ತೆ ಎನಿಸಿರುವ ಎಸ್‌ಪ್ಲನೇಡ್‌ನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಸಾಲುಗಟ್ಟಿದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೆಲವು ಕಟ್ಟಡಗಳು: ಸರ್ಕಾರಿ ಸಚಿವಾಲಯ, ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕಟ್ಟಡಗಳು, ಗಡಿಯಾರ ಗೋಪುರ, ಮರಾಮತ್ ಇಲಾಖೆ ಕಛೇರಿ, ಅಂಚೆ ಕಛೇರಿ ಇವೆಲ್ಲ ಯುರೋಪಿನ ಗಾಥಿಕ್ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳು. ಕ್ರಾಫರ್ಡ್ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಕೂಡ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು (1873). ನಗರಕ್ಕೆ ಸುರಕ್ಷಿತ ನೀರು ಪೂರೈಕೆಯ ಹಾಗೂ ಒಳಚರಂಡಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಬಂದುವು (1879).

ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1891ರ ವೇಳೆಗೆ 8,21,000 ಆಗಿತ್ತು. ನಗರದ ಜನ ಸಂದಣಿಯೊಂದಿಗೆ ಕೊಳೆಗೇರಿಗಳೂ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿದವು. ನಗರದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಲು ನಗರಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಲಿಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಬ್ಯಾಕ್ ಬೇ (ಹಿನ್ನೀರು) ಪ್ರದೇಶದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ ಕಾರ್ಯಗತವಾಯಿತು (1918), 526.11 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಕೊಲಾಬಾ ಬಳಿಯಿಂದ ಮೇರೀನ್ ಲೈನ್ಸ್‌ವರೆಗೆ ಕಡಲಿಗೆ ತಡೆ ಗೋಡೆ ಕಟ್ಟುವ ಮಹಾಕಾರ್ಯವಿದು. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ದೋಷಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಯಿತು (1926). ಕೊನೆಗೆ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಇದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಈ ಕೆಲಸ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಚೌಪಾಟಿ ಸೀಫೇಸ್ ರಸ್ತೆಯಿಂದ ಹಾರ್ವೆ ರಸ್ತೆ ಕೂಡುವವರೆಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಮೆರೀನ್ ಡ್ರೈವ್ ಭಾರತದ ಪ್ರಥಮ ಜೋಡಿ ಹೆದ್ದಾರಿ. ಉಪನಗರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವೂ ಭರದಿಂದ ಸಾಗಿತು.

ಬಾಂದ್ರ–ಒರ್ಲಿ ಸೀಲಿಂಕ್

1901ರಲ್ಲಿ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ (ಉಪನಗರವೂ ಸೇರಿ) 8,47,497. 1941ರ ವೇಳೆಗೆ ಇದು 16,95,168 ಆಗಿತ್ತು. 1951ರಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 23,29,020. ಮುಂಬಯಿ ಭಾರತದ ಪ್ರಥಮ ಜನಭರಿತ ನಗರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಎರಡನೆಯದ್ದು ಕೋಲ್ಕತ. ಮುಂಬಯಿ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಗರ. ಇಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ದೇಶಗಳ ಜನರೂ, ಹಲವಾರು ಧರ್ಮ, ಭಾಷೆಗಳವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಮರಾಠಿಯಲ್ಲದೆ ಗುಜರಾತಿ, ಉರ್ದು, ಹಿಂದಿ, ಕೊಂಕಣಿ, ತೆಲುಗು, ಸಿಂಧಿ, ತಮಿಳು, ಕನ್ನಡ ಆಡುವವರೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. 2001ರ ಜನ ಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ನಗರದ ಜನ ಸಂಖ್ಯೆ 1,63,68,084. ಜನದಟ್ಟಣೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು 1970ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಹೊಸ ಮುಂಬಯಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ವಸತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಕೆಲಸ ಕೈಗೊಂಡಿತು. ಆ ದಶಕದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಥಾಣೆ ಆಖಾತದ ಮೇಲೆ ಬೃಹತ್ ಸೇತುವೆಯೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು.

ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು: ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ನಗರ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದರೂ ಅದರ ಕೆಲವು ಹಳೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ಕೋಟೆ ಪ್ರದೇಶ ಮುಂಬಯಿಯ ಕೇಂದ್ರ ಪ್ರದೇಶ. ಅದು ಆಡಳಿತ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ವಲಯ. ಬಂದರು ಕಟ್ಟೆಗಳು, ಮಧ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು, ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು, ಸ್ಟಾಕ್‌ಎಕ್ಸ್‌ಚೇಂಜ್ ವ್ಯವಹಾರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಸರ್ಕಾರಿ ಕಛೇರಿಗಳು ಹೋಟೇಲುಗಳು, ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ದೂರವಾಣಿ ಮತ್ತು ತಂತಿ ಕಛೇರಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಿಕ್ಕಿರಿದಿವೆ. ಹಲವಾರು ಗಗನಚುಂಬಿ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಎದ್ದಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕೊಲಾಬಾವರೆಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಕೀರ್ಣ ಮತ್ತು ವಸತಿಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಣಾ ಬಲಗಳ ವಲಯವಿದೆ.

ಕೋಟೆ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ವಸತಿಗಳಿವೆ. ಕಾಲ್ಬದೇವಿ. ಗಿರ್‌ಗಾಂವ್, ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ ರಸ್ತೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ಇದು ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ಜನರಿರುವ ವಲಯ. ನಡುನಡುವೆ ಸಗಟು ಹಾಗೂ ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಿವೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಿ ಉನ್ನತ ವರ್ಗಗಳ ವಸತಿಗೃಹಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದರುಕಟ್ಟೆಗಳ ಸಾಲು ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ರೈಲ್ವೆ ಅಂತಿಮ ನಿಲ್ದಾಣಗಳೂ ಇವೆ.

ಇನ್ನೂ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಪರೇಲ್ ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಗಿರಣಿಗಳೂ, ಕಾರ್ಮಿಕ ವಸತಿಗಳೂ ಇವೆ. ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಮಲಬಾರ್ ಮತ್ತು ಕೊಲಾಬಾ ಗುಡ್ಡಗಳ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀಮಂತರ ವಸತಿಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡಲ ಗಾಳಿಯ ತಂಪು ಆಹ್ಲಾದಕರ. ಹಾರ್ನ್‌ಬಿ ವೆಲ್ಲಾರ್ಡ್‌ನ ರಕ್ಷಣಾ ಗೋಡೆಯಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ತಗ್ಗಿನ ಜೌಗುನೆಲವನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಒಂದು ಭಾಗವೇ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ ರೇಸ್‌ಕೋರ್ಸ್ ಮತ್ತು ವಿಶಾಲ ಮೈದಾನ. ಇಲ್ಲೂ ವಾಸದ ಮನೆಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಉಪನಗರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪರೇಲ್ ಮತ್ತು ಮಾಹಿಮ್ ಕಡಲು ಚಾಚಿನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ದಾದರ್ ಮತ್ತು ಶಿವಾಜಿ ಪಾರ್ಕ್ ಪ್ರದೇಶದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಯಿತು. ಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ರೈಲ್ವೆ ಮಾರ್ಗಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಆಕರ್ಷಕ ಉಪನಗರಗಳು ಬೆಳೆದವು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಮುಂಬಯಿ–ಆಗ್ರ ರಸ್ತೆಯ ಬದಿಗೆ ಹೊಸ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಎದ್ದಿವೆ. ಥಾಣವನ್ನೂ ದಾಟಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಸತಿಗೃಹಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಹೊಸ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಿವೆ. ಮಧ್ಯವಲಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿ (ಸಾಂತಾಕ್ರೂಜ್) ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದಾಗಿ ತೆರೆದ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶ ಉಳಿದಿದೆ. ರೈಲ್ವೆಯ ವಿದ್ಯುದೀಕರಣ ಹಾಗೂ ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಸ್ ಮಾರ್ಗಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದಾಗಿ ಹೊಸ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಸುಲಭವಾಗಿದೆ.

ಸಮಸ್ಯೆಗಳು: ಯುದ್ಧಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ ನಗರ ಸ್ಫೋಟಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಅದರ ಭೂದೃಶ್ಯದ ಬದಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಮಲಬಾರ್ ಹಿಲ್ ಮೇಲೆ ಗಗನಚುಂಬಿ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ಇತರ ಎಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಎತ್ತರದ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಮೇಲೆದ್ದು ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಅಂಧೇರಿ, ಕುರ್ಲ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ವಡಾಲ, ಬಂದ್ರ ಮುಂತಾದ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಲಭಾಗದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಸ್ ಹಾದಿಗಳ ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಸದಾ ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ತುಂಬಿದ ಉಪನಗರ ರೈಲುಗಳೂ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಕೊಳೆಗೇರಿಗಳೂ ಅನಿಯಂತ್ರಿತ ನಗರ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ದೃಶ್ಯಗಳು.

ಈ ನಗರ ಎದುರಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಹಲವು. ದೇಶದ ಇತರ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಜನರ ಒಳವಲಸೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಎಕರೆಗೆ 1520ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯಿದೆ. ನಾಗರಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ದೊರಕುತ್ತಿಲ್ಲ. ಒಳನಾಡಿನ ಆರ್ಥಿಕ ದುಸ್ಥಿತಿಯೇ ಈ ಜನದಟ್ಟಣೆಗೆ ಕಾರಣವೆಂಬುದು ಪರಿಣಿತರ ಅಭಿಮತ. ಉಪನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವುದೂ ಹಳೆಯ ದ್ವೀಪ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲು ಒಪ್ಪದಿರುವುದೂ ಕಾರಣಗಳು. ಮುಂಬಯಿ ಹಿಂದೆ ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಅನೇಕ ಹೊಸ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಲ್ಲಿವೆ. ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಘಟಕಗಳು, ಔಷಧ ತಯಾರಿಕೆ ಉದ್ಯಮಗಳು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್, ರಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಇತರ ಹಲವು ಉದ್ಯಮಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿವೆಯಾದರೂ ವಸತಿ ಸಮಸ್ಯೆ ತೀವ್ರವಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕೊಳೆಗೇರಿಗಳು ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಇದು ಕಾರಣ. ಅನೇಕ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಒಂದೆಡೆ ನೆಲೆನಿಲ್ಲದಿರುವುದು, ಹಂಗಾಮಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದೂ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಗ್ರಾಮಪ್ರದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಣೆಯಾಗದೆ ನಗರದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಪರಿಹಾರ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ. ಸಹಕಾರಿ ಗೃಹನಿರ್ಮಾಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಗೃಹನಿರ್ಮಾಣ

ಮಂಡಳಿ ಮುಂತಾದವು ವಸತಿ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಯತ್ನ ನಡೆಸಿವೆ. ಮುಂಬಯಿ ಮಹಾನಗರಯೋಜನಾ ಮಂಡಲಿ, ಹೊಸ ನಗರಕೇಂದ್ರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮುಂತಾದವುಗಳೂ ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಇತರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು: ಮುಂಬಯಿ ನಗರ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಬೌದ್ಧಿಕ ಕೇಂದ್ರ. 1804ರಲ್ಲಿ ಬಾಂಬೇ ಲಿಟರರಿ ಸೊಸೈಟಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. 1827ರಲ್ಲಿ ಅದು ರಾಯಲ್ ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಶಾಖೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡಿತು. ಅದರ ತ್ರೈಮಾಸಿಕ ಪತ್ರಿಕೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖ್ಯಾತಿಗಳಿಸಿವೆ. ಅದರ ಅಮೂಲ್ಯ ಗ್ರಂಥಾಲಯ 1841ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಬೊಂಬಾಯಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು (1857). ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ನಿರೋಧ ಲಸಿಕೆ ತಯಾರಿಸುವ ಹಾಫ್‌ಕಿನ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಅಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು (1890). ಪ್ರಿನ್ಸ್ ಆಫ್ ವೇಲ್ಸ್ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು (1904). ಅದರಲ್ಲಿ ಕಲೆ, ಪುರಾತತ್ತ್ವ, ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಈಚೆಗೆ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಿಭಾಗವೊಂದು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲೇ ಜಹಾಂಗೀರ್ ಕಲಾ ಗ್ಯಾಲರಿಯಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಚೀನ ಹಾಗೂ ಆಧುನಿಕ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳು, ಇತಿಹಾಸ, ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ನೆಹರು ಕೇಂದ್ರ, ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ಯಾಭವನ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು (1938). ರೊರಾಬ್ಜಿ ಟಾಟಾ ಅವರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ (1945) ಟಾಟಾ ಮೂಲಭೂತ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಟಾಟಾ ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಂಸ್ಥೆಯೂ (1936) ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದದ್ದು.

ಮುಂಬಯಿ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ರೇವು ಪಟ್ಟಣ. ಅದು ಹಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ, ಹಣಕಾಸು ವಹಿವಾಟುಗಳ ಕೇಂದ್ರ. ಟ್ರಾಂಬೆಯಲ್ಲಿ ತೈಲ ಸಂಸ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಪರಮಾಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಥಾವರಗಳೂ ಇವೆ.

ಮುಂಬಯಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಆಳ ಕಡಲ ರೇವು. ಸು. 110 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡ್ರ, ಪ್ರಿನ್ಸ್, ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಬಂದರುಕಟ್ಟೆಗಳಿವೆ. ಬಂದರು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತರಣೆಯ ಕಾರ್ಯ ಸತತವಾಗಿ ಸಾಗಿದೆ. ಬಾಲಾರ್ಡ್ ಹಡಗು ಇಳಿದಾಣದ ಉದ್ದ 457.20 ಮೀ. ಅಲ್ಲಿ 228.60 ಮೀ ವರೆಗಿನ ಉದ್ದದ ಹಡಗುಗಳು ನಿಲ್ಲಬಹುದು. ಪಕ್ಕದ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ರೈಲುಗಾಡಿಗಳು ದೇಶದ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಿಗೂ ಹೋಗಿಬರುತ್ತವೆ. ಮುಂಬಯಿ ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಕೋಲ್ಕತದ ಮೂಲಕ ಪೂರ್ವದ ನಗರಗಳಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. ದೇಶದೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳೊಂದಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಬಾಂದ್ರ–ಒರ್ಲಿ ಸೀಲಿಂಕ್ ಇತ್ತೀಚಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗಿದೆ. (ಜಿ.ವಿ.ಎಸ್.ಇ.)

ಮುಕ್ತ ವ್ಯಾಪಾರ ವಲಯ : ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಸುಗಮವಾಗಲು ಸಹಾಯಕವಾದ ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿ (ಫ್ರೀ ಟ್ರೇಡ್ ಜೋನ್). ಸರ್ಕಾರಗಳು ಅಲ್ಲಿನ ಆಮದು ರಫ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ನಿಯಂತ್ರಣಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತ ವ್ಯಾಪಾರ ವಲಯಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತು ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳ ಆಮದು ಮತ್ತು ರಫ್ತಿಗೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ತೆರಿಗೆಗಳಾಗಲೀ ನಿರ್ಬಂಧಗಳಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿಯ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುವುದರಿಂದ ಮುಂದುವರೆದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಹಿಂದುಳಿದ ಮತ್ತು ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುವನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಅವುಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧ ವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿ ಬಡತನ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಕ್ತ ವ್ಯಾಪಾರ ವಲಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತೆರಿಗೆಗಳು, ಆಮದು ಮತ್ತು ರಫ್ತಿನ ಮೇಲಿನ ಹಾಗೂ ಕೆಲವೊಂದು ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. 2002ನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಸು. 43 ಮಿ. ಜನರು ಮುಕ್ತ ವ್ಯಾಪಾರ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರತರಾಗಿದ್ದು ಇವರು 116 ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್ ಉಪಕರಣಗಳು, ಬಟ್ಟೆ, ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳು, ಆಟದ ವಸ್ತು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಮುಕ್ತ ವ್ಯಾಪಾರದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶವೆಂದರೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವುದು. ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದಾಗಿದೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಡಿ.)

ಮುಖ್ಯಭಾಗದಿಂದ ದೂರವಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರ: ಕೆಲವೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಇಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿದ್ದು, ಅದರ ಕೆಲ ಭಾಗದ ಮೇರೆಗಳು ಮುಖ್ಯ ಭಾಗದಿಂದ ದೂರವಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಅಥವಾ ಕಾರಿಡಾರ್‌ಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಸ್ವರೂಪ ಹೊಂದಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರೋರುಪ್ಟೆಡ್ ಸ್ಟೇಟ್ ಎನ್ನುವರು. ಇವುಗಳನ್ನು ಜರ್ಮನ್ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೊರವಲಯದ ಮುಂದುವರೆದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬಗೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದರೆ ಆಫ್ರಿಕದ ಸಮಭಾಜಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಝೈರೆ. ಇದೊಂದು ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದ್ದು, ಎರಡು ಹೊರವಲಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. 1. ಈ ದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿ ಪ್ರದೇಶ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋ ಹಾಗೂ ಅಂಗೋಲಗಳ ನಡುವೆ ಮಲಾಡಿ ಎಂಬ ರಾಜಧಾನಿ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. 2. ಝೈರೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಕಟಂಗ್ ಪ್ರದೇಶ ಆಗ್ನೇಯದ ಕಡೆಗೆ (ಜಾಂಬಿಯ) ಹಬ್ಬಿದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ನಮೀಬಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರವೂ ಈ ತರಹದ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾ: ರಾಷ್ಟ್ರದ ಮುಖ್ಯಭಾಗಗಳಿಂದ ದೂರವಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಗಡಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ತೀವ್ರ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಎದುರಿಸುತ್ತಿವೆ. ಹಲವಾರು ಪ್ರೊರುಪ್ಟೆಡ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ವಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತವೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಮುಡುಕುತೊರೆ: ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪವಿತ್ರಬೆಟ್ಟ, ಸೋಮಗಿರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಬೆಟ್ಟಹಳ್ಳಿ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮವಿದೆ. ಇದೊಂದು ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ತಲಕಾಡಿಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸು. 4 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ, ನದಿ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ತಿರುವು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಳದ ಬಳಿ ಇದೆ. ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಲಿಂಗ ತಲಕಾಡಿನ ಪಂಚಲಿಂಗಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಪ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಸು. 100 ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನ ಒಂದು ಮಂಟಪವಿದೆ. ಇದರ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಚಿತ್ರಮಂಟಪವೆಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಪುರಾಣದ ದೃಶ್ಯಾವಳಿಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಜನವರಿ–ಫೆಬ್ರುವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಸು. 10,000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಲಕಾಡಿನ ವೈದ್ಯೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ತಾಂಡವೇಶ್ವರ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂದಿಡಲಾಗುತ್ತದೆ. *

ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ: ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಬಿಜಾಪುರದ ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹುನಗುಂದ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಬಾಗಲಕೋಟೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಸವನ ಬಾಗೇವಾಡಿ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಿಂದಗಿ–ಈ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸುರಪುರ ಮತ್ತು ಲಿಂಗಸುಗೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ನಾಲತವಾಡ, ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ, ಢವಳಗಿ ಮತ್ತು ತಾಳಿಕೋಟೆ ಹೋಬಳಿಗಳು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 154 ಗ್ರಾಮಗಳು ಮತ್ತು 2 ಪಟ್ಟಣಗಳು ಇವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,507 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,84,856 (1981).

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಬಹುಪಾಲು ಮಟ್ಟಸ ಪ್ರದೇಶ. ಕೃಷ್ಣಾನದಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣದ ಗಡಿಯಾಗಿ ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಹುನಗುಂದ, ಲಿಂಗಸುಗೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವಂತೆ ಆಗ್ನೇಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಗಡಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಹಿರೇಹಳ್ಳ ನೈರುತ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗಿ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೋಣಿನದಿ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಸೊಗಲಿ ನದಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ದೋಣಿ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಗಳೂ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 72.2 ಸೆಂಮೀ.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶವೇ ಹೆಚ್ಚು. ದೋಣಿ ನದಿಯ ದಡಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಸು. 9 ಮೀ ಆಳದವರೆಗೂ ಹುಸಿಮಣ್ಣು ಶೇಖರವಾಗಿದೆ. ಇದು ಮನುಷ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಕುತ್ತಾಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಬಿಜಾಪುರಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿಗಿಂತ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. 1963–64ರಲ್ಲಿ 136,790 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ದೋಣಿನದಿಯಿಂದಾಗಿ ತಾಳೀಕೋಟೆ ಪ್ರದೇಶ ಬಹು ಫಲವತ್ತಾಗಿದ್ದು ಸಮೃದ್ಧ ವ್ಯವಸಾಯವಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಬಹು ಕಡಿಮೆ. 1963–64ರ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಕೆರೆಗಳಿಂದ ಸು. 60 ಹೆ. ಬಾವಿಗಳಿಂದ ಸು. 670, ಹೆ. ಮಾತ್ರ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದುವು. ಕೃಷ್ಣಾ ಮೇಲ್ದಂಡೆ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸಿದ್ಧಾಪುರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಣೆಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿ ಅದರ ಎಡನಾಲೆಯಿಂದ 1,13,316 ಹೆ. ನೀರೊದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹವಣಿಕೆ ಇದೆ.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಜೋಳ, ಗೋದಿ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಸಜ್ಜೆ, ಬತ್ತ, ಹೆಸರು, ತೊಗರಿ, ಅವರೆ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪಶುಪಾಲನೆಯೂ ಇದ್ದು ಪಶುಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪಶುವೈದ್ಯಾಲಯಗಳಿವೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಎಕ್ಕುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದಂತೆ ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮೀಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಇವೆ. ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕು ಮತ್ತು ನಿಯಂತ್ರಿತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಿವೆ. ಹೂವಿನಹಿಪ್ಪರಗಿ–ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ–ಹುನಗುಂದ ಮಾರ್ಗ ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ–ತಾಳೀಕೋಟೆ ಮಾರ್ಗ, ಹಿಪ್ಪರಗಿ–ತಾಳೀಕೋಟೆ–ಹುಣಸಗಿಮಾರ್ಗ– ಇವು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆಗಳು.

ತಾಳೀಕೋಟೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಟ್ಟಣ. ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 10 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬಾಸರಕೋಡು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಜಕ್ಕಣಾಚಾರ್ಯ ನಿರ್ಮಿತವೆಂದು ಹೇಳುವ ಒಂದು ಜೈನ ದೇವಾಲಯ (ಬಸದಿ), 1750ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮತ್ತು 1805ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಮೂರುಲಿಂಗ ಗುಡಿಯೂ ಇವೆ. ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳದ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸು. 20 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ನಾಲತವಾಡ ದೊಡ್ಡಗ್ರಾಮ. ಇಲ್ಲಿ ಮೂರು ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಇವೆ. ತಾಳೀಕೋಟೆಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 10 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಶಿವಪುರ ಗ್ರಾಮದ ಹತ್ತಿರ ಹಗರಟಗಿ ತೀರ್ಥವಿದೆ. ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸು. 20 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಯಲಗೂರು ಗ್ರಾಮ ಅಲ್ಲಿಯ ಆಂಜನೇಯ ದೇವಾಲಯದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ (ಆಲಮಟ್ಟಿ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣ ಈ ಗ್ರಾಮದಿಂದ 5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ).

ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಬಿಜಾಪುರದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 83 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಆಲಮಟ್ಟಿ ರೈಲ್ವೆನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ 27 ಕಿಮೀ ದೂರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 28,219 (2001). ಪರ್ವತಗಿರಿ ಮತ್ತು ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ ಎರಡೂ ಸೇರಿ ಈ ಊರು ಪುರಸಭೆಯಾಗಿದೆ. ಊರಿನಿಂದ ಹುನಗುಂದ, ಚಿಮ್ಮಲಗಿ ನಾಲತವಾಡ, ತಾಳೀಕೋಟೆ, ಬಸವನಬಾಗೇವಾಡಿ ಮೊದಲಾದೆಡೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದ್ದು ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಈ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಈಶ್ವರದೇವಾಲಯವಿದೆ.

ಬಾಸರಕೋಡ ನಾಡಗೌಡರ ಪೂರ್ವಜರಾದ ಪರಮಣ್ಣನವರಿಂದ ಈ ಊರು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು (1680). ಅದೇ ಮನೆತನದ ಹುಚ್ಚಪ್ಪನವರು ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು (1720). ಈಗ ಆ ಕೋಟೆಯ ಭಗ್ನಾವಶೇಷಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. *

ಮುಧೋಳ: ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಅದರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ. ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಯುವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಜಮಖಂಡಿ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬೀಳಗಿ ಮತ್ತು ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ವಾಯವ್ಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಲೋಕಾಪುರ ಮತ್ತು ಮುಧೋಳ ಇಲ್ಲಿಯ ಹೋಬಳಿಗಳು. 77 ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 955.41 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 28,235.

ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಘಟಪ್ರಭಾ ಮುಧೋಳ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸು. 13 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅಡ್ಡಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಬಾಗಲಕೋಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಧೋಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಸಿಗುವುದಲ್ಲದೆ ಲೋಕಾಪುರ ಮತ್ತು ನದಿ ದಂಡೆಗುಂಟ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣನ್ನೂ ಮೆದುಕಾವಿ ಬಣ್ಣದ ಜೇಡಿಮಣ್ಣನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 46 ಸೆಂಮೀ ಘಟಪ್ರಭಾ ನದಿ ಎಡದಂಡೆ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೆಚ್ಚು ಭೂಮಿಗೆ ಜಲಸಮೃದ್ಧಿ ಒದಗಿಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಜೋಳ, ಗೋದಿ, ಸೇಂಗ ಮತ್ತು ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯಗಳು, ಪಶುಪಾಲನೆ ವ್ಯವಸಾಯದ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ. ಅವುಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಪಶುವೈದ್ಯಾಲಯಗಳಿವೆ.

ಸುಣ್ಣ ತಯಾರಿಕೆ, ಉಣ್ಣೆ ಉತ್ಪಾದನೆ ಇಲ್ಲಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಣಿಜ್ಯಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿವೆ. ಮುಧೋಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬೆಳಗಲಿ ಗ್ರಾಮ ಮುಧೋಳದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ 11 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದೇ ರನ್ನನ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ ಎಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುವರು. ಚಿತ್ರ ಭಾನುಕೋಟ ಘಟಪ್ರಭಾ ನದಿದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ಗ್ರಾಮ. ಮುಧೋಳಕ್ಕೆ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ 22 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಮುಧೋಳಕ್ಕೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 19 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮಹಾಲಿಂಗಪುರ ಒಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರ.

ಮುಧೋಳ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಹೋಬಳಿಯ ಕೇಂದ್ರ. ಬಾಗಲಕೋಟೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಮಖಂಡಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 19ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಘಟಪ್ರಭಾ ನದಿ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಪಟ್ಟಣ ಇಂದು ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 42,443. ಹಿಂದಿನ ಸುಂದರ ಪಟ್ಟಣ ಮದುವಳಲ್ ಇಂದಿನ ಮುಧೋಳವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ರನ್ನಮಹಾಕವಿಯ ಜನ್ಮಸ್ಥಳವಾಗಿದ್ದು ಆತನದೆಂದು ಹೇಳುವ ಒಂದು ಹಳೆಯ ಮನೆಯನ್ನು ಈಗಲೂ ತೋರಿಸುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಲ್ಲಿನ ಮೂರ್ತಿ ಇದ್ದು ಅದು ಕವಿಯದೆಂದು ಹೇಳುವುದಿದೆ. ಮುಧೋಳ ಹಿಂದೆ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು ಆ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ಹಳೆಯ ವಾಡೆ ಇದೆ. ಊರಿನ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಸಂತನೊಬ್ಬನ ದರ್ಗಾ ಇದೆ. ಮುಧೋಳದಲ್ಲಿ ಪೌರಸಭಾಡಳಿತವಿದೆ. (ಆರ್.ಎಂ.ಆರ್.)

ಮುಪ್ಪಟ್ಟೆ ಗಾಜು ದಿಕ್ಸೂಚಿ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ: ಕೌನಿಕ ಅಳತೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವ ಅತಿ ಸರಳವಾದ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ. ಈ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣ ರೇಖೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ವಿವಿಧ ರೇಖೆಗಳು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಕೋನಗಳನ್ನು ಅಳೆಯುವುದರ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿದೆ. ನೆಲದ ಮೇಲಿನ ಮತ್ತು ನಕ್ಷೆಯ ಮೇಲಿನ ವಿವರಗಳ ನಡುವಿರುವ ರೂಪಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಒಂದೇ ಒಂದು ರೇಖೆಯನ್ನು ಅಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಮುಪ್ಪಟೆ ಗಾಜು ದಿಕ್ಸೂಚಿ–ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ಮುಖ ಮಾಡಿರುವ ಕಾಂತ ಸೂಚಿ ಇರುವ ಸು. 15 ಸೆಂಮೀ ವ್ಯಾಸದ ಲೋಹದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. 360^0 ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ ಅಲ್ಯುಮಿನಿಯಮ್ ಬಳೆಯಾಕಾರದ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕಾಂತ ಸೂಚಿಗೆ ಜೋಡಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಾಂತ ಸೂಚಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 0^0 ಮತ್ತು 360^0, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 180^0, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 270^0 ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 90^0ಗಳಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕೋನ ಮಾಪಕ ಪಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಕಾಂತಸೂಚಿಯ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಲೋಹದ ತಿರುಗಣಿಯ ಮೇಲೆ ಓಲಾಡುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಒಂದು ಕಡೆ ಸಮಕೋನ ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರದ ಮುಪ್ಪಟೆ ಗಾಜನ್ನು ಜೋಡಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಅಂಕಿಗಳನ್ನು ತಲೆಕೆಳಗಾಗಿರುವಂತೆ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಒಂದು ಕಡೆ ಸಮಕೋನ ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರದ ಮುಪ್ಪಟೆ ಗಾಜನ್ನು ಜೋಡಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೋನಮಾಪಕ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಂಕಿಗಳನ್ನು

ಮುಪ್ಪಟೆ ಗಾಜು ದಿಕ್ಸೂಚಿ

ಮುಪ್ಪಟ್ಟೆಗಾಜಿನೊಳಗಿಂದ ಓದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮುಪ್ಪಟ್ಟೆ ಗಾಜಿನ ಮೇಲ್ಗಡೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಲು ಒಂದು ಲಂಬ ಸೀಳುಗುಂಡಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಪ್ರತಿಫಲಕ ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ಜೋಡಿಸಿರುವ ದೃಷ್ಟಿ ಫಲಕದ ಲೋಹದ ಚೌಕಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ದೃಷ್ಟಿಫಲಕದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಂಬವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿದ ಕುದುರೆ ಕೇಶವಿರುತ್ತದೆ. ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸೀಳುಗುಂಡಿಯೊಳಗಿಂದ ಕುದುರೆ ಕೇಶದೊಡನೆ (ಹೇರ್ ಲೈನ್) ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ವೀಕ್ಷಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕಾಶಮಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಸೀಳುಗುಂಡಿಯ ಹತ್ತಿರ ಬಣ್ಣದ ಗಾಜುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ದಿಕ್ಸೂಚಕದ ಸಮತಲದ ಅತಿಕೆಳಗೆ ಅಥವಾ ಮೇಲಿರುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಲು ದೃಷ್ಟಿ ಫಲಕಕ್ಕೆ ಸರಿದಾಡುವ ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ಜೋಡಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ದೃಷ್ಟಿ ಫಲಕವನ್ನು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿ ಮಡಿಚಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಲೋಹದ ಮುಚ್ಚಳವಿರುತ್ತದೆ.

ಮುಪ್ಪಟೆಗಾಜು ದಿಕ್ಸೂಚಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಗುರುತಿಸುವ ಕೋನಗಳನ್ನು ದಿಕ್‌ಮಾನಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸೂಚಿತ ದಿಕ್ಕು ಕಾಂತ ಉತ್ತರವಾದರೆ ದಿಕ್ ಮಾನಗಳನ್ನು ಕಾಂತ ದಿಕ್‌ಮಾನಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮುಪ್ಪಟೆಗಾಜು ದಿಕ್ಸೂಚಿ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ವ್ಯವಹರಿಸುವುದು ಕಾಂತ ದಿಕ್‌ಮಾನಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ. ದಿಕ್‌ಮಾನಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಎರಡು ವಿಧಾನಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಪೂರ್ಣ ವೃತ್ತ ವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಚತುರ್ಥಾಂಶ ವಿಧಾನ. ಪೂರ್ಣ ವೃತ್ತ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ 0^0–360^0 ಗಳಿರುತ್ತವೆ. ವೃತ್ತ ಚತುರ್ಥಾಂಶ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ದಿಕ್‌ಮಾನಗಳು 0^0 – 90^0 ಗಳವರೆಗೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಹಿಂದೆ N (ಉತ್ತರ) ಅಥವಾ S (ದಕ್ಷಿಣ) ಎಂಬ ಮುಂದೆ E (ಪೂರ್ವ) ಅಥವಾ W (ಪಶ್ಚಿಮ) ಎಂಬ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಅದು ಯಾವ ವೃತ್ತ ಚತುರ್ಥಾಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಬರುತ್ತವೆ.

ಮುಪ್ಪಟೆಗಾಜು ದಿಕ್ಸೂಚಿ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ತ್ರಿಕೋನೀಕರಣ ಮತ್ತು ವಕ್ರಪಥ. ತ್ರಿಕೋನೀಕರಣ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಅನೇಕ ತ್ರಿಕೋನಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ತ್ರಿಕೋನದ ಮೂರು ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೋನಗಳನ್ನು ಅಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಕ್ರಪಥವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಮೇರೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕೆಲವು ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ಥಾನದ ದಿಕ್ಕು ಮತ್ತು ಕೋನ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಅಂತರವನ್ನು ಅಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಚಲಿಸಿ ಅಳತೆ ಮಾಡುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ವಕ್ರಪಥ ವಿಧಾನವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸಂವೃತ್ತ ಮತ್ತು ತೆರೆದ ವಕ್ರಪಥಗಳೆಂಬ ಎರಡು ವಿಭಿನ್ನ ಪ್ರಕಾರಗಳಿವೆ. ಸಂವೃತ್ತ ವಕ್ರಪಥ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ನಡೆಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಚಲಿಸಿ ಭೂಮಾಪನ ನಡೆಸಿ ಪುನಃ ಆರಂಭಗೊಂಡ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ತೆರೆದ ವಕ್ರಪಥ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ನಡೆಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಆರಂಭದ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಭೂಮಾಪನವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಸ್ತೆ, ರೈಲು ಮಾರ್ಗ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ, ತಗ್ಗು, ದಿಣ್ಣೆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಭೂ ಮಾಪನಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಸೈನಿಕ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಈ ಉಪಕರಣವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಸಾಗಿಸುವುದು ಬಹಳ ಸುಲಭವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯು ಕಾಂತಶಿಲೆ ಅಥವಾ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರುಗಳುಳ್ಳ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಭೂಮಾಪನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ದಿಶಾಕೋನಗಳನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ದೂರದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಕೋನ ದೂರದರ್ಶಕಕ್ಕಿಂತ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಸಿ.)

ಮುರ್ಡೇಶ್ವರ: ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭಟ್ಕಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ ಮತ್ತು ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಪ್ರಕೃತಿಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾದದ್ದು. ಭಟ್ಕಳದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 15 ಕಿಮೀ ಹಾಗೂ ಹೊನ್ನಾವರಕ್ಕೆ 27 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಗ್ರಾಮದ ಮೂರು ಕಡೆ ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆ, ತೆಂಗಿನಮರ ಹಾಗೂ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲು ಸುತ್ತಿದ್ದು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಸೊಬಗು ಇದೆ. ಕೃಷಿ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ. ಮುರ್ಡೇಶ್ವರದ ರೇವು ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರ. ಇಲ್ಲಿಯ ಹವೆ ಆರೋಗ್ಯಕರವಾದುದು. ಬೇಸಗೆ ಮಾತ್ರ ತಾಪದಾಯಕ. ಸು. 380 ಸೆಂಮೀ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮಸಮೀಪ ಒಂದು ಹೆಂಚಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಗಳು ನಡೆದ ಕುರುಹುಗಳು ಈಗಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಡಿದ ಯೋಧರ 30 ಸಮಾಧಿಗಳು ಇವೆ. ಈ ಗ್ರಾಮದ ಸಮುದ್ರದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸುಂದರ ಬಸದಿಯಿದೆ. ಜೈನಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ಪುತ್ತಳಿಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಸಮುದ್ರ ದಂಡೆಯ ಕುಂದುಗಿರಿ ಎಂಬ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ ಮುರ್ಡೇಶ್ವರನ ಚಿಕ್ಕ ಶಿಲಾ ಗುಡಿ ಇದೆ. ಈ ಲಿಂಗ ಈಶ್ವರನ ಆತ್ಮಲಿಂಗದ ಒಂದು ಭಾಗ, ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸ್ಥಳ ಪೌರಾಣಿಕಕಾಲದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದೆ. ಈ ಗುಡಿ ಆದಿಚಾಲುಕ್ಯ ಶಿಲ್ಪ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದನ್ನು ಪಾಂಡವರು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು ಎಂಬ ದಂತಕತೆ ಇದೆ. 4–5ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ.

ರಾವಣೇಶ್ವರ ತನ್ನ ತಾಯಿಗೆ ಈಶ್ವರನ ಆತ್ಮಲಿಂಗವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ವಿನಾಯಕ ಉಪಾಯದಿಂದ ಅದನ್ನು ಭೂಸ್ಪರ್ಶ ಮಾಡಿಸಿದ. ರಾವಣೇಶ್ವರ ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತಿರುವ ಲಿಂಗವನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಹಿಡಿದು ಎಳೆದದ್ದರಿಂದ ಲಿಂಗದ ಕೊಂಚಭಾಗ ಮುರುಡಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ತುಂಡಾಗಿ ಬಂತು. ಮುರುಡು ಮುರುಡು ಎಂದು ರಾವಣ ಅದನ್ನು ಬಿಸಾಡಿದನಂತೆ. ಅವನು ಉಚ್ಚರಿಸಿದ ಮುರುಡು ಶಬ್ದವೇ ಮುರ್ಡೇಶ್ವರ ಎಂದಾಯಿತೆನ್ನುವರು. ಹಾಗೆ ಆತ ಎಸೆದ ತುಂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾರವಾರದ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಅದಕ್ಕೆ ಸಜ್ಜೇಶ್ವರ ಎಂದೂ ಇನ್ನೊಂದು ತುಂಡು ಕುಮಟಾದ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಅದು ಧಾರೇಶ್ವರ ಎಂದೂ ಮತ್ತೊಂದು ತುಣುಕು ಹೊನ್ನಾವರದ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಗುಣವಂತೇಶ್ವರ ಎಂದೂ ಹೆಸರಾದುವು. ಗಣಪತಿ ಗೋಕರ್ಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ ಆತ್ಮಲಿಂಗ ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪಂಚಕ್ಷೇತ್ರಗಳಾದವು. ಮುರ್ಡೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ನವೀಕರಣಕಾರ್ಯ ಮುಗಿದಿದೆ (1985). ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಎತ್ತರದ ಪ್ರವೇಶಗೋಪುರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಆರ್.ಜಿ.ಆರ್.ಎ.)

ಮುರ್ಷಿದಾಬಾದ್: ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ; ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಈಶಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಾಲ್ಡ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಬೀರ್‌ಭೂಮ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಮತ್ತು ಬರ್ದ್ವಾನ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಜಲ್‌ಪೈಗುರಿ ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5341 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5.8 ಲಕ್ಷ. ಜಿಲ್ಲಾ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರನಗರ ಬರ್ಹಾಂಪುರ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,89,724.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅದರ ಬಲದಂಡೆಯ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ದೊರೆತಿದೆ. ಭಾಗೀರಥಿ ನದಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುವುದು. ಇವಲ್ಲದೆ ಜಲಂಗಿನದಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಉಪನದಿಗಳಿದ್ದು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಜಲಾಭಾವವಿಲ್ಲ. ಜಿಲ್ಲೆ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಸೆಣಬು, ಗೋದಿ, ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಮಾವಿನ ಹಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆಯನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ರೇಷ್ಮೆ, ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಕಸೂತಿ ಹಾಗೂ ನಕ್ಕಿ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾದದ್ದು. ಕಂಚು ಹಿತ್ತಾಳೆ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನೂ ಸಂಗೀತವಾದ್ಯಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುವುದು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ದಂತದ ಕೆತ್ತನೆ, ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮುರ್ಷಿದಾಬಾದ್ ಹೆಸರಾದದ್ದು.

ಮುರ್ಷಿದಾಬಾದ್ ನಗರ ಭಾಗೀರಥಿ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಈ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಬರ್ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನೆಂದೂ ನವಾಬ ಮುರ್ಷಿದ್ ಕುಲಿಖಾನ್ ಢಾಕದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ ಈ ಊರಿಗೆ ಮುರ್ಷಿದಾಬಾದ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟನೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ (1704). ನಿಜಾಮತ್ ಕಿಲ, ನವಾಬರ ಅರಮನೆ, ಮೋತಿ ಸರೋವರ, ಮುರಾದ್ ಭಾಗ್ ಅರಮನೆ, ಬಂಗಾಲದ ಕೊನೆಯ ನವಾಬನಾದ ಅಲಿವರ್ದಿಖಾನ್‌ನ ಮತ್ತು ಸಿರಾಜ್ ಉದ್‌ದೌಲ ಇವರ ಸಮಾಧಿಯಿರುವ ಖುಸುಭಾಗ್ ಮುಂತಾದ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳಿವೆ. ರಸ್ತೆ ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ, ರೇಷ್ಮೆ ನೇಯ್ಗೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. 1869ರಿಂದಲೂ ಪುರಸಭಾ ಆಡಳಿತವಿದೆ. (ಆರ್.ಎಂ.ಆರ್.)

ಮುಳಬಾಗಲು: ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸಪುರ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾರಪೇಟೆ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಕೋಲಾರ ತಾಲ್ಲೂಕ್ಕೂ, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶವೂ ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು 344 ಗ್ರಾಮಗಳು ಇವೆ. ದುಗ್ಗಸಂದ್ರ, ಮುಳಬಾಗಲು, ಬೈರಕೂರು, ತಾಯಲೂರು ಮತ್ತು ಆವನಿ ಹೋಬಳಿಗಳು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 836.4 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,31,065. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 755.19 ಮಿಮೀ. ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಮುಳಬಾಗಲು ಮತ್ತು ಆವನಿ ಬಳಿಯ ಬೆಟ್ಟಗಳು ದೊಡ್ಡವು. ಮುಖ್ಯ ಬೆಟ್ಟಶ್ರೇಣಿಯೊಂದು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದ್ದು ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲ ಕಣಿವೆಗಳಿದ್ದರೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕಿರುಕಣಿವೆಗಳಿವೆ. ಪಿಂಗಾಣಿ ಸಾಮಾನು ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವ ಬಿಳಿಜೇಡಿ ಮತ್ತು ಕೆಂಪುಜೇಡಿ ಮಣ್ಣುಂಟು. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗುವಂಥ ಹಲವಾರು ಕೆರೆಗಳೂ ಬಾವಿಗಳೂ ಇವೆ. ರಾಗಿ, ಬತ್ತ, ನೆಲಗಡಲೆ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನೂ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಪಶುಪಾಲನೆ ಉಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕಿನ ಪೀಠೋಪಕರಣ ಮತ್ತು ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮುಳಬಾಗಲು ಹೋಬಳಿ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕು ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಚೆನ್ನೈ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕೋಲಾರದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 30 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 44,031. ಮುಳಬಾಗಲು ತಿರುಪತಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಮುಗ್ಗಿಲಿಬೆಟ್ಟಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಮೂಡಲಬಾಗಿಲು ಎಂದು ಕರೆದು, ಮುಂದೆ ಅದೇ ಮುಳಬಾಗಲು ಆಗಿದೆಯೆನ್ನುವರು. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಳಬಾಗಲು ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು.

ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ನಗರಸಭಾಡಳಿತವಿದೆ. ಪಟ್ಟಣದ ಹತ್ತಿರ ಕೆಲವು ಪುರಾತನ ದೇವಾಲಯಗಳುಂಟು. ತಿರುಪತಿಗೆ ಹೋಗುವವರು ಇಲ್ಲಿಯ ನರಸಿಂಹತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮಿಂದು, ಮುಡಿಕೊಟ್ಟು ಹೋಗುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಹತ್ತಿರ ಇರುವ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ರಾಮತೀರ್ಥ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮಣತೀರ್ಥಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಕೊಳಗಳಿವೆ. ಮುಳಬಾಗಿಲಿನಿಂದ 1.5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರ ಬೃಂದಾವನವಿದೆ. ಏಪ್ರಿಲ್ ಅಥವಾ ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಮೇಶ್ವರಸ್ವಾಮಿ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಆಂಜನೇಯಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. (ಕೆ.ಎ.ಆರ್.)

ಮುಳ್ಳಯ್ಯನಗಿರಿ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಗಿರಿ ಶಿಖರ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1,925 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಶ್ರೇಣಿ ಒಳಚಾಚಿರುವ ಬೆಟ್ಟಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಪಟ್ಟಣದ ಉತ್ತರಕ್ಕಿದೆ.

ಈ ಗಿರಿಯ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಧುಮುಕುವ ಜಲಪಾತಗಳು ಮತ್ತು ದಟ್ಟವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಕಾಡು ನೋಡಲು ಅತ್ಯಂತ ರಮಣೀಯ. ಶಿಖರದಿಂದ ದೂರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವಿಹಂಗಮನೋಟ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸೋಮವಾಹಿನಿ, ಹೊನ್ನಮ್ಮನ ಹಳ್ಳ, ವೇದಾ, ಆವತಿ ಮುಂತಾದ ತೊರೆಗಳು ಈ ಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ವೇದಾನದಿಗೆ ಶಮನಗಿರಿ ಬಳಿ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಹಾಕಿ ಅಯ್ಯನ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪುರಾಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರುಕ್ಮಾಂಗದ ಮಹಾರಾಜ ಈ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ವೇದಾ ಮತ್ತು ಆವತಿ ತೊರೆಗಳು ಕಡೂರಿನ ಬಳಿ ತಂಗಲಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ವೇದಾವತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪಡೆದು ಮುಂದೆ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲಿ, ಕಾಡುಕೋಣ, ಚಿರತೆ, ಸಾರಂಗ, ಮುಳ್ಳುಹಂದಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ತೇಗ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ನಂದಿ, ಮತ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳೂ ಇವೆ. ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಅನೇಕ ಔಷಧೋಪಯೋಗಿ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳಿಗೆ ಈ ಗಿರಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಈ ಗಿರಿಸಾಲನ್ನೇ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರದ್ರೋಣ ಪರ್ವತವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ರಾಮ ರಾವಣರ ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹನುಮಂತ ಈ ಗಿರಿಯಿಂದಲೇ ಸಂಜೀವಿನಿ ಮೂಲಿಕೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನೆಂಬ ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ಈ ಗಿರಿಯ ಹೊರ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳು, ಕಿತ್ತಳೆ, ಏಲಕ್ಕಿ ತೋಟಗಳು ಇವೆ. (ಎಂ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಮೂಡಬಿದರೆ: ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಂಗಳೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಜೈನಕಾಶಿಯೆಂದು ಖ್ಯಾತಿವೆತ್ತ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ. ಮಂಗಳೂರು–ಕಾರ್ಕಳ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿನ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 35 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 25,610. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದು ಪುತ್ತಿಗೆಯ ಚೌಟರಸರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬಿದರೆ ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕರೆಯಲಾಗುವ ಮೂಡಬಿದರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಜೈನಮತಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾದ ಊರು. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಊರಾಗಿದ್ದರೂ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಜನವಾಸ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ನೆಲ ಹಾಳುಬಿದ್ದು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಬಿದಿರಿನ ಮೆಳೆಗಳು ಬೆಳೆದುಕೊಂಡವು. ಒಮ್ಮೆ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಓರ್ವ ಜೈನ ಗುರುವಿನ ಆದೇಶದಂತೆ ಬಿದಿರ ಹಿಂಡಲುಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ನೆಲ ಅಗೆದಾಗ ಅಲ್ಲೊಂದು ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥಸ್ವಾಮಿ ವಿಗ್ರಹ ದೊರಕಿತು. ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಜೈನರು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಬಸದಿ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಆ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದರು. ಈ ಬಸದಿಗೆ ಹಳೇಬಸದಿ ಅಥವಾ ಗುರುಬಸದಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಈಗಲೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಜೈನ ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳಿಗೆ ಪಟ್ಟವಾಗುವುದು ಈ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿಯೇ. ಚರಿತ್ರೆಯ ವಿವರಣೆಗಳಲ್ಲೂ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ ಮೂಡಬಿದರೆ ಒಂದು ನಗರವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದ್ದು ಎಂಟುಮಂದಿ ಸೆಟ್ಟಿಕಾರರ (ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು) ಮತ್ತು ನಾಲ್ವರು ಎಳಮೆಗಳು (ವ್ಯವಸಾಯಗಾರರು) ಇದನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಮೂಡಬಿದರೆಯಲ್ಲಿ 18 ಬಸದಿಗಳಿವೆ. ಸಾವಿರ ಕಂಬಗಳ ಬಸದಿ ಎಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿರುವ ತ್ರಿಭುವನತಿಲಕ ಚೂಡಾಮಣಿ ಚೈತ್ಯಾಲಯ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಆಕರ್ಷಣೆ. ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲೇ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿರುವ ವಾಸ್ತು ನಿರ್ಮಾಣಗಳ ಪೈಕಿ ಇದೊಂದು. ಇದನ್ನು 1431ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತೆಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ಗದ್ದಿಗೆ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲಾಲೇಖದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೂಡಬಿದರೆಯ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ವೈಭವವನ್ನು ಸೂಚಿಸತಕ್ಕ ಕೋಟೆ ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದು ಬತೇರಿಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲೊಂದು ಹನುಮಂತ ಗುಡಿಯೂ ಇದೆ.

ಮಹಿಷಮರ್ದಿನಿಯ ಗೌರೀದೇಗುಲ, ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಮಂದಿರ, ವೆಂಕಟರಮಣ ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿ ದೇವಾಲಯ ಸಹ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಊರಿನ ಜೈನಮತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಅಭಿನವ ಚಾರುಕೀರ್ತಿ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಆಚಾರ್ಯರ ಬಿರುದು. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಚರ್ಚುಗಳೂ ಮೂರು ಮಸೀದಿಗಳೂ ಇವೆ. ಪಟ್ಟಣದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸು. 2 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕೋಡಂಕಲ್ಲು (ಕೊಡಂಜೆ ಕಲ್ಲು) ಎಂಬ ಎರಡು ಕೋಡುಗಳುಳ್ಳ 277 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟವಿದೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ನ್ಯಾಯ ಬಸದಿ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಅಪರಾಧಿಗಳ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತಂತೆ.

ಮೂಡಬಿದರೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಶುಕ್ರವಾರ ಸಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅನಾನಸು (ನೆಲ ಹಲಸು) ನಾರು ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರವೊಂದು ಇಲ್ಲಿದೆ. *

ಮೂಡಿಗೆರೆ: ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಅದರ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬೇಲೂರು, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಸಕಲೇಶಪುರ, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ತಂಗಡಿ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಕಳ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಶೃಂಗೇರಿ, ಕೊಪ್ಪ, ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಗೋಣಿಬೀಡು, ಬಣಕಲ್, ಬಾಳೂರು, ಮೂಡಿಗೆರೆ ಮತ್ತು ಕಳಸ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೋಬಳಿಗಳು. ಗ್ರಾಮಗಳು 140. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,163.6 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,41,255.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದು ಪರ್ವತಮಯವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಅಂಚಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳ ಬೆಟ್ಟಶ್ರೇಣಿ ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಮುಖ (1.894 ಮೀ), ಬಲ್ಲಾಳರಾಯನದುರ್ಗ (1505 ಮೀ). ಎಪ್ಪತ್ತು ಮಂದಿಗುಡ್ಡ, ಶಿಸಿಲುಕುಡಿ, ಜೇನುಕಲ್ಲುಗುಡ್ಡ ಬಹು ಎತ್ತರದ ಶಿಖರಗಳು, ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಇತರ ಭಾಗಗಳೂ ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಏರುತಗ್ಗಾಗಿದ್ದು ಕಣಿವೆ, ಕಮರಿಗಳು, ದಿಣ್ಣೆ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಯ ಪ್ರದೇಶ. ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಮತ್ತು ಗ್ರಾನೈಟುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಕುದುರೆಮುಖ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ಹರವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಕುದುರೆಗುಂಡಿ ಮತ್ತು ಬಾಳೆಗದ್ದೆ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಮರಳು ಮತ್ತು ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಜಲಸಂಪತ್ತು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಭದ್ರಾ ಮತ್ತು ಹೇಮಾವತಿ ಹುಟ್ಟುವುದು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ. ಹೇಮಾವತಿ ನದಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಹಾರದ ಬಳಿ ಸೋಮಾವತಿ, ಮುಗ್ಗುರವಳ್ಳಿಯ ಬಳಿ ಬಕ್ಕಿಹಳ್ಳ, ಕೆಸವಳಲು ಕೂಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಪಿಲ ಅಥವಾ ಕಡದಾಳುಹಳ್ಳ ಹಾಗೂ ಉದುಸೆ ಬಳಿ ಬೆರಣಿಹಳ್ಳ ಮೊದಲಾದ ದೊಡ್ಡ ತೊರೆಗಳು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಅನೇಕ ತೊರೆಗಳು ಭದ್ರಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕ ಹಳ್ಳಗಳೂ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಜೂನ್–ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಮಳೆ, ಬೈರಾಪುರ ಎಸ್ಟೇಟ್ ಮತ್ತು ಕೊಟ್ಟಿಗೆಹಾರ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ ಸು. 250 ಸೆಂಮೀ.

ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ಮೇಲೆ ಸದಾ ಹಸುರುಭರಿತ ಕಾಡುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಎಲ್ಲ ಮರಗಳೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಗಂಧ, ಹಲಸು, ತೇಗ, ಮತ್ತಿ, ದಬ್ಬೆ, ನಂದಿ, ಸಂಪಿಗೆ ಮೊದಲಾದವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇಲ್ಲಿಯ ಮೀಸಲು ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಳೂರು, ಸಾರಗೂಡು, ಕುಂದೂರು, ಮುದ್ರೆಮನೆ ಮೊದಲಾದ ಅರಣ್ಯಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವಲ್ಲದೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಎಕರೆಗಳಷ್ಟು ಈಚಲು ಗಿಡಗಳ ಹರವುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಮಲೆನಾಡಿನ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಯಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತೂ ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಆನೆ, ಹುಲಿ, ಹಂದಿ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಸಾರಂಗ, ಕಡವೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಕಾಫಿ ಮತ್ತು ಏಲಕ್ಕಿ ತೋಟಗಳ ಸಾಗುವಳಿಯಿಂದ, ಬೇಟೆ ಮತ್ತು ಕಾಡು ಕಡಿಯುವುದರಿಂದಾಗಿ ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಇಳಿಮುಖವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಬತ್ತ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಬೆಳೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ರಾಗಿಯನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆಯುವರು. ಮಳೆಯ ನೀರೇ ಮುಖ್ಯ ಆಧಾರ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್ನುಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅರೇಬಿಕ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಆಯ್ಕೆ ತಳಿಗಳ ಜತೆಗೆ ರೊಬಸ್ಟ ಕಾಫಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಳಸದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಅಡಿಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲವು ಟೀ ತೋಟಗಳೂ ಇವೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮೆಣಸನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಏಲಕ್ಕಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕೆಲವು ದಶಕಗಳಿಂದ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾದುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಕಾಫಿ ಸಾಗುವಳಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾದುದರಿಂದ ಏಲಕ್ಕಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ ಕ್ರಮೇಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಏಲಕ್ಕಿಗೆ ಇರುವ ಅನಿಶ್ಚಿತ ಬೆಲೆಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಾರಣ. ಆದರೂ ಇಂದು ಏಲಕ್ಕಿ ಸಾಗುವಳಿಯನ್ನು ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ಹೊಸ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿವೆ. ಮೂಡಿಗೆರೆ ಕೈಮರದ ಬಳಿ ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಏಲಕ್ಕಿ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರವಿದ್ದು ಈ ಬೆಳೆಯ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೆಡೆ ಅಕ್ಕಿ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಮೂಡಿಗೆರೆಯ ಬಳಿ ಮರ ಕೊಯ್ಯುವ, ಕೆಳಗೂರಿನಲ್ಲಿ ಚಹ ಹದ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಇವೆ. ಬಿದಿರಿನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು, ಗಾಡಿ ಕೂಡಿಸುವುದು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಕೆಲಸ, ಮಡಕೆ ಮಾಡುವುದು, ವಾಹನಗಳ ದುರಸ್ತಿ ಮಾಡುವುದು ಮೊದಲಾದ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಕುದುರೆಗುಂಡಿ ಮತ್ತು ಬಾಳೆಗದ್ದೆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವರು. 1976ರಿಂದ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕುದುರೆಮುಖ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರು ಯೋಜನೆ ಈ

ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಮಹತ್ತ್ವವುಂಟು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳು ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಇವೆ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗೆ ಇವು ಸಹಕಾರಿ ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್‌ಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕಾರ್ಮಿಕಸಂಘಟನೆಯೂ ಹಲವೆಡೆ ಇದೆ.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಿಸುವ ಚಾರ್ಮಾಡಿಘಾಟ್ ಮಾರ್ಗ ಇದೆ. ಮೂಡಿಗೆರೆ–ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಮೂಡಿಗೆರೆ–ಸಕಲೇಶಪುರ, ಮೂಡಿಗೆರೆ–ಮಾರ್ಕೊನಹಳ್ಳಿ–ಬೇಲೂರು, ಮೂಡಿಗೆರೆ–ಕೊಟ್ಟಿಗೆಹಾರ–ಉರುವಿನ ಖಾನ್–ಬಾಳೆ ಹೊನ್ನೂರು, ಮೂಡಿಗೆರೆ–ಕಳಸ–ಕುದುರೆಮುಖ, ಮೂಡಿಗೆರೆ–ದಾರದಹಳ್ಳಿ–ದೇವವೃಂದ ರಸ್ತೆಗಳು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಮಾರ್ಗಗಳು.

ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವ ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹಲವು ಗ್ರಾಮಗಳು ಗುಂಪುಗಳೂ ಸೇರಿ ಒಂದು ಸಾವಿರವೆಂದು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಈ ಹಬ್ಬ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸುಗ್ಗಿದೇವತೆಗಳು ಪಾರ್ವತಿಯ ಅವತಾರವೆಂದು ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯುಗಾದಿ ತರುವಾಯ ದೇವವೃಂದದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ರಾಮೇಶ್ವರ ರಥೋತ್ಸವ ಈ ನಾಡಿನ ಹಬ್ಬ. ಹಾಗೆಯೇ ಪಲ್ಗುಣಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರುಸಾವಿರ ನಾಡ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕಳಸದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕಳಸೇಶ್ವರಸ್ವಾಮಿ ಜಾತ್ರೆ, ಹೊರನಾಡು ಅನ್ನಪೂರ್ಣೇಶ್ವರಿ ಜಾತ್ರೆ–ಇವು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಸವಗಳು. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸುಗ್ಗಿ ಕುಣಿತ, ಕೋಲಾಟ ಪ್ರಸಿದ್ಧ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಪೌರಾಣಿಕ ಐತಿಹ್ಯಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಹೇರಿಕೆ ಗ್ರಾಮದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಪಾಂಡವರ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಪಾಂಡವರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಳಸ, ಹೊರನಾಡು. ದೇವವೃಂದ ಮೊದಲಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಅಂಗಡಿ, ಬಲ್ಲಾಳರಾಯನದುರ್ಗ ಮೊದಲಾದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳಗಳೂ ಇವೆ. ಬಲ್ಲಾಳ ರಾಯನದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದ ಕೋಟೆ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸು. 1520 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಗುತ್ತಿಹಳ್ಳಿಯ ಬಳಿ ಇರುವ ದೇವರಮನೆ ಭೈರವೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಭೈರಾಪುರದ ಬಳಿಯ ಭೈರವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳು ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದವು.

ಮೂಡಿಗೆರೆ ಹೋಬಳಿ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಕಡೂರು–ಮಂಗಳೂರು ಹೆದ್ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕಡೂರಿನ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ 73 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿಗೆ 33 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಪುರಸಭಾಡಳಿತವಿರುವ ಪಟ್ಟಣ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8,962. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸು. ಎರಡೂವರೆ ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಏಲಕ್ಕಿ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸನಗಳಿವೆ. ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಈ ಊರು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಹೋಗುವ ಮುಖ್ಯ ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿತ್ತು. *

ಮೆಕ್ಕ: ಮುಸ್ಲಿಮರ ಪವಿತ್ರ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ ಹಾಗೂ ಮುಹಮ್ಮದ್ ಪೈಗಂಬರನ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ. ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯದ ಹೇಜಸ್‌ನ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1.3 ಮಿ. (2006). ಕೆಂಪು ಸಮುದ್ರದ ಜೆಡ್ಡ ರೇವು ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 80 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರ ಒಂದುಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರವಾದಿ ಮುಹಮ್ಮದನ ಧರ್ಮಬೋಧೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದುದೂ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿಯೇ. ಇಸ್ಲಾಮ್ ಧರ್ಮ ಅರೇಬಿಯದ ಹೊರಗಡೆ ಹರಡತೊಡಗಿದಾಗ, ಮೆಕ್ಕ ನಗರದ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವ ಕುಂಠಿತಗೊಂಡು, ಧಾರ್ಮಿಕ ಮಹತ್ತ್ವ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿತು.

ಇದೊಂದು ಅಗಲವಾದ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶ. ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಉಪನಗರಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಕಣಿವೆಯ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಾಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕ ನಗರದ ಮಹಾ ಮಸೀದಿಯಿದೆ. ಮಸೀದಿಯಲ್ಲಿರುವುದು ವಿಸ್ತಾರ ಚತುಃಶಾಲೆ; ಚತುಃಶಾಲೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಅಮೃತಶಿಲೆಯ ಇಲ್ಲವೆ ಕರಿಕಲ್ಲಿನ ಸಾಲು ಗಂಬಗಳು; ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಬಾ ಶಿಲೆಯಿದೆ. ಇಸ್ಲಾಮ್ ಮತಸ್ಥಾಪನೆಗೂ ಹಿಂದೆಯೇ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿ, ಮತ್ತೆ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಈ ಕಾಬಾವೇ ಇಸ್ಲಾಮ್ ಧರ್ಮದ ಗರ್ಭಗುಡಿ. ಕಾಬಾವಿನ ಆಗ್ನೇಯ ಮೂಲೆಯ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚೊತ್ತಿದಿಟ್ಟ ಶ್ಯಾಮಲ ಶಿಲೆ ಇಸ್ಲಾಮ್ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಪರಮ ಪೂಜ್ಯವಸ್ತುವಾಗಿದ್ದಿತು. ಈ ಶ್ಯಾಮಲ ಶಿಲೆ ಇಸ್ಲಾಮ್ ಧರ್ಮದ ಅತ್ಯಂತ ಪವಿತ್ರ ಸಂಕೇತ; ಯಾತ್ರಿಕರು ಅದಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಡುತ್ತಾರೆ; ಇಲ್ಲವೆ ವಂದನೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ನೈರುತ್ಯಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಯೆಮಿನಿ ಶಿಲೆಯಿದೆ. ಅದನ್ನು ಯಾತ್ರಿಕರು ಸ್ಪರ್ಶಿಸಬೇಕು. ಮನಸೆಳೆಯುವ ಕಸೂತಿ ಹಾಕಿದ ಕರಿಯ ದುಕೂಲ ಕಾಬಾವನ್ನು ಅಡಿಯಿಂದಮುಡಿಯವರೆಗೆ ಶೃಂಗರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಈ ದುಕೂಲಕ್ಕೆ ಕಿಸ್ವಾ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಈಜಿಪ್ಟ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಕಾಬಾವಿಗೆ ಹೊಸ ದುಕೂಲ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನ ವರ್ಷದ ಕಿಸ್ವಾವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಯಾತ್ರಿಕರಿಗೆ ವಿಕ್ರಯಿಸಲಾಗುವುದು. ಮಸೀದಿಯೊಳಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಝಮ್ ಝಮ್ ಬಾವಿಯಿದೆ. ಬಾವಿಯ ನೀರು ಕೊಂಚ ಉಪ್ಪು. ಈ ನೀರಿಗೆ ಪವಾಡ ಶಕ್ತಿಯಿದೆಯೆಂದು ಯಾತ್ರಿಕರ ನಂಬಿಕೆ.

ಮೆಕ್ಕ ಯಾತ್ರೆಗೆ ಬರುವವರು ಬಿಳಿಯ ಬಟ್ಟೆ (ಇಹ್ರಾಮ್) ಧರಿಸಬೇಕು; ಅರಾಫತ್ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರಬೇಕು; ಮುನಾದಲ್ಲಿರುವ ಸೈತಾನನ ಪ್ರತಿಮೆಗೆ ಕಲ್ಲೆಸೆಯಬೇಕು; ಅಲ್ಲಿಂದ ಮೆಕ್ಕ ನಗರಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ಟಾವಫ್ (ಎಂದರೆ ಕಾಬಾವಿನ ಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಾಕುವ) ವಿಧಿಯನ್ನೂ ಸಾಯ್ (ಎಂದರೆ ಸಾಫಾದಿಂದ ಮಾರ್ವಾವರೆಗೆ ಓಡುವ) ವಿಧಿಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಬೇಕು; ಕೊನೆಗೆ ಮುಖಕ್ಷೌರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಲೆಗೂದಲು ಕತ್ತರಿಸಬೇಕು.

ನೇಜ್ದ್ ರಾಜ ಇಬನ್ ಸಾವೂದ್ ಮೆಕ್ಕ ನಗರವನ್ನು ಹಿಡಿದ (1924). ಅಂದಿನಿಂದ ಯಾತ್ರಿಕರು ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜನಾರೋಗ್ಯ ರಕ್ಷಣೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿದೆ. (ಜೆ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಮೆಕ್ಕಲು: ನೀರಿನ ಹರಿವಿನಿಂದ ಉಂಟಾದ ಮರಳು, ಮಣ್ಣು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಅಸಂಗತ ಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪ (ಅಲ್ಯೂವಿಯಮ್). ನದಿಗಳು ಗಿರಿಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಕಣಿವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ವಿಶಾಲ ಬಯಲಲ್ಲಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತ ಕೊನೆಗೆ ಸರೋವರವನ್ನೋ ಕಡಲನ್ನೋ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಶಿಲಾಕ್ಷಯದಿಂದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೇಲಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಕಲ್ಲಿನ ಹುಡಿ (ರಾಕ್ ಡೆಬ್ರಿಸ್) ನೀರಿನ ವೇಗ ಇಲ್ಲವೆ ರಾಶಿ ಕಡಿಮೆ ಆದಾಗ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕಣಿವೆಯ ಮೇಲುಗಡೆ ಹೊಳೆಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬಂದ ದಪ್ಪದಪ್ಪ ಕಲ್ಲು, ಮರಳು, ಮಣ್ಣು, ಬೀಸಣಿಗೆಯ ಇಲ್ಲವೆ ಶಂಕುವಿನ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆ ಶೇಖರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೆಕ್ಕಲು ಬೀಸಣಿಗೆ (ಅಲ್ಯೂವಿಯಲ್ ಫ್ಯಾನ್) ಅಥವಾ ಶಂಕು (ಕೋನ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮೆಕ್ಕಲು ಶಿಲೆಯಂತೆ ಗಟ್ಟಿಯಾದಾಗ ಅದನ್ನು ಹಳೆಯ ಮೆಕ್ಕಲು (ಓಲ್ಡ್ ಅಲ್ಯೂವಿಯಲ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವುದಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಉಂಟಾದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಅಷ್ಟೇನೂ ಎತ್ತರದವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ; ಕಣಿವೆ ಬಾಯ ಬಳಿ ಕಡಿದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರವಾಹಕಾಲದಲ್ಲಿ ನದಿಯ ವೇಗ ಅತ್ಯಧಿಕ. ಅದು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಬರುವ ವಸ್ತುವಿನ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಅತ್ಯಧಿಕ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಚೀನದ ಹ್ವೊಯಾಂಗ್ ಪೋ ನದಿ ರಭಸದಿಂದ ಹರಿಯುವಾಗ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಯ್ಯುವ ಮೆಕ್ಕಲಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅದು ಹೊತ್ತು ತರುವ ಪ್ರಮಾಣದ 400ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಗಂಗಾನದಿ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕಡಲಿಗೆ ಸಾಗಿಸುವ ಮೆಕ್ಕಲಿನ ಪ್ರಮಾಣವಾದರೂ ಉಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಯ್ಯುವ ಹೊರೆಯ 24ಪಟ್ಟು ಇರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನಿಮಿಷಕ್ಕೂ 10 ಲಕ್ಷ ಟನ್ ನೀರನ್ನೂ 800 ಟನ್ ಮಣ್ಣನ್ನೂ 200 ಟನ್ ದ್ರವ್ಯಲವಣಗಳನ್ನೂ ಕಡಲಿಗೆ ಸುರಿಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ನದಿಗಳೆಲ್ಲ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ಸಾಗರಗಳಿಗೆ ಸೇರಿಸುವ ಈ ಮೊತ್ತ ಸು. 1529×10^7 ಘ.ಮೀ ಗಳು ಎಂಬುದು ಒಂದು ಅಂದಾಜು.

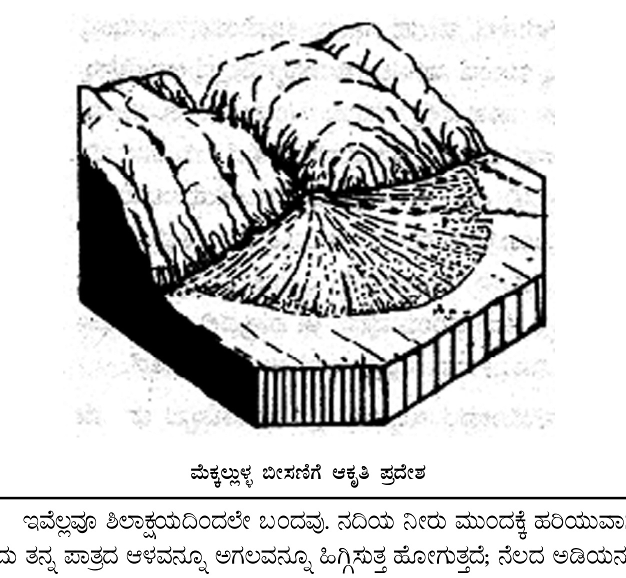

ಮೆಕ್ಕಲ್ಲುಳ್ಳ ಬೀಸಣಿಗೆ ಆಕೃತಿ ಪ್ರದೇಶ

ಇವೆಲ್ಲವೂ ಶಿಲಾಕ್ಷಯದಿಂದಲೇ ಬಂದವು. ನದಿಯ ನೀರು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವಾಗ ಅದು ತನ್ನ ಪಾತ್ರದ ಆಳವನ್ನೂ ಅಗಲವನ್ನೂ ಹಿಗ್ಗಿಸುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ; ನೆಲದ ಅಡಿಯನ್ನು ಕೊರೆಯುತ್ತದೆ, ದಡಗಳನ್ನು ಸವೆಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಹಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಗಳು ತಮ್ಮ ದಡಗಳ ಮೇಲೆ ಎರಡೂ ಕಡೆಗಳ ಬಯಲಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರಕ್ಕೆ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣನ್ನು ಹರಡುತ್ತವೆ. ನದಿಯ ನೀರು ಹಿಂದೆ ಸರಿದಾಗ ಉಳಿಯುವ ಈ ಬಯಲಿಗೆ ಪ್ರವಾಹ ಮೈದಾನ (ಫ್ಲಡ್ ಪ್ಲೇನ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪರಂಬು ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವ ಸಿಂಧೂ ಗಂಗಾ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರನದಿಗಳು ಸು. 10–15 ದ.ಲ. ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಹಿಮಾಲಯ

ಪರ್ವತದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಸವೆಸುತ್ತ ಬಂದು ಶೇಖರಿಸಿದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ರಾಶಿಯೇ ಗಂಗಾ ಸಿಂಧೂ ನದಿಗಳ ಬಯಲು ಎನಿಸಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಹುಲುಸಾದ ಭೂಭಾಗಗಳ ಪೈಕಿ ಇದೂ ಒಂದು. ಉತ್ತರ ಹಿಮಾಲಯಪರ್ವತ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗಗಳು ನಿಧಾನವಾಗಿ ತಗ್ಗುತ್ತ ಇರುವ ಭೂಭಾಗಗಳ ಪೈಕಿ ಸೇರಿವೆ. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಾವಿರಾರು ಮೀಟರುಗಳ ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣು ಸಂಗ್ರಹಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನೆಲ ಇನ್ನೂ ಪತ್ತೆ ಆಗಿಲ್ಲ. ಆರ್.ಡಿ. ಓಲ್ಡ್‌ಹ್ಯಾಮ್ (1917) ಎಂಬ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ ಇಲ್ಲಿಯ ನೆಲದ ಆಳ 304–457 ಮೀ ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಿದ್ದ. ಕೋಲ್ಕತ ನಗರದ ಸಮೀಪ ಒಂದೆಡೆ 491.33 ಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ಕೊವೆ ಬಿದ್ದಿತ್ತು (1927); ಮುಂದೆ 380.06 ಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ಕೊವೆ ಬಿದ್ದಿತ್ತು (1938). ಇ.ಎ. ಗ್ಲೆನ್ನೀ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪದ ನೆಲದ ಆಳ ಸು. 1981 ಮೀ ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಮರಳು ಮಣ್ಣುಗಳ ಪದರಗಳೊಡನೆ ಮೆಕ್ಕಲಿನಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯರಾಶಿ ಹಾಗೂ ಕಂಕರೆ (ಅಶುದ್ಧವಾದ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು) ಪದರಗಳು ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಹೊಳೆಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೇಲಿಕೊಂಡೊ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡೊ ಬಂದ ಜಲ್ಲಿಕಲ್ಲುಗಳೂ ಮರಳಿನ ಕಣಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಘರ್ಷಿಸಿ ದುಂಡನೆಯ ಇಲ್ಲವೆ ಮೊಟ್ಟೆಯ ಆಕಾರ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಬೀಸುವುದರಿಂದ ಬಂದು ಶೇಖರಗೊಳ್ಳುವ ಮರಳಿನ ಕಣಗಳು ಮತ್ತಷ್ಟು ದುಂಡಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸಿಡಿಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಳೆಯಾಗುವುದು ಅಪೂರ್ವ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಆದಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹದ ವೇಗ ಬಯಲುಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಾಗ ತಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಮರುಭೂಮಿಯ ಕಣಗಳು ಬಯಲುನೆಲದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕಲಾಗಿ ನಿಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತವೆ.

ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು: ಮೆಕ್ಕಲಿನೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಉಂಟಾಗಿರುವ ಭಾರ ಖನಿಜಕಣ ಸಂಗ್ರಹಣೆ (ಪ್ಲೇಸರ್ ಡಿಪಾಸಿಟ್ಸ್), ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಶಿಲಾಶೈಥಿಲ್ಯದಿಂದ ಚೂರಾಗಿರುವ ಕಣಗಳನ್ನು ಗಾಳಿಯಾಗಲೀ ಹರಿವ ನೀರಾಗಲೀ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುವಾಗ ಹಗುರಕಣಗಳು ಮುಂದುಮುಂದಕ್ಕೆ ತೇಲಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಾಗ ಭಾರಖನಿಜಗಳು ಹರಿವಿಗೆ ತಡೆಯುಂಟಾದೆಡೆ ಶೇಖರವಾಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನದಿಮೆಕ್ಕಲಿನೊಂದಿಗೆ ಕಾಣುವುದೇ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಎಲ್ಲ ಖನಿಜಗಳೂ ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಶೇಖರಣೆಯಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಲೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಗುಣಗಳಿರಬೇಕು: ಅಧಿಕ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಾಂದ್ರತೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಡದಿರುವುದು ಮತ್ತು ಬಾಳಿಕೆ. ಈ ವಿಶೇಷಗುಣಗಳು ಚಿನ್ನ, ಪ್ಲಾಟಿನಮ್, ತವರ, ಮ್ಯಾಗ್ನಟೈಟ್, ಕ್ರೋಮೈಟ್, ಇಲ್ಮನೈಟ್, ತಾಮ್ರ, ರತ್ನಗಳು ಮೊದಲಾದ ಖನಿಜಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ಕಂಡು ಬಂದಿವೆ.

ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ರೂಪಣೆಯಾದರೂ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿದತ್ತವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಭಾಗ್ಯ. ನೂರಾರು ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಶಿಲಾಕಣಗಳಲ್ಲಿ ಬೆರೆತುಹೋಗಿರುವ ಹಲವಾರು ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಖನಿಜಗಳು ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಒಂದೆಡೆ ಶೇಖರಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಖನಿಜಕಣಗಳ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಾಂದ್ರತೆಯಲ್ಲಿಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸ, ಕಣಗಳ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಆಕಾರ, ನೀರಿನ ಹರಿವಿನ ವೇಗ ಮೊದಲಾದ ಅಂಶಗಳು ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಅಧಿಕ ಸಾಂದ್ರತೆಯ ಖನಿಜಗಳು ಭಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದೇ ಗಾತ್ರದ ಆದರೆ ಕಡಿಮೆ ಸಾಪೇಕ್ಷಸಾಂದ್ರತೆಯ ಖನಿಜಕಣಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಬಹುಬೇಗ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುತ್ತವೆ. ಈ ತೆರನ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ವಾಯುವಿಗಿಂತಲೂ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಖನಿಜಗಳ ಮುಳುಗುವಿಕೆಯಾದರೂ ಅವುಗಳ ಹೊರಮೈಯ ಆಕಾರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಇದೇ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ದುಂಡನೆಯ ಕಣ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿರುವ ಪದರುಕಣಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಬಹುಬೇಗ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುತ್ತದೆ.

ನೀರಿನ ಹರಿವಿನ ವೇಗ, ಅದರಲ್ಲಿಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ. ನೀರಿನ ಹರಿವಿಗೆ ಹಠಾತ್ತನೆ ತಡೆಯುಂಟಾದಾಗ, ಅದರೊಡನಿರುವ ಖನಿಜ ಕಣಗಳು ಅದರಲ್ಲೂ ಭಾರವಾದವು ಶೀಘ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಳಕ್ಕೆ ತಂಗಿ ಶೇಖರಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಉತ್ತಮದರ್ಜೆಯ ಖನಿಜಕಣನಿಕ್ಷೇಪ ಉಂಟಾಗಲು ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಖನಿಜಗಳ ಸರಬರಾಜು ಅಗತ್ಯ. ಜೊತೆಗೆ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಶಿಥಿಲೀಕರಣ ಮತ್ತು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ನೀರು ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯಲು ಅನುಕೂಲಕರ ಸನ್ನಿವೇಶವೂ ಇರಬೇಕು. ಹೀಗಾದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಉಂಟಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಬೆಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಶಿಥಿಲೀಕರಣ ಉಂಟಾದಲ್ಲಿ ಭಾರಖನಿಜಕಣಗಳು ಹಗುರ ಶಿಲಾಕಣಗಳಿಗಿಂತಲೂ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದೂಡಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ಭಾರಕಣಗಳು ಒಂದೆಡೆ ಶೇಖರವಾಗಿ ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನೀರಿಗಿಂತ ಗಾಳಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ನದಿದಡದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೆ ನದಿಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೆಂದೂ ಸಮುದ್ರ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೆ ಕರೆನಿಕ್ಷೇಪಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಬಗೆಯ ಖನಿಜ ಶೇಖರಣೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಂಥಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಯದೇ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವಕ್ಕೆ ವಾಯುನಿಕ್ಷೇಪಗಳೆಂದು ಹೆಸರು.

ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಬೆಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ನದಿ ಅಥವಾ ಕರೆಯ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಮೊದಲ ಹಂತ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರ ಖನಿಜಗಳು ಅಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಹಗುರಖನಿಜಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುವ ಮಳೆಯ ನೀರಿನಿಂದಲೋ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯಿಂದಲೋ ಮೇಲಿನ ಖನಿಜಗಳು ಕೊಚ್ಚಿಹೋಗಿ ಒಳಗೆ ಹುದುಗಿರುವ ಖನಿಜನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಬಗೆಯ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವೆಂದರೆ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ತವರ. ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಟಂಗಸ್ಟನ್, ಕಯೊನೈಟ್, ಬೆರೈಟ್ ಮತ್ತು ರತ್ನಗಳೂ ಕಂಡುಬರುವುದುಂಟು.

ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಮೆಕ್ಕಲುಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಗಯಾನದಲ್ಲೂ (ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಗಿಯಾನ) ಇವು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಮಲೇಷ್ಯ, ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಸಯಾಮ್, ನೈಜೀರಿಯ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವರ್ಗದ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಭಾರತದ ಹಲವೆಡೆ ವಿಲ್‌ಫ್ರಮೈಟ್, ಕಯೊನೈಟ್ ಮತ್ತು ಬರೈಟ್ ಖನಿಜನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಇವೆ.

ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಬಲು ಮುಖ್ಯ. ಚಿನ್ನ, ತವರ, ಪ್ಲಾಟಿನಮ್ ಮತ್ತು ರತ್ನಗಳು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಖನಿಜವನ್ನು ಒಪ್ಪಮಾಡುವುದೂ ಅಷ್ಟುಕಷ್ಟತರವಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಪ್ರಾರಂಭ ಈ ಬಗೆಯ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲೇ ಆಗಿರಬಹುದು.

ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಬಲು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಣಗಳಿಂದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರಗಳವರೆಗಿನ ಚಿನ್ನ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣಗಳಿಗೆ ವರ್ಣಗಳು (ಕಲರ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಗಟ್ಟಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಟಾಣಿ ಇಲ್ಲವೆ ನೆಲಗಡಲೆ ಕಾಳಿನ ತೂಕದವಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ದೊರೆತ ಗಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಬಟಾರ್ಟ್ ಎಂಬ ಚಿನ್ನದ ಗಟ್ಟಿಯೇ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು ಎನಿಸಿದೆ. ಭಾರತದ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಲವನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಗಟ್ಟಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಸು. 1.253 ಕೆಜಿಯಷ್ಟು ಚಿನ್ನವಿದ್ದುದಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ನದಿಯ ತೀರಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಇವು ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚಪ್ಪಟೆ ತಟ್ಟೆಯಂತೆ ಇರುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಪ್ಲಾಟಿನಮ್ ಲೋಹದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗ ನದಿ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರತೀರದ ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾಟಿನಮ್ ಚಿನ್ನದೊಡನೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಲೋಹ ಸಹ ದೂಳಿನಂತಿರುವ ನವುರಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೇಕುಗಳಾಗಿಯೊ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಗಟ್ಟಿಗಳಾಗಿಯೊ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ಲಾಟಿನಮ್ ಉತ್ಪನ್ನದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗ ರಷ್ಯದ ಯೂರಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನದಿಗಳು ಪೇಲಿಯೊಜೋಯಿಕ್ ಕಲ್ಪದ ಪೆರಿಡೊಟೈಟ್ ಎಂಬ ಪ್ಲಾಟಿನಮ್ ಖನಿಜಯುಕ್ತ ಬೇಸಿಕ್ ಶಿಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಕೊಲಂಬಿಯ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಟಾಸ್ಮೇನಿಯ, ನ್ಯೂಸೌತ್‌ವೇಲ್ಸ್, ಆಫ್ರಿಕದ ಇಥಿಯೋಪಿಯ, ಜಪಾನ್, ಪನಾಮ ಮತ್ತು ಪಪುವ ದೇಶಗಳ ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ಲಾಟಿನಮ್ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ವಜ್ರ ಮೊದಲಾದ ರತ್ನಗಳು ಬಹುತೇಕ ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸು. 1871 ರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಿಂಬರ್ಲಿ ವಜ್ರದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕೂ ಮುನ್ನ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಬ್ರೆಜಿಲಿನ ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಜ್ರಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಆಕರಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಕಾಶ್ಮೀರ, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಅಮೆರಿಕದ ಉತ್ತರ ಕಾರೊಲೀನ ಮತ್ತು ಜಾರ್ಜಿಯ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಮೆಕ್ಕಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು, ಮಾಣಿಕ್ಯ, ನೀಲಮಣಿ, ಪಚ್ಚೆ ಮೊದಲಾದ ರತ್ನಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಸಮುದ್ರ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು: ಇವು ಕಡಲಕರೆಯ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು. ಇವುಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳದೇ ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರ. ಜೊತೆಗೆ ತೀರಪ್ರದೇಶದ ಅಲೆಗಳೂ ಈ ಬಗೆಯ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಒಂದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾದಾಗ ಹಗುರ ಕಣಗಳನ್ನು ಅಲೆಗಳು ಬಲು ವೇಗದಿಂದ ಹೊತ್ತು ಬಹುದೂರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತವೆ. ಭಾರ ಖನಿಜಕಣಗಳು ಯಾವುವಾದರೂ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಶೇಖರಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಅಲೆಗಳು ರಭಸದಿಂದ ಕರೆಯನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿದಾಗಲೂ ಹಗುರಕಣಗಳು ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ದೂರಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು ಎಂದರೆ ಚಿನ್ನ, ಇಲ್ಮನೈಟ್, ರೂಟೈಲ್, ವಜ್ರ, ಮೋನಜೈಟ್, ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್, ಗಾರ್ನೆಟ್ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಸಮುದ್ರತೀರದ ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಖನಿಜಗಳಾದರೊ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಮೆಕ್ಕಲು, ಕರಾವಳಿಯ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳ ಶಿಲೆಗಳ ಶಿಥಿಲೀಕರಣ ಇವುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದವು. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಅಲಾಸ್ಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ನೊವೆ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ಚಿನ್ನದ

ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಭಾರತದ ಕೇರಳದ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿಯ ಈ ತೆರನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಇಲ್ಮನೈಟ್, ರೂಟೈಲ್, ಮೋನಜೈಟ್, ಗಾರ್ನೆಟ್ ಮುಂತಾದ ಖನಿಜಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಕೇರಳದ ಕರಾವಳಿಯ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಲಾಭದಾಯಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗಣಿಕೆಲಸ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಶ್ರೀಲಂಕ, ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಆರ್ಜೆಂಟೀನ, ಅಮೆರಿಕ, ಫ್ಲಾರಿಡ್, ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಕರಾವಳಿಗಳಲ್ಲೂ ಇಂಥ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ನಾಮಕ್ವ ಲ್ಯಾಂಡ್ ಪ್ರದೇಶದ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಮೆಕ್ಕಲಿನಲ್ಲಿ 1928 ರಲ್ಲಿ 50 ಮಿ ಡಾಲರ್ ಬೆಲೆ ಬಾಳುವ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು ದೊರೆತಿತ್ತು. (ಬಿ.ವಿ.ಜೆ.)

ಮೆಕ್ಕೆ ಜೋಳದ ಪ್ರದೇಶ : ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ ಉತ್ಪಾದನ ವಲಯ (ಕಾರ್ನ್‌ಬೆಲ್ಟ್). ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯೂ ಸಹ ಒಂದಾಗಿತ್ತು. ಕೇಂದ್ರ ಅಕ್ಷಾಂಶದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಆಹಾರದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಇಂದು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ಜನರಿಗೆ ಈಗಲೂ ಇದು ಪ್ರಮುಖ ಆಹಾರಧಾನ್ಯ. ಕ್ರಿಸ್ಟೋಫರ್ ಕೊಲಂಬಸ್ ಇದನ್ನು ಯುರೋಪು ದೇಶಗಳಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಿದ.

ವಾಣಿಜ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕೆಲವೇ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ಅಮೆರಿಕ, ಚೀನ, ಕೆನಡ, ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಅರ್ಜೆಂಟೀನ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಹಾಗೂ ಯುರೋಪಿನ ವಿಶಾಲ ಮೈದಾನಗಳು ಜೊತೆಗೆ ಕಜಕೀಸ್ತಾನದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಓಲ್ಗಾ ನದಿಯ ಪೂರ್ವಭಾಗ, ಪಶ್ಚಿಮ ಸೈಬೀರಿಯದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ, ಪಂಪಾಸ್ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿವೆ.

ವಾಣಿಜ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ, ಭೂ ಹಿಡುವಳಿಗಳ ಗಾತ್ರ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದು ಅದು 240 ರಿಂದ 1600 ಹೆ. ಗಳಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಯಾಗಿದ್ದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಯಾಂತ್ರಿಕೃತ ಹಾಗೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮಾದರಿಯ ಬೇಸಾಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವಿರುವುದಿಲ್ಲ. (ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಮೆಕ್ಸಿಕೊ: ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ಒಂದು ಸಂಯುಕ್ತ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಇದರ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಗ್ವಾಟೆಮಾಲ, ಬಲೀಜ್ ಹಾಗು ಕೆರೆಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೊಕೊಲ್ಲಿ ಇವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,964,382 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 106202900 (2005). ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀ.ಗೆ 55. ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್. ರಾಜಧಾನಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ನಗರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 13096686.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳು: ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಹೆಚ್ಚು ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ದೇಶದ ಬಹುಪಾಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜಲಾಭಾವವಿದೆ. ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ದೇಶ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾಗಿದ್ದು 2,100 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಕ್ರಮೇಣ ಅದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಲ್ಲಿಯ ಭೂಕಂಠ ಕೇವಲ 225 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಿದೆ. ಮೆಕ್ಸಿಕೊದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಬಾಜಾ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ. 40ರಿಂದ 241 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಿದ್ದು ಮೆಕ್ಸಿಕೊದ ವಾಯವ್ಯ ತುದಿಯಿಂದ ಆಗ್ನೇಯದೆಡೆಗೆ 1,223.60 ಕಿಮೀ ದೂರದವರೆಗೆ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರಕ್ಕೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಇದೆ. ಇದನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗದಿಂದ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಕೊಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದೆ. ಬಾಜಾ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದಿಂದ 483 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಮ್ಯಾನ್‌ಜನಿಲೋ ಬಂದರಿನ 724 ಕಿಮೀ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ರಿವಿಲ್ಲಗಗೀಡೊ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮವಿದೆ.

ಮೆಕ್ಸಿಕೊವನ್ನು ಸೀಯರಮಾಡ್ರೀ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮಗಳು, ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಚಿಯಾಪಾಸ್ ಮೇಲ್ನಾಡು, ಯೂಕಟಾನ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ, ತೀರದ ಬಯಲುಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಬಾಜಾ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಎಂದು ಆರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಸೀಯರ ಮಾಡ್ರೀ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮ: ಮೆಕ್ಸಿಕೊದ $^2/_3$ ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. V ಆಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮದ ಕೆಳಭಾಗ ದಕ್ಷಿಣ ಮೆಕ್ಸಿಕೋದಲ್ಲಿದ್ದು ಎರಡು ಬಾಹುಗಳು ಉತ್ತರದೆಡೆಗೆ ಅಮೆರಿಕದ ಗಡಿಯವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿವೆ. ಪೂರ್ವಬಾಹು ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿಯ ತೀರಕ್ಕೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿದ್ದು ಇದನ್ನು ಸೀಯರಮಾಡ್ರೀ ಓರಿಯಂಟಲ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಬಾಹು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರ ಹಾಗೂ ಒಳನಾಡಿನ ಮಧ್ಯೆ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟೆಯಾಗಿದ್ದು ಇದಕ್ಕೆ ಸೀಯರ ಮಾಡ್ರೀ ಆಕ್ಸಿಡೆಂಟಲ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಸೀಯರ ಮಾಡ್ರೀ ಓರಿಯಂಟಲ್‌ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಏರುಪೇರುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಬಾಹುವಿನ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 3,047.56 ಮೀ. ಅರಿಜೋನ ಹಾಗೂ ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊಗಳ ಒಳಭಾಗದವರೆಗೂ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದೆ. V ಆಕಾರದ ತಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೀಯರ ಮಾಡ್ರೀ ದೆಲ್ ಸುರ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದ್ದು ಇದು ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ನಗರ ಹಾಗೂ ಟವಾಂಟ್‌ಪೆಕ್ ಭೂಕಂಠದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ.

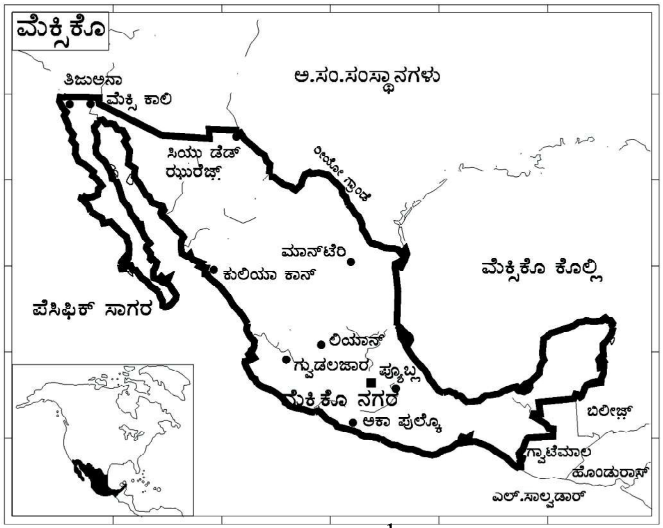

ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ: ಇದು ದೇಶದ $\frac{1}{6}$ ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿದ್ದು ಸೀಯರ ಮಾಡ್ರೀ ಓರಿಯಂಟಲ್ ಹಾಗೂ ಸೀಯರ ಮಾಡ್ರೀ ಆಕ್ಸಿಡೆಂಟಲ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಅಮೆರಿಕದ ಕಡೆಯ ಗಡಿಭಾಗದಲ್ಲಿ 1097 ಮೀ. ಎತ್ತರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ನಗರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸು. 2,34,384 ಮೀಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಿದೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಫಲವತ್ತಾಗಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೊದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ $\frac{2}{3}$ ಭಾಗದಷ್ಟು ಜನ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತರಭಾಗ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು ಜನವಸತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಹಾಗೂ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕಣಿವೆಯಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ನಗರವಿದೆ.

ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಜೀವಂತವಾಗಿವೆ. ಈ ದೇಶದ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದ ಶಿಖರ ಆರ್‌ಜಬ (6232 ಮೀ). ಈ ಪರ್ವತ ಶಂಕುವಿನಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಮೂರನೆಯ ಪರ್ವತವಾಗಿದೆ.

ಚಿಯಾಪಾಸ್ ಮೇಲ್ನಾಡು: ಟವಾಂಟ್‌ಪೆಕ್ ಭೂಕಂಠದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಗ್ವಾಟಮಾಲದೊಂದಿಗೆ ಗಡಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಇರುವ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ. ಕಡಿದಾದ ಹಾಗೂ ದುರ್ಗಮವಾದ ಈ ಬೆಟ್ಟ ಸು. 4,890 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಫಲವತ್ತಾದ ಚಿಯಾಪಾಸ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯವುಂಟು.

ಯೂಕಟಾನ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ: ಮೆಕ್ಸಿಕೊದ ಆಗ್ನೇಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಭಾಗ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಇದರ $\frac{2}{3}$ ಭಾಗ ಮೆಕ್ಸಿಕೊಗೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಇದರ ಆಗ್ನೇಯಭಾಗ ಬಲೀಜ್ ಮತ್ತು ಗ್ವಾಟಮಾಲಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದರ ಬಹುಭಾಗ ದಟ್ಟವಾದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದು ಮಾಯಾ ಇಂಡಿಯನ್ನರ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿದ್ದು ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಇವರ ಪೂರ್ವಜರು ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರು.

ತೀರದ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ: ಇದು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸೀಯರ ಮಾಡ್ರೀ ಓರಿಯಂಟಲ್ ಹಾಗೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿಗಳ ನಡುವೆ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸೀಯರ ಮಾಡ್ರೀ ಆಕ್ಸಿಡೆಂಟಲ್ ಹಾಗೂ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶ. ಇದು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಕೆಲವು ಕಿಮೀ ಮಾತ್ರ ಅಗಲವಿದ್ದು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವೆಡೆ 322 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಿದೆ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಪಾಲು ಮರುಭೂಮಿ. ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿಯ ತೀರದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಿಂದಲೂ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳೂ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು. ಸರ್ಕಾರ ಈ ರೋಗಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನವಸತಿ ಕಲ್ಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಬಾಜಾ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ: ಈ ಪ್ರದೇಶ ಮೆಕ್ಸಿಕೊದ ವಾಯವ್ಯ ತುದಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸು. 1304 ಕಿಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶ. ಇದರ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಡಿದಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವೂ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಕೊಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ.

ನದಿ ಸರೋವರಗಳು: ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳ ಉದ್ದ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದು ರಭಸದಿಂದ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಆಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ನದಿಗಳು ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಹಾಗೂ ನೀರಾವರಿಗೆ ಬಹಳ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ರೀಯೊ ಗ್ರಾಂಡ ನದಿ ಅಮೆರಿಕದ ದಕ್ಷಿಣ ಗಡಿಯ $\frac{2}{3}$ ಭಾಗ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವ ಮೆಕ್ಸಿಕೊದ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳೆಂದರೆ ಪಾನ್‌ಕೋ, ಕೋಆಟ್‌ಸಕೋಆಲ್‌ಕಾಸ್, ಗ್ರೀಹಾಲ್ವ ಮತ್ತು ಊಸಮಸಿಂಟ.

ಸೀಯರ ಮಾಡ್ರೀ ಅಕ್ಸಿಡೆಂಟಲ್‌ನಿಂದ 25 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ನದಿಗಳು ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಹಾಗೂ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಆಳವಾದ ಬರಾಂಕ ಡೆಲ್‌ಕೊಬ್ರೆ ಕಮರಿಯ ಮೂಲಕ ಯುರಿಕ್ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಇದು ಆರಿಜೋನದ ಗ್ರಾಂಡ್ ಕ್ಯಾನ್ಯನ್‌ಗಿಂತ ಅಗಲವೂ ಆಳವೂ ಆಗಿದೆ. ಬಾಲ್ಸಾಸ್ ಹಾಗೂ ಲೆರ್ಮಾ ನದಿಗಳು ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ನಗರ ಹಾಗೂ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರಗಳ ನಡುವೆ ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ಚಾಪಾಲಾ ಸರೋವರ ಮೆಕ್ಸಿಕೊದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸು. 1080 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದು ದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪಾಟ್ಸ್‌ಕ್ವಾರೋ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 20.401 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ನಗರದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ನಗರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ದೇಶದ ಇತರ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರಗಳೆಂದರೆ ಕ್ವಿಟ್‌ಸೇವೊ ಹಾಗೂ ಮ್ಯಾಗ್ಡಲೀನ.

ದೇಶದ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಇರುವ ಬಿಸಿನೀರಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳ ನೀರು ಆರೋಗ್ಯದಾಯಕವೆನ್ನುವರು. ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ನಗರದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಟೇವಕಾನ್ ಚಿಲುಮೆಗಳ ನೀರನ್ನು ಬಾಟಲ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಹೊರದೇಶಾದ್ಯಂತ ಮಾರಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ್ವಸ್ಕಾಲ್‌ಯನ್‌ಟಾಸ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಆ ಹೆಸರು ಬರಲು ಕಾರಣ ಅಲ್ಲಿಯ ಬಿಸಿನೀರಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು. ಸ್ಪಾನಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಆಗ್ವಸ್ಕಾಲ್‌ಯನ್‌ಟಾಸ್ ಎಂದರೆ ಬಿಸಿನೀರು ಎಂದರ್ಥ.

ವಾಯುಗುಣ: ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತ ಮೆಕ್ಸಿಕೊದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ದೇಶದ ಉತ್ತರ, ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯ ಭಾಗಗಳ ಮೇಲೆ ಧ್ರುವದ ಕಡೆಯಿಂದ ತಂಪುಗಾಳಿ ಬೀಸಿ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ; ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರಭಾಗ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ ಬೀಳುವುದರಿಂದ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಿಲ್ಲ. ಶುಷ್ಕ ಹವೆಯ ಕಾರಣ ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ಹವಾಗುಣದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ವೈಪರೀತ್ಯ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತೇವಾಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹವೆಯಿದ್ದು ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಕೊಲ್ಲಿಯ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾತಾವರಣ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆ ಹಾಗೂ ತೇವಾಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಮೇ – ನವೆಂಬರ್ ತನಕ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು: ಇಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು ಬಹು ವೈವಿಧ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 12,000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ $\frac{1}{6}$ ಭಾಗ ಸ್ಥಳೀಯವಾದವು. ದೇಶದ ಉತ್ತರ, ವಾಯವ್ಯ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಆಸರೆ ಕಡಿಮೆಯಿರುವ ಕಾರಣ ಪಾಪಾಸುಕಳ್ಳಿ, ಭೂತಾಳೆ, ಮರಗೆಣಸು ಹಾಗೂ ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಯೂಕಟಾನ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಕಾಡುಗಳನ್ನೂ ಸವನ್ನಾ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಪರ್ವತಗಳು ಹಾಗೂ ಸೀಯರ್ ಮಾಡ್ರೀ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 1522 ರಿಂದ 3962 ಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ಶಂಕುವಿನಾಕಾರದ ಕಾಯಿಬಿಡುವ ಮರಗಳು ಹಾಗೂ ಜರ್ಮನ್ ಓಕ್ ಮರಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಜೌಗುಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗ್ರೋವ್ ಮರಗಳಿವೆ. ಮೆಕ್ಸಿಕೊದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಓಕ್, ಹಾರ್ನ್‌ಬೀಮ್, ಲಿಂಡೆನ್, ಪೈನ್, ಫರ್ ಮೊದಲಾದ ಗಟ್ಟಿಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಇಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದಂಶಕ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪುಕರಡಿ, ರಾತ್ರಿಸಂಚಾರಿ ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ರಾಕೂನ್, ಬೆಕ್ಕಿನಜಾತಿಯ ಲಿಂಕ್ಸ್, ಪ್ಯೂಮ ಎಂಬ ಹಿಂಸ್ರ ಮೃಗ, ಕೆಂಪು ಹುಲಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗಳು ಹಾಗೂ ಸವನ್ನಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜಿಂಕೆ, ಆ್ಯಂಟ್ ಈಟರ್ ಹಾಗೂ ಮುಳ್ಳು ಹಂದಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕೋತಿ, ಟೇಪರ್ ಹಾಗೂ ಜಾಗ್ವಾರ್‌ಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನಗಳು ಕ್ಯಾನನ್ ಡೆಲ್ ರಿಯೋ ಬ್ಲಾಂಕೊ, ಕೆಂಬ್ರೆಸ್ ಡಿ ಮಾಂಟೆರೆ. ಲಾ ಮಾಲಿಂಚೆ, ನೆವಾಡೋ ಡಿ ಟೊಲುಕಾ, ಸೀಯೆರಡಿ ಸ್ಯಾನ್‌ಪೆಡ್ರೊ ಮಾರ್ಟಿರ್ ಹಾಗೂ ಪಿಕೋ ಡಿ ಟ್ಯಾನ್‌ಸಿಟಾರೊ ಮೀನು ಹಾಗೂ ಇತರ ಜಲಚರಗಳು ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಕೊಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಜನಜೀವನ: ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಮಾತನಾಡುವ ದೇಶಗಳ ಪೈಕಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೇ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ದೇಶ. ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡದ ಮೂರನೆಯ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಿರುವ ದೇಶ (ಮೊದಲನೆಯದು ಅಮೆರಿಕ, ಎರಡನೆಯದು ಬ್ರೆಜಿಲ್). ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಶೇ. 92ರಷ್ಟು ಜನರ ಮಾತೃ ಭಾಷೆಯಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಭಾಷೆಯ ಐದು ಸಮುದಾಯವಿವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ನಾವಾಟ್, ಮಾಯ, ಜಾ ಪೊಟಿಕ್, ಓಟೋಮಿ ಮತ್ತು ಮಿಸ್‌ಟೆಕ್. ಈ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ 59 ಆಡುಭಾಷೆಗಳಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಶೇ. 92.6ರಷ್ಟು ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕರು. 1857ರ ರಾಜ್ಯಾಂಗದ ಪ್ರಕಾರ ಚರ್ಚನ್ನು ದೇಶದ ಆಡಳಿತದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲಾಯಿತು. 1917ರ ರಾಜ್ಯಾಂಗದಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಹಾಗೂ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿಗಿಯಾದ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ಯಾವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಯೂ ಭೂಮಿಯ ಒಡೆತನವನ್ನು ಹೊಂದುವಂತಿಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಚರ್ಚಿನ ಆಸ್ತಿಯೆಲ್ಲವೂ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. 1920ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯದ ಮೇಲೆ ಪುರೋಹಿತಶಾಹಿಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಸರ್ಕಾರ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಂಡಿತು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ 1929–31ರಲ್ಲಿ ಚರ್ಚುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಲಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಸರ್ಕಾರ ಹಾಗೂ ಚರ್ಚುಗಳ ನಡುವೆ ಒಪ್ಪಂದವಾಗಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆಹಾಕದ ಚರ್ಚ್‌ಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು ಅವಕಾಶವಾಯಿತು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೇ. 3.3 ರಷ್ಟು ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರು ಹಾಗೂ 4.1 ರಷ್ಟು ಉಳಿದ ಮತಾವಲಂಬಿಗಳು ಇದ್ದಾರೆ (1980).

ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಭಾಗ ಮೆಸ್ಟಿಜೋಗಳು. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಎರಡನೆಯ ಅತಿದೊಡ್ಡ ಪಂಗಡ ಇಂಡಿಯನ್ನರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಹಾಗು ಸ್ಪೇನ್, ಅಮೆರಿಕ, ಚೀನ, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಹಾಗೂ ಗ್ವಾಟೆಮಾಲಗಳಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದವರಿದ್ದಾರೆ.

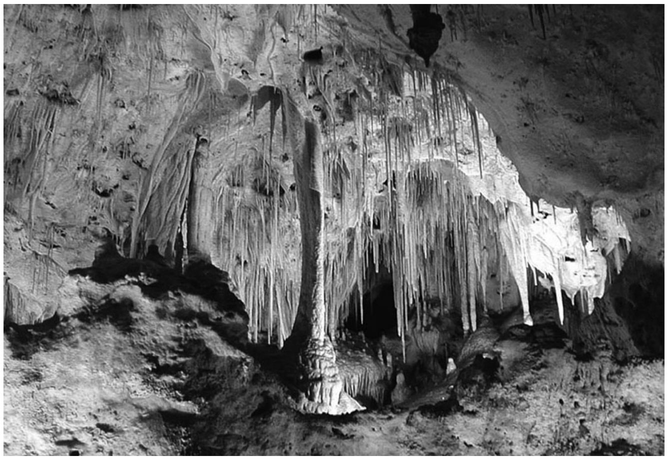

ಕಾರ್ಲ್‌ಬಾಡ್ ಅಂತರ್ಜಲಗುಹೆ

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ಮೆಕ್ಸಿಕೊದ ಅತಿ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಉತ್ಪಾದನೆ. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿತ್ತು. (1921). ಆದರೆ 1938ರ ವೇಳೆಗೆ ಈ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣ ಮಾಡಿದಾಗ ಉತ್ಪಾದನೆ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿಳಿಯಿತು. ತಬಾಸ್ಕೊ ಮತ್ತು ಚೆಯಾಪಾಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್‌ಪ್ರಮಾಣದ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಪತ್ತೆಯಾದಾಗ 1970ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಗಮನಾರ್ಹ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಏರಿತು. 1981–84ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. 1985ರಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೊದಲ್ಲಿಯ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯವಮ್ ಹಾಗೂ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲದ ನಿಕ್ಷೇಪ 250,000 ಮಿ. ಬ್ಯಾರಲ್‌ಗಳಿವೆಯೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದು ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಐದನೆಯ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ನಿಕ್ಷೇಪವಿರುವ ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ತೈಲವನ್ನು ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈಗ ಬರ್ಮುಡೆಜ್ ಕ್ಯಾಂಟೆರೆಲ್ ಮತ್ತು ಚೀಕಾಟಪೆಕ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ತೈಲಬಾವಿಗಳಿವೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲದ ಬಗ್ಗೆ ಅಮೆರಿಕದೊಂದಿಗೆ ಆಗಿರುವ ಒಪ್ಪಂದದಂತೆ ಮೆಕ್ಸಿಕೊಗೆ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಹಣ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 90 ರಷ್ಟು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್‌ನಿಂದಲೇ ದೊರೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಮೆಕ್ಸಿಕೊದ ಎರಡನೆಯ ಅತಿಹೆಚ್ಚು ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ತರುವ ಉದ್ಯಮ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಪೈಕಿ ಶೇ. 88ರಷ್ಟು ಅಮೆರಿಕದವರು ಹಾಗೂ ಕೆನಡದವರು. ಇಲ್ಲಿಯ ಅಗ್ನಿ ಪರ್ವತಗಳು, ಸಮುದ್ರತೀರದ ಮನೋಹರ ಪ್ರಕೃತಿ

ದೃಶ್ಯಗಳು, ಸಿಯೆರ ನೆವಾಡ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಮಾಯ ಹಾಗೂ ಆಜ್ಟೆಕ್ ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ಹಾಗು ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ವಸಾಹತುಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಾಗೂ ಕಲಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿವೆ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರದ ಜಿ ವಾಟನೆ ಜೊ ಹಾಗೂ ಕೆರಿಬಿಯನ್ ತೀರದ ಕ್ಯಾನ್‌ಕನ್‌ಗಳನ್ನು ಪ್ರವಾಸ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮೆಕ್ಸಿಕೊದಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಅಪಾರ ಹಾಗೂ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ, ಪ್ರಪಂಚದ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯ 1/6 ಭಾಗ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಫ್ಲೋರೈಡ್‌ನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಬಿಸ್ಮತ್‌ನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಪಡೆದಿದೆ. ಚವಾವಾಡ್ಯುರಾಂಗೋ ಸೊನೊರ ಕ್ವರೆಟಾರೊ ಮತ್ತು ನುಯೆವೊಲಿಯಾನ್‌ಗಳಲ್ಲಿಯ ಯುರೇನಿಯಮ್‌ನ ಒಟ್ಟು ನಿಕ್ಷೇಪ 15,000 ಟನ್ನುಗಳೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಇದರ ಒಟ್ಟು ನಿಕ್ಷೇಪ 5,448 ಮಿ. ಟನ್ನುಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅಪಾರ ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿಯೇ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಮೆಕ್ಸಿಕೊದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ರಫ್ತಿನ ವಸ್ತು.

ಮೆಕ್ಸಿಕೊದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 48 ಮಿ.ಹೆ. ಅರಣ್ಯವಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಮಹಾಗನಿ, ದೇವದಾರು, ಲಾಗ್‌ವುಡ್ ಮೊದಲಾದ ಗಟ್ಟಿಮರಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಯಾಪೊಡಿಲದಿಂದ ಚ್ಯೂಯಿಂಗ್‌ಗಮ್ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಶೇ. 80ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶ ಕೃಷಿಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಗೋದಿ, ಅಕ್ಕಿ ಹಾಗೂ ಬೀನ್ಸ್ ಇವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ಪ್ರಮುಖ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಹತ್ತಿ, ಸಕ್ಕರೆ, ಕಾಫಿ, ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ಅರಣ್ಯ ಹಾಗೂ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಶೇ. 33ರಷ್ಟು ಉದ್ಯೋಗ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಮೆಕ್ಸಿಕೊದ ಈಗಿನ ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಕೃಷಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪಶುಪಾಲನೆಯೂ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನಡೆಸುತ್ತವೆ. ಸೀಗಡಿಯನ್ನು ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ಪ್ರಮುಖ ದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್, ಗಾಜು, ಕಾಗದ, ಬಟ್ಟೆ ಇತ್ಯಾದಿ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ನಗರದಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ಮಾಂಟ ರೇ ಹಾಗೂ ಗ್ವಾಡಲಹಾರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಮೆಗಲೊ ಪೊಲಿಸ್: ಹಲವಾರು ನಗರಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದು, ಅವುಗಳು ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಪರಸ್ಪರ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಮೆಗಾ ಎಂದರೆ ಬೃಹತ್, ಪೊಲಿಸ್ ಎಂದರೆ ನಗರ ಎಂದರ್ಥ. ಇದನ್ನು ಜೀನ್‌ಗಾಟ್‌ಮನ್ 1961 ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮೆಗಲೊ ಪೊಲಿಸ್: ದಿ ಅರ್ಬನೈಸ್ಡ್ ನಾರ್ತ್ ಈಸ್ಟರ್ನ್ ಸೀ ಬೋರ್ಡ್ ಆಫ್ ದಿ ಯುನೈಟೆಡ್ ಸ್ಟೇಟ್ಸ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿದ. ಇಂದು ಪ್ರಪಂಚದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮೆಗಲೊ ಪೊಲಿಸ್ ಎಂದೇ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಈಶಾನ್ಯ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ತೀರ ಹಾಗೂ ಜಪಾನಿನ ಪೂರ್ವ ತೀರಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಮೆಗಲೊ ಪೊಲಿಸ್‌ಗಳಾಗಿವೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಮೆಜೆಲಾನಿಕ್ ಮೇಘಗಳು : ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪ ಇರುವ ನಾಕ್ಷತ್ರಿಕ ಮೇಘಗಳಿಂದ ಒಡಗೂಡಿದ, ದಕ್ಷಿಣ ಅರ್ಧಗೋಳಾಕಾಶದ, ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಎರಡು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳು (ಮೆಜೆಲಾನಿಕ್ ಕ್ಲೌಡ್ಸ್). ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ ಸ್ಥಳೀಯ ಗುಂಪಿಗೆ (ಲೋಕಲ್ ಗ್ರೂಪ್) ಸೇರಿದೆ. ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ನಾವಿಕ ಫರ್ಡಿನೆಂಡ್ ಮೆಜೆಲಾನ್ (ಸು.1480–1521) ಎಂಬುವವ ಮೊದಲಿಗೆ ವೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇವನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಮೆಜೆಲಾನಿಕ್ ಮೇಘ (ಲಾರ್ಜರ್ ಮೆಜೆಲಾನಿಕ್ ಕ್ಲೌಡ್–ಎಲ್‌ಎಂಸಿ) ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕ ಮೆಜೆಲಾನಿಕ್ ಮೇಘ (ಸ್ಮಾಲರ್ ಮೆಜೆಲಾನಿಕ್ ಕ್ಲೌಡ್–ಎಸ್‌ಎಂಸಿ) ಎಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ ಎಡ್ವಿನ್ ಪೊವೆಲ್ ಹಬ್ಬಲ್ (1889–1953) ವರ್ಗೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಇವು ಇರ್ರೆಗ್ಯುಲರ್ ಗ್ಯಾಲಕ್ಸೀಸ್– ಎಂದರೆ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ರಚನೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಸಮಾಂಗತೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿಸುವ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳು. ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾತ್ರಿಯ ನಿರ್ಮಲ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಬರಿಯ ಕಣ್ಣಿನಿಂದಲೇ ನೋಡಬಹುದು. ಇವು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸು. 94,000 ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷ ಮತ್ತು 84,000 ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಆಕಾಶಗಂಗೆಯಿಂದ (ಗ್ಯಾಲಕ್ಸಿ) ಕೊಂಚ ಮಾತ್ರ ಹೊರಗಿವೆ. ಇವನ್ನು ನಮ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಸಂಗಾತಿಗಳು ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಇವನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದ ಖಂಡಗಳಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ನಮ್ಮದರಂತೆಯೇ ಇರುವ ಇತರ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಅನೇಕ ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು 1930ರ ಕಡೆಯ ದಶಕದ ತನಕವೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಜೆಲಾನಿಕ್ ಮೇಘಗಳ ದೂರಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ತಪಾಸಣೆಯೂ ನಡೆದಿತ್ತು. ಹಾರ್ವರ್ಡ್ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಹೆನ್ರೀಟ ಲಿವಿಯವಿಟ್ ಎಂಬ ಖಗೋಳವೀಕ್ಷಕಿಗೆ ಒಂದು ಸುಳಿವು ದೊರೆಯಿತು (1912). ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಪೆರು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅರೆಸಿಬೋ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಹಾರ್ವರ್ಡ್ ದೂರದರ್ಶಕವನ್ನು ಬಳಸಿ ತೆಗೆದಿದ್ದ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಈಕೆ ಕಳೆದ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಎರಡೂ ಮೆಜೆಲಾನಿಕ್ ಮೇಘಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಫೀಯಿಡ್ಸುಗಳೆಂಬ ಚಂಚಲ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಗಮನವಿತ್ತಿದ್ದಳು. ಈ ಮೇಘಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಫೀಯಿಡ್ಸುಗಳೆಂಬ (ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಸಂಕೋಚನೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಕೋಚನೆಗಳ ಸಲುವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಉಜ್ವಲತೆಯಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಚಂಚಲ ಕಾಂತೀಯ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಇವು) ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಇರುವುದೂ ಸ್ಥಿರಪಟ್ಟಿತು. *

ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಕೃಷಿ: ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲಾ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಯುರೋಪಿನ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಈ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅದೇ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿರುವ ಇದು ಮಾನವ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿಯ ನಡುವೆ ಇರುವ ಸಹಕಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಒಂದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಯುರೋಪಿನ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ, ಆಫ್ರಿಕದ ಉತ್ತರಭಾಗ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ, ಚಿಲಿದೇಶದ ಕೇಂದ್ರಭಾಗ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಹಾಗೂ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಾಯುಗುಣ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ತೇವಾಂಶವಾಗಿದ್ದು, ಗರಿಷ್ಠ ಮಳೆ ಪಡೆದರೆ ಬೇಸಿಗೆ ಒಣ ಹಾಗೂ ಶುಷ್ಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ವಾಯುಗುಣವು ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆ ಮತ್ತು ಹೈನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಋತುಮಾನಿಕ ಮಳೆಯನ್ನು ಆದರಿಸಿ ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ತರಕಾರಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಮೃದುಗೋದಿ (ಚಳಿಗಾಲದ ಗೋದಿ) ಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವಲ್ಲಿ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ತೋಟಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಲಿವ್. (ಜೀತವೃಕ್ಷ) ಅಂಜೂರ, ದ್ರಾಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಣ್ಣುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ದ್ರಾಕ್ಷಿಯ ನಾಡು ಎಂದು ಸಹ ಕರೆಯುವರು. ಇದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮದ್ಯದ ಉದ್ಯಮ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ್ದು ಇದನ್ನು ಮದ್ಯಗಳ ನಾಡು ಎಂದು ಸಹ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಮದ್ಯದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 60 ಭಾಗದಷ್ಟು ಕೇಂದ್ರಿಕೃತವಾಗಿದ್ದು ಇಟಲಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಸ್ಪೇನ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೀಸ್ ದೇಶಗಳು ಅಗ್ರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿವೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಭೌಗೋಳಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಿಸರ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜೀವನಾಧಾರ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. (ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ: ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಭೂಮಧ್ಯ ಸಮುದ್ರ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಒಂದು ಭಾಗ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಸಮುದ್ರ ಯುರೋಪಿಯನ್ ನಾಗರಿಕತೆಯ ತೊಟ್ಟಿಲು ಎನಿಸಿದ್ದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ಹುಟ್ಟು ಹಾಗೂ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಮುದ್ರದಾಚೆಯ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಲು ಈ ಜಲಭಾಗ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಈ ಸಮುದ್ರ ತನ್ನ ತೀರದಿಂದ ತೀರಕ್ಕೆ ಹೊಸ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರಚಾರಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದೆ.

ಸನ್ನಿವೇಶ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ : ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಇದರ ಉದ್ದ 3,540 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಇದರ ಅಗಲ 970 ಕಿಮೀ (ಈ ಅಂತರ ಲಿಬಿಯ ಮತ್ತು ಯುಗೊಸ್ಲಾವಿಯ ನಡುವಿನದು). ಮರ್ಮೊರ ಮತ್ತು ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರ ಬಿಟ್ಟು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 2,510,000 ಚ.ಕಿಮೀ.

ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಈ ಸಮುದ್ರ ಬಲುಹಿಂದೆ ಭೂಮಿಯ ಅರ್ಧಭಾಗ ಆವರಿಸಿದ್ದ ಟೆತಿಸ್ ಎಂಬ ಸಮುದ್ರದ ಉಳಿಕೆಯೆನ್ನುವರು. ಈ ಸಮುದ್ರದ ಆಂತರಿಕ ರಚನೆ, ಆಕಾರ ಹಾಗೂ ಇದನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವ ಪರ್ವತಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು

ಯುರೇಷ್ಯ ಆಫ್ರಿಕಖಂಡಗಳ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ಹಾಗೂ ಹಿಂಜರಿತ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಿದೆ. ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಈ ಖಂಡಗಳ ಒಳಮುಖ ಚಲನೆ ಆಲ್ಪೈನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಉಗಮಕ್ಕೆ ನಾಂದಿಯಾಯಿತು. ಈ ಆಲ್ಪೈನ್ ಪರ್ವತ ಟೆತಿಸ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾದ ಗಸಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆಯೆನ್ನುವರು. ಇಲ್ಲಿಯ ಭೂಭಾಗಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಮಡಿಕೆಯಿಂದ ತಗ್ಗಾದ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಕುಸಿದುಬಿದ್ದ ಭಾಗಗಳು ಸಮುದ್ರದ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಗಾಧ ಪ್ರದೇಶವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಈ ಸಮುದ್ರ ಹೆಚ್ಚು ಅಗಲವಾಗಿ ಆಕಾರ ಬದಲಾಯಿಸಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಭಾಗಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಮಾಂತರ ಚಲನೆಯಿಂದ ಏಡ್ರಿಯಾಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ ಉಂಟಾಯಿತೆನ್ನುವರು. ಸಮುದ್ರದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪನ ಮತ್ತು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಶ್ರೇಣಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದು ಆಂತರಿಕ ಭೂ ಚಟುವಟಿಕೆ ಇನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ.

ಜಲಾಂತರ್ಗತ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯೊಂದು ಪಶ್ಚಿಮ ಸಿಸಿಲಿ ಮತ್ತು ಟ್ಯುನೀಷಿಯ ನಡುವೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿದ್ದು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮವೆಂದು ಎರಡಾಗಿ ಭಾಗಿಸಿದೆ. ಪೂರ್ವಪ್ರದೇಶ ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಆಳವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಆಳ 1,501–5,150 ಮೀ ವರೆಗಿದೆ.

ಪೂರ್ವ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ತಗ್ಗಾದ ಭಾಗಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಭಾಗದ ಏಡ್ರಿಯಾಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ತಗ್ಗಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಆಳ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಈ ಭಾಗದ ಏಡ್ರಿಯಾಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಿದ್ದು ಕಡಿದಾದ ಖಂಡಾವರಣ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಈ ಭಾಗದ ವಾಯುಗುಣ ಬೇಸಗೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ಬೀಸುವ ಮಾರುತಗಳು ಏಜಿಯನ್ ಭಾಗಕ್ಕೆ ತಂಪು ತರುತ್ತವೆ. ಈ ಸಮುದ್ರದ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಿಲ್ಲದ ಏಡ್ರಿಯಾಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ಆಳದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಯೋನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ಮಧ್ಯಭಾಗ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಿಂದ ಬೀಸುವ ಹೆಚ್ಚು ತಾಪದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಿರಾಕೋ ಮಾರುತಗಳ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದ ಏಡ್ರಿಯಾಟಿಕ್‌ನಿಂದ ಬೀಸುವ ಬೋರಾ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿದೆ.

ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜಿಬ್ರಾಲ್ಟರ್, ಸಿಸಿಲಿ, ಇಟಲಿ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ನೇಪಲ್ಸ್, ಕಾರ್ಸಿಕ, ಸಾರ್ಡೀನಿಯ, ಸ್ಪೇನ್ ಮತ್ತು ಬಾಲಿಯರಿಕ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಇವೆ. ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನ ಗಲ್ಫ್ ಆಫ್ ಲಯನ್ಸ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೀಸುವ ಚಳಿಗಾಲದ ಚಂಡಮಾರುತದಿಂದಾಗಿ ಹಾನಿಯಾಗುವುದುಂಟು.

ಈ ಸಮುದ್ರದ ತಳ ಮಂದದ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಗಸಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ಗಸಿಯ ಬಹುಪಾಲು ತಿಳಿಯಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಶೇ. 50ರಷ್ಟು ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೋನೇಟ್ ಆಗಿದೆ. ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಈ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ನದಿಗಳ ಉಗಮ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವ ದೂರ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದರಿಂದ ನದಿಗಳು ತಮ್ಮೊಡನೆ ತಂದ ಗಸಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಸಮುದ್ರದ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ಶೇಖರಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ನೈಲ್ ಮತ್ತು ಪೋ ನದಿಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಿವೆ.

ಲವಣತೆ : ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ನೀರು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆವಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಜಲದಲ್ಲಿಯ ಲವಣಾಂಶ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಲವಣತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಳೆಗಾಲ ಕಡಿಮೆಯಾದಂತೆ ಲವಣತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ ನದಿಯ ನೀರು ಬಂದು ಸೇರುವ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ನೀರಿನ ಸಮತೋಲನ : ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನ ಬಾಷ್ಪೀಕರಣ, ಮಳೆ ಮತ್ತು ಜಿಬ್ರಾಲ್ಟರ್ ಜಲಸಂಧಿ ಮೂಲಕ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಿಂದ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದೊಳಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನೀರು – ಇವು ಈ ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನ ಸಮತೋಲನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ನಷ್ಟವಾಗುವ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ನೀರಿನ ಸಮತೋಲನದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಿಂದ ಜಿಬ್ರಾಲ್ಟರ್ ಜಲಸಂಧಿ ಮೂಲಕ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ ಪ್ರವಾಹ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಒಳಪ್ರವಾಹ ಹರಿಯುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಜಲ ಸಮತೋಲನವಾಗುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಉಷ್ಣತೆ: ಈ ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲ್ಪದರದ ಉಷ್ಣತೆ ಋತುಮಾನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ 16^0ಸೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಉಷ್ಣತೆ 27^0ಸೆ. ಮುಟ್ಟುವುದೂ ಇದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ 4^0ಸೆ ಇಳಿಯುವುದೂ ಉಂಟು. ಸಮುದ್ರ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಒಳಗಡೆ ಮತ್ತು ತಳದಲ್ಲಿ ವರ್ಷವಿಡೀ ಉಷ್ಣತೆ 13^0–15^0ಸೆ. ವರೆಗೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲಿನ ಗಾಳಿ ಬೆಚ್ಚಗಿದ್ದು ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಭೂಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಡವುಳ್ಳ ಗಾಳಿ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ನುಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲಿನ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಡದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸುತ್ತಲಿನ ಭೂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡವಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲಿನ ಗಾಳಿ ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಕಡೆಗೆ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಪ್ರಮಾಣ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಸಮುದ್ರದ ಉತ್ತರಭಾಗದ ಡಾಲ್ಮೇಷೀಯ ತೀರದ ಬಳಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಸು. 457 ಸೆಂಮೀ ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣದ ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಯ ಬಳಿ ಸು. 2 ಸೆಂಮೀ ಈ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಸ್ಪೇನ್, ಇಟಲಿ ಮತ್ತು ಗ್ರೀಸ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಇಟಲಿಯ ಉತ್ತರಭಾಗ, ಯೂಗೋಸ್ಲಾವಿಯದ ಮಧ್ಯಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಸರಣ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡು ಕಾಲಗಳ ಮಧ್ಯೆ ವಸಂತ ಮತ್ತು ಶರದೃತುವಿನಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುವುದು.

ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಉಷ್ಣತೆ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯೂಗೋಸ್ಲಾವಿಯ ಮತ್ತು ಟರ್ಕಿಯ ಒಳನಾಡುಗಳು ಪೂರ್ವ ಯುರೋಪಿನಿಂದ ಬೀಸುವ ಚಳಿಗಾಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ವಿಪರೀತ ಚಳಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತವೆ, ಸಮುದ್ರತೀರದ ನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ತೀರಕ್ಕಿಂತ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಚಳಿ ಅಧಿಕ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮತೀರಗಳಿಗಿಂತ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಚಳಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕವಿದ್ದು ಆಫ್ರಿಕ ತೀರದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಚಲಿಸಿದಂತೆ ಅಧಿಕ ಶಾಖ ಪ್ರಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಏಷ್ಯದ ಬೇಸಿಗೆ ಒಣ ಮಾರುತ ಎಸ್ಟಿಯನ್ ಪೂರ್ವ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಬೀಸಿ ಆ ಪ್ರದೇಶ ಒಣಹವೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸಿರಾಕೋ ಒಣಮಾರುತ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಉತ್ತರ ತೀರಕ್ಕೆ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ವಿವಿಧ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

1953ರಲ್ಲಿ ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸುತ್ತು ಪ್ರಪಂಚಪರ್ಯಟನೆ ಮಾಡಿದ ಅಮೆರಿಕದ ನಾವಿಕ ಕಾರ್ಲ್ ಪೀಟರ್‌ಸನ್ ಕ್ರೀಟ್ ಮತ್ತು ಮಾಲ್ಟ ನಡುವೆ ಕಂಡುಬಂದ ವಿಶಿಷ್ಟಬಗೆಯ ಹವೆಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ, ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮತ್ತು ಹಿಂದುಮಹಾಸಾಗರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ವಸಂತಋತು ಮತ್ತು ಬೇಸಗೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ತಂಗಾಳಿ ಬೀಸುವುದರಿಂದ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಶಾಂತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳ ಅಬ್ಬರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪರಮಾವಧಿ ಏರಿಳಿತಗಳೆಂದರೆ: ಕೇವಲ 30.4 ಸೆಂಮೀ ಮಾತ್ರ. ಈ ಸಮುದ್ರ ಸಾಗರಪ್ರವಾಹಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲ್ಮೈಜಲ ಹೆಚ್ಚು ಆವಿಯಾಗುವಿಕೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ನಷ್ಟವನ್ನು ತುಂಬಲು ಎರಡು ಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹಗಳಿವೆ. ಅವು ಜಿಬ್ರಾಲ್ಟರ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಮೂಲಕ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಪ್ರವಾಹ ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ಪ್ರವಾಹ. ಹೊರಗಿನಿಂದ ಹೊಸ ತಿಳಿನೀರಿನ ಉಷ್ಣೋತ್ಪಾದಕ ಪ್ರವಾಹ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಒಳಬಂದಂತೆಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಂದ್ರತೆ ಮತ್ತು ಲವಣತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭಾರವಾದ ತಣ್ಣೀರು ಆಳದಲ್ಲಿ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ಮೆಸಿನಾ ಮುಂತಾದ ರೇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಬ್ಬರವುಂಟಾಗುವುದು. ಹೆಚ್ಚು ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳ ಆರ್ಭಟದಿಂದ ಮುಕ್ತವಾಗಿರುವ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಸುಲಲಿತವಾಗಿದೆ.

ಈ ಸಮುದ್ರದ ಸುತ್ತಲೂ ಬೆಳೆದ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ಜನನಕ್ಕೆ ಇದರ ಸುಲಭ ನೌಕಯಾನ, ಅಲ್ಪ ಚಳಿಗಾಲ ಮತ್ತು ಸಮಧಾತು ದೀರ್ಘ ಬೇಸಗೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆಹ್ಲಾದಕರ ವಾಯುಗುಣ ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೆನ್ನಬಹುದು.

ತೀರದ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಈ ಸಮುದ್ರ ಸುತ್ತಲಿನ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ದೋಣಿಗಳ ಆಕಾರ ಇನ್ನೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದೆ. ಸಿಸಿಲಿಯ ನೈಋತ್ಯತೀರದ ತೆರೆದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಹರಿಗೋಲುಗಳು ಪ್ರತಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲೂ ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ ತೀರದ ಕಡೆಗೆ ಹಾದು ಹೋಗುವುವು. 2000 ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲೂ ಈ ದೋಣಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿಲ್ಲ.

ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಚರಿತ್ರೆ ಅದರ ಸುತ್ತಲ ದೇಶಗಳ ಹುಟ್ಟು, ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಯುದ್ಧ—ಅವುಗಳ ನಾಶ ಮತ್ತು ಹೊಸ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹುಟ್ಟುಗಳ ವಿಷಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ರೋಮನ್ನರಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಕಡಲ ತಡಿಯ ಕಾರ್ತೇಜ್ (ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಸ್) ರಾಜ್ಯಗಳ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ತೀರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಬೆಳೆದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪೈಪೋಟಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿದವರು ರೋಮನ್ನರು.

ಜಿನೀವ ಮತ್ತು ವೆನಿಸ್ ನಗರಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದುವು. ಈ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ 4 – 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ನರ ದಾಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಯಿತು. ಇದೇ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು, ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ, ಸ್ಪೇನ್ ಹಾಗೂ ಸಿಸಿಲಿಯ ಮೇಲೆ ಅರಬ್ಬರು ದಾಳಿ ನಡೆಸಿದರು. ಈ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ನಿಂತು, ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಿಕೃತವಾಯಿತು. ಈ ಮಧ್ಯೆ 800ರಲ್ಲಿ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದ ಏಕಾಡಳಿತದ ಸಂಘಟನಾಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಿತು.

11ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಒಳಜಗಳಗಳ ಕಾರಣದಿಂದ ಅರಬ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಧರ್ಮಯುದ್ಧ ತಲೆದೋರಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ತೀರದ ಬಂದರುಗಳಾದ ಕಾನ್ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲ್, ಬಾರ್ಸಿಲೋನ, ಇಟಲಿಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡವು. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆಟೋಮನ್ ಟರ್ಕರ ಏಳಿಗೆ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಘಾತವನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡಿತು. ಇದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಆಫ್ರಿಕದ ಕೇಪ್ ಆಫ್ ಗುಡ್ ಹೋಪ್ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಜಲಮಾರ್ಗ ಯುರೋಪಿನ ವ್ಯಾಪಾರಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು.

1869ರಲ್ಲಿ ಸೂಯೆಜ್ ಕಾಲುವೆಯ ಆರಂಭ, ವಾಯವ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಳಿಗೆಗಳ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತಲ್ಲದೇ ಯುರೋಪ್ ಹಾಗೂ ಏಷ್ಯ ಖಂಡಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಯಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗ ವಸ್ತು ಸಾಗಣೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೇ ಪ್ರಮುಖವಾದರೂ ಇದರ ಸುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧಿಸಲಾಗಿಲ್ಲ. ವಾಯವ್ಯ ಯುರೋಪ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನೇರ ಹಾಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಸುಬಾದ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದುವು. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಕಾಲದ ತನಕ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರುಗಳು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದವು. ಹಾಗೆಯೇ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕನ್ನರು ಅನೇಕ ಆಫ್ರಿಕನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಈ ರೀತಿಯ ಅಮೆರಿಕನ್ನರ ಆಗಮನ ಯುರೋಪ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲಿದ್ದ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯುಂಟಾಯಿತು. ತದನಂತರ ಅಮೆರಿಕ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದ ಒಡೆತನವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಮುಂದಾಯಿತು. ಇದಾದ ಬಳಿಕ ಅಮೆರಿಕ ಇನ್ನೂ ಮುನ್ನುಗ್ಗಿ ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಎಣ್ಣೆಯ ಒಡೆತನವನ್ನು ಪಡೆದು ಯುರೋಪ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾಗಲಿ ಮತ್ತು ರಷ್ಯ ದೇಶವಾಗಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಪಡೆಯದಂತೆ ಅಡ್ಡಿಯುಂಟುಮಾಡಿತು. ಇಂದು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಸುತ್ತಲೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಎಚ್ಚೆತ್ತ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತಲೆ ಎತ್ತಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಸ್ರೇಲ್, ಅರಬ್ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳು ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಈ ದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವಬೀರಿ ಅವುಗಳ ಮುಖವಾಡವನ್ನೇ ಬದಲಾಯಿಸಿದೆ. ಫ್ರೆಂಚರು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಗೆಳೆಯರ ಸಂಘ ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. (ಕೆ.ಆರ್.)

ಮೆಡೀರಾ: ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ. ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಮೆಡೀರಾ ಮತ್ತು ಪೋರ್ಟೋಸ್ಯಾಂಟೊ ಜನವಸತಿಯಿರುವ ಮುಖ್ಯದ್ವೀಪಗಳು. ಜನವಸತಿಯಿಲ್ಲದ ಡೆಸೆರ್ಟಾಸ್ ಮತ್ತು ಸೆಲ್ವಿಜಿನ್ಸ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಪುಟ್ಟ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಈ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಡೀರಾ ದ್ವೀಪವೇ ಹೆಚ್ಚು ವಿಶಾಲವಾದದ್ದು. ದ್ವೀಪಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 794 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,60,000. ರಾಜಧಾನಿ ಫನ್‌ಸಾಲ್. ಈ ದ್ವೀಪಸಮೂಹ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1860 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಕ ಹೂವಿನ ಗಿಡಗಳೂ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಮರಬಳ್ಳಿಗಳೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ದ್ವೀಪಸಮೂಹವನ್ನು ಅದರಲ್ಲೂ ಮೆಡೀರಾವನ್ನು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಶಿಲಾ ಉದ್ಯಾನವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಕಬ್ಬು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ವಿವಿಧ ಕಾಳುಗಳು, ತರಕಾರಿಗಳು, ಬಾಳೆ, ಕಿತ್ತಳೆ, ಮಾವು ಮತ್ತು ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ದ್ವೀಪ ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಮರದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನೂ ಕಸೂತಿ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಸೀಮರು. ಫನ್‌ಸಾಲ್ ಬಂದರು ನಗರ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಲಿಸ್ಬನ್ ಮತ್ತು ಪೋರ್ಚುಗಲ್, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳೊಡನೆ ಸಮುದ್ರ ವ್ಯಾಪಾರ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಯುರೋಪ್ ದೇಶಗಳೊಡನೆ ವಾಯುಯಾನ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ.

ಗಾನ್‌ಸಾಲ್ ವೆಜ್ ಝಾರ್ಕೋ ಎಂಬ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ನಾವಿಕ 1418–1420ರಲ್ಲಿ ಈ ನಡುಗಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ. 1421ರಲ್ಲಿ ಫನ್‌ಸಾಲ್ ಪಟ್ಟಣ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಹಾಗೆಯೇ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ನೆಲೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಇಲ್ಲಿಯ ವ್ಯಾಪಾರ ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. ಈ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ 1580–1640ರ ತನಕ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷರ ವಶವಾಗಿತ್ತು. 1801ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು 1807–14ರಲ್ಲಿ ಈ ನಡುಗಡ್ಡೆಗಳು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದು ಈಗ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. (ಕೆ.ವಿ.ಎಸ್.ಯು.)

ಮೆಲನೇಷ್ಯ: ಪೆಸಿಫಿಕ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿರುವ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ವಿಭಾಗಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು. ಉಳಿದೆರಡು ಮೈಕ್ರೊನೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಪಾಲಿನೇಷ್ಯ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ನ್ಯೂಗಿನಿಯ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಮೆಲನೇಷ್ಯ ಎಂದರೆ ಕಪ್ಪು ದ್ವೀಪಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದವರಾಗಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬರಲು ಕಾರಣ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳಾದ ನ್ಯೂಗಿನಿ ಮತ್ತು ನ್ಯೂ ಬ್ರಿಟನ್‌ಗಳು ಮೆಲನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಮೆಲನೇಷ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಭೂಭಾಗ 5,40,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಎಲ್ಲ ದ್ವೀಪಗಳು ಸೇರಿದಂತೆ 2,22,00,000(1998).

ಮೆಲನೇಷ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ದ್ವೀಪಗಳಿವು: ಪಶ್ಚಿಮ ನ್ಯೂಗಿನಿ (ಇರೀಯಾನ್ ಬಾರಾತ್ ಅಥವಾ ಪಶ್ಚಿಮ ಇರೀಯಾನ್) ಇಂಡೊನೇಷ್ಯದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. 4,21,923 ವಿಸ್ತೀರ್ಣ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,313,000. ಫೀಜಿ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ದ್ವೀಪ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 18,376, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8,09,000. ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಲಿಡೋನಿಯ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಾಗರೋತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 18,998 ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,00,000. ಪಪುವ ನ್ಯೂಗಿನಿ ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯ ದ್ವೀಪ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 4,62,840. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 45,00,000. ಸಾಲೊಮನ್ಸ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 29,758. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,04,000(1997). ವನುವಾಟು ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 14,763. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,77,500.

ಭೂಲಕ್ಷಣ : ಮೆಲನೇಷ್ಯ ದ್ವೀಪಗಳು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಮೂಲದಿಂದ ಉಂಟಾದವು. ಇಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿದ ಸೆಡಿಮೆಂಟರಿ ಮಣ್ಣು ಹಾಗೂ ಅಂತಸ್ಸರಣದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಎಲ್ಲ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ನ್ಯೂಗಿನಿ, ಫೀಜಿ ಮೊದಲಾದ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಸಮುದ್ರತೀರ ಹಾಗೂ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಭೂಮಿಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ನದಿವ್ಯೂಹಗಳಿವೆ. ಹವಳದ ದಿಬ್ಬಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಮೇಲನೇಷ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಭೂಕಂಪ ಮತ್ತು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ವಿಸ್ಫೋಟವಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹವೆಯಿದ್ದು ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಬೇಸಗೆಯ ವಾತಾವರಣವಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನ್ಯೂಗಿನಿಯ ಬೆಟ್ಟಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತಂಪಾದ ಹವಾಗುಣವಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 25^0ಸೆ.– 28^0ಸೆ. ಮಳೆ ಡಿಸೆಂಬರ್ – ಏಪ್ರಿಲ್‌ತನಕ ಸಾಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದ್ದು ಗಾಳಿ ಬೀಸುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಪ್ರಮಾಣ 700–900 ಸೆಂಮೀ. ಗಾಳಿ ಮರೆಯ ಕಡೆಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ಪ್ರಮಾಣ 100–200 ಸೆಂಮೀ. ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ದ್ವೀಪದಿಂದ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಮಾರ್ಚ್‌ವರೆಗೆ ಮಳೆಗಾಲ. ಆಗಾಗ ಬೀಸುವ ಬಿರುಗಾಳಿಯಿಂದ ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಗಳಿಗೆ ಹಾನಿಯುಂಟಾಗುವುದು.

ಮೆಲನೇಷ್ಯದ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಈ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರೆಡ್‌ಫ್ರೂಟ್, ರಬ್ಬರ್, ತಾಳೆ, ತೇಗ ಮತ್ತು ಗಂಧದ ಮರಗಳಿವೆ. ಮಧ್ಯ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನ್‌ಸೂನ್ ಮತ್ತು ಸವನ್ನ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳಿವೆ. ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗ್ರೋವ್ ಜೌಗುಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಂದರೆ ಕಾಂಗರೂ, ಆ್ಯಂಟ್ ಈಟರ್, ಜಿಂಕೆ, ಇಲಿ, ಬಾವಲಿ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳು ಹಾಗೂ ಪಕ್ಷಿಗಳು.

ಜನಜೀವನ : ಮೆಲನೇಷ್ಯದ ನಿವಾಸಿಗಳನ್ನು ಓಷನಿಕ್ ನೀಗ್ರೋಯಿಡ್ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಪಂಗಡಗಳಿವೆ – ಮೆಲನೇಷ್ಯನ್ನರು, ಪಪ್ಪುವನ್ನರು ಮತ್ತು ಪಿಗ್ಮಿಗಳು. ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಪಂಗಡದ ಜನರು ನ್ಯೂಗಿನಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದಾರೆ. ಹೆಚ್ಚುಮಂದಿ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದವರಾದ್ದರಿಂದ ಇವರನ್ನು ನೀಗ್ರೋಗಳೆಂದು ಕೆಲವರು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಪಂಗಡಗಳಲ್ಲಿ ಅನುವಂಶಿಕತೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ ತಿಳಿ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಜನರನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಇವರ ತಲೆಗೂದಲು ಗುಂಗುರಾಗಿದೆ. ದೊಡ್ಡ ದವಡೆ ಹಾಗೂ ಬಾಚಿಹಲ್ಲುಗಳು ಇವರ ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಮೆಲನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು, ಪಾಲಿನೇಷ್ಯನ್ನರು, ಚೀನಿಯರು, ವಿಯಟ್ನಾಮಿಯರು, ಅರಬ್ ಮತ್ತು ಯಹೂದಿಗಳು ಇದ್ದಾರೆ. ಮೆಲನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ 700 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾಷೆಗಳಿವೆ. ಸಾಲೊಮನ್ಸ್, ನ್ಯೂ ಬ್ರಿಟನ್ ಹಾಗೂ ನ್ಯೂಗಿನಿ ದ್ವೀಪಗಳ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಪಪ್ಪುವನ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮೆಲನೇಷ್ಯದ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ

ಆಸ್ಟ್ರೋನೇಷ್ಯನ್ ಅಥವಾ ಮಲಯೊ – ಪಾಲಿನೇಷ್ಯನ್ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭಾಷೆಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಲೊಮನ್ಸ್, ಪಾಪುವ ನ್ಯೂಗಿನಿ, ಫೀಜಿ ಮತ್ತು ನಾರ್‌ಫೋಕ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಲಿಡೋನಿಯದ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆ ಫ್ರೆಂಚ್, ವನುವಾಟು ಮತ್ತು ಬಿಸ್ಲಾಮಾಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಹಾಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಆಡಳಿತಭಾಷೆಗಳು. ಅಮೆರಿಕದ ನ್ಯಾಸ ಪ್ರದೇಶಗಳ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಆಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ದ್ವೀಪಗಳು 1920 – 45ರ ತನಕ ಜಪಾನಿನ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ಫೀಜಿ ಬಿಟ್ಟು ಮೆಲನೇಷ್ಯದ ಉಳಿದ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಪಿಡ್ಜಿನ್ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅಥವಾ ನಿಯೋ ಮೆಲನೇಷ್ಯನ್ ಎಂಬ ಭಾಷೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಹಾಗೂ ಇತರ ಸ್ಥಳೀಯ ಭಾಷೆಗಳ ಪದಗಳಿವೆ. ನೂರಾರು ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುವ ಜನರಿರುವ ಮೆಲನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಿಡ್ಜಿನ್ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಂಪರ್ಕ ಭಾಷೆಯಾಗಿದೆ.

19 ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಇಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇವರುಗಳನ್ನು ನಂಬುವ ಜಟಿಲವಾದ ಪುರಾಣಗಳಿರುವ ಅನೇಕ ಮತಧರ್ಮಗಳಿದ್ದವು. ಇಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ನರಮಾಂಸಭಕ್ಷಣೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತಂತೆ. ಈಗಲೂ ನ್ಯೂಗಿನಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ನರಮಾಂಸಭಕ್ಷಣೆ ಉಂಟೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಮೆಲನೇಷ್ಯದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಗೋ ಎಂಬ ಮತಧರ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು. ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯರ ಜೀವನದೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿಕೊಂಡ ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ಜೀವನಮಟ್ಟದ ಬಗ್ಗೆ ಅತೃಪ್ತಿಪಟ್ಟರಂತೆ. ಅವರ ಅತೃಪ್ತಿಯೇ ಈ ಧರ್ಮದ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಮೂಲಕಾರಣವೆನ್ನುವರು. ಈ ಧರ್ಮವನ್ನು ನಂಬುವ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯರು ತಾವು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಭೋಗವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ತಮಗೂ ಒಂದು ಪಾಲಿದೆಯೆಂದು ಈ ಭೋಗವಸ್ತುಗಳು ತುಂಬಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಹಡಗುಗಳು ಅಥವಾ ವಿಮಾನಗಳು ಒಂದು ದಿನ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ತಮ್ಮ ದಾರಿದ್ರ್ಯ ನೀಗುತ್ತವೆಂಬ ಮಿಥ್ಯಾ ನಂಬಿಕೆಯುಳ್ಳವರು.

ಮೆಲನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಪಂಗಡಗಳು ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದವು. ಇವು ಒಂದೇ ಅನುವಂಶಿಕತೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರೂಪಿತವಾಗಿವೆ. ಬಹುಪಾಲು ಹಳ್ಳಿಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿವೆ. ಕೆಲವು ಪಂಗಡಗಳ ಮುಖಂಡತ್ವ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬರುವುದು. ಉಳಿದವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಗಡದ ಶಕ್ತಿಶಾಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ನಾಯಕನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಯುರೋಪಿಯನ್ನರ ಸಂಬಂಧ ಇಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಪಂಗಡಗಳಿಗೆ ವಿನಾಶಕಾರಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಬಂದೂಕುಗಳು, ಹೊಸ ರೋಗಗಳು, ಬಲಾತ್ಕಾರದ ಜೀತಪದ್ಧತಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಪಂಗಡಗಳು ನಾಶವಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದವು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯುತ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಸರ್ಕಾರಗಳು ತಮ್ಮ ಜನರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ದುರುಪಯೋಗವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯರಿಗೆ ಕಲ್ಪಿಸಿದವು. ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಪಂಗಡಗಳ ನಡುವೆ ಪರಸ್ಪರ ಯುದ್ಧ ನಿಲುಗಡೆಯಿಂದ ಸೌಹಾರ್ದಯುತ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಯಿತು. ಯುರೋಪಿಯನ್ನರ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಹೊಸ ಆರ್ಥಿಕ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳು ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಪ್ರಚಾರವಾದವು. ಇವು ಸಿಗದೆ ಆಶಾಭಂಗವಾದ ಮೆಲನೇಷ್ಯನ್ನರು ಹೊಸ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪಂಗಡಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಕಾರ್ಗೋ ಕಲ್ಟ್ ಎಂಬುದು ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಜನರ ಅತೃಪ್ತಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾರ್ಗೋ ಕಲ್ಟ್ ಮೆಲನೇಷ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಹರಡಿತು. ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ವಯಂಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಉದ್ದೇಶ ಹೊಂದಿದ ಅನೇಕ ಮತಪದ್ಧತಿಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡ್ಮಿರಾಲಿಟಿ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿಯ ಪಲಿಯೊ ಚಳವಳಿ ಹಾಗೂ ಸಾಲೊಮನ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿಯ ಮಾರ್ಚಿಂಗ್ ರೂಲ್ ಚಳವಳಿ ಸೇರಿದೆ. ಈ ಹೊಸ ಮತಪದ್ಧತಿಗಳು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಅಧಿಕಾರಶಾಹಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾದವು.

ಮೆಲನೇಷ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 75 ರಷ್ಟು ಜನ ಪಪುವ ನ್ಯೂಗಿನಿ ಒಂದರಲ್ಲೇ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶೇ. 15 ರಷ್ಟು ಜನ ಫೀಜಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಶೇ. 6 ರಷ್ಟು ಸಾಲೊಮನ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲೂ ಶೇ. 3 ರಷ್ಟು ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಲಿಡೋನಿಯ ಮತ್ತು ವನುವಾಟು ದ್ವೀಪದಲ್ಲೂ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಹೀಗಾಗಿ ಮೆಲನೇಷ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ 2/5 ರಷ್ಟು ಜನ 15 ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ವಯಸ್ಸಿನವರು. ನಗರವಾಸಿಗಳ ಒಟ್ಟು ಜನ ಸಂಖ್ಯೆ 1/5 ಭಾಗಕ್ಕೂ ಕಡಿಮೆ.

ಆಡಳಿತ : ಫೀಜಿ, ಪಪುವ ನ್ಯೂಗಿನಿ, ಸಾಲೊಮನ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಮತ್ತು ವನುವಾಟು ಕಾಮನ್ವೆಲ್ತ್ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯ ರಾಜ್ಯಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟರಿ ಪದ್ಧತಿಯ ಸರ್ಕಾರಗಳಿವೆ. ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಲಿಡೋನಿಯ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಾಗರೋತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ. ನಾರ್ಫೋಕ್ ದ್ವೀಪ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಮೆಲನೇಷ್ಯದ ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಪದ್ಧತಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಥವಾ ಫ್ರೆಂಚ್ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಮೆಲನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಭದ್ರತಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಸಾಕಷ್ಟಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಉಚಿತ ಅಥವಾ ಕಡಿಮೆ ಬೆಲೆಗೆ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸಹಾಯ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಿವೆ. ಉಳಿದ ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಔಷಧಾಲಯಗಳಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯ ಕೊರತೆಯಿದೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು ಕೃಷಿ ಹಾಗೂ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ. ಬ್ರೆಡ್‌ಫ್ರೂಟ್, ಟಾರೋ, ಕೆಸವು, ಗೆಣಸು, ಕಬ್ಬು, ತಾಳೆ, ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ರಬ್ಬರ್, ಕೋಕೋ, ತರಕಾರಿಗಳು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಫೀಜಿ ಮತ್ತು ನ್ಯೂ ಹೆಬ್ರಿಡೀಸ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವಾ ಎಂಬ ಪಾನೀಯ ತಯಾರಿಸುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯ ಒಡೆತನ ಒಟ್ಟು ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ವೈಯಕ್ತಿಕ ಒಡೆತನವಿಲ್ಲ. ಪಶುಪಾಲನೆ ಸಹ ಸಾಮುದಾಯಿಕವಾಗಿ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಂದಿ, ನಾಯಿ ಮತ್ತು ಕೋಳಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳು. ನ್ಯೂಕ್ಯಾಲಿಡೋನಿಯ, ನ್ಯೂಗಿನಿ ಹಾಗೂ ಫೀಜಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ನಿಕ್ಕಲ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಕ್ಯಾಲಿಡೋನಿಯ ಒಂದು. ಪಪುವ ನ್ಯೂಗಿನಿಯಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಚಿನ್ನ ಸಿಗುತ್ತದೆ.

ಇತಿಹಾಸ : ಪಶ್ಚಿಮ ಮೆಲನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ 30,000 ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಪಾಪುವನ್ ಜನ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆಸ್ಟ್ರೋನೇಷ್ಯನ್ ಮಾತನಾಡುವ ಜನ ಸು. 5,000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರೆಂದೂ 50,000 ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹಿಂದೆ ನ್ಯೂಗಿನಿಯ ಮೂಲಕ ಮಾನವರು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರೆಂದೂ ಕೆಲವು ತಜ್ಞರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯವನು 1567 ರಲ್ಲಿ ಸಾಲೊಮನ್ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಸೇರಿದ ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶೀಯ ಅಲ್ವಾರೋ ಡಿ ಮಜೆಂಡಾನಾ. ಸ್ಪೇನಿನವರಾದ ಫರ್ನಾಂಡಿಸ್ ಡಿ ಕ್ವಿರೋಸ್ ಎಂಬಾತ ನ್ಯೂ ಹೆಬ್ರಿಡೀಸ್ ದ್ವೀಪವನ್ನೂ ವಾಜ್ ಡಿ ಟೋರೆಸ್ ಎಂಬಾತ ಆಗ್ನೇಯ ನ್ಯೂಗಿನಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದರು (1606). ಡಚ್ಚನಾದ ಜಾಸ್ಪಿಸ್ ಲಿ ಮೆರೆ ಎಂಬಾತ ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ, ನ್ಯೂ ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಹನೋವರ್ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಬಂದ (1615–16). ಅಬೆಲ್‌ಜಾನ್‌ಸೂನ್ ಟಾಸ್ಮಾನ್ ಎಂಬಾತ 1642 ರಲ್ಲಿ ಫೀಜಿ ಹಾಗೂ ನ್ಯೂಬ್ರಿಟಿಷ್ ತಲಪಿದ. 18 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಪರಿಶೋಧನೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ನಾವಿಕ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಜೇಮ್ಸ್ ಕುಕ್ ಫೀಜಿ, ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಲಿಡೋನಿಯ, ನ್ಯೂ ಹೆಬ್ರಿಡೀಸ್ ಮತ್ತು ನಾರ್ಫೋಕ್ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು 1772–75 ರಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ತನ್ನ ದ್ವಿತೀಯ ಕಡಲ ಯಾನದಲ್ಲಿ ಪರಿಶೋಧಿಸಿದ. ಇಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದವರಲ್ಲಿ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಮಿಷನರಿಗಳೇ ಮೊದಲನೆಯವರು.

1828 ರಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ನ್ಯೂಗಿನಿಯನ್ನು ಡಚ್ಚರು , 1853 ರಲ್ಲಿ ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಲಿಡೋನಿಯವನ್ನು ಫ್ರೆಂಚರು, ಫೀಜಿ (1874) ಹಾಗು ನ್ಯೂಗಿನಿಯ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು (1888). ಜರ್ಮನ್ನರು ಈಶಾನ್ಯ ನ್ಯೂಗಿನಿ ಮತ್ತು ಸಾಲೊಮನ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು (1884). ಸಾಲೊಮನ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಉಳಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ ರಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು (1893). ನ್ಯೂ ಹೆಬ್ರಿಡೀಸ್ ಸ್ವಾಮ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚರ ನಡುವೆ ಪೈಪೋಟಿಯಾಗಿ 1906 ರಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರೂ ಪ್ರಭುತ್ವ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯನ್ನರು 1909 ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧೀನದ ನ್ಯೂಗಿನಿಯಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, 1914 ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ನರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ನ್ಯೂಗಿನಿಯ ಭಾಗವನ್ನು ತಮ್ಮ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಪಶ್ಚಿಮ ನ್ಯೂಗಿನಿ 1969 ರಲ್ಲಿ ಇಂಡೊನೇಷ್ಯದ ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಯಿತು. 1975 ರಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಗಿನಿಯ ಪೂರ್ವ ಭಾಗ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಪಪುವ ನ್ಯೂಗಿನಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪಡೆಯಿತು. 1978 ರಲ್ಲಿ ಸಾಲೊಮನ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದವು. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಮೆಲ್ಬರ್ನ್: ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳ ಪೈಕಿ ಎರಡನೆಯದು. ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರ ನಗರವಾಗಿದ್ದು ಫೋರ್ಟ್ ಫಿಲಿಪ್‌ಕೊಲ್ಲಿ ಬಳಿಯಿದೆ. ನಗರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5,960 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 31,88,000 (2002). ಉಷ್ಣಾಂಶ ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ 13^0ಸೆ. ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ 26^0ಸೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 68 ಸೆಂಮೀ. ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಗ್ರಂಥಾಲಯ, ಸಂಸತ್‌ಭವನ, ಅನೇಕ ಮುಖ್ಯ ಸುಂದರ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಇವೆ. ನಗರದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹರಿಯುವ ಯರ ನದಿಯ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಉದ್ಯಾನಗಳನ್ನೂ ತೋಟಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಫ್ಲೆಮಿಂಗ್‌ಟನ್ ವೈಹಾಳಿಪಥದಲ್ಲಿ (ರೇಸ್‌ಕೋರ್ಸ್) ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ಮೆಲ್ಬರ್ನ್‌ಕಪ್ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕುದುರೆ ಜೂಜು ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ನಗರದಲ್ಲಿ ಲಾಟ್ರೋಬ್ (1964), ಮೆಲ್ಬರ್ನ್ (1855) ಮತ್ತು ಮೊನಾಷ್ (1958) ಎಂಬ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಿವೆ. ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯಲು ದಿ ರಾಯಲ್

ಮೆಲ್ಬರ್ನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಟೆಕ್ನಾಲಜಿ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯುಂಟು. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗಾನಗೋಷ್ಠಿಗಳೂ ನಾಟಕ ಪ್ರಹಸನಗಳೂ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಕಲಾಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ (1968) ಜರುಗುತ್ತವೆ. ದಿ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಗ್ಯಾಲರಿ ಆಫ್ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಎಂಬುದು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕಲಾವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಇಲ್ಲಿದೆ.

ನಗರವಾಸಿಗಳ ಪೈಕಿ ಬಹುಮಂದಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮೂಲದವರು. ಇಲ್ಲಿಯ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸು. ಮುಕ್ಕಾಲುಭಾಗ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲೇ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದವರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಗ್ರೀಸ್, ಇಟಲಿ ಮತ್ತಿತರ ಯುರೋಪ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿರುವವರೂ ಉಂಟು. ಇವರು ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದು ತಳವೂರಿದವರು. ಸು. 2700 ಮಂದಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಮೂಲವಾಸಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ. ನಗರವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 70 ರಷ್ಟು ಕುಟುಂಬಗಳು ಸ್ವಂತ ಮನೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ನಗರದ ಪೂರ್ವ, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಕುಟುಂಬಗಳಿರುವ ಉಪನಗರಗಳಿವೆ. ನಗರದ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕಿಗೂ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಹನ ಸಂದಣಿ ಹೆಚ್ಚು.

ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ಯಂತ್ರಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು, ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ನೇಯ್ದ ಸರಕುಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ನಗರದ ಸು. 10,000 ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಸು. 4,00,000 ಮಂದಿಗೆ ಕೆಲಸ ಒದಗಿಸಿವೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳೂ, ಜೀವ ವಿಮಾಕಚೇರಿಗಳೂ ಎಸ್ಟೇಟ್ ಕಂಪನಿಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ನಗರದಲ್ಲೇ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಿಗಮವಾದ ಬ್ರೋಕೆನ್ ಹಿಲ್ ಪ್ರೊಪ್ರೈಟರಿ ಕಂಪನಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಕಚೇರಿ ಇದೆ. ಈ ಕಂಪೆನಿ ಉಕ್ಕು ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಮೆಲ್ಬರ್ನ್ ಉತ್ತಮ ಬಂದರಾದ್ದರಿಂದ ಸರಕು ಸಾಗಾಣಿಕೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಟ್ಯುಲಮೆರೈನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ.

ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ಮೊದಲನೆಯವನಾಗಿ ಕುರಿ ಸಾಗಾಣಿಕೆಗಾಗಿ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶದ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿದ್ದ ಟಾಸ್ಮೇನಿಯ ದ್ವೀಪದ ಒಂದು ಗುಂಪಿನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಬಂದ ಬ್ಯಾಟ್‌ಮನ್, ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು 1835ರ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿದ. ಸ್ಥಳೀಯ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಕಂಬಳಿಯನ್ನು, ಯುದ್ಧ ಕೊಡಲಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತಿತರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವರಿಂದ 240,000 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಂಡ. 1835 ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ವಾಸ್ಕೋಫಾಕ್‌ನರ್ ಎಂಬವನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಟಾಸ್‌ಮೇನಿಯದ ಮತ್ತೊಂದು ಗುಂಪು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿತು. ವಿಲಿಯಮ್ ಲ್ಯಾಂಬ್, ವೈಕೌಂಟ್ ಮೆಲ್ಬರ್ನ್ (ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಧಾನಿ) ಅವರ ಗೌರವಾರ್ಥ ನ್ಯೂ ಸೌತ್‌ವೇಲ್ಸ್‌ನ ರಾಜ್ಯಪಾಲ ಇದಕ್ಕೆ ಮೆಲ್ಬರ್ನ್ ಎಂಬುದಾಗಿ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದ.

1847 ರಲ್ಲಿ ಮೆಲ್ಬರ್ನ್ ಒಂದು ನಗರವೆಂದು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಯಿತು. 1851 ರಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಸೌತ್‌ವೇಲ್ಸ್‌ನ ಭಾಗವೊಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಎಂದು ನಾಮಕರಣಗೊಂಡಿತು. ಮೆಲ್ಬರ್ನ್ ಅದರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಗಣಿ ಕೆಲಸಗಾರರು ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದರು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಗಣಿಕೆಲಸಗಾರರ, ಮಾಲೀಕರ ಪೈಪೋಟಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 23,000 ಇದ್ದದ್ದು 140,000 (1861) ಆಯಿತು. ಸಿಡ್ನಿ ನಗರ ಬೆಳೆಯುವ ತನಕ (1902) ಮೆಲ್ಬರ್ನ್ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ದೊಡ್ಡ ನಗರವೆಂದೇ ಖ್ಯಾತಿಗಳಿಸಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ 1901 – 27 ರ ತನಕ ಮೆಲ್ಬರ್ನ್ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಈ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕ್ಯಾನ್‌ಬೆರಾ ಆಕ್ರಮಿಸಿತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1939 – 45) ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹೊಸ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಸ್ಥಾಪಿತಗೊಂಡವು. ಅದಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ದುಡಿಯುವ ಕೆಲಸಗಾರರೂ ಬಂದರು. 1950 – 60 ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಗರ ಶೀಘ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. (ಆರ್.ಎಂ.ಕೆ.)

ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯ[1]: ಅರ್ಜೆಂಟೈನದಲ್ಲಿ ಪರಾನಾ ಮತ್ತು ಉರುಗ್ವೇ ನದಿಗಳ ನಡುವಣ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 1,91,660 ಚ.ಕಿಮೀ. ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಸಾಲುಗಳು, ನಡುನಡುವೆ ಜವುಗು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹಾಗೂ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಸು. 100–150 ಸೆಂಮೀ. ಎಂಟ್ರೆರಿಯಾಸ್ ಮತ್ತು ಕಾರಿಯಾಂಟೆಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಮಿಸಿಯೋನಸ್ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪೋಲೆಂಡ್, ರಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಇತರ ಐರೋಪ್ಯ ದೇಶಗಳಿಂದ ಜನರು ಬಂದು ನೆಲಸಿದ್ದಾರೆ. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದು ಅಪಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಮೇವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಕುರಿ ಸಾಕಣೆ ಪ್ರಧಾನ ವೃತ್ತಿ; ಸಾಗಾಣಿಕೆಯೂ ಸುಲಭ ಹಾಗೂ ಅಗ್ಗ. ಧಾನ್ಯ, ದವಸ, ಕಬ್ಬು, ನೆಲಗಡಲೆ ಮುಂತಾದವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. (ಎಚ್.ಎಂ.ಎನ್.ಆರ್.)

ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯ[2]: ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯದ ಯೂಫ್ರಟೀಸ್ ಮತ್ತು ಟೈಗ್ರೀಸ್ ನದಿಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶ ಅಂದರೆ ಅಂತರ್ನದಿ ವಲಯವನ್ನು ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯ (ನದಿಗಳ ನಡುವಣ ನಾಡು) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿ, ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇರಾನ್, ಪಶ್ಚಿಮ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಜೋರ್ಡಾನ್ ಆಚೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಸೌದಿಅರೇಬಿಯದ ಮರುಭೂಮಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾದ ವಾಸಯೋಗ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಿದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಭಾಗಗಳೆಂದರೆ ಉತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಬಯಲುಪ್ರದೇಶ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಬಿಲೋನಿಯ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸೀರಿಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದ ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯ ಈಗ ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯ ಅರಬ್ಬೀ ರಾಜ್ಯವಾದ ಇರಾಕ್ ಆಗಿದೆ. ಇದು ಪುರಾತನ ನಾಗರೀಕತೆಯ ಕೇಂದ್ರ.

ಇತಿಹಾಸ : ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನವ ಶಿಲಾಯುಗದಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಮಾನವವಸತಿ ಆರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಬಯಲುಪ್ರದೇಶ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 5 – 4 ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದ ತನಕ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೂ ಪ್ರವೇಶಿಸದ ಜವುಗು ಪ್ರದೇಶವಾಗಿ ಉಳಿದಿತ್ತು. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಮೊದಲ ಮಹಾನಾಗರಿಕತೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದುದು ಈ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ. ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲ, ಮಧ್ಯಕಾಲ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಕಾಲ ಎಂದು ಮೂರು ಪ್ರಧಾನ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಈ ಭಾಗಗಳು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ, ವಂಶ ಅಥವಾ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಏರುಪೇರುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಪುನರ್ ವಿಂಗಡಣೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ನದಿಗಳ ನಡುವಣ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿಬೆಳೆದು, ಯಶಸ್ಸಿನ ಶಿಖರವೇರಿ, ಕಳೆಗುಂದಿ ಅವನತಿ ಹೊಂದಿ ನಿರ್ನಾಮವಾಗಿವೆ. ವಿವಿಧ ಹಂತದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿಕಾಸಹೊಂದಿದೆ. (ಎಚ್.ಎಂ.ಎನ್.ಆರ್.)

ಮೆಸಾಚುಸೆಟ್ಸ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಮೆಸಾಚುಸೆಟ್ಸ್ ಅಮೆರಿಕದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದು ನ್ಯೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ವಲಯದ ಆರು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ವೆರ್ಮಾಂಟ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂ ಹ್ಯಾಂಪ್ ಷೈರ್, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ರೋಡ್ ದ್ವೀಪ, ಕನೆಕ್ಟಿಕಟ್ ರಾಜ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ರಾಜ್ಯ ಇದನ್ನು ಸುತ್ತುವರೆದಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 27360 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 63,49,097 (2005). ರಾಜಧಾನಿ ಬಾಸ್ಟನ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 5,96,638 (2003)

ಭೂಲಕ್ಷಣ : ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ತೀರಪ್ರದೇಶದ ಭಾಗಗಳು ಕೊನೆಯ ಹಿಮಯುಗದಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ಹಿಮರಾಶಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದವು. ಈ ಹಿಮರಾಶಿ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಸರಿದ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿ ಮೇಲ್ಪದರದ ಕಲ್ಲುಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಬಯಲುಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡವು. ಈ ವಲಯ ಮಧ್ಯ ಮೆಸಾಚುಸೆಟ್ಸ್‌ನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆ ಕಲ್ಲುಗುಡ್ಡ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ನೆಲ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ನದಿತೊರೆಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಅದರ ಆಚೆಗೆ ಕನೆಕ್ಟಿಕಟ್ ಕಣಿವೆ ಇದೆ. ಆಮೇಲೆ ಬರ್ಕ್‌ಷೈರ್ ಬೆಟ್ಟ ಶ್ರೇಣಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಮೆಸಾಚುಸೆಟ್ಸ್‌ನ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲಿ ಟಕೊನಿಕ್ ಶ್ರೇಣಿ ಇದೆ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೂಸ್ಯಾಕ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಅತಿ ಎತ್ತರದ ಶಿಖರ ಮೌಂಟ್ ಗ್ರೆಲಾಕ್ (1064 ಮೀ.), ಇದು ಟಕೊನಿಕ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಮೆಸಾಚುಸೆಟ್ಸ್ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಹೊಂದಿದೆ. ಸು. 104 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕೇಪ್‌ಕಾಡ್ ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ, ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಚಾಚಿದ್ದು ಅನಂತರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬಾಗಿದೆ. ಇದರ ಅಗಲ 1.6 ಕಿಮೀ ನಿಂದ 36 ಕಿಮೀ ಈ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಒಳಸರಿಕೆ ಭಾಗವನ್ನು ಮೆಸಾಚುಸೆಟ್ಸ್ ಕೊಲ್ಲಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ನದಿಗಳು : ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಬಿಡವಾಗಿ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟು ಸು. 19 ಮುಖ್ಯ ಒಳಹರಿವು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. 1200 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸರೋವರಗಳು ಮತ್ತು ಕೊಳಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಮತ್ತು ಸರೋವರಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಚೀನ ರೆಡ್‌ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಇಟ್ಟ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೇ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಕನೆಕ್ಟಿಕಟ್, ಟಾನ್‌ಟನ್, ಮೆರ್ರಿಮ್ಯಾಕ್, ಹೌಸ್ಟಾನಿಕ್, ಬ್ಲಾಕ್ ಸ್ಟೋನ್, ಕಾನ್‌ಕರ್ಡ್, ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು.

ವಾಯುಗುಣ : ಪಶ್ಚಿಮ ಮೆಸಾಚುಸೆಟ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣ ತಂಪಾಗಿಯೂ ಶುಷ್ಕವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ತೀರಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲೆ ಹಿಮಸುರಿತ ಹೆಚ್ಚು. ಜುಲೈ – ಆಗಸ್ಟ್ ಅತ್ಯಂತ ತಾಪಭರಿತ ತಿಂಗಳುಗಳು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವೆನ್ನಬಹುದು.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ : ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 43 ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನಗಳು ಮತ್ತು 28 ಮೀಸಲು ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಬಾಸ್ಟನ್ ಬಳಿ ಇರುವ ಆರ್ನಾಲ್ಡ್ ಮರಗಿಡಗಳ ತೋಪಿನಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಮರಗಿಡಗಳ ಸಂಗ್ರಹವೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾಂಡ್ ಪೈಪರ್, ಬ್ಯೂಹಾರನ್, ಟರ್ನ್‌ಸ್ಟೋನ್, ಮೊದಲಾದ ದೊಡ್ಡ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳಿವೆ.

ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಪಕ್ಷಿ ಸಂಕುಲವಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಲ ಸಂಬಂಧವಾದ ಜಲಪಕ್ಷಿಗಳು ಅಧಿಕ. ಗಲ್, ಸ್ಕೋಟರ್, ಕಾರ್‌ಮೊರೆಂಟ್, ಮೊದಲಾದ ನೀರ ಹಕ್ಕಿಗಳಿವೆ. ಮಿಂಚುಳ್ಳಿ, ಕೋಗಿಲೆ ಜಾತಿಯ ವಾರ್ಬ್, ಬಾಬ್‌ವೈಟ್ ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ, ಗಿಡುಗ, ಗ್ರಾಸ್, ಕಾಡುಟರ್ಕಿ

ಮತ್ತು ಹಕ್ಕಿ ಬಾಣ (ಫೀಸೆಂಟ್) ಮೊದಲಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳಿವೆ. ಮೂರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವನ್ಯಪ್ರಾಣಿ ಧಾಮಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಜಿಂಕೆ, ಹಿಮಮೊಲ, ಕೆಂಪುನರಿ, ವುಡ್‌ಚಿಂಕ್ ಮನ್ಸ್‌ಕ್ರ್ಯಾಟ್, ಆಟರ್, ಚಿಪ್‌ಮಂಕ್ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ.

ಸಾಗರ ಮತ್ತು ನದಿ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಅಸಂಖ್ಯ ಮೀನುಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬುಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯೂ ಒಂದು.

ಖನಿಜ : ಸುಣ್ಣದಕಲ್ಲು, ಬಳಪದಕಲ್ಲು, ಸಿಲಿಕ, ಸ್ಫಟಿಕ ಶಿಲೆ, ಜೇಡ, ಎಮೆರಿ, ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು ಮೊದಲಾದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಖನಿಜಗಳಿವೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ಮೆಸಾಚುಸೆಟ್ಸ್ ವಸಾಹತು ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ರಾಜ್ಯ. ಮೊದಲ ನೆಲೆಸಿಗರು ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನೂ, ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಇಲ್ಲಿಯ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಮೇಫ್ಲವರ್ ದಿವಸಗಳಿಂದಲೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದ ಪರಂಪರೆ ಹೊಂದಿದ ಸು. 800 ಮನೆತನಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಕಾಣಿಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿವೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೂ ಬಾಸ್ಟನ್ ನಗರ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಹಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಸಂಪತ್ತಿನ ಜೀವಾಳ. ಶೇ. 37 ರಷ್ಟು ಜನರು ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಗಡಿಯಾರದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ವಾಲ್ಥ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ; ಸೇಲಮ್ ಮತ್ತು ಬಾಸ್ಟನ್‌ಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಗಾರ್ಡ್‌ನರ್ ತೂಗು ಆಸನಗಳ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಗ್ರೀನ್‌ಫೀಲ್ಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಲರಿ ಮತ್ತು ಕೈಉಪಕರಣ ತಯಾರಿಕಾ ಘಟಕಗಳಿವೆ. ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್ ಫೀಲ್ಡ್ ಬಂದೂಕುಗಳು ಮತ್ತು ಮೋಟಾರ್ ಸೈಕಲ್‌ಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಪೀಬಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಿದೆ. ಹೋಲ್‌ಯೋಕ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿಪಾತ್ರೆಗಳ ಉದ್ಯಮ ಪ್ರಧಾನ. ಬಾಸ್ಟನ್‌ನಲ್ಲಿ ರೇಜರ್ ಬ್ಲೇಡುಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಇಂದು ಮೆಸಾಚುಸೆಟ್ಸನ ಹಲವಾರು ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆ, ಮುದ್ರಣ, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಉಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಉಡುಪು, ಶೃಂಗಾರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ. ಲೈನ್ ನಗರ ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರಮುಖ ಬೂಟು ತಯಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ಲೈನ್ ರಾಕ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಜೆಟ್ ವಿಮಾನಗಳ ಎಂಜಿನ್ ತಯಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನೌಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ದೋಣಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವರು.

ವ್ಯವಸಾಯ : ವ್ಯವಸಾಯ ಇಲ್ಲಿಯ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸದಿದ್ದರೂ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಧಾನ್ಯ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ತರಕಾರಿ ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗಾಗಿ ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಯುವರು. ಕ್ರಾನ್‌ಬೆರ್ರಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಶೇ. 2 ರಷ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮಾತ್ರ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದೆ. ಕೋಳಿ ಸಾಕಾಣಿಕೆಯ ಆದಾಯ ವ್ಯವಸಾಯದ ಆದಾಯದ ಶೇ. 10 ರಷ್ಟಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ : ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಥಮ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ರಚಿತವಾಯಿತು. ಬಾಸ್ಟನ್‌ನಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಸುರಂಗ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ರಚಿತವಾಯಿತು. ಒಟ್ಟು 2400 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರೈಲುಮಾರ್ಗ. 5440 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ರಾಜ್ಯದ ಆದಾಯ ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ.

ಶಿಕ್ಷಣ : ಮೆಸಾಚುಸೆಟ್ಸ್, ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೂ ಮುಂದಿರುವ ರಾಜ್ಯ. ಮೊದಲಿಗೆ ತಂಡೋಪತಂಡವಾಗಿ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದ ಆಂಗ್ಲ ಪ್ಯೂರಿ ಟನ್ನರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಇಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ದೃಢವಾದ ಬುನಾದಿ ಹಾಕಿತು. ಅಮೆರಿಕದ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯಾದ ಹಾರ್ವರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು (1636). ಇದು ಬಾಸ್ಟನ್ ಬಳಿ ನ್ಯೂಟೌನಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಕೇಂಬ್ರಿಜ್ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಇಡಲಾಯಿತು (1638). ಇದು ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಬಾಸ್ಟನ್‌ಗೆ ಎದುರಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಶಿಕ್ಷಣ, ಇತಿಹಾಸ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಷಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇದರಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಂಶೋಧನಾ ಸಂಸ್ಥೆ ರಾಡ್‌ಕ್ಲಿಫ್ ಕಾಲೇಜು ಲೇಸ್ಲಿ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. 1852 ರಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಇಂದು ರಾಜ್ಯಾದ್ಯಂತ ಅರವತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಕಾಲೇಜುಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿವೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಸಮಿತಿಗಳು ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಹುಪಾಲು ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಹೊತ್ತಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಖಾಸಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿವೆ. ಬಾಸ್ಟನ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಕ್ಯಾನ್ಸರ್ ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನವಿದೆ ಹಾಗೂ ಜಾರ್ಜ್ ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ ಗ್ರಂಥಾಲಯವಿದೆ. ಮಸಾಚುಸೆಟ್ಸ್ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಂಸ್ಥೆ ಎಂಐಟಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಖ್ಯಾತಿಗಳಿಸಿದೆ.

ಜನಜೀವನ : ಸಮುದ್ರ ತೀರ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದೆ. ಸಮುದ್ರ ವ್ಯಾಪಾರ, ಸೂರ್ಯಸ್ನಾನ, ಈಜುವಿಕೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಇವು ತೀರ ಪ್ರದೇಶದ ಪಟ್ಟಣಗಳ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸಿ ಸ್ಥಳಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಬಾಸ್ಟನ್, ಪ್ಲಿಮತ್, ಡರ್ಬರಿ, ಮಾರ್ಷ್ ಫೀಲ್ಡ್, ಸಿಚ್‌ವಾಟ್ ಕೊಹಸೆಟ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿವೆ. ಗ್ಲೌಸೆಸ್ಟರ್ ಮತ್ತು ಕೇಪ್ ಆನ್‌ಗಳು ಮುಖ್ಯ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಕೈಗಾರಿಕೆ, ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿವೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟೆಂಟ್ ಜನರ ಆಧಿಕ್ಯವಿದ್ದರೂ ಕ್ರಮೇಣ ರೋಮನ್ ಕ್ಯಾಥೊಲಿಕರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಜನರು ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಸರ್ಕಾರ ಚಿತ್ತವಿಕಲರಿಗಾಗಿ ಅನಾಥಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ.

ದೊಡ್ಡ ನಗರ, ಚಾರ್ಟರ್ಡ್ ನಗರ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳ ಆಡಳಿತ ಮಂಡಳಿಗಳಿವೆ. ಬಾಸ್ಟನ್ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಉನ್ನತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆ ಇದೆ.

ಬಾಸ್ಟನ್, ಬ್ರಿಕ್‌ಟನ್, ಫಾಲ್ ರಿವರ್, ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್, ಲಿಯೊಮೆಸ್ಟರ್, ಲಾರೆನ್ಸ್‌ಹ್ಯಾವರ್‌ಹಿಲ್, ನ್ಯೂಬೆಡ್‌ಫೋರ್ಡ್, ಪಿಟ್ಸ್‌ಫೀಲ್ಡ್, ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್‌ಫೀಲ್ಡ್, ಚಿಕೊಪಿ, ಹೋಲ್‌ಯೋಕ್ ಮತ್ತು ವೂರ್‌ಸೆಸ್ಟರ್ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳಿವೆ. ಬಿನ್‌ಕೆರ್ ಹಿಲ್ ಸ್ಮಾರಕ, ಆಲ್ಡೆನ್ ಹೌಸ್, ಓಲ್ಡ್ ನಾರ್ತ‌ಚರ್ಚ್, ಪ್ರಾವಿನ್ಸ್‌ಟೌನ್, ಸ್ಟೇಟ್ ಹೌಸ್, ವಾಲ್ಡೆನ್ ಪಾಂಡ್, ಪ್ಲಿಮತ್, ಓಲ್ಡ್ ಸ್ಟರ್‌ಬ್ರಿಡ್ಜ್ ವಿಲೇಜ್, ಪಾನೆವಿಲ್ ಹಾಲ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವನಗಳು ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಮೇಕೆದಾಟು: ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕನಕಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯದ ನಡುವೆ ಕಾವೇರಿ ನದೀ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಾತನೂರು ಮಾರ್ಗವಾಗಿ 113 ಕಿಮೀ ಕನಕಪುರದಿಂದ ಸಾತನೂರು, ಆಲಹಳ್ಳಿ, ಉಯ್ಯಂಬಳ್ಳಿಗಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸು. 40 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ.

ಕನಕಪುರದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಅರ್ಕಾವತಿ ನದಿ ಸು. 32 ಕಿಮೀ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಕಡೆಗೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣದ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಸಂಗಮ ಎನ್ನುವೆಡೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸಂಗಮೇಶ್ವರನ ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಒಂದು ಪ್ರವಾಸಿ ಮಂದಿರ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಅರ್ಕಾವತಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಕಾವೇರಿಯ ಎಡ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸು. 5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮೇಕೆದಾಟು ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಆಕರ್ಷಣೀಯ ಕೇಂದ್ರ ಮೇಕೆದಾಟು ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಆ ಆಕರ್ಷಣೆಯ ಪೂರ್ವ ಸಿದ್ಧತೆ ಸಂಗಮದಿಂದಲೇ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅರ್ಕಾವತಿಯಿಂದ ಕಾವೇರಿ ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯದ ನಡುವೆ ಮುಂದೆ ಪ್ರವಹಿಸಿದಂತೆ ಅದರ ಪಾತ್ರ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ

ಕಿರಿದಾಗುತ್ತ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಇಳಿಜಾರು ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹ ಭೋರ್ಗರೆಯುತ್ತ ವನಾಂತರ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಗಂಭೀರ ಸ್ವರದಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ. ಶತಮಾನಗಳ ಪ್ರವಾಹದ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಇಕ್ಕೆಲಗಳ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಬಂಡೆಗಳು, ಚಿತ್ರ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿ ಕೊರೆದು ಹೋಗಿ ನಿಸರ್ಗ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಮಹೋನ್ನತ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಪಾತಾಳದಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿ ಇಳಿದೋಡುತ್ತಿರುವ ನದಿಯ ಎತ್ತರವಾದ ಎರಡು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲೂ ಮರಗಳ ಸಾಲಿನ ಹಸುರಿನ ಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರಪಾತದ ಪ್ರವಾಹದ ಮೇಲೆ ಕತ್ತಲು ಗರೆಯುತ್ತ ಅದರ ಗಂಭೀರತೆಯನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ. ಇಂಥ ಗಂಭೀರತೆಯ ನಡುವೆ ಮುಂದೆ ಪ್ರವಹಿಸಿದಂತೆ ನದಿಯ ಪಾತ್ರ ತೀರ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಕೊನೆಗೆ ಮೇಕೆದಾಟನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಪಾತ್ರ ಮೇಕೆ ದಾಟಬಲ್ಲಷ್ಟು ಕಿರಿದಾಗಿದೆ ಎಂದು ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಹೇಳುವಷ್ಟು ಕಿರಿದಾಗಿದೆ ಎಂದೇ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮೇಕೆದಾಟು ಎಂಬ ಹೆಸರು. ನದಿಯ ಎಡದಡದಲ್ಲಿ ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕುವ ನೀರಿಗೆ ಸೋಂಕುವಂತೆ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅಗಲವಾದ ಚಪ್ಪಟೆ ಬಂಡೆಕಲ್ಲೊಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಟೇಬಲ್‌ರಾಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಇದರ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ನಿಸರ್ಗದ ರಮ್ಯ ಸೊಬಗನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ನದಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಪ್ರವಹಿಸಿದಂತೆ ಅದರ ಪಾತ್ರ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಜಲರಾಶಿ ಹರಡಿಕೊಂಡು ಹೆಚ್ಚು ಇಳಿಜಾರಿಲ್ಲದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಸಾಗುತ್ತ ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಗಡಿಗಳನ್ನೂ ಆವರಿಸಿದಂತೆ ಹರಿದು ತಮಿಳುನಾಡನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ಕಣಿವೆಯ ಈ ಪಾತ್ರ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಸಂಶೋಧನ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಅನೇಕ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಇದು ನದಿಹರಣದ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ಹಿಂದೆ ಅತಿ ಸಣ್ಣ ನದಿಯೊಂದು ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ಕಾವೇರಿನದಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿರಬಹುದೆಂಬ ವಾದವೂ ಇದೆ.(ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಮೇಘಾಲಯ: ಭಾರತದ ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ, ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ, ಉಳಿದ ಮೂರೂ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಅಸ್ಸಾಮ್ ರಾಜ್ಯ ಇದನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. 7 ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 22,429 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 23,06,069. ರಾಜಧಾನಿ ಷಿಲಾಂಗ್.

ಹಿಂದಿನ ಅಸ್ಸಾಮ್ ರಾಜ್ಯದ ಖಾಸಿ ಜೈಂತಿಯ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಹಾಗೂ ಗಾರೋ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಘಟಕವಾಗಿ 1970ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 2ರಂದು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಇದೊಂದು ರಾಜ್ಯವೆಂದು 1972ರ ಜನವರಿ 21ರಂದು ಘೋಷಿಸಲಾಯಿತು.

ಭೌತಲಕ್ಷಣ : ಖಾಸಿ, ಜೈಂತಿಯ ಮತ್ತು ಗಾರೋ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನರ ಈ ರಾಜ್ಯ ಪರ್ವತಮಯ. ರಾಜಧಾನಿ ಷಿಲಾಂಗ್ ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. 6,956 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಷಿಲಾಂಗ್ ಶಿಖರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ್ದು. ಗಾರೋ ಬೆಟ್ಟಗಳ ನಾಕ್ರೆಕ್ ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯದು. ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೇಘಾಲಯ ಪೂರ್ವದ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉನ್ನತ ಶಿಖರಗಳೂ ಜಲಪಾತಗಳು ಸರೋವರಗಳೂ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳೂ ಇವೆ.

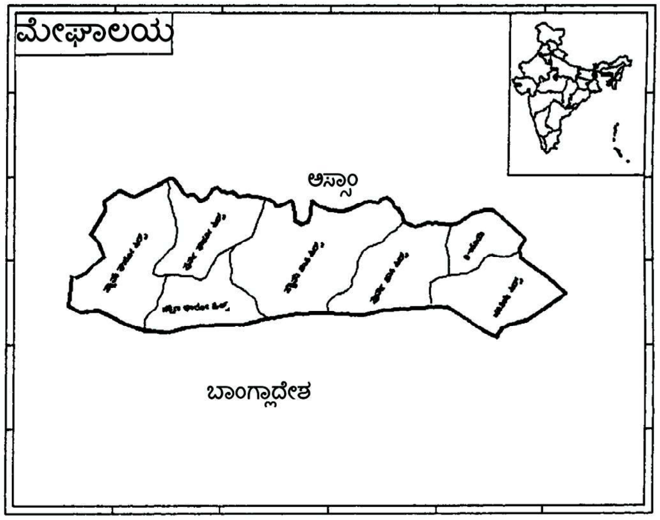

ಮೇಘಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಯಾವುದೂ ನೌಕಾಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಗಾರೋ ಗಿರಿ ಪ್ರದೇಶದ ನದಿಗಳು ಕೃಷ್ಣಾಮ್ (ಡಾಮ್‌ರಿಂಗ್), ಕಾಳು (ಜಿಕಾ), ಭುಗ್ವೆ (ಬುಗಿ), ನಿಟಾಯ್ (ಡಾರೆಂಗ್) ಮತ್ತು ಸೋಮೇಶ್ವರಿ (ಸಿಮ್‌ಸಾಂಗ್). ಖಾಸಿ ಗಿರಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಕಿನ್ಷಿ ಖ್ರಿ, ಉಮ್‌ತ್ರ್ಯೂ, ಉಮ್‌ನ್‌ಗಾಟ್, ಉಮಿಯಾಮ್, ಮಾಂಫ್ಲಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಉಮಿಯಾಮ್ ಖ್ವಾನ್, ಜೈಂತಿಯ ಗಿರಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಪ್ರದೇಶದ ನದಿಗಳು ಕುಪ್ಲಿ, ಮಿಂಟ್‌ಡು ಮತ್ತು ಮಿಂಟಾಂಗ್. ಇವು ಬೆಟ್ಟಗಳ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಜಲಪಾತಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿವೆ. ಚಿರಾಪುಂಜಿಯ ಬಳಿ ಮಾಸ್ಮಾಯ್ ಹಳ್ಳಿಯ ನೊಹಸನ್‌ಗಿತಿಯಾಂಗ್ ಜಲಪಾತ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ್ದೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ. ಹಲವು ತೊರೆಗಳ ನೀರು ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ಕಡಿದಾದ ಬಂಡೆಯ ಮೇಲಿಂದ ಧುಮುಕುತ್ತದೆ.

ರಾಜ್ಯದ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಸು. 1200 ಸೆಂಮೀ. ಷಿಲ್ಲಾಂಗಿನಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 203 ಸೆಂಮೀ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು ಚಿರಾಪುಂಜಿ– ಮಾಸಿನ್ರಾಮ್ ಪ್ರದೇಶದ ಖಾಸಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 1270 ಸೆಂಮೀ.

ಜನಜೀವನ : ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು ಖಾಸಿ, ಜೈಂತಿಯ ಮತ್ತು ಗಾರೋ. ಇವು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು. ಈ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸು. ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಖಾಸಿ, ಗಾರೋ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆಗಳು. ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 62.6.

ಇಲ್ಲಿಯ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನ ವಿನೋದಪ್ರಿಯರು. ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ ಮತ್ತು ಕ್ರೀಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿ. ಹಬ್ಬಹರಿದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಸಂಗೀತ ನೃತ್ಯಗಳ ಸದ್ದು ಗಿರಿಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಸುತ್ತವೆ.

ಆಡಳಿತ: ನೈಋತ್ಯ ಮಂಡಲಿಯ ಸದಸ್ಯ ರಾಜ್ಯವಾದ ಮೇಘಾಲಯದಲ್ಲಿ ವಿಧಾನಸಭೆಯಿದೆ : ಮೇಲ್ಮನೆಯಾದ ವಿಧಾನ ಪರಿಷತ್ತು ಇಲ್ಲ : ವಿಧಾನಸಭೆಯಲ್ಲಿ 60 ಸದಸ್ಯರಿರುತ್ತಾರೆ. ಖಾಸಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ 29 ಸದಸ್ಯರೂ ಜೈಂತಿಯ ಗಿರಿಪ್ರದೇಶದಿಂದ 7 ಸದಸ್ಯರೂ ಗಾರೋ ಗಿರಿ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ 24 ಸದಸ್ಯರೂ ಆಯ್ಕೆಯಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಮೇಘಾಲಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಖಾಸಿ– ಜೈಂತಿಯ ಮತ್ತು ಗಾರೋ ಎಂಬ ಎರಡು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿದ್ದು ಮೂರು ಉಪವಿಭಾಗಗಳಿದ್ದವು. ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ತ್ವರೆಗೊಳಿಸಲೂ ಆಡಳಿತ ಜನರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹತ್ತಿರವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಲೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಈಗ ಏಳು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಾಗಿ, ಹತ್ತು ಉಪವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 30 ಸಮುದಾಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವಿವರ ಈ ರೀತಿ ಇದೆ:

ಜಿಲ್ಲೆ	ವಿಸ್ತೀರ್ಣ (ಚ.ಕಿಮೀ)	ಜನಸಂಖ್ಯೆ	ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ
ಪೂರ್ವ ಖಾಸಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು	2,748	6,60,994	ಷಿಲಾಂಗ್
ಪಶ್ಚಿಮ ಖಾಸಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು	5,247	2,94,115	ನಾಂಗ್‌ಸ್ಟಾಯಿನ್
ಪೂರ್ವ ಗಾರೋ ಬೆಟ್ಟಗಳು	2,603	2,47,555	ವಿಲಿಯಂನಗರ್
ಪಶ್ಚಿಮ ಗಾರೋ ಬೆಟ್ಟಗಳು	3714	5,15,813	ಟುರಾ
ಜೈಂತಿಯ ಬೆಟ್ಟಗಳು	3,819	2,95,692	ಜೊವೈ
ರಿ–ಬೊಯ್	2448	1,92,795	ನಾನ್ಗ್‌ಪಾ
ದಕ್ಷಿಣ ಗಾರೋ ಬೆಟ್ಟಗಳು	1850	99,105	ಬಾಗ್ಮಾರಾ

ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು : ಮೇಘಾಲಯ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಸ್ವರ್ಗವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರವಾಸಿ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳು ಹಲವಾರು ಮತ್ತು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ಇಲ್ಲಿ ಅಲೆಯಲೆಯಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲು, ಏರಿಳಿಯುವ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು, ಬೆಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಮೆತ್ತಿದಂತಿರುವ ದಟ್ಟ ಹಸುರಿನ ಕಾಡುಗಳು ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪಕ್ಕಗಳಿಂದ ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕುವ ಜಲಪಾತಗಳೂ, ಹಾವಿನಂತೆ ಹರಿಯುವ ಹೊಳೆಗಳು, ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಮೆಟ್ಟಲು ನೆಲಗಳು, ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುವ ವನ್ಯಮೃಗಗಳು ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಕೈ ಬೀಸಿ ಕರೆಯುತ್ತಿವೆ. ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರಗಳೆಂದರೆ ಉನಿಯಾಮ್ ಸರೋವರ, ಕಿಲಾಂಗ್ ಬಂಡೆ, ನೊಹ್‌ಸನ್‌ಗಿತಿಯಾಂಗ್ ಜಲಪಾತ, ಮತ್ತು ನಾರ್ಟಿಯಾಂಗ್ ಐತಿಹಾಸಿಕ ನೆಲೆ. ಉನಿಯಾಮ್ ಸರೋವರ ಷಿಲಾಂಗ್– ಗುಹಾವತಿ ರಸ್ತೆಯ ಬದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ನಯನಮನೋಹರವಾದ ಈ ಸರೋವರ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವವರ ಮೋಜಿನ ತಾಣ. ಕಿಲಾಂಗ್ ಬಂಡೆ ಸು. 214 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಎತ್ತರವಾದ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆ. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನ ನಡುವೆ ಎದ್ದು ನಿಂತಿರುವ ಈ ಬಂಡೆ ಷಿಲಾಂಗಿನ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 50 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಚಿರಾಪುಂಜಿಯ ಬಳಿ ಮಾಸ್ಮಾಯ್ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ನೊಹ್‌ಸನ್‌ಗಿತಿಯಾಂಗ್ ಜಲಪಾತ ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ್ದು ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಸ್ಮಾಯ್ ಗುಹೆಗಳೂ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ. ಷಿಲಾಂಗಿಗೆ ಸು. 90 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ನಾರ್ಟಿಯಾಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ 1500–1835ರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾದ ಹಲವಾರು ಏಕಶಿಲಾ ವಿಗ್ರಹಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ 8.22 ಮೀ ಎತ್ತರದ 15.24 ಸೆಂಮೀ ದಪ್ಪದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ.

ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಜನರಿಗೆ ನೆಲವೇ ಪ್ರಮುಖ ಜೀವನಾಧಾರ. ಆದರೆ ನೆಲ ಪರ್ವತಮಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕೃಷಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಡಿಮೆ. ಝೂಮ್ ಪದ್ಧತಿಯ ಬೇಸಾಯ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಕಾಡು ಸುಟ್ಟು ಬೆಳೆತೆಗೆದು, ಅದು ಬರಡಾದಾಗ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರಡೆ ಅದೇ ರೀತಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುವ ಇವರ ಪದ್ಧತಿ ವಿನಾಶಕಾರಿ. ಗಿರಿಜನರ ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಸರ್ಕಾರ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ. ನೆಲದ ಸಾರವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಕ್ರಮ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿ, ಅವರಿಗೆ ರಸಗೊಬ್ಬರ, ಬೀಜ, ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕನಿಷ್ಠ 50 ಕುಟುಂಬಗಳ ಹಲವಾರು ಹಳ್ಳಿಗಳು ಈಗ ಅಲ್ಲಿ ಮೇಲೆದ್ದಿವೆ.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ಮೇಘಾಲಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಿಗಮ ಹೊಸ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ನೆರವು ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಪ್ಲೈವುಡ್, ತೈಲ, ರಸಾಯನ, ಫೈಟೊ –ರಸಾಯನ, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಗಣಿಗಾರಿಕೆ, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿನೇಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸಿಮೆಂಟ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಸಿಮೆಂಟ್ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಸರ್ಕಾರಿ ವಲಯದ್ದು. ಇದು ಚಿರಾಪುಂಜಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ಪಾದನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ದಿನವೊಂದಕ್ಕೆ 930 ಟನ್. ಭಾರತದ ರಕ್ಷಣಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನ ಈ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಮೇನ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಈಶಾನ್ಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೂ ನ್ಯೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ವಿಭಾಗದ ಆರು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ರಾಜ್ಯ. ಉ. ಅ. $43^04'$ – $47^028'$ ಹಾಗೂ ಪ. ರೇ. $66^057'$ – $71^07'$ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆನಡದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾದ ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಬ್ರನ್ಸ್‌ವಿಕ್ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂ ಹ್ಯಾಂಪ್‌ಷೈರ್. ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಇದನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ಪೈನ್ ಮರಗಳ ರಾಜ್ಯ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿರುವ ಮೇನ್ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 39 ನೆಯದು. ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಪ್ರದೇಶ 5,944 ಚ.ಕಿಮೀ ಸೇರಿಸಿ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 86542 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 12,74,923 (2000). ರಾಜಧಾನಿ ಅಗಸ್ಟ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 18560 (2000)

ಭೂಲಕ್ಷಣ : ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತ ಪಂಕ್ತಿಗಳು ನ್ಯೂಹ್ಯಾಂಪ್‌ಷೈರ್ ಮೂಲಕ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರ ಶಿಖರ ಕಟಾಡನ್‌ನಲ್ಲಿ (1606 ಮೀ) ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ನ್ಯೂ ಹ್ಯಾಂಪ್‌ಷೈರ್ ಹಾಗೂ ಕ್ವಿಬೆಕ್‌ನೊಡನೆ ಇರುವ ಗಡಿಪ್ರದೇಶ ಅತ್ಯಂತ ದುರ್ಗಮವಾಗಿದ್ದು ನೀರ್ಗಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪರ್ವತ ಶೀಖರಗಳು, ಸರೋವರಗಳು ಮತ್ತು ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು ಸ್ಯಾಡಲ್ ಬ್ಯಾಕ್, ಮೌಂಟ್ ಅಬ್ರಹಾಮ್, ಮೌಂಟ್ ಬಿಗೆಲೋವ್ ಮತ್ತು ಮೌಂಟ್ ಬ್ಲೂ. ಇವುಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಸಾಗರದೆಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದ್ದು ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವ ಭಾಗಗಳು ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಮತ್ತು ವಿಶಾಲವಾದ ನದಿಬಯಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣದ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಿಟ್ಟರಿಯಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ ಪೋರ್ಟ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್‌ನ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕೇಪ್ ಎಲಿಜಬೆತ್‌ವರೆಗೆ ಉದ್ದವಾದ ಸಮುದ್ರ ತೀರವಿದ್ದು (ಸು. 5630 ಕಿಮೀ) ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭೂಶಿರಗಳಿವೆ. ಕೇಪ್ ಎಲಿಜಬೆತ್‌ನ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಅಳಿವೆ, ಕೊಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಹಿಮಯುಗದ ನೀರ್ಗಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ರದಾಳಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿರುವ ಬೆಟ್ಟ ಮತ್ತು ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಮುದ್ರದಲೆಗಳು ಸು. 3.7 ರಿಂದ 7.3 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ಬಲವಾದವು. ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ 1200 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ತೀರಪ್ರದೇಶದಾಚೆಗೆ ಮೇನ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸು. 1600 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸರೋವರಗಳಿಂದ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆನೆಬೆಕ್ ನದಿ ಹುಟ್ಟುವ ಮೂಸ್‌ಹೆಡ್ ಸರೋವರ 311 ಚ.ಕಿಮೀ ಇದ್ದು ನ್ಯೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದೆನಿಸಿದೆ. ರೇಂಜ್ಲೆಸ್, ಚೆಸನ್‌ಕುಕ್, ಟಿನ್ ಮತ್ತು ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಸರೋವರಗಳು. ಈ ರಾಜ್ಯದ ನದಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದೆಡೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಸೆಂಟ್ ಜಾನ್ ಹಾಗೂ ಅದರ ಉಪನದಿಯಾದ–ಅಲಗಾಸ್ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನಂತರ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿದು ನ್ಯೂಬ್ರನ್ಸ್‌ವಿಕ್‌ನ ಮೂಲಕ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ರಭಸವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಹಾಗೂ ಜಲಪಾತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪೆನಾಬ್ ಸ್ಕಾಟ್, ಕೆನೆಬೆಕ್, ಆ್ಯಂಡ್ರೋಸ್ಕೊಗಿನ್ ಮತ್ತು ಸ್ಯಾಕೊ ನದಿಗಳಿವೆ. ಮೇನ್‌ನ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದ ಭೂಮಿ ಗ್ರಾನೈಟ್‌ನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ತೀರಪ್ರದೇಶ, ಮಧ್ಯಭಾಗ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು, ಪದರುಗಲ್ಲು, ಮರಳು ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದ ಆರೂಸ್ಟೂಕ್ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿಯಿದ್ದು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೇ ಈ ಭಾಗ ಅತ್ಯಂತ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶವೆನಿಸಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಮೇನ್ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅದರ ಹವಾಗುಣಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ದಕ್ಷಿಣದ ಒಳಭಾಗ, ತೀರ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರಭಾಗ. ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ ಹಾಗೂ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದೆಡೆಯಿಂದ ಬೀಸುವ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 3^0–4^0ಸೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 6^0–7^0ಸೆ. ರಾಜ್ಯದ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ 17^0ಸೆ ಹಾಗೂ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ 7^0ಸೆ. ವರ್ಷದ ಸು. 80 ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲಿರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಅನುಪಾತದ ಪ್ರಮಾಣ 106–116 ಸೆಂಮೀ. ಉತ್ತರಭಾಗ ಹಾಗೂ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮಪಾತ ಸರಾಸರಿ 254–950 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು: ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಉತ್ತರ ಧ್ರುವದ ಸಮೀಪದ ಮತ್ತು ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ವಂಶಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಮೇನ್ ಬಿಳಿ ಪೈನ್ ವೃಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿ. ಇಲ್ಲಿಯ ಇತರ ಮರಗಳು ಫರ್, ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ಹೆಮ್ಲಾಕ್, ಬಾಲ್ಸಮ್ ಫರ್, ಮೇಪಲ್, ಬಿಳಿದೇವದಾರು ಇತ್ಯಾದಿ. ಉತ್ತರ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಹೂಗಿಡಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಜಿಂಕೆ, ಕಡವೆ, ಕಪ್ಪು ಕರಡಿ, ನರಿ, ಲಿಂಕ್ಸ್, ಮೊಲ, ಮುಳ್ಳುಹಂದಿ ಇತ್ಯಾದಿ. ಸಂಗ್‌ಬರ್ಡ್, ಸಮುದ್ರ ಹಕ್ಕಿಗಳು, ಸರೋವರದ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಜಲಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಂದರೆ ಸೀಲ್, ತಿಮಿಂಗಲ, ಕಾಡ್, ಸಾಲಮನ್, ಸೀಗಡಿ, ಚಿಪ್ಪುಮೀನು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಜನಜೀವನ : ಮೇನ್ ತೀರಪ್ರದೇಶವನ್ನು ನ್ಯೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಯಾಂಕಿಗಳ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಾಸಸ್ಥಾನವೆಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಸಮುದಾಯಗಳು ಹಿಂದೆ ಸಾಗರ ಹಾಗೂ ನದೀವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಕಿಟ್ಟರಿಯಿಂದ ಕ್ಯಾಸ್ಕೋ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಮೇಲಿನ ಪೋರ್ಟ್‌ಲೆಂಡ್ ನಗರ ಪ್ರದೇಶದವರೆಗೆ ಇರುವ ನೈಋತ್ಯ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ. ಬಾತ್‌ನಿಂದ ಬೆಲ್‌ಫಾಸ್ಟ್‌ವರೆಗೆ ಇರುವ ಮಧ್ಯದ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಕಡಲಸಂಬಂಧದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರ. ಪೆನಾಬ್‌ಸ್ಕಾಟ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಪೂರ್ವತೀರದಿಂದ ಸೇಂಟ್ ಕ್ರಾಯಿಕ್ಸ್ ನದಿಯ ಮೇಲಿನ ಕಲಾಯಿಸ್‌ವರೆಗೆ ಪೂರ್ವ ತೀರಪ್ರದೇಶವಿದೆ.

ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಬಹುಭಾಗ ಮೇನ್‌ನ ಮಧ್ಯ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ನ್ಯೂ ಹ್ಯಾಪ್‌ಷೈರ್ ಗಡಿಯಿಂದ ಪೆನಾಬ್‌ಸ್ಕಾಟ್ ನದಿಯವರೆಗೆ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ಆರೂಸ್ಟೂಕ್ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಹಾಗೂ ಐರಿಷ್ ವಲಸೆಗಾರರು ನೆಲಸಿದ್ದು ಇವರ ಭಾಷೆ ಮೇನ್‌ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ರಾಜ್ಯಗಳೊಡನೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೋಲಿಕೆ ಪಡೆದಿದೆ. ರೂಸ್ಟೂಕ್ ಕೌಂಟಿಯ ಉತ್ತರ ಗಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸೇಂಟ್ ಜಾನ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಮೂಲದ ಜನ ನೆಲೆಸಿದ್ದು ಇಂದಿಗೂ ತಮ್ಮ ಫ್ರೆಂಚ್ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಹಾಗೂ ಫ್ರೆಂಚ್ ನುಡಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಮೇನ್‌ನ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ ಪೋರ್ಟ್‌ಲೆಂಡ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 63882 (2004). ಇದು ರಾಜ್ಯದ ವಾಣಿಜ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಾರಿಗೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಉಕ್ಕು ಮತ್ತು ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಹಾಗೂ ಇತರ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಬ್ಯಾಂಗಾರ್ ನಗರ ಪೆನಾಬ್‌ಸ್ಕಾಟ್ ನದಿಯ ಮೇಲಿದ್ದು, ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಮೇನ್‌ನ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಕೆನೆಬೆಕ್ ನದಿಯ ಮೇಲಿರುವ ಆಗಸ್ಟ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಇದು ಬಟ್ಟೆ, ಪಾದರಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ಕಾಗದದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ರಾಜ್ಯದ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು ಲೆವಿಸ್ಟನ್, ಆಬರ್ನ್, ಬಿಡೆಫೋರ್ಡ್, ವಾಟರ್‌ವಿಲ್ಲೆ.

ನ್ಯೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ನಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ – ಸ್ಕಾಟ್–ಐರಿಷ್ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ವಲಸೆಗಾರರು ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ವರ್ಗದವರಾಗಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿಯ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಕಾಡಿಯನ್ನರೆಂದು ಕರೆಯುವ ಫ್ರೆಂಚ್ ಮೂಲದವರು ಇಲ್ಲಿಯ ಎರಡನೆಯ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ವರ್ಗ. ಇವರನ್ನು 1763 ರಲ್ಲಿ ನೋವಾ ಸ್ಕಾಟಿಯದಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಹೊರಹಾಕಿದರು. ಇವರು ಸೇಂಟ್ ಜಾನ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಲೂಸಿಯಾನಿಯದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದರು. ಸೇಂಟ್ ಜಾನ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದು, ಮೇನ್‌ನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯ ಭಾಷೆಯಾಗಿದೆ. 18 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಐರಿಷ್ ಜನರು ವಲಸೆ ಬಂದರು. ಮೇನ್ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್‌ರಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಐರಿಷ್ ಹಾಗೂ ಫ್ರೆಂಚರಿದ್ದಾರೆ. 1870 ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಆರೂಸ್ಟೂಕ್ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ವೀಡಿಷ್ ವಸಾಹತಿನ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡಿತು. ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಇತರ ಜನರ ಮೂಲ ಅಮೆರಿಕನ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರು. ಮೇನ್‌ನಲ್ಲಿಯ ಬಿಳಿಯರಲ್ಲದವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 9 ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೇನ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತಿದ್ದ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು, ಜಲಸಂಪತ್ತು, ಕಡಿಮೆ ಕೂಲಿಗೆ ಸಿಗುವ ನಿಪುಣ ಕೆಲಸಗಾರರು ಇವೆಲ್ಲ ಉದ್ಯಮಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಆಕರ್ಷಿಸಿದವು. ಬಟ್ಟೆ ಹಾಗೂ ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದವು.

ಇಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಆರೂಸ್ಟೂಕ್ ಕೌಂಟಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆ ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ. ಉಳಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಮಣ್ಣಿನ ಗುಣ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೃಷಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಸಮುದ್ರ ನಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ನ್ಯೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಆದಾಯವಿರುವ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೇನ್ ಎರಡನೆಯದೆನಿಸಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು ಮರ, ಮರಳು, ಗ್ರಾವೆಲ್, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಹಾಗೂ ಮೀನು. ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ, ಸತು ಫೆಲ್‌ಸ್ಪಾರ್ ಹಾಗೂ ಅರ್ಧಪ್ರಶಸ್ತ ಹರಳುಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಸಸ್ಯಾಗಾರವನ್ನು ತೋಟಗಾರಿಕೆಗಾಗಿ ಹೊರತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಸೇಬು, ಬ್ಲೂಚೆರ್ರಿ, ಓಟ್ಸ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಪಶುಪಾಲನೆ ಹಾಗೂ ಕೋಳಿ ಸಾಕಾಣಿಕೆ ಇತರ ಕಸಬುಗಳು. ಮನೋಹರವಾದ ಸರೋವರಗಳು, ಸಮುದ್ರತೀರ, ಈಜಲು, ದೋಣಿವಿಹಾರಕ್ಕೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ, ಬೇಟೆಯಾಡಲು ಮೇನ್‌ನ ಪ್ರಮುಖ ಆಕರ್ಷಣೆಯಾಗಿವೆ. ಮೌಂಟ್ ಡೆಸರ್ಟ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿಯ ಅಕಾಡಿಯ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಪಾರ್ಕ್, ಬಾಕ್ಸಟರ್ ಸ್ಟೇಟ್ ಪಾರ್ಕ್, ಕಟಾಡಿನ ಪರ್ವತದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ 80,940 ಹೆಕ್ಟೇರ್ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ, 147 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಜಲಮಾರ್ಗ ಹಾಗೂ ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ರಾಜ್ಯಪಾರ್ಕ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳಗಳು ಇದನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿವೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಮೇರಿಲೆಂಡ್: ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಿ ಒಕ್ಕೂಟವನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಮೊದಲ 13 ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೇರಿಲೆಂಡ್ ಸಹ ಸೇರಿದೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ತೀರದಲ್ಲಿ ಚೆಸ್‌ಪೀಕ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ $37^{0}53'$ ರಿಂದ $39^{0}43'$ ಪಶ್ಚಿಮ ರೇಖಾಂಶ $75^{0}4'$ ರಿಂದ $79^{0}29'$ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಡೆಲವೇರ್, ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ವರ್ಜೀನಿಯದ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟ್ ಆಫ್ ಕೊಲಂಬಿಯ, ಪೋಟೋಮ್ಯಾಕ್ ನದಿ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ವರ್ಜೀನಿಯ ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ರಾಜ್ಯದೊಳಗಿನ ಜಲಾವೃತ ಭಾಗ 1,777 ಚ.ಕಿ.ಮೀ ಸೇರಿ ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 32,133 ಚ.ಕಿಮೀ. ಚೆಸ್‌ಪೀಕ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ 4,470 ಚ.ಕಿಮೀ ಜಲಾವೃತ ಭಾಗ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಲ್ಲ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 56,00,388 (2000). ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕೂಟದ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪೈಕಿ 42 ನೆಯದು ಹಾಗೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ 21ನೆಯದು. ರಾಜಧಾನಿ ಅನಾಪೊಲಿಸ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ; 36217 (2004). ಬಾಲ್ಟಿಮೋರ್ 641943 (2004) ಪ್ರಮುಖ ನಗರ.

ಭೂ ಲಕ್ಷಣ: ಮೇರಿಲೆಂಡ್ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಭೂಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಭೂಭಾಗಗಳೆಂದರೆ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ತೀರದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶ, ಬ್ಲೂರಿಡ್ಜ್, ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತಪಂಕ್ತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಚೆಸ್‌ಪೀಕ್ ಕೊಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿದೆ. ಪೂರ್ವಭಾಗ ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಸಮತಲವಾದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಎತ್ತರವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಸಮತಲ ಪ್ರದೇಶವಿದ್ದು ಉಳಿದ ಭಾಗ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳು, ಕಣಿವೆಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಚೆಸ್‌ಪೀಕ್ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳೆಂದರೆ ಚೆಸ್ಟರ್, ಚಾಪ್ಟ್ಯಾಂಕ್, ಎಲ್ಕ್ ನಾಂಟಿಕೋಕ್, ಪ್ಯಾಟುಕ್ಸೆಂಟ್ ಹಾಗೂ ಪೋಟೊಮ್ಯಾಕ್. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಯಾಕ್‌ಗೇನೀ ನದಿಯ ಉಪನದಿಯೊಂದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಡೀಪ್‌ಕ್ರೀಕ್ ಸರೋವರ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಸು. 1600 ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ಈ ಸರೋವರವನ್ನು ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೂ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಹವಾಗುಣ: ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ, ಚೆಸ್‌ಪೀಕ್ ಕೊಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅಪಲೇಷಿಯನ್ ಪರ್ವತಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಹವಾಗುಣ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಹವೆ ಆರ್ದ್ರವಾಗಿದ್ದು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೆಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ ಚಳಿಗಾಲ ಸೌಮ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 112 ಸೆಂಮೀ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೆಡೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು : ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಸಂಪತ್ತು ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದು ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಶೇ. 40 ರಷ್ಟು ಅಂದರೆ ಸು. 10,90,000 ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಅರಣ್ಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು ಓಕ್, ಬೀಚ್, ಪಾಪ್ಲರ್, ಲೀಕಸ್ಟ್, ಎಲ್ಮ್, ಹಿಕರಿ, ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ಹೆಮ್‌ಲಾಕ್, ಪೈನ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುವ ವನ್ಯ ಜೀವಿಗಳು ಬಾಬ್ ಕ್ಯಾಟ್, ಕರಡಿ, ಜಿಂಕೆ, ನರಿ, ಮೊಲ ಇತ್ಯಾದಿ. ಚೆಸ್‌ಪೀಕ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಕಾಡುಬಾತುಗಳು ಇವೆ. ಸಾಂಗ್ ಬರ್ಡ್, ಹದ್ದು, ಗೂಬೆ ಇತರ ಪಕ್ಷಿಗಳು. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ ತೀರ ಹಾಗೂ ಚೆಸ್‌ಪೀಕ್ ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ 2000 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜಾತಿಯ ಮೀನುಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಆಯ್‌ಸ್ಟರ್ ಮತ್ತು ಏಡಿಗಳು ಜನಪ್ರಿಯವಾದವು.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮೇರಿಲೆಂಡ್‌ನ ಇತರ ಭಾಗಗಳು ಫಲವತ್ತಾಗಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಕೃಷಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 3 ರಷ್ಟು ಅನುಕೂಲ ಹವಾಗುಣ, ಉತ್ತಮ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹಾಗೂ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಸಾಮೀಪ್ಯ ಮತ್ತು ಮೇರಿಲೆಂಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಕೃಷಿ ವಿಭಾಗದ ಸಮರ್ಥ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಇಲ್ಲಿಯ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು ಗೋದಿ, ಓಟ್ಸ್, ಬಾರ್ಲಿ, ರೈ ಮುಂತಾದವು. ಪಶುಪಾಲನೆ ಹಾಗೂ ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಕೋಳಿ ಸಾಕಣೆ ಮತ್ತು ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಲಾಭದಾಯಕ ಉದ್ಯಮ. ಆಯ್‌ಸ್ಟರ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಮೇರಿಲೆಂಡ್ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲೇ ಪ್ರಥಮ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ: ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹರಡಿದ್ದರೂ ಬಾಲ್ಟಿಮೋರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿವೆ. ಪೂರ್ವ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತರಕಾರಿ, ಕೋಳಿ ಮತ್ತು ಮೀನು ಸಂಸ್ಕರಣದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹಡಗುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಮೂಲಲೋಹಗಳು, ಸಾರಿಗೆ ಉಪಕರಣಗಳು, ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ಉಡುಪುಗಳು, ಮರದ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಕಾಗದ, ಮುದ್ರಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶನ, ಬಾಲ್ಟಿಮೋರ್‌ನ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಬೆತ್ಲೆಹೇಮ್ ಸ್ಟೀಲ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಗಣಿಗಳಿಂದ ಗ್ರಾನೈಟ್, ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು, ಜೇಡಿಮಣ್ಣು, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಅನಿಲಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ 13 ಮೂಲ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೇರಿಲೆಂಡ್ ಒಂದಾಗಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಗುಲಾಮಗಿರಿ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. 1861ರ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಜನತೆ ಪರ ಮತ್ತು ವಿರೋಧದ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿತ್ತು. ಕೊನೆಗೆ ಮೇರಿಲೆಂಡ್ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿ 1864ರಲ್ಲಿ ಗುಲಾಮಗಿರಿಯನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸಿತು.

20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮೇರಿಲೆಂಡ್‌ನ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮದ ವ್ಯಾಪಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಯಿತು. 1917ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಅನಂತರ ಇಲ್ಲಿಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹಾಗೂ ಹಡಗುಕಟ್ಟೆಗಳು ಮತ್ತಷ್ಟು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಈಗ ಮೇರಿಲೆಂಡ್ ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ಇದು ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶ ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಗ್ರೀನ್‌ಬೆಲ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ನಾಸಾದ ಗಾಡ್ಡಾರ್ಡ್ ಸ್ಪೇಸ್ ಸ್ಟಡಿ ಸೆಂಟರ್ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶ ಯೋಜನಾ ಕಾರ್ಯಕೇಂದ್ರ.

ಮೇರಿಲೆಂಡ್ ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರವಾಸಿ ಆಕರ್ಷಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪುರಾತನ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಚರಿತ್ರಾರ್ಹಸ್ಥಳಗಳೂ ಇವೆ. 1814ರಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಟಿಮೋರ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾದ ಪೀಲ್ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯವಿದೆ. ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಗೆ ನೌಕಾಯಾನ, ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದು, ಈಜುವುದು ಮತ್ತು ಬೇಟೆಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಸ್ತ ಸ್ಥಳಗಳಿವೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಮೇಲುಕೋಟೆ: ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಾಂಡವಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಸಬೆಯಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 29 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಪಟ್ಟಣ, ಹೋಬಳಿ ಕೇಂದ್ರ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1,013 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಗಿರಿಪಂಕ್ತಿಯೊಂದರ ಮೇಲೆ ಮಟ್ಟಸ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮಂಡ್ಯ, ಮೈಸೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಪುರಸಭಾಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,082.

ಮೇಲುಕೋಟೆಯ ಮುಖ್ಯ ಆಕರ್ಷಣೆ ಚೆಲುವನಾರಾಯಣ ದೇವಸ್ಥಾನ. ಮೂಲ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಗುಡಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಕತ್ತಲೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಇದೆ (ಇದು ವರ್ಷಕ್ಕೊಂದು ದಿನ ವೈರಮುಡಿ ಉತ್ಸವದ ರಾತ್ರಿ ತೆರೆಯಲ್ಪಡುವುದು). 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮೇಲುಕೋಟೆ ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ದಾಳಿಗೆ ಈಡಾಗಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮಂತ್ರಿ ತಿಮ್ಮಣ ದಂಡನಾಯಕ ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿಸಿದ (1460). ಚಕ್ರತ್ತಾಳ್ವಾರ್ ಸನ್ನಿಧಿ ಮುಂದೆಯೂ ಶ್ರೀಯದುಗಿರಿ ಅಮ್ಮನವರ ಸನ್ನಿಧಿ ಮುಂದೆಯೂ ಇರುವ ಮಂಟಪ ತಿಮ್ಮಣ ದಂಡನಾಯಕನಿಂದ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕಂಬದ ಮೇಲಿರುವ ಒಂದು ಶಾಸನ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಒಂದೊಂದು ಕಂಬದಲ್ಲೂ ರಾಮಾಯಣ ಮತ್ತು ಮಹಾಭಾರತ ಕಥೆಗಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ರತ್ನಖಚಿತ ವೈರಮುಡಿ ಕಿರೀಟ ಚೆಲುವ ನಾರಾಯಣಸ್ವಾಮಿ ಗುಡಿಯ ಅಮೂಲ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಈ ಕಿರೀಟವನ್ನು ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಗೆ ಧರಿಸಿ ವೈಭವಯುತವಾಗಿ ವೈರಮುಡಿ ಉತ್ಸವವನ್ನು ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಾವಿರಾರು ಜನರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅಷ್ಟತೀರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯವಾದುದು. ಇದು ರಾಮನುಜರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಇತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಸುತ್ತ ಅನೇಕ ಮಂಟಪಗಳಿವೆ. ರಾಮಾನುಜ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ಯತಿರಾಜಮಠ, ಪರಕಾಲ ಮಠ, ವಾನಮಾಲೈಮಠ ಮುಂತಾದವೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹಿರಿಯ ಕವಿ ಪುತಿನ ಅವರ ಜನ್ಮಸ್ಥಳವಿದು. *

ಮೇಲುಗಾಲುವೆ: ಯಾವುದೇ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಲಿ ನೀರನ್ನು ಹೊಳೆಗಳ ಮೇಲೂ ನೆಲದ ಕೆಳಗಡೆಯೂ ದೂರದ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಸಾಗಿಸುವ ತೂಬು ಇಲ್ಲವೆ ಸುರಂಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (ಅಕ್ವಿಡಕ್ಟ್). ಇಂಥ ಏರ್ಪಾಡುಗಳು 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ರೋಮ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರನ್ನು ದೂರದ ಸರೋವರಗಳಿಂದ ಒದಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮೇಲುಗಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಚಾತುರ್ಯವೆನ್ನಬಹುದು. ಲಯನ್ಸ್‌ನಗರ ಜೆರುಸಲೆಮ್‌ಗಳಲ್ಲೂ ಮೇಲುಗಾಲುವೆಯ ಏರ್ಪಾಡು ಇತ್ತು. ಜರ್ಮನಿ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಮೇಲುಗಾಲುವೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಗಾರೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ತೂಬುಗಳು ಕಬ್ಬಿಣದ ನಡುಪಟ್ಟಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಸಿದ ಮರದ ತೂಬುಗಳು ಇದ್ದುವು.

ಮೇಲುಗಾಲುವೆ ಮೂಲಕ ನೀರು ಸರಬರಾಜು ಕೆಲವು ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿದ್ದವು : 1 ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರು ಸರಬರಾಜು, 2 ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯದ ಏರ್ಪಾಡು, 3 ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಉದ್ದನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಮೇಲುಗಾಲುವೆಗಳು ಅಗತ್ಯ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೇಲುಗಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಲುಗಾರೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಿ ನೀರು ಹರಿಯುವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ಇಳುಕಲನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬದಲಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಗೆ

ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನೀರನ್ನು ಸುರಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೊಡ್ಡ ತೂಬುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಧುನಿಕ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ಒಯ್ಯುವುದು ಆಧುನಿಕ ವಿಧಾನ. ಮೇಲುಗಾಲುವೆಯ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಎಳೆತದ ತ್ರಾಸಭರಿಸುವಂಥ ಎರಕದ ಕಬ್ಬಿಣದ ತೂಬುಗಳನ್ನೊ ಉಕ್ಕಿನ ತೂಬುಗಳನ್ನೊ ಭದ್ರಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ತೂಬು ಇಲ್ಲವೆ ಸುರಂಗಗಳನ್ನೊ ಬಳಸುವುದಿದೆ. ಮೇಲುಗಾಲುವೆಗಳು ನಗರಗಳ ನೀರಿನ ಸರಬರಾಜಿನ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಆಧುನಿಕ ನಗರಗಳಿಗೆ ಸರಬರಾಜಾಗುವ ನೀರಿನ ನೂರಾರು ಕಿಲೋಮೀಟರುಗಳ ಉದ್ದದ ಸುರಂಗ ಇಲ್ಲವೆ ತೂಬಿನ ಮೂಲಕ ಹರಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡವನ್ನು ತಡೆಯುವ ಮೇಲುಗಾಲುವೆಗಳ ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಮೈಕೆಲ್ ಫ್ರಾಂಕ್ ಗುಡ್ ಚೈಲ್ಡ್: 1944– ಬ್ರಿಟಿಷ್–ಅಮೆರಿಕನ್ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ. ಅಮೆರಿಕದ ಸಾಂತಬಾರ್ಬರದಲ್ಲಿರುವ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕೆನಡದ ಪಶ್ಚಿಮ ಆಂಟೋರಿಯೊ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ 19 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿ 1988ರಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಇವರು 1965ರಲ್ಲಿ ಕೇಂಬ್ರಿಜ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಿಂದ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪದವಿಪಡೆದರು. 2002ರಲ್ಲಿ ರಾಯಲ್ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿಕಲ್ ಸೊಸೈಟಿಯಿಂದ ಪುರಸ್ಕೃತಗೊಂಡರು.

ಮೆಕ್‌ಮಾಸ್ಟರ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಗುಡ್‌ಚೈಲ್ಡ್ ಕೆನಡ ದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದ (20 ಕಿಮೀ) ಕ್ಯಾಸೆಲ್‌ಬಾರ್ಡ್ ಗುಹೆಯನ್ನು ಮರುಶೋಧಿಸಿದರು. ಇವರು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತರವಾದ ಕೊಡುಗೆಯೆಂದರೆ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ನೀಡಿರುವುದು. ಈ ಅದ್ಭುತವಾದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಗತಿಯನ್ನೇ ಬದಲಾಯಿಸಿತು. ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಗಣಕಯಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸುವ ವಿಧಾನ ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಆಯಾಮವನ್ನು ನೀಡಿತು. ಇವರು ಭೂರಚನಾ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಕಾರ್ಸ್ಟ್ ವಿಜ್ಞಾನಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ.

ಇವರಿಗೆ ಅನೇಕ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಹಲವಾರು ಪುರಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿವೆ. 2001ರಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ಸಂಶೋಧನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸಂಸ್ಥೆ (ಎನ್‌ವಿರಾನ್‌ಮೆಂಟಲ್ ಸಿಸ್ಟಮ್ಸ್ ರೀಸರ್ಚ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್) ಇವರ ಜೀವಮಾನದ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಪುರಸ್ಕರಿಸಿದೆ (2001). ಇವರು ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಕೊಡುಗೆಗಾಗಿ ಕೆನಡದ ನಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಘ 1999ರಲ್ಲಿ ಪುರಸ್ಕರಿಸಿದೆ. ಇವರಿಗೆ 2004ರಲ್ಲಿ ಕಾನೂನಿನಲ್ಲಿ ಗೌರವ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್, ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಗೌರವ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಹಾಗೂ 1999ರಲ್ಲಿ ಲವಾಲ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಗೌರವ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿತು. ಹೀಗೆ ಇವರಿಗೆ ಅನೇಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಾಗೂ ಕಾನೂನು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಗೌರವ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ನೀಡಿಗೌರವಿಸಿವೆ. (ಕೆ.ಎಂ.)

ಮೈಕ್ರೊನೇಷ್ಯ: ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಗಳ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಉಳಿದೆರಡು ಮೆಲನೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಪಾಲಿನೇಷ್ಯ. ಪಾಲಿನೇಷ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಮೆಲನೇಷ್ಯದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇರುವ ಈ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ 1^{0}–$20^{0}32'$, ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವರೇಖಾಂಶ 131^{0}–177^{0} ನಡುವೆ ಇದೆ. ಮೈಕ್ರೊನೇಷ್ಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಿಡ್ವೆ ದ್ವೀಪದಿಂದ 5000 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ನ್ಯೂಜ಼ಿಲೆಂಡ್‌ವರೆಗಿನ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿದೆ. ಮೈಕ್ರೊನೇಷ್ಯ ಎಂದರೆ ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಒಟ್ಟು ದ್ವೀಪಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 2000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪ ಗ್ವಾಮ್. ಇದು 48 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಹಾಗೂ 6 ರಿಂದ 15 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಮಾರಿಯಾನಾಸ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಗ್ವಾಮ್, ಸೈಪಾನ್ ಮತ್ತು ಟೆನಿಯನ್, ಕೆರೋಲಿನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿಯ ಯಾಪ್, ಪಲಾವೊ, ಟ್ರುಕ್, ಪನಾಪೆ ಮತ್ತು ಕುಸಾಯ್, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಮೂಲದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಎತ್ತರದ ದ್ವೀಪಗಳು. ಉಳಿದವು ಚದುರಿದ ಹವಳದ ದಿಬ್ಬಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದವು. ಮಾರಿಯಾನಾಸ್‌ನಲ್ಲಿಯ ಸು. 964 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಅಗ್ರಿಹಾನ್ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರ ದ್ವೀಪ. ಮೈಕ್ರೊನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಒಟ್ಟು ಭೂಭಾಗ 702 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರ ಬಹುಪಾಲು ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಉತ್ತರಕ್ಕಿದೆ. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 108,105 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಪಾಲಿಕರ್.

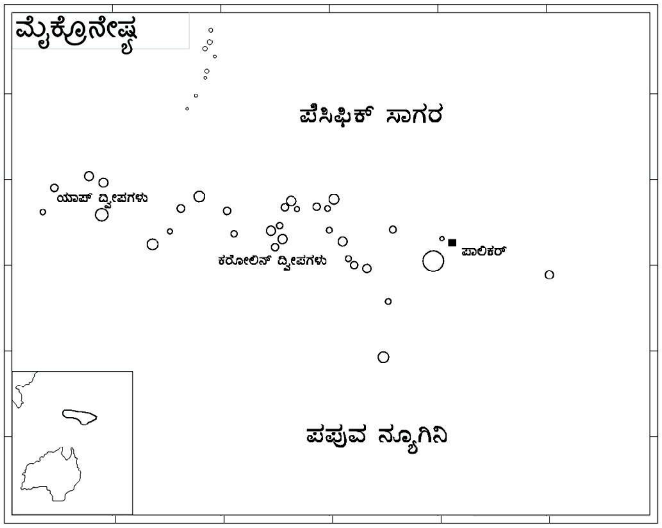

ಭೂಲಕ್ಷಣ : ಮೈಕ್ರೊನೇಷ್ಯದ ದ್ವೀಪಗಳು ಸಮುದ್ರದಾಳದ ಬಿರುಕುಗಳಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಲಾವಾರಸದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಕಡಿದಾದ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲೂ ಕಡಿದಾದ ಶಿಖರಗಳು, ಬೆಟ್ಟ ಸಾಲುಗಳು, ಆಳವಾದ ಕಮರಿಗಳು, ಜಲಪಾತಗಳು ಹವಳದ ದಿಬ್ಬಗಳು ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಆಳವಿಲ್ಲದ ನೀರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚಕ್ರಾಕಾರದ ಹವಳದ ದಿಬ್ಬಗಳು (ಅಟಾಲ್‌ಗಳು) ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಮಾರ್ಷಲ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿಯ ಕ್ವಾಜಾಲೇನ್ ಅಟಾಲ್ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು.

ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಷವಿಡೀ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಒಂದೇ ರೀತಿ ಉಷ್ಣತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 27^{0} ಸೆ ನಿಂದ 29^{0} ಸೆ. ಮೇ ನಿಂದ ಡಿಸೆಂಬರ್ ತನಕ ಮಳೆಗಾಲ. ಉಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಣಹವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ವರ್ಷದುದ್ದಕ್ಕೂ ಬಿರುಗಾಳಿಯ ಭಯವಿದ್ದು ಜುಲೈನಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ವರೆಗೆ ಇದರ ಹಾವಳಿ ಹೆಚ್ಚು. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಅನುಪಾತದ ಪ್ರಮಾಣ 250 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು.

ಭೂ ಪ್ರದೇಶದ $^{1}/_{3}$ ಭಾಗ ಕೃಷಿಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ತೆಂಗು ಮತ್ತು ಕಸಾವಾ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಒಟ್ಟು ಭೂಪ್ರದೇಶದ $^{1}/_{6}$ ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ. ಮ್ಯಾಂಗ್ರೋವ್ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕಾಡುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ಉಳಿದ ಭಾಗ ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ಪಗಳು, ಹಲ್ಲಿಗಳು ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಇವೆ. ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳು ಮತ್ತು ಲಗೂನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರನಳ್ಳಿ, ಸೀಗಡಿ, ಚಿಪ್ಪುಮೀನು, ಸಿಂಪಿ, ಆಕ್ಟೋಪಸ್ ಮತ್ತು ಆಮೆಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಮೈಕ್ರೊನೇಷ್ಯದ ದ್ವೀಪಗಳ ಭೂಮಿ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಖನಿಜಗಳು ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಜನಜೀವನ: ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಅಲ್ಲಿ ದ್ವೀಪದಿಂದ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಳಮಟ್ಟದ ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ಎತ್ತರದ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಇತರ ಅನುಕೂಲತೆಗಳ ಕಾರಣದಿಂದ ವಲಸೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಜನ ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು ಬಿಳಿಬಣ್ಣದವರಾಗಿ ಗುಂಗುರು ಕೂದಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಏಷ್ಯದ ಸಮೀಪದ ದ್ವೀಪಗಳ ನಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಎತ್ತರದ ಕೆನ್ನೆಯೆಲುಬು ಮತ್ತು ನೇರವಾದ ಕೂದಲು ಇರುತ್ತದೆ. ಪಾಲಿನೇಷ್ಯದ ಸಮೀಪದ ದ್ವೀಪವಾಸಿಗಳು ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ತಿಳಿಬಣ್ಣ ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ.

ಮೈಕ್ರೊನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ 9 ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಮಲಯೊ–ಪಾಲಿನೇಷ್ಯದ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿವೆ. ಎಲ್ಲಿಸ್ ದ್ವೀಪಗಳು, ನುಕುವಾರೊ ಮತ್ತು ಕಪಿಂಗ– ಮರಂಗಿ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲಿನೇಷ್ಯನ್ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮೈಕ್ರೊನೇಷ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಮೈಕ್ರೊನೇಷ್ಯದ ಬಹುಪಾಲು ದ್ವೀಪಗಳು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಮೀನುಗಾರಿಕೆ. ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆ ತೆಂಗು. ಜೊತೆಗೆ ಬ್ರೆಡ್‌ಫ್ರೂಟ್, ಕಸಾವಾ, ಟಾರೋ, ಗೆಣಸು, ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಕಿತ್ತಳೆ, ಅನಾನಸ್ ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳನ್ನೂ ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಭತ್ತ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ ಮತ್ತು ಕೋಕೋವನ್ನೂ

ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಹಂದಿ ಮತ್ತು ಕೋಳಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಗ್ವಾಮ್, ಮತ್ತಿತರ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಎಮ್ಮೆ ಮತ್ತು ದನಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಹಾಲು ಮತ್ತಿತರ ಹೈನು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲೂ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೀನು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕೆಲವೇ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜಪಾನು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಹಕ್ಕನ್ನು ಒಪ್ಪಂದದ ಮೇಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಬದಲಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಧನಸಹಾಯ ನೀಡಲು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ ಖನಿಜಗಳೂ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಹವಳದ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲನ್ನು ಸಿಮೆಂಟ್ ತಯಾರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗ್ವಾಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಶುದ್ಧೀಕರಣದ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಗಡಿಯಾರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಉಳಿದ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಮೀನುಗಳ ಸಂಸ್ಕರಣ, ಪೀಠೋಪಕರಣ, ಸಣ್ಣ ದೋಣಿಗಳು, ಪಾನೀಯಗಳು ಮತ್ತು ಕುಶಲವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕಿರಿಬಾತಿಯಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆಯ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿದೆ. ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಪಡೆದಿದೆ. ಸೊಗಸಾದ ಸಮುದ್ರ ತೀರಗಳು, ಮನೋಹರ ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯ, ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ತಯಾರಾದ ಕರ ಕುಶಲ ವಸ್ತುಗಳು, ಮನಮೋಹಕ ನೃತ್ಯ ಮತ್ತಿತರ ಸಮಾರಂಭಗಳು ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ನಡೆದ ಸ್ಥಳಗಳು, ದೋಣಿ ಸಂಚಾರ ಇಲ್ಲಿಯ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳು. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಮೈದಾನಗಳು : ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರ ಮತ್ತು ಸಮತಟ್ಟಾದ ವಿಶಾಲ ಭೂಭಾಗ (ಪ್ಲೈನ್ಸ್). ಫಿಂಚ್ ಮತ್ತು ತ್ರಿವಾರ್ಥಾ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅನುಸಾರ ಮೈದಾನವು ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 154 ಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗಿನ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಾಧಾರಣ ಇಳಿಪೋರೆ ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಏರಿಳಿತ ಹೊಂದಿದ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಮೈದಾನದ ವಿಧಗಳು: ಮೈದಾನಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಆಕಾರ,ಸ್ಥಾನ, ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ವಾಯುಗುಣಗಳ ಆಧಾರಗಳ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

1) ಆಕಾರದ ಆಧಾರದ ಮೇಲಿಂದ ಮೈದಾನಗಳನ್ನು ಚಪ್ಪಟೆ ಮೈದಾನ (15 ಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರ) ಏರಿಳಿತ ಮೈದಾನ (15 ರಿಂದ 50 ಮೀ ಎತ್ತರ), ಅಲೆಯಾಕಾರದ ಮೈದಾನ (50 ರಿಂದ 100 ಮೀ ಎತ್ತರ) ಮತ್ತು ವಿಚ್ಛೇದಿತ ಮೈದಾನ (100 ರಿಂದ 175 ಮೀ ಎತ್ತರ)ಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

2) ಸ್ಥಾನದ ಆಧಾರದ ಮೇಲಿಂದ ಮೈದಾನಗಳನ್ನು ಖಂಡಾಂತರ ಮೈದಾನ ಮತ್ತು ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನಗಳೆಂದು ಎರಡು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಖಂಡಾಂತರ ಮೈದಾನಗಳು ಖಂಡಗಳ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ವಿಶಾಲ ಮೈದಾನಗಳಾಗಿವೆ. ಉದಾ: ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಮಹಾ ಮೈದಾನಗಳು ರಷ್ಯದ ಸ್ಟೆಪೀಸ್ ಗಂಗ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಮಹಾ ಮೈದಾನ, ಇತ್ಯಾದಿ ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನಗಳು ಸಮುದ್ರದ ಅಂಚಿನಗುಂಟ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಪಟ್ಟಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ನದಿ ಮುಖದಲ್ಲಿರುವ ಮೈದಾನಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಅಗಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಭಾರತದ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನಗಳು. ಆದರೆ ಕರಾವಳಿ ಸಮೀಪ ಪರ್ವತಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮೈದಾನಗಳು ಇಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನಗಳು

3) ನಿರ್ಮಾಣದ ಆಧಾರದ ಮೇಲಿಂದ ಮೈದಾನಗಳನ್ನು ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಮೈದಾನ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಮೈದಾನಗಳೆಂದು ಎರಡು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಖಂಡ ನಿರ್ಮಾಣ ಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಭೂಚಿಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಕ್ಷೇಪ ಮತ್ತು ಕುಸಿತಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಮುದ್ರ ಕರಾವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಮಜ್ಜನ ಮತ್ತು ಉನ್ಮಜ್ಜನ ಮೈದಾನಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಭಾರತದ ಕೋರಮಂಡಲ ಮತ್ತು ಉತ್ಕಲ ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನಗಳು ನಿಮಜ್ಜನ (ಭೂಕುಸಿತ) ಮೈದಾನಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ಅದರಂತೆ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಫ್ಲೋರಿಡ ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನ ಉನ್ಮಜ್ಜನ ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನದ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯಿಂದ ಹೊರಚಿಮ್ಮಲ್ಪಟ್ಟ ಕ್ಷಾರೀಯ ಶಿಲಾರಸವು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಡಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಚದ್ದರಿನರೂಪದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾರಸ ಮೈದಾನ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವುದು. ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್, ಐಸ್‌ಲೆಂಡ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ಮೊದಲಾದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾರಸ ಮೈದಾನಗಳಿವೆ.

ನದಿ, ಹಿಮನದಿ, ಅಂತರ್ಜಲ, ಗಾಳಿ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳ ಸವೆತ ಮತ್ತು ಸಂಚಯನ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಮೈದಾನಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಬಾಹ್ಯ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಮೈದಾನಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅವು ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ.

ಮೆಕ್ಕಲು ಮೈದಾನ, ಮಹಾಪೂರ ಮೈದಾನ, ನದಿ ಮುಖಜಭೂಮಿ ಮೈದಾನ, ಹಿಮನದಿ, ಕಲ್ಲು, ಮರಳು ಜೇಡಿ ಮೈದಾನ, ಅಂತ್ಯ ಮುರುಕಲುಗುಪ್ಪೆ ಮೈದಾನ, ಉತ್ಕಾಲಿತ ಮೈದಾನ, ಸುಣ್ಣದಕಲ್ಲು ಮೈದಾನ, ಚಿಲುಮೆ ನಿಕ್ಷೇಪ ಮೈದಾನ ಗಾಳಿ, ಪರ್ವತವಾದ ಮೈದಾನ, ರೆಗ್, ಹಮಡಾ ಮತ್ತು ಸೆರಿಕ್ ಸಮುದ್ರ ಅಲೆ, ಉಬ್ಬರವಿಳಿತ ಜವುಗು ಮೈದಾನ, ಅಳಿವೆ ಮೈದಾನ, ಮರಳು ದಂಡೆ ಮೈದಾನ.

ಮೈದಾನಗಳ ಮಹತ್ವ: ಮೈದಾನಗಳು ಜನವಸತಿ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ. ಮೈದಾನಗಳು ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ರೈಲು ಮಾರ್ಗ, ರಸ್ತೆ, ಒಳನಾಡ ಜಲ ಮಾರ್ಗ (ನದಿ ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆ) ಹಾಗೂ ವಾಯುಮಾರ್ಗಗಳ ಜಾಲ ಹರಡಿರುತ್ತವೆ. ಉತ್ತಮ ವಾಯುಗುಣ, ಕೃಷಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಗಳ ಅನುಕೂಲತೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದ ಮಹಾನಗರಗಳು ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್)

ಮೈಸೂರು : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ. ಇದು ಐತಿಹಾಸಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಜಿಲ್ಲೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪಾರಂಪರಿಕ ಮೈಸೂರು ನಗರ ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ದಸರವನ್ನು ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅಕ್ಷಾಂಶಿಕ ವಿಸ್ತಾರ $11^0 60'–20^0 17'$ ಉ. $75^0 19'–77^0 17'$ ಪೂ.ರೇ. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿರುವ ಎತ್ತರ 619 ಮೀ. ಇದರ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆ, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮಂಡ್ಯ ಹಾಗೂ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯಗಳಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 6269 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 26,24,911.

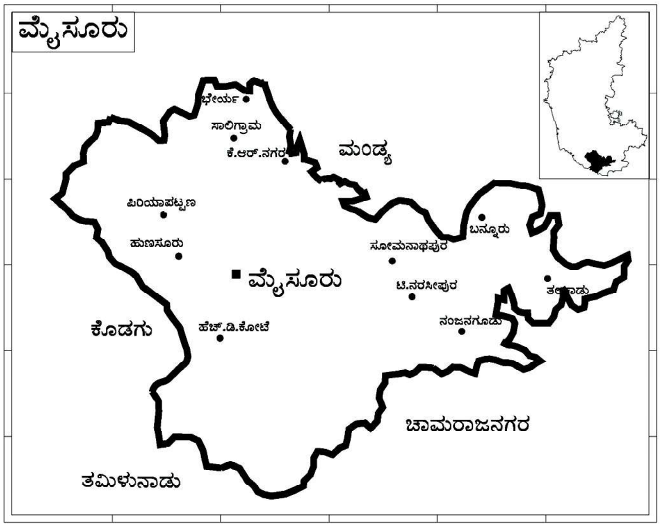

ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಏಳು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ, ಹುಣಸೂರು, ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರ, ನಂಜನಗೂಡು, ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣ, ಮೈಸೂರು, ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ.

ಭೂಸ್ವರೂಪ: ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ನಸುಗೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ನೀಸ್ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಇದನ್ನು ಚಾಮುಂಡಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಭಾಗವಾದ ಕರ್ನಾಟಕದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಈ ಭಾಗ ಸೇರಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಧಾರಣ ಇಳಿಜಾರಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅವಶಿಷ್ಟ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಮೈಸೂರು ನಗರದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಾಮುಂಡಿಬೆಟ್ಟವಿದ್ದು ಆ ಪ್ರದೇಶ ಎತ್ತರ ಭಾಗವಾಗಿದೆ (1,074 ಮೀ) ಇದು ತನ್ನದೇ ಆದ ಭೂಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ರಚನೆಯುನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಕಠಿಣವಾದ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದರೊಂದಿಗೆ ಈ ಬೆಟ್ಟವು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಚಾಮುಂಡಿಬೆಟ್ಟದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತನಹಳ್ಳಿ ಬೆಟ್ಟವಿದ್ದು ಇದು ಮತ್ತೊಂದು ಮಹತ್ವದ ಭೂಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ. ಮೈಸೂರು ನಗರದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಕಾವೇರಿನದಿಯ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ನದಿಗಳು : ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದು ಜೀವನದಿ ಎಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದೆ. ಇದರ ಉಪನದಿಗಳಾದ ಕಬಿನಿ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮಣತೀರ್ಥ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಗೆ ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರದಲ್ಲಿ ಕಬಿನಿ ನದಿ ಸಂಗಮವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಬಿನಿ, ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಉಪನದಿ. ಈ ನದಿ ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ವೈನಾಡಿನಲ್ಲಿ (2140 ಮೀ) ಉಗಮ ಹೊಂದಿ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರದ ಬಳಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಗೆ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಲಕ್ಷ್ಮಣಪುರದ ಬೀರವಾಳು ಸಮೀಪ ಸಣ್ಣ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಲ್ಲ, ಬರಲಾಹೊಳೆ ಮತ್ತು ವಡ್ಡಳ್ಳಿಹೊಳೆಗಳೂ ಕಬಿನಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಣತೀರ್ಥ ಕಾವೇರಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಉಪನದಿ. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟದ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ (ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆ) ಹುಟ್ಟಿ 130 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಸು. 1690 ಚ.ಕಿಮೀ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ ಹೊಂದಿದೆ. ಹುಣಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲೂ ಹರಿದು ಅನಂತರ ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಯುಗುಣ ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ಹಿತಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣಾಂಶ 32^0ಸೆ ನಿಂದ 35^0ಸೆ ನಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 78 ಸೆಂಮೀ. ಮಳೆಯು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಸಮವಾಗಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ, ಹುಣಸೂರು, ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಹೆಗ್ಗಡ ದೇವನಕೋಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದು ಮೈಸೂರು ನಂಜನಗೂಡು, ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರ ಮತ್ತು ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ. ಮಳೆ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಿಂದ ನವೆಂಬರ್‌ವರೆಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು.

ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸು. 62851 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯವಿದೆ. ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನೀಲಗಿರಿ ತೋಟಗಳು, ಬಿದಿರು, ತೇಗ, ಶ್ರೀಗಂಧದ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳಿವೆ.

ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು, ಆನೆ, ಕರಡಿ ಕಾಡೆಮ್ಮೆ ಮತ್ತು ಜಿಂಕೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲವಾಗಿವೆ.

ಭೂಬಳಕೆ : ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 6,76,382 ಹೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ 62,851 ಹೆ. ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲದ ಭೂಮಿ, 1,12,746 ಹೆ, ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡದಿರುವ ಭೂಮಿ 83,133 ಹೆ. ದ್ವಿದಳ ನೀರಾವರಿ ಕ್ಷೇತ್ರ 11,4,016 ಹೆ. ಗಳು. ಬೃಹತ್ ಜಲಾಶಯಗಳಾದ ಕಬಿನಿ, ಹಾರಂಗಿ, ಹೇಮಾವತಿ ಹಾಗು ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮ ನೀರಾವರಿ ಜಲಾಶಯಗಳಾದ ನುಗು, ತಾರಕ ಮತ್ತು ಗುಂಡ್ಲು ಜಲಾಶಯಗಳಿಂದ 97064 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶ ನೀರಾವರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಲುವೆ, ಕೆರೆ, ಬಾವಿ, ಕೊಳವೆಬಾವಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ನೀರಾವರಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ: ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 63. ಜನರು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದವರಾಗಿದ್ದು ಕೃಷಿ ಇವರ ಪ್ರಮುಖ ಕಸಬಾಗಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆದಾಯಕ್ಕೆ ಕೃಷಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಮುಖ ಏಕದಳದ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ ಬತ್ತ (ಶೇ. 51.19), ರಾಗಿ (ಶೇ. 33.39), ಜೋಳ (ಶೇ. 9.17) ಮತ್ತು ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ (ಶೇ. 6.2). ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಮುಖ ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳೆಂದರೆ ಕಡಲೆ ಮತ್ತು ತೊಗರಿ, ಕಬ್ಬು, ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಹಿಪ್ಪನೇರಳೆ, ಹತ್ತಿ, ಎಣ್ಣೆಕಾಳು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳಾಗಿವೆ. ಮಾವು, ಬಾಳೆ, ಕಲ್ಲಂಗಡಿ, ಸಪೋಟ, ಗೊಡಂಬಿ ಮತ್ತು ಸೀಬೆ ಮುಖ್ಯ ಹಣ್ಣಿನ ಬೆಳೆಗಳಾಗಿವೆ. ಬದನೆ, ಟೊಮೊಟೊ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಕುಂಬಳ, ಮೂಲಂಗಿ, ಬೆಂಡಕಾಯಿ, ಬೀನ್ಸ್ ಮುಖ್ಯ ತರಕಾರಿ ಬೆಳೆಗಳಾಗಿವೆ. ಹೂವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಗಂಧರಾಜ, ಮಲ್ಲಿಗೆ, ಸೇವಂತಿಗೆ, ಹಾಗೂ ಕಾಕಡ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಪಶುಪಾಲನೆ: ರೈತರು ವ್ಯವಸಾಯದ ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲೆ, ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಆರ್ಥಿಕ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಲು ಉತ್ಪಾದಕರ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿವೆ. ಕ್ಷೀರಸಂಸ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಹಾಲನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಹಾಲು ಮೊಸರು, ಬೆಣ್ಣೆ, ತುಪ್ಪ ಮತ್ತು ಪೇಡ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಮಾರಾಟ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. 2.41 ಲಕ್ಷ ಟನ್ ಹಾಲು ಮತ್ತು 1,145 ಲಕ್ಷ ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗಿದೆ (2002). ರೇಷ್ಮೆ: ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಪ್ಪನೇರಳೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದು ರೇಷ್ಮೆಗೂಡು ಉದ್ದಿಮೆಯು (ರೇಷ್ಮೆಹುಳು ಸಾಕಣಿಕೆ) ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಖನಿಜಗಳು : ನಂಜನಗೂಡು, ಮೈಸೂರು ನಡುವಣ ಮ್ಯಾಗ್ನಸೈಟ್ ಹಾಗೂ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಡಾಲೋಮೈಟ್ ಖನಿಜಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮಾಗ್ನಸೈಟ್ ಅದಿರು ನಂಜನಗೂಡಿನ ಸಮೀಪ (ಕಡಕೊಳ) ಗಣಿಗಳು ಟಾಟಾ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಉದ್ದಿಮೆ, ನೋಟು ಮುದ್ರಣ, ಉಣ್ಣೆಬಟ್ಟೆ, ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ, ಪಾನೀಯ, ಕಾಗದ, ರೇಷ್ಮೆ, ಸಕ್ಕರೆ, ಗೃಹಬಳಕೆ ವಸ್ತುಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ.

ಸಾರಿಗೆ : ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲು ಸಾರಿಗೆ ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ. ಒಟ್ಟು 5,007 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆಯಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ 81.6 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಮತ್ತು 629 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಜ್ಯಹೆದ್ದಾರಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೈಸೂರು ನಗರದಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರು ಧಾರವಾಡ, ಬೆಳಗಾವಿ, ಮುಂಬಯಿ, ಚೆನ್ನೈ, ಹೈದರಾಬಾದ್ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗೆ ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಮೈಸೂರು ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮಂಡಕಳ್ಳಿ ಸ್ಥಳೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದ್ದು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುವ ಯೋಜನೆಯಿದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ : ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ 4 ನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 26.41 ಲಕ್ಷ ಇದರಲ್ಲಿ 13.44 ಲಕ್ಷ ಪುರುಷರು ಮತ್ತು 12.96 ಲಕ್ಷ ಮಹಿಳೆಯರು ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 383.

ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು: ಜಿಲ್ಲೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ನಂಜನಗೂಡಿನ ಶ್ರೀಕಂಠೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ತಲಕಾಡಿನ ಪಂಚಲಿಂಗೇಶ್ವರ, ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರದ ಬಳಿಯ ಸೋಮನಾಥಪುರ ದೇವಾಲಯ, ಮೈಸೂರು ಅರಮನೆ, ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟ, ಮೈಸೂರಿನ ಜಗನ್ಮೋಹನ ಅರಮನೆ, ಪ್ರಾಣಿಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಪ್ರಕೃತಿ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ, ನಾಗರಹೊಳೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಮೈಸೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು: ಇದು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿಗಿದೆ. $12^0 04'$ ಮತ್ತು $12^0 26'$ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳು $76^0 26'$ ಮತ್ತು $76^0 48'$ ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶಗಳ ನಡುವೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಸು. 46 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ 34 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಕಿರಿದಾಗುತ್ತೆ. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಪಾಂಡವಪುರ ಮತ್ತು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ನಂಜನಗೂಡು, ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನ ಕೋಟೆ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹುಣಸೂರು, ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿವೆ. ವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ತೀರ್ಥ ಮತ್ತು ಕಬಿನಿ ನದಿಗಳು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಗಡಿಗಳಂತೆ ಸ್ಪರ್ಶಿಸುತ್ತ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು 4 ಹೋಬಳಿಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ: ಮೈಸೂರು ಕಸಬಾ, ವರುಣ, ಜಯಪುರ, ಇಲವಾಲ.

ಮೈಸೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 813.6 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 10,20,410. ಇದರಲ್ಲಿ 5,21,624 ಪುರುಷರು ಮತ್ತು 8,02,784 ಸ್ತ್ರೀಯರು. ಸರಾಸರಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಗೆ 1,048 ಮಂದಿ.

ಕೆರೆಗಳು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಾದ್ಯಂತ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಋತುಕಾಲಿಕವಾದವು. ಕುಕ್ಕರಹಳ್ಳಿ ಕೆರೆ, ಲಿಂಗಾಂಬುಧಿಕೆರೆ, ಮಂಡಕಳ್ಳಿ ಕೆರೆ, ವರುಣ ಕೆರೆ, ಕಾರಂಜಿಕೆರೆ, ಮಾರ್ಬಳ್ಳಿ ಕೆರೆ ಮತ್ತು ಗಜ್ಜಗಳ್ಳಿ ಕೆರೆಗಳು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕೆರೆಗಳು. ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮಾನ್ಸೂನ್ ವಾಯುಗುಣ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಹೆಚ್ಚು ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ 34^0ಸೆ. ಮುಟ್ಟುವುದು. ಹಾಗು ಆರ್ದ್ರತೆ ಕಡಿಮೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 798 ಮಿಮೀ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಾದ್ಯಂತ ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಕೆಂಪುಮಣ್ಣು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಕೆಂಪುಗೋಡು ಮತ್ತು ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಜೇಡಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚದುರಿದಂತೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನೈಋತ್ಯಭಾಗ, ಅದರಲ್ಲೂ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ಹಾಗೂ ಹುಣಸೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಗಡಿಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಯ್ದಿರಿಸಿದ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟದ ಪಾರ್ಶ್ವ ಇಳಿಜಾರು, ಇಲವಾಲ, ವರುಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೆಡುತೋಪುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಭೂಬಳಕೆ : ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಶೇ. 9.29 ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಶೇ. 16.67 ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ದೊರೆಯದ ಭೂಮಿ, ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡಲಾಗದ ಭೂಮಿ ಶೇ. 12.30 ಮತ್ತು ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿ ಶೇ. 66.27 ಆದ್ದರಿಂದ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕಾಲುವೆ, ಬಾವಿ ಮತ್ತು ಕೆರೆಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ನೀರಾವರಿ ಮೂಲಗಳು. ಈಗ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿ ನೀರಾವರಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ನಿವ್ವಳ ಪ್ರದೇಶ 12,410 ಹೆ. ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 52 ಭಾಗ ಕಾಲುವೆ, ಶೇ. 2.01 ಭಾಗ ಬಾವಿ ಮತ್ತು ಶೇ. 17.32 ಭಾಗ ಕೆರೆಯಿಂದ ಪೂರೈಕೆಯಾಗಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿ ಶೇ. 28.20 ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಕೃಷಿ : ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಟ್ಟು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಶೇ. 65 ಭಾಗ (81740 ಹೆ.) ಪ್ರದೇಶ ಕೃಷಿಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪ್ರಮುಖ ಏಕದಳ ಧಾನ್ಯ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ; ಬತ್ತ, ರಾಗಿ, ಜೋಳ ಮತ್ತು ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಕಡಲೆ, ತೊಗರಿ, ಅವರೆ, ಹಲಸಂದೆ, ಹೆಸರು, ಹುರುಳಿ ಪ್ರಮುಖ ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು. ಕಬ್ಬು, ಎಣ್ಣೆಕಾಳುಗಳು, ಹತ್ತಿ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ ಹಾಗೂ ಸಾಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಸೀಬೆ, ಪರಂಗಿ, ಮಾವು ಮುಂತಾದ ಹಣ್ಣುಗಳೂ ಮಲ್ಲಿಗೆ, ಗುಲಾಬಿ, ಕಾಕಡ, ಸುಗಂಧರಾಜ, ಸಂಪಿಗೆ, ಜಾಜಿ ಮುಂತಾದ ಹೂಗಳನ್ನು ವಾಣಿಜ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಪಶುಪಾಲನೆ : ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ದನಕರುಗಳು, ಎಮ್ಮೆ, ಕುರಿ, ಕೋಳಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ರೈತರು ವ್ಯವಸಾಯದ ಜೊತೆಗೆ ಸಾಕುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಖನಿಜ: ಗಾರ್ನೆಟ್ ಎಂಬ ಅಪರೂಪದ ಹರಳು ನಿಕ್ಷೇಪ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೆಲಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಮಾಗ್ನಸೈಟ್, ಕ್ರೋಮೈಟ್, ಬಳಪದ ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣದಕಲ್ಲುಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಕಡಕೋಳ ಬಳಿ ಮಾಗ್ನಸೈಟ್ ಗಣಿಯಿದ್ದು ಅದು ಟಾಟಾ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಕಂಪನಿಯ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸು. 500 ರಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಹತ್ತಿ, ರೇಷ್ಮೆ, ಉಣ್ಣೆ ಜವಳಿ, ಗಂಧದ ಎಣ್ಣೆ, ಸಾಬೂನು, ಅಗರಬತ್ತಿ ಬೀಡಿ ತಯಾರಿಕೆ, ಟೈರ್ ತಯಾರಿಕೆ, ದ್ವಿಚಕ್ರ ವಾಹನ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತು, ಸಕ್ಕರೆ ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ.

ಸಾರಿಗೆ – ಸಂಪರ್ಕ : ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲು ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯವಿದ್ದು 36 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರೈಲುಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ತನ್ಮೂಲಕ ಬೆಂಗಳೂರು, ಅರಸಿಕೆರೆ, ಹಾಸನ, ನಂಜನಗೂಡು ಮತ್ತು ಚಾಮರಾಜನಗರಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದದು 31 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ, 68 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿ, 172 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಜಿಲ್ಲಾ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಮೈಸೂರಿನ ಸಮೀಪ ಮಂಡಕಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅದನ್ನು ಪ್ರಮುಖ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲು ಯೋಚಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯಸಾಗಿದೆ.

ನಗರ : ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಎರಡನೆಯ ಬೃಹತ್ ನಗರ. ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದಿಂದ 140 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ನೈಋತ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗಿದೆ. ಇದು $12^0 18'$ ಉ. ಅ. ಮತ್ತು $76^0 12'$ ಪೂ.ರೇ. ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 121 ಚ.ಕಿಮೀ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 763 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಸುತ್ತುವರೆದಿದ್ದು ಇದರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಟ್ಟ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7,86,000. ನಗರ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳು, ಚಿತ್ರಮಂದಿರಗಳು, ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳೂ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಕೀರ್ಣಗಳು, ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಕಲಾಮಂದಿರ, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಸಂಕೀರ್ಣಗಳು, ಉದ್ಯಾನವನ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನಗರ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ.

ಮೈಸೂರು ನಗರ ಅದ್ಭುತವಾದ ಹಾಗೂ ಸುಂದರವಾದ ಅನೇಕ ಸ್ಮಾರಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಂತಹ ಸ್ಮಾರಕಗಳಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಅರಮನೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ದಸರಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಅರಮನೆಯ ಪ್ರಾಂಗಣದ ದೀಪಾಲಂಕರ ನೋಡುವವರಿಗೆ ಮೈನವಿರೇಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅರಮನೆ ಸಮೀಪ ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಸುಂದರ ಕಟ್ಟಡ ಜಗನ್ಮೋಹನ ಅರಮನೆ. ಇಲ್ಲಿ ರಾಜಾರವಿವರ್ಮ, ಖಾನ ಬಹದ್ದೂರ್, ಈಶ್ವರದಾಸ್ ಮುಂತಾದವರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಿವೆ. ನಗರದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟದ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಸುಂದರ ಕಟ್ಟಡ ಲಲಿತಮಹಲ್ ಅರಮನೆ. ಈಗ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಇಲಾಖೆಯವರು ಇದನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಪಂಚತಾರಾ ಹೋಟೆಲ್ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೈಸೂರು ನಗರ ಇಂದು ದೇಶದ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಾನವಿಕ, ವಿಜ್ಞಾನ–ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ, ಕಂಪ್ಯೂಟರ್, ವಿಜ್ಞಾನ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ಲಲಿತಕಲೆ, ವ್ಯಾಯಾಮ, ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗು ವೈದಕೀಯ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ ಆವರಣದಲ್ಲಿವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ರೀಜನಲ್ ಕಾಲೇಜು, ವಾಕ್ ಶ್ರವಣ ಸಂಸ್ಥೆ, ಪೊಲೀಸ್ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರ, ಕೇಂದ್ರ ಆಹಾರ ಸಂಶೋಧನಾಲಯ, ಡಿಫೆನ್ಸ್ ಫುಡ್ ರೀಸರ್ಚ್ ಲ್ಯಾಬರೇಟರಿ, ರೇಷ್ಮೆ ಕೃಷಿ ಸಂಶೋಧನಾಲಯಗಳು, ಕೇಂದ್ರೀಯ ಭಾಷಾ ಸಂಸ್ಥಾನ ಇಲ್ಲಿವೆ.

ಮೈಸೂರು ಉದ್ಯಾನವನಗಳ ನಗರವೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಿಷಾದ್‌ಬಾಗ್, ಕರ್ಜನ್ ಪಾರ್ಕ್, ಚೆಲುವಾಂಬ ಪಾರ್ಕ್, ಮಧುವನ ಮುಂತಾದ ಉದ್ಯಾನವನಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಗೋಥಿಕ್ ಶೈಲಿಯ ಸಂತ ಫಿಲೋಮಿನ ಚರ್ಚ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಇಲ್ಲಿನ ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಮೃಗಾಲಯ, ನಗರದ ಸಮೀಪದ ಕೆ.ಆರ್.ಎಸ್. ಬೃಂದಾವನ, ಜಲಾಧಾರಿತ ಯೋಜನೆ ಆರಾಮಧಾಮಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಿಂದ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿವೆ. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್: ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ದ.ಅ. 10^0–25^0 ಹಾಗೂ ಪೂ.ರೇ. 30^0–41^0ಗಳ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯ ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹರಡಿದೆ. ಇದರ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹಿಂದೂಸಾಗರ; ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ; ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಜೀಲ್ಯಾಂಡ್, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಜ಼ಿಂಬಾಬ್ವೇ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮಲಾವೀ, ಜ಼ಾಂಬಿಯ ಮತ್ತು ಟಾಂಜಾನಿಯ ಇದರ ಮೇರೆಗಳಾಗಿವೆ. ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 783.030 ಚ.ಕಿಮೀ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 19,406,703 (2002). ರಾಜಧಾನಿ ಮಪೂಟೊ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 10,95,300 (2002).

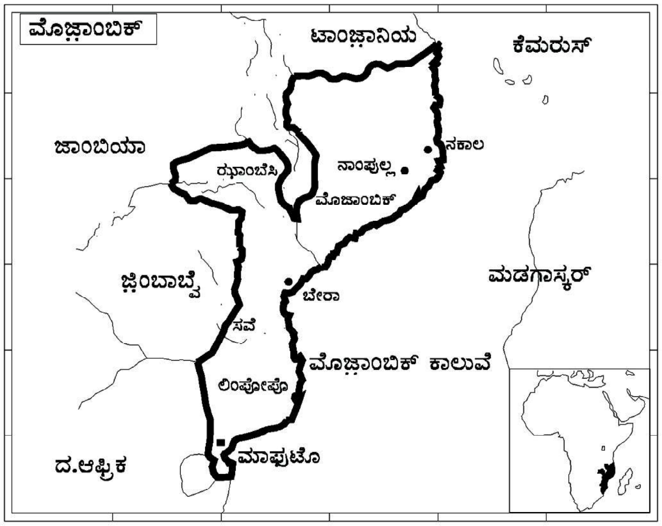

ಭೌತಲಕ್ಷಣ : ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್ ಹಿಂದೂಮಹಾಸಾಗರದ 2,504 ಕಿಮೀ ದೀರ್ಘ ತೀರಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ತೀರಪ್ರದೇಶದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಸು. 50 ದೊಡ್ಡ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ನದಿಗಳು ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಈ ನದಿಗಳ ಹರಿವಿನಿಂದಾಗಿ ತೀರಪ್ರದೇಶ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಬಯಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಜ಼ಾಂಬೀಜಿ ನದಿಯವರೆಗೂ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಜೌಗುಪ್ರದೇಶಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಜ಼ಾಂಬೀಜ಼ೀಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಎದ್ದಿವೆ. ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್ ಕ್ಯುಲಿಮಿನ್ ಬೇರಾ ಮತ್ತು ಮಪೂಟೊ ದೊಡ್ಡ ಬಂದರುಗಳು. ಇಂದು ಮಪೂಟೊ ಎಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿರುವ ಬಂದರು ಮತ್ತು ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಲರೆನ್ಸೊ ಮಾರ್ಕೆಸ್ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದರು. ಇದು ದೆಲಾಗ ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಪ್ರಪಂಚದ ಉತ್ತಮ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್‌ನ ಉತ್ತರ ತುದಿಗೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಹಿಂದೂಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸು. 970 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಮಡಗಾಸ್ಕರ್ ದ್ವೀಪ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ಸು. 384 ಕಿಮೀ ಅಗಲದ ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್ ಜಲಸಂಧಿಯಿದೆ.

ತೀರದಿಂದ ಒಳನಾಡಿನತ್ತ ಸರಿದಂತೆ ಭೂಮಿ ಎತ್ತರವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸು. 229 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ತೀರದ ಬಯಲುಗಳು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಕಿರಿದಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಇವು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ನದಿಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಕಣಿವೆಗಳು ಮತ್ತು ತಗ್ಗಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಭೂಲಕ್ಷಣಗಳು ಜ಼ಾಂಬೀಜ಼ೀನದಿಯ ಉತ್ತರದ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸವನ್ನಾ ಮಾದರಿಯ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ಬಯಲುಗಳ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸರಿದಂತೆ ಸಿಗುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರ ಸು. 150–610 ಮೀ ಇದೆ. ಆಫ್ರಿಕದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಅಂಚು ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್‌ನ ಪಶ್ಚಿಮ ಗಡಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಜ಼ಿಂಬಾಬ್ವೆ ಮತ್ತು ಮಲಾವೀ ಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಮಲಾವೀ ಸರೋವರದ ಬಳಿ 2,207 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟ ಶ್ರೇಣಿ ಇದೆ. ಜ಼ಾಂಬೀಜಿ ನದಿಯ ಆಚೆ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡ ಸಾಲುಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಈ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಏಕಮಾತ್ರ ಕಡಿದಾದ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲಿನ ಬೆಟ್ಟಶ್ರೇಣಿಯ ಶಿಖರ 1,863 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ.

ನದಿಗಳು : ಆಫ್ರಿಕದ ದಕ್ಷಿಣ ಮಧ್ಯಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್ ಜಲಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಜ಼ಾಂಬೀಜ಼ೀ ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್‌ನ ಮುಖ್ಯ ನದಿ. ಅದು ಜೈರೆ ಮತ್ತು ಅಂಗೋಲಗಳ ಸರಹದ್ದಿನ ಬಳಿ ಜ಼ಾಂಬಿಯಾದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪೂರ್ವದತ್ತ ಅಡ್ಡಡ್ಡಲಾಗಿ ಹರಿದು ಸುಮಾರಾಗಿ ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್‌ನ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಬಳಿ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಯ ಉದ್ದ 2570 ಕಿಮೀ. ಲೂ ಆನ್

ವಾ, ಸಿರೆ, ಕಾಫುಯೀ ಮತ್ತು ಸಾನ್ಯಾಟೀ ಇದರ ಉಪನದಿಗಳು. ಛಾಂಬೀಜೀನದಿ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಲಿಂಪೋಪೊ, ಸೇವ್, ಬುಜಿ, ಲೂರಿಯೊ, ಮೆಸಲು ಮತ್ತು ರೂವೂಮ ಇಲ್ಲಿಯ ಇತರ ನದಿಗಳು.

ವಾಯುಗುಣ : ಇಲ್ಲಿಯದು ಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣ, ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಿಂದ ಸಪ್ಟೆಂಬರ್ ತನಕ ಬೇಸಗೆ, ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಿಂದ ಮಾರ್ಚ್‌ತನಕ ಮಳೆಗಾಲ, ಮಪೂಟೊ ನಗರದಲ್ಲಿ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ 25.6^0ಸೆ. ಉಷ್ಣತೆಯಿದ್ದರೆ, ಜುಲೈನಲ್ಲಿ 18.3^0ಸೆ.ಗೆ ಇಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 76 ಸೆಂಮೀ. ಹಾಗೆಯೇ ಬೇರೆ ನಗರದ ಉಷ್ಣತೆ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ 27.8^0ಸೆ. ಇದ್ದರೆ ಜುಲೈನಲ್ಲಿ 20.6^0ಸೆ. ಗೆ ಇಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 152 ಸೆಂಮೀ. ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದಹಾಗೆ ಮಳೆಯೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು : ಮೊಜಾಂಬಿಕ್ ಬಹುತೇಕ ಉಷ್ಣವಲಯ ಕಾಡಿನಿಂದ ಮತ್ತು ಸವನ್ನಾ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಹರಿವಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೊಪನೆ ಮರಗಳೂ ಸವನ್ನಾದಲ್ಲಿ ಬೊಬಾಬ್ ಮರಗಳೂ ಛಾಂಬೀಜೀಯ ಮುಖಜಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗ್ರೋವ್ ಮರಗಳೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ನದಿದಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಜೌಗುಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಂಬು ಮತ್ತು ಚೂಪು ಹುಲ್ಲು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಕರಿಮರ ಮತ್ತು ಎಬೊನಿ ಮರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕಿರಿದಾದ ಕಮರಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾಟಾಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ ದೊಡ್ಡಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ತೀರಪ್ರದೇಶದುದ್ದಕ್ಕೂ ತೆಂಗಿನ ಮರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಈಚಲು ಮೊದಲಾದ ತಾಳೆಜಾತಿಯ ಮರಗಳಿವೆ.

ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು : ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್‌ನಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಸಿಂಹ, ಜೀಬ್ರ, ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ತೋಳ, ಆನೆ, ಖಡ್ಗಮೃಗ, ಜಿಂಕೆ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಚಿಗರಿ, ಜಿರಾಫೆ, ಹೇಸರಗತ್ತೆ, ತೋಳ, ನರಿ, ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು, ಮುಂಗುಸಿ, ಮಂಗ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗಳಿವೆ. ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಾನೆ, ನೀರು ನಾಯಿ, ಮೊಸಳೆ, ಮೀನು ಮುಂತಾದವು, ಹೆಬ್ಬಾವು, ನಾಗರಹಾವು, ಮಂಡಲದ ಹಾವು ಇವೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಪನ್ಮೂಲವಿದೆ. ಫ್ಲೆಮಿಂಗೊ, ಹದ್ದು, ಕೊಕ್ಕರೆ, ಗಿಡುಗ, ಕಾಡುಬಾತು ಇತ್ಯಾದಿ ಪಕ್ಷಿ ಸಂಕುಲವಿದೆ. ದನ, ಕುರಿ, ಮೇಕೆ, ಹಂದಿ, ಕತ್ತೆ ಮತ್ತು ಕೋಳಿ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳು.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು : ಈ ದೇಶದ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತಿನ ಸಮಗ್ರ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಇನ್ನೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ಸೊಫಾಲದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ, ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರದ ಮೂರೂರದಲ್ಲಿ ಟ್ಯಾಂಟಲೈಟ್ ಎಂಬ ವಿರಳ ಖನಿಜವಿದೆ. ಬ್ರಗಾಂಜದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ, ನಂಪದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಟುನೆಯಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಮತ್ತು ಕಲ್ನಾರು ದೊರೆತಿವೆ. ಪಚ್ಚೆ, ಗ್ರಾಫೈಟ್, ಮೈಕ, ಬಿಸ್‌ವಂತ್ ಮುಂತಾದ ಲೋಹಗಳು ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತೈಲ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಮಪೂಟೊದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲ ದೊರೆತಿದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ : ವ್ಯವಸಾಯ ಬೆಳೆಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿವೆ. ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಗೇರುಬೀಜ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳು ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನದ ಶೇ. 10 ರಷ್ಟಿದೆ. ಎಣ್ಣೆ ಕಾಳುಗಳು, ಜೋಳ, ಚಹ, ಕತ್ತಾಳೆ ನಾರು ಮತ್ತು ಕೊಬ್ಬರಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುವರು.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣ ಮತ್ತು ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಾಗಿವೆ. ಹತ್ತಿ, ಸಕ್ಕರೆ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಗೇರುಬೀಜ ಮತ್ತು ಇತರ ವ್ಯವಸಾಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ಮೊದಲು ನಡೆಸುವ ಸಂಸ್ಕರಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿವೆ. ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳು, ಸಿಮೆಂಟ್, ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ, ಪಾನೀಯಗಳು ಮತ್ತು ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ರೈಲು ಮತ್ತು ಹಡಗುಕಟ್ಟೆ ಉದ್ಯಮಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ.

ಗಣಿಗಾರಿಕೆಗೆ ವಿಪುಲ ಅವಕಾಶಗಳಿದ್ದರೂ ಅದಿನ್ನೂ ಪ್ರಾರಂಭದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಸಂಪ ಯೋಜನೆಯಂಥ ಕೆಲವು ಬೃಹತ್ ಯೋಜನೆಗಳು ಕಾರ್ಯಗತವಾಗುತ್ತಿವೆ. ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ 2,70,000 ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಟನ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಗಣನೀಯ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ದೇಶ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಾರಂಭದ ಹಂತದಲ್ಲಿದೆ.

ಹಣಕಾಸು : ಇಲ್ಲಿಯ ನಾಣ್ಯ ಎಸ್ಕ್ಯುಡೊ. ತೂಕ ಮತ್ತು ಅಳತೆಗೆ ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ನೆರೆಯ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಸರಕುಸಾಗಣೆ ಮತ್ತು ಬಂದರುಗಳ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್‌ಗೆ ಆದಾಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ಬಳಕೆ ಮತ್ತು ಬಂದರುಗಳ ಬಳಕೆಗಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಮಲಾವೀ ದೇಶಗಳು ಅಧಿಕ ಬಾಡಿಗೆ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಮಪೂಟೊ ರಾಜಧಾನಿಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹಣಕಾಸಿನ ಕೇಂದ್ರವೂ ಆಗಿದೆ. ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸರ್ಕಾರದ ಸ್ವಾಮ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಖಾಸಗಿಯವರ ಕೈಯಲ್ಲಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಆದಾಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೆರೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸರಕುಸಾಗಣೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ತ್ವ ಕೊಟ್ಟರು. ಇದರಿಂದ ಆಂತರಿಕಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇರುವ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮಪೂಟೊ, ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೇರ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್ ಬಂದರುಗಳತ್ತ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಸ್ತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕೆಳಮಟ್ಟದ್ದಾಗಿದೆ. ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಮಾತ್ರ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. 4,600 ಕಿಮೀ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆಯೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಒಟ್ಟು 30,000 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಮಪೂಟೊ. ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್, ಬೇರ, ಇನ್‌ಯಾಂಬೈನ್ ಮತ್ತು ಕೆಲಮಾನೀ ಎಂಬ ಐದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಜಾಲಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ, ಸ್ವಾಜಿಲ್ಯಾಂಡ್, ಜಿಂಬಾಬ್ವೆ, ಮಲಾವೀ ಇತ್ಯಾದಿ ದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜಾಲಗಳಿವೆ. ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ರೈಲುಮಾರ್ಗ 3,800 ಕಿಮೀ. ಮಪೂಟೊ, ಬೇರ ಮತ್ತು ನಂಪೂಲ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು. ಇವಲ್ಲದೆ ಇತರ 16 ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ಆಫ್ರಿಕದ ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್‌ನ ಬಂದರುಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ನೌಕಾಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಾಗಣೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿದೆ. ಮಪೂಟೊ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಬೇರ, ನಕಲ ಮತ್ತು ಕೆಲಮಾನೀ ಇತರ ಬಂದರುಗಳು.

ಶಿಕ್ಷಣ : ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕರಿಯರ ನಾಡು. ಇವರು ಬಹುತೇಕ ಬಂಟು ಭಾಷಾಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಆಡು ನುಡಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಾಹಿಲಿ ಸಂಪರ್ಕ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ದೇಶೀಯರಲ್ಲಿ ಶೇ. 60 ಮಂದಿ ಪಾರಂಪರಿಕ ಆಫ್ರಿಕನ್ ಧರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಧರ್ಮದ ಮುಖ್ಯ ತಿರುಳು ಸರ್ವ ಚೇತನ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಉಳಿದವರಲ್ಲಿ ಶೇ. 34 ಭಾಗ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಅಥವಾ ಇಸ್ಲಾಮ್ ಧರ್ಮಾನುಯಾಯಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. 1975 ರಲ್ಲಿ ದೇಶ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದಾಗ ಬಹುತೇಕ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕನ್ನು ತೊರೆದರು. ಉಳಿದವರೆಲ್ಲ ಅರಬ್ಬರು ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯರು ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದು ತೀರಪ್ರದೇಶದ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮಪುಟೊದಲ್ಲಿ 1962 ರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳು, ಸೆಕೆಂಡರಿ ಶಾಲೆಗಳು ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ.

1498 ಮಾರ್ಚ್ 2ರಂದು ವಾಸ್ಕೋಡಗಾಮ ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದ. 1506 ರಲ್ಲಿ ಸೊಫಾಲವನ್ನು ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ ಅಧೀನಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿತು. ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಜೀವನ ಶೈಲಿ ಮತ್ತು ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈ ಸುದೀರ್ಘ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಜೀವನದ ಸ್ಥಿತಿ ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಪೋರ್ಚುಗಲ್ ಈ ದೇಶದಿಂದ ತನಗೆ ಬರಬಹುದಾದ ಗರಿಷ್ಠ ಆದಾಯದ ಮೇಲೆ ನಿಗಾ ಇಟ್ಟಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಳು, ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಷ್ಟೇ ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ದೇಶೀಯರು ಹೀನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಮುಂದಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟ 1950 ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಗೆರಿಲ್ಲಾ ಯುದ್ಧವಾಗಿ ತಿರುಗಿತು.

1960 ರಲ್ಲಿ ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್ ವಿಮೋಚನಾ ಹೋರಾಟರಂಗದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಒಂದು ದಶಕದ ಹೋರಾಟದ ಅನಂತರ 1974 ರಲ್ಲಿ ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆಯಿತು. ದೇಶದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಫ್ರೆಲಿಮೊ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿತು. 1975 ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 16ರಂದು ಮೊಜ಼ಾಂಬಿಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿ ಸೇರಿತು. (ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಮೊನಾಕೊ: ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಆಗ್ನೇಯದಿಕ್ಕಿನ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ತೀರದ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಂವಿಧಾನಬದ್ಧ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆ. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ತೀರದ ನೀಸ್ ರೇವುಪಟ್ಟಣದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸು. 24 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ, ಉಳಿದ ಮೂರು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 31,892 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 44,75,232 (2000). ರಾಜಧಾನಿ ಮೊನಾಕೊ.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊನಾಕೊವಿಲೆ, ಲಾ ಕೋಂಡಾಮೀನ್, ಫಾಂಟ್‌ವಿಲೆ ನಗರಪಾಲಿಕೆಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದಂತಿವೆ. ಲಾ ಕೋಂಡಾಮೀನ್ ವಾಣಿಜ್ಯಕೇಂದ್ರ, ಫಾಂಟ್‌ವಿಲೆ ಕೈಗಾರಿಕಾಕೇಂದ್ರ. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಹವಾಗುಣವಿದ್ದು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲ ತಾಪ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಚಳಿಗಾಲ

ಹಿತಕರ. ರಾಜ್ಯದ ಭಾಷೆ ಫ್ರೆಂಚ್. ಇಟಾಲಿಯನ್ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆಗಳ ಸಂಮಿಶ್ರಣವಾದ ಮೊನಾಗಸ್ಕ್ ಎಂಬ ಭಾಷೆ ಹಾಗೂ ಇಟಾಲಿಯನ್ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಹ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಜನ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು.

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ರಾಜ್ಯದ ಆದಾಯ ನೇರ ಮತ್ತು ಪರೋಕ್ಷ ತೆರಿಗೆಗಳು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮಗಳಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ಬ್ಯಾಂಕ್ ಹಾಗೂ ವಿಮೆ ಯೋಜನೆಗಳು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿವೆ. 1958 ರಿಂದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಂಡು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹೋಟೆಲುಗಳು, ವಸತಿ ಯೋಗ್ಯ ಸಮುಚ್ಚಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಹಾಗೂ ಅಂಗಡಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಆದಾಯ ಶೇ. 40 ಉದ್ಯಮಗಳಿಂದ, ಶೇ. 30 ಕಟ್ಟಡಗಳ ಬಾಡಿಗೆಯಿಂದ, ಶೇ. 25 ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ; ಮಾಂಟೆಕಾರ್ಲೊ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಸಿನೋ ಜೂಜಿನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಶೇ. 3.65 ರಷ್ಟು ಆದಾಯವಿದೆ.

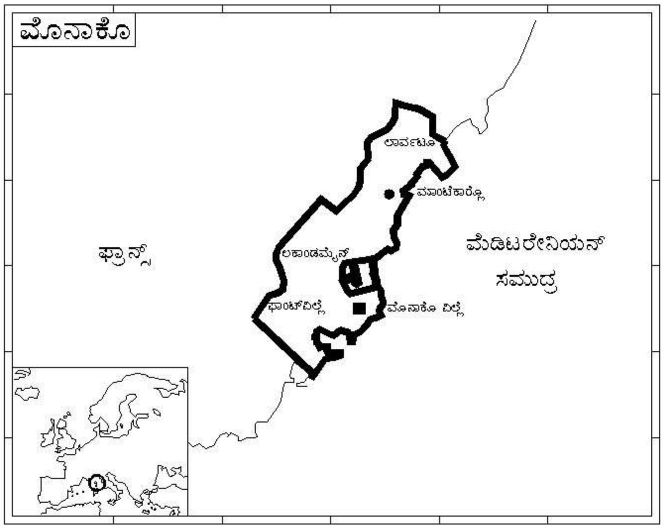

ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ : ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 46 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದಷ್ಟು ರಸ್ತೆ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ರೈಲ್ವೆ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. ನೀಸ್ ಇದರ ಸಮೀಪ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ.

ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ : ಬೇಸಗೆ ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿರುವ ಆಹ್ಲಾದಕರವಾದ ಹವಾಗುಣ, ಮಾಂಟೆಕಾರ್ಲೊದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಿಯ ಕ್ಯಾಸಿನೋ ಜೂಜು ಮಂದಿರಗಳ ಆಕರ್ಷಣೆ – ಇವುಗಳಿಂದ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಮೋಟಾರ್ ರ‍್ಯಾಲಿ ಬಲು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಮೊರಾಕ್ಕೊ: ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ದೇಶ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಜಿಬ್ರಾಲ್ಟರ್ ಜಲಸಂಧಿ, ವ್ಯಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ, ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ. ಪೂರ್ವ ಆಗ್ನೇಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಜೀರಿಯಗಳಿವೆ, ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 458730 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,27,25,847 (2002). ಉ.ಅ. 27^0–35^0 ಹಾಗೂ ಪ. ರೆ. 10^0–13^0ನ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಪೂರ್ವ – ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 1,223 ಚ.ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ 703 ಚ.ಕಿಮೀ ಇದ್ದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ 985 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ 377 ಕಿಮೀ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಹೊಂದಿದೆ. ರಾಜಧಾನಿ ರಬಾತ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 12,20,000 (2002).

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಮೊರಾಕ್ಕೊದ ಬಹುಭಾಗ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ. ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 806 ಮೀ. ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಆರ್‌ರಿಫ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಮೊರಾಕ್ಕೊವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಅಟ್ಲಾಸ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯಿದೆ. ಇವು ಪೂರ್ವ ಮೊರಾಕ್ಕೊವನ್ನು ವಾಯವ್ಯ ಮೊರಾಕ್ಕೊವಿನಿಂದ ಮತ್ತು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ತೀರದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವ ಮೊರಾಕ್ಕೊ ಮತ್ತು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮೊರಾಕ್ಕೊ ನಡುವೆ ದುರ್ಗಮ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯಿದ್ದು ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕಿರಿದಾದ ತಾಜ್ ಕಣಿವೆಯೊಂದೇ ಈ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವಿನ ಮಾರ್ಗವಾಗಿದೆ. ಆರಿಫ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ಯುರೋಪಿನ ಐಬೀರಿಯನ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಸಂಕೀರ್ಣ ಪರ್ವತ ವಲಯದ ಒಂದು ಭಾಗ. ಮುಂದೆ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳುಂಟಾಗಿ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಯುರೋಪುಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡಾಗ ಈ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಅವಿರತತೆ ಕಡಿದು ಹೋಯಿತು. ಸುಣ್ಣ ಕಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವುಳ್ಳ ಶಿಖರವನ್ನು ಗ್ರಾಂಡ್ ಅಟ್ಲಾಸ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಭೂಕಂಪನಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅಟ್ಲಾಸ್ ಪರ್ವತ ಮೂರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ಪೈಕಿ ಹೈ ಅಟ್ಲಾಸ್ 736 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಿರುವ ಮತ್ತು ಅತಿ ಎತ್ತರದ ಶ್ರೇಣಿ. ಇದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ತೀರದಂಚಿನಿಂದ ಸಣ್ಣಗುಡ್ಡಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ 2015 ಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ಏರಿ ಮುಂದುವರಿದು ಅತ್ಯುನ್ನತ ಎತ್ತರ 4,615 ಮೀ ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯ ಅಟ್ಲಾಸ್ ಹೈ ಅಟ್ಲಾಸ್‌ನಿಂದ ಕವಲೊಡೆದು ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿ 3,290 ಮೀ ಮುಟ್ಟಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಕವಲು ಹೈ ಅಟ್ಲಾಸ್‌ನಿಂದ ನೈರುತ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಕಡೆಗೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅಟ್ಲಾಸ್‌ನಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವ ಮೊರಾಕ್ಕೊವಿನ ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಇವೆ. ಒಳನಾಡಿನ ಬಯಲುಗಳು ಚಿಕ್ಕವಾಗಿವೆ. ಸು. 217 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ರಬಾತ್‌ನಿಂದ ಎತ್ತರ ಕುಗ್ಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಅದು ಸಹರ ಅಟ್ಲಾಸ್ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಆಲ್ಜೀರಿಯದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ.

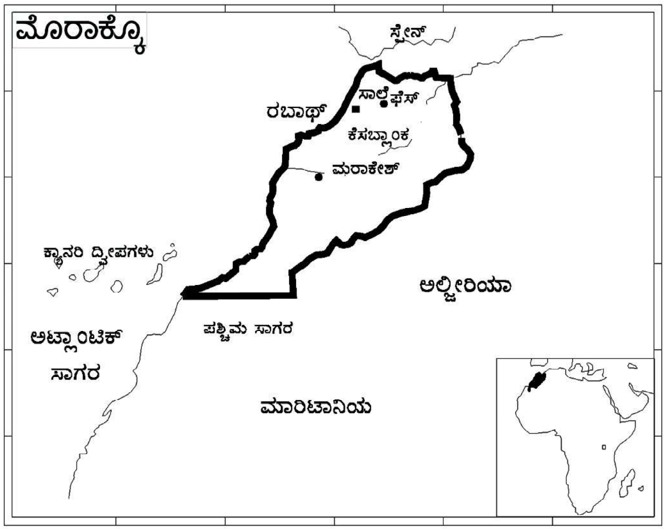

ನದಿಗಳು : ಮುಲೂಯ ಮೊರಾಕ್ಕೊದ ಮುಖ್ಯ ನದಿ. ಪೂರ್ವ ಮೊರಾಕ್ಕೊವಿನ ಸಹರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಡೆಡೆಸ್ ರ‍್ಹರಿಸ್, ಜಿಜ್ ಮತ್ತು ಗೀರ್ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಹೈ ಅಟ್ಲಾಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಅವು ಈ ಪರ್ವತ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಮಣೀಯ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡಿವೆ. ಮುಂದೆ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಮುಲೂಯ ನದಿ ಮಧ್ಯ ಅಟ್ಲಾಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಸು. 515 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಆರಿಫ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಲೋನ್ ರ‍್ಹಿಸ್ ಮೊದಲಾದ ತೊರೆಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಆರಿಫ್‌ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಲಾಕಸ್, ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಲರಾಸ್ ಬಳಿ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಸೀಬೊ ನದಿ ಮ್ಹೆದಿಯಾ ಬಳಿ ಸಾಗರ ಸೇರುತ್ತದೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಮೊರಾಕ್ಕೊದ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದಂತೆ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣ ಹೊಂದಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಮಾರುತಗಳು ವರ್ಷದ ಬಹುಕಾಲ ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದು ಅದು ವಾಯುಗುಣ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಮತ್ತು ಅನಿಯತ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೌಮ್ಯ ಹವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕ್ಯಾನರಿ ದ್ವೀಪಗಳ ಕಡೆಯಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಶೀತಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಒಳಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆಲ್ಲ ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಮೂಡಲಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ಈ ಮರಳುಗಾಡಿನ ಮಾರುತ ಬೀಸಿದಾಗ ಉಷ್ಣತೆ 35^0ಸೆ ನಿಂದ 40^0ಸೆ ಗೆ ಏರುತ್ತದೆ. ತೀರ ಪ್ರದೇಶದ ಟ್ಯಾನ್ ಜೀರ್‌ನಲ್ಲಿ 12^0ಸೆ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಆಗಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ 24^0ಸೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಸಬ್ಲಾಂಕದಲ್ಲೂ ಸುಮಾರಾಗಿ ಅಷ್ಟೇ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಒಳನಾಡಿನ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತಾ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೆಚ್ಚು. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ – 20^0ಸೆ ನಷ್ಟು ಉಷ್ಣತೆ ಕುಗ್ಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಳೆಗಾಲದ ಅವಧಿ ನವಂಬರ್‌ನಿಂದ ಜನವರಿ ತನಕ, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಮಾರ್ಚ್ ತನಕವೂ ಮಳೆ ಬರುವುದುಂಟು. ಉತ್ತರದ ಆರ್‌ರಿಫ್ ಮತ್ತು ಮೊಮೆಸ್ ಅಟ್ಲಾಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 119 ಸೆಂಮೀ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆ ಅಟ್ಲಾಸ್‌ವರೆಗೆ ಕೇವಲ 20–25 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ. 2015 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಜು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲು 40 ಸೆಂಮೀವರೆಗೆ ಮಳೆಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ.

ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು : ಇಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಪಶ್ಚಿಮ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಮಾದರಿಯದು. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸೀಡರ್, ಫರ್ ಮತ್ತು ಜೂನಿಪರ್ ಮರಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಆರ್ಗನ್ ಮರಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿವೆ. ಕಾರ್ಕ್, ಓಕ್ ಮರಗಳು,

ರಿವ್ ಮತ್ತು ರ್ಯಾರ್ಬ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮುಲೂಯ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಸೂಸ್‌ನ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪೈನ್ ಜಾತಿಯ ಥೂಜ ಮರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಬರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡು ಆಲಿವ್ ಮತ್ತು ಮಾಸ್ಟಿಕ್ ಮರಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಬಯಲುಗಳ ಒಣಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಾದ ಪಾಮ್ ಮರಗಳಿವೆ. ತಡ್ಲ ಮತ್ತು ಹೌಜ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜೂ ಜೂಬ್ ಎಂಬ ಹಣ್ಣು ಬಿಡುವ ಮರಗಳಿವೆ. ಮರುಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರದ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಸ್‌ನ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಬೆಳೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಒಂಟೆಗಳು ಮತ್ತು ಕುದುರೆಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇವೆ. ಕಾಡುಕುರಿ, ಚಿಗರಿ, ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಅಟ್ಲಾಸ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿವೆ. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೇರಳ ಮತ್ಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತಿದೆ. ಮೀನನ್ನು ಡಬ್ಬಿಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ದನ ಮತ್ತು ಕುರಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ.

ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ: ದೇಶದಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ಮತ್ತು ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಸಾಕಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಇತರ ಕಾರಣಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಯಶಸ್ಸು ಸಾಧಿಸಲಾಗದೆ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಕುಂಠಿತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪದ ಶೇ. 40ರಷ್ಟು ಇಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಉತ್ಪಾದಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದಾಗಿದೆ. ಅಂದಾಜು ನಿಕ್ಷೇಪ 57.200 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್‌ಗಳು. 1982 ರಲ್ಲಿ 17.00 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ ಫಾಸ್ಫೇಟ್. ಸೀಸ, ಕೊಬಾಲ್ಟ್, ಸತುವು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಕಚ್ಚಾತೈಲ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಯಿದೆ. ಮಿಲಿಯನ್ ಎಸೆವಿರದ ಬಳಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅನಿಲ ಪತ್ತೆಯಾಗಿದೆ. ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮುಖ್ಯ ಮೂಲ.

ಕೃಷಿ: ಈ ದೇಶದ ಶೇ. 70 ಮಂದಿ ಕೃಷಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ; ಜೊತೆಗೆ ತಿಂಗಳ ಹುರುಳಿ, ಕಡಲೆ, ಮೆಂತ್ಯ, ಕೊತ್ತಂಬರಿ, ಜೀರಿಗೆ, ತೊಗರಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ಕಾಳುಗಳು, ಹತ್ತಿ, ಕಬ್ಬು ಮೊದಲಾದವನ್ನೂ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಡುತಾಳೆ ಮರ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಂದು ಬಹು ಉಪಯೋಗಿ ಎನಿಸಿದೆ. ಟಿಜ್ರ ಮರವನ್ನು ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಬೆಳೆ ಇದೆ. ಕಾರ್ಕ್, ದೇವದಾರು ಮತ್ತು ಓಕ್ ಮರ, ಆಲಿವ್ ಬಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಎಸ್ಪಾರ್ಟೊ ಹುಲ್ಲುಗಳ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಇಲ್ಲಿ ರಫ್ತು ವಸ್ತುಗಳಾಗಿವೆ. ಜಂಬಿಸರ ಜಾತಿಯ ವಿವಿಧ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಕುರಿ, ಮೇಕೆ ಮತ್ತು ಒಂಟೆಗಳಿಂದ ಬರುವ ಆದಾಯ ವ್ಯವಸಾಯದಿಂದ ಬರುವ ಒಟ್ಟು ಆದಾಯ 1/3 ಭಾಗದಷ್ಟಿದೆ. ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆಗಳು ಮತ್ತು ಹದಗೊಳಿಸಿದ ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳು ಮುಖ್ಯ ರಫ್ತು ವಸ್ತುಗಳಾಗಿವೆ.

1973ರಿಂದಲೂ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. 1982ರಲ್ಲಿ ಸಿಮೆಂಟ್ ಉತ್ಪಾದನೆ ಇದೆ. ಸಕ್ಕರೆ ಸಂಸ್ಕರಣದ ಘಟಕಗಳಿವೆ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಹಯೋಗದಿಂದ ಕೆಸಬ್ಲಾಂಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ ಕುಶಲ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಲಾವಸ್ತುಗಳಾದ ರತ್ನಗಂಬಳಿಗಳು, ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಲೋಹ ತಯಾರಿಕೆಗಳ ಉದ್ಯಮ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ಈ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ರಫ್ತಾಗುತ್ತಿವೆ. ಮೊರಾಕ್ಕೊ ಐರೋಪ್ಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯೊಂದಿಗೆ ಮೈತ್ರಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅದರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಇದೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ : ಪ್ರಾಂತೀಯ ರಾಜಧಾನಿಗಳಾದ ಊಜ್ದಾ, ಫೆಜ್, ಮರಾಕೆಷ್, ಆಗ್ದೀರ್ ಮತ್ತು ಟ್ಯಾನ್‌ಜೀರ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಪರ್ಕ ಜಾಲವಿದೆ. ಈ ನಗರಗಳಿಂದ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ ಕೆಸಬ್ಲಾಂಕದೊಡನೆ ಹೆದ್ದಾರಿ ಸಂಪರ್ಕಗಳಿವೆ.

ಊಜ್ದಾ, ತಾಜಾ, ಫೆಜ್, ಮೆಕ್‌ನೆಸ್, ರಬಾತ್ ಮತ್ತು ಕೆಸಬ್ಲಾಂಕಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರದ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಮರಾಕೆಷ್–ಕೆಸಬ್ಲಾಂಕ–ಫೆಜ್ ಮಧ್ಯೆ ವಿದ್ಯುತ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಉತ್ತರದ ಟ್ಯಾನ್‌ಜೀರ್‌ನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಗಣಿಗಳವರೆಗೂ ರೈಲುಮಾರ್ಗವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. 1981ರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 1,779 ಕಿಮೀ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿತ್ತು.

ದೇಶದಲ್ಲಿ 30 ವಾಣಿಜ್ಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ 8 ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು. ನೌಸೆರ್, ಟ್ಯಾನ್‌ಜೀರ್, ಬೋಕ್ ಹಾಫ್, ಸಲೆ, ಆಗ್ದೀರ್ ಮುಖ್ಯ ನೆಲೆಗಳು. ರಾಯಲ್ ಏರ್ ಮೊರಾಕ್ಕೊ 1953ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಕೆಸಬ್ಲಾಂಕ ಮತ್ತು ಟ್ಯಾನ್‌ಜೀರ್‌ಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ದೊಡ್ಡ ಬಂದರುಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರಮುಖ ನೌಕಾ ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಆಗ್ದೀರ್ ಮತ್ತು ಮೊಹಮ್ಮದಿಯ ಕೂಡ ದೊಡ್ಡ ಬಂದರುಗಳು. ಇವಲ್ಲದೆ ಸಫಿ, ಕೆನಿಟ್ರ, ನಡೊರ್‌ಗಳು ಇತರ ಬಂದರುಗಳು. ಯುರೋಪಿನ ಕೆಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳು ಇಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ನೌಕಾಸಂಚಾರ ಹೆಚ್ಚಿದೆ.

ಶಿಕ್ಷಣ: ಮೊರಾಕ್ಕೊದ ಒಟ್ಟು ಆದಾಯದ ಐದನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 7ರಿಂದ 13 ವರ್ಷದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣ ವಿಧಿಸಲಾಗಿದ್ದರೂ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 50 ಮಂದಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವಕಾಶ ಸಿಗುತ್ತಿದೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಅರಾಬಿಕ್ ಶಾಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ಶಾಲೆಗಳಿವೆ. ಖಾಸಗಿ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ವಿದೇಶಿ ಶಾಲೆಗಳಿವೆ. ಒಟ್ಟು 6 ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಿವೆ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಿಷನ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ವಿದೇಶಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆ. ಇದು ಮೊರೊಕೋದ ಸಾವಿರಾರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಆರೋಗ್ಯ: ನಾಗರಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಪಟ್ಟಣಗಳ ಜನರಿಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನತೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಇನ್ನೂ ದೂರ ಉಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತೀರ ಕಡಿಮೆ.

ಮೊರಾಕ್ಕೊದಲ್ಲಿ ಅರಾಬಿಕ್ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪತ್ರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥೆ ಇದೆ. ಸುದ್ದಿ ಪ್ರಸಾರ ಮತ್ತು ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವಾಣಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಆಕಾಶವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಅರಾಬಿಕ್, ಬರ್ಬರ್, ಫ್ರೆಂಚ್, ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ರಬಾತ್‌ನಲ್ಲಿ ದೂರದರ್ಶನ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ.

ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳು: ಕೆಸಬ್ಲಾಂಕ ಮೊರಾಕ್ಕೊದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಇದನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ನಗರ ಅಸ್ಪಾದ ನಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಕಟ್ಟಿದ ಈ ನಗರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬಂದರೂ ಹೌದು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಲ್ ಮತ್ತು ರೂಸ್‌ವೆಲ್ಟರು ಇಲ್ಲಿ ಸಭೆ ಸೇರಿದ್ದರು. ಇಂದು ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರವೆನಿಸಿದೆ. ಟ್ಯಾನ್‌ಜೀರ್ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು ನಗರ. ಇದು ಜಿಬ್ರಾಲ್ಟರ್ ಜಲಸಂಧಿಯಲ್ಲಿದೆ. ರೋಮನ್ನರು ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ ಕಟ್ಟಿದ್ದರು. ಈಗ ಇದು ಬೇಸಗೆ ರಾಜಧಾನಿ. ಮರಾಕೆಷ್ ಪ್ರಾಚೀನ ರಾಜಧಾನಿ 1062ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇದು ಮೊರಾಕ್ಕೊದ ಪಾರಂಪರಿಕ ರಾಜಧಾನಿಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಸೀದಿಗಳು, ಅರಮನೆಗಳು ಇವೆ. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಮಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿತ್ತು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7,45,541. ಫೆಜ್ ನಗರವನ್ನು 793ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ಇಸ್ಲಾಮಿನ ಪವಿತ್ರ ನಗರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7,74,754. ಇಲ್ಲಿ ಅರಮನೆ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಮಸೀದಿಗಳಿವೆ. ಮೆಕ್‌ನೆಸ್ ಮಧ್ಯಯುಗದ ರಾಜಧಾನಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,30,171. ಅರಮನೆ, ಮಸೀದಿಗಳಿವೆ. ಸಫಿ, ಊಜ್ದಾ, ಸಾವೂಟಾ, ಮಜಗಾನ್, ಕೆನಿಟ್ರಾ, ಆಗ್ದೀರ್, ಮೊಹಮ್ಮದೀಯ ಮೊದಲಾದವು ಮೊರಾಕ್ಕೊದ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳಾಗಿವೆ.

ಮೊರಾಕ್ಕೊದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅರಬ್ಬರು ಮತ್ತು ಬರ್ಬರರೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಈ ವಿಂಗಡನೆಗೆ ಜನಾಂಗ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಭಾಷೆಯೇ ಮುಖ್ಯ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಇಂದು ಅರಬ್ ಮತ್ತು ಬರ್ಬರ್ ಭಾಷೆಗಳೆರಡನ್ನೂ ಬಳಸುವವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಬರ್ಬರ್ ಒಂದನ್ನೇ ಮಾತನಾಡುವವರ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 25ನ್ನು ದಾಟುವುದಿಲ್ಲ. ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಷ್ಟೇ ಇವರು ಆಧುನಿಕವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅರಬ್ಬರು 7ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಇಸ್ಲಾಮ್ ಧರ್ಮದ ವಿಸ್ತರಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಬಂದು ನೆಲಸತೊಡಗಿದರು. ಇವರಲ್ಲದೆ ನೀಗ್ರೋಗಳು, ಸ್ಪೇನಿಯಾರ್ಡರು, ಫ್ರೆಂಚರು, ಯಹೂದಿಗಳು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲಸಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆಗಳು ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾಷೆ ಅರಾಬಿಕ್. ಇದನ್ನು ಶೇ. 75ರಷ್ಟು ಜನ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಹ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಅರಾಬಿಕ್ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಹಣ ಡಿರ್‍ಹಾಮ್. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಮೊಹೆಂಜೋದಾರೊ: ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಾಗೂ ವೇದಪೂರ್ವಯುಗದ ಸಿಂಧೂ ನಾಗರಿಕತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಧಾನ ನಿವೇಶನ. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಸಿಂಧ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಲಾರ್ಕಾನ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಡೊಕ್ರಿ ರೈಲ್ವೆನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ ಸು. 11 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. 1912ರಲ್ಲಿ ಡಿ. ಆರ್. ಭಂಡಾರ್‌ಕರ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಅವಶೇಷಗಳ ಛಾಯಾಚಿತ್ರ ತೆಗೆದಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈ ನಿವೇಶನದ ಮಹತ್ತ್ವ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದದ್ದು 1922ರಲ್ಲಿ ಆರ್.ಡಿ. ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ. 1923ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಇಲ್ಲಿಯ ಸ್ತೂಪ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಗೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕೆಲವು ಕುಷಾಣ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಅನೇಕ ವಸ್ತುಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ದೊರೆತವು. ಸುಮಾರು ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹರಪ್ಪ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಭೂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದ ಡಿ. ಆರ್. ಸಾಹ್ನಿಯವರಿಗೆ ಮಣ್ಪಾತ್ರೆಗಳು ಚಿತ್ರಸಂಕೇತವಿರುವ ಮುದ್ರೆಗಳೂ ಲಭ್ಯವಾದವು. ಇವೆರಡೂ ನಿವೇಶನಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾದ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿದ ಸರ್ ಜಾನ್ ಮಾರ್ಷಲ್ ಅವರು 1924ರ ಇಲಸ್ಟ್ರೇಟೆಡ್ ಲಂಡನ್ ನ್ಯೂಸ್ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು.

ಮೊಹೆಂಜೋದಾರೊ ಎಂದರೆ ಸತ್ತವರ ದಿಬ್ಬ ಎಂದು ಮಾರ್ಷಲ್ ಅರ್ಥೈಸಿದ್ದರೆ, ಸಂಗಮದ ದಿಬ್ಬ ಎನ್ನುವುದು ಎಫ್. ಡಬ್ಲ್ಯು. ಥಾಮಸ್ ನೀಡುವ ಅರ್ಥ. ಸು. 240 ಎಕರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ನಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮಾರ್ಷಲ್. ಇ.ಜೆ.ಎಚ್. ಮ್ಯಾಕೆ, ಸರ್ ಮಾರ್ಟಿಮರ್ ವೀಲರ್ ಉತ್ಖನನ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ರಚನೆಗಳು

ಹರಪ್ಪದವಕ್ಕಿಂತ ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ, ಏರುಪೇರಿನ ಉಷ್ಣತೆ, ಧೂಳು ಬಿರುಗಾಳಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಇಂದಿನ ಮೊಹೆಂಜೋದಾರೊ ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ದಟ್ಟಕಾಡುಗಳಿಂದ, ಸಮೃದ್ಧ ಮಳೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಾಸಯೋಗ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಸುಟ್ಟ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಬಳಕೆ ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸಿಂಧೂ ಮುದ್ರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಆನೆ, ಘೇಂಡಾಮೃಗ, ಹುಲಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು ಕಂಡು ಬಂದಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ವಾಸಿಸುವುದು ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೇ. ಸಪ್ತಸಿಂಧೂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚೆಂದು ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದೂ ಗಮನಾರ್ಹ. ಸಿಂಧೂನದಿಯ (ಅಥವಾ ಅದರ ಪ್ರಮುಖ ಶಾಖೆಯ) ತೀರದಲ್ಲಿಯೇ ಹಿಂದೆ ಮೊಹೆಂಜೋದಾರೊ ನಗರವಿತ್ತು. ಈಗ ಸಿಂಧೂ ನದಿ ಮೊಹೆಂಜೋದಾರೊದಿಂದ ಸು. 5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಮನೆಗಳ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ ಎಂದರೆ ತೆರೆದ ಅಂಗಳ ಮತ್ತು ಅದರ ಸುತ್ತ ಕೋಣೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿರುವುದು. ಮಹಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನದ, ಮಲಗುವ ಮತ್ತು ವಾಸದ ಕೋಣೆಗಳಿದ್ದರೆ ಕೆಳಗೆ ಉಗ್ರಾಣ ಹಾಗೂ ಅಡುಗೆ ಕೋಣೆಗಳಿದ್ದವು. ನೀರಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉತ್ತಮವಾಗಿತ್ತು. ಕಟ್ಟಡದ ಹೊರಗೋಡೆಗಳು ಸರಳವಾಗಿದ್ದು ಅಲಂಕಾರರಹಿತವಾಗಿದ್ದವು. ದೊಡ್ಡ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕೋಣೆಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಮೂವತ್ತು ಕೋಣೆಗಳ ಮನೆಯೂ ಇದ್ದ ಉದಾಹರಣೆಯುಂಟು. ಪ್ರಯೋಜನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸರಳ ರಚನೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಆರೋಗ್ಯ ಹಾಗೂ ಶುಚಿತ್ವಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಗಮನವಿತ್ತಿದ್ದರು. ನೆಲದ ಇಳಿಜಾರು, ನೀರು ಹೊರಹೋಗಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮುಂತಾದವು ಸ್ನಾನದ ಕೋಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬಚ್ಚಲಿನ ನೀರು ಹೊರಹೋಗಿ ರಸ್ತೆಯ ಒಳಚರಂಡಿಗೆ ಸೇರುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಬೆರಗುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಸಭಾಭವನ ಹಾಗೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸ್ನಾನದ ತೊಟ್ಟಿಗಳು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಇತರ ರಚನೆಗಳು. 1925–26ರಲ್ಲಿ ಸರ್‌ಜಾನ್ ಮಾರ್ಷಲ್ ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದ ಮಹಾಸ್ನಾನ ಕೊಳದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು 1927–28ರಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಕೆಯವರು ಪರಿಶೋಧಿಸಿದರು. ಒಳ ಅಂಗಳದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊಳವಿದ್ದು ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಗೂ ಮೊಗಸಾಲೆಗಳಿವೆ. ಸ್ನಾನತೊಟ್ಟಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನೀರು ಜಿನುಗದಂತೆ ಮಾಡಲು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಚೂರುಗಳ ಅಂಚುಗಳಿಗೆ ಬಿಟ್ಯುಮೆನ್ನಿನ ಲೇಪನವಾಗಿದ್ದು, ಕೊಳಕ್ಕೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಹಾಗೂ ಹೊರ ಸಾಗಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಬಗೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇತರ ಸಮಕಾಲೀನ ನಾಗರಿಕತೆಗಳಾವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣದಂಶವಾಗಿದೆ. ಕೊಳದ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಆರು ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರಗಳಿವೆ. 1927–28ರಲ್ಲಿ ಸ್ತೂಪಕಟ್ಟಡಕ್ಕೂ ಮಹಾಸ್ನಾನ ಕೊಳಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಸ್ನಾನಗೃಹಗಳ ಸಮೂಹವೊಂದು ಪತ್ತೆಯಾಯಿತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಪುರೋಹಿತವರ್ಗದವರ ಬಳಕೆಗಾಗಿ ಇವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮೊಹೆಂಜೋದಾರೊವಿನ ಬಾವಿಗಳ ಪಾರ್ಶ್ವಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಬೆಣೆಯಾಕಾರದ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಲಾಗಿದ್ದಿತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣ ರಸ್ತೆ ವಿಶಾಲವಾಗಿದ್ದು ದ್ವಿಚಕ್ರವಾಹನ ಮತ್ತು ಪಾದಚಾರಿಗಳ ಓಡಾಟಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿತ್ತು. ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಚಾರವಿದ್ದುದು 10 ಮೀ ಅಗಲದ, ಸು. 1 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಪೂರ್ವ ಹಲವು ಬೀದಿಗಳಿದ್ದವು. ಧಾನ್ಯ ಸಂಗ್ರಹ ಕಟ್ಟಡ ಹಾಗೂ ಕಾಲುವೆಮನೆಗಳನ್ನೂ ಮೊಹೆಂಜೊದಾರೊದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಖರ್ಜೂರ, ಹತ್ತಿ ಮುಂತಾದವು ಆಗಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಪ್ರಾಣಿಸಾಕಾಣಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಮಾಂಸಾಹಾರ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ನೂಲು ತೆಗೆಯುವುದು, ಬಣ್ಣ ಹಾಕುವುದು, ಕಸೂತಿ ಮುಂತಾದವು ಜನರಿಗೆ ಪರಿಚಿತವಾಗಿದ್ದವು. ಹೆಂಗಸರು ಅಲಂಕಾರಪ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದರು. ವಿವಿಧ ವಿನ್ಯಾಸದ ವಿಪುಲ ಆಭರಣಗಳು, ಕಾಡಿಗೆ ಕಡ್ಡಿ, ರಂಗು ಮುಂತಾದವು ಇಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ. ಕೋಳಿಕಾಳಗ ಜನಪ್ರಿಯ ಕ್ರೀಡೆಯಾಗಿತ್ತು. ಗೂಳಿ–ಎಮ್ಮೆಗಳೊಡನೆ ಹೋರಾಡುವ ಸ್ಪರ್ಧೆಯೂ ಇತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಮಕ್ಕಳ ಆಟದ ವಸ್ತು ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಪಗಡೆ ದಾಳ, ಗೋಲಿ, ಚೆಂಡು ಮುಂತಾದವು ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಚರ್ಟ್‌ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಹಲವು ಬಗೆಯ ತೂಕದ ಕಲ್ಲುಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಇವು ಸೂಸಾ ಮತ್ತು ಇರಾಕ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ತೂಕದ ಕಲ್ಲುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ನಿಖರವಾದವೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಚಿಪ್ಪಿನ ಮಾನವೊಂದರ ತುಣುಕನ್ನು ಮ್ಯಾಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಅನ್ವೇಷಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಗೃಹಕೃತ್ಯದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು, ಮೃತ್ಪಾತ್ರೆಗಳು, ತಾಮ್ರ ಹಾಗೂ ಕಂಚಿನ ಉಪಕರಣಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ತಾಮ್ರದ ಅದುರನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಎರಕ ಹೊಯ್ಯುವ ಕಲೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಭರ್ಜಿ, ಶೂಲ, ಶಿರಸ್ತ್ರಾಣ ಬಾಣ, ಬಗೆಬಗೆಯ ಚಾಕುಗಳು, ಕತ್ತಿ, ಸೂಜಿ, ದಬ್ಬಳ, ಮೀನುಗಾಳ, ಗದೆ ಮುಂತಾದ ಹತ್ತು ಹಲವು ಸಮಗ್ರಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ ಗರಗಸ ಪ್ರಂಪಚದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದೆಂದು ಸರ್ ಫ್ಲಿಂಡರ್ಸ್ ಪೆಟ್ರಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಣ್ಣಿನ ಗಿಲಿಕೆ, ಕೋಳಿ ಅಥವಾ ಪಾರಿವಾಳ ರೂಪದ ಪೀಪಿ, ಚಕ್ರ, ಪ್ರಾಣಿ ಗೊಂಬೆಗಳು, ಪಕ್ಷಿರಥ, ಪೀಠೋಪಕರಣ, ಬಂಡಿ ಮುಂತಾದ ಆಟದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ತಯಾರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮಡಕೆಕುಡಿಕೆಗಳನ್ನು ತಿಗರಿಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸುಟ್ಟರೆ ನೇರಳೆ, ನಸುಗೆಂಪು ಅಥವಾ ಬೂದುಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುವ ಮತ್ತು ಬಂಧದಲ್ಲಿ ಬಿಗಿಯಾದ ಜೇಡುಮಣ್ಣು ಇವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಯುಕ್ತ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಮೃತ್ಪಾತ್ರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕ್ರೀಮ್, ಚಾಕಲೇಟ್ ಅಥವಾ ಕೆಂಪುವರ್ಣಗಳ ಲೇಪನವೂ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಹಿಡಿಕೆಗಳಿರುವ ಮಡಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪಾನಪಾತ್ರೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು. ಮಡಕೆ ಹಾಗೂ ಜಾಡಿಗಳ ಕಂಠಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಂಧ್ರಗಳಿವೆ. ದಾರ ಪೋಣಿಸಿ ಮುಚ್ಚಳಹಾಕಿ ಕಟ್ಟಲೋ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಮೇಲಿನಿಂದ ತೂಗುಹಾಕಲೋ ಅವನ್ನು ಕೊರೆದಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಮೃತ್ಪಾತ್ರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪರಸ್ಪರ ಕತ್ತರಿಸುವ ವೃತ್ತಾಸಾಲುಗಳ ಮತ್ತು ಗೆರೆಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಅಥವಾ ಅಪರೂಪಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಿಚಿತ್ರಗಳ ಅಲಂಕರಣ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಟೆಲ್ ಅಸ್ಮಾರ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಂಥ ಟಗರಿನ ಆಕೃತಿಯ ಪಾತ್ರೆಯೊಂದು ಇಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾಗಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ.

ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ತ್ರಿಪರ್ಣಿ ವಿನ್ಯಾಸದ ಮೇಲು ವಸ್ತ್ರ ಹೊದ್ದಿರುವ ಪುರೋಹಿತ ಅಥವಾ ಶ್ರೀಮಂತನ ಮೂರ್ತಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಅರ್ಧನಿಮೀಲಿತ ನೇತ್ರ, ಚಾಚಿದ ಮೂಗು, ಸಾಮಾನ್ಯ ಗಾತ್ರದ ಬಾಯಿ, ಸಣ್ಣಗಡ್ಡದ ಈ ಮೂರ್ತಿ ಸಿಂಧೂ ಜನರ ಕಲಾಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಹಾಗೂ ಕೌಶಲ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಕಲ್ಲಿನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ವಿರಳ. ಪ್ರಾಣಿಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸಹಜ ಸೊಬಗು ಮನಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹಲವಾರು ಮುದ್ರೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಗೂಳಿ, ಕಾಡುಕೋಣ, ಘೇಂಡಾಮೃಗ, ಹುಲಿ, ಕರಡಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಈ ಅಂಶ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡುತ್ತದೆ. ಸಿಂಧೂ ಮುದ್ರೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಬರಹಗಳನ್ನು ಹಂಟರ್ ಲಾಂಗ್‌ಡನ್ ಹ್ರಾಂಜಿಯವರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಈಚಿನ ಎಸ್. ಆರ್. ರಾವ್., ಶಂಕರ ಮೊಕಾಶಿ ಪುಣೇಕರ್, ಎಲ್.ಎಸ್.ರಾವ್, ಕಲ್ಯಾಣ ರಾಮನ್ ಮತ್ತಿತರವರೆಗೆ ಹಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಓದಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾದರೂ ಸರ್ವಸಮ್ಮತ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿನ್ನೂ ಮೂಡಿಲ್ಲ. ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಧ್ಯಯನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನದ ಬಗೆಗೆ ಕೆಲವು ಸುಳಿವುಗಳಷ್ಟೇ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಮಾತೃದೇವತೆಯ ಆರಾಧನೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿತ್ತು. ಮಣ್ಣಿನ ನಗ್ನಸ್ತ್ರೀ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಶಿವ, ಲಿಂಗ, ವೃಷಭ, ವೃಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನೂ ಪೂಜಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹುಲಿ, ಆನೆ, ಘೇಂಡಾಮೃಗ ಮುಂತಾದವೂ ಪೂಜ್ಯವಸ್ತುಗಳಾಗಿದ್ದವು.

ಮೊಹೆಂಜೋದಾರೊ ಹಠಾತ್ತಾಗಿ ದಾಳಿಗೀಡಾಗಿ ನಾಶವಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಂದರಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ಜನರ ಅಸ್ಥಿಪಂಜರಗಳು ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಪೋಷಕವಾಗಿವೆ. ನದಿಯ ಅನೂಹ್ಯ ಪ್ರವಾಹ, ಅರಣ್ಯಗಳ ನಾಶ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂಗತಿಗಳೂ ಈ ಬಗೆಯ ಹಠಾತ್‌ನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸಮಾಧಿಗಳೂ ಗೋಚರಿಸಿದ್ದು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೃತನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಹುಗಿದಿಟ್ಟಿದ್ದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಕಳೇಬರಗಳನ್ನು ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ತೆರೆದಿಟ್ಟು, ಉಳಿದ ಅಸ್ಥಿಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿ ಸಮಾಧಿಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಆಗ ಇತ್ತು. ಇವನ್ನು ಅಸಮಗ್ರ ಹುಗಿತವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭಸ್ಮಪಾತ್ರೆಗಳು ಸಿಕ್ಕಿರುವುದರಿಂದ ದಹನಾನಂತರ ಹೂಳುವ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಅನೇಕ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದರು. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದರು; ವೆಡ್ಡ, ಆಲ್ಪೈನ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಮಂಗೋಲಿಯನ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನರಿದ್ದುದಕ್ಕೂ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಸಮಕಾಲೀನ ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯದ ಸುಮೇರಿಯನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜನರಿಗೂ ಸಿಂಧೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜನರಿಗೂ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಸಂಬಂಧವಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ರಫ್ತು–ಆಮದು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಸಿಂಧೂ ನಾಗರಿಕತೆಗೆ ಕಾರಣರಾದವರು ದ್ರಾವಿಡರು ಅಥವಾ ಆರ್ಯರ ಒಂದು ಶಾಖೆ ಎಂಬ ವಾದ ವಿವಾದ ನಡೆದಿದೆ. ಈಗಲೂ ಇದು ವಿವಾದಾಸ್ಪದ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದೆ. (ಎಚ್.ಎಂ.ಎನ್.ಆರ್.)

ಮೊಳಕಾಲ್ಮುರು: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಈಶಾನ್ಯದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿದೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಚಳ್ಳಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ದೇವಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಮೊಳಕಾಲ್ಮುರು ಹೋಬಳಿಗಳೂ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣವೂ 91 ಗ್ರಾಮಗಳೂ ಇವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 736.2 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,26,648.

ತಾಲ್ಲೂಕು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಣಶಿಲೆಯ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ಪ್ರದೇಶ. ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸು. ಮಟ್ಟಸವಾಗಿದ್ದು ಜನವಸತಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಪೂರ್ವಘಟ್ಟ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಚಾಚು ಇಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಹರಡಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ (706 ಮೀ), ನುಂಕಪ್ಪನ ಗುಡ್ಡ (ನುಂಕೆ ಭೈರವ, 921 ಮೀ), ಜಟಿಂಗ ರಾಮೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ (1,057 ಮೀ) ಮತ್ತು ಶಾಂತಿಗುಡ್ಡ (790 ಮೀ) ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯನದಿ ಜನಗಹಳ್ಳ, ಇದನ್ನು ಚಿನ್ನಹಗರಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಮತ್ತು ಜಗಳೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಹರಿದುಬರುವ ಈ ನದಿ ಮೊಳಕಾಲ್ಮುರು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲೆಯಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹರಿದು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಈಶಾನ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಮುಂದೆ ವೇದಾವತಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ನದಿಗೆ ಕೆಲವು ಹಳ್ಳಗಳು ಬಂದು ಸೇರುವುದುಂಟು.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 52 ಸೆಂಮೀ. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ಅನೇಕ ಕೆರೆ ಬಾವಿಗಳೂ ಇವೆ. ತಲಪರಿಗೆಗಳೂ ಬಹು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಜೋಳ, ರಾಗಿ, ಬತ್ತ, ತೊಗರಿ, ಗೋದಿ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜಗಳು, ಕಬ್ಬು, ಶೇಂಗಾ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ–ಬಳ್ಳಾರಿ ರಸ್ತೆ, ಮೊಳಕಾಲ್ಮುರು–ಕೂಡ್ಲಿಗಿ, ಕೂಡ್ಲಿಗಿ–ದೇವಸಮುದ್ರ, ಮೊಳಕಾಲ್ಮುರು–ರಾಯದುರ್ಗ ಈ ಹಾದಿಗಳು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾರ್ಗಗಳು. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಕೈಮಗ್ಗದ ರೇಷ್ಮೆಬಟ್ಟೆಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು.

ಕೊಂಡಲಹಳ್ಳಿ, ಕೋನಸಾಗರ, ನಾಗಸಮುದ್ರ, ಬೊಮ್ಮಗೊಂಡನಕೆರೆ, ಹಿರೇಕೆರೆಹಳ್ಳಿ, ದೇವಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಯಪುರ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಗ್ರಾಮಗಳು. ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ, ಜಟಿಂಗ ರಾಮೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವುಗಳ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಇಸಿಲ ಎಂಬ ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನ ಪಟ್ಟಣವೂ ಇತ್ತೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ನುಂಕೆಭೈರವ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ವೈಶಾಖದಲ್ಲಿ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಬೊಮ್ಮಘಟ್ಟದ ರಾಮದೇವರ ಜಾತ್ರೆಯೂ ಈ ಸುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಮೊಳಕಾಲ್ಮುರು ಪಟ್ಟಣ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಾಗೂ ಹೋಬಳಿಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಬೆಂಗಳೂರು–ರಾಯದುರ್ಗ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 62 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 84 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 14,131. ಊರಿನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿದ್ದು, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಒಂದು ಕೆರೆ ಇದೆ. ಇದನ್ನು ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿಯ ನಾಯಕನೊಬ್ಬ ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮೊಳಕಾಲ್ಮುರು ಸುತ್ತಲ ನಗರಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆಗಳಿಂದ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದ್ದು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಪಟ್ಟಣ ಪೌರಸಭಾಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. *

ಮೋಜಣಿ: ಬಿಂದುಗಳ ಸ್ಥಾನನಿರ್ಧರಣೆಗಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ಬಿಂದು ಮತ್ತು ಎಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಗುರುತುಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಇಲ್ಲವೇ ಭೂಮಟ್ಟ ಮೇಲಿರುವ ವಿವರಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆಸುವ ಮಾಪನಕಾರ್ಯ (ಸರ್ವೆ). ಪೈಮಾಷಿ, ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ಪರ್ಯಾಯನಾಮಗಳು. ತುದಿ, ಬೆಟ್ಟದಕೋಡು, ಪರ್ವತಶೃಂಗ, ನೆಲದ ಚಾಚು, ಭೂಶಿರ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಎಲ್ಲೆ, ವಿಸ್ತಾರ, ಆಕಾರ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಕ್ಷೆ ತಯಾರಿಸುವುದು ಈ ಕಾರ್ಯದ ಪ್ರಧಾನ ಮಜಲು. ಬಿಂದುಗಳು ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯ ಮೇಲಾಗಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ತಳದಲ್ಲಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಆ ಮೇಲ್ಮೈಯಿಂದ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಇರಬಹುದು. ಈ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಮೋಜಣಿದಾರ, ಪೈಮಾಷಿದಾರ, ಸರ್ವೇಕ್ಷಕ (ಸರ್ವೇಯರ್) ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ.

ಮೋಜಣಿ ನಾಗರಿಕತೆಯಷ್ಟೇ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು. ಇದು ಮೂಡಿ ಬಂದದ್ದು ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲೂ ಅಲ್ಲಿಯ ನೈಲ್‌ನದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ನೀರಿನಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯವರ ಹೊಲ ಗದ್ದೆಗಳು ನೀರಿನಿಂದ ಆವೃತವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಹೀಗಾಗಿ ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಹೊಸ ಹೊಸ ಎಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಅವರು ಮೋಜಣಿಯಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾಲಸಂದಂತೆ ಮೋಜಣಿಯ ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಷ್ಕಾರಗಳು ಆಗಿ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ ಹಾಗೂ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೋಜಣಿ ಎನ್ನುವುದು ಅತ್ಯಗತ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಧಾನ ಅಂಶ ಎನಿಸಿದೆ. ಈ ಲೇಖನವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಉಪಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ:

ಮೋಜಣಿಯ ವರ್ಗೀಕರಣ, ಮೋಜಣಿಯ ತತ್ತ್ವಗಳು, ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರದ ಮೋಜಣಿಗಳು, ಮೋಜಣಿ ಸಲಕರಣೆಗಳು.

ಮೋಜಣಿಯ ವರ್ಗೀಕರಣ : (1) ಮೋಜಣಿಗೆ ಒಳಪಡುವ ಭೂ ಪ್ರದೇಶದ ರೀತ್ಯಾ ವರ್ಗೀಕರಣ:

(ಅ) ನೆಲಮೋಜಣಿ (ಲ್ಯಾಂಡ್ ಸರ್ವೆ) : (i) ಭೂಸ್ವರೂಪಲಕ್ಷಣ ಮೋಜಣಿ (ಟೋಪೊಗ್ರಾಫಿಕ್ ಸರ್ವೆ) : ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾಲುವೆ, ತೊರೆ, ನದಿ, ಸರೋವರ, ರಸ್ತೆ, ರೈಲ್ವೆ, ಕಾಡು, ಬೆಟ್ಟ, ಪಟ್ಟಣ, ಹಳ್ಳಿಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಸಮತಲ ಮತ್ತು ಲಂಬಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ರೇಖೀಯಮಾಪನ (ಲೀನಿಯರ್ ಮೆಷರ್‌ಮೆಂಟ್) ಹಾಗೂ ಕೋನಮಾಪನಗಳ ಮೂಲಕ ಅವುಗಳ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸ್ಥಾನವನ್ನು ದಾಖಲಿಸುವುದಿದೆ. (ii) ವಾರಸುದಾರ ಭೂಮೋಜಣಿ (ಕೆಡಾಸ್ಟ್ರಲ್ ಸರ್ವೆ) : ಇದರಲ್ಲಿ ವಾರಸುದಾರನ ಆಸ್ತಿಯ ಎಲ್ಲೆ, ಭೂವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ, ಮುನಿಸಿಪಾಲಿಟಿ ಎಲ್ಲೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಲಾಗುವುದು. (iii) ಪಟ್ಟಣ ಭೂ ಮೋಜಣಿ (ಸಿಟಿ ಸರ್ವೆ) : ರಸ್ತೆಯೋಜನೆ, ನೀರು ಸರಬರಾಜು ಯೋಜನೆ, ಒಳಚರಂಡಿ ಯೋಜನೆ, ವಿದ್ಯುತ್ ತಂತಿ ಕಂಬಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ.

(ಆ) ಜಲಪ್ರದೇಶದ ಮೋಜಣಿ (ಹೈಡ್ರೋಗ್ರಾಫಿಕ್ ಸರ್ವೆ) : ಜಲಸಂಬಂಧ ಅಂದರೆ ಜಲಸಾಗಣೆ, ಬಂದರುಕಟ್ಟೆ ನಿರ್ಮಾಣ, ಸರಾಸರಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದ ನಿರ್ಧರಣೆ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪಡೆಯುವರು. ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ನದಿಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ದಡದಿಂದ ಅಳೆಯುವಿಕೆ, ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ನೀರಿನ ಆಳ ತಿಳಿಯುವುದು, ಸಮುದ್ರದ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

(ಇ) ಖಗೋಳೀಯ ಮೋಜಣಿ (ಆಸ್ಟ್ರನೋಮಿಕಲ್ ಸರ್ವೆ) : ಭೂ ಪ್ರದೇಶದ ರೇಖೆಯ ಸಾರಾಸಗಟು ಸ್ಥಾನವನ್ನು ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಈ ಮೋಜಣಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಚಲನವಲನಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

(2) ಮೋಜಣಿಯ ಗುರಿಯ (ಆಬ್ಜೆಕ್ಟ್) ರೀತ್ಯ ವರ್ಗೀಕರಣ (ಅ) ಪೂರ್ವಭಾವಿ ಮೋಜಣಿ (ರಿಕಾನೆಸನ್ಸ್ ಸರ್ವೆ) : ಇದು ಎಲ್ಲ ವಿಧದ ಮೋಜಣಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾದಂಥದು. ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಮೋಜಣಿಗೆ ತೊಡಗುವ ಮುನ್ನ ಮೋಜಣಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬೇಕಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಓಡಾಡಿ ಕಣ್ಣು ಅಂದಾಜಿನಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮೋಜಣಿಗೆ ಒಳಪಡುವ ಪ್ರದೇಶದ ವೈಖರಿ ಮತ್ತು ಮೋಜಣಿ ವಿಧಾನದ ಒಟ್ಟಾರೆ ಅಂದಾಜು ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಅಂದಾಜು ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಉಂಟು. (ಆ) ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮೋಜಣಿ: ರಸ್ತೆ, ಒಳಚರಂಡಿ, ನೀರು ಸರಬರಾಜು. ಜಲಾಶಯ ಮುಂತಾದ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯವಾಗುವ ಭೂಕೆಲಸದ ಗಾತ್ರ (ವಾಲ್ಯೂಮ್) ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಪ್ರಮುಖ ದತ್ತಾಂಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. (ಇ) ಮಿಲಿಟರಿ ಮೋಜಣಿ: ಮಿಲಿಟರಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮೋಜಣಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. (ಈ) ಗಣಿಮೋಜಣಿ : ಈ ಮೋಜಣಿಯಿಂದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತಿನ ಪರಿಮಾಣದ ಅಂದಾಜು ತಿಳಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯ. (ಉ) ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮೋಜಣಿ : ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಒಳಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಹಲವು ಸ್ತರಗಳ ಇರುವಿಕೆ, ಲಕ್ಷಣ ಮುಂತಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. (ಊ) ಪುರಾತತ್ತ್ವೀಯ ಮೋಜಣಿ: ಪಳೆಯುಳಿಕೆ, ನೆಲದಡಿಯಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿ ಹೋಗಿರುವ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಹಾಗೂ ಅಭ್ಯಸಿಸಲು ಮಾಡುವ ಮೋಜಣಿ.

(3) ಉಪಕರಣ ರೀತ್ಯ ವರ್ಗೀಕರಣ (ಅ) ಸರಪಳಿ ಮೋಜಣಿ (ಚೇನ್ ಸರ್ವೆ). (ಆ) ದಿಕ್ಸೂಚಿ ಮೋಜಣಿ (ಕಂಪಾಸ್ ಸರ್ವೆ), (ಇ) ಸಮತಲ ಮೇಜು ಮೋಜಣಿ (ಪ್ಲೇನ್‌ಟೇಬಲ್ ಸರ್ವೆ), (ಈ) ಪಾತಳಿ ಮೋಜಣಿ (ಲೆವೆಲಿಂಗ್ ಸರ್ವೆ), (ಉ) ಅಂತರಕೋನಮಾಪಕ ಮೋಜಣಿ (ಥಿಯೋಡಲೈಟ್ ಸರ್ವೆ), (ಊ) ಟ್ಯಾಕಿಯೋಮೆಟ್ರಿಕ್ ಮೋಜಣಿ, (ಋ) ಛಾಯಾಚಿತ್ರ ಮೋಜಣಿ.

ಮೋಜಣಿಯ ತತ್ತ್ವಗಳು : ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮೂಲತತ್ತ್ವಗಳಿವೆ. ಈ ತತ್ತ್ವಗಳ ಮೇಲೆ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಮೋಜಣಿಯ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳು ನಿಂತಿವೆ.

(1) ಮೋಜಣಿಯನ್ನು ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ (ಹೋಲ್ ಏರಿಯ) ಆಂಶಿಕ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ನಡೆಸುವುದು: ಮೋಜಣಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ನಿಖರವಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಣ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು (ಕಂಟ್ರೋಲ್ ಪಾಯಿಂಟ್ಸ್) ಊರ್ಜಿತಗೊಳಿಸುವುದು ಮೊದಲ ಹಂತ. ಹಾರಿಜೀಯ ನಿಯಂತ್ರಣ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು (ಹಾರಿಜಾಂಟಲ್ ಕಂಟ್ರೋಲ್ ಪಾಯಿಂಟ್ಸ್) ತ್ರಿಭುಜನ (ಟ್ರೈಯಾಂಗ್ಯುಲೇಷನ್) ರೀತ್ಯ ಅಥವಾ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟ ಪಥದಲ್ಲಿ (ಪ್ರಿಸೈಸ್ ಟ್ರ್ಯಾವರ್ಸ್) ನೆಲೆಗೊಳಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ತ್ರಿಭುಜನ ರೀತ್ಯ ನಡೆಸಲು ಮೋಜಣಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬೇಕಾದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ತ್ರಿಭುಜಗಳ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ನಿಖರತೆಯಿಂದ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗುವುದು. ಈ ತ್ರಿಭುಜಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ತ್ರಿಭುಜಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಮೋಜಣಿ ನಡೆಸಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೊಂದು ನಿಖರತೆಯ ಮೋಜಣಿಯಂತಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಫಲಿತಾಂಶದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಬಹುದಾದಂಥ ದೋಷ ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ ಅಷ್ಟೆ. ಈ

ವಿಧಾನದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿತದೋಷಗಳನ್ನು ತಡೆಯಬಹುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಹುದು ಕೂಡ. ಆಂಶಿಕ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮಾಡುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮೋಜಣಿ ನಡೆಸಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ದೋಷಗಳೇ ಬಲು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬೆಳೆದು, ನಿಯಂತ್ರಣ ಬಿಂದುಗಳ ಸಂಬಂಧ ಕೈತಪ್ಪಿಹೋಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಉಂಟು.

(2) ಹೊಸ ನಿಲ್ದಾಣ ಸ್ಥಾನವನ್ನು (ಸ್ಟೇಷನ್ ಪಾಯಿಂಟ್) ದೃಢಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಕೊನೆಯ ಪಕ್ಷ ಎರಡು ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ರೇಖೀಯಮಾಪನ. ಕೋನೀಯಮಾಪನ ಅಥವಾ ಎರಡೂ ಒಟ್ಟಾರೆ ಸೇರಿದ ಮಾಪನಗಳಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಿದ ಬಿಂದುಗಳಿಂದ ಹೊಸ ನಿಲ್ದಾಣಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸರಪಳಿ ಮೋಜಣಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರೇಖೆ ಮತ್ತು ನಿಲ್ದಾಣಬಿಂದುಗಳ ಮಾಪನೆಯನ್ನು ನಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸುವಾಗ ಅವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಂಧರೇಖೆಯಿಂದ (ಚೆಕ್‌ಲೈನ್) ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರದ ಮೋಜಣಿಗಳು: 1. ಸರಪಳಿ ಮೋಜಣಿ : ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಮೋಜಣಿಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ರೇಖೀಯ (ಲೀನಿಯರ್) ಮಾಪನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರದೇಶದ, ತೆರೆದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸಮತಲ ವಿವರಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಈ ಮೋಜಣಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತ್ರಿಭುಜದ ಜಾಲಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಭುಜಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಪಾದವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅಳೆಯಬಹುದು. ಈ ತ್ರಿಭುಜಗಳು ಸುಸಂಬದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೆ ಉತ್ತಮ ಫಲಿತಾಂಶ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಸುಸಂಬದ್ಧ ತ್ರಿಭುಜವೆಂದರೆ ಅದರ ಯಾವುದೇ ಕೋನ 30^0ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯೂ 120^0ಗಿಂತ ಜಾಸ್ತಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

2. ದಿಕ್ಸೂಚಿ ಮೋಜಣಿ : ಸರಪಳಿ ಮೋಜಣಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಸಮತಲವಾಗಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ಮೋಜಣಿಗೆ ಸರಪಳಿಯೊಂದೇ ಸಾಕು. ಆದರೆ ವಿಶಾಲಪ್ರದೇಶ ಇಲ್ಲವೆ ಬೆಟ್ಟಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೋಜಣಿ ನಡೆಸುವುದಾದರೆ ಸರಪಳಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಕೋನವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಉಪಕರಣವನ್ನು ಬಳಸಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ. ಕೋನ ಮಾಪಿಸಲು ಮೋಜಣಿದಾರರ ದಿಕ್ಸೂಚಿ (ಸರ್ವೇಯರ್ಸ್ ಕಂಪಾಸ್) ಮತ್ತು ಮುಪ್ಪಟಗಜು ದಿಕ್ಸೂಚಿ (ಪ್ರಿಸಮ್ಯಾಟಿಕ್ ಕಂಪಾಸ್) ಬಲು ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇವನ್ನು ವಿದ್ಯುತ್ ಕಂಬಗಳ ಸನಿಹದಲ್ಲಿ ಬಳಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ದಿಕ್ಸೂಚಿಯ ಕಾಂತ ಸ್ಥಳೀಯ ಆಕರ್ಷಣೆಗೆ ಈಡಾಗಿ ಮಾಪನನಿರ್ಧರಣೆಯಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರುಗಳುಂಟಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇರುತ್ತದೆ.

3. ಸಮತಲಮೇಜು ಮೋಜಣಿ : ನಕ್ಷಾರೀತ್ಯಾ ಮೋಜಣಿ ನಡೆಸುವ ಒಂದು ವಿಧಾನ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರದೇಶದ ವೀಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಸ್ಥಳದಲ್ಲೇ ಹಾಳೆಯ ಮೇಲೆ ರೂಪಿಸುವುದೇ ಕ್ರಮ. ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಕಾರ್ಯಗಳು ಒಂದೆಡೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಪ್ರದೇಶವೊಂದರ ಭೂವಿವರ, ನೇರ ಅಳತೆ, ಬಂಧಿತಬಿಂದುಗಳು ಮೊದಲಾದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ನಕ್ಷಾ ಕೈಪಿಡಿ ಈ ಮೋಜಣಿಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ದಿಕ್ಸೂಚಿ ಮತ್ತು ದೂರದರ್ಶಕೀಯ ಅಲಿಡೇಡ್ ಎಂಬ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡು ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಮೋಜಣಿ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

4. ಪಾತಳಿ ಮೋಜಣಿ: ಇದು ಲಂಬಕ್ಷೇತ್ರ ಮಾಪನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಮೋಜಣಿಯಲ್ಲಿ (ಅ) ಯಾವುದೇ ಬಿಂದುವಿನ ಪಾತಳಿಯನ್ನು ಒಂದು ದತ್ತರೇಖೆಯಿಂದ ಅಳೆಯುವುದು ಹಾಗೂ (ಆ) ಎರಡು ಬಿಂದುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಲಂಬ ಎತ್ತರವನ್ನು ಒಂದು ದತ್ತರೇಖೆಯಿಂದ ನಿಶ್ಚಯಿಸುವುದು ಇದೆ. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಡಂಪಿ ಲೆವಲ್ ಎಂಬ ಉಪಕರಣವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುವುದು.

5. ಅಂತರಕೋನಮಾಪಕ ಮೋಜಣಿ : ಅಂತರಕೋನಮಾಪಕ (ಥಿಯೋಡಲೈಟ್) ಎಂಬ ಉಪಕರಣದಿಂದ ಲಂಬಕೋನ (ಹಾರಿಜಾಂಟಲ್ ಆಂಗಲ್) ಮತ್ತು ಊರ್ಧ್ವಕೋನಗಳನ್ನು (ವರ್ಟಿಕಲ್ ಆಂಗಲ್) ಅತ್ಯಂತ ನಿಖರವಾಗಿ ಅಳೆಯಬಹುದು. ನಿಖರ ಮೋಜಣಿ ಅಗತ್ಯವಾದೆಡೆ ಈ ವಿಧಾನ ಬಲು ಉಪಯುಕ್ತ. ಲಂಬಕೋನ, ಊರ್ಧ್ವಕೋನ, ಮೋಜಣಿಯ ರೇಖೆಯನ್ನು ವಕ್ರಪಥದಂತೆ ಮುಂದುವರೆಸುವುದು, ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನು (ಗ್ರೇಡ್ಸ್) ಕೊಡುವುದು, ಎರಡು ಬಿಂದುಗಳ ಪಾರಸ್ಪರಿಕ ಅಂತರ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ತಿಳಿಯುವುದು, ತಿರುವುಗಳನ್ನು ಹಾಕುವುದು ಮುಂತಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮೋಜಣಿ ಪ್ರಕಾರ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಮೋಜಣಿಯ ಉದ್ದೇಶ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಬಿಂದುಗಳ ಪಾರಸ್ಪರಿಕ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ನಿರಪೇಕ್ಷ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು (ಆಬ್ಸೊಲ್ಯೂಟ್ ಪೋಸಿಷನ್ಸ್) ಅಧಿಕ ನಿಖರತೆಯಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು. ಪಾರಸ್ಪರಿಕ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಉದ್ದ ಮತ್ತು ಕೋನಗಳ ಮುಖಾಂತರವೂ ನಿರಪೇಕ್ಷ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅಕ್ಷಾಂಶ, ರೇಖಾಂಶ ಮತ್ತು ಸರಾಸರಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದ ರೀತ್ಯವೂ ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಮತಲ ಹಿಡಿತಬಿಂದುಗಳನ್ನು ತ್ರಿಭುಜನ ವಿಧಾನದ ರೀತ್ಯ ತಿಳಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ತ್ರಿಭುಜನ ಮೋಜಣಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ತ್ರಿಭುಜಗಳ ಗುಂಪೇ ಇದ್ದು ಅವುಗಳ ಪಾದರೇಖೆ ಮತ್ತು ಕೋನಗಳನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಅಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

6. ಟ್ಯಾಕಿಯೋಮೆಟ್ರಿಕ್ ಮೋಜಣಿ (ದೂರಭಂದ ಮಾಪಕ): ಕೋನಮಾಪನ ವಿಧಾನದಿಂದ ಮೋಜಣಿ ನಡೆಸುವ ವಿಧಾನವಿದು. ಈ ಮೋಜಣಿಯಲ್ಲಿ ಮಸೂರಬಿಂಬಗಳ ಮೂಲಕ ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಲಂಬ ಉದ್ದ ಮತ್ತು ಊರ್ಧ್ವ ಔನ್ನತ್ಯಗಳನ್ನು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದಿದೆ. ಈ ವಿಧಾನ ತ್ವರಿತ ಹಾಗೂ ಅನುಕೂಲವಾದ್ದು. ಇದು ಸರಪಳಿ ಮೋಜಣಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ನಿಖರತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ ಕಷ್ಟತರವಾದ ಪ್ರದೇಶ, ಹಳ್ಳಕೊಳ್ಳ, ಸರೋವರ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರಪಳಿ ಮೋಜಣಿ ನಡೆಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಈ ಬಗೆಯ ಮೋಜಣಿ ಬಲು ಉಪಯುಕ್ತ. ಈ ಮೋಜಣಿಯನ್ನು ಸಮಪಾತಳಿನಕ್ಷೆ (ಕಾಂಟೂರ್ ಮ್ಯಾಪ್ಸ್) ತಯಾರಿಸಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

7. ಛಾಯಾಚಿತ್ರ ಮೋಜಣಿ : ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಮೋಜಣಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರದೇಶ ಮೋಜಣಿಗೆ ಒಳಪಡಬೇಕಾಗಿದೆಯೋ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಹಲವಾರು ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ವಿಮಾನದಿಂದ ತೆಗೆದು, ಪ್ರದೇಶದ ಮೋಜಣಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ನಡೆಸುವುದಿದೆ. ಕೃತಕ ಭೂಉಪಗ್ರಹಗಳಿಂದಲೂ ಅಭ್ಯಸಿಸುವುದೂ ಆಗಿದೆ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಇನ್‌ಸ್ಯಾಟ್–1ಸಿ). ಹೀಗೆ ತೆಗೆದ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಜಲ ಮತ್ತು ಖನಿಜಸಂಪತ್ತನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಮೋಜಣಿ ವಿಧಾನವನ್ನು ಮಿಲಿಟರಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳಲ್ಲೂ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿದೆ.

ಜೆಫ್‌ಕಾಟ್: ಎತ್ತರ ಮತ್ತು ದೂರವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಬಳಸುವ ಒಂದು ಮೋಜಣಿ ಉಪಕರಣ. ಇದನ್ನು ಟ್ಯಾಕಿಯೊಮೀಟರ್, ಟ್ಯಾಕಿಮೀಟರ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದಿದೆ. ಈ ಉಪಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ಸ್ಟೇಡಿಯ ಮುಳ್ಳು ಎತ್ತರ ಮತ್ತು ದೂರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸ್ವತಶ್ಚಲಿಯಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಮುಳ್ಳಿನ ಅಂತರವನ್ನು ಈ ಉಪಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸ್ಥಿರಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಗುಣಿಸಿದರೆ ಲಂಬ ದೂರವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಎರಡು ಬಿಂದುಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಈ ಉಪಕರಣದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಕೆಲವೊಂದು ಉಪಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಟೇಡಿಯ ಮುಳ್ಳಿನ ಬದಲಿಗೆ ಪ್ಲಾಟಿನಮ್ ಮುಳ್ಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಸಮಕೋನವನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಆವಶ್ಯಕತೆಯೇ ಇಲ್ಲದೆ ಈ ಉಪಕರಣದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಲಂಬ ದೂರವನ್ನೂ ಎತ್ತರವನ್ನೂ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಸಿರುವ ದೂರದರ್ಶಕವನ್ನು ಕೆಳಕ್ಕೂ ಮೇಲಕ್ಕೂ ತಿರುಗಿಸಿದಾಗ ಉಪಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ನಿಶ್ಚಲ ಮುಳ್ಳು ಹಾಗೂ ಅದರ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಟೇಡಿಯ ಮುಳ್ಳು ಮಾನದಂಡದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಂತರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಅಂತರಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಸ್ಥಿರಸಂಖ್ಯೆ ನೂರರಿಂದ ಗುಣಿಸಿದರೆ ಲಂಬ ದೂರವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ನಿಶ್ಚಲಮುಳ್ಳು ಮತ್ತು ಅದರ ಕೆಳಭಾಗದ ಸ್ಟೇಡಿಯ ಮುಳ್ಳು ಮಾನದಂಡದ ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸುವ ಅಂತರವನ್ನು ಸ್ಥಿರಸಂಖ್ಯೆ ಹತ್ತರಿಂದ ಗುಣಿಸುವುದರಿಂದ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು.

ಈ. ಮೋಜಣಿ ಸಲಕರಣೆಗಳು : ಮೋಜಣಿಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕೆಲವೊಂದು ಉಪಕರಣಗಳಿವು : ಟ್ರಾನ್‌ಸಿಟ್, ಸರಪಳಿ, ಗಡಿಸ್ತಂಭ, ಆ್ಯರೋ (ಬಾಣಗಳು), ಸರ್ವೇಯರ್ಸ್ ಕಂಪಾಸ್ (ಮೋಜಣಿದಾರರ ದಿಕ್ಸೂಚಿ), ಪ್ರಿಸಮ್ಯಾಟಿಕ್ ಕಂಪಾಸ್ (ಅಶ್ರಕೀಯ ದಿಕ್ಸೂಚಿ), ಪ್ಲೇನ್ ಟೇಬಲ್ (ಸಮತಲ ಮೇಜು) ಉಪಕರಣಗಳು, ಡಂಪಿ ಲೆವಲ್, ಅಬ್ನಿ ಲೆವೆಲ್, ಬಾಕ್ಸ್ ಸೆಕ್ಸ್‌ಟೆಂಟ್, ಥಿಯೊಡಲೈಟ್ (ಅಂತರಕೋನಮಾಪಕ), ಡಿಲ್ಲೆಸ್ ಕ್ಲೈನೋಮೀಟರ್, ಆಪ್ಟಿಕಲ್ ಸ್ಕೈರ್, ಸಿಲೋನ್ ಘಾಟ್ ಟ್ರೇಸರ್, ಪ್ಲ್ಯಾನಿಮೀಟರ್, ಸಬ್‌ಟೆನ್ಸ್‌ಬಾರ್, ಪೆಂಟೊಗ್ರಾಫ್, ಸೌಂಡಿಂಗ್ ರಾಡ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಮೋಜಣಿಯ ವಿವಿಧ ಅಗತ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಆಯಾ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿದೆ. (ಜಿ.ಎಂ.ಎಸ್.;ಆರ್.ಎಚ್.ಎಸ್.)

ಮೋಡಗಳು: ವಾಯುಮಂಡಲದ ತೇವಾಂಶ ಘನೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ವಾಯುವಿನಲ್ಲೇ ತೇಲುವಷ್ಟು ಹಗುರವಾಗಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ನೀರಿನ ಹನಿಗಳ ಅಥವಾ ಹಿಮಕಣಗಳ ರಾಶಿಯೇ ಮೋಡ. ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದರೂ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವಂತಹ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 0.02–0.06 ಮಿಮೀ ವ್ಯಾಸವುಳ್ಳ ನೀರಿನ ಕಣಗಳೊ ಅಥವಾ ಅದೇ ಪ್ರಮಾಣದ ಹಿಮಕಣಗಳು ಕೂಡಿ ರಾಶಿಗೊಂಡಿರುವುದೇ ಮೋಡ. ಧೂಳಿನ ಕಣ, ಹೊಗೆಯ ಕಣ, ಉಪ್ಪಿನ ಕಣ, ಪುಷ್ಪ ಪರಾಗ ಮುಂತಾದ ದ್ರವ್ಯಕಣಗಳ ಮೇಲೆ ತೇವಾಂಶ ಸಂಚಯವಾಗಿ ಘನೀಕರಣಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಮೋಡಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುವವು. ವಾಯುವಿನ ಊರ್ಧ್ವಮುಖ ಚಲನಾಕ್ರಿಯೆಯ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಏರ್ಪಡುವ ಘನೀಕರಣ ಅಥವಾ ಬಾಷ್ಪ ಘನೀಕರಣದಿಂದಲೂ ತೇವಾಂಶವುಳ್ಳ ವಾಯು ಪರ್ವತಗಳು ಅಥವಾ ಔನತ್ಯ ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳ ಮೇಲೇರಿದಂತೆ ಉಂಟಾಗುವ ಸ್ಥಿರೋಷ್ಣ ಶೀತಲನ ಕ್ರಿಯೆಯ ಪರಿಣಾಮದಿಂದಲೂ ಹಾಗೂ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಶೀತವಾಯು ರಾಶಿಗಳು ಸಂಧಿಸಿದಾಗಲೂ ಮೋಡಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುವವು.

ಮೋಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರೋಷ್ಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಅವಶ್ಯಕ. ವಿವಿಧ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ವಾಯು ಮೇಲೇರುವುದು ಅಥವಾ ಇಳಿಯುವುದರಿಂದ ವಾಯು ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಥವಾ ಪಡೆಯುವುದು. ಇದನ್ನು ಸ್ಥಿರೋಷ್ಣ ವೆನ್ನುವರು. ವಾಯು ಮೇಲೇರಿದಂತೆ ತಂಪಾಗುತ್ತಾ ವಿಕಸನಗೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ವಾಯು ಕೆಳಗಿಳಿದಂತೆ ಶಾಖವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾ ಸಂಕುಚನಗೊಳ್ಳುವುದು. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯು ಶಾಖವನ್ನು ಹೊರವಲಯಗಳಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಹಾಗೂ ಹೊರವಲಯಗಳಿಗೆ ಶಾಖವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡದೆ, ಅನಿಲಗಳ ವಿಕಸನ ಮತ್ತು ಸಂಕುಚನಗಳಿಂದ ಉಷ್ಣಾಂಶದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುವುದು. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಅಥವಾ ಉಷ್ಣಾಂಶದ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನೇ ಸ್ಥಿರೋಷ್ಣ ಬದಲಾವಣೆ ಎನ್ನುವರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ. 1. ಶುಷ್ಕ ಸ್ಥಿರೋಷ್ಣ ಬದಲಾವಣೆ ಮತ್ತು 2. ಆರ್ದ್ರಸ್ಥಿರೋಷ್ಣ ಬದಲಾವಣೆ. ಜಲಸಂಪೂರಿತವಾಗದ ವಾಯು ಮೇಲೇರಿದಂತೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಕೆಳಗಿಳಿಯುವಾಗಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. ಇದನ್ನು ಶುಷ್ಕ ಸ್ಥಿರೋಷ್ಣ ಬದಲಾವಣೆ ಎನ್ನುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಸಂಪೂರಿತಗೊಂಡ ವಾಯು ಮೇಲೇರಿದಂತೆ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆಯೇ ಕೆಳಗಿಳಿಯುವಾಗಲೂ ಅಷ್ಟೇ ಪ್ರಮಾಣದ ಶಾಖವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದನ್ನು ಆರ್ದ್ರ ಸ್ಥಿರೋಷ್ಣವೆನ್ನುವರು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಖವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಜಲಸಂಪೂರಿತ ವಾಯು ಇಬ್ಬನಿ ಬಿಂದುವಿನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ಘನೀಕರಣ ಕ್ರಿಯೆ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡು ನೀರಿನ ಅಥವಾ ಹಿಮದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣಗಳ ರಾಶಿಯಾಗಿ ಮೋಡಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವವು.

ಕ್ಯೂಮುಲಸ್

ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ: ಮೋಡಗಳು ವಾಯುಮಂಡಲದ ಮೂಲಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದ್ದು, ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಇವು ವೃಷ್ಟಿರೂಪಗಳಿಗೆ ಮೂಲವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಮೋಡಗಳಿಂದ ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಮೋಡವಿಲ್ಲದೇ ವೃಷ್ಟಿಯಿಲ್ಲ. ಸೂರ್ಯ ಹಾಗೂ ಭೂವಿಕಿರಣದಿಂದ ಬರುವ ಶಾಖದ ಭಾಗಾಂಶವನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಫಲಿಸುವ ಮೂಲಕ ಮೋಡಗಳು ಉಷ್ಣಾಂಶದ ಆಯವ್ಯಯದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವವು. ವಾಯುಮಂಡಲದ ಇತರ ಮೂಲಘಟಕಗಳ ಮೇಲೂ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತ ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ಹವಾಗುಣವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ವರ್ಗೀಕರಣ: ಮೋಡಗಳನ್ನು ಎತ್ತರ, ಆಕಾರ, ವರ್ಣ, ಪಾರದರ್ಶಕತ್ವ ಮತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಮೋಡಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಔಷಧಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕೃತಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾದ ಲ್ಯೂಕ್ ಹೋವರ್ಡ್ 1803ರಲ್ಲಿ ಮೋಡಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿದ. ಈತನ ವರ್ಗೀಕರಣ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಪುರಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಇದನ್ನಾಧರಿಸಿ 1890ರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಪವನ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆ ಮೋಡಗಳನ್ನು 4 ಪ್ರಮುಖ ಗುಂಪು ಹಾಗೂ 10 ಉಪವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿತು. ಅವುಗಳನ್ನು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷಾ ಸಂಕೇತಾಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಂಗಡಣೆ ಬಹುವಾಗಿ ಮೋಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಎತ್ತರವನ್ನಾಧರಿಸಿದೆ.

1. ಹಿಮಕಣ ಮೋಡಗಳು (ಸಿರಸ್): ವಾಯುಮಂಡಲದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಶ್ವೇತವರ್ಣದ ರೇಷ್ಮೆಯ ಎಳೆಯಂತೆ ರಚನೆಯುಳ್ಳ ಮೋಡಗಳು. ಕುಂತಲ ಮೋಡಗಳೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಇವು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಹಿಮಕಣಗಳಿಂದ ರೂಪಿತವಾಗಿದ್ದು ಪಾರದರ್ಶಕತ್ವವುಳ್ಳವು. ಹಿಮದ ಹಳಕುಗಳ ರಾಶಿಯಿಂದಾದುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಿರ್ರಸ್ ಎನ್ನುವರು. ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸಿರಸ್ ಎಂದರೆ ಗುಂಗುರು ಭಾ ಎಂದರ್ಥ. ನೋಡಲು ಕುದುರೆಯ ಬಾಲವನ್ನು ಹೋಲುವವು. ಸೂರ್ಯೋದಯ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯಾಸ್ತಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವರ್ಣರಂಜಿತವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಇವು ಸ್ವಚ್ಛ ಹವಾಮಾನದ ಸೂಚಕ. ಈ ಮೋಡಗಳಿಂದ ಯಾವುದೇ ವೃಷ್ಟಿರೂಪದ ಸೃಷ್ಟಿಯಿಲ್ಲ.

2. ಹಿಮಕಣರಾಶಿ ಮೋಡಗಳು (ಸಿರೂ ಕ್ಯೂಮುಲಸ್): ವಾಯುಮಂಡಲದ ಅತಿ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಿಮಹಳಕುಗಳಿಂದ ರೂಪಿತಗೊಂಡು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣಗುಡ್ಡೆಗಳಂತೆ ರಾಶಿಗೊಂಡ ಹಾಗೂ ಸಾಲುಸಾಲಾಗಿ ಅಲೆಗಳಂತೆ ಗೋಚರಿಸುವ ಹಿಮಕಣರಾಶಿ ಮೋಡಗಳು. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ನೀಲಿ ಆಕಾಶ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ತಂಡತಂಡವಾಗಿ ಕಡಲ ತಡಿಗೆ ಬರುವ ಮ್ಯಾಕರಲ್ ಜಾತಿಯ ಮೀನಿನ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಹೋಲುವ ರಚನೆಯುಳ್ಳ ಈ ಮೋಡಗಳನ್ನು ಮ್ಯಾಕರಲ್ ಮೋಡ ಅಥವಾ ಕುಂತಲ ಒಡ್ಡು ಮೋಡ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಇವು 6 ಕಿಮೀ ಗಳಿಗೂ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಸಿರಸ್

3. ಹಿಮಕಣ ಪದರು ಮೋಡಗಳು (ಸಿರೂ ಸ್ಟ್ರಾಟಸ್): ಇವು ಸು. 7 ಕಿಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಎತ್ತರದ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಏಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ತೆಳುವಾದ ಬಿಳಿಯ ವರ್ಣದ ಹಾಳೆಯಂತೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಇವು ಸಮುದ್ರ ತೀರದ ಮರಳಿನ ತೆರೆಯನ್ನು ಹೋಲುವವು. ಹೀಗಾಗಿ ಹಿಮಕಣಗಳು ತೆರೆಗಳಂತಿರುವುದರಿಂದ ಹಿಮ ಕಣ ಪದರು ಮೋಡ ಅಥವಾ ಕುಂತಲಸ್ತರ ಮೋಡಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಮೋಡಗಳೊಳಗಿಂದ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳು ಹಾಯ್ದು ಬರುವಾಗ ವಕ್ರೀಭವನವೇರ್ಪಟ್ಟು ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತಲೂ ತೇಜೋಮಂಡಲ ವೇರ್ಪಡುವುದು. ಇದು ಮುಂದೆ ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದ ಬಿರುಗಾಳಿಯ ಮುನ್ಸೂಚನೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಹಿಮಹಳಕುಗಳಿಂದ ಬೆಳಕು ವಕ್ರೀಕರಣಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಸೂರ್ಯ–ಚಂದ್ರರ ಸುತ್ತಲೂ ವರ್ತುಲಾಕೃತಿಯ ತೇಜೋಮಂಡಲ ವೇರ್ಪಡುವುದು. ಆದರೆ ಪ್ರಭಾಮಂಡಲ ನೀರಿನ ಹನಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ವಕ್ರವಿಯೋಜನೆಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುವುದು. ತೇಜೋಮಂಡಲಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಭಾಮಂಡಲ ವ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

4. ಉನ್ನತ ರಾಶಿಮೋಡಗಳು (ಆಲ್ಟೊ ಕ್ಯೂಮುಲಸ್): ಇವು ಪ್ರಚಲನ ಪ್ರವಾಹ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ನೋಡಲು ಗುಡ್ಡೆ ಹಾಕಿದ ಉಣ್ಣೆಯಂತೆ ಗೋಚರಿಸುವವು. ಬಿಳಿ ಅಥವಾ ನಸುಕಂದು ವರ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಆಂಗ್ಲಭಾಷೆಯ ಆಲ್ಟೋ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉನ್ನತ ಎಂದೂ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಯ ಕ್ಯುಮುಲಸ್‌ಗೆ ರಾಶಿ ಎಂದೂ ಅರ್ಥ. ಹೀಗಾಗಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ಉನ್ನತ ರಾಶಿಮೋಡ ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಇವು ಪಾರದರ್ಶಕವಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳೊಳಗಿಂದ ಸೂರ್ಯ–ಚಂದ್ರರ ಬೆಳಕು ಹಾಯ್ದು ಬರುವುದು. ಸು. 24–6 ಕಿಮೀ ಎತ್ತರದ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗುವವು.

5. ಉನ್ನತ ಪದರು ಮೋಡಗಳು (ಆಲ್ಟೊ ಸ್ಟ್ರಾಟಸ್): ನಸು ಬೂದು ಅಥವಾ ನೀಲಿ ಹಾಳೆಯಂತೆ ನಿರ್ಮಿತಗೊಳ್ಳುವ ಮೋಡಗಳು. ಉನ್ನತ ರಾಶಿಮೋಡಗಳಷ್ಟೇ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು ಹಿಮಕಣ ಪದರುಮೋಡಗಳಂತೆ ಗೋಚರಿಸುವವು. ಇವು

ದಟ್ಟವಾಗಿದ್ದು, ಅವುಗಳೊಳಗಿಂದ ಸೂರ್ಯ–ಚಂದ್ರರನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ, ಅವು ಮಂದ ಪ್ರಕಾಶದೊಂದಿಗೆ ಬೆಳಗುವವು. ಇಂಥ ಮೋಡಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾಮಂಡಲವೇನೂ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇವು ನಿರಂತರವಾದ ಜಡಿಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತವೆ.

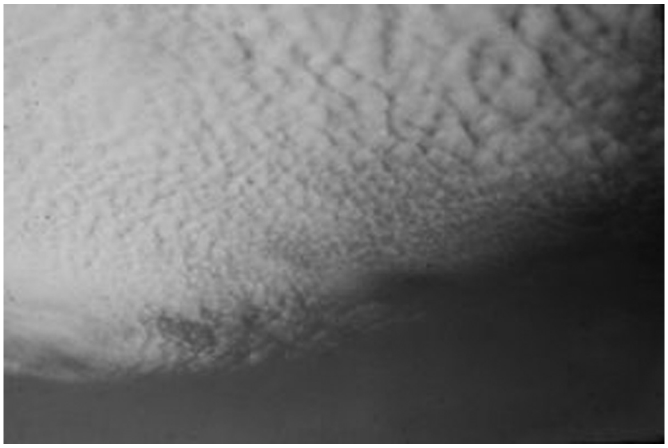

ಆಲ್ಟೊಸ್ಟ್ರಾಟಸ್

6. ವೃಷ್ಟಿ ಪದರು ಮೋಡಗಳು (ನಿಂಬಸ್ ಸ್ಟ್ರಾಟಸ್): ವಾಯುಮಂಡಲದ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುವ ದಟ್ಟವಾದ ಪದರಿನಂತೆ ಗೋಚರಿಸುವ ಮೋಡಗಳು ನಿಂಬಸ್ ಪದದಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ನಿಂಬೋ ಎಂದರೆ ವೃಷ್ಟಿ ಮೇಘವೆಂದರ್ಥ. ಈ ವಿಧದ ಮೋಡಗಳಲ್ಲಿ ಅಪರಿಮಿತ ಜಲಾಂಶ ಸಾಂದ್ರೀಕರಣಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಧಾರಾಕಾರವಾದ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಿಂಚು, ಗುಡುಗು ಅಥವಾ ಆಲಿಕಲ್ಲುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವು ದಟ್ಟವಾದ ಬೂದು ಬಣ್ಣ ತಳೆದಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಕಷ್ಟು ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇತರ ಮೋಡಗಳೊಂದಿಗೂ ಮಿಶ್ರಣಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಇವು ಮಿಶ್ರ ಮೋಡಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವವು.

ವಿವಿಧ ಮೋಡಗಳು

7. ಪದರು ಮೋಡಗಳು (ಸ್ಟ್ರಾಟಸ್): ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಯ ಸ್ಟ್ರಾಟಮ್ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಸ್ಟ್ರಾಟಸ್ ಶಬ್ದ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಸ್ಟ್ರಾಟಸ್ ಎಂದರೆ ಸ್ತರ ಅಥವಾ ಪದರುವೆಂದರ್ಥ. ಭೂಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಸಮೀಪವಿರುವ ವಾಯುಮಂಡಲದ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಮರೂಪ ಹಾಳೆಯಂತೆ ರೂಪಿತವಾದ ತಗ್ಗುಮೋಡಗಳೇ ಪದರು ಮೋಡ. ಇವುಗಳನ್ನು ಭೂಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಾಗ ಕಾವಳವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವು 24 ಕಿಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ರಚನೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಮೇಲ್ಮುಖ ವಾಯುಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಅಥವಾ ಚದುರುವಿಕೆ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಘನೀಕರಣಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಾಗ ವೃಷ್ಟಿಪದರು ಮೋಡಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವವು. ಹಾಗೆಯೇ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಚದುರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಹಲವು ತುಂಡುಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಈ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಅವುಗಳನ್ನು ತುಣುಕು ಪದರುಮೋಡಗಳು (ಫ್ರಾಸ್ಟೊ ಸ್ಟ್ರಾಟಸ್) ಎನ್ನುವರು. ಪದರು ಮೋಡಗಳನ್ನು ಮುಸುಕಿದ್ದು ಇವುಗಳಿಂದ ತುಂತುರು ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು.

8. ಪದರು ರಾಶಿ ಮೋಡಗಳು (ಸ್ಟ್ರಾಟೊ ಕ್ಯೂಮಲಸ್): ಅಚ್ಚ ಬೂದು, ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದ ಗೋಳಾಕಾರದ ಮೋಡಗಳ ರಾಶಿ. ಇವು ಜಲಸಮೃದ್ಧವೂ, ತೂಕವೂ ಉಳ್ಳ ಏಕರೂಪದ ಮೋಡಗಳು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಮೋಡಗಳು ವಾಯುಮಂಡಲದ ಕೆಳಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವವು. ಅಂದರೆ ಸು. 2400 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದರೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಇದಕ್ಕೂ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗುವುದುಂಟು. ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮೇಲ್ಭಾಗ ಮಾರುತಗಳು ಬೀಸುವ ಕಡೆಗೆ ಬಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಮೋಡಗಳು ವಾಯುವಿನ ಮೇಲ್ಮುಖ ಹಾಗೂ ಕೆಳಮುಖ ಚಲನೆಯಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವವು. ಘನೀಕರಣ ಕ್ರಿಯೆ ಗರಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಈ ಮೋಡಗಳಿಂದ ಮಳೆ ಹಾಗೂ ಹಿಮವೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಳ್ಳುವವು.

9. ರಾಶಿ ಮೋಡಗಳು (ಕ್ಯೂಮುಸಲ್): ಸಮತಟ್ಟಾದ ತಳಭಾಗವುಳ್ಳ ಗೋಪುರಾಕೃತಿಯ ದಟ್ಟವಾದ ವ್ಯಾಪಕ ಮೋಡಗಳು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಒಡ್ಡುಮೋಡವೆಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ನೋಡಲು ರಾಶಿ ಹಾಕಿದ ಹತ್ತಿ ಅಥವಾ ಉಣ್ಣೆಯಂತೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಹೂಕೋಸಿನಾಕಾರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವವು. ಪರಿಸರಣ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಈ ಮೋಡಗಳು ಕಪ್ಪು ವರ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಘನೀಕರಣ ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಮೋಡಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗವು ನಸುಗಪ್ಪು ವರ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಸಂಜೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಪರಿಸರಣವಹನವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದರೊಂದಿಗೆ ತಿಳಿಯಾದ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಈ ಮೋಡಗಳು ಅದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತಾ ಇತರ ಪ್ರಕಾರದ ಮೋಡಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರಣಗೊಳ್ಳುವವು. ಉದಾ: ರಾಶಿ ವೃಷ್ಟಿ ಮೋಡಗಳು.

10. ರಾಶಿ ವೃಷ್ಟಿ ಮೋಡಗಳು (ಕ್ಯೂಮುಲೋ ನಿಂಬಸ್): ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಊರ್ಧ್ವಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿ ರಾಶಿಯಂತೆ ದಟ್ಟವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡಿರುವ ಮೋಡಗಳು. ಇವುಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದ್ದು ನೋಡಲು ಅಡಿಗಲ್ಲಿನಂತೆ ಕಾಣಿಸುವವು. ಪಕ್ಕದಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನವಾದ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ತಳಭಾಗ ಕಪ್ಪುವರ್ಣದಿಂದ ಗೋಚರಿಸುವವು. ಈ ವಿಧದ ಮೋಡಗಳಿಂದ ಸಿಡಿಲುಗುಡುಗು, ಮಿಂಚು ಮತ್ತು ಆಲಿಕಲ್ಲುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮುಸಲಧಾರೆಯ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು. ಭೂಮಟ್ಟದಿಂದ ವೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಕಾಶವೇ ಮುಸುಕಿದಷ್ಟು ಈ ಮೋಡಗಳು ಹರಡಿದ್ದು ವೃಷ್ಟಿಪದರು ಮೋಡಗಳಂತೆ ಕಂಡುಬರುವವು.

ಮಿಂಚು: ಮಿಂಚು ಎಂಬ ಪದದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅರ್ಥ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಬೆಳಕು ಕಾಣಿಸುವುದು. ವಿಶಾಲಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮೋಡಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಕ್ಷಣ ಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಕೋರೈಸುವಷ್ಟು ಪ್ರಕಾಶಿಸಿ ದೃಗ್ಗೋಚರವಾಗುವ ಬೆಳಕು. ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಮಳೆಯ ಹನಿಗಳ ಒಡೆತ ಹಾಗೂ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ವಾಯುವಿನ ಪ್ರಚಲನ ಪ್ರವಾಹಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಯಿ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಪ್ರಬಲ ಶಕ್ತಿಯ ಬಿಡುಗಡೆಯ ಅನುಷಂಗಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಮಿಂಚು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದು.

ಮಳೆಯ ಹನಿಗಳು ಗುಡುಗು ಬಿರುಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ (ಥಂಡರ್ ಸ್ಟಾರಮ್) ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತಾ ಒಡೆದು ಹೋಗಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವವು. ದಪ್ಪ ಹನಿಗಳು ಮೋಡದ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತವೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ನೀರಿನ ಕಣಗಳು ಹಾಗೂ ನೀರಾವಿಗಳು ಮೋಡದ ಮೇಲ್ಬದಿ ಮತ್ತು ಹೊರಬದಿಗೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಡುವವು. ಮಳೆಯ ಹನಿಗಳು ಒಡೆದು ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಧನ ಮತ್ತು ಋಣ

ಮೋಡಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮತ್ತು ಪೂರಕ ವಿವರ.

ಹೆಸರು	ಸಂಕೇತಾಕ್ಷರ	ಪ್ರಮುಖ ಘಟಕ	ಎತ್ತರ (ಕಿಮೀ)	ವೃಷ್ಟಿ
ಅ. ಉನ್ನತ ಮೋಡಗಳು, (5.5 ರಿಂದ 13.7 ಕಿಮೀ ಎತ್ತರ)				
1. ಹಿಮಕಣಮೋಡ	CI	ಹಿಮಕಣ	5–13	ಇಲ್ಲ
2. ಹಿಮಕಣರಾಶಿಮೋಡ	CC	ಹಿಮಕಣ	5–13	ಇಲ್ಲ
3. ಹಿಮಕಣ ಪದರು ಮೋಡ	CS	ಹಿಮಕಣ	5–13	ಇಲ್ಲ
ಆ. ಮಧ್ಯಮ ಮೋಡಗಳು (2ರಿಂದ 5.5 ಕಿಮೀ ಎತ್ತರ)				
4. ಉನ್ನತ ರಾಶಿ ಮೋಡ	AC	ನೀರು	2–7	ಸ್ವಲ್ಪ/ಇಲ್ಲ
5. ಉನ್ನತ ಪದರು ಮೋಡ	AS	(ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಮ)	2–7	ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ
ಇ. ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಮೋಡಗಳು (ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 2 ಕಿಮೀ)				
6. ವೃಷ್ಟಿ ಪದರು ಮೋಡ	NS	ನೀರು + ಹಿಮ	1–3	ನಿರಂತರ ಮಳೆ ಅಥವಾ ಹಿಮವೃಷ್ಟಿ
7. ಪದರು ಮೋಡ	ST	ನೀರು	$0–{}^{1}/_{2}$	ತುಂತುರು/ಇಲ್ಲ
8. ಪದರು ರಾಶಿಮೋಡ	SC	ನೀರು	${}^{1}/_{2}–2$	ಕಡಿಮೆ/ಇಲ್ಲ
ಈ. ಊರ್ಧ್ವಮುಖ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಮೋಡಗಳು				
9. ರಾಶಿ ಮೋಡ	CU	ನೀರು	${}^{1}/_{2}–2$	ಸ್ವಲ್ಪ
10. ರಾಶಿ ವೃಷ್ಟಿಮೋಡ	CB	ನೀರು+ಹಿಮ	${}^{1}/_{2}–2$	ಧಾರಾಕಾರವಾದ ಗುಡುಗು ಮಿಂಚಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಳೆ

ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಸಮಾನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿ ತಟಸ್ಥ ಗುಣವುಳ್ಳವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವವು. ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರಚಲನ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಒಡೆಯಲ್ಪಡುವ ಧನ ಮತ್ತು ಋಣ ಹನಿಗಳು ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯುತ್ ವಹನ ಕ್ರಿಯೆಯ ಮೂಲಕ ಮೋಡಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಗೊಂಡ ವಿದ್ಯುತ್ ಪರಮಾವಧಿ ಮಟ್ಟವನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ಅದು ಮೋಡದ ಒಂದು ಬದಿಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಬದಿಗೆ ಪ್ರವಹಿಸುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೋಡ ಮತ್ತು ಭೂಮಿಗಳ ನಡುವೆ ಅಥವಾ ಮೋಡದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳ ನಡುವೆ ಏರ್ಪಡುವ ಅಸಮಾನವಾದ ವಿದ್ಯುತ್ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕಾರಣ. ಇದರಿಂದ ಮೋಡದ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಧನಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಕೆಳಭಾಗ ಋಣಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ವರ್ತಿಸುವವು. ವಿದ್ಯುತ್ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅತಿಯಾದಾಗ ವಿದ್ಯುತ್ ವಿಸರ್ಜನೆಗೊಂಡು ಮಿಂಚು ಉಂಟಾಗುವುದು. ಮೋಡದಿಂದ ಮೋಡಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಮೋಡದೊಳಗೆ ಮಿಂಚು ಹರಿಯುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಋಣ ವಿದ್ಯುತ್ ಧ್ರುವವಾಗಿರುವ ಮೋಡದ ತಳದಲ್ಲಿರುವ ಭೂಮಿ ಧನಧ್ರುವದಂತೆ ವರ್ತಿಸಿದಾಗ ಮಿಂಚು ಭೂಮಿಗೆ ಹರಿಯುವುದು. ಈ ರೀತಿಯ ಮಿಂಚು ಅತ್ಯಂತ (ಶೇ.10) ಕಡಿಮೆ.

ಗುಡುಗು–ಸಿಡಿಲು: ಮಿಂಚಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವಾಗ ಅಡ್ಡುರುವ ವಾಯು ಬಲವಂತವಾಗಿ ತ್ವರಿತಗತಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಬದಿಗಳಿಗೂ ದೂಡಲ್ಪಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಾತವೇರ್ಪಡುವುದು. ಈ ನಿರ್ವಾತದ (ಶೂನ್ಯತೆ) ಕಡೆಗೆ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಿಂದ ವಾಯು ರಾಶಿಗಳು ಮಿಂಚಿನ ವೇಗದಲ್ಲೇ ನುಗ್ಗಿ ಬರುವಾಗ ಏರ್ಪಡುವ ಶಬ್ದ ತರಂಗವೇ ಗುಡುಗು. ಭೂಮಿಯ ಸೆಳೆತ ತೀವ್ರಗೊಂಡಾಗ ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರವಾಹ ಸಿಡಿಲಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದು. ಮಿಂಚು ಮತ್ತು ಗುಡುಗುಗಳು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲೇ ಏರ್ಪಟ್ಟರೂ ಬೆಳಕು ಮತ್ತು ಧ್ವನಿಗಳ ವೇಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಮಿಂಚು ಮೊದಲು ಗೋಚರಿಸುವುದು. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಮೋಹೋರೋವಿಚ್ ವಿಚ್ಛಿನ್ನತೆ: ಭೂಮಿಯ ಹೊರಹೊದಿಕೆ (ಕ್ರಸ್ಟ್) ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಟಲ್ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಭಾಗವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ವಲಯ (ಮೋಹೋರೋವಿಚ್ ಡಿಸ್‌ಕಂಟಿನ್ಯುಯಿಟಿ). ಯೂಗೋಸ್ಲಾವಿಯದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ ಎ. ಮೋಹೋರೋವಿಚ್ (1857–1936) ಎಂಬುವರು ಇದನ್ನು ಆವಿಷ್ಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿಚ್ಛಿನ್ನತೆಗೆ ಇವರ ಹೆಸರೇ ಅನ್ವರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಮೋಹೋ ಎಂಬುದು ಹ್ರಸ್ವರೂಪ. ಖಂಡಗಳ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸು. 10–70 ಕಿಮೀ ವರೆಗೂ ಸಾಗರತಳಗಳ ತಳಭಾಗದಿಂದ 6 ಕಿಮೀ ಕೆಳಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಈ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ ಭೂಕಂಪನಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಧಕ್ಕಾತರಂಗಗಳ ಗತಿಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಈ ವಿಚ್ಛಿನ್ನತೆ ಇರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ (1909). ಧಕ್ಕಾತರಂಗಗಳು ಭೂಹೊರಹೊದಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 6ರಿಂದ 7ಕಿಮೀ ವೇಗದಿಂದ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ.

ಭೂಮಿಯ ಹೊರಹೊದಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ಸಲುವಾಗಿ ಮೋಹೋರೋವಿಚ್ ವಿಚ್ಛಿನ್ನತೆಯ ಪ್ರದೇಶದ ಕೆಳಗೆ ಒಂದು ರಂಧ್ರವನ್ನು ಕೊರೆಯಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ರಂಧ್ರಕ್ಕೆ ಮೋಹೋಲ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಡಲಾಯಿತು. ಭೂಮಿಯ ಪ್ರಾವಾರದ (ಮ್ಯಾಂಟಲ್) ರಚನೆ, ವಿಕಿರಣಪಟುತ್ವ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣತೆಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಮೋಹೋಲ್ ಯೋಜನೆ ಮಾಹಿತಿ ಒದಗಿಸುವುದೆಂದು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಬಗೆದಿದ್ದರು. ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲೆ ತೇಲು ವೇದಿಕೆಯನ್ನು (ಫ್ಲೋಟಿಂಗ್ ಪ್ಲ್ಯಾಟ್‌ಫಾರ್ಮ್) ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ರಂಧ್ರಕೊರೆಯುವ ಏರ್ಪಾಡು ನಡೆದಿತ್ತು. ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ರಂಧ್ರಕೊರೆತ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದೂ ಉಂಟು. ಯೋಜನೆಗೆ ತಗಲುತ್ತಿದ್ದ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ವೆಚ್ಚದ ಸಲುವಾಗೂ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ವಿಯೆಟ್ನಾಂ ಯುದ್ಧಗಳ ಸಲುವಾಗೂ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕೈಬಿಡಲಾಯಿತು (1966). (ಕೆ.ಎಸ್.ಯು.)

ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು: ಪ್ರಮುಖ ಮಿಶ್ರ ಲೋಹ ಖನಿಜ. ಇದನ್ನು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾಠಿಣ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಉತ್ಪನ್ನದ ಶೇ 90ರಷ್ಟನ್ನು ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ, ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣಗಳು, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ಗಾಜಿನ ತಯಾರಿಕೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ, ಕ್ವಾಲಿಟಿ ಪ್ರಿಂಟಿಂಗ್, ಪಿಂಗಾಣಿ ಪದಾರ್ಥಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಸೀಸಗಳನ್ನು ಕರಗಿಸಲು, ಪಾತ್ರೆಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣ ಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ ಮಾಡಲಾಗುವುದು.

ವಿಧಗಳು: ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಅದಿರಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಮುಖ ಅದಿರುಗಳೆಂದರೆ ಪೈರೋಲೂಸೈಟ್, ಸಿಲೊಮಲೇನಾ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಗ್ನಸೈಟ್. ಪೈರೂಲೋಸೈಟ್ ಶೇ. 60, ಸಿಲೊಮೆಲೇನಾ ಶೇ. 40–60 ರಷ್ಟು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅಂಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಬ್ರೌನೈಲ್, ಹಾಸ್ಮಾಮನೈಟ್, ಪೊಲಿಯನೈಟ್, ರೋಡೋ ಕ್ರೊಸೈಟ್, ಮತ್ತು ರೋಡೋನೈಟ್ ಇತರ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರುಗಳು.

ಹಂಚಿಕೆ ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದನೆ: ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂದರೆ ಚೀನ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಗ್ಯಾಬನ್, ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಭಾರತ ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಸಿಕೊ.

ಚೀನ: ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರ. 100 ಮಿ. ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು (ಶೇ. 20) ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆ. ಉತ್ಪಾದನೆ 43 ಲಕ್ಷಟನ್ನುಗಳು (2001). ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಕ್ವಾಂಗ್ಸಿ, ಹುನಾನ್, ಕಿಯಾಂಗ್ಸು, ಚೆಕ್ವಾನ್, ಕಾನ್ಸು ಮತ್ತು ಯುನಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು. ಚೀನ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ: ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರ (ಶೇ. 14.5) ಪ್ರಮುಖ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಕೇಂದ್ರ ಕಿಂಬರ್ಲಿಯ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗಕ್ಕಿರುವ ಪೋಸ್ಟ್ ಮೆಸ್‌ಬರ್ಗ್.

ಉಕ್ರೇನ್: ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ 3ನೆಯ ಸ್ಥಾನ (ಶೇ. 12) ನಿಕೂಪಾಲ್ ಪ್ರಮುಖ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಪ್ರದೇಶ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಿಕೂಪಾಲ್ ಸಮೀಪವಿರುವ ಬೊಕ್‌ಸೊಯ್, ಕೊಕ್‌ಮ್ನು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ.

ಬ್ರೆಜಿಲ್: ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಶೇ. 10ರಷ್ಟನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ದೊರೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಂದರೆ ಮಿನಾಸ್ ಗೆರಾಯಿಸ್, ಬಾಹಿಯ ಮತ್ತು ಯುರುಕುಮ್ ಬೆಟ್ಟಗಳು.

ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ: ಉತ್ಪಾದನೆ ಶೇ. 8.7, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ದೊರೆಯುವ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳೆಂದರೆ. ವಿಕ್ಟೋರಿಯ, ಕ್ವೀನ್ಸ್‌ಲೆಂಡ್, ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ. ಪ್ರಮುಖ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಗಣಿ ಲಿಯೋನಾರ.

ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ: ಮಾಂಟನಾ, ದಕ್ಷಿಣ ಡಕೋಟ, ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ, ಅರ್ಕಾನ್ಸಸ್, ಅರಿಜೋನ, ಮತ್ತು ಜಾರ್ಜಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಭಾರತ: ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಹಾಗೂ ವಿಫುಲವಾದ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಉತ್ಪಾದನೆ ಶೇ. 6.9. ಒರಿಸ್ಸ ಪ್ರಮುಖ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಉತ್ಪಾದಕ ರಾಜ್ಯ. ಕರ್ನಾಟಕ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಗೋವ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ಜಾರ್ಖಂಡ್, ಗುಜರಾತ್, ರಾಜಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಜಾರ್ಜಿಯ, ಗ್ಯಾಬನ್, ಜಪಾನ್, ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶಗಳು ಸಹ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಉತ್ಪಾದನೆ 22 ದ. ಲ. ಟನ್ನುಗಳು (2001).

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರ: ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಉಕ್ಕು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ. ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂದರೆ ಜರ್ಮನಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ಮತ್ತು ಜಪಾನ್. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್: ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ನಾಲ್ಕು ಮಹಾನಗರಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ಲಂಕಾಷೈರ್ ಕೌಂಟಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಲಂಡನ್ ನಗರದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 298 ಕಿಮೀ, ಲಿವರ್‌ಪೂಲ್ ನಗರದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 50 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರದ ಬಳಿ ಇರ್ವೆಲ್, ಈರ್ಕ್ ಮತ್ತು ಮೆಡ್ಲಾಕ್ ನದಿಗಳು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ನಗರ ಉ.ಅ. 59^0 ಪ.ರೇ. 20^0 ನಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 42,09,132 (2006).

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ದೊರೆ ಒಂದನೆಯ ವಿಲಿಯಮ್‌ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಡೂಮ್ಸ್‌ಡೆ ಬುಕ್‌ನಲ್ಲಿ (1086) ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ಗ್ರಾಮ ಕುರಿಸಾಕಣೆ ಮತ್ತು ತುಪ್ಪಟ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಳವೆಂದು ದಾಖಲೆಯಾಗಿದೆ. ಈಗಿನ ನಗರ ನಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಕೆಲ್ಟಿಕ್ ಮತ್ತು ರೋಮನ್ನರು ನೆಲಸಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಟ್ಯೂಡರ್ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣ ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಾಪಾರ ಸ್ಥಳವಾಗಿದ್ದು 19 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ಬಟ್ಟೆ, ರಬ್ಬರ್, ಕಾಗದ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ 15 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕ್ರೈಸ್ತ ದೇವಾಲಯ, ಪುರಭವನ, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮಹಾ ಗ್ರಂಥಾಲಯ, ಕಲಾಪ್ರದರ್ಶನ ಶಾಲೆ ಹಾಗೂ ಹಳೆಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಭವನ ಮುಂತಾದವುಗಳಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಷ್ಟಕ್ಕೊಳಗಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ದುರಸ್ತಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೀಟನ್ ಪಾರ್ಕ್ ಮುಂತಾದ ಸುಂದರ ಉದ್ಯಾನಗಳಿವೆ. ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರವೆನಿಸಿದೆ.

ಒಳನಾಡಿನಿಂದ ಸಮುದ್ರ ತೀರಕ್ಕೆ ಹಡಗುಗಳು ಸಂಚರಿಸಲು ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ನಾಲೆಯ ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದಾಗಿ (1894) ಈ ನಗರ ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಣಿಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೇಗನೆ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂತು. ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರನಿಂದ ನೆರೆಹೊರೆಯ ನಗರಗಳಿಗೆ ರೈಲು, ರಸ್ತೆ, ಹಾಗೂ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರವಿದೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ 4 ಮುಖ್ಯ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. 1830 ರಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್– ಲಿವರ್‌ಪೂಲ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು ಪಟ್ಟಣದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ ಘಟನೆ. ರಿಂಗ್‌ವೇ ಬಳಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಇದೆ. ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ಗಾರ್ಡಿಯನ್ (1821) ಈ ನಗರದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದಿನ ಪತ್ರಿಕೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಮ್ಯಾಗ್ನಟೈಟ್: ಮೆಗ್ನಿಸಿಯಮ್ ಸಂಯುಕ್ತವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಮುಖ್ಯ ಅದಿರು. ಇದನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಗ್ನಿ ನಿರೋಧಕವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಇದರ ನಿಕ್ಷೇಪ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಇದರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಡಾಲ್ಮೈಟ್‌ನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.)

ಮ್ಯಾನಿಟೋಬ: ಕೆನಡದ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕೀವೆಟನ್ ಜಿಲ್ಲೆ, ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಹಡ್ಸನ್ ಕೊಲ್ಲಿ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಅಂಟೇರಿಯೊ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಮಿನಿಸೋಟ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಡಕೋಟ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸಸ್ಕಾಚೆವಾನ್ ರಾಜ್ಯ ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಜಲಾವೃತ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 6,47,797 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 11,77,765 (2005). ರಾಜಧಾನಿ ವಿನ್‌ಪೆಗ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,33,457 (2005).

ಭೂಲಕ್ಷಣ : ಮ್ಯಾನಿಟೋಬದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಭಾಗ ಸಮತಲದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಉತ್ತರದ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶ ಹಿಮಯುಗದ ಅಗಾಸೀ ಸರೋವರದ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿ ವಿನ್‌ಪೆಗ್, ವಿನ್‌ಪೆಗೋಸಿಸ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾನಿಟೋಬ ಸರೋವರಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಮ್ಯಾನಿಟೋಬ ಸರೋವರ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರೆಡ್‌ನದಿಯ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಸರೋವರ. 1738 ರಲ್ಲಿ ಪಿರ್ರೆ ಡಿ ಲಾವೆರೆಂಡ್ರೆ ಇದನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದ. ಈ ಸರೋವರ 4,705.84 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಿದೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿ ವಿನ್‌ಪೆಗ್‌ನಿಂದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 129 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ವಿನ್‌ಪೆಗೋಸಿಸ್ ಸರೋವರದಿಂದ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಭೂಸಂಧಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದೆ. ಇದು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರ. ಸುತ್ತ ಮುತ್ತ ಸಣ್ಣ ವಸಾಹತುಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಮ್ಯಾನಿಟೋಬದಲ್ಲಿ 38,000 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸರೋವರಗಳಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿಯ ವಿನ್‌ಪೆಗ್ ಸರೋವರ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೇ 13 ನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರ. ರೆಡ್ ಹಾಗೂ ಅಸಿನಬಾಯ್ನ್ ನದಿಗಳು ವಿನ್‌ಪೆಗ್ ಸರೋವರವನ್ನು ಸೇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಿಂದ, ಕಾಡಿನಿಂದ ನದೀಕಣಿವೆಗಳಿಂದ, ಸುಣ್ಣ ಕಲ್ಲಿನ ಸ್ತರಗಳಿಂದ, ಜಾಡುಗಳು ಹಾಗೂ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಭೂವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಅಥವಾ ಪ್ರಿಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕವಚವಿದ್ದು ಬಂಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಕಾಡುಗಳಿಂದಲೂ ನದಿಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ 3/4 ರಷ್ಟು ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆಲ್ಸನ್ ಹಾಗೂ ಚರ್ಚಿಲ್ ನದಿಗಳು ಹರಿದು ಹಡ್ಸನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಹಡ್ಸನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ 161 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹಬ್ಬಿದ್ದು ಸಮತಲದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಶೇ. 50 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭೂಪ್ರದೇಶ ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ಮ್ಯಾನಿಟೋಬದ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶ ಸಸ್ಕಾಚ್‌ವಾನ್ ಗಡಿಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ರೈಡಿಂಗ್, ಡಕ್ ಮತ್ತು ಪಾರ್ಕ್ಯುಪಿನ್ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರ ಬಾಲ್ಡೀ (831ಮೀ).

ಹವಾಗುಣ : ಇಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣ ಒಣ ಹವೆಯಿದ್ದು ಉಷ್ಣತೆ ಋತುಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ವಿನ್‌ಪೆಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ 13^0ಸೆ. ಹಾಗೂ ಜುಲೈನಲ್ಲಿ 26^0ಸೆ. ಇರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಸು. 30 – 60 ಸೆಂಮೀ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 70 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಮೇನಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ವರೆಗೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು : ಮ್ಯಾನಿಟೋಬದಲ್ಲಿ 3,10,788 ಚ.ಕಿ.ಮೀಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಅರಣ್ಯವಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ಅಸ್ಪೆನ್, ಜಾಕ್‌ಪೈನ್ ಪಾಪ್ಲರ್, ಬಾಲ್ಸಮ್, ಐಟ್‌ಬರ್ಚ್ ಹಾಗೂ ಟ್ಯಾಮರಾಕ್ ಮರಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿದ್ದು ಮರಗಳು ಕಡಿಮೆ.

ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಉತ್ತರಭಾಗದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾರಿಬೊ, ಮೂಸ್ ಎಂಬ ಕಡವೆ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಾಣಿ, ಎಲ್ಕ್, ಕರಡಿ, ಬೀವರ್, ನರಿ, ಲಿಂಕ್ಸ್, ಮಾರ್ಟಿನ್ ಮತ್ತು ಮಿಂಕ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ದಕ್ಷಿಣದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಜಿಂಕೆ, ಕೊಯೊಟ್ಟೆ ಮೊಲ, ಕಸ್ತೂರಿ ಇಲಿ ಇವೆ. ಹಡ್ಸನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಹಿಮಕರಡಿಗಳು ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರೌಸ್, ಕೋಳಿ ಮುಂತಾದವು ಇವೆ. ಮ್ಯಾನಿಟೋಬದ ಜೌಗುಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಬಾತುಕೋಳಿಗಳು ಮತ್ತು ಮೀನುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ವಿನ್‌ಪೆಗ್ ಗೋಲ್ಡ್‌ಐ ಎಂಬ ಬಿಳಿಮೀನು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹಡ್ಸನ್‌ಕೊಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಲೂಗ ತಿಮಿಂಗಿಲಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಅರಣ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಸರ್ಕಾರ ಹಾಗೂ ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಆಸ್ಥೆವಹಿಸಿವೆ. ಮ್ಯಾನಿಟೋಬದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಒಳನಾಡಿನ ಮೀನುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿವೆ. ಕೆಲವು ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಮೀನುಗಳ ಪೈಕಿ ಪಾದರಸದ ಅಂಶ ಕಂಡುಬಂದದ್ದರಿಂದ 1970 ರಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಜಲಮಾಲಿನ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸರ್ಕಾರ ಕ್ರಮತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದೆ.

ಜನಜೀವನ : ಮ್ಯಾನಿಟೋಬದ 3/4 ರಷ್ಟು ಜನ ನಗರವಾಸಿಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ತನ್ನ ಗ್ರಾಮಜೀವನದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ವಿನ್‌ಪೆಗ್ ಕೆನಡದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅತಿದೊಡ್ಡ ನಗರವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಜನ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿನ್‌ಪೆಗ್ ಕೆನಡದ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಕಲೆಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ವಿನ್‌ಪೆಗ್, ಬ್ರಾನ್‌ಡನ್, ಥಾಂಪ್‌ಸನ್ ಪೋರ್ಟೇಜ್ ಲಾ ಪಿರ್ರೀ, ಸೆಲ್ ಕರ್ಕ್ ಇವು ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಗರವಾಸಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜಮೀನು ಹಿಡುವಳಿ ಸರಾಸರಿ 200 ಹೆಕ್ಟೇರ್ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಿದ್ದು ಯಾಂತ್ರಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ.

1812 ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ವಲಸೆಬಂದ ಸ್ಕಾಟಿಷ್ ಹಾಗೂ ಐರಿಷ್ ಜನ ರೆಡ್ ನದೀ ವಸಾಹತಿನಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. 1870 ರಿಂದ 1900 ರ ನಡುವೆ ರೈಲು ಹಾಗೂ ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಕಾರಣದಿಂದ ಮ್ಯಾನಿಟೋಬದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹತ್ತರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಯುರೋಪ್ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವ ಕೆನಡದಿಂದ ಜನರು ವಲಸೆ ಬಂದರು. 1930 ನೆಯ ದಶಕದ ಮುಗ್ಗಟ್ಟು ಹಾಗೂ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿ, ಯುದ್ಧಾನಂತರ ಮತ್ತೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಏರಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು.

ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮೂಲದ ಜನರು ಮ್ಯಾನಿಟೋಬದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಮೂಲದವರನ್ನು ರೆಡ್ ನದಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹಾಗೂ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಗಡಿಯಿಂದ ವಿನಿಪೆಗ್‌ವರೆಗೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಸೇಂಟ್ ಬೋನಿಫೆಸ್‌ನಲ್ಲಿಯ ಫ್ರೆಂಚರ ಸಂಖ್ಯೆ ಇಡೀ ಕೆನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಅತಿಹೆಚ್ಚು. ಜರ್ಮನರು ಮ್ಯಾನಿಟೋಬದ ದಕ್ಷಿಣ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರೆ ಮ್ಯಾನಿಟೋಬದಲ್ಲಿ 40,000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಹಾಗೂ ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳು ಇದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಇಂಡಿಯನ್ನರಲ್ಲಿ 50 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪಂಗಡಗಳಿದ್ದು ನಾಲ್ಕು ಇಂಡಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪಂಗಡಗಳು ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್, ಯುನೈಟೆಡ್ ಚರ್ಚ್ ಆಫ್ ಕೆನಡ ಹಾಗೂ ಆಂಗ್ಲಿಕನ್ ಚರ್ಚ್ ಆಫ್ ಕೆನಡ. ಇವರಲ್ಲದೆ ಯಹೂದಿಗಳು, ಗ್ರೀಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿಗಳು, ಉಕ್ರೈಯನ್ ಕೆತೊಲಿಕ್ಕರು ಸಹ ಇದ್ದಾರೆ.

ಇಂಡಿಯನ್ನರು ತಮ್ಮ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ನಗರಗಳಿಗೆ, ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ವಿನ್‌ಪೆಗ್‌ಗೆ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಲಸೆ ಬರುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಂತ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದೆ. ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಸಿಗದೆ ಕೊಳೆಗೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಫೆಡರಲ್ ಸರ್ಕಾರ, ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸರ್ಕಾರ ಹಾಗೂ ನಗರ ಆಡಳಿತಾಂಗಗಳು ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಫಲಪ್ರದವಾಗಿಲ್ಲ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ : ಮ್ಯಾನಿಟೋಬದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಭೂಮಿ ಫಲವತ್ತಾಗಿದ್ದು ಕೃಷಿ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮವಾಗಿದೆ. ಗೋದಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು ಓಟ್ಸ್, ಬಾರ್ಲಿ, ರೈ, ಫ್ಲಾಕ್ಸ್, ರೇಪ್‌ಸೀಡ್, ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ, ಶುಗರ್‌ಬೀಟ್ ಹಾಗೂ ತರಕಾರಿಗಳು. ಕೆನಡಿಯನ್ ಶೀಲ್ಡ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೇ. 80 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಖನಿಜಸಂಪತ್ತಿನ ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಖನಿಜಗಳು ನಿಕ್ಕಲ್, ಸತು, ತಾಮ್ರ, ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿ, ಮ್ಯಾನಿಟೋಬದಲ್ಲಿಯ ಸೀಸಿಯಮ್ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತಿದೊಡ್ಡದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಣ್ಯಗಳು ವಾಣಿಜ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಯುಕ್ತವಾದುವು.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಆಹಾರ ಹಾಗೂ ಪಾನೀಯಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಲೋಹದ ವಸ್ತುಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ರಾಕೆಟ್ಟುಗಳು, ಸಾರಿಗೆ ಉಪಕರಣಗಳು, ವ್ಯವಸಾಯದ ಉಪಕರಣಗಳು, ಸಿಮೆಂಟ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಪಿನಾವಾದ ಅಣುಶಕ್ತಿ ಸಂಶೋಧನಾ ಕೇಂದ್ರ, ದಿ ಪಾಸ್‌ನ ಸಮಗ್ರ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳ ಸಂಕೀರ್ಣ, ಥಾಂಪ್‌ಸನ್‌ನ ನಿಕ್ಕಲ್ ಸಂಕೀರ್ಣ, ಪೈನ್‌ಫಾಲ್ಸ್‌ನ ಪಲ್ಪ್ ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಹಾಗೂ ಬ್ರಾನ್‌ಡನ್‌ನ ಗೊಬ್ಬರ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ನೆಲ್ಸನ್ ಹಾಗೂ ಸಸ್ಕಾಚ್‌ವಾನ್ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕೆನಡ ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳ ನಡುವಿನ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಮ್ಯಾನಿಟೋಬ ಪ್ರಮುಖ ಸಾರಿಗೆ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಟ್ರಾನ್ಸ್-ಕೆನಡ ಹೆದ್ದಾರಿ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯ ರೈಲ್ವೆ ಮಾರ್ಗಗಳು ವಿನ್‌ಪೆಗ್ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಕೆನಡ, ಯುರೋಪ್ ಹಾಗೂ ಅಮೆರಿಕದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ. ಹಡ್ಸನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಮೇಲಿನ ಚರ್ಚಿಲ್ ನಿಂದ ಯುರೋಪಿಗೆ ನೇರ ಸಮುದ್ರ ಮಾರ್ಗವಿದ್ದು ಇದು ಬೇಸಗೆಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ವಾರಗಳ ತನಕ ತೆರೆದಿರುತ್ತದೆ. ವಿನ್‌ಪೆಗ್ ಸರೋವರದ ಮೂಲಕ ಜಲಯಾನದ ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ.

ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನ : ಮ್ಯಾನಿಟೋಬದ ಮಿಶ್ರ ಜನಾಂಗದ ಜೀವನ ವೈವಿಧ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಯುರೋಪಿಯನ್, ಏಷ್ಯನ್, ಇಂಡಿಯನ್ ಹಾಗೂ ಎಸ್ಕಿಮೋ ಪಂಗಡಗಳು ತಮ್ಮ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯನ್ನು ಪದ್ಧತಿಗಳು, ನೃತ್ಯ, ಕಲೆ, ಸಂಗೀತ, ಭಾಷೆ ಹಾಗೂ ಕುಶಲಕಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ರಾಯಲ್ ವಿನ್‌ಪೆಗ್ ಬ್ಯಾಲೆ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇತರ ಕಲಾಕೇಂದ್ರಗಳು ವಿನ್‌ಪೆಗ್ ಸಿಂಫೊನಿ ಆರ್ಕೆಸ್ಟ್ರಾ, ಮ್ಯಾನಿಟೋಬ ಥಿಯೇಟರ್ ಸೆಂಟರ್ ಹಾಗೂ ವಿನ್‌ಪೆಗ್ ಆರ್ಟ್ ಗ್ಯಾಲರಿ. ಇತರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ದಿ ಪಾಸ್‌ನ ಟ್ರಾಪರ್ಸ್ ಹಬ್ಬ, ಫ್ಲಿನ್ ಫ್ಲಾನ್‌ನ ಟ್ರೌಟ್ ಹಬ್ಬ, ಗಿಮ್ಲಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಐಲ್ಯಾಂಡಿಕ್ ಆಚರಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಮ್ಯಾನಿಟೋಬ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದುದ್ದಕ್ಕೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಹಾಗೂ ಫ್ರೆಂಚರ ನಡುವಣ ಕಾದಾಟದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಹಡಗುಗಳು ಹಾಗೂ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಅಮೆರಿಕ ದೊಡನೆ 1867ರಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಿದುವು. ಇದರಿಂದ ಪೂರ್ವಕೆನಡ, ಬ್ರಿಟನ್ ಹಾಗೂ ಯುರೋಪ್‌ಗಳಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದ ಮೂಲಕ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಜನ ವಲಸೆ ಬರಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಹಡ್ಸನ್ ಬೇ ಕಂಪನಿಯಿಂದ ಹೊಸದಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಕೆನಡದ ಡೊಮಿನಿಯನ್ ಸರ್ಕಾರ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು 1869 ರಲ್ಲಿ ಪಡೆದು ಕೊಂಡಿತು. 1870 ರಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾನಿಟೋಬ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿ, ಕೆನಡಿಯನ್ ಒಕ್ಕೂಟದಲ್ಲಿ ಸೇರಿತು. 1870 ರ ಅನಂತರ ಫೋರ್ಟ್ ಗ್ಯಾರಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ವಿನ್‌ಪೆಗ್ ಪಟ್ಟಣ ಬೆಳೆಯಿತು. 1878 ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದೊಡನೆ ಹಾಗೂ 1881 ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕೆನಡದೊಡನೆ ರೈಲುಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. ಚರ್ಚಿಲ್ ಬಂದರಿನ ವರೆಗೆ 1929 ರಲ್ಲಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಮ್ಯಾನಿಟೋಬದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1871 ರಲ್ಲಿ 25,000 ಇದ್ದದ್ದು 1901 ರ ವೇಳೆಗೆ 2,50,000 ಆಗಿ 1931 ರ ವೇಳೆಗೆ 7,00,000 ಆಯಿತು. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಗಡಿಗಳನ್ನು 1881 ಹಾಗೂ 1912 ರಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯ: ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ದೇಶ. ಆಗ್ನೇಯ ಯುರೋಪಿನ ಬಾಲ್ಕನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಬಾಲ್ಕನ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಭೂವೇಷ್ಠಿತ ರಾಜ್ಯ. ಉ.ಅ. $42^0 0'$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. $21^0 26'$ನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರ 25,333 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರ ಗಡಿಭಾಗಗಳೆಂದರೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸರ್ಬಿಯ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಬೇನಿಯ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಸ್ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಲ್ಗೇರಿಯ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,022,547 (2002).

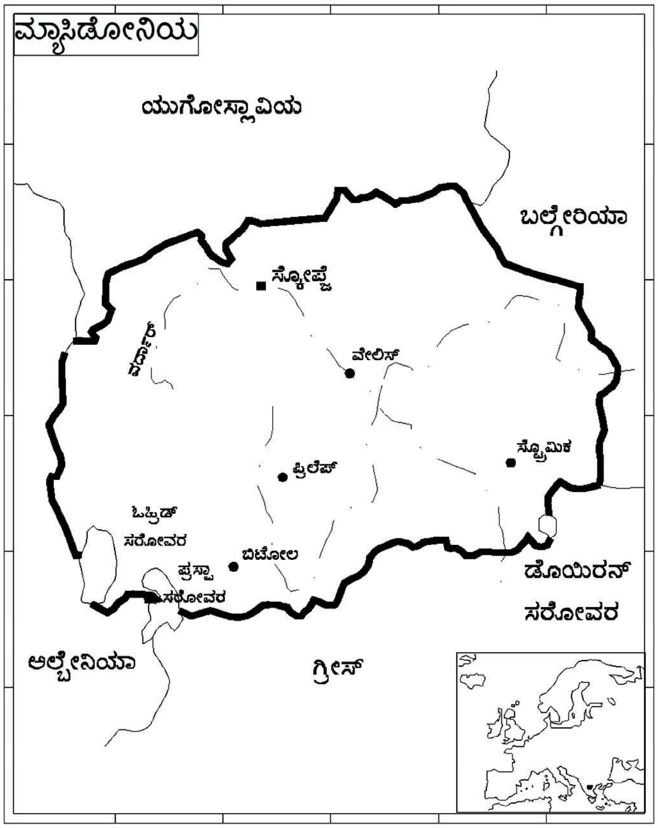

ಇಲ್ಲಿನ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 79. ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ ಸ್ಕೊಪ್‌ಜಿ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5 ಲಕ್ಷ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಈ ರಾಜ್ಯ ವರ್ದಾರ್ ನದಿಯ ಕೇಂದ್ರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿದೆ. ನದಿಯ ಎರಡೂ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಏರಿಳಿತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸಾರಾ ಮತ್ತು ಒಸೊಗೊವೊ ನದಿಗಳ ಮಧ್ಯ ಇರುವ ಭಾಗವೆ ವರ್ದಾರ್ ಕಣಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಸರೋವರಗಳೆಂದರೆ – ಒಹ್ರಿನ್, ಪ್ರೆಸ್ಪ ಮತ್ತು ಓಜ್ರನ್. ಇವು ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯದ ದಕ್ಷಿಣದ ಗಡಿಭಾಗಗಳಾಗಿದ್ದು, ಆಲ್ಬೇನಿಯ ಮತ್ತು ಗ್ರೀಸ್ ದೇಶಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತವೆ. ಒಹ್ರಿನ್ ಸರೋವರ ಅತಿ ಪುರಾತನವಾದುದು. ಇಲ್ಲಿ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯವರ್ಗವಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ಭೂ ಅಂತರಾಳ ಅಸ್ಥಿರವಾಗಿದ್ದು ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಭೂಕಂಪನಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. 1963ರಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಭೂಕಂಪದಲ್ಲಿ ರಾಜಧಾನಿ ಸ್ಕೊಪ್‌ಜಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಾನಿಗೊಳಗಾಯಿತು.

ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯದ ಕೆಲವು ಪರ್ವತಗಳು ರಮಣೀಯ. ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ: ದಿನರ್‌ಸ್ಕ ಮತ್ತು ರೊಡೊಪ್ಸ್ಕ ಶ್ರೇಣಿಗಳು. ದಿನರ್‌ಸ್ಕ ಶ್ರೇಣಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಗ್ನೀಕರಣಗೊಂಡಿದೆ. ರೊಡೊಪ್ಸ್ಕ ಶ್ರೇಣಿ ಇತ್ತೀಚಿನದು. ಇದು ಏರು ತಗ್ಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಆಲ್ಪೈನ್ ಸೀನರೀಸ್ ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಹತ್ತು ಪರ್ವತಗಳಿವು: ಕೊರಬ್ (2764 ಮೀ), ಸಾರ್ (2749 ಮೀ),